Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE ROMA
13
7 F
3

Maſſariæ
opera
medica

H
VI
11.

Digitized by Google

ALEXANDRI

MASSARIÆ

VICENTINI, ANTIQ. ET CELEB. GYMNASII Patauini Doctoris Primarij,

OPERA MEDICA:

QVIBVS METHODVS AC RATIO COGNOSCENDI curandi totius humani corporis morbos, ad natiuam genuinámque Hippocratis & Galeni mentem verè optiméque inſtituitur.

SVBIICIVNTVR TRACTATVS QVATVOR VTILISSIMI, DE PESTE, D Affectibus Renum & Veſicæ, de Pulſibus, & de Vrinis: Conſilium pro febre catarrhali cum totius macie, ventriculi imbecillitate, meſenterij obſtructione, mœſtitia & vigiliis: Liber Reſponſorum & Conſultationum Medicinalium.

ACCEDVNT POSTREMO DISPVTATIONES DVÆ, VNA DE SCOPIS Mittendi Sanguinem, Altera de Purgatione in principio morborum, quam excipit Additamentum Apologeticum ad priorem.

Pertinet ad Bibliothecam Francisci [illegible]

OMNIA ACCVRATE RECOGNITA, ET INDICIBVS tum Tractatuum, tum Rerum notabiliorum illuſtrata.

LVGDVNI,
Sumptibus IOANNIS-AMATI CANDY.
M. DC. XXXIV.

13. 7 F.

AMPLISSIMO,
PERILLVSTRI, AC INTEGERRIMO

D. D. HVMBERTO DE CHAPONAY,

SANCTIORIS REGIS CONSILII CONSILIARIO, Supplicum Libellorum Magiſtro, D. Inſulæ Meani, Bello-viſus & Chartronneriæ.

PRODEVNT in lucem, vir ampliſſime, Alexandri Maſſariæ Opera Medica, hactenus quidem ſparſim & diſtinctim excuſa, at nunc primùm in vnum redacta volumen, idque meo labore & impenſis; ita vt quæ ad inſtar riuulorum quorumdam antehac pro vtilitate publica huc illuc diffundebantur, iam in vnum coaleſcentia ad modum immenſi cuiuſdam fluminis fœliciùs ſint, vt ſpero, diffundenda. Gloriabatur olim quidam, ſi Plauto credatur, ſe crus confractum Æſculapio, & brachium Apollini obligaſſe: vide hominis iactantiam! gloriari ego potero, me non quidem præfatorum vulnera ligaſſe, ſed eorum diſcipuli Opera meliori ordine & methodo digeſſiſſe. Quæ vt moliebar, ſtatim venit mihi in mentem, & incunctanter decreui, tibi hunc meum conatum

ã 2 dicare,

dicare, cui dudùm tot beneficiorum vinculis me fateor adſtrictum, quémque omnibus commendant nobilitas ſanguinis, honorum culmina, & vitę integritas. Eccui, quæſo, hoc opus de proroganda vita, meliori titulo debueram conſecrare, quàm tibi, in cuius manibus pro munere quod innocenter exerces, ſita eſt publica ſalus? Quanti autem illud facere debeat tua conſueta benignitas, hinc liquidò cõſtat, quòd de medicina conſcriptum ſit, quæ, vt ait oraculum Spiritus ſancti, à Deo bonorum omnium fonte dimanat. Hoc igitur tibi, Vir clariſſime, munus habe, meæ in te obſeruantiæ teſtem, & cum per ſe dignum ſit, quod eruditorum manibus teratur, patere vt ex illuſtri tuo Nomine lucem quoque ſuam ac vim omnem aduerſus inuidiam mutuetur. Vale, & me porrò tua beneuolentia proſequi dignare, qui dum viuam, Perilluſtris Amplitudinis Tuæ

obſeruantiſſimus viuam

IOANNES AMATVS CANDT.

INDEX

INDEX

LIBRORVM, CAPITVM,

TRACTATVVM AC DISPVTATIONVM quæ hiſce Operibus diſcutiuntur.

LIBER PRIMVS.

De Affectibus capitis, partiúmque ei adnaturam.

Cap. 1 DE alopecia ſeu imminutione pilorum. 1
2 De capillorum defluuio. 5
3 De furfuribus. 6
4 De pediculis. 7
5 De achoribus. 8
6 De dolore in genere. 9
7 De dolore capitis 11. ex bile 19. ex pituita 20. ex melancholia. 22
8 De cephalæa. 24
9 De hemicrania. 25
10 De vertigine. ibid.
11 De phrenitide. 30
12 De lethargo. 36
13 De apoplexia. 39
14 De Sopore. 43
15 De cacocho & catalepſi. 44
16 De paralyſi. 45
17 De tortura oris. 50
18 De conuulſione. 51
19 De epilepſia. 55
20 De incubo. 52
21 De melancholia. 65
22 De mania. 73
23 De inſania lupina. 74
24 De catarrho. ibid.
25 De opthalmia. 77
26 De vlceribus oculorum. 80
27 De ſuffuſione. 81
28 De auriom dolore. 83
29 De ſurditate. 86
30 De paroride. 87
31 De narium hemorrhagia. 89
32 De dolore dentium. 91
33 De mobilitate dentium. 92
34 De nigredine dentium. 92
35 De inflammatione oris. 92
36 De cruſtis oris. 93
37 De affectibus Columellæ. 93
38 De Apthis. 94
39 De angina. 95

LIBER SECVNDVS.

De thoracis eiuſque partium affectibus.

Cap. 1 De tuſſi. 99
2 De aſthmate. 102
3 De pleuritide. 105
4 De peripneumonia. 113
5 De empyemate. 115
6 De ſputo ſanguinis. 117
7 De phthiſi. 123
8 De tremore cordis. 127
9 De ſyncope. 130

LIBER TERTIVS.

De affectibus ventriculi, hepatis, lienis, inteſtinorum, & quæ in inferiore ventre continentur aliorum.

Cap. 1 De Cholera. 132
2 De imbecillitate ventriculi. 138
3 De dolore ventriculi. 150
4 De ſingultu. 153
5 De læſo appetito. 156
6 De abolita & imminuta appetentia. 157
7 De appetitu canino. 159
8 De bulimo 161. De pica. 162
9 De ſiti. 163
10 De morbis hepatis in genere. 165
11 De doloribus hepatis. 167
12 De obſtructione hepatis. 174
13 De inflammatione iecoris. 178
14 De ſcirrho hepatis. 183
15 De Ictero. 186
16 De hydrope. 190
17 De ſcirrho lienis. 201
18 De dolore colico. 207
19 De Ileo. 219
20 Diarrhæa. 222
21 De lienteria. 224
22 De dyſenteria. 226
23 De teneſmo. 238
24 De hæmorrhoidibus. 239

LIBER QVARTVS.

De morbis mulierum.

Cap. 1 De menſtruis. 247
2 De menſium ſuppreſſione. 249
3 De immoderato fluxu menſtruorum. 258
4 De vteri profluuio ſeu mēſtruis albis. 263
5 De conceptu ſecundùm naturam. 268
6 De ſterilitate. 269
7 De monſtris. 293
8 De mola. 293
9 De inflatione vteri. 296
10 De hydrope vteri. 298
11 De abortu. 300
12 De partu difficili. 306
3 De puerperio. 308

LIBER QVINTVS.

De Febribus.

Cap. 1 De definitione febris. 313
2 De corporibus ad febrim diſpoſitis. 327
3 De temporibus febrium. 329
4 De cognoſcendis temporibus morborū. 331
5 De febre ephemera. 335
6 De ſignis ephemeræ. 337
7 De curatione febris ephemeræ. 338
8 De febribus putridis. 340

9 De ſignis febrium putridarum. 341
10 De ſignis febrium continuarum. 353
11 De ſignis indicantibus differentias febrium putridarum. 353
12 De ſignificationibus febrium. 355
13 De intentione ad curatiooes febtium putridarum. 358
14 De cibatione febricitantium in genere. 377
15 De aqua hordei & ſyrupo acetoſo. 382
16 De curatiooe febrium acutatum. 385
17 De febtibus bilioſis. 388
18 De tertiana notha. 395
19 De febre ardente. 400
20 De febre ſanguinea. 403
21 De febre phlegmatica. 408
22 De quattana. 414
23 De hectica febre. 418
24 De febribus peſtilentibus. 415
25 De exhanthematibus ſeu peticulis. 437
26 De ſymptomatibus febrium in genere. 441
27 De rigore. 442
28 De ſudore ſuperfluo. 445
29 De narium fluxu ſanguinis ſuperfluo. 446
30 De vomitu. 451
31 De ſyncope. 453

LIBER SEXTVS.

De morbo Gallico.

Capitibus non interſtinguitur. 453

LIBER SEPTIMVS

De medicamentis purgantibus. 453
Cap.1 De ordioe doceodorum in hoc libro. 468
2 De Caſſia. 469
3 De Manna. 470
4 De Thamarindis. 471
5 De Myrobalanis. 471
6 De Aloe. 471
7 De compoſitis aluum lenientibus, & primùm de hiera. 472
8 De ſyrupo toſaceo ſolutiuo. 473
9 De ſyrupo violaceo ſolutiuo. 473
10 De electuario lenitiuo. 47
11 De elect. Diacathol. Diacaſſia, Diaſena. 474
12 De electuario Diaſebeſten. 474
13 De elect. Diaprunis ſimpl. 474
14 De Syrupis. 473
15 De Syrupis eoncoquentibus bilem. 475
16 De Sytupis eoncoquentibus pituitam. 476
17 De Syrupis melancholiam coneoquentibus. 476
18 De recto vſu ſyruporum. 476
19 De Rhabarbaro 477
20 De Agarico 478
21 De Sena 479
22 De Epithymo & polypodio. 480
23 De Iride. 480
24 De elaterio. 481
25 De Seammonio. 481
26 De Colocynthide. 482
27 De Turpetho. 483
28 De hermodactylis. 483
29 De helleboro. 484
30 De Antimonio. 485
31 De compoſitis medicamentis purgantibus. 486.
32 De electuariis purgantibus bilem. 486
33 De pilulis purgantibus bilem. 487
34 De electuariis purgantibus pituitam. 487
35 De pilulis purgantibus pituitam. 488
36 De electuariis purgantibus melancholiam. 489
37 De pilulis purgantibus melancholiam. 489
38 De Syrupis purgantibus melaneh. 49?
39 De medicamentis compoſitis ſeroſum humorem purgantibus. 490
40 De medicamentis omnes humores purgantibus. 490

LIBER OCTAVVS

De collegiandi ſeu conſultandi ratione Caput vnum. 487 488 & ſeqq.

TRACTATVS PRIMVS.

De peſte Libro duo, primus 491. ſecundus 516

TRACTATVS SECVNDVS.

De affectibus Renum & Veſicæ. 543

TRACTATVS TERTIVS.

Cap.1 De pulſibus. 552
2 De differentiis pulſuum. 554
3 De cauſis pulſuum. 558
4 De præſagitione ex pulſibus. 561

TRACTATVS QVARTVS.

Cap.1 De generatione & eſſentia vrinæ. 565
2 De differentiis vrinarum. 567
3 De cauſis differentiarum vrinarum. 569
4 De prædictionibus ex vrinis. 571

Conſilium in febre catarrhali, totius macie, ventriculi imbecillitate, meſenrij obſtructione, mæſtitia & vigiliis, pro quodam illuſtriſſimo Antiſtite. 574

LIBER RESPONSORVM & Conſultationum medicinalium; ſiue, Conſilia medica.

Conſ.1 De aqua inter cutem. 578
2 De malè affecto ventriculo. 581
3 De reteotione menſtruorum. 588
4 De dolore ſtomachi, cum ventris ſtipticitate. 594
5 De ſputo ſanguinis. 594
6 De fluxu ſanguinis narium. 596
7 De ſputo ſanguinis ex ruptura venæ. 597
8 De diſpoſitione pectorali præter naturam. 598
9 De difficultate vrinæ & aliis ſymptomatibos. 601
10 De morbo Gallico. 602
11 De dolore humeri, tumore cruris, & aliis ſymptomatibus. 603
12 De frigida ventriculi intemperie, morbo Regio, &c. 605
13 De Epilepſia. 605
14 De retentione menſtruorum. 613
15 De muliere ſympt. patiente. 616
16 De caſu ex ſcala mulieris iuuenis, & eius accidentia. 619
17 De muliere prægnante vulnerata. 620
18 De ſeroti & tibiarum dolore in homine. 622
19 De partis dxtrę, capitis item, ac crurum doloribus, ac in teſtibus tumore. 624
20 De aloi fluxu. 625
21 De fiſtula io oculo dextro producente lacrymam. 929

Diſput.

Digitized by Google

DISPVTATIONES DVÆ,

Vna de ſcopis mittendi ſanguinem, altera de purgatione in principio morborum. 627 & ſeqq.

ADDITAMENTVM apologeticum ad Diſputationem de ſcopis mittendi ſanguinem, continens Libros XI. Diſputationes totidem.

PRÆFATIO. 723

Capita libri primi, Diſputationis primæ.

Cap. 1 DE cauſis variarum opinionum de miſſione ſanguinis. 727
2 Quæſtionis propoſitio. 729
3 De ſcopis mittendi ſanguinis ex Galeno. 729
4 Notantur ſex Aduerſarij errores. 731
5 De indicatione à magnitudine morbi, in qua Aduerſarius ſecum pugnat. 732
6 Collatio doctrinæ Hipp. & Aduerſarij. 733
7.8.9.10 Loci Gal. & Auic. de ſanguinis vitio: Aduerſarij inconſtantia. 735
11 Hiſtoria Pythions. 739
12.13.14.15 De actu & vſu remediorum collatio doctrinæ Aduerſarij, & Galeni. 740

Capita ſecundi libri, Diſputationis ſecundæ.

Cap. 1 Hippocratis & Galeni ſententiam cæteris præferendam. 742
2 De abſtracto & concreto: de indicatione ſecandæ venæ in morbis. 743
3 Morbi magnitudo duplex: Aduerſarij error, & contradictio. 744
4 Triplex morbi magnitudo an indicet ſectionem venæ. 745
5 De loco ex Gal. 4. Meth. cap. 6. 746
6 Morbi magni ſcopus princeps ex Aduerſario. 747
7 De argumẽto ſumpto ex curatione lethargi. 747
8 Galeni locus 2. Medic. per genera de dolore capitis ex vulnere &c. 750
9 De duplici vlceris magnitudine. 752
10 De indicationibus in febre ardente. 753
11 De quatuor exemplis, febris ardentis, vehementiſſimorum dolorum, inflammationis, hydropis. 754
12 Indicationis à magnitudine morbi, præſtantia, atque natura. 755
13 De natura morbi magni, & eius contrarietate. 760

Capita tertij libri, Diſputationis tertiæ.

Cap. 1.2.3 Authoris excuſatio atque propoſitũ. 762
4 Galenici loci interpretatio, 4. Meth. Med. cap. 6. 762
5 Duplex indicatio miſſionis ſanguinis & purgationis, verba Galeni, ac noſtræ rationes examinantur. 764
6 Galenici loci interpretatio lib. de Sang. Miſſ. c. 9. 766
7 An venæ ſectio remedium ſit præſeruatiuum, an curatiuum. 768
8 De futura, & particulari plenitudine: locus Hipp. 2. Acut. 10. & 11. 769
9 De plenitudine ex Aduerſario, de optimis authoribus eligendis. 776

Capita libri quarti, Diſputationis quartæ.

Cap. 1 Aduerſarij, ac noſtrum iudicium de vniuerſa diſputatione. 776
2 Rationes Aduerſarij ante decimum quartum annum ſanguinem mitti poſſe. 777
3 An pueris venam ſecandam experientia comprobet. 778
4 An pueris conueniat ſanguinis miſſio ex Gal. 780
5 Loci Galenici, qui Aduerſarij opinionem deſtruunt. 784
6 Galeni ratio examinatur. 785
7 Cur Galenus ſcribat ante annum xiiii. non eſſe mittendum ſanguinem. 785

Capita libri quinti, Diſputationis quintæ.

Cap. 1 Quæ aduerſus ſcopum roboris virium dubitationem afferant. 786
2 An ſit abſtinendum à ſanguinis detractione in omni imbecillitate virium. 786
3 Indicia virtutis imbecillæ per oppreſſionem, & per diſſolutionem. 787
4 Vires varia ratione validæ, & imbecillæ. 789
5 De repetita ſanguinis miſſione. 790
6 Sanguinis detractionem vtilem nunquam fieri viribus exiſtentibus imbecillis. 791

Capita libri ſexti, Diſputationis ſextæ.

Cap. 1 Propoſitum Diſputationis. 792
2 An ſententia lib. quarti Acut. xix. ſit Hippocrate digna. 792
3 An ſententia dictione ſit indigna Hippocrate, ac de morbi vehementia, & magnitudine. 793
4 Rationes pro ſententia Hippocratis. 794
5 Nomen florentis ætatis an proprium. 795
6 Scopos varios eſſe, & vario modo à Galeno tractari. 796
7 An ſententia Aut. lib. 4. de Rat. Vict. ſignificatione dũtaxat ſit digna Hippocrate. 796
8 An Hippocrates in legitimis ſuis operibus præcepti de tribus principibus ſcopis meminerit. 798

Capita libri ſeptimi, Diſputationis ſeptimæ.

Cap. 1 Explanatio Aduerſarij, &c. 798
2 & 3. Aduerſarij defenſio pro ſua explanatione. 798
4. An Aduerſarius rectè ſoluat noſtra argumenta. 798

Capita octaui libri, Diſputationis octauæ.

Cap. 1 An in febribus putridis mittendus ſanguis. 801
2 & 3 Solutio trium Aduerſarij rationum 802
4 Solutio quartæ rationis de indicatione quæ à febre & quæ à putredine. 804
4 & 6 De loco Galeni, libro Aduerſus Eraſiſtrateos. 810
7 & 8 De venæ ſectione in humoribus à ſanguine alienis: de præceptis tuendæ ſanitatis 810

9 Summa ſententiæ Aduerſarij. 812
10 Autoritas Galeni xi.Meth.cap.xv. 813
11 Quem locum Galenus citet de miſſione ſanguinis in febribus. 814
12 An humores putridi educantur venæ ſectione ex c.89.Art.Medicæ. 817
13 De venæ ſectione eradicatiua. 818
14 De venæ ſectione in gratiam reuulſionis in febribus putridis. 818
15 Venæ ſectio an refrigerandi cauſa fiat. 819

Capita noni libri, Diſputationis nonæ.

*Cap.*1 Propoſitum authoris. 820
2 Cur venæ ſectio prætermiſſa in tertiana exquiſita ex Aduerſario. 820
3 Cur Galenus venæ ſectionem prætermiſerit in tertiana ex propria ſententia. 821
4 De miſſione ſanguinis in tertiana notha & quartana. 822
5 De venæ ſectione in febribus continuis. 823

Capita libri decimi, Diſputationis decimæ.

*Cap.*1 De venæ ſectione in diaria ex obſtructione. 823
2 & 3 Locus Gal.8. Meth.cap.4. Aduerſarij argumenta confutata. 824
4 & 5 Expoſitio cap.4.libri 8.Methodi Med. 825
6.7.& 8 Venam ſecandam etiam ſi plenitudinis ſigna non adſint ex Gal.7.Meth.4. 827
9 & 10 Altera Aduerſarij explanatio examinatur. 829
11 De variis lectionibus loci Galenici 8. Methodi cap.4. 829
12 Ad autoritates ab Aduerſario poſitas. 830
13 An codex Galeni ex Aduerſario corrigendus. 831
14 Refutatio rationum Aduerſarij. 832

Capita vndecimi libri, Diſputationis vndecimæ.

*Cap.*1 An in cacochymia conueniat ſectio venæ. 833
2 & 3 Rationes noſtræ vnà cum Aduerſarij ſolutionibus conſiderandæ. 834
4 Rationes Aduerſarij. 834
5 Primæ & ſecundæ noſtræ rationis examen, de virium conſtantia, in cacochymia de ſanguine vitioſo. 836
6 Tertia, & quarta ratio de morbo maligno 837
7 De vena ſecanda per epicraſin, & in vlcere pulmonum ex cacochymia. 837
8 In muliere cacochyma Galenum ſanguinem miſiſſe. 839
9 De natura ſanguinis. 840
10 & 11 Rationes Aduerſarij refutatæ, noſtræ confirmatæ. 841
12 Morbis ex cacochymia pituitoſa conuenire venæ ſectionem. 846
14 An in cacochymia ex bile liceat ſanguinem mittere. 848
14 Cacochymiam non prohibere venæ ſectionem niſi virium ratione. 851
15 An argumenta oppoſita ſint ritè ſoluta. 853

ALEXANDRI MASSARIÆ VICENTINI PRACTICÆ MEDICÆ,

LIBER PRIMVS.

De affectibus Capitis partiumque ei adnatarum.

CAPVT I.

De Alopecia ſeu imminutione pilorum.

Affectvs cutis capitis cum ſint Alopecia & Ophiaſis, hæc ex Gal. 1. de comp. med. ſecundũ locos, non aliter quã forma & figura differunt: ſiquidẽ in Alopecia remanent quędam cutis partes nudatę, quę lõge vel late, ſed recta procedũt. Ita omnibus appellatur, ducta ſimilitudine à vulpe, quæ ἀλώπηξ Grecè dicitur, quã affirmant ſæpè hoc morbo laborare. In Ophiaſi iſtæ partes nõ recta vt in Alopecia, ſed oblique inſtar ſerpentis procedunt, vnde hæc affectio nomen ducit, ὄφις enim Græcè ſerpẽs dicitur. Auicenna & alij Ophiaſin Tyriam dicunt, qui nomine Tyri ſerpẽtes & viperas potiſſimum intelligunt. Hinc colligitis deſcriptionem Alopeciæ & Ophiaſis ab Alexandro in principio 1. lib. poſitam, nempe quod fiat nudũ caput, maneam eſſe, ſiquidem in caluitiũ, & forte magis quam in Ophiaſin cadat. Colligitur ſecũdo, Auicennam male ſentire 7.4. tract. 1.5. qui ponens differentiam inter Alopeciam & Tyriam, ſtatuit in Tyria non ſolum cadere capillos, ſed etiam cutem excoriari, vt euenit ſerpentibus. Forma igitur & figura tantum iſti affectus differunt. *Error Auicennæ.*

Quæritur, cum hi duo affectus ſint res præter naturam, & hæ triplices ſint, Morbus, Cauſa morbi, & Symptoma, ſub quo genere ſint collocandi? Ego cenſeo, huiuſmodi affectus, ſi diuerſa ratione conſiderentur, ad omnes affectus præter naturam poſſe referri. Cauſa autem iſtius dubitationis præcipue videtur ex Galeno oriri: namque in 14. meth. 18. hos duos affectus reponit inter morbos numeri, quaſi deficiat in corpore, quod deeſſe nõ debuerat. At vero in lib. de diff. ſymp. 4. videtur referre hos affectus inter ſymptomata. Et ſanè ſi conſiderentur vt decidũt capilli, poſſunt eſſe morbus in numero: ſi quatenus humores vitioſi ſunt in cauſa vt pili cadant, tunc cauſa morbi eſſe poſſunt: ſi conſiderentur, tãquam ea pars ſit denudata capillis, ſymptomata ad qualitatem mutatam dicuntur.

Differentiæ variæ ſunt. Deſumuntur enim à magnitudine: ſic alia eſt magna, alia leuior. A tẽpore: alia recens, alia longius progreſſa, alia iam confirmata & reducta ad habitum.

Sunt etiam ab ætate, à ſexu, & aliæ id genus. Sed inter cæteras illę quę ex cauſis, primum locũ obtinent, de quib. præclare Gal. ſic ratiocinabatur 1. de comp. med. ſecundum locos 2. 14. meth. 18. Sicuti nonnullæ plantæ propter defectũ & vitium humoris ſiccantur, & ſiccatæ corrumpuntur, pariter & capilli, aut propter inopiam alimenti quo nutriuntur, aut propter eiuſdem vitium contingit vt corrumpantur: propter defectum prouenit caluities, propter vitium Alopecia & Ophiaſis. Quia vero Gal. docet huiuſmodi vitiatos humores eſſe triplices, pituitam, melancholiam & flauam bilem: itàque apud Gal. tres tantum ſunt differentiæ horum duorum affectuum pro tribus humoribus, ex quibus oriuntur. Sed Auicenna 7.4. 1.5 addit quartam cauſam à ſanguine, cuius neq; Gal. neque alij Græci quidquam meminerũt, vnde Auicen. ſententia mihi eſt dubia. Etenim cum cæteri vitioſi humores non aliter hos affectus generent, niſi cum tã acres redduntur, vt poſſint radices capillorum erodere: nulla ratione fieri poteſt, vt ſanguis, ſi modo ſub forma ſãguinis remaneat, illud ipſum poſſit efficere: ſiquidem dicit Gal. 2. de diff. feb. 7. 2. de criſibus 12. ſanguinem, ſi ſupra modum aſſetur, pro leuiori parte in flauam bilem, pro craſſiore in melancholiam degenerare. Itaque apud Gal. tres tantũ ſunt humores, ex quibus generantur. Sed animaduertendum huiuſmodi humores poſſe corrumpi, vel laborante cerebro, & cute capitis, propter aliquam intemperiem, indeque vitiato alimento quod attrahũt; vel laborantibus aliqua intemperie partibus inferioribus, iecore, ventriculo & liene à quibus partibus humores iſti ad cutem capitis propelluntur; vel etiam propter malam victus rationem.

Cauſa, tres humores non quatuor.

Auic. error.

Signa pathognomonica huius affectus ſunt maniféſtiſſima. Signa differentiarum à tempore, à

magnitudine, ſexu, & aliis, vel ægrotis referentibus, vel aliter facile intelliguntur. Differentiæ à cauſis, præcipuè ſumuntur ex colore cutis, de quib. agit Gal. loco citato. Etenim ſi cutis albidior fuerit, copiam pituitæ; ſi liuidior, vel nigrior, copiam melancholiæ; ſi flauior, copiam flauæ bilis demonſtrat: quib. addit Gal. præcedentem victus rationem, ex qua facile vnuſquiſque, ille præſertim qui nouit, ex quibus alimentis humores ſinguli generentur, intelliget, vnde ortum duxerint illi affectus. Notandus eſt error Alex. Tralliani, qui agens de huiuſmodi ſignis dicit, animaduertendum eſſe colorem non cutis, ſed capillorum: quod à Gal. & ratione eſt alienum. Color enim rei non exiſtentis notari nullo modo poteſt.

Error Tralliani.

De eſſentia, ſignis & differentiis Alopeciæ & Ophiaſis ſatis; digrediamur iam ad curationem.

Methodus curandi.

Qui cum ratione curare vult, is debet ante omnia curandi indicationes elicere: ſecundo conſiderare an liceat iis ſatisfacere: tertio deliberare de remediis, de ordine, quantitate, & aliis. Hoc traditur à Galeno in lib. de conſtit. artis med. 13. & 14. Quatenus ad primum caput, indicationes nimirum curandi, eæ ſi ſummatim conſiderentur, ex tribus ſumuntur, ex morbo, corporis temperamento, & ambiente nos aëre; namque ad hæc tria cætera facile referuntur. Ad morbum videlicet cauſæ morbi, & differentiæ: Ad corporis temperamentum, natura, ætas, conſuetudo: Ad aërem, ſtatus cæli tempus anni, regio & ſimilia, quæ doctrina eſt Gal. 9. meth. 14. In Alopecia igitur deficiunt capilli, iſti ſunt reſtituendi: ſed hoc eſt opus naturæ, itaque ad medicum pertinet naturam iuuare, & omnia impedimenta auferre, quæ generationem pilorum poſſunt impedire. Proxima autem huius morbi cauſa ſtatuta eſt vitioſitas humorum, qui infixi cuti, ſunt in cauſa vt capilli nequeant prorumpere, & iuxta naturæ inſtitutum in ſuis locis exiſtere: itaque huiuſmodi humores omnium primo euacuandi ſunt. At quoniam omnia medicamenta, quæ diſcutiendi vim habent, calida ſunt, & conſequenter trahendi facultatem obtinent, ſi totum caput vitioſis eſſet plenum excrementis periculum eſſet, ne longe maior eorũ fieret attractio, quam diſſolutio: itaque primum ipſum caput purgandum eſt. Sed quoniam hac ipſa ratione non licet vel capitis, vel alterius partis purgationem aggredi, niſi primo habeatur prouidentia vniuerſi corporis: propterea duabus primis indicationibus tertia ſuccedit, quæ ad communem totius corporis vacuationem pertinet.

Galenus aduerſus ſeipſum & propoſitas indicationes curandi Alopeciam & Ophiaſin, dubitationem mouet, quaſi ita legitima medendi methodus peruertatur, quæ in omnibus ex fluxione humorum affectionibus iubet humores refrigerantib. repellendos, minimè calidis trahendos eſſe. Cui dubitationi reſpondet id certiſſimum eſſe, probatque incipientib. iis affectib. vſum medicamentorum repellentium, ne affectus augeantur. Sed illud addit, principium harum affectionum minimè alopeciam & ophiaſin poſſe appellari, ſicuti neque ſcabies, neque lepra, ſcabies & lepra dici debent, priuſquam vtriuſque affectus formam retineant. Ex qua quidem Galeni reſponſione noua lis apud medicos orta eſt, cum plane abſurdum videatur, principiũ alopeciæ & ophiaſis, alopeciam & ophiaſin non poſſe appellari: ſiquidem in iis quę ſunt homogenea, principium, progreſſus & ſtatus eandem rationem & nomen debent habere; & omnes fatentur omnes morbus ex quatuor partibus conſtare, principio, augmento, ſtatu & declinatione; quæ omnes partes vno & eodem nomine debent curari. Ego vero puto Galenum non voluiſſe innuere principium Alopeciæ & Ophiaſis, ſed potius alteram affectionem, quæ principium Ophiaſis & Alopeciæ præcedit, nimirum quando incipiunt cadere capilli, alopeciam & ophiaſin non poſſe appellari: id quod exemplum lepræ & ſcabiei demonſtrat. Nam ſicuti neque lepra, neque ſcabies, quæ ex impetigine originem habent, ſcabies & lepra dici poſſunt, antequam propriam formam lepræ obtineant, ita neque alopecia dici debet, antequam incipiant cadere capilli, ſed ſolum quando propriam eius affectionis formam eſt conſequuta.

An principium morbi morbus dici debeat.

Elicitis indicationibus ſecundo loco videndum eſt, an in iis ſatisfieri poſſit? Itaque dicit Galenus à nonnullis veteribus medicis varia medicamenta fuiſſe tradita, per quæ integrã Alopeciæ & Ophiaſis ſanationẽ pollicebantur; nonnullos quoque fuiſſe, qui promitterent, ſicuti Alopeciam & Ophiaſin, ita quoque caluitium ſe eſſe prohibituros: etſi alij contra hoc impoſſibile eſſe voluerint. Quam ambiguitatem diſſoluit Galenus 6. Aphoriſm. 34. aſſeuerans, caluitium paſſionem eſſe, quæ nulla ratione poſſit ſanari, propterea quia ſequitur ariditatem cutis, adeo vt prorſus ea materia deficiat, ex qua capilli generantur, vt euenit in terra arida, vnde idẽ Gal. exponens eundem Apho. 34. 6. in quo ſcriptum eſt, *Caluis quibus varices ſuperuenerint, capillos denuo renaſci*: hãc ſententiam tanquam mendacium manifeſtum repudiat atque Hippocrat. interpretatur, quaſi caluitium minus propriè acceperit, & vere capillorum defluuium voluerit intelligere, in quo capillorum defluuio, vitioſis decumbentibus humoribus ad crura & varices efficientibus, capilli rurſus oriri poſſunt. Igitur ſicuti caluities nullam curationem recipit: ita hæ affectiones poſſunt ſanari.

Prognoſtica.

Sed monendi eſtis, vt intelligatis, an huiuſmodi affectus facilè vel difficulter, citò an tardè ſanari poſſint: Galenus id quodã experimento docet, qui dicit, primum quidem capillos prorſus auferendos eſſe: deinde affectam cutem per linteolum neque aſperum, neque molle fricandam, & diligenter animaduertendum, ad quantum ruborem huiuſmodi pars fricata perueniat. Nam ſi per exiguas frictiones calefiat & rubefiat, moderata affectio cenſenda eſt: ſi vero non niſi per multas frictiones & tardè rubeſcat, ſciendum eſt, affectum eſſe grauiorem, præſertim cum quædam cuticulæ etſi valenter, & diu fricentur, nunquam tamen rubefiant. Cuius quidem experimenti non difficile eſt rationem reddere: etenim vbicunque adhibita frictione color cutis, aut difficulter, aut nullo modo mutatur, argumento eſt rebellem multamque materiam retineri, ac valde impactam eſſe, adeo, vt non ſine magno labore ac tempore diſſolui poſſit: vbicumque autem color facilè & citò mutatur contrà argumento eſt, materiam contineri & pauciorem & benigniorem, neque altius impactam eſſe, ac propterea facile poſſe diſſolui, & totam cutem ad ſtatum naturalem deduci.

Experimentum.

Sed quod tertio loco reſtat, ad particularia præſidia veniamos, quæ ad ſingulas indicationes ſint accommodata. Et licet, quod ſpectat ad primam, quæ in vacuatione vniuerſi corporis verſatur, exercitationes, frictiones, & alia id genus conferant: tamen inter cætera omnia duo ſunt remedia, ſectio venæ & purgans medicamentum, quæ huic indicationi præclariſſimè ſatisfaciunt. Cum autem fateantur omnes, medicamenta purgantia conuenire in curandis his affectibus, dubium eſt

Curatio.

Dubitatio de vena ſectione.

de

de ſectione venæ, de qua neque Galeuus, neque cæieri Græci, neque aliquis probatus authos, vno excepto Auic. mentionem facit: cum potiſſimum accedat ratio, & iam ſtatutum ſit, huiuſmodi affectus non aliunde quã ex cacochymia originem habere. Dico, & in iis, & in omnibus morbis, perpetuo principes huius remedij ſcopos eſſe animaduertendos, ſi uimitũ vel propter corporis inſignem plenitudinem, vel alias cauſas, videatur vel adeſſe, vel imminere morbi magnitudo; ſi præterea vises & ætas hoc remedium ferre poſſint, illud non modo vtile, ſed neceſſarium quandoque fore.

Quod verò nec Galenus, nec alij probati authores illius meminerint, id factum eſt, mea ſententia, quod illi cenſuetint, vel vnum, vel plures ſcopos deeſſe, ac præcipuè morbi magnitudinem, cum re vera bi morbi ſint leuiſſimi. Secanda autem eſt veua, ſi ita ferat occaſio, vel cepbalica, ſi caput imprimis male afficiatus, vel communis aut baſilica, ſi totum eospus euacuatione indigeat, ſanguiſque parcè detrahẽdus eſt. Venio ad pusgantia.

De purgantibus. 1. Gal. narrat hiſtoriam cuiuſdam adoleſcentis alopecia laborantis, ex qua licet colligere veluti exemplum quoddam eorum medicamentorum, quæ accommodara ſunt. Huic adoleſceuti primum exhibuit duas pilulas ex aloë, quæ cicesis magnitudinem habebant: deinde ſola hiera ex colocynthide adoleſcentem purgauit bis in quinque dieb. in prima quidem purgatione drachmis iiij. in ſecunda ʒ v. exhibitis. Huius hieræ diacolocynthidos Gal. meminit hoc loco, & in poſteriore lib. 8 cap. 2. vbi inquit, ſimpliciter appellatione hieræ, intelligi hanc hieram diacolocynthidos: etſi medici illo priores, Romæ facientes medicinam, dilucidioris doctrinæ gratia addebant. hieær diacolocynthidos. Quale autem fuerit hoc medicamentum nullibi apud Galenum seperitur, niſi forte illud deſcripſit in lib. de purg. med. qui ad nos non peruenit. Aëtius lib. 3. cap. 113. deſcribit hanc hieram: Sic Ruffus, Paulus, Aëtius, Meſuë, ſex varias omnino pilulas deſcribunt, ſed inter cæteras præclariſſima eſt compoſitio ad Scribonium Largum, quam ille deſcribit ex lib. Pachij Antiocheni, ad Tiberium Cæſarem, & vulgo hiera Pachij appellatur.

In curatione illius adoleſcentis Gal. à nonnullis reprehenditus, de ſuis pilulis ex aloë. *1. Reprehenſio Galeni.* Primo quod in eis deſcribendis non ſatis ſibi conſtet: qui hoc loco & ad finem lib. 1. & 14. meth. 18. illas præparat ex aloë, colocynthide & ſcammonio: 5. autem meth. 14. illis addit agaticum, bdellium, gummi arabicum. *2.* Secundo seprehenditur, quod ea compoſitio ſit vitioſa, quia ſimul permiſcentur medicamenta, quorum nonnulla cito, nonnulla tarde ſoluunt; cito ſicuti ſcammonium & colocynthis; tarde, ſicuti aloë, quæ tasdiſſime ſuam perficit operationem: quæ compoſitionis ratio paſſim reprehenditur à Galen. præcipuè in lib. *quos & quomodo purg. oport.* nec non 2. de ratione victus. *3.* Tertio reprehenditur, quoniam nihil eſt quod valentia medicamenta, ſcammonium & colocynthida corrigat, quæ alioqui ſunt quodammodo venenata, & principibus partibus, maximè ori ventriculi, inimica; quæ quidem ipſemet docet eſſe corrigenda 2. de ratione victus 12. Et ſi quis velit malitiam huiuſmodi medicamentorum corrigi propter mixtionem abſinthij, & aloes, is fallitur. Namque apud Meſuen, c. de abſinthio, ſuccus abſinthij propter nidoroſum quendam ſaporem lædit ventriculum: & apud Gal. 8. de med. ſecundum locos cap. de hiera, neque aloë caret ſua vi medicamentaria, adeo vt illa quoque correctione indigeat: vnde certe mirum videtur, quamobren Gal. detraxerit bdellium & maſtichem, quæ duo medicamenta Quintus illius præceptor addebat, quæque præclare poterant horum medicamentorum malitiam corrigere. *4.* Demum Galenum reprehendunt de tota hac purgatione, ſiquidem in principio Alopeciæ & Ophiaſis, ſine vlla humorum & corporis præparatione validiſſimis vtitur medicamentis, & paucis admodum diebus triplicem facit vehementiſſimam purgationem.

Solutio. Etſi autem huiuſmodi obiectiones videntur ſatis apparentes: tamen non deſunt rationes, quibus Galenus poſſit defendi. Et primum quatenus pertinet ad variam compoſitionem pilularum, reſpondearis medicos non teneri ſingulorum medicamentorum vnam atque eandem perpetuo compoſitionem ſeruare, ſiquidem pro varietate morborum, pro varietate ægrotantium, & aliarum rerum, non ſolum licet, ſed etiam eſt neceſſarium vnum medicamentũ variis modis præparari, ſicuti pluribus exẽplis & hieræ, & aliorum medicamentorum facile poteſt confirmari. Secundo negandũ non eſt, quod mixtio medicamentorum, quorum nonnulla tarde, nonnulla cito operantur, & à Gal. & ab omnibus probatis medicis improbetur: ſed hæc ratio tantummodo valet in iis medicamentis quæ ex tempore ſolent parari. Exempli gratia, ſi quis nunc præparet pilulas ex aloë, ſcammonio & colocynthide, atque illas protinus velit exhibere, hũc certum eſt aduerſus Galeni decretum & omnem rationem agere. At vero non item valet ratio in iis medicamentis, quæ ante eorum vſum certo quodam tempore cuſtodiuntur, in quib. ſingula ſimplicia medicamenta propriã formam non retinent, ſed eſt lege contrariorũ facta inuicem actione & reactione, & aliqua veluti omnium fermentatione, quædã forma reſultat, quæ à ſingulis medicamentis diſtincta eſt. Exempli gratia, in theriaca ingrediuntur multa medicamenta, partim calidiſſima, partim frigidiſſima, vnde ſi ante fermentationem theriaca exhibeatur, & antequã ex mutua actione & paſſione propria quædam reſultet temperies quod paret experimento, tunc ſimul calefacit & refrigesat, adeo vt ſtupefaciẽdi quoque vim habeat: at vero poſt illius fermentationem ſuperueniente noua forma, iam non amplius refrigerat, ſed tantummodo calefacit, & quidem inſigniter: atque ita de reliquis compoſitis medicamẽtis ſtatuendum eſt, quæ doctrina eſt Gal de theriaca ad Piſonem 10. Quare decretum Gal. & medicorum, de non miſcendis medicamentis, quæ vario tempore operantur, intelligendum eſt de iis, quæ ex tempore parantur, minime de reliquis compoſitis. Tertia obiecta ratio, quod nimirum pilulæ careãt commoda correctione, ſane mihi videtur difficillima, & ego quidem libẽter rationem intelligerem, propter quam Gal. præter Quinti inſtitutum, ea illis detraxerit bdellium & maſtichen quæ ad hanc rem valde erant accommodata. Neque aliud pro Galeno mihi ſuccurrit, niſi quod dicamus, aloẽn & ſuccum abſinthij, etſi illa quoque vi medicamẽtaria ſunt prædita, & correctione indigent, tamen hoc incommodum leue eſſe, atque hæc leniora illa vehementiora poſſe corrigere: forte autem Gal. prætermiſit bdelliũ & maſtichen, vt medicamentum efficacius euaderet, & maiorem purgãdi vim retineret. Quatenus ad poſtremã reprehenſionem, & primo, quod in principio morbi purgantib. medicamentis vſus fuerit, nemo eſt qui fidem faciat, eum adoleſcentem non antè ſumpſiſſe medicamenta, quàm ſaltem opportunam ſeruaſſet victus rationem, vnde humores & totum corpus ad pur-

gátionem paratum fuerit : ad quem modum ſcribit Alex. humorem vitioſum, ſi copioſus fuerit, purgandum eſſe, bona prius ſeruata victus ratione.

Poſtremo quod Gal minùs frequenter purgantibus medicamentis vſus fuerit, reſpõdendum eſt, nullas extare leges, quæ frequentes purgationes prohibeant, ac prudentes medicos ex qualitate & quantitate humorũ, ex habitu corporis, ex viribus ægroti, & aliis id genus, opportunas purgationes modo frequentes, modo raras inſtituere. Imo vero ex hoc Gal. loco, atque illius imitatione licet nobis documentum colligere, noxios humores, ſi multi fuerint, difficiles & contumaces, non modo ſemel, ſed ſæpius ac validis medicamentis purgandos fore, id quod ipſe facit, tum aliis locis, tum maxime 1. ad Glauc, in cura feb quartanæ. Quoniam vero & pilulæ, & hiera diacolocynthidos Gal. ferè hoc tempore ſunt inuſitata, in eorum locum alia nunc ſucceſsêre medicamenta, quibus Medici noſtrorũ temporum familiariter vtuntur. Exempli gratia, ad purgandam pituitã pilulæ cochiæ, electuariũ diaphœnic. hiera Pachij. Ad purgãdã flauã bilẽ, pilulæ aureæ, electuarium roſatum Meſuæ, electuarium de ſucco roſarum. Ad purgandam melancholiam, pilulæ de fumo terræ, cõfectio Hamech & ſimilia.

Documentũ notandum.

Medicamẽta purgantia diuerſos humores.

II. Indicatio. Euacuantia caput.

Purgato corpore vniuerſo, ſecunda ſuccedit indicatio, quæ pertinet ad vacuationem capitis. ad quam plurima præſidia ſunt accommodata, quæ omnia, vt teſtatur Gal. 2. de med. ſecundum loc. 2. apophlegmatiſmi appellantur, quaſi pituitã detrahentes: etſi idem Gal. 5. de ſimp. med. facul. 20. ita illa diſtinguit, vt medicamenta quæ naribus quas Græci *ῥῖνας* dicunt, infunduntur capitis purgandi gratia errhina; quæ autẽ ore ſumuntur, aut dentibus manduntur, vna communi appellatione apophlegmatiſmi appellẽtur. Ex quo colligaris aduerſus vulgares medicos, huiuſmodi medicamenta illis præcipue morbis conuenire, qui ſuapte natura ſunt frigidiores, & à pituita excitãtur, quales ſunt epilepſia, apoplexia, lethargus, & ſimiles : namque in cæteris morbis, qui ex tenuioribus & calidioribus humoribus oriuntur, qualis eſt phrenitis, minime huiuſmodi medicamentis locus eſt, quod tunc noxij humores ſolis topicis medicamentis commode repelli & diſcuti poſſint. Oportet autẽ iſthæc omnia habere vim calefaciendi, attenuandi, & detergendi, ſi pituitã debẽt è capite educere.

Caput purgantia per nares.

Quæ per nares hauriũtur, & errhina appellãtur, varia ſunt, ac varia ſubſtantia conſtãt. Nam quædã ſunt liquida : vt ſuccus betæ, hederæ cucumeris agreſtis, decoctum maioranæ, hyſſopi, pulegij, calamenthi, & ſimilium, quæ attracto per nares ſpiritu ſimul quoq; attrahuntur. Quædã ſunt tenuia: vt pulueres ex pipere, pyrethro, ſinapi, & ſimilibus, quæ in nares inſufflantur, & plerumque ſolent ſternutamenta excitare. Quædam ſolida conſtant ſubſtantia, veluti cortices arantij, radix betæ, radix ellebori, colocynthis; ex quibus omnibus addito melle vel oleo aliquo ſolida fiunt medicamenta, quæ in nares imponuntur.

Per os.

Quæ ore detinentur ferè ſunt duorum generũ, quædam liquida, quibus os & fauces proluũtur, & gargariſmata dicuntur, vt ſunt decoctum origani, pulegij calamenthi: quædam ſunt ſolida, quæ dentibus mandũtur, & longiori tempore ore detinentur, & propriè apophlegmatiſmi, vulgo maſticatoria appellantur, inter quæ facilia & vulgaria ſunt maſtiche, radix pyrethri, ſtaphys agria, piper, & alia id genus. Eorum quædam ſunt vehemẽtiora, quædam leuiora. Iis autem vel modicum ceræ, vel quid ſimile permiſcetur vt medicamentum molle magis reddatur, quod diutiùs ore detentum & maſticatum, præclarè de capite pituitam detrahit.

III. Indicatio.

Purgato capite & corpore ſi ita occaſio ferat, poſtrema ſuccedit indicatio, quæ pertinet ad diſcutiendam materiam, quæ in cute capitis detinetur, fouens depilationem. Si quis autem voluerit medicamenta inuenire ad hanc indicationem accommodata, nec non probam eorum adminiſtrationem, is adeat Gal. qui hæc omnia nos docet præclariſſime. Itaque nos ex Galeni methodo; videbimus, primùm qualianam eſſe debeant hæc medicamenta. 2. quiſnam debeat eſſe commodus eorum vſus 3. quantum, & poſtremo quando ſit diſcutiendum.

Qua methodo qualitas remedij inueſtigetur.

Porro qualia conueniant medicamenta, ex duobus licet intelligere; altero ex ſpecie morbi; altero, ex natura partis laborantis: quod Gal. docet 1. & 2. de comp. med ſecundum locos vtrobique 1. & 2. de medicamẽtis ſecundũ genera 2. ex quibus duobus præcipuis ſcopis & fontibus licet cuique intelligere rationem probe componendi & adminiſtrandi medicamenta, quæ ad ſingulos morbos & ad ſingulas corporis partes ſint accommodata.

In Alopecia & Ophiaſi ſunt excrementa acria, quæ erodũt radices pilorũ, & ſunt in cauſa, ne illi poſſint erũpere & excreſcere : huiuſmodi excrementa tollenda & diſcutiẽda ſunt, quod potiſſimũ fit per medicamẽta calida. Sed quoniã omnia huiuſmodi medicamenta vehementer quoq; exſiccant, propterea ſumpta indicatione à natura partis quæ ſicca eſt, eadem debent ita temperari, vt maiorem ſiccitatẽ nequeãt afferre, neq; pars ſicca ſiccior & ineptior ad gignendos capillos reddatur. Præterea quoniã hæc noxia materia altius inhæret cuti, quç alioqui craſſiſſima eſt: idcirco tertia debet accedere conditio, vt hæc medicamẽta ſint tenuiũ partium, vt penetrare alte poſſint, neq; ſolum externã, ſed etiã internã materiã diſcutere. Rurſum autem quia non ſolũ vitioſa materia eſt diſcutienda, ſed etiam noua eſt attrahenda, quæ laudabilis ſit, & ad gignẽdos capillos idonea, propterea quarta requiritur conditio, nempe vt hæc medicamẽta ſint ex alto euocantia, quæ valeant ex profundis partibus ad externam cutem probum alimentum educere. Poſtremo quoniam pars male affecta cutis ſcil. capitis habet ſenſum valde hebetem & obtuſum, hinc fit vt Medico liceat vti non ſolùm leuibus, ſed etiam vehementibus medicamentis. Vt itaque omnia colligamus in vnum, medicamenta ad curandam Alopeciam & Ophiaſin. 1. calefaciant. 2. non vehementer ſiccent. 3. ſint tenuium partium 4. ſint metaſyncritica vltimo non ſolùm ſint leuiora ſed etiam vehementiora.

Vidimus indicationes, iam quænam iſthæc medicamenta ſint, videndum etiam eſt. Galenus ea tripliciter diuidebat, iubens nimirum ad mediocres Alopecias mediocribus præſidiis vti, ad fortiores fortioribus, veluti etiam ad eas, quæ fortiſſimæ ſunt, fortiſſima remedia adhiberi. Quem remediorum catalogum apud illum habetis, non ſolum ex propria, ſed etiam ex aliorum ſententia diffuſum: & quod de ſimplicibus dicitur medicamentis, idem de compoſitis eſt ſtatuendum. Sit exemplum medicamenti validiſſimi:

Validiſſ.

℞. *Euphorbij,*
Thapſiæ,
Olei laurini, ana. ℥. *ij.*
Sulphuris viui,
Vtriuſque ellebori, ana ℨ. *j.*
Ceræ ℨ. *vj.*
Cum oleo laurino, aut oleo vetere miſce.

Quod ſi bona thapſia & bonum euphorbiũ deſint, ſicuti reuera ſæpe apud noſtros aromatarios deſunt,

Digitized by Google

ſunt, licet pro illis ſubſtituere, quod Gal. monet, naſturtium, ſemina erucæ, & ſimilia. Pariter ſi careamus bono oleo iaſmino, licet ſubſtituere picem liquidam, quæ non multo inferior exiſtit.

ira. Sit exemplum medicamenti leuioris:

℞. *Radicum arundinum vſtarum,*
Amygdalarum amararum cum corticibus, ana ʒ. ij.
Thuris ʒ. j.
Olei chamamelini completi ℥. j.
Ceræ parum. M. pro linimento.

liocria. Exemplum medicamenti mediocris:

℞. *Pulueris amygdal. amar. vſtar.* ʒ. ij.
Seminis erucæ ʒ. j.
Ellebori ʒ. ß.
Adipis vrſini, anſerini, ana ℥. j.
Ceræ parum. M. pro linimento.

Verum ſi malũ diutius progrediatur, neque cedat propoſitis remediis, quandoque ad medicamenta rubrificãtia & vlcerantia, ad ranunculum, ad cantharidas, & tandem ad ſcutis ſcarificationem deueniendum eſt. Auicenna ſanguiſugas quoque probat, vt hac ratione materia noxia facilius educi, & bona ad cutim trahi poſſit.

Dubitatio aduerſus Galen. Sed hoc demum loco eſt dubitatio ex Galeno: etenim ille dixerat *cap.* 2. medicamenta opportuna in curatione Alopeciæ & Ophiaſis illa fore, quæ non ſint admodum calida, ſiquidem ea fere cutem exurunt, quæ deinde progreſſu temporis nimiã ſiccitatẽ contrahat, qualis in caluis apparet, in qua capilli nullo modo poſſunt erumpere: verumtamen omnes probãt thapſiam, euphorbium, & alia id genus, quæ certum eſt inſigniter calefacere & ſiccare. Reſpondeatis vnico verbo, calida hæc medicamenta minime ſola fore adminiſtrãda, ſed cum aliis permixta. Exempli gratia, oleo, aqua, & ſimilibus, quæ nimiam eorum caliditatem & ſiccitatem poſſunt remittere. Sic Auicenna inquit, *Si medicina fuerit calida, fortis, ſicuti thapſia, à qua non eſt excuſatio, frangatur caliditas eius cum oleis temperatis ſuper eam, & cum aquis conuenientibus in ea.* Atque hactenus de qualitate, & num. med. iam de eorum vſu videndum eſt.

De vſu. Primũ igitur docet Galenus, capillos nouacula tollendos: deinde cutim male affectã linteolo neque molli, neque aſpero fricandam; tum medicamentum miniſtrandũ eſſe, quod quidem ille iubet apponere in aëre calido, ac maxime ſi fieri poſſit, in loco Soli expoſito: poſt primam vero medicamenti adminiſtrationem diligenter oportet obſeruare, quomodo res ſuccedat, & qualis nam alteratio in parte male affecta facta fuerit, ita vt poſſimus medicamenti facultatem, & vim aut augere, aut minuere. Sed illud hoc loco notandũ eſt, quod etiam ſuprà diximus, ſub cute capitis pericranium contineri, quod quidem duræ membranæ cerebrũ veſtienti maxime conſentit, vt docet 8. *de vſu partium* 9. Quare ſedulo cauendum eſt, ne validiſſima medicamenta ad ſuturas, ac præcipue coronalem apponantur, ſiquidem periculum imminet, ne ducto cerebro in conſenſum, maiora forte ſuperueniant pericula.

Quamdiu medicamentis vti oporteat, id potiſſimum ex colore cutis licebit intelligere: etenim quam primum illa proprium & naturalem colorem videbitur eſſe conſecuta, ab omni medicamentorum vſu abſtinendum eſt: quod quidem breuiori aut longiori tempore euenit, prout affectio curatu vel facilior, vel difficilior exiſtit.

Quando adminiſtranda medicamenta. Poſtremo quando debeat medicus iis vti medicamentis iam diximus, nimirum poſt totius capitis & corporis euacuationem: ſed illud addo ex Gal. 1. *de comp. med. ſecundum locos* 8. *initio.* Si parua fuerit affectio, neq; corpus multis ſcateat excrementis, tunc ſola localia & particularia medicamenta, ſiue totius corporis & capitis vacuatione, fore ſatis, atque illa primo quoque tempore poſſe adminiſtrari. Etſi enim in curanda Alopecia & Ophiaſi inſtitutæ ſunt tres præcipuè indicationes, prouidentia totius corporis, purgatio capitis, diſſolutio materiæ, quæ in cute continetur; tamen ſciendum eſt ex Gal. quandoque vnam, quandoque duas ſatis eſſe, neque omnes perpetuo eſſe neceſſarias.

Summa curationis eſt:

1 Sicut caluitium nullam recipit curationem, ita Alopecia & Ophiaſis poſſunt curari.

2 Tres ſunt indicationes, ſed quandoque vna, quandoque duæ ad curationem ſufficiunt.

3 Vniuerſum corpus raro per ſectionem venæ vacuatur, ſemper per medicamenta purgantia, quæ ad noxium humorem ſint accommodata, ac ſæpius repetantur.

4 Caput ſpeciatim naribus & ore purgetur, per ſternutatoria, gargariſmata, apophlegmatiſmos.

5 Materia contenta in cute diſſoluatur per medicamenta diſcutientia, quæ ſint moderate calida, non vehementer ſiccantia, tenuium partium, metaſyncritica, quandoque & valentiora.

6 Hæc adminiſtrantur raſo capite, fricata cute, actu calida, in loco calido, donec cutis ſuum naturalem colorem ſuſcipiat.

CAPVT II.

De defluuio capillorum.

Capilli dupliciter cadunt: etenim vel relinquunt areas, & nonnullas capitis partes denudatas, vt dictum ſuprà eſt: vel tantummodo fiũt rariores, ac nullam partem capitis denudatam relinquunt, quod defluuium capillorum dicitur.

Cauſa huius affectus duplex ſtatuitur à Galeno: altera cutis raritas: altera defectus ſubſtantiæ pilos generantis. Et ſi quis quærat, quamobrem cutis rarior fiat, nec non quamobrem alimentum deficiat: Huic reſpondet Gal. huiuſmodi affectionem frequenter iis contingere, qui grauiter ægrotarunt & conualeſcunt: vt concludendum ſit, vtrumque euenire propter imbecillitatem caloris naturalis, vnde idoneum pilorum nutrimentũ non poteſt generari, & cutis redditur imbecillior & rarior, quàm vt valeat debitam materiam cõtinere.

Sed hic eſt difficultas, quoniam Alex. iis duab. cauſis non contentus, tertiam addit, nimirum cutis denſitatem, propter quam pili non poſſint retineri: imo addit & quartam, prauos humores, qui erodentes radices pilorum, ſunt in cauſa vt illi defluant. Verum fallitur Alex. & quatenus pertinet ad primam ſuam cauſam, non eſt rationi conſentaneum, neque videtur fieri poſſe, vt propter nimiam cutis denſitatem capilli decidant, imo vero contra, tunc potiùs firmata ipſa cute, & conſtrictis poris, veriſimile eſt illos magis contineri, neque fluere poſſe. Pariter altera cauſa abſurda & falſa eſt, namque ſi adſint vitioſi humores erodentes radices pilorum, tunc non eſt defluuium capillorum, ſed Alopecia & Ophiaſis generatur. *Alexandri reprehenſio.*

Signa ſunt manifeſtiſſima, itaque venio ad curationem. In defluuio capillorum, inquit Gal. non eundem ſcopum habemus, quem in Alopecia. Summa autem intentio & præcipuus ſcopus in Alopecia eſt, vt vitiati humores conſumantur. In defluuio autem, vt capitis habitum roboremus, & boni ſucci delationem ad cutem procuremus, cutemque ad denſitatem & raritatem moderatam *Indicationes. Verum purgandum.*

Digitized by Google

dedicamus. Sed hoc loco quæritur antequam Medicus ad hæc particularia & localia medicamenta deueniat, vtrum neceſſe ſit totum corpus euacuare, quod millies Gal. docet faciendum eſſe. Verum tamen in hoc ipſo caſu nulla, neque apud Gal. neque apud cæteros Medicos communis vacuationis mentio fit: ac ſanè ſi duæ proximæ cauſæ huius mali conſiderentur, defectus alimenti, & cutis raritas, nulla neque communis, neque particularis indicatio vacuandi ſeſe offert: imo vero omnis adhibita euacuatio forte adhuc magis poſſet alimentum pilis ſubtrahere, & cutim rariorem reddere: ideò ab omni prorſus vacuatione abſtinendum eſt.

Qualia medicamenta conueniant. Si quis quærat, qualianam medicamenta conueniant in defluuio capillorum: Huic reſpondat Gal. humectantia conuenire, quibus aliquid moderatè adſtringens oportet permiſcere, quale eſt, exempli gratia, ladanum. Hæc tamen ſententia nonnullis ſuſpecta eſt, qui aſſerunt medicamenta humectantia potiùs cutim laxare, quam roborare, neque talia medicamenta quidquam ad propoſitas indicationes facere: vnde literam corrigendam eſſe dicunt, vt pro verbo humectantia, legendum ſit calefacientia; cuius correctionis eam rationem afferunt, quod Gal. laudans vſum ladani, ſtatim hæc habet verba: *Ladanum vtraque in ſe moderatè complectitur, quæ ad hoc ſymptoma conueniunt, caliditatem mediocrem & adſtringendi vim iuxta eandem proportionem*: adeo vt Gal. minimè humiditatis, ſed caliditatis mentionem faciat. Hæc obiectio multis moleſtiam attulit. Sed tamen ſi integer Gal. ſenſus intelligatur, nempe humectantia medicamenta conuenire, quæ ſimul aliqua adſtrictione ſint prædita, equidem puto vulgarem lectionem poſſe retineri, neque vllam abſurditatem habere. Conueniunt ergo medicamenta calida & adſtringentia, quæ poſſint & probum alimentum allicere, & cuti firmitatē afferre. Sed Gal. monet, huiuſmodi medicamenta fore opportuna, ſi moderate calefaciāt, & moderate adſtringāt: namque ſi vtraq; vis excederet, periculum foret ne trahentia medicamenta præter attractionē, ſimul quoq; capillorū fomentū digererent & diſſipatent: pariter medicamenta adſtringētia meatus cogerēt, & vias occluderēt vaporibus & alimento, quod ad generandos pilos neceſſarium eſt. Cæterum inter hæc apud Gal. Dioſcor. & omnes Medicos, ladanum principem locum obtinet, quod quoniam non eſt admodū molle, ſed ſimilem ceræ ſubſtantiam obtinet, propterea debet cum aliquo conuenienti liquore permiſceri, vt rectè ad caput poſſit accōmodari; quod ſi huiuſmodi liquor, ſicuti ladanum ipſum, contrariis facultatib. nempe trahēdi & cogendi præditus fuerit, certū eſt tale medicamentū cæteris longe anteferendū eſſe. Itaque neque oleū Sabinū, neque oliua vetus, neque aliud ſimile ad hāc rem eſt accōmodatū, ſed id quod quidpiā habeat adſtrictionis, quale potiſſimū eſt oleum ex lēniſco, quod quidem cum ladano permixtum, tā efficax medicamentū euadit, vt Gal. fateatur ad capillorū defluuiū ſe nullū præſtātius, neque eſſe expertum, neq; cōcipere animo potuiſſe.

Ladanum omnium celeberrimū. Quod ſi large capilli defluāt, vnde liceat conijcere multā cutis capitis raritatem factam fuiſſe, tunc opportunū fuerit, pro oleo lentiſcino, oleum myrthinum cum ladano permiſcere.

Verum neque illud prætermittendum eſt, huiuſmodi medicamenta pro ratione ætatis ac temporis anni immutanda eſſe, vt in ætate ſenili & hyeme liceat vti verbi gratia, oleo nardino: in ætate iuuenili & æſtate, oleo roſaceo, maſtichino & ſimilib. Dioſcor. cap. de Myrrha, ſimul cū ladano myrrham permiſcet, quæ ſimiliter moderate calefacit & adſtringit. Alij laudant, capillum veneris.

℞ *Ladani optimi* ℥ ß.
Olei ex lentiſco ℥ j. *M.*

Hoc apud Gal. & ſimpliciſſimum & efficaciſſ. eſt medicamentum, huic licebit addere

Myrrhæ electæ ʒ j.
Pulueris capillorum veneris,
Verbenacæ rectæ, ana ℈ j. *M. & fiat linimentū.*

Alij præparant olea adſtringentia, in quibus imponuntur ladanum, myrrha, & alia. Eſto exemplum:

℞ *Roſarum ſiccarum*
Balauſtiorum
Corticum granatorum, ana ʒ j.
Olei communis ℥ iij.
Vini nigri adſtringentis ℥ j ß.
Bulliant omnia ad conſumptionem vini: deinde
℞ *Praedicti olei* ℥ j. ß.
Ladani,
Myrrhæ ana ʒ iij.
Pulueris capillorum veneris ʒ j. *M. & fiat linimentum.*

Cæterum quod pertinet ad eorū adminiſtrationem, manifeſtum eſt, capillos primo vel radēdos, vel tondendos eſſe, deinde cutim fricandam, tum medicamenta apponenda, vt facilius poſſint penetrare.

Ad hoc defluuium capillorum nonnulli referunt eam depilationem, quæ propter morbū gallicum frequenter ſolet cōtingere. Sed mea ſententia iſti male ſentiunt, quoniam hæc gallica depilatio minime pertinet ad vnam cutim capitis ſed ad omnes partes quæ pilis teguntur. Præterquā quod iis gallicis non cadunt capilli propter defectum alimenti, aut raritatem cutis. ſed propter vitium humorum, quod manifeſtè varia curatio oſtendit: ex quo forte hæc depilatio magis commodè ad Alopeciam & Ophiaſin, quam ad defluuium capillorum poteſt referri.

CAPVT III.

De furfuribus.

POſt ſecundū caput Galenus 3. cap. tractat de tincturis capillorum. 4. de medicamentis pilos corrumpentibus. 5. de iis, quæ pilos attenuant: quæ capita in præſentia prætermittimus, ad illud de furfuribus properantes.

Quid ſint furfures ex cōmuni hominū notione conſtat. *Quibuſdam*, inquit Gal. *ſe ſcalpentibus, furfuribus ſimilia decidunt, & propterea medici hoc ſymptoma furfurationem appellāt*: Celſus & Latini porriginem vocāt. Galeno conſentiūt Paulus, Aetius, Alex. & omnes: ſed nonnulli addunt, huiuſmodi furfures cadere, non ſolum ex cute capitis, ſed etiā ex reliqua corporis ſuperficie: præterea vero & iſtud fieri quādoque non ſine cutis exulceratione: quod & rationi & experientiæ planè conuenit.

Cauſa huius ſymptomatis vnica ponitur à Gal. nempe vitioſi humores, ſeu ichores, qui erodentes cutem tenuiorem, quaſdam veluti ſquamulas & furfures, tum in aliis partibus, tum maxime in capite ſolent excitare. *Cauſa.* De ichoribus autem in præſentia dico, ichorem nihil aliud eſſe, quam ſeroſam partem ſanguinis, non ſimpliciter tenuem, aqueam, neque morſu carentem, ſed mordacem atque erodentem; ichoreſque tot eſſe, quot ſunt ſinguli humores, ex quibus tota ſanguinis maſſa conſtituitur: quæ doctrina eſt Gal. 6. *epid* 2. 37. Scio Ariſt. de ichorib. aliter ſentire 3. *de hiſt. anim.* c. 9. & 2. *de partibus anim.* 4. Sed hæc diſputatio neque ad hūc locū, neq; ad noſtrū pertinet inſtitutū. Itaque furfures ex vitioſis humorib. generantur,

Paulus & Alex. dicũt hoc vitiũ fieri ex prauis humorib. caput petentibus, ac ſpeciatim docent huiuſmodi humores eſſe ſalſam pituitam, flauam bilẽ, & melancholiã. Iſti ſi videantur diuerſum quid à Gal. ſtatuere, facillime tamen eidem conciliantur, ſi dicamus furfures quidem ex prauis humorib. generari, ſed tãtũmodo ex tenuiore & ſeroſiore eorum parte, quæ proprie ad ichores pertinet. Ratio autem propter quam nulla fit mentio ichoris ſanguinis, illa eſt quoniam cum neceſſarium ſit, ichorem ſeruare naturam humoris cuius eſt ichor, certum eſt ichorem ſanguinis dulcem eſſe, neque tam acrem reddi poſſe, vt erodendi vim acquirat, vt propterea ex ichore ſanguinis furfures nullo modo poſſint generari. Gal. *loco citato epidem.* dicit, huiuſmodi excrementa ſeroſa inter ſe differre, ſecundum naturam eorum humorum quorum ſunt ichores: itaque ſtatuit ſerum atræ bilis acerbiſſimum eſſe, minus acerbum flauæ, adhuc minus acerbum pituitæ, ichorem vero & ſerum ſanguinis omnium mitiſſimum eſſe.

Porro illud hoc loco eſt animaduertendũ, tales vitiatos ichores furfures efficientes duplicẽ originem habere poſſe: Alterã ob propriam cutis capitis affectionem, quę delatum alimentum non concoquit; ſed corrumpit; Alteram, quia vel propter malam victus rationem, vel propter aliam cauſam, aliis in partibus generantur, ac deinceps ad caput tranſmittuntur: quod notauit Auic. per hæc verba: *Et quãdoque eſt propter malitiam complexionis in capite: quare corrũpitur*, &c. Quã ſententiã accepit ex Gal. *6. epid.* t. 13. qui ſcribit hoc ſymptoma, furfures creare, ad propriã cutis capitis intẽperiẽ pertinere, etſi humores naturaliter ſe habent.

Summa eſſentia morbi. Itaque furfuratio eſt ſymptoma, in quo furfurib. ſimilia nonnullis ſe ſcalpentibus decidunt, partim ac maximè in capite, partim ex reliqua corporis ſuperficie, quandoque ſine vlcere, quandoque cum vlcere. Prouenit ex vitioſis ichoribus vel vtriuſque bilis, vel pituitæ, qui vel male affecta cute, vel conſentientibus aliis partibus, aliquando ex toto corpore generantur. Signa ſunt oculis manifeſta.

Vtrum vero furfures generentur tantum vitio cutis, an magis aliis partibus conſentientibus, pariter qualis ichor redundet, poteſt intelligi, ſi conſideretur quomodo reliquæ principes partes ſe habeant. Nãque ſi corpus fuerit cacochymũ, vero ſimile eſt caput conſentire: ſi autem boni habitus, tunc licebit affirmare, malum propter vnam cutis capitis intemperiem calidam & ſiccam generari. De ſignis redundantis ichoris vel pituitæ, vel melancholiæ, vel flauæ bilis pendentibus ex redundantia ipſorum humorum, alias diximus.

Indicationes. Si quis, inquit Galenus, voluerit furfures ſanare, is debet vitioſos ichores conſumere, ex quibus furfures generantur: itaque manifeſtũ eſt, diſcuſſoria & abſterſoria medicamenta fore adhibenda, præparato tamen prius toto corpore, ſi illud vitioſis humoribus refertum fuerit. Admiſcuerunt nonnulli prædictis medicamẽtis quædam adſtringentia, vt per ea affectũ membrũ roboretur, ne facile in ſeipſo recipiat noxia excrementa. Ergo materia, quæ cuti adhæret, diſcutienda & abſtergenda eſt. Sed quoniam calidis medicamentis non licet vti, quæ diſcutiendi & abſtergendi vim habeant, ſi totum corpus vitioſis ſcateat excrementis, illud primum generaliter, deinde & caput ſpeciatim purgandũ eſt, tum affecta pars roboranda, ne in poſterum noxia excrementa recipiat.

Huiuſmodi indicationibus licet ſatisfacere, cum ſine dubio morbus ſit ſanabilis.

Quod itaque attinet ad primam indicationem, quæ pertinet ad purgationem vniuerſi corporis, ſi id ferat occaſio, pro redundantia variorum humorum, varia quoque medicamenta ſunt inſtituenda: pro pituita ſalſa, confectio Hamech, pilulę cochiæ: Pro bile flaua, electuarium de ſucco roſarum, pilulæ aureæ: Pro melancholia, cortices radicum ellebori nigri ſunt præſtantiſſimi. Purgato corpore, caput ſpeciatim purgandum per gargariſmata, errhina, &c.

Medicamẽta diſcutiẽtia, & abſtergentia cum adſtrictione. Purgato corpore & capite, vel ſi nulla fuerit neceſſitas purgationis, ad localia veniendũ, quæ diſcutiant & abſtergant, neque aliqua careant adſtrictione, vt ſunt fœnugræcum, ſuccus betæ, malua ſylueſtris, folia & radices oxylapathi, amygdalæ amaræ: quæ ſatis leuia, ſed tamen optima ſunt. His vehementiora ſunt atramentum ſutoriũ, quod eſt noſtrum vitriolum, nitrum, vel naturale, quod fortaſſe ad nos hoc tempore non affertur, vel id quoque artificioſum, quo ad tormentorum bellicorum pulueres vtuntur, ſalnitrum nempe, ſal ammoniacum, ſulphur.

℞. *Atramenti ſutorij,*
Nitri, ana partes æquales,
Succi betarum q. ſuf. M. ad craſſitudinem mellis pro linimento.

℞ *Chalcanthi* ℥ ß.
Salis communis ʒ. ij.
Olei amygdalarum amararum q. ſuff. Miſce vt ſupra.

Apud Archigenẽ medicamẽtũ eſt ex ſpuma nitri, & atramento ſutorio æquis partibus cum vino mixtũ, quod quidẽ teſtatur eſſe tãefficax, vt ſi quis ter aut quater in menſe illo vtatur, non permittat hoc malũ iterũ reuerti. Victus ſit boni ſucci, facilis coctionis &c. Atque hactenus de furfuratione.

CAPVT IV.

De pediculis.

Pediculi sũt morbus in numero, ſicut lũbrici, qui præter naturæ inſtitutum redundãt. Generãtur ſecundũ Gal. ex multis humoribus calidis quidẽ, ſed non ad tantam caliditatẽ progreſſis, ad quãtam acres ichores perueniunt. Quare manifeſtũ eſt, affectionẽ morbi pedicularis in profundo cutis fieri, vbi hæc animalcula generantur, non in ſuperficie cutis, in qua furfures procreantur. Hoc loco notandũ, etſi apud Gal. Paulum, & cæteros tantummodo fiat mentio pediculorum qui generantur in capite, tamen illos reliquo etiam in corpore quandoque generari, vt fuit ſententia Ariſt. 5. hiſtor. animal. 31.

Pediculorũ sũt duo genera, vt eidẽ placet Ariſt. Nãq; alij sũt domeſtici & vulgares, alij ſylueſtres & feri appellantur, & ſunt qui difficulter ex cute euellũtur. Italis *piattole* dicũtur. Pediculi domeſtici ex humidiori materia, feri ex ſicciori & terreſtri magis generãtur. De quib. quidẽ pediculis ex eodẽ loco Ariſt. multa habetis notatione digna. Raro quidẽ opus eſt, in abigẽdis pediculis ad curationẽ totius corporis deuenire: Interim tamẽ ſi malum fuerit adeo graue, vt illi ex toto corpore erũpant, neque purgatio eſt prætermittẽda. Ad quã indicationem ſunt accõmoda, quæ refrigerãt, attenuant, & vitioſos humores poſſunt educere, vt Rhabarbarũ principaliter. Quatenus ad localia, illa inquit Gal. neceſſariò exſiccantia ſint, & quæ ex alto trahere & vacuare poſſint, magis ſane quam ea quæ furfurib. cõueniãt. Et quoniã, vt dicit Gal. iis maxime fidẽdũ eſt, quib. experiẽtia teſtimonĩu præbet, *Differentia.*

paucis enumerandi erimus, partim ſimplicibus, partim compoſitis, quæ cæteris ſunt frequentiora. Talia ſunt herba pedicularis, quæ ſtaphys agria dicitur, nitrum, elleborus, radix oxylapathi, aloë & ſimilia. Sed inter cætera omnia confirmat experientia argentum viuum principem locum obtinere, adeo vt tanquam ſingulare antidotum iſtius mali ſit cenſendum.

℞ *Staphydis agriæ puluériſatæ,*
Sandarachæ Græcorum, ana
Salis communis,
Aceti, ana q. ſuff. M.

℞ *Staphydis agriæ pulueriſatæ,*
Nitri,
Ellebori albi, ana partes æquales.
Olei amygdalarum amararum q. ſuff.
Miſc.

Ex iis lotiones, linimenta, & aliæ medicamentorum formæ parari poſſunt, de quibus ſatis. Argentum viuum multis modis præparatur, ſed vulgo cum pomo cocto optime permiſcetur, & ſic præparatum optimum eſt medicamentum. Cuius tamen vſum nonnulli neq; in pueris, neq; in mollioribus naturis probant, verum aliis vtendum eſſe ſuadent.

CAPVT V.

De Achoribus.

QVi Achores Græce dicuntur, Latinis manantia capitis vlcera, Italis *lattegna*, appellantur. Sunt autem ex Gal. tumores præter naturã in cute capitis excitati, valde tenuibus foraminibus eam exulcerantes, qui tenuem in ſe humorem, & viſcidum complectuntur. Itaque eſt morbus intemperiei cum materia.

Differentia.

Differentiæ ſunt plurimæ, & primum à forma, ſecundum quam variatam varia quoque nomina ſortiuntur: namq; vel cerei, vel faui, vel ficus, vel tumores ſimiles papillis mammarum, de quib. loquitur Aëtius *lib. 6. cap. 70.* vel aliter appellantur, prout huiuſmodi vlcera vel faui mellis, vel ficus, vel alterius rei ſimilitudinem repræſentãt. Deinde aliæ ſunt à magnitudine tempore, ætate, ſexu, bono vel malo more &c. à coniunctis ſiquidem huiuſmodi tumores ſunt magni vel parui, recentes vel antiqui, in viro vel muliere, puero aut adulto, benigni vel κακοήθεις, cũ dolore vel ſine dolore, cũ inflammatione, vel ſine eadem. Verum præcipuæ differentiæ ſumuntur ex cauſis & generatione,

Cauſa.

quæ apud Gal. ex mixto humore conſtat, qui & partem tenuem ſeroſamq. & mordacem, & partem craſſam ſiccamque in ſe contineat. Itaq; ſinguli quatuor humores ſi tam reddantur acres, vt erodendi vim habeant, achores poſſunt efficere. Id quod hoc modo contingit. Nempe primum propter huiuſmodi humorem morditatem homines incitantur ad ſcalpendum, progreſſione temporis ad ſcalpturam tum tumor augetur, tum foramina in capite eru*m*punt.

Signa.

Signa tum communia, tum differentiarum ſunt manifeſtiſſima, itaque veniamus ad curationem.

Curatio.

Ante omnia itaq; eſt animaduertendum, verum affectio magna an parua fuerit, recens, an antiqua; benigna, an maligna. Quod ſi parua, recẽs & benigna fuerit, neque corporis purgatione, neque vehementioribus medicamentis opus eſt, ſed primo quoque tempore ad localia & quidem leuiora medicaméta deueniendum eſt. Altera autẽ ex parte, ſi affectio fuerit magna, antiqua, mali moris, vt neceſſario arguẽdum ſit, à communi humorum vitio hoc malum foueri, tunc primum ad purgationem vniuerſi corporis, quandoque ad ſectionem venæ, deinde ad validiſſima localia medicamenta deueniendum eſt. Purgatio inſtituatur pro redundantia vnius vel alterius humoris.

Medicaméta ad curandos achores accõmodata tres debent habere conditiones, Primum ad tollẽdos tumores, & quæcũque excreméta cuti adhærẽt, digerendi & diſcutiendi vim habeãt. Secundũ propter craſſitiẽ excreméti valeant quoq; incidere & attenuare. Tertiũ, quia cutis redditur debilior, vt nõ facile poſſit totius corporis excreméta recipere, repellẽdi quoque facultate prędita ſint: quas quidem facultates ſimul coniunctas inter cætera acetum continet. Natura aceti declarata eſt *in 1. de ſimp. med. facul.* Acetum maiori ex parte frigidũ eſt, vnde repellendi vim poſſidet: neque caret nonnullis partibus calidioribus, ex quib. digerẽdi vim acquirit: & demum propter tenuitatẽ partiũ inſigni incidendi facultate præditũ eſt: quare tanquã præclarum medicamentum ab omnibus recipitur.

Aceti præſtantia.

Præcipuus vero aceti vſus ille eſt apud Gal. vt medicamenta metallica appellata, modo vnum, modo alterũ, illo imbuantur, lauentur, præparẽtur, & ita medicamenta ad curãdos achores accõmodata conficiantur, quod de cæteris medicamentis eſt ſtatuendum. Sed illud primũ generaliter ſciendũ eſt, huiuſmodi remedia topica diſtinguenda eſſe, prout morbus eſt magnus vel exiguus; recens vel confirmatus, ſuperficialis vel profundus, benignus vel malignus: nec non prout æger ratione ætatis, ſexus, habitus corporis, vel aliter, aut molliorẽ, aut duriorem naturam obtinet: attamen ita, vt ſemper à leuiorib. incipiamus.

Topica diſtinguenda ſunt.

Etenim ſicut in principio aut difficulter, aut nullo modo licet certam remediorũ menſurã intelligere, quæ proportione poſſit morbo reſpondere: ita poſt adminiſtrationem leuioris medicaméti longe facilius eſt illius vim augere aut minuere, ſi ita ferat occaſio, & ita ad exactam remediorum menſurã peruenire. Itaq; inter leuiora medicamenta numerantur ſpecies quædã terræ; Cretica, Lemnia, Samia, Cimolia, quæ quidẽ etſi antiquis notiſſimæ fuerint, & in vſu medico frequentiſſimæ, vt autores ſunt Dioſc. lib. 5. Gal. 9. de ſimpl. med. facul. tamen hoc tempore ſunt fere nobis incognitæ, adeo vt vel nullæ, vel paucæ ex illis ad nos afferãtur. Deinde ſunt nonnulla medicamenta, metallica aut mineralia appellata, vt Põpholyx, quæ vulgo Tuthia dicitur, Spodiũ, Lithargyriũ, Cadmia, quæ itidẽ aceto præparata, & mordacitatem deponunt, & vtiliſſima redduntur.

℞ *Pompolygos præparatæ* ℥. ß.
Spody,
Tutiæ, ana ʒ. ij.
Aceti exquiſitè acidi, in quo nulla penitus vini qualitas appareat, q. ſuf. M. pro linimento.

His ſunt efficaciora fæx vini vſta, chalcitis, ſandaracha, calx viua, vterque elleborus, & ſimilia.

℞ *Sulphuris viui,*
Ellebori albi, ana ʒ. ij.
Nigri,
Fæcis vini vſtæ,
Calcis aceto maceratæ, ana ʒ. j.
Olei veteris q. ſuf. M.

Charta Græcorum.

Verum ante vſum horum medicamentorũ optimum fuerit caput lauari lixiuio ex cinere lignorum ficus, ex malua, lapathio, beta, lupinis & reliquis huiuſmodi. Quod ſi his medicamentis malum non quieſcat, Gal. inter cætera omnia præſidia tanquã præſtantiſſimũ probat medicamentum ex charta, cuius deſcriptionẽ habetis 5. de cõp. med.

ſecund.

ſecũd.genera 14.ad finẽ:apud Paulũ lib 7.13.Quo loco ſciẽdũ.chartã. qua nos boc tempore vtimur, à cbarta antiquorum longe diuerſam eſſe: namq; illa ex papyro, quæ iu Ægypto tantummodo quibuſdam locis prope Nilum naſcitur,conficiebatur, idq; duplici ratione,vel cum aqua Nili,vel ex glusino,vt docet Plin.lib.13.cap.11.& & 12. Vetum quoniã buiuſmodi charta, & medicamentum ex ea confectum admodũ acre eſt, propterea ad temittendã illius acredinẽ Gal.iubet cum illo argẽti ſpumam permiſceri,aut pari copia,aut maiori,aus minori,prout propoſitum eſt medicamentum vel efficacius,vel minus efficax reddese.Tantum vero Gal.ſuæ chattæ ad curandos achores tribuit,vt faseatur,ſe aliquando dum ruri degeret atq; illi medicamẽtũ ex chatta deficeret, vſta charta inutili, & aceto diluta, ægrotum quendam ab achoribus vna vel altera die liberaſſe.Cum autem deficiente boc tẽpore chatta antiquorũ,vix liceat celebre illud medicamentum præparare, quæritur vtrum aliud reperiatur medicamentũ, quod iiſdem polleat facultatibus, & pro illo poſſit vſurpati? Scio, nonnullos pro papyro antiquorum,quãdoq; vulgarem papyrum ſeu iuncos maiores ſumpſiſſe, ex quibus conficiuntur ſtoreæ:ſcio etiam, nonnullos noſtræ vulgaris chartæ vſum non improbate: etenim eum ea cõficiatut ex veteribus contritis linseis & glutino,conſterque & linteum & glutinum ficcare:hinc colligunt, noſtratem chartam, ſicus apud multos antiquum nomen retines, & papyrus nominatur, ita iiſdem pollere facultatibus,quibus antiqua commendabatur, & ita ad achores & alios ſimiles morbos curandos poſſe accommodari.Etſi vero negandum non eſt,quin vtraque,& papyrus noſtra vulgaris, & noſtra chatta ſiccandi vim habeat, ac propterea in morbis qui ſiccitatem deſiderant, non ſine vtilitate poſſit adminiſtrari: ramen altera ea parte fatendum quoque eſt, hæc longe eſſe imbecilliora, neque excellentem vim obtinere, quam Gal. de ſua antiqua tantopere extollit.

Cæterum ſi achoribus coniungantut vel dolor, vel inflammatio, ab iis abſtinendum ac dolori & inflammationi proſpiciendum eſt, quod communis medendi methodus iubet. Vnde ſi inflammatio & dolor leuis fuerit, leui quoque præſidio, verbi gratia,perfuſione olei roſacei, ſeri caprini, aut ſimili poterit leniri.Sin autem inflammatio & dolor fuerint maioris momenti,tunc Gal. ea maxime probat medicamenta,quæ humida ſint,molliant,& ſine acrimonia concoquant,quale inter cętera præſtantiſſimum eſt quod deſcribitur ab eodem 7.de medicamentis ſecundum genera 2. & Parygiron à veteribus appellabatur.Demum ſublata inflammatione & dolore, ad localia veniendum.de quibus diximus.

Quoniam vero Galenus in curatione achorum, pro ſuo inſtituto poſtremo loco examinat dicta & remedia antiquorum, de iis quædam dicam. Primum itaque eaaminat dicta Archigenis,qui ab illo reprehenditur,quod doctrinam confuſam tradidcnt,quandoquidem plurima proponit medicamenta & leuiora & vehementiora,& repellentia, & diſcutientia, & quæ plane varias & diſſentiẽtes inter ſe facultates obtinent, neque ſatis docet in quibus achoribus, & quando illis vti oporteat. Eaempli gratia,ille ſæpius mentionem facit vini, neque declarat quale vinum intelligat, cum tamẽ vina ſint in multiplici differentia, acerba, auſtera,dulcia,acria.recẽtia,vetera,craſſa,tenuia,fulua, alba, nigra: aliqua etiam plures qualitates ſimul complectantur,de omnibus vini differentiis [illegible] *De differentiis vini.*

Galenus non ſolum hoc loco, ſed etiam tertio de med. ſecundum locos 2.2.metho.3.de ratione victus circa principiũ,quinto de tuenda val.5. Quã eandem reprehenſionem de confuſis & indefinitis medicamentis Galenus repetis aduerſus Apolloium & alios medicos,2.de med.ſecundũ locos 1.In qua quidem confuſione doctrinę,ac manifeſto errore verſantur practici noſtrorum temporũ prope omnes, qui ingentem ſyluam remediorum nobis perpetuo inculcans, neque eorum accommodatum vſum,ſicut conuenit, diſtincte docent. Secundo Galenus eaaminat dicta Apollonij, quẽ pariter reprebẽdit,quod multa medicamenta ſine vllo delectu proferat, quod nonnullis curioſis & ſuperuacaneis medicamẽtis vtatur, qualis eſt ſanguis teſtudinis: quæ ſuperſtitioſa medicamenta non ſolum hoc loco improbantur à Gal.ſed etiam 3.de med.ſecundũ locos 2.boc enim inquit,maaimam argueres rei medicamentariæ egeſtatem: quod poſtremo deſcribat nonnulla medicamenta turpia, & quæ homo ingenuus via poteſt perferre,qualis eſt vrina tauri & cameli capiti affuſa,quę item turpia medicamenta ab illo improbantur 10. de ſimp.med. facul.de vrina humana. Tertiò Galenus eaaminat dicta Critonis,qui de achoribus 2. ſermones compoſuit, & diligentius quam cæteri videtur buius morbi curationem tradidiſſe. Demum eaaminat dicta Cleopatri & Sorani, &c. vt videre eſt. *Error practicorum.*

Capvt VI.

De dolore in genere.

ANtequã incipio de dolore capitis,mihi libet de dolore generaliter breuibus tractare: ac primum cùm dolor ſit res præter naturã, hæc autem apud Medicos triplex ſit, Morbus, Cauſa morbi,Symptoma: id quęritur,ſub quo genere dolor contineatur?& cum fateantur omnes dolorem non eſſe cauſam morbi,dubiũ videtur, vtrũ morbus,an ſymptoma dici debeat præſertim,cum medici,& pręcipuè Gal. modo inter morbos, modo inter ſymptomata videantur illum reponere.

Sed dicatis dolorẽ bifariam accipi apud Hipp.& Gal. vno modo pro affectu qui efficit dolorem,in quo ſignificatu ab Hipp. 2 apho.6.nec non 6.epid. 1.2.*Veteres in Cranone dolores frigidi*,&c.atque hac quidem ratione dolor eſt perpetuo morbus, quoniam ſignificat affectum inferentem dolorem: ad quem modum Galen 2.metho.2.numerat Cephalalgiam inter morbos,qui à parte læſa & ſymptomate nomen recipiunt. Altero autem modo accipitur pro moleſto ac triſti ſenſu, qui apud Galenum 1.de ſymp.cauſis 5 in ſeparatione ac diuiſione vniti corporis conſiſtit in qua ſignificatione à Galeno,& omnibus medicis vſurpatur frequẽtiſſime,& tunc perpetuo eſt ſymptoma actionis læſæ, quod morbum ſequitur. *Dolor dupliciter accipitur.*

Secundo quæritur quidnam ſit dolor? de qua doloris eſſentia non conuenit inter Medicos Apud Galenum 2.de locis affectis, cap.1. dolor eſt ſenſus quidam moleſtus: veluti voluptas eſt ſenſus ſuauis; neque refert ſiue triſtantem, ſiue cruciantem, ſiue laborioſum, ſiue dolorificum ſenſum appelles, cum hæc omnia ex Galeno 1. de ſymptom.cauſis 6. vnum atque idem ſignificent. Quam quidem doloris definitionem ille manifeſtius declarat 2. de ratione victus acutorum, 1. vbi docet dolorem fieri in ſenſibilibus corporibus,cũ ea ipſa corpora,in id quod præter naturam [illegible] ſimulque ſi ãlmutantur.Itaque Galenus *Quid ſit dolor.* *Quomodo fiat.*

ſtatuit

ſtatuit dolorem ſub genere ſenſus. Ariſtotel. 10. ethicorum docet quoque dolorem non eſſe ſenſum actu, ſed affectum quendam ſequentē triſtem illam ſenſationem: quam opinionem, vt puto, ſequuti ſunt Argenterius & alij qui nimis acute docent, dolorem non eſſe triſtem ſenſum, ſed triſtitiam quæ ſenſum comitatur. Ego vero de hac logica ſubtilitate nihil laboro, ſicut neque Galenus: qui ſatis habuit docuiſſe, dolorem tunc fieri, cum aliquid ſentitur affatim ac repente corrumpens naturam. Vnde ſuperuacaneum putauit inueſtigare, an triſtitia ſenſus differat ab ipſo ſenſu triſti, & ſi differant, in quonam doloris natura & eſſentia reponi debeat: ſiquidem talis ſcrupuloſa deciſio nihil pertinet ad curandos dolores: quem ſolum finem curationis medici debent perpetuo ſibi ante oculos ponere.

Neſcio autem quid ſibi voluerit Ariſtoteles, dū dicit ſectione 11. Prob. 13. dolorem pectoris refrigerationem eſſe: niſi forte cenſuit, in dolore ſpiritus prope cor contineri & quieſcere, adeóque partes illas reddi frigidiores. Sic Alexand. Aphrodiſæus lib. 4. quæſt. naturalium 6 ſcribit dolorem non eſſe triſtem ſenſum, ſed contradictionem animæ, ſicut voluptatem eiuſdem animæ diſſolutionem. Sed ille manifeſte fallitur. Etenim etſi fortaſſe verum eſt, in dolore animam contrahi ad partes internas: tamen huiuſmodi contractio non eſt dolor, ſed dolorem ſequitur.

Vtrum in ſolo tactu ſit dolor.

Itaque tenendum eſt cum Galeno, dolorem eſſe triſtem ſenſum actu, non potentia, & tunc fieri, cum aliquid naturam, vel vt Plato loquitur, harmoniam ſeu ſymmetriam noſtram ſubito, ac ſimul poteſt corrumpere: De qua re ſi quis plura cupiat is videat Platonem in Timæo & Philebo, ex quibus locis 1. de ſympt. cauſis 6. Galenus fatetur ſe hanc totam diſciplinam collegiſſe.

Tertio quæritur, vtrum dolor in ſolo ſenſu tactus, vel in cæteris quoque ſenſibus reperiatur? Cui quæſito reſpondēt nobiliores Medici & Philoſophi cum Ariſtotele & Galeno, dolorem non in ſolo tactu, ſed etiam in quolibet ſenſu reperiri. Ac primum eſt Ariſtotel. qui *loca citato 10. ethicorū* tāquam omnibus manifeſtum recipit, voluptatem in viſione, auditione, & vnoquoque ſenſu contingere: quod ſi voluptas omnibus ſenſibus contingit, vt de dolore, illius contrario, idem fateamur neceſſe eſt. Præterea ille generaliter docet 2. de anima 123. ſenſibilia intenſa corrumpere omnia omnium ſenſuum inſtrumenta, rationem reddēs, propterea quia tunc diſſoluitur ratio ſiue intenſio ſenſorij, nempe ipſemet ſenſus, ſicuti diſſoluitur conſonantia & tunus chordarum, cùm illæ vehementius percutiuntur.

Speciatim vero demonſtrat Philoſophus *in tex.* 143 in ſingulis quattuor ſenſibus, auditu, guſtu, viſu, odoratu id contingere: ſiquidem ab intenſis & exuperantibus obiectis, ſonis, ſaporibus, coloribus, odoribus illi manifeſte alterantur & dolent: quam eandem ſententiam repetit Philoſophus 3. *de anima* 7. Deinde eſt Galen. qui tam plane docet omnes ſenſus dolore affici, vt nihil planius eſſe poſſit. Dicit enim 1. *de ſympt. cauſis* 6. *Delectatione & dolore omnes ſenſus afficiuntur, non tamen æque euidenter, ſed in ſenſu quidem viſus minimum, in tactu vero & in guſtu maxime, ab iis deinceps in olfactu, & poſt hoc in auditu.* Quo loco diffuſe monſtrat, quænam & quomodo ſingulos ſenſus contriſtent & dolore afficiant. Et iterum hæc habet de ſymp. diff. 3.

Eſt igitur in oculis ob lucis ſplendorem dolorificum pathema, in auribus ex magno & aſpero ſono, in olfactu quoque & guſtu alia quædam moleſta exiſtunt pathemata. Ac ne quis putet, ſenſus dolore affici, quatenus ſunt prædit ſenſu tactus, qui eſt omnibus ſenſoriis communis: Galenus hoc ipſo loco docet, illos vtraque ratione, & propria, & communi, laborare. Et differentiam ponit inter dolorem tactus & reliquorum ſenſuum, quod nimirum dolores ſenſui tactus maximi eueniant. Neque ſolum ab externis, ſed multo magis ab internis corporis affectibus contingant: idque interdum adeo vehementer, vt nonnulli nimio dolore ſuperati, ſibi ipſis mortem conſciuerint. Cæterorum autem ſenſuum omnino dolores eſſe leuiores, & ab externis tantummodo cauſis atque ex propriis ſenſibilibus fieri. Ac reuera nemo eſt, qui non quotidie percipiat in ſingulis ſenſibus dolorem & voluptatem, prout res moleſtæ vel gratæ illis obiiciuntur.

Cæterum non deſunt, qui acutius hanc rem conſiderantes, dolorem aiunt ſolius ſenſus tactus ſymptoma eſſe, reliquos autem ſenſus dolere dupliciter. Vno modo quatenus ſenſoria prædita ſunt tactu, ad quem modum ſi propter phlegmonem, aut alium affectum aures vel oculi doleant, vt dicit Galenus libro de ſympt. differ. 11. dolores non auditus aut viſus, ſed proprij tactus ſunt. Altero autem modo dolent ab iis, quæ ſingulis propriis ſenſibus obiiciuntur, nimirum ſonis, coloribus, odoribus, ſaporibus quæ tamen obiecta non dolorem afferunt, niſi quatenus tactum huiuſmodi partium male afficiunt: id quod hac euidenti ratione conantur confirmare.

Quæcunque obiecta ſunt quatuor ſenſibus, & illis dolorem afferunt, id non aliter faciunt quam inferendo paſſiones, quæ tactus propriæ ſunt. Namque vt videbimus, ſolutio continui vel ſola, vel principalis eſt cauſa doloris, quæ ſine dubio ad tactum pertinet. Quod autem ita hæc ſe res habeat, facile vnuſquiſque intelliget & fatebitur, quicumque rationem voluerit conſiderare, qua ſingula obiecta ſingulis ſenſibus moleſta ſunt, & dolorem afferunt; quandoquidem album & ſplendidum non aliter quam diſpergendo, nigrum conſtipando: ſonus acutus incidendo, grauis contundendo, oculis & auribus moleſta ſunt. Sic de ſaporibus, quibus odores proportione reſpondent, Galen. agit diffuſe 4. de ſimpl. med. facul. quo loco de ſententia Platonis omnes ſenſus ſaporum tactus alterationibus tribuit, adeo, vt acida incidant, ſalſa abſtergant, amara corrodant, acerba conſtringant. Cum igitur qualitates inferentes dolorem ſingulis quatuor ſenſibus, quæcunque illæ fuerint, propria tactus ratione videantur id facere; hinc colligunt, omnes dolores ſolius ſenſus tactus proprios eſſe, reliquis autem ſenſibus per accidens contingere, nempe ratione tactus, quo omnes ſenſus præditi ſunt. Ex quo fortaſſe factum eſt, vt neceſſarium fuerit, ſenſum tactus per inſtrumenta reliquorum ſenſuum diſperſum eſſe, vt illi moleſtiam & pericula rerum, quæ illis obiiciuntur, poſſent diſcernere, quæ alioqui nulla ratione potuiſſent. Ac ſane huic opinioni vehementer fauet Galenus. Nam lib. de ſympt. diff. 3. docet, ſenſum tactus in ſua actione, præter reliquos ſenſus, proprium atque egregium ſymptoma dolorem obtinere: quod ſi dolor tactus proprium ſymptoma eſt; quomodo reliquis ſenſibus poteſt eſſe communis? Sed hac de re ſatis.

Vltimo quæritur de cauſis doloris. Galenus ſæpenumero plures cauſas, quandoque vnicam videtur ſtatuiſſe. Lib. de inæquali intemperie manifeſte docet, duas eſſe cauſas doloris: alterationem *De cauſis doloris.*

Digitized by Google

rationem & ſolutionem continui : quemadmodum mirus dicit Hip. *Ex quibus alteratur & corrumpitur natura , dolores fiunt.* Alteratur autem & corrumpitur cuiuſque natura , cum calefit vel frigeſit , vel ſiccatur, vel humectatur, vel vnitas eius diſſoluitur. Et ſi quis veſtrum cupit habere alia teſtimonia, videat 2. de locis aff.1.4. de locis aff. 8. in arte med. 80.2. de ratione victus 1. & 12. metho. 7. altera ex parte de inæquali intemperie 8.3. de fracturis 14.4. de ſimp.med.facul.2. qui locus maxime eſt dignus conſideratione. Galenus ex propoſito ſtatuit ſolutionem continui eſſe vnicam cauſam doloris:vnde Auic. 1. canone fen 2. docti.2. cap. 19. exiſtimauit,Galenum docuiſſe hanc vnam tantummodo eſſe cauſam doloris, ſolutionem continui : quam opinionem ipſe reprobat.Ego autem cenſeo vnam dumtaxat proximam & immediatam eſſe cauſam doloris, ſolutionem continui.Hanc vero ſolutionem poſſe fieri dupliciter. Vno modo à propriis cauſis, quæ continuum poſſunt ſoluere, quæ etſi à Galeno variis locis varie commemorantur,tamen eo modo poſſunt referri ad fontes cauſarum , quos ille ponit in arte med.80. qui quidem fontes late patent , & ad quamlibet ſolutionem continui poſſunt accommodari;& ſunt quatuor,ſectio, eroſio, contuſio , tenſio. Altero autem modo ſoluitur continuum ex magna & violenta alteratione , ac potiſſimum calida & frigida ,quæ ſane nulla ratione ſine ſolutione continui poſſent dolorem inferre,ſicut ipſemet Galen. diffuſe & cum demonſtratione probat,4.de ſimp. med. facul. ad quem locum tamquam præcipuum perpetuo lectorem ſolet remittere , vbicumque de cauſis doloris ſermonem habet. Cum Galeno videtur conſentire Ariſtoteles,qui 9.Top. 3.loco 24.à ſubiecto docet, cauſam efficientem doloris non aliam eſſe, quam naturalium partiũ ſeparationem.Quæ forte Ariſt. ſententia ex eo quoque poteſt cõfirmari,quoniam ille docet ſenſibilia intenſa corrumpere inſtrumenta ſenſuum, ſiquidem corruptio ſine ſolutione continui vix videtur fieri poſſe. Quod ſi quis demũ quærat,cur Galen.in aſſignandis cauſis doloris tam inconſtans videatur ; id mea ſententia propterea factum eſt,quod ille in hac inquiſitione diuerſas perſonas ſuſtinuerit.Quando enim accurate & exquiſitè rem contemplatus eſt , adeóque induit perſonam philoſophi, qui omnia ſubtiliter perpendit,tunc ſtatuit vnam ſolutionem continui doloris cauſam eſſe , eamque immediatam ; ſine qua dolor non poteſt excitari.Quando vero noluit hanc rem ita ſubtiliter tractare,ſed medicam perſonam induit,libenter euidentia ſectatus , neque fere ſenſuum cognitionem tranſcendens,ac vnam curationem conſiderans,alterationem etiam proponit : ſiquidem ſenſus confirmat, non minùs à ſolutione continui,quam ab intemperie dolorem fieri. Præterquam quod conſideratio huius duplicis cauſæ maxime ad curationem facit,cum plane alia curatio conueniat ſolutioni continui , quæ à ſimplici alteratione prouenit, nimirum per contraria alterationem , & alia ei quæ è re ſecante, erodente ,&c. gignitur : de quibus tractabimus.

Quatuor cauſæ ſoluentes continuum.

Gal. inconſtantia in cauſis doloris.

CAPVT VII.

De dolore capitis.

Cephalalgia dupliciter accipitur.

APud Galenum & Græcos tria ſunt præcipua nomina,quæ ſignificant dolorem capitis . Cephalalgia , Cephalæa, Hemicrania. Cephalalgia dupliciter accipitur. Vno modo tanquam genus,quod omnes dolores capitis comprehendit , vt placet Galen. 2. metho. 2. de diff. ſymp.5.6.epid.1.2.Altero modo tanquam ſpecies, & eſt dolor capitis remiſſius & leuior , in quo neque acceſſiones ſunt admodum frequentes & periculoſæ,neque caput admodum debile redditur. Quo loco arguendus eſt Altimarus , qui cap. 10. de dolore capitis dicit , Cephalalgiam eſſe dolorem capitis recentem , atque hac potiſſimum ratione illam differre à Cephalæa ; quod aduerſatur Gal.2.de med.ſecund.locos circa principium, qui tractat de inueterato capitis dolore,quem Cephalalgiam appellat , cum poſteriori ſequenti cap.de Cephalæa ſermonem habeat. Namque hæc duo nomina inter ſe non aliter differunt, quam ratione acceſſionum & debilitatis capitis. De Cephalæa, & quomodo à Cephalalgia differat, præclare tractat Galen.3. de locis aff.9.2. de med. ſecund. locos, 2. qui ſcribit ad hunc modum. *Cephalæa eſt capitis dolor diuturnus & difficulter ſolubilis , qui à leui occaſione acceſſiones habet : vt neque ſtrepitum, neque vehementiorem vocem,neque ſplendidam lucem, neque motum æger poſſit tolerare, ſed tranquillitatem, propterque doloris vehementiam obſcurum cubiculum requirit : nonnulli vero veluti malleo arbitrantur ſe percuti : alij ea quæ in capite ſunt ,contundi ſentiunt, neque paucis ad radices oculorum dolor extenditur: quinimo huiuſmodi acceſſiones , veluti iis qui morbo comitiali laborant , intermittunt aliquando. Conſtat igitur quod in hoc morbo,veluti in Cephalalgia, caput facile patitur , verum per Cephalæam partes debiliores multo redduntur.* Hæc Gal. Ex quibus facile eſt intelligere, quantum hallucinetur Arculanus, & qui opinantur Cephalæam & Cephalalgiam eſſe ſynonyma.

Error Altimari.

Cephalalgia à Cephalæa quomodo differat.

Cephalæa quid ſit.

Error Arculani.

Tertium nomen eſt Hemicrania, quæ apud Galen. 2. de comp. med.ſecund.locos 3. eſt affectio doloroſa circa dimidiam capitis partem ; vel dexteram , vel ſiniſtram , quæ iuxta ſuturam,quæ ſagittalis dicitur, ſecundum longitudinem capitis terminatur , atque vt plurimum per circuitum exacerbatur, influxu humorum aut vaporum,ſiue multorum,ſiue calidorum , vel frigidorum , cauſam affectui ſuggerente.

Hemicrania quid ſit.

Præter hæc tria nomina apud nonnullos eſt vox Omonopagia , quæ ſignificat dolorem in quarta capitis parte,quod ego neque obſeruaui,neque audiui , neque puto fieri poſſe , quoniam caput in quatuor partes diuiſum non eſt: ita vt omnino videatur alienum à ratione , dolorem in quarta capitis parte determinate poſſe reperiri. Auicenna, Meſue , & nonnulli Arabes dolorem capitis Sodam appellant. Apud Barbaros ſunt aliæ plurimæ voces , Ouum, Galea, Clauus & ſimiles,quas ego puto apud illos varias ſpecies doloris ſignificare.

Omonopagia quid.

Varia capitis doloris nomina.

Ex iis quæ hactenus diximus ſatis conſtat,quid ſit dolor capitis. Is itaque ſi proprie accipiatur, non eſt cauſa morbi, nec morbus,ſed ſymptoma, actio deprauata facultatis animalis ſentientis,vnde hæc pars triſti & moleſto ſenſu laborat.

Dolor quid.

Differentiæ doloris capitis ſunt quamplurimæ. Sed inter cæteras,quæ ſumuntur à cauſis principé locum obtinent , de quibus propterea accuratè agendum eſt. Primum ergo cauſæ doloris capitis ſunt duplices,aliæ externæ,aliæ internæ. Externæ quædam ſunt neceſſariæ, quæ vitari non poſſunt: quædam fortuitæ,quæ hominibus non neceſſariò eueniunt. Neceſſariæ ſunt cibus & potus , aër nos ambiens , ſomnus & vigilia , & res cæteræ non naturales. Vnde qui nimio cibo obruuntur , qui diutius ſub ſole morantur , qui longiori indulgent ſomno , dolore capitis corripiuntur. Cauſæ

Differ. 1.

Cauſa doloris.

Cauſæ fortuitæ ſont incidentia, contundentia, morſus feræ venenatæ, & ſimiles: de quibus vtriſque cauſis tractat Galen. in arte med. c. 85. Cauſæ aotem internæ pariter ſunt duplices: quædam ſine materia, quedam cum materia. Cauſæ internæ ſine materia ſunt intemperies, vel ſimplices, vel ex iis compoſitæ: caoſæ interuæ cum materia quoſcunque humores complectootur, ſiquidem vnuſquiſque humor, ſanguis, flaua bilis, piruita, melancholia, vel ſua mala qoalitate, vel nimia copia, facile poteſt ſoluere continuum, & capitis dolorem efficere. Noonulli iis addunt & vermes, qui reperiuntur vel in tadicibus natium, vel in alia capitis parte, à quibus dolores capitis aſſerunt fieri poſſe: alij contia id negant, de quibus Auicenna dicit hunc in modum, 1.3. tract. 2. cap. 3. Quidam medici indixerunt, quod quaodoque ſunt in cauſa Sodæ, vermes geniti io capitis partibus, motu ſoolædentes, tenſione & corroſione ſua: & quidam remouerunt hoc, ſed non eſt neceſſarium vt remoueatur: nam vermes multoties naſcuntur in anteriori capite.

An vermes ſint doloris cauſa.

Galeni repugnancia.

Quoniam vero diximus, dolorem capitis ex qualibet intempetie fieri, quæritur vtrum omoes qualitatea dolores efficiant; Cui dubitationi Galen. anſam dedit, qui videtur modo io hac, modo in illa ſententia fuiſſe: oamque non ſemel doeet manifeſtè, omnes qoalitates dolores facere, vt lib. de inæquali intemperie 4. & 80. artis medic. 1. de natora humana 6. 2. de ratione victus 1. Altera autem ex parte, cum Galen. diſpotaret ex propoſito de cauſis doloris, quateous pertinet ad alterationes, ealoris & frigoris tantummodo mrmlnit 1 a. metho. 7. Cuius quidem decreti ratiooem videtur reddidiſſe 1. de ſymp. cauſis 6. qui ex Hippocr. ſcribit honc in modum. Iis quibus natura alteratur, & corrumpitur, dolores fiunt. Hac enim voce, *corrumpitur*, & celeritatem, & vehementiam alterationis indicat.

Porro magnæ in tactu à natura eueniunt mutationes, à calidi & frigidi violento occurſu, præterea ab iis qoæ contundere, ſecare, extendere, atqoe erodere poſſunt. Nam humidum & ſiccum ſine calore & frigore, occurſum violentia carentem obtinent. Itaque ratio propter quam ex vna parte calor & frigus dolorem ioferunt, ex altera humidum & ſiccum dolorem non inferunt, illa eſt apud Galenum, quoniam calor & frigus tactui violenter occurrunt, ſiccom & humidum omoi violento occurſu carent. Neque vero hac ſolum ratione Galenua videtur ſibi ipſi repugnare, dum ſcribit, omnes qualitates alterare ac dolorem efficere, poſtea vero iſtud effert de ſolo calore & frigore, atque negat de humiditate & ſiccitate: ſed & tertiá qooque repugnantiam inducit, docens à calido & frigido vehementiſſimos dolores fieri, à ſiccitate moderatos, ab homiditate nullum dolorem procreari. Verba illius hæc ſunt 2. de med. ſecundum locos. 1. circa principium: Vehementiſſimi capitis dolores fiunt iuxta caliditatem & frigiditatem, moderati ioxta ſiccitatem, ad humiditatem vero nullus dolor conſeqoitur.

Solutio nonnullorum.

Nonnulli ad hanc difficultatem reſpondent, quamlibet intemperiem poſſe dolorem efficere, ſed plane dioerſa ratione: Namqoe ex caliditate & frigiditate manifeſtos & inſignes, ex ſiccitate obſcuroa & leues, ex homiditate obſcoriſſimos & leuiſſimos dolores fieri: ex quo, ita conantur Galenum ſibi ipſi conciliare. Etenim quando ille ſcribit, omnes intemperies dolorem facere, dolorem obſcurum & leuem interpretantur; quando autem docet ex ſola caliditate vel frigiditate dolores fieri, dolores manifeſtoa & vehementiſſimoa intelligunt.

Refutatio.

Verum hæc reſponſio Galeni ſenteotiæ non videtur conuenire: namque ille manifeſtiſſime aſſerit, ex humore nullum dolorem fieri, cum dieat neqoe humidum, neque ſiccum poſſe aliquem violentum occurſum habere, ſine quo violento & confeſtim facto oceurſu eertum eſt apud eundem Galenum oullum dolorem poſſe excitari. Quod ſi ſiccitas & humiditas nullum dolorem efficiunt, vt neque obſcorum, neque leuem dolorem efficiaot, fateantur neceſſe eſt.

Solutio auctoris.

Ego vero puto ita eſſe reſpoodendum, calorem & frigus conſenſu omnium dolorem efficere, quod huiuſmodi qualitates ſint looge efficaciſſimæ, & ad agendum maxime idonee, quas propterea actiuas vocaot, itaque coofeſtim violenterque alteraot ac naturam corrumpunt, vnde per ſe & ſine vlla materia poſſunt dolorem facere: ex quo factum eſt, vt Galen. 1 a. metho. & alibi harum duarum duntaxat qoalitatum mentionem fecerit: altera autem ex parte ſiccitatem, & humiditatem per ſe, ac oiſi calori & frigori coniungaotur, vel alicui materiæ copulentur, nunquam dolorem procreare, quod huioſmodi duæ qualitates ſint minus efficaces, & minus ad agendum idoneæ, quas propterea vulgo paſſiuas appellant: id expreſſe notauit Galenus. 1. de ſympt. cauſis 6. per hæc verba: Quippe humidum & ſiccum, ſi abſint calefactio & refrigeratio, ſine violentia corpus attingunt. Quamobrem ſimplex caliditas & ſimplex frigiditas per ſe, ſiccitas vero & humiditas per accidens, nimirum ſi caliditati & frigidiati coniungantur, dolorem afferunt.

Huiaſmodi reſponſio omoem difficultatem tollit, & omnes Galeni locos conciliat. Namque vbi Galen. ſcribit, caliditatem & frigiditatem tantum dolorem efficere, tunc efficaciſſimas & nudaa qualitates intelligit, quæ per ſe & ſine vlla materia dolorem generaot: vbi vero inquit omoea quatuor qoalitates alterare aut corrumpere, iotelligit id facere ſiccitatem & homiditatem, ſi actiuis qualitatibus frigidæ, aut calidæ, aut alieno humori coniungantur: vbi propterea docet tres qualitates dolorem facere, tunc nudas & ſimpliees qualitates iotelligit. ſioe per ſe, vt caliditas & frigiditas, ſioe per accidens, ſicut ſiccitas, dolorem efficiant. Vbi demum ſcribit Gal. ex humiditate nullum plane dolorem excitari, nudam & ſimplicem qualitaté intelligit, quæ oollo pacto occurſum violentum poteſt obtinere: namq; ſi humiditati humorum fluxio coniungatur, tunc non per ſe & ratione qualitatis ſed per accidés & ratione copiæ, nempe implendo, diſtendendo, & inflammando dolorem poteſt excitare. Cæterum Paulus ait lib. 34. Grauiſſimi capitis cruciatos ex actiuis qualitatibus proficiſcuntur, maxime vero ex calida: at qui ſiccitatem ſequuntur, oon taota violentia ſæuiunt, humida vero qualitas ſui ipſius reſpecto plaoe omni dolore caret, oiſi calori aut frigori, aut humoris pleoitudini eooiuncta ſit: & ſic quod nos diximus, ipſe confirmat.

II. Differ.

Secundò ſumuntur differentiæ doloris iuxta affectarum partium naturam; quæ differentiæ plane multiplicea eſſe poſſuot: etenim Galen. auctore 2. de med. ſecundum locos circa principium, quandoqoe extra, quãdoque intra caluariam affectio eſt: aliquando omnes internæ, aliquando omoes externæ partes: interdum uon omnes, ſed nonnullæ tantum, arteriæ videlicet, aut venæ, aut nerui, aut membranæ, aot cutis, aut ipſum denique cerebrum laborat, adeo vt plaoe difficillimum

mum ſit affectum locum, & an ſiot plures, vel vnus, cognoſcere. Quoniam diximus cum Galeno cerebrum ſicut reliquas partes capitis dolere, hoc loco mouetur quæſtio, vtrum cerebrum ſentiat, nec ne? De qua cum multa poſſint in vtrãque partem diſputari, illud vnum mihi ſatis in præſentia eſt, ex ſententia Ariſtotelis & Galeni cerebrum aut nullo, aut admodum exiguo ſenſu præditum eſſe. Ariſtotelis verba hæc ſunt, 2. *de Hiſt. animalium* 19. *Quin etiam cerebrum & medulla tactum non ſentiunt*: quæ eadem verba repetit *ſecundo de partibus animalium* 7. Sic Galenus docet *primo de ſympt. cauſis* 8. cerebrum fuiſſe à natura inſtitutum, non vt foret inſtrumentum ſentiens, ſed vt reliquis ſenſib. ſentiendi facultatem tribueret. Quem locum, nequeo me continere quin vos moneam, turpiter fuiſſe declaratum ab Archangelo Piccolomineo, *in prælectionibus anatomicis, lectione* 6. de rebus ad cerebrum ſpectantibus, qui hanc rem tractans, pro parte affirmatiua, quam ille ſuſtinet, hunc locum Gal. producit, per hæc verba. *Ipſum namque cerebrum ſentiens organum à natura conditum non eſt, ſed quod ea quæ ſentiunt, ſentire poſſit.* Hæc poſtrema verba referens; minime ad reliquos ſenſus, ſed ad ipſum cerebrum; quod quidem tam alienum eſt à veritate & à mente Gal. quam quod alieniſſimum. Etenim Galenus, Linacro interprete, ita loquitur; *Ipſum namque cerebrum ſentiens organum à natura conditum non eſt, ſed vt ea quæ ſentiunt, ſentire poſſent*: Vel aliter longe apertius ex Fuchſij interpretatione: *Ipſum namque cerebrum non vt ſit ſentiendi inſtrumentum, ſed vt iis quæ ſentiunt, vim ſentiendi præſtet, à natura inſtitutum.* Quæ vtraque interpretatio non ſolùm reſpondet Græcæ literæ, ſed etiã rei naturæ ac veritati maxime conuenit. Hanc doctrinam Galen confirmat 7. *de plac. Hipp. & Pla.* diffusè. Ariſtotelis & Galeni ſententiam confirmat experientia, ſiquidem ſæpe euenit in vulneribus capitis, vt ſine dolore inſignis portio cerebri extrahatur, quod niſi eſſet ſenſus expers, nulla ratione fieri poſſet. Itaque per Ariſtotelem, Galenum & experientiam cerebrum non ſentit. Quod autem è contra Galenus hoc ipſo loco, 2. *med. ſecundum locos*, inquit, cerebrum dolere; nec non *in libr. de plenitudine* 4. cerebrum & ſpinam reponit inter ea quæ ſenſum obtinent: ego quidem puto Galenum iis locis cerebrum intelligere non ſeparatim, ſed ſimul cum membranis illud continentibus, quæ proculdubio ſentiunt. Et hac de re ſatis.

Vtrum cerebrũ ſentiat.

Error Archangeli Piccolominei.

Solutio.

III. Differ.

Tertio loco ſunt differentiæ doloris capitis à qualitate doloris: namque alius eſt acutus, alius grauis, alius in quo ſentitur extenſio, alius in quo ſentiuntur pulſationes, vulgo dolorem pungitiuum, grauatiuum, extenſiuum, & pulſatorium vocant. Dolor acutus proprie videtur ad membranas pertinere, ſed præterea qualitatem materiæ demonſtrat, quæ vt plurimum tenuis & penetrans exiſtit. Dolor grauis fere ex multa materia prouenit, ſicut in plenitudine contingit. Dolor extenſiuus ſine grauitate, à flatibus proprie generatur. Dolor pulſatiuus pertinet ad inflammationes; ac fit in partibus ſenſu exquiſito præditis, vt membranæ, arteriæ, &c. De quibus variis diff. & modis doloris diffusè tractat *Gal. 1. de locis affect. 1. & ſequentibus.*

IV. Differ.

Quartò ſunt differentiæ ab intenſo & remiſſo: quippe dolor capitis alius eſt vehemens, alius debilis, alius moderatus; imo dolor quandoque eſt tam vehemens, vt exempli gratia; quod eſt Auicennæ prima 3. tra. 2. 1, vt ſi occurrat ſyncipiti infantis, habentis oſſa tenuia; ſeparet ipſa, & rumpat commiſſuram. Dolor debilis, contingit, ſicut in lethargo, ſic dolores moderati in febribus & aliis morbis occurrunt frequentiſſime.

V. Differ.

Quintò ſunt differentiæ à tempore. Alius enim recens, alius antiquus: quæ differentiæ ſpeciatim pertinent ad cognoſcendam naturam doloris: ſiquidem dolor antiquus frigiditatem, recens vero caliditatem vt plurimum ſolet indicare: ſic dolores alij ſunt continui, alij ſunt interpolati: de quibus agit Galen. *in 2. de diff. feb. vltimo.*

VI. Differ.

Sexto à coniunctis ſunt differentiæ: etenim dolor capitis rebus naturalibus, non naturalibus, & præter naturam coniungi poteſt: itaque ſunt animaduertenda ætas, ſexus, corporis habitus, aër ambiens, victus ratio & ſimilia. Sed omnium maxime eſt animaduertendum, vtrum dolor capitis ſit ſolus, vel ſimul cum alio affectu præter naturam, quod non parum facit ad curationem. Exempli gratia: ſi fuerit capitis dolor ſimul cum diſtillatione, tunc non licet vti medicamentis repellentibus, quoniam periculum immineret, ne humores facto impetu ad partes ſubiectas ruerent, & hominem ſuffocarent, vel aliud malum afferrent.

VII. Differ.

Cæterum præter omnes huiuſmodi differentias minime eſt prætermittenda quæ fere omnibus morbis eſt communis. Namque caput quandoque ex proprio affectu; quandoque ex conſenſu aliarum partium laborat. Cuius quidem differentiæ vtilitatem Galen. inquit manifeſtam eſſe 1. *de locis aff.* 6. ſiquidem ad curationem omnium primum expedit cognoſcere, cuinam parti remedia ſint apponenda: quippe læſo cerebro ſolum per conſenſum, ſi id quod primum laborat curatum fuerit, priuſquam in cerebro proprius aliquis affectus excitetur, nullum in ipſo relinquitur ſymptoma, quod ſi vero ex conſenſu aliquis in ipſo permanens affectus fuerit, tunc non ſolùm ei parti quæ primum laborat, ſed etiam ipſi cerebro prouidendum eſt.

Morbus proprius & per conſenſum.

Quid ſit morbus proprius, & quid morbus per conſenſum, communi quadam coniectura, nempe durationis & permanentiæ declarat Galenus 1. *de locis aff. cap. 1. poſtremis verbis.* Etenim ſi malum ſtabile in aliqua parte aut permanens fuerit, tunc eam partem proprio affectu laborare cenſendum eſt: ſin autem pars aliqua ſimul cum alia afficiatur vt irritata quidem vna, altera vehementius affligitur, remiſſa vero irritatione quieſcat, tunc eam partem per conſenſum affici putandum eſt. Sed magis accurate Galenus hanc rem explicat 1 *de locis aff.* 6. vbi ſcribit ad hunc modum. Pathemata quæ propriis ſymptomatibus exactè cognoſcuntur, & perpetua ſunt, neque aliis præcedentibus facta, propria exiſtunt: quæ vero neque propriis ſymptomatibus exacte cognoſcuntur, neque perpetuo permanent, & aliis ſuccedunt, per conſenſum accidunt. Quo loco notandum eſt, morbos minime ea ratione diſtinguendos eſſe, vt alij ſint proprij, id eſt primarij, alij per conſenſum, id eſt ſecundarij ſicuti nonnulli veteres Medici, & multi hoc tempore faciunt; quem errorem arguit Gal. 1. *de locis aff.* 3. qui ita ſtatuit, propriè loquendo primario affectui ſecundarium aut poſteriorem, ei vero qui per conſenſum ſit, proprium affectũ opponendum eſſe. Proprius affectus, & qui vere aliquam partem occupat, *ἰδιοπάθεια*: qui vero eſt per conſenſum, adeo vt pars ſimul cum alia, vel potius ab alia laboret, *συμπάθεια* dicitur.

Sed notandum ex Galen. 1. *de locis aff.* 3. & 6. 3. *de locis aff.* 1, partes tribus modis ſympathiã, id eſt,

Tribus modis partes.

ſum laborant.

Materia intercepta.

morbum per conſenſum incurrere. Primo, quando intercipitur materia quę ad perficiendas actiones illius partis eſt neceſſaria, verbi gratia, quod eſt Galeni, vt vox emittatur, vehementem ſpiritus efflationem ad guttur efferri neceſſe eſt, hæc autem fit in expiratione, cum muſculi intercoſtales thoracem comprimunt & conſtringunt: itaque ſi huiuſmodi muſculi perforentur, vehemens illa ſpiritus emiſſio deficiet, ex quo neque guttur valebit vocem formare; vnde hæc pars à propria actione ceſſabit, non quòd guttur proprio morbo laboret, ſed quia neceſſaria materia priuatur, vt propterea morbus ſit per conſenſum, & proprius morbus occupet muſculos intercoſtales, quo proprio morbo ſublato, guttur quoque propriam actionem, nempe, vocem, recuperabit.

Facultate intercepta.

Secundo, fit morbus per conſenſum, cum facultas ſine materia intercipitur, neque ad partem tranſmittitur, ſicut euenit illi iuueni, cuius hiſtoriam narrat Galen. 1. *de locis aff.* qui cecidit ex alto, ita vt dorſi initium ad terram affligeretur, vnde tertia die exiguam admodum vocem reddidit, quarta autem prorſus obmutuit, & ſimul crura ſunt reſoluta: ex quo factum eſt, cum Medici temere fatigarentur circa crura, vt pote reſoluta, & circa guttur propter defectum vocis, vt Gal. prohibuerit, ne id amplius facerent, ipſe vero altera ex parte loco laboranti, ſpinæ nimirum curatione adhibita, eaque à phlegmone liberata, effecit vt à ſeptima die vox iuueni fuerit reſtituta, & crura motus facultatem recuperauerint. Huic iuueni crura ſenſu & motu priuata fuerunt, non quod ipſa aliquo morbo laborarint, ſed quoniam ſpinæ dorſi inflammatio adfuerit, & inde erat impedimentum, quo minus facultas animalis ad ea per neruos ſine materia deferri potuerit.

Transmiſſa materia noxia.

Tertius eſt modus, quando tranſmittitur aliqua materia noxia ad aliquam partem, cuius actionem lædit, veluti cum ex ventriculo vapores & humores vitioſi ad oculos & cerebrum aſcendunt, ex quibus debilitas videndi, delitia, & alia capitis mala proueniunt, etſi neque oculi, neque cerebrum quicquam laborent.

Ex tribus hiſce morbis per conſenſum Galen. 1. *de locis aff.* 6. cum magis vere & proprie talem inquit appellari, quando vel materia, vel facultas ſine materia intercipitur, magis improprie vero, quando materia vitioſa ad aliquam partem confluit. Nam etſi huiuſmodi pars proprio morbo non laboret: tamen vix fieri poteſt, quin, exempli gratia, humor tranſmiſſus illi parti aliquod incommodum afferat, id quod de impedita materia, vel facultate ſine materia dici non poteſt.

Verùm quærat aliquis, quomodo huiuſmodi conſenſus in corporibus contingat; Huic reſpondet Galenus de ſententia latini interpretis *lib. Hip. 3. epid.* 1. 4. iſtud fieri tribus modis: aut propter communicantiam, vel generis, vel operis. Per conſenſum ratione vicinitatis, pulmo & ſuccingens membrana, & omnes propemodum vicinæ partes afficiuntur. Ratione familiaritatis generis neruoſo neruoſum, venoſo venoſum, arterioſum arterioſo generi conſentit: ſic propter familiaritatem operis, mammæ & thorax partibus genitalibus conſentiunt. Apud Auicennam 1. 3. *tracta.* 2. *cap. 6.* duplex tantummodo eſt conſenſus, quos ille communitates vocat, alteram abſolutã, alterã non abſolutam. Communitas abſoluta eſt, quando ex mẽbro communicante ad partem cerebri nulla materia, ſed tantummodo mala qualitas pertingit: communitas autem non abſoluta eſt, quando ex ipſo membro conſentiente aliquis humor aut vapor ad cerebri ſubſtantiam peruenit: huius vtriuſque conſenſus multa poſtea exempla ponit.

Itaque rediens ad rem, caput vel proprio affectu laborat, intemperie vel ſimplici, vel compoſita, vel cum materia, vel ſine materia: vel laborat ex conſenſu: atque hic conſenſus poteſt eſſe duplex: vnus totius corporis, ſicut in febri contingit: alter determinatæ partis, exempli gratia iecoris, ventriculi, &c. Ac licet nulla ſit pars noſtri corporis, quæ non cum cerebro conuenientiam habeat, propter rationem neruorum: tamen ſciendum eſt, duas partes præ cæteris hac in re principem locum obtinere, illæ vero ſunt ventriculus & vterus; quæ quidem duæ partes ſicut validiſſimè ad cerebrum alligantur, ita ſolent frequentiſſime illud in conſenſum trahere: vnde qui habent ventriculum debiliorem, & quibus vel menſtrua, vel lochia detinentur, in dolorem capitis incidunt frequentiſſime. Hactenus de differentiis.

Signa indicantia dolorem capitis, nonnulla imminentem & futurum, nonnulla præſentem dolorem produnt, de quibus omnes tractant. Ac primum de primis nos agemus: namque ſi prę-uideas imminentem dolorem capitis, ille præcauendus eſt, remouendo cauſas ex quibus originem habiturus eſt. Huiuſmodi ſigna ex tribus capiuntur: ex propria diſpoſitione, cum agens non agat in agens niſi bene diſpoſitum. 2. ex quibuſdam præſentibus cauſis. 3. ex iis quę præceſſerunt. Corpora cum primis pręparata ad dolorem capitis, illa ſunt ex Galen. 30 *de locis aff.* 9. & Auicen. 13. *tract.* 2. 1. quæ habent caput imbecillum & exquiſiti ſenſus, quales ſunt qui nullum calidum dolorem poſſunt perferre, & ab omnibus propemodum cauſis, tam internis, quàm externis facile offenduntur: prętereà quæ habẽt inferiores partes debiles & male affectas, exempli gratia, in quibus vaporoſus calidus ſpiritus generatur, aut quibus bilioſa excrementa in ore ventriculi coaceruantur, hęc enim facile capiti communicantur, & dolorem per conſenſum inferunt. Secundo licet pręſagire de imminente capitis dolore, ſi adſint cauſę quędam morboſæ, verbi gratia, ſi corpus plenitudine vel cacochymia laboret: ſi conſueta aliqua vacuatio retenta fuerit: ſi multę & frequentes cruditates in ventriculo generentur. Tertiò quę pręceſſerunt dolorem capitis, poſſunt iudicare veluti magnę vigilię, diuturni ſomni, profundę cogitationes & ſtudia, & alia id genus, quę fere pręludia quędam doloris capitis dici poſſunt.

Vtrum ſignorum inquiſitio ſit certa.

Porro in ſignis pręſentem dolorem ſignificantibus 1. quęritur, vtrum huiuſmodi ſignorum inquiſitio ſit ſcientifica an coniecturalis: Nam Gal. 2. *de med. ſecun. locos.* 1. *ad finem*, apertę fatetur, cam medicinę partem, quę in affectuum cognitione verſatur, eſſe maximè coniecturalem, alteram quę ad curationem pertinet, ſcientificam & certam eſſe. Idẽ docet 8. *de med. ſecundum locos* 1. 2. *de ratione victus vere.* 5. *de tuẽda val.* 11. ſed apertiſſime *in lib. de plenitudine ad finem.* Contra vero idẽ Gal. 12. *metho.* 7. docet, cognitionem quorundam affectuũ, quales ſunt pleuritis & dyſenteria, minime coniecturalem, ſed certam & ſcientificam eſſe: etenim gratia exempli, quotieſcumque hęc ſigna, febris acuta, difficultas anhelitus, dolor lateris pungitiuus, tuſſis, pulſus ſerratus, ſimul conueniunt, tũc certam pleuritidis cognitionem præbent.

Ad hanc difficultatem, quæ tantummodo in morbis internis locum habet, reſpondet Galen. *in lib. de plenit. poſtremis verbis*, ſigna indicantia morbos eſſe triplicia, quædã ſcientifica, quædã iis inferiora,

tiora, & quædam adhuc minor certa. Signa ſcientifica illa ſunt, quæ accipiuntur a ſymptomatibus, quæ ſunt triplicia, actiones læſæ, excreta & retenta immoderata, qualitates corporis immutatæ. Exempli gratia: Sit dolor capitis ex plenitudine vniuerſi corporis, primum erunt actiones læſæ, extenſio, grauitas, pigritia ad motum: ſecundo excrementa immutata, lotia rubra, craſſiora, copioſa capitis excrementa. Tertiò qualitates mutatæ, color circa oculos, & facies mutata, turgentia venarum, & alia id genus, quæ ſi ſimul coniungantur, certam capitis & totius corporis plenitudinem poſſunt demonſtrare. Signa ſecundi ordinis numerantur à Galeno, vita otioſa, copioſiora alimenta & potiones, excretionum ſuppreſſio, balnea poſt alimenta adminiſtrata, & ſimilia: quæ tamen, vt ille inquit, à ſcientificis non longe diſtãt, ſi vniuerſa conueniant. Tertium poſt hæc ordiné habent conſuetudo, vt homo plethoricis morbis familiariter corripiatur, regiones, tempora anni, tẽperamenta, habitus corporis, & ſimilia: ex quibus facile eſt intelligere, quænam corpora magis vel minus ad colligẽdã plenitudiné ſint accõmodata.

Signa triplicia.

Sed redeuntes ad ſigna indicantia præſentem dolorem capitis, non eſt quod amplius verba faciamus, cum plane ſint manifeſta, & ægro referente intelligantur. Ergo ad ſigna differentiarum veniendum eſt. Quoniam vero nonnullæ quoque ex iis differentiis, veluti quæ ſumuntur à qualitate doloris, ab intentione & remiſſione, à tempore, à coniunctis, ex narratione ægroti fiunt maniſeſtiſſimæ: iis omnibus prætermiſſis, de ſignis duarum priorum differentiarum, quæ ſumuntur à natura partis laborantis, & à cauſis quæ non ita patent, agendum eſt: vtrum videlicet dolor capitis vel intra, vel extra caluariam conſiſtat, hoc eſt, vtrum membranæ cerebrum ambientes, an magis pericranium doleat. Illud à Galeno diſcrimen ponitur 3. *de locis aff.* 9 quod dolor ad oculorum radices vel perueniat, vel non perueniat: etenim conſentaneum eſt, vt quibus intra caluariam affectus eſt, iis dolor vſque ad fundamenta oculorum pertingat, & quod à cerebro, & ab vtraque membrana, craſſa inquam & tenui, atque à vaſis quæ ſunt in ipſis ad ipſa fundamenta oculorum proceſſus quidam proueniunt. Nam qui viderunt anatomen, in memoriam reuocent, neruos opticos vocatos, nec non tunicam quæ retiformis dicitur, à cerebro; vueam tunicam à tenui membrana, corneã tunicam à dura mẽbrana originem habere, adeo vt nihil mirum ſit, ſi circa oculorum radices, ad quas iam dicti perueniunt proceſſus, ſentiuntur dolores, vbi intra caluariam fuerit affectus: extra caluariam autem eſſe affectum ſi ad radices oculorum dolor non perueniat, omnibus conſtare poteſt. Namque ſi affectus in cerebro conſiſteret, neceſſario propter cauſas modo explicatas dolor ad radices oculorum penetraret. Sed præterea cum Gal. doceat, non ſolum diſtinguendum eſſe, vtrum dolor partem internam vel externam occuper, ſed etiam qualeſnam partes, an arteriæ, an venæ, an mẽbranæ, an coris & totũ cerebrũ doleat, de huiuſmodi diſtinctione dubiũ eſt, cũ plane videatur difficile, aut nullo modo fieri poſſe, vt hæc certa & determinata ſingularũ partiũ notitia exactè habeatur. Ego vero cẽſeo hãc Galeni inquiſitionẽ & doctrinam ſuperuacaneã non eſſe, ſed dolores huiuſmodi partiũ certo ac diſtincte poſſe intelligi. Nãq; ſi dolor fuerit in mẽbranis, tunc eſt acutus, ad quẽ modũ dolor in pleuritide eſt pungitiuus: ſi fuerit in neruis; dolor eſt acutiſſim. cum nerui inter omnes partes noſtri corporis ſenſu acutiſſimo præditi ſint: ſi dolor fuerit in arteriis, eſt dolor pulſatorius, vt docet Galen. *lib. 2. de locis aff.* 1. quod item de cæteris partibus ſtatuendum eſt.

Signa differentiarum.

Dolor membranarum qualis.

Dolor neruorum.

Dolor arteriarum.

Sed venio ad ſigna differentiarũ, quæ ſumuntur à cauſis internis, efficientibus dolorẽ capitis, quæ præ cæteris omnibus ſunt maximi momẽti, ac maxime pertinent ad curationẽ: ſunt autẽ intẽperies partim ſimplices, partim compoſitæ, partim cum materia, partim ſine materia. Verũ quoniã Rhaſes de iis fere omnibus tractat, nos hac in parte illius ordinẽ imitabimur, qui initiũ facit de dolore capitis ex ſanguine. Sãguinis autẽ plenitudo poteſt capitis dolorẽ efficere duas ob cauſas, & propter nimiam copiam, & propter nimiam caliditatem: vnde copia venas & arterias diſtẽdẽdo, caliditas ſuccos fundendo ſolet continuum ſoluere. Quo loco ſciendũ eſt ex Galen. 2. *de med. ſec. loca*, 1. plenitudinem eſſe quotieſcumque in corpore humores æquabiliter augentur: atque hanc duplicem eſſe, alteram quã plenitudinẽ ad vaſa appellãt, quãdo videlicet tãta eſt humorũ exuperantia vt ipſa vaſa diſtendantur: alteram quãdo humores ita creſcunt, vt vaſa quidẽ non tẽdãtur at vires grauẽtur, quã propterea plenitudinẽ ad vires appellãt: quod ſi alius humor, vt flaua bilis, abundet, hæc non plenitudo ſed cachochymia, & humorũ vitiũ dicitur.

Signa ſanguinis.

Ex triplici ordine ſignorũ, de quibus diximus cũ Galeno *in lib. de plen. ad finem*, Rhaſes ea tantummodo videtur ponere, quæ ad primum ordinem ſpectant, & ſunt quinque. 1. rubedo in facie & oculis. 2. tenſio vel venarum, vel arteriarum, vel cæterarum partiũ dolẽtium, 3. grauitas & pigritia ad motum, vt ægri capite libenter quieſcãt 4 caliditas manifeſta ad tactum, quæ non ſolum ab ipſo ægro, ſed etiã à Medico percipiatur 5. eſt pulſus magnus, quod quidem puto intelligendum eſſe non ſolũ de pulſu arteriarũ capitis, ſed etiã de arteriis vniuerſi corporis. ſiquidẽ vix videtur fieri poſſe vt oriatur dolor capitis ex plenitudine, ſine plenitudine vniuerſi corporis. Quorũ omniũ ſignorũ facile eſt certã rationẽ reddere, & vnũquodq; in ſuã cauſã, nempe ſanguinis plenitudinem, referre.

Alia etiam ſigna adſunt, quamuis incertiora, attamen & aliquam fidem facere poſſunt: ſic conſideranda eſt victus ratio, an æger pluribus alimentis & potionibus plurimum nutrientibus ſit vſus, an vixerit otioſe & ſine tempeſtiuis exercitationibus; an multo ſomno vſus fuerit; an conſueta aliqua vacuatio omiſſa fuerit: hæc enim ac maxime ſi ſimul coniungantur, ſaltem probabiliter poſſunt copiam ſanguinis indicare. Si demum & tertij ordinis ſigna animaduertenda, conſuetudo, habitus corporis, ætas, temperamentum, aër ambiens, regio & ſimilia. Namque certiſſimum eſt, hominem qui frequenter morbis plenitudinis ſolet corripi, qui denſum corporis habitum obtinent temperamento, regione &c. ad calidum & humidum declinantibus, longe facilius plenitudinem poſſe concipere, quam alium qui contraria ſignã habeat. Hora etiam acceſſionis eſt animaduertenda: nam ſi ex ſanguine pendet dolor, mane acceſſiones habet, meridie ſi ex bile, veſperi ex melancholia, noctu ex pituita. Videatur Hip. 6. *epid.* 1. 15. ex quo loco licet habere ſignum doloris capitis ex morbo gallico, quod experientia confirmat veriſſimum eſſe: ſiquidem hic ſolet præcipuè veſperi exacerbari, forte quod humor maiori ex parte ſit melancholicus.

Dolor gallicus cur veſpere exacerbetur.

An dolori conueniat curatio.

Iam aduertenda nonnulla de curatione doloris generaliter, & primo cum ſecundum Gal. 12. *metho.* 1. ſymptoma vt ſymptoma, nullam indicet curationem, ſtatutumque ſit dolorem proprie loquendo ſymptoma eſſe, quæritur, quomodo

Digitized by Google

liceat curationem inſtituere doloris capitis? Verum iis reſpondet Galen. qui hoc ipſo loco docet, nullũ quidem ſymptoma verè & per ſe curandi indicationem afferre, quam conſtat ex morbis præcipuè deſumi, ſed tamen ex accidenti ipſis quoque ſymptomatibus curationem conuenire, & id fieri tripliciter: vno modo ſi ſymptomata obtineant rationem cauſæ; ſecundo ſi morbum augeant; tertio ſi vires lædant & proſternant. Cum igitur dolores & capitis & reliquorum partium, inter ea numerentur, quæ maxime vires proſternere ſolent, non ſine ratione cogimur illorum curam tractare.

Symptoma quando expoſcat curationem.

Tripliciter auferuntur dolores.

Deinde ſcribit Galenus dolores capitis, ſicut reliquos omnes dolores noſtri corporis, poſſe tripliciter auferri, vt colligitur ex Galeno 12. *metho.* 8. 5. *de ſimp. med facul* 19. vno modo per ea præſidia, quæ reſpiciant ad cauſam doloris, quæ cauſa non alia eſt quàm morbus. Secundò per illa medicamenta, quæ reuera & proprie ſunt anodyna, & ſunt ea, Galeno auctore, quæ habent moderatam quandam caliditatem, adeo vt primum calefaciendi ordinem non excedant: præterea quæ ſunt partium tenuium, & omni carent adſtrictione, proptereaque vacuant digerunt, rarefaciunt, extenuant, concoquunt, & æquabile reddunt, quicquid in partibus dolore vexatis, aut humorum acrium, aut lentorum, aut craſſorum, aut multorum tenuibus ſpiramentis infartutum, aut etiam vaporoſi aut craſſi, aut admodum frigidi ſpiritus, exitum commodum non inuenientis, adhæſit & incluſum eſt, qualia ſunt oleum anethinum, chamæmelinum, amygdalarum, &c. Tertiò auferuntur dolores per medicamenta ſtupefacientia, quæ ſua inſigni frigiditate quendam ſtuporem ſenſibus inferunt, adeo vt pars deinceps quaſi ligato ſenſu dolorem non percipiat.

Ex iis tribus igitur curandi rationibus vera illa eſt, quæ reſpicit morbum, ex quo illi oriuntur, nec non cauſam morbi, ſi adſit, cum altera ex parte medicamenta anodyna leniant tantum, & faciant ad mitigationem doloris ſtupefacientia vero niſi maxima vrgente neceſſitate, non ſint opportuna, tantumque abſit, vt morbum iuuent, vt illum ſæpenumero reddant deteriorem.

Ergo ſi quis quærat, quanam ratione, & via curandi dolorem capitis ex ſanguine incedere oporteat: quatenus pertinet ad medicamenta ſtupefacientia reſpondet Galenus qui aduerſus Apollonium, vtentem huiuſmodi medicamentis, hoc medicis conſilium præbet, vt illa nedum ſæpius, ſed neque ſemel, gratia experiundi, debeant exhiberi, atque hoc generale tradit præceptum, raro medicos debere vti medicamentis ex opio, cum nimirum præ doloris vehementia homo de vita periclitetur: at vero, inquit porro, propter capitis vehementem dolorem nemo vnquam animi deliquio comprehenſus mortuus eſt, neque ſe ipſum interfecit, quod nonnulli coli dolore laborantes fecerunt. Ex quo loco licet arguere, non ſolum Auicennam, Meſuem & alios Arabes, ſed etiam Paulum, Aetium, Oribaſium hallucinari, qui in dolore capitis ex humore bilioſo, aduerſus hoc Galeni præceptum, vtuntur trochiſco crocco vel trigono appellato, & ſimilibus quæ recipiunt opium, & ſtupefaciendi vim habent. Quos ego puto fuiſſe deceptos, propterea quod apud Galenum paulo poſt hæc legerint, illinendam frontem paſtillo crocco aut trigono appellato, aut aliquo alio ſibi ſimili: quæ tamẽ verba illi acceperunt tanquam ipſius ſint Galeni, cũ tamen reuera hæc ſententia ſit Archigenis, quã Gal. iam noluit confutare, quoniam ſuperiori loco aduerſus Apollonium ſuam ſententiam de hac re ſatis dixerat.

Opio in dolore cap. non vtendum

Error Auicennæ, Meſuæ & aliorum.

Quod pertinet ad medicamenta anodyna, eorum quoque vſus multum efficax non eſt, cum quemadmodum dictum eſt, id tantummodo præſtent, vt dolorem leniant, non tollant, ac præſertim in delicatis corporibus, qualia ſunt virorũ principum Itaque ſola remanet vera ratio quæ ad cauſam doloris pertinet, de qua nunc agendum eſt: in qua curatione primò indicationes eliciam. 2. videbo an iis poſſit ſatisfieri. 3. de ſingulis accõmodatis præſidiis, & opportuna eorum adminiſtratione.

Indicationes

Quod ad primũ attinet, nimia copia ſanguinis in capite detinetur, qui partim diſtendẽdo, partim calefaciendo continuum ſoluit & dolorem efficit: ergo ſanatio huiuſmodi affectus primam indicationem habet vacuationem, ſiquidem morbus eſt immoderata partis repletio: neceſſarium autem eſt vt huiuſmodi humorum copia aut retrocedat, aut per ipſam patientem partem vacuetur: retrocedere vel impulſa, vel attracta, vel tranſmiſſa, vno aliquo ex iis modis, vel omnibus. Per locum patientem vacuabitur partim quidem manifeſte & ſenſibiliter, partim vero inſenſibiliter: Verum neutram huiuſmodi vacuationem licet aggredi, niſi primum præcedat vniuerſi corporis vacuatio. Namque ſi ſcarificationibus vel ſectionibus per laborantem locum velimus vacuare, tunc ratione doloris plus attrahemus: ſin autem præſidiis calefacientibus velimus talem copiam inſenſibiliter diſpergere, plus erit quod vi caloris attrahetur, quam quod diſpergetur: quod ſi tandem in eo velimus laborare, vt quod iam fluxit retrócedat, id corpus plenum non patitur. Itaque omnium prima indicatio ſeſe offert vacuatio vniuerſi corporis; ſecunda reuellendi id quod parti laboranti influxit: tertia repellendi quod iam in fluxu eſt: & quarta diſſoluendi ſi quid in capite reliquum fuerit. Hæc doctrina eſt Gal. *in cap. 95. artis medicæ*, quæ non ſolum ad dolorem, ſed ad cæteros omnes affectus, quicunque ex fluxione originem habent, poteſt ac debet accommodari.

Methodus ſeruanda in quolibet morbo ex fluxu orto.

Prognoſtica.

Porro videndum an hiſce indicationibus liceat ſatisfacere. Etſi ſint nonnulli dolores capitis antiquiores, qui propemodum à materia frigida & craſſa oriuntur, proptereáque aut difficulter, aut nulla ratione curantur: tamen dolor quem tractamus in præſentia, nobis omnino ſalutem promittit. Itaque ad rem aggrediamur, & quatenus pertinet ad primam indicationem, nempe ad communem corporis vacuationem, omnes probant ſectionem venæ, quoniam inquiunt ſanguis abundat: ego vero id confirmo, ſi morbus fuerit magnus, ſi vires fuerint robuſtæ, ſi ætas concedat.

Vena ſectio.

Verum hic quærat aliquis, ſi propter ætatem vel aliam cauſam non liceat venam ſecare, quidnam agendum Huic reſpondet Galenus 2. *medic. ſecundum locos* 1. aluum clyſtere acri ducendam eſſe, partim vt ſuperflua excrementa extrahantur, partim vt humores qui inde ad locum læſum ſolent ferri, reuellantur. Medici autem noſtrorum temporum ſtatim confugiunt ad ſuas ſcarificatas cucurbitulas: de quo vſu vel potius abuſu, diximus in noſtra diſputatione. Illud vnum dico cum Galeno 13 *metho.* 19. & *lib. de ſcarificatione*, cucurbitulas purgatis prius corporibus vtiles quidem eſſe, ſed in plethoricis omnino prætermittendas. Et ſi quis ſit qui putet, Galenum cucurbitulas tantummodo non ſcarificatas intelligere, is eundem audiat, apertè docentem, cucurbitulas & ſcarificatas, & non ſcarificatas numquam principio morbi, neque ſine

Quando non licet venam ſecare quid agendum.

De cucurbitul. animaduerſio.

præ

præcedente totius corporis euacuatione adminiſtrandus eſſe. Illius verba hæc ſunt *de ſang. miſſ.* 19. *Incipientes & vigentes capitis grauitates, & dolores ex plenitudine, reuulſio per cucurbitulam in occipitio poſitam, vel ſola, vel cum ſcarificatione iuuat; verum totum corpus antea vacuatum eſſe oportet.* Itaque ſi cõtingat vt propter aliquod impedimentum non liceat venam ſecare, ego puto cum Gal. aut clyſteribus acrioribus agendum, aut ſectioni venæ ſcarificationem malleolorum ſubſtituendam eſſe.

Quæ vena ſecanda.

Sed quænam vena ſecanda eſt? Auic. probat ſectionem venæ ſaphenæ in crure, aut ventoſationẽ in cruribus, qui tunc ſine dubio vnius reuulſionis videtur rationem habuiſſe. Gal. autem perpetuò ſecat venas ſuperiores, ac maxime cephalicã, ſeruata rectitudine partis capitis dolẽtis, propterea quia æger non ſolum reuulſione, ſed etiã vacuatione indiget: quam determinationẽ omnes laudant.

Quantitas ſanguinis.

De quantitate ſanguinis nil certi ſtatui poteſt, ſiquidem ille vel copioſus, vel parcius mittendus, pro ratione plenitudinis, habitus corporis, temperamenti, regionis, temporis anni, & ſimilium. Verum ſi plenitudo fuerit inſignis, & communis toti corpori, ne timeatis copioſe ſanguinem mittere ad 12. 20. & plures vncias, exemplo Galeni, quem legimus *in lib. de ſang. miſſ.* 17. vnica die quatuor ſanguinis libras detraxiſſe. Præterea ſemelne an partite ſanguis ſit detrahendus, ad hoc Gal. *cap. præcedente* 26. generale tradit præceptum, nempe in omnibus morbis vtile eſſe, vt poſt moderatam ſanguinis detractionem iterum ſanguis auferatur, aliquando quidem eodem die, aliquando poſtridie, niſi quando nobis propoſitum fuerit, vſque ad animi deliquium ſanguinem mittere: namque ita partita vacuatione, natura minus patitur. Et quatenus pertinet ad reuulſionem, idem Galenus docet *cap.* 12. *&* 4. *de tuenda val.* 8. hanc reuulſionem eo fieri efficaciorem, quo maiorem in numerum detractiones auctæ fuerint: ſiquidem natura toties irritata, ea quæ ad partes laborantes confluunt, maiori cum impetu aſſueſcit in contrariam partem depellere.

An ſemel, an ſæpius.

Vtrum alias à cubito liceat ſecare venas.

Sed rurſus quærat aliquis, vtrum præter venas in cubito, liceat alias quoque venas ſecare? Cui reſpondet Gal. ex Archigene 2. *de med. ſecund. locos* 2. ſi dolor capitis perſeuerer, venas quoque naſi & frontis incidendas eſſe, quarum quidem venarum ſectione omnes præclari Medici tum in dolore capitis ex ſanguine, tum in aliis morbis cerebri, vt phrenitide, &c familiariter & feliciter vtũtur: quibus præterea addi poſſunt & venæ aurium, ex quibus. vel cum hirudinibus, vel aliter, multi hoc tempore ſolent, & non ſine magna vtilitate ſanguinem mittere Verum id memoria tenendum, non licere ad huiuſmodi particulares venas deuenire, niſi primum vena cubiti & totum corpus vacuatum fuerit.

Vtrum debeat alui lenitio præcedere.

Vltimo quæritur, vtrum ante miſſionem ſanguinis ſit neceſſe aluum lenire, vt ſolet fieri? Ad hoc reſpondeatis ſi aluus non fuerit adſtricta, iſtud non fore neceſſe; at ſi aluus adſtricta fuerit, vel coniiciamus in ventriculo & inteſtinis excrementa contineri, tunc optimum fore, ante miſſionem ſanguinis eam vel clyſtere, vel leniente etiam medicamento lenire Cuius exemplum ſit.

℞ *Flor. caſſia* ℥. ij.
Specierum hiera ſimpl. ℈. ij. *Miſc.*

Sed neque importuna forent, ſyrupus roſatus, & violatus ſolutiui, thamarindi, pruna, myrobalani, quorum Rhaſes in præſenti cap. mentionẽ facit. Et ſi quis obiiciat, nullum reperiri medicamẽtum, quod ſanguinem purget: reſpondeatis, hæc medicamenta purgare acria quædam excremẽta, permiſta ſãguini, adeo vt hac ratione ſãguinis copia minuatur, & ille hoc modo purior reddatur.

II. Indic.

Secunda fuerit indicatio, reuellendi humores & vapores fluentes ad caput. Et quanquam inter omnia præſidia reuellentia, ſectio venæ principem locum obtineat: tamen neque alia deſunt. Humores igitur poſſunt ad aliquam partem ferri, vel ab aliis partibus ad illam compulſi, vel ab ipſa attracti. Aliæ partes propria vi expellunt, quæcunque aut quantitate, aut qualitate, aut vtroque modo illis noxia ſunt; aliæ ex propria imbecillitate recipiunt. Attractio fit vel ratione ſimilitudinis à tota ſubſtantia, ſicut faciunt purgantia medicamenta: vel ratione vacui, quod in qualibet partis vacuatione contingit; vel ratione caloris & doloris. Quod enim ad partem calefactam vicini ſucci vel trahantur, vt placet Galeno, vel confluant, vt Archigenes cenſuit, illud euidenter cernitur. At vero quæ dolent, etſi ea quoque conſpiciuntur ex dolore phlegmonem pati, non tamen ita facile eſt huius rei cauſam inuenire. Sententia autem Galeni eſt huiuſmodi, eam naturæ facultatem, quæ excretrix dicitur, tunc fungi ſuo munere, cum triſte aliquid perſentit, vnde cum dolor inter cætera potiſſimum naturam contriſtet, hinc fit, vt particulæ proximæ verſus dolentem particulam ſeſe comprimant, humoreſque ad illam tranſmittant, ex quibus deinde phlegmone excitatur.

Quatuor modis fit attractio.

Dolor quomodo attrahat.

Hæc diffuſe declarantur a Galeno *in lib. de naturalibus facult. 2. de diff. feb. vltimo,* 13. *meth. med.* 3. Nobis autem hæc ſint ſatis. Iam ad particularia præſidia veniamus.

Præmiſſa igitur ſectione venæ, primum occurrunt medicamenta, de quibus iam diximus: ſecundo ſunt acria clyſteria, quæ conficiuntur ex decoctu furfurum, centaurio minore, colocynthide, hiera, & ſimilibus.

Clyſterium acre.

℞ *Foliorum betarum,*
Furfurum, ana M. j.
Centaurij minoris M. ß.
Pulpæ colocynthidos ʒ. j. ß.
Decoquantur.
℞ *Huius decoctionis lib.* j.
Hiera compoſita ℥. j.
Mellis roſati,
Olei chamæmelini completi, ana ℥. j. ß *Miſce.*

Glandes acres.

Glandium acriorum ſit hoc exemplum.

℞ *Specierum hiera ſimpl.* ℈. ij.
Pulpæ colocynthidos ℈. j.
Salis gemmæ ℈. ß.
Mellis q. ſuf. Miſce.

Tertio ſunt cucurbitulæ, & ſcarificatæ, & non ſcarificatæ. Poſtremo ſunt balnea & lotiones extremarum partium, cum aqua calidiore. Ex quibus variis modis reuellendi quandoque vno, quãdoque pluribus, quandoque omnibus Medici vti conſueuerunt: quæ quidem omnia partim ratione vacui, partim ratione caloris & doloris reuellendi facultatem habent.

III. Indicatio.

Hoc ipſo tempore tertia ſeſe offert indicatio, repellẽdi influentes humores à capite, id quod faciunt medicamenta frigida actu & potentia, & quæ ſimul adſtringẽdi vim habeant, vt docet Gal. 5. de ſimp. med. facul. 17. Hæc autẽ plurima ſunt, ſed principale eſt oxyrhodinum, quod ex oleo roſaceo & aceto conficitur, adeo vt Medici in affectibus capitis, reliquis omnibus repellentibus prætermiſſis, ſolo fere oxyrhodino contenti ſint. De quo quidem tam inſigni ac frequenti remedio neceſſe eſt nonnulla vos intelligere, quæ ad illius exactam compoſitionem & adminiſtrationem pertinent.

De oxyrhodino.

Rhaſes, Meſue & recentiores prope omnes, illud

ſolent conficere ex aqua roſacea, oleo roſaceo, & aceto: Nam vulgo accipiunt

Aquæ roſatæ ℥. iiij.
Olei roſati ℥. ij.
Aceti ℥. j.

In qua mixtione nonnulli minus probant aquã roſaceam, propterea quod non careat adſtrictione, & valeat medicamenti penetrationem impedire. Gal. autem & Græci oxyrhodinum conficiunt ex oleo roſato & aceto, hoc modo, vt quatuor partibus olei vna pars aceti permiſceatur, ſicut docet liber Galeno adſcriptus, *de medicam. facile parabilibus*: quæ tamen mixtionis ratio, mea ſententia, perpetuo ſeruanda non eſt, ſiquidem pro diuerſitate ætatis, ſexus, temperamenti, habitus corporis, nec non morborum & humorum peccantium, expedit acetũ nunc imminuere, nunc augere. Verum neque illud oportet ignorare ex Gal. 2. *de medicamentis ſecundum locos* 1. oleum roſaceum, pro conficiendo oxyrhodino, non ex communi oleo, ſed omphacino, id eſt, non perfectè maturo ac recenti, vel eo ipſo anno confecto, præparandũ eſſe, roſis quam plurimis ad illius perfuſionem præparatis: quas quidem roſas nonnulli aromatarij hoc tempore non perfecte maturas ſolent accipere, vt hoc oleum omni ex parte maiorem repellendi vim habeat: ſicut contra oleum roſaceum, quod vulgo completum appellant, ex oleo maturo, nec non roſis, quæ ad integram maturitatem peruenerunt, ſolent præparare. Sic acetum, quod propter eam tantummodo cauſam adhibetur, vt oleo roſaceo faciliorem tranſitum & penetrationem præbeat, admodum acre eſſe non debet ſiquidem inſignis acrimonia ſine alicuius caliditatis participatione non poteſt conſiſtere. Quod ſi tandem velitis adhuc magis refrigerare, licet cum Gal. oleo & aceto permiſcere ſuccum ſemperuiui, portulacæ, lactucæ, & ſimilium, quod ego frequenter facio.

℞. *Olei roſati omphacini* ℥. iiij.
Succi lactucæ,
Aceti roſati, ana ℥ j. *Miſc.*

Hæc autem accuratè oportet inter ſe miſcere & agitare, donec omnia vnum fiant, vt Rhaſes notauit, in qua tamẽ mixtione vulgares Med. deficiũt.

Applicatio oxyrhodini. Sed dubium eſt, cuinam parti debeat apponi. Paulus id apponit fronti & temporibus, quem nonnulli hoc tempore imitantur. Galenus autem docet, regionem capitis iuxta ſinciput, propter laxitatem coarticulationis, iuxta ſuturam coronalem, nec non propter oſſium tenuitatem & raritatem, tum caliditatem, tum frigiditatẽ medicamentorum facile intro recipere. Imo vero 13. *meth.* 21. inquit, non ſolum qualitates, ſed etiam ſubſtantiam medicamenti, ſi tenuis fuerit, intra cranium facile tranſmitti. quod in ſeipſo teſtatur expertum fuiſſe: quare illorum Medicorum inſtitutum probat, qui ſiue caliditatem refrigerare, ſiue frigiditatem calefacere oporteat, ad hanc maxime capitis partem, accepta quaſi per manus à primis inuentoribus ratione, medicamenta ſolent accommodare.

Altimari error. Quo loco non poſſum diſſimulare turpem & dignum riſu errorem Altimari, qui *cap.* 10. de dolore capitis ex calore dicit, oxyrhodinum perfundendum eſſe iuxta frontem, vbi piloſa pars deſinit & iuxta vtrumque eius latus, vbi pili ad aures nectuntur: quæ quidem verba ille accepit, ac more ſuo ad verbum tranſcripſit ex Galen. ſed ſenſu plane deprauato, & à Galeni mente alieno. Namque Galenus, cuius diligentiam vbique licet admirari; volens excellentem quendã modum perfuſionis roſacei nos docere, nẽpe ſi illud ex altiori loco in caput delabatur, & quaſi guttam vel ſtillicidium recipiat, vult vt fiat quædã veluti corona, ex lanco faſciculo in orbẽ circumpoſito, quæ ad caput accõmodetur, illudque circundet ex parte anteriore, vbi deſinit pars capillata, ex lateribus ſupra aures, in parte autẽ poſteriore verſus occiput: quo quidẽ artificio primum oleum perfuſum longiori tempore loco adhæret, deinde reliquæ partes, quæ non indigent huiuſmodi perfuſione, defendentur, ne ab occurſu medicamenti frigidi lædantur, præterquam quod partes quoque inferiores, facies, oculi, & reliquæ, ita ab omni inquinamento immunes ſeruabuntur. Quæ Gal. ſententia eſt adeo plana & aperta, vt planior eſſe nequeat: bonus autẽ Altimarus, quæ Gal. ait de frõte, aurib. & occipite, quib. lana debeat circũponi, interpretatur quaſi ea oxyrhodino debeãt perfundi, quod neq; Galen. neque alius quiſpiã ſomniauit.

Vtrum actu frigidum ſit adminiſtrandum. Demum de oxyrhodino id quæritur, vtrum actu frigidum, vel aliter debeat adminiſtrari? Ac ſanè Galenus docet apertiſſime, illud non ſolum actu frigidum, ſed etiam aqua frigidiſſima, niue, & omnibus modis refrigeratum, adminiſtrandum eſſe: cui Rhaſes, Auicenna & alij quamplurimi cõſentiunt. Altera autem ex parte neque deſunt, qui aliter ſentiant, ex quibus eſt Aetius, qui *libro ſexto*, 2. in phrenitide oxyrhodinum tepidum appoſuit, additque rationem, quod neque frigiditas, neque caliditas periculo careat: ſiquidem frigidum denſat meatus, & ſuperfluitates in capite non permittit diſcuti: quod vero eſt valde calidum, feruorem duplicat: quare ita ſtatuit, roſaceum cum modico aceto æſtate quidem exactè tepidum, hyeme vero moderate calidum adhibendum eſſe. Ego autem magis probo determinationem Galeni, qui ſumpta indicatione ab humoribus noxiis, 1. *ad Glauc.* 15. docet in copia frigidiorum & crudiorum humorum, veluti in lethargo, tepidis, in calidioribus & bilioſioribus, veluti in phrenitide, frigidis capitis perfuſionibus vtendum eſſe. Atque hæc de oxyrhodino.

Indicatio vltima. Poſt hæc omnia, ſi capitis dolor longius protrahatur, poſtrema reſtat indicatio, nẽpè diſcutiendi reliquias humorũ, & corroborandi ipſum cerebrũ. Ad quam indicationem ſunt accõmodata medicamenta externa, oleum chamæmelinum, laurinũ, liliorum alborum, lotiones ex decocto betonicæ, chamomillæ, ſtæchados. Interna autem, aromaticum roſatum, diambra, mithridatium, & ſimilia.

Sed ſtatim quis obiiciat, iſthæc eſſe calidiora, & propterea in dolore capitis calido non ſatis conuenire: Cui reſpondeatis cum Galeno 13. *metho.* 21. hæc medicamenta nonniſi in contumaci dolore conuenire, quo tempore iam diſſolutis partibus tenuioribus remanent partes craſſiores & frigidiores, pro quarum diſſolutione calida medicamenta requiruntur. Ad quem modum Galenus, in phrenitide caſtoreo, & aliis id genus calidis medicamentis vtitur.

Victus ratio. Victus vnico verbo ſit refrigerans, qui parum nutriat, & paucum ſanguinem generet: itaque æger abſtineat à carnibus, vino, ouis: vtatur priſana, herbis refrigerantibus, præcipuè lactucis, fructibus item refrigerantibus & ſimilibus; quieſcat corpore & animo. Somnus maxime confert ad tollendos dolores: itaque ſi vrgeant vigiliæ, ſomnus concilietur; quotidie aluus, ſiue ſponte, ſiue arte, excrementa deponat. Caueat ab animi pathematis, maximè ab ira. Et hæc de dolore capitis ex ſanguine.

Rhaſes in curatione huiuſmodi doloris primum ſecat venam cephalicam, ſeruata rectitudine partis dolentis: deinde inſtituit oxyrhodinum

ex aqua

ex aqua roſacea, oleo roſaceo & aceto, quæ iubet diligeuter permiſceri: ac demum illud uiue refrigeratum capiti imponit: io quibus nou deuiat à doctrina Galeni,' præterquam in aqua roſacea. Poſtea Rhaſes inſtituit victum, ex iis quæ diximus.

Error Rhaſis in victu.

Præterea addit lentes & crocum, quæ uon ira videntur conuenire. Namque apud Galenũ 2. *de alim. facultat.* uecnou 6. *Epid.* 5. 33. lentes quidem parum uutriunt, ſed non ſunt alimentum frigidum: præterea tarde coquuntur, craſſumque & melancholicum ſuecum generant, habentque ſacultates contrarias, alteram mouendi, alteram cohibeodi aluum. Sic crocus inſigni ſuo odore, vt ſeribit Galenus 2. *de med. ſecundum locos, cap. de iis qui ex ſtomacho capite dolent*, ſolet multis eaput teplere & offendere: itaque uon conuenit. Demum inſtituit medicamentum ex thamatindis, myrobalanis, prunis: & ſit exemplum ad mentem Rhaſis.

℞ *Pulpæ thamarindorum* ℥. iij.
Myrobalanorum citrin. ℥. ij.
Prunorum num. XV. Fiat decoctum.
℞ *Prædicti decocti* ℥. v.
Syrupi roſati ſol. ℥ j. ß. *M.*

Quod quidem medicamentum ab omnibus Medicis Arabibus pro mundificando ſanguine maxime probatur.

De dolore capitis ex bile.

Signa.

IN cognitione & euratione doloris cap. ex bile, eandem methodum ſeruabimus, quam ſuperiori eapite. Igitur ſigna ex ſymptomatibus illa ſunt, à qualitate doloris, qui eſt actio læſa: ille non eſt cum grauitate, ſed eum mordicatione, quoniam materia eſt aetis & mordax, dolorque eſt admodum inſignis, cum bilis inter omnes humores ſit ealidiſſima, ae vehemeutiſſimos dolores efficiat. Quod ſi materia cerebri membranas occupauerit, dolor erit pungitiuus, aderunt vigiliæ, oris amaritudo, ſitis, & ſimilia, quæ omnia copiam bilioſi humoris ſolent indicare.

Secundo à colore, qui eſt qualitas corporis mutata: eolor enim eſt pallidus, & quoquo modo ad flauitiem tendit.

Tertio ab exeuntibus mutatis, quæ exeunt ex narib. ex ore, veſica, & cætera omnia quæ bilem demonſtrant.

Deinde ſunt ſigna ſecundi ordinis, quæ potiſſimum ſumuntur ex cauſis præcedentibus: ſi æger vſus fuerit alimentis acribus, calidis, vinis dulcibus, vinoſis &c. ex quibus facile copia bilis potuit generari: ſi æger diu vigilauerit: ſi plurimum ſe exercuerit: ſi conſueta bilis vacuatio, aut per vomitum, aut per aliam partem fuerit retenta.

Tertio diſcurraris per alia quoque ſigna tertij ordinis, quæ tamen minus eerta exiſtunt, & colliguntur ex Gal. 2. *de med. ſecundum locos* 1. ex regione, tempore anni, temperie, corporis habitu, ætate, conſuetudine, tempore acceſſionis.

Curatio.

Venio ad eurationem, in qua quatuor illæ indieationes ſeſe offerunt; generalis vacuationis, reuellendi, repellendi & diſſoluendi materiam noxiam, quæ dolorem efficit.

I. Indicatio.

Quatenus ad primam pertinet, etſi plurimæ ſint rationes vacuandi totius corporis: inedia, exercitationes, frictiones, &c. tamenhæc omnia ſunt leuiora, ueque niſi longiori tempore id præſtant: quare omnino inſigni aliquo remedio opus eſt, quod & velociter & efficaciter id præſtare poſſit.

Vtrum conueniat venæ ſectio.

Inter cætera autem eſt dubium, vtrum conueniat ſectio venæ, in qua quam plurimi oſtendunt, vt neque iu cæteris morbis bilioſis tale remedium conuenire, quod ex vna parte humor à natura ſanguinis ſit alienus, ex altera ſanguis ſit moderator, ae veluti frænum bilis, vt propterea redundante huiuſmodi humore ſanguinis miſſio non ſolum inutilis, ſed ſæpenumero pernicioſa cenſenda ſit. Ex quo Auicenna & recentiores prope omnes ſtatuunt, ſanguinis miſſionem in morbis bilioſis tunc opportune administrari, quando ſimul cum bile ſanguis redundat, aliter ſanguinem importune mitti. Ego vero qui alias hoc tractaui, id vnum dico, tres duntaxat eſſe principes ſeopos mittendi ſanguinem, qui & ad omnes humores, & ad omnes morbos pertinent. Imo vero illud addo, ſi dolor fuerit vehementiſſimus, quales potiſſimum ſolent eſſe dolores bilioſi, uullum præſtantius remedium inueniri ſectione venæ, & ea quidem copioſa, quandoque vſque ad animi deliquium: quæ doctrina ex Galen. comm. 1. *aphor.* 23. deſumpta eſt. Itaque etſi redundat bilis, dummodo coniiciatis, ægrum id remedium poſſe perferre, non timeatis primo quoque tempore venam incidere, vel baſilieam, ratione iecoris, vel cephalicam ratione capitis, vel mediam, quæ vtriuſque partis rationem habet.

Quæ vena ſecanda.

Lenient. medicam.

Si velitis aluum lenire, caueatis à manna, & cæteris id genus dulcioribus medicamentis: quæ facile vertuntur in bilem, niſi illis permiſceatis vel acetum, vel thamatindos, vel quid ſimile. Sic caſſia foret præſtantiſſima.

℞ *Flor. caſſiæ noniter extr.* ℥ j.
Pulpæ thamarindorum ℥ ß.
Specierum diarhodon ℈ ij. *Miſc.*

II. Indicatio.

Secta veua & lenita aluo, protinus ad reuellentia confugiendum eſt, de quibus ſatis dictum. Sed tamen notandum, Auicennam non probare clyſteria acria, ſed leuiora, ne iecur & totum corpus magis calefiat: contra autem Gal. 1. *ad Glau.* 15. iu dolore capitis, in quo propter magnitudinem febris plurimi vapores & humores diffuſi ac veluti efferueſcentes in caput aſcendunt, clyſteribus acrioribus vtitur; ſiquidem clyſteria leuia nihil reuellunt. Verumtamen cautè, mea ſententia, incedendum, adeo vt clyſteria neque ſint acerrima, neque frequentiſſima: qua adhibita moderatione nullum videtur periculum imminere, & ita neque Auicenna abſtineret ab iis.

An hæmorrhoides aperienda.

Sed præ cæteris reuulſionibus apud nonnullos ſunt familiares hirudines, ad venas hæmorrhoidales appoſitæ, qui ſine vlla diſtinctione iu quolibet dolore capitis, & quolibet capitis morbo, & à quocunque humore ille pendeat, huiuſmodi vacuatione familiariter vtuntur: qui quidem præter Galeni diſciplinam, & malè agere mihi videntur. Namque Galenus exponens aphor. Hippocr. 21. 6. *Inſanientibus ſi varices vel hæmorrhoides ſuperuen. &c.* hæc habet in commẽt *Hic Hip. inſaniam illam intelligit, quæ propriè melancholia dicitur, non illum qui fit ex bile furorem; namque ſi quis propter copiam bilis inſaniat, vel aliter laboret, huic neque varices, neque hæmorrhoides ſuperuenientes poſſunt aliquam vtilitatem afferre.* Quod ſi fluentes hæmorrhoides ioſaniam ex bile nequeunt iuuare, quanta eum ratione & vtilitate in dolore capitis, in phrenitide, & aliis morbis ex bile oriundis, plerique omnes hoc tempore illas aperiant, ipſi viderint.

III. Indicatio.

Ex tertia indicatione ad medicamenta repellentia deueniendum eſt, inter quæ oxyrhodinum præſtantiſſimum eſt, & illud quidem valde frigidum: vnde præparetur oxyrhodinum, vel illud ſimplex ex oleo roſaceo omphacino & aceto, vel præterea additis ſuccis portulacæ, lactucæ, quibus frigidiùs adhuc redditur. Quoniam vero humor

mor calidiſſimus & ſicciſſimus eſt, ac plerunque vigiliæ vrgent, aceto admodum parce vtendum eſt, cum facultate & ſiccandi, & nonnihil etiam calefaciendi præditum ſit: quare exempli gratia ℥. v. olei & ſuccorum ſatis fuerit ℥. ß. aceti permiſcuiſſe.

IV. Indic. Secta vena, adhibitis reuulſionibus, medicamentiſque repellentibus, ſi dolor procedat lõgius, ex poſtrema indicatione diſcutienda eſt materia quæ reſtat, quod calida perficiunt medicamenta, neque præter rationem, tametſi humor noxius ſit calidus: quo quidem tempore ſi caput, forſitan etiam corpus totum bile ſcateret, poſt apparentem coctionem de illius purgatione foret cogitandum, per ſyrupos concoquentes & purgantes.

Præparatio bilis.

℞ *Syrupi roſati recentis ℥ j. ß.*
Decoctionis florum nenupharis,
Acetoſæ,
Cichorei ℥ IV. M. pro ſyrupo.

Exemplum medicamenti.

Purgatio bilis.

℞ *Electuarij de ſucco roſar.*
Vel electuarij roſati Meſuæ ℥ ß.
Syrupi roſati ſol ℥. iij.
Decoctionis ſupraſcripta q. ſuff. M.

Victus ratio. De victu non eſt vt longius agamus, ſiquidem vna ferè & eadem victus ratio conuenit in vtroque dolore, tam ex ſanguine, quam ex bile, nimirum humidior, cum certum ſit, flauam bilem ſanguine ipſo multo ſicciorem eſſe.

Textus Rhaſis poteſt diuidi in duas partes. In nobis duo ſunt humores calidi, ſanguis & flaua bilis. Itaque ſi calidus humor redundat, neque appareant ſigna ſanguinis, reſtat vt ſit flaua bilis: & quoniam redundante huiuſmodi humore, adeſt neceſſitas euentandi calorem naturalem, ideo ſimul pulſus fiunt velociores In ſecunda particula inſtituitur curatio, quæ in plures partes poteſt diuidi, vt varia remedia continet. Sic inſtituit primũ ſolutionẽ ventris, & quib. in principio morborum, ſuis minoratiuis vtitur: deinde vult ea fieri, quæ paulo ante dixerat, de oxyrhodino nempe: tum varia medicamenta inſtituit, oleum violatum, cucurbitæ, &c. quæ refrigerata cum niue, ægri naribus iniiciantur: ac poſtremo, ſi dolor multum inualeſcat, inſtituit linimentum ex opio & camphora, quæ diſſoluta in oleo de ſalicibus, in nares & aures iniicienda ſunt.

De dolore capitis ex pituita.

De dolore ex pituita. Signa

IN dolore capitis ex pituita ſigna ſumpta à ſymptomatibus ac reliquis. Certiora illa ſunt: primum dolor eſt cum grauitate ſine mordicatione, neque ſolet eſſe admõdum vehemens, niſi forte pituitæ coniungantur flatus, tũc enim membranæ diſtenduntur & ſequuntur dolores vehementiſſimi, ſicut frequenter euenit in doloribus colicis, ſenſus omnes ſunt perturbati, æger ad ſomnum eſt procliuis, non ſitit. Secondo ex qualitate corporis mutata, color faciei pallidus eſt, & ad albedinem declinat, frigiditas ad tactum perſentitur, ſicut in dolore ex ſanguine & flaua bile calor perſentiebatur Tertio ab exeuntibus immutatis; excrementa omnia quæ exeunt per os, per lotiũ, &c. alba ſunt & cruda, quãdoq; frigida actu, quæ pituitæ redundantiam ſignificant. Iis ſuccedunt ſigna ſecundi ordinis minus certa, ex cauſis præcedentibus: ſi æger otioſe vixerit, nimio ſomno indulſerit, alimentis frigidis & craſſis vſus fuerit, ſi conſueta aliqua pituitæ vacuatio, aut per vomitum, aut per aliam partem retenta fuerit. Ad ſigna tertij ordinis pertinent aër, cœli & anni conſtitutio, regio, temperies, ætas, conſuetudo, quæ ſi declinent ad frigidum & humidum, copiam pituitæ valent indicare: quibus demum addatis & horam acceſſionis: cum dolor noctu intendatur, quo tempore potiſſimum mouetur pituita. Sed præter hæc omnia ſigna Rhaſes aliud adiungit, nempe dolorem antiquum eſſe: & ratio eſt manifeſta, quoniam frigidior & craſſior materia non niſi difficile & longo tempore à natura ſuperatur; quæ eadem videtur fuiſſe ſententia Galeni 2. *aphe.* 39. qui generaliter affirmat, morbos frigidos omnes diuturnos eſſe: cui conſentit Auicenna 1. 3. tract, 2. cap. 38. per hæc verba, *Ægritudo cuius tempus prolongatum eſt, frigida eſt ſecundum omnem diſpoſitionem, & indiget reſolutione, & quod calefaciat cum fortitudine.* Ac forte idem voluit Hip. 6. *epid.* 8. Contra vero Galen. 2. *de med. ſecundum locos*, tractans cephalæam, inueteratum & contumacem capitis dolorem, ex facili occaſione habentem maximas exacerbationes, ita loquit: *Vbi frigidior & crudior fuerit humorum multitudo, remedia tepida: vbi autem calidior fuerit & bilioſior, remedia frigida adhibenda eſſe.* Itaque per Galenum reperitur morbus antiquus, qui ab humore calido & bilioſo originem habet: id quod experientia confirmat, cum videamus aliquando, exempli gratia, ex fluxione bilis ad aliquam partem dolores vehementiſſimos fieri, & quotidie exacerbari. Ad hanc difficultatem reſpondeatis, morbos, ſicut ſupra diximus, eſſe duplices; vel proprios alicui parti: vel per conſenſum tales eſſe. Itaque morbi proprij ſi fuerint antiqui, neceſſario fiunt à cauſa frigida, atque de iis Hip. Gal. & Auicenna intelligunt: ſin autem fuerint per conſenſum alicuius partis, tunc non ſolum à cauſa frigida, ſed etiam à cauſa calida poſſunt prouenire, ſicut propoſito exemplo fluentis bilis à iecore calidiore, manifeſte comprobatur: vnde cum Rhaſes tractet de dolore capitis proprio, neque illius ſignum vetuſtatis reiiciendum eſt, Hactenus de ſignis, venio ad curationem.

Morbi frigidi ſemper diuturni.

I. Indicatio. Indicationes ſunt illæ quatuor iam dictæ, 1. vacuandi totius corporis, 2. reuellendi. 3. repellendi. 4. diſcutiendi materiam noxiam. Quatenus ad 1. pertinet, hic non conueniunt exercitationes, non balnea, non frictiones, quod hæc leuiora ſint & tardiora, præterquam quod in copia crudorum humorum magis obſunt, quam proſunt: bene conuenit inedia, quæ in dolore bilioſo vituperatur, quod inedia ad coctionem pituitæ vehementer faciat. Deinde omnium conſenſu conuenit purgans medicamentum: ſed mea ſententia, non niſi apparente humorum coctione.

Ad coctionem ſunt optima mel roſaceum, oxymel ſimplex, ſyrupus de betonica, de ſtœchade: decocta betonicæ, ſaluiæ, hyſſopi, &c.

℞. *Mell. roſati colati,*
Oxymellis ſimp,
Syrupi de betonica, ana ℥. ß.
Decoctionis ſaluiæ,
Hyſſopi ℥. iiij. Miſc.

Purgantia medicamenta ſunt plurima, & ſimplicia & compoſita: agaricus, turbith, trochiſci alhandal, id eſt, colocynthis præparata, electuarium diaphœnicon, hiera diacolocynthidos, ſed inter cætera pilulæ cochiæ, quæ hoc loco à Rhaſe deſcribuntur.

Purgans potus.

℞. *Electuarij diaphœnicon.*
Hiera diacolocynthidos, ana. ʒ. ij ß.
Mellis roſati ſol. ℥. ij.
Decoctionis ſupraſcripta. q. ſuff. M.

Si quis cupit habere exemplum medicamenti lenientis, quod ſtatim in principio licet exhibere; in bolo caſſia cum hiera, in potione manna

cum

cum melle roſaceo ſunt optima.

℞ *Ho. caſſia nouiter extractæ* ʒ. vj.
Specierum hieræ ſimplicis ʒ. iij. *miſc.*

Leuiens: In potionem.

℞. *Manna electa,*
Mellis roſati ſol. ana ℥. ij.
Decoctionis ſuprà ſcriptæ. q. ſuff. M.

Verum conueniat vena ſectio. Verùm hoc loco nonnulli quærunt, vtrum liceat venam incidere, nec ne? quibus ea reſponſio danda eſt, quam ſuprà dedimus de ſectione venæ in humoribus bilioſis, quæ pariter ad hunc humorem debet accommodari

II. Indicatio. Secunda ſequitur indicatio, quæ ad reuulſionem pertinet, in qua principem locum obtinent clyſteria & glandes acriores, ex ruta, centaurio minore, colocynthide, &c. Apud nonnullos maximè probantur & adminiſtrantur veſicatoria, quæ fortaſſe in hoc caſu minimè ſunt reiicienda ipſo tempore.

III Indicatio. Ad repellentia & oxyrhodinum veniendum eſt: etſi vulgares Medici hanc indicationem negligant, quod omnia repellentia ſint frigida & adſtringentia, quæ propterea dolorem & cauſam doloris, humorem frigidum, videntur poſſe augere: tamen illi deuiant à doctrina Gal. 1. *ad Glauc.* 15. qui oxyrhodino & repellentibus vti non veretur, & ſane propria ſunt illius verba: *In multitudine quidem crudiore & frigidiore tepidis, in calidiore autem & bilioſiore, frigidis.* Quam eandem ſententiam repetit 1. *de med. ſecundum locos* 2. *ad principium*, ad quem modum in lethargo, qui pariter oritur ab humore pituitoſo, oxyrhodino vtitur, 13. *metho.* 21. ſiquidem ille inquit, *humor quiſquis ille fuerit, repellendus eſt.* Sed in præſentia oxyrhodino oleum quoque chamæmelinum poſſet permiſceri, vt frigiditas medicamenti quoquo modo remitteretur.

Euacuatio capitis. Demum ex poſtrema & quarta indicatione, quæ remanet materia diſcutienda eſt. Verum antequam ad hæc diſcutientia veniatis, optimum foret ipſum caput ſpeciatim euacuare, quod potiſſimum præſtant caput-purgia, quæ ex Galeno 5. *de ſim med. facul.* 20. trahendi proprij humoris facultatem habent, & ſunt duplicia: nonnulla quæ naribus infunduntur & errhina appellantur; nonnulla quæ in ore agitantur & gargariſmata; aut dentibus manduntur, quæ apophlegmatiſmi dicuntur, & ſunt huiuſmodi: Radix pyrethri, gingiberis, folia rutæ, pulegium: gummata, inter quæ vſus obtinuit, vt maſtiche principem locum teneat, ex quibus varia fiunt medicamenta.

Maſticatorium.

℞. *Pyrethri* ʒ. ij.
Origani,
Pulegij, ana. ʒ. j.
Staphyd. agriæ,
Piperis, ana. ʒ. ß. *miſc.*

Hæc vel paſſulis, vel maſtiche ſolent excipi, & fit medicamentum tenax, quod ore maſticatum magnam copiam pituitæ detrahit.

Secundo loco ſunt medicamenta, quibus os proluitur vel gargariſatur, in quem vſum præparantur decocta ex herbis calidioribus, quibus poſtea permiſcentur, quæ incidendi vim habeant. Vt,

Gargariſmus.

℞. *Origani,*
Pulegij,
Calamenthi,
Hyſſopi,
Fol. lauri. ana. M. ß.
Fiat decoctio.

℞. *Prædictæ decoctionis lib.* ij.
Oxymellis ſimp. ℥. iiij. *M. pro gargariſmate.*

Tertio loco ſunt errhina, quæ item multiplicia ſunt, atque illorum primum, ex quibus nares liniuntur, quale eſt modicum elaterij ad vnum vel alterum granum, cum oleo nardino, vel lacte muliebri, quod medicamentum validum eſt, & aliquando ſanguinem ducit: deinde ſunt quædam ſolidiora, quæ intra nares imponuntur, qualia ſunt radix betarum, cortex aranciorum, quæ ſunt leuiora: nonnulli vtuntur vehementioribus, prout res poſtulat, & ſit exemplum.

Errhinum.

℞. *Ruta,*
Origani,
Pulegij, ana ʒ. ß.
Elaterij, ℈. j.
Succi betarum q. ſuf. M. & fiat veluti quoddam ſuppoſitorium.

Delectus in caput purgiis neceſſarius. Circa vſum remediorum, quæ ad propriam capitis vacuationem pertinent, illud vnum reſtat maxima natatione dignum, minimè per vnam atque eandem partem perpetuo vacuationem faciendam eſſe, ſed quandoque vnam, quandoque alteram partem fore opportuniorem: ita vt quandoque apophlegmatiſmis, quandoque errhinis agendum ſit: quod quidem iudicium, vtrum hæc vel illa conueniant, ex ſitu partis laborantis faciendum eſt; ad quam ex communi præcepto nunquam trahere oportet; ſicut diffuſe docet Gal. 13. *meth.* 11. Idenque ſi laborent fauces, palatum, lingua & reliquæ partes quæ ore continentur. prætcrea ſi purganda materia eſſet tenuis aut ſalſa, vel periculum immineret de ſputo ſanguinis. vel vlcere pulmonis. tunc errhina opportuna forent, apophlegmatiſmi autem non carerent periculo: contra vero ſi laborent oculi, tunc errhina importune, apophlegmatiſmi opportune adminiſtrarentur.

IV. Indicatio, Verum calida & odorata conueniant. Poſtrema indicatio pertinet ad diſſoluendam materiam. ſi quæ reſtat in capite, in quem finem optima ſunt medicamenta calida & odorata, tam interna quam externa. Sed ſtatim quis obiiciat Hip. 5. *apho.* 28. Aromata capitis grauitatem efficere; quod Gal. auctore in Com & ratio & experientia confirmat veriſſimum eſſe. Cui reſpondeatis, id quidem contingere, ſi quis ante vniuerſi corporis & capitis vacuationem illis vtatur: at vero poſt generalem corporis & propriam capitis vacuationem, hæc eadem materiam diſſoluere, & nullum capitis dolorem facere. Itaquè in internis conueniunt diacyminum, diambra, diamoſcbum, conſerua betonicæ, dianthos: ſed præ omnibus mithridatium & theriaca ſunt præſtantiſſima. Externa autem ſunt quamplurima. 1. moſchus. ambra, zibetum: 1. olea calidiora, laurinum, liliorum alborum: ſed reliquis ſunt præſtantiora, oleum de euphorbio & de caſtoreo: quod ſi bono euphorbio careatis, ſicut tenera noſtri Seplaſiarij carent, licet pro illo vti ſtercore columbino, ſicut vtebatur Galenus 3. *de compoſ. med. ſecundum gen.* 5. Antiqui vtebantur medicamentis compoſitis.

℞. *Origani,*
Pulegij,
Calamenthi, ana. ʒ. ß.
Caſtorei,
Stercoris columbini, ana ʒ. j.
Cum oleo liliorum alborum cum aromatibus M. & fiant trochiſci, qui tempore vſus cum aceto vel oleo diſſoluantur,

Sic conueniunt decocta herbarum calefacientium, chamæmeli, ſtœchados, ſaluiæ cum ſeminibus aniſorum, &c. ex quibus caput lauetur & perfricetur. Hoc tempore ſunt nobis familiares aquæ thermarum calidiores, quales ſunt Aponitanæ.

Demum

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Demum vero, quoniam meatus narium pertingunt vſque ad membranas cerebri, iubebant antiqui in ipſas quoque nonnulla acria medicamenta inijcere.

℞ *Euphorbij,*
Caſtorei,
Stercoris columbini, ana. ʒ. j.
Cum oleo liliorum alborum M.

Victus ratio. Victus ratio ſit calidior, alimenta ſint boni ſucci, facilis coctionis, quæ vtiliter condiuntur aromatibus: ægri præcipue abſtineant à vino, pro quo accipiant decoctum cinamomi, vel quid ſimile.

In litera Rhaſis ſigna ea ſunt: nulla rubedo, nullum indicium humoris calidioris, ægritudo antiqua. In euratione primo ſoluit ventrem cum pilulis cochiis, deinde inſtituit nonnulla olea, & alia medicamenta calidiora, quæ capiti affundantur, atque in nares & aures iniiciantur.

De dolore ex melancholia.

Signa. Signa à ſymptomatibus: ægri vigilant, & ſi dormiciunt, habent ſomnos confuſos & perturbatos, habent colorem nigrum vel liuidum, excrementa liuida: Et ſigna conſpiciuntur à præcedentibus cauſis, æger multis cogitationibus, curis, mœrore confectus eſt, frequenter comedit legumina, braſſicas, carnes ſalitas, vina craſſa, noua, &c. conſueta aliqua vacuatio melancholiæ ſuppreſſa eſt, quibus demum licet addere tempeſtatem, ætatem, corporis habitum, &c.

Vena ſectio. Pro curatione ſuperiores indicationes etiam ſeſe offerunt. Quatenus itaque ad primam, ſi dolor vehemens & contumax, & cætera conſentiant, vena ſecanda vel cephalica, vel aperiendæ hæmorrhoides, ſi modo conſueuerint fluere. Sic

Coquentia melancholiam materia prius coquenda, tum medicamento purganda eſt. Ad coctionem faciunt Syrupus de fumo terræ ſimplex, de borragine; decoctum buglosſæ, cichorei, borraginis. Ad purgationem

Purgantia. Syrupus de fumo terræ compoſitus, de polypodio, confectio hamech: ſed inter cætera pilulæ cochiæ, ac maxime ſi præparentur cum radicibus ellebori nigri, vt in præſentia præparantur.

℞ *Syrupi de fumo terræ ſimp.*
de bugloſſa,
roſarum recentis, ana ℥ ß.
Decocti meliſſæ
borraginis ℥ iiij. *Miſce.*

℞ *Pilularum cochiarum cum elleboro.* ℈. iiij.
Fiant pilulæ, & deaurentur.

Interea ex reliquis indicationibus adminiſtranda ſunt omnia genera reuulſionum, nec non repellentia & diſcutientia medicamenta, de quibus ſatis diximus.

Victus. Victus ſit alimentorum boni ſucci, & ad ſummam, calefaciendi & humectandi vim habeat.

De doloribus ſine materia. Poſt abſolutos dolores capitis cum materia, id reliquum eſſet, vt de aliis ſine materia tractatemus. Verum quoniam in hiſce doloribus vnica ſeſe offert indicatio, per contraria cuiuſque intemperiei: ideo breuitati ſtudendo ſatis fuerit de nonnullis præceptis generaliter agere: quæ nos

Præcepta. docet Galenus *in arte medica.* 39. Itaque pro exemplo intemperiem capitis calidam accipiamus, huic cauſa frigida contraria exiſtit: ergo primo ſciendum eſt, inuenienda eſſe medicamenta, quæ ſecundum potentiam, hoc eſt, re vera, minime ſecundum imaginationem poſſunt refrigerare.

Secundo, pro magnitudine intemperiei de conuenienti remedio ſtatuendum eſſe, adeo vt remedium æquali gradu morbo reſpondeat. Exempli gratia, ſi caput decem numeris maiori caliditate laboret, quam naturæ conueniat, cauſam pariter decem numeris refrigerantem oportet adhibere.

Tertio, ſi interna capitis pars doleat, proſpiciendum eſt, vt remedij vis in itinere non ſoluatur: vnde frigiditas non ſolum debet tanta eſſe, quantam morbus requirit, ſed præterea quanta ex ſitu neceſſaria eſt, vt commode ad locum dolentem poſſit penetrare. In qua re non modo frigiditatem, ſed etiam materiam oportet animaduertere. Etenim ſi materia fuerit craſſarum partium, non admodum poterit intus penetrare imo contrarium præſtabit effectum; denſando ſuperficiem, ſibi præcludendo viam. Quod ſi ex tenuioribus conſtet partibus, ſine dubio poterit ad profundas partes peruenire. De qua quidem indicatione à ſitu partium ac medicamentorum ad partes internas, diffuſe Gal. 2. *ad Glau.* 2. Si quis

Gradus medicamentorum diuerſi. cupit intelligere, quomodo huiuſmodi receſſus à ſtatu naturali, nec non varij gradus medicamenti poſſint cognoſci, is adeat Gal. confugiat. 5. *de ſimpl. med. facul. ad finem*, qui ſingula medicamenta per quatuor gradus, hac ratione diſtinguit: vt calidum nominet primi ordinis id quod nos calefacit, non tamen euidenter, vt chamæmelum; quod autem manifeſte poteſt calefacere, ſecundi, vt abſinthium: at quod vehementer quidem, non tamen in ſummo calefacit, tertij, vt hyſſopus: ac demum quod ita calefacit vt vrat, quarti ordinis eſſe velit, vt euphorbium. Verum præterea ſciendum eſt, ſingulos quatuor gradus in tres adhuc ordines diſtingui, prout medicamentum vnius ordinis, exempli gratia ſecundi, quod manifeſte calefacit, magis vel minus calefaciendo, vel ad primum, vel ad tertium ordinem propius accedat, vel quodammodo medium ſit. Quod de medicamentis diximus, idem de intemperatutis dicendum eſt. Exempli gratia, in primo ordine calidus eſt, qui non euidenter eſt calidus; ſecundo, qui manifeſte eſt calidus, & ita deinceps.

Intemperies itaque calida ſine materia curabitur refrigerantib. Oxyrhodinum inter cætera optimum eſt, quod refrigerandi vim habet, & propter partium tenuitatem facile poteſt penetrare: ſunt præterea odores frigidi violarum, roſarum, nenupharis: ſunt inunctiones ad tempora, ad nares, cum oleo roſato, violato, cum ſucco lactucæ, plantaginis, & ſimilium.

Porro hîc Rhaſes tractat de dolore capitis per conſenſum ventriculi, ſed admodum ieiune, qui id tantum iubet, vt per horam ante acceſſionem doloris æger aſſumat buccellam panis intinctam in vino granatorum, agreſte, aut ſimilium. Quo loco ſciendum eſt, dolorem capitis per conſenſum fieri, vel à toto corpore, ſicut in febribus contingit, vel à parte aliqua determinata, præcipue vero à ventriculo, quem propterea veriſimile eſt, Rhaſem ex cæteris omnibus partibus elegiſſe.

De dolore ex frigore. Vtcunque hæc ſe res habeat, ſiquidem legitima curandi ratio potiſſimum conſiſtit in euratione partis conſentientis, ob id hæc prætermitto. Galenus *libro* 2. *de med. ſec. loca*, inter alia etiam de

Plenitudo quid. dolore capitis ex ardore agit, & primo loco varia ponit Apollonij medicamenta, & ſimplicia, & compoſita: mox declarans qualiſnam ſit huiuſmodi ardor, inquit, quandoque ſolam calidam intemperiem conſiſtere, quandoque humorum & vaporum multitudinem in caput ferri: quam multitudinem docet fieri, aut ſolo ſanguine redundante, aut omnib. humoribus æque auctis. Pro quo ſciendum eſt ex Galeno *in lib. de plenitudine,*

dine, etiam 13. *meth.* 6, ſi vel ſolus ſangnis in corpote creſcat, vel omnes humotes æquè augeantur, huiuſmodi augmentum plenitudinem dici: ſin autem non ſimul omnes, ſed ſeparatim ſinguli humores creſcant, hinc altera conſurgit ſpecies plenitudinis, quam non abſolute vt priorem, ſed cum addiſamento vocant plenitudinem ſanguinis, vel bilis, &c. Verùm inter hos quatuot humores illud eſt diſcrimen, quòd cæteri tses aucti nullam poſſuns efficere plenitudinem, niſi ſimul cum illis ſanguis quoque augeatur: vnicus vero auctus ſanguis non ſolum facit plenitudioem cum additamento, ſed etiam quam Gal. abſolutè plenitudinem vocat: quod ſi alsera ex parte alius humor à ſanguine, neque ſimul cum ſanguine creſcat, vt flaua bilis in regio morbo, huiuſmodi affectus non plenitudo nec ſimpliciter, nec cum additamento, ſed cacochymia, hoc eſt humoris vitium, dicitur. Poſt eſſentiam & cauſas dolosis capitis ex ardote Gal. ponit ſigoa: nam cutis aridior ad primum tactum apparet, ægri oculos rubeos habent, frigidiſque perfuſionibus gaudent. Tandem venit ad curationem iſthic loci videndam.

De dolore ex ardore. Signa doloris capitis ex frigore contraria ſunt eis, quæ ex ardore: namque facies eſt decolorata, minimè contracta & arida, neque gaudent frigidis, neque ab illis iuuantur. Hic dolor ex aëre frigidiore contractus, ſi recens fuerit, ſine multo labore curatur, ac ſolum oleum calidum, verbi gsatia, rutaceum, ſyncipiti affuſum, quandoque hominem liberat: quod ſi vehementiori calefactione opus fuerit, accipiatur oleum euphorbicum, aliaque nonnulla medicamenta.

De inueteratis capitis affectiomibus, calidis & frigidis, Gal. vnico verbo curationem inſtituit per pharmaca ad cutim capitis accommodata: quod vt commodè fiat, iubet pilos aut radendos, aut vſque ad cutim præcidendos eſſe: quæ quidem vtraque medicamenta & calida, & frigida, cum varia & multiplicia ſint, ait frigida eſſe deligenda ex iis, quæ eryſipelata curant quale eſt ceratum roſaceum: calefacientia autem ex medicamentis calefacientibus componenda, inter quæ ſimpliciſſimum eſſe inquit, quod ex euphorbio præparatur, cuius deſcriptionem haberis *& hoc loco, & 3. de comp. med. ſecundum genera cap.* 3. Generaliter ausem Gal. ad haſce affectiones probar ea medicamenta, quæ Methodici *μεταςυγκριτικὰ*, hoc eſt, ex alto euocantia appellabant: de quibus & *priori lib.* & frequentsr, ſed accurate *lib.* 7. *de comp. ſecundum genera*, tsactatur.

Dolos capitis ex vino meraciori prouenit propterea quia ipſum caput vapotibus, quandoque etiam humoribus calida intemperie præditis repletur, idque potiſſimum euenis, ſi capus natura calidum fuerit: namque & ſine vini potione vapores iſti & humores ad caput facile & prompte ſolent ferti. Inſtuitus curatio ex duplici indicatione: *Duplex indicatio.* alsera vacuandi; ſi adhuc csudum vinum contineatur in ventticulo: quod præcipue fit per vomitum excitatum, aut aqua tepida, aut hydrelæo: altera refrigetandi & repellendi, qualia multa ſunt medicamenta, roſaceum per ſe, & cum aceto, aut hederæ vel braſſicæ ſucco.

Braſſica. Imo vero Galenus teſtasur folia braſſicæ calida macerata & capiti citenmpoſita naturaliter & occulta quadam proprietate ebrietati reſiſtere: de qua coutrarietate videatis Plinium *lib.* 17. *cap.* 24. & *lib.* 10. 9. Poſtea Galenus monet, in hoc dolore maxime ſtudendum victus sarioni, qui ſit boni ſucci, facilis coctionis, &c. *Repugnantia Galeni.* Inter quæ alimenta non prætermittenda neſcio quæ apparens repugnantia de palmulis: ſiquidem Galenus hoc loco iubet à palmulis abſtinere, cum dolorem capitis poſſint afferre: paulo autem poſt, nimirum *cap. de iis, qui ex ſtomacho capite dolent*, palmulas, oliuas, vuas cum pane concedit. Nonnulli hanc sepugnantiam ſoluunt ex Galeno *cap.* 2. *de aliment. facult. cap.* 26. qui ſcribit, palmulas eſſe duplices, quaſdam ſiccas, quaſdam recentes, & inter eas non paruam differentiam sxtare: quare contendunt recentes, minime ſiccas capitis dolorem facere. Sed fortaſſe hæc ſolutio nulla eſt ſcribente Galeno, omnes palmulas in vniuerſum capitis dolorem facere. Ideo ego alia ratiooe reſponderem, in dolore capitis ex ebrietate, in quo plurimi calidi humores & vapores ad illud deferuntur, iure Galenum palmulas prohibuiſſe, quod illæ reuera, conſenſu omnium Medicorum, capiti aducsſentur: io dolore autem capitis conſeotiente ventticulo eaſdem concedere, quod ſicut capiti ſunt inimicæ, ita conſtet apud omnes eas ventriculo conferre, & illum roborare: cuius quidem ventriculi verisſimile eſt Galenum imprimis rationem habuiſſe.

De dolore ex plaga. Sequitur de dolore capitis ex plaga aus caſu. Galenus huius affectionis nullam aliam ſtatuit cauſam, quam inflammationem, quæ quidem non ſolum ex plaga & caſu, ſed etiam ſine manifeſta cauſa, ex fluxione humorum fieri conſueuit. Si igitur dolor capitis proueniat ex vulnere aut contuſione, plures offeruntur ſcopi curationis: *Scopi.* primus in vulnere: alter in contuſione: tertius in doloribus qui quandoque conſiſtunt in ipſis ſolis percuſſis partibus, quandoque etiam ad vicinas partes extenduntur.

In curatione autem cum nullum capitis vulnus careat periculo, quod Hippoctates primis verbis docet *in libr. de vulneribus capitis*, Galeno auctore principium curationis facere oportet à ſectione venæ, niſi ætas id remedium prohibeat, & virtus vitalis debilis appareat. Quod ſi propter aliquod impedimentum oon liceas venam incidere, clyſtere acriori vtendum eſt, partim vt vacuentur excsementa in inteſtinis contenta, partim vt fluentes humores ad caput reuellantur. Deinde de præſidiis ad inflammationem accommodatis agendum eſt, quæ plurima ex Apollonio proponuntur. In quibus ille arguitur à Galeno, ac primo quòd ſingulorum medicamentorum doſin prætermiſerit, qui. exempli gratia, acetum roſaceum iuber permiſceri, ſed vtriuſque menſuram non explicat. *Regula practica.* Quo loco habetis notabile Galeni præceptum, nempe affectionen indicare auxilia, qualitatem autem & propriam cuiuſque auxilij differentiam indicari à parte laborante, ab ætate, tempetie, facultate vitali, &c. Verùm cæteris prætermiſſis vnicam partem laborantem conſideremus. Si craſſa cerebri membrana fuerit denudata, vt exciſo oſſe frequenter euenit, ſolum roſaceum leuiter tepefactum vtiliter adhibetur, acetum autem coutrarium eſt. Contra autem ſi ſana & integra exiſtense caluasia, velimus roſaceum ad membranam peruenire, tunc commode acetum permiſcetur. ſiquidem aceti vis in itinere ad profundam partem remittitur. Deinde reprehendit Apollonium, quod neque tempus vſus ſingulorum remediorum appoſuerit. Etenim quædam conueniunt medicamenta principio inflammationis; quædam in ſtatu, quædam in declinatione, quæ ſine maxime periculo confundi nou poſſunt, vt docet Galenus *hoc loco*, & 6. *de comp. med. ſecundum loco*.

De dolore ſine manifeſtis cau[ſis]. Sequitur de dolore capitis ſine manifeſtis cauſis. Tota autem hæc pars non aliud continet, quam

quam varia Apollonij medicamenta, quæ ſigillatim à Galeno examinantur: qui illum reprehendit generaliter, quod varia & indefinita medicamenta proferat, adeo vt confundat calida frigidis, & quæ facultatibus vehementer inter ſe differunt. Deinde illum quoque particulatim arguit de nonnullis medicamentis: hæc autem omnia ſunt manifeſta. Poſtremo illum damnat de vſu opij, quod in doloribus capitis confirmat apertiſſime nunquam conuenire.

Opium.

Poſtea Galenus incipit examinare dicta & remedia Archigenis, quem non vulgarem medicum appellat, aſſeritque omnia diligenter didiciſſe, quæ ad medicam ſpeculationem pertineant: ſed tamen addit, neque illum omni ex parte irreprehenſibilem eſſe. Quo loco notanda eſt præclariſſima ſententia Galeni, de hominis imbecillitate: difficile enim eſt, vt qui homo ſit, non in multis peccet quandoque: quædam penitus ignorando, quædam male indicando, &c.

De dolore capitis ex ventriculo.

Deinde Galenus examinat Archigenem de dolore capitis conſentiente ventriculo, & ſumma eſt, hunc dolorem euenire, ſiquando humor quiſpiam acris in ventriculo, & potiſſimum illius ore contineantur. quibus doloribus, ſi æger diutius famem tolerat, adhuc magis cruciatur, ſiquidem per inediam talis humorum malitia poteſt augeri. Pro curatione in primis diſtinguendum eſt, vtrum humor vel in cauitate, vel in tunicis ventriculi contineatur: vtroque autem modo ægros oportet ſanari, nullis capiti adhibitis præſidiis, quandoquidem hic affectus capitis proprius non eſt, ſed ab humoribus malignos vapores excitantibus prouenit. Itaque ſi humores contineantur in cauitate ventriculi, vomitu protinus purgandi ſunt, aut aqua tepida, aut hydrelæo, vel quo ſimili. Si autem iſti humores contineantur in tunicis, hiera optime purgantur, cuius deſcriptionem proponit: de qua hiera eum alias tractauerim, id nunc ſit ſatis vos monere Galenum hic affirmare, ſummā doſin hieræ eſſe ad ℥. j. minimā ad ℥ ß. quod manifeſte repugnat ipſi Galeno 8. *de med. ſecundum locos.* & 1. *metho.* ij qui longe maiorē doſin conſtituit, vſque ad ℥ vj Repugnat etiam experientiæ, quoniam frequentiſſime hoc tempore hiera exhibetur ad ℥. iiij. & plures: vnde cum res ſit plane abſurda, repugnetque rei naturæ & ſenſibus, equidem cenſeo hunc locum eſſe depravatum; quod ſpeciatim antiquus interpres confirmat, qui ſcribit perfectam doſim huius medicamenti eſſe ad ℥. viij. minimam ad ℥. iiij neque ſanealiter repugantia tolli poteſt.

Doſis hieræ.

Calida intemperies cum flatu.

Poſt hæc Galenus examinat dicta Archigenis de dolore capitis ex calida intemperie, cui ventoſus flatus coniungatur; in quo maiorem Archigenis diligentiam requirit, qui non explicat, an huiuſmodi flatus ex alijs partibus in caput deriuentur, an in ipſo cerebro generentur, id quod Galenus conatur ſupplere. Igitur in huiuſmodi affectione plurima ex Archigene afferuntur, ſed ſatis confuſe, Galenus autem ex ſua methodo elicitis indicationibus docet, principio ſola repellentia conuenire: deinde repellentibus lenientia & concoquentia miſcenda eſſe: ac demum ad diſcutientia deueniendum eſſe, ita vt tranſacto principio paulatim repellentia detrahantur, donec medicamentum ad contrariam mixtionem deueniat illi, quam primam habuit, hoc eſt, vt plurimum quidem diſcuſſorium ſit, & attenuatorium, minus vero leniens & concoctorium, minimum autem repulſorium.

Quibus poſitis indicationibus non facile eſt ſingula præſidia ad illas accommodata inuenire. Poſt hæc Galenus tria Archigenis communia præcepta conſiderat, ea vero ſunt: ſi malum augeatur integra cibi abſtinentia, ſectio venæ ex cubito, alui purgatio per validum clyſterem: de quibus hoc iudicium facit; in cauſis biliosis famem quam maxime noxiam eſſe: ſectionem venæ in pueris & ſenibus, & debilitatis prætermittendam eſſe: clyſteria fore quam maximè opportuna, non ſolum ad vacuationem, ſed etiam ad reuulſionem, ſi quidem hæc non ſolum vacuant quæ in inteſtinis & meſaræo, ſed infima etiam parte iecoris continentur.

CAPVT VIII.

De Cephalæa.

GAlenus mirabili methodo agit de Cephalæa, primum de eſſentia, ſecundo de differentia, tertio de ſignis, quarto de curatione. Cephalæa eſt antiquus & rebellis dolor capitis, qui ex facili occaſione maximas habet exacerbationes, adeo vt æger neque ſtrepitum neque vocem vehementiorem, neque lumen ſplendidum, neque alia id genus poſſit perferre.

Differentia.

Quidam ſentiunt veluti contuſionem & diſtenſionem eorum, quæ circa caput ſunt: nonnullis vſque ad radices oculorum dolor progreditur. Dolores aliquando continui ſunt, nonnumquam habent exacerbationes & interualla, ſiue ordinata, ſiue inordinata, vt in morbo comitiali contingit. Dolores quandoque membranas internas, quandoque membranam caluariam ambientem occupant.

Signa.

Signa ea ſunt: dolores cum grauitate humorum multitudinem ſignificant: cum mordacitate, aut vaporum, aut humorum acredinem: cum pulſu, inflammationem: cum tenſione autem, ſiquidem tenſio fuerit ſine grauitate & pulſatione tenuis & ventoſi flatus multitudinē ſignificāt. Si vero tenſio fuerit cum grauitate, humorum copiam inter membranas contentam, ſicut ſi fuerit cum pulſu, membranoſi corporis inflammationem ſignificant.

Demum dolores in ſuperficie capitis, membranæ os caluariæ ambientis affectionem, qui autem ſunt in profundo internarum membranarum, laborem ſignificant: etenim quotieſcumque affectio intra caluariam conſiſtit, tunc vſque ad oculorum radices dolores procedunt. propterea quod tunicæ oculorum ex cerebri membranis oriuntur, vt docet Galenus 11. *de vſu partium.*

Poſt hæc Galenus inſtituit curationem. Namque ſi dolor capitis proueniat propter humorum aut vaporum multitudinem, ſimulque totius corporis plenitudo coniungatur, ante omnia corpus vniuerſum vacuandum eſt: ſi vero veluti debile exiſtens caput, ad ſe eleuatos vapores & humores recipiat, oportet materiam in totum corpus reuellere, atque ita capiti mederi. Reuulſio multis modis fieri poteſt per clyſteres, per frictiones, ligaturas, & ſimilia: interdum etiam ſanguinis detractione ex cubito. Hoc tempore irrigationibus repellentibus vtendum eſt: deinde præparatis humoribus & apparente coctione, corpus per hieram exactam (inquit Galenus) purgandum eſt quam quidem hieram exactam ego interpretor, quotieſcumque validum aliquod medicamentum illi permiſcetur, quem-

ad

admodum Galenus teſtatur 1. *lib. cap.* 20. *de Alopecia*, ſi atra bilis ſit purganda elleborum nigrum: ſi flaua bilis redundet, ſcammonium ſe aliquando permiſcuiſſe. Cæterum poſt totius corporis vacuationem, iam decet ad particularem vacuationem, & poſtremo ad roborationem capitis deuenire, ne in poſterum ipſum cerebrum tam facile repleatur, & noxios humores recipiat. *Caput quot modis vacuetur.* Caput ſpeciatim vacuatur aperta vena ex naribus, in fronte, poſt aures, per apophlegmatiſmos, per errhina: corroboratur autem per medicamenta diſcutientia, quorum multa exempla ſubiiciuntur à Galeno. Quo loco notandum, quod tractans de apophlegmatiſmis, ita inquit: *Nunc autem id tantum oſtendere commodum fuerit, quod hoc auxilium pituitæ infeſtantis eſt remedium, quemadmodum nomen apud Græcos indicat.* Ex quibus verbis colligitur huiuſmodi medicamenta, ad illos tantum capitis affectus eſſe accommodata, quæ à pituita excitantur, & ſuapte natura ſunt frigidiores. *Error prædicantium.* Vnde multi Medici arguendi ſunt, qui in quolibet capitis morbo, tametſi ille ex bile & calidiore ſanguine ortum habet, indifferenter apophlegmatiſmis vtuntur, vbi tamen Galenus nunquam eorum meminit.

Perſea arbor. Secundo tractans de cataplaſmatis, mentionem facit arboris Perſeæ, quam ſcire vos conuenit plurimum ab illa arbore differre, quæ apud nos malus Perſica dicitur, vt mirum ſit, fuiſſe Marcellum Virgilium Florentinum interpretem Dioſcoridis, & alios, qui aliter ſentiant: quibus ſaltem Dioſcoridis & Galeni teſtimonium debuit ſatis eſſe, qui de vtraque arbore, & Perſea, & Perſica, ſub diuerſis particulis tradiderint. De Perſea Galenus & *hoc loco*, & 1. *de alimentis*, 36. *In ſola* inquit, *Alexandria arborem Perſeam vidi, quæ & ipſa magnis arboribus eſt annumeranda. Tradunt autem fructus apud Perſas adeo noxios eſſe, vt edentes interimant: qui tamen fructus in Ægyptum tranſlati, commode & tuto comeduntur, ſicut poma & pyra.*

Synapiſmi. Tertio, Archigenes ad dolores vehementer inueteratos probat ſinapiſmos. & vſtionem: quo loco inquit Galenus, Medicos fere omnes in omnibus plurimum inueteratis affectionibus ad huiuſmodi medicamenta tanquam ad ſacram anchoram confugere conſueuiſſe *Ego verò*, inquit ille, *cum intemperies, quapiam frigida & humida fuerit, aut per ſeipſam in partibus adſit, aut propter humorum frigiditatem orta ſit, ex ſinapi, ex thapſia, & ſimilibus medicamentis adhibeo, calidis vero & ſiccis non adhibeo.* Quam eandem ſententiam reperit 6. *de tuenda valetudine* 9. Ac ſane hæc Galeni admonitio mihi videtur ad multos Medicos hoc tempore pertinere, qui in diſtillationibus & reliquis morbis capitis, qualiſcunque ſit intemperies, qualiſcunque ſit materia noxia, vel frigida, vel calida, ad cauteria familiariſſime, ac reuera vt ad ſacram anchoram confugiunt: quod mea ſententia ſine diligenti iudicio faciendum non eſt: quandoquidem ſi intemperies vel materia noxia fuerit calida, docet Galenus, *De cauteriis.* perſuadet ratio, & confirmat experientia, & cauteria & omnia calida medicamenta non ſolum eſſe inutilia, ſed etiam perniciosa.

Amuleta. Poſtremò Archigenes quorundam medicamentorum mentionem facit, quæ per ſolam experientiam cognoſcuntur, & ſecundum quandam contrarietatem occultam efficacia ſunt, & vulgò amuleta dicuntur: quorum vſus etſi à Galeno non improbatur, tamen neque magnopere probatur, qui perpetuo remediis ſecundum medicam rationem traditis, magis fidere conſueuit, Alexander inter cæteros, huiuſmodi præſidiis mirabiliter delectatur.

CAPVT IX.

De Hemicrania.

GAlenus in hoc capite tractat curationem Hemicraniæ, eadem fere methodo, qua vſus eſt, cùm de Cephalæa. Namque primo declarat eſſentiam. Secundò, differentias & cauſas. Tertio ſigna. Poſtremo indicationem. De quo morbo nihil dicam, partim quod omnia ſunt manifeſta ex Galeno: partim quod puto Cephalæam & Hemicraniam minime diuerſos affectus eſſe, ſed tantummodo in vna parte laborante differre: vnde certum eſt, quod Galenus quoque confirmat, eadem remedia vtrique affectui, & Cephalææ & Hemicraniæ conuenire. Ex quo factum eſt, vt neque Archigenes, neque Aſclepiades, neque quiſpiam alius, voluerit ſeparatim de huiuſmodi medicamentis hemicranicis quippiam conſcribere.

CAPVT X.

De Vertigine.

PLura ſunt nomina apud Græcos, quæ ſecundum nonnullos vnam atque eandem vertiginis affectionem ſignificant, ex quibus eſt Herodianus in ſuo Onomaſtico Hip. qui mea ſententia decipiuntur. Namque vt illis concedatur, tria priora, nomina idem ſignificare, vt patet 3. *aphe.* 13. 23. 31. 5. *de locis aff.* 8. 6. *de tuenda val.* 12. tamen vertigo apud Galenum dicitur, cum omnia circumagi videntur: quod ſi præterea tenebræ accedant, ita vt æger viſu priuetur, tunc compoſito nomine tenebricoſa vertigo dicitur. Latini vertiginem, barbari ſcotomiam appellant, quæ nomina ex propriis ſymptomatibus, nempe circumuerſione & tenebris, quæ per ea ſignificantur, originem habuere. *Vertigo quid.* Itaque vertigo ex communi omnium conſenſu, ſicut etiam definitur ab Auicenna, eſt, cum quis imaginatur quod omnia ſimul cum ſuo capite & corpore vniuerſo circumuoluantur.

Cæterum cum vertigo ſit res præter naturam, hæ autem triplices ſint, morbus, cauſa morbi, ſymptoma: quæritur ſub quo genere reponatur? Primum vero non eſt morbus, quia non eſt intemperies, non ſolutio continui, non mala compoſitio. Secundò, neque eſt cauſa morbi, cum nullus ab ea morbus efficiatur: itaque reſtat vt ſit ſymptoma. At verò cum ſymptomata ſint trium generum, actiones læſæ, excrementa immutata, & qualitates immutatæ: manifeſtum eſt non eſſe exiens immutatum, neque qualitatem: itaque erit actio læſa. Sed rurſum cum actiones ſint triplices: naturales, vitales, animales, neque in præſentia læduntur actiones vel vitales, vel naturales, neceſſario ſequitur actionem animalem læſam eſſe. Verum cum huiuſmodi actiones ſint triplices, quippe aliæ ad ſenſum, aliæ ad motum, aliæ ad facultates principes pertinent, dubium eſt, qualeſnam actiones animales in vertigine lædantur? Reſpondent nonnulli, omnes animales actiones lædi, & cum nemo dubitet de facultate principe imaginatiua, aiunt præterea etiam lædi ſenſum viſionis & motus: quæ quidem actiones

quandoque ſunt debiles, vt in ſimplici vertigine: quandoque abolitæ, vt in tenebricoſa contingit: in qua ægroti neque vident, neque pedibus conſiſtere poſſunt.

Sed iſti male ſentiunt, quoniam ad conſtituendam eſſentiam vertiginis non concurrit neceſſario læſio ſenſus & motus, ſed tantum imaginatio, quod omnia circumuoluantur, cui deinceps imaginationi læſio ſenſus & motus quandoque ſuccedit: quare huiuſmodi actiones potius ad nonnullas differentias vertiginis, quam generaliter ad vertiginem pertinent. Ad quem modum Galenus 3. *de criſ. ad finem*, tradens indicia, quibus futuram criſim per vomitum poſſimus præcognoſcere, inter alia ſigna hæc duo tanquam diuerſa nominat, abortas vertigines & ea quæ oculis tenebroſis obiiciuntur: quod quidem diſcrimen habetur etiam in libro introductorio, Galeno adſcripto c. 13. in quo legitur, caligines oculis offuſas, & vertigines, cognata eſſe vitia morbo comitiali, ab eiſdem cauſis pendere, & eaſdem ſedes occupare.

Cum igitur in vertigine, mea ſententia, neque ſenſus lædatur, neque motus, reſtat læſionem eſſe in principe facultate: quæ cum ſit triplex, imaginatio, ratio, memoria, neque vlla appareat læſio vel rationis, vel memoriæ, concludendum eſt, læſionem eſſe in imaginatione. Poſtremo autem cum omnis actio tripliciter lædatur, vel ablate, vel imminute, vel deprauate, hîc ſine dubio imaginatio non eſt abolita, non eſt imminuta, itaque erit deprauata.

An vertigo ſit deliriū. Sed hic ſtatim quæras aliquis; Deprauata imaginatio apud Galenum de *ſympt. differ. cap.* 2. eſt delirium: Vertigo ſi eſt actio imaginationis deprauatæ delirium eſt: ſi delirium, vel phrenitis, vel melancholia: quod vtrumque ab omni ratione & communi medicorum conſenſu videtur alienum: ex quo videretur concludendum, in vertigine imaginationem non lædi. Ego ad hanc difficultatem reſponderem, non quamlibet deprauatam imaginationem delirium eſſe, ſed tantummodo cum æger hanc deprauatæ imaginationi aſſentitur. Exempli gratia, in ſuffuſione æger imaginatur muſcas, culices & alia id genus ſibi ante oculos circumferri: veruntamen quia ille huic deprauatæ imaginationi non aſſentitur, ſed intelligit id falſum eſſe, & hæc ſymptomata ex interna morbifica cauſa prouenire, propterea nemo vnquam dixit, ſuffuſionem delirium eſſe: etſi vero in vertigine omnia videntur circumuolui, cum æger ſciat hanc viſionem falſam eſſe, ita habendum eſt, minime hanc actionem deprauatam ad delirium pertinere.

Error Altimari. Sed aduerſus hanc reſponſionem eſt Altimarus, qui *capite proprio* 17. ſcribit, hanc cognitionem vtrum imaginatio ſit vera, an falſa, minime ad imaginationem, ſed ad rationem pertinere, ac propterea ſatis eſſe, ſi imaginatio fuerit deprauata, quanquam æger ſuum aſſenſum non præbeat, cum doceat Galenus & omnes fateantur, ſingulas facultates principes ſeparatim poſſe lædi. Ego vero puto hanc rem ſe aliter habere, neque hominem, vtcumque deprauatam imaginationem habeat, delirare, niſi illi conſentiat; cenſeoque minime eſſe alienum à doctrina Ariſtotelis & Galeni, imaginationem ex iis, quæ illi offeruntur, nonnulla apprehendere vel non apprehendere, varia componere, etiam impoſſibilia, vt aureos montes &c. atque illis &c. aſſentiri, vel non aſſentiri. Verum quoniam ad accuratam tractationem huius rei opus foret de propriis facultatum principum operationibus ſermonem habere, quæ diſputatio à noſtro inſtituto nos auerteret, vnico exemplo Theophili Medici ero contentus, quod eſt apud Galenum *de ſymptomat. different.* 3. qui cum alioqui prudenter ſe gereret, & interrogaret, & ad interrogata reſponderet, præſenteſque exactè cognoſceret, tamen quoſdam tibicines angulum cubiculi in quo decumbebat, occupaſſe, & aſſiduè canere & pulſare arbitrabatur, & putabat ſe illos videre, alios quidem ſtantes, alios verò ſedentes, qui neque interdiu, neque noctu vnquam quieſcerent, vnde aſſiduè clamabat, illos debere eiici. Cum Galenus hac in parte doceret, delirium vel in ſola imaginatione, vel in ſola ratiocinatione, vel in vtriſque conſiſtere, hoc Theophili exemplum proponit, tanquam delirij quod ad ſolam imaginationem pertineat. Quæro igitur, vtrum Theophilus huic deprauatæ imaginationi aſſenſum præbuerit, nec ne? atque illud nulla ratione poteſt negari: alioquin enim non clamaſſet illos eſſe eiiciendos: præterquam quod Galenus ſcribit, Theophilum poſtquam perfectè conualuit, cætera omnia nouiſſe, quæcunque ſinguli eorum, qui eum viſitauerant, aut dixiſſent, aut feciſſent, atque ſpeciatim imaginationis de tædio tibicinum meminiſſe. Quod ſi Theophilus, licet huic deprauatæ imaginationi aſſenſus fuerit, vnam tantummodo habuit deprauatam imaginationem, incolumi permanente ratiocinatione, plane Altimari opinio videtur imbecilla, qui contendit huiuſmodi aſſenſum ad rationem pertinere.

Quoniam vero diximus vertiginem ſymptoma eſſe, &c. atque omnia ſymptomata pendeant à ſuis morbis, quæritur poſtremo loco, qualiſnam ſit morbus a quo vertigo originem habeat? de qua dubitatione paulo poſt verba faciam. *Quæſtio.*

Differentiæ vertiginis ſunt plurimæ, & prima à modo affectus: namque nonnullis omnia videntur titubare & tremere, nonnullis circumuolui, nonnulli tenebris offunduntur, & viſionem perdunt, nonnulli nequeunt pedibus inſiſtere, ac niſi ſuffulciantur, cadunt. *Differentia I.*

Secunda eſt differentia à modo generationis: namque vertigo alia ab internis, alia ab externis cauſis generatur: alia capite primum laborante, alia ventriculi ore conſentiente fieri ſolet: cuius differentiæ, referente Galeno. 3. *de locis aff.* 8. Archigenes quoque mentionem facit. *II.*

Tertia eſt differentia à tempore: ſiquidem vertigo alia eſt continua, atque hæc vt plurimum fit capite primum laborante: alia eſt interpolata, quæ ex conſenſu aliarum partium plerunque prouenit; Galenus 2. *aphor.* 17. Alia eſt recens, alia antiqua: atque hæc antiqua ſolet frequenter homines ad epilepſiam & apoplexiam deducere. *III.*

Quarto ſunt differentiæ a cauſis, de quibus accuratè agendum eſt. Ac ſanè ſicut ex vna parte conuenit inter omnes proximam & immediatam cauſam non aliam eſſe, quam inæqualem, turbulentum, & inordinatum motum, cum humorum, tum ſpiritus, qui in cerebro continentur, quam vnicam cauſam Galenus præclare explicat *tertio de locis aff.* 8. ita altera ex parte, de cæteris cauſis quæ huiuſmodi motū poſſunt excitare, plerique vehementer diſſentiunt. Galenus has cauſas videtur referre in materiam calidam, nempe vaporoſum calidumque elatum ſpiritum. Contra Paulus *libr.* 3. 12. in frigidum & glutinoſum humorem, occupantem cerebrum. Hippocrates quoque *Cauſæ vertiginis.*

Digitized by Google

quoque in materiam frigidam videtur inclinare, dum ſcribit 3. *libr. aphor.* hunc morbum & ſenilis ætatis,& hyemis proprium eſſe. Rhaſes vtramque cauſam, & calidam & frigidam attingit: Demum Auicenna inqoit, materiam vitrigiois quandoque eſſe choleram, quandoque phlegma: melancholiæ & ſanguinis noo meminit: quos tamen duos quoque humores non prætermiſit capite ſequenti, vbi non ſolum choleræ & pituitæ, ſed etiam ſanguinis & melancholiæ ſigna recenſet. Ego verò cenſeo, quoſcunque morbos, quoſcunque humores, quaſcuoque cauſas, ſiue ioternas ſiue externas, vode multi vapores ſpirituſque flatuoſi poſſunt vel in capite generati, vel ex aliis partibus ad illud tranſmitti, atque id præſtare, vt in circuitu, aut alio ſimili inordinato motu moueantur, hæc omoia vertiginis cauſas, vel proximiores, vel remotiores ſtatuendas eſſe.

Primum igitur cauſæ externæ quæ poſſunt cerebrum conturbare, humores exagitare, ſpiritus inordinatè mouere, ſuoi: ictus capitis, ictus dorſi, calor ſolis, aſpectus rerum iuferiorum ex loco ſublimi, res quæcunque circumuoluootur, & alia id genus.

Quod autem ad cauſas internas, ſi loquamur de capite primò laborante, hæc ex omni intemperie, vna excepta ſicca, ex qua forte nulli vapores poſſunt eleuari, ſiue ſimplici, ſiue compoſita, ſiue cum materia poteſt originem habere. Intemperies calida facilè poteſt vapores & ſpiritus mouere. Frigida couſtringit, neque permittit vapores exhalare, vnde cum per obſtructos meatus cerebri illis non pateat exitus, tunc moucotur in gyrum: intemperies humida membrum maximè labefactat, & conſenſu omnium plurima generat excrementa, ex quibus plurimi quoque vapores eleuantur: ſic ſinguli humores hoc ipſum præſtant, vt placet Auicennæ.

Vertigo per conſenſum.

Sin autem loquamur de vertigine per conſenſum aliarum partium, huiuſmodi humores & vapores, vel tranſmittuntur à toto corpore; ſicut euenit io criſi futura per fluxum ſanguinis narium: hoc enim tempore illi impetuosè in caput efferuntur, moueotque ſpiritus, & vertiginem efficiunt: vel illi tranſmittuntur à determinata parte. Licet autem nulla propemodum ſit pars noſtri corporis, quæ non in conſenſum poſſit caput adducere, & vertiginem facere, tamen præ cæteris duæ ſunt, ventriculus, & vterus in mulieribus: ſiquidem ex vtriſque facillime & frequentiſſime noxij fumi & vapores eleuantur & aſcendunt in caput, vnde ſpiritus in gyrum vertuntur, mouentur, & vertigines fiunt: quo quidem malo mulieres ſpeciatim ſolent laborare, ſi illis menſtrua purgatio, vel longe magis & deterius, ſi ſemen detineatur. Veruntamen de hac vertigine ex conſeoſu vnum notandum eſt ex Galeno 3. *de locis affect.* 8. etſi caput per conſenſum alterius partis laboret, tamen mala quæ fiunt, ipſius capitis propria cenſeoda eſſe. & hæc de differentiis vertiginis.

Reſponſio ad ſuperiorē quæſtionem.

Ex iis vero quæ diximus de cauſis, facilis eſt reſponſio ad eam dubitationem, de qua ſupra, qualiſnam morbus cauſa vertiginis, quam ſymptoma eſſe diximus, ſtatuenda ſit. Namque reſpondeatis, proximam cauſam huius ſymptomatis eſſe morbum in mala compoſitione, nempe obſtructionem, quæ ex flatuoſis vaporibus & ſpiritibus efficitur. Sed neque deeſſe alios morbos, ex quibus huiuſmodi vertigines oriuntur, capite primùm quidem laborante, inæqualem cerebri intemperiem: per conſenſum autem, intemperiem ventriculi, vteri, & aliarum partium, ex quibus noxij illi vapores & humores eleuantur, & ad ipſum caput tranſmittuntur.

Signa.

Signa pathognomonica quæ in vniuerſum vertigioem indicaot, non ſunt longius inquirenda, cum ægris referentibus & ſenſibus fiant manifeſtiſſima. Pariter ſigna differentiarum, ex modo affectus, ex tempore, ex ægris & accidentibus facile intelliguntur: omoia circumagi & rotari videntur, ægri non poſſunt inſpicere ea quæ velociter mouentur in gyrum, quandoque oculis tenebræ offeruntur, ioterdum illi cadunt, & ſimilia fiunt; qoorum omnium facile eſt rationem reddere: etenim cum facultas animalis ſimul cum ſpiritibus per oeruos ad inſtrumenta ſenſuum, & cæteras partes tranſmittatur, neceſſariò ſequitur ex turbulenta & inordinata motione ſpirituum talem facultatem animalem, quæ ad ſenſum & motum pertinet, vitiari & labefactari. Poſtremo neque ſigna ex cauſis habent difficilem inquiſitionem. Cauſæ quidem externæ ſunt maoifeſtiſſimæ. Quatenus vero pertinet ad cauſas interoas, ſi fuerit intemperies calida, caliditas ad tactum percipitur, ægri faciem & oculos rubeos habent, iuuantur & gaudent rebus refrigerantibus, præceſſere quæ potuerunt & corpus & caput calefacere.

Intemperies calida.

Si fuerit intemperies frigida, contraria ſigna apparent: frigiditas ad tactum percipitur, ægri colorem albidiorem habent, iuuantur à calidis, præceſſere refrigerantia, victus ratio, aër & cætera id genus: quod item de intemperie humida ſtatuendum eſt.

Intemperies frigida.

Si intemperies fuerit ſimplex ac ſine materia, in capite nulla erit grauitas, atque per os, per nares, vel alias partes nulla aut pauca exibunt excrementa. Si vero intemperies fuerit cum materia, quæ ſigna traduntur ab Auic. cum ſanguioe: adeſt tenſio venarum, caliditas & rubedo oculorum, totius corporis grauitas, ſomnus, laſſitudo, pulſatio: cum bile erit caliditas capitis ſine grauitate, vigiliæ, excrementa bilioſa: cum pituita, capitis grauitas, difficultas motus, ſomni profundi, facies albidior, excrementa alba, pituitoſa: cum melancholia, ſunt vigiliæ, ſomni perturbati, cogitationes melancholicæ, excrementa ſubnigra.

Signa intemperiei cum materia.

Verùm ante omnia intelligenda ſunt indicia, diſtinguentia vtrum vertigo fiat capite primum laborante, an per conſenſum aliarum partium. Signa capitis primum laborantis tradita ſunt à Galeno ex Archigene 3. *de locis aff.* 8. etenim tunc præceſſit dolor capitis, grauitas, læſio olfactus, guſtus, aurium ſonitus, ac tandem neque ventricoli, neque alterios inferioris partis vitia apparent.

Signa vertiginis per ſe.

Quod ſi econtra nulla capitis affectio, nullæ ſenſuum querelæ præceſſerint, appareant autem læſiones vel veotriculi, vel aliarum partium ioferiorum, tunc vertiginem per conſenſum fieri putandum eſt.

Per conſenſum.

Signa autem conſentientis ventriculi ex eodem Galeno & Archigene tradita ſunt, præcedens nauſea, ſtomachi morſus, proſtrata appetentia, debilis tardaque concoctio & ſimilia.

Signa conſentientis vteri ſunt, præcedeotes peculiares illius morbi cauſæ, abortus, præfocatio, retentio menſtruorum & ſeminis.

Demum conſeoſus cordis, iecoris, ac forte aliarum partium, facile poſſunt intelligi ex ſignis, quæ affectus omnium earum partium ſolent comitari.

Curatio.

In curatione memoria ſunt repetenda quæ diximus ex Galeno in arte medica in

qualibet ægritudine, quæ ex fluxione humorum originem habet, quatuor nobis ſeſe offerre indicationes: vacuationem totius corporis: reuulſionem: repulſionem: & diſſolutionem materiæ quæ remanet, ac corroborationem partis: quæ omnes indicationes ad noſtram vertiginem debent accommodari.

Prognoſtica. Sed primo ſciendum, hunc morbum diuturnum ac difficilem eſſe, de quo ſcribit Galenus 3. *aphor.* 17. quod proximus ſit epilepſiæ & apoplexiæ, & vtrumque hunc morbum præcedat. Præ cæteris autem in ſenibus difficilior & periculoſior exiſtit.

Venæ ſectio an conueniat. Cæterùm ex prima indicatione id primo quæritur, vtrum liceat venam ſecare, nec-ne? Plerique omnes ab hoc remedio abhorrent, partim quod ſectio venæ commouet humores & ſpiritus, quos altera ex parte expedit quieſcere; partim quod redundat materia pituitoſa, quæ à natura ſanguinis eſt aliena. Ego vero aliter cenſeo, putóque hoc remedium non ſolum vtile, ſed etiam neceſſarium eſſe; quod inter cæteros confirmat Auicenna per hæc verba: *Phlebotomia eſt optima in curatione omnium ſpecierum vertiginum materialium.* Et quatenus ad primam eorum rationem, ego illam non ſatis intelligo: etſi enim ſecta vena mouentur humores & ſpiritus, tamen vtrique, & ſpiritus & humores ducuntur ex parte laborante, adeo vt veriſimile & neceſſarium ſit, illos qui remanent in capite, facilius quieſcere, minime agitari & moueri, & ad naturalem ſtatum redire. De altera autem ratione iam ſæpe diximus, ac ni fallimur, demonſtrauimus, indicationem mittendi ſanguinem ſimpliciter nunquam ſumi ab humoribus: quare ſi vertigo fuerit magna, conſentientibus cæteris, perpetuò vena ſecanda eſt, ſicut ſecat Galenus in lethargo & aliis morbis id genus, quicumque ab humore frigidiore oriuntur.

Quæ vena ſecanda. Sed quænam vena ſecanda eſt? Reſpondent omnes, ſecandas eſſe venas ſuperiores, vel cephalicam, vel baſilicam, vel mediam. Ego autem cenſeo cum Galeno diſtinguendum eſſe, vtrum æger reuera in præſentia laboret vertigine, & curatione indigeat: quo tempore venæ ſuperiores in brachio, quæ velociter & copioſè ex toto corpore & capite ſanguinem detrahunt, videntur inferioribus anteponendæ: an potius æger vertigini aliquando obnoxius eſſe ſoleat, ita vt potius præcautione, quam curatione indigeat: tùc enim ſecta vena in cruribus, vt quæ fluentes humores reuellere, & ad partes contrarias trahere poteſt, venis ſuperioribus anteponenda eſt. Sic enim dicit Galenus *in lib. de ſang. miſſ.* 19. Podagricos ex cubito, comitiali morbo, & vertigini obnoxios potius ex cruribus vacuandos eſſe. Pariter ſi hæmorrhoides vel menſes in mulieribus retenti fuerint, propter quam cauſam plurimi in vertiginem incidunt, venæ inferiores ſecandæ ſunt.

Quantitas. Quantitas ſanguinis, ſumpta indicatione à redundante humore frigido, ſit moderata, neque ille ſemel & copioſe, ſed per interualla & congrua menſura mittendus eſt, cum ægri ex facili occaſione concidant, quod ex Archigene & Poſidonio notauit Aëtius *lib.* 6 *cap.* 7.

Verùm præter has præcipuas venas, neque alienum fuerit à ratione venas quoque particulares, aut frontes, aut narium, aut poſt aures, vel cum ferro vel cum hirudinibus aperire: etſi hæc potiùs ad deriuationem & propriam capitis vacuationem pertinent, ad quam non licet ſine generali præcedente vacuatione deuenire. Deinde Galenus 3.

Sectio arteriarum. *de locis affect.* 8. ſectionis quoque arteriarum poſt aures mentionem facit, de quibus pariter Aëtius, Paulus, Auicenna, & omnes loquuntur. Pro quo ſciendũ eſt, veteres admodum familiariter arteriarum ſectione vti conſueuiſſe, quæ operatio hoc tempore non fit, quod fortaſſe euenit ea cauſa, quod illi habuerint chirurgos & miniſtros peritiores. Modus autem inciſionis debet eſſe, vt totæ per tranſuerſum incidantur, vt docet Galenus *in libr. de ſang. miſſ. ad finem.*

Cum enim alioquin aperta arteria vel difficulter, vel nulla ratione poſſit ſanari, nec ſanguinis fluxio cohiberi, vt diffusè monſtrat Galenus 5. *meth.* 7 ſi tota arteria trãſuerſim incidatur, reuulſis vtrinque ambabus partibus diſſectis, vna ſurſum, altera deorſum, quieſcit, ac ſanguinis fluxio ſiſtitur, vulnuſque obducta carne & cicatrice curatur. Vnde Medici, eodem Galeno auctore *de ſang. miſſ.* 13. *metho. ad finem,* in fluxionibus oculorum, in diuturnis doloribus, in aliis rebellibus malis capitis, arterias quæ ſunt in fronte, temporibus, & poſt aures ſolebant ſecare: imò verò Galenus vbique diligentiſſimus nos rationem docet, qua poſſimus intelligere, qualesnam arteriæ in caput noxios humores & vapores deferant, ac propterea inciſionem requirant, qui ſcribit: *Oportet autem deraſo capite*, &c.

Ad noſtram vertiginem redeundo ſciendum eſt ex Galeno 2. *de locis affect.* minime in omni vertigine arteriarum ſectionem iuuare, ſed tantummodo in ea ſpecie, in qua vaporoſus calidusque ſpiritus in capite per ipſas defertur, quamquam neque etiam omnes ij ægroti huius ſectionis beneficio ſanantur: & reddit rationem, propterea, quia per alias internas arterias, longe maiores, quam ſint arteriæ aurium, ſæpenumero vapores aſcendunt & caput replent: quare in cæteris ſpeciebus vertiginis, quæ vel propter intemperiem cerebri, vel aliter contingunt, hoc remedium reiiciendum eſt.

Quod ſi propter aliquod impedimentum non liceat venam ſecare, tunc ad ſcarificationes malleolorum, ad clyſteria acria, & ad alia reuulſoria præſidia veniendum eſt. Ante ſectionem venæ, ſi id ferat occaſio, aluus lenienda eſt vel clyſtere, vel leniore aliquo medicamento, inter quæ optima forent, mel roſaceum ſolutiuum, caſſia cum hiera, &c. Vt: *Leniens.*

℞. *Mel. roſ. ſol.* ℥. iij.
Decoctionis betonicæ parum. M. & fiat potio.
In bolo.

℞. *Flor. caſſiæ.* ʒ. vj.
Specierum hieræ ſimplicis. ʒ. iij. *M.*

Hinc aliæ duæ ſuccedunt indicationes, repellendi & reuellendi fluentem materiam ad caput. De reuulſione nemo dubitat, atque de iis ſæpe diximus: verum de vſu medicamentorum repellentium dubium eſt. Namque in materia frigida ea non videntur conuenire, præterquam quod videtur periculum imminere, ne talia medicamenta adhuc magis humores & vapores in capite commoueant. Sed reſpondeatis, quamlibet materiam omnino repellendam eſſe; quæ clara eſt ſententia Galeni 13. *method.* Et quamquam huiuſmodi præſidia repellentia aliquo incommodo non careant: tamen longè maiorem vtilitatem afferunt. Et ita Rhaſes & Aëtius vtuntur oxyrhodino quod tamen in vertigine pituitoſa, non ita frigidum mihi probaretur. Sit exemplum. *An repellentia conueniant.*

℞. *Olei roſacei completi,*
Olei chamæmelino completi, ana. ℥. ij.
Aceti ℥. ß. *Miſce.*

Poſt hæc de purgatione totius corporis cogitandum

dum eſt:ſed ante purgationem illa medicamenta ſunt eahibenda, quæ materiam noxiam attenuare, incidere, & coquere poſſunt: ſic enim purgatio feliciter procedit.

℞. *Mellis roſ. colati* ℥. j.
Oxymellis ſimp. ℥. ß.
Decoctionis betonicæ,
Hyſſopi. ℥. iiij. *Miſc.*

Purgans.

Purgantis eaemplum.

℞. *Electuarij diaphænicon.* ℥. ß.
Mellis roſ. ſolut. ℥. iiij.
Decoctionis ſupraſcriptæ q. ſuf. M.

Et quoniam in frigido atque frequenter rebelli humore vnica purgatio non ſufficit, conuenit à leuioribus ad valentiora progredi. Eaempli gratia, pro concoquentibus, ad ſyrupum de ſtœchade, de betonica compoſitum, ad decocta origani, pulegij, chamædryos: ad hieram diacoloeynthidos, ad pilulas cochias, &c. Purgato corpore vniuerſo, ad propriam purgationem capitis deuemiendum eſt, quoniam iam ſupra diximus, caput potiſſimum dupliciter purgari, per os & nares quæ duæ partes, vt docet Galenus *9. de vſu partium.* 1. quaſi duo ampli riui & canales à natura ſunt inſtituti, quibus multa & ſenſibilia eacrementa purgarentur: idcirco medicamentis ad vtramque rationem accommodatis vtendum eſt.

Maſticatoria. Gargariſmi. An errhina conueniant.

De iis quæ purgant per os, & duplicia ſunt, maſticata & gargariſata, nemo dubitat: & parati poſſunt maſticatoria ex pipere, gingibere, pyrethro, maſtiche: gargariſmata ex decocto origani, hyſſopi, calamenthi, vt ſupra diaimus. Errhina nonnullis ſunt ſuſpecta, quoniam timent, ne ea motione humores & ſpiritus contenti in cerebro, adhuc magis moueantur. Sed tamen reſpondeatis, hæc quoque medicamenta, ſi opportunè adhibeantur, nempe poſt communem & propriam eapitis vacuationem, conferre, neque vllum periculum afferre. Et ita nec Aretinus, medicus vetuſtiſſimus, neque Paolus, nec Aëtius, ab vſu eorundem prorſus abſtinuerunt.

Roborantia caput.

Vacuato vniuerſo corpore & eapite, reuulſa & repulſa materia, ex poſtrema indicatione ad illa medicamenta deueniendum eſt, quæ pertinent ad diſcutiendam materiam in eapite, atque illud roborant. Hæc medicamenta ſunt duplicia: partim interna, vt conſerua roriſmarini, betonicæ, ſaluiæ, ſtœchados: diambra, diacyminum, diacalamenthum, theriaca, mithridatium, & ſimilia: partim ſunt eaterna, vt odoramenta ex nigella, maiorana, ex caſtoreo: inunctiones ea oleo rutaceo, laurino, liliorum alborum. Lotiones ea decocto pulegij. hyſſopi, calamenthi, ſerpilli, radicis ireos, &c. Multi in hoc caſu non audent vti embrochis & ſtillicidiis, quia timent ne ita cerebrum magis concutiatur, & ſpiritus in eo contenti magis perturbentur, atque inordinate moueantur: ſed tamen ſicut proaime diximus de errhinis, ſi tempore opportuno adhibeantur, puto hæc quoque præſidia conuenire, & magis poſſe prodeſſe quam obeſſe.

At vero inter cætera præſidia duo ſunt principalia pro hac indicatione, quæ hoc tempore nobis ſunt familiaria: alterum ſunt aquæ thermarum, quarum vſum iam eaperientia eſt confirmatum, eſſe ſaluberrimum; quæ quidem aquæ adminiſtrantur, & pro potione, & pro eapitis lotione & ſtillicidio.

An ſtillicidia conueniant.

Quod ſi huiuſmodi aquis naturalibus careamus, nos docet Galenus *primò de ſimpl. med. facult.* 2. illas poſſe artificio præparari, in communi aqua decoquendo ſal, ſulphur, alumen, & ſimilia, quæ in aquis naturalibus immiſceri conſpiciuntur.

Quoad alterū præſidium, licet fuerint apud antiquos nonnulla medicamenta, quæ vehementer calefaciendi, atque ſiccandi vim habent, ea dropaces, acopa, & ſynapiſmos appellebant, quibus familiariter vtebantur, cum ad alias corporis partes, tum maaime ad ipſum caput, vt dicit Galenus 5. *metho.* 13. 14. 6. *de tuenda val.* 9. eorum tamen medicamentorū vſus apud nos fere abolitus eſt, pro quibus Medici noſtri vtuntur

De cauteriis.

eauteriis, de quorum opportuno vſu iam ſupra diaimus tractantes cephalæam, vbi eorum inſtitutum improbauimus, qui ſine vlla diſtinctione, & indiſcriminatim in qualibet intemperie & materia illis vtuntur. Hæc medicamenta, ſeu cauteria, ſeu qualiacunque fuerint, id præſtant, vt materiam in capite contentam ad partes eaternas trahant, & diſcutiant, necnon eaput calefaciant, ſiccent, & roborent: familiariſſime autem ad commiſſuram coronalem, quandoque etiam ad occiput ſolent apponi.

Victus ratio.

Victus ratio ſit moderatè ealefaciens, atque extenuandi & incidendi vim habeat: itaque ſalſa, acria, aceto condita, cappares, oliuæ, carnes auium ſicciorum, & ſimilia conueniunt. Potus ſit mulſa, ex modico cinnamomo vel ſaluia præparata: vinum non conuenit, niſi in declinatione. Caueant ægri à vehementioribus motibus, à vigiliis & omnibus perturbationibus animi.

Expoſitio Rhaſis.

Rhaſes primum ponit ſigna vertiginis ex ſanguine: circularem motum rerum eaternarum, tenebras oculorum, intenſum faciei & oculorum ruborem, venas quæ ſunt poſt aures tumeſcentes. Deinde illius curationem inſtituit per ſectionem venarum poſt aures; per cucurbitulas collo & tibiis applicatas: quod ſi prædictæ venæ non ita apparuerint, & facies rubra fuerit, tunc iubet ſanguinem ea cephalica vel baſilica mittendum eſſe. Præterea inſtituit oxyrhodinum ex oleo roſato & aceto, ac poſtremo purgationem per myrobalanos citrinas, &c.

Hæc ſumma eſt curationis qua vtitur Rhaſes in vertigine ea ſanguine. In qua nonnulla notanda, ac primum quatenus ad ſigna hæc, non vertiginem communiter, ſed vertiginem tenebricoſam demonſtrant. Quatenus ad curationem, primum nonnulli putant Rhaſem voluiſſe, venas poſt aures in ipſa acceſſione ſecandas eſſe, quod præceptum cum plane abſurdum videatur, conantur ea ratione tueri, ſi acceſſio diuturna fuerit. Verum mea quidem ſententia id ea Rhaſe non videtur colligi poſſe; ſed vtcumque ſit, ego puto, in acceſſione vertiginis, ſiue ea breuis, ſiue diuturna fuerit, nullo modo ſectionem venæ conuenire, præterquam in declinatione: cuius quidem decreti illa mihi ratio ſufficiat, quod ægroti illo tempore, etiam Galeni teſtimonio 2. *prorrhet*, 38. habeant vires debiliores, quam vt ſectionem venæ, purgationem vel aliud forte medicamentū ferre poſſint.

In Rhaſem animaduerſio.

Sed in eo Rhaſes defendi non poteſt, cū velit primū venas poſt aures ſecandas eſſe, quæ ex decreto Galeni & omniū rationalium Medicorum, nonniſi poſt generalem corporis vacuationē ſecari debent. Nonnulli eum quoque arguunt eo, quòd ea eiuſmodi venis ſanguinem detrahat, quas nemo in vertigine ex veteribus aut recentioribus vnquam ſecuit; cum omnes arterias tantùm eſſe ſecandas velint. Sic cucurbitulæ ad collum poſitæ minime ſtatim in principio, ſed poſt communem vacuationem conueniunt: ad crura autem appoſitæ, quouis tempore videntur conuenire, cum habeant inſignem vim reuellendi, & ad ſectionem venæ proaimè accedant.

Vſtio partis.

Sed neque illud prætermittendum eſt, quod

ſi vertigo proueniat ex vapore, qui ab aliqua determinata parte eleuetur, & in caput feratur, eam partem fore adurendam: quod maxime rationi conuenit, & ſimile eſt iis quæ à Galen. tradita ſunt 3. *de locis aff.* 7. *de puero epileptico*, qui dicebat veluti auram frigidam ſe ſentire, quæ ex tibia initium faceret, atque ſimul ad ceruicem & caput aſcenderet.

Secundo loco Rhaſes tractat de vertigine per conſenſum oris ventriculi, non ex flaua bile, ſed ex cruditate & pituita. Signa ſunt: nulla rubedo in facie, ſubuerſio ſtomachi, & nauſea. Curatio perficitur primo per vomitum, qui optimus eſt, dummodo ſine magna violentia poſſit prouocari, ex Gal. 11. *meth.* 9. Deinde exhibet pilulas cochias, quæ tamen laboranti ventriculo non ita videntur conuenire: ſiquidem eſt periculum ne maior excrementorũ copia ad ventriculum trahatur: quare ſatius fuerit, more Galeni, ſolam hierã exhibere.

Poſtremo Rhaſes tractat de curatione vertiginis ex pituita, capite primario laborante. Signa ſunt, nulla indicia caliditatis, nulla ventriculi ſubuerſio, neque nauſea. Curatio fit per pilulas cochias, caput-purgia, &c.

Capvt XI.

De Phrenitide.

Phrenitis inter eos numeratur affectus, qui, vt ſcribit Galen. 2. *metho.* 2. & confirmat Auic. à ſymptomate, nimirum delirio nomen accipiunt: ſiquidem in phrenitide mens perpetuò læditur: ex quo factum eſt, ſicut docet Galenus 5. *de locis aff.* 3. vt veteres Medici inferiorem thoracis partem phrenas, hoc eſt, mentem nominauerint, propterea quòd hac parte phlegmone laborante, ægrotis intelligentia lædatur. Auicennæ in ſua lingua *Carabetus* & *Sirſen* calidum dicitur.

Quid ſit phrenitis. Quid ſit phrenitis, declarat Galenus ex communi hominum notione 1. *prorhet.* 4. ſiquidem omnes mortales phrenitim eam affectionem appellant, in qua phrenas, id eſt, mentem vident læſam eſſe, quam etiam aliter & *νῦς* & *φρόνησιν* appellant. Ex huiuſmodi autem notione facile eſt exactam phrenitidis eſſentiam inuenire: etenim cum phrenitici delirent, vt caput laboret neceſſe eſt, in quo ſatis conſtat principes animæ facultates, ad quas delirium pertinet, ſedem ſuam habere. Facultates principes apud Galenum tres ſunt, imaginatio, ratio, & memoria, &c. Ariſtoteles aliter ſentit: itaque delirium vel in vna, vel in altera, vel in omnibus poteſt conſiſtere. *Facultatũ principum noxa.* Sciendum autem ex Galeno *de ſympt. diff.* actiones principum facultatum, ſicuti reliquas, tripliciter lædi: ſic imaginatio funditus tollitur in caro & catalepſi: imminuitur in comate & lethargo: deprauatur in delirio. Ratiocinatio tollitur in dementia: deficit in ſtultitia & fatuitate: deprauatur in delirio: hæc eadem tria ſymptomata memoratrici actioni quoque contingunt: in phrenitide actiones principes non plane tolluntur, non minuuntur, igitur deprauantur. Et ſi quis quærat, quamobrem in phrenitide actiones principes deprauentur, Galenus *tertio de ſympt. cauſis* 1. communem tradit methodum inueniendi omnes cauſas, quæ facultatibus noxam inferunt: nempe cognitionem modi, quo per ſanitatem ſuas actiones perficiebant: vnde cum Galenus doceat, & principes & cæteras, actiones ſuas perficere propter temperiem partium, quæ ad ſingulas actiones ſunt accommodatæ, in phrenitide vt cerebrum aliqua intemperie laboret neceſſe eſt. Intemperies autem eſt vel calida, vel frigida, vel humida, vel ſicca: ſed cum tres poſteriores magis imminutas & torpidas reddant operationes, idcirco Galenus concludit deliria & omnes deprauatos motus principis facultatis à mordacibus & acribus humoribus, qualis eſt flaua bilis: interdum a calidiori cerebri intemperie proficiſci, 2. *de ſympt. cauſis ad finem*: ex quibus tamen deprauatis motibus excipit melancholica deliria, quæ ſola frigidiorem humorem pro cauſa habent.

Verum cum iſti humores poſſint vel firmari in cerebro, & inflammationem efficere, vel non firmari, ſed tantummodo in cerebro redũdare, quæritur, vtrum in phrenitide humores ſint firmati, & inflammationem efficiant, necne? *Quæſt.* 1. Præterea cum intra cranium non ſolum ſubſtantia cerebri, ſed etiam membranæ illud circumdantes contineantur, ſecundo loco quæritur, vtrum ſubſtantia cerebri, an membrana vna vel altera, vel ſimul omnes partes inflammatione laborent? *Quæſtio.* 2. *Vtrum cerebrum inflãmari poſſit.* Potiſſimũ verò dubium eſt de ſubſtantia cerebri, quam nonnulli contendunt nullo modo poſſe inflammationem contrahere: de qua re habetis differentiam Conciliatoris 96. Iſti autem duplici ratione potiſſimum nituntur. Altera ex molli & laxa ſubſtantia cerebri: ſiquidem quæ vehementer ſunt vel dura, vel mollia, alienam ſubſtantiam non poſſunt in ſe recipere, quare neque poſſunt inflammari. Altera eſt ratio, quòd cerebrum nullis venis & arteriis præditum ſit, cum omnino videatur album, ac fere ſine ſanguine: quod ſi caret ſanguine, neque inflammationi obnoxium eſſe poteſt. Nam vt docet Gal. inflammatio fit ex ſanguine influente in venas & arterias, primùm quidem magnas, deinde paruas, ac poſtremo in exiguas cauitates: vbi vero venæ & arteriæ deſunt, ibi non poteſt eſſe inflammatio, vt docet Gal. *in lib. de curandi ratione ad Glaucon. &c.*

Solutio. Gal. duob. verbis hanc difficultatem diſſoluit, qui ſtatuit primum in phrenitide humores firmari, atque inflammationem efficere: deinde huiuſmodi inflammationem non ſolum in membranis, ſed etiam in ſubſtantia ipſius cerebri poſſe conſiſtere. Sunt hæc propria illius verba 2. *de ſympt. cauſis ad finem. Phrenitis non ſimpliciter ob calidos euenit humores, ſed cum eo phlegmonem quoque in cerebro & ipſius membranis parit.* Sic 11. *meth.* 18. in phlegmone cerebri atque illius membranarum, prohibet vſum cucurbitulatum, niſi poſt generalẽ corporis vacuationem. Galeno conſentit Aui. 1. 3. *tr.* 3. c. qui aduerſas quoque rationes diſſoluit. Ac ſane aliter ſtatui non poteſt. Nam etſi ſubſtantia cerebri magnas venas & arterias non habet: tamen ſenſus demonſtrat, plures venulas per totam illius ſubſtantiam diſſeminari per quas illud nutritur, in quibus pariter excrementa poſſunt colligi, quæ ad gignendam inflammationem ſunt accommodata. Itaque in phrenitide cerebrum & vtraque membrana poteſt inflammationem recipere: imo verò ſcribit Galenus 4. *de praſag. ex puls.* 9. huiuſmodi partes, & maxime cerebrum & tenuem membranam, vſque adeo inter ſe eſſe connexas, vt neque ſine cerebro membrana, neque ſine membrana cerebrum poſſit laborare.

Hactenus vidimus phrenitidem eſſe inflammationem cerebri & membranarum, ex calidis & mordacibus humoribus, cum delirio. Sed ad perficiendam definitionem nonnulla deſunt, quæ tamen ex iis facile poſſunt colligi. Namque delirium vel eſt cum febre, vel ſine febre: vel continuum,

tinuum,

Google

tinuum, vel interpolatum. Nemo autem poteſt dubitare, quin ſimul cum inflammatione partis principalis adſit febris, & illa quidem acuta: nec non quin delirium ſit neceſſariò continuum: quod vtrumque docet Galenus, qui ſcribit 2. *de ſympt. cauſis ad finem*, deliria quæ cum febre ſunt, phrenitidas, quæ ſine febre, manias appellari: & rurſum 1. *prorr.* 1. inquit, Hippocratem delirium continuum cum acuta febre phrenitidem appellare conſueuiſſe.

Definitio phrenitidis. Ex iis quæ hactenus diximus, integra definitio phrenitidis ad mentem Galeni colligi poteſt, ſi dicamus, Phrenitim eſſe inflammationem cerebri & membranarum, cum acuta febre & delirio continuo: quam eſſentiam Aëtius videtur præclare expreſſiſſe *lib.6.cap.* 5.

Differentia I. Differentiæ phrenitidis ſunt plures, primum à quantitate & magnitudine affectus. Etſi enim quælibet phrenitis magnus eſt morbus: tamen quidam leuior, quidam vehementior exiſtit: vnde eſt *apho. Hip. 6. apho.* 53. *Deliria quæ cum riſu fiunt.* Alia enim fiunt ex ſanguine, & ſunt leuiora: alia ex flaua bile, aut ſimpliciter, aut vehementer aſſata: ad quem modum ſcribit Galenus 3. *de locis aff.* 7. eam phrenitim mitiorem eſſe, quæ à pallida oritur bile: vehementiorem quæ à flaua: vehementiſſimam quæ à flaua bile exuſta generatur.

II. Secunda eſt differentia à qualitate affectus; namque alia phrenitis eſt in habitu, quæ hectica dicitur, alia eſt in affectu ſeu diſpoſitione, quæ ſimpliciter phrenitis nominatur. Cuius differentiæ meminit Galenus 1. *prorrhet.* 33. qui deſcribens naturam quorundam phreniticorum, qui quiete & pacate mouentur, breuiſſime loquuntur, ac vix videntur laborare, ſcribit virtutem horum languidam eſſe, atque hecticam quandam eſſe affectionem phrenitidis, veluti earum febrium, quæ ob id hecticæ appellantur. in quibus id euenit, vt biliosi humores altius in cerebro figantur, & omnes partes occupent, ſicut euenit in lanis quæ tincturam accipiunt: atque hæc quidem phrenitis hectica eſt veluti quædam cerebri tinctura, quæ primo quidem difficillime, deinceps vero nullo modo poteſt ſanari, ſicut neque lanarum colores poſſunt auferri: itaque iſti ſolis prognoſticis ſunt relinquendi. At forte Auicenna, qui ſcribit phreniticos nonnunquam cadere, hecticam hanc phrenitidem intellexit, etſi expoſitores de febre hectica illam interpretantur.

III. Tertiò ſunt differentiæ phrenitidis ex læſione operationum principum, quæ apud Galenum 4. *de locis aff.* 2. ſunt tres: duæ ſimplices, & tertia quæ ex vtriſque componitur. Prima eſt in qua imaginatio permanet illæſa, ratio autem perturbatur: qua differentia phrenitidis ille laborauit, qui primum vaſa vitrea, deinde puerum per feneſtram proiiecit. Secunda eſt, in qua ſalua ratiocinatione imaginatio duntaxat læditur: qua differentia ipſe Galenus laborabat, cum feſtucas in lecto, & floccos in veſtibus putaret eminere, & eoſdem tentaret colligere, colloquentes verò amicos intelligeret. Eadem differentia laborauit Theophilus ille medicus. Tertia eſt differentia, in qua ſimul & imaginatio & ratiocinatio læduntur.

IV. Quartò ſunt differentiæ plenitudinis à loco affecto: ſecundùm quas vel ſubſtantia cerebri, vel tenuis, vel craſſa membrana, vel dextra, vel ſiniſtra, vel anterior, vel poſterior, vel media pars cerebri laborat. Ex quibus differentiis nonnulli facile diſſoluunt illud problema, quomodo vna ex iis actionibus lædatur, altera illæſa. Namque ita reſpondent, ſingulas facultates in ſingulis ſeparatis cerebri ſedibus imaginationem in parte anteriore rationem in media, memoriam in poſtrema reſidere.

Quintò ſunt differentiæ ſpeciei: alia vera & exquiſita eſt: alia non vera neque exquiſita. *V.* Exquiſita & vera phrenitis, definitore Galeno 1. *prorr.* 1. eſt, cum flaua bilis occupat locum, in quo princeps animæ ſedes reſidet; vt ſupra diximus. Phrenitis non exquiſita eſt talis vel ratione materiæ, vel ratione loci: ratione materiæ, ſi alius quiſpiam humor à flaua bile, vt ſalſa pituita, inflammationem efficiat: ratione loci, ſi cerebrum non primario, ſed conſentiente aliqua inferiori parte laboret. Et quamuis multæ ſint partes, vt docet Gal. 5. *de locis aff.* 4. os ventriculi, cor, pulmo, membrana ſuccingens coſtas, & forte aliæ, quæ cerebrum in conſenſum ducere, & inflammationem facere poſſunt: tamen ſi vere loquamur, cum hæc deliria potius paraphrenitides quàm phrenitides debeant appellari, eo quod in declinationibus delirium remittitur, quod in declinatione phrenitidis verę non contingit: ideo apud Galenum vnica eſt pars, ſeptum tranſuerſum, ex cuius inflammatione phrenitis excitatur, quæ tamen multum ab exquiſita phrenitide recedit. Et ſi quis obiiciat, hanc quoque phrenitidem veram, & legitimam eſſe, cum habeat notas exquiſitæ phrenitidis, nimirum febrem acutam & delirium continuum: huic reſpondet Gal loco proxime citato, delirium ex ſepto tranſuerſo reuera non eſſe continuum, ſed prope fieri vt ſit continuum: quo loco multa ſigna traduntur quæ alterum ab altero delirium poſſunt ſeparare.

Sextò ſunt differentiæ à tempore: phrenitis alia in principio, alia in augmento, alia in ſtatu & declinatione: quæ differentiæ maxime faciunt ad curationem, ſiquidem pro diuerſa ratione temporum varia remedia debent adminiſtrari. *VI.*

Poſtremò ſunt differentiæ à cauſis, quæ poſſunt eſſe partim externæ, partim internæ. Cauſæ *VII.* externę ſunt, veluti mora ſub ſole, aër inſigniter calidus, nimiæ exercitationes, alimenta, potiones, medicamenta calida, caſus percuſſio & alia id genus. Cauſæ autem internæ, vt docet Gal. 2. *de ſymp. cauſis*, ad finem, duæ ſunt: altera calidior *Cauſa.* cerebri intemperies: altera mordaces & calidi humores, qualis maxime eſt flaua bilis: ad quem modum ſcribit Gale 1. *Epid.* s. 73. eundem humorem pro vna loci diuerſitate, & febrem ardentem & phrenitidem facere. Nam cum flaua bilis ſimul cum ſanguine continetur magnis venis, contingit febres ardentes fieri, præcipue vero vbi in ventris, aut iecoris, aut pulmonis venis efferueſcat: ſin autem in cerebro atque illius membranis impacta fuerit, phrenitidis inducit. Quod ſi quis obiiciat, Galenum ſcripſiſſe, aliquando phrenitidem fieri ex ſanguine, atque *Phrenitis ex ſanguine an fiat.* huiuſmodi ægrotos inſanire cum riſu neque affectum eſſe tam periculoſum: facilis eſt reſponſio ex Galeno 2. *de diff feb.* 9. 2. *de triſib.* 12. qui ſcribit, ſanguinem putreſcentem quoquo modo bileſcere, adeo vt ille quoque ſub nomine bilis poſſit contineri.

Signa phrenitidis ſunt duplicia: nonnulla *Signa.* quæ futuram, nonnulla quæ præſentem phrenitidem demonſtrant. Signa futuræ phrenitidis, quæ omnia phrenitica ſigna appellantur, accurate deſcribuntur à Gal. 5. *de locis aff.* 4. & ſunt huiuſmodi: præcedunt vigiliæ & turbulenta quædam ſomnia cum manifeſtis imaginibus, obliuio præter rationem, vt ægri petentes matulam obli-

niſcantur mingere, aut poſtquam minxerint, vaſculum reddere; laborantes turbulentius aut omnino audacius reſpondent, præſertim cum antea fuerint manſueti & modeſti: omnes exiguo potu vtuntur, ſpirationem quoque magnam & raram, pulſuſque minores & neruoſiores habent: quandoque occiput dolet: atque hæc ſigna plerumque phrenitidem præcedunt. Vbi vero ægri iam proxime ad phrenitidem accedunt, oculi eis admodum ſqualidi redduntur, aut ex altero ipſorum aeris effunditur lachryma, & venæ ipſorum ſanguine plenæ ſunt, & ſanguinis ex naribus fluit: quo ſane tempore nihil quod exacte prudentiam ſapiat, reſpondent, floccoſque auellunt, & feſtucas carpunt, & ſqualida febre infeſtantur, quæ non magnas mutationes obtinet, quemadmodum aliæ quædam febres, quæ vigores vehementiſſimos, declinationes verò mitiſſimas habent: demum lingua admodum aſpera conſpicitur: ſic illi quandoque audiendo falluntur, nonnunquam triſtes & mœſti decumbunt, vix reſpondentes, ac parte aliqua dolorifico affectu laborante, etiamſi quis hanc vehementer premat nequaquam ſentiunt. Hæc ergo ſigna laborante cerebro ſeorſim conſueuerunt phrenitidem præcedere, quorum omnium ſignorum facile eſt rationem reddere, ſi memoria repetuntur, quæ hactenus de eſſentia & cauſis phrenitidis dicta ſunt.

Signa præſentem phrenitidem indicantia, quæ pathognomonica dicuntur, & certiſſima ſunt, docet Gal. illa eſſe, 1. *pror.* 4. quæ perpetuo & ſolis phreniticis inſunt; minus certa quæ perpetuo quidem, ſed non ſolis conſueuerunt ineſſe: vnde ille reprehendit auctorem illius libri, qui petebat ſigna phrenitica ex vrinis, deiectionibus, ſudoribus, ſputis, vomitibus, quæ neque perpetuo, neque ſolos phreniticos ſolent comitari.

Porro huiuſmodi certa & propria ſigna phrenitidis duo ſunt, alterum quod & perpetuo & ſoli phrenitidi ineſt, delirium continuum: alterum quod perpetuo quidem, ſed non ſoli ineſt, febris acuta; quæ duo ſola ſigna ad dignoſcendam phrenitidem ſufficiunt: quod ſi præterea velimus adiungere duritiem pulſus, vigilias, ſomnos difficiles, ſitim inſignem, & alia id genus ſymptomata, adhuc certiorem morbi cognitionem habebimus.

Signa differentiarum.

Venio ad ſigna differentiarum. Phrenitis vehemens habet multa & vehementia ſymptomata, & quo inflammatio eſt maior, ac maiorem cerebri partem occupat, eo ſymptomata ſunt plura, vehementiora & deteriora: contra phrenitis leuior ac remiſſior, pauciora quoque & leuiora habet ſymptomata.

Secundo ſigna phrenitidis hecticæ præclare deſcribuntur 1. *pror.* 33. namque ægri parum loquuntur, parum mouentur, ac fere videntur quieſcere & dormire: quod quidem propterea euenit, quoniam res ad quendam habitum venit, qui nullam fere affert moleſtiam.

Tertio qualesnam actiones principes, an vna, vel plures, an omnes lædantur, ex ratione delirij manifeſtum eſt, prout ægri vel imaginatione, vel ratiocinatione decipiuntur.

Quarto qualiſnam locus capitis particulatim laboret, ex quibuſdam coniecturis colligi poteſt, obſeruando quænam pars, dextra an ſiniſtra, anterior an poſterior, dolorem ſentiat, ac maiori moleſtia afficiatur; ſic vtrum ſubſtantia cerebri an membranæ afficiantur, colligi poteſt. Siquidem dolor membranarum dolore cerebri eſt longe intenſior, quod membranæ exquiſito, cerebrum autem aut nullo, aut leuiſſimo ſenſu ſit præditum. Pariter inflammato cerebro omnia ſunt deteriora, adeo vt ſcribat Auicen. 13. *tract.* 1. 4. aliquando ſuturas capitis ſeparari. Verum vt admonet Gal. 2. *de locis aff.* 9. huiuſmodi exquiſita inquiſitio, vtrùm cerebrum an membranæ primo laborent, non magnam vtilitatem habet, quod nulla ſit varietas curationis, & vtrobique capiti remedia adhibeantur.

Quintò ſigna quæ veram & exquiſitam phrenitidem à non vera & exquiſita diſtinguunt, explicantur à Galeno 5. *de locis aff.* 4. Etenim ſi caput laboret per conſenſum, vel totius corporis, ſicut in febribus ardentibus contingit, vel per conſenſum peripneumoniæ, pleuritidis, vel alterius partis laborantis, tunc huius partis vel dolor, vel inflammatio, vel aliqua affectio præceſſit: verùm illud accedit, quod delirium de improuiſo & ſubito hominem inuadit, quod in vera phrenitide non contingit, in qua ſanguis non repente & confertim, ſed paulatim repit ad caput, & inflammationem facit, vnde varia ſymptomata ſolent illam præcedere, de quibus diximus.

Septi transuerſi inflammati ſigna.

Ex ſepto tranſuerſo autem quod oritur delirium, à vera phrenitide tribus rationibus diſcriminatur: primum ex ſymptomatib. oculorum; ſecundo ex ſtillationibus ſanguinis narium; tertio ex ſpecie reſpirationis: de quib. Gal. diffusè.

Sextò ſigna ex tempore inflammationis à ſymptomatibus potiſſimum deſumuntur, prout illa vel creſcunt, vel incipiunt, vel declinant, &c.

Poſtremo loco ſunt ſigna cauſarum: Externæ ex aliorum relatione fiunt manifeſtæ: neque vero internæ habent difficilem cognitionem, ſiquidem oculi, & facies, & totum caput calida & rubicunda apparent, vrgent vigiliæ, ſitis, & alia id genus, quæ calidam cerebri intemperiem, nec non mordaces & calidos humores ſolent demonſtrare.

Curatio.

In curatione repetendum eſt, quod alias diximus ex doctrina Galeni, nimirum ſi quis voluerit cum ratione aliquem morbum curare, is debet 1. elicere indicationes curandi. 2. videre an iis ſatisfieri poſſit. 3. cum quibus præſidiis. Cum ergo indicationes potiſſimum eliciantur ex morbo, ita agendum eſt.

Indicationes.

Phrenitis eſt inflammatio cerebri & membranarum: itaque morbus in intemperie cum materia. Prima igitur & communis indicatio illa eſt, cum morbus ſit immoderata partis repletio, vt hæc materia præter naturam vacuetur, atque à parte laborante tollantur: hoc fieri non aliter poteſt, niſi quod ſuperfluum eſt aut retrocedat, aut per ipſam patientem particulam vacuetur: retrocedet quidem vel impulſum, vel attractum, vel tranſmiſſum, vel vno ex iis, vel omnibus modis. Per patientem vero locum vacuabitur, partim quidem manifeſte & ſenſibiliter, partim vero obſcure & inſenſibiliter. Quoniam autem non licet vti præſidiis repellentibus aut diſſoluentibus, ſine præcedente totius corporis vacuatione: idcirco omnium primum ea indicatio ſe offert, quæ ad generalem corporis prouidentiam ſpectat, quam deinceps reliquæ indicationes ordine ſequuntur, reuellendi, repellendi, ac demum diſſoluendi. Quam curandi methodum habetis apud Galenum *in arte med.* 9.

Prognoſtica.

Elicitis indicationibus conſideret Medicus, vtrum liceat illis ſatisfacere necne? etenim vbi nulla remanet ſpes ſalutis, ſuperuacaneum foret de remediis cogitare: hoc iudicium nos docet Gal. 1. *ad Glaucon.* 8. nempe ex virium & morbi comparatione. Itaque ſi phrenitis maxima fuerit, multaque & difficilia habeat ſymptomata, æger autem habeat vires imbecilles, tunc neceſſarium erit ægrum ſuccumbere: ad quem modum Galenus

Digitized by Google

lenus generaliter docet 10. *method.* 5. in omnibus internis inflammationibus, in virium robore vnicam ſpem ſalutis eſſe. Neque vero ex iis quæ hactenus diximus, admodum difficile eſt phrenitidis magnitudinem & periculum intelligere: ſcribit Hip. 4. *apho.* 72. *Quibus vrinæ albæ ſunt & perſpicuæ, malæ: maximè vero vbi in phreniticis appareant.* Tales enim oſtendunt maximam humorum cruditatem, nec non flauam bilem ad caput aſcendere, adeo vt teſtetur Gal. *in comment.* ſe neminem ſaluatum vidiſſe, cui huiuſmodi vrina apparuiſſet. Sic ſcribit Galenus 3. *epid.* 3. 75. phrenitidem quæ prima ſtatim die, vna cum febre inuadit, acutiſſimam eſſe: qui fatetur huiuſmodi omnes phreniticos intra ſeptimam diem mortuos fuiſſe, perpaucos admodum & raros hunc terminum ſuperaſſe.

Sunt nonnulli, qui generaliter contendunt, phrenitidem confirmatam nulla ratione poſſe ſanari. Verum iſti decipiuntur, niſi forte intelligant phrenitidem hecticam, quæ reuera nullam recipit curationem. Namque econtra quamuis inflammatio fuerit abſoluta & confirmata, imo vero deuenerit ad ſuppurationem, ægri quandoque ſanantur: quæ doctrina eſt Hip. & Gal. 6. *apho.* 10. Quare phrenitis & primo & quolibet tempore poteſt ſanari, dummodo phrenitidem hecticam excipias.

An purgatio in principio conueniat.

In curanda phrenitide, quatenus ad primam indicationem, quæ ad communem corporis vacuationem pertinet, ea potiſſimum perficitur duplici ratione, aut miſſione ſanguinis, aut medicamentis. Quidam hodie protinus adminiſtrant medicamenta, quæ vel propter copiam materię, vel propter principatum loci laborantis, vel propter turgentes humores, vel propter alias cauſas contendunt conuenire. Vnde apud illos ſunt vulgares illi duo inepti verſiculi.

Synocha cum colica, phreneſis, ſquinantia, & anthrax,
Materias crudas euacuare iubent.

Sed quoniam aduerſus hanc opinionem aliàs quædam diximus, illud ſufficiat in pręſentia, hanc methodum aperte aduerſus Hip. & Galeni decretum eſſe, 4. *de ratione victus in acutis* 22. *Quicunque ea quæ inflammantur, ſtatim inter initia morborum medicamento ſoluere conantur, ij non ſolum ab inflammata parte nihil adimunt, cum non cedat, quæ adhuc cruda eſt affectio*, &c. Cum igitur purgantia medicamenta nullo modo poſſint conuenire, vnde neque aliquis probatus Medicus reperitur, qui eorum adminiſtrationem probet, neceſſario ſequitur totum corpus per miſſionem ſanguinis vacuandum eſſe: & ita Galenus, Paulus, Aëtius, Alex. Auicen. Rhaſes, & omnes in hoc remedio conueniunt. Quod diligenter ab illis eſt animaduertendum, qui in morbo bilioſo & in copia flauæ bilis ſanguinis miſſionem repudiant. Itaque in omni phrenitide, modo virtus valeat, adeo vt æger ſine noxa euacuationem ferre poſſit & cætera conſentiant, ſine mora ſanguis detrahendus eſt: quo quidem remedio nullum magis efficax & ſalutare poteſt inueniri.

Vena ſecanda.

Quæ vena.

Vena autem, cum Paulo ſecanda eſt in cubito, aut media, ſi tum capitis, tum corporis vniuerſi, aut cephalica, ſi vnius pręcipue capitis rationem velimus habere: etſi non ignoro quoſdam magis ſectionem venarum inferiorum probare; qui mihi videntur male ſentire, cum morbus maxime vrgeat, nullas præbeat inducias, indigeatque remedio, quod celeriter poſſit non ſolum reuellere, ſed etiam totum corpus & caput vacuare.

Quando vena in pede ſecanda.

Ac ſane vnica eſt occaſio, quæ ſectionem venę inferioris deſiderat, eaque eſt in mulieribus, ſi hoc tempore menſes erumpant, & parce procedant: quod quidem non ſolum in phrenitide, ſed etiam in pleuritide, & quouis alio morbo cenſeo non ſine ratione faciendum eſſe.

Hæmorrhoides improbantur.

Quamplurimi, ac fere omnes, magnopere probant hirudines ad venas hæmorrhoidales applicatas, & inter cęteros Meſue ſcribit, in omni phrenitide prouocationem hæmorrhoidum conuenire: qui mihi videntur male agere & ſentire. Sed pręterea venas interdum ſuperiores ſecari expedit, nempe frontis, narium, ſub lingua, ſed in primis narium, cum natura per hanc partem ſoleat ſępenumero ſanguinem profundere, & phrenitidem ſanare. Veruntamen id perpetuo memoria eſt tenendum, huiuſmodi venas proximiores cerebro nunquam fore incidendas, niſi antea ſecta vena in cubito, & poſt vniuerſi corporis vacuationem.

Cautela.

Quantitas ſanguinis.

De quantitate ſanguinis mittendi inter auctores non conuenit. Paulus, Alex. & fere cæteri inquiunt, ſanguinem copioſe pro viribus detrahendum eſſe. Auic. vſque ad proximam ſyncopem: Aëtius ex Poſſidonio iubet minorem ſanguinis copiam detrahere, propter plurimam diſſolutionem & laſſitudinem, quæ ipſis ex vehementi motione contingit. Sed forte de hac re nil certi ſtatui poteſt: etenim ſi æger ſe prębeat obedientem, mea ſententia, melius foret non ſemel copioſe, ſed bis ac ter moderate ſanguinem mittere: quam rationem mittendi ſanguinem certum eſt ægros facilius perferre, & ad reuulſionem magis facere. Exempli gratia, primum ſecta vena media, deinde cephalica, tum ſcarificatis cucurbitulis, quæ quidem hoc tempore non ſolum ad partes inferiores, ſed etiam ad ſuperiores, & ad occiput poſſunt apponi. Sin autem, quod ſæpe contingit, æger inſolenter ſe agat, neque velit pręceptis medicis obedire, tunc pręſtaret occaſionem arripere, ac ſemel ſanguinem mittere, prout vires corporis, habitus, anni tempus, aëris conſtitutio, & ſimilia poſtulant; ſed tamen hac in re Aëtij conſilium, vt dictum eſt, non eſt negligendum. Cęterum ſi propter ætatem, vel aliud impedimentum non liceat venam ſecare, plerique omnes hoc tempore ſcarificatis vtuntur cucurbitulis: ſed nos docuimus aliàs ex Galeno, earum vſum morbi principio non conuenire. Galen. conſueuit clyſteribus agere, cui conſentit Auicen. 13. *tract.* 5. s. qui ſcriptum reliquit, ſolutionem ventris omni die ſemel aut bis, excuſare à phlebotomia.

Cucurbitula quando conueniant. Clyſterum vſus.

Si quęrat aliquis, an liceat ante miſſionem ſanguinis aluum lenire? Huic reſpondeatis, occaſionem eſſe pręcipitem, ac propterea tam vtile ac neceſſarium pręſidium nulla ratione differendum ſed quam primum, niſi aluus fluat, iniecto clyſtere ad miſſionem ſanguinis properandum eſſe: ſecta autem vena, ſi ita ferat occaſio, neque leniens aliquod medicamentum prętermittendum eſt, quod poſſit & prima excrementa purgare, & bilis feruorem remittere. inter quæ caſſia cum thamarindis eſſet pręſtantiſſima.

Leniens.

Secunda indicatio.

Ex ſecunda indicatione ad medicamenta repellentia deueniendum eſt, quę ex Galen. *in arte medica* 85. ſunt frigida & adſtringentia, de quibus ſatis aliàs. Inter cętera eſt oxyrhodinum: ſed dubium eſt, calidum-ne, an frigidum debeat adminiſtrari? Auicenna in pręſentia vtitur oxyrhodino non ſolum frigido, ſed etiam niue refrigerato: contra Aëtius docet frigiditatem roſacei inflammatis membranis minimè tutam eſſe, quare illud probat ęſtate quidem tepidum, hyeme moderate calidum. In qua difficultate longe magis opinioni Auicennę quàm Aëtij cogor conſentire.

Namque

Namque cerebrum non eſt tam frigidum (quoniam Gal. 8. *de vſu partium* a. aſſerit quouis aëre calidius inueniri) quin frigiditatem roſacei, non admodum inſignem, poſſit perferre : ac præſertim cum ſit neceſſe in tranſitu illius vim & facultatem remitti : quod ſi altera ex parte per Aetium illud vel tepidum, vel moderate calidum adminiſtretur , neſcio quantam repellendi vim poſſit habere, & id præſtare , quod fluxio humorum & inflammatio requirit. Antiqui conſueuerant oxyrhodino caput perfundere, nec vt hac tempeſtate ſit lintea oxyrhodino madefacta ad ſuturam coronalem apponere : ac ſane optimum foret antiquum vſum reuocare, cum certum ſit, quod veteri illa ratione non ſolum vis medicamenti , ſed etiam ſubſtantia ad cerebrum poſſit penetrare.

Quod refrigerenda repellentia. Sed non bis tantum , vel ter imponenda ſunt iſta lintea, quia exſiccantur,ſed ſine intermiſſione caput irrigandum eſt, ſi quidem volumus repellere fluxum humoris, & inflammationis caliditatem remittere, vt dicit Gal. 4 *de locis aff.* a. Sic decocta ea rebus frigidioribus etiam conferunt.

3. Indicatio. Poſt duas indicationes generales, vid. vacuandi & repellendi, ex tertia indicatione ad omnia genera reuulſionis deueniendum eſt, frictiones , ligaturas, lotiones extrematum partium , cucurbitulas, clyſteria , & alia id genus, de quibus illud eſt notandum, quamplurimos vti clyſteriis acrioribus, quæ tamen non conueniunt,quia nimis calefaciunt exagitantque humores , vnde vapores facilius in caput efferuntur : ex quo Paul. Aetius & omnes, mollia & leuia clyſteria probant. Et ſi quis obiiciat , hæc leuia clyſteria nihil reuellere: Ei dicam, negandum quidem non eſſe acriora id multo magis facere,interim tamen neque hæc fore inutilia, dum materiam noxiam ad partes capiti oppoſitas educant, omni periculo careant.

Vigiliæ. Porro quoniam inter omnia ſymptomata nullum eſt maioris momenti & periculi , quam ſint vigiliæ, idcirco huic ſymptomati omnibus modis eſt occurrendum. Itaque Gal. ſcribit 12. *meth.* 21. non ſolum præſidijs leuioribus , verum etiam actioribus eſſe agendum , qualia ſunt quæ cerebrum inſigniter refrigerando poſſunt principem partem ſtupefacere : hæc verò duplicia ſunt, partim externa , partim interna : externa ſunt primum lotiones, & perfuſiones capitis, vel ex aqua ſimplici, vel ex decocto violarum,lactucarum,capitum papaueris, &c. Sit exemplum.

℞. *Maluarum lactucarum ana M, ij.*
Solani M. ß.
Cap. papaueris. N. viii.
Florum chamameli M. j. ß.
Decoqu. ad conſumptionem tertiæ partis.

Vnde eſt illud Hip. de Metone. 1. *epid* 3. *ægroto ſeptimo : Caput lauit, dormiuit , mente conſtitit*, vbi Gal. in eum hæc habet : deinde inquit Hip. peruigilauit, delirauit. Huius re præſtantiſſ. remedium docuit, ait, caput laues : verum ſi quis non ſolùm caput perfundat , ſed etiam abluat & manus, & crura, id optimum foret, & ego partim ad reuulſionem , partim ad refrigerationem , & ad conciliationem ſomni facere ſoleo familiariter. Deinde ſunt odores, vt poma mandragoræ, flores roſarum , violarum , ſi fuerit æſtate , camphora, aqua roſarum , nenupharis. Poſtremo ſunt linimenta, ea quibus & tempora, & nares intra ſunt inungendæ : atque hæc pariter ſunt multiplicia: oleum violaceum,de nenuphare,de papauere, de mandragora , vnguentum diapopuleum , quod vulgare & optimum eſt : ſed opium inter cætera omnia principem locum obtinet.

Cautela. In quibus medicamentis id eſt notandum , vt perpetuo à malis odoribus caueatis : quod fiet ſi illis aliquid odoratum, vt modicum moſchi, permiſceatur, quod & malum odorem remittere,& vim medicamenti facilius ad partes internas poteſt deducere. Exemplum.

℞ *Vnguenti diapopuleon.* ℥. ß.
Olei violati,
De nenuphare anaparum M.

Alterum. Exemplum opij.

℞ *Opij gr. iiij.*
moſchi,
Crocsana gr. ij.
Olei vd. nenuphare. q. ſuff. M.

Medicamenta autem quæ per os aſſumuntur, ſunt item multiplicia , neque ſi malum vrgeat, eorum vſus timendus eſt,ſiquidem auctore Alex. non modò ſomnum conciliant , ſed etiam febri conueniunt, & caput tanquam igne exuſtum refrigerant ; primum eſt ſyrupus de lactuca, de papauere, deinde eſt diacodium , quod eſt duplex, alterum cum melle, alterum cum ſapa, quod poſtremum ab auctoribus improbatur, propter ventoſitatem. Familiariter vtimur ſeminibus papaueris albi ad ʒ. vi vel ℥. i ex quibus contuſis cum aqua flor. violarum vel lactucæ , exprimitur lac quod in ferculis permiſcetur, & optimum eſt. Demum ſunt antidota ſomnifera. Philonium Romanum vel Perſicum, Requies Nicolai , de quibus duo potiſſimum ſunt notanda. *Cautela I.* Primum vt à frequenti vſu huiuſmodi medicamentorum abſtineamus, quandoquidem periculum eſt, vt monet Aëtius, ne phrenitici qui nimium refrigerantur, fiant lethargici. adeo vt ſi incipiant dormire, poſtea non poſſint ſuſcitari. *II.* Alterum eſt notandum , in quo vulgares Medici pernicioſe errant; ſcilicet, ſi vires fuerint imbecilles , planè à medicamentis ſtupefacientibus eſſe abſtinendum;quoniam tunc natiuum calorem extinguunt , atque vt inquit Alex. quandoque mortalium medicamentorum potionem comitantur.Imo verò Auic. non ſolum interna , ſed etiam externa medicamenta ſtupefacientia reiicit , qui ſcribit ad hunc modum *cap.3. Et ſtude vt facias eum dormire,atque vt fiat hoc, aliquid opij duobus cornibus frontis ei appropinqua & naſo ipſum ſi virtus eſt fortis,& ſi nō ſit fortis , caue, quoniam illud eſt interimens.*

Vtrum purgantia conueniant. Verum redeundo ad communem corporis vacuationem , dubium eſt , vtrum liceat phreniticis purgantia medicamenta exhibere nec ne ? Nullus ex Græcis medicis mentionem facit , ſolus Auicen. plurimam ſolutionem probat, vt neque abſtineat ab vſu ſcammonij. In qua difficultate, quicquid ſibi voluerit Auic. ego cenſeo huiuſmodi medicamenta ante morbi declinationem nullo modo conuenire : quo fortaſſe tempore, apparente coctione , ad vacuationem eorum quæ aliquando reliquuntur in morbis , non ſine ratione medicamentum purgans bilem poſſit exhiberi : de quib. aliàs diximus.

4. Indicatio Poſt hæc omnia , ea poſtrema indicatione ad medicamenta diſcutientia , & reſoluentia eſt veniendum , ad quæ tamen , quod eſt memoria tenendum, nonniſi in vera & perfecta declinatione licet deuenire : quoniam ſi ea priore tempore adminiſtrantur , facile poſſunt inflammationem febremque augere , & ægro extremam perniciem afferre. Hæc docuimus calefaciendi facultate eſſe prædita, qualia ſunt ſerpillum , thymus, melilotus , origanum , pulegium , ſtœchas, &c. ex quibus variæ medicamentorum formæ poſſunt parari, & primum ſuffumigia , quæ per nares recipiuntur , & ſit exemplum. *Suffumigiū.*

℞

Google

℞ *Origani,*
Pulegij,
Calamenthi ana M. ß concoquantur in aceto pro ſuffumigio.

Viſcera animalium actu calida.

Secundo ſunt ſternutatoria, quæ à nonnullis vituperantur, quod nimis concutiant caput.

Inter cætera præſidia quæ ad poſtremam indicationem pertinent, recentiores medici quoddam remedium excogitarunt, cuius nullus antiquorum meminit, quo familiariter hoc tempore viuntur, & partim ad diſſoluendam materiam concoctam in capite, partim ad illius corroborationem affirmant eſſe efficaciſſimum, illud verò ſunt carnes & viſcera animalium recens interfectorum, quæ adhuc calida ac fere palpitantia ad capita phreniticorum apponunt; qualia ſunt pulmones agnini recens euulſi, catulus, pullus gallinaceus, columbus, per medium diſſecti, & ſimilia. Quod quidem remedium etſi mihi videtur turpe & inquinatum, à quibus ingenui homines debent abſtinere: tamen nolui ſilentio illud præterire, cum ſit admodum vulgare: & ſi in tempore veræ declinationis adminiſtretur, poterit qui voluerit eius periculum facere.

Victus ratio

Quod attinet ad victus rationem, quæ ſex rebus non naturalibus comprehenditur, primum aër ſit temperatus, neque inſigniter frigidus, qui naturalem euaporationem prohibet; neque inſigniter calidus, qui adhuc magis inflammat, ſed pro ratione temporis, exempli gratia, hyeme calidior, æſtate frigidior pateat. Sed dubium eſt, vtrum expediat phreniticos in luce an tenebris detineri: namque antiqui illos fere in tenebris tenebant, quia ad quietem animi iudicabant tenebras conferre: verum Aſclepiades, tanquam tenebris ipſos terrentibus, in lucem ponendos eſſe ſtatuit. Quam dubitationem ſoluit Cornelius Celſ. *lib.* 39. inquiens neutrum perpetuum eſſe: alium enim ægrotum lux, alium tenebræ magis perturbant, reperiunturque nonnulli in quibus nullum diſcrimen deprehendi hoc vel illo modo poteſt: itaque inquit Celſus optimum eſt vtrumque experiri, & habere eum qui tenebras horret, in luce, contra qui horret lucem, in tenebris: quod ſi nullum tale diſcrimen fuerit, æger ſi vires habeat robuſtas in loco lucido; ſi non habeat, in obſcuro detinendus eſt. Cibus ſit tenuiſſimus, cum morbus ſit acutiſſimus, & vno verbo, non aliud quàm priſana hordeacea, vel panis ex aqua præparatus: etſi nonnulli antiqui prætereà endiuiam, lactucam, fructus, & alia id genus ſolebant exhibere, à quibus, mea ſententia, eſt abſtinendum. Potus, aqua hordei bene præparata mihi probaretur vel ſola, vel ſimul cum modico iulepo vel roſaceo, vel violaceo. Ægri quieſcant quantum fieri poteſt; quod ſi fuerint diuites, detineantur à ſeruis, ſi pauperes à funibus. Somnus omni induſtria concilietur, ſiquidem phrenitici nullum vigiliis maiorem hoſtem habent. Excrementa per aluum, per lotium, & cætera purgentur quotidie. Ab animi perturbationibus, quatenus fieri poteſt, caueant.

Exemplum Phrenitici.

Socrates annum agens quadrageſimum, temperamenti calidioris & ſiccioris hoc tempore laboret phrenitide. In prima viſitatione, impoſito molli clyſtere ex decocto maluarum, violarum, lactucarum, melle violato, oleo violato, niſi aluus ſponte deiiciat. protinus ſecare venam; & ſi ille ſeſe præbeat opportuna facientem, ſecate primam venam communem, deinde eadem die vel ſequenti cephalicam: at ſi idem nolit obedire, vt ſæpe fit, ſemel ſecate venam cephalicam, mittendo ſanguinem copioſe, ad 12. & plures ℥. Et ſi quis hirudinarius velit Socrati apponere hirudines ad venas hæmorrhoidales, illum doceatis ex Galeno, huiuſmodi remedium in morbis bilioſis non conuenire. Eadem die ſecta vena capiti oxyrhodinum ad commiſſuram coronalem apponendum eſt, quod conficiatur ex oleo roſaceo & modico aceti, & illud quidem actu frigidum, quo ſane vel more Gal. & antiquorum caput perfundendum eſt, vel more noſtro linteis ex eo madidis caput aſſidue fouendum. Hoc ipſo tempore accedatis ad reuulſiones, ligaturas dolentes, frictiones, lotiones extremarum partium, encurbitulas, clyſteria & ſimilia, in quibus mane & veſperi, & ante prandium, & ante cœnam longiore tempore inſiſtendum eſt: ſecunda vel tertia die, quoniam morbus non dat inducias, ad propriam capitis vacuationem veniendum eſt. Itaque Socrati ſeceris venam frontis, venas narium, ſub lingua, ponite hirudines poſt aures: quæ tamen remedia à vobis ita debent inſtitui, vt ſine vlla confuſione accommodare vnum poſt alterum adhibeatur. Interea arripiatis occaſionem, ſi fieri poteſt, leniendi aluum leuiori aliquo medicamento, quale inter cætera præſtantiſſimum eſſet caſſia cum thamarindis. Poſt hæc ſtudeatis omni induſtria ſomnium conciliare, ac ſi opus fuerit, ne timeatis principes partes ſtupefacere: quare extra inungatis tempora & nares cum oleo violato, de nenuphare, de papauere: offeratis odores frigidos, roſas, violas, poma mandragoræ, aquam roſaceam, & ſimilia: Socrati perfundatis caput, nec non lauetis brachia & crura ex decocto maluarum, violarum, lactucarum, nenupharis, capitum papaueris: interius ſimul cum ferculis vtamini emulſione ſeminum papaueris albi, & ſi opus fuerit, philonio Romano, vel Perſico, requie Nicolai. Demum vero in morbi declinatione deueniatis ad medicamenta diſcutientia, ſuffumigia, ſternutatoria, & cætera de quibus diximus: ſed rarum eſt vt in phreniticis ad hanc poſtremam indicationem veniamus. Socrati victus tenuiſſ. inſtituatur, ptiſana in primis: & quoniam ſitis ſolet maxime vrgere, illi exhibeatis vel decoctum acetoſæ, vel endiuiæ, vel ſeminum melonis, vel aqua hordei, vel ſola, vel cum modico iulepi violacei: quæ quidem potiones aſſumendæ ſunt, quo tempore Socrates ſumit ſua alimenta, aut ſaltem ieiuno ventriculo, minime qualibet hora, ſicut imperiti faciunt Medici.

Sed quærat quis, cum generaliter vnica tantum phrenitis à nobis curata fuerit, quamobrem antea à nobis plurimæ phrenitidis differentiæ ſint propoſitæ, quæ propterea nullum vſum videntur habere? Ego ad hoc reſpondeo, omnes differentias vel ad prognoſticum, vel ad curationem, vel ad vtrumque conferre: ſic differentia ex magnitudine manifeſtè facit ad prognoſticum, ſed neque ad curationem eſt inutilis. Namque exempli gratia, ſi phrenitis fuerit inſignis, protinus ſine mora aggrediemur ſectionem venæ: ſin autē fuerit leuior, ac ſimul ventriculus laboret cruditate, fortaſſe ſectioni venæ non verebimur alui lenitionem præmittere. Differentia ex qualitate conducit prognoſtico: namque phrenitis in habitu nullam recipit curationem; quod item de aliis differentiis poteſt colligi & demonſtrari. Quod autem diximus de differentiis phrenitidis, idem de cæteris quoque differentiis aliorum omnium morborum dicendum, & memoria tenendum eſt.

CAPVT

CAPVT XII.

De Lethargo.

DE eſſentia lethargi conuenit inter omnes, hunc affectum inducere quendam marcorem, & inexpugnabilem dormiendi neceſſitatem ex quibus ſymptomatib. nomen accepit: λήθη enim

Nomen. Græcè obliuio eſt, ἀργία inertia, vt lethargus non aliud quàm inertem obliuionem ſignificet. Veternus quoque appellatur: etſi Plinius *lib.* 28. *cap.* 17. lethargum à veterno ſeparat. Auic. Sirſen frigidum vocat. Conſtat præterea in hoc affectu caput laborare, atque illius cauſam eſſe pituitam, quæ nimio frigore & humore cerebrum imbuit, & in ſomnum impellit: de iis nemo dubitat.

At verò dubium videtur vtrum lethargus ſit inflammatio nec ne, hoc eſt, vtrum pituita in cerebro tumorem præter naturam efficiat, vel tantummodo cerebrum refrigeret & humectet? nec non vtrum in lethargo lædantur facultates principes? & ſi lædantur, quales & quo modo lædantur? Quæ duæ dubitationes difficiles, nec forte

Verum lethargus ſit inflammatio. hactenus bene explicatæ ſunt. Quo ad primam Aui. ſcribit manifeſte, lethargum eſſe apoſtema phlegmaticum, factum intra cranium, cui plurimi etiam doctiſſimi viri conſentiunt, qui conantur hanc ſententiam confirmare ex Gale. 13. *meth.* 21. vbi ſcribit lethargum contrarium quodammodo phrenitidi ſecundum ſpeciem eſſe: quod ſi lethargus & phrenitis ſecundùm ſpeciem contraria ſunt, neceſſario genere conueniunt: vnde cum ſupra ſtatutum ſit, phrenitidē ſub inflammatione, vt ſub genere, contineri, vt lethargus quoque eodem genere comprehendatur, & inflammatio ſit, fateamur neceſſe eſt. Præterea cum Gal. doceat, lethargicos laborare continua & lenta febre, iſtud, inquiunt, ſine inflammatione non videtur poſſe fieri: ſiquidem in diſtillationibus & aliis huiuſmodi affectibus, in quib. multa in caput redundat pituita, nulla ſæpenumero febris coniungitur. Altera autem ex parte, ni fallor, nunquam Gal. aſſerit lethargum eſſe inflammationem, qui ad conſtituendam illius naturam id ſatis habet, vt pituita cerebrum refrigeret & humectet, vt colligitur 1. *pror.* 1. 13. *meth.* 2. 4. *de locis aff.* 2. 3. *de locis aff.* 4. . *aph.* 3. Imo vero Gal. tantum videtur abeſſe ab hac opinione, vt lethargis ſit inflammatio, vt docet 3. *de locis aff.* 7. illum poſſe fieri ex ſola intemperie frigidiore, contra quam eueniat in apoplexia, quæ propterea quod ſubito fiat, frigidum humorem, aut craſſum, aut tenacem principes cerebri ventriculos confertim replentem non totius ſubſtantiæ

Sententia auctoris. eius intemperiem demonſtrat. Itaque ſicut mea ſententia negandum non eſt, quin lethargus ſequatur aliquando inflammationem cerebri ex pituita ortam, ita neque id perpetuo fieri cenſendum eſt, cum nihil obſtet quin ex eadem putreſcente pituita, ſine vlla inflammatione, homines perpetuo ſomno & perpetua lentaque febre corripiantur, quæ lethargi propria ſunt ſymptomata.

Neque aduerſus hanc concluſionem aduerſæ rationes quicquam demonſtrant: etenim dicit Gal. lethargum non ſimpliciter, ſed quodammodo ſecundum ſpeciem phrenitidi eſſe contrarium, quod ego interpretor potiſſimum vero eſſe propterea, quia lethargus ex contraria cauſa, nimirum ex humore frigido, originem habet: vnde idem dicit Gal. vtriuſque morbi curationem, phrenitidis & lethargi, primo quidem eādem eſſe, poſterius vero contrariam, cum in phrenitide, ad prohibendas vigilias, liceat vti medicamentis frigidis, & quæ principes facultates poſſunt ſtupefacere; in lethargo autem expediat vti medicamentis calidis, & quæ facultates principes poſſunt excitare. Deinde quod aiunt, ſine cerebri inflammatione, ex ſola pituita, febrem continuam non poſſe fieri, id ſane ab omni ratione videtur alienum: ſi enim multa pituita redundet in cerebro, & putreſcat, quid prohibet quin febris generetur? Certum enim eſt, pituitam etiam ſine inflammatione, ſicuti cæteri humores in venis, putreſcere, & ſine inflammatione febrem efficere.

De ſeconda autem dubitatione ſcribit Gal. 3. *Quæ facultates lædantur in lethargo.* *de locis aff.* 5. 2. *de locis aff. vltimo*, generaliter in lethargo principes animi functiones lædi: ſpeciatim vero ſcribit 3. *de locis aff.* 5. rationem & memoriam aboleri: & *in lib. de ſympt. diff.* 3. dicit, in lethargo imaginationem deficere & imbecillam eſſe: ex quibus locis nonnulli exiſtimant, præter cætera ſymptomata lethargicos delirare. Ego vero etſi non ignoro in hac ſententia fuiſſe viros præclariſſimos, tamen ex Galen. cogor diſſentire: etenim Gal. *de ſympt. diff.* 3. explicans noxas quæ prodeunt à principe facultate, ſtatuit tres actiones principes trifariam poſſe lædi, aut ablatæ, aut imminutæ, aut deprauatæ, quorum omnium exempla profert: imaginationem aboleri in caro & catalepſi, deprauari in delirio, deficere in comate & lethargo: ratiocinationem aboleri in dementia, deficere in ſtultitia, deprauari in delirio quæ ſymptomata etiam memoriæ contingunt. Cum igitur nulla vel abolita, vel imminuta actio, ſed tantummodo deprauata imaginationis, ratiocinationis, memoriæ, apud Galen. delirij nomine donetur, in lethargo autem nulla reperiatur actio deprauata, ſed tantummodo imminuta & abolita, mihi videor ſumma cum ratione poſſe affirmare, ex doctrina Gal. in lethargo nullum delirium contineri.

Ex his facile eſt lethargi eſſentiam, cauſam, & *Lethargi eſſentia.* ſymptomata intelligere: ſiquidem morbus eſt cerebri intemperies frigida & humida: cauſa morbi, putreſcens pituita, quæ vel inflammationem efficiat, vel ſine inflammatione cerebrum refrigeret & humectet: ſymptomata ſunt abolita ratio & memoria, nec non deficiens imaginatio, quibus demum febris lenta & continua, atque inexpugnabilis dormiendi neceſſitas coniungitur.

Differentiæ ſunt plurimæ lethargus alius ve- *Differentia. I.* rus, alius non verus. Verus ille eſt, qualis fuit deſcriptus: non verus & ſpurius eſt, quotieſcunque caput non primario, ſed per conſenſum laborat: ad quem modum laborante vel ſepto tranſuerſo, vel alia parte inferiore aliquo morbo pituitoſo, plurimi vapores crudi eleuantur, qui petentes ipſum cerebrum, ſpeciem quandam lethargi ſolent repræſentare: de qua differentia lethargi per conſenſum Galen. 17. *de vſu partium ad piſonem*, & Aëtius *lib.* 6. 3. mentionem facit.

II. Secundo ſunt differentiæ ex magnitudine & paruitate, quæ præcipue ex ſymptomatibus ſumuntur.

III. Tertio ex qualitate: namque nonnulli ægroti habent colorem, tum corporis, tum maxime faciei plumbeum & quaſi mortiferum, alij eundem colorem habent non ita multum a colore naturali alienum.

IV. Quarto ſunt differentiæ à modo generationis: alius primo generatur, alius non primo ſed alios morbos ſequitur, ac maxime phrenitidem, quod fieri contingit, vt docet Gal. duplici ratione: altera quod diſſolutis partibus tenuioribus & calidioribus,

Digitized by Google

diotibus, craſſiores & frigidiores remaneant; altera propter importuuam ſtupefacientium medicamentorum adminiſtrationem, vnde cerebrum in contrarium vitium deducitur.

V. Quinto à loco affecto: lethargus alius membranas cerebri, alius cerebri ſubſtantiam occupat, etſi nonnulli de hac differentia temere dubitant, cum Gal. illam recipiat apertiſſime, qui ſcribit 4. *de cauſis pulſ.* 14. lethargum & phrenitidem poſſe vtraſque cerebri partes occupare, ſed tamen lethargum & ex ipſo potius cerebro, phrenitidem præcipue ex tenui membrana ac ſepto tranſuerſo originem habere.

VI. Sexto ſunt differentiæ ex temporibus morbi.

VII. Cauſæ lethargi. Poſtremo eſt cauſis, partim internis, partim externis. Cauſæ externæ ſunt aër frigidus, humidus, craſſus: conſtitutio auſtrina, longum otium, alimenta & vina craſſa, & vno verbo cum Auicen. quæcunque humorem pituitoſum in corpore poſſunt coaceruare. Intemperies frigida & humida ipſius cerebri, ſimul cum putreſcente pituita, vorca interna lethargi cauſa ſtatuitur. Sed dubium eſt vtrùm poſſit fieri ex melancholia? Auicen. 5. 3. *tractat.* 3. *cap.* 7. hæc habet: *Et quamuis quidam Medici nominant lethargiam omne apoſtema frigidum in cerebro, ſiue ſit melancholicum, ſiue phlegmaticum, verumtamen plures antiquorum phlegmaticum hoc nomine appropriauerunt, & tuum eſt vt in ipſo vtrumque nomines*: & ita Auicen. ſequenti cap. ponit ſigna lethargi melancholici. Ego verò ſi rei naturam & Galeni doctrinam conſidero, puto ab humore frigido & ſicco, qualis eſt melancholia, nullo modo tam inſignem propenſionem in ſomnum fieri poſſe. Nam Galen. frequenter docet, & rei natura confirmat, huiuſmodi prolixos & profundos ſomnos ex frigiditate & humiditate fieri: contra autem ex humore frigido & ſicco non ſolùm non ſomnum, ſed etiam vigilias excitari: & 2. *apho. com.* 3. ſcribit, difficilem ſomnũ fieri cerebro refrigerato, quæ refrigeratio ſi fuerit vehemẽs & miſta cũ humiditate, ſomnos profundos, cum ſiccitate autem vigilantem ſenſus ſtuporem, catalepſim nempe, efficere.

Signa. Signa lethargi ſunt duplicia: alia quæ futurum, alia quæ præſentem morbum ſignificant. Signa prognoſtica illa ſunt: capitis grauitas, pigritia ad motum, inſignis propenſio ad ſomnum, debilitata memoria & ratio, temperies corporis, cœli conſtitutio, regio frigida & humida, ætas ſenilis, tempus hyemale, victus ratio, quæ ad gignendam pituitam eſt accommodata. Signa pathognomonica autem quamplurima ab omnibus afferuntur, ſed potiſſimum ab Auicenna, ex quibus hæc ſequentia mihi videntur magis propria: febris continua & lenta, ſomnus profundus, à quo æger vix, aut ne vix quidem poteſt excitari, læſio omnium facultatum principum: quæ quidem pauca ſigna ſi ſimul conueniant, perpetuo lethargum demõſtrabunt: quibus licet addere ſigna ex pulſibus & vrina: namque pulſus, vt dicit Gal. 4. *de cauſis pulſuum, cap. proprio*, pulſui eorum qui laborant peripneumonia, magnitudine, imbecillitate, mollitie, ſimilis eſt, ſed illo pulſu eſt tardior rariorque, & minus inæqualis: ſic lotia ſunt veluti iumẽtorũ, craſſa turbata, pallida, quorum omnium ex copia redundantis pituitæ facile eſt rationem reddere.

Diagnoſtica. Vtrum lethargus ſit verus, & capite primario laborante, vel non verus, & per conſenſum aliarũ partium, duplici potiſſimum ratione deprehenditur. Altera ex præcedentibus morbis, vel totius, vel alicuius partis: totius, vt in febre pituitoſa; partis vt ſepti tranſuerſi, pulmonis, &c. Altera ex perpetuis vel intermittentibus ſymptomatibus: etenim ſi ſymptomata in eodem ſtatu perſeuerant, verum lethargum denunciant: ſi autem remittuntur vel augentur, remiſſo vel aucto morbo principali, tunc lethargum ſpurium & per conſenſum demonſtrant.

Signa magni vel parui lethargi accipiuntur ex magnitudine vel paruitate ſymptomatum, & præcipue eorum ſymptomatum, quæ magis propria & inſeparabilia ſtatuta ſunt. Signa ex loco affecto nulla poſſunt haberi, vt dicit Ga. 3. *de locis aff.* 4. quandoquidem neque tumor præter naturam, neque dolor, neque color à priore mutatus, neque excrementa, neque aliud quidquam eſt, quod peculiarem affectum vel cerebri, vel membranarum poſſit demonſtrare. Cætera omnia ſigna vel ægris referentibus, vel ipſis ſenſibus, vel iis quæ tradita ſunt, euadunt manifeſta.

In curatione lethargi eædem nobis ſeſe offerunt indicationes, quæ in curatione phrenitidis fuerunt inſtitutæ, & quæ omnibus morbis ſunt communes, quicunque ex fluxione humorum originem habent. *Indicationes.*

Itaque omniũ primo totũ corpus eſt vacuandũ. 2. reuellendũ 3. repellendum: poſtremo reſoluendum & corroborandum eſt. De quibus omnib. indicationibus, & ſingulis præſidiis ad eas accõmodatis, breuiter agendum, quandoquidem curatio lethargi, vt dictum eſt, eadem eſt cum curatione phrenitidis, præterquam quod, in lethargo, ſicut in phrenitide, non licet vti medicamentis frigidis, nec principes facultates ſtupefacere.

Quæritur vtrum liceat iis indicationibus ſatisfacere? Etſi Hip. & Gal. 5. *de ratione victus* 7. & 5. *epid.* 3. t. & omnes, reponũt lethargos inter morbos acutos, imo vero inter morbos pernicioſos, de quo ſpeciatim ſcribit Celſus *lib.* 3. 21. morbũ acutum eſſe, ac niſi ſuccurratur celeriter, hominẽ iugulare, verũtamen negandum non eſt, quod experientia confirmat, nõnullos quoque lethargicos aliquãdo euadere: hoc autẽ iudiciũ, vt aliàs diximus, nõ aliter fit, quã ex morbi & virium comparatione. Ergo quantumuis morbus fuerit magnus, dummodo habeatis vires conſtantes, ne deſperẽtis ſalutem. *Prognoſtica.*

Quatenus itaque ad vacuationem totius corporis, ſunt clyſteria acria, quæ præterea reuellendi quoque à capite vim habent: hæc enim redundante humore frigidiore, ac veluti ſopita principe facultate, ſunt admodum accommodata. *Vacuatio corporis.*

℞. *Decoctionis betarum,*
Furfurum, ana lib. j.
Electuarij diaphænicons ℥. j. *Clyſter.*
Mellis roſati,
Olei chamæmelini completi ana. ℥. ſiij. *M, pro clyſtere.*

Acrius erit.

℞. *Centaurij minoris,*
Florum chamæmeli, ana M. j.
Pulpæ colocynthidos,
Agarici, ana ʒ. j. ß. *Fiat decoctio.*

℞. *Dictæ decoctionis lib.* j.
Hieræ compoſitæ ʒ. vj.
Mellis roſati,
Olei chamæmelini completi. ana ℥. iij. *M.*

Sed ſtatim deueniatis ad ſectionẽ venæ, ſicut Gal. Paulus, Alex. Auic. & omnes iubẽt, ſolus Meſuẽ hoc remedium prætermittit. Quo loco omnes Medici noſtrorũ tẽporũ, quicunq; nõ intelligunt, indicationem mittendi ſanguinem ſumi ex magnitudine morbi, ſed vel ex copia, vel ex impetu ſanguinis, &c. omnes inquã mirum in modum ſe torquẽt, & varia quærunt perfugia, vt ſe hinc poſſint explicare. Trincauellius hoc loco, ex conſilio Aretæi & Aëtij ſtatuit, venam ſecandam eſſe, pri- *Venæ ſectio an conueniat.*

D

mum ſi lethargus ſtatim incipiat, neque alios morbos ſequatur: deinde ſi ſanguinis adſit plenitudo: poſtremo etſi pituita in capite & cerebro redundat, cum ea tamen totum corpus ſanguine refertum fuerit. Contia veiò à ſanguine abſtinendum eſſe, ſi lethargus aliis morbis ſuccedat, ſi deſit ſanguinis plenitudo, ſi poſtremo ſimul cum venis cerebri, reliquæ venæ quæ per ambitum corporis diſperſæ ſunt, pariter ſicut cetebrum, crudo humore refertæ ſint. Alij ſanguinis miſſionē probant tanquam remedium reuulſorium, minimè vacuatorium. Nonnulli vero ita ſtatuunt, in lethargo ſāguinis miſſionem conuenire, non habita ratione à morbo præſente, qui cum pendeat ex copia pituitæ, non ſectionem venæ, ſed purgationem indicat, verùm habita indicatione ad morbum futurum. Et ſi quis illos interroget, qualiſnam ſit hic morbus imminens? reſpondent eſſe nouam fluxionem multi ſanguinis, ac potiſſimum tenuioris, qui propter caliditatem, propter dolorem, & propter imbecillitatem cerebri, facile ab illo recipitur, imo vero & attrahitur.

Cæterum etſi hæc & alia id genus, vt dixi, ſint dogmata doctiſſimorum hominum, tamen aliena à doctrina Galeni & delirantium ſomniis ſimilia ſunt. Itaq; noſtrum Galen. audiamus, qui hæc habet: *In talibus affectibus, phrenitide & lethargo, incidenda vena eſt ſtatim ab initio, ſi modo tam valens virtus fuerit, vt ſine noxa miſſionem ſanguinis toleret, ac nihil prohibeat eorum, quæ de ſecanda vena diximus, ſicuti vel crudi humoris copia, vel puerilis ætas, vel anni tempus, vel regio.* 13. *metho.* 21. Primùm igitur ſumpta indicatione à magnitudine morbi, in phrenitide & lethargo ſecanda eſt vena: ſed prætetea diligenter animaduertendum eſt, vtrum æger huiuſmodi remedium ferre poſſit, adeo vt nullum ſit impedimentum, quod illius adminiſtrationem poſſit prohibere: talia ſunt debilitas viriū, ætas puerilis vel ſenilis, copia crudorum humorum, &c. quæ tamen omnia ille aliquando ad duos ſcopos refert, virium robur, & vigentem ætatem. Vnde quicunque hæc intelligit, etſi non prætermittit conſiderationem cum Trincauellio, vtrū morbus incipiat, & vtrum in cerebro vel in toto corpore pituita aut ſanguis redundet, & reliqua, ſed omnia potiſſimum ad conſiderationem virium perpetuo refert, bene agit, nec tot ſcrupuloſis diſtinctionibus opus habet, quæ quidem multorum intelligentiam diſtrahunt, & ſæpenumero ſunt in cauſa, vt occaſio alioqui præceps, tanti præſidij omittatur. Et hac de re ſatis.

Cautela.

Quæ vena ſecanda.

Secanda igitur vena cephalica, ſanguiſque moderate, neque ſæpius extrahendus eſt ſumpta indicatione ab humore noxio, qui quidem non præſidium, ſed præſidij quantitatem & modum debet determinare.

Præparatio pituitam.

Porrò ad primam indicationem, quæ ad vniuerſi corporis vacuationem pertinet, quamplurimi hoc tempore purgantibus vtuntur, quæ non ſolùm importuna, ſed etiam perniicioſa ſunt: ſiquidem materia neque eſt concocta, neque turget; quamobrem antequam ad purgationem accedatis, illa ſunt exhibenda, quæ poſſint humores noxios attenuare, incidere, abſtergere, & præparare: qualia medicamenta ſunt noſtri vulgares ſyrupi, mel roſaceum colatum, ſyrupus de betonica, oxymel ſimplex, ſyrupus de ſtœchade: Decocta betonicæ, ſaluiæ, ſtœchados, hyſſopi, roriſmarini, &c. vt tandem apparente coctione medicamenta purgantia commode poſſint exhiberi.

℞ *Mellis roſati colati* ℥. j.
Oxymellis ſimpl. ʒ. ß.
Decocti hyſſopi,
Betonicæ. ℥. iiij. *M.*

Purgans.

℞ *Electuarij diaphœnicon. vel*
Hieræ Pachij ℥. ß.
Mellis roſati ſol. ℥. iij.
Decoctionis ſupraſcriptæ q. ſuf. M. & fiat potio.

Potio purgans.

Alij aliis vtuntur, & inter cæteros Paulus & Alex. vtuntur ſcammonio ſimul cum caſtoreo, quod certe eſt mirum: ſiquidem conſtat inter omnes ſcammonium non pituitam, ſed bilem purgare, quæ in lethargo non peccat.

Quid agendum loco ſectionis venæ.

Si propter ætatem vel aliud impedimentum non liceat venam ſecare, omnes vtuntur clyſteribus acrioribus: ſed neque importunum foret partes infernas & ipſa crura ſcarificare, quod non ſolum ad communem corporis vacuationem, ſed etiam ad reuulſionem quam maximè pertinet.

Reuellentia auxilia.

Eodem tempore & die, ex ſecunda indicatione, materia petens caput omni reuulſionis genere debet reuelli, ligaturis, frictionibus, clyſteribus, cucurbitulis, & ſimilibus. Inter cætera autem genera reuulſionum familiare & optimum remedium eſt, ſi aceto vel ſimplici, vel quod efficacius eſt, ſcyllitico, ſimul cum ſale extremæ partes, ac maximè plantæ pedum confricentur. In quibus quidem reuulſionibus diurius ac fere aſſidue perſiſtendum eſt, adeo vt & mane & veſpere, vel iniiciantur clyſteria, vel adhibeantur cucurbitulæ, vel omnino aliquid fiat. Hac in re videntur inſignem prærogatiuam habere veſicatoria, quorum maxime Paulus mentionem facit: ex quo vno loco licet illos arguere, qui ſe huius præſidij auctores faciunt. Verba Pauli hæc ſunt, *lib.* 3. 9. *Iam femora & crura medicamentis exulcerantibus rubicunda facta ſæpenumero iuuant.* Ac ſane ſi hoc remedium ad aliquem affectum eſt accommodatum, ad lethargum accommodatiſſimum eſt, in quo redundante pituita ex nimia medicamenti caliditate & ſiccitate, nullum videtur periculum imminere, ſicut contingit in febribus, & aliis pleriſque morbis calidioribus, in quibus ſæpe importune adminiſtrantur. Excitantur autem eiuſmodi vlcera non ſolum in brachiis extremiſque partibus, vt facere omnes conſueuerunt, ſed etiam in ſuperiore parte dorſi, prope occiput: etſi hoc loco magis ad deriuationem, quam ad reuulſionem pertinent. Nonnulli demum audent candente ferro vlcera inurere ipſi occipitio, quo quidem remedio ego non ſemel vſus ſum: ac memini inter cæteros ægrum quendam lethargicum, qui nulla ratione potuit excitari, beneficio huius remedij fuiſſe excitatum & liberatum.

Veſicatoria.

Cauterium, actuale.

Repellentia.

Interea ex tertia indicatione neque medicamenta repellentia ſunt prætermittenda: namque monuit Galen. repellendus eſt is humor à capite, quiſquis ille fuerit: itaque ne timeatis vti oxyrhodino, etſi illud multis alienum à ratione & abſurdum videtur, qui timentes nimiam medicamenti frigiditatem, cum illo permiſcent caſtoreum, peucedanum, & alia calidiora. Sed iſti falluntur, qui potuiſſent diſcere ex Galeno *lib.* 2. *&* 6. *de comp. med. ſecundum locos, vtrobique cap.* 1. ſecundum varia tempora inflammationis, & omnium morborum, varia quoque medicamenta cōuenire: vnde principio, quo tempore ſola repellentia conueniunt, ſolo oxyrhodino, ex roſaceo & aceto, vtendum eſt, ſicuti illo vtitur Galen. 2. *de med. ſecundum locos. cap.* 1. Paulus, Aëtius, Auicen. & omnes: progrediente autem morbo licet repellentibus diſcutientia permiſcere: ac demum

præter

Cauteria. prætermiſſis repellentibus, ad ſola diſcutientia deuenire. Veruntamen ex præcepto Galen. 1. *ad Glauc. cap.* 15. qui docet, in multitudine quidem crudiore & frigidiore, tepidis, in calidiore autem & biliosiore, frigidis repellentibus vtendum eſſe: ego in lethargo adminiſtrationem oxyrhodini potius tepidi, quam frigidi ſoleo probare. Si quis cupit habere exemplum oxyrhodini ſimul repellentis & diſcutientis, ſit huiuſmodi.

Oxyrhodinum. ℞ *Olei roſati completi* ℥ *iiij.*
Aceti ℥ ß.
Caſtorei ʒ *ij. M. optime in mortario.*

Diſcutientia. Poſtremo ad diſcutientia & roborantia medicamenta deueniendum eſt, ad quam poſtremam indicationem ſunt accommodata, exterius, odores, ſuffumigia, inunctiones palati, lotiones, ſinapiſmi: Interius, theriaca, mithridatium, & cætera id genus, de quibus in phrenitide.

Et memoria tenendum eſt, in principio & declinatione lethargi & phrenitidis, eandem eſſe curationem, medio vero differre: in quo medio tempore conuenit in lethargo facultatem excitare, in phrenitide ſtupefacere.

Victus ratio. Quatenus ad victus rationem, aër ſit lucidus & ſplendens, cum palam ſit obſcuritatem ſomnum conciliare: ſit moderate calidus & ſiccus, accenſo igne ſi oporteat, ex lignis iuniperi, lauri & ſimilium. Alimenta & potiones extenuandi vim habeant, quales ſunt auiculæ montanæ, & ſimiles: condiantur omnia modico cinnamomo, petroſolino, & ſimilibus. Pro potu ſit mulſa cum hyſſopo, thymo & ſimilibus. Somnus impediatur omni induſtria, odoribus ex ſulphure, caſtoreo, galbano, & ſimilibus, naribus aceto, acerrimo irritatis, ſtrepitu & tumultu excitato, vel in cubiculo, vel prope: & cętera fiant id genus, quæ ægrotum poſſint excitare. Localis motus & exercitationes, ligaturæ, & frictiones extremarum partium ſunt opportuniſſimæ; quotidie excrementa alui deiiciantur clyſteribus, glandibus: & quoniam ægri ſæpenumero obliuiſcuntur lotium emittere, frequenter admoneantur: & ſi opus fuerit, inferior venter foueatur decocto chamæmeli, parietariæ, oleo amygdalarum dulcium, ex ſcorpionibus, & ſimilibus, quæ lotij emiſſionem poſſunt iuuare. Animi accidentia commoueantur, itaque ægri aut ira, aut aliqua alia perturbatione vehementer afficiantur, ex quibus & totum corpus calefieri, & humores diſcuti, & ſomnus abigi poſſit.

Vrinam provocantia.

CAPVT XIII.

De Apoplexia.

Nomen. APoplexia Græcè, à quibuſdam Latinè ſtupor totius corporis mentiſque, à Theodoro Gaza ſtupor totius corporis, item ſtupor attonitus vertitur; apud alios percuſſionem ſignificat, qui hoc morbo laborantes percuſſos nominant, ſicuti percuſſa illa antiquiores nominabant, quæ ante aras mactata ſtatim corruebant. Nonnulli apoplecticos ſyderatos dicunt, propterea quod huiuſmodi malum cum repentino quodã impetu, ſtatim & improuiſo inuadat, & quaſi vi quadã alicuius ſyderis ex cœlo videatur prouenire: quemadmodum apud Hipp. 1. *de ratione victus*, 35. antiqui exiſtimabant illos pleuriticos eſſe ſyderatos, quicumque celeriter obiiſſent, & quibus mortuis latus liuidum ſimile plagis videretur. Cornelius Celſus tales ægrotos attonitos vocat, *lib.* 3. 27. quod eorum corpus & mens ſtupeat, iaceantque ſine ſenſu & ſine motu, ſola reſpiratione à mortuis differentes.

Definitio. Apoplexia definitur à Gal. *de diff. ſympt.* 3. 3. *de locis aff.* 10. 2. *de ſymp. cauſ.* 2. 2. *apho.* 42. reſolutio totius corporis, cum detentione principum actionum: cui Paulus, Aëtius & omnes ſubſcribunt. Quod ſi Hip. aliquando apoplexiam vocat reſolutionem non ſolum corporis vniuerſi, ſed etiam alicuius partis, ſicuti linguæ 7. *apho.* 40. reſpondeatis illum minus propriè tunc locutum fuiſſe, quo crimine Gal. non veretur quandoque illum notare, 1. *epid.* 1. 8. 6. *apho.* 26. Itaque apoplexia eſt priuatio ſẽſus & motus totius corporis, cum læſione actionũ principis facultatis. Cum autem manifeſtum ſit hæc eſſe ſymptomata, id primum inquirendum eſt, qualianã ſint: deinde qualeſnam morbi horum ſymptomatum cauſæ ſint: ac poſtremo qualeſnã morborũ cauſę ſtatuendæ ſint: ex quibus licebit facile indicationes curãdi elicere, & de ſingulis propriis remediis determinare. *Qualia ſint ſymptomata.*

Dubitat. I. Priuatio ſenſus & motus ſine dubio eſt actio læſa, non vitalis, non naturalis, igitur eſt actio læſa animalis, & ad eas omnes pertinet, non deprauatas, non imminutas, ſed abolitas.

Primo dubitatur, quia vulgare eſt apud philoſophos, animal tale eſſe per ſenſum, ſi omnis ſenſus in apoplexia deperditur, igitur homo non amplius eſt animal, neque viuit. Ad hoc reſpondeatis, ſenſus non plane neque ex toto aboleri, quin aliqua ſentiendi vis remaneat, quod ipſa experientia confirmat, ſed nobis ad ſenſum omnes ſenſus videntur eſſe perditi.

Dubit. II. Secundum ſtatutum eſt, in apoplexia omnem motum auferri; quod falſum videtur, cum ſeruetur reſpiratio. Ad hoc reſpondent nonnulli ex Gale. 2. *apho.* 42. in forti apoplexia reſpirationẽ protſus tolli, ſicuti mulieribus quoque vteri præfocatione laborantibus contingit. Sed reſponſio nulla eſt, quoniam Gal. auctore, 1. *de diffic. reſpirationis* 8. 6. *de locis aff.* 5. in cõfeſſo eſt apud omnes, reſpirationem à vita, & vitam à reſpiratione ſeparari non poſſe, adeo vt viuentem omnino reſpirare, & reſpirantem omnino viuere ſit neceſſe, quæ eadem eſt ſententia Philoſophi in *lib. de reſpiratione*; quamobrem ad mentem Galeni reſpondendum eſt. Cum maximus ſit vſus reſpirationis, vt inſitus calor refrigeratione veluti ventilatione ſeruetur, etſi ægri aliquãdo videãtur omni reſpiratione priuari, adeo vt ad intelligẽdũ an viuãt nec ne, neceſſe ſit flocculos lanæ, aut nitidum ſpeculum ori & naribus admoueri, vt exactè deprehẽdatur, num ſpiritus aliquis inter reſpirandum tum intrò, tum foras deferatur: tamen neque in apoplexia, neque in præfocatione vteri, vnquam ſpirationem ex toto aboleri, ſed in iis caſibus eam minimam eſſe, ac ſenſum latere, certum eſt: quod quidem contingit, vt docet Galen. propter maximam reſpirationis neceſſitatem, in qua natura facit omnem conatum, & omnem impetum, ne reſpiratio deficiat: ſicuti iis contingit, qui cum nulla ratione poſſint moueri, tamen accenſo igne in cubiculo & mouentur & currunt.

III. Dubit. Tertio quæritur, vtrum apoplexiæ neceſſario febris coniungatur nec ne? 2. *apho.* 19. *apho.* 3. ſcribitur, apoplexiam eſſe morbum acutũ ſine febre, ſed tamen nihil obſtat mea ſententia, quin illi quoque febris poſſit coniungi, imo vero ſi apoplexiæ febris coniungatur, ſcribit Galen. 6. *apho.* 81. tunc eam potius iuuare quam nocere, nempe calefaciendo, extenuando & diſſoluendo ſpiritum flatuoſum & pituitoſos humores.

IV. Dubit. Quarto dubitatur, vtrũ ad conſtituendã eſſentiã apoplexię requiratur ea cõditio, vt malũ repẽte

incidat? quam conditionem ponit Aëtius ex Gal. per hæc verba: Apoplexia eſt priuatio ſenſus & motus, vna cum læſione principum actionum de repente incidens. Quæ poſtrema verba leguntur quoque apud Galen. 2. apho. 42. ad principium. Ego vero puto hanc conditionem minime neceſſariam eſſe. Etſi enim apoplexia frequenter ſubito hominem inuadit, propter quam forte cauſam & ab Aëtio, & à Galen. ea verba ſunt poſita: tamen euenit aliquando quod ego non ſemel obſeruaui, vt præcedant nonnulla præludia, torpidus quidam ſenſus & motus, veluti quædam vagantes formicæ, quæ in brachiis & aliis partibus ſentiuntur, & alia id genus, vt tandem lenſim ac ſenſim, non ſubito apoplexia ſuccedat.

Cauſa apoplexia quæ.

Cum eſſentia apoplexiæ ſit reſolutio totius corporis cum læſione principum actionum, quæritur hæc ſymptomata actionis abolitæ, ex quonam morbo originem habeant? Sicuti conuenit inter omnes, in apoplexia cerebrum laborare, quod illud omnium actionum animalium in toto corpore ſit auctor: ita altera ex parte qualiſnam ſit cerebri affectus, & qualiſnam cerebri pars laboret, dubitatio eſt: namque alij vniuerſum cerebri corpus, alij ventriculos tantum volunt male affici: alij ſimplicem intemperiem, alij intemperiem cum materia: alij obſtructionem, morbum conſtituunt. Neque Galen. vt cæteri prætermittantur, ſibi ipſi videtur hac in re omni ex parte conuenire, qui 4. *de locis aff.* 5. trium morborum, cari, apoplexiæ, epilepſiæ, craſſum, frigidum & lentum humorem cauſam eſſe docet: verùm in caro & epilepſia ventriculos magis, corpus autem cerebri minus, in apoplexia autem cerebri corpus magis laborare: quod ſi reuera in apoplexia ſubſtantia cerebri magis, ventriculi autem minus laborant: vt illud aliqua intẽperie vel ſimplici vel cũ materia, & tumore aliquo præter naturam laboret, neceſſe eſt. Ex quibus quidem morbis nulli dubium eſſe debet, quin propriæ cerebri operationes lædantur, cum certiſſimum ſit, eaſdem operationes per propriam illius temperiem perfici: cuius doctrinę Galen. minime videtur oblitus fuiſſe, dum inquit 2. *aphor* 42. apoplexiam fieri propter diſpoſitionem aliquam inflammationi ſimilem, quæ in ipſo cerebro ſit conſtituta.

An cerebri ſubſtantia, an vere vẽtriculi laborent.

Altera autem ex parte Galenus plane videtur aliter ſentire, imo contrariam ſententiam tenere, qui ſcribit ad hunc modum 3. *de locis aff.* 7. Apoplexia eo quod ſubito fiat, frigidum humorem aut craſſum, aut tenacem, principes cerebri ventriculos confertim implentem, minime verò totius ſubſtantiæ eius intemperiem demonſtrat. Et 2. de ſympt. cauſis vltimo hæc habet: Apoplexia & epilepſia ob pituitoſi hůmoris in ventriculis cerebri coaceruati copiam gigni videntur: proinde horum ſymptomatum tum generatio tum ſolutio ſubitanea eſt: id quod in corporum intemperie fieri nulla ratione poteſt.

Auctoris ſententia.

Ego verò ita cenſeo de hac controuerſia ſtatuendum, verum & proximum morbum, vnde omnia ſymptomata apoplectica oriuntur, non alium eſſe, quàm obſtructionem ventriculorum cerebri, quæ quidem obſtructio eſt impedimento, quominus animalis vis ad partes corporis inferiores poſſit defluere. Etſi enim certum eſt, intemperiem cuiuſque partis actionem lædere: tamen vtcunque cerebrum inſigni intemperie laboret, vel etiam tumore præter naturam, niſi præterea ventriculi cerebri obſtruantur, numquam fieri poterit, quin ſpiritus animalis ad partes ſentientes deferatur. Sed præter obſtructionem equidem cenſeo minime eſſe alienum à ratione & doctrina Galeni (qui ſcribit de diff. morborum. 6. morbum ſæpe ex morbo fieri) ſi quis v. lit, in apoplexia alium quoque morbum ad ſubſtantiam cerebri pertinentem, ſtatuendum eſſe: imo vero aut difficultet, aut nulla ratione poteſt fieri, quin ſimul cum obſtructione ventriculorum, ipſa quoque ſubſtantia cerebri laboret frigida & humida intemperie, vnde humor generatur, ex quo obſtructio & fieri & foueri ſolet. Itaque morbus verus & proximus, à quo omnia pendent ſymptomata, eſt obſtructio ventriculorum cerebri, ſed fieri poteſt, imo fit neceſſario, vt hic morbus ab alio morbo, vel potius ab aliis morbis originem habeat, ſiquidem præter intemperiem cerebri forte etiam neque deſunt intemperies ventriculi & aliarũ partium, quæ ad faciendam obſtructioné ſunt accõmodatæ: ex quibus facile eſt intelligere Galen. ſibi conſentire, neque quidquam abſurdum docuiſſe.

Vtrum Apoplexia ſit morbus. Vtrum ſit morbus acutus.

Poſtremo ſunt duæ dubitationes de eſſentia apoplexiæ: altera, vtrum apoplexia ſit morbus, an ſymptoma: altera, vtrum ſit morbus acutus, an diuturnus; ſiquidem vtrique occaſionem præbet Galen. qui apoplexiam modo inter morbos, modo inter ſymptomata recenſet, & licet frequenter apoplexiam morbum acutum pronunciet, tamen aliquando inter morbos diuturnos illam reponit 6. *apho.* 37. inquit: Eodem modo & ſanguinis ſpuitionem, & morbum comitialem, & apoplexiam, & melancholiam, & alios id genus morbos diuturnos hac euacuatione ſanauimus, &c. quæ tandem ſententia habetur in lib. quos & quando.

Sed breuiter reſpondeatis ad primam, ſi conſiderentur actiones læſæ, priuatio ſenſus & motus, nec non detentio principum facultatum, apoplexiam inter ſymptomata reponendam eſſe: ſin autem conſideretur cauſa horum ſymptomatum, nimirum obſtructio ventriculorum cerebri, iure eam quoque inter morbos poſſe numerari. Ad ſecundam reſpondeatis. Galen. reponentem apoplexiam inter morbos diuturnos, conſideraſſe apoplexiam quæ hominem non interficit, hæc enim reuera cum maiori ex parte in paralyſim degeneret, longiſſima eſt affectio, & frequenter hominem vſque ad mortem comitatur: quæ reſponſio rei naturæ & experientiæ maxime conſentit: etſi non ignoro, Iulium Alexandrinum aliter hanc controuerſiam diſſoluere.

Diff. I.

Differentiæ apoplexię ſunt varię, ac primum eſt differentia tradita ab Hip. 2. *aph.* 42. Apoplexia alia fortis, alia debilis: quo loco Galen. quatuor apoplexię differentias, ac veluti gradus conſtituit, tres apoplexię fortis, vnam vero apoplexię debilis. Prima eſt, quando ſimul cum ſenſu & motu ipſa quoque perditur reſpiratio quæ omnium eſt acutiſſima, & maxime lethalis. Secunda eſt, quãdo æger reſpirat quidem, ſed magna vi, atque hęc pariter eſt valde pernicioſa ſed minus priore. Tertia differentia eſt, quando ægri facilius reſpirant, ſed tamen inęqualem inordinatamque & intermittentem reſpirationem habent, quę item vehemens eſt, neque caret periculo, ſed minus quam duę priores. Quarta eſt differentia apoplexię debilis, in qua reſpiratio aliquem ordinem ſeruat, quę quidem, vt placet Galeno, curationem recipit, ſi omnia probe adminiſtrentur, quę ad illius curationem pertinent, tametſi Hip. doceat, neque hanc facile curari.

Apoplexia fortis tres gradus.

II. Differ.

Deinde ſunt differentiæ à cauſis, inter quas, conſenſu omnium, humor frigidus, craſſus & pituitoſus principem locum obtinet: ſecundo eſt melancholia, cuius item mentionem facit Gale. 6. *aphor.* 56. Apoplexię fiunt quidem propter humorem pituitoſum, ſed fiunt quoque propter humorem

rem melancholicum, quoniam vtrique communis eſt craſſitudo: tertio eſt ſanguis, qui pariter ſi confertim in ventriculos irruat, apoplexias ſolet efficere: de quo habetis teſtimonium Gal. de ſang. miſſ. 5. vt certe mirum ſit, quomodo Fernelius aduerſus tam aperta Hip. & Galen. teſtimonia, nec non rei naturam, audeat aſſeuerare, apoplexiam neque ex melancholia, neque ex ſãguine generari. Sed nonnulli quęrunt, vtrum apoplexia ex flaua bile fieri poſſit? Quibus reſpondeatis, huiuſmodi humorem ſuapte natura tenuẽ & mobilem, addo & acrem eſſe, adeo vt perpetuo naturam ad ſui expulſionem ſtimulet, antequam toti ventriculi repleantur, proptereaque aut nunquam, aut raro apoplexiam efficere: itaque cum Galeno tres tantummodo humores frequentiſſime, pituita, nonnunquam melancholia & ſanguis apoplexiæ cauſæ materiales ſtatuendæ ſunt. Cauſæ externæ ſunt illæ omnes, quæcunque ex temperamento, ætate, aëris conſtitutione, ſtudiis, & alia ratione multos craſſos & lentos humores poſſunt gignere: verum præter humores Auicen. alias duas cauſas affert: alteram vaporem vel malam qualitatem petentem cerebrum: alteram intemperiem cerebri frigidam ſine materia, quæ cerebri vẽtriculos cogat, vel vt loquamur cum Auicen. cap. 1. & 3. 1. doc. 5. cap. 4. ſtipet & inſpiſſet ventriculos cerebri: ſed neutra poteſt conſiſtere. Ac primum quod inquit de mala qualitate, hæc potius contractionis quàm obſtructionis cauſa eſt, ad quã contractionem cõuulſio vniuerſi corporis quæ epilepſia eſt, ſequitur: quare Auic. cauſas apoplexię cum cauſis epilepſiæ videtur confundere.

Auicen. reprehenſio.

Deinde altera quoque cauſa manifeſtè eſt falſa, & contradicit Galeno, qui vt ſupra notauimus, 3. *de locis aff.* 7. expreſſe docet, apoplexiam ex humore craſſo fieri, minime ex intemperie: vnde idem ſcribit Galenus in libro de differ. morborum. 5. nonnullos ex nimio frigore quippiam ſimile apoplexiæ, non apoplexiam perpeſſos fuiſſe.

III. Differ. Præterea Auicen. in fine capitis, cuiuſdam differentiæ mentionem facit à tempore, vbi videtur affirmare, apoplexiam aliam periodicam, aliam non periodicam eſſe: qui tamen à pleriſque irridetur, cum reuera experientia demonſtret, apoplexiam frequentiſſime ſemel hominem inuadere, illumque aut interficere, aut ad paralyſim deducere. Sed videant iſti ne ſimul quoque Galenum cum Auic. irrideant, qui in lib. de ſang. miſſ. 7. poſtremis verbis, exponens apho. Hip. Quibuſcunque ſectio venæ aut purgans medicamentum conuenit, iis vere aut ſanguinem mittere, aut purgans, &c. enumeranſque plures morbos, à quibus homines præſeruantur hac purgatione tempore veris, ita habet: Cæterum quæ de iſtis dixi, hæc tibi de omnibus, qui prædictis paulo ante morbis, nempe morbo comitiali, apoplexia & ſimilibus corripi apti ſunt, intelligenda. Et paulo ante dixerat: ſimiliter & iis qui facile in morbum comitialem & apoplexiam incidunt, &c.

IV. Differ. Poſtrema reſtat differentia apoplexiæ: namque alia fit capite primò laborante, obſtructis ventriculis cerebri, qualis iam deſcripta eſt, alia fit per conſenſum partium inferiorum, ac maxime earum quæ ſpiritui animale alimentum ſuggerunt. Pro quo ſciendum eſt, ex Galeno de vſu partium a. naturam in ventriculis cerebri animalem ſpiritum continere, atque illi à corde, mediantibus illis vaſis quæ inſignem plexum, rete mirabile vulgo dictum, conſtituũt, calorem & vitalem ſpiritum aſſidue ſubminiſtrari, quo ſpiritus animalis, alioqui admodum tenuis & facile ſolubilis, continue poſſit regenerari & conſeruari: quamobrem ſi contingat, vt arteriæ plexum illum conſtituentes, obſtruantur, & impediantur, quo minus ſpiritus vitalis ad ventriculos cerebri poſſit deferri, tunc neceſſario ſpiritus quoque animalis, deficiente illius alimento, deſtruitur ac deficit, quo deficiente neceſſario deficiunt actiones cerebri, homo priuatur ſenſu & motu, & apoplexiam incurrit: ex quo factum eſt, vt hæ venæ & arteriæ, ſpiritum vitalem in cerebrum deferentes, à Medicis iugulares, ab Arabibus guidez, à nonnullis apoplecticæ vocentur, quod illis apprehenſis, Ariſtot. Gal. cæterique philoſophi & medici doceant, experientiaque confirmet, homines veluti attonitos ſtatim corruere. Hanc apoplexiæ differentiam, quam multi recentiores prætermittunt, non prætermiſit Hip. 4. de ratione victus 23. vbi inquit: Quod autem quis repente obmuteſcat, id venarum interceptiones occluſioneſque faciunt: ſicut hæc ſententia explicatur à Galeno eo loco, & de cauſis morborum 3. Neque eam prætermiſit Auicena, qui inquit, in apoplexia fieri obſtructionem aut in meatibus ſpiritus ex cerebro, aut in meatibus ſpiritus ad cerebrum. Itaque obſtructis huiuſdi vaſis fit apoplexia per conſenſum, atque eo quidem conſenſus genere, quando ad certam corporis partem non tranſmittitur quod deberet tranſmitti.

Signa. Signa nonnulla futuram apoplexiam demonſtrant, nonnulla præſentem indicant, nonnulla ſingulas differentias demonſtrant. Quod ſi quis ſimul cupiat intelligere ea quoque ſigna, quibus apoplexia, epilepſia, catos, catalepſis, catochos, ſyncope, vteri præfocatio, diſtingui inter ſe poſſunt, is conſulat Galen. 4. *de locis aff.* 2. qui illa omnia perſequitur accuratiſſime.

Cæterum etſi apoplexia nullis præcedentibus ſignis ſoleat ſubito hominem inuadere: tamen quandoque nonnulla eam præcedunt ſigna, & ſunt huiuſmodi: capitis dolores, grauitates, ſomni profundi, tinnitus aurium, vertigo, motus atque omnium ſenſuum pigritia, tremor vel metus corporis, vel partis, in ſomno ſtertor & ſtridor dentium, corporis vniuerſi, & in primis partium extremarum frigus inſolitum.

Signa autem pathognomonica ſunt manifeſta, priuatio ſenſus & motus, cum detentione principum facultatum, adeo vt ægri tanquam mortui viuant. Sic ſigna differentiarum facile poſſunt intelligi, & primùm eam diximus differentiam ex magnitudine vel paruitate, potiſſimùm ſumi ex maiori vel minore reſpirationis læſione, quæ ſententia eſt Gal. 3. *de locis aff.* 10. 2. *apho* 42. Itaque in forti apoplexia reſpiratio videtur omni ex parte aboleri, vt opus ſit vel nitido ſpeculo, vel vaſo pleno aqua ori ventriculi impoſito, vel aliter experiri, an æger viuat, nec ne? in qua ambiguitate vult Auicen. ægros non eſſe ſepeliendos, ante horam 72. De hac re eſt differentia Conciliatoris 182. De ſignis pariter quæ accipiuntur ex cauſis, & quæ ſingulorum humorum, pituitæ melancholiæ & ſanguinis copiam poſſunt demonſtrare, in tractatione de dolore capitis actum eſt.

Signa apoplexiæ per conſenſum, obſtructis venis & arteriis ſpiritum vitalem in cerebrum deferentibus, ex præcedentibus morbis partium inferiorum facile colligi poſſunt, prætetquam quod vaſa vtrinque in collo, qua parte recta vſque ad caluariæ baſim feruntur, longè turgidiora apparent.

Curatio. In curatione apoplexiæ illæ nobis ſeſe offerunt indicationes, quę generaliter offeruntur in quouis morbo, qui ex fluxione originem habet: itaque

prima indicatio ad totius corporis vacuationem, ſecunda reuulſionem, tertia ad repulſionem, quarta ad reſolutionem & corroborationem pertinet.

Vtrum repellentia conueniant.

Sed ſtatim oritur dubitatio, vtrùm in apoplexia conueniant repellentia medicamenta: ſiquidem & difficile, & periculoſum videtur, craſſum & frigidum humorem cerebri ventriculis adhærentem repellere: vnde Paulus, Auicenna, & multi, hanc indicationem prætermittunt. At verò ſi Galeni doctrinam ſequamur, qui docet materiam, qualiſcumque ea fuerit, fluentem à capite, repellendam eſſe, vtique negandum non eſt omnino, quin repellentia quoque poſſint conuenire: quare inter cæteros Rhaſes, & Aëtius oxyrhodinum inſtituunt.

Prognoſticis.

Vtrùm iis indicationibus liceat ſatisfacere, memoria tenenda eſt ſententia Hip. fortem apoplexiam nulla ratione poſſe ſanari: vnde ex Galeni ſententia huiuſmodi ægroti ſolis prognoſticis ſunt relinquendi: & hinc eſt illud Meſue; *Caue ne malarum ægritudinum curationem ſuſcipias ne mali medici nomen adiſpiſcaris.* Auicenna tamen contrarium docet, qui ſcribit plurimos apoplecticos omni reſpiratione priuatos, neque quicquam à mortuis differentes ſe vidiſſe, qui ſanati ſunt, & reuixerunt. Si autem apoplexia non fuerit adeo fortis, vt aliqua ſpes ſalutis ſuperſit, tunc licet purgationem aggredi: ac primum ad totius corporis

Vena ſecāda.

vacuationem, occurrit ſectio venæ, quæ omnium conſenſu non ſolum recipitur, ſed etiam tantopere probatur, vt omnes fateantur, in hoc potiſſimum præſidio totum ſalutis momentum conſiſtere. Et ſi quis obiiciat in apoplexia pulſus languidos, atque hinc colligat, vires non tantum conſtare, vt poſſint ſectionem venæ perferre: huic reſpondet Gal. 4. *de cauſis pulſ.* 19. in apoplexia tantùm grauiſſima, in qua natura planè ſuccumbit, pulſus languidos, paruos, celereſque reddi: at verò in leuiori apoplexia, dum natura moderatè affligitur, neque eam multum ſuperauit morbus, nullam in pulſibus inſignem mutationem, neque in magnitudine, neque in cæteris differentiis reperiri.

Quæ vena incidenda.

Itaque ſi principali ſcopo, morbi nimirum magnitudini, alteri duo ſcopi, ætatis & virium coniungantur, ſine mora impoſito clyſtere, ſtatim ſanguis detrahendus eſt. Sed quænam vena eſt incidenda? Rhaſes & cum eo nonnulli Arabes ſectionem venarum inferiorum probant, vt puto, gratia maioris reuulſionis: contra autem Hipp. 4. *de ratione victus* 14. iubet internam brachij dextri venam ſecare: de qua Galenus in com. hæc habet. *Velociſſimè & plurimum ex iis, quæ principes ſunt, partibus, ea vena corpus vacuat, ac ob id Hipp. in acutiſſimis morbis ad eam confugit.*

Quamobrem mea ſententia, venæ ſuperiores ſecandæ ſunt, aut cephalica, quæ capitis; aut baſilica, quæ iecoris, & corporis vniuerſi; aut communis, quæ vtriuſque rationem habet. Rhaſes iubet ſecari venas iugulares; ſed inciſio harum venarum hoc tempore ignoratur, tum propter alias rationes, tum maximè quod fluens ex illis ſanguis aut difficulter, aut nulla ratione poſſit cohiberi. Alij ſecant venas frontis, venulas naſi, aurium, ſub lingua: quæ omnes rationes mittendi ſanguinis non debent improbari, ſi modò opportunè & poſt generalem vacuationem fiant.

Quantitas ſanguinis.

De quantitate dubitatio eſt: ſiquidem Auicenna & Meſue, copioſam ſanguinis miſſionē: Aëtius verò parciorem requirit, quæ ſatis ſit humores commouere, minimè virtutem diſſoluere, & calorem naturalem extinguere. Ego verò cenſco, hac in re nihil certi poſſe determinari, ſed ſanguinem vel parcè, vel copioſè mittendum eſſe, habita conſideratione plenitudinis, habitus corporis, ætatis, & aliarum ſimilium rerum. Cæterum ſi propter vires aut aliud impedimentum non liceat venam ſecare, quidnam agendum? Communiter practicantes alterutrum faciunt, vel apponunt hirudines ad hæmorrhoidas, vel ſcarificatis cucurbitulis vtuntur: de quibus duobus præſidiis, quoniam aliàs ſatis diximus, id vnico verbo repetendum eſt, ſi hæmorrhoides fuerint retentæ, ac maximè ſi apoplexia ex melancholia oriatur, pariter ſi tantummodo crura ſcarificentur, neutram huiuſmodi vacuationem reiiciendam eſſe.

An in principio purgātia conueniant.

Ad indicationem pertinent vomitus, clyſteria, glandes acriores: ſed ante omnia purgantia medicamenta videntur conuenire, quæ quidem in hoc morbo non ſolum à vulgaribus medicis minorantibus, ſed etiam ab aliis qui minorantium dogmata oppugnant, recipiuntur: ex quibus eſt Fuchſius, qui cum multis in locis ex propoſito oppugnet ſententiam illorum, qui principio morborum purgantibus medicamentis vtuntur, tamen in ſuis commentariis in primum de criſibus 9. inter cæteros morbos excipit apoplexiam, in qua, ille inquit, cum morbus ſit acutiſſimus, ridiculum foret coctionem expectare: & ita omnes vtuntur medicamentis validiſſimis. Verùm de hac opinione, quæ nulla ratione poteſt mihi probari, aliàs agemus.

Si verò quis obiiciat Auicennam, qui vtitur pilulis de euphorbio, iam diximus aliàs, Auicennam frequenter in principio morborum vti purgantibus medicamentis: à quo tamen hac in parte cogimur diſſentire: attamen ille ſibi reſpondet in fine capitis, vbi inquit, apoplexiam & paralyſim conſtringere meatus ad ipſas peruenientes, neque medicamenta multum proficere.

Reuellentia.

Ad ſecundum indicationem pertinent omnia reuulſionum genera, ligaturæ validiſſimæ, frictiones extremarum partium cum rebus acerrimis, vt cum ſale, aceto, ſucco ſcillitico, & ſimilibus, cucurbitulæ, ac potiſſimùm ſcarificatæ de quibus inquit Meſue; *Crura & pedes ventoſari facias, & trahe quantum potes ad oppoſitas partes.* Sunt pariter veſicatoria, ſed inter cætera omnia, clyſteria & glandes acriores, inſignem prærogatiuam obtinent. Illud tamen non eſt prætermittendum, nonnullos familiariter vti conſueuiſſe clyſteribus ex vinis generoſis, romania, maluaſia, & ſimilibus, quæ quidem mihi nequeunt probari, quod eorum vapores facile ad caput, non ſine periculo inſigni poſſunt attolli.

Clyſteres ex vino improbantur.

Repellentia.

Ad tertiam indicationem Rhaſes & Aëtius oxyrhodinum inſtituunt, quod tamen mea ſententia non ex ſolo oleo roſato & aceto, ſed aliis magis temperatis medicamentis eſſet conficiendum: vt ex oleo chamæmelino, & modico caſtoreo.

℞ *Olei roſati complet.* ℥. iij.
Chamæmelini ʒ. j. ß.
Aceti ℥. ß.
Caſtorei ʒ. j. *Miſc.*

Sed forte occaſio vtendi oxyrhodino in apoplexia admodum breuis eſt: ac momento temporis tranſit principium, quo tempore ſolum conuenit oxyrhodinum, auctore Galeno de totius morbi temporibus.

Repellens. Roborantia caput, & reſoluentia pituitam.

Poſtremò reſtat reſolutio materiæ, quæ in capite continetur, ad quam indicationem ſunt accommodata interiùs, diambra, diamoſchum, diacalamenthum, conſerua betonicæ, ſaluiæ, diāthos, confectio anacardina, theriaca, mithridatium: ſed cæteris omnibus caſtoreum ab omnibus anteponitur.

nitur. Exteriùs ſunt odores, ſuffumigia ex galbano, caſtoreo, opopanaco: ſunt errhina, gargariſmata, ſternuratoria, innnctiones palati: quibus tamen non niſi in declinatione eſt vtendum. Præterea ſunt irrigationes capitis, fomenta, inunctiones, emplaſtra ex medicamentis ealidioribus, oleo liliorum alborum, irino, nardino, rutaceo, ſpicæ, & tandem ex caſtereo & pyrethro, quæ omnia raſo eapite debent adminiſtrari. Rhaſes probat ſartaginem candentem à longe capiti impoſitam: ſic enim putat capiti calorem conciliari; hnmores eraſſos minui, atque in ventrieulis diſſolui. Poſtremò autem ad ſynapiſmos, cauteria & ferri candentis vſtionem licet deuenire, vt variis, moltis & efficacibus præſidiis, ſi fieri poteſt, tam atrox morbus ſuperetur.

Victus ratio. Victus ratio ſit tenuiſſima cùm morbus ſit acutiſſimus, ac ſtatim extremos babeat labores: itaque apoplectico non alia ſunt exhibenda, quàm mulſa, oxymel, mel roſaceum, ſyrupus de ſtœcade, & ſimilia, quæ quidem non ſolum alendo, ſed etiam attenuando, abſtergendo, incidendo humores craſſos poſſunt prodeſſe. Poſt diem quartam, ſi morbus aliquo modo remittatur, conueniunt alimenta boni ſucci, facilis coctionis & diſtributionis, ſed tamen quæ ſuapte natura & præparatione extenuandi vim babeant.

Exemplum.

Caſus. Socrates annorum 40. vel 50. corripiatur apoplexia, Medicus ad illios eurationem acceſſitus omnium primum debet eius reſpirationem animadoertere, quæ ſi fuerit aut abolita, aut difficilis, ſtatim rei difficultatem ſummam & periculum ſummum indicabit, & ita à generoſis remediis abſtinebit: ſi verò reſpiratio oon multùm ſit aliena à naturali, ac morbus non videatur omni ex parte lethalis, ſine mora impoſito elyſtere acriore, alui lenitionem procurabit.

Clyſter. acriu.

℞. *Flor. Chamomillæ,*
Rutæ,
Centaurij minoris, ana M. ß.
Pulpæ colocynthidos ʒ. j. ß.
Seminum aniſorum,
Cymini, ana ℥. j. Fiat decoct. ad conſumptionem medietatis.

℞. *Prædictæ decoctionis lib. j.*
Mellis roſati,
Olei chamomillini completi, ana ℥. iij. M.

Quod ſi cupitis elyſtere acrius, addatis vel electuarium diaphœnicon, vel hieræ diacolocynthidos ℥. j. Protinus reddito elyſtere, incidenda eſt vena baſilica dextri brachij, ſanguiſque moderatè mittendus ad ℥. vj. Eodem temporis momento ad præſidia reuellentia confugiendum eſt: itaque Socrati fiant frictiones validiſſimæ, ligaturæ extremarum partium, repetatur elyſtere, vel eius loco repetentur glandes acriores.

Suppoſitorium.

℞. *Specierum hieræ ſimplicis ʒ. j.*
Pulpæ colocynthidos,
Agarici, ana ʒ. ß.
Salis gemmæ ℈. ß.
Mellis q. ſuff. M. pro duabus glandibus.

Poſt paucas horas incidatur vena cephalica, ſanguiſque mittatur ad ℥. iiij. ac ſine intermiſſione modò vno, modò altero præſidio reuellente vtendum eſt; inter quæ veſicatoria nullo modo ſunt prætermittenda, quæ non ſolùm extremis partibus, pedibus & manibus, ſed etiam ſuperiorib. apponenda ſunt: hoc tempore naribus admoueantur, quæ poſſint humores craſſos ventriculis cerebri impactos attenuare, diſſoluere, Socratémque excitare. Exempli gratia, caſtoreum, galbanum, & ſimilia.

Interea tranſacta vna vel altera die, morbi conatus obſeruandus eſt: quod ſi liceat aliquam Socratis ſalutem ſperare, deinceps ad gargariſmata, maſticatoria, inunctiones palati, ad capitis inunctiones, lotiones, emplaſtra, cauteria deueniendum eſt: ſic per os danda ſunt magna antidota, confectio anacardina, theriaca, mithridatium.

Victus ratio vſque ad quartam non alia ſit, quàm mulſa, aut panis ex aqua, aut tenuiſſimo iure coctus: tranſacta quarta iam licet ad magis nutrientia alimenta deuenire, & illa perſequi, quæ totam eurationem poſſunt abſoluere. *Victus ratio.*

Capvt XIV.

De Sopore.

SOpor ab Arabibus *Subeth* appellatur, & definitur ab Auic. ſomnus longus, profundus, & à quo ægri difficulter poſſunt excitari Et eſt *Subeth* Arabum idem malum, quod Græcis *caros*, ſiquidem eadem planè ratione atque iiſdem verbis, quibus Auicenna ſuum *Subeth*, Galenus *Caron* deſcribit 2. *pror.* 21. eſſe videlicet longiorem, profundiorem, ægreque excitabilem ſomnum. Sed qualiſnam eſt hic affectus præter naturam? Sine dubio eſt ſymptoma actionis læſæ.

Si verò quæras qualeſnam in caro actiones lædantur? Gal. reſpondet *in lib. de ſym. diff.* 3. ſolam imaginationem prorſus auferri: *Imaginationis*, ille inquit, *hæc veluti quædam eſt reſolutio, quæ caros & detentio nominatur.* Veruntamen 4. *de locis aff.* 2. addit, caro laborantes ſenſus & motus expertes decumbere, nequaquam tamen reſpirationem lædi: ac rurſum 2. articulis 20. ſcribit, homines in caro neque ſentire, neque moueri, neque intelligere, ſed & rationem, & memoriam, & ſenſum, & motum, prorſus corrumpi. Ex quibus Gal. locis licet nobis cari definitionem colligere; quòd ſit ſomnus profundus, diuturnus, difficulter excitabilis, in quo vniuerſæ actiones animales, motrices, ſenſitiuæ principes, planè auferuntur, ſola ſeruata reſpiratione. *Quæ actiones lædantur.* *Definitio.*

Statim occurrit dubitatio, quonam modo caros à cæteris affectibus ſoporificis differat, ac maximè ab prolexia? Namque ſi memoria repetamus, quæ de apoplexia diximus, vtique fatendum videtur, cari & apoplexiæ vnam atque eandem definitionem eſſe. Vtcumque autem huiuſmodi affectus videantur ſimiles, tamen neque deſunt rationes, quibus commodè alter ab altero diſtingui poſſit: quales differentias explicat Gal. 4. *de locis aff.* 2.

Etenim primùm reſpiratio in caro nequaquam læditur, in apoplexia autem reſpiratio maximè ſuffocat, adeo vt ægri perpetuò, non ſine maximo conatu poſſint reſpirare. *Differentia cari ab apoplexia.* *I.*

Secundò ſolutæ & finitæ apoplexiæ frequentiſſime ſuccedit paralyſis. Caro autem finito ſanitas magna ex parte ſolet ſubſequi. *II.*

Tertiò caros in malis muſculorum temporalium, & in morbis acutis fieri ſolet: apoplexia autem ferè ſine aliis morbis fit. *III.*

Quartò in caro ventriculi cerebri magis corpus aut cerebrum laborare conſueuit: in apoplexia verò corpus magis laborat. *IV.*

Poſtremò in caro equidem anterior pars capitis magis, in apoplexia autem vtraque pars, an- *V.*

terint & poſterior, malè afficitur.

Quumodo autem caros differat à lethargo, epilepſia, catalepſi & aliis eiuſmodi morbis, ex natura ſingulorum huiuſmodi affectuum & potiſſimùm accedente Gal. 4. *de locis aff.* 2. fit maniſeſtiſſimum.

Curatio. Cæterùm cum caros ex eiſdem fiat cauſis, frigida & humida cerebri intemperie, nec non frigido, craſſo, lento humore, ex quo iam diximus lethargum fieri, vterque affectus eadem ratione curandus erit, præterquam quod in caro ad maiorem inciſionem attenuationémque declinandum ſit.

CAPVT XV.

De Cathocho & Catalepſi.

ETſi hic morbus admodum rarò accidat, adeo vt Medici etiam ſeniores illum nunquam viderint, tamen de hoc aliquid dicemus. Multi opinantur has duas voces inter ſe differre: ſed mea ſententia vnum & eundem morbum ſignificant, neque quidquam differunt. Nam Gal. 3. *de locis aff.* 4. & 4. *de locis aff.* 3. Catochi & catalepſis tanquam vnius morbi mentionem facit & *libr. de pul. ad tyrones ad finem*, & 4. *de cauſis pulſ.* 16. hæc habet: *Catochorum pulſus, κατόχους enim & κατοχουμένους* Græci appellant, iuniores autem catochum & catalepſim nominant. Galeno ſubſcribis Paulus lib. 3. 10.

Defenſio Galeni. Quod ſi aliquando Galen. vocem catochi ad alios quoque affectus præter catalepſin videtur accommodare, de quo confuſionis genere Gal. ab Argenterio reprehenditur, id propterea fit, quòd veteres Medici huiuſmodi vocis proprietatem non ita exactè ſeruauerint, de quorum ſententia Gal. aliquando etiam loqui voluit: ſed propriè loquendo: iſtæ duæ voces: *Catochus*, & *Catalepſis* vnum atque eundem affectum ab vna eadémque cauſa ortum, vnis atque iiſdem ſymptomatibus præditum ſignificant: ſicuti altera ex parte, ſi minus propriè accipiantur, varios affectus, à variis cauſis ortos, variiſque ſymptomatib. differentes, ſolent ſignificare: quod Gal. demonſtrat apertiſſimè, qui ſcribit ad hunc modum 2. *pror.* 86. Propriè vocatos catochos; Archigenes & Philippus ſciunt eſſe eos, qui habent oculos apertos, non vt comatoſi & cataphorici clauſos: in iis enim humiditas cauſa eſt vitij, quæ robur neruorum diſſoluit: in illis autem catocho laborantibus, propter ſiccitatem læſio fit. Illa ergo affectio, quam Galenus & Græci propriè catochum & catalepſim vocant, occupatio, detentio, & deprehenſio Latinis dici poteſt. Medici vulgo congelationem vocant.

Definitio. Hic affectus definitur ab omnibus prope hunc in modum: Catalepſis ſeu congelatio eſt ſubita quædam detentio tum animi, tum corporis, in qua ægroti eam partium corporis figuram ſeruant, quam habebant quo tempore correpti ſunt, motumque & ſenſum in toto corpore amittunt. Quæ definitio videtur poſſe colligi ex Paulo, Aetio, & cæteris. Verùm ſi diligentet hæc res conſideretur, & ad Galeni doctrinam referatur, id quod nemo animaduertit, eſt falſa: etenim Galen. id tantum habet *de ſympt. diff.* 3. Catalepſim eſſe reſolutionem facultatis imaginatricis: prætereàque 2. *pror.* elegantem narrat hiſtoriam cuiuſdam adoleſcentis hoc morbo laborantis, ex qua colliguntur, quæ ad explicandam hanc ſententiam veriorem plurimum faciunt: ſeries eſt. *Quidam ex noſtris diſcipulis, cum aſſiduè ſe fatigaret, hoc malo eſt correptus: iacebat enim veluti lignum inflexus, rigidus, videbaturque oculis apertis nos intueri, ſed tamen nihil loquebatur: is quoque eodem tempore quo nos loqueremur, audire ſe dixit, quanquam non euidenter & clare; nonnulla item memoria tenens referebat, ſed omnes preſentes inſpicere dicebat, ita vt actiones quorundam recordatus exponeret: ſed neque loqui poſſe, neque membrum vllum mouere.* Hæc Galenus: ex quibus poteſt conſtare, in hoc ægroto motum quidem ſublatum fuiſſe, cum fuerit rigidus, neque aliquam corporis partem potuerit mouere, ſenſus autem minimè perditos, ſed tantum debiles atque imbecilles redditos fuiſſe, cum audiuerit viderítque, ac nonnulla memoria tenuerit, quamuis debiliter, neque euidenter audiret & recordaretur.

Hic notanda eſt ſententia Aetij, cui non videtur huiuſmodi ægrotis omnem motum auferri. Namque, inquit, illos quandoque eleuare manus ad caput, ac ſi aliquid moleſtum percipiant. Quæ ſententia repugnat Galeno, qui, vt diximus, ſcribit hoſce ægrotos eſſe rigidos, & omni motione deſtitutos.

Itaque ad mentem Galeni ita habendum eſt, catochum ſiue catalepſim propriè dictam, eſſe detentionem mentis & corporis, in qua motus tollitur, ſenſuſque hebetes & imbecilles redduntur.

Cauſa huius affectus ſtatuitur à Galeno intemperies frigida & ſicca cerebri, vel ſimplex, quæ ab externis potiſſimùm cauſis contrahitur, variis laboribus, cogitationibus, vigiliis, ſtudiis, & ſimilibus; vel intemperie cum materia itidem frigida & ſicca, qualis potiſſimùm eſt melancholia; quamobrem quæcunque ex temperamento, ætate, victus ratione, tempore anni, regione, & aliis id genus, poſſunt cerebrum refrigerare atque exſiccare, nec non frigidum & ſiccum humorem in corpore & capite coaceruare, catochi & catalepſis cauſæ ſtatuendæ ſunt. *Cauſa.*

Sunt qui præter humorem melancholicum velint hoc malum à pituita quoque vitrea prouenire: ſed iſti aduerſantur Galeno, quem videmus 2. *pror.* per humiditatem comatis & cataphoræ, ſiccitatem verò detentionis cauſam aſſerere: & adhuc planius 2. *apho.* 3. inquit, ſomnum fieri refrigerato cerebro, atque huiuſmodi frigiditatem cum fortis fuerit, mixtam quidem humiditati, lethargicas paſſiones, cum ſiccitate autem catalepſim & congelationes efficere.

Præterea Aetius addit quoque copiam ſanguinis, occupantis cerebrum, quod narrat eueniſſe cuidam adoleſcenti, multo ſanguine referto qui facta criſi per fluxum ſanguinis narium confertim, liberatus eſt. Sed neque hæc ſententia poteſt conſiſtere. Nam ſanguis cum ſit calidus & humidus, multo minus quàm pituita, quæ ſaltem frigida eſt, poteſt congelationem efficere: niſi dicamus pro Aëtio illum fæcem ſanguinis intelligere, quam ſciris non aliam eſſe quàm ſuccum melancholicum. Itaque Catalepſis neque ex pituita, neque ex ſanguine, ſed ex vno humore melancholico frigido & ſicco originem habet.

Signa huius affectus ſunt manifeſtiſſima: ægri toti rigidi atque immobiles ſunt, ſenſuſque debiles & ſtupidos habent; præterea in eadem figura permanent, in qua erant quando hoc modo corripiebantur, adeo vt imperiti exiſtiment, illos altioribus cogitationibus eſſe occupatos. *Signa.*

Morbus ſicut rariſſimus, ita acutiſſimus eſt, ac præcipuè in ſenibus; adeo vt vel difficillimam vel nullam curationem recipiat. *Prognoſtic.*

In

Curatio

In curanda catalepſi, ſi fuerit intemperies cum materia frigida & ſicca, iam morbus pendet ex fluxione bomorum: quamobrem nobis ſeſe offerunt illæ indicationes de quibus ſæpe diximus.

I. Indicatio.

Ex prima igitur indicatione, quæ ad communem totius corporis vacuatiooem pertinet, conueniunt acria clyſteria: ſed ante omnia ſanguinis miſſio & vtilis & neceſſaria cenſenda eſt, dummodo per ætatem & vires, liceat ſanguinem mittere, etſi pleriqoe in hoe & cæteris morbis frigidis ab boc temedio abborrent. Secanda autem eſt vena cephalica, ſanguiſque moderatè detrabendus, niſi inſignis corporis plenitudo contrarium perſuadeat.

Vena ſecanda

[illegible] [illegible]ntia [illegible]obātur.

Purgantia medicamenta nullo modo conueniunt, quod materia non ſolum ſit cruda, ſed etiam quàm maximè tebellis, vt ſioe multa violentia magnoque periculo trahi non poſſit.

II. Indic.

Ex ſecunda indicatione omnia teuulſionum genera conueniunt, ſed inter cætera io morbo melancholico apertio hæmotthoidum, ac potiſſimùm ſi antea fuerint retentæ, magnam habet prærogatiuam.

III. Indic.

Ex rertia indicatione conueoit oxyrhodinum, quod tamen Paulo auctore,æſtare frigidum,hyeme tepidum apponendum eſt: & prætetea, propter periculum ſiccitatis, parcè admodum acetum recipiat. Et ſi oleo roſaceo, exempli gratia permiſceretur oleum amygdalarum dulcium, id mea ſententia optimum foret.

Oxyrhodinum.

℞. *Olei roſati complets* ℥. *iij.*
Amygdalarum ducium recent. ℥. *j.*
Aceti ʒ. *ij. Miſc.*

IV. Indic.

Poſtremò ad illa præſidia deuenieodum eſt, quæ poſſunt diſſoluere reliquias materiæ, intemperiem emendare, & eerebrum corroborare: qualia ſunt interiùs, conſerua borraginis, bugloſſæ, diambra, lætificans Gal. rheriaca, mithridarium, &c. Exteriùs inunctiooes ex oleo liliotum,chamæmelioo, amydalarum dulcium, lotiones ex radicib. alrheæ, ſtœchade, ſerpillo: vnguenta, martiatom, dialthæa, & ſimilia: in quotum quidem medicamenrorum adminiſtratione, tam interiùs, quàm exteriùs id diligenter caueodum eſt, ne maiorem capiti ſiccitatem introducamus.

Caput XVI.

De Paralyſi.

Definitio.

Παράλυσις Græcè, Latinè reſolutio, eſt priuatio ſenſus & motus, in vna vel plnribus corporis partibus, adeo, vt qoæ laboranre corpore vniuerſo apoplexia dicitur, eadem laboranre parte determinata paralyſis nominetur: quæ doctrina eſt Gal. 3. *de locis aff.* 7. etſi Cornelius Celſus *lib.* 3. 28. ſcribit, vrtumque huiuſmodi affectum, & particularem & communem, ſuo tempore nomine paralyſis appellarum fuiſſe. Nomen dedoctum eſt à ſymptomate, vt notat Galenus 2. *metho.* 2. Medici ferè omnes Græcum nomen retinent, & paralyſin vocant.

Definitionis explicatio.

Iam ſingula in definitione poſita conſiderabimus. Et quod primò Paralyſis dicitur priuatio ſenſus, omnes & bene interpretantur ſenſum tactus, qui proprie & per excellentiam ſenſus dicitur, quod Ariſtoteles & Philoſophi doceant, illum cunctis animalibus neceſſariò ineſſe: ſiquidem certum eſt, ſimul reliquos ſenſus non aboleri. Quo loco notandum eſt ex Auerr. 3. *colliget.* 3. ſenſum tactus in toto corpore nmni ex parte, ſine animalis interitu non poſſe auferri; eundem verò in vna tantum corporis particula poſſe aboleri, propterea quia conſeruaro hoc ſenſu io cæteris partibus, adhuc animal integram animalis formam retinet.

Qui motus auferantur. Dubitatio.

Porrò dicitur priuatio ſenſus & motus, cum motus ſuit duplices: quidam naturales, quales ſunt pulſus arretiarum: quidam voluntarij, quales per muſculos perficiuntur;nemo dubitat quin in paralyſi voluntarij motus auferantur. Sed de motibus oaturalibus dubiom eſt. Namque ex vna parte, ea membra quæ motu naturæ taorummodo mouentur, cum motum illum non recipiant à cerebro & neruis, non videntur poſſe eundem perdere: ex altera autem parte experientia confirmat, quaſdam huiuſmodi partes, exempli gratia, veſicam & inteſtina, in paralyſin ſæpenumera incurriſſe, adeo vt neque lotium, neque alui excrementa deponi potuerint. Ego verò cenſeo, in paralyſi vnos motus voluntatis amitti. Nam cum morus animalis edatur & perficiatur abſque muſculis & neruis, ſine quorum læſiooe paralyſis uon poteſt fieri, omnis ratio colligit, paralyſin propriè ad motus voluntarios pertinere.

Quatenus ad propoſita exempla pertinet, equidem reſponderem, motum veſicæ & inteſtinorum non ſimpliciter naturalem, ſed ex duplici motu, & naturali, & voluntario eſſe, & duplici inſtrumento vti: ſiquidem anatomici docent, ventris exonerationem fieri & à fibris tranſuerſis inteſtinorum, quarum motus eſt naturalis: & à muſculis abdominis: ſic mictionem fieri & à fibris, & à maſculo ceruicis veſicæ: vnde ſtatuendum eſt, mea ſententia, huiuſmodi partes paralyſi non laborare, niſi laborantibus muſculis & neruis, quos certum eſt ad motus voluntarios pertinere. Notandum autem ex Gal. 3. de locis aff. ad finem, paralyſin de motus potiſſimùm amiſſione dici, vt parres quidem, quæ ſenſum perdiderunt, ſenſus expertes ſint, reſolutæ verò nequaquam dici conſueuerint: quanquam ſunt nonnulli, qui etiam hoc malum ſenſus reſolutionem nominant.

Repetitio.

Itaque concludendo hanc partem, paralyſis non eſt immunitio, non deprauatio, ſed priuatio, non omnium ſenſuum, ſed ſenſus tactus; non omnium motuum, ſed motus voluntarij; non in toto corpore, ſed in vna vel pluribus corporis partibus.

Differ. I.

Differentiæ ſunt quamplurimæ: & primùm à loco, de quib. loquitur Galen. 2. *de locis aff.* 7. Paralyſis quædam in altera corporis parte, vel dextra, vel ſiniſtra contingit. quædam in aliquo determinato mẽbro accidit: nam & tota manus, & totum crus nonnunquam reſoluitur, nec non ſolus in crure pes, & quæ ſub genu ſunt, quæque in totius manus membro reperiuntur, atque hæc quidem paralyſis illius partis dicitur. Si quis verò rationem quærat, propter quam vna pars magis quam cæteræ paralyſi laboret? is debet dediciſſe ex anatome, quod omnium animantis partium vnluntario motu præditarum, quæ ſub ceruice ſunt, nerui motorij ex ſpinali medulla originem babent: vnde pro varia origine & propagine neruorum, qui ad varias corporis partes feruntur, (de quib. tum cæteri anatomici, tum maximè Galenus 1. *de ſympt. cauſis* 5. 3. *de locis affect.* 1. tractat diffusè) ſumma cum ratione fit, vt modò vna, modò altera pars laboret. Quamobrem verò totius corporis duntaxat pars dextra, ſiniſtra incolumi, vel contra pars ſiniſtra, dextra illæſa,

Vnde dextra vel ſiniſtra paralyſis

nonnun

nonnunquam paralyſi corripiatur, id ſanè admodum difficile videtur, cum nulla in ſpinali medulla appareat manifeſta diuiſo, vt vna pars magis quam altera lædi poſſit: vnde Auicenna hanc rem ad miraculum refert, qui ſcribit, naturam præcepto ſui creatoris eam partem diſcernere, & efficere quod homines ſatis nequeant intelligere. At verò ſi nos memoriâ repetamus, quantâ diligentiâ natura dextra a ſiniſtris ſeiunxerit, non ſolum in animalibus, ſed etiam in ſeminibus ita gemina conſtituens omnia, vt membrana non ſeparentur ad vnitatem indiuidui, neque tamen facilè communicent & conſentiant ad durationem: vtique non tam difficile erit intelligere, tametſi ſpinalis medulla eam commodam diuiſionem non recipiebat, tamen ſingulas partes dextraſque à ſiniſtris ſeparati, vt vna laborante, altera ſuperſtes & incolumis poſſit conſeruasi. Ex quo Hipp. & Gal. tantopese laudant criſes & vacuationes ſeruata rectitudine partis laborantis, quia hinc certum eſt naturam bene agere, noxioſque humores vtiliter euacuare.

II. Differentia. Secundò ſunt differentiæ à magnitudine paralyſis; alia eſt magna, in qua planè eſt perditus ſenſus & motus; alia eſt leuior, in qua ſenſus & motus non prorſus ſunt deperditi: etſi propriè loquendo, hæc poſtrema differentia potius ſtupor, quam paralyſis debeat dici. Nam ſicuti docet Galenus 1. *de ſympt. cauſis* 5. Pasalyſis in eodem genere eſt, quo ſtupor, ac ſolùm magnitudine differt: ſiquidem eodem Galeno auctore 2. *de locis affect.* 1. ſtupor ſenſus & motus difficultatem affert, paralyſis autem ſenſum & motum omni ex parte ſolet auferre.

Stupor. *III. Differentia.* Tertiò ſunt differentiæ à tempore, principio, augmento, ſtatu & declinatione. Præterea paralyſis alia eſt antiqua & confirmata, quæ nullam recipit curationem: alia recens eſt & nondum confirmata, quæ, etſi non facile, curationem tamen admittit.

IV. Differentia. Quartò apud nonnullos ſunt differentiæ à modo affectus: paralyſis alia eſt, in qua amittitur ſenſus ſeruato motu: alia contrà, in qua amittitur motus ſeruato ſenſu: alia in qua amittitur vtrumque, & ſenſus & motus. De quibus differentiis atque earum cauſis tractat Galenus 1. *de ſympt. cauſis* 5. & 1. *de locis aff.* 6. Sed fortaſſe huiuſmodi differentiæ nullæ ſunt, neque paralyſi conueniunt, in qua iam ſtatutum eſt, ſenſum & motum neceſſariò auferri: neque Galenus locis propoſitis de iis ſermonem habet, qui ſimpliciter eam quæſtionem mouet, cur interdum motus ſeruato ſenſu, interdum ſenſus ſeruato motu, aboleatur.

V. Differentia. Quintò ſunt differentiæ à modo generationis; paralyſis alia primò incipit, neque aliis ſuccedit morbis: quædam non primò incipit, ſed aliis ſuccedit morbis: quod euenit, quotieſcunque materia ad neruos tranſmittitur, vnde impedita facultate, quo minus poſſit in partem deferri, illius partis paralyſis generatur. Huiuſmodi autem morbi, in quibus paralyſis ſolet ſuccedere, ſunt plurimi, ſed apoplexia principem locum obtinet, quæ, vt diximus frequentiſſimè ſolet in paralyſin terminari, & hæc quidem paralyſis, vt notat Gal. 4. *de ratione victus* 28. & 1. *epid.* 2. 59. ſpeciatim paraplegia nominatur: verùm paralyſis ad alios quoque morbos ac maximè diuturnos, qui ex frigidis & craſſis humorib. originem habent, quales ſunt vteri affectus, febres diuturnæ, & ſimiles, ſequi ſolet: quod ſine dubio non aliter, quàm refrigerato corpore vniuerſo, & materia ad neruos decumbente, fieri ſolet. Paul. *lib.* 3. *Paraplegia.* *Paralyſis.*
18. cuiuſdam paralyſeos mentionem facit, quæ ad colicum affectum ſua ætate vagantem ſucceſſit, in qua tamen ægri, ſenſu tactus incolumi, ſolo motu priuabantur.

Paralyſis a Epilepſia. Porrò quæritur vtrùm paralyſis epilepſiam ſequatur nec ne? Gal. 4. *de locis aff.* 2. tradens differentiam inter apoplexiam & epilepſiam, manifeſtè docet, epilepſiam in paralyſin non finiri, quod tamen, vt nonnulli affirmant, experientia demonſtrat falſum eſſe: & Auic inter cæteros *cap.* 8. *ad finem* ſcribit, multoties epilepſiæ paralyſin ſuperuenire. Ego cum multos epilepticos viderim, verè poſſum teſtari, me hactenus vidiſſe neminem, qui in paralyſin terminauerit. Quod ſi iſtud quoque euenit aliquando, Gal. facile defendi poteſt, ſi dicamus, illum id aſſeueraſſe quod frequentiſſimè ac ferè ſemper contingit, id verò prætermiſiſſe, quòd rariſſimè ac ferè nunquam apparet: ad quem modum ferè omnes regulæ medicorum dicuntur veritatem continere.

VI Differentia, cauſa paralyſis. Poſtremò ſunt differentiæ à cauſis, de quibus videatis Gal. 1. *de ſymp. cauſis* 5. Pro quo memoria eſt repetendum, neruos veluti quoſdam riuos fuiſſe à natura inſtitutos, per quos facultas animalis ex cerebro, tanquam principio & fonte, ad omnes corporis partes ſenſum & motum deferret: vnde quicquid huiuſmodi facultatem à principe parte miſſam poteſt impedire, (hoc apud Gal. cauſa continua vel continens, vel adhærens, vel quomodocunque velimus appellare) paralyſis cauſa ſtatuendum eſt. Quod ſi hæc res diligentiùs conſideretur, hoc impedimentum dupliciter poteſt contingere: ſiquidem illud neceſſario vel in facultatem, vel in neruos referendum eſt.

Ac primum quidem impedimentum poteſt fieri ratione facultatis, ſi illa in ſuo principio & fonte deficiat, vt propter aliquam cerebri intemperiem vel alios morbos poteſt contingere: aut ſi in ſeipſam contrahatur, quod in cerebri vulnerib. & contuſionib. accidit, vt Gal. docet 7. *aph.* 58. hac enim ratione facultas non poteſt ad alias partes diſtribui, in quib. partib. propterea ſenſus & motus neceſſariò perditur.

Deinde hoc impedimentum propter vitium neruorum poteſt euenire, quod quidem vitium in neruis propter plures cauſas poteſt oriri, quæ pro varia antiquorum opinione de natura neruorum à Gal. referuntur 1. *de ſymp. cauſis* 5. Namque ſi velimus eorum ſententiæ aſtipulari, qui aſſerebant neruos eſſe perforatos, adeo vt per quandam eorum cauitatem vel meatum facultas animalis ad cæteras partes feratur qua cauitate nerui qui ad oculos perueniunt, manifeſte præditi ſunt; tunc nerui dupliciter impediuntur, aut propter obſtructionem, aut propter compreſſionem: quæ vtraque cauſa per ſe eſt manifeſta: ſiquidem cuiuis poteſt conſtare, ſi neruus aliquem meatum obtinet, veluti viam à principe parte extenſam illo obſtructo vel compreſſo facultatem animalem neceſſariò impediri.

Sin autem magis velimus eorum ſententiam probare, qui voluerunt neruos nullum meatum obtinere, ſed facultatem animalem per illos tranſire ſicuti radij Solis per aquam & aërem tranſeuns, tunc nerui tripliciter impediuntur, vel propter compreſſionem, vel propter frigus, vel propter conſtrictionem: ex quib. pariter cauſis nerui ad craſſiorem quendam habitum permutantur, adeo vt facile ſit intelligere, tunc quoque facultatem in tranſitu impediri, apud eum præſertim, qui memoria teneat, quæ in aqua & aëre ſolent accidere. Nam ſicuti fumus & nebula in aëre conſtituta, lutum verò in aqua, impediunt

ac

ac prohibent, quo minus ſplendor Solis ſyncerus per ea defeɾatur; ad eundem modum, ſi neruus ſeipſo craſſior & durior redditus fuerit, facultatis tranſitum prohibebit. Fit autem neruus craſſior; ſi aut viſcidis craſſiſque ſuccis nutriatur, aut violento frigore conſtringatur, aut demum ſi ab aliquo corpore duro extrinſecùs adueniente comprimatur. Tales igitur ſunt cauſæ impedientes tranſitum facultatis animalis, ratione neruorum, ex vtraque antiquorum opinione, de quib. tamen longiùs laborandum non eſt, vtra ſit verior, ſicuti neque Gal. laborat. Namque vtcunque illi inter ſe differant de natura neruorum tamen in eo videntur conuenire, neruos impediri propter eas cauſas, ſiue internas, ſiue externas, quæcunque illos obſtruere, comprimere, refrigerare, & conſtringere poſſunt: quæ quidem etſi, vt diximus, ſint plures, tamen maiori ex parte in copiam craſſorum & frigidorum humorum poſſunt referri, quales ſunt potiſſimùm pituita & melancholia, quos propterea duos humores ſumma cum ratione omnes fatentur frequentiſſimè paralyſim efficere, & fouere; ſiquidem ſanguis & flaua bilis videntur tenuiores & calidiores, quàm vt poſſint neruos obſtruere, comprimere, refrigerare, conſtringere, & vno verbo, impedire, quo minùs facultas animalis ad cæteras corporis partes poſſit deferri.

Signa. Signa in primis futuræ paralyſis ex tribus potiſſimùm deſumuntur capitib. Primùm, ex præparatione corporum qualia ſunt frigida & humida, laxa, quæ habent neruos imbecilles; in ætate, regione, tempore anni, cœli conſtitutione frigida & humida, corpora quæ victus ratione, & ſtudiis vtuntur, ex quibus multi & craſſi ſucci poſſunt generari.

Secundò ex præſentib. cauſis morbificis: quales ſunt copia pituitæ, melancholicæ, ac potiſſimùm in capite, inciſio neruorum, contuſio & ſimilia.

Tertiò ex mediis quibuſdam diſpoſitionib. quales ſunt grauitas capitis, difficultas ſenſus & motus, ſtupor, & alia id genus.

Signa autem pathognomonica ferè ſunt manifeſta, cùm nemo poſſit ignorare, eam partem paralyſi laborare, quæ ſenſu & motu priuata eſt: ſed prærerea pars laborans cum malè nutriatur, fit gracilis, coloremque & calorem naturalem amittit: ſana autem pars oppoſita, plerunque videtur calidior, & quodammodo inflammata, quòd omnes ſpiritus ad eam confluant: loria vt plurimum alba & craſſiora ſunt: pulſus languidus eſt, paruus, tardus & rarus, quorum facile eſt cuique rationem reddere. Signa quoque differentiarum vel ægris referentibus ſi cauſæ fuerint externæ, vel propriis ſignis, pituitæ & melancholiæ, nec non aliorum morborum, facilè poſſunt intelligi.

Indicationes. Cum paralyſis fiat ex fluxione materiæ, quæ vel obſtruat, vel quomodocumque neruos reddat craſſiores, prima ſeſe offert indicatio, auferendi & diſcutiendi huiuſmodi materiam. Sed quoniam omnia diſcutientia ſunt calidiora, vnde periculum eſt ne trahendo & dilatando ſint in cauſa, vt noxij humores adhuc magis fluant, altera ſuccedit indicatio, reuellendi fluentem materiam ad alias partes: & quia neque iſtud licet in corpore multis humorib. referto, tertia ſuccedit indicatio, vacuandi vniuerſum corpus: quæ poſtrema cæteras antecedere debet. Hic nulla ſeſe offert indicatio repellendi, neque vllus eſt, qui huius indicationis mentionem faciat: & ratio eſt, quoniam materia frigida, craſſa & altiùs impacta in particula duriore, quales ſunt nerui, non ita facile poteſt repelli, præterquam quòd nerui neque habent proximam cauitatem, ad quam noxia materia poſſit commodè tranſmitti: quare in paralyſi tres tantummodo ſufficiunt indicationes.

Prognoſtica. Vtrùm verò iis indicationib. liceat ſatisfacere, ſcribit Corn. Celſus *lib.3. c.* 27. paralyſim in partib. numquam acutum, ſæpe diuturnum, ac fere ſanabilem morbum eſſe. Paulus l. 3. 18. ſcribit, eam paralyſim quæ diſſectis neruis contingit, nullam curationem recipere: id quod, mea ſententia licet ſtatuere non ſolum de inciſione, ſed etiam de caſu, contuſione, luxatione, & ſimilib. Eam verò paralyſim quæ ex intemperie, vel copia humorum gignitur, opportunis auxiliis poſſe ſanari.

Verùm ſi quis ſcire velit, an paralyſis ſanari poſſit nec ne, citò, an tardè, facilè, an difficulter? is memoria repetat & conſideret quæ diximus de differentiis: ſiquidem nulli dubium eſt, quin paralyſis vnius partis quæ eſt leuior, recens, atque in principio in corpore robuſto, vigentis ætatis, tempore anni, cœli conſtitutione, regione calidiore, citiùs & faciliùs poſſit ſanari, quam ſi contrariæ rationes fuerint.

Vtrùm conueniat venæ ſectio. De prima indicatione curandi paralyſin, quæ pertinet ad vacuationem totius corporis, primò quæritur, an ſectio venæ conueniat nec ne? Aetius ex Archigene li.6.28. ſcribit, nullum commodius principium curationis ſectione venæ poſſe inueniri, dummodo ætas, habitus corporis, ſtudia vitæ, præcedens victus ratio, & ſimilia, id permittant: ſic Auic. c.2. poſtremis verbis hæc habet: *In illa autem paralyſi, in qua eſt ſpes, oportet incipere à phlebotomia* Contrà autem ſunt nonnullæ rationes, quæ videntur contrarium perſuadere: & primùm paralyſis eſt morbus frigidus, pendetque à cauſa frigida, vnde Gal. de ſectione venæ aduerſus Eraſiſtratū, & de tremore vtrobique c.5. in quadam ancilla, ex retenta partus purgatione tremore laborante, cui Hip. venam ſecuit, propter copiam retenti ſanguinis, Hip. conſilium probat; quaſi verò in huiuſmodi morbis frigidis aliter non liceat venam incidere.

Secundò in paralyſi vires non conſtant, ex Gal. 4. *de cauſis pul. c. proprio*, qui ſcribit, pulſus paralyticorum paruos & languidos tardoſque eſſe: ac ſeipſum interpretatur, pulſum languidum eſſe, quòd facultas infirmior exiſtat. Ego verò qui aliàs hanc difficultatem tractaui, illud vnum dico, ſectionem venæ in paralyſi prætermitti ſæpenumero non ratione morbi, aut illius cauſæ, ſed ratione virium, quæ alioqui importunæ, ſecta vena in morbo difficili, cõtumaci & diuturno, non poſſent vſque ad ſtatum ſufficere: etenim ſicuti ſcribit Aetius, ſi colligamus ex temperamento, habitu corporis, copia humorum, præcedente victus ratione, & ſimilibus, vires non ſolùm in præſentia, ſed etiam in poſterum poſſe conſtare, tunc non ſolum vtile, ſed etiam neceſſarium eſt venam incidere Ad Galenum autem reſpondearis, illum aſſeruiſſe in paralyſi pulſus eſſe languidos, non generaliter, ſed tantummodo in parte paralytica, quod rei naturæ conuenit: ſed robur facultatis vitalis non cognoſcitur ex pulſu partis laborantis, ſed partis ſanæ, in qua illi ſunt magni, vehementes & robuſti. Secanda autem eſt vena in parte oppoſita, quæ ſana eſt, ne fiat euacuatio per locum affectum, ſanguiſque moderatè eſt detrahendus, ne corpus nimiùm refrigeretur: quod vtrumque habetis apud Aetium.

Aluus lenienda. Verùm ante ſectionem venæ expedit aluum lenire, ſiquidem morbus non eſt tam acutus, vt nos cogat quamprimùm remedium adhibere. Hic verò

cauendum

cauendum eſt à caſſia, quæ poteſt partes refrigerare, humectare & laxare: inter cætera autem aloë,& quæ ex aloë componuntur, hiera ſimplex, pilulæ aloephang. & ſimilia, optima forent: mel roſaceum ſolutiuum non eſt importunum.

Purgantia quando conueniant. *Præparătia.*

Lenita aluo, ſecta vena, ſi id ferat occaſio, purgantibus quoque medicamentis agendum eſt: verùm hæc principio morbi non ſunt exhibenda, quoniam materia neque eſt concocta, neque turget: quod inter cæteros Auic. teſtatur, inquiens: *Et non properes in vſu medicinarum fortium a principio.* Itaque primùm noxia materia eſt præparanda, meatus ſunt aperiendi, quod communiter efficiunt ſyrupi, quales optimi ſunt, de betonica ſimplex, de ſtœchade ſimplex, mel roſaceum, &c. Sed dubium eſt de oxymelite, vtrum conueniat nec ne? namque ex vna parte Hip. Gal. Auic. & omnes conſentiunt, acetum neruis quàm maximè aduerſari: cuius rationem habetis apud Gal. 3. *de ratione victus* 39. nempe quòd nerui ſint exangues, & ideo frigidi, vnde ab omnib. quidem frigidis offenduntur, ſed maximè ab iis quæ ſunt tenuium partium, quæ in profundam eorum ſubſtantiam poſſunt penetrare. Ex altera autem parte Gal. 3. *de med. ſecundum genera* 2. in neruorum inflammatione aceto vtitur, imo verò neque veretur illud ſupra ipſos neruos ponere: vnde neque deſunt Medici, qui malè affecto ventriculo, vtero, & partib. neruoſis, ab vſu oxymelitis & aceti non prorſus abſtinent. Ad hoc reſpondeatis, Gal. eo loci vti aceto non ſolo, ſed ſimul cum oleo & aliis medicamentis, quæ incolumi permanente attenuandi facultate, refrigerandi vim remitterent: qua ſanè & ſimili ratione equidem puto, in Paralyſi, & omnibus neruis malè affectis, oxymel aliis ſyrupis permixtum, & parcè adhibitum, poſſe adminiſtrari, & nō leuem ægrotis vtilitaté afferre.

Purgantia fortia vſurpanda.

Concocta materia oportet illam purgare, & quidem per medicamenta non leuia, non lenientia, vt multi facere ſolent, ſed per medicamenta vehementiora, quæ ab intimis & remotis partibus poſſunt trahere, qualia ſunt agaricus, turbith, colocinthis, electuarium diaphœnicon, hiera diacolocynthidos. Sed vulgo cæteris omnibus medicamentis anteponuntur pilulæ, quòd diutius manentes in ventriculo & inteſtinis, credantur efficaciorem purgandi vim obtinere, quales ſunt pilulæ cochiæ, fœtidæ, de ſagapeno, de opopanaco, & ſimiles: ſed præ cæteris magnam videntur prærogatiuam habere pilulæ de hermodactylis. Etſi enim multi hoc tempore de hoc medicamento dubitant: tamen quicquid illi dicant, experientia confirmat, medicamentum hoc tutò & cum ſumma vtilitate adminiſtrari. Exemplum.

Pilula.

℞. *Specierum hieræ ſimp.* ʒ. j.
Trochiſcorum alhandal ℈. j.
Cum ſucco porri fiant pilulæ.

℞. *Pilular. cochiarum* ʒ. j.
De hermodactylis ʒ. ß. *M. fiant pilulæ X. & aurentur.*

In potione.

Potio.

℞ *Seminis carthami,*
Polypodij, ana ℥. ß.
Liquiritiæ,
Paſſular. ana ʒ. ij.
Seminum aniſorū.
Fœniculi, ana ʒ. j.
Fiat decoctio ſecundum artem.

℞. *Prædictæ decoctionis.* ℥. iiij.
Hieræ diacolocynth. ℥. ß.
Mellis roſati ſol. ℥. ij. *Miſ. & fiat potio.*

Vomitus.

Ex ſecunda indicatione primùm conuenit vomitus, per quem vacuatur pituita, quæ in ventriculo & primis viis continetur, & quadam conſecutione, cum motus ſit admodum laborioſus, reuelluntur quoque humores, qui in penitioribus partibus corporis continentur. Quod ſi æger non ſit ita procliuis ad vomitum; vel dato agarico præparato ad ʒ. ij. vel alio ſimili medicamento licebit illum prouocare. Præterea conueniunt clyſteria & glandes acriores, frictiones, & ſimilia reuellentia. Et ſi quis obiiciat, partem paralyſi laborantem propter paucitatem ſanguinis & ſpiritus, eſſe refrigeratam, ac propemodum calore naturali deſtitutá, atque hinc colligat, facta reuulſione ad aliam partem, periculum eſſe, ne paruus ille calor adhuc minor reddatur, & magis diſpergatur: vnde concludat, ad partem potius affectam trahendum eſſe, vt ea magis calefiat, pluresque ſpiritus & ſanguis copioſior ad eam confluat. Huic reſpondeatis, reuulſionem morbi principio conuenire, quo tempore fluens materia neceſſariò eſt reuellenda: at verò tranſacto principio, iam facta fluxione poſt communem corporis vacuationem, à reuulſionibus quieſcendum eſſe & ad frictionem, percuſſionem, & picationem partis affectæ veniendum, vt in ea parte affecta calor natiuus excitetur, & præſens noxia materia diſcutiatur.

Reuellentiū vſus.

Diſcutiētia.

Poſt hæc vltima reſtat indicatio, reſoluendi & diſcutiendi materiā, quæ quo modocúque neruis adhæret: huiuſmodi autem præſidia, partim interna, partim externa, ſunt propemodum infinita. Interna igitur ſunt, conſerua ſaluiç, betonicæ, florum ſtœchados, roriſmarini, acorus conditus, gingiber conditum, nux moſchata cōdita, radices eryngij, cortices citri cōditi: ſed inter omnia ſimplicia medicamenta caſtoreum, conſenſu omnium, principem locú obtinet: ſunt decocta chamædryos, chamępityos, acori, ſtœchados, hyſſopi: iis vero omnib. ſunt longè efficaciora magna antidota, theriaca & mithridatium præcipuè, quib. ego præ cęteris vtor familiariter. Laudant nonnulli mirum in modum cerebrū leporis aſſatum, quod inquiūt ex occulta proprietate ad neruorū corroborationem multum facere. Cæterum ſi malú diutius protrahatur, neq; prorſus cedat medicamentis, recentiores tanquam ad ſacram anchoram, confugiunt ad aquas thermarum calidiores, quales ſunt Aquarianæ, noſtræ Aponitanæ & ſimiles: nec nō ad decocta ex ligno, ex ſalſa pariglia, radicis chinæ, ſaſſafras: ac ſanè mea ſententia vſus horum medicamentorum non eſt reiiciendus: etenim ſi opportunè adminiſtrentur, experientia confirmat illa ſæpenumero maximè prodeſſe.

Caſtoreum. *Cerebrum leporis.* *Thermæ.*

In curatione paralyſeos reſtabant medicamenta externa, quæ ſunt varia, inunctiones, fomenta, lotiones, cerata emplaſtra, & ſimilia. Quo primo loco duo præcepta ſunt memoria tenenda. Alterum in paralyſi, ſtupore, & cæteris affectibus neruorum, perpetuò capitis rationem habendam eſſe, cū manifeſtum ſit illud omnium neruorū primum principium eſſe, ac maiori ex parte ab eo tanquam fonte noxiam materiam ad partes laborátes tranſmitti. Alterú eſt præceptum: locum præcipuè laborātem & paralyſis cauſam ſtudioſè cognoſcendam eſſe, quod non aliter quàm ſtudio anatomes poteſt fieri; ſiquidem, vt ſcribit Gal. 3. de *locis aff.* 10. ſine hac cognitione fieri non poteſt, vt partes, quarum ſenſus aut motus vitiatus eſt, rectè curentur. Itaque ex primo præcepto, poſt generalem corporis vacuationem caput quoque ipſum per gargariſmata, maſticatoria, errhina, purgandum eſt: deinde commodis præſidiis illi proſpiciendú, quæ poſſint illius materiam diſcutere intemperiem atque imbecillitatem auferre. Ex ſecundo autem præcepto ad initium & originem neruorum, qui ad partes

I. præceptū. *II. præceptū.*

laboran

laborantes diſſeminantur, remedia imponenda ſunt, ne nobis id contingat, quod iis Medicis euenit, qui curantes Pauſaniam Syrum ſophiſtam trium digitorum manus paralyſi laborantem, atque huic tantùm parti remedia imponentes, nihil profecerunt, quem poſtea Gal. medicamento ad partem ſpinæ laborantem impoſito, celeriter perſanauit: cuius hiſtoriam habemus apud Gal. 1. & 3. *de locis aff.*

Lotio capitis. Sed ſingula externa remedia percurramus. Primum ſunt lotiones & fomenta, medicamentis calidis, abſynthio, calamentho, hyſſopo, chamædry, champity, & ſimilib.

℞. *Abſinthij,*
Stœchados,
Hyſſopi,
Saluiæ,
Maioranæ,
Calamenthi, ana M. j.
Baccarum lauri M. ij.
Seminum aniſorum,
Fœniculi, ana ℥. j. ß.
Spicæ ʒ. ij. M. Fiat decoctum ex aqua, ex quo decocto & caput lauari & infuſa ſpongia poteſt foueri.

A lotione & fomento ſunt inunctiones, vel ſimplices ex oleo chamæmelino, liliorum alborum, coſtino, vulpino & ſimilibus: vel compoſitæ, ex caſtoreo, euphorbio, pyrethro, & ſimilibus.

Vnguentum. ℞. *Piperis albi,*
Pyrethri, ana ʒ. ij.
Caſtorei ʒ. j.
Euphorbij ʒ. ß.
Olei chamæmelini completi,
Vulpini, ana ℥. j. M. contundantur omnia, & ad ignem optime permiſceantur.

Ol. lumbric. Apud communiter practicantes familiare eſt oleum de lumbricis, quod tamen ego non ſoleo magnifacere, qui nequeo intelligere, quomodo lumbrici tam inſignem roborandi neruos facultatem habeant; ſiquidem illi conſtant ex materia frigida & viſcida, neque vllam obtinent excellentem qualitatem, quæ reuera id poſſit præſtare, quod vulgo creditur. Dioſcor. *lib. 2. cap. 61.* ſcribit, terrenos vermes impoſitos, præciſos neruos glutinare: & Gal. eadem verba repetit, 11. *de ſimp. med. facult.* quod tamen potius de aliorum ſententia, quàm de propria loquitur: ſed vtcunque ſit, ſi modò lumbrici ad glutinandos præciſos neruos faciunt, id forte euenit, quod illi præditi ſint ſubſtantia viſcida, ſimili ſubſtantiæ neruorum: quòd autem poſſint neruos corroborare, nemo affirmat, neque vlla ratio id perſuadet. Præterea ſunt emplaſtra & cerata, quæ reſinam & picem recipiunt, & maximè ad diſſolutionem materiæ & roborationem faciunt.

Emplaſtrū. ℞. *Piperis,*
Seminis rutæ ſylueſtris,
Radicis pyrethri, ana ʒ. j. ß.
Euphorbij,
Caſtorei, ana ʒ. j.
Reſinæ,
Picis, ana ℥. j. ß. Miſc. & fiat emplaſtrum.

Apud Aromatarios ſunt vnguenta ex bdellio, Agrippæ, Martiatum, diadicamnũ, & alia id genus.

Aquæ thermales. Poſtremò autem nullo modo ſunt prætermittendæ aquæ thermales, tam balnea ſicca, quàm humida, quæ in paralyſi magnas vtilitates afferunt: itaque ſi adſint balnea ſicca, ſicut apud nos in agro Patauino & Neapoli habentur, illa optima putantur: ſic balnea ex aquis calidioribus, quales præcipuè ſunt ſulphureæ, præſtantiſſima ſunt: quæ non ſolùm pro inſeſſione, ſed etiam pro ſtillicidio, præcipuè ad caput, vel ad partem laborantem vſurpari poſſunt: ſic lutum ex eiſdem balneis, qualia apud nos multa reperiuntur, non ſine magno ægrotorum beneficio ad partes laborantes apponuntur. Quod ſi hæc naturæ beneficio deſint, aliàs diximus cum Galeno 1. *de ſimp. med.* 7. mixtione earum rerum quæ in illis vincere conſpiciuntur, licitum eſſe naturam imitari.

Victus. Victus ſit alimentorum boni ſucci, facilis coctionis, quæ natura & arte calefaciendi, ſiccandi, & attenuandi vim habeant. Contrà ægri caueant à piſcibus & rebus omnibus quæ humores frigidos & craſſos gignere poſſunt. Potio ſit exigua, mulſa cum ſaliua aut quid ſimile: vinum ante declinationem conuenit. Aër ſit calidus & ſiccus: quare ſi tempus anni id requirat, talis comparetur igne, & ex lignis opportunis, lauro, iunipero, & ſimilibus. Si partes reſolutæ moderatè moueantur & exerceantur, vel frictionibus, vel cucurbitulis, vel aliter, id multum prodeſt. Somni ſint breues, notum enim eſt vigilias ſiccare. Ægri quotidie habeant beneficium omnium excrementorum. Atque hactenus de curatione paralyſeos ex pituita.

De paralyſi ex melancholia. Si autem fuerit paralyſis ex melãcholia (quandoque enim melancholici paralytici euadunt) eadem planè eſt curatio, præterquam quod humor melancholicus diuerſa ratione præparatur & purgatur, pariter medicamenta cùm interna, tum externa, minorem calefaciendi & ſiccandi vim debent habere.

Expoſ. Rhaſis. Rhaſes ſuo more primùm ponit ſigna paralyſeos, deinde curationem aggreditur cum pilulis fœtidis. Quo loco notandum eſt, huiuſmodi pilulas diuerſas eſſe, & multo vehementiores quàm ſint noſtræ pilulæ fœtidæ, quibus vulgo vtimur: itaque Rhaſes illas in principio ſtatim exhibet ad ʒ. iij. ß. quem vos hortor, ne imitemini, neque in tempore, neque in doſi: etenim ſicut diximus, & bene notat Auicenna, in principio omnibus fortibus medicamentis abſtinendum eſt: ſic quoque doſis eſt nimia, cum ʒ. j. aut ad ſummum ʒ. j. ß. ſit ſatis ſupérque. Deinde poſt tres dies iterum atque iterum idem medicamentum repetit, quod certè mirum eſt, quomodo hic vir tanta & tam frequentia medicamenta ſoleat exhibere. Præterea iubet membra reſoluta ex oleo coſtino inungere: nos verò id docuimus ex Galeno longè melius fore, ſi ad locum laborantem, atque neruorum originem medicamenta apponantur. Poſtremò Rhaſes quoddam præceptum nobis tradit, *Præceptum vtile.* non ſolum in hoc morbo, ſed aliis pluribus maxima notatione dignum. Illud verò eſt ſi propoſitis remediis æger ad ſanitatem non redeat, decem dies quieſcendum, & ab omni curatione, præterquam congrua victus ratione, abſtinendum eſſe; deinde rurſum ad curationem redeundum: quod quidem ab Aetio quoque traditum, *lib. 6. cap. 10. de melancholia*, mea ſententia in omnibus morbis diuturnis ac difficilibus obſeruandum eſt, nempe aliquandiu a remediis quieſcendum, & naturæ aliquam remiſſionem dandam eſſe; ſiquidem natura ſine vlla intermiſſione exagitata, ſimul cum curationibus affligitur, in quiete autem vires aſſumit, vt deinceps facilius totum morbum poſſit ſuperare.

***

CAPVT XVII.

De tortura oris.

Nomen. MOrbum quem Medici appellant torturam oris, nonnulli conuulſionem caninam, Græci *κυνικὸν σπασμὸν* appellant. Huius affectus Galen. non meminit, præterquam in lib. de ſectione muſculorum circa principium; ſi modò hic liber eſt Gal. legitimus, niſi forte hunc eundem affectum intellexit 2. *de diff. pul.* 3. vbi inquit, canem eſſe morbum faciei. Cornelius Celſus *lib.* 4. *cap.* 2. oris diſtentionem nominat. *Deſcriptio.* Itaque canina conuulſio eſt, quotieſcunque os, naſus, oculus, & tota facies in alterum latus deflectit, & in obliquum contorquetur, ex quo nomen ſuſcepit à canibus, qui irati naſum & oculum in latus conuertunt, nudatos dentes demonſtrant, adeo vt veluti quandam conuulſionem videantur repræſentare. Auicenna præclarè *Definitio Auicennæ.* hunc affectum deſcribit. 2. 3. cap. 15. *Conuulſio canina*, inquit, *eſt morbus officialis in facie, propter quem trahitur pars faciei ad partem non naturalem, & alteratur forma eius, &c.* Pro quo iuniores ſciant, apud *Tria morborum genera.* Galenum in *lib. de diff. morborum*, tria in vniuerſum eſſe prima morborum genera; vnum, quod in ſimilaribus corporis partibus conſiſtit, & intemperies dicitur; ſecundum, quod in partibus inſtrumentariis reponitur, & mala compoſitio appellatur; tertium quod vtriſque partibus, & ſimilaribus, & inſtrumētariis eſt commune, & vnitatis ſolutio nominatur. Sed reliquis in præſentia prætermiſſis, morbi in compoſitione à nonnullis Græca voce *organici*, à nonnullis Latina *inſtrumentales*, ab Arabibus & ſuis interpretib. *officiales* dicuntur: & iſti ſunt quatuor quorum vnus in conformatione, alter in magnitudine, tertius in numero, quartus in ſitu vel poſitu non conuenientibus conſiſtit. Nomine autem conformationis tria ſignificantur, figura, cauitas, aſperitas & leuitas: itaque tortura oris eſt morbus officialis in figura: quod ſi quis velit eſſe quoque morbum in ſitu, cum labia, oculus, & tota facies neque naturalem figuram, neque naturalem ſitum retineant, non multum laboro.

Differentia. Differentiæ huius affectus variæ ſunt. Primò à
I. magnitudine: alia tortura oris eſt vehementiſſima, omnibus nota: alia eſt leuiſſima, adeo vt niſi æger
II. labia dimoueat, vix deprehendatur. Secundò à tempore, alia eſt recens, alia antiqua: quæ differentia notanda eſt, propter ſententiam Auic. qui ſcribit, huiuſmodi malum poſt ſex menſes cura-
III. tionem non recipere. Tertiò ſunt differentiæ à modo generationis: namque alia primò & ſua ſponte fit: alia varios morbos, apoplexiam, paralyſin, conuulſionem, & ſimiles ſequitur: ſic alia repente & ſubitò, alia paulatim, & in tempore generatur. Huius differentiæ mentionem facit
IV. Rhaſes poſtremis verbis. Quartò ſunt differentiæ à loco: etenim quandoque pars ſiniſtra, quandoque pars dextra laborat, quandoque non tota, ſed vnica aliqua ſola pars faciei aut oculus, aut maxilla, aut labrum, malè afficitur: quæ differentia habetur apud Gal. 3. *de locis aff.* 10. & maximè eſt vtilis ad curationem, cum non omnes huiuſmodi partes vnum locum veluti ſuum principium obtineant, ſed ex diuerſis cerebri partibus neruos recipiant.

Cauſa duæ. Poſtremò ſunt differentiæ ex cauſis, quæ proximiores ſunt, duæ tantummodo, vel paralyſis, vel conuulſio: quæ doctrina eſt Gal. *lib. de cauſis morb.* 7. Cauſæ autem magis remotæ, ſunt illæ omnes quæcunque paralyſin vel conuulſionem poſſunt efficere.

Hoc loco interpretes multum laborant & diſputant de parte affecta, & quænam pars alteram contorqueat, an quæ contorta eſt & ægra videtur, an altera quæ contorta non eſt, & ſana apparet: quæ inquiſitio maximè facit ad curationem, vt intelligamus, ad quamnam partem remedia ſint apponenda. Auicennæ & Aetio placet, partem contortam non contorqueri ab altera oppoſita, quæ ſana videtur, ſed à ſeipſa. Contrà Gal. 4. *de locis aff.* 2. & Paulus docent, alteram partem oppoſitam, quæ ſana apparet, neque contorta eſt, laborare, & contortionis alterius partis cauſam eſſe. Sed vt vno verbo ex hac difficultate vos eripiam, memoria repetendum eſt, quod modò diximus, cauſas huius affectus eſſe vel paralyſin, vel conuulſionem, ac pro varietate vnius vel alterius cauſæ, vnam quoque vel alteram partem magis laborare: quam totam rem manifeſtè & diffusè explicat Gal. *l. de cauſis morborum* 7. Namque in iis qui altera parte reſoluti ſunt, exempli gratia, parte dextra, muſculi huius partis iam reſoluti, ac propterea otioſi, à muſculis alterius partis bene valentibus & operantibus trahuntur, ex quo in ſiniſtra parte figuræ vitium deprehenditur: contrà verò eadem parte dextra non reſoluta, ſed conuulſa, tunc oppoſita pars ſiniſtra à conuulſis & laborantibus partis dextræ muſculis trahitur, & ita figuræ vitium in parte dextra apparebit: etenim contractis in ſeſe & conuulſis muſculis vnius partis, ad violentam eorum tractionem oppoſitæ ac ſanæ partis muſculos vnà trahi neceſſarium eſt, vt Gale. declarat 3. *de locis aff.* 10. Ex quo facile eſt intelligere, vtramque opinionem, tam Auicennæ & Aetij, quàm Galeni & Pauli, veritatem continere, ac poſſe inter ſe conciliari, dummodo rei naturam, diuerſas cauſas, atque eorum mentem intelligamus. *Dubitatio.*

Signa, quæ conuulſionem caninam præſentem indicant, ſunt manifeſtiſſima, os diſtortum eſt, labia ſibi inuicem non reſpondent, ægri tardè & implicitè loquuntur. Sed ſigna differentiarum ex magnitudine, tempore, modo generationis, & reliquis, vel adſtantium relatione, vel aliter facilè poſſunt cognoſci. *Signa.*

Signa differentiarum ex cauſis, quæ non ita videntur eſſe manifeſta, ab Auic. tradita ſunt. Nam ſi tortura oris fiat ex paralyſi, pars reſoluta caret ſenſu & motu, facilè extenditur vel trahitur, & ad omnem motum & poſitionis differentiam facilè ducitur, multa humiditas ex ore profluit præter voluntatem. Sin autem tortura oris ex conuulſione fiat, tunc ad ſenſum pars rigida apparet, neque propter duritiem poteſt extendi, ruſumque ad naturalem poſitionem difficulter reducitur: ſenſus minùs turbantur, ſaliua oris minùs profluit, & alia de quibus Auic. Verùm præter hæc ſunt quoque nonnulla ſigna ab Auic. poſita quæ futuram torturam oris denunciant, & ſunt huiuſmodi: dolor in oſſibus faciei, vel potius in membranis oſſa ambientibus cutis ſtupor & palpitatio: namque eadem materia, quæ dolorem, ſtuporem, & palpitationem poteſt efficere; ſi illa augeatur, paralyſin, conuulſionem ac demum torturam oris poteſt generare.

Quatenus pertinet ad curationem, cum illa eadem ſit cum curatione vel paralyſis, de qua ſatis diximus, vel conuulſionis, de qua ſermonem habebimus, hoc loco nihil dicam. *Curatio.* *Nomine.*

CAP.

Capvt XVIII.

De Conuulſione.

Definitio.

ΣΠΑΣΜΟΣ Græcè, *conuulſio* Latinè, numeratur à Gal. 2. *met.* 2. inter eos morbos, qui à ſymptomate nomen recipiunt, à Corn. Celſo *lib.* 2. *c.* 1. neruorũ diſtenſio nominatur; *eſt muſculi ad ſuum principium inuoluntaria contractio*, vt definitur, à Gal. 6. *aph.* 39. *de ſymp. cauſis* 1. *de tremore c. vlt.* Namque per conuulſionem nerui & muſculi in eum ſitum ducuntur, in quem, ſi pro naturæ lege ſe haberent, à virtute animali ducerentur: id verò eſt in ſuum principium ſuamque originem contrahi, ad quam omnia ſuapte natura feruntur, niſi ad aliam partem per vim aut ex voluntate retrahantur. Itaque conuulſio eſt motus ſimilis quidem naturali, ſed qui præter voluntatem fit, atque in hoc morbus ipſe conſiſtit.

Motus deprauati triplices.

Pro quo ſciendum eſt ex Gal. 2. *de ſymp. cauſis* 1. motus noſtri corporis deprauatos eſſe triplices: nãque alij à ſola natura fiunt, quæ tamen morboſa aliqua cauſa violenter moueri coacta ſit: alij fiunt à ſolo morbo, natura ad ipſorum generationem nihil conferente: alij fiunt ab vtroque, vbi ambo, & morbus, & natura, ſimul operantur.

Ac primò fit motus deprauatus à ſola natura, quotieſcumque illa excitatur ad expellendum aliquid, quod aliqua in parte illi moleſtiam pariat, huiuſmodi enim motus eſt operatio ſolius naturæ, ſed eſt præter naturam & deprauatus, quoniam illa à morboſa violenter moueri cogitur: ſunt verò huiuſmodi naturæ opera apud Gal. ſternutatio, tuſſis, oſcitatio, pandiculatio, ſingultus.

Secundò inter motus deprauatos, qui ſolius morbi opera ſunt, Galenus palpitationem & conuulſionem recenſet; ſiquidem vtrumque hoc malum ſolos morbos comitatur, neque natura ad ipſarum generationem quidquam confert.

Tertio loco fiunt motus deprauati, in quib. natura & morbus ſimul operantur; quales ſunt omnes motus torpidi, & alij quoque eorum qui reſoluuntur, nondum tamen reſoluti ſunt; quippe tũc natura quidem membra mouet, ſed imbecilliter, nimirum quia à morbo impedita eſt: in quorum motuum numero tremor quoque debet reponi, vt pote in quo facultas ex vna parte membrum attollit, at morbus ex altera illud ad inferiora deprimit. Itaque apud Gal. conuulſio eſt motus deprauatus, qui ſolum morbũ cõſequitur,

Dubitatio quomodo cõuulſio ſit motus.

Sed dubitatur primò, quomodo in conuulſione ſit motus, cum pars cõuulſa ſit frigida, neque prorſus moueatur? Reſp. quamlibet operationem muſculorum motum eſſe, quod Gal. declarat & demonſtrat 1. *de motu muſculor.* 7. Fingamus enim quod Galeni exemplum eſt, manum ſurſum tenſam eſſe, atque in hac figura ſeruari: ſi quis quærat cur non hæc manus ſua grauitate deorſum feratur, aliter non poteſt reſponderi, niſi id fieri propter tenſionem muſculorum, qui ipſam eleuant: quod ſi reuera muſculi id agunt, vt manum tendant, abſurdum eſt, inquit Galenus, fateri eos agere ſecundùm innatam & propriam illorum actionem, negare autem eos moueri; quamobrem cum muſculi in conuulſione præter voluntatem trahantur ad ſuum principium, nulla ratione poteſt negari quin moueantur, etſi videntur quieſcere.

Quomodo conuulſio dicatur ſolutio continui.

Secunda eſt dubitatio, quomodo Galenus ſicuti vidimus, reponit conuulſionem ſub genere motus deprauati, tamen quandoque illam reponit ſub ſolutione continui, qui ſcribit ad hunc modum, *de diff. mor.* 11. *Vocatur continui ſolutio, in oſſe quidem fractura, in carnoſis verò partibus vlcus, ruptio autem conuulſio ex eodem genere eſt: conſiſtit verò hoc quidem in neruoſis, illud autem in carnoſis partibus diuulſis in ipſis fibris &c.* Sic de conſtitutione artis med. 6. ita inquit: *Muſculorum fibra cum ſimiliter tenſa ſe ruperint, conuulſura affectus nominatur*: quam eandem ſentẽtiam habetis apud Gal. 3. *meth.* 1. 6. *meth.* 1. Argenterius *de gene. morb. c.* 13. Galenum acriter arguit, dum ita ſcribit: *Quantum Galenus in nominibus euariet, vnicuique licet intelligere. Nam vt à conuulſione incipiamus, quam ſpaſma vocat, ſcribit 4. meth. in lib. de conſtit. artis de diſ. morborum, & alibi ſæpius, hoc nomine ſolutionem continui ſignificari cum tamen 2. de cauſis ſymp. inter motus deprauatos, & rectè quidem, conuulſionem ponat: aliud verò eſt motus deprauatus, aliud continui ſolutio.* Sic Franciſcus Valer. *in ſuo com. de conſti. artis med. cap.* 4. multum laborat, ac neſcit intelligere, quomodo Galenus velit, ad conuulſionem id requiri, vt filamenta muſculorum ſimul tendantur & rumpantur, cum affirmet aliis locis, ad conuulſionẽ ſatis eſſe ſi nerui tendantur, & in ſuã ipſorum originem contrahantur: qui tandem ad diſſoluendã hanc grauiſſimam repugnantiam quædam ſibi fingit, quæ à doctrina Gal. & ab omni ratione ſunt aliena: quod quidem ex vera reſponſione facile cuique licebit intelligere. Tota autem hæc res in vera nominum intelligentia conſiſtit. Namque apud Græcos ſunt duæ voces, altera *σπάσμα*, altera *σπασμὸς*, ex quib. licet Hip. quandoque ſpaſma pro ſpaſmo videatur vſurpare, veruntamen apud Gal. ſpaſma ſemper ſolutio continui & morbus eſt, ſpaſmus autem perpetuò motum deprauatum & ſymptoma ſignificat vnde quotieſcunque id locis iam poſitis Galenus ſcribit cõuulſionem ad continui ſolutionem pertinere, perpetuò voce ſpaſma vtitur; ſicuti altera ex parte cum docet conuulſionem motum deprauatum eſſe, altera voce ſpaſmos vti ſolet. Cauſa autem propter quam Argenterius, Valeriola, & cæteri prope omnes hallucinati ſunt, ac cenſuerũt difficultatem maximã eſſe, quæ prorſus nulla eſt, non aliunde quàm ex Latinis interpretibus originem habet, qui vtramque vocem vnico nomine conuulſionis interpretãtur: quod ſi, quemadmodũ apud Galenũ duo ſunt vocabula diſtincta, quæ duas res diuerſas ſignificant, ita illi quoque duo diuerſa Latina nomina inueniſſent, vtique neque ipſi errаſſent, neque aliis errandi occaſionẽ dediſſent.

Tertia & vltima dubitatio eſt, quomodo Galenus doceat conuulſionem fieri à ſolo morbo, cum eadem natura quoque operante fieri videatur. Quis enim audeat affirmare, neruorum & muſculorum contractionem ad ſuum principium fieri ſine opera naturæ? Præterea ſicuti per Galenum tuſſis & ſternutatio ſunt motus deprauati, facti à natura irritata, ſicuti diximus: ita in conuulſione, exempli gratia, per conſenſum oris ventriculi, de qua loquitur Gal. 5. *aph.* 1. hoc idem videtur contingere: nempe naturam irritari, & cogi ad expellendam noxiam materiam: ſicuti ille adoleſcens euomuit illam æruginem. Ex quibus aduerſus Galeni ſentẽtiam licet colligere, conuulſionẽ non ſolius morbi, ſed etiam naturæ operationem eſſe.

Ac ſanè multi opinantur hanc difficultatem admodum arduam eſſe: ego verò ita reſponderem, & primò naturæ motiones dupliciter poſſe cõſiderari: vno modo, quatenus ex propoſito naturæ, & primaria ratione fiunt; altero quatenus non primaria ratione, ſed conſequutione quadam, & ſecundaria contingunt; quæ doctrina eſt Gal 6. *de placitis Hip. & Plat.* 1. qui primos motus naturæ

Digitized by Google

actiones, ſecundos autem non actiones ſed affectus nominat. Exempli gratia, quod eſt eiuſdem Galeni, pulſus moderatus ac naturalis primaria ratione fit a natura, ac propterea actio naturæ iure dicitur: pulſus autem aut maior aut minor, aut tardior aut frequentior, aut alia ratione declinás à ſtatu naturali, potius affectus quam actionis nomen meretur; quam eandem doctrinam licet nobis colligere ex eodem Gal. *l. de ſymp. diff.* 1. Quamobrem cum conuulſio minimè primaria naturæ ratione, ſed cogente morbo fiat, iure Galenus videtur ſtatuiſſe, hunc motum ſolius morbi operationem eſſe. At verò ſi communiter actio naturæ conſideretur, cum tenera facultas animalis ea ſit, quæ neruos & muſculos contrahit, vtique negandum non eſt, naturam quoque agere: verùm cum non primaria ratione, ſed tãtummodo coacta agat, propterea hunc motum cum Galeno potiùs affectum quàm actionem nominabimus. Huiuſmodi agentis naturæ differentiam Auicenna præclare mihi videtur intellexiſſe, inquiens: *Et ſunt quædam quæ proueniunt ex operatione naturæ principaliter, vt ſingultus; & quædam quæ proueniunt ex operatione naturæ accidentaliter, ſicuti ſpaſmus & tremor, ſecunda primi, doct. 3. c. 1.*

Ad ſecundam rationem de conuulſione per conſenſum in præſentia dico, Galenum ſtatuẽtem conuolſionem fieri à ſolo morbo, verá conuulſionem intelligere, quæ fit ex repletione vel inanitione, ex ſententia Hip. 6. *aph.* 59. minimè verò alteram, quæ per conſenſum alicuius partis prouenit, nempe vbi aliquid à parte primò malè affecta ad cerebrum tranſmittitur, quod illud à ſe conatur expellere: quam conuulſionem barbari ſpaſmum non proportionatum ad materiam vocant.

Summa omnium. Concludo igitur: Conuulſio ad mentem Galeni, eſt non ſolutio continui & morbus, ſed motus deprauatus, & ſymptoma à ſolo morbo procedens, in quo nerui & muſculi ad ſuum naturale principium inuita natura deducuntur.

Differentia. Differentiæ ſumũtur primò à magnitudine: alia magna & doloroſa, alia leuior & ſine dolore eſt.

Secundò ſunt differentiæ à tempore. Conuulſio quædam recens, quædam antiqua eſt, atque hæc confirmata nullam recipit curationem.

Tertiò ſunt differentiæ à modo generationis; alia primò fit, neque alios morbos ſequitur; alia non primò, ſed alijs morbis ſuccedit, quales ſunt febres ardentes, inflammationes, deſtillationes, & quicunque morbi alterutram conuulſionis cauſam poſſunt afferre.

Quartò ſunt differentiæ à loco affecto: conuulſio aut cõmunis eſt toti corpori, aut propria partis determinatæ; in communi quidem conuulſione neceſſe eſt principium neruorum cerebrum ſpináque laborare: atque hæc eſt triplex. Prima cum totum corpus in priora curuatur, ſeconda cum in poſteriora, tertia cum in vtrumque latus æqualiter deflectit. Prima ἐμπροσθότονος: ſecunda ὀπισθότονος: tertia τέτανος Græcè dicitur. Quibus tribus communibus differentiis licet quoque epilepſiam addere, quæ totius corporis cõuulſio eſt. Particulares autem conuulſionum differentiæ non aliunde, quã ex particularium muſculorũ laborantium differẽtia oriuntur: quarum particularium conuulſionum quædam aliis etiam proprijs nominibus donatæ ſunt, ſicuti στραβισμὸς in oculis: θεισμὸς in mãdibula: κυνικὸς σπασμὸς in ore: σατυρίασις in pene. Sed de tribus cõmunibus conuulſionum differentiis dubiũ eſt, ſiquidem non videntur toti corpori cõmunes eſſe, vnde nonnulli recentiores contendunt, illas tantummodo ad principium ſpinæ & ceruicis pertinere: quæ ſententia, non ſolum eſt modernorum, ſed etiam fuit Pelopis vetuſti Medici ex Paulo lib. 3. 20. Etſi verò hæc dubitatio leuis eſt, neque quicquam ad curationem pertinet; tamen cum ego videam Galenũ *in lib. de tremore* poſtremis verbis, & *de ſympt. differ.* 3. eas tres differentias tanquam toti corpori communes ſtatuiſſe, mihi libet magis Galeno quàm Pelopi fidem adhibere.

Cauſa. Poſtremò ſunt differentiæ ex cauſis, quæ etſi plures ſunt, tamen Hipp. in duas cõtulit, inanitionem & repletionem, 6. *aphor.* 39. Ad inanitionem quidem reuocatur febris ardens, potio hellebori & omnium medicamentorũ immodica ſanguinis profuſio, vigiliæ, inedia, & quæcunque corpus vehementer exſiccant, vt declarat Gal. 3. *de locis aff.* 6. Ad repletionem verò pertinet ebrietas, crapula, ſuppreſſa vacuatio, cõſueta exercitatio intermiſſa, inflammatio & ſimilia. Hanc ſententiam paſſim amplectitur Gal. 5. *aph.* 1. *de tremore cap. vlt.* 2. *de ſympt. cauſ.* 2. 8. *de med. ſecundũ locos* 3. 3. *de locis aff.* 6. & affert chordarum ſimilitudinem: Namque ſicuti in muſicis inſtrumentis chordæ vel nimio humore imbutæ & repletæ, vel vehemẽtiùs ſiccatæ & inanitæ, tenduntur & contrahuntur, vt quándoque etiam rumpantur, ſic nerui eadem ratione ex nimia vel repletione, vel ſiccitate tenduntur, vt propterea muſculi contrahantur, & conuulſio ſuccedat, adeo vt tandem Gal. hæc verba ſcripſerit 8. *de med. citato: Ego verò in conuulſione tertiam aliquam cauſam ſupra vacuationem & repletionem nondum reperi.*

Spaſmus nõ proportionatus ad materiam. Sed aduerſus hanc Hipp. & Gal. ſententiam eſt Auic. cap. proprio de conuulſione, qui alterius cuiuſdam ſpaſmi mentionẽ facit, quem ille ſpaſmum non proportionatũ ad materiam vocat, ac docet fieri, non ex repletione vel inanitione, ſed vel ex calido, acri humore, vel ex qualitate venenata, perueniente ad cerebrum & neruos, ſicuti in morſu ſcorpionis contingit: vel ex aliis qualitatibus non venenatis, quæcunque neruis moleſtiam inferunt, naturamque ad rei moleſtæ expulſionem irritant. Auicennã cæteri medici Arabes, atque hoc tempore propè omnes communiter practicantes ſequũtur. Sed neque Gal. ab hac tertia conuulſionis cauſa videntur abhorruiſſe, qui explicatis duabus cauſis, repletione & inanitione, 5. *aph.* 1. hæc habet: *Fit autem, vt dixi, & propter conſenſum cõuulſio.* Ac forte idem voluit Galenus 12. *meth. vltim.* poſtremis verbis, cũ docet, quatuor eſſe cauſas conuulſionis, repletionem, inanitionem, mordentem & tenuem humorem, qui neruoſa corpora rodat, atq; inſigne frigus, quod tale quippiam, quale glacies, efficiat. Neque pro hac ſententia deſunt rationes ac primũ ſingultus apud Hip. eſt conuulſio, aut ſaltem ex eiſdem cauſis generatur: ſed ſingultus ſine repletione vel inanitione, ex ſolo ſenſu rei acris, vt piperis, nec non ex qualibet qualitate, ori ventriculi moleſtiam inferente fit. Itaque & cõuulſio ex ſola mala qualitate, cerebrũ & neruos lædẽte, videtur fieri poſſe. Præterea conſtat inter omnes, epilepſiã totius corporis conuulſionem eſſe, nihilominus inter cæteras illius differentias, de quibus Gal. in 3. *de locis aff.* vna eſt, cum affectus ex aliqua parte incipit, & ad cerebrum vſque ſenſibiliter aſcendit: ſicuti contingit illi puero, qui narrabat aurá quandam frigidam ſibi ex tibia ad ſupernas partes aſcendere. Poſtremò ex ſola neruorum refrigeratione, ex inſigni dolore ex morſu feræ venenatæ, vt inquit Auicenna, & aliis huiuſmodi noxiis qualitatibus homines ſæpe conuulſione corripiuntur. Vnde licet concludere conuulſionem quandoque ſine repletione vel inanitione fieri.

Cæterum ad diſſoluendam hanc difficultatem multi multa loquuntur. Nonnulli ſenten-

tiam

itam Hippocratis & Galeni interpretantur de conuulſionibus tantùm, quæ per propriam affectionem fiunt, minimè de iis, quæ ex conſenſu alicuius partis eueniunt: nonnulli huiuſmodi conſenſum ad repletionem: nunnulli ad ſiccitatẽ referũt.

Sed cum ego nolim ſingulas opiniones in mediũ proferre, eam afferam reſponſionem, quam cenſeo ad mentem Hippocratis, Galeni, & veritatem magis eſſe accommodatam. Ita igitur habendum eſt, quamlibet conuulſionem, quæ verè conuulſio ſit, ex alterutra cauſa, vel repletione, vel inanitione fieri, cæteras autem conuulſionis differentias, quæ propter alias cõtingunt cauſas, potiùs motus ſimiles conuulſioni & conuulſorios, quàm veras conuulſiones nominandas eſſe. Et quamobrem ita cenſeam, præcipuè facit Galenus, qui, vt diximus, nos docet, palpitationem & conuulſionem ſolius morbi opera eſſe, cæteros autem motus qui fiunt à natura irritata, & conante expellere id, à quo grauatur, quales ſunt omnes motus qui ab aduerſatiis proferuntur, reuera conuulſiones non eſſe. Ac ne quis putet hæc noſtra figmenta eſſe, Galenus audiatur, qui vt pluribus locis manifeſtè conuulſionem diſtinguit à motu conuulſorio, qui peculiari quoque nomine σπασμώδες πάθος, *conuulſiuus affectus* appellatur: nos verò vno aut altero loco contenti erimus. 1. *pror. com.* 3. 69. habet: *Conſtat conuulſiuos affectus appellari, in quibus principio aut non multo poſt quam fieri inceperint, conuulſiones perſeuerant, ex repletione ortum habentes.* Et rurſum 2. *de præſag. ex pulſ.* 4. *Affectum conuulſiuum appello, qui ante mortem neceſſario aliquod conuulſionis periculum inducit.* Hanc differentiam veræ conuulſionis, & conuulſiui affectus, Auicenna præclarè videtur aſſequutus eſſe. 3. *colliget.* 3. poſtremis verbis: *Aliquando fit in neruo vna ſpecies contractionis propter fortitudinem virtutis expulſiuæ, quæ eſt in neruo, &c.* & hæc ſpecies contractionis dicitur expanditio.

Authoris ſententia de tertia conuulſionis ſpecie.

Cauſæ igitur veræ conuulſionis, quæ à ſolo morbo efficitur, duæ ſunt, repletio & inanitio, neque præterea poteſt tertia reperiri: cæteri autem motus, quicunque non à ſolo morbo, ſed a natura irritata originem habent, conuulſionis ſpeciem repræſentant, ac potiùs motus conuulſiui, quam conuulſionis nomen merentur: id quod vnuſquiſque facile intelliget, qui voluerit Galeni orationem diligenter attendere. Etenim de ſingultu hæc habet: *Singultus igitur cõcedatur conuulſio ſtomachi nominari, melius autem fortaſſe fuerit, non conuulſionem dicere, ſed quendam motum, eiuſdem generis cum vomitibus.* Sic 6. *aphor.* 54. ſcribit luctuoſa ſuſpiria fieri propter aliquam muſculorum pectoris diſpoſitionem, conuulſioni ſimilem. Sic 3. *de locis aff.* 7. docet, in malis epilepticis per conſenſum, veluti palpitantem quandam conuulſionem potius, quàm perpetuam conuulſionem fieri. Et rurſum 5. *de locis aff.* 6 recitans hiſtoriam illius Grammatici epilepſia laborantis, per conſenſum oris ventriculi, inquit, illum conuulſorio motu vniuerſi corporis correptum fuiſſe.

Conuulſio quomodo fiat.

Cum itaque duæ tantummodo ſint cauſæ conuulſionis, repletio & inanitio, iam quæret quis quomodo vtraque contingat? Quatenus ad repletionem pertinet, huic reſpondet Galen in *lib. de tremore, cap. vltimo*, hoc fieri dupliciter: vno modo, propter inflammationes partium neruoſarum, cum in principio neruorum, aut etiam prope ipſum principium generantur: altero ex copia ſuccorum, quæ ſine inflammatione eadem neruoſa corpora madefaciat & diſtendat.

Sed rurſus quærat aliquis, qualeſnam ſunt huiuſmodi humores? Scribit Gal. 2. *aph.* 26. 5. *aph.* 70. neruos repleri frigidis & glutinoſis humorib. ex quib. etiam nutriuntur; quos quidem humores ille planiùs explicauit, 6. *aph.* 56. eſſe humorem pituitoſum & melancholicum, quos certum eſt frigidos & craſſos eſſe: ex quo ſunt aph. 2. *aph. Febrem conuulſioni ſuperuenire melius eſt, quam febri conuulſionem* 5. *aph.* 70. *A quartanis capti, non admodum conuulſionibus capiuntur.* Quod ſi priùs capiantur, & quartana ſuperuenerit, liberantur, propterea quòd febris poſſit iſtos humores calefacere, extenuare & diſſoluere: ſiquidem alteri duo humores, ſanguis & flaua bilis, niſi inflammationem & tumorem efficiant, aut difficulter, aut nullo modo videntur poſſe facere conuulſionem: vnde neque Gal. nec alius illorum mentionem facit.

Quod pertinet ad inanitionem, Gal. 3. *de locis aff.* 7. ait, propter hanc cauſam conuulſionem poſſe fieri à laboribus, vigiliis, fame, nimia purgatione, & aliis id genus, quæcumque valent corpora nimis ſiccare & inanire. Et ſi quis obiiciat, hecticos extrema conſumptos macie & ſiccitate, nulla conuulſione correptos: Reſpondeatis, conuulſionem minimè ex omni ſiccitate, ſed tantummodo ex ſiccitate partium neruoſarum fieri: hectici autem etſi propter ſiccitatem membrorum principalium, ac præcipuè cordis, maximè extenuati & ſiccati ſunt, tamen ea ſiccitas neruos non adeo penetrat, vt poſſit conuulſionem facere.

Signa futuræ conuulſionis ſumuntur ex præparatione corporis, & ex cauſis: etenim illa corpora quæ ſuapte natura habent neruos imbecilles, & qui facilè noxiam materiam & offenſionem poſſunt ſuſcipere: pariter quæ otioſè viuunt, multis frigidis & craſſis alimentis nutriuntur, facilè in conuulſionem incidunt. Ad quem modum dicit Ariſt. 7. *de hiſt. anim. vlt.* plurimos pueros conuulſione laborare, ac præcipuè corpulentiores, & lacte veſcentes copioſiore & craſſiore, & nutricem lactentes ſucci plenam & corpulentam. Et Gal. hoc ipſum confirmat, qui docet 3. *progn.* 34. 3. *aph.* 15. 1. *epid.* 2. 24. & 57. ex tribus facultatibus quæ noſtrum corpus gubernant, pueros duabos quidẽ, quam cæteros fortiores exiſtere, vna verò debiliores, ea nimirum quæ ad neruos pertinet: nec non illos plurimo importuno ac ſæpe craſſiori alimento vti, adeo vt propter vtramque cauſam conuulſionibus quàm maximè ſint obnoxij. Sic ſi aliæ præcedant cauſæ externæ, magna vulnera, contuſiones, punctura neruorum, & ſimilia, ex iis quoque licebit futuram conuulſionem prædicere.

Signa.

Signa quæ præſentem conuulſionem demonſtrant, ſunt manifeſta: neruis muſculiſque verſus ſuam originem præter voluntatem conuulſis, membrum adeo rigidum & contractum apparet, vt ad priſtinum ſtatum reduci non poſſit: plerunque dolor concurrit vehementiſſimus, qui ſi diutius perſeueret, ægri vires maximè poteſt conſumere. Quales ſint pulſus conuulſorum, longa & perſpicua oratione explicatur à Galeno, *de pulſ. ad tyrones.*

Pulſus.

Signa differentiarum à magnitudine, à modo generationis, à loco affecto, à tempore, vel ſenſibus, vel aliter, ſunt manifeſtiſſima.

De ſignis autem cauſarum, vtrum conuulſio propter inanitionem, vel propter humorum plenitudinem contingat, videatis Gal. 3. *de locis aff.* 6. quippe cum vel à laboribus, vel vigiliis, vel ſicca & ardente febre, vel ſimili ratione conuulſio fit, ſiccitatem & vacuationem cauſam eſſe putare oportet: ſi verò temulento homini atque otioſè viuenti conuulſio eueniat, contrariam cauſam affectum hunc procreaſſe conſentaneum eſt.

Curatio conuulſionis ex repletione.

In conuulſione quæ ex repletione originem habet, ſiue vniuerſalis ſiue particularis ſit, eædem proponuntur indicationes, quæ in paralyſi propoſitæ fuerunt. Vnde ſcribit Rhaſes, huic conuulſioni & paralyſi eandem curationem cõuenire: quib. tamen addenda eſt alia indicatio, emolliendi partem laborãtem quã diximus perpetuò rigidã eſſe.

Prognoſticũ.

Maximum ſanè omnium conſenſu, difficile & periculoſum malum conuulſio eſt, ſed tamen quandoque recipit curationem: vnde ſunt aphoriſmi Hip. 2. *aph.* 57. *Qui à conuulſione aut diſtenſione corripiuntur, febre ſuperueniente liberantur.* 5 *aphor.* 5. & 6. *Si ebrius quiſpiam repente obmuteſcat, conuulſus moritur, niſi febre corripiatur.* Sic Gal lib. *de tremore*, poſtremis verbis videtur polliceri curationem conuulſionis, quæ ex humorum copia aut inflammatione generatur, nẽpe copiam vacuãdo, inflãmationem verò propriis remediis tollendo: de quib. ſatis dicitur in meth. Quatenus pertinet ad primam indicationem, ſi velitis aluum lenire,

Lenient.

quod fieri poteſt ſi conuulſio particularis aut leuior fuerit, nihil hiera ſimplici eſt præſtantius, & quidem aeria optima ſunt: ſin autem conuulſio fuerit inſignis, ac præcipuè ſi linguam, oculos & faciem occupet, adeo vt certum ſit cerebrum laborare, tunc ſemper ſecanda eſt vena, dummodo per vires & per ætatem liceat: ſanguis iuxta Auicennam moderatè eſt detrahendus, vt vires poſſint perdurare, & motus conuulſorios perferre, qui in omni conuulſione ſunt laborioſi, & virtutẽ quam maximè diſſoluunt: vena autem ſecanda eſt cephalica, atque ea quidem in parte ſana. Exempli gratia, ſi laboret pars ſiniſtra, ex parte dextra, vel ſi laboret pars dextra, ex parte ſiniſtra ſanguis mittendus eſt, cum ex decreto Galeni & omnium, nunquam liceat per partem laborantem aliquam vacuationem moliri. Si conuulſio fuerit in partibus inferioribus & leuior, adeo vt nulla vel ſit præſens, vel immineat morbi magnitudo, à ſectione venæ abſtinendum eſt.

Venæ ſectio.

Præparãtia medicamenta.

Purgantia validiſſima.

Hoc tempore noxia materia coquenda & præparanda eſt: redundante pituita ſunt ſyrupi de betonica, de ſtœchade, hyſſopo: mel roſaceum, decocta betonicæ, ſaluiæ, &c Poſt concoctionem debet purgari, & quidem validiſſimis medicamentis, qualia ſunt hiera diacolocynthidos, pilulæ de hermodactylis, de opopanaco, fœtidæ.

Redundante melancholia ſunt ſyrupi de fumo terræ ſimp. de borragine, de pomis: decocta bugloſſæ, ceterach, fumi terræ. Medicamenta ſunt pilulæ de fumo terræ, confectio hamech, &c. Interea omnia reuulſionum genera conueniunt, frictiones, ligaturæ, cucurbitulæ, quæ in partib. oppoſitis ſanis fieri debent: clyſteria & glandes acriores, optima ſunt: poſt hæc ipſum quoque caput per errhina, gargariſmata, maſticatoria, purgari oportet. Demum verò ad reſolutionem materiæ occupantis partes neruoſas, & roborationem deueniendum eſt: hoc fit interius conſerua betonicę, ſaluiæ dianthos theriaca, mithridatio, confectione anacardina, caſtoreo, & ſimilib. exteriùs oleo vulpino liliorum arborum, de terebintbina, ex ligno guaiaco. Pro emollitione, vtendum oleo ſeminis lini, amygdalarum dulcium, pellib. vulpium, luporum felium, & aliis, cum ſimplicib. tum compoſitis medicamentis, de quib. tractantes paralyſim diximus.

Reuellentia.

Reſoluentia.

Emollientia

Sed inter cætera aquæ thermatum calidiores, quales ſunt ſulphureæ nitroſæ, bituminoſæ, & ſimiles, hac in re magnã habent prærogatiuam, neq; ſolùm ſi exteriùs adminiſtrentur pro balneo & inſeſſione, verùm etiam ſi interiùs aſſumantur: ſicut quoque lutum ex eiſdem balneis extractum atque illitum qualia apud nos D Petri, D. Helenæ, D. Bartholomæi mirabilem ſæpenumero operam præſtant.

Hippocratis remedium.

Hipp. cuiuſdam remedij in hac conuulſione mentionem facit quod à plurib. tanquam abſurdum repudiatur: illud verò continetur aph. 21. 5. lib. vnde Paulus, lib. 3. *cap.* 20. hæc habet: *Frigidæ porrò ſuperfuſionem, quemadmodum Hip. aſſerit, cum ſit maximè temeraria, & propterea, vt arbitror, à recentioribus reprehenſa, & nos ipſi deuitamus.* Sic Cælius Aurel. *lib.* 3. *de morbis acutis* 8. miratur quomodo Hip. in tali paſſione exiſtimet frigida vtendum eſſe, cum ille ſcripſerit 5. *aph.* 18. frigidum eſſe inimicum dentib. neruis, cerebro, ſpinali medullæ, calidum verò vtile. Sic auctor com. in aph. Hip. qui ſub nomine Oribaſij circumferuntur, cum certum ſit Oribaſium minimè eorum auctorẽ fuiſſe, admiratione afficitur, quòd Hip. qui priùs frigida damnauerat, nunc frigidam probet. Ego verò puto Hip cum ratione loqui, neque vllam reprehenſionem mereri: & ſicuti Cęlius Aurelianus non potuit, quia fuit antiquior Galeno, ita Paulus, & quicunque aliter ſentiunt, voluerunt, vt puto Galeni interpretationem legere, quæ mihi videtur omnem de hac re difficultatem tollere. Namque aduerſarij Hipp. perfuſionem aquæ frigidæ in morbo frigido ſimpliciter conſiderant, in quo certum eſt, illam non conuenire, quod ipſe quoque Hip. fatetur proximo 20. in quo docet, frigidum rigores febriles, cõuulſiones & diſtenſiones creare. Hip. autem alia ratione frigidę perfuſionem probat, quod ex Galeni interpretatione & ex ſequentibus fiet manifeſtiſſimũ.

Primùm igitur ſumpta indicatione à natura morbi, ſupponendum eſt, conuulſionem ſanari à calore, vel naturali, vel præter naturam: quo poſito fundamento Hipp. conuulſionis curationem, & curationis rationem iis conditionibus & hoc ordine inſtituit.

Prima conditio eſt, vt conuulſio ſit ſine vlcere, quoniam frigida vlceribus noxia eſt, quemadmodum copioſè demonſtrat Galenus 4. *de ſimp. med.* circa principium.

Secunda conditio eſt, vt æger ſit iuuenis, in qua ætate conſtat homines natura calidos eſſe.

Tertia, vt æger bono corporis habitu ſit præditus vt commodiùs aquæ frigidæ pericula poſſit perferre.

Quarta eſt, vt tempus anni ſit æſtas media, cum ſyrius ardet, vt ab aëre ambientem caliditas magis adiuuetur.

Vltima eſt conditio, vt copioſè aquæ frigidæ perfuſio fiat, propterea quia exigua aquæ portio non id præſtare poſſet, quod Hip. intendit.

His poſitis conditionibus, Gale. non ſolùm hoc remedium probat, ſed etiam, quod Hip. de vna tantùm ſpecie, nempe de tetano dixerat, ad omnem conuulſionem refert: & ratio eſt, quoniam frigidæ aquæ perfuſiu cutem refrigerando calorem ad internas partes reuocat: ex quo facile eſt intelligere; frigidam non propria virtute, ſed ex accidenti hunc morbum ſanare, quandoquidem calor ille eſt, nõ frigus, qui reuera & per ſe cõuulſionẽ ſanat, vt concludunt poſtrema verba apho.

Notandum autem hunc caſum Hip. ſingularem eſſe, & ratò admodum contingere, vt omnes propoſitæ conditiones ſimul conueniant: attamen ſi ita fiat, concludendum eſt perfuſionem aquæ frigidæ in omni conuulſione conuenientem eſſe, Hip. & Gal. bene ſentire, Cælium Paulum & cæteros omnes temere Hipp. reprehendiſſe.

Vtrùm ſit febris excitanda in conuulſione.

Quoniam verò ſupra diximus, cum Hip & Gal. febrem conuulſioni ſuperuenientem quandoque prodeſſe, quærunt hoc loco nonnulli, vtrùm

Medico

Google

Medico liceat aliquando febrem excitare? Sed cum ego nolim de hac quæſtione longiùs agere, illud vnum dico, Hip. & Galen. tametſi inquiunt febrem ſuperuenientem iuuare aliquando, id tamen conſilium medicis non dare vt febrem ſtudeant excitare: neque id mea ſententia licitum eſt, cum minimè ſit in poteſtate Medici, talem & tantum febris gradum inducere, vt certi ſimus, illam non fore deinceps periculoſam, ac forte ab eadem magis, quàm à conuulſione timendum. Atque hactenus de conuulſione ex humorum copia.

Conuulſio ex inflammatione. Quod ſi conuulſio ex inflammatione oriatur, quæ maximè ac frequenter neruorum puncturæ ac vulneri ſolet ſuccedere, tunc tota indicatio ad inflammationem eſt dirigenda, de qua agit Gal. *in 6. metho. in art. medica. & 3. de med. ſecundum genera.*

Conuulſio ex inanitione. Poſtremò autem quatenus pertinet ad curationem conuulſionis, quæ ex inanitione & ſiccitate originem habet, ſcribit Galen. 2. *Apho.* 26.5. *aphor.* 5. & 4. hanc autem difficulter & rarò, aut nulla ratione & nunquam curationem recipere. Et ſimpliciter ac abſolutè idem ſcribit Galenus de tremore vltimo, conuulſionem ex ſiccitate nunquam ſanari: ſiquidem ita affecti protinus moriuntur, vt ne cogitandi quidem remedij tempus permittant. Auicenna tamen ex hoc numero excipit infantes, quos inquit velociter liberari à ſpaſmo ſicco, propter humiditatem complexionum ſuarum, & humiditatem alimenti: quare non eſt vt de hac re longiùs agamus.

Quod ſi aliquid omnino agendum eſt, ſine dubio victus ratio principem locum obtinet. Cum enim ſumma huiuſmodi curationis tota in humectatione conſiſtat, certum eſt hanc potiùs cum alimentis quàm medicamentis fieri poſſe: de qua commoda victus ratione videatis Gal. 7. *metho.* 6. vbi agit de curanda quadruplici corporis ſiccitate, & de eligendis alimentis, quæ ad omnem ſiccitatem corporis poſſint conuenire.

Capvt XIX.

De Epilepſia.

Nomina. Aggredimur morbum qui frequentiſſimè homines adoritur, quippe multas tum cognitione, tum curatione arduas continet difficultates. Nullus eſt morbus qui pluribus nominibus à veteribus fuerit nominatus, quàm ipſe hic, qui primum dicitur ἐπιληψία quaſi *comprehenſio quædam*, quod, vt inquit Alex. ægri rerum obliuiſcantur, atque eorum ſenſus detineantur.

Secundò dicitur *morbus ſacer*, vt inquit Cælius Aurelianus, vel quòd diuinitus putetur immitti, vel quòd animam contaminet, quæ ſacra eſt: vel quòd in capite ſuam ſedem habeat, quod multi philoſophi ſacrum animæ templum eſſe dixerunt: vel propter morbi magnitudinem: ſiquidem vulgus res magnas ſolet ſacras appellare, vt ſacrum mare, ſic Medici os ſacrum vocant, ſic Virgilius, Auri ſacra fames. Plato in Timæo ad finem, hunc morbum dicit ſacrum appellari, quòd ſacræ naturæ morbus exiſtat. Apud Aretæum ſacer dicitur, aut quòd humana ope tolli non poſſit, ſed diuina, aut quoniam homo dæmone correptus eſſe videtur. Sed Hip. huiuſmodi appellationem redarguit, in lib. de ſacro morbo, ſi modo hic liber eſt Hipp. legitimus, qui inquit, hunc morbum cæteris neque diuiniorem, neque ſacratiorem ſibi videri, ſed eandem naturam cum reliquis morbis continere: vnde concludit, illos homines, qui primi hunc morbum ſacrum eſſe pronunciauerunt, fuiſſe quoſdam magos, expiatores, circulatores, arrogantes, qui cum eſſent conſilij & mentis inopes, & nihil haberent quod exhibitum prodeſſet, ne manifeſta fieret ipſorum ignorantia, hanc affectionem ſacram eſſe dixerunt. Quam Hip. ſententiam Gal. quoque probat 6. *epid.* 67.

Tertiò dicitur *morbus comitialis*, vel quòd in comitiis aliiſque hominum congregationibus laborantes maximè infeſtarentur, & frequenter detegerentur: vel quòd ea die, qua quis concidiſſet, comitia intermitterentur.

Quartò *morbus Herculeus* dicitur, vt placet Ariſt. 30. *ſection. prob.* 1. vel propterea quòd Hercules hoc morbo laborauerit, vel vt placet Galeno, quòd nonnulli hoc nomine voluerint illius ſæuitiem & magnitudinem exprimere, vnde etiam Hip. magnum morbum appellat.

Quintò *morbus puerilis* vel *infantilis* dicitur ab Hipp. in lib. de aquis, aëre, & locis, & 4. *apho.* 29. quoniam pueritiæ tempore ſolet in primis negotium facere. Vnde etiam Ariſtoteles 2. *de hiſtor. animalium vltimo*, ſcribit plurimos pueros ante diem ſeptimam hoc morbo interire; ex quo factum eſt, vt nomina illis ſeptima die imponerentur, tanquam tunc ſaluti infantis magis crederent.

Sextò *lunaticus* à nonnullis dicitur, vel, vt inquit Aretæus, quòd exiſtimaretur immitti à Luna flagitioſis hominibus tantùm; vel, vt inquit Philoſophus, quòd ægroti plenilunio periculoſiùs hoc malo ſoleant infeſtari; vel quòd hic morbus Lunæ circumactionem ſequatur, vel quòd illum qui interlunio natus eſt, hoc morbo ferè affici creditum ſit.

Poſtremò & vulgo appellatur *morbus caducus*, à frequenti hominum caſu.

Cum auté ex cõmuni hominũ conſenſione conſtet, neminem eſſe epilepticum ſine conuulſione, certum cuique eſſe debet, hunc morbum ſub conuulſione, tanquam ſub proprio genere contineri: quoniam verò plurimi conuelluntur, quos nemo epilepticos dixerit, huic generi addendæ ſunt differentiæ, magis propriæ, quæ hanc conuulſionem à cæteris poſſint diſtinguere. Illæ autem apud Galenum ſunt tres: Prima vt conuulſio totum corpus apprehendat. Secunda, vt non ſit aſſidua, ſed ex temporis interuallis facta. Tertia, vt ſit cum mentis & ſenſuum læſione. Ex quibus quidem generẽ & differentiis nobis licet cum Galeno *de ſympt. diff.* 4. 3. *de locis aff.* 5. integram epilepſiæ definitionem colligere, hunc in modum. *Epilepſia eſt conuulſio omnium partium corporis, non perpetua, ſed quæ per temporum interualla accidit, cum detentione principum actionum.* Itaque Epilepſia eſt ſymptoma actionis læſæ, non vitalis, non naturalis, ſed animalis. Cum autem actiones animales ſint triplices, motiuæ, ſenſitiuæ, principes, Galenus docet omnes lædi, ſed non eadem ratione: etenim actio motrix ad conuulſionem pertinens, non imminuta, non abolita, ſed deprauata eſt: ex altera auté parte cum æger neque videat, neque audiat, neque vllo ſenſu quidquam agat, præterea verò neque intelligat, neque recordetur, vtique fatendum eſt cum Galeno 3. *de locis aff.* actiones ſenſibiles & principes non imminutas, non deprauatas, ſed abolitas eſſe. Ex quibus pariter licet colligere cum Galeno, hoc malum in cerebro, rationis domicilio, ſenſuúmque omnium principio conſiſtere: quæ autem pars cerebri, & quomodo afficiatur in epilepſia, *Definitio.*

de qua re non conuenit inter omnes, paulò pòſt, tractantes de cauſis, explicabimus.

Differentia.

Differentiæ epilepſiæ plurimæ ſunt. Primò, à magnitudine: alia leuior, alia grauior: leuior eſt vbi ſymptomata ſunt leuiora & breuiora, adeo vt æger ſe contineat, neque cadat, ſed breui admodum ad ſe redeat: atque hæc, vt ſcribit Galenus lib. *de attenuante victus ratione*, à principio, ſola victus ratione penitus ſanatur. Grauior autem illa eſt, in qua acceſſiones ſunt longiſſimæ; ſymptomata ſuot ſæuiſſima, adeo vt nullus penè ſenſus relinquatur, & quandoque etiam, quod omnium eſt grauiſſimum, excrementa per aluum, & veſicam præter voluntatem deiiciantur.

Secundò, ſunt differentiæ à tempore: epilepſia alia recens, alia antiqua: alia habet acceſſiones & frequentes, & ferè continuas, alia rariores: alia noctu, alia die contingit: quæ differentiæ maximè pertinent ad curationem. Namque certum eſt epilepſiam recentem, in qua ſunt raræ acceſſiones, & quæ noctu inuadit, quod potius vaporibus, ex cœna eleuatis, quàm altiori cauſæ tribuendum videtur, longè faciliùs & citiùs, quàm contrarias differentias ſanari.

Tertiò, ſunt differentiæ ab ætate: namque epilepſia corripiuntur vel infantes & pueri, vel adulti & ſeniores: quæ differentia facit maximè ad prognoſticam. Namque ſicuti pueris licet, ita in ſenioribus aut difficulter, aut nulla ratione licet ſalutem ſperare.

Quartò, ſunt differentiæ à loco affecto: etſi enim neceſſariò cerebrum perperam afficitur, id tamen vel malo conſiſtente in ipſo capite, vel per conſenſum aliarum partium fieri poteſt: vnde Galenus ex hoc fonte tres epilepſiæ differentias cõſtituit, 3. *de locis aff.* 7. Prima eſt, vbi in capite malum conſiſtit, quod pluribus epilepticis accidit. Secunda, vbi in ore ventriculi vitioſus humor continetur, à quo vapores ſurſum ad cerebrum aſcendunt, illudque in conſenſum trahunt. Tertia eſt, cùm ex certa aliqua parte corporis affectus incipit, qui deinceps ad cerebrum vſque ſenſibiliter aſcendit, quod rarò contingit. Vtrùm autem cerebrum vel vt pars ſimilaris, vel vt pars inſtrumentalis lædatur, nec non; quales ventriculi, an anteriores, an medius, an poſtremus laboret, de qua re non conuenit inter omnes, explicabimus paulò pòſt.

Cauſa epilepſiæ.

Quintò, ſunt differentiæ ex cauſis, in quibus recentiores magnas lites mouent aduerſus Galenum & veteres medicos. Diximus de ſententia Hip. & Gal. conuulſionem ex duabus tantummodo cauſis, repletione & inanitione, originem habere: vnde cum epilepſia ſub conuulſione, tanquam ſub proprio genere, ſit conſtituta, vt ab iiſdem cauſis fiat neceſſe eſt.

Galenus autem ſtatuit, 3. *de locis aff.* 7. eam nullo modo & nunquam à ſiccitate & vacuatione fieri poſſe, quod ex celeri illius generatione & ſolutione facile poteſt confirmari: ſiquidem vt cerebrum, vel tenuis ipſius membrana, ad tantam perueniat ſiccitatem, vt corio ſimile quippiam patiatur, & conuulſionem efficiat, id non niſi longo tempore fieri poteſt: itaque concludit, epilepſiæ non aliam cauſam eſſe, quàm craſſum & lentum humorem, exitum ſpiritus in ventriculis cerebri obſtruentem, neruorum principio ſeipſum concutiente, vt ea quæ illi moleſta ſunt, expellat: illius verba hæc ſunt: *Verum celeritas eius generationis ac ſolutionis, quod hoc malum nunquam à ſiccitate & vacuatione, ſed ſemper à craſſo humore fiat, oſtendit: etenim obſtructo meatu ex craſſo & lento humore, ſubitò fit.* Et iterum: *Ad rectè curandam epilepſiam ſatis eſt, noviſſe, laborantem locum cerebrum eſſe, humorem autem lentum & craſſum in eius ventriculis coacervatum fuiſſe.* Quam eandem ſententiam Gal repetit 2. *de ſympt. cauſis* 7. 2. *apho.* 45.

Quæſtio.

Et ſi quis quærat adhuc, qualiſnam ſit huiuſmodi humor craſſus & lentus, qui cerebri ventriculos obſtruat? Huic reſpondet Galenus 3. *de locis aff.* 7. hunc duplicem eſſe, & pituitoſum, & melancholicum: *Ergo*, ille inquit, *ſicuti craſſus pituitæ ſuccus, ita melancholicus quoque, comitialem morbum ſolet efficere, vbi in meatibus ventriculorum cerebri retinetur.*

Ex iis licet illud quoque intelligere, quod modo quærebamur, quonam modo cerebrum, & quænam illius pars laboret: Cum enim ex Galeni loco citato craſſi humores, qui in ſubſtantia cerebri redundant, illud offendant, quandoque vt partem inſtrumentalem, obſtruendo meatus, interdum vt partem ſimilarem, alterando temperiem, quod ille confirmat teſtimonio Hipp in fine libri 6. *epid.* qui ſcribit melancholicos magna ex parte epilepticos, atque epilepticos melancholicos fieri, prout noxius humor hanc vel illam cerebri partem occupat. ſi enim in ventriculis retineatur, epilepſiam: ſi verò in corpore cerebri redundauerit, melancholiam effici. Iam verò cùm ſtatutum ſit à nobis, in epilepſia ventriculos cerebri repleri atque obſtrui, ſatis cuique conſtare poteſt, cerebrum in epilepſia vti partem inſtrumentalem præcipuè laborare: dico autem præcipuè, ſiquidem neque negandum eſt corpus etiam quodammodo laborare, ſicuti Gal. docet 4. *de locis aff.* 2. qui ponens differentiam inter carum, apoplexiam, & epilepſiam, ſcribit, horum trium morborum frigidum craſſum, aut omnino lentum humorem cauſam eſſe, verùm in caro & in epilepſia ventriculos magis, corpus autem cerebri minus laborare conſueuiſſe: quòd ſi corpus minus laborat, tamen quoquo modo laboret neceſſe eſt.

Quatenus pertinet ad alterum quæſitum; qualeſnam ventriculi in epilepſia laborent. id dubiũ eſt, neque Galenus planè videtur explicare: ſiquidem 3. *de locis aff.* 7. ſcribit, vtrumque humorem, pituitoſum & melancholicum epilepſiam facere, vbi in cerebri ventriculis retinetur. ſiue is medius, ſiue poſtremus fuerit Quibus verbis planè videtur demonſtrare, duos anteriores ventriculos non laborare. Altera ex parte 4. *de locis aff.* 2. vbi ponit differentiam locorum laborantium inter carum, apoplexiam, epilepſiam, catalepſim, ita ſtatuit: in caro quidem anteriorem partem magis, in apoplexia & epilepſia vtramque tam anteriorem, quàm poſteriorem, in catalepſi autem poſteriorem partem magis laborare.

Ego verò cenſeo, ventriculos quidem medium & poſtremum, in quib. Galen. docet, ſpiritum animalem præcipuè contineri in epilepſia potiſſimùm laborare: ſed neque negauerim, ventriculos quoque anteriores poſſe lædi: ex quo factum puto, vt Galenus illorum omnium voluerit meminiſſe.

Fernelius.

Inter plurimos qui hoc tempore conati ſunt Galeni opinionem conuellere, de cauſis epileſiæ principem locum obtinent Ferne. *lib.* 2. *de abditis rerum cauſis* 115. *pathol.* 3. & Rondelet, in ſua methodo medendi, *c. de Epilepſia*, ambo Galli, & celeberrimi nominis, qui ex vna parte contendunt epilepſiam ab obſtructione ventriculorum cerebri ex craſſis & lentis humorib. nulla ratione fieri poſſe; ex altera docent epilepſiam fieri, vel mala quadam & venenata qualitate, vel ex mate-

Rōdeletius.

ria tenui

Digitized by Google

ria tenoi fumoſa, acri & mordicante, quæ poſſit cerebrum moleſtia afficere, atque ad rei moleſtæ expolſionem excitare. Ego quidem in ipſorum rationib. maioris momenti verſabor. Sed primum illud ſciendum eſt, haſce opiniones fuiſſe antiquiores, neque hoc noſtro tempore inuentas. Namque Ariſt. *de ſomno & vigilia* ſcribit, morbum comitialem fieri ex magna vi ſpiritus delati ad partes ſuperiores, vnde inquit vinum nutricibus non conuenire, quod illud maximè ſpirituoſum ſit Auer. 3. *colliget.* vltimo, docet epilepſiam fieri, non propter obſtructionem ex craſſis humoribus, ſed propter ventoſitatem fumoſam, quæ generatur in cerebro, vel in aliis membris eandem ad illud poſtea tranſmittentibus: quod item nititur probare, quoniam acceſſiones citò diſſoluuntur, ſiquidem humores craſſi nequeant citò diſſolui, ſicuti contra flatos facillimè diſſoluuntur. Verùm nos vnam atque alteram rationem aduerſariorum aggrediamur, quarum prima eſt huiuſmodi.

I. Ratio contra Galen. de cauſa Epilep. Si epilepſia fieret obſtructis ventriculis cerebri ex craſſis & lentis humoribus, epilepſia perpetuò apoplexiam antecederet & ſequeretur. Vis huius argumenti pendet ex doctrina Gal. qui ſcribit 2. *apho.* 45. 3. *de locis aff.* 7. in apoplexia frigidum, craſſum & tenacem humorem principes cerebri ventriculos confertim & omni ex parte replere, in epilepſia autem hanc repletionem tam integram & abſolutam non fieri. Cum enim veriſimile ſit, obſtructionem ventriculorum momento temporis & in inſtanti neque fieri, neque diſſolui, ſed paulatim humorem fluere & paulatim diſſolui: hinc colligendum videtur, quo tempore obſtructio non eſt integra, tam ante, quam poſt apoplexiam, ſemper epilepſiam fieri debere: ſed hoc eſt falſum, cum experientia demonſtret, epilepſiam neque præcedere, neque ſequi apoplexiam.

II. Ratio. Secunda eſt ratio. Si epilepſia ex obſtructione originem haberet, poſt acceſſionem illi ſuccederet paralyſis, ſicuti ſuccedit apoplexiæ: etenim cum in vtroque morbo eadem ſit materia, pituita aut melancholia, idem locus, ventriculi cerebri obſtructione laborent, nulla probabilis ratio poteſt afferri, quamobrem apoplexia magis quàm epilepſia debeat in paralyſim terminari.

III. Ratio. Poſtremò ſi in epileſia craſſus & frigidus humor ventriculos cerebri obſtrueret, qui vt ſcribit Gal 3. *de locis aff.* 2. animalem ſpiritum impediret, quo minùs ad cæteras corporis partes poſſit penetrare, tunc ceſſaret motus, aut ſaltem minor fieret: verùm tantum abeſt vt in epilepſia motus ceſſet, vel minuatur, vt contrà omnes corporis partes præter voluntatem ad motum concitentur. Itaque ex iis primam partem concludunt, epilepſiam ab obſtructione ventriculorum cerebri ex craſſis humoribus fieri non poſſe.

Quòd Epilepſia à mala qualitate fiat. Alteram autem partem, nempe epilepſiam fieri à mala qualitate, vel materia tenui, non obſtruente, ſed vellicante & cerebrum ad expulſionem excitante, pluribus modis conantur probare. Primò id colligunt ex repentina epilepſiæ inuaſione & ſolutione: cum enim ſtatim de improuiſo ac minimo temporis momento illius acceſſiones ſuperueniant ac ſoluantur, tanta celeritas potius tenuitatem materiæ, quæ facillimè mouetur quàm craſſitiem, quæ mouetur difficillimè, videtur indicare: quo eodem argumento Gal. 2. *de ſymp. cauſis* 2. probat palpitationem fieri à flatu, propterea quia citò generatur, & citò diſſoluitur.

Deinde ſuam ſententiam confirmant nonnollis exemplis, poſitis à Gal. in quibus ægri non aliter quàm mala aliqua qualitate, aut materia tenuiore & moleſta ad cerebrum eleuata correpti ſunt: quales fuerunt, iuuenis ille Grammaticus, quotieſcunque vehementiùs doceret, aut longiùs famem pateretur: nec non ille puer, qui ſentiebat à crure tanquam auram frigidam eleuatam: quorum Gale. mentionem facit 3. *de loc. aff.* 7. 5, *de locis aff.* 6. 6. *de locis aff.* 5.

Reſponſio ad præcedentes rationes. I. Iam verò ni fallor non difficile eſt ad hæc reſpondere, & primùm experientia demonſtrat, tam repente atque inexplicabili temporis momento apoplexiam fieri, vt neceſſarium ſit fateri, totam ſimul ventriculorum obſtructionem fieri, vt nullo modo epileptica ſymptomata poſſint illam præcedere; quod ad alteram quoque argumenti partem licet reſpondere: ſiquidem aut perſeuerante obſtructione æger moritur, aut materia obſtructionis tota à natura ex ventriculis ad partes proximas protinus deponitur, ex qua depoſitione, vt ſuo loco diximus, alterius partis paralyſis ſolet ſuccedere, adeo vt nulla amplius neque integra, neque imperfecta obſtructio remaneat, quæ epilepſiam poſſit inferre.

Ad II. Ad ſecundam rationem, pariter negatur conſequentia; etſi enim id verum eſt in vtraque affectione, epilepſia & apoplexia, eandem materiam redundare, eundemque locum, ventriculos cerebri nempe, malè affici; tamen ratio vtriuſque morbi eſt diuerſa: ſiquidem, vt ſuprà diximus, in apoplexia confertim atque integrè fit obſtructio; ex quo cerebrum non poteſt ſe ipſum contrahere, & materiam obſtruentem eiicere, quare illam ad principium ſpinalis medullæ, & ad alterum latus deponit & paralyſis ſequitur: at in epilepſia obſtructio eſt longè minor, neque integra, adeo vt cerebrum facilè poſſit circa obſtruentem materiam contrahi, illamque per amplas & apertas vias narium & palati expurgare, vt propterea nulla cogat neceſſitas, epilepſiam in paralyſim terminari: etſi multi ſimul cum Auicenna aſſerunt, id quandoque etiam contingere.

Ad tertiam rationem reſpondeo facilè fieri poſſe: vt ſpiritus animalis ad partes cerebro ſubiectas poſſit peruenire, quoniam obſtructio non eſt integra: vnde nemo debet mirari, ſi aperta via aliqua, ſaltem ex parte ſpiritus, pars noſtri corporis tenuiſſima poſſit ad alia membra deferri. Nam ſi in apoplexia, in qua longè maior & plenior eſt obſtructio, ſpiritus deſcendit ad muſculos thoracis, propter neceſſitatem reſpirationis, vt docetur 5. *apho.* 42. iam nulli difficile debet videri, ſi in minore obſtructione, qualis eſt epilepſia, ſpiritus & ad thoracem, & ad totum corpus poſſit pertranſire. Sed illud addo, ſpiritus in epilepſia, ſicuti in apoplexia, propter neceſſarium vſum reſpirationis, ad ſolos thoracis muſculos deferri, minimè ad reliquos, quibus nullum planè vſum poſſunt afferre: ſi quidem motus epilepticorum, vt ſuprà diximus de conuulſione, non ſunt naturales & voluntarij, ſed præter naturam, & præter hominis voluntatem, cum à ſolo morbo fiant; vnde nihil ſpiritibus opus eſt.

Atque hactenus de iis qui contendunt epilepſiam ab obſtructione ex craſſioribus humoribus non fieri.

Reſp. ad argumenta cauſam Epilepſia qualitatem ſtatuentiũ. Videamus modò argumenta eorum, qui altera ex parte dicunt, epilepſiam ex mala qualitate, aut tenui & mordicante materia originem habere. Præcipuum argumentum eorum fuerat ex celeri epilepſiæ inuaſione & ſolutione: ac ſanè hinc licet hominum imbecillitatem iudicij intelligere, ſiquidem hoc ipſo argumento, vt ſuprà

declara

declarauimus. Galenus probat, epilepſiam ex craſſorum humorum obſtructione fieri. Sed quæſo cuiuſque argumentationis vim breuiter perpendamus. Gal. qui docuerat epilepſiam vniuerſi corporis eſſe conuulſionem, illamque ex doctrina Hip. vel ex repletione, vel inanitione fieri, probat vnam repletionem, minimè inanitionem epilepſiæ cauſam eſſe, & hoc argumento vtitur ſecundo de ſympto. cauſis vltimo: quòd ſubito inuadit, & ſubitò ſoluitur apoplexia & epilepſia, ex pituitoſi ſucci multitudine, in cerebri ventriculis collecta, gigni videntur, & propterea fit ſubita eorum tum generatio, tum diſſlatio, quod accidere in corporum intemperie nullo modo poteſt: namque ſi epilepſia ex inanitione, id eſt, ex nimia ſiccitate fieret, ea ſine dubio non repente, ſed paulatim inuaderet, nec tam facilè & citò diſſolueretur: itaque vt ſubitò inuadat, neceſſariò ex craſſis humoribus prouenit: ſiquidem præter craſſos humores nihil eſt, quod tam ſubitò cerebri ventriculos poſſit replere.

De ſubita autem diſſolutione eſt dubium, quoniam Auer. 3. *colliget*, id negat, qui aſſerit humores craſſos minimè celeriter diſſolui, ſed longas ægritudines facere. At reuera ſi Auer. intelligit, vt videtur intelligere, diſſolutionē pro cōcoctione, verè loquitur; quandoq; nẽm concoctio non ſubitò ſed interdum longiſſimo tempore perficitur. Verùm Gal. aliter ſentit, qui docet craſſos humores in epilepſia minimè concoqui, quod tam breui tempore fieri non poteſt, ſed cerebro ſe concutiente à ventriculis amoueri, ac per proximas partes ſcil. per nares & palatum deriuari, ac ſenſibiliter vacuari: id quod experientia demonſtrat eſſe veriſſimum, ſiquidem aliquando videtis ex ore & naribus epilepticorum tantam pituitæ copiam exire, vt mirum videatur. Neque verò Galen. ſibiipſi repugnat cum ipſa argumentandi ratione contrarium colligit in palpitatione, quam ſtatuit fieri ex flatibus, minimè ex humoribus propterea quia illius origo & ſolutio velociter contingit. Namque primò argumenti ratio varia eſt, cum in palpitatione addatur motus, ex quo non minus, forte etiam magis quàm ex ſubita origine & ſolutione copiam flatus licet colligere: at quo minus, ille inquit, ſuccus ſit, repugnat palpitationis tum motus, tum ſolutionis celeritas. Deinde magna eſt differentia inter materiam & locos vtriuſque. Etenim materia in palpitatione omni ex parte concluditur, neque vllum manifeſtum exitum habet, ex ſeipſa mouetur, atque exitum ex illis anguſtijs ſibi quærit: materia autem ex epilepſia, etſi habet proximas partes læſas, tamen ex ſe eſt immobilis. & ſpiritib. quoque eſt impedimento, quominus ad reliquas corporis partes poſſint referre: quamobrem rationi conuenit materiam palpitationis & flatuoſam eſſe, & tenuem; epilepſiæ autem craſſam & viſcidam: hæc alioqui ſi foret tenuis, neque obſtrueret, neque eſſet impedimento, imò verò per proximos amplos & apertos canales ſibi viam faceret. Atque hactenus de vi huius argumenti ex velocitate inuaſionis & ſolutionis.

Iam duobus verbis perpendamus, quamnam vim habeat hoc argumentum ad mentem aduerſariorum, qui cum arguunt ſubitam inuaſionem & ſolutionem humorem potius tenuem quàm craſſum indicare, ſi intelligunt de obſtructione, manifeſtè falluntur: quod intelligunt, vt veriſimile eſt, de occluſione ventriculorum, quæ fit dum cerebrum contrahitur, & conatur ſtimulantem materiam à ſeipſo eiicere, ad hoc licet reſpondere, materiam tenuem non perpetuò faciliùs & citiùs, ſed quandoque difficiliùs & tardiùs à natura excerni; quippe quæ propter ſuam tenuitatem, in ſubſtantia partis læſæ facilè poteſt penetrare, ex qua deinceps non ita facilè & citò educitur. Ad hunc modum longè faciliùs & citiùs euacuantur humores craſſi, qui continentur in cauitate ventriculi, quàm ſingultu reiiciantur tenues, qui ad tunicas ventriculi penetrarunt: ſic per tuſſim, Gal. auctore 2. *de ſymp. cauſis*, faciliùs purgantur humores craſſiuſculi, quàm nimiùm tenues. Verùm de hac re ſatis: & concludo, argumentum Galeni rei naturæ conſentire & demonſtrare, argumentum aduerſariorum multas abſurditates continere & nihil concludere.

Quatenus ad exempla pertinet, quæ illi afferunt ex Gal. & aliis, ac probant homines incurrere epilepſiam ex materia quæ minimè obſtruat, ſed vel ſua acredine, vel aliter cerebro moleſtiam inferat, reſpondendum eſt, epilepſiam fieri, vt ſupra diximus, aut propriè vitio exiſtente in cerebro: aut per conſenſum aliarum partium: priorem cerebro primo laborante, non aliter fieri quàm obſtructis ventriculis cerebri, ex craſſis humoribus, frequenter pituitoſis, quandoque melancholicis: alteram verò per conſenſum, ex tenuibus humoribus, & vaporibus acrib. maligniſque originem habere. Sed addo illud, primam ſpeciem epilepſiæ ex obſtructione oriundam veram & legitimam eſſe, ac frequenter contingere: cæteras per conſenſum minus veras ac illegitimas eſſe, rariúſque euenire: ſiquidem in illa fiunt veræ conuulſiones, quæ ſolius morbi ſunt opera: in altera verò potius motus quidam conuulſorij & palpitationi ſimiles, quæ veræ cōuulſiones fiũt, qui motus non à ſolo morbo, ſed à natura, conante ſeipſam à re moleſta ſubleuare, ſolent excitari, vt ſuprà diximus de conuulſione. *Reſponſio ad exempla aduerſariorū.*

Hanc rem præclarè Gal. explicat 3. *de locis aff.* 7. etenim cum iam docuiſſet epilepſiam alteram ex obſtructione, alteram ex conſenſu, ſpecie inter ſe differre, ac prioris certam cauſam & rationem ſtatuiſſet, hoc loco, inquit, teſtar cauſam inueſtigare, quamobrem in huiuſmodi morbis per conſenſum, epilepticæ fiant conuulſiones: namque Pelops ne quidem vllam ad hanc rem attulit perſuaſionem probabilem, qui ad ſummum nullam aliam potuit inuenire cauſam, quàm quòd cerebrum ſe contrahit, & conatur expellere quidquid illi ex parte inferiore primariò laborante ſurſum fertur: quam contractionem cerebri & conatum minime vera conuulſio, ſed potius palpitans quidam motus ſequi ſolet, adeo in huiuſmodi epilepticis ſimile aliquid cerebro contingat, quod in ſingultibus ventriculo euenit. Nam ſicuti ventriculus, vbi à multo cibo grauatur, vel deprauatur, mordicatur & ſtatim ſingultu corripitur; ita etiam cerebrum, quando aliquid quod illi eſt moleſtum, ab alia parte laborante tranſmittitur, ſimili motu commouetur. Vnde ſicuti ſingultus propriè loquendo non eſt conuulſio, ita etiam ille motus, quo cerebrum in hac ſpecie epilepſiæ agitatur, veriùs motus palpitans, quàm conuulſio dici debet.

Non eſt prætermittenda inſignis illa dubitatio, vtrùm epilepſia inter morbos acutos an diuturnos ſit reponenda: namque ex vna parte Galen. 1. *de criſ.* 4. & frequenter, reponit epilepſiam inter morbos diuturnos. & nonnulli eam quoque addunt rationem, quòd careat febre, quam inquiunt à morbis acutis non ſeparari: altera ex parte idem Galen. 4 *apho.* 20. manifeſtè illam ponit inter morbos acutos, per hæc verba: *Si aliquis morbus acutus fiat, veluti morbus comitialis, morbus* *An epilepſia ſit morbus acutus.*

attonitus

Google

attonitus, &c. Cui ſubſcribit Auicen. *prima* 4. *tract.* 1. *cap.* 5. qui expreſsè ſpaſmum ſicuti apoplexiam, epilepſiam, & ſquinantiam annumerat morbis acutis valde. Prætermiſſis aliorum reſponſionibus, Gal. reſpondet, epilepſiam ratione acceſſionum eſſe morbum acutum, quæ quidem nonnunquam tam ſunt frequentes & pernicioſæ, vt breui hominem interficiant. Verba Gal. ſunt 4. *de cauſis pulſuum* 21. *Diuturni morbi quem orthopnæam appellant, acutæ ſunt acceſſiones ſicuti morbi comitialis.* Quam reſponſionem confirmat Paulus *lib.* 3. *cap.* 13. Quatenus ad illam rationem, quod morbis acutis neceſſariò febris coniungatur, ego aliter ſentio, & de hac re tractaui diffusè in meo libello de peſte aduerſus Mercutialem: cum mea ſententia, tam certum ſit quàm quod certiſſimum, plurimos eſſe morbos verè acutos, ſine vlla febre: ſed tamen ita hæc ſe res habet, vt ſi morbi acuti habeant febrem, neceſſe ſit illam eſſe continuam quæ manifeſtiſſima eſt doctrina Gal. 5. *apho.* 30.

Signa epilepſiæ alia imminentem, alia præſentem demonſtrant, alia ſingulas differentias indicant: ac primùm maximè expedit imminentem epilepſiam præuidere, vt æger poſſit non ſolum à turpitudine liberari, ſed etiam à multis periculis ſibi cauere, ſiquidem in ignem & varias ruinas ſolet præcipitari. Hæc autem apud Paulum 3. *cap*, 3. apud Cælium Aurelianum de diuturnis paſſionib. 4. & apud alios, ferè ſunt huiuſmodi: capitis dolor & grauitas, obliuio, pallor faciei, inordinatus motus linguæ, hallucinatio oculorum, ſomni turbati, pigritia ad motum, ad alias actiones ſpiratio impedita, triſtitia quædam &c. ex quib. facile eſt imminens malum colligere.

Signa. Signa præſentis epilepſiæ nedum Medicis, ſed vulgo ſunt manifeſtiſſima, neque vlla indigent explicatione: quoniam verò propter diſtantes inter ſe acceſſiones, & propter alias cauſas quandoque eſt dubium, quis ſit epilepticus, nec ne. Aui. & alij nos docent, quomodo poſſimus de hac re certiores fieri, qui ſcribunt nonnulla eſſe, exempli gratia, ſuffumigia ex galbano, ex myrrha, ex cornu caprino &c. quæ epilepſiam ſolent detegere. Poſtremò ſunt ſigna differentiarum. Magnitudo epilepſiæ ex multis deprehenditur, ac Primùm fuerat ſententia Gal. 3. *de locis aff.* 9. in omnibus affectibus ſoporoſis magnitudinem periculi ex noxa reſpirationis colligendam eſſe: itaque ſi æger difficilè & præter naturæ ordinem reſpiret, magna: ſi verò facilè reſpiret, parua ægritudo eſt cenſenda.

Secundò eſt vulgare ac peculiare ſignum ſpuma oris, ac maximè ſi fuerit copioſa, de cuius generatione & cauſis diffuſe Gal. 2. *apho.* 43.

Tertiò ſunt ex acceſſionibus ſigna, quæ ſi fuerint frequentes, diuturnæ & difficiles, adeo vt æger non niſi longiore tempore & magno labore poſſit releuari, omnia magnam epilepſiam demonſtrant. Quartò in vehementi epilepſia, quod ex Gal. 4. *de vſu partium*, 10. quandoque ſemen præter voluntatem excernitur neque verò ſolum ſemen, vt aliis placet, ſed excrementa alui & lotia inuoluntariè profluunt, ex quibus & aliis id genus, licet de epilepſiæ magnitudine vel paruitate iudicium facere.

Signa differentiarum ex tempore, ex ætate, omnibus patent.

Signa differentiarum ex loco affecto, atque ex cauſis, facilè poſſunt colligi ex Galeno. Namque ſi malum in cerebro primò conſiſtat, obſtructis ventriculis cerebri ex craſſis humoribus, tunc manifeſta & legitima apparebit conuulſio, omnia ſymptomata erunt grauiora, ventriculus & cæteræ partes bene habebunt, &c Si verò cerebrum laboret per conſenſum oris ventriculi, vitioſis ab eo humoribus & vaporibus ſurſum aſcendentibus, tum aderunt querelæ de ventriculo, de illius dolore, de nauſea, de aliis ſymptomatibus, ſed præcipuè de coctione, & ipſum caput omnis proprij affectus erit immune. Quod ſi autem à parte aliqua determinata incipiat affectus, tunc æger manifeſtè & ſenſibiliter percipiet malum vſque ad cerebrum aſcendere, vt nonnullæ hiſtoriæ in Galeno paſſim declarant.

De eſſentia, differentia & ſignis ſatis. Iam nonnullos licet audire, qui conantur à curatione nos deterrere, adducta auctoritate Hip. 5. *apho.* 7. Namque ſi hic morbus ante 25. annum mutatione ætatis ſanatur, poſt 25. autem, mutatione nullam recipit curationem, æquè ſuperuacaneum videtur, & prioris, quæ ſolius ætatis beneficio tollitur, ac poſterioris, quæ nulla ratione poteſt ſanari, curationem aggredi: itaque temerarium eſt epilepſiæ curam aggredi. Veruntamen altera ex parte nemo eſt, qui neſciat Medicos & præcipuè Gal. plurima præſidia ad hunc morbum afferre. *Prognoſtici An epilepſia ſit ſanabilis*

Nonnulli aphoriſmum interpretantur, quaſi Hip. ex plurib. mutationibus, ætatis, locorum, temporum, & alimentorum, de quibus alio loco dixerat, eam tantummodo mutationem intelligat, quæ ex ætate contingit, vt ſenſus ſit, epilepticos homines quicumque ex mutatione ætatis poſſunt liberari, id conſequi, ſi morbus ante pubertatem, minimè ſi poſt 25. annum inuadat: non quòd illi generaliter tam ante quàm poſt 25. annum aliis remediis præter mutationem ætatis nequeant ſanari: quam interpretationem ego cenſeo ad mentem Galeni eſſe veriſſimam. Paulus *lib.* 3. 13. ſolis infantibus curationem interdicit, ac ſola victus ratione eſt contentus, per hæc verba: *Si æger etiam dum infans fuerit*, &c. namque ætate in ſtatum bilioſiorem & ſicciorem vergente, ſua ſponte plerumque affectio ceſſat. Aetius generaliter & pueris & cæteris omnibus curationem inſtituit, at verò Gal. longè accuratiùs mihi videtur hanc controuerſiam definire, qui ſtatuit epilepticos pueros fieri bifariam, aut ſtatim ab eorum ortu propter humidam cerebri intemperiem, qui tunc propriè morbus infantilis appellatur, atque hos aſſerit mutatione ætatis ſanari: aut ſecundo modo corripiuntur epilepſia progreſſu temporis propter varia errata: in quib. docet mutationem ætatis non fore expectandam: verba Gal. ſunt 6. *epid. ſect.* 1. *com.* 5. *morbus comitialis* &c. quorum verborum ſumma illa eſt, infantes qui ex natiua intemperie ac ſtatim ab initio ſuæ ætatis ſunt epileptici, mutatione ætatis ad ſicciorem & calidam temperiem ſanari, cæteros autem quicumque propter errata hoc morbo corripiuntur, mutatione ætatis non ſanari, ſed præſidiis medicis curandos eſſe. *Pueri bifariam epileptici fiunt.*

Veruntamen neque ego puto Gal. prohibere, quin ipſis infantib. liceat nonnulla remedia præſcribere, quæ calefaciendi & exſiccandi vim habent: quod vel ex hiſtoria pueri, qui geſtabat radicem pæoniæ, licet colligere. Et quis quæſo eſt, qui nos reddat certos, infantem epilepticum mutatione ætatis planè liberum fore, ac non potius periculum imminere, ne morbus, potiſſimùm ſi negligatur, tantas aquirat vires vt neque tandem mutatione ætatis tolli poſſit? Præterea quis non id magis probet, & cupiat hunc, ſi fieri poteſt, infantem citò liberari, neque longioris ætatis aduentum expectari?

Cum igitur

Curatio epilepſia per conſenſum ventriculi.

Cum igitur de ſententia Hip. Gal. & omnium, liceat & pueros, & cæteros omnes comitiali morbo laborantes curare, nos eius curationem aggredimur: quoniam autem triplex eſt illius differentia apud Gal. dicere incipiemus ab ea, quæ per conſenſum oris ventriculi generatur, cuius exemplum habetis 5. *de loc. aff.* 6. vbi Gal. recitat hiſtoriam iuuenis Grammatici, qui quoties vehementius doceret, aut longius famem pateretur, aut iraſceretur, epilepſia corripiebatur. Cum itaque Gal. in hoc iuuene deprehendiſſet, os ventriculi facili ſenſu eſſe præditum, ab illóque cerebrum in conſenſum trahi, ante omnia iuſſit, vt probæ coctionis exactam curam haberet, qui idcirco tertia vel quarta hora diei panem diligenter confectum ſumebat, vel ſolum, ſi non ſitiret, ex vino albo aqua diluto ac modicè adſtringente: cuiuſmodi vinum ventriculum roborat, neque caput ſolet petere, ſicut cætera vina valentiora.

Verùm Gal. præter probam victus rationem, hunc quoque iuuenem non modò ſemel, ſed etiam bis, ac nonnunquam ter ſingulis annis purgauit, qua ſimplici victus & purgationis ratione, ille annos pluſquam 20. quibus ſuperſtes poſtea permanſit, obtinuit optimam valetudinem.

Ex qua narratione licet nobis colligere, in hac ſpecie epilepſiæ, duas indicationes, quarum altera eſt purgatio ventriculi à bilioſis & humorib. acrib. ex quib. euaporatio ad cerebrum contingit: altera ventriculi roboratio, ne ille deinceps tam facilè vel à iecore, vel aliis partib. noxia excrementa recipiat. Quatenus ad primam indicationem, dignum eſt notatione, Galenum non alio vſum fuiſſe medicamento, quam hiera ſimplici, quæ, vt ille inquit, totum ventriculum ab excrementis purgat, & ad proprias actiones robuſtum facit. Quo loco arguendi ſunt practicantes ferè omnes, qui & in hoc morbo, & in aliis ſæpenumero laborantibus ventriculo, non ſolum hiera ſimplici, ſed etiam aliis valentiorib. medicamentis audent vtique & alia excrementa attrahere & ipſum adhuc magis poſſunt labefactare: quorum abuſum nolim vos imitari, ſed vel hiera ſimplici, vel ſimilibus medicamentis, vt pilulis alephanginis, melle roſaceo, manna, &c. veſtros ægrotos purgare. Quo ad ſecundam indicationem, partim externis, oleo maſtichino, citoniorum, partim internis, ſaccharo roſato, ſpecieb. diarrhodon abbat. & trium ſantalorum vtendum eſt.

Hiera commodum ventriculo medicamentũ.

Curatio ſecũda ſpeciei epilepſia.

Secunda ſpecies epilepſiæ apud Gal. erat, quando malum à parte determinata incipit, & ſurſum ſenſibiliter aſcendit. Huius curationem habetis 3. *de locis aff.* 7. quæ curatio ad tria capita poteſt referri. Primum pertinet ad vacuationem totius corporis, aut cum ſectione venæ, ſi principes ſcopi conueniant, aut cum purgatione. Secundum pertinet ad roborationem adſtrictionemque partium ſuperiorum, quod validis vinculis ligato in medio membro ſupra partem quæ primariò laborat, aut adſtringente aliquo medicamento, vulgo defenſiuum appellant, commodè fieri poteſt: hæc ſunt impedimento, quo minus illius veneni vis progredi, & ad altiores partes peruenire poſſit. Tertium caput partis laborantis à qua primariò malum naſcitur, peculiarem rationem habet, in qua conuenit vlcus excitare, & apertionem moliri, quod cum thapſia, ſynapi, flammula Iouis, cantharidibus, vel vulgarib. cauſticis medicamentis, aut tandem candente ferro fieri conſueuit: atque hoc vlcus longiori tempore debet conſeruari apertum.

Cauſtica medicamenta.

Epilepſia per conſenſum vteri.

De epilepſia per conſenſum vteri & aliarum partium, non eſt vt quidquam agamus: ſiquidem hæc propriam vteri & cuiuſque partis laborantis curationem requirit. Itaque remanet principalis ſpecies epilepſiæ, in qua cerebrum primariò laborat, de qua, poſtquam duobus verbis, quomodo epileptici ab acceſſionibus debeant liberari dixerimus, agemus. Hoc autem primò fiet per inſignes vociferationes. Secundò per prouocationem vomitus, vi aperto ore, ac pẽna oleo intincta in ipsũ poſita. Tertiò per graues odores naribus adhibitos, quales ſunt galbanum, ſulphur, bitumen, &c.

Acceſſiones epilepticæ quomodo ſoluenda.

Dubitatio.

Et ſi quis quærat, quomodo hæc eadem medicamenta poſſint detegere morbum, atque ſimul ægrum ab acceſſione liberare: Reſpondeatis, talia medicamenta implendo cerebrum acceſſionem excitare; vbi verò iam cerebrum eſt repletum ac laborat, eadem medicamenta vim expultricem mouere, & ita ægrum excitare. Quartò, ſunt omnia genera reuulſionum, clyſteria, glandes &c. Sic vulgares ſolent per vim ægri membra contracta diducere, atque ægri manibus clauem imponere, quod gratia reuulſionis faciunt. Quintò, ſunt nonnulli, qui ægri auribus nonnulla verba vel incantamenta inſuſurrant, & profitentur hac ſe ratione epilepticos ſubleuare. Vincentiæ quidam medicus vtebatur aqua ceraſorum deſtillata; quod remedium clam habebat, nec vlli communicabat: de quo memini me legiſſe apud eruditum Medicum quendam Germanum hæc verba: *Aqua ceraſorum nigrorum dulcium recens deſtillata, cum primum in os epileptici paroxyſmo correpti infuſa fuerit, doſis eſt ad* ℥. iv. *aut amplius, illico ad ſe redit, neque vllo amplius ſpaſmo corripitur.* Sed ad veram epilepſiæ curationem accedamus.

Curatio epilepſia vera Indicationes.

In curanda ergo epilepſia, in qua cerebrum primò laborat, quatuor occurrunt principes indicationes. Prima ad vacuationem totius corporis pertinet. Secunda ad reuulſionem. Tertia ad diſſolutionem materiæ quæ eſt in capite reliqua. Quarta ad cerebri curationem & intemperaturæ emendationem. Hîc repellentia nullum habent locum, neque vllus eorum meminit: namque periculum immineret, ne materia retrocedens magis ad ventriculos præcipitaretur, quos tamen natura conatur expurgare, & ab omni excremento liberos facere.

Prognoſtica.

Vtrùm liceat iis ſatisfacere indicationibus, iam ſuprà diximus multa: & quanquam hic morbus generaliter non ſine magno labore & longo tempore poteſt ſanari; tamen ex ſuperioribus propoſitis differentiis verius omnino iudicium eſt faciendum. Namque ſi morbus fuerit acutiſſimus, crebraſque acceſſiones & grauiora ſymptomata ſecum attulerit, ſi fuerit longus ac ferè confirmatus, ſi æger pubertatem fuerit prætergreſſus, nulli dubium eſt, quin aut nulla ratione, aut longè tardiùs & difficiliùs ſanari poſſit, quàm ſi fuerit recentior, mitior, ſi acceſſiones & ſymptomata fuerint leuiora, neque æger pubertatem tranſierit.

Lenitiua.

Sed ſingulas indicationes perpendamus; ac primùm quatenus ad corporis vacuationem pertinet, pro lenienda aluo nunquam eſt prætermittenda hiera ſimplex, vel ſola, vel ſimul cum caſſia, cum melle roſato ſolutiuo, &c. Sectionem venæ, cum hîc abundent humores frigidi, craſſi, pituitoſi aut melancholici, multi medici abhorrent: at verò certum eſt Gal. venæ ſectionem probare, qui ſcribit *lib. de ſanguinis miſſione* 7. & 10. iis qui facilè in morbum comitialem incidunt, initio veris ſanguinem mittendum eſſe: cui probati omnes auctores conſentiunt. Itaque ſi per ætatẽ & vires licet, planè expedit, vel potius eſt neceſſarium ſanguinem mittere.

Venæ ſectio.

Sed

by Google

Qui vena ſecanda.

Sed dubium eſſe poteſt de vena quam ſecare oporteat. Paulus & alij ſecant venas ſuperiores, Rhaſes & Auic. ſecant vtraſque: at verò Gal. *lib. de ſãguinis miſſione.* 19. docet iis qui comitiali morbo & vertigini ſunt obnoxij, potiùs ex cruribus, quàm aliis partibus eſſe educendum ſanguinem. In qua difficultate equidem puto, venas tum ſuperiores, tum inferiores cum ratione ſecari poſſe, pro diuerſis indicationibus quæ nobis offeruntur: namque ſi volumus totum corpus & caput copioſè euacuare, tunc ſine dubio venæ ſuperiores ſunt opportunæ; ſi autem magis volumus reuellere, & naturam docere vt addiſcat ad contrarias & longinquas partes noxias materias deponere, quod ſpeciatim puto Gal. animaduertiſſe, tunc longè præſtat venas inferiores incidere.

Quantitas ſanguinis. Quid loco venæ ſectionis agendũ.

Quantitas ſanguinis ſtatuatũr ex modo plenitudinis, habitus corporis, temporis, anni &c. ſed tamen ita, vt ſumpta indicatione ab humoribus noxiis, perpetuò ſanguis parcè detrahatur. Quod ſi vel propter ætatem, vel propter aliud impedimentum non licet ſanguinem mittere, ad ſcarificationem malleolorum, ad clyſteria acria eſt deueniendum.

Præparãtia.

Poſt hæc de purgatione eſt cogitandum: primò præparandi ſunt humores, & viæ, per quas illos ducere oportet, quod præſtant decocta & ſyrupi, qui attenuandi, incidendi, & abſtergendi vim habent, quales ſunt mel roſaceũ, ſyrupus de betonica, de ſtœchade, decocta betonicæ, hyſſopi, ſaluiæ. Apparente coctione ad purgantia medicaméta eſt veniendum, neque ſolùm ad leuiora, ſed etiam ad valentiora, qualia sũt electuariũ diaphœnicũ, hiera compoſita, hiera diacolocynthydos, pilulæ fœtidæ, trochiſci alhandal &c. Ac ſanè hinc puto fieri, vt hoc tẽpore neq; epilepſia, neque alij magni morſanentur, quòd medici neſciunt ex iis medicamẽtis benedictis ſe explicare, & ad valentiora deuenire, quæ magnitudini morbi proportione reſpõdeant, vt antiquiores facere conſueuerunt. Itaque hîc eſt notandum, vnicam purgationem non fore ſatis, cum materia noxia ſit craſſa & viſcida, neque ſemel poſſit expurgari; quare & ſemel, & bis, & ſæpius, ſi ferat occaſio, oportet illam repetere.

Purgantia.

Reuellentia.

Purgato corpore ſecunda ſequitur indicatio: quæ ad reuulſionem pertinet vnde conueniunt & clyſteria, & alia de quibus diximus, ſed præ cęteris cauteria habent inſignem prærogatiuam, quæ non ſolùm cruribus & brachiis: ſed etiam occipiti ac ſyncipiti inuruntur, & experientia confirmat, hæc vlcera maximam vtilitatem afferre. Hoc tempore ad particularem capitis purgationem eſt veniendum, per enhina, maſticatoria, gargariſmata, de quibus ſępe diximus.

Caput purgantia.

Caput roborantia & materiam impactam diſſoluentia.

Porrò ad duas poſtremas indicationes eſt deſcẽdendum, quarum ſunt remedia quę poſſunt ſimul vtrumque pręſtare, diſſoluere humores, caput roborare, & intemperiem auferre. Hęc ſunt multiplicia, partim ſimplicia, partim compoſita, partim interna, partim externa: ſiquidem nullus eſt morbus qui pluribus abundet remediis: inter quæ sũt quamplurima quæ appellant ſecreta, pulueres, electuaria, & alia id genus, quibus vnuſquiſque conatur hunc morbum curare. Ex hac inſigni copia ea conabor colligere, quę antiquorum teſtimonio & iam longiori vſu mihi ſunt cognita cęteris omnibus pręſtare. Itaque interiùs ſimplicia ſunt: caſtoreum, radix pyrethri, eringij, cortices citri ſaccharo cõditi, cornu cerui vſtum, raſura eboris, vngula aſinina, caluaria item aſini, quod remedium Alexãder maximè extollit, & inquit ſe in Hiſpania didiciſſe. Sed prę cęteris omnibus duo hoc tẽpore quàm maximè celebrantur: alterum eſt vngula illius animalis quod nonnulli Alcem vulgo magnũ animal, vel magnam beſtiam appellant: alterum eſt cranium humanum, quod maſculinũ ad viros, fœmininum ad mulieres eſt accommodatum: vtriuſque vſus eſt, vt ſingulis diebus ʒ 1. pulueris, vel ſola, vel cum aliis medicamentis manè aſſumatur per plures dies. Gal. generaliter oſſa combuſta, ac potiſſimum humana probat, cranij nullam mentionem facit, qui *6. de ſimp. med.* hæc habet: *Oſſa combuſta admodum digerentem exiccantémque vim obtinent, & id maximè, vt quidam aſſerunt, humana.* Noui autem quoſdam combuſta oſſa potui dediſſe, non ſcientibus quid biberent, ne aduerſarentur, ac multorum tum epilepſiam, tum arthritidẽ ſanaſſe. Apud omnes celebris eſt vſus ſeminis & radicis pæonię, quę & ſola & ſimul cum aliis medicamentis ſolent parari, etſi Gal. ſolius tantum ſuſpenſionis radicis mentionem faciat.

Interna.

Medicamẽta cõpoſita.

Diximus de internis medicamentis ſimplicib. in epilepſia, nunc ſequuntur compoſita, qualia ſunt ſyrupus de hyſſopo, de betonica, de ſtœchade, mel. roſ. oxymel ſimplex, oxymel compoſitum, oxymel ſcylliticum; ac poſtremò celebre medicamentum ex Scylla, cuius compoſitionem apud Gal. *lib. de puero epileptico* habetis. Sunt itẽ medicamenta, diacyminum, diaſpoliticum, diacalamentum, conſerua betonicæ, roriſmarini, ſaluię, ſtœchados: verùm vt ſemel dicam, iis omnib. duo magna antidota, theriaca & mithridatium mihi videntur anteponenda, & iis prę cęteris ſoleo familiariter vti. Quoniam verò nullus ferè eſt medicus qui non peculiare medicamentum aliquod habeat, ne vobis hîc deſim, libet exempla vnius vel alterius medicamenti communicare, quæ fortaſſe inter cætera non merentur poſtremum locum obtinere.

Electuariũ epilepticum.

℞. *Radicum pæoniæ decoctarum ſub prunis ℥. iiij.*
Seminum pæoniæ, ʒ. j.
Radicis pyrethri puluerizati ʒ. j.
Caſtorei electi ʒ. ß.
Syrupi de betonica,
De Stœchade, ana q. ſuf. M. & fiat electuariũ.

Tria.

℞. *Cranii humani vſti puluerizati ℥. ij.*
Cinamomi electi ℥. j.
Spicæ nardi ℥. ß.
Saccari optimi ℥. iiij.
Omnibus in tenuiſſimum puluerẽ redactis, & vna mixtis, ʒ. j. manè ſingulis diebus ieiuno ventriculo accipiatur per dies 40.

Si quis plura huiuſmodi cupit, huic licet non ſolùm è noſtris recentioribus practicis, ſed etiam ex antiquis. Paulo Alex. &c. quantam voluerit horũ medicamẽtorum copiam colligere. Nonnulli præter hæc omnia in epilepſia probant decoctum ligni chinæ, ſalſæ pariglię, quę reuera non poſſunt improbari, cum facultatem attenuandi, incidendi, & roborandi vim habeant cerebrum ipſum: ſed ego longo interuallo illis antepono potionem aquarum thermalium calidarum, quales ſunt noſtræ Aponitanæ, quæ experientia confirmat tam eſſe efficacia, vt ferè nullum efficacius remedium poſſit reperiri.

Externa.

Ad medicaméta externa veniamus, qualia ſunt pulueres, lotiones, ſtillicidia, ſacculi, cataplaſmata, quę vno verbo conficiuntur ex iis medicamentis, de quib. ſatis diximus. Sed nullo modo ſunt pretermittẽdæ lotiones & ſtillicidia ex aquis thermarum, quæ non ſolum intrà ſumptæ, ſed etiam exteriùs adminiſtratæ, præclariſſimam operã præſtãt.

Hiſtoria.

Prętereà neq; pretermittẽdũ eſt remediũ ex pęonia à Gal. tãtopere celebratũ *6. de ſimp. med.* qui aſſerit eã pueris ex collo ſuſpẽſã morbũ comitialem ſanare: ac narrat hiſt. pueri, qui totis octo menſib. quib. pæoniã geſtabat incolumis permãſit ac forte

fortuna cum ea decidiſſet, protinus iterum conuulſione eſt correptus, rurſuſque remedio appoſitu bene habuit: vnde Gal. certioris operationis gratia, voluit ſuſpenſum medicamentum auferre, quo ſublato puer iterum eſt conuulſus: quare tandem magnam recentis radicis partem ille ex collo ſuſpendit, ex quo puer integram ſanitatem eſt conſecutus. Hoc medicamentum Gal. docet epilepticos iuuare non occulta proprietate, vt multi opinantur, ſed manifeſta ratione, qui ſcribit rationi conſentaneum fuiſſe, aut partes quaſdã à radice defluentes, ac deinde per inſpirationem attractas, affectos ita loco iuuare, aut aërem à radice aſſiduè mutari & alterari. Ex qua hiſtoria eſt obſeruandum, Gal. radicem pæoniæ collo ſuſpẽſam tantummodo probare, nihil de illius aut ſeminis, aut alterius partis interno vſu monuiſſe: vnde quis poſſet forte communem medicorum ſententiam improbare, qui pæoniæ ſuſpenſionem negligentes, & radicem, & ſemina, & omnes illius partes ſolent per os adminiſtrare. Sed illius temperamentum conſideretur, quod Galenus ſtatuit eſſe tum exſiccatorium, tum tenuium partium, idque aut temperatum, aut paulo calidius: equidem puto, omnes illius partes neq; interius inutiliter adminiſtrari, etſi hic vſus à Gal. fuit prætermiſſus.

Medicamenta occulta.

Poſtremò autem ſunt medicamenta quæ occulta quadam proprietate creduntur epilepticos iuuare, in quib. recenſendis nolo tempus perdere, partim quòd nõnulla vitioſa, nonnulla turpia, omnia certe vana & inutilia mihi videntur, partim quòd licet vnicuique apud proprios auctores tam veteres quam recentes eorum notitiã ſibi comparare.

Victus ratio.

Pariter de victus ratione quæ ſola reſtat ad integram epilepſiæ curationẽ, ſtatui nihil agere, quòd habeatis conſilium Galeni pro puero epileptico, in quo potiſſimum fuit illi propoſitum, vt congruam viuendi rationem in hoc morbo inſtitueret.

Puerorum epilepticorum cura.

Cæterum quoniam epilepſia puerulis lactentib. eſt valde familiaris, qui ſũpta indicatione ab ætate, diuerſam ab iis qui ſunt natu grandiores, curã requirunt: mihi libet nonnulla tradere, quæ ad peculiarem eorum curam ſunt accommodata. Totã autem hanc partem commodè mihi videor in duas partes poſſe partiri. vnam quæ ad nutricem; alteram quæ ad infantem pertinet.

Nutricis regimen.

Et quatenus ad nutricem, ante omnia congrua victus ratio illi eſt inſtituenda, & cum puer ægrotat, inquit Auic. rectifica lac matris eius: in qua victus ratione comprehenduntur non ſolùm alimẽta & potiones, ſed etiã exercitia, ſomnus, vigilia, & reliquæ res non naturales: inter cætera autem à vinis generoſis ac potentibus quàm maximè caueatis. de quibus eſt ſententia philoſophi, in lib. de ſomno & vigilia, nihil intereſſe nutrices an infantes illud bibant: ad ſummam, totis virib. eſt ſtudendum, vt lac probum & quo quomodo calidius & ſiccius euadat, in qua re certum eſt ſalutem horum infantium potiſſimum conſiſtere: quod perfectè fiet non ſolùm proba inſtituta viuendi ratione, ſed etiam, ſi illud ferat occaſio, leuiori aliqua adhibita purgatione.

Infantium regula.

Quatenus ad infantes pertinet, id primum eſt ſtudendum, ne illi copioſius & frequentius lac aſſumant, quàm eorum ventriculus bene ferre & conficere poſſit, ſiquidem ex tam copioſa ac ferè aſſidua lactis ingurgitatione, vix aliter fieri poteſt, quin magna cruditas generetur, ex qua deinde nõ ſolùm morbo comitiali, ſed aliis quoque morbis redduntur obnoxij: ex quo inter cæteros Paulus l. 1. c. 1. non ſine ratione mihi videtur iubere, vt infans bis aut ter duntaxat per ſpatium vnius diei lac aſſumat. Deinde etſi hæc ætas abhorret à medicamentis, tamen neque ſine opportunis medicamentis eſt relinquenda: ac 1. licet quandoque huiuſmodi infantes purgare, quæ fuit ſententia Hip. *6. epid. 5. 35.* quem locum interpretans Galenus infantis purgationem confirmat, atque id fieri docet, ſi nutrix aut capra aliquod purgatorium medicamentum aſſumat.

Purgatio etiam pueris conuenit.

Ex his colligatis, nutrices duabus de cauſis eſſe purgandas: altera propter ſe ipſas, vt vitioſus aliquis earum ſuccus purgetur: quo tempore à lactatione infantis, donec purgatio deſierit, debent abſtinere altera propter infantes, vt ipſi quoque vitioſis humoribus purgentur: & tunc eoipſo tempore quo nutrix purgatur, à lactatione infantis non eſt abſtinendum. Sed præterea cum non liceat illis medicamenta exhibere ad mouendam aluum, nec non ad reuellendam fluxionem humorum ad caput, tuto poſſunt adminiſtrari glandes ex melle, hiera, agarico, ſale gemmæ: clyſteria ex iure, melle roſaceo, ſaccharo, &c.

Glandes

Alterantia medicamenta.

Quatenus ad medicamenta alterantia, multi multis agunt, adeo vt neque abſtineant ab vſu theriacæ & mithridatij: ego autem non ſolùm ab iis magnis antidotis quæ Gal. & huic primæ ætati, & omnibus pueris interdixit, libenter abſtineo, ſed etiam à cæteris omnibus medicamentis quæ ſunt alicuius momenti, ac potiùs quibuſdam, & leuibus tantummodo vti conſueui, qualia ſunt cornu cerui vſtum, puluis ex cranio humano, &c. potiuncula mellis roſ. ſyrup. de ſcordio, oxymel. ſimpl. quæ ſingula manè ante lactationem poſſunt non certè inutiliter adminiſtrari, ſiquidem Aëtius quoque iubet mel deſpumatum illis ad lambendum præbere. Exterius quoque capiti infantis licet nonnulla apponere, qualia ſunt puluis betonicæ, hyſſopi, ſtœchados, oleum anethinum, liliorum alborum, &c. quæ nonniſi præmiſſa aliqua purgatione mihi conuenire videntur.

Externa.

Inter cætera externa præſidia quæ infantibus apponuntur, non modò recipiendum, ſed etiam prædicandum videtur remedium, quod eſt in vſu apud nos, ſcil. cauterium candente ferro in parte capitis poſteriore excitatum, quod non ſolum tutò, ſed etiam cum tanta vtilitate puerulis vel nuperrimè natis adhibetur, vt ipſe verè poſſim teſtari, nonnullos perniciosè laborantes ac ſemimortuos, hoc præſidio conualuiſſe.

Cauterium.

Terror infantibus exitialis.

Poſtremò in infantibus duo adhuc ſunt obſeruanda: alterum ne repentino aliquo timore perterreantur, qualem poſſunt excitare tonitrua, hõbardæ &c. ex quibus pueri aliquando de improuiſo epilepſia corripiuntur, ſicut Matthæus de Gradi narrat hiſtoriam de proprio filio, qui ex magno tubarum ſonitu correptus eſt. Alterum autem eſt, ſi contingat, contingit autem frequentiſſimè, vt infantibus capite, auribus, vel aliis corporis partibus, puſtulæ vel vlcera erumpant, nulla ratione hunc naturæ conatũ atq; expurgationẽ impediendam aut retinendam eſſe, quandoquidem experientia confirmat, illos infantes ex vna parte, quicunq; huiuſmodi naturali gaudent purgatione, ferè ab hoc morbo immunes conſeruari: ex altera autem, cæteros qui hoc naturæ beneficio priuantur, quàm maximè epilepſiæ eſſe obnoxios.

Ex dictis caſum propono.

Caſus.

SOcrates annum agens 10. temperaturæ frigidioris & humidioris, iam bienniũ laboret epilepſia, malo in cap. 1. conſiſtente, ac tempore veris cõſilium quærat à medico, quomodo ab hoc morbo poſſit curari. In hac conſultatione, ſi quis eſſet qui oſtenderet, Socratem non eſſe curandũ,

quòd ſpes ſit mutatione ætatis illum conualiturum; huic reſpondendum ex Gal. Socratem non initio ſui ortus, ex defectu propriæ intemperaturæ capitis, ſed potius propter errata, in hunc morbum incidiſſe, itaque non tantummodo mutatione ætatis ſanatum iri, verùm remediis medicis indigere. Itaque omnium primo principio veris Socrati aluus eſt lenienda leui clyſtere.

Clyſter.
℞. *Flor. chamæm. M. j.*
Rutæ,
Centaurij minoris, ana M. ß.
Seminum aniſo.
Cymini, ana. ℥. ß. F. decoctio.
℞. *Dictæ decoctionis ℥. x,*
Mellis roſ.
Sacchari rubei,
Olei chamæmelini, ana. ℥. j. ß. Miſ.

Leniens.
Vel leniatur aluus hoc medicamento.
℞ *Specierum hieræ ſimp. ʒ. ij. ß. cum melle roſ. ſol. Fiat bolus.*

Sequenti die cum per ætatem non liceat ſanguinem mittere, accedatis ad ſcarificationem malleolorum, maximè ad cucurbitulas dorſo applicatas, vt Medici vulgares faciunt. Deinde inſtituatis ſyrupos, ac primùm ſine decoctis.

Præparans.
℞. *Syrupi de betonica,*
De ſcordio, ana ℥. ii.
Oxymel. ſimp. q. ſ. M.

A quibus ſyrupis poſt. 4. aut 6. dies repetatur hiera, ſed aucta doſi ad ʒ. iij forte etiam ad iiij. Tum hoc tempore Socrati inſtituatis ſyrupos vnà cum decoctis.

℞. *Mel. roſ. col. ℥. j.*
Oxymel. ſimp. ℥. ß.
Decocti betonicæ,
Hyſſopi,
Seminum pæoniæ, ℥. iij. Miſ.

Interea non prætermittantur omnia genera reuulſionum, frictiones, ligaturæ, cucurbitulæ, ad partes extremas adminiſtratæ, ſed potiſſimùm clyſteria & glandes acriores frequentandæ ſunt. Demum apparente coctione humorum, Socrates tuto accipiet medicamentum ſequens.

Purgans.
℞ *Agarici troc. ʒ. j. ℈.*
Mel. roſ. ſol. ℥. ij.
Decoct. ſup. ſcriptæ. q. ſuf. M.

Quoniam eſt veriſimile in morbo qui iam duos annos perſeuerat, plurimam ac rebellem materiam contineri & redundare, quæ non ita facilè medicamentis leuioribus ſemel poſſit purgari, idcirco medicamenta tum præparantia, tum purgantia, & quidem prioribus efficaciora ſunt repetenda. Vt

Præparans.
℞. *Syrup. de betonica compoſit.*
De ſtœchade, ana ℥. ß.
Oxymellis ſcyllitici, ʒ. ij
Decoctionis ſtœchados,
Hyſſopi,
Seminum pæoniæ, ℥. iij. M.

Purgans.
℞. *Elect. diaphanic. ʒ. j. ß.*
Hieræ Pachij ʒ. ß.
Mel. roſ. ſol. ℥. j. ß.
Decocti ſuper. q. ſ. M.

Purgato corpore vniuerſo & bis, & ter, vt occaſio poſtulat, id poſtremò eſt reliquum, in quo ſumma totius curationis conſiſtit, vt reliquiæ noxiorum humorum contentorum in capite diſcutiantur, nec non frigida & humida intemperies emendetur, adeo vt deinceps humores craſſi & frigidi nequeant generari: itaque inſtituatis Socrati medicamenta partim interna, partim externa, neque vno tantummodo ſitis contenti: nam ſi quis morbo diuturno voluerit vno tantum medicamento vti, natura ex apotis progreſſione illi aſſueſcet, atque ita eius vim ſpernet: quare plura ſunt inſtituenda, ac primum,

Alterans.
℞. *Conſeruæ betonicæ ℥. j.*
Saluiæ,
Stœchados, ana ℥. ß.
Cum ſyrupo de hyſſopo, M. ʒ. ij. ſumantur ſingulo mane.
℞. *Radicum pæoniæ decoctarum ℥. j.*
Seminis pæoniæ,
Cranij humani vſti,
Caſtorei electi, ana ʒ. j.
Cum ſyrupo de betonica, M. ſumatur ʒ. j.
℞. *Specierum diacymini,*
Cornu cerui vſti,
Raſuræ eboris,
Seminum pæoniæ, ana. ʒ. ß.
Sacchari fini. ana ℥. iij. cum aqua pæoniæ fiat confectio in rotulis.

Errhinum.
Hoc tempore neque prætermittenda eſt capitis purgatio per errhina, maſticatoria, gargariſmata, qualia forent primum errhinum.

℞. *Nucis moſchatæ,*
Radicis pæoniæ, ana ʒ. j.
Hellebori nigri ℈. j.
Piperis,
Pyrethri, ana ℈. ß. M. fiat puluis ſternutatorius.

Maſticatorium.

℞. *Radicis acori,*
Pæoniæ,
Gingiberis, ana ʒ. ij.
Pyrethri ʒ. j.
Maſticis ʒ. iij. M. f. trochiſci maſticatorij.

Gargariſma.

℞. *Betonicæ.*
Origani,
Calamenthi,
Hyſſopi, ana M. ß.
Seminum aniſorum ℥. ß.
Seminum pæoniæ ʒ. ij. M. bulliant ex aqua.
Prædictæ decoctionis. lib. I.
Oxymellis ſcyllitici ℥. ij. M pro gargariſmate.

Poſt hæc omnia appropinquante menſe Maio, quod tempus inter cætera omnia eſt præſtantiſſimum, Socratem mittatis ad aquas thermales calidiores, quales ſunt noſtræ Aponitanæ, quas bibat dies 12. & plures. Demum verò ad medicamenta externa deueniatis, pulueres, ſacculos, linimenta, ſtillicidia, lotiones, quæ conſtituuntur ex foliis betonicæ, hyſſopi, radicis iridis, pæoniæ, ſeminum aniſorum, &c. Sed forte nullum efficacius externum præſidium poteſt inueniri, quàm ſunt lotiones & ſtillicidia aquarum thermalium. Socrates aſſiduè geſtet coronam ex recenti radice pæoniæ compoſitam, ac tandem ſi ita ferat occaſio, tanquam ad ſacram anchoram ad cauterium in occipitio deueniatis. De epilepſia hactenus.

CAPVT XX.

De Incubo.

MOrbus qui Latinè *incubus* dicitur, Græcè ἐφιάλτης, eſt vbi quiſpiā per ſomnum putat ſe ab aliquo inuadi, grādi aliqua mole opprimi, ac fere ſuffocari, adeo vt æger neque loqui, neque vlla ratione moueri poſſit: ex quo Auicen. non ineptè ſtrangulationem appellare videtur.

Inter cæteros omnes Virg. lib. 12. Æneidos admodum lepidè incubum deſcribit, his verbis

At veluti in ſomnis oculos vbi languida preſſit
Nocte quies, nequicquam auidos extēdere curſus
Velle videmur, & in medijs conatibus ægri
Succidimus: non lingua valet, non corpore nota
Sufficiunt vires, nec vox verba aut ſequūtur, &c.

Vulgares, ac præſertim mulieres inquiunt hoc malum non aliunde quàm à dæmone prouenire: vel ab eo dæmone ridiculo, non malefico, qui mulierum, ac præſertim pulchriorum, non ſolùm amicus, ſed amator creditur eſſe: vel ab altero dæmone, hoſte humani generis, qui propterea hominem dormientem inuadit, tanquam eum ſuffocaturus. Diuus Auguſt. *lib.* 18. *de Ciuit. Dei* 13. nec non D. Tho. 1. *parte Theologiæ, quæſtione* 51. *ad finem*, docent reperiri dæmones ſuccubos & incubos: ſuccubos quidem qui tanquam inutiles ſuccumbunt viris: incubos autem qui tanquam viri incumbunt mulieribus: ex quorum nefario concubitu naſcantur homines, qui tamen non filij dæmonis, ſed filij illius hominis ſunt cenſendi, cuius dæmon ſemen antea ſuſceperit. Atque hæc opinio non ſolùm apud vulgares, ſed apud Medicos etiam inualuit iam diu: aduerſus quos Aetius ex Poſſidonio ſcribit li. 6. 12. incubum non eſſe dæmonem, ſed magis præludium ac proœmium quoddam morbi comitialis, aut inſaniæ, aut apoplexiæ.

Cur ii morbi a Medicis curentur.

Definitio.

Etſi verò quæ de dæmonib. à Theologis dicuntur incubis & ſuccubis, apud quoſdam in dubium non reuocantur, quanquam à principiis naturalibus diſſentiant, tamen cum Medici non alios morbos conſiderent, neque eorum curationem doceant, niſi qui naturali ratione oriuntur, propterea nos quoque prætermiſſa omni dæmonum conſideratione, de incubo, tanquam affectu præter naturam, & à certis naturalib. cauſis oriente tractationem aggredimur. *Incubus ergo eſt affectus præter naturam, in quo, vt diximus, per ſomnum quædam ſuffocationis imago repræſentatur, neque æger poteſt reſpirare, vel vocem edere, vel alium voluntarium motum exercere.*

Sed quæ rat quis, an homines per ſomnum motibus voluntariis moueantur. Hoc eſt manifeſtum, neque eſt aliquis qui poſſit id ignorare: nāque dormientes non ſolum reſpiramus, ac frequenter variis partib. ac toto corpore mouemur, ſed etiam ſunt nonnulli, qui tanquam vigilantes ſe veſtiunt, loquuntur, ambulant, quos eſſe volūtarios motus nemo audet negare. Et Gal. ex propoſito 2. *de motu muſculorum* 4 probat in dormientibus multas eſſe muſculorum actiones, qui de ſe ipſo narrat hiſtoriam, ac fatetur ſe dormiendo integrum ſtadium confeciſſe, neque prius fuiſſe excitatum, quam in lapidem incidiſſet: & Ariſt. 5. *de gen. animal.* 1. ſcribit nonnullos dormientes ſurgere, ambulare, ac videre vt vigilantes faciunt.

Vtrùm vigilantibus poſſit euenire.

De incubo nonnulli quærunt, vtrùm homini vigilanti poſſit contingere? quibus reſpondeatis, non poſſe fieri: quandoque homo vigilans non ita fallitur circa imaginationem docente Ariſt. *in lib. de ſomno & vigilia.* paruas phantaſias dormientibus apparere, quæ vigilantibus magnæ non videntur. Præterea cum hoc malum, ſicuti mox videbimus, non alia cauſa fit, quàm propter craſſos vapores, impedientes trāſitū facultatis animalis huiuſmodi vapores per vigilias facile erūpūt ac diſſoluūtur: quod ſi illi vapores tot & tāti fuerint, vt tempore vigiliarū non poſſint diſſolui, tunc potiùs epilepſiam aut apoplexiam quàm incubum efficiunt.

Hoc loco eſt notanda ſententia cum Pauli, tum Aetij, qui ſcribunt, ephialticos eadem noctu per ſomnum pati, quæcunque epileptici interdiu in acceſſionibus: quæ ſententia eſt falſa, vt ex iis quæ diximus de epilepſia, vnuſquiſque poteſt intelligere.

Differētia I.

Incubi differentiæ ſunt plures. I. à magnitudine: namque alius eſt leuior, qualis, vt puto, omnibus hominibus ferè aliquando contingit, qui ſubitò euaneſcit: alius eſt vehementior, in quo æger ita premitur, vt longiori tempore laboret, ac maximè etiam ſequenti die afflictus remaneat.

II.

II. Differentiæ ſunt à tempore: alius eſt recens, qui recipit facilè curationem: alius antiquus, difficilis curatu, ac plerunque vel epilepſiam, vel apoplexiam, vel maniam ſolet denunciare.

III. Cauſa.

III. Differentiæ ſunt ex cauſis, de quibus ferè omnes conſentiunt hoc malum ex vna tantum proxima ac immediata cauſa originem habere, ſcilicet ex vaporibus craſſis, qui incluſi in ventriculis, venis & arteriis cerebri ſunt impedimento, quo minus facultas animalis ad alias partes corporis poſſit deferri.

Sed vndenam huiuſmodi vapores eleuantur? Reſpondeatis eleuari ab omnibus humoribus, præterquam à flaua bile, quæ cum mordendi vim habeat, ad faciendam obſtructionem eſt parum accommodata: itaque vapores eleuantur ex ſanguine, pituita, melancholia. Et ſi quis obiiciat, melancholiam humorem eſſe ſiccum ex quo vapores nequeant eleuari: Reſpondeatis, humorem eſſe poteſtate ſiccum, ſed actu humidum, neque illum ſuis euaporationibus carere. Auicen. aliam præterea cauſam videtur addidiſſe, ſcil. ſolam intemperiem frigidam ſine materia; quæ ſententia videtur falſiſſima: etenim cum incubus ferè inuadat repente ac citò, & ſua ſponte ſoluatur, intemperies non tam breui tempore poteſt vel fieri, vel remoueri.

Auicen. error.

IV.

IV. Sunt differentiæ à loco affecto: namque vel cerebrum primò laborat, adeo vt non probè concoquat alimentum proprium, ſed in eo plurimi flatus & vapores generentur: vel laborat per conſenſum aliarum partium, ſcil. aut corporis totius, aut quod frequentiſſimè contingit, per conſenſum ventriculi, vnde illi craſſi vapores in cerebrum attolluntur. Quo loco neſcio quid in mentem venerit Fernelio, ſcribenti craſſam pituitam & melancholiam non in cerebro, ſed circa præcordia contineri, ac diaphragmata, & pulmones premere: ſiquidem eſt manifeſtum, huiuſmodi materiam noxiam poſſe in ipſo quoque cerebro contineri, illamque tranſmitti non ſolùm à præcordiis, ſed etiam ab aliis partibus, ac potiſſimùm ventriculo, vt etiam toto corpore, quemadmodum diximus. Signa præſentem incubum indicantia, ſunt manifeſta ex dictis. Sic ſigna differentiarum, vel ægris referentibus, vel aliter poſſont facilè intelligi.

Error Fernelij.

Signa.

Curatio.

Ad curam venio, quæ niſi morbus tam lenis fuerit, vt ſola victus ratione poſſit ſanari, nullo modo eſt negligenda, cum ſoleat perniciosos morbos denunciare. Cæterùm cum curatio huius morbi ferè eadem cum curatione epilepſiæ ſit, mihi libet quàm breuiſſimè illam abſoluere. Primum igitur cum morbus id permittit, opportunè poteſt aluus leniri, ac potiſſimū cum hiera. Deinde quoniam morbus vel eſt in præſentia magnus, vel imminet magnus, conſentientibus cæteris, cūuenit venam ſecare, ſicuti Paulus, Aetius, Auic. & omnes ſecant: de quo præſidio atque illius vſu videatis Manardum, qui de hac re & tota morbi curatione duas doctiſſimas epiſtolas ſcripſit. Lenita aluo, ſecta vena, ad purgationem properetur, concoquatur materia mell. roſ. ac ſyrupo de beronica,

Lenitio alui

Vena ſectio.

Præparātia.

Digitized by Google

betooiea, oxymelite ſimp. cum decocto borraginis, fumi terræ, betonicæ, ſucco citri. *Purgantia.* Apparente coctione purgatiooem oportet adhibere, ſi fuerit ſanguis craſſior, cum ſyrupo roſ. ſol. & rhabarbaro: ſi pituita cum melle roſaceo ſol. & agarico: ſi melancholia, cum pilulis cocchis, cum helleboro.

Reuulſentia. Sic omnia reuulſionum genera conueniunt, quæ inutiliter non ſunt repetenda. *Caput purgantia.* Poſt hæc ad capitis purgationem, alterationem & roborationem eſt veniendum, *Alterantia.* per medicamenta partim *Roborantia.* interna, partim externa. Exempla habetis in cap. de epilepſia.

Incubus per conſenſum. Si morbus per conſenſum fuerit, ante omnia partibus cerebro conſentientibus eſt proſpiciendum: victus probè inſtituatur, qui eſt longè maximi momenti, ac plerunque niſi morbus fuerit grauiſſimus, ſolus ad curationem eſt ſatis. Inter cætera æger maximam ſomni ratiooem habeat, in quo duo oportet cauere: alterum ne æger ſtatim poſt cibum aſſumptum eat cubitum, ex quo non ita facilè ſubitæ & inſignes fiant ad cerebrum euaporationes: alterum ne ſupinus dormiat, quoniam hæc forma decubitus, vt Auicen. docet. 3. 1. *cap. de ſomno*, eſt improba, atque homines ad malas ægritudines deducit, apoplexiem, paralyſin & incubum: & rationem reddit quoniam ſuperfluitates facit declinare ad poſteriora, quæ propterea retinentur, nec per ſuos incedont canales naturales, qui ſunt à parte anteriore, vt palatum, os, nares.

CAPVT XXI.

De Melancholia.

Nomen. MEdici omnes, tam Græci, quàm Latini & Arabes, hunc morbum melancholiam appellant: quod nomen à primis auctoribus illi impoſitum eſt à cauſa, nempe ab humore melancholico, vnde originem habet, ſicut Galen docet 2. *metho.* 2. 3. *de locis aff.* 7. *Error Cœly Aureliani.* vt propterea certum ſit Cælium Aurelianum falli, qui hanc cauſam repudiat, quæ rei naturæ maximè conuenit; alteram autem commentus eſt, quæ ſæpenumero nulla eſt, ac nollum momentum habet, quòd nimirum per vomitum nigri humores deiiciantur.

Definitio. Quid ſit melancholia, traditum eſt à Galeno *de diff. ſympt.* 3. 1. *de cauſis ſymp. vltimo* 3. *de locis aff.* 7. 6. *aphor.* 22. cui Paulus, Aetius & omnes conſentiunt, quòd nempe ſit delirium ſine febre, cum timore & mœſtitia. Itaque melancholia eſt ſymptoma non exiens immoderatum, non qualitas immutata, ſed actio læſa, non vitalis, non naturalis, ergo animalis, illaque non motiua, non ſenſitiua, ergo princeps. Pro quo memoria eſt repetendum ex Gal. *de ſymp: diff.* 3. actiones quę à principe facultate prodeunt, ſicuti cęteris quoque actionibus contingit, tripliciter lædi, vel imminutè, vel ablatè, vel deprauatè: quæ quidem actiones cum ſint triplices imaginatio, ratio, memoria, ſingulæ ad hunc modom lęduntur. Namque imaginatio primùm funditus tollitur, veluti in caro & catalepſi. Secũdò deprauatur, quæ deprauatio delirium dicitur. Tertiò, imbecilla redditur, ſicuti in comate & lethargo: ſic in ratiocinatrice actiona, quę illius veluti reſolutio & priuatio eſt, Græcè ἄγνοια Latinè *dementia* vel *amentia* dicitur; quæ verò illius veluti deficiẽs & imbecillus eſt motus, *ſtultitia* & *fatuitas* nominatur: quę demum veluti errans & deprauatus eſt motus, delirium dicitur.

Quo loco notandum eſt, ſępe in vtraque ſimul imaginatione & ratione, nonnunquam in altera tantùm, delirium conſiſtere, adeo vt æger quandoque imaginationem ſimul & rationem deprauatam habeat, quandoque integra exiſtente ratione, ſola imaginatio laboret, vel contra, ſalua imaginatione ſola ratio lędatur: ſic demum in memoratrice facultate eadem contingunt ſymptomata. Hæc doctrina eſt Gal. de lęſione actionum principis facultatis, quę ferè eadem repetita eſt 2. *de ſymp. cauſis vltimo.*

Cum igitur in melancholia actiooes principes non ſint abolitę, non ſint imminutę, ſed deprauatę, ſumma cum ratione huiuſmodi affectus à Gal. & omnibus, ſub delirio, tanquam ſub proprio genere collocatur. Ex quo id primum colligatis, neminem ſine delirio melancholia poſſe laborare, ſiquidem vulgares ſunt regulę Dialecticorum, de nullo definitum dici, de quo item non dicatur definitio: nec non à rebus omnibus definitionem amoueri, quibus genus in definitione poſitum non conuenit: quod quidem velim, vos maximè memoriam tenere, cum ſępenumerò fiat in conſultationibus medicis vt multi non vereantur, affirmare, ſine vllo delirio multos melancholia potiſſimùm hypochondriaca laborare.

Sed cum iam ſtatutum fuerit ex Galeno motum deprauatum vtriuſque actionis, tam imaginatricis, quàm ratiocinatricis delirium eſſe, dubium eſt vtrùm in melancholia ſola imaginatio, an ſola ratiocinatio, an ſimul vtraqoe lædator? *An in melancholia ſola imaginatio lædatur.* Altimarus contendit ſolam imaginationem deprauari, perſuaſus auctoritate Gale. 2. *de ſymp. cauſis ad finem*, qui ſcribit, melancholica delitia multarum eſſe ſpecierum, propter varias particulatim apparentes vitiatas imaginationes, vbi nihil lęſę ratiocinationis meminit. Ego verò etſi puto neceſſariò deprauari imaginationem, quod externi ſenſus phantaſiæ multam & facilem errandi occaſionem afferant, ex quo fieri exiſtimo, vt variæ illius ſpecies maximam originem habeant, tamen nequo negauerim quandoque etiam ſimul cum imaginatione ratiocinationem laborare; ſiquidem nihil id prohibet, imo verò id Galenus docet manifeſtè poſſe fieri, quod quidem Auicen. confirmat per hæc verba: *Melancholia eſt mutatio exiſtimationum & cogitationum a curſu naturali*, &c. Quod ſi vna tantùm deprauata imaginatio melancholia dicitur, quo nomine deprauatam rationem appellabimus? Pręterea ſcribit Galen. 3. *de locis aff.* 7. & id confirmat experientia, quoſdam melancholicos ſibi mortem inferre, quos nemo puto audeat negare deprauatam rationem habere. Ergo melancholia eſt delirium, perpetuò quidem deprauata imaginatione, quandoque etiam deprauata ratiocinatione.

Sed pręterea illud ſciendum eſt Galen. 3. *de locis aff.* 5. 2. *de ſymp. cauſis vltimo*, huiuſmodi delitia poſſe contingere vel cum febre, ſicuti in phrenitide & lethargo, vel ſine febre, ſicuti in mania & melancholia: itaque melancholia eſt delirium ſine febre. Quoniam verò ſunt alia quædam deliria, vt ebriorum, quæ melancholia non ſunt, idcirco poſtrema additur differentia, quæ comprehenditur *apho.* 23. Hip. *lib.* 6. *Si timor* &c. Concludendo igitur, *Melancholia eſt delirium ſine febre, cum timore & mœſtitia.*

Cæterum antequam ad vlteriora progrediamur, *Quomodo cerebrum lædatur.* nonnullæ occurrunt difficultates, ac primùm fatentur omnes, in melancholia cerebum laborare: vnde quæritur, nunquid illud tanquam pars ſimilaris, an verò tanquam pars inſtrumentalis laboret? Cui quæſito reſpondeans,

cerebrum tanquam partem ſimilarem intemperie laborare. Quæ reſponſio eſt Galeni 3. *de locis aff.* 7. qui ſcribit humorem melancholicum, ſi in cerebri corpore redundauerit, melancholiam efficere: atque id confirmat ſententia Hip. in fine *lib. 6. de epid. Melancholici magna ex parte epileptici, & contra epileptici fiunt melancholici.* Namque ſicuti humor craſſus lædens cerebrum, vt partem inſtrumentalem, nempe obſtruendo ventriculos, facit epilepſiam: ita humor melancholicus offendens cerebrum tanquam partem ſimilarem, nempe alterando illius temperamentum, ſolet melancholiam efficere.

Quomodo timor & mæſtitia oriantur in melancholia.

Secundò cùm Hip. Galen. & omnes in eo conſentiant, timorem & mœſtitiam, tanquam duo propria ſigna, melancholiam comitari, atque id propter redundantiam humoris melancholici contingere: altera ex parte quomodo iſtud fiat, & quomodo excitetur hic timor & mœſtitia, non conuenit inter omnes. Gal. 3. *de locis aff.* 7. 2. *de ſympt. cauſis vltimo*, aſſerit hanc cauſam eſſe referendam in atrum colorem humoris melancholici, qui quaſdam veluti tenebras cerebro offundat, ex quibus deinceps timor & mœſtitia oriantur. Nam ſicuti tenebræ externæ omnibus propè hominibus timorem inducunt, niſi illi ſint magni animi, & bene in diſciplinis inſtituti; pariter color atræ bilis, ſedem rationis ſimiliter tenebris obſcuram reddens, mœſtitiam & timorem videtur afferre.

Auerrois opinio de mæſtitia.

Nonnulli hanc rationem non ſatis intelligunt, ex quibus eſt Auer. 3. *colliget.* 4. qui Galenum & Medicos irridet, per hæc verba: *Et qui dicunt quòd anima terretur propter humorem melancholicum nigrum, ſicut terretur homo in obſcuro, dicunt verba cantionum.* Summa autem rationum Auerrois eſt huiuſmodi, colorem nihil poſſe efficere, niſi ſentiatur, cum pariter neque lumen agat quidquam, niſi videatur: at verò colorem nulla ratione in cerebro ſentiri, ſiquidem color eſt proprium obiectum viſus, certumque eſt animam in corpore non videre: cum igitur nigrities humoris melanchoici nullo modo poſſit ſentiri, hinc colligit Auer. nigrum colorem huiuſmodi ſymptomata, timorem & mœſtitiam, prouenire propter naturam humoris melancholici, ſicuti de natura ſanguinis eſt, vt ipſum ſequatur gaudium & lætitia, rametſi nemo affirmat, quod ſanguis det lumen animæ.

Refut. opinio Auerrois.

Sed Auer. mihi videtur neque philoſophicam hanc difficultatem diſſoluere, neque ſatis Galeni & Medicorum ſententiam intelligere. Namque primùm confugere ad naturam & proprietatem rei alicuius, non eſt hominis philoſophi, ſed eorum qui nihil docent, vt Galen. monet. 3. *de præſ. ex pulſ.* 5. ita enim facile eſſet vnicuique ſe ab omni difficultate explicare. Deinde neque Auer. Galeni mentem eſt aſſequutus, ſiquidem Galenus non fuit tam philoſophiæ imperitus, vt crederet colorem poſſe in cerebro per viſum, ſiue animæ ſiue oculorũ videri, ſed id intellexit, quod Auerroes videtur ignoraſſe, nigrum melancholiæ colorem alia ratione nempe ſpiritus animales, atque eorum ſplendorem turbando & obſcurando, poſſe timore & mœſtitiam efficere. Pro quo memoria eſt repetendum quod Galen. docet & in *lib. de plac. Hip. & Plat.* & ſæpiſſime, ſpiritus animales proprium inſtrumentum eſſe, quo anima ſuas perficit operationes: quos quidem ſpiritus animales idem ſcribit Galen. lib. *de vtilitate reſpirationis* 5. minimè obſcuros, turbidos & fumoſos, ſed præ cæteris lucidos, puriſſimos atque optimos eſſe oportere, ad hoc vt bonæ & naturales fiant operationes: namque ſi econtra illi fiant obſcuri & perturbati, vt actiones quoque improbæ ac præter naturam fiant, neceſſe eſt. Hinc inquit Gal. *vbi ſanguis melancholicus & bilioſus in vitioſos vapores ſoluuntur, alter ad melancholiam, alter ad phrenitidem hominem deducit.* Itaque ratio eſt, quamobrem timor & mœſtitia melancholiam ſequatur, quoniam nigrities humoris melancholici contaminat & obſcurat puritatem & ſplendorem ſpiritus animalis, ex quo animam, vitiato proprio inſtrumento depravatè moueri & agere neceſſe eſt: vt ſatis poſſit conſtare, ad generanda hæc duo ſymptomata nullo propterea ſenſu opus eſſe, ſed vnam ſpiritus perturbationem ſufficere.

Quæſtio, Quomodo vna actio ſola cerebri lædi poſſit.

Tertia reſtat difficultas, quoniam diximus cum Gal. actiones principum facultatum & coniunctim & ſeparatim lædi poſſe, quæritur quomodo vna ſola actio, cæteris illæſis, lædi poſſit? Siquidem Galenus docet, ac ferè conuenit inter omnes, facultates principes in cerebri temperie conſiſtere, illarúmque operationes non aliter quàm per cerebri temperiem fieri.

Ad hanc difficultatem plerique omnes reſpondent, & ſe vnico verbo explicant, aſſerentes tres facultates principes tribus diuerſis cerebri locis contineri, facultatem quidem imaginandi in interiori parte, actionem ratiocinandi in media, memoriam in poſtrema: quæ doctrina in primis eſt Aetij lib. 6. 2. per hæc verba: *Anteriore cerebri parte læſa, imaginatio ſolùm læditur, medio verò cerebri ventriculo læſo, ratio peruertitur: poſteriore autem circa occipitium parte læſa, perit memoria.* Aetio conſentit Auicen. 1. 1. *doc.* 1. *cap.* 5. nec non 1. 3. *tract.* 1. *cap.* 2. quod item ſentit Auer. 4. *colliget.* 40. Ex quo quoque docent pro læſione ſingularum actionum, ad ſingulos quoque earum locos remedia eſſe apponenda.

An facultates principes ſedibus diſtinguantur.

De hac quæſtione multi multa diſputant: etſi verò periculoſum videtur diſcedere à communi opinione iam confirmata, tamen ego quidem puto Aetium, Auicennam, & quicunque illis conſentiunt, hac in re præter Galeni diſciplinam & malè ſentire. Namque niſi me prorſus fallit memoria, Galenus nunquam has tres diſtinctiones cerebri tribus facultatibus deſignauit, imò verò ex illius diſciplina mihi videor poſſe colligere quædam argumenta non leuia, quæ potius contrariam ſententiam poſſunt demonſtrare.

Ac primùm Galen. 8. *de vſu partium* 6. ſcribit, tres facultates principes, imaginationem, rationem & memoriam, in cerebro reſidere, neque verbo quidem huius triplicis diſtinctæ ſedis meminit, quod tamen hoc maximè loco eum facere oportuit, in quo de ſingularum huiuſmodi facultatum vſu ſermo fuerat inſtitutus: atque iſtud tanto magis faciendum erat, cum hoc eodem lib. cerebrum in tres partes diſtribuiſſet, nempe duos anteriores ventriculos cerebri, poſtremum, & medium, quibus varios quoque vſus tribuit, docétque anterioribus ventriculis odoratum fieri, nec non animales ſpiritus elaborari; ventriculum medium eſſe quendam veluti tranſitum ſpirituum: in poſtremo facultatem animalem quàm maximè vigere & operari. Quòd ſi Galen. in ea fuiſſet ſententia, tres facultates hoc triplici loco diſtinctas eſſe, omnis ratio colligit, nullo modo hanc tam neceſſariam diſtinctionem ab illo prætermitti potuiſſe.

Deinde, certum eſt, Galenum ex hac locorum diſtinctione nullam vnquam indicationem accepiſſe, adeo vt pro diuerſitate principum actionum læſarum, ad diuerſas quoque cerebri partes remedia debeant apponi, qui perpetuo in phreni-

tide, quæcunque ea fuerit, ſumpta indicatione à ſtructura & qualitate partis, iubet remedia ad commiſſuram coronalem adhibere: quam quidem indicationem ille numquam fuiſſet prætermiſſurus, ſi neceſſariò variis partibus remedia eſſent apponenda prout variæ facultates laborarent.

Præterea Galen. *cap. 12. artis medicæ*, quo loco de principibus actionibus tractat, nuſquam iſtarum meminit ſedium ſeparatarum, ſed magis cerebri ſubſtantiam, atque illius temperamentum conſiderat, ſcribitque ex robore ingenij ſubtilem cerebri ſubſtantiam; ex tarditate intellectus, craſſam; ex facilitate addiſcendi, formarum facilem ſuſceptionem; ex memoria, ſtabilem & firmam; ex difficultate diſcendi, formam non facilè ſuſceptiuam: ex obliuione, fluidam: ex mobilitate in opinionibus, calidam: ex ſtabilitate, frigidam cerebri ſubſtantiam indicari.

Poſtremò Gal. hæc habet 2. *de motu muſculorum 6. Pars animæ imaginatiua, quæcunque ea fuerit, hæc eadem videtur recordari: ſi itaque inſignes impreſſiones rerum in imaginationibus acceperit, conſeruat perpetuo, atque id quidem eſt, memoria tenere: ſi verò obſcuras & penitus ſuperficiarias, non conſeruat, & hoc eſt obliuiſci.* Quod idem voluit Ariſt. in libro de memoria, qui docet memoriam non aliud eſſe, quàm habitum imaginationis, & tanquam imaginem illius rei, ex qua fit imaginatio. Quod ſi imaginatio & memoria diuerſas obtinent ſedes, non equidem video quomodo vna atque eadem pars animæ ſimul imaginari, & recordari poſſit.

Reſponſio ad quæſtionem.

Cum igitur hæc ita ſe habeant, quidnam ad principalem quæſtionem reſpondendum erit, quomodo facultatum principum vna tantùm cæteris illæſis, lædi poſſit? Ego cenſeo reſpondendum, facultates principes in cerebri corpore vna atque eadem ſede conſiſtere, ac ſingulas mediante cerebri temperie, ſuas actiones perficere: ſed illud addo, huiuſmodi varias actiones, imaginandi, ratiocinandi, memorandi, minimè vna atque eadem ratione, minimè vna atque eadem temperie, ſed planè diuerſa fieri: quod manifeſtè demonſtrat Galenus capite 12. artis medicæ, in quo, vt diximus, pro varia ſubſtantia cerebri, ſubtili vel craſſa, pro varia illius temperie, calida vel frigida, humida vel ſicca, minimè verò pro variis ſedibus, docet actiones principes augeri, minui, ac planè variari: & manifeſtiſſimè id confirmat 3. *de locis aff. 5.* vbi inquirens rationem inueniendi ſymptomata, quæ in principe facultate contingunt, ſtatuit, pro variis cauſis morbificis, pro variis cerebri intemperaturis, modò vnam, modò alteram vitiari: quod quidem exemplo memoriæ & rationis luculenter declarat. Etenim quanquam vtraque hæc facultas, memoria & ratio, ab eadem cauſa & intemperie, nimirum frigida, lædatur, quæ intemperies, vt ille inquit, omnes actiones animales videtur ſtupefacere: tamen ita hæc ſe res habet, vt ſi intemperies fuerit remiſſa, ſola memoria lædatur: ſi verò illa vehementiùs intendatur, ſimul cum memoria ratio quoque deperdatur, quæ ſtultitia dicitur: imò verò Galenus hoc ipſo loco rationem docet, qua cuiuſque cerebri intemperiem, & cuiuſque intemperiei gradum, vel remiſſiorem, vel intenſiorem liceat deprehendere, vt vnicuique affectui conuenientem curationem poſſimus inuenire.

Quod ſi quis iis non acquieſcit, & memoria repetat, hoc idem in naturalibus quoque facultatibus, atque in cæteris membris contingere: namque exempli gratia, in ventriculo vel iecore non ſimul omnes actiones trahendi, retinendi, alterandi, expellendi, ſed modò vna, modò altera ſæpenumero læditur: & ratio pariter ea eſt, quam tradit Galenus 5. *de locis aff. 7.* Cum enim certum ſit, eſſentiam omnium facultatum in propriis partium temperamentis conſiſtere, ſi ventriculus, vel iecur, ad aliquam octo intemperierum labatur, contingit vtriuſque actiones lædi, prout vnicuique intemperaturæ conuenit: ſicuti diffusè demonſtratur à Gal. 3. *de ſymp. cauſis cap.* 1. 2. *& ſequentibus.* Cum igitur facultates principes pro varia cerebri ſubſtantia ac temperie, ſuas edant actiones, vtique iam facile eſt intelligere, & cauſam reddere, quomodo cerebri ſubſtantia reddita craſſiore, vel tenuiore ſtabili vel fluida, calida, vel frigida, humida vel ſicca, ſola vna actio, cæteris illæſis, lædi poſſit.

Differentiæ.

Differentiæ melancholiæ ſunt plures, ſed quæ ſumuntur à cauſis, principem locum obtinent: at verò ſi Galeno credimus, melancholia ab vna tantùm cauſa, nempe ab humore melancholico prouenit, à quo etiam nomen recipit, ac duo illius præcipua ſymptomata, timor & mœſtitia, originem habent: ſin autem audiamus Auicenn. Alexand. & alios, melancholia non ſolùm ab humore melancholico, ſed etiam ab atra & flaua bile, nec non à ſanguine fieri poteſt: quod item videtur ſentire Hip 6. *aph. 53. Deliria quæ cum riſu*, &c. Verùm iſti malè ſentiunt, qui genera & ſpecies inter ſe confundunt: ſiquidem melancholia eſt ſpecies delirij, quæ non aliter quàm ab humore melancholico poteſt prouenire: cæteri autem humores ſi deliria efficiunt, talia non ſunt melancholia, ſed aliis nominibus debent appellari: ſicuti eſt mania, & ſimilia: ad quem modum Hippocrates quoque in aph. citato delirium intelligit, quatenus eſt genus, ac deliria in vniuerſum complectitur. Itaque vna eſt tantùm cauſa melancholiæ, humor melancholicus, qui, vt poſtea videbimus, vel generatur in capite, vel aliunde ad illud tranſmittitur.

Error Auicennæ & Alexandri.

Vtrùm melancholia ex ſola intemperie prouenire poſſit?

Sed præterea quæritur, vtrùm melancholia ex ſola intemperie frigida & ſicca ſine materia fieri poſſit? quod inter cæteros Auicenna videtur affirmare. Huic quæſito reſpondeatis, id minimè fieri poſſe, & Auicennam malè ſentire. Namque ſi ſola intemperies poſſet melancholiam facere, ſenes, qui temperamento frigido & ſicco præditi ſunt, omnes melancholici euaderent, qui tamen plerunque ab hoc morbo ſunt liberi: vnde Galenus ſumma cum ratione humorem, minimè ſolam intemperiem cauſam melancholiæ conſtituit; qui, vt ſuprà vidimus, inquirens cauſam, propter quam timor & mœſtitia, duo propria & inſeparabilia melancholiæ ſymptomata contingant, nullam aliam reddit rationem, quàm nigrum colorem ſucci melancholici, qui principio rationalis animæ quaſdam veluti tenebras offundat.

Error Auic.

An ex ſola imaginatione quis fiat melancholicus.

Sed rurſum quærunt nonnulli, vtrùm ex ſola diuturna & attentiſſima imaginatione quis poſſit melancholicus fieri? Quibus reſpondeatis, huiuſmodi intentas imaginationes non proximè & immediatè, ſed mediante generatione humoris melancholici, poſſe melancholiam efficere: ac ſanè inter cæteras externas cauſas, quæ ad generationem huius humoris maximè conferunt, diuturnæ, profundæ ac fixæ imaginationes ſunt principales.

An melancholia à dæmone fieri poſſit?

Poſtremò autem Auicenna quærit, vtrùm melancholia à dæmone fieri poſſit? Quam conſiderationem tanquam ſuperuacaneam reiicit, cum Medici, inquit, profiteantur phyſicam doctrinam, neque hos terminos tranſeant: & demum

concludit, dæmones, ſi modò id valent efficere, non alia ratione poſſe hominem melancholicum reddere, quàm mediante generatione humoris melancholici, ex quo tanquam proxima & immediata cauſa, hic morbus ſolet fieri & foueri. In qua quidem re Auicenna mihi videtur noſtris Theologis conſentire. Namque inter cæteros D. Thomas de ſententia etiam Diui Auguſtini, de poteſtate dæmonum ita ſtatuit, 1. *parte Theologiæ quæſt.* 114. *articulo* 4. ad finem; *Omnes transmutationes rerum corporalium, quæ per aliquas virtutes naturales fieri poſſunt, dæmonum quoque opera fieri poſſe.* Exempli gratia, cum aliquæ res transmutantur in ſerpentes, vel ranas, quæ per putrefactionem poſſunt generari: reliquas verò tranſmutationes rerum corporalium, quæ virtute naturali fieri non poſſunt: nullo modo operatione dæmonum, ſecundum rei veritatem fieri poſſe: exempli gratia, quòd corpus humanum in corpus beſtiale tranſmutetur, aut quòd corpus mortuum reuiuiſcat: quod ſi aliquando tale quid operatione dæmonum fieri videatur, id non eſſe ſecundum rei veritatem, ſed ita ſenſibus apparere. Verùm prætermiſſa Theologica ſpeculatione, illud nobis ſit ſatis in præſentia, ſine dubitatione eſſe dæmones, eoſque ita permittente Deo, variis modis homines torquere.

Externæ cauſæ melancholiæ.

Quod ſi quis præterea externas quoque cauſas cupit intelligere, ad hunc locum debent referri, quæcunque ad generationem humoris melancholici pertinent: qualia ſunt victus ratio, ſtudia vitæ, & ſimilia.

Differentiæ II.

Secundò ſunt differentiæ melancholiæ ab actionibus læſis: namque vt ſuprà diximus, quandoque ſola ratio læditur, cuius exemplum habetis apud Galenum *de ſympt. diff.* 3. 4. *de locis aff.* 1. de illo qui primùm vaſa vitrea, deinde & puerum per feneſtram projecit: quandoque ſola imaginatio eſt deprauata: huius quidem à Galeno, Alexandro, & omnibus plurima exempla commemorantur, de quibus deprauatis imaginationibus illud vnum mihi ſufficiat in præſentia, tale plerunque excitari delirium, quale cuique fuerit vitæ ſtudium & conditio; ſic qui viuunt in aulis principum, ſe Papas, Cardinales, Reges eſſe exiſtimant: viri eccleſiaſtici perſonas Chriſti, aut ſanctorum hominum ſibi aſſumunt: forenſes non niſi lites imaginantur: adeo vt quod aliquando à philoſopho traditum eſt, ſicut vinum potentios naturis, ita etiam melancholia ſe accommodet officiis & ſtudiis ægrorum.

Varia deliria vnde proueniant.

Sunt autem nonnulli qui huiuſmodi deprauatarum imaginationum conantur cauſam reddere, inquiuntque, illum qui putabat ſe eſſe granum milij, natura ſicciſſimum fuiſſe: alterum qui negabat ſe caput habere, plurimas euaporationes ad caput habuiſſe: & ſic de cæteris, de quibus Aëtius *lib.* 6.

III. Tertiò ſunt differentiæ à magnitudine & paruitate: melancholia alia eſt leuior in, qua æger vnam tantùm deprauatam habet imaginationem: alia grauior, in qua plures facultates principes laborant.

IV. Inter cæteras differentias melancholiæ illæ ſunt maximè notabiles, quæ ſumuntur à loco affecto. Nam ſicuti facultates principes non poſſunt lædi, non laborante cerebro, ita illud non perpetuò neceſſariò per ſe laborat, ſed aliquando à cæteris infernis partibus in conſenſum deducitur: itaque apud Galenum 3. *de locis aff.* 7. tres melancholiæ differentiæ ſtatuuntur.

Tres ſpecies melancholiæ.

Prima, in qua ſanguine qui eſt in toto corpore, noxa vacante, ſolus ſanguis qui in cerebro eſt, vitioſus redditur. Secunda, in qua ſanguine vniuerſo, qui eſt in venis, reddito melancholico, cerebrum quoque in conſenſum ducitur. Tertia, in qua non à toto corpore, ſed à determinata parte, quæ pertineat ad hypochondria, vitioſæ quædam vaporationes in caput feruntur: vnde primam cerebro primùm laborante: ſecundam per conſenſum vniuerſi corporis; tertiam hypochondriacam & flatuoſam, Arabes mirachialem melancholiam appellant.

An detur melancholia hypochondriaca.

Ex quibus quidem tribus melancholiæ differentiis cum de duabus primis conueniat inter omnes, de tertia multa in controuerſia ponuntur: ac primùm ſunt nonnulli, qui volunt hanc tertiam melancholiam hypochondriacam à melancholia ſeparare, aſſerentes huiuſmodi ægrotos nuſquam & nunquam delirare: quod ſi illi non conueniat genus ratione omnis melancholiæ, iure videntur colligere, hunc affectum ſub melancholia reponendum non eſſe.

Vnde multi & celebres Medici multas faciunt & conſcribunt conſultationes medicas, de melancholia hypochondriaca, in qua nullum delirij veſtigium apparet: verùm iſti à Galeni doctrina manifeſtè recedunt, quem certum eſt affectionem hypochondriacam tanquam tertiam ſpeciem, ſub melancholia conſtituiſſe: namque ſi hypochondriaci, ſunt melancholici, vt iidem quoque delirent, fateamur neceſſe eſt. Atque id quidem ex eo quoque fit manifeſtiſſimum, quòd Galenus Dioclem reprehendit, quaſi non expoſuerit, cur mens in melancholico hoc malo lædatur, verba illius hæc ſunt: *Verùm quæſtione non indignum eſt, quare Diocles, cum cauſas aliorum ſymptomatum redderet, cur mens læſa ſit, non ſcripſerit, quamobrem quicunque ſunt hypochondriaci, iidem neceſſario melancholia & delirio laborent.*

Quæ partes hypochondriorum laborent in melancholia hypochondriaca.

Secundò, cum multæ in hypocondriis contineantur partes, ex Galeno tum aliis locis, tum maximè 2. *pror.* 21. ſeptum tranſuerſum, ventriculus, cuius duæ ſunt partes, altera ſuperior, altera inferior, inteſtina, meſenterium, iecur, lien, muſculi: quæritur quænam ex tot partibus in melancholia hypochondriaca laboret? Diocles qui referente Galeno, de hoc affectu librum compoſuit, illum numerat inter morbos ventriculi, ac ſeipſum explicando, inquit ſuſpicandum eſſe hoſce ægrotos plus iuſto habere caloris in iis venis, quæ alimentum ex ventriculo excipiunt, ſanguinemque in ipſis venis craſſiorem redditum fuiſſe. Deinde verò alteram quorundam Medicorum ſententiam refert, qui docebant, os ventriculi quod in inteſtinis continuatur, & vulgo *pylorus* vel *portonarius* dicitur, inflammatione tentari, atque hinc hanc partem obſtrui, & prohiberi ne alimenta ſtatuto tempore ad inteſtina deſcendant. Itaque ex Diocle duæ habentur opiniones, prima propria, morbum in ventriculo fieri: altera aliorum, infernum os ventriculi inflammatione laborare: de quibus duabus opinionibus Galenus ſuum iudicium non interponit. Falsò autem Auic. hanc ſententiam de inflammatione pylori Galeno adſcribit, quam certum eſt neque Galeni, neque Dioclis fuiſſe. Theophilus apud eundem Auicennam voluit, iecur atque inteſtina malè affici. Nonnulli inquiunt venas meſaraicas laborare. Auer. demum 3. *colliget.* 4. ſtatuit, locum præcipuè malè affectum eſſe lienem, cui Galen. quoque videtur conſentire, qui ſcribit 5. *de locis aff.* 5. 6. *de locis aff.* 12. lienem, quotieſcunque melancholicum ſuccum non purgat pro naturæ inſtituto, ſed illum tranſmittit ad ventriculum, triſtitias melancholicas efficere.

Melancholia hypochondriaca qualis affectus.

Tertiò non ſolùm de parte, ſed etiam quæritur de affectu, qualiſnam ſit affectus in melancholia

cholia hypochondriaca ? Diocles ſicuti vidimus, cenſuit eſſe immoderatam caliditatem venarum, quæ ex ventriculo alimentum recipiunt : alij inflammationem pylori. Auicen. vehementem caliditatem iecoris & inteſtinorum : nonnulli obſtructionem venarum meſaraicarum, ea ſine earum inflammatione. Nos autem Galenum audiamus, qui in hac ſententiarum ambiguitate profitetur manifeſta interpretatione hunc affectum enarrare, ſcribitque ad hunc modum : *Videtur quidem in ventriculo eſſe aliqua phlegmone, ſanguis verò qui in parte phlegmone laborante continetur, & craſſior eſt, & magis melancholicus.* Quemadmodum igitur eleuata ex ventriculo fuliginoſa & craſſa euaporatione ad oculos, ſimilia ſuffuſis fiunt ſymptomata, eadem ratione etiam nunc, melancholia vaporatione facta ad cerebrum, melancholica in mente eueniunt ſymptomata. Ex quo facile eſt intelligere, Galenum hac in re à Diocle & cæteris non multum diſſentire, qui fatetur aliquam in ventriculo reperiri inflammationem, ex qua reddito ſanguine craſſiore & melancholico, vitioſæ vaporationes in caput efferuntur. Cuius quidem immoderati caloris manifeſta indicia ſunt, partim æſtus quem ægri percipiunt, partim quæ illis offeruntur; quippe à frigidis alimentis videntur iuuari, quod ea valeant calorem hunc refrigerare & extinguere.

Obiectio I. Sed aduerſus hanc Galeni, Dioclis & cæterorum ſententiam, nonnulli arguunt, & primùm ſi hæc affectio eſſet inflammatio ventriculi, aut alterius partis proximæ, tunc melancholia hypochondriaca perpetuo foret cum febre : cum certum ſit, inflammationes partium internarum nunquam ſine febre poſſe conſiſtere : hic autem nulla eſt febris : Ergo, &c. *II.* Deinde non ſolùm febris, ſed etiam ſitis adeſſet neceſſariò, cuius tamen nulla fit mentio : imò verò ægroti multum atque humidum ſputum emittunt, ructus acidos percipiunt, acidámque pituitam euomunt, adeo vt dentes etiam torpore afficiantur : quæ quidem non videntur inflammationibus conuenire.

Solutio I. Ad primam rationem reſpondet Auer. loco citato, qui concedit argumentum, ac fatetur, fieri non poſſe vt hæc ægritudo ſit ſine febre : ſed vnum modò excipit, ſi melancholia fiat poſt declinationem apoſtematis, quo tempore, inquit, non remanet ex calore extraneo tantùm, vt ſit ſufficiens ad faciendam febrem, ſed tantus eſt vt ſufficiat ad faciendam læſionem ventriculo & cerebro, atque ad mouendam huiuſmodi paſſionem. Verùm hæc reſponſio nulla eſt, quoniam omnis ratio colligit, calidas vaporationes & memancholiam multo magis fieri vigente inflammatione, quàm in declinatione. quando iam calor præter naturam eſt imminutus, ac ferè extinctus : quare aliter & facilè reſpondendum eſt, Galenum hic accipere nomen inflammationis non propriè, ſed communiter, quatenus ſignificat partem incaleſcere, incendi, atque vri : in qua ſignificatione accipitur ab Hip. & Galeno 1. *progn.* 27 Namque reuera videmus ſæpenumero nonnullas internas partes inſigniter calidas & æſtuantes, vt iecur, quibus nulla febris coniuncta eſt : itaque etſi in ventriculo vel partibus illi proximis reperitur inſignis caliditas, quæ poteſt ſanguinem vrere, tamen nulla eſt inflammatio, quam febris neceſſariò debeat comitari.

Solutio II. Ad ſecundam rationem reſpondet probè Auer. qui inquit, non neceſſariò ad melancholiam ſequi ſymptomata calida, etſi illa ex inflammatione prouenit, quoniam calor præter naturam lædit & debilitat calorem naturalem, vt mirum non ſit, ſi tunc fiant ſymptomata frigida, qualia ſunt ſputa copioſa, ructus acidi, & ſimilia, ac tandem concludit Auer. ſecundùm Alexand. aceroſitatem tam per calidum, quàm per frigidum fieri : ſiquidem calor natiuus non fortificatur, niſi per calorem qui ei formaliter non repugnat : ad quem modum videmus, in aëre inſigniter calido vel frigido, aceſcere vina, quòd nimia caliditas diſſoluat, nimia frigiditas extinguat propriam & innatam vini caliditatem. Itaque etſi in melancholia hypochondriaca ſunt plurima ſputa, ructus acidi, tarda concoctio & alia id genus, quæ omnes fatentur ex frigiditate prouenire, non hinc propterea ſequitur, nullam in ventriculo aut vicinis partibus reperiri inflammationem : ſiquidem calor præter naturam, innatum calorem diſſoluit, vt ille deinceps nequeat ſuo munere fungi.

Ex his neque difficile eſt ſuperiorem difficultatem diſſoluere de parte laborante : etenim cum huiuſmodi affectio, conſenſu omnium, ex fumoſis & aduſtis euaporationibus originem habeat, ſtatuendum eſt, quamcunque partem in hypochondriis contentam, in qua ſanguis poteſt incaleſcere, aduri, atque huiuſmodi atras exhalationes facere, tanquam partem primariò laborantem conſtitui poſſe. Itaque ſicut cum Diocle & Galeno concedendum eſt, in melancholia hypochondriaca ventriculú potiſſimùm laborare, quam partem conſtat præ cæteris omnibus cerebro conſentire ; ita minimè eſt negandum, reliquas etiam partes quæ ſub hypochondriorum nomine continentur, poſſe aliquando laborare, ſiquidem nihil prohibet quin ex iis partibus euaporationes eleuentur, & ſic melancholia fiat.

Signa melancholiæ ſunt triplicia : alia enim futurum, alia præſentem morbum demonſtrant ; alia ſingulas differentias diſtinguunt : quæ omnia ſunt diligenter animaduertenda. Ac primùm ſigna prognoſtica ex tribus præcipuè locis ſumuntur ; 1. ex præparatione corporis. 2. ex præcedentibus cauſis. 3. ex mediis quibuſdam diſpoſitionibus. *Signa diagnoſtica.*

Primò igitur corpora frigida & ſicca in decreſcente ætate, quando humiditas & caliditas incipiunt declinare, frigiditaſque & ſiccitas ſuccedunt, autumno, in regione & locis frigidis, & ſiccis, iſthæc, inquam, corpora ad melancholiam ſunt admodum accommodata.

Secundò, ſi quis vſus fuerit alimentis melancholicis, de quibus diffusè tractat Gal. 3. *de locis aff.* 7. ſi æger faſtidioſam victus rationem vixerit, adeo vt magnis diuturniſque exercitationibus, curis, cogitationibus, vigiliis, oppreſſus fuerit, & tandem ſi aliqua ſolita euacuatio, ac potiſſimum per hæmorrhoidas, vel in mulieribus per menſes, retenta fuerit ; hæ omnes ſunt quædam antecedentes cauſæ, ex quibus licet futuram melancholiam prædicere.

Tertiò ſunt mediæ quædam diſpoſitiones, ac veluti præludia melancholiæ : ſomni parui, diuulſi, ſomnia perturbata, vertigines, dolores capitis, morum mutatio, & alia id genus, de quibus Auicenna, Aetius, & cæteri loquuntur. Itaque ex iis licet imminentem melancholiam prædicere & præcauere.

Signa autem quæ præſentem melancholiam demonſtrant ex Hip. & Galeno 6. *aph.* 23. duo ſunt : timor & mœſtitia ſine manifeſta cauſa. Et ſi quis quærat, verùm hæc duo ſola ſigna ſint ſatis, cum præcipuum ſignum, nempe delirium, deficiat ? Reſpondeatis iſtis duobus ſignis delirium quoque contineri : etenim cum quis *Signa prognoſtica.*

timet

Google

timet impoſſibilia, & quæ nulla ratione debent timeri, verbi gratia, ne mundus corruat, nec non præter rationem mœret & mœſtus eſt, iſtud ſine deprauata imaginatione vel ratione fieri non poteſt. Quo loco, notandum ex Gal. *in comm.* hæc quidem duo ſymptomata melancholiam ſignificare, ſi abſque manifeſta cauſa fiant; eadem tamen etſi propter manifeſtam cauſam incipiunt, cum tamen diutius durant ac perſeuerant, omnino inſaniam pariter ſignificare. Itaque generaliter melancholici timidi ſunt, ſolitudines diligunt, ſeipſos negligunt, odio habent omnes homines, mortem pertimeſcunt, etſi nonnulli, inquit Gal. monſtroſo planè animo, & mortem metuant, & mortem ſibi inferant: quæ ſigna tradita ſunt à Gal. loco citato 3. *de locis aff.* 7.

Venio ad ſigna differentiarum, & quia nos ſtatuimus vnicam tantummodo eſſe cauſam melancholiæ, humorem melancholicum, ſigna hunc humorem demonſtrantia iam ſunt expoſita. Quod ſi quis cum Auicen. & Alexandr. qui ad melancholiam omne genus delirij referunt, velit præterea cæterorum quoque humorum ſigna cognoſcere, de iis pariter ſæpius diximus.

Si quis fuerit melancholicus ex Dæmone, duo præcipua ſigna proferuntur: alterum quòd æger, etiamſi ruſticus vel idiota fuerit, Græcè & Latinè loquitur: alterum quòd futura prædicit: quandoque etiam nonnulla arcana patefacit, quæ quidem ſigna multi confirmant eſſe veriſſima: ſed ego reuera hæc miracola nondum vidi. Veruntamen Ariſt. qui dæmones non credit, hoc ſignum in cauſam naturalem nempe humorem melancholicum refert, ſcribitque 30. *ſect. prob.* 1. ex qualitate & vi huius humoris, & Sybillas, & Bacchides, & omnes tales redditos fuiſſe, quicunque diuina inſpiratione inſpirati creduntur.

Signa partē laborantem oſtendentia.

Signa differentiarum ab actionibus læſis, à magnitudine & paruitate, à tempore, aliis referentibus fiunt manifeſtiſſima: itaque ſola reſtant indicia differentiarum ex parte laborante, quæ accuratè ſunt animaduertenda: etenim ſi quis probè velit melancholiam curare, vt locum primariò laborantem intelligat, neceſſe eſt: tota autem pars diligenter à Gal. tradita eſt 3. *de locis aff.* 7. Namque vtrùm vniuerſum corpus melancholicum contineat humorem, an in ſolo cerebro ille ſit coaceruatus, hac ratione licet deprehendere. In primis corporis habitus eſt animaduertendus: ſiquidem molles, albi, pingues, nequaquam humorem melancholicum habent, quos certum eſt potius pituitoſos humores coaceruare: contrà graciles, nigriores, hirſuti, & qui habent latas venas, aptiſſimi ſunt ad generandum humorem melancholicum, quod potiſſimùm contingit, quando vigilus, curis, exercitatione, & huiuſmodi animi perturbationibus ſunt oppreſſi. Secundo loco eſt animaduertendum, num hæmorrhoides vel alia quæpiam ſanguinis ſolita vacuatio retenta fuerit: ſi enim illud contingat, nihil mirum ſi totum corpus hoc humore redundet. Tertiò expendendum eſt quibuſnam alimentis æger per bonam valetudinem vſus fuerit: etenim ſi ea talia fuerint, ex quibus facilè ſanguis melancholicus generatur, licebit colligere vniuerſum corpus hoc ſanguine refertum eſſe: ſin contrà alimenta optima fuerint, tunc potius contrarium indicant. Ad hæc oportet animaduertere exercitationes, vigilias, ſolicitudines, & ſimilia, nec non morbos præcedentes: namque nonnulli per morbos febriles humorem melancholicum ſolent colligere.

Ad firmiorem verò huius rei notitiam, Gal. addit facile quoddam experimentum, quo certiſſimum huius rei iudicium facere poſſimus: illud verò eſt ſectio venæ in cubito, quam mediam appellant: etenim ſecta vena, ſi ſanguis effluens fuerit melancholicus, iam euidentiſſimum eſt hunc in toto corpore redundare; quod ſi contrà ſanguis non fuerit melancholicus, ille per Galenum ſtatim ſupprimendus eſt: etſi Auicenna aliter ſentit.

Signa melācholiæ hypochondriacæ.

Sin autem melancholia fuerit per conſenſum non à toto corpore, ſed ab hypochondriis, plurima à Galeno ex Diocle ponuntur ſigna, quæ hunc affectum ſolent indicare, & ſunt huiuſmodi: primùm ægri circa hypochondria maximum æſtum percipiunt, cibiſque refrigerantibus videntur iuuari: deinde aſſumpto cibo, eoque concoctu difficili, multa ſymptomata ſequuntur, ſputum humidum & multum, ructus acidus, flatus, fluctuatio, non illico, ſed cum aliquandiu retentus fuerit, interdum vehementes ventriculi dolores qui nonnullis vſque ad dorſum progrediuntur; poſt verò quàm alimenta concocta fuerint, omnia mitigantur; rurſus poſt comeſtionem, eadem reuertuntur ſymptomata, quæ interdum homines ieiunos, interdum etiam poſt cœnam moleſtant, atque crudos cibos euomunt, & pituitam acidam, vt dentes quoque torpedine afficiantur. Hæc quidem à Galeno ex Diocle ponuntur, ſed iis omnibus Galenus duo illa ſymptomata adiungit, à Diocle prætermiſſa, timorem & mæſtitiam, quæ tum generaliter omnem melancholiam, tum ſpeciatim hypochondriacam ſignificant. Atque hæc pariter huius ſecundæ differentiæ indicia ſunt, ex quibus facile eſt intelligere, quantum vulgares Medici decipiantur, qui ſtatim vt audiunt ægros conqueri de flatibus hypochondriorum, aſſerunt illos melancholia hypochondriaca laborare, tametſi nullum adeſt neque delirium, neque aliud ex tot ſymptomatibus, quæ illius propria ſunt.

Error vulgarium Medicorum.

Quod ſi melancholia fuerit per conſenſum, non ventriculi, ſed aliarum partium, quæ in hypochondriis continentur, vt exempli gratia, ratione inflammati iecoris, ægri in ea parte inſignem caliditatem percipiunt, quæ nonnunquam manibus & pedibus communicatur, loria ſunt colorata & ignea; quod item de liene, venis meſaraïcis, & reliquis partibus ſtatuendum eſt.

Signa melācholiæ per eſſentiam in capite.

Demum verò ſi melancholia per eſſentiam fuerit in capite, tunc ſymptomata omnia magna erunt, in ventriculo aut nullæ, aut exiguæ erunt querelæ; pariter neque vlla erunt indicia, quæ demonſtrent ſanguinem totius corporis eſſe melancholicum; ad ſummam, nullo apparente indicio, quod vel vniuerſi corporis, vel alicuius partis hypochondriorum læſionem demonſtret, facile eſt colligere, ægrorum capite primùm laborante melancholia laborare.

Cum triplex fuerit ſtatuta differentia melancholiæ, pro variis partibus laborantibus, vel ſolo capite, vel toto corpore, vel hypochondriis; quicunque hoc argumentum tractant, cuiuſque differentiæ propriam curationem inſtituunt, & ſumma cum ratione: ſiquidem iam ſæpius diximus, indicationem quæ ſumitur à natura partis, non poſtremum locum obtinere; quare nos quoque ſeparatim de ſingulis pertractabimus. Itaque

Curatio melancholiæ primariò cerebro laborante.

ſi cerebrum primariò laboret, Paulus & Aëtius diſtinguunt: namque ſi morbus fuerit recens, docent illum frequentibus balneis, bona victus ratione & humectante, ſine ope aliorum præſidiorum poſſe curari; ſin autem morbus antiquus fuerit, tunc multis & validioribus præſidiis opus

fore.

fore. Quam quidem diſtinctionem illi videntur accepiſſe à Gal. 3 *de locis aff.* 7. qui hæc ſcribit: *Admonendi mihi ſunt amici, qui me frequentibus balneis, & victus ratione humida & boni ſucci hunc morbum curantem viderunt, ſine aliis præſidiis, vbi noxius humor ob longum temporis tractum nondum vacuationi reſiſteret, cum enim iam diuturnus factus eſt, tunc fortioribus auxiliis indiget.* Quo loco notandum eſt, Galenum indiſtinctè hanc ſententiam proferre, neque illam magis ad vnam, quàm ad alteram differentiam accommodare, quam tamen ſicuti dixi, Paulus & Aëtius ad vnam tantummodo ſpeciem melancholiæ, capite primùm laborante, referunt. Alij verò de altera quoque differentia, toto corpore conſentiente, eam interpretantur, neque, vt mihi quidem videtur, ſine ratione: imo verò ſi hæc res diligenter conſideretur, non minùs huic ſecundæ differentiæ, quàm alteri, balnea & proba victus ratio videntur poſſe vtilitatem afferre. Alij demum hunc locum interpretantur de melancholia hypochondriaca, qui mea quidem ſententia falluntur, ſiquidem Hip. & Gal. 3. *de ratione victus*, & 10. *metho.* docent, laborantibus hypochondriis balnea non conuenire, imò verò ea multa pericula ſecum afferre.

Indicationes.

Si igitur hæc melancholia, capite primùm laborante, recens fuerit, proba victus ratione, balneis, & opportuna animi oblectatione poteſt curari: at verò ſi fuerit antiquior, fortioribus præſidiis opus eſt. Tota autem ſumma huius curationis conſiſtit in tollenda cerebri intemperie frigida & ſicca, quæ generandi humoris melancholici cauſa eſt: ſed quoniam id non licet facere, niſi primùm totum corpus generaliter, deinde ſpeciatim caput vacuetur, idcirco neceſſe eſt, ante omnia totum corpus euacuare: & cum huiuſmodi communis vacuatio ad omnes differentias pertineat, ne idem ſæpius repetatur, ſatis fuerit ſemel eam tractare.

De ſectione venæ altercatio.

Veruntamen hoc loco non eſt prætermittendus locus magni momenti, qui pertinet ad ſectionem venæ: namque Gal. ſermonem habens de hac ſpecie melancholiæ, ita inquit: *Vbi ſolum cerebrum melancholicum continet ſanguinem, quod ad hunc locum pertinet, ægro non expedit ſanguinem mittere: etſi propter aliam cauſam ſanguis illi mitti poſſit.* Quem quidem locum nonnulli, tanquam inſigne exemplum, nobis obiiciunt, qui aduerſus vetus decretum contendunt, tres principes ſcopos ad ſanguinis miſſionem non ſufficere: Ecce inquiunt, morbus eſt magnus cum cerebrum primariò laboret, neque hîc poteſt afferri impedimentum vel ætatis, vel virium: itaque tres ſcopi non ſufficiunt: vnde concludunt, quartum ſcopum neceſſariò requiri, nempe copiam ſanguinis, quam fore inſinuauit Gal. cum inquit, propter aliam cauſam ſanguinem illi mitti poſſe.

An tres ſcopi in ſang. miſſione ſufficiant.

Ego verò mihi videor dupliciter poſſe ad hanc difficultatem reſpondere. Primùm, ſi dixero, Galenum miſſionem ſanguinis hîc prætermiſiſſe, propterea quia morbus non ſit magnus: quæſo enim quomodo magnus eſt morbus, qui ſola victus ratione, & ſolis balneis poteſt curari? Cauſam autem propter quam Gal. docet ſanguinem hiſce melancholicis mitti poſſe, ego quoque ſimul cum aduerſariis interpretor, eſſe copiam ſanguinis: ſed illud addo, huiuſmodi plenitudinem non per ſe & primò, ſed quatenus morbi magnitudinem vel facit, vel facere poteſt, ſanguinis miſſionem poſſe indicare.

Secundò poſſum reſpondere, Galenum hoc loco eam tantummodo indicationem ſibi ante oculos poſuiſſe, quam ſuggerit humorum copia; quæ quidem reuera, ſi ſola conſideretur, ſectionem venæ, ſicuti cacochymia purgationem deſiderat; vnde cum in toto corpore nulla ſit humorum redundantia, propterea neque miſſio ſanguinis videtur conuenire. At verò ſi huic indicationi alteram indicationem adiungas, quam ſeparatim indicat morbi magnitudo, quamque Gal. manifeſtè per ea verba inſinuauit: cum enim iam diuturnus factus eſt morbus, hoc eſt, vt ego interpretor, magnus; iam & ſectione venæ, & aliis fortioribus remediis opus eſt.

Alterantia.

Poſt communem totius corporis & particularem capitis vacuationem, illud vnum reliquum eſt, vt frigida & ſicca cerebri intemperies tollatur, quod medicamenta partim externa, partim interna ſolent præſtare, quæ quidem humectandi & moderatè calefaciendi vim habeant: interiùs optima ſunt, conſerua roſarum, violarum, borraginis, bugloſſæ, fumi terræ, meliſſæ; ſunt ſyrupi, ſunt decocta, & alia id genus, quæ vel ſeparatim, vel ſimul cum ſpeciebus aromatici roſati, diambræ, lætificantis Galeni, & ſimilibus, poſſunt adminiſtrari. Nonnulli vtuntur aquis thermarum temperatis, ſed cum omnes ſiccandi vi præditæ ſint, mihi inutiles, forte etiam pernicioſæ videntur. Ad quem modum reiicienda quoque ſunt decocta ex ligno, ex ſalſa pariglia china, & ſimilibus, quæ ſiccandi vim habent, etſi illis hoc tempore multi vtuntur familiariter.

Thermæ reiiciuntur.

Ego aliquando lacte humano vel aſinino non ſine magno fructu ſum vſus, dummodo & ventriculus, & cæteræ corporis partes id poſſint perferre, de quibus Hipp. & Gal. 4. *aph.* 64. quod item de ſero lactis ſtatuendum eſt. Exteriùs familiaris, idemque optimus eſt vſus olei maturi, vnde laquæ oleo imbutæ commodè ad caput apponuntur: nonnulli maximè probant linimentum ex luteis oui & oleo amygdalarum dulcium: alij vtuntur perfuſionibus & lotionibus, ex rebus humidis & moderatè calidis, vt radice althææ, maluis, ex betonica, capite & pedibus caſtrati, pedibus vitulorum, & ſimilibus. Sed ego inter cætera omnia duobus præſidiis vti ſoleo; quorum alterum eſt ſtillicidium ex oleo bene maturo, vel oleo amygdalarum dulcium recenti: alterum eſt vſus lactis, quod ſupra caput vel ex ipſo vbere animalis emulgetur, vel aliter funditur & adminiſtratur. Atque hactenus de curatione melancholiæ capite primùm laborante.

Curatio melancholia hypochondriaca.

Sequitur melancholia curanda ex conſenſu hypochondriorum, quæ aut difficulter, aut nulla ratione curatur: namque ſicut diximus, ex vna parte adeſt inflammatio ventriculi vel alterius partis, ex altera ventriculus eſt refrigeratus, multoſque humores crudos & flatus generat: vnde ſi velimus iuuare & calefacere ventriculum, ſimul caliditas hypochondriorum augetur: ſi velimus refrigerare hypochondria, id ſine refrigeratione ventriculi fieri non poteſt. Verùm vtcunque ſit, indicationes curandi ſunt huiuſmodi: vacuatio vniuerſi corporis & hypochondriorum, roboratio ventriculi, refrigeratio partis primùm laborantis, ac demum corroboratio capitis ne illud tam facilè noxios humores & vapores recipiat. Quatenus ad primam pertinet, tractaturus ſtatim de communi corporis purgatione, illud vnum vos moneo; in hac ſpecie melancholiæ à vehementioribus & validioribus medicamentis cauendum eſſe, qualia ſunt ſcammonium, helleborus, & ſimilia: ſiquidem laborantibus ventriculo & partibus illi proximis, talia non conueniunt medicamenta: itaque ſatis fuerit leuioribus agere, & quæ à proximis tantùm partibus,

Indicationes.

partibus, in quibus noxia materia continetur, trahere poſſunt, qualia ſunt ſena, epithymum, rhabarbarum: & ſit exemplum.

Purgans.

℞. *Fol. ſenæ,*
Epithymi, ana ℥. iij. fiat infuſio in decocto borraginis,
Fumi terræ q. ſuf. & facta leni ebullitione.
℞. *Prædictæ infuſionis ℥. iiij.*
Rhabarbari electi ℈. iiij.
Syrupi violati ſol. ℥. ij. M. & fiat potio.

Inter cætera maximè conueniunt clyſteria, quæ tamen non ſint admodum acria, ſed potius temperata, quæ ſimul poſſint & flatus diſſoluere, & æſtuantes partes refrigerare.

Clyſter. refrigerans.

℞. *Fol. maluarum,*
Violarum,
Chamomillæ ana. M. j.
Seminum aniſorum ℥. j. ß. M. fiat decoctio.
℞. *Prædictæ decoctionis lib. j.*
Sacchari rubei,
Olei chamæmelini completi,
Violati, ana ℥. ij. M. pro clyſtere.

Poſt vacuationem corporis & hypochondriorum, pars primariò affecta refrigeranda eſt, ac ſpeciatim ventriculus, qui ſemper laborat, roborandus eſt: itaque exteriùs pro refrigeratione ſunt, ceratum roſaceum Galeni, vnguentum roſaceum Meſuæ, & ſimilia, quæ vel ad iecur, vel ad partes calidiores apponenda ſunt. Ad iuuandum ventriculum frigidiorem ſunt fomenta ex decocto chamæmeli, roſarum, calamenthi, baccarum lauri, ſeminum aniſorum: ſunt inunctiones ex oleo nardino, maſtichino, & ſimilibus. Interiùs ſunt medicamenta quædam temperata, quæ ex communi regula, quod remiſſum agit in intenſum, ſimul valeat ventriculum calefacere, flatus diſſoluere, & partes calidiores refrigerare: & ſit exemplum.

Refrigerantia externa. *Fomenta calefacientia.*

℞. *Conſeruæ florum borraginis,*
Roſarum. ana. ℥. iij.
Specierum diamoſchi dulc.
Diacymini. ana. ʒ. j.
Syrupi roſ. recentis. q. ſuf. M. & fiat electuarium.

Verùm inter cætera hoc tempore multi familiariter vtuntur aquis thermarum, modò calidioribus, modò frigidioribus: nonnulli quoque vtuntur ſero lactis; de quibus mea ſententia nihil certi ſtatui poteſt. Itaque diligenter animaduertenda ſunt, morbi cauſæ, morborum ſymptomata, ægri temperies, corporis habitus, ætas, tempus, anni, & ſimilia, ex quibus colligendum eſt, quidnam magis vrgeat, an magis refrigeratione, an calefactione opus ſit, & ſimul determinandum, quodnam remedium faciliùs æger poſſit perferre: in qua re debet Medicus oraculum Hippocratis memoria tenere, 1. *epid.* a. 50. vt in morbis proſit, aut ſaltem non noceat: ſiquidem experientia confirmát, hæc præſidia, ſi opportunè adminiſtrentur, magnam ſæpenumero vtilitatem; ſi importunè, magna incommoda afferre.

Curatio melancholiæ ex conſenſu à toto corpore.

Venio ad tertiam differentiam, in qua ſanguis melancholicus in toto corpore continetur: in qua quidem curatione & de communi purgatione tractabimus, ſicuti ſumus polliciti, & cætera omnia conabimur complecti, quæ ad omnes differentias videntur poſſe accommodari. Itaque nulli dubium eſt, ſicuti diximus de duabus primis differentiis, quin in hac quoque principalis indicatio afferatur vacuandi vniuerſi corporis: & quamuis non eadem planè purgandi ratio ſingulis differentiis videatur poſſe conuenire, tamen neque adeo mihi videntur differre, vt non ſingulari quodam exemplo communem omnium rationem liceat intelligere. Sed ſingula perſequamur.

Leniens.

Ad leniendam aluum mihi inter cætera caſſia maximè probaretur, quæ præter purgationem poteſt quoque partium internarum calorem quoquomodo remittere, eàque vel ſola cum ſeminibus aniſorum, vel ſimul cum modica hiera, poſſet exhiberi.

Lenita aluo nemo eſt ferè, qui non probet ſectionem venæ, & Auicenna inter cæteros generaliter docet, hoc remedium in omni melancholia conuenire, etiamſi addit Aretæus 1. *de morbis diuturnis cap.* 5. ægri ſint graciles & ſanguinis inopes: veruntamen docet perpetuò vitium, non ſolum præſentium ſed etiam futurarum, rationem habere, ac potiſſimùm cum fiat ſæpenumero vt ægri nolint comedere, & præter modum fiant emaciati, ac ferè exanimati: conſtantibus autem viribus vena omnino ſecanda eſt, quod quidem remedium poteſt & totum corpus vacuare, & à capite reuellere, & iecur refrigerare, & alias vtilitates afferre. Sed quænam vena ſecanda eſt? Si alicui retentæ eſſent hæmorrhoides, quæ ſuperiori tempore conſueuiſſent ſanguinem melancholicum profundere, aut mulieri eſſent retenti menſes, vel imminuti, in hoc caſu, ex præcepto Galeni & antiquorum, forent ſecandæ venæ inferiores, alioqui expedit venas ſuperiores ſecare. Sed hoc tempore communiter practicantes hæmorrhoidas ſolent cum hirudinibus frequentiſſimè aperire, ſiue illæ antea fluere conſuetæ fuerint, ſiue natura nunquam huiuſmodi purgationem tentauerit: quibus Meſue inter cæteros maximè fauet, qui generaliter docet, in omni ſpecie melancholiæ prouocationem hæmorrhoidum quàm maximè conferre. Sed Medicus ex præcepto Gal. 3. *de loc. aff.* 7. huic ſectioni venæ debet intereſſe, & qualitatem ſanguinis fluentis diligenter obſeruare: namque ſi ille non videatur eſſe melancholicus, ſtatim ſupprimendus eſt; ſi verò appareat melancholicus, tunc pro viribus atque habitu corporis ægrotantis licet detrahere quantum ſatis fuerit. Quo loco Auic. duo tradit præcepta, digna maxima notatione: alterum, tametſi principio ſanguis exeat ſubtilis non propterea illum ſtatim fore ſupprimendum, cum eueniat ſæpenumero, vt præcedat ſanguis ſubtilis, & deinceps craſſus ſuccedat. Alterum, inciſionem venæ amplificandam eſſe, ne per anguſtam inciſionem exeat tantùm ſanguis tenuior, & quod groſſum eſt, retineatur, & augeatur illius malitia.

Quæ vena ſecanda. *Præcepta Auicennæ.*

Præparātia humorē melancholicū.

Lenita aluo, ſecta vena, iam de purgatione cogitādum eſt, ſed ante omnia præ cæteris omnibus morbis, oportet integram coctionem attendere: ſiquidem noxij humores ſunt craſſi & difficiles, itaque primò ſunt exhibenda ea medicamenta, quæ incidendi atque attenuandi vim habeāt, qualia ſunt ſyrupus de ſucco borraginis, bugloſſæ, de fumo terræ ſimplicis, de pomis ſimplex: de lupulis: decocta cichorei ceterach, meliſſæ, borraginis, de fumo terræ, & ſimilium. Vulgares medici, ſi non principio, ſaltem progreſſione temporis, vtuntur quoque ſyrupis compoſitis de fumo terræ, de epithymo, de polypodio, & ſimilibus, qui conficiūtur ex ſena, polypodio, epithymo, caſſia, & aliis purgantibus medicamentis; qui quidem ſyrupi tantùm abeſt vt coctionem efficiant, vt illam magis perturbent & impediant: quare vos ab iſtis perpetuò caueatis.

Purgantia melancholiam.

Concocta materia purganda eſt, ad quam purgationem

Digitized by Google

gationem multa ſunt accommodata, ſena, epithymum, polypodium, helleborus, lapis lazuli, diacatholicum, diaſenæ ſolitiuum, confectio hamech; ſed inter cætera omnia tum ſimplicia, tum compoſita, cortices radicum hellebori nigri, principem locum obtinent, quod vel ex communi prouerbio poteſt conſtare, quo illi helleboro opus habere dicuntur, qui non ſunt ſano animo: & ſanè certum eſt, antiquiores medicos, ad leuanda mentis & capitis vitia, plurimum & frequentiſſimè hoc medicamento vſos fuiſſe.

Exempla.

℞. *Corticum radicum hellebori nigri* ʒ. ij.
Seminis aniſor.
Fœniculi,
Curi, *ana* ʒ. ß.
Cinamomi,
Caryophyll. ana ʒ. ß.

℞. *Prædictæ decoctionis* ʒ. iiij.
Syrupi roſ ſol. ʒ. j. ß. *M.*

℞. *Confectionis hamech.* ʒ. iiij.
Sirupi de fumo terræ compoſiti,
Roſati ſol. ana ℥. j. ß.
Decoctionis fumi terræ,
Meliſſæ,
Cichorei, q.ſuf. M. & F. potio.

℞. *Pilularum cochiarum cum helleboro* ℈. iij. *fiant pilulæ v & deaurentur.*

Purgatio repetenda.

De purgantibus medicamentis illud ſciendum eſt, vnam purgationem plerunque non ſufficere: quare nonnunquam & bis, & ſæpius, oportet eam repetere: in quo caſu licet à leuioribus incipere, & ad valentiora progredi. Neque hac in parte mihi conuenit cum illis, qui melancholia, & aliis id genus morbis difficillimis, non niſi leuioribus vtuntur medicamentis; cenſeo enim magnis morbis magna quoque remedia conuenire.

Quid agendũ ſi æger accipere medicamenta nolit.

Sed dicat aliquis, ſi contingat, ſicut contingit frequenter, vt ægri nolint hæc medicamenta accipere, quidnam agendum eſt? Duplici ratione licet hoc incommodum deuitare, primùm, vt ægri minis, quandoque verberibus, & omni ſtudio cogantur ad illa aſſumenda: cum enim perpetuo timore opprimantur, hac ratione obedientes fiunt, & omnia accipiunt. Deinde iſti ſunt fallendi, permiſcendo medicamenta in ferculis. Exempli gratia, in ptiſana, in lacte, ſicut Gal. aliquando facere conſueuit: in quo caſu licet & ad Alchimiſtas confugere, qui & helleborum, & omnia medicamenta deſtillant, quæ cum ſint minima doſi, facile vel ſola, vel cum aliis poſſunt exhiberi. Iis duabus rationib. poſtremò licet addere nõnulla medicamẽta externa, quæ vulgo vmbilicalia appellantur, & ex purgantibus medicamentis conficiũtur, atque ad vmbilicum appoſita ſolent aluum mouere, quale eſt apud aromatarios emplaſtrũ de arthanita, cui in hoc caſu poſſemus permiſcere cortices radicum hellebori nigri.

Medicamenta vmbilicalia.

Reuellentia.

Porrò ex ſecunda indicatione ad reuulſiones veniendum eſt, quare conueniunt frictiones, ligaturæ, lotiones extremarum partium, cucurbitulæ, clyſteria, & alia de quibus ſæpe diximus: verùm inter cætera apud communiter practicantes ſunt in frequenti vſu cauteria, quæ à capite creduntur quàm maximè reuellere, vnde non ſolùm in brachiis & cruribus, ſed etiam in ſyncipite & occipite ſolent inuri, adeo vt neque deſint, qui caluariam audeant perforare: & Gordonius, ſuo tẽpore medicus celebris, narrat hiſtoriam de quodam melãcholico, qui acceperat vulnus in capite, adeo vt cranium fractum eſſet, quo tempore ab omni melancholia ſanus euaſit, quamdiu vulnus apertum fuit: ſanato autem vulnere, rurſus eodem morbo correptus eſt. In cauteriorũ adminiſtratione equidem cenſeo admodum cautè procedendum eſſe, cum experientia demonſtret, melancholicis ea ſæpenumero nihil prodeſſe, quandoque etiam non parum obeſſe, fortaſſe quod hic humor craſſior nequeat euacuari: præterquam quod & cerebrum, & totum corpus magis quàm deceat, ſolet exſiccari. Itaque vos moneo, ne tam facilè & promptè ad hæc præſidia deueniatis, ſicuti medici noſtrorum temporum facere ſolent.

An cauteria conueniant.

Intemperies corrigenda.

Poſt hæc omnia illud reliquum eſt, vt intemperies membrorum principalium corrigatur ac potiſſimùm iecoris & ventriculi: quæ duæ partes præ cæteris ad coctionem ſunt deſtinatæ, etſi neque cerebri cura eſt prætermittenda, partim vt illud quoque proprium alimentum probè concoquat, partim vt à membris inferioribus non tam facilè noxios humores & vapores recipiat. Hæc autem poſſunt præſtare partim medicamenta, cum interna, tum externa, de quibus ſatis diximus, partim & maximè congrua victus ratio, de qua Auicenna, ac ferè omnes diffuſè tractant, adeo vt ſuperuacaneum ſit de ea longiùs agere.

Præcepta ad melancholiam curandam.

PRimùm, quod pertinet ad accidentia animi, I.
danda eſt omnis opera, vt ægri, quantum fieri poteſt, omnis mœroris, moleſtiæ & perturbationis fiãt immunes: quare ſint præſto amici, ludi, muſica, & alia quibus per ſanitatem ſolebant delectari,
vt animi hilaritatem illis conciliemus. Secundò II.
diligenter cauendum eſt, ne medici vel domeſtici de ægrorum inſania ac deprauatis imaginationibus pertinaciùs velint cum illis contendere, quin potius omnes debent ad eorum voluntatem omnia loqui, neque eos adhuc magis irritare. potiſſimùm verò arguto aliquo ſtratagemate ſtudendũ eſt illos decipere, atque à ſemel concepta opinione remouere; qua ratione multi aiunt multos fuiſſe ſanitati reſtitutos: ſic apud Alexandrum eſt
exemplum de illa muliere quæ putabat ſe come- III.
diſſe ſerpentem. Tertiò ex præcepto Aëtij in tota curatione quandoque ab omni remedio oportet abſtinere, & naturæ aliquam remiſſionem concedere, quæ aliquando ab aſſiduis remediis videtur affligi, quieſcens verò recreatur, & validiùs
morbum ſuperat. Poſtremò id memoria tenen- IV.
dum eſt, melancholicos, quicunque ſemel in hanc ægritudinem inciderint, opportunè ſingulis annis, non ſolùm vere, ſed etiam quandoque autumno purgandos eſſe, vel vnius Gal. teſtimonio, qui in lib. *quos & quando*. nec non 6. *aph.* 47. hac ratione gloriatur ſe multos melancholicos ab iſthac labe præſeruaſſe.

CAPVT II.

De Mania.

TRactantes de melancholia diximus delirium fieri dupliciter, vel cum febre vel ſine febre: atque hoc ſine febre eſſe duplex; alterũ quod melãcholia, alterũ quod mania dicitur: iure itaque de mania eſt etiam agendum. *Mania* igitur quam Latini *furorem* interpretantur, *eſt delirium ſine febre*; quod ex Galeno 3. *de locis aff.* 7.2. *de ſympt. cauſis ad finem*: originem habet vel ex ſola calida cerebri intemperie, vel præterea ex calidis mordacibuſque humoribus, qualis potiſſimùm eſt atra bilis: quam ſciendum eſt ex Galeno 4. *aphor.* 22. 2. *de criſibus* 12. duplicem habere generationem: alteram ex ſanguine craſſo, ac veluti fæce, vbi immodicè excalefactus fuerit; alteram

Definitio.

Cauſa.

ex flaua bile vehementer aſſata: vnde ſicuti in melancholia, proueniente à ſolo humore melancholico, ægri perpetuo timore & mœrore opprimuntur, ita econtra maniaci inordinata corporis motione feruntur, temerarij, iracundi, crudeles fiunt, qui amicos aſtanteſque morſibus, verberibus, aliiſque iniuriis lædunt, vt verè ferinos mores exprimant, ex quo maiori ex parte vinculis detinendi ſunt. *Signa.*

Quæ actiones lædantur, & quomodo. Si quis quærat, quonam modo actiones principes & quales in mania lædantur? Primùm certum eſt illas non aboleri, non minui, ſed deprauari. Secundò veriſimile eſt omnes facultates laborare: ſiquidem hi ægroti non ſolùm imaginantur quæ non ſunt, ſed etiam inter turpe & honeſtum, inter bonum & malum, inter amicos & inimicos, nullam diſtinctionem faciunt quæ deprauatam imaginationem & rationem manifeſtè demonſtrant. Sic forte etiam memoria vitiatur, tametſi Aëtius ſcribit *libr.* 6. 8. memoriam ſeruari, veluti licet conijcere ex fabulis & cantilenis quas habent familiares. Hæc igitur maniæ eſſentia, cauſæ & ſigna ſunt.

Curatio. Curatio eadem eſſe debet quæ melancholiæ, præterquam quod ſicuti in melancholia ſtudemos moderatè calefacere & humectare, ita in mania commoda præſidia vi refrigerandi & humectandi prædita eſſe debent, quod ſpeciatim monet Alexand. qui ſcribit, eos medicos qui calidioribus antidotis & purgationibus vtũtur præſertim hiera, ægros adhuc magis furioſos & inſanos reddere, dum ſanguinem ad ſiccius & acrius conuertunt. Itaque pro lenienda aluo caſſia foret præſtantiſſima, clyſteria ex decocto violarum, maluarum, lactucarum ex ſucco priſanæ, oleo violato. Pro humoris præparatione, ſyrupus violatus, de ſucco borraginis, de nenuphare, de fumo terræ ſimplex, decoctæ cichorei, capillorũ Veneris, nenupharis, bugloſſæ, & ſimilium. Optima ſunt pro expurgatione confectio hamech ſimul cum caſſia, ſerum lactis cum epithymo, polypodio, ſyrupo violato ſolutiuo *Indicationes.* *Lenientia aluum.* *Præparantia.* *Purgantia.* *Exempla.*

℞. *Flor. caſſia nouiter extr.* ℥. *xij. Fiat bolus.*

Preparans.

℞. *Sirupi de ſucco borrag.*
Violati ſimplicis,
De nenuphare, ana ℥. ß.
Decoctionis lactucarum,
Nenuphar.
Cichorei, ana ℥. j ß. *M. pro ſyrupo.*

Purgatio.

℞. *Confectionis hamech.* ℥. ß.
Syrupi viol. ſol. ℥. *iij.*
Decoctionis ſupra ſcripta,
vel ſeri lactis q. ſuff. M.

Vena ſectio. Nulli autem dubium eſſe debet, quin ante omnia conueniat ſanguinis miſſio, ſicut de phrenitide diximus, vel ſectis venis ſuperioribus vel inferioribus, præſertim ſi hæmorrhoides vel menſes in mulieribus retenti eſſent. Poſt purgationem corporis vniuerſi, caput poſtremo loco, nec non totum corpus, & interiùs & exteriùs refrigerandum & humectandum eſt, precipuè verò ſtudendum ſomno, ad caput apponendo linimenta, irrigationes ex oleo violato, roſaro, de papauere decocto maluarũ nenupharis, lactucæ, ſemper. .-ui. capitum papaueris. Sed ad humectandum & refrigerandum corpus vniuerſum nihil balneo aquæ dulcis præſtantius eſſe poteſt. Interiùs ſunt conſerua roſarum, borraginis, bugloſſæ violarum, confectio diamargariton frigid. electuarium de gemmis, confectio diarhodon, trium ſandalorum, &c. *Localia.* *Balneum.* *Interna.*

Alimenta ſint boni ſucci, ſed quæ refrigerandi & humectandi vim habeant, de quibus ſæpe diximus. *Victus.*

CAPVT XXIII.

De Inſania Lupina.

Definitio. LYCANTROPIA eſt delirium ſine febre, in quo æger imaginatur ſe in lupum conuerſum eſſe, vnde nomen ſuſcepit. Ægroti potiſſimùm Februario menſe interdiu latitant, noctu autem egrediuntur, & lupos in omnibus rebus imitantur. Atq; hinc ego puto originem habuiſſe antiquam & vulgatam opinionem, homines reuera in lupos conuerti, ac rurſus humanam formam recipere: ad quem modum ſcribit Pauſanias in deſcriptione Græciæ *lib.* 6. olim memoriæ proditum fuiſſe, pugilem quendam Parrhaſium ex Arcadia, nomine Demænetum in ſacris Iouis Lycæi ſe in lupum vertiſſe, ac decimo rurſus anno priſtinam formam recuperaſſe, de quo exemplo & mirabili metamorphoſi Plinius *lib.* 8. *cap.* 22. Plato in 8. *de republica.* Hic morbus à Paulo Aetio ex recentioribus verò ab Altimaro & reliquis, qui ferè omnia ad verbum tranſcribunt, reponitur inter ſpecies melancholicæ: ſed mea ſententia præter omnem rationem; cum potius ſub mania debeat collocari: etenim ſi diligẽter ſingula eorum ſymptomata conſiderentur, oculi caui, lingua arida, totum corpus durum, areſactum, vlcera crurum inſanabilia, & alia id genus quæ accuratè à Paulo & Aetio commemorantur, facile eſt intelligere, hæc omnia non aliunde, quàm à redundante atra bile prouenire, atq; huiuſmodi ægrotos iure eſſe maniacos. *Signa.*

Curatio. Ex quo id quoq; licet colligere, vnã atq; eandẽ curandi indicationem huic morbo & maniæ conuenire, adeo vt quæ de mania diximus, ad lycanthropiam iure poſſint accõmodari. Sed inter cætera omnia præſidia omnes ſecant venam vſq; ad animi deliquium, quia, vt nõnullis placet, ægri eo tẽpore circa initia veris multo craſſiore ſanguine redundant: ſed vt ego puto, quoniã maximus & extremus eſt morbus; ad quem modum Galenus quoq; in vehementiſſimis doloribus, in maximis inflãmationib. ardentiſſimis febrib. tam copioſam ſanguinis miſſionem probat. Tota porrò ſumma huius curationis conſiſtit in alimentis boni ſucci, balneis aquæ dulcis potione lactis & ſeri lactis, & aliis præſidiis id genus, cum internis tũ externis, quæcunq; ſomnum conciliare, ac ſummam illam tum capitis tum corporis vniuerſi ariditatem poſſunt emendare. *Vena ſectio.* *Balnea.* *Lac* *Serum.*

CAPVT XXIV.

De Catharro.

Nominis ratio. CAtharrus vel deſtillatio eſt vox æquiuoca, quare ante omnia diſtinguenda eſt: ſcribit Plato 3. *de republica ad finem*, catharrum tempore Socratis nomen fuiſſe, quod generaliter exuperantium humorum fluxionem ad quaſcunq; corporis partes ſignificabat, poſteriores autem medicos coactos fuiſſe noua nomina inuenire. Sic Galenus 3. *aph* 12. *Seniores autem*, &c. interpretatur de iis deſtillationibus, quæ per venas à capite ad partes infernas feruntur: huiuſmodi autem deſtillationes, vt dicebat Plato, varia nomina ſortitę ſunt, prout materia à capite fluẽs varias corporis partes occupat, & varias ægritudines facit.

Exempli

Exempli gratia, ſi deſtillatio petat pulmones, dicitur aſthma: ſi fauces, dicitur angina: ſi artus, arthritis: & ſic reliquæ variis nominibus appellantur, adeo vt non deſuctint, qui velint omnes morbos eſſe catharrum.

Verùm præter hanc generalē catarrhi ſignificationem magis reſtrictè & propriè catarrhus dicitur, vbi excrementa ad proximas oris partes deſcendunt: in qua ſignificatione medici frequenter catarrhum ſolent accipere, qui quidem certas quaſdam habet appellationes, prout materia ad hanc vel illam partem deſfluit. Namque ſi à capite excrementum in os deſfluit, κατάῤῥους Græcè. Latine *deſtillatio* dicitur: ſi verò ad nares deſcendat, κόρυζα Græcè, Latinè *grauedo* dicitur: vbi autem fauces humore imbouuntur, Græcè βράγχος, Latinè *raucedo* vocatur: quæ doctrina eſt Gal. 3. *de ſympt. cauſis* 5. Ex quibus facile eſt intelligere catarrhum non eſſe morbum, non cauſam morbi, ſed ſymptoma exiens immutatum: nec non in catarrho cerebrum vel vt partem ſimilarem, vel vt partem inſtrumentalem, vel per ſe, vel per conſenſum alterius partis perpetuò laborare, adeo vt ſine male affecto cerebro nulla vnquam deſtillatio fieri poſſit: quod pariter in Galeno traditum eſt, 1. *de ſympt. cauſis* 4.

Quid ſit.

An morbus thoracis.

Ex quo neque difficile eſt eam dubitationem diſſoluere, vtrùm catarrhus inter morbos capitis, aut thoracis debeat collocari, cum Medici modò vni, modò alteri parti illum adſcribant. Namque ſi ex vna parte catarrhus ſine laborante cerebro eſſe non poteſt, ex altera autem ille propriè non magis ad thoracem, quàm ad alias partes pertinet, ad quas contingit excrementum deſfluere, ſatis debet conſtare omnem catarrhum ad cerebrum pertinere, Rhaſimque ſumma cum ratione de illo inter morbos capitis tractare, cæteros autē præter rationē inter morbos thoracis eundem reponere.

Quomodo catarrhi generentur.

Cæterùm ſi quis cupit intelligere, quonam modo generaliter catarrhi generentur, is memoria teneat, quod omnes fatentur Medici ac ſæpiſſimo traditum eſt à Galeno, nempe ſingulas partes noſtri corporis aſſiduè ad ſe trahere ſanguinem, vt illo nutriantur: quod ſi huiuſmodi partes optimè ſe habeant, ac præterea ſangus ſit probus, tunc optimam fieri coctionem, adeo vt totus ferè ſanguis in ſubſtantiam earum conuertatur, & pauca admodom excrementa generentur: contrà verò ſi aut partes ſint malè affectæ, aut ſanguis ſit improbus, aut ſimul vtrumque malum conueniat, tunc vitioſam fieri concoctionem, parumque ſanguinis in ſubſtantiam partium tranſire, multa autem excrementa generari. Namque hæc eadem planè eſt ratio, cur deſtillationes generentur, vt eleganter ſcribit Gal. 9. *de vſu partium*. 1. Etenim ſi cerebrum nullo vitio laboret, ſanguiſque ad illud fluens ſit laudabilis, tunc aliter fieri non poteſt, quin propterea fiat concoctio, & pauca admodum generentur excrementa, quæ facilè per opportunos & naturales meatus ſolent purgari, quandoquidem ex maximis & præcipuis naturæ curis illa eſt, vt omnia excrementa ex omnibus partibus corporis exporgentur, ac maximè ſi hæ partes fuerint principes, quale eſt cerebrum: contrà verò ſi cerebrum malè affectum, aut ſanguis vitioſus fuerit, aut vtrumque vitium concurrat, tunc omnis ratio colligit, alimentum fore exiguum, excrementa autem plurima: quæ quidem cum nimia copia, ſæpius etiam mala qualitate ſint naturæ moleſta, neque ab ea poſſint gubernari, ad partes cerebro ſubiectas, per vias alioqui latè patentes ſolent præcipitari; cum ita natura comparatum ſit quod Gal. docet. 2. *de diff. feb. vltimo, de cauſis morborum* 6. 3. *de facult. naturalibus*. 13. vt vnaquæque pars noſtri corporis ſemper ſtudeat ad alias partes propellere, quæcunque illi moleſta & noxia ſunt. Quamobrem Gal. appoſitè catarrhum diarrhææ aſſimilauit 3. *de ſympt. cauſis*. 2. Nam quemadmodum diarrhæa ob ventris cruditatem, ita certum eſt catarrhum prouenire, quod cerebrum improbè ſuam coctionem faciat.

Differentia.

Cauſa.

Sequuntur differentiæ catarrhi, inter quas illæ ſunt notandæ, quæ ſumuntur ex cauſis, de quibus cauſis non omnes conueniunt. Ariſtot. 2. *de part. animalium* 7. vnam tantummodo catarrhi cauſam videtur conſtituiſſe, intemperiem cerebri frigidiorem, qui docet excrementa ſanguinis ſurſum delati à cerebro refrigerari, concreſcere, atque ita pituitæ fluxiones fieri, ſicut in magno mundo de generatione imbrium contingit, quos conſtat non aliter fieri, quàm vaporibus vi caloris ex terra in ſublime eleuatis, qui vbi ſuperiorem aëris frigidiorem partem attingunt, refrigerantur, & in aquam vertuntur, quæ rurſum in terram cadit Philoſopho videtur conſentire Auic. f. 3. *cap. proprio*, qui huius rei aliud exemplum affert, nimirum de alembico plumbeo in quo vapor rei deſtillandæ ſurſum aſcendit, à plumbi frigiditate concreſcit, & in aquam vertitur.

Sed Gal. magis appoſitè & verè mihi videtur catarrhi cauſas tractare, qui 3. *de ſympt. cauſis* 4. docet, cerebrum deſtillationis cauſam eſſe dupliciter: vno modo tanquam partem ſimilarem, altero tanquam inſtrumentalem: itaque prima ratione illud laborat intemperie, ſecunda ratione laborat nimia repletione.

Et ſi quis quærat, qualiſnam cerebri intemperies catharrhum poſſit efficere, etſi Gale. & loco citato, & 3. *de locis aff*. 5. duas tantum, caliditatem & frigiditem commemorat: tamen ego puto illum tanquam exemplis vſum fuiſſe, neque cæteras duas, humiditatem & ſiccitatem, fore prætermittendas. Cum enim iam ſtatutum fuerit, catarrhum non aliter fieri quàm vitiata cerebri coctione, ſi quælibet cerebri intemperies, cum ſimplex, tum compoſita, poteſt coctionem vitiare, quod omnes fatentur, cui dubium eſſe poteſt, catarrhum ex qualibet cerebri intemperie fieri poſſe?

Prima igitur eſt frigiditas, quæ manifeſtiſſimè cerebri coctionem lædit ex quo multa generantur excrementa, quæ deinceps reddita craſſiora deſcendunt, & deſtillationem faciunt.

Secunda eſt caliditas, quæ etſi ad coquendom eſt maximè apta, tamen cum multum attrahat, & ſæpenumero pluſquam poſſit coquere, hac ratione iure excrementorum & deſtillationis cauſa ſtatui poteſt.

Tertia eſt humiditas, quam certum eſt partem laxiorem & debiliorem reddere, neque aſcendentes vapores ſatis poſſe exſiccare, coquere & diſſoluere.

Poſtrema eſt ſiccitas, quæ quidem etſi ad robur cerebri atque illius coctionem videtur facere, tamen ſi vehementer augeatur, ſicut in ſenibus contingit, nulli dubium eſſe debet, quin coctionem lædat, & excrementis deſtillationibuſque occaſionem præbeat.

Neque verò dubium eſt, quin huiuſmodi intemperies, non ſolùm ſimplices, ſed etiam compoſitæ poſſint deſtillationem efficere, inter quas calida & humida, frigida & humida, principem locum obtinent. Eſt præterea cerebrum tanquam pars inſtrumentalis, ſi nimiùm repleatur, deſtillationis cauſa: ad quem modum ex crapula, ebrietate, & aliis erroribus, plures vapores

& humores ſerſum feruotur, qui cum nequeant concoqui, deiiciuntur à natura, & ita catarrhus efficitur.

Quod ſi quis præterea cupiat cauſas quoque externas intelligere, vno verbo ſunt illæ omnes quæcumque cerebro vel tanquam parti ſimilari, vel tanquam parti inſtrumentali poſſuot aliquam noxam afferre, atque id efficere, vt cerebrum tot redundet excrementis, quot diſtillationem poſſunt facere.

A copia. Secúdo loco ſunt differentiæ deſtillationis à copia & quantitate materiæ. Etenim quædam eſt pauca, quædam mediocris, quædam multa: adeo vt quaodoque periculum immineat ſuffocationis.

A qulitate. Tertiò, ſunt differentiæ ex qualitate deſtillaotis materiæ, quæ multis modis poteſt cõſiderari: nam alia eſt calida, alia frigida, alia tenuis, alia craſſa: ex colore, alba, flaua, liuida, nigra: ex odore, quædam fætet, quædam caret odore: ex ſapore, alia eſt dulcis, alia amara, alia ſalſa, alia nullum refert ſaporem: ex forma, alia rotunda, alia liquida, & ſimiles, quæ omnes differentiæ ſub qualitate poſſunt comprehendi.

A modo elliſionis. Quartò, ſunt differentiæ ex modo quo materia eiicitur: namque alia cum tuſſi, alia cum vomito, alia cum ſcreatu, alia cum ſimplici expuitione: qui quidem varius modus manifeſtè varios locos iodicat, in quos cadit deſtillatio: ſiquidem quæcunque ore exeunt vomitione, ex gula & ventriculo; tuſſi ex partibus reſpirationi ſeruientibus: ſcreatu ex faucibus & gurgulione, ſimplici ſpuitione, ex ore ſoleot deduci, vt docet Galen. 4. *de locis aff.* 7.

A modo generationis. Quintò, ſunt differentiæ à modo generationis; deſtillatio alia fit cerebro primùm laborante, alia per conſenſum aliarum partium. Cerebrum primariò laborat intemperie ſicut diximus; per conſenſum autem vel totius corporis, in quo ſanguis vniuerſus vitioſus continetur, vel per conſenſum determinatæ partis, ac potiſſimùm ventriculi, iecoris, vteri in mulieribus, ex quibus frequenter plurimi humores & vapores in caput feruntur, & deſtillationes contingunt.

A tempore. Sextò, ſunt differentiæ à tempore: catarrhus alius recens, alius antiquus.

Poſtremò, ſunt differentiæ à coniunctis; deſtillatio vel eſt cum febre, vel ſine febre; in corpore vel boni habitus & robuſto, vel extenuato & debili: in ſeniore, vel iuuene, & ſic de cæteris.

A cõiunctis. Quo loco notandum eſt, quod ſuprà diximus, huiuſmodi omnes differentias vel ad cognitionem, vel ad prognoſticum, vel ad curationem eſſe quàm maximè vtiles. Exempli gratia; ſi materia deſtillans fuerit tenuis & ſalſa, calidam cerebri intemperiem indicat, neque magno caret periculo; contrà ſi ea craſſa fuerit, inſipida, intemperiem frigidam & longè minus periculum ſignificat. Si catarrhos fuerit in valde ſenibus, ex 2. *aph.* 40. nullam recipit curationem. Si fuerit cum febre, omnes ſecant venam; quod item de cæteris differentiis facile eſt colligere & demonſtrare.

Signa. Signa præſentis deſtillationis ſunt manifeſtiſſima: ſunt etiam plurima ſigna differentiarum manifeſta ex ægrorum relatione. Cerebro primariò laborante, ſi intemperies calida fuerit, facies erit colorata, deſtillans materia erit denſior, quandóque actu calida, ſaporis amari, ſalſi, coloris flaui, viridis, aderunt vigilæ, iuuabunt refrigerantia; præceſſere victus ratio, aër & ſimilia, quæ potuerunt calefacere. Si verò intemperies frigidior fuerit, tunc apparebunt ſigna iis oppoſita, facies pallida, materia aquoſa, quandoque actu frigida, os alba, omni ſapore deſtitutum, ſomni longiores, calefacientia iuuabunt, præceſſerunt quæ refrigerandi vim habent: quod item de cæteris ſtatuendum eſt. Quod ſi altera ex parte cerebrum non primariò, ſed per conſenſum laboret, tunc nullum malè affecti capitis iudicium apparebit: itaque oportet inueſtigare, qualiſnam ſit intemperies ventriculi & aliarum partium, quomodo vniuerſum corpus ſe habeat, qua ratione ſingulæ coctiones perficiantur: ex quibus facile eſt locú conſentienté & laboranté inuenire.

Curatio intemperiei calidæ. Aggrediamur nunc curationem deſtillationis eius quæ ex intemperie calida originem habet. Hîc autem memoria tenendum eſt, vbicunque eſt deſtillatio, ibi neceſſariò materiam in capite contineri: quare præcipuè ſeſe offert indicatio vacuandi capitis: verùm cum id non liceat ſine præcedente totius corporis vacuatione, ideo omnium primùm totum corpus vacuandum eſt: deinde ad reuulſionem, ac poſtremò ad capitis alterationem per contraria deueniendum eſt. Vtrùm iis indicationibus liceat ſatisfacere, citò an tardè, facilè an difficulter, id potiſſimùm ex differentiis licet colligere. Namque deſtillatio per conſenſum partium inferiorum, & quæ recens adhuc eſt, ſine dubio faciliùs & citiùs curatur, quàm altera cerebro primariò laborante, & quæ antiquior fuerit. Sic pauca materia, frigida, dulcis vel inſipida, non fœtens, non rotunda ad nares vel os defluens, longè minus negotium & periculum affert, quàm ſi ea fuerit multa, calida, amara, ſalſa, fœtens, rotunda, & ad pulmones decumbat. Eadem ratione febris adiuncta, macies, ætas ſenilis, ſine dubio longiorem & difficiliorem curationem arguit. Sed rem aggrediamur, & primùm calidam cerebri intemperiem incipiamus.

Quod ad primam agitur pertinet indicationem, ſi morbus non vrgeat, aluus lenienda eſt, & inter cætera caſſia ſnerit præſtantiſſima. Deinde ad ſectionem venæ deueniendum, eſt, quod quidem remedium Meſues ſcribit in tribus caſibus conuenire. Primo, ſi catharrus fuerit calidus, in corpore calido, in quo ſit oculorum rubedo. & venarum plenitudo. *Vena ſectio Lenient.* Secundo, ſi catarrhus ſit calidus, declinans ad oculos valde: aut qualiſcunque ſit, & terminetur in faucibus, in pulmone, aut coxis, aut diaphragmate. Tertio, ſi catarrhus fuerit cum febre.

Sed quæſo conſideretis quàm huiuſmodi doctrina ſit inepta & confuſa: etenim ſi debet medicus omnes huiuſmodi conditiones attendere, aut nunquam aut rarò in catarrho ſanguinem mittet: vos autem Hip. & Gal. audiatis: quare ſi catarrhus fuerit magnus, quod ex traditis differentiis licet intelligere, qualiſcunque ille fuerit, conſentientibus viribus & ætate, perpetuò accedatis ad venæ ſectionem, quæ ſit cephalica, ſanguiſque extrahatur pro ratione plenitudinis, habitus corporis, & rerum ſimilium. *Præparãtia.* Deinde materia coquenda, & præparanda eſt cum ſyrupo roſato recenti, & ſucco endiniæ, & ſi ea peteret pulmones cum ſyrupo de farfaria, violato, cum decoctione borraginis, capillorum veneris, cichorei, farfariæ, liquiritiæ. Quod ſi huiuſmodi materia foret admodum calida & acris, tunc licet deuenire ad ſyrupum de papauere, ad decoctionem lactucarum, & ſimilia. *Purgantia.* Apparente coctione purgationem adhibeatis cum rhabarbaro ſyrupo roſaceo ſolutiuo, pilulis aureis, electuario de ſucco roſarum & ſimilibus.

Reuelletia. Poſt communem corporis vacuationem, ex ſecunda indicatione ad præſidia reuellẽtia veniendũ eſt, de quibus ſæpe diximus: ſed inter cætera hoc

tempore

tempore ſunt admodum familiaria cauteria, quæ partim cruribus & brachiis, partim ſyncipiti & occipiti imponantur: de quibus aliàs vos monui eum Gal. *6. de tuenda. val. 9. 2. de med. ſec. locos* 2. ea non ſine iudicio & indifferenter eſſe adminiſtranda, quandoquidem, ſi cerebrum calida intemperie laboret, longè magis nocent quàm proſint.

Caput purgantia.

Interea ad propriam capitis purgationem veniendum eſt, quæ cum per duas præcipuè partes, nimirum per os & per nares poſſit fieri, in præſenti caſu altera quæ deducit materiam ad os, minus videtur conuenire, quòd hinc periculum immineat ne humores faciliùs ad ſubiectas & nobiliores partes præcipitentur, quare altera per nares longè commodior cenſenda eſt.

Cerebrum roborantia & frigefacientia.

Poſtremò autem ad cerebri prouidentiam oportet deuenire, ne id nobis contingat quod Galen. *6. de tuenda ſanit. 9.* pleriſque ſui temporis medicis obiiciebat, quorum alij oris, alij narium, alij ventriculi, alij cæterarum partium, ad quas deſtillatio decumbit, curam ſuſcipiebant, cum tamen magis neceſſarium fuiſſet cerebrum tanquam mali fontem curare. Multa autem ſunt quæ calidam cerebri intemperiem poſſunt emendare: inter cætera Galen. *loco citato de tuenda valetudine*, maximè probat balneum aquæ dulcis, quod præſtantiſſimum eſt: ſic parari poſſunt lotiones & perfuſiones ex roſis, violis, myrtho, lactucis, maluis, capitibus papaueris albi, &c. quibus memoria perpetuò teneatis, nonnulla moderatè calida, chamæmelum, anethum, ſemina aniſorum, aut quid ſimile perpetuò permiſcendum eſſe: namque hæc medicamenta calida moderatè impoſita ſunt tanquam vehiculum, vt medicamenta frigidiora faciliùs penetrent, & ad partem affectam deducantur: ſic perfuſio cum oleo roſaceo, omphacino, violaceo, aut ſimili, optima foret. Interiùs ſunt conſerua roſarum, violarum, nenupharis, confectio diachodon, diacodium, & ſimilia.

Victus ratio.

Alimenta ſint boni ſucci, & eadem cum medicamentis facultate prædita: de quibus illud notandum eſt, medicos generaliter in catarrho tenuem victus rationem inſtituere, vnde eſt vulgaris verſiculus: *Eſuriant, vigilent, ſitiant, qui rheumata curant.* Veruntamen ſciatis hanc tenuem victus rationem in catarrho calido haud prorſus conuenire, cum periculum immineat, ne ita humores adhuc magis incaleſcant & vrantur, ex quibus poſtea neceſſe eſt malum augeri.

Curatio frigida intemperei. Leniens.

Si autem deſtillatio ex frigida intemperie oriatur, iiſdem indicationibus agendum eſt: pro lenienda aluo hiera cum caſſia, mel roſa. ſol. cum manna forent optima. Si morbus fuerit magnus, vel immineat magnus, conſentientibus viribus & ætate, nullo modo venæ ſectio eſt prætermittenda, quæ tamen ſumpta indicatione ab humore noxio, fiat moderatè. Pro coctione materiæ primùm quidem conueniunt leuiora, qualia ſunt mel roſaceum, ſyrupus de betónica, oxymel ſimplex, decocta ſaluiæ, betonicæ, liquiritiæ. Deinde valentiora, ſyrupus de duabus vel quinque radicibus, de hyſſopo, de praſſio, de ſtœchade, oxymel compoſitum, decocta hyſſopi, origani, pulegij, calamenthi. Apparente coctione purgatio eſt inſtituenda per medicamenta ſimplicia, agaricum, rhabarbarum, turbith: compoſita cum pilulis de hiera, cum agarico, cum pilulis cochiis, electuario diaphenicon, hiera Pachij, & ſimilibus: quæ quidem purgatio ſæpe vnica non ſufficit, ſed & bis & ter repetenda eſt, cum materia ſit frigida, & plerunque rebellis, vt non ita facilè & citò poſſit purgari. Secundò, pro reuulſione omnia conueniunt, ſed inter cætera, glandes, & clyſteria acriora principè

Vena ſectio. Preparatio. Purgantia. Reuulſentia.

locum obtinent. Neque verò hîc cauteria quoque ſunt prætermittenda, quæ in materia frigida vel ex Gal. ſententia *6. de tuenda val. 9.* videntur conuenire. Poſt hæc cerebrum ſpeciatim purgandum eſt, & cum ex hac frigidiore materia nullum ferè periculum partibus inferioribus videatur imminere, non ſolùm errhinis, ſed etiam apoplegmatiſmis licebit vti. Demum verò ipſum cerebrum calefaciendum & roborandum eſt, & multa ſanè ſunt quæ id præſtant: exteriùs ſunt lotiones & perfuſiones capitis ex decocto; abſynthij, betonicæ maioranæ, ſerpilli, hyſſopi, calamenthi, ſeminum odoratorum, agarici, & ſimilium: ſunt linimenta & ſtillicidia ex oleis, chamæmelino, nardino, liliorum alborum, rutaceo & ſimilibus. Nonnulli vtuntur lotione capitis ex vino generoſo aromatico, cui præterea addunt caryophilos, gingiber, piper & ſimilia: ſed recentiores familiariter vtuntur aquis thermarum calidiorum, neque ſolùm pro ſtillicidio, ſed etiam pro potione: quod quidem præſidium experientia confirmat maximam ſæpenumero vtilitatem afferre. Interiùs conueniunt ſyrupi, decocta conſeruæ ex betonica, ſalnia, hyſſopo, roremarino; ſunt diacyminum, diamoſchum, diachalamenthum, mithridatium, theriaca, & ſimilia.

Caput purgantia. Caput calefacientia. Lotiones Perfuſiones. Linimenta. Stillicidia. Aquæ thermales.

Atque hactenus de capite primariò laborante: namque ex iis veluti exemplis facile eſt cuique cæterarum quoque intemperierum curationem conſtituere. Si autem deſtillatio proueniat ex conſenſu aliarum partium, vel vniuerſi corporis, vel alicuius partis, non eſt de iis hoc loco longiùs agendum, quoniam pertinet ad alias tractationes.

DE AFFECTIBVS OCVLORVM.

CAPVT XXV.

De Ophthalmia.

RHaſes poſt caput de catarrho agit de affectibus oculorum, quæ tractatio reſpondet 4. lib. Gal. *de comp. med. ſecundùm locos*: ex quo nonnulli cenſuerunt hunc quartum librum Galeni eſſe tertio præponendum; ſiquidem oculi ſunt nobiliores, proximiores & forte magis apti ad ſuſcipienda mala ex cerebro, quàm ſint aures, & nares, de quibus Gal. in *lib.* 3 ſermonem habet. Sic Ariſt. 2. *de anima*, primò de ſenſu viſus, tum de cæteris pertractat. Quoniam verò Rhaſes à præſenti cap. vſque ad cap. 24. de ſolis oculis agit, ac reuera morbi oculorum ſunt propemodum infiniti, adeo vt apud antiquos medici fuerint, qui non alios quàm oculorum morbos curarent, & propterea medici ocularij dicebantur, quorum meminit Gal. 6. *aph.* 31. cùm non poſſimus ſermonem habere de omnibus, mihi ſtatutum eſt, tres oculorum morbos ſeligere: ophthalmiam, morbum in intemperie: ſuffuſionem, morbum in mala compoſitione: vlcera, morbum in ſoluta vnitate: ad quos cæteri omnes videntur quoquo modo poſſe referri.

Plurimi morbi oculorum.

De oculo tam admirando viſionis inſtrumento multa quidem forent dicenda, in primis autem illius anatome eſſet tradenda, ſine qua eius morbi neque cognoſci, neque curari poſſunt: ſed quoniam hæc alibi habentur, ſtatim aggredior ophthalmiam, quæ inter eos morbos numeratur à Galen. 2. *meth.* 1. qui à læſa particula nomen recipiunt. Celſus & cum eo Latini, lippitudinem appellant. Quid ſit ophthalmia, declaratur à Gal *de different. morb.* 12. 2. *ad Glaucum*, 2. nempe inflammatio nitus

Ophthalmia Deſcriptio.

membranæ quæ corneæ tunicæ adhæret, quam propterea adnatam, adhærentem, Barbari coniunctiuam appellant, quòd totum oculum ferè contineat, & vicinis partibus committat.

Si quis obiiciat, Gal. aliter ſentire, qui *4. de med. ſecun. locos cap. proprio*, ſcribit, ophthalmiam eſſe inflammationem tunicæ, os capitis & caluariam ambientis; facilis eſt reſponſio ex eodem Galen. quod Celſus confirmat, nimirum adnatam tunicam ex pericranio originem habere, ab eo per mediam frontem, & tempora, vaſa in oculos deferri, & vno verbo, membranam ambientem caluariam & tunicam adnatam quæ oculos amplectitur, vnam & eandem eſſe.

Ophthalmia quomodo generetur. Si quis autem quærat, quomodo iſthæc inflammatio in oculo generetur? Reſpondeatis eam fieri ſicut reliquæ inflammationes fiunt: in quibus ſcribit Gal. *de inæquali intemperie* 3. fluentes humores primùm venas maiores occupare, deinde ad minores, tum ad minimas, ac poſtremò ad inania ſpatia peruenire. Ex iis facile eſt intelligere, quod modò diximus, ophthalmiam eſſe morbum in intemperie cum materia; docente Galen. *de diff. morborum* 5. *de cauſis morb.* 6. huiuſmodi morbos ex intemperie, tam ſimplices, quàm compoſitos cum affluxu materiæ, non alios eſſe quàm tumores præter naturam: etſi non ignoro Auic. 2. *primi*, & recentiores prope omnes qui Auicen. ſequuntur, ponere, omnia morborum genera, intemperiem, malam compoſitionem, ſolutionem continui, continere.

Differentiæ I. Differentiæ ophthalmiæ ſunt plurimæ, ac primùm ſunt differentiæ à loco affecto; quæ varia quoque nomina ſortitæ ſunt, de quibus cum plerique omnes admodum confusè tractent, ita habendum eſt. Namque ſi leuis quædam inflammatio, ac veluti inflammationis præludium ſine diſcrimine oculi partes inuadat, quæ cum rubore quidem ac dolore, ſed exiguo & miti fuerit, *Taraxis.* Græcè τάραξις, Latinè *conturbatio* vel *perturbatio* dici poteſt. Nonnulli ſecuti Paulum, addunt à cauſa externa, ſole, fumo, puluere, & ſimilibus, hoc malum excitari: ſed nihil prohibet, meâ ſententiâ, quin à cauſa quoque interna fieri poſſit, vitio ventriculi poſt nimiam potationem, & alios errores id genus. Si verò palpebræ tantummodo inflammationem patiantur, quæ inuicem hæreant, *Phimoſis.* vt oculus nequeat aperiri, Græcè φίμωσις dicitur, Latinè *perclusio* quædam, & quaſi ligatio earũ partium, quæ ſecundùm naturam apertæ eſſe debent: contrà tamen ſi oculus apertus maneat, neque claudi poſſit albo nimirum oculi in tumorem ſublato, atque eminente, nigro verò ſubſidente, *Chemoſis.* Græcè χήμωσις appellatur: in quo affectu præter tuborem & inflãmationem, vt inquit Paulus, proprium ſignum eſt palpebrarum conuerſio, quæ ſimul iungi non poſſunt. Demum ſi adnata vel coniunctiua tunica inflãmatione laboret, ophthal- *Ophthalmia.* miam eſſe certum eſt. Ergo vnico verbo τάραξις, quam multi ὀφθαλμίαν non rectam appellant, eſt affectio omnium oculi partium communis, φίμωσις palpebrarum, χήμωσις albi oculorum, ὀφθαλμία adnatæ membranæ.

II. Secundò ſunt differentiæ à cauſis, de quibus non conuenit inter omnes: ſed nos Galeno acquieſcamus, qui 13. *meth.* 12. 2. *ad Glauc.* 1. docet, ophthalmias ab omnibus humoribus, ſanguine, bile pituita, melancholia, ſed potiſſimùm à ſanguine & flaua bile fieri poſſe. Cauſæ autem externæ ſunt omnibus manifeſtæ, venti, calores, contuſiones, vulnera, & alia id genus, quæcunque humorum fluxionem ad oculos poſſunt excitare.

III. Tertiò ſunt differentiæ à temporibus morbi, principio, augmento, ſtatu, declinatione: quæ maximè pertinent ad curationem: ſiquidem pro varia temporum ratione, varia quoque remedia debent adminiſtrari.

Quartò ſunt differentiæ à qualitate inflammationis: namque ſicuti apud Gal. 2. *ad Glauc.* 1. contingit omnes inflammationes eſſe duplices, alteram humidam, quæ ex calida fluxione membrum occupante euenit; alteram ſiccam, quando nullo humore influente calor natiuus igneus redditur: ita ophthalmia quædam eſt humida, qualis iam eſt definita; quædam eſt ſicca, quæ non ſimpliciter ὀφθαλμία, ſed ξηροφθαλμία nuncupatur: de qua differentia ophthalmiæ ſiccæ, atque eius cauſis, loquitur Gal. 3. *aph.* 14. & 16. *IV.*

Quintò ſunt differentiæ à magnitudine & paruitate. *V.*

Sextò ſunt differentiæ à modo generationis: namque humores efficientes inflammationem ad oculos defluunt, vel à ſuperioribus, vel ab inferioribus partibus. *VI.*

Poſtremò ſunt differentiæ à coniunctis: ſic alia eſt cum febre, alia ſine febre: alia cum dolore capitis, alia ſine dolore, & ſic de cæteris. *VII.*

Signa ophthalmiam præſentem demonſtrantia, *Signa.* quamque ſingulæ differentiæ diſtinguunt, ex iis quæ diximus fiunt ſatis manifeſta, præterquam quòd omnes, & veteres & recentiores illa diligentiſſimè deſcribunt, vt ſuperuacaneum mihi videatur in illis deſcribendis tempus conſumere: itaque venio ad curationem. Neque verò eſt vt repetamus hoc loco eam methodum curandi non ſolùm *Curatio.* inflammationes, ſed etiam cæteros morbos quicunque ex fluxione humorum originem habent, cum manifeſtum ſit, hac ipſa ratione curari inflammationes oculorum, præter illam propriam indicationem, quam ſuggerit natura partis laborantis. Ergo prima fuerit indicatio vacuandi vniuerſi corporis: pro qua cæteri ſentiant quidquid *Vacuatio.* velint, dũmodo morbus ſit vel immineat magnus, cõſentientibus viribus & ætate, ſiue adſit ſiue non adſit ſanguinis copia, quamprimum ad ſectionem venæ accedendum eſt: quod inter cæteros confirmat Auicen. 3. 3. 9. qui ſcribit ſectionẽ venæ omnibus ſpeciebus ophthalmiæ conuenire. Vena au- *Vena ſectio.* tem ſit cephalica, aut baſilica, aut media, prout vel capitis, vel vniuerſi corporis, vel vtriuſque rationẽ vultis habere. Si menſtrua purgatio in mulieribus, aut conſueta vacuatio per hæmorrhoidas eſſent reſtricta; in hoc caſu neceſſe eſſet venas inferiores aut ipſas hæmorrhoidas aperire. Sed dubium eſt, ſi vnus tantum oculus laboret, ex quanam parte expediat ſanguinem mittere? Rhaſes docet ſecandam eſſe venam cephalicam ex manu partis contrariæ oculo laboranti. Galen. autem quamlibet ſanguinis miſſionem probat, ſiue natura, ſiue arte fiat, quotieſcunque ſecundùm rectitudinem vacuatio procedit: ad quem modum ſcribit *de ſang. miſſ.* 15. & 2. *ad Glau.* 2. huiuſmodi ſanguinis excretiones è directo euidentiſſimam ſæpe ægrotis vtilitatem afferre: ex contraria autem parte non ſolùm non prodeſſe, ſed etiã nocere, quòd ſcilicet, abſque morbi ſubleuatione vires fiant imbecilliores; ſpeciatim verò teſtatur, nonnullos ægrotos vehementiſſimis oculorum doloribus laborantes, ex ſectione venæ cephalicæ ſecundùm rectitudinem, intra vnius horæ ſpatium fuiſſe liberatos. Quamobrem cum Galeno, ſiue ex brachiis, ſiue ex cruribus velitis ſanguinem mittere, ex eadem parte cum laborante oculo illum perpetuo mittatis: ſin autem vterque oculus laboret, vtrinque ſanguis mittendus eſt. Sanguinis copia vel maior vel minor, pro ratione plenitudinis, habitus corporis, &

rerum

rerum ſimilium. Verùm niſi quid prohibeat, expedit ſæpe copioſè ſanguinem mittere. Ante ſectionem venæ, ſi opus fuerit, aluus leniatur, per caſſiam, ſyrupos, roſa. & viol. ſol. & ſimilia.

Aluus lenienda. *Purgandū.*

Verùm præter ſectionem venæ nemo dubitat quin purgatio quoque per medicamenta conueniat, vnde eſt aphoriſmus, 6. *apho.* 17. lippientem alui profluuio corripi, bonum: & in commentario Galenus admonet, vt hoc naturæ exemplo velint Medici quoque in lippitudine & clyſteribus & medicamentis aluum mouere: qui rurſum teſtatur 13. *metho.*2, nonnullos ophthalmia laborantes ſola purgatione per aluum vnica die ſanatos fuiſſe. Sed ante purgationem materia noxia coquenda & præparanda eſt: bilis cum ſyrupo roſato recenti, de ſucco endiuiæ, de nenuphare, acetoſo ſimplici, decoct. cichorei, acetoſæ, capill. ven. Pituita, cum melle roſato, ſyrupo de betonica, oxymelle ſimp. ſyrup. de ſeminibus fæniculi, cum decoctione betonicæ, ſtœchados, hyſſopi, &c. melancholia cum ſyrupo de fumaria ſimp. cum decoct. borraginis, &c. Communiter practicantes in affectibus oculorum nunquam prætermittunt fæniculum, quaſi id peculiarem oculorum rationem habeat: de quibus quidem medicamentis quæ creduntur propria quædam membra reſpicere, aliàs tractabimus.

Præparātia.

Purgatio

Apparente coctione, inſtituenda eſt purgatio, vno vel altero medicamento, prout hi vel illi humores peccant: ſed præ cæteris omnibus pilulæ ipſæ communi omnium conſenſu inſignem habent prærogatiuam, propterea quòd diutius maneant in ventriculo, vnde creduntur maiorem quoque purgandi vim obtinere: inter quas in affectibus occulorum duę ſunt à medicis hoc tempore admodum vſitatæ: alteræ quæ ad Nicolaum auctorem referuntur, & pilulæ ſine quibus appellantur: alteræ quę compoſitæ ſunt à Meſues, & pilulæ lucis dicuntur. Verùm priores ſine quibus ad purgandos tenuiores & calidiores humores, poſteriores lucis ad purgandos craſſiores & frigidiores ſunt magis accommodatæ: earum doſis eſt à 4. vſque ad 6. ſcrupulos.

Pilulæ ſine quibus lucis.

Purgato corpore vniuerſo ad propriam capitis purgationem accedẽdum eſt. Quo loco memoria eſt tenendum præceptum, de quo aliàs diximus, laborantibus oculis abſtinendum eſſe à ſternutamentis & aliis medicamentis, quæ per nares purgant, & errhina dicuntur, ne hac ratione maior fiat attractio ad partem laborantem: quamobrem medicamenta illa quæ per os purgant, ſunt longè commodiora.

Caput purgantia Cautela.

Interea ex ſecunda indicatione ad omnia reuulſionum genera veniendum eſt, inter quæ nolo ſilentio præterire genus quoddam remedij, quo ego familiariter vtor, & eſt ſcarificata cucurbitula ad occiput poſita, quæ quidem ſi opportunè adhibeatur, hoc eſt poſt generalem corporis vacuationem, admirabilem ſæpenumero vtilitatem affert: cuius quidem remedij Galen. quoque mentionem facit de *ſang. miſſ.* 19. 5. *apho.* 68. Si ophthalmia fuerit vehemens, difficilis, vel frequenter hominem aggrediatur, cuius meminit Galen. *de ſang. miſſ.* 10. nonnulli ad cauteria confugiunt.

Reuulſentia.

Iam verò id reſtat, vt de localibus medicamentis agamus, ſecundùm varia tempora inflammationis, quæ quidem ad poſtremas duas indicationes, repellendi & diſcutiendi, ſunt accommodata. Primùm ergo adhuc fluentibus humoribus medicamenta repellentia ſunt adhibenda, quæ non ſint exaſperantia, hoc eſt, non vehementem habeant adſtrictionem, ſed quæ tum propria ſua ſubſtantia ſint moderata, tum lenitiui liquoris miſtione adhuc magis talia fiant. Lenitiuos autem liquores intellige candidum oui, decoctum fænugræci, lac: de quo lacte illud aduertendum eſt, vt ſit mulieris iuuenculæ & bonni ſucci: & Rhaſes poſcit lac mulieris puellam lactantis, idque ex puto ratione, quòd ſit magis temperatum vel ad frigidius declinet: quæ etſi alicui videri poſſunt leuiora, tamen debent nos admonere, quanta cura & diligentia oporteat Medicos in iis verſari, quæ ad vitam hominis pertinent. Ego familiariter vti ſolco candido oui diligenter conquaſſato, vel ſolo, vel ſimul cum aqua roſacea, aut ſucco roſarum, quod repellit moderatè ac ſine vlla mordicatione vel aſperitate, adeo vt hoc ſolo medicamento plurimæ eiuſmodi oculorum inflammationes, præſertim verò in delicatis corporibus, inter initia remittantur & ſanentur. Si opus fuerit maiori refrigeratione & repulſione, nonnulli accipiunt aquas plantaginis, portulacæ, quibus addunt Sief album ſine opio; & ſit exemplum.

Medicamēta localia. *Principium morbi quæ requirat.*

℞. *Aquarum roſ.* *Repellens.*
Plantaginis, ana ℥.iij.
Sief albi ſine opio ʒ. ij. Miſ.

Sed meâ ſententiâ, iſtud Sief album non ſimpliciter habet vim repellendi, cum inter cætera ſarcocollam recipiat, quæ manifeſtè habet vim concoquendi & calefaciendi. Antiqui vtebantur variis collyriis, ac maximè quæ monoemera, hoc eſt, vnius diei appellabant: adeo enim loquit Galen. hæc medicamenta cum liquore albuminis oui, ſæpe magnas inflammationes mitigauerunt, vt ad veſperam homo balneo vteretur & ſanus eſſet. Neque verò eſt vt in iis deſcribendis longiores ſimus, cum de illis Paulus, Alexander & omnes tractent diffuſiſſimè.

Monoemera.

Vidimus medicamenta quæ conueniunt principio ophthalmię, tranſacto autem principio, medicamentis repellentibus moderatè digerentia miſcenda ſunt, quale eſt decoctum fænugræci præparatum, vt docet Galen. 13. *metho. vltimo*, nempe vt primùm diligentiſſimè & multoties lauetur, quo ita omnem puluerem depoat, deinde ex ſimplici dulci aqua decoquatur, qua ratione omnem mordacitatem amittat, & ſit medicamentum in quo maior quidem concoquendi & digerendi, ſed tamen aliqua etiam repellendi facultas contineatur. Hoc tempore vſus Sief albi ſine opio mihi videretur opportunus, ſed licet vti etiam thure, croco, pompolyge, & ſimilibus, quæ ex aqua roſacea vel ouo diſſoluto, & digerendi & concoquendi vim habent, neque alia etiam repellendi facultate ſunt deſtituta.

Repellentia & digerentia.

℞. *Thuris ʒ. j.*
Pompolygis lota ʒ. ß.
Croci gr. x. M. cum aqua roſacea.

Aduentante ſtatu ſi dolores vrgeant, remediis odinis & quę eos lenire poſſent, agendum eſt, inter quæ lac præſtantiſſimum eſt: nam præterquam quòd lenitate ſuæ ſubſtantiæ poteſt dolorem remittere, præterea pingui ſuo lentore & vi quadam emplaſtica poteſt etiam partes laborantes ab acribus fluxionibus defendere, ac demum ſeroſa parte mordaces humores oculis hærentes deterge: ſic nonnulli accipiunt micam panis lacti infuſam, & partibus externis apponunt: alij, & eſt remedium vulgare, accipiunt pomum coctum ſimul cum ouo, & ita emplaſtrum conficiunt, quod optimum eſt.

In ſtatu quid agendum.

℞. *Pulpæ pomi cocti ℥ j.* *Anodynum.*
Micæ panis infuſæ ℥. ß.
Ouum. N. j.
Lactis muliebris. q. ſuf. M.

Præterea licet quandoque vti fomentis ex decocto chamæmeli, roſarum, fænugræci, ſeminis [illegible] & ſimilium: quo decocto molli ſpongia infuſa oculi fouentur.

Fomentum.

℞. *Flor. chamæm. M. j.*
Roſarum M. ß.
Seminis fænugræci,
Lini, ana ℥. j. M. pro fomento.

Declinatio.

Demum verò in declinatione ophthalmiæ ad medicamenta reſoluentia progrediendum eſt, quę plurima ſunt, quale apud antiquos fuerat collyrium nardinum, quod recipit crocum, myrrham, nardum, & ſimilia, quæ & concoquendi & reſoluendi vim habent: aut licet vobis componere medicamentum tale.

Collyrium ſomens.

℞. *Pompholygis lotæ ʒ. ij.*
Thuris,
Myrrhæ,
Sarcocollæ. ana. ʒ. j.
Spicæ nardi. ʒ. ß.
Croci. ʒ. ß.

Decoctum diſcutiens.

Quod ex decocto fænugræci vel fæniculi poteſt adminiſtrari. Sic parari poſſunt fomenta ex rebus diſcutientibus.

℞. *Roſarum. M. ß.*
Fænugræci optimè loti. ℥. j. ß.
Seminis fæniculi. ℥. ß. M. Fiat decoctum pro fomento.

Neque verò ſolum medicamentis externis, ſed etiam internis licet materiam diſſoluere, de quibus ſæpe diximus.

CAPVT XVI.

De vlceribus Oculorum.

SI quis velit exactè pertractare rationem cognoſcendi & curandi vlcera oculorum, is debet memoria repetere quæcunque in vniuerſum à Gal. tradita ſunt, potiſſimùm *lib. 3. & 4. metho.* Namque ſicuti ille ſcribit, vlcera oculorum eandem ſecundùm genus curationem requirunt, quæ reliqua vlcera: neque alia quàm partis laborantis natura & ratione differunt, cui certa quædam & propria remedia videntur conuenire: nos verò qui quaſi obiter hanc rem tractamus, ſummatim conabimur ea colligere quæ vtiliora videntur, & noſtro inſtituto ſatisfactura.

Quid ſit vlcus oculorum, manifeſtum eſt. quippe eſt morbus in ſoluta vnitate.

Differentia.

Differentiæ ſunt quampluſimæ, ſicuti Paulus, Auicen. & omnes docent, quæ potiſſimùm pro variis partibus vlceratis, ac variis modis vlcerationis, varia quoque nomina ſortitæ ſunt. Verùm cæteris omnibus differentiis prætermiſſis, illæ videntur eſſe maioris momenti, ſecundùm quas diximus hæc vlcera eſſe cum intemperie, cum dolore, cum inflammatione, cum fluxione humorum, cum ſorditie: vel ſine intemperie, dolore, inflammatione, fluxione, ſorditie: namque ſingulæ hæ differentiæ propriam quandam curationem requirunt.

Signa.

Signa quæ vlcera oculorum demonſtrant, ſicut peritis & exercitatis medicis facilè fiunt manifeſta, ita imperitis ſunt admodum obſcura. Itaque primum ſignum ſumitur ex dolore; namque ſoluta partis continuitate, fieri non poteſt quin dolor percipiatur. Secundò, eſt pus: vbicunque enim eſt vlcus, ibi neceſſariò ſunt excrementa, etſi forte hoc verum pus dici non debet. Tertiò, ſunt lachrymæ tenues, quæ aſſiduè ex oculo deſtillant. Quartò, in aliqua parte oculi mutatio coloris apparet, exempli gratia, ſi vlcus fuerit in tunica adnata, apparet quædam veluti rubedo, propter multas venulas illius partis, neque non quia propter vim doloris multi ſpiritus & ſanguis ad locum confluunt: ſin autem vlcus fuerit in cornea, tunc potius quædam albedo apparet, quòd hæc tunica vlcerata proprium amittat diaphanum, & acquirat colorem diaphano proximum, qualis eſt albedo. Poſtremò præceſſere cauſæ exulcerantes vel internæ, vel externæ, quæ alioqui ſatis ſunt manifeſtæ.

Curatio.

Signa differentiarum ex iis quæ diximus, & ipſis ſenſibus ferè ſunt manifeſta ab omnibus etiam accuratè explicantur: itaque ſtatim venio ad curationem. Vlcera oculorum in genere communem cum reliquis vlceribus curationem habent: debent enim expurgari, ſiccari, impleri, & cicatrices claudi: peculiariter tamen ſumpta indicatione à natura partis, hæc vlcera mitiora & clementiora præſidia poſtulant, ac multo magis, ſi oculi ex proprietate indiuidui, acerrimo ſenſu & puriſſimo ſpiritu præditi ſint, quales ferè oculi cærulei eſſe ſolent: quare ab iis cauendum eſt quæ exaſperando detergent, quæ mordicando ſiccant, & nimia adſtrictione exaſperant, etſi hæc vlceri, quatenus vlcus eſt, propriè conueniunt.

Sed antequam ad propria medicamenta localia veniamus, neceſſe eſt vniuerſi corporis prouidentiam habere, & ſectione venæ, & purgatione, & reuulſionibus, & reliquis, ſicuti de ophthalmia diximus: hæc enim etſi à Galeno prætermittuntur, ſub communi tamen methodo continentur: neque decet omnia repetere vbique.

Vlcus ſimplex.

Ergo ſi oculus ſimplici vlcere laboret, cui præterea nullus morbus, nullum ſymptoma coniungatur, illa conueniunt medicamenta, quę poſſint quidem abſtergere & ſiccare, ſicuti in omni vlcere facere expedit, ſed quę, propter naturam partis, admodum lentè & ſine vlla mordicatione id faciant, qualia pręcipuè ſunt quędam mineralia, ceruſſa lota, plumbum vſtum & lotum, cadmia lota: ſed inter cętera omnia Galeni teſtimonio pompholyx pręparata principem locum obtinet: ac ſanè ego verè poſſum vobis teſtari, me ſolo vſu iſtius medicamenti ſimul cum aliqua aqua moderatè abſtergente, vel cum lacte, quod & ipſum ratione ſeri quoquo modo abſtergit, vel cum albo oui, plurima vlcera oculi ſanaſſe. Quare vos hortor, dummodo veram & legitimam pompholygem habeatis, vt illius vſum [illegible] cęteris medicamentis anteponatis.

Collyrium abſtergens & exſiccans

℞. *Aquæ farfaræ ℥. iiij.*
Pompholygis preparatæ ʒ. ij. M.

Pompholyx vera.

De quo tam nobiliori medicamento id vos moneo obiter, pleroſque hactenus non ſine magno errore, non aliam pompholygem quàm veram Tuthiam cognouiſſe, quorum tamen opinio iamdiu, vt puto, exploſa eſt; ſiquidem vera Pompholyx, Dioſcoro & Galeno auctoribus in fornace ex fauillis ęris vel cadmię, veluti quędam farina diſpergitur & colligitur. ſicuti eleganti hiſtoria narrat Galen. in Cypro ſe vidiſſe & collegiſſe. Ita ergo ſimpliciter tractandum eſt.

Vlcus ſordidum.

Si verò vlcus non fuerit ſimplex, ſed cum ſorditie, tunc hæc primùm abſtergenda eſt. Habetur in communi vſu remedium quoddam vulgare, & eſt ſaccharum canditum, quod puriſſimum eſt, & permiſcetur cum iulepo vel ſyrup. roſ. Huius medicamenti vna vel altera guttula in oculum inſtillatur, quod, vt dixi, optimum eſt, ſiquidem moderatè abſtergit, & ſine mordacitate: ſunt verò

alia

alia plurima. Purgata ſorditie deinde vlcus carne replendum, & ad cicatricem deducendum eſt: ad quam indicationem ſunt accommodata leuia quædam medicamenta, aloë, thus, &c.

Collyrium Sarcotitiū.

℞. *Aquarum farfaræ.* ℥. iij.
Pompholyg. præpar. ʒ. ij.
Thuris,
Aloes ana. ℈. ß. *M.*

Si demum vlcus fuerit cum fluxione humorum, cum intemperie, cum dolore & inflammatione, nulli dubium eſt quin hiſce primum attendendum ſit, non tamen iis neglectis, quæ ad vlceris curationem pertinent: in quo caſu debent parari medicamenta ocularia, quæ miſta ſint & variis facultatibus, leniendi, repellendi, abſtergendi prædita, vt tandem ſublatis reliquis morbis & ſymptomatibus, liceat ipſum vlcus cicatricem deducere. In hac curatione ſuperuacaneum mihi videtur ſecundùm varias indicationes varia quoque & multa medicamenta deſcribere, vel ſimplicia, vel compoſita: ſiquidem non ſolum Paulus & omnes recentiores, ſed etiam Gal. de iis tractant copioſiſſimè, quos vnuſquiſque poteſt adire.

CAPVT XXVII.

De Suffuſione.

Definitio. SVffuſio ab Auicen. deſcenſus aquæ, vulgo *cataracta* dicitur. Quid ſit ſuffuſio, deſcribitur à Paulo & Aetio, nimirum affuſio quædam & concretio humorum qui inter corneam tunicam & cryſtallinum humorem continentur, ac propterea viſionem impediunt. Quo loco notandum, quod à Galen. traditum eſt. 10. *de vſu partium, & alibi,* humorem cryſtallinum eſſe præcipuum viſionis inſtrumentum, illúmque in medio oculi, tanquam in medio ſphæræ contineri, vnde quotieſcunque inter hunc humorem & tunicam corneam reperiuntur humores craſſi & condenſati, inde viſio impeditur: atque hæc affectio ſuffuſio dicitur.

Dubitat. I. Sed aduerſus hanc ſuffuſionis deſcriptionem dubium eſt, quoniam Galen. 1. *de ſymp. cauſis.* 8. tradens cauſam ſymptomatum, quæ in humore tenui & aqueo vocato contingunt, inter cætera ita ſtatuit, hunc humorem, ſi ſe ipſo craſſior fuerit, exactam videndi aciem adimere: ſi verò admodum craſſus fiat, veluti in ſuffuſionibus accidit, viſionem prohiberi: quare per Gal. in ſuffuſione non cæteri humores, atque vt inquit Auic. extranea humiditas, ſed ipſemet humor tenuis & aqueus conſiſtentia craſſior & denſior videntur fieri: quem locum alioquin difficilem, nemo quem ſciam, animaduertit. Ego verò cenſeo reſpondendum eſſe, hunc tenuem & aqueum naturalem humorem, quem alij oui humori comparantes, albugineum vocant, poſſe dupliciter craſſiorem & denſiorem fieri; vno modo, ſi ſolus per ſe propria ſubſtantia, & ſine aliis humoribus talis fiat: qua ratione minimè poteſt ſuffuſionem efficere, ſiquidem fieri non poteſt, vt ille tantam craſſitiem & denſitatem acquirat, quanta viſioni impedimento eſſe poteſt. Altero autem modo, ſi præterea alij præter naturam humores ad eam partem confluant, & tunc iſti humores poſſunt craſſeſcere, denſari, & ſuffuſionem efficere: ſecundùm quem ſenſum, meâ ſententiâ, oportet Galenum intelligere.

Dubitat. II. Secundò, quoniam diximus talem craſſum & denſum humorem inter humorem cryſtallinum & tunicam corneam, è regione pupillæ contineri, contradicit Auic. 3. 3. *tract* 4. 18. qui docet hunc humorem inter corneam & humorem albugineum contineri. De qua ſententia Auic. neſcio quid dicam, cum ſit planiſſimè falſa: namque Galen. docet 10. *de vſu partium*, 1. & 4. quòd ſenſus confirmet tunicam corneam, qua parte ab iride enaſcitur, humori cryſtallino proximam eſſe, atque omnes ſuffuſiones inter corneam tunicam & humorem cryſtallinum medio loco conſiſtere: ac forte Auic. non aliter poteſt defendi, niſi dicamus illius codicem eſſe deprauatum. Itaque in ſuffuſione humores præter naturam craſſiores & denſiores redduntur, & inter humorem cryſtallinum & tunicam corneam continentur, iuxta pupillæ foramen, & ita viſionis actionem impediunt. *Locus affectus.*

Quis morbus ſuffuſio. Iam verò ſi quærat aliquis, qualiſnam ſit hic morbus? Ei reſpondet Galen. *de diff. morb.* 8. ſuffuſionem eſſe morbum in numero, cuius quidem morbi cum duplices ſint primæ differentiæ, vna in qua aliqua pars deeſt, altera in qua redundat, certum cuique eſſe poteſt, in ſuffuſione quid præter naturam redundare; quæ redundantes partes cum ſint duplices; aliæ ex genere eorū quæ ſecundùm naturam ſe habent, vt ſi alicui ſextus digitus adnaſcatur: aliæ toto genere præter naturam, vt lumbrici, lapis in veſica. Galenus inter poſtremas ſuffuſionem reponit quæ ſunt toto genere præter naturam. Itaque ſuffuſio non eſt cauſa morbi, non ſymptoma, ſed morbus, non in intemperie, non in ſoluta vnitate, ſed in mala compoſitione; non magnitudine, non mala conformatione, non ſitu, ſed in numero: non partis deficientis, ſed redundantis; non partis ſecundùm naturam, ſed toto genere præter naturam. *Summa.*

Differentia. Differentiæ ſuffuſionis ſunt multæ, ac primùm ſuffuſio quædam eſt vera, qualis iam definita eſt; quædam non eſt vera, quotieſcunque nulli in oculis humores craſſi & denſi continentur, ſed quædam ſymptomata ſuffuſionis ſymptomatis ſimilia ante oculos repræſentantur: quod fit eleuatis quibuſdam vaporibus, qui à multis quidem partibus, præcipuè verò & frequenter à ventriculo & cerebro ſolent eleuari, de quibus Galenus ſermonem habet 2. *de locis aff.* 1. & 2. 3. *de locis aff.* & 1. 7. 8. *de locis aff.* 6. *de ſympt. cauſis* 4. 1. *pro.* 23. Ac ſanè hæc differentia eſt diligenter animaduertenda, cum maximè faciat ad curationem. Nam ſicuti in vera ſuffuſione eſt neceſſe præcipuam oculorum rationem habere, ita in altera non vera nihil de oculis cogitandum, ſed tantùm curationem ad partem laborantem & conſentientem dirigere oportet.

Signa diagnoſtica. Signa autem quæ ſuffuſionem veram, oculis propriè laborantibus, à non vera, conſentiente ventriculo aut cerebro, poſſunt diſtinguere, explicantur à Gal. 4. *de locis aff.* 2. admodum perſpicuè. Sed prætermiſſa in præſentia ſuffuſione non vera ex conſenſu aliarum partium, quæ ad præſens inſtitutum non pertinent, de altera vera oculis primariò laborantibus dicendum eſt.

Suffuſionis veræ differentia. I. Differentiæ ergo veræ ſuffuſionis variæ ſunt. & primùm ex quantitate ſuffuſæ materiæ. Nam quandoque tanta eſt materia, vt totam pupillam occupet, & tunc ægri nihil vident: quandoque materia eſt minor & paucior, vt ſolùm vna pupillæ pars impediatur, & tunc ægri non omni ex parte viſione priuati ſunt.

II. Secundò ſunt differentiæ ex qualitate materiæ: etenim ſinguli humores poſſunt ad oculos confluere & condenſari, qui potiſſimùm colore diſtinguuntur. Nam pituita colorem album, flaua

bilis

bilis colorem flauum aut cæruleum, melancholia liuidum aut nigrum referunt colorem. Sunt qui plures adhuc ſuffuſionis ſpecies, ſecundùm vnúquemque humorem conſtituunt, pro vt, exempli gratia, in colore albo varij gradus & formæ albedinis, vel margarita, vel glacies, vel gypſum, repreſentantur. & ſic de cæteris. Præter pituitam, flauam bilem & melancholiam, ſunt qui velint ſuffuſionem quoque fieri à ſanguine, quam rubeam appellant: ſed meâ ſententiâ iſtud rarò vel nunquam contingit.

III. Tertiò ſunt differentiæ à tempore: Suffuſio alia eſt recens, alia antiqua: ſed prætetea quæcunque ſuffuſio poteſt ſanari, ſicuti cæteri omnes morbi, habet quatuor tempora, principium, augmentum, ſtatum, declinationem: quæ quidem præcipuè ex qualitate humoris ſuffuſi, nec non quibuſdam ſymptomatibus diſtinguuntur: namque principio humores ſunt tenues & diuulſi, minimè in vnum coniuncti: ægri autem quaſi per nebulam ſibi videntur videre: quo tempore curatio non eſt admodum difficilis. In augmento humores magis denſantur & vniuntur, ægroti verò ſolam rerum quantitatem, & confuſè vident. In ſtatu humores, ad ſummam craſſitiem & denſitatem deueniunt: ægríque nihil præter exiguum neſcio quod lumen diſcernunt: quo à vera ſiccitate vera ſuffuſio ſeparatur. Ex quibus colligatis malè Auicen. imagines à ſuffuſione diſtinguere, ac de vtriſque diuerſis capitibus pertractaſſe: ſiquidem imagines potius principium & alia tempora morbi, quàm aliam affectionem demonſtrant.

Auicen. error.

IV. Poſtremò ſunt differentiæ à coniunctis: ſuffuſio alia cum dolore eſt, alia ſine dolore capitis: alia cum inflammatione, alia ſine inflammatione: quæ omnes differentiæ diligentiſſimè ſunt animaduertendæ, cùm maximè faciant ad curationem & prognoſticum.

Signa. Signa ſuffuſionis ſunt huiuſmodi: principio ſpiritus ac veluti fumi, deinde quædam veluti paruæ muſcæ vel pulices, vel alia ſimulacra videntur oculis obuerſari. viſus paulatim incipit hebeſcere, & oculi pupilla perturbari, quæ ſymptomata interpoſito tempore creſcunt, donec tandem materia, adhuc magis craſſeſcente, ac totum pupillæ foramen occupante. æger præter exiguum quoddam lumen videt nihil.

Signa differentiarum ſunt tradita. ſed inter cęteras duæ videntur affectiones oculorũ ſuffuſioni ſimiles, quarum altera γλαύκωμα dicitur, eſtque vbi humor cryſtallinus ex natiuo in colorem glaucum mutatur: altera ἀμαύρωσις nominatur; quæ nihil aliud eſt quàm obſtructio nerui optici, in qua ſine vlla manifeſta cauſa circa oculum apparente, aut in vniuerſum, aut maxima ex parte viſus interceptio contingit: de quibus duabus affectionibus Paul. lib. 3. *de aff. oculorum*.

Glaucoma.

Amaurosis.

Curatio. Sed ad curam veniamus: quatenus ad indicationes pertinet, ſcribit Gal. 14. *meth.* 13. res omnes quæcunque toto genere præter naturam, repeniuntur in corpore, ſui ablationem indicare. Cùm iam ſtatutum ſit humores impedientes viſum toto genere eſſe præter naturam, prima nobis ſeſe offert indicatio. vt illi auferantur: verùm vt ſæpe diximus, non licet id facere ſine totius corporis & capitis purgatione. Itaque omnium primum corpus vniuerſum & ſectione venæ ſi opus fuerit, & purgatione vacuandum eſt: deinde caput quoque opportunis præſidiis, vt apophlegmatiſmis, & errhinis eſt purgandum: tum ad omnium reuulſionum genera eſt veniendum, inter quæ id vos ſcire velim, cauteria inſignem prærogatiuam habere, cum renera experientia confirmet, & in ſuffuſione, & in omnibus affectionibus oculorum, hoc præſidium, ſæpenumero mirabilem operam præſtare. Cum autẽ cauteria variis partibus ſoleant inuri, præ cæteris iuxta occipitio videntur conuenire, quamobrem ſiue fiant veſicatoria, ſiue cauteria ſiue fontanæ, ſiue quomodocunque illæ partes exulcerentur, & diutius illa vlcera aperta detineantur, pro comperto eſt habendum, ea perpetuò opportuniſſimè adminiſtrari. Demum verò oportet ipſum morbum aggredi, vel iis medicamentis quæ poſſunt noxios humores attenuare, digerere & diſſoluere, vel alia ratione, quæ ad locum minoris momenti transferantur: quæ doctrina eſt Gal. *loco citato* 14. *meth.* Nos autem cæteris prætermiſſis indicationibus de quibus ſuprà ſatis diximus, ad poſtremam & propriam, ocularia nimirum medicamenta deueniamus.

Indicationes.

Cauterium.

Medicamenta localia.

Sed antequam de iis agamus, id primum generaliter eſt ſciendum quod nos monet Gal. 4. *de med. ſecund. locos*, 4. *ad finem*, & experientia confirmat eſſe veriſſimum, omnia ocularia medicamenta, promiſſiones magnas facere, re autẽ vera aut nullam, aut exiguam vtilitatem afferre. Deinde verò & illud oportet intelligere, hæc omnia medicamenta non alio tempore vtiliter adminiſtrari, quàm principio, & antèquam humores incipiant craſſeſcere & condenſari: etenim vbicunque morbus altiores iecerit radices, & humores ad notabilem craſſitiem & denſitatem deuenerint, tunc non eſt vt ſperemus medicamentis quidquam proficere, ſed id ſolum reſtat, vt manus opere curationem aggrediamur. Itaque ſi nobis ſeſe offerat recens ſuffuſio, in qua nonnullæ imagines incipiant ante oculos obuerſari, nondumque humores ſint admodum craſſi & denſi, poſt communem totius corporis & propriam capitis vacuationem; poſt adminiſtratas reuulſiones, iam licet ad localia medicamenta deuenire.

I. Cautela

II.

Antiqui in ſuffuſionibus pro materiæ diſſolutione validis & acerrimis vtebantur medicamentis, vt eſt videre apud Gal. 4. *de med ſecundum locos*, qualia fuerant ſuccus Cyrenaicus, ſagapenum, euphorbium; pulpa colocynthidos, fel multorum animalium, & inter cætera viperæ. Verùm hoc tempore medicamentis leuioribus contenti ſunt, vnde in officinis ſunt collyria, quæ etſi ſunt recentiorum, tamen ſine ratione, & antiquorum auctoritatibus ſunt compoſita. Alterum eſt collyrium de fæniculo, cuius Dioſc. & Gal. mentionem faciunt, quod ex ſucco fæniculi depurato & duplicato melle conficitur. Alterum eſt collyrium de anagallide, q d habet florem cæruleum, & vulgo morſus gallinæ dicitur, quod eodem modo, quo collyrium de fæniculo, præparatur, & vtrumque eſt optimum. Sed quoniam, ſi hæc collyria ſola adminiſtrarentur, nimiùm mordicarent, nos conſueuimus illis vti ſimul cum aquis ſtillatitiis farfaræ, euphragiæ, &c.

Collyria antiquorum.

Collyria recentiorum.

Collyrium.

℞ *Collyrij de fæniculo vel anagallide* ℥. j.
Aquarum farfaræ,
Roſarum ana ℥ j. ß. *M.*

Impoſito huiuſmodi medicamento, ſi æger nullum perſentiat dolorem, tunc licebit collyrium augere, aquas minuere; ſicut contrà, ſi æger dolorem percipiat, licet aquas augere, collyrium minuere, & ita congruam medicamenti menſuram inuenire. Apud Arabes eſt collyrium de fellibus. de quibus atque eorum viribus ac differentiis Gal. *de ſimp. med. ca. proprio.* Hoc tempore multi familiariter vtuntur felle perdicis & gallinæ, quæ etiam teſtimonio Gal. ad medicinæ vſum cæteris habentur probatiores. Alij maximè pro-

bant

baot fel Lucij piſcis, quo cum ſuceo fęniculi, & melle deſpumato. vel alia ratiuoe vtuntur. Eſt & aqua mellis deſtillara, eſt vrina pueti impuberis, eſt aqua atdeos quam vitæ appellant, ſuot alia quàm pluriora.

Fomenta. Non ſolùio autem medicamenta intta oculos adhibentur, ſed etiam extta ſolent foueri molli ſpongia ex decocto chamæmeli, euphragiæ, ſeminis lini, &c. Ad capitis corroborationem licer illud abluere; neque prætetmittenda ſunt medicamenta ote aſſumpta, quæ valent humores craſſos attenuate, nec non ventticulum, cerebtum, & omnes principes pattes toborate, ne deinceps vitioſi humores genetentur, neque ad oculos confluant, qualia fotent conſetua betonicæ, dianthos, ſaluiæ, ſtœchados, euphtagiæ, diacyminum, diacalanga, theriaca, mitbtidatium. Iis præſidiis maiota ſuns, decoctum ligni cum euphragia, fæniculo, ſtœchade, & sebus ſimilibus præpatatum: ſunt aquæ thetmarum calidiotes, quæ partim ad porionem, partim ad ſtillicidium & lotionem inter cætera præſidia non poſttemum locum obtinens.

Corroborantia caput.

Curatio ſuffuſiones antiqua. Hactenus de cuta ſoffuſionis reçentis, quotieſcunque humores tam ſunt tenues, vt ſpes ſit per medicamenta illos diſſolui: cæterùm ſi ſuffuſio eò ſit progreſſa, vt homores ad inſignem craſſitiem & denſitatem petuenetint, tuoc eſt ſciendum huiuſmodi ſuffuſione aut nulla ratione, aut ſola chiturgia poſſe ſanari: de qua maous operatione mihi videtut ſuperuacaneum longiùs agere, propter duas rationes; altera, quòd hoc munus boc tempote ſolis chisurgis, atque illis piæcipuè quos oculatios appellant, tribuatur: altera, quòd Auicen. Paulus, ac prope omnes hanc rem deſcribunt accuratiſſimè.

Signum prognoſticum. Veruntamen anſequam ad ſuffuſionis depoſitionẽ veniamus, duo ſuot animaduertenda digoa notatione. Alterom eſt ſignum quoddam, quod Gal. 1. *de ſymp. cauſ.* 2. nos docet, intelligere vtrùm illi qui ſuffuſione laborant, admota manu viſum ſint tecepturi? Nam quibus altero oculorũ clauſo pupillam contingit dilatati, hos componctos ſpes eſt, viſum tecuperaturos: quibus autem popilla nõ dilatatut, nemo voquam viſionem tecuperabit: & ratio eſt facilis. Cum enim ſpiritus aoimalis à cesebro per neruos viſorios ad oculos defetatur, atque ita fiat inſtituto naturę, vt altero oculo clauſo pupilla alterius dilatetus, quòd tuoc ſpititus qui ptius ambobus fuerat deſtinatus, ad vnum duotaxat deferatur, quotieſcunque altera pupilla non dilatatut, iam certum eſt ſpititum animalem ad eum non defetri, vt proptereaminimè liceat ſperare illum poſſe viſum secuperase.

Maturitas ſuffuſionis. Alterom eſt notandum quòd non omnis ſuffuſio, neque omni rempote, tutò & felicites deponatut, ſed tantummodo cum humores ad quandam maturitatẽ. vel potius mediocritatem deueoetins: namque ſi illi molliores & liquidiores fuerint, aut nequeunt fitmari, aut detrahi, quin potius conturbantur ac dilacerantut, vt nulla deinceps tatione poſſint deponi: ſin autem iidem humores nimiùm craſſi ſint, tunc fruſtra operi manus admoueretur, ſiquidem talis ſuffuſio non poteſt dettahi, & quáſumois dettaheserut, diutius deterſa non petmanetet, ſed ruſum ad priſtinum locum tedit et. Itaque opottet hanc operationem aggredi. cũ ſuffuſi humotes medio quodã modo ſe habent, vt neque denſiores & craſſiores quàm deceas, redditi ſint.

Tempus detrahẽda ſuffuſionis.

Sed quonam modo, dicat aliquis, liceat nobis buiuſmodi mediocritatem deptebendere? Id nos monet Paulus ex Galen. lib. 6. 21. (equidem non memini hunc Galeni locum vidiſſe) qui ſctibit, oculum ſuffuſiooe laborantem claudendum, & pollice compsehenſam palpebtam ad oculum hac & illac eſſe impellendam, deinde oculum apetiendum & diligentet inſpiciendũ. vtrùm humores hac frictione aliquam mutatiunem fecerint; in quibus humores nondum exactè conctcuetint, fuſio quædam ex digiti impreſſione apparet, primò latios, ſed quæ deinde in ſuam figurã & magoitudinem redit; quæ ſuffuſio oondum ad maturitatem petuenit, & ad opus chirurgicũ eſt ineptai at verò io quibus humores ad perfectam denſitatem & dusitiem deuenerint, nulla neque latitudinis, oeque figuræ ex digiti compteſſione immutatio apparet. Sed quooiam hæc nota eſt communis vtriſque humotibus, tam qui moderatè, quàm qui ſupra modom obdutuerunt, colore demum licer vtramque ſuffuſionem diſtinguere, & intelligere qualiſnam apta, & qualis inepta ad chirurgiã exiſtat. Nam quæ ſuffuſio colorem fersi, vel cęruleum, vel plumbi teſert, hæc mediocriter coaloit, atque ad depoſitionem eſt accommodata: contra quæ gypſo, aut graodini ſimilem colorem habet, hæc vlsta modum eſt indutata, neque poreſt vllam curationem tecipere. Et bæc de affectibus oculotum ſint ſatis.

DE AFFECTIBVS AVRIVM.

CAPVT XXVIII.

De Aurium dolore.

Ordinis ratio. RHaſes poſt tractationem affectuom oculorum, de autibus agit: cui tractatiooi teſpondet lib. tertius *de comp. med. ſecund. locos.* Non verò mulium de ordioe eſt laborandũ, ſiue enim quod ſenſus auditus loco & dignitate ſit propinquior ſenſui viſus, ſiue proptet aliam sationem id fiat, iſtud ad rem oihil pertinet. Sic Gal. tractans de ſymptomatibus ſeoſuũ, 2. *de ſympt. cauſ.* à viſu primum incipit, deiode ad auditũ progreditur, adeo vt, ſicut iam dixi, nonnulli voluetint 4. librũ Galeni de *comp. med. ſecundum locos*, in quo agitur de oculis, buic tertio eſſe præpooendum.

Aurium partes. Partes autium ſunt duplices, noonullæ exteinę, quę oculis ſubiectæ ſunt; nonnullæ intetnæ, quæ satione tantum deprehenduntur, vt docet Gal. 4. *de locis aff.* 4. Externæ ſunt quæcunque toram auriculam conſtituunt, quam ſenſus demonſtrat ex cartilagine cute veſtitam ac tali fotma conſtate, proptet ſingulas ſuas cauſas, de quibus anatomici diffusè. Pattes autem intetnæ præcipuè ſunt tortuoſus ille anfractus, oetuus huic muneri deſtinatus, quem propterea auditorium vocant, & tenuiſſima illa membrana, quæ audiendi inſtrumentum comptehendit & amplexatur. quod inſtrumeotum nõ aliud quàm iotetna meatus extremitas, vbi delatum netuũ attingit, à Gal. ſtatotum eſt 1. *de ſymp. cauſ.* 2. Sed pterermiſſa anatome ad tẽ veniamus.

Morbi aurium varij. Scribit Gal. citato loço, aures omni motborum genete poſſe laborare, intempetie, ſoluta vnitate, mala conformatione: ex quibus mibi ſtatutum eſt nonnullos morbos ſeligete, ſicuti de oculis eſt factum, qui ſunt maiotis momenti, & frequentiùs contingunt. Itaque ſimul cum Gal. & Rhaſe de dolote aurium incipiamus,

Nomen. Auriom dolot, Græcè ὠταλγία, ſimol à læſa particula, & à ſymptomate nomen ſuſcipit, vt notat Gal. 2. *meth.* 2. Quid ſis dolot, aliàs diffusè diximos.

Differentia & cauſa. Differentiæ doloris aurium cum ſint multæ, quæ ſumuntur ex cauſis principem locum tenent, atque hæ plurimæ à Gal. oumerantur, reſrigeratio, calefactio, denſatio, obſtructio, ſpiritus flatuoſus, humor crudus, frigidus, viſcidus, illic conclusus, humor, mordax, ſanies, acris inflammatio. ac

petiſſi

Digitized by Google

potiſſimùm nerui audirotij vleus & forte aliæ, quæ omnes mihi videntur ad certa quædam capita poſſe referri Namque aurium dulor, ſicuti cęteri omnes dolores, vel à ſuluta vnitate, vel ab intemperie, poteſt prouenire: ſoluitur continuú vel à rebus externis incidentibus, contudentibus; vel ab internis, atque hæ vel erodunt ſicuti humor mordax, ſanies acris: vel diſtendunt ſicuti flatus. Fit autem dolor ex intemperie vel ſola, ſine materia, & primùm frigida, ſicut inquit Gal. iis contingit, qui in perfrigerationibos à ventis frigidis læduntut deinde calida. vt ſi qois in locis calidioribus aut ſub ſole diutius moratus fuerit: humida & ſicca intemperies, ſicut aliàs dixi, cum aut exiguum aut nullum dolorem afferaut, ferè à Medicis negliguntur. Vel hic dolor prouenit ex intemperie cum materia, vel cum tumore, vel ſine tumore præter naturam: ad quos communes locos facile eſt omnes cauſas, tam internas quá externas referre, quęcũque auriũ dolores poſſunt excirare.

II. Secundò, ſunt differentiæ à qualitate doloris: alius eſt grauis, qui ferè ſemper materiæ coniungitur: alius eſt pungitiuus, qui ſi fuerit ſimul cum grauitate, materiam pungentem, exempli gratiæ, flauá bilem, aut ſalſam pituitam indicat: alius dolor eſt prutiginoſus qualis fit auribus vlceratis, aut non vleeratis, propter humores acriores qui pruritum efficiunt: alius eſt dolor extenſiuus, qui ſi fuetir cum grauitate, ſignificat inflammationem: ſin autem fuerit ſine grauitate, tunc flatus adeſſe eſt indiciú. Sie aliæ ſunt differẽtię à qualitate doloris. de quibus videre eſt Gal. 2. *de locis aff.* 3.

III. Tertiò, ſunt differentiæ à parte aurium affecta, de quibus Gal. 3. *pro* 13. meminit. Namque vel externæ partes dolent, in quibus nunquam vehemẽs dolor infeſtat. neque vllum periculú coniungitur, propterea quòd neque illa pars præcipua eſt, neque alicui parti præcipuè contineatur: vel dolẽt partes internæ, quod propriè antiqui aurium dolorem ſolebant appellare. Contiogit etiá in profuudo ex meatu auditorio doloris ſenſum vrgere, qui dolor eſt maximè periculoſos: cum enim tuoc ipſe auditorius neruus malè afficiatur, qui proximè cerebro copulatur, per vehementes hoſce aurium dolores deducto cerebro in conſenſum, quidam ægrè dolent, & multi etiam repente moriuntur.

IV. Præterea ſunt differentiæ ab intenſo & remiſſo: dolor inflammatorius eſt vehementiſſimus, cęteri omnes ſunt leuiores.

V. A tempore, dolores alij ſuot continui, qui indicant aures primò laborare: ex conſenſu verò aliarum partium, ſi ſunt intermittentes: alij ſunt antiqui, & ij difficilè curantur; alij ſunt recentes qui faciliorem curationem recipiunt.

VI. Demum ſunt aliæ differentiæ à coniunctis, à modo generationis, &c. de quibus ſæpe.

Signa pathognomica doloris aurium ſunt nimiùm manifeſta: quòd ſi verò pueri doleant, qui neſciunt propria mala explicare, dolor ad tactum facilè deprchenditur, ſiquidem illi in parte dolẽte nequeunt tactum perferre: quam eaudem explorationem in delirantibus licet adhibere: Itaque ad ſigna differentiarum veniamus.

Signa frigidæ intemperiei Ergo ſi dolor fuerit ab intemperie frigida ſine materia, nulla erit grauitas, nolla extenſio, oulla punctio, nullus prutitus, facies decolorata: præceſſere cauſæ refrigerantes, venti frigidiores, læduntur à frigidis iuuantur, à calidis.

Signa calidæ intemperiei. Contrà ſi fuerit intẽperieś calida, dolor erit inteſior, pars calidior, facies colorata: pręceſſere cauſæ calefaciẽtes, vt mora ſub ſole, in æſtuariis calidioribus, ęgri iuuátur à frigidis, lęduntur à calidis.

At verò ſi fuerit intemperies cum materia, & primum cum humoribus frigidis & craſſis, quos veriſimile eſt in meatu auditorio obſtructionem facere, tunc ægri & capitis & aurium grauitatem percipiunt, dolor non erit admodum ioſignis, niſi ſimul flatus coniungantur, præceſſere alimenta, potiones frigidiores: ſic ætas, temperamentú, &c. ad generationem huiuſmodi humurú conferunt. *Frigida cum materia.*

Deinde ſi fuerit cum humoribus calidis, dolor eſt cum aliqua, ſed non magna grauitate, eſt vehementior, quandoque acutus & pungitiuus, ac potiſſimùm ſi fiat ex bile auris & tota facies rubedine ſuffunditur, venæ tumidæ apparent, concurrunt cauſæ præcedentes, alimenta, potiones, aër, ætas, tempus, &c. quæ ad gignendus huiuſmodi humores ſunt accummodata. *Calida cum materia.*

Si fuerit dolot ex inflammatione; præcipuè meatus & nerui auditorij, tunc neceſſariò adeſt febris, & quidem vehementiſſima, dolores ſunt acerbiſſimi, cum manifeſta caliditate, grauitate, pulſatione, non ſine delirio quandoque, & aliis id genus ſæuiſſimis ſympromatibus. *Dolor ex inflammatione.*

Si dolor proueniat ex flatibus, quod ſępe contingit, qui liberum tranſitum & exitum non habeot, nulla neque in capite, neque in auribus grauitas percipitur, dolor eſt extenſiuus, præceſſere cauſæ quæ flatus poſſuns excitare. *Ex flatibus.*

Demum ſi aures doleant erodente aliqua materia, id ſenſus demõſtrat; ſiquidem neceſſariú eſt, vt ſanioſus aliquis humor, vel quid ſimile ex auribus procedat. Hęc de ſignis, ad curá accedamus. *Ab eroſione.*

Aliàs docuimus ex Gal. omnes dolores triplici ratione curari, aut per medicamenta anodyna & lenientia, aut per ſtupefaciẽtia, aut per ea præſidia quæ doloris cauſam reſpiciunt: hæc doctrina ad dolores quoque aurium debet accũmodari. Quoniam verò medicamenta lenientia præter aliquá mitigationem doloris ferè nihil agunt, ſtupefaciẽtia verò non niſi ſummo vrgente dolore debent adhiberi, ac ſępe numero morbum potius augent, quàm iuuant, idcirco poſtremę rationi eſt incumbendum, quæ cauſę efficientis dolorem rationem habet, & quæ propriè ad veram curationem pertinet. Sed antequam particularia remedia aggrediamur, nonnulla ſunt animaduertenda, ac primũ memoria eſt repetendum, aurem eſſe particulam admodum ſiccam, ac propterea indigere medicamentis quę vehementiſſimè ſiccent, vt dicit Gal. 5. *meth.* 10. Secundò notandum cum Auic c. 8. ne medicamenta quę iostillantur in aures, ſint vehementis caliditatis, ſed tepida. Náque partes ſuapre natura exangues & frigidæ, quales ſunt aures, ab immoderato frigore læduntur, vt dicit Gal. 4. *apho.* 18. ſic immoderata caliditas natiuam partis temperiem deſtrueret. Tertiò addunt nonnulli, hæc eadem medicamenta in auribus inſtillata parcè eſſe imponeoda, ac modico tempore in auribus relinquenda. Cuius præcepti rationem noo ſatis intelligo; cum ſciam Gal. contrarium docere, qui ſcribit 3. *de med. ſecund. locos, circa principium*. pharmaca iterum atque iterum, ac ſæpius imponenda, idque ſine intermiſſione tẽporis eſſe faciendum: ac planè omnis ratio colligit, medicamẽta aſſiduè & tam diligenter adminiſtrata, minorem vtilitatem poſſe afferre. Quartò alij docent, auribus nõ eſſe imponenda medicamenta quæ facilè corrumpantur: quod item præceptum neſcio quanti ſit faciẽdum, cum Gal. non abhorreat ab vſu lactis, quod omnes fatentur facilè alterari & corrúpi. Poſtremò, ſunt qui velint dolentes aures per ſpecillum frequenter mundandas & abſtergendas eſſe quod pariter non ita videtur recipiendum, cum hac ratione partim ſimul cum ſordibus medicamenta

Curatio. *1. Præceptũ* *2.* *3.* *4.*

aufeian

tut, partim fortaſſe magis irritentur antes : ſed veniamus ad rem.

Curatio intemperiei frigidæ.

In intemperie frigida, vnica ſeſe offert indicatio calefaciendi, non tamen neglecta natura partis, formatione, ſitu &c. Itaque ſi dolor fuerit moderatus, moderata quoque medicamenta ſatis erunt, qualia ſunt oleum anethinum, chamæmelioum, amygdalarum dulcium, &c. Sio autẽ dolor fuerit vehementior, vehementioribus quoque præſidiis eſt opus, & inter cætera Gal. laudat remedium vulgare quoddam, quod ruralibus hominibus ſui temporis familiare, ad noſtros vſque ruſticos peruenit. Illud eſt huiuſmodi: Accipiunt magnas cepas, quas excauant, oleo repleot, & in fermenti cinere moderatè calefaciunt : atque ita auribus illud oleum infundunt: & Gal. non ſolum hoc, ſed allij quoque vſum probat, ſi nimirum in oleo contundatur & ferueſcat. Sed præ cæteris Galen. fuerat familiare medicamentum ex pauco euphorbio, vel pipere, in multo vetere oleo permixto, quod ille teſtatur dolores à frigiditate ortos magnopere iouare.

Linimentū.

℞ *Olei chamam. complets.* ℥. j.
Euphorbij optimi. ʒ. j. *M. f. linimentum.*

Sic ſunt optima: oleũ laurinũ, rutaceũ, nardinũ, de ſpica, & quæ tandẽ cæteris omnibus ſunt efficaciora, oleum de caſtoreo vel de euphorbio, quæ variãda ſunt prout maior vel minor intẽperies maiorẽ vel minorẽ caliditatẽ requirat : ſed prætetea medicamẽtũ efficax cõficitur ex aqua noſtra ardẽte, quæ tamen nõ debet ebullire, quia ſtatim euaneſceret, ſed ſimpliciter cũ oleis debet permiſceri.

℞ *Olei liliorum alborum.*
Rutacei. ana. ℥. j.
Euphorbij.
Caſtorei.
Piperis. ana. ʒ. ß.
Aquæ ardentis. ℥. ß. *Miſ.*

Oleum reſolutiuum.

In hac ciuitate paratur oleum ex radice bryoniæ, altheæ & cucumeris agreſtis. Id oleũ reſolutiuum vocant: & à Gal. 6. *de med. ſecundum genera* 8. pooitur, vbi loquitur de oleo ſicyonio. Prætetea licet medicamentũ ſolidius conficere, quaſi emplaſtruin, ex farina lupinorũ, orobi, ruta, caſtoreo.

Emplaſtrũ.

℞ *Farinæ lupinorum.*
Fœnugræci.
Orobi. ana. ℥. ß.
Caſtorei.
Euphorbij. ana. ʒ. ß.
Olei reſolutiui. q. ſuf. M.

Suffumigia calefaciẽtia.

Prætetea ſunt ſuffumigia ſiue vaporationes, quæ ex rebus calidis præparantur.

℞ *Calamenthi.*
Stœchados.
Abſinthij.
Sampſuchi. ana. M. ß.
Foliorum lauri.
Baccharũ lauri. ana. P. ß. *decoquãtur ex vino.*

Sacculi.

Vſus aotem vt aures ita accommodentur, vt poſſint fumum & vaporationem recipere. Sic demum conueniunt ſacculi ex eiſdem medicamentis calidioribus præparati, & alia id genus.

Curatio intemperiei calidæ.

Sin autẽ intemperies fuerit calida ſine materia, contrariis frigidis remediis eadem ratione debet curari, ſicut de intemperie frigida diximos. Auic. laudat cãphoram cum oleo roſato: Gal. lac mulieris: ſont ſucci frigidiores, intybi, cichorei, lactucæ, & ſi maiori opus fuerit refrigeratione, mandragoræ, ſolani, & poſtremò ad opium licet deuenire; taceo alia quàm plurima, ex quibus variæ medicamentorum formæ poſſuot parari, vt diximus de intemperie frigida.

Intemperies frigida cum materia.

At verò ſi doleant aures ex intemperie cum materia, quæ vel intra corpus ſit genita, vel extra in aurem ſit delapſa; tunc ad commones indicationes, vacuationem totius corporis, ad reuulſionem, ac poſtremò ad diſſoloendam materiam deueniendum eſt: quas indicationes & ſingula præſidia pro varietate noxij humoris variare oportet: de qua re ſæpe diximus.

Dolor ex craſſis humoribus & flatibus.

Si dolor aurium originem habeat ex craſſis humoribus & flatibus, qui meatum auditorium obſtruant, neque exitum inueniant, primùm ſi corpus aut copia, aut vitio humorum laboret, neceſſe eſt illud euacuare, alioqui humores & flatus auribus contenti noo modò non diſſoluerentur, ſed & illi, & dolor, & omnia mala creſcerent. Si quis obiiciat Galenum de huiuſmodi generali purgatione nihil prodidiſſe : huic reſpoodeans quod ſæpe diximus, Galeni in lib. *de med. ſecundùm locos*, propoſitum fuiſſe, tradere non exquiſitam curationem morborum, de quibus agit, ſed tantummodo rationem docere inueniendi medicamenta accommodata ad ſingulas corporis partes, prætetquam quòd hæc omnia præcepta ſub commoni methodo medendi continentur. Poſt purgationem corporis licet tutò accedere ad localia medicamenta, quæ deobſtruendi & diſſoloeodi flatus vim habeãt, qualia ſunt medicamẽta amara tenuiũ partiũ, & quæ abſtergẽdi facultate ſunt prædita: inter quæ nitrũ & ſpuma nitri maximè à Gal. probãtur : de quo medicamento illud ſciendũ eſt, apud antiquos maximè oitri vſum in medicamentis fuiſſe, noſtro autẽ tempore iam multos annos verum nitrum vel rariſſimè vel nunquam ad nos deferri: veruntamen ſunt nonnulli qui contendunt noſtrum vulgare & artificioſum nitrum, quo paſſim vtuntur in conficiendo puluere tormeotario, pro vero & legitimo nitro poſſe adminiſtrari, cum reuera negandum non ſit, quin vtrumque iiſdem prope qualitatib. conueniat. Præter nitrum ex hoc genere ſunt vterque helleborus amygdalæ amaræ, ariſtolochia, & cætera quamplurima, quæ diffusè à Gal. oumerantur & examinaotur:

Deobſtruentia & flatus diſſoluentia.

Nitrum.

℞ *Ariſtolochiæ.*
Gentianæ. ana. ʒ. j.
Radicis hellebori nigri.
albi. ana. ʒ. ß.
Olei amygdalarum amararum. ℥. j. ß.
Aceti acerrimi. ℥. ß. *M.*

Inter cætera fel omnium eſt probatiſſimum, quod cum aceto debet permiſceri.

℞ *Fel. bouini.* ℥. ß.
Oxymelis ſymp. ℥. j. ß. *Miſ.*

Atque vt concludam, & ſuffumigia, & fomenta, & quæcunque de dolore aurium ex intemperie frigida dixi, ad hunc locum debent referri, vt pluribus oõ ſit opus.

Itaque poſtremo loco reſtat dolor aurium ex inflammatione, in cuius curatione ſunt memoria repeteodæ communes illæ indicationes, vacuandi vniuerſi corporis, repellendi, reuellendi & diſſoluendi materiã, quæ in inflãmatione cõtinetur.

Curatio doloris ex inflãmatione. Vtrum repellentia conueniant.

Sed ſtatim oritur difficultas de medicamẽtis repellentibus, quæ nulla ratione videntur cõuenire, propter vicinitatẽ cerebri, ad quod periculũ eſt ne materia deferatur: ad quẽ modũ Gal. in cura parotidũ; nõ ſolùm cauet à repellẽtibus, ſed etiã medicamẽtis attrahẽtibus vtitur: quod ſi laborãte parte aurium externa repelleotia non cooueniunt, eadem multo minus laborante parte interna videntur conuenire. Contra verò Gal. 3. *de med. ſecundum locos*, nec non 11. *de ſymp. mod.* à repellentibus non abſtinet, qui ad inflammationem aurium vtitur non ſolùm candido oui, lacte, oleo roſato &c. ſed

etiam ſimul cum oleo & lacte non veretur opium adminiſtrare. eoi Rhaſes, Auic. Aetius, Alexander, & omnes cooſentiunt. Sunt qui reſpondent, diſtinguentes ioter inflammationẽ, & ita ſtatuunt. ſi ea fuerit maior, doloreſque vehementiſſimi, tunc repellentia poſſe adminiſtrari: at verò ſi inflammatio fuerit minor, & dolores remiſſiores, tunc à repelleutibus eſſe abſtinendum. Quæ reſponſio neſcio quanti ſit facienda; ſiquidem Gal. in moderatis quoque inflammationibus talia cócedit medicamenta: illius verba ſunt hæc: *Moderatæ inflammationes, & non pulſantes, per huiuſmodi pharmaca curantur, qualia ſunt oleum roſatum, acetum* &c. Quare mea ſententia potius contrario modo eſt reſpondendum, in maximis inflammationibus & vehementiſſimis doloribus à repelleutibus eſſe abſtinendum: in moderatis autem illa poſſe adminiſtrari: quòd veriſimile ſit, in moderatis inflammationibus & doloribus materiam pauciorẽ eſſe, adeo vt nullum periculũ ab ea videatur imminere, ac maximè ſi leuioribus vtamur: ſed vt dixi, res mihi videtur difficilis, quoniam reuera in inflammatione aurium propoſitæ rationes ferè demonſtrant medicamẽta repellentia nuuquã conuenire.

Ego verò reſponderem Gal. non ratione repulſionis, ſed ratione doloris vſum eſſe frigidiorib. medicamentis, quod licet intelligere ex lectione Gal. 3. de comp. med. ſecund. locos cap. proprio.

Iam ſingulas indicationes quã breuiſſimè perpendamus. Pro vacuatione totius corporis ſi dolores ſint vehemẽtiſſimi ſine vlla dilatione ad ſectionẽ venæ eſt veniendũ, quæ ſit cephalica eiuſdẽ lateris cũ aure dolẽte; & ſanguis copioſè mittatur, cũ reuera experientia confirmet, in vehementiſſimis doloribus nullũ ſectione venæ magis tutũ & præſentaneum reperiri remediũ.

Vena ſectio.

Secta vena leniatur aluus cum ſyrupo roſaceo, & viol ſolutiuis: cum caſſia, thamarindis: præparetur materia cũ ſyrupis quos capitales vocãt, roſaceo recẽti, de endiuia, de nenuphare, cũ decocto endiuiæ, cichorei &c. Apparente coctione ad purgãtia licet deuenire, qualia ſunt rhabarbarum cum ſyrupo roſ. ſol. confectio hamech, pilulæ cochiæ, pilulæ ſine quibus.

Lenienda aluum. Præparãtia. Purgantia.

Potio purgans bilem.

℞ *Rhabarbari electi pulueriſati ʒ. ij.*
Syrupi violacei ſol. ℥. iij.
Decoctionis endiuiæ q. ſuf. M. f. potio.

Pilula.

℞ *Pilularum ſine quibus ʒ. j.*
Pilularum cochiarum cum helleboro ʒ. ß. M. f. pilulæ v. & aurentur.

Repellentia.

De medicamentis repellentibus dixi iam, quæ vel omnino prætermittenda, vel non niſi leuioribus eſt vtendum, quale foret, exempli gratia oleũ roſatum cum aceto: cum auris ſit pars frigida & proxima cerebro, vt non ſolùm vis, ſed etiam ſubſtantia medicamenti poſſit ad illud peruenire. Si doloris vehementia nos cogat, Gal. auctore non modò licet, ſed etiam eſt neceſſarium ad ſtupefacientia deuenire, ſicuti faciendum eſt vbicunque æger vel colli vel renum, vel alterius partis vehementi dolore afficiatur. Quo loco Gal. vtendi opio rationem docet, ſcilicet vt illud vel lacti mulieris, vel candido oui, quæ etiam ſola ſine opio aurium inflammationibus proſunt, vel caſtoreo permiſceatur. Verùm hæc Gal. monet multo tempore ante vſum eſſe permiſcenda, quoniam, vt puto, hac ratione facta mutua actione & reactione, fit quædam veluti fermentatio, in qua vis vtriuſque remittitur, adeo vt non amplius caſtoreum calefaciat, neque opiũ refrigeret, ſed ex iis tertia forma reſultet, ſicuti contingit in theriaca, quæ recens tempore & calefacit & ſtupefacit, facta autem fermentatione, tantum calefaciendi vi prædita eſt. Sed quoniam poteſt euenire, vt in præſentia remedio indigeamus, neque licet expectare tempus huius mixtionis, philonium ſimul cum ſapa dulci, vel lacte mulieris poterit eius vicem ſupplere.

Modus vtendi opio.

Linimentũ ſtupefaciẽs.

℞ *Philonij Romani ʒ. ß.*
Sapæ dulcis vel
lactis mulieris. q. ſ. M. fiat linimentum.

Verumtamen de huiuſmodi medicamentis ſtupefacientibus non eſt negligendum præceptum Pauli & Alexand. qui docent non ſæpius ac frequenter, ſed ſemel duntaxat atque iterum illa opportunè adminiſtrari, cum hinc non leue periculum videatur imminere cerebro, quod auditorio meatui proximum eſt,

Præceptum Pauli.

Hoc tempore omnium reuulſionum genera conueniunt, cucurbitulæ ſcarificatæ & non ſcarificatæ, frictiones, ligaturę, clyſteria acria in quibus oportet perpetuò rationem habere febris, adeo vt ſi ea vehementiſſima fuerit, à clyſteribus acrioribus abſtinendum: idem ſtatuendum eſt de omnibus aliis præſidiis, quæ poſſunt adhuc magis calefacere, & febrem augere. Poſt hæc omnium poſtrema reſtat indicatio, diſſoluendi reliquias materiæ contentæ in inflãmationę, pro quo antiqui habent pretioſa illa vnguenta, ſpicatum, foliatũ, &c. quorum deſcriptionem habetis apud Aëtium: nos hoc tempore habemus nonnulla ferè ſimilia, qualia ſunt oleum de caryophyllis, balſamin. de ſpica, quibus cinnamomũ & alia aromata poſſunt imponi: demũ ſunt folia & baccæ lauri, calamenthum, ſaluia, betonica, &c. ex quibus fomenta, & emplaſtra, & aliæ medicamentorum formæ poſſunt parari.

Reuulſoria. Reſolutoria.

Caput XXIX.

De Surditate.

Poſt dolores aurium, de ſurditate eſt agendũ, quod item facit Gal. 3. *de med. ſecundùm locos, 3. ad finem*, qui ante omnia ſcribit, eos homines qui grauiter & difficulter audiunt, quos propterea ſubſurdos vocat, vt pote qui exiguas voces penitus non audiunt, magnas autem vix percipiant, verſari in maximo diſcrimine, ne ſymptoma paulatim augeſcens, in perfectam ſurditatem deueniat, cuius nullam tradit curationem, quaſi innuet eam prorſus eſſe inſanabilem. Quo loco eſt memoria repetendum, quod ſæpe diximus, actionem quoque auditus, ſicut cæteris omnibus actionibus contingit, lædi tripliciter: ſiquidem aures audiunt vel deprauatè, ſicuti cum ſibilum vel aliũ ſtrepitum temere ſentiunt: vel imminutè, cum vt inquit Gal. ægri paruas voces non audiunt, magnas vix percipiunt: vel abolitè, quoniam nihil prorſus ſentiunt: ex quibus mihi ſtatutum eſt de ſolo imminuto ac debili auditu verba facere, cum ferè vna atque eadem ratione imbecillum deprauatumque auditum liceat curare: abſoluta autem ſurditas nullam curationem accipit.

Auditus læditur tripliciter.

Quid ſit huiuſmodi affectus, eſt manifeſtum, videlicet ſymptoma & actio læſa ſenſus auditus, in quo homines non niſi difficulter & grauiter audiunt.

Quid ſit.

Differentiæ ſunt plurimæ, ſed ſunt principales quæ ſumuntur à cauſis: pro quo ſciendum eſt ex Gal. 1. *de ſympt. cauſis.* 2. omnes omnium ſenſuum actiones triplici ratione poſſe lædi: prima cum primùm ſenſus inſtrumentum laborat: altera cũ ſentiendi facultas; tertia cum aliquid eorum quæ primo ſenſus inſtrumento miniſtrant malè afficitur, quam doctrinam Gal. exemplo oculi demonſtrat luculentiſſimè. Hanc methodũ inueniendi cauſas læſionis omnium ſenſitiuarũ actionũ vt iuniores probè intelligant, rurſus ſciendum eſt ex Gal. *de diff. morborum 6. 2. meth. 6.* in vnoquoque inſtrumẽto vnam tantummodo eſſe principalem partẽ, atque eam quidẽ ſimilarẽ, per quã ſingulę actiones

perficiun

perficiuntur, qualis in oculo eſt humor cryſtallinus; reliquas autem partes vſum afferre, quales in eodem oculo ſunt tunica, humores, muſculi, &c. Deinde idẽ Gal. *in lib. de conſtitutione artis med.* 6. docet actiones primò & per ſe eſſe partium ſimilarium, ſecundariò & per accidens partium inſtrumentalium. Itaque ſi quis hanc methodum adhibeat, is facilè poterit cauſas inuenire, propter quas auditus debilis & imminutus reddatur. Namque vt ſcribit Gal. 1. *de ſymp. cauſis*, 2. huiuſmodi ſymptomata pariter poſſunt contingere propter læſionem vel principalis partis totius inſtrumenti, quæ apud Galen. non eſt alia, quàm internus finis meatus auditorij, vbi dilatatum neruum attingit: etſi non ignoro Ariſt. 2. *de anima* aliter ſentire: vel
Surditas quot modis fiat. propter læſionem alterius partis ex iis quæ aliquẽ vſum audiendo præſtant: vel demum propter læſionem cerebri, ea parte vnde neruus auditorius originem habet.

1\. At primùm ſurditas poteſt contingere propter vitium principalis inſtrumenti, quod quolibet genere morbi poteſt laborare: primùm intemperie, quæ potiſſimùm frigida eſſe conſueuit ac ſemper; etſi non eſt negandum cæteras quoque intemperies poſſe actionem labefactare; deinde ſolutione continui, vulnere, vlcere, aut ſimili ratione: poſtremò per obſtructionem, quæ fieri poteſt vel propter tumorem aliquem præter naturam, vtpote abſceſſum, phlegmonem, ſcirrhum & œdema: vel propter calloſum quoddam & carnoſum tuberculum huic parti adnatum: vel demum propter copiam ſordium quæ in auribus gigni ſolent. Se-
2\. cundo loco ſurditas poteſt prouenire propter vitium facultatis, quæ cum in cerebro conſiſtat, neceſſariò malam illius affectionem indicat: hæc autem potiſſimùm eſt intemperies ac maiori ex parte frigida, vt de meatu auditorio diximus. Sed præterea id quoque poteſt contingere ratione ſpirituum, qui vel deficiant, vel praua qualitate ſint affecti, ſicuti in ſuperfluis euacuationibus, in ſumma virium imbecillitate & morituris contingit, ſecundum Hip. & Galen. qui ſcribunt. 4. *aph.* 49. 1. *prog.* 32. in morbis acutis auditum perdirum le-
3\. thale eſſe. Tertiò ſurditas poteſt fieri propter læſionem alterius partis quæ principali inſtrumento ſeruiat, quæ ſunt interna cauitas auris, foramen illud anfractuoſum, & aliæ, de quibus Gal. 8. *de vſu partium*: quæ partes pariter lædi poſſunt vel intemperie, vel obſtructione ex tumoribus præter naturam, qui meatum auditorium obſtruunt: itaque hæ ſunt differentiæ ex cauſis.

Different. II. III. Verùm neque aliæ deſunt differentiæ ex tempore: alia recens, alia antiqua eſt ſurditas: ex modo generationis, alia febribus & cæteris morbis, ac potiſſimùm malignis ſuccedit, cum ſæpenumero conualeſcentes ſurdaſtri remaneant: aliæ ſine præcedentibus morbis, vel confertim, vel paulatim generantur; ex modo affectus alia fit primùm la-
IV. borante capite & auribus, alia per conſenſum, exempli gràtia, ventriculi, vel alterius partis.

Signa. Indicia ſurditatis ſunt manifeſtiſſima, neque eſt difficile ſigna inuenire, quæ vnam vel alteram illius cauſam poſſunt indicare, de quibus Gal. 4. *de locis aff.* 2. etenim quæcunque ſymptomata fiũt in cauitatibus aurium quæ apparent, rationali inueſtigatione non indigent; ſi verò illæſo apparente aurium meatu, audiendi facultas læditur, ſimili ratione poteſt intelligi: namque vbi præter auditum nulla in cęteris ſenſibus lęſio apparet, tunc licet coniicere proprium neruum eſſe affectum: vbi autem reliquę faciei particulæ ſimul cum ipſa læduntur, tunc exiſtimandum eſt in cerebro eſſe affectum præter naturam, ipſo vel vt ſimilari, vel vt inſtrumentali parte laborante.

Ad curam venio, & quoniam nimis foret longum ac inutile, de omni ſurditate & ſingulis cauſis pertractare, mihi libet, exemplo & imitatione *Curatio.* Gal. vnius tantùm ſurditatis curam tradere, quæ ex frigidis, craſſis & viſcidis humoribus meatum auditorium obſtruentibus habet originem: quæ ſurditas ex dicta cauſa frequentiſſimè ſolet contingere; ſiquidem cæteræ differentiæ vel ſunt leuiores, ac facilè curantur, vel ad hunc locum nõ pertinent. Hanc totam curam Gal. paucis indica- *Methodus Galeni.* tionibus & remediis abſoluit, qui primò purgationem inſtituit per hieram ac pilulas ex colocynthide: deinde propriam capitis adhibet rationem, per apophlegmatiſmata; tunc ad exſiccandũ & roborandum caput accedit: ac poſtremò ad vſum localium medicamentorum deuenit, quæ craſſos & viſcidos humores attenuent & diſſoluant: quibus omnibus attenuatoriam victus rationem adiungit. Sed quærat aliquis cum hîc quo- *Repellentia an conueniant.* que ſit fluxio materiæ, vtrùm principio ſurditatis conueniant repellentia? Cui reſpondeatis, nullo modo repellentia conuenire; nam præterquam quòd hæc materia eſt craſſa & tenax, iam extra vaſa in cauitatem auris eſt tranſpoſita, ita vt nullo modo poſſit retrocedere. Itaque poſitæ indicationes à Gal. ſunt ſatis, quas duobus verbis abſoluemus.

Ergò primò lenienda eſt aluus per hieram ſim- *Lenientia.* plicem, pilulas aloëphanginas, mel. roſ. ſol. &c. Pręparetur materia cum ſyrupo de betonica. Cocta *Præparātia. Exemplum purgantium.* materia purganda eſt, & inter cætera hiera diacolocynthidos eſt præſtantiſſima: trochiſci halbandal ſunt optimi.

℞ *Hiera diacolocynthidos ʒ. v.* *Purgans potio.*
Mel. roſ. ſol. ℥. j. ß.
Decoctionis betonicæ.
Stœchados q. ſ. M.

Et quoniam materia altè adhæret parti, neque ita facilè cedit medicamentis, vnica purgatio non ſufficit interea ad omnia genera reuulſionum; poſt hæc demum ad caput purgantia eſt deueniendũ, vnde & maſticatoria, & errhina optima ſunt. Demum hoc tempore tutò licet ad localia deſcen- *Localia.* dere, de quibus Gal. & veteres ac recentiores latiſſimè, ex quibus ſequentia mihi videntur faciliora ac efficaciora: caſtoreum vel helleborum aceto diſſolutum & miſtum oleo amygdalarum amararum: pulpa colocynthidos cum caricis & malo cocto permiſta, oleum petrolei nardinum, baccarum lauri, vel ſeparatim, vel permixta adhibita conferunt. Suffumigia ſint ex decocto helle- *Suffumigia.* bori, origani, calamenthi, ſtœchados. Poſtremo loco ad corroborantia caput eſt deueniendum *Corroborantia caput.* per medicamenta externa, pulueres, ſacculos, lotiones, ſtillicidia, ex abſynthio, ſaluia, ſtœchade, agarico, aquis calidioribus thermarum; nec non per interna medicamenta, vt ſunt diacyminum, diacalamentum, conſerua betonicæ, dianthos, ac poſtremò quæ cæteris omnibus ſunt efficaciora, theriaca, mithridatium.

Capvt XXX.

De Parotide.

INter affectus aurium enumerantur *parotides*, quæ ſecundum Gal. 3. *de med. ſecum. locos cap. proprio* ſub genere inflammationum continentur, ac fiunt glandulis circa aures affectis, id quod nomen demonſtrat. Differentiæ parotidũ, vt inquit *Differētia I.* Alexander, ſunt plurimæ, ac primùm quędã fiunt ratione criſis, poſt apparentẽ humorũ coctionem, quæ vt Gal. ait, citra capitis affectionem oriuntur,

Signa. natura ad eam partem ſuperfluos humores depo- nente, tantumque abeſt vt hæ parotides ſint malæ, vt potius ſint curatu faciles, ægroſque multis periculis liberent: quædam verò ex cruda materia contingunt, quæ naturæ magnum negotium faciunt, cum ſint admodum rebelles & mali humoris, adeo vt medicis multa præſtantibus, neque ad ſuppurationem neque ad coctionẽ perueniãt, frequenterque ęgros in maxima pericula deducãt.

II. Secundò ſunt differentiæ à materia, nãque aliǫ ex copioſo humore calido & bilioſo, aliæ ex craſſiore & frigidiore generãtur; & Auic. *cap.* 23. ſcribit, hæc apoſtemata omnino fieri à materia ſanguinea aut cholerica, & quandoque melancholica aut phlematica, & quandoque ex materia ex iis mixta. *III.* Tertiò ſunt differẽtiæ à modo generationis: etenim, vt ſcribit Cornel. Celſus *lib.* 6. *cap.* 16. parotides ſolent oriri modò in ſecunda valetudine ibi inflammatione oborta, modò poſt longas febres; addo ego ex Gal. 4. *aph.* 71. per febres malignas ac peſtilentes ad aures impetu morbi conuerſo.

IV. Quartò ſunt differentiæ à coniunctis; parotides aliæ ſunt cum dolore, aliæ ſine dolore: aliæ ſunt cum febre, aliæ ſine febre: aliæ cum vigiliis, delirio, & aliis ſæuis ſymptomatibus, aliæ ſine huiuſmodi ſymptomatibus: quod item de ætate, ſexu &c. ſtatuendum eſt. Poſtremò ſunt differentiæ ex tempore: principio, augmento, ſtatu, declinatione.

V. Parotides ex tumore poſt aures, ex colore mutato, frequenter ex dolore, cuique patent. De ſignis futuræ parotidis, ſi quis ea quoque cupit intelligere, tractat Gal. 3. in 1. *prorrhet.* 65. Neque verò ſigna differentiarum habent difficilẽ cognitionem; ſic criticæ ex præcedente coctione, ex facili ægri tolerantia: ſymptomaticæ ex contrariis dignoſcuntur. De ſignis quæ ſingulorum humorũ redundantiam demonſtrant, ſępius diximus, ac de iis hoc loco Alex. & Auic. agunt diligentiſſimè. Signa pariter cæterarum differentiarum vel ægris referentibus, vel aliter facilè ſunt manifeſta: itaque ad curationem veniamus.

Curatio. Præceptum Galeni. In cura parotidum ante omnia eſt maximè aduertendum præceptum Gal. videlicet nullum locum habere primam indicationem, quâ in cæteris inflammationibus Medici vti cõſueuerunt, in quibus vt plurimum repellentibus vtuntur, atque id maximè cum nec malignum ſit, nec multum quod influit, nec corpus pluribus humoribus ſit refertum: in parotide enim tantum abeſt vt repellentibus ſit vtendum, vt magis medicamẽta attrahentia ſint adhibẽda, & ſi occaſio ferat, ad fomẽta calidiora & ad cucurbitulam liceat deuenire; quod præceptũ nõ ſolũ in parotidibus, ſed etiã in cũctis inflãmationibus adenarũ, quæ vulgo emũ- *Emunctoria.* ctoria appellantur, memoria eſt tenendũ, cum hæ partes ſint tales à natura inſtitutæ, vt facile poſſint excrementa principũ partiũ recipere & purgare. Sunt autem tres, vt tres ſunt principes partes noſtri corporis, aures ad quas cerebrũ, axillæ ad quas cor, inguina ad quę iecur, ſolẽt quidquid illis moleſtum eſt, deponere & tranſmittere. Cauſa autẽ propter quam non licet in emunctoriis vti repellentibus medicamẽtis, manifeſta eſt, & colligitur ex Hip. & Gal. 6. *epid.* 4. *in principio*, qui ſcribunt, inflammationes in iis partibus excitatas, ſi ſponte retroceſſerint & euaneſcant, recidiuas, & multa pericula ſecum afferre, quòd tũc praui humores à partibus extremis & ignobilibus ad interna viſcera & membra præcipua deferantur: vnde Medici quoque hoc naturæ exemplo inſtituti, debent ab omnibus præſidiis abſtinere, quæcunque poſſunt huiuſmodi humores ad intimas partes repellere, atque iis vti, quæ magis valent eoſdẽ ab internis ad externas partes euocare: itaque in curatione parotidũ perpetuò eſt cauendum a repellentibus. Verùm circa hoc Gal. pręceptũ, illud quoque eſt *Quando à repellentibus abſtinendum.* notatione dignum, quòd ille ſcribit in cęteris partibus inflãmatis, medicos præſidia repellentia adminiſtrare, ſed nõ ſimpliciter ac perpetuò, & tres caſus videtur ponere, in quibus non ita licet ad illorũ vſum deuenire: primùm ſi materia fluens fuerit maligna: ſecundò ſi materia fuerit multa; tertiò, ſi totũ corpus ęqualiter humoribus redundet: quorum ſingulorum ratio eſt manifeſta: nam neque conuenit malignũ ad partes nobiliores deponere & repellere; neque multum facilè poteſt repelli, medicamentis humorum multitudine impeditis; nec demũ in corpore omni ex parte pleno vacat locus ad quem medicamẽta poſſent humores propellere, de quibus pręceptis longè maximi momenti multa forent dicenda, cũ vulgares medici hac in parte multos committant errores, ſed non licet omnia explicare; & ſatis mihi ſit locum vobis indicaſſe: redeo ad parotides. Primum Gal. præceptũ in cura parotidũ continet duas partes: primam, nunquã repellentibus vtendum eſſe, de qua ſatis: ſecundam, eſſe adminiſtranda medicamenta attrahentia, & fomenta calidiora, & ſi hęc nihil proficiant, ad cucurbitulam deueniendũ, vt noxius humor ex profundo corpore ad cutẽ trahatur, de qua dicendum eſt, vt probè intelligatis quod pauci hoc tẽpore intelligunt. Quomodo & quando in parotide liceat trahẽtibus vti medicamentis, Gal. ita ſtatuit: ſi humores vehementi impetu fluant, à nobis nihil planè agendum, ſed naturæ omnia permittenda eſſe, quãdoquidem ſiue cucurbitulam, ſiue aliud trahens pharmacum velimus adhibere, vehemens dolor hominẽ apprehendit, vnde & vigilię fiunt, & febres ſuccedunt, & vires exoluuntur: itaque minimè licet hoc tempore humorum fluxionem iuuare, ſed tantũmodo vni mitigationi doloris eſt attendẽdum, per cataplaſmum maximè lenientiũ vſum, qualia ſunt quę *Cataplaſma ſedans dolorem.* ex farina frumenti, aut hordei, aut ſeminis lini, cũ aqua mulſa aut decocto fænugræci, aut althęæ, aut chamęmeli præparantur, & quęcunque pręter mitigationẽ doloris valent quoq, influẽtes humores coquere & ſuppurare. Quod ſi etiã ſanguis redundare videatur, per ſectionẽ venę conuenit illũ vacuare, ſi vires conſentiant. Ex quibus poſtremis verbis licet illos arguere, qui in huiuſmodi naturæ expulſionibus ad cutem nunquam audent venam ſecare, timentes ne materia ad partes internas retrocedat. Atq; hęc de vẽtriculi humorũ fluxione.

Sed quærat aliquis, ſi humores ad aures non vehementer & impetuosè, ſed vel moderatè, vel parcè fluant, quod prætermiſit Gal. quidnam agẽdum? Ego puto & moderatam & parcam humorum expulſionem factam à natura ad loca commoda, ex Gal. & Hip. 1. *aph.* 21. poſſe à Medico iuuari medicamentis vel leuioribus vel vehemẽtioribus, & tandem cucurbitula, prout magis opportunum videbitur, dummodo id ſemper proſpiciamus ne inflammatio & dolor augeantur, quibus deinde, vt inquit Gal. vigiliæ & maiora pericula ſuccedant. Interea diligenter eſt animaduertendũ quid moliatur natura, & vtrùm parotides ad ſuppurationem, vel magis ad ſolutionem tendant, ſiquidem alterutrum ſequitur neceſſariò: debet autem medicus naturæ hac vel illa ratione opem ferre. Itaque ad diſſolutionem tendunt chamæ- *Diſſolutiua.* melum, fœnugræcum, caſtoreum, &c. Sin verò natura magis attendat ſuppurationi, quod præcipuè ad tactum licet diſcernere, medicus ad ſuppurantia debet accedere, ad quam facit empla- *Suppurãtia.* ſtrum ex farina frumenti, axungia porcina, re- centi

Digitized by Google

centi oleo, decocto caricarum, &c. Facta ſuppnratione Medici ſtatim vel cnm ferro, vel aliter abſceſſum apeciunt: antiqui aniem prius cbnabantnr ipſam ſaniem diſſoluere, & fomentis & emplaſtris, quæ diſcutiendi vim habent, de quibus Gal. 2. *de meth. ſecundum locos.* Er ſi quis obiiciat hæc importunè fieri, nam facto abſceſſu fruſtra illius diſſolutionem quærimus; Reſpondeatis iſtud in magnis abſceſſibus verum eſſe, in paruis ſecus ſe habere. Quod ſi demum parotides indurentur, ad eorum emollitiouem & diſſolutionem deueniendum eſt.

CAPVT XXXI.

De Hemorrhagia Narium.

GAlenus *lib. 3. de med. ſecundum locos*, poſt aures tractat de affectibus narium non tamen de omnibus ſed tantummodo de tribns, nempe ozænis, polypo, & ſanguinis fluxione. Quod ſi quis quærai, cum certum ſit banc partem laborare omni genere morborum, quamobrem Galen. in prædicto libro non omnia fuerit perſecutus; buic reſpondeatis, non fuiſſe illi propoſitum docendi in hiſce libris rationem curādi omnes morbos de quibus agit, ſed tantummodo ratiooem componendi medicamenta ad ſingulas partes accommodata. Si quis rurſum obiiciat, illum ſaliem debuiſſe tractare de læſo odoratu; buic reſpondeatis, ea ſymptomata non pertiuere ad nares, ſed ad partes naribus ſuperiores, videlicet aoteriores vētriculos cerebri, qui à Gal. 8. *de vſu partium 6. & alibi*, pręcipuum inſtrumentum odoratus ſunt cōſtitnti. Itaque nobis quoque Galeni imitationn de iis tribus capitibus agendum fuerar: ſed cum duo prima, ozænæ quæ non aliud ſunt quàm profunda & putrida narium vlcera, ex quibus planè fætibus odor exhalat, & polypus, qui non eſt aliud quàm tumor præter naturam in naribus genitus; cum, inquam, ij duo affectus rarò eueniant, ac potiùs ad chirurgiam pertineant, illis prætermiſſis ſtatui tantummodo de fluxu ſanguinis verba facere.

Qualis ſit affectus. Ex tribus generibus ſymptomatum, vnum eſt quod excrementorum & retentorum immoderatioue couringit, quod rurſum in tres præcipuas differentias diuiditur: quæcunque enim immoderatè exceruuntur aut retinentur, vel tota ſubſtautia, vel qualitate, vel quantitate à naturali habitu recedūt: itaque fluxio ſanguinis è naribus eſt ſymptoma exiens immutatum, & quidem toto excretorum ſubſtaotiæ genere præter naturam: ſiquidem id excernitnr quod corpori eſt maximè familiare, & uaturæ multos poteſt vſus afferre.

Nomen. De uomiue id eſt ootandum apud Hip. cum ſimpliciter hæmorrbagia ſeu fluxio ſanguinis dicitur non addito nomioe partis qoæ ſanguinem fundit, exempli gratia, ore, ventriculo, inteſtinis, hæmorrboidibus, vnum ſanguinis profluuium ſignificari, quod ex naribus emanat, ſicut uotat Gal. 1. *epid. ſect. 6. 6. epid. 3. 25. 3. pror. com. 46.* ſed ad rem aggrediamur.

Tres modi fluxus ſanguinis. Apertio venarum. Sanguis ex vena aut arteria triplici ratione fluere poteſt, aut aperto illarum ore, aut runica diuiſa, aut ſanguine quodammodo tranſcolato, & ſudoris modo tranſmiſſo. Aperiuntut hæc vaſa tripliciter, primùm, propter imbecillitatem partis, quæ à mediocri copia grauatur; ſecundò propter multitudinem ſanguinis, quotieſcunqna ad ora vaſorum impetu fertur; tertiò propter aliquam acrem qualitatem, quam illæ vel ab alimentis, vel à medicamentis, quaudoque ſolent contrahere. Tunicæ vaſorum diuiduntnr quatnor modis, autvulnere, aut contnſione, ant ruptione, aut eroſione, de qubius videatis Gal. 2. *de fracturis 9.* quæ vulnerant, ea ſunt acuta atque ad incidendum accommodata: quæ contundunt, ea grauia duraqne ſunt; quæ rumpunt, omnia tenſionis interuentu id faciunt, hoc idem præſtat ſuccorum redundantia, caſus ab alto, & alia &c. erodunt ſucci acres, cauſtica medicamenta &c. *Diuiſio vaſorum.* Demum ſanguinis tranſcolatio ex tunica rarefacta, ſanguine reddiro tenuiore originem habet. Hæc doctrina eſt Gal. 5. *meth. 2. 4. de locis aff. 5. 7. apho. 17.* *Tranſcolatio ſanguinis.* Sed tamen ſciendum eſt, tertiam rationem fluxionis ſanguinis, tunica rarefacta, à Gal ex numero hæmorrhagiæ, quodainmodo deletam fuiſſe 3. *de ſymp. cauſis 6.* ſiquidem ſanguis hoc modo exiens reuera in alteram ſuperiorem rationem, ſcilicet apertionem exiguorum vaſorum, videtur poſſe referri, vel certè inter cruentas excretiones non debet enumerari: etenim tunc ſanguis exit minimè verus & legitimus, ſed qui ſeri cuiuſdam ſpeciem repræſentat, quale potiſſimùm in iecoris & renum imbecillitate apparet: ad quem modum philoſophus ſcribit 3. *de hiſtor. animalium 19. 3. de partibus animalium. 5.* nonnullis ſanguinem tam fieri ſeroſum, vt cruentum quendam ſudorem ſudent. Itaque ſanguinis profluuium ex naribus propter aliquam ex tribus cauſis procedat, eſt neceſſe, videlicet vel aperto ore, vel diuiſis, vel rarefactis tunicis eorum vaſorum, iu quibus continetur: quoniam verò vel difficile, vel nulla ratione fieri poteſt, vt venæ narium rareſiant, vel diuidantur adeo, vt ſanguis immoderatè profluat, id reliquum eſt, vt huiuſmodi ſymptoma aut perpetuò, aut frequentiſſimè ex apertione venarum originem habeat.

De ſignis autem que vel imbecillitatem partis, vel copism, vel malam qualitatem ſanguinis poſſunt indicare, ſæpius dixi, eaqoe ex babitu corporis, colore, ac potiſſimùm faciei, & ſimilibus, poſſuot facilè intelligi. Itaque ad curandi indicationes venio, de quibus Gal. diffusè. *5. meth. à cap. 2. vſque ad 7.* *Curatio.*

Cuicunque ex corpore fluit ſanguis, cohibetur ne amplius fluat, vel quoniam non fertur ad locum apertum, vel quia diuiſio vaſorum occluditur, vel propter vtromque ſimul, quæ retinendi ſanguinis tutiſſima ratio eſt. Probibetur ſanguis ue confluat ad partem apertam, inducto animi deliquio, reuulſione facta ad contraria, deriuatione ad partes proximas, refrigerando corpus vniuerſum, ac maximè partem affectam: clauditur diuiſio, ſi quod diuiſum eſt coniungatur vel obſtruatur: contrahitur pars diuiſa refrigeratione, vinculo vel aliis præſidiiſque diuiſum corpus ſolēt coniungere: obſtruitur pars vel intra vel extra: intra quidem, vt ſangnine concreto qui Græcè & vulgo thrombus dicitor; extra autē tum hoc ipſo ſangnine, tum linimentis, ſpongiis, atque iis demum medicamentis, quæ proprio lentore & craſſitie meatus obſtruunt & claudunt, ſi ad ea corpora quæ circumiacent, propiùs admoueatur.

Cæterum quæ de profundo corpore ſanguinis profluuia fiunt, quale eſt de quo agimus, quæ nec viuculo, ueque alia ſimili ratione poſſunt ſanari, per reuulſionem ac deriuatiooem, nec non alimenta quæ emplaſticam vim habent & refrigerant, ſanari debent. Hæc generalis eſt doctrina, ac methodus curandi quamlibet ſanguinis fluxionem, quam mihi libuit paulo longiùs explicare, quod ea non ſolùm ad hunc locum, ſed ad alios quoque poſſunt accommodari.

Sanguis ex naribus poteſt retineri, ſi ad ſupra

ſcriptam methodum reſpiciamus : etenim in hoc ſymptomate duo ſunt, locus apertus, venæ narium, & locus ex quo ſanguis profluit, quæ vt plurimùm ſunt venæ circa cerebrum & membranas : tametſi non eſt negandum, hanc fluxionem per conſenſum aliarum partium & totius corporis poſſe excitari. Itaque duæ ſunt præcipuæ indicationes; altera, vt ſanguis non feratur ad locum affectum ; altera vt locus apertus claudatur. Ad primam pertinent præſidia primùm quæ reuellant. 2. quæ deriuent. 3. quæ animi deliquium inducant ; ac poſtremò quæ refrigerent & adſtringant. Ad ſecundam ſunt accommodata remedia quæ obſtruendi & adſtringendi vim habeant, quæ non ſolùm ad locum laborantem, ſed ad partes etiam illi proximas debent imponi.

Indicationes.

Reuellentia.

Primùm omnia reuulſionum genera conueniunt: lotiones extremarum partium ex aqua calidiori non ita videntur conuenire, cum periculum immineat, ne elatis ex aqua vaporibus calidis, tum cæteræ partes, tum maximè caput calefiat, & ſanguis copioſiùs confluat. Conueniunt etiam clyſteria, ſed leuiora, & quæ ſimul poſſint humorem calidum & acrimoniam remittere, qualia forent ex decocto maluarum, lactucarum, hordei, ex caſſia, oleo violaceo, &c. Imò verò cum ſucci calidiores ſint tanquam vehiculum ſanguinis, ſi æger propter nimiam copiam bilis & illius acrimoniam hoc ſymptomate laboret, neque mea ſententia foret importunus vſus leuioris medicamenti, quale eſt caſſia cum thamarindis, quod poſſet humorem noxium partim purgare, partim altare, & illius vitium remittere. Præterea ſunt concurbitolæ, quæ hac in re præclaram operam præſtant, vt Auicen. & omnes fatentur, & variis partibus corporis poſſunt adminiſtrari. Namque primùm affiguntur hypochondriis, de quibus ita Gal. ſcribit *de ſang. miſſ.* 15. *5. metho.* 3. *Cum è naribus erumpit, eum retinent magna concurbitula in hypochondriis affixa.* Auicen. autem probat cucurbitulas non ſolùm appoſitas hypochondriis, ſed etiam mammæ reſpondenti nari profluenti : neque fortè forent importunæ ſi affigerentur ad crura, vel ſcarificatæ, vel non ſcarificatæ, quæ reuellendi ratio eſt deorſum. Amplius vt placet Auicennæ *cap. proprio*, & Paulo *lib.* 3. *cap.* 24. licet illas apponere partibus poſterioribus. cum leui ſcarificatione, vt principio ceruicis, & ſpatulis; quem modum reuellendi conſtat ad partes anteriores & poſteriores pertinere : quam reuulſionis rationem neque Gal. prætermiſit. *5. method. med.*

Clyſteria leuiora.

Cucurbitula.

Venæ ſectio.

Inter cætera medicamenta reuellentia in fluxu ſanguinis narium, conſenſu omnium, ſectio venæ principem locum obtinet ; ac proptetea ſi profluuium vehemens fuerit, primo tempore ad hoc præſidium eſt veniendum, de quo Gal. hæc habet *5. meth.* 3. *Si reſolutus æger adhuc non ſit, ſecta vena ex cubito quæ reſpondet nari*, &c. Et alio loco *com.* 3. *in* 1. *pro. com.* 53. *Nos ſæpius experti ſumus ſectionem venæ immoderatum ſanguinis fluxum perſpicuè ſiſtere*, &c. Ex quibus locis licet vobis totam huius præſidij vim & adminiſtrationem intelligere.

Deriuantia.

Secundo loco poſt reuulſionem ſanguis quoque ad partes proximas eſt deriuandus, ac primùm occurrit ſectio venarum ſub lingua ; deinde miſſio ſanguinis ex auribus, vel illis ſcarificatis, vel appoſitis hirudinibus. Tertiò cucurbitula pariter ſcarificata, quæ vt placet nonnullis, in capite ſupra cranium eſt apponenda ; ſed meâ ſententiâ longè foret opportunius ad partem poſteriorem, nimirum principio ſpinæ eam applicare, vt Auicen. & Paulus docent.

Animi deliquium inducentia.

Tertia fuerat propoſita ratio, ne ſanguis apertas nares peteret, inducere animi deliquium: etenim cùm illud non aliter eueniat, quàm patiente corde, vel primariò, vel aliis partibus conſentientibus, hinc fit, vt ſanguis confertim ad partes internas recurrat, ex quo ægri pallidi fiunt, & exteriùs refrigerantur : vnde ſumma cum ratione ſanguis ad alias partes conuerſus non ampliùs locum affectum & apertum petere poteſt. Sed quonam modo animi deliquium inducitur? Minimè immoderata euacuatione, vt placet Auicennæ, ſed potius inducto vehementi dolore, ex magna aliqua animi perturbatione, ex timore &c.

Frigida inhibent fluxũ ſanguinis.

Poſtremò autem prohibetur ſanguis ne feratur ad venas narium, medicamentis quæ partim ſanguinem fluentem, partim locum affectum, partim locos proximos, refrigerent ; ita enim ſanguis firmatur, & quodammodo redditur immobilis, vt neque ille fluat, neque nares eum recipiant : vnde eſt apho. Hipp. in 5. particula 23. *In iis frigida eſt vtendum, vnde fluit ſanguis, aut eſt fluxurus, non ad ipſa, ſed circa ipſa vnde influit*, &c. Huiuſmodi medicamenta ſunt quamplurima partim interna, partim externa : interna, decoctum endiuiæ, portulacæ, plantaginis, hepaticæ, nenupharis, ſyrupi de endiuia, roſaceus de agreſta, de portulaca, de ribis : conſerua roſarum, violarum, nenupharis : ac poſtremò ſi res vrgeat, ad medicamenta ſtupefacientia licet deuenire.

Externa autem medicamenta ſunt repellentia, id eſt, refrigerantia & adſtringentia, quæ ad varias partes imponuntur ; ac primùm eſt maximus vſus aquæ frigidiſſimæ, vel ſimplicis, vel permixtæ portiuncula aceti ad penetrationem : hæc in ore contineatur, perque nares attrahatur, atque eadem frons & tota facies irrigetur. Alij magis probant aquas deſtillatas frigidiores, portulacæ, plantaginis. Auicen. probat embrochas & perfuſiones capitis, nec non inſeſſiones corporis in aqua, non ſolùm frigida, ſed etiam niue refrigerata : ex quo communiter practicantes ſolent in vehementi fluxo ſanguinis, & crura, & brachia, potiſſimùm autem teſtes aqua frigida fouere, quod remedium puto per antiperiſtaſim iuuare.

Cautela.

Verùm hoc loco non eſt prætermittendum præceptum Galeni maxima dignum obſeruatione, qui ſcribit, ad huiuſmodi refrigerantia medicamenta non ſine iudicio eſſe veniendum, cum ſæpenumero importunè adhibita, ſoleant multa ac grauiſſima pericula afferre : de qua re ita Galenus, ſcribit 11. *metho* 6. *Eorum quibus ſanguis ex naribus profluit, aliqui ex capitis refrigeratione deteriùs habuerunt*, &c. ex quo loco certum eſt ad hæc frigida remedia non eſſe deueniendum, niſi primùm adminiſtratis omnibus generibus reuulſionum & deriuationum, de quibus ſæpe diximus.

Adſtringentia & obſtruentia.

Hactenus de prima indicatione, ne ſanguis ad locum affectum feratur : ad alteram indicationem, ſcilicet vt nares claudantur, ſunt accommodata ea medicamenta quæcunque ſuo lentore & craſſitie poſſunt illas obſtruere, vel aliter occludere, quæ ſunt plurima, ac ferè omnibus manifeſta : aloe, thus, maſtiche, roſa, acatia, hypociſthis, balauſtia, cortices granatorum, plantago, portulaca, conſolida, &c. ex quibus ſucci, aquæ, olea, & aliæ medicamentorum formæ poſſunt parari : & ſit exemplum.

Linimentum ſiſtens ſanguinem.

℞. *Olei roſati omphacini* ℥. ij.
Succi plantaginis,
Lactucæ ana ℥. ß.
Hypociſtidis,

Balau

Balauſtiarum ana ʒ. j.

Aceti parum M. f. linimentum, quod partim ad nares, partim ad cæteras partes proximas debet apponi. Item,

℞. *Succi polygoni,*
Semperuiui,
Portulacæ ana ℥. ß.
Boli armenæ,
Terræ lemniæ,
Lapidis hemaitis ana ʒ. j.
Cum albumine oui & pauco aceto M. f. linimentum vt ſuprà.

Ifchæmum certiſſimum. Sed inter cætera medicamenta apud Gal. admodum celebre eſt, quod conficitur ex myrrha, thure, aloe, albo oui, & teouiſſimis pilis leporis, quod ad retinendum ſanguinem creditur eſſe adeo efficax, vt nonnulli exiſtiment ſanguinem fluentem non modò ex venis, ſed etiam ex arteriis illius opera poſſe retineri; de quo medicamento, atque illius compoſitione & vſu videatis Gal. 5. *meth.* 3. Poſtremò ad retinendum ſanguinem ſunt multa quæ occulta quadam proprietate creduntur poſſe iuuare, neque ſolùm remedia externa vel interna, ſed etiam verba & incantamenta. Atque hactenus de fluxu ſanguinis.

CAPVT XXXII.

De dolore dentium.

GAlenus primis quatuor libris de *comp. med. ſect. locos*, ea omnia complectitur, quæ nos hactenus tractauimus de morbis capitis, in quinto autem lib. agit de morbis faciei & dentium. Dentes poſſunt omni morbo laborare: intemperie cum materia, & ſine materia, vnde inflammationes & dolores oriuntur: mala compoſitione, vnde redduntur minores, molliores ac deficiunt: ſoluta vnitate, dum corroduntur ac perforantur: ſed primum nos de dolore dentium tractabimus. Hiſtoriam dentium ſcribit Philoſophus 2. *de hiſtor. animalium*, 1. 2. 3. & 4. *de vſu partium* 8. 9. Plin. *lib.* 11. c. 37. Cornelius Celſus *lib.* 8. c. 1.

Vtrùm dētes doleant. Gal. primum dubium monet, vtrùm dentes ſentiant nec ne; qui inquit nonnullos aſſeruiſſe, dentes cum ſint oſſa, ſine dolore malè affici, quod illo argumento videtur poſſe confirmari, quoniam prominentiores vel longiores facti, aliquando per limulam atterūtur ſine dolore: quam dubitationem Galen. prætermiſſa ratione, proprio experimento & teſtimonio diſſoluit; cum enim ille aliquando dentibus doleret, qui aliàs audierat de hac re dubitare, diligētem ſuper ſeipſum animaduerſionem habuit, qui percepit manifeſtè dentem non modò dolentem, ſed etiam pulſantem, quemadmodum carnoſæ partes inflammatione laborantes, facere ſolent: verùm cum illi mirum, ac vix fieri poſſe videretur, vt in dente, qui duram & lapideam ſubſtantiam habet, inflammatio poſſet oriri, cum rurſus alio tēpore dentibus doleret, diligentiùs mentem adhibuit, ac manifeſtè percepit, dolorem inflammationis & pulſationem non ad dentes, ſed ad gingiuas pertinere: vnde concludit per hæc verba. *Quapropter vtriuſque doloris ſenſum expertus, alium in gingiua, alium in ſubſtantia dentis eſſe clarè ſcio, & id aſſerentibus teſtimonium prebeo, quòd ipſi aliquando dentes doleant.* De neruo autem qui ad radicem dentis ortus eſt an doleat nec ne, nemo dubitat, ipſeque Galen. pariter fatetur ſe aliquando in ſemetipſo huiuſmodi dolorem percepiſſe: itaque dentes non ſolùm ratione gingiuarum, aut neruorum, ſed etiā ratione propriæ ſubſtantiæ dolent.

Cauſæ. Cauſæ doloris dentium ſunt plurimæ, ſed tamen omnes ad proximam & immediatam cauſam vtriuſque doloris, ſolutionem continui, ſunt referendæ: præcipuè verò dolor dentium poteſt excitari à qualibet intemperie, tum ſimplici, tum compoſita, cum materia, & ſine materia. Sed quoniam ex ſola intemperie non valde inſignes dolores ſolent oriri, nos de eo tantùm dolore tractabimus, qui prouenit ex intemperie cum materia, quæ poteſt eſſe cuiuſcunque humoris, ſanguinis, pituitæ, bilis, melancholiæ, ac poſtremò flatus, de quibus omnibus ſæpiſſime diximus. Notandum verò, ſicuti diximus, dolorem vel neruum denti annexum, vel ſubſtantiam dentis, vel gingiuas occupare, quod maximè facit ad curationem: alia remedia vni parti, alia aliis conuenire: qui dolores cum admodum difficulter poſſint diſtingui, vt de ſe ipſo teſtatur Gal. hinc fortaſſe fit, vt medici in curatione doloris dentium parum proficiant. Sed curam aggrediamur.

Curatio. Omnis dolor, vt aliàs dixi, triplici ratione tollitur, vel per anodyna, vel per ſtupefacientia, vel per præſidia habentia rationem cauſæ. *Anodyna medicamenta.* Medicamenta anodyna ſunt moderatè calida, & ſine aliqua acredine, vt decoctum chamæmeli, fænugræci, paſſulatum, liquiritiæ, &c. quibus in quocunque dolore licet vti: ſin autem dolor fuerit acerbiſſimus, adeo vt æger prope ad deſperationem accedat, neque à ſtupefacientibus eſt abſtinendum, qualia ſunt ſuffumigia ex ſemine hyoſciami, mandragoræ, papaueris, &c. quorum multa exempla habentur apud Galen. & veteres, qui multò frequentius, quàm nos faciamus, hiſce medicamentis delectabantur. *Stupefacientia.* Sed vera & legitima curatio eſt, quæ reſpicit cauſam doloris: quamobrem ſi quis velit probè dentium dolores curare, is primùm debet illorum cauſas exactè diſcernere. *Præceptum. I.* Sed antequam ad particularia præſidia veniamus, duo communia præcepta ſunt animaduertenda quæ à Galen. ſunt tradita: alterum, ſi contingat vt caput aut corpus vniuerſum multis humoribus ſit refertum, adeo vt periculum ſit, ne maiori facta eorum fluxione, dolor augeatur, ante omnia ad prouidentiam totius & capitis deueniendum eſſe. *Præceptum alterum.* Alterum eſt præceptum, quòd ratione partis dolentis diuerſa quoque medicamenta ſint adminiſtranda: namque ex vna parte ſubſtantia dentis quæ eſt duriſſima, vehementiſſima & acerrima requirit medicamenta; ſiue repellere, ſiue digerere velimus, vt illa atque eorum vis ad internas dentium partes poſſit penetrare: ex altera autem parte gingiuæ longè magis remiſſa & moderata medicamenta poſtulant, cum ſint molliores & ſtatim medicamentis ſubiiciantur: quibus licet addere illud, non ſolùm pro ratione vnius vel alterius partis, ſed etiam pro ratione ægrotum, ætate, ſexu, tempetie, &c. medicamenta modò leuiora, modò vehementiora cōuenire, vt aliàs diximus in omnibus morbis eſſe faciēdū: ſed ſingula percurramus.

Ex humoribus calidis. Repellentia. Itaque ſi dolor proueniat ex humoribus calidis, ſanguine, aut flaua bile, illi primùm ſunt repellendi, pro quo Rhaſes vtitur lotione cum aceto & oleo roſaceo, aut ſolo roſaceo, quod bonum eſt, ſed admodum ingratum. Hujus loco licet decoquere roſas, plantaginem, portulacam in aceto, &c. Deinde repellentibus diſcutientia permiſcenda ſunt, origanum, polygonum, hyſſopum, &c. poſtremò prætermiſſis repellentibus ad ſola diſcutientia eſt veniendum.

Ex frigidis humoribus. Si dolor fuerit ex humoribus frigidis, tunc præſidia contraria oportet adhibere, qualia forent decoctum calamenthi, pulegij, hyſſopi, pyrethri, corticum capparum, &c. Rhaſes ordinat quoddam

medicamentum quod propter illius præſtantiam appellat theriacam, ex caſtoreo, pipere, gingibere, &c.

A flatibus. Si dolor fuerit ex flatibus, ſunt decocta ex ſeminibus aniſorum, fœniculi, cumini: nonnulli ex maſticatione pyrethri, gingiberis, & ſimilium, facilè ſanantur: in qualicunque autem dolore, ſi opus fuerit, reuulſiones omnes non ſunt prætermittendę.

Medicamenta occultè agentia. Poſtremò ſunt nonnulla quæ occulta quadam proprietate creduntur dolores dentium auferre: decoctio tanarum in aqua vel aceto, ſpolium ſerpentis vel decoctum, vt placet Galeno, vel combuſtum cum oleo ex melle, vt placet Archigeni. Sunt alia multa, hæc ſufficiant.

Dentes eroſi Dentes, quatenus potui obſeruare, maiori ex parte propter eroſionem & perforationem dolent: nam cæteri omnes dolores ſunt leuiores vt plurimùm, & ſine multa difficultate ſanantur: pro ſanandis itaque perforatis dentibus ac eroſis, multi multa præſidia adminiſtrant, lotiones, ſuffumigia, maſticatoria, &c. nonnulli cauſtica quoque medicamenta, oleum ſulphuris, oleum vitrioli, multi quoque ignitum ſtylum ſolent præbere: ſed ego in me ipſo & aliis longiori experientia didici, nullum tutius & efficacius eſſe remedium, quàm ſi dens perforatus euellatur: namque etſi medicamenta aliquid agunt, & aliquo tempore mitigant dolorem, tandem tamen reuertitur dolor.

CAPVT XXXIII.

De mobilitate dentium.

Dentes quoque aliter malè afficiuntur, & fiunt mobiles, quod vitium maſticationi maximè obeſt. Hæc mobilitas, vt Galenus docet, duplici ratione poteſt contingere: aut propter defectum alimenti, ſicuti in ſenibus fit; quæ eo ſolo remedio quoquomodo poteſt iuuari, ſi gingiuæ aliquo adſtringente medicamento denſeotur, vt poſſint tenaciùs dentes continere: in quem vſum familiariter vtimur acero ſcyllitico, in quo permiſcentur roſæ, alumen, maſtiche, &c.

Ad ſtabiliendos dentes.

℞. *Aluminis ſciſſilis* ℥. j.
Gallarum.
Balauſtiorum.
Hypociſtidos.
Roſarum.
Aceti ſcyllitici. q. ſuf. M. f. linimentum.

Ex hiſce poſſunt quoque parari decocta: idem præſtant aquæ thermarum aluminoſæ.

Altera autem ratione mouentur, quotieſcunque nerui, qui eorum radicibus inſeruntur, nimio humore imbuti relaxantur, qui maiori ex parte ex capite ſolet deſtillare, quod vitium medicamentis localibus ſiccantibus corrigendum eſt: priùs tamen, ſi occaſio ferat, habita ratione & capitis, & corporis totius.

CAPVT XXXIV.

De nigredine dentium.

Cauſa. Inter cæteras affectiones dētium, illi etiam denigrantur, quod ſymptoma non aliunde prouenit, quàm ex vitioſis humoribus & vaporibus qui ex pluribus partibus, ſed potiſſimùm ventriculo & capite ſolent ad ipſos deferri: quæ quidem nigrities partim quia turpitudinem affert, partim quod progreſſione temporis cariem, dolorem, & alia mala affert, nō debet prætermitti. Ergo

Curatio. prætermiſſa ratione curandi huius ſymptomatis, quæ circa illius cauſas conſiſtit, ſciendum eſt medicamenta quæ albos dentes conſeruant, & nigros dealbant, conſtare ex materia eorum, quæ ſiccandi & abſtergendi facultate ſunt prædita, & quæ vulgo *dentifricia* appellantur, qualia ſunt puluis parietariæ, menthæ, hyſſopi, origani, amygdalarum amararum, cornu cerui, raſuræ eboris, margaritarum, corralliorum, iridis marmoris, porcellanę, oſſis ſepiæ, & ſimilium, quibus perpetuò aromata, roſæ, ſandali, cinamonum, lignum aloes, & ſimilia ſunt permiſcenda. Inter plurima apud Gal. *5. de med. ſecundùm locos ad finem*, vnum eſt medicamentum, quo ille reſtatur dentes albos & odoratos reddi, & ab eroſione præſeruari.

Dentifricia.

℞. *Nitri.*
Teſta ſepia.
Myrrha ana ℥. j. *M. Terantur & fiat puluis.*

Apud Auicennam eſt ſequens.

℞. *Cornu cerui vſti.*
Ariſtolochia rotunda.
Maſtices. ana. ʒ. j. ß.
Olei roſacei. ʒ. ij. ß. *M. Terantur vt ſuprà.*

Apud Auicen. eſt aliud medicamentum.

℞. *Abrotani.*
Salis torrefacti.
Iridis. ana. ʒ. ij.
Cyperi. ʒ. ij. ß.
Spica. ʒ. ß.
Piperis. ʒ. iij. *M.* Hoc etiam habetur apud Paulum. Si quis velit habere magis efficax, quo ego vtor,

℞. *Menthe ſicca.*
Ariſtolochia rotunda.
Iridis.
Cornu cerui vſti.
Raſura eboris.
Corolliorum. ana. ℥. ij.
Salis communis vſti.
Aluminis ſciſſilis.
Porcellana.
Pumicis.
Teſta ſepia.
Nitri. ana. ʒ. j.
Piperis.
Pyrethri. ana. ʒ. iij.
Ligni aloes
Cinamoni.
Myrrha.
Caryophyllorum. ana. ʒ. ß.
Moſchi.
Ambra. ana. g. x v.
Miſce fiat puluis.

DE AFFECTIBVS ORIS.

CAPVT XXXV.

De inflammatione Oris.

Galenus poſt affectus dentium & gingiuarum, de quibus agit in *5. li. de compoſ. med.* ſexto libro incipit tractare de medicamentis accommodatis ad affectus, qui in ore contingunt, de quibus nos quoque iam dicemus. Principio libri generalem tradit curationem curandi inflammationes oris, vbi nos docet præcipuas indicationes, nec non medicamenta quæ ſingulis morbi temporibus conueniunt. in qua re à propria ſua methodo non diſcedit; etenim cum indicatio remediorum præcipuè accipiatur ex natura morbi, ante omnia nobis in mētem reuocat, quod aliàs demōſtrauerat, inflammationem ex calidi ſanguinis fluxione fieri: vnde ſtatim licet colligere, huiuſmodi fluxionem reprimēdam eſſe, præterquam, inquit Galen. ſi ad partem aliquam principalem

Repellentia quando fugienda.

recurſura

recurſura ſit, atque aliud quoddã grauius malum allatura. Sed cum non ſemel nos docuiſſet, laborante qualibet corporis parte, ad localia præſidia deueniendum non eſſe, ſine opportuna totius corporis purgatione, id præceptum repetit, nempe vtendum eſſe & ſectione venæ, & purgatione & clyſteribus, & inedia, vbi totum corpus apparuerit aut multitudine humorum, aut eorundem malitia refertum: ſi verò neque plenitudo, neque cacochymia adſit, ſtatim ad curationem per localia remedia poſſe perueniri.

Indicationes.

Ex iis Galenus primùm nos deducit in cognitionem cõmunis ſcopi, qui ab affectus indicatione inuentus eſt, nimirũ prohibendi incipientem inflammationem, quod repellentia præſtant medicamenta. Deinde alterum quoque addit ſcopum, à natura partis quæ curatur, cum certum ſit, ſuperficiẽ tunicæ oris eſſe multo rariorem ac molliorem, quàm ſit cutis quæ totũ corpus ambit. Præterea tertium quoque ſcopum addit, huius partis propriũ, atque hic eſt duplex: vnus, quòd ægri ſentiunt inſuauitatem medicamentorum: alter, quòd hæc pars duos habet ſubditos meatus, per quos aliquid medicamenti in ventriculum & pulmones poteſt defluere, vnde ex iis quoque duplex oritur indicatio; altera vt medicamenti inſuauitatem fugiamus quæ præterquam quòd vſus tempore moleſta eſt, cum per totam diem perſeueret, aliquando etiam accipiendis medicamentis ſolet maximum afferre incommodum: altera, vt medicamentis fortibus, & quæ venenoſam habent facultatẽ perpetuò abſtineamus, ne forte aliqua illius portio ad ſubiectas partes deſcẽdat, & aliquod periculũ afferat. Quod quidem præceptum Galeni non ſolum in inflãmationibus, ſed etiam in cæteris omnibus affectibus oris obſeruandũ eſt: ſiquidẽ minimè à natura morbi, ſed à natura partis inuentũ fuerit. Iis porrò hũc in modum conſtitutis, Galenus cuiuſdã particularis medicamenti mentionem facit, quod ex ſucco mororum componitur, & diamoron dicitur, in cuius multiplici compoſitione & vſu eſt prolixus.

Methodus curandi inflammationes.

Hoc loco non eſt prætermittẽda methodus, quæ non ſolùm ad inflammationes oris, de quibus agitur, ſed etiam ad cæteras omnes inflammationes eſt accommodata. Illa verò eſt cuius idem meminit Galen. 2. *de med. ſecundùm locos, ad principium*, nimirum pro vario tempore morbi varia quoque medicamenta conuenire, ſiquidem naſcentibus adhuc inflammationibus, ſola repellentia: tranſacto autem principio vſque ad finem, medicamenta ex miſtis repellendi & diſcutiendi facultatibus ſunt optima; quæ quidem miſtionis ratio talis eſſe debet, vt primo quidem tempore medicamenta adſtringentia, ad finem diſcutientia excellant, interpoſito autem tempore vtrorumque partes ſint æquales. Poſt diamoron Galenus agit de alio medicamento, cuius ſe inuentorem facit, ex ſucco nucum viridium, nec non de aliis ex ſucco mororum, rubi, malorum punicorum, & aliis quampluribus, quæ ab vnoquoque legi poſſunt. Ex iis quæ partim hoc loco, partim aliàs diximus, de ratione curandi inflammationes, neminem eſſe puto qui de curanda inflammatione oris plura ſcire cupiat.

CAPVT XXXVI.

De cruſtis Oris.

Quid ſint.

Nominis ratio.

IN 2. *cap.* Galen. tractat de cruſtis in ore, quæ nihil aliud ſunt quàm putrida quædam vlcera, quæ in calidis & humidis corporis partibus, quale eſt os, citò & facilè generantur. At ſi quis quærat, quomobrem hæc vlcera cruſtæ oris dicãtur, cum nullæ in hac parte cruſtæ appareant? huic ex adhibita curatione facilè cauſam nominis licebit intelligere; cùm enim medicamẽta ad curanda huiuſmodi vlcera accommodata, facilè à continua ſaliua eleuantur, adeo vt nullam vtilitatem poſſint afferre, idcirco docet Galenus fortia quædam medicamenta illis permiſcenda eſſe, quæ cruſtam vel eſcharam inducant, vnde nomen ſuſcepit.

Cauſtica.

Præcedente igitur, ſi opus fuerit, & totius corporis vacuatione, & reuulſionibus, & aliis id genus indicationibus, de quibus ſæpe diximus, ad fortia & cauſtica medicamenta licet venire, qualia ſunt, attramẽtum ſutorium, alumen, chalcitis vſta, & ſimilia. Noſtri chirurgi hoc tempore aliis medicamentis vtuntur, exempli gratia, aqua erodente, quam vulgò vocant *l'acqua dea partir*, oleo ſulphuris, oleo vitrioli, & ſimilibus. Memini ego quendam feliciter vſum fuiſſe vnguento Ægyptiaco diſſoluto ex vino granatorum. Verùm circa vſum horum medicamentorum, quæ inducendi eſcharam vim habent, dubium eſt, quoniam iam audiuimus Galenum, qui laborãtibus internis partibus oris, ſumpta indicatione à natura partis cuiuſcunque, fortis & venenati medicamenti vſum prohibet, ne illa ſubiectis partibus, pulmoni & ventriculo aliquam iniuriam inferant: mirum videtur, quomodo ille in præſentia ſandaracham, auripigmentum, miſy, ſory, & ſimilia medicamenta, vel potius venena, quæ ipſe fatetur, & conſtat inter omnes, cauſtica facultate eſſe prædita, dicat adhiberi. Ego verò ad hoc reſponderem, hoc loco Galenum, potiùs de aliorum, quàm de propria ſententia loqui, qui ſatis habuit ſuperiùs propriam de hac re ſententiam explicaſſe. Vel poſſumus etiam reſpondere, hæc medicamenta tam parcè & moderatè eſſe adminiſtranda, vt ab illis nullum periculum poſſit imminere.

Dubitatio.

CAPVT XXXVII.

De affectibus Columellæ.

IN 3. *cap. 6. libr. de comp. med. ſecundùm locos*, Galen. tractat de medicamentis accommodatis ad gurgulionem ſeu columellam, quæ nõ aliud eſt quàm carnoſa illa pars, quæ in ſummo ore ad fauces propendet, ac manifeſtè conſpicitur, ſi quis aperto ore linguam deprimat. Hæc particula pluribus nominibus à veteribus & poſterioribus medicis appellata eſt, de quibus videatis Gal. qui etſi perſpicuè loquitur, tamen à multis non ſolùm vulgaribus hominibus, ſed etiam celeberrimis viris non intelligitur, inter quos eſt Veſalius, qui inter cætera nomina inquit hanc partem vuam appellari, cum tamen Gal. ſcribat, non hanc partem, ſed huius partis morbum vuam appellari: illius verba hæc ſunt: *Nam qui vuam ipſam appellant, eorum neque præſtat meminiſſe, nos enim non particulam ipſam, ſed aliquam eius affectionem vuam dicimus: nos perpetuò columellam nominabimus.* Vſus huiuſmodi partis à Gal. triplex numeratur 2. *de vſu partium*. 2. Primus, vt hominem ad ſermonem & vocem plurimum iuuet; quod illo argumento poteſt ſatis confirmari: nam quicumque columellam præciſam aut aliter eroſam habent, non niſi malè & deprauatè loquuntur. Secũdus eſt vſus ad aëris attractionem, ne ille nimiùm frigidus in pulmones attrahatur. Tertius eſt, vt eſſet veluti quoddam operculum, & caueret ne exiguæ moles cineris, pulueris, &c.

Veſalij error. *Vua quid.* *Columellæ vſus.*

ad

aſperam arteriam poſſint penetrare. Sed iis prætermiſſis, quæ magis ad anatomen pertinent, ad rem veniamus.

Cum columella pluribus morbis poſſit laborare, nos de vnico tantum tractabimus, quando ea latior fit & elõgatur, adeo vt radici linguæ & faucibus propenſa incumbat. quod frequẽter euenit, magnamque moleſtiam & multa incommoda ſolet afferre: quem morbum Græci laxatam columellam, barbari & vulgares caſum vuæ, vel vuulæ appellant.

Cauſa. Columella ſe ipſa latior & longior redditur propter duas cauſas: vna eſt propter inflammationem, de qua item nihil dicendum eſt, quòd hæc quoque ſub generali tractatione de inflammatione oris contineatur: altera eſt propter deſtillationem capitis, ac præcipuè pituitoſam, ſine inflammatione, vt placet Galen. *6. de tuend. 9. & 6. de med. curato.* Neque difficile eſt alteram cauſam ab altera diſcernere: namq; altera quæ ex nimio humore pituitoſo prouenit, non eum calorem tumorem & dolorem habet, quæ in altera ex inflammatione manifeſtè conſpiciuntur.

Curatio. Curatio autem ante omnia ad originem & fontem fluxionis, nempe ad morbum dirigenda eſt; qui non alius eſſe poteſt quàm humida cerebri intemperies: itaque primùm vacuatione totius corporis, ſi id ferat occaſio, deinde etiam capitis, poſtea ſiccantibus & roborantibus medicamentis, partim internis, partim externis agendum eſt: de quibus olim tractantes morbus cerebri, ſatis diximus. Poſt hæc autem ad locum affectum & localia præſidia licet deuenire, & primùm ad repellentia, qualia ſunt roſæ, hypociſtis, cortices granatorum, gallæ, & ſimilia quibus permiſcetur diamoron.

Gargariſma repellens.
℞. *Roſarum M. j.*
Balauſtiorum.
Corticum granat. ana. M. ß.
Gallar.
Hypociſtidos. ana. ʒ ij. F. decoctio.
℞. *Prædicta decoctionis, ℥ j. ß.*
Diamoron. ℥ ij. M. Pro gargariſmate.

Deinde ad ſiccantia & diſcutientia progrediendum eſt, quæ plurima ſunt. gargariſmata, puluercs, linimenta, & ſimilia: ſi malum fuerit leuius, ſolæ roſæ aridæ tritæ & appoſitæ quandoque ſunt ſatis: ſi autem malum fuerit difficilius, tunc valentiora quoque ſunt adhibenda,

Gargariſma diſcutiens.
℞. *Pulegij.*
Origani.
Hyſſopi.
Calamenthi. ana. M. ß,
Spica nardi.
Cinamomi. ana. ʒ ß. M. f. decoctio.
℞. *Prædicta decoctionis lib. j.*
Myrrha ʒ j.
Croci gr. v. Miſ.

Item,

Aliud.
℞. *Roſarum rubearum ſiccarum ʒ ij.*
Gallarum.
Balauſtiorum ana ʒ j.
Piperis.
Cinamomi.
Myrrha ana ʒ ß. M. contundantur & fiat puluis ſubtilis.

Quòd ſi demum pars remaneat indurata, neq; poſſit diſſolui. tunc ad mollientia & diſcutientia, qualia in ſcirrho conueniunt, deueniendum eſt,

Gargariſma emolliens.
℞. *Caricarum.*
Paſſularum ana ℥ ß.
Cineris vitis ℥ ij. f. decoctio.
℞ *Prædicta decoctionis ℥ x.*
Aluminis ʒ ij. M. pro gargariſmate.

Poſtremò autẽ ſi cõtingat, cõtingit autẽ aliquãdo, vt columella ex ſuperiori parte ita attenuetur, & exanguis reddatur, vt natiuo calore priuetur, & periculum immineat, ne ex nimia irritatione tuſſis, vigiliæ, interim etiam ſtrangulatus & gangrena ſubſequantur, tunc Gal. docet, & omnes confirmant, eam vel ferro, vel vrente medicamento reſcindendam eſſe: de qua manus operatione videatis Paulum *lib 6.* 31. nec non Ætium 8. 41. Veruntamen illud ſciendum eſt, quod nos docet Hip. & Gal. 3. *prog.* 11. 14. *meth.* 13. minimè temere, neque ſine magna neceſſitate ad hanc partem reſcindendam accedendum eſſe, duplici de cauſa: vna, quoniam tanta aliquando excitatur ſanguinis profuſio, vt difficillimè, & quandoque nulla ratione poſſit cohiberi: altera quoniã abſciſſa columella partes ſpirituales plurimùm refrigerantur, deſtillationibúſque fiunt obnoxiæ, vox præcipuè læditur, & alia ſequuntur incommoda, quæ potiſſimùm illi experiuntur, quibus propter luem veneream columella eroditur vel abſcinditur.

CAPVT XXXVIII.

De Aphthis.

IN quarto & vltimo capite Gal. tractat de medicamentis accommodatis ad illa vlcera oris, quæ aphthæ nominantur, de quibus & nos tractabimus. Itaque aphthæ apud Gal. ſunt vlcera quædã orta in ſuperficie oris, quæ igneã habẽt caliditatẽ. *Definitio.*

Ex pluribus differentiis tres videntur dignæ maiori notatione. Prima, ex ætate: namque huiuſmodi vlceribus laborant, vel infantes lactentes, quod frequenter contingit, vel adultiores, quod rariùs euenit. Pueri aphthis corripiuntur propter vitium lactis, vel quia illud ſit improbum, nempe bilioſum, calidum, acre, culpa nutricis, quæ aut calidius temperamentum ſortita ſit, aut alimentis vtatur ad talem ſanguinem & lac gignendum accommodatis, vt aromatibus, vinis generoſis &c. vel quia pueri imbecilliorem habent ventriculum, vt lac non probè poſſint concoquere: aut demum quia propter ingluuiem plus lactis aſſumunt, quàm ventriculi vires poſſint perferre: tot enim modis poteſt contingere, vt lac corrumpatur, & acredinem quandam contrahat, ex quo deinde eleuatis humoribus & vaporibus vitioſis, huiuſmodi vlcera in ore generantur. Adulti autem, & qui ad perfectam ætatem deuenerunt, aphthis corripiuntur, vt docet Aetius *lib.* 8. 39. non ſolùm propter acrimoniam eorum quæ comeduntur & bibuntur, ſed etiam propter copiam vitioſorum humorum, qui ad os confluunt. *Different. I.*

Secunda eſt differentia quæ ex cauſa & humore defluente accipitur, qui vno verbo qualiſcunque eſſe poteſt, dummodo tam calidam, acrem & erodentem vim acquirat, vt poſſit vlcera excitare. II.

Vltima eſt differentia ex qualitate & natura vlcerum: namque alia recentia ſunt & ſatis benigna, alia verò ſunt diuturna, & quæ progreſſione temporis quid putredinoſum acquirunt, & maligna euadunt, quæ à Medicis *Noma*, hoc eſt, depaſcentia vlcera nominantur. qualia febribus malignis & peſtilentibus ſolent ſuccedere, vt teſtantur Hip. & Gal. 3. *epid.* 3. 12. ab Arabibus *Alcola* nominantur. qualia etiam frequenter contingunt in morbo gallico, ac potiſſimùm ſi fuerint in extremo palato ad fauces, ſunt admodum periculoſa, & difficillimè ſanantur. III. *Noma.* *Alcola.*

Signa horum vlcerũ & cuiuſlibet differentiæ ex magni *Signa.*

magnitudine, colore, odore, & aliis id genus ſymptomatibus quæ ſenſibus ſubiiciuntur, facilè poſſunt iotelligi: itaque & breuiter de eorum curatione agendum eſt.

Curatio.

Lacteotes pueri, qui, vt diximus, frequenter biſce vlceribus obnoxij ſunt, nutrici proba inſtituta victus ratione, & ſi opns fuerit, congrua purgatione, ac ſimol procurando vt ipſi quoq; aſſumptum lac probè concoquant, facilibus & leuibus præſidüs ſolent curari, quæ tamen pro varia natura vlceris, varia quoqoe eſſe debent.

Ex ſanguine.

Nam ſi vlcus prooeniat ex ſanguine, vnde illud ſit rubrum & phlegmonoſum, medicamēta moderatè adſtringentia & refrigerantia cōueoiunt, qualia ſunt ſyrupus de roſis ſiccis, myrthinus, ex ſucco malorum punicorum, de agreſta, & ſimilia. Deinde ad ea, qoæ ſine mordacitate & moderatè diſcotiont, deueniendum eſt, vt ſyprupum roſatum recentem, mel roſatum, colatum, & ſimilia.

Ex bile flaua.

Sin magis vlcus oriatur ex flaua bile, vnde colorem flauum referat, tunc adſtringentia quidem, ſed magis refrigerantia conueoiunt, vt ſyrupus de portulaca, de plaotagine, ſuccus aut decoctum ſolani, & ſimilia.

Ex pituita. Ex melancholia.

Sic vlcera pituitoſa & albicantia magis abſtergentia, melaocholica & nigricantia, magis detergentia & digereoria poſtulant: ſed tamen ita, vt ſumpta indicatioue ab ætate, omnia perpetuò ſint mitiora & leuiora, quàm illa pro maioribus natu, de quibos Galen. & omnes prolixè agunt.

Aphtha adultorum.

At verò ſi adolti aphthis corripiantur, duæ poſteriores differentiæ ſunt maximè animaduertendæ, à quonam bumore vlcera generētur, & vtrùm illa recētia aut antiqua, benigna aut maligna exiſtaot; ſiquidem vt videmus, pro varietate bumoris uoxij, variam quoque curationem opotter ioſtituere: pariter, vt ſcribit Galenus, quæ vlcera leuiora ſunt, & nihil maligni babent, medicamenta moderata: quæ autem maligna ſunt & ſerpendo depaſcuot, vehementiſſima requirunt medicamenta.

Quo primùm loco id memoria tenendom eſt, vrgente plenitudine aut cacochymia, ante omnia toti corpori vel ſectione venæ, vel purgarioοe, vel vtraque ratione proſpiciendnm eſſe. Deiode quatenus pertinet ad localia medicamenta, ea talia eſſe debent, qualia de infantibus diximus, ſed auctis eorum viribus, quæ ad grandiorem ætatem ſunt accommodata. In qua re etiam id nos monet Galenus, non æqualiter omuibus adultis eadē medicamenta eſſe adhibenda, ſed corporum oaturas eſſe animaduerteodas, num ſint molles & bumidę, veluti ſunt eunucbi & mulieres, an duræ & aridæ, veluti nautæ, piſeatores, ruſtici; ſiquidem eertuin eſt huiuſmodi corporibus præ cæteris valentiſſima medicamenta conuenire.

Aphtha maligna.

Quod ſi demnm aphthæ inſignem putredinem & malignitatē acquirant, vt non ampliùs apbthæ, ſed nomæ dici debeaot, in boc caſu cæteris oon conferentibus, ad fortiſſima medieamēta, & quæ vrendi vim habeant, confugiendum eſt; qualia fuerāt apod veteres miſy, ſory, cbalcitis, attramentum ſutoriū, ſquama æris: vel potius quæ hoc noſtro tempore ſuor familiaria, argentū viuum ſublimatum & præcipitatum, vt voeant, quæ noſtri chirurgi vel melle roſaceo, vel ſucco plantaginis, vel aliis permiſcent medicamētis, & non ſine maxima vrilitate ſolent adminiſtrare.

Capvt XXXIX.

De angina.

Morbi linguæ.

Antequam deſcenderemus ad morbos faocium & thoracis, operę pretium fuiſſet tractare de morbis linguæ, qu[illegible] duos præcipuè in corpore vſus obtinet: alterum ad ſermonem, alterū ad guſtum: qui ſanè morbi ſunt plurimi, in intemperie & ſimplici & compoſita, & cum materia, & ſine materia: in conformatione, & io ſoluta vnitate: ſed cum multi morbi longè maximi momenti adhuc reſtent, oeque liceat per anguſtiam temporis omnia perſequi, venio ad anginam, de qua pro noſtro inſtituto ordine agemus.

Nominis ſignificatio.

Nomē *angina* dupliciter accipitur, vt notat Galen. 4. *de locis aff.* 3. vno modo apud Hip. qui boc nomine conſueuit appellare omnia mala, quæcunq; vel in faucibus & gutture, vel in ceruice, quomodocunque accidant, & ſpirandi difficultatem inducant: altero magis propriè definitur à Galen. 1. *de locis aff.* 6. 4. *apho.* 34. quòd ſit ioflammatio interoarum partium gutturis, viam ſpiritus intercludens, vt propterea ſuffocationi proportione reſpondeat: in qua quidem veluti communi notione omnes bomines videotur conuenire. Barbari *ſquinantiam* appellant.

Quid ſit.

Differentia. 1. Fauces quid.

Differentiæ ſunt plurimæ, ac primùm à loco affecto in quo fluxio conſiſtit: ex quo fonte Galen. 4. *de locis aff.* 3 quatuor anginæ differentias conſtituit. Prima eſt, vbi fauces inflāmatione laborant: fauces autem intelligimus, ſicuti ipſe Galenus interpretatur, partem oris internā, ad quam & gutturis & gulæ extrema contingunt. Altera eſt vbi cæteræ oris partes, neq; fauces, neque etiam vlla externarum partium apparet inflammatione laborare, tamen æger in guttore ſuffocationis ſenſum percipit. Tertia differentia eſt, quando externa faucium ſedes inflammatione laborat. Quarta, vbi partes gutturis externæ vnà cum internis affectæ ſuot.

Huiuſmodi aotem differentias nonnulli Medici recentiores variis quoq; nominibus voluerunt diſtinguere, qui primam *ſynanchen*, alteram *cynanchen*, tertiam *paraſynanchen*, quartam *paracynanchen* ſoliti ſunt appellare, vt ootat Galeo, *in* 4. *apho* 34. quam tamen inqoiſitionem nominū veluti ſoperſtitioſam & ſuperuacaneam, reprebendit Galen. 4. *de ratione victus.* 30. 3. *prog.* 18. 4. *de locis aff.* 3. qui inquit, boc nimis curioſum nominum ſtudium rerum ipſarum negligentiam & cootemptum peperiſſe, ſicoti iis eueoit qui circa nomina nimiùm occupati, quæ vtilia ſunt prætermiſeront: itaque modò rem ipſam intelligamus, de nominibus parum eſt laborandum.

Cæterum Galen. præter has quatuor differentias ex Hip. quintam cōmemorat, quæ contingit, vbi vertebræ ceruicis ad interiora diſtorquentur, de qua ſpecie anginæ Paulus quoque & Aetius mentionem faciunt, atq; illius ſigna ponunt: ſed vt idem ſcribit Galen, 1. *pror. com.* 2. poſtremis verbis, com huiuſmodi affectio rarò admodum contingat, neque ſine inflammatione muſculorum gutturis fieri poſſit, hinc fit, vt talis differentia minùs propria cenſenda ſit, & commodè ad priores differentias poſſit referri.

Secunda eſt differentia anginæ ex natura humoris ooxij, & fluxionis, quæ poteſt eſſe duplex; altera ex glutinoſa & frigida materia, quam pituitoſam licet appellare; altera ex calida & acri materia, quam ſi bilioſam appelles, inquit Galen. non peccabis: de quibus humoribus, & quomodo vtraque fluxio contingat, diffusè tractat Galeo. 3. *aphor.* 22, 4. *de ratione* 30..

Et ſi quis quærat, an angina ex vtroque humore, tam calido ſanguine, & flaua bile, quàm frigida, pituita & melācholia fieri poſſit? Reſpoo. etſi Galenus videtur ſolius flauæ bilis & pituitæ meotionem facere, tamen nibil prohibet, mea

ſententia,

ſentẽtia; quin [illegible] quoq; ex vtroq; humore, calido & frigido fieri poſſit: ac ſanè de ſanguine, flauabile & pituita nullum dubium eſſe debet. ſed Arabes dubitant de melancholia, cuius nullus Græcorum videtur meminiſſe. Auicenna inquit id rarò contingere, ſed tamen fatetur anginam ex melancholia quoque fieri aliquando poſſe. Itaque habendum eſt, anginam quidem ex fluxione cuiuſcunque humoris fieri poſſe, eam tamen, vt ſcribit Galenus 3. *apho.* 18. magna ex parte климbilioſam eſſe, adeo vt eryſipelas aut inflammationem eryſipelati ſimilem committat: aliquando etiam ſanguinea eſt & pituitoſa, rariſſimè autem melancholica: quanquam forte id verius poſſit affirmari, frequentiùs contingere, vt huiuſmodi fluxio ex variis humoribus vel omnibus inter ſe mixtis, conſter, quæ quidem mixtionis ratio non ſolùm ad humores, ſed etiam ad ſuperiorem differentiam ex loco deſumptam, debet accommodari, ſiquidem nulli dubium eſſe debet, quin ſicuti varij humores inter ſe miſceantur, illi pariter varias quoque partes faucium & gutturis poſſint occupare.

An ex melancholia.

III. Tertia eſt differentia anginæ à magnitudine; alia leuis, & illa eſt quæ vulgo dicitur *Scagioni*; alia grauiſſima, in qua inflammatio eſt inſignis, & maximum imminet periculum inflammationis; media medio modo ſe habet.

IV. Quartò ſunt differentiæ à tempore, principio, augmento, ſtatu, declinatione: quæ varia tempora ſunt maximè animaduertenda, cum variam curandi rationem & præſidia requirant.

V. Quintò ſunt differentiæ à modo generationis: namque angina alia ſuccedit nonnullis morbis, veluti deſtillationi, pleuritidi, peripneumoniæ, & ſimilibus: alia primò & ſine aliis præcedentibus morbis generatur, quòd præcipuè ac maiori ex parte tranſmiſſa materia ex capite fieri conſueuit, ſicuti apertè & diffusè demonſtrant Hip. & Gal. 4. *de ratione victus.* & pluribus ſequentibus.

VI. Poſtremò ſunt differentiæ à coniunctis, quæ poſſunt eſſe res omnes naturales, non naturales, & præter naturam: ſed inter cætera, angina aut eſt cum febre, aut ſine febre. Neque aliquis miretur dari anginam ſine febre: ſiquidem, vt Galenus docet, 1. *de differ. feb.* 2. *de conſtitutione artis med.* 15. ad hoc vt febris fiat, duo neceſſariò requiruntur; vnum, vt læſa pars ſit prope cor; alterum, vt morbus pendeat ex materia calidiore: quorum ſi alterum deſit, inquit Galenus, tunc non ex neceſſitate febris conſequitur. Itaque ſi angina pendeat ex humore frigidiore, tunc nulla febris poteſt excitari: & inter cæteros Cælius Aurelianus lib. 3. *de morbis acutis cap.* 1. incipiens tractare de angina, hæc habet: *Hactenus expoſitis morbis acutis cum febre, nunc de iis tractabimus qui ſine febre eſſe noſcuntur.*

Ad febrim duo requiruntur.

Signa. Sed veniamus ad ſigna, quæ quidem à Paulo, Auicenna & reliquis, plurima afferuntur, & ſunt huiuſmodi: difficilis reſpiratio, difficilis alimentorum & potionum deglutitio, vt pocula quandoque per nares reſiliant, dolor acutus, tumor, rubor, calor, febris: frigidi aëris cupida attractio: quorum omnium ſignorum facile eſt cuique rationem reddere. Sed Galenus 5. *de locis aff.* 3. vnum tantummodo proprium, perpetuum & inſeparabile ſignum videtur poſuiſſe; nempe difficultatem reſpirationis, nihil laborante thorace, vel pulmone; cum cætera omnia ſigna non ſint perpetua, ſed modò vnum, modò alterum modò omnia deſint.

Signa pathognomonica. Signa differentiarum, ſicuti etiam ſigna pathognomonica ſunt ſatis incerta: vtrùm inflammatio internas vel externas, hanc vel illam partem faucium occuper, poteſt intelligi ex tumore, dolore, calore, colore, ſed potiſſimùm ex periculo ſuffocationis: namque ſi laborant partes externæ, aliquis tumor, aliquis dolor, item calor & color mutatus apparebit, neque tantum vrgebit periculum ſuffocationis: contrà ſi laborent partes internæ, extra nihil apparebit, ægerque omnino maiori ſuffocationis periculo premetur. De ſignis redundantiæ ſingulorum humorum iam ſæpe diximus. Signa magnitudinis vel paruitatis ſumuntur ex ſymptomatibus, de quibus in prognoſtico. Signa ex tempore, ex ſymptomatibus deſumuntur, & præcipuè ex iis, quæ expuuntur: ſiquidem in principio æger aut nihil, aut parum expuit, idque crudum & aquoſum; in augmẽto copioſius & craſſius, in ſtatu & declinatione concocta ſolent expui. Signa demum ex modo generationis, & a coniunctis, ſunt manifeſtiſſima: itaque venio ad curationem.

Curatio. Cum angina ſit morbus ex fluxione humorum, quatuor communes illæ indicationes nobis ſeſe offerunt: vacuatio vniuerſi corporis, repulſio, reuulſio, reſolutio: quibus poſtremò, quoniam aliquando inflammatio deuenit ad ſuppurationem, & illa addenda eſt, quæ ad puris purgationem pertinet.

Vtrùm repellẽtia conueniant. Sed ſtatim occurrit dubitatio, vtrùm repellentia in angina conueniant nec ne. Siquidem noxia materia, non niſi ad partes principales videtur poſſe repelli, quales ſunt pulmones & cor: & aliàs diximus de ſententia Galen. 6. *de med. ſecundum locos,* initio fluxionem repellendam eſſe, præterquam ſi humores ad partem aliquam principem ſint recurſuri, & aliud maius periculum poſſint afferre: vnde etiam eſt apho. Hip. 10. lib. 4. *Quicunque ab angina liberantur, iis ad pulmonem vertitur, & in ſeptem diebus pereunt:* itaque repellentia non videntur conuenire. Altera autem ex parte nemo eſt qui neſciat, & Galenum & omnes rationales medicos in angina repellentibus vti medicamentis: imò verò Galen. non ſolùm principio, ſed etiam poſt principium, & vſque ad finem docet, nullo modo à repellentibus eſſe abſtinendum. Ad hanc difficultatem nonnulli reſpondent, maius periculum imminere ex præſenti morbo, & ex periculo ſuffocationis, quàm ex repulſione materiæ. Sed forte hæc reſponſio non eſt generaliter vera, neque ſatis difficultatem diſſoluit: quotieſcunque enim hæc materia, exempli gratia, peteret pulmones vel cor, tunc æger manifeſtiſſimum & certiſſimum vitæ periculum incurreret: quare aliter reſpondendum eſt, nimirum poſt communem corporis vacuationem tutò repellentia poſſe adminiſtrari: hoc enim tempore materia iam minorata paulatim deponitur ad partes proximas, ac meliùs regitur à natura, vt ab ea materia nullum proximis partibus periculum immineat: itaque in angina propoſitis indicationibus inſiſtendum eſt. Sed primùm videamus de prognoſticis: ſumma autem prognoſtici illa eſt, inflammationem eò deteriorem & periculoſiorem eſſe, quò magis internas partes occupat, eò leuiorem & ſecuriorem, quo magis exteriùs apparet: vnde eſt Hip. 3. *prog.* 16. *Angina grauiſſima eſt ac celerrimè interimit, quæcunque neque in ceruice, neque in faucibus conſpicuum aliquid efficit, plurimum verò doloris infert, & difficultatem reſpirationis: hæc enim & eadem die, & ſecunda & tertia & quarta ſtrangulant.*

Prognoſticũ.

Tunc

Tunc enim, inquit Galen. in comm. *exiſtimandum eſt in gutture lateſcere inſlammationem, ex qua ægri ſtrangulantur.* Quam ferè eandem ſententiam habetis 2. *pror.* 54. ſic eſt apho. 34. lib. 4. Si *febrem habenti ſuffocatio repente ſuperuenerit, nullo in faucibus tumore apparente, lethale: Contra verò*, ſicut idem apho. 37. lib. 6. *angina correpto ſi tumor fuerit in collo, bonum*, & 7. apho. 49. *Ab angina, &c.* Quam doctrinam Galen. non ſolum ad anginam, ſed etiam generaliter ad omnes morbos accommodat, qui ſcribit 6. *apho.* 25. quemlibet affectum ex profundis & principibus partibus ad cutem traduci, & bonum ſignum, & bonam cauſam exiſtimandum eſſe: contrà autem ad internas & principes partes transferri, malum.

Angina lethalis qua. Sed prætetea alia quoque ſymptomata anginæ ſalubritatem, vel perniciem demonſtrant, & inter cætera duo ſont quæ anginā planè lethalem eſſe ſignificant. Vnum eſt ſi vehementiſſima fuerit febris, de qua Gal. hæc habet 4. apho. 34. *Tunc ineuitabilis & celerrima ſuccedit mors, vt ne quidem ſalus poſſit ſperari: quotieſcumque enim vehemens febris detinet ægrotantem, tunc ille indiget copioſa inſpiratione; quæ fieri non poteſt.* Alterum eſt debilitas virium, de qua item ſcribit Gal. 10. *meth.* 5. in pleuritide, in peripneumonia, in angina, & in omnibus internis inflammationibus vnicam ſalutis ſpem ſupereſſe in robore virium.

Curatio. Cum hæc igitur ita ſe habeant, ſi liceat per vires & per cætera, ad curationem aggrediamur, & quatenus ad primam indicationem pertinet, nonnulli à lenitione alui initium faciunt, ſed præposterè, & importunè, quoniam morbus eſt acutiſſimus, neque leuiorum præſidiorum vſum permittit, quemadmodum generaliter docet Galen. 3. *metho.* 15. qui illos medicos grauiter arguit, quicunque opinantur à paruis auxiliis perpetuò *Non ſemper à leuioribus inchoandum.* incipiendum eſſe, quæ ſi nihil proficiant, aggredienda eſſe maiora. Nam in morbis in quibus periculum non impendet, vera ea opinio eſt; in reliquis autem alieniſſimum à ratione eſt à leuioribus inchoare. Quare cum angina ſit morbus magnus, ex decreto Hipp. magnis quoque præſidiis indiget, & ſtatim vel ad ſectionem venæ, vel ad purgationem accedendum eſt: quod vtrumque præſidium maximas continet difficultates, ac primùm difficultatem facit ſententia Galeni, qui 6. *Locus Galeni dilucidatur.* *de med. ſec. locos ad principium* ſcribit, Medicos vti ſectione venæ & purgatione, vbi totum corpus apparuerit aut multitudine humorum refertum, aut eorundem malitia viriatum, ſi verò neutrum adſit, ſtatim ad curationem per localia medicamenta illos deuenire: itaque illa videtur ex ſola copia & qualitate humorum, minimè ex magnitudine morbi; & ſectionis venæ, & purgationis indicationem elicere, cum tamen non ſolùm propter copiam, & propter vitium humorum, ſed etiam propter morbi magnitudinem. Galenus vtrumque præſidium probat 4. *meth.* 6. Ego verò qui aliàs hunc locum tractaui diffusè, id vnum dico in præſentia, Galenum hoc loco eam tantummodo indicationem conſideraſſe, quæ ab humoribus deſumitur: quod ex eo manifeſtè licet intelligere, quoniam ſermonem habet non de angina, vt multi falsò opinantur, ſed de affectionibus oris, cum quibus affectionibus vix morbi magnitudo poteſt coniungi. Quod ſi quis etiam velit reſpondere, neque anginam, neque alium morbum cui cacochymia, vel plenitudo non coniūgatur, in ſe magnitudinem continere, non aberrabit, mea ſententia. Itaque ſi angina fuerit magna, & immineat periculum ſuffocationis, protinus ad ſectionem venæ veniendum eſt, vt docet Hipp. qui hæc habet [illegible] *Eam ob cauſam citò ſuffocat*, [illegible] *pugnaueris; ſanguinem igitur ex brachiis detrahes.* Sed *Quæ vena ſecanda.* quænam vena ſecanda eſt? Cælius Aurelianus lib. 3. *de morbis acutis* 4. reprehendit Hipp. quòd ſecet venas brachiorum, & ex tam copioſa vacuatione ſanguinis timet, ne ſubſequatur animi defectus: ſed reprehenſio eſt nulla, quoniam Hipp. non de quantitate ſanguinis, ſed de loco vnde eum mittere oportet, loquitur. Sic perpetuò Gal. in angina ſecat venas in cubito, 13. *meth.* 2. *de ſanguin. miſſ.* 19. quibus Paulus, Rhaſes & alij ſubſcribunt. Auicen. & Alexander, ſi menſes fuerint retenti vel hæmorrhoides, ſecant venas inferiores, verùm ſi morbus & ſuffocationis periculum vrgeat, cum Hipp. & Gal. perpetuò venas ſuperiores oportet ſecare. Sed Hipp. præter venas brachiorum, venarum quoque ſub lingua ſectionem probat; quem *Vena ſub lingua quando ſecanda.* pariter Cælius Aurelianus reprehendit, inquiens hoc remedium non ſolum inutile, ſed noxium eſſe, ſi quidē ex locis laborantibus ſanguinis detractio incongrua eſt, quòd fiat maior ad illos attractio.

Verùm Cælius ſecta methodicus, non potuit Hippocratis methodum intelligere: namque ſectio venarum ſub lingua, principio, fluentibus adhuc humoribus, minimè conuenit, quo tempore ſine dubio fluxio augeretur, ſed tantummodo conuenit tranſacto principio, & quando *Error practicantium.* ex parte laborante licet deriuare, quod apertè explicat & confirmat Galenus locis proximè citatis, nimirum primò venas in cubito, poſteriùs venas ſub lingua ſecandas eſſe: quod tamen præceptum non intelligentes vulgares medici, principio inflammationis frequenter haſce venulas ſecant, & ita fluxiones augent, & ægros in certiſſima pericula deducunt.

Quantitas ſanguinis mittendi. De quantitate ſanguinis, & modo euacuationis, Alexander, Paulus Aëtius conueniunt, non confertim, ſed pluribus interpoſitis vicibus vacuandum eſſe, adeo vt per hoc auctores, & ſecundò, & tertiò, & quartò liceat ſanguinem mittere, qua ratione & vires minùs laborant, & longè efficacior fit reuulſio. Veruntamen ſi æger fuerit boni habitus, & robuſtus, ego quidem copioſam venæ ſectionem quamprimum probarem, ſaltem ad ℥. x11. deinde neque à repetita ſectione, vel eiuſdem, vel alterius venæ, pro rei opportunitate, abſtinerem.

Auicennæ inconſtantia. Neſcio quid hac in parte ſibi velit Auicenna, qui ſanguinis miſſionem modò nullam, modò parcam, modò vſque ad animi deliquium videtur probare.

An purgantia principio conueniant. Ex duabus vacuandi totius corporis rationibus, reſtat altera, quæ fit per medicamentum purgans, vbi illud in primis dubium eſt, vtrùm medicamenta purgantia principio conueniant nec ne? Alexander veſpere exhibet ſcammonium cum cum ptiſana: Aëtius elaterium cum ſero lactis, hieram diacolocynthidos: ſic Auicen. inquit, oportet vt euacuetur in principio materia cum phlebotomia: & cum ſolutione ventris: ſed quod magis vrget, eſt auctoritas Hipp. 4. *de ratione victus*, 3. qui præter ſectionem venarum ex brachiis & ſub lingua, nonnulla quoque medicamenta attractoria probat: vnde Trincauellius in morbo acuto & præcipiti, ſicuti in materia turgente, pro varietate humoris noxij, vtitur electuario de ſucco roſarum Meſue, electuario diaphænicone, & ſimilibus. Sic plerique omnes communiter practicantes, vel quòd velint materiam eſſe turgentem, vel propter alias cauſas, quandoque ante ſectionem venæ ſuis purgantibus medicamentis vtuntur.

I

Ali[illegible] parte opinio hæc refutatur non ſolùm ex [illegible] decreto Hipp. Galen. & omnium rationalium medicorum, nunquam videl. purgandum eſſe niſi humores vel turgeant, vel ſint concocti, ſed etiam refutatur proprio quodam decreto, vbi Hipp. & Galen. principio inflammationum purgantia medicamenta prohibent & deteſtantur: & locus eſt 4. *de ratione victus* 22. Sed quoniam hanc totam difficultatem aliàs tractauimus diffusè, & ſpeciatim explicauimus locum Hipp. de med. attractoriis, illud vnum dico in præſentia, omnes huius loci interpretes Latinos fuiſſe hallucinatos, quicunque vertunt medicamẽta attractoria, aut quid ſimile, ſi quidem Hipp. vtitur voce [illegible], quæ non aliud ſignificat quàm elegmata, à verbo ἐκλείχειν, quod *lingere* ſignificat; vulgo *lambitiua* dicuntur, quæ ad leniendas & purgandas partes faucium & pectoris paulatim accipiuntur, & quæ vt dicit Galen. 7. *de med. ſecundum locos, initio*, nonnulli veteres *arteriaca* vocabant, quòd ad iuuandos affectus aſperæ arteriæ ſint admodum accommodata, adeo vt certiſſimum ſit, Hipp. hoc loco minimè de medicamentis purgantibus loqui. Quid autem ſentiant Alexander, Aëtius & ſimiles, non ego multum laboro. Itaque medicamenta purgantia non niſi apparente humorum coctione, & in declinatione morbi poſſunt conuenire.

Reuellentia. Poſt communem corporis euacuationem ex ſecunda indicatione, omnia reuellentia conueniunt, ligaturæ, frictiones extremarum partium, cucurbitulæ & ſcarificatæ & non ſcarificatæ, quæ non ſolùm remotis partibus, ſed etiam proximis ſicuti in parte poſteriore ceruicis, atque, vt placet nonnullis, in parte anteriore ſub mento, apponendæ ſunt. Sunt demum glandes, & clyſteria, de quibus dubium eſt, vtrùm acriora an leuiora eſſe debeant: quam dubitationem ſoluit Auicen. acria clyſteria conuenire cenſens, quæ non ſolùm ad inſignem reuulſionem, ſed ad corporis inanitionem pertinent, niſi vehementia febris illorum vſum prohibeat.

Repellentia. Iam verò tertia ſuccedit indicatio, repellendi, quæ, vt ſuprà vidimus, non ſolùm principio, ſed, etiam poſt principium, & vſque ad finem morbi, etſi diuerſa ratione, aliquam vtilitatem poſſunt afferre: de huiuſmodi autem medicamentis atque eorum natura, compoſitione & vſu, iamdiu diximus quod eſt ſatis, tractantes de affectibus oris. Sed illud hoc loco mihi licet addere, medicamenta repellentia modò leuiora, modò efficaciora, modò mediocria, paranda eſſe, pro varia natura inflammationis, pro varia natura fluxionis, pro varia ætate, habitu corporis, & ſimilibus. Vſus obtinuit, vt medici hoc tempore in angina ac cæteris morbis faucium, ſiue repellere, ſiue agere velint, non aliis medicamentis quam lotionibus & gargariſmatibus vtantur, quòd alia medicamenta difficultet ad eas partes poſſint accommodari. Quatenus igitur pertinet ad medicamenta repellentia, familiariter parantur decocta ex rebus quæ adſtringendi, & refrigerandi vim habent, qualia ſunt exempli gratia, ſatis leuia, roſæ, folia rubi, plantaginis, portulacæ: iis valentiora, folia & fructus myrthi, cortices granatorum, citonia acerba, pyra ſylueſtria: valentiſſima gallæ, ſumach acacia, alumen, & ſimilia, quæ omnia vel ſeparatim, vel plura inter ſe commiſta, ex aqua decoquuntur: alij autem potius aquis ſtillatitiis ſolent delectari, ſed Galen. vt ſuprà diximus, duorum præcipuè medicamentorum mentionem facit, vnius quod leuius eſt, & ex ſucco mororum conficitur, diamoron dictum: alterius, quod valentius eſt, atque ex ſucco corticum viridium nucum præparatur, quod *dianucum* vel *diacaryum* dicitur, de quorum compoſitione planè varia, & Galenus & omnes Medici agunt: hæc eadem medicamenta, quamuis diuerſa ratione, nunc præparantur, quorum vſus eſt vt aquis ſtillatitiis aut decoctis permiſceantur; & habeatis exempla.

Exempla repellentium.

℞. *Aquarum plantaginis.*
Portulacæ. ana. lib. ß.
Diamoron. ℥. *iij. M.* & hoc gargariſma eſt ſatis leue. Validius eſt ſequens.

℞. *Roſarum rubrarum. M. j.*
Corticum granatorum.
Balauſtiorum. ana. M. ß.
Sumach. ʒ. *iij. M. f. decoctio ex aqua.*

℞. *Prædictæ decoctionis lib. j.*
Dianucum ℥. *iij. M. pro gargariſmate.*

Apud veteres, vt narrat Galen. alia quoque medicamenta conſueuerant præparari, vt ex ſucco rhium granatorum, ex ſucco citoniorum, pyrorum ſylueſtrium, meſpilorum; ſed hoc tempore ex ſuccis horum fructuum parantur ſyrupi, quibus pariter licet etiam vti. Quoniam verò iam ſupra ſtatutum eſt, pro vario tempore morbi varia quoque medicamenta conuenire, principio quidem ſola repellentia, & concoquentia, & diſcutientia ſimul mixta, Galen. variis modis & diamoron, & dianucum, & cætera medicamenta præparabat, qui illis permiſcebat crocum, myrrham, ſulphur, & ſimilia, quibus poſtea vti ſolebat, pro vt magis vel repellendum, vel diſcutiendum fuerat: noſtro autem tempore aromatarij non aliter conficiunt diamoron aut dianucum, quàm ex ſuccis & melle, neque prætetea quicquam addunt; vnde neceſſe eſt medicum extempore conficere medicamenta, quæ, vt occaſio poſtulat, varias habeant vires: itaque tranſacto principio morbi quando non ſolùm repellendum, ſed etiam concoquendum & diſcutiendum eſt, licet quoque mixtum medicamentum componere, addendo paſſulas, caricas, crocum, & ſimilia.

Gargariſma repellens & diſcutiens.

℞. *Roſarum rubrarum. M. j.*
Liquiritiæ.
Paſſularum ana. ʒ. *iij.*
Caricarum pinguium N. x. M. f. decoctio, & in fine decoctionis addatur
Myrrhæ.
Croci ana. ʒ. j. Deinde

℞. *Huius decoctionis lib. j.*
Diamoron. ℥. *iij. pro gargariſmate.*

Topica. Hoc tempore neque extra localia quædam medicamenta ſunt prætermittenda, quæ & concoquendi & diſcutiendi vim habeant, qualia ſunt, oleum amygdalarum dulcium, chamæmelinum, anethinum, adipes anſeris, gallinæ, lanæ ſordidæ atque illotæ, & ſimilia: nonnull. maximè probant linimentum ex flore caſſiæ ſimul cum oleo amygdalarum dulcium, aut violato.

Dolorem lenientia. In ſtatu, ſi morbus vrgeat & dolor, ad ea quæ dolorem leniunt veniendum eſt, qualia ſunt, lac tepidum, ſuccus ptiſanæ decoctum liquiritiæ, paſſularum, &c. Sin autem neque morbus, neque dolor ſit tam vehemens, tunc licet paulatim ac veluti per quoſdam gradus ad valentiora medicamenta diſcutientia aſcendere, ac poſtremò in vltima declinatione ad valentiſſima deuenire. Exemplum gargariſmatis moderatè diſcutientis.

℞. *Origani.*
Pulegij.
Satureiæ.
Thymi.
Calamenthi ana. M. j. ß. *M. f. decoctio.*

℞. *Prædictæ decoctionis. lib. j.*

Diamoron.

Diamoron. ℥. *iij.*
Cinamomi.
Spica.
Myrrhæ. ana. ℈. *j. M. pro gargariſmate.*

Verùm inter cætera medicamenta diſcutientia & anginam iuuantia, de quibus Galen. partim ex propria, partim ex aliorum ſententia ſermonem habet, duo videntur eſſe præcipua, ac maximè notatione digna, ſiue manifeſta, ſiue occulta proprietate.

Cinis hirundinum. Vnum eſt, cinis hirundinum vſtarum, de quibus Galen. hæc habet 2. *de ſympt. med. facul. Hirundinibus vſi ſunt multi, comburentes, & ad cinerem mel addentes quo deinceps ſquinanticos inungebant, & ad cæteros gutturis affectus accommodabant.* Sed cum veteres fuerint huius medicamenti inuentores, vt Galen. inquit, 6. *de med. ſecundum locos, cap.* 1. *ad finem*, non ſatis illi videntur eius præparationem docuiſſe, cum alij nidum hirundinum, alij ipſas hirundines, alij earum pullos velint comburenda eſſe. Verùm Galen. paulò pòſt ex Aſclepiade hanc rem clarè explicat, per hæc verba: *Pullos ſale conſperſos vnà cum pennis in fictile vas coniicimus*, &c. Ex quo Aſclepiadi gratiæ ſunt habendæ, quòd tam diligenter docuerit modum arendi pullos hirundinaceos, & quod ipſa animalia, minimè eorum excrementa in medicamenti compoſitionem ſint recipienda. Variæ autem huius medicamenti mixtiones ſimul cum aliis à Galeno recenſentur, quæ ab omnibus legi poſſunt.

Stercus caninum. Alterum eſt, ſtercus caninum vbi oſſa comederint, de quo apud Galen. Muſa antiquus medicus hæc habet: *Ad anginam ſtercus caninum album accipito, & reſiccato, tritúmque cribro modico cribrato, & in potu habeto, vſus tempore melle diluito*, &c. & Galen. addit: *Hæc cum ſcribat Muſa, merito ei aſtipulamur: hoc enim pharmaco nullum fortius nouimus, neque in angina, neque in magna tonſillarum inflammatione, aut iis quibus ex glandulis ſuffocationis periculum imminet.* Sed præter caninum ſtercus nonnulli humano quoque vtuntur, quod ſimul cum Galeno ciuiles homines debent tanquam abominandum deteſtari: tametſi Galen. 10. *de ſimpl. med.* fatetur, de hoc quoque remedio ſe experimentum habuiſſe, qui narrat longam hiſtoriam de quodam, qui inflammatione gutturis aſſiduè vexabatur, adeo vt cogeretur ſanguinem mittere, qui ſine miſſione ſanguinis hoc remedio facilè ſanabatur, vbi huius ſtercoris præparandi & corrigendi rationem docet.

Diſcutientia. Poſtremò autem ad diſſoluendas reliquias materiæ contentæ in faucibus, nonnulli vtuntur ſuffumigio ex decocto herbarum calidarum, hyſſopo, calamentho, &c. cum modico aceto, cuius decocti vapor vel cannula, vel alio inſtrumento ori impoſito facilè recipitur. Verùm de quatuor primis indicationibus hæc ſint ſatis.

Suppuratio anginæ. Quod ſi demum angina ad ſuppurationem veniat, quod ex eo potiſſimùm licet intelligere, quoniam ex aph. Hipp. 47. *lib.* 2. febres & dolores augentur, neque auxilia quidquam videntur prodeſſe, tunc omni induſtria procurandum eſt, vt pus quantum fieri poteſt, celeriter generetur, quod fiet naturæ inclinationem iuuando, interiùs cum decocto paſſulatum, liquiritiæ, althææ: exteriùs farina hordei cum fermento, cum decocto coricarum, althææ & ſimilibus. *Puis generantia.* Confecto autem pure, quo tempore & febres, & dolores ſolent minui, abſceſſus quamprimum rumpendus & aperiendus eſt, quod fieri ſolet, vel medicamentis acrioribus, vel manibus, vel cerea impoſita candela in faucibus, vel cruſta panis, aut alia re duriore deuorata: ac demum [illegible]tia, mundificantia, & cicatricem inducentia veniendum.

Veruntamen id ſciendum eſt, anginam ſuppuratam eſſe quàm maximè periculoſam, ac frequenter in pleuritidem, peripneumoniam, phrenitidem, & alios morbos tranſmutari, vt colligitur ex Galen. 6. *epid.* 1. 13. & 3. *prog.* 20.

Prognoſticum. Atque hæc generaliter de angina dicta ſufficiant, neque enim eſt vt particulatim de angina tractemus, quatenus illa ex vno vel altero humore originem habeat, cum ex iis quæ ſæpe diximus, facilè ſit curationis varietatem intelligere. Exempli gratia, redundante ſanguine, ille ſecta vena copioſiùs educendus eſt; redundante bile, conuenit illum parciùs mittere; hîc medicamenta repellentia ſint frigidiora, clyſteria minùs acria; redundante pituita, aut melancholia, parcè omnino ſanguis detrahatur, medicamenta repellentia ſint minùs frigida, clyſteria acriora, & vno verbo, in rebus omnibus perpetuò noxij humoris rationem oportet habere. Victus ſit tenuiſſimus, & tres aut quatuor primos dies & vſque ad ſtatum, æger ſola mulſa aut aqua hordei contentus ſit, donec tandem liceat ad magis nutrientia deuenire.

DE AFFECTIBVS THORACIS EIVSQVE PARTIVM,

Liber Secundus.

CAPVT I.

De Tuſſi.

Definitio. POST morbos capitis oris, & faucium, ſequitur tractatio morborum thoracis, ac primùm tuſſis, cuius ex noſtro ordine videbimus eſſentiam, differentias, ſigna, & curationem. *Tuſſis* definitore Galen. 1. de ſympt. cauſis 4. *nihil aliud eſt quàm vehementiſſima exſufflatio, qua plurimus ſimul celerriméque foras latus ſpiritus, ſuo impetu extrudit atque explodit quæcunque vias ſpiritus obſtruunt & impediunt.* Et ſi quis quærat, quidnam Galenus per exſufflationem intelligat? ille declarat 1. *de locis aff.* 6. ſe hac voce nihil aliud intelligere, quàm confertam & vehementem reſpirationem, quæ fit cum plurimus ſpiritus confertim per guttur animalis foras defertur. Et ſi quis rurſum quærat, quomodo huiuſmodi exſufflatio fiat? huic reſpondet Galen. 4. *de locis aff.* 4. iſtud fieri intercoſtalium muſculorum actione interueniente. Ex iis licet colligere, tuſſim non eſſe morbum, non cauſam morbi, ſed ſymptoma, non exiens immoderatum, non qualitatem mutatam, ſed actionem læſam, non vitalem, non naturalem, ſed animalem, non ſenſitiuam, non principem, ſed motiuam: eamque actionem non eſſe abolitam, non imminutam, ſed deprauatam. Itaque tuſſis ſub genere motus deprauati reponenda eſt, quod ſpeciatim docet Galen. 1. *de ſymp. cauſis* 1. poſtremis verbis, inquiens, conuulſionem, tremorem, palpitationem, tuſſim, commune genus deprauatum motum obtinere. Cum autem motus deprauati ſint triplices, vt diffusè diximus tractantes conuulſionem, tuſſis iure inter eos debet numerari, qui fiunt à ſola natura, quæ

[illegible] cogitur moueri Quamobrem de ratione & eſſentia tuſſis ita habendum eſt, tuſſim fieri, quotieſcunque natura in thorace, & pulmone aliquid noxium & moleſtum percipit, vnde plurimo ſpiritu magna vi ſurſum foràs elato, conatur illud expellere, quod ſi primo impetu ſiue prima expiratione quæ ei moleſta ſunt, nequit expellere, tunc his, ter, & ſæpius non deſinit idem tentare, ac magna ex parte intentum finem conſequitur, vbi ſpiritus vehementer fertur, & ea quæ moleſtant ad propellendum idonea inueniuntur.

Tuſſis quomodo fiat.

Pars affecta quæ.

Sed hoc loco quærunt nonnulli, quænam pars in tuſſi malè afficiatur. Auerr. 5. *colliget.* 1. 52. tuſſim recenſet inter proprios affectus pulmonis, cui videtur conſentire Auicenn. 13. *tract.* 5. 1. inquiens: *Tuſſis eſt ex motibus quibus natura expellit nocumentum ex membro aliquo, & hoc membrum in tuſſi eſt pulmo.* Neque pro hac ſententia deſunt rationes, ac primum tuſſis propria paſſio illius partis cenſenda eſt, quæ eſt principium ſpiritus, qui in ea ſurſum & foras propellitur: ſed pulmones ſunt initium ſpiritus: ergo. Deinde gratia exempli, fuerit vlcus in thorace, neque pus communicetur pulmonibus, nulla ſequitur tuſſis: itaque pulmones in tuſſi neceſſariò videntur laborare. Alij verò aliter ſentiunt, qui ex Galen. & rei euidentia manifeſtè demonſtrant, ſine vllo pulmonis vitio quandoque tuſſim fieri: namque Galenus docet 2. *de ſymp. cauſis* 4 & 5. ex ſola refrigeratione muſculorum thoracis tuſſim fieri, quæ à ſola ſpiritus retentione quandoque non ſolùm prohibetur, ſed etiam planè ſanatur.

Tuſſis.

Præterea ſcribit Galen. 7. *de ſymp. med.* 17. & res ipſa confirmat, ſi parua mica panis aut alterius edulij, vel quidpiam potionis nobis inuitis in ſpiritus meatum cadat, nos protinus irritare, adeo vt nulli dubium ſit, quin ſine affectis pulmonibus contingat aliquando tuſſim excitari. Quamobrem reuera concludendum eſt tuſſim non eſſe propriã paſſionem pulmonum, neque os in tuſſi perpetuò laborare. Neque difficile eſt ad obiectas rationes reſpondere, ac primùm Auicen. non ſolùm pulmonem læſum eſſe ait, ſed addit & membra quæ ei communicantur & continuantur. Auerr. aut idem ſentit cum Auic. aut malè ſentit. Neque poſitæ rationes quidquam valent; etſi enim tuſſi ſpiritus copioſè & cum impetu foras propellitur, tamen non hinc ſequitur pulmones perpetuò laborare, quoniam natura non intendit primùm huiuſmodi expirationem facere, ſed intendit, quodcunque illi moleſtum eſt, expellere, vnde ſecundariò & per accidens fit illa ſpiritus propulſio, per quam noxia & moleſta reiiciuntur: pariter falſum eſt, in vlcere thoracis non cõmunicato pure pulmonibus nullam tuſsim excitari; quod manifeſtè cõfirmãt empyrici vel ſuppurati, in quibus pus in cauitate thoracis continetur, qui nihilominus valida tuſſi torquentur. itaque ſtatuendum eſt cum Galeno, tuſſim ad omnes partes & omnia inſtrumenta reſpirationis pertinere, modò vnum, modò alterum, modò plura, videlicet pulmones, aſperam arteriam, muſculos thoracis, ſeptum tranſuerſum & reliqua, de quibus poſteriùs, tractantes de aſthmate, latè agemus.

Differentia. I.

Differentiæ tuſſis ſunt plures, ac primùm à cauſis, de quibus videatis Gal. 2. *de ſymp. cauſis* 4. & 5. 4. *de locis aff.* 7. ex quibus locis nobis licet colligere cauſas tuſsis: quæ ab omnibus admodum confuſè tractantur. Cum ergo iam ſtatutum fuerit, quæcunque inſtrumentis reſpirationis moleſtiam & impedimentum poſſunt afferre, generaliter tuſsim efficere, Galenus hæc omnia in duo capita videtur retuliſſe, vnum quòd pertinet ad intemperiem, alterum quod materiam complectitur. Primum genus tuſsis, ortum ex intemperie inſtrumentorum ſeruientium reſpirationi, cognouerunt omnes medici pneumatici, quaſi ſpirituales dicti, quòd omnia ſpiritibus tribuerent, quales fuerunt Athenæus, Archigenes, &c. de qua medicorum ſecta Galen. tum aliis locis, tum maximè *lib.* 3. *de diff. pulſ.* ſæpius agit: verumtamen illi cauſam non ſatis intellexerunt, propter quam tuſsis ex huiuſmodi intemperie poſſit fieri, quam tamen Galen. præclarè explicat, docens intemperiem eſſe duplicem, alteram æqualem, quæ veluti quædam acquiſititia natura eſt, neque vllum dolorem aut moleſtiam infert, qualis febris hectica: alteram inæqualem, quotieſcunque in corpore ſentiendi vi prædito introducitur tanta pariter moleſtia, quanta magnitudini intemperaturæ reſpondet. Ex quo facile eſt intelligere, quomodo huiuſdi inæqualis intemperies occupans partes reſpirationi inſeruientes, atque earum natiuum temperamentum corrumpens, moleſtiam inducat ex qua deinceps natura ad expulſionem irritatã tuſsim excitat. Hæc porrò intemperies eſt vel ſimplex, calida, frigida, ſicca, humida; vel ex iis compoſita: ſic igitur refrigeratis inſtrumentis reſpirationis generatur tuſſis, quæ tamen plerunque eſt exigua, & ſola ſpiritus cohibitione ſanatur; ſiquidem hac ratione calor augetur, ac ſimul cùm ſpiritus partes intemperatas peruadit, atque eas ad naturale temperamentum deducit: ſic eadẽ inſtrumenta reddita calidiora, vt per calidiſsimas febres contingit, moleſtia afficiuntur, ex qua tuſſis excitatur, quod item de humida & ſicca, nec non de compoſita intemperie licet affirmare, vt manifeſtè colligitur ex Galen. 6. *epid.* 2. 24. Secundum caput materiã comprehendit, quotieſcunque illa inſtrumentis reſpirationis moleſtiam affert: quæ quidem materia vel externa, vel interna, & vtraque multiplex eſſe poteſt. Externa, ſicuti fumus, puluis, & ſimilia: ſicuti quæcunque inter edẽdum & bibendum in aſperam arteriam affatim illabuntur, ex quibus omnibus certum eſt, naturam ad expulſionem irritari, & tuſſim fieri. Interna materia eſt eorum, quæ intra corpus generantur, veluti ſunt non ſolùm omnes humores, ſed etiam quodcunque toto genere præter naturam eſt vt ſanies lapilli, &c. de quibus Alexand. ſpeciatim ſcribit *lib.* 5. *cap.* 4. ſibi viſum fuiſſe aliquando lapidem non aſperum, ſed admodum leuem, durum, ac renitentem, vt reiectus in terram ſonum ederet: quem homo quidam tuſsiendo eiecerat: & Gal. 4. *de loc. aff. ad finem*, narrat hiſtoriã cuiuſdam ægroti, qui multo tempore tuſsi vexatus grandinem eiiciebat, quæ erui magnitudinem æquabat: ſic nonnulli aſſerunt, vermes aliquando per tuſsim fuiſſe eiectos; ſic manifeſtiſsimum eſt, in pleuritide, peripneumonia, & reliquis cordis & thoracis affectibus tuſsim excitari. Sed neque illud demum prætermittendum eſt, inſtrumenta reſpirationis in tuſsi non ſolùm per ſe laborare, ſed etiam per conſenſum aliarum partium: ad quem modum ventriculus vel flatibus, vel aliter, nimium diſtentus, comprimens ſeptum tranſuerſum, gibba pars iecoris inflammatione laborans, atque vt nonnullis placet, etiam lien, poſſunt partes ſpirationi deſtinatas in conſenſum trahere: ſed præ cæteris, & ante cæteras omnes corporis partes, cerebrum ſolet id maximè præſtare, ex quo humores in thoracem deſtillant frequentiſsimè: neque verò ſolùm à ſingulis partibus, ſed quandoque etiam à toto corpore huiuſmodi noxiæ materiæ ad reſpirationis inſtrumenta tranſmittuntur,

Cauſæ tuſſis

Medici pneumatici.

Lapis tuſſi reiectus.

Tuſſis per conſenſum.

Digitized by Google

tur, quod in febribus contingit ſæpenumero. Hæ ergo ſunt differentiæ ex cauſis.

II Differentia.

Secundò ſunt differentiæ à modo tuſsis: namque alia ſicca eſt, alia humida. Sicca eſt in qua ægri nihil expuunt, humida in qua aliquid excernitur. Cauſas verò propter quas tuſſes aridæ fiunt, tractat Galen. 2. *de ſympt.cauſis* 4.4.*apho*.54. 4. *de locis affect*. 8.*& loco notabili* 1.*epid*.1.12. etenim tuſſes fiunt aridæ, quandoque exaſperatis faucibus & gutture, nullo humore pulmonem occupante: quandoque propter nudam intemperiem inſtrumentorum ſeruientium reſpirationi, in quibus pariter nihil eſt quod oporteat expelli: interdum quia humor noxius ſit ineptus ad expulſionem, quod contingit dupliciter, aut quòd ille ſit craſsior, aut quòd ſit tenuior, quàm conueniat: quandoquidem humor craſſus & lentus difficulter effertur, vtpote qui neque promptè è corporibus, quibus impactus eſt, abſtergi, neque à qualibet ſpiritus violentia poteſt impelli: tenuia autem & aquoſa propter tenuitatem potius deſſicantur à ſpiritu, quàm vltra ferantur: itaque propter has cauſas tuſſes fiunt aridæ. Contra verò ſi humores fuerint neque valde liquidi & aquoſi, neque admodum craſsi & lenti, tunc facilè efferuntur, & maximè quando virtus valet, & tunc tuſsis humida generatur.

Præterea ſunt aliæ differentiæ tuſsis: alia recens, alia antiqua, atque hæc difficilem habet curationem. A tempore, principio, augmento, ſtatu, declinatione: Ab ætate, vnde tuſsis in ſenibus aut difficulter, aut nulla ratione ſanatur: à coniunctis, alia cum febre, alia ſine febre: de quibus ſatis, ad ſigna veniamus.

Signa.

Signa tuſsis ſunt manifeſtiſsima: ſigna item differentiarum facilè poſſunt intelligi: namque ſi inſtrumenta reſpirationis calida intemperie laborent, ſine fluxione humorum, ſcribit Galen. 4 *de locis affect*. 8. ſi ea vehemens fuerit, aëris & potionis frigidæ auiditatem inducit, ac progreſſione temporis in febrem deſinit: per frigidam autem intemperiem contraria accidunt, etenim ſi ea mediocris fuerit, calidi aëris & calidæ potionis deſiderium excitat: ſi verò vehemens fuerit, viſcera fluxionibus replentur. Intemperies ſicca & humida, vt inquit Alexand. cum ſint qualitates minus actiuæ, non tam manifeſta habent indicia; huiuſmodi autem omnibus intemperaturis, tam ſimplicibus quàm compoſitis, commune eſt, quod per tuſsim nihil reiicitur: quibus demum licet addere quæ præceſſerunt iuuantia & nocentia, & alia id genus: altera autem ex parte ſi fuerit aliqua externa materia; quæ fauces, aſperam arteriam, pulmones occupet, id ex præcedentibus, atque ipſo ægroto facilè intelligitur: ſi fuerint humores, ſinguli ex intemperamento, ætate, tempore, annis ex præcedente victus ratione, ſed ante omnia ex iis, quæ per tuſſim eiiciuntur, facilè poſſunt cognoſci: ſi fuerit grando, lapis, aut quid ſimile; hæc niſi poſtquam reiecta fuerint, cognoſci poſſunt, etſi forte ex tuſsis vehementia, ex contumacia, ex grauitate in thorace, & aliis id genus, liceret de iis quoque aliquam facere coniecturam. Demum ſi fuerit tuſsis per conſenſum capitis, pleuræ, iecoris, & aliarum partium, ex propriis ſignis cuiuſque partis laborantis licet illud intelligere.

Curatio.

De tuſsis curatione pauca admodum habemus apud Galenum, cæteri quoque hanc rem ſatis confusè tractant: nos verò ſigillatim, ſed breuiſſimè ſingularum differentiarũ curationem explicabimus. Itaque ſi tuſsis fuerit ex ſola intemperie ſine materia, hic nulla vacuatione, reuulſione, nec cæteris indicationi[illegible] opus eſt, quæ ſingulis in[illegible]tione opponatur. Si intemper[illegible] fuerit frigida, hæc ſicuti diximus, à ſola ſpiritus retentione quandoque poteſt ſanari: namque vt ſuprà vidimus ex Galen. 1. *de ſympt.cauſis*, calor hac ratione augetur, ſpiritusque ad thoracem violenter compulſus, ad omnes meatus peruenit, ex quo omnes partes ad æqualitatem temperamenti deueniunt: ſi ægri ſint in aëre calidiores, vtantur alimentis & potionibus quæ calefaciendi vim habeant: ſi muſculi thoracis laborent, foueantur oleo anethino, chamæmelino, liliorum alborum, & ſimilibus.

Ex intemperie frigida.

Ex calida intemperie.

Sin autem tuſsis ex calida intemperie generetur, ſicut in febribus contingit, æger contraria aëris & victus ratione vtatur, omniáque ad frigidum declinent. Inter alimenta ptiſana eſt præſtantiſſima, muſculi thoracis foueantur oleo violato & ſimilibus: ſic intemperiem ſiccam & humidam per contraria alterantia oportet curare. In ſicca interiùs exhibeatur lac, exteriùs inungatur thorax oleo amygdalarum dulcium, & ſimilibus.

Ex ſicca.

Tuſsis ex materia.

At verò ſi tuſsis ex materia noxia & excernenda oriatur, ſi exteriùs aduenit, abſtergenda eſt, parteſque laborantes leniendæ ſunt: ad hanc rem optima forent diatragacanthum, ſaccharum canditum, penidia, ſyrupus violaceus, de iuiubis, decoctum liquiritiæ: ſin autem materia fuerit interna, & intra corpus generetur, iam diximus illam eſſe duorum generum, aut craſſiorem, aut tenuiorem: ſed ante omnia eſt animaduertendum, vtrùm hæc materia ab aliis partibus ac potiſsimùm à capite ad partes thoracis tranſmittatur, necne: etenim quotieſcunque materia aliunde deſtillat, certum eſt veram & legitimam curationem tuſsis in curatione partium laborantium conſiſtere, ne in poſterum huiuſmodi materia ampliùs generetur, & ad partes ſubiectas tranſmittatur: quæ tractatio potiſſimùm pertinet ad catarrhum, de quo ſatis diximus.

Præmiſſa conſideratione adhuc fluentis materiæ, id vnum reſtat, vt quæ iam fluxa eſt materia, & in thorace continetur, debeat expurgari: atque illud primùm memoria eſt repetendum, quæ in thorace continentur, nõ alia ratione quàm per tuſsim purgari poſſe, vnde ad hanc rem ſunt præcipuè accommodata ea medicamenta, quæ Galenus 7. *de med. ſecundum locos*, inquit à veteribus *arteriaca* fuiſſe appellata, & vulgo *lambitiua* dicuntur, quòd ſenſim & paulatim accipiantur, & omnia inſtrumenta reſpirationis poſsint iuuare. Itaque ſi materia tenuis fuerit, ea conueniunt medicamenta, quæ poſsint quoquo modo eam craſsiorem reddere, qualia ſunt iuiubæ vel ſimplices, vel ſaccharo conditæ, ſyrupus de endiuia, violatus, de papauere, decocta lactucæ, endiuiæ, portulacæ, diacodion, & ſimilia: ſi autem materia fuerit craſsior, tunc ea conueniunt, quæ attenuandi & incidendi vim habent, qualia ſunt leuiora, mulſa, ſyrupus de farfara, oxymel ſimplex de liquiritia; efficaciora, ſyrupus de hyſſopo, de praſeo; efficaciſsima, oxymel compoſitum, acetum ſcylliticum, oxymel ſcylliticum, & ſimilia: quæ quidem medicamenta duplici ratione ſolent adminiſtrari; vnâ ſimul cum decoctis vel aquis ſtillatitiis pro ſyrupo, qui vtplurimum ſummo manè ſolet exhiberi; quo modo certum eſt materiam non ſolùm in thorace, ſed etiam in venis & ambitu vniuerſi corporis contentam ad faciliorem expurgationem præparari. Altera autem ratione hæc medicamenta exhibentur ſine

Arteriaca.

Ad materiã tenuem.

Ad materiã craſſam.

… ne ſola ſenſim & pau… … dicuntur, quo modo … quædam partes ad proximam aſperam arteriam reſudant, atque eorum vis ad thoracem peruenit, vt docet Galenus 8. *de placitis Hipp. & Pla. ad finem*: qua quidem ratione longè maiorem vtilitatem afferunt, quàm ſi affatim & ſubitò in ventriculum deferantur, ſiquidem ex ventriculo non niſi per multos venarum anfractus, & viam longiſſimam medicamenta ad pulmones poſſunt penetrare, vt interea ſit neceſſe eorum vim non parum labefactari.

Ad materiã mixtam & plenitudinem humorum. Quod ſi materia ſimpliciter neque tenuis neque craſſa fuerit, ſed quodammodo mixta, veluti ſæpe contingit; tunc varia quoque medicamenta debent inter ſe miſceri, quæ vtriuſque materiæ rationem habeant. Si tuſſis foueatur à plenitudine, aut vitio humorum, nulli dubium eſt, quin ante omnia ſit neceſſe & ſectione venæ & purgatione illos minuere & purgare: pariter ſi tuſſis proueniat per conſenſum cerebri, ventriculi, aut alterius partis, certum cuique eſſe debet ſummam negotij in curatione partis primariò laborantis conſiſtere. Hæc de tuſſi.

CAPVT II.

De Aſthmate.

Deſcriptio. QVid ſit aſthma, definitur à Galeno 7. *de med. ſecundum locos* 6. 3. *apho.* 26. hunc in modum: *Qui ſine febre lentè reſpirant, ſicuti faciunt qui velociter currunt, ab huiuſmodi acceſſione Græcis Medicis aſthmatici nominantur.* Quo primo loco notandũ eſt, quatuor eſſe præcipua nomina, quibus medici vitia reſpirationis ſolent ſignificare, apnœam, diſpnœam, orthopnœam, aſthma: de quibus nominibus non conuenit inter omnes. *Diſpnœa. Aſthma. Orthopnœa.* Cornelius Celſus *lib.* 4. *cap.* 4. hæc habet: *Dum difficultas ſpirandi modica eſt, neque ex toto ſtrangulat, diſpnœa appellatur; cum vehementior eſt, vt ſpirare æger ſine ſonitu & anhelatione reſpirationis non poſſit, aſthma: cum accidit id quoque, vt niſi recta ceruice ſpiritus trahatur, orthopnœa dicitur.* Quam Celſi doctrinam multi recentiores imitantur, alij verò aliter ſentiunt, & aliter haſce voces interpretantur, de quibus cum ego nolim agere, ad mentem Galeni ita cenſeo habendum eſſe, *Apnœa.* *apnœam* nihil aliud ſignificare, quàm abolitam reſpirationem, ſaltem quatenus aſpicientibus videtur, cum reuera fieri non poſſit, vt animal omni exquiſitè reſpiratione priuatum in vita ſeruari poſſit: quæ interpretatio eſt Galeni de *ſympt. different.* 3. 4. *de locis affect.* 7. *Diſpnœa.* *Diſpnœa* dupliciter vſurpatur; vno modo tãquam commune quoddam genus, omnes læſas reſpirationes comprehendens, ſiue eã propter externam cauſam, ſiue propter internam, ſiue quomodocunque originem habeat: in qua ſignificatione hæc vox frequenter accipitur à Galeno 1. *de difficultate reſpirationis & alibi*: altero modo *diſpnœa* accipitur tanquam ſpecies quædam difficilis reſpirationis, quæ retinet nomen generis, in qua ſignificatione accipitur à Galeno 7. *de med. ſecundum locos ad finem*, vbi ſcribit, diſpnoicos propriè à veteribus vocatos fuiſſe, quibus bronchia pulmonis craſſis, & viſcidis humoribus ſunt obſtructa, & in quibus medicamenta præterquam quod incidunt & attenuant, humectandi etiam facultate prædita eſſe oportet. *Aſthma* demum & *orthopnœam* vnum & eundem affectum ſignificare, qualem principio deſcripſimus, manifeſtiſſimè demonſtrat Galenus 7. *de med. ſecundum locos*, 6. vbi inquit, aſthmaticos ab alia acceſſione etiam orthopnoicos vocari, propterea quod propter timorem ſuffocationis coguntur corpus thoracis penitus erectum habere: quam eandem ſententiam habetis apud eundem Galen. 3. *epid.* 1. 4. 6. *apho.* 46. Verùm prætermiſsis cæteris vocibus & ſignificationibus, de vno tantùm aſthmate agimus in præſentia, quod ſicuti diximus, non aliud eſt, quam denſa & crebra quædam reſpiratio ſine febre, qualis currentibus accidit. *Qualis affectus.* Ex iis facile eſt intelligere, huiuſmodi affectum inter ſymptomata reponendum eſſe, non excuntia immoderata, non qualitates mutatas, ſed actiones læſas, cum ſolum nomen ſatis declaret, actionem reſpirationis læſam eſſe.

Reſpiratio quis motus. Sunt autem nonnulli, qui hoc loco quærunt, qualiſnam motus ſit reſpiratio, & ad quam facultatem pertineat? quippe alij contendunt eam ad naturæ actionem pertinere, quòd nemo videatur vllo tempore poſſe reſpirationem cohibere: alij verò affirmant, illam potius ad actiones voluntatis ſpectare, quòd huiuſmodi motus pro cuiuſque arbitrio & conſilio fieri & non fieri poſſit. Cæterum Galen. poſterioribus conſentiens, ex propoſito hanc litem præclarè diſſoluit 2. *de motu muſculorum capit.* 5. & 6. talemque affert demonſtrationem: *Si quæ fiunt, ſedare potes cum vis, & quæ non fiunt facere; ſi præterea citiùs aut tardiùs, celeriùs & rariùs ea faciendi poteſtatem habes, ſatis manifeſtum eſt huiuſmodi actiones ſeruire voluntati*: Arteriæ motum & cordis, neque cohibere, neque excitare, neque crebriorem, neque rariorem, neque tardiorem, neque velociorem voluntas poteſt efficere: idcirco nemo audeat dicere, hæc opera eſſe voluntatis, ſed naturæ, motum autem crurum & in iis omnibus voluntas regit: hæc eadem & in reſpirationis motu contingunt, quæ actio quidem eſt ſepti tranſuerſi, & muſculorum thoracis, vnde animæ, non naturæ eſt opus, ſiquidem muſculos mouere animæ officium eſt. Quod autem reuera totum opus reſpirationis voluntate & ſponte ab anima fiat, Galen. confirmat exemplo illius ſerui barbari, qui cum vehementiſsima ira correptus mortem ſibi inferre decreuiſſet, proſtratus humi ac reſpiratione cohibita, tandem mortuus eſt: quam eandem determinationem habetis apud Galen. 1. *de difficult. reſpirationis* 7. *de vſu partium, vtrobique cap* 9.

Nonnulli putant reſpirationem motum eſſe partim voluntarium, partim naturalem, qui falluntur; quoniam reſpiratio ſolùm perficitur animalibus inſtrumentis, ſepto tranſuerſo & muſculis; cum reliqui motus compoſiti ex naturali, & voluntario, duplicibus quoque inſtrumentis vtantur. Hoc itaque ſymptoma eſt actio læſa, non abolita, non imminuta, ſed deprauata, facultatis animalis motricis, quæ efficit ipſam reſpirationem.

Differentia. Differentiæ aſthmatis ſunt plures, ſed quæ ſumuntur à cauſis ſunt maximè principales: namque vt ſcribit Galenus lib. de cauſis reſpirationis: *Quicunque has cauſas non ſatis intelligit, is nunquam poterit, vel controuerſias de has excitatas diſſoluere, vel impeditam reſpirationem curare.* 3. de ſymptom. cauſis 1. Caput, & initium eſt cognoſcere modum, quo illa tempore ſanitatis ſuas perficiant operationes: proptèrea ſi velimus aſthmatis cauſas intelligere, primùm cauſæ ſunt inquirendæ, propter quas ſani homines reſpirant: *Cauſa reſpirationis* Gal. in lib. *de cauſis reſpirationis*, non eſſe plures quàm tres. 1. facultatem voluntariam. 2. inſtrumenta reſpirationi ſeruientia. 3. vſum propter quem duabus prioribus cauſis maximè opus habemus: etenim ſicut contingit animal iuxta naturæ inſtitutũ reſpirare, quotieſcunque facultas, inſtrumẽta,

&

& vſus naturaliter ſe habent, ac ſimul cõueniũt, ita contra, ſi aliqua ratione reſpiratio lædatur, vt id fiat propter aliquam cauſam ex iis tribus, vel vna, vel altera, vel omnibus, eſt neceſſe. In aſthmate reſpiratio eſt deprauata, itaque aut facultas, aut inſtrumenta, aut vſus, vel coniunctim, vel ſeparatim, præter naturam ſe habent: verùm cum neque febris, neque alia ſit cauſa, quæ maior inſpirandi & expirandi vſum & neceſſitatem afferat, pariter cum nullum facultatis vitium ſeſe offerat, ex quo reſpiratio deprauetur, concludendum reſtat, in aſthmate lædi reſpirationem, non ratione vſus, non ratione facultatis, ſed duntaxat ratione inſtrumentorum. At verò cum inſtrumenta ſeruientia reſpirationi ſint plura, vt Galenus dicit lib. *de cauſis reſpirationis, & alibi*, vt pulmones in primis cum trachæa arteria, ſeptum tranſuerſum, muſculi tum pectoris, tum abdominis, illud inquirendum reſtat adhuc, qualianam inſtrumenta reſpirationia in aſthmate offendantur? Sed cum muſculi omnes tam ſuperiores, quam inferiores, nec non ſeptum tranſuerſum bene valeant, ac thoracem pro inſtituto naturæ moueant, cum pariter aſpera arteria, quæ collo adhæret, omnis mali immunis videatur, hinc licet colligere cum Gal. 4. *de locis aff.* 7. pulmones in aſthmate præcipuè laborare.

Inſtrumenta reſpirationis.

Structura pulmonum.

Cæterum vt iuniores hæc intelligant, nonnulla altiùs ſunt repetenda: etenim cum pulmones indigeant aſſiduo & multo aëre attracto & inſpirato, ad conſeruandã ſymmetriam & moderationem innati caloris, atque ad alios vſus, natura inter cætera inſtrumenta, ad hanc rem accommodata, aſperam arteriam fabricauit, quæ quamprimum ex faucibus deorſum protenditur, ac mox in duos pares ramos bipartita, vnum dextris pulmonis bronchiis, alterum ſiniſtris porrigit, qui demum frequenti ſobole per pulmones diſtriburi, parem cum pulmone ſedem occupant, quos aſperæ arteriæ ramulos ferè innumera ſerie in pulmones diſtributos, Medici bronchios appellant, ſicuti in vniuerſum vt ſcribit Gal. *princip. lib. de locis aff.* totum id aſperæ arteriæ corpus cartilagineum, quod à faucibus incipit & per collum ad pulmones vſque deſcendit, bronchium dicitur. Itaque aſpera arteria, præter cæteros vſus, ad aëris inſpirationem & expirationem à natura fuit in primis inſtituta, atque ex vna parte aër naribus & ore attractus à faucibus recto tramite per eam in pulmonem deuehitur, ac per vniuerſum corpus pulmonis ita diſtribuitur, vt hac ratione in pulmonis ſubſtantia præparatus, ad munera cordis reddatur idoneus: ex altera autem parte omnis aër cordi inutilis, & fuliginoſa illius excrementa inter expirandum per hanc eandem viam naribus & ore eiiciuntur, cum verò ita huiuſmodi opera perficiantur vt omnis inſpiratio ſiue aëris attractio dilatati pulmonis beneficio fiat, atque hæc vt pulmonis dilatatio nihil aliud ſit, quàm ſuorum vaſorum diſtentio, non quidem ſimpliciter omnium, ſed illarum, maximè aſperæ arteriæ, propaginum, quas bronchios diximus appellari, expiratio item fiat, quoties pulmo in ſe colligitur, eàque ratione aërem in ſua cauitate, ſcilicet in ramulis aſperæ arteriæ contentum foras propellit, iam ſatis cuique poteſt conſtare, eiuſmodi aſperæ arteriæ ramulos in pulmones diſſeminatos præcipua eſſe inſtrumenta, partim attractionis, partim expulſionis aëris, atque tandem omnis reſpirationis & inſpirationis.

Cum igitur hæc ita ſe habeant, vt ad cauſas aſthmatis deueniamus, facile eſt intelligere quæcunque poſſunt vias reſpirationi deſtinatas obſtruere, & eſſe impedimento quo minùs pulmones neceſſario aëre repleantur, hæc omnia difficilem reſpirationem [...] quem aër inſpiratus fo[...] trahitur, & ægri huic defectu[...] cere crebra, frequenti, iterata, [...] ſpiratione, vt quod ſemel & facilè fieri non poteſt, pluribus vicibus ac difficiliùs fiat. Etſi verò ab Auic. & recentioribus multæ aliæ cauſæ aſthm[atis] connumerantur, intemperies ſine materia partium reſpirationi inſeruientium, tumores proximarum partium, vt ventriculi, iecoris, lienis, quæ pulmones comprimant, materia vel in cauitate thoracis, vel in pulmonibus contenta, & alia id genus: tamen Galenus duas tantummodo aſthmatis cauſas videtur ſtatuiſſe 7. *de med. ſecundum locos* 6. 4. *de locis aff.* 6. 6. *epid.* 4. 4. vnam, multos craſſos & viſcidos humores, bronchios pulmonis obſtruentes, & impedientes quo minus aër liberè poſſit inſpirari: alteram, crudum aliquod tuberculum in pulmonibus excitatum, quod item impedimentum inſpirationi poſſit afferre: quos humores & tuberculum ſciendum eſt duplicem habere generationem: vnam, vitio ipſius pulmonis, qui propter aliquam intemperiem alimentum non bene concoquat: alteram, propter conſenſum aliarum partium, nõnunquam corporis vniuerſi, ſed frequentiſſimè capitis, quod præ cæteris omnibus partibus certum eſt plurimas deſtillationes ad thoracem ac pulmones tranſmittere. Quod ad cæteras cauſas Auicennæ & recentiorum, illæ rei naturæ non conueniunt, namque ſunt multæ & inſignes intemperies partium ſpiritualium, in febribus, in hydrope, ſic ſunt multi tumores ventriculi iecoris, lienis, ſic demum ſunt humores in cauitate thoracis, vt in ſuppuratis, in quibus ægri vero aſthmate nunquam laborant: itaque habendum eſt cum Gal. cauſam aſthmatis tantummodo eſſe duplicem, multos craſſos & viſcidos humores, bronchios pulmonis impedientes, aut crudum tuberculum in pulmone excitatum vt diximus. Secundò ſunt differentiæ aſthmatis à magnitudine, à tempore, à modo generationis, à coniunctis, quæ, vt videbimus paulo poſt, maximè faciunt ad prognoſticum & curationem. Sed Auicenna inter cæteras differentias vnius meminit, à loco affecto, qui ſcribit, humores contineri quandoque in bronchiis aſperæ arteriæ: quandoque in ramulis leuium arteriarum: quarum pariter multæ propagines per pulmones diſſeminantur, in qua re ille manifeſtè fallitur, & contradicit Galeno. Etenim ſi in pulmone obſtruantur propagines, non aſperæ arteriæ, ſed leuium arteriarum, tunc cor laborat, pulſuſque facit inæquales, minimè aſthma, niſi ſimul bronchia quoque obſtruantur, ſicuti contingit Antipatro Medico Siculo, cuius hiſtoriam habetis apud Galen. 4. *de locis aff. ad finem.* Nam cum hic vir omnem inæqualitatem in motu arteriæ in ſe deprehendiſſet, valdeque eſſet peritus, Galeno aliquando obuiam factus illi pulſum tangendum præbuit, qui cum omnis generis inæqualitatem animaduertiſſet, miratus eſt quomodo ille cum tali pulſu viueret: cumque Antipater Galenum interrogaret, quiſnam huiuſmodi affectus illi videretur, & quomodo citra febrim pulſum talem poſſet efficere: ille reſpondit, vel propter obſtructionem liquidorum crudorumque humorum, vel propter crudi tuberculi generationem, id factum fuiſſe: atqui Antipater reſpondit, ſi id verum eſſet, ſe oportuiſſe aſthmatica orthopnæa laborare: at verò Galen. dixit, illum probabiliter loqui, non tamen verè, ſiquidem contingit huiuſmodi orthopnœam fieri quotieſcunque non quidem in leuibus, ſed in aſperis arteriis craſſus & lentus humor cumulatur, &c. Hoc loco nonnulli quærunt, verũ aſth. ſit morbus

Duæ aſthmatis cauſæ Gal.

Variæ cauſæ Auicen.

II. Diff.

Error Auicen.

Hiſtoria.

Digitized by Google

An a[sthma ...] ſit morb[us] acutu[s]. ... perduret multos an[nos] ... [...]ndo hominem protinus ... [...]ſionem ſoluunt cum Cornelio Celſo, ex ea nominum diſtinctione, quam principio dedimus, qui docet diſpnœam poſſe diutius perdurare, aſthma autem & orthopœam eſſe morbos acutos: ego autem magis probo reſponſionem Galen. 4. *de cauſis pulſuum* 21. qui ſcribit, morbum quidem eſſe diuturnum, acceſſiones verò acutas, ſicuti morbum comitialem: quod experientia confirmat eſſe veriſſimum, cum ſæpenumero ægroti in acceſſionibus ſuffocentur & pereant.

Signa. Signa aſthmatis pathognomonica sũt manifeſta: ægri ſine febre frequenter reſpirant, quemadmodum facere ſolent qui velòciori curſu ac vehementi exercitatione ſunt fatigati. Pulſus pro variis morbi differentiis varij ſunt, de quibus videatis Galen. 4. *de cauſis pulſ.* 21. De ſignis vtriuſque cauſæ tractat Galen. 4. *de locis aff.* 7.

Diagnoſtica. Etenim ſi quis per bonam valetudinem, & cum ſolitas adhuc operationes efficit, difficulter incipit ſpirare, ipſique hoc ſymptoma in dies augeatur, neque inter reſpirandum aliquem ſtertorem vel ſonitum faciat, tunc excitatum tuberculum fuiſſe oportet exiſtimare; ſed illud ego addo, hanc difficilem reſpirationem perpetuò grauem eſſe, ac ſine intermiſſione vexare, vt perpetuæ & permanenti cauſæ conuenit: ſin autem inter reſpirandum aliquis ſonitus vel ſtertor deprehendatur, tunc lentorum & craſſorum humorum pulmonis bronchiis impactorum copiam adeſſe ſignum eſt. Quod ſi præterea quis ſtatim & improuiſò difficulter ſpirauerit, hinc licet colligere huiuſmodi humores minimè in pulmonibus generari, ſed fluxionem vel à cerebro vel à vicinis partibus in pulmonẽ decumbere. Dictis licet addere ea ſigna, quæ ſumuntur ex temperamento, ætate, victus ratione, & ſimilibus, de quibus ſæpe diximus. Signa reliquarum differentiarum facilè poſſunt intelligi, itaque ad curationem aggrediamur.

Curatio. Cùm duæ ſint cauſæ aſthmatis, ambarum curatio, inquit Galen. 7. *de med. ſecundum locos*, aliquid commune habet, aliquid priuatum, & alteri tantùm proprium: commune vtriſque eſt, vt redundantia humoris morbum generantis conſumatur: proprium autem, craſſorum quidem humorum, vt illi per attenuantia & extergentia pharmaca conſumantur: alterius autem nimirum tuberculi, vt per attenuantia & reſiccantia eadem fiat conſumptio. Itaque vtrique eſt communis euacuatio vniuerſi corporis: deinde reuulſio, quæ neceſſariò particularem pulmonis purgationem debet præcedere. poſt quæ demum illud reliquum eſt vt partibus laborantibus proſpiciatur, quæcunque humores noxios vel generant, vel tranſmittunt, vel recipiunt.

Indicationes. Ad ſummam, indicationes curandi aſthmatis ſunt huiuſmodi: prima, vacuatio vniuerſi corporis: ſecunda, reuulſio humoris fluentis ad pulmones: tertia, conſumptio materiæ contentæ in pulmonibus: poſtrema, in qua curatio potiſſimum conſiſtit, vt partes primariò laborantes ad ſuam naturalem temperiem & conſtitutionem deducantur, ne in poſterum noxios humores generent, tranſmittant, recipiant.

Prognoſtica. Vtrùm iis indicationibus liceat ſatisfacere nec ne, Auicen. paucis verbis mihi videtur comprehendere, qui ſcribit ad hunc modum 10. 3. *tract.* 1. 38. *Et hæc ægritudo cum accidit decrepitis, non forſitan ſanatur, neque maturatur, cum ipſa in iuuenibus etiam difficilis ſit, & hæc quidem ægritudo eſt ex ægritudinibus longis habens cum hoc paroxyſmos acutos, ſecundum ſimilitudinem paroxyſmorum epilepſiæ & ſpaſmi.* Quas ſententias Auicen. accepit ex Gal. priorem de ſenibus ex 2. *apho.* 40. poſteriorem de morbo diuturno & acuto, 4. *de cauſis pulſuum* 21.

Leniẽ alui. Sed ſingulas indicationes perpendamus, & quatenus ad primam pertinet, pro lenienda aluo facit hiera ſimplex cum caſſia, nec non mel violatum ſolutiuum cum manna:

℞. *Flor. caſſiæ nouiter extr.* ℥. j.
Specierum hieræ ſimp. ʒ. iij. *M. cum ſaccharo fiat bolus.*

In potione:

℞. *Mel. viol. ſol.* ℥. j. ß.
Mannæ Calabrenſis electæ. ℥. j. ß.
Decoctionis hyſſopi, farfaræ q. ſuf. M. pro potione.

Venæ ſectio. Lenita aluo, Paulus, Auicena, & omnes probant ſectionem venæ, de qua nonnulli dubitant, propterea quod ex Galen. 4. *de cauſis pulſ.* 21. aſthmatici videntur habere pulſus & vires imbecilliores: quibus reſpondeatis ex Galen. non neceſſariò in fluxionibus quæ ad pulmonem fiunt, aut peripneumonia, aut aſthmate virium robur proſterni: illius verba hæc ſunt 4. *de locis aff.* 7. In malis aſthmaticis, craſſis & viſcidis humoribus pulmoni impactis, vires fortes ac vigentes permanent. Quod ſi ille diuerſum docet aliquando, id ſine dubio de tempore acceſſionis intelligendum eſt, in quibus acceſſionibus reuera ægri vehementer laborant, habentque pulſus paruos & debiles, vt aliquando intereant. Ergo ſi conueniant principes ſcopi, ſectio venæ nullo modo eſt prætermittenda, ſecandaque eſt aut media, aut baſilica, ſanguiſque eſt detrahendus vel parcè, vel copioſè, pro ratione plenitudinis, habitus corporis, temporis anni, & ſimilium. Neque verò ſolum ſectione venæ, ſed etiam purgantibus medicamentis hoſce ægros oportet vacuare, non tantùm leuioribus ac ferè lenientibus, vt multi facere ſolent, ſed etiam valentioribus, agarico, turbith, colocynthide, electuario diaphœnicon, hiera diacolocynthidos, pilulis de hiera cum agarico, pilulis cocchiis, & ſimilibus, quæ ad purgandos humores craſſos ſunt accommodata.

Purgantia. Medici hoc tempore in aſthmate & omnibus affectibus thoracis familiariter vtuntur trochiſcis de violis, quos propterea pectorales appellant, quorum deſcriptionem habetis apud Meſuem cap. *de aſthmate*: ſed quicunque voluerit huius medicamenti compoſitionem conſiderare, is facilè deprehendet medicamentum ſine arte eſſe compoſitum, neque illud tam tutum, & efficax eſſe, vt omnia purgantia medicamenta, ſuapte natura ſint homini inimica, ac propterea fuerit excogitata mixtio eorum medicamentorum, quæ illorum malitiam poſſunt emendare, certum cuique eſſe debet, violas, liquiritiam, mannam, quæ hic à Meſue tanquam correctiua permiſcentur, minimè poſſe id præſtare: namque vt ſcribit Hip. & Gal. 2. *de ratione victus.* 1. & 12. *in libr. quos & quando*, & alibi nos diximus, aromata ſunt cum primis ad hanc rem accommodata, & præ cæteris præſtant nonnulla ſemina odorata, quæ ventriculum roborando, humores craſſiores incidendo & tenuando, ac demum vias per quas purgatio debet fieri, aperiendo, poſſunt medicamenti malitiam corrigere, neque illius operationem impedire.

Trochiſci de violis improbantur.

Quomodo purgantia conueniant. Cæterùm quærunt nonnulli hoc loco, cum noxij humores in aſthmate contineantur in pulmone, quos certum eſt non aliter quàm per tuſſim & per ſputa poſſe purgari, dubitant inquam, quomodo purgantia medicamenta poſſint aſthmati & talibus affectibus conuenire? Quibus licet reſpondere cum Galeno primùm 6. *de locis aff.* 4. pulmones & thoracem non ſolùm per tuſſim, ſed etiam per aluum poſſe expurgari, licet id rarò contingat; deinde purgantia medicamenta in aſthmate

ea

ea potiſſimùm ratione conuenire, quòd illa expurgent humores vniuerſi corporis, & à parte laborante reuellant, præterquã quod nulli dubium eſſe debet, quin partes noſtri corporis, ac maximè quæ proximè cohærent, ita conſentiant inter ſe, vt latente quadam ratione ſimul poſſint euacuari, ſicuti in curanda coxendice id ſæpenumero experientia confirmat veriſſimum eſſe: ad quem modum ſcribit

Præparantia.

Hipp. *in lib. de alimento*, confluxio vna, conſpiratio vna, conſentientia omnia. Ante verò quàm hæc purgantia medicamenta exhibeantur, neceſſe eſt humorum concoctionem, nec non viarum per quas purgatio debet fieri, apertionem attendere: ad quas indicationes ſunt accommodata ea medicamenta, quæcunque attenuandi, incidendi, abſtergendi, vim habent: in quorum quidem medicamentorum vſu & adminiſtratione, Galen. nonnulla tradit præcepta, quæ nullo modo ſunt prætermittenda.

1. Præceptum.

Primum eſt, cum dicta medicamenta neceſſariò quidem tuſſes moueant & abſtergant, ſed non facilè quod abſterſum eſt propter craſſitudinem, per ſputum reiiciatur, ob id iis perpetuò miſcenda ſunt quædam medicamenta humida, & lenientia, quæ faciliorem expurgationem reddant.

2. Præceptũ.

Deinde hæc medicamenta eligenda ſunt calida quidem, ſed quæ ſine vehementi caliditate attenuandi atque incidendi facultate ſint prædita: ſiquidem medicamenta inſigniter calida, diſſolutis partibus tenuioribus craſſos & viſcidos humores adhuc craſſiores & viſcidiores reddunt, ac proinde magis lædunt quàm poſſunt.

3. Præceptũ.

Poſtremò ea quoque medicamenta vitanda ſunt, quæ vehementer refrigerant & adſtringunt, cum hæc omnia craſſefaciant, cogant, & augeant humores noxios, atque id cum primis malum efficiant, vt non niſi difficillimè per ſputum expurgentur.

Simplicia pulmonibus conferentia.

Sed ad particularia præſidia veniamus, quæ plurima ſunt: ſymphyta, capillus veneris, farfara, hyſſopus, marrubium, radix iridis, ſemina vrticæ, ariſtolochia rotunda, betonica, & ſimilia: ex quibus ſyrupus de farfara, violatus, de capillo veneris, de liquiritia, de hyſſopo, de marrubio; conſeruæ & aliæ medicamentorum formæ ſolent parari; præ cæteris autem ſcylla, acetum & oxymel ſcylliticum, & quæcunque ex ſcylla parantur, magnam hac in re habent prærogatiuam, & cæteris omnibus medicamentis ſunt efficaciora.

Reuellentia.

Hoc tempore ex ſecunda indicatione, ad omnia reuulſionum genera veniendum eſt, ad lotiones, frictiones extremarum partium, ligaturas, cucurbitulas ſine & cum ſcarificatione: ad clyſteria & glandes acriores, ac poſtremò ad cauteria, quæ

Cauteria.

non ſolùm cruribus, brachiis, & quandoque etiam capiti inuruntur, quod multi in præſentia faciunt, ſed etiam, vt placet Aëtio, malo inueterato, fruſtráque adhibita omni medicina, ad ipſum quoque thoracem poſſunt accommodari, qui docet *lib.* 8. 57. quod ſanè eſt maxime notandum, pluribus locis thoracis, ante, retro, ſurſum, deorſum, & omni ex parte vlcera circiter quindecim eſſe inurenda, quæ quidem longiore tempore aperta debent detineri. Poſt hæc particulatim craſſi humores in bronchiis pulmonis contenti, vel tuberculum in pulmone excitatum, diſſoluenda & conſumenda ſunt, humores quidem craſſi per medicamenta attenuantia & extergentia, tuberculum autem per attenuantia & reſiccantia, vt ſuprà monuimus: de medicamentis attenuantibus & extergentibus iam ſatis dictum, etenim quæ faciunt ad coctionem humorum & præparationem viarum, eadem valent pulmonem quoque expurgare.

Ad conſumptionem tuberculi.

Ad conſumendum tuberculum exiccantia medicamenta ſunt valde accommodata, qualia ſerent ammoniacum, ſulph[illegible] tum, ſales theriaci, & ſimilia[illegible] neque verò ſolùm medicamentis internis, ſed etiam nonnullis externis Medici conantur materiam in pulmone contentam diſſoluere, quare ſuffumigiis & odoribus agũt, ex myrrha, ſtyrace, maſtice, iunipero, cinnamono, & ſimilibus ad quem modum legimus Gal. inſtitiſſe ægrum quendam naribus aſſiduè odorari medicamentum hedychroum, cuius deſcriptionem habetis apud Aetium *lib.* 13. 89. apud Paulum 7... vel aliud ex pretioſis vnguentis, quæ Romæ foliata & ſpicata nominabant: locus Galeni eſt 4. *de locis aff. vltimo.* Sic ad thoracem apponunt linimenta, fomenta, cataplaſmata, ex oleo anethino, irino, ſtyracco, ex farina hordei, lolij, ex caſtoreo, euphorbio, vt tandem deueniant ad ſynapiſmata & cauteria quorum ſuprà mentio facta ex Aetio.

Partes roborantia.

Poſtremo autem loco ad alterandos & roborandos locos principes & potiſſimùm pulmones, veniendum eſt, in qua poſtrema indicatione iam diximus rectè totam curationem conſiſtere, etſi illa à vulgaribus medicis negligitur & prætermittitur; cui quidem indicationi ſatisfacientia, multa ſuprà fuerunt propoſita: verùm ſunt etiam alia quæ idem poſſunt præſtare, vt conſerua betonicæ, hyſſopi, enulæ campanæ, conſerua ſtœchados, diacyminum, diacalamenthum, diatrion pipereon, ſed iis omnibus ſunt efficaciora theriaca & mithridatum: in quorum vſu neceſſarium eſt ægros longiore tempore perſeuerare: inter cætera autem præſidia Auicen. & Arabes probant ius galli veteris præparatum cum carthamo, hyſſopo, monachio, enula, ſeminibus aniſorum, fœniculi, &c. Sic recentiores familiariter vtuntur aquis thermarum calidioribus, quales ſunt noſtræ Aponitanæ, Aquatianæ, non ſolùm in potione, ſed etiam pro ſtillicidio & thoracis & capitis, ſi illud contingat laborare, & deſtillationem ad pulmones tranſmittere: ſic demum ſunt qui vtuntur decocto ligni, chinæ, & ſimilium: quæ quidem decocta, ſi cum ratione atque ex præceptis à Galeno traditis præparentur, mea ſententia non ſunt reiicienda.

Pulmo vulpis.

Sunt quædam medicamenta demum, quæ occulta quadam vi & proprietate creduntur aſthmatis prodeſſe, inter quæ vnum duntaxat mihi libet commemorare pulmonem vulpis exiccatum, quem ſcribit Galenus 2. *de ſimpl. medicamentis.* aſthmaticos iuuare; vnde hic puluis aut ſolus, aut ſimul cum aliis medicamentis, veluti conſerua hyſſopi, conſerua florum borraginis, frequenter adminiſtratur: ſic apud aromaticos eſt electuarium de pulmone vulpis, auctore Meſue *in cap. de phthyſi*, quo Medici in aſthmate & reliquis affectibus pulmonis familiariter vtuntur.

Victus.

Victus ratio ſit alimentorum boni ſucci, facilis coctionis, & vno verbo, ſicuti & ipſa medicamenta, attenuandi vim habeant, de quibus alimentis ſæpe dictum eſt, & extat libellus Galeni, in quo omnia continentur; atque hactenus de aſthmate.

CAPVT III.

De Pleuritide.

NVllus eſt morbus magis celebris, & qui magis verſetur in ore Medicorum, quàm pleuritis, non ſolùm, vt puto, quòd illa contingat ſæpiſſime, grauiáque ſymptomata & pericula ſecum afferat, ſed etiam quoniam omnes Medici omnia ferè artis dogmata & præcepta ad vnam pleuritidẽ libenter referunt. Sic Hipp. traditurus rationem inſtituendi victus in morbis acutis, tractaturuſque

[illegible] pulmonis, pleuritim tanquam exemplum [illegible], vt notat. Gale. 3. *de ratione victus* 61. ſic in aſſignandis omnibus ſignis medicis, docendaque tota medicæ artis conſtitutione, non alio quàm pleuritidis vtitur exemplo: idem facit in *libr. de criſibus*, & aliis locis. Sic demum recentiores nullius morbi magis exactam tractationem inſtituunt, quàm pleuritidis, qui de vna in primis ſectione venæ tam acriter inter ſe digladiantur, vt forte alius nullus locus diffuſius & maiori ſcholarum ſtrepitu ab omnibus tractatus fuerit. Itaque maxima attentione opus eſt atque eo magis, quod nulla eſt pars huius tractationis, quæ non multas & arduas difficultates contineat.

Nominis ratio. I.

Pleuritis Græcè ex loco affecto, nimirum *pleura* nomen ſuſcepit, vt notat Galen. 2. *meth.* 2. 1. *ad Glauc.* 3. Latinis & vulgo morbus coſtalis ſeu lateralis dicitur. Eſt autem inflammatio membranæ ſuccingentis coſtas, quæ *pleura* nominatur, vt definitur

Definitio. 2.

à Gale 5. *de locis aff.* 3. 2. *de locis aff.* 7. 6. *apho.* 33. *de conſtitutione artis med* 15. 4. *de cauſis pulſ.* 8. Itaque pleuritis ſub inflammatione, tanquam ſub genere continetur. Sed cum nomen inflammationis, auctore Galeno, apud veteres Medicos ſoleat acci-

Homonymia inflammationis. 3.

pi tripliciter, 1. *ad Glau.* 1. Vno modo, pro omni inſigni caliditate & feruore, ſine vllo tumore præter naturam, in qua ſignificatione accipitur 1. *prog.* 57. 3. *de fracturis* 8. Altero modo accipitur, vt eſt commune genus, quod calidos quoſcunque tumores ex quibuſcunque humoribus originẽ habeant, complectitur, vt accipitur 5. *apho.* 23. 2. *ad Glauc.* 1. 2. *de criſibus* 12. Tertio modo, magis ſtrictè, pro tumore præter naturam, qui à ſolo ſanguine excitatur, in qua ſignificatione accipitur 13. *metho. à principio* 2. *de criſibus* 12. & alibi. Sciendum eſt inflammationem hoc loco accipiendam eſſe non pro ſimplici feruore, non pro vno tumore à ſanguine excitato, ſed tanquam commune genus quod omnes calidos tumores amplectatur, ſiue illi ex humoribus natura calidis, ſanguine & flaua bile: ſiue ex frigidis, pituita & melancholia, aliquo modo caliditatem contrahentibus, originem habeant, ſiquidem, vt paulò pòſt videbimus, pleuritis à quocunque humore fieri poteſt.

Itaque pleuritis eſt inflammatio: ſed cuius partis Inflammatio eſt? Membranæ ſuccingentis coſtas. Quo loco notandum ex Gal. 7. *de vſu partium*, ſicuti in ventre inferiore eſt tunica: quæ omnes partes ſub ſepto contegit & complectitur, ita in medio ventre aliam tunicam fuiſſe à natura inſtitutam, quæ pariter omnes partes in eo contentas veſtiret & complecteretur; alteram abdominis *peritonæum*, hanc thoracis *pleuram* Medici appellant, quam vtriuſque huius mẽbranæ ſimilitudinẽ præclarè explicat Gal. 2. *de adminiſtrationib. anatomicis* 2.

Differentia I.

Differentiæ pleuritidis variæ ſunt, ac primùm eſt cõmunis & vulgaris differentia: Pleuritis alia vera & exquiſita, alia non vera & ſpuria. Pleuritis ſpuria apud nonnullos, partim veteres, partim recentiores, fit dupliciter, vel ratione materiæ, vel ratione loci. Pleuritis non exquiſita ratione materiæ fit, quotieſcunque ex plurimis cruditatibus alimẽtiſque craſſis & pituitoſis, crudi, craſſi ac lenti humores in corpore generantur, qui in vacuum ſpatium thoracis aut in pulmonem delati quandam pleuritidem videntur repræſentare: de qua tractat Aëtius latè *lib.* 8. 68. Pleuritis autem non exquiſita ratione loci fit, quotieſcunque vel membrana ſuccingens coſtas mendoſas, vel muſculi externi thoracis, vel pericardium, vel ſeptum tranſuerſum, vel mediaſtinum, vel forte aliæ partes, inflammatione laborant, de quibus cum nolim ego longiùs agere, ſententia & doctrina Galeni contenti erimus, qui de exquiſita & non exquiſita pleuritide aliter ſentit & docet 5. *de locis aff.* 3. cuius doctrinæ ſumma eſt, propria mala thoracis eſſe duplicia, nempe alia in muſculis, alia in membrana ſuccingente coſtas conſiſtere: cum autem in thorace ſint duo genera muſculorum, quorum alij intercoſtalia vocata ſpatia replent, alij extrinſecus ipſis incumbunt, affectus dolorificos muſculorum exteriorũ, quales ſunt vlcera, contuſiones, abſceſſus, eriſypelata, phlegmones, manifeſtè à medicis manum adhibentibus cognoſci: Phlegmonem autem muſculorum intercoſtaliũ ad tactum diſcerni non poſſe, ſed tamen illos maiori dolore affici quàm alteros, qui in ſuperficie poſiti ſunt, ac præterea malum membranæ ſuccingenti coſtas communicare, cum duæ hæ partes, interni inquam muſculi intercoſtales, & membrana ſuccingens coſtas, vſque adeo inter ſe conſentiant, vt ſit neceſſe alterá alteri ſua mala cõmunicare, neque muſculos ſine membrana, neque mẽbranam ſine muſculis poſſe laborare. At verò,

Pleuritis exquiſita.

inquit Gal. exquiſita pleuritis fit, vbi ſuccingens membrana primariò laborat, ideoque vſque ad clauiculas, vel ad hypochondria deſcendit: hæc de vera & exquiſita pleuritide eſt doctrina Galeni; Quatenus autem ad alteram non veram neque exquiſitam pertinet, id tantummodo ſcriptum reliquit, alios præterea laterum cum febre dolores contingere, in quibus neceſſariò ſpiratio frequens & exigua fit, nihil autem expuitur, adeo vt hæc pleuritis exquiſitæ pleuritidi, in qua nihil expuitur, ſimilis videatur. Quomodo autem & quibus laborantibus partibus iſti laterum dolores fiant, nihil à Galen. expoſitum eſt; quod quidem ego puto propterea factum fuiſſe, vt nos doceat, præter dolorem lateris ex inflammata membrana ſuccingente coſtas, & muſculis internis, cæteros omnes dolores qualiumcumque partium & quomodocunque fiant ad non veram & ſpuriam pleuritidem poſſe referri. Cæterum reliquis omnibus laterum doloribus in præſentia prætermiſſis, ad veram & exquiſitam pleuritidem & differentias reuertamur.

II. Differ. veræ pleuritidis.

Differentiæ veræ pleuritidis ſunt plures, ac primùm à loco affecto: namque alia partem thoracis ſuperiorẽ, alia inferiorẽ, alia dextram, alia ſiniſtram occupat: ex quo orta eſt quæſtio propoſita ab Auic. vtra pleuritis ſit deterior, an illa quæ eſt in latere ſiniſtro vicina cordi, an illa quæ eſt in latere dextro; quã ille ſoluit hunc in modũ: Pleuritidem ſini-

An dextra pleuritis ſit deterior ſiniſtra.

ſtram partim eſſe deteriorem, quia inflãmatio eſt proximior cordi; partim ſecuriorem, quia faciliùs maturatur & reſoluitur, propter maiorem partis caliditatem: pleuritidẽ autem dextri lateris contraria ratione partim eſſe tutiorem, quia inflammatio longius diſtat à corde, partim eſſe deteriorem, propterea quia difficiliùs maturatur & reſoluitur. Quæ quidem quæſtio & quæſtionis ſolutio forte alicui videbitur inepta & ſuperuacanea; ſiquidẽ Auicen. hac in parte conſentiens vulgo, accipit tanquam manifeſtum, cor in ſiniſtra parte collocari, quod perſpicuè falſum eſt, & repugnat Galen. 6. *de vſu partium* 7. qui manifeſtè docet, cor in medio thorace conſiſtere. Quod ſi motus cordis videtur indi-

Cordis ſitus.

care, quaſi illud potius in parte ſiniſtra fuerit collocatum, Gal. reſpondet 7. de *adminiſt. anatom.* 7. hoc fieri duplici de cauſa; vna, propter ſiniſtrum cordis ventriculum, quem conſtat ſpiritum vitalem præcipuè conficere & continere; altera, quoniam vertex ipſius cordis quoquo modo ad ſiniſtram regionem deflectit, vt propterea non ſit mirum, ſi illius motus magis in parte ſiniſtra quàm in dextra percipiatur: qui plura hac de re cupit, is videat Conciliatorem differentia 99.

III.

Ad hanc differentiam alia quoque poteſt referri,

Google

ferri, quatenus membrana inflammatione laborat vel parte interna verſùs pulmones, vel parte externa quæ coſtis adhæret: quæ differētia eſt Galeni *de conſt. artis med.* 15. tametſi nõnulli eam non recipiunt, qui aſſerunt, membranam ſuccingentem coſtas, teſte Gal. etiam 7. *de adminiſtr. anato.* 2. tenuiſſimam eſſe, ſicuti eſt tela araneæ, adeo vt nulla ratione videatur poſſe diſtinctionem & diuiſionem recipere. Sed reſpondendum, membranam, ſecundùm naturam ſe habentem, ac minimè laborantem, reuera ſimpliciſſimam & tenuiſſimam eſſe, neque poſſe aliquam diuiſionem recipere: at verò ſi eadem inflammatione laboret, rem ſe aliter habere: ſiquidem facta humorum fluxione, atque excitato tumore, non ſolùm hæc membrana ſed etiam cæteræ omnes, quantumuis ſint tenues & exiles, vſque adeo ſolent craſſeſcere, vt facilè in manifeſtas particulas diuidi poſſint, ſicuti apparet in membranis cerebri, in veſica, & aliis tenuibus partibus id genus.

IV. Secundò, ſunt differentiæ à materia ex qua inflammatio generatur: etſi enim nonnulli contendunt, pleuritidem tantummodo ex humoribus calidioribus, ſanguine & flaua bile, originem habere: tameo vt ſuprà diximus, hîc nomen inflammationis communiter accipiendum eſt, quatenus fluxionem omnem complectitur: quæ expreſſa eſt ſententia Gal. *de conſtit. artis med.* 15. 2. *de criſibus* 10. 5. *de locis aff.* 3. qui manifeſtè docet, pleuritidem à quocunque humore fieri poſſe, quandoquidem licet hæc membrana ſatis duro & denſo corpore conſtet, vnde faciliùs & frequentiùs à tenuioribus & calidioribus humoribus malè afficiatur, tamen neque negandum eſt, eandem à craſſioribus quoque & frigidioribus humoribus pituita & melancholia laborare: namque ſi iſti humores putreſcant, & calorem præter naturam concipiant, nulli dubium eſſe debet, quin corpora etiam dura poſſint penetrare, & inflammationem efficere: quod eo magis probandum, quòd maiori ex parte humores non ſoli & ſimplices, ſed inter ſe mixti ſoleant inflammationem facere. Itaque pleuritis alia eſt ex ſanguine, alia ex bile, alia ex pituita & melancholia.

V. Tertiò, ſunt differentiæ à magnitudine & paruitate: à bono vel malo more, adeo vt non deſint qui affirment, pleuri[illegible]m peſtilentem dari, nec mihi quidem vt videtur, temere, ſicuti diximus tractantes febrem peſtilentem.

VI. Poſtremò, ſunt differentiæ pleuritidis ex tempore morbi; principio, augmento, ſtatu, declinatione: quæ maximè ſunt animaduertenda, cum pertineant ad curationem.

Signa. De ſignis pleuritidis agit Galeo. multis in locis, 1. *de locis aff.* 9. 5. *de locis aff.* 3. 1. *de criſibus.* 10. *de conſtit. artis,* 15. 4. *de cauſis pulſ.* 8. Verùm id primùm ſciendum eſt, ex Galen. in *libr. de plenitudine, vltimo,* 2. *de med. ſecundum locos.* 1. 8. *de med. ſecundum locos.* 1. 2. *de ratione victus.* 1. hanc partem artis medicæ quæ tractat de ſignis, minimè certam & demonſtratiuam, ſed admodum coniecturalem & indefinitam eſſe, nihilominus tamen ſigna pleuritidis tam certa & indubitata eſſe, vt certiſſimam huius morbi fidem facere poſſint: ſicuti confirmat Galen. 12. *metho.* 7. 5. *de tuenda* 2. Et ſi quis obiiciat, quod veriſſimum eſt, medicos ſæpenumero in contentionem venire, vtrùm quis laboret pleuritide, nec ne: Reſpondearis id prouenire, non quòd ſigna ſint incerta, & coniecturalia, ſed quoniam illi falluntur, neque conueniunt circa exactam eorum cognitionem: ſed ſingula ſigna perpendamus. In pleuritide primum *Febris continua.* ſignum pathognomonicum eſt febris, quæ neceſſariò illam comitatur, propter duas cauſas; primò, propter affectum, nempe inflammationem: deinde, propter ſitum partis laborantis, quæ cordi proxima eſt: quæ quidem duæ cauſæ neceſſariæ ſunt, adeo vt ſi altera deſit, non neceſſariò febris conſequatur. Namque quod eſt Galeni exemplum, ſi digitus phlegmone doleat, quoniam à corde longè abeſt, pariter ſi ſuccingens membrana laboret ſcirrho vel œdemate, tunc non omnino contingit ægrum febricitare, *de conſt. art.* 15. Eſt itaque febris & ea quidem continua: cum enim pleuritis ſit morbus acutus, & cum febre, ex doctrina Galen. 8. *apho.* 30. vt ea ſit continua neceſſe eſt. Sed qualiſnam eſt huiuſmodi febris continua? Galen. in hoc non planè ſibi videtur conſtare, qui libro de *conſt. artis*, nec non 2. *de difficult. reſpirationis* 8. ſcribit, febrem ſimpliciter adeſſe, 1. autem *de criſibus* 5. & 4. *de cauſis pulſuum* 8. addit febrem acutam eſſe.

Secundum ſignum eſt, dolor lateris: cum enim *Dolor lateris.* membrana, pars neruoſa, inflammatione laboret, & continuum ſolui, & dolorem ſuccedere eſt neceſſe: & cum huiuſmodi membrana hæreat lateribus thoracis, hic dolor debet omnino alterutrum latus occupare: vnde ſi vel mediaſtinum, vel ſeptum tranſuerſum, vel pericardium, vel aliæ partes inflammatione laborent in thorace, vtique huiuſmodi affectio pleuritis dici non debet. Verùm qualiſnam eſt hic dolor lateris? neque in hoc ſigno Gal ſibi ipſi prorſus videtur conſentire, qui ſcribit, modò dolorem ſimpliciter adeſſe, modò continuum, modò pungitiuum, modò extenſiuum, vt ex locis iam propoſitis dilucidè conſpicitur. Verùm apparentem hanc Galeni inconſtantiam in iis duobus ſignis, febre & dolore, ipſe mihi videtur diſſoluere 2. de diffic. reſp. 8. quo in loco exponens hiſtoriam de Anaxione, deſcriptam ab Hipp. 3. epid. his verbis. In febrem acutam incidit, dextri lateris dolor aſſiduus cum irruebat: quærit quamobrem Hipp. ſi quis alius, cur grauiſſimus & breuitatis ſtudioſus, cum vnico verbo ſe explicare potuiſſet, ſcribendo Anaxionem fuiſſe pleuriticum, tamen voluerit plu[illegible] ſymptomata enumerare, atque ea ratione pleuritidem indicare? tandem hac ratione ſibi ipſi reſpondet hunc in modum: Cum ſingulis morbis nonnulla adſint ſymptomata, partim quidem neceſſario & perpetuo, partim contingenter, vel raro, vel vt plurimum, Hipp. conſuetudinem & inſtitutum tale fuiſſe, vbi neceſſaria tantum ſymptomata extiterint, ſolo communi nomine morbum explicare: vbi verò aliquid acciderit ex iis quæ raro fiunt, poſt communem morbi appellationem, ſtatim illius quoque mentionem facere: quod ſi plura fuerint ſymptomata, quæ præter conſuetam morbi naturam notatione digna videantur, tunc prætermiſſo communi nomine, ſingula eiuſmodi particularia ſympt. enumerare: id quod euenit Anaxioni: cum enim illi plura ſymptomata rariora ſuperueniſſent, quæ nullo modo erant prætermittenda, ſuperuacaneum exiſtimauit communis morbi nominis meminiſſe: quod ex ea ſymptomatum narratione ſatis potuit manifeſtum fieri: *itaque*, ille inquit, *in febrem acutam incidit, &c.* Ex quibus non ſolum didiciſti quod febris adfuit, ſed etiam qualis, nimirum acuta, pariter quòd non æger non ſolum dolore cruciabatur, ſed etiam quali, nempe lateris dolore continuo. Cum ergo expoſitore Galeno febris acuta & dolor continuus ſint ex iis ſymptomatibus quæ in pleuritide rarò contingunt, ſatis cuique debet conſtare, febrem & dolorẽ ſimpliciter, minimè febrem acutam & dolorem continuũ inter ſigna pathognomonica

reponenda

contingunt ſine febre, quæ ſi qoando adeſt, longè eſt remiſſior altera quæ apparet in vera inflammatione. Quintò, pulſus non eſt adeo durus & inæqualis, & ſerrinus, & eſt magnus, cum nihil ſit quod poſſit arteriæ dilatationem impedire. Poſtremò, neque læſio capitis concurrit neceſſariò, cum deficiant humores qui facillimè illud ſolent in conſenſum trahere.

Diagnoſis peripneumoniæ à pleuritide.

In peripneumonia ſpiratio eſt difficilis, ſed longè difficilior quàm in pleuritide: quoniam inflammata ſubſtantia pulmonis, meatus redduntur multò anguſtiores, ex quo anhelitus quoque neceſſariò velocior & frequentior euadit.

Secundò, dolor eſt potius grauatiuus, quàm pungitiuus, cum pulmones minimo ſenſu præditi ſint.

Tertiò, tuſſis vt plurimum humida eſt, ſed perpetuò moleſtiſſima, cum pulmones ſint vel proprium, vel principale inſtrumentum tuſſis, vt ſuprà diximus.

Quartò, febris ſemper eſt acutiſſima & vehementiſſima, parte tam præcipua & vicina cordi laborante.

Quintò, pulſus aliqua ex parte ſunt molles, de quibus agit Galen. 4. *de cauſis pulſ.* 12. quibus omnibus ſi poſtremò addamus propria ſigna huius morbi, rubedinem malarum, & faciei calidam reſpirationem, & ſimilia, non difficile erit peripneumoniam à pleuritide diſtinguere.

Quomodo ab inflammatione iecoris diſtinguatur.

Demum reſtat inflammatio iecoris, quæ quàm maximè pleuritidi eſt ſimilis, ac potiſſimùm ſi illius pars gibba malè afficiatur. Nam quemadmodum laborante parte caua, ducto in conſenſum ventriculo, contingunt nauſea, vomitus, & ſimiles affectus: ita contrà laborante parte gibba, intentis internis quibuſdam vinculis, quibus iecur coſtis alligatur, contingit dolorem ad ſuccingentem membranam peruenire, & reliqua ſequi ſymptomata, quæ pleuritidis imaginem repræſentant, adeo vt Medici frequenter neſciant alteram ab altera inflammatione diſcernere, ſicut euenit Medico illi Siculo, quem Galenus vnà cum Glaucone Philoſopho viſitauit, qui cum inflammatione iecoris laboraret, ſe pleuritidem eſſe exiſtimabat, cuius hiſtoriam habetis apud Galenum 2. *de locis affect.* 9. Veruntamen neque deſunt certa indicia, quibus hæ quoque duæ inflammationes inter ſe diſtinguantur, de quibus indiciis agit Galen. 1. *de locis affect.* 6. Namque vt ſummatim dicam, in iecoris inflammatione dolor non eſt pungitiuus, ſed æger potius quandam grauitatem percipit, cum hæc pars vnum tantummodo, & quidem exiguum neruum recipiat, vt propterea admodum obtuſum ſenſum obtineat: præterea hæc grauitas non alias thoracis partes, quàm dextram ad ſpurias coſtas occupat, ſic febris non ſolum continua eſt: ſed etiam perpetuò vehementiſſima ac verè acuta: tuſſis ferè ſemper arida & ſicca eſt, reſpiratio eſt minus difficilis, ſed inter omnia ſigna, vt monet Galen. per omnia tempora morbi, nullum eſt firmius, & certius diſcernendi hoſce duos affectus, quàm ſit pulſus: ſiquidem in iecoris inflammatione ille non eſt adeo durus, neque ſerrinus, vt dixi de pleuritide. Quamuis enim Gal. doceat, in omni inflammatione pulſum duriorem euadere, quòd tenſio partis inflammatæ ipſis quoque arteriis communicetur: tamen nulli dubium eſſe debet, quin partibus ſuapte natura membranoſis & arterioſis pulſus duriores euadant, vt quæ ſua ſponte & natura ſint ſatis tenſæ, ſicuti contingit in pleuritide. Ita ergo affectus ſimiles pleuritidis inter ſe diſtinguuntur.

Signa differentiarum pleuritidis exquiſitæ & non exquiſitæ ſatis diximus: pars affecta, vel dextra, vel ſiniſtra, vel ſuperior, vel inferior, per ſe eſt manifeſta. Vtrū verò pars membranæ interna verſus pulmones, an altera, interna, verſus coſtas, magis laboret: hoc in primis argumēto poteſt deprehendi. quod à Gal. traditum eſt *de conſt. artis in med.* 15. Namque ſi pars interna fuerit inflammata, tūc æger difficiliùs in altera parte oppoſita, faciliùs in parte laborante decūbit: contrà verò ſi pars externa verſus coſtas inflammetur, tunc æger longe difficiliùs in latere malè affecto, quam in altero oppoſito quieſcet: & ratio eſt, quoniam exempli gratia, ſiniſtra interna parte inflammationē laborante, ſi æger decūbat in latere dextro, tūc pars phlegmone laborās ſuſpenſa eſt, ac ferè dilaniatur: laborante autem eadem parte verſus coſtas, ſi æger eodem affecto latere decubuerit, tunc pars inflammata comprimitur, & magis irritatur: ſin autē ambæ partes membranæ laborent, tunc æger ſuper vtroque latere ſimiliter decumbit.

Qua pars pleuræ laboret, quomodo cognoſcatur.

Secundò quatenus pertinet ad materiam inflammationis, etſi ex qualitate doloris, ex qualitate febris, nec non aliis ſymptomatibus quoquo modo poſsit cognoſci, tamen potiſsimùm per ea cognoſcitur, quæ per ſputa eiiciuntur: nam ſi bilis redundet, pallidum aut flauum: ſi atra bilis, nigrū; ſi pituita, ſpumoſum & albicans; demum ſi ſanguis, rubrum ſputum eiicitur, vt Gal. docet 5. *de loc. aff.* 3. 1. *de criſib.* 5.

Materia peccans quomodo cognoſcatur.

Magnitudo & mos morbi differunt.

Tertiò fuerāt differentiæ à magnitudine & paruitate, à bono vel malo more: quo primo loco sciēdum eſt magnitudinem & morem morbi inter ſe differre: ſiquidem fieri poteſt, exempli gratia, vt ſit febris vehementiſsima, quæ prorſus careat omni malo more; ſicuti contrà, vt parua febris ſit, quandoque valdè maligna, quæ doctrina eſt Gal. 1. *de criſib.* 3. Deinde neque illud ignorandum eſt ex eodē Gal. 3. *de criſ.* 4. de ſpecie quidem morbi ex propriis ſymptomatibus, de magnitudine ex eorum quantitate, de more demum ex superuenientibus ſymptomatibus iudicium eſſe faciendum. Itaque ſi magnitudinem vel paruitatem pleuritidis velimus intelligere, propria illius ſymptomata ſunt animaduertenda: etenim ſi ea fuerint inſignia, vehementem pleuritidem; ſi fuerint remiſſa, paruam demōſtrant. Sic ſi velimus morem pleuritidis cognoſcere, quem morem ego interpretor cum Gal. 1. *de criſ.* 4. vtrùm ea benigna an maligna fuerit, ſuperuenientia ſymptomata ſunt attendenda. Exempli gratia, ſi æger vel nihil, vel difficulter, vel nigra expuit; ſi in neutro latere poteſt decumbere, malignitas morbi proditur.

Species morbi.

Magnitudo.

Mos.

Mos morbi quid.

Tempora morbi vt cognoſcantur.

Poſtremò erant differentiæ pleuritidis à tempore, principio, augmento, ſtatu, declinatione, de quibus atque eorum ſignis diffuſè tractat Galen. 1. *de criſ.* 18. quæ quidem ſigna etſi multis modis poſſint haberi, tamen præcipuè ac manifeſtè ex ſputis colliguntur. Namque vt docet Gal. in morbis laterum & pulmonis, ſputa idem præſtāt, quod in reliqois morbis, ac potiſsimùm in febribus lotia ſoleut præſtare: etenim ſputa aut planè nulla, aut humida & omnino cruda, morbi principium ſignificāt, vbi æger pauca concocta incipit expuere, tum principium deſinit & augmentum accedit; quod tantum id tempus eſt, quando æger ſemper & magis plura & meliora & facilius expuit: quando verò quæ expuuntur, exquiſitè concocta fuerint, & multa facilè educuntur, tunc adeſt tempus vigoris: vbi autem exquiſitè concocta, & facilè educūtur, multitudo autē materiæ fuerit imminuta, tunc declinationem adeſſe arbitrari oportet. Quam doctrinam Gal. celebri exemplo Anaxionis longiſsima oratione ita illuſtrat, vt pluribus non ſit opus: itaque ſtatim ad curationem veniamus.

Curatio.

Sæpe diximus ex Galeno cap. 95. *artis med.* de indicationibus accommodatis ad curandas inflammationes,& omnes morbos quicunque ex fluxione humorum oriuntur, quæ ſunt quatuor, vacuatio vniuerſi corporis,repulſio,reuulſio, reſolutio: ex quibus id primum dubium eſt, vtrùm in pleuritide medicamenta repellentia conueniant, necne. Namque Meſue, Arculanus, & alij hanc indicationem non prætermittunt: quibus Galenus videtur quoquo modo fauere,qui ſcribit. 2.*metho.* 16. partes quaſdam eſſe quæ perpetuò ſunt roborandæ,quales ſunt exempli gratia,hepar & ventriculus:nonnullas quæ nulla indigent roboratione, quales ſunt inteſtina,peritoneũ:nonnullas demum quæ medio modo ſe habent , ſicuti renes , & pectus : quamobrem laborante pectore illud ſaltem aliquando roborandum videtur, quod repellentia præſtant medicamenta. Sed vno verbo reſpondeatis cum Galeno capite ſequenti,in pleuritide nunquam medicamenta repellentia conuenire , propterea quia talia medicamenta humores inflammationem efficientes in pulmones , & cor nonnunquam repellunt , imo verò tantum abeſt , vt repellendum ſit , vt potius foras trahere oporteat. Ad quem modum paulo poſt videbimus Hip. ſtatim principio calidis fomentis vti : ſic Medici probant vſum cucurbitulæ, dummodo opportunè & poſt communem euacuationem adhibeatur. Ad Galenum verò reſpondendum eſt thoracem quandoque eſſe roborandum , ac potiſſimùm vbi ex eo aut pulmone pus oporteat educere; ſed tamen in pleuritide nunquam repellentibus vtendum eſſe.

Vtrùm repellentia conueniant.

Indicationes.

Itaque in pleuritide tres tantùm remanent curandi indicationes, vacuatio vniuerſi corporis,reuulſio, reſolutio , de quibus ſigillatim dicendum. Sed illud primùm notandum eſt , has indicationes non omnes perpetuò fore neceſſarias,ſed quãdoque ſolam poſtremam , nimirum reſolutionem poſſe ſufficere : cum enim doceat Galen. de conſtitut. *artis medic.* 17. 13.*metho.* 6.*de inæquali intemperie* 3.indicationem primam curandæ inflammationis conſiſtere in vacuatione materiæ , quæ in parte inflammata continetur, hæc autem materia inter cæteras rationes per halitum , & inſenſibiliter poſſit euacuari, quandoque euenit, vt in pleuritide curanda ſola reſolutio materiæ contentæ in membrana ſuccingente coſtas , ſufficiat , adeo vt aliis indicationibus , & remediis non ſit opus: hoc autem licet facere : quotieſcunque pleuritis fuerit exigua ac mitis, neque in toto corpore vitioſi humores redundarint. Ad quem modum dicit Hippocrat. 2. *de ratione victus in principio*, tentandum eſſe laterum dolores calidis fomentis diſſoluere,ſiue is dolor fuerit per exordia ſiue poſtea fuerit exortus : namque fomenta calida , vt notat Galenus in *com.* ſolent cutim ipſam ad perſpirationem rariorem efficere , materiamque inflammationis tum attenuare , tum per halitum diſſoluere. Quo loco potius ridendi quàm refellendi ſunt illi Medici ,qui putant Hippocrat. ob id fomentorum vſum probare , vt hac ratione intelligeret , vtrùm adeſſet pleuritis necne : quaſi verò vir diuinus potuerit hæſitare in dignoſcendo morbo, quem vt ſuprà vidimus, manifeſta & certa indicia demonſtrant,qui manifeſtè inquit , tentandum eſſe lateris dolorem diſſoluere,non experiri an ſit pleuritis,nec ne.

Error quorundam.

Itaque ſi æger nulla humorum neque excrementorum copia refertus videatur , tunc ex Hipp. doctrina & imitatione , primùm calidis fomentis tentandum eſt dolorem mitigare & ſanare. Sed qualianam ſunt huiuſmodi fomenta ? Galen.*com.* 2. triplicem eorum differentiam facit , qui ſcribit , alia eſſe humida , alia ſicca , alia ex vtriſque mixta:præterea alia mordentia, alia mordente facultate carentia , & alia ex iis commixta ; adeo vt liceat cum Galeno fomenta in ſex ſpecies diſtinguere, quorum alia ſunt humida, exempli gratia, ex aqua:alia ſicca, ex furfure : alia mixta ex vtriſque aqua & furfure : rurſum alia mordentia , ex ſale : alia mordente facultate carentia , ex milio : alia ex iis mixta ; quæ tanquam exempla ſint ſatis , cum alia ſint plurima genera fomentorum, de quibus omnes tractant. Sed quenam modo, & in quibus doloribus oportet huiuſmodi fomentis vti? Communiter practicantes habent ſuum quoddam vulgare fomentum, quo in omni lateris dolore ſemper vtuntur,& eſt tale:

Fomenta.

℞. *Chamameli,*
Anethi.
Radicum althaæ ana M. j.
Seminum lini.
Fænugræci ana ℥. j.
Seminum aniſorum,
Fœniculi.
Cymini ana ℥. ß. *M. bulliant pro fomento.*

Fomentum vulgare.

Sed hoc vulgare fomentum , mea ſententia, non ita generaliter & ſine diſtinctione adhibendum eſt : nam ſi materia efficiens inflammationem fuerit calidior , exempli gratia , flaua bilis, tunc id fomentum potiùs obeſſet , quàm prodeſſet , cum facultate calefaciendi præditum ſit : ſin autem materia eſſet frigidior , vt pituita, illud forte poſſet conuenire : vnde rationales Medici pro varia noxia materia , varia quoque fomenta debent adhibere , adeo vt , verbi gratia , redundante flaua bile , ſint accommodata fomenta humida & morſu carentia : redundante pituita , fomenta ſicca & mordentia adhibeantur , quorum exempla ex Hippocrate & Galeno 2. de ratione victus morborum acutorum , à text. 1. vſque ad 10. nec non ex Alexand. & aliis facilè haberi poſſunt.

Ad alteram indicationem pertinent olea, pinguedines,ex quibus ſolemus latus dolens inungere & fouere,& ſit exemplum.

℞. *Olei amygdalarum dulcium recentis* ℥ j.
Adipis gallinæ.
Anatis.
Anſeris ana ʒ ij.
Ceræ parum. M. f. linimentum.
Itèm.
℞. *Olei amygdalarum dulcium* ℥. ij.
Chamæmelini completi. ℥. j. *Miſ.*

Linimentum reſoluens.

Ita ergo tentandum eſt calidis fomentis laterum dolorem diſſoluere , quod , vt dixi , licet facere , quotieſcunque conſtat humorem qui inflammationem peperit , non multum eſſe , neque in toto corpore redundare. Et ſi quis iunior quærat,quonam modo liceat cognoſcere , vtrùm æger multis humoribus & excrementis redundet ? huic reſpondet Alexander tum alia multa , tum maximè fomentum quod lateri adhibetur , hanc copiam indicare. Namque ſi vſu fomenti dolor fiat moderatior , vt æger ipſe manifeſtè recreationem ſentiat , ſciendum eſt , tunc nullam copiam adeſſe : quod ſi contrà dolor prætetquam quod nihil cedit , adhuc etiam valentior reddatur , tunc debet conſtare copiam exiſtere, quam particulæ incaleſcentes ad ſe attrahunt;quo tempore à fomentis deſiſtendũ,& ad inſignem aliquam totius corporis vacuationẽ properandum eſt. Quam quidem medendi methodum Hip. obſeruauit in Anaxione, cui nihil proficientibus fomentis , ſed & dolore, & febre , & omnibus ſymptomatibus die ſeptima grauioribus

Quomodo deprehendatur humorum copia.

grauioribus redditis, octaua die venam ſecuit.

Vena ſectio purgationi præferenda.

Cæterùm cum vacuatio vniuerſi corporis venæ ſectione, & purgatione fiat, Hippocrates vtriuſque vſum ita diſtinguit, docétque dolore aſcendente ad partes ſuperiores, venam cubiti internam ſecandam eſſe: dolore autem deſcendente ad hypocondria, medicamentum dandum eſſe: quam quidem Hippocratis ſententiam etſi Galenus videtur recipere, atque illius cauſam referre in motionem humorum, & naturæ inclinationem, quam Medicus debet imitari, tamen ita ſtatuit, pleuriticos, vtcunquè dolor vel aſcendat vel deſcendat, longè opportuniùs ſectione venæ, quàm medicamento vacuandos eſſe, cum propter vehementiam febris, quæ maiori ex parte huic morbo copulatur, tum propter variam ac planè diuerſam hominum conditionem, in aſſumendis medicamentis; quæ res cum ſit maximè coniecturalis, adeo vt vnum atque idem medicamentum aliquando vni homini copioſiſſimam purgationem efficiat, alteri ſit prorſus inutile & nihil agat, hinc ſolent maxima incommòda & pericula ſuperuenire.

Propter has igitur duas rationes, & vehementiam febris & diuerſam naturam hominum circa purgationes, ille aduersùs hyppocrat. ſententiam in vniuerſum, ſiue dolor aſcendat, ſiue deſcendat, magis ſectionem venæ probat, quàm medicamentum.

Sententiam Hippocratis de adminiſtratione vel ſectionis venæ, vel purgantis medicamenti pro varia doloris inclinatione vel ad partes ſuperiores, vel ad inferiores, ſequuntur Paulus, Alexander, Aëtius, ac prope omnes: & inter cæteros Alexand. appellat vulgares medicos, quicunque cauent ne pharmacum aliquando exhibeant, ad ſectionem autem venæ tanquam inculpatam & tutiorem confugiunt. De quibus quidem locis ac diſſentientibus opinionibus Hippocratis & Galeni, necnon de variis & difficillimis controuerſiis, quæ hîc oriuntur, nolo longiùs agere, qui id feci prolixè in meis diſputationibus: itaque illud vnum ſufficiat, me Galeni opinionem magis probare, ac longè tutius eſſe, quamuis dolor deſcendat ad hypochondria, venam ſecare, quàm exhibere medicamentum, tametſi teſtimonio quoque Galeni ex ſectione venæ minus auxilium ſit ſequuturum. Quamobrem concludendo, ita habendum eſt, in omni pleuritide, qualiſcunque ea fuerit, & à quocunque humore originem duxerit, perpetuò venam ſecandam eſſe, dummodo tres principes ſcopi ſimul conueniant; etenim ſi pleuritis fuerit mitis, & deſit morbi magnitudo, tunc à ſectione venæ abſtinendum eſt, cuius illuſtre exemplum habetis apud Galenum 6. *epid*, 3.44. de quodam ægroto, pleuritide laborante, & cruenta expuente, quem ille viſitauit, in cuius curatione cenſuit à ſectione venæ abſtinendum eſſe, propter eam ſolam cauſam, quòd morbus ſoret leuis, & deeſſet princeps ſcopus, morbi magnitudo; de quo ægroto dixi in meis diſputationibus.

At verò ſi pleuritis magna fuerit, ætate & viribus conſentientibus, perpetuò ad ſectionem venæ veniendum eſt. Sed quærat aliquis iunior, ſi magna fuerit pleuritis, neque per vires aut per ætatem liceat venam incidere, quidnam agendum eſt? Communiter practicantes ad ſuas ſcarificatas cucurbitulas protinus accedunt, quæ ſi vnquam ſunt deteſtandæ, in hoc morbo maximè; ſiquidem appoſitæ ſuperioribus partibus, magis ad partem laborantem trahendo, maxima pericula poſſunt afferre. Paulus in hoc caſu docet, clyſteribus acrioribus agendum eſſe, cui conſentit Auicenna,

Quid agendum loco ſectionis venæ.

qui ſcribit 13. *tract. 5. capit. de curatione pleuritidis*, ſolutionem ventris omni die ſemel aut bis excuſare à phlebotomia.

Quo tempore ſecanda vena.

Hîc prorſus ridiculè quærunt nonnulli, vtrùm liceat principio morbi, an poſt aliquot dies venam incidere? Quibus, vt puto, negotium facit Hippoc. qui Anaxioni octaua die venam ſecuit: ſiquidem vulgatis eſt aphor. *Incipientibus morbis, &c. 29. 2. part.* Et omnis ratio confirmat, hoc remedium principio morborum ſemper eſſe opportuniſſimum. Quatenus autem pertinet ad Anaxionem, & quamobrem Hippocr. illi octaua die venam ſecuerit, multi multum laborant, & inter cæteros Montanus Veronenſis mirabiles fabulas docet, qui ſcribit Hippocr. non illi ſecuiſſe venã die tertia, quinta, ſeptima, quoniam illi dies fuerant maioris afflictionis, cum pleuritis die tertio in tertium habeat afflictionem, non die ſexta, quoniam eo die delirauit, & habuit ſæua ſymptomata, ac tandem concludit Hippocratem non cognouiſſe reuulſionem, quæ principio conuenit, vel eam non aduertiſſe, vel non ea vſum fuiſſe: quibus nihil magis ineptè aut falsò dici poteſt: quaſi verò Galenus non verè & perſpicuè huius rei cauſam reddiderit, qui cum miraretur, quamobrem Hippocrates ex multis ægrotis deſcriptis libro 1. & 3. *epid.* in ſolo Anaxione miſſionis ſanguinis mentionem faciat? Reſpondet, id factum fuiſſe, non quòd illi ſoli ſanguinem miſerit, ſed propterea, quia tanquam raro exemplo ſanguis octaua die miſſus fuerit: ſiquidem veteres Medici, quaſi certa lege, vltra diem quartam non ſolebant venam ſecare: vnde colligit Galenus, ſi octaua die ſanguis fuit miſſus, alios multos ægrotos ſectionem venæ requirentes, ſecunda, tertia, quarta die hoc remedio vſos fuiſſe. Duplicem autem reddit rationem, quamobrem Hippocrates in cæteris ægrotis nullam de miſſione ſanguinis mentionem fecerit: vnam, quòd in libro *epid.* illi propoſitum fuerit conſcribere tractationem, non curationis, ſed tantùm præſagitionis, vnde & miſſionem ſanguinis & cætera omnia præſidia prætermittit: altera autem eſt ratio, quòd Hippocrat. nonnullos ægrotos principio morbi non viſitauerit, quam eandem rationem repetit Galenus 1. *epid.* 3. 26.

Montanus perſtringitur.

Quæ vena ſecanda.

Sed qualiſnam vena ſecanda eſt? Hic quæritur vtrùm in pleuritide & cæteris inflammationibus liceat ſanguinem mittere ex latere laborante, aut oppoſito, de quo iam quinquaginta annos tot viri doctiſſimi Hiſpani, Galli, Germani, Itali, diſputarunt tam diffusè & acriter, vt integra & quidem grandia commentaria extent; at cum temporis anguſtiæ non patiantur longiorem diſputationem, & ſuperuacaneum videatur eadem repetere, & actum agere, mihi libet meam tantùm ſententiam vobis proferre, vnoquoque vel altero argumento, & vno vel altero Hippocr. & Galen. teſtimonio eam confirmare, quam puto cæteris eſſe veriorem, & quam ego quidem quamdiu medicinam facio, ſemper probaui & ſequutus ſum, ea vero ſententia eſt, in pleuritide & qualibet interna inflammatione ſuper venam lateris laborantis ſecandam eſſe. Ac primum eſt Hipp. *6. epid. 6. 5.* qui generaliter docet, in doloribus proximum ventrem purgare, & proximum ventrem incidere.

Venam lateris affecti ſecandam eſſe probatur.

Secundò, eſt idem Hip. 4. *de ratione victus* 75. qui expreſsè docet, ſecandam eſſe venam qua parte dolor affligit. qui locus vt placet Gal. *in com.* eſt interpretatio textus 10. Hip in lib. 2. in quo ſimpliciter dixerat, internam cubiti venam ſecandam eſſe.

Tertiò, eſt Gal. qui tractans de miſſione ſang. gratia reuulſionis, perſpicuè docet rectitudinem

perpetuò ſeruandam eſſe, aſſeuerans huiuſmodi vacuationes conſpicuas vtilitates afferre: alteras autem quæ ex oppoſito fiunt latere, nihil iuuare: ſpeciatim verò de pleuritide hæc habet, *lib. de ſanguin. miſſ. 16. Pleuriticis quæ è directo laborantis lateris facta eſt vena ſectio, euidentiſſimam ſæpe vtilitatem attulit, quæ verò ex parte contraria, aut omnino nullam, aut longo pòſt tempore.*

Κατ' ἴξιν quid.

Neque pro hac opinione deſunt rationes, quarum prima poteſt colligi ex Galeno 3. *de criſibus vltimo. de ſanguin. miſſ.* 15. qui ex doctrina Hipp. & iis quæ quotidie in laborantibus hominibus manifeſtè apparent, ita ſtatuit, quaſcunque ſanguinis eruptiones à natura factas κατ' ἴξιν, hoc eſt, ſecundùm rectitudinem, vel è directo, maximam ægrotis vtilitatem afferre; quæ autem contrà ſanguinem excernunt, nihil iuuare, aut etiam nocere, quòd nimirum vacuato ſanguine bono, vitioſo inutili intus relicto, circa aliquam morbi alleuiationem vires deiiciantur: itaque ſi medicus eſt eſt imitator naturæ, ac debet in ſuis euacuationibus illam rectè operantem perpetuò iuuare, hinc ſequitur neceſſariò Medicum quoque mittentem ſanguinem naturæ imitatione, illum perpetuò oportere ſecundùm rectitudinem educere.

Secunda colligitur ratio ex natura morbi, ac vera methodo medendi, de qua ex Galeno ſæpe dixi: cum enim pleuritis ſit inflammatio, & illa quidem partim facta, quod illius ſymptomata demonſtrant, partim in fieri: ratione quidem factæ inflammationis conuenit vacuatio materiæ quæ in ea continetur: ratione autem fientis inflammationis conuenit reuulſio, quæ fluentes adhoc humores retrahat.

Itaque in pleuritide non ſolùm reuellendum, ſed etiam deriuandum, & à parte inflammata vacuandum eſt: ſectio autem venæ eiuſdem lateris vtrumque præſtat. Nam ſicuti ſi velimus ſimpliciter reuellere, ſecamus venas in partibus oppoſitis & diſtantibus: ita ſi velimus ſimul reuellere & deriuare, ſecamus venas ſuperiores. Si quis de hac quæſtione plura ſcire cupit, is inter cæteros videat Petrum Briſotum Gallum, Matthæum Curtium, viros præclariſſimos, qui ex propoſito & accuratè eam tractant, & ſoluunt omnes rationes, quæ multæ ſunt, pro aliis opinionibus. Ergo in pleuritide vena ex brachio laborantis lateris ſecanda eſt.

Quantitas ſanguinis.

Sed quantum ſanguinis oportet vacuare? Hippocrates hanc quãtitatem determinat, donec ſanguis rubicundior flauiórque multo exiſtat, vel pro puro & rubicundo liuidus, vtrumque enim contingit; quæ quidem coloris mutatio, ſanguinis ex particula laborante & inflammatione obſeſſa tranſlationem ſatis demonſtrat. Ex quo id licet intelligere, quod modo dicebam, in pleuritide non ſolùm reuellendum, ſed etiam deriuandum & euacuandum eſſe.

Meſue & Auicenna arguuntur.

Quo loco arguendi ſunt Meſues, Auic. & cæteri illis cõſentientes, qui etſi ſecãt venas in oppoſitis, & diſtantibus partibus, tamen docẽt mutationem coloris expectandam eſſe, quod quidem ſine certo ægri diſcrimine non videtur fieri poſſe, & antequam vniuerſus ſanguis hauriatur.

Sanguinis mutatio non ſemper attendenda.

Veruntamen quod pertinet ad coloris mutationem, ſciendum eſt ex Galeno *de ſanguin. miſſ.* 14. non eam perpetuò eſſe expectandam, cum accidat interdum, vt antequam illa fiat, ceſſandum ſit, & hoc duabus de cauſis: quòd videlicet aut virtus ſit imbecilla, aut phlegmone ſit maligna, in qua ſanguis vehementer impactus eſt, neque quidquam poteſt exire.

Poſtremò neque illud prætermittendum, Medicos noſtri temporis, qui admodum parcè ſanguinẽ detrahunt in omnibus morbis, in pleuritide ferè nunquam hoc Hippocratis præceptum ſeruare, neque eam ſanguinis quantitatem educere, quam ille præcepit, ad mutationem coloris, vt fortaſſe propter hanc vnam præcipuè cauſam hic morbus videatur tam periculoſus, & tam difficilè curari.

Error prædicantium.

Quæ purgatio & quando conueniens.

Propoſita eſt duplex ratio ab Hippocrate vacuandi vniuerſi corporis in pleuritide, altera per ſectionem venæ, de qua ſatis diximus, altera per medicamenta purgantia, de qua dicendum eſt. Et ſicuti nos cum Galeno & propter vehementiam febris, & propter alias cauſas cenſemus à validioribus purgantibus medicamentis abſtinendum eſſe; ita leuiorum & lenientium medicamentorum vſum principio maximè probamus, quòd ea purgando ventriculum, inteſtina, & primas vias, maximam ſæpenumero vtilitatem afferant, qualia forent caſſia, manna, ſed præcipuè mel violaceum ſolutiuum: quæ duo medicamenta in pleuritide & affectibus thoracis videntur habere inſignem prærogatiuam: nec demum, ſi ita ferat occaſio, in declinatione morbi, & poſt humorum concoctionem, purgantium quoque medicamentorum vſus prætermittendus eſt, qualia forent non dixerim peplium & helleborus: ſed agaricus, rhabarbarum, electuarium diaphænicon, & alia id genus, quæ hoc tempore ſunt vſitata, de quibus iam diximus, & dicemus rurſum.

Reuellentia.

Cæterùm præter ſectionem venæ, quæ præcipuam reuellendi vim habet, ad cætera quoque genera reuulſionum veniendum eſt, frictiones, ligaturas, cucurbitulas, ſed clyſteria cæteris omnibus ſunt anteponenda, quæ pro varietate noxiæ materiæ, vel frigidioris, vel calidioris, vel leniora, vel acriora inſtituantur: ſiquidem huiuſmodi repetita, alui lenitio per clyſteria, vt ſuprà nouimus, cum Auicenna poteſt excuſare à phlebotomia: vnde in pueris, in ſenibus & cæteris, quibus non item licet venam incidere, mea ſententia longè præſtat vti quotidie clyſteribus, non modò ſemel, ſed etiam bis, quod ego ſæpius facere ſoleo, quàm ſcarificatis cucurbitulis: ſicut vulgares medici ſolent.

Pro diſſolutione materiæ impactæ.

Demum verò tertia & poſtrema reſtat indicatio, quæ pertinet ad diſſoluendam & vacuandam materiam quæ in parte inflammata continetur: pro qua indicatione primùm conueniunt fomenta & linimenta, de quibus iam ſatis diximus: antiqui præterea etiam cerata, emplaſtra, & alias medicamentorum formas conficiebant, ex decocto chamæmeli, radicis althææ, caricarum ircos, & ſimilium; de quibus Paulus, Aëtius, Alexander & omnes tractant: ac poſtremò ad ſcarificationem loci affecti, & ad vſum cucurbitulæ deueniebant, quod quidem præſidij genus Alexander inter cæteros maximè probat, qui ſcribit Medicos priuatóſque homines longa experientia didiciſſe, hoc remedium eſſe vtiliſſimum, adeo vt mirum ſit, quomodo in dolore, qualiſcunque ille fuerit licet vehementiſſimus, ſtatim malum ceſſet, vt neque fomento, neque aliis præſidiis amplius indigeat. Ego verò ſicuti ex vna parte hoc præſidium non improbo, ita ex altera non alio tempore illud probarem, quàm declinationis, ac fere lenito dolore: quod ſpeciatim notauit Paulus, qui ſcribit, poſt 14. diem ſi malum non ceſſerit, cucurbitulam eſſe imponendam.

Medicamenta lambitiua.

Verùm ad purgandam huiuſmodi materiam inflãmationis, Medici familiariter vtuntur iis medicamẽtis, quæ vulgo *lambitiua* dicuntur, quæ ſæpius ac ſenſim deglutita, ad prouocationẽ ſputorum, &

pecto

pectoris expurgationem sũt admodum accommodata: ea verò incidẽdi ac attenuandi præcipuè vim habent, qualia ſunt, leuiora quidem, ſyrupus de farfara, de capillo Veneris, violatus, acetoſus, vel oxymel ſimplex: valẽtiora ſyrupus de liquiria, de hyſſopo, de praſſio, oxymel compoſitum, oxymel ſcyllilicum, & ſimilia: quorum quidem pro varia materia inflammationis, modò vnum, modò alterum debet adminiſtrari. Exempli gratia, redundante flaua bile, ſyrupus de farfara violatus; redundante pituita, ſyrupus de hyſſopo, oxymel ſimplex. Apud Aromaticos duo præcipuè ſunt medicamenta, quæ vulgo *Lohob* appellantur, alterum Lohob ſanum & expertum, alterum Lohoh de pino: quæ duo medicamenta ſi recèns & probè conficiantur, optima ſunt. Galenus & veteres Medici familiariter vtebantur ſeminibus vrticæ, hyſſopi, & ſimilibus: & ſit exemplum.

Electuarium expectorans.

℞. *Seminum vrticæ ʒ. ij,*
Hyſſopi,
Origani ana ʒ. j. M. redigantur in tenuiſſimum puluerem, & cum ſyrupo de farfara fiat electuarium.

Sunt alia quamplurima, partim ſimplicia, partim compoſita, de quibus omnes agunt & veteres, & moderni, vt ſuperuacaneum ſit aliquid dicere. Hæc porrò medicamenta ex decreto Hippocratis & Galeni 3. *de ratione victus* 19. non frigida, non calida, ſed perquàm tepida, hoc eſt, inter calidum & frigidum exactè media ſunt adhibenda, cuius rationem tradit Galenus in commentar. De quibus demum medicamentis illud mihi monendi eſtis, quod velim vos memoria tenere, ne aſſiduè ac ferè tota die & qualibet hora, ſed tantummodo ieiuno ventriculo, longioréque tempore poſt aſſumpta alimenta illa exhibeatis, ſicut Hippocrates & Galenus docent 3. *de ratione victus*. Aduerſus quorum doctrinam & rei euidentiam, communiter practicantes propè omnes non ſine turpi errore, nunquam ceſſant hæc medicamenta exhibere, quæ præterquàm quòd hac importuna ratione exhibita nihil iuuant, id ſpeciatim agunt, vt coctionem ventriculi magnopere lædant.

Quo tempore lambitiua administranda.

Secreta.

Poſtremò ſunt nonnulla medicamenta, quæ iſti *ſecreta* appellant, vel quòd manifeſta, vel latente proprietate credantur omnes pleuriticos iuuare, quale eſt puluis illius floris purpurei, qui patuæ roſæ formam repræſentat, ac ſua ſponte paſſim in ſegetibus naſcitur, & vulgo *Gieton* dicitur; quale eſt puluis dentis apri, vterque ad ʒ. j. exhibitus: quale demum eſt oleum de ſemine lini, quod ad ℥. iiij, ſimul cum raſura dentis apri calidum præbetur:

℞. *Olei ſeminis lini ℥. iiij.*
Dentis apri pulueriſati ʒ. j. M. & calidum exhibeatur ſummo mane:

Externa.

à quo iubent abſtinendum eſſe à cibo ſaltem per ſex horas. Neque pariter deſunt medicamenta ſecreta externa, quale eſt emplaſtrum lateri dolenti appoſitum, quod ex puluere cumini, ex ſucco caulium, & pinguedine porcina conficiunt: qualia forte ſunt alia multa id genus, quibus iſti prædicant mortuos reuiuiſcere.

Tranſitus ad ſuppurationem.

Quod ſi poſt hæc omnia materia inflammationis neque concoqui, neque purgari, neque diſſolui poſſit; tunc certum eſt, eam ad ſuppurationem permutari: quæ ſententia eſt Hippo. 2. *prog.* 52. cui quidem permutationi ille in aphor. terminum ſtatuit 14. dierum 5. *apho.* 18. in quo caſu fomentis, linimentis, inunctionibus, & cæteris præſidiis; quæ moderatam vim habeant calefaciendi, & humectandi, hanc naturæ inclinationem iuuare oportet. Exempli gratia, cum hydrelæo, cum radice althææ, paſſulis, caricis, farina tritici, adipe ſuillo, vitulino, gallinaceo, & ſimilibus, de quibus agemus in ſuppuratione. Facta ſuppuratione illius diſruptio quærenda eſt, quam præ cæteris modis, decubitus in latere ſano, inſignis corporis motus, clamor vehemẽs & violentus, ſolent iuuare: ſic demum rupto abſceſſu ad illa deueniendum eſt, quæ ſpeciatim ad puris excreationem, & pectoris mundificationem ſunt accommodata, qualia ſunt ptiſana cum melle vel ſaccharo, ſyrupus de hyſſopo, de marrubio, decoctum iridis, pini, pulegij, &c. de quibus ſuo loco tractabimus.

Pectus mundificantia.

Victus.

Victus ratio ſit admodum tenuis, vel panis ex aqua aut iure tenuiſſimo decoctus, vel quæ longè eſt vtilior, ptiſana hordeacea; in qua tenui victus ratione vſque ad declinationem oportet conſiſtere, ſicuti Hip. & cæteri docent.

CAPVT IV.

De Peripneumonia.

PEripneumonia, quæ & *pulmonia* dicitur, inter eos morbos numeratur à Galeno 2. *metho.* 2. 1. *ad Glauc.* 5. qui à læſa parte nomen recipiunt. Namque eſt inflammatio pulmonis, vt traditum eſt à Galeno 2. *de locis aff.* 9. 4. *de locis affect.* 8. 4. *de cauſis pulſ. cap. proprio*, cui Paulus, Aëtius, Auicen. & omnes conſentiunt: quo nomine inflammationis intelligimus omnem calidum tumorem præter naturam, ſicut dixi de pleuritide.

Quid ſit.

Differentia. I.

Differentiæ peripneumoniæ ſunt plures, ac primùm à cauſis: namque peripneumoniam contingit fieri à quocunque humore: quæ expreſſa eſt ſententia Galen. 6. *apho.* 33. 2. *de locis affect.* 9. 5. *de locis affect.* 3. Et ſi quis vobis obiiciat Galenum 4. *de cauſis pulſ.* qui aſſerit pulmonem propterea quia ſit laxus, mollis, & vndique vacuus, à ſanguine pituitoſiore & craſſiore inflammari, cum ſanguis ſubtilis & bilioſus ferè fluat, neque cum ipſo viſcere videatur poſſe cohærere: vnde is colligat, peripneumoniam minimè ex flaua bile fieri poſſe. Huic reſpondeatis, Galenum non ſimpliciter negare, peripneumoniam poſſe à bile fieri, qui ſcribit pulmonem minus ſæpe à bile, quàm à pituita infeſtari: ad quem modum ille ſcribit quoque 2. *de locis affect.* 9. in pleuritide ſæpenumero magis bilioſum, contrà in peripneumonia magis pituitoſum ſputum apparere, adeo vt certum ſit, Galenum docentem peripneumoniam magis à pituita, contrà pleuritidem magis à bile, quàm à pituita fieri, non ſimpliciter & abſolutè, ſed comparatiuè loqui, poſſeque fieri, licet raro, vt peripneumonia ex bile, & pleuritis ex pituita oriatur. Sed Meſue quærit hoc loco, vtra peripneumonia ſit verior, an quæ fit ex bile, an quæ fit ex pituita. Quæ dubitatio mihi videtur inepta, qui cenſeo vtramque pariter veram eſſe, cum vtrique vna atque eadem differentia pariter conueniat. Sic quærit Conciliator, *differentia* 100. vtra ſit deterior? qui verè mea ſententia concludit peripneumoniam bilioſam altera pituitoſa eſſe deteriorem.

Quæſtio otioſa

II. Diff.

Secundò, ſunt differentiæ à magnitudine & paruitate: etſi conſenſu omnium peripneumonia eſt morbus acutus, tamen alia eſt remiſſior, alia intenſior, vt quandoque æger ante diem quartum moriatur, quod potiſſimum contingit, ſi inflammatio ex flaua oriatur bile, ac viſcus eriſypelate laboret, quod fieri aliquando ſcribit Gal. 4. *de locis affect.* 8.

III. Differen.

IV. Differen.

Tertiò ſunt differentiæ à tempore, principio, augmento, ſtatu, declinatione. Ac poſtremò ſunt differentiæ à modo generationis: namque peripneumonia vel primùm fluentibus humoribus ad pulmones generatur, vel aliis morbis ſuccedit, ſicuti pleuritidi & anginæ: de quibus agitur *apho.* 7. 2. A pleuritide peripneumonia, malum: necnon 5. *apho.* 10.

Signa.

Signa quæ generaliter peripneumoniam ſignificant, ſuprà ferè ſunt expoſita, quæ tamen breuiuiter repeto. Primum, febris continua & acuta eſt, etſi pro varia redundante materia, non eundem perpetuò tenorem & acutiem obtinet. Secundum, difficultas ſpirandi vehementiſſima, & longè maior quàm in pleuritide: ſiquidem vt ſcribit Gal. 2. *de locis aff.* 8. tanta inducitur ſpirandi difficultas, tantaque anguſtia, vt ægri videantur ſuffocari, ac cogantur erecti ſedere, quem affectum orthopnæam vocant. Tertium, dolor non eſt pungitiuus vt in pleuritide, ſed potiùs grauatiuus, imò verò ægri ſēſum cuiuſdā grauitatis thoraci incumbētis, potiùs quàm dolorem percipiunt, cum pulmones admodum exiguo ſenſu ſint præditi. Quartum, pulſus ſunt molles, languidi, inæquales, de quibus videatis Gal. 4. *de cauſis pulſ.* 11 *de pulſ. ad tyrones.* 1. Quintum, adeſt tuſſis principio ſicca, temporis autem progreſſione multa & varia apparent: modò cruenta, modò flaua, modò alba & nigra, pro varietate humoris efficientis inflammationem. Sextum, in peripneumonia ſicut in pleuritide nunquam fit, quin lædatur caput. 4. *de cauſis pulſ.* 8. Septimum, ſed præter hæc omnia eſt aliud proprium ſignum peripneumoniæ, ſcilicet rubedo maxillarum, & faciei, quòd ad partes ſuperiores quidam calidus ac veluti igneus feruor aſcendere videatur. Quorum omnium ſignorum facile eſt rationem reddere, ſi quis voluerit naturam huius morbi ac partis laborantis memoria tenere.

Signa differentiarum.

De ſignis differentiarum videaris Galen. 4. *de locis aff.* 8. 2. *de locis aff.* 9. Si peripneumonia proueniat ex bile, ægri calidiſſimum expirant; frigidiſſimæque tum aquæ tum aëris inſignem cupiditatē habent, & omnia ſymptomata ſunt deteriora: ſin autem fuerit ex aliis humoribus, ſummus ille æſtus non apparet, neque reliqua ſymptomata ſunt adeo grauia & periculoſa. Signa magnæ & lethalis peripneumoniæ, quæ die quarta, aut ad ſummū die ſeptima hominem interficit, deſcribuntur ab Aëtio lib. 8. 66. Vigiliæ aut ſomni breues, ſtuporem ac deliriū inducētes, extremitates frigidæ, vngues liuidi, & ſimilia. Signa differentiarum ex temporibus morbi, cum aliis modis, tum maximè ex iis habentur, quæ per tuſſim reiiciuntur, ſicuti de pleuritide cum Galeno diximus.

Curatio.

Scribit Auicen. curationem peripneumoniæ à curatione pleuritidis non niſi paucis differre: primùm, quia oportet vt in peripneumonia emplaſtra ſint fortiora, & vt ponantur in eis quæ ſunt profundantia: ſecundò vt ſit magis vehemens ſolicitudo ad mūdificationem cum ſputo pulmonis & thoracis: tertiò in peripneumonia ægri reſupinati debent iacere, minimè ſuper latus, vt pleuriticis conuenit: quare Auic. de curatione peripneumoniæ quàm breuiſſimè agit, cuius imitatione nos quoque eam quàm breuiſſimè & ſummatim tractabimus.

Indicationes.

Venæ ſectio an conueniat.

Peripneumonia eſt inflammatio pulmonis: ideò nobis ſeſe offerunt indicationes tres, vacuatio totius corporis, reuulſio, reſolutio. Quatenus ad primam pertinet, dubium eſt, vtrùm ſectio venæ conueniat necne: Occaſio dubitationis eſt quoniam, ſicuti vidimus & monui, Gal. ſcribit, pulſus peripneumonicorum eſſe languidos: quod perinde eſt ac ſi dicamus vires non conſtare: quo ſcopo deficiēte, certum eſt miſſionē ſanguinis non conuenire. Altera autem ex parte Gal. *de ſectione venæ aduerſus Eraſiſtratum cap.* 6. & omnes in peripneumonia venam ſecāt. Ac ſanè dubitatio mihi ardua & difficilis videtur, quam miror neminē aduertiſſe: quid igitur dicendū eſt? Ego, vt libere dicam, non habeo reſponſionē, in qua penitus acquieſcā, neque aliud mihi occurrit, niſi vt alterutrū dicamus, aut Galenum intelligere de peripneumonia pernicioſa & lethali: aut in vniuerſum pulſus quidē eſſe languidos, ſed huiuſmodi langorem non tantum eſſe, quin ægri miſſionem ſanguinis poſſent perferre. Ergo ſi per vires & ætatem liceat, quamprimum ad venæ ſectionem veniendum. Vena autem ſit baſilica, brachij vel dextri, vel ſiniſtri, cum vtrobique ſint pulmones, vel fortè ſecetur vena vtriuſque lateris, quod vires nō admodum robuſtæ, longè melius hanc partitam ſectionem poſſint perferre. Secta vena ſi id ferat occaſio, neque alui lenitio eſt prætermittenda; pro qua caſſia & ſyrupus violaceus ſolutiuus optima forent. Deinde ad noxij humoris coctionem veniendum; itaque ſi peripneumonia fiat ex bile, ſint ſyrupi, qui leniendi & refrigerandi vim habeant, violaceus, de farfara, de capillis veneris, de ſucco acetoſæ, decocta hordei, farfaræ, capillorum veneris, endiuiæ, qui ſyrupi actu frigidi & copioſè, ad libram integram debent exhiberi.

Qua vena.

Lenitio alui.

Concoquentia bilem.

Concoquentia pituitam.

Si peripneumonia fuerit ex pituita, ſint ſyrupi calidiores, mel violaceum, ſyrupus de liquiritia, de hyſſopo: decocta hyſſopi, origani, liquiritiæ. Demum tempore opportuno ad purgantia medicamenta accedendum eſt, quæ tamen ſint leuiora. Exempli gratia, redundante bile, modicum agarici & rhabarbari cum ſyrupo violato ſol. redundante pituita, electuarium diaphænicon cum melle violato ſol. pilulæ de hiera cum agatico; &c.

Purgantia bilem.

Pituitam.

Reuellentia.

Cautela.

Iam verò ex ſecunda indicatione omnia reuulſionum genera conueniunt, frictiones, ligaturæ, lotiones extremarum, partium cucurbitulæ: de quibus quidem cucurbitulis, notandum eſt, eas nunquam vel dorſo, vel lateribus & thoraci apponendas eſſe, niſi poſt generalem totius corporis vacuationem, & in morbi declinatione. Quo periculoſo errore notandi ſunt Altimarus & alij, qui decepti autoritate Pauli docent, ſi quid venæ ſectionem prohibeat, ſtatim cucurbitulas thoraci & lateribus apponendas eſſe, quibus tantum ſanguinis detrahatur, quantum vires ferant. Quamobrem ſicuti gratia reuulſionis quocunque tempore licet cucurbitulas admouere partibus remotis, ita ad partes laborantes non alio tempore, quàm declinationis licet illis vti. Inter cætera quoque genera reuulſionum clyſteria ſunt opportuniſsima, quæ redundantibus humoribus bilioſis ſint leuiora, redondantibus frigidis, acriora.

Error Altimari.

Sputum prouocantia.

Poſtremò autem ad pulmonis expurgationem attendendum eſt: quam conſtat non aliter fieri, qàum per tuſsim, & per ea quæ per tuſsim reiiciuntur: vnde inter cætera ea conueniunt medicamenta, quæ lambitiua dicuntur, de quibus atque eorum vſu ſpeciatim dixi, in cap. tractans de pleuritide.

Externa.

Sed nonnulla quoque externa medicamenta poſſunt poſtremam hanc indicationem iuuare, & ſputa promouere: ac primùm eſt balneum aquæ dulcis, quod inter cæteras vires, vt ſcribit Galen. 3. *de ratione victus* 61. maximè confert ad expurgationem ſputorum, & eorum quæ in thorace & pulmonibus continentur. Deinde ſunt fomenta, quæ thoracem, neque ſolum partes externas illius, ſed etiam internas poſſunt lenire,

qualia

qualia forent ex decocto maluarum, radice althææ, ſeminum lini fænograeci, &c. Demum ſunt linimenta ex oleo chamæmelino, amygdalarum dulcium, liliorum alborum, adipibus gallinæ, anatis, anſeris, &c. de quibus ſæpe & ſatis diximus. *Victus.* Victus ſit tenuiſſimus, non aliud quàm cremor ptiſanæ vſque ad ſtatum, ſicuti dixi de pleuritide.

Capvt V.

De Empyemate.

Ἐμπύημα Græcè, *ſuppuratio* vel *purulentia* Latinè, apud Hip. & Gale. duplicem habet ſignificationem; *Nominis explicatio.* vnam communem, quæ omnem conuerſionem ad pus ſignificat in quacunque corporis parte, & quomodocunque iſtud contingat fieri: alteram habet ſignificationem propriam, nempe collectiooem puris quod inter ſpatium thoracis & pulmonis coaceruatum eſt: quod Hip. & Gal. docent 5. *aph.* 8. *&* 15. 6. *aph.* 27. 7. *aph.* 44. 1. *prog.* 60. *de tumoribus præter naturam* 3. Nos autem prætermiſſa in præſentia priori ſignificatione, *Quid ſit.* de poſteriore tantùm agemus, quæ verè & propriè ſuppuratio dicitur, & nihil aliud eſt quàm collectio puris inter thoracem & pulmones: namque vt pulmones poſſint commodè dilatari, thorax à natura vacuus eſt conſtructus, in qua vacuitate quotieſcunque pus colligitur, empyema & ſuppuratio dicitur. Et ſi quis quærat, qualiſnam ſit hic morbus huic reſpondet Galen. *lib. de diff. morborum* 8. eſſe morbum in numero aucto ac toto genere præter naturam.

Differentiæ. I. Differentiæ ſuppurationis ſunt plures, ac primùm alia eſt vera, qualis iam deſcripta eſt, nimirum quando pus colligitur in cauitate thoracis: alia non vera, quando alius quiſpiam humor ſeroſus aut pituitoſus in vacuo thoracis colligitur. Huius differentiæ meminit Gal. 4. *de locis aff.* 8. ad quem modum nos vidimus aliquando & audiuimus ab iis qui delectantur ſectione cadauerum, copioſam aquam in hac cauitate contineri, quem affectum iure hydropem thoracis licet appellare, cuius meminit auctor *lib.* 2. *de morbis*, qui adſcribitur Hip. nec non Auic. 10. 3. *tract.* 4. *cap.* 15.

II. Differen. Cauſæ. Secundò, ſunt differentiæ à cauſis, de quibus dubium eſt. Nam ſicuti Hip. & Galen. docent 5. *aph.* 8. 2. *prog.* 52. ac fatentur omnes ſuppurationem fieri potiſſimùm inflammatione membranę ſuccingentis coſtas, aut pulmonis, in pus conuerſa & diſrupta: ita dubium videtur vtrùm alia ratione, an minimè ex deſtillatione capitis ad thoracẽ deſcendente pus generari, & ſuppuratio fieri poſſit: quod Paulus videtur confirmare, nec à doctrina Hip. & Gal. alienum videtur. *An ex deſtillatione ſuppuratio fieri poſſit.* *Deſtillationes* inquit Hip. 7. *aph.* 38. *in ventrem ſuperiorem intra dies* 20. *ſuppurantur*: altera autem ex parte, vt colligitur ex Gal. 4. *meth.* 5. 5. *de ſymp. med.* 6. 1. *de diff. feb.* 6. cum pus aliam nullam habeat generationem, præterquam ex carne contuſa, aut præcedentibus inflammationibus, & tumoribus non diſſolutis, ſuppuratio nullo modo ex capitis deſtillatione videtur poſſe fieri: ac re vera ſi propriè & de vera ſuppuratione loquamur, illa ex deſcendente deſtillatione fieri non poteſt, niſi primùm in thorace aliquam inflammationem efficiat, ex qua deinceps contingat pus generari. Et quatenus pertinet ad ſententiam Hip. deſtillationes intra 20. dies ſuppurari, nos cum Galeno ita interpretamur. 7. *aphor.* 30. hanc non eſſe veram ſuppurationem, neq; illud verum pus dici poſſe, ſiquidem, vt ille inquit, ex huiuſmodi fluxione in thorace quid puri ſimile, minimè verum pus generatur.

Tertiò, ſunt differentiæ à loco; cum enim thorax in duas medias partes diuidatur à duplicata membrana, *III. Differ.* quam propterea anatomici appellant intercipientem vel mediaſtinum, pus quandoque vna, quandoque altera parte continetur, nempe vel in dextera, vel ſiniſtra, in qua contingit inflammationem præceſſiſſe.

Præterea ſunt aliæ differentiæ à magnitudine & coniunctis, & ſimilibus, quæ cuique poſſunt conſtare. Accedamus ad ſigna.

Signa. Primùm ſunt nonnulla ſigna quæ futuram ſuppurationem demonſtrant, de quibus præclarè agunt Hip. & Gal. 2. *prog.* 52. *Quicunque dolor circa partes thoracis & pulmonis non deſinens, &c.* Exempli gratia; ſi quis laboret pleuritide, neque quidquam expuat, neque dolor opportunis adhibitis præſidiis deſinat, tunc decet ſuppurationem expectare, dummodo, inquit Gal. nullà præterea exitioſa adſint ſymptomata, quæ mortis periculum afferant.

De ſignis quæ præſentem ſuppurationem demonſtrant, Hip. & Galen. diffuſè tractant 2. *prog.* à textu 52. vſque ad text. 70. & Gal. 4. *de locis aff.* 8. & vnico verbo ſunt huiuſmodi: difficultas ſpirationis, tuſſis moleſta, quædam grauitas in profundo thoracis, ſi æger ab vno latere in aliud ſe transferat, puris tranſpoſitio, & non rarò fluctuatio ſenſibiliter percipitur, neceſſariò eſt febris, & illa quidem hectica, ægris oculi caui redduntur, maxillæ rubeſiunt, vngues manuum curuantur, tumores in pedibus conſiſtunt: quæ, vt dixi, ab Hip. & Gal. accuratè explicantur, atque omnium rationes exponuntur.

Signa differentiarum. Demum reſtant ſigna differentiarum, ac primùm ſi vera fuerit ſuppuratio, præceſſere inflammationes earum partium, ex quibus iam diximus verum pus originem habere, præterquàm quòd manifeſtè aderunt propria ſigna pathognomonica quæ modò diximus. Si verò non verum pus, ſed alia materia tranſmiſſa & collecta fuerit in thorace, neque ſit vera ſuppuratio; tunc nulla inflammatio partium pectoris præceſſit, neque ea apparebunt propria & exquiſita ſigna, quæ in vera ſuppuratione & exquiſito pure ſolent deprehendi.

Vtrùm pars dextra an ſiniſtra laboret, ex maiori vel minori caliditate vtriuſque partis, nec non ex faciliori & difficiliori decubitu, facile poteſt intelligi: etenim pars malè affecta à pure calidior redditur, vnde nonnulli vtrique parti thoracis apponunt filum madidum, atque eam partem in qua id citius exſiccatur, aiunt eſſe affectam: ſic æger faciliùs in partem laborantem, quàm in partem ſanam decumbit; quia ſi in partem ſanam decumbat, tunc à pure alterius partis laborantis, veluti quodam onere pulmo & mediaſtinum premitur & grauatur, adeo vt æger nullo modo poſſit quieſcere: quibus licet addere præcedentem inflammationem: etenim ſi pleuritis præceſſerit in latere ſiniſtro, certum eſſe poteſt ſuppurationem quoque in ea parte genitam fuiſſe.

Signa. Signa cauſarum ex præcedentibus inflammationibus membranæ ſuccingentis coſtas, vel pulmonis, ſunt manifeſta: ſic reliqua omnia ſigna ſatis cuique poſſunt conſtare.

Curatio. De curatione ſuppurationis Græci & propè omnes admodum parce & reſtricte tractant, qui vnam tantummodo expurgandi puris indicationem videntur proponere, in qua certum eſt ſummam totius curationis conſiſtere. Verumtamen ſi quærat aliquis, *Indicationes* vtrùm aliæ quoque indicationes, nimirum vacuatio totius corporis, & reuulſio poſſint conuenire: ego reſponderem, fieri poſſe vt illæ quoque aliquã vtilitatẽ afferãt, auctores autẽ de iis

nil meminiſſe, propter duas rationes; alteram, quòd veriſimile ſit huiuſmodi præſidia tempore præcedentis inflammationis fuiſſe adminiſtrata; alteram, quòd ægri habeant vires imbecilliores, quàm vt poſſint magnas vacuationes & magna præſidia perferre. Vtcunque autem ſit, ego ſanè neque à reuulſionibus, neque ab aliqua ſaltem leui expurgatione abſtinerem, quæ fieret cum caſſia, cum manna, melle violato ſol. & ſimilibus: namque inter cæteros Alex. *lib. 7. cap.* 2. ad purgandos ſuppuratos lac aſininum, aut equinum, aut ſi ægri nolint accipere, lac bubulum aut caprinum, maximè probat. Verùm, vt diximus, totum momentum huius curationis conſiſtit in puris expurgatione, quam quidem medicamenta partim interna, partim externa poſſunt iuuare. Itaque medicamenta interna ad hanc indicationem accommodata ſunt, quæ

Pus extrantia.

moderatè calefaciendi & tenuandi vim habent, quæ quidem pus attenuando, diſſecando, abſtergendo, & vias aperiendo per quas illud ferri debet, faciliorem tuſſim & expurgationem efficiunt: de quibus agit Gal. 5. *de ſymp. med.* 12. 13. *meth.* 18. Vnde eodem Gal. auctore medicamenta quæ propriè *diuretica* vocantur, ad hanc rem ſunt inepta *cap.* 13. *de ſimpl. med.* 5. quòd nimis calefaciendo & exſiccando ſputa magis cogant & denſent, vt poſtea difficilius eiiciantur: hæc autem apud Gal. ſunt loco citato 13. *meth.* 18. leuiora quidem, cremor priſanæ, mulſa: valentiora, ſemina vrticæ, & mulſa, in qua exiguum quid alicuius medicamenti acris impoſitum ſit, qualia ſunt origanum, hyſſopus, calamenthum, pulegium, radix iridis. Quòd ſi hæc ipſa copioſiùs permiſceantur, vel radix iridis in molliſſimum puluerem redacta, in mulſam iniiciatur; tūc medicamentum maximè incidens & accommodatum euadet: ad quem modum oxymel quoque, quod ex marrubio conficitur, atque alia id genus quamplutima, & pus & craſſiora omnia excrementa, quæcunque in pectore & pulmonibus cōtineotur, probè poſſunt incidere. Sic nos hoc tempore vtimur leuioribus, melle violato, ſyrupo de farfara, de liquiritia, oxymelle ſimplici: valentioribus, ſyrupo de hyſſopo, de praſſio, de calamentho: valentiſſimis oxymelle ſcyllitico, & cæteris, quæ ex ſcylla parantur. Quomodo autem pus ex thorace in pulmonem poſſit transferri, ac per tuſſim eiici, docet Gal. 5. *de locis aff.* 3. Apud aromatarios demum parantur & conſeruantur nonnulla medicamenta, quæ & ad ſuppurationem, & ad omnia vitia thoracis frigida ſunt accommodata, qualia ſunt lohoh de pino, lohoh ſanum & expertum, lohoh de ſcylla, quod eſt Galen. 7. *de med. ſecundum locos* 6. Lohoh de pulmone vulpis, & forte alia, quorum compoſitiones licet cuique videre. Alij propriis compoſitionibus delectantur, & inter cætera omnia maximè extollunt radicem helenij, quæ vulgo *enula campana* dicitur, quam quidem Gal. quoque teſtatur 6. *de ſimp. med.* miſceri elegmatis quæ faciunt ad educendum pus ex thorace & pulmone. Habeatis vnum aut alterum exemplum.

Electuarium pus educens.

℞. *Pulueris hyſſopi.* ʒ. ij.
Cinnamomi.
Succi liquiritiæ.
Radicis iridis. ana. ʒ. j.
Croci. ℈. ß.
Mellis cocti deſpumati. ℥. iij. *M. fiat electuarium.*

Item.

℞. *Radicis helenij cocta ſub cineribus.* ℥. iij.
Pulueris hyſſopi.
Radicis iridis. ana. ʒ. j. ß.
Cinnamomi.
Myrrhæ. ana. ʒ. j.
Croci. ℈. j.
Mellis. q. ſuf. M. & fiat electuarium.

Externa.

Medicamenta autem externa ſint quæ idem moderata caliditate & humiditate poſſint pus attenuare & abſtergere, viaſque thoracis laxare & aperire: qualia forent radices maluarum, altheæ, fænugræcum, melilotum, ſemen lini, olea amygdalarum dulcium, chamemælinum completum, liliorum alborum: ex quibus decocta fomenta, linimenta, emplaſtra, conficiuntur, de quibus omnibus agentes de aſthmate ſatis diximus. Quoniam verò

Perforatio thoracis.

quandoque euenit, vt vel propter multitudinem, vel propter craſſitiem & viſciditatem puris, vel propter aliam cauſam illud per ſputum nequeat purgari, antiqui ad thoracis perforationem deuenire conſueuerunt, qua ratione conabantur collectum pus educere & expurgare: quam quidem operationem dupliciter, vel vſtione, vel ſectione perficiebant. Qua autem ratione & vſtio & ſectio fieri debeat in ſuppuratis, inter cæteros Paulus docet *lib.* 6. 54. & Cornelius Celſus 3. 22. in quibus illud eſt maxima notatione dignum ab vtroque non vnico in loco vſtionem fieri, ſiquidem Paulus duodecim, Cornelius ſex exulcerationes variis in partibus volunt faciendas eſſe; quæ tamen exulcerationes, ni fallor, minimè ad cauitatem thoracis perueniebant.

1. Præceptū.

De hac operatione liceat nobis ex Hipp. nonnulla præcepta colligere, quæ nullo modo ſunt prætermittenda. Ac primùm, puris purgationem minimè longius tardandam eſſe: ſiquidem vt docet *apho.* 15. 5 *lib.* niſi ægri ſpatio 40. dierum expurgentur, ad tabem tranſeunt, progreſſione temporis pure putreſcente, ex quo deinde pulmonem vlcerari neceſſe eſt.

2. Præceptū.

Secundum præceptum continetur 6. *aphor.* 27. Si quando ſuppurati ſecantur vel vruntur, non confertim atque in vniuerſum pus ducendum eſſe, quòd tunc, Galeno ibidem interprete, maxima ſequatur virium imbecillitas, quæ poſtea remedium non habet.

3. Præceptū.

Tertium præceptum pertinet ad prognoſticum, & rationem docet qua nobis liceat cognoſcere, vtrùm ſuppurati, dum vruntur aut ſecantur, ex morbo ſint euaſuri, nec ne? Namque ſi pus fluxerit purum & album, liberantur: ſi verò ſubcruentum & fætidum, pereunt, qui eſt aphoriſ. 44. *libr.* 7. Sed hac de re ſatis, quandoquidem hoc tempore aut rari aut nulli ſunt, qui audeant ſuppuratos ſecare aut vrere, & thoracem aperire. Ego ſemel iam multos annos vidi quendam fuiſſe qui poſt paucas horas expirauit, & de aliis etiam qui interfuerunt huic operationi, idem intellexi. Braſſauolus Medicus doctiſſimus, in ſuis com. *in apho. lib.* 6. 27. teſtatur ſe quendam ſuppuratum viſiſſe, atque illum conualuiſſe.

Verùm & illud poſtremo loco ſciendum eſt, ſuppuratos generaliter difficulter admodum ſanari, quia, vt ſcribit Galen. 4. *de locis aff.* 7. omnibus vires neceſſariò laborant, vnde vt idem ſcribit Galen. 5. *de locis aff.* 3. cum non niſi validiſſima & celerrima conſtrictio thoracis poſſit tuſſim excitare, ſine qua nihil poteſt è thorace educi, imbecilla autem facultas neque validè, neque celeriter agere poſſit: hinc neceſſariò licet colligere, ſuppuratos maiori ex parte interire: ſed tamen idem Galenus teſtatur, ſe complures quoque ſanatos vidiſſe, quorum ſi quis ſingulis diebus per tuſſim reiectum pus collegiſſet, interdum ſex aut octo cotylas, interdum decem, ac nonnunquam plures cogere potuiſſe. Atque hactenus de ſuppuratione.

CAPVT

Digitized by Google

Caput VI.

De Sputo Sanguinis.

Aggredimur morbum quo fortè non alius vel cognitione vel curatione eſt difficilior & periculoſior, cum ſæpenumero phthiſis, ac deinde certa mors, ſputo ſanguinis ſoleat ſuccedere.

Sputum quid. Etſi ſputum illud eſt, quod lingua & labiis ducitur, & apud Galenum 1. *de criſib.* 5. propriè ſputum appellatur quod coctum eſt, & omni alieno colore priuatur; quod autem cruentum, bilioſum, & ſpumoſum eſt, non ſputum, ſed verius excreatio dicitur, vnde Græci quoque duo nomina habent, qui primum πτύελον, alterum πτύσμα appellant: tamen nos præſentia communiori quodam ſignificatu ſputum accipimus, quodcunque cruentum eſt, & quomodocunque præterquam vomitu, ore ducitur.

Quid ſit. Quid ſit ſputum ſanguinis, manifeſtum eſt, quippe eſt quælibet in ore ſanguinis reiectio vel excretio, præterquam ſi ille per vomitum reiiciatur: vnde & illud cuique poteſt conſtare, eſſe ſymptoma excretionis immoderatæ, toto genere præter naturam: quæ doctrina eſt Galeni *de diff. ſympt.* 7. 3. *de ſympt. cauſis* 6.

Differ. I. Differentiæ huius ſymptomatis plurimæ ſunt, & ſtudioſè animaduertendæ, quandoquidem ſi quis eas negligat, vel non ſatis aſſequatur, vt is, & præſagiendo, & curando, multos, & quidem pernicioſos errores committat neceſſe eſt: principem verò locum obtinent, quæ ſumuntur à parte affecta, cum manifeſtum ſit ſanguinem per os ex multis partibus noſtri corporis poſſe exire, quandoquidem vt ſcribit Gal. 4. *de locis aff.* 5. conuenit quodammodo inter Medicos, ſanguinem prodire vel ex gula & vẽtriculo; vel ex partibus quæ reſpirationi ſeruiunt, aſpera arteria, pulmone, thorace: vel ex faucibus & gurgulione: vel ex ore, lingua, gingiuis, palato: vel demum ex capite: tot enim ſunt partes, ex quibus ſanguis ex ore poteſt emanare.

Differ. II. Secundò, ſunt differentiæ à cauſis, de quibus præclariſſimè tractat Galenus 5. *metho.* 2. cum enim ſanguis neceſſariò vel ex vena, vel arteria prodeat, iſtud contingit fieri tripliciter, vel diuiſa earum tunica, vel aperto earum ore, vel ſanguine tranſcolato & ſudoris inſtar tranſmiſſo. *Diuiſio vaſorum.* Tunica vaſorum diuiditur, tum ex vulnere, tum ex contuſione, tum eroſione. *Apertio vaſorum.* Apertio oris contingit propter tum vaſis imbecillitatem, tum propter copiam ſanguinis, qui ad os illius impetu ruit, ac propterea propter aliquam acrem qualitatem, quæ illi extrinſecùs accedat. *Tranſcolatio ſanguinis.* Tranſcolatio demum prouenit ex tunica vaſorum rarefacta, ſanguine autem reddito tenuiore, ſed præterea quandoque etiam ex gracilibus vaſis, vel ex eorum gracilitate ore aperto poteſt contingere: de quibus omnibus quia diffusè diximus in tractatione de fluxu ſanguinis nariũ, non eſt in præſentia longiùs agendũ.

Differ. III. Tertiò, ſunt differentiæ à qualitate ſanguinis exeuntis: namque ille educitur vel ſpumoſus, vel ſine ſpuma, tenuior, craſſior, flauior, rubicundior, niger, ſalſus, inſipidus, vel alia qualitate infectus.

Differ. IV. Quartò, ſunt differentiæ à copia & quantitate: ſanguis educitur vel parcè, vel tam profusè, vt quandoque ſola copia hominem interficiat.

Different. V. à modo eductionis. Quintò, ſunt differentiæ à modo eductionis: etenim ſanguis ore educitur, vel vomitu, vel ſimplici expuitione, vel ſcreatu, vel demum tuſſi, atque ea quidem vel leui & facili, vel moleſta & difficili.

Differ. VI. Poſtremò, ſunt differentiæ à coniunctis; exẽpli gratia, deſtillatione, febre vel putrida, vel hectica, &c. Quas quidem differentias ſtudioſè debet animaduertere quicunque in cognitione & curatione tam difficilis morbi nullum vult errorem committere.

Signa. Signa pathognomonica, quæ generaliter ſanguinis ſputum ſignificat, vel ægris referenribus, vel ſenſibus ſunt manifeſtiſſima, quare ad ſigna differentiarum veniendum eſt: quo primùm loco memoria eſt repetenda ſententia Galeni in libro *de plenit.* ad finem, & alibi, partem artis medicæ quæ agit de ſignis, admodum eſſe coniecturalem: quam quidem ſenteutiam experientia confirmat, præ cæteris omnibus morbis in ſputo ſanguinis veriſſimam eſſe, quandoquidem videmus ſæpenumero non ſolùm vulgares, ſed etiam præſtantiſſimos Medicos vehementer falli, adeo vt nonnulli quandoque exiſtiment, ſputum ſanguinis difficillimum eſſe, quod deinceps ſine vllo negotio & periculo ſanatur: vel contrà, nonnulli cenſeant ſputum ſanguinis eſſe leuiſſimum, quod temporis progreſſione grauiſſima pericula, & ipſam mortem ſolet afferre.

In primis verò neceſſe eſt intelligere, ex quanam parte ſanguis exeat, de quibus ſignis Galen. tractat diligentiſſimè 4. *de locis aff.* 5. *Signa ſang. à capite.* Namque ſi ſanguis educitur ſine tuſſi, ſi vno tempore ſimul exit ex naribus, ſi præceſſit capitis grauitas, dolor, calefactio, ſi ſolita è naribus ſanguinis vacuatio retenta fuerit, ſi facies rubet, ac venæ tumidæ ſunt, ſi aliqua perſentitur titillatio palati, ſi ſanguis non eſt ater & conglobatus, demum ſi excreto ſanguine æger meliùs habet; tunc licet colligere, ſanguinem non aliunde quàm ex capite prouenire. Attamen quatenus pertinet ad ſanguinem fluentem ex capite ſine tuſſi, non eſt prætermittendum, quod Galenus admonet 4. *de locis aff.* 5. nempe accidere interdum, vt ſanguis ex capite ad partes potiſſimùm gurgulionis confertim irruens, per tuſſim educatur: id quod diligenter oportet obſeruare, ne aliquando putemus huiuſmodi ſanguinem ex inſtrumentis reſpirationi ſeruientibus prouenire; ſicuti Galeni tempore contigit nonnullis ignaris medicis, qui falsò accuſarunt plurimos præſtantiſſimos medicos, cum ipſi potiùs fuiſſent decepti, credentes ſanguinis talem eruptionem eſſe difficillimam, ac pulmones vehementer laborare. Ad quem modum diligenter etiam eſt animaduertendum, cum item fieri poſſit, vt idem ſanguis ex capite fluens ad thoracem deſcendat, ex quo deinceps non ſine tuſſi deiicitur, quamobrem ſi vel omnia, vel ſaltem nonnulla adſunt ſigna, quæ indicant ſanguinem ex capite promanare, etſi tuſſis quoque iis coniungitur, tamen minimè aſſerendum eſt, ſanguinem ex partibus reſpirationi ſeruientibus aſcendere. Sed reliqua perſequamur, quæ explicantur à Galen. 4. *de locis aff.* 5. Sanguinem ex gula & ventriculo, vomitione reiici; ex partibus quæ reſpirationi ſeruiunt, tuſſi; ex faucibus & gurgulione, excreatu; ex ore, ſimplici expuitione. Sed præter dictas partes, ex quibus contingit ſanguinem fluere, Galen. inquit, cum quandoque fluere ex meatu narium, ex ore & ventriculo, occaſione hirudinis quæ iis partibus adhęreat; de qua ſanguinis fluxione mihi dicendum non eſt, partim quòd apud nos vel rariſſimè, vel numquam id contingat, partim quòd Galenus hanc totam rem perſpicuè & diffusè explicet.

Cæterùm prætermiſſis reliquis partibus, ex quibus fluxio ſanguinis procedit, quę vt plurimùm nõ eſt admodũ periculoſa, ac facilem curationem admittit, ad ſputum ſanguinis ex thorace prodeuntis reuertamur,

reuertamur, quòd longè maximi eſt momenti. Atque illud primum pro comperto habendum eſt, ex iis partibus, quas Medici *ſpirituales* appellant, nulla ratione quidquam niſi cum tuſſi poſſe purgari, adeo vt verè liceat negatiuè hunc in modum argumentari: Hic ſanguis ſine tuſſi ore educitur: Ergo hic ſanguis non prouenit à partibus ſpiritualibus. Sicuti contrà non licet affirmatiuè concludere: Hic ſanguis cum tuſſi eiicitur: Ergo hic ſanguis à partibus ſpiritualibus prouenit: ſiquidem & interdum contingit, quod ego ſæpenumerò obſeruaui eſſe veriſſimum, ſanguinem ex capite ad infernas partes confertim irruentem tuſſim mouere, ac per tuſſim prodire. Verùm eum partes ſeruientes reſpirationi, & ſpirituales dictæ, ſint plures, in primis verò aſpera arteria, pulmones, thorax, ex quibus ſanguis ſolet educi: illud reſtat inquirendum adhuc, vt intelligamus ex quanam parte ſpirituali ſanguis educatur; quæ quidem ſigna quatenus ex Gal. & ex rei natura colligi poſſunt, ſunt eiuſmodi.

Signa ſanguinis ab arteria.

Sanguis qui ab aſpera arteria prodit, minore cum tuſſi, quòd ſanguis non longè abſit ab ore, ſed maiori cum ſcreatu pellitur: ſanguis ex parte ferè exangui ductus, exiguus eſt, æger aliqua in parte ipſius arteriæ, quæ multo viget ſenſu, dolorem quendam percipit.

A thorace.

Si verò thorax primariò laborat, ſanguis exiens nec confertim reiicitur, neque multus, imò verò ſenſim educitur, atque exiguus eſt, quòd eius venæ ſint exiles, quæ inſignem copiam ſanguinis nequeant profundere: præterea ſanguis minùs eſt tum rubeus tùm calens, ſed potiùs nigricans & grumoſus, quaſi è longinquo veniens, ac diutius in itinere & exitu moratus: præterea non niſi cum multa ac vehementi tuſſi educitur, atque eo difficiliùs, quo malum eſt profundius, cum ſit neceſſe, vt primò ſanguis ipſos pulmones ingrediatur, demum ſanguine ducto ex thorace, ægri aliqua illius parte ſolent dolorem quendam percipere, quòd, vt Galen. 4. *de locis* 7. & anatomici docent, multi nerui cum ab internis, tum ab externis partibus ad eum perueniant, quibus affectus inferentes dolorem facillimè & creberrime ſentiunt. Sed quatenus pertinet ad qualitatem ſanguinis ex thorace fluentis, ſciant iuniores, minimè in vniuerſum eſſe verum, ſanguinem nigricantem & grumoſum tuſſi eiectum, ex thorace proficiſci, quandoquidem vt paulò antè dixi, ſanguis quoque in fauces, & thoracem ex capite deſcendens, aliquando huiuſmodi ſanguinis formam repræſentet.

A pulmone.

Sanguis porrò ex pulmone exiens, vel ex vaſis, vel ex propria ſubſtantia pulmonis poteſt educi, quod pariter eſt diligenter animaduertendum. Itaque ſanguis exiens ex vaſis pulmonis, tenuis eſt, rubicundus ac floridus; plerunque multus quòd hæc vaſa ſint ampla, & frequenter copioſum ſanguinem profundant. Si verò ex propria pulmonis ſubſtantia educitur, ille alteri ſanguini ex vaſe fluenti ferè aſſimilatur, præterquam quòd exiguè & parcè ducitur, ſed præterea eſt ſpumoſus, vt docet Hippoc. 5. *aph.* 13. Quo loco arguendi ſunt nonnulli, qui putant ſanguinem ex pulmone quomodocunque prodeuntem ſpumoſum eſſe, cùm reuerà ſanguis tantummodo ſpumoſus appareat, quando carnoſa pulmonis ſubſtantia, quæ verè illius ſubſtantia eſt, vlceribus laborat: quod Gale. confirmat apertiſſimè, non ſolùm in comment. *apho.* 13. ſed etiam alio loco planè notabili 7. *aph.* 30, vbi hæc habet: *Sed neque ſemper ex pulmone ſanguinem ſpumoſum expuunt: videtur itaque cum ex ipſa viſceris ſubſtantia ſimul quidquam effertur, ſanguinem fieri ſpumoſum.* Et iterum 5. *aph.* 39. *Ex hoc genere eſt ſpumoſus humor, qui in carne pulmonis continetur.* Vnde Paulus quoque docet, ſanguinem ex pulmone prodeuntem, non ſolùm ſpumoſum, ſed etiam ſubalbidum eſſe: ſiue autem ex ſubſtantia pulmonis, ſiue ex vaſis ſanguis educatur, ille ſemper minori cum tuſſi, quàm ex thorace eiicitur, quod per ſe eſt manifeſtiſſimum.

Præterea ægri nullum ferè dolorem percipiunt, cum Gal. 4. *de locis aff.* 5. & cæteri anatomici doceant, pulmonem duos tantummodo minimos neruos ex ſexto pari neruorum, ex capite ortorum ſuſcipere, qui in exteriorem ipſius pulmonis membranam ſunt diſtributi, neque in viſceris profunditatem extenduntur, vt ille, propterea admodum exiguum ſenſum ſortitus fuerit. Itaque hæc ſigna indicant vel ex vaſis, vel ex ſubſtantia pulmonis ſanguinem profluxiſſe.

Quod ſi poſtremo loco, vel aliqua pars bronchij, vel portio tunicæ, venæ, aut arteriæ, vel propria ſubſtantia pulmonis efferatur, id iam firmiſſimum & demonſtratiuum eſt indicium, ſanguinis ſputionem ex pulmone factam fuiſſe, quandoquidem docet Gal. 1. *de locis aff.* 1. inter cætera quæ affectum locum demonſtrant, illa quæ excernuntur, non poſtremum locum obtinere.

Signa cauſarum.

Secundo loco occurrunt ſigna quæ reſpiciunt cauſam, propter quam ſanguis expuitur: hanc diximus eſſe triplicem, vel diuiſa tunica vaſorum, vel aperto eorum ore, vel ſanguine tranſcolato. Tunica vaſorum diuiditur primùm vulnere, vel contuſione, quod à rebus acutis & grauibus contingit; vt ſi quis aliquod vulnus accipiat, ex alto cadat, vel aliter vulneretur aut contundatur; quæ cauſæ ſunt manifeſtæ: deinde ruptione, quæ quidem etſi iam ab externa cauſa poteſt prouenire, vt maximo acutiſſimoque clamore, ex graui onere; quod quis vel humeris imponere, vel manibus attollere conatus ſit; tamen ab internis quoque cauſis poteſt proficiſci, quas omnes Galen. ad vnam vaſorum tenſionem refert; quæ quidem tenſio maiori ex parte ex nimia ſanguinis plenitudine, ac potiſſimùm cum is flatulentus fuerit, poteſt excitari: huiuſmodi autem plenitudo facilè colligitur ex grauitate corporis, ex tumore venarum, & aliis, de quibus ſæpe dixi: vtcunque autem ſit, ſciendum eſt, rupto aliquo vaſe, plerunque multum ſanguinem profundi.

Ruptio vaſorum.

Eroſio vaſorum.

Demum tunicæ vaſorum diuiduntur eroſione, quæ ſine multo labore à reliquis diuiſionibus poteſt diſtingui. Namque eroſio nunquam fit ſubitò & improuiſò, imò verò vt primùm aliqua erodens cauſa illam præcedat neceſſe eſt: exempli gratia, deſtillatio ſalſa, amara, acris, ſanguis vitioſus, venenum: ſanguis primò non copioſè & confertim, ſed parcè educitur, deinde verò temporis progreſſu grandiore facta eroſione, in maiori copia profunditur.

Apertio vaſorum.

Vaſorum ora aperiuntur potiſſimùm, quotieſcunque ſanguis vel nimiùm copioſus, vel mala qualitate, ac maximè calida, acri, mordente, præditus eſt: ad quem modum aliàs dixi profluuia ſanguinis è naribus prouenire.

Tranſcolatio.

Signa autem indicantia ſanguinis tranſcolationem ſunt; primùm, hic multus eſſe non poteſt neque craſſior, ſed neceſſariò tenuior, & qui ſeri cuiuſdam ſpeciem repræſentat, qualis per iecoris imbecillitatem vel renum aliquando conſpicitur: deinde debent neceſſariò præceſſiſſe cauſæ, quæ potuerint rarefacere & attenuare ipſa vaſa, & ſanguinem, ſicuti morbus diuturnus, morbus malignus, exquiſita & longior inedia, & alia id genus. Signa aliarum differentiarum ſunt manifeſta,

nifeſta,& aliter facilè poſſunt intelligi : atque hactenus de ſignis ſputi ſanguinis, quæ ſciendum eſt ſæpenumero eſſe admodum incerta & obſcura: vnde quicunque hac in re minus quàm cæteri in errorem duci velit, is non vno aut altero ſigno debet contentus eſſe, ſed ſingula perpendere & inter ſe coniungere, vt ſi fieri poteſt, priora poſterioribus conueniant, ſuperioribus ſequentia reſpondeant, ex quibus deinde liceat certius iudicium facere.

Exemplum cui ſanguis ex capite profluxit.

Si quis cupit, quæcunque de ſignis hactenus tradita ſunt, in vnum colligere, atque in certa quædam capita referre, is ad tres quaſdam præcedentes, præſentes & ſequentes, tanquam ad tres fontes commodè omnia videtur poſſe deducere: id quod ad veſtram exercitationem vno vel altero exemplo mihi liceat illuſtrare. Si cui vel propter aërem calidiorem, vel propter aliam cauſam caput calidius redditum eſt, ſi ille vel grauitatem, vel dolorem, vel aliud malum capitis iamdiu perpeſſus eſt, ſi illi ſanguis ex naribus profluere ſolet : hæc præcedunt. Si ſanguis ſine tuſſi efferatur, ſi vno tépore ille quoque ex naribus prodeat, ſi percipiatur aliqua gutturis titillatio ; ſi ſanguis non eſt ater, conglobatus, ſpumoſus, ſi ſubitò prouenit, ſi facies eſt rubicunda, ſi illius venæ timidæ ſunt : hæc ſunt præſentia. Si demum ſanguine educto æger melius habet, & quæcunque mala affectio capitis ceſſat, hæc ſequuntur ; vtique ex iis quaſi certò licet affirmare, ſanguinem è capite profluxiſſe.

Exemplum eroſi vaſis pulmonum. Methodus inquirendi locum affectum.

Rurſum ſi cui præceſſit deſtillatio ſalſa, ſi ſanguis per interualla primùm quidem exiguus tuſſiendo reiicitur, deinde verò illi ſine caſu ab alto, ſine inſigni vociferatione, exercitatione, aut ſine violenta corporis motione; multi ſanguinis eruptio cum tuſſi ſuperuenerit, ſi hic ſanguis tenuis fuerit & coloratus, ſi nullus percipiatur dolor, ſi ſequatur febris, macies vniuerſi corporis, ſputum puris : ex iis pariter certò licet affirmare, eroſo aliquo vaſe pulmonis ſanguinem prodiiſſe : ſic in cæteris differentiis facilè vnuſquiſque ſe poteſt exercere.

In huiuſmodi autem inquiſitione diuiniſſima illa methodus principem locum videtur obtinere, qua ſummi omnes philoſophi & medici, præcipuè verò Plato & Galen. tantopere ſolent delectari, nempe vt propoſitis variis locis ad hanc rem pertinentibus vnius vel alterius negatione colligamus, ſputum ſanguinis ex hac vel illa parte, hac vel illa ratione factum fuiſſe. Exempli gratia, ſi quis de hac re conſultationem habiturus eſt, cum Gal. ad hunc modum loquatur : Conuenit inter medicos, ſanguinem ex gula & ventriculo vomitione reiici; ex partibus quæ reſpirationi famulantur, per tuſſim; ex faucibus & gurgulione, excreatione; ex ore, ſimplici expuitione : In noſtro ægroto ſanguis educitur non ſimplici expuitione, non raſcatione, non vomitione, ſed tuſſi : Ergo ſanguis non ex ore, non ex faucibus, non ex ventriculo, ſed ex partibus ſpiritualibus prouenit. Quod item de vna vel altera thoracis parte, nec non de cauſis vaſorum, diuiſione, apertione, ſanguinis tranſcolatione, ac reliquis differẽtiis ſtatuendũ eſt.

Curatio.

Sed ad curationem aggrediamur : antè verò quàm incipio, id primum mihi monendi eſtis, ad hunc locum pertinere & referenda eſſe quæcunque olim dixi de ratione ſiſtendi ſanguinis generaliter, quacunque ex parte, & quomodocunque ex noſtro corpore procedat, ſiquidem & ex communi methodo licet multa præcepta & remedia colligere, quæ ad hanc tractationẽ ſunt admodum accommodata. Deinde quoniam nimis longum, forte etiam inutile foret, ſingulas ſputi ſanguinis differentias curare, mihi ſtatutum eſt nonnullas duntaxat differentias ſeligere, quæ præ cæteris ſunt maioris momenti, ex quibus, vt ſpero, cuique licebit rationem intelligere, vnde reliquæ omnes differentiæ facilè poſſint curari. Itaque nos curabimus primò ſputum ſanguinis ex naribus prodeuntis ; ſecundò, ſputum ſanguinis rupta vel aperta vena pulmonis ; tertiò, ſputum ſanguinis ſimul cum deſtillatione.

Prognoſticum.

Etſi verò ſunt nonnullæ differentiæ ſputi ſanguinis, quæ ferè nullum periculum videntur afferre, tamen ſcribunt Hip. & Gal. ſanguinem ſupra fieri, hoc eſt, per os, qualiſcunque ille fuerit, eſſe malum : veruntamen conuenit inter omnes, ſanguinem ex pulmone prodeuntem longè eſſe periculoſiſſimum, quem propterea Gal. malignum appellat 7. *apho.* 15. 16. cui, vt docent aphoriſmi, ſputum puris, phthiſis & interitus ſolent ſuccedere. Etſi enim fuere nonnulli expoſitores aphoriſmorum, qui cenſuerunt ſputum ſanguinis ex pulmone poſſe curari, quotieſcunque æger non febricitauerit: tamen Galen. eorum ſententiam reprobat, qui docet 7. *apho.* 37. quantumuis nulla adſit febris, omnino periculum imminere, ne illud ſanari poſſit ; quod ſi diutius ſymptoma perſeueret, tunc neceſſariò febrem ſuccedere.

Curatio ſputi ex capite profluentis.

Sed ipſam curationem aggrediamur, ac primùm de ſputo ſanguinis ex capite fluentis agendum eſt, in qua curatione id primum animaduertendum eſt, ne temere huiuſmodi fluxus cohibeatur; ſiquidem frequenter contingit, vt ille capitis dolorem & grauitatem ſubleuet, & cum maxima ægri vtilitate profluat, adeo vt ſi quis longiori tempore adſtringentibus medicamentis vtatur, ægri quandoque ad malas capitis affectiones, ad malas febres, & ad mortem deducantur. Quod ſi ſanguis ex capite fluens tam fuerit immoderatus, vt vires imbecillæ reddantur, vel, quod nonnunquam contingit, ſi ad pulmones deſcendat, ac periculum ſit, ne eo putreſcente pulmones in conſenſum ducantur & vlcerentur ; tunc licet illius curationem aggredi.

Indicationes.

Præcipuè verò indicationes quæ ex communi tradita methodo ad hunc locum debent referri, duę ſunt : altera, vt ſanguis non feratur ad locum affectum: altera, vt locus apertus, per quem ille fluit, claudatur. Ad primam indicationem pertinent præſidia, primò quæ reuellunt ; ſecundò, quæ deriuant; tertiò, quæ animi deliquium inducũt: vltimò, quæ refrigerant & adſtringunt : de quibus ſigillatim quàm breuiſſimè dicẽdũ eſt. Ergo primùm omnia reuulſionũ genera conueniunt, extrematũ partium frictiones, ligaturæ, clyſteria, cucurbitulæ, lotiones ex aqua calidiore, propter aſcenſum vaporum ad partes ſuperiores, ſuſpectæ videntur, vt aliàs dixi: ſed inter cætera, ſectio venæ principem locum obtinet, quæ ſit cephalica, neque ſolũ ſemel, ſed etiam bis, ter, ac ſæpius repetatur, docente Gal. reuulſionem tanto efficaciorem eſſe quanto maiorem in numerum particulares detractiones auctæ fuerint, *de ſang. miſſ.* 12.

Reuulſiones.

Deriuatio.

Secundò, ſanguis ad proximas partes deriuandus eſt, apertis venis narium, adhibitis hirudinibus poſt aures, poſitis ſcarificatis cucurbitulis in occipitio.

Inductio animi deliquii. Adſtringentia & refrigerantia.

Tertiò, prohibetur, ne ſanguis ad locos apertos feratur, inducto animi deliquio, quòd vehementiſſimi dolores corporis, nec non inopinatæ & inſignes perturbationes animi potiſſimùm ſolent afferre. Poſtremò, ad hanc indicationem pertinent medicamenta quæ refrigerandi & adſtringendi vim habent, qualia ſunt ſyrupi de roſis ſiccis, de portulaca, conſerua roſarum, nenupharum, quibus licet addere bolum armenam, hypociſtidem, acaciam, gummi tragacanthi, &c. & quandoque ſi res vrgeat, licet quoque ad

ſtupe

Electuarium. ſtupefacientia medicamenta deuenire. Sint exempla.

℞. *Conſerua roſarum* ℥. *iij.*
Acacia,
Hypociſtidos ana ℥. *ij.*
Gummi tragacanthi,
Boli armena, ana ℥. *j.*
Syrupi de roſis ſiccis,
de portulaca,ana q.ſuff.M.f. Electuarium.

Exemplum ſtupefacientis.

℞. *Philonij Romani* ℈. *ij.*
Conſerua roſarum ʒ. *j. M.f.El.*

Quòd ſi demum fluxus ſanguinis fuerit diuturnior & vehementior, ac pendeat ex morbis maioris momenti, exempli gratia, intemperie cerebri, iecoris, adeò vt validioribus quoque præſidiis ſit opus, tunc mihi maximè probaretur vel ſerũ lactis, potiſſimùm verò ex chalybe præparatũ, vel aquæ *Validiora.* thermarum frigidiores, Villenſes, Beatæ Virginis, Calderianæ, quas certũ eſt non ſolùm tollẽdis intemperaturis calidis, ſed etiam roborandis partibus planè mirabilem operam ſæpius præſtare.

Victus ratio inſtituatur quæ refrigerandi vim habeat, priſana, alica, endiuia, lactuca, &c.

Curatio ſputi ex pulmonis rupto vaſe. Reuulſio. Sed ad ſputum ſanguinis, vaſe pulmonis, vel rupto, vel aperto, progrediamur. Cum enim vtraque hæc cauſa, ruptura & apertio, vel vnam & eandem, vel parum diſcrepantem curandi rationem requirat, non ſine ratione videntur ſimul poſſe coniungi, & curari. Sanguis igitur omnium primum quacunque ratione reuellendus eſt, ſed potiſſimùm ſecta vena interna cubiti, quæ ſine vlla dilatione incidenda eſt, vt, ſi fieri poteſt, imminentis inflammationis periculum fugiamus: ſiquidem, vt ſcribit Galenus 5. *method.* 8. ſi ea ſemel hominem inuaſerit, vel admodum exigua, vel potius nulla vlceris glutinandi ſpes ſupereſt. Cum enim ſoluta inflammatione vlceris ſanies neceſſariò expurganda ſit, hæc autem non aliter quàm per tuſſim poſſit expurgari, vtique facile eſt intelligere, quamobrem eiuſmodi vlcera vel difficillimè, vel nullo modo poſſint curari: ſiquidem ex vna parte foret neceſſe, ægrum prorſus quieſcere, in perpetuo ſilentio verſari, ac ſenſim reſpirare: ex altera autem fieri aliter non poteſt, quin per tuſſim pulmones moueantur, atque ægre partes lacerentur. Quamobrem cum omnis procraſtinatio ſit valde periculoſa, ſtatim cũ Galeno loco citato, à ſectione venæ curationem incipere oportet, & vna & eadem die bis, ter, exempli gratia, bis manè, ſemel veſpere ſanguis detrahendus eſt; neque ſolùm prima die, ſed etiam altera, maximè vtile fuerit rurſum è vena inciſa parum ſanguinis detrahere, dummodo æger tot repetitas vacuationes bene poſſit perferre. Poſt hæc ad vnionem & conſolidationem vaſorum veniendum eſt, ſed primùm commodùm aliquod medicamentum ægrotis oportet exhibere, vt ſi quis in viſcere thrõbus, id eſt, ſãguis cõcretus lateat, diſ*Sanguinem concretum diſſoluentia.* ſolutus exponatur, quale eſt poſca, tum diluta, tum tepida potui oblata, quam Galen. laudat bis terue ternis horis, offerendam eſſe.

Medicamenta conſolidantia. Quatenus verò pertinet ad vaſorũ cõſolidationẽ, ſiue illa aperta, ſiue rupta fuerint, etſi certũ eſt, hoc potiſſimũ naturæ munus eſſe, tamẽ neq; negãdum eſt, illã quoque à Medico iuuari, qui primũ ſtudet omnia auferre, exẽpli gratia, copiã, vitiũ, fluxionẽ humorũ, & quæcunq; ſunt naturæ impedimento, quo minus poſſit apertũ vel ruptum vas conglutinare: deinde cõmodis medicamẽtis illi ſuccurrit, quę nimirum refrigerãdi & adſtringẽdi facultate, prætereà etiã quodã lẽtore prædita ſũt, quæ propterea emplaſtica dicũtur, vnde valent naturæ cum primis beneficio omnem vaſorum apertionem, ruptionẽ, & diuiſionẽ cõtingere & cõſolidare, qualia ſũt roſæ, bolus armena, terra Lemnia, lapis hæmatites, acacia, hypociſthis, gummi tragacanthum & alia id genus quamplurima, de quibus agit Galen. 5. *meth.* nec non 4. & 5. *de ſimp. med.* Apud nos & noſtros aromatarios vulgaria ſunt medicamenta compoſita, ſyrupus roſaceus, de roſis ſiccis, myrthinus, de portulaca, troch. de ſpadio, de terra Lemnia, de ſuccino &c. Sed inter cætera, conſerua roſarum videtur conſenſu omnium inſignem prærogatiuam habere.

Verùm circa compoſitionem & vſum horum medicamentorum minimè eſt prætermittendum Galeni præceptum, *de conſtit. artis med.* 17. 7. *med. loc. capit.* 4. 4. *method.* 7. vt ſumpta indicatione à ſitu partis laborantis perpetuò illis miſceantur medicamenta tum calida, tum tenuium partium; tametſi hæc alioqui apertioni & ruptioni vaſorum ſunt infeſtiſſima, nimirum vt faciliùs in corpus ad thoracem poſſint diſtribui. Namque cum ex vna parte medicamenta frigida, adſtringentia ac viſcida ſibi ipſis vias præcludant, ex altera autem longo itinere opus ſit, antequam ex ventriculo ad thoracem perueniant; propterea neceſſaria eſt mixtio medicamenti calidioris & tenuioris, quod tanquam vehiculum poſſit illis viam ſternere & præparare. Inter cætera autem medicamenta calida & tenuium partium, quæ omnibus medicamentis, ad thoracis pulmoniſque vlcera deſtinatis, vtiliter miſcentur, Galenus 3. *method.* citato, vſum mellis maximè probat, quod inquit cæteris eſſe veluti vehiculum, neque vlceribus nocere. Etſi verò cum apud cæteros, tum maximè apud Galenum ſunt plurima exempla horum medicamentorum, quæ optimum foret ad vſum reuocare, tamen & noſtra quoque exempla habeatis.

℞. *Radicum ſymphiti decoctarum in aqua portulaca,* *Electuaria ſanguinem ſiſtentia.*
Sacchari roſacei antiqui, ana ℥. *ij.*
Coralliorum rubeorum ana ʒ. *j.*
Balauſtiorum,
Roſarum,
Gummi arab.
Tragacanthi,
Boli armena,
Terra ſigillata,
Syrupi roſati q.ſuff. M. f. Electuarium.

Si quis velit medicamentum compendioſius, ſit exemplum.

℞. *Conſerua roſarum antiqua* ℥. *ij.*
Boli amena,
Coral. rub.
Seminum plantag. ana ʒ. ß.
Syrupi myrthini,
De farfara, ana q.ſuff. M f. Electuarium.

Cæterum docet Gal. *meth.* 13. quandoque etiam ad medicamenta ſtupefacientia veniẽdum eſſe, tametſi illa alioqui nulla ratione videtur cõuenire: ſiquidem, ille inquit, altiorẽ ſomnũ ac ſoporẽ inducunt, & commodiſſima ſunt iis qui à tuſſi lãcinantur, ſiſtentia nimirũ ſanguinẽ, qui ad malè affectum vas defertur. Quo loco arguendi ſunt communiter practicãtes, qui neglecta ſẽtentia Gal. & veteri au-*Error practicantium.* ctoritate, omnibus ſanguinem ſpuentibus hyoſciamum, ſemina cicutæ, opium, & alia id genus ſtupefacientia tam frequenter ſolent exhibere: hoc tempore nunquam audent illis vti. Neque verò ſolùm per ea quæ ore accipiuntur, ſed etiam per ea quæ extra adminiſtrãtur, Gal. tẽtabat ſãguinẽ cõpeſcere: quare docet æſtate quidem oleo melino vel roſaceo; hyeme verò nardino vnguẽto pectus vndiq; perfũdẽdũ eſſe: ſicuti etiã probat medicamentum ex bitumine, aceto, &c. quod barbarum vocant, 2. *med. ſecund. genera:* vel in mollibus corporibus medicamẽtum ex chalcitide.

1. *med.*

1.med.ſecund.genera:quod *diachalcitheos* dicitur,de quorum compoſitione & viribus videas Gal.locis citatis.Atque hæc quidem ſummatim eſt ratio tradita à Galeno curandi ſputum ſanguinis, quod à rupto vel aperto vaſe pulmonis originem habet.de qua ſunt nonnullæ dubitationes.

Quando poſca vtiliter præbeatur.

Primò nonnulli Galenum arguunt,quòd poſca vſus fuerit, quæ ratione aceti vlceratas pulmonis partes videtur magis poſſe exaſperare & irritare, quàm vllo modo iuuare. Sed iis facile eſt reſpondere, etenim cum ſanguis concretus, atque in thrombum conuerſus, ſoleat grauiſſima ſymptomata afferre,vt non immeritò inter venena reponatur,nulli dubium eſſe debet,quin ille ante omnia diſſoluendus,atque ex thorace purgandus ſit: ſed cum medicamenta ad diſſoluendos huiuſmodi grumos & thrombos accommodata, neceſſariò ſint acria,incidentia,extenuantia, qualia ſunt hyſſopus,ſatureia, coagulum hœdi vel leporis,& alia id genus,ſi diligenter ſingula conſiderentur,forte nullum facilius ac tutius poſca licet inuenire, ac potiſſimùm ſi ea diluta exhibeatur,nempe vt plurimum aquæ, minimum aceti miſceatur, ac talis ſit miſtio vtriuſque, vt potui ſit iucunda, qualem ſani homines ſæpenumero bibere ſolent. Quod ſi cui poſca videatur omnino poſſe aliquod periculum afferre, is ſciat longè maiorem vtilitatem thrombo ſanguinis diſſoluto ſequutam eſſe, ac memoria repetat quod ſcriptum reliquit Gal.11. *metho.* 15. difficulter aliquod remedium inueniri, quod citra vllam noxam magnificè proſit.

An extrema refrigerantia proſint.

Deinde eſt dubitatio de adſtringentibus medicamentis, oleo roſacco, melino.& cæteris thoraci impoſitis, quæ pariter minùs videntur conuenire, cum periculum ſit,nè medicamenta repellendi facultate prædita, ſint in cauſa vt pulmones adhuc magis ſanguine repleantur;de quo periculo Galenus ſcribit ad hunc modum *5.meth.6.* At verò quæ extrinſecùs admouentur, tum adſtringentia, tum citra adſtrictionem frigida, hæc ipſe, veluti plerique medicorum.non vbique probo,ſed mihi omnino contra quàm res fieri poſtulat,ipſum ſanguinem intro compellere,ac venas, quæ in alto ſunt, implere videntur: vidimus enim quoſdam,qui ex pulmonibus reiicerent ſanguinem,ex thorace refrigetato manifeſtè læſus fuiſſe. Quæ ferè eadem verba reperiuntur de conſt.*artis med.*17. Sed præterea nonnulli contendunt,hæc medicamenta ad thoracem fruſtra adhiberi,quòd eorum vis ad pulmones, qui à thorace ſunt ſeparati, nequeat peruenire. Verùm breuiter reſpondeatis, & primùm Galen. non ſimpliciter & abſolutè vſum externorum medicamentorum refrigerantium improbare, ſed tantummodo ſi importunè exhibeantur: quod verba ſequentia planè demonſtrant. Ego neque omnino,neque ſine diſcrimine, neque omni tempore loca quæ circa particulam poſita ſunt, vnde ſanguis profluit, refrigerandа ſuaſerim,imo poſteaquam ad alia ſit facta reuulſio: & quæ ſequuntur. At ſanè ſi quis talibus medicamentis opportuno tempore vtatur, hoc eſt, poſt generalem totius corporis vacuationem, reuulſionem & deriuationem; tunc nō ſolùm nullum periculum afferre, ſed etiam quoquo modo vlcera iuuare,& ſanguinem compeſcere poſſunt.Itaque Gal.nō refrigerantia & repellentia medicamenta, ſed importunum eorum vſum vituperat. Veruntamen id ſciendum eſt, & in ſputo ſanguinis, & in omnibus affectibus thoracis,à nimio & frequenti vſu refrigerantium,& adſtringentium medicamentorum perpetuò abſtinendum eſſe,quæ inter cætera pericula id valent efficere,vt muſculi pectoris admodum reddantur debiles, ex quo deinceps difficulter, quæ in thorace continentur, poſſunt expurgari. Quomodo autem medicamenta externa thoraci impoſita, poſſint pulmonibus ſuam vim communicare, Reſpondeatis vno verbo id fieri mediis ligamentis,per quæ anatomici docent pulmones thoraci coniungi & copulari.

Curatio hæm.ptyſis cum deſtillatione.

Iam verò ſputi ſanguinis, cui ſit coniuncta deſtillatio,curationem aggrediamur. Quo primo loco illud inquirendum eſt, quot modis deſtillatio ſputum ſanguinis poſſit inducere, quod neque à Galeno, neque à cæteris ſatis videtur explicari. Ego verò cenſeo duplici potiſſimùm ratione id fieri poſſe: vna, propter copioſam deſtillationem, ac vehementiam tuſſis,vnde vaſa diſtenduntur & rumpuntur: altera,quòd deſtillatio ſit ſalſa,amara, vel alia qualitate infecta, quæ erodendi vim habeat.De prima tractat Gal.*5.meth.*13.vbi narrat hiſtoriam curationis adhibitæ cuidam ſplendidæ Romanæ mulieri, quæ ex catarrho cæpit ſanguinem ſpuere: etſi non ignoro, Alexand. Trallianum,& alios veteres,Altimarum, Trinçauellium, & recentiores prope omnes hanc hiſtoriam interpretari,ac ſi hæc mulier ob ſalſam deſtillationem vena eroſa ſanguinem reiecerit; quæ quidem interpretatio mihi tam videtur abſurda, & à Galeni mente aliena, quàm quæ abſurdiſſima & alieniſſima. Et quanquam facile vnuſquiſque(ni fallor) iſtud fatebitur, quicunque ad ſeriem illius narrationis vel parum voluerit animum adhibere, in qua nulla ſalſæ deſtillationis aut venæ eroſæ fit mentio:tamen neque deſunt euidentiſſimæ rationes, quæ id poſſunt cuique non ſolùm confirmare,ſed etiam perſuadere, vt certè mirum ſit,quomodo tot prudentes & docti viri, in re alioquī perſpicua tam turpiter ſint hallucinati. Sed nos ſingula huius narrationis & curationis capita breuiter perpendamus. *Mulier* (inquit Gal.) *ſiue ex catarrho, ſiue ex vehemente tuſſi, paululum quiddam ſanguinis per noctem expuerat.* Hic nulla ſalſæ atq; erodentis deſtillationis fit mentio, quā certè rem tāti momenti vir,ſi quis alius, diligentiſſimus minimè prætermiſiſſet, qui multo leuiora nō prætermittit.Quæſo autem quomodo hæc deſtillatio potuit ſalſa eſſe,& tā breui venæ eroſionem efficere, cum mulier ferè improuiſo pòſt quatriduum cæpiſſet ſanguinem expuere? ſiquidē huiuſmodi deſtillationes minimè tā breui tēpore,ſed poſt multos,non ſolum dies,ſed etiam menſes,ſoleant ſputum ſanguinis præcedere. Hoc ipſum confirmat magnum Hippocratis argumentū, curatio, quę in ſumma eſt huiuſmodi.Namque Gal.qui huic mulieri non eſt auſus venam ſecare, propterea quod iam quatriduum propter catarrhum propemodū ſine cibo egiſſet, primùm iuſſit vt clyſtere acri vteretur, deinde & crura manuſque calefaciente I. pharmaco plurimū fricaret & vinciret, mox caput raderet,atque illi medicamentū imponeret quod ex palumbiū ſtercore cōſtat:poſt hæc cum mulier eſſet dormitura,theriacam dedit, circiter quatuor menſes antè confectam,quo tempore propter prę-ualentem ſuccum papaueris, medicamentum poteſt & ſomnum cōciliare,& fluxiones tū ſiccare, II. tum leuiter craſſiores reddere.Finito autem prorſus catarrho,cum Gal.ex reſpiratione & certis indiciis deprehendiſſet,pulmonem purgatione indigere.die ſecunda,ſeruata muliere in omni quiete & ſilentio, repetitis frictionibus & vinculis,forte etiam clyſtere,veſpere theriaca vſus eſt:die tertia III. coctū mel illi copioſè propinauit:die quarta manè IV. theriacam dedit, poſt recentem, ſed quæ iā ſummum vigorem adepta fuerat,capiti mulieris idem pharmacum impoſuit,quod valenter tum calefaciendi,tū ſiccādi facultate præditū eſt: die quinta

Digitized by Google

7\. valentius pulmoné purgare aggreſſus eſt, ac deinde rurſum ex interuallo eodem cerato quod thapſiam recipit, capiti impoſito vſus eſt: atque his præſidiis mulier rectè ſe habuit, neque operæ lactis opus habuit. Hæc ſumma eſt curationis, quam Gal. ſcribit, ſe Romanæ mulieri adhibuiſſe; quæ quidem mihi videtor rantum abeſſe à legitima ratione curandi ſputũ ſanguinis quod propter falsã deſtillationem atque eroſioné venæ factũ fuerit, vt & potiùs cõtrà videatur & morbos & ſymptomata, & omnia mala poſſe augere; id quod fiet adhuc manifeſtius, cũ paulò pòſt ex eodẽ Gal. de huiuſmodi ſputi ſanguinis curatione tractabitur: ſed rei euentus omni luce clariùs noſtram ſententiam confirmat, quandoquidem ex hac narratione manifeſtè & certò colligitur, catarrhũ prima die prorſus finiiſſe, ac deinceps mulierem pauciſſimis diebus bene habuiſſe, & priſtinam ſalutem recuperaſſe. Nã que puto conſtare inter omnes, ſalſam atque erodentem deſtillarioné, quam Gal. quãdoque malignam appellat, vix poſſe tam celeriter & vna die terminari, nec nõ ſputũ ſanguinis ex venę eroſione ortum, quod Gal. auctore, nullam recipit curationẽm, poſſe tam facilè ao momẽto temporis curari. *6.epid 3.18.* Sputum factum ex corroſione eſt prauæ curę & difficilis, & eſt quaſi illud, de quo deſperatur: non enim ſanatur, niſi cum remotione malitiæ complexionia, & iſtud non fit in tempore, inquit Auicenna: de qua re, alioquin manifeſta, nõ eſt lõgiùs agendum. Cæterum ex numero eorum, qui ſenſum huius hiſtoriæ, & Gal. mentem non ſunt aſſecuti, Auicenna excipiendus eſt, qui tradẽs rationẽ curandi ſputi ſanguinis ſecundùm varias illius differentias, de ſputo ſanguinis ex deſtillatione hæc habet 10.3 *tract.3.cap.6. Cum accidit ſputũ ſanguinis ex catarrho, & non eſt catarrhus acutus valde & cholericus, phlebotometur homo.* &c. Paulò pòſt: *Et cum non valent ea, quæ diximus, non eſt excuſatio curæ catarrhi & retentionis eius cum iis, quæ ſunt ſicut abraſio capitis, & adminiſtratio emplaſtri facti ex ſtercore columbino, &c.* Et Galenus quidem dixit, quòd mulieri ſputum ſanguinis aduenit ex catarrho, quam clyſterizauit clyſtere acuto, &c. qui hanc totam hiſtoriã & curationem accuratè deſcribit, ac demum concludit: *Et hoc regimen eſt bonum, &c.* Ex quibus facile vnuſquiſque poteſt intelligere, Auic. hac in re verum Gal interpretem fuiſſe. Ex numero malorum interpretum Leonicenus quoque & Iacobus inter recentiores excipiẽdus eſt, qui docet, mulierem propter catarrhum minimè ſalſum & erodentem, ſed potius frigidum & humidum, ſanguinem expuiſſe.

Excuſatur Gal. aduerſus Trallianum

Quod ſi ita hæc ſe res habet, vt mea quidem ſententia certum eſt, illam ſe habere, ſatis cuique poteſt conſtare, quàm temere & nulla ratione Galen. à nonnullis & potiſſimùm Alexandro reprehendatur, quaſi in curanda ea muliere præter methodum. & medicamento ex thapſia, & theriaca, & aliis præſidiis vſus fuerit, quæ tum corpus vniuerſum, tum ſpeciatim caput adhuc magis poſſunt calefacere, ſiccare, & deſtillationem augere: nec non quàm fruſtra & inutiliter Altimarus & alij operam perdant vt Gal. tueantur, cum reuera nihil ſit reprehenſione dignum, & ſumma cum ratione dicta remedia fuerint inſtituta, ſicut euentus confirmauit. Sed redeamus ad rem.

Hæc hiſtoria, tanquam illuſtre quoddam exemplum, ſatis cuique eſſe poteſt pro curatione ſputi ſanguinis, quod ſimpliciter ex deſtillatione proueniat, quæ in ſumma vacuationem totius corporis, ad reuulſionem, ad purgationem thoracis, ac poſtremò ad tollendos morbos partium, ac potiſſimùm cerebri, poteſt referri: quæ quidem indicationes cum ex narratione Galeni maniſeſtiſſimè poſſint colligi, non indigent longiori explicatione. Atque hactenus de ſputo ſanguinis ex nimia deſtillatione.

Curatio ſputi, ab erodente deſtillatione.

Si verò ſecundo modo ſputum ſanguinis propter erodentem deſtillationem contingat, de hoc pariter agit Galen. 5. *metho.* 14. & in hoc caſu præter communes indicationes, peculiaris ſeſe offert indicatio, regenerandi partem eroſam & deperditam: hoc autem præſtant, vt Gal. docet 7. *med. ſec. loc.* partim alimenta boni ſucci, qualia forent alicx, ptiſana, lac, & quæ ex lacte conficiuntur, partim medicamenta carnem gignentia, quæ ob id ſarcotica dicuntur, qualia ſunt thus, maſtix, &c.

Elect. conſolida.

℞ *Conſ. roſarum.* ℥. ij.
Radicum conſolidæ coctar. ℥. j.
Maſtichis,
Thuris, ana ʒ. ij.
Hypociſtidos.
Balauſtiorum ana. ʒ. j.
Syrupi de farfara.q.ſuff.M.f.Electuarium.

Sed hoc loco ſciendum eſt ex Galeno 5. *meth.* 14. cùm omnem eroſionem, qualiſcunque ea fuerit, difficile ſanari, tum maximè illos qui ex vitioſi ſucci eroſione vlcus in pulmone habent, quorum aliqui ſibi videntur veluti ſalſilaginem quandam ſputo ſua guſtare, prorſus inſanabiles eſſe. Cum enim ad corrigendum ſucci vitium multo omnino tempore opus ſit, interea vt duorum alterum eueniat, neceſſe eſt, nempe vel vt ſiccando vlcus, quidam veluti callus fiat, atque ita illud planè euadat inſanabile; vel non ſiccando, vt tum ipſum putreſcat, tum quæ circa ſunt, depaſcat, atque ita temporis ſpatio pulmones putrefaciat.

Præſeruatio à ſput. ſang.

Poſt hæc Galen. agit de iis, qui vitioſis humoribus referti, deſtillatione ac tuſſi laborant, ſed tamen nondum ſanguinem reiiciunt. quæ tractatio etſi reuera non videtur ad hunc locum pertinere, minimè eſt prætermittenda, cum ſit digna maxima notatione.

Indicationes.

Itaque Gal. docet ſummam huius curationis, aut veriùs prouidentiæ, in eo conſiſtere, vt ægri neque tuſſiant, neque ex capite aliquid in pulmones defluat: hoc autem licet præcauere triplici præſidio; primo. purgatione; ſecundo, ſtupefaciente medicamento, quale eſt diaſpermatum; tertio, prouidendo ipſi capiti Quatenus ad purgationem pertinet pluribus redundantibus vitioſis humoribus, medicamento quoque opus eſt, quod diuerſas facultates habeat, & ad purgandas plures excrementorum ſpecies ſit accommodatum, quales ſunt pilulæ quæ ex aloë, ſcammonio, colocynthide, agarico, bdellio, gũmi Arabico cõficiuntur. Sed quid de ſectione venæ ſentiendum eſt? Multi cenſent, eam eſſe prætermittendam, quòd hæc corpora acrioribus humoribus redundent, ſint calida & ſicca, gracilia, atque ad ſputum ſanguinis, febrem hecticam & phthiſin quàm maximè parata: Galenus verò aliter ſentit, qui ſcribit ad hunc modum, ad finem capitis. *Cæterum de mittendo iis ſanguine, ſcire illud licet, quicunque parum habere ſanguinis videbuntur, iis ad ſuccum probiorem deductis, ſanguinem detrahere poteris, tum rurſum reficere, eoſdem etiam rurſum purgare, ac rurſum reficere, denuoque ſi res ſuadet, ſanguinem mittere, potiſſimùm quibus veluti limus vitioſus & craſſus totus eſt ſanguis: at qui validi ſunt multique ſanguinis, iis ſtatim principio eſt detrahendus.* Ex quo loco prorſus notabili, facile eſt intelligere, quàm doctrina Gal. ſit illuſtris, atque ille perpetuò ſibi cõſentiat: etenim cũ intelligeret, ſputum ſanguinis ac morbi

magnitu

magnitudinē imminere, qui ſcopus ab Hippocrate iam diu ſtatutus fuerat detrahēdi ſanguinis, & adhibendæ purgationis, ſtatim ſe ad conſiderationem vitii conuertit; vnde cum ex vna parte morbi magnitudo miſſionem ſanguinis indicaret, ex altera vires propter redundantiā vitioſi ſucci minus viderentur conſtare, ita ſtatuit, vt quicunque parum ſanguinis habere, atque adeo debiliores eſſe videntur, quàm vt id remedium ferre poſſint, primùm ad generationem probi ſanguinis deducantur, deinde illis ſanguis detrahatur, neque id ſolum ſemel fiat, ſed etiam bis, ter, ac ſæpius, nempe ea ratione quam per epicraſin vocat 12. *meth.* 8. at qui multo ſanguine redundant, validaſque habent vires, iis ſtatim à principio ſanguinem detrahendum eſſe.

Atque hinc pariter licet nobis argumentū colligere aduerſùs illos, qui contendunt, ab vna ſanguinis copia miſſionem ſanguinis indicari: ſiquidem Galenus manifeſtè hiſce ægrotis, qui habent parum ſanguinis, nō veretur ſanguinem mittere.

Secundum fuerat præſidiū, præcauendi, vt neque ægri tuſſiant, neque aliquid ex capite in pulmonem defluat, per medicamenta ſtupefacientia. Cum enim ſi humores ſint tenuiores, calidiores, & acriores, vnde facile poſſunt ad ſubiectas partes fluere, & tuſſim excitare, nulli dubium eſt, quin hæc medicamenta valeant eorum tenuitatem, caliditatem, acredinem remittere, & fluxionem cōpeſcere. Poſtremò autem Galenus docet, capiti prouidendum eſſe vſu cerati, facti ex thapſia, quod quidem præſidium multas continet difficultates. Cum enim ſit veriſimile, vel potius neceſſarium eiuſmodi humores acres, ſalſos, erodentes, ex calida & ſicca intemperie capitis ortum ducere, facile eſt intelligere medicamentum calefaciendi & ſiccandi vi præditum, quale eſt quod ex thapſia conficitur, non ſolum non conuenire, ſed etiam morbū poſſe augere, id quod ab ipſo quoque Galeno traditum eſt *6. de tuenda val. 9.* qui docet calidam & ſiccam capitis intemperiem remediis frigidis & humidis corrigendam eſſe, ac nominatim reprehendit medicos & quicunque medicamentum ex thapſia, & ſynapi, ad caput ſolent apponere, *quoniam*, inquit, *ſi ex calida intemperie caput male habet, talia medicamenta nocent: expediat igitur hos frequenter balneo potabilis aquæ fouere, quo & calidos vapores, qui in capite ſunt, euacuentur, & totum capitis temperamentum melius reddamus*, &c. quæ ſententia habetur *2. de med. ſecundum locos, & lib. 7. cap. 1.* Vnde inter cæteros Alexander miratur, quomodo diuiniſſimus Gal. nullo humectante & refrigerante medicamento vtatur, ſed contrà ſtatim ab initio ad ſiccantia & calefacientia deueniat, quæ valent caput intemperatum adhuc intemperatius reddere, & ea quæ in thorace ſunt, acriora efficere. Hic nodus admodum videtur difficilis ad expediendum: nonnulli reſpondent, huiuſmodi vitioſos humores vel ab aliqua parte, vel ab vniuerſo corpore in caput deferri, neque illud calida intēperie laborare: quod quidem vix, aut ne vix quidem exiſtimo fieri poſſe. Alij aliter reſpondent. Ego verò cenſeo reſpondendum eſſe, Gal. *libr. de tuenda val.* vni corrigendæ intemperaturæ intentum fuiſſe, ac propterea ſumma cum ratione, ex vna parte medicamentum ex thapſia & omnia calidiora improbare, ex altera autem frigidioribus vti, quæ, vt ille inquit, poſſunt totum capitis temperamentum melius reddere: at verò lib. *meth. med.* capitis intemperiem propemodum neglexiſſe, atque ad vnum ſymptoma, nempe ad impediendam tuſſim, & fluxionem materiæ ad thoracem reſpexiſſe; quod quidem ipſo Gal. autore 12. *meth.* 1. faciendum eſt, quotieſcunque ſymptomata valde vrgent, ſicut contingit in præſentia; vnde cum pluribus congeſtis humoribus vitioſis, ſalſis & erodendi vi præditis, grauiſſima ac ferè inſanabilia mala imminerent, ſputum ſanguinis, febris hectica, phthiſis, ſi illi tuſſim efficerent, atque in thoracem defluerent. Galenus eam rationem complexus eſt, quæ nō ſolùm præcipua, ſed forte etiam vnica reſtabat, vt tam certa pericula poſſent præcaueri; ea verò eſt, vt eiuſmodi humores reuellantur, neque ad partes ſubiectas deſcendant, quod inter cætera medicamenta ex thapſia, vel quæ nobis ſunt familiaria, veſicatoria, ſynapiſmata, & cauteria, quam maximè ſolent præſtare, etſi enim hæc calida medicamenta interea poſſunt calidā capitis intemperiem agere, tamen ſperandum eſt, longè maius commodum cohibita deſtillatione, quàm incommodum aucta intemperie ſequuturum eſſe, cum potiſſimum ægro ab imminente pernicie ſeruato, liceat deinde ipſam quoque intemperiem corrigere; ſicuti videmus Galenum feciſſe, qui poſt vſum calidioris medicamenti docet ægrum ſalubriter reficiendum eſſe alimentis boni ſucci, frictionibus, inambulatione, balneo, quaſi hac ratione deinceps velit ipſam quoque intemperiem corrigere. Itaque Galenus in morbo calido medicamento calido vtens, vnius ſymptomatis videtur rationem habuiſſe, quod Medici faciunt ſæpenumero, qui, exempli gratia, in dyſenteria ad leniendum dolorem infundunt ſeuum hircinum, oleum roſaceum, & ſimilia, quæ vlceri ſunt inimica: ſic in dolore colico medicamentis ſtupefacientibus vtuntur, quæ pariter intemperiem inteſtinorum poſſunt augere, ſic alia multa non deſunt exempla, de quibus longius agendum non eſt. Atque hactenus de ſputo.

Contradictio Galeni.

Cur olea in dyſenteria adhibeantur.

Capvt VII.

De Phthiſi.

Nomen.

Qvoniam frequenter, vt ſcribit Hipp. 7 *aphe.* 15. 16. ſanguinis ſputū puris ſputū & phthiſis ſuccedunt, idcirco poſt ſputum ſanguinis de phthiſi agendum eſt. Hæc vox Græcis dupliciter accipitur, vt notat Galenus 1. *epid.* 2. 13. 3. *apho.* 10. 7. *apho.* 16. Vno modo pro omni corporis extenuatione & macie, quomodocunque contingat corpus extenuari & tabeſcere: altero magis propriè, pro illo affectu, cum totius corporis extenuatio & macies fit, propter inſanabilia vlcera pulmonis, cui febris hectica neceſſariò coniungitur. Nos autem prætermiſſa priore & communi ſignificatione, de poſteriori tantùm ac propria agemus in præſentia. Latini interpretes *phthiſin* tabē conuertunt, ſed fortè præſtat Græcam vocem retinere; ſiquidem iam vidimus, tabem omnem corporis maciem comprehendere.

Verùm & illud ſciendū eſt, vt idē notat Gal. 1. *epid.* 1. 18. 4 *aph.* 8. veteres medicos *phthiſicos* appellare cōſueuiſſe, non ſolum qui phthiſi laborabant, ſed etiam illos qui ad phthiſim parati ſunt, quales maximè ſunt, quicūque ſunt adeo anguſto & ſtricto thorace, vt à tergo inſtar alarū auium ſcapulæ promineant, ſecundùm Auicen. 2 3. 4. 20. deinde quibus caput facilè impletur, quódque inſtrumentis ſpiritus multas deſtillationes tranſmittit: quod ſi ambo, & figura thoracis, & imbecillitas capitis ſimul conueniant, eæ naturæ omnium maximè phthiſi obnoxiæ ſunt. Phthiſis apud Aetium, Auicennam, & veteres prope omnes, exulceratio pulmonis: at verò Hippocrates & Galenus, ſi arrētè eorum verba conſiderentur, videntur alter

nemioem. qui verè ſit phthiſicus, vnquam ſanatū fuiſſe, neque poſſe deinceps ſanari etſi Gal neque omnem opem ſaluris videtur auferre, 4. *de loc aff.* 5. vbi inquit vlcera pulmonis celerrimè quidem fieri, ſed curationem, vt quibuſdam videtur, non admittere, vel vt alijs placet, difficulter admodum ſanari: ac rurſum 5. *meth.* 8. *in princ.* vbi docet vlcera pulmonis difficillima ad curandum eſſe: etſi enim difficillimè curantur, tamen ea quandoque videntur poſſe curationem recipere: de qua re idem ſcribit Gal. loco citato, veteres quoque medicos diſſentientes fuiſſe; ſiquidem nonnulli exiſtimabant, vlcera hæc non ſolùm difficulter, ſed nulla prorſus ratione poſſe ſanari, quod & ratione & experientia confirmabant: ratione, quia pulmo propter reſpirationem in continuo motu verſatur, cum quę debent ſanari, omnimodam quietem requirant: experientia autem, quòd neminem ita laborantem ſanatum viderint. Rationes autem propter quas vlcera pulmonis aut difficilem, aut nullam recipiunt curationem, præclarè explicantur à Gal. 5. *meth.* 8. & 11. & in ſumma ſunt huiuſmodi: Primùm, quòd pus ex pulmone nequeat ſatis expurgari, ſicuti, exempli gratia, fit laborante vtero & veſica, ex quibus partibus illud facile delabi atque elui poteſt cū in phthiſi nulla alia purgationis ratio relinquatur, præter eam quæ fit in tuſſi. Secundò, quòd non ſine multo labore, motione, & dilaniatione viſceris, tuſſis fieri poſſit; cum ſit alioqui neceſſarium, partes vlceratas quæ debent ſanari, in maxima quiete permanere, adeo vt ægri ſenſim reſpirent, neque quidquam loquantur: ex quo Gal. arguebat opinionem eorum, qui putabant curationem phthiſis eſſe deſperatam, quia pulmo propter reſpirationem in continuo ſit motu: in qua opinione multi etiam hoc tempore verſantur; cum potius iſtud contingat propter puris expurgationē: ſiquidem ex vna parte tuſſis adhuc magis vlceratas partes dilaniat, atque phlegmonē rurſus excitat, ex altera, perducta phlegmone ad ſuppurationem puris, expurgatio iterum eſt neceſſaria, adeo vt pernicioſus quidam fiat circulus, vt tuſſis phlegmonē augeat & phlegmone tuſſis operam requirat. Sed Gal. poſtremò aliā quinque rationem adiungit, *cap.* 11. *ad finē* 5. *meth.* quòd nempe remedia, quæ ad curāda vlcera pulmonis ſunt accommodata, nequeant vlcus contingere, ſicuti fieret in ventriculo, ſed neceſſe habeāt per longiſſimum ſpatiū ab ore ad partes affectas penetrare, vt interea eorum vis in tāto itinere non ſolùm remittatur, ſed forte etiam amittatur. Propter has igitur rationes, vlcera pulmonis per Galenum aut difficulter, aut potius nullo modo poſſunt ſanari. Si quis plura de hac re cupit ſcire, is videat Conciliatorem *differen.* 194. Apud Hippocratem ſunt *apho.* 11. & 12. *lib.* 5. & 16. *lib.* 7. qui non ſolùm certiſſimum phthiſis periculum, ſed proximam quoque ægrorū mortem declarant. Cum igitur phthiſis vel difficillimè, vel potius nulla ratione poſſit curari, ſuperuacaneum videtur de illius curatione verba facere: ſed quoniam vt Gal. ſcribit 5 *meth.* 14. nonnulli ægroti qui accōmodatis præſidiis vſi ſunt, id ſaltem lucrifecerunt, vt vlcus non vltra progrederetur, neque maius fieret, ſed eo exiccato, & quodā veluti callo inducto, ipſi longiorem vitā viuerent, etſi, vt idē ſcribit Gal. 4. *de locis aff.* 5. hæc vlcera calloſa progreſſione temporis & qualiber leui occaſione, propè iterū exulcerentur, propterea nos breuiter illud vnū docebimus, quomodo phthiſici tractandi & regendi ſint, quandoquidem nequeunt perfectè curari vt ſaltem longiori vita, & minori eum incōmodo frui poſſint.

De ratione præſeruandi illos qui potiſſimùm ex deſtillatione ad phthiſim ſunt procliues, iam ſatis diximus cum Galeno: itaque non eſt, vt de illis iterum agamus. Summa igitur curationis phthiſis conſiſtit in ſiccatione vlceris pulmonis & nutritione vniuerſi corporis. Ratio præſidiorum quæ ad haſce indicationes ſunt accommodata à Gal. admodum paucis continetur: primùm, vſu lactis; ſecundò, mutatione aëris; tertiò, victus ratione; poſtremò nonnullis partim internis partim externis medicamentis, de quibus ſigillatim dicendum eſt. Sed illud primum ſciendum, in hiſce ægrotis & propter debilitatem virium & propter alias manifeſtas rationes nullum vel miſſioni ſanguinis, vel purgantibus medicamentis, vel alicui inſigni vacuationi locum ſupereſſe, vnde non alia vacuādi ratio mihi probaretur, quàm per mollia quædam clyſteria, & nonnulla leuiſſima & lenientia medicamenta, quæ præter vacuationem communium excrementorum, poſſint quoque nimiam corporis caliditatem & ſiccitatem remittere.

℞ *Decoctionis foliorum maluarum,* — *Clyſter lenis.*
Violarum,
Lactucæ, lib. j.
Olei amygdalarum dulcium,
Violati,
Sacchari rubei, ana. ℥. j. ß.
Oua duo integra. M. pro clyſtere.

℞ *Succi ptiſana diluti, lib. j.*
Olei chamamelini,
Sacchari rubei ana. ℥. j. ß.
Olei violati ʒ. iij. *M. pro clyſtere.*

De medicamentis nullum occurrit præſtantius caſſia & ſyrupo violato ſolutiuo.

℞ *Florum caſſiæ nouiter extr.* ℥. j.
Pulueris hyſſopi. ℈. j. *M. f. Bolus.*

℞ *Syrupi violati ſolutiui* ℥. iiij.
Decoctionis borraginis,
Capillorum veneris q. ſuff. M. f. Potio.

De lacte & commodo illius vſu præterito anno tractantes febrim hecticam, diximus diffusè, in præſentia ſatis fuerit præcipua & vtiliora capita in medium proferre. Primum verò illud ſciendum eſt ex Galeno 3. *de aliment. facult.* 16. *de ſuccorum bonitate & vitio.* 4. 5. *metho.* 12. 7. *metho.* 6. curandis phthiſicis lacte nullum præſtantius & congruentius remedium poſſe inueniri, adeo vt nonnulli fuerint in ea opinione, multos, quibus vlcus in pulmone fuerit, ſolo vſu lactis poſſe ſanari, dummodo illud exhibeatur, antequam id magnum & calloſum fiat; ſiquidem præterquam quod lac inter cætera omnia corpus opportunè nutrit, optimumque ſanguinem generat, & acrimoniam vitioſorum humorum corrigit, id quoque habet, vt interna vlcera poſſit abſtergere, & conſolidare, adeo vt omnes prope conditiones videatur obtinere, quæ ad hanc rem ſunt accommodatæ: de quo Meſue inter cæteros, hæc habet: *Phthiſicis lac eſt res alimentalis & dilecta nimis, & eſt ex rebus velocis conuerſionis in ſanguinem, & eſt medicina abſtergens vlcus, virtute ſeroſitatis eius, & conglutinans ipſum, virtute caſeitatis eius.* — *de vſu lactis.* — *Lactis virtus*

Cæterum inter omnia genera lactis, teſtimonio veterum medicorum & Galeni, *lib. de ſuccorum bonitate & vitio*, 4. *de marcore* 9. 7. *meth.* 6. certum eſt lac humanum principem locum obtinere, ac maximè ſi quis ex mamma mulieris illud velit accipere, ſiquidē quāprimū ex ipſis mammis exit, propriā facultatē & præſtantiā amittit. In ſecundo loco eſt lac aſininum, quod omniū tenuiſſimū eſt, minimè coagulatur, & vndique facilè & velociter digeritur, quod pariter Gal. cupiebat, vt æger ex mamis aſinæ aſſumeret, aut ſi id nequit fieri, vt ſal-

Digitized by Google

tem quàm minimo tempore in ambiente aëre moretur, atque ex mammellis adhuc calens protinus hauriatur. In tertio loco ab Auerroe 7. *colliget.* 15 ponitur lac caprinum, quod ex Galeno 5 *meth.* 12. inter lac vaccinum, quod craſſius eſt, & aſininum, quod eſt tenue, medium exiſtit: quod quidem lac caprinum ab Auicenna maximè probatur 10. 3 *tractat* 5 *cap.* 5. propter quandam adſtrictionem qua videtur præditum: quodcunque autem lac fuerit, illud perpetuò eſt eligendum, quod optimum eſt: de cuius bonitate & præſtantia videatis Galenum 7 *metho.* 6.

Lac humanū.

Sed neque illud eſt prætermittendum, præter cæteras conditiones boni lactis id quoque fatum vtiliſſimum & præſtantiſſimum ſi animal in congruis & accommodatis paſcuis nutriatur: ea verò ſunt quæ primò ſint in loco edito, neque prope ſtagnum aut paludem, ex quibus humidiores vapores efferantur, neque planè à ſole ſint auerſa: deinde in quibus ſint herbæ & frutices, quæ ſalubre ſimul & adſtringens lac reddãt, qualia ſunt tilies, arbutus, hedera, lotus, polygonum, meliſſophyllum, &c. qualia paſcua ſingulari quadam prærogatiua celebrantur à Galeno, quæ inter Neopolim & Surrentum ad Tabias conſpiciuntur, cuius loci diffuſam atque elegantem deſcriptionem, totamque hiſtoriam Galenus tradit 5. *meth.* 12. 10. *metho.* 11. 4. *de ratione victus* 29. Lacti conſueuit Galenus permiſcere pauxillum mellis deſpumati tepidi, ne illud cogatur in ventriculo, quandoque & ſal, ſi volumus lac citius ad aluum deſcendere; quæ quidem maximè in phthiſi, in qua perpetuò vlceris ſiccationem intendimus, mihi viderentur opportunè permiſcere: ſed ego præter modicum ſalis loco mellis parum ſacchari, quod iucundius eſt, conſueui permiſcere. Quatenus ad lactis quantitatem pertinet, quam licet exhibere, illud potius quadam coniectura, quàm certa ratione poteſt ſciri: coniectura autem eſt, ſi lac nõ corrumpatur, neque fluctuet in ventriculo, neque vires grauet, id quod potiſſimum licet intelligere, ſi motus arteriæ partim ante, & partim poſt ſumptum lac diligenter animaduertatur, & inter ſe comparetur: namque ſi illud corruptum fuerit, eiuſmodi fiunt pulſus, quales ventriculo malè affecto ſolent contingere: ſi verò id corruptum non fuerit, tunc pulſus & maiores & vehementiores euadũt. Gal. primũ lactis aſinini nõ plus dabat vno cyatho, nempe ad ℥.j. & ß. quòd ſi ventriculus id bene ferret, alterum dimidiũ cyathum ac deinde rurſum dimidiũ adiiciebat, ſicque ſenſim ad moderatam quandam lactis menſuram aſcendebat quã quidem ego puto quartam, quintam, vel ad ſummum, ſextam vnciam continere.

Quantitas lactis.

Veruntamen circa vſum lactis perpetuò memoria tenenda ſunt præcepta Hip. & Gal 5. *aph.* 64. nempe vt phthiſici & cæteri ægroti ab eo caueãt, quicunque capite dolent, putrida febre laborant, plurimùm ſitiunt. & viſcera obſtructa ac flatulẽta habent: quibus Conciliator alias quaſdam magis proprias rationes adiungit, fluxionem catarrhi, nauſeam, cibi faſtidium, & ſimilia, quæ non carent ratione *diff.* 194.

Quibus lac nocent.

Secundum præſidium eſt permutatio aëris, & præcipuè ad aërem ſicciorem, quem certum eſt ſiccando vlcere pulmonis multum valere: vnde Galenus conſueuit ſuos phthiſicos ad Tabias mittere, de quo loco atque illius ſalubritate paulo ante diximus. Sic Cornelius Celſus 3. *lib.* 22 ſcribit, ſi vires patiantur, longa nauigatione & cœli mutatione opus eſſe, ideoque aptiſſimè ex Italia Alexandriam iri. Quod ſi aër talis natura haberi non poſſit, accenſo igne ex lauro, iunipero, & ſimilibus odoratis medicamentis, & omni ratione talis arte præparetur.

Aer phthiſicorum.

Tabia.

Tertio loco eſt victus ratio, quæ conſenſu omnium in curatione phthiſis maximi eſt momenti, & vno verbo alimenta ſint optimi ſucci, facilis coctionis & diſtributionis, paucorum excrementorũ, qualia ſunt exẽpli gratia, priſana hordeacea, alica panis ex optimo iure præparatus, oua recentia, teſtes pullorũ nõ coëuntiũ, optimæ carnes pullorum, caponum, perdicum, turdorum, auium paruatum potiſſimùm in mõtibus degentium. Noſtri autem communiter practicantes quàm maximè extollunt carnem cancerorum, teſtudinum, cochlearum, ranarum, quæ, vt illi inquiunt, propter ſubſtantiã inſitam & tenacem poſſunt vlcera pulmonis conſolidare, & propter ſuam frigiditatem valent humorum acrimoniam remittere: itaque hiſce carnibus contuſis, & deſtillatis & variis rationibus præparatis, & pro alimento & pro potione, maximopere delectantur. Cæterum ſi quis velit huic rei vel parum animi adhibere, cũ hæc omnia animalia nonniſi limo & rebus limoſis nutriãtur, cum ſint craſſiſſimæ & terreæ ſubſtantiæ, quiuis facilè, ni fallor, intelliget & fatebitur, illa non niſi ſanguinem craſſum, terreum, melancholicum, ac planè vitioſum generare, difficilè concoqui, & eſſe quàm maximè excrementoſa, adeo vt tantum abſit vt huiuſmodi alimenta poſſint phthiſicos iuuare, vt contrà magis valeant illos vehementiſſimè lædere, & tanto citiùs interficere.

Victus phthiſicorum.

Carnes cochlearum & teſtudinum non conueniũt.

Poſtremò ſunt nonnulla medicamenta, partim interna, partim externa, quæ omnia ad ſiccationẽ vlceris ſunt potiſſimùm accõmodata: ac primùm ſunt medicamenta interna, exempli gratia, ſyrupus myrthinus, de roſis ſiccis, pulmo vulpis exiccatus, bolus armena terra Lemnia lapis hæmatites, ammoniacum, galbanum, myrrha, cynnamomum, ac tandem magna antidota, theriaca, mithridatum, ambroſia, athanaſia: de quib. videatis Gal. 4. *de locis aff. ad finem.* Verùm inter cætera omnia communi omnium conſenſu ſaccharum roſaceum in hac tota curatione videtur principẽ locũ obtinere, de quo quidem medicamento Auic. inter cæteros, præclariſſimũ reddit teſtimonium, quãdo profitetur ſe in diuerſis corporibus & regionibus illud multoties expertum fuiſſe, nempe vt æger vtatur ſacchato roſaceo recenti, toto anno, omni die, quantum poteſt, quamuis multum ſit, adeo vt etiam ad illud cum pane aſſumat: qui narrat hiſtoriam de quadam muliere phthiſica, quæ vltimum terminum mortis decurrerat, quam ille inquit curatam & ſanatam & impinguatam eſſe. Deinde ſunt medicamenta externa, ac potiſſimùm bene odorata ex quib. vapores eleuati & cũ aëre permiſti & per inſpirationẽ attracti, egregiè poſſunt vlcera pulmonis exciccare: talia fuerãt apud Gal. hedychroũ, ſpicata & foliata vnguenta, quorum mentionem facit 4. *de locis aff. ad finẽ.* quę ille iubebat ægrotos per integros dies odorari, aſſiduè narib. admouendo, nec nõ iubebat illa intra nares imponi, dum irent dormitum, vt ex tam frequenti vſu diu noctuque harum rerum bene olentiũ, pulmones tanto magis ſiccarentur & iuuarentur. Si quis cupit habere deſcriptionẽ horũ medicamentorũ ſciat hedychroũ deſcribi ab Aëtio lib. 13. 89, à Paulo lib. 7. 11. Foliatum ab Aëtio lib. 16. 121. Spicatum ſequenti cap. 122. quorum imitatione nobis nonnulla medicamenta odorata & quaſdam paruas pilulas conficere ex roſis, ſandalis, ligno aloes, cinnamomo, ladano, &c. quæ aſſiduè manibus geſtentur & naribus admoueantur. Auic. & Arabes prætcrea vtuntur ſuffumigiis, qui deueniunt vſque ad ſulphur, arſenicum, &c. quæ

Interna medicamenta.

Saccharum roſaceum præſtantiſſimum.

Externa.

Pilulæ pro phthiſ.

ſ ne

forte ſuſpecta videri poſſint, cum periculum ſit, ne vlcus magis augeatur, & fortaſſe magis obſint, quam proſint: vnde Gal. nullam eorum mentionem facit.

Phthiſis contagioſa. Hactenus de phthiſi, de qua monendi eſtis, hoc malum non ſolum eſſe perniciosum, ac nullam curationẽ recipere, ſed etiam quàm maximè eſſe contagioſum, adeo vt non ſolum conuerſatio cum phthiſicis ſit periculoſa, quod à Gal. traditũ eſt 1. *de diff. feb.* 3. ſed etiam illius contagium certè mirabili & inexplicabili ratione, ad parietes, ad trabes & ad vniuerſum cubiculum tranſeat: itaq; cum phthiſicis & eorum rebus omnibus cautè admodum, non ſolùm tempore vitæ, ſed etiam poſt eorum mortem agendum eſt.

Capvt VIII.

De Tremore cordis.

Qvi ante nos medicinam practicam profeſſi ſunt, ſoliti fuerant primo anno agere de morbis capitis, & thoracis, vſque ad affectus cordis, quos in proximum ſequentem annum reiiciebant, in quo de morbis ventriculi & reliquarum inferiorum partium agere ſolent: quod quidem conſilium cum mihi non ſatis probaretur, quoniam malè ea videntur diſiungi, quæ natura certis ſedibus coniunxit, ſtatim mihi liceat, pro noſtro inſtituto, ad affectus cordis deuenire. Ac primum id quæritur, quibuſnam & quot morbis

Quibus affectibus cor corripi poſſit. cor poſſit laborare? De morbis in intemperie nemo dubitat, quin cor omni intemperie, & ſimplici & compoſita poſſit laborare: ſed dubium eſt, an illud præterea poſſit laborare morbis ex intemperie cum materia, quales ſunt inflammatio, & reliqui humores præter naturam: quin etiam dubium eſt, an cor poſſit laborare ſolutione continui: de qua cõtrouerſia habetis apud Cõciliatorem longam, & accuratiſſimam diſputationem 97. de qua cum nolim prolixius agere, mihi ſatis ſit in præſentia vnam Galeni determinationẽ afferre, quæ eſt huiuſmodi 5. *de locis aff.* 1. Si vulnus ad aliquem vẽtriculorum cordis penetret, confeſtim hominem cum copioſa ſanguinis profuſione mori, ac præſertim vbi ſiniſter vẽtriculus fuerit vulneratus: ſi verò vulnus vſque ad ventriculum non pertingat, ſed in cordis corpore conſiſtat, tunc aliquot ægrotos non ſolùm ea die, qua vulnerati fuerunt, ſed ſequenti etiam nocte vixiſſe, ſed tamen iis quoq; mortem, phlegmonis ratione ſecutam eſſe: ex quibus id licet colligere, cor nullum vulnus diutius poſſe perferre: quod item Galenus confirmat 6. *apho.* 18. cum enim Hippocrates doceret vulnera veſicæ, cerebri, cordis, alicuius tenuioris inteſtini, ventriculi, iecoris, lethalia eſſe, Galenus hanc ſententiam recipit, & interpretatur de ſolo corde veriſſimam eſſe, quo vulnerato, ille inquit, in confeſſo eſt apud omnes, mortẽ neceſſariò ſuccedere, cum de cæteris partibus ſententia tantummodo veritatem contineat, ſi vulnera magna & profunda fuerint.

Quod autem de vulnere diximus, idem de inflammatione dicendum eſt, de qua item ſcribit Galenus 5. *de locis aff.* 10. ſe manifeſtè in gladiatorib. vidiſſe mortem ſequi ſimillimã iis, qui cardiaca ſyncope pereunt: quod item de abſceſſibus ac reliquis tumoribus ſtatuendum eſt. Ad quem modum legimus quoque apud Galenum 3. *de præſagit. ex pulſ.* 3. putreſcente ſubſtantia cordis, ſicuti cõtingit in febre hectica peſtilenti, nullum prorſus alicui medicinæ locum ſupereſſe: vnde Ariſtoteles quoque ſcriptum reliquit 3. *de partibus animalium, capite 4. extremis verbis, & 4. de partibus 2. ad finem,* cor ſolum inter viſcera, & omnes partes noſtri corporis nullum pati vitium graue; idq; ſecta ratione: *cum enim, illic inquit, principium corrumpitur, nihil eſt quod cæteris, quæ inde pendent, præbere auxilium poſſit, &c.*

De tertio genere morbi in mala compoſitione, cor neque morbo in numero, neque in ſitu, neq; in reliquis videtur laborare; ſiquidem, vt dicit Ariſtoteles 3. *de partibus animalium* 6. & 4. *de generatione animal.* nonnulla animalia non ſolùm terreſtria, ſed etiam aquatica, reperta ſunt habere duo hepata, duos lienes, duo capita, nonnulla ſine liene, ſine iecore: at verò nullum vnquam animal repertum eſt ſine corde, vel quod duo corda habuerit, vel quod non vnum perpetuò locum obtinuerit.

Nomina. Cæterùm iis prætermiſſis, inter reliquos morbos cordis palpitatio reperitur, de qua mihi propoſitum eſt in præſentiâ verba facere. Plerique omnes hunc morbum tremorem cordis appellãt, ſed, vt ego puto, minùs propriè, ſi velimus exquiſitam nominis proprietatem obſeruare: namque tremor, vt Galenus docet 2. *de ſymptom. cauſis* 2. *libr. de tremore* 5. eſt motus deprauatus ſurſum deorſum, compoſitus ex motu voluntario, facultate animali partem ſurſum attollente, atq; ex motu inuoluntario, propter grauitatem membro deorſum tracto: vnde cum tremor, eodem Galeno auctore, fieri non poſſit ſine hominis voluntate, atque opera muſculorum, quos conſtat motus voluntarij inſtrumenta eſſe, cor autem non ſit muſculus, neque ex voluntate moueatur, id concludendum videtur, cor nullo modo tremore poſſe laborare: itaque alteri inſcribentes de palpitatione cordis, id magis appoſitè mihi videntur facere. Etenim tametſi neq; fortaſſe in hoc motu cordis omnia quadrant, quæcunque in vera palpitatione neceſſariò cõcurrunt, tamen ſatis cuiq; eſſe debet Gal. auctoritas, qui inter cæteras partes, ventriculum, veſicam, vterũ, iecur, lienem, &c. 2. illo *de ſympt. cauſis* 2. ipſas quoq; arterias & cor enumerat. Verùm ſiue hoc, ſiue illo nomine vtatur aliquis, modò rem intelligamus, id nihil refert; nos perpetuò palpitationis nomen tenebimus.

Quid ſit. Quid ſit cordis palpitatio, ex communi hominum notione patet, nimirum motus in quo illud præter naturæ inſtitutum dilatatur & conſtringitur, ſiue eleuatur & deprimitur: ex quo id quoq; poteſt ſatis conſtare, huiuſmodi motum cordis ſymptoma eſſe, actionem læſam facultatis animalis, non abolitam, non imminutam, ſed deprauatam: quæ doctrina eſt Gal. *de ſymp. diff.* 3.

Differentia. Differentiæ huius ſymptomatis variæ ſunt, ac primùm à quantitate & magnitudine. Palpitatio alia eſt inſignis, adeo vt cor ſaltare videatur. Hinc nonnulli talem motum ſaltum cordis nominant, qui non ſolùm manibus percipitur, ſed etiam oculis manifeſtè perſpicitur: alius eſt tam paruus & remiſſus, vt vix ad tactum ſentiatur.

Secundò, ſunt differentiæ à qualitate motus: nam palpitatio aut ſola & ſimpliciter euenit, aut cum quadam ſignificatione, quod cor ipſum in humore moueatur: quæ differentia eſt Galen. 5. *de locis aff.*

Tertiò, ſunt differentiæ à tempore: palpitatio alia recens, alia antiqua eſt: tametſi ſcribit Galen. & confirmat experientia, neminem hoc morbo laborantem, longiorem vitam viuere, & ad ſenectutem peruenire. Præterea alia eſt periodica, vt ſuas quaſdam acceſſiones habeat; alia eſt conti-

na, quæ nunquam intermittit, ſed continenter affligit.

Quartò, ſunt differentiæ à coniunctis: cordis palpitatio vel eſt cum febre: vel ſine febre quod item de ætate, tempore anni, ac reliquis dicendum eſt; de quibus ſæpiſſime dixi.

Quintò & poſtremò, ſunt differentiæ à cauſis, de quibus ſunt maximæ controuerſiæ ac variæ auctorũ opiniones, quas omnes propter anguſtias temporis mihi libet in præſentia prætermittere, atq; eam tantummodo ſentẽtiam proferre, quam cenſeo magis Galeno conſentientem & veriorem eſſe; quoniam Gale. 4. *de ſymp. cauſis* 2. generaliter inquirẽs cauſas palpitationis, ab iis quæ manifeſtiſſimè apparent, nimirum palpitationibus quæ in palpebris, ſuperciliis, & fronte eueniunt, hac methodo progreditur: etenim cum in iis partibus externis cutis videatur attolli & dilatari, ad eum modum quo attolluntur & dilatantur arteriæ, certum eſt huiuſmodi partes non à ſeipſis & propter inſitam earum facultatem attolli & dilatari, ſiquidẽ iſtud perpetuò facerent, & eo potiſſimum tempore quo ſanæ eſſent, ſicuti videmus arterias facere, quæ perpetuò attolluntur & dilatantur. Cum igitur palpebræ, ſupercilia, & ſimiles externæ partes, neque ſemper, neque dum ſanæ permanent, ſoleant dilatari, perſpicuum eſſe poteſt, quòd à ſeipſis non dilatãtur: quòd ſi à ſeipſis non dilatantur, vt omnino ab aliqua ſubſtantia quæ in ipſas partes influat dilatentur, neceſſe eſt.

Cauſa palpitationis.

Eſt autem vero conſentaneum talem ſubſtantiam duplicem eſſe poſſe, vel humorẽ, vel aëream ſubſtantiam: ſed illam non eſſe humorem, celeritas tum generationis, tũ ſolutionis, quæ in palpitatione contingit, ſatis ſuperq; demonſtrat. Namque palpitatio celeriter fit, & ſtatim deſinit; nullus autem humor poteſt ita celeriter influere, ac multo minus recedere, potiſſimùm in partibus faciei vbi nudis propemodum oſſibus cutis ſuperextẽditur, in quibus partibus veriſimile eſt, humorem difficilem tranſitum habere, nempe ita facilè influere aut recedere; vnde Galen. concludit neceſſariò, quæ palpitationẽ efficit, non eſſe humorem, ſed aëream quandam ſubſtantiam, quam certum eſt facilè & expeditè omnes partes corporis permeare.

Et ſi quis rurſum quærat, qualiſnam ſit huiuſmodi aërea ſubſtantia? huic reſpondet Galen. eam nõ aliam eſſe, quàm vaporoſam, craſſam & quantitate multam, pro ratione ſpatij in quo continetur: nanque ſi hæc materia tenuium partium & pauca foret, illico ex corpore deflueret, neque poſſet partem attollere, dilatare, & palpitationem efficere.

Ex iis tandem colligit Galen. palpitationẽs in illis fieri, in quibus particula quomodocunq; eſt refrigerata: & ratio eſt manifeſta: nã quod animali ſecundum naturam ſe habenti, & tẽpore ſanitatis, per calidũ innatum, attenuatum & exactè elaboratũ, quotidie ex corpore defluebat, id nunc calore per frigus reddito debiliore non ita poteſt attenuari, ſed craſſius euadit, vnde non ita facilè & promptè, vt antea, trãſpirat, ſed ſub cute detinetur, & in tranſitu, facta conſtipatione à frigore, moratur, impeditur & nõ egreditur; ex quo fit, vt idẽ ſcribit Galen. *in lib. de tremore, pal. &c. cap. 5.* vt ad palpitationem efficiendam maximè concurrant ætas frigidior, natura corporis frigida, regio frigida, tẽpus anni hybernum, vita otioſa, ſatietati & ebrietati dedita, alimenta frigida & flatulenta, & vno verbo, quæcunq; corpus refrigerãt, craſſumq; flatuoſum & nebuloſum ſpiritũ poſſunt generare; iis autem contraria, palpitationes ſtatim auferant: nam ea quæ calefaciunt, ſpiritũ attenuant, & corpora rara, mollia, & tranſpirabilia efficiunt: quæ autem refrigerant, denſant, cogunt, meatus corporis occludunt, ſpiritumque turbidum & craſſum reddunt.

Quòd ſi de Gal. ſententia verè ſtatutum eſt, palpitationem generaliter à frigidiore cauſa perpetuò ortum habere, ego quidẽ neſcio quomodo non idem liceat ſpeciatim de palpitatione cordis ſtatuere. Si quis verò eſt qui iis non acquieſcat, is rurſum Gal. audiat *5. de locis aff. 2.* qui primùm ex propoſito tractans cauſas palpitationis cordis, non alias quàm cauſas frigidas affert, copiam humoris contenti in pericardio, & alia id genus, de quibus ſtatim ſermonem habebimus: deinde ſummã totius curationis cõſtituit in victus ratione, necnon medicamentis quæ calefaciẽdi & extenuãdi vim habeant: quæ item omnia huiuſmodi alimenta & medicamenta certiſſimũ eſt non alijs, quàm morbis & cauſis morborum frigidis conuenire.

Neque verò ab hac opinione me poteſt dimouere argumentum Trincauellij & aliorũ, qui putant palpitationem cordis ex cauſa calida ortũ ducere, propter eam præcipuè rationẽ, quoniã Gal. affirmat, miſſionem ſanguinis omnibus hoc morbo laborantibus ſemper profuiſſe; quaſi verò indicatio huius præſidij non à magnitudine morbi, ſed à copia & quantitate humorũ, necnon à qualitate petenda ſit, neq; liceat in morbis frigidis, & copia frigidorum humorum ſanguinem mittere: de qua abſurda opinione aliàs dictum eſt ſatis.

Notatur Trincauellius.

Verùm ad proprias cauſas palpitationis reuertamur quæ ex Galen. colligi poſſunt *5. de locis aff. 2.* & ſunt huiuſmodi. Primùm nimius humor vrinæ ſimilis, cõtentus in membrana cor ambiente, quam pericardium vocant.

Secundò, tumor præter naturam, humorem in ſe continens, ſimilẽ ei qui in hydatide reperitur. Hydatis autem eſt pinguis quædam ſubſtantia ſuperioris palpebræ oculorum, ſic eam ſuo pondere grauans, vt vix permittat oculũ attollere; adeo vt palpebræ in hoc malo quandam veluti ſpeciẽ hydropis repræſentent. Tertiò, eſt craſſus, nebuloſus, flatuoſusq; ſpiritus, qui pariter in pericardio & in corde detinetur; quos quidem humores & tumores Gal. obſeruauit in ſimia & gallo, vehementer emaciatis, & aſſerit hominibus quoq; id poſſe euenire: hæc enim ſunt impedimento quo minus cor ſecundùm naturam attollatur, dilatetur, & moueatur, ex quo contingit palpitationem fieri.

Hydatis quid.

Sed præterea ſciendum eſt, cor in palpitatione aut primariò laborare, nimirum intemperie frigida, propter quam humor, tumor, flatus præter naturam generẽtur: aut per conſenſum aliarũ partium, potiſſimùm verò ventriculi & vteri. ex quibus partibus experientia confirmat ſæpenumero eleuari vapores crudos & craſſos, qui petentes cor, neque facilè exitum inuenientes, ſolent huiuſmodi malum efficere.

Verùm hoc loco nonnulli quærunt, primùm quomodo palpitatio cordis ex flatibus fieri poſſit? Etenim cum flatus ex frigiditate generentur, non videtur fieri poſſe, vt cor, membrum principale, & fons caloris innati, tanta frigiditate laboret, vt in eo flatus generari poſſit. Sed iis facile eſt reſpondere, flatuoſa excremẽta in animantibus generari, neq; in ſumma caloris imbecillitate neq; quando vehementer valet, ſed cùm ille medium locũ obtinet: quod item de externis flatibus contingit, quos neq; frigidiſſimis neq; calidiſſimis conſtitutionibus generari certum eſt, ſed potius in conſtitutionibus mediis: quæ doctrina eſt Galen. 3.

Quomodo flatus in corde fiant.

de

Google

de ſympt. cauſis 1. Sed illud quoque licet addere, non eſſe adeo abſurdum, cor frigida intéperie laborare cum in hydrope, ſine conſenſu cordis frigiditas ad totum corpus non poſſet diffundi.

An humor in pericardio contineatur.

Secundò dubium eſt, vtrùm aqueus ille humor naturaliter in pericardio cõtineatur necne: namque ſi ille eſt in cauſa vt cor palpitatione laboret, non niſi præter naturam videtur in ea parte contineri: contra autem docet anatomici, de cuius multiplici generatione & vſu plurima diſputant. Ego autem reſponderem, humorem quidem naturaliter in pericardio contineri propter eum præcipuè vſum, vt probabile eſt, ne cor nimio calore & aſſiduo motu torrefiat, ſed illum humorem eſſe admodum exiguum; tunc verò præter naturam eſſe, palpitationem & alia mala efficere, quotieſcunque copioſior euadit, & naturæ terminos excedit.

Signa.

Signa quę palpitationem cordis ſignificant, vel ægrotis referẽtibus, vel manu adhibita, vel quandoque ipſis oculis ſunt manifeſtiſſima: ſiquidem cuique ſatis eſt euidens, cor præter ſuum naturalẽ motũ & pulſationẽ, aliũ motum præter naturam habere, quem palpitationem dicimus. Sic ſigna differentiarum pluribus in rationibus, de quibus ſæpe dixi, facilè poſſunt cognoſci, vt pluribus non ſit opus.

Curatio.

In curanda palpitatione cordis nobis ſeſe offerunt communes indicationes, vacuatio vniuerſi corporis, reuulſio, diſſolutio ſiue humoris, ſiue tumoris, ſiue flatus, quæcunque in pericardio & in corde continentur, ac dèmũ roboratio partis laborantis, quę potiſſimùm conſiſtit in ablatione morborũ ne deinceps eiuſmodi materia noxia generetur.

Prognoſticũ.

Vtrùm liceat iis indicationibus ſatisfacere, nec ne, id ſciendum eſt ex Gal. *de locis aff.* hunc morbum planè difficilẽ & periculoſum eſſe: etenim quamuis nõnulli per ſectionem venæ, per alimenta & medicamẽta extenuantia nonnunquã liberentur; nihilominus qui poſt annum vel plures menſes eodem malo rurſus corripiuntur, omnino breuiori vita fruuntur, neq; ad ſenectutẽ perueniunt, quorũ alij, vt inquit Gal. per febres acutas, alij verò, cum ſani forent, ſyncope correpti extincti ſunt. Itaq; ſi hoc malũ longiore tempore hominem affligat, & crebrò repetat, certum periculum breuioris vitæ, ac repentinæ mortis ſolet impendere.

Sed nos ſingulas indicationes & ſingula remedia breuiter perpendamus: & quatenus ad communẽ vacuationẽ pertinet, illud in primis notandum eſt ex Galen. 7. *metho. vltimo*, ſumpta indicatione à natura partis, quæ præ cæteris omnibus partibus neceſſariam toti animali operam præſtat, ſcilicet ex corde laborante nullam inſignem vacuationem conuenire: & eſt ratione illius robur diſſoluatur, cuius perpetuò neceſſe eſt rationem habere.

Sectio venæ.

Ergo cum ſectio venæ, conſenſu omniũ, quàm maximè cõueniat, præcipuè verò illuſtri teſtimonio Galen. inter cætera omnia præſidia non ſolùm curando, ſed etiam præſeruãdo principem locum obtineat, adeo vt nonnulli poſt miſſionem ſanguinis vtentes extenuãte victus ratione & ſimilibus idoneis medicamentis, ab hoc ſymptomate perfectè fuerint liberati, ſtatim ſine vlla dilatione ad ſectionem venæ veniendum eſt: vena autem ſit baſilica, 13. *metho.* 11. qui docet, perpetuò laborante corde hanc venam incidendam eſſe.

Quantitas ſanguinis.

Quatenus verò pertinet ad quantitatem ſanguinis, nonnulli copioſè illum mittunt, & vſq; ad animi deliquiũ, ſed omnino præter rationẽ: namq; ſicuti modò dixi ex Galeno, laborantibus partibus principibus, & quæ omnibus partibus animalis neceſſariã operam præſtant, quale maximè eſt cor, non licet ſemel magna vti vacuatione, & ita illius robur diſſoluere: itaque ſanguis parcè mittendus eſt, neq; mea ſententia foret inutile venæ ſectionem parriri. Sed vel ante vel poſt ſectionẽ venæ,

Lenitio alui.

neq; alui lenitio eſt prætermittenda, & inter cætera omnia medicamenta vſus hieræ ſimplicis mihi maximè probaretur, quæ ſimul cum caſſia, vel cum melle roſ. ſol. commodè poſſet permiſceri: habeatis exempla:

℞. *Florum caſſia nouiter extracta.* ℥. v. 1.
Specierum hiera ſimplicis ʒ. iij.
M. cum ſaccharo. f. Bolus.
vel.
℞. *Specierum hiera ſimpl.* ℥. ß.
Cum mellis roſ. q. ſuf. fiant boli.
Item.
Mellis roſ. ſol. ℥. ij. ß.
Decoctionis borraginis.
Meliſſa q. ſuf. M. quod ſtatim poſt hieram exhibeatur.

Poſt ſectionem venæ ex doctrina Galen. ad medicamenta extenuantia procedendum eſt, quæ valeant partim humores in toto corpore contentos extenuare, & ad purgationem præparare, partim humores & flatus in thorace contentos extenuare & diſſoluere, in quorum medicamentorum vſu duo præcepta ſunt vobis memoriã tenenda.

1. Præceptum.

Alterum ſumpta indicatione à ſitu partis quæ in profundo & medio corpore conſtituta eſt, vt reliquis accõmodatis præſidiis perpetuò miſceantur medicamenta tenuium partiũ, quæ ſint tanquam vehiculum quoddam, & reliqua poſſint faciliùs ad ipſum cor deducere.

2. Præceptum.

Alterum eſt præceptũ, nunquam eſſe prætermittenda ea medicamenta, quæ propriè & ſpeciatim cor reſpiciunt, proptereaq; à Medicis *cordialia* appellantur. Itaq; ſi materia noxia fuerit pituitoſa, cõueniunt mel roſ. ſol. ſyrupus de betonica, de corticibus citri, decocta betonicæ, hyſſopi, origani, ſeminũ citri. Pro purgatione præſtantiſſima ſunt inter ſimplicia, agaricus, inter compoſita electuarium diaphænicon.

Purgantia.

Sin autem materia fuerit melãcholica, cõueniunt ſyrupus de fumaria ſimplex, de pomis ſimplex, de ſucco borraginis; decocta meliſſæ, bugloſſæ. Pro purgatione ex ſimplicibus ſena, epithymus: ex compoſitis, electuarium diaſenæ, confectio hamech. &c.

Clyſter flatus diſcutiens.

Hoc tempore omnia genera reuulſionum conueniunt, & inter cætera omnia ſunt maximè opportuna clyſteria, quæ diſcutiendi flatus vim habeant:

℞. *Florum chamameli. M.* ij.
Seminum aniſorum,
Cumi ana. ℥. j. *facta decoctione.*
℞. *Prædicta decoctionis lib.* j.
Mel. roſ.
Olei chamamelini completi, ana ℥. iiij.
Salis parum. M. pro clyſtere.

Ad poſtremas indicationes quod attinet, ad diſſoluendos humores, tumores & flatus, qui in pericardio & corde continentur, nec non ad tollendam frigidam cordis intẽperiem, atq; illius corroborationem, multa medicamenta partim interna, partim externa ſunt maximè accõmodata.

Interna.

Interna ſunt aromaticũ roſatum, diãbra, diamoſchum conſerua betonicæ, roriſmarini, flores, & cortices citri conditi, & ſimilia. Apud Galen. *lib. de tremore cap.* 5. maximè probatur caſtoreum, quod nõ ſolum epotum, ſed etiam exteriùs appoſitũ ab illo appellatur generoſum medicamentũ vtpote, quod calefacere, extenuare, & ſiccare abundè poteſt.

Sed iis omnibus & cęteris internis medicamentis magna antidota, theriaca & mithridatum

mihi

mihi videtur eſſe longè anteponenda; neq; tandē mea ſententia, vſus aquarum thermalium eſt prætermittendus, quales forent noſtræ Aponitanæ, Aquarianæ & ſimiles, quarum pariter mentionem facit Galen. loco citato *de tremore* 5. qui ſcribit, veteres medicos inter cætera præſidia ad palpitationem accommodata, maximè probare aquas calidas è terra naſcentes, atq; ex iis potiſſimùm nitroſas, ſulphuroſas, bituminoſas: ex quo loco inter reliqua id quoq; licet intelligere, vſum aquarum thermalium fuiſſe antiquiorem, neq; à noſtris recentioribus inuentum, vt multi opinantur.

Thermarum vſus antiquus.

Externa.

Externa autem medicamenta conueniunt odorata & calefacientia, exempli gratia, oleum nardinum, oleum liliorum alborum cum aromatibus, oleum aniſorum ſimul cum diambra: &c.

Linim. cordiale.

℞. *Olei liliorum alborum cum aromatibus,*
Olei nardini, ana ℥. j. ß.
Specierum diamoſchi vel
diambra ʒ. iij. *cera parum. M. Fiat linimentum, quod regioni cordis & toti thoraci calidum imponendum eſt.*

Si quis cupit habere exemplum epithematis, illud ſit huiuſmodi.

Epithema cordis.

℞. *Aquarum meliſſa,*
Maiorana, ana lib. ß.
Aqua florum citri,
Vini albi aromatici, ana ʒ. j.
Specierum diambra, ʒ. iij.
Croci ℈ j.
Moſchi ℈. ß. *M. pro epithemate cordis.*

Demum licet præparare emplaſtra, fomenta & alia id genus medicamenta ex rebus calidioribus, odoratis & cordialibus meliſſa, origano, ſpica nardi, ſeminibus aniſorū, citri, & ſimilibus. Ipſa quoq; magna antidota, theriaca & mithridatium exteriùs appoſita, quibus multi familiariter vtuntur, optima ſunt.

Victus.

Victus ratio, ſicuti de medicamentis diximus, extenuandi vim habeat, de qua habetis integrum Galeni commentarium de attenuante victus ratione, vt pluribus non ſit opus. Atq; hactenus de palpitatione cordis primariò laborantis; quòd ſi cor laboret per conſenſum ventriculi vteri, vel alterius partis, ſatis conſtat totam curationem in curatione partis laborantis conſiſtere quæ tractatio ad præſentem locum non pertinet.

CAPVT IX.

De Syncope.

QVatuor ſunt Græca nomina, *λειποθυμία*, *λειποψυχία*, *ἔκλυσις*, *συγκοπὴ*, quæ apud Medicos variè vſurpantur: ſed reuera tria propria apud Galen. vnam atq; eandem rem ſignificant, nempe animi defectum vel defectionem, vel deliquium, vel quomodocunq; velimus appellare. ſicuti manifeſtè colligitur apud illum 1. ad *Glauc.* 14. 2. *apho.* 8 & alibi: poſtremum autē nomen ſyncope aliam rem ſignificat, vt ſtatim videbimus, adeo vt certum ſit Aëtium *lib.* 5. *ca.* 101. nec non multos recentiores medicos, qui docent lipothymiam à ſyncope nihil differe in manifeſto & pernicioſo errore verſari: de qua propria nominum ſignificatione ſi quis plura cupit intelligere, is videat noſtram diſputationem in principio morborum, vbi latè hæc res explicatur.

Syncope quid.

Syncope eſt præceps virium lapſus, quod ante Gal. & ab aliis medicis traditum eſt & ab ipſo confirmatur, 12. *metho.* 5. Cæterum cum auctores & veteres & moderni, de hoc tā pernicioſo ſymptomate, atq; illius cauſis admodum confuſè tractent, experiamur nos an cum Gal. ordine & perſpicuè de illo poſſimus agere: itaq; videatis Gal. 12. *metho.* necnō 1 *ad Glau.* 14. ex quibus locis mihi videor totam hanc de ſyncope diſciplinā poſſe colligere, & in certa quædam capita referre.

In ſyncope vires labūtur; itaq; ſi quis velit ſcire cauſam huius ſymptomatis, & quomodo vires labantur, is ante omnia ſciat oportet quomodo per ſanitatem vires valeāt, & in quo earum robur & vis conſiſtat: hoc enim fuerat apud Galen. 3. *de ſymp. cauſis* 1. præcipuum caput inuentionis cauſarum, quæ facultati noxam inferunt, vt cognoſcamus quomodo illæ per ſanitatem ſuas efficiant operationes. Galenus ergo nos docet, eſſentiam virium quibus corpus regitur, tū in ſpiritu, tum in ſolidorum temperamento conſiſtere, illaſque perpetuò fore robuſtas, ſi ſubſtātia ſpirituum, vna cum ſolidis corporibus, tū qualitate tū quantitate naturaliter ſe habeat. Ex quo facile eſt intelligere cum Galeno quæcunq; ſpiritus & membra ſolida valent præter naturam imminuere vel alterare, hæc omnia poſſe noxā viribus inferre, & ſyncopē inducere. Spiritus autem & partes ſolidæ noſtri corporis, ſi quis iunior id quoq; cupiat intelligere, ſunt huiuſmodi. ſpiritus quidē primùm eſt animalis, qui in cerebro tāquam proprio fonte continetur: ſecundò ſpiritus vitalis quem probabile eſt in corde & arteriis contineri: tertiò ſpiritus naturalis, etſi Galen. de hoc dubitanter loquitur, quem veriſimile eſt, ſi datur, in iecore & venis reperiri. Partes autem ſolidæ ſunt potiſſimùm caput, cor, iecur, ventriculus, vterus, teſtes, pulmones, & reliquæ id genus, quæ facilè & frequenter ſolent prioribus partibus conſentire.

Virium eſſentia in quibus conſiſtat.

Itaque ſyncope prouenit aut ratione membrorum ſolidorum, aut ratione ſpirituum. Ac primùm ratione membrorum ſolidorum dupliciter cōtingit ſyncopen fieri; vno modo, ſi illa nimiū minuantur. quod in longiſſimis morbis frequenter euenit, homine ex defectu alimenti vehemēter extenuato; vel præterea in febribus aut aliis morbis acutis & malignis, ex quibus corpora colliquantur & conſumuntur: altero autem modo, ſi membra ſolida propriam & naturalem mutent temperiē, quæ poteſt eſſe nō ſolū ſimplex, calida, frigida, &c. ſed etiā ex iis cōpoſita, & cū materia, & ſine materia.

Syncope ratione ſolidorum membrorum.

Deinde quantum ad ſpiritus, contingit ſyncopen fieri duplici item ratione ſicuti de ſolidis diximus, nempe ſi ſpiritus præter naturę inſtitutum vel alterentur, vel minuantur. Ac primum quidem ſpiritus alterantur à vitioſis humoribus: etenim cum ſpiritus non aliud ſint quam tenuiſſima pars ſanguinis, atq; eandem naturam cum humoribus retineāt vt quales ſunt humores, tales ſint ſpiritus, & alteratis humoribus, vt ſpiritus quoq; alterentur, neceſſe eſt.

Syncope ratione ſpirituum.

Alteratio ſpirituum à humori ex vitioſis.

Secundò ſpiritus alterantur ex malitia aëris ambientis, ſiue manifeſtis qualitatibus ſimplicibus & compoſitis, ſiue tota ſubſtantia, ſiue aliter contingat illum vitioſum & improbum fieri: cum enim manifeſtū ſit ſpiritus ipſos ex inſpirato aëre continuè nutriri, facile eſt intelligere quomodo ex alterato & improbo aëre ſpiritus quoque alterentur & improbi reddantur.

Ab aëris malitia.

Tertiò ſpiritus alterantur à venenis, quæ vel à pernicioſis animalibus iniecta ſint, vel aliter corpus ingrediantur: ad quem modum multi vel morſi à vipera, vel alia extitioſa fera, vel vtcumque venenati frequenter ſyncope corripiantur.

A venenis.

Secundo autem modo ſpiritus minuuntur multipliciter, ac primùm ex qualibet inſigni euacuatione, etiāſi praui humores atq; excrementa toto

Imminutio ſpirituum in vacuatione.

genere

genere præter naturã vacuentur, Galen. & Hipp. *6.apho.* 27. quoniam ſimul cum excrementis plurimi quoq; ſpiritus neceſſariò euacuãtur, vnde vires redduntur imbecilliores, quæ debilitas, vt inquit Galen. *in com.* poſtea remediũ nõ habet. Sic igitur ex choleris, ex fluxione alui, ex ſuperfluo vomitu, ex fluxione ſanguinis per nares, per vulnera, per hæmorrhoidas, per vterum, & ex omni immoderata vacuatione contingit ſyncopen fieri.

Ex defectu alimenti.

Deinde ſpiritus minuuntur ex defectu alimenti; quotieſcunque enim alimenta deficiunt, vt euenit in bulimio, in quo prorſus lãguente ventriculo, ac planè illius calore extincto, ægri nihil appetũt, & omni nutrimento deſtituuntur, tunc neceſſariò primùm quidem ſpiritus, deinde membra ſolida minuũtur, & ſyncope ſuccedit.

Ex reſolutione.

Tertiò, quia ſpiritus reſoluuntur: & ſi quis quærat, in quonam differat reſolutio ab euacuatione? Dicendũ, hanc ſubitò, illam, ſenſim fieri: reſoluũtur primò in magnis perturbationibus, vigiliis, ſtudiis, cogitationibus, immoderatis exercitiis & laboribus, in ſumma meatus & corporis raritate, & humorũ & ſpiritus tenuitate, vt ex venis & toto corpore effluãt, ſicuti illis cõtingit, qui obtinent tenuiſſimos ſuccos, & facile exhalãtes, de quorum curatione Galen. 12. *metho.* 6. Poſtremò minuũtur ex nimia ſuffocatione: etenim cum participent naturam igneã, nequeant verò per corpus liberè moueri, corrũpuntur & minuũtur, vt in timoribus & anguſtiis cordis, in quibus ſpiritus ad cor refugiũt & ſuffocantur: ad quem modum in obſtructione circa cor proximus ſpiritus ſuffocatur, ſicuti euenit in illis febribus, vbi ſumma humorum cruditas reperitur, quas ſyncopales humoroſas appellant, de quibus Galen. 12. *metho.* 3.

An ſyncope oriri poſſit vitio membrorum.

Hîc occurrit ardua difficultas, vtrùm vitio membrorum ſolidorũ, ſiue illa minuantur, ſiue alterentur, ſyncope fieri poſſit Namq; ſi ſyncope eſt præceps viriũ lapſus, vt cauſæ quoq; ſyncopen efficientes ſint præcipites, & præcipitanter agant, neceſſe eſt. At verò ſi memoria repetamus ea quæcunq; mẽbra ſolida poſſunt vel minuere, vel alterare, certè hæc omnia nõ niſi in tẽpore id videntur facere poſſe, adeo vt non ſine ratione videatur colligi, hãc cauſam quæ ad mẽbra ſolida pertinet, nõ ſolũ ſuperuacaneã, ſed etiã impoſſibilẽ eſſe. Et ſi verò ardua eſt difficultas, tamen ego cẽſeo reſpondendum eſſe, ſi hæc res ſubtiliùs cõſideretur, proximã & immediatã cauſam ſyncopes in ſolos ſpiritus vel deficiẽtes, vel alteratos, referendã eſſe, cum reuera propter hãc ſolã cauſam, defectus, vel alterationis ipſorũ ſpirituũ, contingat vires præcipitari, & ſyncopen fieri: at verò Gal. & Medicus duplicẽ cauſam, non ſolùm ſpiritus, ſed etiã membrorum ſolidorũ ſtatuiſſe, propterea quòd illi, nõ vt philoſophi, in ſola rerũ contẽplatione acquieſcunt, ſed omnẽ ſuã diſciplinã ad opera artis atque vſum ſolent referre; ad quem modũ Gal quoq; docet duplicẽ eſſe cauſam doloris, intemperiẽ & ſolutionem continui, et ſi reuera, ſi exquiſitè loqui velimus, vnica ſit ſolutio cõtinui; propterea quia medici curantes dolorẽ, vtramq; hãc cauſam reſpiciunt. Quamobrẽ cum medici curantes ſyncopen, non ſolũ defectũ vel alterationem ſpirituum, ſed etiã defectũ vel alterationẽ membrorũ ſolidorum conſiderent, atq; vtriſq; conentur proſpicere, hinc puto factũ eſſe, vt duplicẽ quoq; cauſam ſyncopes non ſine ratione videantur ſtatuiſſe.

Signa.

Signa ſyncopes ſunt manifeſtiſſima pulſus vel ſunt aboliti, vel certè admodũ parui, obſcuri, & quos formicantes appellãt; extremæ partes refrigerãtur, ſudores frigidi apparẽt, ægri ſenſu & motu priuantur, atq; vno verbo, & facie & toto corpore imaginẽ mortis repræſentant.

Aetij error.

Quo loco notanda eſt ſententia Aetij *lib.c.* 101. qui ponens diſcrimen inter ſyncopen & lipothymiam, inquit lipothymiã de repente incidere, ſenſu & motu hominẽ priuare, & ſudoribus carere: ſyncopen verò & vigilantes & dormientes inuadere, & omnino cum ſudoribus, qui ſyncopici nuncupantur. Quæ ſententia non eſt recipienda, ſiquidem res ipſa demonſtrat, nõ ſolùm lipothymiã, ſed ſyncopen etiã repente inuadere, & in vtraq; ſudores etiã apparere: prætẽrquã quod perſpicuè falſum eſt, ægrotos lipothymia priuari ſenſu & motu, cũ id potius in ſyncope fieri ſoleat.

Differ. inter lipothymiam & ſyncopen.

Vera autem differentia inter vtrunq; affectũ non alia eſt, quã ſecundũ magis & minus: ſiquidem ex Galen. ita habendũ eſt, vtrumque affectum ab iiſdem cauſis poſſe prouenire, ſed lipothymiã & mitiores cauſas, & leuiora ſymptomata quàm ſyncopen habere: & vnico verbo, lipothymiam omnino leuiorem eſſe affectum & facilè reparabilem, contra verò ſyncopen propemodum lethalem, ac ſine remedio.

Curatio.

Sed ad curationem venio, in ſyncope duæ nobis ſeſe offerũt præcipuè curãdi indicationes: altera excitãdi ægroti, & reuocandi calorem naturalem ad partes extimas: altera nutriendi & regenerãdi ſpiritus.

1. Indicatio.

Quatenus ad primam pertinet, calor naturalis ſimul cum ſpiritu, reuulſionibus, atq; iis quæ hominem excitant, potiſſimùm ſolet reuocari vulgo, & eſt remediũ Galeni, aqua frigida violẽter proiicitur in faciem, quod & facile & optimum eſt remediũ; ſic illis qui ſecta vena incidunt in lipothymiã, Gal. iubet nares cõſtringere: ad quem modum conueniunt vociferationes, euulſiones capillorum, frictiones, ligaturæ, compreſſiones, contortiones, & quæcunque ſolent extremis partibus dolorem inferre, ita enim concentratus calor naturalis & ſpiritus exteriùs reuocari, atque homines à ſyncope liberari ſolent.

2. Indicatio.

Ex ſecunda autem indicatione nutriãtur & regenerentur ſpiritus, primùm bonis & gratis odoribus, de quibus ſcribit Galen. ex Hipp in libr de *alim.* 2. *apho.* 11. quod inter cætera omnia odores celerrimè nutriant; itaq; naribus apponantur flores odorati, aromata, vinum, acetum & alia id genus, quib. ægroti per ſanitatem delectantur.

Cautela.

Sed tamen id notandum eſt, ſi forte ſyncope cõtingat ex præfocatione vteri, quod frequenter cõtingit, tunc fœtida naribus, odorata vtero fore apponẽda, quod hac ratione ſpiritus ad vterum retrahantur, & ille recreetur. Secundò nutriuntur & recreantur ſpiritus per ea quæ ore aſſumuntur, vbi ex Hipp & Gal. 2. *aph.* 11. potiſſimùm conueniunt liquida, tenuia & odorata, vnde inter cætera omnia vinum principem locum obtinet, niſi, inquit Gal. 1. *ad G auc.* ſit aliquid quod prohibeat, vt phrænitidis, mala capitis affectio, interna aliqua inflãmatio, in quibus à vino abſtinẽdum eſt: quamobrẽ ſi liceat, exhibeatis modicũ vini aromatici cum pane eo madefacto: pariter conueniunt oua, iura optima, & quæcunq; facilè & citò nutrire poſſunt. Sed nos poſtremò hoc loco ſingulas cauſas, attamen quàm breuiſſimè & ſummatim perpendamus, & cuiuſque ſigillatim curationem afferamus.

Syncope ex extenuatione.

Itaque ſi fuerit ſyncope ratione membrorum ſolidorum, quæ fuerint imminuta in morbis quidem longis, illa ſunt inſtauranda commodâ in primis victus ratione, de qua videatis Gal. 7. *meth.* 6. quæ in frictionibus, balneis, inunctionibus idoneis alimentis & potionibus conſiſtit.

Ex alteratione ſolidorum.

In febribus autem & reliquis morbis acutis & malignis, certũ eſt ſummã curationis ad curationẽ eorũ morborũ pertinere, de quibus nõ pertinet ad hunc locũ lõgiùs agere. Sin autem membra ſolida fuerint alterata,

inquit

inquit Galen. 1. *ad Glauc.* 14. *ad finem*, cõtrariis ſingulas intemperies oporter curare, frigidas calefaciendo, calidas refrigerãdo, atq; in cæteris eadem ratione, de quibus iã iam ſæpenumero dictũ eſt.

Ex ſpirituum alteratione. Cæterùm, ſi ſyncope proueniat ratione ſpirituũ, propterea quòd illi ſint alterati, & primò ratione vitioſorum humorum, nonnulli hic omne genus vacuationis abhorrent, quod maximũ viribus periculum videatur imminere: at verò ſi ægroti leuioribus quibuſdam medicamentis, veluti hiera ſimplici, caſſia, ſyrupo roſaceo, & ſimilibus, expurgarentur, potiſſimùm quo tempore ab acceſſionibus eſſe immunes, ego quidem crederem id nõ inutiliter ac tutò fieri poſſe; atq; ea curandi ratio maximè videretur conuenire, in qua ægri ſenſim & ſenſim purgantur, ſenſim & ſenſim nutriuntur, & ad meliorem ſanguinem deducuntur, quam Gal. vocat per epicraſim.

Ex aëris vitio. Si ſpiritus alterantur ratione veneni aëris, ægri ſalubriorẽ aëtem quærant; aut ſi id nequeat fieri, aër ſecundùm contrarias qualitates, rebus potiſſimùm odoratis, lotionibus, ſuffumigiis, & omni ingenio corrigatur.

Ex venenis. Si demum ſpiritus ex venenis fuerint alterati, tunc curatio ad venenum dirigenda eſt, exempli gratia, aſſumptum venenum, ſi fieri poteſt, quamprimum ex ventriculo deducendum eſt: quod ſi ventriculum pertranſierit, & venas penetrauerit, tunc alterantia conueniunt medicamẽta, quæ ſiue manifeſtis qualitatibus, ſiue tota ſubſtantia malitiam veneni poſſunt emendare, de quibus videatis Gal. 5. *de ſimp. med* 18. *de conſtit. artis med.* 19. Pro educendo autem veneno ex ventriculo nihil vomitu præſtantius eſt, vt aliàs de hoc remedio dictũ eſt. Pariter ſi quis morſus ſit à vipera, vel alia exitioſa fera, primùm per attrahentia medicamenta, per ſcarificationes & omni induſtria venenum foras extrahendum, deinde propria antidota theriaca, mithridatum, & alia id genus exhibenda ſunt, quæ vel tota ſubſtantia, vel manifeſtis qualitatibus poſſunt prodeſſe.

Ex imminutione ſpirituum. Poſtremò ſi fuerit ſyncope ratione ſpirituum qui minuantur, primò quælibet immoderata vacuatio reprimẽda eſt: pro quo frictiones, ligaturæ, & omnis reuellendi ratio conuenit: in quibus tamen reuulſionibus nos admonet Ga. 1. *ad Glauc.* ſitum partiũ perpetuò animaduertendũ eſſe, adeo vt, exempli gratia, ad manus & partes ſuperiores fiat reuulſio, ſi per inferiores partes fiant euacuationes, vt ſi ſanguis per hæmorrhoidas & vterum fluat, ſi adſit fluxus alui: contrà verò ſi immoderatæ vacuationes fiant ſuperiùs, vt per fluxũ ſanguinis nariũ, per vomitũ, tunc reuulſionẽ ad crura & partes inferiores faciendã eſſe. Secundò ſi ſpiritus minuantur propter defectũ alimenti, vt contingit in bulimo tota curatio ad fouendũ & roborandũ ventriculũ maximè pertinet. Tertiò ſi minuantur ſpiritus propter reſolutionẽ, tunc ad ſingulas cauſas reſpiciendũ eſt quæ, vt dixi, maiori ex parte ad moleſtias laboreſque, tũ animi, tum corporis, pertinent. Si ægroti habitu corporis rariore ſint præditi ſpiritusq; & humores habeãt tenuiores, ac facilè euolãtes & diffluentes, vt propterea frequenter corripiãtur ſyncope, de iis & eorũ curatione diligenter tractat Gale. 12. *meth.* 6. & nos præterito anno, agentes de febribus, ſatis diximus.

Poſtremò ſi ſpiritus ſuffocantur, qui neq; liberè moueri, neq; per corpus poſſint permeare, laborãte corpore, ac potiſſimũ ex multis magniſq; obſtructionibus interiorũ partiũ, ipſæ accõmodatis præſidiis ſunt auferendæ, de quibus Galen. 12. *meth.* 3. Si quis verò eſt, qui magis accuratã & diſtinctam ſyncopes curationem deſideret, is videat Galen. 1. *ad Glau.* 14. in quo accuratiſſimè & copioſiſſimè hanc rem ſecundùm vnamquamque cauſam tractat, & ſingula remedia affert, vt in præſentia pluribus non ſit opus.

DE AFFECTIBVS VENTRICVLI, HEPATIS, Lienis, Inteſtinorum, & quæ in inferiori ventre continentur aliorum,

Liber Tertius.

Capvt I.

De Cholera.

Morbi varij Ventriculi. ABsolvtis morbis capitis & pectoris, reſtat, vt naturæ ordinem ſequentes ad inferiorẽ ventrem deueniamus, eiuſq; morbos ea quã Rhaſes nobis mõſtrat, ſerie explicemus. Cum autẽ ventriculus primũ ſeſe offerat, de eo ſermonẽ inſtituemus. Ventriculus poteſt laborare omni genere morborũ. & primùm morbis ex intemperie, ſecundò morbo in mala cõpoſitione, ad quem modũ refert Galenus cap. 75. artis medicæ, hiſtoriã illius hominis, qui habebat ventriculum vſq; adeo paruũ rotundumq;, ac pronũ ſecundũ hypochondria, vt manifeſtè & tangentibus & videntibus appareret: qui quidẽ morbi in mala cõpoſitione propemodũ ſunt naturales, nec vllã recipiunt curationem. Tertiò ventriculus pati poteſt morbum in ſoluta vnitate, vnde eſt aphoriſmus Hippocratis 18. 6. *Veſica diſciſſa, aut cerebro, aut corde, aut aliquo ex tenuioribus inteſtinis, aut vẽtriculo, aut iecore, lethale*: quo loco dicit Galen. ventriculũ in ſumma parte vulneratum quandoq; ſanari, tota autẽ perforata ſubſtantia vſq; ad cauitatẽ, vel nullo modo ſanari, vel rariſſimè: quæ quidẽ difficultas ſanationis non prouenit ex illius ſubſtantia, ſed magis propterea, quia ad eam partẽ nulla poſſunt adhiberi medicamenta: de quo itẽ vẽtriculo dicit Gal. 6. *meth. c.* 4. inferiores illius partes, vt pote craſſiores & carnoſiores, ſanari poſſe, ſuperiores autẽ difficilè admodũ, & fortè nullo modo, tum propter exquiſitũ illius ſenſũ, tũ quia nullã poteſt recipere vtilitatẽ à medicamentis, niſi in tranſitu; ſiquidẽ vt idẽ Gal. loco citato 6. *aph.* 18. *com.* nec nõ 4. *meth.* 5. *meth.* ro ad mentẽ auctoris de vulneribus pernicioſis ſiue fuerit Hipp. ſiue alius quiſpiã, ſcribit, vulnera ventriculi ſanari tantũ poſſunt per eã medicamenta, quæ aſſumuntur per os. Cũ igitur ventriculus poſſit laborare omni genere morborũ, nos cæteris prætermiſſis in præſẽtia de vnis tantũ morbis in intẽperie agemus, vt qui ſint maximi momẽti & cæteris morbis lõge frequẽtiores.

Cum autem ventriculus duas habeat principes partes, quæ nõ ſolũ ſitu, ſed etiã facultatibus inter ſe differũt, cũ pars ſuperior præcipuè ad appetentiã pertineat, inferior ad coctionem, õnis ratio videretur poſtulare, vt primò inciperemus de affectibus partis ſuperioris, & ita omnes propemodum practici procedunt: ſed cum demandatũ nobis ſit profiteri Rhaſim, qui agens de affectibus vẽtris inferioris, primo incipit de cholera, mihi libet illius ordinem ſeruare; quod eo libentius facio, quoniã ſiue hoc ſiue altero modo progrediamur, id nihil pertinet ad curationem. Quòd ſi quis velit Rhaſis ordinem tueri, is facilè apparentem quandã rationem poteſt afferre, quòd nimirum cholera ſoleat deducere ſæpe homines ad ſyncopen, quæ eſt affectio cordis, ac propterea poſt explicationem affectuum

affectuum cordis, ſtatim illum agere de cholera.

Ratio nominis. Gal. 2. *method cap.* 2. inquit, veteres medicos conſueuiſſe morbis nomina imponere variis modis, inter quos illum quoque recenſet, qui deducitur à cauſa putata ab illis: ad quem modũ Medici omnes melancholiam appellant delirium ſiue febre, propterea quia omnes opinantur, illam non ab alia fieri cauſa, quàm ab humore melãcbolico. Sic Gal inquit Medici Lydij, hunc affectum cholerã nominauerunt, quòd eam illius cauſam fuerint arbitrari: Alex. Trallianus exiſtimauit hunc affectum tale nomen ſortitũ eſſe, propterea quòd laburent inteſtina. Iacobus de partibus cenſuit hunc morbum dici choleram, quaſi cœliacã paſſionem: ſic alij forte aliter ſentiunt: ego autem puto ſolam Galeni rationem veram eſſe, quòd nẽpe primi illi veteres, qui nomina rebus impoſuerunt, hunc morbum choleram appellarint, quia putauerint illam ex bile vnica potiſſimùm originem habere, quãuis reuera decepti fuerint. Etenim ratio Alex. videtur infirma, cum hæc affectio pertineat in primis ad ventriculum, neque eadem inteſtina laborẽt, niſi per cõſenſum aliarũ partiũ ſuperiorũ. Pariter Iacob. malè ſentit, cum cõmiſceat & confundat cholerã cum cœliaca paſſione, quas tamen conſtat inter ſe multũ differre. Itaque nominatur hęc affectio & à Gręcis, & à Latinis vnico nomine *cholera*, Medici vulgo *cholericam paſſionem vocant.*

Definitio. Hanc affectionem Paulus, Aëtius, & alij omnes ita definiunt, quòd ſit immoderata ventris perturbatio, ſuperiùs per vomitum, inferiùs per ſedẽ, ex continua ciborum cruditate facta: quibus videtur conuenire Auctor definitionum medicarum, quæ falſò Galen. aſcribuntur, quòd cholera ſit morbus acutus, cum multis vomitibus & deiectionibus biliofis, quam ſæua ſequuntur ſymptomata. Apud Gal. 3. *de ſympt. cauſ.* 23. *de natura facult.* 13. Cholera nihil aliud eſt, quàm vacuatio excrementorũ quæ quouis modo ventriculum conſtiſtant, facta per vtramque illius partem, & ſuperiorem & inferiorem. Quam Galeni definitionem equidem cenſeo veriorem eſſe altera illa quam tradũt Paulus, Aëtius, & plerique omnes, cum iſta careat accõmodato genere & propriis differentiis: nec enim cholera eſt perturbatio ventriculi, ſed euacuatio, ad quam deinceps ſequitur perturbatio ventriculi: neque item omnis cholera ſit ex recenti cruditate, vt ſtatim demonſtrabimus, tractãtes de illius differentiis & cauſis. Ex qua Galeni diſciplina debetis ſcire, in cholera in primis laborare ventriculum, non ſolùm ſecundùm vnam aut alteram partem, ſed etiam ſecundùm totum: laborant etiam inteſtina ipſa in hoc affectu, non tamen per ſe & primò, ſicuti falsò opinantur multi auctores, ſed tantùm per conſenſum ventriculi.

Qualis affectus. Cum ergo cholera ſit euacuatio, iure eſt ſymptoma exiens immutatum, non toto genere pręter naturam, ſed vel qualitate, vel quãtitate, vel vtraque ratione. Cum autem ſcribat Gal. *libr. de differentiis ſymptomatum cap.* 4. neceſſe eſſe vt morbi omnem ſymptomatum naturam præcedant, quandoquidem conſtat morbos eſſe cauſas ſymptomatum, ſi quæras quiſnam ſit morbus, & quænam ſit cauſa huius ſymptomatis? vnus tibi reſpondebit Gal. cum cęteri omnes interpretes hanc rem conniuentibus oculis prætereant. Primum autẽ ſciendum eſt ex eodem Gal. loco citato, ſymptoma alterius ſymptomatis eſſe cauſam, & ſæpe alterum ab altero originem habere, ſed ita tamen vt perpetuò ad vnum morbum ſit perueniendum, ex quo tandem omnia ſymptomata dependeant: id quod euenit in præſentia: namque hoc ſymptoma ex alio pendet ſymptomate, nimirum ex læſione facultatis expultricis ventriculi, qui contriſtatus ab aliqua re, quæ vel ſui pondere & copia, vel ſua mala qualitate illi negotium faciat, cupit eam expellere: atque ſic primũ ſymptoma eſt exiens immutatum, quod pendet ex actione læſa, triſti illo nimirũ ſenſu, quem ſiue dolorem, ſiue moleſtiam, ſiue anxietatem, ſiue aliter nomines, non multum laboro. Cum autem hæc triſtis ſenſatio pendeat apud Gal. vel ex ſoluta vnitate, vel ex intemperie, de qua re alioquin dubia & cõtrouerſa apud medicos aliàs tractabimus, ſatis vnicuique poteſt cõſtare, morbũ & cauſam huius ſymptomatis ſtatui poſſe cum Galeno vel ſolutã vnitatẽ, vel intemperiẽ, partim ipſius vẽtriculi, partim aliarũ partium, quę ad ventriculum ipſa tranſmittãt excrementa.

I. Differentia. Choleræ differentiæ ſunt plures. Prima eſt ſumpta à materia quæ educitur, cuius mentionem facit Hip. 4. *de ratione victus* 103. namque alia eſt in qua educuntur humores acres, quam appellant *choleram humidam*: alia autem eſt in qua nihil humiditatis educitur, ſed tantùm flatus quidam acres & aridi, quam *choleram ſiccam* vocant.

II. Differentia. Alia eſt differentia, cuius meminit Gal. 7. *meth. cap.* 11. cum alia ſemel inuadat, & ſit continua, alia autem ſæpius, & ſit periodica.

III. Differentia. Tertiò ſunt differentiæ à coniunctis: namque hoc malum corripit vel virum vel mulierem, vel robuſtum, vel debilem, iuuenem, vel ſenem: vt enim ſcribit Gal. 3. *aph. com.* 30. hoc malum aggreditur omnes ætates: idem dicatis de anni tempore, & de cæteris, quę habent eandem rationem.

IV. Differentia. Poſtremò ſunt differentiæ à cauſis: iã diximus ventriculum laborare non modò ſecundum ſuas partes, ſed etiã ſecundũ totum hoc poteſt fieri, vt ordine procedamus, vel primò & per ſe, vel per conſenſum aliarũ partiũ, vel propter externos errores. Vẽtriculus laborat primò & per ſe, cũ vſque adeo malè affectus eſt, vt corrumpat alimẽta quãtũuis ſint laudata; quod potiſſimùm euenit quando calidior eſt & quodãmodo igneus, vt cõuertat alimẽta in acrẽ & nidorulentã qualitatẽ. Laborat vẽtriculus per cõſenſum, trãſmiſſa ad illũ materia, atq; hoc dupliciter, vel à toto corpore, vel à parte aliqua, veluti capite, iecore, & aliis. Laborat demũ vẽtriculus, etſi alioqui ſit ſanus, propter externos errores, quos poſſumus partiri bifariã, vt nonnulli pertineant ad alimenta, alij autẽ ad medicamenta.

Errores in alimentis varij. Errores circa alimenta ſunt plures, & committuntur vel quantitate, vel qualitate, vel præparatione, vel tempore, vel ordine, vel ſtudiis & rebus exteris, vt docet Gal 3. *de ſymptomatum cauſis, cap.* 1. *I.* Primus error eſt in quantitate, vt ſi quis aſſumat copioſiorem cibi & potionis quantitatem quàm deceat; quæ quidem quantitas poteſt conſiderari vel ſimpliciter abſolutè, vel comparatiuè ad vires hominis laborantis.

II. Secundus eſt in qualitate, multa enim ſunt quæ ſuapte natura acria ſunt & facilè corrumpuntur, vt eruca, ſinapi, cucumeres, pepones, de quibus ſpeciatim dicit Gal. 2. *de alimentorum facult. cap.* 4. quòd reddant homines obnoxios huic morbo: ſunt & alia multa huius generis.

III. Tertius error eſt in præparatione; ſunt enim nonnulla alimenta tam malè præparata, vt ſtatim, & facillimè corrumpantur, qualia exempli gratia, ſunt inteſtina ſuilla referta pinguedine, ſanguine, & aliis huiuſmodi rebus: ac furiaſſe noſtri didicerunt hoc edulium conficere imitatione veterum, qui vt dixit Gal. 4. *de ratione victus com.* 110. conſueuerunt comedere vẽtres caprarum ſanguine & pinguedine refertos: ſic ſcribit Hip. loco citato carnes porcorũ prauas eſſe, cum malè præparãtur, vt nimirum vel ſint crudiores, vel nimium coctæ.

IV. Quartus eſt error in tempore, in quem errorem familiariter incidunt quàm plurimi, qui non concedunt tempus commodum prioribus alimentis concoquendis.

V. Quintus eſt in ordine, vt ſi quis in prima menſa aſſumat mala punica, in poſtrema fructus qui poſſunt mouere aluum.

VI. Poſtremò ſunt ſtudia & res externæ, ad quas Gal. refert omnem corporis exercitationem, venerem, venationem, ſtudia literarum, animi perturbationes, & alia huiuſmodi. *Errores in medicamentis.* Errores circa medicamenta contingunt, ſi quis aſſumat helleborũ, colocynthida, ſcammonium, aut alia vehementiora, & potiſſimùm excedente doſi, vt contingit quidẽ mihi videre Venetiis ignarum quendam medicũ, qui aſſumpſit integram vnciam agarici, qui propterea incidit in hunc affectum ſæuiſſimũ, vt via à morbo potuerit liberari. Ad hunc eundẽ modũ videtis ſpeciatim illos qui aſſumunt antimoniũ, in tam confuſum vomitum & alui deiectionem incidere, vt nõnulli etiã à morte euadere nõ poſſint.

Duæ nouæ differentiæ reiiciuntur. Poſitis differentiis choleræ, quas credimus eſſe legitimas, & poſſe aliquid conferre ad cognitionẽ, ad prognoſticũ, & ad curationẽ morbi, nonnulli recentiores alias duas adiungũt: alteram ab intenſo & remiſſo, vt quædam ſit morbus acutus, quædã diuturnus, leuior & periculoſior: alterã à bono vel malo iudicio, vt nimirũ altera ſit critica, altera nõ critica. Sed vtrique mea ſententia falluntur: nã tametſi negandũ non eſt, ſicuti cæteros omnes morbos, ita cholerã fieri poſſe & maiorem & minorem, maioris vel minoris periculi, tamen non memini legiſſe probatum aliquem auctorem, qui nõ velit cholerã perpetuò eſſe morbum acutum, imò verò peracutum, & ferè lethalem. Sic ſecunda differentia vana eſt: ſi enim memoria repetamus quę ſcripta ſunt à Gal. variis in locis, præcipuè verò in lib. de criſibus, inter cęteras cõditiones bonę criſis tres præcipuè numerantur: prima, quòd natura euacuat per vnam tantummodo partem: ſecunda, quòd deiiciuntur & expelluntur tantummodo concocta; tertia, quòd ægri hanc vacuationem facilè & leuiter ferunt: hæ ſunt præcipuæ conditiones bonæ criſis, quæ nunquam apparent in cholera: quare propoſitæ differentiæ nobis ſufficiant.

Signa choleræ imminentis. Signa choleræ ſunt triplicia: alia futuri & imminentis morbi, alia præſentis, & alia differentiarum. Signa futuri morbi poſſunt deſumi ex tribus, ex præparatione corporis, ex cauſis præſentibus, & mediis quibuſdam diſpoſitionibus. Exempli gratia: ſi quis habeat ventriculum calidiorem ac prope igneum, ad modum exquiſiti ſenſus, delectetur alimentis acrioribus, & quæ facilè corrumpantur, committat errores in quantitate, in qualitate, & cæteris de quibus diximus, incidat in appetentiam, in ſitim, habeat ructus nidorulentos, in ventriculo & imo ventre incipiat perſentire dolores, punctiones, anxietates: hæc prope ſunt ſigna indicantia imminentem choleram: quibus licet addere & præcedentẽ victus rationem, forte etiam cõſuetudinem incidendi in hoc malum.

Signa præſentis choleræ. Tempus anni & alia huiuſmodi ſigna præſentis affectus ſunt manifeſtiſſima ex tradita definitione: quotieſcunque enim quis vno & eodem tempore, & per vomitum, & per ſedem deiicit excrementa acria, tunc verè patitur choleram: hæc enim ſunt ſigna pathognomonica & inſeparabilia quæ indicant præſentem affectum. His nobis licet & alia addere, quæ ſuperuenientia ſigna nuncupantur, de quorum differentia Gal. tum aliis in locis, tum potiſſimùm 1. *aphor. com.* 12. agit diffusè. Sunt autem huiuſmodi ſigna quæ non perpetuò ſuccedunt, ſed tantummodo aliquando, deliquia animi, ſudores exigui & frigidi, pulſus parui, celeres, vermiculantes, quorum ſpeciatim facit mentionem Galen. 3. *de cauſis pulſuum cap.* 17. 2. *de præſagio ex pulſibus cap.* 9. Eſt præterea aliud ſymptoma valde ſæuum, muſculorum manuum, & pedum, maximè in cruribus contractio, cuius meminit ac rationem reddit Galen. in 5. *aphor. comm.* 1. Hippo. ſiue quiſquis fuerit auctor quinti lib. epidemiorum, ægroto 10. præclarè vtraque hæc ſigna mihi videtur explicare: *Athenis*, inquit, *virum illum cholera corripuit, vomebatque & deorſum deiiciebat, & dolebat, & neque vomitus, neque deiectio poterat ſiſti: iſta ſunt ſigna demonſtrantia affectum: quæ ſequuntur ſunt ſuperuenientia: & vox deficiebat, & moueri ex lecto non poterat, & oculi erant caliginoſi & caui, & conuulſiones tenebant.*

Signa differentiarum. Sequuntur ſigna differentiarum: primum, an ſit cholera ſicca vel humida, patet ad ipſum ſenſum. Quo loco illud interea eſt animaduertendum, quod Hippo. vel quiſquis ſit auctor partis illius lib. de ratione victus, ſcribit loco ſuperiùs citato 103. in cholera ſicca aluum ſiſti, nec quidquam deiicere: quam ſententiam Galen. in com. non recipit, & ſumma cum ratione: niſi enim vno & eodem tempore deiiciantur acria excrementa ſiue ſint humida, ſiue acria, per partem & ſuperiorem, & inferiorem, iam deficit proprium genus, ſub quo omnes illius differentiæ debent contineri: vnde ſi in cholera ſicca aluus retineretur, iam cholera dici non poteſt. Quod autem pertinet ad alia ſigna differentiarum, cum multa vel ex relatione ægroti, vel ad ſenſum, vel aliis modis facilè poſſint intelligi, quæ verò ſumuntur à cauſis, nulla certa ratione poſſint definiri, iſthæc omnia ex natura ægrotantis, ex præcedente victu, ex excrementis & aliis quaſi locis communibus, debent intelligi: in qua quidem re plurimum elucet & apparet virtus, prudentia, & induſtria Medici.

Indicationes curatiuæ tres. Curandi indicationes in hoc affectu ſunt tres. Prima eſt excrementorum vacuatio: ſecunda remiſſio acredinis & malæ eorum qualitatis. Tertia eſt partium, & potiſſimùm ventriculi corroboratio.

Prognoſticũ. Verùm iis indicationibus ſatisfacere poſſimus ſi quis ſcire deſiderat, is memoria teneat, hunc morbum eſſe acutum, imò verò peracutum, cuius duæ ſunt conditiones auctore Gal. in lib. de diebus decretoriis: altera, vt ſit celerrimi motus; altera, vt adiunctũ habeat maximũ diſcrimen: certius itaque iudicium faciendum eſt ex ætate, corporis habitu, temperamento, ac potiſſimùm ex viribus ægrotantis ex qualitate excrementorum, ex magnitudine & numero ſymptomatũ, & ex aliis: perpetuò enim in prognoſtico debet medicus cõferre morbũ cũ viribus ægrotantis, ex qua cõparatione præclarũ poteſt de tota re iudiciũ facere.

Vbi itaque ſupereſt aliqua ſpes ſalutis, iam de remediis cogitandum eſt: ſed quoniã vnaquæque morbi differentia propriam quodammodo requirit curandi rationẽ, & Medici qui indiſtinctè ſolẽt iiſdem vti remediis in qualiber differentia, ſepenumero magis obſunt quàm proſunt: propterea de ſingulis agendum eſt, incipiendo à cholera humida, quæ certè eſt & frequentior, & manifeſtior ſicca.

Curatio choleræ humidæ. Primus ſcopus qui nobis ſeſe offert in curanda cholera humida, eſt, vt omnium primũ detrahatur excrementum ventriculi vt ita cõmodè deinceps poſſint adminiſtrari remedia corroborãtia. Nam ſi quis audeat, (quod perpetuò alta mente tenendũ) ante integrã vacuationẽ vẽtriculi, illis vti præſidiis, quæ poſſint illum corroborare, hic quãplurima &

gravissi

grauiſſima incommoda afferet ſuis ægrotantibus: quam rem habetis apud Galen cum aliis in locis, tum maximè 1. *ad Glauc. cap.* 14. in quem tamen errorem videmus quamplurimos medicos, etiam celebres quandoque incidere. Gal. Auic. Paulus, Aetius, maximè laudant vomitũ: alij autem contrà laudãt vacuationem per partem inferiorem, vnde magis probant clyſteria, & glandes; nonnulli etiã probant medicamenta ſoluentia. Ego verò ita cẽſeo hac in re ſtatuendum eſſe, vt diligenter obſeruetis naturæ inſtitutum & conatum; quòd ſi illa ſatis & pro rei opportunitate videtur operationẽ perficere, tunc illi totum negotium eſſe permittendum, ne medicus imprudenter aliã euacuationem addendo, naturam præcipitem agat in ruinã. Naturæ enim ſunt morborum medici, vt ſcribit Hip. *in epidemiis*. Quod ſi natura parcè & diminutè agat, tunc ſanè expedit illam iuuare: ſed cum ea poſſit iuuari & per vomitum, & per ſedem, plerique omnes ſentiunt, illam iuuandam eſſe ſecundùm naturę propenſionẽ, ex regula Hip. *Quò maximè natura vergit, eò ducere oportet per vias conuenientes*. Sed forte melius fuerit non ita ſimpliciter hanc determinationem recipere, ſed præterea nonnullas diſtinctiones & conſiderationes afferre.

Vomitus in cholera quãdo conueniat.

Namque ſi coniiciamus in ventriculo reperiri adhuc reliquias & copiam ciborum, illæ longè commodius per vomitum, quàm per inteſtina deiiciuntur. Secundò conſideranda eſt facilitas vel difficultas ægroti ad vomendum: ſiquidem ex ſententia Hip. 4 *aph.* 6. & 7. facilè vomentes per ſuperiora, difficulter per inferiora purgandi ſunt. Itaque ſi intelligatis veſtrum ægrum facilè vomere, & fortaſſe etiam id agere ex conſuetudine, audacter accedatis ad vomitum. Demum conſiderandum eſt vtrùm adſit ſyncope, ad quam frequenter homines deducuntur in hoc affectu: in quo caſu veriſimile eſt, materiam contineri in ore ventriculi, quæ propterea facilè ducitur per vomitum, quod facit Gal. *in ſyncope* 1. *ad Glauconem cap.* 14. quod ſi nulla adſit ſyncope, tunc commodiùs excrementa deiiciuntur per aluum: nam ita generaliter habendum eſt, vacuationem per partes inferiores eſſe tutiorem, minúſque deterere & turbare corpus, quam faciat illa per vomitum, quæ nonnunquam moleſta eſt, & multa incommoda affert.

Vomitum prouocantia

In vomitu prouocando vulgare eſt, aut digitum, aut pennam oleo tinctam iniicere in fauces: auctores verò varia proponunt medicamenta. Galenus familiariter vtitur hydreleo, id eſt, aqua cum oleo. Alexander exhibet mulſam; alii ſyrupum acetoſum vel oxymel. Paulus & Aetius aquã tepidam ſimpliciter qui non probãt vſum hydrelei vel mulſæ, propterea quòd illud laxet nimis ventriculũ, mulſa autem poſſit augere acredinem & mordacitatem humorum. Alij vtuntur familiariter iure pulli tenuioris, vel ſimplici, vel ſimul cum oleo; alij pro oleo communi vtuntur oleo amygdalarum dulcium: quod quidem remedium ex iure pulli, vt eſt domeſticum, ita eſt valde accommodatum, vt quòd vel ſuapte natura poſſit humorum acrimoniam remittere, & alias etiam vtilitates afferre. Ego verò in hac opinionum diuerſitate cenſeo omnibus propoſitis remediis locum eſſe, dummodo prudenter adminiſtrentur, & potiſſimùm habeatur ratio materiæ quæ continetur in ventriculo: nam ſi ſint reliquiæ alimenti, omnia poſſunt exhiberi: ſi verò ſubeſſet aliqua portio pituitæ, tunc mulſa, ſyrupus acetoſus, oxymel forent optima: ſi redundet bilis, nihil melius hydræleo, quo Galen. & 1. *ad Glauconem cap.* 14. & aliis locis vtitur frequentiſſimè, vbicunque bilis malè afficit ventriculum. Sunt nonnulli qui audent præterea vti medicamentis validioribus, nõnulli etiam longè audaciores, vtuntur medicamentis ſoluentibus; ſed vtrique ſentiunt abſurdiſſimè; cum enim laboret ventriculus, nunquam licet per partem affectam euacuare, quod perpetuò memoria tenendum; periculum enim eſt ne ex eiuſmodi validioribus medicamentis adhuc magis trahantur excrementa ad partem laborantem, atque adeo grauiſſima ſequantur incommoda: itaque abſtineatis perpetuò, vtcunque laborante ventriculo, à medicamentis validioribus, tam vomitoriis, quàm purgantibus per aluum.

A validioribus abſtinendum.

Clyſteria.

At verò ſi velimus naturam iuuare, aut propter illius propenſionem, aut propter alias cauſas, per partem inferiorem, tunc clyſteria ſunt opportuniſſima, quæ ſimul humorum acredinem remittant, qualia forent clyſteria ex aliquo iure pingui, pulli, vituli, aut ſicuti nõnulli cõſueuerũt, inteſtinorum, capitis cum ſaccharo, ad abſtergendũ, & oleo, ſecundùm hanc formã pro iunioribus.

℞ *Iuris pinguis lib.* 1.
Sacchari rubei ℥. *ij.*
Olei roſati completi ℥. *iv. M. pro Clyſt.*

Ego quidẽ familiariter vti conſueui clyſteribus ex oleo puro vel cõmuni, vel amygdalarum dulciũ, vel chamæmelini, quæ aut ſimpliciter, aut inter ſe cõmixta imponuntur ad librã vnã cum dimidia, circiter. Quod ſi cõiiciã inteſtina irritari & morderi ex nimia bile, tũc conſueui vti clyſmate ex ptiſana hordacea, cuius eſt auctor Aetius, quod quidem non ſolùm in hoc affectu, ſed in febribus & vbicunque opus eſt moderatè abſtergere & refrigerare inteſtina, præclariſſimam operam præſtat;

Clyſter ex ptiſana.

℞ *Succi ptiſanæ diluti, vel tenuioris lib.* 1.
Olei roſati completi, vel ſi nolitis tantùm refrigerare.
Olei chamæmelini ℥. *iv.*
Ouum vnum integrum, Miſce pro clyſtere.

Vidimus hactenus quidnam agere oporteat, ſi natura agat diminutè: at verò ſi natura euacuet tam profuſè & abundanter, vt vires incipiant labefactari, quidnam hoc tempore agendum eſt? Decet omnino hanc totã euacuationem firmare, id quod quod fiet duplici potiſſimùm ratione, qua quidem perpetuò vtimur in cohibẽda aliqua humorum fluxione: altera pertinet ad reuulſiones, altera autem ad corroborationẽ partiũ. Reuellunt frictiones & ligaturæ extremarũ partium, reuellũt cucurbitulæ, tũ aliis partibus, tũ potiſſimùm tranſmittẽtibus affixæ: nã & eo dolore natura ab opere expellendi auertitur, & ad eas partes trahitur humorũ copia; reuellunt balnea aquæ dulcis, quorũ meminit Gal. *ad Glauc. cap.* 14. in quibus quidẽ adminiſtrandis illud perpetuò obſeruãdum eſt, quòd ſemper reuulſio fiat per partes oppoſitas: exempli gratia, ſi natura immoderatè euacuet per aluum, tunc reuulſiones faciendæ ſunt in manibus, brachiis, & partibus ſuperioribus; quod ſi contrà illa euacuet per vomitum, reuellendum eſt ad coxas, ad crura, & partes inferiores.

Fluxio humorũ quomodo cohibenda. Reuulſio quomodo inſtituenda.

Roboratio partium.

Roborantur partes vt nõ recipiant excrementa, rebus aſtringentibus, & intrà ſumptis, & extrà applicatis. In quo quidem ſcopo debetis conſiderare & naturam cauſarum, & qualitatem humorũ peccantiũ: nam ſi ventriculus ſit calidior, bilioſaque & aeria euomantur, tunc frigida cõueniunt medicamẽta, quę talia ſint nõ ſolùm poteſtate, ſed etiã actu. Interius ſunt cõſerua roſarum, acetoſę, margaritæ, corallia, ſyrupus roſatus de roſis ſiccis, de endiuia, de portulaca, de agreſta, ſuccus malorum punicorũ: & ſi tandem opus ſit medicamentis magis adſtringentibus, ſunt acacia, hypociſthis, terra

Lemnia.bolus armena,& alia id genus. Quod ſi neque his omnibus fluxio firmetur, omnes deueniunt ad medicamenta ſtupefaciẽtia,quæ poſſunt & conciliare ſomnum. & impetum humorum cohibere. Sic Paulus exhibet diacodium:ſic Gal. 8. *de medicamentis ſecundum locos cap.* 3. ex Aſclepiade laudat quoſdam trochiſcos,quos appellat Amazoniũ:ſic in lib. *de theriaca ad Piſonem cap.* 15. exhibet theriacam recentem,quam ſcribit partim humores dẽſando,partim ſiſtendo, plurimum prodeſſe.

Stupefacientia.

Cautela.

Sed omnino hac in re cautè agendum eſt, nam ſi vires ſint imbecilliores,nunquã licet vti medicamentis ſtupefacientibus, quæ illas poſſunt adhuc magis diſſoluere & ſuffocare: ſic Paulus exhibet diacodium ſi vires conſtent. Si igitur ita res poſtulet,vt omnino vtendum ſit ſtupefacientibus,illud ego conſilium do vobis,vt perpetuò incipiatis à leuioribus,nimirum ab his quæ infunduntur per clyſteria, & quæ exteriùs applicantur:ſic Aëtius inſtituit clyſtere ex decocto capitum papaueris & amylo:& ſic exemplum pro iunioribus.

Clyſter refrigerans.

℞. *Decocti capit. papaueris albi, lib.* 3.
Farina amyli ℥. *ij. M. pro clyſtere.*

Prætetea illinuntur tempora & nares oleo violato,de nenuphare, de paupere, de mandragora, atque vulgare eſt vnguentum diapopuleum, & alia huius generis. Quod ſi demum vos cogit neceſſitas,vt ad illa etiam deueniatis, quæ exhibentur per os,ſunt leniora,diacodium,ſyrupus de nenuphare, de lactuca: ſunt valentiora, philonium Romanum,requies Nicolai,mithridatum, & theriaca recentia, quæ omnia vulgo exhibentur ad drachmam vnam circiter: quod ſi non habeatis theriacam vel mithridatum recentia, poteſtis vti veteribus, illis permiſcendo granum vnum, ſiue vnum cum dimidio opij.

Roborantia ventriculum.

Si verò ventriculus non tantam caliditatem præ ſe ferat, his frigidioribus medicamentis licebit addere calidiora, & aromatica,mentham, abſinthium, betonicam, ſemina odorata aniſorum, fœniculi,cymini,quæ poterunt & augeri & minui, prout vnus ſcopus alterum videtur ſuperare. Roboratur ventriculus etiam rebus externis, qui ſi habeat inſignem æſtum, ſint remedia frigida & aſtringentia, roſæ, flores, labruſcæ, balauſtia; fructus & folia myrthi, cydonia,mala punica,hypociſthis,& alia, de quibus eorumque varia compoſitione tractabimus poſteriùs agentes de intemperie ventriculi calidiore Vulgare eſt medicamẽtum officinarum, quod appellatur emplaſtrum diaphœnicon, huius meminit Paulus, Alex. Meſue, & ſane impoſitum ventriculo & toti ventri interiori, habet inſignẽ prærogatiuam in firmanda alui fluxione. Sunt nonnulli antiquiores, ex quibus eſt Archigenes, qui in maximo æſtu ventriculi ipſi audent apponere aquam frigidam,imò verò niue refrigeratam,vel in linteo,vel in veſica, de quo itẽ remedij infrà iam dicto latiùs agemus.

De cholera ſicca.
Eius curatio.

Satis diximus de cholera humida,iam de ſicca dicendum eſt: huius curationem habetis apud Hipp.& Galen. 4. *de rat. victus* à tex. 103. vſque ad tex. 110. qui etiam, ni fallor,omnium primi huius affectus mentionem fecerunt. Indicationes curandi ſunt illæ eædem quæ ſunt propoſitæ in altera differentia;ſolum differunt,quòd in hac abundant flatus acres & aridi, ſicuti in altera abundabant excrementa humidiora.

Prognoſtica.

Videamus, vtrùm liceat his indicationibus ſatisfacere:omnis ratio videtur colligere.hanc non eſſe ita periculoſam ſicuti alteram,cum humores maius negotium facere poſſint, quàm flatus & ſpiritus: ſed omnino hæc quoque moleſta eſt & periculoſa, de cuius maiori vel minori periculo faciendum eſt iudicium ex natura ægri, ex ſymptomatibus,& ex aliis, quæ iam ſunt propoſita.

Methodus Hippocratis.

Tota porrò ſumma curationis inſtituta ab Hip. eſt huiuſmodi: primùm vomitum prohibet:ſecundò, ſubducit aluum oleo plurimo calido: tertiò, probat balneum ex aqua & oleo:quartò,ſomnum conciliat:quintò,exhibet vinum meracum & generoſum:ſextò, perſeuerante malo exhibet per os oleum: ſeptimò,iubet abſtinere ab omni cibo & potione,ac poſtremò his omnibus non conferentibus, aggreditur purgationẽ corporis per lac aſinæ. Hãc ipſam rem habetis ferè apud Gal. 8. *meth. cap.* 8. vbi agit de curatione febris ephemeræ, in qua cibi cõuertuntur in nidoruIentam qualitatẽ: qui quidem Gal. videtur magis determinatè procedere: nam primum ait diſtinguendum eſſe, an aluus fluat,nec ne;ſi non profluat, qui ferè eſt caſus choleræ ſiccæ, progreditur ad hunc modum: primùm inquit,conſiderandum eſſe, in qua parte ventris contineantur excrementa: quod quidem facile poteſt intelligi,ſi manibus tractentur hypochondria & totus venter, ſi æger interrogetur in qua parte morſum vel grauitatem perſentiat,quale ſnã ructus habeat,& alia id genus:ſi excrementa deſcenderint in ſuperiora tantum inteſtina,exhibet diatrion pipereon, & perfundit totum ventrem:ſi autem excrementa deſcederint ad partes inferiora, tunc illa conatur educere vel glandibus,vel clyſteribus, quæ quidem contineant medicamenta temperantia & mitigantia:propter flatus illa addit, quæ eos poſſint diſſoluere:quod ſi neutrum adſit, tunc imponit clyſtere ſimpliciter ex aqua, melle & oleo vacuata aluo iubet ægrotum nutriri cibo aliquo contemperante & leuiore,quales ſunt ptiſana, alica, teſtes pullorum gallinaceorum, piſces ſaxatiles, & alia id genus: his actis ceſſante febre probat vſum balnei,ſin febris perſeueret.hoc ipſo regimine rem peragit vnã vel alteram diem, & tandem deducit ægrum in balneum. Hæc pariter eſt ſumma curationis à Galeno inſtitutæ,quæ parum variat à curatione Hip.

Galeni methodus.

Dubitatio. I.

Sed hæc omnia tam Hippocrat. quàm Galen à nonnullis reuocãtur in dubium:& primum dubitant,quamobrem Hippocrates prohibeat vomitũ, cum veriſimile ſit in vẽtriculo contineri materiã, ex qua generantur flatus illi acres quæ nulla cõmodiore ratione videntur poſſe educi, quàm per vomitum. Ad hoc reſpondeatis, Hipp. non cenſuiſſe contineri in ventriculo materiam humidã, ſed tantùm acrem,quæ nõ ita facilè poſſet per vomitũ educi,imò verò periculum eſſet,ne in tranſitu adhuc magis morderet & affligeret os ventriculi.

Dubitat. II.

Secundò non probant vſum balnei.cum ſit periculoſum, hoc vti remedio in corpore cacochymo & referto multis humoribus;periculum enim ſpeciatim immineret,ne humores traherentur intra venas Reſpondeatis ad hoc, Hipp.& Gal. qui maximè laudant hoc remedium, quòd poſſit & acrimoniam vaporum remittere,moderatè calefacere, conſolari partes laborantes,aluum mouere, & morbum ſæpenumero ex toto auferre, hi, inquam,viri tantas laudes huic remedio non dediſſent,ſi exiſtimaſſent corpus eſſe & cacochymiũ, & refertum multis excrementis:vnde & Gal. loco citato, & Paulus, illud concedunt tantummodo in morbi declinatione.

Dubitat. III.

Tertiò non probant ſomnum;ſiquidem,vt ſcribit Gal. in ſomno retineatur omnia excrementa præter ſudores,quæ excrementa in præſentia potius debent deduci, quàm retineri. Sed dubitatio eſt friuola, quanquam enim verum eſt, in ipſo ſomno omnia retineri excrementa præter ſudores,tamen nulli dubium eſt quin ſomnus maximè

pertineas ad coctionem, ſis remedium cruditatum,& maximè pertineas ad inſtaurandas vires.

Dubit. IV.

Quartò obiiciuns, vinum antiquum & generoſum non conuenire, cum adſint flatus acres & calidiores. Hæc dubitatio procedis aduerſus Gal. qui exhibet diatrion pipereon quod adhuc poteſt magis calefacere. Reſpondeatis, vinum ab Hip. exhiberi ad iuuandam concoctionem, ad diſſoluendos flatus, & ante omnia, ad reſtaurandas vires, qui ſcopus cæteris omnibus perpetuò eſt anteponendus, & ſi moderatè aſſumatur, non poteſt tantum incendium afferre. Gal, verò exhibes quidem diatrion piperon, ſed illud admodum mite, non alterum medicamentoſum vt ipſe appellat, lib. *de tuenda valetudine*: quod quidem cum ſit admodum moderatum, poteſt diſſoluere flatus, iuuare concoctionem, neque inſigniter calefacere.

Dubitat. V. Olei vtilitas.

Poſtremò non probans vſum olei per os, quòd illud poſſit inter cætera ventriculum ſubuertere, & eius robur deiicere. Gal. hoc remedium exponens, tres illius maximas affert vtilitates: primam, quòd remittat acrimoniam humorum: ſecundam, quòd ſiccitatem remoueat: tertiam, quòd aluum moueat, quibus nihil poteſt magis commodum excogitari. Huius remedij, nimirum olei per os aſſumpti, mentionem quoque facit Gal. 2. *de ſimplicium med. facultatib. cap*. 10. quare etſi quoquomodo poteſt laxare ventriculum, tamen longè maiora ſunt commoda: & memoria eſt repetenda inſignis ſententia Gal. 11. *meth. cap*. 11. nullum poſſe reperiri vſque adeo accommodatum præſidium, quin aliqua etiam ex parte noceat. Huius imitatione noſtri medici conſueuerunt familiariter propinare oleum amygdalatum dulcium, amararum, ex ſemine lini, & alia, vt res poſtulat; quorum oleorum vſus certè non debes improbari, modò adminiſtrentur cum ratione & iudicio: & ego illis ſæpenumero vti ſoleo.

Notandum.

Abuſus oleorum.

Altera autē ex parte minimè debet tolerari abuſus iſtius remedij, cum multi ſoleát oleú exhibere indeterminatè, in morbis prope omnib. tá cú febre, quá ſine febre, tá in materia calida, quàm frigida de quib aliàs ſermonem habebimus: dantur vulgo hæc olea ad ℥. 6. vel 7. circiter. Noui eruditú quódá ſené medicú, qui poſt exhibitum oleú, exempli gratia, amygdalatum dulcium, ſtatim cóſueuit propinare 2. vel 3. ℥ ſucci pomi vel aurantij, vel granati, quæ adminiſtratio illi admodum feliciter ſuccedebat, quòd, vt puto, ſuccus eiuſmodi poſſit mitigare moleſtiam olei, & quoquo modo corroborare ventriculum.

Poſtremò his omnibus non conferentibus Hip. exhibet lac aſinæ, quod equidem puto antea concoquendum eſſe, propter flatus vt Hip. & Gal. iubent, 5. *de ratione victus* 7. cui lacti vult Gal. ſerum ſubſtituendum eſſe: pro quo etiam ſi velimus vti noſtris medicamentis leuioribus, ſiue ſimplicibus, ſiue compoſitis, mea ſententia non eſſet alienum à ratione: inter quæ in hac aridorum flatuum copia caſſia mihi videretur præſtantiſſima, quòd ea poſſit & remittere acrimoniam vaporum, & leniter mouere aluum, cui ſi propter ventriculum, & propter flatus adiiceretur portiuncula hieræ, medicamentum foret præſtantiſſimum ſecundùm hanc formam.

Aluum leniens bolus.

℞. *Floris caſſiæ noniter extractæ*. ℥ x.

Specierum hieræ ſimplicis ℈. ij. *M. fiat Bolus.*

Cholera per conſenſum.

Iam reliquum eſſet, vt ageremus de aliis differentiis, quæ ſumuntur à cauſis per conſenſum à partibus tranſmittentibus, ſed nimis longum eſſet omnia perſequi. Dixi duplicem ſcopum nobis ſeſe offerre: alterum, vt habeatur ratio partis tranſmittentis, exempli gratia, iecoris, à quo tráſmittútur humores bilioſi ad ventriculum, quod fiet conſiderando illius morbos, & cauſas morborum, adhibitiſque illis remediis, de quibus ſuo loco agemus. Alter eſt ſcopus, vt habeatur ratio ventriculi, vt dictum eſt ſuperiùs.

Victus ratio.

Alimenta, iam inanito ventriculo, ſint boni ſucci, facilis coctionis, & quæ non facilè corrumpátur, qualia ſút panis ex iure coctus, teſtes pullorum gallinaceorú, piſces ſaxatiles, priſana alica, & alia id genus: neq; ex hoc numero excludenda ſunt oua ſorbilia, & potiſſimùm vitelli, quanquam non deſunt multi, ex quibus eſt Montanus Veronenſis, *de febribus, conſilio* 29 qui contendunt, oua facillimè corrumpi. potiſſimùm in vētriculo calidiore, ac propterea in febribus & aliis morbis calidis, ab illis abſtinendum eſſe, de qua re cum multa poſſint in medium proferri, videatis vos Gal. 12. *meth. c*. 6. vbi curat ſyncopen propter tenuitatem ſuccorum, atque inter cætera alimenta quæ difficilè corrumpuntur, enumerat oua ſorbilia: qui locus eſſe poteſt inſtar aliorum multorum. Ex herbis ferens endiuia, lactuca. ex fructibus pyra, cydonia, & alia huius generis Paulus, Alex. Aetius, exhibétpræterea vuas, pepones, & ſimilia, à quibus mea ſententia eſt abſtinédú, cú facilè corrumpantur, & poſſint excitare flatus.

Oua an facilè corrūpantur.

Vinum conuenis tantùm in declinatione, niſi fortaſſe propter vires cogamus illud primo quoque tépore cócedere ante declinationé Sed eſt neſcio quæ difficultas inter auctores de qualitate vini. Paulus præbet vinum auſterum, quod videtur cóuenire cum doctrina Gal. in lib. *de cibis boni & mali ſucci, cap*. 11. qui vino auſtero hunc ſolum vſum tribuit, vt ad ventriculum reſolutum, ad ſiſtendas fluxiones, ac maximè in intemperie calida ſit accommodatum, cum alioqui nec alimento diſtribuendo, nec gignendo ſanguini, nec ſucci bonitati, nec ad procurandum ſudores, lotia, nec aluum mouendam, ſit idoneum. Aetius exhibet vinum dulce · auſterum, quale equidem puto illud eſſe, quod vulgo vocatur racematum; hoc tamen genus vini non ita videtur conuenire, cum conſtet ex contrariis ſaporibus & qualitatibus, altera nēpe auſtera, quæ facit ad retétionem, altera autem dulci, quæ magis facit ad fluxionem vel relaxationem, ex quibus quidem contrariis qualitatibus ventriculus ſolet lædi: hinc Gal. huiuſmodi vini vſum improbas 3. *de ratione victus, com*. 7. propterea quia non facilé diſtribuatur, nec facilè deſcēdat ad partes inferiores, imò verò diutius moretur & ventrem inflet. Ego quidem probarem vinum generoſum & antiquum, & quoquo modo leuiter ſubaſtringens, dummodo æger febre caleat: & ingens vrgeat æſtus, neque abhorrerem à pane infuſo in ſucco vel vino granatorum, quod quidé alimétú maximè ſolet remittere calorem, & corroborare ventriculú: & hæc de victus ratione.

Vini auſteri vſus.

Supereſt vt accedamus ad Rhaſem. qui primum ponit ſigna choleræ, ſed admodum parcè & confuſè, prætermittitque proprium genus, & proprias differentias: & licet mentionem faciat, & vomitus, & fluxionis alui, tamen cum loquatur disiunctiuè, videtur indicare, alterutrum ſatis eſſe, quod tamen eſt falſum, vt intellexiſtis ex his quæ ſuprà dicta ſunt Secundò, ad prouocandum vomitum exhibet aquam calidam, cum longè opportunior ſit aqua tepida, quæ omnia ſuapte natura ventriculum ſubuertunt, vt placet Galeno 8. *method. cap*. 5. Ex quo eliciatis generale præceptum, quod perpetuò obſeruetis: vbicunque imminet periculum vomitus, abſtinendum eſſe à rebus tepidis: cótrà verò vbicúque intédatis prouocare vomitum, perpetuò vtédú eſſe tepidis.

N B.

Digitized by Google

Tertiò Rhaſes proponit vſum balnei,nec nō illorum remediorū,quæ ad ventriculum debēt apponi frigida, qualia ſunt aqua niue refrigerata, de quibus quidem duobus præſidiis agemus copioſè, tractantes de intemperie ventriculi calidiore.

Reſtat modò illud vnum, vt proponamus caſum,ad quem magis diſtinctè & ordinatè illa omnia referātur,quæ hactenus propoſita ſunt,quod ago quàm breuiſſimè:& cum non poſſint proponi omnes differentiæ, nobis ſuffecerit exemplum choleræ humidę,quam certum eſt eſſe & frequētiorem & manifeſtiorem. Sit itaque caſus Hipp. illius nimirum viri,qui Athenis incidit in choleram, cuius hiſtoriam & ſeriem verborum ſuprà poſuimus : accedat quis veſtrûm ad huiuſmodi ægrotantem, aſſiduo vomitu, aſſidua alui deiectione afflictum, quidnam in prima viſitatione agendum? Ante omnia veſtræ partes erunt,morbi periculum indicare : quantum enim valeat prognoſticum ad vtilitatem,ad laudē,& exiſtimationem medici, demonſtrant Hip. & Gal. multis in locis,ſed potiſſimùm primo prognoſticorum, inter quæ illud eſt quodammodo præcipuum,quod Medicus præſagiens periculum & mortem ęgrotantis,hac ratione ſe ab omni culpa & ignominia vindicat. Deinde cōſideranda eſt diligēter naturę motio,an euacuet quod ſatis eſt ,an debilites & diminutè, an poſtremò ita profusè,vt vires iacturam faciant: ſi primo modo natura euacuat quod ſatis eſt,ad vos pertinet totum illi negotium permittere,& nihil innouare:nec vos ab hoc Inſtituto deterreat vulgaris quorūdam opinio,qui Medicum exiſtimant ignarum,& nihili faciunt, niſi in ſingulis viſitationibus nouis remediis vtatur, quæ quidē ſæpius nocent quàm iuuent:de qua re Gal. maximas facit querelas. qui tales medicos importunè operātes,naturę hoſtes cōſueuit appellare:& memini, me apud Liuium legiſſe ſententiam grauiſſimam,quæ maximè pertinet & ad inſtitutionem & ad dignitatem medicorū,ſæpe Imperatores & medicos ſæpenumero nihil agendo plurimum proficere,illoſque de hoſtibus, hos de morbis inſignes victorias reportare. Quod ſi natura parcè agit,tunc illam docet adiuuare, itaque ad mouendum vomitum protinus exhibeatis ius pulli cum oleo.ſecundùm hanc formam.

Caſus. *Sententia.*

Vomitorium leue.

℞. *Iuris pulli* ℥. *xv.*
Ol.Commun. ℥. *iij. Miſ. & exhib.tepidum.*

Vt enim ſcribit Gal.7,*meth.in fine cap.*11.vomitoria debent in maxima quantitate exiberi. Quod ſi vrgeant ſymptomata circa inteſtina,eodem die iniiciatur clyſter ex oleo, iure, & aliqua pinguedine.ſit exemplum.

Clyſter ſimplex.

℞. *Iuris pinguis lib. j.*
Olei ℥. *iiij.*
Pinguedinis gallina. ℥. *ij. M.*

Si velitis magis refrigerare, fiat clyſter ex ptiſana,de quo ſupra diximus. Hæc prima die ſunt agenda quo tempore inſtituaris quietē, ſomnū,& omnem cibi abſtinentiam. Altera viſitatione ſi perſeuerant mala, in eiſdem perſeuerandum eſt indicationibus, & omnino caueatis, ne ante exquiſitam vacuationem ventriculi ad illius corroborationem accedatis : periculum enim eſſet ne vel excrementa magis figantur in ventriculo,vel recedāt ad partes nobiliores.Si poſtremò natura agat profusè,vt vires iam collabātur,tunc neceſſe eſt omni ingenio tantam fluxionem priuare, & ita in hoc caſu poſtpoſitis cæteris omnibus,accedatis ad medicamenta adſtringentia, tam intra quàm extra : intra exhiberi poſſunt conſerua roſarum,cydoniorum, margaritæ, corallia, & ſimilia : ſit exemplum.

Boli adſtringentes ventriculum.

℞. *Conſerua roſarum.* ℥. *j.*
Margaritarum præparatarum,
Coralliorum rubeorum,
Acacia,
Hypociſtidos ana. ℥. *j. Miſc.fiant boli.*

Vel ſi æger nolit accipere in bolo,cum ſyrupo de roſis ſiccis fiat electuarium.Extra inungatis ventriculum oleo roſaceo,cydoniorum,maſtichino.Sit exemplum.

Linimētum.

℞. *Olei roſati* ℥. *j.*
Maſtichini,
Cydoniorum, ana. ℥. *ß. Miſc.*

Si vultis quoque exemplum fomenti,ſit huiuſmodi.

Fomentum pro ventriculo.

℞. *Roſarum,*
Foliorum myrti,
Balauſtiorum, ana M. ß.
Sandalorum omnium, ana ʒ. *ij. Miſc.& fiat decoctio in aqua pro fomento,cum ſpongia.*

Quod ſi demum cupitis habere exemplum emplaſtri,ſit tale.

Emplaſtrū pro ventriculo.

℞. *Pulpæ thamarindorum,*
Cydoniorum, ana ℥. *ij.*
Roſarum,
Hypociſtidos,
Acaciæ ana ʒ. *ij.*
Farinæ hordei ℥. *j.*
Cum oleo roſaceo miſce, & fiat emplaſtrum.

Iam præterita altera, vel tertia die, decet vos conſiderare morbi progreſſionem,quæ ſi videatur polliceri ſalutem,hac methodo procedatis, inſtituta proba victus ratione & cæteris omnibus, vſque ad integram ſanitatem : ſin autem contrà morbus videatur minari perniciem, iam omnia ſunt tentanda ſaltem ad conſolationem & ægroti & aſſiſtentium : quòd ſi vires non ſint prorſus collapſæ,accedatis ad medicamenta ſtupefacientia,quæ quidem in firmandis fluxionibus,& præcipuè calidis,inſignem habent prærogatiuā. Primò incipientes à leuioribus,qualia ſunt, quæ exteriùs applicātur ad tēpora & nares.Sit exēplum.

Linimētum narcoticum.

℞. *Olei de nenuphare,*
De papauere,
De mandragora, ana ℥. *ß. Miſc.*

Ad eandem intentionem inſtituatis ſemina papaueris albi, quæ permiſceantur cum ferculo, ſecundùm hanc formam.

℞. *Seminum papaueris albi.* ℥. *j.*
Contundantur,& cum aqua lactucæ extrahatur lac,quod ſolet permiſceri cum ferculis.

Quod ſi demum hæc non ſufficiant, accedatis ad valentiora,qualia ſunt Philonium Romanum, Requies Nicolai, & alia huius generis,quę ſolent exhiberi ad ʒ. j.

CAPVT II.

De imbecillitate Ventriculi.

AGgredimur caput Rhaſis de imbecillitate vētriculi,ſub quo puto illū cōprehēdere voluiſſe omnes affectus,quicūque pertinēt ad facultatē cōcoquendi. Qui itaq; voluerit curare imbecillitatē ventriculi,is neceſſe eſt,vt primum intelligat quid ea ſit,& quæ ſit eius cauſa. Nonnulli,vt ſcribit Gal. *lib.de diff.morborum cap.*5.ſi phlegmone vel vlcus, vel quid tale ventriculum infeſtat, aliam nullam cruditatis cauſam quærunt : ſin autem nihil horum adſit, tunc imbecillitatem nomināt. Sed iſti irridentur à Gal.2.*meth.c.*4.Namque hæc vox,*Imbecillitas*, non quid proprium,ſed magis quid commune exprimit, & quod per ſe eſt euidentiſſimum,nec vllam remediorum inuētionem poteſt iudicare,quippe roborare ventriculum

lum, eſt nomẽ nudum & inane, ac veluti quidam ſcopus, in quem medicus reſpicit, nõ curatio: neque enim iſti docent, quid agendo, his qui inualidi ſunt ad actiones, robur addas. in qua tamen re tota curatio conſiſtit, adeo vt niſi primum vẽtriculi affectum intelligas, nullo modo remedia ad illum curandũ accõmodata poſſint inueniri. Quamobrem iſti qui ita loquebantur, nihil plus dicũt quàm plebeius quem ſæpenumero audimus conquerentem, quòd habeat ventriculum imbecillũ nec alimenta poſſit cõcoquere. Ne igitur vos quoque in hunc errorem incidatis, ante omnia decet intelligere, quidnam ſit iſthæc Imbecillitas. Gal. in *li. de ſympt. diſ. c. 4.* definit illud eſſe imbecillum,

Imbecillum quid.

quod vix difficulter & multo tempore agit: quod quidem videtur conuenire cõmuni hominũ loquutioni, qui communiter appellãt oculũ imbecillũ, crus imbecillũ, quotieſcunque oculus probè non videt, nec crus probè ambulat: quare ventriculũ quoq; imbecillũ nobis licebit appellare, cũ difficulter & multo tẽpore cõcoquit alimenta. Verũtamen hoc non eſt quod quæritur, ſed quænã ſit

Cauſa imbecillitatis.

huius imbecillitatis cauſa. Medici antiqui methodici vt dicit Gal *in lib. de diff. morb. c. 5.* cõſueuerãt appellare imbecillitates, intẽperies partiũ exiguas, & quæ multos latẽt, ſi enim eſſẽt inſignes & omnib. manifeſtæ, iã non imbecillitates, ſed proprio nomine morbos appellabant: contrà verò Gal. 4. *de præſagio ex pulſibus c. 11.* ad ſtatuendum futuri morbi præſagium, inquirens quonam modo robur vel imbecillitas partium & facultatum poſſit deprehendi, hoc ipſum refert in commodam temperiem vel intemperiem corporum ſolidorũ, & hoc ipſo in loco imbecillitates facultatis animalis ſcribit inſignes cerebri intemperies comitari: ad quem modum lib. quoque 11. *metho cap. 3n.* partem vocant imbecillã, quæcunque vel natura, vel præcedẽte aliquo morbo ſit intẽperatior, adeo vt in Galeni diſciplina, ſicuti in cæteris partibus noſtri corporis, ita etiam in ventriculo nulla alia ſtatuenda ſit imbecillitas, quàm inſignis eius intemperies: quæ eſt morbus propter quem ille malè concoquit, & ſuo muneri malè ſatisfacit: & hæc quidem eſt actio læſa, nempe ſymptoma quod oritur ex ſuo morbo,

Hanc rem vnuſquiſque veſtrum facilè intelliget, qui memoria repetet, quidnam ſit concoctio, & quomodo illa perficiatur, cum caput & initiũ inueſtigationis cauſarum, quæ facultatibus noxam inferunt, ſit cognitio modi, quo facultates ſecundùm naturam ſuas perficiunt operationes;

Concoctio quid.

quæ eſt Gal. doctrina 3. *de ſympt. cauſis cap. 1.* Porrò ſcribit Galenus hoc ipſo in loco, concoctionem alterationem eſſe in qualitate, eamq; ab vno innato calore perfici, nõ certe quolibet vt ipſe teſtatur 2. *de ratione victus, com. 22.* non à calore ſicco, nõ ſqualido, qualis eſt febrilis, ſed ab humido, vaporoſo, & temperato, qualis reperitur in animalib. ſecundùm naturam. Quare Ariſt. 4. *meteororum* ſcribit huiuſmodi concoctionem eſſe ſimilem elixationi. Cæterum cum ſubſtantia calidi innati, vt 3. *de ſymptomatum cauſis*, & aliàs ſæpe dicit Gal. reſultet & conſiſtat ex temperie quatuor elementorum; omnis ratio colligit, ventriculum bene temperatum, bene concoquere, & contrà,

An omnis imbecillitas ex intẽperie.

qui à bona temperie recedit, cum quoque recedere à bona concoctione. Sed aduerſus hæc ſunt nonnullæ difficultates, quæ non ſunt prætermittendæ. Nos ſtatuimus, imbecillitatem ventriculi nullam eſſe præter eius intemperiem, & eam quidem inſignem: contra Galenus in libro de morborum differentiis. *cap. 5* ſcribit imbecillitatem non ſolùm ventriculi, ſed etiam venæ, arteriæ, muſculi. ac generaliter omnis inſtrumenti, cum vitalis, tum animalis, ſequi neceſſariò vel ob meatuum immoderationem, vel ob intemperiem: ex quo loco noſtri nouatores, vt puto, nacti ſunt occaſionem, vt præter antiquam Galeni diſciplinam commenti ſint morbos partium ſimilarium in materia, dum illa adſtricta aut laxa, mollis aut dura, craſſa aut tenuis euadit; quorum princeps eſt Fernelius in lib *de abditis rerum cauſis*, *cap. 9.*

Fernelius.

Prȩterea idẽ Gal. variis in locis alias plures cauſas læſæ cõcoctionis videtur enumerare præter intẽperiẽ, & ne lõgiùs recedamus in 3. *illo de ſymptomatum cauſis cap. 1.* dicit, id fieri vel propter læſionem facultatis, vel propter externos errores, de quibus iam diximus, tractantes de cholera: ac ſanè ſi res ipſa diligenter conſideretur, quis non videt quotidie labefactari concoctionem, non ſolùm propter ventriculi intemperiem, ſed etiam propter nimiam ciborum copiã, & propter alias cauſas: in quo genere argumenti Argenterius inſignis nouator mirabiliter ſibi placet, *lib. 1. de generibus morborum, cap. 1.*

Argẽterius.

Primam difficultatem facilè diſſoluet, quicunque memoria repetat, Galenum inquirentem differentias morborum, duas medicorum ſectas ſibi ante oculos poſuiſſe, alteram quæ impatibilia, alteram quæ alterabilia ſtatuit humani corporis elementa, atq; de vtriuſq; ſententia morborũ differentias inueſtigare: quare cum docet immoderationem meatuum imbecillitatis ventriculi, & aliarum partium cauſam eſſe, certum eſt, illum loqui de ſententia prioris ſectæ. Nam cũ veteres illi Medici ſtatuiſſent prima elementa impatibilia, & aſſererent ex atomis incompactis corpuſculis & meatibus, hominis cõpoſitionẽ cõſtare, primũque ſimilarium partium duo morborum genera, ipſis auctoribus, poſita fuiſſent, vnum latitudo meatuum, alterum anguſtia, non iniuria Gal. hunc doctrinæ ordinem ſecutus tradit. vnamquamque partem imbecillã eſſe, adeòque laborare, ſi illius meatus ſint immoderati, cum ipſi reponerẽt ſanitatem in meatuum moderatione. Aduerſus nouatores quod attinet, ſi velimus hunc campum ingredi, plurima forent dicenda, quæ nos à principali inſtituto auerterent: quare illud vnum ſit vobis ſatis in præſentia, morbos quos illi vocant in materia, aut morbos eſſe ex veterib à Gal. inſtitutis, aut non eſſe morbos, ſed ſymptomata: ac reuera huiuſmodi omnes morbi ſi diligẽter conſiderentur, maiori ex parte ſunt ſymptomata tactiliũ qualitatum, quæ omnia pendent ex morbis in intemperie, hoc fiet manifeſtum, ſi vnum aut alterũ ex iſtis morbis cõſideremus.

Opinio Fernelij de morbis in materia refutatur.

Accipiamus morbum in mollitie & duritia: ſi ergo pars aliqua fiat durior, vt propterea illius lædatur actio, ex quo iſti colligant eſſe morbum, & morbum materiæ, animaduertendum eſt, duritiem in noſtro corpore prouenire trib. de cauſis, quæ eſt præclara doctrina Gal. 5. *de ſimp. med. facul. c. 4.* nempe vel ob ſiccitatem, vel ob concretionem, vel ob plenitudinem, quarum vnaquæque propriam deſiderat curationem: nãque quæ prouenit ob ſiccitatem, requirit remedia humectantia; quæ ob concretionem, remedia calefacientia; quæ ob repletionem, remedia vacuantia.

Duritiea tribus ex cauſis.

Quod ſi ita ſe res habet, facilè poteſtis intelligere, duritiem non eſſe morbum in materia, imò verò neque morbũ ex intẽperie, vt nõnulli opinãtur ad mẽtẽ Gal. ſed potius eſſe ſymptoma in genere diſpoſitionũ, quod poteſt oriri ex variis morbis: nã ſi fiat ob ſiccitatẽ, prouenit ex intẽperie ſicca: ſi ob cõcretionẽ, ex intẽperie frigida: ſi ob repletionẽ, eſt intẽperies cũ materia, ſicuti euenit in ſcirrhis. Hoc ipſũ de mollitie

Molle quid.

ſtatuendum eſt, molle illud eſt apud Ariſt. 2. *de gen. tex.* 13. quod cedit in ſe ipſum, & loco non mouetur: vel ex 4. *meteor.* 29. quod cedit & nō circūfluit, verbi gratia, aqua & vinum, vel aliud eiuſmodi, cedunt quidem prementi digito, attamen & loco mouentur, & fluunt circa digitum, quare non ſunt mollia. Quamobrem cum molle prorſus pertineat ad humidum, ſicuti durum, ad ſiccum, vt docet Ariſt. dicto in loco, iure ſtatuendum eſt, mollitiem eſſe ſymptoma in genere tactilium qualitatum & illius cauſam, nempe morbum, eſſe intemperiem vel humidam, vel intemperiem cum materia, vt apparet in ædemate, quod eſt molle. Pariter ſi propter nimiam adſtrictionē vel relaxationem aliqua lædatur actio, cum in illa ſint meatus clauſi, in hac patentes, quis non videt huiuſmodi morbos eſſe in conformatione, & ad morbos inſtrumētales, minimè ad ſimilares pertinere?

Porrò quando pars aliqua noſtri corporis ſit adeo tenuis aut craſſa, vt illius lædatur actio, tūc appellāt morbum in materia, in tenuitate & craſſitie: at verò equidē nequeo ſatis mirari, quomodo iſtud audeāt aſſeuerare; ſiquidē Gal. iā apertè, vt nihil apertius dici poſſit, huiuſmodi morbos reponit inter morbos magnitudinis: quis enim apud eum nō legit, gracilitatē, atrophiā, tabē, eſſe morbos in magnitudine imminuta: quod ſi tenuitas eſt morbus imminutæ magnitudinis, vt cōtrà craſſities ſit morbus auctæ magnitudinis, neceſſe eſt.

An plures ſint cauſæ læſæ concoctionis præter intemperiem.

Sed hac de re ſatis, venio ad alteram difficultatem eorum, qui præter intemperiem ponebant plures cauſas læſæ concoctionis: & quamuis negari non poſſit, propter externos errores, vt nimiam quantitatem alimenti, & alia vitia concoctionis, id quod experimur quotidie, negandum tamen eſt, tunc lædi actionem facultatis concoctricis: nam vitium eſt in obiecto minimè apto ad recipiendam coctionem, Pro quo id memoria repetatis, quod docent philoſophi, & confirmat Gal. 1. *de diff. febriū cap.* 4. *lib. de cauſis morboriū c.* 2. nullā cauſā ſine patiētis diſpoſitione poſſe agere. Quare ſi aut propter nimiā cibi copiā fruſtretur concoctio, vel propterea, quia alimenta ſuapte natura ſint talia, quæ concoqui nequeant, vel alia committantur errata, non propterea dicendum eſt læſam eſſe actionem facultatis alteratricis, etſi vitiata eſt concoctio.

Hæc doctrina eſt Gal. 1. *de locis affectis cap.* 3. & 4. qui locus planè illuſtris, miror, quomodo non fuerit animaduerſus ab iſtis nouatoribus, quorum machinæ complures ex eodem pulchræ deſtrui poſſunt: hortor itaque vos, vt eum adeatis, ac probè perlegatis.

Cauſa inconcoctionis.

Prætermiſſa iam altera læſione concoctionis propter errores externos, de altera tantum nobis agendum eſt, quæ pertinet ad læſionem facultatis concoctricis. Hæc læſio Gal. auctore 3. *de ſymptomatum cauſis*, *cap.* 1. fit dupliciter, aut propter eſſentiam, aut propter morbum inſtrumentalem. Noxæ quæ à propria facultatis eſſentia eueniunt, intemperies quædam ſunt effectricum qualitatum: noxæ autem quæ ab inſtrumentalibus morbis oriuntur, conſiſtunt in morbis partim ſimplicibus, partim compoſitis, qui eryſipelata, phlegmones, &c. appellantur.

Sed cum vtroque modo lædatur facultas, illud tamen eſt diſcriminis, quòd ea læditur in propria eſſentia per intemperies, per alios verò morbos inſtrumentales facultas integra permanet nec læditur, ſed tantùm impeditur, quò minùs poſſit fungi ſuo munere. quod ſi vtrique morbi coniungantur, vtroque modo ſuccedit læſio: nam propter morbum in propria eſſentia læditur facultas, propter morbos inſtrumentales impeditur.

Itaque omnia colligendo in vnum, cum facultas ventriculi alteratrix multis modis lædi poſſit, nos hoc tempore de illis tantùm ſtatuimus agere, quæ lædunt facultatem in propria eſſentia, quæ ſunt intemperies, de quibus agit Galenus in toto lib. 7. *methodi medendi*, noſque cum illo tractabimus accuratiſſimè.

Differentia.

Imbecillitatis ventriculi ſunt plurimæ differentiæ: aliæ à quantitate vel magnitudine, vt alia imbecillitas ſit vehemens, alia debilis. Secunda eſt differentia à tempore: namque alia eſt antiqua, alia recens. Tertia eſt à cōiunctis ratione ſexus, ratione ætatis, corporis habitus, & ſimiliū. Quarta eſt differētia à modo generationis, namq; alia imbecillitas prouenit ex nimia venere, (caueatis Domini ab hac) ex nimiis ſtudiis, quæ duæ res in reddendo ventriculū imbecillū inter cętera omnia habēt inſignem prærogatiuam: ſic poſſunt hauriri differentiæ ab omnibus rebus non naturalibus.

Actio ventriculi tribus modis læditur.

Demum verò ſunt differentiæ à qualitate imbecillitatis: pro quo ſciendum eſt huiuſmodi actionem ventriculi, quæ pertinet ad alterationem, tribus modis lædi poſſe, vt cęteræ omnes actiones lędi conſueuerunt, aut abolitæ, aut imminutæ, aut deprauatæ. Si actio ſit prorſus abolita, vt nulla fiat alteratio, tale ſymptoma Græ. ἀπεψία, Latinis *cruditas* dicitur, ſicuti euenit in licentia, in qua affectione deiiciuntur alimenta per aluum, quæ nihil prorſus ſunt permutata: ſi verò alteratio fiat, ſed non vt oportet, cruditas quidem & hoc ſymptoma vocatur, nō tamē vt prius priuationem, ſed tantummodo vitium ſignificat, quod vitium eſt duplex: alterum, quando cibus tardè & conuenientem alterationem recipit, Latinis tarda & imbecilla concoctio dici poteſt, quod euenit in cœliaca paſſione: alterum eſt vitium, quando cibus corrumpitur & in alienam qualitatem permutatur. quod ſymptoma inquit Galenus apud Græcos nullum proprium nomen obtinet, ſed commodè δυσπεψία Latinis *deprauata concoctio* poteſt appellari, quod euenit in cholera.

Verùm quoniam cæteræ omnes differentiæ iam propoſitæ, vel ex narratione ægroti, vel excrementis, vel ſymptomatibus, vel aliter, ſine multo labore poſſunt intelligi, cæteris omnibus prætermiſſis, ſtatim venio ad differentias magis proprias & eſſentiales, quæ complectuntur intemperies ventriculi, ex quibus ſtatutum eſt omnem illius imbecillitatem oriri.

Intemperies ventriculi. 16.

Ex his quę diximus hactenus, agentes de morbis partium ſimilarium, ſatis conſtat, ventriculum poſſe laborare omni genere intemperiei, quatuor ſimplicibus, quatuor compoſitis ſine materia, & totidem cum materia, vt in vniuerſum ſint ſexdecim, quæ poſtea differentiæ cum materia rurſus diuiduntur à Galeno, quatenus hæc materia vel continetur in cauitate ventriculi, vel illius tunicis adhæret, vel tranſmittitur aliunde, idque vel à toto corpore, vel ab aliqua determinata parte, de quibus omnibus agendum eſt, ſumpto principio ab intemperie ventriculi ſimplici calida.

An poſſit eſſe intemperies contraria.

Sed antequam rem aggredior, nequeo ſilentio præterire ſubtilem quandam cogitationem quorundam, quos audio præter differentias à Gal. inſtitutas comminiſci non ſolùm in ventriculo, ſed in aliis quoque partibus, alias duas differentias ex contrariis qualitatibus, alteram quidem calidam & frigidam, alteram verò humidam & ſiccam, argumentanturq; hunc in modum: Si vnum & idem corpus poteſt contrariis qualitatib. vno & eodem tempore malè affici, cur non liceat haſce intemperies reponere inter morbos ex intēperie cōpoſita?

Quod

Digitized by Google

Quod autẽ iſtud fieri poſſit, declarat Gal. in *lib. de morb. cauſ. cap. 6.* vbi ſcribit euenire interdũ, quamuis id non videatur poſſe fieri, vt idem corpus ſimul & calidius & frigidius, humidius & ſiccius quàm pro naturali habitu reddatur, quam quidem ille vocat intemperiem inæqualem, de qua integrum ſcripſit libellum, in quo nimirum cap. 1. & 8. ex propoſito nititur probare, duas contrarias qualitates vnum & idem corpus eodem tempore poſſe infeſtare, ſicuti euenit in febre, epiala, lipiria, & nonnullis ardentibus malignis.

Epiala febris.

Namque in febre epiala vno & eodem tempore perſentitur calor & frigus: in febre autem lipiria & nonnullis ardentibus malignis, exteriora frigent, interiora vrũtur: ſic hydropicus ſi febricitet, laborat ſimul intemperie calida & frigida, calida, propter febrem; frigida propter hydropem. Verùm quoniam planè abſurdum videtur, & à rerum natura abhorrens, duo contraria ſimul in eodem ſubiectio reperiri, iſtud Gal. conatur probare, & in libello de inæquali intemperie, & in 4. de ſimplicium medicamentorum facultatib. cap. 16. Nam ſi ponas aliquem ſub ſole ardentiſſimo, eundemque inſpergas aqua frigidiſſima, tunc ſimul & ſemel & frigus & calor peruadent vniuerſum corpus: ſi alterum crus ponatur in aqua frigidiſſima, alterum in aqua calidiſſima, vtraque qualitas, & calida, & frigida, penetrahit vniuerſum corpus: ſi æquis portionibus miſceatur abſinthium & mel, vno & eodem tempore lingua perſentiet & & dulcedinem, & amarorem: ſic alia multa non deſunt exempla, quæ poſſunt demonſtrare, corpora noſtra duobus ſimul contrariis poſſe affici, verùm hæc ſint ſatis.

Inæqualis intemperies probatur.

Auctoris ſententia de intemperie contraria.

Ego verò altera ex parte ſentio, hanc opinionem à rerum natura, ab omni philoſophia, addo etiam à Galeni mente eſſe longè abhorrẽtem: etenim eſt conſtans naturæ decretum, duo contraria ſimul non poſſe in eodem recipi ſubiecto, quod vſque adeo verum eſt, vt Ariſt. & Peripatetici velint, nulla contraria, nedũ realia, ſed neque ſpiritalia, in eundem ſubiecto poſſe conſiſtere, quod ſpeciatim docet Philoſophos in 3. *de anima* 145. imò verò vt idem docet philoſophus, 1. *phyſic.* 10. *metaph.* & in libello *de longitudine & breuitate vitæ*, ea eſt præcipua lex contrariorum, vt ſeſe mutuo interimant, adeo vt alterum ſemper dicatur ſecundùm priuationem: & ratio eſt, quam didiciſtis ex philoſophia, quòd nihil poteſt duobus contrariis motibus moueri: quare cum calidum habeat vim laxandi & fundendi, frigidum cogendi & adſtringendi, non poſſunt ſimul in eodem ſubiecto reperiri. Quod autem hæc opinio ſit aliena à mente Gal. ſatis ex eo poteſt confirmari, quod ille tractans lib. de differentiis morborum, omnes differentias pertinentes ad intemperiem, tam ſimplices quàm compoſitas, de his nullum verbum fecerit, cum tamen ex principali propoſito id agat, atque adeo accuratè & diligenter, vt non vereatur morbos quoq; aliarum ſectarum proponere, quas ipſe non probabat. Verùm iis addamus aliud Gal. teſtimonium præclariſſimum 1. *de temperamentis, cap.* 2. in quo tam apertè, vt nihil apertios dici poſſit, ex ſex cõiugationib. quatuor qualitatum, aſſeuerat, eas non poſſe conſiſtere, quæ conſiſtant ex contrariis, calida & frigida, humida & ſicca. Nec profectò Galen. ſibiipſi aduerſatur, vt iſti opinantur: Nam ſi diligenter conſiderentur omnes loci, & omnia exempla, quæ ab illo ſolent afferri, facilè poteſt intelligi, tantum philoſophum & medicũ nonquam aſſeruiſſe, duo contraria in vno præciſè ſubiecto poſſe reperiri. Locus eſt lib.

N B.

de cauſis morborũ, qui cæteris videtur difficilior, in quo ſcribit euenire, licet id fieri non poſſe videatur, vt idẽ corpus fiat ſimul & calidius & frigidius, & humidius & ſiccius, qui ſatis demõſtrat, illũ non intelligere has intẽperies vnas & eaſdẽ partes occupare quãdoquidẽ eas vocat intẽperies inæquales: nã ſicuti dicimus viã eſſe inæqualẽ, quę non eſt plana, ſed habet quaſdã partes aſcẽdẽtes, & quaſdã deſcẽdentes, ita etiam dicitur inæqualis intẽperies, quæ nõ vno modo omnes partes corripit: ſicuti altera ex parte illa dicitur æqualis, quæ æqualiter occupat vniuerſum corpus, quo euenit in febre hectica.

Atque hac quidem ratione facile eſt reſpondere, ne fruſtra ſim longior in refutandis ſingulis, ad exempla propoſita de febre lipiria, epiala, de hydropico febricitante, & cæteris, in quibus facilè admodum poteſt demonſtrari, huiuſmodi contrarias qualitates minimè eaſdem partes, ſed planè diuerſas occupare: atque de hac re ſatis.

In tractatione curandi intẽperies ventriculi, ſi vellemus inſtitutum ordinẽ ſeruare, poſt differentias ſequeretur, vt ageremus de ſignis, ac demum de curatione: ſed ne cogamur ſæpius eadem repetere, & rerum ſeries ſit magis continuata, ſtatuimus in præſentia hunc ordinem peruertere. Itaq; poſitis ſignis, quæ vnãquamque intemperiem demonſtrant, ſtatim illius curationem ſubiiciemus: & cũ Gal. nõ ita definitè & diſtinctè ſingulas differentias perſequatur, ſed ex ſimplicib. de vna tãtum intemperie ſicca, ex compoſitis de frigida & ſicca, nec non calida & ſicca, tractet copioſiùs, reliquas autem anguſta admodum & conciſa oratione perſequatur, fortaſſe quòd aliæ ſint curatu faciliores, quodq; ex his quę hactenus ab illo tradita ſunt, poſſit vnuſquiſq; cæterarũ intẽperierũ curationẽ ſibi cõparare, nos ad veſtrã vtilitatẽ ordinatè de ſingulis, tã ſimplicibus, quàm cõpoſitis agere ſtatuimus, incipiendo ab intemperie calida.

De calida intemperie.

Prognoſtica.

Sed primum Gal. prognoſticum audiamus, quod ille facit cap. 6. *lib.* 2. *methodi*, quodque clarioris doctrinæ gratia mihi videor quatuor modis, ſiue concluſionibus poſſe colligere. I. Intemperies facillimę ad curandum ſunt, quæ ex calido & frigido conſiſtunt, quoniam maximè actiuis qualitatibus corriguntur: nam calida frigidis, frigida calidis tollitur. Auic. lib. 3. *fen.* 13. *tract.* 1. *c.* 24 Gal. ſentẽtiã hanc quoquo modo interpretatur; *Et ſcias*, ille inquit, *quod cura malitia complexionis, quæ accidit ſtomacho, in vtriſque qualitatibus actiuis, facillima eſt, quia inueniũtur remedia cõtraria vehemẽtis virtutis.*

Secunda concluſio. Intẽperies difficilius curãtur, quæ ex humido & ſicco cõſtant, quòd imbecillis ac magis materialibus qualitatibus earũ curatio perficiatur, ac potiſſimũ ſi indigeamus rebus humidis. Auicenna item hanc partem explicat: *Cura*, inquit, *quæ accidit ex malitia complexionis in vtriſque qualitatibus paſſiuis eſt difficillima*, naturæ oppoſitio cuioſque earum eſt cum virtute debilis impreſſionis, & propriæ complexionis ſiccæ. Non ingredior in præſentia eam diſputationem, an omnes qualitates ſint actiuæ, vt videtur ſentire Ariſt. 2. *de generatione & corrup. circa finem*, nec non Gal. 2. *de ratione victus, com.* 1. & aliàs frequenter: nam certò ſcio, vos non ignorare qualitates, ſi abſolutè conſiderentur, omnes agere; ſi autem inter ſe comparentur, caliditatẽ & frigiditatẽ actiuas, humiditatem & ſiccitatem paſſiuas dici poſſe.

Tertia concluſio. Tempus caloris & frigoris reparãdi par quodãmodo eſt, ſecuritas tamen impar: niſi enim partes quæ ſunt proximę ipſi ventriculo ſint admodum validæ, periculum imminet, ne ex vſu remediorum frigidorum noxam aliquam cõtrahant, vt ſcribit Gal ſibi ipſi eueniſſe, 2.

*meth.cap.*8.qui curando hominem laborantem intemperie calida vẽtricoli, applicatis temediis frigidioribus, incidit in refrigerationem ſepti tranſuerſi, & in difficultatem anhelitus. Auicéna hanc quoq; partem explicat: *& ſcias, quòd ſpatium calefaciendi frigidum eſt ſicuti ſpatium infrigidandi calidum, ſed timor in infrigidando eſt maior, præcipuè cum quædam membra vicinantia ſtomacho habent malitiam complexionis frigidæ.*

Quarta & vltima concluſio. In aliis doabus qualitatibus, nimirũ humida & ſicca, ſecuritas eſt par, ſed tempus curationis in intemperie ſicca eſt longius: nam quod ſenium eſt in ſanis, id ſicca iotemperies eſt in ægris: quare illa etiam iotemperies ſicca eſt ioſanabilis, ſi ſolida ſimilariom partium ſubſtaotia ſit prorſus conſumpta. Pro quo ſciant iuniores, Gal. ſtatuiſſe quatuor ſubſtantias partium noſtri corporis, quæ deperditæ quatuor ſiccitatis differentias procreant. Prima eſt modò

4. Subſtantiæ noſtri corporis.

poſita, quam ſubſtantiam ſolidam diximus. Gal. 5.*de diff.febrium*, hanc appellat natiuam humiditatem partium ſimilarium, quæ illas inter ſe alligat, ab aliis vulgo radicalis humiditas appellatur. Secuoda eſt ſubſtantia, quæ ex humore concreto conſtat, qualis eſt caro & adeps. Tertia eſt ille humor, qui io omnibus animantis partibus veluti ros quidam ſparſus continetur, ex qoo tore illę nutriuntur. Quarta eſt ſubſtantia, quæ in proprüs & exilibus vniuſcuiuſq; particulæ, tum venis, tum arteriis continetur: quæ quideoi omnes ſubſtantiæ aliquam recipiunt curationem, excepta prima, hoc eſt ſubſtãtia partium ſimilarium quæ ſi prorſus ſit conſumpta vt dixi, omnioo eſt inſanabilis.

Quis morbus ſit curatu difficilior.

Ex ſignis prognoſticis à Gal. poſitis, facile eſt intelligere qualeſoam ventriculi intemperies ſint curatu faciliores vel difficiliores, quæ citiùs vel tardiùs curari poſſint: his alia quædã magis communoia ſunt coniungeoda, quæ hac de rę ſidẽ certiorem nobis facere poſſunt, verbi gratia, ſi morbus fuerit diuturnior, ſi altas egerit radices, ſi ſuperiore tempore fuerint adminiſtrata commoda remedia, & morbus adhuc perſeueret, pro comperto habendum eſt, huiuſmodi morbum non niſi difficile & longiore tempore poſſe curari.

Signa diagnoſtica.

Atque hactenus de prognoſtico: ſed antequam ad curationem accedo, duo ſunt in primis conſideraoda: alterum, ao vitiata coococtiooe ventriculus laboret in propria eſſentia, an magis propter externos errores: alterum, ſi ventriculus laborat aliqua intemperie, an illa ſit cum materia vel ſine materia. Ne hac in re aliquis contingat error qui eſſet grauiſſimus, ſi curaretis vẽtriculum laborantem propter externos errores, ac ſi laboraret in propria eſſentia: nec non ſi curaretis ventriculum laboraotem intemperie ſine materia, ac ſi laboraret cum materia: vtrumq; vos docet Gal. Ac primùm vtrùm ventriculus laboret in propria eſſentia, vel propter exteroa, facilè poteſt intelligi, ſi conſideretur præcedens victus ratio, an æger deliquerit in quantitate, in qualitate, tẽpore, & aliis erroribus, qui ſolent committi circa alimenta: etenim ſi nullus error fuerit commiſſus, iam licebit culpam in ventriculum referre: ſi autem errores fuerint commiſſi, qui ſiot alicuius momenti, tunc quidem ventriculus poterit omni culpa vacare: quo caſu, inſtituta proba viuendi ratione, iſti facilè ſolent priſtinæ ſanitati reſtitui. Sed tamen quandoque etiam euenit, vt tot & tanti támq; frequentes committantur errores, vt ventriculus propterea aliquam contrahat intemperiem, adeo vt improba fiat concoctio non minùs vitio ventriculi, quàm rerum externarum.

Alterum verò, ao in ventriculo contineatur materia, quæ intemperiem efficiat aot foueat, Gal. pariter nos docet, cum aliis in locis, tum maximè 1.*de locis affectis, cap.* 4. apertiſſimè, qui ſcribit, diſtinguendum eſſe, faciendumq; hoc experimentũ, vt alimenta exhibeantur qoæ ſuapte natura difficulter corrũpaotur, exẽpli gratia, panis aut chondrum, illis qui in oidorulentam qualitatem ſolent conuertere alimenta: mel verò his qui acida ſolent perſentire. Deinde iubet Gal. conſideranda eſſe excrementa quę deiiciuntur, tam per vomitũ, quàm per aluum; & contemplandũ, an quiſpiam humor io primis quidem, id eſt qui ſentiunt nidorulenta, bilioſus ſit & calidus, in ſecundis pituitoſus & frigidus, an potius nullo vacuato humore alimenta exiguam admodom habeant mutationẽ: nam ſi excrementa deiiciantur ſioe vlla alterius humoris miſtiooe, vtiq; licebit coniicere intemperiem eſſe ſine materia: ſi enim prauus quiſpiam humor contioeatur in ventricolo, vix aliter videtur poſſe fieri, quin ſimul deiiciantur com excrementis veſtigia humoris noxij, ex cuius permiſtione facilè res poteſt deprehendi. Sed quoniam humores poſſunt cõtineri in ventriculo duobus modis, vno in cauitate, altero io tunicis, ſciendũ eſt, propoſitum experimentum nullam certam fidem facere poſſe, niſi humor contioeatur in cauitate, quando arteri tunicis adhærentes non ita facile poſſuot ſeparari, vt ſimul cum excrementis deiiciantur: quare opus eſt, dicit Galenus, aliam facere obſeruationem: etenim qoi habent humores contentos in tunicis, omnes nauſeabundi ſunt, & proni ad vomitum, etſi nihil euomant: quod ſi bilioſus & calidus ſit ſuccus, vehementem ſitim, ſi verò frigidus famem excitabit, in illiſq; ructus nidorulenti, in his verò acidi apparebunt. Quod ſi demum certiores adhuc fieri velitis, vobis licet exemplo Galeni, aliò facto experimẽto, ſumptoq; argumento à iuuantibus & nocentibus, & rei cognitionẽ aſſequi, & ſimul aliquid agere quod pertineat ad curationẽ; etenim ſi alicui habenti acidum ructum, dederitis medicamentum diatrion pipereon, oidoroſum autem eructãn, vel abſinthiũ, vel bietã, atq; obſeruaueris, quæ cõferant vel noceát, deprehẽdes, qoaliſnã ſit affectus, & quoquo modo etiã quid feceris, qood pertinet ad curatiooẽ.

De intemperie calida.

Sed fortaſſe nimiùm digreſſi, ad intemperiem calidam veotriculi reuertamur. Calidor ventriculus malè appetit, meliùs concoquit, & multo magis quæcunqoe dura ſuot, & non facilè alterationem ſuſcipiunt; nam quæ facilè alterantur, io tali ventriculo corrumpuotur, bene habet à rebus frigidis, adſunt ructus nidorulenti, alui excrementa plerumque ſuot corrupta, acria, aduſta, præceſſere exercitationes, & io ſumma quæcunque potuerunt calefacere: quibus demum & illud indicium licet addere, quòd intemperie calidiore laborantes, communicato calore cordi, ſolent incidere in febres paruas, lentas, ac veluti hecticas, cuius indicij meminit Galenus *7. methodi capite 9. nec non 3. de ſymptomatum cauſis cap.* 1.

Curatio intemperies calidæ.

Victus.

Poſt ſigna accedamus ad curatiooem, & cum ſcribat Galeous *cap.* 89. *artis medicæ*, curationem habere vnam præcipuam, & communiſſimam inteotiooem, ad id quod eſt diſpoſitioni auferendæ coottarium, manifeſtum eſt huiuſmodi intemperiem auferri frigidis, tum alimentis, tum medicamentis, atque his partim internis, partim externis: ſic ergo conueniunt caroes optimæ, piſces præcipuè ſaxatiles, ptiſana, alica, lac, & quæ ex lacte cooficiuotur, veluti eſt lac coagulatum, caſeus recens: & omnia quæ recens ex lacte conficiuntur; atque hæc quidem

non

non ſolum poteſtate, ſed etiam præparatione & actu debent eſſe talia, adeo vt Aſclepiades & veteres medici, in primis verò Galenus, non ſine vetiti hæc omnia refrigerare non tantùm aqua; ſed etiam niue. 7. *methodi cap.* 4. nec non 8. *de medicamentis ſecundum locos*. Galenus dicto loco mentionem facit duorum ciborum, alterius quem melcam, alterius quem aphrogala nominabant.

Melca. Aphrogala.

Melca peculiaris erat cibus Romanorum, ac maximè laudatus, quem hodie neſcimus quid ſit: aphrogala autem mea ſententia erat cibus lactarius, & forte quem nos vulgo appellamus ſpumen lactis, qui familiariter ſolet exhiberi in poſtrema menſa. Mercurialis *lib.* 1. *variarum lectionum capite* 15. exiſtimat, hunc cibum eſſe illum quem vulgo appellamus caput lactis. In potu conuenit vinum aquoſius, & quod olygophorum dicitur, vel aqua, & illa quidem non modo actu frigida, ſed etiam niue refrigerata, vt Romani facere conſueuerant, qui primùm illam calefaciebant, & decoctam appellabant. Quo loco ſciatis, Galenum gloriari, ſe vnica die, vel potiùs hora nonnullos ſanaſſe calida intemperie ventriculi laborantes, frigidæ aquæ potione, quam exhibebat non modò recentem, ex fonte, ſed etiã inſigniter refrigeratam. Medicamenta pariter ſint frigida, roſa, viola, endiuia, lactuca, & alia huiuſmodi propemodum infinita; ex quibus poſſunt parari variæ formæ medicamentorum, ſyrupi, electuaria, conſeruæ, & alia huiuſmodi: in quibus tamen illud accuratè eſt animaduertendum, quod admonet Galenus, perpetuò abſtinendum eſſe à melle, & à rebus omnibus, quæ quouis modo poſſint calefacere.

Externa.

Sic medicamenta externa ſint frigida, linimenta ex oleo roſaceo, omphacino, cydoniorum: ſint emplaſtra ex carne cydoniorũ, thamarindis, foliis & fructib. myrthi, ſandalis, roſis, & aliis id genus: ſint epithemata ex aqua roſarum, endiuiæ, plantaginis & ſimilia, quorum ingentem ſyluam vobis ſuppeditant veteres apud Gal. *in lib. de compoſitione medicamentorum*, & recentiores quoque paſſim.

Valenter refrigerantia.

Quod ſi demum magna vrgeat neceſſitas refrigerandi, & præcipuè in corporibus robuſtis, audeatis accedere ad valentiora præſidia, auctoritate atque exemplo Archigenis & Galeni, qui audent aliquando, (8. *de compoſitione med. ſecundum locos*,) imponere ipſi ventriculo veſicam non ſolùm aqua, ſed etiam niue plenam: ſiquidem ita generaliter habendum eſt, tantum alterandam eſſe particulam quantum receſſit à ſtatu naturali, adeo vt eadem ratione conſtent & lapſus ad id quod eſt præter naturam, & reditus ad id quod eſt ſecundùm naturam, quæ eſt ſententia Galeni 7. *method. cap. vltimo*.

Aqua thermales.

Ad integram curationem calidioris intemperatæ ventriculi, non eſt prætermittendum remedium, quod recentiores in vſum reuocarunt, & eſt potus aquarum thermalium frigidarum, quales apud nos ſunt in frequenti vſu Calderianæ, Villenſes, & Patauinæ, quas appellant Beatæ Virginis, de quibus, etſi antiquiores medici nõ agũt, tractabimus nos aliàs, & experientia ipſa confirmat, huiuſmodi aquas præclaram ſæpe operam præſtare.

De frigida intemperie.

Iam ſequitur intemperies frigida. Qui frigidiori ſunt ventriculo, tardè, imminutè & difficulter concoquunt, alimenta appetunt, non ſitiunt, quamplurimos generãt flatus, habẽt ructus acidos, iuuantur à rebus calidis, læduntur à frigidis, læſa cõcoctione facilè incidunt in diarrhæam, præceſſere victus ratio otioſa, vigiliæ, cogitationes, ſtudia litterarum, venus, & alia huiuſmodi, quæ generaliter vniuerſum corpus, & ſpeciatim ventriculum poſſunt refrigerare. Huius intemperatus curandæ ratio conſtat alimentis & medicamentis calefacientibus, quæ tutò poſſunt adminiſtrari cum nullum imminet periculum partibus proximis, ſicuti diximus imminere in intẽperie calida. Sint igitur alimenta calida, verbi gratia, panis præparatus cum ſeminibus aniſorum, fœniculi, carnes omnes laudatæ, inter quas habẽt neſcio quam prærogatiuam carnes pullorum columbinorum, radices eryngij, petroſelini, radicula, in ruſticis allia & cæpæ coctæ: inter herbas mentha, pulegium, ſaluia, aſparagi, quę tamen moderatè debent aſſumi, & potiùs vt medicamenta, quàm vt alimenta. Conueniunt in hac intemperie mel, ſaccharum, & omnia, quæ ex iiſdem fiunt: conueniunt piper, cinnamomum, & aromata omnia: vina ſint generoſa, minimè acerba & auſtera, qualia in primis ſunt vina Græca & maritima, in quorum tamen vſu eſt illud animaduertendum, ne petant caput, & efficiant vel conuulſionẽ, vel alia mala, de quibus dicit Gale. 2. *aphoriſmorũ com.* 20. iis euenire, qui huiuſmodi vinis vtuntur ieiuno ventriculo: ſunt qui vtantur vino ardente, vel aqua vitæ dicta, cuius moderatus vſus non debet penitus improbari. Cauendũ à ptiſana, à lacte, lactariis omnibus, & in ſumma ab his, quæ quouis modò poſſunt refrigerare. Conueniunt moderatæ exercitationes, quæ poſſint cùm alias partes, tum maximè ſuperiores calefacere, qualis eſt moderata vociferatio, clara lectio, qua exercetur & ſeptũ & totus thorax, quę partes proximæ adhærent vẽtriculo: inter cætera omnia caueant à venere, quæ ſi quid aliud, & vniuerſum corpus, & præcipuè ventriculum ſolet refrigerare. Medicamenta pariter habeant vim calefaciendi, quorũ ſylua eſt ampliſſima, ſiue intrà exhibeantur, ſiue extrà apponãtur, de quibus illud generaliter ſciendum eſt, ad hanc rem non eſſe accommodata, quæ calefaciendo laxant & molliunt, cum hæc ventriculi robur facilè diſſoluãt: quare ad cuſtodiendũ robur partis nunquam prætermittenda ſunt quæ adſtringendi aliqua facultate ſint prædita, inter quæ hæc videntur eſſe pręcipua, & lõgiore vſu recepta; abſinthiũ, betonica, mentha, ſpicanardi, piper, gingiber, cinnamomũ, ſemina odorata citri, aniſorum, fœniculi, & in ſumma omne genus aromatũ, ex quibus exteriùs parari poſſunt linimẽta, fomenta, emplaſtra, cerata, & alia huiuſmodi de quibus poſtea. Interiùs pariter ſunt propemodũ infinita, condita, gingiber, radix eryngij, cortex citri, flores & conſerua betonicę, roriſmarini, ſaluiæ: ſyrupus de mentha, de abſinthio, de calamentho: confectiones quæ dicuntur aromaticum roſatum, caryophyllatum, diacyminum, diatrion pipereon, diacalamenthum, dioſpoliticum, & quę cæteris omnibus ſunt efficaciora, magna antidota, theriaca & mithridatum: quibus demum licet addere potum aquarũ thermalium, quæ ſint ſulphureæ, nitroſæ, aluminoſæ, quales ſunt noſtrę Patauinæ, Aponitanæ, quę quidem calefaciendo & roborando ventriculo præclariſſimam ſæpe operam præſtant. Alex. inter cæteros probat etiam balneum externum harum aquarum, quod certè remedium nec à nobis fuerat prætermittendũ, neq; à vobis negligendũ eſt.

De humida intemperie.

Poſt intemperiem calidam ſequitur humida: qui igitur habent ventriculum humidiorem, non appetunt, non ſitiunt, plurimum expuunt, læduntur ab humidis, iuuantur à ſiccis, præceſſere aër, victus ratio, & in ſumma omnia humida; atq; in hac potiſſimùm intemperie accidit ventriculi ſubuerſio, vel vt Galeni verbo vtamur, 8. *de medicamentis ſecundum locos cap.* 3. ſupinitas: ille enim inquit, per largam humectationem, ſimiliter vt ligamenta neruorum ſolet laxari. Accidit etiã

in hac

in bac intemperie quaſi quædam propria paſſio, diututnum alui profluuiũ, cuius meminit Galen. *6. aphoriſmorum com.* 32. Galen. *7. methodi cap.* 9. ait, hinc ventriculi intemperiem, ſiue ſola conſiſtat, ſiue coniungatur caliditati aut frigiditati, omnium facillimè curari: quam tamen ſententiam equidem non cenſeo veram eſſe abſolutè, ſed ſi ad alias referatur, eum doceat experientia, medicos in ea curanda plurimum ſæpe laborare, nec ita facilè illam auferri. Sed & illud addit hoc loco Galen. quod certè eſt dignum maxima notatione, nempe dictas tres intemperies ſæpe admodum & familiariter afficere ventriculum, ex quo factum eſt, vt quicunq; ſine methodo morbis mederi ſolent, harum duntaxat intemperierum curationem memoria teneant, planè ignorantes alias multas eſſe, & potiſſimùm compoſitas, quæ ſanè diuerſam curandi rationem poſtulant.

Alimenta.

Humidioris ventriculi intemperaturæ, cùm ſola conſiſtit, apud Galen. præcipua ſunt remedia, alimenta quæ valentem calefactionẽ aut refrigerationem ſiccent, itaq; probè cõueniunt incidentia, amara, acria, ſalita, quæ omnibus ſunt manifeſta: ſit moderata vel potius reſtricta potio prodeſt, quæ quidem ſit vini generoſi, quod eandem poſſit ſiccandi operam præſtare.

Medicamenta.

Eodem conſilio parati poſſunt medicamenta, exteriùs, oleum de abſinthio, rutaceum, liliorum alborum, vel quod eſt recentiorum inuentũ, oleum ex cinnamomo, vel ſeminibus aniſorũ; ſic conueniunt emplaſtra ex pice & aromatibus: interiùs conſerua betonicæ, abſinthij, ſyrupus de calamentho, de corticibus citri, diacyminum, diatrion pipereon, & alia huiuſmodi: ſed inter cætera omnia ſunt præſtantiſſima magna antidota, Theriaca inquam & Mithridatum, quæ ſingulari quadam prærogatiua, tanquã ignis poſſunt omnem ſuperuacaneã humiditatem conſumere. Sequitur intemperis ſicca.

De intemperie ſicca.

Qui ſicca ventriculi intemperie laborant, ſitiunt, nihil expuunt: malè ad ſicca, bene ad humida ſe habent: præceſſere nimiæ exercitationes, vigiliæ, ſtudia, Venus, & vniuerſa victus ratio quæ potuerit exſiccare. Omnis ſcopus curandi hunc morbũ cõſiſtit in humectatione, auctore Gal. qui nullis aliis remediis hoc perficeit negotiũ, quã victu humectãte, balneis, lacte & inũctionibus: hac enim ratione contracti meatus dilatãtur, quod in internas particulas impulsũ eſt reuellitur, & demũ vnaquæq; pars ſimilaris propria humiditate repletur; qui ſcopi nobis proponũtur à Gal. 7. *meth. med. ca.* 6. vbi de vniuerſa curanda hac intẽperie lõgiſſimam inſtituit narrationẽ refertq; exẽplum cuiuſdam ægroti, quẽ ab aliis medicis ſiccatũ ipſe curauit; eũ locũ vt adeatis, indeq; petatis quæ ad veſtram vtilitatẽ non parũ factura ſunt moneo. Cũ autẽ ſumma iſtius curationis cõſiſtat in accõmodata victus ratione, in vſu lactis, in balneis & inunctionibus, hoc verò tẽpore ac potiſſimũ in Italia, deſint domus ad balnea accommodatæ, qui mos erat frequẽs apud antiquos, ac propterea adminiſtratio dictorũ remediorũ aut prorſus ſit ſuperflua, aut certè parũ frequẽs, ſtatui ad veſtrã vtilitatẽ eã vobis rationẽ explicare, qua ego vti conſueui in huiuſmodi caſibus, vt & vos, ſi quãdo ſeſe offerat occaſio vtendi balneis, lacte, & aliis id genus præſidiis, probè illa ſciatis adminiſtrare.

Curatio ſiccæ intemperiei.

Ægrotus itaq; primũ ſi fieri poteſt, natura, ſin minus, arte exonerata aluo, manè ingreditur balneũ aquæ tẽperatiſſimæ, in quo modò breuiore, modò longiore tẽpore moratur maiori autẽ ex parte circiter horã dimidiã vſq; ad integrã, poſtea deterſo ac molliter fricato corpore, illud totũ inungatur oleo dulci, nonnunquã oleo amygdalarum dulcium, violato, vel ſeparatis, vel inter ſe mixtis, mox exhibeatur lac, ſi haberi poteſt, humanum, ſin minus, aſininum, incipiendo à modica illius quantitate, exẽpli gratia, à ſecunda vel tertia vncia, ac ſenſim aſcendendo ad menſurã quinq; vel ſex vnciarum. Lacti ego quidẽ permiſcere conſueui ſaccharum, quod melle videtur eſſe cõmodius, aliquãdo etiã ſal, pro affectus differẽtia, cuius vtriuſq; tantũ inijcitur, quantũ res videtur poſtulare, ne vẽtriculo aut nauſeã, aut aliquã moleſtiã afferat: in quo quidem id potiſſimum debetis animaduertere, ne lac ſummo mane exhibeatis, antequam cœna præcedens fuerit exquiſitè concocta: in quem alioquin pernicioſum errorem inciduot vulgares medici. Aſſumpto lacte æger quieſcat; quo tempore ego quidem cenſeo ſomnũ fugiẽdum eſſe, quanquam non ignoro, eſſe qui aliter ſentiant, ſiquidem hic ſomnus mihi videtur importunus, & non aliter quàm ſomnus pomeridianus, poſſe plurima incõmoda ſecum afferre. Demum concocto lacte, quod quatuor aut quinq; horarum ſpatio fieri ſolet, cibos boni ſucci, & facilis concoctionis exhibeatur, vt ptiſana, ouum ſorbile, & alia id genus, ac poſtremò veſpere accommodata cœna eſt inſtituenda, de qua Gal. diffusè tractat.

Cæterùm ſunt nonnulli vulgares Medici, qui quotiaſcunq; vel propter maciẽ vel propter alias cauſas ſtatuunt vti balneo, & exhibere lac, primũ lac exhibẽt sũmo mane, deinde poſt vnã vel alterã horã ægrũ deducunt in balneũ in quo ſæpe herbas plurimas, caput caſtrati, & alia huiuſmodi ſolent incoquere, ac poſtremò victu, vt putãt, accõmodato totã perficiunt curationẽ, qua quidẽ in re primũ locum tribuunt cancris fluuialibus, teſtudinibus, limacibus, ex quibus varia parãt tum alimenta, tum medicamenta. Quæ alioqui vulgaris, & à multis recepta curandi ratio facile poteſt intelligi quantũ differat à methodo Galeni, & quanta pericula ſecum poſſit afferre: namque importunè aſſumpto lacte, quo tempore forte ventriculus mole prioris cœnæ grauatus eſt, importunè etiam adminiſtrato balneo, lacte nondum concocto, inſtituta demum tam vitioſa & pernicioſa viuendi ratione, vt omnia corrumpantur & peruertantur neceſſe eſt.

De intemperiebus compoſitis.

Reſtant iam intemperies ventriculi compoſitæ: quanquam enim ex his quæ diximus hactenus de curanda ſimplici intemperie, facilè vnuſquiſque poſſit intelligere etiam curationem intemperieĩ compoſitæ, tamen non prorſus inutile erit, ſi de cognoſcendis quoq; & curandis hiſce intemperaturis breuiter tractemus.

Signa calidæ & ſiccæ.

Qui ventriculi intemperie laborant, calida ſimul & ſicca non appetunt, ſitiunt, bene habent à frigidis & humidis, læduntur à contrariis, præceſſere calida & ſicca, ipſique maiori ex parte ſunt extenuati: namque hæ copulatæ intemperies quodammodo febri proportione videntur reſpondere, adeo vt ſicuti hæc totum corpus, ita illæ malè afficiant ventriculum.

Curatio.

Curationem breuiſſimè perficit Gal. victus ratione & præſidiis frigidis & humidis, itaque abſtinet à melle ac vino antiquo & generoſo, quæ calidis & ſiccis naturis maximè aduerſantur: & ne ſingula recenſeã, docet nos abſtinere ab omnibus aromatibus, acribus, amaris, & quæ in ſumma, calefacere & exſiccare poſſunt. Quare opportunè exhibẽtur ptiſana, alica, ouum ſorbile, lac: ex oleribus lactuca eſt præſtantiſſima: ſic æſtate cõmodè exhibentur fructus, pepones, cucurbitæ, vua, & alia id genus: imò verò Gal. cupit alimenta eſſe talia non ſolùm poteſtate, ſed etiã actu, docetq; illa eſſe exhibenda, 10. *meth. ca.* 11. ſub lactis tepore

vel

vel ſi æſtas fuerit, qualis eſt aqua fontana, quæ eodem interprete in 1. *de ſimplicium medicamentorũ facult. cap. 6.* & frigoris quod ferit, & teporis, qui reſoluit, eſt in medio: vel aliter, quæ non eſt inſigniter calida, vel frigida. Similiter quæ extra ponuntur, ſint frigida & humida, ſed tamen decet illis moderatè vti, ne partes proximæ lædantur: quare ſatis fuerit oleo omphacio, vel melino ventriculum inungere.

Hiſtoria. Gal. hoc loco duas recitat hiſtorias, alteram cuiuſdam hominis agentis annum 40. laborantis intemperie calida & ſicca ventriculi, quam nec quiſpiam ex ſuis præceptoribus, nec etiam ipſe potuit cognoſcere: alterã alterius hominis, qui poſt multos annos incidit in hanc eandem intemperiem, quo tempore iam Gal. didicerat cum ratione cognoſcere, & curare omnes ventriculi intemperies, adeo vt auſus fuerit hunc inſigniter refrigerare, & humectare: quæ quidem hiſtoriæ ſunt dignæ diligenti obſeruatione, cum etiam hodie tales nobis ſeſe offerant.

De calida & humida intemperia. Iam ſequitur intemperies calida & humida: huiuſmodi ægrotantes non appetunt, propter vtramque qualitatem; ſiquidem caliditas fundit, humiditas laxat, quę quidem aduerſantur appetentiæ, vt poſtea videbimus: hi meliùs concoquunt, plurimum expuunt, iuuantur à frigidis & ſiccis, læduntur à contrariis, præceſſere quæ potuerint calefacere & humectare.

Curatio. Curatio breuiter perficitur apud Gal. vſu tum ciborum, tum potionum aſtringentium, quæ ſint auſtera ſine calefactione; inter quæ potiſſimũ conueniunt vina auſtera, vt ipſe teſtatur Gal. in lib. *de cibis boni & mali ſucci. c.* 11. quæ tamen ſumantur tur moderatiſſimè, cum in hac intemperie pauca potio ſit maximum remedium. Hoc ipſo conſilio vobis licebit parare etiam nonnulla medicamenta extrà, oleum roſaceum, oleum melinum, additis pro exſiccatione ſandalis, roſis, coralliis, & aliis id genus: Sic intrà ſunt ſyrupi de roſis ſiccis, de myrto, confectio trium ſandalorum, diarhodon, trochiſci de ſpodio, & alia huiuſmodi.

De frigida & ſicca intemperie. Qui laborant ventriculi intemperie frigida & ſicca, tardè & malè concoquunt, acidum ructum emittunt, ſitiunt, appetunt calida & humida, à quibus non læduntur, frigus percipiunt in ventriculo, & maiori ex parte ſunt extenuati. Copulata hæc intemperies omnium eſt peſſima, ſicuti inter ſimplices eſt ſicca, vt Galen. eſt auctor *7. method. c. 10.* ſiquidem vtraque intemperies calido innato, & vitæ noſtræ maximè aduerſatur. Hic nobis duplex ſeſe offert curandi indicatio, nempe calefaciendi & humectandi, qua in re accuratè prouidẽdum eſt, ne imprudentes his quæ humectant adiungamus quæ nimium calefaciunt, quæ quidem certum eſt non modò calefacere, ſed etiam ſiccare: itaque firmo permanente propoſito vtendi illis rebus quæ ad tollendam ſiccitatem pertinent, de quibus ſatis diximus, cætera ſunt ita moderãda, vt tantum calefacientis materiæ permiſceamus ad quantam frigiditatem ventriculus declinauit: quare in præſentia lacti mel copioſius eſt permiſcendum, idque prius optimè decoctum & deſpumatum, vt & minus ſit excrementoſum, & magis nutriat. *Mel.* Etenim mel, ſi quid aliud, frigido corpori vtile eſt & amicum, vt calido eſt aduerſiſsimum: ſic vinum cõuenit minus aquoſum & certè antiquius. Ad ſummã, cuncta alimenta exhibeantur calidiora, nõ ſolum poteſtate, ſed etiã actu, adeo vt ventriculus quidẽ calefiat, ſed quãtum ſiccitas permittit. Pariter quæ extra apponuntur, eadem vi polleant, qualia probãtur Gal. vnguẽtum nardinum, aliquãdo ſolum, aliquãdo diſſoluta in eo maſtiche quam pinguiſſima, vnguentum maſtichinum, ſuccus balſami, tum ſolus, tum reliquis permiſtus; quæ quidem, vel alia huiuſmodi medicamenta, quæ horum imitatione facile vnuſquiſque ſibi poteſt comparare, aſſiduè & copioſe inungãtur ventriculo, vt nunquam ſicceſcat. Neque verò eſt vt quis huiuſmodi aromatum nimiã ſiccitatem pertimeſcat, cum & propria pinguedine & humiditate, addo & olei miſtione, ab omni inſigni ſiccitate ſint aliena. Præterea inter ea quæ extra poſſunt adminiſtrari, Gal. non ſolùm hoc loco, ſed etiam *5. de ſimpl. medicamentorum facultatibus, c. 6.* tam in his qui ſiccæ tantùm, quàm in his qui ſimul ſicca & frigida intemperie laborant, maximè probat catellum pinguem, vel puellum boni habitûs, quem æger ita ſibi aptet & accommodet, vt ſuo abdomini perpetuò hęreat, hac tamen adhibita cautione, ne puer ſit humida cute, nec ſudore perfundatur, quoniam tunc refrigerat potius, quam calefaciat. *Catellus vel puer ventriculo applicandus.* Imò verò ſcribit Gal. eſſe nonnullos, qui non ſolùm in aduerſa valetudine, ſed etiam in proſpera, ad adiuuandam concoctionem, vti hoc remedio conſueuerunt. Namque ex huiuſmodi calore humido, ſuaui, ac planè familiari, debilior calor natiuus fit maior & robuſtior, ita quidem vt illius ſubſtantia augeatur, minime autem qualitas intendatur, quod alia præſidia & potiſsimùm fomenta præſtare ſolent. Auic. de hoc remedio plura ſcribit, *lib. 3. fen. 13. tract. c. 16.* & pręter vſum pueri & canis, quem ſummopere probat, ſuadet etiã vſum cati maſculi. Veruntamen quod attinet ad puerum, ſuadet vt ſit boni habitus minimè humida cute, qui etiã non polluatur, ſed tamen ſit proximus pollutioni, & alienus ab omni luxurie.

Picatio. Demum verò Gal. aliud præſidium ponit; quod *picationem* vocat, & quo præteritis ſeculis nonnulli, quos propterea *picatores* appellabant, quotidie vti conſueuerant, eſtque medicamentum conſtans ex pice & modico oleo, quod vt ſcribit Galen. 14. *meth. cap. 16.* humectat, calefacit, & ſanguinis copiam allicit, cuius præcipuè eſt vſus ad renutriendas & carne reparandas partes extenuatas. Hoc igitur præſidio Gal. vtitur quod iubet apponendum eſſe ad totum ventrem, propterea quòd non modo ventriculum, ſed ipſa quoque inteſtina, conſenſu quodam reddita debiliora oporteat calefacere & corroborare.

Cautela. Sed tamen id ſedulò eſt animaduertendum, ex præcepto Galeni, ne hoc medicamentum perpetuo hæreat, cum magis expediat, priuſquam refrigeretur illud auellere, nec ſæpius in die, vel longiore tempore idem apponere: quandoquidem ſi quis hac in re nimium diligens hoc ipſum & ſæpius, & longiùs agat, hunc certum eſt non modò attrahendo, ſed etiam quod attractum eſt diſſipando, operam perdidiſſe. Quo quidem loco facile vnuſquiſque poteſt intelligere vulgatum alioquin errorem medicorum, qui ſua quædam cerata, ex pice, reſina, aromatibus, à veterum picatione parum aliena, conſueuerunt ad ventriculum applicare, ac ſine vlla intermiſſione dies noctéſque, plurium annorum ſpatio perpetuò geſtare: huiuſmodi enim medicamenta, importuna hac ratione adminiſtrata, innatum ventriculi calorem depaſcunt, natiuam eius humiditatem conſumunt, eúmque reddunt multo debiliorem, adeo, vt hæc pernicioſa medicamenti adminiſtratio potuerit nonnullis maraſmum & interitum afferre.

De frigida & humida. Iam reſtat intemperies frigida & humida. Qui laborant hac intemperie, tardè & difficulter cõcoquunt, nihil ſitiunt, plurimum expuunt, generant quamplurimos flatus, acidum eructant, calida appetunt & ſicca, à quibus bene habent, præceſſere

menta moderatè purgantia, adeo vt illorum vis ſupra ventriculi, & inteſtinorum loca non aſcendat, aut vaſa duntaxat in meſenterio contingant, qualia ſunt in primis aloe, & quæ ex aloe componuntur, ac potiſsimùm hiera; de quo quidem medicamento, ac varia illius præparatione & doſi, cum nonnullæ circumferantur difficultates, quæ alioqui dignæ ſunt vt intelligantur, mihi libet hoc loco ſemel, ſed quam breuiſsimè vobiſcum agere.

De hiera.

Galen. variis in locis ſermonem habet de ratione componendæ, & exhibendæ hieræ, ſed potiſsimùm tribus 1. *de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, cap.* 1. 8. *eiuſdem lib. ca.* 11. ex quibus illud primum vobis conſtet, Galen. minimè fuiſſe auctorem huius medicamenti, vt vulgo creditur, cum multis ante ipſum annis fuerit celebratum, atque ipſe auctorem faciat Andromachum. Deinde & illud facilè poteſt intelligi, & apud veteres, & apud Galen. varias prorſus fuiſſe medicamenti compoſitiones: namque Romæ & Galeni tempore ſic parabatur:

℞. *Cinnamomi,*
Xylobalſami,
Aſari,
Spicænardi,
Croci,
Maſtiches ana. ʒ. vi.

(ab aliquibus verò ʒ. vi. ſed ʒ. vii. permiſceri ſolebant, vt teſtatur Gal. 8. *de medicamentis ſecundum locos, cap.* 2.) *aloes* ʒ. 100. *M.* Verùm 100. ʒ. aloes magna nimis menſura viſa eſt Galeno, aliorum reſpectu, qui præſtantius medicamentum exiſtimauit, ſi minus aloes imponeretur, vt ʒ. 90. qua quidem præparatiooe tanquam optima, ſe vſum Galen. aſſerit: interdum verò tantùm ʒ 80. permiſcebat, cum medicamentum minùs ingratum, ſed calidius volebat, & contra interdum etiam ʒ 120. cum illud magis purgatorium cupiebat. Adhæc crocum parcius miſceri voluit, vt ʒ. v. præſertim in quibus ſuo odore caput ferire conſueuit, quibus etiam ſatis fuerit ʒ. iiij. permiſcere: vj. integras drachmas permiſcebat mulieribus malè per menſes purgatis, & aloes tantum ʒ. 80.

Aloë lota quid differat ab illota.

Andromachus referente Gal. 8. *de medicamentis ſecundum locos* præparabat hieram ex aloë lota, & illota, cuius conſilium probat Galen. illud verò inter vtramque intereſt, quod aloë non lota valentiùs euacuat, lota purgat quidem minus, ſed roborat ventriculum magis, cum lotione deponat multum de ſua vi medicamentoſa, adeo vt poſsit exhiberi etiam febricitantibus, dummodo febris non ſit vehemens. Demum hiera apud Galenum præparabatur vel cum melle deſpumato, quæ ſimpliciter hiera dicitur, vel ſine melle, puluis nempe ſiccus vulgo ſpecies hieræ: quæ quidem inter ſe differunt, quod mellita craſsior, durabilior & purgantior euadit, ſed ventriculum minus roborat, & magis aluum ducit. Tot igitur modis hiera antiquitus parari conſueuerat, nam de aliis medicamentis quæ hoc ipſo nomine appellabantur, vt eſt hiera cui Gal. 1. *de compoſitione med. ſecundum locos cap.* 2. addere ſolitus fuerat aut elleborum, ſi humores melancholici eſſent ducendi, aut ſcammonium, ſi flaua bilis, quam vocat hieram exacutam 2. *de compoſitione med. ſecundum locos cap.* 1. vel qualis eſt hiera diacolocynthidos, non eſt in præſenti longius agendum.

Vſus hieræ.

Hoc medicamentum tempore Galeni aliqui *picram*, hoc eſt, *amaram*, aliqui *hieram*, hoc eſt, *ſacram*, ab operibus, vt puto, diuinis & mirabilibus, nominabant; apud nonnullos hiera dialoes dictum eſt: illius præcipuus eſt vſus ad purgandum, maximè ex ventriculo, inteſtinis & venis meſaraicis, bilem & pituitam, non modò tenuem ventriculi tunicis altiùs adhærentem, ſed faciliùs eam quæ continetur in cauitate. Antiqui conſueuerant vti hoc medicamento ex aqua vel potione, quod certè mirum eſt, quomodo tantum amarorem ferre potuerint, quos alioqui ſcimus elegantiſsimè interdum exhibuiſſe medicamenta, vt in diacytonite, & aliis videmus. Nos hoc tempore vtimur in bolo vel catapotiis, tametſi non ignoro nonnullos etiam hodie accipere ex aqua Galeni, & quidem ſatis feliciter.

Modus vtendi.

Tempus exhibendi.

Superſunt adhuc duæ difficultates, altera de tẽpore exhibendi huius medicamenti, altera de illius doſi. Quod attinet ad primam, Galen. 7. *method. cap.* 11. dicit hieram exhibendam eſſe ſolito tempore aliorum medicamentorum, quod conſtat inter omnes potiſsimùm fieri ſummo manè à quo ægroti dormiunt pauliſper, & tardant alimenta, vel ad multas horas, vel, vt aliis placet, donec medicamentum ſuam integram operationem perfecerit: altera autem ex parte, cum hæc ratio dandi medicamenta, potiſsimùm pertineat ad ſoluentia, hiera autem omnium conſenſu reponatur inter lenientia, cum nihil recipiat quod poſsit aluum mouere præter aloem, videretur rationi conſentaneum & doctrinæ Galeni, vt parum ante cibum exhiberetur: tradit enim Galen. commune præceptum 2. *de alimentorum facultatibus*, *cap.* 13. exemplo prunorum, omnia quæ leuiter mouent aluum, ſumi debere modico ante prandium tempore interpoſito: ſicuti facere omnes conſueuimus, ſumpta caſsia vel aliis huiuſmodi medicamẽtis. Atque equidem conſeo hieram inter lenientia medicamenta eſſe reponendam, adeóque parum ante cibos exhibendam eſſe, quod itidem ego perpetuò facere conſueui: neque fortaſſe Galeni teſtimonium à noſtra ſententia prorſus abhorret, qui ſcribit poſt ſumptum hoc medicamẽtum vbi æger modicè ambulauerit, & ſe mouerit, de reliqua victus ratione nihil immutandum eſſe: quæ verba videntur inſinuare, modicum planè temporis ſpatium inter medicamentum & alimentum fore interponendum.

Doſis hieræ.

Sed altera difficultas eſt magis ardua, & maioris momenti, cum Gal. deprehendatur in manifeſtiſſima contradictione: nam 7. *methodi cap.* 11. dicit, maximam & abſolutiſſimam hieræ doſim eſſe duorum magnorum cochlearium, minimam vnius cochlearis paruuli, moderatam duorum cochlearium paruorum. Nolo autem in præſentia docere fuſiùs qualiſnam apud veteres, & præcipuè Galenum fuerit menſura cochlearis magni vel parui, quod nimis longum eſſet, & ab inſtituto noſtro alienum: illud vobis ſufficiat, apud eruditos cochleare magnum continere circiter drachmam vnam, cochleare paruum circiter drachmam mediam: *lib.* autem 8. *de compoſitione medicamentorum* dicit, moderatam hieræ exhibitionem progredi ad ʒ iij. tametſi hæc menſura in Græcis codicibus, tam Baſilienſi quàm Aldino aliter legatur; doſeos nimirum Doſi ad ʒ vj. progredientes: & quamuis hi duo loci non omni ex parte cõueniant, tamen res eſt parui momenti, & facilè poſſunt conciliari. Diſſenſio eſt inſignis & contradictio 1. *de med. ſecundum locos cap.* 1. vbi Galen. ſtatuit apertiſſimè ſummam hieræ doſim eſſe ʒ 1. ſcribens ad hunc modum: *Datur ad ſummum ex hoc medicamento* ʒ 1. *cum aqua calida cyathis non pluribus quàm tribus, minimum verò dimidium eius præbetur; datur & intra hos modos, quantitate iuxta ætatem corporis magnitudinem & conſuetudinem permutata.* Quæ quidẽ mẽſura nullo modo poteſt cohærere cũ his quę dicta, ſunt, vel 7. *methodi*, vel altero loco de compoſ. med.

Certè hæc eſt notabilis contradictio, quam equidem vellem potius doceri quàm docere: ſed tamen dicam quid mihi in mentem veniat. Scribit Gal. *6. aphoriſ. com. 54. Si quando in libro alicuius viri ſapientis deprehenditur aliqua ſententia, quæ manifeſtum videatur continere mendacium, tunc de nobis eſſe diffidendum, quaſi non intelligamus quæ alioqui ſunt manifeſta: deinde licere ſuſpicari aliquod falſum fuiſſe interpoſitum*: nil magis perſpicuè falſum & abſurdum dici poteſt, quam ſummã hieræ doſim eſſe drachmam vnam, cum id certum ſit non ſolùm aliis Galen. teſtimoniis, ſed etiam rei naturæ & ſenſibus repugnare. Itaque aut ipſe non intelligo quod alioqui manifeſtum eſt, aut ſubeſt aliquis error in littera: quam quidem ſuſpicionem non modò mihi confirmat, ſed etiam perſuadent duæ non inanes coniecturæ: altera, quod antiquus Galeni interpres pro ʒ I. legit ʒ VIII. qui in ſua lingua ſcribit hoc modo: Eſt *autem perfecta doſis huius medicamenti* ʒ VIII. *cum cyathis aquæ non integris tribus, minor autem doſis eſt per medietatem, in medio autem ambarum ſunt alia ſecundum ætatem*: &c. Altera coniectura eſt, cum dicit Galen. ſummã doſim eſſe ʒ I. minimam ʒ ß. & inter hos modos faciendam eſſe permutationem. Certum autem eſt aut nullam, aut leuiſſimam inter vnam & dimidiam drachmam permutationem fieri poſſe. Dixi de hac apparente repugnantia, quid mihi in mentem venerit, gratiſſimum fuerit, vt & vos de ea cogitetis, & ab aliis viris doctis ſolutionem quæratis. Ego quidem familiariter exhibere ſoleo ſpecies hieræ à ʒ. IIIJ. vſque ad VI. quæ doſis ferè conuenit cum doſi Galeni, iuxta fidem Græcorum: alterius autem hieræ mellitæ, vel vt officinæ vocant, in forma electuarij, ſoleo exhibere ʒ. VIII. vſque ad XII. ſed de hac re ſatis ſupérque.

Hactenus docuimus rationem curandi duos affectus ventriculi, ſolos & ſeparatim conſiſtentes: alterum, intemperiem tam ſimplicem quàm compoſitam, ſine materia; alterum, intemperiem cum materia, atque hunc poſteriorem diſtinximus bifariam, cum iſthæc materia poſſit, vel contineri in cauitate ventriculi, vel illius tunicis adhærere: illud vnum reſtat in præſentia, vt de his agamus, ſi inter ſe commiſceantur & confundantur. Namque fieri poteſt aliquando, vt ex his tribus mixtus quiſpiam conſurgat ventriculi affectus, adeo vt & ſolidæ partes intemperie laborent, & ventriculus noxiis humoribus non careat, quorum alij contineantur in cauitate, alij tunicis adhæreant, ita quidem, vt primus affectus cum ſecundo, ſecundus cum tertio, primus item cum tertio, ſæpe ſimul omnes commiſceantur. Qua in re omnino diligenti ſtudio & animaduerſione opus eſt: namque in huiuſmodi complicatis affectibus illud ante omnia æſtimandum eſt, à quonam maius periculum ægro videatur imminere: ſecundò, quid ex his rationem cauſæ vel effectus obtineat: tertiò, quæ ſanari ante alia poſſint, & quæ non poſſint; ea quidem lege & conditione, vt illud perpetuò plurimum aggrediamur, quod magis vrget, teneatque rationem cauſæ, ſine quo alia curari non poſſunt: hæc eſt doctrina Galeni 7. *metho. cap.* 12. Quod magis vrget in primis cognoſcitur ex morbi magnitudine: hæc triplex ſtatuitur Galen. alia ex læſæ actionis præſtantia, alia quæ ex propria affectus eſſentia, & tertia quæ ex facultate quæ læſum corpus gubernat, debet æſtimari. Non ignoro Galen. reprehendi à pleriſque, quòd in tradenda morbi magnitudine ſit varius & inconſtans, tum aliis in locis, tum præcipuè 4. *method. cap.* 6. quo in loco ſcribit, triplicem eſſe morbi magnitudinem, vel propter afflictæ partis præſtantiam, vel propter affectus magnitudinem, vel propterea quòd ille ſit κακοήθης, id eſt malignus: quam quidem apparentem repugnantiam conſulto prætereo in præſentia, quod propoſitum habeam in priuatis lectionibus, de ſcopis mittendi ſanguinem illam accuratè diſſoluere.

Quid cogitandum in complicatis affectibus.

Morbi magnitudo triplex.

Cauſam vel affectum manifeſtè deprehendes, ſi intelligas quidnam eorum quæ ſunt complicata gignere aut augere alia poſsit. Sic demum patefit ordo curationis, ſi inquiras quid ante quid, quid cum quo, & quid poſt quid, ſanari poteſt: exemplo res fiet manifeſtior.

Caſus.

Finge ægrotum quempiam, cui ex cerebro deſtillet in ventriculum ſuperuacaneus quidam humor frigidus, qui non modo illius cauitatem occupet, ſed etiam tunicis adhæreat? finge occaſionem huius fluxionis intemperiem quandam in ipſo ventriculo fuiſſe contractam ac demum his adde, hinc morſum aliquem ſenſúmque exquiſitum ventriculo ineſſe, vt propterea & lipothymia, ſudores frigidi, & ſyncope ſequantur. In huiuſmodi affectuum cõplicatione ſumendo conſilium agendi ab eo quod magis vrget, ſatis conſtat omnium primùm curam habendam eſſe ſymptomatum, quæ vires diſſoluunt; deinde verò aggrediendam eſſe intemperiem, quæ propriæ eſſentiæ ratione eſt maximus affectus: at quoniam non licet intemperiei rationem habere niſi priùs ſuperuacaneus humor educatur, ſumentes indicationem cum ab eo quod obtinet vicem cauſæ, tum ab eo quod in primis debet curari, primùm renetabimus humorem in ventriculi cauitate contentum, deinde & alterum tunicis adhærentem detergere & vacuare, ac poſtremò ventriculi curationem ſuſcipiemus. Poſt hæc autem vbi nullum amplius viribus immineat periculum, neque adſit notabilis copia excrementorum, vel in cauitate, vel in tunicis ventriculi, adeóque ipſa ventriculi intemperies ſatis bene habeat, tunc demum cerebri curatio eſt ſuſcipienda, quod quidem iam ſtatuimus omnium malorum fontem fuiſſe, quando ab illo orta eſt fluxio, & à fluxione intemperies ventriculi. Hactenus de ratione cognoſcendi & curandi intemperies ventriculi, & ſimplices & cõpoſitas, & ſine materia, & cum materia, necnon omnes huiuſmodi affectus, tum ſeparatos, tum cõiunctos. Quæ quidem omnia fatemur nos ex vno Galen. deſumpſiſſe, quem nihil dubito in hoc tractando argumento cæteris omnibus anteponendum eſſe, adeo vt non ſatis mirari poſsim, quamobrem non omnes noſtrorum temporum Medici illius præcepta & veſtigia ſequantur, ſed plerique malint non ſolùm illius diſciplinam negligere verùm etiam communem quãdam vulgarémque curandi ventriculi rationem amplecti, quam ille ſcribit eſſe empyricorum, & ab omni ratione abhorrentem, *7. meth. ca. 4.* id quod facile vnuſquiſque deprehendet, qui vtramque inter ſe voluerit comparare. Iã caſum ponamus vel exemplum curationis.

Commendatio Galeni.

Socrates laboret ventriculo, tardè & difficulter concoquat alimenta, nihil ſitiat, plurimum expuat, generet quamplurimos flatus, habeat ructus acidos, appetat calida & ſicca, à quibus bene habeat; lædatur à contrariis, præceſſerit victus ratio quæ potuit refrigerare & humectare; ex quibus liceat vobis coniicere ventriculum laborare intemperie frigida & humida, non ſimplici, ſed cum materia, quæ partim contineatur in cauitate, partim adhæreat tunicis ventriculi: ſuſcipiat quis veſtrum Socratis curationem, quonam modo expedit hoc negotium aggredi & perficere? Ad hoc vt veſtræ curationes differat à

Caſus.

curatio

Indicationũ neceſſitas.

curationibus empyricorum, ante omuia vobis cogitandum eſt de eliciendis indicationibus,qua vna re Medici rationales diſtinguuntur à cæteris omnibus. Cum verò indicationes eliciantur potiſſimùm ex morbo & illius cauſa,neceſſe eſt vos omnium primum circa morborum & cauſarum intelligentiam verſari oportere. Morbus eſt intemperies frigida & humida : ergo calefaciendum eſt & exſiccandum : quoniam verò intemperies nullo pacto poteſt tolli , non purgato humore ſuperuacaneo ſumendo indicationem ab eo quod tenet rationem cauſæ , & ab eo quod in primis debet curari, vos docet curationem ordiri à vacuatione materiæ,& primùm illius quæ continetur in cauitate,deinde & alterius quæ adhæret tunicis,ac poſtremò accedere ad tollendam intemperiem.Elicitis indicationibus,ſecundò animaduertatis vtrùm vobis liceat illis ſatisfacere, necne?Id quod facile poteſt intelligi ex diuturnitate & magnitudine ſymptomatum , ex corporis habitu, ſexu, ætate,ex factis ſuperiore tempore remediis , & reliquis id genus. Vbi verò ſpes eſt poſſe indicationibus ſatisfieri , in quo tota conſiſtit ſumma prognoſtici, tertiò vobis ſtatuendum eſt de qualitate,quantitate, ordine,tempore,ac reliquis locis,qui pertinent ad accommodatam remediorum adminiſtrationem.Hæc breuiſſima eſt methodus curandi omnes morbos , perſpicua & rerum naturæ conſentiens, quam tradit Gal.quamque ille perpetuò ſequitur; hac ipſa vos quoque optimi adoleſcentes, diſcatis procedere,& veſtros ægrotos curare,pro comperto habentes cæteras omnes methodos,quas audio pluſquam mille à nouatoribus quotidie ſuſcitari, eſſe meras nugas , eò ſpectantes vt homines auertant à ſtudio Hipp.& Gal. & illis perpetuas tenebras offundant , à quibus nequeant ſeſe vnquam vindicare. Sed redeo ad rem meam:ad expurgandam materiam ventriculi ſi æger veſter ſit facilis, & procliuis ad vomitum,exhibeatis illa quæ poſſint eum prouocare,inter quæ oxymel eſt præſtantiſſimum.Sit exemplum.

Vomitorium.

℞. *Iuris pulli lib.* 1.
Oxymellis ſimplicis ℥.ij. *M.& exhibeatur tepidũ,*

atque hoc quidem medicamentum vobis licebit ſemel atque iterum repetere.

Si verò Socrates difficulter euomat , exhibeatis medicamentum,ſed admodum lene:inter quæ hiera habet notabilem prærogatiuam. Et ſi quis vobis obiiceret , aloem facultatem habere trahendi humoris bilioſi:huic reſpondet Gal.6.*de tuenda valetudine cap.* 10. id quidem verum eſſe : ſed hieram acrimonia caloréque eorum quæ in ſe habent, craſſos & lentos ſuccos diſſecare,detergere & euacuare. Sit exemplum.

Purgantia ventriculum.

℞. *Specierum hieræ ſimplicis* ʒ.iiij.
Mellis roſati quantum ſufficit. M. fiant boli, & aurentur.

Quòd ſi propter aliquam cauſam velitis medicamenti caliditatem remittere,illam permiſceatis cum caſſia,quæ permiſtio eſt optima,adeo vt hiera caſſiam & caſſia hieram pulchrè ſoleat emendare. Sit exemplum:

Boli.

℞. *Floris caſſiæ nouiter extractæ* ʒ. *vj.*
Specierum hieræ ſimplicis. ʒ. *iiij. M. & fiant boli.*

Expurgato ventriculo , vt veriſimile eſt, ab ea materia quæ continetur in cauitate , accedatis ad ea quæ ex præcepto Gal.7.*meth.cap.*11.poſſunt lentam pituitam tunicis adhærentem diſſecare:deinde ad illius purgationem.Multa ſunt,quæ commodè poſſunt huiuſmodi humorem incidere, abſtergere,& præparare,ſunt decocta ex betonica, hyſſopo,calamentho , ſeminibus odoratis:ſed mea ſententia ſunt longè commodiora medicamenta minùs humida,vt ſunt conſeruæ,ſyrupi,& alia id genus. Sit exemplum.

Præparans pituitam.

℞. *Mellis roſati* ℥. *iiij.*
Oxymellis ſimplicis ℥. *ij. Miſ.*

& hoc medicamentum ſatis erit pro tribus vicibus. Porrò quod pertinet ad vacuationem ventriculi,Medici familiariter vti conſueuerunt agarico, rhabarbaro, turbith, electuario diaphœnicon,hiera,diacolocinthidos, pilulis de hiera cum agarico, & aliis huiuſmodi ; à quorum ſententia equidem longè abſum,qui cenſeo laborante ventriculo iſthæc valida medicamenta importune admodú propinari:id quod vel vnius Gal.exemplo ſatis poteſt confirmari , quem legimus in purgando ventriculo hieram numquam & nuſquam tranſcendiſſe:itaque vobis licebit hoc ipſum medicamentum , non ſolum ſemel,ſed etiam bis & ſæpius replicare.

Error practicantium.

Iam verò integrè expurgato ventriculo , illud vnum reſtat , vt ad ea accedatis remedia quæ intemperiem poſſint auferre : hæc ſunt partim externa , partim interna. Extra ſunt linimenta , fomenta , emplaſtra , cerata , ſtillicidia,& alia id genus , quorum commodam adminiſtrationem puto vos didiciſſe ex his quæ hactenus diximus, ſed pro iunioribus habeatis exempla , & primum linimenti:

Linimentum pro ventriculo.

℞. *Olei de abſinthio,*
Nardini,
De mentha, ana. ℥. *j. M.*

Exemplum fomenti

Fomentum.

℞. *Abſinthij,*
Calamanthi,
Origani,
Pulegij,ana M.ß.
Seminum aniſorum,
Fœniculi ana ℥. *ß.*
Spicæ nardi ʒ. *ij. M. decoquantur in aqua, interdum in vino,pro fomento ventriculi,* quo ſolemus vti ad 20.& 30.dies.

Exemplum cerati

Ceratum pro ventriculo.

℞. *Maſtichis* ℥. *ß,*
Macis,
Nucis moſchatæ,
Cariophyllorum,
Menthæ ſiccæ ana ʒ. *ij.*
Abſinthij,
Reſinæ & ceræ quantum ſufficit. Miſce & fiat ceratum.

Ex his & aliis huiuſmodi medicamentis , quæ vim habeant calefaciendi , & exſiccandi , licet vnicuique componere emplaſtra , ſtillicidia , & alia. Quo loco neque id ſilentio prætermittendum , ſtillicidium aquarum calidarum , quales ſunt noſtræ Aquitanæ , in intemperie frigida, & humida præclaram omnino operam præſtare.

Intra ſunt quamplurima, ac propemodum infinita , partim ſimplicia , partim compoſita medicamenta , piper , cinnamomum, cariophylli , & omnia aromata quæ hoc tempore habemus , non modò rudia , ſed etiam pro nobilibus & diuitibus ſaccharo condita : ſunt ſyrupi , ſunt conſeruæ , &c. Nolim tamen duo remedia poſtremo hoc loco prætermittere , quæ certè in tollenda hac intemperie ſunt efficaciſſima, & cæteris omnibus anteponenda. Alterũ pertinet ad magna antidota,theriacam & mithridatum quę ſolent exhiberi ad ʒ.j. circiter ſummo manè,à quibus conſueui ego concedere meis ægrotantibus duo cochlearia vini alicuius generoſi , quod mirabiliter videtur adiuuare vim medicamenti. Alterum eſt potus aquarum thermalium calidarum , atque in primis ſulphurearum ; cuius quidem reme-

Vſus theriacæ.

dij adminiſtratio, etſi apud veteres & Galenum vel prorſus fuerit neglecta, vel certè parum frequens, experientia tamen confirmat aquas haſce mirabilem ſæpe operam præſtare. Præter hæc omnia inſtituatis Socrati commodam victus rationem, quæ ſolet eſſe longè maximi momenti, de qua non eſt vt longiùs agamus, cum facilè poſſit vnuſquiſque hanc ſibi ſcientiam comparare potiſſimùm ex lib. Galen. *de cibis boni & mali ſucci*; *de alimentorum facultatibus, & aliis*; dummodo illud tandem non prætermittatur, in hoc morbo vina medicata, & cōfecta ex abſinthio, mentha, betonica, ſeminibus odoratis, quandoque etiam ligno Indico, ac præcipuè ſi adſit ſuſpicio luis venereæ, eſſe non ſolùm potum, ſed etiam medicamentum accommodatiſſimum.

Vina medicata.

CAPVT IV.

De dolore Ventriculi.

AGgredimur caput de dolore ventriculi: & ſi quis cupit inter hæc habere continuationem, illa manifeſta eſt: cum facilè homines ex imbecillitate incidāt in dolores ventriculi, iure optimo factum eſt, vt Rhaſes poſt imbecillitatem tractauerit de dolore ventriculi.

Ex iis verò quæ de dolore in genere ſuprà *lib.* 1. *cap.* 6. à nobis dicta ſunt, id primum licet colligere, dolorem ventriculi propriè ſumpti, non eſſe cauſam morbi, non morbum, ſed ſymptoma, nempe actionem læſam facultatis animalis ſentientis: quod quidem ſymptoma proximè & immediatè dependet à ſuo morbo nimirum à ſolutione continui.

Differentiæ. I. Differentiæ doloris ventriculi ſunt quamplurimæ. Prima ſumitur à quantitate, vel à magnitudine & paruitate doloris: ſic alius eſt remiſſus ac debilis, alius intenſus ac vehemens, adeo vt diſſolutis ſpiritibus propter maximum conſenſum cordis, quandoque hominem interficiat.

II. Secunda à qualitate: alius eſt cum ſenſu grauitatis inſtar cuiuſdam oneris, vbi ægri ſibi videntur perſentire quaſi quoddam onus in ventriculo; alius eſt dolor extenſiuus, alius pungitiuus, alius mordicatiuus.

III. Tertia, à parte affecta: nam alius dolor occupat partem inferiorem, alius ſuperiorem, alius totum ventriculum.

IV. Quartò, ſunt differentiæ à tempore: alius eſt dolor nouus, alius antiquus: alius continuè affligit, nec vllam habet remiſſionem; alius eſt intermittens, & habet quaſdam veluti periodos. Noui ego quendam Vicentiæ, qui tempore autumni incidebat in ſæuiſſimos dolores ventriculi, reliquo anni tempore optimè ſe habebat.

V. Quintò, ſunt differentiæ à modo doloris; namque alij dolent ieiuno ventriculo, alij ſumpto cibo: quidam non liberantur niſi per vomitum, quidam deſcendente alimento ad partes inferiores, abſque vomitu liberantur.

VI. Sextò, ſunt differentiæ à coniunctis: nam dolores ventriculi, vel ſunt cum febre & aliis morbis, vel ſine aliis morbis: & ad hunc locum debent referri ſexus, ætas, corporis habitus & alia id genus.

VII. Poſtremò, ſunt differentiæ à cauſis, quæ ſunt illæ omnes partim internæ, quæ poſſunt ſoluere cōtinuum, de quibus ſermonem habet Galen. 1. *de ſympt. cauſis cap.* 6. & nos quoque iam diximus.

Cauſæ differentiarum.

Ventriculi dolores vel magni vel parui fiunt, quatenus cauſæ illos efficientes ſunt vel magnæ vel paruæ, & æger magis exquiſitum vel obtuſum ſenſum ventriculi habet. Secunda erat differentia à qualitate; alius dolor eſt grauatiuus, qui prouenit ex multa materia quæ non ſit acris, ac maiori ex parte eſt vel pituita, vel melancholia. Extenſiuus dolor fit aut propter multam materiæ copiam, aut propter flatus: vtraque enim ratione partes ipſæ ſolent extendi. Pungitiuus & mordicatiuus dolor perpetuò generatur ex materia acri, tenui, qualis eſt flaua bilis, quæ ſi ſpeciatim occupet os ventriculi, efficit illum dolorem qui propriè dicitur *cardialgia*, vt placet Galen. 1. *de ſymptomatum cauſis, cap.* 7. & 2. *de placitis Hippocr. & Platonis cap.* 8.

Cauſæ differentiarum à parte affecta, vel à tempore ſumuntur in primis ab ipſa materia, quæ eſt vel multa, vel pauca, vel generatur in ventriculo, vel aliunde ad illum tranſmittitur, hanc vel illam petit partem, vel eſt fixa vel mobilis, ex quibus varia omnino oriuntur ſymptomata. Sic in his qui incidunt in dolores ieiuno ventriculo, id euenit propter acres humores & vapores, exiſtentes in ventriculo, qui vel ab aliis partibus tranſmiſſi, vel in eo geniti, ſoluunt continuum, ſumptóque alimento quoquo modo quieſcunt: ſiquidem ex cibo & potu remittitur acredo & morſus excrementi, imo verò detergitur & deducitur ad fundum ventriculi, in quo non eſt ille exquiſitus ſenſus, vt poſſit tantam moleſtiam afferre: contrà verò dolores ventriculi inuadunt aliquando ſtatim aſſumpto cibo, quoniam mali quidam humores continentur in fundo ventriculi, qui antea quieſcentes; mox ſumpto cibo mouentur eleuanturque ad os ventriculi, ac dolores inferunt: ſic in quibus ſuccedunt dolores poſt alimenta, poſt tertiam, quartam vel plures horas, iſtud euenit, propterea quia ventriculus malè coquit, forte etiam corrumpit alimenta, conuertitque in flatus, vel in malam aliquam qualitatem. Ad ſummam, ne fruſtra ſim longior in recenſendis huiuſmodi cauſis, ex his quæ hactenus diximus, facile poterit vnuſquiſque illas omnes inuenire, & ad ſingulas differentias accommodare.

Expeditis differentiis eſſet reliquum, vt tractaremus de ſignis: verùm cum ferè ex ægrotorum relatione, ex variis excrementis, & variis ſymptomatibus, & aliis locis communibus poſſint ſatis intelligi, quæ autem demonſtrant intemperies ventriculi, ex proxima noſtra tractatione ſint ſatis manifeſta, ne maiorem temporis iacturam faciamus; mihi libet ſine mora ad ipſam curationem accedere. *Signa.*

Sed antequam aggrediamur rationem curandi dolores ventriculi, quis nobis obiiciat Galenum qui ſcribit 11. *metho. cap.* 1. ſymptoma quatenus ſymptoma eſt, nullam rationem curandi indicare, atque hinc colligat, nos temerè doloris, quem ſtatuimus eſſe ſymptoma, curationem aggredi. Huic reſpondet Gal. hoc in loco; nullum quidem ſymptoma verè & per ſe curandi indicationem afferre, quam conſtat ex morbo ipſo deſumi, ſed tamen ex accidente ipſis quoque ſymptomatibus curationem conuenire, idque fieri tripliciter: primum, ſi ſymptomata obtineant rationem cauſæ: ſecundò ſi ſymptomata augeant morbum: tertiò, ſi vires lædant & proſternant.

Obiectio.

Symptoma quando curā expoſtulet.

Cum igitur dolores inter ea numerentur, quæ maximè vires diſſoluunt, iure cogimur eorum curationem tentare. Pro quo ſciendum eſt, dolores ventriculi ſicuti cæteros omnes dolores noſtri corporis, poſſe tripliciter auferri, vt colligitur ex Gal. loco citato 11. *meth. ca.* 1. nec non 5. *de ſimpl. med. facul. ca.* 19. Vno modo, per ea præſidia quæ reſpiciunt cauſam efficientem dolorem, quæ non eſt alia quàm ipſe morbus.

Dolores quomodo auferantur.

Secun

Anodyna.

Secundo, per ea medicamenta quæ reuerà & propriè ſunt anodyna, quaſi dolorem tollentia, & ſunt ea quæ Galen. auctore habent moderatam quandam caliditatem, adeò vt primum calefaciendi ordinem non excedant, præterea quæ ſunt tenuium partium, & omni prorſus carent adſtrictione: quæ quidem medicamenta anodyna propterea vacuant, digerunt, rareſaciunt, extenuant, concoquunt, & æquabile reddunt quicquid in partibus dolore vexatis, aut humorum acrium, aut lentorum, aut craſſorum, aut multorum tenuibus ſpiramentis infartorum, aut etiam vaporoſi, aut craſſi, aut admodum frigidi ſpiritus exitum commodum non inuenientis, adhæſit atque incluſum eſt: quam medicamentorum naturam vos docet Galen. & 5 *de ſimp. med. facul.* & paſſim aliis in locis: huius generis ſunt oleum anethinum, chamæmelinum, amygdalinum, adipes gallinaceus, anſerinus, & alia id genus.

Tertio, auferuntur dolores per medicamenta ſtupefacientia, quæ ſua inſigni ac ſumma frigiditate quendam ſtuporem ſenſibus inferunt, adeò vt particula, *deinceps*, quaſi ligato ſenſu, nullum percipiat dolorem: ex quibus quidem tribus rationibus curandi dolores, vera ac legitima ratio illa eſt, quæ reſpicit cauſam dolorum, videlicet ipſum morbum, nec non quæ reſpicit cauſam morbi, ſi adeſt: cum altera ex parte medicamenta anodyna leniant tantùm, & faciant ad mitigationem doloris: ſtupefacientia verò medicamenta non niſi maxima vrgente neceſſitate cenſenda ſunt opportuna, cum tantum abſit vt morbum iuuent, vt illam ſæpenumero reddant deteriorem.

Indicationes.

His poſitis, aggrediamur indicationes curandi dolores vẽtriculi, quæ ferè ſunt illæ eędẽ, quæ ſunt propoſitæ in curanda imbecillitate. In primis verò diſtinguere oportet, an ſit intemperies ſimplex ſine materia, vel intempties cum materia: ſi ſit intemperies ſine materia, quod raro admodum, forte etiam numquam ſolet euenire, eam ne actum agamus, iam ſicco pede tranſibimus. Si autem ſit intemperies cum materia, ante omnia eſt animaduertendum qualiſnam ea fuerit, an cruda & incocta alimenta, an humor bilioſus, pituitoſus, melancholicus, de quibus pariter ſciendum eſt, an generentur in ventriculo, an aliunde ad illum tranſmittantur. Si propter alimenta vel non cocta, vel forte etiam corrupta, oriantur dolores, nihil opportunius vomitu, quem omni ingenio ſtudeatis prouocare, ſiquidem frequenter euenit vt hoc ſolo præſidio ægroti liberentur à doloribus. Si humores praui tranſmittantur ab aliis partibus, exempli gratia, flaua bilis à iecore, melancholia à liene, pituita ex capite, iam didiciſtis rationem curandi huiuſmodi fluxiones: namque primùm expurgato ventriculo neceſſe eſt proſpicere parti laboranti ac tranſmittenti, deinde corroborare ventriculum, ne in poſterum tam facilè recipiat excrementa: quod item ſtatuendum eſt, ſi humores tranſmittantur à toto corpore, verbi gratia, pro iunioribus, ſi ex fluxione bilis tranmiſſæ à iecore oriantur dolores ventriculi, primùm oportet materiam vacuare per vomitum, ſi fieri poteſt; ſin minus, leui aliquo medicamento, quod poſſit non ſolùm ventriculum expurgare, ſed etiam malam humoris qualitatem remittere: talia eſſent caſſia, & thamarindi quibus poſſet permiſceri portiuncula hieræ, ſecundùm hanc formam:

Bolus euacuans bilem à ſtomacho.

℞. *Floris caſſia nouiter extracta* ℥. j.
Pulpa thamarindorum ʒ. j. ß.
Specierum hiera ſimplicis. ℈. ij. *M. F. boli*

Deinde habenda eſt ratio iecoris, quod ſi inſigniter fuerit calidum, vt eſt veriſimile, oportet illud refrigerare & ſectione venæ, & remediis partim externis, partim internis, de quibus ſermonem habebimus ſuo loco.

Hiſtoria.

Eſt hiſtoria apud Hipp. *Epid. ægroto 6.* de viro quodam, qui in vehementiſſimis doloribus ventriculi nullis aliis præſidiis quàm ducto ſanguine ex vtraque manu, & quidem copioſiſſimè ſanatus eſt: quem veriſimile eſt, & colligitur ex ea narratione, propter calidiorem & ſicciorem intemperiem, & & iecoris & vniuerſi corporis, in id malũ incidiſſe.

Corroborantia ventriculum.

Poſtremò roborandus eſt ventriculus, ne tam facilè recipiat excrementa, exteriùs cum oleo roſaceo, cydoniorum, emplaſtro aliquo ex carne cydoniorum, thamarindis, ſandalis, roſis & aliis huiuſmodi medicamentis: interiùs autem conſerua roſarum, conſerua ex floribus cichorij, confectione diarodon, trium ſandalorum & ſimilibus.

Si verò humores generantur in ventriculo, communiter practicantes diſtinguunt, & pro diuerſitate materiæ varia exhibent mendicamenta: in copia flauæ bilis vtũtur rhabarbro, electuario de ſucco roſarum: in copia pituitæ vtuntur agarico, electuario diaphænicon; in copia melancholiæ vtuntur ſeno, confectione hamech, &c. quibus medicamentis conſueuerunt nonnulli commiſcere medicamenta ſtupefacientia, vt ſimul & ſemel expurgent ventriculum, & peculiarem habeant rationem doloris.

Ventriculo laborante à purgantibus abſtinendum.

Ego verò vt liberè dicam, nullo modo poſſum talem medendi rationem probare, & quatenus pertinet ad vſum medicamentorum ſoluentium, iam dixi quod ſentio, illorum adminiſtrationem mihi importunam, forte etiam pernicioſam videri, cum illa vacuãdo per partẽ laborãtẽ, multis modis poſſint lõge poſſint lõge maiora pericula quã vtilitates afferre: id quod vel vnius Gal. auctoritate atq; exemplo ſatis poteſt confirmari, qui laborante vẽtriculo nunquam audet vti validioribus & purgantibus medicamentis: quare equidem in hiſce caſibus perpetuò ſum contentus medicamentis leuioribus, caſſia, thamarindis, ſi redundet bilis; melle roſaceo ſolutiuo, hiera, ſi adſit pituita, electuario lenitiuo, manna, ſi fuerit copia melancholiæ, nec certe ad valentiora auderem aſcendere. Quod verò pertinet ad mixtionem medicamentorum ſtupefacientium cum purgantibus, quæ à nonnullis medicis familiariter ſolet adminiſtrari, immò verò tanquam arcanum cuſtodiri, vt nemini id velint communicare, ex quibus eſt Arculanus, qui conſueuit permiſcere pilulas de cynogleſſa cum pilulis alephanginis, philonium cum electuario diaphænicon: certè hæc res non caret difficultate, quæ in primis videtur oriri ex Galen. Nam ille 8. *de med. ſecundum locos circa medium*, examinans quoddam medicamentum Aſclepiadis, ad ſtomachicos, quod recipit plura medicamenta, ſed inter cætera aloen & opium, reddenſque vtriuſque rationem, inquit, aloen vitiatos humores expurgare, & infernè per aluum euacuare, opium verò ſenſum ſtupefaciendo mitigare moleſtiam, ortam ex acrimonia humorum: quam componendi rationem non improbat. Contra verò eſt ratio; nam non licet permiſcere ea medicamenta inter ſe, quæ habeant contrarias facultates: ſed medicamenta ſtupefacientia & ſoluentia ſunt eiuſmodi. Ergo, &c. Minor eſt manifeſtiſſima, etenim medicamentum purgans excitat vires, mouet materias, & ducit ad aluum: opium verò ſtupefacit & conſopit ipſas vires, poteſtque omnem molem humorum cohibere. Ex qua quidem pugna facile poteſt intelligi, ægrotos in maximas perturturbationes & pericula incidere poſſe. Maior item nullam habet difficultatem. Nam ſi Galenus damnat eam compoſi-

Stupefacientia neutiquã permiſcenda purgantibus.

tionem medicamentorum, quæ inter ſe non conueniunt tempore purgationis, quando alterum citiùs, alterum tardiùs ſuam perficit operationem, quod docet multis in locis, maximè autem 2. de ratione victus morborum acutorum, *com.* 11. nec non in libello, *quos & quando purgare oporteat, in fine*, omnis ratio colligit, multo magis fore damnandam illam compoſitionem, in qua miſcentur medicamenta, quæ habeant contrarias facultates, adeo vt alterum moueat, alterum detineat, alterum purget, alterum ſiſtat purgationem. Rationem confirmat experientia, & quatenus equidē potui obſeruare, verè teſtor, huiuſmodi repugnantia & contraria medicamenta ſæpenumero grauiſſima incommoda & pericula ſecum afferre. Hæc ſanè difficultas eſt ardua. Diſtinguunt nonnulli inter medicamenta, ſtatuuntque ſtupefacientia poſſe permiſceri medicamentis lenientibus, minimè ſoluentibus. Sed equidem nequeo ſatis intelligere, cur non eadem, forte etiam maiora ſequantur incommoda, ſi permiſceatur lenientibus: nam ratio adhuc perſiſtit in ſuo robore, ac forte magis concludit de medicamentis lenientibus, quàm de verè purgantibus, quoniam veriſimile eſt, medicamenta ſoluentia difficiliùs, quàm lenientia, poſſe impediri à ſua operatione. Ego autem ita cenſeo, medicamenta ſtupefacientia nullo modo permiſcenda eſſe medicamentis ſiue lenientibus, ſiue purgantibus, niſi id tam parcè & reſtrictè fiat, vt nequeant medicamentorum purgationem impedire. Atque iſtud puto fuiſſe conſilium & Aſclepiadis, & Galeni: Id quod facile poteſt deprehendi, ſi cōſideretur menſura opij impoſiti in eo medicamento: ſiquidem vnica illius drachma 14. drachmis aliorum medicamentorum permiſcetur: ex qua quidem leniſſima permixtione vix credendum eſt aliquam perturbationem ac moloſtiam ægro ſuccedere poſſe.

Ampliùs verò, eſt aliud præſidium, quo plerique omnes Medici familiariter vti ſolent in quouis dolore ventriculi, non modò ad purgationem, ſed etiam ad leniendum dolorem, & eſt opus olei amygdalarum dulcium vel amararum: quod quidem ſi cum iudicio & delectu exhibeatur (namque mea ſententia potiſſimum conuenit, cum redundant humores acres & bilioſi, quorum acrimoniam præclarè poteſt retundere, & ventrem lenire) nullo modo poteſt improbari: eſt enim remedium Hippoc. & Gal. vt vidimus in cholera: at verò ſi in quolibet dolore indifferenter exhibeatur, exempli gratiâ, in dolore flatuoſo, propter multos humores crudos, timerem ego ne leuigato ventriculo & inteſtinis potiùs obeſſet, quàm prodeſſet.

Caſus.

Ex his quæ hactenus dicta ſunt de ratione cognoſcendi & curandi dolores ventriculi, puto neminem eſſe, qui de hac re plura deſideret. Veruntamen ad veſtram exercitationem, & vtilitatem ex inſtituto noſtro ordine proferendus eſt caſus Socratis laborantis dolore ventriculi, propter quàplurimos flatus: qui inter cæteros omnes frequentiſſimè ſolet contingere. Dolor erit extenſiuus, non perſiſtens in vna parte, ſed modò ſuperiorem, modò inferiorem partem occupabit, percipientur in ventre rugitus, prodibunt flatus, à quibus Socrates bene habebit, præceſſere frigus, victus ratio & cætera, ex quibus facilè flatus poſſunt generari. Itaque præcipuus ſcopus ſeſe vobis offert, vt flatus diſcutiantur: iſtud poteſt fieri dupliciter, vno modo per ea quæ interius, altero per ea quæ exteriùs adminiſtrantur. Interna vel ſuperiùs per os poſſunt exhiberi, vel inferiùs per aluum poſſunt infundi: incipiatis vos à clyſteribus, quæ ſolent hac in re maximam vtilitatem afferre: conficiatur autem clyſteria ex medicamentis verè anodynis, & quæ poſſint flatus diſcutere & diſſoluere, ſecundùm hanc formā:

Clyſtere flatus diſcutiēs.

℞. *Chamameli,*
Anethi ana, M. j.
Seminum lini,
Fanugraci,
Aniſorum,
Faniculi ana ℥. j.
Fiat decoctio in aqua communi ad conſumptionem medietatis.

℞. *Pradictæ decoctionis lib. j.*
Mellis roſati,
Olei chamamelini completi, vel
Olei amygdalarum dulcium, ana ℥. iiij. Miſce pro clyſtere.

Atque hæc poſſunt non modò ſemel, ſed bis & ſæpius replicari, vel eadem, vel diuerſa, inter quæ clyſteria ex oleo puro, vel amygdalarum dulcium, vel chamæmelino, vel ex ſemine lini, vel alio ſimili, ſolent eſſe admodùm opportuna, ac potiſſimùm ſi imponatur poſt vnum aut alterum clyſtere, quod communia excrementa ex inteſtinis purgauerit. Hoc eodem tempore exhibeatis per os quæ habeant eaſdem vires, qualia forent leuiora, ſemina aniſorum, fœniculi, cinnamomum, aromaticum, roſaceum, diacyminum: valentiora, diatrion pipereon, diacalamenthum: ſicuti omnium ſunt efficaciſſima mithridatum & theriaca. Vinum generoſum odoratum, moderatè ſumptum, vel etiam ſolo ore detentum, ſolet mirabiliter flatus diſſoluere. Quod ſi cum iis vel aliis huiuſmodi præſidiis dolores in Socrate perſeuerent, iam vos oportet cogitare de valentioribus præſidiis, qualia ſunt duo potiſſimùm accommodatiſſima: alterum eſt potus aquarum thermalium calidarum, de quo remedio diximus nonnihil, & dicemus aliàs commodiore tempore: alterum autem eſt decoctum ius galli veteris, de quo atque illius præparatione mihi libet in præſentia vos admonere.

Flatus diſcutientia.

Dioſcorides inter cæteros libro 12. *cap.* 4. & Meſues *lib.* 2. *capit.* 23. tractant de iure galli, quod Meſues ſcribit calidum eſſe, detergere, attenuare, & flatus diſſoluere. Diſcoridi hoc ius præparatur, abiectis interaneis galli, atque addito ſale, ex multa aqua, nempe ſextariis 20. quæ ad minus continent libras 30. & iubet eo vſque fieri decoctionem, vt reducatur ad libras tantummodo tres: tametſi referente ipſo Dioſcoride alij braſſicam marinam, mercurialem, carthamum, polypodium, incoquere conſueuerunt, vt ita vacuet humores craſſos, lentos, crudos, & nigros, quorum imitatione in præparando hoc iure pleriq; omnes Medici noſtro tempore addere ſolent agaricum, rhabarbarum, turbith, trochiſcos alhandal, & alia id genus valentiſſima medicamenta.

Decoctum ius galli antiqui.

Meſue expendit ad hanc rem gallos rufos, qui ad motum ſint alacres, ad coitum ardentes, ad dimicandum fortes, medios inter obeſos & macros, quos aſſerit eo magis eſſe medicamentoſos, quo ſunt vetuſtiores: apud quem Meſuē ius præparatum cum ſemine anethi vel dauci, polypodio, & ſale genuç dolorem ventriculi, coli, renum, à flatibus oriūdum, ſanare conſueuit. Ego verò nequeo probare huius præparationem ex ſoluentibus medicamētis, cum ea, ſicuti aliàs quoque diximus, ventriculo debili, afflicto & laboranti, multo maiora pericula, quàm emolumenta poſſint afferre. Ratio autem præparandi iſtius medicamenti, quæ mihi videtur accommodatior ad diſſoluendos flatus, & qua ego familiariter vti conſueui, eſt huiuſmodi: Accipiatur gallus qualis deſcribitur à Meſue, duorum, trium, aut plurium annorum; nam, vt diximus, quo ille

eſt

eſt ſenior, eo eſt magis medicamentoſus: plurimum defatigetur pueris dimicantibus, interficiatur, extractiſque partibus internis medicamenta iniiciantur in ventrem ſecundùm hanc formam:

℞. *Chamomillæ,*
Betonicæ,
Hyſſopi,
Calamenthi ana M. j.
Seminum aniſorum,
Fæniculi,
Anethi ana ℥. j.
Spicænardi ʒ. j. ß,
Aquæ communis lib. xx. Fiat decoctio ad conſumptionem duarum partium.

Ex hoc iure Socrates ſingulo mane aſſumat cyathum vnum ad ℥. x. circiter, imò verò ſi ex hoc decocto, additis accommodatis medicamentis, illi imponantur clyſteria, erunt ſanè vtiliſſima, & ſit exemplum pro iunioribus.

Clyſter ex iure galli.

℞. *Iuris galli veteris lib. j.*
Mellis roſati,
Olei Chamæmelini completi, ana, ℥. iij. Miſce pro clyſtere.

Externa.

Hoc ipſo tempore nec ſunt prętermittenda medicamenta externa. Primùm itaque fouearis ventriculum oleo maſtichino, chamomælino, æquis portionibus: deinde ſi vultis remedia efficaciora, adhibearis fomenta, quę in primis conficiantur ex medicamentis anodynis & diſcutientibus flatus, de quibus ſemel atque iterum diximus. Galenus 4. *method.cap.7.*&2.ad *Glauconem cap.6.* maximè laudat oleum rutaceum, vel oleum, in quo ſint decocta ſemina odorata, vel id genus alia; cuius compoſitionis ſit exemplum.

℞. *Olei chamæmelini,*
De abſinthio ana. ℥. iij.
Seminum aniſorum,
Fæniculi,
Cymini,
Ammeos,
Dauci ana. ʒ. j.
Vini aromatici parum. Fiat decoctio ad conſumptionem vini, & coletur.

Sunt hæc olea admodum efficacia, & ſumma cum ratione maximè laudantur à Galeno. Ad hanc intentionem vobis licebit parare ſacculos, emplaſtra, ſtillicidia, vel ex aquis thermarum; vel ex decoctis plurium medicamentorum, vel ex oleis ſolis: vel alias formas medicamentorum; quorum materiam facile vnuſquiſque ſibi poteſt comparare, ex his quæ diximus, vt pluribus non ſit opus.

Cucurbitula magna.

Deinde Galenus 12. *method.cap.vltimo*, nec non 14. *metho.cap.7.* aſſerit, nullum magis præſentaneum remedium inueniri, quàm ſit magna cucurbitula, quæ ex copioſo igne, ſine cutis inciſione, ventri affigatur, & comprehendat vmbilicum, ita vt remedium videatur nonnûquam ſimile incantationi.

Quod ſi tandem iſthæc omnia fruſtra fiant, doloreſque adhuc perſeuerent, adeo vt immineat periculum de ſyncope, vel de iactura virium, tunc confugiaris ad tertiam rationem curandi dolores, quam diximus fieri per medicamenta ſtupefacientia, de quibus ſatis ſupérque. Verùm quæ hactenus à nobis fuere expoſita de curando dolodolore flatuoſo in Socrate, velim ſciatis fuiſſe ea ratione tradita, quaſi nulla vel admodum pauca materia contineatur in ventriculo, vt propterea non fuerit neceſſe antea cogitare de illius vacuatione: quod ſi aliter ſe res habeat, coniiciatiſque dolorem pendere ex copia materiæ, nulli dubium eſſe debet, quin ante omnia neceſſe fuerit illam euacuarè, alioquin incideretis in illud periculum, cuius mentionem facit Galenus 12. *metho. cap. vltimo*, quandoquidem lenti omnes craſſique & frigidi humores, niſi antea attenuentur, incidantur, concoquantur, & tandem euacuentur, ab his quæ calefaciunt, ac præcipuè ſi inſigniter calefaciant, ſolent adhuc magis liquari, in flatus cõuerti, ac dolores augere. Itaque ante vſum medicamentorum calidorũ, ſi ita ferat occaſio, omnino primùm purgandi ſunt humores, quicunque continentur in ventriculo: de qua item re nolo agere longiùs, cum totum hoc negotium accuratiſſimè, ni fallor, fuerit abſolutum in tractatione de imbecillitate ventriculi, quæ omnia ad hunc locum & poſſunt & debent referri.

Poſt caput de dolore vẽtriculi, pro ordine Rhaſis ſequitur caput de apoſtemate & vlceribus ventriculi, quod equidem ſtatui prætermittere, partim quod huiuſmodi morbi eueniant rariſſimè, ita vt ſim neſcius, an totos ferè quadraginta annos quibus medicinam facio, vnum aut alterum viderim hoc morbo laborantem: partim quòd hæc tractatio quoquo modo videtur pertinere ad partẽ artis chirurgicæ, quam ſcio vos audire à clariſſimo Profeſſore Anatomes: partim demũ quòd ex his quæ hactenus dicta ſunt de affectibus ventriculi, quædam ſemina colligi poſſunt, quæ ad hanc rẽ futura ſunt non inutilia. Quare properantes ad vtiliora, ſtatim aggredimur caput de ſingultu, & de læſa appetentia, quam vtramque materiam & dignam cognitione, & valde vtilem mihi propoſitum eſt breui abſoluere.

CAPVT IV.

De Singultu.

DE ſingultu videatis Hippocr. & Gal. 3. *de ſymptomat.cauſis cap.1.8. de medicamentis ſecundùm locos cap.3.6. aphoriſmorum* 13.& 39.3. *de locis affectis cap.7 in fine*, ac poſtremo 4. *de ratione victus morborum acutorum* 69. ex quibus locis ferè omnia colligemus, quæcunque ad hanc rem pertinent.

Singultus eſt vehemens quidam ac violentus motus ventriculi, qui conatur aliquid eorum expellere, quæ illi moleſta ſunt. Sed ſtatim quis nobis obiiciat Ariſt. qui 33. *ſectione problematum*.1. & 57. quærens, quamobrem ſingultus ſternutamento ſedari poſſit, ructus non poſſit; Reſpondet id fieri, quoniam vtraque hæc affectio non eſt eiuſdem partis, ſiquidem ructus eſt affectio ventriculi, ſingultus verò pulmonum. Altera autem ex parte ſunt Hippocrates, Galenus, & omnes Medici, & rationes, quæ euidentiſſimè demonſtrant, in ſingultu ventriculum laborare. Nam quæ in illum ingeruntur, & adhærent illius corpori, efficiunt ſingultum, non autem ea quæ ingrediuntur pulmones, atque iſtud in primis magnum confirmat Hippocrat. argumentum, ſanatio: ſiquidem, vt ſtatim videbimus, ſingultus curatur per ea, quæ abſtergunt, & mundant ventriculum, minimè per ea quæ purgant pulmones. Nec ratio Ariſtotelis quicquam valet, nam ſternutamenta tollunt ſingultum, minimè ructum ſiue nauſeam, quoniam in ſingultu non eſt tanta copia materiæ, neque adeo fixa in ventriculo, ſicuti eſt in nauſea, quæ propterea ad hoc vt abſtergatur, & expurgetur, deſiderat & longiora & efficaciora præſidia. Subtiles vt tueantur Ariſt. plurima ſibi fingunt, quę nedum ſunt refellenda, ſed neque referenda: quare illud vnum puto reſpondendum eſſe, librum illum, aut certè quamplurima problemata non eſſe Ariſtotelis, qui profectò nunquam dixiſſet huiuſmodi deliramenta. Eſt igitur ſingultus manifeſtè affectus ventriculi.

Definitio.

Sed

Quæ pars ventriculi laboret in ſingultu.

Sed eſt vtilior dubitatio, ad quam ventriculi partem pertineat, vel ſuperiorem vel inferiorem, vel ad totum ventriculum: Gal. 3. *de locis affectis ca. 7. in fine*, nec non *libr. 5. cap. 6.* manifeſte reponit ſingultũ inter affectus oris ventriculi, propterea quòd hæc pars habeat ſenſum longe magis exquiſitum, quàm cæteræ omnes: aliis tamen locis, ac præcipuè 3. *de ſymptomatum cauſis, cap. 2.* ſtatuit ſingultum eſſe paſſionem totius ventriculi. Sed contradictio facilè ſoluitur: etenim Gal. ſeipſum interpretatur 7. *aph. com. 3.* quo in loco ſcribit in ſingultu humores infeſtare nonnunquam totum ventriculum, nonnũquam partem ſuperiorem, imò verò inquit, huiuſmodi humores quãdoque etiam infeſtare eam partem, quæ propriè ſtomachus, vulgo gula dicitur. Quamobrem cũ Gal. docet, ſingultum pertinere ad os ventriculi, non propterea negat, quia poſſit etiã pertinere ad alias partes. Sic Auicen. & benè, mea ſententia, ſoluit difficultatem, qui aſſerit, ſingultum maiori ex parte eſſe affectionem oris ventriculi, quandoque verò etiam aliarum partium.

Ergo ſingultus eſt affectio vel oris, vel totius ventriculi, qui infeſtantem & noxiam rem conatur expellere. Pro quo ſciendum eſt, ventriculum moueri diuerſis modis: prætereo motionem per partem infernam ad inteſtina, quæ ad rem præſentem non pertinet, & de motione ad partem ſupernam tantùm dicam: nam tametſi os ventriculi præcipuo inſtituto naturæ factum fuerit, vt cibum recipiat poſtea concoquendum, tamen aliquando contrà euenit, vt præpoſtero quodam motu, natura tentet euacuare, & frequenter vacuet per hãc partem, quę illi moleſta ſunt: id quod fit tripliciter: primò enim natura quandoque vellet inſurgere ad expellendum, ſed non poteſt, vt fit in nauſea: aliquando inſurgit & expellit, quod fit in vomitu: demum verò inſurgit, vt aliquid expellat, ſed non poteſt, quod euenit in ſingultu: atque iſti omnes ſunt motus vitioſi, cum fiant à natura irritata, & præter illius inſtitutum.

Motus deprauati triplices.

Quo loco ſciendum eſt ex Galeno 2. *de ſymptomatum cauſis capite 1.* motus deprauatos eſſe triplices, quorum alij ſunt opera naturę, ſed quæ à morboſa cauſa irritata & coacta eſt: alij morboſos ſequuntur affectus, natura ad ipſorum generationem nihil conferente: alij verò fiunt vbi ambo, nempe morbus & natura ſimul operantur: inter multa autem ſymptomata, quæ ſunt opera ſolius naturæ violenter irritatæ, ſingultus reponitur à Galeno. Fuere nonnulli, qui cenſuerunt ſingultum eſſe ſpeciem conuulſionis, quorum ſententiam non probat Galenus, etſi non negat eſſe quendam motum veluti conuulſorium: re enim vera ſingultus conuulſio dici non poteſt, cum hæc ſit ſymptoma ſolius cauſæ morbificæ, & ſolùm accidat ipſis muſculis: ventriculus autem nullo modo muſculus dici poteſt. Itaque ſingultus eſt motus ventriculi deprauatus; nempe actio læſa, commune quoddam ſymptoma, vt placet Galeno 3. *de ſymptomatum cauſis cap. 2.* facultatis retentricis & excretricis: retentricis quidem propterea quia ventriculus cum ſingultit, praue & non ſecũdum naturam cibos complectitur: expultricis autem cum præcipuus ſit illius motus deprauatus, dum aliquid eorum conatur propulſare, quæ ventriculo ſunt moleſta.

Quærunt demum nonnulli, quiſnam ventriculi motus ſit vehementior, vomitusne an ſingultus: & plurima vtrinque afferunt argumenta. Sed nobis iam diu ſtatutum eſt ab huiuſmodi logicis & vanis quæſtionibus abſtinere, quæ nihil ad artem pertinent: quod ſi quis veſtrum cupit hanc quoque rem intelligere, is poteſt habere quæſtionis ſolutionem apud Galenum 6. *aphor. 39.* qui ſcribit, ſingultum eſſe quendam motum eiuſdem generis cum vomitu, ſed tamen fortiorem illo & vehementiorem: redditque hanc rationem, quia ventriculus in vomitu illa tantum appetit expellere, quæ in eius cauitate continentur, in ſingultu autem illa quæ altiùs ventriculi corpori adhærent. Sed veniamus ad differentias.

Differentiæ.

Differentiæ ſingultus ſunt plurimæ, primùm ab intenſo & remiſſo: alius ſingultus eſt magnus & vehemens, vt efficiat vigilias, diſſoluat vires, & quandoque mortem afferat: alius eſt leuiſſimus, qui nullum affert periculum, & facilè curatur: a tempore, alius eſt nouus, alius eſt antiquus; alius continuus, alius interpolatus. Memini iam annos quindecim me curaſſe quendam tabellarium Vicentiæ, qui 40. & plures dies laborauit ſingultu moleſtiſſimo, & admodum periculoſo, & tandem integre ſanatus eſt potu aquarum thermalium. Verum cæteris prætermiſſis differentiis ad illas venio, quæ ſumuntur à cauſis, & maximè pertinent ad curationem.

Cauſæ.

Cauſæ ſingultus ſunt duæ, aliæ internæ cauſæ ſunt, cum quis auidè maximos bolos deuorat, ita enim compreſſa aſpera arteria, primùm quidem fit ſenſus ſuffocationis, tum ſequitur ſingultus; præterea cum quis aſſumit potiones & alimenta admodum frigida, ſiquidem nimia frigiditas ſoluit continuum, prohibet vacuationem materiæ contentæ in ventriculo, & ita efficitur ſingultus. Eſt etiam externa cauſa ſingultus, cum quis aſſumit piper vel aliud acre: ac potiſſimùm ſi poſtea aſſumat vinum, quod ipſi det penetrationem: ex quibus vnus fuit Galenus, vt ipſe de ſe teſtatur 8. *de comp. med.* & aliis in locis. Demum verò fit ſingultus propter cauſas externas, à re quapiam comprimente œſophagum, vt euenit cuidam qui cum cecidiſſet in dorſum, & vertebræ fuiſſent luxatæ, incidit in ſingultum, à quo nunquam potuit liberari, niſi in ſuum locum vertebris reſtitutis.

Cauſæ ſingultus internæ ab Hip. 6. *apho. 39.* duæ ſtatuuntur, inanitio & repletio, ſicuti conuulſionis: quæ quidem duæ cauſæ à nonnullis reuocantur in dubium: etenim Gal. 8. *de med. ſecun. locos* c. 3. aſſerit, conuulſionem quidem fieri ex repletione, & inanitione, ac præterea nullam tertiam cauſam potuiſſe inueniri: ſingultum autem fatetur etiam ſine his duabus cauſis fieri poſſe, nimirum ex acribus, ſeroſis & medicatis humoribus ventriculum mordentibus, necnon propter inſignem illius frigiditatem: quam eandem ſententiam repetit 6. *apho. com. 39.* adeo vt apud Galenum quatuor ſtatui poſſint internæ cauſæ ſingultus, duæ poſitæ ab Hippocrate repletio & inanitio, tertia humores acres ventriculum mordentes: ad quem modum apud eundem legimus, conuulſionem ſæpe fieri demorſo ore ventriculi ab acri humore, ab aura aſcendente, & aliis id genus prauis vaporibus: & quarta, ventriculi refrigeratio, ſicuti pariter fit tuſſis refrigeratis inſtrumentis anhelitus. At verò ſicuti hæ cauſæ cenſendæ ſunt legitimæ & veræ, ita fortaſſe ſi quis voluerit diligentiùs hanc rem examinare, ſine multo labore poterit demonſtrare, duas poſteriores cauſas à Galeno additas, ad duas priores Hippocratis commodè poſſe referri, vt verè liceat aſſeuerare, ſingultum quoque ſicuti & conuulſionem, fieri ex repletione & inanitione. Nam quod pertinet ad primam cauſam, cum humor quiſpiam vel quid tale, acri potius, vel alia mala qualitate, quàm copia, ventriculo officit, illumque irritat, & ſingultum efficit, cur non iure nobis liceat iſtud quoque in cauſam repletionis referre? ſiquidem quicunque humor noxius eſt, idem & ſuperuacaneus quoquo modo dici poteſt:

id quod vel ex verbis Galeni facilè colligitur, qui ſcribit, hanc differentiam ſingultus facta acris & mordentis humoris vacuatione per vomitum ſtatim curari. Quod verò attinet ad alteram cauſam, nempe refrigerationem, hanc ipſemet Gal. videtur in repletionem retuliſſe *6. aph. 13.* Nam planè & apertè docet, frigiditatem neruoſa omnia corpora lædere ac reddere ad diſſlandum difficilia, proptereaque eſſe in cauſa, vt hæc repleantur, atque ſingultum ideo efficiant. Sed his cauſis à Gal. poſitis alia præterea cauſa additur ab Auic. nempe caliditas ventriculi, quæ non minùs quàm frigiditas videtur poſſe illum malè afficere, irritare ad expulſionem, & ſingultum efficere. Etſi autem nolo negare, quin iſtud quoque fieri poſſit, tamen id puto contingere rariſſimè, cum longè magis frigiditas quàm caliditas partibus neruoſis moleſta ſit & inimica, & tunc opus foret, mea ſententia, vt caliditas eſſet cõiuncta cum inſigni ſiccitate, vt accidit nonnunquã in febrib. aduretibus & malignis

Singultus per conſenſũ. Sed hoc demum loco illud eſt accuratè conſiderandum, an ventriculus in ſingultu laboret primò & per ſe, an ſecundariò, & per conſenſum aliarum partium, quod maximè pertinet ad curationem. De proprio ventriculi affectu iam diximus ſatis, quod autem pertinet ad conſenſum cæterarum partium, illud ſciatis, nullam ferè eſſe partem noſtri corporis, quæ non poſſit noxam ventriculo communicare, ſic in inflammationibus, fracturis & vulneribus cerebri & membranarum, ſuccedit ſingultus, qui planè eſt lethalis, vt teſtantur primi aphoriſmi quinti libri: ſic conſentiẽte iecore hoc ipſum contingit, atque id quidem dupliciter: vt docet Gal. *5. apho. 58*, nec non *7. apho. 17.* vno modo ſine communicatione alicuius materiæ, per communes neruos vtriuſque viſceris, quod tamen non euenit, niſi magna fuerit inflammatio: altero, tranſmiſſa materia biliosa & valde calida, quæ facilè inflammationibus iecoris generatur, cõfluitque ad principium inteſtinorum, & ad ipſum ventriculum: ſic conſentiente ileo inteſtino, factaque obſtructione in partibus infernis, vt ad illas nihil deſcendat, facto impetu aſcendentibus excrementis in ventriculum, ſequitur ſingultus, qui planè eſt exitialis, ex ſententia Hip. & Gal. *7. aph. 10.* Sic conſentiente liene ac tranſmittente ſuccum melãcholicum: ſic demum ſi ſupprimantur hæmorrhoides, vel menſes in mulieribus, ducto in conſenſum ventriculo, ſingultus poterit excitari: nec verò ſolum à certis quibuſdam & determinatis partibus iſtud fieri poteſt, ſed etiã à corpore vniuerſo, ſicuti accidit in febribus perniciosis, in quibus eleuantur acres & maligni vapores, qui petentes ventriculum, & ſingultum & alia grauiſſima, mala ſolent afferre, quas febres ſingultuoſas vocat Hip. *4. de ratione victus morborum acutorum 69.* Atque hactenus de differentiis.

Signa. Signa pathognomonica, & quæ affectum demonſtrent, non ſunt longius inquirenda, cum ſint manifeſtiſſima: quatenus verò pertinet ad ſigna differentiarum, & quæ potiſſimùm ſumuntur à cauſis, ſi illæ fuerint externæ, vel referente ægroto, vel aliter, facilè poſſunt intelligi; ſin autem fuerint internæ, accuratiùs debent inueſtigari, quod tamen ſine multo labore fieri poteſt. Nam ſi fuerit ſingultus ex repletione, aderunt ſigna plenitudinis, æger percipiet tenſionem & grauitatem ventriculi: huiuſmodi ſingultus ferè non fit pedetentim, ſed ſubito præceſſere cauſæ efficientes repletionem, otium, victus immoderatus, & alia id genus. Sin fuerit ſingultus ex inanitione, hic nulla ſentitur tenſio, nulla grauitas ventriculi, ſingultus non fit ſubitò, ſed temporis progreſſione, præceſſerunt quæ potuerint exſiccare, inſignes vacuationes, quæcunque illæ fuerint, febres ardentes, & alia id genus: ſi frigida adſit intemperies, ſimul aderit appetentia, nulla ſitis, ructus acidi, quamplurimi flatus, & aliæ huiuſmodi. Materia demum acris, & ſi libet, intemperies calida, poſita ab Auicenna, facilè poſſunt cognoſci, ſi memoria repetantur, quæ ſuprà de intemperaturis ventriculi fuere à nobis expoſita. Facilè item cognoſci poteſt an ventriculus primariò affectu, vel per conſenſũm laboret, conſiderando an ſigna adſint alicuius vehementis affectus cerebri, lienis, iecoris, inteſtinorum & cæterarum partium, quæ ventriculum poſſunt in conſenſum trahere: quod ſi nihil tale deprehendatur, tunc licebit coniicere, ventriculum primò & per ſe laborare. Abſolutis ſignis accedamus ad curationẽ.

Curationem ſingultus equidem ſtatui breuiter abſoluere, cum iam cumulatè omnia fuerint pertractata, quæcunque pertinent ſiue ad vacuandum, ſiue ad alterandum ventriculum: quæ quidem ſi ad hunc locum, transferantur, ſatis ſuperq́ue eſſe poſſunt. Itaque ſi fuerit ſingultus ratione plenitudinis, ante omnia vacuandus eſt ventriculus, ſi fieri poteſt excitato vomitu, de quo habetis apud Hip. *7. apho. 3. A vomitu ſingultus & oculorum robor maius:* quo loco docet Gal. purgatis per vomitum noxiis humoribus hominem protinus à ſingultu liberari; quod ſi ſingultus hoc tempore non ceſſauerit, alterum duorum ſignificari, cerebrum nempe aut ventriculum pati non mediocrem inflammationem. At verò ſi propter aliquam cauſam non liceat vomitum prouocare, tunc exhibendum eſt leue aliquod medicamentum, quale inter cætera iam ſæpius diximus hieram principem locum obtinere: in quo caſu, ſicuti aliàs vos admonui, perpetuò caueatis à valentioribus, quæ trahendo noua excrementa ad partem laborãtem, & [illegible] multis modis, longè magis poſſunt obeſſe quàm prodeſſe. Singultum prouenientem ex plenitudine, ſuperueniẽs ſternutatio ſoluit *6. aph. 13.* quod fit, Galeno interprete, propterea quia improuiſo illo & violento motu humores noxij diſſlãtur & vacuantur, id quod fortaſſe pariter poſſent efficere reliqui motus, tum corporis, tum animi, ſicuti eſt inſignis iracundia, timor, & alia hniuſmodi: ad quem modum noſtræ mulierculæ ſuis puerulis ſingultientibus ſolent alicuius rei timorem iniicere. Criſimachus medicus celebris apud Plat. in cõuiuio Ariſtophanem ſingultientem docet tria remedia, cohibere ſpiritum aliquandiu, aqua gargarizata fauces proluere, ac ſi ſingultus fuerit vehementiſſimus, nares ſtimulare & ſternutamentum irritare: quorũ trium præſidiorum non difficile eſt rationem reddere.

Si fuerit ſingultus ex immoderata vacuatione & ſiccitate, habetis curationem traditam à Gal. *7. meth. ca. 6*, quam non eſt, vt inutiliter repetamus, cũ præſertim huiuſmodi ſingultus aut difficulter admodum, aut nullo modo curari poſſit, ex ſententia Hip. & Gal. *5. apho. 2.* & *3.* nec non *7. apho. 41.*

Si demum ventriculus laboret intemperie frigida, vel etiam calida, iam audiſtis quomodo vtraque curari poſſit, vt pluribus non ſit opus. Verum nequeo ſilentio præterire celebre quoddã antiquorũ medicamentũ, quod vſque ad noſtra tempora trãſlatum omnino credendum eſt, in ſingultu eſſe remediũ efficaciſſimum, & eſt illud Aſclepiadis deſcriptum à Gal. *8. de medicamentis ſecundum locos*, cuius ſuprà in dolore ventriculi mentionem fecit; quod recepit & aloem, & opium. Gal. accuratè examinans ſingula ſimplicia medicamenta, illud probat quaſi habeat omnes facultates diſcutiendi & vacuandi materiam noxiam per aluum & lotium roborandi ventriculum, ac poſtremò mitigandi acrimoniam humorum: quæ quidem indicationes in hoc

Curatio. *Platonis remedia.*

hoc morbo videntur eſſe quàm maximè opportunæ. Compoſitio eſt talis:

℞. *Coſti*, (& quoniam nos caremus vero coſto, loco eius ſumitur galanga)
Galanga,
Spicæ nardi,
Roſarum viridium,
Chryſobalani, pro quo ſumunt vel nucem moſchatam, vel caryophyllos.
Maſtiches ana ʒ. iiij.
Aloes ʒ. ij.
Aſari ʒ. ij.
Opij ʒ. j.

Excipiantur omnia ſucco ſilij, & fiant trochiſci. Poſtremo autem hoc loco, ſi in ſingultu ventriculus laboret per conſenſũ aliarum partiũ, iam ſemel atque iterum diximus de ratione curãdi morbos per conſenſum, quæ in ſumma eò ſpectat, vt proſpiciatur primùm parti laboranti, deinde & ipſi ventriculo, ne tam facilè recipiat aliena excrementa.

Iam illud vnũ eſſet reliquũ, vt ex inſtituto noſtro ordine proponeremus caſum; ſed cum hic morbus non ſit valdè frequens, nec maiori ex parte magni momenti, in maximis præſentis tẽporis anguſtiis ad vtiliora properans decreui illud prætermittere.

CAPVT V.

De læſo appetitu.

De appetitu canino.

RHaſes poſt ſingultum agit de fame canina, quæ eſt ſpecies quædam læſæ appetẽtiæ, nos verò ſtatuimus generaliter tractare de qualibet appetitus læſione, cum morbus ſit maximi momẽti, admodum frequens, & dignus accuratiſſima tractatione. Illud itaque primum in memoriã reuocãdum eſt, quod ſupra diximus, nẽpe ventriculum habere duas præcipuas partes, alterã ſuperiorem, quæ os dicitur; alterã inferiorem, quæ fundus appellatur: quæ quidẽ duæ partes non ſolùm loco, ſed etiã facultatibus ſunt inter ſe diſtinctæ: ſiquidem præcipua facultas oris ventriculi eſt deſiderium vel appetentia cibi & potus, ſicuti præcipua facultas fundi eſt alimenti & potionis concoctio. Neque enim cenſeo ſubtiliùs diſputãdum eſſe, an hæ facultates conueniãt inter ſe, adeò vt pars ſuperior facultatẽ habeat non ſolum appetendi, ſed etiã concoquẽdi, pariterque pars inferior valeat non ſolum concoquere, ſed etiam appetere. Nobis ſatis fuerit vnius Galeni auctoritas, qui ſcribit 2. *aph.com.* 20. vim appetendi in ore ventriculi potiſſimùm cõſiſtere: & iterum cõfirmat. 1. *de ratione victus morborũ acutorũ com.* 18. munus huius partis eſſe appetere, non concoquere. Quare illud nobis cõſtet in præſentia, appetentiam cibi & potus, quam famem & ſitim dicimus, pertinere ad partem, imprimis ſuperiorẽ ventriculi. Quoniã verò non poteſt intelligi, vt ſæpius indicauimus ex doctrina Gal. 4. *de ſympt. cauſis c.* 1. quomodo appetentia lædatur, niſi primùm intelligatur, quomodo illa fiat ſecundùm naturam, propterea omnium primùm nos decet pertractare de naturalis famis & appetentiæ generatione. Sed ne verſemur in aliqua nominis ambiguitate antea notãdum eſt, famem apud Hip. bifariã accipi, vt docet Gal. 2. *aph. com.* 16. vno modo pro externa eſuritione, quæ propter ciborum penuriã accidit; quod idẽ contingit dupliciter, aut quoniã homines ſumma annonæ penuria deſtituuntur alimẽtis, in qua ſignificatione accipitur 6. *epidemiorum ſect.* 4. *tex.* 9. vbi ſcribitur, Incolis oppidi Eno, qui ob famem leguminibus veſcebãtur, crura eſſe debilitata: aut propterea, quia tametſi nulla cogat rerum penuria, homines vel propria voluntate, vel aliis intemperantibus, cibi abſtinentiã & ieiuniũ ſuſcipiunt, in quo ſignificatu accipitur ab Hip. 7. *aph.* 59. *Corporibus carnes habentibus humidas famẽ conuenit adhibere; fames enim corpora ſiccat*: nec non 2. aph. 16. *Vbi fames, laborandũ non eſt*: ac demum 1. *prognoſticorũ* 8. *Interrogare oportet nũ vigilauerit homo, vel aluus fuerit fortiter exinanita, vel fames tenuerit ipſum.* Altero autem modo accipitur fames, & quidem communiter apud omnes homines, pro deſiderio & appetentia alimentorum, de qua & illius naturali generatione nobis agendum eſt in præſentia.

Fames quomodo generetur.

In generatione famis naturalis licet animaduertere, vel potius admirari præclariſſimum naturæ inſtitutum, quod pulchrè explicãtur à Gal. 1. *de ſymptomatum cauſis, c.* 7. atque ita ſe habet. Cum quodlibet animal in ambientem aërem per cutem digeratur & diſſipetur, principio partes quæ ſub cute ſunt contingit euacuari, quarum partium innata eſt facultas, vt docent commentarij de facultatibus naturalibus, vt alimentum ex aliis vicinis partibus attrahant, ad hoc vt reſarciatur quod perditum fuerat, quam quidem trahendi à proximis partibus rationem, partes iam inanitæ, continuo quodam ordine ſequuntur, donec celebri facta tranſlatione ad venas quæ ad ventriculum pertingunt, vacuatio peruenerit, quæ item venæ poſtremo loco & conſueuerunt, & poſſunt ex ventriculo ad ſe alimentum allicere, veluti faciunt ſtirpium radices in terrãm demiſſæ; ventriculus autem talem venarum ſectionem, & tractionem ægre ferens, triſti quodam afficitur ſenſu penuriæ, & tãquam diuulſus huius moleſtiæ remedium cibum deſiderat, quod deſiderium appetentia & fames vocatur, adeo vt colligendo ſingula in vnum, in naturali procreanda appetentia quinque ſeſe mutuo ordine quodam comitentur ſymptomata: primum eſt vacuatio & diſſipatio partium externarum: alterum naturalis appetentia & attractio partium, quæ iã ſunt inanitæ; tertium ventriculi ſuctio, quæ fit à venis illi proximis iam inanitis & euacuatis: quartum ſenſus ſuctionis in ventriculo qui ſugentibus venis veluti diuellitur: quintum animalis appetentia omnium vltima. Neque vero eſt vt quis veſtrum miretur, nos cum Galeno dixiſſe famem eſſe appetitũ animalem, cum potius naturalis videatur: nã ſicuti docent Ariſtot. & Auerr. 1. *phyſ.* 71. nec non Galen. hoc ipſo in loco, & 6. *de locis aff. cap.* 3. duplex eſt appetitus: alter verè & ſolum naturalis, ſine vllo ſenſu & cognitione, qui nihil aliud eſt quàm naturalis quædam illius particulæ propenſio, ad trahendum alimentũ cum illo opus habet, ſicuti graue ſuapte natura appetit ferri deorſum, & [illegible] ſurſum: alter autẽ eſt appetitus animalis, qui a ſenſu & cognitione defectus ſolet concitari, eiuſmodi eſt appetitus oris ventriculi: ille enim percipiens defectum alimenti triſtatur, ex quo excitatur ad nouũ alimentũ appetendum & quærendũ; quod quidem ſumma naturæ prouidentia factũ eſt, quæ propterea hanc partem donauit exquiſitiſſimo ſenſu, vt ita magis promptè & facilè concitaretur ad conquirenda & aſſumenda alimenta quibus refici & diutius ſeruari poſſit. His porrò hunc in modũ conſtitutis ad principale inſtitutũ, nẽpe ad læſam appetentiã redeamus. Hæc actio, ſicuti reliquis omnibus contingit operationibus, lædi tripliciter cõſueuit, vel ablatè, vel imminutè, vel deprauatè: protius tollitur appetentia, vt in febribus peſtilentibus de quibus loquuntur Hip. & Gal. 3. *Epid. ſect.* 1. com. 51. nec non ſect. 2. ægrot. 6. ac potiſſimum in 3. epid. ſect. 3. 58. in quo poſtremo loco ſcribit Gal. in diuturna illa peſte, quæ ſua ætate viguit, omnes ægrotos in tale ac tantum cibi faſtidium incidiſſe, vt plurimi maluerint mori, quàm comedere. Minuitur autem appetentia,

Appetitus cuius partis ſit.

Fames quid ſignificet.

Ad appetitũ 5. concurrũt.

Appetitus duplex.

quando

quando ægroti debiliter appetunt, quod accidit in cõualeſcentib. in febribus, ac morbis ferè omnib. Demũ verò appetentia deprauatur dupliciter: vno modo, quãdo ægri immoderatũ cibũ & potũ appetunt, vt in canina vocata appetentia ſolet euenire: altero vbi quis aliena appetit, ac naturæ aduerſa, exempli gratia, extinctos carbones, lutum, & alia id genus, vt frequenter euenit pueris, & nonnullis mulieribus vtero gerentibus. Hæc tota eſt doctrina Gal. 1. *de ſymptomatum cauſis cap.* 5.

Dubitatio. Hoc loco illud nonnulli vocant in dubiũ, quomodo immoderata appetentia reponatur à Gal. inter actiones deprauatas: nã ſicuti nulla intenſa & exquiſita operatio, exempli gratia, videndi aut audiendi, dici poteſt deprauata, ita idem ſtatuendum videtur de intenſa ac ſumma appetentia. Præterea ſi appetitus remiſſus eſt actio læſa, imminutè, cur non liceat appetitum intenſum, cum nõ ſint cõtraria, ſub eodem genere collocare: Ex quo factum eſt, vt Arculanus inter cæteros talem exuperantiã appetitus repoſuerit ſub diminuta operatione: & altera ex parte Argenterius *lib. de generib. & differentiis ſymptomatum cap.* 3. Galenum reprehendat, quaſi malè actiones læſas diuiſerit in abolitas, imminutas, & deprauatas: qui aſſeuerans omnia vitiatæ functionis genera, ac ſpeciatim vehementiores & validiores operationes ſub ea diuiſione cõprehendi non poſſe, nouã diuiſionẽ excogitauit, qua non tria, ſed quatuor prima genera vitiatæ actionis cõtinentur: primum, quod actiones abolitas: alterum quod debiles vel auctas: tertium quod deprauatas: quartũ quod triſtes & voluptuoſas præter naturã functiones cõplectatur.

Ego verò qui propter anguſtias temporis accuratè nequeo hanc controuerſiam tractare, quę lõgiorem omnino diſputationem expoſceret, illud vnum dicã in præſentia diuiſionem Galeni actionis abolitæ, imminutæ, deprauatæ, eſſe integram, atque ad hæc tria membra cõmodè poſſe referri, quæcunque vel ab Argenterio, vel ab aliis nouatoribus poſſunt excogitari: & quatenus pertinet ad imminutã appetentiam, de qua nunc agimus, iure eam inter deprauatas actiones fuiſſe repoſitam. Hoc autem vt probè intelligatur, ſciendum eſt Galenum in tradẽda hac diſciplina ac diuiſione in primis reſpexiſſe facultatem ipſam, à qua proueniunt actiones: quamobrem ſicuti appetentia, quæ fit à facultate prorſus inualida abolita dicitur: quæ fit à facultate debiliori, imminuta; ita quæ fit à deprauatione facultatis, iure deprauata appetentia debet vocari: vnde cum immoderata & ſumma appetentia, vt ſtatim demonſtrabimus, non aliunde proueniat quam ab irritata & deprauata facultate appetitrice oris ventriculi, ſumma cum ratione Galenus illã repoſuit ſub genere deprauatarum actionum. Nec altera ex parte poſitæ rationes quidquã valent: cum enim facultates in diſciplina Galeni, aut ſint temperamenta, aut in temperamentis propriam eſſentiam obtineant, ſi illæ pro inſtituto naturæ bene habeant, tunc edunt ſuas actiones validas, prorſusque inculpatas, in quibus nullus datur exceſſus, vt manifeſtè apparet in viſu & auditu: quod ſi quæ contingat excedens & immoderata actio, exempli gratia, nimia retentio vel expulſio, id nunquam fiet ſine deprauatione facultatis, ex quo actionem quoque deprauatam licebit appellare. Pariter reſpondeatis ad ſecundam rationem: nam quamuis appetentia intenſa & remiſſa quoquo modo ſint contraria, vt propterea debeant reponi ſub communi genere actionis imminutæ, vt voluerunt Arculanus & Argenterius: veruntamen ſi conſiderentur cauſæ vtriuſque ſymptomatis, hac certè ratione haud omnino ſunt contraria; ſicuti paulo poſt demonſtrabimus cum Galeno. Imminuta appetentia ab iiſdem prouenit cauſis, à quibus prouenit abolita: intenſa autem appetentia non aliter generatur, quam irritata facultate, vt manifeſtiſſimè demonſtrabimus. Iam itaque redeuntes ad rem noſtram, ſi quæ dicta ſunt, hactenus velimus colligere in vnum, ita habendum eſt. Symptomata pertinentia ad læſam appetentiam ſunt duplicia: alterum cõſiſtit in defectu, alterum in deprauatione, & vtrũque adhuc diuiditur bifariam, nam defectus vel eſt integer, vt appetentia ſit tantummodo imminuta: pariter in deprauatione, ægri aut nimiũ appetunt, *famem caninam*, & vulgo *Bulimum* nominant, qui tamen affectus inter ſe longè differunt; aut appetunt aliena, quod malum *pica* vel *Kitta* dicitur, de quibus omnibus ſymptomatibus ſequenti ordine tractabimus: primo, de abolita & imminuta appetentia: ſecundo, de fame canina: tertio, de Bulimo: quarto, de Pica, & vltimo, de Siti, cum hæc nihil aliud ſit, quàm appetentia potus, ſicuti fames eſt appetentia alimenti, & in vtraque eadem eueniant ſymptomata. Ἀνακεφαλαίωσις.

CAPVT IV.

De abolita & imminuta appetentia.

SI memoria repetantur, quæ ſuprà diximus de naturalis famis generatione ac ſymptomatibus, quæ illam præcedere ſolent, facilè fuerit inuenire cauſas, propter quas appetentia vel aboleatur, vel imminuatur. Etenim vt dicit Gal. 1. *de ſymptomat. cauſ. cap.* 7. abolitio contingit huius actionis, vel quod ſuctionis ſenſus perierit, vel quod ſuctio non fiat, vel quod corpus non vacuetur: ad quem modum exigua quoque & imbecilla fit appetentia, vbi hæc ipſa, nempe ſenſus ſuctionis, ſuctio, & corporis vacuatio non fuerint abolita, ſed prope ad abolitionem accedant. Perit ſenſus oris ventriculi, vel primùm & per ſe, vel per conſenſum aliarum partium, & præcipuè cerebri. Per ſe amittitur ſenſus ſuctionis propter exceſſum cuiuſcunque intemperiei, ſed potiſſimùm calidæ & frigidæ, ſiue cum materia, ſiue ſine materia, ſcribente Galen. 3. *de ſymptomatum cauſis cap.* 1. nec non *aphor. com.* 20. quamlibet intemperiem, vbi fuerit immoderata, iunctas actiones impedire & diſſoluere: principem autem locum hac in re obtinet intemperies calida, quam Gal. 1. *de ſymptomatum cauſis cap.* 7. enumerat inter præcipuas & continentes cauſas, quibus fames ſolet impediri; & reddit rationem, quia calor ex vna parte ſolida corporis relaxat, & ad munus attractionis reddit imbecilliora, ex altera colliquat & fundit humiditatem ventriculi, ex quo illius partes inanitæ ſupra modum extenduntur & replentur, vt meritò triſtis ille ſenſus ſuctionis non poſſit perſentiri. Ad quem modum idem quoque dicit Galen. 6. *epidemiorum ſect.* 4. *com.* 10. calefacientia, & fundentia humores delere & finire appetentias: ſic humores quicunque fuerint calidi, vel ſuapte natura, vt flaua bilis, vel ex accidente, vt ſalſa pituita, ſi potiſſimùm confluant ad os ventriculi, facilè ac maximè appetentiam tollere conſueuerunt. Sic experientia demonſtrat, tempore calidiore ferè tolli appetentiam, frigidiore plurimum augeri.

Cauſa abolitæ appetẽtiæ.

Calida intemperies.

Poſt intemperiem calidam ſuccedit frigida. Sed ſtatim quis nobis obiiciat Galenum, qui multis in locis manifeſtiſſimè aſſerit, frigiditatem quàm maximè conferre ad excitandam appetentiam, quod profectò negari non poteſt nec debet: nam Frigida intemperies.

ſicuti calor laxat ventriculum, funditque humores, & illius partes replet, ita contrà frigus cogit denſatque os ventriculi, & exprimit humores ipſius, adeo vt ſimilis hinc ſequatur affectus illi, qui fit ex ſuctione venarum, ex quo idem quoque ſequitur affectus nempe deſiderium alimenti. At verò nos intelligimus appetentiam tolli vel minui immoderata, ac ſumma frigiditate, quod nulli mirum debet videri. Nam ſi omnis immodica intẽperies, quod paulo antè notauimus ex Galeno, poteſt actionem deiicere, cur nõ frigida quoque intemperies, ſi immoderatè occupet os ventriculi, poſſit appetentiam auferre? Sed iſtud apertiſſimè docet Gal 2. *aphor. com.* 20. qui ſcribit, in ſenibus quandoque tantã augeri in ore ventriculi frigiditatem, vt omnem appetentiam deiiciat, ſiquidẽ per nimiam frigiditatem vis oris vẽtriculi ſentiẽs ſopitur, ac ferè proſternitur, vt nemo debeat mirari, ſi tunc ſuctionis ſenſus pereat, & appetentiæ munus aboleatur: id quod poſtea videbimus veritatem habere in bulimo, in quo morbo prorſus deficit appetentia, ferè perdita facultate oris ventriculi, propter nimiam frigiditatem. Ita ergo minimè abſurdum eſt aſſeuerare, eandem cauſam, diuerſa tamen ratione, poſſe appetentiam iuuare & deſtruere. nam generaliter frigus conſueuit dolorem inferre, ſi verò illud ſit vehemens & immoderatum, dolorem tollit, quod apparet in medicamentis ſtupefacientibus. Quæ diximus de intemperie calida & frigida, vel cum materia, vel ſine materia, facilè item poſſunt demonſtrari de cęteris quoque intemperaturis, humida & ſicca, cum hæ quoque ſi modum excedant, ſine dubio poſſint ventriculi facultatem labefactare, & ſenſum ſuctionis atque appetentiam auferre.

Per conſenſum quemodo perdatur appetitus. Hactenus egimus de ſenſu ſuctionis oris ventriculi deperdito ex proprio affectu, ille autẽ perditur etiam per conſenſum aliarum partium, & præcipuè cerebri: hæc enim duo membra, vt alias diximus, mediis neruis mirabiliter inter ſe conſentiunt ad quem modum delirantes, ſtupidi, apoplectici, & alij id genus ægroti, nihil appetunt. Secundò hic ſenſus perditur per conſenſum cordis & vniuerſi corporis, fere extincta ac mortua facultate ſentiente ipſius ventriculi, de quo quidẽ conſenſu loquitur Gal 1. *epid. ſect.* 1. 29. *ſect.* 2. *com.* 75. 3. *epid. ſect.* 1. *com.* 4. *&* 11. & aliis locis, qui aſſerit, hoc modo deperditam appetentiam eſſe certum indicium extinctionis virtutis, ac perpetuò lethale: ad quem modum videbitis frequentiſſimè eos qui laborant febre peſtilenti, vel aliis malignis morbis, nil prorſus appetere.

II. Iam vidimus primam cauſam abolitæ vel imminutæ appetentiæ, deperditum ſenſum ſuctionis oris ventriculi. Imminuitur ſecundò vel tollitur appetentia quando vel exigua, vel nulla fit ſuctio in ea parte, id quod cõtingit dupliciter: vno modo ex proprio ac primario affectu oris ventriculi, idq; præcipuè cum laborat aliqua intemperie, ac potiſſimùm calida quã ſuprà diximus, fundendo humores replere hanc partem, & prohibere ipſam ſuctionem: altero autẽ modo non fit ſuctio, quotieſcunque cæteræ partes corporis pro inſtituto naturæ non trahunt neque efficiunt ſuctionem ex ventriculo, quod item propter varias cauſas ſolet vſu venire. Nã primùm id fieri poteſt propter imbecillitatem virtutis, vt accidit in conualeſcentibus in quibus & venę & cunctæ partes ſunt debiliores, quã vt poſſint deinceps trahere alimenta, donec attractio perueniat ad ipsũ ventriculum. Secundò ceſſat attractio vel omnium, vel pluriũ partiũ quæ, vt diximus, ordine quodã ſolent præcedere famẽ naturalem, propterea quòd laborent proprio aliquo affectu, qui attractionẽ impediat, quales ſunt intẽperies, ac potiſſimũ calida; vel cũ materia, vel ſine materia, quæ quidẽ partim fundendo naturalẽ humorẽ particulæ, ex quo illa nequit inaniri, partim diſſoluendo naturales eiuſdẽ vires, facilè poteſt illius attractionem impedire, quales ſunt quoque obſtructiones, quæ ſi fuerint inſignes, ſumma cum ratione poſſunt impedimẽto eſſe, quo minus partes poſſint propriũ alimentum trahere. Tertiò cõtingit ſuctionẽ non fieri in ventriculo, propter nimiã plenitudinẽ ſanguinis & humorum, ſicuti illis euenit, qui deliciis liberalis, & voluptuoſæ menſæ perpetuò delectãtur, cũ enim partes ſint omni ex parte plenæ ac ſaturatæ, nec opus habeant nouo alimento, illud non quærunt, nec trahunt ex aliis proximis partibus, ac tandem ex ipſo ventriculo: imò verò vt ſcribit Gal. 4. *de naturalibus facultatibus ad finem*, in tãta copia boni alimenti tantũ abeſt, vt iecur & venæ trahant ex vẽtriculo, vt cõtra potius ipſe ventriculus, ſi opera natiui caloris inaniatur, nullũ appetat alimentum, ſed præter naturæ inſtitutũ ſanguinẽ trahat quo nutrietur per eaſdem ipſas venas, per quas alioqui iecur ſuccum ex vẽtriculo trahere conſueuerat.

Tertia eſt, quotieſcunque corpus non vacuatur: hoc verò poteſt fieri tripliciter: aut propter copiam humorum crudorum & craſſorum, qui difficulter & tardè coquuntur, attenuantur & diſſoluuntur: aut propter denſiorem cutis & vniuerſi corporis habitum, ſiue id fiat propter frigiditatem aëris, balnea adſtringentia, nimias exercitationes, & alias huiuſmodi externas cauſas. ſiue ex interno aliquo affectu fieri cõtingat, aut demũ propter vitam ocioſam, & omnẽ exercitii intermiſſionem: hæc enim præcipuè videntur eſſe in cauſa, cur naturalis effluxus per cutem totius corporis poſſit impediri: atque hactenus de eſſentia, differentiis, & cauſis abolitæ & imminutæ appetentiæ. *III.*

Signa indicantia hunc affectum, ex relatione ægri ſunt manifeſta; quare accedamus ad ſigna differentiarum. Si pereat ſenſus ſuctionis in officio ventriculi propter aliquam intemperiem, vel cum materia, vel ſine materia, ea ex propriis ſuis ſignis eluceſcet, de quibus omnibus ſemel atque iterum diximus. Pariter ſi iſtud contingat propter conſenſum cerebri, cordis vel aliarum partiũ, manifeſta aderunt indicia, quæ morbos vniuſcuiuſq; partis laborantis poterunt demonſtrare. Secundò ſi exigua vel nulla fiat functio in ore ventriculi, ex proprio illius affectu, ac potiſſimùm ex intemperie calida, illa aderunt ſigna, de quibus ſatis diximus. Quod ſi iſtud contingat propter conſensũ aliarum partium, quæ nequeant trahere ex ipſo ventriculo, hãc imbecillitatẽ demonſtrant cũ alia ſigna, tũ maximè pulſus. Obſtructiones demonſtrant lotia cruda, excremẽta alui liquidiora, color corporis vniuerſi immutatus, & alia eiuſmodi, de quib. in poſterũ tractãtes de obſtructionibus. Sic plenitudinẽ licet facilè intelligere ex propriis indiciis, de quibus partim diximus, partim dicemus aliàs. Tertiò ſi appetentia aboleatur vel imminuatur propterea, quòd vniuersũ corpus nõ vacuetur, copia crudorũ humorũ cognoſcitur ex lotio crudo & craſſiore, quod pręcipuũ eſt indiciũ humorũ qui cõtinẽtur in venis, ex qualitate cutis, quę quodãmodo fuerit tumida, albicans, & ſine colore: ex præcedente victus ratione, quã veriſimile eſt talẽ fuiſſe, vt potuerit ſobolẽ humorũ crudorũ generare. Dẽſitatẽ & cõſtipationẽ cutis demõſtrant inter cętera externę cauſæ, vt ſi æger ac potiſſimùm antea factus calidior, vel propter laborem, vel propter caliditatem loci, vel aliter ſe expoſuerit aëri frigidiori, ſi natauerit in aquis frigidis, ſi ſe lauerit *Obſtructionum ſigna.*

in bal

in balneis, vel ſuapte natura, vel ab arte aſtringentibus, aut alia præceſſerint, quæ potuerint cutim exſiccare, denſare, & conſtipare, præterquam quod ſi hæc res diligenter animaduertatur, poterit & Medicus ipſis ſenſibus & aliis modis multa colligere argumenta, quæ huiuſmodi conſtipationem poſſunt demonſtrare, de quibus ſermonem habet Gal. cum aliis locis, tum maximè 3. *de tuenda valetudine, cap.* 10. Si demum æger vitam viuat otioſam & delitioſam, nullis indiciis opus eſt.

Curatio. Itaque illud vnum iam reſtat, vt ad curationem accedamus, cum ſcribat Gal. appetentiam aboleri & imminui ab iiſdem cauſis, quæ tantummodo magnitudine & vehementia differant: nos curationem vtriuſque ſub vnica ratione comprehendemus. Si itaque ventriculus laboret proprio morbo, nempe aliqua intemperie, vel ſimplici, vel cõpoſita, vel cum materia, vel ſine materia, iam didiciſtis rationem curandi huiuſmodi morbos: primùm vacuanda eſt materia, ſi adeſt, deinde tollenda eſt intẽperies præſidiis tum internis, tũ externis, quæ non eſt vt rurſus ſine vtilitate repetãtur. Sin autem vẽtriculus laboret per conſenſum cerebri, cordis, vel aliarum partium, vel corporis vniuerſi, tunc ante omnia habenda eſt ratio partis primùm laborantis, tanquam cauſæ, ſine qua morbus ventriculi curari non poteſt.

Quatenus verò ad illos pertinet qui nihil appetunt, extincta appetitrice facultate, vt accidit in febrib. vel aliis morbis malignis, ex præcepto Galeni, omni induſtria perſuadendi, imò verò cogẽdi ſunt vt comedant: *fortiores*, inquit Gal. 3. epid. ſect. 3. com. 58. *qui vim ſibiipſis afferentes, cibum oblatum aſſumpſerint; omnes fere ſuperſtites fuerunt*: quæ ſententia fuit repetita ab Auicen. *prima quarti cap. de febre peſtilenti.*

Obſtructionũ curatio. Si adſint obſtructiones in iecore, venis, vel aliis partibus, quæ illarum attractionem impediant, conueniunt amara, abſtergentia, & quæ obſtructiones poſſint auferre, ſed ita tamen, ſi id res poſtulet, vt totum corpus antea vacuetur, & & ſectione venæ & purgatione, & aliis modis, de quibus tractabimus ſuo loco.

Si perdatur appetentia propter nimiam abundãtiam humorũ & ſanguinis, quod euenit frequẽtiſſimè, ſiquidem non deſunt quàplurimi, qui totos dies & noctes potant & comedunt, gulæque noua quærunt irritamenta, nullum eſt præſentaneum magis remedium, quàm ſit inedia & ieiunium: ad quem modũ teſtatur Gal. *6. epid. ſect.* 4. *com.* 17. ſe quoſdã de perdito ciborũ appetitu conquerentes, ad multum diem inedia macerando eſurientes reddidiſſe. Habetis lepidam illam fabellã opulenti illius Abbatis apud Boccatiũ, qui laborans morbo ventriculi, & perdita appetentia, ac propterea accedens ad thermas captus à quodam latrone, diuque cuſtoditus ſine vllo propemodum alimẽto, breui appetentiam & ſanitatem recuperauit. *Fabula.*

Si fuerint humores crudi, craſſi & viſcidi, ex quibus denſata & cõſtipata cute prohibeatur naturalis digeſtio & vacuatio corporis, ſi fuerint in vaſis primùm quæratis illos attenuare, incidere, abſtergere, cũ melle roſaceo, ſyrupo de betonica, de hyſſopo, oxymelle ſimplice, &c. ſecundùm hanc formam.

Syr. præparãs pituitam.

℞. *Mellis roſati colati ℥. ij.*
Syrupi de betonica,
Oxymellis ſimplicis ana. ℥. j. Miſ. pro duabus vicibus.

Sic in victu vtamini capparibus aceto conditis, oliuis muria præparatis, piſcibus ſalitis, ouis piſciũ ſalitis, & aliis id genus, quæ ſimul ſunt grata & opportuna. Deinde iſti humores euacuentur leui aliquo medicamento. Si verò humores tales contineantur in ambitu vniuerſi corporis, ſi ita ferat occaſio, præcedente generali euacuatione, illi pariter diſcutiendi ſunt & vacuandi, minimè per aluũ, ſed per ipſã cutem, ſudoribus, balneis, frictionibus, inunctionibus, de quibus diffusè tractat Gal. *in lib. de tuenda valetudine.* Demũ verò ſi propter nimiã cutis denſitatem & conſtipationẽ corpus nequeat dirigere & tranſpirare, præſidiis moderatè calefacientibus & humectantibus agendum eſt: itaque cõueniũt moderatæ corporis exercitationes, leues, faciles & lõgiores frictiones, nõ linteis, ſed manu factæ, balnea aquæ dulcis calidioris, inunctiones moderatæ calidæ, ex oleo dulci tenui, amygdalarũ dulcium, chamæmelino, & aliis id genus, quæ poſſunt externas corporis partes calefacere, humectare, mollire, & laxare, de quibus loquitur diffusè Galenus 8. *meth. cap.* 2. vbi agit de curanda febre ephemera propter meatuum conſtipationem.

CAPVT VII.

De canino appetitu.

Appetitus deprauatus quotuplex. POſt abolitam & diminutam appetentiã ſequitur vt tractemus de deprauata quã diximus eſſe duplicem; alteram, quando ægri immoderatè & præter modũ appetunt alimenta: alterã, quando appetunt res à natura abhorrentes, quam quidem materiam alioquin pulchram & vtilem cum plerique omnes interpretes, & veteres & recentes tractent admodum perplexè & & cõfusè, nos conabimur pro viribus perſpicuè & ordinatè tractare, incipientes à priori differentia, quæ pertinet ad immoderatum appetitum.

Tria ſunt nomina quib. auctores hoc ſymptoma ſolent vocare. Primum, eſt immoderata appetẽtia ſimpliciter. Secundum, eſt appetentia, quã *caninã* appellant. Tertium, eſt, quod dicitur *Bulimos*, quæ ferè cõſueuerunt ſimul confundere, quaſi iſthæc tria nomina vnũ & idẽ ſignificent; cũ tamen, mea ſententiâ, inter ſe lõgè differant: quã quidẽ iſtorũ nominum diſtinctionem licet nobis colligere ex Gal. tum aliis locis, tũ potiſſimum 2. *aphor. com.* 21.

Namque immoderata appetentia ſimpliciter eſt maximum cibi deſiderium, quale plerunque videmus fieri in athletis, in his qui vehementiſſimè laborant, vigilant, vel aliter inſignes patiuntur corporis diſſolutiones, quæ tamen appetentia ſumpto alimento quieſcit. Canina autem fames talis eſt ac tantus ciborum appetitus, vt ægri quãtumuis copioſè & frequenter comedant, nunquam ſatiari poſſint. Bulimos verò definitore Gal. in 2. *aphor. com.* 21. nihil aliud eſt quàm labefactatio facultatis à frigore externo, quæ quidem à fame inchoauit, ſed famem ampliùs non habet adiunctam. Hæc eſt proba declaratio iſtorum trium nominum, ex qua equidem puto hanc tractationem plurimum lucis accipere poſſe.

Definitio. Itaque canina appetentia, de qua agimus in præſentia, eſt perpetua, maxima, atque inſaturabilis fames; plerique addunt cum vomitu & alui deiectione, quæ ſanè differentia non videtur fuiſſe prætermiſſa à Gal. 6. *de loc. aff. c.* 3. vt ſcribit, hoſce ægros ſimul atq; affatim repleti fuerint, paulo poſt aut per vomitũ, aut per aluũ graue id onus deponere, quod ferre nequeũt. Sed notãdũ Gal. loqui diſiũctiuè, aut cũ vomitu, aut cũ alui deiectione, ſicuti etiã diſiunctiuè loquitur Rhaſis, qui ita habet: *Cum quis famem aſſiduè patitur, & cibus poſt comeſtionẽ adeo grauat, vt aut vomere, aut per inferiorẽ partem ipſum eiicere cogatur, &c.* Quamobrem canina fames eſt aſſidua & inſaturabilis ciborũ appetentia, vel cum vomitu, vel cum alui deiectione.

Itaque erit ſymptoma,actio læſa deptauata appetricis facultatis oris ventriculi.

Differentia. Differentiæ huius ſymptomatis præcipuè ſumuntur à cauſis, in quibus quidem etſi auctores maximè diſſentiunt,in eo tamen videntur omnes conuenire,huiuſmodi cauſas eſſe varias ac multiplicer. *Cauſa.* Alexand.tres ponit,intemperiem frigidam, intempetiem calidam,& imbecillitatem facultatis retentricis. Auic. ponit longè plures primam:vacuationer & febres prolixar & reſoluentes corpota:ſecundam, debilitatem virtutis retentiuæ in corpore;tertiam, caliditatem ſuperfluam in orificio ſtomachi,reſoluentem & requirentem inſtaurationem: quattam,ſuperfluitatem caloris in toto corpore,& in extremitatibur eiur, quæ teſoluat, & cngat venas vti ſuctione, quæ tandē perueniat ad os ventriculi;quintā externā aëris caliditatem, ac præcipuè ſi corpus fuerit rarum & reſolubile: ſextam, ſuperfluitatem raritatis propter calidiorem intemperiem digeſtiuam & reſolutiuam, ac maximè ſi externa accedat quoque caliditar: ſeptimam, catarrhum ex cerebro deſceodentem ad ventriculum: octauam, vermes & ſerpentes magnos,quæ animalia omnia deuorant, & dimittunt corpus & ventriculum inania:nonam, humorem acetoſum, melancholicum, aur pituitoſum, commouentem os ſtomachi:decimam & vltimam,ſuperfluas vigiliar, quæ reſoluunt & extrahunt humiditates ad exteriota ſequenter dilatationem caliditatis.Has omnes cauſas pooit Auicenna appetitus canini,ex quibus auctores deinceps,ac præcipuè expoſitores noſtrorum temporum,accipiunt quidam plures, quidam pauciorer. Altera autem ex parte Galenus vnicam tantùm caninæ appetentię cauſam ponit, nempe iotemperiem frigidā oris veotriculi,vel cum materia,vel ſine materia, qui dicit ad hunc modum 2. *aphor.com.*21. *Canini appetitus fieri conſueuerunt vel propter ſolam intemperiem frigidam,vel propter humores acidos,quos exſorbuit os ventriculi.* Quid igitor ſtatuendum eſt:Ego quidem cenſeo, Alexand, Auic. ac cæteros illorū imitatores malè, Galenum autem bene ſeotire. Nam cum fames canina ſit continua,& quæ cibis, quantumuis frequenter & copioſè exhibitis, ſatiari non poteſt, vt cauſa quoque adſit ſtabilis & cōtinens & quæ perperuò hunc ſenſum præbeat, neceſſe eſt. Cæterum illi omnes,mea ſentētia,ſuot hallucinati, propterea quia coofundunt eas voces, de quibus diximus à principio, ac ſpeciatim neſciunt diſtinguere vehemētem appetitum ſimpliciter à canina appetentia. Sed quir hoc loco nobis obiiciat Gal.qui 1. *de ſymptomatum cauſis* 7. *Obiectio.* non tantummodo vnam, ſed duas cauſar canini appetitus ponere videtur: alteram, cum acidus quiſpiam humor vitioſum ventriculum mordet: alteram, vbi totum corpus immodicè euacuatur, ſiue id fiat propter robur & violentiā caloris vniuerſi corporis, ſiue propter imbecillitatem facultatis retentricis. Ad hoc reſpondeatir, Gal. eo loco ſermonem habere de vehementi atque intenſo, minimè autem de canino appetito:quam qoidem Gal. mentem illius verba manifeſtè declarant: cū enim tractaſſet de abolita & immiouta appetentia,dcinceps agit de deptauata, quæ ſola quaotitate modum excedit, quæ certè non alia eſt quàm vehemenr & intenſa appetentia, quam inquit à nonnullis famem vocari caninam,adeò vt certum ſit Gal. eo loco minus propriè loqui,atque ex ſententia aliorum: ſiquidem multi etiam hoc tempore & vulgo omnem vehementem appetitum famem caninam ſolent appellare: ſed prætetea,ſi res ipſa conſideretur, nullo modo fieri poteſt, vt ex nimia totius corporis vacuatiooe, ac ſine peculiari & permanente morbo ventriculi, generetur fames, quæ neque momento temporis interminat, neque vlla ciborum copia & frequentia ſatiari poſſit:ſiquidem quomodocunque tandem vniuerſum corpus digeratur ac diſſipetur, veriſimile eſt, vel potiùs neceſſarium, repleto ventriculo, aliquo, ſaltem breui, tempore, comedendi appetitum remitti & quieſcere, donec rurſum generalis ea fiat diſſipatio, quam certum eſt in inſtanti fieri non poſſe. Quod ſi Galen hoc modo intelligatur, vt certè debet intelligi, vtique fatebimur eum ſibi ipſi conſentire, & veras vtriuſquè, & ingentir appetitus, & caninæ famis cauſas tradidiſſe. Nam reuera quatenus pertinet ad intenſum appetitum, ſi memoria repetantur quæ iam diximus de naturalis famis generatione, cum digeſtio & inanitio illarū partiū quæ ſunt ſub cute, ſint in cauſa, cur illæ per venas à partibus proximis attrahant, vt tādem attractio perueniat ad os ventriculi, nulli dubiū eſſe poteſt, ſi talis digeſtio & diſſipatio fiat immoderatè, & ſupra naturæ inſtitutum, quin immoderata quoque attractio & ſuctio cæterarum partium, ac poſtremò ipſiur vētriculi fiat, ex quo deincepr neceſſe eſt ingentem, atque immoderatam appetentiam excitari. Quamobrem ſumma cum ratione immodica totius corporis vacuatio, poſita à Galeno, & quæcunqoe huiuſmodi euacuationē poſſunt efficere, maximè exercitatiooer, vigiliæ, & alia id genus, de quibus prolixè Auic. ſtatuendæ cauſæ ſont ingentis appetitus. *Vermes.* Inter quas certè digna eſt maxima animaduerſione cauſa vermiom, quorū Gal. quoque mētionem habet in libello *de theriaca ad Piſonem cap.* 15. qui ſcribit theriacam potenter ſtrangulare eos lumbricos qui moranter in inteſtinis, maximum alimenti deſiderium excitant, nec non mirabiliter eiicere ex inteſtinis latum illum vermem, qui ſuſceptum deuorat alimentum, atque ideo totū corpus extenuat. Sic Alexād. *lib.7.cap.*4. recitat hiſtoriam cuiuſdā mulieris, quæ cum multa & immodica alimenta acciperet, omniaque concoqueret, & nunquam ſaturari ſe diceret, tandem accepta hiera vermem proiecit, qui lōgitudine duodecim cubitus & plures habere putaretur, cum quo verme immoderata & violenta illa fames ſtatim conquieuit: in qua tamen re Alexand fuit deceptus, enm cenſuerit hunc affectum fuiſſe bulimum, in quo nulla proſus eſt fames, vt poſtea videbimur. *Hiſtoria.*

An ab intēperie calida poſſit dependere. Statuebamus cum Gal. vnicā tantùm cauſam famis caninæ, nempe intemperiem orir ventriculi frigidiorem, vel cum materia, vel ſine materia: verùm Alex. & Auic. hic ſurſum Galeno ſuot moleſti, qui contendunt famem caninam fieri poſſe ab intemperie, non ſolùm frigida, ſed etiā calida quæ diſſoluendo humores ventriculi, illum reddat inanem, efficiatque triſtem illum ſenſum ac famē. in qua quidem re illi mea ſententia decipiuntur. Nā ſicuti negandum non eſt, caliditatem vniuerſi habitus corporis, quæ raritatē eutir laxitatēmque, & iogentem diſſolutionem efficiat, inanitir cunctis partibus, in cauſa eſſe vt fiat fames: ita nullo modo fieri poteſt, vt ex intēperie ventriculi calidiore itidē fames generetor, quę potius laxat os vētriculi, ac fundit humores, quibus illud poſſit repleri, vt ſuprà demōſtrauimus ex Gal. in 1. *de ſymp. cauſ. c.* 7.

An melancholia poſſit producere famem. Pręterea cū Gal. reponat inter cauſar inteoſi appetitus acidorū humorum vitiū, iſti autē ſint duo tātūmodo, pituita & melācholia, cū nemo dubitet de acida pituita, quęritur ao acida melācholia vtcūqoe poſſit famē excitare? De qua re eſt inſignis, & diuagitata cōtrouerſia ioter Auic. & quoſdā recentiores, quā cū nolim in pręſentia lōgior agere, illud nobis fuerit ſatis ex Gal. ſentētia in libello de

plenitu

plenitudine, *cap.* 11. *nec non* 6. *de locis affectis cap.* 1. non ſolum pituitam, ſed etiam melancholiam, ſi acidę fuerint, poſſe famẽ efficere, propterea quod, vt dicit Gal. dicto 1. *de ſymp. cauſ. cap.* 7. quæ acida ſunt, partium tenuitate vellicãt, & quaſi mordent os ventriculi, ex quo eundem ferè ſenſum in ipſo excitant, quem ſuctu venarum ſolet excitare. Vtrùm autem fames excitata ab eiuſmodi humoribus, ſit ſecundùm vel præter naturæ inſtitutum, de qua item diſputãt Valerius Hiſpanus, & alij recentiores, aliàs fortaſſe à nobis quoq; tractabitur.

Signa. Signa caninæ appetentiæ ſunt manifeſtiſſima, ægri ſemper conqueruntur, alimenta poſtulant & comedunt, ventriculus perpetuò grauis eſt, contingit aliquando vomitus, nonnunquam copioſa alui deiectio, manifeſta apparent indicia frigidæ intemperaturæ oris ventriculi, de quibus aliàs diximus. Si adſit in ventriculo pituita, erunt ructus & vomitus acidi, plurima ſputa, alui excrementa humida. Si melancholia, erunt perturbatæ imaginationes, lien erit affectus, præceſſere victus ratio, & omnia quæ potuerint hanc intemperiem atque acidos humores generare. Iraque iam venimus ad curationem.

Curatio. Si fuerit intemperies ſimplex ſine materia, ſimplicem præbet indicationem, vt nempe calefacientibus intemperiem tollamus, ac rebus pinguibus famem remittamus, quæ os ventriculi replere, laxare & mollire poſſunt, qualem rationem curandi habetis à Gal. in 2. *aphor. comm.* 21. qui ex ſententia Hippoc. laudat cum primis potum vini meracioris, id eſt, potentis, quod valenter calefaciat, & illud quidem copioſum, qualia ſunt præcipuè vina grę ca, quę equidem cenſeo cum Auic. exhibenda eſſe actu calida, cum actualis frigiditas quoquomodo poſſit intemperiem augere.

De hoc tamen vino dubium eſt, vtrùm debeat exhiberi ante vel poſt alimenta: Gal. loco citato videtur illud exhibere poſt ſumptum alimentũ, Auicen autem & alij magis illud probant ieiuno ventriculo: in qua re, ſi fuerit intẽperies ſine materia, crederem cum Auic. illud exhibendũ eſſe ante cibos, quo tempore certum eſt id multo magis poſſe intemperiem iuuare: ſi autem fuerit intemperies cum materia, ac præcipuè ſi ægri habeant caput minus robuſtum, quod ipſe quoque Gal. animaduertit, fortaſſe opportuniùs cum Gal. exhibendum foret poſt alimenta. Hoc ipſo alterius modi conſilio poſſumus & alia administrare medicamenta, quæ calefaciant & intemperiem auferant:

Interna medicamenta. interiùs eſt conſerua betonicæ, menthæ, hyſſopi, diacyminum, diacalamenthum, ac poſtremò mithridatum & theriaca, quam paulo ante vidimus apud Gal. hac in re habere magnam prærogatiuam.

Externa. Exteriùs ſunt olea, chamæmelinum, amygdalarum dulcium, amararum, & alia id genus: in quibus quidem cunctis præſidiis, tã intrà, quàm extrà, id perpetuò eſt animaduertendũ, vt

Cautela. ea declinemus, quæ adhuc magis poſſint cogere & conſtringere orificium ventriculi, magis autẽ illis vtamur, quæ illud mollire & laxare poſſint. Deinde Gal. inſtituit cõmodam victus rationem, edulia pinguia, oleaginoſa, & quæcũque ex multo oleo parari ſolent, ac potiſſimùm adhibita cautione, ne quid permiſceatur auſteri vel acidi; forent itaque opportuna alimẽta, caro pinguis, porcina, vitulina gallinarum, coturnicum; iura item pinguia, ſicuti iura inteſtinorum, quæ etiam ipſa poſſunt exhiberi pro alimento, adeo vt iſti ſanari poſſint ſumma cum delectatione & voluptate. Auicenna probat oleum cum ſacchato: probarem ego oleum amygdalarum dulcium, hæc enim alimenta, & quæ horum imitatione facilè poſſunt parari, laxant & molliunt os ventriculi, ipſamque famem inſigniter obtundunt: qua quidem victus ratione Galenus fatetur ſe nonnullos ſanaſſe, qui ingenti ac perpetua fame laborabant.

Si verò fuerit intemperies cum materia, hanc primùm decet abſtergere, incidere, attenuare, cum melle roſato, oxymelle ſimplici, cum diacymino, diacalamentho, capparibus & oliuis prçparatis; in ruſticis cum porris, alliis, cepis & ſimilibus. Deinde præparata materia, niſi illa commodè poſſit educi per vomitum, purganda eſt leniori aliquo medicamento: expurgato ventriculò deinceps alterantibus agendum eſt.

Atque hactenus de fame canina, vbi nec id *Prognoſticũ.* poſtremo hoc loco prætermittendum eſt, quod pertinet ad prognoſticum, curationem eſſe maximè difficilem, cum frequenter huiuſmodi morbus deducat homines ad cœliacam paſſionem, lienteriam, hydropem, bulimum, ſyncopen, & tandem ad mortem. Sequitur de bulimo.

CAPVT VIII.

De Bulimo.

INter plurimos ſcriptores de morbis, neſcio an ſit aliquis, vno excepto Gal. qui probè intelligat, naturam huius affectus: conuenit tamen inter omnes, hac voce ingentem prorſus famem ſignificari. ſicuti ipſa nominis ratio videtur perſuadere: nam hæc dictio græca βου, aliis adiuncta vocibus, videtur habere vim augendi ſignificationes earum: ex quo factum eſt, vt quamplurimi cenſeant famem caninam & bulimon vnum & eundem affectum eſſe, ſimulque tractant de vtroque ſub vno capite: ſic Theodorus Gaza, optimus alioqui interpres, bulimũ vbique vertit caninam appetentiam: alij confundunt bulimum cum pica, ex quibus eſt Alex. Aphrodiſæus in ſuis problematibus; alij aliter cenſent: quantum verò omnes fuerint hallucinati, ſatis demonſtrat Galenus, qui dicit apertiſſimè, bulimum longè differre à canina appetentia, imo verò in eo omne prorſus alimenti deſiderium auferri, ſcribit enim ad hunc modũ: *Qui bulimum putant famis nomine dictum fuiſſe ab Hip. hi mihi videntur abſurdè eius verba audire, primùm quod pro generali oratione particularem faciunt; deinde quod falſum etiam dicunt, ſiquidem bulimos eſt virium proſtratio ab externa frigiditate profecta, qui à fame quidem principium ſumit. ſed famem ampliùs non habet adiunctam.* Hæc vera eſt atque legitima deſcriptio iſtius affectus; ex quibus apparet, bulimum non illud eſſe quod nomen ipſũ ſonat, ingentem ſcilicet famẽ, quæ quamuis principio fuerit, paulo tamen poſt nulla prorſus exiſtit, & in totum languente nimiùm ventriculo, ac pene extincta illius caliditate aboletur: imò verò idem Gal. teſtatur 1. *ad Glauc. cap.* 14. bulimum nihil aliud eſſe, propter imbecillitatem virium, quàm deliquium animi. Auic. 3. *canone fen.* 13. *tractatu* 2. *cap.* 11. ſatis commodè mihi videtur hunc affectum definire, quem ſimul cum Serapione appellat famem vaccinam.

Bulimus, inquit, *eſt fames membrorũ, cum ſatietate ſtomachi. Sunt igitur membra famelica valde, & indigentia nutrimento, & ſtomachus reſpuens ipſum, & quãdoque res peruenit in eo ad ſyncopen, & venæ quidem ſunt vacuæ, ſed ſtomachus reſpuit cibũ abhorrens ipſum.* Hæc Auic. de bulimo, qui fortaſſe melius quàm cæteri omnes, & ad mentem Galeni magis,

De cauſis huius affectus antiquiores Medici *Cauſa.* non conſentiunt. Alexand vult illum fieri ex immoderato calore & imbecillitate oris ventriculi.

Gal. ſtatuit eum fieri ex vna intemperie ventriculi frigidiore,& illa quidem quæ ab externa intenſa refrigeratione oriatur. Auicen. quaſi medio quodam modo cum Galeno aſſerit, bulimon fieri ex intẽperie frigida,nec non cum Alex.ex intemperie calida. In qua diſſenſione etſi negandum nõ eſt facultatem oris ventriculi poſſe labefactari, nõ modo ex frigida,ſed etiã ex qualibet intemperie,quod ſuprà notauimus ex Gal. tamen equidẽ puto hunc affectũ potiſſimùm ac maxima ex parte fieri ex intemperie frigidiore, & illa quæ habuerit maximã ac violentiſſimã occaſionem,qualis eſt diuturna mora in aëre frigidiſſimo;quãdo vix fieri poſſe videtur,vt ex intemperie orta propter leuiorem cauſam, ęgri deducantur in tantum vitæ periculum. Itaque tenenda eſt ſententia Galeni, bulimon fieri ex intemperie ventriculi frigidiore, quæ ſpeciatim ortum habeat ex frigiditate admodum vehementi ipſius aëris. Cum Galeno inter cæteros conſentit Plutarchus, qui in ſympoſiacis *lib.6.cap.8.* aſſerit eos potiſſimùm tentari bulimo, qui per altã niuem iter faciunt: quo morbo dicit laboraſſe Brutum,qui Diarrhachio Apolloniã tendens in magnum vitæ diſcrimen incidit ex hac affectione:nix enim alta erat & qui cómeatus portabãt,nemo ſequebatur:cum igitur ille animo deficeret & animã ageret,neceſſariò milites ad muros accurrerunt panem poſtulatum ab hoſtibus, quo ſtatim accepto Brutum refecerunt, qui illa vrbe potitus propterea omnes clemẽter tractauit.

Signa. Signa ſunt propemodum manifeſta,ægri prorſus omni priuantur appetentia, torquentur ſtomacho,viribus deficiunt, animo linquuntur, refrigerantur corde & extremis partibus, habent pulſus raros,tardos,paruos,& imbecilles,quos ſæpenumero excipit ſyncope & mors:præceſſere fames,externa inſignis refrigeratio, & quæcunque ventriculum & corpus vniuerſum potuerint inſigniter refrigerare: Accedo ad curationem.

Curatio. Cum ſcribat Gal. *de ſymptomatum cauſis cap.7.* in bulimo tria reperiri,refrigerationem ventriculi, indigentiam & imbecillitatem,tres pariter nobis ſeſe offerunt curandi indicationes, vt calefaciamus, vt expleamus, vt roboremus ventriculum: inter quæ etſi debilitas virium, quibus frequenter ſuccedere ſolet animi deliquium, veluti quoddam ſymptoma ad alia ſequatur, tamen eſt tanti momenti,vt ſumpta indicatione ab eo quod magis vrget,ex doctrina Gal.7. *meth. cap.12.* omnem ad ſe trahat curationem. Itaque omnium primum eſt animaduertendum,an æger deliquerit animo,ſicuti euenit Bruto,aut ſaltem prope ſit vt delinquat:in quo caſu cæteris omnibus neglectis, nos decet conari omni ſtudio, vt animus ad ſe redeat,id quod fiet, docente Gal. tum aliis in locis,tum maximè 1. *ad Glauc. cap.14.* ſi primùm adhibeantur reuulſiones,quarum ſpeciatim mentionem facit ex Archigene 8. *de compoſ med.ſecundùm locos cap.8.* quales ſunt extremarum partium frictiones ligaturæ, lotiones cum aqua calidiore, pilorum euulſio, & aliarum ſenſibilium partium vellicatio: deinde ſi boni & grati odores naribus offerantur ſicuti origani,pulegij, calamenthi,fructuum malorum citoniorum,carnium aſſatarum; inter cætera autem odores vini aromatici ac panis recentis videntur hac in re habere inſignem prærogatiuam: qui quidem odores non ſolùm proſunt ea ratione quòd ſuccurrant ſymptomati, ſed etiam quoniam nutriunt ſpiritus, & reſtaurant vires: namque,vt dicit Galen.2.*apho.com.11.* ex auctoritate Hippo. in lib. de alimento: *qui indigent celeri alimenti appoſitione, his humidum ad recuperandas vires remedium optimum eſt: quod ſi adhuc multo celeriore indigeant, odoribus ſunt recreandi.*

Alimenta citò nutrientia Vbi verò æger fuerit immunis defectus animi, tunc cæteris indicationibus ſatisfaciendum eſt, quæ erant duæ;altera,vt corpus nutriatur propter defectum alimenti: altera,vt calefiat ventriculus propter frigidiorem illius intemperiem.Primæ indicationi ſatisfiet, ſi alimenta exhibeãtur quę citò & facilè poſſint vires inſtaurare,qualia ſunt panis ex vino,& illo quidem calido, vt citiùs penetret, oua ſorbilia, panis ex optimo iure præparatus, ferculum illud vulgare quod conficitur ex ſucco carnium contuſatum, & alia id genus, quibus haud fuerit inutiliter permiſcere aliquid cinnamomi,piperis,vel alterius aromatis. Quòd ſi ægri nequeant cibos aſſumere, ore aperto & omni adhibita induſtria cogendi ſunt, vt illos aſſumant: Poſteriori autem indicationi ſatisfiet ea ratione, de qua ſatis diximus in curanda frigida intemperie ventriculi. Sequitur pica.

De Pica.

IAm ſuprà diximus ex Galeni ſententia, deprauatam appetentiam eſſe duplicem: alteram quando homo immoderatè & præter modum appetit alimenta, de qua ſatis diximus: alteram, quando appetit quæ ſunt à natura aliena, de qua agendum eſt in præſentia. Hic affectus Græcis κίττα,Latinis *pica* vocatur,alij *picationem* interpretantur. Plinius *grauidarum malatiam* appellat,Lucretius *pelapriam*.Nomẽ autem huic malo impoſitum eſt Ariſtotelis teſtimonio 5. *de hiſtoria animalium cap.5.* à pica aue,nam vt hæc auis pictam in plumis varietatem oſtendit, ita in hoc malo grauidæ potiſſimùm mulieres omnis generis prauos appetunt cibos: alij verò vt dicit Plinius,hoc vitium ita dictum fuiſſe putant,quòd hæc ipſa auis eo ſæpe affectu tentari ſoleat. Huius affectus natura, differentiæ, ac ſymptomata copioſè atque accuratè deſcribuntur à Galeno. 1. *de ſymptomatum cauſis cap.7.*quorum ſumma eſt talis.Primùm quidem huiuſmodi ægroti prauas & à natura abhorrentes qualitates appetunt, varia autem iſta ſunt pro varietate vitioſi excrementi obſidentis os ventriculi; ex quorum excrementorum putredine & corruptione cum variæ prorſus ac multiplices qualitates & formæ gigni poſſint,facilè fit, vt varij quoque & multiplices deprauati appetitus contingant, quorum vix probabilis ratio reddi poteſt:plurimi appetunt acida & acerba, quandoque acria, terram, extinctos carbones, calcem, & alia eiuſmodi abſurda:alij appetunt quædam obſceniora: ego olim domi habebam puellam, quæ auidiſſimè candelas cereas deuorabat.

An ſimilia appetant. Vtrùm autem iſti appetant ſimilia vel diſſimilia illi vitioſo excremento, quod continetur in in ore ventriculi, non omni ex parte conueniunt auctores: ego quidem cenſeo,(nolo autem hanc rem ſubtiliùs diſputare, quæ nihil ad curationem pertinet) hoſce ægrotos appetere res contrarias, & quæ poſſint illius excrementi vitium corrigere:exempli gratia, ſi fuerit excrementum humidum,vt appetant carbones, & id genus exſiccantia,ſi fuerit calidum,vt appetant acida,fructus immaturos,& ſimilia.Ratio quæ in primis mihi iſtud perſuadet,illa eſt,quia, vt dicit Gal. *in arte medica cap.67.* malæ temperaturæ quæ morbi ratione ventriculum occupant,hoc differunt ab his quę naturales exiſtunt, quoniã contraria,nõ autem ſimilia appetũt,vt naturales.Quod ſi ex naturali appetitu illa appetimus,quę ſunt nobis ſimilia,& ex quibus nutriri poſſumus,cur non contrà nobis liceat

colige

colligere, propter copiã prauorũ excrementorum, quæ ſunt præter naturã, ægrotos cõtraria appetere, ſicuti euenit in intemperaturis præter naturã?

Quo tempore inuadat mulieres.

Deinde Gal. aſſerit, hoc morbo mulieres potiſſimùm viſcoſis refertas humoribus laborare conſueuiſſe, cum vtero gerunt, idq; vitium in compluribus earum perdurare vſq; ad ſecundum & tertium menſem, quo deinceps tempore, nempe quarto menſe malum quieſcit, tribus quidem de cauſis: primùm, quòd vitiati humores crebris vomitionibus, quibus grauidæ infeſtantur, ſint præcedentibus menſibus euacuati: ſecundò, quoniam vitioſus ille humor tempore fuerit concoctus, propterea, quia propter faſtidium quo grauidæ frequenter laborant, parum cibi planè ſumpſerint: tertiò, quòd plenitudo, aut veriùs cacochymia, vacuatione quæ per fætum facta eſt, fuerit imminuta: nam primis duobus aut tribus menſibus, quibus prægnantes hoc vitio laborant, fætus parum ſanguinis ad ſe trahit, eo quod adhuc minimus ſit, adeo vt hoc tempore ne fætus quidem nominetur, ſed conceptus, quemadmodum Gal. docet lib 1 *de ſemine*: vbi verò conceptus maior ſit, copioſioriq; indiget alimento, tunc non ſolùm quod in venis optimum eſt, ſicuti antea faciebat, ſed aliquid etiam vitioſi ſimul attrahit, ex quo fit vt totum corpus plenitudine laborare deſinat, & nimis vitioſo ſucco infeſtetur.

Morbus etiã eſt virilis.

Illud poſtremò addit Gal. viros quoq; perinde atque mulieres quandoq; huiuſmodi prauas qualitates appetere, cum ſcilicet ipſi in ventriculi orificium ſimilis aliquis vitioſus ſuccus procubuerit, inter quos experientia demonſtrat, pueros longè magis quàm adultos huic morbo obnoxios eſſe: cum enim illi plurimum ſint voraces & in omni victus ratione grauiſſimos errores ſoleant committere, vitiata prorſus coctione vt multa generẽt excrementa neceſſe eſt, quæ deinceps praua acquiſita qualitate incidentia ori ventriculi, ſunt in cauſa, vt illa appetantur, quæ ſunt abſurda & à natura hominis abhorrentia.

Curatio.

Signis quæ hoc vitium demonſtrent, nullis opus eſt, cum ſint manifeſtiſſima: itaq; accedamus ad curationem, quę tota videtur duas præcipuè partes continere: alterã, quæ pertinet ad vacuandos vitioſos ſuccos, qui continentur in ore ventriculi: alteram, quæ proſpiciat ipſi ventriculo laboranti, ſi quam intemperiem contraxerit: ſed cum maiori ex parte laborent hoc morbo vtero gerentes mulieres, quas auctore Hip. in aphor. non licet purgare primis menſibus, nulla ratio magis tuta & ſalutaris curandi illas, meã ſententia poteſt inſtitui, quàm ſit proba & accommodata victus ratio: quòd ſi mulieres tamen ſint faciles & procliues ad vomitum, hic placidè ac ſine labore excitatus, ſine dubio poterit vehementer prodeſſe: ſed his præterea leuiora nonnulla tutò poſſunt offerri, quæ vitiatum vtcunq; humorem poſſint detergere & vacuare, exempli gratia, mel roſaceum cum oxymelite ſimplici: ita extrà poterit ventriculus moderatè foueri oleo de abſinthio maſtichino, & ſimilibus. At verò ſi pueri ad eam ætatem peruenerint, in qua velint & poſſint aliquo ſaltem modo expurgari, vel adulti hoc morbo laborent, his primùm exhibeatis quæ poſſint vitioſum humorem incidere, detergere & præparare: deinde illos decet & ſemel & bis euacuare, ſed leuiore aliquo medicamento: quale in primis eſt aloe, hiera, & quæ ex his componuntur. Demum verò habenda eſt ratio ventriculi laborantis, ea ratione, de qua iam diximus in curanda ventriculi imbecillitate. Et hactenus de deprauata appetentia, ſequitur de ſiti.

CAPVT IX.

De Siti.

Symptomata ſitis.

Sitis, vt placet Ariſt. 2. *de anima*, eſt appetitus frigidi & humidi, ſicuti fames eſt appetitus calidi & ſicci. Illud verò primo loco eſt notandũ, quod dicit Gal. 1. *de ſympto. cauſis cap.* 7. in appetentia potionis eadem contingere ſymptomata, quæ dicimus euenire in appetentia alimẽti: namque ſitis vel prorſus tollitur, quando corpus nulla eget potione; vel minuitur, quando homo ſitit debiliter, & minus quàm conueniat inſtituto naturæ: vel deprauatur, quod fit dupliciter; vno modo, quando immoderata appetitur potio: altero, quando appetũtur prauæ & alienæ qualitates. Sed nonnulli dubitant, vtrùm imminuta vel abolita appetentia potionis debeat reponi inter ſymptomata morbifica: ſiquidem nihil vel parũ ſitire non videtur eſſe res præter naturam, imò verò contrà videtur deſiderabile, iucundũ & ſalutare, vel non ſitire, vel debiliter. Ad hoc reſpondeatis, debilem & abolitã appetentiam potionis ſymptomata eſſe, atque omnino præter naturam: namq; vt dicit Gal. 4 *de vſu partium cap.* 5. Hippo. in lib. de alimento circa finem, potionem & humiditatem

Vſus potus.

vocat ὄχημα τροφῆς, hoc eſt, vehiculum alimenti; neq; enim ex ventriculo in venas cõmodè tranſmitti poterat chylus, iam factus ex alimentis, nec facilè pertrãſire venas, quæ ſunt in hepate & multæ, & anguſtæ, niſi tenuis quædam & aquoſa humiditas fuiſſet ei permiſta: quare ſi quis vel nihil, vel parum ſitiat, ac propterea non bibat, is deſtituetur hoc vehiculo alimenti, ex quo vt multa ſequantur incõmoda neceſſe eſt: nam ſicuti cibus ad nutritionem, ita potus ad diſtributionẽ eſt neceſſarius. Sed præter hæc potus præſtat aliũ præclarum vſum ventriculo, nempe bonam & facilem concoctionem. Cum enim ſint multæ ſpecies concoctionis, de quibus aliàs tractabimus, iam didiciſtis ex Ariſt. & Gale. eam coctionem quæ perficitur in ventriculo, eſſe ſimilem elixationi; proinde illa non fit rectè atq; vt conuenit, niſi in ventriculo ſit humor qui proportione reſpondeat alimentis, quæ alioqui potius vruntur, quàm coquantur: ſicuti accidit alimẽtis externis quæ coquuntur. In qua re cum alij, tum potiſſimùm Altimarus atq; etiam Trincauellius decepti ſunt, qui aduerſus Galeni doctrinam, & rei naturam aſſerunt, eam tantummodo ſitim inter morbifica ſymptomata eſſe reponendam, quæ creſcit, & naturalis cibi terminos excedit, &c.

Cauſa.

Cauſas trium ſymptomatum, abolitæ, imminutæ, & deprauatæ appetentiæ potionis præclare explicat Gal. 1. *de ſymptomatum cauſis ca.* 6. Nam quæ veluti priuatio potionis eſt, prouenit propter duas cauſas: alteram, frigoris & humoris exceſſum: alteram, quia ventriculus ſuum potionis deſiderium non ſentit. Deficiens verò ſiue imbecilla appetentia potus generatur, vbi iam dictæ duæ cauſæ adſint quidem, ſed minùs vehementes & debiliores. Deprauata autem potionis appetentia deprauato alimenti appetitui proportione reſpondet: immoderata enim appetitur potio, quotieſcunque in ipſis ventriculi tunicis vitioſus quiſpiam humor ſalſus aut bilioſus continetur: interdum verò cum natiua in ipſo humiditas veluti feruet. Prauæ demum & à natura alienæ potiones appetuntur pro ratione eius humoris, qui in vẽtriculo dominatur, vt ſuprà de pica diximus. His addit Galen. hæc ſymptomata his potiſſimùm

euenire conſueuiſſe,qui longo tẽpore malo victu vtuntur,atq; ex eo ſibi malorum humorũ copiam coaceruant. Cæterum haſce cauſas à Gal. poſitas veras eſſe,facilè poteſt intelligi, ſi memoria repetantur,quæ ab ipſo ſtatutæ ſunt cauſæ ſitis,& hoc ipſo in loco 1.*de ſympto cauſis* 1.*de ſimp, med. facul. cap.* 31.nec non 6. *de locis aff. cap.* 3. quæ non aliæ ſunt,quàm vel defectus humoris,vel exceſſus caloris. Quod ſi ita ſe res habet, vt certè ſe habet, certũ eſt hominẽ vel parũ, vel nihil ſitire, propter contrarias cauſas,nimirũ quando frigiditas & humiditas abundant in ventriculo:nã quatenus pertinet ad alterã cauſam,quãdo ventriculus nõ ſentit propriã paſſionem, ſciaris illud poſſe euenire propter eaſdẽ cauſas, propter quas diximus ventriculum non ſentire ſuctionẽ, quæ ipſa eſt appetentia alimenti: pariter fit deprauata appetentia potionis,ſi vitioſi humores bilioſi,ſalſi,calidiores, adhærent ori ventriculi: nam ſicuti nimia fames generatur ex cauſa frigida,aut ex redundãtia humoris accidi, ita nimia ſitis fit ex intemperie calida & ſicca,vel ex copia humoris ſalſi & calidioris. Ex quibus vno verbo licet colligere, illa omnia ſiue interna,ſiue externa,quæcunq; illa fuerint alimenta, potiones, medicamenta, aër ambiens, immoderatæ exercitationes,vacuationes,& id genus alia,quæ poſſunt vel calefacere,vel ſiccare,vel ſimul calefacere & ſiccare, nec non gignere copiam flauæ bilis,ſalſæ pituitæ,vel alterius humoris calidioris,iſthæc omnia iure poſſe ſitim excitare: ex contrariis verò cauſis quæ poſſunt vel humectare, & refrigerare,nec non eiuſdem rationis humores generare,vel nullam,vel minimam ſitim excitari.

Mortui ex ſiti. Gale.hoc loco recitat aliquot hiſtorias quorundam qui inexplebili ſiti mortui ſunt,vnius qui viperam comederat: quorundã meſſorũ qui vinum biberant in quo vipera mortua fuerat:alterius qui ex vteri vino fuerat inebriatus, &c. quas vnuſquiſque legere apud ipſum poteſt. Neq; verò ſolum in huiuſmodi ſymptomatibus ventriculus laborat proprio affectu,ſed etiã per conſenſum aliarum partiũ: ad quem modum dicit Gal. 5. *de locis affect.cap.*7.& 6.*de locis affect.cap.*3.iecur ſitim efficere, ſi calida & ſicca intẽperie laboret:hoc idem præſtant viſcera quæ in thorace cõtinentur,vt cor & pulmo,de quibus itidẽ dicit Galen.in arte medica,*cap* 64.Sic cerebro tranſmittente ad os ventriculi ſalſam pituitam vel alium quẽpiam humorem calidum,contingit ſitim ſuſcitari, ac demum ventriculus ſiti laborat aliquando conſentiente corpore vniuerſo, ſicuti accidit in febribus vel aliis eiuſmodi morbis.

Sitis per conſenſum.

Signa. Signa ſitis vel abolitæ,vel imminutæ,vel deprauatæ,ſunt manifeſtiſſima. nec ſunt quærenda longiùs. Signa pariter quæ poſſunt demonſtrare defectum vel exceſſum caliditatis,frigiditatis,humiditatis & ſiccitatis, nec non copiã humorum, qui proportione reſpõdent huiuſmodi intemperaturis, ex his quæ iam ſunt à nobis tradita, facilè poſſunt in memoriam reuocari.

Si demum laboret ventriculus per conſenſum cerebri, iecoris, & aliarum partium, non deerunt ſigna quæ morbos cerebri,iecoris,& vniuerſi corporis poterunt demonſtrare, quorum tractatio ad eum locum pertinet, in quo ex propoſito de cognoſcendis & curandis vniuſcuiuſque partis morbis agetur.

Signa diagnoſtica. De indiciis diſtinguentibus ſitim prouenientem propter affectum ventriculi,ab altera quæ fit propter conſenſum viſcerum contẽtorum in thorace, loquitur Gale. loco citato in arte med. *cap.* 64. Nam illi qui ſitiunt propter caliditatem cordis & pulmonis,plus inſpirant,longiuſq; expirant,atque æſtum ſentiunt in thorace,& cum potauerint, non ſtatim ſedatur ſitis, vel magis ſedatur frigidi aëris inſpiratione: qui autem ſitiunt primùm laborante ventriculo,percipiunt caliditatem in hypochondriis, non iuuantur à frigida inſpiratione, atque ex frigido potu ſtatim recreantur.

Iam agendum eſt de curatione,in qua illud primũ memoria repetatis,quod ſuprà diximus, ſitim propriè morbũ non eſſe,ſed ſymptoma,& ideo illi non conuenire curationẽ, ſed magis morbo à quo illa prouenit: quamobrem vera & præcipua ratio tollendæ ſitis eſt, quæ reſpicit illius cauſã & morbum quem illa conſequitur: etenim ſi vni attendatur ſymptomati, cum ſitis maximè ſoleat potione ſedari, pro tollenda multa ſiti, neceſſe fuerit multam quoque potionem propinare: copioſa autem potio multa pericula ſæpenumero ſecum affert, quorum à Gal. quatuor enumerantur 6. *de locis affect. cap.* 3. primum eſt vomitus: alterum, velox per aluum deiectio, vt in diarrhæa & leuitate inteſtinorum: tertium, plurima in ventriculo mora: quartum, nimia fluxio vrinæ, quam diabeten appellant. *Curatio.*

Incommoda multi potus.

Si quis obiiciat,in febre ardenti curari ſitim inſignem larga potione aquæ frigidioris, huic reſpondeatis, hoc remedium rationem habere non modò ſymptomatis,ſed etiam cauſæ, quandoquidem frigida liberaliter bibita non modò ſitim,ſed etiam febrem poteſt extinguere. Itaq; primũ agemus de curando affectu, à quo ſitis originẽ habet; deinde verò cum ſitis ſit admodum moleſta, & hominem mirabiliter cruciet, nonnulla remedia proferemus, quæ illam ſaltem lenire & mitigare poſſint.

Si igitur imminuatur vel aboleatur ſitis propter frigidam & humidam ventriculi intemperiẽ, primùm inſtituatur victus ratio quæ poſſit calefacere & exſiccare,de qua diximus. Si hæc intemperies fuerit cum materia,illa primùm exhibeantur, quæ poſſint eam detergere & attenuare: deinde illa expurgetur per hieram, pilulas aloephanginas, mel roſaceum ſolutiuum. & alia id genus: tum verò illa adminiſtrentur præſidia, cum interiùs,tum exteriùs, quæ intẽperiem tollere poſſint.

Quòd ſi abolita vel imminuta fuerit ſitis, propter deperditũ ſenſum oris ventriculi, cũ id multis modis fieri poſſit,de quibus diximus tractantes de abolita & imminuta ciborũ appetentia,licet eã totam curationem ad hunc locum accommodare. Tãdem ſi fuerit ſitis ita deprauata, vt ægri immoderatè ſitiãt, & præter modũ, vel à natura abhorrentes appetãt potiones,quales ſunt lixiuiũ, aqua marina,lotiũ,& alia id genus, cũ vtraq; hæc affectio proueniat ex intemperie vel calida,vel ſicca, vel vtraq; ſimul coniuncta,nec non propter vitioſos humores ſalſos, bilioſos, & calidiores, ex his quæ hactenus ſunt à nobis expoſita,ac ſæpius repetita,facile eſt vnicuiq; opportunã curandi rationem & accommodata medicamenta ſibi comparare, vt nolimus hac in re eſſe longiores. Igitur quod vnum reſtat,poſtremo hoc in loco agendum eſt de nonnullis medicamentis, quæ ad remittendam moleſtiam ſitis ſunt valde accommodata.

Diuinus Hipp. breuiſſima ſententia, vt perpetuò ſolet,vniuerſam curandæ ſitis rationem videtur præclariſſimè explicare 6.*Epid.ſect.*3. *tex.* 33. quæ eſt hæc. *Sitim extinguunt os claudere,tacere,auram cum potu frigidam haurire.* Continet autẽ hæc ſententia quatuor præſidia, quorum primũ eſt os claudere,ſecundũ tacere: ſiquidẽ manifeſtum eſt oris apertionẽ, illiuſq; frequentẽ & aſſiduã commotionem, nec non multã loquutionem, oris humiditatem conſumere,illius partes calefacere,ſic-

care

care,atq; adeo ſitim inferre:ad quæ duo præcepta referri poteſt quies in vniuerſum, quam pariter conſtat poſſe & os ipſum, & totum corpus refrigerare,humectare, adeoq; ſitim lenire & prohibere:ſicuti enorta motus poteſt calefacere, ſiccare,& ſitim augere,prout demõſtrat alteral Hipp. ſententia 6. *Epid.ſect.4.text.15.In calida natura refrigeratio,aqua potio, & quies, conducunt*. Tertium præſidium eſt frigidæ auræ inſpiratio & attractio, quod quidem illius præcipuè ſitis medelam continet,quæ ex nimia caliditate cordis & pulmonis originem habet, ſicut euenit in febribus & aliis huiuſmodi morbis: huic enim ſiti, vt vidimus ex Galen.aëre frigido ſuccurritur melius, quàm potione.Quartum eſt remedium,frigida potio,quam certè licebit haurire aut ſolam,aut ſimul cum aurora frigida:vtroq;enim modo bibita,ſumma cum ratione poteſt ſitim extinguere.Ac ſanè ſicuti tertium præſidium reſpicit ſitim oriundam ex nimia caliditate per conſenſum viſcerum quæ in thorace continentur: ita hoc poſtremum cum primis pertinet ad alteram differentiam ſitis, quæ fieri ſolet laborante ventriculo aut calida, aut ſicca, aut vtraq; intemperie, vel cum materia, vel ſine materia, cui ſine dubio longe melius ſuccurritur potu,quàm aëre:inter quos quidem potus Galen. primum locum tribuit oxycrato,Latini *poſcam* dicunt,& eſt potio confecta ex multa aqua & modico admodũ aceto;huius rationem reddit Galen. 1. *de ſimpl.med.facult.cap.* 29.& 30. Nam tametſi nec aqua ſola poſſit ſitim mitigare, cum nequeat facile ad vniuerſas corporis partes penetrare,neq; acetum ſolum poſſit hoc idem efficere,cum nullam humectandi vim habeat: veruntamen ſi modicum aceti & multa aqua ſimul miſceãtur,adeo vt acetum non poſſit quidquam detrahere de vi humectandi ipſius aquæ, cum illud propria tenuitate poſſit ad externas vſque partes aquam deducere, iure hæc potio ad mitigandam & tollendam ſitim cenſenda eſt præſtantiſſima.

Oxycratum quid.

Sed præterea ſunt quædam partim ſimplicia, partim compoſita medicamenta, quorum meminere Medici antiquiores, quæ videntur in compeſcenda ſiti inſignẽ prærogatiuã habere.Dioſcorides probat ſuccum liqoiritiæ, ſi catenus in ore contineatur, donec liqueſiat: illius quoq; decoctum eſt optimum. Gale. laudat lactucam & cucurbitam manducatas, ptiſana quoq; fuerit præſtantiſſima: laudatur etiam quoddam Aſclepiadis medicamentum 8.*de med.ſecundum locos cap.* 3. ex ſeminibus cucumeris ſatiui, ex ſeminibus portulacæ & tragacantho diſſoluto ex albumine oui,ex quibus fiant pilulæ cõtinendæ ſub ore & lingua, quod certè medicamentum eſt optimum, cuius quoque mentionem facit Aëtius *lib.9.cap.*4. & ſit exemplum.

Pilulæ ſitim extinguentes.

℞. *Seminum cucumeris ſatiui,*
Seminis portulacæ ana ʒ. iiij.
Tragacanthi ʒ. ij
Diſſoluto tragacantho cum albumine oui crudi fiant pilulæ.

Valdè opportuna eſt decocta aqua ex ſeminibus lactucæ,cucumeris,liquiritiæ,ſecundùm hanc formam.

Potio contra ſitim.

℞. *Seminum lactucæ,*
Cucumeris ana ℥. ß.
Liquiritiæ recentis ʒ. j.
Aquæ communis lib. vj.
Fiat decoctio,& refrigerata bibatur vel ſola, vel cum modico admodum aceto.

Vulgaris & valde efficax eſt mucago pſyllij & cydoniorum, ſecundùm hanc formam.

℞. *Seminum pſyllij,*
Cydoniorum ana ℥. j
Macerentur in aqua lactucæ, contundantur & extrahatur mucago, cui nonnulli addunt ſyrupum violatum, de endiuia, & in ore contineatur.

Sic familiariter contineantur in ore pruna,ceraſa acerba,melones, anguriæ, & alij fructus huiuſmodi,qui conciduntur in rotulas paruas,& aliquãdiu detinentur in aqua frigida: videatis Aëtiũ loco citato: apud alios quoque non deſunt & alia huiuſmodi remedia, quæ non ſunt inutilia. Atq; hactenus de læſa appetentia, & de omnibus morbis pertinentibus ad ventriculum.

CAPVT X.

De Morbis Hepatis in genere.

Officium hepatis.

HEcur, ſi Galeno credimus,omnium viſcerum naturâ primum gignitur, etſi Ariſt. & Auer. aliter ſentiunt: à natura conſtitutum eſt ſedes facultatis appetitrici ſeu concupiſcibilis,primũ omnium venarum,ac generalis ſanguinis inſtrumentum,quod Galen.teſtatur cùm aliis locis,tum maximè 4.*de vſu partium ca.* 12.Sub ſepto ſtatim collocatur, maximam illius regionem occupans; ſiquidem totam dextrã ſepti partem cõtingit, nec non in ſiniſtram quoq; ſe exporrigit nimirum ad mediam vſque coſtarum partem. Iecoris forma varia eſt,& adiacentium membrorum formis reſpondet:nam & ſuperiori parte qua ſeptũ ſpectat, gibbũ & læue admodum eſt, cauitati ipſius ſepti planè congruens:inferiori tamen non æquè læue eſt,vt in parte ſuperiore: dum enim ventriculo,duodeno inteſtino,veſicæ fellis,venæ portæ,locum præbet:non parum efficitur inæquale. Subſtantia iecoris præcipuè conſtat ex carne & venis: nec multum laboro in præſentia,ſiue venas ex iecore ſiue iecus ex venis oriri cũ Veſalio velimus, modò illud vobis cõſtet,iecur nil aliud eſſe quàm infinitam prope exilium venarum ſobolem, cui propria ipſius caro & ſubſtantia nuper concreto ſanguini quàm ſimillima, & propterea mollis & rubra adnaſcitur, & quaſi circumfunditur, vnde Eraſiſtratus primus eam παρέγχυμα propriè conſueuerat appellare.

Situs.

Forma.

Subſtantia.

Inſignis eſt controuerſia inter philoſophos & medicos de ſanguinis generatione.Gal & cum illo omnes medici ſtatuunt carnem iecoris primũ inſtrumentum eſſe quo ex chylo ſanguis generatur. Ariſtotel.opinatur in cauo cordis receptaculo ſanguinem generari: ac demum ſunt nonnulli qui arbitrantur venoſum genus,id eſt omnes venas ad ſanguinem generandum,à natura conſtitutũ eſſe: quarum opinionum mentionem facit Gal.*lib. 6. de placitis Hipp. & Platonis*. Sed cum hæc diſceptatio non pertineat ad noſtrum inſtitutum,equidem cenſeo, opinionem Galeni cæteris veriorem eſſe, nempe carnem ac ſubſtantiam iecoris primum ac proprium eſſe inſtrumentum generandi ſanguinis, idq; fieri proprio illius temperamento, vel ſi ita libet,ſua propria & ſpecifica forma,quam nonnulli appellant proprietatem temperamenti.

Sanguis vbi primo generetur.

Etſi multiplices ac propè infinitæ ſunt venæ,quæ per vniuerſum iecoris corpus diffunduntur, duæ tamen ſunt maximè principes, ac veluti fontes quidam: altera,in humiliore illius ſede conſtituta,quam *portã* appellant: altera in ſuperiore parte poſita, quam *cauam* nominant: de quibus atque earum munere ſatis ſuperq; anatomici. Iecur demum alligatur ſepto tranſuerſo duobus ligamentis,ex peritonæo productis; altero in dextro latere, tenui quidem, ſed valde robuſto, *ſuſpenſorium* vulgo

Ligamenta iecoris.

vulgo appellant, propterea quod nobis ſtantibus erectis iecur ſuſpēſum teneat, ne in vehementib. motib. abrumpi aut deorſum dalabi poſſit: altero in parte ſiniſtra, quod in acutū deſinit angulū: quibus tertiū accedit ligamentū, quo anteriori parti peritonæi cōnectitur, nēpe vena vmbilicalis; hæc enim cū editus eſt fœtus, ſtatim exareſcit, & validi ligamenti vicem ſupplet: ex quibus quidem ligamentis tenuis quædam naſcitur tunica, quæ huius visceris proprium eſt tegumentū, in quam duo quoq; exigui nerui inſeruntur, producti à propaginibus ſextæ coniugationis neruorum cerebri, quorum beneficio iecur, ne ſtirpis modo non ſentiret, tenuem quendā ſeoſum in ſuperficie adipiſcitur, quamobrem noxia ſolet percipere ac postremò in cauam iecoris partē inſeritur arteria, quæ totius visceris calorē ventilando fouet & contemperat. Hactenus ſummatim & pro inſtituti noſtri ratione de anatome iecoris: ex quibus illud primū licet conſiderare, quibusnā morbis hoc inſtrumentum poſſit laborare: namq; propter partes ſimilares ex quibus cōponitur, poteſt laborare qualibet intemperie, & ſimplici & cōpoſita, & cum materia & ſine materia: itaq; poteſt laborare tumoribus, inflāmatione, eryſipelate œdemate & ſcirrho, qui tumores veniunt aliquando ad ſuppurationē: de quibus eſt aph. Hip 7. *apho.* 45. Pariter iecur in externa tunica corripitur quibuſdam veſicis aqua plenis, de quibus item eſt Hip 7. *apho* 55. Sed hic nobis ſeſe offert inſignis dubitatio; vtrū iecur poſſit laborare œdemate: nam Gal. vbicūq; ſermonem habet de affectibus iecoris, ac potiſſimùm 5. *de locis affect. cap.* 7. & 8. *de med. ſecund. locos*, nullā œdematis mentionem facit: quē ſequuntur Paul. Ætius & cæteri illius imitatores: & eſt ratio, quāobrem iecur hoc morbo nequeat laborare, cum œdema generetur ex pituita, quæ ab ipſo iecore facile vertitur in ſanguinē: modò verò Gal. 4. *de præſagio ex pulſibus cap.* 4. videtur cōceptis verbis negare poſſe iecur laborare œdemate: ſunt hæc illius propria verba: Numquam autem neq; in thoracis, neq; in hepatis tumore, mollis fit pulſus, quia nec naſcitur aliqando his inſtrumētis œdema pituitoſum: cōpactior enim eſt thorax, quā qui eā fluxionem admittat: iecur autem non modò cōpactius, ſed & innata facultate alterat pituitam. Altera autem ex parte Auic. tractat de œdemate iecoris, de illius ſignis, & curatione: ſed quod eſt maximi momenti, ipſemet Gal eodem lib. 4. *de præſagio ex pulſibus cap.* 9 explicat, quales pulſus fieri ſoleant hepate laborante œdemate, qui ſcribit ad hunc modū, ex legitima textus Græci conuerſione, cui vulgata verſio non conſentit: *Nullus autem pulſus eſt ita mollis vt qui in cerebro & in pulmone, prope autem alio, eſt qui in ſplene & hepate per œdematoſas affectiones.* Franciſcus Valeſius Hiſpanus, vir profectò nunquam ſine præfatione laudis nominandus libellum confecit quatuor quartarum, de locis manifeſte pugnantibus apud Galenū, in quo hāc ipſam ponit repugnantiā quam fatetur nullo modo poſſe excuſari & defendi: itaq; aſſerit Gale. in lib. de pulſibus ſoente plurimum vagatū fuiſſe, neq; omni ex parte ſuis decretis obligaſſe, quæ re ipſa & experimentis compertiſſet, atq; hinc factū eſſe, vt ratiocinatione nūc huc, nunc illhuc liberiùs diuagante, incautè in contrarias aſſertiones incideret. Ego verò cenſeo hanc apparentem ſanè repugnantiam non eſſe vſq; adeo deſperandæ ſpei, quin propoſiti duo loci poſſint forte etiā ſine multo labore conciliari: pro quo illud ſciendū quod alioqui vulgare eſt apud medicos, & ſcribitur à Gal. principio 2. *lib. ad Glaucon* nec non primis capitibus *lib.* 14. *de methodo medendi*, nimirū tumores præter naturā fieri ex fluxione humorū, qui ſi fuerint ſoli & ſynceri, efficiunt tumores exquiſitos, ſanguis inflammationem, bilis eryſipelas, pituita œdema, melancholia ſcirrhū; ſi verò fuerint permixti, vt ſi ſanguini permiſceatur humor bilioſus, pituitoſus, melācholicus, tūc efficitur tumor mixtus, qui nomen à vincente humore, cognomen ab altero ſuſcipit: appellāt enim inflāmationem eryſipelatodem, eryſipelas œdematodes, & ſic de reliquis. Itaq; ego cenſeo iecur laborare poſſe affectu aliquo œdematoſo, minimè tamen exquiſito œdemate: ſiue enim in iecore generetur ſanguis ſolus, diſtinctus à cæteris humoribus, ſiue vt comprehendit omnes quatuor humores, in qua duplici ſignificatione Medici & Gal. accipiunt nomen ſanguinis, 6. *Epi. ſect.* 2. 37. *ſect.* 4. 29. de qua re & generatione humorum in iecore, audio, nonnulli acriter digladiantur, id tamen conſtat inter ōnes, pituitā ſiue ex ventriculo ductā, ſiue in iecore genitā, reperiri in hoc viſcere; ex quo nihil prohibet, mea ſententia, quin illa mixta aliis humoribus poſſit efficere affectum œdematoſum ſicuti cōtra aut difficulter, aut nullo modo videtur poſſe efficere œdema exquiſitū, cum portio pituitę ſi comparetur aliis humoribus cōtentis in iecore, ſit minima atq; ab eo facilè conuertatur in ſanguinem. Et hanc ſine dubio puto fuiſſe mentē Galeni, quā verba illius declarant manifeſtiſſimè. Etenim vbi priore capite negat iecur laborare œdemate, vtitur voce propria, & appellat œdema pituitoſum, quaſi dixerit œdema exquiſitum, quod efficitur ex ſola pituita; vbi verò poſteriore cap. aſſerit iecur laborare œdemate, vtitur voce communi, *κατὰ τὰς*, &c. hoc eſt, per œdematoſas affectiones: vbi manifeſtè concedit iecur poſſe laborare œdemate, non exquiſito. Sed redeo ad rem.

Præter morbos in intēperie, & ſimplici, & compoſita, & cum materia, & ſine materia, ſecundò iecur poteſt laborare morbis in cōpoſitione, ac potiſſimùm obſtructionibus: ſiquidem venæ illæ iecoris quas vocant *capillares*, cum ſint anguſtiſſimæ, ex plurima craſſa & viſcida materia facilè, & frequenter obſtruuntur: neq; enim videtur iecur laborare aliis morbis in cōpoſitione, figura, numero ſitu, tametſi nonnulli aſſerant, ſomniantes fortaſſe, iecur aliquando in ſiniſtra parte repertum fuiſſe. Tertiò laborat iecur ſolutione continui, vulneribus, vlceribus, abſceſſibus, quos Auicen. appellat *Dubellats*, & aliis id genus.

Verùm præter hoſce morbos receptos à Galeno, & omnibus medicis rationalibus, Fernelius & cum eo nouatores noſtrorum temporum contendunt iecur laborare alio morbo, nēpe corruptione ſubſtantiæ, de quo quidem genere morbi plurima eſſent dicenda ſed cū hæc diſputatio aliud tēpus requirat, illud vnum dico. Fernelium hac in re mihi videri admodū ieiunè & oſcitāter in artis operibus fuiſſe verſatum. Etenim quicquid tādem ille velit per corruptionem ſubſtantiæ, ſcribit, his qui ita affecti ſunt, virium robur diu infractum perſiſtere, adeo vt ægroti obire poſſint cōſueta munia, febrem initio nullā, atq; etiā procedente malo admodum lentā ſuperuenire, ſitim quoq; nō acrius vrgere: quæ quidem omnia mihi videntur aliena nō ſolùm à vero ſed etiā à ſimilitudine veri. Quæſo enim quomodo fieri poteſt vt quis habeat ſubſtantiam iecoris labefactatā & corruptā nec ſimul habeat vires imbecillas, febrem notabilem, ſitim inſignē, & alia deteriora ſymptomata? Sunt hæc profectò neutiquam cōſona rationi. Sed præterea Galen. audias, qui exponens aphor. Hip. 7. *aphor.* de iecore ſuppurato, ita ſtatuit: *Quibus in tunica iecoris pus continetur, nihil patiente illius ſubſtantia,* *omnes*

Morbi iecoris.

An œdemate laboret.

Fernelius notatur.

omnes ſaluari: quibus verò vſque ad carnem iecoris corruptio peruenit, non abſque ratione omnes mori.

Signa quæ Fernelius ponit, indicantia corruptionem ſubſtãtiæ iecoris, ſunt huiuſmodi: ſummum vini optimi ac meracioris deſiderium, eduliorũ ac maximè carnis ingens faſtidium, & alia id genus, quæ omnino ſunt admodum incerta, incõſtantia, & à reipſa aliena: quandoquidem laborante iecore & venis, non deſunt longè opportuniora & veriora indicia, ac potiſſimùm petita ex lotio & aliis excrementis, quæ ſolent conſiderari à Galeno, & ab omnibus probatis medicis, vbicunque de morbis iecoris loquuntur. Verùm de Fernelio ſatis.

Capvt XI.

De Dolore Hepatis.

Cvm igitur iecur poſſit laborare propè omni genere morborum, in primis occurrunt dolores, de quibus primo loco tractat Rhaſes: & ſumma cum ratione, quippe cum illi oriantur ex qualibet intemperie, & ſimplici & cõpoſita, & cũ materia, & ſine materia, vel obſtruente, vel non obſtruente, vel efficiente, vel nõ efficiente tumores præter naturã, ſub hac tractatione Rhaſes quodãmodo videtur cõprehẽdiſſe omnes ferè iecoris affectus: quare nos quoq; omnium primùm tractabimus de eſſentia doloris iecoris, de illius differentiis, de ſignis & curatione.

An iecur ſentiat. Sed hic eſt dubitatio vtrũ iecur ſẽtiat & patiatur dolores, etenim, vt ſuprà vidimus in anatome, cũ ad illius corpus non perueniant nerui, eſt cõſentaneum rationi illud nõ ſentire, & cõſequenter nullos pati dolores. Reſpondent nonnulli, iecur ſentire tantũmodo per conſenſum membranæ illud veſtientis, in quam diximus inſeri duos neruos, cũ reuera ſubſtantia iecoris nihil ſentiat. Verùm iſti falluntur: nam ſicut ſcribit Gale. 4. *de vſu partium cap.* 14. niſi iecur haberet ſenſũ inflãmationis, vel alterius morbi, vtiq; non differret à planta: ſed tamen vult Galen. & hoc ipſo in loco, 2. *de locis affectis, cap.* 3. *&* 4. iecur ſentire hoſce morbos obtusè quidẽ ac debiliter, propterea quia neruus qui in tunicã ambientem diſtribuitur, non ſit paruus, aut non omnino in iecur, aut certè non in totum ſeſe inſinuat. Veruntamen vtcunq; hæc ſe res habeat, ab hoc ipſo neruo vt placet Gale. in proximas iecoris particulas quoquo modo vires diſtribuũtur, & communicãtur, quæ ſatis ſunt ad efficiendum obſcurum illum ſenſum, qui fuerat neceſſarius: vt propterea ſuperuacaneũ fuerit, hunc neruũ in totum corpus diſſeminari. Ex quo loco poteſtis colligere ſolutionem illius problematis, quod in anatome fuit propoſitũ, at non ſolutũ, vtrùm tota ſubſtantia muſculorũ ſentiat: quanquã enim non diſſeminantur nerui ad õnes particulas noſtri corporis, tamẽ ex proximis neruis cõmunicatur vis quædam, qua omnes partes veræ ſentiunt. Itaq; iecur dolet, qui dolor nihil aliud eſt quàm triſtis ſenſus, ac naturæ moleſtus, qui prouenit ab eiſdẽ cauſis, à quibus proueniũt cæteri õnes dolores, de quibus diximus quod eſt ſatis, tractantes de dolore.

Cauſa. Cæterùm tametſi aliàs diximus cũ Gale. vnicã & immediatã eſſe cauſam doloris, nẽpe ſolutionẽ cõtinui: tamen quoniã medici perpetuò referũt & accommodant ſua præcepta ad opera artis, cũ manifeſtè dolor inferatur, non ſolũ à ſolutione continui, ſed etiã ab intemperie; fortaſſe non fuerit alienum à re noſtra, & à faciliori doctrina, vt placet Galen. 12. *meth. cap.* 7. ſi dicamus duas eſſe cauſas doloris; alteram, ſolutionem continui; alteram, intemperiem.

Primæ igitur ac principales differentiæ doloris iecoris illæ ſtatuendæ ſunt, quæ ſumuntur à cauſis, vt dicamus alium dolorẽ fieri à ſolutione vnitatis, alium ab intemperie. *I. Differẽtia.* Vnitas ſoluitur vel ab externis, vulnere, contuſione: vel internis, aliquo abſceſſu, plurimo flatu exiſtente inter tunicam & ſubſtantiam iecoris: de quo eſt Hip. 7. *aph.* 32. ſecundò fit etiã dolor ab intẽperie. Quo loco memoria repetendum eſt quod ſuprà diximus, agentes de cauſis doloris, nẽpe dolores fieri maximos & vehementiſſimos ab intemperie calida & frigida, longè remiſſiores & debiliores ab intemperie ſicca, nullos verò ab intemperie humida, niſi accedente humoris fluxione, quæ ex accidenti parte implendo ac diſtendendo poteſt dolorem cõcitare: quæ doctrina eſt Galeni 1. *de ſymptomatũ cauſis cap.* 6. nec non 2. *de cõpoſitione med. ſecundũ locos c.* 1. Itaq; fiunt dolores iecoris ab intemperie calida, frigida, & ſicca, ſimplici & compoſita, ſine materia, & cum materia, & obſtructionibus, tumoribus præter naturam, inflammatione, eryſipelate, ſcirrho & affectu œdematoſo.

Secundò, ſunt differentiæ doloris iecoris ab intenſo & remiſſo: alius enim dolor eſt vehemens, vt in ſolutione continui, inflammatione, eryſipelate, multis flatibus: alius eſt debilis, in ſicca intemperie in obſtructione, in ſcirrho non exquiſito. *II.*

Tertiò, ſunt differentiæ à modo doloris; alius eſt grauatiuus, exempli gratia, in ſcirrho, œdemate, obſtructionibus: alius eſt extenſiuus, ſi originẽ habeat ex flatibus, qui ſi altiùs figantur, & penetrent in mẽbranam iecoris, efficiunt nonnunquam dolores pungitiuos. *III.*

Quartò, ſunt differentiæ à tempore dolorum: alij ſunt noui, alij antiqui, atque iſti antiqui maiori ex parte ſunt frigidi, noui autem fieri poſſunt ex qualibet materia. *IV.*

Quintò, ſunt differentiæ à loco: dolores alij occupãt gibbam partem, alij cauam: addunt nonnulli vel propriam iecoris ſubſtantiam, vel venas, vel arteriam, vel membranam: quæ differentiæ mihi videntur vanæ, cum vix fieri poſſit, quin venæ & cæteræ partes, & totum iecur laborent vno atque eodem affectu. *V.*

Poſtremò ſunt differentiæ à coniunctis: dolores alij ſunt cum febre, & tunc, præcipuè ſi fuerint febres inſignes, plerunq; adeſt inflãmatio. vel ſine febre, vt ſi oriantur ex flatibus, quibuſdam obſtructionibus; alius cum virtute robuſta, alius cum debili, in quo caſu ſi vires ſint debiles, res eſt admodum periculoſa: his addatis ætatem, ſexum, tempus anni, &c. quæ habent eandem rationem. *VI.*

Signa. Poſt differentias ſequũtur ſigna pathognomonica: inter quæ principale ſumitur à loco doloris, quoniã ille adeſt in parte dextra ſub coſtis, quod tamen non eſt ſatis: cum enim reperiantur in hac parte ſtatim ſub cute quatuor muſculorum differentiæ, intra quos iecur ſub peritonæo poſitũ eſt, ac præterea colõ quoq; inteſtinum ſit illi proximũ, euenit quãdoq; vt putemus iecur laborare, cũ potius laborent vel muſculi, vel aliæ vicinæ partes: quare opus eſt diſtinctione. Namq; ſi dolor fuerit in muſculis, ille facilè deprehenditur ad tactum, quem vix ægri ferre poſſunt, percipientes vel leui compreſſione maximũ dolorem. Si fuerit in colo, dolor non fuerit adeo circumſcriptus eiſdem terminis & ſitu iecoris, ſiquidẽ colon eſt paulo infra iecur, & cum extenditur ad partes inferiores, facile fuerit vt dolor quoque declinet ad eas partes. Sed præterea ſunt adiungenda alia ſigna laborãtis iecoris, magis propria, de quibus nonnulla Gal. 5. *de locis affectis ca.* 7. multo plura Auic. & illo poſteriores tradidere. Cæterum cum nos ſimus tra-

ctaturi

ctaturi infra ſeparatim de obſtructionibus, inflammatione, ſcirrho, & aliis morbis huius viſceris, quo loco ſtatuimus explicare ſigna propria vniuſcuiuſq; affectus, in præſentia illis ſaltem ſignis contenti erimus, quæ indicant ſingulas intemperies, tanquam præcipuas cauſas, à quibus oriuntur dolores. Vt verò hæc ſigna ordinatè & clarè intelligantur, mea quidem ſententia commodè poſſunt aſſumi ex tribus ſymptomatibus, tanquam præcipuis fõtibus: primò, excrẽtibus immutatis: ſecũdò, actionibus læſis: tertiò, affectionibus corporis.

Signa calidæ intemperiei hepatis.

Itaq; primùm occurrit intemperies calida, quã immutata excrementa ſolent indicare, ac primò lotium, quod cum ſit ſerum ſanguinis, & humorum, certiſſimum eſt indicium eorum quæ continentur in venis. Ergo lotia quatenus pertinet ad quantitatem, erunt copioſa & ſupra mediocritatẽ, ſubſtantiâ tenuia, colore rufa, flaua, nonnunquam liuida. Rufum colorem citrinum, flauum croceum nominamus: quĩ quidem colores ita ſe habent, vt citrinus à minori, croceus ab intenſiori, liuidus ab intenſiſſimo calore generetur.

Secundò excrementa alui erunt varia: etenim quandoq; vt dicit Galen 8. *de med. ſecundùm locos cap.* 6. fiunt colliquationes primùm humorum, deinde etiã carnis ipſius iecoris. & vacatur per vẽtrẽ bilis craſſa, graue-olens, & abunde colorata, ſicuti cõtingit frequẽter in febribus peſtilẽtibus; quandoq; excremẽta sũt nigra, veluti sãguis niger, atq; atra bilis. Si intẽperies eo procedat vt aſsẽtur & vrãtur humores, interdũ sũt dura admodũ atq; exſiccata, de quib⁹ loquũtur Hip. & Gal. 8. *de r. u. vict.* 24.

Tertiò in intemperie calida quandoq; apparet vomitus flauæ bilis, vitellinæ, craſſæ, interdũ æruginoſæ & acris quæ à iecore in ventriculum ſolẽt tranſmitti. Secundo loco ſunt ſigna demonſtrantia calidã iecoris intemperiem; petita ab actionibus læſis: etenim homines ferè nullam habent ciborum appetentiam, frequenter ac multum ſitiunt, habent pulſus veloces, frequentes, os amarum, ac facilè incidunt in febres.

Tertiò ſunt ſigna ex affectionibus corporis immutatis; plerunq; iſt. habent linguam citrinã flauam quandoq; adustã & nigrã tranſmiſſa bile ad ventriculũ, acribuſq; eleuatis vaporibus ad partes ſuperiores: prætereà toto corpore ſunt malè colorati. Huius ſigni ſpeciatim mentionem facit Gal. 5 *de locis affectis cap.* 7 qui ſcribit, vniuersũ corpus herbis candenti pallore infectis aſſimilari, interdũ plumbeum. aut etiam magis fuſcũ referre colorẽ, interdũ alias quaſdã colorũ proprietates quæ nequeunt deſcribi ex quo ſolo colore totius corporis gloriatur, ſe notaſſe quoſdam iecoris intẽperie laborantes. Præter colorem adeſt etiam calor, ac ſæpe quibuſdam auctorib. vt Auicennæ & Alex. gracilitas atq; extenuatio corporis vniuerſi, quod maximè cõuenit rationi. Prætereà eſt aliud ſignũ vulgare, cuius non meminere Gal. & Auic. neque Medici antiquiores, & eſt caliditas, maculæ & ſciſſuræ in volis manuũ, & pedũ plantis: & eſt ratio; cũ enim partes hæ externæ ſint imbecilles, & calore indigeant, plurima ad illas perueniunt vaſa, proinde multi quoq; vapores & humores eò trãſmittunt, qui ſi fuerint acres & aduſti, eiuſmodi ſigna ſolent relinquere. Sed ſciatis hoc ſignum nõ eſſe neceſſariũ, cum videamus ſæpenumero multos inſigni etiã intẽperie calida laborãtes, qui huiuſmodi maculis & ſiccitate carent; ſicuti etiã videmus nonnullos ita manibus & pedibus malè affectos, potius propter caliditatẽ atq; æſtuationem ventriculi, quàm calidiorẽ iecoris intẽperiem. Ad hunc modum nonnulli interdum efflorescentias cutis patiuntur varias, vel in toto corpore, vel in parte aliqua, ac potiſſimùm dextri lateris: quod tamen ſignum pariter nõ eſt perpetuò neceſſariũ. His demum ſignis alia duo licet addere, alterum à iuuantibus & nocentibus: alterum à cauſis præcedentibus: etenim ſi alimenta, medicamenta, & omnia calida nocent, cõtrà verò frigida cõferunt, hoc manifeſtiſſimum eſt indicium calidioris intẽperaturæ iecoris: ſimiliter ſi præceſſerint exercitationes, regio tẽpus anni, cõſtitutio aëris, ætas, ſi fuerit cohibita aliqua bilis vel ſanguinis vacuatiò, ad ſummã, ſi præceſſerit eiuſmodi victus ratio, quæ potuerit hominẽ calefacere, ex his omnib⁹ licet colligere, hũc laborare calida iecoris intẽperie.

Signa frigidæ intemperiei.

Sequitur frigida iecoris intemperies, quam demonſtrant ſigna contraria præcedẽtibus; ſic lotia ſunt alba, cruda, pituitoſa, tenuia, aquea: excremẽta alui ſunt liquidiora, decolorata, alba, cineritia: quod ſi prætereà iungatur iecoris imbecillitas, apparent veluti loturã carnis: aliquãdo ſequitur vomitus materiæ pituitoſæ, generantur plurimi flatus nempe refrigerato ventriculo per conſenſum iecoris. Sic quatenus pertinet ad læſas actiones, bene appetunt alimenta, non vehementer ſitiunt, malè concoquunt, habent exilitatem, vel vt loquitur Auic. tepiditatem pulſus, nullam habent in ore amaritudinem, ſed potiùs acorem ſentiunt; corripiuntur morbis frigidis, cachexia, hydrope, affectu ædematoſo, & aliis id genus. Si ex qualitatibus corporis immutatis, huiuſmodi ægri habent linguam & labia albicantia, quandoque faciem & palpebras quoquo modo ſubtumidas, vaporibus frigidis ad eas partes eleuatis, vniuerſum corpus eſt pallens, minimè flauum, citrinum, rubeũ, declinat ad frigidũ quod sẽtitur præcipuè in manibus ac pedibus; ac demum hæc corpora non ſunt gracilia & emaciata. Poſtremò autem his addẽda ſunt duo illa ſigna à iuuãtibus & nocẽtibus, & à præcedentibus cauſis, quæ potuerint hominẽ refrigerare, vt modò diximus de intẽperie calida.

Signa ſiccæ intemperiei.

Siccam intemperiem eadẽ ſigna demonſtrant: lotia ſunt minus copioſa, etenim genito pauco ſanguine, paucũ quoq; fuerit illius ſerũ: ſunt tenuia & quandoq; color denigratur, vt placet Aui. Excrementa alui fiunt duriora, ſicciora, pauciora, nec admodũ fœtẽtia. Ipſi vehemẽter ſitiũt, minus appetũt, habẽt pulſus duros, ac facilè ſiccis morbis corripiuntur, læduntur ab omnib. ſiccis pauca potione, exercitationib. & vigiliis, &c. Demum præceſſere, quæ potuerint iecur & corpus exſiccare.

Signa humidi iecoris.

Signa quoq; indicãtia intẽperiem iecoris humidã, etſi illa, vt diximus, nullũ dolorẽ poteſt efficere, ſunt hæc: lotia plurima, excremẽta alui copioſa & humidiora, nulla ſitis, nulla oris ſiccitas, corpus vniuerſum molle atq; humidũ; corripiũtur morbis humidioribus, iuuantur à reb. ſiccantibus, læduntur à contrariis præceſſere cauſæ, quæ potuerint hominem humectare.

Hactenus de ſignis indicãntibus ſingulas intemperies iecoris, quæ ſi inter ſe cõmiſceantur. ſigna quoq; mixta fuerint, quę facilè ex ſimplicib. colligi poſſunt: atq; illa quidẽ indicia poſſunt ac debent accõmodari ad quãlibet intẽperiẽ, nõ ſolũ cũ materia, ſed etiã ſine materia, cũ certũ, ſit, vtrãq; habere eãdẽ rationẽ, vt plurib⁹ in præsẽtia nõ ſit op⁹.

Cęterũ hoc loco id nequeo diſſimulare in quo Auic. & pleriq; õnes practici illũ ſecuti, mihi vidẽtur malè sẽtire, qui primũ tractãtes de intẽperie iecoris & ſimplici & cõpoſita, & cũ materia, & ſine materia. deinde tractãt ſeperatim de illius debilitate: quaſi verò debilitas iecoris ſit affectio diſtincta ab intemperie. Gal. quidẽ 3. *de ſimpl. cauſ.* 8. *&* 5. *de loc. aff. c.* 1. 7. ſcribit, eos laborare debilitate iecoris, quos alioqui hepaticos nominant, quicunq; circa inflammationem,

Hepatici qui. inflammationem, ſcirrhum, vel alios morbos manifeſtos habent iecur malè affectum, vt proprias operationes nequeant perficere: ad quem modum idem ſcribit Gal. in lib. *de diff. morb. c.* 5. nonnullos ventriculi imbecillitatem appellare conſueuiſſe, quotieſcunque ille ſine inflammatione, vlcere, vel alio huiuſmodi morbo, deficit in coctione alimenti: attamen illud memoria repetatis, quod diximus ſuprà de imbecillitate ventriculi, illud nomen imbecillitatis eſſe quid commune, inane & confuſū, quod nullum morbum diſtinctum ac definitum ſignificat, cum potius debilitas alios morbos conſequatur. Quamobrem cum Gal. manifeſtè in pluribus locis, in primis verò 5. *de loc. aff. c.* 7. 8. *de med. ſecund. locos c.* 6. doceat imbecillitatem iecoris nihil aliud eſſe, quàm intemperiem, imò verò eſſe tot iecoris imbecillitates, quot ſunt intemperies, planè ſum neſcius, quomodo Auic. ac cæteri particularem, & ſeparatam faciant tractationem de iecoris debilitate: Itaque nos ad imitationem Galeni agentes de curanda intemperie iecoris, ſimul tractabimus de curanda illius debilitate. Sed rem aggrediamur.

Imbecillitas quid ſit.

Curatio calida intemperiei. Si fiant dolores iecoris propter calidam intemperiem, quæ ſit cum materia, duæ nobis ſeſe offerunt curandi indicationes, altera, quæ pertinet ad vacuationem totius corporis & partis laborantis: altera quę cōſiſtit in alteratione, quæ fit per cōtraria. Vnde ſumma cū ratione quis admiretur, quomodo Auic. Ale. ac fere omnes hāc totam curationem perficiant ſola victus ratione, & medicamentis alterantibus, prorſus prætermiſſa generali corporis vacuatione, cum tamen nihil ſit magis vulgare, & receptum apud Galen. & omnes medicos rationales, quàm nunquam licitum eſſe accedere ad tollendam aliquam intemperiem, vel propriam, vel communem, niſi primùm præcedat generalis prouidentia vniuerſi corporis. Quamobrem longè magis probanda eſt ſententia Archigenis, & Galen. 8. *de med. ſecun. locos ad finem*, qui ante omnia aggrediuntur vacuationem corporis & iecoris, per ſectionem venę, cucurbitulas, & medicamenta.

Prognoſtică. Vtrumverò poſſitis ſatisfacere hiſce indicationib. licet colligere ex pluribus, ſed potiſſimùm ex ex differentiis poſitis ab intenſo & remiſſo, necnō à tempore. Namque iecoris intemperies ſi fuerit vehemens, antiqua, ac propemodum confirmata, vt quodāmodo peruenerit ad quendā habitum, qualis illa eſt, quando ægri habent efflorescentias, & infectiones cutaneas, præcipuè in facie, in manib. & pedibus, vt diximus, aut difficillimè, aut nullo modo curari poſſunt: ac propterea caueatis domini, ne iſtorum curam ſuſcipiatis, ex quibus vel exiguum, vel nullum honorem vobis licebit cōſequi. Altera autē ex parte, ſi intēperies fuerit leuior, nec prorſus confirmata, incipienda eſt curatio à priori indicatione, & communi corporis vacuatione.

Omnium igitur primùm leniatur aluus leuiori medicamento, quale inter cætera omnia pæſtantiſſimum videtur caſſia, ſumpta vel in bolo, vel in canna: quæ commodè poteſt non ſolùm ventriculum, & primos ductus expurgare, ſed etiam refrigerare. Laudant alij thamarindos, qui pariter refrigerant & moderatè mouent aluum, ſed cum manifeſtè adſtringant, fortaſſe hoc tempore non ita videntur conuenire, ſiquidem ex præcepto Hip. 2. *apho.* 10. corpora vbi quis purgare voluerit, oportet fluida facere; quod potiſſimū fit reſeratis meatibus, quam apertionem impediunt adſtringentia medicamenta. Caueatis à manna, cum ſit ſpecies mellis: ſic à melle roſato ſolutiuo, à ſyrupo roſato ſolutiuo, & aliis huiuſmodi mellitis & ſaccharitis medicamētis, quæ quoquo modo poſſunt calefacere, vel ſaltem non ita refrigerare, vt caſſia præterquam quod omnia dulcia facilè admodum conuertuntur in bilem. Sit exemplum pro iunioribus.

℞ *Flors caſſia nouiter extractæ* ℥. x. *Leniens.*

Specierum diarhodon ℈. ij. *M.*

Quod ſi velitis addere & thamarindos, illos addatis parcè ad ʒ. j. vel ʒ. j. ß. circiter, ſi velitis exhibere caſſiam in canna, detur ad ℥. iiij. circiter.

Venæ ſectio. Lenita aluo, ſequenti vel altera die ſecanda eſt vena, ſi conueniant principes ſcopi, de quibus iam cœpimus tractare in priuatis lectionibus. Ac ſanè nequeo ſatis mirari, quamobrem Alexander, Paulus, Auicenna, ac cæteri propè omnes Græci & Arabes, hoc remedium prætermittant, cum tamen nulli dubium eſſe poſſit, quin illud & pro communi vacuatione, & pro refrigeratione corporis vniuerſi, & iecoris, & aliis nominibus, ſit non ſolùm vtile, ſed etiam neceſſarium. Incidatur autem vena baſilica dextri brachij. extrahatúrque ea quantitas ſanguinis, quæ videbitur congruens pro ratione copiæ & quantitatis ſanguinis, ætatis, temperamenti, habitus corporis & rerum ſimilium. Quod ſi non liceat propter aliquam rationem venam incidere, forte non fuerit inutile ſanguinem mittere alterutra ratione, vel apertis hæmorrhoidibus, vel ſcarificatis cruribus, quas Gal. ferè conſtituit vicarias ſectionis venæ, 4. *de tuenda val. cap.* 4.

Secta vena, vel vtcunq; miſſo ſanguine mox ad ea medicamenta deueniēdū eſt, quæ ſint accommodata, & ad refrigerationem iecoris, & ad concoctionem, & præparationem materiæ noxiæ. De quibus quidem medicamentis illud generaliter ſciendum eſt ſumpta indicatione à natura partis, quæ præſtat officium commune, & neceſſarium toti corpori, nulla eſſe opportuna ſiue calefaciant ſiue refrigerent, ſiue humectent, ſiue ſiccent, quæ non ſimul aliquod robur viſceri poſſint afferre: robur autem præcipuè iecori afferunt, quæ adſtringunt. Sed cum altera ex parte medicamēta adſtringentia facilè poſſint in hoc viſcere obſtructiones excitare, quæ & iecori, & illius operationib. aduerſātur quàm maximè, omnino ab his cauendum eſt quæ vehemēter adſtringunt: imò verò Gal. tantum abhorret periculum obſtructionū iecoris, vt maximè probet ea medicamenta, quæ aliquam vim habēt detergendi, apetiendi & præcauendi ipſas obſtructiones. Quare ad ſummam, in curanda calida iecoris intemperie ea medicamēta cōducūt quę refrigerent quidem, ſed tamen nō ſint omnis amaritudinis, & adſtrictionis experstia, vt docet Gal. 8. *de med. ſecundum locos*: inter cætera autem omnia videntur magnam prærogatiuam habere cuncta cichoracea, endiuia, intubus, ſonchus, cichoriū & alia id genus. *Facultas*, inquit Gal. *horum olerum ſubfrigida eſt, & ſubamara, ac moderatè adſtringens, & propter has qualitates optima pharmaaca calidis intemperaturis hepatis exiſtunt: etenim vltra hoc quod moderatè refrigerant, amplius & robur viſceri addunt, propter adſtrictoriam facultatem*, &c. quæ ſequuntur. Quare vos hortor, vt in curanda calida iecoris intemperie, ſiue cum febre, ſiue abſque febre, diſcatis familiariter vti huiuſmodi medicamentis, quæ præterea ex Galeni ſententia loco citato, ſunt vſque adeo temperata, vt neque cenſeat eſſe prorſus inepta ad curandam quoque frigidam huius viſceris intemperiem. De quibus quidem medicamentis neque illud eſt ſilentio prætereundum, quod idem habet Gal. 8. *de med. ſecund. locos cap.* 8. veteres medicos variis modis illis vti conſueuiſſe, & decoctis ex aqua vel iure, & redditis in ſuccos, partim recentes, partim ſiccatos; ac demum *Cichoracea.*

ſiccis oleribus,tritis & redactis in puluerem, potui inſperſis : quę ſanè multiplices rationes adminiſtrandi talia medicamenta, ſunt optimæ , & ad vſum reuocandæ.

Hoc tēpore ſunt vulgares ſyrupi,vel ſimplices, qui ex ſucco endiuiæ,cichorij acetoſæ,& ſimiliū: vel cōpoſiti,qui ex plurib mixtis medicamētis,tū melle vel ſacchato conficiuntur,qui deinceps vel aquis ſtillaritiis,vt facere ſolēt cōmuniter practicātes,vel decoctis earūdē herbarū,quod ego perpetuo facere cōſueui, diluūtur & propinantur:qui quidē noſtri vulgares ſyrupi nō lōgè diſtāt ab inſtituto Galeni & veterum,vt vel ex hoc vno loco poteſt intelligi,in quo Gal de ſentētia Aſclepiadis, vel potius Antonij Muſę,talē probat cōpoſitionē.

℞. *Succi cichorij cyathum vnum,*
Aquæ calidæ cyathos tres, adduto cochleario mellis Attici,prabeto.

Quæ ſanè eadem eſt ferè cum compoſitione ſyrupi de cichorio ſimplicis. Verùm de toto hoc negotio , pertinente ad commodam præparationem & adminiſtrationem ſyruporum,& omnium medicamentorum,quæ ſunt in communi vſu,mihi propoſitum eſt quamprimùm opportuni temporis occaſio nobis ſeſe offerat, in priuatis lectionibus vobiſcum agere.

Præterea Gal. laudat ſuccum filicis cum aqua mulſa,tanquam optimum medicamentum, quod citra manifeſtam caliditatem aut frigiditatē poſſit viſcus expurgare , & meatus aperire : vnde apud nōnullos,ac ſpeciatim in hac ciuitate,ſolet parari ſyrupus de filice , qui ſanè minimè eſt negligendus : quod ſi vos quoque volueritis curare vt paretur,habeatis exemplum:

℞. *Succi filicis lib. ij.*
Sacchari lib. iij.
Clarificetur ſaccharum , & fiat ſyrupus ſecundum artem.

Vel idem ſyrupus conficiatur ex decocto filicis & ſacchari.

Etſi autem præter medicamenta iam propoſita alia etiam proponuntur & probantur à Gal. tamen cum cichoracea,vt diximus, omnino principem locum teneant , non eſt vt aliorum longiorem catalogum faciamus.Sit ergo exemplum pro iunioribus Syrupi,qui primùm poteſt exhiberi.

℞. *Syrupi de cichoreo ſimplicis* ℥. *j. ß.*
Decoctionis endiuia,
Filicis ℥. *iiij. Miſc.*

Si quis voluerit vti ſucco recenti endiuiæ , cichorij,& ſimilium,ille poteſt exhiberi ad ℥.iii. ſed cum hi ſucci liquidi ſint minùs grati, frequentiùs vtimur condenſatis, vel ſolis , vel ſimul cum aliis opportunis medicamentis.

℞. *Succi cichorei denſati* ʒ. *j.*
Specierum diarhodon ℈ *ß.Miſc.fiat bolus,& auretur,* qui cōmodè poteſt exhiberi ante ſyrupū. Sic licebit vti iis medicamentis redactis in puluerem , qui ſimiliter permiſcetur vel cum ſyrupo, vel cum aliquo decocto accommodato.

Sed neq; illud ignorādū eſt,pręter tot vſus cichoraceorū recētiores & alias rationes excogitaſſe , minimè inutiles & admodum gratas : etenim condiunt ex ſaccharo & radices,& folia, & flores cichorei,quā vulgo appellāt *cōſeruā foliorū vel florum cichorei* , quod item medicamentum poteſt exhiberi vel cum aliis ſyrupis,decoctis,aquis ſtillatiis,aut ſolis,aut cum aliis medicamentis

Boli refrigerantes iecur.

℞. *Conſerua florum cichorei* ʒ. *ij.*
Specierū triū ſandalorum. ℈ *ß. M.fiat boli.*

Sed redeundo ad curandam calidam iecoris intemperiem, illud poſtremò velim vos intelligere & memoria repetere,hoc in caſu vel prorſus abſtinendum , vel certè moderatè vtendum melle, ſaccharo,ac rebus omnib quę ex illis pręparātur, quod,vt paulò antè notauimus de manna , facilè cōuertātur in bilē, & poſſint intēperiē parū iuuare fortè etiā augere:in quē alioquin abuſū cōmuniter practicantes ſolent incidere frequentiſſimè.

Concocta materia,quam veriſimile eſt eſſe bilioſam , vacuetur leuiori aliquo medicamento, quale inter cætera eſſet opportuniſſimum caſſia cum rhabarbaro ſecundùm hanc formam:

Purgans bilem.

℞. *Floru caſſia nouiter extracta* ʒ. *x.*
Rhabarbari electi puluerisati ℈. *v. M.F.boli.*

Aliud.

Quod ſi æger magis cupiat medicamentum ex potione,ſit exemplum:

℞. *Rhabarbari electi* ʒ. *ij.*
Fiat infuſio in decoctione cichorei quātum ſufficit,& facta expreſſione,adde
Syrupi roſati ſolutiui ℥ *j.ß. Miſc.& fiat potio.*

Optimus quoque foret vſus ſyrupi de cichoreo cum rhabarbaro , qui eſt longè accommodatior ad purgationem,quam ad concoctionem.

Aliud.

℞. *Syrupi de cichoreo cum rhabarbaro* ʒ. *iiij.*
Decoctionis acetoſa,
Cichorei quantum ſufficit.
Miſce & fiat potio.

Quæ quidem leuia alioqui medicamenta, ſi ita ferat occaſio,non modò ſemel , ſed etiam ſæpius poſſunt replicari. Caueatis à medicamentis quæ recipiunt ſcammonium,& cætera id genus vehementiora , quæ & trahendo materiam ad partem laborantem & calefaciēndo , poſſunt non leuiter obeſſe. Atque hactenus de purgatione totius corporis,qua certum eſt , ipſum quoque iecur particulatim vacuari,quod tamen non ita facile euenit aliis multis partibus noſtri corporis.

Poſt generalē prouidētiā altera ſuccedit indicatio,pertinens ad ea remedia quæ poſſūt calidā iecoris intēperiē auferre.hęc sūt duplicia partim interna,partim extérna;de quorū natura,viribus,& electione,iā diximus,quod eſt ſatis.Primùm dicamus de internis.Cichoracea omnia,ſecūdùm omnēmodū adminiſtrationis,iure inter cętera omnia, vel vnius Galeni teſtimonio principē locum obtinēt:itaq; & ſucci,tā recētes,quàm denſati,& decocta,& herbæ comeſtæ, & medicamenta omnia quæcunque quouis modo ex illis cōponūtur, sūt admodū opportuna. Vtuntur pleriq; aquis ſtillatitiis,quæ ſi conficiantur in duplici vaſe, ex balneo Mariæ,vt vocāt,mea ſentētia nō sūt penitus reiiciēdæ,etſi ego illis decocta herbarū libenter antepono.Sunt alia multa medicamēta, quorū cō[illegible]unis & vulgaris eſt vſus, sūt cōfectiones di[illegible]hodō, abbatis , (quæ tamen non valde refrigerant) trium ſandalorum , quæ conficiuntur in rotulis cum ſaccharo.& ſunt gratæ admodum : ſunt trochiſci de roſis,de ſpodio,de camphora,de berberis,quæ manè exhibentur ad ʒ. ß.

℞. *Trochiſcorum de roſis,*
De ſpodio ana ℈. *j.*
Miſce,fiant pilulæ duæ,& aurentur, quæ opportunè exhibentur ante ſyrupum , vel aliud huiuſmodi medicamentum.

Familiaris & optima eſt conſerua roſarū,quam certum eſt refrigerare , etſi non deſint qui aliter ſentiāt. Auic.& alij pro refrigeratione iecoris probāt oleum roſaceum vel cytoneorum ore sūptum ad ℥.vj.vel viij.nō ſemel id exhibētes;quod quidē præſidii genus nōnulli hoc tēpore putāt valde efficax,& tāquā arcanū nolūt vllis cōmunicare.Ego tamen neſcio quāre illud ſit faciendū:etenim quāquā iecur ex eo poteſt quoquo modo refrigerari & roborari,tamē fortaſſe poteſt ſimul obſtrui,pręterquā,quòd oleum ſolet quàm maximè laxare &

labe

labefactare ventriculum, illiq; maximam nauſeã cõciliare, cum aliquãdo videamus decẽ & plures dies moleſtũ illũ odorẽ perſeuerare. Quare cũ non deſint remedia & tutiora, & gratiora, forte melius fuerit ab iis ſuſpectis & minus gratis abſtinere.

Cæterùm præter hæc ſunt duo celebria atque efficacia præſidia ad tollendam calidam iecoris intemperiem. Alterum, aquę thermales frigidiores, Villenſes, Calderianæ, & noſtræ Beatę Virginis in monte d'Ortono, quæ quidem hac in re præclariſſimam ſæpe operam præſtant. Alterum eſt ſerum lactis, de quo quidẽ, cum maximus eius pręcipuus ſit vſus pro refrigeratione iecoris & corporis vniuerſi, mihi libet in præſentia vobiſcum agere, & illa explicare, quæcumque ad vires huius medicamenti, ad commodam præparationem, & administrationẽ pertinent. *De ſero lactis.* Primùm quatenus pertinet ad naturam & facultatem ſeri, antiqua & inſignis eſt controuerſia inter Medicos Arabes & Gal. Namque Meſue ſcribit lib. 2. c. 9. aquam lactis eſſe calidæ & ſiccæ complexionis in primo gradu vſque ad ſecundum. Auic. de lacte tractans *lib.* 2. *cap.* 444. inquit, quod natura eius aquoſitatis eſt calida: quam quidem ſententiam res ipſa videtur confirmare, cum ſerum lactis omnium conſenſu habeat vim abſtergendi, tollendi obſtructiones, & mouendi aluum; quas ſanè operationes omnes tribuunt calidis medicamentis. Altera autem ex parte Gal. 4. *de ſimp. med. facultatib. cap.* 16. manifeſtiſſimè ſtatuit, ſerum eſſe frigidum & humidum. Neque verò eſt vt quis illum arguat inconſtantiæ, quaſi *lib.* 3. *de alimentorum facul. cap.* 15. vel aliis locis id ſtatuerit eſſe calidum, cum Gal. hoc nullibi dixerit, qui aliquãdo aſſeruit tantummodo illud eſſe particeps caliditatis. Seri frigiditatẽ demonſtrat experientia, cum mẽſe Maio pleriq; homines ad cõpeſcendũ feruorẽ bilis, ac præcipuè ſi laborẽt ſcabie, aliiſque id genus cutaneis puſtulis, quæ mania certũ eſt oriri ex ſobole aduſtorum humorũ, eo vtãtur, ac plerunq; ex hoc remedio inſignẽ percipiãt vtilitatem. Sed his licet addere auctoritatẽ, imò & rationẽ Philoſophi, qui docet 4. *meteor.* ſolum ea quæ frigida ſunt liquida, coagulari per frigus: at verò illa enumerans quæ frigore coagulantur, inquit, vt ſunt quædam vina, acetum, lixiuium, ſerum. Itaque ſerum frigidum eſt, teſtibus Ariſt. Gal. & ipſa experientia.

Quid igitur ſtatuendum eſt in hac controuerſia? Nullo modo poſſum diſcedere à ſententia Gal. cũ potiſſimùm cõſentiat cũ re ipſa, & vſu quotidiano. Quare equidem cenſeo ſerum frigidæ eſſe atq; humidæ temperaturæ: id quod pręter ea quę iã diximus, rurſus mihi videor duabus rationibus poſſe cõfirmare. Etenim cũ lac ex tribus diuerſis partibus componatur, vt ſcribit Gal. 4. *de ſimp. med.* & 3. *de alimentorum facul.* butyro, caſeo, & ſero: butyrum autem ſit temperatum, pars caſeoſa à temperamento parum declinet ad latus frigoris, ſi ſerum calidum eſſet, vtiq; vniuerſa lactis ſubſtantia calida foret, potius quã frigida, quod à tota medicorũ ſchola & cõmuni hominũ cõſensu abhorret. Præterea ſi ſerũ calidũ eſſet, certè quo lac eſſet ſeroſius, eo eſſet calidius; nihilominus conſtat lac aſininũ, quod maximè eſt ſeroſũ, eſſe inſigniter frigidum, alioqui temere exhiberetur in febribus hecticis.

Reſpõdeamus autẽ etiã ad illa, quæ ab aduerſariis afferũtur: & facile iſtud quidẽ fiet, mea ſententia, ſi dicamus, ſerũ abſolutè & ſimpliciter frigidũ & humidũ eſſe, ſed tamẽ nõ eſſe expers omnis caliditatis ſicuti contingit multis reb. quæ ex variis conſtãt partib. à quib. quidẽ partib. calidis, tametſi comparatæ frigidis ſunt exiguæ, moderata quędã acredo, & vis attenuãdi, abſtergẽdi, & mouendi aluũ originẽ habet. Neq; enim licet in vniuerſũ colligere, medicamentum abſtergens, protinus eſſe calidum: ſiquidẽ abſtergentia medicamenta, vt ſcribit Gal. 7. *de ſimp. med. facul. c. de lilio*, habent varios ordines, adeò vt neque deſint medicamenta ſine vlla dubitatione frigida, quæ manifeſtò habent vim abſtergendi, qualis exempli gratia, eſt aqua hordei, quã nemo negat eſſe frigidã, & tamẽ manifeſtè abſtergit. Atq; hactenus de ſeri lactis temperie: ſequitur vt agamus de illius *Quantitas ſeri lactis.* præparatione & vſu. Medici veteres ſero vti conſueuerãt multis modis, & ad multos vſus, ſed tamen illa videtur fuiſſe pręcipua ratio, quãdo illud copioſè propinabãt, vt teſtatur Gal. *com. de ſalubri dieta* 18. nec non 3. *de alim. facul. c.* 15. quam copioſam menſuram Dioſcorides videtur determinaſſe ad libras quinque circiter, ad quam quidem menſuram ego ſanè familiariter vti ſero cõſueui, & ſcio multos hoc tempore familiariter & feliciter vti. Alius fuerat apud antiquos ſeri vſus, ad pręparãda, iuuanda, & temperanda cætera validiora medicamẽta: ad quẽ modũ ſcribit Gal. 14. *met. c.* 17. pro purganda illuſtri quadam muliere hepate laborante in malleolo, ſe clam ſero miſcuiſſe ſcãmonium, nec non pro purgando humore melancholico eidem miſcuiſſe epythimum: ad quem modum Gal. imitatione Meſue quoq; ſero vtitur, in quo macerentur rhabarbarum, agaricus, thamarindi, caſſia, & cætera tum lenientia, tum purgantia medicamenta: quem deinceps morem ſumma cum ratione recentiores medici imitantur quotidie: & pro iunioribus ſit exemplum accõmodatum ad purgationẽ, de qua actũ eſt paulo ante.

℞. *Rhabarbari electi* ʒ. ij.
Spicæ grana v.
Seri lactis quantũ ſufficit. Fiat infuſio ſecundum artem, & facta expreſſione, adde
Syrupi roſati ſolutiui ℥. ij. ß. *M. & fiat potio.*

Neque verò antiqui ſolùm pro medicamento ſero vti ſolebant, ſed etiam pro alimẽto, cuiuſmodi ſeri vſus Gal. meminit in cancri curatione, 2. *ad Glauconem c.* 14. Sed iam dicamus de opportuna ſeri præparatione & adminiſtratione. *Seri præparatio.* Serum apud quamplurimos conſueuit parari ex coagulo denſato lacte, qui mos apud vulgares eſt communiſſimus: ſed quoniam coagulum manifeſtiſſimè habet vim valde acrem & exſiccantem, quod etiam, traditum eſt à Gal. 10. *de ſimp. med. facul.* propterea iſthæc ſeri præparatio cenſenda eſt importuna, cum coagulum poſſit ſero communicare propriam facultatem, ex quo illud poſſit magis calefacere & exſiccare, quàm refrigerare & humectare. Itaque veteres aliam longè opportuniorem ſeri præparandi rationem excogitarunt, inter quos Dioſcorides *lib.* 2. *cap.* 62. magis accuratè & diſtinctè quàm cæteri, totum hoc negotium, & præparandi & adminiſtrandi ſeri, videtur confeciſſe, qui ſcribit ad hunc modum: *Ex omni lacte fit, quod ſchiſtum*, id eſt, *ſciſſile dicitur: lac autem fictili nouo vaſe feruet, ramoque ficulneo recenti mouetur, inſperſis, poſtquam bis aut ter ebullierit, totidem acceptis mulſi cyathis; quot ſunt heminæ lactis: ita enim ſeorſum liquidum ab eo diuiditur, quod in caſeum concreuit: ſed cum feruet ne ſuperfundatur, conuenit ſpongia ex frigida aqua continuo fictilis labrum detergere, ſextariumque argenteum frigida aqua plenum demittere: bibitur heminis per interualla ſingulis vſq; ad quinas, ita vt intercedentibus ſpatiis potantes deambulent.*

Ex quo quidem Dioſcoridis loco, vt id quoque obiter vos moneam, fortaſſe videri poteſt, originẽ habuiſſe rationẽ bibendi aquas medicatas, quæ hoc tempore in cõmuni vſu eſſe ſolent. Hæc legitima

eſt ſeri præparatio quæ ad medicos vſus cæteris omnib eſt anteponenda, quã Gal. quoq; cõmemorat & probat *4. de ratione victus in morbis acutis, cõ. 7* nec non *de alimentorum facultatibus, c. 16.* Hac ipſa præparatione, vel certè quæ parũ diſtat à pręparatione Dioſcoridis, ego iã multos annos vtor frequentiſſimè; quæ eſt huiuſmodi. Accipiantur lacti circiter libræ decẽ, quòd proximè emũctum atq; extractum fuerit ab vberibus animalis, quod quidẽ animal, vt neq; id prętermittatur, hoc tẽpore debet nutriri accõmmodatis alimẽtis, hordeo, ſalice, lactuca, endiuia, borragine, cichoreo, & ſimilibus, quæ lac poſſint reddere & humidius, & frigidius: lac imponitur in vas nouũ fictile, ac ſenſim permittitur aliquantiſper ebullire; recenti tamo ficulneo illud continenter miſcendo, tũ proiicitur in ipsũ vel acetũ roſaceum, vel oxymel ſimplex ad ℥. iij. ac mulsũ facta leni ebullitione, demũ phiala vitrea plena aquæ frigidæ tota demittitur in lac, cui protinus facta ſeparatione adhæret pars caſeoſa, & ita ſerũ cõficitur pręclariſſimè: ex huiuſmodi menſura lactis ſolent ſupereſſe libræ quinque circiter ipſius ſeri. quod calidũ ægri protinus abſumunt, per quædam parua temporis interualla, ſine intermiſſione leuiter deambulantes adeo vt hora dimidia, ad ſummum, in hac potione cõſumatur. Sero pleriq; omnes communiter practicantes ſolent permiſcere varia medicamenta, ſuccum fumariæ, borraginis, luporum, nonnulli ſenam, rhabarbarum, agaricum & alia id genus. Gal. conſueuit illi permiſcere modicum mellis & ſalis *5. aphor. com 64.* nec non *3. de alim facult. cap. 15.* qui ſcribit ad hunc modum: *Quantum ſerum ab alia lactis natura ſicci bonitate ſuperatur, tanto alia omnia quæ aluum deiiciunt, ſuperat: ob id veteres ad aluum ſubducendam hoc potu plurimum vſi eſſe videntur: tantum autem mellis optimi illi eſt iniiciendum, quantum ſuaue citra ſtomachi euerſionem ſentietur: pari modo & ſalem ea menſura iniicies, quoad guſtum non offendat: quod ſi ipſum magis ſubducere velis, ſalis quamplurimum iniicies.* Hæc Gal. cuius imitatione ego iisdem & ſal, & mel, aut loco mellis ſaccharũ, quod eſt melle iucundius, ſero ſoleo permiſcere, prætcrea nihil: niſi fortaſſe ad iuuandam purgationem, ſi ita res ferat illi permiſceatur leuis quædam portio ſyrupi roſacei ſolutiui, vel alterius leuioris medicamenti, qualũ præcipuè mihi eſt familiaris, pulpa thamarindorum, qui cenſeo, ex tot medicamentorũ permixtione, ac pręcipuè calidorũ & ſoluentium, ſeri operationẽ perturbari, forte etiã impediri, & omni ex parte cõtaminari. Atq; hæc de ſero lactis, redeo ad rem.

An ſeris motus vtẽdis ſero lactis.

Poſtremo loco ſi morbus tam fuerit inſignis & cõtumax, vt iã poſita remedia non ſint ſatis, pro calida iecoris intemperie curãda Medici veteres deueniebant ad ſtupefacientia, de quibus ſermonem habet Gal 8. *de med. ſecundum locos, c. 7.* qui referens medicamenta Andromachi, teſtatur calidam iecoris intemperiem philonio ſemel exhibito ſanatam fuiſſe. Sed tamen cum vehementiſſima iecoris refrigeratio non poſſit ferè eſſe ſine magno periculo, ne quandoque ſimul cũ externo calor quoque natiuus extinguatur, cautè admodum in eius vſu cenſeo agendũ eſſe id quod inter cæteros Auic. mihi videtur præclariſſimè animaduertiſſe qui ſcribit ad hunc modum: *Et oportet vt caueatur in ea ſtupefactio vltima, imo oportet vt infrigidatiua iecur aggregẽt adinfrigidationẽ, abſterſionẽ, & apertionem.* Quare mea quidem ſententia aut nunquam aut rariſſimè, ac tantummodo vehemẽtiſſima vrgente intemperie, atque vbi nullum immineat periculum extinctionis caloris natiui ac virtutis, talia medicamenta debent adminiſtrari.

Hactenus de internis medicamentis, quib. debet accedere accõmodata victus ratio, de qua nolo agere longiùs, cum pleriq, ac maximè Alex. hãc rem tractent ita diffusè, vt pluribus non ſit opus. Iam igitur de medicamentis externis agendum eſt, quæ multiplicia parari poſſunt, inunctiones, epithemata, fomẽta, emplaſtra, & alia id genus; de quib. id generaliter habendum eſt, quòd requirãt eaſdẽ qualitates & cõditiones, quas ſuprà diximus cõuenire iis, quę interiùs aſſumũtur, nẽpe vt refrigerẽt quidẽ ſed tamẽ moderatè, propter quã cauſã neq; actu frigida sũt adminiſtrãda: pariter vt nõ careãt vi adſtringente & roborãte, quę nihilominus nõ ſit inſignis, ne in periculum obſtructionũ incidamus: imò verò ſi huiuſmodi medicamentis aliquid addatur, quod leuiter calefaciat & aperiat, adeo vt quodammodo illa iuuare poſſit, & ad internas partes deducere, id non fuerit alienum à ratione: quo eodem conſilio & portiuncula aceti opportunè illis permiſceri ſolet. Itaque ſint inunctiones ex oleo roſato, cytoniorum, ſucco endiuiæ & ſimilibus, ſecundum hanc formam:

Epithema frigidum.

℞. *Succi endiuiæ,*
Olei roſati completi,
Cytoniorum,
Olei de abſinthio ana ℥. j.
Aceti parum: Miſce & tepidũ adminiſtretur.

Sint epithemata, quæ communiter ſolent confici ex aquis ſtillatitiis.

Alterum.

℞. *Aquarum endiuiæ,*
Cichorei,
Roſarum ana ℥. iiij.
Specierum diarhodon ʒ. iiij.
Aceti parum. Miſce pro epithemate.

Habeatis quoque exemplum fomenti.

Fomentum.

℞. *Cichorei,*
Sonchi,
Endiuiæ, ana M. j.
Abſinthij. ß. Miſc.
Ex multa aqua & modico aceti conquantur, quo deinceps foueatur dextrum hypochõdriũ.

Sic fotus ex oleo roſato ſimplici eſt optimus. Demum ex contuſis herbis præcipuè cichoraceis, addita portiuncula abſinthij, cum farina hordei & oleo roſato, emplaſtra poſſunt cõfici. Sunt in officinis vnguentum roſatum Meſue, ceratũ roſatum Gal. quod vulgo infrigidans Gal. appellant, quæ ſunt opportuna. Atq; hæc exempla ſint ſatis, cum facile ſit horum imitatione, & alia multa componere, & ad hunc vſum accommodare.

Sequitur frigida iecoris intemperies, quæ eandem cum intemperie calida requirit curandi rationem, ſed per contraria, nimirũ per calefacientia præſidia. Itaq; ſicuti ſtatuimus in illa eſſe duas præcipuas curãdi indicationes, alteram quæ pertinet ad vacuationem totius & iecoris, alterã quę cõſiſtit in alteratione: ita in hac idem ſtatuũ eſt.

Frigida iecoris intemperies.

Vtrùm verò his indicationibus liceat ſatisfacere, ſciendũ eſt frigidam iecoris intemperiem, quotieſcunq; eſt cõfirmata, & quodãmodo in habitu vt ferè cõtingit in hydrope, aut difficulter admodum aut nonnulla ratione curari poſſe Cæterum pro explenda priori indicatione illa conueniunt, quæ poſſint euacuare humores frigidos & craſſos, ac ſimul calefacere iecur. Itaq; ad leuiendam aluũ, Gal. & Auic. cæteris medicamentis anteponunt hieram & ſumma cum ratione. Sit exemplũ:

Prognoſticum.

℞. *Specierum hieræ ſimplicis ʒ. iiij.*
Cum ſucco eupatorij, quod vulgo agrimoniam vocant. Miſce, & fiat bolus.

Leniens.

Hic tamen eſt cogitandum de ſectione venæ, quæ adhuc magis poteſt iecur refrigerare, quod ad principẽ ſcopum virium reſpiciẽdũ eſt? ſiquidẽ

facilè

facilè vnuſquiſque poteſt intelligere, quo magis principale membrum refrigeratur, eo magis reddi vires imbecilles, ne deinceps vſq; ad ſtatum morbi, alioqui longiorem poſſint perdurare. Pro concoctione modò conueniunt mel roſaceũ, ſyrupus de betonica, de abſinthio, de eupatorio, decocta itẽ betonicæ, fumi terræ, agrimoniæ, & ſimilium.

Syrupi.

℞. *Mellis roſati colati* ℥. j.
Syrupi de abſinthio ℥. ß.
Decoctionis agrimoniæ ℥. iiij. *M. pro ſyrupo.*

Oxymel an calidum ſit.

Nonnulli dubitant hoc loco, an conueniat oxymel, vel ſyrupus acetoſus, cum Auicenna probet ſyrupum acetoſum de melle, qui eſt noſtrum oxymel: cum enim conficiatur ex aqua, aceto & melle, remittẽte aqua & acetu mellis caliditatem, videtur potiùs refrigerare, quàm calefacere, quamobrem Gal. quoque 8. *meth. cap.* 4. aſſerit oxymel nõ calefacere, neq; febres accẽdere: & Alex. in tractatione de febribus, reprehendit antiquos medicos & Gal. qui familiariter vtebantur oxymelite in febre tertiana notha, ex cuius longiore vſu multos inquit ſe vidiſſe, qui inciderunt in hydropem. Sed tamen ego puto hanc dubitationem leuiorem eſſe: nam tametſi negandum non eſt, oxymel habere vim potiùs refrigerandi quàm calefaciendi, atque ideo non conuenire curandis morbis frigidis: veruntamen ſi illud permiſceatur aliis medicamentis calidis, & parcè quæ fortaſſe fuit mens Auicennæ, cur non poſſit aliis modis, præcipuè attenuando & incidendo humores craſſos, aliquam operam præſtare?

Præterea eſt alia dubitatio, vtrũ cõueniãt cichoracea, de quib ſcribit Gal. vt ſuprà notauimus, ea iuuare intẽperiem iecoris calidã, neq; lædere frigidam. Sed breuiter reſpondeatis; ſi curetur vehemens intemperies, adeo vt opus ſit vehemẽti quoque caliditate, quæ proportione morbo reſpondeat, tunc cichoracea non conuenire: verùm ſi intemperies fuerit leuior, vt minori quoque caliditate indigeamus, tunc cichoracea poſſe conuenire ac præcipuè ſyrupos ex eis præparatos, qui ratione mellis aut ſacchari omnino aliquam accipiunt caliditatem. Animaduertendum verò, minimè Galenum ſimpliciter aſſeuerare, à cichoraceis non lædi intemperiem frigidam, ſed inquit, non magnoperè lædi: ex quibus verbis contrà potiùs licet colligere, cichoracea quoquo modo lædere iecur frigida intemperie affectum.

Concocta & parata materia debet euacuari, ſed cũ medicamentis leuioribus quæ calefaciant, roborẽt, & ſint familiaria viſceri, quale in primis eſt hiera, quæ vt placet Auicennæ, *c. de cachexia*, educit ſuperfluitates abſq; humiditatib. innatis: agaricus & rhabarbarũ ſunt optima: quare ad hãc rem ſunt valde accommodata medicamenta, & pilulæ de hiera cum agarico, & pilulæ de tribus cum rhabarbaro, & alia huiuſmodi. Sit exemplum:

Pilulæ purgantes.

℞. *Pilularum de hiera cum agarico,* ʒ. ij. ß.
Fiant pilulæ quinque, & aurentur.

Expurgato corpore & ſemel & bis, vt res poſtulat, ſuccedit altera curandi indicatio quę pertinet ad alterationem: hanc poſſent explere partim alimenta, partim medicamenta: & quatenus pertinet ad victus rationem, caueãt iſti à frumentaceis ptiſana, alica, piſcibus, lacte, caſeo, aqua, vino oligophoro, & aliis, quæ poſſunt refrigerare, ſint carnes laudabiles, quæ condiantur aromatibus; ſint olera calidiora, apium, petroſelinum, mentha, fructus, paſſulæ, ficus aridæ, & alia huiuſmodi.

Piſtacia.

Sed neſcio quid difficultatis ſit de amygdalis & piſtaciis: nonnunquam illa vituperat Alex. *lib.* 8. *c.* 4. & quòd facilè corrumpantur, & ſint oleaginoſa, ac promptè conuertantur in bilem. Auicenna autem *lib.* 3. *fen.* 13. *tract.* 1. *c.* 2. *ad finem*, inquit, eſſe quoſdam qui improbent piſtacia & amygdalas, quorum verba non ſunt audienda: cuius tamen aſſertionis nullam reddit rationem, quam mea ſententia facile fuerat reddidiſſe, nẽpe amygdalas, & piſtacia conuenire, cum vtraque abſtergant & calefaciant Gal. 2. *de alim. facult. c. propria*, particulatim ſcribit, piſtacia habere qualitatem aromaticam, ſubamaram, & ſubaſtringentem, roborare hepar, & ad ſuccos in ipſius viis infartos purgandos eſſe vtilia. Ac ſanè mirum eſt de Alexandro, qui ea improbauerit in curanda calida iecoris intemperie, & ea quoque voluerit improbare in curanda frigida: namque contrarij morbi contraria omnino poſtulant remedia. Porrò interna medicamenta accommodata ad tollendam frigidam iecoris intemperiem, multa habentur apud Gal. 8. *de med. ſecundum locos*, quæ vnuſquiſque poteſt videre: ſunt ſimplicia & familiaria cortices citri, eryngia condita, gingiber, cinnamomum, & his ſimilia. Compoſita ſunt, conſerua betonicæ, agrimoniæ, abſinthij, aromaticum roſatum, diacyminum, Diambra, Diamoſchum, trochiſci de rhabarbaro, de eupatorio, & alia propemodum infinita. Apud Arabes ſunt duo medicamenta maximè laudanda *Diacurcuma* & *Dialacca*, quę deſcribuntur à Meſue, & à Rhaſi, in præſenti loco. Sed inter cætera omnia in curanda frigida iecoris intẽperie atq; illius imbecillitate, quæ maiori ex parte conſueuit, ex hoc morbo originem habere, eſt præſtãtiſſimũ id medicamentũ, cuius auctore Gal. 8. *de med. ſecundum loc.* facit Andromachum, quod confectio *Cyphoides* appellatur ab Arabibus & quibuſdam recentioribus, *electuarium de paſſulis & de vino* dicitur, quod quidẽ recipit plura aromata, paſſulas, terebinthinam, vel vinum; quamobrẽ abſtergit, calefacit, reſiſtit putredini, & in ſumma, habet inſignem & peculiarem prærogatiuam. Hoc tempore conficitur huiuſmodi medicamentum, vel in forma trochiſcorum, vel in forma electuarij, cum melle, vel tandem cum ſaccharo in rotulis, vt nos facere conſueuimus.

℞. *Trochiſcorum cypheos* ʒ. j.
cum aqua agrimoniæ fiant pilulæ tres, quæ ſummo manè exhibeantur, ex cochleari alicuius vini generoſi.

Verùm nec ſunt prætermittenda magna antidota, Mithridatium & Theriaca, quæ omnium cõſenſu ſunt opportuniſſima. Poſtremò cæteris non cõferẽtib præſidiis, nõnulli hoc tẽpore deueniũt ad decoctũ ligni sãcti: vel alterius, quod nominãt *Saſſafras*, & paucos ante annos cœpit adminiſtrari, nec nõ ad potũ aquarũ thermaliũ, quę quidẽ remedia nõ carẽt ratione: illud vtrũq; decoctũ manifeſtè calefacit & roborat iecur, ac longè magis ſi præparetur ex vino, vt nõnulli facere cõſueuerũt, de quo inſtituto aliàs tractabimus. Aquæ thermarum ſulphureæ vel nitroſæ, vt ſunt noſtræ Aponitanæ, vel illæ quas appellant *de la Poretta*.

Exterius ſunt quam plurima; inunctiones ex oleo nardino, abſinthij, liliorum alborũ cum aromatibus, maſtichino, & ſimilibus; epithemata ex aquis calidioribus, abſinthij, betonicæ, agrimonię, additis aromatibus, ſpeciebus aromatici roſati, Diambræ & ſimilium. Emplaſtra fiant ex herbis calidis & aromatibus, quæ recipiunt abſinthium, nardum, galbanum, maſtichen, & alia id genus, quæ ſubigantur cum oleis paulò antè poſitis, ad formam emplaſtri. Atque hactenus de curanda frigida iecoris intemperie.

Sicca hepatis intemperies.

In ſicca primùm lenienda eſt aluus per caſſiam: ſi conſentiant principes ſcopi, ſanguis extrahatur ſed moderatè: concoquatur materia, vt veriſimile eſt, adducta & melancholica, cum ſyrupo de fumo terræ ſimplici, de endiuia, de cichorio: cõ-

coɔcta purgetur cum ſena, epithymo, confectione hamech. Vacuato corpore inſtituantur & alimenta & medicamenta alterantia, quæ poſſint humectare, ſed tamen neq; omni ex parte careãt adſtrictione, vt ptiſana, carnes laudatæ piſces ſaxatiles, lac, endiuia, lactuca, fructus, poma dulcia, vuę bene maturæ, vinum oligophorum. Ad hanc intemperiem ſunt accommodata pariter medicamenta humectantia, & quoquo modo roborantia: interiùs conſerua roſarum, violarum, borraginis: exteriùs oleum maſtichinum, roſaceum, inter cætera balneum aquæ dulcis ſolet eſſe præſtantiſſimum, atque vt dicam vno verbo, ad hunc locum transferenda ſunt quæcunque diximus de curanda intemperie ſicca ventriculi.

Humida intemperies. Poſtremò in humida iecoris intemperie ſint omnia ſiccantia, leniatur aluus per hieram, concoquatur materia per ſyrupos ſiue decoctis de betunica, de mentha, de agrimonia, melle roſato: concocta vacuanda eſt per hieram, non modò ſimplicem, ſed etiam compoſitam, ac potiſſimùm per eam, quam *hieram Pachij* appellant, aliter *hieram diacolocynthidos*. Alimenta habeant vim ſiccandi, qualia ſunt ſalita, oliuæ, cappares, carnes aſſatæ, paucitas potus. Medicamenta tum interna, tum externa habeant eaſdem vires, quorum materiam nobis poſſunt abunde ſuppeditare quæ dicta ſunt de curanda humida intemperie ventriculi.

Sed antequã hanc partem finio, non ſunt prætermittenda ea medicamenta, quæ ex proprietate ſubſtãtiæ dicuntur iuuare ipſum hepar, quorũ illa eſt natura & vis, vt omnibus proſint intemperaturis, ſicuti docet Gal. 8. *de med. ſecundum locos*, & cum plurima huiuſmodi medicamenta ab Alex. & aliis ſoleant proferri & laudari, nos duobus contenti erimus, quæ in præſentia proponuntur & probantur à Gal. alterum ex Aſclepiade, & eſt caro cochleatum data ex vino: alterum ex propria ſententia, & eſt hepar lupi, cuius vtriuſq; præſidij præparationem & vsũ præclarè explicat Gal. qui ſcribit ad hũc modũ: *Videtur hæc medicamẽta iuxta totã ſubſtantiam efficacia eſſe, nõ ſecundum vnam aut alteram qualitatem, quale eſt lupinũ iecur, cuius abunde experimentũ habemus. Vſus autem ipſius conſimilis cochleis eſt, teritur enim exactè, & datur ʒ. j. cum vino aliquo dulci: benigna enim hæc ſunt viſceri, ipſum nutrire potentia, & media iuxta calidi & frigidi oppoſitionem & propterea talia pharmaca omnibus intemperaturis videntur conuenire, atque ex proprietate ſubſtantiæ commoditatem de ſe exhibent, vt neque calidas, neque frigidas intemperies lædant.* Hæc Gal qui de cochleis non ita planè loquitur, ſicut de hepare lupi. Sed cũ ſcribat vſum illarum eſſe ſimilem vſui iecoris lupini, veriſimile eſt eas primùm fore coquendas, deinde terendas, ſiquidem crudæ vix poſſunt conteri. Nonnulli hoc tempore conficiunt aquam ex cochleis, vi ignis deſtillatam, qua ad refrigerãdum & roborandum iecur, remittendumq; æſtum totius corporis, ad tollendam ſitim, & alios vſus familiariter vtuntur.

Caro cochlearum. Hepar lupinum.

Aqua cochlearum.

Porrò de hepate lupi videtur eſſe in Gal. apparens quædam repugnantia; in præſenti enim loco teſtatur, ſe habere abunde experimentum quod proſit iecori: 11. verò *de ſimp. med. facult. c. proprio*, ſcribit, ſæpenumero ſe iecur lupinum indidiſſe in medicamentum hepaticum, quod conficitur ex eupatorio. nec tamen comperiſſe aliquid mentione dignum illud præſtitiſſe, in comparatione ad alterum, quod ſine eo conſueuerat. Iulius Alexandrinus Germanus, vir doctiſſimus, & omni vera laude cumulatus, cui omnes ſtudioſi plurimum debent, cum aliis nominibus, tum maximè, quod pro Galeno aduerſus nouatores multa præclarè ſcripſerit, hanc repugnantiam ſoluit hunc in modum: *Iecur lupinum permixtum aliis medicamentis, quæ agunt manifeſtis qualitatibus, quale eſt illud ex eupatorio, nihil iecori prodeſſe, cum potius tota ſubſtantia, ac latente proprietate ſuam perficiat operationem, quam alioqui perficit quotieſcunque ſolum & ſine miſtione medicamentorum aliorum exhibetur.* Sed forte hæc reſponſio contradictionem non tollit: nam tametſi verum eſt, iecur lupinum, cum ſit medium iuxta oppoſitionem calidi & frigidi, non poſſe iuuare operam aliorum medicamentorum, quæ manifeſtis agunt qualitatibus, tamen contrà nihil videtur eſſe impedimento, quo minus illud quoq; aliis permixtum medicamentis, ſua totius ſubſtantiæ proprietate poſſit prodeſſe: ſiquidem nulla videtur eſſe ratio, quamobrẽ cætera medicamenta illi permixta, hanc ſuam vim & latẽtem proprietatẽ poſſint auferre: huius quidem rei nõ deſunt exempla apud Galenum, quale eſt illud cancrorum fluuialium, quorum cinerem, ſcribit 11. *de ſimpl. medicamentis*, ſubſtantiæ proprietate eſſe præſtantem, in his qui à rabiente cane ſunt morſi partim ſolum, partim cum gentiana & thure, multo præſtantiorem. Itaque cancri fluuiales etſi iuuant à proprietate ſubſtantiæ, tamen iuuant & ſoli, & ſimul cum aliis medicamentis. Quare mea ſententia longè magis accommodata eſt altera eiuſdem Alexandrini reſponſio, nempe Galenum ſentire aliter in libris de ſimplicium med. facult. quam ſentiat in libr. de compoſ. medicamentorum, propterea quia libri de ſimplicibus, multo antea ſcripti fuerant, quàm lib. de compoſ. med. vt ipſe teſtatur 2. *de compoſ. med. ſecundum genera, c.* 1. Etenim, ſicuti idem ſcribit Galenus 9. *de ſimp. med.* & 1. *de compoſ. med. ſecundum genera, cap.* 16. cum facultates medicamentorum, quæ proprietate totius ſubſtantiæ agunt, à methodo ac ratione ſint alienæ, & per ſolam experientiam cognoſcantur, facile fieri potuit, vt vir in conquirendis medicamentis eorumque facultatibus omnium diligentiſſimus, poſteriore tempore expertus fuerit, & iecur lupinum, & alia medicamenta, quæ priori tempore ignorauerat.

CAPVT XII.

De obſtructione Hepatis.

RHASES quidem non tractat ſeparatim de obſtructione iecoris, attamen cum morbus ſit longè maximi momenti, frequentiſſimus & ex quo alij multi & difficiles morbi ſolent oriri, nullo modo à nobis erit prætermittendus. Quare in hoc graui morbo tractabimus pro noſtro inſtituto, primò de eſſentia: ſecundò de differentiis: tertiò de ſignis: ac poſtremò de curatione.

Quid ſit obſtuctio iecoris, quã alij oppilationem, alij obturationem vocant, ex ipſo nomine conſtat, quippe illius meatus & cauitates naturales redduntur anguſtiores, replentur & occluduntur præter naturæ inſtitutum. Sed cum iecur conſtet ex multis partibus, quæritur id primum in quanam parte fiant obſtructiones? Reſpondent nonnulli, & inter cæteros Auiconna lib. 3. *fen.* 14. *tractatu*, 2. *initio* 4. *cap.* quòd obſtructiones fiant in cunctis partibus, & in propria ſubſtantia iecoris: quæ opinio meâ ſententiâ eſt falſa, namque verè & propriè ſunt obſtructiones tantummodo in vaſis ipſius iecoris, ſiquidem cauitates in ſubſtantia viſceris non ſunt huiuſmodi, vt poſſint obtui, cum reperiantur in ipſa ſpatia quædam, veluti in reliquis partibus, vix ſenſibilia, *Locus obſtructionis.*

ac

ac tantùm ratione contemplabilia, quæ ſi repleantur præter naturam, minimè obſtructiones ſed potius tumores efficiuntur: quæ doctrina eſt Galeni in libro de conſtitutione artis medicæ *cap.* 17. nec non libr. de cauſis & differentiis morborum vtrobique *cap.*17.

Itaque obſtructio iecoris eſt vnus morborũ inſtrumentalium in cauitate, in quo illa vaſa quæ debent aperta eſſe, occluduntur & impediuntur. Quo quidem genere morbi iecur potiſſimùm ac frequentiſſimè ſolet laborare, propter duas cauſas, poſitas à Galeno loco citato de conſtit. artis medicæ, *cap.* 17. alteram propter illius conſtitutionem: alteram propter illius actionem. Namque ea vna parte cum multæ ſint, & quidem anguſtiſſimæ venæ in iecore, cum aliis in partibus, tum maximè vbi illæ deductæ à vena Portæ committuntur cum oſculis venæ cauæ, quæ ſunt adeo parua & exilia, vt ſenſum lateant: ex altera verò parte, cum alimentum ex ventriculo ſurſum ad locum vnum efferatur, quem propterea portas nominant, ex ſimilitudine, quòd ſicuti ciuitatem quis non poteſt ingredi, niſi per portas tranſeat, ita alimentum nequeat in iecur penetrare niſi primùm ad eum locum peruenerit, atque ea eo loco in ſimas partes iecoris diſtribuatur, ac poſtea per ea quæ diximus, tenuiſſima vaſa in totam partem gibbam transfundatur, nulli mirum debet videri, ſi hoc viſcus & propter vaſorum anguſtiam, & propter copiam permeantis ſubſtantiæ, facile & frequenter ſolet obſtructionibus laborare. Non ingredior eam diſputationem vtrùm materia obſtruens ſit morbus, atque ipſamet obſtructio, an magis cauſa morbi: & ſi fuerit cauſa morbi, an ſit efficiens, vel materialis, de qua recentiores magnoperè litigant, cum ſit altioris cuiuſdam & ſubtilioris inquiſitionis, quæ nihil ad nos modò pertinet. Illud nobis eſto ſatis, obſtructionem iecoris eſſe morbum inſtrumentalem in cauitate, in qua venæ potiſſimùm, ac cætera vaſa huius viſceris implentur & occluduntur, adeò vt illarum via libera & tranſitus impediatur.

Cæterùm cùm meatus & cauitates noſtri corporis multis rationib. lædantur & obſtruantur, de quib. ſermonẽ habet Gal. lib. *de cauſis & differentiis morborum vtrobique c.*7. nos in præſentia de vna iecoris obſtructione ſermonẽ inſtituimus, quatenus illa ex multis, vel craſſis & viſcidis humoribus fieri ſolet, vt poſteriùs monſtrabimus.

Differentia. Differentiæ huius morbi ſunt plurimæ ab intenſo & remiſſo, à tempore, à coniunctis, & aliæ quæ habent eãdem rationem, de quibus nõ ſemel diximus: verùm differentiæ principales ſunt duæ: *Cauſa.* altera à parte laborãte ſecũdùm quã dicimus vel partem iecoris cauam vel gibbã, vel ſimul vtrãq; obſtructam eſſe: altera à cauſis, de quibus paulò diligentiùs & longiùs agendum eſt. Galenus *cap.* 94 *artis med.* ponit vnam tantummodo cauſã obſtructionis, lentos & craſſos humores, quã repetit 11 *method. in lib. de conſt. artis med.* & aliis locis: ſed aliquando addit ſecundam, 8 *meth. c.*4. nempe humorum copiam: *Certumus*, ille inquit, *etiam quod multum eſt, cum ſimul totum confluit obſtruendo hærere, infigique non minus, quam ea quæ glutinoſa ſunt & craſſa. & ſi per meatus anguſtos eſt tranſitus, multo profectò magis retineri, quod nonunquam euenit in turba hominum, qui affatim ſimul irruentes in anguſtam viam, ſibi mutuo ſunt impedimento, vt nemo poſſit tranſire.* Altimarus ex ſententia Galeni 5. *de locis aff. initio cap.* 7. addit tertiam cauſam obſtructionis iecoris, vaporoſum ſpiritum concluſum, quia non pateat exitus: verùm ſi diligenter conſiderentur verba Galeni, illa docent quidem huiuſmodi ſpiritum facere diſtentionem iecoris, ſed minimè obſtructionem, quam ſpeciatim ſcribit fieri à craſſis & viſcidis humoribus in extremis partibus vaſorum, quæ ex vena caua oriuntur. etenim Galenus hoc loco docebat, iecur perinde ac cæteras partes laborare duplici genere morbi, quorum vnus eſt ſola intemperies præter naturam, citra tumorem: alter verò intemperies cum aliquo tumore, qualis eſt phlegmone, eriſipelas, ſcirrhus, flatulentę diſtentiones, ac poſtremò obſtructiones factæ à craſſis & viſcidis humoribus. Itaque apud Galenum duę tantũmodo ſunt cauſæ obſtructionis iecoris, & ſicuti reliquarum partium: altera multitudo: altera qualitas humorum, qui nimirum aut lenti aut craſſi fuerint: quæ clara eſt ſententia Galeni cum aliis locis, tum præcipuè 10. *meth. c.* 2. Cæterùm cum hæ cauſæ ſint proximæ, atque vt nonnulli vocant, continentes, nec deſint aliæ magis remotæ, quæ ſcilicet vel copiam, vel malam qualitatem humorum poſſunt generare: hæ verò ſunt duplices, aliæ internæ, aliæ externæ. *Cauſa interna.* Interna cauſa, eſt mala conſtitutio iecoris, ventriculi, ac cæterarum partium, propter quas poſſunt generari tales humores, quales diximus eſſe propriam cauſam obſtructionum. *Externa.* Externæ autem cauſæ in communi victus ratione comprehendi poſſunt: itaque alimenta ſuapte natura craſſi ſucci, qualia ſunt panis abſque fermento, placentæ ex butyro, & omnia quæ paſta fieri ſolent, legumina propè omnia, carnes boum, porcorum, ouium, caſeus, lac & quæcunque ex caſeo & lacte conficiuntur, piſces, oſtręę, anguillę, vina dulcia, nigra, craſſa, bene colorata & alia id genus, iure ſtatuendæ ſunt cauſæ obſtructionis iecoris: ad hũc modum balnei adminiſtratio, vehemens exercitiũ, ſtudia literarũ, venus, ſi fiat importunè quòd potiſſimùm cõtingit ſi ſtatim fiat poſt ſumpta alimẽta, quo tẽpore ventriculus & venæ omnes repletæ ſunt humore crudo, ante commodum tempus illo attracto in venas, facilè poſſunt obſtructiones efficere & fouere: quarum omnium cauſarum meminit Galenus *lib.* 2. 5. *& 6. de tuenda valetudine*, & lib. *de cibis boni & mali ſucci* & aliis locis.

Signa. Poſt eſſentiam & differentias ſequuntur ſigna, & illa primùm quę generaliter demonſtrant obſtructionem iecoris, de quibus ſermonem habet Galenus 6. *de tuenda valetudine, cap.*4. *de cibis boni & mali ſucci*, *cap.* 2. nec non 5. *de locis affectis cap.*7. quorum ſumma talis eſt: Qui iecoris obſtructione laborant, primùm in dextro hypocondrio ſenſum quendam, & veluti põdus percipiũt, præſertim verò cum ſpiritum vehementer attrahũt, quod fortaſſe prouenit propter eam cauſam, quoniam in vehementi reſpiratione ſeptũ tranſuerſum ſurſum aſcendens, ſurſum trahit ipſum iecur, quod illi annexum eſt, ex quo fit, vt iecur magis graue videatur, cum ſit quodammodo ſuſpenſum, & refertum multis & craſſis humoribus. Quod ſi prętere a flatuoſus quiſpiam ſpiritus in iecore ſit interclusus, qui nequeat erumpere, tenſio quoque percipitur in eodem hypochondrio, ex quo deinceps præter ſenſum ponderis dolor aliquando acutus poteſt concitari, vt notat Galenus 7. *aphor. comm.* 52. cum alioqui iecoris obſtructiones non habeant inſignem adiunctum dolorem, qui ſi modò adeſt, potius grauatiuus eſt, quàm acutus. *Hepar*, inquit Galenus loco citato, *dolet propter obſtructionem, ſed mediocriter, & cum quodam ſenſu potius ponderis, quam vehementis doloris: at vehemens dolor fit propter flatuoſum ſpiritum aut inflammationem, quæ vel eſt*

maxima vel ſuppurat. Præterea habent pulſus inæquales, præcipuè ſecundũ magnitudinem, & paruitatẽ, vehementiam & debilitatem, quod ſignũ cõmune eſt obſtructioni omniũ membrorũ principaliũ, vt docet Gal. 1. *ad Glauc. c.* 14. in fine: itaq; fiunt pulſus nunc parui & languidi, nunc magni & vehemẽtes, quãdoq; etiam ſi res ſit grauior, intermittentes. Obſtructionibus iecoris non eſt neceſſariò cõiuncta febris, cum fere obſtructio ſit morbus frigidus, & maiori ex parte ex frigida materia ortũ habeat: quare niſi putreſcant humores, quod tamen facilè euenit, cum nequeant diſflari, nulla febris excitatur, & ita cum obſtructione iecoris quandoque adeſt febris, & tunc calefacto viſcere apparent quoque indicia caliditatis: quandoque nulla adeſt febris, in quo caſu potius aderant ſigna frigiditatis, quàm caliditatis.

Quo loco notãda eſt oſcitãtia Altimari, qui aſſerit ex ſentẽtia Gal. 8 *meth. c.* 4. magnitudinẽ obſtructionis diſcerni magnitudine febris: cum certiſſimum ſit, ingentem iecoris obſtructionem ſæpe fieri cũ leni, imò verò nulla febre Galenus autem eo loco loquitur non de iecoris, ſed de cutis obſtructione & in hoc deceptus eſt Altimarus.

Hiſce ſignis quæ colligimus ex variis Galeni locis, nonnulli addunt alia ſigna, ex colore totius corporis, ex lotio, excremẽtis alui, quæ cũ nõ ſint propria obſtructioni, ſed communia inflãmationi, ſcirrho, & aliis morbis, iure poſſunt prætermitti: quare veniamus ad ſigna differentiarum.

Signa differentiarum. Si pars iecoris ſuperior & gibba laboret obſtructionibus, quæ ſint aliquantiſper inſignes, ad tactũ & compreſſionem dextri hypocondrij, vtcunque percipitur quædã turgentia ac tenſio, cum neceſſariò iecur magis tumidũ ac tẽſum reddatur, quã ſit ſecundùm naturã. At verò ſi obſtructiones magis occupẽt partẽ cauã, vix manu ad tactum percipi poteſt vel tenſio, vel repletio, niſi forte obſtructio fuerit adeò magna, vt alteram quoque partem in conſenſum trahat: ſed hanc ipſam differentiam licet ex aliis diſcernere, ac maximè ex alui excrementis: namque obſtructa parte ſima excremẽta ſunt pleruuq; humida, copioſa, inſtar cuiuſdam ſedimenti priſanæ hordeaceæ, quod iecur chylum confectum in ventriculo nequeat ad ſe attrahere. Obſtructa parte gibba, eadem excrementa ſunt potius ſicca, ac demum laborante vtraque parte, excrementa erunt varia, modò humida, modò ſicca.

Vtrùm autem obſtructiones fiant ex multitudine vel magis ex qualitate humorum, non difficilè id poteſt cognoſci ex colore, & habitu vniuerſi corporis, nec non ex variis ſymptomatibus, quæ vel plenitudinem, vel cacochymiam ſolent demonſtrare, de quibus ſæpe diximus quibus indiciis demum licet addere præcedentem victus rationem, ætatem, tempus anni, & alia eiuſmodi.

Incommoda obſtructionis. Antè verò quàm veniamus ad curationẽ quod vnũ reſtat, ne quis putet obſtructionem iecoris nõ eſſe parui momenti, Galenũ audiamus, qui in libro de cibis boni & mali ſucci. c. [illegible] refert varia incõmoda & pericola, quæ hunc morbum ſolent comitari. *Primùm, prohibetur diſtributio alimenti per totum corpus ex quo illud non poteſt deinceps nutriri: ſecundo, neceſſario generatur collectio plenitudinis in venis meſenterij & ſimarum partium iecoris: impedito enim tranſitu ipſi alimento, quo minus poſſit penetrare ad eas partes, ad quas pertinet illud generaliter diſtribuere, vt eiuſmodi repletio generetur neceſſe eſt: in quo caſu tertium periculum imminet, vt aut ſequatur inflamatio partiũ, in quibus collectio facta fuerit, aut ſuccedat putredo redundantium humorum: quandoquidem alterutrum ſequi neceſſe eſt, nempe vt crudi craſſique humores vel concocti conuertantur in ſanguinem, vel putreſcant, ſicuti reliquis quoque omnibus accidit, quæcumque in locis calidis diutius moram trahunt.* Hæc ex Galeno: quibus id generaliter licet addere, obſtructionem iecoris, vt vulgo loquuntur, eſſe matrem ferè omnium morborum: ſiquidem facilè & frequenter illam conſequuntur febres, & illæ quidem difficiles & diuturnæ, cacochymia, cachexia, hydrops, apoſtema, dolores colici, fluxiones alui, melancholia, hypochondriaca, & alij id genus morbi propemodum innumerabiles. Sed ipſam curationem aggrediamur. *Curatio.* Gal. 8. *meth. c.* 4. 11. *meth. c.* 10. & 13. generaliter tractando rationem curandæ obſtructionis duplicem facit illius conſiderationem; vnam, quatenus facta eſt: alteram quatenus eſt futura: quare ſcribit factã obſtructionem curandum eſſe ἐκφράξει, quæ nihil aliud eſt, vt ipſe interpretatur locis citatis, nec non 5 *de ſimp. med. facult. cap* 12. quàm deterſio, quæ impactos & obſtruentes humores remouet: ad quem modum inquit in arte *med. cap.* 94. obſtructionem habere vnam intenſionem morbo contrariam, nempe apertionem. Futuram autem obſtructionem docet curandam eſſe vacuatione, attenuatione, deterſione, grauiterque nos admonet, antequam adminiſtrentur medicamenta deobſtruẽtia, quæ ſunt accõmodata ad tollendam factã obſtructionem, vt perpetuò incipiamus à vacuatione illorum humorum, qui tanquam cauſæ futuræ obſtructionis aſſiduè confluunt ad partẽ obſtructã: quod ſi aliter fiat, certum periculum imminere, vt obſtructiones non ſolùm nõ tollãtur ſed etiã reddãtur & maiores & curatu difficiliores. Cũ igitur nulli dubiũ eſſe poſſit, quin obſtructiones iecoris hac ipſa methodo curari debeãt, duæ principales nobis ſeſe offerunt curãdi indicationes: altera, omnium primùm vacuãdi vniuerſi corporis: altera vtendi medicamentis deobſtruentib. de quorum numero paulò pòſt.

Sed hoc loco non eſt prætermittẽdum Galeni præceptum quatenus pertinet ad vacuationem iecoris, cuius ille meminit in libello de conſtitutione artis medicæ *c.* 17. nec non in arte medica, *c.* 94. & aliis locis, quòd nimirum ſi fuerit obſtructa pars gibba & ſuperior iecoris ſumpta indicatione à natura loci affecti, qui ratione venæ cauæ habet magnũ cõſenſũ cũ vaſis vrinariis, opportunè vacuari ſoleat per ea medicamẽta, quæ prouocãt lotiũ, dũmodo multo vitioſo humore nõ ſit referta, tunc enim per aluũ & medicamẽta deiectoria poſſunt vacuari, vt notauit Gal. [illegible] *meth. cap. vlt.* At verò ſi fuerit obſtructa pars inferior & concaua, conſentiente vena porta, quæ ab hac parte ortum ducit, cum inteſtinis, longè commodior fuerit euacuatio per medicamenta purgantia per aluum.

Prognoſtica. Vtrùm poſſimus ſatisfacere propoſitis indicationibus, potiſſimùm licet colligere ex differentiis ſumptis ab intenſo & remiſſo, à tempore, à coniunctis, & aliis id genus: ſiquidem pro comperto habendum eſt, obſtructiones longè facilius curari, ſi fuerint leuiores proximo tempore factæ, in in corpore robuſto, ac ſine febre, quàm ſi fuerint validiores, antiquæ in corpore debiliore, non ſine febre: ex quo Galenus ſcriptum reliquit in libello de *conſt. artis med. c.* 17. obſtructiones iecoris antequam faciant altas radices, ſola tenuante victus ratione, nec non tenuantibus quibuſdam medicamentis, ſine multo labore poſſe auferri: vbi verò fuerint multiplices & validiores, non ſolùm tenuantibus alimentis & medicamentis, ſed etiam vacuatione opus fore, illaſque multo difficilius curari, adeo vt tandem ſi fuerint inueteratæ, & longiore tempore confirmatæ, nullam prope

recei

Digitized by Google

recipiant curationem. Hæc vera eſt ratio prognoſtici, vt id obiter vos moneam, quam poſſunt afferre, qui ſcribunt vel docent curationem morborum, quæ nimirum ſumitur ex natura & differentiis morbi, de quo agitur: vnde ridendi ſunt, qui conantur in ſingulis morbis magis certas & proprias prædictiones inuenire: cum enim legitima & conſtans ratio prognoſtici tota pendeat ex comparatione virium cum morbo, cuius Gal. & 1. *ad Glauconem*, & frequenter meminit, vbi nullus eſt æger, adeòque nulla virium cum morbo comparatio, certum eſt aliud nullum prognoſticum poſſe fieri, præter id quod ſuggerit conditio & natura morbi, ſicuti diximus. Sed redeo ad rem.

Pro abſoluenda priori indicatione, quæ pertinet ad vacuationem totius corporis, primùm quidem ad purganda illa excrementa, quæ continentur in ventriculo & primis viis, expedit lenire aluum leuiore aliquo medicamento, inter quæ hiera præſtantiſſima, vel ſola ad ʒ.iij. factis pilulis cum aqua cichorei, agrimoniæ, vel ſimul cum therebinthina Cypria, datis vtriuſq; ʒ.ij quæ medicamenta erunt accommodata, ſi obſtructiones fuerint ex humoribus lentis, craſſis, & frigidis. Quòd ſi vna cum obſtructione appareat caliditas iecoris, poterit exhiberi caſſia cum portiuncula ſpecierum hieræ. Lenita aluo conſentiẽtibus trib. principibus ſcopis, vena omnino ſecanda eſt, & ea quidem baſilica dextri brachij, ſanguiſq; mittendus ea menſura & quantitate quæ videbitur cõuenire & plenitudini, & habitui corporis & reliquis ſcopis ſecũdariis: quod quidẽ remediũ cẽſendum eſt non ſolùm vtile, ſed etiam neceſſarium pro perficienda generali corporis vacuatione, nec non pro reuellendo humore fluente ad partes obſtructas, atque vt ſemel dicam pro aperienda via cæteris medicamentis, accommodatis ad tollendas obſtructiones quæ iam diximus ſine huiuſmodi communi prouidentia non poſſe tutò & vtiliter adminiſtrari. Et quanquam non ignoro pleroſque hoc remedium improbare, & in obſtructionibus iecoris, & in cæteris morbis, in quibus redundant humores lenti & craſſi & frigidi, tamen nolo in præſentia longiùs hanc difficultatem examinare, cum in animo habeam commodo tempore hoc ipſum argumentum tã perſpicuè & ſolidè vobis explicare, vt facilè deinceps poſſitis, & huic & aliis aduerſariorum cogitationibus reſpondere. Iam vobis ſufficiat vnus locus valde notabilis 8. *metho. cap.* 4. in quo Galenus probat ſectionem venæ citra vllam plenitudinem humorũ, tametſi abũdẽt humores craſſi & frigidi; & ipſũ corpus verè dici poſſit laborare cacochymia.

Lenita aluo, ſecta vena, ac minorata materia, quæ ſupereſt, eſt coquenda: ad quem vſum plurima ſunt accommodata, tum ſimplicia, tum compoſita medicamenta: nos familiariter vtimur ſyrupis & decoctis, ſicuti alij aquis ſtillatitiis, vel ſeparatis, vel miſtis. Primùm verò incipiendum à leuioribus, quales ſunt ſyrupi ſimplices de cichoreo, de ſoncho, de endiuia, de filice, acetoſus, decocta cichorei, acetoſę, capillorum veneris, borraginis. Quod ſi vnà iecur appareat frigidum, permiſcenda erunt nonnulla calidiora, ſyrupus de agrimonia, de betonica, de fumo terræ, & ſimilia.

Deinde ſi ita ferat occaſio, progrediendum ad valentiora, qualia ſunt ſyrupus de cichoreo, ſine rhabarbaro, & cum rhabarbaro, de endiuia gentilis, decocta agrimoniæ, hyſſopi, camæpityos, & ſimilium.

Apparente concoctione purgetur noxia materia, ſed cum medicamentis quoquo modo leuioribus, quoniam quæ recipiunt ſcammoniũ, & alia id genus vehementiora, officiunt iecori, trahunt ad illud noua excrementa: quare optima ſunt inter ſimplicia rhabarbarum, agaricus: inter compoſita pilulæ de tribus, cum rhabarbaro, de hiera cum agarico, ſyrupus roſaceus, vel mel roſaceum ſolutiuum, quod vtrumque propter roſas eſt familiare iecori, & alia huiuſmodi. Quod ſi vna non ſatis fuerit purgatio, repetitis ſyrupis optimum fuerit purgationem quoque repetere.

Expurgato corpore vniuerſo, mox opportunè deueniendum eſt ad ea medicamenta quę dicuntur habere peculiarem vim deobſtruendi, quorum natura, quantum colligitur ex Galeno 11. *metho. cap.* 10. 5. *de ſimplic. med. facult. cap* 12. 6. *de ſimp. med. facult. cap. de pæonia*, & huiuſmodi: primùm debent eſſe ex genere medicamentorum abſtergentium, ex quo opus eſt, vt non ſolùm facultatibus, ſed etiam modo ſubſtantiæ opponantur illis medicamentis, quæ à Græcis emplaſtrica dicuntur: hæc enim viſcida ſunt & omnino mordacitatis expertia, cum altera ex parte medicamenta deobſtruentia debeant carere omni lentore, neque eſſe mordacitatis expertia. Sunt igitur aut nitroſa, aut amara, aut acria, aut omnino tenuium partium: quod ſi demum parum quid habeãt adſtringentis facultatis, ea longè euadunt tutiora & præſtantiora. Horum medicamentorum ſylua eſt ingens, ac propè infinita, ex qua ea breui conabor ſeligere, quæ mihi videntur hoc tempore magis vſitata & efficacia. Quædam ſunt ſimplicia, endiuia, intubus, cichorea, acetoſa, omnis plantago, fumaria, cetrach, abſinthium, betonica, chamædriis, chamæpitys radices, folia & ſemina apij, petroſelini, fæniculi, aſparagi, cortices & radices lauri, & alia id genus, quæ tamen cum ſint alia magis, alia minùs calida, debent ita moderari & adminiſtrari, vel ſeparatim, vel ſimul commixta, vt res ipſa, & affectio iecoris vel calidior vel frigidior videbitur poſtulare. Nonnulli inter cætera omnia mirabiliter laudant lupulos atque eorũ decoctum, moti fortaſſe auctoritate Meſuę, qui hoc medicamentum ad multos vſus probat maximoperè: ſed cum nihil de eo quod equidẽ inuenerim, Gal. Dioſcor. aliique veteres auctores poſteritatis memoriæ prodiderint, ego illo admodũ timidè vti ſoleo, qui libenter abſtineo medicamentis nouis incertis, & quorum vires teſtimonio & auctoritate veterũ non ſunt nobis manifeſtæ. Quædam autem ſunt medicamenta compoſita, ſyrupi de quibus iam diximus, confectiones diarhodon diacyminum diacalamenthum, trochiſci de roſis, de agrimonia, de abſinthio, de rhabarbaro, & alia, quorum non eſt vt longiorem catalogum faciamus. Sed tamen nolo prætermittere, quia proferam quoddam medicamentum ex radice cichorij & camæpityos, quod eſt Gal. ex Archigene 8. *de med. ſecundum loc.* quo olim ſenior quidam medicus in obſtructionibus iecoris familiariter & feliciter vti conſueuerat.

Medicamenta deobſtruentia hepar.

Electuariũ deobſtruens.

℞. *Radicum cichorij decoctarum* ℥. *ij.*
Chamæpityos ℥. *j.*
Spicæ nardi,
Spicæ Celticæ,
Aſari ana ʒ. ß.
Amygdalarum amararum ℥. ß.
Mellis quantum ſufficit. M. & F. electuarium:

quod ſi auferatur illa aromata, poterit etiam adminiſtrari in iecore calidiore. [redacted]

Hæc ſunt medicamenta accõmodata, ad tollendas obſtructiones iecoris, in quorum vſu illud eſt maximè obſeruãdũ, vt opportunè exhibeãtur, quo nimirum tempore iam confectum ſit alimentum, quod ex ventriculo in ipſum iecur digeritur, [redacted]

ac

ac deinde tantum quoque temporis ſpatium inter ea atque alimenta poſterius aſſumenda interponatur, quantũ ſatis fuerit, & ita probè cõcoquantur.

Diximus de omnibus medicamentis, tam internis, quàm externis, accommodatis ad tollendas obſtructiones iecoris, quibus omnibus poſtremò debet accedere congrua victus ratio, adeò vt ęgri ex vna parte diligenter caueant ab iis omnibus alimentis & potibus, quæ poſſunt gignere humores craſſos, lentos, viſcidos, & accommodatos ad efficiendas obſtructiones, de quibus iam diximus, tractantes de cauſis externis. ex altera verò aſſumant alimenta, quæ vim habeant incidendi, detergendi, extenuandi, vt ſunt amara, acria, acida, de qua quidẽ tenuante victus ratione Gal. accuratè & diffusè libellum ſcripſit, qui vnicuique ſatis eſſe poteſt: in ſumma panis probè confectus, elaboratus, mediocriter ſalitus, cui licet commodè permiſcere ſemina aniſorum, fœniculi, vel quid ſimile, carnes ſint probatę, pulli gallinacei, perdices, turdi & omnes aues montanæ, piſces ſaxatiles, fercula parata ex iure ſaccharo, aceto, petroſelino: vinum ſit tenue, minimè dulce vel auſterum, quæ pauca tanquam exempla ſufficiant, ad quæ cætera facile poſſunt referri.

Quoniam verò hic morbus eſt maximè frequens, & longè maximi momenti vt ordinatam & accuratam illius curationem teneatis, ex noſtro inſtituto proponatur caſus, in quo quæ generaliter
Caſus. diximus, quantum licet ad particularem vſum referantur. Socrates annum agens 40. temperamenti calidi & ſicci, tempore veris, iam duos menſes laboret obſtructione iecoris ſine febre: Socrati ante omnia leniatur aluus cum caſſia & hiera, ſecundùm hanc formam:

℞. *Floris caſſiæ nouiter extractæ* ʒ. x.
Specierum hieræ ſimplicis ℈. iiij. *M.*

Altera ſequenti die Socrati ſanguinem detrahatis ſecta vena iecoris, quam baſilicam appellant, circiter vncias decem. Tertia die inſtituatis ſyrupos, qui moderatè poſſint refrigerare, aperire, & craſſam materiam concoquere.

℞. *Syrupi de endiuia,*
De ſilice,
Acetoſi ſimplicis ana ℥. ß.
Decoctionis cichorei,
Acetoſæ,
Agrimoniæ, ana ℥. iiij *Miſc.*

Sumptis ſyrupis per 8. vel plures dies apparente coctione in lotio, tale exhibeatur medicamẽtũ.

℞. *Rhabarbari electi* ʒ. ij.
Spicæ. gr. v: Fiat infuſio in ſupraſcripta decoctione per horas decem, & facta expreſſione, adde
Syrupi roſati ſolutiui ℥. iiij. *M. & fiat potio.*

Sin autem concoctio difficilè & tardè appareat ſicuti euenit ſæpenumero, vobis licebit repetere medicamentum leniens ſemel exhibitum, vel quid ſimile: aſt perpetuò debetis abſtinere à ſoluentibus medicamentis, niſi ducendi humores fuerint concocti quam ſanè purgandi rationem ad mentem Hip. & Gal. in priuatis lectionibus ſpero, me vobis vſque adeo planè & firmiter propoſiturum & confirmaturum, vt nullus de hac re locus dubitationi vobis in poſterum poſſit ſupereſſe.

Expurgato corpore vobis licet tutò aggredi ea medicamenta, quæ maiorem vim habeãt exobſtruendi qualia ſunt trochiſci, ſyrupi compoſiti, & id genus.

℞. *Trochiſcorum de abſinthio,*
De roſis ana ʒ. ß.
Conſeruæ florum cichorij ℥. j.
Miſce, fiant boli, qui poterunt quatuor vicibus exhiberi mane ante ſyrupum.

℞. *Syrupi de cichorea compoſiti ſine rhabarbaro.*
De Soncho,
Acetoſi ſimplicis ana ℥. ß.
Decoctionis fumi terræ,
Cichorei,
Agrimoniæ,
Radicum petroſelini, ana ℥. iij. *M. pro ſyrupo.*

Poſt nonnullos dies, niſi Socrates vobis videatur exquiſitè purgatus, alterum propinetis medicamentum:

℞. *Rhabarbari electi,*
Agarici trochiſcati ana ʒ j. *Fiat infuſio in decoctione agrimoniæ per horas decem: tum facta expreſſione adde*
Electuarij diaphænicon ʒ. ij. ß.
Mellis roſati ſolutiui ℥. iij. *Miſce & fiat potio.*

Hoc demum tempore exhibeatis ea medicamenta vel ſimplicia vel cõpoſita, cęteris omnibus efficaciora, quorum ſuprà mentionẽ fecimus, inter quæ ego familiariter vti conſueui hoc electuario.

℞. *Radicum cichorei decoctarum* ℥. iij.
Radicum chamæpityos ℥. ij.
Amygdalarum amararum ℥. ß.
Mellis quantum ſufficit. Miſce.

In quotũ quidẽ medicamentorũ adminiſtratione tãtũ perſeuerandũ eſt, quãtũ res ipſa videbitur poſtulare. Neq; demũ sũt prætermittẽda pro curãdo Socrate medicamẽta externa, quorũ iã ſuperiùs ſunt poſita varia exempla, neque eſt vt in iis referendis maiorem temporis iacturam faciamus.

CAPVT XIII.

De Inflammatione Iecoris.

TRACTATVRI de iecoris inflãmatione, ne verſemur in aliqua nominis ambiguitate, cũ veteres Medici pluribus modis nomen inflãmationis ſoleãt vſurpare, quorũq; Gal. 2. *ad Glauconem, c.* 5. & aliàs frequẽter mẽtionẽ facit, nos in præſentia inflãmationẽ intelligimus humorẽ præter naturã, ex aliquo humore calidiore oriẽtẽ. in qua ſignificatione accipitur ab Hip. Gal. & omnibus Medicis. Sæpenumero itaq; iecur, ſicuti reliquæ partes noſtri corporis, eſt aptum, vt ſuprà diximus, ad ſuſcipiendam inflammationem, de cuius generatione in vniuerſum præclarè ſcribit Gal. 2. *de differ. febrium, cap.* 15. qui aſſerit hunc morbum oriri ex calida fluxione, transmittente vna vel pluribus partibus, vicinis aut remotis ad ipſum iecur noxia excrementa, quæ illud in tumorem attollunt, & inflammationem efficiunt.

Etſi verò differentiæ huius morbi plures poſ- *Differentia.*
ſunt numerari, verumtamen duæ mihi videntur eſſe pręcipuæ: altera, quæ ſumitur à variis partibus iecoris laborantibus: altera, quæ ſumitur ex materia diuerſorum humorum, ex quibus inflammatio originem habet ſicuti diximus de obſtructione: quod tamen ita accipiendum eſt, ſicuti accipitur à Galeno 5. *de locis affectis, cap.* 7. qui cum docet inflammationem poſſe oriri duntaxat, vel in partib. cauis, vel in gibbis iecoris, ſimul aſſerit, in neutra parte inflammationem exquiſitè diſtinctam poſſe conſiſtere, vt altera integra & omnia mali immunis conſeruetur, propterea quia viſceris caro in cunctis partibus continua eſt, adeò vt neceſſe ſit eas quoquo modo in affectibus ſibi mutuo conuenire. Sed & illud non eſt prætermittendum, quod idem ſcribit Galenus 13. *meth. c.* 14. in fine: caua iecoris parte laborante inflammatione, protinus fore neceſſe, vt ſimul venæ, quæ ſunt in meſenterio, inflammatione laborent, quando illæ omnes originem ducunt ex ea vena,

quæ

quæ ad portam pertinet. Poſtremò & id pertinet ad hanc differentiam, nempe carnoſam iecoris partem atque illius ſubſtantiam corripi interdum inflammatione, interdum verò magis membranam laborare, quæ illud circundat & veſtit: quod neque a Galeno prætermiſſum eſt *6. aphor. com.* 5. nec non 7. *aphor. com.* 45.

Quatenus autem pertinet ad aliam differentiam, quam præbet materia diuerſorum humorum, qui efficiunt inflammationem, tametſi non debet negari, quin iecoris inflammatio fieri poſſit ex quouis humore, mixto ſimul cum ſanguine, tamen dicit Galen. 6. *de med. ſecundum locos, cap.* 1. *& vlt.* hunc morbum præcipuè ac maximè ex parte fieri, vel ex ſanguine calidiore, vel ex bile, quandoquidem reliqui duo humores magis ſunt apti ad generandos alios humores, quàm inflammationem.

Signa. Signa indicantia Inflammationem, iecoris alia ſunt cõmunia, alia propria, quæ præcipuè ſumuntur ex Gal. in 5. *de loc. aff. cap.* 7. Inter ſigna communia primò percipitur grauitas in dextro hypochondrio, quandoque verò & dolor, qui peruenit ad coſtas ſpurias, quib. iecur quibuſdam internis vinculis alligatur, vt dicit Gal. 4. *de vſu partium, ca.* 14. quæ quidem vincula inflammata diſtendunt, & dolorem pariunt: quam colligantiam tamen dicit Gal. non reperiri in cunctis hominibus, ſicuti neque in cæteris animantibus, vt propterea neque in omnibus his coſtarum dolor percipiatur. Præterea iecoris inflammationem neceſſariò ſequitur febris, & propter dignitatẽ partis, & propter maximum illius conſenſum cum corde: quæ quidem febris, vt dicit Gal. *aphor. com.* 12. ſolet habere nonnullas acceſſiones quotidie, & noctu potius quàm interdiu, ſicuti in pleuritide & phrenitide acceſſiones magna ex parte fiunt per tertiam diem, neque tamen perpetuò eandem ſeruant rationem, nãque vt dicit Gal. *prorrheticor. com.* 21. Febris quãdoque eſt maligna, quandoque acuta, ſed non maligna, quãdoque verò nec maligna neque acuta: quæ ſanè diuerſitas ſolet conſequi diuerſam conditionem & magnitudinem inflammationis: etenim cũ inflammationum magnitudinem perpetuò febris ex proportione ſequatur, ſicuti non perpetuò neceſſe eſt iecur valenter inflammari, ſed modò remiſſiùs, modò intenſiùs, ita non ſemper neceſſariò febris ſequitur maligna vel acuta, ſed ad proportionem inflammationis. His accedit aliqua difficultas ſpirandi, ſiquidem propter conſenſum ſepti tranſuerſi, vt dicit Gal. libello de vtilitate reſpirationis, *cap.* 4. ægri coguntur paruam & frequentem reſpirationem facere. Lotia ſunt flaua, quandoque liuida, interdum nigra, propter maiorem vel minorem caliditatem & inflammationem, pulſus eſt durus, tenſus & inæqualis, veluti qui ſerrinus dicitur, vt ait Gal. 4. *de cauſ. pulſuum, ca.* 7. 1. *de præſagio ex pulſibus cap.* 4. ſed tamen pulſus eſt minùs durus & inæqualis, quàm ſit in pleuritide, quòd pleura ſit pars neruoſior, & ſuaptè natura tenſa: præterea eſt magnus, velox, & frequens. Demum verò, vt dicit Gal. 5. *de loc. aff. cap.* 7. cum inflammatione iecoris hæc ferè coniunguntur ſymptomata, exigua tuſſis, linguæ color per initia ruber, deinde niger, ingens faſtidium cibi, inexhauſta ſitis, vomitus quidam tũ ſinceræ bilis, tum eius quæ *vitellina* dicitur, poſtea verò nonnunquam æruginoſæ: aluus quoque illis aſtringitur, niſi cum iecoris imbecillitate inflammationem fieri contingat: nam tunc deiiciuntur excrementa liquidiora, & quandoque ſimilia loturæ carnis: alioqui enim propter nimiam viſceris caliditatem ſicca deiiciuntur, quæ *ἀπεργτώδη* Græcè appellantur, quod notauit Gal. 4. *de ratione victus morborum acutorum, com.* 17. Atque hæc ferè videntur eſſe indicia quæ generaliter iecoris inflammationem ſolent demonſtrare.

Signa diagnoſtica. Sed antequam accedamus ad ſigna differentiarum, non fuerit alienum ab inſtituto noſtro, & à veſtra vtilitate, ſi nonnulla proferantur indicia, quibus ſciatis diſtinguere inflammationem iecoris ab inflammatione aliarum duarum partium, quæ & propter vicinitatem, & propter ſimilia ſymptomata non ita facilè diſcernuntur, quin medici alterum morbum pro altero accipientes decipiantur. Sæpenumero vna eſt inflammatio muſculorum abdominis, intra quos, vt ſcitis, iecur ſub peritonæo poſitum eſt. Gal. ergo loco cit. 5. *de loc. aff.* docet ea ſigna, quibus huiuſmodi partium inflammationem diſcernere poſſitis: primum quidem ex poſitu & figura: namq; inflammato iecore, ſi muſculi manibus tractentur, & quatenus fieri poteſt, attollantur & ſuſpendãtur, manifeſtè profundior tumor deprehẽditur, & ille quidẽ quaſi in vnum collectus & circũſcriptus, pro forma ipſius iecoris laborãtis: ſiquidẽ omnis inflãmatio ſuſcipit formã particulæ cuius eſt inflãmatio: inflammatis autem muſculis, vel ad locũ tactũ, quaſi in ſumma cute, protinus percipitur & dolor, & tumor, ac ſi animus diligẽter attendatur, talis fuerit figura inflammationis, qualem habent muſculi laborantes hoc ipſum demonſtrant cum alia, tum maximè color totius corporis Ad quem modum Gal deprehendit Steſianum quendam nullo iecoris morbo laborare, ſed tantummodo abſceſſu in profundis muſculis, præter ſententiã aliorũ medicorũ. huius ægroti hiſtoriã recitat 5. *de locis aff. c. vltimo*: ſed febris quoq; huiuſmodi morborum differentiã ſatis poteſt demõſtrare, cũ certũ ſit perpetuò, lõgè maiorẽ febrem excitari in iecoris, quàm muſculorũ inflãmatione: imò verò non modò febrẽ, ſed etiam cũcta ſymptomata, quæ ſuprà fuere poſita, ſemper eſſe vehementiora, & maioris momẽti, namque vt dicit Gal. 1. *progn. com.* 30. ſi muſculi inflãmatione laborant, inferre mortem non poſſunt, niſi rarò, aut propter magnitudinem inſignem inflammationis, aut propter viriũ debilitatem, aut quia vel medici, vel ægrotantes aliquem cõmittant errorẽ.

Signa diſtinguentia pleuritidem ab inflammatione iecoris. Altera eſt inflãmatio membranæ ſuccingentis coſtas quam pleuram appellant, quæ itidem pars proxima eſt ipſi iecori, & habet ſymptomata vſq; adeo ſimilia ſymptomatib. inflammationis iecoris, vt frequenter Medici alterã pro altera ſoleant accipere: ſicuti euenit Glauc. Philoſ. & medico Siculo, qui laborans inflammatione iecoris, putabat ſe laborare pleuritide: cuius elegantem hiſtoriã recitat. Gal. 5. *de locis aff.* ad finem. At vero idẽ Gal. hanc rationem quoq; diſcernendi hos duos affectus nos docet præclariſſimè 5. *de locis aff. c.* 9 *Eſto*, ille inquit, *vt quiſpiam inter reſpirandum in ſpuriarum coſtarũ loco doleat, hunc certè ex eo dolore pleuriticum eſſe non debemus ſuſpicari, ſed in primis decet conſiderare, num tuſſiendo aliquid expuat: id enim ſi fuerit coloratum, non temere pleuritidis facit ſuſpicionem: quod ſi verò tuſſiendo nihil omnino expuat, fieri ſanè poteſt, vt ita quoque ſit pleuriticus, vbi nimirum inflammatio fuerit cruda, & conſtricta, adeo vt ab ea nihil reſudet, quod eiici poteſt*: quali inflammatione multos dies laborabat Anaxion, cuius ex Hip. meminit Gal. 1. *de criſib. ca.* 18. Cæterum fieri poteſt, vt dolor quoq; in ſpuriarum coſtarum loco exoriatur propter iecoris inflãmationẽ, intentis videl. internis quibuſdam vinculis, quib. nonnullorum iecur coſtis ſpuriis alligatur, vt ſuprà diximus. Primum verò indicium, quo alterã inflammationem ab altera diſcernere poſſimus, Galeno ſumitur ex pulſu: namq; ille non eſt ſimilis vtrobiq; quia tametſi in vtroq; morbo pulſus eſt durus &

ſerrinus,

ſertinus, tamen certum eſt, illum minotem duritiem habere in inflammattoue iecoris, quàm in pleuritide,ptnpter varietatem partium inflammatatum. Secundum ſumitur indiciū ex excremētis, quæ deiiciuntur per aluū, ſiquidē in inflāmatione iecoris deiiciūtur excremēta ſimilia lotutæ carnis nuper mactatæ, etſi non ſemper ſunt eiuſmodi, ſed io his duntaxat magis, quæ propriè iecotaria dicuntur vel hepatica: quãobrem in iis inflāmationibus iecoris, in quibus per aluū nihil excernitut, optimum ſuetit manibus dextrū hypochondrium explorate: nam ſi in eo tumor eſſe deprehendatur, certiſſimū erit ioflāmatioois indiciū: qood ſi nullus tumor inueniatur, nec ſiquidē deſiſtendū eſt, cum fieri poſſit, va ſit inflāmatio in ſola cōcaua iecoris patte, in qua oullus tactui tumor poteſt occurrere: nec non vt inflāmatio ſit in gibbis partibus, at vero nō omnibus ſed iis dūtaxat, quæ a coſtis ſpuriis cōteguntor: itaq; Gal. cōſilio laborantē admonerò oportet, vt maximè reſpiret, illūmq; interrogare, an grauitatem aliquā ſentiat, aut à ſuperioribus partibus ſuſpenſam, aut vicinis incūbentem, id quod propter cauſas iam expoſitas ſolet iis cōtingere qui iecoris inflāmatione laborāt. Ad ſummā cōcludit Gal, præcipuū indiciū hac in re pulſum eſſe & qui fallere non poteſt, progreſſu autē temporis, & reliqua ſymptomata poſſe aliquid ſtrmi ſignificare. Nā vbi iecur inflāmatione labotat, cōtingit & linguæ, & totius corporis colorem immutari, ſicuti rurſus in pleuritide contingit tuſſim creſcere, atq; eo tempore omnino apparere aliqua quæ per tuſſim eiiciūtur. Hunc locū tractaui paulo longius, quòd ille mihi videatur non ſolùm diligentet monſtrate differentiā harū duarū inflāmationū. ſed etiam poſſe maximā lucem afferre huic toti tractationi. Venio ad ſigna differentiarum.

Signa alia. Diximus præcipuas differentias inflāmationis iecoris ſumi vel ex parte laborāte, vel ex natura humoris efficientis inflāmationem; itaque ſi carnoſa pars iecoris inflammatione laboret, auctore Gal. 6 *aphor. com.* 5. dolor quidā obruſus & grauis, ac veluti quoddā pondus in ea parte percipitur: ſio autem tunica iecori circūdata, vel vaſa laborent, tūc dolor ſit potius acutus. Præterea ſi inflammatio ſimam iecoris partē obtineat, ex 5. *de loc. aff.* ad finem. primū manibus facilius percipitur, præſertim ſi fuerit inſignis, atq; abdomē ſuapte natura extenuarū. quod etiā ex morbo ſolet extenuari: deinde maior ex hac parte eſt dolor, qui ſpirādo percipitur, magiſq; ad dextrū aſcendit iugulum, vt quandoq; id nēpe in magna iecoris inflāmatione, dettahi videatur, quod eueoit propter vicinitatē & conſenſum ſepti trāſuerſi, & totius thoracis. Sin verò inflammatio caua iecoris partem afficiat, hæc manibus deprehendi non poteſt, & quēadmodum pars gibba magis conſentit ipſi pectori, ita concaua & propter vicinitatem, & propter communicantiam venæ portæ, magis conſentit ventriculo; quocirca ille cōſueuit inſigniter laborare ſiti, nauſea, cibi faſtidio, vomitu, ſingultu & aliis prauis ſymptomatibus. Quatenus auē pertinet ad alterā differentiā humoris efficientis inflāmationem, hic, vt diximus, fere eſt duplex, vel ſanguis, vel flaua bilis, & quanquā ſigna vtriuſq; ſunt prope eadem, tamen ſciendū eſt, ſymptomata longe fieri vehementiora, & deteriora ex bile, quā ex ſanguine: cū enim tunc inflāmatio quodāmodo degeneret ad naturā eryſipelatis. febris excitatur ardentiſſima qualis ea eſt, quæ Latinis ardens dicitur, quam perpetuò ſolent comitari ingens ſitis, ſumma caliditas, maxima inappetentia, & alia huiuſmodi, quæ ex bile ſolent procreari: ſic lotia erūt inſigniter flaua, quandoque etiā nigra: excrementa alui erunt ſinceriora. præceſſerunt quæ copiā bilis potuerant efficere. Altera autem ex parte ſi inflammatio oriatur ex ſanguine, & febris, & dolor, & omnia ſymptomata erunt leuiora, & minus acuta, ſicuti hic humor altero eſt benignior & minùs periculoſus. Veniamus ad curationem.

Curatio. In qualibet inflāmatione, quæ eſt morbus in intemperie cū materia, vnica eſt indicatio, ſcilicet vacuādi materiā, quæ in ea cōtinetur. hæc autē poteſt vacuari dupliciter; vno modo, ſi retrocedat; altero, per patientē particulā: retrocedat autē materia vel impulſa, vel attracta, vel tranſmiſſa: vel vno aliquo, vel omnibus ex his modis: per locum verò patientē euacuabit partim quidē manifeſtè & ſenſibiliter, partim latēter & inſenſibiliter. Itaq; ſi vniuerſū corpus plenius fuerit, quàm cōueniat, non oportet per patientem locum vacuare: nam ſi ſcarificationibus vel aliis remediis conabimur ſenſibiliter vacuare, ratione excitati doloris plus trahemus ad partē affectā: quod ſi medicamentis calefacientibus velimus eādem materiā digerere, propter calorem, periculum eſt ne plus in partem trahatur quàm digeratur: ſin autem io eo laboremus, vt id quod influit rurſum retrocedat, nō quicquam recipiet quòd plenum fuerit corpus: quocirca neceſſe eſt vacuare totum corpus aut retrahere omnino in alias partes quod influit in patientem locū: demū v. vbi hoc factum ſit, oportet primum repellere ex parte inflāmata, deinde accedere ad reſoluendum quæ ſuperſunt. Hæc præclariſſima eſt doctrina Gal. ac methodus curādi omnes inflāmationes c. 95 *artis med* quā ſi velimus accōmodare ad noſtrā iecoris inflāmationē, ita habendū eſt: etenim I. nobis ſeſe offert indicatio vacuādi vniuerſi corporis. II. repellendi materiā fluentem adhuc. III. vacuandi manifeſtè ac ſenſibiliter materiā cōtentam in iecore, ſi fuerit in parte caua per aluū; ſi in gibba, per lotiū. IV. & vltima diſſoluēdi inſēſibiliter ſi quæ remanēt. & occaſio ita poſtulat. Verū verò his indicationibus ſatisfacere poſſimus, illud I. ſciatis, omnes inflammationes partiū principaliū, quales ſunt pleura, pulmo, ventriculus, iecur, reponi ab omnibus inter morbos valde acutos & periculoſos, de quibus dicit Gal. 10. *meth.* 15. quòd morbiferæ eſſe cōſueuerūt nō modò in his, qui habēt vires debiles, ſed etiā in illis, qui habēt vires robuſtas atq; vnicā ſpē ſalutis in vno robore virium conſiſtere. quia neceſſe eſt alterutrū, aut nutriendo ægrorū, inflāmationē augeri, aut nō nutriēdo, vires adhuc magis reddi imbecillas. Quærunt nōnulli hoc loco, vtra ſit periculoſior inflāmatio iecoris, cauæne, an gibbæ partis: Quibus reſpondet Gal. 6. *epi. ſec.* 7. 14. nec non Auic. 3. *canonis fen.* 15. *tract.* 3. *c.* 1. omnino deteriorem eſſe inflammationē partis gibbæ, quā cauæ, cū illa certè, & propter rationē venæ cauæ, qua diſtribuitur ſanguis toti corpori, & propter cōſenſum ſepti tranſuerſi, cordis, & propter alias cauſas ſit altera parte concaua nobilior, atq; vt diximus, afferat perpetuò maiora & deteriora ſymptomata. Iecoris inquit Gal. pars conuexa longè cōcaua eſt periculoſior. & nōnulli hāc partem inter ſuperiores totius corporis partes, ſicuti ventriculū, & alias, reponere conſueuerūt. Itaque in vniuerſū quælibet iecoris inflāmatio eſt morbus valde acutus & periculoſus, ac niſi vires ſint valde robuſtæ, planè lethalis, quod ſi non mortē, tamen alia mala grauiſſima ſolet afferre: & inter cætera dicit Gal. 1. *de diff. feb.* c. 9 10. *meth.* 8. 5. *de locis aff.* c. 7. huiuſmodi inflammationis aliquādo febrē hecticā, & maraſmū ſuccedere cōſueuiſſe. Quod ſi tandē iecoris inflāmatio debet feliciter ſolui & iudicari, iſtud fieri ſolet Gal. auctore 3. *de criſib.* c. 3. tribus potiſſimùm

Indicationes.

Prognoſtica.

modis excretionis,ſi pars gibba laboret profluuio ſãguinis è narib.ſudorib.bonis,& multis vrinis:ſin autẽ pars caua ſit male affecta, deiectionib. bilioſis & ſudorib.nõnunquam etiam vomitib. *Error Auic.* Ex quo eliciatis errorem cum aliorum,tum maximè Auic. qui *3.canonis fen.14. tract.3.c.2.ad finem*,generaliter pronũciat,ſolutionẽ ventris aſſociata apoſtemati iecoris, eſſe perpetuò malã:de quo quidẽ errore Gal.iã diu reprehendit auctorẽ lib.prorrheticor.qui item ſcripſerat indefinitè lib.5.5.8. *Cũ ardente febre ſi aluus profluxerit,pernicioſum*: qui Gal. docet huiuſmodi præcepta ſine aliqua limitatione,ab omni ratione & ſana doctrina eſſe aliena:cũ enim in quouis morbo aluus profluens ſine ſignis coctionis nihil proficiat, ſæpe etiam noxã afferat, poſt coctionem verò ſemper iuuet,ac potiſſimùm ſi noxius humor euacuetur,ſi æger poſt vacuationem melius habeat, ſi vacuatio fuerit in die critica;ſatis poteſt intelligi,ſententiam Auic. ac cæterorũ omniũ eſſe falſam, quicunq; ſine limitatione aſſerunt,fluentẽ aluũ vel iuuare,vel nocere. Itaq; hoc ipſum eum Gal.nobis licet ſtatuere de inflammatione iecoris, in qua ſi aluus profluat poſt coctionem, tantum abeſt vt eiuſmodi vacuatio ſit ſymptomatica & mortalis,vt contrà potiùs ſit critica & ſalutaris: id quod poteſt confirmari adhuc auctoritate atque exemplo Gal. qui 13.*metho.cap.*15.in declinatione morbi probat epithymium,polypodium, cortices radicum hellebori nigri,vt videbimus paulo poſt. Sed fortaſſe nimiùm digreſſi ad inſtitutam curationem reuertamur.

Curatio. Curando inflammationem iecoris ad perficiendam primam indicationem,quę pertinet ad vacuationem totius corporis, quæ ſunt præcipuè accõmodatæ rationes, altera,per miſſionem ſanguinis; altera, per medicamenta purgantia. Sed quoniam generaliter Hip.& Gal.1.*aph.*24.necnon 4.*de rat. victus morb.acut.*25.deterrent medicos ab vſu medicamentorum,principio morborum acutorum & inflammationum:ſpeciatim verò Gal.13.*meth.c.*11. incipiente iecoris inflammatione teſtatur purgationem per medicamenta purgantia eſſe admodũ importunam & pernicioſam, iure conuenit inter omnes,miſſionem ſanguinis eſſe non modo vtilẽ, ſed etiam quàm maximè neceſſariam. Ergo conſentientib. trib. principibus ſcopis, primo quoque tempore ſecanda eſt vena, & illa quidem interna dextri cubiti,quam baſilicam vocant:hæc enim ve dicit Gal. 4. *de rat victus* 24. velociſſimè & plurimùm ſolet vacuare ex omnib. principib partib.ac propterea in morbis acutiſſimis, qualis eſt iecoris inflãmatio,ad eam confugiendum eſt: quod ſi dicta vena non cõpareat, vt quandoq;euenit, tunc vena media ſecãda eſt:quod ſi nec media ſe oſtenderit,Gal conſilio 13.*meth.c.*11. tertia vena ſecãda eſt quam cephalicã vulgo nominant;qua quidem ſectione venæ præclarè poteſt vacuari & auerti ſanguis, qui cõfluit ad inflãmationem. Quatenus verò pertinet ad menſurã ſanguinis, ſi inflãmatio fuerit vehementiſſima,conſultore Gal.1. *aph.com.*23.expedit illum mittere vſq;ad animi deliquiũ, de qua sũma,ac noſtro tempore inſolita miſſione ſãguinis,agemus loco opportuniore: at verò ſi non audeas tãtũ vacuare,de cõgrua quãtitate ſãguinis tibi licebit diſcernere ex modo plenitudinis,ętate, habitu corporis,tẽpore anni, regione, & ante omnia ex virib.ęgrotantis. Cęterũ ſi puer vel ſenex laboret inflãmatione iecoris quib.ex decreto Hip.& Gal.nõ licet ſãguinem mittere,cõmuniter practicantes pro ſectione venæ ſcarificatis cucurbitulis vti cõſueuerũt,de quib.multa forent dicenda quę nos ab inſtituto lõgiùs auerterent:quare cũ mihi propoſitũ ſit,hãc quoq; mittendi ſãguinis rationẽ accuratè explicare, in generali tractatione de ſcopis mittendi ſanguinis illud vnũ dicã in præſentia, mihi hoc remedium nõ improbari,ſi cucurbitulæ apponantur ad partes inferiores & potiſſimùm ad crura,quorũ ſcarificationem veteres ſoliti fuerant ſubſtituere ſectioni venæ, ad perficiẽdã nõ ſolùm reuulſionẽ, ſed etiã vacuationẽ vniuerſi corporis: quòd ſi cõtrà cucurbitulę apponãtur ad dorſũ, & ad partes ſuperiores,vt familiariter ſolent apponi, timeatẽ ego ne pro vacuatione & reuulſione maior fieret attractio ad partẽ laborantẽ:quẽ grauiſſimũ errorẽ Gal.deteſtatur maximopere 13.*meth.c.*11. Iã ſecunda ſuccedit indicatio,vt nẽpe materia inflãmationis retrocedat, id quod fiet, vt videmus ex Gal.ſi ea fuerit vel attracta,vel impulſa,vel tranſmiſſa:hæc autem perficiunt partim reuulſiones ad partes cõtrarias, partim medicamenta repellentia applicata ad partẽ laborãtẽ. Itaq; tametſi venæ ſectio pręclariſſimã operã pręſtant,nõ modò ad vacuationẽ,ſed etiã ad reuulſionem,tamẽ neq; ſunt prætermittenda cętera omnia genera reuulſionũ, ad hãc rẽ accõmodata,qualia sũt ligaturę extremarũ partiũ,doloroſę,frictiones,lotiones,ex aqua calidiore, cucurbitulę,glãdes,clyſteria,quæ quidem clyſteria principio inflãmationis Gal. probãtur leniora 13.*met.c.*15.ex mulſa,addito modico ſale vel nitro; quorũ imitatione hoc tẽpore vtimur familiariter clyſtere,quod vocãt cõmune, ex decoctione maluarum,viola,melle roſato,&c. ſit exemplũ.

Clyster in principio inflãmationis.

℞ *Decoctionis maluarum,*
Violarum, *Hordei lib.* j.
Mellis, *Olei violati, ana* ℥. iij.
Salis parum, M. pro clyſtere.

Præcedente autem tempore, & iam concocta inflammatione, præcipuè verò ſi reliquiæ quædam videãtur induruiſſe, clyſteria quoque acriora & vehementiora probãrunt Gal.qualia ſunt ex decocto hyſſopi,origani,cẽtaurij minoris,pulpæ colocynthidos,& alia id genus,ſecũdùm hãc formã.

℞ *Chamomillæ,* *Origani,*
Hyſſopi, ana M. j.
Centaurij minoris M. ß.
Pulpæ colocynthidos ʒ. j. ß. *Fiat decoctio in aqua ad conſumptionem medietatis.*
℞ *Prædictæ decoctionis lib.* j.
Mellis roſati, (*clyſtere.*
Olei chamæmelini completi ana ℥.ij. *M.pro*

Quoniam verò materia inflãmationis retrocedet,nõ ſolùm attracta, ſed etiã impulſa,hanc potiſſimùm impellunt medicamenta repellentia,quę conſtat eſſe frigida & aſtringentia: horũ ſylua eſt ampliſſima,ex quib. linimenta, epithemata, cataplaſmata, & aliæ medicamentorũ formæ poſſunt cõponi, de quorũ medicamentorum cõpoſitione & adminiſtratione duo mihi eſtis admonendi. *I. Præceptũ.* Alterũ,vt miſcendis huiuſmodi medicamentis haud prorſus abſtineatis à mixtione alicuius medicamẽti ſuapte natura amari,vel acris,ac tenuiũ partiũ,quę propterea facile poſſunt reliqua frigida & aſtringentia ad penitiores partes deducere, quæ quidẽ medicamenta calida ſi moderatè vel potiùs parcę miſceantur frigidis,nullum incõmodũ poſſint afferre. *II. Præceptũ.* Alterũ verò eſt,vt hæc repellentia medicamẽta nõ admoueãtur regioni iecoris actu frigida, ne facultas naturalis aliquã noxã cõtrahat,natiuo illius calore nimiũ refrigerato,quod eſt Gal.præceptum 13.*meth.c.*12. itaq; tepida ſunt admouenda. Galenus nonnulla cõmemorat medicamenta, quæ illi fuerant familiaria, oleum in quo abſinthium fuerit incoctum,oleum cydoniorum,myrthinum,maſtichinum, cataplaſma ex cydonio cocto in vino ex abſinthio,& aliis id genus,quorum imitatione habearis vnum aut alterum exẽplum.

Q

℞ *Olei roſati completi* ʒ. j.
De abſinthio ℥ ß. *Miſc.*

Eaemplum Epithematis.

Aquarum cichorei,
Roſarum, ana lib. ß.
De abſinthio ℥. ij.
Specierum vnguenti ſantalin. ʒ. ij.
Aceti parum. Miſc. pro epithemate. Item:

Epithema epellens.

℞ *Pulpa cydoniorũ decoctorũ in vino auſtero* ℥. j.
Farina hordei ℥. j.
Olei roſati,
Myrtini,
De abſinthio ana. quantum ſufficit: Miſc. & fiat cataplaſma.

Sed hoc loco notandum eſt, huiuſmodi repellentia medicamenta eſſe maximè opportuoa principio inflammationis, quo tempore bumores fiũt adhuc: deinde verò aucto morbo, & quoquo modo tendente versùs ſtatũ, ea magis medicamenta fore commoda, quæ non ſimpliciter repellere, ſed partim repellere, partim digerere & diſſoluere poſſiot, vt tandem declinante inflammatione, reiectis repellentibus, tantũmodo digerentibus vtẽdum ſit, ſed tamẽ ita, vt ſumpta indicatione à natura partis laborantis, nunquam prætermittantur ea medicamenta, quæ robur viſceris poſſunt ſeruare: quamobrem in ipſo quoque vigore & declinatione laxantibus & digerentibus medicamentis perperuò decet permiſcere, quod poſſit adſtringere & robur partis conſeruare; alioqui illud vobis contingeret, quod contingebat tempore Galen. methodicis, qui nullam iſtius præcepri ratiooem habentes, ſæpe ægrotos deducebant ad interitum. Euenit hoc ipſum Attalo, curanti Theagenem philoſophum Cinicum, cuius mirabilem biſtoriam recitat Gal. 13. *meth. cap.* 15.

Iam verò tertia ſequitor propoſita indicatio, nimirum ſeoſibiliter vacuaodi materiam contentam in iecore, in qua illud in primis diſtinguendum eſt, vtrùm pars caua, an gibba laboret: ſiquidem, vt diaimus, pars caua per medicamenta aluũ mouentia, pars gibba per ea quę prouocãt lotium; faciliùs & commodiùs expurgatur. Sed antequã vobis explico particulatim, qualianam conueniãt medicamenta, id velim vos intelligere, quod nos monet Gal. 13. *meth. c.* 15. *&* 6. *ad Glauc. c.* 2. vtraque per medicamenta, tam quæ muuent aluum, quàm quæ prouocant lotium, cautè admodum eſſe adminiſtranda: ita quidem vt principio morbi leuioribus, & debilioribus vtamur, cocta autem inflãmatione ad valentiora deueniamus: cocta enim medicari oportet, non cruda, oeque in principiis ex ſententia Hip. quam Gal. 8. *de med. ſecund. loc. c.* 6. ſpeciatim interpretatur & accommodat ad internas inflammationes, in quibus hieram Themiſonis, etſi leuiſſimum eſt medicamentum, nõ probat, niſi in earum declinatione. Itaque laborante parte iecoris concaua, principio aut prorſus abſtinendum eſt ab omni medicamento, aut daoda ſunt non niſi lenientia & leuiſſima, inter quæ numerat Galen. carthamum, vrticam, mercurialem, epithymum, polypodium, & quæcunque moderatè aluum moueor, quorum vſum videtur concedere ante concoctionem. Iuter valentiora autẽ, quæ duntaxat conueniunt in eaquiſita declinatione, meminit corticis radicum hellebori nigri.

Purgantia alimentis miſcenda.

Quo loco digna eſt maxima annotatione ratio dãdi huiuſmodi medicamẽta, quã tenebat Gal. qui ſolitus fuerat illa permiſcere alimẽtis, idq; dupliciter, vno modo, ſimul coquẽdo alimẽta & medicamenta: altero, contuſis medicamentis, eorumque puluerem tenuiſſimũ permiſcendo cũ ptiſana, vel aliis alimentis. Quæ ſanè vtraque ratio, cũ in aliis morbis, tũ maaimè in inflammatione iecoris videtur præſtantiſſima: nã cnm cibus deſcendit ex vẽtriculo, nõ tantùm ille, ſed medicamentũ quoque vnà attrahitur ad iecur, vnde veriſimile eſt, facile admodũ & minori cum labore eapurgationẽ ſuccedere. Ac forte iſtud ipsũ venit in mentẽ auctori *lib. 4. de rat. victus morbor. acutorũ*, cùm dicit *tex.* 18. Sorbitiones attractariæ dandas eſſe, tametſi Gal. hanc ſeotentiam tanquam obſcuram, & nibil docentem videtur neglexiſſe. Quamobrem mea quidem ſententia optimum foret, hanc medendi & purgandi rationẽ, hoc tẽpore inuſitatam, ſuſcitare, & ad vſum referre: cuius profero eaemplum.

℞ *Polypodij,*
Epithymi, ana ʒ. j.
Cinnamomi ℈. j. *Miſce, fiat puluis, & permiſceatur cum ptiſana.*

Hoc eſſet medicamentum leuiſſimum, valentius foret ſequens.

℞ *Corticum radicum hellebori nigri* ℈. ij.
Seminum aniſorum,
Fœniculi, ana ℈. ß.
Miſce & permiſceantur vt ſupra.

Sic licebit hæc ipſa vel ſimilia medicamenta coquere ſimul cum ptiſana, vel aliis accommodatis medicamentis.

Demũ verò neq; id mihi videtur prætermittendũ, lenientia noſtra vulgaria medicamẽta, ac maximè thamarindos, qui nõ carẽt aliqua adſtrictione, nec non caſſiã, hae in re non fore importuna, potiſſimúmque ſi parcè exhibeantur, ad quinque vel ſex drachmas, cum poſſint & moderatè aluum ducere, & viſceris æſtum remittere: ſit exẽplum.

Bolus lenit.

℞ *Floris caſſia nuper extracta* ℥. ß.
Pulpa thamarindorum ℥. j. ß.
Specierum trium ſandalorum ℈. j. *Miſc. & fiat bolus.*

Ita decet vacnare materiã inflãmationis, ſi iecoris pars caua laboret: at verò ſi pars gibba fuerit inflammata, iã diximus cõmodiorẽ fieri vacuationẽ per medicamenta lotium prouocantia, quæ itidẽ principio debẽt eſſe leuia: qualia ſunt ſemina melonis, cucurbitulæ, capillus veneris, & ſimilia. Poſt coctionem autem valentiora, qualia numẽrantur Gal. 13. *meth. c.* 15. aſarum, nardus celtica, petroſelinum, ſmirnium, & alia id genus: ſint exempla.

Lotium prouocans.

℞ *Seminum melonis,*
Cucurbita, ana ʒ. j. ß.
Radicum petroſelini. N. j. *bulliant in aqua.*

Atque hoc erit medicamentũ quod moderatè admodũ poteſt lotiũ prouocare, & principio morbi cõuenire. Nonnulli hoc tempore vtuntur ſyrupis officinarum, ſed Gal. 2. *de alim. facult. c.* 8. *de ficubus*, aſſerit generaliter, ea dulcibus ſiue alimentis, ſiue medicamentis, & iecur & lienem maximè intumeſcere: quare 13 *meth. c.* 14. in inflammatiooe iecoris prohibet & mulſam, & cætera id geous omnia, vno excepto oxymelle mixto ex aqua: quo quidem, cæteris omnibus prætermiſſis ſyrupis & rebus dulcibus, tutò vobis licebit vti. Sed medicamentorum quæ fortiter lotium prouocant, exẽpla proferamus, qnorum vſus tantummodo eſt opportunus in morbi declinatione.

Medicamẽta lotium prouocantia, trochiſci.

℞ *Aſari,*
Rubia tinctorum,
Seminis dauci, ana ℥. j.
Spica nardi ℈. ß.
Miſc. Item:

℞ *Seminis aniſi,*
Apij,
Amygdalarum amararum, ana ʒ. j. ß.
Spica nardi ℈. j.

Miſce cum aqua fœniculi, fiant trochiſci, quos licet exhibere ſummo mane cum decocto ad hanc rem accommodato.

Si quis plura cupit, is Galenum adeat 7. *de compoſition. med.* apud quem huiuſmodi medicamentorum ingens eſt ſylua.

Reſtat demum quarta & vltima indicatio, quæ pertinet ad inſenſibilem vacuationem; pro qua videatis diligenter totum caput 15. *lib.* 13. *meth.* in quo aduerſus Attalum copioſè habentur, quæcunque ob hanc perficiendam indicationem ſunt opportuna, vt pluribus non ſit opus. Quod ſi quis velit horum quoque medicamentorum aliquod exemplum habere, ſit eiuſmodi.

Linimentum reſoluens.

℞ *Olei chamæmelini,*
Maſtichini,
Nardini, ana ℥. j.
Bdellij,
Ammoniaci, ana. ʒ. j.
Ceræ nouæ quantum ſufficit, Miſc. & fiat linimentum.

Victus. Quatenus pertinet ad rationem victus, ſi iecur, inquit Gal. *cap.* 13. *meth. cap.* 13. inflammatione laborat, exquiſitiſſimo victu opus eſt, æquè profectò ac ſi ventriculus laboret, quippe munus eorum toti corpori eſt cõmune, acceditque omnibus aliis partibus maximum incommodum, ſiue non probè alimentum fuerit concoctum, ſiue non probè in ſanguinem conuerſum. Neque verò eſt vt de hac re longiorem ſermonem faciamus, quando Gal. duobus verbis ſe explicat 10. *meth. cap.* 5. Etenim ſi vires fuerint validæ, ille ſtatuit ante diem ſeptimam præter mulſam nihil exhibendum eſſe: at ſi vires fuerint imbecilliores, vſque ad præſcriptam diem ſolo ſucco vel cremore hordei contentus eſt. Sed tamen equidem cenſeo hãc Gal. determinationem non ita abſolutè recipiendam eſſe, quin præterea habeatur ratio, & naturæ ægrotantis, & ætatis, & conſuetudinis, & temporis anni, & rerum ſimilium, adeò vt perpetuò ac ſedulò illud vnum proſpiciatur, vt vires bene conſeruentur, vſque ad ſtatum morbi. Atque hactenus de inflammatione.

CAPVT XIV.
De Scirrho hepatis.

Definitio. SCirrhus apud Gal. 14. *meth. c.* 6. 6. *epid. ſect.* 1. *com.* 2. *de rat. victus mo b. acut.* 21. eſt tumor durus ſine dolore; aliquando verò additur, ſine ſenſu, 14. *meth. c.* 9. 1. *de tuenda valetudine c.* 13. Nec vlla eſt in Gal. repugnantia, vt ſtatim videbimus, agentes de differentiis. Cum ergo ſit tumor præter naturam, eſt morbus in intemperie cum materia: ſic ſtatuente Gal. *de morb. diff. c.* 5. *de morbor. cauſ. cap.* 6. Nec vos ab hac ſententia deterreat, quod Gal. aſſerat aliquando, & ſcirrhum & reliquos tumores eſſe morbos partiũ inſtrumentaliũ 5. *de ſympt. cauſ. c.* 9. 3. *de ſympt. cauſ. c.* 1. 3. *de tẽperam. cap.* 5. nam reuera & ſcirrhus, & cuncti tumores ſunt morbi in intemperie cum materia, atque adeo partium ſimilarium: ſed tamen ita habendum eſt, tumores præter naturam quandoque eſſe morbos, non ſolùm partium ſimilarium, ſed etiam inſtrumentalium, nimirum quotieſcunque ſua magnitudine lædunt actiones: quod manifeſtè declarat Gal. *de morbor. diff. cap.* 12. Etenim ſi tumor fuerit adeo exiguus, vt magnitudine non lædat actiones, tunc eſt morbus in intemperie: tumor autem vel ſymptoma, vel pathema, vt dolor cenſeri debet: at verò ſi ſua magnitudine lædat actiones, tunc erit morbus partiũ inſtrumentaliũ in magnitudine: ad quẽ modum certum eſt Gal. locis citatis appellare ipſos tumores partium inſtrumentalium. Hanc rem volui breuiter explicare, quòd Altimarus & plerique omnes practici in ea decipiantur, ſtatuentes ſimpliciter ſcirrhum eſſe morbum in magnitudine. Sed redeo ad rem.

Scribit Gal. 13. *meth. c.* 16. ſubſtantiã iecoris ſcirrhis quã maximè opportunã eſſe, vt quæ naturaliter craſſum quiddã & lutoſum cõtineat: nãque, vt ille docet 2. *ad Glauc. c.* 4. ſcirrhus fit perpetuò ex humore lento & craſſo, qui partib. quæ indurantur, tenaciter infigitur: quem quidem humorem adhuc planiùs explicat tantũmodo eſſe duplicem, nempe atram bilem, & ſuperexſiccatã pituitã, qui proinde aſſerit 4. *de ſymp. med. facult. c.* 9. tumores ſcirrhoſos eſſe omnino aut pituitoſæ ſubſtãtię, aut atrabilariæ, aut ex vtraque materia miſtos. Docuimus autẽ nos aliàs, ex loco citato 5. *de ſimp. medicam. c.* 4. duritiẽ prouenire in mẽbris, tribus de cauſis, ob ſiccitatẽ, ob cõcretionem, & ob repletionẽ: quas equidẽ puto, omnes cõcurrere in ſcirrhi generatione, quandoquidem humores illum efficiẽtes ſunt multi: deinde poſſunt propter frigiditatem concreſcere, ac tertiò per halitum diſſolutis partibus quibuſdam tenuibus & ſeroſis, exſiccari. Itaque ſcirrhus iecoris eſt morbus in intemperie frigida & ſicca, cum affluxu pituitæ, vel melancholiæ, vel vtriuſque, tumor durus ſine dolore. *Quis morbus ſit ſcirrhus.*

Differentiæ huius affectus ſunt duæ præcipuè, namque ſcirrhus iecoris alius eſt exquiſitus, in quo nullus planè eſt ſenſus, nulluſque dolor: alius non exquiſitus, in quo etſi nõ eſt dolor, nihilominus non eſt omnino ſenſu deſtitutus: ex quo factũ eſt vt Gal. reſpiciens modò ad vnam, modò ad alteram differentiã, ſcirrho quandoque tribuat ſenſum exiguum, quandoque nullum: quod verũ eſt, quatenus ille vel longiùs recedit, vel propiùs accedit ad integrũ & exquiſitũ ſcirrhũ, vt paulò ante diximus Sed & illud addamus ex Gal. 14. *meth. c.* 6. & 9. ſcirrhũ duntaxat exquiſitũ ac planè ſine ſẽſu à Medicis propriè donari nomine ſcirrhi, cæteros autem tumores vocari vel ſcirrhos propterea quòd ſũt omnino ex genere ſcirrhorũ, vel ſcirrhoſos tumores: de qua tamẽ varia nominis ratione Gal. eſt parũ ſolicitus, dũmodo in re nulla ſit ambiguitas. *Differentia. I.*

Secunda eſt differentia ex modo generationis, namque ſcirrhus in iecure, ſicuti aliis in partibus, conſueuit generari dupliciter: vno modo, fluentibus humoribus craſſis, vel pituitoſis, vel melancholicis, vel vtriſque, ex quibus primum fit ſcirrhus, & perſeuerante fluxione augetur: altero, ex permutatione aliorum tumorum in naturam ſcirrhoſam, quem vtrunque ſcirrhi generandi modum clarè explicat Galen. *de tumoribus præter naturam. cap.* 9. *ad finem.* Priore modo generatur ſcirrhus ex Galen. 2. *prognoſticor. com.* 46. propter copiam & fluxionem pituitæ & melancholiæ, adeoque propter illas cauſas ſiue internas ſiue externas, quæ generaliter huiuſmodi humores poſſunt generare, de quibus aliàs diximus. Altero & poſteriori modo, inquit Galenus, generatur ſcirrhus ex lapſu aut inflammationis, aut eryſipelatis, aut œdematis, cum refrigerata ſunt immoderatè, quod nonnunquam euenit propter imperitiam medicorum, qui importuno & immoderato vſu medicamentorum repellentium, quæ diximus frigida eſſe & adſtringentia, humores cogunt, condenſant, & in duritiem conuertunt, de quorum ignorantia Galen. meminit non ſemel, præcipuè verò 2. *de comp. med. ſecundùm genera, cap.* 9. Atque hæc ſanè ratio generandi ſcirrhos ex permutatione aliorum humorum, nonnulli dubium eſſe poteſt, quin foueri poſſit à priori quoque ratione, vbi ægri vel ſponte, *II.*

vel conſilio medici vtuntur alimentis craſſis, lentis, glutinoſis: ſicuti dicit Galenus de Attalo, qui Theageni quotidie alicam exhibere conſueuit.

Signa ſcirrhi in extremis partibus ſunt admodum manifeſta, nõ ſolùm generis, ſed etiam differentiarum: namque vt dicit Gal. *de tumoribus præter naturam c.9. & aliis in locis*, ſignum quod generaliter ſcirrhum demõſtrat, eſt maior tumor quàm conueniat pro ratione naturæ, iſque durus ac ſine dolore, quod ſi fuerit exquiſitus, etiam ſine ſenſu.

Signa verò quæ alteram differentiam demonſtrant, vtrùm ex melancholia vel pituita ortum habeat, præcipuè ſumuntur ex colore: etenim in ſcirrho ex pituita cutis quodammodo fit alba & pallida, ex atra autem bile ferè liueſcit, & quandoque nigreſcit. Verùm in partibus internis, ac potiſſimùm in iecore longè aliter ſe res habet, cum hæc ſigna ſint admodum incerta, adeò vt potius coniecturis, quàm certis indiciis agendum ſit: nam quatenus pertinet ad tactum; ſi fuerit ſcirrhus in concaua parte iecoris, ille nullo modo deprehendi poteſt: ſin autem fuerit in parte gibba, poteſt quidem manibus diſcerni, ſed non ita certò, niſi tumor fuerit inſignis, & muſculi abdominis extenuati: idque ſpeciatim difficilè poteſt intelligi, an ſcirrhus ſit exquiſitus, vel non exquiſitus, propterea quia manibus comprimendo, vnà comprimuntur muſculi membranæ abdominis, ventriculus, inteſtina, & aliæ partes, quæ conſenſu inſigni præditæ ſunt, ad compreſſionem dolent, ex quo nonnulli opinãtur, partem ſcirrhoſam dolere. Quare alia ſigna ſunt perpendenda, inter quę pulſus fortaſſe principem locum obtinet: nãque pulſus, vt dicit Gal.4. *de præſagio ex pulſibus, cap.9.* in ſcirrho iecoris eſt vehementer durus, & longè purior quàm ſit in inflammatione: ſed & febris poteſt ad hoc iudiciũ cõferre aliquid: ſicut enim illa perpetuò comitatur inflammationem, ita ſcirrhum non ſequitur neceſſariò, vt Gal. eſt auctor. 3. *de ratione victus morbor. acutor. com.* 12. quippe vt idem docet *de conſtitutione artis medicæ c.* 15. duæ requiruntur conditiones in tumoribus vt efficiãt febrim: prima, vt ſint calidiores, veluti inflammatio vel eryſipelas: altera, vt occupent partem nobilem & cordi proximam: quarum ſi altera deſit, nõ ex neceſſitate febris conſequetur. Exempli gratia, ſi quis habeat inflammationem vel eryſipelas in digito, vel altera ex parte ſcirrhum aut œdema in ſuccingente membrana, vel in iecore, vtique is non febricitabit neceſſariò: quamobrem ſi fuerit durities in pulſu, neque adſit febris, accedente potiſſimùm ſenſu grauitatis in dextro hypochondrio, ac cæteris indiciis, quæ generaliter ſuprà diximus indicare iecur eſſe malè affectum, tũ licebit colligere ſcirrhum adeſſe. Sed & his alia quædam licet addere: nãque apparebunt ſigna iecoris frigidioris, de quibus iam diximus: nonnullis aluus liquida & fluida eſt, quãdo alimentum per ipſum iecur attrahi & diſtribui non poteſt: præterea laborante viſcere primo inſtrumento generãdi ſanguinis, corpus malè nutriri & cõtabeſcere neceſſe eſt: pariter color vniuerſi corporis eſt deprauatus, nimirum pallidior & quandoque nigrior, prout vel pituita vel melancholia eſt copioſior: demum præceſſere obſtructiones, inflammatio, eryſipelas, & alia quę poſſunt generare huiuſmodi humores.

Indicationes. Poſt eſſentiam, differentias, & ſigna, ſequitur vt tractemus de curatione ſcirrhi: in qua primùm nobis ſeſe offert indicatio, vacuandi materiã præter naturam contentam in iecore: quoniam verò hæc non poteſt vacuari, cum ſit dura, niſi primùm molliatur, idcirco ſecũda ſuccedit indicatio, illius molliendi: ſed quia materia ex qua ſcirrhus cõſtat, tutò nec molliri neque vacuari poteſt, continuè fluentibus humoribus ad locũ affectũ, propterea tertia ſuccedit indicatio, vacuandi vniuerſi corporis: quæ quidem tres indicationes hoc ordine debent diſponi, vt omniũ primùm habeatur prouidentia totius corporis, deinde vt materia ſcirrhi molliatur: tertiò, vt illa vacuetur & diſſoluatur.

Prognoſtica. Vtrùm verò his indicationibus liceat ſatisfacere, audiatis iudicium & prognoſticum Gal. 2. *ad Glauc. cap.4. Scirrhus*, ille inquit, *inſenſibilis curationem non recipit, qui verò difficulter ſentit, non incurabilis quidẽ eſt, non tamen facilè curationem admittit.* Et iterum eodem lib. *cap.5. Scirrhum iecoris ab initio ſanauimus ſæpius, vbi verò ad plures dies fuerit extenſus, neque ipſe potui ſanare, neque alium vidi qui poſſet: omnibus igitur qui ita affecti ſunt, ex neceſſitate ſequitur aqua inter cutem, pereunt autem quamplurimi in tempore longo, ſed quoſdam noui etiam breui pereuntes, quibus aluus multa deiiciebat.* Itaque ſi vobis ſeſe offerat ſcirrhus exquiſitus, non eſt vt illius curam ſuſcipiatis, quæ nullo modo ſeparari poteſt.

Scirrhus qui deterior. Quęrunt hoc loco nonnulli, vter ſcirrhus ſit deterior, in gibbane aut caua parte iecoris? Quibus reſpondeatis, ſicut dictum eſt de inflammatione, propter dignitatem partis, omnino deteriorem eſſe morbum in parte ſuperiore quàm inferiore: ſed tamen illud addatis, rariùs ac difficiliùs curari ſcirrhum in parte concaua, quàm in gibba, idque propter duas potiſſimùm rationes: alteram, quia ſcirrhus profundus & latens tardiùs, & difficiliùs deprehenditur, quàm alter, qui vtcunque manibus deprehendi poteſt; quò autem morbus magis inueteraſcit, certum eſt eo tardius. & difficilius curationem admittere: altera verò eſt ratio, quoniam medicamenta ad hanc rem neceſſaria non ita poſſunt applicari ad partes internas, ſicut ad externas: ſed concludendum, in vtraq; parte morbum eſſe planè lethalem, & qui vel nullam, vel difficillimam curationem recipere conſueuit.

Cæterum eſto ſcirrhus in principio qui non ſit exquiſitus, & quem ſperemus poſſe aliquam ſanationem ſuſcipere, ad perficiendam primam indicationem, quæ pertinet ad vacuationem corporis vniuerſi, ante omnia lenienda eſt aluus leuiori aliquo medicamento, inter quæ hiera ſimplex cum caſſia & terebinthina, vel oleo abietino, mihi maximè probaretur: & ſit exemplum:

Bolus leniẽs.

℞ *Flor. caſſiæ nouiter extractæ* ℥. j.
Specierum hieræ ſimplicis ℈. iiij.
Terebinthinæ cypriæ, vel olei abietini ʒ. ij.
Miſce & cum ſaccharo fiat bolus.

An vena ſectio conueniat. Lenita aluo quæritur vtrùm liceat in ſcirrho iecoris venam incidere? Multi non probant hoc remedium, cum abundent humores frigidi & craſſi, qui nullo modo videntur ſecta vena poſſe educi: Præterea cum ſtatus neceſſariò futurus ſit longior, videtur periculum imminere, ne vires hoc adminiſtrato præſidio vſque ad illud tempus poſſint perdurare. Ego verò, quod perpetuò facere ſoleo, quotieſcunque habendum eſt conſilium de mittendo vel non mittendo ſanguine, protinus me confero ad conſiderandos tres principes ſcopos, propoſitos ab Hippocrat. & Galen. & ſi illi mihi videantur ſimul conuenire, præſidium amplector: quod ſi vnus vel plures videantur deficere, tunc illud omitto, id quod in præſentia quoque faciendum eſt. Cum igitur nulli dubium ſit, quin primarius adſit ſcopus morbi magnitudo, accedente vigore ætatis, illud vnum reliquum eſt, vt diligenter conſiderentur vires, neque verò ſolùm præſentes, ſed etiam futuræ: & quoniam inter cætera decernimus de robore vel debilitate virium, ex quantitate & qualitate

humo

humorum qui redundant in corpore, ſi ſanguis fuerit paucus, cæteri autem humores multi, & illi quidē frigidi, craſſi, & à natura boni ſanguinis alieni, adeo vt conliciamus vires tale remedium ferre nõ poſſe, auctore Gal. 4. *de tuēnda valetudine cap.* 4. expedit illud prætermittere ſin autem res aliter ſe habeat, aut ſperemus huiuſmodi humores crudos poſſe vtcunque corrigi, & in meliorem ſtatum deduci, nullo modo remedium prætermittendum eſt, quod & vacuando fæculentū humorē contentum in venis, qui poteſt ſcirrho fomētum ſubminiſtrare, & reuellendo fluxionem à loco affecto, & aliis modis poteſt non leuiter prodeſſe.

Hæmorroides.

Quod ſi ſpeciatim ſcirrhus eſſet genitus ex humore melācholico, æger autē habuiſſet ſuperiore tēpore fluētes hęmorrhoidas, quæ in præſentia retētæ eſſent, illæ admodū cōmodè & vtiliter poſſent aperiri, vel cū hirudinibus, vt vulgo fieri ſolet, vel etiā cū ferro, vt nonnullis doctiſſimis viris placet, de qua re aliàs tractabimus. Poſt hæc præparandi ſunt humores noxij, aperiēdique meatus, ad commodiorem purgationem; id quod efficiunt medicamenta moderatè calida, ac tenuium partium, ſimul cum medicamentis mollientibus, quorū ſylua eſt ampliſſima. Habeatis vos exemplum:

Syrupus pro ſcirrho hepatis.

℞ *Agrimoniæ M. ij.*
Abſinthij M. j.
Seminum aniſorum,
Fœniculi ana ℥. ß.
Radicum althęæ M. ß.
Spicæ ʒ. ß.
Miſce, fiat decoctio.
℞ *Huius decoctionis ℥. v.*
Oxymellis ſimplicis ℥. j ß. Miſce pro ſyrupo.

Præparata materia, quod tamen non ita facilè & citò fieri ſolet, decet illam purgare accommodato medicamento: redundante pituita, cum turbith, agarico, biera, electuario diaphænicon: redundante melancholia, cum ſena, epithymo, confectione hamecb. & ſimilibus. Sit exemplum:

Potio purgãs melancholiam.

℞ *Epithymi,*
Sena ana ℥ ß.
Polypodij,
Liquiritiæ,
Seminū aniſorū ana ʒ. ij. Decoq. in q. ſ. aq. font.
Purgans melancholiam.
℞ *Huius decoctionis ℥ v.*
Confectionis hamech ʒ. ij. ß.
Syrupi de fumo terræ compoſiti ℥. ij. Miſce, & fiat potio.

Foret quoque opportuna ratio dādi medicamēti, ſenæ, polypodij, hellebori nigri, ſimul cum alimētis, ex more Gal. de quo diximus paulò antea. Pro hac indicatione neque prætermittenda ſunt clyſteria, primùm quidem molliora: deinde & valentiora, quæ peculiarem vim habeant diſſoluendi flatus, qualia forēt ex beta, mercuriali, chamomilla, ſemine lini aniſorum, ſecundùm hanc formam.

Clyſter.

℞ *Foliorum betæ,*
Chamomillæ ana. M. j.
Seminum lini,
Aniſorum,
Fœnugræci ana ℥. j.
Fiat decoctio:
℞ *Huius decoctionis lib. j.*
Mellis roſati,
Olei amygdalarum amararum ana ℥. iij.
Miſce pro clyſtere.

Procedente autē morbo poterunt addi & valētiora, cētaurea minor, colocynthis & alia id genus.

Succedunt aliæ indicationes, quæ ſpectant ad molliendam & vacuandam materiam quæ continetur in iecore: quibus medici ſatisfaciunt medicamentis partim internis, partim externis, de quorum natura & viribus ſcribunt auctores, ſed præclariſſimè omnium Gal. 8. *de męd. ſecun. locos ca* 8. Sciendum igitur eſt ad curandos ſcirrhos in vniuerſum illa medicamenta eſſe accōmodata, quæ vim habeant calafaciendi & attenuandi, cum noxia materia ſit frigida & craſſa: quoniam verò huiuſmodi medicamenta valenter ſiccant & diſſoluunt partes tenuiores, ex quo fit, vt corpora quidē manifeſtā habeant imminutionem, ſed quę remanent, partes deinceps duriores & ſicciores, adeóque immedicabiles reddantur, propterea docet Gal. neceſſe eſſe vt huic generi medicamētorū mollientia quoque permiſceantur, quæ efficiant, ne reliquæ partes duriores euadant, & prorſus ineptæ ad eam diſſolutionem & extenuationem, ſine qua ſcirrhus ſanari non poteſt. Hæc porrò medicamēta quæ ſunt accommodata ad omnem ſcirrhum, eadem ſunt cōgrua ad curandum quoque ſcirrhum iecoris, dummodo illis præterea cōiungantur, quæ ſumpta indicatione à natura partis nullo modo, ſunt pretermittenda Etenim cum iecur ex vna parte habeat officium commune & neceſſarium toti corpori, ex altera autem conſtet ex humida quadam ſubſtantia, à calore concreta, vnde facile à medicamentis molliētibus laxatur, & quaſi diſſoluitur: idcirco valde moderatè opus habet mollientibus, imò verò neceſſe eſt vt illis admiſceantur perpetuò medicamenta adſtringentia & roborātia. Hæc doctrina eſt Gal. ex qua colligimus, medicamenta ad ſcirrhum iecoris accōmodata, ad ſummam illa eſſe, quæ maiori ex parte ſint calefacientia ac tenuium partium, pro parte autem mollientia, nec non adſtringentia & viſcus roborantia. Et quanquā huiuſmodi medicamenta plurima apud plurimos numerantur: tamen Gal. cum aliis locis, tum maxime 2. *ad Glauc. cap.* 5. ea mihi videtur recenſere, partim ſimplicia, partim compoſita, quæ meâ ſententiâ cæteris omnibus ſunt anteponenda: ex quibus ad veſtram exercitationem mihi libet nonnulla ſeligere, & interna & externa, quæ hoc tempore ſunt magis vſitata, & quibus ego familiariter vti conſueui.

Itaque primū ex gūmatibus ammoniaco, bdellio, ſtyrace, & ſimilibus cōficiūtur pilulę quas decet plurimos dies exhibere, vel ſolas, vel ſimul cū aliquo decocto, quod ſtatim deinceps accipiatur.

Pilulæ emollientes.

℞ *Styracis,*
Bdellij ana ℈. j.
Ammoniaci ʒ. ß.
Miſce, fiant pilulæ tres.

Optimus item eſt vſus terebinthinę cypriæ, vel olei abietini, quæ vel ſola, vel ſimul cum aliis adminiſtrantur.

℞ *Terebenthinæ cypriæ ʒ ij.*
Trochiſcorum de abſinthio ℈. j.
Miſce. fiat bolus.
Habeatis exemplum etiam decocti.

Decoctum diureticum.

℞ *Cicerum rubeorum ℥. j.*
Radicis aſpargi,
Ruſci,
Graminis,
Corticis radicis lauri ana M. ß.
Spicæ ʒ. ß.
Decoquantur in aqua: quod medicamentum ſingulo mane poteſt exhiberi ad ℥. vi. vel ſolum, vel cū aliquo ex propoſitis medicamentis.

Quo loco nolo ſilentio præterire, Galen. 2. *ad Glauconem*, curando ſcirrho iecoris ea quoque probare medicamenta, quæ ſunt accommodata ad frangendum lapidem, qualia ſunt ſanguis hircinus, vitrum combuſtum, lapides qui reperiuntur in ſpongiis, & alia quamplurima, quæ vel

ſola, vel ſimul cum aliis diureticis medicamentis opportunè poſſunt exhiberi. Celebria sũt & valde efficacia cõfectio Cyphoides, mithridatũ, theriaca: apud Arabes dialacca, diacurcuma, & ſimilia, de quorum vſu diximus aliàs. Nonnulli maximè probant vſum vini chalybeati, quod propinant ſingulis & multis diebus ſummo mane ad ℥ vi. de quo genere præſidij ſermonem habebimus tractantes de affectibus lienis. Medicamenta autem exterois adminiſtranda poſſunt eſſe multiplicia.

Emplaſtrum ſcirrhum emolliens.

℞ *Radicum althęa decoctarum* ℥. ij.
Abſinthij pulueriſati ℥. ß.
Ammoniaci,
Bdellij,
Styracis ana ℥. iij.
Spicęnardi ʒ. j.
Croci ʒ. ß.
Medullæ vitulinæ ℥. ß.
Adipis anſerini,
Gallinacei,
Olei maſtichini,
De abſinthio ana, quantum ſufficit.
Miſce, & fiat emplaſtrum.

Eſt in communi vſo emplaſtrum de meliloto, deſcriptum à Meſue, quod officinæ ſeruant præparatum; neque eſt prætermittendum: ſic licebit vti cerato diachylon ſimplici, dummodo illi permiſceantur adſtringentia.

Linimentum pro ſcirrho.

℞ *Diachylon. ſimplicis* ℥. j. ß.
Abſinthij puluerisati ʒ. j. ß.
Olei de abſinthio,
Maſticis ana quãtũ ſufficit. Miſce, fiat linimẽtũ.

Demum verò his omnibus non conferentibus, Aëtius quædam proponit externa remedia, quæ nõ debent ſilentio prætermitti, tametſi videbũtur noua, ac forte etiam abſurda. Memini olim Venetiis quendã medicum ea ſummis laudibus extollere, atque ex illorum adminiſtratione ſibi multa promiſiſſe: primum ſont cucurbitulæ ſcarificatæ affigendæ iecori, vel potius dextro hypochondrio: ſecundum ſunt hirudines ad eandem partem applicatæ: plurimũ enim, ille inquit, momenti habet ad curationem ſanguis hirudinũ ſuctione extractus: tertium eſt vſtio per frequentia interualla adhibita, adeo vt per ferrum vel per pharmacum cruſtæ excitẽtur, & poſt earũ vſum vlcera multo tempore fluere permittãtur: quod quidem tertiũ præſidium ſunt cauteria, quæ tam frequenter hoc tempore magna ex parte in brachiis & cruribus ſolent adminiſtrari. Vtrum verò hæc præſidia ſint rationabilia, & debeant in vſum reuocari, nolo in præſentia meum iudicium interponere: interea vos quoque de illis cogitabitis, & aliorum doctorum hominum ſententiam explorabitis.

Victus. Itaq; illud vnũ reliquũ eſt, vt agamus de victus ratione, de qua tamen cũ ſuperiori cap de obſtructionib. nõnulla tradita fuerint, quæ iure ad hunc locum debent transferri, nolumus longiùs agere; quamobrẽ illud nobis ſatis fuerit, curãdo ſcirrho iecoris eam victus rationem congruentem eſſe, quã Gal. attenuantem vocat, qui quidẽ principio illius libelli, quem ſcripſit de hoc argumẽto tãtas tribuit dotes & laudes, vt generaliter affirmet pleroſque diuturnos morbos ea ſola, abſque vllo medicamento, ſublatos fuiſſe, ac ſpeciatim teſtetur, magnos lienis atq; hepatis ſcirrhos colliquari.

CAPVT XV.

De Ictero.

Nomina. MVlta & varia ſunt nomina, quibus medici hunc morbum ſolent ſignificare. Græcis ἴκτερος dicitur ab illa aue quæ apud illos hoc ipſo nomine, apud Latinos *galbula* dicitur, hæc enim ſi ſpectetur ab ægroto, vt ſcribit Plin. *lib.* 3. *cap.* 11. malum ſanari, & auẽ mori fabulantur: vel vt aliis placet, ab altera aue, quæ *ictinos* Græcè, Latinè *miluus* vocatur, ſiquidẽ hoc vitio laborantes habẽt oculos auri colore, ſimiles oculis miluinis. Nonnulli hanc denominationem referunt ad muſtellã ſylueſtrem, quæ itidem habet oculos aureos, & Græcis *ictis*, Latinis *viuerra* dicitur. Latini *morbum regium* appellant, vt inquit Serenus Poëta.

Molliter hic quoniam celſa curetur in aula:

apud Varronem, quoniã mulſa, quod genus potionis in regum delitiis fuerat, curabatur. Corn. Celſus aliam profert rationem, *lib.* 3. *cap.* 14. quòd ſcilicet ægris perutile ſit vti lecto & conclaui delicato, ludis, laſciuia, & aliis oblectamẽtis, per quæ ægrorum mens poſſit exhilarari; alij *morbum arquatum* vel *arcuatum* dicunt, à ſimilitudine iridis vel arcus cæleſtis, ſi color eius reſpicitur. Sunt qui demum ab auri colore morbum auriginoſum, vel auriginem, vel forte aliter nominent: vulgares *icteritiam* appellant, nos Græcum nomen retinebimus, & *icterum* appellabimus.

Icterus apud Gal. *de ſymptom. diff. cap.* 4. 6. nihil aliud eſt, quàm color cutis & vniuerſi corporis immutatus. Apud Aetiũ eſt bilioſi humoris circũ corpus effuſio, propter ſecernẽtis facultatis debilitatem, quæ eum ſegregare, & ad proprios excretionis locos dimittere non valet. Auic. magis cõmunem tradit definitionem, inquiens, quòd icteritia eſt alteratio coloris corporis fœda ad citrinitatem tendens, aut nigredinem, propter curſum humoris bilioſi aut nigri ad cutem, quæ ſequitur ipſum ſine putrefactione, quæ ſi ei aſſociaretur, faceret accedere tertianam febrẽ in bile citrina, & quartanã in nigra. Sed iſti potius icteri cauſas & differentias, quàm icterum deſcribunt: quare Gal. magis appoſitam tradit definitionem, ſub qua omnes icteri differentiæ comprehenduntur: hinc licet colligere icterum propriè morbum non eſſe, ſed ſymptoma, quod ad mutatam corporis qualitatẽ vel colorẽ referendũ eſt, cuius quidẽ ſymptomatis cauſam & morbũ poſteriùs inueſtigabimus. *Definitiones.*

Differentiæ icteri ſunt plurimæ, prima ab intenſo & remiſſo: alius eſt magnus, alius paruus. *Differentia.* Secondò, à qualitate coloris, namq; alius eſt citrinus, alius niger: addunt nõnulli, alius viridis, cuius coloris Gal. quoque videtur meminiſſe 5. *de locis aff. cap.* 7. qui narrat hiſtoriam illius ſerui imperialis, cui cum morſus fuiſſet à vipera, totius corporis color adeo mutatus eſt, vt porri colorem referret: nec non aſſerit propter iecoris intẽperiem totum corpus apparere nonnunquam herbis quibuſdam ſimile, aut habere colorem plumbeum, aut magis fuſcum, interdum etiam alias quaſdam colorum proprietates, quæ vix poſſunt explicari. Sed fortaſſe & color viridis, & cæteri omnes, ſub duobus, flauo & nigro comprehendi poſſunt. Tertiò ſunt differentiæ à tempore, alius antiquus, alius nouus. *Cauſa.* Quartò à coniunctis, icterus aut cum febre, aut ſine febre, aut cum morbis, aut ſine morbis iecoris, lienis, & cæterarum partium eſt, de quibus ſunt aphn. 4. *apho.* 62. 64. & 6. *apho.* 42. quibus licet addere ætatem, ſexum, corporis habitum, & cætera quæ habent eandem rationem. Poſtremò ſunt differentiæ à cauſis & modo generationis, de quibus accuratè agendum eſt. Vt autem probè & ordinatè hanc rem intelligatis, ad noſtrum Gal. confugiendum eſt, qui 3. *de ſymp. cauſ. c.* 4. generaliter nos docens cauſas ſymptomatum quæ pertinent ad ſeparationem excrementorum, hæc habet. *Excrementa noſtri corporis pro inſtituta natura non ſecerni propter tres cauſas: vnam,*

vnam, propter imbecillitatem partium; cuius non eſt alia cauſa quàm intemperies: ſecundam, propter anguſtiam viarum per quas excrementa ſolent deduci, quā anguſtiā fieri contingit propter obſtructionem vel tumorem præter naturam inſtrumentorum: tertiam, propter prauitatem excrementorum, quæ non eſt niſi illorum multitudo, craſſities, & lentor. Cū igitur tria ſint in venarum coctione excrementa, vnum flauæ bilis, quod veſica expurgat quæ iecori ſubeſt: alterum melancholiæ, quod lien ad ſe attrahit, & tertium ſeroſum, quod renes ad ſe alliciunt, parum commodè ſingula horum expurgabuntur, vel ob imbecillitatem propriorum inſtrumentorum, vel viis quomodocunque factis anguſtioribus; quæ quidem viæ cum ſint duplices, aliæ per quas trahitur excrementum, & aliæ per quas excernitur; in vtriſque anguſtia ſecretionem lædit: aliquando verò neque læſum eſt inſtrumentum, neque viæ anguſtæ ſunt redditæ, ſed multitudo excrementi vbi immodica fuerit, adeo vt tota expurgari non poſſit, vna cum ſanguine per vniuerſum corpus defertur. Huius vero immoderationis duplex eſt cauſa, nempe alteratrix facultas male affecta, propter intēperiem, & ciborū prauitas, quorum alij ſuapte natura magis melāncholici, alij bilioſi, alij aquoſi, vel aliter exiſtunt. Hæc generalis doctrina eſt Gal. de ſecretione omnium excrementorū, quam ſi ſpeciatim velimus accommodare ad ſecretionem flauæ bilis, vel melancholiæ, ex quibus fit icterus, ita habendum eſt, non ſecerni bilem, eamq; tranſmitti per vniuerſum corpus, aut propter malam affectionē iecoris, aut propter obſtructionem veſicæ fellis, aut propter humoris prauitatem: ad quæ quidem tria capita omnes icteri differentiæ, quæcunque ſumuntur à cauſis, tametſi multiplices proponantur, tum ab aliis, tum à Galeno commodè mihi videntur poſſe referri. Primùm igitur fieri poteſt, vt iecur laboret intemperie, obſtructione, inflāmatione, ſcirrho, ex quibus morbis vel ſeparatis, vel coniunctis, facilè poteſt intelligi, quomodo multi bilioſi humores generentur, nec ſeparari poſſint à reliquo ſanguine, adeo vt totum corpus eo turpi colore inficiatur. Secundò, poteſt fieri icterus laborante veſica, quæ cum habeat duos meatus, alterum per quem bilis trahitur ex iecore, alterum per quē expellitur ad inteſtina, vtraq; parte obſtrui poteſt & impediri: quanquam neq; eſt negandū, mea ſententia, quin præterea veſica poſſit laborare aliqua intemperie propter quam minus valeat bilem trahere ex iecore, vel deponere ad inteſtina. Tertiò, poteſt fieri icteros propter prauitatē humoris bilioſi, quotieſcunq; ille fuerit immoderatus, vel aliqua praua qualitate infectus, vt propterea à cæteris humorib. nequeat ſeparari, ſed per vniuerſum corpus tranſmittatur: ad quem modū Gal. *5. de locis aff. c. 7. & aliis locis*, iecore nequaquā laborante, flauam bilem per criſim ſæpenumero ad cutem effundi, nec non ſanguinem quandoq; ab extranea quadam qualitate corruptum, in bilem conuerti. id quod fieri docet vel ſumpto veneno, vel morſu viperæ, aut alterius venenatæ feræ vel tandem interna humorum corruptione & putredine, quam conuenit inter præclaros medicos, vt item teſtatur Gal. & loco citato, & *6. de locis aff. c. 5.* talem & tantam fieri poſſe, vt veneno æqualem tum qualitatem, tum facultatem habeat. Itaque propter has cauſas generatur icterus, tranſmiſſa flaua bile per vniuerſum corpus.

Quod ſi effundatur humor melancholicus, adeo vt color corporis ſuccedat, non luteus vel aurigi-noſus, ſed qui potius ad obſcurum & atrum vergat, quę altera eſt differentia icteri, quem nigrum vocant, hac ipſa methodo iſtius quoque ſymptomatis generationem licebit inuenire. Cum enim lien ſit in primis à natura conſtitutus vt ex iecore trahat humorem melancholicum, ſanguinemque expurget ab ea veluti fæce, ſi ita fiat vt propter aliquam ex tribus cauſis modò poſitis fæculentus hic ſanguis probè nequeat expurgari, tunc per venas delatus neceſſariò cutem nigro colore ſolet inficere. Sed neque illud eſt prætermittendum, quod notauit Gal. *6. de locis aff. c. 1.* nempe laborante quandoq; vtroque viſcere, iecore & liene, icterum quoque miſtum fieri ex colore flauo & nigro, ita vt flauam bilem fuligini miſtam eſſe putares: atque hactenus de differentiis.

Antequam ad ſigna accedamus, ſi quærat aliquis quamobrem agamus de ictero inter morbos iecoris, ſiquidem conſtat hoc ſymptoma perpetuò ad hoc membrum non pertinere, neque ſemper illius morbos ſequi: Reſpondeatis, id nos feciſſe in primis exemplo Gal. qui lib. 9. *de medicamentis ſecundum locos, initio*, poſt morbos iecoris protinus tractat de ictero: neque ſine ratione, cum maxima ex parte ille originem habeat ex iecoris affectione.

Signa icteri ſunt manifeſta, bilis flaua vel atra in ſummum corpus effuſa, ſuo id colore inficit, qui maximè in albo oculorum, & circum tempora apparet. ſi fuerit bilis flaua, cutis color itidem flauus eſt, & auriginoſus, iecur plerūq; eſt male affectū: ſi verò fuerit melancholia, color obſcurior eſt, & nigrior, lienq; laborat, præceſſere victus ratio & alia, quæ potuerint bilem vel flauam, vel atram generare. Si fuerit icterus laborante iecore intemperie, obſtructione, inflāmatione, ſcirrho, ſigna apparebunt quæ hoſce morbos poſſunt demōſtrare, & iam ſuperiùs ſunt expoſita, nec ſunt inutiliter repetenda. Sin autem veſica fellea laboret, ac primum ſi illa reddatur imbecillior quò minùs poſſit bilem trahere ex iecore, vel tranſmittere ad inteſtina, quod diximus vſu venire propter illius intemperiem, hanc indicabunt eadem ſigna, quæ intemperiem iecoris ſolent demonſtrare: ſiquidē veriſimile eſt, ac propè neceſſarium, vtramq; partem vna atque eadem intemperie laborare. deinde verò ſi veſica fuerit obſtructa, vel vno, vel altero vel vtroq; meatu, præter cætera hāc obſtructionem excrementa potiſſimùm ſolent indicare: namque ex vna parte nulla tranſmiſſa bile ad inteſtina, excrementa alui ſolent eſſe diſcolorata, terrea & albicantia, qualia ferè ſunt excrementa canum: ex altera autem, eadem bile regurgitante per venas & corpus vniuerſum, lotia excernuntur vſque adeo colorata, phænicea, & quandoque nigra & perturbata, vt ignaris ſummū timorem iniiciant. Si icterus fuerit per modum criſis, bile à natura ad cutem tranſmiſſa, ſicuti humorū quoq; decubitus in aliquam partem interdum euenire conſueuerunt, illa ſigna ſunt animaduertēda, quæ ponit Gal. *5. de locis aff. c.* namque præceſſit febris acuta & bilioſa, bilioſus humor improuisò ad cutem prorumpit, deiectiones, & lotia ferè ſecundū naturam ſe habent, iecur omnis mali eſt immune, febris deceſſit, ad ſummam æger bene habet, vno tantum ictero ſequentibus diebus permanente. Demum verò ſi icterum fieri contingat, vel mordente vipera, aut alia fera venenata, vel propter aliquod venenum, vel propter inſignem corruptionem humoris, qui in corpore genitus ſimilem habeat malitiam veneno viperino, aut alterius generis; hæc facilè poſſunt intelligi ex rebus præcedentibus, atque ex propriis indiciis quæ venena ſolent indicare, de quibus tum alij, tum maximè Gal. ſermonē habet *6. de loc. aff. c. 6.* De ſignis aliarū differentiarum non eſt longius agendum, cum illa referente ægro, & aliis multis modis ſatis patere

Signa.

Præceptum neceſſarium. poſſint. Quare ſtatim ad curationem aggredior, in qua illud ante omnia eſt dignum axioma notatione, quod notat Gal. *lib. de med. ſecun. locos initio*, nempe illos medicos probè facere, qui in deſcribendis medicamentis ictericis, diſtinctè explicãt cuibuſnam ægrotis ſingula cõueniant: contrà verò eos non leuiter errare, qui indiſcriminatim ac ſimpliciter remedia proferunt, quaſi illa ad omnes ictero laborantes ſint accommodata, cum certiſſimum ſit, variis icteri differentiis varia prorſus medicamenta conuenire, & quæ vni differentiæ proſunt, alteris obeſſe. *Itaque*, inquit Gal. *cum plerique ante me ictterica medicamenta indiſcriminatim conſcripſerint, ego propria diſcrimina ſingulis ipſorum adiiciam, quo ſciatis, quibuſnam citra periculum vti poſſitis.* Atq; hinc factum eſt, vt *3. de med. ſecun. locos a principio*, vniuersè reprehendat Appolloniũ, Archigenem, & cæteros medicos qui indefinitè & indiſtinctè medicamenta ſcribere & confundere ſoliti fuerant, & ex aduerſo probat egregiũ præceptum Herophili, Medicũ omnino nõ debere, vt intelligat quæ, & qualis, & quãta ſit cauſa morbi, & vbi maximè ea dominetur, vt curationem vnicuiq; conuenientem faciat. Quod quidẽ præceptum planè aureũ cupio vos memoriã tenere, non ſolùm in præſentia, ſed etiã in curatione omnium morborum: ſiquidẽ, pro comperto habendum, nihil eſſe quod medicos magis illuſtres & felices reddat in medicina facienda quàm ſit diſtincta intelligẽtia differentiarum cuiuſq; morbi, & accommodata ad ſingulas remediorũ adminiſtratio: ſicuti contrà eſt admodũ alienum ab omni artificio, & methodo, imo verò valdè periculoſum, generaliter ac ſine indicio curandis morbis qui plures habeant differentias, multiplicia remedia proferre. Quamobrẽ id quod perpetuo conati ſumus facere hactenus omni adhibito ſtudio conabimur facere, & in ictero, & in cunctis morbis quorum curationem poſthac ſumus traditurí vt nimirum intelligatis omnes illorum differentias, & potiſſimùm quæ ſumuntur à cauſis, diſcatis quę non ſolum communiter, ſed etiam propriè ad ſingulas cuiuſque morbi differentias congruentia remedia accommodare.

Indicationes. Indicationes in curando ictero ſunt duplices: altera habet rationem ſymptomatis, nẽpe vt materia tranſmiſſa ad cutim reſoluatur & vacuetur: altera ſpectat cauſam & morbũ, quæ quidẽ cum poſſit eſſe multiplex, varias quoq; parit indicationes. Itaq; ſi iecur laboret intẽperie, obſtructione, inflammatione, ſcirrho ſinguli in morbis proprias habent indicationes de quibus iam dicemus.

Si ſpeciatim veſica fuerit obſtructa, quæ cauſa ſolet eſſe frequentior cæteris, conueniunt medicamenta deobſtruentia, ſed antea compeſcenda eſt fluxio humorum ad partem læſam, & habenda eſt prouidentia vniuerſi corporis.

Prognoſtica. Vtrùm verò his indicationibus ſatisfacere poſſimus, colligendũ eſt non ſolùm ex morbo & illius cauſa ſed etiam ex differentiis, à tẽpore, à coniunctis, & ſimilibus: ſiquidem ſi icterus fiat à leuiori morbo, ſi fuerit moderatus, nouus, ſine febre in corpore robuſto, facilè curari conſueuit, ſicut contrà ſi ortum habeat ex inflammatione, ſcirrho, ſi fuerit inmoderatus, antiquus, cum febre, in corpore debiliore, non niſi difficilè, forte etiam nullo modo curari poteſt. Sed inter cætera qui pertinẽt ad prognoſticum huius morbi, eſt ſententia Hip. 4. *aph.* 62. in qua mihi libet pauliſper verſari partim quòd nonnulli tentauerint illam oppugnare, neque aliquem mihi hactenus videre contigerit, qui Hip. mentẽ fuerit aſſecutus, partim quòd dictus aphoriſmus ad hanc totam tractationem ſit valde accommodatus; *Quibus*, inquit Hip. *in febribus morbus regius ſuperuenit, ante diem ſeptimum malum.* Hanc ſentẽtiam Plinius & Auer. inter cæteros conuellere conati ſunt: Plinius enim *lib. 6. cap. 12.* hæc habet: *Hip. ante ſeptimum diem in febre morbum regium mortiferum eſſe ſignum docuit: nos ſcimus vixiſſe aliquos etiã ab hac deſperatione.* Quãquam in omnibus propemodum exẽplaribus Plinianis falſo legitur à ſeptimo die, cum certum ſit Hip. id non dixiſſe. Auer. item ſcribit ad hunc modum *4. colliget. cap. 43. Dixit Hip. Ictericia veniens ante ſeptimum diem in acutis febribus malum eſt, reprobatum eſt experientia in omnibus noſtris terris, & ſi venerit in quinta die laudabile multum eſt vitæ ratione & maximè in temporibus & corporibus calidis: & hæc eſt ſententia collegiorum medicorum omnium Perſarum & Indiæ maioris, & poſſibile eſt quod iſtud quod dixit habeat locum in Græcia, quia illa terra eſt frigidior.* Ego verò cum nolim cæterorum interpretum cogitationes referre, quæ multæ à multis afferuntur, vt huiuſmodi ſententiam & Hip. tueantur, ſtatui illam tantummodo interpretationem proferre quæ magis mihi videntur ad mentem Hip. Gal. & ad veritatem accedere. Itaq; puto Hip. qui de vno morbo ictero, ac de vno die ſeptimo nominatim loquitur, magis cõmunem doctrinam tradere, quæ cunctos naturæ conatus & cunctos dies criticos complectatur, adeo vt hic Aphoriſmus ſit quoddam veluti exemplum ſingulare, ſub quo vtile præceptum contineatur: qui mos fuit Hip. valde familiaris, vt notauit Gal. pluribus locis, ex quibus vnus nobis ſufficiat Scribit Hip. 4. *aphor. 36. Sudores febricitantium boni, ſi inceperint die tertia, quinta, ſeptima, & ſequentibus: hi enim ſudores iudicant morbos; qui verò non ita ſunt, laborem & morbi longitudinem, & recidiuam ſignificant.*

Explicatio aph. 62. 4. Hipp. Vbi ſanè Hippocrates, vt ego puto, non particularem, ſed generalem tradit doctrinã quæ eſt huiuſmodi: Quibus in febrib. icterus, vel quælibet naturæ vacuatio fieri cõtingit ante diem ſeptimã, hoc eſt, ante diem in qua apparente coctione iudicantur febres, malum: ſpeciatim verò meminit diei ſeptimę, propterea, quia vt dicit Gal. 1. *de diebus criticis initio capitis* 4 hæc dies inter omnes decretorios obtinet principatum, non ſolùm numero & ordine, ſed etiã potentia & dignitate. Quod verò hæc interpretatio ſit ad mentem Hip ex eo facilè poteſt intelligi, quoniã ſi aphoriſmus intelligatur ſimpliciter & prout verba ſonant, perſpicuè eſt falſus vel ipſomet Hip. & Gal. auctoribus. Nãq; Hip. ita ſcriptum reliquit 4. de ratione victus in morbis acutis 81. *In bilioſa febre morbus regius cum rigore ante ſeptimam diem morbum ſoluit: ſi vero abſque rigore præter temporis occaſionem ſuperuenerit, peſtiferum.* Gal. item in com. docet, neutrum perpetuò verum eſſe, ſed vtrũq; poſſe contingere vt ſcilicet icterus bonus ſit, aut malus, ante ſeptimam vel poſt ſeptimã diem: quod quidẽ ſine dubio non poteſt determinari aliter, quàm ſignis coctionis & cruditatis boni vel mali indicij. Quæſo enim facta humorum coctione die tertia vel quarta bilis ad cutim effundatur, cur eiuſmodi criſim dicemus eſſe malam? Contrà verò diebus nona, vndecima & reliquis poſt ſeptimam nulla apparẽte coctione, eadem bilis deuoluatur ad cutem, quamobrem hunc naturæ conatum audebimus bonum appellare? Cæterum etſi hæc planè demonſtrant hanc ſine dubio fuiſſe mentem Hip. tamen non eſt prætermittendus locus Gal. admodum notabilis, in quo hunc aphoriſmum exponit hac ipſa ratione, tam perſpicuè, vt omnem prorſus ambiguitatem poſſit euellere, mirumq; ſit quomodo interpretes ferè omnes illum non obſeruauerint. Gal ergo 3.

Epidemiorum

Epidemiorum ſect.1.com.5. verba faciens de Democrate, qui ſexta die factus eſt auriginoſus, hæc habet. *Diffunditur nonnunquam per totum corpus flaua bilis, quod decretorium eſt, vt in aphor. quoq; eſt declaratum, vbi ait*: Morbus dictus regius ad diem ſeptimam malum: *ſed meminiſſe te oportet eius quod ſæpius audiſti, antequam morbus concoquatur, neque vllum alium abſceſſum, neque auriginoſum rectè fieri, is enim impediri ſignificat bilem, quo minus ex viſcere expurgetur, & per ventrem vacuetur, vel propter obſtructionem, vel propter inflammationem: morbo autem concocto, interdum natura criticè ad eas partes quæ ſunt iuxta cutem, excrementum flaua bilis & aliorum humorum deponit.* Hæc Gal. qui eandẽ ferè doctrinã habet *4. apho. 39.* & vt videtis, neq; ſolũ icterũ ſolã diẽ ſeptimam, neq; aliud tandẽ quam coctionẽ & cruditatẽ conſiderat. Hæc autẽ plane conueniunt cum iis quæ generaliter tradita ſunt ab Hip. & Gal. *1. Epidemiorum ſect. 2. 45. & 46.* qui aſſeuerat concoctionis celeritatem iudicij, & ſalutis ſecuritatem portendere, cruda autẽ, aut dolores, aut diuturnitatem, aut recidiuas, aut mortẽ. Auicenna tandem *lib. 4. fen. 2. tractatu 1. cap. 59.* hãc ipſam confirmat interpretationem, qui verba faciens de iudiciis & ſignificationibus icteritiæ, omnia refert ad coctionem & cruditatem, ad bonam vel malã criſim, quocunq; die hoc icteri contingat: quippe ſi icteritia fiat ante ſigna coctionis, mala, ſin autem poſt illa, bona cenſenda eſt. Ex hiſce facile eſt vnicuiq; Hip. à calumniis Plinij, Auerrois, & cæterorum omnium vindicare, vt non ſit opus de hac re longiùs agere: ſi modò illud addatur, Plinium certè neq; mentem Hipp. neque verba aſſecutum fuiſſe, ſiquidem Hip. non aſſerit icterum ante diem ſeptimam ſignum eſſe lethale, ſed malum, qui vtitur voce κακὸν, malum, non θανάσιμον, id eſt, lethale, quæ inter ſe valde differunt: quare minus rectè Plinius ſignum malum, vbi nihil obſtat quin multi poſſint euadere, deſperationem eſt interpretatus, vbi nullus à morbo videtur poſſe liberari. Sed redeam' ad curationẽ.

Curatio. Si fiat icterus laborante iecore intemperie, obſtructione, inflammatione, ſcirrho, omniũ primùm inſtituenda eſt ratio curandi huiuſmodi morbos, de qua iam ſatis diximus, vt nõ ſit neceſſe eadem repetere. Sin autem fiat icterus propter obſtructionem veſicæ, aut vnius, aut alterius, aut vtriuſque meatus quam ſymptomatis differentiam diximus cæteris omnibus frequentius cõtingere, conueniunt alimenta, potiones, medicamẽta, quæ poſſint attenuare, incidere, abſtergere & obſtructiones aperire: quoniam verò, vt ſæpe diximus, non licet iſthæc aggredi, niſi primùm proſpiciatur corpori vniuerſo, ideo prima nobis ſeſe offert indicatio, euacuandi totius corporis. Ergo primùm lenienda eſt aluus cum caſſia, quæ eſt opportuniſſima, caueatis à rhamarindis, & omnibus adſtringentibus; caueatis à manna, quæ facilè conuertitur in bilem, cum ſit ſpecies mellis.

Vena ſectio. Lenita aluo, deinde ſecanda eſt vena ex dextro cubito, etſi nonnulli, vt refert Paulus, in ægrotis, & illis qui propter iecoris inflammationem morbo regio laborant, ſecare conſueuerunt venã iuxta paruum digitum dextræ manus, quam venam *ſaluatellam* vocant, de qua ratione mittendi ſanguinis litigant recentiores, & ego quoq; aliàs dicam quod ſentio. Sanguis porrò detrahendus eſt non vnica vice copioſè, ſed per vices parcè, vt notat Aetius: cum enim redundet bilis, forte periculũ immineret, ne ex vnica copioſa euacuatione vires aliquam iacturam faciant. Nec vos ab hoc remedio deterreat vulgaris quædam opinio, quæ in bilioſis morbis venæ ſectionem abhorret: namque nullus eſt morbus, à quocunq; tandẽ humore originem habeat, in quo non liceat ſanguinem mittere, dũmodo conueniant principes ſcopi, id quod ſperamus non ſolùm vobis confirmare, ſed etiam perſuadere in noſtra generali tractatione, quam Deo dante aliquando perficiemus.

Inter libros ſpurios Galeni reperitur libellus de curatione icteri quem puto fuiſſe Ruffi, quoniam Aetius, qui omnia ferè accipit ex eo lib. ea fatetur ſe accepiſſe ex Ruffo: porrò ille auctor, quicunq; fuerit, verba faciens de ſectione venæ reprehẽdit Praxagorã, qui ſine vlla diſtinctione omnib' ictericis ſolitus fuerat ſanguinẽ mittere, & ſtatuit hoc remediũ tantùmodo conuenire, quando ſimul cũ cholera abundat ſanguis, & quãdo hepar vel ſplen ab inflammatione tenditur & dolet: quæ quidẽ determinatio ſi probè intelligatur, adeo vt referatur ad ipſas vires, non eſt prorſus abiicienda. Sed hac de re vt diximus aliàs pluribus.

Lenita aluo, ſecta vena, mox præparandi ſunt humores, & ductus per quos illos ducere oportet: itaque inſtituantur medicamenta quæ moderatè poſſint refrigerare, aperire, & quoquo modo roborare partes debiliores: quoniã præſtantiſſima ſunt omnia cichoracea, & iorei omnia, acetuſa, & omnia quæ parãtur ex acetoſa, ſunt admodũ opportuna. Apparente concoctione ſunt exhibẽda purgantia medicamenta, in quorum adminiſtratione maximè probandum videtur vnum vel alterum præceptum, quæ ex Ruffo ponuntur ab Aetio.

Primum quidem eſt, & maxima dignum obſeruatione, ne purgãtia medicamenta exhibeantur in principio, antequam bilis præparetur, & quodammodo ad inteſtina deducatur, qui aſſerit purgationes principio datas, maximi mali cauſã præbuiſſe. *Præceptũ. I*

Secundum eſt, purgationes ictericis dandas eſſe fortiſſimas, ſiquidem quæ ſunt imbecilliorẽs propter ſiccitatem ventris parum efficaces cognoſcuntur. Sed illud præterea pro cauſa mihi liber addere, quoniã ex vna parte humores ducendi longè diſtãt à viis ductuũ, per quos illos trahere oportet, & ex altera habemus naturam adminiculantem, cum veriſimile ſit, eam non niſi debiliter poſſe trahere & expellere quæcunq; trahenda & expurganda ſunt: docet autem Gale. *1. aph. com. 21.* opera & naturæ expellentis, & medicamenti trahentis, noxios humores commodè expurgari. *Præceptũ. II.*

Tertium præceptum Aetij, ſi purgante medicamento primùm exhibito nihil proficias, ſtatim ad valẽtiora, cùm deobſtruẽtia, tũ ſoluẽtia deueniendum eſſe, vt tandẽ bilis quoquo modo detrahatur. *Præcept. III.*

Medicamenta pro purgandis ictericis, hoc tempore magis vſitata, illa ſunt: Rhabarbarũ, agaricus, & præcipuè ſcãmmonium, & quæ ſcãmoniũ recipiunt, electuarium de ſucco roſarum Meſue, de pſyllio, pilulæ aggregatiuæ, de rhabarbaro, aureæ, & alia id genus.

Purgans in ictero.

℞. *Rhabarbari electi* ʒ j. ß.
Spicanardi gr. iiij.
Fiat infuſio ſecundùm artem in decoctione cichorei, acetoſæ, quantum ſufficit, & facta expreſſione adde
Electuarij de ſucco roſarum ʒ iij.
Syrupi roſati ſolutiui ℥ ij. ß *Miſce fiat potio.*

Habeatis etiam exemplum pilularum.

Aliud.

℞. *Pilularum de tribus cum rhabarbaro* ʒ. ij.
Diagridij grana v.
Cum aqua cichorei, fiãt pilulæ xv. & aurẽtur.

Ad hunc modũ teſtatur Gal. in libello de purgãtiõ medicamentorũ facul. c. 2. poſtquã per aliquot dies, ictericos præparaſſet, illiſq; medicamentũ bilem purgans propinaſſet, ſæpius ad naturalem habitum reuocaſſe, etſi nihil exterius admouiſſet.

Facta

Syrupi deobſtruentes.

Facta vna, vel, ſi ita res ferat, altera purgatione, tunc accommodatus eſt vſus medicamentorum, quæ efficaciorem vim habent deobſtruendi, qualia ſunt ſyrupi de duabus & de quinq; radicibus, bizantinus de cichoræa, ſine & cum rhabarbaro, oxymel compoſitú, decocta agrimoniæ, cetrach, praſſij, radicis aſparagi, fœniculi, apij, & alia id gen⁹.

Curatio icteri nigri.

Hactenus purgauimus hominem laborantem ictero ex flaua bile: at verò ſi quis laboret ictero ex humore meláncholico, quem nigrú vocant eadé prope ratione expedit hunc purgare, ſed medicamentis accómodatis ad noxiú humoré, cuius purgationis formá propter nouitios explico quá breuiſſimè. Ergo primú leniatur aluus eum electuario lenitiuo & portiúcula hieræ ſimplicis: deinde inſtituátur ſyrupi de fumo terræ ſimplicis, de borragine, de bugloſſa, acetoſus ſimplex. decocta cichorei, cetrach, borraginis, & ſimilia. Poſt vná vel alterá diem ſecanda eſt vena, & illa quidem laborante liene, interna cubiti ſiniſtri, quod remediú vt dicit Gal. *in libello de ſanguinis miſſione*, *c.* 16. hoc membrum malè affectum perperuò ac multum iuuare conſueuit. Concocta materia expurgetur hoc medicamento.

Purgás melancholiam in ictero.

℞. *Sena electæ,*
Epithymi,
Polypodij,
Paſſularum,
Liquiritiæ, ana ʒ. *ij.*
Zingiberis ʒ. ß.
Fiat infuſio ſecundùm arté in decoctione fumi terræ, & ceterach, & facta leui ebullitione, adde
Confectionis hamech ℥. ß.
Syrupi de epithymo,
Roſati ſolutiui. ana ℥ j. ß *Miſce & fiat potio.*

Quo loco notandum eſt Ga. 13 *meth.* c. 7. vtrúq; viſcus, iecur & lienė, ſimilia genere medicaméta poſtulare, ſed lienem tanto valentiora, quanto craſſiori vtitur alimento. ſed de ratione purgandi, & curandi lienis tractabimus poſteriùs.

Icterus ex venenis.

Poſtremò ſi fiat icterus ab aliqua vel interna, vel externa cauſa venenata, huiuſmodi ęgroti ſanandi ſunt propriis remediis & antidotis, quę venenis reſiſtunt quorum tractatio non pertinet ad hunc locum. Gal. 5. *de locis aff.* c. 7. teſtatur ſe ſanaſſe ſeruum illum imperialem, qui à vipera morſus fuerat, ſola theriacæ potione.

Atque de his hactenus, quatenus nimirú pertinet ad rationé curádi morbos & cauſas vnde icterus origiuem habet: quoniá verò ſæpe euenit, vt bilis vel per criſim vel aliter ad cuté ſit tráſmiſſa, turpiſq; ille color perſeueret, etſi affectus ſublati ſint, illud vnú iam reſtat vt de tollédo hoc quoq; ſymptomate agamus quá breuiſſimè. Vnica igitur eſt indicatio, népe vt bilis contenta in cute deleatur; verùm cum hæc bilis & omnes humores ad

Cutim fœdá corrigentia.

cutem propulſi, vt dicit Gal 6. *epidemiorum ſect* 2. a 9. difficulter per medicaméta purgátia tolli poſſint, quòd eorú reuulſio ad partes internas ſit valde lõginqua, propterea eodé Gal. auctore, cómodiſſimè per ipſam cutem ſolent euacuari, id quod potiſſimum efficiunt ea medicaméta, quæ vim habent laxandi cutem & digerédi impactos humores. Quare Gal 9. *de med. ſecund. locos.* à principio maxime probat balnea aquę potabilis. necnõ olea, quæ hác ipſam vim habeant qualia ſunt oleú anethinum chamæmelinú oleú cõmune antiquum, amygdalarú dulciú, amararú. & alia id genus. Sic poſſunt parari balnea ex medicamentis laxantib. & digerentibus, quæ ſunt manifeſta. Vulgares vtuntur in balneo ſapone illo nigro, qui valenter abſtergit, & fortaſſe valentiùs quá olea propoſita.

Quod ſi tandem opus fuerit remedio efficaciore, Gal. 5. *de locis aff.* c. 5. hac in re probat aquas thermarú calidiores quales ſunt nitroſæ, ſulphureæ, & aliæ id genus, quæ ſanè optimæ cenſendæ ſunt. Nõ poſſum hoc loco ſilétio præterire aliud quoddam remediú vulgare, & idiotis vſitatú, cuius tamen & Paulus & omnes communiter practicátes mentionem faciunt, & eſt ſulphur ore ſumptú ad

Sulphur.

ʒ. j. quod quidé quomodocunq; fuerit adminiſtratú, in cúctis affectibus cutis maximè ſolet prodeſſe, id quod agit, mea ſententia, celeriter penetrando corpus vniuerſú, atq; inſenſibiliter diſcutiendo & euacuádo quęcunq; in cute cótinentur: quare videbitis ſępe huiuſmodi remediú maximú in ſcabie iuuamentú afferre. Verú verò ſulphur in ictero debeat exhiberi, ſi iecur laboret intéperie calida, ſi adſit febris, ad ſummá, ſi corpus fuerit calidius credeté illud nõ cõuenire, cú ſtrenuè calefaciat. Quoniam autem icterus & turpis ille color potiſſimú regnat in oculis, & eſt periculoſum ad oculos apponere medicaméta laxátia & diſcutientia proprerea medici antiqui excogitarút nõnulla medicamenta, quæ tracta per nares vulgo errhina vocát. volent per eam partem bilem deriuare ab oculis, & oculos ab ea ſorde liberare: talia parantur ex ſucco betæ, ciclaminis, anagallidis, elaterij. & ſimilib. quæ omnia miſcentur ex lacte muliebri, & trahuntur per nares, ſemper tamen incipiendo à leuioribus.

Occulta vi iuuantia.

Poſtremò nonnullis proponuntur quædá medicamenta, quæ latente quadá proprietate dicuntur ictericos iuuare. & inter cætera, tanquá remediú mirabile, maximè probantur lúbrici terreſtres exſiccati in furno, redacti in pulueré, exhibiti ad ʒ. j. cum ſucco acetoſæ, cichorei & ſimiliú. huius remedij mentioné faciunt nõ ſolú Aëtius, Auic. & alij, ſed etiam Gal. *in libello de theriaca ad Piſonem*, *c.* 9. Sút & alia quáplurima, verùm cú ex vna parte vnuſquiſq; apud varios auctores ea ſibi poſſit cóparare. & ex altera ego illis vel leué vel nullá fidé ſoleá adhibere ad finé properans, nolo de his longiùs agere. Neq; de victus ratione mihi ſtatutum eſt longiùs agere. ſiquidé cõſtat curádo ictero eá victus rationé cõpetere quæ lõgiùs abſit a generanda bile vel meláncholia, & quæ ad ſummá ſpectet morbú & cauſá ſymptomatis: quá quidé victus rationé Auicen. duobus verbis præclarè cõplectitur, ita inquiens: *Et cibus ictericorum eſt ille, qui eſt leuis & ſubtilis, & in quo eſt apertio*: de quibus ſpeciatim Aëtius & pleriq; auctores tractant diffusè, & nos quoq; ſuperiùs nonnihil diximus.

CAPVT XVI.

De Hydrope.

Nomen.

AFfectus quem Græci quandoq; *ὑδερόνιον*, quandoq; *ὕδερον*, ſæpius verò, *ὕδερον*, appellant Latinis *aqua inter cutem*, vel *Intercus*, vulgo *hydrops* vel *hydropicus morbus* dicitur. quod tamé nomen videtur ſumptú fuiſſe ab aqua, quæ Græce *ὕδωρ* dicitur, cuius nullus ferè ægrotus videtur vnquam eſſe immunis. Quid ſit hydrops,

Vtrum ſit morbus vel ſymptoma.

non conueniút auctores omni ex parte, imò verò neq; Gal ſibi ipſi planè videtur conſentire: namq; in lib *de ſympt. differ.* c. 4. conſtituit ómes illius ſpecies inter ſymptomata, népe actiones læſas facultatis cócoctricis, ſanguinis generatione vel non facta vel non rite peracta altera auté ex parte nonnulli contendunt hydropem potius inter morbos, quàm inter ſymptomata fore numerandú cú quibus videtur eſſe ipſe quoq; Gal qui libello *de tumorib. præter naturam.* c. 16. & 14. *meth.* c. 13. reponit

hydropem

hydropem inter tumores, præter naturã. quos conuenit inter õnes eſſe morbos, vel in magnitudine, vt quidã opinãtur, vel vt aliis placet in intemperie cũ materia. Ego verò exiſtimo hydropẽ, ſi verè & propriè conſideretur, eſſe morbũ nẽpe tumorem præter naturã: ſin autẽ cõſideretur illius cauſa, iã inter ſymptomata poſſe numerari, quæ incidũt in ſanguinis generatione: quòd vtrũq; ſentit Galen. Nec puto alienũ eſſe à doctrina eiuſdẽ, quandoq; ex ſymptomatibus oriri morbos, exẽpli gratia, ex dolore inflãmationem, ex vitiata coctione atrophiã, &c. Quare fruſtra Altimarus cõfugit ad eã ſolutionẽ. Gal. li. *de ſymptomatũ differẽtiis*, ſymptoma cõmuniter dictũ accepiſſe; quaſi verò abſurdũ ſit, ex ſymptomate propriè accepto, actione læſa morbũ oriri. Quapropter ſiue morbũ ſiue ſymptoma hunc affectũ quis velit appellare, id pro varia ratione fieri poteſt, neq; ego de hac re magis laboro.

Definitio. Auicen. definit hydropẽ hũc in modũ: quòd *ſit ægritudo materialis, genita a cauſa materiali, externa, frigida, in qua vel totum corpus, vel nonnullæ partes intumeſcunt*. Alexand hoc modò: quòd *ſit ægritudo longa, proueniens ex refrigerato iecore, adeo vt ipſum deinceps nõ amplius poſſit cibos in ſanguinẽ, ſed in qualitatem alienã, aut aquã, aut pituita, aut flatus, transmutare*. Cæteri omnes hæc ferè eadẽ repetunt, ex quibus licet perfectã hydropis definitionẽ colligere, quæ ſit huiuſmodi *Hydrops eſt tumor præter naturã, vel totius corporis, vel abdominis, factus propter frigidã iecoris intẽperiem quod propterea nequeat pro inſtituto naturæ ſanguinẽ efficere*. Pro quo ante omnia id velim vos intelligere quod dicit Galenus 5. *de locis affectis ad finem*, qui recitat quandã opinionẽ

Opinio Eraſiſtrati. Eraſiſtrati de hydropis generatione, cuius etiã mentionẽ facit 2. *de naturalibus facultatibus*, c. 8. quæ opinio Eraſiſtrati erat huiuſmodi: hydropem alia nulla ratione fieri poſſe, quàm quod propter viarum anguſtias & obſtructiones, vel ab inflãmatione, vel a ſcirrho, vel aliter factas ſanguis prohibeatur vltra per iecur procedere proinde affirmabat, partẽ ſanguinis tenuiorẽ & aquoſiorẽ per vniuerſũ corpus diſtribui, atq; hinc hydropẽ fieri, exquiſitũ & ſincerum ſanguinẽ propter ſuam craſſitudinem, in caua iecoris regione permanere atq; illic cauſam eſſe morborum qui ex plenitudine oriũtur. Quam opinionem deinde Galen refellit, primùm, quòd nullo in iecore apparente tumore, nulla obſtructione, homines hydrope corripiãtur, hinc ſcil. vitiato vel ieiuno & tenui inteſtino atq; meſenterio, vel pulmone, vel renibus, aut propter immodicã hæmorrhoidũ vacuationẽ, aut muliebre profluuium, aut menſiũ ſuppreſſionẽ, aut aliũ quendã vteri affectũ, in quibus quidẽ cũctis affectibus nullo exiſtẽte in viſcere tumore præter naturã, corpora hydrope corripi videntur: id quod præterea, inquit Gal. euidenter admodũ illi intelligunt, qui cognouerunt ex intẽpeſtiua aquæ frigidæ potione iecur cõfertim fuiſſe refrigeratũ, adeo vt hydropẽ ſtatim effecerit, priuſquã in durũ tumorẽ attolleretur Deinde verò & alia ratione hãc cõfutat opinionẽ: namq; ſi ſanguis craſſior & ſincerior in venis iecoris concluderetur, neq; per totũ corpus deferretur, neceſſe omnino foret, vt propter tumores & obſtructiones iecoris ille deferretur ad inteſtina, foret etiã ad vẽtriculũ, quod tamẽ nemo fieri vnquã vidit, ſiquidẽ in altera ſpecie hydropis, quæ *Anaſarca* dicitur, in omnibus partibus corporis, tam ſupernis, quàm infernis, pituitoſus ſanguis continetur, per aluum autem nihil cruentũ excernitur, neque in hac, neque in cæteris ſpecieb. aſcite aut tympanite.

Porrò confutata opinione Eraſiſtrati, concludit Galenus, lõgè magis eſſe vero conſentaneum, hydropem generari propter eã cauſam, quod ob refrigerationem iecoris alimentũ ex ventriculo diſtributum in ſanguinẽ tranſmutari non poſſit. Ex quo egregio loco Galeni licet colligere duas veriſſimas concluſiones: alteram, nulla ratione hydropem fieri poſſe, niſi laborãte iecore, vel primariò, vel per cõſenſum aliarũ partium, de quo conſenſu ſtatim agemus, ſermonẽ habentes de differentiis; alterã, in hoc affectu neceſſariò iecur laborare intemperie frigida, quæ quidem intẽperies nõ modò ad venas, ſed etiã ad propriã iecoris ſubſtantiam debet peruenire, quã ſupra diximus eſſe principale inſtrumentum generandi ſanguinis. Vtraq; concluſio ſatis ex eo fit manifeſta. cũ enim certũ ſit generationẽ ſanguinis à iecore fieri tanquam principali inſtrumẽto, neq; aliter quàm ope natiui caloris, cumq; in hydrope huiuſmodi ſanguinis generatio vel non fiat, vel improbè fiat, omnis ratio colligit, neceſſariò iecur laborare, & quidem intemperie frigida.

Hydrops iecore non affecto. Cæterùm non deſunt, qui conteoduot vtramq; concluſionem labefactare, ac primùm affirmant, hydropem fieri aliquando ſine vllo iecoris morbo: in quam ſententiam conantur quoq; pertrahere Gal. ſiquidẽ ille docet 3. *de ſympt. cauſis*, c. 1. ſi ventriculus nihil omnino concoquat, propter vehementem imbecillitatẽ facultatis concoctricis, tunc fieri vel *lienteriam*, vel *hydropem tympanitem*: ſi verò in altera coctione, quæ fit in iecore & venis, propter ſanguificæ facultatis imbecillitatem eueniat fruſtratio ſanguinis, iam fieri *hydropẽ aſcitem*, ac demum in tertia coctione, quæ fit in carne & totius corporis habitu, ſuccedere *hydropẽ anaſarcam*. Itaq; ex ſententia Galeni hydrops fieri poterit nonnunquã iecore nullo modo laborãte, vitiata coctione ventriculi ac generatis pluribus flatibus, qui deinceps ad ſpatium inferioris vẽtris propulſi illum diſtẽdunt, atq; in tumorem attollunt: nec non vitiata tertia coctione, quotieſcunque in carne & reliquis partibus proba ſanguinis aſſimilatio fieri non poteſt. Quam quidẽ Galeni doctrinam Trincauellius inter cæteros ſecutus eſt: qui ex tribus huiuſmodi vitiatis concoctionibus tres colligit differentias hydropis, de quibus nos quoque paulò poſt ſermonem habebimus.

An ex cauſis calidis hydrops oriatur. Secundò neq; deſunt, qui contendunt iecur in hydrope non perpetuo laborare intemperie frigida: ex quibus ſunt Auic. Auer. Alex. & alij, vnde Auicen inter cætera affert auctoritatẽ atq; exemplum Galeni, quaſi ille curauerit quandoq; virum patientem hydropem cum medicamentis frigidis, quòd nimirum morbus originem habuesit à cauſa calida: & Alex. grauiter reprehẽdit medicos, quos appellat vulgares, quicunq; exiſtimant, aqua inter cutem laborantes quouis modo eſſe calefaciendos, cum pleriq; interdũ à refrigerantibus medicamentis inſignem percipiant vtilitatẽ. Porro huic opinioni videntur cum primis fauere Hip. 2. *prog. in principio*, qui tractat de hydrope, quæ originem habet ex morbo acuto, quem veriſſimile eſt, vel potius neceſſarium, pẽdere ex cauſis calidis: & Gal. *com.* 2. exponens quamobrem in certa hydropis ſpecie contingat fieri fluxum alui, reſpondet iſtud fieri propter calorem partiũ quæ inflammatione vexantur, vnde conſumpitur alimentum, & colligitur copia bilis, vt propterea inteſtina ſtimulentur ad excernenda excrementa.

Medicis tecentioribns qui exiſtimant, hydropem fieri poſſe à calida iecoris intemperie, forte errandi occaſionem præbuit antiqua Gale. verſio, quæ ita habet 4 aph. com. 11. *Aſcitem naſci ex cauſis frigidis, tympanitem verò ex cauſis calidioribus*. Ex quibus verbis licuit olim colligere, ſaltem aliquam

quam

Digitized by Google

quam ſpeciem hydropis ex cauſis calidis originem habere.

De dictis hiſce duabus litibus, multa quidem poſſent in medium proferri, ſed cum Gal. verè & perſpicuè vtramq; diſſoluat, iis contenti erimus, quæ ille nos docet. Scribit Gal. *6. de locis affectis cap.*1. nonnullos eſſe, qui arbitrantur, laborantes liene indurato, ſine iecoris vitio aquã inter cutem incidere: nec non eſſe nonnullos, qui dubitant de ea quoq; ſpecie hydropis, quæ acutis morbis ſuccedit, in quib. ab intemperie calida, ſæpenumero etiam ſicca, iecur ita vehementer laborat, vt cibũ non amplius in ſanguinem poſſit trãſmutare: quibus deinde vtriſq; reſpondet, & loco citato & 5. *de locis aff.*6 ac primùm ita planè & manifeſtè, vt planiùs & manifeſtiùs non poſſit, confirmat hydropem nunquam fieri poſſe, niſi iecur laboret: nam cum ipſum, quod ſemel & iterum diximus, ſit primum ſanguificationis inſtrumẽtum, fieri nõ poteſt, vt læſa ſanguificatione, quæ læditur in omni hydrope, illud viſcus illæſum permaneat. Sed tamen illud Gal. concedit, quod nullo modo negari poteſt, iecur bifariam poſſe laborare, vno mõdo primariò, altero ſecundariò per conſenſum, quem obtinet cum aliis partib. Quamobrem ſicut ex vna parte concedendum eſt, & ventriculũ, & lienem, & inteſtina, & cæteras corporis partes, quæ à Gal. accuratè enumerãtur, poſſe hydropem concitare, ita ex altera pro comperto habendum eſt, iſtud fieri non poſſe, niſi tractu temporis ipſum quoq; iecur ſimul cum eiuſmodi partib. laborantib. efficiatur. Deinde verò Gal. alteram dubitationem diſſoluit, qui docet, vtcunq; hydrops fieri poſſit, & ſuccedere morbis acutis. nec non calidæ, ſæpe etiam ſiccæ iecoris intemperaturæ, id tamen nunquam poſſe fieri, niſi tandem iecur refrigeretur: quæſo enim quomodo concipi animo poteſt, à calida iecoris intemperie aquam, pituitam, flatum, poſſe generari? Atque hanc fuiſſe mentem Hip. & Gal. in 2. illo progn. ex eo ſatis patet, quod illi conſtituunt cõmunem notã cuiuſcunq; hydropis, laxum & mollem tumorem pedum, nec nõ abdominis, quem certum eſt prouenire ex pituita, quæ ſine dubio à caliditate iecoris non poteſt generari. Quãobrem ad mentem Gal. ita habendum eſt, calidam quidem intemperiem poſſe remotam eſſe & mediatã cauſam hydropis. ſed proximã & immediatã non aliam eſſe quàm intemperiem iecoris frigidam. Sic Gal. ſtatuit 4 *de ſimpl. medicam. facul. c.* 15. acorem perpetuò fieri frigido, tamen ſubdit per æſtatem promptius res accreſcere: nec deſunt alia exempla. Itaque õnes quicunq; aliter ſentiũt, mea ſentẽtia decipiũtur, inter quos Auic. dum c. 13. profert exemplum Gal. qui curauerit hominem laborantẽ hydrope ex cauſa calida cum medicamentis frigidis, manifeſtò fallitur, cum nullibi apud Gal. hæc legantur: cuius quidem rei certiſſimum eſt argumentum, quod inter medicamenta Gal. aſcripta, numerantur, ſandali, myrobalani, citrini, & alia, quæ ſine vlla dubitatione conſtat Gal. non nouiſſe. Præterea verò Alex & Auic. non ſolùm malè ſentiunt, ſed etiam à ſeipſis, & à ſuis principiis diſſentiunt. Cum enim vterq; definierit hydropem, ſicuti diximus, quòd ſit ęgritudo proueniens ex refrigerato iecore, quod propterea nequeat cibos in ſanguinem tranſmutare, quomodo altera ex parte conſtituant ſpeciem hydropis, quæ ſub communi eorum definitione non comprehendatur, ipſi viderint, & qui illorum doctrinam conantur defendere. Demum verò quod pertinet ad antiquam verſionem Gal. iam recentiores & fideliores interpretes eum errorem ſuſtulerunt, qui verè & ex fide literæ Græcæ interpretantur eum locum, nempe vtramq; ſpeciem, & aſcitem, & tympanitem generari à cauſis frigidis, ſed aſcitem à maiori, tympanitem à minori frigiditate originem habere. Itaque in omni hydrope iecur laborat. & quidem intemperie frigida, ſed illud addo, eiuſmodi intemperiem neceſſariò eſſe inſignem, adeo vt iecoris ſanguificatio impediatur: namque ſi fuerit intemperies leuior, veriſimile eſt, non hydropem, ſed alios morbos ſuccedere.

Hydropis differentiæ primùm ſumuntur ab in- *Differentia I.*
tenſo & remiſſo; namq; alij laborant intensè ac vehementer, & iſti ſimpliciter ſunt hydropici: alij remiſſiùs, & leuiùs, & iſti laborant cachexia, quem vocant malum habitum, & eſt principium hydropis, quando nimirum intumeſcunt palpebræ, facies, extremæ partes, albicans & prauus eſt color totius corporis, & alia id genus apparent ſymptomata.

Hoc loco quæritur, an hic malus habitus perpetuò præcedat hydropem? Cui quæſito reſpondent nonnulli: ſi hydrops fiat ſubitò, tunc nullum præcedere malum habitum: ſin autem fiat paulatim & longiori tempore, tunc perpetuò malum habitum præcedere. Quæ diſtinctio videtur nulla: etenim ſicuti diximus, cum hydrops proximè fiat ab intemperie, hæc autem neceſſariò fiat in tempore, eſt admodum conſentaneum rationi, ipſa incipiente intemperie, ſimul etiam incipere præludia hydropis, in quibus malus habitus continetur: id quod ipſa quoque quotidiana confirmat experientia.

Secundò, ſunt differentiæ à tempore: hydrops *II.*
alius nouus, & in principio, alius antiquus & progreſſus, alius demum confirmatus.

Tertiò ſunt differentiæ à coniunctis: nam hy- *III.*
drops vel eſt cum febre, vel ſine febre, cum tuſſi, fluxu alui, virtute valida, & ſimilibus.

Quartò ſunt diffentiæ à redundante materia: *IV.*
pro quo ſciendum eſt, frigidam iecoris intemperiem in hydrope non vnam perpetuò, ac eandem eſſe, neque vno & eodem modo illud deficere in ſanguinis generatione, quod quidem potiſſimùm euenit propter varios gradus intemperaturæ, nec non propter varias antecedentes cauſas, quæ hydropem ſolent efficere: cum ergo iecur deficiens à ſuo munere, pro bono ſanguine generet vel aquam, vel pituitam, vel flatum, hinc conſurgunt tres principales hydropis differentiæ: prima, quã ab aqua *aſcitem* vocant: ſecunda, quam à pituita *anaſarcam* vel *hypoſarcam*, vel *leucophlegmatiam* appellant: tertia, quam ex flatib. *tympanitem* nominant. Cæterum cum omnes oriantur à frigida iecoris intemperie, ſi quis cupiat intelligere, quænam ex tribus ſpeciebus fiat ex maiori vel minori frigiditate, huic de duabus, ſpeciebus, aſcite & tympanite, ſatisfacit Gal. 4. *aph. com.* 11. qui illas inter ſe comparãs, vt modò diximus, ſtatuit aſcitem à maiori, tympanitem à minori frigiditate originem habere, propterea quod flatus non ſine calore aliquo poſſint generari. Quid verò de tertia ſpecie anaſarca ſtatuendum ſit, ſi eum cæteris conferatur, non ita videtur conſtare, neque vllo in loco niſi fallor, à Galen. definitum eſt: neque verò ſi tale iudicium ad vim rationis velimus referre, aliqua ambiguitas videtur deeſſe: de aſcite quidem, mea ſententia, dubitandum non eſt, quin oriatur à maiori frigiditate, ſed eſt difficultas de tympanite. Namque tametſi flatus, vt vidimus ex Gal. ſine aliquo calore non poteſt generari, tamen neque pituita ab inſigni frigiditate videtur originem habere, cum ſit veluti ſanguis incoctus, nec difficulter conuertatur in ſanguinem,

vt

vt notauit Gal. 4. *de ſimp. med. fac.* & 4. *de ratione victus acut.* 30. Veruntamen ſi diligenter conſiderentur, quæ tradita ſunt à Gal. ex iis forte videbimus quoquo modo colligere, anaſarcam ex maiori frigiditate originem habere, quàm tympanitem, ſiquidem dicit Gal. 3. *de ſympt. cauſ. c.* 1. præcipuam cauſam generandæ hydropis tympanitis, eſſe imbecillitatem facultatis concoctricis ventriculi: cauſam verò generandæ hydropis anaſarcæ eſſe imbecillitatem facultatis ſanguificæ iecoris: quibus & illud licet addere, quod auctor lib. 4. *de ratione victus*, cui Gal. quoque hac in parte videtur ſubſcribere, comparans has duas differentias, ſtatuit anaſarcam eſſe longè difficilioris curationis, quàm tympanitem, imò nullam curationem recipere: ex quo iure concludendum eſt, in hac ſpecie multo maiorem lapſum eſſe à ſtatu naturali, quàm in tympanite, propterea que tympanitem & flatus ex magna, anaſarcam & pituitam ex maiori, aſcitem & aquam, ex maxima fieri frigiditate.

Quot ſint ſpecies hydropis.

Sed rurſus occurrit dubitatio de numero iſtarum differentiarum: namque auctor lib. 4. *de ratione victus*, facit duas tantum differentias anaſarcam & tympanitem, & Gal. *in com.* inquit fuiſſe nonnullos medicos affirmantes hydropis differentias eſſe quatuor, quas tamen ille non explicat: ſed forte iſti pro quarta ſpecie conſtituebant cachexiam vel aliam ſpeciem ex tribus commiſtam: in quo tamen & auctor libri, & veteres medici manifeſtò decepti ſunt, ſiquidem verè hydropis differentiæ ſunt tres, nec plures neque pauciores, quoniam tres tantummodo ſunt materiæ, vel aqua, vel flatus, vel pituita: quæ quidem res tametſi varias habeat differentias, tamen ſcitia magis & minus ſpecies non variare.

Cauſa.

Poſtremò ſunt differentiæ à cauſis: etenim quanquam vnica & proxima eſt cauſa generationis hydropis, intemperies frigida iecoris, tamen plurimę ſunt cauſæ magis remotæ: ac primùm contingit iecur laborare dupliciter, vno modo primariò, altero per conſenſum aliarum partium. Iecur primariò laborat multis de cauſis, quæ tamen commodè mihi videntur poſſe referri ad duos communes locos ad ſex res non naturales, & ad res præter naturam. Itaque aër frigidus, humidus, craſſus, nebuloſus, habitationes prope aquas, & paludes, alimenta craſſa, frigida, humida, multa potio ac potiſſimùm aquæ frigidioris, ac maximè ieiuno ventriculo, & poſt maximas exercitationes, labores & calores, otium & quies immoderata, motiones importunæ, ac potiſſimùm ſtatim à cibo, ſomni diuturni, ac profundi, retentio ſolitæ vacuationis factæ vel à natura per hæmorrhoidas, per vterum, & ſimilia, vel ab arte, vt per cauteria, frequentes purgationes, & ſimilia, nimia vacuatio per aluum, ſudorem, venerem, ſanguinem à naribus hæmorrhoidibus, vtero, & alia id genus: ac poſtremò animi accidentia, timor, mæſtitia, & reliquæ perturbationes: iſthæc omnia poſſunt eſſe in cauſa, vt iecur malè afficiatur, & homo hydrope corripiatur.

Secundò iecur laborat primariò, vt dictum eſt iam antè, omni propemodum genere morborum, qualibet intemperie, & ſimplici & compoſita, & cum materia, & ſine materia, & cum tumore, & ſine tumore, obſtructione, inflammatione, ſcirrho, affectu œdematoſo, vulneribus, vlceribus ex quibus omnibus iecur tandem poteſt refrigerari & hydrops ſuccedere. Auicenna plurimas ſanè ponit cauſas, ſed ſi quis animum adhibeat, is facilè intelliget ſingulas ad duo noſtra capita poſſe referri. Verum non eſt prætermittenda vna cauſa, quæ ab ipſo ponitur Auicen. cuius nemo facit mentionem, & eſt paruitas iecoris, de qua neſcio quid dicam, niſi fortaſſe id fiat propterea, quia in paruo iecore alimentum inculcatur, neque poteſt probè confici, vt tandem periculum immineat, ne calor naturalis refrigeretur & extinguatur.

Hidrops per conſenſum.

Laborat porrò iecur per conſenſum plurimarum partium, ac primùm, vt dicit Galen. 5. *de locis affect.* 7. ſi ventriculus, lien, inteſtina, ac præcipuè ieiunorum, contrahant aliquam frigidam intemperiem, hæ partes facilè eam communicant venis meſenterij, à quibus facilè item deinceps omnes venæ, quæ in caua iecoris parte ſunt, vnà cum illis refrigerantur, à quibus rurſum in totum quoque iecoris corpus intemperies diſtribuitur; pariter conſentientibus partibus ſuperioribus pulmone, ſepto tranſuerſo, & renibus venæ, quæ in gibba huius viſceris parte conſiſtunt, in conſenſum primùm veniunt, deinde tractu temporis vnà cum illis totum viſcus afficitur: inter cætera autem propter ſcirrhum lienis, iecur præcipuè trahitur in conſenſum, & ſequitur hydrops quod tamen ſciatis non eſſe perpetuo verum & neceſſarium, ſicuti eſt perpetuò verum & neceſſarium, ſcirrho iecoris hydropem ſuccedere: ſcribit Gal. 4. *de praſag. ex pulſib. capit.* 9. cum lien inſigni ſcirrho eſſet affectus, frequenter conſpeximus non ſecutam eſſe aquam inter cutem, iecinori verò ſuccedit neceſſariò: de quo quidem peculiari conſenſu lienis & iecoris, habetis ſententiam Hippocrat. & Galen. 6. *apho.* 43. Neque verò ſolùm conſentientibus partibus ſuperioribus, ſed etiam inferioribus iecur ſolet maximè refrigerari & hydrops fieri, inter quas partes principem locum obtinent hæmorrhoides, & vterus in mulieribus: ſæpe enim hæmorrhoidibus, itemque menſtruis purgationibus, nec non fluxu muliebri, immoderatè & longiori tempore fluentibus, vel altera ex parte ſolitis harum partium vacuationibus ſuppreſſis, ſcribit Gal. loco citato 4. *de praſag. ex pulſ.* & confirmat experientia, homines aqua inter cutē corripi frequentiſſime. Etenim ſi hæmorrhoides vel menſes in mulieribus ſuperiore tempore fluentes, in præſentia ſupprimantur, vt dicit Hip. 6. *apho.* 12. & Gal. *de locis affect. capit.* 7. & aliis in locis, ſuperuacaneus ille ſanguis ac ſæpenumero craſſus ad iecur delatus, aut in durum tumorem illud attollit, aut copia & craſſitudine natiuum eius calorem perinde extinguit, vt multa ligna extinguunt ignem, ſi confertim iniiciantur. Pariter ſi hæ partes immoderatè & longiore tempore ſanguinem profundant, certiſſimum eſt, quod notauit Galen. *de ſanguinis miſſione c.* 19. 2. *de natur. facultatib.* 8. non ſolum iecur, ſed corpus vniuerſum refrigerari, ſicut accidit in qualibet inſigni corporis euacuatione. Demum verò fit hydrops, quod ſuprà diximus, cæteris partibus laborantibus non modò intemperie, vel aliis morbis frigidis, ſed etiam calidis, inflammatione, eryſipelate, febribus acutis, de quibus ſcribunt Hippo. & Galen. initio *lib.* 2. *prognoſticor.* quod euenit propter eam cauſam, quoniam illa inſignis caliditas præter naturam diſſipat natiuum calorem iecoris, illudque reddit imbecillem, vt deinceps nequeat alimentum ex ventriculo ductum in ſanguinem conuertere: imò verò huiuſmodi hydropes, quæ ſequuntur morbos acutos, ſunt cæteris deteriores, Hip. & Gal. teſtimonio, & certius mortis periculum afferunt. Hactenus de differentiis hydropis.

Quomodo aqua in abdomen permeat.

Antequam tracto de ſignis, occurrit curioſa quędā dubitatio, quonā modo in hydrope aſcite tranſmittatur aqua in cauitatē abdominis, nempe inter peritonæum & inteſtina, in quem locum conuenit inter omnes illā deponi ab ipſa natura: & ratio dubitationis eſt, quoniā nulli apparēt manifeſti meatus,

Digitized by Google

iam ſæpius citato. Atque hactenus de ſignis tum communib. tum propriis differentiarum hydropis: neque enim puto eſſe opus, vt plura dicamus de ſignis aliarum differentiarum, ac potiſſimùm quādo iecur laborat primariò affectu, vel ſecundariò, conſentientibus aliis partibus, ſiquidem hæc inquiſitio pertinet ad proprios locos, & ad proprios morbos vniuſcuiuſque partis laborantis, de quibus iam diximus, & dicemus porrò quod ſupereſt.

Sed tamen poſtremo hoc loco illud ſciendum eſt, quod nonnulli docent, & cōfirmat experientia, aut tarò, aut nunquā tres hydropis differentias ſimplices & ſolas reperiri, ſed ferè in perpetuum illas inter ſe miſceri & confundi, modò alteram cum altera, modò ſimul omnes, ſingulas verò à vincente aqua vel flatu, vel pituita nomen conſequi.

Poſt hæc ad curationem accedendum eſt, in qua noſtrum conſiliū eſt, ſimul tractare & complecti cachexiam & omnes hydropis differentias, cū hi morbi fere proueniant ab vna cauſa, & parum inter ſe differant: quod tamē ita fiet, vt ſi quid occurrat notatione dignum, quod ad certā differentiam ſit accōmodatū, id nullo modo à nobis prætermittatur.

Indicationes.

In curatione hydropis duæ ſunt maximè, ac principales indicationes: altera vacuatio materiæ noxiæ redundantis in corpore: altera prouiſio ne noua in poſterum generetur, ex quo fit [cùm Medici propè omnes, Græci & Arabes, nec non communiter practicantes, ſint parùm ſoliciti de poſteriore, toti autem incumbant priori,] vt pauci admodùm hoc tempore ſanitati reſtituantur.

Prognoſtici.

De prognoſtico autem, & an poſſimus hiſce indicationibus ſatisfacere, ſunt multa apud medicos, & potiſſimum Hip. & Gal. quæ vt vobis laborem minuamus, non grauabimur breuiter in vnum colligere. Sananti diuturnas hæmorrhoidas, ſi non vna relicta fuerit, periculum eſt aquam inter cutem aut tabem ſuccedere, *6. apho.* 12. Aqua inter cutem laboranti, ſi aqua quæ in venis eſt, ad ventrem defluxerit, mali ſolutio fit *6. aph.* 14. Aqua inter cutem laborantibus, ſi tuſſis ſuperuenerit, malum eſt: quo loco hæc habet Galen. In homine hydropico tuſſis non eſt ſignum lethale, cum ex alia fit occaſione, ſed quando prouenit ipſius morbi ratione; cum enim aquoſa humiditas tantum adaucta fuerit, vt iam aſperas occupet arterias, deinde ſuperuenit tuſſis, periculum imminet, ne homo haud ita multo poſt ſtranguletur. *6. apho.* 35. Qui ſuppurati aut aqua inter cutem correpti vruntur aut ſecantur, ſi pus vel aqua confertim effluxerit, omnino moriuntur. *6. apho.* 27. Qui leucophlegmatia detinetur, ſi illi fortis ventris fluxus ſuperuenerit, à morbo liberatur *2. apho.* Quibus in vaſis, & totius corporis habitu multa pituita alba colligitur, iis hydrops leucophlegmatia ſuperuenit. *7. apho.* 71. Quos inteſtinorum dolores, & iuxta vmbilicum labores, lumborúmque dolor infeſtat, qui neque à medicamento purgante, neque per alia præſidia ſoluuntur, iis in aquam inter cutem ſiccam firmatur. *4. aphoriſ. com.* 11. Quo loco notandum, Galenum nominare hydropem ſiccam hydropem tympanitem. Omnis aqua inter cutem, ſi ex acuto morbo exiſtit, mala eſt, non enim ſedat febrem, ſed dolorem admodum infert ac mortem: *2. prognoſticorum principio*; Hydropum duæ ſunt naturæ, quarum ſi anaſarca hominem apprehendat, vitari non poteſt: altera ex flatibus conſtat, bonaque & multa indiget fortuna. *4. de ratione victus morb. acut.* 4. Qui aquam vitioſam confertim bibunt, deinceps ſtatim aqua inter cutem nonnunquam corripiuntur: nam aqua ſic epota noxam infert internis partibus, & illi maximè parti, quæ forte eo tempore imbecillior fuerit reliquis: tandem frigus ad iecur tranſmitti neceſſe eſt, ſi aquæ inter cutem affectus ſubſequi debet. Sic etiam lienis vitio interdum fit hydrops, aut vbi cum tumore refrigeratur, veluti in ſcirrhis; vel citra tumorem, vt in confertis & intempeſtiuis aquæ potionibus. Hæc ſunt Galen. *6. de locis affect. capit.* 1. cum lien inſigni ſcirrho affectus eſſet, frequenter conſpeximus non conſecutam eſſe aquam inter inter cutem, ſcirrho autem iecoris ſuccedit neceſſario *4. de præſagio ex pulſib. capit.* 9. Omnibus ſcirrho iecoris diuturno laborantibus, ex neceſſitate ſequitur aqua inter cutem, quamplurimi autem intereunt in tempore longo, quoſdam verò noui etiam breui pereuntes, quibus aluus multa deiiciebat, *2. ad Glauc. cap.* 5. His demum mihi libet adiungere lepidam hiſtoriam Cornelij Celſi, ex qua facile poteſt intelligi, diuites longè difficilius quàm pauperes hoc morbo curari, quod Gal. quoq; ſcriptum reliquit, *de febrib.* 11. *meth. c.* 15. Ea verò apud Celſum eſt huiuſmodi *lib.* 3. *c.* 21. Aqua inter cutem ſæpe incipit per ſe, ſæpe alteri vetuſto morbo, maximeque quartanæ ſuperuenit: facilius in ſeruis quàm liberis tollitur, quippe cum deſideret famē, ſitim, mille alia tædia, longamque patientiā, promptius iis ſuccurritur, qui facile coguntur, quàm quibus inutilis eſt libertas. Sed ne ij quidem qui ſub alio ſunt, ſi ex toto ſibi temperare non poſſunt, ad ſalutem perducantur; itaque non ignobilis medicus Chriſippi diſcipulus, apud Antigonum Regem, amicum quendam eius, notæ intemperantiæ, mediocriter eo morbo implicitū negauit poſſe ſanari, cumq; alter medicus Epirotes Philippus ſe ſanaturū polliceretur, reſpondit priorē medicū ad morbū ægroti reſpicere, ſe ad animū; neque eum res fefellit.

Quæ hydropis ſpecies difficilius curatur.

Pertinet ad hunc locum illa quoque dubitatio, quænam ex tribus differentiis hydropis ſit periculoſior & difficilioris curationis. Aetius in primo loco periculi & difficultatis ponit tympanitem, in ſecundo aſcitem, in tertio anaſarcam. Auicen. primùm ponit aſcitem: ſecundò tympanitem: tertiò anaſarcā: alij aliter ſentiunt, vt videre eſt apud Arculanum in præſenti parte, & Conciliatorem *diff.* 102. Ego verò mihi videor paulò ante iam dixiſſe quod ſentio, nempe illam differentiam iure difficiliorem & periculoſiorē eſſe, in qua maior eſt naturæ declinatio à ſtatu naturali: quare cum ex principiis Gal. ſatis colligi poſſit, iecoris locū præcipuè laborantem longiùs recedere à propria temperie, & magis refrigerari in aſcite, deinde in anaſarca, tū in tympanite, equidem cenſeo hoc ipſo ordine in primo loco difficultatis & periculi aſcitem, in ſecundo anaſarcam, in tertio tympanitē conſtituendā eſſe: id quod præterea ex ſymptomatibus vniuſcuiuſque differentiæ, & ipſa rerum experientia poteſt confirmari. Sed redeamus ad curationem.

Diximus duas eſſe præcipuas curādi hydropis indicationes, alterā quę pertinet ad vacuationem vel aquę, vel pituitæ, vel flatus, quę in corpore cōtinentur: alterā quæ reſpicit morbos & cauſas, vnde dicta generātur excremēta, & tota cōſiſtit in alteratione. Antequā autem de illis dicamus, deque propriis remediis ad hanc rē accommodatis: cum hydrops ſæpenumero alios morbos conſequatur tum iecoris, tum aliarum partium, ſicut diximus, illud maximè eſt animaduertendū, vtrùm illi præcedētes morbi adhuc ſint præſentes, nec ne. Etenim ſi vrgeant adhuc, hydropemq; efficiant, aut ſaltē foueāt, tunc curatio debet eſſe bipartita, adeo vt pro parte habeamus rationem iam factæ hydropis, pro parte etiā curationē dirigamus ad priores affectus, qui cū obtineant rationem cauſæ efficientis, aut fouentis, vel conſeruātis, omnino videntur eſſe maioris momenti, & maiorem curationis partem ad ſe trahere.

Cum autem nos de propriis morbis & iecoris aliarum partium conſentientium, ad quos ſequitur hydrops, partim tractauerimus hactenus, partim ſimus tractaturi in poſterum, hac prætermiſſa tractatione, ſtatim ad curationem iam factæ hydropis deueniendum eſt, ſi modò ea talis fuerit, vt non prorſus deſperemus ęgrū poſſe priſtinā ſanitatē recuperare.

Vacuatio varia.

Quatenus igitur pertinet ad primam indicationem, vacuantur hydropici duplici ratione: altera manifeſtè & ſenſibiliter, per ſectionem venæ, ſcarificationes, cauteria, veſicatoria, per medicamenta, quæ mouent aluum, quæ prouocant ſudorem & lotium, per clyſteria, ac tandem perforationem vel abdominis, vel aliarum partium: altera autem immanifeſtè & inſenſibiliter, per medicamenta diſcutientia & reſoluentia, tam interna quàm externa; de quibus omnibus ſtatutum eſt pertractare accuratiſſimè, cum morbus ſit frequentiſſimus, longè maximi momenti, ac dignus maxima cōſideratione.

An vena ſectio conueniat.

Ac primùm quærunt nonnulli, vtrùm in hydrope liceat venam ſecare? Quibus reſpondet Galenus *4. de ratione victus morbor. acutor. com.* 11, vnam tantummodo hydropis differentiam anaſarcam principio indigere interdum ſanguinis detractione, neque verò id perpetuò, ſed ſolùm quotieſcunque ex retentione hæmorrhoidum vel menſium in mulieribus, vel ex alia huiuſmodi cauſa ortum habuerit: ſiquidem reliquas duas differētias aſcitem & tympanitem nullus per ſanguinis miſſionem ſanare eſt auſus. Cauſa autem propter quam expedit in anaſarca ſanguinem mittere, proponebatur ab illo auctore *lib. 4. de ratione victus*, ſi æger difficulter ſpirauerit: quam Galenus non recipit, qui putat eam veriorem eſſe, quòd talis hydrops generetur propter plenitudinem, propter quam periculum eſt ne caliditas naturalis propè ad extinctionem accedat, ſicuti contingit igni: namque vt ignis ferè extinguitur multis lignis & humidis, niſi multitudinem ſubtrahas, ita in ſanguine frigidiore quando calor natiuus ob copiā prope extinguitur, ſanguinis miſſio, præſentiſſimum eſt remedium. Quare ex Gal. doctrina in vna Anaſarca interdum ſecanda eſt vena, à principio, dummodo morbus ex retentione hæmorrhoidum vel menſium originem habeat. Secanda verò eſt vena iecoraria in dextro cubito, detrahenduſque ſanguis admodū parcè, neque vnica vice, ſed tribus aut quatuor diebus, vt placet Auicennæ & Paulo. Quo loco neque prætermittendum eſt præceptum & Auicennæ, & Alexandri, qui ante miſſionem ſanguinis probant vacuationem vitioſi humoris, quoquo modo & paulatim factam per ea medicamenta, quæ mundificant ſanguinem, vt cum hiera, & ſimilibus: ita enim vires vtcumque recreabuntur, & licebit poſtea commodiùs ſanguinem mittere: qua quidem moderata & repetita miſſione ſanguinis Gal. quoque familiariter vti conſueuerat, in iis qui crudorum humorum copia laborabant, vt ipſe teſtatur in libello de ſanguinis miſſione, *cap. 2.*

Impugnantur tres ſcopi ſanguinis miſſionis.

Trincauellius hoc loco digreditur aduerſus illos medicos, qui opinantur tres principes ſcopos, morbi magnitudinem, robur virium, & ætatis, ſatis eſſe ad ſanguinis miſſionem, & illis obiicit tanquam Achillem, primùm quidem anaſarcam, in qua propter vnam plenitudinem licet ſanguinem mittere: deinde aſcitem & tympanitem, quos ægrotos Galeni teſtimonio, nemo vnquam per ſanguinis miſſionem ſanare eſt auſus, cum tamen hydrops in vniuerſum ſit morbus magnus, imò maximus, nec non vires valeant, quod ex eo poteſt confirmari, quoniam huiuſmodi ægroti bene ferunt alia valentia præſidia qualia ſunt, verbi gratia, elaterium, perforatio abdominis, & alia id genus: quod quidem argumentum ab illis omnibus, qui cum Trincauellio ſentiunt, paſſim obiicitur.

Ego verò, qui fateor, me vnum illorum eſſe qui ſunt in cōtraria opinione, quos Trincauellius aſſerit oſcitanter legiſſe, neque ſatis intelligere Hip. & Gal. multa poſſem proferre ad hanc diſputationem pertinentia: ſed cum præſentis temporis occaſio id nō patiatur, illud vnum dicam, in hydrope miſſionem ſanguinis & conuenire & non conuenire, propter vnam virium rationem.

Namque ex vna parte in anaſarca retentis menſibus vel hæmorrhoidibus, rationi eſt conſentaneum, redundare copiam ſanguinis, adeóque vires ægroti commodè poſſe id remedium perferre: ex altera autem parte in aſcite & tympanite, redundante aqua & flatibus, quæ longè diſtant à natura ſanguinis, veriſimile eſt, ægrotos nullo modo poſſe miſſionem ſanguinis ſuſtinere: etenim tametſi illi habent vires validas, vt ferre poſſint alia valentia præſidia, tamen ſciendum eſt, non eſſe parem vim rationis, ſiquidem ferre poſſunt medicamenta purgantia, perforationem & ſimilia, propterea, quia ſunt accommodata ad ducenda noxia excrementa, vnde vires nullam iacturam faciunt, imò verò illa bene ferunt: nihilominùs ferre non poſſunt miſſionem ſanguinis, cum ille ſit exiguus, nec ſine inſigni virium iactura detrahi poſſit. Quod ſi hæc ratio non probatur Trincauellio, quæſo ipſe vel alius pro ipſo aliam proferat, propter quam in hydrope vel aliis huiuſmodi morbis, quibus coniungitur multa copia humorum frigidorum & crudorum, non liceat ſanguinem mittere.

Ego ſanè nequeo ſatis mirari, quomodo vir tantus & Galeni ſtudioſiſſimus, hac in re non animaduerterit, quæ forte apud illum millies legerat, quandoquidem neque Galeni tempore deerant ſophiſtæ, qui tres principes veteres ſcopos mittendi ſanguinis conabantur demoliri, quippe inter cætera iſtud potiſſimùm argumentum iactabant, quod hoc tempore & Trincauellius iactat, & aduerſarij propè omnes, nimirum hydropem & alios huiuſmodi morbos, in quibus redundant multi frigidi & craſſi humores, tametſi in illis adſint tres dicti ſcopi, omnino tamen prohibere miſſionem ſanguinis. Reſpondet autem Galenus, illos ballucinati, eorúmque argumentum nullum eſſe, quia quotieſcunque tanta crudorū humorū copia eſt coaceruata, vt venę ſectionem prohibeant, tunc fieri nō poteſt vt ſeruētur tres ſcopi, cū tertius illorum deſit, nempe virtus valida, quæ conſtare cum cruditate magna humorum non poteſt. Verba Galeni ſunt huiuſmodi in libello de ſanguinis miſſione, capit. 9. *Sufficiunt tres ſoli ſcopi ad mittendum ſanguinem: neque enim vbi copia crudorum humorum tanta eſt coaceruata, vt miſſio ſanguinis prohibeatur, ſermo redarguitur, quippe robur virium iſtis non adeſt.* Quæ quidem ſunt adeo perſpicua & omni luce clariora, vt, niſi me omnia fallunt, certum ſit, & Trincauellium; & qui cum eo ſentiunt, hallucinari, neque ſatis intelligere Hip. & Gal. quos nobis obiiciunt. Sed hæc obiter, ad inſtitutam curationem reuertamur.

De ſcarificationibus.

Diximus de ſectione venæ, iam ſecundò ſuccedunt ſcarificationes, quas nonnulli aqua inter cutem laborantibus ſolent infigere cruribus, vel aliis corporis partibus, ac potiſſimùm abdominis: de quibus inter cæteros Aëtius agit copioſè lib. 10. *cap.* 13. qui docet ex Aſclepiade ſcarificationes faciendas eſſe ſpatio quatuor digitorum ſuprà talum, ea profunditate, qua quis in venæ ſectione vti conſueuit; ac tandem concludit ex Archigene, illos non eſſe audiendos, qui dicunt per haſce ſcarificationes nihil excerni, cum potius ſumma

cum

Digitized by Google

cum fiducia ſint adminiſtrandæ, per quas plurimus humor educitur, adeo vt & femora, & ſuræ, & venter ſuperior euidenter detumeſcant & diſſoluantur. Sed & Gal. ex Archigene. 9. *de med. ſecund. loc. c.* 3. ad finẽ, huius præſidij mentionem facit, qui ſcribit, ſcarificatis talis hydropicorum multũ humorẽ profluere conſueuiſſe. Tertiò ſuccedunt cauſtica & veſicantia medicamenta quæ factis vlceribus, *fontanellas* vocant, vel excitatis veſicis ſolent ſicut ſcarificationes, multa excrementa profundere: atq; hæc quidẽ præſidia apud Arabes ſunt valdè familiaria, namque Auicenna *c.* 13. probat cauteria facta ſuper ventrẽ, ſex in lõgitudine, incipiendo à pectore vſque ad pectinẽ, & tria in latitudine; & paulo poſt magis diſtinctè ſcribit, cauteria minuta quandoque fieri in ſtomacho, hepate, ſplene, & in partibus inferioribus vmbilici. Albucraſis, vt illius verbis vtamur, cauteriſat in circuitu vmbilici cum quatuor cauteriis, ſimiliter hepar & ſplenem, & ſtomachum, & dimittit ea aperta longo tempore.

Veſicantia.

Eandem propè operã præſtant veſicantia medicamenta, quæ pariter ſolent adminiſtrari, & in ventre, & in cruribus: de quibus inter cæteros agit Arculanus, qui præterea docet vulgarem modum, quo illa cõficiuntur: ex quo vno loco, prætermiſſis pluribus aliorum auctorum teſtimoniis, licet colligere, iſtud præſidiũ hoc tẽpore tam vulgare & vſitatum, non eſſe nouũ inuentũ, nonnulloſq; temere ſe illius Inuentores facere. Præter Arabes, Paulus quoque libro 6. *cap.* 50. meminit huius præſidij, qui ſcribit nonnullos vſtione vti in ſtomacho, iecinore, liene, abdomine, vmbilico. & quinque cruſtas excitare.

Perforatio abdominis

Demum verò ſunt aliæ duæ rationes chirurgicæ purgãdi hydropicos: altera perforatio abdominis, de qua ſcribunt Auicenna, Paulus, ac propè omnes veteres ac moderni qua parte & quomodo fieri debeat, nec nõ quàm cautum medicum eſſe oporteat in hac operatione, adeo vt ſuperuacaneum ſit eadem repetere: altera eſt perforatio vel ſcarificatio ſcroti, cuius item plurimi faciunt mentionem.

Scarificatio ſcroti.

Ego autem de omnibus hiſce præſidiis, quantũ vel aliorum lectione, vel propria experientia potui obſeruare, dicam breuiſſimè, quid ſentiam, atque vt incipiam à poſtrema ſcroti ſcarificatione, equidem nõ poſſum nõ vehementer probare hanc purgationis rationem, eámque cenſeo eſſe maximè commodam, & digniſſimam quæ reuocetur ad vſum, cum facilè admodum ſine vlla moleſtia vel periculo, addo cum ſummo emolumento, aquæ inter cutem ſoleant euacuari: id quod non ſemel, præcipuè verò in quodam mercatore, feliciter ſum expertus Vicentiæ, cui, tumeſcente inſigniter ſcroto, illóque meo conſilio perforato, aqua tribus diebus ducta eſt pondo librarum 45. ex quo & totus venter detumuit, & ſeruata longiore tempore congrua victus & medicamentorum ratione, æger priſtinam ſanitatem recuperauit. Neque eſt, vt quis ſollicitè quærat, quonam modo aut per quos ductus abdomen & vniuerſum corpus ſeu ſcrotum grauem illam ſarcinam poſſit deponere.

Nam præterquã quod teſtes ſunt membra principalia noſtri corporis, quæ certũ eſt cõſentire omnibus partibus, iam ſuprà diximus, naturam ſæpenumero pro ſalute hominis ſibi vias facere, quas medici nequeant intelligere, adeò vt veriſſimum ſit Hip. oraculũ in libello de alimento; *Confluxio vna, conſpiratio vna, conſentientia omnia.* Porrò ſcrotũ aperitur dupliciter, vel facto vno tantum vulnere cum tenui illo & acuto ferro, quo vtuntur chirurgi ad mittendum ſanguinẽ vulgo *lanceta* dicitur, vel factis pluribus vulnuſculis in partibus diuerſis. Denique ſunt nõnulli, qui in ipſum ſcrotum infigunt ſetaceum, quod frequenter ad occiput ſolet accommodari. Ex quibus tamen illa magis probatur ratio, qua etiam familiariter vtor, nempe vt fiat vnicum vulnus ſatis amplum, in quo poſita cannula argentea, aqua mirabiliter educi ſolet.

Paracenteſis.

Quod verò pertinet ad perforationem abdominis, quam *paracenteſim* appellant, illud vnum dicã, tale opus non ſolùm eſſe maximæ difficultatis, ſed etiam maximi diſcriminis, adeo vt ad hanc vſque diem ne vllum quidem mihi videre contigerit, qui facta huiuſmodi perforatione, viuus & ſuperſtes manſerit, id quod fortaſſe euenit propter eam cauſam, quoniam ducuntur ægri in hoc duellum eo tempore, quo cæteris omnibus fruſtra propemodũ remanet ſpes ſalutis. Quare nonnulli exiſtimant, ſi operatio fieret opportuno tempore, & corpore adhuc robuſto, forte aliquos ſanari poſſe: verùm quoniam totum hoc negotium chirurgis ferè committitur, ac tota illius adminiſtratio traditur à quãplurimis accuratiſſimè, nolo de eo longiùs agere, ſi modò illud addatur & inciſionem ſcroti, & perforationem abdominis, minimè in omni hydrope cõuenire, ſed in ea tantùm quam aſcitem appellant.

Itaque reſtant ſcarificationes, cauteria, & veſicatoria, quorum trium præſidiorum eadem ferè eſt ratio: prætermiſſis autem vulneribus & vlceribus factis in abdomine, quibus hoc tempore nunquam vidi vel audiui, aliquem rationalem medicum vſum fuiſſe, de vnis tantùm ſcarificationibus, cauteriis & veſicatoriis in cruribus dicendum eſt, cum hæc omnia, ſicut diximus, probentur à maximis auctoribus, & hodie apud multos ſint frequentiſſima. Ego verò, vt dicam vno verbo, in nulla hydrope, minimè tamen omnium in aſcite remedia hæc probare poſſum, quæ mea quidem longiore experientia & obſeruatione nunquam vidi vllam vtilitatem attuliſſe, cum quaſi certum periculum immineat, de affatim irruente aqua ad eas partes, & dolores, & inflammationes, & gangrænæ & mortes ſequantur, id quod verè teſtari poſſum, cum aliis ægrotis, tum maximè nobili cuidam viro Veneti is euenisse, cuius hiſtoriam, alioqui celebrem & maxima dignam notatione, duobus verbis mihi libet vobis narrare Franciſcus Capello Patricius laborabat hydrope aſcita iam duos menſes, & cum multa adminiſtrata eſſent remedia pro illius ſalute, conſilio duorum principalium medicorum illi tandem inuſta fuere duo cauteria in vtroque crure: hoc ipſo tempore mihi contigit illum viſitare, factum porrò eſt poſt vnam vel alteram diem, profusè admodum fluente aqua ad crura, vt ipſe correptus fuerit acerbiſſimis doloribus, ac paulo poſt lethali gangrena, adeo vt duodecim horarum ſpatio vitam cum morte commutauerit.

Hiſtoria.

Iam ſequuntur medicamenta, & primùm, quæ mouent aluum; de quibus hoc loco duo ſunt animaduertenda. Primum, quòd non ſolùm in aſcite, ſed etiam reliquis duabus differentiis, medici purgare aquoſos humores, qui perpetuò & in omni differentia videntur abundare; ſiquidem in tympanite ex flatibus quoquo modo generatur aqua, & ſimiliter in anaſarca, cum in pituita ſint plurimæ partes aquoſæ.

I. Præceptum

Alterum præceptum eſt, nullam attendendam eſſe humorum coctionem, ſed illos protinus à principio eſſe vacuandos, quoniam hi humores non aliter atque ipſa aqua nullam poſſunt aliam formam vel coctionem recipere: quamobrem Galenus ſcriptum reliquit in libello. *quos & quãdo purgare oporteat*, tenues & aquoſos ſuccos principio eſſe vacuãdos, craſſos autem, quales ſunt pituita vel nigra bilis, non antequam fuerint concocti. Qui tamen locus, vt puto, minimè iis fauet, qui exiſtimant, Galenum ſermonẽ habere de omnibus tenuibus ſuccis.

II. Præceptũ.

Digitized by Google

quaſi nulli coctionem deſiderent, cum Galenus ſpeciatim loquatur de tenuibus & aquoſis tantummodo, non de omnibus tenuibus; quod accuratè & fuſè explicauimus in noſtra diſputatione de purgatione in principio morborũ. Etſi verò ex vna parte humores hi primo quoque tempore poſſunt educi: tamen ex altera, cum viæ, per quas illos ducere oportet, non ita ſint apertæ & expeditæ, ſicuti conuenit, propterea id ego conſilium maximè probo, quod perpetuò facere ſoleo, vt primùm detur leue aliquod medicamentum, deinde apertis viis, ad valentiora progrediamur.

Purgantia leniora.

Inter medicamenta leuiora Alexand. Auicen. & plerique omnes maximis laudibus extollunt hieram: & ſumma cum ratione, cùm præter euacuationem poſſit quoquo modo intemperiem iuuare, viſcera corroborare: quod quidem medicamentum ſcribit Auicenna *cap. 12. de cura cachexia*, habere hãc prærogatiuam, vt educat ſuperfluitates abſque humiditatibus innatis: ſic poſſunt hoc tempore conuenire pilulæ alephanginæ, maſtichinæ, manna, mel roſaceum ſolutiuum, & alia id genus. Auicenna probat item ius gallorum decrepitorum & præcipuè cum polypodio, anetho, & ſimilibus: quod profectò non eſt negligendum, cum ea medicamenta poſſint humores craſſiores incidere, abſtergere, obſtructiones auferre, meatus aperire, vt poſterior purgatio commodiùs procedat: quã ad rem hodie etiam vſitata ſunt leuiora quidem, mel roſaceum, ſyrupus de mentha, de calamentho, de betonica, de agrimonia: valentiora autem, ſyrupi cõpoſiti, byzantinus de duabus & quinque radicibus, de praſſio; trochiſci, de abſinthio, de agrimonia, de caparibus, & alia id genus: quæ opportunè propinantur ſine aquis, ſine decoctis, & ſine aliena humiditate.

Simplicia purgantia hydropicos.

Valentiora medicamenta ſunt quamplurima, ac propemodum infinita, ex quib. illa nos potiſſimùm ſeligemus, quæ longinquo iam vſu nobis confirmatum eſt tutiora eſſe, & ad hanc rem magis accommodata: quandoquidem & Gal. *9 de med. ſecund. loc. c. 3. ad finem*, cenſuit, potiones aquam purgantes cæteris eſſe minus periculoſas quæcunq; per experientiam vnicuiq; cognitæ fuerint. Medicamenta igitur pro purgandis hydropicis, quibus medici vtuntur, hæc ferè ſunt: ſimplicia quidem, rhabarbarum, agaricus, braſſica marina, quæ aliter *ſoldanella* dicitur, ſuccus ireos, ſuccus ebuli, ſuccus ſambuci, ſuccus radicis palmæ Chriſti, tymelæa, vulgo piper montanum, Arabes mezereum vocant, ſquama æris, euphorbium, elaterium, antimonium. Cõpoſita autem

Compoſita.

diaturbith, diaphænicon, hiera diacolocynthidos, hiera Logadij, electuarium indum, pilulæ de rhabarbaro, de agarico, de eupatorio, de ſagapeno, de mezereo, de elaterio, & forte alia, ex quib. ego quidem paucis admodum vti ſoleo. quæ, vt dixi, cæteris mihi videntur tutiora & efficaciora; ea verò ſunt ex ſimplicib. ſoldanella, ſuccus ireos, & elaterium: ex compoſitis, electuarium diaphænicon & hiera diacolocynthidos: de quorum opportuno vſu & adminiſtratione vos admoneo quàm breuiſſimè.

Soldanella vſus.

Soldanellæ vſus præcipuè eſt duplex; nam vel coquitur, vel redigitur in puluerem, & vtroque modo propinatur: ſed re vera, tametſi ducit aquam ſatis facilè & copioſè, quoquomodo tamen nocet ventriculo; quare illi commodiſſimè permiſcentur ſemina odorata. Sit exemplum:

℞ *Braſſicæ marinæ* ʒ. ß.
Seminum aniſorum,
Citri, ana ʒ. ß.
Spicæ gr. v.
Fiat decoctum ex aqua, quod exibeatur ad ℥. *vj. cum modico ſacchari.*

Modus dandi in puluerem.

℞ *Braſſicæ marinæ* ʒ. j. ß.
Cinnamomi,
Spicæ ana. grana vj.
Decoctionis agrimoniæ ℥. *iij. Miſce.*

Quoniam autem herba eſt amariſſima, bene eſt illi addere parum mellis vel ſacchari.

Succus ireos.

Succus item radicis ireos adminiſtratur dupliciter, vel recens, vel condenſatus: illo quidem recens extracto ego familiariter vti ſoleo ad ℥. iij. vel iiij. Ex quo nequeo ſatis mirari ferè omnes cõmuniter practicantes, ac maximè Trincauellium qui ponit doſim huius medicamenti à ʒ. iij. vſque ad vj. adeo vt quandoque in eam ſententiam venerim, multos multa medicamenta atque eorum doſim proponere potius ex aliorum commentariis, quàm ex propria experientia, quam alioqui vt ſcribit Gal. decet eſſe iudicem omnium: quoniam verò hic ſuccus neſcio quam faucibus aſperitatem facit, & ventriculo eſt moleſtus, nos illi permiſcere conſueuimus mel roſaceum, vel mannam.

Sit exemplum.

℞ *Succi ireos nouiter extracti* ℥. *iij.*
Mannæ Calabrenſis electæ ℥. *j. ß. Miſce.*

Succo ireos denſato ego numquam vtor: ille datur, vt audio, ad ʒ. ij. vel iij.

Elaterium.

Elaterium porrò nominant ſuccum expreſſum ex fructu cucumeris ſylueſtris vel aſinini, fortaſſe purganda aqua cæteris omnibus validius eſt & efficacius: ac ſanè, etſi aliter vulgus medicorum opinetur, medicamentum non eſt admodum moleſtum & laborioſum: de doſi eius non conuenit inter omnes. Venetiis ante nonnullos menſes accuſatus fuit apud magiſtratum quidam medicus Murenenſis, qui ordinauerat cuidam mulieri integram drachmam elaterij, & tamen cunctorum ſuffragiis fuit abſolutus. Ego verò qui hoc medicamento iam triginta & plures annos frequenter & familiariter vtor, non ſolùm in ducenda aqua thermarum, ſi quãdo illa detineatur in corpore, modò tres, modò quatuor, modò quinq; grana exhibere conſueui, & nunquam grana ſex excedere ſum auſus: permiſceo autem id pilulis leuioribus, alophanginis, maſticinis, de tribus cum rhabarbaro, & id genus.

℞ *Pilularum alephanginarum.* ℈. j.
Elaterij gran. v.
Miſce, fiat vna pilula.

Quod ſi qui doſim maiorem audent exhibere, ad ſcrupulum, forte etiam ad ſcrupulos, id ego puto fieri, quod elaterium ſit improbè præparatum, ac minus validum quàm conueniat. Ad hunc modum mihi ſunt familiaria electuarium diaphænicum, hiera diacolocynthidos, quam aliter hieram Pachij appellant, quæ quidem ſunt medicamenta admodum moderata, & efficacia ad ducendam pituitam: nam ſicuti vtimur ſoldanella, iride, elaterio, in aſcite & tympanite, ita hæc miniſtramus in anaſarca.

Sit exemplum.

Pituitam ducens.

℞ *Hieræ pagij* ℥. ß.
Mellis roſati ſolutiui ℥. *iij.*
Decoctionis agrimoniæ,
Betonicæ, quantum ſufficit. Miſce.

Cæteris autem medicamentis, quorum paulò antè mentionem fecimus, vidi aliquando medicos vti, ſed ipſe nunquam ſum vſus, & quibuſdam nullo modo vti auderem: inter cætera omnia pleriq; maximè extollunt ſquamam æris, vel æs vſtum: & Iacchinus gloriatur, ſe primùm ſuo tempore hæc medicamenta introduxiſſe in artẽ medicam. Etſi verò non ignoro, Gal. 3. *de ſimp. med.* vſum talium medicamentorum permittere: tamen pariter ſcio illa ab eadem numerari inter ea, quæ deuorata noxia

ſunt

ſunt & deleteria, 4. *meth. c.* 7. 13. *meth. c.* 20. Alij maximè probant præparatum antimonium, quod nunc vomitu, nunc deiectione, ſæpe vtroque mudo ſolet purgationem efficere: at ſanè, ſi occurrant ruſtici, vel homines robuſti, cenſeo illud tutò poſſe adminiſtrari ad grana 4. vel 5. vt de elaterio diximus. De reliquis poterit vnuſquiſque iudicium facere, & illa experiri pro ſuo arbitratu. *Antimoniū*

Rhabarbarū. Nequeo hîc ſilentio prætetire remedium quoddam multis ſuſpectū, nimirum Rhabarbarum, quo purgandis hydropicis plerique omnes vtuntur familiariſſimè. Et enim cum ſcribat Gal. *libello de purgantium med. facul. c.* 2. medicamenta data hydropicis, quæ flauam aut nigram bilem purgant, importuna eſſe, & inutilia, nec non Auic. *cap.* 13. doceat, choleram ſolutione ducendam non eſſe, quoniam illa reſiſtit aquoſitati aliquo modo: Rhabarbarū autem omnium conſenſu præcipuè purget bilem flauam: quā bene congruenterq; rationi, & auctoritati ſummorum virorum iſti faciant, ipſi viderint. Demum

Thermæ. verò, quod pertinet ad purgationem hydropicorum, minimè prętermittendę ſunt aquæ thermarum calidiores, ſulphureæ, nitroſæ, bituminoſæ, quales ſunt noſtræ Aponitanæ S. Petri, S. Helenę, Aquarianæ, & aliæ id genus, de quib. eſt controuerſia apud Medicos, vtrùm hepati conueniant, nec ne: Neq; ex vna parte, cum hæ aquæ habeant vim purgandi ſeroſos humores, addo calefaciendi, & ſiccandi, omnis ratio colligit eas conuenire morbo, in quo calefacientia, & ſiccantia ſunt maximè opportuna. Sed accedit præterea Gal. auctoritas, qui 1. *de ſimp. med. c.* 7. ſcribit. aqua inter cutē laborantib. & poculū & balneū aquæ dulcis eſſe aduerſiſſimum, poculum autem & lauactum aquarum ſalſarū, nitroſarum, ſulphurearum, & ſimilium eſſe vtiliſſimum, & ita hoc tempore multi illis vtuntur, neq; prorſus, vt aiunt inutiliter. Altera autem ex parte, vt cætera omnia prætermittantur, cum tales aquæ bibantur copioſiſſimè, ſi forte eueniat, ſicuti euenit quandoq; vt tanta aquæ copia detineatur in corpore, id quod maximè timendum eſt, ne contingat. & propter multas obſtructiones, & propter debilitatem facultatis expultricis, & propter alias rationes, notius eſt, quam vt debeat longiùs demonſtrari, quanto id cum periculo futurum ſit. Ac ſanè longiore quoq; experientia & obſeruatione mihi confirmatum eſt, hoc remediū aqua inter cutem laborantes vel nihil iuuare, vel quandoque etiam inſigniter lædere: quare equidem cenſeo melius eſſe à potione harum aquarum abſtinere. De balneo paulò pòſt ſermonem habebimus.

Cæterùm antequam hanc partem finio, nolim obliuiſci cuiuſdam præcepti admodum vtilis, quod traditum eſt à Galeno ex Aſclepiade 9. *de med. ſecundum locos*, & repetitum eſt ab Alexand. nempe cauendum eſſe à fætentibus & iteratis vacuationibus, cum noceant iecori, corpuſq; vniuerſum reddant debilius, & plus obſint quàm proſint: ſiquidem vera & legitima curatio magis conſiſtit in alteratione, quàm in vacuatione: itaque inquit Alexand. *lib.* 9. *cap.* 2. ſatius eſt paulatim & tutò vacuare, quàm feſtinando perturbandóq; vnà cum morbo ægrum de medio tollere. Quamobrem neq; vos tam frequenter ſitis ſoliciti de vacuandis veſtris hydropicis, ſicuti facit vulgus medicorum, qui ſingulis duobus aut tribus diebus, quandoq; etiam ſingulis & continuis, ſua propinant ſoluentia medicamenta: ſed cum omnino neceſſe ſit illos euacuare, id perficiatis tardiùs ad ſummam ſingulos decem vel plures dies, & interea ſedulò ſtudeatis alterationi, de qua poſterius tractabitur. *Cautela.*

Præter medicamenta clyſteria quoq; & glandes ſunt opportuniſſima, neque verò ſolùm leuiora, ſed etiam acriora, quæ licet conficere ex iiſdem ferè medicamentis, quæ per os ſolent, exhiberi, de quibus iam diximus. Ergo conficiantur ex braſſica marina, centaurio minore, hyſſopo, colocynthide, & ſimilibus, ſecundùm hanc formam.

℞. *Florum chamomillæ.*
Soldanellæ.
Centaurij minoris. ana. M. j.
Semini carthami.
Baccharum lauri. ana. ℥. ß.
Fiat decoctio.

℞. *Huius decoctionis lib.* 1.
Mellis roſati.
Olei chamæmelini completi. ana. ℥. iiſ
Miſce pro clyſtere.

Habeatis quoque exemplum glandis.

℞. *Specierum hiera ſimplicis.* ʒ. j.
Pulpæ colocynthidos. ʒ. ß.
Mellis quantum ſufficit. M. pro duobus ſuppoſitoriis.

In hydrope tympanite ſpeciatim ſunt addenda ſemina odorata, aniſorum, fœniculi, cymini, & cætera, quæ poſſunt flatus diſſoluere. Sed hoc loco neque illud eſt prætermittendum, vt omnino habeatis abſolutam remediorum tractationem pro purganda aluo, nonnullos vti conſueuiſſe quibuſdam medicamentis quæ extrinſecùs accommodāt ad abdomen, quorum vſus præcipuè cenſendus eſt opportunus, ſi ęger vel propter debilitatem virium, vel propter ætatem, vel propter alias cauſas, nequeat aut nolit ſoluentia medicamenta perferre. Hæc verò componuntur ex iiſdem medicamentis, ſucco ireos, ſambuci, cyclaminis. elaterio & cæteris, quę peculiarem vim habent purgandi ſeroſos humores. Vnū ſolet eſſe familiariſſimum, nempe cortices & radices ebuli contuſæ, ad totum imum ventrem appoſitæ, ex quibus vidi ſæpenumerò aquam fuiſſe ductam copioſiſſimè. Sit exemplum:

℞. *Succi cyclaminis.* ℥. ij.
Elaterij. ʒ. j.
Pulpæ colocynthidos. ʒ. ij.
Fellis tauri quantum ſufficit. Miſce, fiat linimentum, quo inferior venter liniatur.

Seruant officinæ paratum vnguentum de arthanita, quo imus venter inungendus eſt: eo quidem vnguento etiam multi vtuntur ad interficiendos vermes puerorum & eſt optimum.

Cęterum conantur medici inanire ventrem & diſſoluere flatus in hydrope, non ſolùm per medicamenta & clyſteria, ſed etiam per ea quæ prouocant lotium & ſudorem. quæ ſanè ſunt multiplicia, partim ſimplicia, & partim compoſita; quædam leuiora, & quædam vehementiora. Inter ſimplicia quæ prouocant lotium, ſunt familiaria, agrimonia, *Diuretica.* ceterach, capillus veneris, folia, ſemina & radices apij petroſelini, fœniculi, aſparagi, cicera rubra, & alia id genus, quæ dupliciter ſolent adminiſtrari, vel decocta ex aqua, ſed tamen ita, vt valida prorſus fiat coctura, ac tota ferme medicamentorum ſubſtantia in aquam transfundantur: vel data eorum ſubſtantia, ex quibus fieri ſolent vel pulueres, vel pilulæ, vel trochiſci, vel aliæ formæ. Habeatis vnum vel alterum exemplum:

℞. *Seminum aniſorum.*
Fœniculi.
Cymini.
Apij.
Dauci.
Abſinthij.
Amygdalarum amararum. ana. ʒ. ij.
Radicis aſari.
Rubiæ tinctorum. ana. ℥. ß.
Miſce & cum vino albo fiant trochiſci, qui exhibeantur mane ad plures dies.

Daucum, & præcipuè Creтenſe, eſt medicamentum diureticum præſtantiſſimum, quod ſoleo exhibere vel in puluere, vel in forma pilular um, cum ſpica nardi, cinnamomo, & ſimilibus,

℞. *Seminis dauci Cretici ℈. ij.*
Cinnamomi,
Spica. ana. ℈. ß.
Miſce, cũ aqua apij, fiant pilulæ tres & aurētur.

Si multæ fuerint obſtructiones in iecore & viſceribus, quæ à multa, craſſa, & frigida pituita foueãtur, Paulus maximè probat medicamẽtũ ex ſcylla, cuius compoſitionem habetis apud Gal. in conſilio pro puero epileptico. Præterea verò ad prouocandum lotium ac potiſſimùm ſi illud parcè reddatur, nonnulli deueniunt ad vſum cantharidum, de quibus nolumus in præſentia longiùs agere, de illis tractaturi opportuniùs de affectibus renum & veſicæ.

Sudorem mouentia.

Hæc fere eadem medicamenta ſudorem quoque ſolent prouocare, ſiquidem vt dixit Gal. 10. *de ſymp. med.* ſudores habent eandem materiam quam vrina, & eundem modũ generationis. Sed ſpeciatim ſunt nonnulla externa præſidia ad hanc rem accõmodata, quæ partim à veteribus tradita fuere partim à recentioribus ſunt inuenta: ſic igitur ægroti aqua inter cutem laborãtes pro eliciendo ſudore vehementius exercebãtur ſub ſole, quod tamen cautè faciendum eſt, ac maximè ieiuno ventricolo, & velato capite: nonnulli ſoliti fuerant ſepeliri in arena maris, quo tẽpore Sol admodũ feruet, & Syrius ardet. Ego Venetiis vidi hydropicum, qui arena delata domum, & vehementer calefacta, in ea totus ſepeliebatur, mirumq; in modũ ſudabat. Sũt qui toti cooperiantur aceruo frumenti, quod ſub Sole antea fuerit inſigniter calefactum. Ruſtici ſolent ingredi furnum calefactum, in quo ſolent ſudare vſq; ad animi deliquium, quandoq; etiam ſuffocantur, ita liberantur ab hydrope. Sunt quibuſdam in locis ſiccæ ſudationes naturales, quales audio eſſe prope Neapolim, tales apud nos ſunt foueæ in balneo Sanctę Helenæ, agri Patauini, in quibus prouocãtur ſudores validiſſimè: quæ ſanè ratio prouocandi ſudores mihi videtur cæteris omnibus anteponenda.

Inſenſibiliter vacuantia.

Diximus de modis quibus hydropici vacuantur ſenſibiliter, ſed illi quoq; vacuantur inſenſibiliter: ad quem vſum ſunt accommodata multa medicamenta partim interna, partim externa. Medicamenta interna quæ mihi cæteris videntur efficaciora, illa ſunt: ſales Theriacales, Trochiſci de vipera, quorũ compoſitionem habetis apud Gal. 1. *de antidotis* & lib. *de Theriaca ad Piſonem*: quæ quidem medicamenta mirabiliter penetrant totum corpus, ſicut ignis penetrat & purgat aurum: exhibentur autem mane ad ʒ. j. facto bolo cum aliquo medicamento diſcutiente.

℞. *Salis theriacalis ʒ. j.*
Cum ſucco agrimoniæ, vel cum vino fiat bolus.

Externa.

Deinde ſunt magna antidota, theriaca & mithridatium: de quorum vſu aliàs diximus. Iis addunt recentiores decoctum Sarſæ, chinæ, ligni ſancti, ſaſſafras, & alia id genus, quæ omnia latenter atq; inſenſibiliter videntur vacuare & diſſoluere aquam, flatus, pituitam & omnia hydropis excremẽta. Quæ verò extra applicantur, ſunt item varia: linimenta, emplaſtra, fomenta, & id genus alia. Primùm ergo ſunt inunctiones cum oleo de abſinthio, rutaceo, liliorũ alborũ cum aromatibus. præterea eſt quoddam oleum quod appellant reſolutiuum, & conficitur ex radice althææ, Bryoniæ, & cucumeris aſinini, quod eſt præſtantiſſimum. Porrò ſunt fomẽta ex chamæmelo, meliloto, origano, pulegio, calamẽtho, foliis lauri, ſaluię, maioranæ, ſulphure, alumine, ſale, quæ decoquuntur partim in lixiuio, & partim in vino, quo in medicamento venter foueatur: ſic parantur ſacculi ex ſulphure, ſale, arena, foliis & baccis lauri, ſeminibus aniſorum, fœniculi, cumini qui ad ventrem & cæteras partes tumidas accommodantur, & longiori tempore geſtari ſolent. Galenus inter cætera omnia maximè probat cochleas tritas, & toti ventri impoſitas, de quibus ſcribit ad hunc modum 11. de ſimpl. med. cap. proprio. *Cochleæ quæ vſtionem non ſunt expertæ, ſi tritæ vna cum teſtis imponantur toti ventri abdomini, difficilè poterunt diuelli, ſed valenter deſiccant, ac ſuvè oportet ſinere vt adhæreãt quoad ſponte cadant: meliores autem fuerint cochleæ marinæ, aut ſaltem montanæ, vt quæ maiorem ſiccandi vim habeant, quæ item commodè per aliquot dies poterunt ſeruari, vt omnem excrementitium humorem deponant.* Atq; hoc quidem remedium ego ſæpenumero expertus ſum præclaram operam præſtare, non ſolùm in hydrope, ſed etiam in tumoribus articulorum, in quib. ſimiliter probantur à Galeno. Inter cætera autem antiqui omnes & moderni probant emplaſtrum ex ſtercore caprino, bouino, columbino, cum ſulphure, & aliis; & ſit exemplum:

℞. *Stercoris bouini ſiccati lib. 1.*
Sulphuris ignem non experti,
Seminum cumini puluериſati, ana. ℥. ij.
Sapæ, id eſt, vini decocti.
Vel vrinæ impubis pueri quantum ſufficit.
Miſce & fiat emplaſtrum.

Sunt in officinis parata duo emplaſtra deſcripta à Meſue, alterum de baccis lauri, alterum quod appellant emplaſtrum Ariſtarchi, quæ optima ſunt & opportuniſſima. Sed nunquam finem faciam, ſi velim commemorare omnia quæcunq; ab auctoribus antiquis & modernis proponuntur, quare iis contenti erimus, ſi modò vnum poſtremo hoc loco addatur, quod nullo modo eſt prætermittendũ, & ſunt lotiones & balnea ex aquis thermalibus, calidioribus, nec non lutum eorundẽ balneorum, quale copioſum reperitur in noſtro agro Patauino. Quamobrem ſi quis hydropicus præter lotionem harum aquarum, tanquam emplaſtro vtatur luto, exempli gratia, Sancti Bartholomæi, ille vtiq; mea ſententia haberet remedium præſtantiſſimum: de quo quidẽ luto habemus præclarum Gal. teſtimonium, qui ſcribit 9. *de ſymp. med.* non lõgè à principio, Alexandriæ & per Ægyptum ſe vidiſſe quoſdam aqua inter cutem laborãtes, ac lienoſos, Ægyptiæ terræ luto vtentes, qui ſibi inungerent ſuras, femora cubitos, brachia, tergum, latera, pectuſq; & perſpicuè iuuarentur. Atque de his hactenus quæ quomodocunq; ad vacuationem hydropis pertinent.

Cæterùm etſi aliquis poſſet opinari, iis quæ ſunt à nobis tradita hucuſq; vniuerſam curandi hydropis rationem abſolutam eſſe, veruntamen nos altera ex parte exiſtimamus, non modò vnam, ſed etiam ferè principem huius curationis partem ſupereſſe adhuc, quæ ſcilicet in membrorum, ac præcipuè iecoris alteratione conſiſtit: quantumcunq; enim exquiſitam corporis vacuationem perficias, ſiquidem remaneat intemperies, rurſum breui videbimus plurima generari excrementa, adeo, vt, quod & ſuprà diximus, in manifeſto errore verſentur medici, quicunq; putãt ſummam illius negotij in accurata, ſæpius repetita & copioſa vacuatione conſiſtere, cum potius pro comperto habendum ſit, hanc vnam rationem, quæ intẽperies & morbos reſpicit, in hac curatione principem locum obtinere. Itaq; hanc indicationẽ vobis perpetuò ante oculos ponatis & quolibet tẽpore illis familiariter vtamini, quæ iecur calefacere, exiccare & roborare poſſunt. At verò cum nos de hiſce medicamentis iam egerimus, partim in præſenti, partim in ſuperiore tractatione de curanda frigida iecoris intemperie, non eſt, vt rurſum inutiliter eadem repetamus: quamobrem ſatis fuerit ex mul-

Alteratio iecoris.

tis

multis pauca admodum efficaciora in medium proferre, ea verò ſunt huiuſmodi: Confectiones, diacyminum, diachalamenthum, diaſpoliticum, diatrium piperеon, theriaca, mithridatium, ſales theriacales; apud Arabes dialacca, diacurcuma, electuarium de baccis lauri, trochiſci de agrimonia, de capparibus, de myrrha, & alia id genus: ſed inter cætera omnia maximis laudib. extollitur à Gal. 8. *de med. ſecund. locos*, confectio cyphoides, quæ meâ ſententia hac in re habet inſignem prærogatiuam, adeo vt præ cæteris ego hoc medicamento vti ſoleam familiariſſimè: in quorum quidem & cæterorum medicamentorum vſu, illud vos tandem ſcire velim, ex præcepto Auicen vnum & idem medicamentum longiore tempore adminiſtrandum non eſſe, ſed illa potius permutanda, & alternatim ſore vtenda, ne natura vni aſſueſcens medicamento, illius vim diſcat negligere: quod ſanè ſalutare præceptum non modò in hydrope, ſed in omnibus morbis longis eſt recipiendum.

Victus. Iam verò poſt hæc omnia illud vnum reliquum eſſet, vt tractaremus de victus ratione, quæ quidem in hoc morbo eſt tanti momenti, vt quicunque ſunt minus prudentes, minuſque ſibi ipſi temperantes, fruſtra cætera omnia remedia ſoleant experiri: ſed cum tractatio huius morbi longior fuerit, quàm mea eſſet voluntas, hanc rem tractabimus duobus verbis. Alimenta ſunt opportuna quæcunque vim habent calefaciendi, ſiccandi, attenuandi; in primis verò quæ ſint facilis concoctionis, quòd omnibus hydropicis inſit calor natiuus debilis, qui propterea malè poteſt alimenta concoquere: itaque ea talia ſint & ſuapte natura, & præparatione, & omnibus modis. Vinum conuenit antiquum, ſubſtantia tenue, odoratum, minimè dulce, acerbum, aſtringens, quod quidem parcè ad modum vel potius reſtrictè bibendum eſt, adeo vt nonnulli obſtinato animo ab omni potione longiore tempore abſtinentes, propterea credantur priſtinam ſanitatem recuperaſſe. Vicentiæ ruſtico laboranti hydrope per iocum dixerat medicus, eum fore à morbo liberum, ſi per annum abſtineret ab omni potione: ille autem verè putans id ſibi imperatum fuiſſe, annum integrum nihil prorſus bibit, tranſactóque anno iam ſanus factus rediit ad medicum, vt illi pro ſaluberrimo præcepto maximas ageret gratias. Celſus refert Metrodorum Epicuri diſcipulum, cum hoc morbo tentaretur, neque æquo animo, ferret ſitim, vbi diu abſtinuerat, bibere ſolitum deinde euomere. *Quod*, inquit Celſus, *redditur quicquid receptum eſt, multum tadij demit: ſi a ſtomacho retentum eſt, morbum auget.* Quam quidem experientiam ego cenſeo eſſe maximè periculoſam. Nam aquæ potio, ſi quid aliud, aqua inter cutem laborantibus eſt aduerſiſſima, adeo vt Auic. *cap.* 13. illius quoque viſionem prohibeat. Memini me legiſſe olim apud medicum Florentinum, de quodam hydropico deſperatæ ſpei lepidam narrationem: etenim cum ille intellexiſſet aquam ſibi mirabiliter aduerſari, vinum autem generoſum conferre, poſthabita qualibet aquæ adminiſtratione, non modò ad potum ſed etiam ad coquenda omnia fercula, imò verò & ad lotionem manuum, crurum, faciei, & vniuerſi corporis, longiori tempore vſus ſolo vino maluatico, ſanitatem recuperauerit. Opportunè etiam parantur vina medicata, ex abſinthio, agrimonia, calamentho, cinnamomo, ſeminibus odoratis, & aliis id genus. Atque ita abſoluta eſt tractatio de hydrope.

Capvt XVII.

De Scirrho Lienis.

Poſt tractationem morborum iecoris, ex ordine Rhaſis ſequitur tractatio morborum lienis: cuius partis ante omnia, pro noſtro inſtituto, tractabimus anatomen, ſed quàm breuiſſimè. Eraſiſtratus cenſuit lienem fruſtra fuiſſe à natura fabricatum, & propter eam cauſam tantummodo, vt iecori in dextra parte collocato, aliquid in ſiniſtra opponeretur quod illi proportione reſponderet: quam opinionem Gal. irridet 4. *de vſu partium cap.* 15. & 2. *de naturalium facul.* 9. Nam tametſi generaliter vnicuique ſatis eſſe debet, à natura nihil vnquam temere factum eſſe, illamque facilè potuiſſe, ventriculo paululùm ad illas partes producto, opus ſuperfluum vitare, res ipſa manifeſtè demonſtrat, lienem propter vſum maximè vtilem & neceſſarium genitum fuiſſe; hic verò vſus eſt apud Galen. vt ille foret organum accommodatum ad expurgandum craſſum & fæculentum iecoris excrementum. Namque per venam quandam ex meſaraicis, à vena porta orientem, hoc excrementum, tanquam ſibi iucundum & familiare attrahit, attractum opera natiui caloris rarefacit, elaborat, atque pro meliori parte in proprium conuertit alimentum: quæ verò pars ſupereſt, nutritioni inepta, tanquam ſuperuacaneum excrementum per aliam venam magni cuiuſdam vſus gratia in ventriculum effunditur: *Vſus lienis.* cum enim hoc excrementum acerbum & acidum ſit, omnes ventriculi actiones, quæ in amplexu conſiſtunt, aſtringendo & contrahendo iuuat, adeoque cibos exquiſitè cogit comprehendere, ac proinde eſt in cauſa, vt illi inconcocti ex ventriculo non delabantur, vt Galen. docet 5. *de vſu partium*, 4. demum verò hoc excrementum ex ventriculo in inteſtina, atque hinc vnà cum fæcibus ex corpore ſolet expurgari. Non ignoro, quamplurimos & veteres & recentiores, comminiſci alios quoque duos vſos lienis; alterum, tranſmiſſo ad ventriculum humore melancholico excitari appetentiam; alterum, ad refrigerationem cordis facere: de quibus nolo in præſentia longiùs agere, cùm non pertineant ad præſens inſtitutum.

Subſtantia. Cum igitur lien præcipuè fuerit à natura conſtitutus, ad expurgandum ſanguinem & iecur ab humore melancholico, vt commodè poſſet trahere & excipere hunc humorem craſſum & fæculentum, neceſſariò ſortitus eſt raram & laxam ſubſtantiam, inſtar ſpongiæ, quæ tamen, vt dicit Gal. ſi conferatur cum ſubſtantia iecoris, eſt rarior, ſi autem cum ſubſtantia pulmonum eſt denſior. Prætere vt hic limoſus & craſſus humor, qui vini fæcem imitatur, bene poſſit *Vaſa.* elaborari & confici, à corde, in lienem inſertæ ſunt frequentes arteriæ, quę ſuo calore exactam eius ſanguinis elaborationem iuuant, & totum viſcus calefaciunt. Sed præter venas & arterias habuit quoque neruos, à ſobole ſexti paris *Nerui.* neruorum cerebri, non tamen magnos, cum hæc pars non indigeret inſigni ſenſu. Lien, ſicuti iecur, obducitur vnica ſimplici tunica, ex omento exorta, eiuſdemque auxilio dorſo connectitur

quanquam

quanquam in gibbam ipſius partem fibræ quædam etiam ex peritonæo connexionis gratia producuntur. *Forma.* Lien formam habet oblongam inſtar linguæ, ſed craſſior latiorque eſt in homine quàm in cæteris animantibus. *Situs.* Lien demum ſitus eſt in ſiniſtro hypochondrio, inter vertebras, & ſpuriarum coſtarum cartilagines, verſus poſteriorem, vt vix deprehendi poſſit, dummodo ſecundùm naturam ſe habeat.

Morbi. Hactenus de anatome lienis ſummatim, ex quibus facile eſt intelligere, lienem poſſe laborare omni propemodum genere morborum: namque propter partes ſimilares ex quibus componitur, poteſt laborare qualibet intemperie, & ſimplici & compoſita, & cum materia, & ſine materia, quæ tamen intemperies ſine materia difficile cognoſcuntur, neque mea ſententia diutius poſſunt perdurare. Quare lien poteſt laborare tumoribus præter naturam, inflammatione, eryſipelate, œdemate, ſcyrrho, & longè ſanè frequentiùs cæteris ſolet laborare ſcirrho, quod à Gal. traditum eſt 9. *de med. ſecundum locos initio 2. cap.* nec non 13. *meth. cap.* 16. Etenim cum lien inſtituto naturæ, ſicuti diximus, nutriatur ſanguine craſſiore, qui eſt veluti limus ſanguinis purioris, & facilè nigra bilis efficitur, hinc facile euenit, ſanguine ipſo in venis indurato, & qui propter craſſitudinem neque excerni, neque diſcuti poteſt, vt & obſtructiones, & duri tumores celerrimè & frequentiſſimè generentur: id quod ſpeciatim docet Galen. iis vſu venire, qui vtuntur familiariter alimentis ex quibus craſſi & lenti ſucci ſolent generari: iis licet addere tumorem quoque flatuoſum, cum facilè melancholia conuertatur in flatum, qui poteſt contineri, vt ego puto, non ſolùm in tunica, ſed etiam in ipſo corpore lienis.

Secundò lien poteſt laborare morbis in compoſitione ac potiſſimùm obſtructionibus: neque enim poteſt laborare morbis numeri, ſitus, & ſimilium; etſi non deſint qui fabulantur aliquando lienem inuentum fuiſſe in dextro hypochondrio. Tertiò poteſt laborare morbo in ſoluta vnitate, qui quidem morbus ſolet eſſe maximè periculoſus, propter inſignem ſanguinis fluxionem, quæ frequenter ſolet contingere.

Cæterùm quoniam tractatio omnium morborum lienis neceſſariò foret longiſſima vt citò poſſimus aggredi morbos inteſtinorum & aliarum partium quæ continentur in ventre inferiore, quarum intelligentia eſt maximè vtilis & neceſſaria, ſtatui mihi vnum ſcirrhum ſeligere, in quo & obſtructiones continentur. Nam reuera ſicuti lien & obſtructionibus & duris tumoribus laborat frequentiſſime, ita aliis morborum generibus laborat rariſſimè, adeo vt parum vtile, forte etiam ſuperuacaneum videri poſſet in ſingulorum curatione verſari.

De ſcirrho generaliter diximus ſatis, tractantes de ſcirrho iecoris, quæ iure poſſunt ad hunc locum transferri. Lien igitur facilè & frequenter corripitur obſtructionibus & ſcirrho, & longè faciliùs & frequentiùs quàm iecur, vt dicit Galenus 13. *method. cap.* 16. id quod minimè credendum eſt euenire propter naturam & ſubſtantiam eius, quæ omnino rarior eſt ſubſtantia & carne iecoris, & conſequenter minus apta ad obſtructiones & tumores: ſed iſtud potiſſimùm contingit ratione alimenti craſſioris & fæculenti, quo diximus hanc partem nutriri. Scirrhus autem generatur in liene eadem propemodum ratione, & propter eaſdem fere cauſas, propter quas ſcirrhus generatur in iecore. Nam vel à principio generatur & augetur, demùmque in magnum tumorem attollitur, quotieſcunque in lienem congeritur multus & melancholicus humor, qui aut propter imbecillitatem facultatis expultricis, aut propter obſtructiones, aut propter aliud medicamentum, excerni, & à natiuo calore digeri non poteſt. Vel ſecundo modo ſuccedit ſcirrhus lienis aliis morbis, id quod præcipuè accidere conſueuit, cum medici imperiti frequentiùs & longiùs quàm deceat, inflammationes, & eryſipelata aſtringunt & refrigerant. Quamobrem ſicuti cauſa proxima ex qua fit ſcirrhus lienis, ſunt humores craſſi & melancholici: ita cauſæ magis remotæ ſunt, quæcunque huiuſmodi humorem poſſunt generare, qualia ſunt in victus ratione vina nigra & craſſa, largior potio aquæ frigidioris, ac maximè ſi illæ paluſtres fuerint, ſtantes & lutoſæ; propter quam præcipuè cauſam in quibuſdam locis, cum careant bonis aquis, reperiuntur quamplurimi lienoſi: ita enim & veteres medici, & Galenus 9. *de med. ſecundum locos, cap.* 2. propriè eos vocabant, qui induratam lienis affectionem habebant, ita vt hic morbus ſit quodammodo proprius illius loci, medici *endemios* vocant eos morbos quaſi patrios, carnes item quæ craſſum & glutinoſum ſuccum poſſunt generare, vt porcinæ, leporinæ, bouinæ; de quibus ſpeciatim carnibus bouinis, cum ſint aliquì in frequenti vſu, dicit Galen, 3. *de aliment facult.* 2. Si quis eis familiariter nutriatur, huic ex tali ſucco lienem intumeſcere, malumque habitum & hydropem ſequi: ſæpenumero tales ſunt vehementes exercitationes ſtatim poſt ſumpta alimenta; & ad ſummam illa omnia quæ copiam huius materiæ craſſioris poſſunt efficere & fouere, de quibus non ſemel diximus.

Signa indicantia ſcirrhum lienis ſunt multiplicia: in ſiniſtro hypochondrio percipitur dolor grauatiuus, & tumor durus, qui aliquando vſque adeo creſcit vt vniuerſum impleat hypochondrium, imò verò vſque ad partem dextram pertingat, ſi fuerit ſcirrhus exquiſitus, & ſi validiſſimè comprimatur, caret omni dolore & ſenſu ſicuti diximus de ſcirrho iecoris, dum æger ſe aliquo labore exercet, difficilius ſpirat, id quod etiam contingit dum in latus dextrum decumbit magis quàm ſi in ſiniſtro quieſcat, propterea quia non ita ſuſpenditur viſcus, neque diaphragma, ita à viſceris magnitudine premitur. *Signa.*

Color vniuerſi corporis eſt vitiatus, ac ferè ad nigredinem vergit, ex quo de ſententia Hippocr. dicit Galen. 2. *de naturalibus facult. cap. vltimo*, quibus corpus floreſcit, his lienem decreſcere, & contra, quibus lien creſcit, iis corpus contabeſcere, & vitioſis impleri humoribus.

Lienoſi cibus malè concoquunt, etſi maiori ex parte illos bene appetunt, multi flatus generantur in corpore, qui rugitum fluctuationemque in ſiniſtra parte ſolent excitare: magna ferè conuertit & animi & corporis ſegnities & ignauia, demum verò cum lien magis corrumpitur, tunc prædicta omnia ſymptomata fiunt grauiora & manifeſtiora: hinc os malè olet, gingiuæ exeduntur, & à dentibus diſcedunt, ſub nocte pedes intumeſcunt, ſanguis quoque ex naribus ſæpe profunditur, quandoque in manibus & cruribus vlcera naſcuntur, quæ difficulter ſanantur: quorum omnium ſymptomatum, ne fruſtra in hac re ſim longior, facile eſt vnicuique

cauſam

cauſam reddere. Hæc igitur ſunt ſigna demonſtrantia ſcirrhum lienis, quæ nos collegimus ex Galen. variis in locis, ex Paulo *lib.* 3. ex Cornel. Celſo *lib.* 4. *cap.* 9. ex Aëtio *lib.* 10. *cap.* 11. & cæteris. Sed iam ad curationem aggrediamur.

Curatio. Communis indicatio curandi ſcirrhum lienis, ſicuti reliquarum partium, vt ſcribit Galen. 14. *metho. cap.* 3. illa eſt: vt ibi totum euacuetur quod præter naturam in particula continetur; aliàs verò nos docuimus ex Gale. illud fieri cum medicamentis diſcutientibus vnà & mollientibus, partim internis & partim externis: de quibus illud primùm ſciendum eſt, ex Galen. 2. *ad Glauc. initio* 5. *cap.* quod conuenit lienem induratum curare non ſolùm externis fortibus medicamentis, ſed etiam per fortiſſimas potiones, cum hæc pars ſine moleſtia & bene ferat valentiſſima medicamenta. Sed quia non decet accedere ad hæc particularia præſidia, niſi antea præcedat generalis vacuatio totius corporis, idcirco omnium primum cum morbus non det inducias, lenienda eſt aluus cum electuario lenitiuo, vel caſſia, quæ in hoc caſu eſt præſtantiſſima, quibus poterit permiſceri portio hieræ ſimplicis, ſecundùm hanc formam:

Leniens. ℞. *Electuarij lenitiui, vel eius loco*
Floris caſſiæ, nouiter extractæ ℥. x,
Specierum hieræ ſimplicis ℥. ij. ß.
Miſce.

Nonnulli familiariter vtuntur electuario diacatholico, ſed cum illud recipiat & ſenam & rhabarbarum, & alia id genus medicamenta, non puto ego inter lenientia numerandum eſſe, etſi reuera ſatis leue & facile eſt medicamentum.

Vena ſectio. Poſt alui lenitionem vna vel altera die, ſecanda eſt vena, tametſi nonnulli hoc remedium abhorrent, quod miratur Galen. *in libello de ſanguinis miſſione* 16. & fatetur ſe non potuiſſe intelligere, qua de cauſa medici lienoſis mittere ſanguinem neglexerint, cum ille longiore experientia deprehendiſſet, illos perpetuò ex ſanguinis miſſione magnam vtilitatem percipere. Itaque ſi vires videantur poſſe hoc remedium perferre, quod eſt rationi conſentaneum futurum eſſe, niſi ſcirrhus fuerit confirmatus & exquiſitus, neque humores longe diſtent à forma ſanguinis, conſentiente ætate, audeatis venam incidere, ſicuti faciunt omnes propemodum probati auctores.

Quæ vena ſecanda. Sed eſt hoc loco inſignis difficultas de vena, quam laborante liene ſecare oporteat. Galen. quidem 2. *ad Glaucon.* 2. 13. *method.* 11. *& aliis locis*, conſueuit ſecare venam internam ſiniſtri cubiti, quam baſilicam vocant, & ſi hæc non compareat, conſueuit ſecare venam mediam, ac poſtremò neque hac apparente cephalicam. Altera autem ex parte plerique noſtrorum temporum medici ſolent ſecare venam inter digitos minimum & annularem, quam ſaluatellam vulgo vocant: quam quidem rationẽ mittendi ſanguinis etſi nonnulli exiſtimant, & ego quoque olim opinatus ſum, excogitatam & inuentam fuiſſe ab Arabibus & recentioribus medicis, tamen certum eſt nonnullis quoque Græcis, & veteribus medicis eam notam & familiarem fuiſſe. Nam præterquam quod Aëtius *lib.* 10. *cap.* 11. & Paulus *lib.* 3. *cap.* 40. & *lib.* 6. *cap.* 40. illius mentionem faciunt, Gal. quoque meminit huius præſidij non ſemel, ſed maximè 6. *de anatomicis adminiſtrationibus prope medium*, qui dicit ad hunc modum: *Altera parte mediam regionem ingreditur digiti medij & annularis, quam venam nonnulli in ſiniſtra manu ſecantes, permittentesque ſanguinem ex ea fluere, quousque vltro ſiſtatur, lienem ex tali vacuatione iuuari aſſerunt.* Ex quo loco id obiter licet nos intelligere, antiquiores medicos in affectibus lienis non eam venam ſecare conſueuiſſe, quæ eſt inter minimum digitum & annularem, ſicuti hodie paſſim & ab omnibus fieri videmus, ſed eam potius quæ inter annularem & medium digitum reperitur, quæ quidem, vt etiam ſenſus demonſtrat, & amplior, & manifeſtior apparet.

Quæritur ergo, vtra ſectio venæ ſit magis congruens ad ducendum ſanguinem, & iuuandum lienem laborantem, vel baſilicæ, vel ſaluatellæ in ſiniſtro cubito. Qui tuentur dignitatem venæ baſilicæ, primùm habent perſpicuam rationem, quòd hæc vena, & propter amplitudinem, & propter vicinitatem ſit longè accommodatior ad ducendum ſanguinem ex liene, quam ſit ſaluatella, quæ ſanè & propter diſtantiam, & propter paruitatem, longè minus poteſt hoc ipſum præſtare. Secundò proferunt Galenum, qui ex vna parte, vt vidimus, ſolet perpetuò internam venam ſecare: ex altera autem ſcribit in *lib. de ſanguinis miſſione* 14. ex venis quæ ſunt ad magnos angulos oculorum, aut ſub lingua, nihil effatu dignum effluere conſueuiſſe, ſicuti neque ſi quis in pedibus, aut ſumma manu venam incidat, quemadmodum qui lienem curari arbitrantur à venæ ſectione, quæ ad ſecundum eſt paruorum digitorum. Ex quo Galeni loco duæ videntur poſſe colligi veræ concluſiones: vna, quòd iſthæc vena ſaluatella nequeat ſatis copioſum ſanguinem profundere; altera, quòd de illius vſu ad curãdum lienem Galen. loquitur potius de aliorum, quàm de propria ſententia, id quod ille quoque facit loco citato. Tertiò, *de admin. anat.* vtrobique enim videtur loqui de ſectione iſtius venæ ex ſententia veterum.

Qui verò fauent venæ ſaluatellæ, afferunt duas rationes, quas ponit Paulus *lib.* 3. *cap.* 49. primam, vtilitatem reuulſionis, quam conſtat eo eſſe efficaciorem, quo ſit ex partibus longinquioribus: ſecundam, latentem quandam ſympathiam & conuenientiam, quæ nequit explicari. Deinde hanc opinionem confirmant apertiſſimo Galeni teſtimonio, qui *libello de ſanguinis miſſione, cap.* 16. dicit ad hunc modum: *Sic liene laborante inciſio eius venæ, quæ ad annularem eſt digitum ſiniſtræ manus, iuuat æquè, ac ſi internam quæ in cubito eſt, ſecueris, ſiquidem iuuat lienem male affectum, ſanguinis ex ſiniſtra manu vacuatio: præſtat autem non ſemel quod conuenit euacuare, ſed in duos partiri dies.* Hæc Gal. Poſtremò autem adiungunt experientiam, & ferè communem conſenſum omnium communiter practicantium, qui laborante liene hac ratione mittendi ſanguinis vtuntur frequentiſſimè, atque, vt aiunt, cum maxima ægrorum vtilitate & facilitate.

Si quis à me quærat, an vena ſaluatella curando lieni poſſit aliquem vſum præſtare? Huic reſpondebo cum Galeno, ſectionem huius venæ poſſe lienem malè affectum iuuare. Si quis rurſum quærat, vtra ſectio venæ, an ſaluatellæ, an internæ, ſit commodior & vtilior?

lior ? Huic reſpondebo cum eodem Galeno, ſectionem venæ internæ longè eſſe commodiorem & vtiliorem, vbicumque non ſola reuulſione, ſed etiam deriuatione, & copioſa omnino vacuatione opus eſt: ſiquidem vena interna cum ſit amplior, & parti laboranti vicinior, iure cenſenda eſt magis accommodata ad ſanguinem effundendum, quàm ſit altera, quæ & longinquior eſt, & ita exilis & parua, vt ex ea nihil ſanguinis effatu dignum effluere poſſit.

Quanquam vt verè dicam, non ſatis intelligo, quomodo Gal. affirmet, ſecta vena in pedibus, aut in ſumma manu, minimum ſanguinis effluere: niſi dicamus ita fieri ſi vena ſimpliciter aperiatur, nec aliud artificium adminiſtretur: namque reuera ſi præter apertionem harum venarum adhibeantur, vt vulgo fieri ſolet, & frictiones, & ligaturæ, & balneum aquæ calidioris, videbitis in praxi ſecta vena, & in manu, & in extremo pede, ſanguinem profluere copioſiſſimè. Ita ergo ſtatuendum eſt laborante liene ſectionem venæ ſaluatellæ in brachio ſiniſtro, nec non laborante iecore, in brachio dextro, poſſe aliquam vtilitatem afferre: id quod ipſe quoque cogor fateri eſſe veriſſimum, qui ſæpenumero hac mittendi ſanguinis ratione vti conſueui, & quandoque cum tanta ægri vtilitate, vt miratus fuerim.

Verùm illud reſtat adhuc, vt intelligatis, qualiſnam ſit vſus dictarum venarum, & quo potiſſimùm tempore debeant ſecari, quod à nemine traditum eſt. Paulus inter cæteros maximè probat hoc remedium, propter reuulſionem à iecore vel liene: quòd ſi ille intelligit ſimplicem reuulſionem, credo eum bene ſentire, cum Galenus doceat multis in locis, reuulſionem ex partibus diſtantibus ſeruata rectitudine perpetuò faciendam eſſe: quòd ſi intelligit non modò reuulſionem, ſed etiam deriuationem; quam equidem puto illum intelligere, cum ſermonem habeat de inflammatione, quo tempore neceſſe eſt non ſolùm reuellere, ſed etiam deriuare, & vacuare à parte laborante, vtique cenſeo eum male ſentire.

Hoc tempore mos eſt medicis ferè omnibus, non in principio morborum, ſed poſt cæteras vacuationes, laborante iecore vel liene, ad ſectionem vnius vel alterius venæ confugere; quem ſanè morem puto optimum eſſe, & dignum imitatione; cum experientia confirmer, ægrotos ex tali præſidio atque hoc tempore adminiſtrato, ſine vlla virium iactura ſæpe magnam vtilitatem percipere.

Propter quam verò rationem, an reuulſionem, an latentem ſympathiam, an aliter iſtud fiat, non ego multum laboro, cui ſatis eſt illud nouiſſe, in affectionibus lienis & iecoris ſectionem venarum in ſumma manu ſi opportunè fiat, & poſt communes corporis vacuationes, præclaram ſæpe operam præſtare.

Valeſij opinio. Franciſcus Valeſius *lib. 7. controuerſiarum, cap.* 3. gloriatur ſe longa meditatione inueſtigaſſe rationem, ante ipſum excogitatam à nemine, propter quam ſectio venæ ſaluatellæ ad curandum lienem & iecur, non modo vtilis, ſed etiam vtilior vena interna cenſeri debeat: illa verò eſt, quòd extremæ corporis partes internarum partium ſunt emunctoria naturalia, non tamen indifferenter omnium, ſed earum cum quibus habent rectitudinem, ſicut habent manus cum hypochondriis, dextra cum iecore, ſiniſtra cum liene. Cum ergo excrementa cuiuſque membri naturaliter ferantur ad illius emunctorium, & quò natura vergit per conferentia loca, eò ducere oporteat, idcirco expedit laborante iecore venam ſecare in dextra manu, laborante liene in ſiniſtra, propterea quia facile trahuntur excrementa ad eas partes, ad quas tanquam emunctoria ſecundùm naturæ inſtitutum trahi conſueuerunt. Quam quidem ſectionem venæ probat Valeſius non in principio morborum, cum copia humorum eſt maxima, ſed poſt alias euacuationes, quo tempore melius poterit membri facultas excrementa ſua expellere, cum iam depoſita fuerit multitudo, & humores ex toto corpore confluere ceſſauerint.

Hanc Valeſij cogitationem volui commemorare, ne quis propria laude fraudetur, cum reuera ſit ingenioſa, nec prorſus reiicienda. Sed hac de re ſatis, de qua etſi disfuſè, forte non inutiliter diſputauimus.

Poſt lenitam aluum, poſt ſectam venam, opportunè ſunt exhibenda ea medicamenta, quæ poſſunt attenuare, incidere, & exobſtruere ipſum lienem, incipiendo primò à leuioribus, tum progrediendo ad valentiora. In quibus quidem adminiſtrandis illam perpetuò cautionem decet adhibere, vt ab iis abſtineamus quæ vehementiùs calefaciunt: namque, vt aliàs notauimus, huiuſmodi medicamenta digerendo partes humidiores & tenuiores, craſſum alioquin humorem ſolent adhuc reddere craſſiorem. Sint ergo ſyrupi, oxymel ſimplex, de fumaria ſimplex; de borragine, de pomis ſimplex. Decocta ex cichoreo, cetrach, betonica, fumo terræ, borragine, & ſimilibus: hæc enim ſunt admodum temperata, ac principio bene conueniunt. Et ſit exemplum. *Obſtructio lienis.*

℞. *Decoctionis cetrach.*
Cichorei,
Borraginis ana. ℥. *iiij.*
Oxymellis ſimplicis ℥. *ij.*
Miſce pro ſyrupo.

Valentiora ſunt ſyrupi compoſiti, oxymel, ſyrupus de duabus & quinque radicibus, byzantinus, de cichoreo ſine rhabarbaro, & alij id genus. Quo loco mihi libet vos admonere de quodam vulgari, atque vt puto communi errore omnium propè communiter practican

Error præ-ſtuantium. practicantium, qui concoquendis & præparandis humoribus noxiis, poſt ſyrupos ſimplices, ſtatim accedũt ad ſyrupos quoſdam cõpoſitos, qui magis facultatem habent purgandi, quàm concoquendi: quæ quidem medicaméta, tantùm abeſt vt iuuent coctionem humorũ, vt potius illá perturbent atq; impediát. Id quod facilè vnuſquiſq; fatebitur qui illorũ compoſitioné & ingredientia medicamenta voluerit conſiderare: recipiunt enim, vt aliquando vobis demõſtrabo, & caſſiá & thamarindos, & ſená, & polypodiũ, nõnulli helleborum, & alia huiuſmodi ſoluentia medicaméta: tales ſunt quibus familiariter iſti vtuntur in præparando humore melancholico, de quo agimus in præſentia, ſyrupi de fumo terræ compoſiti, de epithymo, de polypodio, de pomis compoſiti, & ſimiles: quare vos hortor ne incidatis in hunc errorem, vt ab huiuſmodi purgantibus medicamentis perpetuò caueatis.

Cõcoquẽtia melãcholiã. Pro decoctionibus ſunt ſimplicia medicamenta chamædrys, chamæpitys, cortices radicum capparorum, folia, & radices tamariſci, marrubium, ſcordium, radices apij, fœniculi, petroſelini, & ſimilia. Sit exemplum decocti.

℞. *Cetrach,*
Corticum radicum capparorum,
Foliorum tamariſci,
Cichorei, ana. M. j.
Radicum fœniculi,
Apij,
Petroſelini ana. P. ß. Miſce, fiat decoctio.

℞. *Huius decocti, ℥. iiij.*
Syrupi byzantini ℥. j.
Oxymelitis cõpoſiti ℥. ß. Miſce pro ſyrupo.

Neque verò ſolũ huiuſmodi medicamenta decocta, ſed etiam arida & contuſa ad hãc rem ſunt accõmodata, ad quẽ modum dicit Gal. 2. *de alim. facul.* 8. medicos in obſtructionibus & ſcirrho lienis vtiliter exhibere caricas cũ thymo, aut pipere, aut gingibere aut pulegio, aut ſaturegia, calamentho, & ſimilibus, ſicuti vulgares, ita ſunt optimi trochiſci de capparibus, ex quibus fiant pilulę, quæ aſſumuntur manè, vel ſimul cum ſyrupo, vel cum alio accommodato medicamento.

Purgantia melanch. Concocta materia & præparato corpore, iam cogitãdum eſt de purgatione pro qua ſunt accommodata ſimp. medicamenta, ſena, polypodium, epithymum, & cæteris omnibus longe efficacius helleborus niger. Compoſita, electuarium diacatholicum, diaſenæ, ſed omniũ præſtantiſſima ſunt hiera diacolocynthidos, quã Pachij appellãt, & cõfectio hamech: ſi occurrant homines robuſti, ſunt pilulæ de hermodactilis, fætidæ, quæ recipiũt bdelliũ, opopanacũ, & ſimilia, quæ ſunt optimæ: ſũt & alia multa. Pro iunioribus habearis exemplum:

℞. *Foliorum cichorei,*
Cetrach,
Fumi terræ ana. M. ß.
Corticum radicum hellebori nigri,
Seminum aniſorum.
Citri ana. ʒ. j. ß.
Fiat decoctio in aquæ ſecundùm artem.

℞. *Huius decocti ℥. v.*
Hiera diacolocynthidos ʒ. iij.
Syrupi de fumo terræ compoſ.
De polypodio ana. ʒ. ij. Miſce & fiat potio.

Purgato corpore vniuerſo non modò ſemel, ſed ſi ita ferat occaſio, & bis & ſæpius, tunc tempore opportuniſſimo licet accedere ad ea medicamenta, quæ peculiarem vim habeant attenuandi, incidendi, emolliendi, diſcutiendi & liquandi: quæ quidẽ plurima ſunt, partim interna, & partim externa. Sed

Præceptum I. antequam de illis agamus, duo Gal. præcepta ſunt animaduertenda, quorum nos admonet 13. *method.* c. 17. *nec non* 8. *ad Glauconem* 5. Vnum, quòd ſumpta indicatione à natura partis, vtamur caute medicamétis relaxãtibus, ne lienis robur diſſoluatur, quod ſanè ſeruare oportet, cum præſtet officiũ cõmune toti corpori, nẽpe expurgãdi quicquid limoſum & excrementoſum in iecore generatur. Alterũ, quod *II. Præceptũ* etſi vtrumq; viſcus, iecur & lien poſtulant remedia ſimilia genere: tamen curandis obſtructionibus & ſcirrho lienis medicamenta tanto valentiora conuenire, quæ habẽt vim attenuandi, incidẽdi & aperiendi, quanto lien craſſiore vtitur alimento. Nam quale medicamentum iecori eſt abſinthiũ, tale eſt lieni cortex capparis; & quale iecori eſt eupatoriũ, tale eſt lieni ſcolopendriũ, quod vulgo cetrach appellatur. Interna verò medicamenta apta ad mol- *Lieni conferentia.* liendum & diſſoluendum tumorem lienis, atque eius obſtructiones & intemperies, hæc ſunt medicamenta ſimplicia, cetrach, radices capparorum, tamariſci, chamędrys, chamæpitys, ſemina aniſorum, fæniculi, agni caſti, bdellium, ammoniacum, opopanacum ſagapenum, ſquama chalybis; quibus addunt recentiores ſalſam parigliam, lignum guaiacum, chioam, ſaſſafras, & alia huius generis. Compoſita autem medicamenta ſunt trochiſci de capparibus, de eupatorio, de lacca, confectiones, aromaticum, roſaceũ, diacyminum, diamoſchum dulce & amarum, electuarium de baccis lauri, theriaca, mithridatum, & his ſimilia: ex quibus ad veſtram exercitationem non grauabimur nonnulla exempla proponere.

℞. *Ammoniaci ʒ. j.*
Bdellij ʒ. ß.
Miſce, fiant pilulæ quinque, quæ ſummo manè exhibeantur vel ſolæ, vel ſimul cum aliis medicamentis.

Item:

℞. *Cetrach pulueriſati ʒ. j.*
Seminis agni caſti ℈. ß
Miſce, fiat puluis ſubtiliſſimus, qui manè exhibeatur cum modico vino.

℞. *Trochiſcorum de capparibus ʒ. j.*
Fiant pilulæ tres, & exhibeantur vt ſuprà.

Chalybis præſtantia. Inter cætera omnia chalybs, & omnia quæ ex chalybe præparãtur, hæc in re habent inſignẽ prærogatiuã. Ac primùm eſt aqua chalybeata, quæ nimirũ ex calybe ignito ſæpius extincto præparatur, de qua ſcribit Cornelius Celſus *lib.* 5. *c.* 9. quod pręcipuè lienẽ cõminuit: *quod*, ille loquit, *animaduerſũ eſt in iis animalibus, quæ apud fabros educata exiguos habent lienes*: cuius idem præſidij mentionem facit Gal. ex Archigene 9. *med. ſecundùm locos c.* 2. qui ſcribit potionẽ parandã eſſe non febricitantibus cũ vino, febricitantibus autẽ ex ſola aqua: quod etiam cõfirmãt Paulus, Aetius, & cæteri prope omnes. Secũdò eſt vinũ chalybeatũ, quod a variis medicis vario modo paratur, hoc tẽpore: ſed ego vobis cõmunicabo illam huius vini præparandi rationem, qua vti ſoleo iam annos multos, & eſt huiuſmodi.

℞. *Limaturæ chalybis lib. j.*
Abluatur ſemel aceto, & illi inſpergatur
Pulueris garyophillorum ℥. ß. & ita relinquatur per horas 24. tum

℞. *Vini albi dulciſſimi lib. x*
Fiat infuſio, & exponatur ad ſolem octo vel decem dies, illud frequenter agitando & permiſcendo: demum facta colature.

Nonnulli hoc vinum ſolent exhibere in prãdio & cœna, alijpro ſyrupo dãt mane ad ℥. viij. circiter; & cum vtroque modo vtiliter poſſit propinari, ego illo pro ſyrupo vti ſoleo frequentiſſimè, & ſanè inter cætera omnia medicamenta in tollendis obſtructionibus & ſcirrho lienis, hoc fortaſſe cenſendum eſt principem locum obtinere.

Tertiò eſt aliud medicamentū meâ ſententiâ & celebre, & efficax, quod præparatur hoc modo.

℞. *Squamæ chalybis,*
Corticum radicum capparorum,
Trochiſci. *Foliorum tamariſci,*
Cetrach ana ʒ. ij.
Myrrhæ electæ ʒ. j. Miſce fiāt trochiſci cū vino, qui ſingulo manè exhibeātur, ad ʒ. j

Alij trochiſci proponuntur à Gal. ex Aſclepiade *9. de med. ſecūdùm locos c. 2.* ſecundùm hanc formā.

℞. *Fructus ericæ ʒ. iiij.*
Piperis albi,
Nardi Syriaci,
Ammoniaci ana ʒ. ij.
Arida tunduntur & cribrantur, ammoniacum aceto ſcyllitico diſſoluitur, & aridis medicamentis adiectis, fiunt trochiſci, qui exhibentur pondere ʒ. j.

De quo medicamento Gal. hæc addidit: *Qui pharmacū hoc tradidit, ſcripſit Porcellū ad triduū hoc medicamentū bibiſſe, & poſtea diſſectū ſine liene inuentum fuiſſe.* Verū de iis ſatis, quorū imitatione vnuſquiſq; facilè poteſt multa alia ſibi conficere, præterquam quod Gal. & cæteri omnes auctores maximū horū medicamentorum ſyluam poſſunt ſuppeditare.

Externa quæ in eligenda. Diximus de medicamentis concoquentibus, purgantibus, & diſſoluētibus humores efficientes, obſtructiones & ſcirrhos lienis; ſupereſt vt agamus de medicamentis externis: in quibus quidē eligendis id ſedulò eſt animaduertendum, quod notauimus quoque de medicamentis internis, quòd nimirum hæc medicamenta ſint attenuantia magis ſuarum partiū tenuitate, quàm inſigni calidirate: quandoquidem quæ inſigniter calefaciunt, diſſoluendo partes humorum tenuiores & humidiores, eos qui remanent craſſiores & duriores reddunt: quocirca ea quæ ſunt inſigni amaritudine prædita, optima cenſenda ſunt quibus commodè permiſceri poſſunt, quæ aliquam habeant auſteram qualitatem, & alicuius adſtrictionis non ſunt expertia: ex quo factum eſt vt Gal. locis citatis *9. de comp. med. ſecund. locos. 2. ad Glauc. 5. 11. meth. 16. & aliis locis,* præbet vſum aceti, adeo vt cupiat id à medicamētis ſplenicis nunquam ſeparari. Portò externa medicamenta ſunt multiplicia & varia, iniunctiones, fomenta, cataplaſmata, vnguenta, & alia id genus, quorū ad veſtram exercitationē non grauabor nonnulla exempla proferre, & primum linimenti.

℞. *Olei amygdalarum dulcium,*
Amararum,
Chamæmelini completi ana ℥. j.
Olei de capparibus,
Maſtichini ana ℥. ß. Miſce, & fiat linimentum.

His ſunt efficaciora oleū liliorū alborum cū aromatibus, quod vulgo de been appellant, oleum de lateribus, & alia huiuſmodi. Exemplum fomenti.

℞. *Radicum altheæ,*
Maluarum ana. M. j. ß.
Cetrach,
Abſinthij ana. M. j.
Corticum radicum capparorum,
Chamædryos,
Foliorum tamariſci,
Pulegij,
Calaminthi ana. M. ß.
Seminum lini,
Aniſorum,
Fœnugræci ana. ℥. j. Miſce, bulliant omnia in aqua & aceto pro fomento.

Sit emplaſtrum,

Emplaſtrū ſplenetricum. ℞. *Axungiæ porcinæ,*
Adipis gallinacei,
Anſerini ana. ℥. ij.
Medullæ vitulinæ ℥. j.
Ammoniaci,
Styraci,
Bdellij,
Thuris ana. ℥. j.
Galbani ʒ. ij.
Diſſoluantur gummata cum aceto, & addita cera fiat emplaſtrum.

Quoniā verò hic morbus ſæpe eſt adeo cōtumax, vt neceſſarium ſit deuenire ad præſidia efficaciora, ideo vt abundetis exemplis, habeatis & alterum.

℞. *Ammoniaci,* *Emplaſtrū.*
Styracis,
Bdellij,
Thuris ana. ℥. ß.
Galbani,
Salis ammoniaci ana. ʒ. ij.
Seminis agni caſti,
Rutæ,
Baccarum hederæ ana. ℥. ß.
Picis,
Reſinæ,
Ceræ ana, quantum ſufficit, diſſoluantur gūmata cum aceto, & fiat emplaſtrum.

Si quis plura cupit, is facilè poteſt habere quodcumq; voluerit, apud omnes & veteres, & modernos, & præcipuè apud Gal. Officinæ multa præparant & conſeruant medicamenta ad perficiendam hanc indicationem, qualia ſunt vnguētum altheæ de meliloto, diachylō magnū, vnguētum Agrippæ de arthanita, de fermento, & fortè alia huiuſmodi.

Hoc loco non eſt prætermittendum remedium *Remedium vulgare.* quoddam vulgare, & eſt lapis molaris, pyrites, aut lapis alioqui duriſſimus, qui acerrimo aceto extinguitur, linteis inuoluitur, & ſæpe ad lienem apponitur: ſed iis medicamentis vtendum eſt tantummodo cùm tumor ſaltem aliqua ex parte mollitus fuerit. Nam, quod memoria tenendum eſt, in morbo diuturno ac difficili decet alternatim vti medicamentis, partim quæ lienis duritiem molliant, partim quæ diſcutiant, adeo vt modò ad vna, modò ad altera medicamenta redeamus, vt res ipſa poſtulabit. Vulgare item atq; optimum eſt emplaſtrum ex ammoniaco, opopanaco, oleo de capparibus, aut oleo cucumeris aſinini, & aceto, quo accommodato in corio, ægri vtuntur longiſſimo tempore, & maxima cum vtilitate.

Cæterùm præter hæc omnia medici deueniunt quandoque ad ſynapiſmata, cucurbitulas ſcarificatas, hirudines, veſicantia medicamenta, ac tandem ad cauterium lienis, vel potius ſiniſtri hypochondrij. Nonnulli etiam, ſi in ea regione lienis compareant venæ nigriores, audent illas incidere, de quibus quidem præſidijs ferè omnibus Aetius tractat copioſè *cap.* 10. & 11. *lib.* 10. de quibus etiam Paul. & Gal. nec non Alex. *lib.* 8. *c.* 13. qui recitat hiſtoriam cuiuſdam militis, qui ad illum veniens totam lienis regionem barbaricis ferramentis candentibus inuſtam habebat. Ac ſanè huiuſmodi medicamenta, ſicuti ex vna parte apud nos ſunt prorſus inſolita & inuſitata, ita ex altera, cum habeant communem conſenſum tot grauiſſimorum hominum, fortaſſe poſſent aliquando in vſum reuocari; atq; eo magis quòd niſi eſſent profutura, meâ certè ſententiâ neque vllum periculum eſſent allatura.

Poſtremò autem ſunt nonnulla quæ latente quadam vi & proprietate dicuntur laborantem lienem iuuare, de quibus tractant multi, & veteres & moderni: hæc habet Galenus ex Aſclepiade & Archigene 9. de med. ſecund. locos. c 2. *Cynogloſſi M. j. cum cyathis iij. vini, terito & expreſſum liquorem ante cibum bibendum dato.* Aliud: *Aſini aut equi ſyluestris*

ſylueſtris lienē ſiccatū tundito & reponito, & cochlearia duo exhibeas, cū vini diluti cyathis tribus. Rurſum amuleta & per contrarietatē quandā naturalem ad iecur & lienem facere credita multa. quale etiā eſt ſequens: *Venam retro autem ſiniſtram ſecato, & detracto ſanguine affectum lienem confricato.* Multa inquam, habet Alex. multa alij de quibus nolo ego meum iudicium interponere; ſtatuat de illis vnuſquiſque pro ſuo arbitratu, & pendat ex experientia.

Remedium temerarium

Apud nonnullos & præſertim monachos, eſt familiare quoddam remedium, ad ſanandos omnes ſcirrhos lienis, quod ſiue latente quadam proprietate, ſiue aliter aiunt eſſe efficaciſſimum, & eſt huiuſmodi: hominem lienoſum nudatum collocant ſupinum, & ad regionem lienis accommodant folium chartæ deinde omni conatu & totis viribus ſecuri acutiſſima ſupra chartam lienem percutiūt, quē hoc modo charta remanēte integra aiunt rūpi, minui, & ſanari tametſi nō leuē quidē vulneris & ſāguinis effuſi faciāt ſuſpicionē. quod quidē remediū mihi magis ridendum, forte etiam deteſtandum videtur, quod ego quidem ſemel vidi.

Victus.

Poſthæc omnia illud vnum reliquum eſſet, vt ageremus de victus ratione, ſed ex iis quæ a nobis variis in locis tradita ſunt, facile eſt vnicuique illam probè inſtituere. Breuiter victus ſit attenuans, ſibi conueniunt qui aperiendi aliquam vim habeant, facilè concoquantur, & bonum ſanguinem poſſint generare: ſicut ex altera noxia ſunt quæ craſſum & glutinoſum ſuccum poſſunt efficere. Potus ſit vinum tenue quod aqua in qua ferrum vel chalybs extinctus fuerit, dilui poterit, alioqui prorſus aqua abſtinendum eſt. Exercitationes moderatæ iuuant, antequam alimenta ſumuntur, nec mihi probantur vehementes illi motus & curſus, de quibus loquitur Aetius *lib.* 10. *c.* 13. ſicuti neque mihi probantur illæ appenſiones ad ſcalas quæ à vulgaribus fieri ſolent, vt lien, quemadmodum illi opinantur, cadat & minuatur. Somnus ſit moderatus, nec ſtatim ab aſſumpto alimento ineatur: alui excrementa reſpondeant cibis: vitentur animi perturbationes, atque hactenus de obſtructionibus & ſcirrho lienis.

CAPVT XVIII.

De dolore colico,

Nomen.

INTESTINORVM nomine Medici intelligunt totū illud inſtrumentū ſiue corpus, quod inferiori ori ventriculi eſt continuatū, & ad extremū vſq; podicem peruenit, quod quidem cum ſit prælongum, neq; eadem vbique ſit figura, ſitus, ſubſtātia, neq; habeat eundem vſum, quaſi multa ſint organa, plurali voce inteſtina nominātur.

Diuiſio inteſtinorum.

Hęc anatomici diuidunt, in duas partes principales, nempe in tenuia & craſſa, atq; ex his ſingulis ternariū numerū conficiunt, adeo vt ſex ſint in vniuerſum. tenuia ſunt duodenū, ieiunū, tenue: craſſa ſunt cæcū, colum, & rectum.

Vſus & officium.

Tenuia inteſtina, quæ ſunt ſuperiora, Gal. auctore 4. *de vſu part. c.* 17 ad hoc potiſſimum ſunt efformata, vt eorum beneficio, quidquid eſt ſucculentum in cibo ventriculi opera elaborato, id ad iecur ſanguinis officinam deducatur: quare & frequentiſſimè ex meſenterio venæ ad ipſa perueniunt, quæ aſſiduè trahunt & alliciunt, quicquid in cibo benignum & ſucculentum eſt. Longa vero, anguſta, & variis anfractibus ea circūduxit natura, vt ſuccus, quem ex ventriculo promanantem excipiunt, in mora eſſet, cumq; tantiſper ſuo complexu retinerent, donec venę meſaraicæ illū exugerent, & ad iecur deducerent. Craſſa autem inteſtina, etſi ad chyli diſtributionem ipſa quoq; cōducāt: tamen ſūt magis excrementorū receptacula, quare paucioribus quoq; venis donantur, nimiumq; lōga ſunt, ſed ampliora, vt multa colligere poſſent, ne homines frequentius neceſſitate egerēdi cōpulſi, à ciuilib. ſtudiis & operationib. auocarētur.

Subſtantia.

Inteſtina habent ſubſtātiā membranoſā veiū nō omniū ea parte pariter aut craſſā aut tenuem, ſed talem quæ facile amplectitur ea quæ continet, & rurſus quæ à contentis diſtendi apta eſt. Inteſtina omnia, perinde vt ventriculus, habent duas proprias tunicas, quæ fibris tranſuerſis præditæ ſunt, vt excretoria eorū facultas ſit valentior. quæ duplex tunica illis fuit attributa, vt ſi forte interior putreſcat in dyſenteria, aliiſq; diuturnis malis, quod interdū fieri dicit Gal. 4 *de vſu partiū circa finē*, altera ſit incolumis, atq; eius vicem vtcunque ſupplere poſſit. Tunica autem craſſorum inteſtinorum tanto tenuium inteſtinorum tunica interiore durior eſt, quanto illa materiam continet duriorem, & à ſucco magis liberam: quæ enim gracilibus continentur inteſtinis, liquida, fluida, & aquea ſunt adhuc, quæ verò in craſſis, ſunt longè duriora.

Inſertio vaſorum.

Inteſtinis venæ, arteriæque, ſed non omnib. pari numero & frequentia ſunt diſtributæ, quòd non in omnib. inteſtinis eadem exugenda ſuccorū copia fuerit: quo enim inteſtina in continuitate ventriculo ſunt viciniora, eo plus optimi cremoris continent, ac proinde frequentiora vaſa gracilibus, pauciora craſſis inteſtinis inſeruntur.

Nerui inteſtinorum.

Inteſtina demum neruos accipiunt à propagine ſextæ coniugationis cerebri, vt prauos & mordaces humores prius ſentiāt, & ad expellendum irritentur, quàm inſigne aliquod incōmodum accipiant. De ſitu inteſtinorum, figura, ac cæteris quæ ad hāc rem pertinent, non eſt longius agendum, quia puto vos ex anatome probè omnia tenere.

Morbi inteſtinorum.

Ex dictis licet colligere, inteſtina poſſe laborare omni genere morborum, ac primùm qualibet intemperie, & ſimplici & compoſita, & cum materia, & ſine materia, nempe ſanguine, bile, melācholia, & pituita, ex quib. humorib. varij excitantur tumores præter naturam, inflammationes, eryſipelata, œdemata tumores ſcirrhoſi; quibus addunt nonnulli tumores flatuoſos, quos inflationes appellant. Secundò poſſunt laborare morbis in cōpoſitione, ſicuti quādo obſtruuntur, & impeditur naturalis tranſitus excrementorum; item quando non ſeruant ſuam naturalem poſituram, ſed exeunt circa vmbilicum, vel deſcendunt ad inguina, vel in ſcrotum. Tertiò laborāt inteſtina ſoluta cōtinuitate. vt ſūt vulnera, de quib. eſt *aph* 78. ſūt vulnera, quod euenit in dyſēteria, ſūt abſceſſus, & alia id genus. Quoniā verò ſi velimus de omnibus ſigillatim agere, tempus non ſuppeteret, vt tractaremus de morbis aliarum partium, cum morbi omnes inteſtinorum mihi videantur poſſe referri ad duo præcipua capita, nempe ad dolores & fluxus, ſiquidem in iis continetur & intemperies, & mala compoſitio, & ſolutio continuitatis, de iis mihi ſtatutum eſt agere; incipiendo ſimul cum Rhaſe à dolore colico, in quo ſure continentur omnes dolores inteſtinorum.

De Colico dolore

Colicos dolores medici dupliciter ſolent appellare, vt notat Gal. 2. *de locis aff. cap.* 2. & 6. *de locis affect.* 2. Vno modo generaliter, vehementiſſimos quoſq; dolores in quibuſcunq; partib ventris euenerint, in qua ſignificatione quamplurimi tractant de dolore colico: altero propriè, nempe dolores vehementiſſimos & continuos, qui particulatim malè afficiūt craſſa inteſtina. Cornelius Celſus nominat morbū inteſtini plenioris: vulgus medicorū hodie *colicam* vocant, quod quidem nomen videtur ortum habuiſſe à læſa particula, nimirum, colo inteſtino, quod conuenit inter omnes potiſſimum dolere ac laborare.

Quis morbus. Eſt autem hic affectus ſymptoma, actio læſa facultatis animalis ſentientis inteſtinorum, de quo ſymptomate iam ſæpius diximus.

Differentia. A loco affecto. Dolores colici habẽt quàplurimas differentias, de quib. diligenter agendũ eſt. Primùm verò ſũt, quæ ſumuntur à loco affecto: namq; laborant inteſtina vel tenuia & ſuperiora, vel craſſa & inferiora. dolorẽ qui ad tenuia pertinet εἰλεὸν Græci vocãt, Latini *volunũ*, vulgares *Miſerere mei Deus*: de quo ſtatui ſeparatim poſteriùs agere. Dolorẽ autem qui craſſa occupat inteſtina, *colicũ* nominant, à colo inteſtino, vt diximus, à quo tanquam cæteris longiore & magis amplo, meritò hoc nomen originem habuit, de quo ſpeciatim dolore nos agimus in præſentia.

A magnitudine. Secundò ſunt differentiæ à quãtitate ſeu magnitudine, vel ab intẽſione ſeu remiſſione doloris: etenim tametſi omnes dolores colici, vt placet Gal. 6. *de loc. aff. c.* 2. ſunt vehementiſſimi & grauiſſimi, veriſimile eſt, vel potius neceſſariũ, maiorem vel minorem dolorem fieri propter multitudinem, vel craſſitiem, vel motũ, vel qualitatem eius rei à qua dolor efficitur, quæcunque illa fuerit. Quæ pariter eſt ſententia Gal. 2. *de loc. aff. c.* 2. Certum enim eſt materiam pauciorem, tenuiorem, quieſcentem, ac minori agendi vi præditam, minorem prorſus dolorem concitare, quàm quæ multa & craſſior eſt, mouetur, & maiori potentia prædita eſt. Colicos dolores qui quoquo modo ſunt leuiores, Auicenna *punctiones* ſolet appellare.

A qualitate. Tertiò ſunt differentiæ à qualitate doloris, de quibus diffuſè tractat Gal. loco citato, 2. *de loc. aff.* ſed illæ ſunt magis principales. Colici dolores alij ſũt extenſiui, adeo vt non ſolùm inteſtina, ſed aliæ quoq; proximæ partes extẽdãtur, quod potiſſimùm fieri ſolet à flatibus: alij ſũt fixi, & vno in loco permanentes, ac ſi palus in parte foret infixus, quãdoque verò ac ſi terebro locus dolens videatur cõfodi & perforari, quos propterea *dolores perforantes* nonnulli appellant, cuiuſmodi dolorem Gal. narrat ſe paſſum fuiſſe, quũ ea quæ in profundo ventris erant, in eo potiſſimùm ſpatio, per quod à renibus ad veſicam vreteres extenduntur, ſibi videbantur terebro perforari. Alias multas ſpecies & qualitates doloris refert Gal. ex Archigene, velati tractatiuum, auſterum, dulcem, leuiter acutum, ſalſum, viſcoſum, indomitum, & aſtringentem, quæ nomina cum ſint obſcura & auditorem nihilo doctiorem reddere poſſint, tanquam inutilia, dicit Gal. perinde ac ſi omnino ſcripta non fuiſſent, ſunt relinquenda, & prorſus negligenda.

Atque vtinam non hoc etiam tempore noui ſint Archigenes, qui nouas, ambiguas & inuſitatas voces quotidie conantur in artem medicam introducere, quas neque cæteri, neque forte ipſi ſatis intelligunt: quæ quidem ſcribendi & docendi ratio, quantas tenebras imperitis animis poſſit offundere, omnem diſciplinam confundendo & perturbando, & quantum à bonis auctoribus, præcipuè verò Ariſt. & Galen. reprehendatur, notius eſt quàm vt plurib. debeat demonſtrari. Sed redeo ad differentias doloris colici.

A tempore. Quarto loco ſunt differentiæ à tempore: dolores colici, alij ſunt antiqui, alij noui, alij continui, alij interpolati, & quibuſdam veluti circuitibus reuertentes ad quem modum narrat Gal. hiſtoriam cuiuſdam iuuenis, qui poſt ſumptum ſcammonium per quædam interualla ſæpe doloribus colicis vexabatur, 12. *meth. cap.* 7.

A more. Quintò ſunt differentiæ à modo affectus, à bono vel malo more: nam colici dolores vel ſunt benigni & facilè ſanantur, vel ſunt maligni vixque vllam recipiunt curationem: alij ſunt peſtilẽtes, alij non peſtilentes, quam quidem doloris colici differentiam, à pleriſque omnibus prætermiſſam non prætermiſere Paulus & Auic. Paulus enim mentionem facit cuiuſdam colicæ ægritudinis ſua ætate ſæuientis, quam à finib. Italiæ incipientem, narrat per pleraque alia loca Romani imperij inſtar peſtiferæ contagionis graſſatam fuiſſe. Pariter Auic. *lib.* 3. *fen.* 16. *tract.* 2. *c.* 6. ſcribit ad hunc modum: *Et quandoque accidunt colica, & ileos ſecundùm ſemitam accidentia ægritudinum peſtilentialium aduenientium, & perueniunt de regione ad regionem, & de homine ad hominem.* Et rurſum *lib. eodem tract.* 4. *c.* 30. *Et ileos quidem vadit de quibuſdam ad quoſdam permutatione, quæ fit in aere peſtilentiali, & de terra ad terram permutatione ægritudinum venientium.* Hæc Paulus & Auicenna, quos locos illi debent animaduertere, qui contendunt peſtem eſſe quendam certum & determinatum morbum, & illi perpetuò febrem coniungi de qua te longius diximus in tractatu noſtro de Peſte.

Sextò ſunt differentiæ à coniunctis: quandoque colici dolores ſunt vel cum febre, vel ſine: cum virtute robuſta, vel debili; in iuuene vel ſene. æſtate vel hieme: & cæteris quæ habẽt eãdem rationem. *A coniunctis.*

Poſtremò ſunt differentiæ à cauſis, quæ inter cæteras omnes ſunt dignæ maxima notatione & animaduerſione. Cæterùm cũ hæc pars à pleriſq; admodum confuſè tractetur, qui nullo ordine infinitas propè colici doloris cauſas, ac veluti quoddã chaos ſolent proponere, experiamur nos, an dilucidioris doctrinæ gratia, hanc totam rem in certa quædam, & definita capita poſſimus referre.

De cauſis doloris diximus aliàs quod eſt ſatis, & ſtatuimus ex Galen. 4. *de ſimp. med. facult.* dolores fieri propter vnam tantummodo cauſam, nempe ſolutionem continui. Cum igitur inteſtina doleant, vt aliqua adſit continui ſolutio neceſſe eſt. *Cauſa.* Prætermiſſis autem cæteris omnib. cauſis, & potiſſimùm externis, quæ poſſunt ſoluere cõtinuum, de quib. iã diximus diffuſè, illud memoria eſt repetẽdũ, quod pariter iã ſuprà cõfirmatũ fuit, duas qualitates, quas per excellentiam Philoſophi & Medici actiuas appellant, frigiditatẽ & caliditatem, eſſe quàm maximè efficaces ad ſoluendum continuum noſtri corporis, atq; ad efficiendos dolores: ex quo id nobis licet colligere, dolores colicos ab iis potiſſimùm excitari, quæcũq; vehementer poſſunt inteſtina refrigerare, vel calefacere. namq; aliæ duæ qualitates, humiditas & ſiccitas, niſi caliditati vel frigiditati coniungãtur, primò & per ſe vix poſſunt continuum ſoluere & dolorem efficere, niſi fortaſſe leuiſſimum, & cuius nulla ſit habenda cõſideratio. Vtraq; autem quæ cum refrigerandi, tum calefaciendi vim habent, non vna ſed multiplici cõſtãt ratione: itaque alimenta craſſa, frigida, quæ ferè ſũt manifeſta, aquæ importuna potio, aut præterea niuis, qua inſano quodam appetitu pleriqué viri principes tantopere delectantur, aër frigidior, intempeſtiua exercitatio, crapula, immoderata venus, & ne ſim longior, quæcumque humores frigidiores, crudiores, pituitam & flatum poſſunt efficere, cauſæ doloris colici ſtatuendæ ſunt: pariter quæcunque iis ferme contraria, humores gignere poſſunt calidiores & acriores, à quib. inteſtina vellicentur, mordeantur & affligantur, iure huius mali licet cauſas ſtatuere. Summa ergo cum ratione ſcribit Gal. 12. *meth. c.* 8. in craſſioribus inteſtinis dolorẽ fieri plerunque, aut ex frigida, craſſa & lenta pituita, nec non ex flatuoſo aliquo ſpiritu, aut ex tenui, & acri humore, locum mordente & vellicante: iis addit Auicenna humorem melancholicum, quotieſcunque vel à liene, vel ab vniuerſo corpore tranſmittitur ad ventriculum & inteſtina, ex quo poſtea generantur flatus, qui facilè ex humore

melan

melancholico generantur, atque ita efficiuntur dolores. Nonnulli addunt & ſanguinem, ſed reuera aut nullus, aut leuiſſimus dolor à ſanguine poteſt excitari, niſi fuerit coniuncta inflammatio, de qua poſteriùs tractabitur.

An ſola intemperies inducat dolorē colicum.

Nonnulli quærunt hoc loco, an ſimplex inteſtinorum intemperies ſine materia poſſit colicos dolores efficere? Quibus reſpondeatis breuiter, iſtud quidem fieri poſſe, ſed tamen rarò, & dolores fieri admodum leues, cum huiuſmodi intemperies ſine materia breui tempore ſoleant perdurare, quin generentur & flatus & humores, à quibus poſtea generantur dolores vehementiſſimi.

Secundo loco fiunt dolores colici ab iis quæ obſtruunt inteſtina, quotieſcunque enim & flatus, & humores, & excrementa retinentur, & impediuntur, quo minus poſſint erumpere & excerni pro inſtituto naturæ, tunc facilè & frequenter dolores ſolent excitari: huiuſmodi verò obſtructiones à multis fieri poſſunt, tumoribus præter naturam, inflammatione, eryſipelate, œdemate, ſcirrho, à multa copia humoris craſſioris, à multis & durioribus alui excrementis, à vermibus, vt placet Auicennæ, ac poſtremò à lapidibus, quod aſſerit Aëtius, & confirmant nonnulli recentiores; de quibus itē lapidibus an generari poſſint in inteſtinis, Gal. videtur dubius fuiſſe, qui lib. *6. de locis aff. cap.* 2. ſcribit ad hunc modum: *Scripſerunt nonnulli, quod in vehementiſſimis excretionibus, validis præcedentibus doloribus, aliqui lapides calloſos eiecerint, ſimiles iis qui in veſica conſiſtunt*; id quod ipſe neque vidit, neque alium qui viderit, audiuit.

Calculi excreti.

Dum ego eſſem iunior Patauij ante annos 40. Franciſcus Friſimelica, meus præceptor, medicorum ſui temporis, meâ ſententiâ, princeps, & omni veriſſima laude cumulatus, mihi & pleriſque aliis aſſeuerauit, ſe vnum lapidem deieciſſe; & quod fortaſſe alicui magis mirum videbitur, equidem vidi ex vtero cuiuſdam monialis exiiſſe multos lapillos duriſſimos. Ac ſanè ſi hæc res bene conſideretur, nihil videtur prohibere, quin lapides generari poſſint, & in inteſtinis, & in vtero, ſicuti generantur in veſica: etenim tametſi hæ partes naturali ſua temperie ſint frigidæ, tamen neque deeſt interdum tanta caliditas, quanta eſt ſatis pro ſiccanda & coquenda materia craſſiore, vt demum illa conuertatur in lapidem. Atque hæ videntur eſſe cauſæ, vel potius fontes cauſarum, ad quos referri poſſunt quæcunque dolores colicos poſſunt efficere, primò & per ſe laborantibus inteſtinis.

Per conſenſum.

Sed præterea, vt placet Auic. illa quoque nonnunquam laborant per conſenſum aliarum partium, ventriculi, iecoris, lienis, renum, vteri, veſicæ, quotieſcunque hæ partes inflammantur, vel aliter intumeſcunt, ſiquidem tunc cōprimuntur inteſtina, eorúmque ſoluitur continuitas, & colici dolores generantur. Verùm, vt liberè dicam, hæ cauſæ mihi videntur imaginariæ, alienæque ab omni tum ratione, tum experientia; quod facilè poteſt intelligi, ſi conſideremus ſitum & conditionem inteſtinorum, quæ vel inſignes vicinarum partium tumores commodè poſſunt perferre; nec non ſi memoria repetamus, ſæpiſſimè fieri, vt iis partibus inflāmatis, vel aliter quomodocunque repletis, & tumeſcentibus, præcipuè verò ventriculo, veſica, vtero, nulli tamen ſuccedant inteſtinorum dolores: ac ſpeciatim malè ageretur cū mulieribus prægnantibus, ſi geſtationis tempore, ac maximè poſterioribus menſibus, vtero tantopere tumeſcente, cogerentur laborare dolore colico. Sed præterea Gale. refutat hāc opinionem *6. apho. comm.* 44. qui diſputat aduerſus nonnullos expoſitores apho. nec vterū neque veſicā, quantūcunque repleantur, extendantur, atque in maximum tumorem attollantur, dolores inteſtinorum efficere poſſe. Quod ſi iſti velint huiuſmodi partes poſſe interdū inteſtinis aliquod malū communicare, idque ea potiſſimùm ratione, quòd illis ac maximè ventriculo & iecore à ſuo munere deficientibus, generentur excrementa, quę deinceps ducta ad inteſtina dolores efficiant aut foueant, forte appoſitè & ad rem accōmodatè loquerentur, quandoquidem vix aliter videtur fieri poſſe, quin laborantibus inteſtinis, princeps aliqua pars, exempli gratia ventriculus, ſi redundent humores frigidi, vel iecur, ſi calidi, vtcunq; malè afficiatur. Verùm ſingula breuiter in vnū colligamus.

Sicuti generaliter omnis doloris, ita ſpeciatim colici, vna & immediata eſt cauſa cōtinui ſolutio; hanc efficiunt quæcunque inteſtini poſſunt vehementer vel refrigerare, vel calefacere, illa quidem, vt Gal. eſt auctor, denſando & cōtrahendo, & fundendo, & diſſoluendo, vtraque ſi multa fuerint, replendo, grauando, & diſtendendo.

Secundò continuum ſoluunt quæcunq; inteſtina poſſunt obſtruere, & eſſe impedimento, quò minus flatus & excrementa facilè poſſint excerni: tumores præter naturā, multa & craſſa materia, copioſa & duriora excrementa, vermes, lapides, & ſi quæ alia huiuſmodi. Quamobrem illa omnia quæcunq; poſſunt inteſtina, vel primò & per ſe, vel ſecundariò & per conſenſum, malè afficere, atque eorum continuitatem ſoluere, iure colici doloris cauſæ ſtatuenda ſunt. Atque hactenus de eſſentia & differentiis doloris colici; itaque accedamus ad ſigna.

Signa.

Signa doloris colici in vniuerſum ferè ſunt manifeſta: dolor eſt vehementiſſimus, & cruciatus maximus, adeo vt ſi leuior fuerit, vt ſuprà diximus, verè colicus non debeat appellari, ex ſententia Galeni *7. de locis affect. c.* 2. Hic dolor quādoque eſt fixus, & vno in loco ſtabilis, terebro perforanti, aut palo infixo ſimilis: quandoque verò eſt vagus & inſtabilis, & modò in hac, modò in illa parte validiùs vrget, pro vario ſitu inteſtinorū, ac potiſsimùm coli, quod tradunt anatomici à dextra parte in modum cuiuſdam zonæ, ad ſiniſtram procurrere: itaque nunc hepatis regionem occupat, nunc lienis, nunc ventriculi, frequenter renum, ſupra & infra vmbilicum, ſæpiùſque in ſiniſtro inguine plus vrget, eo quod in ea parte colum ſit magis anguſtum; ducto in conſenſum ventriculo, vomitus ſæpe excitatur, quo pituitoſa, cruda, nōnunquam bilioſa, porracea, & æruginoſa vacuantur, perpetua ferè adeſt nauſea, & afflicta & proſtrata appetentia; aſſumpto alimento dolor ſolet augeri, quòd tunc inteſtina deprimantur & grauentur, ieiuno autem ventriculo ſolet imminui, quòd tunc inteſtina ſint libera ab huiuſmodi incommodo & compreſſione; ægroti habent aluum ſæpe impeditam & adſtrictam, adeo vt ferè nihil infrà, ne flatum quidem emittere poſſint: quod ſi quid vel ſponte, vel arte redditur, id maiori ex parte eſt flatulentum, & bouino ſtercori ſimile aquæ ſupernatare conſueuit. Atque hæc ferè illa videntur eſſe indicia, ex quibus generaliter colici dolores deprehendi poſſunt, itaque accedamus ad ſigna differentiarum.

Vtrùm leuia an craſſa inteſtina laborent, hoc eſt, vt ego interpretor, vtrùm iliaca vel colica ſit affectio, infrà explicabimus, tractantes de ileo: pariter videtur prætermittenda indicia quæ ſumuntur ex differentiis à qualitate doloris, quantitate, à tempore, & reliquis, cum hæc vel ægrotis referentibus, vel aliis rationibus facilè poſſint intelligi, neque indigeant maiori inquiſitione: ſed diligenter vos decet verſari in cognoſcendis ſignis differentiarū, quæ ſumuntur à cauſis, ac præcipuè

materia ex qua maxima ex parte colici dolores origioem habere ſolent. Ergo ſi dolores pendeant ex materia frigidiore, exempli gratia, ex lenta & craſſa pituita, quod frequenter ſolet euenire, huiuſmodi humores, vt placet Gal. 12. *meth.* 8. dummodo ſoli fuerint, non adeo vehementes & acerbos dolores efficiunt: at verò ſi præterea humori accedat flatuoſus quiſpiam ſpiritus, qui ex iis locis in quibus continetur, nequeat erumpere, tunc grauiſſimi & atrociſſimi fiunt dolores, modò io vna parte, ac ſi illa terebro vel infixo palo perforetur, modò in pluribus, quæ præter modum diſtenduntur & cruciantur: dolor propemodum eſt longior & diutius perſeuerat, nocẽt frigida, iuuant calida, atq; in primis optimum eſt remedium, ſi vomitu, clyſtere, vel quomodocunq; exeat pituita: id quod ſcribit. Gale. ſibi ipſi eueniſſe impoſito oleo rutaceo, 2. *de locis affectis, cap.* 2. præceſſit victus & vitæ ratio ad generandam pituitá accõmodata; aliméta multa, craſſa, difficilis concoctionis, veluti carnes bouinæ, piſces viſcidi, caſeus, lac, quæ ex caſeo & lacte parantur, quæ ex farina & paſta cõficiũtur, vina noua, & alia huiuſmodi prope infinita, importuna exercitatio ſtatim poſt ſumpta aliméta, immoderata venus; retenta eſt aliqua ſolita euacuatio, & præſertim pituitæ: quibus demũ licet nobis coniungere ætaté, ſexum, temperamentũ, tépus anni, regioné, & alia id genus, quæ huius humoris copiam poſſunt indicare: lotia crudiora & albidiora eſſe deberent, quod omnis ratio demonſtrat; vtrum tameo propter vehementem doloré, qui ſpiritus humores, & vniuerſum corpus nimis torquet & inflãmat, illa ſæpenumero flaua & colore intenſa conſpiciuntur: vnde præclarè Auic. inquit *lib.* 2. *fen.* 16. *tractatu* 3. 11. *Et non oportet vt decipiatur aliquis per id, quod forte ſit de ſiti & inflammatione, & rubedine aquæ, vt exiſtimet quod ægritudo ſit calida: illud nãq; eſt cõmune omnibus.*

Signa materia pituitoſa.

Signa flatuum.

Sin autẽ colici dolores fiant ex flatibus, ij vel in cauitate inteſtinorũ, vel intra eorũ tunicas colligũtur primi, ferè vagãtur, neq; vno in loco perſiſtũt, breuibuſq; interuallis ſæpius recrudeſcunt. ſecundi verò ſunt magis firmi, cõtinui & pertinaces, quòd flatus exitũ non inueniant, & locũ mutare non poſſint, inteſtina & totus venter intumeſcunt atq; extenduntur, ægroti flatuum multitudiné & rugitum in ventre percipiunt ſi flatus quiſpiá vndecunq; vel vtcunq; erumpat, maximo remedio eſt, anteceſſit victus ratio planè flatuoſa, intempeſtiua potio aquę frigidioris, vſus plurimus leguminum, olerum, fructuum, vuarum, caſtanearum, & ſimilium.

Signa materia biloſa.

Si contingat dolores colicos generari ex humore acri & bilioſo (quod tametſi rarius contingit, tamen certum eſt vſu venire aliquando) tunc illi vehementiſſimi ſunt & acerbiſſimi, non ſine quodam morſu & punctione, ægroti enim dolent & cõqueruntur, ac ſi inteſtina mordeãtur, & quibuſdã quaſi aculeis pungantur & corrodantur, maiori ex parte accedit febris, ſitis, æſtus, vigiliæ, interdũ cõuulſio, vt notat Aetius, maximè vbi circa os ventriculi humor fuerit aggregatus, quandoq, & animi deliquia, & humiditates, ſudores frigidi; lotia ſunt inſigniter flaua & bilioſa, ac calidis tum alimentis tum medicamentis, & in vniuerſum ab omni calefacientis victus ratione irritãtur, ſicuti contra à cibis boni ſucci acredinem humoris temperantibus iuuantur maximopere: ſic exhibita hiera, ad purgandos huiuſmodi humores aptiſſima, vel alia ratione ductis humoribus bilioſis, dolores mitigantur.

Quæ omnia indicia huius doloris tradita ſunt à Galeno. 1. *de locis affectis c.* 4. quibus poſtremò coniungenda ſunt, vt ſuprà notauimus, vitæ inſtitutũ, ætas, temperamentum, conſtitutio aeris, & alia eiuſdem rationis, quæ bilis generationem & redundantiam poſſunt gignere & indicare.

Si fuerint dolores colici obſtructis inteſtinis, ne excrementa poſſint excerni, quod fieri diximus propter tumores præter naturam, propter multam & craſſam pituitam, propter retentionem multorũ & duriorũ alui excrementorum, propter vermes, lapides, & ſimilia, ex iis quæ hactenus poſita ſunt, facile colligi poſſunt indicia, quæ ſingulas huiuſmodi obſtructionis cauſas poſſunt indicare. Exempli gratia, ſi fuerit inflãmatio vel eryſipelas, dolores maximi ſunt & acerbiſſimi, & certo in loco permanentes, ægri internum æſtum & pulſationé percipiunt, accedit febris, quæ internas inflammationes perpetuò comitatur, adeſt ſitis, vigiliæ, cõmunicata caliditate & ſiccitate ventriculo & cerebro, excreméta ſupra & infra prorſus retinentur, ad ſummã omnia ſunt deteriora & difficiliora. Si fæces fuerint induratæ & retentæ, referẽte ægroto res fit manifeſta: ad quẽ modũ & reliquę obſtructionis cauſę facilè poſſunt intelligi, vt pluribus nõ ſit opus. Atq; hactenus de ſignis doloris colici, tũ generis, tum differentiarum.

Quoniã verò, vt ſcribunt Hip. & Plato, referente Gal. 9. *de decretis Hip. & Plat.* 2. *& aliis locis*, ſimilitudines nõ modò vulgaribus, ſed etiã eruditis medicis nõnunquã errores & ambiguitates parere ſolent, idcirco, vt idem nos admonet Hipp. *in lib. de iis quæ fiũt in medicina. com.* 1. *tex.* 1. ſimilia an diſſimilia ſint à principio inſpiciendũ, ex maximis, ex facillimis, ex iis quæ omnino quocunq; modo cognoſcũtur, ita quidẽ, Gal. interprete, vt quicunq; rectè medicinam facturi ſunt, hanc artis partem, quæ ſigna complectitur, intelligere atque exercere debeant, antequam alteram partem aggrediantur, quæ pertinet ad curandi rationem, adeo vt quoties aliquam ſimilitudinem habuerint, exactè valeant ſingulas morborum differentias cognoſcere: quare cum multa ſint in ventre inferiore, quæ aliquam colici doloris formam repræſentare, & nobis imponere poſſunt, opportunè ſtatuenda eſt aliqua ratio, qua huiuſmodi ſimilitudines diſtinguere, & alterum malum ab altero ſecernere poſſimus.

Cùm ergo quis conqueritur de dolore ventris, illud primum eſt animaduertendum, an hic dolor ſit ſublimis, & externis in partibus cõſtitutus, an non ſublimis & penitioribus in locis firmatus magis: quã quidem rem apud Gal. diſtinguit peritonæum. *Sublimes dolores*, ille inquit. 6. *aphor. com.* 7. *accipere oportet non ſecundùm corporis longitudinem ſed profunditatem, eos autem diſcriminat in ventris regione peritonæum, ita vt dolores qui in partibus hoc ſuperioribus fiant, ſublimes dicantur, qui verò in partibus huic ſubiacentibus, hoc eſt, vt ſit in inteſtinis atque ventriculo & alto corpore conſiſtũt, non ſublimes vocentur*, quòd profectò eſt dignũ animaduerſione, tum propter rationem curandi planè variam pro varietate partium laborantium, tum maximè propter prognoſticum. Nam quemadmodũ hoc loco docet Hipp. dolores ventris ſublimes ſunt leuiores, nõ ſublimes ſunt fortiores; ſiquidẽ partes internæ, ventriculus, iecur, inteſtina, & ſimiles, procul omni dubio ſunt magis principales & maioris momenti: externæ autem quæ ſunt ſupra peritonęum, ſunt ignobiliores, & minus periculoſæ, prætterquam quod partibus internis non ita facilè remedia poſſunt accommodari, ſicuti externis, quæ ferè ſunt in ſuperficie. At verò ſine multo labore, alter locus ab altero, alter dolor ab altero diſtinguitur, ipſo nimirum ſenſu, genere doloris, & aliis ſymptomatibus; etenim muſculi abdominis, & cæterę partes poſitæ ſupra peritonæum, vix patiuntur vehementiſſimos & acerbiſſimos dolores, quos diximus pati inteſtina. Pariter ſi quis tactui animum diligenter adhibeat, vel apparente aliquo tumore, vel aliis modis, is facile ſublimiom partium læſionem deprehendet:

hendet:namque laborantibus externis partibus, ferè nolla appareot ſymptomata, quæ internas partes laborantes comitantut ſæpenumero, vel quæ proximis partibus conſentientib.aliquando ſoleot. obſeruari Itaq; prætermiſſis in præſentia partib.ſublimibus, quæ ad noſtrum inſtitutum non pertioent, vbi nobis conſtiterit partes internas laborare, illud vnum reſtat vt intelligamus, quænam peculiaris pars ſit malè affecta ex pluribus quæ iotra peritonęum continentur. At verò multarum huiuſmodi partium læſiooem & dolores tum alia, tum maximè ſitus ratio manifeſtè demonſtrat, adeo vt ferè nemo ſit ita rudis, qui dolores ventrieulis, iecoris, lienis, veſicæ, à dolore inteſtinorum non facilè poſſit diſcernere: verùm inter omoes partes vterus, quoqno modo in mulieribus, & renes præcipuè ac frequenter videntur cum inteſtinis dolentibus aliquam ſimilitudinem habere: eteoim mulieres quandoque vel à partu, vel quo tempore fluxuri ſunt menſes, dolore quodam vehementiſſimo ſolent torqueri, qui ferè dolorem colicum videtur repręſentare. Memini me me olim vidiſſe & viſitaſſe duas nobiliſſimas mulieres, alteram Vicentiæ puerperam. alteram Venetiis virginem; quarum illa ſemel & ſæpius ſtatuto menſium tempore vſque adeo acerbo & ſerio vteri dolore cruciabarur, vt medici quidam opinarentur fuiſſe dolores colicos: veruntameo neque admodum difficile eſt, alterum ab altero dolore diſtinguere, namq; ſi mulier doleat à partu, ferè eſt neceſſe, vt menſtruæ purgatiooes aut plaoè ſupprimantur, aut ſaltem aliqua ex parte imminuantur, dolor magis eſt in ligamentis, vt ferè coxendicus videatur, ac propemodum ad inguina deſcendit. Si autem molier doleat propter difficultatem menſium fluentium, quo quidem ſymptomate multæ puellæ virgines ſolent corripi freqoentiſſimè, etſi venter vtcumque dolet, tamco huiuſmodi dolor videtur ſpeciatim circa renes reſidere; qua parte venæ & vaſa ſemini deſtinata tendunt ad vterum, ſiqoidem illa ob plenitudinem diſtenduntur, & dolorem afferunt. Præterea neque alia deſunt vteri laboraotis indicia, periculum ſuffocationis, & alia id genus, quæ à dolore colico maiori ex parte ſunt aliena. Quod ſi demum iis addas, quæ de ſignis doloris colici diximus ſuprà, iam nullus ambiguitati locus fortaſſe reliquus fuerit.

Signa diagnoſtica doloris colici.

Cæterum coli & renum dolores tot modis inter ſe conſentiunt, & ſigna vtroſque indicantia vſque adeo commiſceotur & confonduntur, vt illis diſcernendis nobiliſſimi etiam Medici decipiaotur ſæpenumero, ex quibus vous fuit Galen. tantus medicus, qui colico dolore cruciatus fatetur, ſe illum venalem iudicaſſe, 2. *de locis aff. cap.* 2. Verùm neque hîc deſunt rationes, quibus poſſimos alterum ab altero ſeparare; ex iis quidem quæ præcedunt nulla fere eſt cooiectura, quæ certi aliquid poſſit afferre, ſiquidem vterque affectus cruditates ferme ſequitur, & maiori ex parte pituitam cauſam habet ſuæ geoerationis: quare tum præſeotia, tum ſequentia ſunt animaduertenda.

Signa doloris renum.

Itaque vtrobique ducto in conſenſum ventriculo, nauſea & vomitus vrget, ſed multos maiores, & frequentiores acciduot iis qui coli dolore cruciantur, qoòd cooſtet ex anatome, colō fundo ventriculi contiguum eſſe: vnde quod alterum ſignum poſitum eſt ab Auicenna, aſſumpto alimento ac repleto ventriculo colici dolores augentur, ieiuno autē & vacuo ventriculo imminuūtur: quod cōtra euenit in dolore renū, renibus quoquo modo ab humiditate alimenti lenitis & recreatis

Præterea colico dolore laborātes pituitoſa quædā & corrupta, nonnunquā & billioſa euomunt, quib. pręaſſumpti quoq; alimenti aliquid permiſtum videtur: ſic alui excremēta lōgè magis io colicis retinētur, vt nc flatū quidem emittere aut ructū edere poſſiot: ampliùs dolores colici plurimos ſępenumero locos ſolēt occupare, & modò in hac parte, modò in altera vehementiores fieri: renū autē dolores vno in loco ſtabiles, & quidem exiguo reſtringūtur, quē ipſi renes circunſcribūt, ac ferè alterutrū latus juxta renū dolorem occupat, niſi forte dolores vna cū cauſa in vaſa vretera deſcendāt, aliquādo etiam perueniāt ad coxendicē, ad teſticulū, ad femur, quę è directo ſunt propter eū cōſenſū quē ad renes habent eū dictis partib. de quo ſcribūt Hip. & Gal. 6. *epid.ſect.*1.*com.*6. Sed tamē notādū eſt, fieri poſſe interdū vt dolor colicus in certo loco firmetur, vbi ſcil. renes poońtur: in quo caſu hoc ipſum ſignū ex loco petitū nihil ad notitiā poteſt cōferre. Quod ſi demum dolor fuerit in loco renibus altiore, hoc planè argumentum eſt euidentiſſimum, malum in colo cōſiſtere iis addēda eſt excrementorum cōſideratio: nā renib. laborātib. vix fieri poteſt quin aliqua adſit vel difficultas, vel mala affectio, quæ ad lotium pertineat; ſiquidem nephritici ab initio ferè aquoſas pluréſq; vrinas reddūt, quæ ſequētib. deinde dieb. asperā ſubſidentiā oſtendūt, poſtea exquiſitè arenoſā, aliquando etiā vna cum lotio cruenta exeunt: altera autem parte, ſi dolor in colo conſtiterit, neq; arena, neq; lapis, neque cruor, ſed potius humor quiſpiā pituitoſus & craſſus videbitur ſubſidere in lotio: & quatenus pertinet ad excrementa alui, vt diximus, vel illa prorſus retinentur, vel flatuoſa quodammodo deiiciuntot, quæ ſæpe cōſueuerunt aquæ ſupernatare, habeotia ſimilem bubulo ſtercori conſiſtentiā. Poſtremo loco dolores nephritici & collici præclarè diſtinguuntur variis remediis & curatione: etenim colicæ exacerbationes laxantib. & lenientibus clyſterib. longè magis mitigantur, quàm dolores nephritici, imò verò euenit interdū, vt frigido aliquo humore ſimul cum clyſtere eiecto, illico quieſcat, ſicuti euenit Gal. qui ſibi impoſito oleo rutaceo paulò pòſt vehementiſſimo cum dolore excreuit pituitam, à Praxagora vitreā nominatam, quòd vitro fluxo tum calore, tum cōſiſtentia ſimilis ſit, adeo vt præſidium non tantum mitigatorium, ſed etiam curatorium & indicatorium meritò poſſit appellari: quemadmodū pariter ſi lapis cum vrina eiiciatur, & ægrum dolore liberat, & ſimul laborantem locum demonſtrat: in ſumma lapidem frangentia medicamenta recreant dolorem renum, neque ſubleuant dolorem colicum: cootrà quæ iuuant dolorem colicum, reoum dolori non proſunt. dummodo propriā & legitimā vtriuſque partis curandæ ratiooē animaduertamus: namque ſi velimus huius doloris mitigandi rationem habere, quod principio vtrobique faciendum eſt, vtriuſque doloris præſidia deb ent eſſe cōmunia, ſiue extriuſecus adhibeantur, ſiue interiùs recipiantur, quæ nimirum ſunt moderata caliditate, & tenui ſubſtantia, & propriè anodyna dicuntur, de quib. aliàs diffuse diximus ex quo Gal. ſcriptum reliquit 2.*de locis aff.*2. quanquam medicus inter initia in diſcernendis duobus doloribus fallitur, id nihil intereſſe, ſed tamen fore neceſſe vt deinceps probè alterum ab altero ſeparet, & vtriuſque propriam curandi rationem, quæ planè diuerſa eſt, accuratè intelligat: namq; ille inquit 6. *de locis aff.* 2. ſicuti in principio vrgente dolore, vtraque pars iiſdem indiget præſidiis, ita in eo quod ſequitur tempore, indiget diuerſis. Sed hac de re ſatis, ad curationem veniamus.

Diximus aliàs ex Gal. 5.*de ſimp.med.fac.c.*19. nec

noo 12.*meth.c.*8. dolores calidos, & cæteros omnes triplici ratione curari: primùm, per quędam medicamenta moderatæ caliditatis, ac tenuis ſubſtantiæ, quæ dolorem lenientia dicuntur: ſecundò, per medicamenta ſtupefacientia, quæ ſtuporem afferendo efficiunt, ne æger dolorem percipiat: tertiò, per ea præſidia quæ afferunt cauſam doloris. Nos ſingulas rationes perſequemur, quòd in curandis colicis doloribus modò vna, modò altera, modò omnibus indigeamus: & à priore faciamus principiũ, quæ medicamenta anodyna complectitur, quorum in principio dolorũ ſolet eſſe vſus maximus & frequentiſſimus, cum ſæpenumero habeant rationem, non modò doloris, ſed etiam cauſæ adeo vt, ſicuti iam notauimus ex Gal. ſint aliquando non tantum anodyna, ſed etiam ſanantia. Sed antequam iſtud faciamus, non prętermittenda ſunt ſigna prognoſtica, ex quibus facilem vel difficilem, felicem vel infelicem morbi terminationem licet præſagire, quæ ferè ſunt huiuſmodi.

Curatio dolorum.

Prognoſtica.

Namque vbi futura eſt ſalus, dolores ſũt remiſſiores, inconſtantes, neq; vno in loco obſtinatè perſiſtunt. imò verò aliquãdo intermittũt, tametſi poſtea redeunt: excrementa non prorſus retinẽtur, quibus vel ſpõte, vel arte redditis, æger quoquo modo videtur quieſcere: iis licet addere quæ omnibus ferè morbis ſunt communia, facilem ſpirationẽ, bene ſe habere ad oblationes, mente conſtare, & alia huiuſmodi. Cõtrà autem ſi morbus eſt inſanabilis, & rendit ad interitũ, dolores ſũt acerbiſſimi, vno loco firmiter fixi, minimè inconſtantes, nuſquã & nũquam intermittunt, nullus quieti locus relinquitur, excrementa penitus detinẽtur, vrgẽt vigiliæ, deſperatio, & demũ ſequuntur vomitus, ſingultus, delitiũ, refrigeratio extremarũ partiũ, ſudores frigidi, ſyncope, & mors. Inter cæteras autem differentias, illa quæ ex inflãmatione ortũ ducit, omniũ grauiſſima cẽſenda eſt, vt quæ præter alia pericula ſæpenumero ſoleat in ileon terminare. Sed & altera differentia, quã diximus eſſe peſtilentẽ & contagioſã, eſt maximè lethalis, de quã ſcribit Paulus *lib.* 3. *c.*43 multos ægros in morbum comitialem, quoſdam in paralyſim, & nonnullos in vtrumque morbum incidiſſe.

Auic. arguitur.

Hic ego ſum neſcius, quid ſibi voluerit Auic qui 3. *cano.fen.*16.*tract.*9. inter ſigna exitialia doloris colici reponit neſcio quod veſtigiũ, atq; vt ille appellat, botot nigrum ſicuti faba, in ſuperci'io, ſi modò illud vlceratur, & remanet vſque ad diem ſecundam: quibus talibus ineptiis frequenter videmus illius ſcripta eſſe referta.

Curatio.

Aggredimur primam rationem curandi dolores colicos per medicamenta anodyna: & quoniam hi dolores maiori ex parte ſunt in craſſis inteſtinis ſicuti diximus, iure clyſteria principem locum obtinent, & ante cætera omnia præſidia debent adminiſtrari: hæc igitur conficiantur ex medicamentis temperans: & dolorem lenientibus, chamæmelo, anetho, oleo amygdalarum dulcium, & ſimilibus, ſecundùm hanc formam.

℞ *Chamæmeli,* *Anethi ana M.* j.
Seminum aniſorum,
Fæniculi ana ℥. j.
Fiat decoctio in aqua ad cõſumptionẽ medietatis.
℞. *Huius decoctionis lib.* j.
Olei amygdalarum dulcium recentis,
Mellis roſati ana ℥ ij
Miſce pro clyſtere.

Pariter optima ſunt clyſteria ex ſolis oleis cõfecta quorum meminere Galen Paulus & omnes, qualia forent oleum anethinum, chamæmelinũ, amygdalarum dulciũ, vel ſola, vel inter ſe cõmiſta ad ℥. xv. quibus portio quoque adipis anſerini, vel gallinacei poteſt commodè permiſceri. Quòd ſi in iiſdem oleis decoquantur ſemina flatus diſcutientia, qui ferè in dolore colico nunquam deſunt, fiet medicamentum non modò anodynum, ſed etiam quoquo modo curatorium: & eſt remedium Gal. 12. *meth.cap.*8.2.*ad Glauc.*6. Sit exemplum:

℞ *Olei chamæmelini completi lib.* x1.
Seminum aniſorum,
Fæniculi, Cumini,
Ammeos ana ʒ. ß.
Vini maluatici ℥. j.
Miſce, bulliant ad conſumptionem vini.

Nonnulli ſolent accipere tantum vini quantum olei, ſed malè, quoniam vinum non eſt anodynum, ſicuti oleũ; ſed mordicat inteſtina. Quo loco illud eſt accuratè animaduertendũ, quod dicit Gal. locis citatis, hoc tẽpore nõ cõuenire neq. rutã, neq; baccas lauri, neque alia acriora medicamenta quę propter copiã materiæ non poſſunt eã diſcutere & flatus diſſoluere, imò verò ſæpius augent dolores. Nonnulli familiariter vtuntur clyſtere ex puro oleo ſeminis lini, quod ſanè eſt optimum, ſed fortaſſe magis conuenit progreſſu morbi poſt alia clyſteria, quàm principio dolorum.

Externa anodyna.

Neque verò hæc ipſa anodyna medicamenta solùm infunduntur, ſed etiam exteriùs adminiſtrãtur, & primùm ſunt inunctiones ex oleo anethino, amygdalarum dulcium, adipe gallinaceo, & ſimilibus quibus calidis vniuerſus venter illinendus eſt. Secundò ſunt fomenta; ſic excipiuntur hæc ipſa olea vel veſica, vel lana, vel ſimili re, & aſſiduè fouentur partes dolentes: ſic parantur decocta ex rebus anodynis, & cum ſpongia madefacta fiunt fomenta, quæ ſolent inter cætera præclaram operam præſtare. Et ſit exemplum.

℞ *Chamæmeli,*
Anethi ana M. j. ß.
Seminum lini,
Fænugræci,
Aniſorum,
Fæniculi,
Cumini ana ℥. j. ß.
Cum undantur craſſo modo, & bulliant pro fomento in aqua communi.

Capiunt vulgares filum crudũ, & decoquunt cũ cinere in aqua, & illud calidum apponunt ad ventrẽ. Alij calefaciunt pannos, ligna, lapides, & ſimilia. Alij vtuntur fomentis ſiccis, ex furfuribus, milio, ſale, cinere, calefactis, & omnibus modis ſtudent ventrem calefacere. Sed equidem cenſeo hac in re cautè & prudenter agendum eſſe: etenim quæ inſigniter poſſunt calefacere quæcunq; illa fuerint, iam anodyna vocari non debent, quare ſæpius obeſſe & dolores augere conſueuerunt. Quocirca principio dolorum, & quo tempore iis tantũ agendum eſt quæ illos poſſint mitigare ac lenire, diſcatis vos abſtinere ab omnibus, quæcunque vel actu, vel potentia ſunt calidiora quã ferat natura lenientium medicamentorum, quæ quidem potius ſunt adminiſtranda, quàm cauſis doloris proſpiciendum eſt, de quibus in ſequentibus agemus.

Cautela

Oua frixa.

Sed inter cętera omnia medicamenta anodyna ſequens audio maximè celebrari, leniendis doloribus non ſolum inteſtinorum, ſed etiã ventriculi, & plurimarum partium: namq; ex primo oleo, vel butyro, vel aliquo oleo anodyno vt chamæmelino, multa oua cõtuſa in ſartagine decoquunt, quibus demum addunt medicamẽtum accõmodatum, veluti ſpecies aromatici roſati, diarhodum, &c. atq; ita vulgare id edulium præparant, quod apud nos vulgo *fritagia* dicitur, quod ad totam aluum vel aliã partẽ dolentem apponunt: & certè non eſt inutile medicamentum, dummodo cum ratione adminiſtretur. Poſtremò autẽ nullo modo prętermittẽdũ

Balneum.

eſt

eſt medicamẽtũ anodynũ, cæterorũ omnium, meâ ſentẽtia, præſtãtiſſimũ, balneum corporis vniuerſi, quod parari poteſt vel ex oleo puro, cuius meminit Paulus, vel ex decocto leniẽtiũ medicamẽtorũ, quę ſint illa eadẽ ex quib. diximus parãda eſſe fomenta & clyſteria, vel tãdẽ ex oleo ſimul cũ decocto, quę ratio balnei proponitur ab Aetio. Nec verò ſolùm medicamenta anodyna exterius adminiſtrãtur, ſed etiã interiùs aſſumuntur, ſicuti eſt decoctũ chamęmeli, quod ſanè eſt præſtãtiſſimũ; verũtamẽ quod ſit quoquomodo ingratũ, loco illius poteſt ſumi decoctũ anethi, vnà cũ ſeminib. odoratis. ſic optima ſũt ſemina aniſorũ, fęniculi, cumini, vel cũ ſaccharo, vel ſine: cõfectiones, aromaticũ roſatũ, diacuminum, & alia huiuſmodi quæ ſatis leuia ſunt, & accõmodata ad leniẽdos dolores, ac potiſſimũ ſi occupẽt inteſtina ſuperiora. Sed inter omnia medicamenta anodyna quæ interiùs aſſumuntur apud pleroſq; omnes medicos noſtri tẽporis videtur habere inſignẽ prærogatiuã oleũ lini, de quo quidẽ remedio, & proba illius adminiſtratione aliàs diximus: itaq; illud vobis ſufficiat in præſẽtia, hoc quidẽ medicamẽtũ eſſe anodynũ, & multis modis nõ leuiter iuuare, minimè tamen indifferenter in quolibet dolore colico propinandum eſſe, potiſſimùm autem ab huiuſmodi potione abſtinendum eſt, meâ ſententiá, ſi æger habeat ventriculum frigidiorem, & refertum multis humoribus erudis, cum oleum perpetuò ſoleat ventriculum adhuc magis laxare & debiliorem reddere, atq; crudorum humorum ſobolem fouere. Hactenus de prima ratione curandi dolores colicos, per vera anodyna medicamenta.

Iam ſequitur ſecunda ratio, quæ pertinet ad medicamenta quæ impropriè anodyna dicuntur, propterea quòd partes corporis ſtupefaciendo, & ſentiendi facultate priuando, demumque conciliando ſomnum, dolores afferũt, quare Græcis *ὑπνωτικὰ* ſimul & *ἀνώδυνα* dicuntur. quaſi ſomnum cõciliantia. Quàm verò vſus horum medicamentorũ ſtupefacientium fuerit familiaris cum veterib. propè omnib. tum vni potiſſimùm Gal. nõ modò in cæteris doloribus, ſed etiã ſpeciatim in colico, ſatis teſtãtur plurima medicamenta, quæ ille ſcripta reliquit 9. *de med. ſecũd. loc. c. 4.* adeo vt iure nobis liceat mirari, quamobrem noſtrates medici illa nõ modò negligãt, ſed etiã tãtopere abhorreãt. Nã queadmodum temere, & nullo adhibito iudicio non decet iis vti medicamentis, quæ plurima nõnunquã, & ea grauiſſima incommoda ſecum afferunt: ita ſi dolores adeo ſæuiãt, vt periculum immineat ne vires ſimul & vita deficiant, illorũ vſus nõ modò opportunus, ſed etiã neceſſarius cenſendus eſt. Quamobrẽ Gal. 12. meth. c. 1. illos medicos, qui ægroti delitiis ſubſcribentes, eiuſque voluptatem, non ſanitatem ſibi proponentes, in huiuſmodi medicamentorum vſu modum excedũt, adulatores nominat. eos verò qui plus æquo animoſi & audaces, eorum planè vſum refugientes, nimiis doloribus ægrum iugulant, crudeles non veretur appellare: adeo vt ille inquit, ſicuti in omni eotius vitæ ratione, ita hic quoque ſapientis illud conſilium; *Ne quid nimis*: notabile ac præclarum cenſendum eſt. Itaque leniendis doloribus colicis ſi medicamenta anodyna nihil proficiant, ægerque vel propter acerbitatem doloris, vel propter vigilias, fuerit in vitæ diſcrimine conſtitutus, tum vel vnius Gal. exemplo atque auctoritate, animoſè audeatis vti medicamentis ſtupefacientibus, etſi periculum ſit ne aliqua deinceps offenſio alicui parti ſuccedere poſſit: etenim ſi vitium ex talibus medicamentis contractum modicum fuerit, facilè poſtea accommodatis medicamentis poterit auferri: quod ſi ita fiat vehemens, vt nec longiori tempore tolli poſſit, quis dubitat, inquit Galenus, huiuſmodi etiam hominis conditionem magis quàm illius interitum eligendũ eſſe?

Secundus modus leniẽdi doloris.

Ea autem medicamenta ſunt multiplicia partim ſimplicia, opium, radix mandragoræ, ſemina hyoſciami, cicuta, & ſimilia: partim compoſita, mithridatium & theriaca ante ſextum menſem, Philonium Romanum, Philonium Perſicum, trochiſci diaſpermatum, requies Nicolai, & alia multa, quibus abundant libri medicorum. Simplicia ea vim habent & violentiam, vt vel nunquam, vel certè rariſſimè illis ſolis vtamur. Compoſitis tanquam tutioribus & ſalubrioribus vtimur frequentiſſimè, quorum quidem componendorum illa eſt optima ratio, quam docet Galen. 9. *de med. ſecundum loces, c.* 4. quæ tres in vniuerſum ſcopos ſibi proponit; primum, vt ſenſus ſtupefiat, quod ea præſtant quæ tali virtute ſunt prædita, de quibus modò diximus: alterum, quoniam hæc medicamenta naturæ partium noſtri corporis, earumque natiuo calori aduerſantur, ne inde in poſterum aliquod particulæ inſigne detrimentum accedat. Tertius eſt ſcopus, vt hæc ipſa medicamenta non ſolum ſymptomati & dolori, ſed etiam affectui ſymptomatis, & doloris cauſæ proſpiciant: quod vtrumque illa perficiunt medicamenta, quæ prioribus contrariam facultatem ſortita ſunt, hoc eſt, calida, & tenuium partium, ſiquidem ex tali mixtione frigidorum & calidorum, non modò vis ſtupefacientium remittitur & corrigitur, ſed etiam illa eadem facilè ad magis remotas dolentis loci particulas videntur poſſe deduci; de qua re ſi quis plura velit, & exactam horum medicamentorum componendorum rationem cupiat tenere, nec non varia exempla cognoſcere, is præter cæteros adeat Galen. qui loco citato hoc argumentum tractat vſque adeo perſpicuè & copioſè, vt nihil prætera poſſit deſiderari.

Stupefacientium catalogus.

Cæterùm ſtupefacientia medicamenta leniendis doloribus colicis dupliciter ſolent à medicis adminiſtrari, vno modo infuſa per ſedem; altero aſſumpta per os. Maximè conueniunt infuſa, vt docet Gal. 2. *ad Glauc.* 6. ſi dolor in inferiorib. inteſtinis conſiſtat: ſicuti potiones, ſi inteſtina ſuperiora excrucientur: quanquam neque negandum eſt, epota medicamenta inferioribus inteſtinis, & infuſa ſuperioribus non exiguam virtutis portionem communicare. Habeatis exempla:

Vſus narcoticorum.

℞. *Decocti chamameli* ℥. xv.
Olei amygdalarum dulcium ℥. iiij.
Philonij Romani, vel eius loco,
Requiei Nicolai ℥. ij.
Miſce pro clyſtere.

Clyſter narcoticus.

Ex iis medicamẽtis aliquid lana excipitur vel aliter cõficiũtur glãdes, quæ forti filo appenſæ, quam penitiſſimè debent in rectum inteſtinũ demitti, vt cum libet, facilè recipiantur; quod pariter remedium eſt Gal. 12. *meth. c.* 8. Et ſit exemplum:

℞. *Philonij Romani* ʒ. j.
Vel eius loco grana v 1.
Mellis quantum ſufficit, & fiat ſuppoſitorium.

Quatenus autẽ pertinet ad medicamẽta ſtupefacientia quæ per os aſſumũtur, cõpoſita vt diximus, ſimplicib. ſunt tutiora: nãq; docet Gal. 2. *ad Glau. c.* 6. nec non 12. *meth. c.* 1. Philonio & omnib. ex opio cõfectis medicamentis, nõ recentibus, ſed tantummodo poſt annum, aut ad minimum ſex menſes, vtendũ eſſe, quod ita facta fermentatione & noua quadã introducta forma, à ſingulis medicamentis diuerſa, illa omnino fiãt ſecuriora, quàm ſi ex tempore præparentur & adminiſtrentur. Officinæ multa habent, quorum ſuperiùs facta eſt mentio, ſed inter cætera omnia leniendis colicis doloribus Philonium Romanum omnium conſenſu videtur habere inſignem prærogatiuam, quod ad j. circiter, poteſt exhiberi ſecundùm hanc formam.

Ætas ſtupefacientium medicamentorum.

℞. Phi

℞. *Philonij Romani,*
Sacchari violati ana. ℥. j.
Miſce, fiat bolus.

Quod ſi quis cupiat noua medicamenta præparare, tum alij, tum maximè Gal. poteſt ampliſſimam copiam ſuppeditare; atque vt abundetis exemplis:

℞. *Caſtorei,*
Croci ana. ℥. ij,
Opij electi gr. j.
Seminis aniſorum,
Hyoſciami ana. ℥ j. ß.
Mellis quantum ſufficit, M. & F. electuarium.

Pleriq; ferme omnes hoc tempore ſolent permiſcere medicamenta ſtupefacientia ſimul cum purgantibus, verbi gratia, electuarium diaphænicon & philonium, de qua te aliàs diximus.

Cautela I. Poſtremò etiã duob. mihi eſtis admonendi, quæ docet Gal. 12. *meth. c.* 8. Alterũ; longè cõmodius & tutius ſtupefacientia adminiſtrari leniendis doloribus ab humore calidiore prouenientibus, quàm à frigidiori cauſa oriundis: etenim vtrũq; dolorẽ leniũt quidẽ, verũtamẽ in frigidis dolorib. morbũ & cauſã morbi reddũt, deteriorẽ, & curatu difficiliorẽ: quare nec tã frequẽter, nec tã copioſè, neq; ſine maxima neceſſitate debẽt adminiſtrari. dolorib. autem calidis præterquam quòd dolores mitigãt, doloris etiam cauſam iuuant, humorum tenuitatẽ cõgendo & incraſſando, nec non illorum caliditatem remittendo & temperãdo: quamobrem multo audaciùs, copioſiùs, & frequentiùs in calidis, quam frigidis doloribus ea licet adminiſtrare.

Cautela II. Alterum verò eſt in quo multi noſtrates medici, meâ ſententiâ nõ leuiter errãt, qui vulgari quodã inſtituto nuſquam & nunquam ſtupefacientia medicamenta ſolent exhibere niſi quando iam vires deficiunt ægérque non longè abeſt ab interitu: id quod equidem puto fieri non ſolùm temerè, ſed etiam pernicioſè: ſiquidem tantum abeſt vt debilis alioqui calor innatus tam inſignem frigiditatem ferre poſſit, vt contra ille magis labefactari, atque extingui ſoleat: quare imperiti medici cupientes ſenſum auferre, vnà & vitam nonnunquam auferunt. Sed fortaſſe nimium digreſſi, ad inſtitutum noſtrum reuertamur.

Tertia ratio leniendi doloris. Diximus de duabus rationib. curandi dolores colicos, iam tertia ſupereſt, quæ cauſam doloris cõſiderat, ac verè ad curationẽ pertinet, cum duæ priores ferè vnius ſymptomatis rationẽ habeant. Cum autem ſtatutum fuerit cauſas colici doloris eſſe plures, ad veſtrã vtilitatẽ deuenio ad curationẽ vniuſcuiuſq; doloris ſecundùm vnamquamq; cauſam, incipiendo primùm ab illo, qui ortum habet ex pituita, quam *vitream* appellant, cuiuſmodi certè dolorem conſtat & faciliùs, & frequentiùs cæteris omnibus contingere.

Curatio colicæ ex pituita craſſa. In hoc itaque dolore præcipua nobis ſeſe offert indicatio vacuandi craſſum & pituitoſum humorem qui continetur in inteſtinis. quamobrem cõmuniter practicãtes ſine vlla mora vtũtur purgãtib. medicamentis, electuario Indo electuario diaphænicõ hiera diacolocynthidos & aliis id genus, quæ ducẽdo humorem noxiũ & efficientẽ dolorẽ maximè videntur opportuna. Sic Auic. Paulus, Alex. ac ferè omnes, vno excepto Galeno, purgãt hoſce ægrotos validiſſimis medicamentis, ſcammonio, euphorbio, agarico, & ſimilibus. Sed vt liberè dicã, equidẽ nõ poſſum hãc purgationis rationem probare, de qua cum multa poſſent in mediũ proferri; illud mihi ſatis ſit in præſentia, ſoluẽtia hæc medicamenta præter methodum ac diſciplinam Galeni, addo præter rationem, adminiſtrari, cum materia non ſit concocta, & ad purgandũ præparata, nec non vacuatio perficiatur per partes laborantes. ex quo fit, vt noxij humores vel nullo modo, vel non ſine maximo labore educantur, & lõgè plura excrementa ad ventriculum & inteſtina trahãtur, adeo vt dolor ſæpe fiat acerbior, & malum periculoſius. Sic ille iuuenis, cuius meminit Gal. qui antea colicis cruciatibus malè afficiebatur, accepto ſucco ſcammonij, quanquam bene & largiter fuiſſet purgatus, poſteriore tempore per quoſdã circuitus ſimili dolore cœpit torqueri: quã quidẽ noxã Gal. refert in ſcammoniũ, propterea quia magna humorum copia ad inteſtina procubuerit iam ante imbecilla, & quaſi fluxionis quidã exortus fuiſſet affectus. Itaque non ſolùm reiiciendi, ſed etiam ridẽdi ſunt inepti illi duo verſiculi.

Synocha, cum colica, phreneſis, ſquinantia & anthrax,
Materias crudas euacuare iubent.

quandoquidem nulla ratio concipi animo poteſt, quamobrẽ de antiquiſſimo & certiſſimo dogmate Hipp. Gal. & omnium rationalium medicorum, quod generaliter crudorum humorum vacuationem prohibet; niſi illi turgeant, morbi iſti in verſiculis contenti magisquam cæteri ſint excipiendi.

Quatenus verò pertinet ad Auicennam, Paulum, Alex. & reliquos qui illa docent eſſe exhibẽda, ego quidem cenſeo eos malè ſentire. niſi forte hac in hac re eam moderationem velint adhibere, quam adhibuit Alexand. cuius ſententiam, imò verò ipſa verba tamq; maxima notatione digna, mihi libet cõmemorare, qui ſcribit ad hũc modũ: *At per initia purgandi ipſi non ſunt, verùm vbi humores prius extenuatos diſſolutoſque ſenſeris, & nullam amplius inflammationem inteſtina vrgere: ita enim illis vſus non erraueris, nec metues vllum periculum futurum materia iam concocta & ad vacuationem parata. Qui enim auſi ſunt humores, dum crudi ſunt, aut inflammatio colon exercet, purgare, vel efficacibus vti, iſti ignorant, ſe ægrotantibus auctores fieri & periculorum, & mortis.* Hæc alexand.

Reprehenſio Auicennæ. Hac ſanè ipſa ratione nec Auicen. planè ſibi videtur conſtare, etenim qui aliquando vehementia probat medicamenta, alio loco docet, à vehementibus abſtinẽdum eſſe: *Et ex eis,* ille inquit 3. canonis fen. 16. tract. 4. c. 1. *in quibus non eſt conuenientia, eſt vt feſtinatio ſit in dando in potu ſolutiuum deſuper, quoniam fortaſſe eſt oppilatio fortis, & humores & ſq. ibala ſunt plurima, & cum peruenit ad ipſam humor deſuper, fortaſſe non inuenit penetrationem & peruenit regimen ad humorem maximum.* Et paulò pòſt: *omnique bibitur medicina deſuper, euacuat non ab vnoquoque duorum, ſcil. ventriculo & inteſtinis, imò ex aliis locis, à quibus vacuatio omnino non eſt neceſſaria, & illud facit acquirere debilitatem procul dubio.* Et iterum: *& quandoque accidit vt medicinæ attrahentes ex corpore attrahant ad inteſtina alios humores malos, & quandoque attrahant humores excoriantes, quare aggregatur excoriatio & colica ſimul.*

Conſulto volui proferre hos locos Auicen. qui præclarè omnes propemodum rationes ponunt, quamobrem à ſoluentibus medicamẽtis oporteat abſtinere: quomodo autẽ ille defẽdi poſſit, qui aduerſus decreta Hip & Gal. imò verò aduerſus ſeipſũ exhibet validiſſima medicamẽta, alij viderint, qui magis illius doctrina delectantur, quàm ego.

Lenientia aluum. Prætermiſſis igitur purgantibus & vehementibus medicamentis, quicquid tandem alij cenſeant, ægrotos colico dolore laborantes nobis liceat vacuare iis, quæ locum affectum, ventriculum & inteſtina leuiter purgare, minimè autem ex aliis partibus excrementa trahere poſſint, veluti inter cætera omnia præſtantiſſima eſt hiera ſimplex, cuius imitatione

poterunt

Vomitus. poterunt quoque exhiberi pilulæ alephanginæ, mel roſaceũ ſolutiuum & alia id genus, quæ ſi ita ferat occaſio, non modò ſemel, ſed etiam bis & ſæpius poterunt reiterari. Pariter opportuna ac ſalutaris vacuandi ratio illa eſt, quæ fit per vomitum, atque non ſolùm ducit humorem noxium, qui dolorem gignit, aut certè fouet, ſed illum ab affecta parte reuellit: quamobrem ſi coniiciatis ventriculũ reliquiis alimenti & pituita refertum eſſe, dummodo æger non fuerit difficilis ad vomendum aut ſponte, aut leui aliquo remedio, decet vomitum prouocare, quo ſæpe numero multa ducuntur excrementa, & res adeo fæliciter ſuccedit, vt aliis deinceps præſidiis non indigeamus. Sed conuenit inter omnes

Clyſteria. clyſteria hac in re præclariſſimam operam præſtare, à quibus maiori ex parte ſolemus curationẽ inchoare: in quorum quidem præparatione & adminiſtratione id ſedolò eſt memoria tenendum, quod nos docet Gal. *meth.* 8. nempe à clyſteribus calidioribus & vehementioribus cauendum eſſe: etenim talia medicamenta præterquam quod maiorem humorũ copiam trahunt ad inteſtina, lentos, craſſos & frigidos humores colliquant, rarefaciunt & in flatus facilè conuertunt, ex quo ſæpenumero dolores longè magis augentur quàm leniantur. Quamobrẽ multos ex plebe licet audire, quod à Gal. memoria proditum eſt, & confirmat experientia, qui teſtantur colon ſibi minus dolere, ſi nullo cataplaſmate, nulla perfuſione, nullo demum clyſtere calidiore vtantur: adeo vt qui generoſi animi forteſque ſunt ſeruata mediocri & opportuna victus ratione, tutius longiore tempore ſanentur, quàm qui violenter calefacientibus vtũtur. Namque *in huiuſmodi ſuccis frigidis & craſſis,* inquit Gal. *a nullo tam metuendum eſt, quàm a calore, qui eos liquet atque in flatus conuertat, ſed digerere non valeat.* Quo loco arguendi ſunt, non ſolùm multi noſtrorum temporum medici, ſed etiam nonnulli antiquiores, qui ſtatim procurandis huiuſmodi doloribus, vehementiora & calidiora clyſteria aggrediuntur, ex centaurea minore, colocynthide, turbith, hiera Logadij, electuario diaphænicon benedictæ, & ſimilibus. Itaque ad hanc rem ſunt accommodata clyſteria leuia, quæ conficiuntur ex medicamentis verè anodynis, & quæ præterea poſſint flatus diſſoluere de quibus iam ſatis diximus.

Pituita vt concoquenda. Interea humores hi frigidi, lenti, craſſi, diligenter ſunt attenuandi, incidendi, cõcoquendi, & ad cõmodam vacuationem præparandi: ad quod perficiẽdum munus, vt de clyſteribus diximus, ea præcipuè ſunt accommodata, quæ non admodum calefaciant, & ſint tenuium partium, qualia ſunt decocta, conſeruæ, ſyrupi, ex mentha, beronica, hyſſopo, ſeminibus odoratis, mel roſaceum, oxymel ſimplex, aromaticũ roſaceum, diacyminũ, & alia huiuſmodi. Inter cætera Gal. maximè probat allium, vtpote quod attenuet, flatus diſcutiat, & minimè omnium ſitim infestat, adeo vt ſolitus fuerit ruſticorũ theriacã illud appellare: ſic idem Gal. laudat theriachã, quæ quidem videtur poſſe frigidum & craſſum humorem non modò calefacere atque extenuare, ſed etiam latente quadã ratione diſſoluere & conſumere: ad quẽ modum nos quoque vti conſueuimus mithridato electuario de baccis lauri, & aliis huiuſmodi medicamentis, partim ex tempore paratis, inter quæ caſtoreum videtur habere inſignem prærogatiuã. Habeatis exemplum.

℞. *Caſtorei optimi* ℈. *ij.*
Piperi albi,
Cinnamomi ana ℈. *ß.*
Spica gr. v.
Miſce & cum melle roſaceo fiant pilulæ tres exhibendæ.

Iis porrò vel ſimilibus medicamẽtis cocta & præparata materia, opportunè hoc tẽpore ad illa clyſteria trãſeundũ eſt, quæ nõ ſint quidẽ acerrima & vehemẽtiſſima, ſed tamẽ prioribus efficaciora, & quæ purgandi vi quoquo modo non ſint deſtituta.

℞. *Chamæmeli M. ij.*
Centaureæ minoris M. j.
Seminis carthami ℥. *ij.*
Fiat decoctio in aqua.
℞. *Huius decoctionis lib. j.*
Mellis roſacei,
Olei rutacei ana. ℥. *iij.*
Miſce pro clyſtere.

Imo verò hoc tempore neq; vſus medicamentorũ purgantiũ prorſus eſt negligendus, quæ tamẽ nullo modo ſint vehementia, vt ſupra diximus, & inter cætera docet Auic. cauendum eſſe ab agarico, quod creditur peculiari malitia inteſtinis & huic malo noxium eſſe. Ergo ſint medicamenta leniora, & potiùs lenientia quàm ſoluentia, qualia ſunt ea, quæ ſupra fuere propoſita. Quòd ſi tãdem vehementioribus fuerit opus, illa exhibeantur non niſi ſumma cum præmeditatione, & admodum moderate, quæ quidem medicamenta eo potiſſimum tempore videntur magis opportuna, & ferme neceſſaria, ſi clyſteria fruſtra imponãtur, vt neque purgent, neque illa ipſa exeant aliquando: necnon ſi laborent inteſtina ſuperiora, ad quæ ex partibus inferioribus non ita facilè medicamenta poſſunt peruenire.

Etſi veriſimile eſt, quæ hactenus ſunt propoſita remedia, ſatis eſſe ad integram curationem doloris colici pituitoſi: veruntamen ſi ille fuerit adeo contumax, vt longiore tempore perſeueret, iam neceſſarium eſt aliam rationem amplecti, quæ non minùs ad curationem, quàm ad præſeruationem videtur pertinere. Itaque ante omnia diligenter eſt animaduertendum, quonam modo & propter quam cauſam pituita generetur, an propter intempeſtatam victus rationem, an potius propter frigidiorem ventriculi & inteſtinorum intemperiem, quòd vtroque modo conſtat, hunc humorem poſſe generari: quod ſi iſtud fieri contingat propter corruptam victus & vitæ rationem, probè inſtituta alimentorum quantitate, qualitate, ordine, & cæteris capitibus, quibus vniuerſa hæc res perficitur, fortè aliis remediis opus non fuerit: ſin verò intelligamus hunc humorem generari ac foueri propter intemperiem ventriculi & inteſtinorum, tunc neceſſarium eſt his partibus ſpeciatim proſpicere, de qua re ſatis diximus, tractantes de affectibus ventriculi. Sed tamen nolo ſilentio prætérire duo inſignia remedia, quibus familiariter medici & vtiliter vti conſueuerunt: alterum eſt, ius galli veteris, de cuius præparatione & vſu iã tractauimus diffuſè: alterum eſt potus & balneum aquarum thermalium calidarum, quales ſunt ſulphureæ & ſimiles, quas inter cæteros maximè laudat Alex. qui quidem quod meã ſententia eſt magna obſeruatione dignum, neque hactenus ab aliquo obſeruatum, videtur concedere haſce aquas in potione, loco vini, in prandio & cœna, qui ſcribit ad hũc modũ: *At vt ex huiuſmodi aquis bibat ipſis concedendũ, habẽt enim vim abſtergẽdi & expurgãdi, ſi quid viſcoſũ tũ ventriculo tũ inteſtinis infixũ deprehẽdatur, ac ſubinde reſtituũt, totũq; morbũ prorſus perſanat.* Hactenus Alex. Atq; cũ loquitur de potu in prãdio & cœna, inde colligitur manifeſtè, quod ſtatim poſt hæc verba ſubiũgit: *vt ꝗ de victu dictũ ſit.* Equidẽ nõ ignoro multos aquis thermatũ vti cõſueuiſſe quotidie pro coquẽdis ferculis, nõnullos illas quoq; permiſcere cõſueuiſſe cũ vuis tẽpore vindemiæ, pro cõficiẽdo vino; ſed quòd liceat eas propinare in prãdio & cœna ſimul cũ cæteris alimẽtis, loco vini vel alterius potionis, id profectò nun

Ius galli veteris
Potus thermarum.

nunquam audiui aut legi apud quemquam, præterquam apud Alex. hoc in loco: de qua noua cognitione in præſentia nolo meum iudicium interponere, interea vos quoque cogitabitis, & alio tempore meam ſententiam audietis.

Colica ex flatibus.

Poſt dolorem colicum ex pituita, ſequitur dolor ex flatibus, quem ſimiliter diximus ortum ducere ex cauſa frigidiore, quanquam ſciendum eſt ex Gal. 3. *de ſympt. cauſis* c. 7. flatus potius ex calore debili, quàm frigiditate generari, adeo vt illi effici nequeant abſoluta frigiditate, aut vehementi caliditate, vt fermè exteriùs videmus euenire. Nam, quemadmodum dicit Gal. frigidiſſimæ conſtitutiones maximè ſpirante borea, ſerenæ fiunt; calidiſſimę item, quales ſunt æſtatis tempore, ambientem aërem purum reddunt; quæ verò inter has mediæ ſunt, nebulas gignunt; ita in animantibus, neq; in ſumma caloris imbecilitate, neq; cum ſis vehementer valet, ſed eum medium obtinet locum, ſolet flatuoſum excrementum generari, quod quidem Gal. nobis perſuadet fieri in locis, quæ in ventriculo ſunt, cum humores quidam pituitoſi ibi cõtenti, vel cibi in vapores reſoluuntur à debili calore. Cum igitur & pituita & flatus originem habeant vel ab eadem, vel ſaltem ſimili cauſa, minimè eſt mirum, ſi pariter vtriuſq; doloris eadem ferè eſt curatio: quod eo magis ſtatuendum videtur, quoniam ferme ſemper vtraq; & flatus & pituita ſimul adeo commiſcentur & confunduntur, vt vix liceat alterum ab altero ſeparare. Primùm autem neceſſe eſt illud nouiſſe, vtrùm flatus coniungantur cum materia pituitoſa, an ſoli dolorem faciant: quod ſi vtrumque adſit, curatio quoque mixta eſſe debet, quæ partim noxij humoris, partim flatus rationem habeat. Sed eſto, ſint flatus ſine materia, tunc vnica nobis ſeſe offert indicatio illos diſcutiendi, & roborandi inteſtina: id quod preſtant in primis clyſteria ex idoneis medicamentis præparata; & ſit exemplum.

Clyſter pro flatibus.

℞. *Seminum aniſorum,*
Fæniculi,
Cymini,
Dauci,
Ammeos, ana. ℥. j.

Hæc apud Gal. vt ſuprà diximus, oleo incoquebantur, & ſi aliqua fuiſſet coniectura, dolentes partes præterea aliquo frigido affectu laborare, ille addere ſolebat rutam, grana lauri, & ſimilia. Fiat decoctio vel more Galen. in oleo, vel vt nos conſueuimus in aqua.

℞. *Huius decoctionis lib.* j.
Mellis roſati,
Olei chamamelini completi,
Rutacei, ana. ℥. ij.
Miſce pro clyſtere.

Ex his medicamentis, quæ flatus diſſoluunt, glandes quoq; parari poſſunt, nec non ſedes ipſa oleo rutaceo, liliorum alborum, aut conſimili, non inutiliter inungitur, & aſſiduè fouetur. Si quis cupit habere quoque exẽplum glandis, illud tale eſt.

Suppoſitoriũ pro flatibus.

℞. *Cymini pulueriſati* ʒ. ij.
Rutæ ʒ. ß.
Salis gemmæ ℈. j.
Mellis quantum ſufficit. Miſce pro duobus ſuppoſitorijs.

Alij familiariter vtuntur clyſteribus ex vino generoſo, ex ſapa, ex lotio, & aliis rebus acrioribus, quæ quidem videntur aliquando vel aſcendentibus vaporibus ad partes ſuperiores, vel inteſtina irritando, vel aliter, minus incommodum quàm emolumentũ attuliſſe: quare ſi quis voluerit illis vti, cõmodè permiſcenda ſunt oleũ chamæmelinũ, anethinum, adeps gallinaceus, & cætera, quæ eorũ acrimoniam lenire poſſunt: & ſit exemplum:

℞. *Vini cretici* ℥ x.
Olei chamamelini completi. ℥. vj.
Miſce pro clyſtere.

Sed neque leuia quædam & lenientia medicamenta, vt hiera ſimplex, manna ex iure diſſoluta, terebinthina Cypria, ad hanc rẽ inepta cenſenda ſunt, nõ ſanè quod illa flatus purgare valeãt, ſicuti cæteros humores, ſed quoniam ita irritata virtute expultrice, ductibuſq; apertis, flatibus quoq; aliquis exitus facile pateat. Præterea multa ſunt quæ peculiari quadam vi credũtur flatus diſſoluere, de quibus ſæpe diximus, vt ſemina aniſorũ, & omnia odorata, diacyminũ, aromaticũ roſatum, conſerua roris marini, betonicæ, ac demũ ne ſingula recenſeam, mithridatum, & theriacha, quæ forte reliquis omnibus ſunt efficaciora, neq; ſolum diſſoluendo flatus, ſed etiam alterando ventriculum & inteſtina, ad hoc negotium ſunt plurimum accommodata. Hoc idem perficiunt nonnulla externa præſidia, inunctiones, fomenta, ſacculi, & ſimilia.

℞. *Origani,*
Pulegij,
Calamenthi,
Chamamelini,
Menthæ ana. M. ß.
Seminum aniſor.
Fæniculi,
Cymini ana. ℥. j.
Spicæ ʒ. j. ß.
Contundantur omnia craſſo modo pro fomento ſicco, vel quandoq; bulliãt in aqua, interdum & in vino pro fomento humido.

Hoc poſtremo noſtro tempore didicerunt deſtillationes elicere oleum ex ſemine aniſorum, ex cinnamomo, & aliis aromatibus, quæ olea & interiùs ſumpta, & exteriùs adminiſtrata præclariſſimè faciunt ad diſcutiendos flatus.

Cucurbita appoſita.

Demùm verò præter cætera omnia, ſi dolor ex ſolo flatu originem habeat, qui amplius à materia non foueatur, ſcribit Gal. 11. *meth.* 8. non tãtùm dolentibus inteſtinis, ſed qualibet etiã corporis parte, nullũ magis præſentaneũ remediũ inueniri, quàm ſi cucurbicula cũ multa flãma laboranti loco apponatur: *Videbitur*, inquit Gal. *hoc tibi præſidiũ, in hiſce affectibus incantamenti ſimile quid efficere, ſiue ij in inteſtinis, ſiue in qualibet corporis particula fuerint excitati: illico enim cucurbitula admota illi qui flatuoſo ſpiritu cruciantur, tum à dolore liberi, tum omnino ſani redduntur. Quos verò non modò ſpiritus flatuoſus, ſed etiã humor quiſpiã, vnde flatus oritur, male habeat, tũc ad tẽpus dolor reuertitur, ſed tamẽ tandẽ ſedatur.* Videatis hãc totã ſeriẽ, & quę ſequũtur apud Gal. qui pręclarè vſũ cucurbitę in flatib. docet. Huius quidẽ remedij omnes faciũt mẽtionẽ. & inter hos Aetius, qui probat vſũ cucurbitulæ appoſitæ non ſolùm parti laboranti, ſed in quacunque corporis parte.

Colica ex humoribus bilioſis.

Poſt curationem doloris colici ex pituita & flatibus, ſequitur curatio doloris ex humoribus bilioſis & calidioribus, qui poſſunt contineri vel in cauitate, vel in tunicis inteſtinorũ, in quibus curãdis illa eſt principalis indicatio, vt huiuſmodi humores primo quoq; tẽpore educantur, ſicuti diximus de pituita. Ergo ſi coniiciamus humorẽ contineri non modò in inteſtinis, ſed etiã in ventriculo, vomitus eſt opportuniſſimus: etenim ſi vomitio intermittatur, nõ ſolùm fiũt dolores colici, ſed etiam quandoque ſuperueniunt cõuulſio, ſyncope, & alia grauiſſima pericula, ſicuti euenit illi adoleſcẽti, cuius meminit Gal. 12. *meth. circa fi.* qui poſt bibitam aquam tepidam humorẽ quendã æruginoſum euomuit, quẽ exactã & pulcherrimã æruginẽ dixiſſes. Quamobrẽ vel ſponte immiſſis digitis in fauces, vel

leuiore

leuiore aliquo præſidio protinus expedit vomitũ prouocare. Sin autem noxius humor magis occupet inteſtina, per ſedem illa infundere oportet, quę illum commodè elicere & purgare poſſint: hæc autem, vt omnino detergentia ſint neceſſe eſt. Sed cũ plurima huiuſmodi medicaméta mordicent, ex iis aliquid ſeligendum eſt, quod omni morſu careat, inter quæ equidem puto præſtantiſſimum eſſe cremorem ptiſanæ, qui non ſolum noxios humores detergere, ſed etiam acrimoniam poteſt obtundere: ad quem modum & alia parari poſſunt clyſteria, decocto foliorum maluarum, violarum lactucæ, oleo violato, roſato, & ſimilibus. Quod ſi neque vomitu, neque clyſterib. liceat pertinacem humorem educere, iam res perficienda eſt medicamento, minimè autem ſcammonio, aut alio vehementiore, quod multi imperitè faciunt, ſed cum alio leuiore, quod ex vno ventriculo atque inteſtinis humores purgare, minimè ex aliis partibus noua excreméta trahere poſſit; quale inter cætera omnia Galeno probatur hiera ſimplex, quæ poteſt exhiberi vel ſola, cum melle roſato facto bolo, vel quod ego familiariter facere ſoleo, aqua illi permiſta portione caſſiæ, quæ quidem poteſt acriorem humorem non ſolùm leuiter purgare, ſed etiam illius acrimoniam remittere. Et ſit exemplum.

℞. *Specierum hieræ ſimplicis,*
Floris caſſiæ nouiter extractæ ana ℥ ij.ß.
Miſce, & cum ſacchero fiat bolus.

In hac, ad ſummã, differentia doloris colici probo ego oleum amygdalarum dulcium, de quo alias diximus, quod ad ℥. vj. vel viij. circiter, poteſt exhiberi: ſiquidem præclarè poteſt & lenire aluum, & omnem humorum acrimoniam retundere.

Externa. Si extrinſecùs aliquo remedio leniendus eſt dolor, ſiue inúctionibus, ſiue fomentis, ſiue aliter agere velitis, ſint omnia frigida, ex oleo roſato, cydoniorum, ex maluis, violis, & ſimilibus: potiſſimùm verò atque optimũ eſt balneum aquæ dulcis, quod pręclariſſime poteſt refrigerare & humectare, ſicuti alias diximus. Verùm hac in re principem locum obtinet victus ratio, quæ debet ex alimentis conſtare boni ſucci, facilis concoctionis, qualia ſunt alica, ptiſana, piſces optimi, lactuca, endiuia; quidã fructus, pruna, mala punica, vinum oligophoron, aqua frigida; ad ſummam victus ratio tota ſit humidior & frigidior, cauendum à cunctis acribus alimentis & medicamentis, cataplaſmatis, fomentis, vino antiquo; adeò vt neceſſe ſit fateri admodum præclarum & eruditum fuiſſe illum medicum Italũ, cuius meminit Paulus lib. 3. c. 43. ita inquiẽs: *Hoc morbo affectus medicus quidam per Italiam curam adhibuit ſuſpectam ſanè atque infidelem, frigorificã ſcilicet, multumque temerariam victus rationem de induſtria commentus: namque lactucas crudas & refrigeratas, intybumque vel vltra ſaturitatem deuorandum ipſis largitus eſt: præterea vuas, mala, & id genus frigida, non tãtùm poteſtate, ſed etiam actu: vinum raro admodum concedebat, neque niſi aqua gelida dilutum: aquam verò frigidam, vel poſcam etiam frigidam propinabat, ab omni autem re calida abſtinebat, atque ita ſanè cõplures à morbo vindicauit, quoſdam ex illis etiam qui in herculeum morbum reſolutionemque membrorum prolabi cœperunt, præter omnium opinionem perſanauit.* Sic Aëtius mentionem facit quorundam ægrotorum, qui laborantes doloribus colicis propter birioſos & acriores humores, remediis frigidis ſanati ſunt: ſic noſter Gal. narrat duas hiſtorias 12. *metho. c. 7.* quas mihi libet ad veſtram exercitationem breuiter examinare, vt intelligatis quam ea, quæ hactenus à nobis tradita ſunt, Galeni præceptis & artis operibus cõueniant.

Hiſtoria. Prima pertinet ad quẽdã ægrotum quadragenarium, qui huiuſmodi cruciatus dolore à fomentis, tum humidis, tum ſiccis, cataplaſmatis, clyſteribus, & aliis calidioribus præſidiis non modò nihil eſt ſubleuatus, ſed etiam quam maximè exacerbatus: ſiquidẽ ab oleo rutaceo per ſedẽ infuſo, itẽque à caſtoreo deteriùs habuit: hunc accedentibus fortaſſe aliis indiciis, de quibus ſatis diximus, cõiecturam fecit Gal. hunc ægrotum torqueri doloribus ex acribus & calidioribus ſuccis, qui in tunicis inteſtinorum eſſent immerſi: namque inter cætera id argumentum ſumptum à iuuantib. & nocentibus, tum ad alia multa, tum præcipuè ad cognoſcendos morbos, & illorum cauſas eſt commodiſſimum, quod iam diu traditum eſt ab Hip. duobus illis verbis: *Oſtendit autem curatio.* 2. aphor. 22. Cum igitur Galen. ſecum ſtatuiſſet, mordentes ſuccos in tunicis inteſtinorum cõtineri, qui præterea corrũperent tum ea quæ inferiùs eſſent infuſa, tũ ea quæ per os ſumebãtur, primùm inſtituit commodam victus rationem, qualis ſupra eſt poſita: at verò quoniam hoc ad abſolutam morbi curationem vix videbitur ſatis futurum eſſe, iam confirmato indicio, & doloris cauſa ſatis cognita, quod æger tali alimento minorem cruciatum percepiſſet, vitioſos humores purgandos exiſtimauit, non ſanè ſcãmonio, colocynthide, non electuario diaphænicon, non aliis validiſſimis medicamẽtis, quibus noſtrates medici vtuntur frequentiſſime, ſed vna tantùm hiera ſimplici; qua quidem ad purgãdos huiuſmodi humores vnà cum Gal. credendum eſt nullum præſtãtius medicamentum poſſe inueniri. Cum autem hic ægrotus doloribus & inedia duobus menſib. conſumptus eſſet, Gal. ſemel illum purgare non eſt auſus, aurei illius præcepti memor *Vbi fames laborandum non eſſe:* ſed ex quibuſdam interuallis moderatè hoc ipſum tentauit perficere, adeò vt nullo præterea adhibito præſidio, hominẽ quindecim diebus circiter prorſus ſanauerit.

Alia hiſtoria. Altera eſt hiſtoria Galeni cuiuſdã iuuenis, priori ægroto propè paris, qui ſępe antea colicis doloribus affici conſueuerat: hic accepto ſucco ſcãmonij, purgatus eſt; neque enim defuerunt omni tempore homines ignari & temerarij, qui aduerſus methodum à diuinis hominibus iam diu traditã principio morborum, nullaque ſumpta indicatione dę loco affecto, purgantia medicamenta audent exhibere. Cum igitur ille copioſè fuiſſet expurgatus, quanquã primo, ſecundo, & tertio diebus inſtituta opportuna balnei & victus ratione, mediocriter ſe habere videbatur, tamen priore nocte euomuit, quæ antea acceperat, & die tertia reddidit per aluum plura quàm ciborum portioni reſponderent; deinde quarta die etiam magis perſenſit ſibi ventrem dolere: cum autem ſe in balneo frigus imprudenter accepiſſe exiſtimaret, rutaceum ſibi oleum per ſedem infundendum curauit, à quo non ſoſolum vehementiſſimè fuit vexatus, ſed etiam liquidam deiectionem copioſiſſime excreuit, quod facilè demonſtrauit, à toto corpore aliquid ad loca ventris adhuc deferri: atque deinceps per circuitus ſimilis redibat cruciatus, ex qua rerum ſerie ac ſymptomatib. Gal. intelligens, noxam ex ſcammonio ad inteſtina procubuiſſe, quæ priùs fuerant imbecilla, hunc in modum curationem aggreſſus eſt: primùm colica omnia præſidia abiicienda curauit, deinde victus rationem inſtituit planè medicamẽtoſam, hoc eſt, alicã ex aqua decocta, & mali punici granis præparatam, auſteros quoſdam fructus, & alia quæ fluxionem reprimere, & debilia inteſtina roborare poſſent, tunc die quarta theriacam propinauit; ex quibus ſimplicibus remediis æger ſanus redditus eſt, vt poſthac ad conſueta munia reuerſus, nullum ampliùs ſenſerit incommodum. Sed de dolore colico ex humoribus calidioribus ſatis.

Iam verò illud in præſentia eſſet reliquum, vt ageremus de dolore oriundo propter obſtructiones inteſtinorum, ſed nimis longum foret omnia perſequi. Itaque cæteris prætermiſſis differentiis, quæ non niſi rariſſimè ſolent contingere, de vna

Hiſtoria.

obſtructione ex multo & duriore excremento agendum eſt, quæ frequenter dolores colicos ſolet excitare. Noui & viſitaui monialem, quæ continuos dies 12. nunquam potuit ex aluo deiicere, vnde in maximos incidit dolores, à quibus tamen libera demum euaſit. Gal. hac in re duo proponit præcipua capita curationis, *cap. 94. artis medica*, primùm, vt ſicciora & duriora excrementa molliantur: alterum vt poſtquam fuerint emollita, educantur. Sunt emollientia humida, & pinguia, ſiue ſuprà aſſumantur, ſiue infrà infundantur; ſed inter cætera oleum videtur habere magnam prærogatiuam, ſiue id fuerit oleum commune; ſiue amygdalarum dulcium, ſiue alterius generis: quare iſtis ægrotis commodè olea, vel vnum, vel alterum propinantur, vel ſola, vel ſimul cum iure, aut per ſedem infunduntur: ſic opportuna ſunt clyſteria ex decocto maluarum, althææ, ex iure pingui, & ſimilibus: ſic fercula omnia & alimenta, quæ aluum poſſunt mollire, ad hanc rem ſunt in primis accommodata: huiuſmodi ſunt iura pinguia, decoctum atriplicis, maluæ, ſpinachiæ, imò verò & ipſa olera ex multo oleo præparata, & alia quæ habent eandem rationem. Porrò emollitis iam fecibus illas ducere oportet, id quod primò efficiunt clyſteria acria, exempli gratia, ex decocto mercurialis, betarum, furfuris, ex melle roſaceo, benedicta, electuario diaph. & ſimilibus. Sit exemplum.

℞. *Decoctionis betarum & furfurum lib. j.*
Mellis roſati ℥. iij.
Electuarij diaphænic. ʒ. iij.
Miſce pro clyſtere.

Verùm neque medicamenta hoc tempore inepta cenſenda ſunt, ac potiſſimùm ſi fæces in ſuperioribus inteſtinis contineantur, quæ leuia ſunt, minimè vehementiora: qualia ſunt, caſſia, & ſingulari quadam prærogatiua aloe, quod ſpeciatim ſtercorarium medicamentum appellant, & omnia, quæ ex aloë conficiuntur: hiera ſimplex, pilulæ aloëphan, & ſimilia: plerique omnes maxime laudant ius galli veteris, ex certis accommodatis medicamentis præparatum, quod ex iure mollitiem, ex medicamentis acredinem acquirit, vnde vtrique ſcopo à Gal. poſito poteſt ſatisfacere.

Auxilium admirandũ.

Cæterùm hoc loco minimè videntur prætermittenda duo auxilia à veteribus excogitata, non ſolum planè noua, ſed etiam digna admiratione: vtriuſque meminit Alex. *lib.* 10. Primum tale eſt: Folle fabrili, quo vulgo accenditur ignis, in anum immiſſo, flatus in ventrem emittitur, adeò vt inteſtina, & venter vniuerſus diſtendantur, deinde folle extracto protinus clyſtere infunditur ex hydreleo, id eſt, aqua & oleo, & momento nitri, hoc clyſtere, inquit Alex. omnia quæ inteſtinis, & ventre cõtinentur, vnà cum clyſtere euacuabuntur, ſiue ſtercus, ſiue humor, ſiue ſpiritus flatuoſus fuerit, adeo vt admireris. Sed huius præſidij longè ante Alex. meminit Hip. & quidem accuratiùs, qui ſcribit hũc in modum 3. *de morbis* cap. 15. *Follem fabrilem indito & in ventrem flatum immittito, à quo & venter, & inteſtina diſtendantur, deinde extracto folle clyſtere adhibeto, ſit autem infuſum præparatum non ex valde calefacietibus, ſed ex iis quæ excrementa diſſoluunt & colliquant, poſtea obdurata per ſpongiam ſede, in aqua calida reſideat, continens clyſteris infuſum, & ſi hoc infuſum ſuſceperit, & rurſus dimiſerit, ſanus euadit.* Hæc Hip. Hoc remedio ego nunquam ſum vſus, neque aliquem vtentem audiui aut legi, præter vnum Amatum Luſitanum, qui centuria prima curationum medicinalium vltima, teſtatur ſe eo ſemel & fœliciter vſum fuiſſe.

Remedium aliud.

Alterum remedium conſtat ex pilula plumbea, quæ ab ægroto ore eſt aſſumenda: quæ res vſque adeo videtur inepta & abſurda, vt nil ineptius eſſe poſſit. Quæſo enim quomodo plũbum poteſt conuenire in ducendis excrementis? niſi fortè quis credat, id fieri ſuo pondere & grauitate: quod item abſurdiſſimum videtur. Itaque licet mirari, neminem fuiſſe hactenus qui hunc locum obſeruauerit, & huius remedij aliquam rationem reddiderit. Ego verò dum aliquando hanc rem cogitaui, in eam veni ſuſpicionem, Alex. pro plumbo ſtibium, quod vulgo *antimonium* vocant, intelligere voluiſſe, quam quidẽ ſuſpicionem mihi faciebant multa, neque leuia argumenta. Nam primùm plumbi & ſtibij eadem ferè eſt intemperies & natura, adeò vt non deſint viri doctiſſimi, qui id tantùm diſcriminis inter vtrumque eſſe contendunt, quòd plumbum in igne liqueſcat, ſtibium verò nunquam, ſed facilè teratur in puluerem: quare quicunque vtriuſque hiſtoriam ſcribunt, poſt vnũ ſtatim de altero tractationem faciunt.

Deinde ſi Alex. ſententiam animaduertatis, facilè intelligetis, id ex plumbo catapotium, tanquam ſoluens medicamentum proponi: ſiquidem ille docet, minimè inter initia, neque omni tempore, ſed tantùm apparente concoctione illud exhibendum eſſe: niſi enim ſecututa fuiſſet purgatio, fruſtrà & ineptè illam animaduerſionem poſuiſſet. Quæ demum coniecturæ illo quoque argumento poſſunt cõfirmari, quod Alex. pilulam ex plumbo euphorbio copulauerit, quod conſtat inter omnes pituitã & aquam educere. Antimonium autem ſoluere, & validiſſimè ſoluere, notius eſt quàm vt indigeat longiore confirmatione. De quo illud vos admoneo, etſi multi opinantur, hoc inuentum fuiſſe recentiorum, tamen Dioſcoridem purgantis antimonij facultatis mentionem feciſſe. *cap. de elaterio.*

Poſt traditã curationem doloris colici, & generaliter, & ſecundùm vnamquamque differentiam, vt habeatis omni ex parte integram tractationem, duo videntur reſtare adhuc: vnum, victus ratio: alterum, medicamenta, quæ agunt à tota ſubſtantia. Sed quoniam de victus ratione iam plurima tradita ſunt, ex quibus facilè vnuſquiſque poteſt probè illam inſtituere, nolo iam prolixior eſſe properans ad ea medicamenta, quæ latente quadã vi, & proprietate credũtur colicis doloribus prodeſſe.

Medicamenta occulta.

Illud autem primum debetis memoria repetere, quod aliàs diximus ex Gal. 1. *de med. ſecun. gen.* era 9. *de ſimp. med. & aliis locis*, huiuſmodi medicamẽta ſola experientia poſſe intelligi, illa que nõ manifeſtis qualitatib. ſed recõdita quadã vi, quã vocant proprietatẽ totius ſubſtãtiæ, morbos iuuare, qualeſcũque illi fuerint, à quacunque cauſa originẽ habeãt, & in quolibet morbi tempore. Multa autem ad colicos dolores à multis ſolent proferri: apud Gal. 10. *de ſimp. med.* principem locum obtinet ſtercus

Stercus lupinum.

lupinum, qui teſtatur ſe nonnullos vidiſſe illo vtẽtes nõ amplius hoc affectu correptos, & correptos id non grauiter paſſos, ſed neque poſt paucum tẽporis: imò verò Gal. probat hoc remedium non modo ore aſſumptũ, ſed exterius etiã apprehenſũ: de cuius præparatione, apprehenſione, & vtendi modo, loquitur diffuſè, vt nos propterea in hac re explicanda non oporteat eſſe longiores: Auic. 3. *ca-*

Inteſtinum lupi.

non. fen. 16. trac. 4. c. 14. maximè probat inteſtinũ lupi exſiccatũ, & in puluerẽ deductũ, & ſtercori lõgè anteponit: quem plerique omnes hoc tẽpore imitantur, neglecto ſtercore, quod fortè abhorrent, familiariter vnum lupi inteſtinum præparãtes, quod vulgo ſolet exhiberi ad ʒ. j. cum vino Gal. pariter

11. *de*

Alauda. 11.*de ſym.med.* laudat auem puſillam quam alaudam vocamus, cuius aduerſus colicos vtilitatem, inquit, ſe ſatis expertum fuiſſe: imò verò cum hæc auis Græcè κορυδὸς dicatur, Gal. ſimul *Corydalis* cuiuſdam herbæ mentionem facit, quam inquit colicis conuenire: quam quidem herbam ego ſum neſcius, an aliquis in præſentia nobis poſſit indicare. *Cornu cerui.* Rhaſis hoc in loco plurimum commendat cornu cerui vſtum redactum in puluerem: & ita non deſunt alia propemodum infinita. *Alex. Tral. ſuperſtitio.* Sed Alex. hac in re, & Gal. & omnes medicos facilè ſuperat, qui non tantùm probat & ſtercus lupinum, inteſtinum cæcum porci, alaudam & alia multa natura conſtantia, ſed etiam nonnulla, quæ arte licet effingere; namque in lapide medico inſculptum neſcio quē Herculem erectum, ſuffocantem leonem, & incluſum in annulum aureum, ægro geſtandum porrigit: ſic annulum ferreum in hunc modum præparat, illius circulum octangulum effici, atque ita in octangulum inſcribendum pręcipit, *Fuge, fuge bilis, alauda quærebat.* Audiatis verò, qualenam de hoc remedio encomium & teſtimonium afferat, qui ſcribit ad hunc modum. *Huius magnam habui experientiam, & abſurdum putaui tantum medicamentū, naturali vi colico aduerſum, vos celare: ſed vos moneo ne quibuſcunque, ſed tantum virtutis ſtudioſis, & qui eiuſmodi poſſint conſeruare, velitis communicare, quod etiā diuinus Hip. præcepit,* his verbis: *Res quæ ſacræ ſunt ſacris hominibus oſtendatur, profanis autem hominibus nō item. Preparetur verò dictus annulus 17. vel 21. die Lunæ.* Hæc Alexander.

Superſtitioſa remedia dānantur. Quoniam verò temporis anguſtiæ non patiuntur vt ſingula perſequamur, quæ ad exactam huius loci examinationem pertinent, ſatis fuerit in præſentia, quam putamus Gal. & veriorem eſſe ſententiam, vobis explicare. Itaque vno verbo ſic puto ſtatuendum eſſe; rerum omnium quęcunque natura conſtant, ac verè ſunt ſubſtantiæ, latentes proprietates & admirabiles vires eſſe recipiendas, cōtrà verò fictas imagines, characteres, ſigna, & quæcunque ars poteſt effingere, ac merè ſunt accidentia, vt quæ ſine ſubiecta materia nequeant cōſiſtere, tanquam ſuperſtitioſa & vana eſſe prorſus reiicienda. Ad quem modum legimus Gal. res naturales & ſubſtantias probare, artificioſas autem & accidentia deſpicere & damnare, 10. *de ſimp. med.* verba faciens de vi ſaliuæ aduerſus beſtias hominem interficientes, hæc habent: *Pollicitus mihi quidam incantationem ſe oſtenſurum, quæ ſcorpios interficeret; vbi illam ſemel dixiſſet atque expuiſſet, ſcorpio mortuus eſt: at poſtea ego ſine incantatione, à ſola ſaliua vidi occiſum ſcorpium, idque celeriter à ſaliua hominum eſurientium & ſitientium, quia eſt acrior.* Ac rurſus 9. *de ſimpl. med. de iaſpide viridi* ſcribit hunc in modum. *Proprietatem nonnullis lapidibus quidam ſuo teſtimonio adſcribunt, qualem reuera habet iaſpis virens, nempe ſtomachum adhæſu ventriſque os adiuuat: quem nonnulli quoque annulis inſerunt, ſcalpúntque in eo draconem radios habentem, veluti rex Nechepſos memoriæ prodidit: ſanè huius quoque lapidis ego abundè periculum feci, & & collo ſuſpendi, ita vt lapides os ventriculi contingerēt: apparebant autem nihilo minus prodeſſe etiamſi ſculpturam non haberent.* Sic 6. *de ſimp. med. principio,* non dubitauit Pamphilum deſpicere & irridere, qui in quodā tractatu de herbis ad aniles fabulas ſimulque ad præſtigia quædā inania ſe cōuertit, nōnullis vtens incantationibus, quas colligendis herbis admurmurare cōſueuerat. At poſtremò, ne ſingula loca recenſeam, quæ apud eum plurima ſunt, lupini ſtercoris, de quo ſupra diximus, admirabilem vim explicans, *hoc,* inquit, *obiter dictum ſit, ſi quis inuenietur, qui ſic ſuſpenſis fidem habere velit: dico autem ſic, quoniam ſubſtantia eſt quæ ſuſpenditur, non voces barbaræ, vt quidam præſtigiatores facere ſolent, quoniam & alias ſum expertus alias ſubſtantias, quæ in aliis affectibus ſimiliter operentur.* Neque verò me ab hac ſententia remouet Alex. teſtimonium & auctoritas, qui vt ſua carmina & incantationes defenderet, Galenum ſibi facit patronum, quaſi ille propria tractatione palinodiam cecinerit, & omnia retractauerit. *Honeſtum eſt,* inquit Alexander, *morbum vincere, & omni machina ægrotis ſuccurrere: nam diuiniſſ. Galen, qui ne eſſe quidem carmina putauit, longo poſt tempore, multoque vſu multum ipſa poſſe deprehendit: audi igitur verba ipſius, quæ de medica Homeri tractatione reliquit, habent autem hunc in modum: Nōnulli putant incantationes aniculatum fabulis eſſe perſimiles, quemadmodum ego quoque diu exiſtimaui temporis autem progreſſu, ab iis quæ euidenter apparent perſuaſus, fateor vim ipſis ineſſe: nā & in percuſſis a ſcorpionib. iuuamentum ex eis ſum expertus, nec minus oſſibus gutturi infixis, quæ carmine ſtatim extrahūtur.* Hæc Gal. referēte Ale. Ego verò id nō verebor affirmare, huiuſmodi ſomnia & figmenta, quæ neſcio quomodo hominum imbecillitatem nimia ſuperſtitionē occupant, tamdiu à certiſsimis Gal. placitis eſſe longè aliena; atque id primùm me mouet, quod certò ſcio Gal. de medica Homeri tractatione nullum librum conſcripſiſſe, quandoquidem videtur vix fieri potuiſſe, quin aut proprio ſuorum librorum catalogo, aut cæteris libris illius ſemel mentionem fecerit. Etenim quanquam ille ſemel & bis pollicitus eſt ſe librum de hac materia ſcripturum fuiſſe: tamen nuſquam & nunquam de carminibus, characteribus, & aliis huiuſmodi ſuperſtitionibus ſe acturum promiſit, ſed de medicamentis quæ natura & ſubſtantia conſtant, & quæ agunt proprietate totius ſubſtātiæ: atque hæc certo certius eſt vera & legitima inſcriptio huius libri, qui deſideratur, minimè autem de Medica Homeri tractatione, vt nonnulli ſomniant, quos audio eiuſmodi inſcriptionis ingenioſæ eam rationem reddere, quòd Homerus doceat aliquando fluentem ſanguinem verbis & characteribus ſuppreſſum, alioſque affectus diuerſis myſteriis ſanatos fuiſſe. Sed finio, dicóque ſi Gal. verbis, carminibus, & ſimilibus ſuperſtitionibus tam præclarum dediſſet teſtimonium, quale affert Alex. ille rem tradidiſſet ab omnium illuſtrium Philoſophorum & Medicorum auctoritate abhorrentem, & propriis dogmatib. diſſentientem, demum ab omni ratione alienā, id quod fortaſſe alias commodiore tempore demonſtrabimus. Atque hactenus de dolore colico.

Capvt XIX.

De Ileo.

Dolores ſolent occupare vel inteſtina craſſa & tunc dicuntur colici; vel inteſtina tenuia, & tunc hic affectus appellatur *ileos*: quod nomen plerique omnes opinantur originem habuiſſe à parte laborante, nempe inteſtino tertio loco poſito, quod *ileon* vocant: qui mea ſententia decipiuntur, cum inteſtinum id Græcè λεπτὸν, hoc eſt *tenue, & gracile,* minimè εἰλεὸς dicatur, atque Hip. Gal. & cæteri omnes vbique hoc nomen accipiant pro morbo: itaque magis credendum eſt Gal. qui aſſerit 2. *meth, c.* 2. nomen *ileos* ductum fuiſſe à ſymptomate, minimè à parte laborante: ſiquidem εἰλεῖν Græcè idem ſignificat, quod *circumuolui & circumagi*: quare Latini vim Græci vocabuli volentes referre, *volulum & conuolutum* rectè dixerunt. Nonnulli Græci, vt ſcribit Galenus 6. *de locis affectibus* 2. ex quibus fuit Diocles Chariſtius χορδαψὸν nominarunt, quod tenue inteſtinum inſtar chordæ videatur conuolutum. Cel- *Nimin.* *Conuolutum.*

ſei *tenuis inteſtini morbum* appellat. Barbari *iliacam paſſionem*: quidam vulgares, ſicuti ſuprà diximus, *Miſerere mei Deus*, ſolent appellare.

Locus affectus quis.

Sed antequam ad alia progrediamur, eſt dubitatio, an hic affectus propriè pertineat ad inteſtina tantùm tenuia, minimè ad craſſa? Ac ſanè Galen. 6. *apho. com. 44. 6. de loc. aff. 2.* aſſerit manifeſtè, ileon eſſe propriam affectionem tenuium inteſtinorum, minimè craſſorum, atq; in hoc fatetur omnes propè medicos conuenire. Altera autem ex parte hic affectus videtur poſſe attinere non minus ad craſſa, quàm ad tenuia inteſtina: namque ſi conſiderẽtur cauſæ quæ malè afficiunt tenuia, eaſdem deprehendimus poſſe malè afficere etiam craſſa inteſtina, eadémque in vtriſque fieri poſſe ſymptomata. Prætereà cum ſine vlla dubitatione ſtercora potiſſimùm ac propriè contineantur in craſſis inteſtinis, in quibus ſpeciem primam & nomen recipiũt, illa autem quandoque reiiciantur per vomitum, hinc quoque iure colligendum eſt, non ſolùm tenuia, ſed etiam craſſa inteſtina laborare: quæ videtur fuiſſe Gal. ſententia, qui 3. *de naturalib. facult. cap. 1. 3.* ſcribit, fieri non poſſe, vt ſtercus reiiciatur per os, niſi primum totum tenue inteſtinum tum ieiunum, tum pylorum, ventriculumque & gulam pertranſeat. Sed iis accedit aliud manifeſtum Gal. teſtimonium, 3. *epid. ſect. 2. com. 6.* qui nihil dubitans, quin & tenuia & craſſa inteſtina laborent, nõnulla ponit indicia, quibus alterum ab altero malum diſtinguatur, & vtrumque inter ſe comparans ita ſtatuit: *Cum ſit periculoſus omnis volulus, eum qui in tenuiorib. inteſtinis conſiſtit, altero in craſſis eſſe deteriorem, vt qui contagio afficiat iecur & lienẽ.* Ego verò, qui cenſeo hunc affectum reuera poſſe conſiſtere in vtriſq; inteſtinis, & tenuib. & craſſis, quod poſitæ rationes mihi perſuadent, quatenus pertinet ad Gal. puto illum duplici ratione ſibi ipſi poſſit conciliari; vna, ſi dicamus, quibus locis ille aſſerit ileum pertinere ad tenuia tãtum inteſtina, eum loqui potius de aliorum, quàm de propria ſententia, id quod ex illius verbis quoquo modo colligi poteſt: altera, diſtinguendo dolorem iliacum dupliciter, vel propriè, cum laborant inteſtina tenuia; vel minùs propriè, cum laborant inteſtina craſſa, ſicuti idem diximus de dolore colico.

Definitio.

Itaque ileos definitore Gal. *6. de loc. aff. 2.* eſt dolor vehementiſſimus in ſublimioribus partibus inteſtinorum, morbus planè lethalis, à quo rariſſimè quis ſanus euaſit.

Differentia.

Differentiæ ſunt quamplurimæ, ac ferè illæ eædem quæ ſtatutæ ſunt de dolore colico: ſed cæteris prætermiſſis illæ ſunt potiſſimùm aduertendæ, quæ

Cauſa.

ſumuntur à cauſis, quas Gal. duas tantum cõſtituit, ex conſenſu omnium veterum medicorum: alterá, tumores præter naturam: alteram, obſtructionem aridi ſtercoris, adeò vt per inferiora nihil egerat, quippe ipſum, quòd laborat inteſtinum, nec acrimoniam, nec pondus tolerat excrementorum, ac propterea nititur ea quam longiſſimè à ſe expellere: prohibitum verò deorſum deſcendere, propter eam quæ facta eſt in partibus infernis obſtructionem, in proxima ſuprapoſitorũ inteſtinorum extrudit: quare excrementa quãdoque vſque ad os aſcendunt, vt diffusè traditum eſt à Gal. 3. *de ſymp. cauſ. 3.* & 3. *de natural. facul. 13.* Porrò etiam tumores poſſunt eſſe, vel inflãmatio, vt ſcribit Gal. 3. *epid. ſect. 2. com. 6. de loc. aff. 2. 3. aph. 22. & 6. aph. 44.* vel abſceſſus quiſpiam, in ſubſtantia inteſtinorum collecta materia, vel ſcirrhus, de quibus meminit Gal. loco poſtremo citato. Sic ſtercora duriora poſſunt efficere obſtructionem, vt nihil poſſit ad inferiora trãſmitti, teſtante Gal. locis citatis. Sed præter has duas cauſas nonnulli tertiam addebant, nempe humores craſſos & tenues, quæ etſi non omni ex parte probatur à Gal. tamen neque prorſus reiicitur, imò verò ille generaliter videtur addere quæcunque inteſtina poſſunt obſtruere, de quibus ſatis diximus ſuprà de dolore colico.

Signa.

Signa huius affectus, & pathognomonica, & ſuperuenientia ponũtur ab Hip. & explicantur à Gal. præclariſſimè in loco ſingulari, in quo mihi libet paulùm verſari. Itaq; Hip. hæc habet 3. epid. ſect. 2. ægroto 9. *Mulier quæ decumbebat iuxta Piſamenum detinebatur volulo, huic erant vomitus multi, potum cõtinere nõ poterat, dolores circa hypochõdria, & in iis quæ circa infernã vẽtriculi partẽ tormina perpetua, non erat ſiticuloſa, incaleſcebat, extrema frigida, vſque ad finẽ faſtidioſe, ſine ſõno, vrina tenues, paucæ, excretiones paucæ, crudæ, tenues, non erat remedio locus, mortua eſt.* Gal. *in com.* diuidit dicta ſymptomata in duas partes quorum altera ſunt accidentia pathognomonica, quòd omni volulo neceſſariò coniungantur: altera ſuperuenientia, quòd non perpetuò, ſed ſolùm quandoque ſuperueniãt. Priora ſunt hæc, vomitus multi, potum non poſſe cõtinere, dolores ad hypochondria & circum infernã partem ventriculi tormina perpetua. Poſteriora ſunt cætera quæ ſequuntur, in quib. & illud cõtinetur, deiectiones, paucæ, crudæ, tenues, quod videtur maximã cõtinere difficultatẽ.

Namque Galen. paſſim reponit inter ſigna voluuli inſeparabilia, nihil per aluum deſcendere: ne longè abeamus, ita ſcribit 7. *aph. 10. In illis nihil deſcendit ad inferiora, & hoc eſt proprium inſeparabile paſſionis:* & 6. apho. 44. *in illo nihil deſcendit inferiùs, ne quidem ſi acerrimo vtaris clyſtere.*

Inſignis difficultas.

Imo verò, vt ille docet 3. *aph. com. 22.* ilios nihil aliud eſt, quàm retentio ſuperfluitatum alimenti, quæ per inferiorem aluum excernuntur; ac demum *de ſympt. diff. c. 4.* & 3. *de ſympt. cauſis* 1. ita ſtatuit, ileũ eſſe ſymptoma, actionem læſam abolitam facultatis expultricis inteſtinorum, adeò vt apud Gal. tam certum ſit, quàm quod certiſſimum, in ileo tanquã ſignum proprium & inſeparabile, nihil per aluum deſcendere. Contra verò nos videmus Hip. manifeſtè aſſeuerãtem, in hac muliere laborante volulo, deiectiones fuiſſe tenues, &c. Ac ſanè hic locus mihi videtur inſigniter difficilis, quæ difficultas adhuc fit maior, quòd Gal. alioqui tã oculatus, illum *in com.* cõniuentibus oculis prætermiſerit ac diſſimulauerit, qui de eo ne verbum quidẽ fecerit.

Solutio difficultatis.

Nonnulli docti viri ita hãc difficultatem diſſoluunt: in ileo dum fit, nondumq; integrè eſt factus, per aluum poſſe quædã excrementa deſcendere: in voluulo autem iã facto & abſoluto, nihil prorſus poſſe deſcendere. Quæ certè ſolutio equidem neſcio quanti ſit facienda, ſiquidem neceſſariò fatendum eſt mulierem Hip. laboraſſe ileo, omni ex parte abſoluto, cũ teſtimonio Gal. ex verbis Hip. colligi poſſit, illã ſecunda ſtatim die, aut longiſſimè tertia, mortuã fuiſſe. Fortaſſe illud reſpõderi poſſet, minimè in omni loco, ſed tantummodo in aliquib. aluum omni ex parte retineri: quæ reſpõſio videtur poſſe colligi ex Gal. *de ſympt. diff. 4.* qui dicit priuationem facultatis expultricis in quibuſdam ilei ſpeciebus cõtingere, verbi gratia, quando inteſtina laborãt inſigni inflãmatione, in qua nihil omnino per inferna excernitur. Sed reuera neq; hæc mihi ſatisfacit reſpõſio: nam ſigna inſeparabilia debent perpetuò comitari morbum, & omnes ſpecies morbi. Prætereà ſi diligenter conſideretur ſpecies voluuli, quo laborauit hæc mulier, multáque ac lethalia ſymptomata, quæ illi fuere annexa; vtique fatendum eſt, illa ortum duxiſſe ex inflãmatione, &c.

Supereſt tertia reſponſio, quæ eſt illius, qui curauit imprimi codices Latinos apud Valgiſrium Venetiis, namque ea verba Hip. habent in margine

ne hanc notationem, quod ait de deiectionibus, (*fortaſſe nullas fuiſſe legendum eſt:*) ac ſanè quiſquis fuerit auctor iſtius animaduerſionis, mea ſententia fuit vir eruditiſſimus, & in Gal. diſciplina verſatus; cuius iudicium non poſſum ego non probare, perſuaſus potiſſimùm auctoritate Gal. & Auic. Etenim Gal. huius dictionis non meminit, minimè illam prætermiſſurus, vt puto, ſi tantam repugnantiam cum ſua doctrina comperiſſet, quantam nos intendimus illam continere. Auic. item tractans de ſignis ileos 3. *canon. fen.* 16. *tract.* 4. *c.* 31. & afferés, ni fallor, hunc locum Hip. tantú abeſt, vt ſcribat fuiſſe deiectiones tenues, &c. vt omnino affirmet nihil per infernas partes egredi: ſcribit enim ad hunc modum: *Signa ileos ſunt, vt ſit dolor ſupra vmbilicum, & non egrediatur aliquid omnino deſubtus, quemadmodum dixit Hip.* Hæc, Domini, mihi venerút in mentem de hac difficultate, quibus vt ingenuè dicam, ego prorſus non acquieſco, acquieſcam tamen donec alia magis probabilia occurrant.

Signa differentiarum. Signa differentiarum ileos ſunt ferè manifeſta ex iis, quæ diximus de dolore colico. Si fuerit inflãmatio, neceſſariò ſequitur febris, ſitis maxima communicata caliditate & ſiccitate ori ventriculi, dolores ſunt vehementiſſimi, & alia id genus, quæ internas inflammationes ſolent comitari. Itaque ad curationem accedamus, quã nos decet paucis verbis & ſummatim abſoluere, partim quòd anguſtiæ temporis longiorem tractationem non patiuntur, partim quòd curatio iam tradita doloris colici iure poteſt ac debet ad hunc locum accommodari, cum vtraque affectio non aliter differat, quàm ratione loci laborantis, & ratione ſymptomatum, quæ in ileo perpetuò ſunt grauiora & deteriora.

Prognoſtica. Sed non ſunt prætermittenda ſigna prognoſtica. Conuenit inter omnes ileum generaliter eſſe affectum grauiſſimum, qui ſæpiſſime, vnà cum vita ægrotantis ſolet terminari. Hipp. 7. aph. 10. *ab ileo vomitus, ſingultus, deſipientia, vel conuulſio, malum:* ducto nimirum in conſenſum & ventriculo & cerebro. *Si lotia bona fuerint,* dicit Gal. 7. epid. iam citato, *paruam ſpem ſalutis afferũt: ſi fuerint praua non paruum momentum habent ad interitum:* quod ita demõſtrent laborare non ſolum inteſtina ſed etiam humores, qui continentur in venis. Voluulus graue olens, pernicioſus cenſendus eſt: fieri autem poteſt, vt graue-olés intelligatur, vt dicit Gal. 3. *com.* 1. *prognoſt. tex.* 66. primum quidem, in quo ſtercus euomatur, ſignum planè lethale: deinde ſi graue-olens fuerit reſpiratio: tertiò, ſi ructus graue-olens: quartò ſi flatus fuerit talis: & quintò ſi graue-olens fuerit corpus, nempe inquit Gal. *huiuſmodi voluulus aliquando a nobis viſus eſt.*

Familiaris hæc affectio puerili ætati, quod ſcribit Aëtius, qui tamen pueri euadunt beneficio humiditatis: ſenibus verò non valde eſt familiaris; quod ſi autem ipſi in hanc affectionem incidant, ferè nunquam conualeſcunt.

Indicationes. Indicationes curandi ileum ſunt illæ eædem quæ fuere propoſitæ in dolore colico: conſtat autem variam curationem pro cauſarum diuerſitate inſtituendam eſſe. Itaque ſi ileos ortum ducat ex inflammatione, ante omnia decet totum corpus vacuare, & fluentem materiam reuellere per ſectionem venæ, dummodo vires videantur conſtare, quæ ab hiſce doloribus ſolent quàm maximè labafactari: quamobrem ſatius fuerit, non ſemel copioſè, ſed partitè & moderatè ſãguinem mittere, ſecta vena in cubito. Quod ſi propter aliquod impedimentú non liceat venam incidere, tunc docet Paulus cucurbitulas vniuerſo ventri multas atque inanes, id eſt, inciſione agglutinãdas fore, in regione autem doloris, cum ſcarificatione. Quod ſanè remedij genus equidem neſcio, an ſit recipiendum, cum meâ ſententiâ potius valeat ad locum affectum trahere, quam ab illo reuellere. Hoc eodem conſilio conueniunt frictiones, ligaturæ, lotiones partium extremarum & omnia genera reuulſionum, de quibus ſæpe diximus.

Purgantia vitanda. Communiter practicantes protinus vtuntur purgantibus medicamentis, & iis quidem validiſſimis; ſed manifeſte agunt aduerſus decreta Hip. & Gal. qui docent generaliter, concocta purganda eſſe, nõ cruda: & ſpeciatim in principio inflammationum prohibent omnia ſoluentia medicamenta in 4. *de ratione victus.* 14.

Deinde poſt hæc ſtatim deueniendum eſt ad medicamenta repellentia, refrigerantia, & quæ inflãmationem remittere poſſunt: quare exteriùs commodæ ſunt inunctiones ex oleo roſato completo, ex oleo melino, ex quibus partes aſſiduè illinantur: ſunt emplaſtra ex plantagine, portulaca, endiuia, & ſimilibus, quib. decoctis & contuſis prædicta olea permiſceantur. Interiùs conueniunt clyſteria, quæ habeant eaſdem vires, exempli gratia, ex ptiſana hordacea, ſucco plantaginis, oleo roſato, ouis recẽtib. & ſimilib. Progrediente autem morbo iis licet addere, tam internis, quàm externis, nonnulla quæ aliquam vim habeant diſcutiendi & leniendi dolores, qualia forent oleum chamæmelinum, ſemina lini, fœnugræci, farina fabarum, & cætera id genus. Demum in declinatione tutò licet accedere ad ea, quæ adhuc maiorem vim habeant diſſoluendi & euacuandi reliquias inflammationis; quamobrem conueniunt clyſteria acriora, nec non medicamenta, de quibus ſatis diximus.

Victus. Victus ſit tenuis & refrigerans, itaque ſola ſufficiat ptiſana, abſtineant à vino, & omnibus rebus calidis. Atque hactenus de ileo ex inflammatione, ex quibus atque ex iis, quæ alias diximus, facilè vnuſquiſque poteſt colligere curationem huius affectus, ſi proueniat propter alios tumores præter naturam, vel propter alias cauſas, adeo vt ſuperuacaneum videatur de hoc morbo longiùs agere.

Caput XX.

De Diarrhæa.

Aggrediamur tractationẽ illius inſignis, difficilis & periculoſi ſymptomatis, quod *alui fluxus* vel *profluuium* appellatur, in quo pro inſtituto noſtro ordine primò agam de eſſentia; ſecundò, de differentiis; tertiò, de ſignis; vltimò, de ratione curandi. Sed antequam incipiam, notandum eſt, quod Græci interpretes non admodum accuratè in hoc argumento verſãtur: nos colligemus ex Gal. quæ colligi poterunt: pauca habet Paulus, pauca Aëtius, plura Alex. ac præcipuè de dyſenteria: quare neceſſe eſt, nos cõfugere ad Arabes, ac ad Auic. maximè, eiuſque interpretes. Cum enim huiuſmodi materia a pleriſque tractetur valdè prolixè & confusè, animus eſt magis ordinatè & breuibus, quàm fieri poteſt, ea vobis abſoluere.

Definitio. Quid ſit alui fluxus, conſtat ex ipſo nomine, & eſt vacuatio præter naturam diuerſæ materiæ exeuntis per inteſtina. Pro quo notandum eſt ex Hip. & Gal. 1. *prog.* 13. optimã ac naturalè deiectionem illam eſſe, quæ habet tres conditiones: vnam, quòd ſit mollis & conſtans: ſecundam, quòd eo tempore excernatur, quo æger ſecunda valetudine conſueuit: tertiã, quòd copia excrementorum proportione reſpondeat cibis aſſumptis. Itaque ſi aluus deiiciat & liquidiora, & vario tempore, & copioſiora, quàm conueniat inſtituto naturæ, huiuſmodi ſymptoma à Latinis vulgo dicitur *fluxus*, vel *profluuium alui*, a Cornelio Celſo lib. 4. ca. 19. *fluxus ventris*, ab Hipp. 3. *aphor.* 15. & 30. & aliis in locis, *Nomen.*

diarrhæa nominatur:quod quidem nomen,ne verſemur in æquiuoco, dupliciter apud Hipp.Gal.& alios accipi ſolet; vno modo communiter,quatenus ſignificat genus & quemlibet fluxum alui:altero propriè,quatenus ſignificat vnam determinatam eius ſpeciem, vt videbimus. Quamobrem fluxus alui eſt ſemper exiens immutatum: quod memoria eſt repetendum ex Gal.*de ſymp.diff.cap.*7.diuidi in tres primas differentias,cum eiuſmodi exeuntia aut tota ſubſtantia vel qualitate, vel quãtitate à naturali habitu recedant.Differentiæ huius ſymptomatis ſunt quaſi infinitæ, ſed ab Hippo.1. 1.*epid.ſect.*2.& 37.referuntur ad quatuor prima capita,*diarrhæam, lienteriam,dyſenteriam, & tenaſmum*: quam diuiſionem ſicuti Galen. & plerique omnes imitantur,ita & nos amplectimur libentiſſimè. Et quia,vt dixi propoſitum eſt,quoad eius fieri poteſt, hanc rem perſpicuè,ordinate & breuibus agere, id mihi videor longè melius poſſe conſequi,ſi de ſingulis differentiis ſeparatim quàm ſi de omnibus generaliter tractare velim; quare ad diarrhæam venio.

Genus ſymptomatis.

Differentia.

Diarrhæa quid. Diarrhæa itaque propriè ſumpta,non pro genere,ſed pro ſpecie definitur à Gal.1.*epi.ſec.*2.*tex.*26. quòd ſit deiectio, & ſemper, aſſiduè, humidorum excremẽtorũ,ſine lienteria,dyſenteria,& tenaſmo.

Differentia. Differentiæ ſunt multæ, ſed illæ videntur præcipuè,quæ à cauſis ſumuntur, quæ etſi item variæ ſolent afferri ab auctoribus, mea tamen ſententiã commodè poſſunt referri ad duo communia capita:vnum,quod continet varia genera excrementorum, quæ educuntur: alterum,quod reſpicit varia membra laborantia, à quibus illa vel generentur, vel tranſmittantur ad inteſtina.Et quatenus pertinet ad primam differentiam, ſumptam ex materia, primùm tres occurrunt humores,bilis,pituita,melancholia:ex quo dicitur fluxus bilioſus, pituitoſus,melancholicus:ſecundò eſt chylus confectus in ventriculo,& dicitur fluxus chyloſus:tertiò sũt ſtercora, & dicitur fluxus ſtercoroſus: quartò ſunt materiæ corruptæ, quæ vix certo nomine poſſunt appellari. Quatenus autem pertinet ad alterã differentiam, memoria repetatis inteſtina fuiſſe in primis à natura inſtituta,vt forent inſtrumenta,& tanquam communis quædam via & cloaca recipiendi & excernendi excrementa, neque verò illa ſolùm quæ generantur ex prima coctione, ſed etiã cætera omnia,quæ quouis modo in noſtro corpore poſſunt generari:quamobrem commode factum eſt, vt illa magnum habeant conſenſum & connexionem cum principibus partibus prope omnibus, & cum toto corpore:atque hinc exoriuntur variæ differentiæ diarrhææ pro varietate partium laborãtium & trãſmittentium propria excrementa ad inteſtina.Ad quẽ modum dicitur diarrhæa ſtomachalis,cerebralis,hepatica,ſplenetica,ſi ſtomachus, cerebrum, hepar, lien, laborent,& ad communem cloacã tranſmittãt varia excrementa.Addunt quidam diarrhęã vterinã;adeòvt ab ipſo etiã vtero excrementa eiiciantur & transferantur: qui fortaſſe caſus excogitatus à recẽtioribus neque ex parte eſt falſus,cum ſicuti diximus alias,vniuerſum corpus ſit totũ confluxibile & tranſpirabile.Sed præterea fieri poteſt diarrhæa nõ ſolùm ab aliqua parte determinata,ſed etiam à corpore vniuerſo,cum inteſtina,mediãte potiſſimùm vena porta,quæ in medio iecore emittitur venæ cauæ à qua poſtea diſtribuuntur vaſa ad vniuerſum corpus, & ad omnes corporis particulas, facilè poſsint recipere quæcunque excrementa generãtur in toto corpore,& ad ipſa tranſmittuntur. Neque verò longiùs inquirendæ ſunt cauſæ, ex quibus in diarrhæa vel varia fiant excrementa,vel variæ partes laborent:ſi quidẽ quæcunque ſiue interna,ſiue externa gignere apta ſunt bilem,pituitam,melancholiã,& cætera eiuſmodi,ac malè afficere cerebrum, ventriculum, & alias partes,iſthæc omnia generaliter & ſpeciatim diarrhææ cauſæ dicendæ ſunt.

Signa. Signa diarrhææ patent,cùm deiiciuntur per aluum excrementa liquidiora,& frequentiora,quàm conueniat inſtituto naturæ:quare accedendo ad ſigna differentiarum, quorũ cognitio,tum pro prognoſtico, tum pro curatione eſt neceſſaria, varia materia quæ excernitur,ſiue humores,vel bilis,vel pituita,vel melancholia,ſiue chylus, ſiue ſtercora, ſiue quæcunque tandem illa fuerint,ſenſibus facilè deprehenditur & diſtinguitur,vt ſuperuacaneũ ſit ſingula explicare.Quatenus autem attinet ad alteram differentiam quæ ſpectat ad varias partes laborantes, ſi diarrhæa fiat ex cerebro,quam moderni vocãt *fluxum cerebralem*, vt Altimarus & alij volunt,præcipuum ſignum eſt,quòd ſpumoſa erũt excrementa,quod quidem indicium mea ſententia eſt admodum fallax,partim quòd excrementa poſſunt fieri ſpumoſa propter aliam cauſam quã propter fluxionem à cerebro orientẽ:partim quia non perpetuò fluente materia ex capite, ſpumoſa euadunt excrementa,ſed ſolùm quotieſcunque humor ſpirituoſus ad ventriculum defluit, vt diffusè Gal. docet 7.vel 2.*aph.*30.Etenim ſi forte pituita viſcida,tenax, & craſſa,nõ autem ſpirituoſa deſcendat, nullo modo excrementa ſpumoſa apparebunt:quare ad alia potius indicia confugiendem eſt, qualia ſunt dolores,grauitates,deſtillationes, & alia huiuſmodi, quæ cerebri læſionem poſſunt oſtendere.

Diarrhæa cerebralis.

Diarrhæa ſtomachalis. Si autem diarrhæa fiat ex ventriculo,quem iuniores *fluxum ſtomachalem* vocant, niſi iſtud eueniat propter externos errores, ſigna aderunt, quæ vitiatam ventriculi coctionem ſolent demonſtrare,verbi gratia,ſi alimenta corrumpantur,recipiantque acrem & nidorulentam qualitatem; ex qua deinceps irritata facultas expultrix cogatur tum per vomitum, tum per aluum illa expellere, quod iam diximus euenire in cholera; tunc erunt ſigna indicantia intemperiem ventriculi calidam; ſicuti altera ex parte,ſi chylus non probè conficiatur,tunc aderunt ſigna indicãtia intemperiem frigidam ipſius ventriculi.de quibus ſatis diximus.

Fluxus hepaticus. Laborante & conſentiente iecore, deiectiones vel erunt chyloſæ, quod potiſsimùm euenit propter obſtructionem venarum meſaraicarũ,quæ nequeunt chylum trahere:vel erunt bilioſæ,& tunc ſigna erunt inflammationis, aut immoderatæ illius caliditatis;vel vltimò erunt ſicuti lotura carnis recèns mactatæ, de quibus cruentis deiectionibus quòd pertineant quoquo modo ad dyſenteriam, poſteriùs ſuo loco tractabimus.

Fluxus ſpleneticus. Verùm ſi diarrhæa proueniat laborãte & cõſentiente liene,maiori ex parte deiectiones ad nigrum vergẽtes,aut etiam nigræ apparebunt,neq; deerũt indicia,quæ huius partis intemperiem,obſtructionem, vel alios morbos poſſent indicare. Hac ipſa methodo licebit inueſtigare vteri conſenſum & aliarum partium, ſi quæ ſunt,ex quibus diarrhæa fieri poſsit.

Quòd ſi poſtremo loco diarrhæa proueniat laborante non parte aliqua determinata, ſed corpore vniuerſo, ita deponente natura multitudinem humorum à quibus illa premitur, tunc aderunt ſigna vel vnius,vel plurimorũ humorum redundãtium:quæ ſigna tradita ſunt à Gal.*in libel.de plenit.* *c.*11.& 4.*de tuenda valet.*4.præceſſerunt vita otioſa, alimentorum & potionũ copia,intermiſſa eſt aliqua exercitatio conſueta,aut retenta eſt aliqua vacuatio vel artis vel naturæ, exempli gratia, ſuppreſſa ſunt cauteria, retentus eſt vomitus, profluuium

Google

profluuium ſanguinis narium, hæmorroidum, vel aliud eiuſmodi. Et in hoc caſu nullum aderit ſignū alicuius particularis partis laborantis. At verò ſi nullum fuerit ſignum, ex quo poſſimus colligere vel aliquam partem, vel totum corpus laborare, tū vt inteſtina malè afficiantur, neceſſarium eſt, quæ propterea nequeant ea tantiſper continere, quæ à ventriculo ad illa tranſmittuntur, donec à meſaraicis venis attrahantur, vt natura fieri ſolet, ex quo facilè & frequenter deiicientur per aluum: quæ quidem læſio facultatis retentricis neceſſariò ad aliquam intemperiem referenda eſt. Et quamuis quælibet intemperies ſi fuerit immoderata, poſſit cuiuſque facultatis robur deiicere, vt ſæpenumero teſtatur Gal. iis tamen præcipuè, nocua eſt intemperies frigida & humida, & cum materia, & ſine materia, à quibus facultas retentrix ſolet perpetuò labefactari, vt à Gal. traditum eſt 2. aph. com. 20. Verùm ſatis de ſignis, itaque venio ad curationem.

Curatio. Ante omnia id in memoriam debetis reuocare, quod aliàs docuimus ex Gal. 12. *meth.* 1. ſymptomata in vniuerſum nullā curationis indicationem afferre, niſi ſubeant rationem cauſæ, lædant vires, & augeant morbum: quamobrem ſi diarrhæa ex iis nullum periculum ſecum afferat, non licet aduerſus huiuſmodi ſymptoma pugnare, quod multi imperitè & perniciosè faciunt, ſed omnis curatio dirigenda eſt ad cauſam ſymptomatis. Sin autem vel ex nimia vacuatione, vel ex frequenti motu, vel ex vigiliis, vel aliter eò res deueniat, vt vires iacturam faciant, & grauius aliquod periculum videatur imminere, vtique tunc neceſſe eſt, duplicem curandi rationem inſtituere, alteram ſymptomatis, alteram cauſæ, ex qua ſymptoma ortum ducit; adeo vt modò vni, modò alteri, modò vtrique proſpiciatur, vt res videbitur poſtulare. Illud autem præcipuè eſt attendendum, vtrùm diarrhæa ſit critica & vtilis, an ſymptomatica & inutilis, vtrùm natura probè vel improbè agat, Etenim ſcribit Galen. 12. *meth. cap.* 7. quandoque fieri diarrhæas per certa quædam interualla quæ omnem corporis redundantiā ſolent expurgare: quare in *lib. de ſymptomatū differentiis vltimo*, præclarè docet rem dignam maxima notatione, nempe diligenter diſtinguenda eſſe ſymptomata ab operibus naturæ, cum ſæpe inter ſe tantā habeant ſimilitudinem, vt alterum pro altero accipiatur, quippe fiunt aliquando & diarrheæ, & ſudores, & aliæ id genus vacuationes, non propterea quia aliqua actio læſa fuerit, ſed quoniam robuſta & prouida natura hac ratione expurgat quod moleſtum eſt, & ita præſeruat homines ab iis morbis, qui ex retentis huiuſmodi vacuationibus ſolent excitari; quare iterum ſcribit 6. *de tuenda valetudine, cap.* 6. copioſas alui deiectiones eſſe commune quoddam remedium illis omnibus, in quibus vitioſorum humorum copia aggregatur.

Iſtud autem indicium, vtrùm diarrhæa ſit critica, an ſymptomatica, potiſſimùm faciendum eſt ex modo vacuationis, & ex ſymptomatibus quæ illam comitantur. Namque ſi humores deiiciantur paulatim frequenter, cum dolore & labore ægrotātis, talis vacuatio, vt docet Gal. 4. *aph. com.* 2. prauæ alicuius diſpoſitionis ſignum cenſenda eſt: contra verò ſi humores excernantur multo interpoſito tempore copioſiùs, vel cum pauco, vel cum nullo dolore, cum bona ægri tolerantia & robore virtutis, hæc bonam vacuationem & criticam demonſtrant. Ergo ſi in diarrhæa natura probè agat, adeò vt per eam vel totum corpus, vel aliqua corporis pars vtiliter expurgetur, planè cauendum eſt, ne illi ſimus impedimento, quo minùs poſſit opus ſuum perficere: quod illi faciunt, qui importunè huiuſmodi vacuationem conantur firmare. Ex quo ſæpenumero fit, vt docet Aetius & Alexand. vt materia ad aliam partem cōuerſa alios pernicioſos affectus generet. Itaque decet medicum in hoc caſu totum negotium permittere naturæ, & tantummodo cōuenientem victum inſtituere: imò verò ſi natura non integrè vacuationem perficiat, illius conatum iuuare oportet, atque id ſupplere, in quo illa deficit: quod cōmune eſt præceptum iamdiu traditum ab Hip. & Gal. in omnibus naturæ operibus 1. *aph.* 20. Si autem natura improbè agat, quæ nimia humorum copia, aut praua qualitate irritata, illorum expulſionem moliatur, ſi audiatis pleroſque homines communiter practicantes, conuenit illam iuuare, qui propterea prohibent ſoluentia medicamenta accommodata ad purgādum humorem noxium, de qua opinione ac methodo medendi poſteriùs tractātes de dyſenteria diſputabimus accuratè. Illud itaque iam eſſet reliquum, vt tractaremus curationem diarrheæ ſecundum varias poſitas differentias vel humoris exeuntis, vel partis laborantis: ſed cum præſentis temporis occaſio id non patiatur, quatenus pertinet ad cerebrum, ventriculum, iecur, & alias partes quæ aliquādo in diarrhæa ſolent laborare, ſi memoria repetatis quæ à nobis aliàs tradita ſunt, de ratione curandi morbos ex fluxione & conſenſu aliarum partium, res fiet ſatis manifeſta: ſiquidem in huiuſmodi caſibus ſiunt communes indicationes, primùm vacuare ſuperuacaneam & noxiam materiam, deinde alterare & roborare partes & tranſmittentes, & ſuſcipientes, ne tranſmittentes in poſterum generent ac tranſmittant, ſuſcipientes recipiant excrementa. *Indicationes.* Exempli gratia, ſi diarrheа fiat conſentiente ventriculo, quæ frequenter ſolet contingere, primùm noxia & redundans materia eſt vacuanda, quæcunque ſit: quod commodè fieri poteſt, vel per vomitum, vel per aluum. Deinde proſpiciendum eſt ne hæc materia rurſum generetur, quod fiet curando intemperiem vel calidam, vel frigidam, ex qua illa generabatur. Quo quidem exemplo facile vnicuique licet inſtituere curationem aliarum partium conſentientium, atque eo facilius, quòd nos de affectibus harum partium propè omnium iam diximus quod ſatis eſt: vt certè ſuperuacaneum videatur agere.

Pariter quod attinet ad excremēta varia, quæ in diarrhæa ſolent excerni, cum hæc ferè ſoleant pendere ex morbis aliarum partium, bilis ex morbo iecoris, pituita ex morbo ventriculi, & ſic de reliquis, manifeſtum eſt, vniuſcuiuſque propriam eſſe prouidentiam & curandi rationem. Quare ſi bilioſæ fuerint deiectiones, illa cōueniunt partim alimenta, partim medicamenta & interna & externa, quæ poſſint huiuſmodi deiectionis validitatem & acrimoniam remittere, atque omni ex parte humorem in naturalem ſtatum deducere, quod item de pituita, melancholia, & cæteris ſtatuendum eſt.

Cæterùm poſtremo hoc loco ſi diarrhæa longiùs & copioſiùs progrediatur, adeò vt maiora pericula & viribus & vitæ videantur imminere, iam de illa ſiſtenda & retinenda cogitandum eſt: hoc autem duplici ratione fieri poteſt; vna, reuellendo & deriuando fluentem materiam ad alias partes; altera, vtendo iis medicamentis, & internis & externis, quæ huiuſmodi fluxionem cohibere, atque ipſa inteſtina roborare poſſint. Reuulſiones ſunt multiplices, inter quas prima eſt vomitus, de quo habetis Hip. 6. aphor. 15. *Longo alui profluuio laboranti vomitus ſuperueniēs morbū ſoluit*. Secundò ſunt quę lotium poſſunt prouocare, quamuis Hip. & Gale. 7. *epid. ſect.* 2. com. 7. velint, huiuſmodi motum ab aluo ad vias vrinæ, ac pariter à viis vrinæ ad aluum, eſſe potius deriuationem quàm reuulſionem. Tertiò ſunt ſudores, qui cōmodè fluentes humores ad

partes internas poſſunt ad externas conuertere: vnde dicit Gal. *in 3. de ratione victus morb. acutor. text.59.* diarrhæam balneu firmari: quod illud humores ad aluum fluentes ad ſuperficiem corporis poſſit reuellere. Hoc eodem conſilio conueniunt frictiones, de quibus loquitur Galen. 4. *de tuenda valetudine ca.* 6. ligaturæ, cucurbitulæ, & cætera id genus, de quibus iam ſæpius diximus.

Medicamēta fluxum ſiſtentia. Medicamenta porrò quæ immoderatum fluxum ſiſtere poſſunt, varia eſſe debēt, pro varietate excūtis materiæ; exempli gratia, excūte bile flaua, ſyrupus de roſis ſiccis, myrtinus, de ſucco cydoniorum, de portulaca; cōſerua roſarum quæ non ſit recens, margaritæ præparatæ, cornu cerui vſtum, ſemina acetoſæ, plantaginis, & alia id genus. Ex quibus ego familiariter vti ſoleo bolis quibuſdam ex variis medicamentis confectis, qui ad hanc rem ſunt admodum accommodati. Et ſit exemplum.

℞. *Conſeruæ roſarum antiquæ* ℥. ß.
Margaritarum præparatarum,
Cornu cerui vſti,
Raſuræ eboris ana ℈. j.
Miſce, fiant boli & ſumentur: qui opportunè exhibentur per horam vel dimidiam ante prandiū.

Externa. Iis medicamentis ſunt efficaciora trochiſci de ſpodio, de terra lemnia, de terra ſigillata, & ſimilia. Ac poſtremò, ſi ita ferat occaſio, licet deuenire ad medicamenta ſtupefacientia, qualia forent diacodium, requies Nicolai, philonium, & alia id genus. Externa medicamenta ſunt inunctiones ex oleo omphacino, roſato, myrtino, cydoniorū; ſunt roſæ, corallia, acacia, hypociſthis, ex quibus emplaſtra, fomenta, & aliæ medicamentorum formæ cōponi poſſunt. Clyſteria quoque ad hanc rem non ſunt inutilia, quæ parentur ex decocto plantaginis, portulacæ, polygoni, myrtillorum: ſunt fructus myrti, ex oleo roſaceo, ex oleo cydoniorum, & ſimilibus. Atque hoc exemplo, ne fruſtra ſim longior, in cæteris fluxibus immoderatis vnuſquiſque facilè poteſt curari, medicamentis adſtringentibus infuſis, intra, extra & omni ratione adminiſtratis, quæ tamen perpetuò ſint accommodata ad qualitatem profluentis materiæ, quæcūque illa fuerit, quorum medicamentorum copiā facilè vobis ſuppeditabūt Auicenna, illius interpretes, & multi recentiores.

Victus. Victus ratio pro diuerſitate fluxus, exeuntis materiæ, & partium laborantium ſit diuerſa: in fluxu cerebri ægri caueant ab iis quæ caput replere poſſunt: in ſtomachali ab iis quæ facile corrūpuntur. Si fuerit intemperies calida iecoris & inteſtinorū, caueant à vinis generoſis, aromatibus & omnibus calidis: ad ſummā, ſint alimenta quæ facilè concoquantur, quæ bonum ſanguinem generent, & pauca efficiant excrementa, & quatenus fieri poteſt, ad vnamquamque differentiam ſint accommodata. Atque hactenus de diarrhæa, ſequitur lienteria.

CAPVT XXI.

De Lienteria.

Definitio. Lienteria definitur à Galen. *6. aph. com.* 13. *aph.* 12. 4. *aph.* 12. velox exitus eorum quæ comeduntur & bibuntur, vbi talia deiiciuntur qualia fuere deuorata; & ſi quis, inquit Gale. velit breuiorem afferre definitionem, diceret lienteriam eſſe carentiam coctionis: cū neque ſecundùm cōſiſtentiam, neque ſecundùm colorem, vel odorem, vel vllam omnino qualitatem in ventriculo facta fuerit mutatio alimentorum. Lienteriam verò appellauerunt, qui primi huic morbo nomen impoſuerunt, quòd exiſtimauerint illā fieri propter leuitatem internæ ſuperficiei inteſtinorū, propter quā alimenta in eis contenta non ampliùs retinerentur, ſicuti retinebantur cum ſuam ſeruaret naturalem aſperitatem: qui quidem veteres in hoc imponendo nomine non probātur à Gal. quòd illi ignorauerint proprium ventriculi munus eſſe ingeſtos cibos amplecti, conſtringere, & certo tēpore retinere, ac poſtea ad inferiora demittere. Pariter colligit Gal. Eraſiſtratum de hoc affectu malè ſentire, qui falsò affirmans, ſuperiores medicos in hac eadem fuiſſe opinione, docet lienteriam eſſe, quando ſimul cum excrementis crudis mucoſa & ſanguinolenta deiiciuntur: nam reuera is morbus in quo mucoſa & ſanguinolenta exeunt, potius dyſenteria quàm lienteria debet nominari.

Sed antequam ad alia progrediar, ſciendum eſt reperiri apud auctores aliud nomen, nempe cœliacam paſſionem, de quo inter illos non conuenit, cū nonnulli exiſtimēt, lienteriā & cœliacam vnum & eundem affectum eſſe, & vtroque nomine poſſe appellari: alij verò putant, hæc duo nomina inter ſe differre, ac planè diuerſos affectus ſignificare. *Cœliaca paſſio.*

Nomen quidē cœliacæ paſſionis videtur ductum fuiſſe à parte laborante; nāque *κοιλία* Græcè *ventrē*, vel *aluū* ſignificat. Et ſi Galenū attendimus, ille videtur vtrūque nomen ſimul cōiungere, & pro vno eodemq; morbo vſurpare, qui ſcribit *6. de locis aff. cap.* 2. inteſtinis & ventriculo ſimul laborantibus euenire quędā ſymptomata, qualia ſunt lienteriæ & cœliaci vocati affectus. Ac rurſum *6. epid. ſect. 5. com.* 27. refrigerationem partium exteriorum ventrem exſiccare, contrà verò refrigerationē interiorū humectare atque lenire, ex quo cœliaci affectus interdum concitantur. Galeno conſentiunt Archigenes & Paulus, qui tamen inter hos duos affectus id ſtatuunt diſcriminis, quòd cæliaca ſit ægritudo remiſſior, quaſi fiens: lienteria autem vehementior, & iam cōfirmata. Verba Archigenis, referente Aetio, ſunt huiuſmodi lib. 9. cap. 37. *Non omnis ventris fluxus cœliaca affectio proprie appellatur, neque enim ſi cibi crudi & incocti infernè prodeunt, neque ſi corrupti ac in peregrinū habitū mutati ſunt, cœliaca affectio vocatur, ſed tunc ſolùm, cùm leuia & humida excrementa excernuntur, ventre pro imbecillitate ea digerere nequeunte.* Paulus item hæc habet lib. 3. cap. 4. *In lienteria celeriùs quam in cœliacis, quæ aſſumpta ſunt alimenta, deiiciuntur, ſamque integra cruditate, vt aſſumpti quoque nutrimenti genus liquidò cognoſcatur: & iis quidem vnice lienteria à cœliaca diſcernitur.* Itaque vno verbo: in lienteria deiiciuntur alimenta qualia fuere deuorata, nulla prorſus eorum facta immutatione: in cœliaca autē deiiciuntur quidem alimēta, ſed quæ vel in colore, vel in ſubſtātia, vel vtcunque aliquam alterationē & mutationem ſuſceperunt. Cùm igitur huiuſmodi affectus maioris duntaxat ac minoris ratione differant, & ab iiſdem cauſis proueniant, iure debēt ſimul & ſemel tractari, atque vno capite contineri, adeo vt quæ de lienteria tradita erunt, eadem ad cœliacam paſſionem debeant accōmodari. Conuenit inter omnes, lienteriā eſſe ſymptoma, quod alij reponunt inter actiones læſas, alij verò inter excūtia immutata; de qua re non multum laboro, qui exiſtimo hæc duo ſymptomata ſimul coniungi, alterumque, exiēs immutatum, quod primo apparet, ex altero, actione læſa dependere. Sed illud non ita videtur cōſtare, qualiſnam actio lædatur: ſiquidem alij docent lædi actionem facultatis concoctricis, alij verò actionem facultatis retentricis ventriculi & inteſtinorum. Sed Galen. ſtatuit vnam tantummodo laborare facultatem retentricem, qui ſcribit ad hunc modum, 6. aph. com. 1. *Neque enim quia omnino incocti permaneant cibi, ideo cito deiiciuntur, ſed quia cito deiiciuntur, idcirco nullam habent concoctionem.* Quæ verba manifeſtè confirmant, in lienteria

propterea

propterea non concoqui alimenta, quoniam citius deiiciuntur, id quod prouenit ex læſione facultatis retentricis, non potentis tantopere alimenta continere, quanto concoctrix facultas indigeret pro eorum coctione. Quam eandem ſententiam habetis apud eundem 4. *aph. com.* 12. & aliis locis.

Ergo vno verbo, *lienteria eſt velox exitus alimentorum, qualia fuere deuorata.* Differt à cœliaca paſſione, quòd in hac alimenta non tam ſint cruda, ſed iam ſint adepta aliquam coctionem. Eſt ſymptoma exiens immutatũ, quod pendet ex alio ſymptomate actione læſa facultatis retentricis ventriculi & inteſtinorum, vnde alimenta nequeunt perfectè retineri.

Genus ſymptomatis.

Differentiæ huius affectus multæ poſſunt afferri, ſed reliquis prætermiſſis minoris momenti, quæ nec difficulter poſſunt cognoſci, eæ quæ ſumuntur à cauſis explicandæ diligenter ſunt. Etſi verò Auic. & cæteri propè omnes velint plures eſſe cauſas lienteriæ, tamen Gal. duas tantummodo video ſtatuiſſe; vnam, intemperiem ventriculi & inteſtinorum, vel cum materia, vel ſine materia, propter quam retentrix facultas harum partium imbecilla redditur: alteram, exulcerationem occupantem ſuperficiem earundem partium, ſimilem illis vlceribus, quæ in ore fiũt, & quæ Greci *aphthas* nominãt, ex quo fit vt permeãtibus alimentis partes exulceratæ dolorem percipiant & ideo propellant illa atq; ex ſeſe celeriter emittãt. Ad quas duas Galeni cauſas equidem puto cæteras omnes poſſe referri, quæcunq; ab Auic. & omnibus proponũtur.

Differentia.

Quatenus ad intemperiem pertinet, quæ eſt prima cauſa, etſi quod ſæpe dixi ex Gal. quælibet intemperies, ſi fuerit immoderata, poteſt cuiuſque facultatis robur deiicere; tamen certum eſt, in hoc affectu præcipuè noxiam eſſe intemperiem frigidam & humidam, & cum materia & ſine materia, ex qua facultas retentrix ſolet perpetuò labefactari, ſicuti ex intemperie contraria, calida & ſicca, ſolet perpetuò iuuari.

Quatenus verò pertinet ad alteram cauſam, exulcerationem, hanc poſſunt efficere medicamenta venenata, corrodentia, humores acres & mordaces, qui vel in ventriculo generentur, vel ex aliis partibus ad illum confluant, vt pituita ſalſa ex cerebro, flaua bilis ex iecore, & ſic de cæteris, vnde ait Gal. 6. *aph. com.* 1. huiuſmodi lienteriam, ſi longiori tempore perſeueret, in alteram paſſionem tranſmutari, quæ dyſenteria nominatur. Altimatus, & quidam qui omnia ab illo tranſcribunt, addunt ex Aetio & Cornelio Celſo, aliam cauſam, nempe leuem & denſam cicatricem ex magna præcedente dyſenteria ortam, propter quam obſtructis oſculis venarum, alimenti diſtributio impeditur, & ita fit lienteria, quæ ſanè cauſa mihi videtur falſa, quia primum neceſſe foret, huiuſmodi cicatricem quæ prohiberet diſtributionem alimenti, occupare omnia & ſingula ora venarum meſaraicarum, quod videtur nullo modo fieri poſſe. Deinde etſi iſtud concedatur, non propterea hinc lienteria videtur poſſe oriri, quando talis cicatrix vtcumque poſſit afferre impedimentum diſtributioni alimenti, & eſſe in cauſa vt iſtud citò deiiciatur per aluum: tamen nullo modo poteſt eſſe in cauſa, vt alimenta ex ventriculo ſtatim deſcendant, nulla facta eorum immutatione, quod tamẽ in omni lienteria neceſſe eſt. Quare diſcatis in legendis auctoribus non ita fidem adhibere facilè iis omnibus quæ ſcribuntur, ſed illa examinare, atque in primis ad Galeni diſciplinam referre, qui fallere numquam poteſt.

Signa.

Signa pathognomonica lienteriæ ſunt manifeſta: cũ alimẽta cruda nullaque ratione immutata deſcẽdunt celeriter & frequenter, lienteriam ſignificãt.

Signa verò differentiarum ſunt huiuſmodi: namque in ea lienteria quæ accidit propter imbecillitatem ventriculi & inteſtinorum, fiunt deiectiones ſine vllo ſenſu doloris, ægri habent indicia frigidæ & humidæ intemperaturæ, nullam ſitim, copioſa ſputa, plurimos flatus, iuuantur à calidis & ſiccis, læduntur à frigidis & humidis, præceſſere quæ potuerunt refrigerare & humectare. In altera autem differentia quæ prouenit ex vlcere, fiunt deiectiones non ſine ſenſu doloris, præceſſere cauſæ vlcus excitantes, medicamenta acria, venena erodentia; deſtillatio ſalſæ pituitæ, vomitus flauæ vel atræ bilis, & alia id genus, quæ acres & mordentes ſuccos gignere poſſunt.

Curatio.

Sed veniamus ad curationem, in qua pro diuerſitate cauſarum diuerſa quoque remedia ſunt inſtituenda; ſed illud ante omnia velim vos intelligere, & memoria tenere, planè in hoc affectu cauendum eſſe ab omnibus medicamentis, non ſolùm ſoluentibus, ſed etiam lenientibus, à quibus multi hoc tempore turpiter nequeunt cauere: ſiquidem ab illorum vſu miſeri ægroti non ſolùm incurrunt grauiſſima ſymptomata, ſed ſæpe ad interitum deducuntur. Eſt vulgaris Auic. ſententia, *ſoluere ventrem ſupra ventris ſolutionem, timoroſum.*

Præceptum.

Ab intemperie frigida.

Itaque ſi lienteria fiat propter intemperiem frigidam & humidam ventriculi & inteſtinorum, quæ partes propterea non poſſint continere alimenta donec concoquantur, calefaciendum & ſiccandum eſt, exteriùs cum oleo de abſinthio, de mentha, nardino, maſtichino: interiùs cum aromatico roſato, diacymino, diacalamentho, theriaca, mithridato, & ſimilibus. Et ne fruſtra ſim longior, ad locum hunc poſſunt & debent referri quæcunque aliàs diximus de curanda huiuſmodi intemperie.

Ab exulceratione.

Sin autem lienteria fiat propter exulceratione͂, quæ occupet ſuperficiem earundem partium, id primum diſtinguendum eſt, an adſit leuis quædam abraſio, minimè tamen vlcus, adeo vt nulla ſint indicia ſaniei: namque in hoc caſu vnica ſe offert indicatio, adſtringendi, roborandi, & conſolidãdi partes diuiſas: quare conueniunt adſtringentia, quibus licet vti ſimul cum vino adſtringenti, qualia ſunt ex ſimplicibus maſtichæ, cuius tria vel quatuor grana ſimul cum alimentis poſſunt permiſceri. Ex compoſitis ſunt trochiſci de carabe, de terra ſigillata, de ſpodio, & ſimilia.

Quòd ſi fuerit vera & integra exulceratio, adeò vt appareant indicia ſaniei, ſi vlcus fuerit ſordidũ, tunc illud primum abſtergendum eſt, aut cum melle, aut lacte cocto, vel in quo ferrum ignitum, vel lapides igniti extincti fuerint: deinde accedendum eſt ad conſolidationem, quam perficiunt plurima, vt mora exſiccata, myrtilli, roſæ, balauſtia, &c. Sunt decocta plantaginis, rubi, conſolidæ, quæ conſolida inter cætera omnia medicamenta eſt præſtantiſſima: ex quibus poſſunt componi electuaria, & alia medicamenta, quæ ſimul poſſint moderatè abſtergere, & ſi quæ caro fuerit deperdita, eam regenerare. Habeatis exemplum:

Electuarium conſolidans exulcerata inteſtina.

℞. *Radicis conſolidæ,*
Sacchari roſati ana. ℥. ij.
Balauſtiorum,
Corticum granatorum,
Myrtillorum ana. ℥. ij.
Thuris maſtices,
Boli armenis
Corallorum ruborum ana. ℥. ß.
Syrupi de roſis ſiccis q. ſuf.
M. & fiat electuarium.

Si velitis magis abſtergere, minuatis medicamenta adſtringentia: ſi contrà, ea augeatis. Sin autem vlcus non fuerit, ſciendum quod ſtatim licet

accedere

accedere ad medicamenta exſiccantia & adſtringentia, de quibus ſatis.

Quòd ſi demum humores acres efficientes exulcerationem, ex aliis partibus confluant ad ventriculum, & inteſtina, veluti ſalſa pituita à cerebro, primò totum corpus eſt vacuandum: deinde & ipſum caput, non per os, ne materia faciliùs deſcendat ad partes laborantes, ſed potiùs per nares, cum ſucco hordei, betarum, cum aqua florum violarum, & ſimilibus, quæ per nares attrahuntur: tum alterandus & roborandus eſt ventriculus, ne facilè recipiat aliena excrementa: ſic alterandum quoque eſt caput cum oleo roſato completo, cum decocto foliorum vitis, roſarum, chamæmeli, & ſimilibus: quo quidem exemplo licet proſpicere lieni & iecori, & aliis partibus, vnde tales humores tranſmittuntur; vt de iis ſit longius agendum.

Victus. Victus ſit boni ſucci, facilis concoctionis, & qui aliquam habeat vim ſiccandi. Vinum non ſit prorſus immune alicuius auſteritatis, quod ſpeciatim ſcribit Galenus de ſuccorum bonitate & vitio, c. 6. aluum cohibere & ventriculum firmare poſſe, etſi fortaſſe aliis nominibus non ita videatur conuenire. Somnus & quies in qualibet fluxione alui ſunt vtiliſſima, cum vtrumque poſſit omnem corporis motum firmare, & concoctionē iuuare, quæ in hac re ſūt maximè neceſſaria. Atq; hactenus de lienteria.

CAPVT XXII.

De Dyſenteria.

Dyſenteriam numerat Gal. 2. *meth.* 2. inter illos affectus, qui à læſa particula nomen ſuſcipiūt. Latini *tormina*, vel *difficultatem inteſtinorum* vocant.

Sed illud primùm ſciendum eſt, huiuſmodi nomen eſſe æquiuocum, neque idem perpetuò ſignificare; quandoque enim, vt docet Gal. 2. *de locis aff.* 5. medici nomine dyſenteriæ intelligunt quamlibet cruentam per inteſtina deiectionem; quandoque verò illam ſpeciem tantummodo cruentæ deiectionis, quę eſt cum vlcere inteſtinorum. Pro quo item ſciendum eſt quod ſcribit Gal. 3. *de ſymptomatum cauſis*, 2. quatuor in vniuerſum eſſe differentias, cruentarum deiectionum, quarum prima eſt, quando propter aliquam partem corporis præciſſam, aut intermiſſam ſolitam exercitationem, ſanguis per quoſdam circuitus excernitur: huiuſmodi ſanguinis excretio, eodē Gal. auctore 5. *de locis aff.* 2. viſa eſt fieri aliquando in mulieribus ex menſiū ſuppreſſione; namque niſi homines ſimul cum deficiēte membro, vel intermiſſis exercitationibus, copiā alimenti imminuant, qua priùs vtebantur, multis morbis corripiuntur, ex plenitudine oriundis, alij verò cum quibus fæliciùs agitur, in deiectionem ſanguinis incidere conſueuerunt: quæ interpretatio & doctrina eſt Galen. 4. *de articul. com.* 40.

Secunda eſt differentia cruentæ dyſenteriæ, vbi propter iecoris imbecillitatem aquoſus ſanguis deiicitur, quem Veteres loturæ carnis cruentæ & recens mactatæ aſſimilarunt: qui quidem ſanguis præcipuè talis excernitur in affectibus hepaticis, in quibus iecur citra inflāmationem imbecillitate laborat. Ac ſanè huiuſmodi iecoris vitiū illi prorſus affectui videtur aſſimilari, in quo ventriculus propter imbecillitatem cibos, quos appetēdo attraxit, concoquere & perfectè ſuperare non poteſt: nam quemadmodum ventriculus ab huiuſmodi alimentis grauatur, atque idcirco illa ſemicocta tranſmittit ad inteſtina: ita iecur alimentum, quod in probum ſanguinem non poteſt tranſmutare, ſemicoctum per inteſtina expellere conſueuit.

Tertia eſt differentia, quando ſanguis melancholicus & ſplendens deiicitur: quod item ſymptoma ad iecur illiuſque facultatem pertinet, nō certè alteratricem, ſed magis expultricem: propter quam cauſam pariter humidis ventriculi deiectionibus ſimile eſt. Nam quemadmodum illa quæ abſolutam coctionem in ventriculo ſunt conſequuta, ſi deinde vt decet, non diſtribuantur, humidas pariūt deiectiones, propterea, quia ventriculus ab iis grauatus, illa conatur expellere: ita iecur, vbi ex diſtributo ſibi alimento à ventriculo conuenientem fructum percepit, neque illud propter aliquam cauſam quæ tranſitum prohibeat, vlteriùs progredi poteſt, quod eſt reliquum tanquam graue onus per ſedem deponit, & ita fit cruenta dyſenteria. Apparet autem ſanguis niger & ſplendens, ex vehementi caliditate, quam dum diutius moratur in iecore, facilè adipiſcitur. Atque hæ quidem tres cruentæ dyſenteriæ in eo conueniunt, quòd confeſtim & multam excretionem efficiunt.

Quarta demum illa eſt differentia, vbi breuibus quibuſdam interuallis ægri ſolent deiicere quandoque ſyncerum exquiſitumque ſanguinem, quandoque grumoſum, aliquando etiam aliquid puris, & alia, de quibus paulò poſt ſermonem habebimus. Atque hanc poſtremam differentiam Galen. & Medici propè omnes propriè dyſenteriam & inteſtinorum exulcerationem appellant.

Ergo dyſenteria communiter ſignificat quamlibet cruentam ſanguinis excretionem, quæ eſt quadruplex: propria verò illa eſt tantummodo, quæ à Galen. & ab omnibus definitur eſſe vlcus inteſtinorum, de qua nos quoque in præſentia potiſſimùm ſermonem inſtituimus.

Quærunt nonnulli, vtrùm dyſenteria ſit morbus, an cauſa morbi, vel ſymptoma? Sed quæſitum, mea ſententia, eſt ineptum, cum manifeſtè in morborum numero nempe ſoluta vnitate contineatur. Quod ſi præterea quærat aliquis, quod à Galeno quoque quæſitum eſt 5. *de vſu partium* 10. quonam modo in iis partibus vlcera poſſint excitari, cum inteſtina polleant vſque adeo exquiſito ſenſu, vt bilem naturalem, vel aliud quoduis quod illis moleſtiam afferat, facilè & celeriter expellant? Cui idem reſpondet Galenus loco citato: hoc vſu venire propter multas circumuolutiones, anfractus & flexiones inteſtinorum, in quibus ſi acre aliquod excrementum longiore tempore detineatur, non inuitia poteſt primò quidem illa abradere, deinde erodere, ac poſtremū vlcera inferre.

Dyſenteriæ ſunt plures differentiæ, inter quas *Differentia.* 1
iure principem locum obtinent, quæ ſumuntur à cauſis: & quanquam illa omnia quæ vim habent calefaciendi, attenuandi, erodendi, atque vlcerandi, huic morbum poſſunt efficere: tamen ſi velimus hanc rem ad certa quædam capita referre; huiuſmodi cauſæ duplices ſtatui poſſunt, nempe aliæ externæ, aliæ internæ.

Quatenus pertinet ad cauſas externas, primùm *Cauſa externa.*
eſt aër de quo legimus apud Hipp. 3. aphor. 11. *Inter anni tempora ſi hyems plus iuſto ſiccior & frigidior fuerit, ver autem pluuium & auſtrinum, æſtate futuras dyſenterias.* & iterum 3. aph. 12. *Si hyems auſtrina & admodum pluuia fuerit, ver autem ſiccum & aquilonium.* Ac demum 3. aphor. 16. *Per ſiccitates dyſenterias facile fieri.* Secundò, ſunt alimenta quæcunque calida ſunt acria & maximè abſtergentia, qualia ſunt vina vinoſa, allia, cœpæ, ſpinachæ, & alia id genus. Tertiò, ſunt medicamenta, ac potiſſimùm vehementiora, ſcammonium, colocynthis, & ſimilia; ex quorum vſu frequenter videmus dyſenterias fieri.

Cauſæ verò internæ ſunt in primis humores, *Cauſa interna.*
ſanguis calidior, omnia genera tam flauæ quàm

atræ

atræ bilis, ſalſa pituita, qui quidem humores vel primùm & ſimpliciter, vel quandoque priùs genita inflammatione, mox facto abſceſſu, vlcera ſolent efficere. His cauſis addunt nonnulli excrementa alui duriora & ſicciora, quod vix mihi videtur fieri poſſe, vt nimirum illa ſint tam dura & ſicca, vt poſſint inteſtina exulcerare; niſi forte iis excrementis aliquis humor coniungatur, qui inteſtina vtcunque ferire & vlcerare poſſit.

Quòd ſi quis cupiat intelligere adhuc cauſas, vnde iſti humores tum qualitate, tum quantitate fiant noxij & generentur in corpore; Præter res externas de quibus diximus, ſunt in primis accuratè animaduertendæ nonnullæ partes principes, caput, ventriculus, & omnium maximè iecur, ex quibus iſti humores maiori ex parte ſolent originem habere.

Secundò, ſunt differentiæ ex iis quæ deiiciuntur, quæ multa ac varia ſolent excerni, vt ſanguis, atque is modò flauus, modò floridus, modò niger: bilis flaua, vitellina, porracea, æruginoſa, & ſi quæ ſunt aliæ illius differentiæ, à quibus quidem ſpeciebus bilis, ſcribit Galenus, & confirmat experientia, magna ex parte dyſenteriam oriri, Deiicitur quoque atra bilis, pituita, ac poſtremò interdum ramenta inteſtinorum; ex quo nonnulli recentiores appellant dyſenteriam ſanguineam, bilioſam, &c.

Tertiò, ſunt differentiæ à loco affecto, ſiquidem laborant tenuia vel craſſa, ſuperiora vel inferiora inteſtina. Quartò, ſunt differentiæ à qualitate, ſecundùm quam vlcera quædam ſunt munda, quædam ſordida, quædam depaſcentia: ſic dyſenteria, vel eſt boni vel mali moris; vel peſtilens vel non peſtilens, de qua poſtrema differentia prætermiſſa ab omnibus, tradunt hiſtoriæ, vt refert Ioſephus lib. 6. *Antiquit. Iudaicarum, initio*, Hebræos quoſdam peſtilenti dyſenteria miſerè interiiſſe, adeo vt ante obitum illis inteſtina corrumperentur. Quintò ſunt differentiæ ab intenſo & remiſſo, à magnitudine vel paruitate vlcerum: etenim alia ſuperficiem non excedunt, alia magna ſunt & profunda, & quandoque ita inſignia, vt ipſa diſrumpantur inteſtina, atque ipſum quoque abdomen, vt nonnulli teſtantur. Cuius quidem differentiæ Gal. tres gradus videtur ſtatuiſſe, 3. *aphor. com.* 16. primum, quando corpora quædam pinguia deiiciuntur: ſecundum, quando exeunt quædam ramenta inteſtinorum, abraſa ſuperficie interiore, quæ denſa & membranoſa exiſtit: tertium, cum ſimul abraditur etiam ex ipſa ſubſtantia inteſtinorum, quo tempore dicendum eſt dyſenteriam non fieri adhuc, ſed etiam factam & confirmatam eſſe. Poſtremò ſunt differentiæ à coniunctis: namque dyſenteria vel eſt cum febre, vel ſine febre: ægri vel ingenti vel exiguo dolore torquentur, vel robuſtas, vel imbecillas habent vires: ſunt iuuenes, vel ſenes, & ſic de cæteris, quæ habent eandem rationem.

Prognoſticũ. Variæ hæ differentiæ dyſenteriæ omnes, ſunt maximè notabiles & animaduertendæ, tum propter prognoſticum, tum propter curationem, adeò vt mirum ſit, quamobrem à multis prætermittantur. Namque, vt nonnulla exempla proferam ad veſtram exercitationẽ, ſi dyſenteria fiat propter cauſam externam, illius curatio omnino tutior & facilior fuerit, quam ſi pendeat à cauſa interna: ſi deiiciatur bilis porracea, æruginoſa, vel ramenta inteſtinorum, licet vnicuique rei periculum, & difficultatẽ intelligere: ad quem modum habetis apud Hipp. 4. *aph.* 24. dyſenteriam ſi ab atra bile inceperit, lethalem eſſe. Si laborent inteſtina tenuia, remedia ore ſumpta ſunt magis opportuna: ſi contrà laborent inteſtina craſſa, remediis internis magis agendum eſt: vlcerato ieiuno inteſtino, ſi modo vlcus fuerit inſigne, ſcribit Gal. 6. *meth. cap.* 4. illud vel difficilè, vel nulla ratione curari poſſe, tum propter magnitudinem, multitudinemque vaſorum, tum quòd illius tunica admodum tenuis neruoſaque eſt, tum quia huiuſmodi inteſtinum bilem ſyncerã vniuerſam recipit, tum demum quod maximè omnium iecori eſt vicinum. Si vlcera ſint ſordida, valde abſtergentibus indigemus: ſi vlcera ſint depaſcentia, antiqui vtebantur vehementioribus medicamentis, ſandaracha, arſenico, & ſimilibus, quæ putredinem poſſint inhibere, de quibus poſteriùs tractabimus. Si dyſenteria ſit mali moris, imò verò vulgaris & peſtilens, vt pleri que intereant neceſſe eſt. Si dolor vrgeat vehementiſſimus, tum cæteris neglectis indicationibus, illi vni cogimur proſpicere, vt neque abhorreamus à ſtupefacientibus medicamentis, Poſtremò ſi dyſenteriæ accedat febris, vires inualidæ, ætas incipiens aut declinans, iſthæc omnia morbi periculum augent, & diuerſam planè illius curandi rationem poſtulant. Mihi libuit hæc exempla proferre, vt intelligatis, temerè admodum, & ſummo cũ ægrotorũ periculo multos medicos huiuſmodi neglectis differẽtiis, dyſenteriæ curandæ rationem tradere, Sed ſigna perſequamur.

Neque verò eſt, vt quis diutius laboret in inueſtigandis & perquirendis ſignis, quæ in vniuerſum dyſenteriam demonſtrent, cum planè ſint manifeſta. Namque vt docet Gal. 6. *de locis aff.* 2. *à principio*, mordax plerunque bilis deiicitur, huius deiectionem paulo poſt inteſtinorũ abraſiones ſequuntur, quæ iam laborantium inteſtinorum certiſſima ſunt indicia: poſtea cum ad venas vſque exulceratio progreditur, modicum ſanguinis ſimul cũ abraſionibus excerni videmus, quo tẽpore malũ propriè dyſenteria nominatur: adeſt in imo ventre dolor, multaque ac frequens deſidendi cupiditas, vt æger ferè omni quiete careat. Quare ſcribit Gale. 12. *meth. c.* 7. hanc partem artis medicæ, quæ tractat de ſignis, in cæteris quidem morbis eſſe incertam & coniecturalem, in dyſenteria autem & pleuritide minimè dubiam, ſed ſcientificam eſſe, itaque accedamus ad ſigna differentiarum. Cauſæ externæ aut per ſe, aut referente ægroto fiunt manifeſtæ: ſic cauſæ internæ & differentiæ, quæ ſumuntur ab exeuntibus, ſenſu ipſo facilè deprehenduntur: ex quibus neque admodum difficile eſt inueſtigare, & intelligere altiorem cauſam, ex qua huiuſmodi excrementa originem habent. Exempli gratia, ſi deiiciatur bilis flaua, porracea, æruginoſa, nulli dubium eſſe debet, quin iecur potiſſimùm laboret: quod item de pituita & cæteris ſtatuendum eſt. Porrò ſigna loci affecti ſunt minùs manifeſta: ſi craſſa inteſtina malè habeant, inquit Alex. & cum eo ferè omnes, dolor vrget in imo ventre: ſin autẽ laborent tenuia, ſuperiores partes magis dolore afficiuntur. Sed ego hãc diuerſitatẽ non ſatis intelligo, ſiquidem anatomes & ſenſus ratio docet, vtraque inteſtina, tam tenuia, quàm craſſa, inter ſe commiſceri & confundi, atque vtrumque locũ, & ſuperiorẽ & inferiorem occupare: quare longè magis certa cenſenda ſunt illa indicia, quæ tradita ſunt à Gal. 1. *de locis aff.* 4. quæ deſumuntur ex qualitate doloris & aliorũ ſymptomatum, ex natura & ſpecie eorum quæ deiiciuntur, ac poſtremò ex modo deiiciendi. Namque primùm ſi laborent inteſtina tenuia, dolores ſunt vehementiores, ferè perpetuò adeſt febris, ac nonnumquam maligna adeſt ſitis, nauſea, vomitus, deliriũ, ad ſummã ſunt omnia deteriora & periculoſiora. Deinde ſi ramentũ aliquod ex tenuibus inteſtinis excernatur, id longè tenuius & exilius eſt, inteſtinorũ ſubſtantiæ planè reſpondens. Demum inter dolorẽ & deiectionem

Signa.

Signa differentiarum.

deiectionem plus omnino ponitur interualli, quod tenuia inteſtina à poſtrema parte longiùs diſtent: ſanguis & quidquid ex inteſtinis deraditur, exactiùs cum alui excrementis ſolet permiſceri. Altera autem ex parte, ſi malè afficiantur inteſtina craſſa, dolores omnino ſunt remiſſiores, quòd hæc inteſtina minori ſenſu ſint prædita, neque ferè grauia illa ſuperueniunt ſymptomata, quæ tenuibus malè affectis ſolent ſuperuenire, adeo vt perpetuò hic caſus in quo laborant inteſtina craſſa, ſit tutior & curatu facilior altero, in quo laborant inteſtina tenuia: pariter ramenta deiiciuntur craſſiora, vt quàmprimum æger dolet, potinus ſequitur alui deiectio, neque tantum ponitur interualli inter dolorem & deiectionem, quãtum ponitur affectis tenuibus inteſtinis, cum hæc inteſtina poſtremæ parti ſint viciniora. Hic demum nullę vlcerum notæ miſtæ deiectionibus conſpiciuntur: nãque ſi ſanguis vel alia ſimul deiiciantur, ea minimè cæteris excrementis permiſta ſunt, ſicuti accidit in tenuibus, ſed potiùs aliqua eorum parte videntur ſupernatare. Atque hę eędem differentiæ ſecundùm varia inteſtina, vti diximus, ad curandi rationem plurimum conferunt, vt docet Gal. *6. de locis aff.* 2. quæ enim vlcera ſunt in craſſis inteſtinis, iis quæ per ſedem infundũtur, remediis magis indigent: quæ verò ſunt in tenuibus ab epotis medicamentis magis iuuantur: vel quod item docet Ga. 4. *meth.* 7. ambo requirunt præſidia, & quæ supernè ſumuntur, & infernè iniiciuntur, quòd inteſtina tenuia ſint longinquiora, & quodammodo in medio oris & ſedis poſita eſſe videãtur: quare non ſine ratione ab vtriſque præſidiis, & ſupernis & infernis iuuantur. Vlcera verum ſint magna vel parua, munda vel ſordida, depaſcentia, vel non depaſcentia, boni vel mali moris, in primis indicant ſymptomata, & quæ deiiciuntur excrementoſæ materię: nãque ſi dolor eſt grauis, ſi plurimas partes occupat, ſi febris & multa adſunt moleſta ſymptomata, ſi plurima educitur materia pręter naturam, hęc omnia magnũ vlcus, contraria exiguũ demonſtrant. Præterea ſi plurima corrupta educũtur, vt aliquando etiam deiiciantur ramenta, & partes inteſtinorum ſemiputridæ; facilè poteſt intelligi vlcus ſordidum eſſe: contrà autem, ſi deiiciatur, verbi gratia, ſanguis ſyncerus, patere poteſt vlcus eſſe mundum: ex quo licet id quoque intelligere, an vlcera ſint boni vel mali moris; quæ enim ſunt boni moris, opportunis remediis facilè cedunt: altera autem ex parte quæ ſunt mali moris, nulla quantumuis optima curandi ratione videntur poſſe curari. Poſtremo loco differẽtiæ à coniunctis vel ægro referente, vel aliis modis facilè poſſunt intelligi, adeo vt iam tribus abſolutis capitibus, quæ ad eſſentiam dyſenteriæ, differentias & ſigna pertinent, id vnum reliquum ſit; vt aggrediamur curationem, de qua tractabimus, ſi tamen priùs dixerimus duo verba de cæteris cruentis deiectionibus, quas impropriè diximus dyſenterias appellari.

Indicationes in dyſent. ex amputata corporis parte.

Itaque ſi propter amputatam partem corporis, vel intermiſſam ſolitam exercitationem per quaſdam periodos ſanguis per aluum deiicitur, principalis eſt indicatio prohibendi ne ſanguis tam multus & copioſus generetur: quod ſi iſtud non licet, altera eſt indicatio minuendi illius multitudinem, quæ iam facta eſt. Et notandum, tametſi talis fluxus videtur ſalutaris, & poſſe præſeruare hominem à multis morbis, nihilominus quoque aliquando eſt valde periculoſus. Primùm, ratione ſuperfluæ vacuationis: natura enim dum intendit expellere ſuperfluam quantitatem ſanguinis, facit aliquando ſicuti qui currunt per loca decliuia, qui gradum ſiſtere non poſſunt ſuo arbitratu, ita & ipſa in huiuſmodi ſanguinis profuſione ſe cõtinere non poteſt, vt prorſus immoderata & pernicioſa euacuatio ſuccedat. Secundò quanquam natura ſemel & bis probe agit, & commodam ſanguinis quantitatem deiicit, tamen fieri poteſt, vt illa grauata nimia copia, ſuffocato calore naturali, nequeat aggredi euacuationem, & noxium humorem expellere. Tertiò, quantumuis natura inſurgat, & velit aggredi hanc vacuationem, tamen fieri poſſet, vt propter obſtructiones venarum meſaraicarũ, vel aliud impedimentum, nequeat eam perficere, vnde forte periculum immineret, ne retrocedens materia petens aliquod membrum principale, ex improuiſo hominem ſuffocaret: quamobrem etſi natura aliquando bene agit, mea ſententia melius foret curationem aggredi, & ita varia pericula deuitare. Itaque ex prima indicatione prohibetur generatio multi ſanguinis, potiſſimum victus ratione, qui propterea inſtituatur moderatus & parcus, adeo vt ægri moderatiùs & parciùs comedant & bibãt, quàm conſueuerint: pariter ſint alimenta, quæ parum nutriant, nec plurimum ſanguinem generent, qualia ſunt piſciculi, herbæ, fructus, vina aquoſa; ſunt maximè opportunæ exercitationes, frictiones. Et ſi fuiſſet retenta conſueta aliqua vacuatio, optimum eſſet illam reuocare, ac fortaſſe non foret inutile, vnum vel alterum cauterium in partibus ſuperioribus, quæ ſine intermiſſione expurgent varia genera excrementorum, & generationem multi ſanguinis impediant. Quod ſi iam ſanguis copioſus genitus fuerit, ille reuellendus & minuendus eſt, ſectis venis in vtroque brachio, non modò ſemel, ſed etiam bis, ter & ſæpius. Nonnulla etiam leuiora medicamenta, caſſia, thamarinthi, ſerum lactis, & ſimilia, non eſſent importuna, quæ poſſunt ſanguinem refrigerare, & quoquo modo illius copiam minuere.

De fluxu hepatico.

Secunda eſt differentia cruentæ dyſenteriæ, quãdo ob iecoris imbecillitatem aquoſus ſanguis deiicitur, quem Veteres lotuæ carniũ aſſimilarũt: quę quidem imbecillitas, ſicuti diximus ex Galeno, non alia eſt, quàm intẽperies frigida iecoris, quod propterea non poteſt integram ſanguinis coctionem perficere, ex quo ille deiicitur crudus, qui colore quidẽ ſanguinem imitatur, ſed reuera eſt adeo dilutus ac tenuis, vt potius ichorem ſanguinis, quàm ſanguinem videatur referre. Et ſi quis obiiciat hiſtoriam, quam narrat Galenus de illo Medico Siculo, qui habebat huiuſmodi cruentas deiectiones ſimiles loturę carniũ, & nihilominus laborabat inflammatione iecoris, quæ potiùs intemperiem calidam quàm frigidam videtur demonſtraſſe: Huic idem reſpondet Gal. inter initia ſanguinẽ ſeroſum & aquoſum excerni, poſtea verò, coaceruata & putreſcente materia, facta febre, inflãmatione, & reddito iecore calidiore, ſanguinem craſſum, nigrum & ſplendentem deiici, id quod illi quoque medico eueniſſe veriſimile, vel potiùs neceſſarium eſt: quomodo enim ſanguis tenuis, aquoſus & frigidus, à calida iecoris intemperie poſſet generari? Itaque præcipua & prima indicatio curandi hunc morbũ, eſt calefaciendi ipſum iecur, deinde reuellendi aut deriuandi materiam ab inteſtinis ad alias partes, ac demum tuendi ipſa inteſtina ne exulcerentur, quoniã eiuſmodi ſanguis, tametſi aquoſus & frigidus, cũ diutius detinetur, fit acris, atq; efficit dyſenteriã.

Indicatio.

Quibus quidem indicationibus, cum morbus eſt confirmatus, demonſtrat experientia, aut difficultet, aut nullo modo, nec ſine multo labore, in tempore ſatisfieri poſſe.

Prognoſticũ.

Ad tuenda inteſtina, ad temperandam acredinem humoris, conueniunt ſuccus farris, oryzæ, ptiſanæ, oleum roſatum, ſebum hircinum, & ſimilia, ex quibus fit exemplum clyſteris.

Curatio.

℞. Succi

℞. *Succi ferris lib. j.*
Sebi hercini ℥. ij.
Olei roſati ℥. iiij. Miſce pro clyſtere.

Ad reuellédã materiã ſunt accõmodatæ frictiones, ligaturæ partium ſuperiorũ, cucurbitulæ, quæ prouocant lotium, ſudorẽ, de quib. ſæpius diximus. Cæterùm quatenus pertinet ad tollendam frigidã iecoris intemperiẽ, in qua re tota conſiſtit ſumma curationis, non eſt vt fruſtrà ea repetãtur, quæ iam proprio loco diffusè tradita ſunt, quæ omnia poſſunt & debent ad hãc partem accõmodari. Sed tamen nolo ſilentio prætetire præceptum Auic. qui docet perpetuò cauendũ eſſe ab his quæ vehemẽter adſtringunt, imò verò vtendũ eſſe iis, quæ moderatè aperiant: ſiquidem ſanguis aquoſus ſi diutius detineatur in viſcere, putreſcit aliquando, & grauiſſima pericula ſolet afferre, in quem alioquin pernicioſum errorem frequenter incidunt vulgares Medici, qui & hanc, & cæteras omnes fluxiones alui neſciunt aliter quàm medicamẽtis adſtringẽtibus curare. Ego quidem in hoc difficili morbo lõgiori experientia deprehendi, meos ęgrotos magnã vtilitatem percepiſſe, ex duob. præſidiis: altero, ex lõgiori vſu trochiſci cypheos, de quib. aliàs diximus: altero, ex potu aquarum thermaliũ calidarũ quæ certè, meâ ſententiâ aliorum medicamentorũ vicẽ poſſint ſupplere. Et ſanè memoria teneo doctiſſimum quendam virum ſeptuagenarium Venetiis, bis pota aqua Aponitana, ac frequenter vſu eorum trochiſcorum ab hoc fluxu hepatico, qui multos menſes illum malè habuerat, præter omnium opinionem liberum euaſiſſe.

Alterius ſpeciei fluxus hepatici curatio.
Indicationes.

Demũ verò ſi deiiciatur ſanguis niger & ſplendens, quod fieri diximus propter intemperiem calidã, ſicuti declarat Gal. quæ altera eſt ſpecies fluxus hepatici, eædẽ ſunt indicationes curandi, quæ in ſuperiori ſpecie propoſitæ fuerunt, munienda sũt inteſtina, reuellẽda eſt materia ad alias partes, tollẽda eſt calidior intẽperies. Ad muniẽda & tuẽda inteſtina clyſteria ſunt in primis accõmodata, inter quæ, illud eſt præſtantiſſimũ, quod conficitur ex ſucco ptiſanæ, oleo roſaceo, & ouis. Sit exẽplũ:

℞. *Succi ptiſana ℥. xv.*
Ol. roſ. ℥. iiij.
Oua integra N. ij. Miſce pro clyſtere.

Reuulſio, aut veriùs deriuatio, fit præcipuè cum iis, quæ prouocant lotium, quæ frigida ſint, vt ſuccus ptiſanæ, capilli Veneris, ſemina melonis. Sed ante omnia habenda eſt ratio ipſius morbi, à quo huiuſmodi ſymptoma originẽ habet: quare ſtudeatis tollere calidã intẽperiẽ, ac potiſſimùm iecoris, illis omnibus remediis, & internis, & externis, de quibus ſuo loco diximus, vt ſuperuacaneum ſit in præſentia illa eadem repetere.

Vera dyſenteria curatio.

Itaque ad poſtremam dyſenteriæ differentiam accedamus, quæ propriè dyſenteria appellatur: hãc ſicuti diximus, definiunt Gal. & cuncti Medici, eſſe *vlcus inteſtinorum.* Ergo iure in ea curanda illæ indicationes debent proponi, quæ generaliter ad curãda vlcera ſunt accõmodata. Nã ſicuti in omni vlcere medici duo potiſſimùm conſiderant: alterum, naturam vlceris, quatenus vlcus eſt; alterũ, quatenus dependerà ſua cauſa, habet coniuncta varia ſymptomata, & occupat varias corporis partes; ita propemodum in curandis vlceribus inteſtinorum hæc ipſa diligenter ſunt animaduertenda, adeò vt ad hunc modum liceat ratiocinari. Vlceris ſanatio, qua vlcus eſt, ex doctrina Gal. & omnium Medicorum, in moderata ſiccitate conſiſtit: ſed quoniam fruſtrà exſiccationẽ tentares, aſſiduè ſubminiſtrata noua materia vnde vlcera gignuntur, aut certè ſouentur: idcirco huic primũ cauſæ proſpicere æquũ eſt, quando humores copia vel mala qualitate noxij, quicunque confluunt ad inteſtina ſunt vacuandi, reuellendi, corrigendi, atque ipſa fluxio omnib. modis eſt intercipienda. Quod ſi addas præterea contemplationem variorum ſymptomatum, quæ hunc morbũ ſolent comitari, ac demum naturam loci affecti, de quibus poſteriùs tractabimus, nihil fortaſſe amplius in hac tractatione videbitur deſiderari.

An purgandum in dyſenteria.

Primùm igitur communis cauſæ habẽda eſt ratio, cum certum ſit nullum morbum manẽre illius cauſa curari vnquã poſſe: quamobrem ſicuti diximus, cum omnium conſenſu inteſtina vlcerentur ab omnibus quæ calefaciendi, erodendi, atque vlcerandi vim habent, maiori autem ex parte ab humoribus bilioſis illi ante omnia purgandi eſſe videntur. Atqui hoc loco emergunt arduæ difficultates: etenim cum noſtra corpora multis quidẽ modis, ſed potiſſimùm ſanguinis miſſione & medicamentis ſoleant vacuari, variæ autem ſint hominum ſententiæ, ita vt alij medicamentis familiariter vtantur, quæ ad ducendos vnum vel plures humores noxios ſint accommodata, alij contrà abhorreant à medicamentis, nec vereantur ſanguinẽ mittere, eas quidem diſſentientes opiniones mihi liberè accuratè examinare, quod videatur non minorem difficultatem, quàm vtilitatem retinere.

Qui in curanda dyſenteria ſoluentibus vtuntur medicamẽtis, & rei natura, & proba medendi methodo duci videntur: etenim cum morbus pendeat ab humorib. acribus & vlcerantibus, tanquã à principe cauſa, niſi illi quamprimũ educantur, vix licet vllam ſperare ſalutem, imò verò ratio colligit cauſa adhuc perſeuerãte, neceſſe fore vt inteſtina magis torqueantur, & ipſa vlcera fiant maiora & deteriora: quare plerique omnes cõmuniter practicãtes familiariter vtuntur diaprunis, diaphœnicon, & ſimilibus, ſed familiariſſimè rhabarbaro & myrobalanis, quæ duo inter cætera omnia medicamẽta prædicant hac in re inſignem prærogatiuã obtinere. Sed præterea huic ſententiæ videtur fauere Gal. qui 2. *de ſimp. med. fac. c.* 12. 13. 14. docet humores acres & morſum inferentes, primùm ducendos eſſe, deinde eorum, quæ morſum auferunt, & dolorem mitigant, vſum permittit, adeò vt ſi quis non antea expurgat corpus, & inteſtinis audeat exhibere, vel infundere chondrum, lac, ptiſanam, & alia huiuſmodi medicamenta, hunc non vereatur appellare maioris putredinis, & cacochymiæ auctorem eſſe. Hanc opinionem confirmant nonnulli exemplo eiuſdem Gal. 1. *de loc. aff. c.* 4. 12. *meth. c.* 7. qui in curando colico dolore, in quo ſimiliter inteſtina laborant, non eſt veritus medicamentum exhibere, id quod nonnullæ ægrorum Hiſtoriæ videntur demonſtrare.

Negatur purgandum in dyſenteria.

Cæterùm etſi non ignoro, pleróſque omnes medicos noſtrorum temporũ, nec ſolum plebeios, ſed etiam quoſdam nobiliores, & qui Gal. diſciplinam profitentur, ita ſentire, vt prætermiſſis vehementiorib. medicamentis, quę certiſſima & manifeſtiſſima pericula videntur afferre, ſaltem liceat minoribus vti, quæ benedicta appellantur, qualia ſunt myrobalani & thamarinthi, quæ præterquã quod leuia ſunt, inſigni etiam adſtrictione non ſunt deſtituta; ſed omnium maximè rhabarbarum; ac potiſſimùm, ſi id primò torrefiat, vel vt aliis placet, ſi ſemel, bis, & ſæpiùs opportuno aliquo liquore infundatur, qua ratione exiſtimant omnes, illius particulas aſperiores, vlceribus aduerſas, totamq; ſoluendi vim poſſe auferri. Verumtamen ſoleo magis probare ſententiam illorum qui docent à cunctis medicamentis abſtinendum, adeò vt non verear aſſeuerare priorem opinionem, meâ quidem ſententiâ, ab omni ratione, & illuſtrium medicorum diſciplina alienã eſſe, poſteriorem & rationi maximè conſonam, & clariſſimorum virorum au-

ctoritate poſſe cōfirmari. Sed ad rem, certiſſimū eſt Gal. decretum 13. *meth. c.* 15. inter cæteras curādi indicationes illam non poſtremum locum obtinere, quæ ſumitur à natura partis laborantis, id quod teſtatur hiſtoria Theagenis Philoſophi, quē inflāmatione iecoris laborantem Attalus methodicus ſolis medicamentis relaxantib. enecauit. Teſtantur & alia multa exempla, non ſolùm antiqua, ſed etiam noſtrorum temporum, dum pleriq; hanc indicationem adeo neceſſariam negligentes ſæpenumero ægros in grauiſſima pericula coniiciunt. Verùm cæteris omnib. in præſentia prætermiſſis, quæ ad noſtrum inſtitutum non pertinent, de vna vacuandi indicatione agendum eſt. Nullus itaque eſt locus dubitationi, quin partes noſtri corporis, quæ vacuatione indigent, pro varia illarum natura, munere, ſitu, modò vnā, modò aliā vacuandi rationem deſiderēt, adeò vt quæ vni parti opportuniſſima eſt vacuatio, alteri ſit valde pernicioſa: qua de re teſtem vnum audiamus, qui ſit vice omnium, is erit Gal. 13. *meth. c.* 11. qui ſcribit ad hunc modū: *Neque id ſolū ſatis eſt inueniſſe, quod vacuādū ſit, veluti ſentiunt, qui methodicam ſectam colunt, quibus nulla de laborantium locorū differentia habetur ratio: non enim ratio ſolùm, verùm etiā vſus ipſe indicat, aliam alij parti vacuationem congruere: ſiquidem ex iis, quibus oculi tētari phlegmone cœperunt, nōnullos ſola per aluum purgatione vno die ſanatos vidiſti, quā rē ſi quis facere tentet in iecinore, cum phlegmone laborare incipit, maximā excitabit phlegmonem, æquè vt ſi, cū renes aut veſica phlegmone tentari cœperint, quæ vrinas prouocant medicamēta exhibeat, aut ſi, cum vterus phlegmone laboret, menſes prouocet: ſiquidē longiſſimè à parte quæ fluxione tentari incipiat, quod redundat, reuellere, minimè ad eam trahere conuenit. Hac igitur ratione: nec ſi ventriculū, aut inteſtina phlegmone occupare iam cœperit, medicamento quod aluum deiiciat, vti conuenit: eandem cum iis indicationē & vterus ſortitur, ſicuti cum vrina vaſis pudendis. At vomitu vti pudendis laborantibus, in diuerſo reuellens auxilium eſt; eadem ratione in omnib. quæ circa caput accidunt, medicamentum quod aluum deiicit ad cōtrarium auertit: ſi quæ verò circa fauces, & palatum, aut linguam, aut denique in ore phlegmone laborare incipiāt, in iis omnibus cauēda ſunt, quæ pituitam per os euocant: quippe cum id ſimile ſit, ac ſi laborantibus inteſtinis aluū deiicere velis, aut lotium mouere, cum renes aut veſica malè habent: aut vomitum prouocare, cum partes ventriculi ſunt afflictæ: quare melius fuerit laborantibus partibus, quæ in ore ſunt deriuare ad nares, &c.* Hæc Galen. quæ ſunt omni luce clariora, adeò vt ſuperuacaneum ſit alia teſtimonia, quæ apud eum non deſunt plurima, huc afferre.

Ergo hac ſerie admonentur Medici, ne partes inflammatione aut fluxione tentatas, vel medicamentis, vel aliis modis quicquam attrahant, imò verò vt omni ſtudio fluxionem ab illis prohibeāt, ac lōgiſſime auertant: quod quidem tam perſpicuè eſt conſentaneum rationi, vt non indigeat longiori confirmatione. Cum igitur in dyſenteria inteſtina tum fluxione, tum vlcere, ſæpe etiam inflammatione laborent, equidem planè ſum neſcius, quomodo in illa curanda liceat medicamentum exhibere, quod ſine dubio poteſt fluentes humores ad illa magis trahere, doloremque, vlcus, & alia ſymptomata augere: imò verò Gal. 9. *de med. ſec. loc.* videtur abhorruiſſe medicamenta, non ſolum laborantibus inteſtinis, ſed etiam partibus proximis, qui in priapiſmo purgationem per inferiorem ventrem improbauit: *quæ enim* (ille inquit) *hac ratione fiunt vacuationes, ſæpenumero vicinas partes fluxione infeſtant.* Summa igitur cum ratione factum eſt, vt neque Galenus, vel vbi ex propoſito dyſenteriæ curandæ rationem tradit, vel alio loco, neque alius probatus medicus purgantium medicamentorum meminerit. Et ſi quis mihi obiiciat Auicēnam, qui non videtur ab vſu medicamentorum prorſus abſtinuiſſe: ego quidem exiſtimo hac in re, ſicut in aliis multis, male ſentire, ſed is ſciat ipſum quoque Auicenn. non ſine multa conſideratione, & præmeditatione medicamenti vſum probare, 3. *can. Fen.* 16. *tractat.* 2. *cap.* 7. qui ſcribit ad hunc modum: *Et ſi fuerit neceſſaria vacuatio propter humoris malitiam, vtere iam cum timore & cautela, & ſtude ne ſolutiuum vehementer noceat veſtigio & vlceri, imò ſit ſicut myrobolanus, & rectifica ipſum cum eo quod miſcetur, vt ex iis, quæ ſunt ſicuti tragacanthum, & ſimilia.* Neque verò eſt vt aduerſarius exiſtimet opinionem ſuam poſſe tueri exemplo Galen. Dioſcorid. & aliorum veterum, quos legimus aliquando in dyſenteria rhabarbaro vſos fuiſſe: ſiquidem iamdiu exploſa eſt illorum ſententia, qui neſciunt rhabarbarum noſtrum vulgare, cum aliis nominibus, tum eo potiſſimùm à rhabarbaro veterum, vel magis rhapontico differre, quòd iſtud non ſolùm nullam ducendi aluum facultatem habeat, ſed contrà non leuem etiam adſtringendi vim obtineat, adeò vt iure dixerint, expuentibus ſanguinem, phthiſicis, dyſentericis, illud conferre. Ex quo non ſatis mirari poſſum, quomodo Trincauellius, vir alioquin doctiſſimus, ſcribat, illos medicos, qui omne genus vacuationis damnant in dyſenteria, ſi per aluum inferiorem fiat, communem medicorum conſenſum deſtruere: ſiquidem omnes, tam antiqui, quàm iuniores, ac particulatim Dioſcor. Galen. Auicenn. & omnes Arabes rhabarbari vſum in dyſenteria laudarunt, quo nihil abſurdius, & à veritate alienius dici poteſt. Sed diſputationem proſequor: aduerſarij qui forte intelligunt, ſe nullis machinis poſſe noſtras rationes deſtruere, aliter tentant euadere, ac ſuam ſententiam tueri. Itaque negant purgantia medicamenta maiorem ad inteſtina fluxionem excitare; ac per locum affectum vacuare, ſed contendunt, illa ab vnis tantummodo inteſtinis ducere noxia excrementa, id quod peculiaria medicamenta ad hanc rem deſtinata, myrobolani, rhabarbarum, & ſimilia, ſatis confirmant: quæ cum vel ſuaptè natura, vel arte & commoda præparatione, non ſolùm omni ſoluendi facultate ſint deſtituta, ſed etiam non leui adſtringendi vi polleant, minimè humores ex venis affectum locum deducere, ſed illos tantùm, qui inteſtina occupant, videntur poſſe mouere. Verum hæc leuia ſunt, & nullius momenti: namque ſi fateantur ſe medicamenta in dyſenteria non idcirco exhibere, vt noxios corporis humores ducant, ſed magis contraria ratione, vt illorum fluxio cohibeatur, iam inter nos conuenit quandoquidem certum eſt id fieri, dummodo fiat opportuna cum ratione, atque ex veteri illius medicinæ diſciplina. Atqui illorum inconſtantia hic eſt animaduertenda: namque dum dyſenteriæ curandæ indicationes eliciunt, humores acres, tanquam totius mali principem cauſam deliberant auferre, poſtea autem dum huius conſilij plura agnoſcunt pericula, ad huiuſmodi vana, & ſibi ipſis pugnantia diuerticula temere confugiunt. Ad ſummam ita habendum eſt meâ ſententiâ, rhabarbarum, myrobolanos, thamarindos, & cætera omnia medicamenta, quomodocunque torrefiant, lauentur, præparentur, dummodo purgandi vtcunque vim habeant, atque ad laborantia inteſtina humores ducere poſſint, in dyſenteria curanda planè eſſe importuna, forte etiam pernicioſa: altera autem ex parte, ſi ita illa tranſmutentur, vt aluum nihil mouere, ſed potius adſtringere poſſint, illum vſum tempore opportuno poſſe permitti.

Rhabarb. antiquorum.

Trincauell. notatur

Vide Valleſium com. 4. epiſt. tex. 56

Sed

Sed tandem aduerſatiorum rationem audiam⁹, quæ erat huiuſmodi: Si in quouis morbo cauſa in ptimis eſt auſerenda, quod certiſſimum eſt medicorum decretum, & nos facilè coocedimus, quomodo ęgrotos dyſenteria laborantes ſcient curare, niſi birioſi humores, exempli gratia, à quib. magna ex parte hic morbus ſolet originem ducere, primo quoq; tempore educantur? Verum eſto: quid tum? an propterea ſoluens medicamentum exhibẽdum eſt? Ego quidem non ſatis intelligo huiuſmodi rationem: morborum cauſæ ſanè debent auferti, ſed aptis & accommodatis præſidiis tẽpore cõgruo, & vno verbo, ſi illud oppottunè fieri poteſt: nãq; euenit ſæpenumero, vt cauſa morbi vrgeat, ſed tollere illã non liceat, ptoptetea, quia vel tẽp⁹ ſit ineptum, vel ægri vires ſint imbecillæ, vel deſit locus ad vacationem idone⁹, vel ptopter aliud impedimentũ: alioqui nullus ferè motbus foret curatu difficilis. Ego verò libẽter ſcire vellẽ, an præter vnũ medicamentũ, nulla ſit alia ratio, qua huiuſmodi humores noxios liceat vacuare: neq; enim id mihi verũ aut veriſimile videtur. Nã quẽadmodũ præterito tẽpore pręclari omnes medici ſine putgãtib. medicamẽtis dyſẽtericos feliciter ſanauerũt, ita in præſẽtia, ſi illorũ præceptis velimus acquieſcere, atq; eadẽ ſemita incedere, dubitãdum nõ eſt, quin nos quoq; noſtros ægrotos pati felicitate curare poſſimus. Humores birioſi, vt in poſito exẽplo cõſiſtamus, ducendi quidẽ ſunt, nõ tamẽ licet illos per aluũ ducere, quoniã ita maiore impetu ad locũ affectũ ducerẽtur. Alia igitur via progrediendum eſt, atqoe ea quidem, quã ſummorũ virorũ auctoritas demõſtrat: illa verò maximè congruẽs fuerit, qua humores ad inteſtina fluẽtes, ad alias partes reuellũtur aut deriuãtur, ſicuti & adminiſtratio clyſteriorũ, prouocatio vomitus, ſudoris, lotij, ſicuti cæterorũ omniũ, præſtantiſſima eſt ſanguinis miſſio, de qua paulò poſt ſermonem habebimus. Sed rurſũ aduerſarij vrgent hunc locũ, obiiciuntque naturæ motionẽ & inclinationem: quæ enim ducere oportet ex Hipp. 1. *aph*. 21. ea duci per conferentia loca debent, quò maximè natura rendit. Atqui iſti memoria repetãt, medicũ eſſe naturæ æmulũ atque miniſtrũ, quotieſcunq; illa probè, nõ malè operatur, & Gal. audiant ita loquentẽ: *Diligenter medicũ oportet naturæ motũ & inclinationem obſeruare, quæ ſi ad loca commoda fiat, ei ſeruiendum eſt & auxiliandum; ſi verò modo contrario ad incõmoda, iam prohibere, ſimulque reuocare & retrahere oportet.* Sunt hęc omni luce clariora; itaq; ſi fluentib. humorib. ad inteſtina, ex quib. fit dyſenteria, natura bene agit, iã licet medico & datis medicamẽtis, & omni ratione illiùs inclinationem iuuare: ſin verò illa malè agit, atque in perniciem hominis, ſi Gal. credimus, illius conatũ oporter reuellere, deriuare, & omnib. modis impedire. Cæterùm quæ deinceps afferuntur ex Gal. tantùm abeſt vt ſint cõtra nos, vt potius ſint à nobis, & noſtrã ſententiã cõfirment: nãq; ille priore loco *de ſimp. med. fac.* nõ aliud docet, quã methodũ, & certũ quẽdã otdinẽ agendorũ, vt medici intelligãt, quid primò, quid ſecundò agere conueniat: in quo ne vno quidẽ verbo purgantium medicamẽtorũ mentionẽ facit. Etenim cum ſorte Gal. tempore, quod in præſentia quoque frequenter fieri ſoler, plerią; ſolius ſymptomatis rationẽ habentes, ſine vlla diſtinctione & ratione ſoliti eſſent multa infũdere, quę poſſent dolorem mitigare, atque humorũ acredinem remittere, qualia ſunt lac, priſana, chondrũ, oleũ dulce, & alia huiuſmodi, hãc perniciosſam medendi methodũ redarguit, quandoquidem niſi primùm noxij humores, & qui morbum inferunt, educantur; vt omnia ſimul cõfundantur, putreſcant, malumque fiat deterius neceſſariũ eſt. Quẽ profectò medẽdi abuſum, non ſolùm hoc loco, ſed etiã 12. *meth. c.* 1. & alibi grauiter animaduertit. Sed audiãt aduerſarij, quale & quantũ medicamentũ, qualẽ & quãtã purgationẽ Gal. probet, qui ſcribit ad hũc modum. *Itaque chondrum, lac, priſanã, in huiuſmodi affectib. & edendo probamus, & per ſedem infundimus: vbi tamẽ melle: aut quopiam eiuſmodi, quod infeſtabat attraxerimus: quo tempore opportunus eſt & adeps, & ceratum dulce, & oleum dulce, &c.* Quoniam non deſunt Sophiſtæ, qui contendunt, propterea Galen. in dyſenteria medicamenta non exhibuiſſe, quòd non nouerit rhabarbarum aut myrabolanos: qui certè ſunt potius ridendi, quàm refellẽdi, quaſi verò alia deeſſe potuerint medicamenta viro ſolertiſſimo, vel ſimplicia, vel compoſita, quæ hac in re eandem operam præſtare potuiſſent.

Poſtremò quod aiũt de dolore colico, debili itẽ fundamento nititur: nãq; propter eaſdem rationes neq; in dyſenteria, neq; in dolore colico, neque in quouis morbo inteſtinorũ, licet purgantib. vti medicamẽtis, certumq; eſt nullũ medicamẽtum præter hierã, á Gal. fuiſſe exhibitum, ex quo humores tantũmodo in ventriculo & inteſtinis cõtenti leuiter purgãtur: minimè alij ad locũ laborãtẽ deducuntur, vt propria tractatione diximus. Quãquã & illud verè licet addere, diuerſam planè eſſe rationem dyſenteriæ & colici affectus: nãq; in dyſenteria perpetuò adeſt vlcus, ſæpenumero febris, quandoque phlegmone, & alia multa vrgent ſæui ſymptomata: in colico autẽ dolore nulla ſunt vlcera, maiori ex parte, nulla febris, nulla inflãmatio, nulla humorũ fluxio, adeò vt ſi omnia velimus conferre medicamenta, minori cũ periculo in dolore colico, quàm in dyſenteria videantur poſſe exhiberi. Sed hactenus de medicamenti adminiſtratione.

Altera fuerat difficultas, an liceat in dyſenteria *An vena ſecanda.* venã ſecare: ac ſanè plerique omnes hoc tẽpore nõ modò hoc remediũ nõ recipiunt, ſed etiã illud abhorrent tãquã paradoxũ ab omni ratione & clarorũ medicorũ auctoritate alienũ: quos equidẽ puto in hanc ſentẽtiam potiſſimũ veniſſe, propter Gal. teſtimonium 1. *ad Glau. c.* 14. 4. *de ratione victus, c.* 16. qui generaliter docet, fluẽte aluo, à ſanguinis miſſione perpetuò fore abſtinendum, quanquam ille non fluit pro quantitatis ratione, adeò vt quicunq; neceſſarium putantes maiorẽ vacuationẽ moliri, audent huiuſmodi ægrotis ſanguinem mittere, eos deducãt in grauiſſima pericula. Sed illud quoque addunt nonnulli, ac maximè qui medicamẽtorum partes tuẽtur, dyſẽtericis lõgè magis medicamẽtũ, quàm ſectionẽ venæ conuenire, propterea quod, vt ſuprà diximus, illi maiori ex parte cacochymia laborant, quam cõſtat inter omnes, purgatione minimè ſanguinis miſſione auferendam eſſe. In hac inſigni controuerſia multa forent altiùs repetẽda de ſcopis mittendi ſanguinẽ, ſed cũ mihi firmiter propoſitum ſit, hanc vtiliſſimam diſputationẽ, vel priuatim vobis explicare, vel fortè etiã primo quoque tẽpore edere ac diuulgare, mihi libet in præſentia hanc rẽ agere quã breuiſſimè. Itaq; illud vobis ſufficiat, in dyſenteria, mea quidẽ ſententia, ſectionẽ venæ remediũ vſque adeò opportunum ac neceſſarium eſſe, dũmodo cõueniãt principes ſcopi, vt ſine eo vel nulla ratione, vel non ſine multo labore, & tẽpore ęgri poſſint ſanari. Namque ſi diligenter cõſiderentur illa omnia, quæ in hoc morbo ſolent vel ſemper vel ſæpe contingere, iecoris calidior intemperies, humorum plenitudo, vlcera, dolores, inflãmationes, fluxiones inteſtinorum, febres, & alia id genus, iſthæc omnia & ſeparatim, & coniunctim venæ ſectionem vidẽtur deſiderare, tanquam quæ poſſint & plenitudinem tollere, & iecur refrigerare, & fluxionem reuellere, & vno

verbo cuncta perficere, quæ ad curandos dyſentericos ſunt opportuna & neceſſaria. Verùtamen cũ in qualibet miſſione ſanguinis peculiaris ratio virium perpetuò habenda ſit, quas decet validas eſſe, nón ſolùm in præſentia, ſed etiam in poſterum vos moneo, vt in hoc adminiſtrãdo remedio cautè & prudenter agatis. Itaque ſi fortè eueniat, vt laborãtes dyſenteria cogantur frequenter aluum deiicere, habeantque alia ſymptomata, ex quibus periculum immineat, ne vires proſternãtur, ſatis fuerit ab huiuſmodi remedio abſtinuiſſe: quod ego quoque perpetuò facere ſoleo. Si quando autem expedit ſanguinem mittere; præclarè monent Aëtius, & Alex. illum nec multum neque confertim & ſemel, ſed parum per interualla, ac ſæpiùs mittendũ eſſe: quod quidem videtur opportunè fieri, non ea ſolùm ratione, quòd ita vires minùs diſſoluantur, ſed etiam propterea, qoia partita hunc in modum atque iterata ſanguinis miſſione reuulſio, quæ in ptimis expetenda eſt, longè efficacior redditur, vt Gal. eſt auctor *de ſang. miſſione, c.* 12. ſiquidem natura toties irritata maiori cum impetu ac facilitare aſſueſcit materiam ad laborantes partes confluentem, in contrarios locos depellere, & quaſi oer alios riuos transferte.

Concludendo igitur, etſi non ignoro eſſe quamplurimos, qoi ſectionem venæ io dyſenteria deteſtantur, eoſque medicos qui huic remedio fauent, variis calumniis petere ſolent, tamen ſi morbus fuerit magnus, ſi vires fuerint robuſtæ, ſi ætas floreat, omnibus dyſenteria laborantibus vſque ad hanc diem non ſum veritus, neque in poſterum verebor, animoſè ſanguinem mittere. In quam ſententiam eò libentius venio, quod altera ex parte ſcio non defuiſſe olim, neque deeſſe in præſentia medicos nobiliſſimos, qui nobiſcum ſenſerint ac ſentiant, ex quibus honoris gratia mihi libet cõmemorare vnum Altimarum, qui tamen eruditè ac diffusè huius decreti veritatem tuetur Alex lib. 8. c. 67. Aëtij, lib. 9. c. 45. atque aliorum veterum teſtimoniis, validis rationibus atque experientia, vt præterea hac in re nihil videatur poſſe deſiderari.

Porrò ad eas rationes quas nobis obiiciunt aduerſarij, ex his quæ hactenus diximus, facilè eſt reſpondere: namque primò Gal. fluente aluo vna adhibita virium ratione, 4. *de ratione victus*, c. 516. ſanguinis miſſioné prohibet, ſiquidem, vt ille ſeipſũ interpretatur, *ſi poſt detractionem fluor perſeuerat, virtutem ſolet proſternere*, nos autem fatemur ſine conſtantia virium nullo modo ſanguinem mittendum eſſe. Deinde eiuſmodi Gal. præceptum forte dyſenteriam non complectitur. etenim tametſi nos cum cæteris hunc morbum enumeramus inter fluxus alui, id ſanè clarioris doctrinæ gratia factum eſt, cum reuera dyſenteria fluxus alui non debeat appellari, quod illius definitio ſatis cõfirmat: quippe ſi quæratur, quid eſt dyſenteria? reſpondebunt omnes, eſſe vlcus inteſtinorum, minimè profluuiũ alui. Nec poſtremò quantumuis in dyſenteria nulla adſit humorum plenitudo, ſed potius vrgeat cacochymia, à mittendo ſanguine abſtinendum eſt, cum plurimæ ſint rationes, atque exempla illuſtriũ medicorum, quæ perſuadẽt humorum vitium miſſione ſanguinis minui & corrigi poſſe, de quibus permittente commodiori tempore tractabitur.

Summa.

Colligendo igitur quæcunque hactenus diſputauimus, ita mea ſententia habendum eſt: in curatione dyſenteriæ nunquam & nuſquam exhibenda eſſe medicamenta, quæ quomodocunque poſſint aluum ducere, & noua excremẽta ad inteſtina trahere: contrà verò ſecandam eſſe venam, dummodo non deſint principes ſcopi iſtius præſidij, ac potiſſimùm vires adeò ſint robuſtæ, vt videantur poſſe hoc remedium perferre.

Indicationes.

Poſt hęc omnia aliæ ſuccedunt indicationes, nẽpe reuellendi aut deriuandi ad alias partes humores, qui fluunt ad inteſtina, temperandi multas eorum qualitates, leniendi impetũ doloris, roborandi inteſtina, tollendi intemperiem partium laborantium, ac conſentientium, ac demum conſolidandi ipſa vlcera, quæ totam curationem perficiunt.

Porrò autem remedia, quæ hiſce indicationibus poſſint ſatisfacere, varia ſunt ac multiplicia, de quibus accuratè, ſed breuiter, quantum fieri poterit, iotendimus pertractare.

Gal. ſicuti cætera omnia, ita hanc partẽ præclarè mihi videtur tradidiſſe, & hanc totã rem certis quibuſdam capitibus cõprehendiſſe, ad quę ſingula præcepta & præſidia commodè poſſint referri ad hunc modum, 3. epid. ſect. 6. com 5. *Mordacib. ſuccis in inteſtinis contentis, cum prius eluentia immiſerimus, inter quæ mulſa eſt, & ptiſanæ cremor, & excreti ſucci fuerint, deinde morſus mitigantia, & quæcunque inhærentia, & inteſtinorum tunicas operientia, a ſuperioribus partibus mordaces humores arcent in ſedem, damus cibaria præterea ipſis bonum ſuccum creantia, & quæ difficulter corrumpũtur exhibemus: at in ſuperiori ventre, & mox in illius ore cõtritiſ humoribus in primis eos vomere iubemus: quod ſi ægri ad vomitũ nõ ſint parati, ſimplex oleũ, aut cum aqua temperatũ, aut aliquod ſimile ſorbendum præbemus, cuius ope citato vomitu aliquid adſtringens odoratumque ſuperimponimus: eſcas autem exhibemus boni ſucci, ægrè diſſolubiles, & nonnulla adſtringendi vi præditas.* Hactenus Gal. qui etſi obiter, neque ex proprio inſtituto, tamen opportunè grauiterq; & deriuationem, & reuulſionem, & alterationem, & cætera omnia, videtur cõplecti, quæ vniuerſam atque integram dyſenteriæ curãdæ rationem continent. Ego verò ad veſtram vtilitatem, cum res ſit magni momẽti, ſigillatim de vnoquoque ſeorſim capite ſtatui pertractare, à victus ratione ducto exordio. Quod igitur pertinet ad qualitatem cibi & potus, Gal. ita ſtatuit, hæc fore commoda, ſi bonum ſuccum generent, ſi difficulter corrumpantur, ſi quadam adſtringendi vi polleant, & iure quidem; ita enim probè genitis ſuccis, & qui difficulter acrem, aut aliã prauã qualitatem poſſint ſuſcipere, corroboratis demum partibus cum ſuperiorib. ne tranſmittant, tum inferiorib. ne recipiãt excremẽta magnã partẽ ad totã curationẽ poſſunt cõferre. Talia ſunt priſana, alica, oryza, panis ex aqua, vel leui intégallinaceo decoct⁹, ex olerib. lactuca, cichoriũ, endiuia, portulaca, pręſertim vbi ſucci bilioſi redũdauerint, quod plerunq; euenit; ex carnib. paratæ auiculæ, pulli gallinacei, perdices, piſces ſaxatiles, oua recẽtia, & alia huiuſmodi, de quib. nõ eſt vt longiorẽ catalogũ faciamus. Pro potu cõueniunt ius pulli, in quo decocta ſint endiuia ſine acetoſa, aqua in qua ferrũ cãdens ſæpius extinctũ fuerit, vel aqua ſimpliciter decocta, cui parũ ſyrupi roſacei vel myrtini permiſceatur. Altera autẽ ex parte ſunt prætermittenda quæ prauum generant ſuccum, quæ difficilè concoquuntur, & quæ generaliter humores acriores poſſunt reddere, quæ ſatis manifeſta ſunt. Pariter à vino abſtinendum eſt, potiſſimùm ſi dyſenteriæ febris cõiungatur: quòd ſi aliqua ratione expedit, illud exhibere, vt pauciferũ & auſteritatis particeps, oportet: ſpeciatim verò ab illis aquis abſtinendum eſt, quæ per plumbos canales feruntor, quæ, vt Galen. eſt auctor. 7. *de med. ſec. loc. c.* 2. ſunt ita pernicioſæ, vt quicũque huiuſmodi aquas bibunt, planè dyſenterici euadere ſoleant: id qood ſeriò animaduertant velim, qui & in dyſenteria, & in pleriſque omnibus morbis familiariter vtuntur aquis, quas vulgo omnes per vaſa plumbea diſtillare conſueuerunt: qua-

Victus ratio.

rum

rum quidem aquarum vſum, non ſolùm hac ratione, ſed aliis quoque nominibus cenſeo aut prorſus abiiciendum, aut ſaltem moderandum eſſe, quod alio loco conabimur confirmare.

Cæterùm quæ hactenus de victus ratione diximus, non ita a nobis ſunt recipienda, quaſi omnibus dyſenteria laborantibus ſatisfacere poſſint, cum manifeſtum ſit varias differentias, variam quoque victus rationem deſiderare; exempli gratia, ſi dyſenteriæ febris côiungatur alimenta quæcunque adſtringendi vi ſunt prædita, aut penitus prætermittenda, aut certè caute & prudenter ſunt adminiſtranda: quod & de cæteris differentiis ſtatuere licet. Quatenus verò pertinet ad qualitatem, ſi Galeno credimus, dyſenteriis tenuiſſima victus ratio conuenit, quòd non ſolùm inteſtina laborēt, ſed maiori ex parte vnà vētriculus quoq; & hepar malè afficiātur, quaſi principes partes pleniore victu grauare non oporteat, adeò vt Auic. 3. *can. Fen. 16. tract. 2. c. 7.* huiuſmodi ægrotis non dubitauerit inediam duorum dierum præſcribere. Namque tametſi Galen. illos verè dyſentericos appellat *9. de med. ſecund. locos cap.* 5. in quibus hepar affectum eſt, neque alia aliqua adeſt affectio præter vlcus inteſtinorum: tamen hanc ſententiam nos interpretamur ac recipimus, quatenus hæc dyſenteria, in qua præcipuè inteſtina laborant, ab alteris diſtinguatur, quæ ſpeciatim fiunt vitio iecoris, ac propterea dyſenteriæ hepaticæ appellantur: neque enim putandum eſt Galenum ſimpliciter aſſeruiſſe, in propria dyſenteria, de qua agimus, neque iecur, neque alias corporis partes, præter inteſtina laborare; quandoquidem non ſolùm difficile, ſed etiam nullo modo videtur fieri poſſe, vt quis vera dyſenteria laboret, nec ſimul pars aliqua ſuperior, præcipuè verò iecur quomodocumque malè habeat, cum maiori ex parte, quod ſuperius diximus, hic morbus ſoleat ab humoribus bilioſis ortum ducere, quorum præcipuam generationem ad ipſum iecur pertinere certum eſt.

Poſt victus rationem ſequitur, vt agamus de medicamentis, quæ poſſint humores temperare, præparare, coquere, membrorum intemperiem auferre, dolores lenire, & quæ tandem ad omnes dyſenteriæ curandæ indicationes ſint accommodata: hæc mihi videntur commodè in tria capita poſſe diſtingui: primum, quæ ore aſſumuntur: ſecundum, quæ extra adminiſtrantur: tertium, quæ per ſedem infunduntur, de quibus ſigillatim agendum eſt.

Ore aſſumuntur ſyrupi, decocta, ſucci, & alia huiuſmodi, ſed antequam de his agimus, id memoria eſt repetendum, quod ſuperiùs docuimus ex Galeno; tametſi verum eſt laborantia inteſtina craſſiora iis remediis, quæ per ſedem iniiciuntur, tenuia contrà hepatis medicamentis magis iuuari, non propterea negandum eſſe quin vtrobique medicamenta ore ſumpta ſint opportuna, cùm certè poſſint humorum acrimoniam temperare, membrorum intemperiem remittere, & cauſæ vlceris, vbicunque illud fuerit, proſpicere. Itaque ſingula perſequamur.

Syrupi ſuſpecti in dyſenteria.

Vulgaris eſt vſus ſyruporum de cichorio, de endiuia, de ſoncho, de roſis, de portulaca, & ſimilia; ſed cum ſyrupi hoc tempore conficiantur duplici ratione, omnes quidem cum ſaccharo vel melle, ſed alij cum aceto, alij ſine aceto, ex quibus qui præparantur cum aceto, ad oxymel antiquorum, qui ſine aceto conficiuntur, ad mulſam poſſunt referri, fortè ſatius fuerit in dyſenteria ab vtriſque abſtinuiſſe; quandoquidem omnia mellita, ſacharata, ac dulciora, ſi inſignis adeſt caliditas in iecore vel aliis partibus, facilè conuertuntur in bilem: acetum verò, & quæ acetum recipiunt, neruoſis partibus atque inteſtinis noxium eſt, vt docet Hip. & Gal. Quare loco ſyruporum equidem magis ſoleo probare ſimplicia decocta cichorij, ſonchi, endiuiæ, hepaticæ, in quibus ſi velitis maiorem adſtrictionem, licet addere portulacam, plantaginem, ſemina acetoſæ, & ſixulia. Alij familiariter vtuntur conſeruis ex iiſdem ſimplicibus medicamentis confectis, cichorio, roſis, capillis Veneris, borragine: ſed cum hæc quoque recipiant ſaccharum, propter eandem rationem, quam diximus de ſyrupis, melius fuerit ab illis etiam abſtinere.

Au. Tr. . . . medium.

Equidem frequenter ſoleo vti ſuccis quibuſdam denſatis ad ſolem, cichorij, endiuiæ, ſonchi, agrimoniæ, & ſimilibus, quod medicamentum eſt admodum efficax, & hac in re habet inſignem prærogatiuam. Huiuſmodi ſuccis commode permiſcetur portiuncula ſeni odorati, ſpec. diarhod. trium ſandalorum, vel alterius ſimplicis aut compoſiti medicamenti, qui veluti viam præparant, ac medicamentū deducunt ad partes penitiores. Sit exēplū:

℞. Succi cichorij denſati ℥. ß.

Sp. diarhodon. ℈. j M. fiant boli, qui commodè exhibentur manè vel ſoli, vel ſimul cum decocto aut alio accommodato medicamento.

Suo tempore cum opus fuerit maiori adſtrictione, licet vti corallio, margaritis, ebore, cornu cerui vſto, bolo Armena, terra lemnia, & aliis propemodum infinitis ſiccantibus & adſtringentibus medicamentis: ex quibus omnibus pulueres, electuaria, trochiſci, & aliæ medicamentorum formæ componi poſſunt.

Diuretica.

Hoc autem loco neque prætermittenda ſunt medicamenta, quæ peculiarem ducendi lotium vim habent, quæ ad alteram indicationem, nempe humorum deriuationem, ſunt accommodata. Quemadmodum enim gratia reuellendi, vtimur frictionibus, & ligaturis partium ſuperiorum; itemque quærimus elicere ſudores, prouocare vomitum, dummodo æger facile euomat, nec ventriculum valdè imbecillum habeat; ita ex præcepto Galeni humores noxios per vicina vaſa ad ducendum lotium deſtinata, expedit irritare: ſed tamen hac in re cautè & nō ſine multa conſideratione agendum eſt. Cum enim conſtet huiuſmodi medicamenta eſſe calidiora & ſicciora, hinc duo non leuia pericula dyſentericis videntur imminere: alterum, quod notauit Celſus *lib. 4. cap. 15.* Etenim ſi hæc diuretica medicamenta lotium prouocant, in aliā partem humorem auertendo proſunt: at verò ſi aliter eueniat, noxam augent: quare, illo auctore, niſi in quibus prompte id facere conſueuerunt, non ſunt adhibenda. Alterum eſt periculum, ne vaſa illa anguſtiora ad illa adductis acrioribus ſuccis corrodantur & vlcerentur. Quamobrem vt vtrique periculo proſpiciamus, id primum animaduertendum eſt, vt non ſtatim principio morbi, ſed ſolùm poſt aliquot dies, quando non amplius tanta adeſt humorum copia, hanc deriuationem quæramus: deinde vt iis medicamentis vtamur, quæ non verè & propriè ſolent lotium prouocare, quæ certum eſt inſigni caliditate & ſiccitate conſtare, ſed magis illis quæ moderatis huiuſmodi qualitatibus, aut leuiore etiam frigiditate & humiditate prædita creduntur hoc munus poſſe præſtare, qualia ſunt petroſel. vulgare, capilli Vener. hordeum, ſeni, melonis, & ſimilia.

Verùm vt hanc partem terminemus, inter cætera medicamenta quæ ore aſſumuntur, duo videntur eſſe præſtātiſſima; alterum eſt potus aquæ thermalis frigidioris, qualis apud nos eſt Villenſis, Calderiana B. Virginis: alterum potus lactis antea cocti, & ad hunc vſum accommodati: quæ quidem remedia multis nominibus ſolent quam maximè

De aquis thermalibus.

probari. Ac ſanè quatenus pertinet ad aquas medicatas, nos frequenter vidimus, ac verè teſtari poſſumus, illas præclaram ſæpe operam contuliſſe, adeò vt multi dyſenteria laborantes, nedum conſtante ætate, ſed etiam pueruli, ac ſenes decrepiti, qui innumera alia præſidia fruſtrà experti fuerāt, re penè iam deſperata, hoc vno auxilio mirabiliter omni ex parte ſuperſtites manſerint.

Cautela.

Sed tamen ſciendum eſt, huiuſmodi præſidium non omni ex parte ſanctum eſſe, & omni periculo vacare, adeò vt non ſine iudicio & indiſcriminatim, quod multi faciunt, liceat illas aquas exhibere: quantum enim ratione & longiori experientia potui hactenus intelligere, ſi quis velit tutò hoc remedium adminiſtrare, is debet ſedulò animaduertere, primùm an ſimul, cum dyſenteria febris adſit, vel abſit: deinde an æger multis noxiis humoribus ſcateat adhuc, an verò illi maiori ſaltem ex parte fuerint expurgati. Etenim ſi febris abſit, non leue periculum imminet, ne hauſtis huiuſmodi aquis, augeantur obſtructiones, ex quo illa deinceps maior, & curatu difficilior reddatur: pariter ſi ſucci, & illi quidem acriores fuerint adhuc multi, neque ſolùm abundent in inteſtinis, ſed etiam in toto corpore, ſæpe factum eſt, vt illi articulos petentes arthritidem efficiant, vel ad alias corporis partes conuerſi, alia grauiſſima pericula afferant. Aliquando etiam vidimus iſtos humores vi aquarum aliquandiu firmatos & retentos, deinceps redditos fuiſſe acriores, ac maiori cum impetu ad inteſtina corruiſſe, & difficiliorem dyſenteriam effeciſſe. Altera autē ex parte, ſi febris abeſt, necnon ſi non ita multa ſuperſint excrementa, nos eas aquas ſæpenumero exhibemus, vt dixi, & vidimus ab aliis medicis ſalutariter & feliciter exhibitas fuiſſe. Propinantur autem vel integra menſura circiter ad decem heminas, vt communiter ſolent exhiberi: vel ſi iſtud nō liceat, parciùs nempe ad duas, tres, quatuor heminas; ac ſummo mane, minimè tota die; & omni tempore, vt nonnulli temere facere conſueuerunt. Atque hinc fortaſſe, vel magis naturæ inſtituto, didicerunt ruſtici & plebeij homines hunc ipsū morbum curare, qui biduum triduumve, & quandoque plures dies ſolent bibere tria magna pocula aquæ fontanæ frigidiſſimæ, ex qua nō ſolum hebetioribus, ſed etiam craſſioribus redditis, & vtcunque firmatis tenuioribus & acrioribus ſuccis, ex quibus fit dyſenteria, multos ſæpenumero contingit ſanari.

Quantitas aquarum thermalium.

De lactis vſu.

In dyſenteria vſus lactis, partim vt alimentum, partim vt medicamentum, apud omnes ferè medicos iamdiu celebris ac familiaris eſſe videtur: etenim cum lac poſſit humorum acrimoniam remittere, excrementa abluere, inteſtina munire, vlcus detergere, ac varia præparatione quadam acquiſita ſiccandi & adſtringendi facultate, illa etiam ſanare, vt illud hac in re præſidium ſit præſtantiſſimum neceſſe eſt. Cuius quidem remedij præſtantia confirmatur Gal. auctoritate, 10. *de ſimpl. med. facult.* 3. *de aliment. cap.* 15. qui aliquando ſcriptum reliquit, lac nō ſolùm dyſenteriæ, ſed etiam in vniuerſum omnium ventris acrium fluxionum optimum eſſe remedium: quod ſanè euadit præſtantius atque efficacius, ſi lac præterea aliquam ſiccandi facultatem acquirat, quod facilè fieri docet Gal. ſi illud antea decoquatur.

Itaque ſi lapides igniti, vel ferrum, aut chalybs in eo frequēter iniiciantur, & extinguātur, quouſq; omne illius ſerum cōſumatur, ſiquidem lac hac ratione præparatum, tantùm abeſt vt poſſit aluum mouere, vt potiùs contra illum firmare & cohibere ſoleat. Cum autem lac ſic præparatum facilè in ventriculo in caſeum cogatur, ob id Gal. loco citato *de aliment.* iubet mel & ſal illi permiſcere.

Primùm igitur loco alimenti, multi laudāt vſum lactis, ex quo conficiuntur fercula cum oriza, alica, ouis, & aliis id genus. Sic Paulus probat pultem ex lacte & ouis, quam puto vel eandem, vel ſimilem eſſe illi vulgari edulio, quod nos *Torta* appellamus. Nonnulli qui maiorem ſiccitatem & adſtrictionē quærunt, ex eodem lacte, milio panico, vel alio ſicciori alimento fercula præparant. Deinde loco medicamenti, plurimi lecte vti cōſueuerunt, illud manè exhibentes ad heminam circiter: imò verò illud quoque, præſertim pueris frequenter per ſedem infundunt, vt paulò poſt de clyſteribus acturi docebimus, adeò vt omni ex parte, ſiue alimentum, ſiue medicamentum velis, nihil fere ipſo lacte opportunius, & ad curandam dyſenteriam magis accommodatum, liceat inuenire. Præ cæteris autem, ſi quis veſtrum id cupit intelligere, hac in re caprinum lac, deinde ouillum, & ſi hæc haberi nequeunt, vaccinum eſt eligendum, de quorum temperie & viribus ſatis docent libri medicorum.

Cæterum neque hoc remedium, vt diximus de aquis medicatis, ſine diligenti animaduerſione licet adminiſtrare: itaque inter cætera illa mihi videntur eſſe memoria repetenda, quæ peculiari ac notabili ſententia Hipp. 5. aphot. 64. ſæpiùs verò Galen. de hac re nobis tradiderunt: *Lac dari*, inquit Hipp. *caput dolentibus & febricitantibus malum eſt, & quibus hypochondria ſuſpenſa murmurant, & ſitibundis: nocet etiam quibus in acutis febribus biliosæ fiunt deiectiones, & quibus ſanguinis multi deiectio facta eſt: prodeſt autem tabidis, qui non admodum febricitant, & in febribus diuturnis, debilibus, ſi nullum prædictorum ſignorum affuerit & præter rationem extenuatis.* Ex hiſce facile vnuſquiſque poteſt intelligere, quædam eſſe ſymptomata, quaſdam itidem corporis conſtitutiones, quæ lactis exhibitionem prohibent, quorum omnium conſideratio eſt vſque adeò vtilis, & neceſſaria, vt Hip. non grauatus fuerit poſt illos affectus, quibus docet vſum lactis conuenire, eandem ferè ſuperiorem ſententiam repetere, quod prorſus ab aphoriſtica doctrina, vel ipſi Galeno alienum videtur, inquiens, ſi nullum prædictorum ſignorum affuerit; quaſi verò non ſine magno periculo ipſum lac poſſit aliquo tempore exhiberi, ſi vna vel altera, aut ſimul omnes poſitæ conditiones forte deficiant. At verò cùm non pertineat ad noſtrum inſtitutum ſing[illegible]a capita perſequi, quæ Gal. alio, qui propria interpretatione accuratè perſecutus eſt, ſatis fuerit illa tantummodo examinare, quæ dyſenteriæ vel omni tēpore, vel certè plerúnque coniungi conſueuerunt: illa autem potiſſimùm ſunt tum febris, tum biliosæ deiectiones: quippe non ſolùm ſi vtrumque copuletur, vt Hip. ferè videtur ſentire, ſed etiam ſi ſeparatim adſit alterutrū, vel febris, vel biliosæ deiectiones. Dyſētericis vſus lactis maximè noxius cēſendus eſt, & mihi videtur, inquit Gal. *in com.* ſermo in hunc modum meliùs ſe habere: *Malum autem lac, quibus biliosæ deiectiones, & quibus febres ſunt acutæ*: neque enim vtriſque ſimul iunctis ſolum noxium eſt lac, ſed ſeorſum etiam in alterutro: cuius ſanè rei cauſa cum ſatis à Gal. fuerit expoſita, non eſt hic temere à nobis repetēnda.

Igitur quicunque in dyſenteria tutò, & probè voluerit lac exhibere, is diligenter primùm debet examinare cum ſingula ſymptomata, quæ Hipp. & Gal. auctoribus illius potū non permittunt: tū ſpeciatim, an febris adſit nec ne? pariter an biliosæ fuerint deiectiones: namque ſi alterutrum affuerit, vel multo magis vtrunque, ab illius vſu non modò

Digitized by Google

modò per os, ſed forte etiam per ſedem abſtinendum eſt: à quo quidem lactis vſu vſque adeo legimus Celſum abhorruiſſe, ac potiſſimùm ſi bilis redundauerit, vt ille afferens aphoriſmum Hippocratis modò propoſitum, lib. 3. ca. 24. vice illius particulæ (*ſi deiectiones fuerint biliosæ*) ſcriptum reliquerit (*ſi vrina eſt bilioſa*) & vice alterius (*malum eſt*) dixerit (*pro veneno eſt.*) Equidem ſcio multos hác rem ita definire: coctum lac & præparatũ, minimè crudum, tutò poſſe exhiberi, tametſi febris adſit, & bilioſæ ſint deiectiones, quaſi illud huiuſmodi præparatione omnem noxam perdat, & omnis protſus periculi fiat immune: at verò quamuis negandum non ſit, lac decoctum vel illi etiam permiſta aqua, vt nonnulli medicorũ tempore Galen. 3. *de alim. cap.* 15. facere conſueuerunt, vel extinctis in eo ferro aut lapidibus ignitis, omnem ferè malitiam deponere; veruntamen ego ſum in ea ſententia, vt credam præſente febre ac magna redundantis bilis copia, ab illius vſu fore abſtinendum, ſiquidem quantumuis illud coquas & præpares, docet Galenus, & confirmat experientia, id generaliter ab omnibus cauſis calidioribus facile corrumpi, & in nidorem conuerti; ſed forte de hac re nimis multa.

Poſtremò quod pertinet ad hanc partem quæ medicamenta ore ſumpta complectitur; alia multa ac propemodum infinita poſſent proferri, quæ tum qualitatibus manifeſtis, tum proprietatibus occultis creduntur ad dyſenteriam curandam eſſe accommodata, ſed nimis longum foret omnia perſequi. Itaque his contentus ero, & huic rei finem imponam, vbi appoſuero quoddam medicamentum ex ſtercore canino, quorundam præceptorum Galeni teſtimonio celebratum, cuius vim ac præſtantiam ex eo licet coniicere, quòd veteres illi medici clam illo vterentur, idque vellent optimos tantùm diſcipulos docere: adde quod Galenus fateatur, ſe illud tanquam mirabile medicamentum ſæpenumero expertum fuiſſe, quod nos quoque verè teſtari poſſumus, qui illud parandum curauimus, ac non ſemel illius periculum fecimus: ſed præſtat Galeni ſeriem proferre, quæ eſt huiuſmodi 10. de ſimp. med. facul. *Sanè ego memini mirandum in modum me canini ſtercoris facultatem expertum fuiſſe, quo vti aſſiduè conſueuit quidam præceptorum noſtrorum, ſola oſſa cani edenda exhibens biduum, ex quibus durum, cãdidum, ac minimè fœtens ſtercus colligebatur, quod tum ille deſiccabat, vt ad cinerem facile redigi poſſet, illo autem vtebatur tum ad alia, tum ad dyſenteriam, lacti illud immiſcens, in quo ferrum antea, aut lapides igniti extincti eſſent: atque ille medicus huiuſmodi medicamentum clam iniiciebat, & id ſolum generoſiſſimos quoſque diſcipulos docebat.* Hactenus Galen. ſi quis plura cupit, Paulus, Aetius, Alex. & omnes, quamplurima poſſunt ſuppeditare.

De his hactenus quæ per os aſſumuntur, iam de iis agendum eſt, quæ extra adminiſtrantur: hæc varia ſunt, & multiplicia, inunctiones, linimenta, cataplaſmata, fomenta, epithemata, & alia huiuſmodi, quæ diuerſa ratione ad diuerſas partes corporis appoui conſueuerunt. Si dolor vehementer vrgeat, vnicuiquè imo ventri illa imponuntur medicamenta, quæ propriè Græcis anodyna dicuntur, quaſi dolorem lenientia, quæ moderata quadam conſtant caliditate, ac ferè omnia adſtringendi facultate ſunt deſtituta, de quibus aliàs diximus diffusè. Talia ſunt ol. roſaceum completum, omphacinum, chamæmelinum, aneth. adeps hircinus, gallinaceus, & ſimilia, ex quibus planè medicamenta confici poſſunt. Sit exemplum:

℞. *Olei roſacei completi ℥. ij.*
Chamæmelini,
Adipis hircini ana ℥. j. Miſc.

Commune admodum ac ferè vulgare, ſed certè vtile medicamentum eſt omentum caſtrati ex oleo roſaceo & chamæmel. frixum in ſartagine, & ad totum inferiorem ventrem accommodatum: nos familiariter vtimur lanis, oleo roſaceo vel conſimili madefactis, quæ præclaram operam præſtant.

Si dyſenteria fuerit admodum bilioſa & acris, nonnulli ventrem commodè linire conſueuerunt oleo roſaceo, omphacino, violaceo, melino, vnguento roſat. Meſuæ, & aliis id genus frigidioribus medicamentis. Sed præter mitigationem doloris ſæpenumerò etiam adſtrictionem aliquam & corroborationem quærimus: quare hoc modo poſita medicamenta aut prætermittuntur, aut ſaltem moderantur, & illis adſtringentia quædam permiſcemus, oleum de abſinthio, maſtichinum, melinum ſuccum, plantaginis, portulacæ, polygoni, corallia, balauſtia, cortices granatorum, acaciã, hypociſtidem, &c. Ex compoſitis emplaſtrum de cruſta panis deſcriptum à Montagnana: ſed inter cætera omnia celebre eſt emplaſtrum quod tum Alex. tum Meſues diaphœnicum appellant, quæ ad totum inferiorem ventrem accommodantur. Quanquam non deſunt, qui contendunt iſthæc omnia fruſtra adminiſtrari; cum enim primum ſe nobis offerant muſculi abdominis, deinde peritonæum, tum omentum, ac demum inteſtina, aſſeuerant aut difficulter, aut nullo modo fieri poſſe, vt aliqua vis medicamentorum poſſit tot naturæ impedimenta ſuperare, & vſque ad inteſtina pertingere. Quibus licet nobis experientiam opponere, quæ ſæpenumerò demonſtrat huiuſmodi externa medicamenta ad peniriores etiam partes vtcunque deferri, ſiquidem frequenter vidimus inteſtina inſigniter dolentia, ac ferè laxata, illorum vſu lenita ac roborata fuiſſe: quemadmodum pariter conſtat plurima non modò ore aſſumpta, ſed etiam poſita aluũ ducere, de qua ſingulari naturæ prouidentia, quæ frequenter ſibi parat vias difficiles, & nobis incognitas pro ſalute hominis, tractãtes de hydrope diffusè diximus.

Si iecur nimio calore æſtuet, plurima ſunt quæ illius vim remittere poſſunt: epithemata ex ſuccis vel aquis cichorij, endiuiæ, roſarum, ſpec. diarrhodon, trium ſandalorum, vnguentum roſaceum Meſ. cerat. roſac. à Gale. deſcriptum, quod vulgo infrigidans Galeni appellant.

Pariter ſi ventriculus fuerit frigidior, quod vtrumque frequenter euenit, nec plurima deſunt ad illum calefaciendum & corroborandum accommodata, linimenta, emplaſtra, fomenta, ex mentha, abſinthio, betonica, roſis, ſeminibus odoratis, & aliis propemodum infinitis, de quibus in propria tractatione de morbis iecoris, & ventriculi ſatis diximus.

Tertio & poſtremo loco reſtant, quæ per ſedem iniiciuntur, ea verò potiſſimùm ſunt clyſteria, quorum præcipuus eſt vſus in curatione dyſenteriæ, ac potiſſimùm ſi inteſtina craſſa laborant, ſicuti diximus. Hæc autem varia conficiuntur ratione, vt variæ ſunt indicationes, quæ varia præſidia videntur perſuadere: namque ſi humores vel bilioſi, vel alterius generis, negotium faciunt, ſi dolores maximè vrgeant, adeo vt velimus eos mittigare, ſimulque illorum acrimoniam & malitiam retundere, atque adeo inteſtina munire, atque ab omni iniuria tueri, quæ ferè ſunt communes ac præcipuæ curandi huiuſmodi morbi indicationes, potiſſimùm principio opportuna ſunt ac familiaria clyſteria, quæ ſint frigida, leuia, & quæ habeant vim emplaſticam, qualia ſunt album oui, imò verò ouum vniuerſum, ſuccus priſanæ, orizæ, alicæ, intra pinguia, in quibus ſpeciatim cocta fuerint capita, pedes,

inteſtini cum aliorum animalium, tum præcipuè caſtrati, quale eſt ius coctorum inteſtinorum, quod coqui publicè vendunt, olea nonnulla, ac præ cæteris roſaceum, quin etiam Gal. 12. *meth. ca.* 1. ceratum quoque ipſum roſac. quandoque infundere conſueuit, adipes ferè omnes, ſuis, gallinæ, anatis, anſeris, capræ, hirci, lac, dummodo leges ſuperiùs poſitæ illius vſum permittant, gummi Arab. tragacanthum, amylum, & alia id genus, quorum ingens eſt copia.

Quod ſi demum dolores ita ſæuiant, vt iam ſomnum & omnem quidem auferant, vbique periculũ immineat ne vires deiiciantur; vna cum Galeno & omnibus claris medicis verendum non eſt, vti clyſteribus & medicamentis ſtupefacientibus, in quorum ſanè vſu iure arguendi ſunt plerique omnes medici noſtrorum temporum, qui neque in dyſenteria, neque aliis morbis, aut nunquam, aut rariſſimè audent illis vti: quaſi verò Galeno ac veteribus medicis non fuerint familiariſſima ac probatiſſima, adeo vt ferè omnia medicamenta dyſenterica, non ſolùm per ſedem infundenda, ſed etiam per os aſſumenda, ab ipſo Gal. 9. *de med. ſec. loc.* diffusè tradita, vel ab aliis accepta, huiuſmodi ſtupefacientibus medicamentis non ſint deſtituta. Etenim quanquam vſus illorum aliqua ex parte videtur noxius, veruntamen ſi vehementiſſimi dolores, inſignes vigiliæ, & alia ſymptomata vrgeant, ex quibus maxima ægris immineant pericula, talia medicamenta nullo modo ſunt prætermittenda, cum ſpes ſit illatam noxam poſtea facilè corrigi & emendari poſſe, quandoquidem ſatius eſt ſtupefacientibus medicamentis affectum quomodocunque deteriorem reddi, quàm ægrum propter acerbitatem doloris, aut aliam cauſam periclitari. Quæ quidem ſtupefacientia mepicamenta in dyſenteria eo magis videntur conuenire, ſi humores ſint calidiores, tenuiores, acriores, vt ferè perpetuò euenit, ſiquidem, vt alias docuimus ex Gal. hoc tempore ſalutaria ſunt non ſolùm quatenus dolorem leniunt, ſed etiam quatenus ſuccorum calorem refrigerant, tenuitatem cogunt, acrimoniam retundunt; ſicuti contra ſi humores frigidi craſſi, & glutinoſi fuerint, huiuſmodi medicamenta cenſenda ſunt importuna, quòd etſi dolorem poſſunt lenire, certè cauſam doloris reddunt deteriorem. Aliàs verò ſatis diximus, qualia ſint iſthæc medicamenta, qualis debeat eſſe eorũ menſura, & modus adminiſtrationis, vt de iis in præſentia non ſit lõgiùs agendũ.

Cæterùm, illud hoc loco eſt memoria repetendum, quod ſuperiùs quoque indicauimus, nempe hanc dyſenteriæ curandæ rationem, quæ eiuſmodi lenientibus & anodynis præſidiis ferè perficitur, vnius ſymptomatis, minimè cauſæ & morbi rationem habere; ſiquidem multum abeſt vt ipſa vlcera hoc modo ſanentur, maximè ſi putredinoſum aliquid conceperint. Itaque ſicuti vrgente dolore huiuſmodi ratio medendi, quam delicioſam licet appellare, opportuna eſt, aliquando etiam neceſſaria, ne idem nobis eueniat quod ſcribit Gal. nonnullis eueniſſe, qui dum animoſi videri cupiebant, fortique animo, nitebantur dolorem perferre, ſpreto omni remedio quod eum lenire poſſet, viriliter breui tempore perierunt; ita altera ex parte ſi dolores minus vrgeant, minoráque pericula afferant, ferè neglecto ſymptomate, quod alioqui nullam curandi rationem indicat, accommodatis medicamentis decet morbũ ipſum curare: namque, vt ſcribit Galen. quicunque ægrũ fortiter & tutò doloribus reſiſtentem, validis remediis vnica die ſanare poteſt, neglecta hac rationabili curatione, vni tantum dolori & ſymptomati in illius gratiam intentus eſt, is adulatoris, imo naturæ hoſtis notam vix poteſt effugere: ſed reliqua proſequamur.

Poſitis clyſteribus qui dolores leniendi, humores temperandi, atque inteſtina muniendi vim habent, quæ ferè ad cauſam vlceris magis videntur pertinere, iam reſtat vt de iis agamus, quæ ipſum morbum reſpiciunt, & ad curanda vlcera ſunt accommodata. Hæc porrò ſimiliter varia ſunt ac multiplicia, vt varia multiplexque eſt natura & conditio vlceris inteſtinorum: namque ſi illud neque magnum, neque ſordidum fuerit, vno aut altero impoſito clyſtere, quod ſucci acrimoniam obtundere, moderare, refrigerare & ſiccare poſſit, natura breui & facilè ſolet omnia perficere & ſanitatem afferre: ſi autem vlcus altiores iecit radices, & profundiores partes occupauerit, iam valentioribus medicamentis opus eſt. Sed hîc quoque diſtinctio & iudicium adhibendum eſt, vt intelligamus, qualenam in primis vlcus fuerit, quo loco, ne ſingulas illius differentias perſequamur, quod foret operis longiſſimi, illa duntaxat mihi liceat in medium proferre, quæ ad præſens noſtrum inſtitutum ſunt accommodata.

Itaque vlcera inteſtinorum ſi fuerint ſimplicia, certum eſt illa indigere ſiccantibus medicamentis, ſiquidem conſtat apud Galenum & omnes medicos, vlceris, qua vlcus eſt, ſanationem in moderata ſiccitate conſiſtere, ad quod perficiendum munus ſunt potiſſimùm apta illa medicamenta, quæ præter ſiccitatem naturâ ſunt alicuius adſtrictionis expertia, qualia ſunt plantago, polygonum, portulaca, gemmæ rubi, roſa, acacia, hypociſtis, bolus Armena, terra lemnia, & alia quamplurima, ex quibus clyſteria magis vel minus adſtringentia & ſiccantia poſſunt parari, vt vlcera videbuntur poſtulare. At verò ſi vlcera fuerint ſordidiora, adeo vt illorum ſordes curationem impediant, manifeſtum eſt illa priùs detergenda eſſe; in quem vſum leuiora quædam parari poſſunt clyſteria, ex ſucco hordei, ſaccharo, ex mulſa, melle roſaceo, & aliis quamplurimis id genus. Quod ſi demum vlcus putridum fuerit, depaſcens, & maligna qualitate præditum, quod Græcè νομώδης, id eſt, *exedens* appellatur, qualia ſolent excitari a prauis humoribus, & maximè bilioſis, acribus & mordentibus, qui propter inſignem aduſtionem neſcio quam malignitatem acquirunt, aut etiam propter malam curationem principio morbi inſtitutam, tunc omnino valentioribus ſiccantibus & detergentibus agendum. Veteres, atque in primis Galen., quem deinceps imitati ſunt Paulus, Aëtius, Alexand. & omnes, vehementiſſimis medicamentis, ſandaracha, auripigmento, calce viua, ære vſto, & aliis id genus, familiariter vtebantur, in quorum vſu puto neminem reperiri in præſentia qui illorum imitator eſſe velit, præſertim ſi ægrotum corpus fuerit molle, delicatum atque exquiſiti ſenſus, eóque minus, ſi vlcera occupauerint gracilia inteſtina, quæ exiguam vtilitatem percipere, ſorte etiam multa pericula videntur ſubire poſſe. Verumtamen ego minimè adduci poſſum vt credam omnes veteres, doctrina, iudicio, experientia præſtantiſſimos, atque inter cæteros Gal. hanc huius morbi curandi rationem non ſolùm vanam & inutilem, ſed etiam plerunque periculoſam & noxiam tradidiſſe; qui altera ex parte cenſeo, nos potius illorum ſententiam non ſatis aſſequi, ac ſæpe iis valentioribus medicamentis indiſtinctè, quandoque etiam temere vti, vt iam nemo debeat mirari, ſi frequenter inutilia, aliquando etiam periculoſa videri poſſent. Quod ſi ea præcepta velimus animaduertere, quæ de hac re à viris clariſſimis tradita ſunt, nempe vt ad valentiora hæc medicamenta nunquam accedamus, niſi laborent inteſtina craſſiora, niſi vlcera ſint verè putrida, virulenta, exedentia, & quæ *nomas*

propriè

propriè appellant, ac demum niſi æger conſtet corpore duro & ſolidiore, de qua cautione meminit Galen. 2. *ad Glauconem, cap.* 9. 6. *meth, cap.* 3. & alibi, tantum abeſt, vt illorum vſus vanus & pernicioſus cenſendus ſit, vt ego contrà non verear affirmare, poſthabitis huiuſmodi medicamentis, hæc vlcera quæ in vniuerſum paruam ſalutis ſpem promittunt, non ſolùm difficilè, ſed forte etiam nulla ratione ſanari poſſe. Io quo quidem caſu ſi medicaměta veteribus familiaria, de quibus paulò antè diximus, alicui viderentur nimis terribilia, neque alia deſunt, tum mitiora, tum tutiora, quæ eandem pene operam poſſunt præſtare, qualia inter cætera ſunt trochiſci, Andronici, Polydæ, Muſæ, quorum Gale. frequenter meminit, quorum compoſitio habetur à Gal. 5. *de med. ſecundum genera, c.* 11. & aliis locis, quibus ſi ita ferat opportunitas, non ſolùm in dyſenteria, ſed in aliis quoque morbis nos quandoque vti conſueuimus. Itaque ex commodo aliqoo liquore, vel decocto hordei, hypociſtidos, lupinorum, vel aquæ marinæ, vel lixiuio, vel conſimili acriori aut minus acri, ſicuti vlceris conditio videbitur poſtulare: atque aliqua ex his trochiſ. parari poſſunt clyſteria, de quibus ac cæteris omnibus ſtatim ſermonem ſumus habituri.

Demum verò ſi id conſequamur, vt vlcera omni ſordirie libera & munda reddantur, iam dixi illorum curationem ſiccantibus & adſtringentibus medicamentis fore perficiendam. Cæterùm et ſi nos cum cætera præſidia, tum maximè clyſteria ad curandam dyſenteriam accommodata, ſeparatim diſtinctis quodammodo ſcopis indicauimus, tamen ſciendum eſt, illa ſæpius inter ſe miſceri & confundi, vt varij ſcopi ſe nobis ſimul offerunt, adeo vt neceſſe ſit clyſteria parare aliquando, quæ dolorem lenire, ſordes abſtergere, ac ſimul aliis indicationibus videantur ſatisfacere poſſe, quod pariter de cæteris quoque remediis ſtatuendum eſt.

Sed cum hic morbus ſit longè maximi momenti, frequens ac difficilis, mihi libet exercitationis & vtilitatis veſtræ gratia vobis caſum proponere, in quo conabimur illa omnia quæ generaliter diximus, quatenus licet ad proprium exemplū referre.

Socrates agens annū quadrageſimū tēpore æſtatis corripiatur dyſenteria, laborātibus craſſioribus inteſtinis, in quibus fluentibus humoribus bilioſis, calidioribus & acrioribus vlcera fuerint excitata, doleat imo ventre, ac tormina percipiat, à quibus ferè ſtatim deiiciātur humores, potiſſimùm bilioſi, cum quibus appareant quædam veſtigia ſanguinis.

Prima die inſtituendum eſt clyſtere, quod poſſit inteſtina abluere, leniter abſtergere, ac moderatè refrigerare. Exemplum:

℞. *Aquæ hordei* ℥. xv.
Sacchari rubri ℥. iij.
Oua integra N. ij.
Miſce pro clyſtere.

Sine aliqua tēporis dilatione, ſi morbus fuerit magnus, ſi vires videantur poſſe bene hoc remediū perferre, Socrati ſanguis mittendus eſt, ſecta vena iecoris ad ℥. vi. Veſpere idem repetatur clyſtere, vel ſi dolores ſint admodum moleſti, illi permiſceantur quæ mãgis valeant illum lenire. Vt

℞. *Succi ptiſana lib.* j.
Sacchari rubri,
Sebi hircini ana ℥. ij.
Ol. roſ. comp. ℥. iiij. *Miſce pro clyſtere.*

Hac ipſa die ſunt inſtituenda quæ poſſint iecoris caliditatem remittere & humorū acrimoniam retundere, qualia forent non ſyrupi, ſed ſimplicia decocta ſonchi, endiuiæ, cichorei, quæ manè & veſpere etiam poſſunt vtiliter propinari, dummodo exhibeantur quo tempore ventriculus ſuam perfecerit concoctionem. Quod ſi velitis medicamentum efficacius, inſtituatis præterea medicamentum ante decoctum accipiendum. Exemplum:

℞. *Succi cichorei denſati* ℥. ß.
Spec. triumſandalorum ℈. j. *M. fiat Bolus,*

Neque verò ſolùm medicamentis internis, ſed etiam externis hoc idem perficiatis, vt inſtituto epithemate ſequenti.

℞. *Aquarum endiuiæ,*
Cichorei,
Roſarum ana ℥. iiij.
Specierum ſandalorum,
Diarrhon ana ʒ. j.
Aceti parum. M. pro Epithemate,

quod ad regionem iecoris apponendū eſt. Sequenti die, ſi id ferat occaſio repetatur ſectio venæ, ad maiorem reuulſionem, ſanguis tamen parcè mittatur ad ʒ. iij. circiter. Interea in vſu clyſterij perſeuerandum eſt, & manè & veſpere, quæ omni ſtudio conandum eſt vt ægri aliquandiu retineant: id quod facilè contingit, ſi illa imponautur in minori menſura quàm in aliis morbis fieri ſoleat: nec non ſi fuerint minùs calida, ſed tantummodo tepida & ſubfrigida; alioqui niſi clyſteria aliquo tempore retineantur, ſed impoſita ſtatim profluunt, vix poſſunt aliquam vtilitatem afferre. Pariter leniendi ſunt dolores externo medicamento.

℞. *Ol. roſ. comp.* ℥. ij.
Chamæmel.
Pingued. gallinæ,
Adipis hircini ana ℥. ß. *Miſc.*

Omenta cum cæterorum animalium, tum maximè caſtrati, frixa in ſartagine ex oleo roſaceo, de hyperico, chamæmel. &c. optima ſunt, nec prætermittenda.

Hoc ipſo tempore cogitandum eſt de reuellendis ac deriuandis humoribus noxiis, ab laborantibus inteſtinis ad alias partes: itaque Socrati ante prandium & cœnam fiant frictiones & ligaturæ partium ſupernarum. Si ille facilè euomat, ac videatur habere ventriculum repletum reliquiis alimenti, aut aliis excrementis, hydrelæo vel alio leuiore medicamento vomitus prouocetur: ſic illa addantur ſuperioribus medicamentis quæ poſſint redundantes humores detinare ad vaſa vrinaria, quæ tamen non ſint verè diuretica, id eſt, inſigniter calida, & ſicca, ſed potius quoquo modo frigida & humida, qualia ſunt capilli veneris, hordeum, ſemen melonum, &c.

Si dolores ſint aſſidui, vehementes, acerbi, & nullum ſomnum vel quietem permittant, ne timeatis accedere ad medicamenta ſtupefacientia, neque ſolùm ad ea quæ per ſedem infunduntur, ſed etiam ad illa quæ ore aſſumuntur, ſicuti Galen. & veteres facere conſueuerant, tametſi reuera, ac potiſſimùm in principio morbi rarò ad hæc deueniēdum eſt. Sit exemplum clyſteris ſtupefacientis.

℞. *Iuris pinguis in quo longiori tempore coctum fuerit*
Caput caſtrati lib. j.
Ol. violacei ℥. iiij.
Req. Nicolai ʒ. ij.
Oua integra N. ij.
Miſce pro clyſtere.

Per os poterunt exhiberi Philonium, trochiſ. diaſpermaton, & alia id genus:

℞. *Conſ. florum violarum,*
Phylonij Rom. vel Perſ. ana. ʒ. j.
Miſce, fiat bolus.

His remediis inſiſtendum eſt noonullos dies: quo tempore obſeruandus eſt naturæ conatus, & ante omnia, qualia ſint exeuntia excrementa: namque ſi ex iis coniiciatis vlcera eſſe ſordida, clyſteribus

clyſteribus abſtergentibus agendum eſt

℞. *Decocti hordei,*
Furfurum lib. j.
Mellis roſati,
Ol. roſati ana ℥. iij.
Oua integra n. ij. Miſce pro clyſtere.

Quod ſi tandem vlcera fuerint magna, profunda, & maligna, ad valentiora quoque præſidia accedendum eſt.

℞. *Hordei M. j.*
Furfurum M. ß.
Hypociſthidos ℥. ß.
Fiat decoctio in aqua, vel ſi velimus acrius & calidius medicamentum, accipiatur aqua marina, vel lixinium ad lib. j.
Trochiſc. Andronici ʒ. ij. M. pro clyſtere.

Cæterùm poſt aliquot dies, veriſimile eſt eductis magna ex parte humoribus noxiis, vlcera facta eſſe munda, adeo vt deinceps liceat ad ea medicamenta deuenire, partim ore aſſumenda, partim per ſedem infundenda, quæ poſſint illa glutinare, cicatricem inducere, & fluxum cohibere, &c.

Sit exemplum electuarij.

℞. *Sach. roſac. antiqui ℥. ij.*
Balauſtiorum,
Cort. granatorum,
Cornu cerui vſti ana ʒ. ß.
Terra ſigillata vel Armena
Amyli ana ʒ. j.
Syr. de roſ. ſiccis q. ſuf. M. fiat electuarium.

Hoc tempore pariter decoctum quoque loco ſyrupi magis adſtringens; ex cichoreo, endiuia, portulaca, plantagine, polygono, conſolida, ſem. acetoſæ, &c. vtiliter exhibetur: quæ quidem medicamenta ita opportunè diſtribuuntur & ordinantur, vt æger primùm accipiat duas vel tres drachmas electuarij, ac ſtatim ſuperbibat decoctum ad ℥. x. vel xii. Sic conficiatur clyſteria magis adſtringẽtia.

℞. *Plantaginis,*
Portulacæ ana M. ß.
Polygoni,
Summitatum rubi an. M. j. M. F. Decoct. in aqua chalybeaca.

℞. *Huius decocti lib. j.*
Pul. roſ. rub.
Boli Armena,
Terra ſigillata ana ʒ. j.
Ol. roſacei,
Myrtini ana ℥. j. ß. Miſc. pro clyſtere.

Neque verò ſolùm medicamentis internis, ſed etiam externis hoc idem perficiendum eſt; itaque inſtituatur linimentum.

℞. *Olei roſ. comp. ℥. j.*
Maſtichini,
Cydoniorum,
Myrtini ana ℥. ß. M.

Et ſi præterea velitis maiorem adſtrictionem, in huiuſmodi oleis imponatis balauſtia, roſas, cort. granatorum ſigillatim, bolum armenam, corallia ac ſimilia: ac poſtremò, quod omnium eſt efficaciſſimum, ac recipit propemodum omnia ad hanc rem accommodata, deueniatis ad emplaſtrum diaphænicon, quod ad totum abdomen apponendum eſt. Poſt hæc omnia ſi dyſenteria perſeueret adhuc, ad vſum lactis deueniendum eſt, quod caprinum ſi haberi poteſt vel ouillum, vel vaccinum, ferro aut chalybe, aut fluuialibus lapidibus præparatum cum minima portiuncula ſacchari & ſalis Socrati exhibendum eſt manè, ad libram circiter; ex quo item lacte clyſteria quoque vel ſola, vel ſimul cum aliis medicamentis, ad rem præſentem accommodatis commode parari poſſunt: ac demum, ſi ita res ferat, vt Socrates tot adminiſtratis præſidiis nequeat à dyſenteria liberari, tanquã ad ſacram anchorã cõfugiatis, ad aquas thermarũ frigidiores, inter quas Caldetianæ apud nos, mea ſententia, principem locum obtinent. De victus ratione ſatis dictum eſt.

Capvt XXIII.

De Teneſmo.

Qvarta à nobis poſita fuerat differentia cruentarum deiectionum quæ Latinè *Teneſmus*, a Plinio *Tenaſmus* appellatur, quod quidem nomen Galeno auctore, ortum ducit à ſymptomate, 12. *meth. cap.* 2. nempe à ſummo quodam deiiciendi deſiderio: namque, vt ſcribit Galen. 6. *de locis affect. cap.* 2. *vlcera quæ in recto naſcuntur inteſtino, tenaſmum vocant, vehementi quidem conatu & prompta deiiciendi cupiditate infeſtant* &c. & item 7. aph. com. 27. *malum hoc nomen accepit ab illo, qui fit in eo conatu, propter quem ægri deiicere crebrò appetunt.* Quare minus rectè interpretes in his locis vocem, qua vſus eſt Galen. *tenſiones*, conuerterunt, ſiquidem in hoc malo inteſtinum non tenditur, ſed eo exulcerato frequenter fiunt ad deiiciendum conatus. Nomen.

Itaque *teneſmus* nihil aliud eſt, conſentientibus Galen. Paulo, Aetio, & omnibus, quàm vlcus inteſtini recti, ex quo fiat aſſidua quædam cupiditas atque inanis voluntas egerendi, in qua nihil præter modica cruenta, vel poſtea, quædam mucoſa deiiciuntur. Deſinitio.

Hic affectus in nonnullis conuenit, in nonnullis differt à dyſenteria; & primùm conueniunt, quòd vterque ſit morbus in ſoluta vnitate: ſecundò, quòd vtrobique laborent inteſtina: tertiò, quòd vtrumque malum proueniat ab humoribus acrioribus & vlcerantibus: quartò, quòd tam in teneſmo, quàm in dyſenteria ſint dolores ac maxima cupiditas deiiciendi. Conuenit cũ dyſenteria.

Differunt autem primùm ratione loci laborantis, ſiquidem vt diximus, in dyſenteria vlcerantur omnia inteſtina: in teneſmo verò vnum tantummodo inteſtinum rectum. Secundò, ratione materiæ: namque dyſenteria maiori ex parte fieri ſolet ab humoribus biliosis, acribus, & erodentibus: teneſmus autem ab acri & putrida pituita. Tertiò ratione ſymptomatum: etſi enim & in dyſenteria, & in teneſmo, eſt frequens & quaſi continua deiiciendi voluntas, tamen in teneſmo huiuſmodi voluntas eſt longè moleſtior & importunior, quam ſit in dyſenteria, vt ſcribit Gal. 3. *de ſymp. cauſis cap.* 2. 3. *epid. ſect.* 3. *com.* 70. cuius rei cauſa redditur ab eodem Gal. propterea quod ægrè pituita excerni poteſt, quæ præ craſſitie & viſcoſitate inteſtinis adhæreſcit, neque vt flaua bilis facilè & ſtatim permeat. Ex quo item cauſa facilè reddi poteſt, cur pueri frequentius à teneſmo corripiantur, quam reddit Galen. *com.* 53. nempe ex habitudine ætatis, & propterea, quia pueri plus cibi ſumentes quàm expediat, nutrimenta ſæpenumerò corrumpunt; ita enim facile euenit, vt propter caliditatem & humiditatem ætatis, accedente externo errore, putrida & acris pituita congeratur, quæ deinde adhærens recto inteſtino, illud mordet & irritat expulſionem. Differt. à dyſenteria.

Cum igitur affectiones, cauſæ, loci affecti, ac ſymptomata, in teneſmo & in dyſenteria in multis conueniant, iure ſcriptum eſt ab Hipp. 2. *epid. ſect.* 2. dyſenteria eos magis tentari, qui teneſmo crebrò corripiuntur: id quod experientia confirmat, nempe multos ex teneſmo in dyſenteriam, ex dyſenteria in teneſmum incidere conſueuiſſe.

Neque verò eſt vt ſimus longiores in inueſtigandis cauſis huius affectus: cum enim illæ ſint Cauſa.

fere

ferè eædem cum cauſis dyſenteriæ, de quibus ſatis diximus, de illis iterũ non eſt inutiliter agendũ. Sed tamen nolo id ſilentio præterire, eſſe nónullos recentiores, qui longè plures teneſmi, quam dyſenteriæ cauſas afferunt, & aſſeuerāt citra exulceratione̅ teneſmũ fieri poſſe: qui meâ ſententiâ recedunt à Gal. & veritate; ſiquide̅ reuera ſine vlcere inteſtini recti teneſmus nec fieri, nec appellari poteſt: quare ſi propter copiã ſtercorũ, vel alicuius humoris, propter intẽperiem inteſtini, vel propter aliud irritamentũ, de quibus cauſis loquuntur Auic. & cæteri, qui cupiat, ſed nequeat aluũ deiicere, dũmodo nulla adſit exulceratio, equide̅ cenſeo huiuſmodi affectũ minùs verè & propriè teneſmum dici poſſe ac debere. Paulus inter cæteras cauſas ſcribit de mente Gal. forti huiuſmodi excernendi conatu lapide̅ ex ſede eiectũ fuiſſe: in qua re ille fallitur, namque Galen. 6. *de aff. locis* c. 2. id ſcribit de ſente̅tia aliorũ, imò verò aſſerit, ſe id nunquã vidiſſe, neque alium, qui viderit audiuiſſe, ſicuti aliàs declarauimus.

Signa. Signa teneſmi ſunt manifeſta, ſcribente Gale. *loco cit.* teneſmum inter illas affectiones numerari quæ ſedem cognitu facilem habent: ægri percipiunt dolorem & tormina, quæ non aſcendunt ad partes ſuperiores abdominis, habent inſignem conatum, implacabilem deiiciendi cupiditatem, deiiciuntur pauca, pituitoſa, mucoſa, aliquando conſperſa ſanguine. Sed accedamus ad curationem, vbi prius dixero duo verba de prognoſtico.

Prognoſticũ. Scribit Cornelius *lib.* 4. *c.* 19. teneſmum neque acutis, neque longis morbis annumerari debere, cum facilè tollatur, & nunquam per ſe hominem iugulet: contra verò Gal. 5. *de vſu partium cap.* 4. non veretur illum recenſere inter graues affectiones ventris, qui ſcribit ad hunc modum: *Cum ex prauo quopiam corporis affectu copioſius excrementum pituitoſum collectum eſt, nihil dubitant præſtantiſſimi medici, quin ilei, linteria, ac teneſmi, omnium quæ ventri accidunt morborum grauiſſimi ſint ſecuti.* Quibus & illud nobis licet addere, quod ſcriptum eſt ab Hip. 7. *aph.* 27. & Galen. teneſmum ſuperuenientem mulieri vtero gerenti abortum facere: ſiquidem aſſiduus ille conatus deiiciendi eſt tam moleſtus & noxius, vt fatiget tum reliquas omnes corporis partes, tum maximè vterum, quem conſtat inteſtino recto adhærentem & proximum eſſe.

Curatio. Quatenus autem pertinet ad teneſmi curationem, cum illa parum differat à ratione curandi dyſenteriam, præſertim in iis maximis anguſtiis temporis, mihi libet eam quàm breuiſſimè tractare. Itaque illa debetis in memoriam reuocare, & ad hunc locum transferre, quæ iam diffuſè tradita ſunt, quæcunque pertinent ad generalem vacuationem & prouidentiam corporis, ad alterationem humorum, & partium laborantium & conſentientium, ad omnia genera deriuationis & reuulſionis, ac reliquas indicationes, quæ omnia certò non ſunt inutiliter repetenda. Pariter cætera præſidia quæ ſpectant ad ipſum morbum, nempe vlcus inteſtini recti, ſiue illa ſint interna qualia ſunt potiſſimùm clyſteria, ſiue externa, linimenta, fomenta, emplaſtra, eiſdem rationibus & ſcopis debent inſtitui, ſicuti diximus de vlceribus cæterorum inteſtinorum, exempli gratia, cum putrida & acris pituita & dolorem, & vlcus, & omne negotium faciat, foret clyſtere accommodatum, quod poſſet lenire dolorem, pituitam ab inteſtino detergere, atque illud ab omni iniuria tueri, quale eſt e ptiſana, ex mulſa, & ſi velitis maiorem abſterſionem, ex decocto hordei & furfurum ſaccharo, ſyr. roſac. rec. melle roſac. & ſimilibus. Poſtremò autem purgato humore noxio, licet ad illa deuenite, & clyſteria & medicamenta externa, quæ non ſolùm infimo ventri, ſed etiam poſtremo dorſo atque ſedi ipſi ſunt imponenda quæcunque poſſint vlcus ſanare, ac partem laborantem in naturalem ſtatum deducere; quorum exempla ex prioribus ſunt manifeſta.

CAPVT XXIV.

De Hæmorrhoidibus.

HÆmorrhois vox Græca, ſi proprietatem & vim conſideremus, non aliud quàm *fluxum ſanguinis* ſignificat: vnde conſecutum eſt nomen, genus illud peſtiferi ſerpentis, de quo Galen. *lib. de theriaca ad Piſonem* ca. 8. quod ſimilem læſionem inducit, ita vt ab iis demorſi ſanguinem per os, per nares, per totum corpus effundentes moriantur. Sed apud medicos quidam hoc nomine hæmorrhoidum, partem affectam, non affectum ſignificant, intelliguntque venas illas ſpeciatim & propriè, quæ ad inteſtinum extremum & longum terminant: alij autem ſunt medici, qui etiam alias venas, præcipuè verò narium & vteri hæmorrhoidas appellant. Nos vt omnem nominum ambiguitatem fugiamus, in vulgari ſignificatione acquieſcentes, vniuerſa hac noſtra tractatione eas intelligimus venas, quæ in extremo podice reperiuntur, & hominibus ſæuiſſimos dolores & pericula afferunt. Hic libenter prætereo ſubtiliorem illam inueſtigationem, quam video inter anatomicos eſſe dubiam, vnde ſcil. hæmorrhoides oriantur, an venæ cauæ, an verò portæ ſoboles ſint, cum hæc diſputatio nihil vel ad cognoſcendum, vel ad curandum, neque ad meum inſtitutum pertineat. Quod ſi quis velit affirmare, venas hæmorrhoidas vtrique, venæ cauæ ſcilicet & portæ, conſentire, & ex vtriſque ad illas ſanguinem tranſmitti, fortaſſe neque hæc opinio eſſet repudianda. Nam quanquam vena porta videtur fuiſſe à natura inſtituta attrahendi magis, quam expellendi cauſa; tamen Galenus exemplo ventriculi & aliarum partium nos docet, per eundem meatum diuerſo tempore tum tractionem tum expulſionem fieri, 3. *de natur. facult.* 3. Si quis de hac re plura cupit intelligere, is videat Veſalium *lib.* 3. *ſui magni operis cap.* 5. & *lib.* 5. *c.* 5. item Curtium in Anatome.

Quærunt hoc loco aliqui, qualiſnam ſit hæc affectio hæmorrhoidum, an morbus, an cauſa morbi, an ſymptoma? Quibus ſi hæmorrhoides fuerint apertæ, & ſanguinem fuderint, reſpondet Gal. *de ſymp. diff. vlt.* eas inter ſymptomata excuntia mutata eſſe ponendas, quod ſymptoma idem Gale. 3. *de ſympt. cauſis* 6. ait eſſe toto genere præter naturam, ſicuti ſunt reliquæ omnes ſanguinis excretiones, illa ſolùm excepta, quæ per vterum euenit in mulieribus. Sin autem non ſint apertæ hæmorrhoides, neque vllum ſanguinem profundant, non multum laborandũ eſt mea ſententiâ, ſi quis hunc affectum non ſymptoma, ſed morbum appellet, & illum quidem non partium ſimilarium, ſed inſtrumentalium, ſcilicet in cauitate, quæ nimium aperta vel dilatata fuerit: ad quem modum Aetius definiens hæmorrhoidas, ait eas eſſe dilatationem venarum ſedis. Sed ad differentias veniamus. *Qualis affectus.*

Græci medici non plures quam duas conſtituũt differentias, alias enim ſiccas, alias apertas. Siccæ dicuntur, quæ tantùm ſunt tumidæ, neque ſanguinem reddunt, quod fit ſæpe cum maximo dolore. Hæmorrhoides verò apertæ dicuntur, in quibus manifeſtè apparent. Sed auctor definitionum medicinalium, & alij, etiam accuratiùs quinque hæmorrhoidum ſpecies conſtituunt. Prima eſt a magnitudine & paucitate: hæmorrhoides *Differant.*

aliæ

aliæ ſunt paruæ,aliæ magnæ,aliæ mediæ. Secunda, à numero : hæmorrhoides aliæ ſunt plutes , aliæ panciotes. Tertia à ſignis,aliæ hæmorrhoides habent baſim anguſtam, aliæ latam : ſed apud Auic. hæmorrhoides aliæ ſunt verrucales,aliæ vueæ,aliæ morales,& aliis nominibus ſignatæ,prout tales venæ vel paruas verrucas,vel granum vuæ,vel mora, vel quid ſimile referunr. Quarta, ſunt differentiæ à loco;nam aliæ tument extra ſedem , & omnibus ſenſibus patent;aliæ altiori loco exiſtunt,quas non niſi miſſo ſpicolo poſſunt intelligere. Poſttemò ſunt differentiæ à conſtitutione ſeu modo affectus: hęmorrhoides aliæ ſunt boni,aliæ mali moris,alię benignæ,aliæ malignæ:quæ omnes differétiæ tanquá meximè vtiles,& rei naturæ cõſentientes,non ſunt reiiciendæ;ſed inter cæteras ſpecies ptimum locum obtinent,quæ ex cauſis ſumuntur,vt puto.

Cauſæ hæmorrhoidum.

Galenus ferè vnicam cauſam ſtatuit,ſcilicet copiam & craſſitudinem humoris melãcholici,quem natura ad eas partes tranſmittit, qui ait *6. aph.* 11. & ›. hæmorthoides alirer fieri non poſſe , quàm ob ſanguinis copiam & craſſitiem , cum quædam venarum ora aperiuntur , iecore in ipſas ſanguinem melancholicum eiiciente. Sed Auic. & alij aiunt, hæmorthoides fieri non ſolùm ex humore melancholico , ſed etiam ex ſanguine pituitoſo, quandoque etiam ex ſanguine propriam naturam retinẽte;à quibus neque Hip.neque Gal.diſſentiũt, quoniam Hipp.*6.ep.63*. 37. enumerat quoſdã morbos dolorem lateris,inflammationem pulmonis,& alios,à quibus non corripiuntur , qui hæmorrhoidas habent moderatè & commodè fluentes , quos morbos certum eſt , non ſemper ab vno ſanguine melancholico fieri. Pariter Gal.*6.epid.* 65. *com.*76. manifeſtè ait,hæmorthoides non ob vnam tantùm cauſam fieri , modò ipſa natura melancholicum ſuccum purgante , modò multitudinem vacuanre, de qua difficultate, & apparente Galen.repugnantia,non ſolum ab aliis , ſed etiam à ſeipſo , illud vnum dico in præſentia, per venas hæmorrhoidas non ſolum ſanguinem melancholicum,ſed aliquãdo etiam reliquos humores purgari:& illud etiam addo ,purgationem ſanguinis melancholici proprio quodam naturæ inſtituto per has venas fieri, neque ſine inſigni hominum vtilitate : purgationem autem cæterorum humorum quicunque illi ſint,fieri præter naturæ propoſitum, & ideo ſæpenumero multa pericula afferre hominibus. Itaque concludendo,hæmorrhoides maxima ex parte ex iecore , atque tranſmiſſo humore melancholico, quandoque etiam ex aliis partibus , & ex aliis humoribus ſolent oriri. Signa hæmorrhoidum ſunt ferè manifeſta,neque ſolum pathognomonica,ſed etiam differentiarum,quoniam hæmorrhoides ſiccæ partim dolore,quem ſæpenumero inſignem Inferunt , potiſſimùm quando ægri volunt emittere excrementa duriora;partim tumore,maiori ex parte conſpicuè & manifeſtè apparent. Hæmorthoides apertæ manifeſtè ſanguinem effundunt , & ob id neminem latent : ſic hæmorthoidum magnitudo , numerus , & locus , cuique etiam patent. An hæmorrhoides ſint boni vel mali moris, id potiſſimùm ex ſymptomatibus , & à præſidiis adhibitis cognoſcetur.Sic poſtremo loco differentiæ à cauſis , & à variis humoribus , à quibus hæmorthoides fiunt , facilè poſſunt intelligi , partim ex colore ſingulorum humorum,partim ex habitu corporis, partim ex iis quæ præceſſerunt, &c.

Signa.

Signa diſtinguentia.

Quoniam verò ſimilitudines medicis non ſolùm vulgaribus , verùm etiam eruditis imponunt aliquando, vt ſuprà in dolore colico cum Ga.& Hip. dixi,cum alij quidã tumores in poſtrema regione inteſtini excitentur aliquando qui hæmorthoidas videntur repręſentare,cũ ſanguis non ſolùm ex hęmorthoidibus, ſed aliis etiam modis ſoleat effluere,hîc ſunt aliqua indicia,quæ tales affectiones diſtinguunt,ne decipiamini cum vulgaribus, qui apparente aliquo tumore, vel aliquo fluxu ſanguinis circa ſedem , ſtatim ſine mora hæmorthoidas eſſe aiunt,cum tales affectus inter ſe differant,& natura & curatione. Contingit itaque in poſtrema parte inteſtini recti,& in ſede , aliquos tumores & affectus oriri,qui variis nominib.à medicis appellãtur, vt ſunt in primis rhagades , condylomata,rhymi, ficus,atque cætera omnia, vt verrucæ , myrmecia, claui,&c.de his omnib.ſigillatim dicendũ eſt.Rhagades,quales Latini rimas vel ſciſſuras dicunt,ſunt vlcera quædam in fiſſuras diducta,quæ ferè iis ſimilia ſunt,quę in manibus & labiis vehementi frigore,& importuno flatu boreæ excitantur:hæ rhagades quandoque interiùs in muſculo cõſtringenre, aliquando in ipſo ano fieri ſolent : & ſi ea fiant diuturniora, labra talium vlcerum non carent aliqua duritie. Sed hoc malum ſatis patet , & diſtinguitur ab hæmorthoidibus.

Rhagades quid.

Condylomata.

Condyloma, vt ait Aëtius *lib.14.c.13*. eſt tumor quidam pelliculæ ani,quoniã cum hęc pars ſuapte natura ſit rugoſa,ſi eò fluẽtibus humoribus vitioſis aliqua eius particula,& ruga præter naturam intumeſcat,ſanè talis affectio dicitur condyloma, ſumpta forte ſimilitudine à ſummis nodis , qui clauſa manu apparent , qui Græcè ita dicuntur : ſed hæc etiam affectio facilè diſtinguitur ab hæmorrhoidibus,quoniam in condylomate nulla vena , ſed ſola cutis laborat : vnde neque tales tumores ſunt adeo nigri,vt apparent in hæmorthoidibus.

Thymi.

Thymus,vt Celſus ait *lib.5.cap.2.primo*, eſt quoddam tuburculum carnoſum , qnod non ſolum in ano,ſed etiã in aliis corporis partibus apparet, potiſſimùm verò in muliebri & virili pudendo ſolet oriri tumor aut eminentia , veluti quædam verrucula,qui ad cutem aſper apparet , & quoniam talis affectus thymi herbæ formã repręſentare videtur, hinc thymi nomẽ habuit. Sed id notandũ eſt,tales tumores quãdoq; eſſe paruos,neq; admodum creſcere,atq; ij propriè dicũtur thymi:quandoque etiã eſſe maiores,& creſcere admodũ,qui tũc non thymi,ſed ficus dicũtur:adeo vt hæc duo nomina rhymi & ficus,nõ aliter quã magnitudine,& paruitate inter ſe differãt.Sed id etiã eſt ſciendũ,tales tumores eſſe duplices,quoniã alij ſunt faciles & benigni & alij difficiles & maligni:benigni sũt carnoſi,minores,colore candido aut ſubrubro , minus aſperi, doloris ferè expertes : maligni autem contrà ſunt maiores , duriores , aſperiores , liuidi , fæculenti, admodum doloroſi , & quandoque ad cancri naturam ſolent proximè accedere.

Ficus.

Criſta.

Ad thymos & ficus illi etiam tumores mihi videntur poſſe referri, quos vulgo *criſtas* appellant, adeo vt ij affectus non aliter quàm nomine inter ſe differant,cum vtrique eundem modũ generationis,& eandẽ curationẽ obtineant.Nam ſicuti thymus & ficus maiori ex parte,ita etiã criſtæ in partibus potiſſimùm obſcęnis& ex præpoſtera venere in primis ſolent oriri:& ſicuti,vt modo dixi,rhymi ſi fiãt grãdiores,in ficus euadunt,ita etiã criſtæ ſi negligãtur,in tumores *porrifigi* noſtris dictos,ſolẽt degenerare : pariter omnes tales tumores ferè vnica curatione ſanantur,qui vel ferro,vel cauſticis medicamentis ſemel abſcinduntur , adeo vt vulgaria nomina,criſtæ ſcilicet & porrifigi, antiquorũ thymos & ficus videantur referre. Præterea eam facimus coniectutam omnes tales affectus & tumores, illos eſſe,quos cõmuni quadam voce omnes *mariſcas* ſolent appellare , quoniã ſi vim huiuſmodi nominis conſideremus,mariſcæ Grãmaticis non aliùd

Porrifigi.

Mariſca.

quàm

Digitized by Google

quàm ficus inſipidas videntur ſignificare;quamuis etiam alij volunt mariſcas eſſe ficus optimas, quæ præ pinguedine aperiuntur, ex quibus eſt Columella, qui *lib.*10. ficos aliquando mariſcas nominat. Porrò vt ita credã,me adhuc etiam mouet vna atque eadem taliũ tumorum ratio,tum generationis,tũ curationis:quoniam ſicuti thymi & ficus vel aliter criſtæ & porrifigi, ita etiam mariſcæ ex præpoſtera cũ primis venere ſolent oriri,& vel abſciſſione, vel vſtione ſolent auferri: *Caeduntur tumidæ medico ridente mariſcæ*,ait Iuuenalis.Ex quibus omnibus facile eſt intelligere,& Theodorum Gazam, & alios interpretes falli hac in re, qui hæmorrhoidas mariſcas interpretantur, cum certum ſit,hæc duo nomina non leuiter differre. Sed ad rem redeamus.Itaq;hæmorrhoides à thymis & ficubus & omnibus talibus tumoribus præter naturam facilè poſſunt diſtingui, ſi memoria repetũtur,quæ ſuprà dixi:quoniam ſi fuerint apertæ hæmorrhoides,ſanguinem manifeſtè & frequenter multũ effundunt, quod in tumoribus non accidit:ſi verò illæ fuerint ſiccæ, maiori ex parte apparent nigriores, cùm altera ex parte tumores cæteri ſint albidiores, & vt dixi,vel criſtas, vel granula ficus videantur repræſentare. Sed vt hanc partem finiamus,ſi ſanguis nõ ex hæmorrhoidibus, ſed ex inteſtinis & altioribus locis prodeat, quod in dyſenteria diximus multis modis fieri poſſe, præterquã quòd hæc diſtinctio ex præcedentibus cauſis,quantitate,qualitate ſanguinis,&c.poſſet haberi, tamen vna in primis ſanguinis & excrementorum mixtio certam fidem huius rei poteſt facere; quoniam ſi ſanguis ex ſuperioribus inteſtinis & partibus prodeat, vt hic ſanguis ſimul cum aliis excrementis permiſceatur, eſt neceſſe: ſi verò ſanguis effluat ex hæmorroidibus, tunc ſanguis minimè cæteris excrementis permiſcetur,ſed tantùm exteriùs apparet in extrema parte excrementorum. Hactenus de ſignis.

Antequam curationem hæmorrhoidum incipiã, aliqua ſunt dicenda de curatione cæterorum: ſed prius ſciendum eſt,ex Gal.*9. de med. ſecun.locos c.6.* omnia vitia ſedis ob multas cauſas difficulter curari.Primùm,quòd hæc particula multo & exquiſito ſenſu eſt prædita, vnde acria medicamenta quæ ſunt neceſſaria,nõ poteſt perferre. Secundò,quòd tranſitus excrementorũ alimẽti per ſe ſit mordax, & eo magis ſi ſimul cum excrementis egrediatur bilis,& ſeroſa excrementa. Tertiò, tempus nõ habent congruũ ad imponẽdum medicamenta, cum pleriq; ægroti tẽpore minus conuenienti ad deiiciendã aluũ ſtimulentur. Vltimò,quòd loci caliditas & humiditas nõ facilè à medicamentis frigidis & ſiccis poſſit ſuperari:quam Gal.doctrinã res ipſa cõfirmat & experientia,cũ omnia vitia ſedis,quæcunq; illa ſint,frequenter aut difficulter aut nulla ratione ſanentur. Vtcũque autẽ ſit, Rhagades ſiue vlcera vnã cum reliquis curationẽ requirunt, neq; aliter differunt,quàm natura partis laborantis. Itaq; conueniunt detergentia,ſiccantia,adſtringentia,& demum generantia carnem & conſolidantia, ſed quæ minimè exaſperent & careant mordicatione, ne excitato dolore fluxiones etiam excitentur. Inter cætera autem medicamenta metallica probè præparata primum locum obtinent, qualia ſunt ceruſſa,pompholyx,plumbum vſtum,ſpodium: ex compoſitis vnguentum de ceruſſa, de tuthia, & alia multa. Sed præterea experientia compertum eſt, aquas thermarum, & potiſſimùm ferreas, ex potione & balneo conuenire, vt ſunt Calderianæ & Beatæ Virginis, adeò vt multos ægrotos iis vlceribus laborantes, qui fruſtra cætera medicamenta acceperant, beneficio harum aquarum ſanatos fuiſſe conſtet.

Scepi curatio.

Condylomatum curatio.

Condylomata verò, criſtæ, & reliqui tumores præter naturam,vſtione aut abſciſſione auferuntur: itaque ferro, vel igne, vel medicamentis cauſticis vtẽdũ eſt,qualia ſunt aqua ardens, oleũ ſulphuris, oleũ vitrioli,ſquama æris pręcipitatũ,ſublimatum, & ſimilia. Vlcera quæ poſt abſciſſionẽ vel vſtionẽ relinquũtur,debent curari ſicut reliqua vlcera ani. Sed notandum eſt, illos tumores nunquam aut ferro, aut igne, aut acrioribus medicamentis fore irritandos & abſcindendos, niſi omnis inflãmationis fuerint immunes. Deinde illos admodũ cautè tractandos, aut potius relinquendos eſſe,quos dixi eſſe malignos, & ferè cancri naturã æmulari: frequenter enim iis tumoribus idem contingit, quod cancris,de quibus ait Hip.& Gal. quòd non curati longiori tempore durant, *6. apho.*38. Vltimò autem neque illud eſt prætermittendum, in curandis vlceribus, tumoribus,& omnibus vitiis ſedis,ante omnia totius prouidentiam eſſe habendam. Sed ad hæmorrhoidas veniamus.

Primùm itaque de dolore eorum agamus, qui tam acerbus eſt, vt laborantes ad deſperationem deducat, qui dolor iiſdẽ modis & rationibus debet auferri,quibus cæteri dolores noſtri corporis auferuntur,id eſt,per medicamẽta & præſidia,vel propriè anodyna, vel ſtupefacientia, vel quæ doloris cauſam reſpiciant. Cum autem de medicamentis anodynis & ſtupefacientibus hoc anno ſæpiſſime locuti ſimus,ſatis eſt modò tantùm quędam pauca recenſere,quę ad hanc rem ſunt accommodata.

Dolorem hæmorrhoidum lenientia.

Præter ea autem,quę ſunt omnibus vulgaria,vt chamæmelum, anethum,&c. ſunt etiam alia quæ ad leniendum dolorem hæmorrhoidum aliquam prærogatiuam habent, vt ſunt, oleum expreſſum è nucleis mali perſici, quæ armeniaca dicuntur, oleum balſamitæ,ſiue momordicæ,quod idem ſonat,oleum ex nucleis ceraſorum,ex ſemine ſeſami, ex ſemine lini &c. ex quibus linimenta, fomenta, emplaſtra,& aliæ formæ ſolent parari. Medicamẽta verò ſtupefacientia ſunt plurima, alia leniora, alia vehementiora,vt lotiones, & fomenta ex decocto fol.lactucarũ,maluarum, violarum, mandragoræ, hyoſciami,cap. papaueris albi,linimentũ ex vnguẽto Diapopuleo,vel ſi placet vobis parare aliquod medicamentum, tale poteſt fieri,ex oleo roſ. vel de balſamita cum vitello oui, opio & croco. Tandẽ veniendum eſt ad præſidia, quæ cauſã doloris reſpiciunt, in quibus vera eſt ratio curandi poſita. Dolent hæmorrhoides maiori ex parte, ſi fuerint ſiccæ,neq; ſanguinẽ effundant, rarò ſi ſanguis effluat & ſint apertæ,quoniã neceſſarium eſt, materiã eo deſcendentẽ,quæcunq;illa fuerit,dum retinetur diutius,neq;exitũ habet, tũ quãtitate, tũ qualitate vehementiores omnino dolores excitare, quàm ſi eadẽ patente via exitum habeat. Itaq;hinc ſumpta indicatione cõmuniter omnes practicãtes tales tumeſcentes & dolẽtes hæmorrhoidas quàm primùm conantur aperire cum aliis modis,tũ maximè, cum hirudinibus; de quo modo aperiendi dignum eſt admiratione,nullos antiquos medicos huius vnquam mentionem feciſſe, vt proinde pro comperto ſit id à recentioribus inuentum fuiſſe. Scio Matthæum de Gradis, & Franciſcum Friſimelicam Patauinum hunc vſum hirudinum improbare, tum ob earum venenoſitatem & frigiditatem, tum quòd non niſi ſanguinem ſubtilem attrahant,præterea etiam ob alias rationes. Qui autem probant apertionem harum venarum, magis cum ferro faciendam eſſe exiſtimant: de qua controuerſia eſt epiſtola Ioannis Baptiſtæ Theodoſij Bononienſis, ego autem de ea modò non agã, ſed ad rẽ meã redeo. Vtcunque igitur vel ferro vel hirudinibus hęmorrhoides dolẽtes aperiãtur, ego id

Stupefacientia.

couſilium non prubo; quoniam ſi ægrotus multis ſcateat humoribus vitioſis, & illi ad locum dolentem adfluant, vt frequenter contingit, omnis ratio colligit, talem vacuationem ex loco affecto non conuenire, ex qua omnino neceſſarium eſt maiorem copiam humorum ad illum fluere, dolores, inflammationes, febres augeri, & ægros in magna pericula deduci. Altera autem ex parte certum eſt, ex communi indicatione fluxionum omniũ, fluentes tales humores in contrariam partem magis eſſe reuellendos: itaque ſi hæmorrhoides tument & dolent, atq; æger multis ſcatet humoribus, qui etiã nunc fluunt, meâ ſententiâ tantum abeſt, vt liceat vel hirudinibus, vel aliter eas aperire, vt contrà potiùs omni reuulſionum genere oporteat fluxionem impedire, & ad contrarias partes reuellere. Inter cætera autem, vt placet Galen. in *lib. de ſang. miſſ.* 19. vna ſectio venæ ex partibus ſuperioribus id præſtat efficaciſſimè, egóque verè poſſum teſtari, me hoc præſidio liberaſſe dolores hæmorrhoidum; & id quidem ſumma cum ratione euenit, quoniam hoc præſidium non ad reuulſionem humoris eò fluentis, ſed etiam ad vacuationem totius corporis, adde ad corrigendum vitium iecoris, à quo iam ſupra dixi, ſanguinem melancholicum generari, & ad hæmorrhoidas tranſmitti efficaciſſimum cenſendum eſt.

Hæmorrhoides cum calore. Quatenus autem pertinet ad propria medicamenta, quæ laborantibus hæmorrhoidibus debent imponi, pro varietate doloris, & pro varietate cauſæ doloris debent eſſe varia. Quare ſi adſit inflammatio, aut certè immodica caliditas, vt frequentiſſimè contingit; tunc certum eſt ea conuenire medicamenta, quæ refrigerandi, & quoquo modo repellendi vim habeant, qualia optima ſunt lac, & omnia quæ ex lacte præparantur, ſicuti butyrum recens, quod frigidiori aliquo ſucco ſolet præparari: ſicuti eſt id edulium quod *caput lactis* dicitur; ſic etiam aliqui tritum panem ex lacte decoquunt, & demum additis oleo roſaceo & ouo quoddam veluti emplaſtrum efficiunt, quod leniendis hæmorrhoidibus optimum eſt. Sic etiam optima ſunt vnguent. roſ. Meſ. infrigid. Gal. vng. Sandalinum, diapopuleon, &c.

Cum materia frigida. Si autem hæmorrhoides frigidiori aliqua materia, aut flatu intumeſcant, & doleant, iam certũ eſt, illa medicamenta conuenire, quæ moderatè calefaciunt, digerũt, & flatus diſſoluũt, qualia ſunt chamom, anethum, folia, ſemina, & flores verbaſci, hypericon, ſem. lini. fænugræci, aniſorum, fæniculi, ol. liliorum alborũ, amyg. amar. de hyperico, rutæ, &c. ex quibus medicamentis decocta, inſeſſiones, lotiones, fométa, inũctiones, ſacculi poſſunt parari.

Ex quo loco facile eſt intelligere non modò vulgares, ſed etiam multos medicos malè agere, quicunque omnes dolores hæmorrhoidum indiſtinctè vnico remedio conantur auferre; quæ improba ratio medendi improbata eſt à Galen. initio *lib. de med. ſec. locos.* Sed vel miſſo prius ſanguine, vel aliter, ſi totum corpus non ita abundet excrementis, ſi nulla vrgeat inflammatio, vel dolor, vel demum ſi nullum immineat periculum fluxionis, adeo vt minimè reuulſione, ſed potius deriuatione vel euacuatione ex ipſo loco indigeamus, iam licet tutò hæmorrhoidas aperire: hoc autem faciunt quàmplurima, partim leuiora, partim efficaciora. Itaq; ſi hæmorrhoides appareant, facilè quandoque aperiuntur ſola frictione alicuius rei aſperæ, vt eſt linteũ aſperũ, folia mercurialis, borraginis, parietariæ, ficus. Aſt quandoq; neceſſe eſt ad acriora cõfugere, vt ſunt ſtaphyſagria, ſtercus colũbinũ, fel bubulũ, colocynthis, ſuccus betæ, ſuccus ciclaminis, ex quibus, & iis præterea additis, quæ poſsũt dolores ſimul lenire, ſi hæmorrhoides latent, ſuppoſitoria, ſi verò ſint manifeſtæ, vnguẽta & liniméta poſsunt parari.

Eſt celebris & diu agitata quæſtio, vtrùm aloe aperiat ora venarum, & conſequenter habeat vim aperiendi hæmorrhoidas, quod videntur aſſeruiſſe Arabes & aliqui etiam recentiores: de qua in præſentia non longiùs diſputo: ſed vnum dico, me Galeni diſciplina confirmatum, qui potiùs facultatem ſiſtendi ſanguinem videtur huic tribuiſſe, me inquam iis omnibus conſentire, qui aiunt, aloen non per ſe & primò, ſed expurgatis excrementis per inferiora, hæmorrhoidas aperire, id quod de omnibus acrioribus excrementis Galen. ait *6. aph.* 47.

Quoniam verò hæmorrhoides ſæpenumerò ob nimium dolorem, vel ob aliam cauſam, neque frictiones cum rebus aſperis, neque acriora medicamenta, multo minus hirudinum aut ferri adminiſtrationem proferre poſſunt, veteres medici aliis medicamentis eas aperiebant, potiſſimùm verò ſectis venis in cruribus, vt dicit Gal *cap. 19. de ſang. miſ.* Nam ſicuti ſi velimus eas cohibere, ſecandæ ſunt venæ brachij, ita ſi velimus eas prouocare, venas, quæ ſunt in cruribus, ſecare oportet. Sed præter ſectionem venæ ait Galen. *lib. de reuulſione*, crurum etiam ſcarificationem id præſtare, ſi priùs balneo aquæ calidæ per ſpongiam illæ partes foueantur: adeo vt certè mirer quomodo medici hoc tempore hirudinibus eas prouocent.

Sed quoniam frequentiſſimè accidit, vt hæmorrhoides acerbè doleant, quo potiſſimùm tempore duriora excrementa ſunt emittenda, omni ſtudio eſt laborãdũ, vt illa ſint mollia, & quatenus fieri poteſt, ſine labore deiiciantur. Itaq; leuibus, & mollibus clyſteribus eſt agendũ, vt ex decocto maluarũ, violarum, altheæ, orizæ, vel iure inteſtinorũ, additis butyro, oleo, cõmuni, amygd. dulc. ſemine lini, &c.

Aliqui autẽ, quod magis probandũ, ex ſolo oleo clyſteria cõficiunt, quorum vſum etſi non damno, tamen vt liberè dicam quod ſentio, ægro frequẽtem vſum horum clyſteriorum non probo, quoniam aut difficulter, aut nulla ratione mihi videtur poſſe fieri, quod experientia deprehendi veriſſimũ eſſe, quin talia clyſteria quamuis ſint mollia, locum malè affectum adhuc irritent, & maiorem dolorẽ afferant: quare aliqua alimenta, & quaſi medicamenta ore ſumpta, vt malua, ſpinachia, pruna, paſſulæ, vuæ, & cætera, quæ aluum lubricam faciant, forte clyſteribus ſunt anteponenda. Tempore autẽ frigidiori glandes ex ſimplici butyro præparatæ, & frequenter impoſitæ, ſine vlla moleſtia, & magna cum vtilitate non ſolùm fæcibus, ſed etiam leniendis doloribus hæmorrhoidum ſolent prodeſſe. Et hæc de iis qui ſunt alui ſtipticæ: & hactenus de ſiccis hæmorrhoidibus dolentibus.

Apertæ verò hæmorrhoides, etſi id rariùs contingat, dolent tamen aliquando, quoniam ſanguis ad illas partes miſſus vel copia, vel mala qualitate continuum ſoluat, & dolorem excitet: at ſi dolor fiat ex ſanguine nimio, is omnium primò remouendus & reuellendus. Sin autem ille fuerit vitioſus & mala qualitate infectus, tale vitium, qualecunque ſit id, & victus ratione, & congruis medicamentis, partim internis, partim externis corrigendum eſt. At ſi dolor demum nulla ratione poſſit leniri, imò verò ita ſæuiat, vt & vigilias, & alia pericula ſecum afferat, iam à ſtupefacientibus non eſt abſtinendum.

Vltimò mihi propoſitum eſt de nimia hæmorrhoidum fluxione loqui, cum tale ſymptoma ſit non ſolùm frequens & periculoſum, ſed etiam contineat multas & arduas difficultates, quæ partim à veteribus, partim à recentioribus ſolent agitari: & *De nimia hæmorrhoid. fluxione.*

id

id primum ſciendum eſt, quod Hip & Gal. docent, hæmorrhoides opportunè fluentes à multis & grauiſſimis morbis, tum præſeruare, tum liberare: ad quem modum *6. epid.* 63.87. & *3. de humoribus 26.* Hip. *qui hæmorrhoidas habent, ij neque lateris dolore, neque palpitatione, neque inflammatione, neque phagedena, neque lepra, neque aliis corripiuntur morbis.* Et rurſus 6. *aph.* 11. & 12. *Melancholicis & nephriticis hæmorrhoides ſuperuenientes, bonum: inſanientibus ſi hæmorrhoides & varices ſuperueniant, inſania ſoluitur.* Hoc ex Gal. confirmatur *ibid. & 6. epid. com. vlt. 4. aph.* 25. Sed loco notabili de ſectione venæ aduerſus Eraſiſtra. c. 5. ait, hæmorrhoidibus pro conſuetudine ſuperflua purgantibus, homines vitam agere morbis minimè impeditam: contrà verò talibus ſuperfluis purgātibus, illos in periculoſiſſima mala incidere. Itaq; talis purgatio eſt & vtilis, & altera ex parte multa mala grauiſſimaque pericula per hanc purgationē ſequuntur: ad quem modum ait Gal. 1. *ad Glauc.* 14. 2. *de præſagio, vtrobique cap.* 2. *de natur. facul.* 8. ſi hæmorrhoides immoderatè & præter modum fluant, & animi deliquia, & pulſus vermiculares fieri: præterea autem malum habitum, hydropem, apoplexiam, & mortem etiam conſueuiſſe conſequi: propterea Gal. docet 4. *aph.* 25. *ad finem*, euacuationi per hæmorrhoidas non eſſe naturam aſſuefaciendam, quoniam periculoſus eſt exceſſus, ſiue ſupra modum ſanguis excernatur, ſiue ex toto ſupprimatur.

Cum itaque fluentes hæmorrhoides quandoque vtilitatem, quandoque perniciem afferant, intelligendum eſt, quando talis euacuatio ſit vtilis & tuta, vel ob id liceat illam probare, vel quando ea ſit inutilis & pernicioſa, vt hanc fluxionem liceat impedire: quoniam ex vna parte turpe eſt naturæ beneficia negligere, ex altera verò turpius ægrotum ad pericula deducere. Etſi multa ſunt, quæ vniuſcuiuſque vacuationis definitionem demonſtrent, & id inter cætera, quod omni vacuationi eſt commune, ſi homo facilè vel difficulter, bene vel malè vacuationem ferat: tamen ego cenſeo, hoc iudicium in primis ex vna qualitate profluentis ſanguinis eſſe faciendum, quod Hippo. & Galen. paucis verbis docent: quoniam Hippocr. 4. *apho.* 25. ait, *ſanguinem ſupra ferri, qualiſcunque ſit, malum, infra autem bonum, cum niger deiicitur:* & Galen. *ibid. & 3. de humoribus* 3. 26. hæc habet: *Scire conuenit non ſemper conſulendum eſſe boni, vt ſanguis per infernas partes, & hæmorrhoidas effluat, ſed cum denique, cum nigra excernuntur; & cum natura hominis multum talis humoris accumulet, alioquin natura non eſt tali euacuationi aſſuefacienda.* Itaque vno verbo, ad mentem Hipp. & Galeni, ita puto eſſe habendum, purgationem per hæmorrhoidas eſſe vtilem, & perſeuerare, & curare à multis morbis, quamdiu ſanguis niger deiicitur; cæteras autem purgationes, per quas alij humores deiiciuntur, eſſe periculoſas, & non eſſe aſſuefaciendum illis. Ex qua doctrina facile eſt intelligere, quando liceat hæmorrhoidas vel cohibere, vel ſinere, vel quandoque etiam prouocare: quoniam quamdiu nigra deiiciuntur, purgatio eſt ſalutaris, neque vllo modo eſt cohibenda: contrà verò ſi nigra non deiiciantur, tunc licet hanc purgationem, veluti exitialem & pernicioſam, qualiſcunque ſit, cohibere. Sed quoniam hæc res aliquibus videtur difficilis, qui generaliter putant fluentes hæmorrhoidas nullo modo eſſe cohibendas, & hoc accidit ſæpenumero, vt medici in hac deliberatione inter ſe diſſentiant, dum exiſtimant alij eſſe cohibendas, alij eſſe relinquendas, mihi libet accuratiùs hoc vobis explicare.

Huic difficultati Hippocr. in primis videtur occaſionem dediſſe, qui ſcribit *6. apho.* 12. hæmorrhoidas longiori tempore fluentes non eſſe cohibendas, ſed ſaltem vnam relinquendam apertam, per quam natura, ſicuti antea facere ſolebat, corporis excrementa poſſit purgare. Hippocr. ſententiam Galen. probat, & certas illius rationes reddit, quæ non indigent longiori explicatione. Vtrique ſubſcribunt veteres Græci, Latini, Arabes propè omnes: ſolus Aetius non dubitauit diuerſam opinionem tueri, qui non ſolùm contendit, omnes hæmorrhoidas eſſe ſanandas, ſed conatur etiam Hip. in ſuam ſententiam pertrahere. In ſumma, opinio Aetij eſt lib. 14. *cap.* 5. præmiſſa congrua victus ratione, nec non ſectione venæ, licitum eſſe integram hæmorrhoidum curam moliri, ac nullam apertam relinquere, nullumque ægris periculum imminere, dummodo illi conuenienti victu vtantur, & opportuno tempore venæ ſectionem velint adminiſtrare: atque hanc fuiſſe mentem Hippocratis ait, qui inquit, hæmorrhoidas ſanari, ſiquidem ſanatio eſt perfecta & integra curatio, quæ non fieret, ſi vna aperta relinquetetur. Deinde ait, ſi non ſeruetur, id eſt, niſi æger conueniento victu vtatur, minimè verò, niſi vna hæmorrhoidum relinquatur, vt nonnulli opinantur. Itaque Aetius cenſet, de ſententia Hippocr. omnes hæmorrhoidas poſſe tutò curari & extirpari. Interpretes multum laborant, vt ſententiam Hippo. & Galen. aduerſus Aetium tueantur, ſed forte nemo hactenus ſatis eorum mentem intellexit & explicauit. Namque omnes generaliter, nullaque adhibita diſtinctione aiunt, fluentibus hæmorrhoidibus vnam perpetuò eſſe relinquendam, quod cenſeo à doctrina Hippocr. & Galen. addo & ab omni ratione eſſe alienum. Etenim, vt ſuprà dixi, niſi hæmorrhoides ſanguinem melancholicum profundant, ſed probum, iam nullum præceptum Hippocr. habet locum, neque oportet vnam hæmorrhoidem apertam relinquere: atque hanc fuiſſe mentem Hippocratis Galenus *in comm.* confirmat apertiſſimè, qui ſcribit hoc modo: *In nobis fieri non poſſe, quin propter ſanguinis multitudinem & craſſitudinem, venarum ora aperiantur, iecore in ipſas melancholicum ſanguinem reiiciente:* ex quo ſumma cum ratione fit, ſi quis hanc ſanguinis melancholici viam intercludit, vt iecur nimia illius multitudine & craſſitie grauatum, ſcirrhoſum euadat, ac deinde nequeat ſanguinis generationem perficere; vel huiuſmodi ſanguine ad pulmonis venas delato, vt aliquod vas diſrumpatur, vnde & hydropem, & tabem fieri neceſſe eſt. Quaſi verò interprete Galen. niſi effundatur ſanguis melancholicus, huiuſmodi malum proprio nomine hæmorrhoidum non debeat nominari, cum certum ſit de Hipp. & Galen. ſententia, vnam hæmorrhoidem relinquendam eſſe tunc ſolùm, quando nigra deiiciuntur, & natura hominis multum huius ſanguinis accumulat. Iure itaque mihi videor dixiſſe, omnes interpretes qui ad purgationem hæmorrhoidum generalem, hoc præceptum referunt, malè ſentire, neque percepiſſe Hippocr. & Galeni mentem.

Supponamus igitur ſanguinē melancholicū per hæmorrhoidas profluere, Hippocrat. iubet, minimè omnes eſſe cohibendas, ſed vnam eſſe relinquendā; alioquin tabis aut hydropis periculū imminere: cōtra Aëtius dicit, tutò poſſe curari omnes, & nullum periculum tabis vel hydropis imminere, dummodo ægri probā victus rationem ſeruent, & ſanguinem mittant opportuno tempore. Sed ſciendū, hoc pręceptū ad illos medicos præcipuè pertinere, qui chirurgia & manus operatione ſolent ſanare, ſicuti antiqui conſueuerant, quibus facile eſt vnam

vel plures venas ligare, conſuere, vrere, id quod fortaſſe ſi fomentis, inunctionibus, &c. vellemus agere, aut difficulter, aut nulla ratione videretur fieri poſſe. Hæc tota controuerſia paucis mihi videtur poſſe diſſolui, nec forte ſi hæc res diligenter conſideretur, Hipp. & Aëtius de tota ſententia ac multum inter ſe diſſentiunt: namque Hipp. animo concipiens, quantumuis homo velit opportunè ſibi ſanguinem mitti, & cum magna prouidentia proba victus ratione vti, vix fieri poſſe, perſeuerante adhuc iecoris intemperie, quam ex diuturnitate veriſimile & neceſſarium eſt, eſſe inſignem, neque ſolùm inſignem, ſed etiam contumacem, vix inquam fieri poſſe, quin cum hac intemperie ſanguis melancholicus tantus generetur, quantus à natura non poſſit gubernari: propterea ſumma cum ratione ſtatuit, omnem ſanationem hæmorrhoidum eſſe periculoſam, quæ vox, *Periculoſa*, eſt animaduertenda, neque enim Hippocr. dicit, hydropem & tabem ſequi perpetuò & neceſſariò, ſed periculum imminere ne ſequantur: multa ſæpenumero imminent pericula, quæ nullum periculum afferunt. Contrà Aëtius exiſtimans poſſe hominem & venæ ſectione, & exquiſita victus ratione, ſe ab omni excrementorum colluuie immunem præſeruare, cenſuit tutò hæmorrhoidas poſſe extirpari: ſed in re dubia, incerta, ac planè periculoſa, vbi agitur de vita hominis, cui dubium poteſt ſupereſſe, quin ſententia Hippocr. opinione Aëtij ſit longè ſecurior, atque illi debeat anteponi? In quam ſententiam eo libentiùs venio, quòd video Galenum neque ſectioni venæ, neque purgationibus, neque exercitationibus fidere, ſed velle vnam hæmorroidem eſſe relinquendam, qui ſcribit *6. epid.* 3. 38. *Importunè hæmorrhoidibus medentur, qui neque venas ſecundùm circuitus, neque aluum mouent; neque per exercitationes euacuant: præterea & illi errant, qui vnam ex iis ſaltem apertam non relinquunt, ſed omnes deſtruunt.* In eo certe Aëtius mihi videtur non poſſe defendi, qui vt ſuam probaret ſententiam; non eſt veritus delere vocem Græcam, ac totam Hipp. ſententiam corrumpere, cum omnes Græci codices illam vocem habeant, eamque lectionē & Gal. & Græci omnes, & Latini & Barbarl amplectūtur.

Curatio hæmorrhoidum fluentium nimium.

Iam ſuprà dixi de apertiendis hæmorrhoidibus, reſtat vt de illis cohibēdis dicamus. Quo primùm loco memoria eſt repetenda Gal. doctrina 5. *meth.* quæ generaliter ad cohibendā quālibet ſanguinis vacuationem pertinet, & hęc tria pręcipua capita cōtinet: primum, vt ſanguis ad partes apertas non confluat: ſecundum, vt ora vaſorum occludantur: tertium, vt vtrumque ſimul fiat, quam poſtremam rationem Galen. exiſtimat tutiſſimam & optimam.

Ergo ſi quis voluerit ſanguinē per hæmorrhoidas immoderatè fluentē cohibere, ante omnia debet proſpicere, vt is ad illas partes non cōfluat: hoc Galeno auctore multis modis poteſt fieri, ſcilicet inducto animi deliquio, reuulſione facta ad cōtraria, deriuatione facta ad vicina, refrigerando corpus vniuersū, ac maximè partes affectas & apertas.

Si itaque accidat, accidit autem aliquando, vt ſanguis per hæmorrhoidas nimis profusè prodeat, tum vel improuiſo triſti nuncio, vel inſigni timore, vel acerbiſſimo aliquo inducto dolore, vel alia ratione licet animi deliquium inducere. Etenim cum hoc malum non aliter fiat quàm laborante corde aut primò aut aliis conſentientibus partibus, ſumma cum ratione fit, vt ſanguis ad partes internas & ad nobiliſſimū membrum recurrat, non amplius ad hæmorrhoides conuertatur. Secundò ſunt reuulſiones, verbi gratia, frictio, ligatio, cucurbitulę, vt nōnullis placet, veſicatoria, cauteria, quę omnia brachiis & partib. ſuperiorib. ſunt adhibendæ: ſed inter cætera ſectio venæ ſuperioris eſt præſtātiſſima, quæ adhuc efficacior redditur, quòd particulares ſanguinis detractiones maiori in numero fuerint auctæ, vt patet ex Gal. *de ſanguin. miſſio.* 12. Tertiò eſt deriuatio ad partes proximas. Sed notādū, nullū forte locū, nullā forte rationem eſſe, quæ hanc deriuationē cōmodè poſſit efficere. Nam quę mouent aluū, nec nō quæ prouocāt lotiū, forte alicui importuna videbuntur, cū purgantia medicamenta, vt dixi cū Gal. & cōfirmat experientia, purgatis acrioribus excrementis hæmorrhoidas ſæpe magis aperiant & irritent, paritérq; medicamenta diuretica ſint calidiora, valeātq; ſanguinē attenuare & fundere; vnde mihi vtraq; hæc deriuādi ratio nō ſolùm ſuſpecta, ſed & periculoſa videtur. Ad quē modū ſectio quoq; venæ inferioris, & ſcarificatio facta in cruribus ſuſpecta videtur, quòd hęc mea ſententia poſſit nō ſolùm ab hæmorrhoidibus deriuare, vt multi opinātur, ſed etiā ſimul illas prouocare & aperire, vt ſuprà diximus. Itaque nullus forte locus, nec vlla ratio poteſt excogitari, quæ huiuſmodi indicationi, deriuationi ſcilicet poſſit ſeruire. Poſtremò ne ſanguis profluat ad partes apertas, reſtat refrigeratio ſanguinis & hæmorrhoidum: ſanguis redditur frigidior, partim cōgrua victus ratione, de qua tanquā re manifeſta & ſæpe explicata, nō eſt lōgius agendū; partim medicamētis, quæ ſunt duplicia, altera refrigerāt per accidēs, purgandò ſuccos tenuiores, calidiores, acriores, qui fere ſunt in cauſa, & quoddā veluti vehiculum, vt ſanguis magis prōptè permeet vniuersū corpus, & ad hæmorrhoidas cōuertatur, qualia medicamenta ſunt potiſſimùm caſſia, ſyrupus roſ. ſol. viol. ſol. thamar. myrob. citrini, Indi, chebali, ſerum lactis &c. Altera autē ex parte cenſeo à generoſis & validioribus medicamentis eſſe abſtinendum, quòd calefaciendo, exagitando, noua excrementa ad partes laborantes deducendo, multa incōmoda poſſunt afferre: quamobrē vbicumq; laborāt hæmorrhoides ſoleo abſtinere nō ſolùm ab omnibus medicamētis validioribus quæ recipiunt colocynthidē, ſcammonium, &c. ſed etiam à nōnullis leuioribus, ſena, epithymo, rhabarbaro, &c. quibus prope omnes familiariter vtuntur; ſoleo autem iis contentus eſſe, quæ modò ſunt propoſita, & non ſolùm purgatione, ſed etiam alteratione vtcunque poſſunt humorum acrimoniam & partiū laborantium remittere. Reſtant medicamenta, quæ primò & per ſe refrigerandi vim habent, decocta, ſyrupi, conſeruę, trochiſci ex cichorio, endiuia, ſoncho, violis, roſis, &c. quibus licet addere potionem aquæ frigidioris, tum communis, tum thermalis: ac demum ſi ferat occaſio, medicamenta ſtupefacientia, ſyrupus, de papau. requies Nicolai, mithridatum & theriaca recentia, trochiſci diaſpermaton, quæ medicamenta frigidiora cenſenda ſunt oportuniſſima, non ſolùm quòd refrigerandi & ſiſtendi fluentem ſanguinem vim habent, ſed etiam quòd caliditatem membrorum principalium poſſunt corrigere, propter quam cauſam ſuprà dixi ſanguinem maiori ex parte fluere conſueuiſſe. Atque hæc propria & legitima videtur curandi via, quæ morbi & partis malè affectæ cum primis rationem habet, cum cætera omnia potius ſymptomati videantur proſpicere.

De iis medicamentis quæ ſpeciatim poſſunt refrigerare, non eſt longiùs agendum, partim quòd hæc præſidia, quæ totum ſanguinem poſſunt refrigerare, hæmorrhoides quoque refrigerant; partim quòd alia quoque ſuprà ſunt tradita, & interna & externa, quæ ſatis cuique eſſe debent. Hactenus de primo ſcopo ex methodo Gal.

Gal. qund pertinet ad rationem impediendi ſanguinem, ne ille ad partes affectas conuertatur.

Occluduntur ſecondo loco hæmorrhoides, quod alterũ caput propoſitum eſt, ſi partes diuiſæ vel coaleſcant, vel vniantur, vel obſtruantur. Partes ſeparatæ vniuntur & conniuent adſtrictione, refrigeratione, ligatura, vinculo, ac demum cauſticis medicamentis vel ferramentis igoitis.

Itaque primùm familiaris eſt vſus refrigerantium & adſtringentium medicamentorum, de quibos ſæpe dictum eſt, qualia ſunt plantago, polygonum, portulaca, cortices granatorum, roſæ, acacia, hypociſthis, bolus armena, ſanguis draconis, corallia, lapis hęmatitis: ex quibus decocta, fomenta, linimenta, & alia poſſunt parari: inter quæ non eſt prætermittendum medicamentũ Galeni, cuius ille meminit 5. *meth.* 4. quod omnium optimum appellat, ex thure, aloe, albo oui, & pilis leporis, cuius vim & efficaciã nonnulli aiunt talem & tantam eſſe, vt ſanguinem ex arteriis poſſit cobibere prodeuntem. Quando hæmorrhoides tam pertinaciter & obſtinatè profluunt, vt hæc leuiora præſidia fruſtra adhibeantur, tunc medici audent ad maiora aggredi ſcilicet ad cauſtica, & cõburentia medicamenta, ad ligaturas, abſciſſiones, ac poſtremò ad ignem. Itaque primùm ſunt medicamenta cauſtica, æs vſtum, miſy, ſory, auripigmentum, chalcbantum, ſandarca, &c. quæ aliquo linimento excepta, exempli gratia, vnguenta de litargyrio, de ceruſſa, vel aliter præparata & adminiſtrata poſtremas hæmorrhoidum partes comburunt, quæ deinde cadente eſcbara, vt alia vlcera ſanantur, & ad cicatricem deducuntur.

℞ *Miſy,*
Sory,
Chalchanti ana ℥. j.
Calcis viuæ ℥. ij. M. F. lini. cum lixiuio.

Quòd ſi tandem nullus huiuſmodi remediis eſt locos, chirurgia eſt agendum, & ad ligandas, conſuendas, abſcindendas, vrendas, conſumendas hæmorrhoides eſt deueniendum, quæ manualis medendi ratio ſicuti veteribus fuerat familiaris, ita hoc tempore fere eſt inuſitata: mihi vſque ad hanc diem ſemel tantum contigit hanc operationem videre, in Federico Corſico Vicentino, anno 1568. Federicus laborauerat primùm dolore, deinde immoderata fluxione hæmorrhoidum, & cum ille varia ac multa præſidia expertus fuiſſet fruſtra, tandem Patauium ſe contulit, vbi Medici communi conſenſu ſtatuerunt, ſanguinem eſſe cohibendum; ſed cum ille varia præſidia, partim interna, partim externa ab iis viris propoſita fruſtra expertus fuiſſet, vno verbo, cum nullum ſuis malis remedium inoaniret, ſtatuit hanc manus operationem experiri; cum autem nullus apud nos eſſet chirurgus idoneus, aduocato chirurgo Neapolitano, qui hanc rem profitebatur, Fabricio, hæmorrhoides inciſæ, ligatæ & cõbuſtæ fuerunt. Summa autem hujus adminiſtrationis eſt huiuſmodi. Hominem primùm accommodatè vinciunt, vt nullo modo poſſit dimoueri, deinde extrema capita hæmorrhoidum, quotquot illa fuerint, ab inteſtino excarnant leuiter & ſeparant, tum propria quadam acu forti obducto filo fere ad extremum tota perforant, & ſtrictè obuinciunt, conſuuntque boc pacto: demum forfice amputata venarum portiũcula, quæ ex ſutura ſupereſt, ignito ferro eam partẽ cõburunt: adeo vt hæc hæmorrhoidum operatio mihi videatur non modo ſimilis, ſed fere illa eadẽ, qua vulgo caſtratores ramices inteſtinorum ſanãt: Opus ſane eſt dolorificũ & faſtidioſum, à ligatura, & ſectione, & vſtione. Federico febris atq; inſignis dolor ſuperuenere, ſed nõnulla ſua præſidia adhibẽre chirurgo, ille paucis diebus, & à febri, & dolore, & ſanguinis fluxione, nõ ſine multorũ admiratione, liberatos, integram ſuam ſanitatem viſus eſt recuperaſſe.

Hiſtoria.

Verumtamen non eſt prætermittendũ, cum ille nimiùm ſibi fideret, neque ſolùm prætermiſiſſet ſectionẽ venæ & purgationem, vt neceſſarium fuerat, ſed etiam nullã probã viuendi rationẽ ſeruaſſet, proximo anno febri peſtilenti correptus obiit.

ALEXANDRI MASSARIÆ

DE MORBIS MVLIERVM

Liber Quartus.

PROLEGOMENA.

CVM ego maximè cupiam hoc anno abſoluere omnes morbos qui cõtinẽtur in abdomine, cui longiſſimę tractationi ordinariæ lectiones nõ ſufficiunt: mihi propoſitum eſt agere de morbis mulierũ, qui quidẽ morbi propriã quãdã & peculiarẽ tractationẽ & curãdi rationẽ requirũt, vt docet Hip. *t. de morb. mul. circa medium in cod. Baſilienſi latino* 331. *ad finem*, quod ratio quoq; facilè poteſt cõfirmare. Cũ enim mulieres vtero potiſſimùm ab hominib. maſculis differant, ac propterea propriis quibuſdã morbis laborent, quibus nullo modo mares homines poſſunt laborare, cur non liceat huiuſmodi morbos muliebres appellare, ac propterea de illis propriã tractationẽ inſtituere & curationem? Quod quidem hoc loco primò notãdum fuerat propter celebres quoſdam viros, qui contendunt huiuſmodi tractationem ſuperuacaneam eſſe, cum morbi, tam in mulieribus, quàm in viris, vna excepta ſexus indicatione, eadem planè methodo atque iiſdem præſidiis debeant curari, quod profectò ſicuti in pleriſque morbis vtriſq; cõmunibus verum eſt, ita in reliquis, qui ſolis mulieribus, minimè maribus cõtingunt, perſpicuè falſom apparet. Vnde M. quoque Hip. propria cõmentaria de morbis mulierũ ſcribere non eſt vetitus. Et apud Galenũ legimus 6. *Epid. ſect.* 2. *Commento* 43. Dioclẽ pariter ſcripſiſſe volumẽ de morbis mulierũ. De cõmentariis autẽ Hippo. etſi negare nolo, ea aut fortaſſe ab illo non fuiſſe caſtigata, aut temporũ iniuria quibuſdã locis fuiſſe vitiata: veruntamẽ ſi cõſideremus copiã ſententiarũ, ſermonis grauitatẽ & obſcuritatẽ, ac doctrinæ excellentiã, equidẽ cenſeo illa tanquã legitima & digna Hip recipienda eſſe. Quanquam non ignorẽ doctiſſimos quoſdam viros, qui de operibus Hip. iudiciũ fecerunt & ediderunt, aliter ſentire. Alter eſt Mercurialis, qui in cenſura operum Hip. huiuſmodi morbos mulierũ reponit in tertia claſſe, in qua, illo auctore, ſunt reponendi omnes libri, quicunq; ab Hip. neq; editi neque conſcripti ſunt ſed vel à filiis vel diſcipulis cõpoſiti fuerunt. Alter eſt Ludouicus Lemoſius Hiſpanus, qui in iudicio operum M. Hip. abſolutè pronunciat, hos libros M. Hip. nõ eſſe: & rationẽ reddit, propterea quòd illi nuſquã à Galeno citati reperiãtur, quod quidẽ ego miror à viro celeberrimi nominis tã temerè affirmari, cum Galen. apertiſſimè huiuſmodi librorum mentionem faciat 4. *apho. Com.* 36. *&* 45. Itaque nos teſtimonio & auctoritate huius libri tanquam legitimi & diuino Hippocrate digni ſępius vtamur.

Neceſſitas operis.

Huiuſmodi tractatio de morbis mulierum eſt adeo difficilis, vt fortaſſis in tota arte medica nulla difficilior poſſit reperiri. Cauſæ enim difficultatis plures enumerantur ab Hip. *in lib. de morbis mulierum pag. 431.* quarum prima illa eſt, quòd mulieres plerumque ignorant ſe ægrotare, vnde ignaræ longiùs morbos ferunt, donec tempore & neceſſitate edoctæ, & expertæ morborum inſultus, diſcunt tandem ſuo magno malo ægrotare. Ex quo huiuſmodi morbi frequenter non ſolum curatu difficiles, ſed etiam inſanabiles fiunt. Secunda cauſa eſt apud Hipoc. quòd mulieres etiamſi ſciant ſe ægrotare, præ pudore & verecundia non audent ſua mala medicis communicare. Cum enim inter cætera ſermones & informationes ægroti maximè faciant ad cognoſcendos & curandos morbos, vt colligitur ex Hip. & Gal. 1. *progneſt.* nec non 3. *Epid. vtrobique initio*, iam medicus eiuſmodi mulierum ſilentio, hoc adiumento deſtituitur, vnde longè difficiliùs morborum cognitionem & curationem poteſt aſſequi. Tertiam cauſam adfert Hipp. quòd ipſi quoque medici timidè vel etiam verecundè cum mulieribus agant, neque audeant vel ipſas diligentiùs interrogare, vel abſconditos locos attingere & tractare, ſicuti alioqui perutile & pernecessarium foret. De qua quidem negligentia Medici omnes ab Hipp. grauiter arguuntur & reprehenduntur, quicunque minùs ſedulò & accuratè ſtudent morborum cauſas mulierum veras intelligere, ſine qua intelligentia certum eſt illas non niſi temere ac improbè curari poſſe. Sed iis cauſis ab Hippo. poſitis, licet aliam non parui momenti adiungere, quòd nimirum, vel propter obſtetricum ignorantiam, vel propter internas & reconditas partes, vel propter alias cauſas & remedia ſiue intra, ſiue extra adhibita non niſi difficilè ad locos laborantes poſſint penetrare. Ex quibus omnibus nulli dubium eſſe debet, quin tota hæc materia & cognitione & curatione multas cõtineat difficultates. Verùm difficultas pari iucũditate & vtilitate cõpenſatur: nihil enim homini iucũdius cõtingere, quàm intelligere tot arcana & myſteria naturę, nec quicquam vtilius medico eſſe poteſt, quàm noui ſſe rationẽ curandi morbos muliebres. Etenim cum illi ſint plurimi, acutiſſimi, grauiſſimi, ac frequentiſſimè miſeras mulieres malè afficiant, adeo vt continuas ferè illarum de vtero querelas liceat audire, certum eſt medicos ex huiuſmodi curationibus non ſolum magnam laudem & exiſtimationem, ſed etiam ingentes opes poſſe acquirere. Ad quem modum Gal. *lib. de præcogn. ad Poſthumum capit.* 8. ſcribit, propter vnam curationem vxoris Boethi vteri profluuio laborantis, ab illius viro quadringentus aureos ſemel donatos fuiſſe. Cæterùm quia huiuſmodi tractatio foret nimis longa, cui annuum tempus non ſufficeret, ſi vellemus perſequi omnes morbos, quicunque ad mulieres pertinẽt: idcirco mihi propoſitum eſt in præſentia de iis tantum agere, qui ad conceptum & partum hominis poſſunt referri, quos quidem certum eſt cæteris omnibus eſſe difficiliores, frequentiores, vtiliores, & maiori dignos notatione. De hoc argumento ſicut diximus, habentur commentaria Hippo. ſed difficilia valde & obſcura. Galen. nihil ex propoſito de huiuſmodi morbis tractauit, ſed ex ſuis libris potiſſimum de morbis & ſymptomatibus, de locis affectis, nec non Commentariis in libros Aphoriſmorum & Epidemiorum, de ſanguinis miſſione, multa colligi poſſunt præcepta ac remedia. Paulus quoque lib. ſuo tertio habet multa. Sed iſti auctores qui fere omnia ex aliis tranſcribunt non ſine iudicio & delectu legendi ſunt. Apud Aule. habetis Fen. 20. 21. tertij Canonis, quæ vobis aliquam lucem poſſunt adferre. Sed præter hos ſunt alij quoque auctores partim veteres partim recẽtiores, qui in huiuſmodi argumento nõ ſine fructu & laude verſati ſunt. Et inter cæteros proximo ſuperiore tẽpore duo præclariſſimi huius ſcholæ profeſſores, Mercurialis & Bottonus, id diligentiſſimè pręſtiterunt, qui omnes ſcriptores in vnũ volumen congeſſerunt hoc titulo. *Gynæciorum ſiue de morbis mulierũ Commentaria in tres tomos digeſta.* Quos quidem libros vos hortor, vt ſtudeatis & intelligatis.

Auctores alij.

Diſtinctio ſexus.

Quoniam omnium primò mihi propoſitum eſt agere de conceptu hominis, ante omnia notanda eſt diſtinctio maris & fœminæ, ſine quibus conceptus fieri non poteſt. Quod quidem vt probè à vobis intelligatur, mihi liceat hanc rem paulò altius ordiri: itaque ſciendum eſt, vt docet Philoſophus 2. *de gen. & corrup.* 59. & 60. ſecundo *de anima* 35. ſecundo *de gen. animal. c.* 1. nec non. Gal. *de vſu part. c.* 1. *&* 2. ſciendum inquam eſt, omnia quæcunque ſunt, vel vt loquuntur Philoſophi, duplicia omnia eſſe Entia, alia ingenerabilia, incorruptibilia, æterna vt intelligentiæ, cœlum: alia generabilia, corruptibilia, caduca, vt ſunt hæc inferiora elemẽta, & quę elementis cõſtant. Etenim quãuis elementa ſecundùm totũ ſint ingenerabilia, incorruptibilia: ſecundùm tamẽ partes generantur & corrumpuntur, & in continua transmutatione verſantur. Cauſa autem propter quam elementa iſthæc inferiora generabilia ſint & corruptibilia, non alia eſt, quàm materia, quæ ſemper appetit nouas formas, vt Philoſophus docet diffusè in lib. Phyſic. Verum cæteris omnibus rebus prætermiſſis de vno homine dicendum eſt, quem quidem vt ſcribit Galen. 14. *de vſu partium capit.* 11. ſi fieri potuiſſet, natura maximè optaſſet immortalem facere. Sed cum id per materiam non liceat, ſicuti idem Galen. declarat 5. *de tuenda valetudine cap.* 1. (Nam quod ex arteriis, venis, neruis, oſſibus, carne eſt compoſitum, incorruptibile eſſe non poteſt:) natura alia ratione, qua potuit, homini ad immortalitatem viam fabricata eſt: quemadmodum facere ſolent ſapientes vrbium conditores, qui non ſolum id agunt, vt ſuæ vrbes hoc præſertim tempore multo populo abundent, ſed etiam diligenter prouident, quomodo illæ in omne tempus, aut ſaltem diutiſſimè conſeruentur. Itaque ipſa natura mirabilem quandam artem inuenit, quomodo in locum mortui hominis alius nouus homo ſuccederet, qua ratione illi ſemper incolumes maneant & immortales. Illa verò non eſt, quam continua hominis generatio, aliã Vnde ſcribit. Gal. 6. *de vſu part. cap.* 7. 14 *de vſu part. initio.* Naturam in conſtituẽdis partibus Animalis tres ſcopos ſibi propoſuiſſe. Primò, vt aliquæ partes forent ad vitam neceſſariæ, qualia ſunt cerebrum, cor, hepar: nonnullæ ad commoditatem vitæ, vt oculi, nares: quædã ad ſpeciei inſtaurationẽ vt pudenda, teſtes vteri. Ex quibus puto ſatis conſtare diſtinctionem ſexus, & vtriuſque maris & fœminę generationẽ neceſſariã fuiſſe, vt nõ ſatis mirari poſſim, quomodo nonnulli Philoſophi audeãt affirmare fœminas præter naturæ propoſitũ ac veluti monſtra quædã in lucẽ proferri. Siquidẽ iã certũ eſt, quã quod certiſſimũ, neq; hominẽ, neq; reliqua perfecta animalia ſine vtroq; ſexu vllo modo poſſe generari. Ad quem modũ inquit Ariſt. 1. *de gen. Animal. c.* 2. in rebus vniuerſis veteres terrã quaſi fœminã matrẽq; cõſtituerũt, Cęlũ autẽ & ſolẽ, & reliqua id genus nomine genitoris & patris appellarunt. Ex quibus eſt Plato, qui in Timęo circa principiũ ex duobus elemẽtis IGNE tanquã VIRO, & TERRA tanquam FOEMINA ambobus parentibus, affirmat totum mundũ conſtare.

Quomo

Quomodo autem homo vir & homo fæmina inter ſe differant, etſi vterque de toto animali dicatur, præclarè explicat Philoſophus loco citato proximè 1. *de gen. animal. c.* 8. Illos inter ſe differre dupliciter: *Facultate & nonnullis partibus*. Mas quidem & fœmina differunt *facultate*, quoniam vtriuſque facultas diuerſa eſt, ſiquidem vir facultatem habet generandi in altero: fœmina habet facultatem generandi in ſeipſa. Differunt autem *nõnullis partibus*. Cum enim ad omnem officij functionem inſtrumento opus ſit, atque inſtrumenta ad facultates debeant accommodari, hinc factum eſt, vt nonnullæ diuerſæ partes neceſſariò fuerint à natura inſtitutæ, quæ ad huiuſmodi facultatem, ad coitũ & procreationem pertinentes, forẽt accõmodatæ. Hæc autem apud Ariſtot. ſunt in fœmina pudendum & vterus, in viro teſtes & membrum virile. Cæterùm Gal. huiuſmodi vaſorum & inſtrumentorum differentiam nõ omni ex parte videtur recipere, qui ſcribit 14. *de vſu part. c.* 6. 2. *de ſem. c.* 5. omnes partes, quæ ſunt in viris, in mulieribus quoque reperiri, atque eò tantum differre inter ſe, quòd illæ in mulieribus ſint intra abſconditæ, in viris autem extra appareant. In qua qoidem re explicanda eleganter & diffusè ab ipſo Gal. expoſita nolo tempus perdere, quoniam cuique liceat intelligere apud eundem auctorem. Itaque nulli dubium eſſe poteſt vel debet id, neque ſolum virum, neque ſolã fœminã pro generatione hominis ſatis eſſe, ſed virumq; & vtriuſq; coniunctionẽ fore neceſſariã. Quoniam verò non ſatis fuerit marem & fœminam feciſſe, atqoe inſtrumenta vtrique ad coniunctionem accommodata fabricaſſe, ſiquidem propter multas cauſas tam mas, quàm fœmina, potuiſſent huiuſmodi coniunctionem abhorrere, vnde generatio & ſpecies humana potuiſſet deficere idcirco natura ſagax voluit vtrumque & marem & fœminam decipere. Quamobrem tantam propenſionem ad coitum, & tantam voluptatem in coitu vtrique inſeruit, vt nullum ſit periculum, cùm & mares & fœminæ, & libentiſſimè & frequentiſſimè coëant. Cuius quidem naturalis propenſionis ad coitum & voluptatis, & naturales, & elegantes cauſæ plurimæ redduntur à Gal. 14. *de vſu part*. Neque vero ſolùm hominibus, ſed etiam cæteris animalibus natura tantam propenſionem, tantam voluptatem inſeruit, vt hac ratione, quod aliter facere non potuit, & hominibus & cæteris animalibus immortalitatẽ & æternitatem procuraret. De communi deſiderio ac voluptate rei venereæ, imò verò de rabie omni ſere animalium tempore coitus videatis Philiſoph. 6. *de hiſtoria animal. c.* 18. qui multa preclarè de hac re ſcribit. Sed hoc loco licet quærere quidnam vir & fœmina, vel ſeparatim vel coniunctim præſteot in hac coniunctione: Vtrùm ſemen viri tanquam efficiens ſolum, an tanquã efficiens & materia ad conceptum conſerat: an mulier ſolum menſtruum ſanguinem, an præterea quoq; ſemen exhibeat in generatione, & alia id genus, de quibus inter Ariſtotelem & Gal. ſunt maximæ & celebres controuerſiæ. Verùm tota hæc diſputatio ad commodiorem locum nempe ad tractationem de conceptu mihi videtur pertinere. Itaque ad alia progrediamus, & primò omnium de muliebribus menſtruis tractationem aggrediamur, ſi quidem conuenit inter omnes menſtrua ad conceptum & efficiẽdum, & nutriendum potiſſimùm pertinere, ac pro varia eorum naturali vel non naturali cõſtitutione mulieres reddi magis, vel minùs ſanas, magis vel minùs robuſtas, ſpeciatim verò magis vel minùs ad conceptum, atq; illius geſtationem & partum diſponi: de quibus Auicen. ſcribit ad hunc modum lib. 3. fen. 21. tract. 3. c. 1. *Menſtrua temperata in quantitate & qualitate ſua, & in tempore ſuo, currente ſecundum conſuetudinem naturalem in omni periodo ſunt cauſa ſanitatis mulieris & mundificationis corporis eius ab omni nocumento*: & quæ ſequuntur.

Capvt I.

De Menſtruis.

Quid ſit.

Qvid ſint Menſtrua, traditum eſt ab Ariſtotele 1. *de gener. animal. c.* 19. qui ſcibit, menſtrua excrementum eſſe, & proportione ſicut maſculis ſemen, ita fœminis menſtrua venire; id quod iis, quæ vtriq; ſimilia contingunt, conatur probare. Nanq; vna atq; eadem ætate maribus ſemen fieri incipit & ſecerni, fœminis menſtrua erumpunt. Vtriq; hoc tempore vox mutatur. Præterea deſinente ætate maſculis aboletur generandi ſacultas, fœminis menſtrua deficiunt. Sic Ariſtoteles probat menſtrua excrementa eſſe, quod mulieres neq; hæmorrhoidibus, neq; fluxione ſanguinis è naribus neq; varicibus (venæ latæ in crure) neq; aliquo ſymptomate magna ex parte laborant, quamdiu illæ congruas habent menſtruas purgationes: & aliis argumentis, de quibus longius agendum non eſt. Sed nos ad Galen. accedamus, qui rationibus petitis ex rei natura longè accuratiùs hãc rem explicat. Itaq; ſciendum eſt, vt ille docet 1. *de facult. naturalib. c.* 10. 1 *de val. tuenda. c.* 3. in omni concoctione neceſſario fieri aliqua excrementa. Cum enim cuiq; homini propter inſitum calorem certa quædam ſuſtantiæ portio quotidie effluat & diſſoluatur, quæ alia ratione non poteſt reparari, quàm alimentis & potionibus, hinc neceſſarium fuit excrementorum prouentum originem habere: ſiquidem quæ eduntur & bibuntur longè differunt à natura illius ſubſtantiæ, quæ effluit, vnde neceſſariò indigent varia ac multiplici alteratione, concoctione & tranſmutatione, vt eandẽ corpori nutriendo & ſubſtantiæ reparandæ poſſint aſſimilari. In quo quidẽ opere nonnulla remaneant neceſſe eſt, quæ concoctionẽ & aſſimilationem nequeunt recipere: quæ propterea excrementa vocantur: quæ cum varia ſint, non ſolùm in prima, ſed etiam in ſecunda & tertia concoctionibus, hinc factum eſt, vt non ſolum neceſſaria inſtrumenta natura inſtituerit, quibus huiuſmodi excrementa tanquã ſuperflua & inutilia poſſint expurgari, ſed illis etiam facultates quaſdã inſeruerit, vnde à nõnullis partibus ad ſe traherentur, ab aliis ad alias tranſmitterentur, & poſtremò à quibuſdam expellerẽtur. Ita ergo generaliter de excrementorũ neceſſario ortu habendum eſt: ſub qua communi ratione certum eſt, ipſa quoque menſtrua fore comprehendenda. Quod ſi quis quærat, cur mulieres tantùm, cæteri homines minimè, eiuſmodi redũdent excremẽto? Huic reſpondet Gal. 14. *de vſu part. c.* 4. id factũ eſſe, quòd mulier ſit viro frigidior, propter quã cauſam alimenta nõ ita probè concoqui & diſcuti poſſunt. Ex quo neceſſarium fuit tale & tãtum excrementum colligi, quod deinceps ad partes genitales, quæ, vt ſcribit Gal. 2. *de ſem. c.* 5. omniũ imbecillimæ ſunt, ſolet tranſmitti. Sed tamen hæc mulieris frigiditas, & imperfectio, vt idem Gal. 14. *de vſu part. c.* 6. maximam vtilitatem toti humano generi præſtitit: cum enim, vt ſupra dictum eſt, neceſſe omnino fuerit fœminam eſſe; credendum non eſt, ſummum omnium rerum Opificem partem totius noſtri generis dimidiam, ita imperfectam ac veluti mancam facturum fuiſſe, niſi huiuſmodi imperfectionem, magna quædam vtilitas fuiſſet ſecutura. Cauſa verò eſt huiuſmodi: namq; ipſe fœtus ma-

Excrementũ mulierum.

Cur non viri.

tetiam poſtulat copioſam, non modò ad primam ſui conſtitutionem, ſed etiam deinceps ad omne illius incrementum, quod quidem nutrimentum ſi mulier fuiſſet calidior, omnino defeciſſet, quoniã tunc & meliorem concoctionem alimenti feciſſet, & maiorẽ geniti excrementi diſſipationem molita fuiſſet. Itaq; hæc præcipua eſt ratio generationis, hic præcipuus eſt vſus menſtruorum in muliere.

Quare ſolius mulieris non aliorum animalium.

Quærunt nonnulli hoc loco quamobrẽ ſolæ mulieres inter cætera animalia habeãt menſtruas purgationes? quod tamen problema non conceditur ab Ariſtotele, qui ſcribit, 3. *de gen. anim. c.* 1. In auibus quidem & piſcibus nulla menſtrua fieri, ſicuti in cæteris animalibus ſanguine præditis & viuiparis contingit, in quibus omnibus, ille inquit, aliis magis, aliis minùs menſtrua fieri ſolent. Vnde 6. *de hiſt. anim.* 18. ſcribit mulierem maximè omnium animalium habere menſtruas purgationes, deinde vaccam, aſinam, equam, quod quidem an verũ ſit, alij viderint qui Ariſtotelem vbiq; conantur defendere: tametſi idem Ariſto. hoc ipſo loco illud addat, non deeſſe Philoſophos, qui negent in iis animalibus menſes fieri, inter quos ego quoq; non inuitus patior numerari, cum planè experientia demonſtret, hanc illius ſententiã falſam eſſe, ac nulla animalia pręter mulieres menſtruas habere purgationes. Sed vtcunq; ſit, ſiue mulier ſola, ſiue maximè omnium animalium menſtruis copioſius abundet, huius rei cauſæ requiruntur ab Ariſt. 7. *de hiſt. anim. c.* 2 quæ duæ potiſſimùm colligi poſſunt, Prima, quòd hæc materia excrementitia nonnullis animalibus in corporis alimentum, aliis in corticem, alis in frequentiam venarum & pilorum & alias huiuſmodi partes conuertatur. Secunda cauſa eſt; quod reliqua animalia ſint multo ſicciora, maioribus laboribus & exercitationibus dedita, & non ſimplice victu vtantur: contra autem mulieres ſint longè humidiores, ferè otioſæ, ac pleniore victu vti ſoleant. Ex quibus iure licet colligere, cætera animalia nullas, mulieres autem copioſas menſtruas purgationes habere Cæterum quoniam diximus & quaſi manifeſtum accepimus, mulierem eſſe mare frigidiorem, nonnulli hanc determinationem non recipiunt, qui altera ex parte mulierem mare eſſe calidiorem cenſent: de qua controuerſia Ariſtoteles quoq; mentionem facit 2. *de part. anim. c.* qui ſcribit, Parmenidem voluiſſe mulieres eſſe viris calidiores: quod idem quibuſdam aliis quoq; placuit argumento copiæ ſanguinis qua menſtrua fiunt. Empedoclem verò cõtra cenſuiſſe mulieres eſſe maribus frigidiores. Sed breuiter aduerſarias rationes vnam & alteram audiamus, & quidem ex potioribus.

An mulieres frigidiores viris.

Quòd mulieres ſint viris calidiores, prim eſt auctoritas Hip. cuius hæc ſunt propria verba lib. de morbis muliet. circa principium: *Habet enim mulier ſanguinem calidiorem, & propterea calidior eſt quàm vir.* Deinde neminem puto eſſe negaturum, quin aliqua mulier manifeſtè ſit aliquo viro calidior: finge (quod eſt Galen. exemplum 3. *de cauſis pulſuum, de pulſu virorum & mulierum*) hominem temperamento pituitoſo, frigido & humido: finge mulierem temperamento bilioſo, calido & ſicco: ſed præterea finge hominem viuere in vmbra & otio delitioſo; fœminam contra incolere Ægyptum, ruri agere, multis vti laboribus, atq; demum parco victu vti: cui dubium eſſe poteſt hanc mulierem calidiorem eſſe viro? Altera ex parte iam ſtatutum eſt, ac reddita ratio, quamobrem neceſſe fuerit mulierem eſſe viro frigidiorem, id quod res ipſa poteſt manifeſtè confirmare: ſiquidem certum eſt, marem planè robuſtiores habere omnes operationes, animales, naturales, vitales, quod robur non aliunde quàm ex calore poteſt prouenire. Quid igitur dicendum eſt? Prætermiſſis aliorum reſpõſionibus, quæ de hac ardua difficultate ſolent à multis proferri, ego ſentio dupliciter poſſe reſpõderi. Primò, fieri quidem poſſe, vt aliqua mulier, ſi reſpiciamus temperamẽtum vniuerſi corporis, ſit aliquo viro calidior, quod poſitum exemplum demonſtrat: ſed ſi paria paribus conferantur, vir pituitoſus mulieri pituitoſæ, vir bilioſus mulieri bilioſę eadem regione, eadem victus ratione & ſimili, tunc perpetuò marem muliere calidiorem eſſe. Secundò, vtcunq; concedatur aliquam mulierem aliquo viro generaliter calidiorem eſſe, tamen quatenus pertinet ad partes genitales, illam neceſſariò fuiſſe frigidiorem. Namq; vt ſuprà diximus cum Galen. Vir a muliere differt non natura, ſed ſola mẽbrorum genitalium formatione, quæ in viro extra propelluntur, & apparent, in fœmina intra detinentur & latent, quod quidem nulla alia ratione, niſi ex virorum caliditate & mulierum frigiditate fieri poteſt. Verùm quid ad Hipp. reſpondendum eſt? Pleriq; omnes, hanc partem tanquã Hip. non legitimam recipiunt, qui exiſtimant eam temere fuiſſe ab aliquo inſertam, cum manifeſtum videatur continere mendacium: addo cum huiuſmodi ſententia ipſi Hip. manifeſtè repugnet, qui 6. *Epid. ſect.* 2. *circa finem*, clarè docet, maſculos eſſe fœminis calidiores, cuius rei argumento eſt, quòd illi ſunt nigriores, habent venas magis extra apparentes, longe bilioſiores exiſtunt, atque in dextris vteri partibus generãtur: quæ quidem omnia non niſi à caliditate fieri poſſent: vt Galenus commentariis eorum locorum & aliis diffusè demonſtrat. Ac profectò aliter mea ſententia reſponderi non poteſt: ſiquidem nullus eſt liber Hip. tametſi germaniſſimus habeatur, in quo temporum iniuriã, ſpuria quædam, & falſa non irrepſerint, ſicut ipſis quoque aphoriſmis contigit: in quibus etſi liber eſt omnium conſenſu germaniſſimus Hip. tamen nonnulli aphoriſmi tanquam ſpurij reiiciuntur a Gal. Veruntamen ſi quis volit veterem Hip ſcripturam tueri, illud vnum mihi occurrit, quod dici poſſit, ſanguinem in mulieribus calidiorem eſſe, non proprio aut naturali calore, ſed ea caliditate, quæ omnibus ferè excrementis ſolet perpetuò copulari; cum enim menſtrua ſine vlla dubitatione inter excrementa recẽſeantur, certum cuique eſſe poteſt, illa neſcio quam caliditatẽ præter naturam concipere, & hac ratione ſanguinem mulieris ſanguine virorum calidiorem eſſe. Sed hac de re ſatis, reuertamur ad menſtrua.

Quando incipiant menſes primum.

Scribit Ariſtoteles 7. *de hiſt. anim. c.* 1. menſes mulieribus magna ex parte incipere circiter annum 14. quando mares quoque incipiunt ſemen emittere, quo quidem tẽpore vterq; & mas, & fœmina magnis mutationibus, & partium genitalium, & vocis, & aliarum rerum ſubiiciuntur. Deſinunt autem menſes, vt idem ſcribit Philoſoph. 7. *de hiſt. anim. c.* 5. vt plurimum circiter annum. 40. vſq; ad 50. ac ſanè ipſa res hanc Philoſophi ſententiam de principio ac fine menſium videtur confirmare: etenim ſi contingat, vt menſes incipiant ante annum 14. vt anno 9, 10. 11. quod nonnulli affirmant: pariter ſi fiat, vt menſes vſque ad 50. & plures annos perſeuerent, omnino rarius eſt.

Quando deſinant.
Quando & quot dies.

De tempore menſium non conuenit inter omnes, namque alij vnicam diem, alij 3. 4. & plures huic purgationi tribuunt, quod experientia confirmat eſſe verum, ac ratio confirmat, ſumma cum ratione fieri pro varia mulierum ætate, habitu corporis, temperamento, vitæ inſtituto, regione, & cæteris, vt modò maiora, modò minora, modò longiora & breuiora & menſtrua fiant. Hipp. 1. de morbis mulierum *pag.* 313. ita ſtatuit: *in muliere*

ſana

ſana moderatos menſes fluere ad 2. aut 3. dies, longius autem tempus aut breuius morboſum & ſterile eſſe. De quo tempore menſium notanda eſt ſententia Philoſophi 7. *de hiſt. anim. c.* 2. qui ſcribit: *facilius agi cum illis mulieribus, quibus breui tempore,* id eſt, *biduo aut triduo menſes profluunt, difficilius autem cum iis, quibus longius protrahitur, ſiquidem mulieres hoc tempore laborant.* Sed hoc loco occurrit inſignis difficultas apud Ariſtotelem, qui ſcribit 7. *de hiſtor. animal.* 2. paucis mulieribus ſingulis menſibus, plurimis autẽ intermiſſo vno menſe, id eſt, tertio quoque menſe menſtrua moueri: quæ quidem ſententia non ſolùm repugnat Gal. 14. *de vſu part. c.* 18. & auctoribus, ſed etiam ſenſu & experientia perſpicuè falſa eſſe deprehenditur: cum certum ſit ex mille fœminis forte vnam aut alteram purgari tertio menſe, quod ego quidem nunquam audiui: cæteras omnes ſuas purgationes ſingulis mẽſibus habere. Interpretes pro Ariſtotele multum laborant. Albertus Magnus in ſuis de animalibus *lib.* 9. *c.* 2. totam Ariſtotelis ſententiã peruenit, qui ſcribit: plurimas mulieres ſingulo menſe, paucas tertio quoq; menſe purgari. Sed hac ratione facile eſſet omnes auctorũ errores tueri, præterquã quod neq; id verũ eſt, vt diximus, paucas mulieres tertio menſe purgari, cum multæ potius hoc tẽpore non niſi ſingulis menſibus ſoleant expurgari. Sueſſanus commentatio huius loci inquit, illud fortaſſe in regionibus Ariſtotelis verum fuiſſe. Nonnulli afferunt libros de animal. ab Ariſtotele fuiſſe ſcriptos potius ex aliorum relatione, quàm ex propria ſententia, & idcirco illos multos errores, & quidẽ manifeſtos continere: inter quos apertè fatentur hũc numerandum eſſe. Demum Mercurialis lib. 5. *variarum lectionum, c.* 2. nec non 4. *de morbis mulierum, c.* 1. confutatis aliorum reſponſionibus aliam rationem excogitauit, qua ille putat Ariſtotelem poſſe defendi. Ea verò eſt vt in textu latino reſtituatur vox Græca συνεχῶς. prætermiſſa ab interprete, quæ ipſi idem ſignificat, quod coaceruatim & copioſè, adeo vt reſtituta hac voce ſenſus ſententiæ Ariſtotelis ſit huiuſmodi: paucas mulieres ſingulis menſibus aceruatim, & copioſè purgari, plurimas autẽ tertio mẽſe aceruatim & copioſiores mẽſes habere.

In propoſita difficultate, in propoſitis verbis neque defenſio Mercurialis mihi videtur ſatis eſſe: nam primò ſignificatio illius verbi videtur voluntaria, cum apud nullum probatum auctorem, quem ſciam, accipiatur in ea ſententia. Nam verè & propriè hæc vox συνεχῶς, omnium auctorum conſenſu idem ſignificat, quod continenter, ſine intermiſſione, aſſiduè, continuatim vel quid ſimile: in qua ſignificatione, puto eam quoque ab Ariſtotele hoc loco vſurpatam fuiſſe, vt ſenſus ſit huiuſmodi: paucis mulieribus ſingulis menſibus συνεχῶς, id eſt, ſine intermiſſione & continuatim, pluribus intermiſſione vnius menſis tertio duntaxat quoquo menſe mẽſtruas purgationes moueri. Deinde mea ſententia tam falſum eſt, paucas mulieres ſingulis menſibus aceruatim, plurimas tertio menſe copioſiùs purgari, quàm falſum eſt paucas ſingulis menſibus plurimas tertio tantùm menſe ſuas purgationes habere, cum res ipſa confirmet, omnibus mulieribus, non magis tertio, quàm cæteris & ſingulis menſibus vna fere atque eadem menſura menſtruas purgationes moueri. Vnde etiam puto huiuſmodi euacuationem menſtrua appellari, quod ſingulis menſibus eueniant.

Quomodo Ariſtoteles à tam manifeſto errore poſſit defendi, ſi modò ille defendi poteſt, ego quoq; dicam quid mihi in mentem venerit, qui videor poſſe duplicem reſponſionem adferre. Et prima eſt, ſententiam Ariſtot. veritatem ſuo tempore continuiſſe, quo certum eſt, mulieres moderata victus ratione vti, & admodum ſobriè viuere conſueuiſſe. Ad quem modum Hip. quoq; ſcriptũ reliquit 6. *aph.* 39. Mulierẽ podagra non laborare niſi menſtrua deficiant; quam ſententiam Gal. inquit, tempore Hip. veriſſimã fuiſſe, propter ſingularem mulierum ſobrietatem: poſteriore autem tempore eiuſmodi ſententiam falſam eſſe redditã, quòd mulieres deinceps propter victus incontinentiam ac plurimos errores, fluentibus quoq; menſibus prodagra ſolitæ fuerint laborare, ſicut hodie quoque contingit. Secunda reſponſio eſt; ſententiã Ariſtotelis veram eſſe hoc ſenſu, vt ille loquatur non de menſtruis generaliter, ſed de prima menſium eruptione, quæ videtur non ita continenter ſingulo quoquo mẽſe euenire, adeo vt multis iuuẽculis, quo tempore menſes incipiunt erumpere, hæc vacuatio ſoleat interiecto vno menſe ſuccedere: quæ quidem ſententia, ſi non perpetuò, ſaltem aliquando vera eſſe deprehenditur, cum rarò eueniat, vt cũ menſtruã virginis erumpunt, ad vnguem ſingulorum menſiũ ſeriem conſeruẽt. ſed liceat videre nonnullas tertio ſolùm quoquo menſe purgari, per aliquod tempus, donec natura iam aſſuefacta viis apertis ſanguinis copiã aucta, corporis augmento deſinente, iam ſingulo quoquo menſe συνεχῶς poſſent purgari. Forte autem neutra ex iis meis reſponſionibus videbitur ad hanc difficultatem ſatis eſſe: ſed tamen qualeſcunq; illæ ſint, mihi libuit illas proferre, quæ ſatis eſſe poterunt, donec mihi aut aliis liceat meliorem reſponſionem excogitare. Hactenus de menſtruis mulierum naturalibus, neſcio quomodo de illis longius diximus, quàm mea voluntas fuerit. Quare tempus eſt, vt menſtrua præter naturam aggrediamur.

CAPVT II.

De Menſium ſuppreſſione.

CVm mulieres naturæ inſtituto & prouidentia ſingulis menſibus habeant purgationem eorum excrementorũ, quæ & propter temperiem, & propter victus rationẽ huiuſmodi ſexus, & propter alias cauſas, de quibus ſupra diximus, copioſè coaceruentur, ſi hæc ſupprimatur, tunc neceſſe eſt, vt mulier in multa & grauiſſima pericula incurrat: ſicut altera ex parte ſi hæc vacuatio ſecundùm naturæ legem procedat, mulieres & ſolent ſanæ conſeruari, & à multis morbis præſeruari, vt ſupra diximus cum Auic. Ex quo Gal. ſcriptum reliquit 3. *de ſympt. cauſis, c.* 4. *de ſympt. diff. c.* 7. cæteras omnes ſanguinis excretiones, quæcunque illæ fuerint, hac vna excepta, quæ mulieribus per vterũ fit, eſſe præter naturã, & quidem toto genere. Itaq; ſuppreſſio menſiũ inter ea ſymptomata à Gal. numeratur, quæ immoderatè excreta aut retenta dicuntur: ſiquidem ea retinentur in corpore, quæ natura purgari debuiſſent. Cum autem & hæc & omnia ſymptomata ſequantur morbos vel ſtatim & proximè, vel alterius ſymptomatis interuentu, vt Galenus docet locis proximè citatis, ita habendum eſt, huiuſmodi ſymptomata, & ſuppreſſionem menſium primò pendere ex alio ſymptomate, nimirum actione læſa ipſius vteri. Hæc porrò actio vteri, ſicut cæteris omnibus actionibus contingit, tripliciter lędi poteſt, vel ablatè, vel imminutè, vel deprauatè. Itaq; menſes aut ex toto ſupprimuntur, aut parciùs fluunt, quàm conueniat, aut deprauatè expellũtur. Quoniam verò menſes vel ſupprimuntur ex toto, vel imminuuntur ex parte propter vnas & eaſdem cauſas, quæ nõ aliter quàm ratione magnitudinis inter ſe differunt: idcirco ſimul de vtriuſque

Eſſentia.

Cauſa.

vtriſque ſermonem habebimus. Pleriq; omnes & veteres,& recentiores tractantes cauſas ſuppreſſionis menſium admodum confuſè & perplexè mihi videntur illas explicare. Quare cæteris omnibus prætermiſſis experiamur nos more noſtro, an cum Galeno huiuſmodi cauſæ ad certa quædam capita certamque methodum poſſint referri.

De cauſis ſuppreſſionis mẽſium tractat Gal. ex propoſito duobus potiſſimùm locis: primo 3. *de ſympt. cauſis, c.* 4. altero 5. *aph. com.* 57. ex quibus ni fallor, ſumma huius diſciplinæ præclarè atq; ordinatim colligi poteſt. Itaq; ea Gal. ita habendũ eſt, menſtrua in mulieribus retineri ex toto, aut minui ex parte propter quatuor cauſas: quarũ prima eſt vitium vteri & vaſorum quæ ad illum pertinent: ſecunda eſt vitium ſanguinis: tertia eſt vitium vniuerſi corporis: quarta & vltima, vitiũ facultatis & virium: ad quas quidem quatuor cauſas non difficile eſt cuique cęteras omnes referre, quæcunq; &
I. quotcunq; ab aliis ſolent proponi. Primùm igitur ſupprimuntur menſtrua, aut minuuntur ratione vteri, quod contingit dupliciter: primo modo, vitio ipſius corporis: altero, vitio vaſorum quæ ad vterum pertinent, & per quæ menſes debent purgari. Corpus vteri eſt in cauſa, vt menſtrua ſupprimantur ſi illud laboret aliquo genere morbi, inter quæ occurrunt primò morbi in mala cõpoſitione, qui poſſunt eſſe multiplices, vt ſi ſubſtantia vteri fiat durior & denſior, quàm naturæ illius cõueniat: qui primus morbus proponitur à Galen. 3. *de ſympt. cauſis, c.* 4. 5. *aph.* 28. *&* 57. quod quidem vteri vitium cum fieri poſſit aut natura & primo ortu, aut deinceps tractu temporis, Galen. docet propter huiuſmodi vitium vteri, ſi id naturale fuerit, perpetuam menſtruorum ſuppreſſionem oriri, niſi quis accommodatis medicamentis longóque tempore illum ad meliorem habitũ transferat. Huic affectui proportione reſpondet compreſſio vteri, quæ ex vaſis illi circumiacentibus contingit, cum videlicet corpus immoderatè craſſum euadit. Quæcunq; præter naturam craſſæ non cõcipiunt vtero, iis omentum vteri os cõprimit, & priuſquã extenuentur nõ concipiunt 5. *aph.* 46. Sic ſi vteri os diſtortum aut peruerſum fuerit, ſi aliquo callo, carne, pinguedine obductum fuerit, ſi vterus non fuerit peruius & apertus quod iis mulieribus contingit quæ imperforatæ dicuntur, de quibus Aetius quoq; mentionem facit *lib.* 16. *cap.* 98. Ita ergo propter hos aut ſimiles morbos ratione vteri menſtrua ſupprimuntur. Diximus de morbis in mala compoſitione.

Secundò occurrunt morbi in intemperie, qui, vt puto vos non ignorare, varij ſunt: & ſimplices, & compoſiti, & cum materia, & ſine materia, quibus omnibus poteſt vterus laborare, partim natura & primo ortu partim præter naturam, & tẽporis progreſſione, ſicut de duritie & denſitate diximus. Et ſi quis quęrat qualesnam vteri intemperies ſint in cauſa ſuppreſſionis menſium, huic ſolus reſpondet Auic. *tract.* 3. *c.* 15. intemperies ſimplices frigidã aut ſiccam, compoſitas calidã, & ſiccam, frigidã & ſiccam principem locum obtinere. Et cum de intemperie frigida & ſicca, vel ſimplici vel compoſita manifeſta ſit ratio, quãobrem menſes ſupprimãtur: dubium videtur, quomodo intemperies calida hoc ipſum poſſit efficere; ſiquidẽ fatentur omnes, calorem poſſe omnes meatus rarefacere, aperire, ſanguinẽ fluxibiliorem reddere, & ita potiùs menſes prouocare, quàm ſupprimere. Pleriq; omnes hac in re multum laborant, & inter cæteros Mercurialis *lib.* 4 *c.* 1. *de morbis mulierum*, tres cauſas proponit, propter quas intemperies calida valeat menſes prouocare, quas ille inquit ab Auic. propoſitas fuiſſe. Sed cum ego attentè nõ ſemel Auic legerim, nullam apud ipſum cauſam potui reperire: imò verò, niſi prorſus fallor, neq; id ab Auic traditum eſt, intemperiem vteri calidam menſtrua ſupprimere, id quod nec fortaſſe vlla ratione fieri poteſt: quia Auic. ſcribit ſimplices duntaxat intemperies, frigidam & ſiccam, compoſitas calidã & ſiccam, frigidã & ſiccam ſuppreſſionis menſium cauſas eſſe: adeo vt certum cuiq; eſſe poſſit, apud Auic. minimè intemperiem calidã ſimpliciter, ſed calidã ſimul & ſiccam poſſe menſtrua retinere. Quod quidem rationi maximè cõuenit, nec vllam difficultatẽ continet: ſiquidem huiuſmodi intemperies non quidem ſimpliciter calida, ſed calida ſimul & ſicca facile poteſt vterum denſiorem & duriorem reddere, totum ſanguinem abſumere, & hac ratione menſtruam purgationem impedire.

Deinde ſunt morbi in intemperie cum materia, qui pariter ſumma cũ ratione poſſunt menſes ſupprimere, quos quidem morbos ego interpretor inflammationem, ſcirrhum, cancrũ, & alios tumores præter naturam. Etſi non ignoro omnes propemodum medicos noſtrorum temporum de morbis ex intemperie cum materia aliter ſentire, de quibus aliàs commodiore loco tractabimus.

Poſtremò ſunt morbi in ſoluta vnitate: quales ſunt vlcera, abſceſſus, fiſtulæ, & ſimiles, quibus ſi vterus laboret, facile eſt intelligere, quomodo menſtrua poſſint impediri & retineri. Atq; hactenus de ſuppreſſione menſium propter vitiũ vteri. Verùm placet Galeno, huiuſmodi ſuppreſſionem menſium, non ſolùm propter vitiũ vteri, ſed etiam propter vitium vaſorum, quæ ad vterum pertinent, poſſe prouenire, idq; potiſſimùm fieri ſolet, quotieſcunq; hæc vaſa anguſtiora ſunt reddita, quàm vt per ea ſanguis poſſit penetrare. quod quidẽ vitium poteſt contingere, aut in prima generatione & natura, aut progreſſione temporis, vel inducta aliqua intemperie, præcipuè verò frigida & ſicca, vel facta aliqua obſtructione, ſicut de ſuperioribus quoque morbis diximus.

Secunda cauſa ſuppreſſionis menſium poſita fuerat à Galeno, vitiũ materiæ & ſanguinis: quando nimirũ id quod vacuatur, vel craſſum, vel glutinoſum fuerit, vt propterea ad fluxionem ineptũ reddatur, quod contingit frequentiſſimè. Quæ quidem humorum craſſities & viſciditas, & propter alimenta, & propter alias multas cauſas poteſt contingere, de quibus ſæpe diximus in publicis lectionibus. II.

Tertia cauſa propter quam mulier interdum nihil purgatur, eſt culpa totius corporis, quod cõgruã ſanguinis copiam ad vterum non transmittit. Id quod tripliciter fieri poteſt: vel propter multas exercitationes, vel ob tenuem victum, vel propter inclinationem humorum ad alias partes; ad quem modũ mulieres multis laboribus & exercitationibus deditæ, quales apud Aëtiũ *lib.* 16. *c.* 51. ſunt cantatrices, ſaltatrices, ruſticæ, & quæcunq; calidius & ſiccius temperamentum habent, vt proximè ad virilem naturam accedant, vel parum, vel nihil purgari conſueuerunt; ſiquidem in huiuſmodi mulieribus calor naturalis robuſtus eſt, vt propè concoquat alimenta, nec non digerat ac diſſipet, quæcunque excrementa in concoctionibus relinquuntur: vt propemodum ſanis & robuſtis viribus contingere ſolet. Sic mulieres quæ tenui victu vtuntur. ſiue volentes, vt religioſæ & diuino cultui deditæ quæ frequentibus ieiuniis & inedia præter modum ſe macerant & extenuant: ſiue nolentes, vt quæ graui alimentorum & rerum omnium inopia laborant, omnes autem nullos aut modicos raroſque menſes habere, quod hac ratione paucus ſanguis & pauca excrementa generentur, quibus III.

deficientibus,

deficientibus,vt menſtrua quoq; deficiant,neceſſe eſt,de qua re videatis locum notabilem apud Gal. *de ſect. venæ aduerſus Eraſiſtrat. c. 3.* qui diſputans aduersùs medicos illius ſectæ,qui volentes prouocare menſtrua prætermiſſa ſectione venæ mulieres exquiſita inedia macerabant,illos acriter reprehendit propterea quòd etiam purgationes, quæ inculpatè fluebant, ex toto ſupprimant; ſiquidem, ille inquit, *ſanguis alimentorum inedia areſit, & denſior ſe ipſo redditur, eamque ob rem ad fluendum ineptus euadit.* Ad tenuitatem victus puto referri poſſe vigilias, profundas cogitationes,mœrores,omneſque vehementes animi perturbationes,ex quibus certũ eſt ſpiritus ſanguinemq; abſumi;ac ferè idem fieri, quod ex tenuiore victus ratione fieri diximus. Ad quem modũ videmus frequentiſſimè mulieres religioſiſſimas,viduas & cæteras;quæ moleſtis cogitationibus,vigiliis,triſtitia,laboribus,doloribus aſſiduè torquentur & cõficiuntur,ſuppreſſione menſium laborare. Si tertiò quoq; humores ferantur ad alias partes, minimè ad vterum, mulieribus menſtrua ſupprimuntur. Exempli gratia, ſi ſanguis per nares, per hæmorrhoidas profluat, ſi quæ mulier laboret frequenti vomitu,fluxione alui, nimio ſudore,aut alia ſimili vacuationis ratione. Ad quem modum collegit Hip. 5. *aph. 29. mulieri,quæ in mammis lac habeat,nec ſit grauida, vel puerpera, menſtrua defeciſſe, quod ſanguis hoc tempore per vaſa communia mammis & vtero, ad mammas tranſmittatur, atq; in lac tranſmutetur.* Ad quem modũ mulieres propè omnes tempore lactationis planè mẽſtruis ſunt deſtitutæ. Sic eleganter & diffusè demonſtrat Galen. 14. *de vſu part. c.* 8. Quo loco vaſorum vtriuſq; partis, vteri & mammarum mirabilem ſocietatem & conſociationem declarat: quin Gal. docet vtraſq; huiuſmodi partes vteri & mãmarum ad vnum perficiendum opus,nempe ad gignendum & nutriendum fœtum fuiſſe à natura inſtitutas,ac propterea vaſa vtriuſq; ita fuiſſe comparata & diſpoſita, vt vtriq; muneri poſſint ſatisfacere, adeò,vt quo tempore in vtero fœtus conformaretur & augeretur, illi ſoli venæ communes ex vtriſq; alimenta affunderent; quando autem fœtus natus fuerit,turſum mammis totum alimentum affluat. Ex quo factum eſt, vt eodem tẽpore menſtrua procedere nequeant & fœmina lactare,ſiquidem altera pars dũ ſanguis ad alterã transfertur,ſicca ſemper relinquatur. Ad inclinationem humorum ad alias partes,nonnullæ quoq; excretiones,ſiue natura,ſiue arte comparatę mihi videntur poſſe referri. Exempli gratia, ſi quæ mulier laborat magna & difficili ſcabie, vlceribus totum corpus occupantibus, ſi plures habeat fonticulos, ſi frequenter illi ſanguis mittatur ex venis potiſſimùm ſuperioribus: ex quib. ſi mittatur ſanguis ſpeciatim docet Gal. *de ſang. miſſ. c.* 12. & 18. 2. *ad Glaucon. c.* 7. 5. *meth. c.* 3. menſtruas purgationes impediri, ſi mulier demum aliquo purgante medicamento familiariter vtatur,vt multæ facere ſolẽt. Etenim hæc omnia & alia, ſi quæ ſunt id genus, ſumma cum ratione poſſunt ſanguinem ab vtero reuellere aut deriuare, aut ad alias partes tranſmittere.

Quarta cauſa ſuppreſſionis menſium apud Gal. eſt ratione virium, tametſi huiuſmodi cauſam ab omnibus prętermitti video. Nam præter cæteras cauſas modò poſitas fieri poteſt,vt vires ſint debiliores, quã vt poſſint ſanguinem ad vterum deducere & tranſmittere,ſicuti euenit cõualeſcentibus & debilibus mulieribus, quibus tamdiu detinentur menſes, quamdiu illæ vires acquirunt ac fiunt robuſtiores: pariter poteſt contingere, vt propter robuſtas vires facto impetu ſanguis ad alias partes irruat, & ita purgationes per vterum impediantur. Itaque tot & tantæ ſunt cauſæ ad mentem Galeni ſuppreſſæ vel imminutæ purgationis menſtruæ, ad quas, vt ſupra diximus, facilè omnes mihi videntur poſſe referri, ſiue internæ ſiue externæ, quæcunq; ab aliis poſſent excogitari.

Tractabamus de ſuppreſſione menſium,& abſolutæ ſunt omnes cauſæ, itaque id reſtat, vt ad ſigna progrediamur. Cum autem nullis ſignis opus ſit, ac ſola ægrotæ relatione intelligamus, mẽſtrua ſuppreſſa aut diminuta eſſe: ſtatim ad ſigna deueniendum eſt, quæ ſingulas differentias & cauſas demonſtrant. Quoniam verò differentiæ & cauſæ ſuppreſſionis menſiũ quæcunq; accidunt aut culpa totius corporis,aut propter robur vel debilitatẽ virium,de quibus poſtremo loco diximus, facilè poſſunt intelligi ex proba vel improba corporis & partium conſtitutione,ex præcedentibus morbis & ſymptomatibus, ex vitæ inſtituto,& aliis id genus communibus quibuſdam locis: de quibus foret longiſſimum forte etiam ſuperuacaneum copioſius agere: idcirco mihi libet de illis tantùm ſignis agere, quæ duas priores cauſas nempe vitium vteri & vaſorum, nec non ſanguinis poſſent demonſtrare: ſiquidem huiuſmodi cauſæ & differentiæ, ſicut accidunt frequentiſſimè, ita etiam ſunt reliquis maioris momenti, vnde etiam mihi propoſitum eſt de iis tantũ curationem tradere.

Itaque ſi menſtrua ſupprimantur vitio vteri, quem diximus poſſe laborare omni genere morborum,id eſt,ſi morbus fuerit in mala compoſitione,vt ſi os vteri diſtortum ſit aut peruerſum fuerit, ſi propter aliquod impedimentum illud ſit clauſum aut imperforatum, cuiuſmodi fere morbi ſolent eſſe naturales: ſed vtcumq; ſit, tunc mulieres perpetuò menſtruorum ſuppreſſione laborant,ac planè ſteriles redduntur. Atque ij quidem morbi tactu potiſſimùm obſtetricis videntur poſſe reprehendi,vt colligitur ex Gal. *6. loc. ad finem.* Etſi nec forte defuturæ ſint quædam coniecturæ, quæ huiuſmodi morborum aliquam ſignificationem facere poſſunt. Exempli gratia, ſi mulier in coitu nullã delectationem accipiat: imò etiam dolore & moleſtia afficiatur, ſi os vteri à partibus circumiacentibus comprimatur, vniuerſum corpus & plenius & craſſius apparebit. Deinde verò ſi vterus laboret intemperie ac primùm frigida, & quod contingit frequentiſſimè in hoc caſu, mulier minimè erit appetens coitus, nullamque in eo voluptatem percipiet,aut nunquam,aut rariſſimè,& non niſi tardiſſimè ſemen emittet,corpus vniuerſum minimè benè coloratũ, ſed albidius. Preterea verò torpidum & frigidum euadet, pulſuſque erunt rariores,ſomni longi & profundi,omnia excrementa, lotia,egeſtiones & cætera frigiditatem ſolent atteſtari. Huiuſmodi mulieres iuuantur à rebus calidis, læduntur à frigidis. Si vteri intemperies fuerit ſicca,ferè totum corpus erit emaciatum & ſiccatum, omnes venæ quodam modo inanes & vacuæ apparebunt. Excrementa omnium partium erunt pauciora & ſicciora,præceſſere vigiliæ, labores, inſignes euacuationes & ſimilia, quæ valent totum corpus & partes exſiccare, huiuſmodi mulieres à rebus humidis bene habent,à ſiccis offenduntur.

Modò reſtant duæ intemperies compoſitæ, calida & ſicca, frigida & ſicca, quæ ex ſignis ſimplicium intemperierum facilè poſſunt colligi,vt pluribus non ſit opus. Quod ſi demum fiant intemperies cum materia,hæc generali veluti quadam grauitate & pondere poterunt cognoſci, ſicuti altera ex parte intemperies ſine materia omnis grauitatis & ponderis ſolent eſſe immunes. Speciatim verò, ſi vterus laboret vel eryſipelate, vel cancro, vel alio tumore præter naturam, ex propriis ſignis cuiuſque

que morbi licebit in eorum cognitionem deuenire, quod item de morbis in ſoluta vnitate ſtatuendum eſt. Sed ad alteram rationem laborantis vteri accedamus: ſi vaſa quæ pertingunt ad vterũ reddantur anguſtiora, quàm vt per ea menſtrua trãſire poſſint, ſiquidem id fiat propterea quòd illa ſint obſtructa, cum obſtructiones, Gal. auctore, fiant vel nimia copia, vel mala qualitate humorum, licet huiuſmodi obſtructionis ſigna colligere, quæ vel copiam, vel vitium humorum ſignificant, vel plenitudinem, vel cacochymiam, ex habitu corporis & ex temperamento, ex præcedente victus ratione, & cæteris id genus, de quibus ſæpe diximus. Vtcunq; autem huiuſmodi vaſa vteri vel copia vel vitio humorum obſtructa fuerint, mulieres circa regionem vteri, & partes proximas inſolitam quandam grauitatem ſolent percipere, quam retenti humores ſiue multi, ſiue vitioſi tanquam ſuperfluum pondus iure ſolent excitare. Sin autem ſine obſtructione vaſa reddita ſint anguſtiora, aut natura & primo ortu, aut deinceps tractu temporis, quod potiſſimùm diximus fieri inducta aliqua intemperie ac potiſſimùm frigida & ſicca, quæ ſigna iam diximus eiuſmodi intemperies in vtero ſignificare, eadem quoque ad vaſa & ad hunc locum referenda ſunt.

Reſtant igitur ſigna quæ demonſtrant vitium eſſe in ſanguine, vel materia fluẽte ad vterum, cuius occaſione menſtrua ſupprimuntur. Cum autem Gal. doceat id non aliter fieri quàm ſi id, quod vacuatur vel craſſum, vel glutinoſum fuerit: ex iis omnibus licebit huiuſmodi ſanguinis vitium colligere, quæcunq; ex temperamento, ætate, habitu corporis, ex præcedẽte victus ratione, ex excrementis vel aliter frigidioris & craſſioris ſanguinis copiam poſſunt ſignificare, præterquam quod ex grauitate vteri & partium proximarum forte etiam vniuerſi corporis, & aliis id genus ſymptomatibus licebit id ipſum confirmare. Atque hactenus de ſignis. Itaque nihil aliud reſtat, quàm vt curationem aggrediamur.

Cum plurimi ſint affectus præter naturam, & illi quidem grauiſſimi, qui ſequuntur ſuppreſſionem menſtruorum, quorum nonnulli ad ipſum vterum, nonnulli ad cerebrum, cor, ventriculum, & cæteras principes corporis partes prope omnes, nonnulli demum ad corpus vniuerſum pertinent, quibus partibus & vniuerſo corpori certum eſt, vterum mirabiliter & frequentiſſimè conſentire, de quibus affectibus ſequentibus ſuppreſſionem menſtruorum Auic. peculiare caput inſtituit *lib. 3. fen. 21. tract. 3. c. 26.* Galen. item *lib. 9. de loc. affect. 5. aph. comment. 57. 3. Prorrheticorum com. 31. de ſect. vena aduerſus Eraſiſtrat. c. 1. & 3.* Hip. *de morbis mulierum diffuſè*, propterea in curatione huiuſmodi morbi neceſſe eſt medicos ſummum ſtudium & diligentiam adhibere. Et ſi verò vt diximus, variæ ſint differentiæ, pro variis cauſis ſuppreſſionis mẽſium, quibus diuerſa quoque curandi ratio videtur conuenire, verumtamen ad totam huiuſmodi curationem duo communes ſcopi mihi videntur poſſe referri, quorum alter vniuſcuiuſq; cauſę rationẽ habeat, alter in eo verſetur, vt ſanguis reddatur fluxilis, & menſtrua prouocentur.

Indicationes ſeu ſcopi communes curatiui.

Sed antequã curationem & particularia remedia aggrediamur, videndum eſt, num liceat propoſitis ſcopis ſatisfacere, nec ne, facile an difficile, breui an tardè: vno verbo, quid medicus ſibi vel aliis de ſuppreſſione menſium poſſit promittere. Fuit ſententia Hipp. *1. de morbis mulierum*, (pag. 311. codice Baſilienſi latino circa principium paginæ) *Si menſtrua ſupprimantur ſex menſes, illa non amplius prouocari, & malum fieri incurabile.*

Prognoſtica.

Altera autẽ ex parte apud eundem Hip. 4. *Epidem.* 92. legimus hiſtoriam cuiuſdã ancillæ, cui 7. annos retenta fuerint menſtrua, quæ demum redierunt. Vnde illa priſtinum habitum bonum & ſanitatem recuperauit. Sic habemus alteram hiſtoriam 5. *Epidem.* circa principium, vxoris Gorgiæ in Lariſſa, cui menſes fuerunt ſuppreſſi per 4. annos, qui deinceps redierunt, & illa priſtinæ ſanitati fuit reſtituta. Sic habetis hiſtoriã apud Gal. 6. *Epidem. ſect.* 3. 29. illius mulieris emaciatæ, cui menſes octo menſtrua defecerant, cui ſanguinem miſit copioſiſſimè: & vt finiam, experientia confirmat quotidie, nonnullas mulieres quibus vltra ſex menſes menſtrua retenta ſunt, ſanati. Ego verò cenſeo nullum certũ iudiciũ de hac re fieri poſſe, ſed pro varietate mulierũ, ætatis, habitus corporis, ſtudiorum vitæ, ſed ante omnia pro varietate cauſarum, propter quas menſtrua ſupprimuntur, nonnullas mulieres facilè, quaſdam difficilè, alias nulla ratione ſanari poſſe. Atq; vt vos quoque æquiore animo feratis, ſi mulieres ſe aliquando vobis offerant, quib. nullis remediis & rationib. poſſitis menſtrua prouocare, ſciatis neq; diuinum Hip. ſemper præſtare potuiſſe, qui ſcribit in fine *lib. 6. Epidem.* fuiſſe duas mulieres alterã Phaetuſa Pytheæ coniugem, alteram Namyſiam Gorgipi vxorem, quibus cum menſtrua multo tempore defeciſſent, atq; ille ſimul cũ aliis medicis omnia feciſſet, quæcunque fieri potuerũt pro eorũ prouocatione, tamẽ illa nunquã rediiſſe, & vtramq; non multo poſt mortuã fuiſſe. Sed ad inſtitutã curationem redeamus.

Curationis præſidia.

Diximus duos eſſe cõmunes ſcopos, quibus vniuerſa ratio curãdi ſuppreſſa menſtrua, videtur contineri. Ac primus fuerat, vt ſingularũ cauſarũ habeatur prouidentia, propter quas cõtingit ſuppreſſionem menſtruorũ fieri. Secundus verò, vt ſanguis præparetur, & ad fluxionẽ idoneus reddatur. Quoniam verò quod ad primũ ſcopum pertinet, ſi velimus ſingulas cauſas perſequi, hæc vna tractatio tã foret prolixa, vt cæteris tractandis mulierũ affectib. tẽpus non vacaret, idcirco vt ſæpe diximus, mihi ſtatutũ eſt de illis tantũmodo cauſis agere, quæ cæteris ſunt frequentiores & maioris adiumenti; illæ verò ſunt cum mẽſtrua ſupprimuntur, vel per vitiũ vteri, vel ſanguinis vitiũ. Et cũ vterus multis quoque morbis poſſit laborare, vt ſupra diximus, partim natura & primo ortu contractis, partim tractu tẽporis acquiſitis, de quibus pariter foret longiſſimum verba facere: cæteris omnibus prætermiſſis cum potiſſimum quãplurimi nullã curationẽ recipiant, mihi libet de ea ſuppreſſione menſium, atq; illius curatione verba facere, quæ vel propter intẽperiem & vaſorũ ad eũ pertinentiũ, vel propter vitium ſanguinis ſolet oriri. Itaq; rem aggredior.

Intemperies, quæ potiſſimùm ſunt in cauſa ſuppreſſionis menſium, ſtatutæ ſunt cum Auic. duæ ſimplices: altera frigida, altera ſicca: duæ compoſitæ, altera calida & ſicca: altera frigida & ſicca. Incipiamus nos à ſimplici intẽperie frigida: & quoniam illi ferè ſemper cõiungitur vitium ſanguinis, qui in huiuſmodi intemperie facilè craſſior & glutinoſior redditur, quàm vt fluere poſſit, non alienum fuerit has duas cauſas coniungere, ac de vtraque ſimul pertractare, cum pariter ambæ à ſuo ortu ferè proueniant, adeo vt intemperies vitium ſanguinis, & vitium ſanguinis intemperiem maximè ſoleat iuuare & augere. Indicationes curandi ferè ſunt manifeſtæ. Vterus nec non vaſa ad vterum pertinentia laborant intemperie frigida, ergo illa calefacienda ſunt. Sanguis in vtero & vaſis contentus craſſior eſt, glutinoſior, & ad fluxionem ineptus. Ergo oportet illum attenuare, & incidere, & ad fluxionẽ idoneum reddere. Sed quoniã ex cõmuni methodo nũquã licet ad hęc

particularia

Digitized by Google

particularia deuenire, niſi primum habeatur ratio vniuerſi corporis: ideirco antè omnia de corporis vacuatione communi cogitádum eſt Si quis enim ſtatim in principio nulla præcedēte generali purgatione velit iis vti præſidiis, quæ poſſint intépetié auferre, humores præparare, & mēſes prouocare, is prorſus nihil proficiet: imò verò & morbū & cauſam morbi deteriorem efficiet, & totā curationē reddet difficiliorem. Verùm ad particularia præſidia veniamos. Cum ſuppreſſio menſium non ſit morbus acutus, ſed det inducias, non modò licèt, ſed etiam maximè opportunum eſt & vtile primo loco aluum lenire, quod quidem fieri poteſt dupliciter, & clyſteribus, & medicamentis.

Ergo ſiot clyſteria moderata, id eſt, quæ valeant moderatè calefacere & flatus diſſoluere. Et ſit exemplum.

ſem. aniſ. fol. in cal. drac. iij vel ad ſū vnc. j. ſufficit. Non drach. iij. ſed vnc. iij. vt omnib. prac. apparet legendum.

℞ *Flor. chamameli, athemiſ. ana. M. ſ.*
Sem. aniſi, fœnic. ana ℥. j. F. decoctio.
℞ *Prædict. decoct. lib. j,*
Ol. chamamel ſacch. rubri ana ʒ. iij. M pro clyſt

Sed medicamenta longè maiorem & vtiliorem operam præſtāt, inter quæ teſtimonio Gal. *de ſang. miſſ* & conſenſu omnium hiera principē locum obtinet, quòd illa poſſit non ſolùm purgare excrementa, quæ in ventriculo, & primis viis continentur, ſed etiam craſſos humores attenuare, incidere, ac reliquas partes tum maximè vterum calefacere & iuuare: & quomodo hiera ſola & ſimul cum aliis medicamentis poteſt adminiſtrari, habetis exempla. Exemplum hieræ ſolæ:

℞ *Spec. hier. ſimp. ℥ iij.*
Cum melle roſato q. ſuf. miſ. fiat bolus.
℞ *Spec. hier. ſimp. ʒ. ij.*
Et ſem. cum ſyrupo de betonic q. ſ. miſc. F. bolus.
Item.
℞ *Mellis roſati ſolutiui ʒ. iij.*
Decoctionis ſeminū citri parū miſ. F. potio, quæ ſtatim poſt hieram accipienda eſt.
℞ *Spec. hier. ſimp. ʒ. iij.*
Elect. lenitiui, vel flor. caſſiæ nouiter extract. ʒ. vi.
Miſc. cum ſaccharo. fiat bolus.

Nonnulli in mulieribus abhorrent vſum caſſiæ, ſed ſi ea permiſceatur cum hiera vel aliter corrigatur; tutò, mea ſententia, poteſt adhiberi: & ego vtrumque medicamentū, hierā inquam & caſſiam ſimul miſtam, familiariter ſoleo adminiſtrare.

Sanguinis miſſio.

Lenita aluo ſtatim occurrit conſultatio de ſanguinis miſſione, quæ multas continet difficultates. Ac primò Aetius qui *lib. 16. c. 51.* ſcribit, mulieres quæ non purgantur ob plenitudinem, venæ ſectione curari, quaſi verò cæteris quæ carent plenitudine hoc remedium non conueniat. Cui opinioni fauent quamplurimi, qui generaliter docent, nunquam ſine plenitudine ſanguinem mittendum eſſe. Deinde ſunt alij, qui hoc remedium non probant, quotieſcunq; mulieres ex cauſis frigidis mēſium ſuppreſſione laborāt, de quibus agemus in præſentia. Cui pariter opinioni fauent quamplurimi, qui in morbis tantum calidioribus & in copia calidorū humorū ſāguinis miſſionē ſolēt probare. Aduersùs vtrāq; opinionē quā exiſtimamus falsā & à Gal. mēte alienā eſſe, nolumus hoc tēpore longius agere, qui id fecimus ex profeſſo & accuratiſſimè in diſputationib. editis. Quamobrē mea quidē ſententia ita agēdū eſt, in qualibet ſuppreſſione mēſiū quæcūq; illius fuerit cauſa, & quæcūq; fuerit humorū copia & cōditio, ſectionē venæ nō modò vtilē, ſed etiā neceſſariā eſſe, dūmodo per vires & ætatē liceāt huiuſmodi remediū adminiſtrare. Etenim ſectio venæ tot & tātas vtilitates poteſt afferre, quæ alioqui ſatis cuiq; poſsūt cōſtare, vt pro comperto habēdū ſit, ad prouocationē mēſiū nullū magis accōmodatū & efficax remedium poſſe inueniri. Ex quo factū eſt, vt Auic. Paulus & omnes probati auctores & veteres & recētiores, ſed præ cæteris Gal. *lib. de ſang. miſſ.* generaliter in ſuppreſſione mēſium ſectionem venæ non modò probent, ſed etiam cæteris omnibus remediis anteponant.

Eſt celebris & diu agitata difficultas de loco, vnde liceat ſanguinem mittere in ſuppreſſione mēſium. Namq; ex vna parte Aet. *lib. 16. c. 57.* iubet mulieri, quæ ob plenitudinem non purgatur, venas cubiti & cruris ſecādas eſſe. Ex altera autem parte Gal. *de ſang. miſſ. c. 18.* tradens rationem generalem mittendi ſanguinis, ſecundùm varias corporis partes ita ſtatuit partes infra thoracē poſitas, quales nominatim recenſet veſicam & vterum ſectione venarum in poplite, malleolis iuuari: ſed magis ad rem manifeſtè & expreſsè *cap. 11. &* 19. docet mulieribus, in quibus ſuppreſſa ſunt menſtrua, venas in cruribus ſecandas eſſe, minimè in cubito, ſiquidem ſectis venis in hac parte ſuperiore ſanguis ab vtero retrahitur & menſtruæ purgationes retinentur. Pleriq; multum laborant, vt has duas repugnantes opiniones Aetii & Galeni inter ſe concilient. Altimarus *c proprio* 107: inquit Aetium magnam ſuppoſuiſſe plenitudinem. Cum autem magna plenitudo copioſa vacuatione indigeret, neque eam vires aut reliqua poſſent perferre, propterea de illius ſententia primò venas cubiti, deinde venas cruris ſecandas eſſe, vt ex vtriſque tanta ſimul poſſit copia ſanguinis vacuari, quantum vnica ſectione plenitudo requirebat: Galenum verò ex vna parte non adeo magnam plenitudinem inſpexiſſe, ex altera parte vires robuſtas in mulieribus plenitudine laborātibus ſuppoſuiſſe, & hac ratione ſectionem venarum inferiorum probare, qui demum inquit ſentētiam Galeni, ſectas venas in cubito mulierum purgationes reuellere, verā eſſe & recipiēdam, vbi poſt eas venæ inferiores non incidātur. Tricauell. longiſſimam de hac re diſputationem facit, quam vobis licet apud ipſum videre *lib. 10. de morb. cap. 4. lib. 3. Conſiliorum, conſilio* 70. Summa autem eſt huiuſmodi, facile hanc litem poſſe derimi, ſi conſideremus morbum varia ratione curari, ſi ille ſolus fuerit, vel ſi ille coniungatur cum altero morbo, qui tanquam cauſa priorem morbum fouet, vel maius periculū poſſit afferre. Vnde ſi quia conſideret ſolùm menſtruorum ſuppreſſionem, tunc certum eſt, ſanguinem ad vterum conuertendum, minimè ad alias partes reuellendum eſſe, ac propterea venas inferiores, minimè ſuperiores, fore incidendas. At verò ſi quis conſideret, nō ſolùm mēſtruorum ſuppreſſionem, ſed eam quoque à totius corporis plenitudine foueri, tunc rationi conſentaneum eſſe vt ſanguis potiùs ab vtero auertatur, quàm ad illum conuertatur, ac propterea potius ſectionem venarum ſuperiorū, quàm inferiorum conuenire. Itaque Trincau. concludit Galen. priorem curandæ ſimplicis affectionis rationem, Aetium poſteriorem ſecutum fuiſſe & vtrumq; bene ſentire nec alterū alteri contradicere. Trincauellio atque huic opinioni fere conuenit Franciſcus Valeſius *lib. 2. meth. med. c. 14.* Ludouicus Mercatus celeberrimi nominis vir, Hiſpanus, qui de affectibus mulier. 4. lib. cōſcripſit, ita ſtatuit lib. 1. c. 9. redūdante ſanguine in toto corpore adeo vt obſtructionē in vtero aut vicinis partib efficiat, à diſtātiſſimis partib. ab ea quæ affecta aut obſtructa eſt, reuellendum eſſe cum Aetio, & ita ſuperiores venas ſecandas eſſe: at verò ſanguine redundante in ipſo vtero aut in toto corpore, propter obſtructionem vteri ipſius ex venis inferioribus ſanguinem mittendum eſſe cum Galeno. Alij forte aliter ſentiunt.

Cæterùm vt liberè dicam, Altimat. Trincauel. Mercatus & quicũq; illis conſeoriuot hac in parte huius rei mihi vidétur malè ſentire. Atq; vt id prętermittã quod illi temere & fruſtra conantur Gal. & Actiom conciliare, qui ad nullã cócordiam poſſuot adduci, ni equidem fallor, omnes eorũ cogitationes ſunt inanes, & multos errores continent. Ac primùm voluntaria ſunt quæcunque Altimar. cõminiſcitur de maiori ac minori plenitudine, de robore vel debilitate viriũ, de repenta ſanguinis miſſione, quæ plenitudini reſpõdeant; ſiquidem iã certũ eſt quã quod certiſſimum, neq; Gal. neq; Aetiũ de iis ne verbum quidẽ feciſſe, aut quicqnã cogitaſſe. Sic interpretatio ſententię Galeni & Altimari inepta eſt, quaſi verò non Gal. abſolutè & ſimpliciter variis in locis doceat, ſectionem veoarum ſuperiorum menſtrua ſupprimere, neq; aliquãdo voluiſſe eam limitationem adiungere, quæ placet Altimaro, id nempe verum eſſe, niſi poſterius venæ inferiores incidãtur. Deinde verò quãtum opiniones quoq; Trincauellii & Mercati ſint abſurdæ, & à Galeni mére alienæ, facile cõſtabit, ſi primùm Galeni & rationes & doctrinã intelligamus. Itaq; Gal. cũ proximo ſuperiore loco docuiſſet, quidnã medico faciendũ ſit, ſi ex retentis menſibus & hæmorrhoidibus ſanguis in corpore fuerit cooſeruatus, c. 11. docet, quidnam agendum ſit in mulieribus quibus menſtrua purgatio ſuppreſſa eſt. Huius doctrinæ ſumma eſt huiuſmodi: In his vacuationem minimè prorogandam eſſe, quanquam venam incidere non eſt neceſſe, cũ ſcarificationes malleolorum ad vacuãdum quod ſuperuacaneum eſt, ſufficere aliquando poſſint. Quę quidem ſcarificationes aliud quoque habent commodum, nẽpe quòd mẽſium motum concitent, quemadmodũ etiã in malleolis & poplitibus ſectæ venæ faciunt, quippe, inquit Galenus, *plenitudines à retentis menſibus ortas ex cruribus omnino vacuatis ſiue incidere venã, ſiue ſcariſicare oporteat; etenim ſanguinis miſſio ex cubito purgationes muliebres reuellere conſueuit* Hæc. Gal. *cap.* 11. ſic *poſteriore c.* 19. tradens rationem varias veoas ſecandi pro varietate partium laborantium, de retentis hæmorrhoidibus ac menſtruis ita ſtatuit: *ſi propter retentas hæmorrhoidas velimus ſanguinem mittere, ſiquidem eas velimus cohibere, venas quæ ſunt in manibus: ſin autem velimus eas prouocare, venas quæ ſunt in cruribus ſecandas eſſe. At verò in quibus ſunt ſuppreſſa menſtrua, ſemper inquam, ſemper ſanguinem ex inferioribus mittendum eſſe.* Cuius variæ curationis rationem reddit, quoniam non ita ſe res habet in menſtruis & hæmorrhoidibus. Namque menſtrua purgatio, cum ſit naturalis, nullum periculum affert, & propterea nulla mulier cupit ab eiuſmodi vacuatione liberari. In hæmorrhoidibus autem ſi vacuatio ſit præter naturam, nonnullæ quidem cupiunt eas habere, nonnullæ autem liberari eiuſmodi vacuatione volunt, à qua periculum imminet aliquando, ne homo ad malum corporis habitum, ad hydropem, & ad interitum deducatur. Itaq; inquit Galenus, in iis in quibus ſuppreſſa ſunt menſtrua ſemper venas, quæ ſunt in crurib. incidere oportet. Ex his duobus locis Gal. manifeſtiſſimè licet intelligere quamobrem Gal. in ſuppreſſione menſium nunquã velit venas brachij, perpetuò venas cruris ſecandas eſſe, nimirũ quòd venæ ſuperiores menſtruas purgationes cohibeãt, inferiores verò præſtent, & vacuationem plenitudinis & prouocationem menſium. Quod ſi ita ſe res habet, iure mihi videor dixiſſe Altim. Trin Mercatum temere ac fruſtra laborare, vt Aetium & Galen concilient, qui conciliari nullo modo poſſunt, omneſque eorum conciliationes inanes eſſe ac multis erroribus ſcatere. Etenim qui generaliter docet omnem plenitudinem ex ſuppreſſis menſibus ortam, omnino ac ſemper ex cruribus, nunquam ex brachiis vacuandam eſſe, quod facit Gal. minimè poteſt alteri conuenire, qui docet quandoq; ex brachiis ſangoinem mittendum eſſe, quod facit Aetius. Hæc ſunt contradictoria nec ſimul poſſunt cooſiſtere. Pariter eſt intelligere, quantum ſingulæ iſtorum hominum reſponſiones à ſcopo aberrẽt, & multas abſurditates contineant, de quibus mihi videtur ſuperuacaneum longiùs agere. Cum igitur in hac re Gal. & Aetius diſſentiant, & vterq; habeat ſuos ſequaces, id nunc reſtat, vt videamus, vtri meliùs ſentiant, & quidnam medicos in menſium ſuppreſſione agere oporteat, cum res ſit longè maximi momenti, & ad probam curandi rationem maximè pertineat.

Propoſita eſt difficultas de loco vnde oporteat in ſuppreſſione menſium ſanguinem mittere: propoſita eſt aduerſaria ſententia Aetij & Galeoi: propoſitæ ſuot reſponſiones & conciliationes variorum auctorum: nunc reſtat videndum vtri melius ſentiant. Ego verò ſentio ſententiam Galeni ſententiæ Aetij & cæterorum omnium longè anteponendam eſſe, & quoniam deciſio huius controuerſiæ tota videtur dependere ex natura ex vi ſectionis venarum brachij & cruris, videndum eſt, quid vtraque valeat, & quas vires obtineat.

Galenus ioquit, venam ſectam in brachio reuellere menſtruas purgationes venam ſectam in crure vacuare plenitudinẽ & menſes prouocare. Alteri autem quatenus pertinet ad venã brachij, fatentur quidem ſectionem huiuſmodi venæ reuellere ab vtero, ſed ea limitatiooe, quæ fuerat Altimari, niſi poſteriùs venæ cruris aperiãtur: quatenus autem pertinet ad venam cruris, hanc fatentur vt puto, meoſtrua prouocare, ſed negant plenitudinem ac potiſſimùm inſignem euacuare. Sententia Galeni rei naturæ videtur planè conuenire, quia res ipſa demonſtrat ſectionem venæ ſuperioris fluxionem ſanguiois ab vtero reuellere & impedire: ſectionem autem venæ inferioris fluxionem ſanguinis ad vterum trahere & conuertere. Et quatenus pertinet ad plenitudinẽ nõ puto eos negare ſectionem inferioris venæ de ſententia Galeni, eam vacuare poſſe, qui id teſtatur, tam apertè & tot locis, non ſolùm de ſectione venæ, ſed etiam de malleolorum ſcarificatione, vt nullus de hac re dubitationi locus videatur ſupereſſe. Sed fortaſſe illud ſimpliciter negãt quicquid Galenus ſentiat, quod multi hoc tempore audent facere: quàm bene autem, ipſi viderint. Quid enim prohibeat cur ſecta vena & ea quidem magna, quales ſunt venæ crurum, non totũ corpus, & quælibet plenitudo poſſit vacuari? Alteri autẽ contendeores ſectionem venæ ſuperioris nõ reuellere ab vtero dummodo poſteriùs aperiantur venæ inferiores, ſua ipſorum reſponſione redarguuntur. Siquidem manifeſtè fatentur ſecta vena brachij menſes impediri, vt propterea opus ſit altera ſectione venæ inferioris quæ huiuſmodi impedimentum poſſit auferre. Verùm ſicuti docent Theologi, nõ eſſe faciẽda mala, vt eueniant bona: ita equidem puto, nũquã homini à medico malum ioferendum eſſe, vt deinceps illi ſuccurratur, præterquam quod nõ ſẽper in noſtra poteſtate poſitũ ſit huiuſmodi malũ corrigere, cum fieri poſſit, vt magis valeat ſecta vena ſuperior ad impediẽdũ, quàm altera inferior ad prouocãdũ mẽſtruas purgationes. Si quis verò eſt demum, qui his omnib. nõ acquieſcat, is quæſo ſecũ reputet, an liceat aliquando mulieri paupere, cui retenti ſunt menſes, venas ſuperiores iocidere, tametſi hęc mulier magna & ſumma pleoitudine laboret. Neque enim puto aliquem tam infantem & inſanientem

eſſe,

eſſe, qui id audeat aſſeuerare. Quòd ſi in ſupreſſione menſium magna vrgẽte plenitudine, per aduerſarios liceat primùm ſuperiores, deinde inferiores venas incidere, idẽ quoque de mulierib. puerperis ſtatuẽdũ eſſe videtur, quod tamẽ caiſſimo neminẽ dicturum aut facturum eſſe. Itaque cõcludo quicquid Aetius & eius ſectatores ſenniãt, in ſuppreſſione mẽſiũ cũ Galeno nunquã venas cubiti, ſed perpetuò venas crurũ ſecãdas eſſe. Hunc locũ tractaui longiùs, quòd ille mihi videtur longè maximi momenti, neque ſatis ab aliquo hactenus explicatus fuiſſe. Verùm cætera quæ reſtant perſequamur.

Quãdo mittendus ſanguis & qua menſura

Si quærat aliquis, quonam tempore & qua menſura ſanguinem mittere oporteat? Huic inter cæteros reſpondet Paulus *lib. 3. c. 63.* quod pertinet ad tẽpus, decem dies poſt præſcriptum tempus menſium ſanguinem mittendum eſſe, quatenus verò pertinet ad copiã nõ plus 2. lib. cũ dimid. nec etiã minus 1. lib. ſanguinem fore detrahendum. Sed Paulus forte de vtraque re malè ſentit, ſiquidem tempus opportunum huic remedio illud potiſſimùm videtur cenſendum eſſe, quando natura conſueuit eiuſmodi purgationem aggredi. Cum enim certum ſit naturam hoc tempore moueri & conari, vt noxium excrementum deponatur, omnis ratio colligit & ſectionem venæ, & omnia præſidia, quæ hunc naturæ conatum poſſint iuuare, tunc opportuniſſimè adminiſtrari. Vnde ſunt nonnulli qui in ſuppreſſione menſium decreſcente luna ſaguinis miſſionem probant, quod ferè mulieres hoc tempore menſtruas purgationes ſoleant habere: quæ videtur fuiſſe ſententia Ariſt. 1. *de gen. anim. c. 4. 4. de gen. c. 2.* qui ſcribit mulieribus menſtrua ſecundum naturam menſibus decreſcentibus fieri, quòd huiuſmodi tempus primo menſe frigidius ſit & humidius idque propter lunæ decrementum & defectum. Nam quod ſol per totũ annum hyemem & æſtatem facit, idẽ per menſem luna videtur agere, quod quidem non acceſſu & diſceſſu lunæ ſicut fit de ſole, ſed increſcente & decreſcente illius luce contingit fieri. Quamobrem vt idem ſcribit Ariſtoteles *6. de hiſtoria animal. c. 2.* nonnulli ſexum fæmineum lunæ tribuunt, quod ſimul illa decreſcat, & mulier purgetur, mox q; ambo repleantur. Sic Galenus ſcribit lunam determinatum tempus menſtruorum in mulieribus conſeruare, *3. de diebus Criticis c. 2.* Quoniam verò, vt ſcribit Ariſtoteles loco citato *2. de gen. animal cap. 4* & confirmat experientia, menſtrua in mulieribus nullo certo dierum circuitu definiuntur: præclarè Galenus mihi videtur hoc tempus ſtatuiſſe triduum aut quatriduum ante conſuetum mulieri circuitum quandocunque illud contingat, *de ſanguinis miſſione c. 18.* cum enim hoc tempore natura menſtruas purgationes appetat, nulli dubium eſſe debet, quin tũc ſecta vena ex vna parte medicus naturæ propẽſionẽ iuuabit, vt ex altera medicus naturam adminiculantem ſit habiturus. Ad quem modum idem ſcribit Galenus, Medicos qui Romæ mulieribus medicabantur tempore quo eruptio mẽſtruorum expectabatur, venæ ſectionem vſurpare conſueuiſſe, vt propterea ego ſim neſcius quid Paulo in mentem venerit, cum velit die decima poſt præſcriptum muliebris purgationis terminum ſanguinem mittendum eſſe, cum id tempus deficiente qualiber naturæ propenſione & conato ad prouocanda menſtrua ineptiſſimum cenſendum ſit: etſi non ignoro nonnullos, vt tueantur Paulum, quaſdam ſuas ſubtiles cogitationes proferre, quæ mihi ab omni ratione & probabilitate videntur aliena. Sic ſententia Pauli de ſanguinis copia reiicienda eſt, quandoquidem licet mulieribus maiorem vel minorem ſanguinis copiam detrahere, pro varietate plenitudinis, pro qualitate ſanguinis, ætatis, temperamenti, corporis habitus, temporis anni, & ſimilium, vt nullo modo certa quædam menſura poſſit definiri: ad quem modum habetis hiſtoriam apud Galenum *6. Epid. ſect. 3. 39.* illius mulieris 8. menſes ſuppreſſione purgationis menſtruæ laborantis, cui ſupra tres libras ſanguinem miſit, atque illam breuiſſimo tempore in priſtinum habitum reſtituit. Cæterùm hoc loco minimè prætermittendum eſt Galeni præceptum, cuius ille meminit *de ſanguinis miſſione cap. 11.* nimirum: Mulieres quæ cæteris ſunt candidiores, ſanguinem magis tenuem coaceruare conſueuiſſe, ac propterea malleolorum ſcarificatione maximè iuuari; alteras autem, quæ nigriores ſunt, craſſiorem magis & melancholicum ſanguinem congregare, & idcirco ex ſectione venæ maiorem vtilitatem percipere, id quod eo magis faciendum eſt, ſi illæ magnas habeant venas cum ferè ſemper contingat, vt mulieribus gracilioribus & nigrioribus venæ magnæ, obeſis verò & candidioribus exiguæ venæ appareant. Itaque ſicut in nigrioribus præſtat venam incidere, quàm malleolos ſcarificare, quòd craſſior earum ſanguis difficilè per ſcarificationem, commodè ſecta vena educatur: ita in calidioribus præſtat malleolos ſcarificare, quàm venam incidere. Cum enim huiuſmodi mulieres venas in cruribus habeant exiguas, hinc fit, etſi venæ probè à medicis incidantur, vt ſanguis nihilominus ne quidem mediocriter poſſit profluere.

Diximus multa de ſectione venæ, ſed hoc demũ loco illud quoque ex Galeno ſciendum eſt, ſanguinis miſſionem, ſeu venam incidere, ſeu malleolos velimus ſcarificare, partiendam eſſe, adeo vt vna die ex vno crure, poſtridie ex altero ſanguis detrahatur, *lib. de ſanguinis miſſione* 18. Namque hac partita vacuandi ratione, præterquam quòd vires minus laborant, ſanguis magis excitatur, mouetur, & ad fluxionem propenſus redditur. Quod quidem præceptum Galenus obſeruauit in ea muliere, cuius in ſuperiore lectione mentionem fecimus, cum illi primo die ſeſqui libram poſtero die lib. j. tertio ℥. viij. ſanguinis detraxerit. Neque verò illud ago in præſentia, vt demonſtrem ſcarificationem malleolorum apud veteres viſitatam, à noſtris cucurbitulis inciſis multum differre: (etſi non ignorem multos vel præclaros medicos, & inter cæteros Auicen. aliter ſentire) qui id feci ex propoſito & diffusè in diſputatione de ſcopis mittendi ſanguinis. Præter ſectionem venæ & ſcarificationẽ malleolorum ſunt, qui in ſuppreſſione menſium, hæmorrhoidum apertionem probant, quaſi hac ratione ſanguis ad vterum trahatur, ac menſtrua poſſint iuuari, quos quidem cenſeo in magno errore verſari. Et quamobrem ita cenſeant facit Gal. qui docet apertione huiuſmodi venarum ab vtero deriuationem fieri. Itaque ille tradens ex Hipp. leges reuulſionis & deriuationis de ſingulis corporis partibus ita ſtatuit 5. *meth.* 3 *Quæ fluunt per aluum, ea vel per lotium, vel per vterum fore tranſmittenda; quæ fluunt per lotium, ea vel per vterum, vel per aluum deriuanda.* Et alio loco magis expreſsè *libello de cucurbitulis c. 18.* ita inquit: *Si mulieri per hæmorrhoidas ſanguis erumpat, illum commodè ad venas vteri deriuari; quod ſi quæ dutantur ad inteſtina & hæmorrhoidas, ab vtero deriuationem efficiunt.* Non ego ſatis intelligo, quomodo apertio hæmorrhoidarum menſtruorum prouocationem non poſſit inſigniter impedire, præterquam quod ex anatome licet intelligere, inter venas vteri & hæmorrhoidas, nullum prope conſenſum extare.

Poſtremò ad hunc locum cauteria quoque cruribus aut coxis inuſta videntur pertinere, quæ

multi contendunt ad prouocationem menſtruorum eſſe accommodata. Inter quos eſt Mercurialis, qui ſcribit *tom. 2. conſil. conſ. 26. 4. de morbis mulierum ad finem* qui inquam, ſcribit, ſe multiplici experientia didiciſſe, cauteria infra genu poſita, ſuppreſſos menſes reuocare. Sed neq; huiuſmodi præſidiũ rationi & doctrinæ Galeni omni ex parte mihi videtur cõuenire; ſiquidem fortaſſe hæc vlcera menſtruas purgationes potius ab vtero deriuant, quàm ad vterum dettahũt. Et memoria eſt repetendum, Galenum docentem cauſas ſuppreſſionis menſium culpa totius corporis, eam quoq; cauſam commemoraſſe, quotieſcunque humores ad alias partes, quàm ad vterum habent inclinationem ad quem modum dixit, nonnullas quoque excretiones, ſiue naturales, ſiue artificioſas, qualia ſunt vlcera, ſanguinem ab vtero reuellere aut deriuare, & ad alias partes transferre. Itaque circa huiuſmodi cauteria vos cohortor, vt diſcatis cautiùs agere, nec tam facilè & frequenter vſum eorum probare, ſicuti hoc tempore à multis fieri ſolet.

Poſt hæc ad medicaméta prouocátia mẽſes deueniendũ eſt. Sed tunc anrequã ad hæc deueniamus, ac potiſſimùm ad valétiora, de totius corporis purgatione cogitádũ eſt. Cũ autẽ redũdent humores frigidi, craſſi, pituitoſi, primũ neceſſe eſt illa exhibere, quæ illos incidere, attenuare, & præparare poſſint, inter quæ victus ratio, quæ extenuandi vim habet apud Gal. *de ſang. miſſ.* 18. principẽ locũ obtinet, de qua cum habeamus integrũ Gal. libellũ, quẽ ſatis cuiq; eſſe poſſit, in præſentia non eſt pluribus agendum. Medicamenta autem ad hanc rem accõmodata plurima ſunt, quorum catalogus apud omnes & veteres & recentiores facile poteſt haberi. Itaq; ea rantùm libet mihi vobis proferre, quæ cęteris mihi vidétur præſtãtiora, & quibus ego familiariter vti ſoleo. Hæc verò sũt leuiora quidẽ: Syr. de betõ de Atthemiſia, mel roſat. decocta betonicæ. hyſſopi, ceteiach. Valentiora Syrupi de 2. vel 5. radicib byzantinus, oxymel cõpoſitum decocta ſeminum & radicum fœnic. pulegij, calamenthi & ſimilium. Et pro iunioribus ſit exemplum.

℞. *Syr. de betonicæ,*
De arthemiſia,
Byzantini cum aceto ana ʒ. ß.
Decoctionis hyſſopi,
Betonicæ ana ʒ *iiij. miſc. pro ſyrupo.*

Concoctis & præparatis humoribus ad eorum purgationem licet deuenire.

Sunt autem medicamenta partim ſimplicia, partim compoſita, quæ ad hanc rem ſunt accommodata. Ex quibus ſicuti de pręparantibus factum eſt, mihi libet tamen proferre, quæ præ cæteris probari & adminiſtrari ſolent. Talia ſunt inter ſimplicia Turbith, agaricus: inter compoſita elect. diaphænicon. hiera; diacolocynthidos, pil. de hiera cum Agarico, cochiæ, trochiſci, alhandal, quod quidem poſtremum medicamentum cæteris omnibus antepouendum eſt. Pro iunioribus ſint itidem exempla:

℞. *Agaric. trochiſcati* ʒ *j. ß.*
Gingiberis gr. x.
Decoctionis betonicæ q. ſ. fiat infuſio ſ. q. & facta expreſſione, adde
Elect. diaphen.
Ol. hieræ. diacolocynt. ʒ *iij.*
Mellis roſati ſolutiui ʒ *ij.* ß *M. fiat potio.*
Item.
Pil. aloephang. ʒ ß.
℞. *Cochiar.* ℈. *j. M. f. pilulæ* v. *& deaurentur.*

De quibus medicamentis, illud eſt aduertédũ, ea nũquã fore exhibenda, quo tempore natura menſtruas purgationes ſolet appetere & expurgare, ſi quidem hoc tẽpore exhibita trahendo humores ab vtero ad alias partes poſſent naturę maximum impedimentũ adferre. Toto corpore expurgato, tunc opportunè ad ea medicamenta accedendum eſt, quæ poſſunt vteri & vaſorũ intemperiem frigidam auferre, craſſiorem ſanguinem in vtero & vaſis cõtentũ incidere, attenuare, & vno verbo, quæ valeãt menſtrua prouocare. Quæ quidẽ cũ ſint multiplicia, partim ſimplicia, partim cõpoſita, partim externa, partim interna, quæ variis rationib. poſſunt adminiſtrari, ad verã exercitationẽ mihi libet de ſingulis, ſed quàm breuiſſimè addere. Non id ago in præſentia vt exponã, qualiſnã ſit cauſa medicamentorum prouocantiũ menſtrua, & quomodo ea differant à medicamentis prouocantibus lac & lotiũ, quod poſterius mihi eſt propoſitum facere in tractatione de fluxu muliebri vel vterino, ad quem locum tantùm hæc tractatio videbitur pertinere. Peruenimus ad medicamenta prouocantia menſes, quæ ſunt duplicia, partim interna, partim externa. Primũ igitur ſunt medicamenta interna, Syr. de betonica, de atthemiſ. de calamenth. byzantinus, decocta ſeminum & radicum fœniculi, Petroſelini, aſparagi, cicerum rubeorum, calamenthi montani, dictami Cretenſis, pulegij, & ſabinæ, rubeæ tinctorum & ſimilium. Habetis exemplum.

℞. *Syr. de arthemiſ.* ℥. *j.*
Mellis roſati colati ℥ ß.
Decoctionis calamenthi,
Pulegij ℥ v. *miſ. pro ſyrupo.*

Sunt conſeruæ, capill. veneris, betonicæ, ſaluiæ, roris marini, quibus vel ſolis vel ſimul cum aliis medicamentis licet vti.

Exemplum.

℞. *Conſeruæ ſaluiæ,*
Capil. ven. beton. ana ℥ *j.*
Cinnamomi elect.
Dictami Cretenſis,
Calamenthi montani ana ʒ ß.
Cum ſyr. de arthemiſ. q. ſ. miſ. fiat electuarium.

Sunt rotulæ ſiue confectiones, arom. roſaceum, diamoſchum, diambra. Sed præ cæteris diacalamenthum ex deſcriptione Galeni 4. *de T. V.* videtur habere inſignem prærogatiuam.

Sit exemplum.

℞. *Spec. diambræ.*
Diachalamenti ana ʒ. *j.*
Succhari fini ℥. *iiij. cum vino aromatic. miſc. & fiat confectio in rotulis.*

Apud Rhaſen 9. *lib. ad Almãſorem c.* 83. ſunt trochiſci de myrrha, quos ille inquit, in ducendis mẽſtruis tã eſſe efficaces, vt fœtũ quoq; poſſint educere, et ſanè præclariſſima ſæpenumero operã pręſtãt. Galenus Caſtoreũ probat maximopere, de quo ita ſcribit 11. *de ſimp. med. C. de Caſtoreo.* retẽtis mẽſib. vbi ex vena, quæ in talo eſt, ſãguinem modicè detraxiſſet oblato Caſtoreo, vnà cum pulegio aut calamentho, ſe expertum eſſe hoc medicamentum purgationes prouocare. Poſtremò sũt magna antidota Mithrid. & Theriaca, quæ inter cætera ad roborandum ventriculum, & vterum frigidiorem & humidiorem, nec non prouocandos menſes, mea quidem ſententia, poſtremum locum non obtinent. Sed tamen poſt hæc omnia non prætermittendus eſt potus aquarum thermalium calidiorum, quales ſunt noſtræ Aponitanæ, Aquarianę, & ſimiles, cum ratio perſuadeat, & ratio confirmet frequentiſſimè hoc naturale præſidium id feliciter præſtitiſſe, quod alia præſidia præſtare non potuerunt. Sed quoniam ſcio, viros clariſſimos de hoc remedio aliter ſentire, qui potiſſimum mouentur auctoritate Auicennæ, mihi liceat hunc Auicen. locũ, duobus verbis perpẽdere. Verba Auic. sũt

huiuſ

huiuſmodi lib. a. *c. 59. de aqua. Et omnes aquæ minerales faciunt vrinæ difficultatem & parturiẽdi & menſtruorum.* Ego verò neſcio, quomodo id generaliter poſſit de omnibus aquis mioetalibus pronunciari. Nam ſicuti rationi cõſentaneum eſt, aquas aluminoſas, ferteas & omoes quæcunq; refrigetandi & adſtringendi vi prædite ſunt, méſtruas purgationes impedire: ita altera ex parte neq; à ratione alienum eſt, aquas ſuphureas, nitroſas, bituminoſas, & quæcunq; calefaciẽdi, abſtergẽdi, aperieodi vim babẽt, menſtrua purgaodi vim habere. Quod dixi, experientia euidentiſſimè & frequentiſſimè confirmat,

Deinde ſunt medicamenta externa, quæ pariter ſunt quamplurima, ac variis rationibus adminiſtrantur. Ae primùm ſuot, lotiones & balnea, quæ poſſunt eſſe partim naturalia, ſicuti ex aquis Thermarum ealidioribus, partim artificioſa, quæ ex congruis medicamentis ſolent parari. Exemplum ſit:

℞. *Flor. chamæmel.*
Arthemiſ.
Puleg.
Calamenthi,
Dictamni Cretenſis,
Sabinæ,
Ciclaminis ana. M. j.
Se. aniſorum,
Fœniculi,
Dauci,
Ameos ana. ℥. ß. Miſ. omnia decoquantur in aqua.

Huiuſmodi lotionum & balneorum duplex eſt vſus Primus, vt mulieris lauentur & baloeentur crura Alter vt tota mulier vſque ad vmbilicum in tali balneo aliquandiu ſedeat & moteetur.

Secundò ſunt nonnulla medicamenta, quæ iniiciuntur in vuluam, vulgo *peſſi* & *peſſaria* appellantur. Sunt autem veluti ſuppoſitoria. qoæ ex vatiis medicamentis lana vel bombyce vel re ſimili excerptis, conficiuntor, vt cõmodè in pudendũ mulieris poſſint imponi, quæ quidẽ longiore tempore debẽt retineri, Et habetis exempla. Ac primùm antiquiſſimus eſt vſus folij radicis & ſucci Mercurialis, quæ quidem vel ſola, vel cum aliis medicamentis poſſuot adminiſtrati. Itaque licet ſolam tadicem, & ſola folia ſupponete, licet ex foliis & radicibus ſuccum extrahere, eumq; vel ſolom, vel cum aliis medicamentis, vel linteolo excipere, quæ peſſaria ſicuti familiaria, ita optima ſunt, ſed tamen leuiora. Sic præparaotur peſſaria ex rebus odoratis, myrtha, belzoini & ſimilibus. Habeatis exemplum:

℞. *Ladani optimi part. ij.*
Belzoini,
Myrrhæ ana. part. j.
Moſchi parum, olei liliorum alborum cũ aromatibus q. ſ. in formã commodã. Sed illis valẽtiora adhoc ſunt, quæ cõficiuntur ex eolocynthide, eiclamine, ſcammoneo & ſimilibus, & ſit exemplum:

℞. *Fellis bubuli,*
Succi ciclaminis ana. ʒ. j.
Pulpæ colocynth. ʒ. ij.
Myrrhæ elect. ʒ. j. Miſc. fiat peſſarium.

Tertiò ſunt ſuffitus vel ſuffumigia, quę potiſſimũ ex rebus odoratis conficiuntur, vnde eſt aphor. 5. *aph. 18. ſuffitus aromatum mulieri.* Et habeatis exemplum.

℞. *Belzoini,*
Styrac.
Calamit.
Myrrhæ,
Bdellij ana. ʒ. j.
Gallæ muſcatæ Meſ. ʒ. ß.
Zibethi ℈. ß.
Styracis liquidæ vel olei de ſpica odorati q. ſ. fiant pilulæ vel trochiſci.

Ex quibus modico igni impoſitis vapor ſeu fumus eleuarur: quem mulieres commodè recipiunt accommodato vaſe ad vterum, qualia ſunt, quibus repleri ſoleot vaſa vinaria parua, ſi pars latior ſupra ignem & fumnm ponatur, pars verò anguſtior veluti eanonla in pudendum iniiciatur. Quia verò huiuſmodi ſuffitus, vt docet Hipp. *aph. ſuperiore*, ſolet grauitatem capitis inducere, mulieres ita debent pannis muniri, vt ne vapores ad ipſum caput poſſint penetrare.

Quartò ſunt nonnulla medicamenta, linimenta, emplaſtra, fomẽta, quæ ad infimam abdominis partem. & omnes locos muliebres ſolent accommodari, quæ ex iiſdem componuntur medicamentis, de quibus ſatis diximus. Tamen nec grauabor vnum aut alterum exemplum afferre.

℞ *Olei amygd. dulc. ʒ. ij.*
Lil. alb. cum aromatib. de cheiri (florib. illius) ana. ʒ. j.
Ol. ex ſeminibus aniſorum ℥. ij.
(Oleum valde efficax in affectibus vterinis) miſc.
Exemplum aliud.

℞. *Pulegij,*
Calamenthi,
Dictamni,
Arthemiſ. ana. miſc.
Cinnamomi,
Garyoph.
Myrrhæ,
Balſami ana. ʒ. j.
Farinæ cicerum rubeorum lib. j. M. cum vino albo aromatico ad ignem, & fiat emplaſtrum.

Poſtremo loco præterea, quæ ſuprà diximus, cõueniunt omnia genera reuulſionum, frictiones, ligaturæ, cucurbitulę, tã ſcarificatæ, quàm ſine ſcarificatione, quæ omnia ad partes ioferiores, coxas & crura adbibenda ſunt. Atq; hæc de ſuppreſſione menſium propter alteram intemperiem ſimplicem vteri, nimirum ſiccam, de quibus cum Auic. ſuprà diximus. Sed tractatio foret nimiùm prolixa, neq; anguſtiæ prelentis temporis patiuntur, vt omnia poſſimus examinate & abſoluere Quãobrem cum liceat vtiq; ex iis, quæ hacteous tradita ſunt, & rationem curãdi cæteras intemperies, & ſingula præſidia ſibi cõparare mihi libet huic tractationi, quæ neſcio quomodo longior euaſerit, quàm mea voluntas fuerit, finem imponere. Gratia exempli, in ſimplici intemperie ſicca eſt facile intelligere, cauendũ eſſe ab omnibus tum alimentis, tum medicamentis, quæ ſiccandi vim babent, totamq; curationem perficiendã eſſe, cum iis. quæ humectãdi fabultate prædita ſunt. Ac de bis forte mulieribus intelligebat Galeous *lib. aduerſus Eraſiſtrateos c. 13.* qnaodo ſcribit Medieos Rationales bumidam victus rationem & copioſa balnea concedere cooſueuiſſe, poſtquam mediocris eopia ſanguinis ex cruribus detracta, purgatiooem confeſtim ſuccedere volebant quod idem de altera intemperie compoſita calida & ſicca, frigida & ſicca ſtatuendũ eſt. Diximus menſtrua in mulieribus aut prorſus retineri, aut diminui, aut deprauari. Et diximus de retentione menſium. Quoniam verò menſtrua retinentur & diminuuntur, propter eaſdem cauſas, aut vehementiores aut debiliores, & vtriq; eadem curandi ratio competit, prætermiſſa tractatione de menſtruis immiontis, ſtatim ad menſtrua deprauata veniendom eſt. Itaq; menſtrua fluuot deprauatè multis modis. Ac primum quidem locum apud Galen. 3. *de Sympt. cauſis c. 4.* obtinet illud ſymptoma, quod Græcè *ῥοῦς γυναικεῖος*, Latine *fluxus muliebris*

dicitur. Deinde verò ſunt deprauati menſes, quotieſcunque illi immoderatè, & ſine ordine fluunt, quotieſcunq; illi ſine colore, flaui, virides, ſubſtantia tenues, craſſi, viſcidi, quotieſcunq; mulieres, quo tempore mēſtrua fluunt, dolent capite, dorſo ventriculo, & aliis partib. Tot itaq; modis forte etiā aliis mēſes deprauātur, de quib. ſymptomatib. nō certè omnibus, quod nimis longū foret, ſed de iis quę ſunt frequentoria, & maioris momenti ſtatuimus agere, incipientes à ſuperflua menſium fluxione.

Capvt III.

De Immoderato fluxu Menſtruorum.

MVlti exiſtimant, ſuperfluum fluxum menſtruorū & fluxum muliebrem vnum atque eundē morbum eſſe, qui longè decipiuntur, cum duo diſtincti morbi & affectus, vt manifeſtè docet Gal. 4. *loc. aff. ad finem.* Siquidem in ſuperfluo fluxu menſtruorum ſanguis profluit, qualis per menſes naturales ſolet apparere, ſed fluit immoderatè: in fluxu autem muliebri non ſanguis, ſed varia excrementa, aliquando aquoſa, albida, aliquando alterius ſubſtantiæ euacuatur, vt proprio loco monſtrabimus. Menſtrua fluūt immoderatè dupliciter. Primo modo, ſi ſemel ac breui tēpore cōfertim ac profusè exeāt. Altero modo, ſi huiuſmodi vacuatio perſeueret plures dies ad quē modū ſcribit Gal. 1. *epid 2. cōment.* 4. Homines multas quoq; pluuias appellate, vel ſi lōgiore tēpore durent, licet nō largè decidāt, vel ſi breui tēpore largiter in terrā decidāt. Et ſi quis à me quærat, qualiſnā ſit menſiū quantitas, vel menſura, quæ mulierib. ſecundū naturam debeant profluere, huic reſpōdet Hip. 1. *lib. de morbis mulierū, pag.* 213. *ad fi.* (in codice Baſilienſi latino) in omni muliere ſana moderatos menſes eſſe duarū heminarū Atticarū quæ circiter 20. ℥. cōtinent aut paulo plures, vel minores & pauciores; ſin autē longè plures & pauciores fuerint, tūc mēſes morboſos eſſe. Sed forte nō ita certa mēſtruorum quātitas poteſt definiri, ſiquidē veriſimile eſt mulieres pro varia victus ratione, pro vario corporis habitu, & cæteris id genus, nōnullas copioſiùs, nōnullas parciùs purgari. Itaq; ego ſentio hāc menſurā definiendā eſſe facta in primis cōparatione ad menſurā & tempus cuiuſque mulieris, dū illa integra fruitur ſanitate. Exemp. grat. Si mulier fuerit aſſueta purgare ij. lib. 3. dies, nūc verò fluat ſāguis iiij. lib. 10. tūc licebit aſſeuerare menſes fluere immoderatè, præterquā quod hoc ipſum licet intelligere ex bona vel mala, ex facili vel difficili mulieris tolerantia. Nāq; ſi menſes fuerint immoderati, fieri non poteſt, quin mulier hanc purgationem difficile ferat, atque in ea incurrat ſymptomata, de quibus ſtatim ſermonem habebimus.

Menſtrua immoderata ſine dolore ad ſymptomata excuntia immutata referenda ſunt. Sed cum hæc triplicia ſint, vt docet Gal. *de ſympt. diff. c.* 6. vel toto genere, vel qualitate, vel quantitate præter naturam, ſciendum eſt, ſicuti idem Gal. docet 3. *de ſympt. cauſ. c.* 1. omnes ſanguinis excretiones ex noſtro corpore eſſe toto genere præter naturā, iis duntaxat exceptis, quæ mulieribus per vterum ſolent emanare, quæ ſola quantitate à natura ſunt aliena. Itaque immoderatus fluxus menſtruorum eſt ſymptomata exiens immutatum non toto genere, non qualitate, ſed quantitate, præter naturam. Cum enim huiuſmodi excretio ſit naturalis, ſi ea tamen copia exeat, quæ ſuperuacanea & inutilis eſt, ſi eadem modum excellerit cum quantitate, præter naturam cenſenda eſt.

Sed ad cauſas huius ſymptomatis progrediamur, quæ diſtinctè & accuratè à Gal. explicantur 3. *de ſymp. cauſ. c.* 2. 5. *aph. com.* 58. Ergo menſtrua profluūt immoderatè (quod idem in quolibet ſanguinis fluxo contingit) tribus de cauſis, vel propter facultatem, quę vas ſanguinem cōtinens recludit, ſicut in profluuio ſanguinis è narib. vel ſecundò propter vitium vaſorū. Ac primū iſtud propter facultatem: quo loco eſt memoria repetendum pro iunioribus facultates naturales, quæ omnib. membris inſunt, eſſe quatuor, Attracticem, Retentricem, Alteratricem, Expultricem, quæ per propria temperamenta ſuas operationes perficiunt, vt diffusè monſtrat Gal. 1. *de facult. naturalibus.* Quamobrem ad fluxus menſtruorum immoderatos facit, ſi huiuſmodi facultates non probè fungantur ſuo munere, præcipuè verò ſi facultas contentrix non retineat quæ & quamdiu ſunt retinenda quod in primis ex mala vteri, vel vaſorum intemperie, vel humida, vel vtraque fieri ſolet. Pariter ſi facultas expultrix nimium expellat, quæ & quando nō ſunt expellenda. quod potiſſimum ex mala vteri vel vaſorum intemperie, vel calida, vel ſicca, vel vtraque ſolet contingere. Secundò menſes fluunt immoderatè propter ſanguinem malè affectum. quod quidem Gal. docet fieri dupliciter: Primo modo, cum ille redditus ſit adeo vitioſus, vt vaſa erodat in quibus continetur. quod non aliter videtur fieri quàm ſi ſanguis reddatur tenuior, calidior, acrior, vel ex temperamento, vel ex victus ratione, vel aliter; aut quòd ille permiſceatur cum excrementis bilioſis, cum ſalſa pituita, cum atra bile, quę omnia cum ſint acriora, naturæ moleſtiā inferunt, ex quo illa excitata & irritata eorum expulſionem molitur. Scio Auic. & cum eo multos præſtantes medicos ſanguinem malè affectū interpretari, non ſolùm ſi ille fuerit calidor, acrior atque erodendi facultate præditus, verùm etiamſi ille humidior & aquoſior fuerit. Sed iſti mihi videntur à Galeno & ratione deſentire; ſiquidem Galenus vnius tantum acrioris & erodentis meminit, qui ſolus reuera ipſa vaſa poteſt aperire & diſrumpere. Præterea ſi ſanguis fuerit malè affectus propter multitudinem aquoſitatis & humiditatis, vt loquitur Auic. tunc menſtrua forent ſola quantitate præter naturam. imò verò huiuſmodi fluxio ad profluuium potius muliebre, quā ad immoderata menſtrua pertineret. Altero modo ſanguis malè afficitur apud Galenum, cum ille ita eſt auctus, vt in vaſis contineri non poſſit, ſiquidem is quoque rumpere aut recludere vas poteſt. Quas quidem duas cauſas apertionis vaſorum, copiam ſcilicet & acrimoniam ſanguinis, ille quoq; commemorat 4. *meth.* 3. Diximus de duabus cauſis ſuperfluæ fluxionis menſtruorum, itaq; ſupereſt tertia propter vitium vaſorum, quod quidem vitium docet Galenus, conſiſtere in nimia eorum mollitie & duritie, & tenuitate, idq; nonnunquam in prima ſtatim conformatione, quæ fit in vtero, ſolet accidere, nonnunquam poſterius, temporis progreſſione. Hæc autem proueniunt, nimia mollities ex redundāte humiditate, nimia durities ex ſiccitate, nimia tenuitas ex atrophia, id eſt, inopia alimenti. Quomodocunq; enim vterus, & vaſa ad eum pertinentia, fiant molliora, duriora & tenuiora, immoderatum ſanguinis profluuium poteſt ſuccedere, ſiquidem quod immodicè molle vel durum eſt, frangitur facilè; mollè quidem, propter imbecillitatem; durum autem, propterea, quod amplius extendi non poteſt. Quod verò tenue eſt propter vtroſque huiuſmodi venarum defectus, hoc eſt, propter imbecillitatem & difficilem extenſionem, facilè rumpitur. Et ſi quis cupiat magis diſtinctè intelligere cauſas; quæ

Cauſa.

Digitized by Google

quæconq; poſſent vteri vaſa aperire, atque eorum continuū ſoluere, is confugiat ad Galenū, *de cauſis morbor. l. ad fin.* qui docet illas eſſe duplices, nōnullas quæ extrinſecùs irruunt, nōnullas quæ ex corpore ipſo ortū habeor. Ad cauſas externas poſſunt referri quæ contundunt, vulnerāt, vt caſus ab alto, cōtuſiones & ſimilia: Medicamēta acria, & erodendi facultate prædita, nimius ac frequens coitus, ac maximè ſi vir fuerit maximè mentulatus, ſicuti puellis deuirginatis aliquando contingit, quibus rumpuntur venæ vteri, & profluuiū menſtruorum ſuccedit, & alia id genus quæ exteriùs accidunt.

Ad cauſas internas ex Gal. duæ referuntur. Prima, immoderati & inordinati motus. Secunda, humores quidā deprauati, quibus erodendi vis ineſt. Itaq; ſi mulieres frequenter & præter modum vexentur, currant, ſaltent, choreas ducāt, vel alias immoderatas exercitationes, vel labores ſubeāt, pariter, ſi in partu, vel ab ortu, vel propter magnitudinē fœtus, vel propter imperitiā obſtetricis, vel propter aliā cauſam, contingat in vtero atq; illius vaſis aliquam violentiā ruptionem fieri, mulieres propter eiuſmodi immoderatos motus in profluuiū menſtruorum ſolent incidere. Sic demum ſi fuerint humores acres, birioſi, ſalſi, aduſti, quin in locis muliebribus poſſint aliquā eroſionem, aliquod vlcus efficere, vel aliter cōtinuū ſoluere tanquam cauſa interna; huiuſmodi humores poſſunt profluuiū menſium excitare. Atq; hactenus de cauſis huiuſmodi ſymptomatis ad mentem Galeni, ad quas quidē, ſi quis voluerit animum adhibere, certū eſt cæteras omnes poſſe referri, quęcunq; ab aliis proponūtur.

Signa Pathognomonica. Signa Pathognomonica, quæ immoderatū profluuiū menſtruorū demonſtrent, ex mulieris relatione fiunt manifeſtiſſima, ſed tamē nōnulla quoq; ſymptomata huiuſmodi immodicas vacuationes ſequūtur, quæ id cuiq; ſatis confirmāt. Illa verò ſunt, vitioſus color & tumor vniuerſi corporis, œdema pedū, mala tum appetentia, tum concoctio, & reliqua, de quib. Gal. *lib. 6. de loc. aff. ad fin.* Auic. *c. proprio*, ac ferè omnes loquuntur, quorū omnium facilè eſt rationem reddere. *Signa differentiarum.* Sed ſigna ſingularū cauſarum breuiter percurramus. Si menſtrua profluāt immoderatè propter vitium facultatis, quę aut importunè expellat, aut nequeat continere, quæ alioqui forent retinenda: tunc oportet ad ea cōfugere ſigna, quæ vteri & vaſorum intemperiē vel calidā, vel frigidā, vel humidam, vel ſiccā, vel ſimplicem, vel cōpoſitam poſſunt ſignificare, de quib. omnes tractāt, & nos quoq; ſæpe diximus. ſiquidem apud Galenū facultatem, aut eſſe temperamentum, aut in temperamento ſuam eſſentiā habere, exempli gratia, in calida intemperie mulieres circa eas partes percipiunt caliditatem, maximè delectātur venere, concipiunt mares & ſimilia. In frigida ſigna appareot contraria: in humida intemperie loci muliebres perpetuò madent, mulieres viuunt otioſæ, nullus circa vterum percipitur dolor: in ſicca intemperie res contrario modo ſe habet.

Indicationes generales omnis fluxus. Secundò ſuccedit vitiū ſanguinis, ac primùm illius copia ex propriis indiciis plenitudinis deprehēditor, quæ à Gal. tradita *ſunt. lib. de plenitudine, & aliis locis*, qualia ſunt tumor venarum, & vniuerſi corporis grauitas, rubedo, præceſſit otium, victus ratio copioſa, & ſimilia. Deinde ſi ſanguis redditus fuerit calidior ac rarior, ſiue id fiat propter intemperiem iecoris calidā & ſiccam, indicia huiuſmodi intemperaturæ ſunt manifeſta. Si verò id cōtingat propter miſſionē ſalſæ pituitæ vel aliorum humorum, tunc aderunt indicia cachochymiæ, id eſt, redundantiæ vel alterius humoris, de quibus pariter tractat Gal. atque ex temperamento, habito corporis præcedente victus ratione, & ſimilib. licebit iudicium facere. Tertiò, ſi fiāt menſtrua immoderata propter vitium vteri & vaſorum, quæ ſint nimium aperta, cauſæ externæ quæ cōtundunt, vulnerant, caſus ab alto, & ſimiles, facilè aliis referentibus intelliguntur. Cauſę autem internę, quales potiſſimū ſunt eroſiones, vlcera, & vno verbo, quælibet ſolutio continui ex copia humorum acrium, ex doloribus, excrementis, & aliis id genus ſymptomatis facilè poſſunt indicari.

Methodus curandi fluxum ſanguinis. De ratione curādi quemlibet fluxum ſanguinis noſtri corporis, diffusè & diligenter tractat Gal. *5. Meth. c. 2. vſque 7.* Summa autem iſtius doctrinæ eſt eiuſmodi. Quicunq; ex corpore ſanguis effluit, nec amplius fluit & cohibetur vel quoniā ille non fertur ad locum apertum, vel quia diuiſio vaſorum occluditur, vel ſimul propter vtrumque quæ ratio tutiſſima cenſenda eſt. Prohibetur ſanguis vt ne cōfluat ad partem apertā, inducto animi deliquio, reuulſione facta ad contraria, deriuatione facta ad vicina, refrigerādo corpus vniuerſum ac maximè partem affectā ex qua ſanguis profluit. Clauditur diuiſio ſi quod eſt diuiſum cōtrahatur, cōnuecātq; vel obſtruatur. Sanè contrahitur pars diuiſa, aſtrictione, refrigeratione, vinculo vel aliter iis præſidiis, quibus conamur diuiſum corpus vnire & coniungere. Obſtruitur autem vel intra, vel extra: intra quidem à ſanguine cōcreto qui vulgò *thrombus* dicitur: extra tum hoc ipſo ſanguine, tum verò linimentis, ſpōgiis atq; iis demum medicamentis, quę vel proprio lentore & craſſitie meatus obſtruunt & claudunt, vel vrente vi veluti operculum eſcharā, id eſt, cruſtā inducunt. Verùm quæ de profundo corporis ſanguinis profluuia fiunt, quale eſt profluuium menſtruorum, de quo agimus, quæ nec vinculo, nec ſutura, nec ligatura, nec ferramentis ignitis, nec alia ſimilia ratione poſſent ſanari, per reuulſionem, ac deriuationem, nec nō per alimenta, quæ emplaſticā vim habent & refrigerant, ac demum per medicamenta quæ aſtringunt, ſanari debent. Hæc eſt præclariſſima Galeni methodus curādi omnem ſanguinis fluxionem, quā puto illum accepiſſe ab Hip. qui vna breuiſſima, ſed grauiſſima ſententia mihi videtur hęc omnia cōplecti. Illa autem habetur *6. Epid. ſect. 7. tex. 3.* & eſt huiuſmodi: *Sanguinē ex venis promanantē ſiſtunt animi deliquiū, figura alio tendens, venæ interceptio, linamentis in orbē conuolutio, appoſitio, deligatura.* Etenim Galenus ſententiā hanc admirabilem in cōmento vocat, illāq; exponit accuratiſſimè, atq; aſſerit omnia cōplecti, quęcunq; ad nimiā ſanguinis profuſionē pertinēt.

Indicationes fluxus menſtrui. Diximus generali methodo curandi quemlibet fluxum ſanguinis, ſed hanc methodum ad rem noſtram accommodemus. In ſuperfluo menſtruorum fluxu duæ ſe nobis offerunt indicationes curandi; prima, vt ſanguis non feratur ad vterum & vaſa, quæ ad illum pertingunt; altera, vt locus apertus, per quem fluit ſanguis, claudatur. Ad primam pertinent præſidia, primùm quæ reuellunt, ſecundò quæ deriuant, tertiò quæ animi deliquium afferunt, poſtremò quæ refrigerant & aſtringunt. Ad alteram ſunt accommodata præſidia, quæ obſtruunt, & adſtringendi vim habent, quæ non ſolùm ad vterum, ſed ad partes illi proximas debent imponi, de quibus ſigillatim dicendum eſt. Vtrùm iis indicationibus liceat ſatisfacere, necne, ſciēdum eſt, hoc negotium eſſe admodum difficile, ac mulieres maiori ex parte nunquam ſanari, atq; id potiſſimùm vſu venire, ſi in vtero aut vaſis ad illum pertinentibus, vel eroſio, vel aliqua inſignis continui ſolutio facta fuerit. *Prognoſticum.* Veruntamen nulli dubium eſſe debet, quin difficultas curationis vel augeatur, vel minuatur pro magnitudine ac diuturnitate ſymptomatis, pro habitu corporis tēperamēto & ſimilib.

Curationis præſidia.

Sed aggrediamur curationem, & ante omnia hoc loco eſt aduertendum, vtrum huiuſmodi vacuatio per vterum ſit critica & inſtituta à natura, an ſymptomatica & præter naturã. namque Galenus ſermonem habens de Criſibus, quæ variis excretionũ modis, & per varias corporis partes fieri ſolent, menſium quoque & purgationis per vterum mentionem facit 3. *de Criſib. ad finem*: Qui nonnulla quoque ſigna commemorat, inſignem grauitatem lumborum, & dolorem, & tenſionem, quæ huiuſmodi Criſim præcedere conſueuerunt. Sic Auic. Fen. 33. *liq. 3. tract.* 1. *c.* 4. ſtatim initio capitis de cura ſuperflui fluxus ſanguinis menſtrui, docet aduertendum eſſe, an vacuatio ſit facta ſecundùm ſemitam expulſionis naturalis, in quo caſu, inquit Auicenna, fluxus minimè eſt retinendus, quouſque vires integræ permaneant, itaque negotium foret permittendum naturæ iuxta ſententiam 1. aph. 21. *quæ indicantur & iudicata ſunt*, &c. At verò ſi euacuatio non fuerit Critica, quod potiſſimùm licet intelligere quòd ea non conferat, neque eam mulieres bene ferant, imò quòd ea ſequantur ſymptomata, de quibus ſuprà diximus: iam licet illius curationem aggredi. Itaque primùm occurrunt reuulſiones, inter quas Hipp. cucurbitulæ vſum probat 5. aph. 50. *Si mulieris menſtrua volueris cohibere, cucurbitulam quàm maximam ſub mammis defige.* Et ratio eſt in promptu propter cõmunicantiam vaſorum, quibus natura vtramq; partem mammas & vterum voluit cõiunxiſſe, vt diffusè Galenus monſtrat 14. *de vſu part. c* 4. *&* 8. Sic conueniunt frictiones, ligaturæ, compreſſiones partium extremarum, de quibus tamen dubium videtur, vtrùm ad partes inferiores vel ſuperiores debeant adhiberi; & occaſionis dubitatio eſt, quoniam primùm eſt Hip. 2. *de morbis mulierum circa principium*, 14. qui docet ligaturas atque vt ipſe loquitur, laqueũ non ſolùm ſupra cubitos, ſed etiam ad poplites ſupra genua apponendum eſſe. Deinde ſunt Paulus *lib.* 3. 62. Aëtius *lib. vlt.* 64. Auic. *c. proprio*: qui fortè adhærentes ſententiæ Hipp. iubent frictiones & ligaturas faciendas eſſe non ſolùm manibus, ſed etiam cruribus, atque ab inguinibus exordiendum eſſe. Præterea neque huiuſmodi ſententia à Galeni mente videtur aliena, ſi velimus leges reuulſionis & deriuationis conſiderare. hęc remedia infernis partibus adhibita videntur ab vtero, & reuellere & deriuare. Et Galenus docet manifeſtè, ſectis venis in cruribus, reuulſionem ab vtero fieri, qui ſcribit ad hunc modum de *ſang miſſ. c.* 18. *quæ ſectiones venæ ex cruribus fiunt, non ſolùm reuellunt, ſed etiam menſes ſolent euocare.* Vnde in phlegmone vteri huiuſmodi venas in cruribus inciſas magis probat, quàm alteras in cubito, quod profectò non feciſſet, niſi ille cenſuiſſet venas crurum ab vtero poſſe, & reuellere & deriuare, cum fateantur omnes inflammationi & reuulſionem & deriuationem conuenire. Altera autem ex parte Galenus apertiſſimè docet, huiuſmodi reuulſiones ad partes ſuperiores, minimè inferiores fore adhibendas, atque ex multis locis ſatis ſit vnicum omnium luce clariorem proferre. Itaque Gal. 1. ad Glauc. *c.* 14. hæc habet: *Sed neque malum, manus & crura alligare: oportet autem nexus fieri plures ac fortiores circa manus, quando per inferiores partes fiunt euacuationes, quemadmodum quando per hæmorrhoidas ſanguis profluit aut ventris profluuia adſunt, aut cum per vteros exeunt mulieribus menſtrua. Nam ſi tum crura fortiùs ligentur, ſæpius aliquid ad partes inferiores attrahitur.* Hactenus Galenus.

Ad diſſoluendam hanc difficultatem, quam puto arduam eſſe, etſi plerique omnes conniuentibus oculis eam prætereunt, multis foret opus, atque in primis neceſſe eſt naturam ac præcepta, tum reuulſionis, tum deriuationis explicare, quod nimis longum eſſet. Quare illud vnum vobis ſufficiat in præſentia in ſuperfluo fluxu menſtruorum omnia genera reuulſionum partibus ſuperioribus adhibenda eſſe, cum reuera & rei natura, & Galenus doceant apertiſſimè, reuulſionis vim in eo potiſſimùm conſiſtere, vt humores in cõtrarium ſui motus trahantur & deducantur. Sed quid ad poſitas auctoritates oportet reſpondere? Primùm ad Hip. *lib.* 2. *de morbis mulierum*, ego quidem cenſeo eum textum planè eſſe deprauatum, cum manifeſtè repugnet illius doctrinæ, qui non ſolùm docet in aphoriſmis, ſicuti diximus, ad cohibendos menſes cucurbitulam ſub mammis affigendam eſſe, ſed etiam hoc ipſo loco ſcribit cucurbitulas ſub mammis affixas eleuandas, ac modò ad dextram, modò ad ſiniſtram partem transferendas eſſe. Ad Paulum Aëtium, & Auicennam quid aliter dicendum eſt, quàm eos fuiſſe deceptos, qui ſine vllo delectu ſolent multa alteri ab alteris transſcribere? id quod multi faciunt quoque recentiores. Vnde Alt. hoc loco de ſentẽtia Pau. & Aëtij probat, inguina vinculis fore excipienda, tametſi ille ex Galeno ferè vna verborum ſerie aliter ſtatuit, & ſectionem venæ, & omnia reuellentia præſidia ſuperioribus partibus adhibenda eſſe. Sed veniamus ad Galenum, & quoniam hic locus eſt longè maximi momenti, & multas continet difficultates, mihi liceat paulò altiùs eum examinare. Hic Galeno propoſitum fuerat nos docere diſcrimen & commodum vſum ſectionis venarum vel cubiti vel cruris, qui ſcribit omnes partes ſuperiores corporis thoraci, & in thorace contentas ſectione venarum in cubito iuuari, partibus autem inferioribus thoraci, ſectionem venarum in cruribus magis conuenire, quas partes inferiores ille interpretatur, quæ iuxta coxam, veſicam & vterum ſunt. Inter vtraſque autẽ eiuſmodi partes ſuperiores & inferiores, renes tanquam ancipites & medium quendam locum obtinentes à Galeno conſtituuntur. Vnde fit, vt ſectione venarum ex vtriſque iuuentur partibus; ex ſuperiori quidem parte, ſi phlegmone recens fuerit, & ſanguinis redundantia affuerit, in inferioribus autem, ſi phlegmone fuerit inueterata, nec ſanguis redundare videatur. Poſt hæc Galenus de Phlegmone vteri ſermonem inſtituens inquit, eam magis quàm phlegmonem renum à venis in cruribus ſectis iuuari, & ſtatim hæc addit: vacuationibus enim, quæ in cubito fiunt, aliud etiam quoddam malum accedit, quippe mẽſtruas purgationes ſupprimunt, eo quod ſanguinem ad ſuperiora corporis reuellunt: quæ verò ex cruribus fiunt, non ſolùm reuellunt, ſed etiam menſes ſolent euocare. Hac verborum ſerie manifeſtum eſt, Galenum tanquam oppoſita comparare inter ſe, ſectionem venæ in cubito, & ſectionem venæ in cruribus, ex quo omnis ratio colligit contrarias quoque facultates & vires vtriſque neceſſariò tribuendas eſſe. Quod ſi per Gal. ſectio venæ facta in cubito, ex vtero ad ſuperiores partes ſanguinem reuellit, & menſtruas ſupprimit purgationes, vt altera ſectio facta in crure ſanguinem ad vterum trahat, & menſtruas purgationes promoueat, neceſſe eſt.

Attulimus locum Gal. in quo ille docet ſectionem venarum in cruribus non ſolùm reuellere ab vtero, ſed etiam mẽſes prouocare. Et ſi autẽ Latina interpretatio reſpondeat Gręcæ literæ verumtamẽ ego cẽſeo ſine dubio hunc locum eſſe deprauatum, atq; illum ſenſu contrario legendũ eſſe, ſicuti eum legunt & interpretantur antiquus interpres, necnõ Theodoricus Gandauus, qui mea ſententia verum Galeni verborum ſenſum exprimunt. Quod ſi quis

cupit

cupit habere in próptu vtráq; huiuſmodi interpretationé, antiquus interpres ſua lingua ita loquitur: *Nam eis quæ à cubito euacuãt, & aliud quidẽ malignũ; detinent enim menſtruales purgationes antiſpares ſanguinis ad corporis ſuperiora. Eis verò quæ à cruribus non ſolùm non antiſpare, ſed etiam prouocare ineſt mẽſtrua.* Interpretatio auté Gaudaui eſt eiuſmodi: *quæ vero ex cruribus fiunt tantum abeſt vt retrahant, vt etiam menſes promoueant*, quam quidem lectionem & interpretationem codices quoq; Valgriſiani cófirmant, quos ſcitis clariſſimi noſtri Paterni opera editos fuiſſe; huiuſmodi enim interpretatione ſcitè priora poſteriorib. conueniunt, priora poſterioribus reſpondent, neque vlla repugnantia aut abſurditas in Galeno poteſt afferri. Altera autem ex parte, ſi quis velit alteram lectionem & interpretationem ſeruare, quod inter cæteros pertinaciter facit Fuchſius, vt multa in doctrina Galeni abſurda conſeſequantur neceſſe eſt.

Primùm enim quomodo poteſt ſectio venæ in cruribus ab vtero reuellere, & menſes prouocare? Hæc ſimul non poſſunt cóſiſtere. Quæ reuellũt ab vtero menſtruorum prouocationé impediunt; quæ menſtrua prouocãt, ab vtero nó poſſunt reuellere. Deinde ſi generaliter partes ſupra thoracem & in thorace contentæ ſectione venarum in cubito, partes autem inferiores ſectione venarum in cruribus iuuãtur, quomodo Galenus in *lib. de ſang. miſſ. c.* 10. docet, Podagra laborantibus in cubito, comitiali auté morbo & vertigini obnoxios potius in cruribus venas ſecandas eſſe? quomodo Gal. ad cohibẽdum ſuperfluũ fluxũ hęmorrhoidũ ſectioné in brachiis probat? quomodo ſcribit Gal. 10. *de med. ſimp. c.* 2. In dolore coxẽdico ſãguiné primùm ex cubito, deinde ex crurib. mittẽdum eſſe? Demum ſi phlegmone vteri à venis in crurib. ſectis perpetuò iuuatur, quomodò Gal. iubet mulieribus vteri inflãmatione laborãtib. menſtrua nó fore prouocãda? quomodo aſſerit in locis muliebrib. in cótrariũ trahi ſi illæ venæ, quę in cubito ſunt, incidãtur? Sed de hac re ſatis. Facilè auté iſthæc omnia ceſſant, ſi intelligamus ad menté Gal nũc venas in cubito, nunc in crurib. ſecãdas eſſe, nó ſolùm pro varia ratione partiũ laborãtiũ, ſed etiã pro varia indicatione, quam morbus & cauſa morbi nobis ſuggerũt, vnde vel reuellere, vel deriuare, vel ſimul reuellere, & deriuare opus ſit. Ad qué modũ etſi partes, exépli gratia, coxa, veſica, vterus, quæ ratione sũt inferiores thoraci ſectione venarũ in crurib. magis iuuãtur: veruntamen ſi cótingat illas vel inflãmatione, vel alio morbo laborare, vnde omniũ primũ ſit neceſſe humores ad locũ fluẽtes reuellere, iã licebit venas ſuperiores incidere: ſicuti cótra, etſi partes ſuperiores cerebrũ, cor, pulmones, quæ ratione sũt ſuperiores, ſectioné venæ in cubito magis deſiderãt, nihilominùs ſi aliquo morbo laborãt, qui reuellẽdi indicationé adferat, tũc licebit venas in crurib. incidere. Quod ſi demũ nó reuulſione, ſed vel deriuatione, vel ſimul reuulſione & deriuatione opus fuerit, modò vnã, modò alterã proximioré & cómodioré venã licebit ſecare. Quæ quidé omnia multis Gal. exéplis facile eſſet cófirmare: ſed iis, quæ diximus volumus eſſe cóténti, & illud tamé addere de ſectione venæ in crurib. vtero inflammatione laborante, quod videtur neſcio quam difficultatem retinere. Cum enim ex vna parte apud Gal. & omnes rationales medicos ſatis cóſtet, inflãmationib. ante omnia reuulſionem conuenire; ex altera autem Gal. doceat inflammationes vteri ſectis venis in cruribus magis iuuari; hinc potiſſimum Fuchſius colligebat huiuſmodi inferiores venas reuellendi ab vtero vim habere, & propterea Græcam literam & interpretationem vulgatam illi reſpondentem ſeruandam eſſe hunc in modum: quæ verò ex cruribus fiunt non ſolùm reuellunt, ſed etiã menſes euocare ſolent. Vnde Fuchſius quoq; vtero & veſica laborantib. docet *lib. 3. de med. morb. Capp. propriis*, (nec mea ſententia ſine magno errore) ſtatim morbi initio venas crurum ſecandas eſſe.

Ego autem vno verbo reſpondeo, Gal. hoc loco docentem inflammationes vteri ex ſectis venis inferioribus in cruribus magis iuuari, intelligere, non de principio inflammationis, cui certum eſt, reuulſionem & ſectionem venæ ſuperioris conuenire, ſed de inflammatione progreſſa, quæ non ampliùs reuulſionem, ſed deriuationem & ſectionem venæ inferioris requirit. Quòd autem venæ ſectio in cubito ab vtero reuellat, venæ in cruribus deriuẽt, manifeſtiſſimè traditũ eſt apud Gal. 2. *ad Glau.* 2. cui inquit, *in locis muliebribus, In contrarium trahes, ſi eas quæ in cubito ſunt, venas ſecueris, deriuabis autem ſi eas, quæ ſunt in poplitibus ſecueris.* Sed ad inſtitutum redeamus. Inter cætera omnia reuulſionum genera omnium conſenſu ſectio venæ principem locum obtinet, in cuius adminiſtratione Galeni præcepta retinenda ſunt. Primùm, ex c. 12. *de ſanguinis miſſione*: Sanguinis miſſionem tanto efficaciorem eſſe, quanto maiorem in numerum particulares detractiones auctæ fuerint, adeo vt non modò ſemel, ſed & bis, ter, & ſæpius liceat quandocunque ſanguinem mittere, ſiquidé natura toties excitata & irritata, facilius ac maiori cum impetu aſſueſcit in contrarias partes tranſmittere, quæcunque ad locos laborantes confluunt. Secundum præceptum eſt c. 21. *eiuſdem libri*, quod generaliter pertinet ad omnem iteratam ſanguinis detractionem, in quibus ſtudemus ſimpliciter vacuare, tempus accommodatum eſſe eundem diem, exempli gratia, manè bis, vel manè & veſperi eadem die ſanguis detrahatur. At verò in quibus volumus reuellere, melius foret, ſi vacuatio duobus deinceps diebus fiat, quod veriſimile ſit, naturam hoc modico temporis interpoſito magis moueri & excitari ad tranſmiſſionem humorum in contrarias partes, quàm ſi ſtatim & momento temporis ſanguis detrahatur. Atque hactenus de reuulſione.

Hactenus diximus de reuulſione: poſt reuulſionem ſequitur deriuatio, quæ ſecundum præſidium fuerat, ſeruiens primæ indicationi, vt ne ſanguis ad vterũ vehatur. Ac primò cũ deriuatio fiat ad loca vicina, docet Gal. 5. *meth. c.* 3. quæ erũpũt per vterũ, vel per vrinas, vel per aluum deriuanda eſſe: itaque licebit capita venarum hæmorrhoidarum aperire, vel aſpera frictione, vel folio ficus, & ſimili ratione. Nonnulli probãt aloen ore ſumptã, quod inquiũt, peculiarem prouocãdi hæmorrhoidas vim habere, quod quidem remedij genus ab iis aduertendum, qui ad prouocandos menſes huiuſmodi venas cóſueuerũt aperire. Sic licebit vel clyſtere, vel leuiore medicamento exempli gratia, caſſia, tamarindis, myrabolanis, prunis & ſimilibus aluũ mouere. Sic demum licebit, quæ ad vterũ cóflũũt per lotia deriuare, illa exhibẽdo medicaméta, quæ propterea diuretica appellãtur: etſi multi hinc deriuationé, & huiuſmodi medicamentorũ vſum nó probãt, propterea, quòd quæ prouocant lotiũ, eadem quoque prouocandi menſes vim habeant, qui decipiuntur, de qua re poſterius tractabimus de fluxu muliebri. Auic. probat vſum cucurbitularũ, quas, inquit, ponendas eſſe ſuper locum inter vtraſq; anchas, id eſt, coxendices. Quamobrem nec ſententia mea foret inutile, ſi cucurbitulæ vel ſcarificatæ, vel ſine ſcarificatione in poſteriore, ac poſtrema parte dorſi in regione oſſis ſacri & oſſis ilii ſæpius imponerentur, & ſic fortaſſe hæc veriùs reuulſio quàm de

ponerentur, & ſic fortaſſe hæc veriùs reuulſio quã deriuatio dici debet. Itaq; tot modis licebit fluxionem meſtruorum ad proprias partes deriuare.

Tertio loco fuerãt præſidia ad primã indicationẽ accõmodata, vt ſãguis ad vterũ nõ feratur, quæ nimirum animi deliquium inducũt, id quod ſũma cum ratione euenit. Cum enim deliquium animi non aliter fiat, quàm laborante corde aut primariò, aut aliis partibus conſentientibus: cõfeſtim ſanguis ad internas partes recurrit, ex quo ægri palleſcunt & refrigerantur, vnde hac ratione ſanguis aliò conuerſus, non ampliùs ad vterum tendit. Hoc verò deliquium animi cum multis modis poſſit induci, exẽpli gratia, triſti nuntio: tũ præcipuè ex vehementiſſimis dolorib. facile excitatur: quos quidẽ dolores expedit in partib. ſuperiorib. excitari. exẽpli gratia violẽter ligatis brachiis, cõpreſſis digitis manus, ſed maximè omniũ cõſtrictis mãmis: quę vt diximus longè maximũ cum vtero cõſenſum habent.

Poſtremò prohibetur ſanguis, vt ne ad vterum defluat vſu medicamentorum, quæ refrigerandi & aſtringendi vim habẽt, ita vt ille cohibeatur ac fere immobilis reddatur, & quoniam huiuſmodi medicamentis conueniunt, fere altera quoq; medicamenta, obſtruentia & adſtringẽtia quæ ad poſteriorẽ indicationẽ pertinẽt, nẽpe vt loca vteri aperta, per quæ ſãguis fluit claudãtur, mihi libet de vtriſq; ſimul agere, vt ne cogat ſæpius eadẽ repetere. Itaque huiuſmodi medicamenta, ſunt quamplurima, partim interna, partim externa, ex quibus mihi ſtatutum eſt nonnulla ſeligere, quæ cæteris videntur efficaciora, & quib. ego familiariter vti ſoleo. Interna ſunt decocta, vel quæ ſunt efficacioris ſucci, endiuiæ, portulacæ, hepaticæ, nenupharis: ſed præ cæteris omnibus ſimplicibus medicamentis à Galen. *6. de ſimp. med. facult.* ab Auerroe & omnibus ad cohibendum fluxum ſanguinis plantago ſolet probari, quomodocunque vel ex ſucco, vel puluere. vel decoctione. vel aliter præparetur. Sunt Syrupi, violatus, de endiuia de roſis ſiccis de portulaca, de plantagine, de agreſta, de ribes: ſunt conſeruæ roſarum, violarum, cichorei, nenupharis: ſunt corallia, margaritæ, bolus armena, terra lemnia, roſæ, balauſtia, acaciæ, hypociſtis: ſunt confectiones diarhod. Et poſtremò ſunt medicamenta ſtupefacientia. Atque ſi res valde vrgeat, licet quandoque deuenire ad ſyr. de papauere, diacodion. Philonium. requiem Nicolai, theriac. recent. & alia id genus. Ex quibus variæ medicamentorum formæ poſſunt parari. Habeatis exemplum:

℞. *Syr. de endiuia* ℥. j.
Portulaca ℥. ß.
Decocti hepaticæ,
Plantaginis ℥ iiij.
Miſce pro ſyrupo.

℞. *Succi plantaginis ſiccati ad ſolem* ℥. j.
Spec. diatri. ſantal. ʒ. ß. *M F. B. poſſunt exhiberi ſimul, vel ante decoctum, vt ſæpe dictum.*

℞. *Conſer. roſar.* ℥. j.
Nenuph. ℥. j.
Margarit.
Cornu cerui vſti ana. ʒ. ß.
Boli armenæ,
Terræ lemniæ ana. ℈. ß.
Cum ſyr. de plant. q. ſ.
M ſc. & fiat electuarium.

Exemplum medicamenti ſtupefacientis.

℞. *Conſerua roſarum* ℥. ß.
Philonij vel
Requies Nicolai ℈. ij.
Miſce, fiat bolus.

Auic. inter plurima eiuſmodi medicamẽta probat vſum aceti, quod forte alicui mirũ videbitur, cum vulgus opinetur acetum magna vi aperiendi præditũ eſſe. Verũtamẽ cũ Auic. cõuenit Galenus, qui *1. de ſimp. med. c.* 18. & 19. aſtringendi vim habere, & ſanguinem ſupprimere, ſcribit. Illud verò exhibendum eſt non ſolum ſed aqua temperatum, *poſcam* nominant, ſicuti in ſanguine erumpente ex thorace exhibetur à Galeno *5. meth.* 8. Sed non deſunt qui alia ratione aceti vſum in præſenti caſu non probant, quod nimirum videatur mulieribus, & vtero aduerſari, vt docent Hip. & Gal. *3. lib. de ratione Vict. in morbis acutis* 39. Ac reuera cum ſint in promptu alia medicamenta, quæ nullam contrinent difficultatem, mihi quidem tutius videretur, ſi medici ab illo abſtinerent.

Sed ad medicamẽta externa progrediamur, quæ pariter plurima ſunt, ac variis modis conficiuntur, tametſi omnia eandẽ ferè naturã obtinẽt, nimirum medicamẽta, quę aſtringẽdi & obſtruẽdi vim habẽt.

Inter medicamenta externa ſunt primùm peſſaria, quæ, vt ſæpe diximus, ſunt medicamenta duriuſcula, oblonga inſtar ſuppoſitorij, vt commodè mulierib. ſupponi poſſint. Et ſit exemplum.

℞. *Balauſt.*
Puta.
Cort. gran.
Myrtillorum ana. ʒ. ß.
Mellis q. ſ. miſce, fiat peſſarium.

Sed aliquãdo licet huiuſmodi pulueres excipere, vel lana, vel bombyce, vel linteo ſerico tenuiſſimo, ſimul cũ alb. oui, oleo coton. aut ſimilib. & ita medicamentum ſupponere. Deinde ſunt medicamẽta liquidiora, quæ accommodato inſtrumento inſtar clyſteriorum in vterum iniiciuntur, quos quidem vteri clyſteres, vt Galenus not. *5. meth. c.* 11. Medici Metrenchytas appellant. Et ſit exemplum.

℞. *Balauſt.*
Cort. granat.
Hypociſtid.
Acaciæ,
Tragacanti ana. ʒ. ß.
Decoctionis rubi,
Sumach.
Conſolidæ, vel eius loco decoctionis ſucci,
Plantag. ʒ. iiij. *miſc.*

Tertiò ſunt lotiones & balnea in quibus mulieres debent inſidere, inter quæ longiori experientia mihi compertum eſt ſi crura & coxæ mulierum lauentur ſimpliciter aqua frigidiore, tunc ſuperflua menſtrua maximè iuuari, & quandoq; ex toto ſupprimi. Sed tamen alia quoque balnea parari poſſunt. ex decocto plantag. portulacæ, lentiſci, myrtillorum, conſolidæ, cort. granat. balauſt & ſimilibus, conficiuntur, in quibus quidem ex præcepto Gal. l. *4. meth. & 7.* ſumpta indicatione à ſitu partis laborantis, oportet nõnulla permiſcere, quæ vim eiuſmodi medicamentorum ad eum poſſint deducere, ſicut facit Auic. qui ſimul cum cæteris medicamentis admiſcet calamenthum, tanquam reliquorum vehiculum, etſi ille ab ignaris medicis reprehenditur & irridetur, qui methodum conficiendi medicamenta non intelligunt. Poſtremò ſunt linimenta, epithemata, emplaſtra, quæ pectini, dorſo & partibus proximis ſolent adhiberi. Ac primùm ſunt olea citoneorum, myrtin. maſtich. Quòd ſi quis præterea velit oleum adſtringẽs ſibi parare, is Galeni regulam debet ſeruare, quam ille tradit *4. tuend. val. c.* 8. Ea verò eſt, vt ſimplicia medicamenta decoquantur in oleo adſtringente, cui præterea adiungatur portio vini aquæ, ne medicamenta torreſiant. Decoctio autem fiat in duplici vaſe B. M. appellant, donec vinum vel aqua conſumpta fuerit. Exemplum eſto.

℞. Ol.

℞. *Ol. olim. adſtringentis, vel omphacini lib. ij.*
Cort. granat.
Balauſt.
Rhu obſoniorum,
Hypociſtis ana. ℥. j.
Vini auſteri aſtringentis lib. ß. Contundantur omnia craſſo modo, & in vaſe vitreo bene obturato fiat decoctio, vt ſupra.

Deinde ſunt epithemata, quæ ex aquis ſtillatitiis aut ſuccis fieri ſolent.

℞. *Aquarum Roſarum ℥. iiij.*
Plantag.
Nenuph. ana. ℥. ij.
Troch. de camphora,
Carabe, ana. ℥. j. ß.
Miſce pro epithemate.

Quod non ſolùm extra, ſed etiã intra locos muliebres poteſt adhiberi. Pariter cataplaſmata, emplaſtra, quæ ex iiſdẽ medicamẽtis cõponuntur, atq; ex iis quæ hactenus dicta ſunt, facilè poſſunt intelligi.

Sed in officinis ſunt duo vnguenta, alterum comitiſſæ, alterum decoct. caſtanearum, quæ inſigni aſtringente facultate prædita ſunt: quorũ frequẽs eſt vſus apud medicos ad cohibendos ſuperfluos menſes, imò verò ad prohibendũ imminentem abortum. Medici autem ſicut diximus, vt plurimum dorſo, nõnulli etiam pectini mulierum hæc medicamenta ſolent apponere, quamuis forte huiuſmodi vnguenta & medicamenta hac in re non tãtam operã præſtẽt quantã multi opinãtur: cũ veriſimile ſit eorũ vim non parũ remitti & labefactari antequã ad vterum poſſint peruenire. Vnde mea quidẽ ſententia longè magis medicamentis intra locos mulieris impoſitis, quàm externis fidendũ eſt. Quæ hactenus de curatione immoderati fluxus mẽſtrui à nobis tradita ſunt, vnius potiſſimùm ſymptomatis videntur rationẽ habuiſſe, ſed illud nõ eſt ſatis, niſi cauſæ ſymptomatis ſimul afficiãtur. Hæ autem cum ſint plures, certum eſt cuiq; propriã curandi rationẽ conuenire. Sed cum non liceat omnia perſequi, nos de iis tãtùm vna vel altera, exempli gratia, ſermonem habebimus, quæ cæteris ſunt maioris momẽti & frequẽtiores. Itaq; ſi menſes ſint immoderati ex nimia copia ſanguinis: ille ante omnia minuendus eſt, ac potiſſimùm ſectione venæ & ea quidem copioſa, cum hinc nullum periculũ viriũ videatur imminere: ſic tenui victus ratione, atque iis alimentis, quæ parum nutriunt, exempli gratia, piſciculis herbis, cucurbito, & ſimilibus: ſic exercitationibus frictionibus, & aliis modis licebit ſãguinis copiã minuere. Si verò ſanguinis nõ copia ſed nimia caliditate, tenuitate, acredine fuerit vitioſus, quod contingit frequentiſſimè, tunc præcipua ſeſe offert remittendi & corrigendi huiuſmodi prauas qualitates indicatio. Et quoniam ſanguinis aut maiori ex parte aut ſemper talis fit propter calidiorẽ iecoris intemperiẽ: idcirco refrigerationi huius viſceris in primis attendendũ eſt. Et in hoc caſu inter cætera omnia præſidia aquæ thermarũ frigidiores habẽt inſignẽ prærogatiuã, quales ſũt aquæ B. Virginis, Villenſes, & quæ omnium ſũt efficaciſſimæ, Chaldecianæ. Sed antequã ad hæc alterãtia veniamus, non ſolùm vtile, ſed forte etiam neceſſarium fuerit, aliquã leuiorem purgationem adhibere, propter vitioſos humores, quos veriſimile eſt ſanguini permiſceri, atque eſſe tanquam vehiculum, vnde ille facilius ad vterũ deducatur. Itaq; redũdãte flaua bile, excipiatis in bolo caſſiã cũ thamarindis, in potione ſyr. roſ. ſol. myroba. & potiſſimũ citrin. rhabarbaro ex ſero lactis, & ſimilib. Et ſint exempla.

℞. *Flor. caſſ. recens extractæ ℥. j.*
Pulpæ thamarind. ℥. ß.
Spec diarrhod. ʒ ß. Miſce fiat potio.

℞ *Myrobal. citrin. ℥. j.*
Rhab. elect. ʒ j. fiat infuſio ſ. a. in ſero lactis vel decoctione fructuum q. ſ. & facta colatura adde
Syrup. roſ. ſolut. ℥. j. ß.
Miſce, & fiat potio:

Si redundet ſalſa pituita vel melancholia, exhibeatis agaricum, myrobal. chebulas, elect. lenit. & ſi opus fuerit, confect. hamech. Neque verò vnquam prætermittendũ eſt, quin præcipuæ cauſæ & fonti proſpiciamus, exempli gratia, cerebro, iecori, ventriculo (in his conſiſtit vera curatio) vnde hi humores ſolent originem habere. Victus ratio, vno verbo, ſunt alimenta boni ſucci, facilis concoctionis, & quæ ſpeciatim poſſit quoquo modo ſanguinem craſſiorem reddere, atque illius fluxibilitatem impedire, qualia forent edulia ex farre, panico, oriza, lentibus, citonea, granata, meſpila, & omnia mala aſtringentia. Herbæ, lactuca, plantago, portulaca, conſolida, polygonum; carnes auicularũ, quadrupedum, ac præcipuè ſyluestrium, ex quibus, cerebra, pedes, & viſcera omnia, quòd cæteris partibus videntur viſcidiora, principem locum habent. Potus ſit vel vinum oligophorum, aſtringens, vel aqua in qua plantaginis folia, radices & ſemina decocta fuerint, vel quid ſimile. Atque hactenus de ſuperfluo fluxu muliebri.

CAPVT IV.

De Vteri profluuio, ſeu Menſtruis albis.

ALIAS de menſtruis tractantes diximus profluuium muliebre, & immediata menſtrua inter ſe differre, quod manifeſtiſſimè colligitur ex Galeno, qui *6. loc. aff. ad finem* tractat de immoderatis menſtruis: deinde tractationem perſequitur tanquam de re diuerſa, de profluuio vteri, quod, ille inquit, *muliebre profluuium* appellatur. Sic Aetius inter cæteros duo ſeparatim facit capita *lib* 16. Alterum c. 64. *de nimia menſium purgatione.* Alterum 65. *de fluxu muliebri ex Archigene.* Sic Paulus duo ſeparatim facit cap. de huiuſmodi affectibus duobus. Differentia autem eſt huiuſmodi, quòd in mẽſtruis immoderatis ſanguis propemodum ſincerus effluit: in fluxu autem muliebri planè varia prodeunt excrementa, per quæ vniuerſum corpus ſolet purgari, de quibus poſtea ſtatim ſermonem habebimus. Itaque profluuium vteri, vt ex Galeno colligitur *in lib. 3 de ſymp. cauſ. cap. 4. & 6. loc. aff. ad finem cap. 5.* non aliud, inquam, eſt quàm deſtillatio vteri diuturna, per quã vniuerſũ corpus expurgatur, quod quidẽ exiẽs immutatũ inter deprauatas vteri fluxiones reponitur à Galeno 3. *de ſympt. cauſ. c.* 4. — *Eſſentia.*

Differentiæ huius ſympt. plurimæ ſunt ſed communiores & potiores ſumuntur à qualitate excrementorum, quæ effluunt, quæ, vt dixi, planè varia ſunt. Namque huiuſmodi excrementa, modò rubra, modò flaua, nunc pallida, nunc nigra, quandoq; alba, quãdoq; viridia, interdũ ſeroſa & aquoſa, ac forte aliis colorib. & qualitatibus prædita apparẽt: quæ quidẽ, inquit Galenus, talia ſunt ſpecie, quale eſt id, quod in animante redundat. Etenim exempli gratia, ſi quod effluit quoquomodò rubrũ fuerit, ſanguinem ſi flauum aut ſubpallidum, flauã bilem: ſi album, pituitam: ſi aquoſum, ſeroſa excrementa certum eſt redundare in corpore. Sed præter hæc omnia dubium videtur, an mulieres laborent gonorrhæa, id eſt, ſeminis profuſione, ſicuti viri facere ſolent. Nonnulli forte conſentientes Peripateticis, qui videntur mulieribus nullum ſemen tribuere, inquiunt, hoc vitium propriè virorum eſſe, minimè mulierum. Quibus ipſe quoque Gal. — *Differentia.* *An mulieres laborent gonorrhæa.*

quo

quoquo modo videtur fauere, qui vbicunque tractat de huiuſmodi ſymptomate, tanquam de proprio virorum ſymptomate videtur de illo mentionẽ facere. Altera autẽ ex parte, cùm mulieres quoque ſicuti viri habeãt ſuos teſtes & vaſa ſeminaria, eaq; frigidiora & imbecilliora, cum pariter non careant ſemine, atq; illo quidem crudiore & tenuiore, cum demum in mulieribus eædem cauſæ poſſint cõuenire, quæ in generanda gonorrhæa in viris cõcurrunt: mihi planè videtur conſentaneum rationi & rei naturæ, mulieres non minùs quàm viros hoc ſymptomate laborare poſſe. Sed illud notandum eſt, quod mulieres totã huiuſmodi fluxionẽ, quandocunque & qualiſcunque ea fiat, alba menſtrua ſolent appellare, quod omnino alba quædam excrementa perpetuò cęteris cõmiſceantur. Nonnulli autem quærunt hoc loco, ſicut non ſolùm mas, ſed etiam mulier laborat gonorrhæa, an pariter nõ ſolùm mulier, ſed etiam vir, mẽſtruorum alborum fluxione poſſit laborare, quæ fluxio in maribus proportione muliebri fluxioni reſpondeat? Etſi verò multi id negant, & potiſſimũ adducti argumẽto, quòd mulieres ſint viris frigidiores, ac propterea plurib. quoque quàm viri abũdent excrementis: veruntamen non mihi videtur alienum à ratione & natura mares quoq; eiuſmodi fluxione laborare Ac ſanè ego ſentio medicos frequẽter hallucinari, qui opinãtur ægrotas profuſione ſeminis laborare, cũ magis aliorũ excremẽtorum fluxione laborent: ſiquidem videmus plurimis ægrotis hoc profluuiũ multos annos perdurare, ex quo profluente ſemine neceſſarium foret illos ad extremam maciem & conſumptionem corporis deduci, ſicut iis ſolet contingere, qui immoderato coitu vtuntur, quod tamen non videmus illis contingere.

Cauſa. Conuenit inter omnes legitimã & propriã cauſam profluij vterini non aliam eſſe, quàm nimiam copiam excrementorum. Sed vbi & quomodo huiuſmodi excrementa generentur, non cõuenit inter omnes, *cauſa*, inquit Trincauell. *quæ corruptum humorem aſſiduè gignit, aliàs in principibus partibus conſiſtit*. *Locus affectus an vterus.* Sic Mercurialis & cæteri fere omnes hanc rẽ tractantes & cõſentientes Trincauellio, cauſam profluuij muliebris, vel in totum corpus, vel in partes principes, vel in vterum referunt. Vnus Alt. cõtendit vterum nequaquam affectũ eſſe, qui inquit, huiuſmodi affectionem nullius determinatæ corporis partis ſtatui poſſe. pro ſe afferens Gal. auctoritatẽ 6. loc. aff. ad fin. Quã quidẽ Altimari opinionẽ Mercur. inter cæteros conatur euertere, docens in profluuio muliebri interdum vniuerſum corpus, interdũ vterũ laborare. Et quoniã, vt dixi, hæc res eſt difficilis, ſed maximè pertinet ad curationẽ, mihi liceat hanc difficultatem, in primis verò Gal. ſententiam paulo altiùs examinare, cũ vterque tam Mercurialis, quã Altimarus profiteatur cum Gal. doctrina ſuam opinionem tueri. Itaq; Merc. dupliciter aduerſus Altimarum agit: primùm quidem verba Gal. quæ ſonãt in profluuio muliebri vterũ non laborare, ita interpretatur, quaſi non aliud ſignificaret, niſi quòd ſæpe vterus ſit affectus, ſed nõ ſemper. Deinde Merc. hãc auctoritate Auic. confirmat opinionem, qui ſcribit hoc malũ fieri non ſolũ ob ſuperfluitatẽ humorũ. verùm etiam propter imbecillitatẽ venarũ vteri mẽſtrualiũ. Sed ad Gal. accedamus, qui duobus potiſſimùm locis de hac re ſermonẽ habet. Altero *lib. 6. de loc aff. c. 5.* Altero 3. *de ſym. cauſ. c. 4.* Priori igitur loco Gal. cum ſermonem habuiſſet de ſymptomatib. quæ retentas menſtruas purgationes ſolent ſubſequi. deinde ad muliebre profluuiũ tranſit, de quo affectu hæc habet: *Verum accidit interdum fœminis vtero nihil laborante muliebre vocatum profluuium, cum vniuerſum corpus per ipſum expurgatur, quemadmodum interdũ per renes quoq; euacuatur. Contingit potiſſimum iis fœminis quæ tenuiori & pituitoſiori habitu prædita ſunt. Has vtique intacto vtero per remedia, quæ toti corpori adhibentur, ſanauimus.* Hac verborum ſerie, ni ego fallor, tantum abeſt, vt Galenus doceat, in profluuio muliebri ſæpe vterum laborare, quod contendit Merc. vt ille quidem mihi videatur planè cõtrariũ docere, nempe in huiuſmodi ſymptomate hanc partem minimè affectam eſſe. Nam præterquam quod illius verbis id ſignificatur apertiſſimè huius quoque ſuæ ſententiæ rationes adiungit. Primam, quòd affectio ſit vniuerſi corporis, quæ per vterum expurgatur, ſicut illud per renes quoque quandoque ſolet euacuari. Secundam, quòd hoc genus mali mulieribus pituitoſis, laxa & tenera carne prędiris, ſoleat in primis contingere. Tertiam, quæ fundata eſt magno Hip. argumento: Oſtendit autem ſanatio, quòd nimirum, ille intacto & neglecto vtero huiuſmodi mulieres ſanauerit per ea remedia, quæ toti corpori adhibẽtur. Quod ſi vterus quoque laboret, vt hæ rationes ſint nullius momẽti, imò planè inutiles & falſæ, neceſſarium eſt.

Alter locu Galeni, 3. *de ſymp. cauſ. c. 4* Cum Galenus tractaſſet de cauſis ſymptomatum, quæ ad omnes corporis vacuationes generaliter pertinent: mox tranſit ad cauſas ſymptomatum, quæ ad menſium ſuppreſſionem, nec non ad deprauatam omnium quæ ex vtero manant, expulſionem attinent. Itaque primùm expoſitis cauſis ſuppreſſionis menſium, de quibus iam ſatis dictum, tandem veniens ad deprauatas fluxiones per vterum hæc habet: *Ceterum deprauatæ fluxiones per vterum fiunt, expurgato per hanc partem corpore vniuerſo. Vocatur autem id ſymptoma fluxus muliebris. Eſt autem id quod vacuatur perpetuò tale, quale eſt id, quod in animante redundat.* Ac poſtremò hæc addit: *Præter hæc deprauata ex vtero fit vacuatio, propter malum aliquod in ipſo factum.* Quæ hoc loco ſcribuntur à Galeno, planè mihi videntur iis conſentire, quæ priore loco L. A. expoſita ſunt, nempe vterum in muliebri profluuio nequaquam laborare. Cum enim ille doceat deprauatam fluxionem vteri, quæ fluxus muliebris dicitur, fieri toto corpore per eam partem expurgato, ac ſimul ſingulorum excrementorum in corpore redundãtiũ naturã & differentiã exponat, ſatis cuique poteſt conſtare, huiuſmodi affectũ minimè ad vterum, ſed vniuerſum corpus pertinere. Poſtrema autem verba manifeſtiſſimè mihi videntur iſtud confirmare, quaſi Galenus id velit, ſe hactenus de deprauatis fluxionibus per vterum dixiſſe, in quibus vterus nihil laborat, ſed præter huiuſmodi ſymptomata nonnunquam deprauatam ex vtero vacuationem fieri, in qua aliquod malum in ipſo vtero excitatum eſt. Ac ſanè ſi quis diligenter hũc locum conſideret, & rationes à Galeno expoſitas expẽdat, is facilè, vt puto, fatebitur, de illius ſententia in profluuio muliebri vterum nequaquã laborare. Itaque ego quidem cenſeo, Mercurialem hac in parte Galeni mentem non fuiſſe aſſecutum, ac temere Altimari opinionem redarguiſſe.

Quantũ pertinet ad Auic. locũ, quẽ pro ſe affert Merc. etſi illius auctoritas parum, aut nihil me mouet, vbicũq; ille vult diſcedere à Galeno: Verũtamẽ nec hic locus Auic. fauet Mercuriali. Nam Auic. ſcribit, mulierib. accidere fluxiones ex matrice, & propter multitudinem ſuperfluitatũ. & propter debilitatẽ digeſtionis in venis, nõ vteri, vt refert Merc. ſed in venis menſtruorũ. Quæ quidẽ verba, ſi quis velit interpretari de coctione, quæ fit in venis, ex quib. deinde præparatur materia menſtruorũ, forte hæc ſententia à Galeni mẽte nõ erit aliena. Sed ad cauſas redeamus, Cũ ſtatutũ, ſit in profluuio mulie-

bri

bri purgari varia exerementa, qualia redundant in in corpore, nihil dubium eſſe debet quin omnia, quæcunque huiuſmodi exreméta poſſunt gignere, & in corpore coaceruare, cauſæ ſymptomatis ſtatuendæ ſint. Etſi verò in tradendis propriis cauſis huius ſymptomatis, plerique omnes admodum confuſè agunt: tamen Gal. ſatis apertè & accuratè mihi videtur illas explicare, qui in lib. *de diff. ſympt. c.9.* ſcribit fluxum muliebrem fieri, vel propter imbecillitatem facultatis retentricis, vel quia facultas expultrix immoderatè mouet, vel propter vitium & læſionem vtriuſque facultatis, vel demum quia totus ſanguis ſeroſus ac tenuis redditus eſt. Ergo quotieſcunque in corpore gignuntur, & coaceruantur excrementa, quod fieri poteſt, vel vitio partium naturalium principalium, ac maximè earum, quæ ſeruiunt coctioni, e.g. ventriculi, iecoris, vel vitio vniuerſi corporis, quòd improbè nutriatur, vel propter externos errores in omnibus ſex rebus non naturalibus, ac potiſſimùm ventriculi ratione; tunc ſi facultas retentrix fuerit imbecilla, vel expultrix immoderatè moueat, vel vtraque facultas laboret, vel totus co ſanguis tenuior ac ſeroſior reddatur, tunc contingit fluxum muliebrem fieri. Et quoniam Gal. ſæpenumero demonſtrauerat, quando facultates læduntur, & in ſuis operationibus deficiant, hac parte prætermiſſa de facultatibus, ſtatim tráſit & declarat, quomodo ſanguis tenuis & ſeroſus reddatur, qui inquit, huius quoque ſymptomatis multiformem eſſe generationem, & generari propter multas cauſas.

Inter cæteras cauſas profluuij muliebris Galen. poſuerat ſanguinem tenuiorem & ſeroſum, cuius quidem ſeroſi ſanguinis generatio apud eundem eſt multiplex, ſiquidem error contingit, vel in facultate ſanguifica, quæ deficit à ſuo munere, quod in hydrope apparet manifeſtè; vel error contingit in facultate ſeparatrice, quæ id non poteſt ſeparare, quod in ſanguine tenue & ſeroſum eſt; vel in facultate expultrice, quæ partem ſanguinis ſeroſam non poteſt purgare; vel demum error contingit in facultate retentrice, quæ immoderatè fungitur ſuo munere, necnon cute denſata & renibus conſtipatis, quo ſumma eũ ratione fit, vt ſanguis tenuis & ſeroſus propter varias cauſas retentus videatur in corpore redundare. Hunc locum Gal. ego volui paulò longius tractare, quod nemo hactenus videatur illum intellexiſſe & explicare. Mercur. inter cæteros inquit, hunc locũ valdè eſſe difficilem, atque in eo explicando multum laborat, ſed mea ſententia infelicitet, qui minimè Gal. mentem aſſecutus totam illius doctrinam ac totum eiuſmodi locum peruertit. Cum enim Gal. perſpicuè & diſtinctè exponat primũ cauſas fluxus muliebris, deinde cauſas tenuitatis & ſeroſitatis ſanguinis, ſicuti iam ſatis explicauimus, Mercurialis vtraſque cauſas confundit, ac ſi omnes ad fluxũ muliebrẽ pertineant; ideo vt ille tandem quærat, quomodo fieri poſſit, vt propter læſionẽ facultatis retentricis, quæ magis retineat quàm conueniat, quomodo inquã, fluxus muliebris fieri poſſit, cum ſit magis conſentaneum rationi, valida exiſtente facultate retentrice fluxionem magis cohiberi, quàm prouocari, quod quidem problema nihil ad rem pertinet: ſiquidem Gal. non inquit, robur facultatis retentricis eſſe in cauſa, vt fiat fluxus muliebris, quod ab omni ratione & à ſeipſo & à natura eſſet alienum, qui inter cæteras cauſas huius ſymptomatis poſuerat primo loco imbecillitatem facultatis retentricis, quippe robur & imbecillitas contraria ſunt, repugnant inter ſe, nec ſimul poſſunt conſiſtere: Sed Gal. docet propter errorem facultatis retentricis, quæ immoderatè fungitur ſuo munere, ac præter modum retinet, quæ non ſunt retinenda, propter hanc cauſam ſanguinem reddi tenuiorem & ſeroſiorem, quod quidem conuenit rationi, nec vllam in ſe continet difficultatem.

Signa quæ fluxum muliebrem demonſtrant, vel hoc vno argumento ſiunt euidentiſſima, quòd loci muliebres perpetuò ſint humidiores & madidi, de quib. loquitur ſpeciatim Hip. 2. *de morbis mulierum pag. 353. ad finem in Frobeniano.* Sed præterea apud Auic. Paul. Aët. ſunt alia ſigna animaduertéda, e.g. faſtidium ciborum, difficilis ſpiratio, improbus color vniuerſi corporis. & alia id genus, quæ facile ad redundantiam excrementorum, ac ad malum corporis habitum poſſunt referri. Sed cum varia omnia fluant excrementa, rubra, pallida, alba, &c. quæ perpetuò apud Gal. talia ſunt ſpecie, quale id eſt, quod in animali redundat, ante omnia oportet nos intelligere, qualianam excrementa profluant, & redundent in corpore, in qua cognitione & diſtinctione ferè tota ſumma huius erroris videtur conſiſtere. Etſi enim ex dolore, habitu corporis, excrementis, & præcedente victus ratione non eſt admodum difficile de redundante excremento iudicium facere, tamen huius adhuc quoddam ſignũ, ac facilè experimentum traditur ab Hip. 2. *de morbis mulierum*, quod ſine labore poteſt nos deducere in cognitionem huiuſmodi humorum. Illud verò eſt, vt lintea infecta, arefacta, ex ſimplici aqua lauẽtur & ſiccentur in vmbra, & poſtea inſpiciantur diligenter, ſiquidẽ ea ratione lota & ſiccata manifeſtiſſimè colorem redundantis excrementi ſolent referre, quod quotidiana experientia demonſtrat eſſe veriſſimum. Verùm hoc non eſt ſatis: etenim facti vbi certi fuerimus, hunc vel illum humorem, hoc vel illud excrementum redundare, id præterea neceſſariò requirendum eſt, quomodo huiuſmodi humores in corpore generentur, vt ne in cum errorem incidatis, in quem Gal. inquit medicos frequẽter incurrere, & in quem quoque fatetur ſe incidiſſe *lib. de præcogn. ad poſthum. 6.* Cum medici euacuãt id excremẽtum quod redundat in corpore, ne autẽ aliud ſimile illic generetur non prohibent, ſed nec difficile eſt illud intelligere. Si enim humores fuerint bilioſi & calidiores, quales referũt colores flaui, pallidi, virides, liuidi, tunc maiori ex parte illi vitio iecoris generantur, quòd membrũ calida & ſicca intemperie laboret. Si fuerint humores pituitoſi, quales referunt colores albicãtes, tũc eorũ generatio pẽdet, vel ex multis humorib. ac depraùata victus ratione, vel ex vẽtriculo, qui aliqua intẽperie ac potiſſimũ frigida & humida laboret. Si fuerint humores ſeroſi, hoc vix ſine iecoris vitio poteſt fieri, quod aliquo modo ſit refrigeratũ, adeo vt probũ ſãguinẽ nequeat generare. Hoc idẽ de cæteris excremẽtis, ſi quę ſunt, ſtatuendũ eſt. Poſtremò autẽ ea reſtãt ſigna quæ fluxionẽ muliebrẽ à gonorrhæa & fluxu ſeminis poſſunt diſtinguere, quæ quidẽ ſigna potius quibuſdã ſignis coniecturalib. quàm certis ſignis haberi poſſunt. Namq; ſemen profluẽs quoquo modo craſſius eſt, profluit minore quantitate, & minus fœtidum, ferè ſẽper coloris albicãtis. Cõtra verò cætera excremẽta sũt tenuiora, copioſiora, fœtidiora, neq; eundem ſẽper referunt colorẽ. Sic mulieres longè magis in gonorrhæa, quã fluxu muliebri tabeſcũt, & cõſumuntur, ex coitu meliùs ſe habẽt, quib. porrò liceat addere præcedẽtẽ victus rationẽ pleniorẽ, delicatiorẽ ac maximè alimentorũ, quę poſſunt ſemẽ gignere, & augere, abſtinentiã veneris, & alia id genus. Sed iã aggrediamur curationẽ, hîc duæ præcipuè ſe offerunt nobis indicationes. Prima eſt, quæ pertinet ad purgationẽ vniuerſi corporis. Secunda, quæ pertinet ad tollendos morbos earum partium propter

Signa pathognomonica

Signa diff.

Indicationes curatiua

quos morbos varia illa excrementa generannt. Verùm autem liceat ſatisfacere iis indicationibus, ſciendum eſt, generaliter huiuſmodi ſymptomata, qualecunque illud fuerit, & à qualicunque cauſa proueniat, ad medicandum periculoſum & pernicioſum eſſe, nec niſi difficilè curari, ac mulieres ſæpenumero ad malum habitum, ad hydropem, & tabem, & alia grauiſſima mala deducere. Sed inter cætera mulieres muliebri fluxu laborantes ſterilitate tanquam proprio, & inſeparabili ſymptomate

Curationis præſidia.

ſolent laborare. Verùm nulli dubium eſſe debet, quin pro varia cauſa, pro profluente varia materia, pro varia temperie, ætate, & aliis differentiis, nonnullæ mulieres faciliùs, nonnullæ difficiliùs, aliæ nulla ratione poſſint ſanari. Sed ſupponamus eſſe ſpem aliquam curationis, & illam aggrediamur, & incipiamus à purgatione redundantis humoris. Et quoniam huiuſmodi humores redundãtes, ſicut dictum eſt, poſſunt eſſe multiplices, ad veſtram vtilitatem ſingulos breuiſſimè perpẽdamus, incipientes à bilioſo humore. Hoc autem loco antequam curationem incipio id cupio vos memoria tenere, nullũ forte ſymptoma, nullum forte morbum deteriùs ac pernicioſiùs curari, quàm fluxum muliebrem; ſiquidem nemo ferè eſt, non ſolùm ex mulieribus & vulgo, ſed etiam ex vulgaribus medicis, qui non principio & omni tempore vtatur ſuis medicamẽtis aſtringẽtibus, roſis, oſſibus meſpilorum in puluere, coralliis, maſtiche, acacia, hypociſtide, & ſimilibus, quæ quidem temere adminiſtrata, & ante communem corporis purgationẽ, impedita excrementorum fluxione, poſſunt eſſe in cauſa, vt talia excrementa alias præſtantiores partes petant, & grauiſſima pericula ſecum afferant. Quod inter cæteros præclarè notat Aëtius, *lib.* 16. *ca.* 16. quare vos perpetuò diſcatis ab eiuſmodi pernicioſo errore cauere. Pro purgatione bilioſi humoris cum morbus det inducias, primò leuiori aliquo medicamento licet aluum lenire & inter cætera omnia, caſſia iu hoc caſu videtur propriè locum obtinere: etſi non ignoro, plurimos medicos ab vſu caſſiæ in mulieribus abſtinere. Lenita aluo, communiter practicantes propè omnes nihil cogitant de ſecanda vena, à quo remedio redundantibus bilioſis humoribus docent perpetuo abſtinẽdum eſſe, de qua re aliàs. Vos contrà ſi præſentes ſcopi conueniant, nullo modo hoc remedium prætermittatis, ſecando venam dextri cubiti. Ex quo præſidio duas maximè vtilitates licet vobis conſequi; alteram, reuulſionem à partibus ſubiectis, & laborantibus ad partes ſuperiores; alteram, refrigerationem ipſius iecoris, quod membrum, vt diximus, & paulò poſt reperemus, ferè ſemper laborat. Secta vena præparetur materia cum iis, quæ moderatè refrigerant, & moderatè abſtergunt, qualia ſunt ſyr. roſ. recens, de cichorea ſimplex, de endiu. de ſoncho. Decocta item ſint cichorei, ſonchi plãtaginis, & ſimilium. Deinde accedatis ad purgationem cum tamarindis, myrobal. citrinis, cum rhabarbaro, quod eſt præſtantiſſimũ, (tamarindi hoc loco conueniunt, quia parum conſtringunt, in initio verò non admittuntur.) Illud poſtremò memoria tenendum eſt, vt caueamus à valentioribus & ſcammoneatis medicamentis. Demum verò facta ſemel, aut ſi opus ſit, repetita purgatione ad partẽ præcipuè laborantem, tanquam ad cauſam & fontem, vnde eiuſmodi humor originem habet, deueniendum eſt. Hæc autem pars non alia quàm iecur ſtatui poteſt aut debet. Itaque hoc tempore licet vti iis medicamẽtis, quæ calidam iecoris intemperiem poſſunt auferre, intrà ſaccharo roſ. violaceo, ex floribus cichorei, confect. diarrhod. triumſandal. ſero lactis, aquis thermalibus frigidioribus: extrà inunctionibus, epithematibus, balneo aquæ dulcis, & cæteris id genus præſidiis, de quibus in publicis lectionibus ſatis diximus.

Diximus de purgandis humoribus bilioſis. Si redundent humores pituitoſi lenienda eſt aluus cũ melle roſ. ſol. vel hiera ſimpl. vel hiera ſimul cum caſſia: præparetur materia cum ſyrup. de betonica, de hyſſopo, cum melle roſ. cum betonica, meliſſa, hyſſopo, & ſimilibus. Poſtremò ad purgationẽ accedendum eſt, cum agarico, turbith, mirob. cheb. hiera pachij, diacathol. & diaphæn. Quod ſi pituita fuerit ſalſa, tunc confectio hamech, vel pilulæ cocchiæ forent præſtantiſſimæ. Hic pariter omnes prætermittunt ſectionẽ venæ, propter copiam humoris crudioris & frigidioris. At verò niſi maxima vrgeat cruditas, adeò vt vel in præſentia, vel in poſterum aliquod periculum viribus videatur imminere, nec mea ſententia huiuſmodi præſidium eſſet prætermittendum. Et quomodo vbicunque lædunt pituitoſi humores in corpore, ventriculus ſemper ferè laborat, & quidem maiori ex parte intemperie frigida, & humida, idcirco poſt purgationem ille calefaciendus, ſiccandus, roborandus eſt; extra cum ol. nardino, de abſynthio, cum fomentis ex decoct. menthæ, calamenthi ſimilibuſque: intrà, cum aromat. roſato, diacymino, diacalamẽtho, cum magnis antidotis Theriaca & Mithridat. Verùm ſciatis, aquas thermarum calidiores inter omnia præſidia principẽ locum obtinere. Ac ſanè id ego vobis verè poſſum teſtari, me plurimas mulieres vidiſſe hac differentia fluxus muliebris laborantes, quæ potione potiſſimùm aquarum Aponenſiũ prorſus ſunt liberatæ. Si totum corpus ſcateat humoribus melancholicis, qui ſint exuſti, & acriores, quod potiſſimùm vitio iecoris ſolet contingere, eadem fere inſtituenda eſt curatio, quæ de redundãtia bilioſi humoris tradita eſt. Leniatur aluus cum caſſia, cum elect. lenit. & modica portiuncula hieræ ſimpl. incidatur vena dextri cubiti aut ſiniſtri. Si lien malè fuerit affectus, præparetur materia cũ ſyrup. de fumo terræ ſimpl. de borrag. cum decoct. cichorei, borrag. bugloſ. ac demum purgetur cum myrobal. nigris, ſena, epithymo, ſed præ cæteris omnibus cum cort. hellebori nigri, aut cum medicamentis compoſitis, el. diacath. conſ. hamech. &c. Demum verò ſi in fluxu muliebri prodeant excrementa aquea & ſeroſa, habetis curationem traditam à Galeno in muliere nobiliſſima Romana in libro de præcognit. Et quoniam huiuſmodi hiſtoria & ſanatio continet nonnullas arduas difficultates, & digna eſt maxima notatione: mihi libet paulò accuratiùs eam perpendere & examinare. Conſulto prætereo totam narrationem hiſtoriæ, etſi illa eſt pulcherrima, & lectione digniſſima, cum ea facilè poſſit legi ab vnoquoque apud Galenum: ſed ſtatim venio ad partem, quæ curationẽ ſpectat. Laborante ergo vxore Boëthi muliebri profluuio, illius vir præcipuos quoſqua Romanos medicos, atque inter cæteros Galenum pro illius conſultatione, & curatione conuocauit. Inter quos conuenit, ea remedia fore adminiſtranda, quæ ab Hippocr. & aliis poſt Hippocratem optimis quibuſque medicis tradita fuiſſent, quæ in ſumma eò tendebant, vt non ſolùm vterus, ſed etiam vniuerſum corpus exſiccaretur. At verò cum hac inſtituta ratione curandi, morbus deterior in dies videretur reddi, iure medici hæſitabant, & maximè cupiebant ad alium curandi modum tranſire, ſed tamen nihil melius vel ratione, vel experientia inuentum illis occurrebat, quàm id in quo optimi quique medici paulo ante conſenſerant: qui forte memoria tenebant oraculum Hip. 2. *apho.* 52. Interea huic matronæ tumor in vtero factus eſt, qualis vtero

geren

lis vtero gerentibus ſolet apparere, adeò, vt non nullæ mulierculæ exiſtimauerint eam prægnantẽ eſſe: ſed impruuiſum quoddam accidens huiuſmodi ſuſpicionem planè deleuit. Cum enim mulier aliquando lauaretur, id contigit, vt in primo balneorũ cubiculo vehementiſſimis doloribus correpta, quales parientibus ſolent aduenire, aqueum humorem adeo copioſum excreuerit, vt animo deficeret: ex quo protinus venter detumuit. Itaque ſingulis medicis hæſitantibus, & dubiis quid facto opus foret, qui nec ſperabant priore inſtituta curatione mulierem poſſe ſanari, nec ad aliud curationis genus audebant tranſire, factum eſt, vt Galenus noctu de hac re cogitans illi in mẽtem venerit, ſe in hac muliere inſignem circa hypochondria mollitiem deprehendiſſe, adeo vt illius carnes lacti, quod coagulatur, nondum tamen in caſeum obduruit, ſimiles fuerint. Ex quo in eam ſententiam venit, quòd mulier frigidæ inſigniter & humidæ eſſet temperaturæ, non ſolùm ſiccandę nimiæ humiditati, ſed etiam calefaciendæ nimiæ frigiditati inſiſtendum eſſe. Itaque ad particulares deueniens indicationes, ita ſecum ipſe ſtatuit: Primùm in victus ratione potum admodum paucum & reſtrictum cõuenire. Deinde redundantẽ humorem noxium purgandum eſſe per cutem, adhibita frictione totius corporis, ex melle multum quidẽ decocto, tamen tantum refrigerato, vt aquæ fontanæ æſtiuo tempore foret ſimile, nec non per vrinã & aluum, cum iis medicamentis, quæ poſſunt & lotium prouocare, & per aluum attrahere. Cum verò Galenus ita ſecum ſtatuiſſet, quod forte illi cum cæteris medicis non omni ex parte conueniret, id facilè à Boëtho impetrauit, vt ſolus decem dies vxoris curam ſuſciperet, qui primùm medicamento aqueum humorem per aluum purgante vſus eſt; deinde aquam in qua aſarum & apium ferbuerat, illi bibẽdum exhibuit. Et cum (duobus primis diebus hæc remedia fuerunt adminiſtrata) vterus minus cæpiſſet fluere, rurſum tertio die medicamento per aluum purgante vſus eſt, quod illi propoſitum fuiſſet, ea, quæ per vterum fluebant, non ſolùm per vrinam, ſed etiam per aluum deriuare. Poſt hæc Gal. mulierem quotidie melle vnxit, & corpus fricauit linteo primùm molliſſimo, deinde aſperrimo, & accommodatam victus rationem inſtituit. Qua quidem ſimplici & compendiaria curatione factum eſt, vt ſpatio 15. dierum nullum prorſus morbi veſtigium apparuerit, ac mulier tranſacto menſe bene colorata reddita fuerit, & priſtinum naturalem habitum recuperauerit.

Ex huiuſmodi curandi ratione à Gal. licet multa colligere, quæ ſunt maximè notatione digna. Sed nos paucis contenti erimus. Primum notandũ eſt, multos medicos hallucinari, qui ſunt in ea opinione, profluuium muliebre generaliter eſſe morbũ frigidum, & ab humoribus frigidis ortum habere. Etenim etſi Galenus aſſerit in hac muliere morbum frigidum fuiſſe, tamen non id de omni profluuio ſtatuendum eſt, vt docet Altimarus, & alij quamplurimi, cum in Gal. doctrina certum ſit non ſolùm humores frigidos, ſed etiam calidos poſſe in corpore redundare, & profluuium muliebre efficere. Deinde notandus eſt error Trincauel. Iacchini, Mercur. & aliorum, quicunque oſcitanter Galen. legunt. Etenim omnes inquiunt, Gal. iuſſiſſe, vt mulier in calida maris arena decumberet: cum tamẽ Gal. fateatur apertè, & cæteros omnes medicos, & ſeipsũ nõ ſine errore hoc remedio vſos fuiſſe. Demum notandus eſt error omnibus communis, vno excepto Altimaro, qui de vtero ſunt admodum ſolliciti, ac plurima afferunt remedia ad illum pertinentia, quaſi vterus quoque laboraret, & remediorum indigeret, cum tamen Galenus apertè doceat, in profluuio muliebri vterum nihil laborare, & omnes mulieres intacto vtero ab illo ſanatas eſſe, vt ſuprà dictum, ac certiſſimum ſit in hac ipſa matrona vteri profluuio laborante, Galenum nihil de vtero cogitaſſe, ac nullius vterini præiudij mentionem feciſſe. Sed ad curationem Galeni reuertamur, in qua id potiſſimum reuocatur in dubium, quomodo ille in profluuio muliebri ad deriuandam materiam ex vtero vſus fuerit medicamentis, quæ prouocãdi lotij vim habent, cum hæc eadem medicamenta videantur, non minùs lotiũ, quàm ipſos menſes prouocare, quod a bona methodo medendi alienum eſſe videtur. Qua enim ratione licet ſimul excrementa ab vtero deriuare, & ad vterum deducere? Vnde Aëtius inter cæteros *lib. 16. c. 68.* nullo modo probat medicamenta prouocãtia lotium, quamobrem Auerr. *7. colliget c. 4.* ita inquit: *Medicinæ purgantes ſunt medicinæ prouocantes vrinam, & quod prouocat vrinam, eſt de genere prouocantium menſtrua.* Eius ſententiam probat Franciſcus Valeſius *lib. 5. epidem. commento 17. in Lariſſa,* & alij quamplurimi. De hac ardua difficultate multi multa loquuntur; ſed prætermiſſis aliorum reſponſionibus ego meam ſententiam breuiter proferam. Ac primùm nulli dubium eſſe debet, quin hæc deriuatio ad aluum & veſicam ab vtero rationi & doctrinæ Gal. conſentiat, qui ſcribit *5. metho.* 3. quæ per aluũ fluunt, vel per ſedem, pariter quæ per vterum erumpunt, ea per vrinas vel per aluum transferenda eſſe & deriuanda. Ad propoſitam difficultatem quomodo medicamenta prouocantia lotium in profluuio muliebri poſſint conuenire, cum eadem valeant menſtrua prouocare? Reſpondet Galenus: quædam reperiri medicamenta, quæ ita prouocant lotium, vt nullo modo poſſint mẽſtrua prouocare. Quo loco ſciendum eſt ex Galeno *de medicamentis cap.* 22. eſſe tria genera medicamentorum, ad prouocandum lac, ad prouocandum menſes, ad prouocandum lotium accommodata, quę omnia in eo conueniunt, vt ſint calida; differunt autem partim caloris menſura, partim quod quædam deſiccant, quædam non. Nã medicamenta quæ non deſiccant, & moderatè calorem faciunt, lacti generando vtilia ſunt: quæ verò plus calefaciunt, non tamen valenter deſiccant, menſtruis prouocandis conueniunt: quæ autem ſimul calefaciunt valenter & deſiccant, vrinas prouocant, quæ quidem propterea peculiariter diuretica, id eſt, vrinam mouentia dicuntur. De quibus medicamentorũ generibus ita habendum eſt: duo priora, lac nimirum gignentia & menſes prouocantia, lotium quoque prouocare: tertium verò genus altera ex parte ſolas vrinas mouere abſque eo, vt poſſit vel lac gignere, vel menſes prouocare. Quamobrem cum Gal. doctrina facilè eſt reſpondere: in fluxu muliebri ea conuenire medicamenta, quæ propriè diuretica dicuntur, & ita mouent lotium, vt menſes nequaquam poſſint mouere. Verũ huiuſmodi reſponſio nulla eſt, propterea, quia Gal. in curanda vxore Boëthi fatetur, ſe vſum fuiſſe potione, in qua aſarum & apium incocta fuerãt; quæ ambo medicamenta ab eodem Galeno 5. *ſimp.* nec non 8. *ſimpl. c. de Aſaro,* inter ea medicamenta, quæ non ſolùm lotium, ſed etiam menſes poſſunt prouocare, recenſetur. Plerique omnes reſpondent, medicamenta prouocantia menſes id facere dupliciter; vno modo primùm, & per ſe; altero modo ſecundariò & per accidens: ex quo colligunt medicamenta diuretica, qualia ſunt aſarum, & apium, ſecundariò, & per accidens menſtrua prouocare. Sed mea ſententia neque huiuſmodi reſponſio tollit difficultatem: nam primò Galen. *lib. 5. ſimpl.*

numerat aſarum cum ſabina, calamentho, pulegio, dictamno, cinnamomo, ariſtolagia, & aliis id genus medicamentis, quæ omnia, inquit ille, abſolutas retétiones purgationum vteri ſanare: quæ quidem medicamenta puto neminem dicturum eſſe per accidens menſtrua prouocare. Deinde vtcunque concedamus, aſarum & apium non primùm & per accidens menſtrua prouocare, id nihil eſt, quoniam ſiue vno modo, ſiue altero id fiat, iam materia ad vterum deducitur quod deriuationi repugnat, atque ex communi methodo nullo modo videtur conuenire. Quid igitur dicendum eſt: Ego quidem id primum fateor, quod puto à nemine poſſe medicamenta, quæ proprie diuretica videntur, tali nimirum & tãta caliditate & ſiccitate prædita, vt ſolùm vrinas, nequaquam menſtrua poſſint prouocare. Deinde verò, & illud addo nonnulla quoque eſſe medicamenta, quæ poſſunt vtrunque, & vrinas mouere, & menſtrua prouocare. Ac primò id confirmo: aſarum & apium inter hæc medicamenta reponenda eſſe: quæ vtramque purgationem & per vrinas, & per menſes poſſunt iuuare, quæ pariter duæ conditiones in doctrina Gal. nullam mihi videntur continere difficultatem. Sed quomodo in fluxu muliebri medicamenta prouocantia menſes conueniunt: ego dicam libere quod ſentio, etſi id videatur alicui paradoxon, & à Gal. doctrina alienũ. Dico igitur in fluxu muliebri medicamenta quædam diuretica conuenire, quòd ea per lotium ſicut alia purgantia per aluum poſſint àb vtero ſeroſa & aquoſa excrementa deriuare. Quod ſi hæc eadem medicaméta poſſint menſtrua quoque prouocare, eiuſmodi incommodum leuiſſimum, ac ferè nullius momenti cenſendum eſſe, ac potiſſimùm, ſi illud comparetur maximæ vtilitati, quam ægri, vel ægræ ex prouocatione lotij percipiunt. Cum enim corpus ſcateat excrementis frigidis & ſeroſis, ſi illa medicamentis calidis & ſiccis corrigantur, & quaſi ſanguinis formam recipiant, & ex quo deinceps materia menſibus ſubijciatur, id mihi videtur aut ſine aliquo periculo, aut forte etiam non ſine vtilitate fieri poſſe. Nam quatenus ad vterum pertinet, propter quam potiſſimũ cauſam prouocatio menſium ſuſcepta videtur, ſi memoria repetamus, quæ ſuprà diximus cum Gal. in fluxu muliebri vterũ nequaquam laborare, vtique huiuſmodi medicamenta prouocãtia menſes, multo minus videri poſſunt noxia, periculoſa, & à proba medendi methodo abhorrere, ſiquidẽ Gal. *meth. c. 6.* vbicũque de huiuſmodi reuulſione & deriuatione ſermonem habet, docet, à renibus, veſica, vtero, & aliis partibus reuellendum aut deriuãdum eſſe, ſi illæ inflammatione aut aliter laborẽt. Quod quidem maximè conuenit rationi, vt ne maior copia excrementorum ad locum laborantem trahatur. Quamobrem vtero neque inflammatione, neque vllo modo laborante, iure ſicuti Galeno, & nobis licebit iis vti medicamentis, qualia ſunt aſarum & apium, quæ valent non ſolùm vrinas mouere, ſed etiam menſtrua prouocare.

Concludendo igitur in fluxu muliebri redundantibus humoribus frigidis & aquoſis ex Gal. doctrina, atque ex loco, ſummæ rationis eſt, vt huiuſmodi humores deriuentur primò per aluum, per accommodata purgantia medicamenta, deinde ad veſicam, per medicamenta diuretica: ac poſtremò ad cutem per fricationes, linimenta, & ſimilia: & ſi quis iunior id quoque cupit intelligere, qualianã ſingula hæc medicamenta eſſe debeant, Galen. nullius purgantis mentionem facit, ſed ea ſunt multiplicia de quib. in tractatione de hydrope diximus diffuſè. Inter cętera autem vel elaterium, vel ſuccus radicis iridis mihi maximè probantur. Exempli gratia.

℞. *Spec. pil. aloephang.* ʒ. ß.
Elaterij gr. iij. Miſ. fiant pilulæ.

Vel:

℞. *Succi ireos recenter extract.* ℥. ij.
Mannæ Calabrenſis electæ ʒ. j. *Miſce.*

Quatenus autem pertinet ad medicamenta diuretica, iam auditis, Gal. vſum fuiſſe aſaro & apio, decoctis ex aqua, quæ nullo modo mihi videntur prætermittenda, aut permutanda. Si quis autem velit & alia experiri, præterea ſunt ſemina aniſorum, fœniculi, dauci, & alia quàm plurima, de quibus Galen. loquitur cum aliis locis, tum maximè *de S. med. cap.* 13. Demum verò præſidia quæ per cutem redundantem humorem poſſunt euacuare, apud Galenum fuerat frictio totius corporis cum linteo primùm molliore, deinde aſperiore, nec non inunctio ex ſolo melle multum quidem cocto ſed inſtar æſtiuę aquæ fontanę refrigeratæ. Quæ item præſidia facilia & optima ſunt: ſi quis melli velit addere oleum chamæm. amygd. amar. vel quid ſimile, aut prætermiſſo melle ſolis oleis vti, neque iſtud mea ſententia foret inutile. Cæterùm ego quidem non puto Galenum in vxore Boërbi curanda iis propoſitis remediis contentum eſſe, ſed aliis quoque præterea vſum fuiſſe, atque iis præcipuè, quæ generationis ſeroſi excrementi rationem haberent, alioquin ille in eo errore præſeueraſſet, in quem fatetur ſe vna cum aliis medicis incidiſſe, dum illi quidem quod abundat, euacuant: vt autem nihil amplius generetur, non impediunt. Et quoniam nulli dubium eſſe debet, vbicunque humores ſeroſi, aquoſi, frigidi generantur, quin iecur principaliter, quod eſt inſtrumentũ generandi ſanguinis, lædatur, & quidem intemperie frigida & humida, rationi conſentaneum eſt, Gal. poſt purgationem & deriuationem ab vtero huius præcipue membri ſollicitum fuiſſe, atque illa præſidia adminiſtraſſe, partim interna, partim externa, quæcunque ad tollendam huiuſmodi iecoris intemperiem ſunt accommodata, de quibus quidem præſidiis, cum nos diffuse tractauerimus in publicis lectionibus, priuatis, & propriis locis, non eſt vt hoc loco iterum inutiliter tractemus, ſiquidem illa omnia ad hunc locum debent transferri.

CAPVT V.

De Conceptu ſecundùm naturam.

POſt tractationem de menſtruis abſolutam, ſequitur tractatio de iis, quæ pertinent ad conceptum, & partum hominis, in qua re conſeruatio totius humani generis conſiſtit. Iam diximus ad generationem hominis, diſtinctionem vtriuſque ſexus maris & fœminæ, nec non coniunctionem vtriuſque neceſſariam rem fuiſſe: quomodo autem hæc admirabilis naturę operatio fiat, declaratur à Gal. 1. *ſem.* 4. qui inquit, ſimul coëuntibus mare, & fœmina ſemen viri ab vtero mulieris atque omnibus illius partibus excipi, attrahi, extendi, & dilatari, atque ex eo propter illius continuitatem, lentorem & craſſitiem accedente calidorum corporum acceſſione ante omnia membranam fieri, ſicuti illis tenuibus placentulis, vel acetabulis contingit, quæ à dulcioribus piſtoribus conficiuntur. Etenim ſicuti piſtores liquidam aliquantulum pultem ex farina, & aqua factam ſupra ferreum quoddam inſtrumentum latum, & calidum inducunt, & illo compreſſo ſtatim nebulam conficiunt: ita natura ex ſemine quaſi quadam pulte in vtero, quaſi inſtrumento piſtorio ſe comprimente, ac ſemen dilatante didicit membranam

Ratio ordinis.

Quomodo fiat conceptio.

fabricare

fabricate, quæ tamen ab ipſo vtero ſicuti nebula à ferreo inſtrumento ſeparata eſt, in qua deinceps membrana, Græci χορίον vocant, multæ venæ, & arteriæ generantur, quæ variè admodum implicitæ tandé inuicé colliguntur, aliquæ in maiores quoſdam caudices, & ramos ſimul coëunt, ex quibus poſtea, & aliæ duæ tunicæ, & totus fœtus planè admirabili ratione conficiuntur, ſicuti eleganter, & diffuſè explicatur à Gal. *lib. de for. fœtus, de ſem.* 15. *de vſu part.*

Cauſa. Quoniam verò ſicuti ex vna parte ſatis cuique poteſt conſtare, ab humani corporis fabricá vtrũ- & marem, & fœminam concurrere, ita ex altera non ſatis cõſtat, quonam modo vterque concurrat, & quidnam vterque præſtet, quod aliàs ſum vobis pollicitus; mihi libet hanc rem accuratè, ſed vt quàm breuiſſimè potero examinare, cum diſputatio ſit cognitione digniſſima, & ad noſtrum inſtitutũ de conceptu hominis maximè pertineat. Itaque eſt celebris, & diu agitata controuerſia inter Ariſtot. & Gal. in qua diſputatione, vt perſpicuè & ordinatè agamus, omniũ primũ ſententias vtriuſque partis, quibus vtraque vel conueniat, vel diſſentiat, explicabimus. Deinde argumenta & rationes tam pro Ariſtotele, quàm pro Gal. non quidem omnes, ſed ſolidiores, & efficaciores proferemus. Poſtremò pro Galeno cuius opinionem tanquam veriorem cogimur amplecti & tueri, aduerſarias rationes, & Ariſtotelis, & ſuorum ſequacium pro viribus conabimur confutare.

Sententia Ariſtot. Qualis fuerit ſententia Ariſt. de cauſis effectricibus, & materia humani fœtus, non ſatis conſtat, neque illius interpp. & ſectatores hac in re omni ex parte conueniunt. Nonnulli docent, Ariſtotel. ita ſentire: ſemen viri ſanguini menſtruo nudam facultatem, & vim efficientem impertiri, ac deinde illud vel extra vterum effluere, vel in ſpiritum aut flatum diſſolui. Alij viros non ſolum vim efficientem, ſed etiam materiam, fœminas ſolam materiá præſtare: alij mulieres præter méſtrua, neq; ſemine priuari, ſed illud eſſe frigidius, tenuius & ineptũ ad generationem: ac fortè alij aliter ſentiunt. Quæ quidem opinionum varietas inde videtur originé habuiſſe, quòd Ariſtoteles variis locis de hac re tractans admodum perplexè loquatur, nec ſatis videatur ſuam ſententiam explicare, id quod facilè vnuſquiſque intelliget & fatebitur, qui locos præcipuos voluerit euoluere, in quibus de hac re agitur. Sunt autem 1. *de gen. anim.* 2. 17. 18. 19. & 20. nec non 2. *gen. animal.* 3. Cæterum vtcunque cenſuerit Ariſtoteles, de qua re mihi longius laborandum, aut agendum non eſt, illud noſtro inſtituto in præſentia ſatis fuerit, quod ferè conuenit inter omnes Ariſtotelé in ea ſententia fuiſſe, ſemen viri in generatione fœtus ſolum efficiendi vim, nullam materiem præſtare: fœminas ſola menſtrua tanquam materiam, minimè efficiendi vim conferre. De ſententia Gal. non eſt, vt multum laboremus, qui illá explicat apertiſſimè, ac pro illa aduerſus Ariſtotelé diſputat diffuſè cum aliis locis tum maximè in lib. *de ſem.* Itaque Gal. ſentit ad generationem fœtus

Galeni. vtrunque & virum & mulierem duplici ratione concurrere. Virum quidem ſemen tanquá efficiens, & materiam conferre: Mulierem & menſtrua, & ſemen non ſolùm pro materia, ſed etiam pro efficiéte exhibere, adeò vt vterque in eo conueniat: ſemé viri efficientis cauſæ, menſtrua mulieris materialis cauſæ locum tenere: in eo verò diſſentiat, ſemé viri materiam præſtare, menſtrua & ſemen mulieris efficiendi vim conferre. Quod vtrunque Ariſtot. negat, Gal. fatetur. Quoniam verò Ariſtotelis opinio duo continet capita: alterum, quòd ſemen viri duntaxat qualitatem & vim efficientem, minimè quantitatem & materiam conferat: alterum, quòd mulieres ſolam materiam minimè efficiendi facultatem præſtent: clarioris doctrinæ cauſa mihi liceat de vtroque ſeparatim illius proprias rationes afferre, quæ potiſſimùm colligi poſſunt ex locis propoſitis *de gen. ani.* nec non ex Auer. 7. *colliget c.* 20. Et quatenus ad primum caput pertinet, ſemen viri nullam in generatione fœtus materiæ rationé habere, ſic primum cũ Ariſt. poteſt probari: Nullũ agens reſpectu eius, in quod agit, rationem paſſi poteſt habere: Sed ſemen viri omnium & Gal. quoque conſenſu agentis formam retinet: Ergo ſemé viri nullo modo poteſt fieri paſſiuum, & in ſeipsũ agere. Ergo ſemen vtile nullatenus materia fœtus eſſe poteſt. Ergo ſicuti nemo dixerit, artificem rei quam efficit, partem & materiam eſſe: ita neque dicendum eſt, ſemen virile artifex generationis fœtus illius partem & materiam fieri poſſe. Secundò inquit Ariſtot. facta etiam rationi conſentiunt, ſiquidem reperiuntur nonnulli mares, qui coëuntes nullum in fœminas membrum inferunt, ſed contrà potius fœminæ in mares. Ex quo neceſſariò colligendum eſſe non materiam ſeminis, ſed illius tamen vim & potentiam & facultatem illis communicari. Quod ſi abſque materia ſeminis maſculini, ſed ſola illius virtute nonnulla animalia fieri poſſunt, rationi conſentaneum, naturam, quæ nunquá pluribus agit, quod paucioribus agere poteſt, in quolibet fœtu ſola maſculini ſeminis efficacia, minimè materiæ ad conceptionem vti. Hoc ipſum confirmare poſſunt animalia, fœminæ, exépli gratia, aues quæ oua generant, quę quidem tamdiu infœcunda permanent, quamdiu mares illis ſuperuenientes, nõ quidem materiam ſeminis immittunt, ſed vitæ & fœcunditatis vim infundunt. Poſtremò hæc ſententia confirmatur ex natura ſeminis: etenim ſi ex eo tanquam materia conſtituerentur aliquę corporis partes, exempli gratia, os, neruus, cartilago, tunc ſemen coagulari foret neceſſe: ſiquidé ſine coagulatione huiuſmodi partes ſimilares nequeunt oriri. At verò natura ſeminis neque à calido, neque à frigido coagulatur, cum illud à frigido humidum fiat, & aqueum à calido longè minus poſſit coagulari. Itaque iis reſponſionibus concludunt pro Ariſtot. ſemen viri nullo modo materiá, ſed tantùm efficiendi vim præſtare fœtui. In propoſita difficultate antequam ad alia progrediamur, mihi libet aduerſariam Galeni ſententiam afferre, vt rationes Ariſt. & Gal. intelligantur. Itaque Galenus tanquam fundamentum ſuæ diſputationis accepit, ſemen viri in vterum coniectum in eo retineri: ac niſi retineatur, nullo modo conceptum fieri poſſe. Hoc autem verum eſſe Galenus dupliciter ſe comperiſſe ait 1. *de ſem.* 2. primùm in brutis, in quibus partim aliorum ſibi inuicem conſentientium confirmatione, partim propria ac multiplici experientia deprehendit: omnia bruta, quæcunque poſt coïtum ſemen excernunt, nunquam etiam cócipere. Contra verò quæcunque ſemé conceperint, quandam motionem in vtero ſentire, conuulſioni ſimilem ferè, qua vterus ſe ipſum contrahere videtur. Ex quo Galenus inquit, veriſimile hoc nomen conceptus à concipiendo fœminis impoſitum eſſe. Sic Hipp. *lib. de genitura* inquit, *ſi fœmina partus perita ſit, & cognouerit: quando genitura non excidit, tunc illa ſciet, qua die intrà ſeipſam concepit.* Tertio Galenus inquit, ſe iſtud comperiſſe ex lectione omnium librorum medicorum, quicunque de hoc argumento tractant, quos omnes inuenit idem hoc affirmare, quorum nonnulli etiam diligentiores quoque vteri motus meminerunt, quo ille ad ſemen contraheretur, ipſumque vndiquaque comprehendit.

An ſemen viri materiæ rationem præbeat in generatione.

Sed Gal. etiam præter huiuſmodi rationes aliter id conatur confirmare. Ac primùm teſtimonio & auctoritate Platonis, qui vterum velut quoddã animal docet appetens procreationis, atque illum propterea ſemen ad ſeſe attrahere, illudque auidè complecti & continere, id quod ipſis quoque viris contigit, non rarò euidenter percipere, dum ſentiant coëuntes membrum virile tanquam à cucurbita intro ab vltro attrahi, maximè ſi coitus fiat proximè ceſſantib. menſibus, quo maximè tempore conceptus fieri ſolet. Poſtremò aduerſus nonnullos, qui ſe Ariſtotelicos appellabant, etſi Ariſtotelis ſententiam ignorarent, Gal. probat Ariſtotelem idem ſentire *2. gen. animal. c.3.* vbi fatetur Ariſtoteles ſemen virile in vtero derineti. Itaque fundamentum Gal. certum eſt, poſt coitum ſemen manere in vtero. Quod ſi ita ſe res habet, vt ſemen retineatur, neceſſe eſt. Huiuſmodi autem vſus duplex tantùm concipi poteſt animo, vnus, vt illud vim & facultatem mulierib. concipiendi afferat; alter, vt fiat materia & pars cõceptionis. Si primus vſus ſatis fuiſſet, ſatis quoque fuiſſet nanuræ ſolam vim & *ἐνέργειαν* minimè ſubſtantiam ſeminis in vterum transferre, ſicuti quoque Ariſtoteles notauit, & confirmat experientia in multis imperfectioribus animalibus fieri, ac potiſſimùm cum hæc ſeminis profuſio fit, homines non leue dertimentum perpetuò percipiunt. Sed eſto, concedatur ſubſtantiam ſeminis maiori facultate vim & efficientiam potuiſſe mulieribus communicare, id verò poſtquam ſuum munus perfecit ac ſanguini menſtruo principium coagulationis præſtitit, quæro quidnam de illo agitur? Nemo dixerit illud fruſtrà & inutiliter retineri. quod quidem non ſolùm fruſtrà, ſed etiam perniciosè fieret, cum ſemen nequeat diutius retineri, quin putreſcat, ex quo grauiſſima ſolent excitari mala. Itaque vt ſubſtantia ſeminis vel exeat, vel inſẽſibiliter in vtero diſſoluatur, neceſſariũ eſt. Primũ fieri nequit, cũ Hip. & Gal. doceãt *5. aph.* 51. *3. nat. fac. princ.* os vteri poſt conceptum, vt melius poſſit ſemen apprehendere, omni ex parte cõtrahi & coarctari, vt illud teſtimonio Herophili, ne minimũ quidẽ ſpecillũ admittat. Quamobrem id reliquum eſt, vt ſemẽ viri in vtero mulieris in halitus vel inſenſibiliter diſſipetur, quæ ferè fuit Ariſt. ſẽtentia, vt colligitur *1. de gen. animal. 3. ad fin.* dicentis: *Semen genituræ humida & aquoſa diſſoluitur, atque in ſpiritum abit.* Ex quo factum eſt, vt Gal. ex propoſito diffusè hanc Ariſtotelis opinionem euerteret, *de ſem. c. 4.* quòd ex parua humoris portione cõtingat multũ aëris generari, vnde vterus ſtatim à prima conceptione plurimum intumeſceret, quod tamen non fit: ſed contrà vterus ex tempore omni ex parte materiam conceptus comprehendens detumeſcit, quod eiuſmodi ſpiritus ex ſemine genitus, etiãſi contendatur, eum per pudẽdum mulieris poſſe exire, non tamen ſine ſtrepitu, aut ſaltem non ſine ſẽſu poſſit excerni, ſicut demonſtrant cæteri vteri flatus, qui vel ſuprà vel infrà excernuntur. Quibus & alias rationes adiungit, quæ facilè ex Gal. haberi poſſunt. Itaque colligendo ſummam, ſi ſemẽ viri poſt coïtum retinetur in vtero, ſi retinetur alicuius vſus gratia, ſi vſus conferendi vim non potuit ſatis eſſe, ſi ſemen poſt conceptum nullo modo poreſt fluere ex vtero, neque in ſpiritum diſſolui; ſumma cum ratione concludendum eſt, ſemen viri non ſolùm qualitatem, ſed etiam ſubſtantiam, & materiam fœtui communicare. Ac ſanè huiuſmodi rationes fundamentis demonſtrationis inniti videntur, quibus & alias addemus pro confirmatione Galeni ſententiæ. Ac primùm conſideretur communis ratio conceptus, de qua Ariſtoteles ita ſtatuit: virum formam & principium motus, fœminam corpus & materiam conferre, ſicuti manifeſtè ex eo colligitur cum aliis locis, tum maximè *1. de gen. anim.* 20. addens: *ſicut in lactis coagulatione corpus eſt lac, ſuccus verò vel coagulum eſt, quod principium concretionis præbet.* Cum igitur per Ariſtotelem fœmina menſtruum tanquam materiam ad conceptum conferat, quæro cum Gal. quomodo iſtud fiat? Hoc verò videtur dupliciter fieri poſſe: vno modo, ſi tempore coitus ſanguis menſtruus in vteri cauitate contineatur, in quem proiectum ſemen agat ac præſter principium motus. Altero modo, ſi ſanguis menſtruus per vaſa ad vterum pertinentia occurrat ipſi ſemini, quaſi cupiens vim & motus principium ab illo recipere, quod menſtruũ fœtui materiam præbeat. Primo modo vtique ab omni ratione videtur alienum eſſe: partim quod vix probabile eſt, illud tempore coitus in vteri cauitate perpetuò contineri, cum potiſſimùm doceant Medici & conſentiat Ariſtot. *7. hiſt. animal.* 2. *1. de gen. anim.* 19. mulieribus accommodatum tẽpus eſſe ad conceptum ſtatim à profluuio menſiũ, quando vterus ab huiuſmodi excremento prorſus liber & mundus remanet: partim quòd fluentibus menſibus, quo tempore vterus hoc ſanguine præcipuè refertus eſt, rarò fieri ſoleat conceptio, partim quod tum animal, non ex ſanguine, ſed potius excremento vel malo ſanguine generaretur, ſiquidem Hip. & Gal. docent *9. apho.* 20. ſanguinem cum à proprio naturali loco excidit, ſub ſanguinis forma non poſſe remanere, ſed vel ſuppurari, vel liueſcere, vel in grumos conuerti, vel aliter à natura ſanguinis degenerare. Et Ariſtoteles quoque ſcriptum reliquit *4. part. anim.* 4. in nullo membro noſtri corporis contineri, excepto corde, quod propterea inquit cauum eſſe, vt ſanguinem contineat, niſi in venis, quas natura ad ſanguinis receptaculum molita eſt. Itaque omni modo concludendum, mẽſtruum ſecundo modo mediantibus vaſis vteri, fœtui materiam ſuppeditare. Ex his quæ dicta ſũt cum ſanguis menſtruus non poſſit contineri in vtero tempore coitus, concludendum, altero modo mediantibus vaſis vteri, fœtui materiam ſuppeditare, in quo caſu neceſſe erit, vt ſanguis per orificia vaſorum vteri concurrat, & cum eo permiſceatur, quod duplici ratione videtur fieri poſſe: vel vt ſemen diuidatur in tot partes, quot ſunt orificia vaſorum vteri, & ita ſanguini menſtruo, vniatur & perficiatur: vel vt ſemen minimè diſtractũ, ſed cõtinuum ſãguini copuletur. Prima ratio videtur admodum difficilis, vel potius abſurda, partim quod eiuſmodi ſeminis diſtractio & diuiſio non conuenit iſtius naturæ, quod omnes concedunt, & confirmat experientia eſſe lentum & viſcidum, adeò vt difficulter poſſit in varias partes diſtribui & diſſipari: partim quòd foret neceſſe aliam certam cauſam inuenire, quæ tanquam præſes quidam ſemen diuideret. Quamobrem id reſtat, vt ſemen ſecunda ratione ſanguini menſtruo copuletur, quod naturæ ſeminis maximè conuenit, neque vllam tertiam efficientem cauſam requirit. Nam ſimul atque ſemen in vterum proiicitur, ille quaſi animal appetens alimenta totus conſtringitur, vt ſemen complectatur, vt ventriculo ferè euenit, qui vt traditur à Galen. cum cibus appetit, fundo retrahitur ad gulam, atque ea quaſi manu ad recipiendum alimentum vtitur: ita vterus qualitatem ſeminis affectans totus obuiam ſeſe offert, ad pudendum occurrit, ſuo collo & gula tanquam manu vtitur, quæ ſemẽ intro recipiat. Plura apud Gal. de his præclariſſima legantur. Cum ergo tempore coitus præter ſemen viri nulla materia poſſit præſto eſſe ad formationem fœtus, ſumma cum ratione cõcludendũ videtur, eiuſmodi ſemen non ſolùm efficientem,

efficientem,ſed etiam materiam concedere.Deinde conſideremus eas partes quas medici ſolidas,radicales & ſeminales vocant, exempli gratia, venam, arteriam,neruum tanquam cõmunia inſtrumenta. Quærit Galenus ab Ariſtotele 1.ſerm.5.ex qua materia gignantur huiuſmodi inſtrumenta?Ille autem reſpondet,illa fieri ex ſanguine. Sed contrà Galen. arguit,iſtud minimè fieri potuiſſe. Cum enim huiuſmodi inſtrumenta ſint alba, exanguia, longa & caua,nullo modo videntur potuiſſe generari ex materia rubra,tenui,liquida, quæ neq; intendi,neque in modum fiſtulæ perforari poſſit, cum illa magis requirat materiã albam,craſſam, lentam,quæ longiùs diſtrahi & perforari poſſit:propterea concludit,huiuſmodi partes non ex ſanguine,tanquã materia ineptiſſima,ſed ex ſemine omnino fieri.Verũ nonnulli cum Ariſtotele ad hanc rationem reſpondent, illas partes fieri quidem ex ſanguine, ſicuti carnem & reliquas corporis partes,ſed diuerſa plane ratione: ſiquidem cæteræ corporis partes ſine pluribus tranſmutationibus proximè ex ſanguine generantur, ſolidæ autem fiunt ex ſanguine, qui minimè proprium colorẽ, ſubſtantiam & formam retineat, ſed multas antea tranſmutationes ſubeat, adeo,vt ille primum ex rubro albus, ex tenui craſſus, & ex liquido lentus efficiatur. Quam quidem rationem & Ariſtotelem ipſum irridet Galenus, quaſi ille ſuorum principiorum oblitus, naturam tantopere ab eo laudatam,nunc inertem & ſtolidã faciat,quæ nihil vnquam fruſtra aut temere agens, cum ad efficiẽdum venam haberet album,craſſum lentum,& accommodatiſſimum humorem, illum eligeret qui diuerſus ſit,ex sãguine ſcilicet,id quod ab omni ratione tam eſt alienũ,& in diſciplina Ariſtotelis abſurdum,quàm quod abſurdiſſimum. Sed præter hæc Gal.1.*de ſem.9.*euidẽtiſſima ratione, ac ſimilitudine accepta à ſemine plãtarum probat,ſemen viri non modo efficientiã,ſed materiam fœtui præſtare,quo loco grauiter incõſtantiæ arguit Ariſtotelem,qui cũ fateatur 1.*gen.anima.vlt.* ſemen in omnibus plantis,non ſolùm materiale, ſed etiã efficiens principiũ in ſe habere,quaſi ſuorũ dogmatũ oblitus,voluerit alterum in animalibus auferre,ac opera naturæ diuerſo modo in plãtis atque animalibus exponere. Etenim cum natura ſeminis non aliis facultatibus plantam,aliis animal,ſolcat creare:turpe omnino videtur,tantum Philoſophũ,quæ in plantis confeſſus fuerit,non ad animalia quoque transferre,ſiquidem vtriuſque genera & plantæ,& animalia eandem proportionem ſeruant.In plantis ſemen indiget terra,vt ex ea alatur,nutriatur,creſcat,indiget radicibus,quæ ex terra alimentum ſuſcipiant. Semen plantæ ex ſe ipſo nutrit truncum, ex trunco ramos,ſurculos,donec ad minimas frondes & cacumina veniat:ſic propemodum ſemẽ viri in vtero mulieris opus habet vtero mulieris, qui terræ proportione reſpondet. Membrana χωρίον appellata multas venas,velut radices cõtinet,quarum opus eſt,vt fœtui ex vtero alimentũ præbeãt, attractum à ſemine viri, & non vnicum, ſed tres præcipuos truncos ex tribus certis principiis producit: ex iecore venam cauam, ex corde magnam arteriam,quam portam appellant, ex cerebro ſpinalem medullam, ex quibus deinde multæ propagines primùm maiores,deinde minores,quaſi rami quidam conſurgunt, donec tandem huiuſmodi propagatio ad extremas & minores ſoboles deueniat,vt animal non ineptè ſanguinea planta nominetur. Neque eſt vt quis putet ſe hanc Galeni rationem & ſimilitudinem poſſe euertere, & Ariſtotelem tueri,propterea quòd ex vno ſemine fiat plãta,quæ vna tantum facultate vegetabili prędita ſit: ex altero autem fiat animal, quod pręter eiuſmodi facultatem,aliis quoque facultatibus prędità ſit,ex quo colligat ſemen quidem plantę & efficientis & materię principium continere:ſemen verò animalis propter plures facultates & perfectiones id cõſequi non potuiſſe. Nãque huic reſpõdet Galenus, quod neque Ariſtoteles negat,fœtum in vtero primùm viuere vitam plantę,deinde animalis,ac propterea vtraq; eundẽ opificẽ eandẽque vegetabilẽ animam habere,atq;eo tantũ differre inter ſe,quòd hęc plãta ſanguinea vel carnea,nõ amiſſa,quã prius habebat facultate,ſed alia inſuper acquiſita in animal fuerat euaſura,ac ſuo tẽpore de loco in locum trãſitura. Cũ ergo & plantæ & animalia, quatenus pertinet ad generationem,nutritionem,augmentationem,vna atq; eadẽ ratione producantur,conſtet verò ſemen plãtæ non ſolùm efficiẽs,ſed materiale principiũ continere:vtique Ariſtoteles non videtur poſſe ſe excuſare,qui non idem voluerit de ſemine animalis ſtatuiſſe, quaſi cenſuerit naturæ opera in animalibus,& plantis diuerſas eſſe. Ac ſanè hęc itidẽ ratio aduerſus Ariſt. videtur demõſtrare. Videatis præter hęc locũ notabilem apud Ariſtotelem 2. *gen.ani.*4.qui docet primã partiũ hominis conſtitutionẽ ex ſemine fieri(ſed ſemẽ dicitur rubrũ alibi:) *ſed dubitaueris cum primũ cor oriatur ſanguine præditũ, &c. Sic in animaliũ materia excrementũ conſtitutionis alimentũ eſt.* Ac rurſus ad fin.c. *Oſſa igitur in prima partiũ conſtitutione gignuntur ex ſeminali excremento: ſic nerui eo modo,quo oſſa conſtituũtur,atq; ex eodem ſeminali excremento oriuntur. Sed vngues,pili,cornua, & ſi quid eiuſmodi aliud eſt, ex cibo gignuntur aduentitio, quem tamen de foris acquirunt.* Hæc Ariſtoteles. Sed ferè nimium tranſgreſſus concludo cum celeberrimo Hipp. experimento,de illa ancilla ſaltatrice, Hipp. *lib.de nat.inf.Gal.*1.*de ſem.*4. Reſtat vt breuiter videamus rationes,quæ pro Ariſtotele defendendo allatę fuere. Quantũ ad primũ argumentum, illud cõcedatur tanquã veriſſimũ, Idem ſimul agẽs, & patiens eſſe non poſſe. Actus enim & potentia ſimul forent,quod natura non patitur. Sed reſpõdeamus in ſemine viri duas partes reperiri:alteram quidem tenuiſſimã ac plenam ſpiritus, in qua anima vegetabilis eſt,vis generandi,& principiũ motus:alterã craſſiorẽ,& magis corpoream ſeu materialẽ,in quam fit actio. Vnde nulli mirum videatur, ſemen ſecundùm huiuſmodi varias partes,cũ agentis tum patientis vires habere,ſicuti mirũ vel abſurdũ non eſt,edito animali animã in corpus agere & illud regere. Quamobrẽ ſicut artifex,& materia nõ idẽ ſunt:ita neq; anima ſeminis,& ſeminis corpus idẽ ſtatuendũ eſt. Quod verò aduerſarij aiũt,de inſectis, piſcib. & reliquis id genus,quod fœminis mares vim ſolum & κίνησιν ſoleant conferre, id primùm negare non poſſum. Cũ enim huiuſmodi facultas ſeminis ſit quædã qualitas ſeu forma ſine aliquo ſubiecto, nullo modo videtur poſſe de vno in alterum corpus transferri. Ex quo fit veriſimile non modò generandi facultatẽ & vim,ſed ſimul cũ facultate aliquod corpus ſeu ſpirituoſum,ſeu forte humidũ & materiale à maribus cõferri, quod exẽplo gallinarum,& auium poteſt cõfirmari. Siquidẽ ſenſus demonſtrat,in ouis earũ,cum quibus coiere, reperiri neſcio quid craſſi & rubri coloris,quod in reliquis ſine concubitu non apparet,quod quidem nemo aliud, quàm ſeminis materiam eſſe dixerit. Sed de re admodum latente, & forte ſoli naturæ perſpecta non multum laboro, qui pro comperto habeo, naturam propter multas euidentes rationes,dedita opera hominẽ,de quo agimus,à reliquis animantibus multis modis, & rationibus ſeparaſſe, vt & animantia alia à plantis. Demum vtcunque omnia concedantur,quæcunque de huiuſmodi animantibus iſti fabulantur, non puro eorum ar-

gumentationem concludere:in nonnullis animalibus ſola virtus ſeminis infunditur:ergo ſemen generaliter fœtus materia non eſt. Sicut neque valet ratio:teſtes in omnibus animalibus non ſont neceſſarij ad generationem:ergo,&c. Poſtremò reſtat extremum,ſumptũ à materia ſeminis, quod aduerſarij inquiũt,neque à calido,neque à frigido poſſe coagulari, ſine qua coagulatione certum eſt,conceptionem ac formationem partium fieri non poſſe. Cum autem de hac re multa poſſint diſputari, de qua ex propoſito ac diffusè tractat Philoſophus 4. *Mete.* 50. vbi docet quædam coagulari à calido tantùm,vt ſal:quædam à frigido tãtùm,vt cryſtallus:quædam ab vtroque ſucceſſiuè,vt thus & ſimilia. Quæ difficilior & longior diſputatio huc non pertinet. Dico igitur huiuſmodi argumentũ in rebus externis,de quibus Ariſtoteles quoque ſermonem fecit,aliquã vim obtinere. At verò in viuente corpore ac rebus quæ intra illud continentur,rem ſe aliter habere. Ac profectò nemini Ariſtotelis vel rerum naturæ perito debet mirũ videri, ſemen in vtero mulieris atque illius temperie in vnũ cogi, alterari & ad fœtus formationem diſponi. Sicuti exẽpli gratia alimenta à ventriculo eiuſque tẽperie nonnulla craſſa fiunt, nonnulla attenuantur. Iam quod ad ſemen mulieris,Ariſtoteles,Athenæus, & reliqui eius ſectatores fuerunt in ea ſententia,fœtum ex ſemine viri tanquã efficiente, ex menſtruo ſanguine tanquã materia generari, qui propterea contendunt in fœminis aut nullũ,aut planè ſterile reperiri,vt licet videre apud Ariſt. 1. *gen.anim.* 19. & 20. nec non 2. *gen.anim.* 5. pro qua opinione cũ multæ rationes ex ipſo Ariſtotele,Auer.& aliis colligi poſſint,deſino,& pauca quædã quæ mihi validiora videntur affero. Itaque primũ ſic licet arguere: Si fœmina ſemen atque illud fœcundum habet ex ſe ipſa,abſq; maris congreſſu concipiet. Probatur:vbi enim duo neceſſaria principia generationis agens & patiens,ac præterea locus & tẽpus conueniunt, tunc vt conceptio fiat eſt neceſſe; ſed hæc omnia concurrunt in muliere,ergo,&c. Secundò afferunt argumentum ſenſus:cũ manifeſtè appareat multas mulieres concipere ſine ſeminis emiſſione, in quo argumento Auerr. multus eſt,qui inquit,poſtquam legit lib. Ariſtotelis ſe hãc rem quæſiuiſſe à multis mulieribus, quæ indicauerunt plurimas grauidas fieri ſine ſeminis emiſſione. Quo loco narrat hiſtoriam mulieris de cuius ſacramento multũ poterat confidere, quod illa grauida facta ſit in balneo aquę dulcis,in quo mali homines ſpermatizauerãt, Tertiò, ſi ſemen mulieris ad fœtus generationem cõcurreret,neceſſe omnino eſſet vt mulieres ſemen habeãt:ſed plurimæ ſemine carẽt:ergo. Minor probatur,quòd multæ mulieres concipientes fateãtur ſe nullã in coitu voluptatẽ percipere,neq; vllo tẽpore ſemen emittere. Quartò,ſi mulier ſemẽ haberet,tunc haberet duas naturales euacuationes inter ſe contrarias, alterã materiæ coctæ,id eſt, ſeminis; alterã crudæ,id eſt,ſanguinis,quod fieri nullo modo poteſt. Etenim conſtat, quod coctum eſt à caliditate,quod crudũ eſt a frigiditate prouenire;itaq; mulier ſimul vno eodẽque tempore calida & frigida foret, quod abſurdum eſt: quare mulieres cum menſtruis redundent,vt ſemine careant neceſſe eſt. Poſtremò,vnius affectus naturalis vnica eſt materia,vnicũ agens,quod in cunctis rebus naturalibus facile poteſt declarari. At verò ſi ſemen mulieris tanquam efficiens ad fœtus generationem concurreret, tunc duo forent principia efficientia vnius effectus naturalis, ſemen viri & ſemen mulieris, quod repugnat inſtituto naturæ. Hæc Peripateticorum eſt ſententia. Sed alteram ex parte Galeni reſpõſionẽ perpendamus,de qua non ignoro omnes non idem ſentire. Ego ſentio ita habendũ eſſe,mulieres ad generationẽ fœtus,& ſanguinẽ menſtruũ,& ſemen conferre, atq; vtrũq; partim materiã partim vim & facultatẽ tribuere, non tamen iiſdẽ viribus & conditionibus,ſed in ſemine principiũ efficiens validiſſimũ eſſe,materiale pauciſſimũ,cõtra in ſanguine menſtruo, quod ad materiã ſpectat plurimũ, quod ad vim & facultatẽ imbecille reperiri. Quæ Gal. ſententia paſſim,& 2. *de ſem.* 1. & inter omnes conuenit illud ad generationem fœtus minimum eſſe,tametſi Philoſophus vnũ tãtũ materiale principiũ illi concedat Et facile cõfirmatur,quòd quęcunque mulieres carent eiuſmodi excremento,non concipiunt,nec non quod toto tẽpore cõceptus,& lactationis mẽſtruę purgationes mulieribus ceſsãt, certiſſimo argumento, fœtum & in vtero, & extra vterum illis nutriri. Sed tota difficultas in ſemine verſatur. Quamobrẽ Gal. diffusè aduerſus Ariſtotele, Athenæũ,Emped.&c. conatur probare mulieres & ſemine abũdare,& illud fœcundũ eſſe,ac partim materiã,partim efficientiã formationi fœtus communicare. Ego verò non omnia Galeni argumenta, ſed ſolidiora in mediũ proferã,vt cum Ariſtotelis argumentis factũ eſt. Gal. itaq; ex rei natura atque euidẽtia conatur ſuã ſententiã ſtabilire,eo quod ex anatome apparet,teſtes ad vterũ muliebrẽ vtrinque alterũ fuiſſe annexum, ac ſeminaria vaſa eadẽ fere ſicut in maribus reperiri. Ex quo licet hanc rationẽ cõficere:Vbicunq; inſtrumẽta a natura inſtituũtur, vt propter certũ vſum inſtituantur, neceſſe eſt: ſed teſtes tã in mare quã fœmina ſunt à natura inſtituti,vt & vaſa:ergo,ut hæc eundem habere finẽ demonſtretur,tamẽ Athen. & Aucr. conati ſunt eam deſtruere. Inquiunt, ſeminaria vaſa fœminis data eſſe propter eam cauſam,vt aliqua ſimilitudo & cõuenientia in prima formatione membrorum apud vtroſq; appareret,minimè verò vt vtrorumq; vſus ſeruaretur,ſicuti in viris mãmæ quoque ſunt genitæ,quãuis nullũ vſum præſtẽt. Sed Galen. facilè hãc reſponſionẽ confutans 2. *de ſem.* 1. inquit:rẽ longè aliter in vaſis mulierũ ac mãmis virorũ ſeſe habere;ſiquidẽ in maribus glandulosa illa corpora circa mãmas non reperiuntur, pariter neq; vllũ veſtigiũ lactis in viris apparere, ſicut in fœminis non ſolũ vaſa ſeminaria ſed etiã teſtes copioſo ſemine ſunt referti. *Quamobrẽ*, inquit Galen. *quemadmodũ ſi omnibus maribus mãma lacte plena conſpicerentur, non opus foret ratione inueſtigare, an id verũ eſſet:ita cũ videamus ſemen in fœminis contineri, an fœmina ſemen excernant querendũ non eſt,quippe longe melius eſſet,quã vim illud habeat perſcrutari.* Neq; verò deſunt aliæ quoq; rationes,quę cõfirmant mulieres ſeminis expertes nõ eſſe. Namq; ſicuti retentum ſemen viri noxium eſt 6. *loc.aff.* ita mulieribus & vteri præfocationẽ & alia mala grauiſſima ſolet excitare. Exẽplum apud Gal. ibidem de vidua. Vnde Galen. in eã ſententiã venit, maiorẽ ex retento ſemine noxã, quã ex menſtruis prouenire. Præterea certũ eſt ſomniantes mulieres in ſeminis pollutionem incidere, vt & viri, quod quidem ex nulla materia præterquam ſeminis cõtingere poteſt. Sed quæ mulieribus circa coitum contingunt, manifeſtè demonſtrant illas ſemine non carere, ſiquidem quamprimum earum vaſa craſſa materia referta ſunt ac turgent,quæ in diſſectionibus conſpiciuntur,tunc maximè in venerem procliues ſunt,quod aliam ob cauſam non fit,quàm vt ſcribit Gal. 6. *loc.Aff.* quòd omnibus animalibus naturalis quædam inſit cupiditas excernendi ſeminis. Manifeſtius apparet in brutis,quæ furentiùs mares ad coitum excitant & quærunt, poſt concubitum verò profuſo ſemine quieſcunt, vt neque mares ampliùs admittant. Illud etiam indo clarum eſt, quòd fœminæ caſtratæ nullum maris concubi-

An fœmina ſemen fœcũdũ habeant.

tum

tum quærãt, aut admittant. Demum nemo eſt, qui non in concubitu aliquando ſeminis profuſionem apud mulieres in ſeipſo non experiatur, præterquã quòd ipſæ quoque mulieres fateantur ſe eiuſmodi ſeminis effuſionem ſentire, eaque oblectari, ac ſtatim facta ſeminis exeretione, libidinis ac concubitus deſideriũ finiri. Cum ergo teſtes & vaſa ſeminaria tam mulieribus, quàm viris data ſint, cum illa ſemine referta conſpiciantur, cũ in præfocationem mulieres incurrant ob retentũ ſemen, cũ pollutiones habeant, cum ſtimulentur, cum caſtratæ brutæ mares non amplius admittant, ipſæq; mulieres in coitu emittant, voluptatemque percipiant, de hoc dubitandũ nõ amplius erit, ſenſibuſq; repugnandũ nefas habeatur. Illud reſtat aduerſus Ariſtotelem, ſemen fœminarũ in procreatione fœtus non ſolùm materialis, ſed etiã efficientis principij obtinere rationem, quod quidem etſi multis rationibus poteſt confirmari, vnico argumento cõtenti erimus, quod mihi videtur poſſe reliquorũ vicẽ ſupplere, ac planè demonſtrare. Illud verò accipiendũ eſt ex ſimilitudine, quæ filiis cũ parentibus intercedit. Sed cũ Gale. in hoc genere argumẽti multus ſit, pauca pro hac controuerſia adducemus. Similitudo filiorum ad parentes maniſeſtiſſima eſt: cauſa autem propter quam nunc patris, nunc matris ſimilitudinem habeãt, difficile eſt videre. Ariſtotel. diffuſiùs & multum laborat. Summatim ſic ſtatuit 4. *gen. animal.* 3. filiorũ in vniuerſum ſimilitudinẽ hanc (& contra) vel fieri pro varia actione ſeminis virilis in ſanguinẽ menſtruũ, vt ſi ſemen viri planè ſuperat materiã mulieris, tunc filius patri: ſin autem contrà, filius matri aſſimilatur. Sed abſurditas huius opinionis eſt manifeſtior, quàm vt poſſit refutari: ſiquidem cuique debet conſtare, actiones prodire à forma, nõ à materia. Quare, etſi negandũ non eſt, fœtum ex materia & alimento matris poſſe variã temperiem & mores ſortiri, tamen nullo modo poteſt aſſeuerari, hinc ſexũ vel figurã poſſe mutare, id quod ab omni rerum euidentia alienum eſt. Nam *Perſica arbor*, inquit Galenus, *in Ægyptũ trãſlata formã minimè traſmutat, ſed bonũ tamen alimentũ nacta, fructum eſui iucũdum affert, cum prius non potuiſſet: ſic neque oues mutato alimento capris, neque capræ ouibus ſimiles euadunt*. Cæterum Galenus ita ſtatuit, omnẽ fœtus ſimilitudinem vel diſſimilitudinẽ non aliunde quàm ex ſemine vtriuſque parentis prouenire: cui cõmuni omniũ conſenſu vis agendi, atque efficientis principij iure tributa eſt: qui quidem cum diffuſè aduerſus Ariſtotelem & Athen. de hac re diſputaſſet *lib. 2. de ſem.* 1. duplici potiſſimùm argumento vtitur, altero hypothetico, altero categorico, idq; demõſtratiuè.

Cauſa ſimilitudinis prolis.

Primum argumentum: Si vtriſque parentibus ſimiles partus naſcantur, ex cõmuni cauſa, quæue vtriſque ineſt, ſimiles efficiuntur: ſi partus ex communi cauſa quæ vtriſque ineſt parentibus ſimiles efficiantur, id vel ex ſeminis vel menſtruorum ſubſtantia contingit, cum præterea nihil tertij poſſit inueniri: ſed ſubſtantia menſtruorum vtrique parti minimè ineſt communis: ergo partus ex ſemine ſimiles efficiuntur.

Secundum argumentum categoricum: Quoniam filij vtriſque parentibus ſimiles ſunt, neceſſariò commune cum vtriſque principium habeant, neceſſe eſt, quod ipſos regit: Prima pars. Secunda: filij, vel ex ſemine vel ſanguine menſtruo parentibus ſimiles euadunt: ſed ex ſanguine menſtruo ſimiles euadere parentibus non poſſunt: ergo ex ſemine.

Galenus tandem tertium adiungit & concludit: Si ex ſemine ſimilitudo eſt, quia multi matribus quàm ſimillimi reddantur, fœminas quoque ſemen habere neceſſe eſt. Ex quibus videnda eſt ſententia Montani *conſil.* 228. qui inquit, ſemen emiſſum à muliere potiùs ad voluptatem, quàm conceptionem facere. Itaque huiuſmodi ſunt rationes Galeni. Iam ad argumenta pro Ariſtotele propoſita reſpõdeamus. Primum fuerat aduerſariorum argumentum: ſi ſemen fœcundum habet fœmina, etiam ſine concubitu conciperet. Hoc argumẽtum video multis doctis viris manum dare, concipere poſſe mulierem ſine viro, inter quos eſt Valeſius 2. *contr.* 6. *ad finem*, qui fatetur hoc ſæpius fieri, ſed fœtum ad perfectionem nunquam duci, vnde & molæ generentur. Sed non puto hanc ſententiam eſſe recipiendam. Etſi Galenus videatur innuere fœminas poſſe ſine concubitu concipere molas, vt gallina oua ſubuentanea, cum id potius ex aliorum quàm propria ſententia videatur admiſiſſe, ſtatim redarguens inquit, 4. *de vſu part.* 7. neminẽ vidiſſe vnquã. Quare alia ratione reſpondeo ad argumentum, ſicut reſpondet Gal. 2. *de ſem.* 4. *ad finem.* Cum enim ad generationem & nutritionem fœtus concurrant duo neceſſariò: alterum, ſemen, quod debet eſſe copioſum, calidum, lentum & craſſum: alterum, excrementitius humor, qui pariter debet eſſe copioſus; fieri non poteſt, vt ambo in muliere concurrãt: ſiquidem eiuſmodi ſemẽ, non niſi ab inſigni caliditate, excrementa autem à frigiditate & humiditate poſſunt oriri. Itaque ſi fœmina excrementis abundat, non poterit ſemen accõmodatum gignere, vel ſi idoneum ſemen generet, excrementis non poterit redundare. Atque hæc certiſſima & veriſſima cauſa eſt, propter quam mulieres ſine concubitu nequeant concipere. Ergo ad argumentum negatur conſequentia: quamuis enim ſemen mulieris fœcundum & optimum fuerit, tamen deficit excrementitius humor, qui ad concipiendum & nutriendum fœtum neceſſarius eſt. Secundum & tertium argumentum, quæ videntur ferè eandem vim habere, ſatis leuia ſunt. Quare ad primum reſpondeamus, nunquam fœminas ſine ſeminis emiſſione concipere; ſiquidem vt habet Gal. *lib.* 14. *de vſu part.* in conceptu neceſſe eſt vtrumque ſemen miſceri. Hinc medici hortantur, vtrumque eodem tempore ſemen emittere. Lucret.

Odit concubitus qui non vtrinque reſoluunt.

Ad Auerroem. Indignum hoc eſt tanto Philoſopho, in balneo conceptum fieri poſſe: alioquin poterat didiciſſe ab Ariſtotele ſuo 2. *gen. anim.* 2. ſemen eſſe materiam ſpirituoſam, & extra propria vaſa momento temporis alterari & corrumpi. Et ideo ex 2. *gen. anim.* 6. illos homines eſſe infœcundos, quibus penis eſt immoderatus, quòd ſemen lõgius delatum refrigeretur. Ex quibus vanitas fabulæ huius manifeſtò colligitur. Ridiculum etiam eſt de iuramento mulieris, quaſi ignoret ex ſuo Ariſt. 9. *hiſt. anim.* 1. Mulieres ſuapte natura eſſe mẽdaces: vnde etiam Iureconſulti periurij occaſionem illis ſuſtulerunt, excepto in teſtamẽto. Ex quo apud Græcos prouerb. *Muliere iurante ridet cælum.* Hac ratione etiam facile reſpondetur ad aliud argumentum, Omnes mulieres patientes ſemen emittere, tametſi non fateantur, pudore vel obtuſo ſenſu, aut aliam ob cauſam, & quatenus ad voluptatem, nonnullæ mulieres docent, ſed nullam percipere voluptatem in coitu, ſed illis non oportet fidem habere. Niſi enim haberent voluptatem, abſtinerent: imò Auice. (9. *de anim.* 21.) 1. Tert. 2. c. Haliabbus 6. Theor. & alij non verentur affirmare, mulieres multo maiorem voluptatem percipere, quàm viri, quibus fauet iudicium Tireſiæ, qui cum vtrumque fuiſſet expertus, arbiter electus à Ioue & Iunone de voluptatis in concubitu quantitate contendentibus, tres voluptatis vncias in viro, nouem in mulieribus pronunciauit.

Quartum

Quartum argumentum, Mulieres non potuiſſe habere duas naturales euacuationes contrarias, cocti ſcil. vt ſeminis, & crudi, vt ſanguinis menſtrui 1. *gen. anim.* 19. 2. *gen. anim.* 4. quod mihi quidem videtur tam leue, vt mirum cur à tanto Philoſopho productum fuerit. Quid? abſurdum non eſt, ſi homo variis partibus, varias & diuerſas excretiones habeat, & excrementis redundet?

Poſtremum argumentum erat de vnico agente, & vnica materia, quæ in rebus naturalibus à natura ſunt inſtituta. Reſpondetur cũ Gal. 14 *de vſu part.* 7. ſemen mulieris non ſolum & ſeparatim, ſed ſimul commiſceri cum ſemine viri, ſimulque agendi vim habere, ac propterea vtrumque vnicum motus principium fieri, atque ad vnius animalis procreationem conſpirare: ſicut reuera non poſſent, ſi vtrumque ſemen, motu inter ſe deſcrepante, moueretur, vt ambo in vnius animalis procreationem conſpirarent, quod pariter de materia ſtatuendum eſt.

Capvt VI.

De Sterilitate.

Conuenit inter omnes, hominis generationem & reliquorum animalium præ cæteris naturæ operibus eſſe naturaliſſimum & perfectiſſimum, quod eleganter demonſtrat Ariſtot. 2. *gen. animal.* Gal. *de vſu part.* 14. 2. cũ animalia ſempiterna eſſe noo poſſint, continua generatione id præſtant. Ex quo factum eſſe ſcribit Galenus, vt omnibus animalibus generandi inſtrumenta conceſſa ſint, etiam rationis expertibus. Nos igitur ſermonem habituri de admirabili naturæ operatione, id primum ſciendum eſt, nobis hoc tempore minimè propoſitum eſſe, vt inquiramus, qualiſnam ſit ea virtus tantopere à Philoſoph. & medicis decantata, quæ fœtum in vtero format, ideoque formatiua dicta eſt, quo ordine ſingulæ corporis partes formentur, quando & quot diebus, quo temporis momento DEVS oaturæ, & rerum omnium auctor animam fœtui infundat, & alia, quæ maximas & iam diu agitatas controuerſias continent: ſed nos illud vnum ſtatutum habere, vt medici perſonam ſuſtinentes, ad quam præcipuè ſpectat naturæ conatus iuuare & tueri, de iis agamus, quæ conceptũ atque illius abſolutionem perfectionemque poſſunt perturbare & impedire.

Ratio ordinis. Conceptus ſicuti in omnibus actionibus corporis noſtri contingit, poteſt vel prorſus auferri, vel imminui, vel deprauari.

Eſſentia. Si prorſus tollatur, vt mulier nunquam concipiat, ſterilitas dicitur huiuſmodi affectio. Si rarius, debilis & imminuta eſt conceptio. Quò etiam referri poſſe videtur, ſi mulier quidem concipiat, nequeat tamen fœtum ad debitum partus tempus incolumem conſeruare & tempeſtiuè edere, quod vnico abortus nomine comprehendo. Demum conceptio ſit deprauata, quotieſcunque in vtero mulieris concipiuntur non fœtus legitimi & naturales, ſed monſtra vel molæ, aqua, flatus, &c. quod conceptus formam præ ſe ferant, de quibus dicendum erit.

Cauſa. Ac primùm, quantum ſterilitas priſcis fuerit odioſa & deteſtabilis, declarant ſacræ literæ. Cauſæ ſterilitas variæ ac plurimæ nominantur à medicis. Hip. tantum principales recenſet: ſi os vteri diſtortum aut omnino aperſum ſit à pudendo: ſi vterus nimium pateat, quàm conueniat: ſi os vteri ex pudẽdo exciderit, atque alia id genus, de quib. *lib. de ſterilitate à princip.* Alij alias, nunc plures, nunc pauciores conſtituunt, & ſuo arbitratu diſponunt. Sed nos experiamur clarioris doctrinæ gratia, an omnes cauſæ ad certiorem methodum referri poſſint, vt Gal. docet 3. *de ſympt. cauſ.* Initium & caput inuentionis omnium cauſarum, quæ facultatibus noxam inferunt, non aliud eſt, quàm cognitio modi, quo per ſanitatem ſuas perficiunt actiooes. Cũ itaque antè ſtatutũ ſit, ad naturalem conceptum efficiendũ maris & fœminę cõcubitum neceſſariũ eſſe, id primum conſtare debet, ſterilitatẽ aut vitio maris, aut fœminæ, aut vtriuſque fieri poſſe. Etſi nos hoc tẽpore tantum muliebres morbos tractemus, tamen cùm integram tractationem habeamus, huiuſmodi cauſæ, quæ ad mares pertinent, etiam non ſunt intermittendæ. Rurſum verò cum vterque mas, & fœmina ad generationem plurima conferant neceſſariò, qualia ſunt maioris momenti in maribus quidem teſtes, membrũ genitale, ſemen: in fœminis pudendum, vterus, teſtes, ſemen, ſanguis menſtruus; omnis ratio colligit, quemlibet affectum præter naturam, tum maris, tum fœminæ in ſingulis partibus propoſitis poſſe fœcũditatem, vel imminuere, vel prorſus auferre. Cauſæ igitur ſterilitatis ex parte mariũ, verbi gratia penis lõgus vt infœcundus ab omnibus damnatur, quòd ſemen in via refrigeretur, priuſquam ad vterum recipiatur. Auic. *lib.* 1 *fen.* 21. *tract.* 1. *ca.* 8. Et Ariſtoteles 1. *gen. animal.* 6. Et hæ rationes licet tanti philoſophi *In viris.* & ferè ab omnibus receptæ, tamen forte inanes ſunt: cùm enim ſemen per canalem penis, cuius caliditas à pudendo mulicbri fouetur, tranſeat, videtur fieri non poſſe, vt illud refrigeretur, vt forte cõtrarium videatur, longum penem ad efficiendum cõceptum aptiorem eſſe & accõmodatiorem, quod ſic ſemen ſine loci aut tẽporis interuallo protinus in vtero deponatur, alioquin malè ageretur cũ animalibus, vt equo &c. Ex hoc loco licet coniicere incredibilẽ delirationem Auerrois, de qua ſuprà, & quomodo iſtud Ariſtoteli & bonæ philoſophiæ conſentiat alij viderint. Et hic pro Auerr. nihil occurrit aliud, quàm quod in gloſſa habet hæc verba (*de conceptu in balneo ſuper aquam*) in quibuſdam Hebraicis libris ooo haberi. Cæterũ ſicuti pleriq; omnes volunt longum penem infœcundiorem eſſe, ita altera ex parte non deſunt, qui affirmãt penẽ quoq; breuiorẽ viros infœcũdos reddere, qui forte magis probabili ratione vtuntur, quod ſemen videatur nõ ita proprè poſſe in penitiorẽ ſinum vteri immitti. Sed vt libere dicã, ego quidẽ ſentio, vtramque huiuſmodi cauſã, penis ſcilicet longitudinẽ & breuitatem in facienda hominis ſterilitate admodũ infirmas rationes obtinere, id quod experiẽtia poteſt cõfirmari, quoniã vtrique copioſiſſimos filios procreant. Sed magis videtur ſterilitas fieri poſſe vitio penis, ſi obliquus fuerit, ſi ligamentũ diſtortũ habeat, ſi viæ ſeminis vel natura, vel morbo acquiſito aut proprio, anguſtia ſit ob vicinas partes. Demum vitio penis accidit ſterilitas, ſi ille perpetuo gracilis & flaccidus permaneat, vt neque inflari neque erigi poſſit, quod ad miſſionẽ ſeminis plurimũ facit. Iam verò ſecũdo loco viri ob vitiũ teſtium ſteriles fiunt. Cum enim teſtes à natura ſint fabricati, ſicut aduerſus Ariſtotel. demonſtrat Gale. 14 *de vſu part.* & 1. *de ſem.* 15. 16. vt ſemen producant, illudque omnibus numeris abſolutum ac fœcunditatis plenum reddant, ſi illi deficiant à ſuo numere, ſumma cũ ratione poſſunt homini ſterilitatẽ afferre. Neq; verò diutius laborandũ eſt, quomodo teſtes fiant infœcundi, quoniã poſſunt laborare omni genere morbi, intẽperie, ſolutione cõtinui, mala cõpoſitione. Quare, laborante teſte vno vel altero intẽperie ſimplici vel compoſita, cũ, aut ſine materia, de quibus videatis Gal. *in arte medic. cap.* 45. Si aliqua inflammatiooe aut alio quodam tumore preter naturam magno & diuturno fuerint oppreſſi, obſeſſi, indurati,

indurati, vulnerati, vlcerati, conuulſi intra ventrem adhuc latentes, potiſſimùm autem, ſi ob cauſas certas ſunt euulſi: omnes tales affectus & ſeparatim & coniunctim teſtiũ ſterilitatis cauſam poſſunt afferre. Poſtremò mares ob cauſam ſeminis ſteriles fiũt, idque dupliciter poteſt contingere. Primùm, ſi ſemen prorſus non gignatur, vel minori copia quàm opus ſit. Secũdò, ſi ſemen generetur vitioſum & ad conceptum parũ accõmodatum. Semen nihil quicquã, vel parcè vel reſtrictè gignitur deficiente ipſa materia, ex qua illud fieri poſſit, veluti contingit hominib. nimis pinguibus: vel altera ex parte lędit atrophia diuturno morbo nimium extenuatos, in quibus natura omnem materiã ſeminis in ſubſtantiã & nutritionẽ conuertit corporis. Semẽ autẽ vitioſum ob multas cauſas internas æquè atque externas, fieri poteſt. Quamobrẽ ſi inſtrumenta & vaſa ſeminaria ſint inſigniter intẽperata, vel alio modo laborent, vnde illa nequeant materiã fœcundi ſeminis attrahere, attractam concoquere & tã diu retinere, donec illud integrã abſolutionẽ recipiat, quod exẽpli gratia frequentiſſimè illis accidit, qui longiore tẽpore gonorrhæa laborant: ſi partes præcipuæ noſtri corporis, ventriculus, hepar, &c. ſint malè affectæ, vt niſi improbæ fiant alimentorũ cõctiones, probabile eſt, ſemen vitioſum generari, & ineptũ ad conceptũ. Pariter cauſæ externæ quæcunque poſsũt corpora noſtra alterare, & ea efficere, quas non naturales appellant, vitioſum & infœcundũ ſemen ſolent efficere. Ad quẽ modũ viri nimis frequenter concũbentes, fiunt ſteriles magna ex parte: quod præclarè ſcribit Plutarchus in vita Lycurgi, & Gal. etiam diffusè declarat lib. 1. *de ſem. cap.* 16. Cum enim ſeminariũ humorẽ teſtes à vaſis ſeminalibus eorũque anfractibus attrahant antea ipſis præparatũ, ſicuti reliqua omnia mẽbra naturæ inſtituto ſuccũ ſibi accõmodatum ſolent attrahere, ſi quis aſſiduis coitibus hoc totũ ſemen exhauriat, hinc fit ex vna parte, vt teſtes ex ſuperiorib. venis, quicquid in ipſis ſeroſi humoris cõtinetur, id omne trahant, quod certè vt ſit pauco ſanguine irroratum, nondũ probè decoctum, neceſſe eſt. Altera autẽ ex parte, vt venæ à teſtibus violenter priuatæ ab humore, etiã illæ a ſuperioribus venis, & rurſus illæ ex ſuperioribus, & hæ à vicinis ſubinde trahãt ratione vacui vſquequo talis trahendi neceſſitas in omnẽ corporis partẽ diffuſa, omnibus mẽbris animalis propriũ alimentum eripiat. Ex quo fit, vt omnes animalis partes non tã ſeroſo humore, quàm vitali etiã ſpiritu priuentur, quoniã hic ex arteriis ſimul cũ generali humore excernitur. Itaque mirũ non eſt ſi qui immoderato coitu vtũtur, generaliter quidem imbecilliores fiunt, cum totum corpus puriore parte optimi ſanguinis & ſpiritus fraudetur, accedente quin etiã voluptate, quæ vel ſola idonea eſt ad vitales vires diſſoluendas, vt nonnulli iam nimia voluptate affecti interierint: ſpeciatim verò mirũ eſſe non debet, ſi tale ſemen non ſatis coctũ & generationi idoneũ reddatur. Quantum autẽ immoderatus concubitus animalibus ſit pernicioſus, ſatis demonſtrat Philoſophus *de long. & breu. vita cap.* 2. vbi ait: animalia ſalacia, & quæ ſemine redundant, citiſſime ſeneſcere, atq; propterea mulũ ex equo & aſino procreatũ longius viuere; & fæminas etiam maribus diutius poſſe viuere, ſi mares ſalaces fuerint. Atque hinc, vt puto, vt ſemen ſit coctum & generationi idoneum, Varro *lib.* 6. de re ruſtica c. 5. & alij auctores ruſticani præcipiunt arietes & tauros admiſſarios duos menſes ante admiſſuram ab omni concubitu arcendos, vt ita ſemen fœcundum fiat. Et ſi quis obiiciat Herculem, quem Pauſanias ſcribit & Diodor. Siculus *lib.* 5. *biblioth.* cum quinquaginta fœminis vna nocte coiiſſe & omnes grauidas reddidiſſe, atque ex iis quinquaginta filios mares genuiſſe, & quidem geminos, natu maximũ & nimimum, id tanquam prorſus fabuloſum aut mõſtroſum habendũ eſt; etſi Athenæus *lib.* 3. auctore Herodoto ſcribit: Herculem 7. diebus 30. virgines compreſſiſſe. Ad hunc modum homines in victu, potiſſimùm in vino delinquẽtes, vt in ebrioſis, ſemen inutile magna ex parte reddũt; ſicut Galen. ex Platone demonſtrat *lib. quod animi mores corporis, &c.* Quare ſumma cum ratione Hipp. *in lib. de ſuperfœtation.* atque illius imitatione Plat. *lib.* 2. *&* 6. *de legib. &* Plut. *in lib. de educandis liberis in principio,* iubet, eos debere, qui liberis procreandis operam daturi ſunt, à vino prorſus abſtinere aut minimo ſumpto ad venerem accedere. Hæc duo exempla immoderati ſcilicet concubitus & ebrietatis, de externis cauſis ſterilitatis ſufficiant, quarum imitatione eſt facile reliquas eius generis cauſſas afferre. Sed præter cæteras cauſas viri Hipp. 11. de aëre, aquis & locis, qui quærens, quam ob cauſam plurimi ferè Eunuchi naſcantur, ac muliebria officia ducant, qui aliter effœminati dicũtur, eorum opinionem irridet, qui huius rei cauſam in Deum referebant; reſpondet id fieri ob importunas eorum equitationes. Cum enim propendentibus ſemper eorũ cruribus ex equis diuturnis doloribus corriperentur, ac deinde claudi fierent contractis coxis, cum morbus inualuerint, tale remedium ſibi adhibebant, vt à principio morbi, vtramque venã retro aures inciderent. Et ait Hipp. ea medicatione videntur mihi ſe ipſos perdere. Venæ enim retro aures ſunt, quas ſi quis incidat, ſterilitatem inferunt illis, quibus ſecantur. Cuius quidem rei facilis eſt ratio, cum idem Hipp. vel vt magis placet Gal. in lib. de genitura doceat, ſemen ex omni parte corporis, potiſſimùm cerebro poſt aures in ſpinalem medullam profluere: nec non Ariſtoteles 2. *de gen. animal.* 7. naturam genituræ cerebro ſimilem eſſe confirmat Plat. in Timæo ad finem, ſemẽ veluti à ciſta medullaria procerni, & ex ſpina ad propria vaſa deriuari, adeo vt non ineptè quidam ſemen cerebri ſtimulum appellarit. Hinc admodum probabile eſt, ſectis venis poſt aures ſeminis tranſmiſſionem impediri, & illud vel nulla ratione, vel crudum ad inferiores partes deſcendere. Iam de cauſis ſterilitatis ex parte mulieris. *Sterilitas ex parte mulieris.* Etſi mulieres multis de cauſis ſteriles fiant, tamen quod ad internas ac maximè principales, omnes eæ vel ad partes pudendas, vel ad ſemen, aut ſanguinem menſtruũ referri poſſunt. De externis poſtremo loco. Igitur Hippocr. de facili & difficili mulierum conceptu hæc habet ad finem: *Porrò ex mulieribus, quæ facilè aut difficilè concipiant ita conſiderant, facere oportet (inquit) primam quidem conſiderationem ſpecierum: paruæ enim mulieres ad concipiendum præſtantiores ſunt maioribus, tenues craſſis, albæ rubicundis, nigræ liuidis, quæ venas conſpicuas habẽt meliores ſunt aliis, carnem autem vberiorem habere malũ eſt, mammas autem tumidas & magnas bonum. Verùm interrogare etiam oportet de menſtruis purgationibus, an omnibus menſibus compareant, ſatis magna copia & colore bono, an ſint etiam æquales ſingulis menſibus, temporibus ac diebus ſtatutis: ſic enim purgationes fieri oportet. Locum verò in quo ſit conceptio, ſanum eſſe oportet & ſiccum & mollem, ſitque vterus non retractus, non pronus, os non ſit auerſum neque concluſum, neque euerſum,* &c. Hic certè Hipp. omnia vel certè neceſſaria ad hanc rem complexus eſt. Nos magis diſtinctè rem conſideremus. Primùm igitur ſunt pudenda & vterus, quæ partes vel natura, vel præter naturam coaleſcunt & clauduntur, ex quo huiuſmodi mulieres imperforatæ dicuntur. Philoſophus 4. *gen. animal.* 4. *ad finem: Iam nonnullis fœminis os vteri compreſſum ab ineunte ætate vſque ad tempus menſtruum perſeuerauit,*

perſeuerauit, mox vrgentibus menſtruis dolore infeſtante, aliis ſponte diſruptum eſt, aliis diſſectum a medicis, nonnullæ interierunt, cum aut per vim diſſi imperetur aut diſrumpi non poſſet. Hic affectus Auic. & aliis dicitur Clauſura *fen.* 21. *lib.* 3. *tract.* 4. *cap.* 1. Verum Moſchio græcus *harmon. part. poſt ca.* 15. & Aetius *lib. vlt. ca.* 69. præ cæteris diſtincte rem tractat, qui ſcribit mulieres effici clauſas tribus modis: primo, ſi alæ vel labia pudendi inter ſe cohæreant; ſecundò, ſi patentibus labiis in medio ſinu muliebri membrana quædam innaſcatur, quæ viam & tranſitum impediat: tertiò, ſi patentibus labiis & ſinu os vteri prorſus claudatur, quæ quidem tres clauſuræ impediunt mulieres: prima ad tria officia, virorum vſum, purgationem, & conceptum: ſecunda ad duo, communicationem viri & conceptũ: tertia etiam ad duo, ad conceptionem & purgationem. Exemplum apud Anton. Beniueniũ *cap.* 28. *de abditis puella nubilis*, quæ ſanata eſt. Alterum cuius etiam meminit Ambroſius Paræus *lib. de gen. cap.* 43. mulieris quæ credita eſt vtero gerere ob tumorem & etiã facta ſectione curata eſt, profluente ſanguine concreto nigro ad ſeptem libras. Huc pertinet conſideratio mẽbranæ, quæ huiuſmodi dicitur, de qua inter anatomicos non conuenit, nec non, an membranæ integritate vel læſione liceat de virginitate arguere. Hic ergo meũ iudicium non interponam. Sed tamẽ id nequeo ſilentio præterire, apud Suidã reperiri hiſtoriã notatione & admiratione dignam cuiuſdã Teodoſij Hebræi de Chriſti ſacerdotio ac diuino ex beata ortu, qui poſt longã narrationem confirmat, ſacerdotes Hebræos fidelibus obſtetricibus mandaſſe, vt accuratè perquirerent & explorarent, an adhuc verè virgo eſſet Maria; quæ ipſis rebus certè edoctæ, virginem eam eſſe affirmarunt. Quod quidem humana ratione vix aliter conceptũ videtur fieri poſſe, quàm teſtimonio huius membranæ, quam obſtetrices integram & incorruptã inuenerunt. Cæterũ ad rem. Inter omnes cauſas ſterilitatis mulieris ex parte inſtrumentorũ, certũ eſt principẽ locum obtinere vterum: cũ enim ille ſit tanquam ager, in quem ſemina ſparguntur, niſi hæc pars & ad concipiendũ & retinendũ ſemen ſit bene diſpoſita, omnis ratio colligit, nulla ratione conceptum fieri poſſe. Cum ergo vterus omni morborũ genere laborare poſſit, ſtatuendum, quemlibet illius affectum præter naturã poſſe ſterilitatẽ inducere. Inter quos primum occurrunt morbi ex intẽperie. Hip. 5. *aph.* 62. Qua in grauiſſima ſententia Galen. *in comment.* teſtatur Hipp. omnes intemperies cõplexum eſſe, ſimplices & compoſitas. Vnde mulieres denſo & frigido vtero nequeunt concipere, quod frigiditas calorem ſeminis extinguit, vel imminuit. In huiuſmodi mulieribus licet addere venarum vteri anguſtiam, ac ſanguinis menſtrui frigiditatẽ, quod vtrumque magis fœcunditatem poteſt impedire. Deinde quæcũque præhumidos habent vteros non concipiunt, quod propter immodicam laxitatem lubrici reddantur, de qua Philoſophus lib. 7. hiſtor. animal. 2. *Semen viri in vtero humidiore, perinde vt ſemina cerealia in paluſtri & aquoſa terra, obruitur & inũdatur.* Tertiò, quæcunq; ſiccos vteros habẽt, non concipiunt, quòd ex defectu alimenti ſemen corrumpitur, vt ſemina alia proiecta in terram arenoſam & petroſam. Quartò, quæ habent vteros valde calidos & adurentes non concipiunt; ſiquidem vt in æſtate ſemina terræ commiſſa pereunt: præterquam enim quòd huiuſmodi calor immoderatus vniuerſum corporis habitum depaſcitur, quo hæ mulieres nulla aut pauciſſima habent menſtrua, è quibus earum fœtus neque viuere neque foueri poſſunt; huiuſmodi mulieres ab Ariſtot. 2. *gen. animal.* 7. appellantur viragines, quæ aliquando barbatæ ſunt, omnem ſanguinem calore diſſipante. Et hæc compoſitis intemperiebus facile poſſunt accommodari. Verùm illud quoque ſciendum intemperies vteri non ſolùm ſimplices, ſed etiam, ac forte magis cum materia qualiſcunque tandem illa fuerit, poſſe ſterilitatem afferre, quales ſunt tumores præter naturam, phlegmone, eryſipelas, herpes, œdema, ſcirrhus, &c. item mola, calculus, lumbrici, flatus, aqua, his ſi non inchoari, ſaltem non perfici poſſe fœtum certum eſt. Secundo ſunt morbi in malã compoſitione, qui etſi quidem plures eſſe poſſent, in magnitudine, figura, cauitate, ſuperficie, tamen præ cæteris eſt morbus ex ſitu malo cauſa ſterilitatis. De motione vteri ex ſua ſede, non conuenit inter omnes. Gal. *lib.* 6. *loc. aff. ad finem* ſcribit; nonnullos vterum animal putaſſe generandi auidum, ægrè ferens motum eorum, quæ concupiſcit, indeque oberrare per corpus, meatus ſpiritus intercludendo, & noxam toti corpori inferendo, vt erat Plato in Timæo, qui vterum humectari cupientem, ad ſeptum tranſcendere voluit, id quod Gale. refutat, docendo ob nullam malam cauſam vterum moueri ad latera vel ſurſum, quam propter extenſionem; extendi autem, quòd appendiculæ eius ac vincula ac vaſa nimis replentur, quæ repletio fit ob menſtruorum retentionem: ſiquidem perueniens ſanguis ad vterum vſque per vaſa ad interna non poteſt ingredi, vel quòd ſanguis ſit craſſus, vel quòd ora vaſorum ſint obſtructa. Hinc ſanguis hoc modo multiplicatus in vaſis illa extendit, proxima vincula irrigat ac madefacit, vnde vterus continuò retrahitur & peruertitur. Quod ſi extenſa vaſa & vincula æqualiter trahantur, tunc vteri tranſmutatio recta erit, & in neutram partem inclinabit. Sin contra, ad eam partem, quæ magis trahit, vterus extendetur. Et hæc eſt Galeni ſententia etiam *com.* 3. *de articulis* 100. præclare expoſita. Et hæc etiam cum Anatomica diſciplina conſentiunt. Admirandum eſt, quod in mentem venerit Fernelio, qui præter Galeni doctrinam & rerum euidentiam non eſt veritus Plat. & aliorum ſententiam probare 6. *de part. morb. & ſym.* 16. ſe aliquando motum auctoritate Galeni vterum nihil aut exiguum moueri, aut ægrotarum mulierum modò querimonia, modò precibus adductum ſæpe tactu deprehendiſſe, inſtar globi in ventriculum efferri, eumque grauiter opprimere, ex quo loco ſæpe manu depreſſus eſt, manifeſtóque in propriam ſedem repulſus. Mirum cur non Fernelius fateatur vterum quoque fauces, aliquando caput ipſum petere conſueuiſſe, quod idem mulieres frequenter prædicant. Addit Fernelius iſtud non magis alienum videri, quàm prolapſum vteri quo vterus totus procidit, qui deinceps inquirens cauſam huiuſmodi motionis vterinæ, inquit, eam non aliam eſſe, quàm irritationem quandam, propter quam ille ſurſum & deorſum, aut in alterutrum latus ſe contorqueat: hanc autem irritationem fieri, aut rei præter naturam quam continet in ſe, aut internæ eiuſque aduerſæ moleſtia: ex quo fiat, vt cum vterus laceſſitus & quaſi irritatus de proprio loco diſcedat, aliàs in aliam partem oberrans, vt quod illi infenſum inimicumque fugiat, quod verò iucundum ac blandum ſequatur. Qui demum non parum miratur Galenum contra Platonem cenſuiſſe vterum nihil aut perexiguum moueri, idque non per ſe, ſed per accidens à vinculis & appendicibus quibus annectitur, &c. Quæ ſi qui conſideret, intelliget illum nihil docere. Cæterum ſicut diximus cum Galeno vterum ad ſuperiores partes non moueri poſſe, ita altera ex parte certum eſt, vterum ad inferiores partes frequenter decedere,

cum

cum totus aliquando ad pudendum, vel extra egrediatur, quod ſenſibus fit manifeſtiſſimum. Cauſæ verò huius ſymptom. plures poſſunt afferri internæ & externæ, quæcunque ligamenta vteri poſſunt laxare & diſtumpere. Sic igitur externa vociferatio, inſignis tuſſis, violenta ſternutamenta, & frequentia, curſus, ſaltus, caſus, ponderis leuatio, percuſſio immoderata, venus & potiſſimum in ipſa purgatione puerperij, vel paulo poſt purgationem, improuiſi triſtes nuncij, &c. Sic interna nimia vaſorum vteri relaxatio & humiditas, reſolutio, apoſtema, corruptio, difficilis abortus, fœtus nimium & grandis & grauis, violentus partus, importuna & violenta detractio fœtus & ſecundinarum immoderatæ ſuppreſſiones, menſtruorum purgatio copioſa, aqua in vtero collecta, magna mola, magnus lapis, &c. Sed Philoſophus præter omnes vnam commemorat. 7. *hiſtor animal.* 2. quem locum video neminem aduertiſſe, qui ſcribit multis mulieribus vterum deſcendere deſiderio coitus vel iuuenilis ætatis ratione, vel quod multo tempore à coitu abſtinuerunt, quę quidem cauſa admodum probabilis eſt, & facilè ad ſuperiores poteſt referri. Ad hunc locum de morbis vteri in compoſitione videtur poſſe referri vteri defectus. Etſi enim quod à Philoſopho traditum eſt, 1. *hiſtor. animal.* 13. vterus eſt pars propria, indiuiduo nulli poteſt deeſſe: tamen teſtantur Paul. 3. *c.* 72. *&* 6. c. 88. & Aetius *lib.* 16. *c.* 76. nonnullis mulieribus vteros ſine vllo vitæ periculo exciſos fuiſſe. quod nonnulli recentiores quoq; confirmant, de qua re videatur Franſciſcus Rouſſetus *de partu Cæſareo*, 2. *Tom. gynec.* 5. Tertio demum loco, morbi in ſoluta vnitate ſine dubio ſterilitatem introducunt, vel vulnera, vlcera, contuſiones, ragades, fiſtulæ, eroſiones vteri, quæ, vt ait Gal. 6. *loc. ad fin.* magna ex parte in ceruice ſolent contingere, multaſque continent differentias, vt pruritus vteri, &c. Nunc quæ ad ſemen & ſanguinem. De ſemine tanquam cauſa ſterilitatis longius agendum non eſt, quandoque illud in fœminis vel nullū aut parcius, vel vitioſum & ad conceptum ineptum gignitur, quod ſuprà explicatum eſt. Cæterum inter alia quæ mulierib. ſterilitatem aut fœcunditatem poſſunt afferre, ſunt menſes, qui principem locum tenent in copia, ordine, qualitate & tempore; ſiquidem quæ in his præter naturam ſe habent mulieres, omnes propemodum ſteriles fieri neceſſe eſt; de his in principio huius tractatus dictum eſt. Ad alia, quod ad cauſas externas ſterilitatis vtrique communes plurimæ ſunt, vt ætas, quæ vel prouecta vel tenera ad conceptum inepta eſt. Leges quidem viro decimumquartum, fœminæ duodecimum coëundi terminum ſtatuunt. *Caitus leges.* Quod ſi quis cupiat intelligere, cur fœminis citius quàm maſculis venia ad nuptias detur: Reſpondet Macrobius in Som. Scipionis 6. fœminas propter feſtinationem votorum maturiùs liberari liberis. Sed forte altera verior cauſa naturalis reddi poteſt, nempe mulieres citius pubeſcere & genitales fieri quod ſint viris natura infirmiores, ſiquidem ſcribit *lib.* 7. *ſatur.* 7. *Exilia poma & ad breue tempus durantia citiùs matura ſunt, robuſta & durabilia ſeriùs.* Ac generaliter quod Theoph. 4. *cauſ. plant.* 9. *&* 11. *Quæ infirmiora ſunt, ea faciliùs ac celeriùs perficiuntur.* Vnde prouerbium: *Citò nata citò pereunt.* Nec ſanè hoc latuit Philoſophum *lib.* 4. *de gen. animal.* 7. *Et pubes, & vigor, & ſenectus fœminis prius quam maribus; ſunt enim fœminæ ſua natura debiliores & frigidiores, & ſexum fœmineum, quaſi læſionem & detrimentum eſſe.* Etſi verò hic eſt communis omnium conſenſus mulierem anno 12. & marem 14. genitales fieri, veruntamen forte magis probandam Philoſophi opinionem Ariſtoteles

céſeo, qui plurima & grauiſſima de hac re tradit præcepta, quæ digna ſunt vt ab omnibus legantur *lib.* 6. *de rep.* 16. Sed quod ad rem noſtram, illud eſt certum, generationis terminum ac finem definitum fuiſſe, viris quidem ad ſummum annum 70. fœminis verò 50. *Generationis terminum.* Verum id raro, paucis enim contingit, ſed magna ex parte maribus 65. finis generandi eſt, & fœminis 45. & 5. *hiſtor. animal.* 4. In quo eodem loco ille ſcribit viros principium facere ferendi ſeminis circa annos bis ſeptem, ſed tamen illud vim genitalem ſuſcipere circa annum 21. Ex quo puto factum eſſe vt legiſlatores, qui congruum nuptiarum tempus conſtituunt, *Nuptiarum tempus.* puellæ quidem à 16. vſque ad 20. viro autem à 30. vſque ad 35. circiter, Plut. *in Apologet.* nec non *in vita Lycurgi.* Plato & 4. & 6. *ll.* Ariſtoteles *polit.* 7. *cap.* 26. Itaque ætas in fœmina ante annum 12. & poſt annum 45. vel ad ſummum 50. in mare ante 14. & poſt 65. vel 70. minimè ad conceptionem accommudata. Neque hoc tempore vir & mulier ſteriles cenſendi ſunt. Quod ſi quis obiiciat, nonnullos viros ante & poſt huiuſmodi ætatis terminum generaſſe, vt ſunt hiſtoriæ apud Sauanorolam de puella 9. annorum, apud Ggregorium de puero 9. annorum, qui ſuam nutricem grauidam reddidit. Et apud D. Hieronym, qui etiam vix annum 10. agens, nutricem compreſſerit & impregnauerit. Et apud Valeſcum de Taranta de vetula, quæ poſt annos 60. filios tres peperit. 67. dum vltimum gigneret. Et Plin. Val. Max. & alios de quibuſdam viris, qui poſt annum 80. filios generarunt. Si quis ita obiiciat, is ſciat hæc tanquam mirabilia atque planè prodigioſis ſimilia, ſcriptis mandata, de quibus, vt raris, non licet aliquam certam rationem colligere, & naturæ inſtitutum peruertere. Habitus corporis tam maris quàm fœminæ, ſi fuerit carnoſior & pinguior ſterilitatem vtrique ſolet inferre. Idque propter duas cauſas potiſſimùm: altera, quòd caro, adeps, &c. nimia mole ſit impedimento, quo minus genitalia vtriſque poſſint coniungi: altera, quòd quo plus ſanguinis & humorum in carnem & pinguetudinem conuertitur, tanto minus de ſemine & ſanguine menſtruo reſtabit. Cauſæ traditæ ſunt à Philoſopho 2. *part. animal.* 5. Hip 5. *app.* 16. quæ ſententia reperitur *lib. de aere, aquis & locis. cap.* 10. Sed nihil eſt, quin eadem ſententia ad viros quoque poſſit accommodari. Suprà iam diximus viros vel nimis coeuntes vel crapulis deditos ſteriles reddi, id quod ad mulieres quoq; referre poſſe ſério. Et quod ad coitum, certum eſſe debet mulieres, quo frequētiores coëant, eo eſſe ſteriliores, quod ſpeciatim notauit Philoſophus 6. *hiſtor. animal.* 13. *de aſinis*, qui ſcribit, ſi hæc animalia frequenter coeant, neque interpoſito tempore quieſcant, fœminam breui ſterilem fieri. Ex quo fit inquit, vt qui curam huic rei adhibeant, tempus interponant, quod quidem meretrices ſatis poſſunt confirmare, quæ propter hanc vnam cauſam vel rarò vel nunquam concipiunt. Huius rei multiplices cauſæ reddi poſſunt, vt redduntur ab auctore *lib. de hiſtoria Philoſophica*, qui ſub *Sterilitas ex ratione habitus.* nomine Galeni circunfertur, vel potius à Plut. cuius verè hic liber eſt cenſendus, qui *lib.* 6. *de pla. philoſophorum*, *cap.* 9. ſcribit hoc modo. *Diocles medicus ſæpe concumbentes mulieres rarò concipere indicat, vel quia ſemen non emittant, vel quia minus quàm conueniat, vel quia tale, vt in eo vis prolifica non ſit, vel quia caloris, frigoris, humiditatis, ſiccitatis plus minúſve quam par ſit, habeant, vel quia vterus reſolutus ſemen non contineat.* Quatenus autem ad crapulam & ebrietatem pertinet, nulli dubium eſſe debet, quin idem de viris & mulieribus ſtatuendum ſit, cum pares omnino rationes in vtriſque facile idem poſſint demonſtrare. Vnde Plat. *lib.* 2. *ll.*

poſtremis verbis mulieri aut viro nocte liberis operam daturis minimè permittit, vt bibant vinum: quam quidem Platonis ſententiam Galenus refert ac probat (quod animi mores ſeq.) Imo verò idem Plato de hac ipſa re admodum præclara ac diuina tradit præcepta. Atque hinc fortè factum eſt, vt tradunt hiſtoriæ, quod Romanæ fuerint abſtemiæ, quæ alioqui fuerunt fœcundiſſimæ, ac filios fortiſſimos pepererunt.

Sterilitatis cauſæ vtrique ſexui communes.

Quantum ſpectat ad cauſas ſterilitatis vtrique communes, mihi viderer vnico loco omnia poſſe comprehendere, qui eſt ſi vir & fœmina inter ſe diſſentiant, in qua cauſa ſola, Stoici inquirentes cauſas ſterilitatis, acquieſcebant. *lib. de hiſtoria Philoſophica*, aut verius *in Plut. de Placit. Phil.* c. 13. quæ quidem diſſenſio multis modis poteſt contingere. Nos vno aut altero exempli gratia contenti erimus. Poſſunt igitur diſcordes fieri vir & mulier, primùm corpore, ſi alter ſit puſillus, alter grandior fuerit, qua ratione genitalia inſtrumenta nullo modo poſſunt bene cohærere. Deinde ſi incongruam intemperiem nacti fuerint. Nam ſicut præclarè docet Galenus 5. aph. 26. quamquam immodicæ temperaturæ omnimodè ſterilitatis ſunt cauſæ, tamen ſi eædem fuerint moderatæ & contrariis iungantur, tunc grauidæ fiunt mulieres. Si verò cum ſimilibus copulentur, tunc non concipiunt; ſiquidem fieri non poteſt, vt ſemen frigidius in frigidiore vtero fœcundetur, neque ſiccius in ſicciore. Quod idem de cæteris ſtatuendum eſt, ſed indiget, ſemen quidem frigidus vtero tantu calidiore, quanto deficit ab optima temperatura, ac humidius ſicciore eodem modo. Secundò poſſunt diſcordes fieri animo & moribus, potiſſimùm verò amore & odio, quantùm enim perturbationes valeant in nobis, ac præ cæteris amor & odium tanquam duo Tyranni in noſtras animas & corpora non eſt neceſſe demonſtrare. Ex quo iure ſcriptum reliquit Aëtius *lib. vltim. cap. 29.* multos coitus inanes eſſe, contrà verò amorem genituram conciliare. Itaque iis & aliis multis rationibus viri & mulieres inter ſe poſſunt diſſentire, ac propterea ſteriles fieri.

Diſcrepantia cauſa.

Cuius diſcrepantiæ vim Ariſtoteles quoque non ſolùm benè nouit, ſed etiam amplificauit, qui docet huiuſmodi diſſidium contingere, non ſolùm ratione varietatis corporis, ætatis & rerum ſimilium, ſed etiam ratione diuerſi aëris, regionis, victus rationis. Ex quibus veriſimile eſt & neceſſarium, noſtra corpora variè diſponi: nec verò id ſolùm facere generaliter ad fœcunditatem & ſterilitatem, ſed etiam ſpeciatim ad procreationem maris & fœminæ, qui ſcribit 4. gen. animal. 2. *Multis enim maribus tum fœminis euenit, vt coniuncti inter ſe nequeant generare, diſiuncti queant. Atque hinc factum eſt, vt obſtetrices in eo potiſſimum ponerent, vt viri & mulieres minimè diſpares copularentur.* Cuius quidem memorabilis inſtituti præclarè meminit Plato, in Theætæto in principio, & reperit Galen. *6. aph. 26. 69.* Cæterùm vt hanc partem de cauſis ſterilitatis finiamus, illud reliquum eſt adiungere quando nonnulli quibuſdã maleficiis & magicis incantamentis ſteriles fiunt, quod variis experimentis probari poteſt. Inter cætera impedimenta quæ poſſunt matrimonium diſſoluere, maleficium nominatur, ſi illud tres annos perſeueret, vt declarat D. Thom. *in ſuppl. partis quæſt. 58. art. 2.* ſed quoniam huiuſmodi incantationes & maleficia non ſunt medicæ contemplationis, nec ſorte naturalibus præſidiis, ſed tantùm ſacris miniſteriis tolluntur, prætermittamus. Igitur ad vtiliora.

Signa fœcund. & infœcund.

Reſtat vt poſt cauſas ſigna, demum curationem aggrediamur. Verùm quoniam apud antiquos licebat, vt teſtatur Galenus *5. aph. 59.* & hoc tempore apud quaſdam nationes licet, propter hãc præcipuè cauſam vel rationem, viri vel mulieris diuortium facere de quo apud Plato. *lib. 6. ll. ad finem*, vt notat Plut. in quæſtionibus centuriatis: Romanis nuptiæ coram pontifice dirimebantur, qui multa horrenda, monſtroſa, & dira peragebant; propterea, quod omnes faciunt, ante omnia proponenda ſunt ſigna, quæ in vniuerſum tam viri quàm mulieris fœcunditatem & infœcunditatem declarent, de quibus Ariſtoteles diffusè *2. gen. animal. 7.* Ac primùm quidem licet de probo ac improbo, fœcundo ac infœcundo viri ſemine iudicium facere, docet, id experimento in aqua probare hoc modo: quod enim ſemen tenue ac frigidum eſt, diffuſum citò per ſumma innatat, quod verò fœcundum eſt, in imum deſcendit. Calidum enim quod concoctum eſt, concoctum autem quod ſpiſſum craſſúmque. Quam fere eandem ſententiam ille repetit *4. gen. anim. cap. 1. 7. hiſt. animal. 1.* Quæ quidem probandi ſeminis ratio turpis forte & parum efficax, & contra veritatem nonnullis videtur, qui honeſtiore & & certiore ratione exiſtimant ſemen fore vel fœcundius vel minus pro varia temperie ac diſpoſitione totius corporis vel partium principalium. Ex quibus certum eſt in doctrina Galeni illud originem habere. Etſi non ignoro Ariſtot. aliter ſentire *1. gen. animal. 17. 18.* Deinde verò quatenus pertinet ad probationem mulierum, Ariſtot. docet, id fieri dupliciter; vno modo, per ſuffitum, ſi odores ſubeuntes vterum efferantur ad locum ſpirandi & efficiant halitum: altero, per linimentum, ſi colores oculis impoſiti oris ſaliuam perficiant.

Primus modus, Philone interprete, erat huiuſmodi: Antiqui ſpongiam vel lanam vel linteum, velamen, vel quid ſimile aquæ roſarum, ſiue alio grati vel ingrati humore odoris madefactum quaſi quodam ſuppoſitorio fœminarum genitalib. imponebant. Quod ſi odor per meatus pectoris ad narium reſpirationem aſcendiſſet, eas ſtatuebant fœcundas, qui volebant tunc meatus eſſe apertos, per quos à partib ſuperioribus ad vterum prolifica menſtrua ſolent deſcendere. Si verò huiuſmodi odores ad ſpirandi loca non aſcenderent, tunc ſtatuerunt fœcunditate carere illas, eo quòd aut menſtrua ad vterum non poſſent deſcendere, vel ſaltem non quanta & qualia deberent. Ariſtoteles, ni fallor, hanc rationem ex Hip. accepit *5. apho. 56. Si mulier non concipit*, &c. Quod quidem documentum nulli dubium eſt; quin accuratiùs ab Hipp. quàm Ariſtotele traditum ſit, neque vt cætera prætermittantur, niſi Hipo. cautionem adhibeas, nempe, vt mulier omni ex parte veſtibus muniatur: aliàs fallax eſſet. Illud autem ſciendum, hoc præceptum Hip. vt facillimum, ita veriſſimum eſſe, me q; illud non ſemel ad vſum reuocaſſe, qui poſſum verò teſtari facto periculo, me quibuſdam mulieribus ſterilibus nullum prorſus odorem ad nares aſcendere obſeruaſſe. Fœcundas verò quàm maximè odorem ſenſiſſe, adeo vt ex nimia euaporatione illæ ſibi viderentur ſuffocari. Gal. *in com. docet*, qualia ſuffimenta eſſe debeant.

℞ *Myrrhæ* ℨ i.
Benzoi,
Styrac.
Calam. ana ℨ ß.
Olei de ſpic. q. ſ. miſce. fiat Trochiſ.

portatur ſupra inſtrumentum anguſto orificio, quod collum vteri ingrediatur, ſubſtrato calido cinere.

Alter modus explorandarum mulierum eodem Philone interprete, erat huiuſmodi: vt mulier deſponſanda palpebris & ſuperciliis, nonnullis coloribus liniretur (quibus fœminæ corpora ad quæſtum proſtituentes vtebantur) quo facto, ſi ſaliuam oris inficerent, ſtatuebant fœcundam eſſe, quia opinabantur

bantur omnes meatus corporis concluſos & impeditos eſſe, ſi non inficeretur lingua, atque ſic ſanguinem menſtruorum ad vterum etiam peruenire non poſſe. Ariſtoteles verò probat ea ratione, quòd inter omnes partes capitis ſedes oculorum ſit maximè ſeminalis, quod ex eo probat, quòd ſola ea per coitum manifeſtè immutetur, & vſu immodico rei venereæ oculi apertè langueant, & ſubſideant, quod communi hominum opinioni videtur conſentire, qui nullo euidentiori argumento colligunt hominem concubuiſſe, quàm ſi oculos depreſſos & languidos habeat. Etſi verò hæc poſterior ratio cognoſcendæ fœcunditatis aut ſterilitatis, quam ego apud neminem, excepto Ariſtotele, me legiſſe memini, videtur probabilis & ingenioſa: tamen ſi diligentiùs conſideretur, ea forte neque admodum firma, neque rationi conſentiens fuerit. Quamuis enim colores palpebris & ſuperciliis adhibiti linguã & ſaliuam oris poſſint inficere, non ſatis tamen intelligo, quomodo hinc liceat colligere, cæteros omnes meatus corporis eſſe adeo patentes & diſpoſitos, vt poſſint per ipſos ſemen & ſanguis menſtruus ad vaſa vteri, & ad ipſum vterum peruenire; ſiquidem conſtat, viam ab oculis ad linguam ſatis apertam, finitimam, & breuem eſſe, alteram autem ad vterum, anguſtiorem, longiorem, difficiliorem. Præter ſigna iam poſita ſolent alia multa medici afferre; ex quibus volunt futuram ſterilitatem aut fœcunditatem prædicere, qualia nonnulla reperiuntur apud Hip. *lib. de ſterilibus ad princip.* nec non apud Raſ. a 2. *cont. Cr. 56. cap. 1.* & fortaſſe apud alios, de quibus docet Auic. meritò, quòd in illis veritas non verificatur, cum reuera maiori ex parte ſint vel incerta, vel potius ridenda & fabuloſa, vt vel ex hoc vno loco pro comperto habendum ſit, eum librum de ſterili-

Singularum cauſarum ſigna. tate falſo Hip. attributum. Quare iam ſigna ſingularum cauſarum quàm breuiſſime conſideremus. Vitium penis in viro, vel longioris, vel breuioris, vel diſtorti, vel cum aliis imperforati aut anguſtioris, quam vt ſemen liberè in vterum poſſit tranſmitti, pariter ſi membrum virile non poſſit erigi, hæc omnia ſenſib. fiunt manifeſta: pariter vitia teſtium in mala compoſitione, in ſoluta vnitate omnib. perſpicua: morbi autem in intẽperie vel ſimplici, vel compoſita latent quidem, ſed variis rationibus facilè poſſunt intelligi, de quibus omnibus ſatis tractant, ſed videatur Galenus in *arte med. cap. 45. & in ſeq.* Poſtremò vitium ſeminis vel deficientis vel vitioſi ſine multo labore poteſt intelligi ex præcedentibus morbis, ex præcedente victus ratione, ſed præcipuè, ex improba intemperie partium principalium, cerebri, cordis, ventriculi, teſtium ac vaſorum ſeminalium. Ex quibus facilè poteſt intelligi, vtrùm fiant concoctiones nec ne, an aptum vel ineptum ſit. Cauſæ demum externæ, ex nimio coitu, ex deprauata ratione victus, & ſimilibus, referente ægroto fiunt manifeſtiſſ. vt aliis ſignis non ſit opus. Quare ſtatim venio ad ſigna ſterilitatis muliebris. Neque enim eſt, vt aliquid de venis poſt aures ſectis dicatur, cum illæ non ſecentur. Itaque ſi mulieres ſint imperforatæ in quacunque parte id fiat, præterquam quod huiuſmodi vitium viſu & tactu poteſt deprehendi, euidentiſſimo quoque argumento poteſt comprobari, quod virilem concubitum nequeant perferre. Sed rara intemperies vteri ſimplex & compoſita: & alia latentia, partim ex ſignis totius communibus, partim ex propriis. Calidiorem igitur vterum demonſtrant generaliter promptitudo ad venerem, actiones celeres, iracundia, audacia, ſitis, venæ amplæ, pulſus magnus, celer, lotia flaua & ſimilia: ſpeciatim caliditas in imo ventre, menſtrua pauca, craſſa, bilioſa, aut ex aduſtione nigricantia, cum dolore & acrimonia, & quandoque morſu vlcerante, inordinata, intempeſtiua ſeminis excretio, quodque & à muliere, & à viro calidius & mordacius percipitur, adeo vt genitalia exulcerentur, pili in pectore & cruribus cito nati, multi, craſſi, flaui, &c. Vteri frigidioris indicia communia & propria ſunt, pigritia, timor, venæ exiles, pulſus parui, menſes aut ſupergreſſi aut rari, tardi, crudi, albicantes, multum veneris deſiderium, & vno verbo ſuperioribus contraria. Porrò humidum vterum ſignat, totius corporis habitus mollior, nulla ſitis, venus languida, menſtrua tenuia, aquoſa, alba, fluxus muliebres, aut ſaltem perpetua humiditas pudendi, in coitu viro etiam moleſta, vteri facultas retentrix admodum imbecilla, vt mulieres fœtum paulo grandiorem nequeãt perferre, facile abortiant. Hip. *5. aph.* Gal. *6. loco aff. 5.* Poſtrema vteris ſiccioris indicia ſunt corporis tenuitas, durities, facilis ira, ſitis, pauci menſes, rari, pudenda ſicca, mulieres coitum appetunt, vt terra ſicca rorem, &c. Ex quibus ſine negotio compoſitæ intemperies intelligi poſſunt. Idem planè de teſtium muliebrium, ac reliquorum vaſorum ad vterum pertinentium ſtatuendum eſt, ſiquidem propter vicinitatem & propter eoſdem vſus, necnon propter alias cauſas fit, vt omnia hæc membra vnam fere intemperiem habeant, ratione cauſæ. Quatenus autem pertinet ad ſigna intemperierũ cum materia, quas ego quidem interpretor tumores præter naturam, inflammationes, eryſipelata, &c. de quibus ſæpe diximus. non eſt, vt de iis quicquam dicamus, ſiquidẽ huiuſmodi inquiſitio ad alium locum, nempe ad propriam horum morborum tractationẽ pertinet. Signa procidentiæ vteri ſatis manifeſta ſunt. Sequitur dolor partium, quibus connectitur, vt oſſis ſacri, & ſimilium tumor ac grauitas percipitur in ima abdominis parte, & ſi fuerit inſignis procidentia, quid rotundum forma oui inane, viri impedito tranſitu non poſſunt concumbere. His ſignis nonnulli addunt ex Auic. lotij & alui excretionem, quòd collum veſicæ & rectum inteſtinum à tumore vteri, adeo comprimantur, vt neque lotia, neque excrementa quoquomodo poſſint exire. Alij præterea docent febrim quoque, tremorem, conuulſionem, & alia grauiora ſymptomata ſuperuenire: ſed ego in nulla procidentia poſſum teſtari, me hæc obſeruaſſe, vt alui & veſicæ excrementa fuiſſe retenta, aut tale quid ſuperueniſſe, vt veriſſimum ſit, quod ego ſoleo frequenter animaduertere; plurimos in hac arte plurima afferre, & affirmare, quæ illi potius ex aliorum ſcriptis, quam ſua obſeruatione haberent. Reſtat vt de ſolutione vnitatis vteri dicamus; & de vlcerum, vulnerum & contuſionũ ſignis. Sed hæc alterius loci. Poſtremò autem, vt hanc partem finiamus, reſtarent ſigna, quibus vitia ſanguinis & ſeminis demonſtrentur. Sed quantum ad ſemen, cum ſuprà ſtatutum ſit ex Hip. & Galeno, illud ex toto corpore & maximè principalibus partibus originem habere, hac via licet qualitates ſeminis cognoſcere, ſi conſideremus temperiem & conſtitutionem partium corporis vniuerſi, vt de ſemine virili dictum eſt. Quoad ſanguinem menſtruum, de hoc ſuperiori anno dictum eſt. Cauſæ etiam communes externæ vtrique ſexui, vt ſunt habitus, victus, ætas, diſcrepantia corporum, conſenſus, perturbationes animi, & alia id genus ſigna vel ægris referentibus, vel aliis rationibus facilè poſſunt intelligi. Cæterum plerique qui ſterilitatis curatio- *Curationis indicationes.*
tionem inſtituunt, in eo errore videntur verſari, de quo Gal. veteres medicos grauiter arguit *3. lib. comp. med. ſec. loc.* in principio: quòd indiſcriminatim varia membrorum medicamenta ab illis tradita ſint, atque in vnum ordinem redacta, quæ vel maximè

medicamentis internis ratio victus videtur pertinere, ſine qua certum eſt, reliqua omnia vel nihil, vel parum prodeſſe. Sed non licet vno tempore omnia perſequi, modò ſint alimenta boni ſucci, facilis concoctionis, flatus expertia, & in vniuerſum calefaciẽtia & ſiccantia. Iam igitur ad præſidia externa progrediamur, quæ itidem multiplicia ſunt, ac formis varijs poſſunt parari, linimenta ſcilicet, emplaſtra, peſſaria, ſuffumigia, lotiones, inſeſſiones, & quæ habent eandem rationem, quæ quidem omnia, etſi ex iiſdem conficiuntur medicamentis, quæ iam ſunt propoſita, tamen non grauabimur nonnulla exempla proferre, quæ mihi faciliora & efficaciora videntur, de quib. ego familiariter vti ſoleo. At primum olea, quib. licet & extra & intra omnes vteri partes illinire ac fouere, vt ſunt quæcunque calefaciunt & ſiccant, gratumque ſpirant odorem, de ſpica, cionamomo, myrrha. garyoph. de nuce myriſtica, croco, benzoi, ſtyrace, aniſo, fœniculo, bac. lauri, iuniperi liliis albis, etiam aromaticati, exempli gratia:

℞ *Ol. lil. alb.*
Cum arm. ℥. j.
De ſpica odorata ℥ ß.
Nuc. muſ. & aniſ. ana ʒ ij.
M. cui demum licet addere modicum
Ambra, moſchi, & ſimilium.

Inſeſſiones & balnea, quibus mulieres vel toto corpore, vel vſque ad vmbilicum ſe immergunt, conficiuntur vel ex aquis thermalibus aut medicatis, vt matricariæ, artbemiſtæ, calamenthæ, ſabinæ.

℞ *Artem. matricar,*
Saluia ana M. ij.
Calam.
Dictamni ana M. ʒ.
Rad. fœnic.
Aſparag.
Petroſel. ana M. j.
Bacc. laur.
Iuniperi,
Aniſi,
Cymini ana. ʒ. ij.
Miſc. bulliant ex aqua pro balneo.

Qui in his non acquieſcunt, ſed malunt ſolidius medicamentum adhibere, poſſunt cerotum vel emplaſtrum, quæ vtero & toti inferiori abdominis regioni poſſunt apponi longiori tempore.

℞ *Ladani* ʒ. j.
Styrac.
Calam. ʒ. ß.
Cinnamom.
Garyoph.
Ligni aloes ʒ. j.
Spec. diambr.
Gallæ muſcata ana. ʒ. ß.
Olei nard. q. ſ.
Cum ol. lil. alb. arom. & cera q. ſ. f. empl.

Sequuntur ſuffumigia, quæ quidem, ſicut & Hippocrat. & Galen. poſſunt muliebria ducere, ita nonnulli dubium eſt, quin vterum quoque poſſint alterare, illius intemperiem corrigere, ac fœcunditatem iuuare.

Hæc autem poſſunt dupliciter parari. Vno modo, pluribus ex aqua decoctis ſimplicibus medicamentis, qualia paulò antè pro inſeſſione fuerunt propoſita, cui deinde concocto adhuc calenti mulier ita ſe accommodet, vt illius euaporationem in vterum poſſit accipere.

Altero autem modo ſi hæc ipſa medicamenta, ſed in primis aromata calidis cineribus impoſita congruo inſtrumento altera ex parte excipiendo longiore, altera immittendo anguſtiore. Verbi gratia:

℞. *Artemiſ. matricar. ana.* ʒ. j.
Myrrhæ,
Benzoi,
Styr.
Calam. ana. ʒ ß.
Ligni aloes ℈. j.
Moſchi,
Ambra an. grana. x. M.
Contundantur omnia, & f. puluis: vel cum oleo nard. f. Trochiſ. vel paſtilli.

Reſtant peſſaria quæ (pro iunioribus) ſunt quædam medicamenta, veluti glandes aut ſuppoſitoria, quæ in vterum impoſita, longiore tempore retinentur. Conficiuntur ex iiſdem ferè, ex quibus ſuffitus, &c. Verbi gratia:

℞. *Arthemiſ.*
Dictam.
Maiorana ana. ʒ. j.
Sem. aniſi,
Ruta,
Citri ana. ℥. ß.
Spec. Gall. moſch. ℈. j.
Moſchi amb.
Croci ana. gr. xv.
Contundantur omnia. f. maſſa.

Si enim mulieres ab eiuſmodi medicamentis abhorreant, licèt ſubſtituere ſacculos ex rutha, arthemiſ. cynam. garyoph. ſem. aniſi, rad. angel. moſcho ambra, &c. quæ tametſi non ita citò penetrant, aliquem tamen vſum præſtant. Atque hactenus de medicamentis tam internis quàm externis, quæ ad corrigendam frigidam & humidam intemperiem pro ſterilitate remouenda ſunt accommodata. His iam adiungenda videntur ea, quæ occulta qualitate fœcunditatem præſtare dicuntur, vt eſt ſemen paſtinacæ, teſticuli vulpis, coagula, maximè leporinum, oculus hienæ, de quo Plinius, ſed in his inquirendis nolo perdere tempus. Quamuis ex dictis cuique ſatis eſſe debet: tamen poſtremo loco non libet prætermittere quædam præcepta, quæ ad hanc rem ſunt accommodata, quæ ſanè etſi ex iis, quæ dicta ſunt, colligi poſſunt, tamen alia etiam notatu digna erunt addenda. Primum notandum eſt tempus ad coitum & conceptum cum primis accommodatum illud eſſe, quando mulieri proximè menſtrua deſi erunt; tũc enim vterus omni ex parte excrementis vacat, eſtque tum ad ſemen excipiendum, retinendum, fouẽdum aptiſſimus. Traditum hoc eſt ab Hipp. *lib. de nat. pueri ab initio* (legitimus liber citatur à Galeno *lib. 1. de ſem.*) 5. *aphoriſ.* 37. ab Ariſtotele 8. *hiſtor. animal.* 2. 1 *gen. animal.* 19. Veruntamen id quoque ſciendum eſt, nonnullas mulieres concipere etiam fluentibus menſibus; poſtea verò concipere non poſſe, quod illius vulua ſtatim auulſione menſium comprimatur, vt ſemen nequeat concipere, adeo vt neceſſe ſit, huiuſmodi mulieres, ſi modò velint concipere, non alio tempore, quàm fluentibus menſibus cum viro congredi, quem locũ Philoſophi maximè notabilem video neminem animaduertiſſe. Ex iis colligitis Aëtium malè feciſſe, qui *l. vlt. cap.* 26. ſcribit non deſinente, ſed apperente muliebri fluxu opportuniſſimum concipiendi tempus eſſe; quod ſanè præter id, quod repugnat omnibus illis veteribus, etiã à ratione videtur alienum; ſiquidem veriſimile eſt, vterum hoc tempore nondum purgatum impurum eſſe atque ineptum. Itaque illis paucis mulieribus exceptis, quibus teſtimonio Philoſophi ſtatim os vteri à purgatione occluditur, congreſſus viri cum muliere conceptioni congruus cenſendus eſt, quando mulieri in proximo menſtruæ purgationes ceſſarunt. De tempore duo adhuc reſtant inquirenda, nimirũ qualenam tempus anni, nec non diei ad concubitum & ſobolem procreandam ſit accommodatũ. Et qua-

Tempus ad coitũ & conceptum.

tenus ad tempus anni prope omnes conſentiunt, ver cæteris anni temporibus eſſe anteponendum, quod illud omnia temperantius & ſalubrius ſit, atque hoc potiſſimum tempore homines ſint robuſtiſſimi, ac concubitus melius perferre poſſint. Celſus 1. *cap.* 3. *Venus*, inquit, *verè tutiſſima eſt, aeque autumno vtilis, tolerabilior tamen per autumnum, æſtate verò in totū, ſi fieri poſſit, abſtinendum.* Quoad horam dubium, an poſt vel ante alimenta & ſomnum pro fœcunditate fieri debeat. Sic Ætius *lib.* 3. 8. Paul. *lib.* 1. *c.* 35. *capit.* ac forte alij in eo conueniunt horam ad concubitum aptiorem poſt cibum & ante ſomnum; ſiquidem ſubſequēs ſomnus laborem remittit, præterquam quod hoc tempus ad ſobolem procreandam aptiſſimum exiſtit, cum propter alia, tum quod fœmina ſubdormiens, geniturain melius retinet. Idem ſtatuit Oribaſius *lib.* 1. *de part. facil.* 22. Sed mihi longè magis arridet ſententia Hippocr. & Galen. Hippocr. enim *lib. 6. epid.* 6. 1. 5. paucis quidem, ſed grauiſſimis verbis totam rem definit. *Labor, cibus, potus, ſomnus, Venus, omnia mediocria.* Quam ſententiā interpretatur Galenus 2. *tuendæ val.* 2. inquit Hipp. & modum ſingulorū definiſſe, addito ad finem Epitheto *Mediocria.* Et æquè ordinem: quippe ſanitatis tutelam à labore auſpicandam eſſe, quem excipere debet cibus, potus, deinde ſomnus, mox venus, in iis quibus venere vtendum eſt. Galen. itidem generaliter opportunum vtendæ veneris tempus definit iis verbis, *cap.* 86. *artis med.* ſimilia videantur apud Auic. qui diligenter hac de re tract. 23. *primi. c.* 12. 5. *hiſt.* 8 Poſt opportunum tempus rationem quoque & ordinem ſeu modum coitus oportet cōſiderare. Et ante omnia quod ſæpe quoque diximus, manifeſtum eſt mutuum viri & mulieris amorem, quàm maximè ad conceptum facere: contra verò offenſiones ad ſterilitatem non leuiter conferre. Sed præterea tam vir, quàm mulier concubituri, omnis timoris, mœſtitiæ, & reliquarum animi perturbationum ſint immunes, alioquin aut nulli fœtus, aut illi certe eiuſmodi affectibus & paſſionibus obnoxij gignuntur. Quem locum inter cætera præclarè narrat Plut. *lib.* 2. *de tarda Dei vindicta ad finem*, atque (vno verbo) pluribus exemplis & argumentis concludit, marem & fœminam ad prolem concumbentes omnium perturbationū animi quantum fieri poteſt, debere eſſe immunes. Imo verò conandum vt ambo in ipſo coitu minimè omnium ad alias cogitationes animum intendant. Quod ſi aliter fiat, Philoſophi docent ſemen ab aliis cogitationibus abſtractum ab animo, fœtum cum primis animalem terreſtrem, mentis & ingenij prorſus expertem efficere. Ex quo facile eſt illius problematis ſolutionem intelligere, quamobrem filij ſtolidi à ſapientibus parentibus gignantur contrà autem homines inſipientes, liberos prudentiores ſoleant generare. Quod præclarè facit Alex. Aphrod. *ſect.* 4. *problem.* 27. eo ſcilicet, quod ſtultiores parentes totos animos ad voluptatem intendant in re venerea: ex quo fit, vt ſemē eorum quàm plurimæ virtutis, tum rationalis, tum animalis particeps, ſimiles eos, qui hinc naſcuntur, efficiat. At vero homines prudentes, ac præſertim docti, ſemper aliquid honeſti & vtilis animo complectuntur, vt ne in ipſo quidem venereo actu, omnino à rerum ſtudio deſiſtant. A quo quidem ſenſu, neque multum abeſt Philoſophus, qui 16. *ſect.* 12. quærens, cur proles cæterorum animalium, quàm hominis, parentibus ſuis ſimilem gerat naturam, ſic reſpondet. *An quod homo vago varióque animo in coitu eſt, prout autem pater materque in conceptu affecti fuerint, ita partus eueniunt. Cætera autem animalia omnia aut certè plurima, rei tantum ei attendunt, totique ſe veneri dedunt.* Sed demum nonnulla in coitu, & poſt coitum requiruntur, quæ fœcunditatem poſſunt iuuare, de quibus Auicen. forte nimis liberè ac turpiter ſermonem habuit, qui ſcribit: Ludum mulieri prorogandum eſſe, tangendas eſſe illius mamillas, pectinem & alia id genus, quæ voluptatem, ſeu concubitum reddere ſolent delectabilem. Quæ quidem, vt puto, natura homines ſine aliquo doctore docet. Summa eſt, mulierem à viro omni blanditiarum genere excitandam eſſe ad venerem. Id verò præcipuè conandum, vt ſi fieri poſſit, vterque eodem temporis momento ſemen emittat, cum certum ſit, vtriuſq; ſeminis concurſum ad formandum conceptum maximam vim habere. Quod ſi mulier omnino vt plerumque vſu venit, tardius viro ſoleat ſemen emittere, optimum foret ante congreſſum aliquo opportuno decocto vel linimento, verbi gratia, modico moſchi, aut zibeti ex oleo nard vteri ceruicem fouere, vt ipſa mulier quoque in veneris amorem incendatur. Verùm neque id prætermittendū de coitu, quod ſcribit Paul. 3. *c.* 74. nempe coitum, qui à tergo exercetur, plurimum momenti ad partus conceptionem facere. Quod ego quidem non intelligo ſatis, qui nequeo concipere animo quamobrē hæc concumbendi figura poſſit conceptiones iuuare, cum altera ex parte multæ euidentes & validæ rationes videantur demonſtrare, nulla opportuniore ratione virum & mulierem concumbere poſſe quam ſi mulier ſupina, minimè prona aut obliqua iaceat. Poſtremo quoque illud ad conceptū facere poteſt, ſi vterque mas & fœmina non protinus abſoluto opere venereo, à mutuo complexu diuellantur, ſed placidè aliquamdiu, mulier verò ab omni commotione corporis & animi abſtineat, ac ſi fieri poteſt, ſomnū capiat, quod quidem præceptum manifeſta vtitur ratione. Cæterum poſt hæc omnia ſunt nonnulla, quæ latente quadam vi & proprietate venerem cohibere, & fœcunditatem impedire poſſunt, qualia ſunt apud Plin. *lib.* 24. *c.* 9. folia ſalicis contrita, & ſæpius ſumpta *lib.* 28. *c.* 8. decoctū ſcinci animalis aquatici cū melle ſumptum, quod à Dioſcoride ſumpſit 2. *c.* 60. *lib.* 22. *c.* 4. Squamæ teſtudinum ex ſumma parte deraſæ in potu exhibitæ, *lib. eod. c.* 5. teſticuli galli adipe illiti, ac pene arietino alligati, ſi cum ſanguine gallinacei lecto ſubiiciantur. Sic legimus apud Galen. 6 *ſimpl.* viticis ſemina, flores, folia, non ſolùm ore ſumpta, ſed etiam ſubſtrata, ad caſtitatem conferre, atque hinc factum eſſe, vt Athenis in ſacrificiis Cereris mulieres ſibi totum fruticem ſubſternerent, idem Dioſc. *li.* 1. *cap.* 116. Inter cætera omnia Mentha quodam communi conſenſu ſolet rebus venereis & conceptioni reſiſtere, de qua eſt antiquum & vulgatum prouerbium, cuius meminit Philoſophus *ſect.* 20. *problem.* 2. *Mentham in bello neque edito, neque ſerito.* Cuius quidem ille cauſam inquirens, reſpondet, quod huiuſmodi herba membra refrigeret, id eo confirmans argumento, quod corrumpat ſemen genitale, frigus autem fortitudini & audaciæ in bello aduerſetur. De qua tamen interpretatione mirari licet: ſiquidem Gal 6. *ſimpl. fea.* Dioſc. 3. *c.* 33 Auic 2. *tract.* 2. *c.* 494. Paulus 7. & omnes conueniant, mentham & calidā, & ſiccam eſſe, imo verò & ſtimulandi veneris vim habere. Conciliator anxius eſt, & verè fatetur eſſe calidam & ſiccam, ac venerem excitare Mentham: addit tamen, Mentham per ſe quidem calidam, per accidens autem frigidam. Idem docet Hermolaus Barbarus *corollario cap* 263. Demum verò Conciliator aliam problematis ſolutionem affert, cum inquit: *Potius dicendum mentham in bello neque edendam neque ſerendam, quod calefaciendo homines ad venerem incitat, propter quam milites debilitantur & redduntur timidi*, quam quidem reſponſionem admittendam cenſeo. Quamobrem quod nequeo diſſimulare, legi aliquando cum ſtomacho Montanum Veronenſem,

Hora.

Coitus ratio & ordo ſeu modus.

Filij ſtolidi à ſapientibus parentibus, cur gignantur, & contrà.

In coitu & poſt coitum requiſita.

Mentha qualitas.

qui

qui de affectibus vterinis hunc locum tractans, eum totum peruertit, ſcribens ad hunc modum: *Hæc in re Ariſtoteles errauit in problem. vbi volens reddere cauſam, cur milites membra vterētur in caſtris, dicit, quòd prohibet venerem, quantum ad hoc rectè dicitur; ſed deinde addit, audens reddere cauſam, docet eſſe frigidam; quod falſum eſt.* Hæc Montanus. Quæ ab Ariſtotele & Conciliatore adeo ſunt aliena, vt certiſſimum ſit hunc hominem, alioquin celebrem, neque Ariſtotelem, neque Conciliatorem legiſſe, ſed potius quod alij quoque hoc tempore faciunt, hæc ex aliis tranſcripſiſſe. Hæc hactenus de ſterilitate.

CAPVT VII.

De Monſtris.

Ratio ordinis. IAM pridem cœpimus tractare conceptum & partum hominis, quam pulcherrimam & vtiliſſimam tractationem nondum abſolutam, nobis propoſitum eſt in præſentia abſoluere. Cum igitur proximo anno ſermo habitus ſit de iis, quæ pertinent ad priuationem & abolitam conceptionem, nunc ex inſtituto noſtro id ordine reſtat, vt de iis ſermonem habeamus, quæ ad deprauatum conceptum pertinēt. Cæterùm cum certiſſimum ſit naturæ inſtitutum, mulierem perpetuo hominem concipere, ita ſtatuēdum eſt, quemlibet mulieris conceptum, quicquid illa præter hominem in vtero concipit, vitioſum & deprauatum eſſe. Quod quidem etſi multis modis poteſt fieri, tamen non incommodè in aliquot capita poteſt digeri, quæ totam ferè artem contineant in his explicandis. Ea vero ſunt primò Monſtra; ſecundò, Mola; tertio, Flatus: quartò, Aqua, quæ omnia aliquando videmus concipi & coaceruari. De monſtris plurima poſſent vel hiſtoricè, vel fabuloſè, vel etiam philoſophicè commemorari, quæ ad noſtrū inſtitutum non pertinent. Ideoque pauca tantum de generatione & cauſis, Philoſophus 2. *Phyſ.* 8. 4. *gen. animal.* docet, monſtrum nihil aliud eſſe, quàm *Monſtri definitio.* peccatum ſeu vitium naturæ deficientis à ſuo fine, propter aliquod impedimentum. Sicuti enim in iis quoque contingere ſolet idem, quæ ſecundùm artē fiunt, dum artifex ſuum finem non aſſequitur, vt Grammaticus quando deprauatè loquitur, & Medicus, quando medicamentis obeſt: ita in his quæ ſecundùm naturam. Quod quamuis multis modis ſoleat contingere, verum tamen eſt, vt ego ſentio, omnia ferè errata ad morbos in mala compoſitione poſſe referri, exempli gratia, ad morbum in numero vbi homo naſcitur monoculus, vel vno pede, vel duobus capitibus. Quod idem de morbis in magnitudine, figura & reliquis demonſtrari poteſt, quæ doctrina manifeſtè colligitur ex Galeno *de cauſis morb.* 7. De cauſis verò propter quas monſtra præter naturam generantur, non conuenit inter omnes Galen. *lib. de hiſt. Phil.* aut veriùs Plut. *lib. 5. plac. ph.* 8. hæc habet: *Empedocles monſtra naſci docet, ſi ſemen multum fuerit, ſi paucum, ſi diuulſum ſi inane, ſi motu inordinato immiſſum fuerit:* Strato *vel quia additum, vel quia detractum, vel quia tranſpoſitum, vel quia inflammatum aliquid ſit.* Nonnulli medici quòd tunc vterus diſtortus fuerit. Verùm hæc nimis generaliter & confusè dicuntur: quod ſi hanc rem ad certa turalis conceptus principia referre velimus, de quibus iam diximus quod ſatis eſt, ita mea ſententia ſtatuendum eſt, Monſtra contingere, vel ratione materiæ, quæ aut copia, aut qualitate, aut aliter ſit vitioſa: vel ratione agentis, quem virtutem informatiuam ſeu calidum innatum, ſeu aliter velimus appellare, in præſentia non multum laboro, qui quidem nimis exuperantem aut deficientem virtutem habeat, vel demum propter peruerſitatem vteri & vaſorum, quæ ad conceptum deſtinata ſunt. Quæ item doctrina conuenit Ariſtoteli, Galeno & rationi. Nam quemadmodum ſi hæc omnia optimè fuerint diſpoſita materia, agens, & inſtrumenta ſeu vaſa ad hanc rem requiſita, conceptus naturales fieri neceſſe eſt: ita altera ex parte ſi vel omnia, vel aliqua fuerint malè affecta, tunc probabile eſt fœtus non naturales, ſed mōſtroſos contingere. Atque hactenus de monſtris ſūmatim, quæ vix ad rem medicam pertinent, de quibus ſi quis plura cupit intelligere, videat Ariſt. & Auer. locis citatis, nec non Albertum 2. *Ph.* tr. c 3. & Ioan. Philop. ſub 2. *Phyſ.* qui ſubtiliter & diffusè in hoc argumento verſati ſunt.

CAPVT VIII.

De Mola.

QVID ſit mola, non conuenit inter omnes. Aet. *lib. vltim. cap* 80. Paul. *lib.* 3. *c.* 69. docent molam tumorem eſſe ſcirrhoſum, ſeu ſcirrhi naturam referentem, quæ modò vteri orificium, modò totum vterum occupat. Quibus Auic quoque videtur conſentire, qui *c. de mola* inquit, quādoque eſſe duritiem quandam, quæ aliquando in tota matrice reperitur. *Natura vel eſſentia.* Quorum ſententiæ, quoque ſubſcribunt Moſchic & Cleopatra, qui de affectibus mulierum ſcripſerunt harmonia gynæ, *cap.* 7. Ariſtoteles autem *lib.* 4. *gen. animal. cap.* 7. docet molam nō aliud eſſe, quàm carnem vtero mulieris conceptam, qui recitat hiſtoriam cuiuſdam mulieris, quæ peperit carnem, quam molam vocant. Cui planè conſentit Galenus 14. *de vſu part.* 7. 14 *met.* 13. qui affirmat, molam eſſe carnem quandam inutilem & informem, quæ in mulierum vtero geritur. Qui forte Ariſtoteles & Galenus id ab Hippocrate didicerunt, qui in *lib. de morbis mulierum* (pag. 336.) nec non in lib. *de Sterilibus* (364.) molam ceu ſeptum improbum & vitioſum appellat, carnémq; eſſe confirmat. Ac ſanè, ne in re manifeſta ſim lōgior pro veritate ad mentem Hippocratis, Galeni, & Ariſtotelis habendum eſt: Molam vitioſum ac deprauatum conceptum eſſe carnis inutilis atque informis, qui naturalis conceptus neſcio quam ſimilitudinem repræſentat; Auicennam verò, Aetiū Paulum, & cæteros omnes, qui ipſis conſentiunt malè ſentire, cum reuera vitioſus conceptus, & tumor vteri longè inter ſe differant. Quod inter cætera mōſtrat curatio manifeſtiſſimè, vt poſteriùs videbimus. Quam quidem veritatem, neque ipſemet Auic. Aet. Paul. potuerunt diſſimulare, ſi quidem Auic ſcribit, mulieres ſentire in ventre ſuo motum, qui eſt ſicuti motus embryonis, quod permutatur dextra & ſiniſtra, ac demum deponere fruſtum carnis cuius eſt forma quædam, cuius ſpecies non comprehendantur: ſiquidem Aet. & Paul. tametſi de aliorum ſentētia loquantur, inquiunt, molam eſſe carnem informē in tunicis vteri conſiſtentem, quæ modo conceptus in lucem editur. Ex quo vno loco velim intelligi, quantum in doctrina huiuſmodi virorum ſit acquieſcendum, qui eodem capite & paucis interpoſitis lineis non verentur ea docere, quæ inter ſe nullo pacto poſſunt cohærere. Notandum autem molā carnem informem dici, non quòd ea planè omni forma careat, quam certum eſt variam ac diuerſam, maiore tamen ex parte rotundam eſſe, ſed quod à forma humana ſit aliena. Si quæras, qualis affectio præter naturam mola haberi debeat? reſpondet Galenus 14. Meth. Molam morbum eſſe in mala compoſitione, & quidem in numero redundante re toto genere præter naturam, vt eſt lapis in veſica, quæ Medici primo quoque tempore, tanquam inutilia ac moleſta

naturæ conantur eiicere. Mola nomen accepit, vt notant Aët. *lib. vlt.* cap 80. à prauitate, & difficultate motus, nam ſicut lapis molaris admodũ grauis eſt, ac difficulter mouetur; ita hic morbus qui mola dicitur, inſtar lapidis difficulter mouetur. Non eſt igitur tumor vteri, ſed caro informis vtero concepta, morbus in numero toto genere præter naturam.

Differentia. Differentiæ molæ ab Auicenna, & practicis plures numerantur pro varia materia, ex qua originem habent, qui docent, alias eſſe ſanguineas, alias pituitoſas, alias bilioſas, alias melancholicas, alias ventoſas, alias aquoſas, alias membranoſas, & forte alias, prout ex variis humoribus, flatu, aqua, membranis, vel alia materia generantur. Alij verò alias quoque differentias adiungunt, quod nimirum mola alia eſt inanimata, quæ omni prorſus ſenſu & motu caret, alia animata, quæ ſentit, mouetur aliquot horis, quãdoque viuit & varias animalis formas induit, quales ſunt ranæ, aues, & ſimilia. Sed ego puto huiuſmodi differentias inanes, & ſuperuacaneas eſſe, ſi quidem Ariſtoteles, Hip. Gal. nullam aliam molæ differentiam agnoſcunt, quàm carneam, ſicuti diximus: etſi mea ſententia negandum non eſt, hanc ſubſtantiam carneam varios humores, modò vnum, modò alterum magis repræſentare. Cætera autem quæ vtero concipiuntur, exempli gratia, flatus, aqua, nulla ratione ad molam pertinent, ſed propriam tractationem requirunt. Sic quæcunque ſentiunt, mouentur & ſunt animata, potius ad monſtra, quàm ad molas referenda ſunt. Itaque ad differentias, quæ ſumuntur ex cauſis aliis, quæ maximas continent difficultates.

Cauſæ. Hipp. omnium primus Molæ cauſas videtur docuiſſe, ſcribens 1. *de morb. mulierum. Molæ conceptus hæc cauſa eſt, cum multi menſes exiſtunt, & morboſum ſemen exceperint, nec conceptus fit rectus, & venter plenus veluti prægnantis.* Quam eandem ferè ſententiam, atque eadem verba repetit *lib. de ſteril. ſupra cit.* Ex quibus facile vnuſquiſque poteſt intelligere duplicem huiuſmodi cauſam exiſtere, ſanguinem menſtruum copioſum, & ſemen viri exiguum morboſum, &c. De priori cauſa conuenit inter omnes, de poſteriore autem non leuis apud multos eſt controuerſia, qui contendunt mulieres viduas, virgines ſine vllo viri concubitu poſſe molam concipere. Ego verò cum olim hanc litem longiùs agitarim, illud vnum dicam, illos omnes falli & ab Ariſtotelis, Hip. & Galeni doctrina diſſentire, quicunque putant in muliere ſine ſemine viri molam fieri poſſe. Pro quo Ariſtoteles 4. *gen. animal.* 7. legatur, qui ſcribit grauidas molas parere, ac narrat hiſtoriam mulieris de qua ſupra. Sic Gal. 14. *de vſu part.* 8 diſputans aduerſus nonnullos, qui de ſemine mulieris male ſentiebant, confirmat manifeſtè, molam ſine ſemine viri nunquam fieri potuiſſe. Quibus ſi licet Auerr. quoque teſtimonium addere loco cit. 4. *gen. animal.* 7. molæ præcipuam cauſam eſſe, quia natura non concordat inter duo ſemina, in qualitate & quantitate, ac id potiſſimum in mulieribus accidere, quando ſemen maris eſt malæ complexionis. Quo loco nequeo diſſimulare euidentiſſ. Fernelij repugnantiam, qui *lib. 6. de part. morb. & ſympt. cap.* 5. conſentiens Hip. Ariſtotel. Galen. ſcribit, efficientem molæ non ſolùm eſſe ſanguinem menſtruum, ſed etiam ſemen viri quod aut corruptum, aut quouis modo inualidum fuerit, neque vnquam viſam fuiſſe mulierem, ſine mare molam concepiſſe. Contra verò *lib. 7. de procreatione hominis, cap.* 1. non veretur affirmare, fœminam ex ſe ipſa ſine viro molam plerumque producere, ſicuti certum eſt, gallinas ſine gallo oua emittere. Quæ quidem tanti viri tanta inconſtantia, quomodo poſſit excuſari & defendi, illius fautores viderint. Sed forte maior occurrit difficultas, vtrùm mola à nimio calore, an frigore ex multo ſanguine generetur? Namque Auic. *fen. 21. tertij, tra. 2. cap.* 18. præter multitudinem ſanguinis docet vehementiã caliditatis neceſſariam eſſe, in qua ille ſanguis coquatur, & carnis formam acquirat. Contrà vero Ariſtot. loco citato manifeſtè ſcribit, molam non aliter fieri, quàm imminuta & imperfecta coctione, quam quidem certum eſt, ex defectu & imbecillitate caloris natiui originem habere, qui ſcribit, &c. ſic Auerr. confirmat molæ cauſam non aliam eſſe, quàm debilitatem naturæ, corruptionem digeſtionis, priuationemque vltimæ concoctionis. Ac ſanè præter teſtimonia Ariſtotelis & Auerr. ſi quis velit rem ipſam conſiderare, is facilè intelliget, hac in re Auic. malè ſentire. Etenim ſi mola ex calore ortum ducit, id quidem ex calore natiuo fieri non poteſt, quem certum eſt perpetuò concoctionem efficere ſecundùm naturæ inſtitutum agere, atque naturalem formam in materia ſubiecta introducere. Sed nempe illud à calore præter naturam fieri aliquo modo poſſe videtur; nam quotieſcunque ſanguis propriis vaſis continetur, ac præcipuè ſi in magnam cauitatem exciderit, quales ſunt ventriculus, veſica, vterus, tunc auctoribus Hip. & Galen. 6. *aph.* 20. accedente calore præter naturam neceſſe eſt illum vel ſuppurare, vel liueſcere, vel in grumum conuerti, & omnino à ſanguinis forma degenerare, ex quo ſæua & periculoſa ſymptomata hominibus ſolent imminere. Quamobrem certum cuique eſſe poteſt, molam nullo modo à calore vel naturali, vel præternaturali fieri poſſe, atque Auic. hac in re aduerſus Ariſtotelem, & eius doctrinam hallucinatum fuiſſe, contraque ipſam rationem. Igitur molæ ſunt duæ præcipuæ cauſæ proximæ: altera, ſanguis menſtruorum copioſus, craſſus, frigidus: altera, ſemen viri, quòd ſit vel paucum, vel imbecillum, vel aliter malè affectum: ita enim fit, dum ſemen agit quidem in ſanguinẽ, vt illum tranſmutet, concoquat, fœtum perficiat, ſed tamen propter imbecillitatem caloris natiui, nec non repugnantiam ſubiectæ materiæ, nequeat illum ſuperare ac naturalem formam introducere, fit, vt quædam ſuccedat inquinatio & cruditas, ex qua ea rudis & informis caro generatur, quæ mola dicitur. *Cauſæ duæ proximæ.*

Proprietates. De mola antequam ad alia progrediamur, ſciendum eſt, Ariſtotelem quaſdam molæ proprietates & conditiones afferre, quæ nullo modo ſunt prætermittendæ. Id igitur primùm ſcribit, molam tres, quatuor, & plures annos quandoque per totam vitam durare, neque vllam curationem accipere: ſecundò molam, quæ prodierit ex vtero ideo obdureſcere, vt ferra nequeat ſecari: cuius rei cauſam, inquit, ſe in problemate explicaſſe, quam quidem ego nunquam memini me apud illum legiſſe. Et ſi quis omnino cupit eiuſmodi poſitionum aliquam rationem intelligere, quatenus ad primum pertinet, reſpondet Philoſophus id fieri propterea, quia natura videtur de vita certare, atque id perpetuò conari, vt rem perficiat, finemque imponat generationi, ac propterea quod iam inchoatum eſt, aut per totam vitam, aut longo tempore durare, ſi quidem mola (inquit ille) neque omnino perfectam, nec planè alienam obtinet naturam. Quæ ſanè reſponſio, neſcio, quanti ſit facienda, cum Gal. doceat, & ſatis confirmet ratio, molam toto genere eſſe præter naturam quod nulli dubium eſſe debet, quin natura, ſi poſſet primo quoque tempore proiiceret, ſi quidem id facit aliquando; quare ſi id liceret, ego aliter reſponderem, nempe, molam multos annos, & quandoque per totam vitam durare, quia illa ægrè & tardè mouetur, ex quo fit, vt ligamenta vtero annexa, quæ

alio

alioqnin validos & cõtinuatos motus ad ruptionem requirunt, minimè poſſint rumpi & laxari. Atque hinc forte licet ad ſecundum problema reſpondere, quamobrem vna mola difficulter plures facilè deiiciantur, quod multi affirmant, atque experientia demonſtrat veriſſimum eſſe, de qua ſcribit Hipp. *lib. de morbis mulier.* (*fol.* 336.) Si caro vna fuerit, mulierem perire, neque fieri poſſe, vt ſuperſtes maneat: ſi verò plures fuerint, illam ſeruari, quippe eſt probabile, id fieri quoniam tunc ligamenta ſunt diuiſa, neque adeo valida & firma, quin faciliùs rumpantur: fortè etiam propterea, quia alternæ molæ, alternis etiam motionibus, & grauitati & expulſioni poſſunt occaſionem afferre. Quatenus autem pertinet ad ſecundam Ariſtotelis ſententiam, molas vtero prodeuntes mirabiliter obdureſcere, adeo, vt nec ferro diſcindi poſſint: Reſpondet ille cauſam huiuſmodi duritiei cruditatem eſſe, cũ mola aliud non ſit, quàm caro quædam inquinata, minimè cocta, & quæ contrariam elixationi qualitatem acquirit: quod Auer. quoque explicat per hæc verba: *Huiuſmodi rei cauſa: eſt debilitas naturæ, & digeſtionis corruptio, priuatioque vltimæ coctionis.* Poſtremò Ariſtot. quærit, quamobrem mola in ſolis mulieribus, in cæteris animalibus minimè generetur? qui reſpondet id fieri, quia ſola mulier inter cætera animalia morbis vteri obnoxia eſt ac menſtruis abundat, quòd non poſſit ea concoquere, ſicut aliàs tractantes de menſtruis fusè diximus. Quod quidem problema, nec non illius reſponſio, à nonnullis in dubium vocatur, qui contendunt non ſolùm mulieres, ſed alia quoque animalia, & molas concipere, & menſtruis abundare. Ac ſanè quod ad molam pertinet, ſi verba Ariſtotelis diligenter conſiderentur, ille & planè & conſtanter affirmat, molam in ſolis mulieribus gigni, qui inquit id verum eſſe, niſi quid admodum lateat. Ac tandem concludit poſtremis verbis cap. molam meritò in mulieribus aut ſolis, aut maximè generari: ex quibus non obſcurè poteſt colligi, cætera quoque animalia præter mulieres, quandoque molas concipere. Quod verò ad menſes attinet, ego quidem non ſum neſcius, quomodo hoc loco Ariſtoteles affirmet, ſolam mulierem inter omnia animalia menſtruis abundare, cum 6. *hiſt. anim.* c. 18. apertiſſimè contrarium doceat, qui hæc ipſa verba facit: *purgatio menſtr. fit quidem & cæteris animalibus ſed nulli æquè ac mulieri.* Et iterum ferè in fine cap. *Indicium conceptus maximè in vaccis, equabuſque eſt, cum menſes ceſſarunt ſpatio temporis bimeſtri, trimeſtri, quadrimeſtri, ſemeſtri, ſed id percipere difficile eſt, quamobrem non deſunt, qui menſes in animalibus negarunt.* Hæc Ariſtoteles. Cuius quidem euidentiſſimæ repugnantiæ diſſolutionem ego libenter intelligerem, qui fateor nihil mihi hactenus pro ea tollenda in mentem veniſſe. Sed forte nimium digreſſi ſumus: ad ſigna regrediendum. Apud Hipp. & Gal. plurima ſunt, ſed ea fere omnia non minus fœtum, quàm molam indicant. Ego arbitror duo eſſe, quæ certiſſima ſint ſigna: Primum, motus, qui in mola nullus eſt, vt ſcribit Hipp. cum illa non viuat, omni ſenſu & motu careat, ex quo mouetur tantum per accidens, dum contingit mulierem moueri, & is quidem grauitatis potius quàm veri motus ſpeciem repræſentat. Nam exempli gratia ſi mulier ad vnum vel alterum latus declinet, tunc pariter mola ad eandem partem veluti quoddam pondus impetu quodam delabitur, cum altera ex parte fœtus, qui viuit atque animal exiſtit, verè moueatur, ſi mas fuerit tertio menſe, ſi fœmina 4. Quare ſi mulier diligenter aduertat facilè poteſt huiuſmodi motus diuerſitatem deprehendere. Alterum ſignum ad pariendi tempus pertinet: cum enim mulier naturæ inſtituto ſoleat parere menſibus 7. 8. 9. atque etiam 10. 11. ſi hoc tempore ea non pariat, tumórque abdominis perſeueret atque ſymptomata reliqua, quæ fere naturalem fœtum ſolent concomitari, iam pro certo eſt habendum molam in vtero contineri. Hip. inter cætera ſcribit magnum molæ indicium eſſe, quod lac in mammis non generetur, tametſi mammæ turgidæ fiant, quod quidẽ ſignum non ab omnibus recipitur: cum enim frequẽter fiat, vt mulieri molam concipiẽti menſes deficiant, quod ego non ſemel experientia didici veriſſimum eſſe, certum autem ſit quod Hip. & Gal. docent 6. *aph.* 9. menſibus deficientibus mulieri aliquando lac in mãmis ſuperuenire, etſi illa neque grauida eſt, neque peperit, forte huiuſmodi ſignum neque planè certum cenſendum eſt. Itaque duo poſita ſigna, motus & temporis partus, videntur ſuperare certitudine: quibus licet addere alia, quæ mulieres hoc morbo laborantes, quàm verè grauidas ſolent comitari, vt cibi faſtidium, facies decolor, inceſſus & motus difficilis quaſi aliquid ex vtero propendeat, totius corporis extenuatio, & quandoque malus habitus, ac forte alia id genus, quorum facile eſt rationem reddere.

Curatio. In curatione molæ. Gal. 14. *meth.* c. 3. vnico verbo explicat, qui illud vnum docet, in vniuerſum medicos ad huiuſmodi morbi ſublationem ſtatim properare, quæ quidem cõmunis eſt medicatio omnibus rebus, quæ toto genere præter naturam ſunt. Hipp. autem præ cæteris omnibus, etſi breuiſſimè ſuo more, tamen præclariſſimè videtur totam hanc curationem conficere, qui huiuſmodi indicationes proponit: Primam, communem totius corporis vacuationem: ſecundam, mollitiem, laxationem, apertionem vaſorum, vteri & ligamentorum, quibus mola alligata eſt; tertiam, incitamentum facultatis expultricis. Quę quidem omnia eò ſpectant, vt quo citius & facilius poſſit, mola ex vtero propellatur, de quibus ſigillatim dicendum eſt, vtrùm liceat iis indicationibus ſatisfacere nec ne? Plerique omnes docent, atque experientia videtur confirmare, hanc pronunciam ſemper eſſe difficilem; imò verò Hip. nos monet, mulieres hoc modo laborantes curandas non eſſe, aut certè non ſine prædictione. Ergo quatenus ad primam pertinet indicationem, cum morbus det inducias, ante omnia leniatur aluus, & inter cætera omnia certum eſt, hieram principem locum obtinere, quæ poteſt non ſolùm ventriculum & primas vias purgare, ſed etiam quoquomodo molis diſſolutionem & faciliorem exitum iuuare. Et ſi permiſceatur cum caſſia, optimum foret hoc modo:

℞. *Spec. hiera ſimp.*
Flor. caſſ. recent. ana. ℥. j.
M. cum ſacch. fiat bolus.

Curationis præſidia. Lenita aluo, mea ſententia, niſi quid impediat, non ſolùm vtile, ſed etiam neceſſarium erit ſanguinem mittere. Sed dubium eſt, quomodo, & ex qua parte illum mittere oporteat. Hic iubet ad latera in parte poſteriore cucurbitulam affigere, ac plurimũ ſanguinis trahere, vt ita quemadmodum puto, ſanguis à partibus internis ad externas extrahatur, & reuellatur, quo alimentum molæ ſubtrahatur, atque illius ligamenta reddantur infirmiora, vnde facilius illa poſſit ex vtero deduci. Sed ego maximè probarem ſectionem venæ, quæ multo efficacior, & communem corporis regionem & euacuaret, & reuulſionem ac deriuationem præſtaret, & omnia ea efficeret, quæ in hac curatione requiruntur. Sed ex qua parte conueniat ſanguinem emittere, non conuenit inter omnes. Altimarus *cap. proprio*, quem forte ſunt imitati Mercatus & plerique recentiores practici, qui alteri ab alteris ferè omnia turpiter tranſcribunt, docent primùm, ſecandam venam cubiti.

Cur generetur in ſolis mulieribus.

imò verò non ſolùm vnam, ſed etiam repetitam ex parte miſſionem ſanguinis probant: deinde iubent, præſertim per initia morbi, venas quoque inferiores fore incidendas, quorum opinionem nequeo ſatis probare: cum enim medicus nihil propoſitum habeat, quàm primo quoque tempore molam ex vtero deponere, tam certum eſt, quàm quod certiſſimum, ſuperioris venæ ſectionem huiuſmodi propoſitum impedire poſſe. Itaque prætermiſſa ſectione venæ ſuperioris, ego maximè probare ſoleo ſectionem venæ inferioris, quæ quidem Galeno auctore, & omnium conſenſu poteſt & menſes prouocare, & vterum ab omni ſorde purgare. Si ita ferat occaſio non ſolùm ex vno pede, ſed etiam ex altero, & quidem ſæpius licebit ſanguinem mittere. Lenita aluo, ſecta vena, humores quicunque ſunt in corpore craſſi & tenaces, incidendi, abſtergendi, attenuandi ſunt, meatus per quos illi tranſmittuntur & trahuntur, aperiendi medicamentis purgantibus. Quæ quidem & humorum & corporis præparatio, partim alimentis, partim medicamentis fieri ſolet, quæ vtraque molliendi & attenuandi vim debent habere. Prætermiſſis autem alimentis, de quib. Gal. proprium confecit commentum: & nos quoque ſæpe diximus, medicamenta varia ſunt ac plurima, inter quæ ſyrupi principem locum obtinẽt, cuius gratia talia præſcribi poſſunt ex tempore:

℞. *Oxymel ſimpl.* ℥. j.
Decoctum betonica,
Matricaria,
Mentha,
Pulegij ana. ʒ. iiij. *Miſce.*

Et ſi ante ſyrupum exhibeantur boli & confectiones tales, optimum foret, exempli gratia:

℞. *Conſerua,*
Capill. Ven. ʒ. ij.
Spec.
Diacalamenth. ℈. j. *Miſce, & fiat bolus ante ſyrupum ſumendus.* Item.

℞. *Spec. diamb.*
Diacalam. ana. ʒ. ß.
Sacchari ʒ. ij.
Cũ vino albo f. conf. in rotulis ante ſyrupũ.

Præparatis humoribus, ad purgationem veniendum, & quidem per medicamenta validiora, qualia ſunt hiera magna, hiera Logadij, diacolocynthis, &c. quæ quidẽ hac in re magnam habent prærogatiuã.

℞. *Elect. diaphen.*
Hiera,
Diacol. ana. ʒ. ij.
Mell. roſ. ſol. ʒ. iiij.
Decoct. beton.
Art. ana. q. ſ. Miſc. fiat potio.

Quam quidem purgationem, & ſi opus fuerit repetita detur, ego cenſeo in deiicienda mola magnam vim habere: nam prætetquam quòd purgantia medicamenta, ac potiſſimùm, validiora, habent peculiarem vim deiiciendi fœtum, Ariſtoteles quoque videtur nobis id inſinuare, qui ſcribit 4. *gen. animal.* 7. quandam mulierem tres aut quatuor molas geſtaſſe, donec ſuperueniente demum dyſenteria illa molam pepererit ac libera euaſerit; quaſi hinc liceat colligere, mulieres laborantes mola, ex dyſenteria & qualibet purgatione per aluum ſanari aliquando poſſe, facta vniuerſi corporis purgatione. Id poſtremò reſtat, vt adhibeantur præſidia illa, quæ poſſint mollire, laxare, & aperire omnia vaſa & ligamenta, quibus mola alligata eſt, nec non iuuare & excitare facultatem expultricem, vt moleſtum illud onus deponat. Hæc autem plurima ſunt partim interna, partim externa. Externa ſunt fomenta balnea, linimenta, emplaſtra, &c.

℞. *Artemiſia,*
Chamomil.
Anethi,
Rad. alth.
Malua ana. M. j.
Sem. lin.
Fœnugræci,
Aniſi,
Fœnic. ana. ʒ. j. *f. decoctio in aqua com.*

In qua mulieres ſedeant vſque ad vmbilicum, aut ſaltem pectus, & reliquæ vteri partes foueantur. Si præſto eſſent aquæ thermales calidiores, quales ſunt Aponitanæ, forent præſtantiſſimæ. A fomento vel balneo licet adhibere linimẽta, quibus omnes partes & internę & externę perfundẽdæ & inungẽdæ ſunt.

℞. *Succi althæa* ʒ. ij.
Adipis anſerini,
Gall. ana. ℥. j.
Ol. amyg. de lil. alb. ana. ℥. ß. *M. ad ignem.*

Interna ſunt diacalam. trochiſci de myrrha, & vno verbo, quæcunque menſes & ſecundas prouocant, fœtumque mortuum excludunt. De quibus, quoniam poſteriùs in difficultate partus ſumus diligenter ſermonem habituri, non eſt, vt in præſentia immoremur. Sed tamen non eſt prætermittendum remedium, quod nonnulli maximè probant, & tanquam ſecretum retinent, ad deiiciendam molam. Illud autem eſt fel bouinum, ſi per os ad ʒ. j. accipiatur; quod ſi tandem contingat huiuſmodi omnia præſidia fruſtra adhiberi, ſunt, qui audeant opera Chirurgica, & ferro molam detrahere; quod ego quidem cenſeo tunc ſolùm licitum eſſe, cum mola ab vtero & vteri ligamentis laxata & diuulſa fuerit, adeo, vt ad oſtium vteri poſſit declinare: in quo caſu, ſi natura nequeat illam expellere, collocata muliere in communi ſede ad partus accommodata, deductiſque illius obſcænis partibus, ferrum & inſtrumentum ad comprehendendum in vterum immittunt, quo molam comprehenſam ex vtero detrahere tentant. (Inſtrumentum *pedem gryphium* nominãt.) Sed ego puto operationẽ, quam nunquã vidi, plenã eſſe periculi & difficultatis. Hactenus de Mola: nunc de aliis, quę vtero cõtineri poſsũt, verba ſunt faciẽda.

Caput IX.

De Inflatione Vteri.

Eſſentia & cauſa. QVANDOQVE euenit vt flatus in vtero colligatur, qui diſtẽdẽtes inferiorem partem abdominis naturalis conceptus ſpeciem referunt, qui hunc ferè exitum habent, vt mulier, quæ ſe grauidã multos menſes exiſtimabat, imaque omnia puerperia habebat in promptu, tãdem modò citius, modò tardius nihil niſi ſonoros flatus excernat. Ex quo diſſoluto ventris tumore, nonnulli ſolent iocari, illam crepitũ pepeiſſe, ſicuti cuidam mulieri in hac ciuitate hoc anno contigit. Generationem flatus præclarè inter cæteros Galen. tradidit 3. *ſympt. cauſ. c.* 3. per hæc verba: *Flatuum generatio eſt in iis locis, qui in ventre ſunt, ſuccis quibuſdam pituitoſis vel alimentis à deficiente calore in halitum ſolutis* quippe ſincera frigiditas prorſus halitum non facit, quòd ſcilicet ea non attenuat, neque conficit, neque alimentum diſſoluit, fortis autem calor cum longo interuallo nutrimentum ſuperet ampliùs quàm pro generando halitu, id attenuat, niſi tandẽ id flatuoſum ſit natura: quod idẽ, Galenus inquit, in rebus externis fieri videmus: ſiquidẽ cœli cõſtitutio tũ frigidiſſima, tũ calidiſſima aërẽ purũ efficit, medię verò cõſtitutiones nebulas pariũt: ex quibus, de Galeni ſententia, conſtat flatus generari ex debili & imbecillo calore, qui alimẽta & ſuccos

non

Digitized by Google

non poteſt exactè concoquere & ſuperare. Nec verò dubium eſſe debet, quin flatus hac eadem quoque ratione in vtero generentur, quod quidem duobus potiſſimum modis fieri debet. Vno modo, propter imbecillem calorem vteri, quotieſcunque ille refrigeratur, vt non poſſit proprium alimentum & humores in eo contentos conficere, ſicut frequenter ſolet euenire tempore purgationis menſtruæ vel puerperij: atque eo magis, ſi partus fuerit difficilis & laborioſus, ſiquidem hoc tempore, vt docet Gal. 14. *de vſu part.* 23. ceruix vteri aperta & recta eſt, vt frigidior aër facilè poſſit ad eam penetrare, cum alijs temporibus quaſdam habeat rugas, & quoſdam anfractus, quib. ab omnis frigoris iniuria illum poſſunt tueri. Altero autem modo flatus in vtero colliguntur pro conſenſu aliarum partium, præcipuè verò iecoris, ventriculi, inteſtinorum, quotieſcunque huiuſmodi partes, vel propter frigidiorem intemperiem, vel propter deprauatam victus rationem, vel propter aliam cauſam plurimis flatibus redundant, qui facilè deinceps cum alijs partibus, tum maximè vtero communicantur. Neſcio quid ſibi velint, Paul. 3. *cap.* 70. & Aët. *vlt. cap.* 78. qui docent, vterum flatibus repleri, ſanguine totus in grumos concreto: namque ſanguinis grumus, præterquam quòd potius cauſæ retinendi quàm efficiendi flatus cenſenda eſt, meâ quidem ſententiâ, alia ſymptomata, & quidem grauiora quàm flatus poſſet efficere, ſicut aliàs diximus. Sed illud non eſt prætermittendum, quod itidem Paulus & Aëtius docent, huiuſmodi flatus, quandoque in vteri cauitate concludi, quandoque autem in anguſtis vteri meatibus, adeóque vteri ſubſtantia contineri. Signa inflationis vteri præclarè deſcribuntur ab Hipp. *lib. de nat. mulierum. (pag.* 301.) ſi inflati fuerint vteri, & venter attollitur ac inflatur, & pedes intumeſcunt, & cauæ faciei partes, color iniucundus fit, menſes non fiunt, genitura hoc tempore non fit, mulier anhelat, & anxia mœret, & cum ſurrexerit aut progreſſa fuerit, rectæ ceruicis ſpiratio ipſam tenet, & quod ederit aut biberit ipſam moleſtat, & magis ægrè triſtatur priuſquam ederet, ſæpe verò etiam ſuffocatur: quæ fere eadem ſententia, ab illo repetita eſt 2. *de morbis mulierum, pag.* 168. Signa autem à recentioribus tradita ferè ſunt huiuſmodi. Imus venter tumet, tenditur, dolore vrgetur, digito percuſſus tanquam tympani ſonum edit, caput, thorax, ventriculus, lumbi, pecten, & reliquæ partes corporis propè omnes vtero conſentientes, aut dolore aut alio ſymptomate malè afficiuntur. Signa demum quæ nos doceant, vtrùm flatus in caua parte, an in meatibus & ſubſtantia vteri contineantur, ex iis poſſunt colligi: namque ſi illi contineantur in caua parte, maior apparet tumor, maiórque ad tactum tympani ſonus, rugitus quandoque in vtero percipiuntur. ſicuti laborantibus inteſtinis quandoque euenit: flatus quandoque per vterum ſeu pudendum cum crepitu excernuntur. Sin autem flatus ſubſtantia atque anguſtis meatibus vteri concludantur, neque tantus tumor, neque tantus ſonus, neque rugitus, neque crepitus ſentiuntur: ſed & dolores fiunt vehementiores, & malum curatu difficilius euadit. Quod ſi quis verum quoque cupit intelligere, vtrùm vterus morbo proprio, an per conſenſum aliarum partium laboret, is ante omnia debet conſiderare, quomodo partes principes, exempli gratia, iecur, ventriculus, &c. ſe habeant: namque ſi illæ frigidiore aliqua intemperie ſint malè affectæ, vt ſanguinem crudiorem & flatus conficiant, vtique non ſine ratione cõiiciendum eſt, ab iis partibus flatum ad vterum tranſmitti. Sin autem illæ nullo modo laborent, & & probè fungantur ſuo munere, tunc pro certo habendum eſt, vterum flatus gignere ac proprio morbo laborare. Sed propero ad curationem.

Flatus in vtero dupliciter generantur.

Signa

Curationem præ cæteris omnibus Hipp. videtur præclarè præſcripſiſſe. *Cum mulier*, inquit, *ſic habuerit, pharmacum deorſum purgans bibendum dato, & calida lauato, & fomentis adhibeto*, & quæ ſequuntur: ex quibus licet colligere illas indicationes, quæ ad totam huiuſmodi rationem ſunt accommodatæ; cum enim flatus in vtero contineantur, illi ſunt diſcutiendi. Sed quoniam iſtud non licet facere, dum permanet materia, ex qua illi fiunt, quæ non ſolùm in vtero, ſed etiam in toto corpore poteſt redundare, idcirco hæc primùm purganda eſt quoniam verò fruſtra noxia materia purgaretur, flatúſque diſſoluerentur, niſi prouideretur, ne deinceps generentur, poſtrema ſequitur indicatio quæ in morborum curatione & ſublatione conſiſtit. Itaque in curanda inflatione vteri tres præcipuè ſeſe offerunt indicationes: communis totius corporis, & vteri purgatio: flatus diſſolutio, intemperierum & morborum vel vteri, vel aliarum conſentientium purgatio. Et quantum ad primam pertinet, cum maiori ex parte materia, ex qua flatus in vtero generantur, ſit frigida & pituitoſa, hæc primùm præparanda, & deinde purganda eſt. Leniatur aluus per hieram ſimpl pilulas aloëph. mel. roſ. ſol. ſunt præparantia mel. roſ colatum, ſyr. de mentha, de beton de artem. neque mea ſententia ab oxymelle abſtinendum, etſi nonnulli aliter ſentiant. Decocta ſint, ſem. aniſorum, fœniculi. artem. poleg. calam. ſunt purgantia, elect. diaph. indum hiera logad benedic. Nicol. hiera diacolocynth. trochiſ. Alhandal. cum hiera ſimpl. (quibus trochiſcis pro hiera diacol. ego vtor) de quibus omnibus medicamentis & eorum exemplis, non ſemel diximus. Paul. & Aët. mentionem faciunt ſectionis venæ: plerique omnes docent, hoc remedium in morbo frigido & redundantia humorum frigidorum non conuenire, de qua difficultate ſæpe diximus. Vos in hac deliberatione perpetuò attendatis ſcopos principes, quibus conuenientibus ne timeatis ſanguinem mittere: vno autem vel pluribus deficientibus, à ſanguinis miſſione abſtineatis. Verùm ad huiuſmodi indicationem nullo modo ſunt prætermittenda clyſteria, quæ conficiantur ex decocto chamæmeli. arthem. anethi, rutæ, bac. lauri, ſem. aniſi, fœnic. cumin. vel ex oleo, in quo hæc ipſa prius ebullierint, vt Galenus docet, quæ ſanè præclariſſimam operam præſtant. Purgato corpore vniuerſo, reſtat, vt ad purgationem & alterationem vteri veniamus, diſſolutionemque flatuum, quod plurima, partim interna, partim externa medicamẽta poſſunt efficere, vt ſunt cõfectiones, quas vocant arom. roſ. diacinam. dianiſum. diagalanga, diacalamenthum, diaſpoleticum, diatrion. piper. elect de baccis lauri, & quæ cæteris omnibus ſunt efficaciora, magna antidota, theriaca, & mithridat. Sunt decocta origani, pulegij, calament. vel alia id genus, modò vinum, modò alternis, vt cinnamom. rad. Angelicæ, ſemen anyſ. caryoph per alembicum deſtillata, & varias aquas conficiunt, quæ certè non ſunt negligendæ: ſunt ſyrupi, conſeruæ, ſunt aliæ medicamentorum formæ, quas licet cuique comparare ſibi ac ſuo arbitratu modò vnis modò alteris vti, de quibus ſatis. Medicamenta autem externa ſunt balnea, fomenta, inunctiones, clyſteria vteri, quibus antiqui vtebantur, vt colligitur ex Galen. 5. *meth. cap.* 5. 7. 11. *de compoſ. med. ſec. loc. cap.* 8. Inſtrumentum (*μητρεγχύτης*) deſcribitur ab Auic. 22. *tertij tract.* 2. *cap.* 13. Sunt demum peſſaria, & alia id genus, quæ quidem ex iis, quæ hactenus diximus, facilè confici & parari poſſunt, præterquam quod alijs locis de iis omnibus non ſemel mentionem

Curationis præſidia.

Digitized by Google

nem fecimus. Portò hæc omnia, vt ante diximus, poſſunt non ſolùm flatus diſſoluere, ſed etiam vterum purgare,& eius intemperiem corrigere. Quod ſi tandem hæc fruſtra adhibeantur, malúmque perſeueret, adhuc id ſciendum, balnea naturalia calida, vt Aponitana & potione,& inſeſſione, pro ſtillicidio omnibus modis, forte inter cætera omnia principem locum obtinere. Poſtremò de inflatione vteri conſentientibus aliis corporis partibus, non eſt, vt quicquam dicamus; ſi quidem certum eſt, totam hãc curationem pendere ex curatione partium laborantium, quæ ſingulæ propriam tractationẽ deſiderant.

Capvt X.

De Hydrope Vteri.

Eſſentia. Nvlli dubium eſſe debet, quin ſicut flatus, ita etiam aqua in vtero mulieris colligatur, quod Hip. Aet. Auic.& omnes teſtantur, atque experientia confirmat veriſſimum eſſe: namque plurimi confirmant, ſe in anatome vel copioſiſſimã aquã in vtero collectam vidiſſe;& inter cæteros eſt mirabilis hiſtoria Veſalli, *lib.* 5.*c.* 9. *de fabrica corporis humani* (*de leone*) de quadam muliere Auguſtana tetricæ, in cuius vtero ille repent ſeroſam aquam ſupra 60 menſuras Auguſtanas (quæ ſingulæ pendunt tres libras) nullibi interim circa inteſtina præſente aqua, aut laxo in pedibus manibuſque tumore, aut etiam, viſcerum, aut alterius cuiuſdam organi ſeſe alioquin offerente vitio, (alibi 180 lib. repertæ.) Huiuſmodi morbum Aëtius *lib. vlt. c.* 97. hydropem vteri: Auic. 21.*tertij, tract. cap.* 15. aquam in matrice appellant.

Locus aff. Sicuti verò nemo dubitat, vtrùm aqua in mulieris vtero poſſit colligi nec ne: ita contrà dubium eſt de loco, vtrũ ſcilicet huiuſmodi aqua in cauitate, an in ſubſtantia & tunicis vteri colligatur & contineatur. Etſi autem plerique omnes tanquam manifeſtũ recipiunt, aquam in cauitate gigni & concludi, ſicut in hydrope quoque contingit: tamen altera ex parte iſtud vel difficile, vel nullo modo videtur fieri poſſe. Cum enim os ipſius vteri præterquam tempore cõceptus ſatis pateat, veriſimile aut potius neceſſarium eſt, huiuſmodi aquam ſui copiam, aut mala qualitate naturam ſtimulare, atque exitũ ſibi quærere, ex quo aqua facilè & aſſiduè fluente, neque tumor vteri, neque alia ſymptomata, de quibus ſtatim ſermonem habebimus, videntur poſſe conſiſtere.

Hæc res apud Hippocratem & Galenum,& alios veteres non eſt ſatis explicata; ſolus Aëtius videtur difficultatem vidiſſe, qui ſcribit: Corpuſcula quædam veſicæ fellis ſimillima in vtero generari, in quibus aquoſus humor colligitur. Quam quidem opinionem video à pleriſque omnibus probari & recipi: & inter cæteros Mauritius Cordæus Gallus, vir doctiſſimus, qui edidit *com. in lib.* 1. *Hip. de morbis mulierum*, qui refert hiſtoriam mulieris laborantis hydrope vteri, in cuius cadauere ſunt repertæ plurimæ veſiculæ, non ſolùm in vtero, ſed etiam in cæteris omnibus cauitatibus corde, pericardio, ventriculo, inteſtinis, renibus, veſica, & reliquis id genus, in quibus veſicæ pendulæ conſpiciebantur, aqua citrina plenæ,& ſine omni fœtore, etiam poſt 10. diẽ, quas plures quàm 80. fuiſſe: de huiuſmodi veſicis aqua plenis Aretæus mentionem facit *lib.* 2. *de affectibus vteri cap.* 1. qui ſcribit ad hunc modum: *Alia quadam hydropici morbi ſpecies agnoſcitur talis; in ea veſicalæ quadam puſillæ, crebræ, humoris plenæ, in loco vbi Aſcites fieri ſolet, excitantur.*

Cæterùm quòd humore multo refertæ ſint, illud indicio eſt, ſi abdomen perforaueris, parum admodũ humoris effundes. Hæcque ſpecies haud leuis eſt. vnde enim id genus veſiculæ eruperint, via non facilè reperitur: alij namque affirmant, huiuſmodi ampullas inteſtina tranſiſſe: ego verò id nunquam vidi, ideóque ſcribendo non affirmo. Nam ſiue ex inteſtino colo, ſiue ex ventre ferantur, qualis ſit ipſarum generationis modus, quid dicã nihil certi habeo. Hæc Aretæus, ſed Galenus etiam 7.*aph. comment.* 55. quaſdam veſicas aquæ plenas cõmemorat, quę in iecore, hoc eſt, membrana id ipſum ambiente, ſolent generari,& in iugulatis animalibus aliquando conſpiciũtur. Ex quo loco fortaſſe licet Aëtij & Aretæi opinionem confirmare, ac fateri veſiculas aquæ plenas, ſicuti fit in iecore, ita etiam in vtero & aliis partibus poſſe fieri. Cæterùm vtcunque res ſe habeat, redeũdo ad hydropem vteri, etſi nolo pertinaciter negare, aquam potius in veſiculis, quàm in cauitate vteri colligi & contineri, tamen non id puto perpetuò fieri, ſed forte multo crebrius in cauitate eandem concludi.

Quod ſi quis obiiciat, huiuſmodi aquam aperto ore vteri facilè poſſe foras erũpere, quod nos quoque paulò antè notauimus, ad hoc reſpondeatis cum Galeno 14.*de vſu part. cap.* 3. *ad finem*: collum vteri tantùm eo tempore patens eſſe, cùm ſemen intro fertur, vel embrio extra producitur, alio quocunque tempore illud nonnullas rugas, plexus & contortiones habere, quæ multum habeant momenti, vt ne, quæ continentur in vtero, refrigerẽtur. Sed illud addo, refrigerato vtero, quod ſtatim docebimus fieri, huius frigiditatis proprium eſt denſare & conſtringere, ſicut caliditatis laxare & aperire, admodum probabile ac forte neceſſarium eſſe, vt os quoque vteri adhuc magis denſetur & cõſtringatur, adeò, vt aqua non ita facilè erumpere poſſit foras. Hanc rem volui paulo longiùs tractare, quòd nemo hactenus ſatis nodum explicarit. Sed ad reliqua.

Quatenus pertinet ad cauſas huius affectus, Aëtius tantùm vnam videtur poſuiſſe, quando menſes *Cauſæ.* longo tempore fuerunt ſuppreſſi & imprægnatio impedita. Sed ego puto, ita magis verè eſſe habendum, aquam in vtero propter eandem cauſam generari, propter quam illa eadem in hydrope communi fieri ſolet, nimirum propter intemperiem frigidam cum partium principaliũ, præcipuè verò iecoris, tum ſpeciatim vteri ac reliquorum locorum, in quibus diximus ſuprà aquam nonnunquam gigni & colligi. Quæcunque igitur poſſunt ſiue in vtero, ſiue in iecore, ac toto corpore frigidam intemperiem excitare, qualia ſunt aër ambiens, victus ratio, potiones, balnea,& alia id genus, quæ refrigerandi facultate prædita ſunt: hæc omnia poſſunt vteri hydropem efficere, hac quidem parte vel proprio morbo, vel per cõſenſum laborante: inter quæ nihilominus Aëtio concedendum eſt, diuturnam menſium ſuppreſſionem principem locum obtinere, niſi quis velit immoderatas mẽſium purgationes, abortum, partum difficilẽ, ac reliquos vteri labores adiungere quæ facilè poſſunt huiuſmodi frigidam intemperiẽ efficere. Quas quidem cauſas Hipp. breuiſſ. complexus *lib.* 1. *de morbis mulierum pag.* 330. *Hic morbus*, inquit, *ex abortu fit, ſed etiam ex aliis cauſis, cum menſes fuerint occultati.* In quibus paucis verbis, vt puto, omnes cauſæ huius morbi partim internæ, partim externæ comprehenduntur.

Signa hydropis vteri non minùs accuratè, quàm *Signa.* cauſæ ab Hipp. tradita ſunt. Inquit enim, *ſi aqua intercus in vteris naſcitur, menſes pauciores, & praui fiunt, & ante tempus deficiunt, & imus venter intumeſcit, & mammæ ſolidæ molles fiunt, & lac malum, & putat ſe in ventre habere; & ex iis cognoſces, quod aqua inter cutem eſt.* Sed & in vterorũ oſculo ſignificationem de ſe præbet, ad tactũ enim gracile & humidũ

appa

apparet: de quibus ſignis ſermonem etiam habet 2. *de morbis mulierum*. Recentiores multa alia ſigna adiungunt,quæ facilè omnia ad ſigna Hipp. adiungi, vel referri poſſunt. Verùm cum hic morbus, quandoque communem & verũ hydropem, quandoque naturalem conceptum videatur repręſentare: liber ea ſigna quoque colligere, quibus poſſitis huiuſmodi affectus alteros ab alteris diſtinguere.

Primùm igitur ſigna,quæ hydropem vteri à vero & communi hydrope poſſunt diſtinguere,ferè nulla ſunt præcipua. In hydrope vterino paulo ante ex Hipp. poſito, tumor eſt minor,& magis in inferiore quàm ſuperiore abdominis parte conſpicitur. Iecur vt plurimum vel parum,vel nihil laborat,vterus morbo aliquo,vel proprio, vel per conſenſum male afficitur. In altero autem communi hydrope tumor eſt maior,magiſque in ſuperiore,quam inferiore parte apparet,vterus vel leuiter, vel nullo modo laborat,iecur malè afficitur neceſſariò:quibus quidem ſignis,ſi reliqua adiungantur, quæ huiuſmodi morbos ſolent indicare,facilè vt puto cuique licebit, alterum ab altero diſcernere. Signa autem, quæ naturalem fœtum à concepta aqua poſſunt diſtinguere, fortè faciliùs & euidentiùs colligi poſſunt. Sed primum vos ſcire velim, quod ſuprà quoque diximus, contingere aliquando, vt mulieres credantur grauidæ, quæ temporis progreſſu deprehenduntur, vel flatus,vel aquam,vel quid ſimile concepiſſe,nec non vice verſa, vt quæ minimè grauidæ cenſebantur,ſed aliquo vteri morbo laborare, tandem hominem pariant. Etenim Vincentiæ fuit nobilis matrona,quam obſtetrices & medici pro comperto habebant minimè vtero concepiſſe,quod nullo ſuperiore tempore fuiſſet grauida,ac ferè ſemper infirma fuiſſet valetudine. Res autem hunc euentum habuit, vt vrgentibus doloribus,quos vterinos,vel inteſtinales opinabantur,ac propterea impoſitis nõnullis clyſteribus, illa hoc ipſo tempore filiam pepererit,quæ etiam num viuit, & plurimos filios progenuit. Itaque ne huiuſmodi illuſio vos aliquando capiat, diligenter in hoc vitium incumbendum eſt. Iſtud plurimi profitentur, ſe intelligere ac prædicere ex lotio. Sed iſti ſunt impoſtores,non medici,quod ſpero me propria tractatione de vrinis vobis eſſe apertè monſtraturum. Portò hæc ſigna quæ legitimum fœtum à reliquis falſis conceptibus poſſunt ſecernere, mea ſentẽtia,nulla certiore ratione haberi poſſunt, quàm ſi conſiderentur,quæ præceſſerunt, & quæ præſenti tempore apparent, exempli gratia,ſi nullo præcedente aut ſequente morbo & ſymptomate, menſtruæ purgationes retineantur, ſi mulier à nonnullis cibis abhorreat,aliena appetat,terram,extinctos carbones,& alia quædam id genus aliquando euomat, hæc ferè ſunt certiſſima ſigna mulierem vtero concepiſſe,de quibus ſignis Hippoc. 5. *aphor.* 61.& Galen. *6. loc. affect. in fine*. Altera autem ex parte, ſi mulier ſuperiore tempore fuerit malè affecta, ſi menſes retineantur, ſi ſuperueniat tumor in inferiore abdominis parte, & alia ſymptomata, de quibus iam diximus, ex iis licet coniicere mulierem, quid præter naturam potius, quàm naturalem fœtum concepiſſe. Sed Galenus præterea aliud ſignum commemorat, qui iubet obſtetricem vteri ceruicem tangere,& diligenter conſiderare,num aliqua adſit durities nec ne? Si non citra duritiem ceruix clauſa fuerit,imprægnationis indicium eſt: ſi verò cum duritie os ceruicis vteri clauſum fuerit, malum quoddam in vtero eſſe indicat. Verùm,vt dixi, hæc ſunt admodum coniecturalia,& quandoque vel optimos medicos fallunt.

Curationem hydropis vteri licet colligere ex Hipp. *lib. 5. c. de nat. mulierum*, qui hæc habet: *Cum mulier ſic habuerit, calida lauare oportet,& dolorem* [illegible] *ſedare, pharmacum deorſum purgans bibendum dare*, &c. Facile autem eſt, ſi quis velit hanc rem ad indicationem & methodum referre, hunc in modum: *Indicationes.* aqua redundat in vtero, itaque illa detrahenda eſt. Hoc non licet facere ſine præcedenti corporis vniuerſali euacuatione. Quare antequam aqua de vtero detrahatur,oportet totius corporis rationem & prouidentiam habere. Sed quoniam fruſtra aqua de vtero detrahitur,quotieſcunque illa ruſſus poteſt colligi: poſtremò eſt proſpiciendũ, ne illa in poſterũ amplius poſſit generari,& vterũ occupare. Quamobrẽ præcipuæ indicationes curãdi hydropis vteri illę sũt.

Prognoſtica. Prima, purgatio vniuerſi corporis: ſecunda, purgatio aquæ in corpore contẽtæ: tertia, curatio morborum, à quibus aqua originem habet. Vtrùm liceat huiuſmodi indicationibus ſatisfacere nec ne, ſciendum eſt, morbum difficilem & periculoſum, & qui ſæpenumero ad verum hydropem & interitũ mulieres adducit; ſed ſingulas indicationes & præſidia breuiter perpendamus. *Præſidia.* Quatenus ad primam indicationem attinet, recentiores propè omnes probant cum Auic. ſectionem venæ inferioris, qui mea ſententia fallũtur: ſiquidem veriſimile forte & neceſſarium eſt,non ſolùm in vtero, ſed etiam in toto corpore humores redundare crudiores & frigidiores, cum quibus vix licet ſperare vires poſſe conſiſtere; atque id remedium perferre. Vnde Galenus docet *4. de rat. vict. com.* t. 11. in hydrope quidem anaſarca, ſanguinem detractum conuenire interdum, cum ſcilicet morbus incepit ex retentione hæmorrhoidum, vel menſtruorum, vel ex alia cauſa,quæ pletoricam affectionem afferat,hydropem verò, tympanitem & aſcitem, neminem per ſanguinis miſſionem ſanare auſum fuiſſe. Itaque prætermiſſa detractione ſanguinis, cum Hipp. medicamentis purgantibus agendum eſt,quæ humores frigidos & pituitoſos, præcipuè verò aquam poſſint detrahere. Ad leniendam aluum hiera, &c. eſt præſtantiſſima: humores ac meatus corporis præparentur cum melle roſ. ſyr. de beton. de arthem decocto hyſſopi, origani, puleg. calament. Ad purgationem ſunt accommodata, Agaricus, Turbith, Elaterium, ſuccus ireos, & diaphæn. &c. de quibus ſæpe; ſic clyſteria ex iiſdem medicamentis facta non ſunt prætermittenda. Purgato corpore vniuerſo, altera ſuccedit indicatio purgandi aquam ex vtero, quod multis modis & præſidiis fieri poteſt. Primùm diuretica medicamenta, quæ verè lotium prouocant, ſemina fœnic. dauci, petroſel. gentianæ, rubiæ tinct. &c. optima ſunt, docente Galen. 5. meth. 3. Ea quæ vtero continentur, vel per aluum, vel per lotium opportuniſ. deriuuari. Deinde ſunt balnea vel artificioſa, vel naturalia, quæ calefaciendi, ſiccandi, & detergendi vim habeant, in quibus vel mulier ad vmbilicum vſque ſedeat, quale balneum foret ex decocto fol. & bacc. laur. cardam. cucum. aſin. fol. ebuli, Mercurialis, Arthem. Thym. puleg. calam. & ſimilia. Sunt linimenta ex ol. laurino, lil. alb. de con. de aniſ. oleum reſolutiuum: ſunt emplaſtra ex rad. & fol. ebuli, cucum. aſinino, farina lupinorum, ſtercore bouino: ſed emplaſtrum de baccis lauri hac in re videtur habere inſignem prærogatiuam. Verùm inter cætera medicamenta impoſita, & ſuppoſita ipſi vtero, quæ valeant de ipſo aquam trahere & deducere, præclariſſimam operã præſtant, qualia potiſſimùm ſunt peſſaria, quæ, exempli gratia, ex ſucco Mercurialis, cyclamine, eſula, nigella, colocynthide, helleboro, & ſimilibus conficiuntur. Nonnulli teſtantur ℥. ß. helleb. albi lana exceptam & vtero impoſitam, protinus plurimam aquam detrahere. Sed ego cæteris omnibus efficacius puto peſſarium quod ex elaterio & contuſis caricis facilè paratur. Quo quidem non ſine magno fructu memini aliquando in huiuſmodi caſu

me vſum fuiſſe. Itaque his rationibus aqua ex vtero ſolet purgari. Ad poſtremam indicationem, quæ neſcio quamobrem à pleriſque prætermittatur, ſunt accommodata illa præſidia quæ poſſunt vteri intemperiem corrigere. Talia ſunt externa, balnea, fomenta, linimenta, ſuffitus; interna, trochiſci, conſeruæ, confect. antidora, & vno verbo, quæ poſſunt vterum calefacere & ſiccare, de quibus non ſemel diximus, vt ſupercaneum videatur illa eadem repetere. Sequitur de Abortu.

CAPVT. XI.

De Abortu.

Eſſentia. SCRIBIT Ariſtoteles *7. hiſt. animal. c. 4.* cætera animalia omnia ſingulari ac ſimplici modo partum ſuum perficere: ſiquidem vnum pariendi tempus omnibus ſtatutum eſt, nonnulla breuiore, nonnulla longiore tempore. De qua item re Ariſt. 10 *ſect. probl. 11.* ſoli homini varium pariendi tempus datum fuiſſe dicit; namque mulieres, & 7. menſe & 8. & 9. parere poſſunt, quandoque nonnullæ 10. & 11. quam doctrinam Ariſtoteles, vt opinor, accepit ab Hipp. qui ſcribit ad hunc modum lib de Septimeſtri partu (in Baſil. pag 12.) *Mulieres quædam viuo præditæ ſunt, ſemper dicunt ac teſtantur, naſci partus ſeptimeſtres & octimeſtres, & nonimeſtres, & decimeſtres, & vndecimeſtres.* Non ignoro nonnullos & veteres, & recentiores fuiſſe qui oſtendunt non ſolùm ſeptimo, ſed etiam ſexto & quinto menſe, pariter non ſolùm nono, ſed & vſque ad decimum quartum poſterioribus menſibus humanos fœtus, & quidem vitales poſſe produci quæ diſputatio ad meum inſtitutum non pertinet, de qua Conciliator *differentia.* 49 Illud enim mihi eſt ſatis, partum mulieris, quotieſcunque ille ante congruum, & conſtitutum naturæ tempus deiicitur, qualecunque tandem id fuerit, intempeſtiuum ortum, abortionem, vel abortum, ſiue aborſum nominari. Hipp. ſua lingua *epid. ſ. 1. comment. 2. in princ.* ἀποφθορήν, id eſt, *deperditionem* vocat. Galenus in commentar. *imperfectam fœtus emiſſionem* interpretatur. Veruntamen id mihi libet addere ex Ariſtotele *7. hiſt. animal. cap. 3* tunc tantummodo abortum dicendum eſſe, poſtquam conceptus integer factus eſt, quod ſeptima euenit die: eos verò fœtus, qui ante diem ſeptimum deiiciuntur potius effluxiones quàm abortus nominandos eſſe ſiquidem certum eſt, ante hoc tempus 7. dierum, ne fœtum quidem, neque embryonem, ſed ſolum ſemen in vtero contineri. Quod quidem puto itidem Philoſophum accepiſſe ab Hipp. qui ſcribit *libro de carnibus (pag 60. circa medium)* vitam hominis 7 dierum eſſe, ac genituram vtero exceptã, in ſeptimo die habere, quæcunque corpus habere debet, atque hinc fieri, vt tranſacta die 7. mulieres abortientes deiiciant veluti caruneulã, (teſtatur ſe vidiſſe auctor) quæ in aqua coniecta ſi diligenter conſideretur, ſatis demonſtrat & oculorum regiones, & aures, & manus & manuum digitos, & crura, & pedes, & pedum digitos, & pudendum, & reliquum totum corpus manifeſtum, quod in effluxione Ariſtotelis ante 7. diem fieri nullo modo poteſt. Ex quo idem forte Philoſophus eam legem cõſtituit in *7. pol. cap. 26.* Si viro & mulieri matrimonio copulatis naſcantur plures liberi, quàm definitum ſit, abortum fœtui inferendum eſſe, prius quàm ſenſus, & vita illi inferatur. *Quid enim*, ille inquit, *pium ac religioſum ſit, quod non ſenſu ac vita circumſcriptum ac definitum erit?* Huiuſmodi affectus, quem iure inter ſymptomata excuntia mutata licet reponere, eſt longè maximi momenti, ac ſi quis alius capitalis hoſtis naturæ cum principalem illius operationem, generationem hominis impediat ac demoliatur. Vnde cum mulieres admodum frequenter abortiant, adeo vt nonnulli cenſeant plures abortus, quàm legitimos fœtus fieri, facile eſt intelligere, medicos quicunque in tanto diſcrimine naturæ poſſunt ſuccurrere, & auxilium ferre, præ cæteris omnibus de natura ac tota Republica bene mereri. Quare in tractatione tam vtili ac neceſſaria oportet nos diligenter incumbere.

Cauſæ. Cauſæ abortus, de quibus omnes tractant, ſed admodum confusè, mea ſententia, commodè in duas internas & externas diſtribui poſsũt. Externæ ex omnibus ſex rebus non naturalibus poſſunt colligi, quas certũ eſt, vt docet Gal. *1. 8. meth. med.* neceſſariò noſtra corpora alterare & immutare. Ac primùm ratione Aëris poteſt abortus contingere ſi ille vel calidior, vel frigidior, vel humidior, vel ſiccior fuerit: ex quo aëris vitio facile eſt intelligere, fœtus poſſe alterationem ſuſcipere ac periclitari. Vnde in regionibus vehementer calidis, vehementer frigidis, mulieres facillimè & frequentiſſimè ſolent abortire. Sic ſi anni tempora fuerint inconſtantia, neque ſuam ſeruent naturam, abortum ſolent efficere. De quibus eſt Hipp. 3. aphor. 12. *ſi hyems auſtralis & pluuialis fuerit: ver autem ſiccum & aquilonium, mulieres, quibus partus in ver incidit, ex quacunque cauſa abortiunt*: ſiquidem vt Galenus explicat in commento: *corpora humida ac mollia reddita, raraque per hyemem, ad internas partes aëris frigiditatem facile admittunt.* Vnde infantes, qui longo tempore aëris caliditati aſſueuerunt, iniuriam ſuperuenientis frigoris nequeunt perferre. Quare ſubinde calcitrantes, & ſine ordine ſe mouentes, vteri ligamenta diſrumpunt, & importunè deiiciuntur: quam quidem Hipp. ſententiam Ariſtoteles quoque inſecutus eſt, & amplificat *1. ſect. proble. 9.* Ad aërem mali quoque odores poſſunt referri, ex quibus vterus male afficitur, contrahitur ac fœtum deponit. Et ita nonnulli referunt, mulieres ex malo illo odore extinctæ lucernæ abortum feciſſe. Vnde apud Plinium memorabilis illa eſt exclamatio lib 7. c 7. *Miſeret atque pudet æſtimantem, quam ſit friuola animalium ſuperbiſſimi origo, cum plerumque abortus cauſa fiat odor à lucerna extincta.* Secundo ſuot alimenta, & potiones, quæ poſſunt non ſolùm generaliter ſanguinem improbum generare, ac fœtum malum nutrire, ſed etiam ſpeciatim abortum promouere, ſi illa fuerint calefaciendi, incidendi extenuandi facultate prædita, & quæ in primis ſoleot menſes prouocare, qualia ſunt aromata omnia, petroſelinum, fœniculum, aſparagi, ſatureia, cepeta, ius cicerum rubeorum, vina generoſa & id genus alia Sic altera ex parte nimirum parca & reſtricta victus ratio poteſt abortum facere, quod ita congruo deficiente alimento, fœtus infirmetur & corrumpatur. Quod eſt Gal. *5. aph. com. 31.* ad quem modum nonnullæ mulieres aſſiduis ieiuniis ſe macerantes, ſua ſponte ad eiuſmodi calamitatem deducuntur.

Tertiò ſuccedit motus & quies. Ad motum referenda omnis exercitatio immoderata & violenta, curru, equo ſaltu, chorea, curſu, eleuatione ponderũ, caſus etiam ab alto, percuſſio, contuſio, cum aliarum partium, tum maximè dorſi & vteri, & quæ habent eandem rationem. Nam vt ſcribit Gal. 4. *aph. comment. 1. Fœtus cum vtero eandem habent proportionẽ, quam fructus cum plantis.* Nam ſicut fructus in prima generatione debilioribus pediculis continentur, & iam perfecti ferè ſua ſponte decidunt, adeo vt vtrique ex vehementiore aliquo vento facile concidant: ita fœtus primis potiſſimùm ac poſtremis menſibus, ex quolibet violento motu ruptis ligamentis, intempeſtiuè deiiciuntur.

Externa.

Quartò, eſt ſomnus & vigiliæ, quod vtrumque 2. *apho.*

apho. 5. ſi modum exceſſerit, malum eſt. Nam ſicut ſomnus immoderatus non ſolùm in capite, ſed etiam in cæteris corporis partibus, & conſequenter in vtero, facile poteſt magnam excrementorum copiam coaceruare: ita immoderatæ vigiliæ & nimiam ſiccitatem, & virium reſolutionem, & alia multa pericula ſolent afferre, adeo vt certum cuique eſſe poſſit, mulieres quoque ex immoderato ſomno, & vigilia in abortum incurrere. In tractatione cauſarum abortus quinto loco ſunt excretiones & retentiones quę inter cætera omnia maximè ad abortum poſſunt facere. Ac primum quatenus ad excretiones pertinet, eſt ſanguinis miſſio ex vena, de qua eſt apud Hipp. *aph. 5. part. 3 1. Mulier grauida ſanguine ex vena miſſo abortit, ac præcipuè, ſi fœtus grandior fuerit.* Quod tamen decretum multi hoc tempore non recipiunt, qui contendunt tantum abeſſe, vt miſſio ſanguinis abortum faciat, vt magis ſæpenumero abortum poſſit præcauere: de qua controuerſia duo verba dicam in curatione. Quod verò de ſectione venæ ab Hipp. dictum eſt, idem mea ſententia de omni ſanguinis miſſione, vel profuſione, ex quacunq; parte corporis illa profluat, naribus, hæmorrhidibus, & ſimilibus, præ cæteris tamen omnibus ex vtero ſtatuendum eſt, de qua vteri purgatione Hipp. & Gal. *in 5. aph.* 60. nec non Ariſt. *6. hiſt. animal. c.* 2. mentionem faciunt. Deinde ſunt purgationes per aluum, de quibus itidem Hipp. 5. *aph.* 35. *Mulieri grauidæ, ſi aluus plurimum profluat, periculum eſt, ne abortiat.* Quam quidem purgationem & fluxionem alui ego interpretor non ſolùm, quæ ſponte fit, ſed etiam ac multo magis, quæ perficitur à purgantibus medicamentis, quod certum eſt non ſolùm ſoluta aluo, ſed etiam excitata inſigni corporis cõmotione & perturbatione abortum poſſe facere. Atque hinc factum eſt, vt Hipp grauidis mulieribus interdixerit medicamentis purgantibus, præterquam ſi materia turgeat, quæ tamen non illis concedit omni tempore, ſed tantum in 4. menſe ad 7. vſque. Etſi Gal. 1. *Epid. ſect.* 3. *comm.* 30. tertium quoque menſem voluit addere, qui interpretans hunc ipſum apho. ſcribit, fœtum trimeſtrem & quadrimeſtrem præter cæteros iniuriis reſiſtere. Si moderati vomitus, ſudores, vno verbo, ex quacunque parte, quæcunque immoderata euacuatio fiat, abortus cauſa cenſenda eſt, quod hac ratione congruo, & neceſſario alimento priuetur, neque ſolùm ſuperfluæ euacuationes, ſed altera quoque ex parte immoderatæ retentiones abortus cauſæ ſtatuendæ ſunt, quæ quidem cum poſſint eſſe multiplices, ac multis modis fieri, manifeſtum eſt præ cæteris omnibus retentionem menſium hac in re principem locum obtinere. Poſtremò etiam ſunt alterationes animi de quibus non longius agendum, ſiquidem nemo eſt, qui non quotidie experiatur illas in nobis mirabilia ac pene incredibilia efficere. Itaq; nulli debet mirum videri, ſi mulieres quoque ex nimio timore, terrore, dolore, triſtitia, voluptate, lætitia, ira, indignatione ac reliquis animi perturbationibus in abortum incurrant. Atque hactenus de externis cauſis, ad quas, ni fallor, reliquæ omnes, ſi quæ à nobis ſunt prætermiſſæ, facilè poſſunt referri.

Interna. Cauſæ autem internæ rurſus duplices conſtitui poſſunt, vel ex parte mulieris, vel ex parte fœtus. Ac primùm quatenus ad mulierem, eſt corporis habitus vel craſſior vel extenuatior quàm conueniat, de quo Hipp. 5. aph. 45. *Quæcunque præter naturam extenuatæ, vtero abortiunt priuſquam craſſeſcant*, id eſt priuſquam reficiantur & ad mediocrem corporis habitum redeant Quo in loco mihi libet vos admonere. Galenum verborum aphoriſmi, *præter naturam*, Græcè παρὰ φύσιν, duplicem interpretationem proponere: alteram, quæ fuit Numidiani Medici celeberrimi & Quinti auditoris, nempe vt mulier grauida præter ſui ipſius naturam ſit extenuata: alteram, vt extenuatio ſit inſignis & præter modum. vt ea verba magnum quendam exceſſum ſignificent, volente Hipp. nobis inſinuare mulieres non mediocriter, ſed vehementer extenuatas abortire: quam vtramque interpretationem ille inquit, non carere reprehenſione, etſi in ſequenti comment. 46. poſteriorem magis probare videtur. Hipp. autem in lib. *de ſuperfœtatione pag. 68. circa medium*, de conceptu mulieris verba faciens priorem interpretationem amplectitur, qui ſcribit ad hunc modum: *Mulier quæ præter naturam craſſa eſt & pinguis, non concipit hoc tempore: quæ verò ex natura talis eſt, horum gratia concipit, ſi non aliud quicquam eam impediat.* Quæ ſanè interpretatio magis videtur rationi conſentire: etenim ſi mulier fuerit ſuapte natura, vel extenuata, vel craſſa, nihil ferè prohibet, quin illa poſſit fœtum concipere & abſoluere, quod frequenti experientia comprobatum eſt veriſſimum eſſe. Contrà verò ſi extenuatio vel obeſitas præter mulieris naturam fuerit, longè verior & euidentior cauſa reddi poteſt, quamobrem illa neque concipiat, neque ad maturitatem fœtum producat. Deinde eſt inſignis plenitudo vel cacochymia, quacunque ratione fuerit coaceruata, ex qua quidem humorum copia & vitio certum eſt fœtum ſuffocari, corrumpi, nec poſſe ad perfectionẽ peruenire. Prætereà ſunt morbi omnes, ſiue communes toti corpori vt febris, ſiue proprij alicuius partis vt ventriculi, iecoris & ſimilium. Sed præ cæteris omnibus ſunt morbi ipſius vteri, de quibus Hipp. 5. *aphoriſ.* 30. *Mulierem grauidam capi ab aliquo morbo acuto, lethale eſt.* Nam expoſitore Galeno, *in comment.* & vehementia morbi, & ea tenui victus ratione, quæ alioquin neceſſariò inſtituenda eſt, certum fœtui, vel interitus vel abortus periculum videtur imminere. Sic mulieres morbis diuturnis laborãtes, vel aliter valetudinariæ aut difficile, aut nullo modo poſſunt fœtum bene & ad maturitatem vſque conſeruare. De propriis verò vteri morbis eſt idem Hipp. 5 *aphor.* 43. *Si mulieri grauidæ fiat in vtero Eryſipelas, ſit lethale.* Galenus autem *in comment.* fatetur Eryſipelate in vtero exiſtente, fœtum mori ex neceſſitate, & dignum eſſe inquiſitione, vtrùm vtero inflãmatione laborante, fœtus aliquando viuere poſſit. (Conſtituit igitur magnam differentiam inter Eryſipelas & inflammationem. Sed aduerſus hanc Hipp. & Galeni ſententiam ex eodem Hipp. videmur colligere, neque Eryſipelas in vtero grauidæ eſſe prorſus lethale, qui in *lib. de nat. mulier. pag. 290. circa medium*, huiuſmodi mulieribus & victus rationem, à qua fœtus non corrumpatur, & alui lenitionem inſtituit, nihil alioquin adhibiturus, ſi morbus planè foret lethalis. Vtcunque autem ſit, mea ſententia & Eryſipelas, quo fortaſſe tanquam exemplo vſus eſt Hipp. & inflammatio, & reliqui tumores, & omnes morbi vterum occupantes tempore conceptus, ſumma cum ratione præcipui abortus cauſæ ſtatuendi ſunt: ratio eſt manifeſtiſſima, imò verò apud Auicen. & reliquos auctores propè omnes tanquam abortus cauſæ monſtrantur morbi, non ſolùm tumores, vlcera & cæteri in mala compoſitione & ſoluta vnitate, ſed etiam intemperies, adeo, vt ex qualibet vteri intemperie ſimplici, compoſita, cum & ſine materia, abortus poſſit originem habere. Quod quidem maximè conuenit rationi, ac poſſet demonſtrari, ſi id quam facile eſſet ac foret neceſſarium. Præter hæc alia etiam cauſa eſt, quam indicat Hipp. eodem 5. *aph.* 44. & 55. de extenuatis: *Quæcunque tenues ſunt, aut nempe plus iuſto abortiunt ſine manifeſta occaſione tertio menſe, his vteri acetabula plena mucore ſunt, neque poſſunt propter pondus fœtum continere, ſed rumpuntur.*

Quæ quidem cauſa etſi ad ſuperiores facile poteſt referri, tamen nullo modo fuit prætermittēda, quod videatur peculiarem quandam abortus differentiam complecti, quæ certam quóque cognitionem & prouidentiam requirit. Res autem ita ſe habet. ſi cōtingat mulierem moderato corporis habitu præditam ſecundo aut tertio menſe abortire, nulla præcedente manifeſta occaſione ex plurib. quæ ſuprà fueſe propoſita: tunc ſciendum eſt quod cotylidones ſeu acetabula, id eſt, ora vaſorum quæ ad vterum perueniunt, ſint plena mucoris, id eſt, lenti & pituitoſi humoris, ex quo illa redduntur laxa, mollia & imbecilla, adeo vt rumpantur neceſſariò, atque nequeant fœtum continere. Demum verò Hipp. docet abortum fieri propter vitium vteri, per hæc verba, *lib. 1. de morbis mulierum* (pag. 310. circa mediū:) *Sed & ipſi vteri naturas habent, quibus abortum faciant, cum ſint flatuoſi, denſi, magni, parui, & alia his ſimilia.* De flatibus vteri Auic. quoque meminit: *etſi dixerunt quidam,* inquit, *quod fit plurimum abortus ex venoſitate, & veritas eſt iſte ſermo, quos quidem flatus, mea ſententia, propter multas euidentes rationes negandum non eſt, poſſe abortum facere.* Sed dubium eſt de magnitudine & paruitate vteri, propter quæ vitia nonnulli contendunt, abortum nullo modo fieri poſſe. Sed notandum præter locum Hipp. ſupra citatum de morbis mulierum, in lib. quoque de ſuperfœtatione, (*pag. 68. in fine*) eandem ſententiam haberi, nimirum, propter nimiam paruitatem vteri quandoque abortus fieri. Cum iis autem qui aliter ſentiunt, eſt clariſſ. Mercurial. qui pro ſua opinione adfert huiuſmodi rationes. Prima, quód Galen. Auic. Albertus, & alij ſcriptores nullū de huiuſmodi cauſis, nimirum magnitudine & paruitate vteri, verbum fecerint. Secunda, quoniam clariſſimè, ſicuti explicatum eſt à Galeno & Auenzoare vterus à natura talis fabricatus eſt, vt ſemper vſque ad perfectionem partus poſſit extendi. Tertia, quoniam anguſtia vteri poteſt quidem augmentum & magnitudinem fœtus, ſed non vitam auferre, quod nonnullis exemplis catulorum cōprobat Ariſtotelis auctoritate & Rhaſis, & Rabi, qui docent illos vaſis anguſtis concluſos paruos quidem euadere, ſed vitam ſeruare. Ad Hippocratem verò reſpondet Mercurialis *lib. de ſterilitate & ſuperfœtatione*, in quibus hæc tradita ſunt à diſcipulis Hippocratis, non ab ipſo Hippocrate editos fuiſſe, atque illos propterea tanquam legitimos recipiendos eſſe. Ego verò aliter cenſeo, quoniam puto vterum natura vſque adeo magnum vel paruum fieri poſſe, vt ille propterea nequeat fœtum diutius retinere. Et quoniam Mercurialis potiſſimùm de paruitate diſputat, mihi quidem minimè à ratione alienum videtur, fœtum vtero anguſto concluſum, & propter loci anguſtiam, & propter parua & debilia ligamenta, & propter alias cauſas non poſſe perfici, & vſque ad partus integritatem deduci. Sed ad Mercurialis argumenta reſpondendum eſt, & primò quod neque Galen. neque Auic. neque Albert. neque cæteri ſcriptores de huiuſmodi cauſis mentionem faciant (prætermiſſis Alberto, & huius familiæ hominibus, quibus ego parum ſtudeo & faueo) equidem ſcio. Auicennam manifeſtè vtramque cauſam, & magnitudinem, & paruitatem vteri commemorare, qui hæc habet in c. 8. abortum fieri propter cauſam matricis de amplitudine oris eius, & paruitate aduniōis eius, & quæ ſequuntur. Sed forte neque à Galeno fuerunt prætermiſſæ, qui 3. *fac. nat. c. 12.* de facultate expultrice verba faciens, & modū axplicans, quo illa ad agendum excitatur, ac veluti exempla accipiens facultatis expultricis ventriculi, veſicæ, vteri, ſpeciatim docet, vterum in partu naturali partim in abortu propter tres cauſas ad expellēdum fœtum excitari, qui ſcribit ad hunc modum: *Offenſionis triplex eſt cauſa aut nimia moles, aut pondus aliquod, aut morſus. Moles, vbi vterus amplius extendi non tolerat pondus, cum ſupra vires eius ſit quod continet: morſus, vbi vel humores, qui prius in membranis continebantur, in vtero ſunt effuſi, vel etiam totus partus corruptus & putris tunicam vteri irritat & mordet.* Hæc Galenus: ex quibus, ni fallor, licet apertè colligere, illum hoc quoque paruitatis vitium vteri non ignoraſſe. Secundò, etſi libenter fateor, vterum fuiſſe à natura fabricatum, vt ille commodè vſque ad partum poſſet dilatari ac fœtum fouere; tamen neque id mihi negandum eſt mulierem, quandoque vſque adeo anguſto vtero poſſe conformari, vt ille tam & tandiu poſſit extendi, quàm & quādiu naturalis fœtus requirit. Quod ſi nonnullis contingit in primo ortu ſortiri quaſdam corporis partes ita anguſtas, vt illæ propterea morbo ſecundùm magnitudinem laborent, ſicuti de ventriculo, veſica, hepate ſcribit Galenus, ſe vidiſſe in hominibus atque obſeruaſſe arte medica cap. 71. 72. 73. quid prohibet quin idem nobis liceat de vtero affirmare?

Tertiò nolo id contendere, vtrùm anguſtia vteri poſſit augmentum quidem & magnitudinem fœtus, non indem vitam auferre, quod forte alicui vel difficile, vel nullo modo fieri poſſe videbitur; ſed illud addo, fœtum in anguſto vtero non ſolùm propter defectum alimenti, ſed etiam propter incommoditatem loci, propter exilitatem & debilitatem ligamētorum, & forte propter alias cauſas poſſe abortire. Poſtremò neque id ago in præſentia, vtrùm libri de ſteril. & ſuperfœtatione ſint Hip. legitimi necne? Sed illud ſcio, quem locum paulo ante notaui, hoc ipſum quoque legi in lib. *de morb. mul.* cuius quidem libri tanquam Hipp. legitimi meminit Galen. 4. *aph.* c. 1. 5. *aph. comm.* 36. & 45 & hactenus de internis cauſis abortus ex parte mulieris. Quatenus autem pertinet ad internas cauſas ex parte fœtus, Auic. vnam tantùm videtur poſuiſſe, nempe propter illius mortem, propter aliquam cauſarum mortis eius: etenim tunc natura inſurgit, fœtumque tanquam rem non modò inutilem, ſed etiam perniciosam conatur quamprimum expellere. *Cauſa interna ex parte fœtus.* Verùm quid prohibet, quo minùs non liceat alias quoque non minus euidentes cauſas adiungere, quales præcipuè mihi ſuccurrunt, infirma fœtus valetudo ac debilitas ſiue ea primùm natura, ſiue poſterius aliquo morbo contracta fuerit, fœtus nimia moles vel multitudo, ac potiſſimùm in mulieribus, quæ puſillo ſunt corpore ac teneris annis concipiunt. Namque ſi quis hæc conſideret, is forte facile fatebitur, nec huiuſmodi cauſas fuiſſe prætermittendas, atque ex illis quoque abortum fieri poſſe. Tales ergo ſunt cauſæ abortus partim externæ, partim internæ, tam ex parte mulieris, quàm ex parte fœtus: de quibus longius agendum non eſt. Sed præter has cauſas ſunt etiam aliæ quæ apud mulieres abortum producere aptæ ſunt, vt ſi in rebus non naturalibus, vel aliàs intemperanter viuat, fœtum corrumpet: nam & cibus corruptionis cauſa eſt, & potus multus. Sed & ipſi vteri naturas habent, quibus abortum faciant cum ſint flatuoſi, denſi, magni, parui, & his ſimilia. Si mulier in vtero habens ventrem aut lumbos doleat, formidare oportet, ne fœtum per abortum edat. Sunt etiam quæ fœtus corrumpant, ſi acre aliquid, aut amarum ederit, aut biberit præter conſuetudinem, dum adhuc paruus eſt puerulus. Sic ſcribit Galen. 5. *aph. com.* 45. mulieres abortire ſine manifeſta occaſione febre vehemente. & alui fluxione, vel profluuio ſanguinis, vel Eryſipelate in ipſo vtero conſtituto, vel ſaltu grauidæ mulieris vehementiore, vel clamore, vel mœrore, vel ira, vel timore, vel victu parciore, vel tali aliqua actione, ſeu paſſione. Quibus quidē cauſis alias quoque adiungit 3. *epid. ſ. 2. com. 8.* timorem

pro

propter alicuius horrendæ rei inſpectionem, vehementem dolorem, inſignem cruditatem, alimenta medicamentoſa vel medicamenta omnino abortiua, ſanguinis miſſionem ex vulnere, hæmorrhoidibus, vtero, qui quidem duo Galeni loci ſi coniungantur, fortè cauſas abortus præcipuas vel omnes continent, quæcunque à nobis diuerſa diſpoſitione propoſitæ ſunt.

Hactenus de cauſis abortus, de quibus neque id mihi libet ſilentio præterire, nonnullas reperiri mulieres, quibus vel propter robur naturæ, vel propter firmitatem ſeminis mulieris, vel propter alias cauſas fœtus tam arctè & ſolidè alligatur, vt non ſolùm ex nulla externa cauſa non abortiant, ſed etiam multis adminiſtratis rationibus, purgantibus medicamẽtis, ſectione venæ, & aliis id genus, quæ abortum ſolent excitare, à quibus improbi medici, quandoque in gratiam alicuius nolunt abſtinere, nunquam poſſunt abortire, quod experientia confirmat veriſſimum eſſe. (Nouit auctor mulierem, quæ integram libram aſſumpſit argenti viui, vt abortiret, ſed fruſtra.) Signa abortus deſcribuntur ab Aetio *lib. vlt. cap.* 9. aquoſa primùm euacuatio, deinde ſanioſa & cruenta, aut veluti lotura carnium: tum purus ſanguis, deinde grumi, ac demum fœtus. Quæ quidem ſigna ſicuti ex vna parte ſunt manifeſtiſſima & certiſſima: ita ex altera nullam prope afferunt vtilitatem, quia vel proximè imminentem vel præſentem abortum ſignificant, quando non licet mulieri ſubſidium aliquod afferre. Itaque medicus alia ſigna diligenter debet attendere, quæ multo ante ſolent abortum ſignificare, vt opportunè poſſit imminenti periculo proſpicere. Hæc autem plurima ſunt: ac primum eſt Hipp. 5. *aph.* 37. *Si mulieri grauidæ mammæ repente extenuentur, abortit.* Ac rurſum 5. aphor. 38. *Mulieri grauidæ geminos ferenti, ſi altera mamma extenuetur, alterum abortit, & ſi dextra marem, ſi ſiniſtra fœminam.* Ratio autem propter quam mammæ extenuatæ futurum abortum portendunt, explicatur à Galen. *in comment.* ſed accuratius 14. *de vſu part.* 8. qui docet, mammillas contrariis affectibus neceſſario comprehendi, repleri quidem lacte ante tempus in fœtus imbecillitate, graciles autem fieri in vteri penuria: ſiquidem tunc oportet exiſtimare fœtum validum eſſe, alimentum autem copioſum non habere, ac propterea plurimum quidem ex communibus vteri venis ſanguinem trahere, & in hoc mammillas graciles fieri, paulo autem poſt abortire. Ex parte deficiente alimento, cum fœtus alimentum appetens calcitret, moueatur, ſtare loco neſciat, tandemque ligamenta quibus ligatur, perfringat, & ante tẽpus egrediatur. Deinde ſunt alia quædam ſigna, quæ item generaliter abortum ſolent antecedere: dolor dorſi & laterum, quòd vterus iis partibus copulatus ſit, & ligatus, fœtus ſi viuit, vix mouetur, grauitas concipitur circa pudenda, ipſo fœtu ad partes inferna ferè propendente: lumbi & coxæ grauitatem inſolitam habent, & non niſi cum labore mouentur. Sed ante omnia ſedulo animaduertendũ eſt, an præceſſerit aliqua ex cauſis ſiue externis, ſiue internis, quæ abortũ poſſunt inferre, de quibus ſatis diximus: namque ſi huiuſmodi cauſæ & ſigna ſimul iungantur, vel omnia, vel aliqua, tunc quaſi certam fidem facere poſſunt abortum ſecuturum eſſe. Neque verè eſt, vt longius quæramus & referamus ſigna quæ ſingulas cauſas poſſunt demonſtrare: externæ facile omnibus fiunt manifeſtæ: internæ ex cognitione ſingulorum morborum, vel vteri, vel aliarum conſentientium partium poſſunt colligi; quæ quidem ſigna ex propriis locis laborantibus petenda ſunt. Veruntamen non ſunt poſtremo loco prætermittenda ſigna, quæ demonſtrant mortuum fœtum, vel ſaltem imbecillum eſſe, cum ſint longè maximi momenti, & ad rem præſentem faciant.

Signa mortui vel imbecillis fœtus.

Ea tradita ſunt ab Hipp. his verbis lib. *de ſuperfœtat.* circa principium: *Cum puer mortuus fuerit, cum aliis ſignis id coniectare licet, tum præcipere, vt aliquando mulier in dextro latere iaceat, aliquando in ſiniſtrum transmutet.* Puer enim in vtero tranſlabitur eò, quò mulier ſe vertit, velut lapis vel aliud quippiam, ſi mortuus fuerit, & pectinem frigidum mulier habet. Et iterum in primo de morbis mulierum (pag. 321.) *Quibus mulieribus grauidis circa ſeptimum vel octauum menſem de repente mammarum & ventris plenitudo collabitur, & vbera gracileſcunt, ita & lac non apparet: his dicendum eſt, puerum aut mortuum eſſe, aut viuere, & debilem eſſe.* His autem cum recentioribus licet adiungere animi deliquia, ſyncopes, conuulſiones, dolores, ſudores frigidos, nauſeam, vomitum, & vno verbo omnia ſymptomata, quæcunque ductis in conſenſum principibus partibus exempli gratia, corde, cerebro, ventriculo, ſolent oriri. Quæ quidem experientia confirmat, vel omnia, vel plura, fœtum mortuum coniectare.

Curationis indicationes & præſidia.

Hactenus de natura, de cauſis, de ſignis abortus, itaque id reſtat, vt de illius curatione, aut potiùs ac veriùs præſeruatione, ſermonem habeamus. Quatenus ad motum & quietem, ſicut ex omni parte mulieres probant, ab omni exercitatione & ſaltu quoque abſtinere, à quibus certum ferè abortus periculum videtur imminere: ita ex altera multi iubent mulierem in omni quiete permanere, vt nullo vnquam tempore ne parum quidem & leuiter moueatur. Quod ſanè conſilium ego nunquam potui probare, ſiquidem vix aliter videtur fieri poſſe, quin in tanto otio multæ generentur cruditates & excrementa, quæ & fœtui, & mulieri plurima ac grauia pericula poſſunt inferre. De qua re videatis Philoſophum 7. *pol. cap.* 16. qui omnino cupiens prouidere, ne mulieres vtero gerentes nimio otio & deſidiæ ſe dedant, ſcribit in hũc modũ: *Oportet mulieres grauidas ſuorum corporum curam habere, ne deſidiæ ſeſe dedant. Atque hoc facile aſſequetur ſcriptor legum, ſi eis iter aliquod quotidianum ad cultum Deorum iniunxerit ac mandarit.* Itaque in mulieribus grauidis ego quidem omnes violentos motus improbo, ſed neque perpetuum otium ac quietem probo, qui cenſeo moderatas exercitationes opportunè factas, & fœtui, & matri multis modis prodeſſe. Si reliquis externis cauſis proſpiciendum eſt, ex quibus mihi libet tantummodo de ſanguinis miſſione & purgantibus medicamentis verba facere pauca, quod ſuprà pollicitus ſum, cum ſæpenumero vtrumque præſidium in conſultationem veniat, ac maximas difficultates contineat.

An grauidis conueniat venæ ſectio.

Iamdiu agitata eſt controuerſia inter medicos, vtrùm liceat aliquando mulieri grauidæ ad præcauẽdum abortum venam incidere? & inter cæteros Altimarus de huiuſmodi argumento integrum libellum conſcripſit, qui acerrimè contendit id nunquam licitum eſſe. Alij verò aliter ſentiunt: de qua quidem re cum nolim longius agere, ſufficiat in præſentia meam ſententiam proferre, in qua partim ratione, partim longiore experiẽtia vſque ad hunc diẽ cogor perſiſtere. (alius locus Ariſtot. 4. *gen. anim.* 6. in quo Philoſophus tanti facit vitam grauidæ, vt velit illas propter hanc potiſſimum cauſam & difficiliùs vtero gerere, & difficiliùs parere.) In ſectione venę, & purgatione mulierũ grauidarũ mea eſt ſententia: in grauidis quæcunque, vel propter nimiã congeſtã humorum plenitudinem, vel propter morbum acutũ anginam, pleuritidem, febrem continuã, & ſimiles facile poſſunt abortum facere, miſſionem ſanguinis ſecta vena, tanquam remedium neceſſarium recipiendum eſſe. Cum enim periculum fortè certiſſimum

oon ſolum abortus,ſed etiam mortis & fœtoi & matri videatur imminere,præcipuè vero in morbis periculoſis, ac fotaſſis tota ſalutis ſpes in hoc ſolu remedio ſit repoſita,equidem ceoſeo,ex conſilio Cor. Celſi,cuius Galeous meminit, aliquando ſatius eſſe auxilium anceps experiri, quàm nullum. Sed illud addo,hoc præſidium, non ſolum ſine periculo, ſed etiam cum maxima vtilitate adminiſtrari, qui verè vobis poſſum teſtari,ooonullas mulieres,quæ nimia aggregata ſanguinis copia frequenter abortiebant, neque vlla ratione vſque ad legitimum pariendi tēpus poterant conceptum continere, hoc ſingulari conſilio plurimos deinceps filios, & quidem vitales feliciter peperiſſe, plurimas autem variis morbis acutis laborantes, non ſolum primis, ſed etiam poſtremis menſibus à morte,abortu,& omni periculo liberas euaſiſſe. Atque ioter cæteras,quod maxima notatione & admiratione dignum eſt, ego memini me aliquando tribus mulieribus, iam nonum meoſem vterum gerentibus,veoam ſecuiſſe, primæ quæ febri peſtileoti laborabat,alteri, quæ grauiſſima deſtillatiooe ad thoracem malè afficiebatur, tertiæ cui propter ictum & cootuſionem maxima io oculo fuerat inflammatio excitata, quæ omnes ſuperſtites fuerunt,ac filios pepererunt,quæ etiam nunc viuūt. Quot ſi quis oobis obiiciat Aphor. Hipp. doceotem: mulierem grauidam miſſo ſanguine ex veoa abortire: Varij interpretes varia proferunt,vt Hipp. auctoritatem tueantor, quam labefactare piaculum eſt. Plerique omnes aiunt, illum integram & vſitatam ſuo tempore venæ ſectionem intellexiſſe;alij huiuſmodi res medicas non perpetuam veritatem continere,alij aliter docent.Ego verò puto Hip.non geoeraliter, abſolutè atque omnino ſectionem venæ mulieribus grauidis interdixiſſe, ſed potius voluiſſe medicos reddere cautos, vt oe temere & ſine magna cooſideratione audeant grauidis venam incidere. Id qood mihi videor, partim ex forma huiuſmodi orationis & verborum, partim ex ratiooe poſſe colligere. Namque Hipp. non ſimpliciter, ſed cum comparatione loquitur, mulieres ſecta vena eo magis abortire, quo fætus grandior fuerit. Quod ſi in grauidis nullus ſupereſt locus ſectioni veoæ, certè nihil erit opus hac comparatiooe. At verò, ſicuti vulgare eſt apud Grammaticos, cum comparatiuum ſupponat poſitiuum, hinc licet colligere, qoaodoque grauidis licere venam ſecare. Eteoim ſi maius immioet periculum abortus, quo fœtus eſt maior, ac propterea magis à venæ ſectione abſtinendum eſt, vel contra minus periculom immineat, cum fœtus eſt minor, minoſque à venæ ſectione cauendum ſit, fateamur oeceſſe. Sed ratione qooque licet hoc ipſum confirmare: ſiquidem cauſa propter quam, Galeoo eoam ioterprete, Hipp.prohibet ſectionem venæ, illa eſt, quia veretur,ne alimentum fœtui ſubtrahatur. Quod ſi mulier fuerit,vel admodum ſucci plena, vel plura accipiat facilè & bellè nutrientia alimenta, vel ſanguis parcè detrahatur,adeo vt ſperandum ſit minimè alimentum fœtui eſſe: defuturum iam nihil amplius videtur obſtare, quo minus ſanguis detrahi poſſit. Itaque de aph. Hippocraois hæc noſtra eſt ſeoteutia, quam retinebimus, dooec melior occurat.

Vacuatio in grauidis.

Poſtremo loco nonoulli qoærūt,vtra vacuatio in grauidis,an per ſectionē venæ, an per medicamenta purgātia,ſit magis periculoſa? Ego verò quicquid alij reſpoodeant.vnico verbo ita ſentio,ſectionē venæ ſi opportunè ac non ſine iudicio adhibeatur,nullū periculū,ſæpenumero inſignem vtilitatē, contrà purgaoria medicamēta oullam vnquā vtilitatē, inſignia pericula ſemper afferre. Quam quidē rem inter cæteros Auer. præclarè mihi videtur definiiſſe, 7.*coll.*4. qui hæc habet: *Dicit Hipp. mulier prægnans nō debet pblebotomari,niſi quando embryonis virium fuerit fortis,id eſt, a quarto menſe vſque ad ſeptimum ſi humores fuerint impuri,& pharmaciam concedit tunc. Ego autem dico, quod phlebotomia quando adeſt repletio, qua embryo non indiget, non eſt mala,ſed pharmaciam non credo ad bonum finem peruenire:imò neceſſariò lædit ebryonem, eo quod in ſe ſubſtātiam habet venoſam, & fortaſſis faciet malos humores fluere ad embryonem, vt ipſum lædant*, & quæ ſequuntur.

Poſtremò autem neque id prætermittendum eſt, vt mulieres grauidæ,quantum fieri poteſt,ab omnibus perturbatiooibus animi ſibi caueant. Mirum enim quàm frequenter & facilè propter huiuſmodi cauſas contingat illas abortire. Itaque ſi occaſio & tempus ferat tooitrua,fulmina,coruſcationes,terræmotus,decet illas admooere,vt oe ex improuiſo huiuſmodi ſtrepitus & terrores præſentiant. Idem de bombardis, tubis & omni violento ſtrepitu dicendum eſt: ſic ab omoi horreodo ſpectaculo abſtineant. Exempli gratia,mortis violentæ, rixarum, vulnerum,vno verbo ab omni metu,horrore,timore,dolore, ira, & qualibet ioſigni pertubatione debeot cauere. Sed ad internas cauſas, & primùm ex parte mulieris,de quibus certè non omnibus, ſed nonnullis maioris maioris momenti ſermonem habebimus, ſicuti de cauſis externis dictum eſt. Cum autem hæc ratio curandi mulieres ſuo ipſarum vitio propenſas, vt abortum faciant,dupliciter poſſit cōſiderari: vel antequam vtero gerant,vel poſtquam grauidæ factæ ſint,illud ego quidem geoeraliter ſētio.longè commodiorem, & tutiorem medendi ratiooem eſſe,quando mulier oondum concepit,cum altera ex parte poſt conceptum,aut difficilè,aut forte oullo modo ea poſſint remedia adhiberi,quæ vel corpori vniuerſo vel alicui parti,potiſſimùm verò ipſi vtero valeant proſpicere Namque,exempli gratia, ſi mulier habeat corporis habitum præter modum, vel pleoum,vel extenuatum,ſi aliqua laboret intemperie, vel alio morbo capitis, ventriculi,iecoris, & omnium maximè vteri, vnde abortus videatur imminere: quomodo fieri poteſt, vt medicus, vel de communi corporis vacuatione alioquin oeceſſaria, vel de cæteris accōmodatis præſidiis quicquam probè ſtatuere poſſit? Non ignoro Auic.21. *tertij tract.* 2.*cap.* 10.11.in hora quoque imprægnationis pluoma agere(quaodo eſt grauida)adeo vt neque abſtineat ab hiera Galani à pilulis fœtidis, à clyſteribus mundificantibus matricem,&c. Quæ ſeotentia nullo modo mihi videtur recipienda, qui ceoſeo hoc tempore,hæc nō ſolùm importunè adminiſtrari, ſed etiam ſummam perniciem & fœtui & mulieri poſſe afferre. Verumenimuero,cū tēpus ante vteri geſtatiooem altero poſt conceptum lōgè opportunius videri poſſit, tum neque alterum prorſus negligendum eſt. Iam igitur aliquid de medicamentis præcaueotibus abortum ratiooe cauſarū dicamus,omiſſis ſuperfluis,qooniam ſi velimus circa omnes cauſas exteroas verſari.de quibus ſuprà diximus, res foret longiſſima. Ideo vnicam tantùm cauſam tractabo, atque illius curationem tradam,quando vteri acetabula ſuot plena mucoris, hoc eſt, pituitoſi ac leoti humoris, quæ potiſſimùm ab Hipp. poſita eſt,& propter quam plerumque mulieres ſolent abortum facere. Nam quantum pertinet ad corporis habitum, pleoitudinem, cacochymiam, intemperiem, & reliquos morbos, cum reliquarum partium,tum potiſſimùm vteri, & reliquas cauſas ſi quæ ſunt id genus, illud vnum mihi ſufficiat dixiſſe, curationem horum morborum & ſymptomatum ex propriis fontibus petendam eſſe: de quibus maiori ex parte in publicis lectiooibus diximus, neque pertioet hic longiùs de ea re agere, Si igitur cootingat

Medicamenta abortum præcauentia.

mu

mulierem abortire, quod vteri vaſa ſint humidiora ac plena humoribus frigidis ac pituitoſis, Hippocr. præclarè tradit ſigna, quibus liceat huiuſmodi affectum cognoſcere, nec non rationem, in qua poſſimus illum curare, qui ſcribit ad hunc modum, nat. mul. (pag. 292. in princip.) & primo de morb mulierum (pag 339) *Si acetabula pituita plena fuerint, corrumpetur fœtus, vbi fortior factus fuerit. Cognoſces autem hoc modo: humidum fit, & viſcoſum ac mucoſum defluit*, &c. qui ſtatim curationem ſubiungit per purgationem primùm vniuerſi corporis, deinde vteri, ac demum per medicamenta, quæ poſſint vterum calefacere, ſiccare & corroborare. A quo Hippocr. Aetius inter cæteros, hanc ipſam curandi rationem accepit, qui hæc habet lib. vltim. cap. 21. *Has mulieres oportet curare per medicamenta pituitam ducentia, totum corpus vacuando*, & quæ ſequuntur. Nos itaque horum veſtigia perſequentes, hac ipſa methodo hanc curationem totam inſtituamus. Et primùm ad totius corporis vacuationem, redundantes vitioſi humores primùm præparandi, mox purgandi ſunt, id quod in gratiam iuniorum commodè iis medicamentis fieri poſſe videtur. Ante omnia licet aluum lenire, quæ ex aloe conficiuntur, qualia ſunt hiera ſimpl. pil. aloëph. cum melle roſ. ſol. manna: mox inſtituenda ſunt medicamenta, quæ attenuandi, incidendi, abſtergendi facultate ſunt prædita, vt ſyr. beton. hyſſop. &c. cum oxymel. & decoctis pulegij Demum purgandum El. Indo. diaphæn hiera Pachij, ex Agar. Turb. &c. Biduum vel triduum à lenitione alui nullo modo eſt prætermittenda ſectio venæ, ſi modo conueniant principes ſcopi. quod quidem remedium multis modis confert. Vena autem incidenda, vel in cubito, vel in cruribus, pro vt vna vel altera indicatio, aut reuellendi, aut deriuandi videbitur poſtulare, ſed tamen id perpetuo cauendum, ne menſtruis purgationibus aliquod impedimentum inferatur. Quod ſi vobis vnica purgatio non videatur ſatis eſſe, licet illam repetere, interim adhibeatis concoquentibus & præparantibus medicamentis, quæ prioribus ſunt efficaciora, exempli gratia, ſyr. de artem. & ſimilibus. Purgato corpore vniuerſo, ad purgationem vteri veniendum eſt, quod peſſaria præ cæteris omnibus medicamentis commodè præſtant, quæ conficiantur ex colocynthide vel Trochis. Alhand. Turbith, agarico, hiera & ſimilibus, quæ ad pituitam trahendam ſunt accommodata. Demum verò ad illa præſidia veniendum eſt, quæ poſſunt vterum calefacere, ſiccare, roborare, in quo certum eſt, totius curationis ſummam conſiſtere. Huiuſmodi autem præſidia plurima ſunt, partim interna, partim externa. Interna quidem, conſeruæ, maioranę, meliſſæ florum roſmarini, betonicæ, ſaluiæ, flor. lauendulæ. flor garyophillorum. conf. diacyminum, diambra, diacalamenth. dianiſ. diamarg. cal. elect. de gemmis: ſed his omnibus, vt puto, magna antidota Theriac. & Myr. ſunt longè efficaciora. Cæterum medici hoc tempore pro huiuſmodi indicatione præ cæteris omnibus præſidiis, duobus vti ſolent, vt ſunt aquæ medicatæ calidiores, potiſſimùm ſulphureæ, & nitroſæ, vt Aponitanæ & Aquarianæ. Deinde ſunt decocta ligni chinæ, ſarſæ, ſaſſafras, ſed maximè omnium decoctum chinæ, quæ ſanè duo præſidia ſi cum ratione & opportunè adhibeantur, præclariſſimam ſæpenumero operam ſolent præſtare. Externa autem ſunt lotiones, inſeſſiones, linimenta, ſuffumigia, peſſaria, quæ vno verbo ex iis medicamentis ſunt conficienda, quæ calefaciendi, ſiccandi facultate ſunt prædita: artemiſ. menth. camomil. origano. calamẽth. cynoam. garyoph myrrha, ſtyrace & ſimilibus, de quibus ſemel atque iterum diximus. Sed neque demum illud prętermittendum eſt, aquas medicatas calidiores non ſolùm potione, ſed etiam balneo atq; inſeſſione forſè inter cætera omnia externa præſidia principem locum obtinere. Atque hactenus de ratione tractandi mulieres antequam vtero concipiant, ne deinceps in abortum incurrant. Ratio autẽ

Præſeruatio grauidarum ab abortu.

præſeruandi mulieres iã grauidas ab abortu, potiſſimùm verſatur circa cauſas à quibus abortus videtur imminere. Itaque ab omnibus externis periculis & occaſionibus de quibus iam diximus, ſedulò cauendum eſt: & inter cætera, quod nunc mihi in mentem venit, mulier grauida accommodata veſtimenta gerat, ac maximè omnino abhorreat commune illud munimentum, quod ex tabulis ligneis forſè etiam ferreis durißimum conficitur, ac mulieres ad corporis venuſtatem, ad vſque pudenda geſtare ſolent; quo quidẽ abuſu prę cęteris omnibus Venetę delectãtur: etenim vix poteſt aliter fieri, quin vterus præter modum comprimatur, fœtus non ſolùm debito incremento priuetur, ſed etiam veluti per quandam compreſſionem importunè deiiciatur. Si aliqui vrgent morbi, vel veteres, vel ſuperuenientes, ſi fieri poteſt, optima in primis victus ratione & leuioribus quibuſdam præſidiis decet illos curare, cum alia omnia remedia, potiſſimùm purgantia medicamenta, & ſectio venæ ſint ſuſpecta, vt ſuprà diximus, nec ſine magno periculo poſſint adminiſtrari. Itaque ſi aluus fuerit adſtricta, communibus clyſteribus ex iure, ſaccharo, oleo, vel leuiſſimo aliquo medicamento agendum eſt, ac præ cæteris omnibus cum caſſia, quam Actuarius medicinam prægnantium vocat. Si verò morbi fuerint acuti & vehementiores, cum vndique & fœtui, & matri periculum immineat, iam licet medicis ad valentiora præſidia deuenire, & mea ſententia potiſſimùm ad venæ ſectionem, de qua ſatis dictum eſt. Verumtamen illud generaliter perpetuò memoria tenendum eſt, multo fidentius ac minore periculo mulieres grauidas tractari mediis menſibus à quarto vſque ad ſeptimum, quo tempore purgantia illis quoque concedit Hippocr. ſi materia turgeat, quàm primis & poſtremis, quo vtroque tempore, quantum fieri poteſt, ab omni medicatione & motione abſtinendum eſt. Quod ſi demum grauidæ mulieri periculum abortus proximè videatur imminere, & quaſi

Præſidia interna.

inſtare, vt iam ligamenta incipiant rumpi, atque vel aquoſa, vel cruenta ex vtero fluere, plerique omnes variis prę́ſidiis partim internis partim, externis, ſolent opem ferre. Inter medicamenta interna duo ſunt prę-

Externa.

cipua, & in vulgari vſu, alterum ſunt corallia rubra in puluerem redacta, alterum eſt granũ illud tinctorũ, cuius Dioſc. *lib.* 4. *c.* 43. & Galen. 7. *ſ. m.* meminerunt: vulgo *Kermes* dicitur, quod in ouo ſorbili exhibent addito thuris pauco, vel maſtichæ, quæ ſanè optima ſunt. Sed præterea ſunt nõnulla quæ ab occulta proprietate videntur præſeruare, vt puluis cancrorũ fluuialiũ, coaguliſ leporis, cinis conj erinacei terreſtris, puluis erinacei marini, de quibus Aët. *lib. vlt. c.* 21. & plurimi mentionẽ faciunt. Inter externa ſunt linimẽta, emplaſtra, cerata, quæ inſigni adſtringendi facultate prædita ſunt, ac dorſo impoſita creduntur poſſe laxata ſolidare. Ac duo pariter ſunt in communi vſu: alterum eſt vnguentum de cort. caſtanearum, Montagnanæ ſenioris: alterum eſt vnguentum comitiſſæ Vangnanæ, quod ab illo deſcriptum eſt, *lib.* 17. *ſuæ pract. cap.* 14. & miris laudibus celebratur. Horum imitatione poſſunt fieri linimenta ex ol. cydon. maſt. myrtillorum, bolo Armeno, corallis, & ſimilibus. de quibus longiùs agendum non eſt. Sed præterea quoque nonnulla quæ externè adhibita, & variis partibus ſuſpenſa poſſunt abortum impedire: Aëtites lapis in vtero aut corde, aut inteſtinis ceruarum repertus, granum tritici intra panem repertum, lapis Sardonius de quibus Aetius

& alij. Verùm poſtremo hoc loco illud præceptum addo, in quo multi errant circa adminiſtrationem præſidiorum exteriorum, quæ inſigni adſtringendi facultate prædita ſunt, admodum cautè & prudenter agendum. Namque ſi importunè adhibeantur, quo tempore tam prope de fœtu actum eſt, poſſunt naturam impedire,& pericula afferre plurima.

CAPVT. XII.

De difficili Partu.

Eſſentia. SI vteri fabricam memoria repetamus, & conſideremus, quomodo fieri poſſit, vt illud os, pars tam anguſta, vſque adeo repetiatur, vt poſſit fœtibus facilem exitum præbere: mirari poſſumus, *de vſu par.* 15. *cap.* 7. intelligere non poſſumus. Etſi verò propter hanc & alias cauſas nulla mulier ſine dolore,& difficultate pariat, quæ pœna propter crimen violatæ obedientiæ à Deo primæ matri conſtituta eſt nobis in præſentia ſtaturum eſt, eam tantùm partus difficultatem tractare, quæ eſt præter naturam, ob quam ſæpe mulieres & fœtus maximis periculis ſubiciuntur, quod non euenit reliquis animantibus, teſte Philoſopho 7. *hiſtor. animal.* 9. Quomodo fiat partus naturalis declarat Galenus 3. *nat. fac.* 12. & *ſympt. cauſ.* 3. qui docet, huiuſmodi opus eſſe naturalis facultatis & expultricis vteri: cuius ſanè expultricis irritationis Galenus triplicem cauſam affert, nimiam molem, aut pondus, aut morſum. Igitur quemadmodum ſi vterus moleſtia excitatus congruo tempore fœtum expellit, negotium naturale eſt, atque ad facultatem naturalem expultricem huius partus attinet: ita altera ex parte, ſi fœtus congruo tempore non poſſunt deponi, hoc præter naturam eſt, atque inter ſymptomata exeuntia immutata debet reponi, quando id retinetur. quod nequaquam retineri debuiſſet. *Cauſa.* Neceſſe tamen prius eſt bonas cauſas cognoſcere, quæ omnes ad tria præcipua capita referuntur, nempe ad mulierem, ad fœtum, ad res externas. *Partus difficultas ex parte mulieris.* Itaque ex parte mulieris redditur partus difficilis, ſi illa fuerit imbecilla, ſcribente Galen. 5. *aphor.* 55. ad bonum & facilem partum robur mulieris neceſſariò requiri: quam quidem imbecillitatem cum Aëtio *lib. vlt. cap.* 22. licet interpretari, vel corporis, vel animi, vel vtriuſque, vt ſi mulier aliquo morbo laboret, vel diuturno, vel difficili, ſi nimiùm defatigata, ſi largiore & parciore quiete vſa fuerit, ſi nimio angore, ira, timore, pudore, mæſtitia afficiatur. Vnde primum parturientes ſolent difficiliores partus edere & quæ rarius pariunt magis dolent, ex Hippocr. *lib. de nat. fœt. pag.* 46. *in medio.* Præterea partus fit difficilis propter imbecillitatem, ſi mulier nimiùm tenera aut prouecta ætate concipiat, adeo vt in partu nequeat vtiliter agere. Hæc omnia imbecillem poſſunt mulierem reddere & animo & corpore, & ita difficultatem adferre. Præterea ratione vuluæ, ſi os vteri nimis exiguum, vel anguſtum fuerit, id quod multis modis contingit. Primum naturali magnitudine aut paruitate vteri, ſtatura corporis, vel ætate, vel quomodocunque breuis & imbecillis, vbi veriſimile, vterum quoque corporis partibus reſpondere. Redditur etiam os vteri anguſtum aliquo morbo, vel primo ortu, vel poſternis genito, vt ſi illud ſit vel obliquum, vel diſtortum, ſi aliqua membrana, caruncula, inflammatio, abſceſſus, vel aliquis tumor illi adnatus fuerit, ſi propter pinguiorem corporis habitum, vel aliud proximum impedimentum, verbi gratia, lapidem, vel lotium retentum in veſica, duriora alui excrementa, tumeſcentes hæmorrhoidas os vteri comprimentes, vt commodè nequeat dilatari. Ad quæ duo capita cætera omnia ad mulierem pertinentia facile poſſunt referri. *Ex parte fœtus.* Ex parte fœtus redditur difficilis, primùm ſi forma & ſitu, vel non naturali, vel non multum naturæ familiari exitum quærat. Pro quo ſciendum ex Galeo. 15. *de vſu part.* 7. formam naturalem prodeuntis fœtus eſſe, vt primùm capite diſcoctis brachiis ad genua in lucem veniat: cæteras formas, exempli gratia, ſi obliquos, aut tranſuerſus, aut pedibus pares egredi, ſi alterum crus, vel altera manus ante caput prius demittatur, non ſine vtriuſque periculo, & rationes eſſe. De quibus inter cæteros tractat Eucharius quidam Rhodio Medicus, vt puto Germanus, diffuſè & accuratè cum figuris pictis Venetiis anno 36. Cæterum Galenus hanc ſententiam de partu naturali primùm capite prodeuntem accepit ab Hippocr. qui 1. *de morb. mulier. pag.* 322. *circa medium*, ſic ſcribit: *Si partus tempus iam adfuerit ac dolor perſeueret, & ad multum tempus mulier puerum edere non poſſit, omnino obliquus aut in pedes procidit, vtile autem eſt in caput procidere*, &c. Sicut enim ſi quis in vas olearium anguſtioris oris nucleum immittat, nec fas eſt illud obliquum extrahere, ſic ſanè etiam mulieri accidit. Quam ferè eandem ſententiam habetis *lib. de nat. pueri, pag.* 13. *in princip.* quam ſententiam credo Ariſtotelem accepiſſe ab Hippocr. *hiſtor. animalium* 8. omnes partes ſecundùm naturam in caput fieri, contra naturam in pedes, &c. Cur autem præcipuè in caput fiat, docet Philoſophus 4. *gen. anim.* 9. iſtud commune eſſe omnibus animalibus, ac fieri propterea, quòd partem ſupra vmbilicum maiorem habeant, quàm inferiorem, & ponderoſiorem, vt tanquam in ſtatera pendentes eò vergant, quò trahuntur: quam ille ab Hippocr. accepit ac ſuo more diſſimulauit, ex loco citato, verbo tenus. Secundò fit difficilis ratione fœtus, ſi illi plures fuerint, cum ſimul vno tempore collo vteri illabantur, atque alter alteri ſit impedimento, quo minus ſinguli poſſint facilè produci. Namque ſciendum eſt ex Philoſopho 7. *hiſtor. animal.* 4. quod reliquis animalibus pariendi tempus certum, ſoli homini incertum à natura conſtitutum eſt: ita etiam quod pertinet ad partum numeroſum cætera animalia nonnulla ſingulos tantùm, nonnulla plures fœtus ſuapte natura parere conſueuiſſe, ſolum genus humanum eſſe in ancipiti, quod ſingulæ mulieres ſingulos vt plurimum pariant: ſed quandoque etiam, vt præſertim in Ægypto, duos, vel tres, etiam quatuor & plures generent, vt Philoſophus refert quandam 4. partub. viginti fœtus edidiſſe. Vnde & illud ex eodem Philoſopho notandum, quod in reliquis animantibus diuerſi ſexus fœtus ſimul nutriantur, ſeruentúrque meliùs, quàm vnius ſexus: in homine hoc rarius accidit, vt diuerſi ſexus fœtus ſimul conſeruentur, quod ratio & experientia edocuit. Præterea fœtus partus difficultatem adfert, ſi fuerit fœmina, ſi præter naturæ inſtitutum fuerit maior aut minor toto vel parte aliqua ac potiſſimùm capite, ſi fuerit monſtroſus, vel biceps, ſi morboſus ac malè affectus, omnium verò maximè, ſi mortuus fuerit: contra verò, ſi fœtus fuerit mas, moderatus & naturalis ac bona valetudine prædius. Huc poteſt etiam referri conſideratio membranarum, quibus fœtus inuoluitur: nam ſi propter vel nimiam earum craſſitiem & ſoliditatem congruo tempore non rumpantur, vel propter earum tenuitatem & exilitatem citius laxentur quàm oporteat: tunc neceſſariò partus difficilis ſuccedit; ſi quidem niſi huiuſmodi membranæ rumpantur, fœtus nullo modo poteſt extra vterum prodire, ſicut contra, ſi nimis tempeſtiuè laxentur: in quo caſu inſignis humiditatis copia ex vtero profluit, adhuc maior pariendi accedit difficultas: ſiquidem docet Galenus 14. *de vſu part. cap.* 5. huiuſmodi humores ad partus facilitatem mirum

mirum in modum conferre, ſiquidem veriſimile & neceſſarium eſt colluiri vteri hac ratione mollius & amplius fieri, ex quo deinde fœtus multo facilius egreditur, quàm ſi deficiente humore eædem partes anguſtiores reddantur. Poſtremò redditur difficilis ratione extrinſecarum cauſarum, qualis præcipuè eſt aër, qui quidem, ſi fuerit præter modum calidus & frigidus, hac in re plurimum momenti habet: ſiquidem nimius calor vires diſſoluit, maior verò frigiditas adſtringit meatus. Vnde etiam notauit Auicen. mulieres hyeme difficilius parturire, quod idem de regionibus frigidis ſtatuendum eſt, mea ſententia. Ad res externas potiſſimùm referri ſolent, lotiones, balnea, &c. quæ abſtergendi facultatem habeant, ſed multo magis ſi deſint bonæ obſtetrices, quas Philoſophus inter cetera 7. *hiſtor. animalium, cap.* 18. vult eſſe ingenioſas, perſpicaces ac intelligentes. Pariter ſi etiam commoda eius tormina & cætera omnia deſint quæ ad facilitatem partus neceſſariò requiruntur: itaque hæ ſunt omnes cauſæ, quæ partum difficilem poſſunt reddere, ad quas, ni fallor, cæteræ omnes, ſi quæ ſunt à nobis prætermiſſæ, ſine difficultate referri poterunt.

Ratione extrinſecarum cauſarum.

Signa.

Signa quæ facilem & difficilem partum poſſunt prædicere, plurima ſunt. Ariſtoteles hæc habet 7. *hiſtor. animalium, cap.* 9. *Mulieres quibus aluum tormina vehementer exercent, ocyſſimè pariunt; quæ lumbos dolent, vix pariunt; quæ imum ventrem expeditius pariunt.* Cuius quidem rationem reddi poſſe puto, quòd quæ mulieres circa dorſum & lumbos dolent, ſignum ſit ligamenta eſſe firmiora, & quæ non ita facilè poſſint diſrumpi: quæ autem circa ventrem, ac multo magis circa pubem dolore afficiuntur, ſignum ſit iam rupta eſſe ligamenta & fœtum ad exitum properare. Quod profectò ſignum res ipſa & experientia confirmat eſſe veriſſimum, ſi mulier fuerit adſueta difficiles partus edere, ſi fuerit admodum tenera ætate, puſillo corpore, ſi vel natura vel præter naturam fuerit imbecilla; ſi fœtus fuerit grandior, vel non vnicus, quod potiſſimum ex immodico ventre ſolet cognoſci; ſi fuerit imbecillus & malè affectus, quod præcipuè ex tardo motu cognoſcitur; ſi fuerit mortuus, de quibus ſignis iam ſuprà diximus; demum ſi exteriora deſint opportunè præparata: ex iis omnibus licet colligere partum fore difficiliorem; quod ſi res contrario modo ſe habeat, ſperandum eſt partum fore faciliorem. Cæterum neque id eſt ignorandum, à partus difficultate multa, & grauia pericula, & mulieri & fœtui imminere. Auic. 2 *sertij tract. cap.* 12. ſcribit, ſi partus fuerit difficilis 4. diebus, tum fœtum mori neceſſarium. Ex quo perſuadet medicos ſolicitos eſſe de vita matris, neque in vita fœtus occupari: imo verò ſtudendum, vt ille quomodocunque extrahatur. Et propterea ex inſigni illo conatu mulieres quandoque incurrunt malam tuſſim, ſputum ſanguinis, & quod frequentius contingit, in apertionem peritonæi, vnde hernia inteſtinali corripiuntur. Addunt nonnulli frangi aliquando oſſa illarum partium, & totam partem infernam ab ano vſque ad pudendum laxari & vlcerari, ſed hæc omnino, ſi vera ſunt, rarius contingunt. Itaque venio ad curationem.

Curatio.

Totam curationem difficilis partus mihi videor in duas partes præcipuè poſſe diuidere: quarum altera communia quædam præcepta & remedia complectatur, quæ generaliter ad omnem partus difficultatem ſunt accommodata: altera ſingulas cauſas conſideret, & vnicuique propria remedia adhibeat. Quæ rurſus vtraque pars in duo tempora commodè poteſt diſtribui: primum, antequam mulier ad pariendi actum perueniat; ſecundum, quando mulier in campum deſcendit, ac mox fœtum eſt paritura. Itaque primum conſideremus quæcunque generaliter ad omnem partus difficultatem priore tempore ante partum videantur pertinere: tota autem hæc res in probo vſu & regimine ſex rerum non naturalium conſiſtit. Quamobrem mulieres vtero gerentes omnem aëris exceſſum, potiſſimùm verò frigidiorem caueant, qui multis modis multa incommoda & pericula poteſt inferre: vnde maximè expedit in aëre temperato, vel etiam paulo calidiore illas verſari. Victus ratio ſit alimentorum boni ſucci, facilis coctionis, quæ potius ad quandam humiditatem & copiam, quàm ſiccitatem & inopiam vergat. Qualia forent carnes optimæ, capones, gallinæ, vituli hædi, iura pinguia & ſimilia, quæ emolliendi, non tamen aperiendi vim habeat: moueantur moderatè, nullo modo prorſus quieſcant, vt aliàs declarauimus. Imò verò tranſacta prima parte noni menſis etiam quoquo modo licet illas vehementius moueri ambulatione, curtu, aſcenſu, & deſcenſu ſcalarum. Vnum familiare & vulgare eſt apud omnes, vt mulieres hoc tempore diſſoluant fila, quod optimum eſt, cum ita partes dorſi & ligamenta leuiter & blandè laxentur, vt poſtea faciliùs opportunò tempore laxentur, ac rumpantur: ſomni ſint longiores, ea quibus conſtat corpora noſtra molliora & laxiora reddi: ſicuti contrà vigiliæ ſolent eadem ſiccare & denſare. Caueant omnem repletionem & quotidie tum duriora alui excrementa, tum reliqua omnia purgentur, vel natura, vel leni aliqua euacuatione. Coitus qui fortè ad hunc locum poteſt referri, non omni ex parte prætermittatur, ſcribente Ariſtot. 7. *hiſtor. anim. c.* 4. eas mulieres, quæ paulo ante partum concumbunt, facilius parere conſueuiſſe, quod naturæ peritis facile poteſt concedi. Mulier demum paritura caueat ab omni perturbatione animi, timore, mœrore, ira, ſollicitudinibus. itaque ſint omnia læta, ſit bono animo, bene ſperet, quod certè experientia demonſtrat ad partum reddendum faciliorem magnum momentum habere. Cæterum neque vſus quorundam remediorum ante partum importunus eſt cenſendus, quæ potiſſimùm eò ſpectent, vt omnes partes vteri ac meatus humectent ac laxentur; quale foret decoctum ex rad. alth. maluæ, arthemiſ. fœn. græci, ſem. lin. vel ſi illud vultis eſſe efficacius, ex baccis vel foliis lauri, dicta. calam. & ſimilibus, quo partes infernæ lauentur & foueantur: quale foret linimentum ex oleo amygd. dul. cham & ſimilibus, quo licet totam vteri regionem, & intra, & extra inungere ac fouere. Multi ſolent probare potionem ex oleo communi, amygd. dul. ſem. lini, quod ſanè conſtat poſſe & omnes muliebres locos mollire, & partum facilem reddere. Verùm in his & cæteris præſidiis, quæ ore aſſumuntur, ego cenſeo admodum cautè incedendum eſſe, atque id præcipuè cauendum, vt ne aliqua noxa inferatur ipſi ventriculo, ſicut ego ſentio olei potionem poſſe inferre. Atque hæc quidem ſunt præmittenda, quoad præparationem, quo fœtus faciliùs edatur. Quod ſi iam fœtus ſit edendus, ipſéque partus inſtet & vrgeat, opus eſt medicamenta quædam præparata in promptu habere, quorum beneficio non parum prægnans & parturiens adiuuari poſſit, ita tamen, vt minimè omittantur ea, quæ ars ipſa rectáque methodus præmittenda eſſe ſuadet, cuius mihi iam longo vſu & ratione explorata, medicamenta ſunt vſitata: exempli gratia:

Generalis ante partum.

In partu.

℞. *Dictam. Cret.*
Ariſtol. rot. long.
Pulegij ana. ℈. ß.
Cinnam.
Croci ana. gr. XII. *contundantur omnia ſubtiliſſimè. F. puluis,*

qui exhibeatur cum vino vel cum aliquo decocto opportuno, exempli gratia, cicerũ rubeorũ, pulegij,

petro

petroſelini. Hoc loco notandum eſt, quomodo Mercatus, Mercurialis, & alij vtantur cortice caſſiæ fiſtulæ ad partum, de quo errore inter cæteros agit Leonice *lib.* 4. Plinij, & aliorum med. erroribus c. 2. Sic conueniunt linimenta, peſſaria, ſuffumigia, & quæcumque ad prouocanda menſtrua prolata ſunt. Sic etiam nonnulla, quæ latente quadam ratione, & occulta, vt aiunt, proprietate poſſunt partum reddere faciliorem, vt ſi mulier teneat magnetem in manu ſiniſtra, ſi femori apponatur labis Aetites, ſi fiat ſuffumigium ex vngula aſini, ſi dextro cruri alligetur corallium, radix origani, cycla. cor gallinæ & ſimilia, in quibus referendis nolo tempus perdere, cum liceat cuique apud varios auctores conſequi. Ego verò aut parum, aut nihil ſoleo illis fidem adhibere; ſed Hipp. vnam commemorat præſidium, quod nullo modo eſt prætermittendum, etſi neminem video illius meminiſſe. Eſt autem ſectio venæ inferioris. ſcribit in hunc modum 1. *de morb. mul. pag.* 340. *ad fin.* Si verò prægnans multo tempore cohibeatur, & parere non poſſit, ſed diebus pluribus ex partus dolore laboret, ſin autem iuuenis, & in vigore, & multo ſanguine referta, ſecare oportet venas in malleolis & ſanguinem detrahere virium reſpectu habito, quod quidem remedium ego ſentio rationi, ac probæ medendi methodo conuenire, ac præſtantiſſimum eſſe. *Particulares.* Sed diſtinctius ad ſingulas cauſas veniamus, quæ triplici ex ordine fuerunt diſpoſitæ, nempe, vel ratione mulieris, fœtus, & rerum externarum. Si igitur difficilis ſit partus ratione mulieris, quòd ſit illa imbecilla vel corpore, vel animo. omnis modis iuuanda animo & corpore conſolanda, refocillanda. Quamobrem alimenta & potiones facilis & optimi nutrimenti ſunt offerenda, quibus ſpiritus & vires poſſint reuocari, iura optima, oua ſorbilia, panis imbutus vino odorato, aut ſucco granatorum Omnis timor, omnis verecundia ſemoueatur, & quantum fieri poteſt, robur illis addendum, vt diſcant res patienter ferre, ſpiritum cohibere, & ad infernas partes pellere. Quo tempore minimè ſunt prohibendę ne clament, quod imperitæ obſtetrices facere ſolent, cum expediat illas clamare omni conatu; ſi os vteri nimium anguſtum fuerit, inueſtiganda illius cauſa, illúdque omni ingenio laxandum, aperiendum: ſi claudatur propter excrementa retenta alui, vel lotij, hæc molliter educantur; ſi propter tumorem & dolorem hæmorrhoidum, iis etiam opportuna remedia adhibenda. Quod ſi difficultas partus exoriatur ratione fœtus, quod maiore ex parte ſolet euenire, primum ſi ille non exeat forma naturali de qua iam diximus, Hip. nos docet in libr. de nat. pueri, vt rurſus intromittatur delapſo capite elatis pedibus, vt ſi fieri poteſt, ſecundùm naturam exeat in caput, in quo ſanè experientia & ratione conſtat maximum periculum contineri. Quod ſi demum fœtus mortuus fuerit, omni ſtudio conandum eſt, illum quamprimum educere, ne ſæua ſymptomata aut mors ſubſequatur. Et huius rei remedia ſunt tam interna, quàm externa, imò ea omnia quæ de menſibus mouendis diximus, vt lotiones, fomenta, confectiones confeturæ pul. pil. decoct. &c. quod ſi omnia fruſtra fiant, ad manus operationem eſt accedendum, exciſionem, &c. quam rem præter Hippocr. prius nemo tradidit 1. *de morb. mul. pag.* 336. Quicunqúe fœtus manus aut crus protendunt, optimum foret extrudere. & ambas partes in caput vertere. Si verò hoc fieri non poſſit, ſecare oportet hanc mulierem. Sed hæc operatio eſt plena periculi, cuius rei in mea praxi per 40. annos tantum tres vidi, quæ tamen omnes perierunt. Sed neceſſitate cogente, antequam operationem aggrediatur, ex præcepto Aetij *lib. vltim. cap.* 23. diligenter animaduertat, quomodo mulier ſe habeat. Nam ſi illa fuerit vehementer imbecilla, quod plerunque ferè ſit, abſtinendum ne mors errori imputetur, deploratos prognoſticis relinquendo. Ad fœtum ipſæ quoque pertinent membranæ, quæ ſi propter craſſitiem non poſſint rumpi, quibuſdam lenioribus frictionibus & linimentis agendum eſt, exempli gratia ol. amygd. de lil. alb. cham. quæ poſſint illas laxare & extenuare. Deinde ſi ante congruum tempus laxentur, & profluant illæ humiditates, quas Gal. docet ad facilitatem partus facere, tunc omnes vteri partes internæ & externæ omnibus potiſſimùm à larga olei adminiſtratione ſunt perfundendæ, & ſic molliendæ, humectandæ ac laxandæ. Poſtremò extrinſeca omnia, aër, cubiculum, obſtetrices, ſint commodè præparata, de quibus longum eſſet dicere.

CAPVT XIII.

De Puerperio.

Naturalis partus. PArtum vel facilem, vel difficilẽ ſequitur puerperium, nempe illud tempus, quo mulier recens peperit ſiue marem, ſiue fœminam, quæ propterea puerpera dicitur, de qua nobis poſtremo loco dicendum eſt. Et ſi enim nonnullæ ſint, quæ ferè nihil laborant, ſed ſtatim redeunt ad ſuas operationes, tamen coguntur vt plurimum decumbere propter imbecillitatem virium. id quod illis euenit, partim propter laborem pariendi, partim propter inſignem euacuationem excremẽtorum. Nam quamuis educantur excrementa, nihilominus ſimul cum illis multi ſpiritus excernuntur, vnéſque redduntur imbecilles, vt exemplis ſuppuratorum & hydropicorum demonſtrant Hipp. & Gal. 6. aph 26. Huiuſmodi autem vacuationes in pueris Græcè λόχεια à Gaza purgamenta, apud Ariſtot. dicuntur, quæ quidem à Gal. de ſententia Eraſiſtrati, ac veterum medicorum lib. *de atra bile, cap.* 8. 3. *Epid. ſect.* 3. *comm.* 73 non ſimpliciter vacuationes & purgationes dici debent ſicuti alteræ, quæ à purgantibus medicamentis dicuntur, quandoquidem excernitur hoc tempore ſanguinis pars deterrima, vt ſtatim declarabitur. Puerperæ igitur niſi quid præter naturam illis ſuperueniat inter corpora conualeſcentia reponendæ ſunt, ac potiſſimùm congrua victus ratione nutriendæ atque reſtituendæ. In quo alioqui plures & grauiſſimi errores ſolent committi, cum ſolæ obſtetrices & mulieres imperent, ac prædicent medicis hac in re nullam fidem & obedientiam præſtandam eſſe. Quare primùm non ſolùm ſemel & bis, ſed ter, quater, ſæpiúſque & quidem copioſè nunquam deſinunt puerperas replere & nutrire, quibus familiare eſt prouerbium: *vnde egreditur puellus fore opus vt ingrediatur procellus.* Deinde plurimæ ſolent adhibere pullos columbinos, capones veteres, cum cinnam. Garioph. vina etiam grandia & generoſa: quæ quidem victus ratio quam ſit improba & periculoſa notius eſt, quàm vt debeat pluribus demonſtrari. Itaque congruentem victus rationem inſtituatis quæ quantitate ſit moderata, vt parum vel nihil à ſua conſuetudine recedat: qualitate autem alimenta ſint boni ſucci, facilis coctionis, paucorum excrementorum, flatus expertia, neque ita calefaciendi vi prædita, vt pulli gallinacei vel galli caſtrati iuniores, oua recentia, panis ex iure præparatus, &c. primis quatuor aut ſeptem diebus abſtineant à vino. Huius loco nihil præſtantius iure pulli gallinacei poteſt excogitari, deinceps vinum album, tenue, minimè generoſum, & parcè. Cum autem, vt modò diximus, huiuſmodi mulieres ſint imbecilliores alimenta commodè poſſunt & debent parari, qua ratione certum eſt meliorem coctionem fieri. Memini me legiſſe apud Athenæum *lib.* 9. *Dipnoſophiſt.* quoddam medicamentum

&

& nutriendo corpori accommodatum, quorum quidem inſtitutum & conſuetudinem non ſatis intelligo, qui ſcio apud Gal. & omnes probatos auctores Brafficam multis nominibus improbum eſſe alimentum. Et hæc de naturali partu.

Præternaturalis & laborioſus. Sin autem partus fuerit laborioſus, vel quid præter naturam illi coniungatur, tunc longe maior diligentia & cautio te oportet victum inſtituere: in quo caſu ſcribit Moſchio Græcus auctor. harm. Gynec. 16. puerperas biduò à cibo abſtinendas eſſe, vt hinc liceat magis errorem eorum arguere, qui tam copioſam victus rationem ſolent probare. Cæterum cum plurimi affectus præter naturam ſoleant puerperis ſuperuenire, de quibus in præſentia non pertinet ad meum inſtitutum ſermonem habere: illud vnum ſciatis, omnia propemodum mala in huiuſmodi mulieribus alia nulla de cauſa fieri, quàm ob vitium purgationis, quæ à natura poſt partum inſtituta eſt: quod quidem vitium poteſt eſſe multiplex.

Retentio ſecundinarum. Namque primùm illæ retinentur membranæ, quæ fœtum toto conceptus tempore veſtiunt ac fouent, quæ δεύτερον Græcis ſeu ſecundinæ dicuntur, quaſi ſecundus aliquis ſit partus, qui fœtui in lucem egredienti ſuccedat. Quo loco obiter notandus eſt error omnium prope anatomicorum vno excepto Veſalio *lib. 5. cap.* 19. qui docet ſecundinā non aliud eſſe, quàm vnam ex membranis fœtum veſtientibus, quæ χωρίον appellatur, cum reuera vniuerſa ea moles & compactio membranarū, quæ poſt editum fœtum deiiciuntur, minimè vnica mēbrana χωρίον vel ſecundina dici debeat, vt perſpicuè colligitur ex Gal. *6. aph. cóm.* 35. & *de vena ſect. aduerſus Eraſiſtratum c. 5.* & ex Ariſt. 2. *de gen. animal. cap. 7.* qui ſcribit, ſecundas & membranas inter fœtum atque vterum poſitas fuiſſe.

Menſium vitium. Deinde quoque menſes vel planè retinentur, vel parcè fluunt, vel immoderatè & deprauatè deiiciuntur, quæ omnia ſymptomata magna incommoda ſecum afferunt, ſed potiſſimùm & maxima ex parte puerperæ laborant, ſi illis menſes vel prorſus retineantur, vel debiliter fluant, quod prǽclarè à Galeno traditum eſt, 1. *Epid. ſect. 1. com. 3* qui ſcribit, ſuppreſſionem menſtruorum perpetuò offendere, non tamen perinde, ac ſi à partu opprimantur, quòd hæc retentio hoc tempore non modò abundantiam, ſed etiam inſignem horum prauitatem pariat, quandoquidem fœtus gratia nutrimenti meliorem ſanguinem ad ſe alliciens relinquit deteriorem, ex quo prægnantes replentur prauis humoribus, ques deinde natura poſt partum euacuare conſueuit. Itaque in puerperis hunc perpetuò ſcopum ob oculos habeatis, vt illis menſtrua probè procedant, quandoquidem ex vna parte his opportunè fluentibus, illæ omnium morborum & periculorum ferè fiunt immunes, ex altera autem retentis & parcè fluentibus vix aliter fieri poteſt, quin plurimis & quidem grauiſſimis morbis ſubiiciantur. Quæ quidem ab Hipp. recēſentur 1. *de morbis mulier pag.* 323. cum mulieri aut partus purgamenta non fuerint purgata, aut mēſes non prodierint, contingit ipſam febricitare & horrorem habere, & ventrem magnum eſſe, & quæ ſequuntur. Et *lib. de nat puer. pag.* 47. ſi non purgetur mulier purgationibus partus, morbus magnus eam corripiet & in periculum vitæ incurret, niſi citò curetur, & quis conuenientem purgationem inducat. Si quærat aliquis quotnam diebus, & quandiu menſtruæ purgationes à partu debeant procedere; ad hunc reſpondet Hipp. *lib. de nat. puer. pag.* 17. puerperas parturientes fœminam 42 diebus parturientes autem maſculum 30. diebus opus habere: qui hāc quoque rationem adiungit, illud fieri quòd huiuſmodi purgatio reſpondeat generationi, & primæ conformationi fœtus, quam idem Hipp. affirmat in fœminis totidem 42. diebus, in maſculis 30. diebus contingere. Quod ſi rurſus quæratur quamobrem maſculus priùs, fœmina poſteriùs conformetur in vtero: cum potiſſimùm extra contrà eueniat, vt fœmina citiùs, mas tardiùs ad ſui perfectionem perueniat? Itidem reſpondet, id propterea fieri quoniam fœmina frigidior eſt atque ex frigidiore ſemine generatur, mas contrà calidior atque ex calidiore ſemine concipitur. verba hæc ſunt: *Quod autem fœmina poſterius conformatur, cauſa hæc eſt, quòd genitura fœminea humidior & debilior eſt quam maſculi: & iuxta hanc rationem neceſſe eſſe poſterius conformari fœminam, quàm maſculum: atque propterea etiam purgatio diuturnior eſt in fœmina quam in maſculo.* Quam quidem Hipp. rationem Ariſtoteles & Gal. mihi videntur mirabiliter illuſtrare: namque Ariſtoteles 4. *de gen. animal. 6.* quærens, cur fœminæ ſimiliter atque mares non perficiantur in genere hominum, cum intra parientem fœmina longiore tempore conficiatur quàm mas, vbi verò in lucem venerint, celeriùs fœmina, quàm mares conficiantur, quibus pubes, vigor & ſenectus citiùs obueniunt quàm maribus? Reſpondet iſtud fieri, quia fœminæ ſunt natura debiliores & frigidiores, adeo vt ſexū fœmineum, quaſi læſionem naturalem & detrimentum quoddam non vereatur appellare: Itaque, ille inquit, fœminæ intus tardè præ ſua frigiditate diſcernuntur, huiuſmodi enim diſcretio concoctio quædam eſt. calor autem concoquit, & quod calidius concoctu facilius eſt, ſed foris propter ſuam debilitatem citò ad ætatis florem ſenectutemque perueniunt: etenim omnia minora vt in artis operibus, ſic in natura citiùs ad finem deueniunt. Gal. idem 2. *de ſem. c. 4. &* 5. facta comparatione luti liquidioris, quod nullam impreſſionem aut fixionem recipit: docet idem contingere in ſemine & ſanguine menſtruo frigidioribus, ex quibus animal formari non poteſt, niſi illa priùs moderatam duritiem & conſiſtentiam acquirant, quæ ad informationem membrorum ſit accommodata. Cum autem fœmina ex ſemine & ſanguine liquidiore, tenuiore, frigidioréque efficiatur, ſatis cuique poteſt conſtare, illam tardiùs quàm marem, qui ex materia craſſiore, ſolidiore, calidioreque procreatur, in vtero conformari: at verò extra vterum aliter ſe res habet. mulierque citiùs mare perficitur. partim quòd mulieri coniuncta eſt materia humidior, quæ facilè poſſit extendi, partim quòd imperfecta concoctio. quæ ad perfectionem fœminæ neceſſaria eſt, citiùs acquiritur, quàm perfecta. Sed poſitis his rationibus Hipp. Ariſt. Galen. nobis liceat alias duas rationes adiungere, minimè vt puto, negligendas, quæ tamen ex eiſdem præcipuè verò ex Gal. colligi poſſunt. Altera ſumitur ex natura & conditione loci, in quo fœtus generatur, ſiquidem vt ſcribit Hipp. 5. *aph.* 48. mares etiam plurimū dextra, fœminæ ſiniſtra vteri parte generantur: certum verò eſt dextra ſiniſtris eſſe calidiora, vnde cum fateantur omnes conformationem caloris eſſe opus, nulli debet mirum videri, ſi in calidiore loco conceptus fiat citiùs quā in frigidiore. Altera colligi poteſt ex copia & qualitate excrementorum: cum enim ſit veriſimile, ac forte neceſſarium & plura & deteriora excremēta in fœmina, quàm in mare coaceruari, iure naturam longius quoque tempus purgationis partui fœmineo quàm maſculino deſtinaſſe. Etſi autem ad purgationem puerperarum de ſententia Hip. 42. dies in fœminis, 30. in maſculis conſtituti ſunt: tamen ſciendum eſt hunc terminum quàm longiſſimū eſſe, atque ab eodem Hipp. limitari in partu fœminino diebus 25. in maſculino dieb. 20. qui hæc habet 1. de morb. mul. par. 36. *poſt partum plerumque ſane mulieri contingit, vt poſt puellæ partum in 42. diebus diuturniſſima purgatio fiat: extra periculum autem eſt, etſi 25. diebus purgentur, poſt maſculi*

verò

verò partium purgatio ſit diuturnior in 30. diebus extra periculum eſt etiam quæ in 20. diebus contingit cui quidem limitationi ferè ſubſcribit experientia, cum mulieres in partu magna ex parte dies circiter 20. aut 25. ſoleant menſtruas purgationes habere. Quòd ſi quis demum quantitatem huiuſmodi purgationis curioſiùs cupit intelligere, ad hunc pariter reſpondet Hipp. 1. *de morbis mulier. pag.* 337. ſcribens: *Sanè mulieri puerperij purgamenta ſufficienter prodire primam ſeſqui hemina menſura, aut paulo plura: poſt adhuc pauciora iuxta hanc rationem, donec tandem ceſſent.* Hemina autem pendit circiter ℥ x. apud Græcos vt tota huiuſmodi purgatio ad 20. circiter ℥. aſcendere poſſit. quod alioqui mirum debet videri, cum certum cuique eſſe poſſit mulieres in præſentia longè copioſiores puerperij purgationes habere, niſi forte dicamus, id fieri quòd noſtro tempore, cum mulieres non ſunt adeo temperantes in victu, ac longè maiori otio deditæ, quàm fuerint veteres, forte purgationes quoque ſint copioſiores, tametſi vt puto, de hac re nihil certi ſtatui poſſit, cum rationi ſit conſentaneum, & experientia ſatis confirmet, mulieres pro varietate ætatis, habitus corporis, temperamento & rerum ſimilium mòdò plures, modò pauciores purgationes habere. quod idem cenſeo de diebus huic purgationi deſtinatis ſtatuendum eſſe. Sed ad rem noſtram. Cum puerperæ propter eam potiſſimùm cauſam plurimis & grauiſſimis morbis corripiantur, quod vel ſecundinæ retineãtur, vel menſes malè fluant, danda eſt omnis opera, vt vtraq; huiuſmodi purgentur probè, atque ex inſtituto naturæ procedant, ſiquidem hæc vel ſola, vel certè præcipua eſt cauſa & ratio, quamobrem mulieres ab omni periculo & præſeruari & curari poſſint. Sed antequam de huiuſmodi vtroque ſymptomate agamus, non eſt prætermittenda quæſtio alioqui vulgaris, ſed digniſſima cognitione, verùm in puerpera laborante febri vel aliquo morbo acuto, computatio dierum criticorum à die partus, an à die morbi fieri debeat quæ videtur admodum difficilis. Galen. 5. *prognoſt.* 20. & Hipp. & Galen. generaliter docent, dies computandos eſſe à die partus, minimè à die morbi, qui hæc habent. Hipp. *Pari modo iudicationes fiunt* 3. prog. 10. Gal. *principium numerationis ſibi fiat, non quo die cœperint febricitare, ſed quo pepererint.* In quibuſdam igitur circa ſecundam aut tertiam diem incipiunt à partu, ex quo multi iudicant futuram indicationem: ſed res non ita ſe habet, ſed ex quo pepererint, numerationem dierum fieri oportet, & Hipp. & Gal. (ex quibus numerationem criticorum faciendam à die partus non morbi) contrà verò 1. *Epid. ſ. 3. ægrot.* 4. in vxore Philini in Thaſo, quæ die 14. cœpit febricitare. Hipp. & Gal. hoc ipſo die minimè à die partus videntur huiuſmodi ſupputationem feciſſe. Nec ratio ab hac ſententia videtur aliena: nam ſicut in vniuerſum, principium & omnia tempora morborum determinantur potiſſimùm ex cruditate & coctione humorum, minimè his quæ ſolent morbum præcedere: ita idem planè de puerperis ſtatuendum eſſe videtur: ac propterea minimè ex partu, quo tempore nulla eſt ægritudo, nulláque eſt materia morbum efficiens, ſed ex ipſo principio morbi ſupputationem faciendam eſſe. Præterea ſicut Galen docet generaliter 1. *de diebus crit. cap.* 6. principium morbi minimè eſſe accipiendum, quando ægrotaturi vigilant, cibos faſtidiunt, capite grauantur, & alia id genus quamplurima patiuntur. Eadem planè ratione ſtatuendum videtur, neque in puerperis huiuſmodi principium ex partu ſumendum eſſe, etiamſi illæ fuerint quoquo modo malè affectæ, ſicut reuera ſunt malè affecti, qui vigilant, cibos faſtidiunt. His ſi placet addamus teſtimonium Auic. qui huiuſmodi ſententiam confirmat manifeſtè inquiens, 2. quarti tr. 2. c. 1. in fine, *etſi mulier peperit, deinde accidat ei febris, tunc fiat computatio ex febre, non ex partu: ex illo enim eſt error*, & quæ ſequuntur. Ad hanc dubitationem conciliator differentiæ 106. & omnes medici ferè videntur duplicem reſponſionem afferre: alteram, in partu facili ac naturali dies criticos à principio morbi, contra verò in partu difficili ac non naturali à partu fore numerandos: alteram, in morbis longe diſtantibus à partu, ſupputationem à principio morbi in morbis proximioribus à partu faciendam eſſe. Nec rationes deſunt pro confirmatione vtriuſque reſponſionis: namque ex vna parte in partu difficili & laborioſo & in morbo qui proximè partum ſequitur, veriſimile, vel potius neceſſarium eſt morbum in ipſum partum, tanquam præcipuam cauſam eſſe referendum: ex altera autem parte in partu difficili & naturali, nec non in morbis longè à partu diſtantibus, omnis ratio colligit, illos non ex partu, ſed ex aliis cauſis originem habere quam quidem vtramque reſponſionem hiſtoria vxoris Philini confirmat: ſiquidem primùm partus fuit naturalis, in quo mulier ex præſcripto naturæ purgata eſt, & reliqua rectè habebant. Deinde febris cum rigore longè à partu die 14 ſequuta eſt, vt propterea ſumma cum ratione dies critici non à partu, ſed à principio morbi & ab Hipp. & Gal. numerati fuerint. At verò huiuſmodi quoque reſponſiones, ſi accuratè conſiderentur, mihi videntur neſcio quas difficultates continere: nam ipſemet Hipp. in vna vel altera puerpera quæ habuerunt partus non naturales, ſtatimque à partu 2. aut 3. die febricitarunt, videtur non ab ipſo partu ſed à morbo dies criticos numerare, qualis fuit 2. *Epid.* ſed 3. *ægr.* 11. vxor Dromeadæ, quæ filiam enixa erat, de qua Hippocr. hæc habet: *poſtridie eius diei, quo riguerat, aluum commodè reddidit*, &c. *Tertio die circa meridiem riguit, quarto dolor hypochondrij remiſſus eſt, adeo, vt certum ſit, hic dies numerari non à partu, ſed à die quo rigor & febris acuta mulierem inuaſit.* Qualis fuit mulier quædam 3. *Epid. ſ. 3. ægr.* 2. quæ apud frigidam aquã in Thaſo ægrotabat, de qua Hipp. hæc habet: *poſtquam filiam peperiſſet, nec eſſet purgata, tertia die à partu febri correpta eſt acuta*, &c. à quo die facto principio deinceps omnes dies criticos numerat, vſque ad 80. in quo obiit. Imò verò quod certè maximè notatione & admiratione dignum eſt, hæc ipſa mulier multo ante partum febre decubuerat, cibúmque faſtidierat, vt omnis ratio colligat, vel à febri ante partum, vel ſaltem ab ipſo partu eiuſmodi ſupputationem dierum fieri debuiſſe Qualis demum fuit vxor Epicratis, quæ laborabat apud Archegetem; de qua hæc ſcripta ſunt: *inſtante iam partu, rigore correpta eſt, non incaluit*. &c. *tertio die filiam peperit*, &c. quæ item hiſtoria eſt maximè notabilis, ſiquidem etſi mulier ante partum rigore correpta eſt, quod Galeno quoque interprete com. crudorum & prauorum humorum indicium habendum eſt, tamen non à die rigoris, non à die partus, ſed à die febris dies critici numerati ſunt. Itaque huiuſmodi hiſtoriæ planè demonſtrant, dies criticos nonnunquam numerari ex Hipp. à prima die febris, minimè à die partus: etiam ſi hic fuerit non naturalis, etiamſi febris 2. vel 3. die poſt partum ſit ſubſecuta: ex quo apparet neutram reſponſionem ſatis eſſe hanc repugnantiam apparentem diſſoluere. Quamobrem nõnulli tertiam quamdam reſponſionem excogitarunt qui docẽt duas criticorum dierum computationes, alteram à partu, alteram à febri efficiendas eſſe: quæ quidem, meâ ſententia, duabus prioribus longè abſurdior & falſior cenſenda eſt. Nam prætérquam quod Hippocr. & Galen. apertè vnicã tantùm computationem recipiunt à partu, imò verò Galen. vt vidimus, eorum opinionem conuellit, qui docebant

bant alteram computationem à febre faciendam eſſe, vt hinc multa ſequãtur abſurda neceſſe eſt. Etenim fingamus mulierem peperiſſe die lunæ, ac proximo die martis in febrem incidiſſe, quam putemus die vndecima criſim habituram fuiſſe, ex altera quidem computatione à febre iudicium fieri in 11. ex altera autem à partu in 13. Quod ſanè totam dierum criticorum & criſium naturam diſciplinámque à Galeno traditam peruertit. Quid igitur dicendum eſt? ego verò id primum repeto, hunc modum mihi adeo difficilẽ videri, vt non facile diſſolui poſſit, qui non erubeſco ingenuè fateri, me hactenus nihil potuiſſe, vel de aliis audire, vel de me ipſo excogitare, in quo prorſus acquieſcam. Dicam tamen liberè quid mihi in mentem venerit, & minùs quàm cætera diſpliceat. Duo ſunt expedienda: alterum quidnam reuera ſtatuendum ſit, vtrùm in puerperis à die partus, an à die morbi liceat computationem fieri: alterum quomodo Hippoc. qui videtur à ſeipſo diſſentire, ſibiipſi poſſit conciliari. Quod ad primum attinet, equidem cum Hippocr. & Galen. cenſeo, principium dierum criticorum à partu fore accipiendum, ſicuti in prognoſticis docet, tanquam certam & veram cauſa, ex qua febres vel alij morbi originẽ habuerint, quandoquidem in partu, cui ſuccedunt morbi, vix aliter videtur fieri poſſe, quin vel ſecundinæ vel menſtruæ purgationes malè ſuccedant, & mulier ſit malè affecta. In quo caſu non verebor affirmare, tunc mulierem ægrotare vno vel pluribus, fortè omnibus morbi generibus, intemperie, mala compoſitione, ſoluta vnitate, quibus deinde & febres, & inflammationes, & alij plures morbi poſſunt ſuccedere, vt propterea ſumma cum ratione à die partus computatio fieri debeat, quod multis quotidianis exemplis facile poteſt confirmari. Nam quemadmodum, ſi quis exempli gratia incipiat laborare Eryſipelate, aut capite vulneratus ſit die Lunæ, cui deinceps proximè Saturni febris ſuperueniat, nemo eſt, vt puto, qui non libenter à priore die Lunæ computationem faciat: ita ſi mulieri parturienti alij deinceps ſuccedant morbi, minimè videtur alienum à ratione, ſi quis non à primo die morborum, ſed à die partus computationem faceret. Quod autẽ ad alterum caput, quomodo Hippocr. poſſit ſibiipſi conciliari, qui vt vidimus, in nonnullis puerperis minimè à partu, ſed à morbo dierum criticorum numerationem facit, contra quam docuerit in prognoſticis: ego reſponderem cum Galen. 1. *de diebus criticis, cap.* 3. qui diſputans aduerſus nonnullos, qui propter varias auctorum diſſenſiones, vniuerſam de diebus criticis doctrinam euertebant, inquit, huiuſmodi rationem nullum momentum habere, cum auctores propter varias cauſas de vna atque eadem re ſoleant variis locis variè ſentire, quod ipſi quoque Hippocr. eueniſſe certum eſt. Quæ Galen. verba ſi vera ſunt, ſatis demoſtrãt longè maiorem fidem ſententiis Hippocr. aph. & progn. adhibendam eſſe, quàm libris Epidemiorum, in quibus multa potius obſeruationis, quàm doctrinæ gratia ab eo tradita ſunt: quam quidem reſponſionem odoratus eſt Fr. Valeſius *lib.* 10. *contr.* 4. qui inquit, Hipp. ſcripſiſſe hiſtoriam earum mulierum de quibus ſuprà diximus, non vt præceptorem, ſed vt obſeruatorem, qui enarrabat tantùm hiſtorias, & captabat experimenta, quò ſententias poſtmodũ in aph. & prognoſt. reponeret. Cum autem ex iis quę hactenus diſputauimus, facile ſit omnes obiectiones diſſoluere, non eſt vt ſingulas rurſus inutiliter repetamus: ad inſtitutum igitur ſecundinæ retentionem aggredimur. De qua ante omnia ſciendum huiuſmodi ſymptoma inter cætera omnia quæ puerperis ſolent contingere, eſſe quàm maximè difficile & periculoſum, adeo vt (vt mihi hactenus licuit obſeruare) mulieres maxima

ex parte, & quidem celerrimè ante diem 4. ad interitum deducantur: itaque omni ſtudio in illius euacuationem incumbendum eſt. Vt verò iuniores hanc rem meliùs intelligant, ſcire debent fœtum natura in lucem proferri nudum atque omnibus membranis & veſtimentis ſpoliatum, quæ intra veterum illud veſtire & fulcire ſoleant, vt propterea totum illud inuolucrum, quod ſecundinas diximus appellari, neceſſariò intus remaneat. Quod quidem cum nullum deinceps vſum poſſit afferre, ex naturæ inſtituto ſtatim poſt fœtum ſolet emitti; itaque ſi retineatur, præter naturam detinetur. Neque ego in eo multum laboro, vtrùm huiuſmodi affectionem inter morbos in numero aucto, an inter ſymptomata excuntium mutatorum velimus numerare, qui id ſatis habeo, in quo omnes conueniunt, hæc ſpolia quamprimùm fore detrahenda. Cauſæ quamobrem ſecundinæ detineantur, mihi videntur poſſe conſtitui, prima, quod illæ vel fundo, vel alteri parti ipſius vteri hæreant adhuc: ſecunda, licet non hæreant, quod circa aliquam vteri partem, inſtar cuiuſdam globi ſint conuolutæ, neque ad exitum inclinent: tertia, quòd os vteri clauſum ſit: poſtrema, quòd mulier ſit imbecillior, quàm vt illas deponere poſſit, quæ quidem cauſæ ſingulæ propriam curandi rationem deſiderant. Itaque ſi ſecundinæ ſint vtero alligatæ, vel circa vterum conuolutæ, mea ſententia, manualis operatio cæteris omnibus præſidiis, quæ plurima intra & extra poſſunt adhiberi efficacior cenſenda eſt. Quamobrem obſtetrix inuncta manu oleo amyg. dul. aut lil. alb. aut vng. Dialth. atque in vterum immiſſa, quærat ſecundinas apprehendere ac blandè educere. quo loco, ſi ſecundinæ vtero adhuc hæreant, debent obſtetrices diligenter cauere, ne ipſas recto tramite ſtatim ac violenter velint detrahere, quæ potius ſenſim nullâque adhibita violentia, in obliquum atque ad latera modò in dextram, modò in ſiniſtram partem mouendæ ſunt, donec laxentur & commodè poſſint educi: cum ſi aliter fiat, nec ſecundinæ obediant trahenti, ſed vi trahantur, periculum immineat, ne inflammatio concitetur, & quod eſt deterius, ne ſimul cum ſecundinis ipſe quoque vterus procidat. Verumtamen neque interea prætermittẽda ſunt præſidia, quæ hoc ipſum præſtare poſſunt: inter quæ teſtimonio Hippocr. ſternutatio inſignem obtinet prærogatiuam 5. aph. 49. Exemplum.

Cauſa retēt. ſecundinæ.

Curatio.

℞. *Caſtor. elect.*
Pip. alb. nig. ana. ℈. j.
Elleb. alb. ℈. j. *M. f. puluis.*

Sic illa quoque vtiliter adhibentur, partim ore accepta, partim extetiùs accommodata & adminiſtrata. quæcunque ad menſes ſunt accommodata, de quibus ſuis locis diximus, quæ ad hunc locum ſunt transferenda. Sed ſunt nonnulla quæ ad ſecundinas deiiciendas creduntur peculiarem quandam vim obtinere, qualia chryſocolla argentariorum, borax vulgo ſtercus accipitris, pellis ab angue depoſita, exuuia ſeu ſenecta anguis in puluerem redacta, vel ſeparatim, vel commiſta pondere ʒ. j. ex vino aut mulſa ſolet propinari. Exempli gratia:

℞. *Cinnam.*
Croci ana. ℈. j.
Boracis ℈. *iiij. ex aqua artemiſiæ.*

Nonnulli probant maximè lixiuium cum oleo. Proximis diebus cum eſſem Taruiſij, nobilis quædam matrona aſſumpto oleo amyg dul. ℥ vi s. ſiue fuerit medicamentum, ſiue fuerit caſu, protinus ſecundinam depoſuit. Sunt alia propemodum infinita, quæ facile poſſunt apud veteres & recentiores haberi. Nolo tamen ſilentio præterire quoddam remedium, quod à nonnullis quàm maximè cele-

Digitized by Google

bratur, & eſt puluis teſticulorum equi, de quo remedio clariſſ. Geſnerus hæc habet *lib. 1. Eph. Med. pag.* 27. Tigur. de polline teſtium equi ſiccatorum ad ſecundinas pellendas ex iure bibendum datur, quantum tribus digitis capitur: atque hæc aperto ore vteri gerenda ſunt, ſin autem illud conniuere compertum fuerit, tunc omni ſtudio conandum eſt, vt aperiatur fomentis, linimentis, perfuſionibus ex oleis ac medicamentis, quæ laxandi vim atque dilatandi habent, de quibus ſæpè diximus; quæ quidem partim ad ſuperiorem ventrem, partim ad pudenda licet apponere. Quod ſi demum ſecundina propter nimios labores partus & imbecillitatem puerperæ detineatur, nec poſſit expelli, manifeſtum eſt illi fore ſuccurrendum cibo & potu quæ ſint facillimæ coctionis, atque optimi & celerrimi nutrimenti, qualia ſunt iura ex vitellis ouorum recentium; optima, iura caponis, vinum album, tenue odoratum, & cætera id genus, quæ ſunt manifeſtiora, quàm vt debeant longiùs commemorari. Cæterum ſi hæc omnia fruſtra fiant, inquit Aet. *lib. vlt. cap.* 24. perturbari non oportet, intra paucos enim dies putrefacta in ſaniem diſſoluta excidit. Quod quidem etſi plerique omnes recipiunt, qui ſine delectu ſolent ex aliis proponere omnia, ego non ſatis intelligo quomodo fieri poſſit, ſi quidem, vt dixi initio, quatenus longiore experientia licuit mihi obſeruare, ſtatim circa primos dies puerperæ grauiſſ. ſymptom. corripiantur, ſyncope, tremoribus frigidis, vigiliis, delirio, adeo, vt nullam viderim quę non ante diem quartum obierit. Hoc autem poſtremo loco mihi licèt alterius remedij meminiſſe, quod etſi ab omnibus prætermiſſum eſt, tamen ego cenſeo, & quandóque expertus ſum, inter cætera omnia efficaciſſimum eſſe. Illud verò eſt ſectio venæ, quam quidem in vno vel altero pede re vrgēte, ſi modò puerpera viribus valeat, nulla ratione prætermittendam, cum non ſolùm ad euacuandam ſecundinam, ſed etiam ad alios vſus poſſit magnam vtilitatem afferre. Dictum eſt puerperas ob varia menſium vitia fore obnoxias morbis, & propterea omni ſtudio prohibendum, vt illi opportunè effluant, de qua quidem re, non eſt, vt in præſentia longiùs agamus, quandoquidem quæ ſupra diximus de ratione euocandi menſes generaliter, omnia poſſunt ac debent ad hunc locum transferri: veruntamen cum ex vna parte certum ſit, in prouocatione menſium ſectionem venæ principem locum obtinere, ex altera autem eiuſmodi præſidium apud nónullos quibuſdam difficultatibus inuoluatur, mihi libet hac in re hoc caput quam breuiter examinare. Primum itaque eſt vulgaris quædam opinio, præcipuè verò apud mulieres, piaculum eſſe puerperis venam ſecare, quæ cum nulla vel ratione, vel alicuius probati viri auctoritate nitatur, eſt reiicienda. Itaque vos, ſi id ferat occaſio, dummodo conueniant tres principes ſcopi, ne timeatis vestris puerperis, & ſemel & bis & ſæpius venam incidere. Quod quidem ſæpius ſoleo adminiſtrare, atque expertus ſum non ſolùm tutum, ſed etiam longè efficaciſſimum eſſe, non ſolùm in prouocandis menſibus, ſed etiam curandis morbis, quicunque à partu ſolent ſuperuenire mulieribus.

Venæ ſectio in qua parte facienda.

Cæterum de huiuſmodi præſidio nonnullæ occurrunt difficultates, quæ nullo modo ſunt prætermittendæ. Ac primùm ſi accidat, vt mulier à partu corripiatur aliqua febre, pleuritide, vel alio morbo acuto vt ſit neceſſe ad ſanguinis miſſionem deuenire, iam quæritur ex quanam parte, an inferiore cruris, an ſuperiore brachij liceat venam ſecare? etſi enim multi docent in cruribus venam perpetuò ſecandam eſſe, tamen neque deſunt viri doctiſſimi & celeberrimi nominis, qui aliter ſentiunt ac docent, vrgente morbo venam in cubito aperiendam eſſe, ex quibus duo præcipuè mihi nominandi ſunt: alter eſt Lud. Mercatus 4. *de aff. mul. cap.* 51. qui hæc habet: *verum in iis omnibus inflammationibus*, &c. alter eſt Franc. Valleriola *obſeruat.* 10. *Medicinalium*, qui refert hiſtoriam Helenæ Senequeriæ, florentis ætatis & primiparæ, quæ altero die à partu acutiſſima pleuritide correpta eſt, cui accedente etiam conſilio alterius medici Lud. Laurentij, ſecta fuit vena interna dextri brachij, ſanguis emiſſus ad ℥. vj. quo quidem in primis remedio idem teſtatur Valleriola ægrotantem integrè curatam eſſe cum admiratione magna. Forte verò ſunt alij quoque, qui hanc ſententiam ac medendi rationem probant. Ego autem cenſeo huiuſmodi opinionem à Gal. doctrina, & à ratione alienam eſſe, ac multa pericula ſecum afferre. Cum enim ex vna parte Gal. doceat, ac fateantur omnes, congruam menſium fluxionem eſſe veluti clauum nauis, præcipuamque forte ſolam rationem, qua puerperæ poſſint pleriſque malis & periculis curari & præſeruari: ex altera autem idem Gal. doceat *lib. de ſanguinis miſſione* 12. ſectionem venæ ſuperioris muliebres purgationes reuellere conſueniſſe: ſatis cuique poteſt conſtare, venas in cruribus perpetuò fore incidendas, vt quæ valeant trahere ad vterum, ac menſtruam purgationem iuuare. Alteras verò contra in cubito non ſolum importunè, ſed etiam perniciosè aperiri, vt quæ poſſint reuellere ab vtero, menſtruam purgationem impedire, vniuerſam curationem peruertere, ac certiſſimum periculum afferre. Notum eſt Oraculum Hipp. *Quæ ducere oportet eò ducere, quò maximè natura vergit*: ex quo factum eſt, vt Gal. ſumma cum ratione generale nobis præceptum tradiderit *de ſanguinis miſſione cap.* 11. 19. plenitudines à retentis menſibus natas, ex cruribus fore omnino vacuandas, ſiue venam incidere, ſiue ſcarificare oporteat: etſi non ignoro Aëtium & nonnullos recentiores, hanc Galeni ſententiam non recipere, de quibus aliàs publicè ac diffuſè dictum eſt. Itaque ſi puerpera vel aliqua inflammatione, vel aliquo acuto morbo laboret, & Galenus & ratio nos docent, venas in cruribus perpetuò fore incidendas, ſi modò ſanguinem omnino mittere oporteat. Quod quidem eodem Gal. auctore 9. method. cap. 5. ita deliberandum eſt: namque debet medicus fluentis menſtrui ſanguinis impetum attentare, & ſi ſic ſolus videatur fore ſatis, tota res naturæ, eſt permittenda. Sin verò ille parcè fluat, tunc tantum ſanguinis èx vena detrahendum eſt, quantum ex coniunctis ambabus vacuationib. natura & arte perficiatur, &c. quod occaſio poſtulat. Sic Hip. in vna & altera puerpera 1. *epid. ſ.* 3. *agr.* 4. 5. nullius meminit præſidij præter ſuppoſita, quæ licet interpretari quæcumque menſes poſſunt promouere. Sic Auic. 21. *tertij tr. cap.* 36. puerpera laborante febre laudat ſectionem ſaphenæ, nec non aquam hordei, quam inquit, non retinere menſtrua, & ſimiliter granata ducia, præterea nihil agit. Sic optimi quique medici tractant puerperas, vt menſibus probè fluentibus, ſola congrua victus ratione contenti ſint: illis verò parcè erumpentibus, hunc defectum omni ingenio conantur ſupplere. Sed hac de re ſatis.

Venæ ſuperioris ſectio non probatur, nec hæmorrhoidum apertio.

Cæterum vt neque id prætermittatur, ſicuti fluentibus menſibus ego quidem non probo ſectionem venæ ſuperioris: ita neque apertionem hæmorrhoidum poſſum probare: etſi non ignoro, ac forte in conſultationibus medicis audiſti multos doctiſſimos huiuſmodi vacuationem quam maximè probare, vtque inquit Lud. Mercatus, ob partium viciniam defectum purgationis vteri mitè adimplet. Quamobrē verò ego huic nequeam conſentire, id mihi perſuadet Galenus, qui tradens leges reuulſionis & deriuationis, inquit: reuulſionem per contrarias partes, deriuationem per

per vicinas fore perficiendas, nonnulláque huiuſmodi diſciplinæ exempla tradens, hæc habet 5. method. 3. *quæ per aluum fluunt, ea vel per aluum, vel per vrinam tranſmittes.* Quod ſi fluxiones vteri ad inteſtina deriuantur, vtique tantum videtur abeſſe, vt apertæ hæmorrhoides poſſint adiuuare, vt contra quàm maximè poſſint impedire. Cum igitur in puerperio, quod ſemel atque iterum diximus, medicus id eum primis debeat conari, vt menſtruæ purgationes rectè procedant, iure & prouocatio hæmorrhoidū & quæcunque poſſunt illis impedimentū adferre, mihi videntur improbanda & reiicienda. Poſtremo autem hoc loco id quoque liber quærere, vtrum liceat puerperis purgantia medicamenta exhibere, cum ſit res maximi momenti, neque omnes idem ſentiant, quandoquidem vt cæteri prætermittantur, duo viri paulo ante nominati, Mercatus & Valleriola huiuſmodi quoque purgationem in puerperis, tanquam maximè vtilem ac neceſſariam probant. Nam Mercatus cap. ſupra citato ita ſtatuit: *ſi purgatio per vterum non ſufficiens videatur, minimè verendum eſſe purganti medicamento vitioſos humores copioſius expurgare vt natura deonerata cæteros quoque humores faciliùs concoquat & expellat*, &c. Valleriola autem teſtatur eodem loco, illi ſuæ puerperæ tranſacta 7. die ſe dediſſe medicamentum ex agarico, manna, ſyr. & mel. roſ. ex decocto pectorali (malè faciunt, qui ſyr. & mel. roſ. permiſcent non ſine ſuperſtitione) quam quidem medendi rationem plurimi probant, ipſóque vſu frequenter confirmant. Ego verò iis conſentiens, quæ ſupra tradita ſunt, puto huiuſmodi opinionem à doctrina Hipp. & Gal. & ratione eſſe alienam, omnémque purgationem præter eam, quæ ex vtero prodit, non ſolùm nihil proficere, ſed ſæpe pernicioſam eſſe. Ex multis autem quæ iſtud facilè poſſim demonſtrare vnico volo eſſe contentus, quod omnium purgantia medicamenta poſſint menſtruas purgationes impedire. Cuius quidem imperitæ purgationis tot & tanta pericula propoſita ſunt, vt actum agere nolim. Atque ſic noſtræ tractationi finem facio. Etſi enim ad integram tractationem de affectibus muliebribus plurima ſuperſunt: tamen ad noſtrum inſtitutum, quod vnicum fuit de conceptu, & partu hominis ſermonem habere iis volumus eſſe contenti, quæ ferè ex tempore à nobis ſcripta, aliàs cum plus otij nacti fuerimus, magis accuratè & ornatè poſſunt fieri.

An exhibēda purgātia medicamenta.

ALEXANDRI MASSARIÆ VICENTINI MEDICI CLARISSIMI,

LIBER QVINTVS, *DE FEBRIBVS.*

CAPVT I.

De definitione febriū.

EXPOSITVRVS hoc anno ex inſtituto huius ſcholæ primā ſen. quarti canonis Auic. quæ tractat de febribus, decreui illa omnia prætermittere, quæ à cæteris ſolent diffusè explicari in principio librorum, & ad ipſam rē ſtatim aggredi,

ſi priùs pauca quædam vobis dixero de inſtituto ac iudicio meo, quod in tota hac interpretatione ſemper tenebo. Auic. quem ſuſcepimus interpretandum, in primi doct. 3 c. 3. ſe Galeni interpretem facit, ſed cum interpres debeat eſſe magis perſpicuus & facilis, quam auctor quē interpretatur, Auic autem ſiue propter malā ex lingua Arabica verſionē, ſiue proprio quodam ſuo vitio, ſit multo obſcurior & difficilior Galeno, propterea mihi ſtatutum eſt, perpetuò ipſum conſulere Galenū, qui vbique perſpicuam habet orationem, adeo vt longè facilius ſit, mea ſententia, Auicennā per Galenum, quàm Galenum per Auicennam intelligere. Præterea ſicuti docet Galen. *3. epid. ſecto 1. agroto* 1. & 1. *prorrh. comment. 1. text. 4. comm. 1. text. 4. com. 2. initio*, cum ad bonum interpretem pertineat nō ſolùm inuenire ſententiā auctoris, ſed etiam indicare, quæ bene, & quæ malè ab eo doceantur, ne iis quæ falsò dicuntur patrocinatus, opinionem vel ignorantiæ, vel contentionis reportet, nos ſingula decreta Auicennæ diligenter examinabimus, & Galeni doctrinam, tanquam ad lydium lapidem perpetuò conabimur referre. Quamobrem vos moneo, imò verò hortor, vt libris Galeni omni adhibita diligentia & ſtudio ſtudeatis, præcipuè verò 8. 9. 10. & 12. lib. de methodo medendi, duobus primis de differentiis febrium, & tribus de criſibus, ex quibus Auicenna quæcunque de hoc argumento ſcribit omnia videtur deſumpſiſſe: namque hac ratione facile nobis licebit cognoſcere & intelligere, quæ ſint Galeno diſſentientia vel conſentientia, & quæ recipienda vel reiicienda eſſe mereantur. Quod verò pertinet ad cæteros interpretes, Paulus, Aetius, & Alexander admodum pauca habent, & omnia tranſcribunt ex Galeno: recentiores ſunt quamplurimi, ex quibus duo mihi ſunt nominandi, Altimarus & Trincauellius, qui præ cæteris diffusè & ad mentem Galeni mihi videntur verſari, ex quibus nec nos grauabimur ea colligere, quæ lectione & imitatione digna videri poterunt. Sed Auicennam audiamus.

Interpretis munus.

Febris eſt calor extraneus, &c.

Cum Auicenna propoſitum habuiſſet, tradere curationem morborum, vt colligitur ex ſuo generali proœmio, ex Galeni præcepto 1. *methodi cap. 5.* omnium primùm tractauit naturam ipſius morbi, inuenit illius genera, & vniuſcuiuſque generis varias differentias: deinde generalem tradidit morborum curationem, quæ fit per contraria: ſed quoniam hoc non ſatis fuerat, propterea quia indicationes curandi ſumuntur non ſolùm à morbo, qui contraria poſtulat, ſed etiam à natura ægri, à natura partis laborantis, quæ diſſimilia expoſcunt, vt frequenter docet Galenus in libro method & nos etiam docebimus: idcirco deſcēndendum fuerat ad magis particularia: quare poſt explicationem ſimpl. med. in 2. lib. docet in 3 curationem morborum, qui ſunt proprij vniuſcuiuſque partis, à capite vſque ad pedes: in hoc autem quarto intendit tradere rationem curandi illos morbos, qui non ſunt proprij alicuius membri, inter quos febris principem locum obtinet. Itaque Auicenn. propoſitum eſt in hac prima ſen. tractare de febribus, quæ quidem tractatio inter cæteras omnes artis medicæ cenſenda eſt maximè vtilis & neceſſaria, cum nullus ſit morbus magis frequens, magis difficilis cognitione & curatione, & qui medicis maius negotium faciat, adeo vt vulgus hominum opinetur ad medicos ſolam ferè febrium curationem pertinere: vt propterea vos deceat in hoc ſtudio eſſe admodum attentos, & omnem diligentiam adhibere, quibus altera ex parte equidem polliceor omnem operam atque induſtriam, qui ſpero tam accuratè & perſpicuè hoc argumentum tractare, ac, Deo fauente, perficere, vt

Definitionis examinatio.

etiam nouitij facilè poſſint illud intelligere, & omnibus compertum eſſe queat, cum cætera mihi facile poſſint deeſſe, bonam certè voluntatem & officium non defuiſſe.

Dubitatio. Itaque Auicenna tractaturus de febribus, initium facit à definitione. Qua primùm loco licet dubitare, quamobrem à definitione ſtatim auſpicatus fuerit, ſiquidem Gal. 4 *de differ. pulſ.* 2. reprehendit illos medicos & philoſophos, quicunque initium faciunt docendæ alicuius diſciplinæ ab eſſentialibus definitionibus ac præcipuè ſi tyrones ſint inſtituendi, quoniam magna eſt in definiendis rebus controuerſia, & difficile eſt rectam definitionem tradere. ex quo factum eſt, vt ille recuſaret tradere definitionem pulſus: quod ſi omnino velis primum definire, cum ſint duo genera definitionum, alterum notionis, alterum eſſentiæ, decet priùs definitionem notionis, tanquam notiorem proponere: deinde ab illa ad eſſentialē tranſire, ad quam altera notionis nos veluti manu ducere conſueuit: atque hunc ſanè morem ferè ſemper tenet Galen. quemadmodum loco citato volens pulſum definire. in lib. *de differ. morborum cap.* 1. volens definire morbum, & aliis huiuſmodi locis; quamobrem malè Auic. & contra leges bonæ methodi videtur ſtatim à definitione principium duxiſſe.

Ego verò ad hanc difficultatem cenſeo reſpondendum pro Auicenna, quod qui intendunt conſtituere principia alicuius artis vel ſcientiæ, in qua multæ ſint controuerſiæ, non debent incipere à definitione, ſed potius, vt placet Galeno, longa oratione rei, de qua agitur, naturam aperire, quò illa cognita iam & perſpecta, breuibus tandem verbis accipi & definiri poſſit: quod inſtitutum videris perpetuò obſeruare Auicennam: ſecus autem ſtatuendum eſt de iis, quibus non eſt propoſitum artem vel ſcientiam primùm conſtituere.

Quare cum Auicenna vellet artem medicam tradere, iam ab aliis conſtitutam, qui, vt diximus, ſe Galeni facit interpretem, iure prætermiſit longas diſputationes. & ſtatim attulit definitionem febris, non ſanè vt illa quidquam probet atque demonſtret, ſed potiùs vt ex ea genera, & differentias febrium inueniat, de quibus poſteriùs acturus fuerat, docente Gal. 1. *meth. cap.* 3. *&* 5. ſpecies ac differentias rerum potiſſimùm colligi ex definitionibus: id quod legimus ipſum quoque Gal feciſſe, qui eo lib. de differentiis morborum, morbum definiuit, vt ex ea definitione omnes morborum differentias inueſtigaret: imò verò idem Gal. *in princ. lib. de diff. febrium*, primùm inuenit eſſentiam febris, vt deinceps ex ea ſpecies, & differentias aperiret & explicaret. Quod ſi quis demum quærat, cur Auic. prætermiſerit definitionem notionis & nominis? reſponderi facilè poteſt, illam fuiſſe ab eo prætermiſſam, gratia breuitatis, forte etiam tanquam manifeſtam, & ab aliis explicatam. Namque vt Gal. docet 1. *de diebus creticis* 6. ex communi notione, & conſenſu omnium hominum, quando homines ingenti calore corripiuntur, dicunt ſe febricitare, febriſque neque medicum, neque idiotam poteſt latere.

De nomine. Dicuntur autem Græcè πυρετὸς ἀπὸ τοῦ πυρὸς, hoc eſt *ab igne*, vt notat Galen. 3. *de fracturis com.* 8. etſi Hipp. & Gal. obſeruatione 1. *epid ſect.* 3. *ægroto* 2. 3. *epid. ſect* 1. *com.* 15. 1. *de ratione victus in acutis com.* 38 etſi inquam, Hipp. non omnem febrem, ſed tantummodo vehementiſſimam ſolet ignem appellare, quaſi tunc tantummodo, cum eſt vehementiſſima, non aliam habeat naturã, quàm ignis, & eiuſdem ſit cum igne ſubſtantiæ. Latinis autem febris à feruore dici videtur, quaſi ſit calor feruidus, & qui naturæ terminos excedit: ſic Ariſt. *in* 1. *probl* 8. æſtum præter naturam in corpore febrẽm nominat.

Cum igitur Auic non ſine ratione principium faciat ſuæ tractationis à definitione, æquum eſt illam perpendere, atque examinare, an benè vel malè tradita fuerit: quoniam verò ſcribit Auctor. *in* 2. *poſt. text.* 3.8. tres conditiones requiri in bonis definitionibus: primam ſi conſtet ex prædicatis eſſentialibus, quæ explicent naturam definiti: ſecundam, ſi hæc prædicata ſint ordine diſpoſita. & ita collocata, vt priore loco ſint, quæ latiùs, poſteriore quæ ſtrictiùs prædicantur: tertiam, ſi adſint omnia, nec quidquam deſit: cõſideremus ſigillatim omnia. videamúſque an hæc Auic. definitio habeat has omnes conditiones, necne & ad ſummã, an bene, vel malè tradita fuerit. *Conditiones bonæ definitionis.*

Primum prædicatũ in definitione eſt calor, quod eſt genus febris, illiúſque naturam & eſſentiam continet. Nam & Gal. 1. *de diff. febrium cap.* 1. ſtatuit, ſubſtantiam febris eſſe in genere caloris. Cum autem duo hoc nomen ſignificet, vt dicit Gal. 1. *aph. com.* 14. 1. *de temp.* 7. nimirum, & corpus calidum, & nudam qualitatem, quod ille oſtendit ex communi loquendi vſu, & ex lib. Theophraſti, qui de calido & frigido inſcribitur, quærunt hoc loco plerique omnes interpretes, quidnam per calorem an corpus calidum, an ſimplicem qualitatem oporteat intelligere: quæ ſanè dubitatio mihi videtur tam vana & inepta, vt non indigeat longiore confutatione: nam calor & caliditas, ſicuti albedo & nigredo, & alia huiuſmodi nomina, ſi accipiantur in abſtracto, ſemper qualitatem ſignificant: ſi verò accipiantur in cõcreto, poſſunt ſignificare non ſolum qualitatem, ſed etiam corpus, vel ſubſtantiam illi qualitati ſubiectam: quare apud Græcos ſunt duo nomina ſeparata, quorum alterum θερμότης, vel θερμασία, nudam qualitatem ſignificat, alteram τὸ θερμὸν interdum qualitatem, interdum corpus ſolet ſignificare: ad quem modum Hip hac voce vtitur, inquiens 1. aph. 14 calidum innatum: quod ſi Hipp. dixiſſet, calor innatus, aut caliditas innata, locum non habuiſſet diſtinctio tradita à Galen. ſiquidem calor & caliditas de corpore ſubiecto nequeunt prædicari, vt docet Ariſt. in prædicamento ſubſtantiæ, & Galen. 1. *de temp.* 7. Ita nunquam licet inuenire, nec apud Ariſt. nec apud Galen. nomina abſtracta qualitatum ſumi pro corporibus eiuſmodi qualitate affectis: id fortaſſe liceat inuenire in libris Stoicorum, qui contendebant, qualitates eſſe corpora, quorum abſurdam opinionem Alex. coactus fuit refutare. 2: *de anima cap.* 19 Cum igitur Auic. dixerit, febris eſt calor minimè vero febris eſt calidum, iure mihi videor dixiſſe interpretes ineptè quærere, vtrùm hæc vox qualitatem, an corpus ſignificet, cum ſine vlla dubitione ſignificet ſolam qualitatem.

Cæterum cum qualitates ſint variæ & multiplices, quædam primæ, quædam ſecundæ & tertiæ, vt docet Gal. 5. *de ſimpl. med. facul.* 1. & ante Gal. Ariſt. 4. *meteororum* 19. 1. *de generatione* 10. rurſum quæritur, vtrùm calor de prima, an de ſecunda qualitate debeat intelligi? Arculanus affirmat de prima qualitate intelligendum eſſe, idque multis rationibus conatur probare: alij contrà calorem intelligunt de ſecunda qualitate, id eſt, de intemperie, quæ reſultat ex actione quatuor primarum qualitatum. Sed nolo in re euidentiſſima tempus perdere. Quare prætermiſſa omni longiore diſputatione, dico in præſentia, calorem intelligendum eſſe de prima qualitate: namque Ariſt. loco proximè citato. & Gal. 1. *de naturalib. facult.* 6. caliditatem, frigiditatem, humiditatem, ſiccitatem, vocant primas qualitates, ſecundas verò nominant, quæ reſultant ex primarum actione veluti duritiem, mollitiem, grauitatem, leuitatem, & ſimilia Et ſi quis obiiciat, caliditatem corporis mixti non eſſe primam qualitatem, ſicuti eſt caliditas ignis, cum illa ſit permiſta & refracta ſuo

contra

contrario: huic reſpondeatis, non eſſe quidem vnam & ſimplicem qualitatem, ſed tamen primam eſſe & dici poſſe, cum eadem agat, quæ prima qualitas, licet remiſſiuè agat: quare & Ariſt. 4 *meteorum, in principio*, cõcoctionem, maturationem, elixationem, aſcribit proprio & innato calori, tanquam primæ qualitati, cum tamen calor innatus animaliũ & fructuum ſit refractus & mixtus ex contrario. Cum ergo calor ſit qualitas, & prima qualitas, ſed refracta & mixta ſuo contrario, neceſſariò concludendum eſt, eſſe intemperiem, quod expreſsè docet Gal. 8. *meth. cap.* 1. per hæc verba: *Sanè vnuſquiſpiam morborum eſt, qui per intemperiem ſiunt, & febris vtique cum adeo immodicè acutus eſt calor, vt & hominem offendat, & actionem lædat.*

An febris ſit morbus ſimplex.

Hoc loco mouetur altera quæſtio admodum difficilis, ſed cognitione digniſſima, vtrùm febris ſit morbus ſimplex, an compoſitus: vtrùm ſit intemperies calida tantùm, an ſimul intemperies calida & ſicca. Medici propè omnes noſtrorum temporum, & illi quidem nobiliores, cenſent morbum eſſe compoſitum nempe intemperiem calidam & ſiccam. in quam ſententiam præcipuè venerunt, perſuaſi Galeni auctoritate, qui apertè & expreſsè id videtur aſſeruiſſe: namque hæc habet 1. aph. com. 16. *Febri quoniam calida & ſicca paſſio eſt, eſt enim conuerſio natiua caliditatis ad ignem*, contulit Hip. victum humidum conuenire. Et iterum 1. de ratione victus in morbis acutis com. 18. *ſi contraria contrariorum ſunt remedia, ſanè febris peculiare remedium, vt virtute, tum refrigerante, tum humectante ſit oportet, id namque febris naturæ quæ & calida & ſicca eſt, contrarium erit.* Quam quidem ſententiam repetit 1. *de temp.* 2. 7. *meth.* 8. & alijs locis. Sed & ratio hoc ipſum videtur demonſtrare: etenim ſicuti ſcribunt Ariſt. 2. *de gen. & corrup.* 16. & 23. & Gal. 1. *de ratione victus morborum acut.* 43. cum ignis non ſolùm calore, ſed etiam ſiccitate præditus ſit, febris autem, vt diximus, ſit calor quidam igneus, veriſimile eſt, ſicuti in igne, ita etiam in calore igneo non ſolùm caliditatem, ſed etiam ſiccitatem reperiri.

Præterea hoc ipſum poteſt confirmare ſenſus tactûs, namque, inquit Galenus 1. aphor. 14. ſi tangas vnum qui febriat, & alterum qui non febriat, manifeſtè deprehendes calorem febricitãtis eſſe multo mordaciorem & aridiorem: cum enim effluxus ſimilis eſſe debeat ſubiectæ ſubſtantiæ, ex qua effluit, ſi illa fuerit humida & aërea, qualis eſt in corpore ſano, tum quod ab huiuſmodi ſubſtantia effluit, vaporoſum quoque & ſuaue eſt: ſic contra, ſi hæc ſubſtantia fuerit terreſtris, & arida, qualis eſt in corpore febricitante, tunc etiam id quod effluit, fuliginoſum, acre & aridum eſt.

Demum verò hæc ſententia confirmatur magno Hipocratis argumento, quod eſt ſanatio: etenim victus humidus omnibus febricitantibus conuenit 1. *aphor.* 16. & Galenus *in comm.* obiiciens hominem febre ſimul atque hydrope laborantem, in quo certum eſt à rebus humidis cauendum eſſe, reſpondet, Hippocratem eo loco non meminiſſe illarũ febrium, quæ cum alijs affectionibus fuerint coniunctæ, ſed illam tantummodo indicationem fuiſſe proſecutum quæ ab ipſa febre deſumitur: quod ſi febris ex propria indicatione, quæ ab ipſa morbi eſſentia procedit, humida poſtulat, nulli dubium eſſe videtur, quin febris ſit affectio calida & ſicca: humidum enim ſicco, non calido contrarium eſt. Quam eandem ſententiam habetis apud Galen. 1. *de ratione victus morbor. acutor.* 18. & 43. nec non 5. *meth.* 9. Itaque febris erit intemperies non calida tantùm, ſed ſimul calida & ſicca.

Etſi verò non ignoro, vt dixi, hanc opinionem probari à medicis propè omnibus, qui & proximo ſuperiore tempore, & in præſentia ſunt celebres, veruntamen equidem puto illam falſam eſſe, & Galeni dogmatibus non conuenire. Namque ille volens inueſtigare cauſas omnium morborum & ſimplicium, & compoſitorum, ſumpto initio à ſimplicibus & ſimilaribus vocatis particulis, in hunc modum ſuam doctrinam orditur, lib. de cauſis morborum cap. 1. *Erant vt arbitror quatuor quidem ſimplices, & quatuor compoſiti, increſcente nimirum aliquando immoderatè vel calore duntaxat, vel frigore, aut in altera oppoſitione vel humiditate vel ſiccitate: accidit verò nonnunquã, vt duabus ſimul qualitatibus acutus morbus calidus ſimul & ſiccus, vel frigidus & ſiccus, vel calidus & humidus. vel frigidus & humidus ſit*, &c. Gal. hoc loco ſimplices morbos partium ſimilarium ſeparat à compoſitis: itaque accipiamus nos vnam caliditatem, quæ in toto corpore tam ſit acuta, vt lædat operationes; hæc ſine vlla dubitatione ſimplex calidus morbus exiſtit: & ſi quæras, qualiſnam ille fuerit, & quo nomine debeat appellari, tibi reſpondet Galen. qui ſcribit *lib. de diff. morborum* 5. calorem in vniuerſo corpore exuperantem febrem nominari, & iterum docet 2. *method. cap. vltimo*, homines inueniſſe nomen febris, quoniam non ita facile illis fuerat ſemper explicare tantum calorem, quantus ſatis eſt ad lædendas operationes: porróque aſſerit hæc duo, febrem & calorem vniuerſi corporis lædentem operationes, planè idem ſignificare. Itaque febris eſt morbus ſimplex, intemperies calida ſine ſiccitate. Quod ſi iſtud quis audeat negare, is quæſo nos doceat, quo nomine hæc generalis caliditas lædens operationes, debeat appellari, quod nemo hactenus excogitauit: quippe mea ſententia, niſi ille febris fuerit, vt nullus eiuſmodi morbus reperiatur, fateamur, neceſſe eſt.

Febrium eſſe morbum ſimplicem probatur.

Præterea Galenus tractans vniuſcuiuſque morbi indicationes, hæc habet 10. meth. 10. initio capitis: *ſubſtantiam eiuſque affectus ad vnguem noniſſe oportet, & propriam curationis indicationem ab vnoquoque affectu cœpiſſe: præterea quem primo omnium, aut magis, quem rurſum minus, aut ſecundo vel tertio loco curare conueniat* hæc igitur cauſſa eſt, inquit Galen. cur vulgo medicorum ignotum ſit & quòd febrium omnium quæ febres ſunt, proprium remedium refrigeratio ſit, ſiue ea talis actu, ſiue poteſtate fuerit, quod alia multa ex accidenti refrigerantia febrium ſunt remedia. Hæc Galenus, qui conſentiens ſuis principijs, perſpicuè ſtatuit, naturam atque eſſentiam febris intemperiem calidam eſſe, minimè ſiccam, cum febris, quatenus eſt febris, proprium remedium ſit refrigeratio: alioqui, niſi ſolam caliditatem ſed ſimul ſiccitatem contineret, vtique non ſolam refrigerationem ſed etiam humectationem indicaret: neque id à Galeno, loco tam proprio & opportuno, in quo tractat ex propoſito indicationes cuiuſque morbi prætermiſſum fuiſſet. Galenus igitur vocat vulgares & plebeios medicos, quicunque ignorant, febri, quatenus eſt febris, refrigerationem tanquam proprium remedium conuenire: inter quos illi videntur poſſe enumerari, qui cenſent proprium febris remedium non minus eſſe humectationem, quàm refrigerationem.

Poſtremò ſcribit Galenus 1. *de diff. febr.* 8. febrium hecticarum, quæ iamdudum inceperunt & ad maraſmum peruenerunt, naturam calidam & ſiccã eſſe, cum cor in huiuſmodi febre ſimile aliquid patiatur, quod in lucerna elychnium, cum plurimum vſtum fuerit. Quod ſi febribus hecticis proprium eſt, vt natura ſint calidæ & ſiccæ, iam ſatis poteſt conſtare, id cum cunctis febribus non eſſe.

Quamobrem concludendum puto, ad veritatem & ad mentem Galeni, febrem in ſua ratione atque eſſentia caliditatem tantùm, minimè ſiccitatem conti-

cõtinere quod quidem & auctoritate Auicennæ poteſt confirmari, qui in præſenti parte tradens febris definitionem, dixit illam calorem eſſe, non ſiccitatem, quod alioqui prædicatum ſi neceſſarium foret, in prolixa & accurata definitione ab illo prætermiſſum non fuiſſet.

Reſp. ad argumenta aduerſ.

Sed reſpondeamus ad argumenta aduerſaria, quæ videntur demonſtrare ſiccitatem caliditati neceſſariò coniunctam eſſe. Primùm verò aduerſus illos qui contendunt, calorem præter naturam nullo modo in corpore poſſe contineri, quin illi ſiccitas coniungatur: breuiter reſpondeo, Galenum ſtatuiſſe vnam intemperiem calidam ſine ſiccitate: neque verò ſolam ſimplicem intemperiem calidam, ſed etiam calidam ſimul & humidam, quæ quidem intemperies calida & humida, niſi liceret caliditatẽ ſine ſiccitate inuenire, vanè & fruſtra ab illo fuiſſet inuenta. Igitur tametſi ignis, & per ſimilitudinem calor febrilis, qui igneus eſt, & caliditate & ſiccitate eſt præditus, non propterea aſſerendum eſt, febrem in propria eſſentia morbum calidum & ſiccum eſſe: Exempli gratia, Socrates laboret intemperie totius corporis, aut ſaltem cordis humidiore, & propter aliquam cauſam calefacientem, calore præter naturam & febre corripiatur; hic tantum abeſt, vt huiuſmodi calor ſit cum ſiccitate, vt potius ſit cum humiditate. & ſi quis obiiciat, procedente tempore calori poſſe ſuccedere ſiccitatẽ quod negari non poteſt, veruntamen dum perſeuerat humida intemperies, Socrates ſine vlla ſiccitate febricitabit: quod ſi ſiccitas foret de eſſentia febris, vtique nullo modo, & nullo tempore ab ea poſſet ſeparari. Quare dicendum eſt, ſiccitatem ſuccedere calori, tanquam illius effectum, ſi quidem calor deſiccat perpetuò ſubſtantiam cui adhæret, quæ tamen ſiccitas non perpetuò tanta eſt, vt lædat operationes, ac propterea eſſentiam febris conſtituat, ſicuti contingit in febre hectica, quæ, vt diximus, verè eſt Intemperies calida & ſicca. Ex iis non difficile eſt reſpondere ad ſingulas obiectas rationes: namque Hipp. & Gal. vocant ſæpenumero febrem morbum calidum & ſiccum, vt ab illa ſumant indicationem rerum humidarũ, propterea, quia reuera omnis febris exſiccat: quamobrẽ huiuſmodi nominatio & indicatio ſiccitatis eſt potius ab effectu quàm ab affectu: adeo vt in ſumma dummodo intelligas, ſiccitatẽ ad conſtituendam eſſentiã febris neceſſariam non eſſe, liceat perpetuò fateri ſimul cum Galeno, febrem deſiccare, morbúmque calidum & ſiccum quoquomodo dici poſſe, ac res non modò frigidas, ſed etiam humidas indicare. Quod obiiciebant aduerſarij de ſenſu tactus, qui manifeſtè percipit in febricitantibus calorem mordentem, quod ſiccitatis eſt proprium, nihil ad rem pertinet: namque huiuſmodi qualitas non dependet à febre, quatenus eſt febris, ſed potius ab illius ſubiecto; quod ſi fuerit calidum & ſiccum, quales ſunt humores putreſcentes, calorem quoque mordacem & ſiccum generat: ſin autem fuerit humidum, calorem quoque mitem & ſuauem efficit. Ad quem modum ſcribit Hipp. 6. *epid. ſect.* 1. 29. febres alias mordaces eſſe, alias mites, alias non mordentes quidem, ſed poſt inſurgentes: & Gal. *in lib. aduerſus Lycum, cap.* 2. aſſerit nonnullas febres eſſe exquiſitè ſiccas, quales ſunt, quas Græci typhodes vel helodes appellant, de quibus omnibus opportuniore loco & tempore tractabimus. Sed hac de re ſatis, ad Auicennam regrediamur.

Febris eſt calor extraneus.) Hoc eſt aliud prædicatum, de quo poteſt dubitari, ſitne genus an differentia; ſed ego puto ſine dubio eſſe differentiam. Cum enim in corpore humano, duplex ſit calor, ex Gal. 1. *aph.* 14. 13. necnon 6. *epid. ſect.* 4. *com.* 17. & 75. alter natiuus & familiaris, alter præter naturam aduentitius, ad differentiam caloris natiui, particula *extraneus*, addita eſt. Quomodo autem iſti duo calores inuicem differant, declarat Gal. 1. *de diff. febrium* 9 quinimo 2. *de diff. ad reſpirationis ad tucen*, ſcribit ſe librum compoſuiſſe de calore innato, in illóque ex propoſito vtriuſque caloris differentiam explicaſſe. Quem Auicenna calorem extraneum vocat, Galen. conſueuit appellare interdum calidum igneum, interdum calorem immoderatum, interdum ſuperadditum, acquiſititium, non naturalem, & forte aliis nominibus, quæ tamen idem ſignificant, nempe calorem alienum ab inſtituto naturæ pro quo videas 6. *epid. ſect.* 4. *com.* 25. Sed in hac definitione videtur eſſe neſcio quis error in ordine prædicatorum namque vt diximus, illa priùs debent poni, quæ latiùs, deinde quæ ſtrictiùs prædicantur: verùm hoc loco contra ſe res habet, ſi quidem vox, *extraneus*, latiùs patet, quàm calor: cum ſint multa extranea, quæ calores non ſunt, veluti reliqui omnes morbi ex intemperie, in compoſitione cauſæ morborum, & ſymptomata. Et ſanè iſtud negari non poteſt Ego verò ad hoc reſponderem, etſi hæc differentia latiùs patet, illam tamen à ſequentibus differentiis contractam & anguſtatam eſſe, id quod pariter euenit in definitione morbi, in qua particula, præter naturam, tametſi latè patet, & conuenit non ſolum morbo, ſed etiam cauſæ & ſymptomati, à poſterioribus differentiis in anguſtum deducitur, & ad vnum morbum accommodatur. Itaque *calor extraneus* intelligendus eſt calor præter naturam, quatenus diſtinguitur à calore naturali. Quod ſi velis quoque propriam Auic. huius vocis ſignificationem tenere, id nihil refert, modò res intelligatur: nam & Gal. ab huiuſmodi vocibus quandoque non abhorret, qui 6. *epid. ſect.* 4. *com.* 17. calorem præter naturam, alienum, ſicuti natiuum, domeſticum appellat. Sequitur Auic.

Accenſus in corde.) Hoc eſt aliud prædicatum, quod continet ſecundam differentiam definitionis, quæ adhuc magis naturam febris circumſcribit: poſſunt enim in corpore eſſe multi calores extranei, qui tamen febres non ſunt, veluti ſi iecur vel alia pars corripiatur inflammatione, erunt quidem huiuſmodi calores extranei ac præter naturam, veruntamen non erunt febris, niſi in corde calor accendatur, id quod eſt maximè conſentaneum rationi: cum enim Gal. auctore 5. *de locis aff.* 1. cor ſit principium caloris natiui, iure ac merito febris quæ nihil aliud eſt, quàm natiui caloris alteratio, in corde tanquam proprio ſubiecto debet collocari. Dixit autem Auic. *accenſus*, non qui accenditur, vt planè denotaret, calorem factum & permanentem: cum enim febris ſine vlla dubitatione morbus ſit, morbus autem ſit affectio facta permanens, vt paſſim docet Gal. & in lib. meth. & in lib. de morbis & ſympt. neceſſe eſt, calorem in corde iam accenſum & permanentem eſſe, & ideo cum tria ſint genera febrium vt poſteriùs videbimus, pro varietate ſubiectorum, ſpiritus humorum, ſubſtantiæ cordis, nunquam erit febris, niſi calor in huiuſmodi ſubiectis factus fuerit.

Quamobrem Galen. 1. *de diff. febrium* 1. deſcribens hæc tria genera febrium, ita ſtatuebat, febrem ephemeram eſſe, cum ſpiritus incaluerunt, humores autem & ſubſtantia cordis inualeſcunt: putridam, cum humores incaluerunt, ſpiritus verò & ſubſtantia cordis inualeſcunt: hecticam demum, quando ſubſtantia cordis incaluit, ſpiritus & humores incaleſcũt: neque enim inquit Galen. hoc in loco refert parum, ſi caleſcere dicamus; aut calefactum eſſe: ſiquidem per tempus præteritum rem factam & permanentem, per tempus præſens, rem quæ adhuc fit, ſignificamus.

Sed

Obiectio 1. Sed fortaſſe contra hæc quis arguat, & primùm, quod Galen. 1. *aph. com.* 16. definiens febrem, dixerit eſſe conuerſionem calidi innati in igneum: etenim vox *conuerſio* videtur ſignificare motum, minimè terminum & finem motus: id quòd inter cæteros annotauit Altimarus 1. *de feb.* 10. qui inquit, febrem rectè definitam eſſe per motum, non per terminum & finem motus, namque licet febris proximè accedat ad naturam ignis, tamen reuera non eſt ignis: quod ſi febris per terminum motus definiretur, ſequeretur, febrem ignem eſſe.

II. Secundò Galenus 8. *meth. cap.* 1. conſtituit tres differentias febris, primam cùm febris iam facta & genita eſt, ſed cauſa iam deſiit, quæ illam excitauit: ſecundam, cùm febris adhuc eſt in generatione: tertiam, cum febris pro parte iam genita eſt, & pro parte etiam nunc generatur. Itaque falsò & præter Galeni ſententiam nos videmur aſſeruiſſe ſimul cum Auic. febres inter res factas & permanentes reponendas eſſe.

Solutio. Sed non difficile eſt ad hæc reſpondere, & primùm cùm Galenus febrem definiuit eſſe conuerſionem natiuæ caliditatis ad igneam, dicatis illum minùs propriè locutum fuiſſe, & vſurpaſſe nomen conuerſionis, quo certè voluit ſignificare, non motum & mutationem, ſed terminum motus, & quod iam mutatum eſt: quam nominis proprietatem ſeruauit 1. *de ratione victus in morbis acutis* 18. 1. *aph.* 14. cùm dixit, febrem fieri ex conuerſione calidi innati ad igneum, quo voluit ſignificare ſine vllo dubio, non ipſam conuerſionem, ſed terminum conuerſionis, ex qua fit febris. Cum enim de ſententia Galeni morbus ſit res facta & permanens, febríſque conſiſtat non in calefieri, ſed in calefacto eſſe, certum eſt, febrem eſſe, non quando calor natiuus conuertitur, ſed quando conuerſus eſt ad igneum. Neque id alicui mirum debet videri, etenim philoſophi & medici nonnunquam vocibus vtuntur, quæ indiſcriminatim poſſunt ſignificare, & motum & terminum motus propterea quia deſunt duo nomina accommodata, quorum alterum alterationem, alterum formam ab alteratione prouenientẽ ſignificet: quod iam diu ab Ariſt. traditum eſt, qui tum alijs locis, tum 5. *phyſic.* docet, in multis alterationibus inueniri nomen motus, & nomen habitus conſequentis motum, inter ſe diſtincta, qualia ſunt dealbatio, denigratio, calefactio, refrigeratio: quæ ſignificant motum & alterationem: ſic albedo, nigredo, frigiditas, caliditas, quæ ſignificant diſpoſitionem, habitum, & formam, quæ ab huiuſmodi actionibus inducitur: ſed hæc diſtincta nomina non reperiuntur in omnibus motibus & alterationibus, quòd euenit in definitione febris, imò verò etiam in definitione morbi, in qua vox generis, Græcè *διάθεσις* Latinè *conſtitutio, diſpoſitio, affectus*, cum ab alijs, tum à Galeno 1. *de locis affectis* 2. accipitur non ſolùm pro termino alterationis, ſed etiam pro ipſa alteratione, etſi aliquando huiuſmodi nominum varietatem, & vim præclarè diſtinxit, qui in lib. de ſympt. differ. 1. ſcribit ad hunc modũ: *Pathema differt motu à diſpoſitione: namque ceſſante eo quod alterat, alteratio qua permanet diſpoſitio exiſtit: proinde in ipſa conuerſione, mutatione, alteratione, ac motione τὸ πάθος generationem habet; in eo autem quod manet, & quod ſeruatur, in ſubiecto corpore, diſpoſitio conſiſtit.* Itaque nulli dubium debet videri, ſi Galenus quoque deficientibus congruis nominibus, planè volens ſignificare finem & terminum conuerſionis, vſus eſt ea voce, quæ propriè motum & alterationem videtur ſignificare.

Sed redeo ad Altimarum, de quo licet mirari, quomodo eiuſmodi inanem interpretationem commentus fuerit, qua neceſſariò cogitur fateri, febrem non eſſe morbum. Verùm illius argumentum nullius momenti, ac vaniſſimum eſt: etenim cùm inquit, ſi Gal. vſus fuiſſet voce ſignificante terminum motus, ſequeretur febrem eſſe ignem. Negatur conſequentia, neque enim dixit Galenus, febris eſt conuerſio natiuæ caliditatis ad ignem, ſed ad caliditatem igneam: quare non ſequitur, ergo febris eſt ignis, ſed ſequitur, ergo febris eſt caliditas ignea; quod veriſſimum eſt, neque indiget longiori confirmatione, cum febricitantes pluribus vitæ muneribus fungantur, qui ſpeciatim concoquunt & expellunt noxios humores, & tandem ſanantur, quod ab igne fieri non poteſt.

Reſtat vna ratio quæ videbatur demonſtrare calorem in febribus minimè accenſum, in facto eſſe, ſed in fieri, & erat locus Galeni 8. meth. ad quem eodem loco ipſemet reſpondet Galenus, qui docet febres quæ generantur adhuc, & nondum genitæ ſunt, non eſſe febres, neque morbos appellandas eſſe, niſi forte quis clarioris doctrinæ gratia febres ſcheticas, quaſi facilè ſolubiles velit appellare: imò verò Galenus cap. 88. artis medicæ, huiuſmodi febres, & omnes morbos, quos 8. method. dicit adhuc fieri ac generari, morbos qui nondum ſint, ac futuros appellat: quod ſi nondum ſunt, iure neque morbi debent appellari. Quæ reſponſio confirmatur: namque in duobus locis 8. method. & in arte medica in curatione earum febrium, quæ generantur & modum factæ ſunt, Galenus non ſumit indicationem curandi à morbo, & à febre, ſed tantummodo à cauſa illam efficiente. Cum ergo non indigeat curatione, verè neque febres, neque morbi, dici debent: de quibus quidem acceſſionibus quæ ſunt in fieri, loquitur etiam Gal. 1. *de locis affect.* 2. *&* 3. *cap.* Itaque ex iis conſtat, per conuerſionem natiuæ caliditatis ad igneam, intelligendam eſſe conuerſionem iam factam & abſolutam, minimè quæ adhuc eſt in fieri: ac meritò Auic. dixiſſe in ſua definitione, febrem eſſe calorem accenſum in corde.

Ex quibus verbis id vobis demum licet colligere, ſubiectum caloris febrilis eſſe cor, quod à Gal. quoque traditum eſt, qui ſcribit 1. *de diff. febr.* 3. 10. *method.* 8. nullum calorem præter naturam, niſi cor vnà calefiat, febrem eſſe, nullúmque genus febris poſſe conſiſtere, niſi cor afficiatur, & calida intemperie laboret. Quomodo autem cor & variæ illius partes, ſubſtantia, humores, ſpiritus, ſint ſubiectum febris, poſteriùs videbimus, tractantes febrium differentias: ſed tamen illud hoc loco non poteſt neque debet prætermitti, quin tueamur Gal. & Auic. aduerſus nonnullos, qui contendunt ipſum cor febris proprium ſubiectum non eſſe, inter quos primùm eſt Fernelius, qui *lib.* 4. *de febr. cap.* 1. reprehendit Auic. & negat eſſe perpetuo verùm, omnis febris calorem in corde accendi, *tametſi*, ille inquit, *de continuis & primariis id verum fateamur, intermittentium tamen & ſymptomaticarum calor non in corde primum accenditur, ſed aliunde ſublatus cor ferit, quo æſtuans cum ſpiritu mox per arterias in corpus omne refunditur.* Sed Fernel. mihi videtur temere Auic. reprehendere, neque ſatis illius mentem percepiſſe: neque enim illud inquit, calorem primùm accendi in corde, ſed ſimpliciter, calorem accenſum in corde. Nam etſi nihil prohibet, quin eiuſmodi calor ab illis partibus poſſit communicari, tamen id perpetuò, verum eſt, vt diximus, febrem nunquam eſſe neque dici poſſe, niſi cor calida intemperie laboret.

Cor eſt ſubiectum febris.

Opinio Fernelij.

Deinde eſt Altimar. 1. *de febr. cap.* 11. qui ſtatuit ſubiectum febris non cor, ſed natiuam caliditatem. Cum enim febris ſit conuerſio natiuæ caliditatis ad igneam, illius forma, eſſentia ſeu qualitas inquit Altim. tanquã in ſubiecto, ſuſcipitur primùm

Altimari opinio.

 in

in ſubſtantia calidi innati, namque hæc eſt qua immutatur atque alteratur, accidentalem caliditatem quæ febris eſt ſuſcipiens. Sed equidem nequeo hanc Altimari cognitionem probare, namque ſi per calidum innatum intelligit qualitatem caloris, id falſum eſt. ſiquidem huiuſmodi qualitas eſt accidens, & poteſt eſſe ſubiectum alterius accidentis. Præterea calor innatus non adeſt amplius, cum iam fuerit mutatus & conuerſus ad igneum, quo tempore febris viget. Si verò intelligit non qualitatem, ſed ſubſtantiam caloris innati, videndum eſt quidnam ſit huiuſmodi ſubſtantia & quódnam ſit ſubiectum calidi innati, quod continetur in corde. Ac ſanè puto ipſum nihil aliud potuiſſe inuenire, quàm tres partes & ſubſtantias cordis, corpus, humores, ſpiritus quas propterea tres partes neceſſe eſt ſtatuere ſubiectum febris, cum ſint ſubiectum calidi innati. Quare Altim potuit ac debuit mea ſententia, abſtinuiſſe ab huiuſmodi nouitate, quæ & ab omni ratione, ſed in primis à Galen. diſciplina eſt aliena. Præterea ſunt nonnulli, qui contendunt, non ſolum à corde, ſed etiam à reliquis partibus calorem præter naturam in totum corpus diffundi, & febrem excitari poſſe, namque excitantur febres ex bubone, de quibus eſt aph. Hippocr febres ex bubone omnes malæ, præter diarias 4.*aph.* Sic Auic. 1.4 *tract.cap.*27. tradit, fieri febrem eph. ex dolore capitis, oculi, aurium, dentis, & reliquarum partium. Sic Gal. ſcribit 1 c. *method.* 8. febres hecticas nonnullas fieri primùm laborante corde, nonnullas primùm laborante non corde, ſed ventriculo, iecore, pulmone, & aliis partibus, qui propterea variam quoque iſtarum febrium curationem docet. Sed iſti in primis obiiciunt iecur, quod facilè videtur per venas poſſe impartiri toti corpori calorem præter naturam, cùm pariter ad totum corpus & ſingulas partes alimentum & ſanguinem ſoleat deferre. quod confirmarunt propterea, quia manifeſtè videmus à iecore communicari frigiditatem vniuerſo corpori, ſicuti contingit in hydrope anaſcata: namque eadem ratione qua frigiditatem, videtur caliditatem quoque ad omnes partes poſſe tranſmittere: itaque erit febris ſine cordis affectione. Ad hanc dubitationem variæ ſunt reſponſiones, ſed breuiter ego reſpondeo, ac fateor, ex variis corporis partibus & prope omnibus caliditatem poſſe communicari vniuerſo corpori: verùm illud addo, hoc nequaquam fieri poſſe, niſi primum cor huiuſmodi caliditatem recipiat: ad quem modum ſunt intelligendi Hipp. Gal. & Auic. cum docent, ex propriis quibuſdam partibus febrem excitari. Etenim quantumcunque cæteræ partes & totum corpus incaleſcat, niſi ſimul cor reddatur calidius, febris nequit eſſe, nec dici poteſt, vt ſuprà diximus. Huius diſciplinæ ſatis fuerit vnicum exemplum proferre, illud autem eſt Galeni 7.*method.c.*9. qui ſcribit, ſi adeo vehemens caloris intemperies ventriculum occupet, vt vſque ad ipſum cor perueniat, neceſſe eſt hominem febricitare. id quod ad reliquas etiam partes poteſt accommodari.

Num ex ſolo corde calor febris

Quod autem ſpeciatim diſputant de iecore paulò accuratiùs explicandum eſt. Dico igitur, ſi probè memoria teneamus naturam & colligationem vtriuſque viſceris, iecoris & cordis vtique fatendum eſſe, aut difficulter, aut nullo modo fieri poſſe, vt iecur tam reddatur calidum, vt calefaciat corpus vniuerſum, quin primum & ſimul ipſum cor incaleſcat; imò verò omnis ratio colligit, caliditatem iecoris longè faciliùs & citiùs cordi, quàm vlli cæterarum partium poſſe communicari: primùm enim ſatis conſtat ex anatome, iſthæc duo viſcera, mediante potiſſimùm vena caua, quæ ſtatim ex iecore prodiens ramum omnium maximum defert in dextrum cordis ventriculum, ſingulari quodam nexu & coniunctione inter ſe eſſe colligata. Deinde illud quoque pro comperto habendum eſt, nullum eſſe membrum in toto animantis corpore, quod magis promptè, facilè & citò calefieri poſſit ipſo corde, quippe quod ſuapte natura calidum eſt, ac ferè perpetuò feruet, adeo vt omnium conſenſu illud in morituris omnium poſtremò refrigeretur: quare propter huiuſmodi inſignem procliuitatem & conſenſum, veriſimile eſt, calorem nullo modo à iecore ad vniuerſum corpus tranſmitti, niſi primùm cor afficiatur; atque iſtud eo quoque argumento poteſt confirmari, quòd, ſicut ſcribit Galenus 1 *ad Glauconem* 2. in febricitantibus præcipuum indicium ſumitur ex pulſu, cum id omnibus commune ſit, vt idem teſtatur, eodem lib cap.6. vt habeant inæqualitatem in vna arteriæ pulſatione; vnde cum pulſus immediatè & proximè affectionem cordis demonſtrent, ſi nemo ſine pulſus inæqualitate poteſt febricitare, vt pariter nemo ſine affectione cordis poſſit febricitare, fateamur, neceſſe eſt. Neque verò poſtrema argumẽtatio & ſimilitudo alicuius eſt momenti, ſiquidem longè diuerſa eſt ratio caloris & frigoris. Nam ſicuti diximus, cor inter omnes partes corporis calidiſſimum eſt, quare ex vna parte poteſt calefieri faciliimè & accendi, antequam corpus caleſiat, ex altera autem poteſt refrigerantibus cauſis reſiſtere, vt iure totum corpus, non refrigerato corde, poſſit refrigerari. Sed neque illud fortaſſe veritatem continet, nempe totum corpus adeo poſſe refrigerari, vt actiones lædantur, quin ſimul cor laboret & quoquomodo refrigeretur. Quæſo enim, quomodo id fieri poteſt, niſi cor, fons natiui caloris, à quo ille in totum corpus diffunditur, ac perpetuò fouetur, antea frigidus reddatur? & ſi conſiderentur habitus corporis frigidiores certum eſt, in illis pulſus non eſſe naturales ſicuti contingit in hydrope anaraſca, in qua ſcribit Galen. pulſus raros & paruos fieri, qui ſine dubio cordis frigiditatem demonſtrant. His quæ hac de re diximus, ac de differentia cordis & aliarum partium quatenus pertinet ad deriuationem caloris & frigoris per vniuerſum corpus, plurimam lucem poteſt afferre ſententia Galen. quæ eſt digna maxima notatione, in libello de ſanguinis miſſione cap.5. quæ incipit: *Quicquid cor per caliditatem & frigiditatem patitur, huius etiam confeſtim aliæ corporis partes participes fiunt.* & cõcludit particulares caliditates & frigiditates, quæcunque parti malè affectæ vicinæ ſunt ſimul alterare, in totum verò corpus, priuſquam cor alterent, non extendi. Sed ad propoſitam febris definitionem reuertamur.

Et procedit ab eo mediante ſpiritu & ſanguine.) Vt febris fiat, neceſſarium eſt primùm calorem præter naturam accendi in corde, deinde illum ad vniuerſum corpus tranſmitti; vnde neſcio quid venerit in mentem Arculano, qui particulam, *Nec*, interpretatur, *vel*; neque enim ſunt duæ voces diſiunctiuæ, quarum altera ſine altera eſſe poſſit, ſed neceſſe eſt calorem in corde accendi, ac ſimul illum à corde tranſmitti & communicari vniuerſo corpori: imò verò tantum abeſt, vt hæc particula legenda ſit diſiunctiuè, vt nonnulli interpretes Arabes pro verbo, *Et*, legant, *deinde*, quod probè ſignificat ordinem in generatione febris, nempe vt calor primùm accendatur in corde, deinde à corde tranſmittatur ad vniuerſum corpus. Itaque à corde tranſmittitur huiuſmodi calor, cum ſpiritu, & ſanguine, per venas & arterias, quæ ſanè tranſmiſſio eſt admodum facilis, cum hoc membrum habeat venas & arterias ampliſſimas, quæ omnibus corporis partibus communicantur.

Dubitant hoc in loco interpretes, an in febre calor præter naturam neceſſariò debeat vniuerſum corpus

An calor febrilis totum corpus occupet.

corpus tenere, an ſatis ſit & poſſit in ſolo corde conſiſtere: ac primùm quidem Galen. videtur ponere febrem inter morbos, qui non ſunt proprij alicui parti, ſed communes toti corpori, inquiens *lib. de morborum diff. cap. 5.* calorem in vniuerſo corpore exuperantem febrem nominari, & facile ab omnibus deprehendi: quam eandem ſententiam habet de cauſis morborum 2. *lib. de ſanguinis miſſione*, c. 5. Altera autem ex parte experientia demonſtrat, & confirmat ipſe Galenus 4. *de cauſis pulſuum, cap. de pulſu inflammationis*. 2. *prog. comm*. 4. *de inæquali intemperie*. 8. quandoque in febribus nonnullas partes manifeſto eſſe frigidiores, veluti ſunt partes externæ in principio paroxyſmorum, item in febribus lipiriis & malignis, in quibus interiora videntur vri, exteriora frigeſcũt, veluti ſunt partes tam internæ quàm externæ in febre epiala, in qua eodem tempore partes corporis & calidæ & frigidæ ſentiuntur. Et Gal. præterea videtur fauere huic opinioni, qui ſcribit 7. *method. cap. 7.* intemperiem calidam ventriculi febri proportione reſpondere, quippe, ille inquit, *quod febris vel in toto animali, vel in corde eſt, id propoſitus nunc affectus eſt in ventriculo.* Et iterum hæc habet 6. epid. ſect. 1. 29. *Eſſentia vero febrium eſt, non modò ſecundum Hipp. & præclariſſimos medicos, ſed etiam ſecundùm omnium hominum conſenſum, caliditas præter naturam, maximè quidem in totum animal diffuſa, ſin minus, vt omnino vel in plurimis partibus, vel in nobiliſſimis accenſa.* Ex quibus puto manifeſtũ eſſe, de ſententia Gal. in febribus non perpetuò calorem per vniuerſum corpus diſtribui, ſed fore ſatis ſi cor occupauerit, dummodo tantus ſit, vt lædat operationes. De hac dubitatione multi multa loquuntur, de quibus nolo agere longiùs, qui ſatis habeo eam reſponſionem proferre, quam puto Galeno, rationi & veritati magis conſentientem eſſe.

Dico igitur, in febre calorem ſemper accendi in corde, vt teſtantur Hipp. & Gal. 4. *de ratione victus* 39. 1. *de ratione victus* 18. 10. *method* 8. illúmque ab hac parte per venas & arterias ad totum corpus diſtribui: quemadmodum tempore ſanitatis per eoſdem canales calor innatus ſolet diſtribui, & hoc perpetuò fieri, niſi aliquid ſit impedimento, quo minus eiuſmodi calor diffundi, & corpori poſſit communicari. Quæ reſponſio eſt Auic. 1. 4. *tractatu* 4. *c*. 50. quæ quidem impedimenta ſolent contingere in febribus, de quibus loquuntur aduerſarij: namque principio acceſſionum extremæ partes refrigerãtur, quoniam hoc tempore ſpiritus, ſanguis, & calor concurrunt ad medias corporis partes, vt propterea non poſſint ad illas, quæ longiùs diſtant, deferri, & calorem conſeruare. Sic in lipiriis & malignis febribus igneus calor viſcerum talis & tantus eſt, expoſitore Galeno 2. *prog*. 4. & aliis locis, vt inſtar cucurbitulæ ad ſeſe trahat ſpiritus, ſanguinem & calorem, à partibus externis, vt illæ meritò remaneant frigidæ: ſic demum in febre epiala, ſicuti exponitur à Galeno de inæquali intemperie 8. 2. *de differ. febr*. 6. cum originem habeat ex pituita vitrea & crudis humoribus, qui delati per vniuerſum corpus vno atque eodem tempore non putreſcunt, ſed alij citiùs, alij tardiùs, iure fit, vt pro parte putreſcente calorem febrilem, pro parte non putreſcente rigorem ſoleat excitare. Ergo non ſine ratione Gal. aſſeruit vtrumque; primum, in febre calorem præter naturam totum hominem occupare, quod veriſſimum eſt, ſi hæc adhibeatur interpretatio, vt nihil impediat quo minus ille ad omnes partes poſſit tranſmitti: ſecundum, hunc ipſum calorem vel in toto homine, vel in corde tantùm, & nonnullis partibus contineri: quod item non caret veritate, ſi contingant impedimenta, quæ non permittant illum ad omnes partes diffundi & dilatari.

Sed quærunt rurſum nonnulli, an cor poſſit tranſmittere calorem ad alias partes non ſolum mediantibus venis & arteriis, ſed etiam aliis modis, quibus cæteræ partes ad ipſum cor ſolent calorem tranſmittere, nimirum per vapores & fuligines, nec non per nudam & ſucceſſiuam alterationem, de quibus modis loquitur Galen 1. *de differ. febr*. 5. 4. *aphor*. 55. & nos quoque infrà diſputabimus. Quibus reſpondeatis, nihil obſtare, mea ſententia, quin iſtud fieri poſſit: verùm cũ cor ſit fons ſanguinis & ſpiritus, in quibus ſicuti calor innatus, ita quoque calor febrilis ſedem habet, adſintque viæ plurimæ, ampliſſimæ & apertiſſimæ, per quas hæc tranſmiſſio commodè fieri poteſt, non eſt vt alias quæramus, quæ ſunt difficiliores & obſcuriores. Itaque in vnum colligendo quæ hactenus dicta ſunt: Febris eſt calor præter naturam, non corpus, ſed qualitas, accenſus, non qui accenditur in corde, in corde tanquam principali ſubiecto tranſmiſſus ab eo mediante ſpiritu & ſanguine, in quibus calor tum natiuus, tum febrilis continetur, per arterias & venas, tanquam faciles & patentes canales, ac poſtremò in totum corpus, niſi ſint aliqua impedimenta, quæ huiuſmodi generalem tranſmiſſionem prohibeant.

Et inflammatur ea inflammatione, quæ nocet operationibus naturalibus.) Cum hactenus Auic. ſtatuiſſet, febrem eſſe calorem accenſum in corde, per vniuerſum corpus diffuſum, nunc intendit explicare, qualiſnam ſit huiuſmodi calor, & quomodo differat ab aliis caloribus qui totum corpus occupant, & tamen febres non ſunt: vnica autem eſt diſtinctio, quæ calorem febrilem à cæteris ſeparat caloribus, & eſt, quando corpus adeo incaleſcit, vt propterea lædantur operationes naturales: quam doctrinam Auicenna accepit à Gal qui ſcribit 2. *meth. cap*. 7. 8. *met. cap*. 1. calorem qui adeo auctus fuerit, vt occaſione eius corpus laboret, neque probè actionibus fungi poſſit, febrem appellari. Quod quidem eſt maximè conſentaneum rationi: eum enim, ſicuti docent Hip & Gal 4. *aph*. 37. 5. *aph*. 22. 2. *ad Glau*. 2. calor natiuus aut ſit ipſa natura, aut ſaltem primum ac maximum illius inſtrumentum, quo efficiuntur & perficiuntur omnes naturales operationes, quemadmodum ille fuerit moderatus & naturalis operationes quoque probæ ſunt & perfectæ, ita contrà, ſi ille fiat immoderatus & præter naturam, vt operationes quoque lædantur, atque improbæ fiant, neceſſe eſt.

Sed quæritur, quidnam Auic. intelligat per operationes naturales? Atque ne diuerſorum interpretum diuerſas opiniones referam, mihi probatur præ cæteris interpretatio cuiuſdam interpretis Arabis, qui Siraxis dicitur, qui intelligit operationes conuenientes naturæ regenti corpus: cum autem corpora regantur tribus facultatibus vitali naturali, animali, hic operationes naturales non debent intelligi ſtrictè, quatenus diſtinguuntur à cæteris duabus vitalibus & animalibus: ſed communiter, quatenus ſub hoc nomine omnes comprehenduntur: ſiquidem largo modo omnes huiuſmodi facultates generatim naturales poſſunt vocari, ſicuti vocantur à Gal. ſæpenumero, præcipuè verò 1. *met. cap*. 3. *de conſt. med*. 10. cum ſcribit, homines vbi ſenſerint quampiam naturalium corporis actionum vel malè geri, vel prorſus non fieri, tunc exiſtimare, ſe illa parte corporis ægrotare cuius actionem læſam vident, ſic propterea medicum de remedio conſulere: & *lib. de cauſ. procatarct. c*. 1. refert quendam ægrotum aggreſſum eſſe ſolitas operationes, & omnia obiiſſe munera, quæ ſibi ex natura debentur: namque pro comperto habendum eſt, in febribus omnes omnium partium actiones lædi, primùm vitales, deinde naturales, poſtremò animales. quod præclarè expoſitũ *In febribus omnes actiones læduntur.*

eſt

eſt à Gal. 5. *de loc. aff.* 1. Etenim cum cor ſit veluti fons quidam caloris innati, per quem vnaquæque pars ſuã perficit operationem, omnis ratio colligit, laborante corde ſimul cũ ipſo omnes partes corporis vitiari, & illatũ actiones lædi. Neque verò altera ex parte ſunt alicuius momenti nonullæ rationes, quæ ſolent demõſtrare, in febribus minimè omnes actiones lædi & labefactari, cum manifeſtum ſit, multos febricitantes habere odoratum, auditum, & reliquos ſenſos integros, bene recordari, iudicare, & alias naturales operationes perficere: imò verò illud licet nobis addere, febres interdum quaſdã actiones non ſolùm nõ lędere, ſed etiã quã maximè iuuare, nempe illas, quæ ſiunt vel ablatæ, vel imminutæ, vel deprauatæ, propter immoderatam frigiditatem, aut propter humores crudos & flatus, qui à calore febrili attenuantur, concoquuntur & diſſipantur: ad quem modum ſcribunt Hip. & Gal. 2. *aph.* 26. melius eſſe conuulſioni febrem accedere, quàm febri conuulſionẽ: & iterũ 8. *aph.* 5. ſi ebrius quiſpiã de repente obmuteſcat, conuulſum mori, niſi febre corripiatur: ac rurſum 7. *aph.* 52. quibus iecur vehemẽter dolet, iis febrem ſuperuenientẽ dolorẽ ſoluere: Reſpondearis in febre non omnes ſemper corporis actiones lædi, vt ſatis experientia cõfirmat, neque id eſſe neceſſariũ, ſed forte ſatis, ſi ex omni genere actionum quædam tantummodo lædãtur, ſine quarũ læſione neque febris, neque morbus eſſe poteſt. Quod ſi quis demum velit vno verbo naturales operationes interpretari illas operationes, quas homines tẽpore ſanitatis facere ſolent, interpretatio, mea ſententia, erit admodũ opportuna & accommodata ad mentem Gal. qui *loco cit. de conſtit. artis medic.* & c. 82. *artis medica*, & febrium & omnium morborum hunc terminum conſtituit, quotieſcunque homines à conſuetis impediantur operationibus, vt paulò antè diximus.

Non ſicuti caliditas ira & laboris.) Adhuc planiùs Auicenna declarat, cuiuſmodi ſit calor febrilis, inquiens, illum non eſſe ſicuti calorem iræ & laboris, dummodo talis caliditas ex ira & labore acquiſita, non ſit tam vehemens & diuturna, vt ipſa quoque degeneret in febrem, & lædat operationes, namque frequenter euenit vt ex ira, laboribus, vel aliis cauſis externis, calor augeatur, cordique & vniuerſo corpori communicetur, qui tamen non accendit febrem, neque lædit operationes, propterea quia citò euaneſcit, ſed tamen interdum etiam fit, vt tamdiu perſeueret, vt tranſeat in febrim, & lædat operationes: atque hic quidem ſenſus ex noua conuerſione Belluneſis eſt apertiſſimus, qui ſcribit, *non ſicuti caliditas ira & laboris, cum non vltimatur, vel cum non peruenit ad hoc, vt ſit accẽſa, & noceat operationibus.* Quod ſi quis velit ſeruare etiã veterem conuerſionẽ, quæ habet, *ita vt remaneat*, id mea ſententia commodè fieri poteſt, quæ littera & interpretatio præclarè quadrat decretis & verbis Gal. qui 1. *de febr.* 3. ſermonem habens de huiuſmodi caloribus concitatis ex ira, labore, & aliis cauſis externis, ita loquit: quod ſi ita cõtigerit, vt ea corpora quæ in ſe calorẽ amiſerũt, longo eum tempore retinere natura apta ſint, licet motus cordis ſedetur, in iis tamen manet calor præter naturam: atque inde homines febricitare eſt neceſſarium. Quam fere eandem ſententiam habetis *lib. de morborum cauſis* 2.

Vitium definitionis.

Hactenus diximus de febris definitione, & illas dubitationes explicauimus, quæ mihi viſæ ſunt vtiliores, & magis ad rem pertinere: namque ſi velimus ſingula in medium proferre & examinare, quæ vulgo à pleriſque interpretibus ſolent proferri, vix ſufficerent quinquaginta lectiones. Cæterùm ex iis, quæ diximus, facile eſt intelligere, huiuſmodi Auic. definitionem carere ea conditione, qua potiſſimùm definitiones laudari ſolent, & eſt breuitas, quã Ariſt. & omnes philoſophi tantopere probant, ſiquidẽ illa eſt nimis longa, & interpoſita ſunt nõnulla prædicata ſuperuacanea, quatenus pertinet ad explicandam eſſentiam febris: etenim gratia exempli, ſi ſummatim dixiſſet, febris eſt calor præter naturam accenſus in corde toti corpori communicatus, lædens operationes naturales, proba & integra fuiſſet definitio, cui nihil addi, nihil detrahi potuiſſet: quam quidem ferè eandem definitionem facile ex variis locis licet nobis colligere ex Gal. ex quo certum eſt, Auicen. hanc ſuam collegiſſe, quod etſi patere ſatis poteſt ex iis, quæ ſuprà tradita ſunt, tamen non fuerit abs re, duobus verbis hoc idẽ vobis in memoriã reuocare.

Apud Auicennam febris eſt calor extraneus: apud Gal. 6. *epid. ſect.* 1. 29. *ſect.* 4. 17. 25. 1. *de febr. diff.* 1. eſt calor nõ naturalis mutatus ad ignem immoderatus, alienus, & aliis eiuſmodi nominibus circumſcriptus. Apud Auic. hic calor eſt accenſus in corde: apud Gal. *in* 2. *diff. febr.* 3. 10. *meth.* 8. nulla febris poteſt cõſiſtere, niſi cor afficiatur, & calida intẽperie laboret. Apud Auic. calor diffunditur per vniuerſum corpus: apud Gal. *ſect.* 1. 29. *de diff. morborum, de cauſis morbor.* 2. calor in totum animal dilatatur, vel ſaltem in pluribus & nobiliſſimis partibus accenditur. Apud Auicen. calor procedit mediante ſpiritu & ſanguine per venas & arterias: apud Gal. hoc expreſsè non habetur, qui id prætermiſit tanquam manifeſtum; ſiquidem conſtat inter omnes cor eſſe fontem caloris innati, illúmque per propria vaſa toti corpori communicari: quia eadem ratione febrilem quoque calorem ad cæteras partes tranſmitti neceſſe eſt: unò verò Gal. nobis inſinuauit & alias quaſdam rationes, quibus huiuſmodi cõmunicatio poteſt fieri, vt paulò ſuprà diximus. Apud Auic. corpus inflammatur inflammatione, quæ nocet operationibus naturalibus: apud Gal. 8. method. 1. calor tantum augetur, vt hominem offendant, & actionem lædat, adeo vt ſi neutrum adhuc efficiat, quantumuis homo in præſentia ſit calidior quàm antea, certum ſit eum non febricitare. Sic itaque potuiſſet Auic. breuiorem febris definitionem tradere, & Galeni dogmatibus cõſentire: veruntamen quoniam quæ propterea ſunt ab illo interpoſita, id certè præſtant, vt faciant ad clariorem & faciliorem illius explicationem, iure cenſemus eam recipiendam eſſe. Quod verò optima ſit definitio, conſtare poteſt, quia continet omnia genera cauſarum: & primùm cum dicitur *calor extraneus*, explicatur cauſa formalis, cum omnium conſenſu eſſentia febrium ſit caliditas præter naturam: ſecundò cùm dicitur *accenſus in corde, procedens cum ſpiritu*, &c. explicatur cauſa materialis & ſubiectum caloris: tertio cum dicitur *lædens naturales operationes*, apparet cauſa finalis, quam tamen finalem ego cenſeo minus propriè & largo modo ſumendam eſſe; ſiquidem non eſt credendum, febrem agere propter finem, cum omnia quæcunque agunt propter finem, aliquo appetitu ducantur, ſiue ille naturalis ſiue rationalis fuerit: quoniam verò definientes ſanitatem, dicimus quòd eſt proba corporis conſtitutio, à qua probæ prodeunt operationes, qui verè fuit naturæ finis, pariter in morbo læſio operationum quodammodo & minus propriè finis videtur poſſe conſtitui. Verùm dicat aliquis, in hac definitione efficientem cauſam deeſſe: quod ſanè veriſſimum eſt, & ſumma cum ratione, & à Galen. & ab Auicen. fuit prætermiſſa; etenim cum febris ſit morbus, morbi autem ſint res factæ & permanentes, quæ è nulla cauſa pendent, idcirco iure in eius definitione nulla debuit poni cauſa efficiens, quemadmodum generaliter non ponitur in definitione morbi, ſiquidem illæ res tantummodo quæ fiunt, & quæ habent ſuam eſſentiam in motu, in ſua definitione deſiderant cauſam efficientem, ſicuti

exempli

exempli gratia, eſt polſus, in cuius definitione videmus Galen. illam prætermiſiſſe: quod ſi in definitione febris poneretur cauſa efficiens, neceſſariò ſequeretur, omnem febrem habere cauſam coniunctam, quod falſum eſt, cum nullus morbus ex ſententia Galeni habeat coniunctam ſiue continentem cauſam: tametſi non ignoro, eſſe viros præclariſſimos, qui aliter ſentiunt, de qua celebri controuerſia fortaſſe nos quoque aliquando diſputabimus. Itaque febris definitio tradita ab Auicen. optima atque integra eſt, quippe ſi diligēter conſideretur, primùm oſtendit quid ſit febris: ſecundò ſoluit aut ſaltem poteſt ſoluere omnes difficultates, quæcunque hac in re poſſunt occurrere: tertiò declarat proprietates, quæ naturam febris conſequuntur, quæ conditiones ad perfectam definitionem requiruntur à Philoſ. 4. *phy.* 31. Poſt hæc ſolent nonnulli interpretes proponere & examinare quaſdam aliorum definitiones, inter quas prima eſt, quam tradit Ætius *lib.* 5. 7. quæ eſt huiuſmodi. *Febris eſt calor præter naturam, cordis & arteriarum vitalem firmitatem lædens, ex profundo emergens, acris & mordax, præſertim circa thoracem, & vbi arteriæ magnæ poſitæ ſunt.* Altera eſt Alexand. *lib.* 12. 1. qui prætermiſſa opinione Eraſiſtrati, Aſclepiadis & aliorum medicorum, de ſententia Hip. & Galen. ſcribit eſſentiam ac naturam febris nihil aliud eſſe, quàm calorem contrarium naturali cordis & arteriarum. Tertia eſt Auerrhois 3. *colliget cap.* 3. qui hæc habet: *Febris eſt calor compoſitus ex calore naturali & extraneo putredinali, miſſo à corde ad totum corpus, & lædit omnes actiones & paſſiones.* Verum neque de iis, neque de aliis, ſi quæ ſunt, mihi propoſitum eſt lōgius agere, quod temporis anguſtiæ tam accuratam interpretationem non patiantur; à quo quidem labore ego libentiùs abſtineo, quod nihil dubito, ſi attentè conſiderentur quæ hactenus diximus ex Galeno & Auicen. & ad illorum doctrinam cætera omnia referantur, quin facilè vnuſquiſque poſſit de ſingulis iudicium ferre, & intelligere, quidnam probandum vel improbandum, quid recipiendum vel reiiciendum videatur. Itaque ad alia progrediamur.

Aliæ febris definitiones.

De diuiſione febrium.

Diuiſio febrium.

Auicen. tradita febris definitione, deinceps aggreditur illius diuiſionem, & primùm examinat diuiſionem quandam ſui temporis celebrem, quæ inprimis creditur fuiſſe Rhaſis, & fuerat huiuſmodi: Febres aliæ ſunt morbi, aliæ ſunt ſymptomata: febres autem morbos intelligebant, quæcunque non pendent ab alio morbo, quales ſunt febres putridæ; febres verò ſymptomata illas nominabant, quæ proximè pendent ab aliquo morbo, exempli gratia, pleuritide, angina, & aliis inflammationibus. Porrò vt nouitij hanc rem facilè intelligant, ſcire debent ex Galen. de *ſympt. diff.* 1. omnes corporis affectus à naturali conſtitutione recedentes eſſe tantummodo triplices, aut morbos, aut morborum cauſas, aut morborum ſymptomata, quæ quidem apud illum ita diſtinguuntur: namque morbus eſt conſtitutio præter naturam, in qua primùm actio læditur: cauſa eſt affectus præter naturam qui morbum præcedit, neque ſuapte ratione, ſed interuentu morbi actiones lædit: ſymptoma item eſt affectus præter naturam, qui morbum perinde atque vmbra corpus ſequitur: ergo Rhaſes & cum illo antiqui, febres morbos ſolebant appellare, quæ primùm ſine alio præcedente morbo originem habebant, febres verò ſymptomata quæ non primùm, ſed poſt inflammationes, vel alios morbos ſequebantur. Cæterum hæc opinio ac diuiſio videtur fuiſſe non ſolùm Rhaſis, & aliorum antiquorum, ſed etiam Hippoc. & Galen. Etenim Galenus ſcribit 7. *aphor.* 42. 4. *aphor.* 73. 1. *epid. ſect.* 3. *comm.* 4 antiquos dicere conſueuiſſe, hominem à febre moleſtari, quando abſque inflammatione, eryſipelate, abſceſſu, dolore, vel aliquo membro præcipuè affecto laborabat: quod ſi vel propter lateris inflammationem, vel pulmonis, vel alterius partis laboraſſet febre, iam non febricitantem ſed pleuriticum, peripneumonicum, & aliis nominibus appellaſſe. Et adhuc planiùs 1. *ad Glauconem* 3. ex propria ſententia docet, febres nonnullis ex inflammationibus, nonnullis ex humoribus fieri, ex quibus priores quæ ex inflammationibus oriuntur, ſunt veluti quædam ſymptomata partium phlegmone laborantium, adeo vt morbus, magna ex parte ab inſtrumento patiente denominetur, phrenetis, pleuritis, & alia huiuſmodi. Et iterum 4. *aphor.* 66. ita ſcribit, cum Hippoc. in febribus dicit morbos febriles, ipſum intelligere quando febres ipſæ ſunt morbi, non ſymptomata alicuius partis, quæ aliquo dictorum affectuum laborent: rurſumque aſſerit 6. *aphor.* 44. febrem inflammationi veſicæ ſuperuenientem eſſe ſymptoma inflammationis. Ex quibus locis nobis licet colligere, Galenum huiuſmodi febrium diuiſionem recipere, neque ſolùm de antiquorum, ſed etiam de Hipp. ac propria ſententia illam probare.

Aduerſus veterum diuiſionem febrium in morbum & ſymptoma Auic. arguit, vel potiùs vt videretur illius verba demonſtrare, alios arguentes inducit, cum dicat: *Et contradicentem quidem &c.* Summa autem argumentationis, qua probatur febres ſequentes inflammationes, non eſſe ſymptomata, apud Auic. eſt huiuſmodi: In inflammatione tria ſunt, calor, dolor, putredo: quæro igitur quodnam ex iis tribus febris conſequatur & cui tanquam ſymptoma velis febrem ſuccedere? ſi dicas, febrem ſequi calorem vel dolorem, tunc ſequetur plures febres ephemeras eſſe ſymptomata: & patet conſequentia, propterea quia plures febres ephemeræ, vt videbitis, ſequuntur, exempli gratia, calorem Solis vel dolorem alicuius partis. Si autem reſpondeas febrem ſequi putredinem, quæ eſt in inflammatione, tunc inflammatio non quatenus inflammatio foret prima cauſa febris, ſed per accidens, quatenus illa continet putredinem, quare febris iam non eſſet ſymptoma ipſius inflammationis, ſed putredinis. Præterea ſi febris hac ratione eſſet ſymptoma, hinc ſequeretur omnes febres putridas eſſe ſymptomata, cum omnes originem habeant ex putredine: itaque nulla febris ſequens inflammationes eſt ſymptoma. Poſt hæc Auic. nos admonet, abſtinendum eſſe ab hac & aliis huiuſmodi arguris inquiſitionibus, quæ à Gal. appellantur logicæ, ſiquidem nihil conferunt ad artem, & diſtrahunt medicum ab iis quæ in facienda medicina ſunt neceſſaria: quare & hæc ſubiungit: *Procedamus igitur ſecundum id quod conſultum eſt, &c.*

Obiectio contra diuiſionem.

Etſi hactenus Auic. refutauit propoſitam opinionem ac diuiſionem febrium, veruntamen neſcio quomodo in præſentia videtur illam tanquam conſuetam recipere & probare, imò verò illam amplificare, qui inter febres ſymptomata reponit, nō ſolum quæ ſequuntur inflammationes, ſed etiam quæ fiunt ex obſtructionibus; in qua re ille manifeſtè videtur diſcedere à Gal. & à ſeipſo. Namque Gal. 11. *meth. cap.* 9. & 13. & aliis locis, nec non ipſemet Auic. 1. 4. *tract.* 2. *cap.* 1. verè affirmant, febres putridas fieri potiſſimùm ex obſtructionibus: quod ſi febres ſequentes obſtructiones per Auicennam ſunt ſymptomata, vt omnes febres putridæ ſint ſymptomata fateamur, neceſſe eſt, quod eſt abſurdiſſimum. Ac reuera ſicuti antiquiores medici febres ſequentes inflammationes non ſine aliqua ratione nominabant ſymptomata, quoniam huiuſmodi

febres

febres ita pendent ab inflammationibus, vt ab illis quoque nomen recipiant, quæ non alio nomine appellantur, quàm pleuritidis, anginæ, & ſimilium: ita contrà Auic. nullam videtur poſſe rationem proferre, neque veram, neque veriſimilem, quamobrẽ ſequentes obſtructiones ſymptomata debeant vocari, cum proprium nomen retineant, & ſimpliciter febres dicãtur. Sed nos tandem videamus, vtrùm iſthæc febrium diuiſio ſit vera, & ad mentem Galeni nec ne. Itaque prætermiſſis aliorum reſponſionibus, quæ ſunt multiplices, vno verbo reſpondeo, diuiſionem, mea quidem ſententia, neque verã eſſe, neque ad mentem Galen. & probo vtrumque; ac primùm quod non ſit vera, probatur hunc in modum. Omnis febris eſt morbus, ergo nulla febris eſt ſymptoma. Patet conſequentia, quoniam morbus diſtinguitur à ſymptomate. Maior eſt manifeſta, propterea quia febris habet conditiones neceſſariò ad morbum requiſitas, quippe eſt affectio præter naturam primò lædens operationes. neque vlla febris eſſe poteſt ſequens inflammationes, vel alios morbos, quæ non primò lædat operationes. Quare diuiſio nulla eſt, neque poteſt conſiſtere. Secundò non eſt Galeni, quoniam ex proprio inſtituto ab illo reprobatur, *libello de diff. morbor. cap.* 5. diſputabat Galenus hoc loco aduerſus nonnullos, qui ſymptomata eſſe morbum & contrà morbum ſymptomatis cauſam putabant, quippe in actionum læſiones morbos eſſe arbitrabantur: ex quo cõuulſionem, ſenſum abolitum, torporem, & id genus alia, morbos vocabant: atque ij quidem vt hunc ſuum errorem defenderent, ſolebant diſtinguere dicentes, ſi ex phlegmone, vel inflammatione conuulſio naſcatur, conuulſionem inflammationis ſymptoma eſſe: ſi verò conuulſio ex ſola intemperie oriatur, iam non ſymptoma, ſed morbum eſſe. Id quod ſimiliter de febre faciebant: etenim ſi febris ſenſibilem alicuius partis affectum ſequebatur, ſymptoma eſſe arbitrabantur; ſi verò alia ratione fieret, morbum appellabant: hos ergo reprehendit Galen. quaſi omnem doctrinam de morbis & ſymptomatibus confunderent, neque ſatis intelligerent, illos perpetuò morbos habendos & nominãdos eſſe, quicunque ſunt affectus præter naturã & primùm lædunt operationes: vno verbo propriè loquendo & ad mentẽ Galen. febres perpetuò, ſiue ſequantur inflammationes, ſiue quomodocunque generentur, cum primò lædantur actiones, morbi ſunt; neque apud Galenum abſurdum eſt, vt ſubinde morbus ex morbo originem habeat. Ad illa autem quæ contra hanc determinationem poſita ſunt, ſemel & ſatis reſpondit Gal. 1. *ad Glauc. cap.* 3. qui ſcribit, febres ſequentes inflammationes non ſimpliciter, ſed per quãdam ſimilitudinem eſſe quædam veluti ſymptomata: nam tenera licet inter febres quæ ex inflammatione naſcuntur, & alias quæ ex humorum putredine accẽdunt, aliquam differentiã conſtituere, ſiquidem cum putridæ non alios morbos ſequantur, iure nullam prorſus ſymptomatis rationem videntur obtinere: alteræ autem cum aliis morbis ſuccedant, nõ iniuria neſcio quam ſymptomatis formam videntur repræſentare. Ac ſanè ſi quis probè & ad mentem Galeni hanc rem intelligat, non multum laboro, ſi hic propoſitam quoque antiquorum diuiſionem velit recipere, quæ forte etiam neque omni ex parte inutilis cenſenda eſt: namque eſto febris quæ pendeat ex inflammatione lateris, medicus omnium primùm inflammationis, tanquam cauſæ, & ſine qua febris non poteſt auferri, rationem habebit; præterea in remediis quoque deligendis cautiùs aget, exempli gratia, abſtinebit à potione aquæ frigidæ, & aliis huiuſmodi præſidiis, quæ forte in cæteris putridis poſſent conuenire, in hac autem eſſent pernicioſa. Sed hac de re ſatis.

Auicenna, tradita veteri febrium diuiſione, ſtatim aggreditur aliam veriorem & ſolidiorem diuiſionẽ, quam accepit à Gal. 1. *de differ. feb. cap.* 1. ac propterea vt hæc res facilius intelligatur, quæ eſt valde difficilis, & magni momenti, mihi liber omniũ primùm Galeni mentem inquirere, atque hunc locum breuiter explicare. Fuerat Galeno propoſitum, hoc loco tradere differentias febrium. itaque probè intelligens, quod apud dialecticos vulgare eſt, duplici potiſſimùm ratione res inter ſe differre, aut ſubſtantia, ſiue eſſentia, aut accidentibus; propterea ſtatim docet, febrium differentias nonnullas ſumi ab earum ſubſtantia, quas affirmat eſſe maximè proprias & principales, nonnullas à ſymptomatibus, quas inquit varias eſſe, ſicuti ipſorum ſymptomatum non vnica eſt natura, cum alia quidem ſint propinquiora & magis propria, alia verò remotiora & magis aliena; deinde reprehendit veteres medicos, qui in inueſtigandis his differentiis pluribus modis peccauerunt; primùm, quòd proprias ac maximè principales febrium differentias prætermiſerint; deinde quòd etſi has ipſa com memorarunt, tamen cum eis accidentales permiſcuerunt, vtileſue ab inutilibus nõ ſepararunt: tertiò quòd plurimi deliquerint non ſolum in generibus differentiarum, adeo vt vel redundantes fuerint, qui inutilium quoque meminerint, vel deficientes, qui nonullas etiam vtiles prætermiſerint, ſed etiam in ipſa diuiſione generum in proprias differentias, quas non rectè aſſignabant, de quorum veterum medicorum numero fuerant Archigenes & Agatinus, quos Galen nominatim reprehendit 2. *de diff. feb cap.* 8. quòd neque ſimplicium, neque compoſitarum febrium omnes differentias ſcripſerint, & quaſdam alias ſuperuacuas adiecerint, quæ neque ad prognoſticum, neque ad curationem quicquam pertinent.

Ex veteribus medicis qui in diuidendis febribus peccauerunt, Gal. excipit vnum Hipp. quem ſolum monſtrat plenam atque optimam febrium diuiſionem tradidiſſe, quare proferam illius dictionem, quæ habet huoc modum, ex 6. epid. ſecto. 129 *Febres hæ quidem manu mordaces*, &c. Quod autem Hipp. tradiderit perfectam febris diuiſionem, probat hoc modo: quoniam diuidit febres per differentias eſſentiales, quam conſtat eſſe longè optimam diuidendi rationem: quod autem Hipp. vſus fuerit differentiis eſſentialibus, probat propterea, quia ſubſtantia febris conſiſtit in calore præter naturam: cum enim huiuſmodi caloris differentiæ trifariam ſumi poſſint, vno modo ex eo quòd maioris minoriſque rationem habet, ſecundo ab ipſa materia, in qua ille calor præter naturam accenditur, & tertio à modo motus; has omnes Galen aſſerit Hipp. ſimul cum digeſtionis modo complicaſſe & præclarè compoſuiſſe: & quatenus pertinet ad primas differentias, quæ maioris minoriſque ratione dicuntur, illæ vnico ſenſu tactus ſunt ſatis manifeſtæ, in quo quidem genere differentiæ, vt notat Gal. 1. *aph. com.* 12. mos eſt medicis magnam & paruam febrem nominare, licet impropriè, qui de rei qualitate quantitatis nomen pronuntiant, id quod facere conſueuerunt non ſolùm in febre, ſed etiam multis aliis rebus, quas magnas & paruas nominãt; cum tamen in qualitate eſſentiam obtineant: quæ verò differentiæ ſumuntur à materia, in qua calor præter naturam conſiſtit, maximè propriæ cenſendæ ſunt, & tres Galeno numerantur; prima, quando is calor cordis corpus occupauit: altera, cum humores in cordis ventriculis contentos apprehendit: tertia, vbi ſola aërea ſubſtantia, hoc eſt, ſpiritus cordis incaluit; humores autem & ſolida corpora adhuc quidem incaleſcunt, ſed nondum incaluerunt: ſiquidem non parum differt, vt ſuprà diximus aliquid incaleſcere & calefactum eſſe:

pri

primam differentiam hecticam, ſecundam putridam, tertiam ephemeram appellāt, quod poſterius diffusè declarabitur. Porrò quod paulò obſcuriùs Gal. dixerat de poſteriore febris differentia, ſumpta ex materia, id tribus exemplis planius facit, quę ſatis apertè demonſtraut tres febrium differentias modò poſitas, & quomodo vnaquæque pars calorem præter naturam contineat, & variæ febrium differentiæ conſtituantur. Primum eſt exemplum: finge calidam aquam infundi in vas frigidum, adeo vt vas ab aqua calefiat, nondum tamen totum ſit exquiſitè calefactum, hæc fuerit febris putrida: calida enim aqua humoribus, vas autem corpori cordis comparatur, quippe in febre putrida humores iam incaluerunt & habent calorem in facto eſſe, corpus verò cordis calorem quidem recipit ab ipſis humoribus, ſed hic calor eſt in fieri, & nondum factus eſt. Alterum eſt exemplum: finge in calidum atque ignitum vas frigidam aquam infundi, quæ deinde à vaſe recipiat calorem, ſed tamen nondum incaluerit; hoc exemplum hecticam febrem repræſentat, in qua cordis corpus incaluit, & calorem habet in facto eſſe, humores autem qui in corde continentur, incaleſcunt quidem, nondū tamen incaluerunt, manifeſtè enim calidum & ignitum vas cordis corpus, aqua item frigida humores in corde cōtentos refert. Tertium eſt exemplum; fingamus follem fabrilem ad ſe trabere aërem admodum calidum, ac follem ab illo aëre calefieri, nondum tamen calefactum eſſe: hoc exemplo monſtratur febris ephemera, in qua ſpiritus vehementer incaluit, corpus verò cordis & humores in eo contenti adhuc caleſiunt, nondum tameo ſunt calefacti: follis enim cordis corpus & in eo contentos humores, aër autem attractus ſpiritum ſignificat. Quoniam verò hoc poſtremum exemplum, non ita videbatur omni ex parte quadrare, Galen. clarioris doctrinæ gratia addit vnum figmentum, quod præclarè videtur cum humano corpore analogiam habere, & ad febrem ephemeram explicandam pręclarè accommodatum: finge, ille inquit, follem in ſe continere humores, præterea follis foramina, per quæ attrahitur atque immittitur aër, varia & plurima eſſe, ac tam anguſta, vt ſoli aëri ingredienti & egredienti, minimè humori, ſint aperta, in qua re naturæ opera ab iis quæ arte fiunt, maximè differunt. ſiquidem in corpore humano per poros cutis aër & ſpiritus aſſiduè permeant, retentis & ſeruatis humoribus, etſi & humores & ſpiritus ſimul mixti in corde & arteriis continentur. Atque hoc quidem exemplo facilè poteſt intelligi generatio atq; eſſentia febris ephemeræ, in qua, vt diximus, ſpiritus tantummodo ſunt calefacti, caleſcentibus ſanè, ſed nondum calefactis humoribus & ſubſtantia cordis.

Poſt hæc Gal. cum hactenus febrium ſpecies diſtinxiſſet, poſtremò earum ſucceſſionem & permutationem docet, qui aſſerit, omnes febres ex aliis accendi poſſe, caliditatémque pręter naturam, quæ in vno ſubiecto exiſtens, vnum facit genus febris, reliqua etiam ſubiecta inficere, & temporis progreſſione aliorum quoque generum febres efficere poſſe: ſed tamen huiuſmodi tranſitus & alteratio ſeu permutatio de genere ad genus febris, non eſt in omnibus æquè facilis aut difficilis, ſiquidem ſpiritus facillimè accenduntur, corpus ſolidum difficillimè, humores medio modo ſe habent: & eſt ratio, propterea quia omnis ſubſtantia tenuium partium faciliùs quàm craſſa alteratur: eſt autem tenuiſſima aëris ſiue ſpiritus ſubſtantia, craſſiſſima ſolidorum corporum in medio vtriuſq; humorum: itaque calor præter naturam quandoque incipit à ſpiritu, nonnunquam ex humore, interdum ex parte ſolida, non permanet autem in eo genere quod primum affectum eſt, ſed ad reliqua duo progreditur, at niſi prius ſoluatur, proceſſu temporis illa quoque ſimiliter afficit. Quorum verborum ſenſus apud Gal. licet obſcurus, mea ſententia talis eſt, calorem præter naturam in facto eſſe, exempli gratia in ſpiritibus, communicari & humoribus & membris ſolidis, duntaxat in fieri, ſed niſi hic calor priùs ſoluatur, & longiore tempore perſeueret, illa quoque ſimiliter afficere, nimirum vt humores & partes ſolidæ calorem quoq; concipiant in calefacto eſſe, ſicuti ipſi ſpiritus eſſe cœperunt. Hanc verò triplicem febrium diuiſionem, quæ reſpondet tribus partibus corporis, ſpiritibus, humoribus, corpori, confirmat Gal. celebri ſententia Hip quando dixit *6. epid. ſectio* 8. *tex.* 13. continentia, contenta, & impetum facientia; continentia quidem ipſas ſolidas corporis partes appellans, contenta verò humores, impetum autem facientia ſpiritus. cuius ſententiæ meminit li. quoque de tremore, palpit. &c. *cap.* 5. cum enim in corpore humano iſthęc tria tantummodo ſint, ſpiritus, humores, partes ſolidæ, quæ proximè illud conſtituunt, omnibus perſpicuum eſſe debet, prima genera febrium non eſſe niſi tria, vt calor præter naturam aliquam ex iis tribus partibus poteſt occupare.

Expoſuimus hactenus inter cætera primum caput primi libri Gal. *de diff. feb.* ex qua interpretatione cum multæ oriantur difficultates, mihi libet vnam vel alteram tantummodo examinare quæ ſunt maioris momenti, & ad totam tractationem de febribus plurimam vtilitatem poſſunt afferre. Cum igitur ſcribat Gal. differentias febrium ſumi dupliciter, alteras maximè proprias & principales ab earum eſſentia, alteras à ſymptomatibus, aſſerátque Hipp. à calore præter naturam, in quo certum eſt eſſentiā febris contineri, ſimúlque ab ipſa dignotione, optimam diuiſionem feciſſe, & deinde doceat ab huiuſmodi calore tres differentias ſumi ab intenſo, & remiſſo, à materia in qua calor accenditur, & à modo motus. prima eſt dubitatio, quomodo hæc Gal diuiſio & interpretatio conueniat & quadret litteræ Hip. ſiquidem tea videtur admodum obſcura, nec fortè hactenus ab aliquo ſatis explicata: ego verò prætermiſſis aliorum opinionibus breuiter proferam, quam puto iſtius loci eſſe veriorem interpretationem. Itaque primùm notanda eſt ſeries verborum Hip. quam cenſeo ita legendam & diuidendam eſſe, vt illa quatuor contineat partes: primam, febres aliæ mordaces ſunt manui, aliæ mites, aliæ non mordaces quidem, ſed poſt inſurgentęs, aliæ acutæ, ſed quæ à manu vincuntur: ſecundam, aliæ ſtatim ardentes, aliæ in totum debiles: tertiam, aliæ ſiccæ, ſalſæ, aliæ πεμφιγώδεις, aſpectu terribiles, aliæ tactu humidæ: quartam, alię valde rubræ, &c. Poſita hac lectione & diuiſione puto, in prima parte Hipp. contineri membrum diuiſionis Galeni, quod pertinet ad modum motus: etenim febres aliæ ſunt perpetuò mordaces, aliæ ſunt perpetuò mites, aliæ in principio quidem non videntur mordaces, ſed poſteà ſurgunt & mordaces apparent, ſicuti aliæ contrà ab initio quidem videntur acutæ, ſed deinceps paulatim acrimoniam perdunt. In ſecunda cenſeo contineri membrum quod attinet ad intenſum & remiſſum: namque febres aliæ ſunt ardentes, & vehementis caloris, aliæ ſunt debiles & remiſſioris caliditatis: quam quidem expoſitionem Galenus confirmat apertiſſimè, qui hanc ipſam Hip. dictionem interpretatus, ſcribit ad hunc modum 6. epid. ſectio 1. 29. *Cum Hip. dixit, Febres aliæ mordaces, aliæ mites, tibi ſignificat ab ipſo de febribus in totum mor-*

dacibus aut mitibus apparentibus ſermonem fieri: ſubiiciens igitur inquit, alia non mordaces, ſed poſt inſurgentes: per hac verba ſignificans, febres ab initio mordaces non viſas, diutius iniecta manu mordacitatis ſenſum inferentes, contra vero atque iſtæ illæ ſe habent de quibus dicit, alia mites, alia acuta quidem, ſed a manu victa: ab initio enim acuta cum apparuerint, paulatim remittuntur; eam namque dictionem, acuta, de caliditate celeriter manui occurrente, ſummque ipſius celerem motum oſtendente intelligere te oportet. Ac deinceps febris in magnitudine differentias demonſtrans, inquit, aliæ ſtatim valde ardentes, alia in totum debiles. Hactenus Galen.

In tertia parte ſine vlla dubitatione continetur differentia ex ſubiecta materia: febres ſiccæ, ſalſæ, ſunt hecticæ, ad tactum humidæ, ſunt ephemeræ, aſpectu terribiles. ſunt peſtilentes, quo nomine per excellentiam putridæ omnes intelliguntur. In vltima parte continentur differentiæ ſumptæ ab accidentibus, ac potiſſimùm a calore, nonnullæ valde rubicundæ, &c.

Quod ſi quis miretur, quomodo Hip. declaret differentias ſumptas ex materia per quaſdam voces quales ſunt, ſalſum videri, graue, aut tactui humidum, quæ nullo modo materiam videntur ſignificare: is memoria repetat quod notat Gal. Hip. febrium diuiſionem feciſſe in proprias differentias, non ſolùm ab ipſius rei eſſentia, ſed etiam ab ipſa dignotione: quamobrem referens huiuſmodi differentias, vti voluit nominibus quæ ſignificarent modum dignotionis: namque febris hectica in qua qua calor factus eſt in partibus ſolidis, dicitur ſicca & ſalſa, per quandam metaphoram, propterea quia calor corporis ſiccioris facit inſuauitatem quandam in tactu, ſimilem ei quam ſalſa faciunt in guſtu: ſic ephemera, cuius calor eſt in ſpiritu, dicitur humida ad tactum, quoniam veluti ab humida ſubſtantia tactus afficitur: ſic putrida, cuius calor eſt factus in humoribus, explicatur nominibus quæ inſignem putredinem poſſunt ſignificare. Hoc igitur modo nos exiſtimamus Gal. doctrinam probè congruere & accõmodatam eſſe ad mentem Hip. quod vnuſquiſque facilè intelliget, qui hæc noſtra cõmodè voluerit conferre cum Gal. interpretatione, cuius ſupra mẽtionem fecimus, etſi non ignoro, Fuchſium, Chriſtophorum à Vega, & alios celeberrimos viros, aliter ſentire, & hunc locũ interpretari.

De ſubiecto febris. Altera ſequitur quæſtio de ſubiecto febris, de qua cum recentiores faciant longiſſimas digreſſiones, mihi propoſitum eſt quàm breuiſſimè agere: ergo quæritur, an calor accenſus in ſpiritibus vel humoribus febrem ephemeram & putridam conſtituat, an neceſſariò calor in omni febre debeat ſubſtantiam cordis occupare? Qui primam quæſtionis partem defendunt, pro ſe habent teſtimonium Hip. Gal. Auicen. & omnium veterum medicorum, apud quos celebratiſſima eſt febrium diuiſio in ephemeram, putridam & hecticã, quæ alioqui vana & nulla foret: qui autem poſteriorem partem tuentur, hoc potiſſimùm nituntur fundamento quòd morbus ſit perpetuò in corpore viuente, de ſententia Ariſtotel. in libello de ſenſu & ſenſili *cap.* 1. qui ſcribit, in carentibus vita neque infirmitatem, neque ſanitatem fieri poſſe: quare cum ſpiritus & humores non viuant, ſiquidem non habent vitales operationes, ex quarum integritate ſanitas, & læſione morbus cognoſcitur, nec liceat ſpiritus & humores aut ſanos aut ægrotos, appellare: concludunt, nec ſpiritus, nec humores, ſed vnam ſubſtantiam cordis verè febris ſubiectum eſſe, neque aliquam febris ſpeciem reperiri, in qua calor præter naturam non in ſubſtantia cordis accenſus fuerit.

Doctiſſimi quidam viri breuibus ſe ex hac difficultate explicant, qui ex vna parte fatentur, ſi verè & exactè hæc res conſideretur, ſpiritus & humores minimè ſubiecta, ſed potius cauſas febris ſtatuendas eſſe, cum reuera nec ſpiritus, nec humores viuant: ex altera autem affirmant, Galenum & cæteros medicos in tradenda ea triplici febrium diuiſione, non ita propriè & exquiſitè veram rerũ naturam conſiderare, ſed communi quadam ratione omnia referre ad finem & officium medici, ad quem præcipuè pertinet, accommodatis præſidiis morbos curare: quare cum medicus à tribus partibus, ſpiritibus, humoribus & ſubſtantia cordis, varias curandi indicationes eliciat, tales differentiæ debent illi ſatis eſſe, ac ſi propriæ & eſſentiales fuiſſent. Etſi autem hæc reſponſio fortaſſe nobis medicis poſſet ſatis eſſe, veruntamen ego puto neque aliam rationem deeſſe, qua magis accommodatè & ad mentem Galen. poſſimus hanc quæſtionem diſſoluere, & antiquam febrium diuiſionem tueri. Itaque vos ſcire velim, ex Gal. 1. *de vſu partium* 9. *de diff. morborum* 6. *&* 8. 2. *meth.* 2. *&* 6. *&* *aliis locis*, actiones noſtri corporis propriè ad inſtrumẽta pertinere, ſed cum ſingula inſtrumenta ex pluribus partibus ſint compoſita, in vnoquoque inſtrumento vnam tantummodo partem eſſe, & eam quidem ſimilarem, quam verè licet actionis auctorem appellare, reliquas verò huic principali parti aliquem vſum afferre: quæ res cum ita ſe habeat, ſiue pars actionis auctor in inſtrumento lædatur, ſiue aliqua pars ex iis quæ vſum præbent, actio planè poteſt vitiari: ex quo Galen. ſcriptum reliquit de diff. morborum 4. morbum non ſolùm actionis, ſed etiam vſus impedimentum eſſe: atque hinc fit, vt non ſolùm læſio partis principalis, ſed etiam alterius vſum præbentis morbus cenſendus ſit, cum læſio vtriuſque partis actioni poſſit noxam inferre: ſed tamen hoc eſt diſcrimen inter huiuſmodi partes, vt Galen. docet de diff. morborum 6. & 8. quòd læſio partis principalis ſemper eſt morbus, læſio verò reliquarum partium vſum præbentium non ſemper morbus, ſed quãdoque morbus, quandoque morbi cauſa exiſtit; etenim quotieſcũnque lædit actionem, nullo illato detrimento parti præcipuæ, morbus eſt; eſt autem cauſa morbi quando non per ſe & primò, ſed illata noxa parti principali lædit actionem. Oculus, verbi gratia, cõpoſitus eſt ex multis partibus, tunicis, humoribus, venis, arteriis, &c. inter quas auctor & princeps pars viſionis, quę propria eſt oculi actio, eſt humor cryſtallinus, reliquæ partes huic ſolum vſum afferunt: itaque ſi contingat, vt principalis pars vitietur, videndique actio lædatur, hic perpetuò eſt morbus; ſi verò aliqua ex cæteris partibus lædatur, vt humor albugineus, quæ lædat actionem non cõmunicata noxa humori cryſtallino, vtique hic morbus fuerit, ſin autem non proximè, ſed cõmunicata noxa parti præcipuæ, lædat actionem, tunc non morbus, ſed morbi cauſa cenſenda eſt.

Ex his quæ diximus, facilè eſt, ni fallor, propoſitam difficultatem diſſoluere. Cum enim ſpiritus & humores ſint partes cordis, quæ principi illius parti vſum afferunt, neque enim ſine ſpiritibus & humoribus calor per vniuerſum corpus diffundi poſſet, ſi vel in ſpiritibus, vel in humoribus calor præter naturam accẽſus fuerit, vt propterea actio cordis lædatur; equidem non video, quamobrem huiuſmodi calor & febris, & morbus dici non debeat. Neque verò hinc colligendum eſt, ſpiritum & humorem ægrotare & febricitare, ſiquidem cor laborat & febricitat vitiatis propriis ſpiritibus & humoribus: ſicuti neque dicendum eſt, humorem albugineum, ſed oculum laborare, cum tenera

ſanitas

ſanitas & morbus tribui debeat parti viuenti, vt docet Ariſt. Itaque febrium diuiſio iamdiu tradita & recepta in ephemeram, putridam, hecticam, vt calor præter naturam vel ſpiritus, vel humores, vel ſubſtantiam cordis occupat, ab iſtis nouatoribus nihil debilitatur, ſed debet ſuam firmitatem retinere.

Hæc quæſtio aliam mihi in mentem reuocat, vt intelligamus humanæ mentis imbecillitatem: nam ſicuti alteri omnia genera febrium, refutatis ephemeris & putridis, ad vnum genus, nempe ad hecticas conabantur redigere, ita alteri contendunt tria poſita genera non ſatis eſſe, & aſſerunt alias quaſdam febres reperiri, quæ ſub nullo ex tribus generibus poſſunt contineri, quod ita conantur demonſtrare. Si febris generetur ex alimentis putreſcentibus in veotriculo, ex vermibus, hæc febris nō erit putrida, quia nullus humor putreſcit, non ephemera, non hectica, quod patet: ergo, &c. Secundò febres ſynochæ ſine putredine, vt poſteriùs videbimus, non ſunt ephemeræ, quia durant plures dies; noo putridæ, cum nulla adſit putredo, ac multo minus hecticæ. Tertiò, ſi fiat febris putrida, ex putreſcente bile, totúſque prorſus humor euacuetur, ac remaneat febris, facile item poteſt demonſtrari, neque hanc ſub aliquo ex tribus generibus poſſe cōtineri. Itaque præter tria genera neceſſe eſt quartum, forte etiam plura addidiſſe. Verùm huiuſmodi ratiooes haud quidquam valent, & ad primam reſpondeatis, vno verbo, neque alimenta, neque vermes, neque aliud quiduis poſſe vnquam febrem excitare, niſi calor præter naturam vel in ſpiritibus, vel in humoribus, vel in ſubſtantia cordis accenſus fuerit. Ad ſecundam reſpondet Galen. *6. metho. cap. 1.* febres ſynochas ſine putredine reuera ephemeras eſſe, etſi plures dies quàm vnum durant, cum habeant calorem accenſum in ſpiritibus: ſiquidem nomen, *ephemera*, minimè eſt de ſubſtantia huiuſmodi febris, ſed deficiente nomine accommodato clarioris doctrinæ gratia ab eo quòd ſæpius euenit, ephemeræ nomen illi impoſitum eſt: quare natura febris ſynochæ eadem eſt, quæ ephemeræ, nomen tamen non idem eſt. Ad vltimum reſpondeatis, caliditatem remanentem poſt euacuationem humoris putreſcentis febrem putridam eſſe, cū orta fuerit ex putredine, & tunc eſſe febrem ſine cauſa: cuius Galen. mentionem facit ſæpenumero: ſed illud addo, ſi hæc febris diutius perſeuerat, iam degenerare in primā ſpeciem febris hecticæ, vt poſteriùs declarabitur. Itaque ſimul cum Gal. Auic. & reliquis probatis medicis, prima genera febrium tria tantummodo, nec plura, neque pauciora ſtatuenda ſunt.

Fernelius.

Poſt hæc, dictum eſt, omnem ſubſtantiam tenuium partium faciliùs alterari quàm craſſam, ſpiritus eſſe tenuiſſimos, ſolida corpora craſſiſſima, humores medio modo inter ſpiritus & ſolida ſe habere: quod ſi iſtud verum eſt, colligunt hinc nonnulli, febrem ephemeram perpetuò putridam, ac putridam perpetuò hecticam præcedere debuiſſe: quod & res ipſa demonſtrat, & Galen. teſtatur eſſe perſpicuè falſum, cum vnaquæque febris, non ſolùm ephemera, ſed etiam putrida, & ipſa quoque hectica, poſſit primùm hominem inuadere, neque perpetuò ſpiritus, ſed quandoque humores, quandoque & ſolida corpora omnium primum caleſiant.

Ad hanc difficultatem, quam puto arduam eſſe, reſpondent nōnulli interpreres, Gal. intelligere tenuiorem ſubſtantiā faciliùs caliditatem concipere in fieri, ſed non in facto eſſe, ex quo calore in facto eſſe conſtituuntur varia genera febrium: vt ſenſus ſit, primùm quidē ſpiritus, deinde humores, ac poſtremò ſolida corpora faciliùs incaleſcere, minima autem poni in calefacto eſſe, quo quidem tempore dum huiuſmodi ſubſtantiæ incaleſcunt tantummodo, nondum autem ſunt calefactæ, nulla febris conſiſtit, etiamſi calor valde inſignis fuerit. Etſi verò hæc reſponſio eſt clariſſimorum hominum, tamen ego nequeo ſatis illam probare: namque ſi facillimus eſt tranſitus caloris ab humoribus & partibus ſolidis ad ſpiritus, non adeò facilis à ſpiritibus ad humores, & partes ſolidas, propterea quia tenuior ſubſtantia faciliùs quàm craſſior alteratur, non ſatis intelligo, quamobrem iſtud non debeat, & poſſit affirmari tam de calore in fieri, quàm de altero in facto eſſe, cum vtriuſque eadem ſit ratio, neque aliter differant quàm tempore: id quod clarè inſinuauit Galen. cum inquit in fine capitis, *non permanet in eo genere quod primum affectum eſt, ſed ad reliqua duo progreditur; at niſi prius ſoluatur, proceſſu temporis illa quoque ſimiliter afficit, adeò vt calor qui primùm fuerat in fieri, & erat diſpoſitio, demum permutetur in facto eſſe, & tranſeat in habitum.* Itaque cēſeo aliter reſpondendum eſſe, qui fateor ſubſtantias tenuiores generaliter ac perpetuò faciliùs alterari quàm craſſiores, quatenus pertinet ad illarum tenuitatem vel craſſitiem, quæ perſpicua eſt ſententia Galeni, neque vllo modo poteſt negari, ſed illud addo fieri poſſe vt aliqua pars craſſior, exempli gratia, humores & ſubſtantia cordis, faciliùs incaleſcant, quàm ſpiritus qui ſunt tenuiores, propterea quòd illa aliis nominibus ſint magis apta ad recipiendam caliditatē. Socrates, verbi gratia, ex vna parte habeat natura cor calidum & ſiccum, ex altera parte ſiue propter malam victus rationem, ſiue propter alias cauſas, habeat humores necnon ſpiritus qui continentur in corde, frigidiores: Socrates vehementer iraſcatur, adeò vt incidat in febrem, nulli dubium eſſe debet, quin pars magis apta, ſubſtantia cordis, licet craſſior, faciliùs quàm inepti humores & ſpiritus, licet tenuiores, calorem concipiat: quemadmodum ſi ponātur ad ignem ligna ex vna parte tenuia, ſed humida & viridia, ex altera ligna craſſa, ſed admodum ſicca, veriſimile eſt illum prius accendere craſſa, tanquam paſſum bene diſpoſitum, quàm tenuia, tanquam paſſum minus diſpoſitum, & quod agenti igni magis poteſt reſiſtere.

Poſtremò diximus cum Hipp. & Galen. tres eſſe præcipuas partes noſtri corporis, quas Hip. appellat, *continentia, contenta, & impetum facientia*, nimirum partes ſolidas, humores, ſpiritus: de hiſce eſt breuiſſima dubitatio, quoniam Gal. 11. *meth. cap. 1.* aliam facit diuiſionem, in membra ſolida, in membra carnoſa, & ſpiritus, nulla facta humorum mētione: in qua diuiſione videtur, neque Hippocr. neque ſibiipſi conuenire. Hanc dubitationem nonnulli diſſoluunt, dicentes, quoniam Hippocrat. & & Galen. faciunt diuiſionem in ſolida, humores, & ſpiritus, eos voluiſſe demonſtrare partes quæ proximè conſtituūt corpus hominis; quando autē Gal. prætermiſſis humoribus diuiſit in ſolida, carnoſa & ſpiritus; voluiſſe indicare partes in quibus virtus conſiſtit & ſuſtentatur; ex quo iure factū eſt, vt ex diuerſo propoſito diuerſa quoque diuiſio tradita fuerit. Verùm equidem neſcio quanti hæc reſponſio ſit facienda: itaque puto ego reſpondendum eſſe Galenum ſub membro illo quod continet ſubſtantiam carnoſam, humores comprehendere voluiſſe; ſi quidem conſtat; carnes potiſſimùm ex humnribus generari, inquit enim Galen. 1. *de ſemine ad finem 3. de ſimpl. med.* 4. ſicuti ſolidæ partes ex ſemine, ita carnoſæ ex ſanguine & humoribus, tam generationem, quàm nutritionem habent.

Cæterum iam tempus eſt vt ad Auicen. reuertamur, in cuius explicatione facilè intelligetis, quantum hæc quæ hactenus declarauimus ex Gal. ad illius intelligẽtiam ſint accommodata. Itaque Auic. aggreditur diuiſionem febris ex ſubiecta materia, & primùm accipit diuiſionem partium noſtri corporis, traditam ab Hipp. & Gal. in ſolida, humores, ſpiritus: quæ ille accommodat ad balneum artificioſum, quod eſt exemplum ſimile exemplo Gal. nam ſicuti in illo tria fuerant, vas, aqua, aër, ita in balneo, tria ſunt parietes balnei, aqua, & aër, quæ proportione reſpondent, & ferè ſunt eadem cum partibus exempli poſiti à Galeno, ſiquidem parietes membris ſolidis, aqua humoribus, aër ſpiritibus comparantur. Ergo ſi intra calidos balnei parietes effundantur aqua & aër, quæ ſint frigida, ita vt deinceps à caliditate parietum & aqua, & aër caleſiant, hoc eſt exemplum febris hecticæ: ſi parietibus & aëri frigidis infundatur aqua calida, à qua poſtea & aër & parietes incaleſcant, eſt exemplum febris humoralis, ita enim Auicenna appellar febrem putridam: ſi demum parietibus & aquę frigidis ſuperueniat aër calidus, vnde parietes & aqua caleſiant, eſt exemplum febris ephemeræ, in quo quidem poſtremo exemplo Auic. mihi videtur non omni ex parte Gal. mentem aſſecutus fuiſſe, ſiquidem Gal. in ſuo exemplo follis fabrilis non intelligit aërem qui in folle continetur & incluſus permanet, ſed aërem illum intelligit, qui à folle intus ſuſcipiatur, & foras expellitur, quod altero poſteriore exemplo clariùs demonſtrat: Auic. autem videtur intelligere aërem balnei, non qui aſſiduè recipitur & emittitur, ſed qui ſemper moratur in balneo, qua quidem ratione & ſimilitudine nunquam poſſent calefieri humores vel ſubſtantia cordis, quin prius calefierent ipſi ſpiritus: quod patet propterea, quia parietes & aqua balnei nullo modo calefieri poſſent, quin prius calefiat aër qui in balneo continetur, & aſſiduè moratur, quod ſi aër recipiatur & eiiciatur, adeóque renouetur, ſicuti recipitur, eiicitur & renouatur ſpiritus, tunc parietes, & aqua balnei, non calefacto aëre poterunt calefieri, ſicuti manifeſte demonſtrat exemplum Gal. quod propterea cenſendum eſt longè magis accommodatum ad rem præſentem, quàm ſit exemplum Auicennæ.

Sed nonnulli prærerea hac in parte arguunt Auic. quòd enumerando ſpiritus recenſeat ſpiritũ naturalem diſtinctum à ſpiritu vitali, qui exiſtimãt ſpiritum naturalem inutilem & ſuperuacaneum eſſe, omniáque opera naturæ perfici mediante ſpiritu vitali, qui continetur in corde, adeo vt pluribus non ſit opus: de qua controuerſia cum nolim in præſentia longiùs agere, quoniam eam multi tractarunt, illud vnũ dicam, Gal. de huiuſmodi ſpiritu naturali admodum rarò & timidè locutum eſſe, qui ſcribit 12. *method.* c. 5. ſi naturalis aliquis eſt ſpiritus, illum in iecore & venis contineri. Quod ſi quis de hac re longiorem diſputationem deſideras, is videat Manardum Ferrarienſem lib. 15. *epiſtolarum* 1. nec non Franciſcum Valeſium Hiſpanum lib. 2. *controuerſiarum* 17. qui cumulatè in hoc argumento verſati ſunt.

Poſt hæc Auic. tradit alias quaſdam febrium diuiſiones, quæ non ſunt illis proprię, ſed aliis morbis communes, quarum illa prima eſt, *febres quedã acutæ, quedã non acutæ.* Pro quo ſciẽdum eſt, morbos acutos generaliter eſſe illos apud Gal. qui habent duas conditiones; alteram, vt celeriter moueantur; alteram, vt ſint cum periculo: qui quidem ſortiti ſunt varias differentias, etenim primùm quidam acuti, quidam peracuti dicuntur. Acuti trifariam diuiduntur, nam quidam ſimpliciter, hoc eſt, ſine aliqua adiectione acuti dicuntur, qui auctore Hip. 2. *apho.* 23. intra 14. dies iudicantur: quidam non ſimpliciter acuti, ſed qui ad 20. vſque diem progrediuntur, vel intra 20. finiuntur: alij verò ſunt qui acuti nominantur, cum hac adiuncta conditione, quod 40. diebus iudicantur, de quibus ſpeciatim Hip. mentionem facit 1. *progn.* 26. Atque hi quidem morbi Gal. alio nomine ex degeneratione & mutatione in aliam ſpeciem, nonnullis interpretibus acuti ex decidentia dicuntur, quòd nimitum per imperfectas indicationes ab vna ſpecie ad aliam degenerent & tranſmutentur, vt ſi pleuritidis in ſuppurationem tranſeat.

Morbi acuti.

Morbi autem peracuti rurſum alij ſimpliciter vel exquiſite acuti nominantur, qui vltrà diẽ quartam non extenduntur, quos aliter barbari peracutos appellant: alij non ſimpliciter, vel non exquiſitè ſunt peracuti, qui quartam diem excedunt, & ad ſeptimã non raró producuntur. Hæc de morbis acutis doctrina eſt Gal. quam nos collegimus ex 2. aphor. 19. 2. de diebus criticis 12. 3. de diebus criticis vltim. Itaque febres aliæ ſunt acutæ, id eſt, celeris motus & periculoſæ; aliæ ſunt non acutę, quæ carent & celeritate & periculo. Sequitur Auic.

Peracuti.

Et de eis ſunt chronicæ, & de eis ſunt non chronicæ. Siue hæc ſit ſecunda diuiſio, ſeu potius ſit ſubdiuiſio febrium nõ acutarum, non multum laboro; febres ergo aliæ ſunt chronicæ vel longæ, aliæ ſunt non chronicæ, vel breues: longæ ſunt, quæ morborum acutorum terminum tranſcendunt, qualis eſt febris quartana: breues, quę citiùs terminantur, qualis eſt febris ephemera. Ex quo loco id colligatis malè nec per oppoſita mẽbra medicos diuidere in acutos & chronicos: in quem errorem multi hoc tempore incurrunt, cum reuera illos diuidere oporteat in acutos & non acutos, ſicuti febres diuiduntur ab Auicen. quem errorem arguit Gal. 3. *de diebus criticis cap. vlt.*

Tertia eſt diuiſio Auicen. *febres aliæ ſunt diurnæ, aliæ nocturnæ*: quæ diuiſio fuit Hip. 1. epid. ſecto. 3. text. 2. & 6. Galen. verò interpretatur febrem diurnam, quæ habet acceſſionem in die; nocturnam, quæ habet acceſſionem in nocte, ex quibus placet Hippocrat. febrem diurnam eſſe nocturna deteriorem, cuius ſententiæ Galen. duplicem affert rationem. Prima, quòd acceſſio in die ſit difficilior & malignior, cum hoc tempore corpus conſtringatur & denſetur, quando digeri & rarefieri magis conſueuit: ſiquidem omnibus affectionibus accidit eſſe grauioribus eo tempore, ſecundùm quod non congruunt, quàm illo ſecundùm quod congruunt, vt eſt aphoriſ. Hipp. aphoriſ. 34. Altera eſt ratio, quòd febris diurna minùs quàm nocturna ſit ad curationem accommmodata, propterea quia paroxyſmi occupant tempus diurnum, vnde ſolum tempus nocturnum ſuperſit cibis & medicamentis: quare inquit Galen. cum nullus quieti ſomnóque derelinquatur locus, huiuſmodi ægroti veſpertilionis more vitam coguntur agere, non hominis.

Quarta eſt diuiſio, *febres aliæ ſunt ſalubres, aliæ ſunt habentes horribilia accidentia:* qua diuiſione ego puto Auic. diſtinguere voluiſſe febrem benignam & malignam: benigna eſt febris ephemera, maligna eſt febris peſtilens, & fortè hanc diuiſionem accepit ab Hip. 3. *progn.* 2. qui ex vna parte ponit febres ſimpliciſſimas, ac ſignis firmatas ſecuriſſimis, quas Gal. *in com.* interpretatur benignas: ex altera febres deterrimas, & cum ſignis grauiſſimis, quas idem Gal. malignas appellat: ſicuti homines quoque ſimplices ac benigni dicuntur, qui honeſtos probóſque habent mores; contrà maligni, qui vitioſis improbiſque moribus imbuti ſunt.

Quinta

Quinta ſequitur diuiſio, *febres aliæ ſunt continuæ, aliæ intermittentes.* Continuæ quædam habent increſionem & remiſſionem, quædam ſunt ſui ſimiles: quæ diuiſio tradita eſt a Gal. 2. *de diff. feb.* 2. qui longe magis perſpicuè & accuratè diuiſionẽ facit hũc in modum: *febres aliæ ſunt intermittentes, aliæ continuæ:* febris intermittens illa eſt, quæ ad ſenſibilem integritatem, vel vt vulgo aiunt, infebricitationem peruenit, atque hæc febris generatur ex humore qui extra vaſa cõſiſtit, & per vniuerſum corpus defertur: continua contra eſt, quæ ad integritatẽ vel infebricitationem non peruenit, & procreatur ex humore qui in vaſis includitur & continetur.

Porrò febrium intermittentium tres ſunt vniuerſæ differentiæ, *quotidiana, tertiana, & quartana:* quotidiana ex pituita, putrida: tertiana ex flaua bile, quartana ex melancholia generatur. Continuarum autem duplex eſt genus, vnum earum quæ Græcè *ſynochi*, Latinè dicuntur *continentes*, quarum totum tempus vnica eſt acceſſio, quæ à principio vſque ad finem perdurat: atque harum tres exiſtũt differentiæ, quædam enim à principio vſque ad finem æquales permanent Græci *ὁμότονοι æqualiter affligentes, & vrgentes* nominant: quædam paulatim decreſcunt à principio vſque ad finem, quas Græcè *παρακμαστικὰς inclinantes* nominant: nonnullæ contrà paulatim augentur, quas *ἐπακμαστικὰς increſcentes, inualentes* appellant de quibus latè ſcribit Gal. 2. *de criſib. cap.* 6. 9. *meth.* 4. Alterum eſt genus earum febriũ, quæ nomine generis continuæ dictæ multis particularibus circuitibus continentur, atque earum quoque duæ ſunt primæ differentiæ: namque aliæ tertia ſolùm die acceſſionem habent, tertianæ naturam referentes, vulgo *proportionales*: vel *proportionatæ tertianæ* nominantur: aliæ verò etiam die intermedia alteram acceſſionem inferunt, quæ nullum proprium & peculiare nomen obtinent, quarum quædam ſub forma procedunt febris quotidianæ, duas quotidie ſimiles acceſſiones facientes, aliæ verò in forma duarum tertianarum, aliæ demum, raro tamen euenientes, quæ nequaquam ad integritatem deuenientes, in forma circuitus procedunt. Hæc febrium diuiſio eſt Galeni, quam non ignoro multas, & illas quidẽ arduas difficultates continere, ſed omnia non poſſunt in omnibus locis accuratè explicari: de hac igitur re planiùs & pleniùs tractabimus loco opportuniore.

Apud Auicen. duæ reſtant febris diuiſiones, altera eſt: *Febres nonnullæ ſunt calidæ, nonnullæ frigidæ,* habentes rigores aut horripilationem; quæ pars duplicem poteſt habere interpretationem, vnam huiuſmodi: aliquæ febres ſunt calidæ, hoc eſt, inuadunt & habent acceſſionem cum calore, ſine frigore; aliquæ ſunt frigidæ, hoc eſt, inuadunt cum frigore vel horripilatione: altera eſt interpretatio, vt ego puto, verior & magis ad mentem Galeni, quæ eſt talis: *aliquæ febres ſunt calidæ*, in quibus per totam febrem perſentitur ſola caliditas: *aliquæ ſunt frigidæ*, in quibus per totam acceſſionem non modò calor, ſed etiam frigus perſentitur. Nam Galen. explicans ſententiam quandam Hippoc. ſcribentis nonnullos ægros infeſtari febribus vrificis, 1. *epid. ſect.* 1. 23. inquit, minimè illas intelligendas eſſe, quæ à principio inuadunt cum horrore, ſed eas potius, in quibus per totam ferè acceſſionem horrores producuntur perſeuerantque, quales ſunt febres epialæ, de quibus alias tractabimus.

Vltima eſt diuiſio: *Aliæ ſunt ſimplices, aliæ compoſitæ:* febris ſimplex illa dicitur, quæ cum alia non iungitur, ſiue eiuſdem, ſiue diuerſi generis & ſpeciei: compoſita autem, in qua vel diuerſa genera, vel diuerſæ ſpecies ſimul coniunguntur, de qua compoſitione & mixtione tractat Galen. 2. *de criſibus cap.* 7. ac multis in locis, & nos aliàs quoque tractabimus.

CAPVT II.

De Corporibus ad Febrem diſpoſitis.

AVicenna data definitione & diuiſione febris, porrò agit de corporibus præparatis ad febrem: & quamuis videatur loqui de ſententia aliorum, quam neque probat, neque reprobat, vt fortè neſcias quid ipſe hac de re ſibi velit, vtcunque ſit, mihi videor poſſe colligere ſummã huius doctrinæ quinque concluſionibus, quæ ſunt huiuſmodi.

Prima, corpora magis præparata ad febrem ſunt calida & humida, & propriè cum humiditas eſt vehementior caliditate, etenim talia corpora habent fœtidos ſudores, vrinas, excrementa, & omnibus modis proxima accedunt ad putredinem.

Secunda, corpora calida & ſicca ſecundo loco ſunt præparata ad febres acutas, in quibus primùm incipiunt febres ephemeræ, deinde ſequuntur putridæ, & quandoque hecticæ.

Tertia, poſt hæc ſequuntur corpora calida tantùm ſine exceſſu humiditatis, & ſiccitatis, in quibus incipit primùm febris ephemera, quæ poſtea permutatur ad putridam.

Quarta, iis ſuccedunt corpora humida ſine exceſſu caloris & frigoris, quibus maiori ex parte accidunt febres putridæ incipientes.

Quinta, corpora frigida & humida, necnon frigida & ſicca, ſunt minus præparata ad febrem, & potiſſimùm ad ephemeram. Hæc Auicen. quæ quidem continent arduas difficultates, quas quidem vt rectè poſſimus intelligere & diſſoluere, ex noſtro inſtituto, mihi liceat ex Gal. nonnulla paulò altiùs repetere.

Itaque ſcribit Galen. 1. *de diff. febr.* 7. *lib. de cauſis procatarcticis, & aliis locis*, nullam cauſam corpus afficere aliquomodo poſſe, niſi illud ad patiendum paratum & diſpoſitum fuerit: quod apud philoſophos quoque vulgare & certum eſt: deinde medicos admonet, vt velint diligenter animum adhibere, & ſcrutari ſingulas cauſas, quæ præcipuè ſolent morbos committere, necnon affectus corporis qui ipſis cauſis conſentiunt aut repugnant, vt illi imminentia mala poſſint præcauere: ad quem modum cum Gal. didiciſſet iam diu ex Hip. & ratione, calidam & humidam aëris conſtitutionem peſtem minari, ac ſatis intelligeret, corpora referta excrementis & malè tranſpirabilia facilè in hanc labem incurrere, quamprimum mala illa conſtitutio ſuperueniſſet, corpora humida exſiccabat, repleta vacuabat, impura expurgabat, obſtructa aperiebat, & ita ab imminente peſte immunia reddebat. Ex quo licet colligere, hanc tractationem eſſe quàm maximè vtilem, atque Auic. merito de corporibus præparatis ad febrem agere voluiſſe: ſiquidem huiuſmodi cognitio facit non ſolùm ad præſeruationem, ſed etiam ad prognoſticum: namque ſicuti docent Hipp. & Galen. 2. aph. 34. Si febris reſpondeat temperamento, tunc erit minus periculoſa; ſi contrà abſit à temperamẽto, tunc difficilior & periculoſior cenſenda erit: quamobrem neque Gal. hanc partem prætermiſit, qui accuratè docet quænam corpora magis aut minus ſint ad febres præparata: itaque ſcribit ad hunc modum 8. meth. 8. *Cum octo ſint corporis intemperies, opportuna ad febres, eſt calida & ſicca, huic propinqua eſt intemperies calida & humida: tertia ab iis intemperies eſt ſimplex, calida ſine vllo exceſſu humiditatis & ſiccitatis: huic proxima eſt intemperies item ſimplex, nimirum ſicca ſine exceſſu caloris & frigoris: poſt has ſequitur*

quæ omnium media eſt,& in vtraque oppoſitione mediocritatem ſeruat : quatuor quæ reliqua ſunt intemperies, minus facilè cæteris omnibus febribus corripiuntur. Hæc doctrina eſt Galeni,quæ maximè conuenit cum rei natura,vt facilè poteſt demonſtrari:etenim corpora calida & ſicca facillimè omnium febre corripiuntur,quoniam calor qui perpetuò ſiccat,vt iam vidimus,illius naturæ maximè congruit.

Corpora calida & humida ſunt in ſecundo loco,quia tametſi ex proportione ad febrem potiſſimùm debuiſſent calida tantùm recenſeri,tamen ſimul cum caliditate facit ad facilem alterationem, potiſſimùmque ad caliditatem, propter copiam ſanguinis quæ in hac temperatura generatur. Corpora calida tantùm deinceps recenſentur ante ſicca, quia tametſi duæ qualitates, calida & ſicca, habeant maximam analogiam cum febre, tamen calor multo plus facit ad facilē paſſionem;& quoniā eſt potentiſſima qualitatum,& quoniā eſſentia febris potiſſimùm in calore conſiſtit, vt ſuprà diximus. Has quatuor intemperies mediocris temperies ſtatim ſequitur: nam reliquæ poſteriores quatuor frigida & ſicca, frigida tantùm, humida tantùm, frigida & humida, longiùs diſtant quàm mediocris à morbo calido & ſicco, quod ſine longiore explicatione facilè poteſt intelligi & demonſtrari. Neque debet quis veſtrum mirari de Galen. qui aſſerit hominem temperatum faciliùs corripi febre quàm hominem intemperatum:nam iſtud ratio facilè poteſt perſuadere,quam ille reddit libello de optima corporis conſtitutione:etenim tametſi verum eſt, hominem temperatum & optimè conſtitutum probè ad vnamquamque actionem ſe habere, & difficiliùs quàm cætera corpora morbis corripi conſueuiſſe, tamen neque id negandum eſt, hunc hominem temperatum, qui generaliter, atque,vt loquuntur, collectiuè omnibus cauſis morbificis magis quàm cæteri homines poſſunt reſiſtere, particulatim & ſeparatim in quibuſdam cauſis nonnullis hominibus inferiorem eſſe, adeò vt iure ſtatutum ſit, corpora frigida & humida, & reliqua id genus, quæ ſine dubitatione communiter magis quàm temperata, ſunt morbis obnoxia,quatenus ad vnas febres pertinet, minùs facilè & promptè in illas incidere, cùm certum ſit, frigidum & humidum longiùs abeſſe à calido & ſicco, quàm temperatum, id hoc ordine veluti quadam tabula deſcribi poteſt: 1.calida & ſicca 2. calida & humida. 3.calida tantùm. 4.ſicca tantùm.5.temperata. 6. frigida & ſicca.7.frigida tantùm.8.humida tantùm.9.frigida & humida.

Sed remanet adhuc neſcio quæ difficultas:nam Galen. omni ex parte hac in re ſibiipſi non videtur conuenire, qui ſcribit hæc ipſa verba, 8. metho.7. *Intemperies calida & humida maximè omnium putredinis morbis expoſita eſt, propterea per ipſam ſanitatē proximè ad putredinē accedit, veluti conijcere eſt tum ex ſudoribus, qui grauiter olent, tum ex vrinis, deiectione, atque etiam ipſa expiratione : etenim qualis hircorum, talis eſt talium naturarum temperies:ideoque ex qualibet occaſione prompta eſt tum aliis morbis, tum vero febribus corripi.* Hactenus Galen. Ac reuera ſi ipſam rem conſideremus, nulli dubium eſt, quin huiuſmodi intemperies maximè omnium omnibus morborum generibus ſit obnoxia, quod longa oratione demonſtrat Galen.1.*de temperamentis*, à cap.4.vſque ad 8. vbi multi ex Hip.loci afferuntur,ex quibus apparet,conſtitutiones anni calidas & humidas eſſe quàm maximè putredini obnoxias, grauéſque & peſtilentes morbos efficere.Hæc itaque non videntur conuenire cum iis,quæ de illius ſententia iam diximus, ſtatuentes corpora calida & ſicca inter omnia corpora & temperamenta in propenſionem ad febrem, principem locum obtinere.Sed etiam ipſe Auicenna videtur in hanc inconſtantiam incidiſſe, qui conſtituens in præſenti cap.corpora calida & humida eſſe magis quàm cætera ad febrem præparata,de qua ſententia illi conuenit cum Gal.Poſtremò hoc loco,paulò poſt, nimirum *cap.1.de febre ephemera*,aliter hāc rem determinat,qui in primo ordine ponit corpora calida, & ſicca:in ſecundo calida & humida : in tertio calida tātum:in quarto ſicca tantùm:quo loco Auic. videtur non ſolùm priorem Gal.ſententiam imitari,ſed etiam propria illius verba tranſcribere,præterquam quod prætermittit corpora temperata, quæ non fuerant à Gal.prætermiſſa : quare Gal.& Auic.& alter ab altero,& vterque à ſeipſo videtur diſſentire. Nonnulli interpretes ad diſſoluendam hanc difficultatem & repugnantiam ita ſtatuunt, Gal.& Auic.quando ponunt in primo loco corpora calida & ſicca, ac deinceps reliqua, ſermonem habere de corporibus præparatis ad febrem non ſimpliciter, ſed ſpeciatim ad febres ephemeras: quando autem primùm collocāt corpora calida & humida,eos intelligere de corporibus præparatis ad febres putridas:quæ quidem reſponſio,mea ſententia,non caret nouis litibus,quas cum nolim lōgius agitare,illud vnum mihi eſto ſatis in præſentia,quod pertinet ad Gal.illum verè 8.metho.7.loqui de corporibus præparatis ad febres putridas, quod ſeries orationis manifeſtè confirmat,& ideo ſumma cum ratione cæteris corporib. antepoſuiſſe calida & humida, cum certum ſit,in iis duabus qualitatibus vniuerſæ putredinis ſeminarium conſiſtere:capite autem ſequenti 8. illum ſermonem habere de corporibus præparatis ad febrem generaliter,aut ſaltem ad plura genera febrium,nempe ephemeras atque hecticas,& idcirco illum temperatorum corporum ordinem diſpoſuiſſe,quem diximus rei naturæ magis conuenientem eſſe. Quod ſi, quemadmodum fecimus ex Gal.de corporibus in vniuerſum paratis ad febrem, quis veſtrum cupiat pariter certum ordinem eorum corporum, quę ſpeciatim ſint magis parata ad febres putridas, cum Gal.duntaxat corporis calidi & humidi mentionem faciat,equidem cenſeo hunc ordinem conſtitui poſſe. 1. calida & humida 2. calida & ſicca. 3.humida tantùm.4.calida tantùm. 5.temperata.6. frigida & humida.7.frigida tantùm.8. ſicca tātùm, vltimò frigida & ſicca. Quorum omniū facilè poterit vnuſquiſque rationem reddere,quicūque ſingulas huiuſmodi tēperies voluerit referre ad ipſā putredinem,& perpendere,quatenus vnaquæque, vel propiùs ad eam accedit,vel longiùs ab ea recedit, vt pluribus non ſit opus. Quod verò pertinet ad Auicen.ſi ille quoque diuerſum habuit ſcribendi propoſitum,ſicuti habuit Gal.eadem ratione facilè poteſt conciliari & defendi:verùm etſi negari non debet, quin ille in duobus propoſitis locis non idem voluerit tractare, tamen ſi hæc res diligenter conſideretur,forte aſſerendum eſt, Auic.nō omni ex parte Gal.mentē atque ordinem aſſequutum fuiſſe:namque in præſenti capite,vbi primùm ponit corpora calida & humida, quæ Gal.docet in primis parata eſſe ad febres putridas, ille contrà videtur tractare de corporibus præparatis ad febrem in vniuerſum,poſteriùs autem c.6.vbi primo loco ponit corpora calida & ſicca,quæ Gal.conſtituit principem locum obtinere inter corpora & temperamenta generaliter ad febres pręparata,certum eſt,illum particulatim loqui de corporibus & temperamentis præparatis ad febres ephemeras, præterquā quod prætermittit corpora temperata & in aliis quoque recedit à doctrina Gal. adeo vt

mea

mea ſententia vix Auic. ſibi ipſi & Gal. verè poſſit conciliari. Atque hactenus de 2. cap.

CAPVT III.

De temporibus febrium.

SI caput hoc tertium & alterum ſequens, quod agit de dignoſcendis communibus temporibus morborum, & præcipuè ſtatus, accuratè vellem explicare, & diſputare omnes quæſtiones, quæ ab interpretibus ſolent agitari, non ſufficerent triginta lectiones, vnde & ephemeræ, & cæteræ febres nos tardiùs expectarent: itaque in iis duobus capitibus explicandis mihi ſtatutum eſt breuiter, ac ferè ſummatim agere, & illa tantùm examinare, quæ videbuntur vtiliora. Quod itaque pertinet ad præſens caput, ſciendum eſt Galenum compoſuiſſe duos libellos, vnum de temporibus morborum, alterum de totius morbi temporibus, etſi fortaſſe, vt id obiter vos moneam, ſimul in vnũ debent coniungi, cum eandem rem tractent, & & Gal. affirmet lib. *de propriis libris*, nec non *6. epid. ſecto.* 2. 17. ſe de argumento hoc vnum tantum librum compoſuiſſe, ſiue igitur ſint duo, ſiue vnus, hinc omnia colligi poſſunt, quæcunque ab Auic. in præſentia proponuntur, quos propterea libellos, vos hortor, vt attentè legatis. Videtur autem Auic. in præſenti cap. tria facere: primùm, diuidere tempora febrium: ſecundò, vnumquodque eorum declarare: tertiò, quaſdam regulas afferre, quæ ad huiuſmodi cognitionem ſunt maximè vtiles: itaque incipit hunc in modum:

Febrium hora ſunt ſicuti reliquarum ægritudinum.) Ante omnia ſciendum eſt, tempus morbi non eſſe, niſi illius partem aut ætatem, quæ varia quadam ſucceſſione & progreſſione in alium atque alium morem mutantur, ſicuti animantia facere ſolent: nam quemadmodũ hæc primùm genita augentur, vſque ad vigorẽ, in hoc aliquamdiu conſiſtunt, ac deinceps incipiunt contabeſcere, & ad extremam vſque corruptionẽ declinare, dũmodo omnes ætates pertrãſeant; ita quoque ſinguli morbi in prima eorum conſtitutione ad vigorem vſque increſcũt, in hoc aliquantum permanent, ac demum decreſcunt ac diſſoluuntur. Sunt autem huiuſmodi tempora morborũ duplicia, nonnulla vniuerſalia cuiuſque morbi, nonnulla particularia ſingularum acceſſionũ, quorum quidem vtrorumque temporum cognitio medico eſt maximè vtilis & neceſſaria, partim ad prognoſticũ, partim ad curationem. Nãque primùm ſi quis ignorauerit tempora morbi, ſi nullo pacto poteſt intelligere & prædicere, quo tẽpore æger verſetur in periculo, vel periculum effugerit, morique aut ſanari poſſit, ſiquidem non in quolibet morbi tempore ægri poſſunt aut ſanari, aut interire, vt ſtatim videbimus, neque item is poterit de bonitate vel malitia criſis iudicium facere, quandoquidem vt Gal. docet 3. *de criſib. c.* 5. ſtatus morbi omniũ criſiũ eſt regula & norma, quod in eo non niſi optimũ iudiciũ ſoleat fieri, adeo vt quanto iudicium vigori eſt proximius, tanto melius, quanto magis ab illo diſtat, tanto deterius cenſendũ ſit.

Vtilitas huius cognitionis.

Deinde certum eſt, pro varietate temporum morbi variam quoque & victus & cæterorum præſidiorum rationem competere, quod præclarè monſtrat aphor. ex 1. lib. 8. 9. 22. ex 2. li. 29. Sed redeo ad Auic. cuius ſententia præſenti capite, quãdam veluti noſtra paraphraſi, talis eſt.

Tempora febrium, ſicuti cæterorum morborum, ſunt quatuor, principium, augmentum, ſtatus, & declinatio. Sunt autem huiuſmodi tempora duplicia, quædam vniuerſalia, quæ pertinent ad vniuerſum morbum; quædam particularia, quæ tantummodo in paroxyſmis conſpiciuntur, in quibus quidem temporibus maximum eſt periculum, ac maximè timendum à principio vſque ad ſtatum: ſiquidem in declinatione, quatenus attinet ad ipſam febrem, fieri non poteſt, vt æger moriatur, Auic. hanc totam partem accepit à Gal. 1. *de criſibus cap.* 2. Quoniam verò non ſatis eſt, hæc tempora confuſè & generaliter nouiſſe, idcirco de ſingulis ordine agendum eſt. Itaque principium eſt pars morbi, in qua calor natiuus ferè præfocatur à materia, neque illi dominatur, neque vlla apparent veſtigia concoctionis: de quo quidem principio ita habendũ eſt, illud in omni ſane morbo reperiri, ſed quandoque ita obſcurum & occultum eſſe, vt vix diſcernatur, ſicuti contingit in febre ſynocho, epilepſia, apoplexia, & ſimilibus: id quod euenit propter duas rationes, alteram, quòd tunc pauca compareãt ſymptomata: alteram, quòd in prima die appareant in vrina nonnulla indicia coctionis. Hanc partem Auic. accepit ex Gal. 1. *de criſib. c.* 17. 19. 20. nec non 2. *de diff. feb. vlt. de temp. morb.* 4. His mihi liceat addere ex Ga. 1. *aph.* 12. 1. *de criſi.* 19. 1. *prog.* 9. principium morbi apud medicos trifariam vſurpati; vno modo, pro primo inſultu, vel prima morbi inuaſione, quæ ſimplex eſt, & omni latitudine caret; ſecundo, pro eo quod latitudinem continet, & vſque ad tertiam vel quartam diem protogatur; tertio, pro ea parte totius morbi, quæ non dierum numero, ſed ſignis concoctionis determinatur. Ex quibus cum duæ primæ ſignificationes à vulgari opinione deſumptæ ſint, ſolam tertiam Auic. Gal. ac medici intelligere ac tractare ſolent.

Principium morbi quid.

Alterũ tempus quod principium ſtatim ſequitur, augmentum vel incrementum dicitur, illudque eſt in quo calor natiuus manifeſtè mouetur ad ſuperandam materiam noxiam, & apparent ſigna concoctionis, aut ſigna contraria coctioni. Hanc ipſam augmenti deſcriptionem habetis apud Gal. de totius morbi tempor. 3. 1. *de criſib.* 17. qui ſcribit illud eſſe, in quo apparent manifeſta ſigna concoctionis. Pro quo ſciendum eſt, hæc tria reperiri, coctionem perfectam, coctionem manifeſtam, coctionem obſcuram. Perfecta concoctio eſt Gal. quando in vrinis ſubſidet aliquid album, leue, æquale & continuum. Obſcura eſt, quando ex aquoſa vrina fit mediocriter ſubpallida, etſi turbida fuerit, taliſque perſeuerer. Manifeſta verò ſigna concoctionis vocantur, quæ ſunt in medio inter ea quæ obſcura & perfecta dicuntur. Exempli gratia, cum in vrina apparet nebula ſola, aut quædam bona ſublimamenta. Itaque ſigna concoctionis minimè, quæ ſint debilia & obſcura, ſed quæ ſint manifeſta, indicant morbi principium prætetiiſſe, & augmentum demonſtrant. Quod autem addit Auic. de ſignis contrariis coctioni, explicatur à Galen. de totius morbi temporib. 6. qui docet in morbo lethali augmentum conſtitui non coctione, vt fit in morbo ſalutari, ſed ſignis contrariis coctioni, veluti ſi vrina fuerit non ſolum omni ex parte cruda, ſed etiam habeat nebulam nigram, tunc dicimus principium morbi lethalis præteriiſſe, & augmentum ſecutum eſſe, cum eiuſmodi nigrities ſit ſignum planè contrarium concoctioni.

Augmẽtum.

Tertium tẽpus eſt vehementiſſima pars morbi, quę vigor vel ſtatus appellatur, in quo eſt vehemẽs pugna & duellum inter naturam & noxiam materiam: etenim hoc tẽpore agitur de ſumma rerum, adeo vt neceſſe ſit vel naturã de materia vel materiã de natura victoriam conſequi, atque hoc ſanè tempus in morbis acutis vno tantùm conſtat paroxyſmo, qui non cognoſcitur, niſi per poſteriores paroxyſmos: in morbis autem non acutis ex pluri-

Vigor.

bus paroxyſmis poteſt conſtare. Hæc pariter apud Gal. 1 *de criſib. c.* 1. & 8. & 3 *de criſib.* 5. qui ſcribit, vigorẽ eſſe vehemẽtiſſimã partem totius morbi, atq; hoc tẽpore exquiſitã coctionem fieri, id quod antea traditũ fuerat ab Hip. 2. *aph.* 30. circa initia & fines omnia imbecilliora, in ſtatu autem fortiora. Quod verò dicitur ab Auicenna de differentia vigoris in morbis acutis & non acutis, paulò aliter ac veriùs explicatur à Galeno 1. *de criſib.* 10. qui ſcribit vſu venire in morbis acutis, vt nonnunquam duæ acceſſiones, quæ aliarum maximæ ſint, tum inter ſe æquales, nonnunquam vnica tantùm, quæ omnium tum præcedentiũ, tum ſequentiũ maior exiſtat, vigoris tẽpus circũſcribant, adeo vt nullo modo in huiuſmodi morbis ad tres acceſſiones vigoris tempus protrahi poſſit: contra autem contingere in morbis diuturnis, vt non modò ad tres acceſſiones, ſed ad lõgè plurimas vigor extẽdatur: quod omnib. in confeſſo eſt, & experiẽtia cõfirmat ſæpenumero.

Declinatio. Quarta & vltima eſt pars morbi, quæ declinatio dicitur, in qua calor natiuus iam dominatur materiei, illámque perfectè ſuperauit, quare illius partem poſt partem expellit, & quæcunque eſt interna caliditas, ad partes externas & ignobiliores diffunditur. Hunc ego puto eſſe verum ſenſum verborum Auic. quæ cũ ſint apud illũ ſatis obſcura, à nonnullis interpretibus aliter fuerint expoſita, nẽpe quòd natura in declinatione in eo potiſſimùm verſatur, vt expellat ac ſeparet bonam à mala materia, & illã criticè expellat: quæ ſententia & expoſitio manifeſtè repugnat Galeno 3. *de criſib.* 5. qui ſcriptũ reliquit, fieri non poſſe, vt morbi qui in vigore non iudicati fuerint, deinceps in declinatione iudicentur; ſiquidem quicunque ſemel vigoris tẽpus trãſgreſſi fuerint, ij paulatim minimè ſemel & per criſim ſoluuntur; ex quo Galeni loco nihil dubito, quin Auic. hanc partem tranſcripſerit. Quod ſi natura in declinatione nequit criſim efficere, vt neque illa hoc tempore occupetur in ſeparatione congregationis materiæ neceſſe eſt; namque iſthæc omnia fiunt ante declinationem, docente Galeno 4. *apho. com.* 22. ad bonam criſim neceſſe eſt, vt præcedat concoctio, deinde ſeparatio, ac demum vacuatio ſubſequatur, quod ſpeciatim notandum eſt propter nonnullos, vel ſuperſtitioſos, vel ignaros medicos, qui in declinatione non audent dare medicamenta in die critica, timentes, ne ipſa quoque natura tunc temporis aliquam criſim aggrediatur; quod fieri nullo modo poteſt. Hactenus Auicenna de quatuor morbi temporibus.

In poſtrema parte huius capitis Auicenna ponit quatuor canones ſiue regulas, quæ ſunt accommodatæ ad cognoſcenda tempora morborum, quarum prima eſt huiuſmodi: Vigor in morbis varius eſt, etenim quandoque ille eſt propinquus, vt in die quarta vel ſeptima, quandoque eſt longior, vt 14. 20. qui propterea facit diuiſionem morborũ, quam ferè ad verbum tranſcribit ex Galen. 2. *de diebus criticis* 12. & *libro* 3. *vltimo.* de qua diuiſione nos ſupra diximus, tractantes primam diuiſionem ex illis quæ ſunt communes cæteris morbis, vt in præſentia non oporteat eadem repetere.

Secunda eſt regula: Cognitio morborũ acutorum & non acutorũ maximè confert ad probam inſtituendã victus rationem. Quæ regula eſt manifeſtiſſima, ſiquidem alius victus conuenit iis morbis, qui finiunt in die quarta vel ſeptima, alius illis qui terminantur in 14. vel 20. quod iamdiu ab Hip. quoque & Gal. traditum eſt 1. apho. plurib. apho.

Tertia eſt: Plures febres habent vnam acceſſionem, quæ conſtat ex tribus temporibus, principio, augmento, & vigore, & alteram quæ perficit declinationẽ. Quæ pariter fuit ſentẽtia Gal. 1. *de criſib.* 17.

Quarta & vltima eſt regula: Febres habent ſua tempora inter ſe admodum varia, etenim quædam habent augmentum diuturnum, quædam diuturnam declinationem, reliqua tempora breuia, & ſic de cæteris: quod manifeſtè apparet in febribus ſynochis, quarum aliæ ſemper creſcunt, aliæ permanent in eodem ſtatu, & aliæ ſemper declinant, vt Gal. docet 9. *method.* 1. & nos ſupra diximus.

Ex tertio capite iam expoſito multæ emergunt difficultates, ex quibus mihi libet tres tantummodo ſeligere digniores & vtiliores: Prima eſt, vtrùm omnis morbus habeat quatuor tempora, principium, incrementum, ſtatum & declinationem. Secunda vtrùm æger mori poſſit in declinatione. Tertia vtrùm morbus ſit maior in vigore, quàm cæteris temporibus. *An omnis morbus quatuor tempora habeat.* Quatenus pertinet ad primam, multa ſolet in medium proferri, quæ videntur demonſtrare, quoſdam morbos non habere quatuor tempora, in quibus referendis nolo tempus conſumere; ſiquidem cognita veritate facilè omnes falſitates euaneſcunt. Itaque ad mentem Auic. & Gal. ita habendum eſt, omnes morbos ſalutares neceſſariò quatuor tempora continere, etſi nonnulla aliquando ſunt adeo breuia, obſcura & momentanea, vt vix diſcerni poſſint: quæ quidem doctrina apud Gal. eſt adeo certa; vt illa in iis quoque qui violenta morte pereunt, quatuor hæc tempora videatur agnoſcere: quod decretum duobus Gal. locis ex li. *de totius morbi temporibus*, omni luce clarioribus, ex quàplurimis mihi liceat confirmare. Primus eſt, c. 1. & incipit hunc in modum. *Qualis res eſt animalibus differentia ſecundum ætates, tales ſunt tempora morbis. Et finis eſt: dum pro augmenti portione decreſcente in totum diſſoluuntur.* Quam partem Gal. fortè accepit ex Plat. qui ſcribit in Timæo ad finem, ſingulos morbos, ſicuti ſingula animalia ſuas ætates & fatalia temporũ curricula continere. Alter eſt locus c. 4. huius eſt principium: *Quidam morbi ſtatim ſimul atque vrgent, inuadere videntur. Finis: velutiſi chirurgus partem aliquam incidat.* Ex iis duobus locis puto eſſe neminem, qui non facilè poſſit reſpondere ad illa omnia, quæ contra ſolent afferri, cum in rei veritate pro comperto habendum ſit, omnes morbos ſalubres quatuor tempora, ſiue breuia, ſiue longa, ſiue obſcura, ſiue manifeſta cõtinere.

An æger mori poſſit in declinatione. Quare ſtatim venio ad alteram quæſtionẽ, vtrùm æger poſſit interire in morbi declinatione, quam ſicuti de altera factum eſt, mihi libeat paucis verbis diſſoluere. Ergo ſicuti non omnia animantia perueniunt vſque ad extremam ſenectutem, omneſque ætates pertranſeunt, ita nec morbi omnes, vel propter ſuam malitiam, vel propter ægri imbecillitatem, vel propter alias cauſas, ſingula ſua tempora poſſunt attingere; quare ſunt morbi qui vnum tantummodo tempus, nempe principium; ſunt qui duo, principium & augmentum; ſunt qui tria, principium, augmentum, & vigorem habent. Namque vt ſcribit Gal. 3. *de criſib. c.* 6. & 9. mors in tribus temporibus accidit, principio, augmento, & vigore: itaque ex morbis lethalibus nullus quatuor tempora poteſt habere, adeo, vt concludendum ſit, poſt vigorem neminem poſſe mori in morbi declinatione. Verùm ſunt nonnulli, qui contrariam ſententiam conantur defendere, multa afferentes quæ videntur demonſtrare, mortem non ſolùm tribus primis temporibus morbi, ſed etiam poſtremo, nempe in ipſa declinatione poſſe nonnunquam ſuccedere: aduerſus quos diſputat Gal. vſque adeo ſolidè & perſpicuè, vt non ſperem, me poſſe hanc rem planiùs explicare, quàm poſita illius verborum ſerie, quæ ita incipit 3. de criſibus 5. *Nullum ſanè eſt vigore elapſo, me quidem iudice, mortis periculum. Finis. vbi verò*

ipſa

natura dominatur ac ſuperauit, hominem ſeruari neceſſe eſt. Quam eandem ſententiam ille repetit c. 9. quo loco arguit nonnullos, qui videntes plurimos mori in particularibus declinationibus acceſſionum, arbitrantur idem quoque in generali declinationis tempore poſſe contingere, aſſeritque id falſum eſſe, monſtrans variam rationem, propter quam iure homines in declinationibus paroxyſmorum, minimè in declinatione totius morbi poſſunt interire: quocirca vno verbo licet reſpondere ad omnes rationes, omniáque exempla, quæ contra hanc veritatem ſolent proferri, propterea quia aduerſarij nobis proponunt potius fictam quandam & apparentem, quàm veram declinationem. Quod ſi quis cupiat demum intelligere, quomodo vera & legitima declinatio à falſa & ſpuria poſſit diſcerni, huic primum ſatisfacit Hipp. qui ſuo more breui oratione videtur omnia complecti, quæ hoc iudicium facere poſſunt: ea verò eſt 6. epid. ſect. 2. tex. 20. *Situs intus relicta, & ſiccitas oris, & inſuauitas, & inappetentia, eadem ratione,* quando enim, Galeno interprete, finita febre huiuſmodi ſymptomata remanent, quorum exempli gratia, tanquam principalium Hip. meminit, tunc aliquid reliquiarum morbi intus relinqui neceſſarium eſt. Sed & Gal. cum alia quædam, tum duo potiſſimùm ſigna bonæ atque integræ declinationis conſtituit, quæ fallere nunquam poſſunt: alterum eſt perfecta & omnibus numeris abſoluta concoctio, ſine qua nulla vera poteſt eſſe declinatio: alterum eſt pulſus, qui tunc pro victoria naturæ ſemper fit magis vehemens, ordinatus & æqualis: quæ duo indicia ſi ſimul concurrant, legitimam declinationem vobis perpetuò demonſtrabunt, in qua impoſſibile eſt ægrum mori. Sed propero ad tertiam dubitationem, quæ difficilior eſt, & magis accurato indiget examine.

Vigor vehementiſſima morborum pars.

Cum ergo iam ſtatutum fuerit, quatuor eſſe tempora morborum, quorum diſtincta cognitio medico eſt maximè vtilis & neceſſaria, omnino oportet intelligere certam rationem, qua illa inter ſe diſtinguantur, cum ſicuti ſcribit Galen. 1. *de criſibus* 8. nullo certo dierum numero circumſcribi poſſint; inter cætera autem ſigna, quæ ad hanc diſtinctionem ſunt accommodata, principem locum obtinet concoctio, cum ſenſibus ſubiiciatur, ex quo Galenus hæc habet de temporibus morborum cap. 5. *Nullus morborum qui ſoluuntur eſt, qui non quatuor tempora percurrat, non tamen ex quodam alio, quàm cruditatis & coctionis ſignis, quæ ſunt in excrementis, cognoſcuntur:* ſic toto 1. lib. de criſib. non aliter Galen. docet, diſtinguere tempora morbi, quàm coctione, ſtatuens principium illud eſſe, in quo aut nullum, aut obſcurum apparet indicium, concoctionis incrementum, in quo manifeſtum, vigorem, in quo perfectæ concoctionis ſigna conſpiciuntur: id quod Galen. quàm maximè declarat *cap.* 17. ex variis mutationibus, quæ apparent in vrina: ac ſanè equidem cenſeo huiuſmodi ſententiam ac determinationem cum rei naturæ, tum diſciplinæ Hippocr. & Galen. conſentientem eſſe. Quod ſi ita hæc ſe res habet, vtique fatendum eſt, vigorem, quo tempore apud Gal. 3. *de criſib.* c. 5. exquiſita fit concoctio, ac maximè natura laborat, cæteris omnibus morbi temporibus maiorem eſſe: quod pariter Galenus fatetur, qui perſpicuè ſcribit 1. *de criſibus* 1. & 8. vigorem totius morbi vehementiſſimam partem eſſe, vt iam ſuprà diximus. Cæterùm hanc ſententiam non recipiunt plerique omnes noſtrorum temporum medici, qui varia comminiſcuntur morbi tempora, præterea quæ ponuntur ab Hip. & Gal. quorum alia vocant tempora eſſentiæ morbi, alia ſymptomatum, alia coctionis, & cruditatis: quæ quidem ita diſtinguunt & accommodant, vt contendant ea ſæpenumero inter ſe conuenire, cum per illos fieri poſſit, vt tempus eſſentiæ ſit diuerſum à tempore ſymptomatum & coctionis, & contrà, tempora ſymptomatum & coctionis varient & inter ſe, & à tempore ipſius eſſentiæ: adeo vt hinc colligant, nec perpetuò ſimul cum eſſentia morbi creſcere, & ſymptomata & coctionem, neque perpetuò vigorem eſſe partem morbi vehementiorem. Sed quod maius facit negotium, ſunt duo Galeni loci, Primus eſt in 2. aph. com. 30. *Sicuti ipſas diſpoſitiones, in quibus ſymptomata ſunt, vbi morbi conſiſtunt, neceſſe eſt, meliores eſſe in iis, qui debent ſanitati reſtitui.* Alter eſt locus in 3. de rat. vict. vlt. *Sæpius affectio ipſa qua laborant, mitior quidem exiſtit, ſed ſymptomata augentur, vt in phlegmone obſeſſis particulis, dum pus conficitur,* & 2. aph. 42. *ſæpius autem mutuis incrementis & decrementis exultant ſymptomatum magnitudines, & ea quæ affectionis eſt.* Hi ſunt duo Galeni loci admodum difficiles.

Aduerſus autem dictam opinionem recentiorum ego puto quatuor duntaxat eſſe ætates vel tempora morborum, eáque nulla ratione meliùs diſtingui, quàm cruditate & coctione. Nam quatenus pertinet ad ſymptomata, cum illa à morbis oriantur, & morbos ſequantur veluti vmbra corpus, vt ſimul cum morbo creſcant, & minuantur, neceſſe eſt. Itaque vt ſimpliciſſima, ita veriſſima eſt ſententia Hip. apho. 3. *omnia, cum incipiunt & finiunt morbi, leuiora, in ſtatu autem fortiora*: quippe in principio morbus nondum vires acquiſiuit, nec facultas eſt debilitata, in declinatione & morbus iam imminutus eſt, & facultas eſt robuſtior cum hoſtem ſuperauit: quare vtrobique iure ſymptomata ſunt leuiora, in vigore autem ſunt omnia vehementiſſima, propterea quia hoc tempore natura admodum laborat, & tota in eo eſt, vt concoquat noxios humores, & victoriam conſequatur. Sed quid ad Galeni locos reſpondendum eſt? Facile tollitur omnis repugnantia & difficultas, ſi bene Hip. & Galen. verba intelligantur: namque illi docent, vt Græca litera manifeſtè demonſtrat, morbum principio eſſe minorem, hoc eſt, remiſſiorem, quod verum eſt cùm vſque ad tempus vigoris perpetuò creſcat, ſed non inquiunt illum eſſe meliorem: quod itidem verum eſt, quia nondum in principio conſtat, quem finem ſit habiturus: in vigore autem aſſerunt morbum eſſe quidem vehementiorem, hoc eſt, intenſiorem, cum ad ſummum peruenit, ſed altera ex parte meliorem, cùm iam ſit facta concoctio. Quare quicunque intelligit aliud ſignificare morbum eſſe meliorem & deteriorem, & aliud remiſſiorem & intenſiorem, is facile omnem de hac re dubitationem poteſt auferre.

CAPVT IV.

De cognoſcendis temporibus Morborum.

AVicenna intendit in præſenti cap. nos docere: quomodo cognoſcantur tempora morborum, cùm vniuerſalia, tùm particularia, quod ſuo more facit, declarando ſingulas partes, & ponendo quaſdam regulas ad huiuſmodi intelligentiam accommodatas: quoniam verò ille hanc rem tractat valde confuſè & prolixè, ego quantum fieri poteſt, conabor perſpicuè & breuiter vobiſcum agere: nam ſi velim ſingula exactè explicare,

ſicuti

I. Signum. ſicuti à multis explicantur, nunquam finem faciam. Tempora morborũ vniuerſalia cognoſcuntur multis modis, primùm ex ſpecie; quid autem per ſpeciem morbi intelligat, ipſe interpretatur, nempe verùm morbus ſit acutus vel non acutus, qui illos tripliciter diuidit, in valde acutos, quales ſunt ſpaſmus ſiccus, epilepſia, apoplexia, angina: in acutos non valde, quales ſunt tertiana puta, & cauſon: & in diuturnos, quales ſunt quartana & paralyſis. Hunc primum locum Auic. videtur accepiſſe ab Hip. qui 1. *aph.* 11. ſpeciem morbi conſtitutionem appellat: nam Gal. inquit in com. *ſi morbus ſit acutus vel peracutus, & quando maxime in vigore conſiſtat, nil aliud eſt, quam morbi conſtitutionem conſiderare.* Sed exempla Auicennæ multas afferunt difficultates; & primùm, ſpaſmus ſiccus non videtur eſſe morbus valde acutus, imò neque ſimpliciter acutus, quod auctoritate Hippocratis probat Galenus 3. *de different. reſpirat* c. 9. quare nonnulli ſpaſmum ſiccum interpretantur *Tetanum*, hoc eſt, *diſtenſionem*, de quo eſt aphoriſ. lib. 5. apho. 6. *Qui à tetano corripiuntur, in quatuor diebus pereunt; ſi verò hoc effugerint, ſani fiunt.* Quæ interpretatio conuenit interpretationi Gal. qui 1. *aph.* 12. prætermiſſa conuulſione, tetanum reponit inter morbos valde acutos, ex quo loco puto Auic. totum hunc locum tranſcripſiſſe. Nonnulli autem diſtinguunt de duplici conuulſione, altera ſicca, altera humida; aiuntque ſiccam eſſe morbum acutum, humidam minime: quæ videtur fuiſſe diſtinctio Gal. 5. *aph. com.* 1. qui aſſerit, conuulſionem ex repletione ſanabilem, ex inanitione verò inſanabilem eſſe: itaque reſpondent Auic. expreſsè nominare ſpaſmum ſiccum, Gal. autem 3. *de diffic. reſpirationis*, intellexiſſe ſpaſmum ex repletione. Sed cum Gal. quoque *aph.* 30. manifeſtè conuulſionem reponat inter morbos acutos, quo loco dici non poteſt, illum intelligere tetanum, cum ſeparatim vtrumque nominat, ac *voluntarium* videatur affirmare, cum loqui de vna conuulſione ex repletione, aliter cenſeo reſpondendum eſſe, nempe conuulſionem ſiue humidam ſiue ſiccam, iure poſſe reponi quandoque inter morbos acutos, quandoque inter morbos non acutos, habita ratione diuerſarum partium, in quibus contingit conuulſionem fieri, namque ſi illa ſit generalis, aut in partibus nobilioribus, tunc inter morbos acutos: ſi verò fiat in parte aliqua, & illa minus nobili, vt in brachio, iam inter morbos diuturnos poterit recenſeri.

Secundum exemplum eſt epilepſia, de qua item dubitatur, quomodo ſit morbus valde acutus; ſiquidem Gal. 1. *de criſ.* 4. illam reponit inter morbos diuturnos, & Hip. 5. *aph.* 7. ſcribit, quod etiam confirmat experientia, hunc morbum quandoque hominem vſque ad mortem comitari: & difficultas augetur, quia non ſolùm Auic. ſed etiam Gal. clarè numerat epilepſiam inter morbos acutos 5. *aph.* 30. Cornelius Celſos reſpondet, epilepſiam morbum acutum eſſe vſque ad diem 14. hoc autem elapſo termino, non amplius acutum eſſe, ac veluti longum tractandum fore. Sed reſponſio eſt nulla, neque iſtud ſolum de epilepſia, ſed etiam de cæteris omnibus morbis dici poteſt: quare aliter reſpondendum eſt ex Gal. 4. *de cauſ. pulſuum*, c. 21. qui ſcribit, diuturni morbi, quem orthopnæam appellant, acutas eſſe acceſſiones, ſicuti morbi comitialis. Et quamuis Auic. hic loquatur de toto morbo, non de particularibus acceſſionibus, tamen ſatis eſſe debet, in hoc morbo diuturno vel propter malitiam materiæ vel propter alias cauſas, acceſſionem valde acutam poſſe reperiri, quæ quoquo modo vice totius morbi eſſe poteſt. Quæ reſponſio poteſt etiam colligi ex paulo lib. 3. c. 13.

Tertium exemplum eſt apoplexia, quæ pariter nõ videtur eſſe morbus acutus, cũ pendeat ab humore frigido & craſſo, obſtruente ventriculos cerebri, docente Gal. 2. *de criſib.* 11. ab huiuſmodi humore generari morbos diuturnos. Sed ad hoc reſpondeatis vno verbo, ex eodem Gal. 2. *aphor.* 39. *& aliis locis*, breuitatem & longitudinem morborum oriri non ſolùm ex humoribus, ſed etiã ex partibus laborantibus: quare in apoplexia cum laboret cerebrum, pars principaliſſima, iure numeratur inter morbos acutos, etſi originẽ habet ex humore frigido, ſicuti euenit in lethargo & aliis morbis id genus. Poſtremum exemplum eſt angina, quæ omniũ cõſenſu inter morbos valde acutos reponitur.

Poſt hæc Auicenna ponit duo exempla morborũ acutorum non valde, tertianam puram & febrem ardentem: ac ſanè de febre ardente, quam conſtat apud Galenũ. 2 *de criſib.* c. 3. & 6. fieri ex flaua bilè intra vaſa putreſcente, nulla eſt dubitatio, quin ſit reponenda inter morbos acutos non valde, ſed difficultas eſt de tertiana pura: etenim cũ illa careat omni periculo, nullo modo videtur morbus acutus dici poſſe. Reſpondent nõnulli, intelligendam eſſe tertianam continuam, aut ſaltem quam proportionatam vocant; ſed malè, vt puto, namque tertiana continua non alia eſt quã febris ardens, vt placet Gal. 2. *de criſibus.* 6. tertiana autem proportionata maiore ex parte durat longiori tempore, quàm vt poſſit inter morbos acutos recenſeri, prætérquam quod Auic. manifeſtè tertianæ puræ mentionem facit. Quare aliter reſpondendum eſt, ex Gal. 6. *epid. ſect.* 1. 29. morbos acutos eſſe duplices, vnos verè & propriè qui celeriter mouẽtur, & ſunt periculoſi: alteros minus propriè, qui duntaxat celeriter mouẽtur, ex quib. eſt tertiana exquiſita.

Exempla morbi diuturni ſunt quartana & paralyſis, quæ nullam habent dubitationem.

Iam ſecundus proponitur locus ab Auic. qui tẽpora morbi, ac maximè vigorem vobis poteſt indicare, & eſt motus morbi: namque ſi acceſſiones *II. Signum à vigore morbi.* fuerint breues, demonſtrant vigorem fore proximum, ſicuti euenit in tertiana exquiſita, in qua tempus vnius acceſſionis eſt à tribus vſque ad 14. horas: in quo termino eſt notandum, Auicennam diſſentire à Gal. 4. *apho.* 59. 2. *de criſibus cap.* 3. 1. *epid. ſect.* 3. *comment.* 5. 1. *ad Glau.* 8. qui teſtatur, breue tempus acceſſionis eſſe 4. 5. aut 6. horarum: longiſſimum 11. aut 12. neque vltra 12. horas produci: ſi verò acceſſiones fuerint longiores, ſignum & materiam eſſe craſſam, & vigorem longius diſtare, vt euenit in tertiana nota, cuius acceſſiones frequenter ad 30. 40. & plures horas ſolent perdurare. Porrò hic locus, quẽ Auic. vocat *motum morbi*, idem eſt mea ſententia cum loco Hip. quem ille vocat 1. *aphor.* 12. *acceſſionum incrementa*, qui explicatur à Gal. 1. *de criſ.* 5.

Tertium ſequitur ſignum, in quo expoſitores *III. Signum à facie ægroti.* cum litera antiqua, quæ habet: *Etſi remanſerit cum ſua diſpoſitione, &c.* valde laborabant, ſed cũ noua litera conuerſa à Bellunenſi, quæ habet, *& quandoq; ex forma ſeu figura, &c.* res fit clarior. Sumitur autem hoc ſignum ex facie ægroti, quæ ſi valde extenuetur, & fiat tornatilis, vt Auic. loquitur, ſignificat morbum valde acutum: ſin autem remanſerit in ſuo ſtatu naturali, ſignificat morbum diuturniorem. Auicenn. iſtud ſignum accepit ex duobus locis Hipp. Alter eſt 1. prog. tex. 5. & ſequentibus. *Conſiderare conuenit hunc in modum per morbos acutos principio vultum ægri, ſit ne ſimilis bene valentium, ac potiſſimum ſui: ita enim optimus erit: ſi verò ſit quam maximè contrarius ſimili, eſt vitioſiſſimus*: quo deinceps loco Hippocrates deſcribit

eam

Google

eam faciem, quam Auicenna *tornatilem*, vulgo *hypocraticam* appellant: naſus acutus, oculi concaui, collapſa tempora & ſimilia; quæ quidem horribilia ſyptomata acciderunt, Galeno interprete *com.7.* aut propter aliquam cauſam conſumentem & corrumpentem partes carnoſas, aut propter debilitatem natiui caloris, qui nequeat ad extremas corporis partes extendi, ſed in ſolis viſceribus conſeruetur. Alter eſt locus 2. aphor. 28. *febricitantium non omnino leuiter, manere, & nihil comminui corpus, aut magis quàm ratio poſtulat extenuari, malum: alterum enim diuturnitatem morbi, alterum imbecillitatem ſignificat.* Quæ duæ Hippocratis ſententiæ addita Galeni interpretatione, hunc Auicennæ locum adeo declarant, vt pluribus non ſit opus. Sequitur Auicenna.

IV. Signum à virtute.

Et quãdoque eſt ex virtute ægri) Quia ſi virtus citò redditur debilis, morbus neceſſariò erit breuis: ſin autem perſeueret robuſta, erit longior: cuius ratio eleganter redditur à Galeno 2. *prog.* 6. qui ſcribit, idem vſu venire in morbis, quod euenit in duellis hominum: nam cum natura & morbus tanquam hoſtes inter ſe pugnent, ſi reddãtur quodammodo pares, adeo vt neque naturæ, neque morbi inſignis appareat exceſſus: vt pugna ſit longior neceſſarium eſt, cum plus temporis ad victoriam alterius deſideretur: contrà autem, ſi in alterutra parte aliquis notabilis exceſſus appareat, tunc facile eſt iudicare, morbum fore breuiorem, cum neceſſe ſit vel naturam vel morbum breui tempore ſuccumbere.

V. Signum à tẽpore anni.

Et quandoque eſt ex ætate & tempore.) De tempore anni eſt aphor. Hip. 2. aph. 26. *Aeſtiua quartana breues*, &c. ſiquidem Galeno interprete in *com.* nec non 1. *de criſibus*, 4. exemplum quartanæ de aliis quoque omnibus morbi intelligendum eſt: & ratio eſt in promptu, quam reddit Gal. propterea quia æſtate humores noxij funduntur, ac per totum corpus feruntur: hyeme verò intra corpus quaſi quibuſdam latibulis deliteſcunt, ac difficilè diſſoluuntur. Auicenna hunc quoque locum accepit ab Hipp. 1. aph. 12. *Acceſſiones & conſtitutiones morbi, & anni tempora*, &c. De quo notanda eſt, ex Galeno Hipp. conſuetudo, qui vno exemplo cætera id genus ſolet nobis in memoriam reuocare, quam conſuetudinem puto Auic. fuiſſe imitatum, adeo vt ſub ætate & tempore comprehendere voluerit ægri temperamentum, corporis habitum, regionem, inſtitutum vitæ, conſuetudinem, & alia quæ habent eandem rationem.

VI. Signum à pulſu.

Et ex pulſu.) Præter cætera inquit Auicenna, ex pulſu indicari tempora morbi: namque ſi ille fuerit velox, frequens & magnus; demonſtrat morbum acutum: ſi contrario modo ſi habeat, demonſtrat morbum diuturnum: quod maximè conuenit Galen. & rationi; namque ille ſcribit 1. *de cauſis pulſuum* 5. 4. *de cauſis pulſ.* 56. *& ſequentibus*, huiuſmodi pulſus fieri ex cauſis calidis, & indicare facultatem robuſtam; contrà verò pulſus paruos, tardos & raros oriri ex cauſis frigidis, & indicare facultatem imbecillam: ex quo facile eſt colligere, cum pulſu veloci, frequenti & magno, morbum celeriter progredi, ac ſtatum propinquum fore, cum pulſu autem contrario morbum tardè moueri, ſtatumque longiùs diſtare.

VII. Signum ex rigore.

Et ex rigore.) Tranſit Auicenna ad alia ſigna, quæ ſumuntur ab acceſſionibus, & primum eſt rigor, qui ſi fuerit breuis, breuem quoque morbum, ſi fuerit diuturnus, morbum diuturnum ſignificat: cuius ratio colligi poteſt ex Gal. 2. *ſympt. cauſis* 7. Etenim cum ille doceat, rigorem fieri poſſe ex cauſa mordaci, tum calida, tũ frigida, illumque propter hanc cauſam, nec non propter maiorem vel minorem copiam, modò fieri breuiorem, modò longiorem, ſatis conſtat, rigorem qui fuerit breuior, materiam calidiorem & pauciorem, adeóq; morbũ acutum indicare: contra autẽ quo rigor fuerit lõgior, materiã frigidiorẽ & copioſiorẽ, morbúmq; diuturnum demõſtrare: quod ſi fuerit febris ſine rigore, tunc erit breuior altera, quæ rigorem habeat, quod tamen intelligendum eſt de febrib. eiuſdem generis: namq; ſi ſententia hæc intelligatur de febribus diuerſi generis, eſſet falſa, quoniam, exempli gratia, in febre quotidiana nullus eſt rigor, quare deberet eſſe breuior tertiana exquiſita, in qua inſignis eſt rigor, quod tamen falſum eſt. Quod autem Auicenna velit, febres vnius generis eſſe breuiores quæ ſunt ſine rigore, alteris quæ ſunt cum rigore, idem eſt ac ſi dixerit, febres continuas eſſe breuiores interpolatis: quod veriſſimum eſt ex præcepto tradito à Gal. 1. *epid. ſect.* 3. *com.* 17. 4. *aph.* 59. 3. *progn.* 7. quod tamen ille ſcribit eſſe incognitum vulgo medicorum, nempe in continuis febribus idem valere vnam diem, quod in intermittentibus valet vna acceſſio: quare, exẽpli gratia, cum tertiana exquiſita, auctore Hippocrate & Galeno 4. *aphor.* 59. ſeptem paroxyſmis quam tardiſſimè iudicetur, quæ continent 14. dies; tertiana autem continua ſeptem diebus; certiſſimum eſt, hanc illa eſſe breuiorem.

VIII. Signũ ab acceſſionibus.

Et cognoſcuntur horæ ægritudinis.) Proſequitur Auicenna ſigna demonſtrantia tempora morbi, quæ ſumuntur ab acceſſionibus: namque ſi acceſſiones anticipent horam conſuetam, ſignificant augmentum; ſi deinceps & poſt anticipationem ſteterint, & idem tempus ſeruauerint, indicant vigorem: quod ſi tandem poſtponant, demonſtrant declinationem: quam ſententiam declarat Auicenna, verã eſſe in illis breuibus, quæ ſuapte natura, nõ perpetuò augentur aut diminuuntur. Hanc partem Auicenna accepit ab Hippocrate 1. aphor. 12. *& circuituum ſucceſſiua incrementa*, &c. quæ accuratè & diffusè explicatur à Gal. 1. *de criſibus* 3. & quia Auicenna eſt admodum obſcurus, confuſus & imminutus, bene erit hanc rem alioqui vtilem, ex Hippocrate & Galen. ſed tamen quàm breuiſſimè explicare. Itaque Gal. 1. *de criſibus* 2. proponit varias medicorum opiniones, de ratione cognoſcendi tempora morborum: namque alij putabant ſeorſim conſiderandum eſſe, verum acceſſiones anticipent, vel poſtponant: alij verò ad illarum longitudinem reſpiciebant: nonnulli ad magnitudinem: alij autem non ſolùm hæc ipſa, ſed etiam declinationes contemplabantur, qui quidem propterea quod diuerſa ſentirent, inter ſe altercabantur, cum tamen liceat quæ dicta ſunt omnia, & alia quædam coniungere, & omnem litem auferre: quam rem Galen. ſequenti cap. docet accuratiſſimè. Huius doctrinæ ſumma talis eſt, conſiderandam eſſe non ſolùm anticipationem aut poſtpoſitionem acceſſionis, ſed etiam longitudinem, magnitudinem ac remiſſionem ſymptomatum: hæc enim ſimul iuncta, quod ſeparatim facere non poſſunt, morbi tempora præclarè demonſtrant, quippe acceſſio conſuetam inuaſionis horam anticipans, multoque longiùs ac vehementiùs affligens, manifeſtè indicat incrementum: ſi hæc omnia in acceſſionibus æqualia & ſibiipſis ſimilia, & in eodem ſtatu manſerint, vigorẽ demonſtrant: demùmque ſi acceſſiones tardiùs inuadant, quàm conſueuerant, ſi breuiori tempore durent, & prioribus fuerint mitiores, & cum leuioribus ſymptomatibus, iam declinationem adeſſe ſignum eſt.

IX. Signum ab euacuatione.

Et quandoque cognoſcuntur ex diſpoſitione vacuationum.) Auic in hac parte accepit ſigna temporum morbi ab euacuatione, quæ cõtingit in acceſſionib.

etenim ſi in priore acceſſione fiat vacuario per ſudorem,lotium,vel aliud ſimile,ſequens verò paroxyſmus fit longior & vehementior,hinc licèt colligere morbum fore diururnum,quòd vacuatio fuerit importuna, & materiæ noxiæ inſignem copiam demonſtret:quæ ſententia eſt Hipp.4.aph.36. *Febricitanti ſudor ſuperueniens, febre non deficiente, malum: prorogatur enim morbus, & multam humiditatem ſignificat.* Et Gal.in com. *malus*, inquit, *eſt ſudor,tum quia morbum non ſoluit , tum quia ipſum prorogari ſignificat.* Cauſa verò prorogationis eſt multa humiditas, quam in tempore longiore concoquente & diſſoluente natura neceſſarium eſt morbum eſſe diuturnum.

Et quandoque cognoſcitur ex parte digeſtionis.) Poſtremo hoc loco Auic ponit ſigna concoctionis, & contraria coctioni,quæ inter cætera omnia principem locum obtinent in cognoſcendis temporibus morborum. Gal. hanc ipſam rem tractans , *de criſib.* 5. poſtquam recenſuit & ſpeciem morbi, & anni tempora,& circuituum inter ſe incremēta,& cætera omnia , quæ hactenus ſunt commemorata, quærit,num hæc ſint ſatis ad exquiſitam temporis morborum cognitionem : reſpondet autem, quòd huiuſmodi ſigna nequaquam ſufficiant , propterea quia etſi illa habent artificioſam coniecturam,quę illo interprete. c.9. proximè ad veritatem accedit, tamen ab exquiſita & integra ratione multum deficiunt : itaque docet nonnulla iis fore addenda, quæ abſolutam cognitionem perficiunt , ea verò ſunt, quæ Hip. ἐπιφαινόμενα , Latinè *ſuperuenientia*, aut ,*poſtapparentia* nominantur , & non ſunt niſi ſymptomata , quæ minimè cum morbo inuadunt, ſed deinceps poſtquam morbus inceperit , apparent & ſuperueniunt , inter quæ , vt idem ſcribit Gal.c.9.prima & maximè pręcipua ſunt ſigna concoctionis , quæ exquiſita quadam ratione vniuerſalia morbi tempora ſolent demonſtrare , de quibus quidem ſignis , tum coctionis, tum contrariis coctioni,cum Gal. frequenter,maximè autem toto 1. lib. de criſibus , tractet admodum diffusè, accuratè & perſpicuè , ſuperuacaneum mihi videtur de iis hoc tempore longiùs agere.

Cognitio autem horarum particularium accipitur.) Traditis ſignis, quæ faciunt ad cognoſcenda tempora morbi vniuerſalia , Auic. in poſtrema parte huius quarti capitis nos docet rationem cognoſcendi tempora morborum particularia , quæ non alia ſunt, quàm tempora acceſſionum : quam ferè totam ille accepit ex Gal. *lib. de temporibus morbor.* Itaque acceſſio,periodus,vel circuitus,Gal. definitore 1 *aph.com.*12.nihil aliud eſt,quàm ſimilis reditus ad idem,exempli gratia,ſi hodie febris inuadat hora 10.& cras redeat eadem hora,hoc totum tempus 24. horar. acceſſio vel circuitus appellabitur. Porrò huiuſmodi circuitus multis modis diuidi poſſunt, vt Gal. admonet de tempor. morb. 6. & primò in duas magnas partes, quarum altera pertinet ad 1. inſultum , vſque ad vltimam remiſſionem , nempe principium, incrementum , & vigorem : in qua ſignificatione ſcribit Hipp. 1. aph.11. *In acceſſionibus a cibo abſtinendum eſt* , ſiquidem nullo ex hoc triplici tempore licet ægrorum nutrire. Altera autem pars continet ſolam declinationem, quæ pariter dupliciter poteſt diuidi , nimirum in remiſſionem , & infebricitationem quando ſuccedit : primam partem acceſſionem , ſecundam declinationem vel interuallum Galen. appellat.

Secundò acceſſiones diuiduntur in plura tempora ex Gal. *de temporibus morbor.c.*3. quandoque ſex , ſcil. principium , primam partem augmenti, quam inæqualitatem vocat, augmentum, ſtatum, declinationem & febricitationem.Interdum diuiduntur in quinque prætermiſſa infebricitatione: aliquádo in 4.prætermiſſa & infebricitatione & inæqualitate : quæ poſtrema diuiſio cæteris omnibus Galeno videtur fuiſſe magis familiaris. Auic.in præſentia acceſſionem diuidit in quinque partes,principium, inæqualitatem,augmentum,ſtatum & declinationem.ergo.Deſcribitur principium, quando pulſus coarctatur ſiue conſtringitur,parteſque extremæ acquirunt colorem plumbeum, & refrigerantur.Scribit Gal. 3. *de præſagio ex pulſibus,c.*7. in pleriſque principiis febrium clariſſimè de tota externa ſuperficie corporis ſanguinem recedere , & confugere ad interna viſcera,ex quo fiunt compreſſiones & obſtructiones , diſtentioneſque arteriarum præcipuarum propter quas hoc tempore acceſſionis pulſus primò ſunt inæquales:ſecundo,languidi,propter ventriculum & facultatem malè affectam : tertiò , parui : & quartò rari, propter facultatis imbecillitatem , nec non inſignem frigiditatem:iure ergo primò acceſſionum pulſus fiunt inæquales,parui, rari,extremæ partes refrigerantur , & cætera ſequuntur ſymptomata poſita ab Auic. de quibus tanquam re manifeſta non eſt longiùs agendum.

Et hora augmenti.) Auicenna diuidit augmentum in duas partes, quarum prima eſt , quando pulſus incipit apparere,& quoquo modo fieri magnus & velox , cum prius eſſet paruus & tardus, & calor ſpargitur in toto corpore ſecūdùm æqualitatem,ita ſonat antiqua litera & noua : ſed ego puto potius legendum eſſe,*ſecūdum inæqualitatem*, quæ lectio magis conuenit Galeno , & rationi; quoniam hoc primo tempore calor non diffunditur æqualiter per vniuerſum corpus , ſed fit pugna inter calorem & frigus , adeo vt manifeſta vtriuſque ſigna appareant , & caloris & frigoris, ac verè quædam inæqualitas dici debeat. Hanc lectionem confirmant quæ ſequuntur , & pertinent ad ſecundam partem , quæ definitur eſſe quando caliditas æqualiter per totum corpus diffunditur : quod ſi in ſecunda parte augmenti calor æqualiter diffunditur , vt in prima inæqualiter diffundatur,neceſſe eſt.

Et hora ſtatus.) Status eſt,in quo caliditas ſparſa cum æqualitate remanet in eodem ſtatu,& ſymptomata ſunt maxima , nec non pulſus fiunt maiores, velociores, & frequentiores, quod notandum eſt potiſſimum eſſe verum , ſecundùm diaſtolen cum priùs maior foret ſyſtole , ſiquidem vt ſcribit Galenus 4.de præſagio ex pulſibus vltimo : *vbi ... moſum excrementum redundat , ſicuti in principiis acceſſionum,tunc ſyſtole fit magna: vbi verò potius pura abundat caliditas , vt contingit in vigore acceſſionum, tunc diaſtole maior redditur.*

Et hora declinationis eſt.) Auicenna videtur diuidere declinationem in duas partes; alteram , in qua calor & omnia declinant, pulſuſque incipiunt temperari,& redire ad ſuam æqualitatem:alteram, in qua ſequitur ſudor , cum quo omnis febris diſſoluitur , ſicuti frequenter euenit in declinatione tertianæ exquiſitæ , de qua quidem declinatione Auic. addit quoddam documentum maximi momenti , nempe frequenter contingere apud mortem diſpoſitionem quandam , quæ eſt ſimilis declinationi,ac ſi æger omnis periculi foret immunis, cui minimè fidendum eſt, cū potius animaduertēdi, ac diligenter obſeruandi ſint ipſi pulſus , an magni & fortes fiant , nec ne;quod notandum ille accepit ex Galeno 3. *de criſibus* 9. qui cum ſtatuiſſet , vt ſuprà diximus,neminem poſſe mori in generali ac vera morborum declinatione , fatetur quamplurimos in particularibus acceſſionum declinationibus interire, ex quibus nonnulli

repente

repente moriantur, adeo vt domeſtici animo potius deficere, quam mori ipſos putent: quidam verò paulatim, non repente intereunt. Verùm non parum intereſt inter eos qui mortis ratione citius quàm ſperabatur, ad imaginem declinationis deueniunt, & illos qui verè declinant. quod præcipuè diſcrimen ex pulſibus petendum eſt: namque in bonis & veris declinationibus pulſus ſemper fit vehementior, magis ordinatus, & æqualis, &c.

Si quis veſtrum cupiat ſingula particularia morbi tempora paucis verbis intelligere, is Galenum audiat, qui 1. de ratione victus in morbis acutis 46. ſcribit ad hunc modum: *Acceſſionis principium fit, omni calore ex toto corpore ad cor, thoracemque ſe conuertente: incrementum, cum paulatim ad extremas corporis partes ſe expandit: ſtatus, cum ex æquo totum corpus occupat: declinatio contrarium principio modum habet, perſpirante ſcil. caliditate, atque medium corporis relinquente.* Quod Hipp. vnico verbo oſtendit, inquiens: *Et cum caliditas ad pedes deſcenderit*: quam doctrinam planè aphoriſticam, & admodum perſpicuam equidem cenſeo doctrinæ Auic. & prolixæ obſcuræ longiſſimè anteponendam eſſe.

Et ſcias, quod tēpus ægritudinis prorogatur.) In his poſtremis verbis Auic. quibuſdā videtur tradere cauſas propter quas morbi redduntur longi vel breues, ſed puto eū docere cauſas longitudinis & breuitatis acceſſionū: de quibus continuato ſermone loquitur: Itaque inquit, *tempora morbi producit aut propter multitudinē, aut propter groſſitiē, aut propter frigiditatem materiæ; quam diuturnitatem quandoque adiuuant, & tempus anni frigidum, & regio frigida: & ætas frigida, & debilitas caloris innati, & cutis ſpiſſitudo.* Hæc Auic. At verò Gal. à quo ille tranſcripſit, longè diſtinctius hanc rem tractat 2. *de diff. feb. cap.* 3. *& vltimo*, qui ad ſummam ſcribit, acceſſiones fieri breues aut longiores, propter tres cauſas: primam, ratione materiæ: ſecundam, ratione virtutis: tertiam, ratione habitus corporis. Nam plura quidem frigidiora, & lenta, & craſſa, longiores efficiunt acceſſiones, pauciora autem & calidiora, & tenuiora, breuiores: quod ſine dubio illa difficiliùs, hæc faciliùs concoquantur & expellantur. Sic robur quidem facultatis breuiores, imbecillitas verò longiores facit acceſſiones; ſiquidem facultas valida faciliùs & promptiùs, contrà imbecilla difficiliùs & tardiùs à ſe expellit quod eſt alienum. Tali ratione, corporis habitus rarior, quantum in ſe eſt, breuiores efficit acceſſiones, denſior autem longiores: nam per corporis raritates velociter vacuari id quod redundat eſt neceſſe, ſicuti per anguſtiam meatuum excrementa facilè retinentur. Ita omnibus ſimul concurrentibus, aut longiſſima, aut breuiſſima fit acceſſio: longiſſima quidem, ob craſſitudinem & multitudinem excrementi, & facultatis imbecillitatem, & meatuum anguſtiam; breuiſſima verò propter tenuitatem & paucitatem excrementi, & robur facultatis, & viarum amplitudinem. Ad quas quidem tres cauſas, quaſi continentes, & temperies, & ætas, & ſexus, & tempus anni, & cætera id genus commodè referuntur. Atque hactenus de expoſitione 4. cap.

CAPVT. V.

De Febre ephemera.

IN tractandis febribus ephemeris, ſi velimus imitari doctrinam & ordinem Auic. qui de illis agit 40. capitibus, nobis totus annus non ſufficeret: quare ad veſtrā vtilitatem mihi libet breuiori via progredi, vt quamprimum poſſimus accedere ad febres putridas, quæ ſicuti ſunt frequentiſſimæ, ita propter alias euidentiſſimas rationes longo interuallo cæteris omnibus ſunt vtiliores, & accuratiſſimam explicationem deſiderant. Sed vos id primum ſcire velim, hunc ephemerarum tractatum minimè fore inutilem & ſuperuacaneum, vt multi opinantur, propterea quia medici aut rarò, aut nunquam ad curandas febres ephemeras vocantur. Nam tametſi illud verum eſt, nihilominus quandoque etiam & à nobilibus, & à principibus viris ſolent vocari: quod ſi itaque hæc febris probè non intelligatur, imminet vt degeneret in febrem putridam, hecticam, & alios morbos grauiſſimos, quod præclarè nos admonet Gal. 1. *ad Glauc.* qui ſcribit curationem harum febriū in promptu eſſe, ſed illarum cognitionem maiorem diligentiam poſtulare, ſiquidem nonnulli ab initio, veluti vino pleni, aut Sole exuſti, aut ira concitati, aut alia ſimili cauſa correpti quæ nocere poſſit, putantes totum periculum in cauſa antecedente conſiſtere, nec aliam latere diſpoſitionem, circa victus rationem negligentiùs ſe habent, ex quo in inſanabiles morbos prolabuntur. Ad quem modum ille iterum docet 8. *metho* a. 10. meth. 6. febrem ephemerā male inſtituta victus ratione per ſtolidos medicos diatritarios, ac maximè in corpore bilioſo, tranſire in febrim acutiſſimam, atque ab iis in hecticas, ac tandem in torridum maraſmum: cuius notabile eſt exemplum apud Hippoc. 1. *epid. ſectio* 3. 29. de quodam ægroto, qui caleſcens cœnauit, & potauit largius, forte opinatus febrim fuiſſe ephemeram, & nullius momenti, cum tamen fuerit febris acuta quæ illum ſuſtulit die vndecima. Itaque nos cum Auicenna tractabimus de febre ephemera, ſed breuiter, ac forte ſummatim. Primò, de nomine ac eſſentia. Secūdò de differentiis. Tertiò de ſignis. Poſtremò de curatione. Videatis vos Galen. *toto* 8. *& pro parte* 9. *metho. cap.* 2. *&* 3. *primi lib. ad Glauconem, cap.* 7. *& vlt. primi lib. de different. febr.* nec non *cap.* 13. *& lib. de criſibus*, ex quibus locis Auicenna tranſcripſit, & nos quoque hauriemus quæcunque ad hanc rem pertinent.

Diximus tres eſſe præcipuas ſpecies febrium, pro tribus principalibus partibus noſtri corporis, ſpiritibus, humoribus, ſolidis, quas occupat calor præter naturam. Illa febris quæ occupat ſpiritus, ab Hippocrate 4. *aph.* 55. *ἐφήμερα* dicitur, à Latinis *Diaria*, quod nomen inquit Gal. 9. *metho.* c. 1. minimè eſt de ſubſtantia iſtius febris, ſed cōuenienti nomine deſtituti clarioris ac breuioris doctrinæ gratia, ab eo, quod ſæpius euenit, ita appellarunt: etenim vt plurimum accidit eam vltra vnicum diem non prorogari, quod tamen eſt intelligendum de febre ephemera, quæ non pendeat ex obſtructione. nam hæc, vt docet Galenus loco proximè citato, 9. *meth.* nec non 10. *meth.* c. 2. pertranſit primam diem, & vſque ad tertiam & plures dies extenditur, vt poſteriùs videbimus. Placet nonnullis hanc febrim ita appellari ſimilitudine cuiuſdā animalis, cuius Ariſtoteles meminit 5. *de hiſt. animal. cap.* 19. *ad finem*, quod in poſtmeridianum vſque diei tempus viuit ac volat, mox deſcendente Sole marceſcit & languet, deinde ſimul cum Sole moritur, vitam non vltra vnum diem agens, ex quo græcè *ἐφήμερον*, id eſt, *diarium*, eſt appellatum. Sic apud Dioſc. Colchium herba ephemerum dicta eſt *lib.* 4. c. 79. & 80. quod nonnulli affirmant, illud eadem die qua ſumitur, interficere. Auicenna, & cum eo nonnulli, ſatis commodè, mea ſententia, *febrem ſpiritalem* vel *ſpirituoſam* vocant, quòd in ea ſint accenſi ſpiritus, ſicuti alteram quoque à ſubiectis humoribus, *humoralem* appellant. Sed de nomine ſatis. *De nomine.*

Quid ſit febris ephemera, facilè vobis conſtabit, ſi memoria repetantur, quæ ſuprà diximus de febrium definitione in vniuerſum, quæ fuerat, *calor natiuus mutatus in igneum adeo vt lædat operationes*: namque ſi huic generali definitioni addatur propria quædam differentia, ſcil. quod huiuſmodi calor ſit *Eſſentia febris ephemer.*

accenſus in ſpiritibus cordis, iam haberis integram febris ephemeræ notitiam, hunc in modum: *Febris ephemera eſt calor præter naturam accenſus in ſpiritibus cordis, primùm lædens operationes.*

Differentiæ febris ephemeræ ſunt plurimæ, inter quas illa non videtur prætermittenda, quam ponit Auic. *cap.* 43. pro varietate ſpirituum, in quibus accenditur calor præter naturam: namque alia dicitur *cerebralis*, accenſo ſpiritu animali, qualis eſt, quæ fit ex Sole: alia dicitur *cordialis*, accenſo ſpiritu vitali, qualis eſt, quæ fit ex balneo: alia dicitur *hepatica*, accenſo ſpiritu naturali, qualis eſt, quæ prouenit ex alimentis, quam quidem differentiam ego puto non ſolùm ſuperuacaneam eſſe, ſed etiam nullo modo poſſe conſiſtere: etenim quantumuis ſpiritus animalis, vel naturalis ponatur in calefacto eſſe, niſi huiuſmodi caliditas perueniat ad ſpiritus cordis vitales, iam nulla febris eſſe poteſt, quod ſatis ſuprà confirmatum eſt.

Gal. 9. *metho.* 2. 2. *de diff. feb.* 9. aliam videtur afferre differentiam febris ephemeræ, qui docet nonnullas fieri accenſis ſpiritibus, nonnullas calefacto ſanguine, non autem putreſcente: priores ephemeras ſimplices, poſteriores ephemeras extenſiuas, vel plurium dierum appellat. De qua quidem re ita habendum eſt ad mentem Gal. Etſi calor præter naturam occupat ſanguinem, tamen huiuſmodi febres ad diarias referendas eſſe, quod vnam naturam cum diariis habeant, vnamque acceſſionem perpetuò ad finem, vſque in paucos dies porrigant: ex quo factum eſt, vt Galen. voluerit potius vti nomine vſitato, & illas diarias appellare, & ad vnam ſpeciem cum diariis redigere, quæ perpetuò calorem habent mitem ſiue in ſpiritibus, ſiue in ſanguine accendatur, quàm nouum nomen fingere, & duas febris ſpecies conſtituere; vt hac ratione tres tantùm primæ febris ſpecies, ephemera, putrida, hectica firmæ conſeruarentur. Quoniam verò huiuſmodi febres, etſi eandem habent naturam cum diariis, tamen habent accenſionem diariis longiorem, quæ in multos dies porrigitur, propterea diuerſum ab illis nomen ſortitę ſunt apud veteres medicos, qui ſynochos ſine putredine eas voluerunt appellare: quarum febrium tres ſunt modi paroxiſmorum, vel perpetuò ſimiles, vel creſcentes, vel decreſcentes, vt iam diximus.

Cæterùm differentiæ febris ephemeræ maximè principales ac propriæ ſunt, quæ ſumuntur à cauſis, à quibus illæ originem habent, vt Gal. Auic. & omnes conſentiunt, quamuis in tradendis huiuſmodi cauſis non ita videantur conſentire: namque Auic. c. 10. illas refert ad tres fontes: primùm ad perturbationes animi: ſecundò, ad diſpoſitioné corporis: tertiò, ad ea quæ exteriùs occurrunt. Gal. autem quinque numerat capita, quæ ſunt communia & accommodata ad efficiendos omnes morbos calidos: ſiquidem ſcribit *lib. de cauſis morborum c.* 2. in omnibus corporibus, quæ ſeipſis plus ſatis incaleſcunt, calorem augeri vel ex motu, vel ex putredine, vel ex vicinia alterius corporis calidioris, vel ex conſtipatione, vel ex alimento ad calefaciendum idoneo: quæ ſingula deinceps adeo planè ab illo explicantur, vt non indigeant longiori explicatione: quoniam verò nos interpretamur Auic. qui tractat hanc partem ſatis diſtinctè & copioſè, ab illius methodo nó diſcedemus.

Itaque primùm contingit, febrem ephemerá fieri propter diſpoſitiones ſiue perturbationes animæ, quę ab ipſo Auic. decem numerantur, anguſtia, triſtitia, exiſtimatio, cogitatio, ira, vigilia, ſomnus, tranquillitas, timor, & gaudium: quorum omnium ſymptomatum vna eſt ratio, quòd ea poſſint ſpiritus agitare, vel intra, vel extra mouere, atque illos accendere. Gal. 2. *de criſib. c.* 13. tátùmodo enumerat vigilias, triſtitiam, timorem, ſolicitudinem, iram: ſed iis addit & omnia quæcunque ſimilia ſunt, quæ verba generaliter videntur omnes animi perturbationes cóprehendere. De triſtitia, ira, timore, vigiliis, cogitationibus, nulla eſt dubitatio quin poſſint ſpiritus inflámare, & febrem accendere: quare videmus homines quandoque propter nimiam triſtitiam, iram, timorem, vigilias, cogitationes, vel propter nimia ſtudia, propter nimium amorem, incidere in febres ephemeras. Sed nonnulli dubitant, quomodo ex nimio ſomno vel gaudio, quorum meminit Auicenna, ſpiritus poſſint accendi, ſiquidem ſomnus cum fiat ex cauſa frigida, videtur potiùs poſſe refrigerare, quàm calefacere: pariter in gaudio nulla videtur eſſe caloris accenſio, qui magis imminuitur & diſſoluitur, adeo vt narrent hiſtoriæ quoſdam nimio gaudio interiiſſe. Sed reſpondeatis, vtrumque & ſomnum & gaudium poſſe omnino totum corpus, ac longè magis ſpiritus accendere, ac febres excitare: namque in diuturno ſomno multi eleuantur ac detinentur vapores, qui propterea redduntur calidiores, quod neminem puto eſſe, qui non aliquando expertus fuerit, dum æſtate in meridie dormitur, adeo vt hinc facile ipſi quoque ſpiritus cordis poſſint accendi: vnde ſcribit Hipp. 6. epid. ſecto 5. t 5. ſomnum partes internas reddere calidiores, externas frigidiores, vigilias contrario modo ſe habere. Sic in gaudio res ipſa monſtrat, calorem & ſpiritum vehementer moueri, calefacere & dilatari per totùm corpus, adeo vt ſi modò verum eſt, aliquo tempore quempiam ex gaudio interiiſſe, veriſimile ſit, id potius diſſipato, quàm refrigerato calore & ſpiritu factum fuiſſe. Itaque hac ratione propter animi perturbationes contingit ephemeram fieri.

Somnus quomodo cauſa ephemeræ.

Gaudiũ quomodo pariat ephemeram.

Secundò ſuccedunt diſpoſitiones corporis, quæ ſunt duplices, vel cum motu, vel ſine motu. Ac primùm ſi fuerit motus, febris ephemera fit ex labore, quod frequenter euenit, quia tunc artus confricantur, & ligamenta incaleſcunt, adeo vt eiuſmodi caliditas facilè poſſit ſpiritibus cordis cómunicari. Secundò ex vacuatione, de qua tamen nónulli dubitát; quomodo febris ex vacuatione fieri poſſit, ſiquidé tantum videtur abeſſe, vt ſimul cum vacuatione inflammentur, vt potius illi diſſoluantur, & totum corpus refrigeretur. Sed reſpondeatis, id quidem verum eſſe, ac ſæpenumerò homines propter inſignem vacuationem refrigerari, quo tépore nulla ſequitur febris ephamera, ſed nihil obſtare quin interdum ſpiritus quoque agitentur & inflammentur, adeo vt facile febris poſſit excitari. Tertiò ex dolore alicuius partis, quæ ſimul cum dolore fere ſemper ſolet incaleſcere. Quartò ex ſyncope, in qua calor natiuus & ſpiritus perpetuò ad cor confugiunt. Quintò ex fame & ſiti, namque manifeſtum eſt vtramque exſiccare corpora humoreſque, ac multo magis ſpiritus poſſe accendere.

Motus. *Vacuatio.* *Dolor.* *Syncope.* *Fames.* *Sitis.*

Sin autem nullus contingat motus in corpore, tunc fit febris ephemera, primùm ex oppilatione, quá ego puto illum intelligere partim obſtructionem internarum partium, partim adſtrictionem externarum & cutis: ſiquidem vt Galenus declarat copioſe 8. *metho. cap.* 4. febris ex vtraque poteſt originem habere. Secundò ex cruditate, quæ apud eundem Galenum. *cap.* 5. eſt duplex; altera, in qua alimenta in nidorulentam & fumoſam qualitatem corrumpuntur, quæ præcipuè in naturis calidis & ſiccis peſſima eſt, ac citiſſima febris accenditur: altera, in qua alimenta in qualitatem acidam conuertuntur, quæ & minùs frequẽs eſt, & minùs periculoſa: de qua vtraque cruditate ille tractat accuratiſſimè, & nos quoque olim tractantes de cholera diffusè egimus. Tertiò fit febris ephemera ex bubone, de qua Galenus 1. *de different. febr.* 5. agit diligentiſſimè, quo loco illius genera

Oppilatio. *Cruditas.* *Bubo.*

genera

nerationem præclarè docet, illámque diſtinguit à febribus, quæ ex humorum putredine conſtituot, quã aut in aliquo viſcere, aut in cauis & maximis vaſis fieri contingit: quod ſanè diſcrimē in ſumma tale eſt, quoniam in febre ephemera partes buboni proximæ vna poſt aliam caleſiũt, atque ita calor vſque ad cor diſtribuitur, putrida autem fuligo ad ipſum non peruenit, ſed ibi manet in bubonis loco circumſcripta, ſola alteratione per continuas partes caloris; ad cor perueniente: contrà verò in febre putrida non ſolùm calor præter naturã accenditur, ſed etiam ſimul veluti fumus quidam à putreſcentibus humoribus per vaſa à viſceribus orta aut illis inſerta ad cor ſolet deferri.

Cauſa aſperitas. Quartò fit febris ex diſpoſitione corporis ſiue motu ex aſperitate vel ſiccitate cutis: nãque vt ſcribit Galenus 8.*metho*.2. immoderata ſiccitas exiguos cutis meatus denſat, vt propterea retentis fuliginoſis excrementis, ſpiritus incaleſcant. & febris generetur.

Externa. Poſtremo loco febrem ephemeram contingit fieri per ea, quæ exteriùs accidunt, ſicuti per aduſtionem ſolis, & denſitatem cutis factam ex frigore, vel balneo, vel aliis rebus adſtringentibus, quæ ſunt manifeſta.

CAPVT VI.

De ſignis ephemeræ Febris.

AVICENNA in hoc ſexto capite tractat de ſignis febrium ephemerarum, quæ tractatio eſt vtiliſſima, cũ huiuſmodi febrium cognitio ſit difficilis, ac niſi probè cognoſcantur, multa immineant pericula, ſicuti diximus. Vt autem facilè & ordinatè hæc res intelligatur, iſthæc omnia ſigna ad quinque præcipua capita, veluti quoſdam fontes mihi videntur poſſe referri, nempe ad qualitatẽ caloris, ad pulſum, ad lotium, ad formam, & ad cauſas: etenim cũ febris ſit ſub genere caloris præter naturam, meritò primum ſignum ſumitur à qualitate caloris. Sunt ſecundò pulſus & vrina, quæ duo ſigna, ſcribit Galenus 1.*ad Glauc.c*.2. in omnibus febribus eſſe maxima & principalia, idque ſumma cum ratione: ſiquidem iam conſtitutum eſt ſine affectione cordis nullam febrem poſſe conſiſtere, cuius functionem peculiarem conſtat pulſum eſſe. Pariter, quod docet Galenus 1. *de criſibus c*.7. cum febres ſint mala venoſi generis, ſub quo certum eſt arterias quoque contineri, idcirco medicum vrinis promanantibus ex venis & arteriis maximè attentũ eſſe conuenit. Tum eſt forma: vulgare enim eſt, vnumquodque cognoſci per propriam formã, ac poſtremò ſunt cauſę, quas manifeſtum eſt euidentiſſima ſigna nobis indicare.

Calor quis. Primùm ergo calor febris ephemeræ eſt mitis, ſuauis, ac ferè ſimilis calori naturali; tametſi inquit Galenus 2.*de criſibus* 13. non perpetuò ſit idem, atque eadẽ ratione talis appareat, ſed nonnullis confeſtim ad primam manus iniectionem, aliis verò poſteriùs, vt paulò pòſt videbimus: huius ratio eſt, quoniam ex Galeno 6.*epid ſectio*. 1.29. hic calor fundatur in materia miti, minimè acri & mordace: & eſt, inquit Auicenna, ſicuti caliditas corporis laborantis & ebrij.

Pulſus. Pulſum, ſcribit Galenus 3.*de criſibus* 13. ad celeritatem, ad frequentiam, & quandoque ad magnitudinem accedere, exquiſitè autem illam æqualitatem, quæ eſt ſecundùm naturam, & mollitiem, & ordinem, retinere. Quo loco notandum eſt, Galenum aſſerere, pulſus eſſe magnos, non perpetuò, quoniam vt ille ſeipſum interpretatur 4. *de præſagio ex pulſibus* 7. initio omnes ephemeræ, quatenus ad febrem pertinent, mutant pulſus in celeritatem, crebritatem, & magnitudinem; ſed ſi concurrat alius affectus, mutatio quoque in pulſu, quæ vtrique reſpondeat, apparebit. Exempli gratia, in iis qui febricitant ex nimiis vigiliis, labore, fame, in quibus veriſimile eſt virtutem redditam eſſe debiliorem, vt pulſus quoque fiant parui neceſſe eſt; quod eſt Galeni 1.*ad Glauc*.2. Pulſus præterea in febre ephemera fit velocior in diaſtole, quàm in ſyſtole: & ratio eſt, quoniam, vt ſuprà diximus ex Galeno, diaſtole facta eſt magis ad refrigerationem caloris, ſyſtole contrà magis ad expulſionem fuliginis: ac verò in hac febre longe magis eſt opus refrigerare calorem auctum, quod fit dilatata arteria, quàm expellere fuliginem, quæ nulla eſt, quod accidit, arteria contracta; de qua quidem differentia diaſtoles, & ſyſtoles in ephemera, ſi quis plura cupit, Galenus tractat accuratiſſimè 1. *de different. febr*.7.3.*de præſagio ex pulſibus* 7. Quia verò hæc ſatis eſt cognitione difficilis, ac potiſſimùm quatenus pertinet ad ſyſtolem, in qua diſciplina ipſe quoque Galenus fatetur ſe multum laboraſſe, Auicenna dat canonem, *ſi pulſus fuerit ambiguus, confugiendum eſt ad reſpirationem*: ſiquidem conuenit inter omnes, vnum reſpirationis & pulſus vſum finemque eſſe, nempe cuſtodiam caloris innati, nec non vtrumque propter eaſdem cauſas ſimiles mutationes accipere.

Poſtremò autẽ pulſus in febre ephemera, ceſſante acceſſione, in ſuum naturalem ſtatum reuertitur, teſtimonio Galeni 1.*ad Glauc*.2. & aſſimilatur ei, quẽ in ſanis deprehenditur, cũ in nulla alia febre ad naturalem habitum reuertatur, neque ſi multum temporis inter primę acceſſionis finem, & ſecundæ principium intercedat, quemadmodum euenit in tertianis & quartanis, in quibus aliquod ſignum remanet.

Tertio loco ſequitur vrina, quæ prima ſtatim die concocta apparet, vt Galenus teſtatur 1. *de different. febr*.7.2.*de criſibus* 13.1.*ad Glauc*.2. quippe quæ aliquando bona ſublimamenta, quandoque ſubſidentias, interdum nebulas habeat, omnes autem generaliter ſunt boni caloris: quod maximè conuenit rationi: cum enim calor ſit accenſus minimè in humoribus, qui continentur in venis, ſed tantùm in ſpiritibus, neceſſarium eſt, vt vrinæ ſint omnino iis ſimiles, quæ ſecundùm naturam ſe habent, aut non multùm recedant à naturali. *Vrina.*

Quartò ſumuntur ſigna febris ephemeræ ex forma, quam ſolet habere; per formam intelligo illius diſpoſitionem, & particularia tempora, principium, incrementum, ſtatum, declinationem. Itaque inuadit ſine rigore, horrore, frigore, cũ ſit materia quæ tranſmittatur à venis extra venas, etſi aliquando per accidens aliquis horror poteſt apparere, aliquo vapore acri eleuato ſed ille omnino fuerit leuiſſimus. Augmentum eſt liberum & æquale, tum in pulſibus, tum in caliditate, cum nulla adſit materia, quæ aliquam inæqualitatem poſſit afferre, ſicuti aliis febribus contigit. Status planè eſt mitis & moderatus, ſine labore ac ſymptomatibus. Declinatio facilis eſt & breuis, quæ fit cum madore, aut omnino cum ſuaui quodam vapore, quam perfecta integritas & infebricitatio ſolet excipere, in qua ſi forte prius dolor capitis, aut alterius partis inuaſerit, prorſus aboletur: ad ſummam, tempora omnia ſunt facilia ac ſine prauis ſymptomatibus, adeo vt ægri quoque faciliimè huiuſmodi febres perpetuũ perferant. Ex quo obiter notandus eſt error illorum, qui putant dari ephemeram peſtilentem, cuius opinionis leuitatem ſatis confutat Galenus, qui 2.*de criſibus*, c.13. ita ſcribit: *Omnibus præterea febribus ephemeris, maligna adſunt ſymptomata*. & 1.ad Glauc.2. *facilitas ægri in tolerando magnum & ipſa ſignum, tanquam ſigillum quoddam præter cætera ſigna febris bonitatem tibi indicabit*. Quod ſi nullus morbus poteſt eſſe nedum peſtileus, ſed neque malignus, neque acutus ſine periculo, ephemera autem omni prorſus caret diſcrimine, ſatis po- *Forma.*

teſt conſtare, illā inter morbos neque acutos, neque malignos, ac multo minùs peſtilentes poſſe recenſeri.

Cauſa. Poſtremò ſumuntur ſigna à cauſis, de quibus Galenus ita ſentit & ſcribit 1. de different. febr. 7. *Vnum ſanè ac primum febrium ephemerarum indiciū eſt, ab aliqua præcedente cauſa recenti & manifeſta incepiſſe, quam omnes medici iuniores procatarcticam nominare conſueuerunt: verùm quamuis hoc ſit inſeparabile ab huiuſmodi febribus, tamen proprium earum non eſt, nam & aliæ nonnullæ à cauſa præcedente incipiunt.* Quo loco ille multas eiuſmodi cauſas enumerat laſſitudinem, iram, triſtitiam, vigilias, & ſimiles, ex quibus diariæ febres oriuntur, vt ſuprà diximus. Quam eandem ſententiam repetit 1. *ad Glauconem* 2.8. *metho.* 4. 2. *de criſibus vltimo.* Hinc duo colliguntur: alterum, ſignum inſeparabile eſſe febris ephemeræ incipere à cauſa procatarctica, adeo vt nulla ſit febris ephemera, quæ non ab huiuſmodi cauſis originem habeat: alterum tale ſignum non eſſe ephemeris proprium, cum ſit commune & aliis, nempe hecticis & putridis, quæ pariter nonnunquam à cauſa procatarctica fieri poſſunt.

An ephemera ex ſolis externis cauſis proueniat. Sed eſt inſignis difficultas, quomodo omnis febris ephemera à cauſa procatarctica proueniat, ſiquidem certum eſt, illas prouenire aliquando non ſolùm propter animi perturbationes, vigilias, & ſimiles cauſas, ſed etiam propter bubonem cruditatem, adſtrictionem & obſtructionem, quæ nullo pacto cauſæ procatarcticæ videntur poſſe appellari, cum ſint internæ, atque in corpore contineantur. Hanc difficultatē ſoluunt plerique omnes, docentes febres ephemeras eſſe duplices; alteram, veram, quam fatentur reuera originem habere ex nimio labore, Sole, & aliis id genus externis cauſis: alteram, non veram, quam putant minimè abſurdum eſſe, ex bubone, obſtructione, & cæteris internis cauſis prouenire, qui aiunt Galenum aſſeruiſſe, non omnem febrem ephemeram ſed tantummodo veram & exquiſitam ex cauſis procatarcticis originem habere. Verùm ego neſcio quanti hæc reſponſio ſit facienda, etenim ſi in febre ex bubone vel obſtructione oriunda, tantummodo ſpiritus accenſi fuerint, & calor ad tactum mitis appareat, cur non veram & exquiſitam ephemeram, quæ illius formam retinet, nobis liceat appellare?

Porrò in propoſita difficultate, quomodo febris ephemera oriatur à cauſa procatarctica, propter nouinos ſciendum eſt, apud medicos, ac præcipuè Galenum *de morborum cauſis* 2. 1. *metho. & aliis locis*, cauſas morborum eſſe duplices: Vnam, quam Græci προκαταρκτικὴν, Latini *præincipientem*, vulgo *primitiuam* appellant, quæ quidem cauſa ſic dicta eſt, vt ſcribit Galenus *comment.* 2. *de natura humana in principio*, quòd reliquæ cauſæ ab ea fiant, & originem habeant: atque hanc Galenus locis citatis extrinſecus aduenientem nominat, ex quo, vt puto, nonnulli interpretes cauſam procatarcticam perpetuo externam vocant. Altera eſt cauſa, quæ Græcè προηγουμένην, Latinè *præcedens*, vulgo *antecedens* appellatur, interdum à Galeno definitur locis citatis, quæ in corpore animalis conſiſtit; vnde pariter interpretes cauſam internam conuertunt. Præterea tertiam cauſam, quam Auicenna 1.1. doctrina 2.c.1. atque cæteri Arabes adiungunt, & eanſam coniunctam vocant, quæ ad præſens inſtitutum non pertinet. Cum itaque bubo, cruditas, adſtrictio & obſtructio, ex quibus fit aliquando febris ephemera, ſint cauſæ minimè exteriùs aduenientes, ſed quæ ſunt in corpore, quomodo verum eſt, febres ephemeras inſeparabili ſigno à cauſis procatarcticis prouenire? Ego verò puto id veriſſimum eſſe, dummodo Galeni verba probè intelligantur: etenim etſi ille quandoque dixit, cauſas procatarcticas exteriùs prouenire, non id tamen ita aſſeruit, quin ſub hoc nomine alias quoque cauſas nonnunquam comprebendat, quæ in corpore continentur, dūmodo à cauſis externis, atque à ſubſtantia corporis alienis, quæ & recentes & manifeſtæ ſint, originem habeant. Ad quem modum *lib. de cauſis procatarcticis, cap.* 2. & 3. æſtum, frigus plenitudinem, laborē: & iterū *cōment.* 2. *de natura humana in principio*, repletionem, crapulam & cruditatem inter cauſas procatarcticas cōmemorat. quæ tamen plenitudo, repletio, cruditas, ſine dubio intra corpus reperiuntur. Itaque, mea ſententia, ita ſtatuendum eſt, febrem ephemeram fieri ex cauſis procatarcticis ſiue internis, ſiue externis, dūmodo quæ ſunt internæ, ab aliqua externa cauſa, recenti & manifeſta proficiſcantur: id quod ad mentem Galeni facile poteſt comprobari. Nam quatenus pertinet ad febrem ex bubone orientem, ſcribit Galenus hunc bubonem eſſe duplicem; alterum, qui prouenit ex cauſa externa manifeſta, quem perpetuò ſequitur febris ephemera: alterū, qui ſine cauſa manifeſta generatur, ex quo ſolent fieri febres putridæ, & illæ quidem prauæ & difficiles, cum ſit veriſimile illas fieri ex viſcerum inflammationibus, de quibus eſt aphor. 4. *apho.* 55. *Febres ex bubone omnes malæ præter diarias.*

Quod ſi ita ſe res habet, quid prohibet, quin affirmemus, huiuſmodi febrem ex cauſa procatarctica genitam fuiſſe, cum hæc primū inceperit, hanc deinde bubo, ac demum bubonem febris ſecuta fuerit? Quod ex eo quoque licet confirmare, quoniam talis febris minimè in cauſam antecedētem, exempli gratia, humores in venis contentos & putreſcentes poteſt referri: ſiquidem ex iis calor cordi non communicatur, ſed tantummodo ex bubone, qui propterea calor febrilis retinet naturam materiæ, in qua accenſus eſt, nempe ſpiritum, minimè cauſæ antecedentis; putreſcentium humorum. Sic febris ex cute condenſata, quod ſcribit Galenus 1. *ad Glau.* 2. contingere ex frigore aut aliqua aſtringente qualitate, vt ex balneo aquæ aluminoſæ, iure ex cauſis procatarcticis oritur: ſic de febribus ex cruditate, obſtructionibus, ac reliquis ſtatuendum eſt. Hactenus de ſignis febris ephemeræ in vniuerſum.

Iam poſtremo loco illud reliquum eſſet, vt tractatemus de ſignis, quæ ſingulas febris ephemeræ differentias ſolent indicare; ſed cum ex iis, quæ hactenus dicta ſunt, facilè omnia poſſint intelligi, addo, cum Galenus 2. *de criſibus ad finem.* 1. *de different. febr. ad finem*, hanc partem tracter copioſiſſimè & accuratiſſimè, ſuperuacaneum mihi videtur de hac re longiùs agere: itaque ſtatim venio ad curationem.

CAPVT VII.

De curatione Febris ephemera.

SVNT qui exiſtimant curationem febris ephemeræ ſuperuacaneam eſſe, cum ſit planè ſalutaris, ac ſine vllo remedio intra 24. horas finiatur, ægérque omni ex parte ſanus remaneat: ſed iſti malè ſentiunt; namque vt ſuprà diximus, ſi quis hac in re committatur error, periculum imminet, ne febris ephemera in hecticam aut putridam degeneret, & alia pericula ſuccedant: quare & Gal. & Auicen. & omnes illius curandi rationem docent, cum quibus & nos, ſed quàm breuiſſimè ſtatuimus idem agere. Si quis voluerit cum ratione febrem ephemeram curare, is ex methodo Galeni debet ante omnia illius curandi indicationes ſibi elicere; hæ autem, vt ſæpe diximus, cum potiſſimùm deſumantur ex morbo, omnium primum neceſſe eſt, naturam huius febris memoria repetere; hanc nos diximus eſſe calorem

Digitized by Google

rem præter naturam accenſum in ſpiritibus cordis, morbúmque ſimpliciſſimum eſſe, ſine ſymptomatibus, ac ſine cauſis præterquam procatarcticis. Quare ex præcepto Galen. *in lib. meth.* frequenter vnica etiam curandi indicatio nobis ſeſe offert, nempe refrigerandi accenſos ſpiritus, & ſi libet, etiam humectandi, vt ſiccitatis quoque vel præſentis, vel imminentis aliqua ratio habeatur. Neque verò dubium eſſe poteſt, quin huiuſmodi indicationi liceat ſatisfacere, cũ morbus ſit breuiſſimus & tutiſſimus, adeo vt æger vnica die perueniat ad infebricitationem, ſtatimque ad victum & munera ſua conſueta reuerti poſſit, dummodo non aliquis error committatur, vel à medico, vel ab ægroto, vel ab aſtantibus, vel aliqua re externa, aut præterea non ſit in corpore aliqua inſignis obſtructio, vel alia affectio, vnde febris poſſit & prorogari, & degenerare in alios morbos difficiliores.

Indicatio.

Cæterùm præſidia, quæ refrigerant & humectant laborantes febre ephemera, duobus potiſſimùm capitibus videntur contineri: altero, commoda victus ratione; altero, opportuno vſu balnei: & ita videmus Galenum, Auicẽnam, & omnes in iis duobus quàm maximè verſati. Nam quatenus pertinet ad vacuationem, nullus eſt locus nec ſectioni venæ, neque medicamentis, qua duplici potiſſimũ ratione ſolent corpora vacuari, niſi fortaſſe aut propter humorum plenitudinem aut cacochymiam, aut inſignem obſtructionem, aut aliam cauſam, videatur imminere morbi magnitudo, ſine qua nunquam nec ſanguis mittitur, neque exhibentur medicamenta: *Euacuatione,* inquit Auicen. *non indiget aliquis eorum, niſi habens repletionalem oppilationem, & nauſeatiuam ſatietatẽ, & qui habent febres ephemeras ex ſoliditate, cuius corpus eſt repletum.* Itaque nos quoque Galenum & Auicennam imitati, primùm de ratione victus ſermonem habebimus. Victus ergo generaliter in febre ephemera ſit facilis concoctionis, cum calor præter naturam in febribus omnino lædat concoctionem. Secundò, ſit boni ſucci, & minimè excrementoſus, ne multis genitis excrementis, illiſque ab externo calore putreſcentibus, febris putrida accendatur. Tertiò, ſit frigidus & humidus, qualem conſtat omnibus febribus conuenire, inter cætera autem alimenta principem locum obtinet ptiſana hordeacea, quæ præclarè poteſt refrigerare & humectare, nullum excrementum detinere, & ad ſummam omnes habet conditiones, quæ in alimẽto optimo & ad febrem accõmodato requiruntur, quæ ab Hipp. & Gal. diffuſè explicantur, *1. de ratione victus* 18. *8. metho. 2. lib. proprio, de ptiſana, c.* 5. cuius quidem edulij cõmodam præparationem, & vſum alio commodiori loco vobis demonſtrabo. Secundo loco eſt alica, de qua maximè eſt controuerſia inter herbarios noſtri temporis, quid ſit, aliis aſſerentibus eſſe noſtrũ far vulgare, aliis contendentibus alicam, quam Græci χόνδρον, appellant, à noſtro farre eſſe longè alienam: quam diſputationem apud Matthiolũ & alios vobis licet videre: vſus hoc tempore obtinuit, vt plerique omnes pro alica farre vtantur, quod quidem edulium in eo ſuperatur à ptiſana, quod habet neſcio quam viſciditatem & lentorẽ, vnde poteſt hærere meatibus, illos obſtruere, & putredinem efficere. cui tamen incõmodo Galenus docet dupliciter poſſe occurri: vno modo, ſi ferculo ante integram coctionem iniiciatur parum aceti, quod omnem lentorẽ & viſciditatẽ poteſt auferre: altero, ſi abſque aceto ferculum paretur liquidum, non craſſum. nimirũ pauco farre ex multa aqua decocto, cui poſtremò Gal. addit modicum porri & anethi, ſed nõ delectamur iſtis porris neque anethis.

Victus ratio.

Alica quid.

Poſt ptiſanam & alicam ſequitur apud Galenum panis in furno coctus, qui ſi primùm lauetur, deinde ex iure vel aqua decoquatur, vt vulgo fit alimẽtum, euadit facilis concoctionis, boni ſucci, parũ nutriens, & valde accommodatus. Poſt hæc Galenus commemorat piſces, quaſi illos præponat carnibus, etſi hoc tempore vel pauci, vel nulli medici audent in febribus piſces exhibere: oportet autem vt ſint molles, friabiles, in ſalutaribus aquis viuentes, quales ſunt omnes ſaxatiles, ac tandem optimè præparati. Porrò à Galeno varij numerantur piſces ad hanc rem accommodati, & primò ſunt *aſelli*, quos ferme æquat piſcibus ſaxatilibus, dummodo in bonis aquis capiãtur, quorum piſcium varia ſunt genera; ſoleæ quos puto eſſe qui vulgo *rhogy* vocantur; torpedo, quæ ferè hoc tempore eſt ignota. Venetiis, vt audio, ſgrano, Romæ *ocinatella* dicitur: lupus creditur eſſe noſter *Varolus*; mulli ſunt noſtri barbones; denium eſt mulgi, qui à nonnullis *capito*, vulgo *Cephalus* dicitur, quem tamen piſcem affirmant Venetiis eſſe inſalubertimum, fortaſſe quòd degit in aquis omni ſordiũ genere plenis. Si quis magis accuratè cupit iſthæc nomina & piſces intelligere is conſulat Paulum Iouiũ, Hippolitum Saluianum Romanum, Rondeletium Gallum, qui omnes in hoc argumento diffuſè verſati ſunt: ſed ante omnia videat Galenum 3. *de alimentorum facult. a cap. 24. vſque ad* 32. qui diligenter & copioſè variorum piſcium nomina, naturam, vim, præparationẽ, & omnia complectitur, quæcunque ad illorum vſum pertinent, vt pluribus non ſit opus. Poſt piſces ſequuntur carnes, quæ hoc ordine diſponuntur; ex volatilibus optimæ ſunt perdices, & auiculæ omnes montanæ, ab iis pulli gallinacei & phaſiani & iuuenes columbæ: ex quadrupedibus ſoli recẽſentur hædi, de quibus pariter ſcriptum reliquit *de attenuante victus ratione* 8. ex terreſtribus animalibus ſolis hædis innoxiè nos vti poſſe. Atque hæc quidem Galenus inquit, ſe tanquam exempla poſuiſſe, ex quibus liceat vnicuique de cæteris iudicare. Quo loco Galenus tria nobis communia tradit præcepta, quæ non ſunt prætermittenda: primum, ne huiuſmodi animalia clauſa detineantur, ſed libera, cum illa ſint omnino excrementoſa, quæ carent exercitatione: ſecundum, cauendum eſſe ab omnibus quæ viuunt in lacubus & paludibus, vt quæ non ſint prioribus minùs excrementoſa: tertium, cauendum eſſe ab antiquis, & recenter natis, quòd illa duriora ſint & concoctu difficiliora, hæc autem immodicè humida & excrementoſa. Potus ſit aqua, vt Galeno placet 8. *metho.* 3. aut vinum tenue, quod cũ colore, tum viribus ſit aquoſum, eſt enim ad omnia vtilius, quàm aqua, vtpote quod & concoctionem iuuet, & vrinas & ſudores prouocet: quod tamen ita accipiendum eſt, dummodo non adſit vel inſignis obſtructio, vel dolor capitis, vel catarrhus, vel aliud malum, quod illius adminiſtrationem poſſit prohibere.

Piſces.

Carnes bonæ quæ.

Potus.

Quatenus pertinet ad quantitatem ciborum, nihil certi generaliter poteſt definiri. Scribit Galen. 1. *ad Glauc.* 3. menſuram alimenti deſumi ex viribus & ætate ægroti, nec non ex naturali temperie, conſuetudine anni, tempore, regione, atque aliis eiuſmodi: etenim corpora robuſta & plena humoribus moderatè, vel potius parcè nutrienda ſunt: altera autem magis debilia atque extenuata, qualia ſunt quæ febricitant ex labore, vigilia, triſtitia, copioſiùs nutrienda ſunt.

Quantitas ciborum.

Poſtremò tempus ad nutritionem accommodatum apud Galenum eſt declinatio, in qua ille irridens medicos, qui inediam trium dierum imperabant ac proterea diatritarij appellabantur ſuos ægros nutrire conſueuerat. Ex quo nequeo ſatis mirari, quid in mentem venerit Auicennæ, qui ſcribit ægros nutriendos eſſe principio, ſi percipiant quandam horripilationem. Galenus quidem 10. *metho. cap.* 3. & 4. ſcribit, quandoque ægros in ipſa acceſſione, &

Tempus.

principio hortoris nutriendos eſſe, ad remittendam acrimoniam vaporum & humorum qui ſecum plura incommoda ſolent afferre: ſed ille hoc loco loquitur de aliis febribus, quàm de ephemeris, vt ſuo loco demonſtrabimus. Atque hactenus de victus ratione.

Diximus alterum præcipuum remedium curandæ febris ephemeræ ad balneum pertinere, quod quotieſcunque ſimpliciter pronunciatur, ſine dubio Galeno auctore, 7. *de med. ſecundum locos, c.* 11. *method.* 9 de balneo aquæ dulcis intelligendum eſt, de quo quidem ac variis illius partibus, vitibus, ac tota adminiſtratione, multa forent dicenda, ſed cum curandis febribus ephemeris nullus planè ſit vſus balnei hoc tempore, cum pauci aut nulli homines apud nos per ſanitatem ſoleant lauari, qui tamen mos antiquis fuerat valde familiaris, mihi libet hanc partem in commodius tempus differre, nempe cum traditur curatio febrium hecticarum, in quibus plerique omnes medici vtuntur.

Itaquque iam tradita curatione febrium ephemerarum in vniuerſum, poſtremo hoc loco illud reliquum eſſet, vt tractatemus curationem ſingularum differentiarum, ſed res foret longiſſima, aut forte ad nullam rem vtilis: quamobrem nobis liceat ad vtiliora propetantibus, ſimul cum Galeno paucis verbis hoc totum negotium abſoluere, qui ſummatim ſcribit ad hunc modum, 1. ad Glauc. 3. *Tentare oportet contrarium ſemper afferre, ſi quod moleſtat, labori quidem quietem, vigiliis ſomnium, ira autem, furori, ac triſtitiæ, eam animi iucunditatem, quæ ex ſermonibus, actionibus, ſpectaculis, & aliis id genus percipitur: ſic qui cogitatione laborat, omnino ratiocinationes prætermittat, & qui ex inguinum inflammatione febricitat, prius curationi huius intendat, ac multo prius vlceris, vnde originem habuit.* Hæc Galenus, à quo quidem labore longioris explicationis eo libentius ſuperſedeo, quòd ex iis, quæ hactenus tradita ſunt, plurima haberi poſſunt, quæ ad veſtram inſtitutionem ſatis eſſe poſſunt, cum potiſſimùm Galenus non ſemel, & Auicenna accuratiſſimè & diffusè doceant vnamquamque differentiam curare. Hactenus de febribus ephemeris.

Capvt VIII.

De Febribus putridis.

Post tractationem de Febribus ephemeris Auic. aggreditur tractationem de putridis, de quo ordine vulgaris eſt dubitatio, quoniam Galenus videtur alium ordinem ſeruare qui *lib.* 8. *& 9. metho.* agit de febribus ephemeris, in 10 de hecticis, & 11. de putridis: ac ſanè dubitatio redditur maior, quia Gal 9. *meth. c. vltimo*, poſtremis verbis ſui ordinis & conſilij rationem reddit: etenim cum febres aliquæ adhuc fiant, manente in corpore cauſa quæ illas cauſauit, quales ſunt febres putridæ, aliæ verò factæ iam ſint, ſed cauſa quæ illas accendit, iam abierit, quales ſunt ephemeræ atque hecticæ, rationi ac methodo conſentaneum viſum eſt, de iis primò ſermonem habere, vtpote ſimplicem primam curationis indicationem habẽtibus, deinde illas quoque aggredi, quarum in corpore cauſa ſubſiſtit. Cum ergo à rebus prioribus, & ſimplicioribus perpetuò incipere oporteat, deinde accedere ad eas, quæ ſunt magis compoſitæ, febres autem ephemeræ atque hecticæ, quatenus ad febrem pertinent, ſine dubio ſimpliciſſimæ ſint, ſimplicemque præbeant curationis rationem; putridæ autem ſint magis compoſitæ, partim ratione cauſæ, partim ratione ſymptomatum, quæ frequẽtiſſimè illas comitantur; Galen. iure primò de ephemeris atque hecticis, deinde de putridis debuit ſuam tractationem inſtituiſſe, quod quidem ſcribendi propoſitum ille expreſſit 1. *ad Glauc.* 2. inquiens ſe velle de iis febribus primum ſermonem habere, quæ ſunt ſimpliciſſimæ, &c.

Ad hanc dubitationem variæ ſunt reſponſiones, quas nolo ſigillatim perſequi & examinare; ſed reſpõdeo, mea quidẽ ſententia nullã extare legẽ, quæ homines cogat de aliqua re eundem perpetuò ordinem ſeruare, cum liceat vnicuique pro variis cogitationibus & ſcopis, quos ſibi proponit, varios quoque ordines amplecti. Galenus primò de ephemeris, deinde de hecticis, tum de putridis voluit pertractare, & hanc rationem reddit ſui propoſiti, quòd illæ ſint ſimpliciores, hæ verò ſint magis compoſitæ: Auic. primò de ephemeris, tum de putridis, poſtremò de hecticis tractationem inſtituit. qui illam forte habuit conſiderationem, quòd calor præter naturam omnium facillimè accenditur in ſpiritibus, deinde in humoribus, poſtremò in ſolidis: forte etiam faciliorem curationem, & alios ſcopos ſibi ante oculos poſuit, qui illi hunc ordinem perſuaſerunt. Ac ſanè hoc videtur fuiſſe peculiare inſtitutum Auicennæ, docendi artem medicam ex proprio ordine, quem ſibi ipſe ſuo arbitratu & ſua voluntate feciſſet: id quod manifeſtè confirmant verba procemij totius operis, quæ ita habent: *Et mihi placuit, vt in primis loquerer de rebus communibus & vniuerſalibus vtriuſque partis medicinæ, theorica & practica, & deinde loquerer,* &c. Et iterum paulo poſt: *Placet mihi, vt, poſtquam hunc librum conſumpſero, alium librum componam de rebus particularibus,* &c. His ſi libet, addamus præclarum Galeni teſtimonium: Nam dum nonnulli Hippocratis interpretes hoc illi crimen obiicerent, quaſi ille tractans de fracturis & luxationibus, ſatis incondito loco vſus fuiſſet. Galenus illos irridet, & confutat hunc in modum initio primi comment. de fracturis: *Cur hic luxationum & fracturarum immutato ordine dixerit, cum deberet fracturas luxationibus anteponere, cum de iis prius dicturus ſit, vnam rationem afferre poſſum, quod videlicet ſæpe & apud Hippocratem & apud omnes veteres Scriptores, qui dicendi facultate excelluerunt, huiuſmodi locutionis genus reperitur, dum non ordinem eorum quæ traduntur, magis quàm ordinis congruentiam ſequuntur, imo fortaſſe ne vllam quidem in huiuſmodi rebus exquiſiti ordinis curam habent.* Hæc Galenus, ex quibus conſtat, minimè eundem ordinem apud omnes perpetuò eſſe neceſſarium, ſed pro vario hominum arbitratu varios ordines diuerſa ratione inſtitui poſſe. Itaque Auic. poſt febres ephemeras tractat de febribus putridis, longa capitum & orationis ſerie, in qua tractatione hunc ordinem ſeruat: namque primum de omnib. agit vniuerſaliter, deinde ad particulares, bilioſam, pituitoſam, melancholicam, deuenit. Quoniam verò mihi non liber, quod multi faciunt, in diuiſione iſtius diſciplinæ atque ſingulorum capitum tempus conterere, id quod procedente noſtra interpretatione magis diſtinctè atque vtiliter fieri poteſt, cæteris omnibus hoc tempore prætermiſſis, ſtatim ad noſtrum propoſitum primum caput deuenio, quod poteſt diuidi in quatuor partes. Etenim Auic. tractat *Diuiſio huius capitis.*
in prima de cauſis putredinis; in ſecunda de differentiis rerum & locorum, in quibus contingit putredinẽ fieri; in tertia de differẽtiis febrium putridarum, quæ pro varietate putreſcentis materiæ in variis locis generantur; in quarta de rigore, horrore, & aliis ſymptomatibus quæ huiuſmodi febres ſolent comitari. Cæterum priuſquam ad rem aggredior, non ſolùm *De putredine.*
operæ pretium, ſed etiam neceſſarium mihi videtur, ante omnia de putredine diſputare; quod quidem propoſitum præter euidẽtiſſimas rationes ſatis poteſt cõfirmare vnius Gal. auctoritas atque exẽplũ, qui tractaturus de febribus putridis, initium facit tuę

tractationis à putredinis diſputatiooe, vt 1. *meth.* 8. Cum enim febres putridæ ex humorum putredine accedaotur, noménque ſuſcipiant, atque in earum curatione putredo quoque, vt poſteriùs videbimus, propriam & peculiarem indicationem afferat, ignorata putredinis natura, fieri non poteſt, vt quidquam certi intelligatur quod ad illatum, vel cognitionem, vel prognoſticum, vel curationem pertineat: at verò quoniam ſi velimus ſingula acuratè & diffusè examinare, quæcunque ex variis diſcrepantibus ſententiis de hac re circumferuntur, cum talis diſputatio ſit admodum difficilis, & in maxima controuerſia poſita, tempus duorum menſium non ſufficeret: equidem ſtatui maiori qua fieri poteſt breuitate in hoc argumẽto verſari, & illa tantummodo perſequi, quæ mihi magis neceſſaria & ad veſtram vtilitatem accommodata videbuntur. Atque vt hac quoque in parte à Galeni doctrina & methodo non diſcedamus, à putredinis definitione ordiendum eſt: verum cum hæc multipliciter, partim à veteribus, partim à recentioribus tradita fuerit, mihi libet duas tantummodo illius definitiones conſiderare & perpendere, alteram Ariſt. alteram Gal. quæ niſi fallor, ſi probè intelligantur, ad abſolutam putredinis intelligentiam ſatis futuræ ſunt: ſed primum Ariſtotelis definitionem proferamus, quæ magnam lucem alteri traditæ à Galen. poteſt afferre, ac iure totius diſputationis

Definitio putredinis. Auicen. fundamentum cenſenda eſt: *Putredo*, inquit Ariſtot. *eſt interitus proprij atque innati caloris in vnoquoque humido, ab alieno calore, hic autem eſt ambientis.* 4. meth. 6. Vt verò hanc definitionem probè intelligatis, quædam ſunt vobis memoria repetenda, tanquam fundamenta, quibus tota definitio nititur: primò verò iſtud, Ariſtotelem ſuperioribus tertio & quarto textibus putredinem, nempe interitum mixti, opponere ſimplici illius generationi; quare ſi primùm pauca verba dicamus de mixti generatione, ea fiét longè faciliora, quæ de putredine ſumus dicturi.

Mixti generatio. Proinde ſciendum eſt ex Ariſt. 1. *de gen. & corrupt.* mixta per mixtionem generari, quæ quidem mixtio, vt ſcribit Gal. 1. *de tem. c.* 9 vt nõ ſit opus humanæ artis, ſed Dei & naturæ, has requirit conditiones: primùm vt quæ debent ſimul miſceri, vim habeant agendi & patiendi, ſiquidem non quodlibet agit in quodlibet, nec patitur à quolibet: talia autem ſunt contraria, neque enim ſimile agit in ſimile, neque patitur à ſimili, ſed contrarium agit in contrarium, & patitur à contrario. Deinde miſcibilia debẽt eſſe prædita forma & materia, cum manifeſtum ſit corpora tantùm naturalia verè inter ſeſe commiſceri. Præterea vt huiuſmodi miſcibilia commodiùs inter ſe miſceantur, vt humida ſint, aut humido perfundantur, neceſſe eſt, adeo vt omnis mixtio potiſſimùm fiat ratione humiditatis, vt Ariſt. & Auerr. docent 4. *met.* 28. Poſtremò debent miſcibilia eſſe adeo tenuium partium, vt in minimas particulas diuidi poſſiõt, quò ſibi inuicem poſitæ faciliùs & citiùs ſe ipſas alterent, & mixtionem efficiant. Hæc ad mixtionem requiruntur, quod manifeſtè apparet in iis, quæ arte parantur. de quibus præter Auic. Gal. loco notabili 1. *de aliment. ad fin.* accuratè & luculenter tractat. Cum igitur hæc ita ſe habeant, ſtatuendum eſt quatuor elementa, ignem, aërem, terram, & aquã, habere omnes conditiones, quæ ad veram mixtionem requiruntur: hæc enim quando conueniunt in vnum, principio quidem cum paribus propemodum ſint viribus, non agunt aliud in aliud, & patiuntur alia ab aliis, dum vires habent ſummas atque integras; poſtea verò in huiuſmodi pugna cum vires eorũ iam remiſſæ fuerint, & vnũquodq; vel ſuperauit, vel ſuperatum fuerit, ad mediocritatẽ quandam deducuntur. quo tẽpore verè ſimul miſcentur, vniuntur, atque ex omnibus vnum corpus conſtituitur, quod mixtum dicitur, ex quo iure dicit Ariſtot. mixtionem eſſe, miſcibilium alteratorum vnionem. Sed illud poſtremò eſt memoria repetendum, in mixtione quatuor primas qualitates, minimè vnam atque eandem operam præſtare, neque eandem dignitatem obtinere: ſiquidem duæ vim potiſſimum habent agendi, & totidem patiendi, agunt calor & frigus, patiuntur humor & ſiccitas: neque verò vtræque hæ qualitates tam agentes quàm patientes, eaſdem vires, eundémque agendi & patiendi modũ obtinent; namque frigus non ſimpliciter generationem efficit, ſed potius quodammodo efficiendi ſocium dici poteſt, calor autem verè ſubiectam materiam mutat, eámque fingit, ac format, ac reuera opifex generationis, atque auctor præcipuus dici debet: quippe frigus non tanquam efficiẽs principale, ſed tanquam adiuuans, requiritur ad generationem: etenim cum ex vna parte nõ à quolibet calore, & ſecundùm quemcunque modum mixtio fieri poſſit, ſed à quodam definito & determinato, ſecundùm eum modum, qui ſit accommodatus ad naturam illius rei, quæ debet generari; ex altera autem purus ac ſimplex calor, qui ſummus eſt, qualem ignis præ ſe fert, propter eximiam vim effectricem, quam habet, abſumat omnia, & in naturam ſuam conuertat, iure cum calore neceſſaria fuit frigoris colligatio, non quòd frigus per ſe generet, cum hoc ſit munus caloris ſed vt nimiam vim caloris frangat & remittat, ſine qua moderatione purus calor generare minimè poſſet. Sic eadem eſt ratio humoris & ſiccitatis inter ſe, quæ ſunt patientes qualitates, & materia generationis, quæ inter calorem & frigus reperitur: namq; humor calori, ſiccitas frigori reſpondet: humor enim præcipuam vim ad generationem confert, cum formam à calore impreſſam recipiat. ſiccitas verò eatenus materia generationis efficitur, quatenus humorem temperat, & ſtabilem reddit, ſiquidem humor eſt qualitas, quæ ſuo termino non finitur, ſed facilè obedit alieno, & cum facillimè, quæ imprimuntur, admittat, tamen impreſſam formam per ſe nequit retinere. Contra verò ſiccitas eſt qualitas, quæ facilè ſuo, difficulter alieno termino finitur, atque impreſſam formam diu retinet: quare ſiccitas humori iuncta ipſum temperat atque idem præſtat quod à frigore calori copulato in agendo præſtari diximus. Itaque vno verbo, & actione caloris à frigore temperati in ſubiecta materia, nempe humore per ſiccitatem confirmato, omnium mixtorum corporum forma producitur. Atque hæc hactenus de mixtione, quantum inſtituti noſtri ratio poſtulat, quæ ab Ariſtotele in libro de generatione, & 4. meteororum diffusè tradita ſunt. Ad putredinem redeo.

Si itaque putredo, vt diximus ex Ariſtot. opponitur ſimplici generationi ipſius mixti, cum oppoſitorum ſit eadem diſciplina, ex iis, quæ de mixtione dicta ſunt, facile erit putredinis definitionem intelligere & explicare. Nam ſicuti in generatione mixti res ita procedit, vt ante omnia calor temperatus frigore, vincat & terminet humorem ſiccitate temperatum: ita contrà in putredine, vt idem calor mixti, qui in humido continetur, ac propterea illius calor naturalis dicitur, ab humore vincatur, neque amplius illum terminet, ac tandem intereat neceſſe eſt. Itaque putredo eſt interitus proprij atque innati caloris in vnoquoque humido. Hæc verba continent genus definitionis, nempe interitum, & vnam differentiam ex ſubiecta materia, nimirum caloris proprij in humore; quæ deinceps ſequuntur, continent alteram differentiam, tanquam cauſam, ſcilicet ab externo calore: qualis autem ſit huiuſmodi externus calor, declarant poſtrema verba, *hic autem eſt ambientis.* Sed rurſum quæritur, quid per caliditatem ambiẽtis oporteat intelligere? Nonnulli interpretãtur *Quæſtio.*

calorem aëris. Verùm mihi quidem vt videtur malè, ſi quidem aër externus non minùs eſt frigidus hyeme,quàm ſit calidus æſtate, itaque deberet non minus interitũ quàm conſeruationem efficere.Contrà verò conſtat,& hyeme & æſtate,& quouis tempore, & ſub quouis cœli ſtatu ac regione internum calorem conſumi, atque hinc prouenire ſenium in animalibus,ariditatem in plantis, diſſolutionem earum partium,quæ ſimul tenebãtur in lapidibus,metallis & cæteris omnibus, quæ anima carent: quare calor ambientis nullo pacto ſimpliciter calor vnius aëris poteſt intelligi. Vt autem intelligatis,quidnam Ariſt.per calorem ambientis voluerit ſignificare,memoriæ tenendum eſt calorem in animalibus & plantis retineri humido,atque eo nutriri,in qua nutritione vapores atque fuligines ab humido eleuati,atque effluere neceſſe eſt,ſicuti in candela cum ardet, fieri cernimus.Ergo huiuſmodi vapores & fuligines,quæ exire debuiſſent,ſi retineantur, cum calidæ ſint,calefaciunt, & cùm non ſint propiæ humoris quem ambiunt,ſed tanquam res externa, calidi ambientis & externi vim habent, atque eodem modo internum calorem conſumunt:hæc autem retinentur in corporibus noſtris,ex prohibita tranſpiratione adſtrictis,vel obſtructis meatibus, per quos debent exire, atque ex aliis cauſis,de quibus poſteriùs ſermonem habebimus. In corporibus quidem quæ anima carent,res nõ ita eſt manifeſta.quia minùs calida ſunt: quare nullus apparet effluxus,ſed tamen ratio monſtrat omnino aliquem effluxum fieri,at tanto obſcuriorem, quanto minorem calorem habent: hic tamen tranſpiratus,qualiſcunque fuerit, ab aëre frigidiore prohibetur,ex quo fit,vt retentus ille calor,qui deberet expirare, vim habeat caloris ambientis, & ita conſumat calorem internum,vt propterea corporea quoque inanima tam hyeme,quàm æſtate abſumantur, & calore innato deſtituantur, non aliter quàm animalia & plantæ facere ſolent. Itaque cenſeo Ariſtot. externum ambientem calorem intelligere quemlibet calorem, qui quouis modo rem ambiat, atque illius calorem internum interimat.

Sed hoc loco eſt dubitatio,quomodo fieri poſſit, vt calor à calore interimatur,cum magis omnia conſeruentur à ſimili,interimãtur à contrario:facilis autem eſt reſponſio, neque enim eſt idem calor, qui corrumpit,& qui corrumpitur;hic internus eſt, ſecundùm naturam & moderatus; ille eſt externus, præter naturam,& immoderatus; quare nihil abſurdum eſt,ſi à calore externo internus, à non naturali naturalis,ab immoderato moderatus corrumpatur. Atque hactenus de Ariſt.definitione, nunc alteram Gal. aggrediamur, quæ eſt huiuſmodi 11. meth.8. *Putredo eſt mutatio totius ſubſtantiæ corporis putreſcentis ad corruptionem à calore externo.* Multi opinantur has duas definitiones putredinis, longè inter ſe differre, ex quo colligunt duas eſſe ſpecies putredinis;alteram de qua philoſophi,alteram de qua medici tractent. Verùm iſti mihi videntur malè ſentire,qui exiſtimo tam medicos,quàm philoſophos de vna atque eadem putredine ſermonem habere, & vtramque definitionem in vnum conuenire, neque inter ſe quidquã diſſidere.id quod mihi videor euidentiſſimo argumento poſſe demonſtrare,quoniam Gal.definitionem Ariſt. laudat, probat, amplectitur & imitatur:quod ſi Gal.de putredine diuerſam Ariſt. opinionem habuiſſet,non dubitaſſet illius definitionem conuellere,ſicuti in multis aliis rebus, de quibus ab illo diſſentit,non dubitauit illum oppugnare, ac forte etiam non ſemel expugnare:ſed ipſam rem patumper conſideremus.

Definitio Gal.

Putredo eſt mutatio.) In hac Gal.definitione mutatio eſt genus, quod videtur eſſe alienum à genere poſito ab Ariſt.nempe ab interitu:ſiquidem mutatio ſignificat motum quendam,alterationem,& præparationem ad putredinem, interitus autem ſignificat finem & terminum alterationis.Namque idem euenit in generatione,quod in corruptione, cũ ſint oppoſita:quare ſicuti in generatione ſubitò atque in inſtanti forma reſultat,quæ verò præcedunt,ſunt alterationes materiam præparantes ad formam recipiendam;item in corruptione alterationes quædam præcedunt,quę ſubiectam materiam ſpoliant ſua forma, nonamque introducunt,quod pariter ſubitò ac momento temporis fieri ſolet:quare mutatio & interitus videntur differre inter ſe:ſicuti res quæ fit,& eſt in via,ab altera quæ facta eſt & ad terminũ viæ peruenit. Hæc ſanè longiſ. diſputationem requirerent, verùm pro breuitate & occaſione præſentis temporis,vno verbo ita cenſeo reſpondendum eſſe: generationem,corruptionem,putrefactionem & alia huiuſmodi nomina apud philoſophos dupliciter vſurpari;vno modo,pro motu,& quatenus res generantur,& corrumpuntur,& putreſiunt;altero,pro termino motus,& quatenus res genitæ,corruptæ & putrefactæ ſunt: cuius duplicis ſignificationis multa apud Ariſt.ſunt exempla,ex quibus bonum mihi ſatis fuerit 2.*phy.tex.* t 4.quo loco philoſophus docet. apertiſſimè generationẽ dici de motu ac de via, quæ eſt ad terminũ & formam. quod ab Auerrhoe quoque in com.diffuſè cõfirmatur & explicatur:itaque ſicuti generatio dicitur de motu & via ad formam, nihil prohibet, quin ipſe quoque motus putrefactionis, qui ad illã via eſt,putrefactio dici poſſit. Sed tametſi concedatur, Ariſt.vnam putredinem definire voluiſſe, quæ iam ſit abſoluta,& ad terminum deuenerit, Gal.contrà definire viam ſeu mutationem, non terminum putrefactionis, cum mea quidem ſententia vtraque definitio,tam Ariſt. quàm Gal. ſit generalis & omnem putredinis rationem poſſit accommodari,non tamen hinc ſequitur, illos inter ſe diſſentire, ac diuerſam definitionem tradidiſſe. Etenim placuit Gal.definire putredinem,quatenus pertinet vſum artis medicæ, ad quem omnia perpetuò ſolet referre, qui intelligebat res primum moueri,ac pro parte alterari ad viam putredinis,deinde ad abſolutum illius terminum peruenire, atque huic duplicis putredinis rationi duplicem quoque medendi rationem conuenire, quod ille docet in arte med. 89.11.*meth.*9.2.*apho.*17.Ariſt.autem tanquam philoſophum, cui talis conſideratio fuit minus neceſſaria,voluiſſe putredinem definire integram atque abſolutam, de qua qua potiſſimum philoſophi ſolent tractare.Quamobrem ſi hæ duæ definitiones differunt inter ſe,ea tãtum ratione differunt,quam notauit Auerrh.*de anima com.*17. nempe ratione diuerſæ conſiderationis: ſiquidem philoſophus generaliter ea conſiderat tantummodo, quæ ſunt ſecundùm naturam,minimè ea quæ ſunt præter naturam:medicus autẽ omnia conſiderat, & ſecundùm naturam & præter naturam, quæcunque ad ſuum finem poſſunt pertinere:ſed reliqua proſequamur.

Putredo eſt mutatio totius ſubſtantiæ corporis putreſcentis.) Etſi nonnulli exiſtimãt hac quoque in parte Gal.definitionem à definitione Ariſt. diſſentire: tamen ſine multo labore mihi videor poſſe demonſtrare,hæc verba apud Gal.idem ſignificare,quod altera apud Ariſt. ſignificant:nimirum proprij atque innati caloris in vnoquoque humido. Quæſo enim mihi reſpondeat aliquis, quotieſcunque interit calor proprius, & innatus alicuius rei, an forte illius ſubſtantia reſtet ſalua & incolumis?quotieſcunque tota eiuſdem rei ſubſtantia putreſcit, an illius calor innatus permaneat & conſeruetur? An potius intereunte natiuo calore, ſubſtantiam quoque ac pariter putreſcente tota ſubſtantia calorem natiuum

ſimul

ſimul neceſſe ſit interire? Ego quidem puto eſſe neminem, qui non fateatur, idem plane eſſe, ſi quis dicat, calorem innatum interire, vel totam ſubſtantiam putreſcere: quod ſi quis tandem hoc non libenter velit fateri, is Galen. audiat, qui manifeſtè, & expreſsè docet, ſubſtantiam cuiuſque corporis non aliter quàm intemperie quatuor primarum qualitatum conſiſtere, in *libello de plenitud.* 3. 5. *de loc. aff. vltim. & alijs locis*: quamobrem facile eſt intelligere, diſſoluta corporis temperie, totam illius ſubſtantiam diſſolui. Nam ſicuti fit generatio opera natiui caloris, ſimul mixtis & coniunctis elementis, ita illis ab externo calore diſſolutis & diſſipatis, vt fiat interitus & corruptio neceſſe eſt: quæ quidem mixtio & vnitas elementorum nunquam poterit diſſolui, niſi natiuus calor, tanquam totius mixtionis opifex & quoddam ligamentum ab externo calore ſuperetur. Itaque ſatis poteſt conſtare, tametſi vtriuſque definitionis verba ſunt quoquomodo varia, tamen reuera vnam atque eandem ſententiam eſſe, neque illas inter ſe hactenus diſſentire.

Ab externo calore.) De hac poſtrema parte definitionis Galenicæ nemo poteſt dubitare, quin planè conueniat cum poſtrema parte definitionis Ariſtotelicæ, qui memoria teneat, quæ de hac re ſcripta ſunt à Galen. 2. *de differ. feb.* 2. videtur Ariſtotel. rectè dixiſſe, ab alieno calore fieri putrefactionem: vocat autem alienum externum, non innatum, neque vnicuique rei proprium, hic enim concoquere ſolet, alienus autem corrumpere, quod eſt putrefacere: quam ſententiam repetit & confirmat 3. *epid. ſectio.* 3. *comm.* 1. 22. *& alijs locis*. Sed forte nimium digreſſi, hæc generaliter ex Auic. & Galen. diximus de putredine. ad Auicennam redeuntes ad noſtrum principale inſtitutum accommodemus: illud autem fuerat ſimul cum Auic. tractare primùm de cauſis putredinis: cum enim ſit nobis propoſitum agere in præſentia de febribus putridis, id ante omnia neceſſarium eſt intelligere, quomodo & quibus de cauſis humores in corpore putreſcant: vt verò hanc rem faciliùs intelligatis, mihi liceat paulo altiùs vobis explicare quomodo & quibus de cauſis humores in corpore generentur, ſiquidem, vt inquit Gal. 3. *de ſympt. cauſis* 1. hoc præcipuum eſt caput inuentionis omnium cauſarum, quæ facultatibus noxam inferunt, ſi cognoſcamus rationem qua per ſanitatem actiones ſuas perficiebat.

Sciendum igitur eſt, calorem innatum partiũ ſolidarum, ſed præcipuè viſcerum noſtri corporis primã & præcipuam cauſam eſſe generationis omnium humorum, qui in animante ſecundùm naturam reperiuntur, quæ doctrina eſt Galen. 1. *epid. ſectio.* 2. 46. 4. *aphoriſm.* 36. *& alijs locis*, neque verò dubium eſt, quin humores ſeruentur & cuſtodiantur illa ipſa ratione qua generantur: quod ſi ita ſe res habet, manifeſtum eſt, illos generaliter corrumpi & putreſcere quotieſcunque ſua naturali tutela deſtituuntur, & ab innato calore non gubernãtur: quamobrem illa omnia ſiue ex parte humorum, ſiue ex parte loci, in quibus humores continentur, ſiue ex parte caloris, ſiue quouis modo, quæ poſſunt eſſe in cauſa, vt calor innatus non poſſit probè fungi ſuo munere, hæc omnia ponenda ſunt, tanquam cauſæ, aut magis remotę aut magis propinquæ, propter quas humores ſolent corrumpi & putreſcere. Sed magis particulatim hanc rem perpendamus.

Auicenna, & cum eo omnes interpretes in referendis cauſis putredinis admodum confuſè & obſcurè mihi agere videntur. Itaque nos confugiamus ad Galen. atque experiamur, an ex illius diſciplina diſtinctè & perſpicuè poſſimus hanc ipſam rem explicare ex definitione putredinis tradita tum ab Auic. tum à Galen. Conuenit inter omnes, duas eſſe maximè communes & immediatas cauſas putredinis: alteram, efficientem calorem externum, alteram, materialem humiditatem, de quib. quidẽ duab. cauſis idem Ariſt. & Gal. & omnes ampliſſimum reddunt teſtimonium. Sed reliquis prætermiſſis vnum aut alterum Gal. locum afferamus: ille igitur hæc habet 3. epid. ſect. 3. com. 1. *Omnis putredo videtur ex materia gigni humida, ex cauſa autem efficiente extraneo & præter naturam calore augeri pro immobilitate: nihil itaque putreſcere, quod omnino ex parte eſt ſiccum, omnes manifeſtè videmus: neque enim lapis, aurum, neque aliud id genus putreſieri cernitur.* Sed ex hoc loco Gal. nonnulli dubitant, cum ille videatur non ſolùm calorem & humiditatem, ſed etiã quietem putredinis cauſas conſtituere: quib. vno verbo reſpondeatis, calorem atque humiditatem eſſe cauſas principales & neceſſarias, quietẽ verò potiùs eſſe concauſam, quæ ſolet adiuuare, non efficere, quod ſatis expreſſit Gal. inquiens, putredinem non fieri, ſed augeri immobilitate, quæ duo cauſarum genera apud Gal. diſtinguuntur *de ſymp. diff.* 1. Poſſent & alia multa loca proferri, quæ demonſtrant euidentiſſimè ex iis duabus cauſis, calore externo & ſuperflua humiditate putredinem fieri, ſed vnus locus cæterorũ omnium vicem poteſt ſupplere, 1. de temp. à cap. 4. vſque ad 8. in quo Galen. longa oratione. multiſque exemplis probat, conſtitutiones animi calidi calidas & humidas potiſſimum eſſe putredini obnoxias, nec non graues & peſtilentes morbos efficere, de qua re tractantes de corporibus præparatis ad febrem, ſuprà quoque diximus. Sed rurſum oritur dubitatio, namque putredo videtur fieri poſſe non ſolùm, à caliditate & humiditate, ſed etiam à frigiditate & ſiccitate, ſicuti apparet in illis quibus ex nimio frigore pedes, manus, & extremæ partes corporis quandoque ſolent putreſcere, nec non lignis vetuſtis; quæ propter nimiam ſiccitatem cariem contrahunt, quæ nihil aliud quàm putredo cenſenda eſt. Ad quam dubitationem reſpondeatis reuera frigiditatem & ſiccitatem poſſe putredinem efficere, ad quem modum ſcribit Galen. 5. *de ſimp. medicament.* quæ nimio plus refrigerata ſunt, aut calefacta, aut exſiccata, aut humectata, omnia corrumpi, ſed non propriè & immediatè, idque nunquam fieri poſſe, niſi primùm calor innatus in humido rei putreſcentis intereat. Sic igitur frigiditas putredinem inducit aliqua in parte, dũ illius naturalem calorem corrumpit, cui neceſſariò ſuccedit calor extraneus, quod item de ſiccitate ſtatuendum eſt: nam diſſoluto humido, calor quoque natiuus neceſſariò diſſoluitur.

Diximus de cauſis putredinis proximis & immediatis, nunc de magis remotis & mediatis dicendum eſt. Omnes huiuſmodi cauſæ à Galen. ad tria genera referuntur, *de cauſ. morb.* 8. qui aſſerit, nõnulla putreſcere à medicamẽtis, quæ ſuapte natura poſſunt putrefacere, aut ab excrementis in ipſo animali genitis, nonnulla verò ob id quod minimè tranſpirent: quæ quidem tria capita, mea ſententia, omnes ſecundarias putredinis cauſas amplectuntur. Et primum quod attinet ad medicamenta putrefacientia, talia ſunt, quæ calefaciunt & humectant, de quorum natura abunde tractat Gal. 1. *de ſimp. med.* 15. ad hunc modum: Oleum adſperſum vlceribus maiorem putredinem ſolet excitare, nec de iis longiùs agendum eſt.

Secundo loco eſt prohibita tranſpiratio; quotieſcunque enim calor impeditur quo minus liberè poſſit tranſpirare, ille tunc languet, nec probè poteſt fungi ſuo munere, ex quo facilè putredo fieri poteſt. *Obſtructio, & conſtrictio.*

Prohibita autem tranſpiratio Galen. auctore 3. *de tuẽda valetudine* 10. 9. *meth.* 1. generatur vel propter obſtructiones, vel propter cõſtitutionẽ meatuũ: cutis obſtructio fit tripliciter, vel propter copiã, vel propter

crаſ-

craſſitiem, vel propter viſciditatem rei obſtruentis. Pariter conſtrictio meatuum tribus modis generatur, vel ex nimio frigore, ſicuti illis euenit, qui diutius morantur in loco & aëre frigidiore; vel ex nimia ſiccitate, ſicuti illis contingit, qui ſub ſole longiori tempore morantur; vel ex vſu alicuius rei aſtringentis, ſicuti eſt balneum aquæ aluminoſæ, & ſimilium.

Quæſtio. Sed hoc loco oritur notabilis difficultas, vtrùm putredo fieri poſſit ſine prohibita tranſpiratione? Ac primùm pro altera opinione, quæ affirmat res multis modis putreſcere, tametſi tranſpiratio eſt naturalis, nec quidquam impedita, ſunt multæ Galeni auctoritates & rationes euidentiſſimæ: namque hoc loco, de quo agimus in præſentia, *de cauſis morb.* 8. videmus Galenum tres ſeparatim ponere cauſas putredinis: prohibitam tranſpirationem, medicamenta putrefacientia, genita in corpore excrementa. Quod ſi non ſolùm propter prohibitam tranſpirationem, ſed etiam propter alias cauſas contingit putredinem fieri, vtique illa non fuerit ſemper neceſſaria: finge enim, exempli gratia, hominem qui ex vna parte nulla habeat in corpore excrementa, probéque & facilè tranſpiret, ex altera accipiat medicamentum, quod putrefaciendi vim habeat, nulli dubium eſſe poteſt, quin ille in humoribus malignam qualitatem contrahat: hoc ipſum de inſpirato aëre ſatis poteſt confirmari, de quo Galenus ſermonem habet 1. *de diff. febr.* 3. Ad hunc modum Galenus hoc eodem libro de cauſis morborum 2. docet, quinque eſſe cauſas caloris, motum, putredinem, vicinitatem rei calidæ, conſtipationem & alimentum ad calefaciendum accommodatum. Quod ſi omnis putredo ex obſtructione fieret, temere ſeparatim obſtructionis & putredinis mentionem feciſſet.

Præterea Galen. de generatione feb. verba faciens, qui docebat, nonnullas fieri ex inflammatione, nonnullas ſine inflammatione, ex humorum putredine, hæc ipſa verba habet de inæquali intemperie 7. *neque enim ea ſolum quæ impacta ſunt & perſpiratu carent, putreſcunt, verum ea quidem celeriter, ac maximè, ſed putreſcunt, & alia multa quæ putredini ſunt opportuna.* qui locus planè eſt apertiſſimus. Iis licet addere auctoritatem Auic. qui ſcribit in præſentia obſtructionem vt plurimum putredinis humorum cauſam eſſe, quod ſi eſt vt plurimum, certè non eſt cauſa perpetua & neceſſaria.

Demum verò hanc opinionem confirmat experientia, quandoquidem caro, aqua & multa externa putreſcunt, in quibus nulla prohibita tranſpiratio eſſe poteſt: ſic videmus quotidie partes corporis putridas, veluti ſunt quæ gangrena detinentur, putrefacere alias quas attingunt, & denique totum corpus, niſi illæ abſcindantur. Hinc igitur colligendum videtur, multa putreſcere tam interiùs, quàm exteriùs ſine vlla impedita tranſpiratione: altera autem ex parte Galenus inquirens cauſas putredinis, propter quas febres oriuntur, longa oratione monſtrat, non aliam eſſe quàm prohibitam tranſpirationem, atque huius non aliam cauſam, quàm obſtructionem eſſe, quo loco hæc ad ſummam colligit 11. metho. 4. *Ergo oſtenſum eſt, vbi morborum cauſas reddimus, illa tantum putreſcere corpora, quæ non calida humidáque cum ſint, neque perflata nec ventilata in calido humidóque loco manent.* Ac paulo poſt: *ſi quid in eo manifeſtè debet putreſcere, tranſpirationes impeditas eſſe oportet.* Sic primo de diff. feb. cap. 3. ita ratiocinatur: *Si corpus vitioſis humoribus plenum fuerit, neque vlla in viſceribus adſit obſtructio animálque liberè per totam cutem difflatur, illud quidem ſanum exiſtere, ſed tamen huiuſmodi ſanitatem eſſe momentaneam & periculoſam: etenim ſi contingat, partes externas conſtringi, aut in profundo meatus obſtrui, tunc neceſſario ſequūtur febres in prioribus diaris, in poſterioribus putridæ.* adeo vt per Gal. nulla febris videatur ſine prohibita tranſpiratione fieri poſſe.

Poſtremò hanc opinionem confirmat magnum Hipp. argumentum, *Oſtendit autem ſanatio:* namque Galen. 11. *meth.* 10. tradens rationem curandi febres putridas, incipiens à febre progreditur ad putredinem, à putredine ad prohibitam tranſpirationem, à prohibita tranſpiratione ad obſtructiones, à qua poſtrema indicatione principium curandi facit; quippe ex hac reſolutiua methodo ſatis poteſt conſtare, obſtructionē prohibitæ tranſpirationis, nec non prohibitā tranſpirationē putredinis cauſam perpetuò eſſe.

In propoſita autem difficultate, vtrùm putredo poſſit eſſe ſine prohibita tranſpiratione, ita cenſeo habendum eſſe prohibitam tranſpirationem humores & res omnes deducere ad putredinem, contrà autem putredinem non ſolùm propter vnam prohibitā tranſpirationem, ſed etiam propter alias cauſas poſſe oriri. Cæterum ad illa quæ poſtremo loco tradita ſunt, ex Galeno reſpondeatis, illum pro ſuo inſtituto de putredine humorum in corpore humano diſputare, nec ſanè de qualibet putredine, ſed de ea tantùm, quæ ſine externa cauſa fieri contingit: etenim ſicuti Galen. docet, putredinem ſine externa cauſa, aut difficilè, aut nullo modo fieri poſſe abſque prohibita tranſpiratione, ita ille non negat, putredinem propter externam cauſam, exempli gratia, medicamenta putrefacientia, aut aërem putridum ſine vlla impedita perſpiratione fieri poſſe: etſi manifeſtum eſt ab huiuſmodi externis cauſis longè faciliùs & celeriùs putredinem oriri, in quibus corporibus prohibita eſt tranſpiratio, quàm in alteris corporibus, quæ liberè & bene tranſpirant. Quam quidem ſuam ſententiam Galen. apeтuit apertiſſimè 3. *de diff. febr.* 4. illa orationis ſerie quæ incipit, *ſubiiciatur pro exemplo in ambiente nonnulla ſemine peſtilentiæ differri.* &c.

Cum igitur putredo propter externā cauſam, atque in rebus externis ſine vlla dubitatione fieri poſſit, tamen etſi nulla adeſt prohibita tranſpiratio, quod Galen. teſtatur, & confirmat experientia, quatenus ad alteram putredinem pertinet, quæ non niſi ab interna cauſa prouenit, ego quidem puto, hanc tam certè & frequenter fieri à prohibita tranſpiratione & obſtructionibus, vt minimè abſurdum ſit affirmare aliter illam fieri non poſſe. Atque hinc factum eſt vt Galen. tradens rationem curandi febres putridas, illas indicationes perpetuò nobis ante oculos ponat quæ ſumuntur à prohibita tranſpiratione & obſtructionibus, tanquam à cauſis aut perpetuis & neceſſariis, aut tam frequentibus & opportunis, quàm ſi perpetuæ forent & neceſſariæ, vt poſteriùs ſuo loco diffusè docebimus. Et quoniam ex iis quæ hactenus diximus, facile eſt vnicuique ad contrarias rationes reſpondere, Galen. ſibiipſum conciliare, & totam diſputationem explicare, hæc ſint ſatis, & ad meum inſtitutum redeo.

Dicebamus cauſas putredinis mediatas à Galen. referri ad tria capita; primum, ad medicamenta putrefacientia: ſecundum, ad prohibitam tranſpirationem: tertium, ad excrementa: diximus de duobus primis quod ſatis eſt; ſupereſt ergo tertium de quo pariter dicendum eſt, excrementa quæ generantur in animali nempe immoderata & præter naturam, fieri in cruditatibus vaſorum & totius corporis: & ſi quis quærat quò huiuſmodi cruditates contingāt, huic reſpondet Galen. 3. *de ſympt. cauſ.* 1. qui ſcribit hoc euenire aut propter imbecillitatem facultatis, aut propter vitium alimenti aut propter ea quæ extrinſecus occurrunt. Facultatis imbecillitates ſunt duplices: quædam propriæ, quæ ſimilarium partium imbecillitatem: quædam non propriæ, quæ inſtrumentales morbos comitantur. Imbecillitates *Cruditatum generatio.* *Imbecillitas duplicis facultatis.*

propriæ,

propriæ, intemperies quædam ſunt effectricium qualitatum; propriæ verò in iis conſiſtunt morbis, partim ſimplicibus, partim compoſitis, qui eriſipelata vocantur, inflamationes & cætera, de quibus Gal. diffuſè tractat.

Secundò fiunt cruditates ratione alimenti multis modis. Primo, nimia quantitate: vt ſi quis immoderatam cibi & potionis quantitatem aſſumat, quæ copia poteſt conſiderari dupliciter: vel ſimpliciter & abſolutè, vel reſpectu virium hominis. Secundo, qualitate, quod euenit dupliciter: aut propterea quia alimenta ſuapte natura praua ſunt, & facilè corrumpuntur, quales ſunt porri, fungi, cucumeres, & ſimiles: aut quoniam, tametſi illa natura ſunt bona, nihilominus ob quandam putredinem prædictis æqualem aut etiam ſæpenumero maiorem prauitatem contrahunt, qualia ſunt triticum, hordeum, & omnes aliæ fruges quæ ad vſum alimenti aſſumuntur, quæ vel prima ſtatim generatione, vel diuturnitate temporis, vel propter malam repoſitionem quandam putridam qualitatem acquirunt. Tertiò, præparatione, qualia multa alimenta praua ſunt, vt ſi decoquantur piſces cum butyro, ſi miſceantur ſimul lac, oua, aromata, & propter malam permiſtionem & præparationem facilè corrumpuntur, & putredinem in corpore efficiunt. Quarto tempore, ſicuti illis euenit qui ante coctionem prioris alimenti rurſus comedunt, in quem errorem multi incidunt frequentiſſimè. Poſtremo excrementa generantur ex alimentis non ſeruato opportuno illorum ordine, vt ſi in prima menſa accipiuntur mala punica, & alia adſtringentia, poſtremo lac, fructus orarij, & alia quæ aluum poſſunt mouere.

Quantitas. *Qualitas.* *Præparatio.* *Tempus.* *Ordo.*

Tertiò demum apud Galen. cruditates in corpore generantur propter ea quæ extrinſecus accidunt, quæ etſi plurima ſunt, commodè tamen poſſunt referri ad ſex res non naturales. Primum igitur ex aëre generantur excrementa, veluti ſi ille fuerit inſigniter calidus, vel calidus & humidus, quas diximus eſſe proximas cauſas putredinis; ſi fuerit putridus vel in ſua ſubſtantia, vel ex vaporibus qui ex cadaueribus, paludibus & aliis id genus prauis exhalationibus ſolent eleuari: etenim cum ille neceſſariò non ſolùm ore & naribus inſpiretur, ſed etiam per arterias trahatur, facile eſt intelligere, quomodo hinc humores poſſunt putreſcere, de quo aëre ſcribit Galen. vt diximus 1. *de diff. feb.* 4. De cibo & potu iam ſatis diximus. Tertiò eſt motus & quies, quæ quantum faciant vel ad iuuandam vel ad vitiandam concoctionem, adeóque ad reddendum corpus aut immune, aut refertum excrementis, notius eſt ex præceptis vnius Galen. potiſſimùm *lib.* 2. *de tuenda valetudine*, quàm vt debeat pluribus explicari: *longa experientia*, ille inquit, 1. de diff. febr. *compertum eſt, vt qui exercitationem conſuetam omiſerint, alijs quibuſdam morbis & maximè febribus corripiantur.* Quartò eſt, ſomnus & vigilia, ſiue enim hominis ſit ſuperuacaneus, & importunus, ſicuti qui fit in meridie, ſiue vigiliæ ſint immoderatæ, ſatis conſtat vtrumque vitiare concoctionem, generare excrementa, & corpora ad putredinem diſponere. Quintò eſt inanitio & repletio, ex quibus certiſſimum eſt, multa pericula hominibus imminere; inter quæ illud eſt maximè animaduertendum, illos qui vel ſponte, vel arte ſolent quotannis aliquo genere euacuationis expurgari, ſi poſterius huiuſmodi vacuationem intermittant, in facilem humorum repletionem & putredinem incidere. Poſtremò ſunt animi perturbationes, ira, dolor, &c. quibus demum Galen. addit ſtudia vitæ, nempe varias exercitationes, venerea, & in ſumma omnia quibus aliquid corpore agimus, de quibus quidem nulli dubium eſſe debet, quin malè adminiſtrata poſſint actiones impedire, excrementa generare, & putredinem efficere. Hactenus de cauſis putredinis ex Galeno.

Si quis autem conſideret, quæ de hac re traduntur ab Auicen. is inueniet illum ferè omnia tranſcribere ex Galeno. ſed tamen multa miſcere & repetere, adeo vt vix liceat certum aliquem ordinem conſtituere. Igitur primùm ponuntur ſeptem cauſæ putredinis. Prima, ſunt praua alimenta, quæ propter malitiam ſuæ ſubſtantiæ ad putredinem ſunt præparata. Secunda, ſunt alimenta, etſi bonæ ſubſtantiæ, quæ tamen facilè recipiunt corruptionem, ſicuti eſt lac. Tertia nimia humiditas vel aquoſitas alimenti, quales ſunt fructus valde humidi, qui non ſunt apti vt reponantur & conſeruentur, vnde putreſcunt facillimè, vt ceraſa, mora, & ſimilia. Quarta, nimia ciborum frigiditas, ex qua item generatur humor vitioſus & frigidus, qualis eſt qui generatur à cucumere & citrulo, & pyris, de peponibus, melopeponibus & cucumeribus: litigant recentiores quidnam ſingula ſint hoc tempore, de quibus ſpeciatim vobis licet conſulere noſtrum clariſſimum & eruditiſſimum herbarium. Galenus quoque de iis atque eorum viribus tractat diffuſè, 2. *de alimentorum facult.* 4. 5. & 6. Sed hic dubitant expoſitores, quomodo Auic. reponat pyra inter fructus qui habent inſignem frigiditatem, ſicuti cucumeres, cum reuera habeant notabilem dulcedinem, quæ cum ſumma illa frigiditate non poteſt conſiſtere. Forte Auic. intelligebat de aliquo genere pyri, diuerſo à noſtratibus: ſed hæc nullius ſunt momenti. Quinta cauſa ad præparationem: ſexta ad tempus: ſeptima ad ordinem alimentorum pertinet, quas quidem omnes cauſas, vt diximus, Auic. accepit ex Galeno cum aliis locis, tum maximè 3. *de ſympt. cauſis* 1. nec non 1. *de diff. feb.* 3. qui nihilominus prætermittit quantitatem alimenti, neque eum diſtinctum ordinem ſeruat, quem vidimus Galenum ſeruare.

Oppilatio.

Aut propter oppilationem prohibentem reſpirationem.) Secunda cauſa putredinis ſtatuitur oppilatio, quæ prohibet reſpirationem & euentationem, quam proximè ſequitur putredo, de qua quidem oppilatione, & illius cauſis, non eſt vt pluribus agamus, cum iam ex Gal. à quo Auic. totam hanc partem collegit, ſatis omnia ſint explicata. Itaque venio ad ſecundam partem capitis, in qua Auic. tract. de diff. putredinis, ita vt vos veluti manu ducat ad differentias febrium putridarum: huiuſmodi autem differentiæ putredinis capiútur à duplici fonte: altero à loco, in quo fit putredo; altero à materia quæ putreſcat.

Differentia à loco putredinis.

Et putredo quidem quandoque eſt communis toti corpori, &c.) putredo vel eſt communis toti corpori, vel in aliqua parte determinata, propter ſuam debilitatem, aut calorem extraneum, aut acutiem, aut dolorem. Hæc prima eſt differentia à loco putredinis, quam longè clariorem & veriorem habetis apud Galen. 11. *meth. cap.* 4. *initio*, qui docet, putredinem conſiſtere, vel æqualiter in omnibus vaſis, vel in maximis maximéque principalibus (hæc autem ille interpretatur quæ ſunt inter alas & inguina) vel in vna aliqua particula. Hęc autem putredo determinatæ partis rurſum eſt duplex: nam quædam eſt cum inflammatione, ſicuti in angina, pleuritide, & ſimilibus: quædam ſine inflammatione, vt ſi exempli gratia, putreſcat bilis in iecore ſine iecoris inflammatione. Quod porrò ſcribit Auic. putredinem propriæ partis fieri propter ſuam debilitatem & alias cauſas, præclariſſimè explicatur à Gal. *de cauſis morborum* 7. 2. *de diff. feb. vltimo*. quæ doctrina cum ſit accommodata non ſolùm ad putredinem, ſed etiam ad inflammationem & omnem fluxionem noſtri corporis, eſt digna maxima notatione. Galen. igitur generaliter docet

docet duas eſſe cauſas cuiuſcunque fluxionis; alteram, robur facultatis expultricis partium tranſmittentium; alteram, imbecillitatem partium laborantium & recipientium; id quod hac ratione contingit: cum enim quatuor ſint facultates, quibus vnaquæq; pars animalis prædita eſt, vt nimirum quæ attrahat, retineat, alteret & expellat quæcunque attrahenda, retinenda, alteranda & expellenda ſunt, cum etiam quod redundat in corpore, vel quantitate, vel qualitate redundet, cum denique omnium partiũ corporis non æquale ſit robur, ſed natura principes partes ſtatim ab initio robuſtiores fecerit, neceſſarium eſt vt in corporibus impuris, & quæ ſcatent excrementis, aliquid ad ignobiliores partes defluat: ſiquidem vt ſcribit Philoſophus, idem videmur euenire in noſtro corpore quod euenit in mala Republica. Nam ſicuti potentiores omnia moleſta onera ſemper conantur reponere ad minùs potentes, & iſti ad alios, vt tandem miſera plebecula quæ non habet ad quos deponat, cogatur omnia onera & omnia mala ſuſtinere: ita ex omnibus robuſtioribus partibus noſtri corporis excrementa propelluntur, quæ nullo in loco conſiſtunt, donec in partem cæterarum omnium maximè imbecillam delabantur. Hæc verò pars imbecilla eſt, aut quia ſtatim à prima formatione aliquis error illi accidit, aut poſtea læſa fuit, aut quia ſuapte natura imbecilla eſſe debuit, quemadmodum eſt cutis glandulæ, & aliæ partes id genus, quas protinus ab initio natura expurgandorum excrementorum gratia fabricauit. Itaque robur partis tranſmittentis, & imbecillitas partis recipientis, ſunt communes cauſæ efficientes & tumores, & omnes affectus præter naturam, quicunque ex fluxione humorum originem habent. Verùm Galen. aliam huiuſmodi influxus occaſionem commemorat, quæ tantummodo ad partes laborantes pertinet, loco citato 2. *de differ. ſem.* 1 quotieſcunque illæ ſine partium propulſione ad ſe trahunt excrementa. hoc autem contingit dupliciter fieri, vno modo, ex calore in eis accenſo: altero ex dolore in illis excitato, de qua duplici fluxione humorum tractat Galen. 13. *meth. in princip.* qui vtrumque & calorem, & dolorem attrahere multis doloribus & exemplis demonſtrat luculentiſſimè, vt pluribus non ſit opus. Ex his igitur facile eſt intelligere quomodo Auic. ponat quatuor cauſas putredinis in determinata parte, debilitatem, caliditatem, acuitiem, & dolorem, quæ omnes ad cauſas Galen. ſine multo labore poſſunt referri: atque hactenus de prima differentia putredinis ex parte loci.

Cauſa imbecillitatis partium.

Et humor recipiens putredinem.) Hæc altera eſt differentia putredinis, ex parte eorum quæ putreſcunt: hæc autem ſunt vel bilis, ex qua euaporat vapor fumoſus, ſubtilis, acutus, vel ſanguis, ex quo euaporat vapor ſubtilis: vel pituita, ex qua euaporat vapor ſpiſſus: vel poſtremò melancholia, ex qua euaporat vapor fumoſus, ſpiſſus, puluerulentus: quarum diuerſarum euaporationum facile eſt rationem reddere, ſicuti redditur à Galeno 1. *aphor. comm.* 14. qui docet, ea quæ euaporant, eſſe ſimilia iis ex quibus fit euaporatio, ex quo pro diuerſa natura humorum neceſſe eſt varios quoque vapores ab illis eleuari. Et ſi quis quærat quamobrem Auicen. mentionem fecerit non ſolùm humorum, ſed etiam vaporum, qui ab illis eleuantur: huic reſpondet Galen. 1. *de differ. febr.* 5. id non ſine ratione factum fuiſſe, propterea quia cum perpetuò in omni febre putrida putreſcũt humores cordis, tum magna ex parte in putredine, quæ in viſceribus & magnis vaſis conſiſtit, ex humoribus putreſcentibus veluti fumus quidam ad ventriculos cordis perueniat ex quo febris accenditur. Hoc demum loco duæ mouentur dubitationes: altera, vtrùm ſanguis poſſit putreſcere, cum vulgo dicatur eſſe filius dilectus naturæ, quem conſeruat & præſeruat, quantum poteſt, ab omni putredine: & ſi modò poteſt putreſcere, quæritur quam ſpeciem febris efficiat, cum fateantur omnes eſſe tria tantummodo genera febrium, ex bile tertianam, ex pituita quotidianam, ex melancholia quartanam. Sed nos hanc difficultatem tractabimus loco proprio, de febre ſanguinis: de qua maxima eſt controuerſia inter Galen. & Auicen. Altera eſt dubitatio, an melancholia poſſit putreſcere, cum ſit humor frigidus & ſiccus, quæ duæ ſunt qualitates contrariæ putredini: quæ eſt dubitatio antiquorum interpretum. Ad quam reſpondeatis vno verbo, melancholiam putreſcere: etſi enim eſt humor frigidus & ſiccus, tamen abſolutè non eſt talis, ſed in comparatione ad ſanguinem & reliquos humores: quare putreſcit aliquando, licet magis rarò & difficulter quàm ſanguis & cæteri humores.

An ſanguis putreſcere poſſit.

Quid de melancholia?

Diuiſimus primum caput ſecundi tractatus Auic. in quatuor partes, ex quibus duæ priores ſunt explicatæ, itaque ſequitur tertia quæ incipit: *Et putredo calore facit tertianam, & quæ currunt curſu eius.* In qua parte Auicen. intendit pertractare de differentiis febrium putridarum. Sed antequam venio ad litteram, mihi libet de hac re mentem Galeni breuiter vobis explicare, quod maximè faciet ad faciliorem intelligentiam Auicennæ. Itaque febrium putridarum aliæ ſunt intermittentes, aliæ continuæ. Intermittentes ſunt quæ ad ſenſibilem integritatem, vel vt vulgo loquuntur, ad infebricitatem perueniunt, quod euenit propterea, quia illæ generantur ex humoribus qui extra vaſa conſiſtunt, & per vniuerſum corpus deferuntur. Continuæ verò ſunt, quæ in quietem febre vacantem non deſinunt, etſi aliqua ſenſibilis declinatio apparet, quod accidit, quoniam generantur ex humoribus, qui in vaſis includuntur & continentur. Febrium ergo intermittentium tres ſunt vniuerſæ differentiæ, quotidiana, tertiana, quartana: ex quibus quotidiana eſt quæ ex putrida pituita generatur, & ſingulis diebus acceſſiones obtinet: tertiana, quæ ex bile putrefacta fit & alternis diebus acceſſiones habet: quartana, quæ ex putreſcente melancholia naſcitur, & quarto quoque die acceſſiones ſolet excitare. Continuarum verò quæ ex flaua bile conſiſtunt, & Græcis συνεχεῖς dicuntur, duplex eſt genus: vnum quidem earum, quæ Græcis σύνοχοι Latinis *continentes* vocantur; atque hæ ſunt eiuſmodi, vt vniuerſum earum tempus vnica ſit acceſſio, quæ ab initio vſque ad finem perdurat. Alterum eſt genus earum febrium, quæ eodem nomine quo genus nempe συνεχεῖς, & *continuæ* nominantur, quæ quidem etſi ad infebricitationem non perueniunt, tamen multos particulares circuitus habent. Quo loco id vobis notandum eſt, in quo multi decipiuntur, febrem συνεχῆ, id eſt, continuam dupliciter dici: vno modo generatim, vt ſit genus ad omnem febrem quæ ad infebricitationem non peruenit, ſiue vnam tantùm, ſiue plures habeat acceſſiones: altero ſpeciatim, pro ea tantum febre continua, quæ multis particularibus circuitibus continetur, adeo vt hæc vox συνεχής generatim ſumpta, eam quoque febrem complectatur, quæ priuatim σύνοχος dicitur. Porrò febrium continuarum quæ σύνοχοι, id eſt *continentes* dicuntur, tres ſunt differentiæ: nam quædam à principio vſque ad finem in magnitudine æquales permanent, ideo ὁμότονοι, id eſt, *ſimilem tenorem ſeruantes*, nominantur: quædam paulatim augentur, & exiguum aliquid ſemper adiiciunt, has Græci ἀναβατικαὶ ἢ ἐπακμαστικαὶ, hoc eſt, *increſcentes* vel *inualeſcentes* appellant: nonnullæ à principio ad finem vſque paulatim decreſcunt, quæ propterea Græcis παρακμαστικαί, hoc eſt, *declinantes* appellantur, de quibus diffuſè Galen. Con-

Continua duplex.

tinuarum

Digitized by Google

tinuarum autem quæ priuatim tales dicuntur, duæ ſunt primæ differentiæ: namq; aliæ tertia ſolum die acceſſionem habent, aliæ verò etiam die media, id eſt, ea quæ inter primam & tertiam diem intercedit, acceſſionem habent: priores quæ tertia quaq; die habent acceſſiones, Gal. 1. *τριταιοφυεῖς*, id eſt, *tertianæ naturam referentes* nominantur, qui tamen non prohibet, ſi quis velit ipſis quoq; aliud nomen imponere, dummodo in rebus ipſis differentiam conſeruet: medici vulgo tertianam continuam appellant: poſteriores autem quæ intermedio etiam die habẽt acceſſiones, nullum proprium & peculiare nomen obtinent, & duplicem habent modum acceſſionis: namque aliæ duas inuicem ſimillimas acceſſiones habent, quæ ex humore pituitoſo conſiſtunt, & procedunt in forma febris quotidianæ: aliæ verò acceſſiones habent diſſimiles, quæ ſingulis tertiis diebus ſibi reſpondent, vt primæ reſpondet tertia, ſecundæ reſpondet quarta: atque hæc quidem febris ex bilioſo naſcitur humore, & in forma duarum tertianarum procedit. Medici priorem quotidianam continuam, poſteriorem duplicem tertianam continuã vocant: iis addit Gal. tertium genus febrium continuarum, quando acceſſio in forma quartani circuitus procedit, nequaquam ad infebricitationem deſinens. Ac ſanè quis miretur non iniuria, cum ſint tria genera febrium, tam intermittentium quàm continuarum, quotidiana, tertiana, quartana, quamobrem Gal. ſicuti poſuit tres differentias febrium intermittentium, non item poſuerit tres differentias febrium continuarum, ſed has in duas tantùm differentias partitus fuerit, & ferè hanc tertiam prætererit: quod quidem ego puto ab eo factum fuiſſe propterea quia duæ febres continuæ, quotidiana & tertiana frequentiſſimè, tertia autem, quartana, quod ille fatetur, rarò ſoleat contingere. Hactenus de differentiis febrium putridarum ex Galen. quæ ab illo variis locis diffusè traduntur.

Dubitatio. Sed hôc in loco antequam ad alia progrediamur, non eſt ſilentio prætereunda inſignis quædam difficultas in verbis Galeni, quæ omnes interpretes torquet iamdiu, illa verò eſt huiuſmodi. Gal. diuidit febres putridas in intermittentes & continuas, rurſumque diuiſis & explicatis intermittentibus, ac deinceps veniens ad continuas, ita ſcribit 2. de diff. feb. 2. *Continuarum autem quæ ex flaua bile conſiſtunt, duplex eſt genus, vnum quidem earum quæ continentes vocantur: alterum verò earum quæ eodem nomine quo genus, continua dicta, multis particularibus circuitibus continentur.* Ex quibus verbis facilè colligitur, de ſententia Gal. omnes febres continuas ex flaua bile originem habere: quod perſpicuè falſum eſt, & aduerſatur ipſi Gal. qui ex vna parte 11. *metho.* 4. docet febrem ſynochum ex ſanguine oriri: ex altera, quod omnes fatentur, quotidianam ex pituita, quartanam ex melancholia prouenire. Trincauellius aſſerit Gal. reponere ſynochum ſub eodem genere cùm febre ardente, & vtramque originem habere ex flaua bile: febrem quidem ardentem manifeſtè, cum non aliter differat à tertiana exquiſita, quàm loco putreditnis: ſynochum verò, quoniam etſi illa fit ex ſanguine, hic humor propter putredinem degenerat ad naturam bilis. Sed ille fallitur, quia febris ardens non alia eſt quàm tertiana continua, neque ea eſt febris *σύνοχος*, *continens*, ſed *συνεχὴς* vel *continua*, vt maniſeſtiſſimè docet Galen 2. *de criſibus* 6. Deinde vtcunque hoc illi concedamus, quæſo quomodo poteſt probari, quotidianam & quartanam continuam, ex flaua bile originem habere? quas omnium conſenſu conſtat quotidianam ex pituita, quartanam ex melancholia prouenire: de qua re Trincauellius nullum verbum facit. Altimarus *parte 2. de febribus, cap.* 7. longa oratione conatur probare, febrem ſynochum ex flaua bile intra vaſa putreſcente generari; neque verò ſolùm ex flaua bile, ſed etiam ex pituita & melancholia, dummodo iſti humores ſimul cum ſanguine redundent; quàm bene autem iſtud probet, alij viderint: ego quidem didici ex Galen. 9. *metho.* 3. *& alys locis*, ſynochum febrem cum putredine fieri, quotieſcunque in omnibus vaſis, ac præcipuè maximis, ſucci æquabiliter putreſcunt, adeo vt ſine labore conſtare poſſit, huiuſmodi febrem fieri ex putredine omnium humorum, dummodo illi æquabiliter, aut ex debita proportione ſimul putreſcant. Sed neque ille declarat alteram partem diuiſionis, quæ ad continuas quotidianam & quartanam pertinet, & longè eſt maioris momenti, cum, ſicuti diximus hæ duæ febrium differentiæ nullo modo ex flaua bile fieri poſſint. Franciſcus Valeſius Galeni literã corrigit, & ita legit: *continuarum autem ex flaua bile quidem duplex eſt genus.* Ex quibus verbis elicit hunc ſenſum, de ſententia Galeni non omnem continuam febrem ex flaua bile, ſed duplex tantùm eſſe genus continuarum, quæ ex bile originem habent; altera, quæ tertio quoque die acceſſionem habeat; altera, ſynochus, cuius vnica eſt acceſſio à principio vſque ad finem. Sed equidem intelligo, quid Valeſius ſibi velit: nam vtcunque hæc litera corrigatur, ille non poteſt effugere, quin febrium continuarum ſint duo genera; alterum continentium, quæ vna acceſſione terminantur; alterum continuarum, quæ multos particulares habent circuitus: quod tam planè explicatur à Gal. vt nihil planiùs poſſit explicari.

Ad diſſoluendam propoſitã difficultatem in verbis Gal. poſtremo loco doctiſſimi quidam viri ita ſtatuunt; nomen bilis apud Hipp. & Gal. accipi duobus modis: vno, pro humore diſtincto à ſanguine, pituita, & melancholia; altero pro omnibus humoribus ſimul iunctis: ad quem poſtremũ modum hanc vocem accepit Hip. 7. *aphor.* 42. vbi inquit: *ſi febris non ex bile fiat*, &c. Etenim omnes febres putridas intellexit, ac nomine bilis reliquos omnes humores cõprehendit, quod ex Galeni, com. manifeſtum eſt, neque non ex Philoteo qui ita ſcribit, *bilis loco exempli mentionem faciens, reliquos humores tanquam breuiloquus ſubaudiendos eſſe ſignificauit, nempe pituitam, ſanguinem, & melancholiam.* Sic idem Hipp. videtur hanc vocem accepiſſe, cum ſcribit 2. apho. 15. *Si fauces ægrotant, aut tubercula naſcuntur in corpore, excretiones inſpicere oportet: nam ſi bilioſæ fuerint*, &c. Etenim Gal. hæc verba interpretatur non ſolùm de vna flaua bile, ſed de omnibus etiam humoribus, à quibus certum eſt tubercula poſſe oriri. Demum ſignificatio iſtius vocis poteſt confirmari illo Hip. loco, vbi inquit 2. de natura humana ad finem: *febriũ pars maxima fit ex bile*. &c. Porrò hoc facto fundamento, inquiunt doctiſſimi iſti viri, Galenum per ea verba litigioſa idem intelligere voluiſſe, ac ſi dixiſſet: *febrium autem quæ ex putredine fiunt duplex eſt genus*: cui quidem interpretationi omnia quadrant, neque vlla amplius difficultas videtur ſupereſſe. Etſi verò hæc reſponſio videri poteſt ingenioſa, ac reuera ea mihi diſplicet minus quàm cæteræ; tamen vt liberè dicam, ego illam omni ex parte nequeo comprobare, propterea quia mihi videtur aut difficilè, aut nullo modo fieri potuiſſe, vt Galen. proprij ſermonis obſeruantiſſimus in re tanti momenti tam impropriè, nomine bilis omnes humores voluerit intelligere, in qua communi ſignificatione certè nunquam in libris de differ. feb. ſone etiam in reliquis huiuſmodi vocem vſurpauit: quare fortaſſe alicui probabilior videbitur illa opinio, in qua ſcio fuiſſe viros præclariſſimos, nempe hãc vulgatam Galeni lectionem vitiatã eſſe, atque ea verba, *quæ ex bile proueniunt*, tanquam

Bilis acceptio duplex.

ſuperuacanea ab aliquo temere interpoſita, fore delenda. Concludo igitur hunc locum, mea quidem ſententia, inter cæteros difficiles Galeni locos eſſe difficillimum, neq; hactenus aliquam rationem me inuenire potuiſſe, in qua omni ex parte acquieſcam. Redeo ad Auicennam.

Et putredo cholera facit tertianam, &c.) Hæc poſtrema verba addenda fuerant neceſſariò, quoniam à bile non ſolum tertiana, ſed aliæ quoque febres proueniunt, quæ eandem habent naturam cum tertiana, qualis eſt febris ardens.

Sic putredo pituita facit quotidianam, &c.) Nam pariter ex pituita generatur non ſolùm febris quotidiana, ſed etiam febris epiala, & aliæ id genus: quod idem dicendum eſt de melancholia, ex qua ſimiliter fit non ſolùm febris quartana, ſed etiam quintana, ſeptena, nonana, de quibus mentionem facit Hipp. & nos quoque tractabimus. Et quoniam Auic. eſt in ea opinione, non ſolùm tres humores, bilem, pituitam, melancholiam, ſed etiam ſanguinem febrem efficere, addit putredinem ſanguinis efficere febrem continuam, & reddit rationem, quoniam ſanguinis locus eſt intra venas; quare illius quoque putredo eſt intra venas, & ideo inde facit febrem continuam.

Dubitatio. Sed hîc ſunt nonnullæ dubitationes, & primùm eſt Auer. qui 3. *colliget.* 4. aduerſus medicos contendit, febrem ex bile fieri non poſſe, ſed tantùm ex ſanguine bilioſo, & affert duplicem rationem: alteram, quia pura & exquiſita bilis non reperitur in nobis aliis in locis quàm in veſica fellea, in cæteris autem partibus vbiq; eſt permiſta cum ſanguine: alteram, quoniam bilis non poteſt nutrire, cum tamen videamus ſæpenumero huiuſmodi humorem concoqui & deduci ad benignum, febrémq; ab illa prouenientem ſine aliqua bilis euacuatione prorſus ceſſare. Sed Auer. fallitur, ſicuti in rebus prope omnibus, in quibus à medicis, ac potiſſimùm à Galeno diſſenuit: namq; experientia demonſtrat, bilem exquiſitam purgari aliquando vel per vomitum, vel per aluum, febrémq; protinus ceſſare, quod non fieret, ſi originem haberet ex ſanguine biolioſo. Deinde contingit febrem fieri, in qua ſigna vnius redundantis flauæ bilis, nulla redundantis ſanguinis apparent. Ergo à pura bile contingit febrem fieri. Neque id verũ eſt, bilem non poſſe nutrire: etenim niſi illa fuerit præter modum calefacta, atque inſignem habeat aduſtionem, permiſta cum cæteris humoribus ſine dubitatione poteſt nutrire.

Deinde dicit Auic. ſanguinem putreſcentem efficere febrem continuam: quaſi verò non alij quoque humores putreſcentes in venis febrem continuam efficiant: quam difficultatem ſoluit Gal. & eſt locus ſingularis 1. *epid. ſect.* 3. *com.* 2. qui ſcribit, de ſententia veterum medicorum febres nonnullas verè eſſe continuas quales ſunt ſynochi, in quibus nullæ ſunt acceſſiones: quaſdam minùs verè continuas appellari, quæ etſi nunquam intermittunt, tamen aliquas habent acceſſiones, atq; huiuſmodi febres inter verè continuas & intermittentes quodammodo mediæ ſunt: nam ſi comparentur cum ſynochis, intermittentes, ſi autem comparentur non intermittentibus, continuæ vtcunq; poſſunt nominari. Itaque hac ratione febres ex putreſcente ſanguine verè & propriè continuæ cenſendæ ſunt.

Dubitatio. Tertiò cum Auic. dixerit, ſanguinem putreſcere intra venas occurrit dubitatio, an ſanguis extra venas putreſcere poſſit: namq; eſt apho. Hipp. lib. 6. 20. *Si ſanguis præter naturam in ventrem infunditur, neceſſe eſt ſuppurari*: quam ſententiam Gal. interpretatur, non ſolùm de ventriculo, ſed etiam thorace, veſica, vtero, & omni corporis cauitate: in quam ſi ſanguis decidat, vt corrumpatur neceſſe eſt: itaq; ſanguis non ſolùm in venis, ſed etiam extra venas poteſt putreſcere. Ad quam dubitationem vnico verbo reſpondeatis ex Gal. in com. ſanguinẽ ſi ex propria cauitate, potiſſimùm venis & arteriis in aliam præter naturam transfundatur, ſub forma ſanguinis remanere non poſſe, ſed neceſſario vel ſuppurari, vel liueſcere, vel in grumos conuerti vel aliter corrumpi: itaque ſanguis quidem putreſcit extra venas ſed diuerſo genere putredinis ab illa, quæ in venis fieri contingit.

Chole a autem, & phlegma & melancholia, &c.) Apud Auic. bilis, pituita, & melancholia putreſcunt vel intra vel extra vaſa; ſi putreſcant extra venas, niſi aliqua lateat cauſa quæ cordi continuam putredinem ſubminiſtret, verbi gratia, interna inflammatio, tunc efficiuntur febres intermittentes, quotidiana, tertiana, quartana: etſi inquit Auic. nulla febris quotidiana verè eſt intermittens, quin occulta quædam ſemina putredinis ſemper relinquantur: de qua quidẽ febre quotidiana magis diſtinctè & cautè loquitur Galen. qui 2. *de diff. febr.* 4. ſcribit, ex vna parte intermiſſionis tempus in ea non eſſe ita ſyncerum, vt in tertiana, ſed ſemper aliquas putridi humoris, tum in calore, tum in pulſu notas ſupereſſe: ex altera autem parte, ſi illa fuerit exquiſita & multis & ſibipſi quoque putam & omnibus numeris putredinis caloriſque febrilis indiciis immunem eſſe. Quod ſi huiuſmodi humores putreſcant intra venas, tunc fiunt febres continuæ, quæ quidem ſunt duplices: namque ſi putredo fuerit communis omnibus venis, vel venis propinquis cordi, tunc nullæ ſunt manifeſtæ acceſſiones vel remiſſiones, ſed ita obſcuræ, vt quaſi lateant ipſos medicos, ſicuti euenit in febre ardente. Si verò putredo non ſit communis omnibus venis, neque propinquis cordi, tunc apparent manifeſtæ acceſſiones, ex pituita quotidie, ex flaua bile tertia quaque die, ex melancholia ſingulis quatuor diebus. Cauſa autem propter quam humores putreſcentes extra venas efficiant febrem intermittentem, eſt, quoniam materia putrida conſumitur & expurgatur, quo tempore nulla eſt febris, donec noua materia generetur, quæ idcirco rurſum generatur, quia remanet in corpore quædam diſpoſitio præter naturam, ac veluti fomes quidam, in quo vel poſtero vel alio ſequenti die humores putreſcunt, vt poſito exemplo ſtercoris columbini in agro putreſcentis monſtrat Galen. 1. *de diff. feb.* 5. 4. *apho.* 63. Contra autem cauſa propter quam humores putreſcentes intra venas efficiunt febrem continuam, eſt priori oppoſita, quoniam materia putreſcens non conſumitur, ſed putredo vaporéſque ab ea eleuati continuè ad cor tranſmittuntur, vt propterea nulla requies ægrotis relinquatur. Cauſa.

Quæſtio. Sed hoc loco quærunt nonnulli, an materia putrida, quæ efficit febrem intermittentem, putreſcat intra venas antequam tranſmittatur extra, an magis putreſcat extra venas poſtquam tranſmiſſa fuerit. Quibus reſpondeatis, huiuſmodi materiam ferè ſẽper putreſcere extra venas, namque ſi ea putrida eſſet in venis, id ſequeretur neceſſariò, vt ante principium acceſſionis, & ante rigorem, calor præter naturam eſſet in corpore, cum putridæ materiæ neceſſariò coniungatur caliditas extranea; quod perſpicuè falſum eſt, atque illud poteſt confirmari ex Gal. 3. *de præſagio ex pulſib.* 7. qui ſcribit, principio febrium intermittentium pulſus fieri paruos, quoniam facultas ferè ſuffocatur à materia frigida & cruda, quod incommodum facultati non contingeret, ſi materia eſſet putrida antequam propelleretur extra venas. Et ſi quis obiiciat nullam eſſe cauſam propter quam natura debeat hanc materiam propellere extra venas, ſi omnis putredinis eſt

iuuanu

immunis; Facilis eſt reſponſio : etſi reuera talis materia non eſt putrida, eam tamen valde eſſe diſpoſitam & paratam ad putredinem, qua quidem ratione cum ſit moleſta ipſi naturæ, irritata facultas expultrix inſurgit, & conatur illam expellere extra venas.

Dubitatio. Sed altera huic ſimilis occurrit dubitatio: cum enim dictum ſit, reliquias putredinis remanere, ex quo fit vt rurſum humores putreſcant, quæritur, an huiuſmodi reliquiæ ac veluti fomites remaneant in vaſis, vel extra vaſa: namque ſi fuerint extra vaſa, quomodo rurſum noua aggregatur materia? quomodo illa intra venas reperitur, & iterùm foras propellitur? ſi verò huiuſmodi inquinamenta intra vaſa conſiſtũt, quomodo priores putridi humores tranſmiſſi fuerant? Sed breuiter reſpondeatis, hæc inquinamenta

Solutio. & has reliquias partim intra venas, partim extra venas reperiri; & quanquam reliquiæ pro parte ſunt extra venas, tamen ratione viciniratis & mutui conſenſus alterant materiam quæ continetur in venis, adeo vt facilè præparetur ad putredinem. Sequitur Auicenna.

Res ergo putredinis periodice procedit, &c.) Hoc loco omnes tractant quæſtionem de humorum circuitu ſeu periodicatione, quæ etſi forte eſt ex illis, quas Gal. 3. *de locis affect.* 1. logicas appellat, quod nihil conferant ad curationem, nihilominus, quoniam illa eſt maximè difficilis, vt idem teſtatur Gale. 2. *de*

Paroxyſmorum febrilium cauſa. *diff. feb.* 11. ac digna maxima cognitione, 3. *de diebus criticis* 8. neque à nobis iure eſt prætermittenda. Sanè mirabile eſt, ac ſimile prodigiis, quomodo febris tempore intermiſſionis multas horas dieſque integros lateat, deinde certo tempore erumpat, & hominem aggrediatur. ergo quæritur, quamobrem fiat, vt febres intermittentes certo quodam tempore & ordine, quædam ſingulis diebus, nonnullæ tertio, nõnullæ quarto quoque die habeant ſuos circuitus & acceſſiones? In hac quæſtione variæ ſunt hominum opiniones, nos celebriores commemorabimus, ſed quàm breuiſſimè.

1. Opinio. Prima eſt Conciliatoris *differ.* 88. qui cenſuit hoc referendum eſſe in lunam, quæ videtur eſſe in cauſa omnium circuituum in rebus inferioribus, vt apparet in mari, in mulieribus parturientibus, & rebus propemodum infinitis: cui videtur conſentire philoſophus qui 4. *de gen. animal. vltimo*, ſcribit, lunam eſſe quaſi alterum minorem Solem, & ad generationem perfectionémque rerum conducere, nec non omnium inferiorum circuituum cauſam eſſe: qui aſſerit neceſſe eſſe vt circuitus rerum minùs principalium circuitum rerum magis principalium ſequantur.

2. Opinio. Secunda eſt opinio Auerrh. 4. *collig.* 27. qui aduerſus Galen. ſtatuit, totam rationem periodorum eſſe referendam in naturam caloris innati, qui materiam præter naturam afficit, diſponit, præparat vt expellatur & expulſa putreſcat: quoniam verò ſemel non poteſt totam materiam afficere & præparare, id facit particulatim; quare primùm vnam illius partem aggreditur, quanta ſatis eſt ad vnam efficiendam acceſſionem, quam præparat & expellit: deinde tantundem materiæ alios ſequentes dies aggreditur, præparat atque expellit, atque hac ratione definito quodam tempore & ordine febres intermittentes ſuas periodos ſolent habere: nam quæ naturalia ſunt, ſemper ſunt ordinata, & quatenus ad ipſa pertinet, eundem perpetuò ordinem ſeruant: ſicuti contrà cauſæ præter naturam ſunt inordinatæ atq; incertæ: ex quo reprehendit Galen. qui vt paulò pòſt videbimus, rationem periodorum in cauſas præter naturam videtur referre.

3. Opinio. Tertia fuit opinio Gentilis Thomæ de Garbo, & aliorũ Latinorum, quibus placet cauſam periodorũ non aliam eſſe, quàm occultam humorũ proprietatẽ, adeo vt pituita quotidie, flaua bilis per tertiũ, melancholia per quartũ ſingulari quadam proprietate, quæ explicari nõ poteſt, ſuas habeat acceſſiones: pro qua opinione licet argumentari hunc in modum. Nulla poteſt reperiri cauſa manifeſta huiuſmodi circuituũ: ergo cauſa erit occulta. Probat antecedens, primũ hoc non poteſt geri à quantitate humorum: cũ enim illi ferè nunquam habeant vnã menſuram, quod perpetuum non eſt, neq; perpetuum ordinem poteſt efficere. Deinde neq; illud poteſt fieri ab humorũ qualitate: non calida, quia tunc bilis, quæ eſt calidior, faceret ſuos circuitus quotidie: non frigida, quia tunc melancholia faceret acceſſionem per tertiũ: non pariter qualitatibus ſicca vel humida, quoniam melancholia non eſt minùs humida quàm ſit flaua bilis: itaq; ille perpetuus ordo, pituitæ ſingulis diebus, flauæ bilis tertio, melancholiæ quarto die, apertè ſignificat, ab occulta quadam proprietate, quę ineſt huiuſmodi humoribus, circuitus febrium originem habere. Etſi verò in hac humorũ proprietate Latini omnes videntur conuenire: tamen in illa explicanda omni ex parte inter eos non cõuenit: namque alij volunt eiuſmodi proprietatem non aliam eſſe, quàm naturalem humorum propenſionem, qua ſinguli appetunt per ſuos circuitus moueri; alij autẽ ſic ſtatuunt, hanc proprietatem eſſe, non quæ inclinet humores ad putredinem, ſed potius per quam humores poſſint longiori tempore putrefactioni reſiſtere: cum prorſus ſit alienum à ratione, aliquid habere appetitum putredinis & interitus, cum potiùs rebus omnibus inſita ſit hæc proprietas, vt, quantum fieri poteſt, contrariis reſiſtant, & ſeipſas tueantur.

Quarta eſt opinio Gal. 2. *de diff. vltim.* & 3. *c.* 4. 4. Opinio.
qui docet febrium circuitus fieri non à luna, non à calore innato, non ab occulta humorum proprietate, ſed ex reaggregatione & fluxione noua putreſcentis materiæ, quæ quidem aut omnino extra venas, aut maioribus ad minores propellitur: quare de ſententia Gal. pituita facit quotidie ſuas acceſſiones, quoniam in termino 24. horarum colligitur & aggregatur tanta illius copia, quanta ſatis eſt ad inferendam moleſtiam naturæ, adeo vt cogatur eã tanquam paratam ad putredinem, inutile & graue onus extra venas tranſmittere: quod item de flaua bile & melancholia ſtatuendum eſt.

Cæterùm cum hæc doctrina habeat multum difficultatis & laboris, Gal. ab iis quæ manifeſtè apparent, incipit illam explicare, cuiuſmodi ſunt lippitudines quædam, quarum nonnullæ quidem ſingulis diebus, nonnullæ tertio quoque die ſolent infeſtare: ſimiliter & dolores aurium, & capitis, & articulorum, & ſimilium affectuum, qui per circuitus videntur infeſtare, vt inueſtigata cauſa circuitus horum malorum quæ externa ſunt & manifeſta, hinc facilius liceat nobis peruenire ad cognitionẽ cauſæ, propter quam internorũ quoq; malorũ, ac præcipuè febriũ circuitus eueniunt. Cũ ergo in omnib. nominatis malis manifeſtè liceat videre venas in partib. quæ laborant, in tumorẽ attolli, & phlegmonẽ augeri, dolores intendi, fluxionemq; ſuperfluam foras procũbere, ita etiã in partib. internis eandem ſeruari proportionẽ exiſtimandũ eſt. Sic videmus mẽſtruas purgationes mulieribus ſingulis mẽſib. contingere, non aliter, niſi quoniam hoc tempore corpus incipit vitioſi ſanguinis multitudine grauari: ſic multi homines ſolent ordinatim certis quibuſdam horis aluum deiicere quod nemo, vt puto, affirmabit fieri aut à luna, aut à proprietate excrementi, aut alia ratione, quàm onere, quod tunc temporis expellentia membra incipiunt grauiùs ſentire: atq; hæc quidẽ, cum ſenſibus manifeſta ſint, puto à nemine in dubium reuocari. Sed forte alicui hæc videbũtur nimis

generalia, neque principalem dubitationem auferre, quamobrem pituita quotidie, flaua bilis alternis diebus, melancholia quarta quoque die tanta coaceruetur, quanta ſufficiat ad faciendas proprias acceſſiones, quare Galen. paulo altius hanc rem orditur, ac diſciplinam de quatuor facultatibus tum alijs locis, tum libris proprijs luculentiſſimè demonſtratam, nobis in memoriam reuocat, ac potiſſimùm quatenus pertinet ad facultatem expultricem, cuius peculiare eſt munus omnia expellere, quæcunque aut quantitate, aut qualitate inutilia ac moleſta ſunt, ex quo fit, ſi quando humores putreſcentes, vel parati ad putredinem reperiantur in corpore, vt opera facultatis expultricis expellantur, ex quibus circuitus fiunt: quod vt clarius euadat, ſciendum eſt, huiuſmodi tranſmiſſionem atque expulſionem humorũ fieri dupliciter; vno modo, genito humore in aliquo membro principali, propter aliquam intemperiem, ex quo poſtea per totum corpus effunditur, docente Gal. 1. *ad Glau.* 5. febrem pituitoſam in ventriculo, bilioſam in iecore, melancholicam in liene ſedem habere: altero autem modo, nullo membro principali inſigniter læſo, ſed venis tantummodo intemperatis, colligentibuſque magnam copiam excrementorum, quæ pariter à venis ad partes patientes tranſmittuntur. Quoniam igitur pituita quotidie, flaua bilis tertia, melancholia quarta die tanta coaceruatur, vel in membris præcipuis, ventriculo, iecore, liene: vel in venis, quanta ſatis eſt vt moleſtia atque onere naturam afficiat, hinc variæ illorum quoque tranſmiſſiones & acceſſiones fiunt. Quod ſi quis cupiat adhuc magis diſtinctè intelligere cur pituita quotidie, flaua bilis per tertium, melancholia per quartum, neque citiùs, neque tardiùs coaceruetur, Auic. huius rei cauſam refert in quantitatem & qualitatem materiæ; quæ reſpõſio colligitur ex Gal. 2. *de diff. feb.* 4. *&* 5. qui ſcribit, id fieri, quoniam pituita cæteros omnes humores copia longè ſuperat, & plus relinquit inquinamenti, cum ſit frigida, & humida; melancholia autem quantitate eſt minima, ac minimum relinquit inquinamentum, cum ſit frigida & ſicca, bilis verò inter vtramque, & quantitate & qualitate medium locum obtinet. Quod ſi demum quæratur, cur pituita ſit copioſior, melancholia ſit minima, flaua bilis ſit media? etſi liceat reſpondere, quòd debeat ſatis eſſe iſtud reipſa & experimento confirmari, tamen ſi conſideretur natura & modus generationis ſingulorum iſtorum humorũ, nimirum pituitam eſſe frigidam & humidam, & ex craſſa, frigida atq; humida materia generari; flauam bilem eſſe calidam & ſiccam, & ex materia tenui, pingui, ac veluti ſpuma ſanguinis fieri; melancholiã eſſe frigidam & ſiccam, atq; ex materia terreſtri & craſſa, ac veluti fæce ſang. originem habere: hinc licebit etiam rationem colligere, quæ hoc ipſum facilè poteſt confirmare. Concludo igitur de ſententia Gal febrem quotidianam ſingulis diebus, tertianam tertio, quartanã quarto quoq; die circuitus habere, quoniam hoc temporis ſpatio aggregatur tanta copia pituitæ, flauæ bilis, melancholiæ, quanta ſatis eſt vt ſit grauis & moleſta naturæ, adeo vt cogatur inſurgere, atque huiuſmodi humorum expulſionem moliri: rurſus autem quotidie pituita coaceruatur, quoniam in corpore eſt in maiori copia, quoniam eſt maximè humida & viſcida, & quoniam relinquit plus inquinamenti: pariter flaua bilis per tertiũ, melancholia per quartum reaggregatur, quia ſunt in minori copia, minus humidæ & viſcidæ, & minus relinquunt inquinamenti. Demum verò pituita eſt copioſior, melancholia eſt minima, flaua bilis eſt media, quoniã ita natura cõparatum eſt, vt vnuſquiſq; humor talem naturam modúmq; generationis ſortitus ſit, qualem huiuſmodi accõmodata proportio pro vita & ſalute hominis videbatur poſtulare.

Iam verò his conſtitutis, facile eſt cæterorum opiniones confutare: & primùm ad Conciliatorẽ poſſem reſpondere, conſiderationem lunæ & aſtrorum tranſcendere conſiderationem medici: namq; vt ſcribit Gal. 9. *de placitis* 1. cũ medicus ſit artifex ſenſitiuus, ad cũ non pertinent quæcunq; limites ſenſuũ tranſcendunt: vnde etiã Hip. fuit contentus vocare elementa per calidũ, frigidũ, humidum, & ſiccum, neq; altiores cauſas voluit inquirere: ſed eſto, hæc ſit conſiderationis medicæ, tamen negandũ non eſt, quod teſtantur Ariſt. Gal. & omnes, lunã dominari his rebus inferioribus, tamen non dominatur omnibus: quare cũ nos habeamus cauſas periodorum febrium & manifeſtas & certas, ſuperuacaneũ eſt ad lunã & aſtra confugere. Opinio Auer. qui cauſã periodicationis tribuit calori naturali, ſi probè intelligatur, quoquo modo poteſt defendi, & cum Galeno conciliari: nã reuera cũ calor natiuus ſit principalis opifex omniũ noſtrarũ actionum, huiuſmodi quoq; circuituum cauſa conſtitui poteſt: ſed ſi verè & propriè loqui velimus, calor natiuus potiùs cauſa ſine qua non à Gal appellata *de ſympt. diff.* 1. quàm cauſa principalis debet nominari quæ vt diximus, non alia eſt quàm reaggregatio nouæ materiæ: nam quicquid hac in re calor agit, id agit excitatus onere & moleſtia coaceruatæ materiæ, ſine qua moleſtia nihil ageret: quare opinio Auerrh. non eſt prorſus aliena ab opinione Galeni. Opinio demum Gentilis & reliquorum qui confugiunt ad occultas proprietates, mea ſententia, falſa eſt, vel propria illorum ratione, quæ eſt huiuſmodi: Periodi in febribus contingunt ex cauſa manifeſta: ergo non ex cauſa occulta. Antecedens iam ſatis probatum eſt, ac ſanè vbicunque apparent cauſæ manifeſtæ, non ſolum ſuperuacaneum, ſed etiam ſtultum eſt, ad occultas confugere. Præterea ſi circuitus fierent occulta humorum proprietate, numerus circuituum numero humorum reſponderet: conſequens eſt falſum: ergo. Etenim tres tantummodo ſunt humores efficientes circuitus pituita, bilis, melancholia, circuitus autem ſunt longè plures, cum non ſolùm ſint quotidiani, tertiani, quartani, ſed etiã quintani, ſepteni, nonani, vt ſcribit Hip. & nos ſuo loco demonſtrabimus. Demum verò quod prouenit ex proprietate, tale eſt ex forma; quod ex forma eſt, perpetuò eſt: ſed circuitus non ſunt perpetui: ergo Maior eſt manifeſtiſſima. Minor probatur, quoniam ſæpenumero circuitus in febrib. anteponunt, poſtponunt & omnem ordinem peruertunt, prout ægri vel benè, vel malè agunt in ratione victus, atq; omnibus rebus, maioremq; aut minorem humorum copiam cumulant: namq; verbi gratia, ſi æger copioſius & deterius alimentum aſſumat, hinc ſanè aggregata maiori humorum atq; excrementorum copia, facile eſt vnicuique videre, acceſſionem duodecim, quindecim, & plures horas anticipare, ſicuti etiam experientia demonſtrat, ſi quis ſemel in die ſolitus ſit aluum deiicere, hunc ſumpto copioſiore prandio, bis ac ſæpius grauata natura aluum deponere. Itaque quantitas & qualitas nouæ aggregatæ materiæ, non occulta humorum proprietas, paroxyſmorum cauſa ſtatuenda eſt. Sed hac de re ſatis, ad Auic. redeamus.

Et paroxyſmi qui eradicantur, &c.) Hæc eſt quarta pars 1. capitis, in qua Auic. intendit aſſignare cauſam plurimorum ſymptomatum: primò autem his verbis, *Et paroxyſmi febrium prolongantur, &c.* Auic. reddit cauſas, propter quas paroxyſmi fiant longiores aut breuiores quæ apud illum ſunt quinque, ex quib. duæ priores pertinent ad materiam, tres poſteriores pertinent ad ægrotum. Primùm igitur acceſſiones fiunt longiores propter multitudinem, craſſitudinem, & viſciditatem humorum: ſecundò

Confutatio Conciliatoris.

Confutatio 3. Opinionis.

Cauſ[illegible] paroxyſmorum.

Digitized by Google

ſecundò propter quietem, quando illi non mouentur, ſed quieſcunt in corpore: tertiò propter debilitatem virtutis: quartò propter ſenſum acutum, & quintò propter denſitatem, vel vt ipſe loquitur, ſpiſſitudinem pororum & vniuerſi habitus corporis: propter contrarias autem cauſas paroxyſmi fiunt breuiores, quæ doctrina eſt clara, nulli enim dubium eſt, quin hæc omnia, materia multa, craſſa, viſcida, quieſcens, cum virtute debili, habitu corporis denſo, ac ſenſu obtuſo efficiant paroxyſmos longiores, quàm ſi res contrario modo ſe habeat, cum illa maximè faciant ad difficultatem & tarditatem, hæc autem ad facilem & celerem materiæ noxiæ diſſolutionem. Sed notandum eſt, Gal. 2. *de diff. feb. c. 3. 5. & vltim.* hanc ipſam longitudinem & breuitatem paroxiſmorum ad tres tantummodo cauſas referre, nempe ad materiam, ad virtutem, ad habitum corporis, ad quas quidem duæ quæ præterea additæ ſunt ab Auic. quies & ſenſus acutus. facilè poſſunt referri: ſiquidem ſi materia quieſcat, id euenit neceſſariò, quoniam eſt multa, craſſa, viſcida, quoniam virtus eſt imbecilla, & meatus corporis ſunt anguſti: pariter ſenſus acutus ad diſpoſitionem corporis referendus eſt. Quoniam verò Gale. adeo perſpicuè & præclarè hanc rem docet, vt nihil amplius poſſit deſiderari, videatis domi hanc illius ſeriem, 2. *de diff. feb. vltimo*, quæ incipit, *nec ſane quod ipſarum acceſſionum longitudo inæqualis ſit, mirari oportet*, &c.

I. Canon. *Et deteriores quidem febres ſunt inſeparabiles.*) Poſt hæc Auic. ponit quoſdam ſuos canones ſicuti ferè ſemper facere ſolet, ac primùm inquit, febres continuas eſſe deteriores, in quibus putredo eſt intra venas. Hanc ſententiam putant omnes interpretes, Auic. accepiſſe ab Hip. qui ſcribit 4. *apho.* 43. *Febres quæcunque non intermittentes tertio die validiores fiunt, periculoſæ*: ſed illi fortaſſe decipiuntur, cum Hip. mea quidem ſententia, non loquatur de omnibus febribus continuis generaliter, ſicuti loquitur Auic. ſed de iis tantùm, quæ per tertium diem validiores fiunt, quales ſunt vocatæ *ſemitertiana*. Sed cum hic non ſit locus explicandi hunc aphoriſmum, nulli dubium eſſe debet, quin ſententia Auic. ſit veriſſima, & conſentiens doctrinæ Hip. & Gal. Cum enim in febre continua humores putreſcant intra venas, ac propterea facultas perpetuò labore afficiatur, ſatis poteſt conſtare, febres continuas cæteris eſſe perpetuò deteriores. Sed hæc ipſa fuit ſententia Hip. alio loco 1. epid. ſecto. 3. con. 3. *Sunt autem acutiſſimi, maximi, grauiſſimi morbi, ac præ cæteris lethales, in continua febre*: nec non Gal. qui exponens hunc locum ita ſcribit: *quoquo modo febrem continuam accipias, Hip. vera dixit, nam morbi acutiſſimi, maximi, grauiſſimi eueniunt in febribus, tum quæ propriè vocantur ſynochi, tum in cæteris quæ ſingulis progrediuntur acceſſionibus, habentque principia, incrementa, vigores & declinationes, nec tum veniunt ad infebricitationem.*

II. Canon. Deinde Auic. ponit alterum canonem, de febribus intermittentibus, nempe illas eſſe magis periculoſas, in quibus eſt putredo in toto corpore, aut in partib. cordis: quæ ſententia admodum abſurda videtur, cum nullo modo videatur fieri poſſe vt ex putredine in toto corpore, aut in partibus cordis febris intermittens poſſit oriri: quare nonnulli opinantur, literam eſſe deprauatam, qui pro partibus cordis, legunt partibus corporis: vtcunque autem ſit, ſi velimus literam tam nouam quàm antiquam ſeruare, & Auic. defendere, ille certè per totum corpus non aliud poteſt intelligere, quàm partes externas atque habitum corporis vniuerſi: ſic partes cordis, quæ ipſi cordi proximæ ſunt, ex quib. ſi virtus fuerit robuſta, ac meatus aperti, expulſis putreſcentibus humorib. extra venas febris intermittés fieri poſſit.

Et ſenibus quidem rarò febres accidunt valde incenſæ, videlicet acutæ propter duas cauſas: alteram, propter frigidam eorum temperiem: alteram propterea, quia ſenes paucã habent carnem, ac ferè ſűt emaciati, corripiuntur igitur febribus minoribus atque remiſſis, quas febres poſterius Auic. c. 6. *in fine.* febres ſepultas appellat. Prima pars huius canonis tradita eſt ab Hip. 1. aph. 14. *Hac de cauſa ſenibus febres ſimiliter non acutæ fiunt. frigidum enim eorum eſt corpus*: & ratio eſt in promptu, quam ex Gal. licet nobis colligere, hunc in modum: Quod frigidũ eſt, facile eſt vt refrigeretur, difficile vt calefiat: ſicuti contra quod calidum eſt, facile eſt vt calefiat, difficile vt refrigeretur: ſenes ſunt frigidi ergo ſenes facilè refrigerantur, difficilè calefiunt. Maior eſt manifeſta, ac diffusè probatur à Gal. *de cauſis morbor.* 2. Minor item manifeſtiſſima eſt, ſatiſque à Gal. confirmatur, 2. *de temp.* 2. Itaque Hip. ratio ſecundùm Gal. ita deducitur: Febris eſt mutatio natiuæ caliditatis ad naturam igneam: ſed vbi paucus reperitur calor natiuus, ſicuti in ſenibus, fieri non poteſt vt huiuſmodi mutatio ad inſignem perueniat caliditatem, ſiquidem multum calidum facilè & promptè in immenſum attollitur, paucum autem non ita facilè ſed magnam requirit cauſam, quæ poſſit vehementer calefacere. Ergo ſenibus non æquè ac iuuenibus adueniunt febres acutæ. Altera Aui. ratio quæ pertinet ad paucitatem carnis, qua ſenes præditi ſűt, fuit Galeni, qui ſcribit 9. *metho. c.* 5. febres ſynochos non fieri in corporibus frigidis & gracilibus, ſed in ſanguineis, boni habitus, & carnoſis quia ob copiam carnis venæ magis conſtringuntur, humoreſque magis retinentur, neque ita diſſoluuntur, ſicuti fit in corporibus extenuatis. Hoc autẽ præceptum Auic. debet à vobis memoria teneri: namque in praxi videbitis ſæpenumero in ſenibus, etſi illi exterius videntur leniſſimè febricitare, tamen reuera febrem eſſe notabilẽ, ac maximi momẽti & periculi, in quo iudicio vulgares medici decipiuntur frequentiſſimè.

Pulſus diſpoſitiones diuerſificantur in febribus.) Hæc poſtrema eſt pars primi capitis, in qua Auic. intendit tractare quædam de pulſibus, quamobrem in febribus illi ſint inter ſe diuerſi, quamobrem duri & molles euadant, & alia id genus, de quibus cum ſuperiùs ſemel atque iterum tractauerimus, nolo in præſentia longius agere.

II. Canon.

CAPVT. IX.

De ſignis Febrium putridarum.

CVm Auic. hactenus tractaſſet de cauſis putredinis, de differentiis rerum & locorum in quibus contingit putredinem fieri, nec non de differentiis febrium putridarum, quæ pro varia putreſcente materia variiſque locis generãtur, nunc ſumma cum ratione intendit tractare de ſignis febrium putridarum, quod facit quinque capitibus: ſiquidem primùm tradit ſigna quæ febres putridas à cæteris febribus diſtinguunt: ſecundò, tradit ſigna febrium continuarum: tertiò, agit de iis rebus, quibus febres putridæ inter ſe conueniunt & differunt: quartò, de ſignis prognoſticis febrium putridarum: vltimò, de rigore, horrore, &c. tandemque cap. 7. aggreditur illarum curationem. Cæteris autem in præſentia prætermiſſis ad explicationem ſecundi capitis accedamus: verùm antequam ad textum venio, ſciendum eſt, ex Gal. 2. *de diff. fe.* 7. ſigna febrium putridarum ex quinque præcipuis locis, quaſi fontibus aſſumi; primò, ex calore præter naturam, in quo febris eſſentia conſiſtit; ſecundò, ex pulſu, cum febris ſit paſſio cordis & arteriarum: tertiò, ex lotio, cum

putreſcentes humores contineantur in venis, quorum nullum certius indicium haberi poteſt; quartò, ex forma febris: & vltimò, ex cauſis quæ has febres ſolent excitare, de quibus quinque fontibus ſigillatim, ſed tamen breuiſſimè agendum eſt.

Ergo ſi quærat aliquis, qualiſnã ſit calor febrium putridarum: huic reſpondet Galen. huiuſmodi calorem nihil ſuaue neque moderatum, neque ſimile aliquid febribus ephemeris obtinere, ſed potius quodammodo eſſe mordacem, vt tactum offendat atque erodat, ſicuti fumus oculos & nares offendere ſolet: atque hic quidem calor principio acceſſionum, præſertim febrium intermittentium, quo tempore adhuc eſt ſuffocatus, & excrementa intus accenduntur, non protinus impoſita manu dignoſcitur, ſed ſi diutius appoſita manus contineatur, id genus caloris acris, & mordacis de profundo emergit ac foras attollitur, adeo vt non manifeſtè, neque ſtatim in inuaſionibus, ſed ſolùm in incrementis & vigoribus appareat manifeſtiſſimè, ac ſanè hæc qualitas caloris, inquit Galen. eſt maximum indicium febrium putridarum. Secundum proprium atque inſeparabile ſignum febrium putridarum colligitur ex pulſu, adeo vt omnibus, ſolis, & ſemper conueniat: id verò eſt, vt ſyſtole, id eſt conſtrictio ſit velocior diaſtole, id eſt, dilatione: quod quidem ſignum euidenter in incrementis, etſi neque obſcurè in principio & in vigore apparet. Huius autem rei facile eſt rationem intelligere: etenim cum pulſus duplicem afferat vtilitatem, alteram refrigerationis, ad quam diaſtole eſt accommodata; alteram, expellendi fumoſos, & fuliginoſos vapores, cui muneri ſeruit ſyſtole; in putridis autem febribus ſine dubio copioſior fuligo generatur, ex quo maior quoque vrget neceſſitas expellendi excrementa, quàm refrigerandi, hinc fit vt ſyſtole ſit velocior diaſtole. Sed aliud ſignum nos docet Galen. ex pulſu: nimirum per initia ipſarum febrium illum fieri paruum & velocem, in vigoribus autem magnum ſimul & velocem euadere: & ratio eſt manifeſta: namque principio refrigeratis omnibus partibus & quaſi extincto calore natiuo, iure pulſus quidem fiunt parui, ſed ſimul veloces, cum facultas valeat & faciat quod poteſt: in vigore autem aucto calore & neceſſitate refrigerij, ſimul fiunt magni & veloces.

Tertium ſequitur ſignum maximè proprium febrium putridarum, vrinæ cruditas, aut ſaltem obſcura concoctio: ſolis enim febribus, putridis alterutrum ſeparatim, aut vrina prorſus cruda, aut obſcurè cocta ineſt neceſſariò: quod ſi ambo cum diſiunctione ſub vno ſigno comprehendantur, tunc ſignum erit proprium & inſeparabile: ſiquidem huic generi febris primæ vrinæ aut omnino crudæ, aut obſcure concoctæ apparent. Si quis autem veſtrum cupit intelligere, quænam ſint ſigna integræ cruditatis, obſcuræ, manifeſtæ & perfectæ coctionis, is accedat ad Galen. qui hæc omnia docet luculentiſſimè, 1. *de criſibus* 17.

Quartum eſt ſignum à forma febris, & primùm febres putridas maiori ex parte ſolet antecedere quædam inæqualitas, quædam leuis extranea caliditas, quæ non cogit homines relinquere ſolitas operationes. Si febres ſint intermittentes, incipiunt: cum frigore, rigore, horrore, habent inæqualitatem pulſus & caloris ſiue initio, ſiue incremento acceſſionum, ſtatus eſt difficilis, declinatio eſt ſine ſudore, præterquam in tertianis. Si verò febres fuerint continuæ, habent ſymptomata, quæ vtcumque reſpondent ſuperioribus, præcedit inæqualitas ſequuntur calores, augmentum & ſtatus ſunt difficiles, non ſine malis ſymptomatibus, quæ omnia à cæteris febribus ſunt aliena.

Quintum & vltimum Galeni indicium eſt febrium putridarum, quod ex nulla cauſa procatarctica originem habet, quod quidem proprium eſt, propterea, quia neque ephemeris, neque hecticis, ſed ſolis putridis conuenit: namque ſuperiùs demonſtratum eſt omnes ephemeras, ac poſteriùs ſuo loco demonſtrabitur, hecticas, dummodo ſtatim ab initio incipiant, ex cauſis procatarcticis generari. Sed tamen hoc ſignum non eſt à putridis inſeparabile, cum aliquæ earum, vt febris peſtilens à cauſa procatarctica, nempe vitiato aëre poſſint oriri: itaque valet hæc conſequentia: febris incipit ſine cauſa procatarctica, ergo eſt putrida: ſed non valet è conuerſo: eſt febris putrida: ergo ſine cauſa procatarctica incepit. Atque hactenus de ſignis febrium putridarum ex Galeno.

Significant febres putredines,) Aliàs diximus in doctrina Auic. tria eſſe genera cauſarum, procatarcticas, antecedentes, coniunctas. Primum igitur ſignum febrium putridarum eſt, quòd incipiant à cauſis antecedentibus, vt plenitudine. cacochymia, obſtructionibus, & aliis id genus. Secundum ſignum ſumitur ex pulſu & anhelitu, pro quo ſciẽdum eſt ex Galen. 1. *de difficultate reſpir. cap.* 5. communem eſſe rationem pulſibus ad reſpirationẽ, adeo vt parum abſit, quin omnis reſpiratio ad pulſuum proportionẽ proprietatẽ habeat, ſiquidem reſpiratio ex contrariis motibus per ceſſationes diſtinctis atque eiuſdẽ vtilitatis gratia facta eſt: quippe inſpiratio pulſuum dilatationi ſimilis exiſtit, & vtraque inſitã caliditatem refrigerat, expiratio verò contractioni reſpondet, ac ſimul fumoſos & fuliginoſos vapores excernit, quare ſumma cum ratione Auic. pulſum voluit cum reſpiratione coniungere. Tertium ſignum eſt ex calore, quem inquit eſſe mordacem, non ſuauẽ, ſicuti eſt calor febris ephemeræ. Quartum ſignum ſumitur ex ea diſpoſitione, quæ ſolet febres putridas præcedere, quam Auic. vocat *almelileti*, & eſt quædam inæqualitas febrilis, quædam caliditas præter naturam, ſed non tanta vt impediat operationes, & febrem efficiat: in qua quidem diſpoſitione deſcribenda Auic. numerat quamplurima ſymptomata, laſſitudinem, pigritiam motus, ſomnũ, vigilias, dolorem, pulſationem capitis, & alia id genus: in quibus numerandis & explicandis, non eſt vt tempus conteramus, cum facilè vnuſquiſque ea legere & intelligere poſſit. Terminum autem huius *almelileti* ſtatuit Auic. coarctationẽ pulſus, quando ille ſubmergitur, & redditur paruus, neque ita perſentitur, quo tempore iam venit verè paroxyſmus, de qua quidem coarctatione ſeu compreſſione pulſus Galen. tractat diffusè. 2. *de præſagio ex pulſib.* 1. Quintum ſignum febrium putridarum apud Auic. ſumitur à forma febris: namque primùm eſt inæqualitas, quam ille vocat *almelileti*: ſecundò eſt contractio pulſus in principio acceſſionis; tertiò apparet diuerſitas pulſus in principio & augmento, quod prolixum & difficile eſt: quartò, declinationem ſequitur vacuatio ſudoris & humectationis; ex qua forma certiſſima colliguntur indicia diſtinguentia febres putridas à reliquis duobus generibus, ephemera & hectica, in quibus nulla exiſtente humorum putredine, neque ea apparent ſymptomata, quæ ex tali fonte ſolent oriri.

Amplius autem eſt interpolata incipiens cum rigore, &c.) Febris intermittens incipit cum rigore aut horripilatione, & maiori ex parte habet declinationem cum ſudoribus, præterquam quod periodicè habet ſuas acceſſiones: continua autem cum tempore aut ſine tempore; hoc eſt, cum aliquo, vel ſine aliquo modo acceſſionis facilè cognoſcitur, quòd non eſt ſimilis ephemeræ ex vrina, ex pulſu, ex perſeuerantia febris, & poſtremò ſymptomatibus, qualia ſunt inſi-

gnis

guis ſitis, dolor capitis, nigredo linguæ, & ſimilia, quæ ſicuti febribus putridis ſunt familiaria, ita ab ephemeris ſunt aliena. Poſt hæc Auic. ponit ſigna febrium putridarum, ex pulſu præcipuè, inæqualitate & duntio, de quibus ſatis diximus ex Galeno.

Et eſt vrina in principio indigeſta.) De hoc quoque ſigno quod pertinet ad coctionem vel crudita-tem vrinæ diximus quod eſt ſatis, quæ nõ ſunt inutiliter repetenda. Auic. demum in poſtrema parte huius capitis, ſuo more ponit duos canones, qui pertinent ad prognoſticum: primus eſt huiuſmodi: *Scias quod in febribus acutis rarò fit euaſio, niſi cum contractione membri, antiqua autem litera habet, à febribus acutis interficientibus.* Ac ſanè difficile eſt diuinare, quid Auic. ſibi velit: plerique omnes interpretes ita exponunt, quòd febres acutæ non finiunt ſine contractione, hoc eſt, ſine abſceſſu vel apoſtemate alicuius membri: ſed expoſitio eſt falſa, quoniam vt ſcribit Gal. 2. *prog.* 34. *&* 4. *de ratione victus* 46. morbi acuti potius per excretionẽ, quàm per abſceſſum ſolent terminari: itaque falſum eſt, acutas febres ſine abſceſſu non finiri. Fortè igitur magis probanda eſt antiqua lectio, *à febribus acutis interficientibus*, quæ non aliæ ſunt, quàm peſtilentes, quæ vt plurimum ſunt interficientes, vt ipſe poſteriùs teſtabitur capite proprio de febre peſtilenti, & Gal. confirmat. 3. *epid. ſectio* 3. 20. nec non. 1. *de ratione victus* 9. Et ſi modò quis euadit, non contingit, quin in aliquo membro veſtigia malignitatis relinquantur, dum aliis contrahitur crus, alij fiunt ſurdaſtri, alij memoriam perdunt, alij aliis grauibus ſymptomatibus deinceps corripi conſueuerunt.

Duo canones.

Alia eſt regula: *Et quando remanſerit febris poſt quietem apoſtematis, vt in pleuritide, & ſimilibus*, &c. ſenſus verò eſt talis: ſi febris fuerit cum interna inflammatione, exempli gratia, cum pleuritide, ceſſétque dolor, perſeuerante adhuc febre, ſciendum eſt, ſupereſſe aliquid materiæ, quæ iam permutata eſt ad alium locum. Et hic, domini, eſt caſus illius ægri decumbentis in hoſpitali, qui laborauit pleuritide, in quo iam diu ceſſauit dolor lateris perſeuerante adhuc febri, pro comperto habendum eſt, materiam alias partes occupar . ac fortaſſe collectam eſſe in cauitatem thoracis: quam fortè ſententiam Auic. accepit ab Hip. 2. *prog.* 67. qui ſcribit, in peripneomonia, id eſt, inflammatione pulmonum quandoque materiam tranſmitti ad articulos, vel alias partes corporis. Atque hactenus de ſecundo capite.

CAPVT X.

De ſignis Febrium continuarum.

FEBRES putridæ prima diuiſione in cõtinuas atque intermittentes diuiduntur: nam vbi conſtat febrem eſſe putridam, ſtatim inquirendum eſt, vtrùm ſit continua, vel intermittens, quod maximè pertinet ad prognoſticum, & ad curationem. Itaque Auic. ſumma cum ratione in hoc capite tractat de ſignis febrium continuarum. Sumuntur autem huiuſmodi ſigna ex quatuor fontibus, & primùm ex pulſu; etenim ſi ille varius fuerit, neque ordinem, neque pondus habeat, ſignum eſt febrem eſſe continuam, quod Auic. *põdus*, Gal. *rhithmum*, quaſi harmoniam & proportionem vocat: tales enim pulſus varij, ſine ordine & rhithmo indicant inſignem naturæ oppreſſionem, quæ aut difficulter, aut nullo modo in febre intermittente poteſt contingere. Pro quo notandum eſt, quod ſcribit Galenus de pulſu ordinato & inordinato, 1. *de diff. pulſuum* 10. nam illi pulſus ſunt ordinati, qui ſeruant certum ordinem, hi contra ſunt inordinati, qui ſeruant incertum ordinem ſua æqualitate vel inæqualitate Exẽpli gratia, ſi fiant tres pulſationes magnæ, & deinde vna parua, quæ ita procedant ſequenti tempore, hic pulſus erit quidem inæqualis, propterea quia non omnes pulſationes ſunt æquales, ſed tamen erit ordinatus, quia eundem ordinem ſeruat, vt tres magnæ pulſationes antecedant, & vna parua ſequatur: ſin autem pulſus hunc certum ordinẽ non ſeruet, vt ſi fiant tres pulſationes magnæ: pòſt vna parua, tum duæ magnæ, pòſt duæ paruæ, tum vna magna, & ſic omnis ordo confundatur, tunc huiuſmodi pulſus erit ſimul inæqualis & ordinatus. Cauſa verò quãobrem pulſu[illegible] ordinati, vel inordinati præclarè exponitur à Gal. 3. *de cauſis pul.* 14. etenim cauſa firma & fixa ordinatos, cauſa infirma & non fixa, inordinatos pulſus efficit: ſic ſi natura dominatur, ordinem perpetuo conſeruat, cum ordo ſit naturæ quàm maximè familiaris, contrà verò ſi natura non dominatur, tunc omnia inordinatè procedunt: quamobrem ſumma cum ratione in febrib. continuis, in quibus natura magis laborat, quàm in intermittentibus, pulſus ſunt non ſolùm inæquales, ſed etiam inordinati, quod pariter de pondere Auic. vel rithmo Galeni ſtatuendum eſt, de quo Gal. diffuſè 1. *de diff. feb.* 9.

A pulſu.

Secundum eſt ſignum à tempore durationis: nãque ſi febris pertranſierit 24. horas, tunc eſt ex genere continuatum, quod tamen ſignum per ſe, & ſolum non concludit, ſiquidem ſæpenumero ſunt tertianæ, nothæ intermittentes, quarum acceſſiones durant 30. & 40. & plures horas: quare ſi cum aliis coniungatur, poteſt aliquam fidem facere, ſolum autem nihil demonſtrat.

A tempore durationis.

Tertium ſignũ ſumitur ex parte ſymptomatum, quippe niſi febris habeat illas diſpoſitiones, quæ pertinent ad febres interpolaras, ac potiſſimùm niſi incipiant cum rigore, frigore, horripilatione, tunc fuerit continua, ſiquidem putreſcentes humores extra venas non propelluntur.

Ex parte ſymptomatũ.

Quartum & vltimum ſignum febrium continuarum eſt inæqualitas augmẽti, quod quidem fit, cum hoc tempore non æqualiter & vna ratione febris increſcit, donec conſiſtat, ſed varias facit mutationes, adeo vt nunc creſcere, nunc conſiſtere, rurſus augeri & minui videatur: hinc enim facile eſt colligere, naturam eſſe vehementer oppreſſam, quod non fieret, niſi humores putreſcerent intra venas. Hanc totam partem Auic. ferè ad verbum trãſcripſit ex Gal. 1. *ad Gla. de ſignis febrium continuarum*, apud quem longè magis perſpicuè & diſtinctè vobis licèt ſigna & hanc doctrinam intelligere.

Inæqualitas augmenti.

Hic nobis occurrit dubitatio: ſcribit enim Gal. 2. *de criſib.* 6. febres continuas hac ratione ab intermittentib. differre, quod in continuis humores putreſcãt intra venas, in intermittentib. verò humores per loca ſentientia feruntur: quod ſi in hoc tantùm differunt, hinc ſequitur cætera ſigna poſita ab Auic. & Gal. eſſe ſuperuacanea. Ad quam dubitationem reſpondeatis vno verbo, ſignum poſitum à Gal. cæteris omnib. eſſe magis eſſentiale & principale, ad illudque reliqua referri, ex quibus omnib. ſimul iunctis, & facilius & certius febres continuas cognoſcere, & à reliquis ſeparare licet.

CAPVT XI.

De ſignis indicantibus differentias Febrium putridarum.

IN quarto cap. intẽdit Auic. nos docere ſigna, in quibus febres putridæ inter ſe communicãt & differunt, quæ doctrina eſt maximè vtilis, partim ad prognoſticum, & partim ad curationem. Primùm itaque declarat, qualia ſint propria febris biloſæ. Secundù febris ſanguineæ, ac deinceps reliquarum: de

vnaquaque autem ſpecie quatuor proponit atq; exponit. Primò, qualis ſit motus. Secundò qualis ſit caliditas. Tertiò, an ſit ſalubris, vel inſalubris. Quartò, an ſit longa vel breuis. Itaque incipiens à febre biliosa, ſcribit hunc in modum: *Febris quæ eſt propter putredinem choleræ, motus tertianus eſt, &c.*

Gal. diuidit febres quæcunque tertio quoque die inuadunt, & vnicuique proprium nomen tribuit, 1. *epid.ſecto.* 3. *com.* 5. 2. *de diff feb.* 8. Namque ſi febris habeat acceſſionem, quæ intra 12. horas finiat, hanc tertianam exquiſitam appellat: quæ verò habet longiorem acceſſionem, ſed tamen ita, vt remiſſio & infebricitatio ſit longior ipſa acceſſione, hanc tertianam ſimpliciter appellat: quæ autem haber acceſſionem plurimam productam. paruúmque remiſſionis interuallum, hanc tertianam productam vel extenſam nominat: quæ autem ad infebricitationem non veniunt, ſi prima quidem die horrificas faciunt acceſſiones, id eſt, duas acceſſiones, altera ſequenti die vnam ſimplicem habeant acceſſionem, has ſemitertianas appellat: ſio verò ſimpliciter, tertio quoq; die inuadunt, naturam tertianæ referentes dicuntur. Iis licet addere febrem tertianam continuam, quæ alio nomine à vehementiſſimo calore Græcis *καῦσος*, à Latinis *ardens* nominatur, quæ quidem: vt ſcribit Gal. 2. *de criſibus.* 6. cum cætera omnia ſeruet indicia febris tertianæ, in eo ſolo differt, quod ſine rigore inuadit, neque in quietem febre vacantem deſinit. Itaque febris ex putredine choleræ habet motũ tertianum, præter illam ſpeciem, quæ dicitur aduſta, quæ latentem motum obtinet, quam ſpeciem ego quidem puto Auicennam intelligere febrem ardẽtem, quæ tertio quoque die aut leuiſſimam, aut nullam acceſſionem habet. Secundò, caliditas huius febris eſt magna & mordax; & ratio eſt manifeſta, propterea quia fundatur in flaua bile, quem humorem conſtat eſſe calidum & ſiccum. Tertiò, febris tertiana eſt ſalutaris, quia flaua bilis, ex qua ortum habet, facilè à natura ſuperatur, & quia peruenit ad infebricitationem, quæ expreſſa eſt ſententia Hippocratis & Galeni 1. *epid.ſecto.* 3. *com.* 8. 4. *aph.* 43.

Tertiana vero non pura eſt longiora ſpatij.) Auicenna quartum propoſitum abſoluit: nempe terminum durationis febrium bilioſarum, & primò comparans tertianam putam cum tertiana notha, inquit, hanc eſſe longiorem, quod pariter determinatum eſt à Gal. 1. *ad Glauc.* 8. qui ſcribit & narrat hiſtoriam cuiuſdam adoleſcentis, qui autumno cœpit laborare huiuſmodi tertiana notha, quæ vſque ad proximum ver perdurauit: *tertiana autem pura.* inquit Auicenna, *raro pertranſit ſeptem periodos niſi ex errore, ſicuti continua quoque in hebdomade conſumitur.* Hippoct. verò, & cum Hippoct. Galenus ſimpliciter pronunciant 4. *aph* 59 tertianam exquiſitam ſeptem circuitibus quàm tardiſſimè iudicari, nec non tertianam continuam ſeptem diebus finiri: ſiquidem vt ſcribit Gal. *in com.* nec non 3. *epid.* 7. quemadmodum in febre continua numeramus omnes deinceps dies, ita in intermittentibus numerantur acceſſiones, adeo vt quod in continuis ſeptimus dies, idem in intermittentibus ſeptimus circuitus valeat.

Neque verò ſolum tertiana notha eſt longior, ſed etiam periculoſior tertiana exquiſita, quod in primis confirmat Gal. loco citato 1. *ad Glau.* 8. qui recitat caſum illius adoleſcẽtis, qui noluit præceptis medicis obedire, ſed in multis deliquit, lien illi intumuit, & hypochondria flatibus repleta ſunt, vt iã apparentibus magnis veſtigiis mali habitus, Gal. de illius ſalute vehementer dubitauerit, & vi coactus fuerit maioribus vti præſidiis. Quod ſi quis rurſum nobis obiiciat Galenum, qui docet 4. *apho.* 43. *ad finem*, febres quocunque modo intermiſerint, quantumuis habeant vehementes & longas acceſſiones, carere omni periculo, ei licet reſpondere cum eodem Gal. 1. *ad Glau* 8. 3 *epid.ſecto* 3. 71. huiuſmodi febres intermittentes, quatenus ad illas pertinet, vacare periculo, vt quæ non ex aliqua inflammatione, neque ex maligna humorum putredine originem habeant, ſed propter commiſſos errores, propter cõplicationem aliorum morborum, & propter alias cauſas euadere periculoſas. quod euenit illi adoleſcenti, qui commiſit errores, qui læſus fuit ab hyeme, cui lien intumuit, & alia mala ſuperuenere, vt iure Gal. de illius ſalute ſolicitus fuerit.

Et illa quæ eſt ex putredine ſanguinis. eſt continua. Sanguinis
Poſt febres bilioſas Auic. tractat de febre ſanguinis. Cum autem ſanguis apud Hip. & Gal. 1. *de natura humana* 27. 6. *epid ſecto.* 2. 37. *ſecto.* 4. 29. accipiatur dupliciter; vno modo pro quarto humore à reliquis diſtincto; altero, pro aggregata & tota maſſa omniũ humorum: ſciendum eſt, Auic. hoc loco ſanguinem intelligere, mea quidem ſententia, quatenus ille eſt quartus humor; etſi plerique interpretes aliter ſentiunt. Cum enim ille in præſentia tracter de ſingulis febribus putridis, quæ ex ſingulis humoribus oriuntur, & fuerit in ea opinione, ſanguinem quoq; propriam ſpeciem febris efficere; non eſt veriſimile, illum hanc ſpeciem febris prætermiſſe, & voluiſſe interponere febrem ex putredine omnium humorum, quæ magis ad alium locum pertinet. verùm de febre ſanguinis, in qua eſt inſignis contra uerſia inter Auic. & Gal. poſteriùs tractabimus. Itaque febris ex putredine ſanguinis eſt continua, ac ſine acceſſionibus, habet caliditatẽ copioſam, mitem, & ſine mordicatione, ſicuti apparet in flaua bile, & quandoque peruenit ad ſtatum in quatuor diebus, quæ omnia ſunt clara ex natura ſanguinis, quem conſtat eſſe humorem in corpore copioſum temperatum, & minimè rebellem: quare non eſt mirum. ſi facilè ſuperetur à natura; & ſi in quarta iudicium habet: nam ſicuti Gal. ſcribit 3. *de criſib* 4. & Hip. 3. *progn.* 2. mitiſſimæ febres, & quæ cum ſecuriſſimis ſignis fiunt, quarta die finiuntur & antea.

Phlegmatica autem periodicans omni die, eſt lenis caliditatis.) Febris ex putredine pituitæ habet acceſſionem quondie, haber mitem caliditatem, non ſimpliciter, ſed in comparatione febris bilioſæ, præterea eſt diuturna propter copiam, frigiditatem & viſciditatem humoris: quoniam, vt ſcribit Gal. 2. *de diff. feb.* 4. humor ex quo conſiſtit, temperamento frigidus & humidus eſt, & conſiſtentia lentus, quare difficulter accenditur, tardè mouetur, & ſæpenumero in meatibus hæret. Demum hæc febris non eſt ſalutaris, ſed magni timoris, propter duas cauſas; alteram, quoniam habet breue tempus declinationis; alteram, quia auctore Gal. *ad Glau.* illi neceſſariò coniungitur debilitas oris ventriculi, quam deinceps & proſtrata appetentia, & ſyncope, & alia ſæua ſymptomata ſolent frequenter comitari: quam ſententiam habetis apud Gal. 12. *metho.* 5 Quamobrem verò in febre quotidiana os ventriculi magis lædatur, quàm in reliquis febribus, cauſa eſt in promptu, quoniam in hac parte generatur pituita, ex qua ille originem habet, etſi alij aliter ſentiunt, nimirum pituitam in iecore generari, quarũ controuerſiam alio tempore tractabimus. Phlegmatica.

Quartana autem non eſt acuta.) Progreditur Auic. Quartana.
ad explicanda ſigna febris quartanæ. & primo hæc non eſt acuta, propter frigiditatem materiæ, ſed lũga eſt; quæ ſi fuerit pura & exquiſita, durat vnum annum; ſi autem fuerit notha, citiùs terminatur. De termino febris quartanæ eſt dubitatio; etenim ſi quartana exquiſita eſt longior quartana notha, illa verò non durat vltra annum, ſequitur nullam quartanam vltra annum produci. quæ tamen fuit expreſſa Hip ſententia 6. *epid.ſect.* 6. 22. Contrà verò idem

lib. c

ſcribit Hip. 1. *epid. ſect. 2. tex. 4.* quartanam omnium febrium eſſe ſeuetiſſimam, facillimam, longiſſimam, conſtátq; apud Hipp. Galenum & omnes medicos, eam inter morbos longiſſimos numerari, præterquam quod experientia coofirmat, multas quartanas nedum annum, ſed plurimos annos perdurare. Auic. *c. proprio de quartana*, vltimum terminum conſtituit 12. annorum; ego quidem ante 20. annos Venetiis noui & viſitaui clariſſimam matronam Venetam, ex nobiliſſima familia Piſana, quæ febre quartana totos 22. annos laborauit, eadem ante 10. menſes correpta eſt pleuritide, & obiit.

Ad propoſitam difficultatem de termino febris quartanæ illud vnum poſſum reſpondere, quartanas in quibus nullus committitur error, neque in victu, neque in curatione, neque in vlla re, non vltra annum prorogari, atque hinc potiſſimùm puto fieri, vt plurimæ tamdiu producantur, propter multos & grauiſſimos errores, qui omni ex parte cum maxima licentia committi conſueuerunt.

Secundò quartana eſt ſalutaris, ac ſine periculo propter duas cauſas; vnam, quia longiſſimum eſt têporis ſpatium inter vnam & alteram acceſſionem: alteram, quoniam illam non comitantur ſæua ſymptomata, ſicuti in cæteris contingit febribus: neque verò ſolùm quartana per ſe ipſa eſt huiuſmodi, ſed etiam ab aliis magnis morbis libera, ac ſpeciatim à morbo comitiali, quem per excellentiam *magnum* appellant. *Quartana laborantes*, inquit Hipp. 6. ep. 5. 6 7. *magno morbo non capiuntur, & ſi prius corripiantur, & quartana ſuperueniat, liberantur.* & rurſum 5. apho. 70. *Qui quartana laborant, conuulſionibus omnino non capiuntur; ſi verò ante capiantur, & quartana ſuccedat, liberantur.* Attamen de quartana atq; illius ſalubritate ita habendum eſt, ſicuti hanc rem. Gal. interpretatur 1. *epid.* 5. 3. *com.* 4. qui ſcribit, huiuſmodi febrem ſua ſponte, & quatenus ad illam pertinet, periculo vacare. nec non ... aliis morbis hominem liberare, verùm fieri poſſe, vt propter alias cauſas lethalis euadat veluti, exempli gratia, ſi lien malè affectus fuerit, ex quo ille teſtatur ſæpenumero ſe vidiſſe hominem grauiter quartana laborantem, adeo vt deinceps collecta aqua inter cutem mortuus fuerit.

Tertiò quartana habet caliditatem mordacem, etſi Auic. de hoc nihil dixerit; cum enim putreſcat materia ſicca, vt vapores eleuati ſint acres & mordaces neceſſe eſt. Quartò & vltimò habet acceſſiones quarto quoque die, ſicuti diximus; atque hæc ſunt Apud Auic. in quibus febres putridæ inter ſe differunt.

In quib. conueniant febres putridæ.

Et quartana quidẽ & tertiana aſſidua & interpolata, &c.) In hac parte Auicenna declarat in quibus febres putridæ inuicem conueniant, & inquit, quartanam, & tertianam continuam & intermittentem in eo conuenire, vt finiant per vomitum, fluxum alui, aut ſudorem, aut prouocationem vrinæ: febrem verò ardentem non ſolùm per hæc, ſed etiam per fluxum ſanguinis narium. De qua ſententia quæritur, quomodo febris quartana poſſit per vomitum iudicari: namque ſcribit Gal. in libello *quos & quando* 4. *aphor.* 9. humorem melancholicum perpetuò per inferiora purgandum eſſe, quod ille propter grauitatem ad huiuſmodi partes facilè deſcendat. Cui quæſito reſpondeatis, vomitum reuera maximè iuuare, & quandoque prorſus auferre febrem quartanam, non quòd educantur humores melancholici, qui ſine dubio commodiùs purgãtur per inferiora, ſed quoniam per vomitum purgantur cæteri humores, quæ melancholiam ſolent fouere & augere: quare non primò & per ſe, ſed ſecundariò, & per accidens, quartana per vomitum ſolet nonnunquam iudicari. Quod dicitur de fluxu ſanguinis narium in febre ardente, nullam habet dubitationem, de qua hæc ſcribit Hipp. 1. epid. ſecto. 2. 63. *Febribus ardentibus hæc acciderunt, quibus rite & largiter ſanguis per nares erupit, ea de cauſa maximè ſeruabantur, neque vllum nouì, ſi rectè ei ſanguis profluxiſſet, in hoc ſtatu mortuum eſſe.* Gal. aſſeuerat in com. *hoc febribus ardentibus eſt peculiare, vt per profluuium ſanguinis nariũ fere ſoleant iudicari.* Auicenna forte hãc ſententiã accepit à Gal. 3. *de criſib.* 3. qui doceẽs varias conditiones bonæ criſis, inter cæteras hanc enumerat, quòd excretio cuique ſpeciei morbi conueniat, quam doctrinam multis exemplis illuſtrat: etenim ſi ardens fuerit febris, vel ſanguinem è naribus profundat, vel poſt vehementem rigorem, multum & calidum ex toto corpore humorem excernat, vel deiiciat, aut euomat biliosa neceſſarium eſt. Similiter & tertiana vomitibus & deiectionibus biliosis, & ſudoribus multis toto corpore promanantibus iudicatur. Si quis plura deſiderat, ad ipſum Gal. accedat. In eo verò Auicenna videtur à Galeni doctrina defeciſſe, quod admodum imminutè hanc febrium terminationem tradiderit; ſiquidem non ſolùm per vomitus, aluum, ſudores, loria, & fluxum ſanguinis narium febres iudicantur, ſed etiam per hæmorrhoidas, per menſes in mulieribus, per abſceſſus, de quibus omnibus ac variis eorum cauſis, modis, & ſignis Gal. tractat accuratiſſimè 3. *de criſib. c. vlt.*

Auic. demum in fine capitis ponit canones de febribus, ac præcipuè cum interna inflammatione, quas inquit quotieſcunque non rectè curantur, in hecticas trãſire: quem canonem ille accepit ex Gal. 10. *meth.* 6. & ſenſus eſt huiuſmodi: ſi quis ægrotus laboret febre cum inflammatione, neque opportunè nutriatur, ne coctio humorum impediatur, neque illi exhibeatur aqua frigida, ne inflammatio quoque crudior reddatur, & febris in hecticam degeneret: in qua rei difficultate ægroto exhibenda ſunt & alimẽta, & aqua frigida, cum melius ſit inflammationem & humores crudos fieri, quàm hominem hecticum euadere. Pro quo duo vobis ſunt memoria repetenda, quæ tradita ſunt á Gal. Alterum 2. *ad Glau.* 10. inediam maximè conferre ad coctionem morbi. Alterum 9. *meth.* 5. ſi fuerit interna inflãmatio, vel putridi humores non concocti, potionem aquæ frigidę non conuenire Itaque Gal. cum hęc tradidiſſet, eiuſmodi interpretationem & limitationem adiungit 10. *meth.* 6. ſi fuerit febris cum inflammatione & putredine humorum diligenter animaduertenda eſſe quæ magis vrgent: nam ſi cognoſciamus alimenta & aquam frigidam magna incommoda poſſe afferre, & putredini humorum, & inflãmationi, ab illis abſtinendum & refrigerantibus exteris præſidiis agẽdum eſſe: ſin verò altera ex parte periculum immineat, ne æger hectica corripiatur, ſumpta indicatione ab eo quod magis vrget; quod itidem docet Gal. 7. *meth.* 12. tunc optimum eſt & accommodatis alimentis, & frigida potione hominem curare, quòd melius ſit & cruditatem humorum, & inflammationem augeri, quàm illum febre hectica corripi. Ex quo quidem Gal. loco nihil dubito, quin Auic. hunc ipſum locum tranſcripſerit.

CAPVT XII.

De ſignificationibus Febrium.

VENIO ad explicationem 5. t. Aui. quod etſi inſcribitur de ſignificationibs accidentiũ febris, tamen reuera in eo comprehenduntur ferè omnia, quæ quomodocunque generaliter ad febres pertinent, ac ſanè admodum confuſè, adeo vt mea ſententia nullus ordo à nemine hac in parte conſtitui poſſit. Ego antequam ad explicationem literæ

aggredior ſummatim & ordinatim, quantum fieri poteſt conabor hanc totã rem explicare. In hac autẽ materia plurima ſunt conſideranda: Primò, genus febris, vtrùm ſit ephemera, putrida, an hectica. Secundò, ſpecies, vt ſi fuerit putrida, an ſit billioſa, pituitoſa, melancholica, an ſit intermittens vel continua. Tertiò, boni vel mali moris. Quartò, magnitudo vel paruitas. Quintò, concoctio vel cruditas. Sextò, an ſit futura criſis nec ne. Vltimò, an febris ſit ſalubris vel lethalis. Sed ſingula particulatim ac breuiter percurramus.

Quomodo cognoſcatur genus febris.

Genus febris cognoſcitur primùm ex qualitate caloris, in quo iam ſæpius diximus febris eſſentiam conſiſtere. Secundò, cum febris ſit paſſio cordis & arteriarum, ex pulſu. Tertiò, propter communicantiam arteriarum cum venis, ex vrina. Quartò, ex propria forma. Quintò, ex cauſis quæ ſæpenumero nos ducũt in cognitionem febriũ & omniũ morborum.

Species febris.

Species verò febris ex eiſdem ferè cognoſcitur ſignis, ex quibus cognoſcitur & genus, quibus licet addere diſpoſitionem corporis, aëris, regionis, & ſimilium, quæ quidem ſolent eſſe in cauſa multorum morborum, ſicuti in tertiana calor eſt valde acris, pulſus magnus, frequens, velox, lotium eſt flauum, incipit cũ rigore, celeriter peruenit ad incrementũ, habet flatum difficilem, declinationem cum ſudore copioſo, intemperies calida & ſicca, ætas iuuentutis, vehementes exercitationes in regione calida, æſtate hæc omnia faciunt ad generationem bilis, quare poſſunt indicare ſpeciem febris bilioſæ.

Mos morbi.

Tertiò boni vel mali mores in febrib. ex ſuperuenientib. ſymptomatib. cognoſcuntur, ex 4 Gal. 7. *de cr.* 4. quæ quidem ſymptomata ſi fuerint multa, diuturna valida, maligna, & in febre peſtilente febrem mali moris ſignificant; aut contra, ſi fuerint pauca, breuioris temporis, parua & ſimplicia, vt in febre quartana, febrem boni moris ſignificant.

Magnitudo.

Quartò febris magnitudo, vel paruitas potiſſimùm cognoſcitur ex quantitate & qualitate caloris: nam ſi ille fuerit magnus & acris, magnam, ſi paruus & mitis, paruam febrem ſignificat.

Concoctio.

Quintò coctio vel cruditas in febre cognoſcitur ex lotio, ſiquidem humores febrẽ efficientes continentur in venis: quoniã, vt ſcribit Gal. 1. *de cr.* 5. tria genera excrementorũ cuiuſq; partis coctionem demonſtrant, inferioris quidẽ ventris deiectiones, quæ ſunt ſecundũ naturã, venoſi autẽ generis vrinæ: inſtrumentorũ verò deſeruientiũ reſpirationi, excreationes.

Cognitio criſis.

Vtrùm criſis futura ſit nec ne, cognoſcitur tũ ex cõtẽplatione, quomodo virtutis robur ſe habeat; tũ ex motu morbi, & adhuc ex ſignis concoctionis: etenim ſi virtus robuſta fuerit, morbus celeriter moueatur, & aliquod coctionis ſignũ fuerit, veriſimile eſt naturã criſim moliri: ſi verò virtus fuerit labefactata, morbus tardè moueatur, ac nulla coctionis ſigna appareant, nullã contingit in huiuſmodi febre fieri criſim.

Cogn. ſalutis & mortis.

Signa poſtremò ſalutis aut mortis in febrib. capiũtur à trib. à ſpecie, à more, & coctione: ſic febris tertiana, pauca, breuia, & benigna ſymptomata, manifeſta & perfecta concoctio, febris ſalubritatẽ demonſtrant: contra verò febris peſtilens, multa, diuturna, & maligna ſymptomata, nulla cõcoctio, febris inſalubritatẽ ſignificant. Atq; hæc fuerãt quæ Auic. in præſenti c. cõſiderãda proponit, quæ omnia ille accepit ea Gal. tum aliis locis tũ maximè ex li. *de cri.* ac pot. ex 1. li. ſed iam magis diſtinctè ſingula perpendamus, & ad literæ explicationem veniamus.

Scias quòd acceptio ſignificationum febrium eſt ex regimine.) Regimen præcedens debet intelligi non ſolum de rat. victus in cibo & potu, ſed etiam de omnib. ſex reb. non naturalib. adeo vt conſideratio rerum omnium antecedentium maximè pertineat ad cognoſcendum & genus & ſpecies febris.

Et ex diſpoſitionibus & accidentibus præſentibus.) Diſpoſitiones corporis & accidentia, per quæ intelligo omnem corporis diſpoſitionem, ſiue internam, ſiue externam, genus & ſpeciem febris facilè poſſunt indicare. *Et ex regionibus.*) Exempli gratia, in regione meridionali frequenter naſcuntur febres acutæ, bilioſæ; contra in ſeptentrionali diuturnæ & pituitoſæ. *Ex temporibus anni*) ſicuti declarat Gal. 2. *de criſibus* 4. aliæ febres ſunt æſtate acutæ, vt tertianæ, & id genus aliæ autumno, vt quartanæ, de quibus nonnulli ſunt apho. apud Hip. *lib.* 3. Quod tamẽ intelligendum eſt, ſicuti interpretatur Gal. 3. *apho.* 8. de temporibus conſtantibus, & ſeruantibus ſuam propriam naturam: namque in iis contingunt morbi, qui reſpondent illorum naturæ, in cæteris minimè: & ratio colligitur ab eodem Galen. 3. *apho.* 4. 2. *de criſ.* 4. propterea quia non appellationes temporum ſunt cauſæ morborum, ſed temperaturæ, adeo vt quando illæ euariarint, neceſſe ſit, ipſos quoque morbos variare; neque enim æſtas efficit febres ardentes, quatenus æſtas, ſed quoniam hoc tempore viget inſignis caliditas & ſiccitas, vnde ſcribit Hipp. *in temporibus quoniam eodem die modò calor, modò frigus percipitur, morbos autumnales expectare oportet*: quaſi velit in quolibet tẽpore anni, dummodo illud autumni conditiones habeat, morbos autumnales fieri poſſe. Quod autem ex varia temporum & aëris conſtitutione varij morbi oriantur, ſatis declarat Hip. lib. *de aeres aquis, & locis*, nec non 3. *apho.* vt pluribus non ſit opus.

Et ex ætate.) Certũ eſt pro variatione ætatum varias ægritudines & febres contingere: ſic pueri per nimiã voracitatem & cruditatem laborant febribus pituitoſis, iuniores propter copiam bilis febribus ardentibus & tertianis, ſenes propter debilitatẽ caloris innati febribus paruis & ſepultis, de quib. Hipp. loquitur lib. 3. *apho.* à 24. vſque ad finem.

Et complexione.) Quod diximus de ætate, idem de temperie dicendum videtur. Gal. exponens aph. 19. lib. 3. Morbos omnes in omnibus tẽporibus docet non ſolùm propter aërem, ſed etiam propter errata ac differentiam naturarum ægritudines fieri: neque enim, ille inquit, ſimiliter ab eadem cauſa calidum corpus & frigidum offendi aptum eſt, vel humidum & ſiccum, ſicuti neque temperatum, & quæ ſequuntur.

Auic. etiam inter ea quæ faciunt ad cognoſcendũ genus & ſpeciem febris enumerat pulſum, de quo dubium eſt, vtrùm genus & ſpecies febrium ex pulſu poſſit dignoſci: cum enim in qualibet febri calor præter naturam ſit acutus, veriſimile eſt pulſus quoque in omnibus fieri conuenientes incremento caloris; illi verò ſunt, vt ſcribit Gal. 1. *de cauſis pul. c.* 5. maiores, velociores, crebriores. exemplo eorum qui ſitiunt: nam ſicuti illi non ſolùm multum, ſed etiam celeriter & crebrò bibunt: ſic qui indigent refrigerio, copioſum id celeriterque & crebrò attrahunt: quare ſi in omni febre pulſus ſunt magni, veloces & frequentes, vtique diſtinctio generis & ſpeciei per illos haberi non poteſt. Contra autem Galen. 3. *præſag. ex pulſ. cap.* 7. inſtituit particularem tractationem de febr. per pulſus dignoſcendis, qui docet ex propoſito, quomodo vnumquodque ex tribus generibus per pulſus dignoſcatur: vnde ſcribit in ephemera pulſus in magnitudinem, celeritatem, crebritatemque quantum in ipſis eſt, mutari: in hectica in eaſdem differentias conuerti, ſed adhuc celeritatem augeri: in putrida pro varietate principij & cæterorum temporum, varios quoque pulſus fieri: itaque non eſt dubium quin & genera & ſpecies per pulſus diſtingui & cognoſci poſſint. Facilis autem eſt reſponſio ad obiectam rationem: nam quamuis in omni febre ſit calor auctus, tamen huiuſmodi

augmen

augmentum non eſt in omnibus æquale, ex quo variæ quoque conſurgunt pulſuum differentiæ, quę ſingula febrium genera, & ſingulas ſpecies poſſunt demonſtrare.

Ex vrina.) Certiſſimũ eſt ex vrina febriũ genera & ſpecies cognoſci, quãdoquidẽ quod iã ſupra diximus, in ephemera & hectica eſt cõcocta, in putrida autẽ eſt cruda, parũq; in ſingulis ſpecieb. manifeſtè apparent lotia diuerſa, vt poſterius demonſtrabimus.

Ex vomitu.) Ex iis diſtinguuntur febres, quoniã licet varia excrementa cognoſcere, ex quibus contingit febres fieri, ſicuti Gal. teſtatur de vomitu 2. *de criſib. 3. de egeſtione 1 de criſib.* 11. *Ex fluxu ſanguinis narium)* vt ſuprà notauimus ex Gal. hoc fere eſt peculiare ſignum febrium ardentium. *Ex rigore & ſudore.)* Hæc duo ſigna manifeſtè diſtinguunt genera & ſpecies febrium, quoniam neque in ephemera, neque in hectica rigor vel ſudor contingit, ſicuti etiam per hæc quotidiana, tertiana, quartana inter ſe diſtinguuntur, quod Gal. diffusè tractat in *lib. de criſib. Ex qualitate caliditatis.)* De hoc quoq; ſigno diximus, quod eſt ſatis: etenim calor in ephemera eſt mitis, in putrida & hectica acris, in febre ardente acerrimus, in quartana longè mitior, quod idem de reliquis eſt ſtatutum. *Ex paroxyſmis.)* Acceſſiones vel longiores, vel breuiores, vel remiſſiores, aut aliter inter ſe differentes, manifeſtè genera & ſpecies febrium demonſtrant. *Ex diſpoſitione appetitus & ſitis.)* Hæc duo ſymptomata puto ego partim genus & ſpeciem, partim morem febris ſignificare: genus quidem & ſpeciem, quoniam in ephemera & quartana eſt maior appetentia, minorque ſitis, quam in putrida & tertiana: morem autẽ, propterea, quia ſcribit Gal. 3. *epid. ſect.* 1. *com.* 5 & 11. *epid. ſect.* 1. 29.. 62. 75. *Si in febre ardente æger careat ſiti, alterutrum indicat neceſſariò, aut mentem læſam eſſe, aut naturalem facultatem ventriculi interire:* ſic prorſus perdita appetentia ſignum maxime eſt pernicioſum, quale euenit aliquando in febre peſtilenti, cuius meminit Gal. 3. *epid. ſect.* 3. 58. qui aſſerit nonnullos maluiſſe mori quàm comedere. *Ex coniunctis ſicuti ex dolore capitis)* hæc pars dupliciter explicatur; vno modo, quòd ex huiuſmodi ſymptomatib. dolore capitis, vigiliis, delirio, & ſimilib. cognoſcantur febres hunc in modum: quippe ſi fuerit dolor capitis, ex qualitate doloris cognoſcitur materia noxia, ex dolore mordicante materia bilioſa, ex dolore extenſiuo materia flatuoſa, ex dolore pulſatili materia inflammationis, ex dolore grauatiuo materia frigida, ex conſequenti cognoſcitur diſpoſitio febris, quod idem de cæteris eſt dicendum. Altero autem modo exponitur, quòd ex plurimis ſignis ſimul coniunctis medici veniunt in cognitionem febrium, cum vnum aut alterum non ſit ſatis. Prima autem expoſitio, mea ſententia magis quadrat verbis & menti Auic. etſi ſecunda veritatem contineat, cum reuera ſi quis ex vno aut altero ſigno ex infinitis quæ in iſto cap. ponuntur, velit de febrib. iudicium facere, hunc neceſſe ſit multis modis errare.

Et febrium ſunt accidentia ſignificantia earum magnitudinem.) Enumeratis plurib. ſymptomatib. ex quib. medici cognoſcunt diſpoſitiones febrium, ponit modò ſigna, quæ faciunt ad cognoſcendam earum magnitudinem & paruitatem, quæ ſunt duo: alterum, qualitas: alterum, quantitas caloris præter naturam. Primùm itaque ſi calor fuerit acris & moleſtus, ſignificat febrem eſſe magnam, ſi verò ſit mitis & benignus, ſignificat febrem eſſe paruam, quo loco Auic. declarat huiuſmodi qualitatem eſſe veram caloris, ſiquidem nonnullæ febres à principio habent caliditatem mordacem, quarum aliæ perſeuerant & creſcunt, aliæ deinceps remittuntur, de quibus ſcribit Hippocr. & Galen. 6. *epid. ſect.* 1. 19.

Febres aliæ mordaces.) Secundò quantitas caloris; ſc. ſi ille intenſus fuerit, magnam febrem: ſin autem fuerit remiſſus, paruam ſignificat febrem, quod potiſſimùm ex multis vel paucis fluentib. vaporib. cognoſcitur, qui proportione reſpõdent materiæ putreſcenti, quod item ſatis ſupra eſt expoſitum.

Et ſunt accidentia quæ ſignificant genus.) Signa inquit Gal. 1. *de criſ. c.* 3. quæ proprium cuiuſq; morbi genus & ſpeciẽ demonſtrant, ſunt quæcunq; propriam illius formam perficiunt, exempli gratia, tertiana incipit cum vehementi rigore, habet pulſus principio acceſſionis paruos ac debiles, tardoſq; ac raros, deinde magnos, vehementes, celeres, & frequentes, paulo poſt in vigore conſiſtit; tunc ſequitur facilis declinatio: de quib. accuratè Gal. ſermonẽ habet 2. *de criſ. c.* 3. ſic aliæ quoque febres ſua propria habent accidentia, quæ proprium earum genus & ſpeciem poſſunt demonſtrare.

Et accidentia ſignificantia malitiam earum.) Boni vel mali mores morborũ Gal. auct. 1. *de criſ.* 3. ex ſuperuenientib. ſymptomatib. cognoſcuntur, quæ ab ipſo c. 14 trifariam diſtinguuntur: quædam enim in vrinis & deiectionibus, & ſputis apparent, quædã in totius corporis affectib. inueniuntur, quædã in naturalib & animalib. actionibus deprehenduntur: inde ergo Auic. febres mali moris tanquam exemplum ponit inquietudinem, delirium, vigilias: quæ altera ex parte ſi abſint, bonũ febris morem demonſtrant.

Et accidentia ſignificantia digeſtionem.) Hæc ſumuntur ex excrementis, in febrib. autẽ potiſſimùm ex vrina, quæ ex Gal. in 4. *de tuen. vales.* veriſſimum eſt indicium eorum quæ ſunt in venis. *Et accidentia quæ ſignificant criſim.)* Hæc apud Gal. 1. *de criſ. in c.* 14. duplicia ſunt: nã quædã & ſignificant & efficiũt criſim, vt eſt vomitus, ſudor, profluuium ſanguinis narium: quædam verò criſim tantùm ſignificant, vt ſunt deliria, vigiliæ, & ſimilia. *Et accidentia ſignificantia ſuſpicionem aut contrarium.)* Signa quæ mortẽ aut ſalutẽ portendunt, ſunt, quæ excernũtur per alui deiectiones, & vrinas, & excreationes, nec non quæ in toto corpore apparent, vt ſudores, de quib. omnib. ſignis Auic. promittit ſe eſſe tractaturum fen. 2. trac. 1. plurib. capit. Hanc totam partem accepit ex Gal. qui docet omniũ ſignorũ triplicẽ eſſe differentiam; nonnulla quæ concoctionem & cruditatem; ſecunda, quæ ſalutem & mortem indicant; tertia, quæ criſibus attribuuntur: de quib. omnib. ſigillatim atque eorum viuib. tractat accuratiſſimè c. 14.

Et fortaſſe inſunt indicia plurima.) Ex forma, id eſt, ex facie ægroti colliguntur multa indicia, ad cognoſcendã vel febrẽ, vel diſpoſitionẽ corporis, quæ cum febre coniũgitur, exẽpl. gr. ſi quis referat in facie colorem plũbeum, quem ni fallor, Gal. 1. *de criſ.* 12. liuidũ appellat, hic ſignificat frigiditatẽ humorũ, aut extinctionẽ caloris naturalis, vnde ſcribit Gal. 6. *epi. ſect.* 29. huiuſmodi calorem in febre perpetuo exitialem eſſe; multaq; referuntur exempla in li *epid.* 1. & 3. ſicuti in Philippo, qui obiit die ſexta; in adoleſcente, qui in mendacium ferè decũbebat, qui obiit die 7. in quib. antea extremæ corporis partes liuidæ fuerant. Secundò cognoſcitur febris & diſpoſitio corporis ex forma, id eſt, ex inflatione & tumore, nec non extenuatione, vel vt Auic. loquitur ex tornatilitate faciei: etenim ſi illa fuerit inflata & tumida, & palpebræ intumeſcant, & quodãmodo appareant veſtigia mali habitus, ſignum eſt abundare inſignem copiam crudorum & frigidorum humorum, ſicuti illis euenit, qui febre laborant propter nauſeatiuam ſatietatem, quæ apud Auic. nihil aliud eſt, quã inſignis cruditas ventriculi, ex qua propter magnam humorum crudorum copiam multi quoq;

vapo

vapores eleuantur ad partes corporis ſuperiores vnde facies tumida redditur. Sin autem contra facies fuerit extenuata & tornatilis, quæ eadem eſt, quam vulgo faciem Hippocraticam appellant, de qua ſcribit Hip. 1. *prog.* 6. & ſeqq. *naſus acutus, oculi concaui*, &c. hæc ſignificant aut vehementem caliditatem aut tenuitatem humoris, aut velocitatem reſolutionis materiæ, propter amplitudinem pororum, aut propter magnam exercitationem, aut mutationem conſuetudinis in victus ratione, quæ quidem omnia habẽt ſuas ſignificationes, ex quib. licet cognoſcere & febrem, & diſpoſitionem corporis. Gal. 1. *prog. com.* 8. docet huiuſmodi faciem fieri duplici de cauſa, altera interna, altera externa. Si quando hæc facies Hip. prouenit propter cauſam internam, hæc poteſt eſſe triplex. Prima, debilitas facultatis retentricis. Secunda, tenuitas humorum. Tertia, maxima febris, vnde quotieſcũq; huiuſmodi cauſę ſimul concurrũt, neceſſe eſt fieri inſignẽ humorũ & vniuerſi corporis diſſolutionẽ, quã maximè facies Hip. ſequitur, & ideo Gal. aſſerit, talem faciem minimè contingere in morbo pituitoſo, neq; in corpore plethorico, ſed potius in corpore bilioſo, pauci ſanguinis, dolorib. curis, laborib. oppreſſo, in regione ac tẽpore anni calido, & ad ſummã, quòd propter omnes rationes facile poſſit extenuari: iis addit, nonnullos ſuapte natura facilè difflari ac diſſolui, nonnullos habere debilius os ventriculi, quæ ſi conueniant ſimul cũ ſuperiorib. cauſis, vtiq; pro comperto habendum eſt, huiuſmodi corpus admodũ propenſum eſſe ad illam affectionem, quæ exitioſam faciem committit. Sin autẽ huiuſmodi facies oriatur propter cauſas externas. Hip. tres enumerabat, famem, vigilias, fluxionem alui, quib. Gal. adiungit & cætera his ſimilia, immoderatam vacuationem ſanguinis ex narib. vtero, hæmorrhoïdibus, vulnere, aut alio quouis modo, nec non vehementem mœſtitiam, & alia id genus. Porro Hipp. & Gal. comparantes huiuſmodi cauſas internas & externas, ita ſtatuunt, minore cum periculo talem extenuationem fieri propter aliquam externam cauſam, quàm propter malignitatem ægritudinis: quæ demum cauſæ inter ſe facilè diſtingui poſſunt, vnde ſi à ſola cauſa externa hæc facies perniciosa fiat, per diem & noctem circuitionem habebit: ſi verò ex cauſa interna oriatur, aut talis permanebit, aut forte etiam deterior euadet. Hanc eandem ſententiam & doctrinam repetit Gal. 1. 2. *meth.* c. 6. At verò ſi quis quærat, cur Hipp. Gal. & Auic. ſpeciatim mentionem faciant vnius faciei, cum veriſimile ſit ab iiſdem cauſis non ſolùm faciem, ſed etiam totum corpus extenuari: reſpõdeatis, id fuiſſe factum propter duas cauſas, quæ aſſeruntur à Gal. 1. *progneſt. com.* 5. 1. & Hipp. incepiſſe librum progn à ſignis, quæ in facie apparent, quoniã quamprimùm medicus ægroto occurrat, ſtatim hæ partes conſpiciuntur, & cæteris ſunt magis conſpicuæ: nec non quia maximam vim obtinent: quare Hip. iubet ante omnia vultum ægri ſimiliter eſſe animaduertendum, verùm ſimilis ſit vultui bonæ valetudinis, ac potiſſ ſui ipſius, qui docet ægri vultum eſſe optimũ, quotieſcunq; ſimilis ſui permanet; contrà deterrimum, ſi quã maximè à ſtatu naturali declinet. Altera eſt ratio poſita in com. 7. quoniam maxima naturalis habitus mutatio manifeſtè in facie apparet; cũ enim in hac parte & carnoſæ, & humidiores partes inter ſe coniungantur, cumq; partes oſſeæ propter terreſtrem ſubſtantiam ſimiles perſiſtant, carnoſæ autẽ & humidæ facilè conſumantur & collabantur, propter inopiã ſpiritus & ſãguinis. propterea facillimus cognitu affectus eſt: quod idem de naſo, de oculis, de aurib. & cæteris partib diffusè monſtrant eſſe veriſſimũ. Mihi libuit hunc locum lõgius explicare, quod ſit dignus maxima notatione: redeo ad Auicẽnam.

Et accidentium febr.] De ſymptomatib. quæ in febrib. contingũt, nonnulla magis apparent in ſtatu, ſicuti eſt delirium; nonnulla magis in principio, ſicuti ſunt horripilatio, frigus, & profunditas ſomni: Auic. autẽ reddens rationẽ huiuſmodi ſymptomat. primũ inquit, delirũ fieri propter inflammationẽ capitis: cũ enim hæc ſit actio deprauata principis facultatis, meritò prouenit à cauſa calida, quod à Gal. traditum eſt 2. *de loc. af. ad fi.* in ſtatu verò caput incaleſcere, plurib eleuatis, eſt manifeſtũ. Secundò reddens rationẽ profundi ſomni, inquit, id fieri propter multas cauſas, ſc. propter debilitatẽ cerebri, & cõcentrationẽ caloris ad partes internas, in quib. putreſcens materia reperitur, & multitudinem vaporum qui eleuantur ad cerebrum, in quo tamdiu perſeuerant, donec à caliditate fuerint diſſoluti, ac demum propter frigiditatem cerebri & humoris qui vult putreſcere: tot ſunt cauſæ poſitæ ab Auic. profundi ſomni in principio acceſſionum, quæ quidem ſicut apud eum videntur admodum implicatæ & confuſæ, ita apud Gal. longè magis diſtinctæ & perſpicuæ ſunt, qui 2. *de locis aff. ad fin.* ſcribit, alios affectus prouenire à cauſa calida, vigilias & delirium à cauſa verò frigida quotquot ſomnolenti ſunt affectus: quo loco reddit rationem, quamobrem ægri principio acceſſionum vehementi ſomno corripiantur ſæpenumero, & inquit, id contingere propterea, quia cerebrũ hoc tempore vehementer refrigeratur: cum enim cerebrum ſuapte natura ſit paratiſſimum, vt corripiatur huiuſmodi affectib. ſoporariis, cum habeat intemperiem frigidam, ſed non tantam, vt ſola poſſit huiuſmodi ſymptomata efficere, accedente præterea alia frigiditate, vt euenit in principio acceſſionum frigus tantum creſcit, vt inſignem ad ſomnum propenſionem efficiat: quas cauſas ſatis ſit in præſentia indicaſſe, cum de illis ac totius ſomni & vigiliæ ratione loco magis opportuno ſimus tractaturi in poſtrema capitis parte.

CAPVT XIII.

De Intentione ad curationes Febrium putridarum.

SCRIBIT Gal. 1. *de rat. vict. morb. acutor. com.* 3 medicũ tanquam vltimũ finem curationem morborũ ſibi proponere, illamq; ab eo primo & per ſe exerceri, dignotionem verò & prognoſticũ non per ſe, ſed propter vnã curationem, qui ita ſtatuit, has duas partes artis medicæ, quæ ad morborũ cognitionem & prognoſticum pertinent, niſi ad curationem conferant, plane fore ſuperuacaneas: quam eandem ſententiam repetit de iis, quæ fiunt in medicatrina, *com.* 1. Cũ igitur Auic. hactenus multa nos docuiſſet, quæ fuerant neceſſaria ad cognoſcendas febres, & ad ferendum de illis iudicium, pro comperto habendum eſt, hæc omnia ad poſtremum finem, nempe ad illorum curationem fuiſſe inſtituta: quamobrẽ ſumma ratione in præſenti c. 7. intendit, pertractare de febrium curatione. Cum autem huiuſmodi curandi ratio dupliciter poſſit doceri; vno modo generaliter altero ſpeciatim; primùm docet generaliter febres curare in hoc præſenti cap. per ſectionem venæ & medicamentum; in ſequenti cap. 8. per victus rationem: quo triplici genere præſidij, chirurgico, pharmaceutico, diætetico, medici conſueuerunt omnes morbos & febres curare: deinde in ſeqq. ad ſingulas febres & nonnulla ſymptomata, quæ illas comitantur, atque ad illarum curationem progreditur.

Antequam autem incipio Auic. literam interpretari. mihi videor facturus operæ pretium, ſi breuiter & ſummatim ad Gal. mentẽ vobis monſtrauero

com

commnnem methodum medendi, cum generaliter omnium morborum, tum ſpeciatim febriū, de qoib. agimus. quod quidem eo libentius facio, cum intelligam hanc quoque partem artis medicæ à noſtris nouatoribus mirabiliter deprauari, qui non deſinunt pluſquam mille medendi methodos ſuſcitare quotidie, quę planè ſunt ambitioſæ & inanes cogitationes, ac mea quidem ſententia, eo tantummodo ſpectant, vt homines auertant à ſtudio Hipp. & Galen. & illis perpetuas tenebras offundāt, à quibus deinceps nullo vnquam tempore ſe poſſint explicare. Itaque illud primum debet vobis conſtare, quod traditum eſt à Gal. *de ÿs quæ fiunt in medica officina, text.* 1. nec non in lib. *an ars tuendæ valetudinis ad artem exercitationis pertineat*, &c. Sed vt id obiter vos moneam, verior huius libri titulus eſt Thraſybulus, vt notat Gal. 1. *de tuend. valet.* 4. *& lib.* 2. 8. *&* 9. illud, inquam, debet vobis conſtare, finem medici non aliū eſſe, quàm ſanitatem: cum autem ſanitas dupliciter poſſit conſiderari, vel quatenus eſt præſens, vel quatanus eſt perdita, hinc duæ primæ & maximæ partes medicinæ ortæ ſunt, quarum alteram, inquit Galen. *initio lib. de tuend. valetud.* ſanitatis tuendæ; alteram, morbi profligandi facultatem licet appellare. Sed prætermiſſa hoc tempore priori parte, quæ ad conſeruandam præſentem ſanitatem pertinet, cum ſit ab inſtituto noſtro aliena, de altera quæ ad recuperandam ſanitatem pertinet, agendum eſt: hanc verò partem conſtat in ratione curandi morbos verſari, certúmque eſt omnes morbos curari, atque eorum accommodata remedia inueniri, vel ratione, vel experientia, quæ duo ſunt inſtrumenta apud omnes homines ad res inueniendas neceſſaria, & quæ fidem faciunt iis, quæ rectè inuenta ſunt, vt Gal. teſtatur 1. *meth.* 3. 3. *meth.* 2. & aliis locis. Etenim ſi quis interroget, quod eſt Gal. exemplum, quamobrem huic febricitanti potio aquæ frigidæ concedatur: duplex reſponſio poteſt afferri; vna, quæ ortū naturámque febris doceat, de temporibus morborum diſputet, ac ſimul frigidæ aquæ vim & facultatem exponat, ex quibus licet reſpondere, in hoc morbo atque hoc tempore aquam frigidam congruum remedium eſſe: altera, quæ, prætermiſſa omni conſideratione, ad vnam experientiam confugit, nempe in tali morbo & tempore aquam frigidam ſæpenumero profeciſſe: ex quo factum eſt, vt medici antiqui vna vel altera via incedentes, in varias ſectas medicorum deducti fuerint, ex quibus qui vni experientiæ nitebantur, quam obſeruatione eorū quæ ſæpe ſimili modo cōtigerunt conflari affirmabant, ſe empiricos nominabāt, à nonnullis alio nomine *obſeruatores* appellari ſunt: qui autem ducem rationem ac rerum omnium, naturalium, non naturalium, ac præter naturam inquiſitionem & conſiderationem ſibi proponebant, ſed tamen ita, vt neque experientiam negligerent, ſe *rationales* & *dogmaticos* appellabant. Prætereo tertiam vulgarem ſectam, vt pote iam ab omnibus exploſam, nempe eorum qui ſe *methodicos* appellabant, propterea quod poſitis communibus quibuſdam rationibus & indicationibus quas communitates vocabant, methodum, ſeu rationem artis compendiariam ſequerentur. Iam verò quia nos profitemur in primis Hipp. & Galen. quos conſtat fuiſſe dogmaticos, ac propterea docuiſſe rationem curandi morbos cum ratione, idcirco nos decet ab eorum diſciplina non diſcedere, verùm cum medici rationales à cæteris differant medicis in eo potiſſimùm, vt docet Galen. 8. *de med. ſec. loc.* 2. quòd illi totam ſuam curandi methodum conficiunt per indicationes, quod nihil aliud eſt Galen. interprete 2. *met.* 7. quàm ordiri ex rei natura, atque ex ipſa quid agendum ſit, inuenire, iure, ac merito, quicunque cupit cum ratione inuenire, accommodata remedia ad curandos morbos, is omnium primò debet ſibi elicere & ponere ante oculos indicationes curandi, quæ ex Gal. 3. *meth. in princip.* ſuggeriunt quid agendum ſit, & omnes medici operationes dirigunt. Porrò huiuſmodi curatiuæ indicationes ſi ſummatim, & per cōpendiū conſiderentur, à trib præcipuè deſumūtur, à morbo, à corporis temperamento, & ambiente nos aëre: namque ad has tres indicationes cæteræ omnes, quæ plurimæ ſunt, facilè poſſunt referri, exempli gratia, ad morbum omnes illius differentiæ & cauſæ; ad corporis temperamentum, natura, ætas, conſuetudo; ad aërem, tempus anni, ſtatus cœli, regio, commodè referuntur: quæ doctrina eſt Gal. 9. *metho* 14. de quibus quidem indicationibus accuratè & diffuſè aliàs tractabimus, ſicuti res longè maximè momēti videtur poſtulare. Elicitis indicationibus ſecundo loco animaduertendum eſt, vtrùm nobis liceat ſatisfacere nec ne? id quod, vt Gal. docet 1. *ad Glau. cap.* 8. *ad fin* ex vna morbi & virium quantitate definiendum eſt: quod quidem præceptum, ſicut vno verbo & facilè explicatur, ita non ſine magna difficultate atque experientia poteſt ad vſum reuocari, cum propter alias cauſas, tum maximè propterea, quia nulla ſingulorum quantitas, neque ſcribi, neque vllo modo poteſt doceri. Etenim ſi vires adeo validæ fuerint, vt poſſint morbum ſuperare, neceſſe eſt ægrum euadere: ſin verò contrà eueniat, neceſſe eſt ægrum morbi. Vbi autem ſpes eſt poſſe indicationibus ſatisfieri, in quo tota conſiſtit ſumma prognoſtici, tertio loco id reſtat vt ſtatuatur de propriis remediis, qualitate, quantitate, ordine, tempore, & cæteris quæ ad commodam illorum adminiſtrationem pertinent. Hæc breuiſſima eſt methodus curandi omnes morbos, admodum perſpicua & rerum naturæ conſentiens, quam Galen. docet *in lib. de conſtit. art. med.* & perpetuò imitatur. Ergo quidem didici hac methodo meos ægros curare iam 40. annos, ac Deo fauente, illos curabo in poſterum: quare, Domini, vos hortor & rogo, vt hac ipſa methodo diſcatis veſtros ægros curare, ſi modò rationales medici, atque in primis Hipp. & Gal. non ſophiſtarum & nouatorum imitatores haberi velitis. Sed quæ generaliter diximus de curatione omnium morborum, accommodemus ad methodum curandi febres putridas, quam habetis præclariſſimè traditam à Galeno hac verborum ſerie 11. met. 10. *Ergo qui febrem curare voluerit, neceſſe eſt putredinem inhibeat; ita duo ſcopi ſe exhibent, alter a febre, alter à putredine; atque a febre rurſus duo, ſcilicet vt portio febris quæ iam facta eſt, curetur, quæ verò in genere eſt, inhibeatur*, & quæ ſequuntur.

Sanitatis duplex acceptio.

Galen. hoc loco medicis curaturis febres putridas quatuor ſcopos proponit, febrem, putredinem, prohibitam tranſpirationem, obſtructiones, docétque vniuſcuiuſque rationem habendam eſſe, non ſolùm quod pertinet ad id quod factum eſt, ſed etiam ad illud quod eſt futurum, adeo vt iam facta mala curentur, futura prohibeantur. Itaque primus ſcopus eſt febris, ex qua, cum ſit intemperies calida naſcitur indicatio refrigerandi, vel ſi ita placet refrigerandi & humectandi: atque hæc indicatio eſt duplex, vna, vt pars febris iam facta curetur: altera, vt pars in generatione exiſtens prohibeatur. Secundus eſt putredo, ex qua alia naſcitur indicatio, & vacuandi quod planè eſt putridum, & refrigerandi, ſiccandi & concoquendi quod non ex toto putridum eſt: quæ item indicatio duplex exiſtit. Prima, vt quicquid putredinis iam factum eſt, ſanetur. Secunda, vt quod in generatione adhuc eſt, ſiſtatur. Hoc idē de alteris quoque duobus ſcopis prohibita tranſpiratione, & obſtructione, tam planè, & perſpicuè Gal. docet, vt ſuperuacaneum ſit hanc rem longiore interpretatione illuſtrare. Quoniam verò eodem Galen. auctore 11.

meth. 13. pertinet ad medicum diligenter omnes ſcopos inſpicere, vt ille probè intelligat, quidnam primò, quid ſecundo, quid tertio loco, & ita deinceps agere oporteat, hanc totam diſciplinam ita Gal. interpretatur, vt ante omnia perpetuò ſit habenda ratio fluxionis ſuccorum obſtruentium: etenim eum febris non poſſit auferri perſeuerante putredine illius cauſa, neque putredo præſente prohibita tranſpiratione, neq; hæ pariter præſentibus obſtructionibus, omnis ratio demonſtrat omnium primò obſtructionibus proſpiciendum eſſe: cum autem obſtructiones, ſicun reliqui tres ſcopi, ſint partim factæ, & partim futuræ, certum eſt factas nullo modo poſſe auferri, niſi antea quæ futuræ ſunt, inhibeantur: nam cû factæ obſtructiones non aliter curentur, quàm reſeratione, quæ impactos & obſtruentes ſuccos remouet, quam Gal. ſua lingua vocat ἐκφράξιν, id minimè licet conſequi, ſi alij continuè humores accedant, & obſtructiones foueant. Itaque ad ſummã ſi Gal. credimus, indicationes curandi febres putridas ſunt huiuſmodi. Prima, quæ reſolutiua methodo poſtremo loco eſt inuenta, minoratio materiæ, quæ fluxũ obſtruentium humorum compeſcat. Secunda, præparatio noxiæ materiæ & viarum, per quas illa debet purgari. Tertia, vacuatio humorum putridorum, ac poſtrema refrigeratio, ſi ita ferat occaſio, vt febris adhuc perſeueret. Conſtitutis iis indicationibus vt ſeruemus methodum de qua diximus, ſecundo loco debet medicus animaduertere, an ſperet ſe poſſe illis ſatisfacere necne: quod iudiciũ iam diximus fieri poſſimũ ex comparatione febrium, & virium ægrotantis, ex. gr. ſi vna ex parte obſtructiones fuerint multæ, atque inſignes, ſi putridi humores ſint plurimi, ac magna putredine infecti, ſi febris fuerit vehementiſſima: ex altera autem parte ſi ægri vires fuerint imbecilles, ætas vel pueriſis, vel ſenilis, habitus corporis extenuatus, facile eſt colligere, vel difficulter, vel nullo modo, neque prioři, neque cæteris indicationibus ſatisfieri poſſe: quo tempore prognoſticum ſolet medicis maximam exiſtimationem & gloriam afferre: verum vbi ſpes fuerit eliciis indicationibus ſatisfieri, tunc medicus tertio loco de particularibus remediis cogitat, cum quibus ſuum propoſitum aſſequatur. Ergo quod pertinet ad primam indicationem, com duplici potiſſimum ratione, nimirum miſſione ſanguinis, & purgatione, corpora ſoleant vacuari, id primùm quæritur, an huic febricitanti liceat ſanguinem mittere, an dare medicamentum: ſic de cæteris, vtrùm hoc vel illud alimentum & medicamentum ſit magis accõmodatum ad tollendas obſtructiones, aperiendóſq; meatus: pariter conſiderat, per quam viam putridi humores conuenientiùs poſſint purgari; ac demum conſiderat, quænam præſidia, cum interna, tum externa ſint magis apta ad remittendam febris caliditatem. Hæc breuiſſima eſt Galen. methodus curandi febres putridas, quam mihi ſatis ſit in præſentia ſummatim indicaſſe, & veluti adumbraſſe, quam poſteriùs conabor exactè & diſtinctè ſingula perpendere & explicare. Quare ad Auic. venio, in cuius explicatione mihi ſtatutum eſt illa tantummodo capita & præcepta vobis explicare, quæ magis vtilia videbuntur: namque ſi vellemos ſingula verba & totam literam exponere, noſtra interpretatio nullum finem haberet, & tardiùs quàm vellemus ad propriam ſingulatum febrium curationem accederemus.

Diuiſio. *Scias quòd intentio.*) Hoc præſens c. 7. variè diuiditur ab interpretib. in tres, in quinque & plures particulas; de qua re non ego multum laboro, qui id ſatis babeo. Auic. propoſitum eſſe in præſenti cap. tradere generalẽ rationem curandi febres putridas, per miſſionem ſanguinis, & adminiſtrationem medicaměti, vnde forte ſatis eſſet illud diuiſiſſe in duas partes, in quib. hęc duo præſidia cõtinẽtur & explicãtur.

Et ſcias.) Senſus horum verborum eſt, in curatione febrium putridarum duplicẽ medico offerri indicationem curandi; vnam, quæ habet rationem febris, quaſe neceſſe eſt refrigerare & humectare: alteram, quæ habet rationẽ materiæ, quamobrem neceſſe eſt, illam vel digerere, vel euacuare. Haoc partem haberis præclariſſimè traditã à Gal. 10. *meth.* 1. cuius doctrinæ ſumma eſt huiuſmodi, affectum duplicem eſſe; vnũ, qui à nulla pendet cauſa, qualis eſt febris ephemera & hectica: alterum, qui habet cauſam, veluti eſt febris putrida, ex quo duplex quoque eſt ratio curationis, vna vera & propria quæ vni affectui debetur: altera minus vera, & minus propria, quæ affectui ſimul cum ſua cauſa attribuitur: de quo duplici affectu & duplici curatione loquitur Gal. 4. *meth.* 3. 11. *meth.* 2. 13. *meth.* 2. Ergo ſicuti in febre ephemera ſimplex quidam eſt affectus præter naturam, cauſis què illam excitarunt iam abolitis, qui propterea ſimplicem curationem requirit, ita in febribus putridis, in quibus cauſa adhuc manet, neque affectus, neque ſanatio ſimplex exiſtit: namque portionem febris, quæ iam recepta eſt in corpore, ex propria ipſius indicatione curare opòrtet, nimirum per refrigerationem, portionem verò quæ adhuc futura eſt, oportet propulſare, ac ne fiat, præcauere: hoc autem fiet, ſi cauſa quæ poteſt illam excitare, prorſus amoueatur; quamobrem in febre putrida, quæ accenſionis ſuæ cauſam intus habet 1. indicatio ab ipſa cauſa ſumenda eſt, nempe à putredine, ſed tamen, ita, vt neque febris interea prætermittatur: quæ doctrina in vniuerſum tradita eſt à Gal. cum inquit c. 89. art. med. ***Generaliter autem ſi vnamquamque prius effectricem cauſam reſciderimus, deinde verò ad illam, quæ facta eſt, ægritudinem accedamus, cauſarum ſalubrium inuentionem habebimus.*** Quæ eadem ſententia eſt repetita 8. *meth.* 4. Et ſi quis obiiciat Gal. qui 8. *meth. vlt. ad fin.* perſpicuè docet, indicationem febris cæteras omnes indicationes obſcurare, is memoria repetat, Galeo, eo loco ſermonem habere de febribus ephemeris, & comparate indicationem, quæ ſumitur à febre cum cæteris, quæ ſumuntur à natura, ætate, conſuetudine, minimè à cauſis, quæ in huiuſmodi febre ephemera nullæ ſunt: quod veriſſimum eſt, & nullam abſurditatem continet. Porrò in hac conſideratione vtrùm ſit magis attendendum cauſæ quàm febri, an contra magis febri, quàm cauſæ, Gal. duas ponit concluſiones, maxima notatione dignas. Prima eſt, ſi in idem conſentiant, & quæ febrem extinguunt, & quæ illius cauſam oppugnant, ſicuti, ex. gr. euenit in febre biliosa, in qua eadem præſidia frigida & humida poſſunt & febrem extinguere, & cauſam febris expugnare, cum vnum ſit quod ab vtriſq; indicatur, id ſine procrogatione agẽdum eſt. Secunda eſt concluſio ſi febris & cauſa nõ conueniant inter ſe, adeo vt ſanatio febris, quæ iam facta eſt, illius cauſam poſſit augere, vel altera ex parte quæ cauſam ſuboriuent, poſſint febrem exaſperare, tum diligens conſideratio de ſpecie remediorum habenda eſt, quemadmodum frequenter contingit in febre pituitoſa, in qua ſi velimus vti præſidiis, quæ valeant noxium humorem incidere, attenuare, abſtergere. obſtructiones & meatus aperire, quæ conſtat calida eſſe, periculum eſt, ne ſimul quoque febris augeatur, ſicuti contra, ſi iis frigidis remediis vtamur, quæ poſſint febrem extinguere, periculum eſt, ne humor frigidus, craſſus & crudus adhuc frigidior, craſſior & crudior reddatur. Cæterùm Gal. poſt hæc rationem docet, qua vnuſquiſque ſe facile poſſit ex hac difficultate explicare; ea verò eſt, vt tota huiuſmodi conſideratio & deliberatio ad tria capita redigatur. Primum, an expediat ſolam febrem curare, neglecta cauſa. Secundum, an liceat ſolam cauſam oppugnare, neglecta febre. Tertium, an plurima

plurima quidem remedia ad alteram earum, vel cauſam,vel febrem ſint adhibenda,ſed tamen ita, vt neque altera prorſus negligatur. Ex quibus nobis capitibus quod primo loco dictum eſt,nempe ſolam febrem curandam eſſe, neglecta cauſa,prorſus à Gal. relictum:namque ſi ea remedia quibus oppugnamus portionem febris,quæ ſemper gignitur, efficientem illius cauſam augent,planè certum eſt,hac medendi ratione neque illius generationem prohiberi neque febris magnitudinem minui poſſe. Quod verò ſecundo loco poſitum eſt,cauſam ſcil.fore oppugnandam, nulla febris habita ratione, ſi bene diſtinguatur,non omni ex parte apud Galen.reiiciendum eſt: namque ſi æger laboret incredibili magnitudine febris,committendum non eſt,vt per ea præſidia quibus cauſam ſtudemus auferre,febrem augeamus, ne fortè vtrumque ſimul, & febris & homo de medio ſollatur:ſin autem febris fuerit adeo remiſſa, vt quo tempore aduerſus cauſam tantummodo pugnamus, vires interea nullam iacturam facere poſſint, tunc profectò neque hæc ratio medendi eſt contemnenda. Verùm Galen.tertium præcipuè modum videtur probare, qui iubet medicum inſtare contra eam vel cauſam vel febrem,quæ magis vrget,ſed tamen neque alterius negligentem eſſe: etſi verò Galen.affirmar, plerumque maiorem eſſe vim cauſæ,quàm febris, tamen fatetur fieri poſſe aliquando, vt talis ſit febris magnitudo, quæ niſi illi occurratur, præſentem perniciem ſit allatura:in quo caſu fuerit neceſſe, febrem priùs ſubmouere, & quaſi cauſæ obliuiſci, deinde ãd cauſam amouendam accedere: quam ſententiam retulit Auic.in præſenti parte inquiens: *Et ſcias quòd febris quãdoque eſt tanta vehemẽtia & acuitatis, quòd non licet vti regimine cauſa,imo indiget infrigidatione vltima*, &c.) Itaque ex hoc Galeni loco facile eſt intelligere, vnicuique mentem Auicen.in præſenti parte,in qua, vt diximus,ille docet,quando vel ſoli febri, vel ſoli cauſæ, vel vtrique ſimul proſpiciendum ſit, vt certè ſuperuacaneum ſit nos longiorem de hac re interpretationem facere.

Et digeſtio quidẽ in groſſa eſt æquatio eius cum ſubtilitate.) Hinc omnes interpretes colligunt,digeſtionem apud Auic. nihil aliud eſſe, quàm æquationem ſubſtantiæ,adeo vt humores ſi fuerint tenues,incraſſentur,ſi fuerint craſſi, attenuentur,& ad mediocritatem deducantur. Quæ eadem ſententia habetur 1. doctrina 6.*ſumma* 1.*cap.* 3. ac forte Auic. hanc doctrinam accepit ex Gal. qui lib. *de conſt.artis med.*c. 19.hęc habet: *quod in naturalem ſtatum redire poteſt, contrariis alterare oportet,craſſum quidem & lentum attenuando,tenue verò incraſſando,communiter autem vtraque concoquendo.* Hoc loco ab omnibus propemodum interpretibus mouetur quęſtio,an concoctio ſemper craſſitudinem pariat,ſicuti manifeſtè videntur ſentire Ariſt.& Gal.ille enim 4.*meteor.c.*3.docet, in vniuerſum omnia quæ coquuntur ex tenuioribus craſſiora reddi: Galen.verò hæc ipſa ſcribit verba 4. *de ratione victus morborum acutorum* 4. Deiectiones liquidas dicit Hipp. nullo modo concoctas, coctio enim omnia cogit & incraſſat. Et ſanè hæc opinio videtur admodum conſentanea rationi:ſi quis naturam concoctionis,& modum quo illa perficitur,diligenter conſideret,apud Gal. 1. *epid.* 1.2.44.*concoctio eſt deductio quædam in ſubſtantiam coquentis eius quod concoquitur.* Apud Ariſtot.loco meteor. citato, *eſt perfectio à calido innato ex oppoſitis paſsibilibus.* fit autem hoc modo:cum omnia quæ coquuntur,conſtent calido frigido,humido,& ſicco,certum eſt calorem cuiuſque rei continere humida & ſicca in perfecta mixtione, quod ſi contingat natiuum calorem imbecillum eſſe, ſtatim fit vt ſiccæ & humidæ partes malæ in mixtione contineantur, ſiquidem à calore imbecillo nequeunt contineri,ex quo fit cruditas & putredo,in quibus humor non bene contentus redundat in rebus crudis & putridis, & idcirco vtraque huiuſmodi,vt ita dicam, corruptio,cruditas inquam,& putredo,emendatur & corrigitur concoctione quoniam per concoctionem perficitur atque augetur calor, humidùmque ad perfectam mixtionem cum ſicco deducitur. Cum ergo res coquenda ſibi comparet perfectionem, propter incrementum caloris innati, atque illius actionem in oppoſita paſſibilia, nulli dubium eſſe debet, quin hoc tempore conſumpto toto humore inutili ac malè concocto, reliquum humoris probè miſceatur cum partibus terreis,vnde reſolutis tenuiſſimis partibus, ſatis vnicuique poteſt conſtare, omnes res quæ coquuntur fieri craſſiores,atque vno verbo concoctionem ſemper craſſitudinem parere: ac reuera ſi hæc concoctionis ratio, quæ ducta eſt ex rei natura,atque in doctrina Ariſtotelis certiſſima eſt, accuratè intelligatur, mea quidem ſententia ſtatui aliter non poteſt. Veruntamen præter ſententias Galeni & Auic. quæ ſuperiùs propoſitæ ſunt,neque deſunt quædam argumenta, quæ contrariam opinionem videntur demonſtrare: namque multa ſunt genita per concoctionem,quę tamen ſunt tenuiora illis rebus ex quibus generantur, exempli gratia, fructus,pyra,ficus & ſimiles, in fine concoctionis euadunt longè tenuiores & molliores,quàm fuerint antea: ſic in corpore chylus fit ex pane, ſanguis ex chylo,ſpiritus ex ſanguine, nihilominus ſpiritus ſanguine, ſanguis chylo,chylus pane,ſubſtantia tenuior eſt: præterea conſtat vrinam crudam eſſe, quotieſcunque aut nimis craſſa, aut nimium tenuis exiſtit, ex quo vrina nimiùm tenuis, dum coquitur, craſſeſcit, & nimis craſſa attenuatur: quamobrem concoctio non ſemper videtur craſſitudinem parere. Ad diſſoluendam hanc difficultatem eſt vulgaris fere omnium reſponſio, concoctionem eſſe duplicem; alteram alimentorum,quam appellant *in ſumatiuo*; alteram, excrementorum, quam vocant *in notiuo*, quarum duarum concoctionum meminit Galen.2.*de ratione victus* 44.vnde reſpondent,priorem concoctionem *in ſumatiuo*, ſemper procedere incraſſando, ſiquidem omne quod concoquitur tandem aſſimilatur membro,quod craſſius eſt, quàm ea quæ coquuntur, & aſſimilantur: poſteriorem vero *in notiuo* procedere quandoque incraſſando, quandoque attenuando,vt excrementa poſtulant. Sed talis reſponſio non conuenit cum doctrina Gal. qui 1.*aph.com.*12. & loco cit.1.*de ratione victus*, teſtatur,non ſolùm alimenta, ſed etiam excrementa per concoctionem fieri craſſiora. quod ex variis Gal. locis duo confirmant apertiſſimè, alter eſt 2.*prog.*37. & ita habet: *Concoctio craſſiorem reddit non ſolum vrinam,ſed etiam deiectionem,quoties bene in ventre coquatur,& ſimiliter ſputa in pleuritide peripneumonia, nec non pituitam per diſtillationes & grauedines*,&c. Alter eſt locus in lib. de totius morbi temporib. 3. *Quis ignorat ventriculum male concoquendi munus obiſſe, deiectiones nondum in chylum mutatas contemplatus? qui neſcit vrinam in vaſis coctione fruſtratam eſſe, aquoſam illam conſpiciens.* Quo loco Galen.hoc ipſum demonſtrat in ſingulis excrementis & in ſingulis corporis partibus,nempe omnia,neque ſolum alimenta,ſed etiam excrementa per concoctionem fieri craſſiora. Nonnulli aliter reſpondent, nempe alimentorum quæ in corpore humano concoquuntur, quædam conuerti in membra dura, aut partes craſſas, cuiuſmodi ſunt oſſa;quædam verò in ſubſtantias tenues, cuiuſmodi ſunt ſpiritus: alia demum in mediocres, cuiuſmodi ſunt caro,& pinguedo: quare inquiunt,quæ in craſſa conuertuntur, omnia concoctione craſteſcere,ac de iis tantùm locutos fuiſſe Ariſt. & Gal. cetera omnia attenuari, neque concoctione fieri craſſiora. Quæ

ſanè reſponſio eſt nullius momenti:namque certum eſt Ariſt.& Gal. ſtatuiſſe decretum generale de omnibus rebus,quod nullo modo ad hæc vel illa tantū poteſt referri,pręterquam quod Ariſt.non ex iis,quę per concoctionem generantur,ſed à cauſa efficiente concoctionem,ſumit argumētum ſuæ concluſionis, quoniam,ille inquit,*calor res omnes reddit calidiores, ſicciores,& magis craſſas* : quo nihil planius & apertius dici poteſt. Atque ne fruſtra ſim longior in referendis aliorum cogitationibus, quæ, mea ſententia, ſunt inanes, & nihil ad rem pertinent, ego quidem cenſeo reſpondendum eſſe ad mentem Ariſt.& Gal. res omnes concoctione fieri craſſiores,quod ego interpretor fieri,quatenus pertinet ad illam portionem materiæ,quæ eſt concoquenda:pro quo ſciendū eſt, tam in alimentis quàm in excrementis varias partes reperiri,quarum aliæ ſunt vtiles & cōcoqui poſſunt: aliæ ſunt planè inutiles, neque vlla ratione concoctionē poſſunt recipere:itaque illæ tantūmodo partes per concoctionem fiunt craſſiores,quæ verè ſunt vtiles,& cōcoquūtur:exēpli gratia in pane ſunt duæ partes,vna apta ad concoctionē & nutritionē,altera excrementia & nullius vſus:ex quib.licet chylus qui ex pane generatur, ſit ipſo pane tenuior, altera pars ſecretis excrementis, ex qua propriè & verè fit ipſe chylus,illo tenuior exiſtit,& concoctione graſſitudinem acquirit. Pariter ex chylo generatur ſanguis,at non ex toto chylo:ſed ex altera tātùm parte,quæ eſt apta ad nutritionē,quæ cum ſit tenuior,agente in eā calore fit craſſior congruaq; ſanguinis materia efficitur:ſic ex quibuſdam partib.tenuib.ſanguinis redditis quoquomodo craſſioribus generantur ſpiritus vitales:quod de cęteris quoq; ſtatuendū eſt,adeo vt res omnes ex ea parte quæ verè eſt cōcoquenda, perpetuò euadant craſſiores. Neque verò diuerſa eſt ratio excrementorū,exēpli gratia,lotia craſſa dum coquūtur,videntur quidē fieri tenuiora, ſed reuera propria ſubſtantia liquoris craſſeſcit,ſiquidē tota vrina fit tenuior ſeparatione craſſorū humorū, qui cum liquore erant cōmiſti:hæc autē quæ ſeparantur, non ſunt ſuiecta concoctioni,ſed ſola tenuior pars lotij,à qua cætera inutilia excremēta ſunt ſeparata,eſt idonea ad concoctionē,atque hæc pars cōcoquenda,conſūpta à calore partibus humidis, neceſſariò ac perpetuò ſiccior & craſſior redditur,ſicuti diximus de tenuiore parte panis,chyli,ſanguinis & reliquorum.Itaque concludendum,verè omnia quæ concoquūtur,ſemper fieri craſſiora.Neque ab hac determinatione diſſentiunt Gal.& Auic. qui ni fallor,minimè loquūtur de cōcoctione,ſed potiùs de præparatione eorū quæ debent concoqui:quæ quidem ſine vlla dubitatione, ſi ſint craſſiora,debent attenuari;ſi ſint tenuiora,debent incraſſari, vt deinceps agente calore, qui ſemper cogit & incraſſat, faciliùs coqui poſſint. Atque de hac quæſtione ſatis.

Et omnès fructus febricitantibus.) Fructus diuiduntur à Gal.2.*de alim.facul.*2.in æſtiuos,quos Græci ὡραίοι, Latini *fugaces, fugientes & temporarios*, vocant,cum breui admodū durēt tempore.quales ſunt melones,melopepones, perſica,& ſimiles:& autumnales,qui *ſerotini* dicūtur,poſſūntque ſeruari incorrupti aliquandiu, quales ſunt pyra,poma,punica, & ſimilia. Gal.autem docet hoc loco,nec non in lib.de cibis boni & mali ſucci,nullum fructū eſſe boni ſucci, fugaces verò planè prauum ſuccum habere,adeo vt, ſi præterea corrumpantur in ventriculo,à venoſa materia non longè abſint:ex quo colligit illorū vſum conuenire potius ratione medicamenti quàm alimēti,nēpe illis qui vehementiori calore & longiori itinere ſunt defatigati, tunc enim poſſunt aliquam vtilitatem afferre.ſqualorem corporis humectando.& ſi actu frigida ſumantur, moderatè refrigerando. Gal. elegantem de ſe ipſo narrat hiſtoriam in libello de ſuccorum bonitate c.1.etenim cum ille patris conſilio ab eſu fructuum ac præcipuè fugacium certo tēpore abſtinuiſſet,liber à morbis permanſit: vbi verò ſimul cum ſuis ſodalib. liberaliter iis fructibus vſus fuiſſet,quæ ſub canis tempore proueniunt,autumno ſæpius in morbum incidit acutum, adeo vt neceſſe fuerit illi ſanguinem mittere, quod factum eſt vſque ad annum ſuæ ætatis 28.quo tempore cum præuideret,ſibi maiora imminere pericula,ſtatuit nullos fructus aſſumere præter ficus, & vuas exactè maturas, & quidem moderatè. in qua deinceps victus ratione perſiſtens ſemper firma atque inculpata valetudine potitus eſt. Ex iis difficile eſt intelligere rationem, quamobrem omnes fructus noceant febricitantibus: cum enim ſint pauci ſucci,& facilè putreſcant, præcipuè verò in ventriculo à putrido calore malè affecto neceſſariò degenerant in vitiatos humores,qui poſſunt multis modis febrem augere & fouere. at ſi quis obiiciat Gal.qui 1.*ad Glau.*in tertiana exquiſita concedit fructus,qui non ſunt omnino difficilis concoctionis:reſpondeatis priùs Gal.concedere illorum vſum parcè & moderatè, quod illa verba manifeſtè demonſtrant(*permittendum verò vt illos deguſtent.*)qua moderatione ſi fructus aſſumantur, poſſunt quidem refrigerare & humectare, & forte aliquam vtilitatem afferre, nec quidquam lædere: quamuis enim minimè probum ſuccum generent,quoniam ille paucus eſt, à calore naturali facilè poteſt corrigi & ſuperari. Deinde reſpondeatis, eiuſmodi fructus concedi à Galen. hominibus delicioſis,vt poſtrema capitis verba demonſtrant.Itaque omnes fructus nocēt febricitātibus,neq; alia ratione poſſunt conuenire, niſi admodum parcè, & potius ratione medicamenti quàm alimenti, præcipuè verò in gratiam alicuius ſymptomatis, exempli gratia, diſſolutionis ventriculi, perditæ appetentiæ, immoderatæ ſitis, & ſimilium. Quod ſi quis cupiat ſingulorum fructuum, tam æſtiuorum, quàm autumnalium magis exactè naturam & facultates cognoſcere, is conſulat Galenum qui 2. *de alim.facul. & lib.de cibis boni & mali ſucci,* hæc omnia declarat accuratiſſimè.

De ſyrupo acetoſo.

Et multoties quidem inuenitur res quæ digerit & ſubtiliat, &c.) Sciendum eſt ſyrupum acetoſum eſſe duplicem,vnum,qui paratur ex ſaccharo & aceto;alterum, qui conficitur ex melle & aceto,& vterque ab Auic.*can.tract.6.*appellatur *ſyrupus acetoſus*: veruntamen ſolent medici alterum ab altero diſtinguere, qui ſyrupum ex ſaccharo *ſyrupum acetoſum*, ex melle autem *oxymel* nominant: itaque ſententia Auic.intelligitur de vtroque, nam vterque ex partibus ex quibus componitur,aceto inquam,ſaccharo, vel melle,habet vim incidendi,attenuandi, refrigerandi, abſtergendi, adeo vt huiuſmodi duo ſyrupi, & febri,& cauſæ febris.& omnibus febribus,omnibuſque cauſis febris videantur conuenire.quam eandem ſententiam repetit Auic.1.3.*tract.*1 *cap.*29. *de curatione generali diſpoſitionum cerebri.* Cum Auic. conuenit Meſue, *cap. proprio*, qui aſſerit ſyrupum acetoſum bilioſis affectibus conuenire, proptèrea quia bilem tenuitate & caliditate furioſam frangit, incraſſat,extinguit;humores item craſſos & glutinoſos tenuare,incidere, & ad purgationem præparare. Ac forte idem cum Auic. & Meſue ſentit Galen. qui ſcribit de ſuccorum bonitate & vitio, oxymel omni ætati & omni naturæ, ſanitatis tuendæ gratia, vtiliſſimum eſſe: contrà verò eſt ipſemet Auic. qui curando maniam docet, cauendum eſſe ab eo in quo ſit ſubtiliatio, deſiccatio, & inciſio,ſicuti eſt oxymel *prima tertij tract.*4.c.17.& Hipp.in vniuerſum teſtatur 3. *de ratione victus* 39. acetum natutis bilioſis conferre,melancholicis obeſſe:quare huiuſmodi ſyrupi non cōueniunt in materia ſicca:ſic Gal.

in lib. meth. de tuenda valetudine, de ratione victus morborum acutorum. partim probat oxymel, vbicunque ſit materia frigida, craſſa, tenax, quæ indigeat inciſione & attenuatione: quibus planè conſentit Aëtius *ſermone 5. cap. vlt.* poſtremis verbis quæ ſunt huiuſmodi: *Hipp. & Gal. dixerunt oxymel commodum eſſe corporibus craſſis, & glutinoſis humoribus refertis, minimè puris & non redundantibus excrementis aut iis qui ex tenui aut acri fluxione laborant, aut qui neruoſas partes ſenſu inſigni præditas habent.* Sic demum Alex. *lib. 12. cap. 1. de feb. ephemera* ex obſtructione longa oratione probat, neque temperaturis, neque humoribus ſiccioribus oxymel conuenire: vt concludendum videatur, malè Auic. huiuſmodi ſyrupo aceroſo communem vim iuuandi omnes febres & omnes humores tribuiſſe. In hac difficultate reſpondeatis vno verbo, oxymel reuera conuenire in primis in materia frigida & craſſa, cum ratione mellis abſtergat, ſiccet, calefaciat, ratione aceti incidat & attenuet; quæ omnia ad talem materiam ſunt valde accommodata: quatenus autem pertinet vel ad materiam, vel ad habitum corporis, vel ad temperiem calidiorem & ſicciorem, ego quidem cenſeo aut nullo modo, aut ſaltē parcè & cautè illud congruens eſſe, cùm fortè attenuando & ſiccando poſſit magis obeſſe quàm prodeſſe. Niſi poſtremo loco dicamus, ex varia oxymellis præparatione, de qua Gal. tractat diffusè *4. de tuend. valet.* illud poſſe parari adeo temperatum, vt ex communi regula medicorum, quæ docet remiſſum agere in intenſum, liceat affirmare, hæc medicamenta aceroſa poſſe omnibus humoribus & omnibus febribus conuenire.

Et cum, &c.) Quoniam Auicen. dixerat aliquando refrigerandum eſſe, nempe quotieſcunque febris magis vrget, quàm illius cauſa, ne aliquis hac in re error contingat, atque intelligamus, quænam ſint apta, & quæ ſint inepta ad refrigerationem, inquit, in præſentia, non fore exhibenda medicamenta frigida, aut adſtringentia, niſi poſt coctionem & vacuationem excrementorum, quo tempore ad roboranda ipſa membra certum eſt illa conuenire. Quod quidem præceptum velim vos bene memoria tenere & obſeruare, nempe vt in curandis omnibus febribus putridis ab omni re adſtringente perpetuò abſtineatis; vt quæ poſſit augere prohibitam tranſpirationem & obſtructiones, cum quibus febres putridæ nunquam poſſunt auferri. Quo quidem pernicioſo errore arguendi ſunt multi noſtrorum temporum medici, qui familiariter vtuntur ſyrupis de limonibus, de agreſta, de portulaca, de acetoſitate citri, vino granatorum, citoniorum, bolo armena, corallis, & aliis id genus, quæ maiori & minore non carent adſtrictione; à quibus omnibus conſulo vos diligenter cauere, niſi fortaſſe in gratiam alicuius ſymptomatis, potiſſimùm oris ventriculi, illa quandoque velitis exhibere, ſicuti legimus *1. ad Glauc. 14. ad fin. 12. meth. 7.* Galenum quoque non ſemel exhibuiſſe mala punica, & alia id genus. Non ignoro nonnullos eſſe quibus placet, Auic. non generaliter & abſolutè prohibere adſtringentia, ſed adſtringentia validiora, qualia ſunt trochiſci de ſpodio & ſimilia, quos ego puto malè ſentire: ſiquidem primùm ſimpliciter inquit, cauendum eſſe ab iis in quibus eſt ſtipticitas: deinde ſi conſideremus methodum curandæ febris putridæ, ac rei naturam, vtique fatendum eſt præceptum eſſe commune longè maximi momenti, & maxima dignum obſeruatione.

Et ſcias quòd cura febris putridæ.) Cum Auic. dixiſſet principio capitis, attendendum eſſe partim ad febrem, & partim ad materiam; nunc admonet curationem febris putridæ eſſe diuerſam à curatione febris hecticæ; quæ ſententia eſt manifeſta, & eſt Galeni, qui ſcribit 11. *meth. 2.* febrium ephemerarum quemadmodum & hecticarum, veram & propriam curationem eſſe; earum verò quæ ex putreſcentibus humoribus generantur, curationem & præſeruationem mixtam eſſe, propterea, quia febris ephemera & hectica ſunt ſimplices morbi, ſine cauſa, qui remedia contraria requirunt: in putrida autem non modò morbum, ſed etiam illius cauſam oportet auferre. Pro quo iuniores intelligant, quod Gal. innuit hoc loco, ſed explicat diffusè *1. aphor. 22.* curationem morborum tripliciter vſurpari; vno modo quatenus curatur morbus iam factus, qui non ampliùs pendet à cauſa; quæ curatio fit ſimpliciter per vſum contrariorum: vt ſi morbus fuerit calidus, per frigida & è conuerſo. Altero modo curatio dicitur præſeruatiua, quæ non conuenit, neque morbo facto, neque fienti ſed tantùm imminenti aut futuro; vt ſi appareant ſigna plenitudinis, illius vacuatio qua præcauetur morbus, ſimpliciter ad vnam præſeruationem pertinet. Tertio modo dicitur curatio, qua comprehendit & curationem, & præſeruationem, quippe conuenit & morbo facto, per ſuum contrarium, & morbo futuro per ablationem ſuæ cauſæ: ex quo medici vtroque nomine, quandoque curationem, quandoque præſeruationem ſolent appellare: exempli gratia, ſi quis mordeatur à cane rabido, primùm eſt morbus factus, nempe vlcus, quod curationem poſtulat; ſecundò eſt morbus futurus, nempe rabies, quæ præſeruationem requirit. Itaque hæc curatio componetur ex curatione & præſeruatione, & iure dixerunt Auic. & Galen. curationem febris putridæ à curatione febris hecticæ diuerſam eſſe. *Morborũ curatio triplex.*

Et cibatio quidem eſt amica virtuti.) Neſcio quomodo Auicen. hoc loco interponat nonnulla quæ pertinent ad victus rationem, de quibus ex propoſito intendit pertractare ſequenti cap. ſententia verò eſt talis: Alimenta partim eſſe amica, partim eſſe inimica virtuti: amica, quoniam illam conſeruant & augent: inimica quoniam ſunt amica illius inimico, nempe materiæ: namque ſicuti ſcribit Galen. 1. *ad Glauc. 10.* quantum inediæ proſunt ad morbi coctionem, tantum vel etiam amplius officiunt viribus: alimenta autem quantum ægri robur augent, tantum coctiones impediunt. Pro quo ſciendum eſt ex Galeno 1. *de ratione victus* 44. vnum atque eundem eſſe ſcopum nutriendi ægros & ſanos, nempe cuſtodiam facultatis vitalis: nam propriè morbus ſua indicat remedia, phlebotomiam, purgationem, &c. virtutis autem cuſtodia ſolam indicat alimoniam: quare niſi alimenta morbum offenderent, nos ſoli virtuti attendentes, ægros vt ſanos nutriremus: ſed quoniam illa magna ſæpe afferunt incommoda, propterea morbi affectionem non tanquam alimenti indicatricem, ſed tanquam prohibitricem, contemplamur. Hinc habetis aphor. Hippocr. *Vbi morbus peracutus eſt, extremè tenuiſſimo victu vtendum eſt:* & qui ſequuntur, qui docent congruam moderationem alimenti, vt interim natura poſſit incumbere concoctioni materiæ efficientis morbum: ergo alimenta ſunt amica naturæ, quatenus illam roborant & conſeruant; ſunt autem inimica, quoniam augent materiam morbi, quæ ipſi naturæ eſt inimica. Quod ſi quis cupit huius præcepti communem rationem intelligere, is audiat Hippocr. 2. aphor. 10. *Impura corpora quantò magis nutries, eo magis lædes.* Cum enim corpora laborantia febre putrida ſine dubio ſint impura, certum eſt, quo magis illa nutriuntur, eo magis lædi, copiámque & vitium humorum, obſtructiones, putredinem, & febrem augeri: quod ſpeciatim Galenus quoque animaduertit 11. *meth. 15. ad finem.* Gentilis hoc loco inquit, hanc ſententiam Auicen. fuiſſe Hippocr. 7. aphor. 67. *Si quis cibum febricitanti dederit, ſano quidem robur, laboranti verò morbus:* qui reprehendit Galenum quaſi

non intellexerit, neque hunc, neque ſequentes aphor. ſed ille reuera non percepit mentem Galeni, namque ille ſcribit *in comment.* & miratur nonnullos interpretes, qui finem libri aphor. variis modis deformarunt, nonnulla per eadem verba ſcribentes, quibus antea Hippocr. vſus fuerat; nonnulla paululum commutantes, aliqua interponentes, qualis eſt propoſitus aphor. qui à locutione Hippocr. longè abeſt: nam cum auctor dicere voluiſſet, alimenta in ſanis quidem robur efficere, ægris autem obeſſe; vel ſanis quidem robur, laborantibus morbum augere, abſurdè prorſus locutus eſt, cum reuera alimenta non ſint, neque robur neque morbus, ſed & robur & morbum efficiant: quare Galenus non reprehendit illum auctorem de re, ſed de abſurditate orationis, adeo vt malè à Gentili reprehendatur.

At ſcias quòd non eſt tibi poſſibile curare febr.) Auicen. hic ponit nonnullos canones ſiue regulas, quarum prima eſt, nullam febrem cuius natura & cauſa ignoretur, poſſe à medico curari: ac ſanè ratio eſt manifeſtiſſima. Cum enim præcipua curandi ratio & remediorum inuentio pendeat ex ipſo morbo, niſi ille intelligatur, quomodo liceat elicere indicationes, & remedia inuenire? ex quo vulgare eſt prouerbium, *qui bene nouit, bene curat; qui male nouit, male curat.* Et quoniam potuiſſet quis quærere ab Auicen. ſi forte id contingat, vt febris ignoretur, quidnam agere oporteat, ille huic quaſi tacitæ obiectioni reſpondet: *ſi ignoraueris ægritudinem, attenua regimen*, & quæ ſequuntur: quam eandem ſententiam ille habet per hæc verba 4. t. c. 1. *Cum autem ignoras quæ ſit ægritudo, relinque eam naturæ, & non properes, quoniam natura aut ſuperabit ægritudinem, aut ipſam manifeſtabit.* Hæc quidem eſt huius loci vulgatis interpretatio, quam etſi nolo redarguere, tamen cenſeo hac tota verborũm ſerie magis reconditam, & veriorem interpretationem contineri. Puto igitur Auicen hanc ſententiam accepiſſe ab Hipp. 4. *de ratione victus* 4. 52. *Inconſtantes febres donec conſtent, ſinere oportet: vbi autem conſtiterint, victu & curatione conuenienti pugnabis.* Hippocr. hoc loco, vt Galen. interpretatur, loquitur de vna febrium inconſtantia, in quibus nihil conſtans certúmque exiſtit: quam quidem conſtantiam & firmitudinem periodi in primis atque vrinæ ſolent afferre, quare vbicunque periodi non ſunt firmatæ, & loria inter ſe ſunt diſſimilia, Hipp. formam talis febris inconſtantem eſſe ait, ac ſi diceret, non exactè vnam formam ſeruare: igitur in huiuſmodi febribus non in principio victu vti præcipit, ſed ſinere donec qualiſnam ſit febris cognoſcamus, & tunc victus formam definire: namque ſi quis audeat antea vel per victus, vel per medicamentorum rationem curationem aggredi, vix fieri poteſt, quin is multa & grauiſſima errata committat. Itaque exiſtimo Auicen. hanc eandem ſententiam habere, & loqui de febribus non quæ nequeant cognoſci, exempli gratia, an ſit febris, an ſit putrida, an ſit biliosa, eiuſcemodi cognitio ex iis quæ antea tradita ſunt, non poteſt ignorari, ſed quæ ſint inconſtantes, & nullam certam formam retineant,

Regula I. de quibus Hipp. & Galen. loquuntur. Sed ſingulas Auic. regulas perpendamus. Prima fuerat, *non poſſe febrem curari, niſi ea prius cognita fuerit*: quare medicum oportet ante omnia ſtudere vt febrem cognoſcat, neque ſolùm genera, ſed etiam ſpecies & differentias, vſque ad extremum exactè intelligat: quæ regula, vt diximus, eſt manifeſtiſſima, neque indiget

II. longiore explicatione. Secunda eſt, *ſi ignoraueris febrem tunc ſubtilia regimen*, hoc eſt, vt ego interpretor, ſi febris fuerit inconſtans, neque vllam certam formam vel periodorum vel vrinarum ſeruet, donec illa ſibi conſtet, ſine victu & ſine medicamentis ſinere oportet; quod ſi antea aggrediaris illud facere, periculum eſt ne alimenta exhibeas in acceſſione, aut propines medicamentum in tempore importuno, aut alios ſimiles committas errores. Tertia eſt III.

regula: *prouide ne æger occurrat paroxyſmo, niſi ventrem habuerit vacuum.* Sententia eſt Hipp. 1. aphor. 11. *in acceſſionibus abſtinere oportet, & quibus per circuitus fiunt acceſſiones, in ipſa acceſſione abſtinere oportet*: & iterum 1. de ratione victus 46. *tempus dandæ ſorbitionis tum per initia, tum per omnem morbi decurſum, hoc maximè obſeruare oportet: nam ſi pedes frigidi fuerint, non modo à ſorbitione, verum quoque & maximè à potu abſtinendum eſt, ac cum caliditas ad pedes deſcenderit, tunc dare expedit.* Vtrobique docet Hipp. principio paroxyſmorum abſtinendum eſſe à cibo & potu, quòd illa, expoſitore Galen. hoc tempore exhibita, calorem alioqui ſatis obrutum, adhuc magis obruant, ac vehementer ægrũ lædere poſſint.

Tempus autem commodum nutriendi ægroti, inquit Galen, illud eſt, cum moderatiſſimè ſe habuent tum thorax, tum venter; ſicuti contrà, tempus deterrimum eſt ac peſſimum, cum eæ partes peſſimè ſe habeant. Tempus nutriendi ægroti

Quod ſi memoria tenetis, quæ diximus de particularibus temporibus morborũ, ſatis debet vobis conſtare, tempus commodum atque optimum dandi alimenti non aliud eſſe, quàm febris declinationem vel infebricitationem, contrà cætera omnia tempora eſſe incommoda, neque vllo modo ad nutritionem accommodata. Sed hac in re valde vtili parumper conſiſtendum eſt: namq; ſicuti conuenit inter omnes, in febribus intermittentibus, vel quæ habent longiſſimam & exquiſitam declinationem, opportuniſſimè ægros nutriri, quo tempore illi melius ſe habent, ac longius diſtant à ſtatu prioris, & à principio poſterioris paroxyſmi: ita altera ex parte, ſi intermiſſio vel remiſſio febris ſit valde breuis, vt duarum, aut trium horarum, vt neceſſe fuerit ægrum nutrire, vel prope ſtatum præteriti, vel prope principiũ imminentis paroxyſmi, quæritur vtrùm hanc vel illam temporis occaſionẽ liceat eligere, de qua controuerſia variæ fuerunt antiquorum opiniones, de quibus mentionem facit Corn. Celſ. *lib.* 3. *c.* 4. Sed iis prætermiſſis nos ad Galen. accedamus, qui 10. *meth.* *c.* 3. primum longa verborum ſerie quandam narrat hiſtoriam de iuuene febre correpto, quem ſeruauit & releuauit à ſyncope, ac demonſtrat aperiſſimè ægrotos quandoque parum ante acceſſionem, imò in acceſſionis inuaſione vtiliter & neceſſariò nutriendos fore, nimirum quotieſcunque ægri ſunt temperamento & habitu corporis bilioſo, calido & ſicco, habéntque vires imbecillas, ac febris accenditur ex laboribus, vigiliis, inedia, & ad ſummam ex acribus & mordentibus humoribus, ex quibus illi facilè diſſoluuntur, & ſyncope corripiuntur. Deinde *cap.* 4. teſtatur & gloriatur, iam incipiente febris horrore, dato alimento ſe nonnullos ab horrore & à febre liberos reddidiſſe: quamobrem cum Hippocr. & Auicen hoc loco iubent, in acceſſionibus fore à cibo abſtinendum, non id generaliter accipiendũ eſt, ſed hac adhibita limitatione, ſi per ægri temperiem, corporis habitum, & vires licet: ſiquidem propter huiuſmodi rationes cogimur aliquando vel ipſo paroxyſmi principio alimentum exhibere; in cæteris autem corporibus Gal. rurſum hanc totam rem explicat accuratiſſimè, qui 11. *meth.* vltimo docet, nutriendos ægros laborentes febre intermittẽte ac redeunte, duo potiſſimùm animaduertendo, alterum, ſtatum præcedentis paroxyſmi; alterum principium futuri, atque eodẽ tempore vult danda eſſe linimẽta, quæ ab vtroque termino quam longiſſimè diſtant: quod ſi ſpatium inter ſummum prioris acceſſionis vigorem, & principium ſequentis, ſatis amplũ fuerit, facile eſt idoneũ tempus nutritionis inuenire: ſi verò exiguum & anguſtum id fuerit, alterũ fieri neceſſe eſt,

eſt, vel vt ægrum ex priore febre adhuc calidum nutrias, vel inuaſione ſequẽtis paroxyſmi iam imminẽte. Ex quo loco Gal. 1. *ad Glauc. c. de tertiana notha*, in curatione tertianæ nothæ, in qua ſolent eſſe acceſſiones longiſſimæ, ſcriptum reliquit, non eſſe dãda alimenta quotidie, ſed ſatis fore, ſi alternis diebus exhibeantur, quod in iis vix liceat inuenire tempora opportuna, quibus ægri ſingulis diebus nutriri poſſint. Itaque ſi tempus inter vtramque acceſſionẽ admodum anguſtum fuerit, tunc oportet medicum vti ſumma prudentia, qui primum debet morbi naturam conſiderare, & quo potiſſimùm tempore ille finem ſit habiturus: namque ſi febris fuerit è genere continuarum & acutarum, certum eſt illam breui, neque vltra diem 14 finiendam eſſe: quod ſi vltra diem ſeptimam progreſſura non videatur, planè æger ſine alimento continendus eſt, dummodo cõiiciamus virtutem interea non defuturam: ſin antem ad nonam, aut 11. aut 14. vſque progreſſura videatur, ægrum neceſſe erit nutrire. Præterea in difficultate nutriendi ægrotum, ſi tempus inter duas acceſſiones anguſtum fuerit, Galen. iubet medicum animaduertere locum laborantem, vnà cum affectu, tum acceſſionis & principij, & ſummi etiam vigoris qualitatem & communem conditionem: namque ſi æger vel iecoris, vel ventriculi inflammatione laboret, periculoſiſſima res eſt ante acceſſionem illum nutrire: quod ſi hæc abſint, eos qui infirmas habent vires, nutrire vtiliſſimum eſt: etenim huiuſmodi ægroti vnà cum acceſſionibus, iecore quidem laborante alui deiectione, ore autem ventriculi malè affecto, ſyncope corripi conſueuerunt. Et ſi quis cupiat cæterarum quoque partium quæ iecori & ventriculo reſpondeant, aliquam rationem intelligere, partim ex ſitu, partim ex dignitate facile is poterit de vnaquaque iudicium facere. Quatenus autem pertinet ad conſtitutionem & qualitatem principij, nec non ſummi vigoris vtriuſque acceſſionis, ita ſtatuendum eſt: quandoquidem in rigore notandum eſt, an æger citra magnitudinem caloris ſit ſiccus & ſqualidus, an magis ſine ſiccitate & ſqualore ſit inſigniter calidus: namque priorem moderatè calidum, ſed exiccatum, quamprimum victo humectante madefacere oportet: in ſecundo ſine ſiccitate vehementer calido, dum plurimum caloris ſe remittat, antequam nutrias, expectare oportet. In principij verò qualitate id conſiderandum eſt, an corporis extrema refrigerentur, magnaque ad internas partes fiat ſanguinis reuocatio, an magis principium planè ſit leue, neque admodum hominem vrgeat, quippe iſtud ſecundum, tanquam facile & manſuetum contemnendum eſt, atque ſi ita ferat occaſio, prope illud, & in illo principio licet ægrotum nutrire: at de priore eſt rurſus diſtinguendum: namque ſi abſque alicuius viſceris inflammatione, aut humorum redundantia in principio acceſſionis fiat motus ad interiora, nihil offendes, ſi parum antè ægrum nutriueris: ſin verò adſit inflãmatio vel humorum copia, nutritionem tanquam rem maximè noxiam, ante acceſſionem vitare oportet. Poſtremò autem in febribus, quæ vnicam tantùm à principio vſque ad finem habent acceſſionem, facilis tolerantia & conſuetudo ſpectari debent, quoniam huiuſmodi febricitanti eo tempore alimenta ſunt exhibenda, quò facilius morbum tolerat, eaque potiſſimum hora diei, qua priùs in ſanitate nutriri conſueuere. Quæ doctrina eſt Galeni 11. method. 5.

Quarta regula.

Et non moueas in die paroxyſmi, quantum poſſibile eſt.) Hæc eſt quarta regula, in die paroxyſmi nihil mouendum eſſe, quantum fieri poteſt: & ratio eſt in promptu, propterea quia natura à morbo eſt ſatis afflicta, neque decet addere afflictionem afflicto: itaque per Auicennam in die paroxyſmi, neque licet venam ſecare, neque dare medicamentum, neque aliud inſigne remedium adminiſtrare. Verùm aduerſus huiuſmodi regulam dubitant nonnulli, qui proferunt quaſdam rationes, quæ videntur demonſtrare, medicum poſſe aliquando in acceſſione aliquam vacuationem moliri, & primò natura vtiliter vacuat in die paroxyſmi. Ergo & medicus. Conſequentia eſt manifeſta, quoniam medicus eſt miniſter & imitator naturæ. Antecedens eſt Galen. 3. *de criſibus*, 4. criſim concurrere cum die acceſſionis, atque ita rarum eſſe, vt in leuiore die febris iudicetur, vt Archigenes bis tantum per vniuerſam ſuam viam id viderit: ipſe verò Galen. ſemel tantùm id obſeruauerit: vbi conſentit. Hipp. 1. epid 3. 13. *Quæ diebus paribus accidunt, paribus iudicantur; quorum verò ſunt in imparibus acceſſiones, in imparibus iudicantur.* Quem locum explanans Galenus præclarè cauſam explicat propter quẽ contingat criſim in acceſſionibus fieri: propterea quod hoc tẽpore partim humores moueantur, ac veluti bulliẽtes erũpant ſanguinis profluuio, vel ſudoribus vel vomitu, vel deiectionibus, & aliis modis, partim natura grauata & onere oppreſſa ad huiuſmodi expulſiones irritetur, partim denuũ fuſis & agitatis humoribus illorũ expulſio & criſis facilius ſoleat ſuccedere: quod ſi in die acceſſionis licet naturę criſim & varias vacuationes efficere, cur non itẽ naturæ imitatione liceat medico idem facere? Secundo Galen. in lib. *quos & quando &c.* tradens rationem vacuandi corporis, inquit reſpiciendum eſſe ad acceſſiones quæ non poſſunt docere quomodo ſit euacuandum, qui ſtatuit principio acceſſionum per ſuperiora, in declinatione per inferiora vacuandum eſſe: & confirmatur, quoniam Auicenna in cura febris quartanæ maximè probat vomitum in die paroxyſmi, qui, vt ille inquit, aut alleuiat paroxyſmum, aut eradicat ipſum. Imò verò ſunt nonnulli moderni qui vario experimento affirmant, in febre quartana medicamentum dare in die acceſſionis, & admodum feliciter, inter quos eſt ille Amatus Luſitanus, qui in prima centuria curationum medicinalium curatione 8. iſtud multis modis conatur confirmare. Tertiò iſti afferunt auctoritatem Mauri cuiuſdam medici veteris, cuius mentionem facit Gentilis, qui in primo aph. 2. præcipit, hominem vacuandum eſſe, qua hora humores moueotur: quare cum illi potiſſimùm moueantur tempore acceſſionis, hinc colliguot hoc ipſo tempore medicum quoque poſſe varias vacuationes moliri.

Ad hanc difficultatem reſpondendum eſt non licere in febribus medico in die paroxyſmi aut venam ſecare, aut medicamentum exhibere, aut aliter inſignem vacuationem facere: & quatenus pertinet ad ſectionem venæ, Galen. *de ſang. miſſ.* 21. expreſsè docet, febris declinationem perpetuò expectandam eſſe, ſicuti in lippitudine & aliis affectibus, qui febre carent, non febris declinationem, quæ nulla eſt, ſed magnitudinem doloris, aut inflammationis, aut totius affectus fore inſpiciendam, ac poſtremò ſi nihil eiuſmodi vrgeat aut prohibeat, tempus ſecandæ venæ conuenientiſſimum matutinum eligendum eſſe. Quatenus verò pertinet ad medicamentum, etſi id non explicatur à Galeno, tamen ex comparatione ad ſectionem venæ facilè poteſt intelligi, idem quoque de medicamento ſtatuendum eſſe: neque enim minorem moleſtiam, & vim affert naturæ medicamentum, quàm afferat venæ ſectio. Sed præterea certum eſt, medicamentum ex vna parte trahere à circumferentia ad centrum, ex altera naturam in paroxyſmo expellere à centro ad circumferentiam, vnde forent duo motus contrarij, quos natura non

niſi cum magno periculo poſſet perfecte. His mihi liceat addere duas alias rationes, longè maximi momenti quæ planè demonſtrant, in die paroxyſmi quieſcendum eſſe: vna colligitur ex Gal. in lib. *quos & quando, ad finem*, quoniam medicus non intelligit propoſitum & propēſionem naturæ, & quamobrem ſi illa, verbi gratia, vellet euacuere per ſudorem, medicus autem audcat vel ſecare venam, vel dare medicamentum, quis non videt iis modis non ſine magno ægri diſcrimine conatus naturæ perturbari, & omnia peruerti? Altera ratio colligitur ex Auic. 4. *tract. 2. cap. 9.* quia ſi natura ſibi pararet vacuationem per aluum, & medicus hoc tempore exhibeat purgans medicamentum, certum periculum imminet, ne ex vtraque euacuatione, & naturæ & artis tam immoderata ſequatur purgatio, vt vires ægri ſatis eſſe non poſſint. Itaque in die acceſſionis neque vena, neque dato medicamento, neque aliis modis licet medico aliquam inſignem vacuationem moliri.

Solutio prima. Reſtat reſpondere ad obiectas rationes, & ad primam. *Natura vacuat in die acceſſionis: ergo & medicus.* Negatur conſequentia, & ratio eſt, quoniam natura hoc tempore non vacuat, niſi vehementer irritata, & quaſi coacta, neque medicum decet imitari naturam, niſi quotieſcunque illa ſua ſponte & bene operatur. Et ſi quis rurſum obiiciat imò illam quandoque vacuationes facere vtiliter: reſpondeatis primum iſtud nunquam fieri ſine grauib. ſymptomatib. & multo labore ægroti, in qua re non decet medicū naturā imitari. Deinde reſpōdeatis, naturā ſibi vias & inſtrumenta parare, quæ ignorātur & nō poſſunt adminiſtrari à medico: iam verò diximus rationes propter quas non licet naturam in acceſſione vel adhuc magis irritare, vel à ſuis operationibus impedire.

Secunda ſolutio. Ad ſecundam reſpondeatis: ſi natura aggrediatur vomitum in die acceſſionis, illum poſſe iuuari à medico, ſed leuiorib. tantùm præſidiis, putà hydrelæo, ſyrupo acetoſo, & ſimilibus: ſin autem vomitus ſua ſponte non moueatur, illum nullo modo in tali die, ſed alio tempore prouocādum eſſe. Sic legimus Gal. 1. *ad Gla.* in curatione tertianæ nothæ, quartanæ, & quotidianę, vomitum quidem probare, ſed poſt ſumpta alimenta: ergo non in die acceſſionis. Ad Auicen. dicimus, ipſum quoque probare vomitū in quartana ante proxyſmum, vel in paroxyſmo, eum leuibus tantùm, minimè validis præſidiis: quod ex eo fit manifeſtum, quoniam eodem cap. paulo poſt iubet vomitum prouocandum eſſe poſt alimenta cum fortitudine, planè demonſtrans rationem priorem non fuiſſe cum fortitudine, ſed cum leuitate. Ad auctoritatem Mauri illius veteris medici, hæc. Domini, eſt ſubtilis quædam cogitatio: ſed ille intelligebat non motum humorum in proxyſmo, ſed motum humorū qui fit quotide: namque diuidebat ſingulos dies in quatuor partes, in quarum prima, aurora ſanguinem; in ſecunda, meridie bilem, in tertia, veſpere melancholiam; in quarta, noctu pituitam volebat moueri: ac propterea ille ſentiebat medicamenta illa hora eſſe exhibenda, qua ſinguli humores ſolent moueri. Huiuſmodi ſententia videtur quoque fuiſſe Hippocratis 6. epid. 1. 55. *Ad initia exarcerbationes conſiderandæ ſunt, & in omni morbo veluti veſpere exacerbari &c.* Quo loco Galen. hæc habet: *Namque Hipp. diem toti anno proportione exiſtimat reſpondere, vt matutino tempori ver ſimile ſit, meridiei æſtas, veſperi autumnus, nocti hyems.* Vtrùm verò liceat ex conſilio Mauri dare purgantia medicamenta, non perpetuò horis matutinis, ſicuti omnes facere conſueuimus, ſed illo tempore quo purgandus humor ſuapte natura mouetur, quandoque meridie, veſpere, nocte, id vos cogitabitis: purgandi ratio foret admodum noua, ſed fortaſſe expurgationes fœliciùs ſuccederent, cum certè huiuſmodi ſententia non careat aliqua ratione.

Et oportet vt in omnibus obſerues diſpoſitionem virtutis.) Auicenna loquitur hoc loco & determinat de mittendo ſanguine in febribus putridis: quo loco omnes interpretes ſolēt duas quæſtiones admodum difficiles, ſed maximè vtiles & neceſſarias explicare: alteram, qualeſnam generaliter ſint ſcopi ſiue conditiones animaduertendæ à medico, in ſanguinis miſſione: alteram, vtrùm ſectio venæ conueniat in omni febre putrida, nec ne: de quibus ſuperuacaneum eſt nos agere, qui proximo ſuperiore tempore vtramque examinauimus & publicauimus, adeo vt vnuſquiſque facilè poſſit de vtraque diſputatione noſtram ſententiam intelligere.

Deinde fac ſequi phlebotomiam ſolutionem ventris ſubtilem.) Facta ſectione venæ, Auic. docet, aluum fore leniendam, quod præceptum communiter prāctīcantes non ſatis intelligunt nec obſeruant, qui ſemper ferè primùm vtuntur medicamento, deinde accedant ad ſectionem venæ; in qua ſententia ipſe quoque Auic. videtur fuiſſe, qui hæc habet 4. 1. 20. *Et oportet, vt tibi caueas ab ea in repletione ſtomachi & inteſtinorum.* Imò & Gal. hoc idem videtur ſentire 9. *metho. 5. de ſanguinis miſſione* 20. Si cruditas præcedat, vel ciborum in ventriculo, vel excrementorum in inteſtinis, tanto tempore differendam ſectionem venæ, quantum ad alimenti coctionem, & excrementorum deſcenſum videbitur fore ſatis. In qua re ego quidem puto nihil certi poſſe determinari, ſed hoc negotium pendere ex iudicio medici. Ego profectò antequam venio ad ſectionem venæ, ſi ventriculus & inteſtina mihi videantur referta eſſe excrementis, ex conſilio Gal. ſoleo ad breue tempus remedium differre, & interea leniente medicamento corpus exonerare, dummodo morbus tātas permittat inducias, vt non immineat periculum admittendi præcipuum huius remedij occaſionem, quod ſi aliter eueniat morbuſque ſit adeo grauis, vt nullas videatur inducias permittere, tum ſine vlla dilatione impoſito clyſtere venæ ſectionem aggredior: deinde ſi ita ferat occaſio, ad leniens medicamentum propero. Auic. igitur poſt ſectionem venæ vult aluum leniendam eſſe cum iis quæ ſunt ſicut aqua hordei, & alſiracoſt parum, qui hoc loco tria ponit medicamenta, primum eſt ex aqua hordei, id eſt, ex priſana, quæ vt placet Gal 1. *de rat. vict.* 18. aluum mouet, & alſiracoſt, id eſt, manna, quam Gal. quoque nouit & appellat mel aëreum 3. *de alimen. facult. cap. de melle*, cuius medicamenti ſit exemplum:

℞. *Succi priſanæ* ℥ v
Mannæ elect. ℥ iij. *Miſce.*

Alterum eſt priſana cum ſyrupo acetoſo.

℞. *Succi priſanæ.* ℥ v.
Syrupi acetoſi ℥ iij.

Sed hoc leuiſſimum admodum foret medicamentum, præterquam quod huiuſmodi miſtio non videtur conuenire, ex ipſomet Auic. paulo pòſt cap. 9. qui hæc habet: *Et aggregare ſyrupum acetoſum, & aquam hordei ſimul, eſt illaudabile, quoniam corrumpit aqua hordei, ſecundum plurimum.* Dicendum verò mixtionem priſanæ improbari ab Auicenna, quotieſcunque illa exhibentur tanquam alimenta, & iure, ſicuti improbantur apud Galen. 1. *de alim. facult.* 1. cætera omnia quæcumque poſſunt ſtimulare naturam ad expultionem, antequam alimenta coquantur, illa autem optimè permiſceri, ſi exhibeantur tanquam medicamentum, ſicuti in præſenti loco, quemadmodum priſana lenit, abſtergit, ſyrupus acetoſus incidit & ſtimulat ad expultionem. Tertium eſt medicamentum manna ſimul cum ſyrupo violaceo, qui ſyrupus conficitur ex violis purpureis, ac multiplici earum infuſione,

vulgo

Digitized by Google

vulgo ſyrupum violatum ſolutiuum appellant: & ſit exemplum:

℞ *Mannæ elect.* ℥. j. ß.
Syrupi violati ſolutiui ℥. iij.
Decoctionis barraginis q. ſ.
Miſce & fiat potio.

Hæc ſunt medicamenta Auicennæ. Cæterum quoniam ſunt alia multa medicamenta lenientia, cū ſimplicia, tum compoſita, quæ in febribus frequenter ſolent à medicis vſurpari, hic locus poſtularet, vt de ſingulis tractaremos; ſed quoniam mihi ſtatutum eſt priuatim vobis explicare commodum vſum omnium medicamentorum, quæcunque ſeu leniendo, ſeu præparando, ſeu purgando, hoc tempore ad purgandum ſunt accommodata, ſuperuacaneum eſt in præſentia de illis agere.

Et magis dilectum eſt apud me.) Quoniam Auicenna locutus fuerat de alui lenitione, nunc addit, melius eſſe id præſtare cū clyſteribus, quàm medicamentis: quod præceptum conſiderent iuniores. Nam ſi Auicenna in principio morborum magis diligit clyſteria, quàm lenientia medicamenta, quid putandum eſt de purgantibus medicamentis illum ſentire?

De Clyſterib. Porrò ex hoc loco mihi libet occaſionem accipere de clyſteribus vobiſcum agendi, cum maximus & frequentiſſimus illorum ſit vſus, non ſolùm in febribus, ſed etiam in aliis morbis, de quibus videatis Aëtium *lib.3.cap.* 159. Paulum *lib.* 1 44 Actuarium *lib. de comp. med. ad finem.* Auicennam *4. primi c.* 17. Gal. variis in locis. Clyſteria ad varios vſus accommodantur, & propterea variis rationibus componuntur: ac primùm eſt vulgaris vſus, ad illa ducenda excrementa, quæ in inteſtinis continētur: in quē vſum laudat Aëtius aquam ſolam calidam: Galenus verò *8. metho.* 5. aquæ addit mel & oleum, vt ex aqua habeatur ablutio, ex melle abſterſio, ex oleo mollities: & ita 11 *metho.* 6. inſtituit clyſtere ex mulſa & oleo: loco autem olei medici quandoque vtuntur butyro, quod præcipuè faciendum eſt, quotieſcunque in recto inteſtino ſunt aliquæ affectiones, vt dolores hæmorrhoidum, quæ ex butyro magnopere mitigantur; vel vbi eſt ſuſpicio de vermibus, ſicuti in pueris: ſiquidem vermes ab oleo refugiunt, & ad butyrum ſunt propenſi. Ad hunc vſum ſolent medici in morbis, ac præcipuè febribus prope in omnibus, vti quodam genere clyſteris, quod *commune* appellant, &

Clyſtere commune. conficitur ex decocto foliorum betarum, violarum, maluarum, mercurialis, parietariæ, ex ſaccharo vel melle, oleo, ouo, & ſale. Ac ſanè ſi conſiderentur, quæ vt plurimum contingunt in febribus, excrementa duriora, pituita adhærens inteſtinis, calor præter naturam, quæ indigent mollientibus, refrigerantibus, huiuſmodi clyſtere, quod hæc omnia poſſunt præſtare, non omni ex parte repudiandū eſt; etſi ad medicum pertinet, ſingula accuratè perpendere, variaque clyſteria parare, neque omnes vno calceo calceare. Inter cætera vſus obtinuit, vt in clyſteribus ouum nunquam prætermittatur, quod auctore Auic. 2. *canonis. cap. de ouo,* illis imponitur propter vlcera, & apoſtemata inteſtinorum, cum illud poſſit eas partes lenire, & quodammodo, refrigerare. Itaque ſit exemplum clyſteris communis.

℞. *Decoctionis foliorum betarum,*
Mercurialis,
Violarum lib. j.
Mellis roſati,
Olei communis ana. ℥. iij.
Vitellum oui,
Salis parum. Miſce pro clyſtere.

Reuellentia. Secundò conueniunt clyſteria ad reuellenda excrementa ab aliis partibus laborantibus, ad quas illa nequeunt peruenire, exempli gratia, in dolore capitis, coxendico, fluxione oculorum, & ſimilibus, ad quem modum ſcribit Galen. 2 *de medicamentis, ſec. loc, cap. de dolore capitis ex plaga aut caſu*, ſcribit inquam initium curationis à ſectione venæ faciendum eſſe, niſi ætas prohibeat, aut facultas vitalis debilis appareat: quod ſi vel propter ætatem, vel propter vires non liceat venam ſecare, tunc aluum per clyſteria ducendam eſſe, partim, vt ſuperflua in ipſo excrementa extrahantur, partim vt humores qui ad affectas partes ferri conſueuerunt, reuellantur. Ac rurſus paulò pòſt ex Archigene, de iis qui ex ſtomacho capite dolent, ita inquit: *Archigenes dixit, clyſtere validum; multum enim in huiuſmodi clyſtere poſitum eſt, quatenus pertinet ad reuulſionem.* Ac demum 4. *de med. ſec. loc.* in fluxionibus oculorum probat validam ventris ſolutionem, *ſiue*, ille inquit, *per purgatorium eanuentens medicamentum, ſiue per robuſta clyſteria.* ad quem modum communiter practicantes in apoplexia, lethargo, & aliis huiuſmodi morbis, familiariter clyſteribus vtuntur, quæ etſi ad partes laborantes non poſſunt penetrare, tamen reuellendo præclaram operam præſtant. Clyſteria hæc reuellentia componuntur primò ex decocto medicamentorum ſoluentium, & quidem validorum, qualia ſunt helleborus, colocynthis, centauria minor, & ſimiles: ſecundò ex medicamentis compoſitis, qualia ſunt hiera compoſita, electuarium diaphænicon, benedicta, & ſimilia. Verùm quoniam ſi hæc ſola medicamenta imponantur, nimium irritarent & morderent inteſtina, idcirco illis permiſcentur nonnulla leniora, quæ eorum acrimoniam & violentiam remittere poſſunt. Sit exemplum.

℞. *Centauriæ minoris M.* j.
Pulpæ colocynthidos ʒ. j. ß.
Florum chamæmeli,
Anethi,
Meliloti ana. M. ß.
Fiat decoctio.
℞. *Dictæ decoctionis lib.* j.
Mellis roſati colati,
Olei chamæmelini completi ana. ℥. ß. iij.
Miſce pro clyſtere.

Quod ſi velitis clyſtere adhuc acrius conficere, licèt addere ʒ. vj. vſque ad ℥. j. electuarij diaphœnicon, hieræ compoſitæ, vel ſimilis medicamenti; ſicuti contrà, ſi illa velitis minus acria, poſſunt prætermitti medicamenta ſoluentia, & pro illis ſubſtitui leniora, & ſit exemplum.

℞. *Pulegij,*
Calamenthi,
Sampſuchi,
Chamomillæ ana. M. ß.
Furfurum M. j. *F. decoct.*
℞. *Prædictæ decoctionis lib.* j.
Mellis roſati ℥. iiij.
Salis parum. Miſce.

Tertiò, clyſteria ſolent adminiſtrari pro alteratione inteſtinorum & totius corporis; vt ſi velimus refrigerare, decoquuntur folia maluarum, violarum, lactucarum, capita papaueris, ac permiſcetur oleum violaceum, roſaceum, & ſimilia; in quem vſum habetis clyſtere apud Aëtium ex ptiſana, oleo violato & ouis, quod eſt præſtantiſſimum; illis addunt nonnulli ſuccum lactucæ, portulacæ, cucurbitæ, anguriæ, & ſimilium: quibus quidem clyſteribus, potiſſimùm in febribus valde calidis, ego vti ſoleo frequentiſſimè. At verò ſi velimus calefacere, parantur decocta ex medicamentis calidioribus, calamentho, ruta, ſaluia, abrotano, baccis lauri, & ſimilibus: quibus permiſcetur oleum chamæmelinum, liliorum alborum, rutaceum. Gal. vtebatur clyſtere ex oleo ſimplici, rutaceo: nonnulli hoc tempore Alterantia.

vinum

vinum quoque generoſum ſolent infundere, quod tamen ego puto non ſine iudicio imponendum eſſe.

Mitigantia dolores.

Quartò & frequens eſt vſus clyſteriorum ad mitigandos dolores, vel curandas alias affectiones inteſtinorum, renum, veſicæ, vteri & proximarum partium; ſicuti cōtingit in dyſenteria, in dolore colico, renum, & ſimilibus, in quibus caſibus pro variis affectib. variiſq; indicationib. planè varia clyſteria debent parari, de quibus nimis longum foret ſigillatim pertractare; quare ſatis fuerit vnius tantum clyſteris exemplum vobis proponere, quod ad diſſoluendos flatus ſit accommodatum, cum medici huiuſmodi clyſtere propter multas occaſiones cogantur vti ſæpenumero.

℞. *Seminum aniſorum,*
Fœniculi,
Cymini ana ℥. j.
Florum chamæmeli,
Anethi ana M. ß.
Fiat decoctio,
℞. *Prædictæ decoctionis lib. j.*
Olei chamæmelini completi,
Anethini,
Mellis roſati ana. ℥. ij.
Salis parum. Miſce pro clyſtere.

Nutrientia clyſteria.

Poſtremò autem nonnulli proferunt vſum clyſteris ad nutrienda ea corpora, quæ propter aliquod impedimentum ore nequeunt aſſumere alimenta, exēpli gratia, in angina, in mulieribus in præfocatione vteri, vnde tunc temporis plerique omnes medici vtuntur clyſteribus præparatis ex aliqua re nutriente, vt ex lacte, ptiſana, iure optimo, ouis, vino, & ſimilibus: quem vſum nonnulli hoc tempore non recipiunt, qui contendunt nihil poſſe noſtra corpora nutrire, quod priùs in ventriculum & iecur aſſumptum & coctum non fuerit: quæ videtur fuiſſe Gal. ſententia 4. *de vſu partium ab initio*, ac repetita 1. *de natur. facult.* 10 quare colligunt, ex clyſteribus nullo pacto hominem poſſe nutriri, cum illa ad ventriculum nequeant penetrare. Quæ pariter fuit ſententia Gal. ſcribentis 13. meth. 13. *quæ infuſa ſunt, ea omnino ad ieiunum vſque aſcendere non poſſe, imo etiamſi admodum nitaris, fortaſſe tenue inteſtinum non poſſe pertingere*: quò etiam videtur reſpexiſſe, cum dicit 4. *aph.* 12. *eorum quæ continentur in inteſtinis, nihil poſſe per vomitum vacuari.* Neque id ad rem præſentem quidquam facit, quod Gal. ſcripſerit 3. *de ſympt. cauſis* 2. clyſteria nonnullis adeo aſcendiſſe, vt vomitu reiecta fuerint: ſiquidem ille declarat, id fieri admodum rarò, ac præter naturæ inſtitutum, minimè noſtro conatu, quod non poteſt ad nutritionem pertinere. Ego verò breuiter puto, minimè alienum à ratione, hominem quoquo modo & tempore ex iis quæ inferiùs infunduntur, poſſe nutriri: quod mihi duæ potiſſimum perſuadent rationes: altera, quòd ventriculus in magna alimenti inopia & neceſſitate portionem ſuccorum trahere poſſit, cum ab aliis proximis partibus, tum maximè ab inteſtinis, quæ doctrina eſt Gal. 3. *de naturalib. facul.* 11. Altera, tametſi nihil clyſteris in ventriculum aſcendat, nihilominus ex illo poſſe nutrimentum aliquod in corpus transferri, quòd ventriculus & inteſtina eandem propè coquendi facultatem habeant, vt clarè demonſtrat Gal. 4. *de vſu partium* 17. cum inquit: *Quemadmodum venis, cum natura eas diſtributionis inſtrumenta feciſſet, facultatem ſanguinis generatricem tribuit, nedum per eas fertur, tempus ipſi alimento fruſtra periret: ad eundem modum & inteſtinis diſtributionis gratia inſtitutis, facultas quædam concoctrix alimentorum ineſt.* Quod ſi de ſententia Hippocratis, Gal. & omnes fatentur hoc, totum corpus per communes venas, arterias, & neruos mirabiliter ſimul colligari, omniáque communem perſpiratum & confluxum habere, nulli dubium eſſe debet, quin ſuccus tenuiſſimus, & coctione facillimus, per clyſtere infuſus, poſſit ab inteſtinis aliquam alterationem recipere, nec non trahi à venis meſaraicis, & quoquo modo & aliquaudiu hominem nutrire. itaque neque hic poſtremus vſus, mea ſententia, eſt prorſus repudiandus.

Suppoſitoria, & glandes.

Verùm de ſuppoſitoriis quoque & glandibus agendum eſt, quorum pariter vſus & compoſitio eſt multiplex: namque primò ſi æger fuerit imbecillus, vt non poſſit clyſteria perferre, quæ alioqui nonnunquam ſolent maximè turbare, medici glandibus vtuntur, quæ minorem moleſtiam & perturbationē afferunt: de quo vſu mentionem facit Hipp. 1. *de ratione victus* 45. *ſi virtus fuerit imbecilla, glande vtendum.* Secundò glandes imponuntur ad ducenda excrementa ſi illa contineantur in recto inteſtino, ita vt oporteat tantummodo naturam irritare. Tertiò præcipuus eſt vſus, ſi forte contingat, contingit autem frequentiſſimè, vt impoſita clyſteria diutiùs morentur in corpore: hoc enim tempore glandes impoſitæ & clyſteria educunt, & totam aluum exonerant: ad quos vſus habetis glandes ſimplices, ex melle & ſale, ſi quis iunior cupiat exemplum:

℞. *Salis gemmæ* ʒ. ß.
Mellis q. ſ.
Miſce pro ſuppoſitorio.

Sunt glandes ex ſapone, in quo tamen non leuis acredo reperitur, infantibus mulieres imponunt granum ſalis. Apud Galenum 10. *de ſimp. med. ad finem*, habetis hiſtoriam illius, qui togatus, vt puero glandem imponeret, præcepit vt ex ſtercore murium imponerentur, quo audito omnes in riſum ſoluti ſunt, quoniam cum tot eſſent, quæ ſedi appoſita inteſtinū ad excretionem poſſunt irritare, ille omnibus prætteritis ad ſtercus murium confugiſſet. Cæterùm præter huiuſmodi vſus ſciendum eſt, ferè eoſdem eſſe vſus glandium & clyſteriorum, ad diſcutiendos flatus, ad reuulſionem partium laborantium, & cætera, de quibus diximus. Sit exemplum glandis diſcutientis flatus:

Flatus diſcutiens.

℞. *Rutæ ſiccæ,*
Cymini ana. ʒ. ß.
Mellis q. ſ. M.

Sit exemplum glandis reuellentis.

Reuellens.

℞. *Scammonij,*
Pulpæ colocynthidos,
Hellebori nigri ana. ℈. ß.
Mel. q. ſ. M.

Aliud exemplum.

℞. *Specierum hieræ ſimplicis* ʒ. j.
Pulpæ colocynthidos ℈. j.
Salis gemmæ ℈. ß.
Mellis q. ſ. M.

Conſueuerunt medici, vt refert Aetius, loco mellis varia medicamenta colligere, & vti aut reſina, aut ficubus, aut paſſulis, aut re ſimili, & ita conficere, quas Chirurgi *tentas*, vulg *teſtas* appellant, quibus potiſſimùm vtebantur in iis, qui extremo inteſtino habebant dolentes hæmorrhoidas, ſciſſuras, condylomata, & ſimilia, quæ à duritie glandium ſolent dilaniari: vtor ego familiariter tempore frigidiore glandibus ex butyro, quæ ſæpius repetitæ ſine vlla moleſtia aluum lubricam reddunt, & ſpeciatim dolentes hæmorrhoidas iuuant magnopere.

Deinde fac ſequi ea quæ vrinam prouocant.) Auicenna poſt minorationem materiæ per ſectionem venæ, poſt lenitionem alui, deinde aggreditur ea quæ prouocant lotium, ſudorem, & aperiunt poroſitates corporis. Et notandum eſt verbum, *deinde*, quoniam non licet iis particularibus indicationibus ſatisfacere, niſi primum vniuerſalibus ſatisfiat. Cum autem huiuſmodi remedia ſint multiplicia, ſed maiori

ex

ex parte calida & ſicca facultate prædita, iubet ab iis abſtinēdum eſſe, & leuioribus agendum qualia ſunt ſyrupus acetoſus decoctus cum radice apij, & ſimilibus: exteriùs inunctione ex oleo chamæmelino, & fricatione cum vino albo, & cum aqua dulci tepida. Auic. accepit hunc locum ex Gal. ad verbum, qui hæc habet 11. meth. 9. *Quæ putruerunt, per vrinam, aluum & ſudorem a corporibus expellenda ſunt: quod ſi ad os ventriculi aliquando ſua ſponte impetunt, vacuantur etiam per vomitus, aliter autem non eſt, quod præter naturam irrites: deligenda autem medico ſunt quæ ſine calefactione ſiccationeque inſignis prædictas vacuationes præſtant, cuiuſmodi ſunt cremor ptiſanæ, mulſa, oxymel decoctum radicis apij*, &c. Sanè totum corpus priuſquam id vacuaris, rarefacere non expedit; vbi autem vacuatum fuerit, licebit medicamento aliquo id facere, quod calorem tepidum habeat, cuiuſmodi eſt quod ex chamæmelo conficitur: in hoc opere ſi vinum quoque aquoſum bibatur, id omnes vacuationes promouerit, idem faciet & temperamentum dulcis aquæ balneum. Hactenus Galen. quam ſeriem verborum conſultò volui proferre, vt intelligatis, vel literam Auic. corruptam eſſe, vel illum Gal. mentem non fuiſſe aſſecutum, ſiquidem Gal. ad iuuandas propoſitas vacuationes expreſsè vinum bibendum exhibet. Auic. autē ex oleo, vino, & aqua, vel ſeparatim vel coniunctim videtur totum corpus fricare & inungere, adeo vt optimum ſit, quod aliàs vos monui, dicta Auic. ad fontes Gal. perpetuò referri, ex quibus omnia magis perſpicuè & verè explicantur.

Quæſtio 1. Sed hîc ſunt nonnullæ dubitationes, & notanda: ac primùm quæritur, vtrùm quæ prouocant lotium & ſudorem, conueniant in principio febris, & ante humorum concoctionem. Nam Gal. 4. *de tuenda valetudine* 5. interpretatur oraculum Hippocratis concocta medicari, &c. atque illud accommodat non ſolùm ad purgantia medicamenta, ſed etiam ad ea quæ prouocant lotium, ſudorem, & generaliter ad omnia quæcunque ſuccos crudos in totum corpus agere poſſunt. Breuiter autem reſpondendum, talia medicamenta nonnulla eſſe vehementiora, quæ Galeno auctore ſunt inſigniter calida, & ſicca: nonnulla leuiora, quæ ſunt vel temperatæ caliditatis, vel parum frigida: qualia ſunt radix apij, ſemina melonis, & ſimilia; ex quibus priora & valentiora nullo modo, poſteriora & leuiora poſſunt conuenire.

II. Quæſtio. Secundò item quæritur de balneo: an conueniat in febribus putridis, ante generalem vacuationem & concoctionem humorum. De qua dubitatione cum non omnes idem ſentiant, equidem nihil dubito, ſicuti diximus, ea non conuenire, quæ prouocant lotium & ſudorem, quin pariter neque balnea conueniant, quæ certum eſt poſſe mouere humores crudos, qui ad coctionem quiete indigent, illoſque ad totum corpus importunè trahere, vnde manifeſtum eſt multa pericula ægrotis imminere; quæ doctrina eſt Galen. 10. *metho*. 6. 2. *aphor*. 42. qui hæc ſcribit: *Non tamen vbi aliqua inflammatio, aut ſine inflammatione humoris, putredo igneum calorem excitarit, balnea vtilia ſunt, antequam noxij humores vacuentur aut concoquantur*. Quam eandem ſententiam habetis 3. *de ratione victus ad finem*. Hoc vero idem quoque ſtatuendum eſt, quod paulo ſuprà notauimus ex Galeno de frictionibus, inunctionibus, & cæteris præſidiis, quæ cutem poſſunt mollire & rarefacere: ad quem vſum præ cæteris Galeno probatur oleum chamæmelinum, quod quidem, vt ille docet 3. *de ſimp. med.* 10. præclarè tenſas partes relaxat, nec non quæ mediocriter dura ſunt emollit, & conſtipata rarefacit: ex quo colligaris errorem multorum, qui huiuſmodi oleo vim aſtringēdi tribuunt, moti, vt puto, auctoritate Meſues, qui in cap. proprio aſſerit, illud aſtringere & fluxiones cohibere: quod & rei natura & experientia manifeſtè demonſtrat falſum eſſe. Sequitur Auic.

Et prohibe eum à ſomno in principiis febrium.) Sōnus prohibetur in principio acceſſionum, ac maximè ſi fuerit frigus, horror vel rigor, quoniam per ſomnū motio ſpiritus, ſanguinis & caloris ad partes exteriores impeditur, & propterea acceſſiones longiſſimè protrahuntur, præterquam quod ſi aliqua adeſt viſcerum inflammatio, veriſimile eſt eam tunc augeri, ſicuti etiam ſi aliqui humores in ventrem confluant pro comperto habendum eſt, illos non perinde, vt per alios ſomnos concoqui, ſed potius plures cumulari, & crudos permanere: quamobrem medici tunc temporis iubent ægros vigilare, quod ex vigilia non leuia commoda, ſomni incommodis contraria, poſſint oriri. Apud declinationem verò, inquit Auicenna, ſomnus eſt iuuatiuus valde, & fortaſſe non nocet apud ſtatum, propterea quia per hæc tempora calore naturali per ſomnum reddito validiore, humores & vapores putridi faciliùs propelluntur & diſſoluuntur. Auicenna hanc totam partem accepit ex Galen. qui tam diffusè & accuratè 2. *aph*. 1. recenſet vtilitates & pericula, quæ ægrotis contingunt per ſingula tempora acceſſionum, vt pluribus de hac re non ſit opus.

Et non prohibeas ei aquam frigidam, niſi fuerit humor crudus & groſſus.) Scribit Gal. 1. *de ratione victus* 45. inter cætera febrium remedia, potionem aquæ frigidæ non poſtremum locum obtinere, quā ille affirmat, ſi tempeſtiuè exhibeatur, præclarè poſſe corpus & refrigerare & humectare & febrem extinguere. Ergo ſumma cum ratione Auic qui hactenus nos docuit alterum ſummum & maximum præſidium, ſectionem venæ, in præſentia aggreditur tractationem de potione aquæ frigidæ: quoniam verò Auicenna hanc rem tractat admodum confusè, nos conabimur illius mentem, & ſingula illius præcepta ſummatim & diſtinctè colligere & explicare. Auicen. igitur primùm ponit conditiones quæ prohibent potum aquæ frigidæ, quæ ſunt huiuſmodi. *Quæ prohibēt aquam frigidam.* Prima, ſi humor fuerit crudus & groſſus, tunc enim aqua prohibet illius concoctionem, quam conſtat fieri caliditate. Secunda, ſi ventriculus & iecur fuerint debilia & frigida. Tertia, ſi in viſceribus fuerit aliqua inflammatio aut dolor ſiue mala affectio neruorum. Quarta, ſi complexio fuerit frigida & ſicca, & caliditas innata debilis. Quinta, ſi æger non fuerit aſſuetus potioni aquæ frigidæ, ſicut illis euenit, qui ſunt de regione calida: quæ poſtrema Auic. verba aut ſunt deprauata, aut mea ſententia falſitatē continent: etenim ſiue conſideremus rationem, ſiue obſeruemus experientiam, nulli dubium eſt, quin habitatores regionum calidarum copiosè ſoleāt aquam bibere, & non ſine vtilitate. Gentilis narrat de quodam ſuo ſcholari, qui fuerat ex partibus Æthiopię, & aſſerebat omnes bibere aquas calidas, adeo vt ſi quis bibiſſet aquam frigidam, manifeſtum periculum & conuulſionis & mortis incurreret: ac forte Auic. de iis intelligit, qui ex peculiari inſtituto ab aqua ſolent abſtinere: iis demum conditionibus, quæ aquæ frigidæ potionem prohibent, addit Auic. corporis extenuationem.

Vbi autem materia calida aut groſſa iam digeſta eſt, & corpus eſt carnoſum.) Quemadmodū conditiones hactenus poſitæ quæ frigidæ potionem prohibent, ita ex lege contrariorum conditiones oppoſitæ illius adminiſtrationem perſuadent: itaque ſi materia fuerit calida, vt bilis & ſanguis, aut groſſa, ſed concocta; ſi corpus fuerit carnoſum, ſi caliditas innata ſanguiſque & ſpiritus plurimum abundet, ſi virtus ſit robuſta, ſi viſcera omnia ſint ſana, ſi

natu

naturalis temperies non fuerit frigida, ac demum ſi æger fuerit aſſuetus potioni aquæ frigidæ, nullum præſtantius remedium pro curandis febribus poteſt excogitari: ſiquidem euenit ſæpenumero, vt hac ratione excitata & roborata natura expellat humores noxios, aut per vomitum, aut per vrinam, aut per ſudoré, aut per omnes huiuſmodi partes, ex quo æger protinus ſanus euadit.

Et quandoque medicus dat in potu infirmo de aqua frigida quantitatem plurimam, donec calor eius fiat viridis.) Aqua frigida duplici ratione exhibetur in febribus; vna, ratione potus, ad leniẽdam ſitim, & tunc moderatè, & pluribus vicibus exhibetur: altera, ratione medicamenti, & tunc copioſè & ſemel exhibenda eſt. Auic. autem ponit duo ſigna, nimirum donec æger pallidus fiat, & rigore corripiatur: deinde certam potionis quantitatem determinat ad minus heminam vnam cum dimidia, quæ ſanè quãtitas eſt eſt nimia, nec ſcio quomodo ex tam parua potione poſſit verificari; vt æger fiat pallidus, & tremat, cum vtrumque non aliter poſſit euenire, quàm ex inſigni internarũ partiũ refrigeratione. Cæterùm quoniam huiuſmodi remedium inter cætera omnia eſt admodum nobile, & ſæpenumero dignum admiratione, mihi libet ad veſtram vtilitatem ex Galen. diſciplina accuratè, ſed tã breuiter illa omnia examinare, quæcunque ad integrã huius remedij administrationem pertinent. Itaque videbimus primum, vtrùm generaliter febribus aquæ frigidæ potio conueniat: ſecundò, quibuſnam corporibus conueniat: tertiò, quantum: quartò, quo tempore: quintò, quomodo liceat illam exhibere: ſextò & vltimò, quænam aqua ſit potiſſimum eligenda, ac cæteris anteponenda.

An febribus conueniat potus aqua frigida.

Ergo quatenus pertinet ad primum, potio aquæ frigidæ nullo modo videtur conuenire, ſiquidẽ Hip. 3. *de ratione victus* 40. teſtatur, nullum ſe potuiſſe officium inuenire, quod in morbis acutis aquæ frigidæ tribui poſſit, imo verò ipſe Hipp. nec non Galenus *in commen.* plurima numerat incommoda, quòd multo tempore moretur in ventriculo, quòd difficulter cõcoquatur, quòd plurimas fluctuationes pariat, neque vrinas, neque ſudores moueat, & alia huiuſmodi, quæ videntur demonſtrare, potionem aquæ frigidæ non ſolùm non conuenire, ſed etiam multa pericula ſecum afferre. Sed reſpondeatis vno verbo, aquam frigidam, vt paulo ante diximus, dupliciter exhiberi, vel ratione potus, vel ratione medicamenti, Hippocratem autem & Galenum ſermonem habere de aqua ratione potus, quæ ſi ſola & ſimpliciter exhibeatur, illa continet diſcrimina, de quibus ipſi loquuntur, qui nullo modo poſſunt intelligere aquam, quæ tanquam medicamentum ſemel & copioſè exhibetur, adeo vt pro comperto habendum ſit, Hipp. & Galen. aquæ vſum minus probare, non quatenus pertinet ad facultates, quæ ex primis qualitatibus oriuntur, hoc eſt, refrigerandi & humectandi, quæ à nemine poſſunt negari, ſed quatenus pertinet ad ſecundas & tertias, cum re uera aqua neque incidat, neque abſtergat, neque vrinas, neque ſudores moueat, nec quidquam efficiat, quod ad poſteriores huiuſmodi facultates ſpectare poſſit. Quod quidem Hipp. & Gal. propoſitum ſit manifeſtum ex tex. 42. 3. de ratio victus. *In quibus autem maximè aqua vtendum ſit, & quando valde multa, &c.* in quo Hippocrates fatetur manifeſtè, ſe non fuiſſe locutum de aqua tanquam medicamento, aſſeritque aquam, & quidem valde multam, aliquando exhibendam eſſe, ſicuti Galenus quoque huius remedij adminiſtrationem, & probat, & multis laudibus extollit. Itaque etſi aqua paulatim ac ſæpius exhibita, non caret multis periculis, tamen copioſè & ſemel aſſumpta, refrigerando & humectando, ſæpe etiam per varias partes vacuando, præclariſſimam operam præſtat, neque vlla ratione debet repudiari.

Quibus conueniat aquæ potus.

Secundò, quibuſnam frigida aqua conueniat, vt ordinatè ac perſpicuè hanc rem intelligatis, quæ eſt maximi momenti, licet ex tribus hoc iudicium facere, nempe ex rebus naturalibus, non naturalibus & præter naturã: ac primum ex rebus naturalibus, tempore ętate, habitu corporis, ſexu, conſuetudine, & ſimilib.

Temperamentum.

namque ſi æger habeat intemperiem frigidam, vel vniuerſi corporis, vel partium principaliũ, cordis, ventriculi, iecoris, huic frigida aqua non conuenit, cũ veriſimile ſit, vel potiùs neceſſarium, talem hominẽ habere parum caloris innati, ſanguinis, & ſpiritus; qua ratione conuenit temperaturis calidioribus, ac potiſſimùm, ſi ægri abundent multo ſanguine & ſpiritu, adeo vt vim remedij bene poſſint perferre.

Ætas.

De ætate, non conuenit ſenibus: quos conſtat habere vires debiliores: conſtat talem hominem, inquit Galen. 11. *meth* 9. ſenem non eſſe, ex quo omnes illi virtutes valentes eſſe dicimus: verùm neque conuenit pueris, quoniam vt ſcribit Galen. 1. *epid. ſecti.* 2. 24. *&* 57. propter naturalem infirmitatem, ac ſimul neruoſi generis mollitiem, conuulſionibus ſunt opportuniſſimi, quamobrem ætate florentibus tantummodo conuenit.

Habitus corporis.

De habitu corporis non conuenit gracilibus, atque extenuatis: etenim cum huiuſmodi corpora, vt placet Gal. 2. *aph.* 28. neceſſariò ſint debilia, habeantque parum ſanguinis, vix defendi poſſunt, quin interna viſcera omni propemodum tutela deſtituta, vehementer offendantur: & ſi quis obijciat Gal. 10 *metho.* 5. qui ægroto cuidam extenuato, ne caderet in febrim hecticam, aquam fontanam planè gelidam dare non eſt veritus, facile eſt reſpondere, tunc Galen. aquam dediſſe non copioſè, nempe ad duos vel ad ſummam tres cyathos, neque ſemel, ſed pluribus vicibus: addo & inter aſſumpta alimenta, quo tempore aqua non ita occurrit partibus excarnibus & exanguibus, quare videtur illam dediſſe potius pro potione, quàm pro medicamento, qui hæc ſcribit: *Quare frigidam ſimul multam ſibi dari, qui ita affecti ſunt, non ferunt.* Sic apud eundem Galen. 9. *meth.* 5. hecticæ febres aquam neque planè gelidam, neque multam deſiderant, cum extenuatis omnino exiguique ſanguinis corporibus incidant.

Sexus.

De ſexu, etſi dubium non eſt, quin potio frigida magis conueniat viris, vt pote robuſtioribus & calidioribus, quàm mulieribus, tamen vtrique ſexui poteſt conuenire, dummodo mulieres quoque requiſitas habeant conditiones.

Conſuetudo.

De conſuetudine dubium eſt, an ſit conditio neceſſaria, necne? Auicenna inter neceſſarias videtur illud reponere, imo verò & Gal. apertè aſſerit 8. *metho.* 3. in iis, qui per ſanitatem non ſolent frigidam bibere, illam planè prætermittendam eſſe, qui ſcribit ad hunc modum: *de frigida potione determinandum*, &c. Contra verò idem Gal. 9. *meth.* 5. ſcribit, nonnullos qui tempore ſanitatis frigidæ potioni minimè fuerant aſſueti, cum propter febrem ardentem frigidam bibere coacti eſſent, ex ea nullum detrimentum percepiſſe. In quà difficultate equidem cenſeo, conſuetudinem inter conditiones neceſſarias reponendam non eſſe, adeo vt ſi cæteræ conditiones conſentiant, ſine præcedenti conſuetudine liceat ad frigidam venire: ſed illud addo, ſi ſimul cum aliis conditionibus accedat quoque conſuetudo, tunc medicum longè promptiorem & audaciorem eſſe debere, quòd hinc poſſit colligere & pro comperto habere, huiuſmodi homines minimè habere principes corporis partes frigidas & imbecillas, atque illas quæ tempore ſanitatis à frigida læſæ non fuerant, multo minus in febri ardente, quæ eſſent quoddam veluti propugnaculũ nimiæ refrigerationis, lædi poſſe: quæ clara eſt

ſen

Google

ſententia à Gal. imò quæ clara ſunt eius verba 9. *meth.5. Quod ſi etiam frigida aſſuetus æger fuerit, magna cum fiducia frigidam exhibebis*, & quæ ſequuntur. Atque hactenus de rebus naturalibus.

Porrò inter res non naturales vnus occurrit aër, ſub quo auctore Gal. loco proximè citato 9. *meth.* tempus anni, cœli conſtitutio, regio, continentur. Facile autem eſt intelligere, potionem frigidam in aëre calido potiſſimùm conuenire: huius ratio redditur à Gal. 11. *meth.9.* propterea quòd hyeme, nec non cœli conſtitutione & regione frigidis, febres ardentes ferè non generantur, neque ægri frigidã potionem ferè deſiderant, qui inſpirato aëre frigidiore aſſiduè refrigerantur, quod ſi quando ambiente aëre frigido ægrotum contingat vehementer vri, exigua ſalutis eius ſpes habenda eſt in quo caſu neq; liceat frigidam exhibere, neq; aliud remedium adminiſtrare. Itaque æſtate, cœli conſtitutione, & regione calidis, potio frigida cenſenda eſt opportuniſſima, vt iure mirum ſit de Auicenna, qui in aëre & regione calidiore nolit illã exhibere.

Res præter naturam ſunt tres, morbus, cauſa morbi, ſymptomata: rurſum morbi ſunt trium generum: in intemperie, in ſoluta vnitate, in mala compoſitione: ex quibus id primum debet vobis conſtare, potionem frigidam, neque in ſoluta vnitate, neque in mala compoſitione aliquem vſum afferre: quare in ſola intemperie conuenit: & quoniam intemperies ſunt plurimæ, partim ſimplices, partim compoſitæ, ita habendum eſt, hoc remedium in ſola intemperie calida & ſicca, vel coniunctim, vel ſeparatim conuenire, quibus aquæ frigiditas & humiditas contrariæ ſunt: ad quem modum ſcribit Galenus 9. *meth.5.* varias corporis particulas, ſiue ex naturali intemperie, ſiue ex contracto vitio redditas debiliores, gulam, ventriculum, iecur, colon, ſeptum tranſuerſum, pulmonem, & ſimiles, ex frigidæ aquæ vſu læſas fuiſſe, vt deinceps non potuerint proprias operationes perficere: itaque inter omnes intemperies vni tantum calidæ & ſiccæ conuenit. Cum verò adhuc huiuſmodi intemperies vel ſint alicuius determinatæ partis, vel corporis vniuerſi, vel cum materia, vel ſine materia, primùm ſiue fuerint particulares, ſiue vniuerſales, omnibus conuenit. Exemplum particulare ſit intemperies ventriculi calida & ſicca, de qua ſcribit Galen. 7. *meth.*8. Exemplum vniuerſale, ſint febres ardentes, de quibus idem ſcribit Gal. 4. *de ratione victus* 12. neminem periiſſe, qui tempore opportuno frigidam aquam potauerit. Sin autem hæc ipſa intemperies fuerit cum materia, quale vnum eſt eryſipelas, certum eſt illi in tantùm frigidam aquam conuenire, vt Galen. affirmet 9. *meth.* citato, eryſipelas, quod verum ſit, aliter ſanari non poſſe; de quo habetis apud Aetium, *lib.5. cap.* 89. hiſtoriam cuiuſdam mulieris interno eryſipelate laborantis, ac ſemimortuæ, quæ potione aquæ frigidæ mirabiliter fuit reſtituta. Contrà verò, inquit Galenus, eodem loco 9. *metho. quibuſcunque in principe parte aliquis tumor conſiſtit ex genere inflammationis, œdematis, aut ſcirrhi, iis frigidam dare non conuenit.*

Morbi in intemperie.

Quatenus pertinet ad cauſam morbi & ſymptomata, ſicuti diximus de morbo, ex vna parte, ſi humores fuerint frigidi, craſſi, crudi, pariter ſi ſymptomata habeant eandem naturam, certum eſt frigidam non conuenire: ex altera autem, ſi humores fuerint calidi, tenues, concocti, & ſymptomata ab iis non diſſentiant, illius vſus opportunus cenſendus eſt. Porrò quantum frigidæ aquæ liceat exhibere, quod tertium fuerat propoſitum, vidimus Auicennã hunc terminũ ſtatuere: donec æger fiat viridis, & rigore corripiatur, nec nõ certã menſurã determinaſſe, vnius & dimidiæ heminæ, ad minus; & cap. 42. in curatione febris ardentis iubet, vt æger de ea bibat qualibet hora, paulatim, ſorbitiones plurimas, & propriè in eo, cuius lingua ſicca apparet. Sed neque Gal. hac in re videtur omni ex parte ſibi conſtare, nec ſatis diſtinctè frigidæ aquę menſuram explicare: namq; 9. *meth.*8. huiuſmodi quantitatem determinat, quantum bibere ęgro libet. 1. *de ratione victus* 43. hæc habet: *Potio frigidæ aquæ tanta ſit, quantum æger inſpirando haurire poſſit.* Et paulo poſt: *nempe ad febris extinctionem frigida affatim, vſque ad laborantis ſatietatem bibitur.* 10. *meth.5.* Cuidam mulieri, quę autumno ex vigilia & triſtitiis cœpit febricitare, quam febrem Galenus quarta die deprehendit eſſe hecticam putridæ cõiunctam, frigidam dedit moderatè: alteri qui hoc ipſo tempore ægrotabat, quoties nutriebatur, quãdoque binos, quandoque tres frigidæ cyathos exhibuit. Cuidam iuueni 10. *meth.7.* calido & ſicco, qui ſub canicula ex ira febricitauit, in prima acceſſione duas frigidæ heminas, ac rurſum poſt alimẽta circiter alteram heminam propinauit, adeo vt qui frigidam exhibet, quantum ægro bibere libet, quantum æger vna inſpiratione poteſt haurire, qui exhibet ad ſatietatem, qui dat duos vel tres cyathos, duas vel tres heminas, qui dat moderatè, iure in huiuſmodi quantitate definienda ambiguus atque inconſtans videri poſſit. Paulus *lib. 2. cap.* 36. probat frigidam potionem, quæ non paulatim offeratur, vtpote quæ vehementius poteſt incendere, ſed quæ offeratur confertim, & rationem reddit, vt ita flamma obruta extinguatur.

Quantitas frigidæ.

Cæterum ſi rei naturam conſideremus, equidem puto frigidam aquam perpetuò copioſè & cumulatè dandam eſſe: etenim cum illa vel alterando, vel vacuando, ſoleat prodeſſe, quomodo alterutrũ vel vtrumque poterit præſtare, ſi parcè exhibeatur, adeo vt neque inſigniter alterare, neque ſudorem, vomitum, aluum, mouere poſſit? cenſeóque hanc fuiſſe mentem Galeni, & omnium illuſtrium medicorum, nempe vt ægri frigidam bibant vſque ad ſatietatem, imò verò vt cogantur, etiamſi nolint, ſupra ſatietatem, ſicuti vulgaris quoque vſus videtur obtinuiſſe, vt ſua quantitate poſſit ardentem flammam quaſi ſuffocare, nec non aliquam inſignem vacuationem moliri. Quod ſi Galenus variè de huius aquæ menſura loquitur, id ſumma cum ratione facit, qui probè nouit, quod iamdiu nos docuerat, nimirum certam ſingulorum quantitatem neque ſcribi, neq; definiri poſſe, ac propterea fieri non poſſe, vt omnibus eadem perpetuò quantitas offeratur: de qua re ſpeciatim nos admonet 1. *ad Glauc.* 13. cum dicit: *Modus in quantitate aquæ frigidæ ſeruetur, quemadmodum tempus anni, regio, ætas, natura, & conſuetudo poſtulant.* Itaque ad ſummã ita habendum eſt; aquam frigidam maiore menſura perpetuò dandam eſſe, ſed tamen tam prudenter & cautè, vt illa vel augeatur, vel minuatur ſicuti variarum rerum opportunitas atque indicatio videtur poſtulare. Idem verò Auicennam quoque voluiſſe, ex eo ſatis debet conſtare, quòd iubeat aquam bibendam eſſe, donec æger fiat pallidus, & rigore afficiatur: quæ ſymptomata certum eſt, non niſi ex copioſa aqua poſſe prouenire, nam quatenus pertinet ad alterum locum, de curatione febris ardentis, mens Auic. fuerat, huiuſmodi aquã frigidam, plena menſura, ac ſemel exhibendam eſſe: verùm ſi quod foret impedimentum, quod tantam copiam prohibet, tunc paulatim & qualibet hora exhibendam eſſe, vt hac ſaltem ratione magna illa ſiccitas remitteretur. In quo caſu, ad euitanda aquæ incommoda, quæ ſuprà diximus, fortè vtilius eſſet ex præcepto & more Galeni illam propinare

Modus exhibēdæ frigidæ.

non qualibet hora, quoniá vario tempore exhibita, pręter cętera poteſt omnem coctionem perturbare.

Abſoluta ſunt tria capita de aqua frigida, ſupereſt quartum de tempore in quo liceat frigidam exhibere. Galen. 9. *meth.* 5. 1. *de ratione victus* 43. *lib.* 4. *com.* 12. planè docet, illam non niſi apparente coctione exhibendam eſſe, cui Paulus, Aetius, Auicenna, & omnes conſentiunt, ſolus Auerr. id negat, qui 7. *colliget cap.* 8. longa diſputatione conatur Galenum reprehendere, & probare coctionem minimè expectandam eſſe: verùm non eſt, vt cum hoc viro, vt philoſopho illuſtri, ita medico plebeio, tempus perdamus, ac potiſſimùm, quoniam ſi quis intelligat rationem, propter quam Gal. & cæteri frigidam prohibent, ante coctionem, is facilè poterit omnia Auerr. cauillamenta diſſoluere. Itaque ſciendum eſt ex Galeno 9. *meth.* 14. 11. *meth.* 10 febris, quatenus eſt febris, frigidam proprium & ſingulare eſſe remedium, cum proximè poſſit illius caliditatem & ſiccitatem remittere: ſed altera ex parte frigidam non eſſe remedium humorum putreſcentium, niſi quatenus illius opera per aluum, ſudorem, vel per alias vias à natura deiiciuntur: cũ autem huiuſmodi vacuatio, vt docet Gal. 1. *aphor.* 22. & ſæpiſſimè vtiliter fieri non poſſit, niſi primùm procedat humorum concoctio, idcirco ante concoctionem non licet frigidam exhibere, vt ſimul vno tempore febris extinguatur, & putridi humores aliqua ratione educantur: de qua re Gal. 9. *metho.* 5. hæc habet: *Sed neque iis, quibus obſtructio, putridúſve humor non concoctus incommodat, oportet frigidam offerre, &c.* qui generaliter putridorum humorum, tam craſſorum, quàm tenuium concoctionem requirit, præclarámque reddit rationem, nempe vt natura, quæ iam bona à malis ſeparauit, poſſit retinere quæ ſunt retinenda, & expellere quæ ſunt expellenda: quòd ſi contra quis audeat frigidam exhibere ſine humorum coctione, tunc non ſolùm putridi humores vtiliter nequeunt vacuari, ſed multa incommoda neceſſariò ſequuntur: neque diffusè explicantur à Galeno 9. *metho.* 5. dum inquit: *Porrò incommoda, quæ frigidæ potionem intempeſtiuè exhibitam ſequuntur, in iis conſiſtunt, &c.* Hæc igitur ſi bene intelligantur, debent ſatis eſſe ad reſpondendum & Auerr. & omnibus quicunque à Galeno diſſentiunt. Sed præterea quæritur de tempore, an in die critica liceat frigidam exhibere? Cui dubitationi plerique omnes interpretes reſpondẽt affirmatiuè, propterea quia in tali die natura noxiis humorib. dominatur, atque illos conſueuit mouere, vnde à frigida excitata & roborata, longe facilius poterit illos expellere: quæ ſententia mihi non poteſt probari, nam manifeſtè nos docent Hip. & Gal. 1. *apho.* 20. in tali die nihil mouendum vel innouandũ eſſe: & ratio eſt in prõptu: etenim cum hoc tempore natura ſoleat varias motiones & vacuationes facere, quæ à medico ignorantur, ſi ille audeat frigidam exhibere, facilè aliquis motus contrarius motui & propoſito naturæ poſſet ſuccedere, & illam impedire: vnde legimus Gal. nihil aliud cupere, quàm ſuccorum coctionẽ neq; diei criticæ quidquam meminiſſe. Demũ verò quęrunt nonnulli an frigida in paroxyſmo debeat exhiberi? quib. reſpondendum, vtiq; illam cõuenire, neque ſolum in paroxyſmo, ſed in ſtatu paroxyſmi, quæ clara eſt ſententia Gal. *loco cit.* 9. *meth.* 5. docẽtis frigidam aquã dandam eſſe, cum euidentes appareant notæ cõcoctionis, febris autẽ eſt maxima; & rationẽ reddit, quoniam hoc tempore internæ partes maximè ardent, quæ caloris copia eſt quoddã veluti propugnaculũ, quo minùs illæ ab inſigni frigiditate lædi poſſint. Cui planè conuenit Auic. inquiens cap. de curatione feb. ſanguinis: *Et melior horarum ad hoc eſt horã vehementis ebullitionis, & anguſtiæ, & inflammationis, & frequentiæ pulſus.* Quintò ſciendũ eſt, quomodo liceat frigidam exhibere, an ſimplicẽ, ſine alicuius rei permiſtione, an aliquid ei permiſcendo, quod vel illius malitiã poſſit corrigere, vel illius vim poſſit adiuuare: ac ſine vlla dubitatione aqua ſimplex, ſincera, cruda, & ſine vlla permiſtione debet propinari, dummodo bona & laudata aqua poſſit haberi: quod ſi talis deficiat, tũc ex Gal. prius decet illã coquere: ſic paſſim Gal. vbicunque de aquæ frigidæ potione loquitur, frigidam aquam fontanam, crudam & gelidam, ſine vlla præparatione conſueuit exhibere: ſin autem aqua ſalutaris deeſſet, tunc docet 6. *epid.* 4. 10. illam decoquendam eſſe. Itaque ad ſummam, aqua frigida, ſincera, cruda, ſine vlla permiſtione, admodũ copioſè non ante humorũ coctionẽ, non in die critica, in vigore acceſſionis exhibenda eſt.

Vtrum in die critica frigida offerenda.

Vtrum in paroxyſmo.

Quomodo liceat exhibere.

Summa negotij.

Poſtremò reſtat videndum, quænam aqua præ cæteris ſit eligenda: quoniam verò ſi velimus de aquæ bonitate ac præſtantia agere, longiſſima tractatione opus foret, quod occaſio non permittit, mihi liceat ſummatim hanc rem vobis explicare. Gal. 3. *de ratione victus* 40. aquam optimam deſcribit, quæ puriſſima eſt, & omni aliena qualitate deſtituta: de qua conſueuit iudicium facere, 1. *de ſimpl. med.* 5. ex tribus ſenſibus viſu, guſtu, odoratu: & primùm guſtu aqua eſt optima, ſi nullam ferat qualitatem, ſed exquiſitè qualitatis expers appareat. Quod ſi aliquando Gal. & alij aquam dulcem appellẽt, certum eſt illos ita loqui, ad differentiam aquæ ſalſæ aut ſimilium: cum reuera aqua optima, quod à Gal. repetitum eſt 2. *de alimentis* 2. nullam ſimplicem & ſenſibilem ſaporis qualitatem debeat habere, ſed planè ab omni qualitate immunis eſſe, alioqui non eſt optima; & à Galeno reiicitur. Secundò, ex viſu dignoſcitur aqua optima, quæ ſyncera & planè perlucida fuerit, adeo vt veluti exquiſitè colata appareat: ſicuti contrà cæteræ omnes turbatæ, nigræ, cæruleæ, & ſimiles, iure à Galeno improbantur. Tertiò, ex odore aqua optima cenſenda eſt, ſi pariter nullam qualitatem præ ſe ferat: ex quo cæteras omnes licèt peſſimas iudicare, quæ habent odorem ſulphuris, bituminis, &c. quæ quidem reuera, vt Galenus docet 1. *de ſimp. medicamentis* 4. iam non ſunt ſimplices aquæ, ſed compoſitæ, cum ex aqua, ſulphure, & reliquis conſtent. Itaq; ex iis tribus ſenſibus, de proba vel improba aqua licet iudicium facere. Has omnes aquæ optimæ conditiones, ex iis tribus ſenſibus petitas: præclarè mihi videtur Galen. quodam veluti epilogo complecti in *lib.* de ptiſana 2. *Aqua optima ſubſtantia, & guſtu, & olfactu, & colore probatur,* &c. quem deinceps omnes Græci & Arabes. imitati ſunt.

Quæ aqua ſit eligenda.

Bona aqua quæ.

Verùm deueniendo ad magis particularia, cum aquarũ quæ bibũtur, ſint plurimę differentię, illud demum videndũ reſtat, quænã ex omnibus ſit eligenda, & principẽ locũ teneat. Aetius lib. 3. 165. facit quinque generales differentias aquæ, quã diuiſionẽ mihi libet in præſentia recipere, nempe pluuialem, fontanã, puteariã, fluuialẽ, ſtagninã: de quibus multa à multis diſputantur: namque alij maximè probant pluuialem, tanquam tenuiſſimam, & calore quaſi elixatam; alij eandem vituperãt, quaſi omnium malignarum qualitatum participem, vt quę ex multis frigidis, craſſis & ſordidis vaporibus educatur. Nonnulli ante cæteras ponunt puteales, tanquam per terram percolatas, ac propterea purgatiſſimas: nonnulli eaſdem exiſtimant maximè omnium craſſas, crudas, & flatuoſas: alij demum, quorum ſententia ferè ab omnibus videtur probari, propter aſſiduum motum, iis omnibus pręponunt fluuialẽ & fontanã, omnes aquam ſtagninam repudiant:

De differ. aquarum.

repudiant: de quarum opioionum diuerſitate, cum nolim longius agere, mihi ſatis fuerit iſtius rei ſummam vobis proferre, quam puto ſenteotiæ Hipocratis, & Galeni, & veritati magis conſentire. Itaque cenſeo cum Hypocrate & Galeoo 6. *epid.* 4. 16. aquam pluuialem cæteris aquæ generibus præponendam eſſe, quæ tamen prærogatiua illi tantummodo tribueoda eſt, quæ tempore æſtatis, fereno cœlo, aut cum tonitru nounnunquam demittitur: ſiquidem huiuſmodi aqua ex tenoibus vaporibus vi aëris calidioris eleuatis, conficitur, vt ſumma com ratione tenuior, & quodammodo magis cocta, ac propterea optima cenſenda ſit: eum altera quæ tempore hyemis per multos & procelloſos imbres deſcendit, ex mulsis frigidis & craſſis vaporibus conficiatur, vt merito omn ium malarum qualitatum particeps, ſordida, facilè putreſcibilis, atque vno verbo, omnium peſſima ab omnibus exiſtimetur. Si quis de huiuſmodi pluuiis plura cupit intelligere, videat Galenum loco eitato, qui hanc rem tractat diffusè, vt pluribus non ſit opus. Quateous verò pertinet ad reliquas aquas, putealis ſi deriuet ex proximo fonto aut fluuio, niſi terra per quam profluit, aliena qualitato participet, propter maiorem attenuationem & purgationem, & fluuiali & fontana melior poteſt cenſeri: quod ſi non ex flumioe, aut foote, ſed ex abyſſo aquarum, quę ſub terra vbique reperitur, generationem habeat, hæc certè aqua & craſſiſſima & crudiſſima debet haberi.

Aqua pluuialis optima eſt.

Quoniam igitur optima pluuialis difficulter poteſt haberi, ſic putealis ex fonte aut fluuio rarò occurrit, iam vobis licebit fluuiali & fontana vti: quod ſi ueque hæc probata fuerit, moderata coctione, vt ſuprà diximus, poteſt adhuc magis purgari, extenuari, & ad commodiorem vſum accommodari: ſed tameu hac ſemper adhibita cautione, cũ aquarum ſint inſignes differentiæ, non ſolùm generaliter, ſed etiam ſpeciatim, fontanæ à fontana, putealis à puteali, & ſic de reliquis, vt propriis notis ex tribus præcipuè ſenſibus, vt diximus de earum bonitate & malitia perpetuò iudicium faciatis. Sed ſatis de hoc remedio.

Et cum adminiſtraueris, &c.) Cum Auic. hactenus propoſuiſſet varia præcepta, accommodata ad curandas febres putridas, ſectionem venæ, lenitionem, alui prouocatiouem lotij, aquam frigidam, & alia id genus: poſt hæc omnia docet attendendum eſſe coctioni & vacuationi humorum., ſpeciatim præcipiens, non vacuandam eſſe materiam indigeſtam, in calido aut frigido, niſi propter neceſſitatem: quare ex propoſito ioſtituit diſputationem aduerſus Rhaſim, qui purgandis humoribus ſeotiebat nullam coctionem fore expectandã: quo loco omnes tractant celebrem quæſtionem, cuius vulgaris eſt titulus de minoratione materiæ, nempe vtrùm liceat in principio febrium & morborum purgante medicameoto noxios humores pro parte purgare & minorare: ſed cum uos hanc ipſam rem tractauerimus accuratiſſimè in noſtris diſputationibus iam editis, ex quibus licet vnicuique varias hominom opiniones, variáque eorum argumenta ad noſtram ſententiam intelligere, ſuperuacaneum foret eadem repetere, & actum agere. Quouiam verò Auic. inter diſputandum intermiſcet quoſdam eanones de variis rebus quorum multi ſont digni maxima notatione, nos breuiter conabimur ſingulos colligere & examioare.

Et ſcias quod phlebotomia, quãdo eſt inteña ſanguinis, non eſt ex genere eius, in quo expectatur digeſtio.)

I. Canon.

Hic Auic. ponit nonuullos canones de ſectione venæ, quorum primus eſt huiuſmodi: in miſſione ſanguinis nulla expectanda eſt humorũ coucoctio, ſicuti expectãda eſt in exhibitione medicamenti: & ratio eſt in promptu, propterea quia attendimus humorũ coctioni, vt illi faciliùs & tutiùs à medicamẽto educãtur, verũ aperta veoa quouis tẽpore humores facilè & tutò educũtur: quare minimè oportet coctionẽ expectare. Sed de hoc canooe dubiũ eſt: nã multi hoc tempore & ſyrupis, & aliis modis conãtur moliri coctionẽ, deinde accedũt ad ſectionẽ veoæ, neq; deſũt rationes quæ hãc medẽdi methodũ videntur confirmare: nãq; ſe ſe offerat occaſio mittendi ſanguinem Socrati, qui paulò antè multa aſſumpſerit alimenta, vt ventriculus etiam uunc repletus foerit, oemo, vt puto, audeat Socrati ſanguinem mittere, niſi primùm alimenta fuerint cõcocta, & ventriculus fuerit inanitus, qooniam ſi aliter fiat, periculum immineret, ne cruda materia iu veuas traheretur, & maiora incommoda ſequerentur. Ex quo Gal. quoque *9. meth.* 5. *de ſang. miſſ.* 10. 4. *de tuenda val.* 5. ſi præcedat humorum cruditas, iubet tanto tempore ſectiooem venæ differendam eſſe, quantum videbitur ſufficere tum ad eorum coctionem, tum vt excrementa deſcendant. Secundò ſi crudi humores redundent in primis venis, eadem ratione ante ſectionem venæ, videtur expectanda concoctio, ne illi quoque in penitiores deducantur: ad quem modum Galen. *de ſang. miſſ.* 12. in iis qui crudorum humorum copia laborabant, aliquid incideutium atque extenuaotium medicamentorum conſueuit priùs exhibere, & deinde ad ſanguinis miſſionem accedere. De hac difficultate ego tractaui diffusè in meis diſpotationibus: quare illud vuum dico in præſentia, Auic. ſententiam, ſi bene intelligatur, veram eſſe, & nullam difficultatem continere, nempe io miſſione ſaoguinis nullã expectaodam concoctiouem, ſicuti debet expectari in purgatione: ſed etiamſi humores crudi fuerint, ſanguioem mittendum eſſe: quod à nemine debet in controuerſiam reuocari, cum ex vulgati aph. cũ morbi iochoant, hoc tempore atq; hac humorum cruditate, ſectio veuæ ſit opportuniſſima: namque altera ex parte, ſi adſint cruda alimenta in veutriculo, cui dubium eſſe poteſt, quin ipſe quoque Auicenn. ſimul cum Galeno velit tantiſper differendam eſſe ſectionem venæ, donec alimenta ſint concocta, & excrementa deſcendant: quod enim pertinet ad cruditatem humorum, qui fuerint iu primis venis, ſi Galeni mentem intelligimus, tuoc oon planè eſt neceſſe venæ ſectionem prætermittere, ſed potius illam partiri, ac ſæpius repetere, quod in tali caſu vires ſint debiliores, quàm vt poſſint tam copioſam vacuationem & ſemel factam perferre, adeo vt certum ſit Auic. de vna tantum humorum cruditate, quæ eſt in venis, intelligere, ſicuti ſiue dubio intellexit quoque Galenus.

Et cum poſtponitur phlebotomia in principio agritudinis, tunc non phlebotomes in ſtatu eius.) Hic ſecundos eſt canon, cuius ſenſus eſt huiuſmodi: ſi phlebotomia in principio febris fuerit prætermiſſa, deinceps illam fore prætermittendam, quando ſi fiat poſteriore tempore, periculum imminet, ne æger propter ſuperuenientem virium imbecillitatem ioterficiatur. Quo loco mouetur vulgaris, ſed vtiliſſima quæſtio: au tranſacto febris & morborum principio liceat medico venam ſecare? Ac primùm pro parte negatiua eſt Auic. in præſentia, qui id fatetur aptiſſimè. Deinde eſt aph. Hip. cum morbi inchoant: in quo præcepto omnes medici videntur conuenire, atq; iſtud confirmat ratio tradita à Gal. *in comm.* qui docet, medicum in principio morbi aut ſecare venam, aut dare medicamentum, vt minorata materia, natura quod ſupereſt poſſit faciliùs cõcoquere & ſuperare: vnde colligũt argumentũ: natura in ſtatu morbi aut ſuperauit morbũ, apparetq; perfecta cõcoctio,

Canon II.

Quæſtio.

aut ſuperata eſt, appaténtq; ſigna cõtraria concoctioni: ergo ſi natura ſuperauit, planè ſuperuacaneũ eſt venã ſecare: ſin autẽ illa ſuperata eſt, iã ex præcepto Gal. & in hoc com. & 11. *met*. 9. non licet huiuſmodi ægroto manus admouere, ne remedia remere infamẽtur. Altera autẽ ex parte affirmatiua, primùm eſt ratio: nã ſi tres ſufficiũt principes ſcopi, morbi magnitudo, robur virium, & ætas, quod certiſſimũ eſt Hip. & Gal. decretũ, quamobrẽ trãſacto principio ſi illi cõueniãt, nõ licebit venã incidere, alioqui foret neceſſe quartũ præterea ſcopũ, ex temporibus morborũ ſtatuiſſe. Deinde eſt Gal. 9. *meth*, 5. qui aſſerens eſſe duo maxima præſidia febriũ cõrinentiũ, ſectionẽ venæ, & potionem aquæ frigidæ, inquit inter illa hanc eſſe differẽtiã, quòd potio frigida nõ poſſit adminiſtrari, niſi compareãt euidentia ſigna cõcoctionis: ſectio autẽ venæ quouis tẽpore poteſt adhiberi: itaque etiam tranſacto principio, quam eandem ſententiam repetit *lib. de ſang. miſſ*. 10. quo loco ex propoſito diſputat aduerſus nonnullos, qui de tempore mittendi ſanguinis variè ſentiebant: namque alij admodum ridiculè nolebant venam ſecare niſi poſt acceſſionem tertij diei, quare fuerant medici diatritarij, quippe ante tertiam acceſſionem contendebant, neque victum dandum, neque vllum remedium adminiſtrandum eſſe, propterea quod ante hoc tempus nulla cognitio de morbi forma & natura poſſit haberi: de quorũ ignorantia Gal. multis in locis præcipuè vero 8. *met*. 3. ſermonẽ habet. Alij verò extremũ terminum mittendi ſanguinis quartũ definiebant diẽ, intra quem terminum in declinationibus paroxyſmorum cõcedebant quãdocunq; libuiſſet ſanguinem mittere. Alij demum primo quoque tempore feſtinabant ſanguinem mittere, vnum tantummodo conſiderantes, vtrùm alimenta adhuc continerentur in ventriculo. De quibus quidem veterum medicorum opinionibus Gal. ita ſtatuit & ſcribit. *Quoniam ſæpe poſtquam aliquis iam quinq; aut ſex dies ægrotauit, ad curationem vocamur, vtique expediet ſanguinem mittere, etiamſi huius remedij prima occaſio fuerit prætermiſſa: quocunque enim die mittendi ſanguinis ſcopos in ægrotante inuenerie, in eo præſidium hoc adhibeto, etiamſi 20. ab initio morbi dies fuerint*. Sed ipſe quoque Auic. parum ſibiipſi conſentiens, idem quod Gal. videtur ſentire, qui hæc habet 4 primi 20. *cum maturatio apparuerit, & ægritudo principium præterierit, verſus ſtatum, tunc ſi oportuerit vt phlebotomia fiat, ſi non fuerit quod prohibeat fiat*. Et iterum paulo poſt: *cum in febre te oportebit phlebotomare, ne attendas quod quidam dicunt, ſcilicet quod non eſt bonum, vt poſt quartam diem fiat, quoniam bonum eſt vt fiat, etiam ſi ſit poſt 40. dies, & hoc ſecundum ſententiam Gal.* Hactenus Auic.

Ad hanc dubitationem in veritate reſpondendũ eſt, etſi nulli dubium eſſe debet, quin principium morbi longè magis quàm cætera tempora ad ſectionem venæ ſit accõmodatũ: veruntamen ſi propter aliquod impedimentũ id remediũ fuerit prætermiſſum, quolibet tempore, dummodo conueniãt principes ſcopi, ſanguinem mittendum eſſe: quare ſciendum eſt, ſi contingat aliquando progreſſione temporis occaſionem mittendi ſanguinem amitti, id non fieri propter numerum dierum, ſed propterea quia progreſſu temporis in plurimis ægris vires redduntur debiliores, quod perſpicuè declarat Gal. in *lib. de ſang. miſſ. c*. 10. *ad fin*. Ex iis non difficile eſt ad obiectas rationes reſpondere, & primum ad Auic. vel ille intelligit poſt principium non conuenire ſectionem venæ propter rationem virium, quod illius verba videntur confirmare, vel mea ſententia non poteſt ab errore & contradictione defendi. Aphor. Hipp. cùm morbi inchoant, non aliud docet, quàm quod nos diximus, & fatemur, principium inter omnia tempora ad mouendos humores eſſe accommodatiſſimum, qui tamen non prohibet omnino, ſi quando opus fuerit, quin in cæteris quoque temporibus & in ſtatu liceat mouere, cum non abſolutè, ſed comparatiuè loquatur. Neque verò poſita ratio quicquam valet: namque in ſtatu morbi ſalutaris, apparentibus ſignis perfectæ cõcoctionis, iã deficit vnus princeps ſcopus, morbi magnitudo, ac fatuum foret venam ſecare. Sic in ſtatu morbi lethalis, ſi natura prorſus occubuit, neceſſariò vires non conſtant. Sed fingas ſtatum morbi pernicioſi, in quo ex vna parte ſint ſigna contraria coctioni, ex altera vires valeant, quæro quamobrem non liceat venam ſecare, atque ex conſilio Thucydidis cuius meminit Galen. 10. *meth*. 10: aliquid agentes vel periclitari? Etenim etſi id remedium ſine dubio in principio fuiſſet opportunius, tamen neque forte hoc tempore erit inutile: quare concludendo hanc rem, quotieſcunque accedetis ad veſtros ægrotos, ante omnia vobis perpendendum eſt, ſi quid mouendum videtur ac ſi adſint ſcopi neceſſarij, nulla habita dierum conſideratione audeatis venam ſecare: quod ſanè decretum cupio vos alta mente reponere & tenere, qui vobis polliceor ex hac medendi ratione veſtros ægrotos maximam vtilitatem, vos autem magnam gloriam & vtilitatem eſſe percepturos. *Conſilium Thucydidis.*

Et conſilium quidem meum in phlebotomia eſt, vt dimittatur quantum poſſibile eſt, ſi autem non eſt poſſibile, tunc multiplicatio numeri eſt melior multiplicatione quantitatis.) Hic tertius eſt canon de ſectione venæ, ex quo medici noſtrorũ temporum facti ſunt admodum timidi circa adminiſtrationem huius remedij, quoniam id videtur voluiſſe Auicen. vt phlebotomia dimittatur quantum poſſibile eſt: quod ſi omnino remedium fuerit neceſſarium, neque poſſit prætermitti, tunc fore melius, vt paulatim pluribus vicibus, quàm copioſè & ſemel ſanguis mittatur. Verùm cum hæc ſententia videatur aliena à ratione, à doctrina Galeni & ipſiuſmet Auicen qui ſectionem venæ libenter probant, illaque vtuntur familiariſſimè, nonnulli interpretes ex iis verbis alium ſenſum eliciunt, nempe non prætermittendam eſſe phlebotomiam, ſed in phlebotomia prætermittendam eſſe copiam ſanguinis, adduntque Auicenn. huiuſmodi ſententiam accepiſſe à Galen. 11. *method*. 14. qui ſcribit in febre ſynocho moderatè ſanguinem mittendum eſſe, illúmque ad poſterius curationis tempus relinquendum, vt faciliùs & obſtructio, & putredo, quæ per ſanguinis miſſionem nequeunt auferri, tolli poſſint. Nam ſi generaliter decet phlebotomiam prætermittere, quantum poſſibile eſt, quamobrem Auicen. ipſe millies hoc remedium probat & amplectitur? ſi perpetuò melior eſt multiplicatio numeri, quàm multiplicatio quantitatis, quamobrem idem Auic. ſemel copioſiſſimè, & vſque ad deliquium animi ſanguinem frequentiſſimè conſueuit mittere? itaque nulli dubium eſſe debet, quin longè magis diſtinctè Galen. hanc ipſam rem definiat, qui conſilium mittendi vel non mittendi ſanguinis ex quibus principibus ſcopis perpetuò determinat, quibus præſentibus id remedium amplectitur, illis abſentibus illud repudiat: quantitatem autem & modum vacuationis ex vno virium robore vel debilitate ſolet definire. *Canon III.*

Et ſcias quod quando aggregantur.) In hac parte tractat Auic. de febre cum ſymptomatibus, ac primùm de dolore capitis: pro quo debetis in memoriam reuocare quæ diximus in lectionibus priuatis, nempe nullum ſymptoma, quatenus ſymptoma, eſſe curationis indicationẽ, neq; indicare, neq;

immutare

immutare niſi illud aequiparat vim cauſæ, adeò vt vel vires offendat, vel morbum augeat. Ergo inquit Auic: ſi coniungatur febris & dolor capitis, tunc curatio febris eſt dignior, cum illa ſit morbus, & cauſa, ea qua dolor, qui eſt ſymptoma, originem habet: ſed ſi dolor fuerit tam inſignis, vt febrem augeat, tunc oportet doloris rationem habere, atq; illum ſedare: quam curationem ille inſtituit poſterius *cap. proprio*, & res eſt manifeſtiſſima.

Et cum infans lactens febricitat, tunc oportet vt rectificetur lac matris eius.) Hoc alterum eſt ſymptoma, ſi coniungatur febris cum ætate puerili, in quo caſu neq; licet venã ſecare, neq; dare medicamẽtũ, neq; quidquã agere quare oportet lac matris rectificare, quã eandem ſententiã habet Auic. 3. 1. *doct.* 1. ſecundum quã doctrinã omnes medici rationales ſolẽt lactẽtes pueros curare, vt nimirum nutrici inſtituatur accommodata victus ratio, exempli gratia ex ptiſana hordeacea, ex pane præparato, ex iure, ouis recentibus, bonis carnibus, & ſimilibus: illi interdicuntur alimẽta difficilis coctionis, mali ſucci, calida, & ſicca, nonnunquam & vinum: quandoquidem teſtimonio Auicen. *in lib. de ſomno & vigilia*, nihil intereſt, puerine an nutrices vinum bibant: ſic nutrici exhibentur medicamenta aluum lenientia, caſſia, & alia id genus alterantia, decoctum endiuiæ, cichorij, acetoſæ ſeminum melonis, & ſimilium: & ſi illa abundauerit multo ſanguine, auctore Auicen. phlebotomatur: quanquam id ſciendum eſt, nutricibus plerumque ea ſectione venæ lac vel ex toto auferri, vel ſaltem magnopere minui. Demum verò ſi id ferat occaſio, nutricibus danda quoque purgantia medicamenta, quæ tamen propter multas rationes debent eſſe leuiſſima, exempli gratia, rhabarbarum, agaricus, & ſimilia. Atque vt concludam, illa omnia & alimenta & medicamenta, & præſidia quæ conuenirent infantibus ſi forent grandiores, ſolent ad nutrices accommodari.

An pueros liceat purgare.

Sed hoc loco mouetur quæſtio, vtrùm liceat pueros purgare: namque Gal. ſi iis videtur vacuationem omnem interdicere, propterea quod natura ſint calidiores & humidiores, ac propterea omnium facillimè digerantur & diſſipentur. 9. *met.* 17. quod ſi pueris nulla cõuenit vacuatio: ergo vt neque pharmacum conueniat fateamur neceſſe eſt a. Gal. *de theriaca ad Piſonem* 17. pueris interdicit vſum theriacæ, quoniam medicamentum puerile corpus facilè diſſoluens, qui narrat hiſtoriam cuiuſdam pueri, cui præter ſuam voluntatem coactus fuit theriacam exhibere, quam ille concoquere nõ potuit, vnde diſſoluto vniuerſi corporis habitu, ſequenti nocte periit: quod ſi pueri nequeunt perferre theriacam medicamentum planè ſalutare, multo minus perferent purgantia medicamenta, quæ conſtat eſſe venenata, & naturæ hominis aduerſari. Contra verò ſentit Hip. 6 *epid.* 5. 35. *Mulier, capra, elaterium aut cucumerem ſyluestrem edentes, puerus purgatio.* Hęc ſẽtẽtia, inquit, Gal. *in com.* cõducit & ad medicorũ vſũ, & ad naturale decretũ: nãque volẽtes purgare infãtes, aut matri lactãti, aut capræ eiuſmodi aliquid exhibẽtes ſic eos purgabimus: atq; hinc illi refutãtur, qui cõtendũt, nullam vim ex iis quæ ab initio in alimento fuerant, poſt concoctionẽ & in ſanguinis cõuerſione poſſe remanere: quã eãdẽ ſentẽtiã, & lactis facultatẽ acquiſitã ex alimẽtis, Gal. rursũ explicat & multis hiſtoriis cõfirmat. 3. *de alim. fac. c.* 15. Sic ſcribit Dioſcorides *lib.* 2. *c.* 62. Pecora quæ veſcũtur ſcãmonio, helleboro, & ſimilibus, lac purgatiuum effi cere: contrà autem capras quæ robore, lentiſco & aliis adſtringentibus veſcuntur, lac adſtringens generare. Ex quo loco debetis præceptum maximi momenti colligere, &

ad vſum reuocare, nempe quotieſcunque veſtris ægrotis exhibebitis lac, vel humanũ, vel aſininum, vel caprinum, vel cuiuſcunq; animalis, vt diligẽter caueatis, ne illa noxiũ aliquod & malignũ edulium aſſumãt. imò verò vt accõmodatis alimẽtis, ſicuti res poſtulat, nutriantur, quod tractãtes de curatione febriũ hecticarũ accuratè conabimur demonſtrare. Præterea Gal. in cõſilio pro puero epileptico affirmat, ante omnia accedente Vere illum puerum purgandum eſſe moderata purgatione, de quo libello etſi nonnulli dubitãt. ſit ne legitimus Gal. tamen ſine dubio nullum dogma videtur continere, quod à Gal. dogmatibus ſit alienum. Itaq; aſſerendum eſt, de ſententia Hip. & Gal. pueros omnino, poſſe purgari, lactentes quidem cum lacte alterato, aut nutricis, aut alterius animalis: non lactentes cũ purgãtibus medicamentis, quæ tamen tam in illis, quàm in iſtis ſint perpetuò leuiora. Hanc doctrinã confirmat experiẽtia, namq; multis in locis ac potiſſimũ Venetiis, cum pueri ægrotant quouis morbo, mulieres dicũt eos vermibus laborare, quibus familiariter exhibent agaricum cum oxymelite, ex quo medicamento purgantur ſæpenumero copioſè & iouantur. Sic paſſim & nutricibus lactantibus, & ipſis pueris maiorib. natu ſolemus exhibere caſſiam, aloen, rhabarbarum, agaricum, & alia id genus, neque ſine euidenti vtilitate.

Sed reſpõdeamus ad obiectas rationes, & primũ ad auctoritatẽ Gal. 9. *met.* reſpõdendum, eum loqui de ſectione venæ, quæ iure in pueris eſt ſuperflua, ſiquidem illi propter copiã caloris innati, atq; habitum corporis calidiorẽ & humidiorem, facile ex ſeipſis diſſoluũtur, & id cõmodũ cõſequũtur, quod alioqui ſectio venæ ſolet præſtare. Hęc eadẽ reſpõſio poteſt etiam accommodari ad theriacam, quæ cum ſit admodum calida, & maximæ actiuitatis, tanquã ignis, ſubſtantiã puerorũ ſuapte natura lubricam facilè poteſt diſſipare, adeo vt non poſſint eã perferre: at verò aliter ſe res habet de medicamento, etenim cum illud purget vnũ aut alterum humorem, quod pueri nequeunt ex ſe efficere neque ita poſſit illorum calidum innatũ, & ſubſtantiã diſſoluere, ſicuti ſectio venæ & theriaca potiſſimũ ſi fuerit moderatum, iure eſt concludendum, pueros tutò ea ratione qua diximus, poſſe expurgari.

Et quando fuerit cum febri colica.) Hoc tertium eſt ſymptoma, febris cum dolore colico: & notandum, ex veteri conuerſione legi: *Et quando fuerit cum febre colica, non aperietur via in dando in potu aquam hordei, imo ius galli, &c.* in cuius literæ explicatione interpretes vehementer laborant, ſed fruſtra, quoniam reuera ex huiuſmodi verbis nullus commodus ſenſus poteſt haberi: in noua autem conuerſione Bellunenſis legitur: *Et quando fuerit cum febre colica, tunc cum aperitur via, non exhibeatur in potu aqua hordei, imo ius galli.* quæ interpretatio optima eſt, & hunc ſenſum habet: Si febris ſimul fuerit cum dolore colico, neque ſint apertæ viæ inteſtinorum, per quas excrementa poſſunt educi, tunc minimè dandam eſſe aquã hordei hoc eſt, ſuccum ptiſanæ quoniam hoc tempore illa corrumpitur flatus excitantur, doloreſque augentur; ſed contrà dandum eſſe ius galli, imponendáque clyſteria pinguia, ex quibus commodè feces emolliri atque educi poſſunt, ac demum ſi ita neceſſe fuerit, ptiſanã poſſe exhiberi de iure galli, de quo præterito anno diffusè diximus, tractãtes dolorem colicum. In præſẽtia illud vnum dico, apud Gal. & Meſuem illud aluum mollire & mouere, & ſi excrementa fuerint retenta, opportunè exhiberi. Huiuſmodi autem ſententiam forte Auicen. accepit ex Hipp. & Galen. 1. *de ratione victus* 32. Quibus cibus ſtatim incluſus fuerit, ſi quis non eo vocato

forbitionem dederit, dolorem ſi adeſt, augebit; ſi non adeſt, protinus inducet: cuius ſymptomatis rationem, Galen. præclarè explicat *in com.*

De ſolutiuis eſt potio facta ex tamarindis.) In poſtrema hac parte Auic. tractat de medicamentis purgantibus, quæ ad curandas febres putridas ſunt accommodata, & ita proponit catalogum multorum medicamentorum, de quibus atque huiuſmodi tractatione ſuperfluum eſt nos agere, cum mihi ſtatutum ſit hoc negotium priuatum conficere. Itaque ad alia progredior.

Et febricitans quidem in æſtate febre frigida, &c.) Poſtrema hæc verba cōtinent nōnullos canones & regulas, quarum prima eſt: *Si quis tempore æſtatis laboret febre frigida, is non debet ingredi domū frigidam, ventiſq; expoſitam, & maximè quando ille ſudat ne materia ſudoris retrocedat & impediatur.* Auic. autem frigidā febrem intelligit, quæ ex humore frigido, pituita & melācholia generatur quæ ſanè ſententia cum hac litera eſt manifeſta. Sed ſciendum eſt hāc particulam aliter legi in noua cōuerſione, hoc modo: *Et febricitās quidem in æſtate febre acuta:* quę noua lectio & interpretatio videtur aduerſari Gal. 10 *meth.* 8. 9. *meth.* 14. qui docet, homines laborātes febribus acutis & hecticis, deferendos eſſe in domos ſubterraneas, quæ frigidiſſimæ ſunt, & maximè perflatæ, & ad ſeptentrionem poſitæ. Et ſi quis obiiciat, huiuſmodi externū aërem frigidiorē obſtruere, ſudorémque & continuā cutis euaporationem impedire: huic reſpondet Gal. aërem frigidū cōuenire, quatenus reſpirādo attrahitur, vt qui calorem qui in corde eſt admodum refrigeret: nō tamen quatenus extrinſecus corporis ſuperficiem pertingit, quippe corpus denſat cogitque cutem, & putridorum humorum effluxum prohibet tranſpirare: quare ego quidem puto antiquam literam nouæ conuerſioni præferendam eſſe.

Et trochiſci quidem non ſunt conuenientes principiis harum febrium, &c.) Cum ſuprà dixerat Auic. in principio febrium putridarū non conuenire medicamenta, quæ habeant vim adſtringendi, ſed potius quæ habeant vim aperiendi, quo loco nos improbauimus & trochiſcos, & cætera omnia quæcunque adſtrictione ſunt prædita. Ergo hæc ſecunda eſt regula, quæ idem repetit & docet, huiuſmodi medicamenta non conuenire, niſi poſt humorum concoctionem & vacuationem.

Et trochiſci quidem magis conuenientes, &c.) Auicen. adhuc magis diſtinctè docet vſum talium medicamentorum, qui ait illa cōuenire, vbi febris adhæreat ventriculo, & in illo quaſi febris hectica ſedē habeat, adeo vt ventriculus inſigni calida intemperie afficiatur: itaque in hoc caſu huiuſmodi trochiſci refrigerantes maximè conueniunt, quoniam ſtatim occurrunt membro laboranti, atque illud facile poſſunt alterare. Nam ſicuti ſcribit Gal. 10. *meth.* 8. quemadmodum ex aëre attracto per reſpirationem immediatè ipſum cor alteratur, ita per ea quæ comedūtur & bibūtur, ſtatim ſuccurritur ipſi ventriculo, huic enim parti illa cum totis ſuis viribus occurrunt, ſicuti cordi inſpiratus aër: vnde regula optima eſt, & conſentit Galeno.

De conſuetudine. *Et dimiſſor conſuetudinis in regione ſua.*) Senſus eſt; ſi quiſpiam prætermittat conſuetudinem, exempli gratia exercitationis, balnei, aut ſimilis rei, is quandoque incidit in febrem quæ non eſt tam periculoſa cum pendeat ex cauſa manifeſta, ac ſperandū ſit illum vbi ad priſtinam redierit conſuetudinem, à febre liberum fore. Ariſtot. 18 prob. 1. quærit, cur aliqui ęgrotent, vbi vitam luxurioſam viuere aſſueti, agere luxurioſè deſinant, ſicuti euenit Dionyſio Tyranno Syracuſano, qui vrbis obſidione deficiente commeatu, quod aliquantum temporis à ſolitis delitiis abſtinuerit, interea tabe protinus laborauit: ac reſpondet cōſuetudinem vnicuique rem magnā eſſe, cum ferme in naturæ habitum permutetur: quare inquit Philoſophus ſicuti piſces inter aërem, aut homo in aqua degens malè habent, ita qui morem ſolitum mutauerit, ægrè atque moleſtè ex conſuetis diſcedit, & eodem reduſſe ſaluberrimum eſt, perinde quaſi ad ſuæ naturæ ſtatum redierit: qui præclarè huius problematis rationem reddit, ac multa loquitur de conſuetudine, quæ ſunt digna maxima notatione. Itaque ſententia Auic. ex Ariſt. tam de bona, quàm de mala conſuetudine intelligenda eſt: quod præceptum Hipp. quoque videtur confirmare 2. *aph* 8. cum inquit: *conſueta longo tempore etiā ſi deteriora ſint inſuetis, minus moleſta eſſe ſolent*: quæ eadem ſententia ſpeciatim de alimentis & potionibus habetur 2. *de ratione victus* a 1. & iterum 2. *de ratione victus à text.* 10. *vſque ad* 36. longa oratione plurima refert incommoda & pericula, quæ ex mutatione conſuetudinis ſolent hominibus contingere.

Veruntamen de hac re dubium eſt; ſiquidē non videtur veriſimile, neque rationi conſentaneum fore, vt prætermiſſa cōſuetudine, ac potiſſimùm ſi ea mala fuerit, homo lædatur, & aliquo morbo laboret: ad quē modū ſcribit Gal. in lib. de conſuetudine, poſtremis verbis: qui malam victus rationem mutāt, de alimenti copia aliquid detrahentes, exercitationem verò addentes, abſque morbo incolumes ſeruari, illo'que ex hac mutata conſuetudine non ſolū non lædi, ſed etiā magnopere iuuari, quæ ſanè doctrina maximè conuenit doctrinæ Hipp. 6. *epid.* 4. 22. nec non Ariſt. *ſect.* 1. *probl.* 47. qui fere iiſdem verbis ſcribunt eſſe præcipuū caput ſanitatis non repleri cibis vſq; ad ſatietatem, & impigrū eſſe ad labores: quod ſi quis à nimia crapula & otio ſe cōuertat ad moderatam victus rationem, atque ad exercitationem, nullo modo videtur fieri poſſe, vt ille ex hac mutatione conſuetudinis aliquod periculum incurrat: ex quo non ſine ratione Hip. 2. *aph.* 5. vniuersè hortatur homines, vt non perpetuò eandem conſuetudinem teneant, ſed ad inſueta quoque mutationem faciant. *Dubitatio.*

Ad hanc dubitationem pro veritate reſpondendum eſt, ex vna parte mutationem conſuetudinis, ſiue bonæ, ſiue malæ, quæ affatim & repente fiat, perpetuò fugiendam & noxiā eſſe, adeo vt, etſi neceſſe non eſt hominem protinus ægrotare, tamen neceſſe ſit hominem lędi: ex altera autem mutationem conſuetudinis in meliorem, quæ paulatim & temporis progreſſione fiat licitā & ſalutarem eſſe. Quæ reſponſio eſt Hip. & Gal. tum aliis locis, tum maximè 2. aph. 51. *Plurimum atque repente vacuare, vel replere, vel calefacere, vel refrigerare, ſiue quouis alio modo corpus mouere, periculoſum: omne enim nimium naturæ inimicum, ſed quod paulatim fit, tutum eſt, cum aliàs, tum quando ab altero ad alterum fit tranſitus.* Quæ eadem ſententia habetur, 2. *de ratione victus*, variis in locis, in quib. non aliud Hip. & Gal. conantur demonſtrare, niſi ſubitam conſuetudinis permutationem non paruum corporibus afferre detrimentum: ex quo factum eſt, vt Gal. 5. *de tuenda valet.* 10. velit, ſenes potiùs conſuetis operibus exercitari, tametſi illis non ſint commoda & ſalutaria, quàm conſuetudinem mutare, cum iſtud illis non liceat niſi longo tempore ac ſenſim facere, proptereáque tempus illis deficiat, quo meliore conſuetudine vti poſſent: non aliter inquit Gal. ac ſi quis octogenarius artem aliquam addiſcere incipiat: qui contra iuuenes hortatur, vt omnino malas conſuetudines deponant, etiamſi à pueris iis maximè fuerint aſſueti, cum habeant vires quæ moderatè factam

muta

mutationem poſſint ſuſtinere, liceátque ſperare, eos io reliquo tempore fructum aliquem ex meliore conſuetudine poſſe percipere. Ex quibus cum ſatis facile ſit vnicuique ad obiectas rationes reſpondere, non eſt vt de hac re longius agamus.

CAPVT XIV.

De cibatione Febricitantium in genere.

DIxerat Auic. 4. *primi* c. 1. quod acceperat à Gal. 1. *de ratione victus* 6. necnon 3. *de med. ſecund. gen.* 2. tripliceni eſſe materiam per quam vniuerſa perficitur medicina, victus rationem, manus operatiooem, & medicameota. Cum itaque ille in c. 7. tractaſſet de curandis febribus putridis per ſectionem venæ & medicamenta, in præſenti c. intendit agere de victus ratione, quod facit generaliter, qui ſpeciatim quoque de eadem re poſteriùs acturus eſt Quooiã verò Auic. ſatis confuſè haoc rem tractat, vnde vix poſſumus certã capitis diuiſionẽ colligere, antequã venio ad literã, cooabor quãtũ licet, ordinarè illius ſentẽtiã ſummatim colligere, & vobis explicare: itaq; tractabimus primùm qualis eſſe debeat victos febricitantium. ſecundò, qualianam eſſe debeant alimenta: tertiò, quantum: quartò, quomodo: quintò, quando illa oporteat exhibere.

Qualitas ciborum.

Quod ad primum pertinet, ſciendum eſt, qualitatem alimenti in febribus indicari à rebus vel naturalibus vel præter naturã, vel nõ naturalibus: ſi conſiderentur res naturales, ætas, temperies, coofuetudo, & ſimiles, illæ perpetuò ſimilia indicant: ſi conſiderentur res præter naturam, morbus, cauſa morbi, ſymptoma, hęc ſemper contraria poſtulant: ſi conſiderentur res non naturales, aër, regio, tempus anni, & ſimiles, hæ quandoque ſimilia, quandoque coottaria requirunt. Hæc doctrina eſt Gal. 6. *meth.* 9. 1. *de ratione victus* 44. de qua tamen dubitant nonnulli, quatenus pertinet ad res naturales, quas contendunt non perpetuò ſimilia, ſed quandoque contraria indicare Exempli gratia, in ſenectute admonet Gal. 5. *de tuenda valetudine*, conuenire calida & humida, cum nihilominus ſenes ſint frigidi & ſicci: ſic paſſim in temperamento calido & ſiceo laudat potionem aquæ, alimenta frigida, quietem corporis, quæ ſuot coorraria, non ſimilia corporibus bilioſis: ſic in præcedente lectione vidimus ex Gal. malas conſuetudines iuuenibus mutandas eſſe, quæ non ſimilibus, ſed contrariis mutantur. Sed breuiter ad hæc reſpoodeatis ex Gal. 8. *meth.* 9. nec non *cap.* 86. *artis medicæ*, qui docet temperamenta quædam eſſe inculpata & optima, quædam vitioſa & improba: ex quib. priora, quæ optima ſunt, perpetuò ſimilia poſtulant, à quibus poſſint cooſeruari, poſteriora quæ à ſui bonitate deficiunt, contraria requirunt, ex quibus poſſint & in meliorem ſtatum deduci, & præſeruari, ne in deterius labantur. Quod verò de temperie dictum eſt, idem de ætate, conſuetudine, & reliquis ſtatuendum eſt. Ergo ſi conſideretur natura febris, quam conſtat eſſe paſſiooem calidam & ſiccam, nulli dubium eſt, quin illi conueniant alimenta contraria, frigida. Verùm cum huiuſmodi alimeota talia eſſe poſſiot vel poteſtate vel actu, quæritur quomodo intelligendum ſit, alimeota frigida & humida febricitantibus conuenire: ac primùm de frigiditate, ſicuti omnes fatentur conuenire alimẽtã quæ refrigerandi vim habeant, ſicuti eſt lactuca, priſana, & ſimilia, ita non conuenit inter omnes, ao frigida actu vel poteſtate debeant exhiberi: etenim aliis placet illa danda eſſe actu frigida, qui affirmant hac vtraque ratione, & actu & poteſtate magis refrigerari ventriculum & aliàs partes, necnon refrigerationem poſſe adbuc magis & faciliùs cordi communicari: alij verò contrà opinantur huiuſmodi alimenta poteſtate frigida non niſi actu calida exhibẽda eſſe, propterea quòd hoc modo faciliùs à natura deducantur ad actum, & concoquantur. Difficultatem ſoluit Gal. 10. *met.* 11. qui ſcribit, alimenta quidem danda eſſe frigida, ſed non valde frigida ſicuti potionem, cuius diuerſitatis rationem reddit, quòd potio facilè tum incaleſcat, tum per corpus digeratur, alimenta autem cum plus temporis in ventriculo maneant, forte ipſum poſſent magis quàm deceat, refrigerare. Deinde nec dubium eſt, quin alimenta humida poteſtate eſſe debeant: ſed præterea ſcribit Gal. in libello *de optima ſecta ad Thraſybulum* 4. ſi modò hic liber inter Gal. legitimos eſt enumerandus, ſed & quod idem habetur 1. *aph.* 11. ſcribit, inquam, Gal. alimenta actu quoq; humida eſſe debere, vt facilius concoquaotur & diſtribuantur. Quatenus igitur pertinet ad qualitatem, ex natura febris conueniunt alimenta frigida poteſtate & actu, ſed tamen moderatè, ac potiùs tepida, ſicuti eſt aqua footana tempore æſtatis, potio autem conuenit valde frigida, pariter conueniunt alioenta humida, vtroque modo, qualis ioter cætera omnia ptiſana principem locum obtinet.

Qualitas alimentorũ.

Verùm ſecundo loco, quænam ſunt iſthæc alimenta frigida & humida? Noo certè omnia, ſed quæ ſint boni ſucci, quæ facilè concoquantur, quæ difficilè putreſcant, oon adſtringant, non exaſperent vias leniant aluum, prouocent lotium, qualia apud Gal. & veteres admodum pauca numerantur, vt mulſa & ſuccus ptiſanæ, quam ptiſanam ſpeciatim ſcribit Gal. 1. *de ratione victus* 18. habere omnes conditiones, quæcunque ad victum febricitantium fuerint accommodatæ.

Quantitas alimentorũ.

Quanta autẽ alimenta febricitantibus ſint exhibẽda, ex duob. capitibus debet intelligi, ex viribus ægrotantis, & ſtatu morbi: namque ſi vires fuerint robuſtæ, & ſtatus proximus, vel nullo prorſus alimento, vel ſaltem leuiſſimo, ac ſola potione, æger nutriendus eſt: ſin vires fuerint imbecilles, ſtatus autem ſit longior, ea conueniuor alimenta, quæ valde nutriant, ſed minori quantitate, exempli gratia, oua recentia: quod ſi ſtatus adhuc magis futurus ſi longior, vt in febre quartana, & tertiana notha, inſtituendus eſt victus plenior, quales ſunt carnes pullorum, auicularum, & ſimilium. Hæc habentur apud Hip. & Gal. 1. *aph.* nec non *de ratione victus* 1. pluribus locis.

Quomodo & quando exhibenda.

Quarto loco quomodo alimenta ſint diſtribuenda, ſemelne an ſæpius? iſtud nos præclarè docet Gal. cum aliis locis, tum maximè 1. *aph.* 17. neque enim ſatis eſt, nouiſſe, an expediat plus minúſve dare, aut alimento vti vel deſiccante, vel humectante: ſed prætetea conſiderandum eſt, ſemelne an ſæpius io die aut nocte conueniat alimenta exhibere: quæ quidem indicationes primùm ex morbo ipſo & viribus ægrotantis, deinde ab ætate, tempore, conſuetudine, & ſimilibus ſunt accipienda, quæ omnia diffuſè & ſigillatim explicantur à Gal. vt alia explicatione non ſit opus.

Poſtremò alimenta in febribus danda ſuot, ſi fuerint intermittentes io intermiſſione; ſi fuerint contiouæ, in declinatione; ſi fuerint in eodem ſtatu, in tempore per ſanitatem conſueto: quam rem ſuperiùs explicatam, nolo itenum repetere.

Et ſcias quod conuenientiora alimenta febricitantibus ſunt alimenta humida.) Eſt vulgaris *aph.* 16 particulæ primæ, cuius duplex habetur lectio: altera *victus humidus omnibus febricitantibus confert*: altera, *omnis victus humidus confert febricitantibus.* Ad quẽ modum Gal. videtur legiſſe 8. *met.* 9. de qua dictionis varietate non multum laboro, qui cenſeo, ſi modò Hip. & Gal. mens probè intelligatur, vtram-

que lectionem veritatē continere. De hac ſententia ſcio multas proponi difficultates, ex quibus id tãtū mihi libet quęrere in pręſēna, quamobrē Hip. & illius imitatione Aui. nihil dixerint de victu frigido, cū reuera ex natura febris quam cōſtat inter omnes calidam eſſe, longè magis alimenta frigida quàm humida illi videātur cōuenire. Ad hanc apparentem abſurditatē ſunt multæ reſpōſiones. Primùm aiūt nonnulli, frigiditatem fuiſſe ab Hip. pręternmiſſam, tanquam rem manifeſtā, cum nulli dubium eſſe debeat, quin febris & alimenta & cætera frigida cōueniant, hic enim fuit mos Hip. vt notat Gal, 2. *de diff. reſpirat.* 7 nimirū pręternmittendi vulgaria, & quæ omnibus nota ſunt, ſicuti cōtrà mos fuerat Thucydidis omnia ſcribere, etiam nota idiotis, & nihil ipſorum penitus prætermittere: ſed nemo negat, febrem eſſe morbum calidum, multi autē negāt eſſe morbū ſiccū. Secundò, alij reſpōdēt, Hip. meminiſſe alimenti dumtaxat humidi, prætermiſiſſe frigida, propterea quia alimenta humida omnib. febricitantib. conueniūt, frigida autem minimè: ſicuti euenit in quotidiana & quartana, in quibus ex præcept. Gal. 8. *meth. vlt.* ſumendo indicationem ab humorib. putreſcentib. pituita & melancholia, qui ſunt frigidi, certū eſt alimenta calida cōuenire. Tertiò, ſunt qui aſſerāt, Hip. pręternmittēdo alimenta frigida, nos voluiſſe timidos, aut ſaltē cautos reddere circa illorum adminiſtrationem, quoniā ſicuti ſcribit Gal, 10. *met.* 7. refrigeratio in febrib. quod ꝑ et efficaciſſimam qualitatem inducatur, & parui temporis eſt, & periculoſa: cōtrà verò humectatio & longioris tēporis eſt opus, & minus eſt quam refrigeratio periculis expoſita. Quartò. & quidem nobiliores interpretes prope omnes ita ſtatuunt Hipp. antiquæ breuitatis ſtudioſiſſimum, vnius contrarietatis mentionem facientem, quæ ad humiditatem & ſiccitatem pertinet, alteram quoque contrarietatem, quæ in caliditate & frigiditate verſatur, intelligere voluiſſe. Tot, forte etiā plures, ſunt interpretationes huius ſententiæ, de quib. cum nolim in præſentia iudicium facere, res enim foret longiſſima. mihi ſatis fuerit aliam reſponſionem proferre, quam cenſeo ad mentem Hip. & Gal. cæteris omnibus eſſe magis accommodatam. Itaque memoria eſt repetendum Hip. conſilium propoſitum, quod illo aph. fuerat, tradere indicationem alimenti, non ſolùm ex re præter naturam, febre, ſed etiam rebus naturalibus, ætate & conſuetudine, atque ſimul vtramque indicationem coniungere: quare mea quidem ſententia neque debuit, neque potuit frigida alimenta commemorare, quæ ſicuti conueniunt febricitantibus, ita pueris & iis qui tali victu vti conſueuerunt, nullo pacto poſſunt cōuenire: atq; hinc factum eſt, vt Gal. quoq; etſi aſſerit febrem calidam eſſe paſſionē, tamen frigidi alimenti nullam mentionem faciat, cum probè intelligeret, illa neque puerorum ætati, neque conſuetudini conuenire: quam ſanè interpretationem ille videtur adhuc planius explicaſſe, cum inquit 8. *meth.* 9. *Ita Hipp. mihi videtur ſentire, vbi ait, omnis victus humidus febricitantibus eſt idoneus, potiſſimum pueris*, &c. *Febricitantibus enim, in quantum febricitant, ex ipſa contrariorum indicatione humidus victus conducit, pueris ex ſimilium: quod item de conſuetudine dicendum eſt.* Hæc Gal. Itaque cibi conuenientiores febricitantibus ſunt cibi humidi.

Cum accidit febris, & natura eſt ſicca &c.) Si ſuperueniat febris cum ſiccitate excrementorum alui, inquit Auicen. ægrotum non fore nutriendum, priuſquam excrementa egrediantur: quæ fuit ſententia Hipp. 1. *de ratione victus* 32 & 45. quare oportebit vos perpetuò interrogare veſtros ægrotos, quomodo aluus reſpondeat, vt poſſitis opportunè illis alimenta exhibere. Et ſi quis iunior quærat, vtrum ſit neceſſe quondie & ante ſingula alimenta, vel clyſteribus, vel alia ratione ægrum excrementa deponere? Is ſciat de hac re nihil certi ſtatui poſſe, ſed ꝓ ratione eorum, quæ aſſumuntur, morbi, & aliarum rerum, modò ſæpiùs, modò rariùs aluum mouendam eſſe: etenim, gratia exempli, ſi quis laboret febre, in qua propter ſummam iecoris caliditatē excrementa indurentur & exſiccentur, huic bene erit quotidie refrigerantia & mollientia clyſteria imponere: ſin autem nulla adſit tanta ſiccitas, & vſtio excrementorum, ſatis fuerit, & ita vſus obtinuit, vt ſaltem alternis diebus excrementa alui deponantur.

Et oportet vt occurrant paroxyſmi ventribus eorum vacuis.) Præceptum eſt vtiliſſimum ac perpetuò obſeruandum, nempe, vt paroxyſmi, in quantum fieri poteſt, non reperiant alimenta in ventriculo, alioqui natura intenta coctioni alimenti, ceſſabit a coctione morbi, qui propterea fiet difficilior, & prorogabitur: quare ægri ſemper nutriendi ſunt in declinatione vel in febricitatione: quod ſi æger hoc tempore fuerit aſſuetus alimenta aſſumere, tunc occaſio dandi alimenti magis opportuna cenſenda eſt. Hæc ſententia eſt Auic. quam ille accepit ex Hipp. & Gal. 1. *aph.* 3. 11. 2. *de ratione victus* 16. 11 *meth.* 21. de qua re ſemel atque iterum diximus, neque eadem ſæpius ſunt inutiliter repetenda.

Et ſcias, quod de cibatione & regimine eſt, quod eſt ſubtile valde.) Hactenus docuit Auicenna, qualianam alimenta, & quo tempore febricitantibus conueniant: nunc tertium caput aggreditur, quod ad quantitatem pertinet, itaque hanc facit victus diuiſionem: Victus quidam eſt tenuis valde, quidam craſſus valde, quidam medius inter vtrumque. Victus tenuis valde eſt omnimoda alimenti & potus abſtinentia: Craſſus valde eſt cibus ſanorum hominum: Medius inter vtrumque eſt duplex, alter qui declinat ad victū tenuē valde, qualis eſt ſuccus granatorum, mulſa, ſuccus ptiſanæ, oleta, & ſimilia: alter qui declinat ad victum craſſum valde, qualia ſunt oua ſorbilia, pulli, gallinæ, &c. Auicen. forte hanc diuiſionem accepit ex Gal. qui 1. *aph.* 4 totam victus rationem diuidit in plenum, tenuem, moderatum: quorum quidem variorum victuum naturam ex variis vniuſcuiuſque officiis atque effectibus declarat, qui aſſerit victum plenum, qualis eſt qui ouis, alica, piſcibus, & id genus aliis alimentis perficitur, vires hominis poſſe augere; tenuem, qualis ſit perpauca aut parum nutrientia alimenta, ſicut eſt ſuccus ptiſanę, vires imminuere: moderatum & medium inter duo extrema vires conſeruare. Sed Gal. prætermiſſo victu pleno & moderato, quorum vſus in morbis planè eſt rarior, victum tenuem rurſum diuidit in quatuor partes, in tenuiſſimum exquiſitè, quem interpretatur integram inediam, & omnem ciborum abſtinentiam: in tenuiſſimum, ſed non exquiſitè, quem, inquit, fieri per ſolum melicratum: in tenuem ſimpliciter, qui per ſuccum ptiſanæ, aut ptiſanam integram conficitur: in tenuem exquiſitè, qui eſt. vbi hæc ipſa alimenta, ſuccus ptiſanæ, vel ptiſana, exigua ſumuntur quantitate.

Circa ea quæ heri diximus de tenui victu, occurrit dubitatio, vtrùm huiuſmodi victus extremè tenuiſſimus ſine vllo alimento & potu, apud nos & hoc noſtro tempore in aliquo morbo poſſit conuenire: etenim nonnulli id negant, ac ſuam ſententiam conantur confirmare, primùm auctoritate Hipp. qui vt paulò ſuprà vidimus 2. *de ratione victus*, *De exquiſita inedia.*

ctum, multis rationibus & demonſtrationibus omnem ſubitam conſuetudinis mutationem in victu grauiter improbat, adeo vt textu 21. affirmet, alimenta & potiones iamdiu conſuetas, etſi vitioſas, tamen ad ſanitatem ſecuriores eſſe, quàm ſi quis ſubito ad alterum alimentum, vel meliora ſeſe transferat. Cùm ergo homines hoc tempore ſint aſſueti comedere non ſolum ſemel, ſed etiam bis, ter, ac ſæpius in die, hinc colligunt huiuſmodi ſubitam mutationem & traoſitum ad omnem alimenti abſtinentiam nulli morbo in præſentia, & nulli noſtrorum hominum conuenire: ex quo Auer. 7. *colliget* 10. inquit regionem antiquorum tempore Hipp. & Galen. ſubtiliorem fuiſſe, eum per vnam hebdomadam nihil prorſus dabant, & ſi aliquando volebant iogroſtare, aquam mellis tantummodo exhibebant: ſed homines in ſua regione, quæ eſt calidior regione Græcorum, in qua propterea maior fit reſolutio, non poſſe tantam ineditá tolerare: quare addit, in inſtituenda hac victus ratione conſiderandam eſſe temperiē, corporis habitum, conſuetudinem, & ſimilia; nec non alimenta, quibus Græci illi veteres vti conſueuerunt, ſicuti ſunt vinum, carnes porcinæ, & ſimilia, quæ ſunt plurimi nutrimenti, à quibus Arabes propter legem cogebantur abſtinere: ſiquidem illi homines, qui ſunt in regione calidiore, qui habent ſemper eam & corporis habitum calidiorem, & reſolubilem, & qui conſueti ſunt comedere ſæpius in die, non poſſunt tenuiſſimum illum victum ſuſtinere. Præterea Galen. 1. *de ratione victus* t 3. ad mentem Hipp. huiuſmodi victum tenuiſſimum appellat alienum & monſtroſum: iis addunt nonnulli ex vulgari & communi fere hominum opinione, hoc tempore corpora non adeo robuſta eſſe, ſicuti fuerant tempore Hip. & Gal. cum res omnes, ac præcipuè homines videantur quotidie in deterius progredi, & perpetuò declinare. Quare concludendo, cum nos ſimus ſoliti ſæpius in die comedere, cum ſumma inedia ſit victus mōſtroſus, & alienus, cum aliam regionem à regione Hip. & Gal. lõge diuerſam incolamus, cum forte neq; per ſanitatem veſcamur alimentis tam nutrientibus, ſicut illi nutriri cõſueuerant, ſtatuendum videtur, eiuſmodi exquiſitam alimēti abſtinentiam per tot dies hoc tempore nulli morbo, ac nulli hominum conuenire. Altera autē ex parte Hip & Gal. 1 aphor. 7. *1. de ratione victus* 44.2 *de dieb. criticis*. t 1. *& aliis locis*, ſi morbus fuerit peracutus, ægrique habuerint illas conditiones, de quibus paulo ante diximus, non verentur illos ſine vllo alimento, & ſine vlla potione, & ſine aqua ad ſeptimum diem detinere: quod quidem experientia confirmat vtiliter fieri. Nam quandoque æger quatuor & plures dies nihil planè poteſt accipere, ſicuti euenit in angina, & tamen ille feliciter ſanatur. Itaque nulli dubium eſſe debet, quin generaliter hic victus extremè tenuiſſimus poſſit conuenire. Sed illud addo, ad noſtra quoq; tempora, ad noſtras quoq; regiones, & ad noſtros quoq; homines eum poſſe accommodari: ac primùm audiamus Hip. qui poſtquam de multis ſignis prognoſticis locutus eſt 3. *prog*. 40. inquit illa omnia veritatem continere, in Lybia, in Delo, in Sipia, qui vt Gal. interpretatur *in com*. Lybiam tanquam calidam, id eſt, Africam, Sipiam tanquam frigidam, Delum tanquam mediam inter vtramque regionem, exempli gratia, commemorauit. Quod ſi Hip. & Gal. docent, nobis licitum eſſe idem prædicere in omni anno, in omni tempore, in omni regione, cur non idem de ratione inſtituēdi victus, ac tota curatione liceat ſtatuiſſe? Verùm ad obiectas rationes reſpondeamus: & primùm quoniam Hip. & Galen. volunt conſuetudinem in morbis ſeruandam eſſe, illud fatemur eſſe verum, dúmodo non ſint alia maioris momenti, quæ contrarium indicent. Exempli gratia: de tempore dandi alimenti, ſi illud poteſt dari, qua hora per ſanitatem æger conſueuit comedere, optimum eſt conſuetudinem ſeruare: ſin autem hoc tempore immineat principium paroxyſmi, huiuſmodi indicatio à conſuetudine eſt negligenda, quoniam ea altera dignior indicatio, quæ perſuadet hac hora minimè nutriendum eſſe, pariter ſi æger nutriendus eſt, bis in die nutriendus eſt, ſi hoc modo tempore ſanitatis ille nutriri conſueuerat; ſin verò fuerit aliquod impedimentum, veluti morbus extremè acutus, tunc neque bis, neque ſemel, neque quicquam oportet exhibere, imò ſicuti ſubito facta eſt inſignis mutatio ſanitatis ad grauiſſimam ægritudinem, ita expedit ſubitam ac maximè victus rationem diuerſam inſtituere. Gal. tenuiſſimum victum monſtroſum appellat, ego puto, in morbis acutis, in quibus non conuenit: ad quem modum ipſe quoque Hip. dixerat *t. aph*. 4. talem victum periculis plenum eſſe: alioqui niſi hanc interpretationem recipiamus, non intelligo, quomodo & Hip. & Gal. poſſint defendi, qui vt paulò ſuprà diximus, ſi ita ferat occaſio, ſæpenumero integram alimentorum abſtinentiam probant.

Auerrhois conſiderationes non ſunt omni ex parte negligendæ, ſed tunc pluſimæ deeſſent conditiones à Gal. requiſitæ, ſine quarum conſenſu conſtat nullum ægrotantem ſine alimentis tot dies detinendum eſſe.

Poſtremò autem noſtra corpora hoc tempore non declinare, neque minus robuſta eſſe, quàm fuerint tempore ſuperiore, is facile fatebitur, quicunque memoria repetet, quod ſcribit Gal. in lib. *optimus medicus optimus philoſophus*, hunc mundum eundem eſſe, qui olim fuerit, anni tempora eundem ordinem ſeruare, ſolem ſuos circuitus nulla ex parte mutatos percurrere, denique omnes ſtellas ſiue fixas, ſiue errantes eandem planè ſtatus rationem continere. *De mundi conſtantia.* Et ſi quis obiiciat, quoſdam veteres trecentos, nonnullos ſexcētos, alios octingentos, & plures annos vixiſſe: huic reſpondet Plinius *lib*. 7. 48 hæc omnia inſcitia temporum eueniſſe quādoquidem alij annum vnum æſtate, alterū hyeme determinabant: alij ex quatuor anni partib quatuor annos conficiebant: nonnulli ſenio lunæ, & aliis rationib. de quib. idem Plinius agit diffusè. Nam certum eſt tam veterib. quàm noſtris tēporib. homines eos dem annos viuere quod nobis in primis confirmant ſacræ literæ, quę teſtantus Pſalmo 89. annos hominis non plures eſſe quàm octuaginta, præterea verò nihil aliud quàm laboſē & dolorem ſupereſſe: ſic ſcribit Auerr. 2. *de gen. & corrup*. 58 vitam naturalem hominis in ſeptuaginta annis fieri. Quod ſi iſtud verum eſſet, res omnes atq; in primis homines reddi quotidie imbecilliores, & perpetuò declinare, vtique hoc foret argumentum euidentiſſimum ad probandum mundum non eſſe æternum, atque ad euertēdam vniuerſam Ariſt. philoſophiam, ſiquidem omnia tandem poſt longa tempora ad ſummam imminutioné & debilitatē terminarent, qua ratione ſpecies rerum omnium neceſſariò deficerent. Ergo ſicuti Hip. & Gal. ſuo tempore vtebātur hac tenuiſſima victus ratione, nulli dubium eſſe debet, quin hoc etiam tempore nobis liceat hunc eundē victū adminiſtrare: veruntamen cum rarò eueniat, vt ſimul concurrant multæ conditiones, quæ hac in re ſunt neceſſariæ, addē, cū hic victus ſit admodū expoſitus calumniis, & præcipuè mulierculatū, quæ perpetuò conqueruntur de medicis, quod nunis parcè ægros nutriant, hinc fit, vt rarò admodum, vel

vel nunquam huiuſmodi victum inſtituamus.

Et Kiſeh quidẽ hordei eſt bonus cibus.) Per Kiſch hordei intelligit ptiſanã hordei, quã appellat bonũ alimẽtũ,& multis ornat laudib.nimitũ quòd facile coquitur,lenit,abſtergit,refrigerat,humectat,ſitim extinguit,nihiladſtringit,ſedaperit,facile penetrat, ac ſi bene coquatur,quòd caret flatib.quas omnes dotes & facultates forte etiã plures,Hip.& Gal huiuſmodi ferculo tribuũt,1.*de rat.victus*,18. *& lib.de ptiſana* 5.At verò cum nos poſterius de ptiſana,nec non de illius vſu & præparatione ſimus locuturi, non eſt vt in præſentia de ea longius agamus.

Et dignior horarum ad ſubtiliationem eſt ſtatus.) Eſt ſententia Hip.1. aph.8. quando morbus in ſuo vigore cõſtiterit,tunc victu tenuiſſimo vtendum eſt, idq; propter duas cauſas,quæ exponuntur à Gal.*in com.* alteram, quoniam hoc tempore ſymptomata ſunt maxima : alteram, propter morbi coctionem: neq; enim diſtrahere oportet naturam ad alteram nouam alimenti coctionem , quæ tunc vni humorum coctioni debet fortiter vacare,

Et dignior horarum ad ingraſſandũ eſt hora, in qua virtus.) Sicuti in vigore morbi tenuiſſimo victu vtendum eſt , propter magnitudinem ſymptomatum,& occupationem naturę in coctione materiæ, ita in principio pleniùs nutriẽdũ eſt,cũ hoc tẽpore neq; ſymptomata vrgeãt,neq; natura ſit valde occupata circa morbi coctionẽ,quæ pariter fuit ſẽtẽtia Hip.1.aph.10.*Quib.poſtea vigor futurus eſt* , &c. Sic Gal.1.*ad Glau.*8.iubet medicũ initio febrium ad vniuerſum morbi tẽpus reſpicere, & hac prouidẽtia victus rationem inſtituere:nam ſicuti in morbis acutis,qui celeriter ad vigorem perueniunt, ſtatim licet tenuem victum dare,ita in longioribus , niſi ægri copioſiore nutrimento reficiantur,periculum eſt ne ille vel ſimul cum morbo hominem interficiat,vel intempeſtiuè ſit mutandus.

Et æſtas quidem propter ſuam reſolutionem indiget additione cibationis.) Auic. in præſenti parte declarat , quomodo ex temporibus anni liceat accipere indicationem inſtituendi victum , vel tenuiorem, vel pleniorem , & inquit , in æſtate propter inſignem ſolutionem corporum danda eſſe plura alimenta,ſed propter facultatis concoquentis debilitatem,illa non ſemel,ſed plurib.vicibus exhibenda eſſe.Quam quidem regulam,conſentientem rationi,ac dignã obſeruatione,aut à nemine,aut à paucis hoc tempore videmus obſeruari. Hyeme autem contrà ſe res habet,neque enim tunc opus eſt tam copioſo nutrimẽto,cũ non fiat tanta corporis reſolutio,quod præterea commodè ſemel & vnica vice poteſt exhiberi, cũ hoc tempore virtus fortis bene poſſit illud concoquere & perferre. Autũno autẽ, quẽ malũ tẽpus appellat,danda ſunt alimenta quę quodãmodo ſint media inter conſeruationem virtutis & dominium materiæ , adeo vt partim illi, partim huic indicationi ſatisfiat : nam hoc tempore ex vna parte propter calores & labores præcedentis æſtatis corpora ſunt reſoluta & reddita debilia,quamobrem ſunt nutrienda & reſtauranda: ex altera autem & propter æqualitatem temporis, & propter copiam fructuũ,& propter alias cauſas corpora ſunt impura ac referta multis humoribus malis,vnde tenuiori victu opus foret.Itaque in huiuſmodi contrariis indicationibus media quadam ratione alimenta ſunt exhibenda,adeo vt & debilitatem virium,& copiam malorum humorum reſpiciant. Hæc ſummatim eſt ſententia Auic.

An æſtate magis nutriendum quàm hyeme.

Verùm ſtatim occurrit dubitatio aduerſus eam partem,in qua Auicen. inquit,æſtate magis,hyeme minus nutriendum eſſe : ſiquidem vulgaris eſt ſententia Hip. 1. aph. 15. *ventres hyeme calidiſſimi ſunt :* & aphor. 18. *æſtate cibos difficillimè ferunt, hyeme facillimè* : & Galen. in com. habet. *Facile omnes ferunt alimentorum multitudinem hyeme, difficulter verò æſtate* : quod planè conuenit rationi. Sed vnico verbo reſpondeatis Auicenn.loqui de corporib.ægrotis febricitantibus,quę æſtate facilè diſſoluuntur,quare habent diſpoſitionem ſimilem illis,qui ex defectu humorum conſiſtũt, vt propterea nõ ſine ratione alimẽta expoſcãt.Hip.verò ſermonẽ habere de corporib.ſanis,in quib.abũdante hyeme calido innato, multo quoq; alimẽto ad illius nutritionem opus eſt:quæ reſpõſio ad verbum eſt Gal.1.*aph.*18. Ratio diuerſitatis nutriendi ſanos & ægrotos,colligitur ex eodem Gal.1.*aph.*4. quoniam in corporibus ſanis nobis propoſitum eſt, vires non ſolùm conſeruare,ſed etiam augere : in corporibus verò ægrotis id nobis ſatis eſt, vires quoquomodo factas debiles conſeruare.

Et ſcias quod ſi non eſſet illud quod pertinet virtuti.) Sententia eſt veriſſima,& à Galen.ſæpius reperita, virium gratia, non morbi,homines nutriri ; ſiquidem morbus,quatenus eſt morbus integrã inediam requirit , adeo vt ſi quis ſine vllo alimento poſſet vſque ad morbi vigorem perdurare,huic liceat nihil prorſus alimentorum exhibere. Hoc loco apud Auic.habetur illa famoſa dignitas,*curans eſt virtus, non medicus*,quæ antea fuerat Gal.c.87. artis med. *Horum omnium natura opifex eſt, medicus verò miniſter.*Et ante Gal.fuerat Hip.6.*epid.*5.11. *Naturæ morborum medici :* cuius ſententiæ Gal.præclariſſimam facit interpretationem,ac forte Hip.idem voluit,vbi dixit lib.de alimento circa princip.*Natura iuuat omnia omnibus.* Quoniam verò multi , vt tueantur atque amplificent dignitatem artis medicæ,conantur huiuſmodi ſententiam labefactare, duobus verbis illorum rationes audiamus. Ergo cum morbi ſint in triplici differentia,ſoluta vnitate,intẽperie , conformatione,libenter fatentur naturã duob.priorib.mederi,ad quã propriè pertinet quod ſolutũ eſt vnire,& quod intẽperatum eſt, ad naturalem tẽperiem reuocare:at verò in tertio genere inquiunt multa eſſe , quæ ſine vlla opera naturæ à ſolo medico ſanantur, exempli gratia , cum os reponitur in luxatum articulum,cum ſextus digitus abſcinditur,& ſimilia fiũt manu medici,quæ nullo modo à natura fieri poſſunt. Verùm iſti mẽtem Hip.& vim huius ſententiæ non ſatis intelligunt:neq; enim ille docet ſolam naturã eſſe morborum medicatricem, ſed eam quidem primùm ac maximè morbos ſanare,medicum autem illam perpetuò iuuare,quod non ſolum in ſoluta vnitate & intemperie,ſed in omnibus morbis veriſſimum eſt: namq; fruſtra medicus reponet os luxatum,abſcinderq; partem ſuperfluã,niſi natura deinceps foueat articulum ligamentis , tollat intemperiem , vniat partes ſolutas,& totum opus perficiat. Itaque natura verè omnium morborum eſt vera medicatrix, medicus verò eſt naturæ miniſter , illudque inter illam & medicum intereſt,quod à ſola natura, ſine medico,multi morbi ſanantur , à ſolo medico ſine natura nullus morbus poteſt ſanari : multi autem ſanantur partim à medico , plurima ad iuuandam naturam faciente , partim à natura tandem ſanitatem perficiente.

Et cum intellexeris hoc,tunc oportebit,vt conſideres ſi ægritudo fuerit acuta.) Cum Auic. feciſſet diuiſionem victus , atque ex præceptis antiquorum docuiſſet probam cuiuſque adminiſtrationem,in præſentia vult docere , in quibus morbis tenuis victus conueniat , & in quibus non conueniat. Pro quo memoria eſt repetenda diſtinctio morborum ex Gal.2.*de diebus criticis* 12. *lib.*3.*vlt.* de qua ſemel atque iterum diximus;neque iterum eſt repetenda. Itaque ſi morbus fuerit valde acutus,vt debeat ter-

minare

minare in die qoarta, tunc tenuiſſimo victu, & omni alimentorum abſtinentia vtendum: ſi verò morbus fuerir acutus, non valde, vt debeat finire in dic ſeptima, vel 14. inſtituenda quidem eſt victus tario tenuis, ſed non extremè tenuiſſima. quod ſi tandem fuerit motbus diuturnos, aut qui proximè ad diuturnitatem accedat, qualis eſt qoi pertraoſit diem 20. tunc victu craſſiore vtendum eſt, cum oon poſſit fieri, vt in motbo diutotno cum teoui victu æger vſque ad ſtatum poſſit perdurare. Hæc apod Auicen. manifeſta ſuot, neque iodigeot longiori explicatione.

Verùm eſt tibi neceſſarium in omnibus ſpeciebus, vt ſit principium groſſius.) Sententia eſt, in principio omnium febrium craſſiore, in ſtatu autem tenuiore victu vtendum eſſe: quod non ſolùm de febribus, ſed etiam de omnibus morbis iam traditum fuerat ab Hippo. 1. *apho.* 10. & ratio eſt clara: cum enim natura ſit longè magis occupata in ſtatu quàm in principio, circa morbi coctionem, hoc quoqoe tempore debet minos grauari alimentis; quæ certum eſt ab altera coctione illam impedire. Ex qua regula Auiceo. imò verò Hipp. & Galen. arguendi ſunt medici propè omnes noſtrorum temporum, qui ratione planè contraria progredientes, primis morbi diebus detinent ægros ferè ſine alimentis: adueniente autem ſtatu, quo tempore illa foreot minuenda, ad oua, ad contoſum, ad aquam carnis, ad pleniſſimum victum deueniunt, quibus nihil deterius, & doctrinæ ſummorum virorum magis repugnans fieri poteſt.

Et cum ambigua tibi ſit diſpoſitio in ægritudine, tunc melius eſt declinare.) Ignorata oatura febris, adeo vt neſcias, qoantum alimenti ægroto dandum ſit, docet Auicen. tuoc melius eſſe ad teouiorem, quàm ad craſſiorem victum declinare: quam ſenteotiam accepit ab Hip. cum dicit 2. *de ratione victus* 37. *Ciborum adiectioni intendendum multo minus, ſubtrahere verò omnino ſæpenumero expedit, cum æger ſufficere poſſit, donec morbus matureſcat.* Cuius quidem præcepti ratio redditur à Galen. *in comm.* propterea quia quod plus eſt ac reduodat, noxas quandoque inemeodabiles facit: quod verò minus eſt, facilè emendator, cum liceat, ſi virtus videatur deficere, facilè parum alimenti miniſtrare. Et ſi quis contrà oobis obiiciat alteram ſententiam Hipp. 1. aphor. 5. *In tenui victu ægri delinquunt:* in qua videtur aſſerere, tenuem victus rationem pleniore magna ex parte eſſe magis noxiam & periculoſam: huic reſpondendum eſt cum Manardo, *libro quarto epiſtol.* 2. & aliis doctiſſimis viris, & literam & ſententiam illius aphor. deprauatam eſſe, quod manifeſtè colligitur ex Galeno, qui ſtatim initio commenti ſcribit, principium huios aphor. aliter legi, & pro altera lectione ſubiicit illam ipſam, quæ hodie tanquam legitima in omnibos eodicibus, tam Græcis, quàm Latinis inoenitur: ex quo facilè poteſt intelligi, neceſſariò alteram ab hac diuerſam lectionem fuiſſe: quod etiã manifeſtiſſimè cõfirmat ſeries orationis, in qua Galenus has duas lectiones inter ſe cõparat, aitque vnam, quæ eſt hæc vulgatis, à quibuſdã magis probari, quibus ille non conuenit, qui alterã, vt veriorem, & menti Hip. magis conſentientẽ amplectitor: qoalis autẽ ſit hæc altera lectio, Gal. eoidenter declarat, qui ſcribit, hanc generalem eſſe, & alteram ſub ſe lectionem continere, adeo vt vera lectio ſermonem babeat de quolibet errore, qui & præter voluntatem, & ex voluntate, & quomodocumque ægtis contingit: Itaqoe ſummopere mihi probatur illorum opinio, qui cenſent, lectionem hoius apho. tanquam legitimam reſtitoendam eſſe huoc io modum: *In tenui victus ratione committentes errorem ægrotantes, magis læduntur:* quilibet enim qui committitur error, maior eſt in tenui, quàm in paulò pleniori victus ratione: propterea & ſanis periculoſa admodum tenuis conſtituta exactaque victus ratio: quoniam errata grauius ferunt: ob hoc igitur tenuis & exquiſita victus ratio paulò pleniore magis periculoſa eſt: etenim ſi hoc modo legatur, ſententia eſt vniuerſalis, alteramque lectiooem, nempe vulgatam, ſub ſe continet, plana eſt, perſpicua, rationi & voiuerſæ Hippocr. doctrinæ maximè conſentiens, cuius ſcopus ſiue intentio eſt comparare inter ſe victum tenuem & craſſum, oon ſimpliciter, quod factum eſt in loco eitato 5. *de ratione victus*, ſed quatenus in vtroque, tam tenui quàm craſſo errores quomodocunque committuntur: vt hac ratione admoneantur medici, antequam victus rationem præſcribant, diligenter proſpiciendum eſſe, vtrùm aliquis error vel ab ægro, vel ab aſtantibus, vel à rebos externis, vel quouis modo, qui corpori aliquam læſionem inferat, poſſit committi nec oe; quandoquidem ſi nullum eiuſmodi periculum videatur imminere, iam tenuem licebit inſtituere victum; ſecundùm doctrinam ſequentium aphoriſmorum: ſi autem timor fuerit, ne aliquis error ex aliqua parte committatur, tunc victus non adeo tenuis opportuoior cenſendus eſt, cum certum ſit, illum ab erroribus minùs lædendum fore, qui minùs tenui victu vſus fuerit: quilibet enim qui committitur error, maior fit in tenui, quàm in paulò pleniore victus ratione: & ſatis de interpratatione huius aphoriſmi.

Et de corporibus ſunt corpora cholerica, quæ requirunt regimen diuerſum.) Auic. in præſentia declarat quænã corpora magis vel minùs poſſint tenuẽ victus rationem & ieiunium perferre: & primùm inter ea qoæ à tali victus ratinne læduntur, collocat corpora bilioſa, calida & ſicca: atque eo magis, ſi antea ſolita fuerint plotimis alimentis vti: quare niſi io principio & ſtatu febris nutriantur, vel ſyncope corripiuntur, vel ad tabem deueniunt.

De huiuſmodi corporibus, & quomodo famem nequaquam perferre poſſint, tractat Gal. copioſè 10. *meth.* 3. 4. quo loco babetis hiſtoriam illius iuuenis annorum 25. temperamenti calidi & ſicci, corporiſque admodom gracilis, veluti canis, laboribus, exercitationibus, cogitationibus, longis itineribus, triſtitia, vigiliis, adbuc magis extenuati & exſiccati, quem cum diatritarij illi medici ſine alimento longiùs detioerent. Galen. clam nutriuit & ſeruauit, qui ex facie ab Hip. deſcripta 1 *prog.* 6. & *ſequentib.* deprehẽdit illum verſari in magno vitæ periculo, niſi principio acceſſionis nutritus fuiſſet.

Et ſunt de hominibus quidam, qui ſunt exuberantis carnis.) Poſt corpora bilioſa Auicenna ponit corpora boni habitus, & plena carnis, quæ ſi detineantur ſine alimento, debilitantur & extenuantur qualia ſunt corpora athletarum, quæ cum babeãt calidum innatum & vires admodum validas, plurimo indigent alimeoto, quare famem nequeunt tolerare; & res eſt manifeſta.

Et ſenes quidem, & debiles, & infantes, ſunt de genere eorum, qui non tolerant famem.) Indicatio inſtitueodi victus vel craſſioris, vel tenuioris, ſumitur non ſolùm ex temperamento, & habitu corporis, ſed etiam ex ætate: quare inquit Auic. ſenes & pueros famem non poſſe perferre: ſenes verò quos primos appellat, famem bene tolerare, poſt quos ſequuntur iuoenes, & præcipuè qui habent membra ſolida, & venas amplas: quæ eſt ſententia Hip. 1. *apho.* 13. *Senes facillime ieiunium tolerant. ſecundo loco qui conſtantem ætatem agunt*, &c.

De ætate hominis ex variis illius partibus, non omoes

omnes eodem modo loquuntur. Solon vitam humanam fecit 70. annorum, quam diſtinxit in decẽ partes vel ſeptimanas, & vnicuique ſeptem annos tribit: alij in 12. hebdomadas, & ideo vitam hominis ad annum 84. perduci voluerunt: alij in nouem tantum, & ita 63. annum cnnſtituebant: ex quo orta ex illa vulgaris opinio, hunc annum 63. eſſe fatalẽ, in quo plurimi moriuntur. Apud quendam incertum auctorem Græcũ memini olim me legiſſe quandam ætatum diſtinctionem aſtronomicam, in ſeptem partes, quæ ſeptem planetis proportione reſpondent, quam quòd valde ſit ingenioſa mihi libet non prætermittere. Prima itaq; infans à ſui generatione vſque ad quatuor annos, proportionem habet cum luna. Secunda, puer, vſque ad decem annos, proportionem habet cum Mercurio. Tertia, adoleſcens, à decimo anno vſque ad 18. proportionem habet cum Venere. Quarta, iuuenis à 18. vſque ad 25. proportionem habet cum Sole. Quinta, Vir à 25. vſq; ad 50. proportionem habet cum Marte. Sexta, Senior à 50. vſque ad 64. habet proportionem cum Ioue. Septima, Senex vſque ad extremum vitæ, proportionẽ habet cum Saturno. Marcus Varro ætatem hominis in quinque partes æqualiter diſtinxit, qui vnicuique præter extremam partem, annos tribuit 15. hoc ordine: in primo gradu vſque ad annum 15. ponebat pueros, ſic dictos quaſi ſint puri & impuberes. In ſecundo gradu vſque ad 30. Ponebat adoleſcentes, ſic nominatus ab adoleſcendo, hoc eſt creſcendo: in tertio vſque ad annum 45. iuuenes; ſic appellatos, quod rempublicam in re militari poſſent iuuare: in quarto gradu vſque ad annum 60. ponebat ſeniores, ſic nuncupatos, quod tum primum incipiant ſeneſcere: in poſtremo gradu vſque ad finem vitæ illos ponebat, qui verè ſenes appellantur, quòd hac ætate corpus verè ſenio laboret. Verùm de iis ſatis: nos cæteris omnib. prætermiſſis, ad medicos veniamus. Auicen. 1. *primi doctrina* 3. *c.* 3 ætatem hominis diſtinguit in quatuor partes: Primam, adoleſcentiam, quæ fere vſque ad 30. annum perdurat: Secundam, conſiſtentiam, vſque 35. annum vel 40. Tertiam, primam ſenectutem, quam ipſe appellat ætatem declinationis, cum remanentia virtutis vſque ad annum 60. Quartam, ſenium, quod vocat ætatẽ declinationis cum manifeſta virtutis debilitate, vſque ad finem vitæ. Rurſus verò primam partem, adoleſcentiam, diuidit in quinque partes: Primam, infantiam, quam inquit eſſe, cum membra pueri nondum ad motiones & ambulationem ſunt apta. Secundam, ætatem puerilem, quæ eſt poſt ambulationem, cum dentes nondum ceciderunt, & ante robur corporis. Tertiam. quæ eſt poſt natiuitatem dentium, & antequam polluantur. Quartam, quando ſemen emittunt, & quouſque barbeſcunt. Vltimam, ætatem fortitudinis, quouſque deſinunt creſcere. Hip. 1. *apho.* 13. & aliis locis, quantum ex illius ſcriptis licet colligere, quatuor tantummodo ætates videtur conſtituiſſe, pueritiam, adoleſcentiam, conſiſtentiam, & ſenectutem: quam ferè partitionem videtur imitati auctor definitionum medicarum, quæ Gal. adſcribuntur. Cæterùm Gal. ſi varios illius locos in vnum colligimus, vniuerſam vitam hominis in ſex ætates diſtribuit, pueritiam, pubertatem, adoleſcentiam, iuuentutem, conſiſtentiam, & ſenectutem, quas ſigillatim, ſed breuiter conabimur de illius ſententia vobis explicare. Itaque prima ætas eſt pueritia, quæ ab eo tempore incipit, quo infans maternum vterum egreditur, & ad 14. vel 15. vſque annum progreditur: hanc partem Hip. *in* 3. *apho.* 24. 25. 26. 27. videtur in quatuor partes diſtinguere, qui primo loco ponit paruulos & recèns natos: ſecundo, qui ad dentitionis tempus accedunt, & dentes emittunt: tertio, proximos pubertati: quarto. illos qui iã ad pubertatem accedunt. Secunda ætas Galeno pubertas nominatur, quod in ea pueri iam incipiant pubeſcere: hæc verò, vt illi placet 3. *apho.* 27. nec non 5. *apho.* 7. incipit ab anno 14. & vſque ad 25. progreditur. Tertia eſt adoleſcentia, quam Gal. 5. *apho.* 9. ſcribit incipere ab anno 18. & vſque ad 25. protrahi, etſi alio loco, nimirum 3. *apho.* 29. inquit adoleſcentiam medium locum obtinere inter puberes, & illos qui conſiſtentis ætatis vigorem habent, vt forte quoquo modo adoleſcentia ſub pubertate poſſit contineri. Quarta, iuuentus, ætas florens & conſiſtendi tempus appellatur, quæ auctore Gal. 3. *apho.* 30. 5. *apho.* 9 incipit anno 25. & ad 38. extenditur. Quinta eſt ætas conſiſtendi, quæ ex Gal. 1. *apho.* 13. inter iuuentutem & ſenectutem medium locum obtinet, & 50. annum pertingit, vt ille notat 3. *apho.* 30. Reliquum temporis, poſt annum, 50. ad ſextam ætatem & ſenectutem pertinet, quæ demũ à Gal. 9. *de tuenda valetud vltimo, poſtremis verbis*, in tres partes diuiditur: quarum prima eſt eorum, qui adhuc ſatis validi & robuſti ciuilia negotia poſſunt obire, quæ durat vſque ad annum 60 ſecunda eorum, qui iam parum validi & imbecilles ciuilia munia non poſſunt obire, quæ incipit anno 60. & ad 70 protenditur: tertia, in qua ſumma eſt virium imbecillitas, & vſque ad finem vitæ perdurat. Hæc de ætatibus hominis ex Galeno.

Sed forte nimiùm digreſſi, ad noſtram interpretationem teuettamur, quomodo ex ætate liceat victum vel craſſiorem vel tenuiorem inſtituere. (*Senes facillimè ieiunium ferunt.*) Facilitatem tolerandi ieiunium Gal. interpretatur, quotieſcunque homo non appetit, & nihil mali inde ſuſtinet: difficultatem contrario modo. Senes verò interprete Gal. oportet intelligere, qui in primo ſenio ſunt conſtituti, minimè alteros, qui in extrema parte ſunt poſiti: ſiquidem priores, quòd ſint quoquo modo frigidi, neque habeant vires robuſtas, alimenta minus poſſunt conficere, quare bene ieiunium tolerant: poſteriores autem propter ſummam frigiditatem & virium debilitatem, paucis quidem alimentis, ſed tamen crebrò ſunt reficiendi, cum talia corpora ferè idem patiantur, quod lucernis pene extinctis contingit. quæ continuum requirunt olei ſupplementum, illud verò multum & cumulatum nequeunt perferre. Secundo loco famem facile tolerant, qui conſiſtentem ætatem agunt. quod ſenibus quidem ſint calidiores, ſed adoleſcentibus frigidiores, itaque poſt ſenes faciliùs quàm adoleſcentes famem perferunt; minus autem quàm ſenes & ætate conſiſtentes poſſunt adoleſcentes famem tolerare: quod ſcilicet calor corpuſque eorum in aſſiduo ſint incremento: etenim quæ creſcunt corpora, plurimum habent calidi innati. Poſtremò pueri omnium minimè famẽ tolerant, partim quòd plurimum calorem innatum habent, partim quòd eorum ſubſtantia facile digeritur & diſſipatur, partim denique quòd nondũ iuſtam incrementi perfectionẽ ſunt aſſecuti: inter pueros autem illi minùs famem perferunt, qui ſunt alacriores, quod cæteris ſint calidiores. Itaque ex iis regulis & legibus debẽt medici in inſtituẽda victus ratione, ætatum quoque rationem habere.

CAPVT XV.

De aqua hordei & ſyrupo acetoſo.

QVoniam duo ſunt remedia, quib. medici in febribus frequenter, ac ferè ſemper vti conſueuerunt: alterum ptiſana hordacea, quod & alimentum

mētum,& medicamētū eſt;alterū ſyrupus acetoſus, vel oxymel,quod ſimpliciter eſt medicamentū,idcirco Auic. ſumma cum ratione facit hoc ſpeciale caput,de aqua hordei & ſyrupo acetoſo. Nos autē prætermiſſo ſyrupo acetoſo, de quo in priuatis lectionibus ſumus tractaturi, de vna ptiſana pertractabimus, in qua tractatione videbimus primùm quæ & quomodo conficiantur ex hordeo:ſecundò an ptiſana hoc noſtro tempore conueniat: tertiò & vltimò,quando & quibus poſſit conuenire.

Quod attinet ad primum,multa ex hordeo conficiuntur,ac primùm panes,de quib.ſcribit Gal. *de attenuante victus ratione* 6.1.*de alim.fac.* 10.omnes, quoquo modo parentur, exigui eſſe alimenti,ſuccumque craſſum & flatus minimū generare,quare apud medicos ſunt in nulla conſideratione.Secundò,ex hordeo conficiūtur polenta & maza,de quorum compoſitione & viribus tractat Gal.1.*de alim. fac.*11.12.& ſi quis plura cupit,is videat Pliniū *lib.*18. 7. Tertiò,ex hordeo conficiuntur variæ potiones, quæ variis nominibus appellantur,de quibus pariter Plinius ſcribit hunc in modum,lib.23.poſtremis verbis: *Ex iiſdem fiunt potus,zythū in Ægypto:cœlia & ceria in Hiſpania:cereuiſia,& plura genera in Gallia,& aliis prouinciis.*Dioſcorides & zytum & alteram potionem commemorat,quam *Curmi* appellat, *lib.*2.80.& 81 & de quib.quidem potionibus nihil certi habemus apud antiquos,preterquam quòd videntur omnes in eo conuenire, quòd ſolet caput lædere,neruos item offendere, & mentem turbare: quare iis omnibus prætermiſſis, quæ hoc tempore ferè ignorantur, & nullum vſum præbent ægrotis, ad illa veniamus, quæ apud nos ſunt in frequenti vſu, ac potiſſimùm in febribus in quibus ferè ſemper ſolent vſurpari.

De aqua hordei. Primum igitur eſt aqua hordei; huius vſum conſtat antiquiſſimum eſſe, namque Hippo. illius mentionem facit 4.*de rat.victus* 43. per hæc verba: *De reliquis potibus,qualis eſt hordeaceus,poſterius tractabimus.*Et iterum 4.*de ratione victus* 71. *Quod ſi ſupra modum ſiticuloſi fuerint, bibant aquam hordei.* Et Gal. *in com.* hæc habet: *Quod Hip.potum hunc, tanquam ſitim tollentem exhibeat, manifeſtum eſt, ſed melius feciſſet,ſi prius docuiſſet,quonam pacto hordeum parare oporteat, vtrùm ſimpliciter madefacere, vel ex eo zythum conficere, vt huius temporis homines ſolent, vel quouis alio modo præparare.* Ac ſanè mirum eſt de Galeno: qui cum ſæpenumero de hordeo atque ptiſana mentionem faciat;potiſſimùm lib. de alim. facu.nec non de ptiſana, tamen nunquam de huiuſmodi aqua hordei ne verbum quidem fecerit:ex quo multi colligunt, ipſum talem potionē,aut prorſus ignoraſſe,aut ſaltem parui feciſſe & neglexiſſe.Contra verò omnes prope Arabes & plerique omnes communiter practicantes hoc tempore, cum in cæteris morbis; tum maximè in febribus illa vtuntur frequentiſſimè. Vnde quæritur, an illius vſus ſit recipiendus nec ne?

Qualitas hordei. Sed primò videamus de natura & facultate hordei. Dum eſſem ſcholaris in hac ipſa ſchola, memini me audiſſe à nonnullis præceptoribus, hordeum eſſe calidæ & ſiccæ temperaturæ, ſed tamen moderatè: quam ſententiam manifeſtè reprobat Galenus 1. *de aliment.facult. cap. proprio de hordeo*, qui ſcribit hordeum non eandem facultatem cum tritico habere; ſiquidem triticum manifeſtè calefacit,hordeum verò non modò non calefacit, neque etiam moderatè, ſicuti faciunt nonnulla, quæ in medio ſunt calefacientium & refrigerantium, vt amylum & panis lotus, ſed quomodocunque adminiſtretur, vim quandam refrigerandi habere conſpicitur: vnde concludunt, hordeum quouis modo præparatum, nunquam corpus calefacere, ſed pro vario modo præparationis, quandoque humectare,& quandoque ſiccare.

Itaque hordeum eſt frigidum & ſiccum moderatè, vt idem ſtatuit Galenus *lib. de ptiſana* 3. Quare cum facta longiore illius decoctione in aqua, pauca illa ſiccitas remittatur neceſſariò, & ita fiat potio frigida & humida, ego quidem cenſeo,illius vſum minimè reiiciendum eſſe:nam confirmat experientia,huiuſmodi aquam præterquam quod moderatè refrigerat, & humectat, peculiari quadam prærogatiua ſudorem non leuiter prouocare, quod in febribus putridis plerunque eſt maximè expetendum. Neque verò auctoritas Galeni, qui illam vel ignorauit, vel neglexit contrarium nobis debet perſuadere:nā quatenus pertinet ad medicamēta, poſt Galenum hominum vſu atque induſtria multa inuenta ſunt, quæ longiore iam vſu ſunt confirmata, neque debent repudiari: forte Galen. qui non ſatis intellegebat compoſitionem & facultatem talis aquæ, timuit ne illius vſus foret noxius, ſicuti ſcribit omnes potiones ex hordeo præparatas,noxias eſſe,quare eam voluit prætermittere. Hordeum decoquitur ex ſimplici aqua, quæ decoctio debet eſſe longior, vt illud omnem flatum deponat, & potio efficacior reddatur: etſi vulgo & apud meliores, breui admodum tempore ſolet ebullire, qua ratione parum decocta euadit flatuoſa; ac ferè inutilis, forte etiam perniciosa: quæ quidem decoctio ſi fiat in vaſis vitreis, multo iucundior & vtilior euadit.

Secundum quod conficitur ex hordeo, eſt ptiſana, de cuius præparatione multi multa loquuntur,ſed nos ex Galeno hanc rem quam breuiſſimè conabimur explicare. *Ptiſana.* Ante omnia hordeum optimum eligendum eſt, tale autem deſcribitur à Galeno 1. *de aliment. facultat.* 10. quod ſit candidum, denſum, ponderoſum, non rugoſum, & omni ex parte plenum: quibus addit *lib. de ptiſana* 3. quod neque nimis recens, neque nimis vetuſtum fuerit: ſiquidem recens excrementitia plenum eſt humiditate, adeo vt tum humore refertum,tum flatu diſtentum ſit:quod autem vetus eſt, longo tempore exhauſtum & imbecillum redditum eſt,propriaſque vires iam amiſit, præterea quòd omnis excrementitiæ qualitatis ſit immune:ac poſtremò addit Galenus quoddam experimentum cuius meminit 1. *de rat. vict.* 26 ſi plurimum intumeſcat, & plurimum ſuccum faciat.Poſt electionem optimi hordei,optima quoque aqua eligenda eſt,de qua aliàs diximus diffusè & Gal. *lib.de ptiſana* 2.Iraque optimum hordeum in optima aqua tepida infundendum eſt de tempore autem infuſionis auctores non conueniunt. Gal. id prætermiſit;Auer 5 *colliget c.*31.ſtatuit terminum quatuor horarum: Auenzoar duarum, & ita nonnulli longius, nonnulli breuius tempus determinant: communiter autem per duas horas circiter huiuſmodi infuſio & maceratio fieri ſolet. Hordeum hac ratione præparatum ex Galen.1. *de alim. facult.*9.manibus conterere oportet, donec tenuis atque externa illius ſuperficies excutiatur: deinde validius aut manibus, aut panno aſpero illud rurſum confricandum eſt; donec totum id quod paleaceum eſt,auferatur;niſi quis, inquit Gal.voluerit ptiſanā magis abſtergentem conficere,tūc enim melius eſt,hordeum cum ipſa membrana coquere. Poſt hæc hordeum ita præparatum coctioni ſubiicitur, quæ hunc in modum fieri debet: vt primum quidem vehementi, deinde minore igne ebulliat,donec totum hordeū in cremorē vertatur.

in qua quidem coctura lobet Gal. principio coctionis modicom olei iniiciendun eſſe, deiode cũ bordeum planè intumuerit, modicum aceti, ac demum vbi ptiſana exactè cocta fuerit, ſub edẽdi tẽpus ſalem tenuem: præterea nihil illi permiſcendum eſſe; niſi quis velit anethi, aut porri aliquid, idque initio coctionis, permiſceri; quod Galeni præceptum mirum eſt, quomodo ab omnibus medicis negligatur, nullusque ſit hoc tempore, qui io conficienda ptiſana aliquam ex iis rebus audeat imponere.

In conficienda ptiſana dubium eſt de quantitate tum aquæ, tum hordei, quã accipere oporteat. Gal iſtud quoq; videtur prætermiſiſſe: cæteri variè ſentiũt: Aoet. accipit duas partes aquæ, vnã hordei; cõtrà Auẽzoar duas partes hordei, vnã aquæ: Auic. 20. partes aquæ, vnã hordei: Paulus 15. partes aquę, vnã hodei, quod fortaſſe propterea factũ eſt, quod nihil certi videatur poſſe ſtatui, cũ hordea, ſicuti legumina nõnulla faciliùs, nõnulla difficiliùs decoquãtur: vtcunq; autem hæc ſe res habeat, ad lõgiorem decoctionẽ, quę omnino eſt neceſſaria, donec hordeum perfectè coquatur, copioſa aqua opus eſt: quare ex ſententia Auic. & Pauli ſingulæ libræ hordei nihil minus quàm 15. aut 20. libras aquæ deſiderant; quod vſus quoque & experientia confirmat. Ptiſanam, poſtremo loco ſcieodum eſt, eſſe duplicem, alteram quam, vel ſimpliciter ptiſanam, vel ptiſanam integram, vel ptiſanam non colatam appellant; alteram quam ſuccum ptiſanæ, vel cremorem ptiſanæ, vel ptiſanam colatam oomioant: quandoque nimirum ex toto hordeo tenuior & liquidior illius pars elicitur & colatur.

Ptiſana duplex.

Vtrum hoc tempore cõueniat.

Alterum præſentis tractationis caput nobis propoſitum fuerat, verùm ptiſana hoc tempore conueniat nec ne; cuius vſũ Manardus inter cæteros *lib. 3. epiſt.* 2. conatur confutare, qui affert huiuſmodi rationes. Primum argumentum deſumitur à cõſuetudine, quandoquidem veteres in bona valetudine ptiſana vti conſueuerunt, ex quo in morbis quoq; nõ ſine ratione illius vſũ probabant: cõtrà verò, cũ hoc noſtro tẽpore apud ſanos homines nullius ptiſanæ ſit vſus, hinc colligit Manardus, in morbis quoque ab huiuſmodi ferculo eſſe abſtinendum. Secũdò, ptiſana eſt alimentum valde inſuaue, neq; ſine maxima nauſea ſolet aſſumi: docet autem Hip. 2. *aph.* 38. paulo deteriora alimẽta, ſed gratiora, melioribus, ſed minus gratis pręponenda eſſe: etenim tunc natura illa facilius amplectitur & concoquit. Tertiò, ſicuti Hip. & Gal. docent, ptiſana minimè omnibus morbis conuenit, ſed tãtummodo acutis; apud nos verò admodum rari inueniuntur morbi, qui non terminum morborum acutorum, diẽ quartumdecimum pertranſeãt: ſed neq; omnib. morbis acutis cõuenit, quia noo cõuenit morbis ſiccis, vt ſtatim videbimus. Quartò, hordeũ in noſtris regionib. nõ ad hominum, ſed ad brutorum eſcã ſeminatur: vnde fit, vt nulla ex parte homines illius curam habeant: adeo vt hordea noſtra vulgaria multum deficiant ab illis conditionibus, de quib. diximus heſterna lectione. Quintò, nullus eſt qui in pręſentia probè ſciat ptiſanã præparare, & quæ habeat illas dotes, quæ prædicantur ab Hip. & Gal. Poſtremò, tametſi concedatur, adeſſe bonum hordeum, & cætera omnia, quæ hac in re deſiderantur, tanto tempore indiget ad illius præparationem & cõcoctionẽ, vt hora nutriendi ægroti, quæ alioqui præſertim in morbis acutis, eſt valde præceps, plerunque fugiat, antequam illa parata ſit.

Porrò aduerſus Manardi opinionem, Hip. & Galen. multis locis, qui non poſſunt ignorari, ptiſanam cùm aliis in morbis tum maximè febribus, cæteris omnibus ferculis anteponunt: quod ratio quoque ſatis confirmat, quoniam ptiſana facilè coquitur, refrigerat, & humectat, abſtergit, lenit aluum, nihil adſtringit, caret flatibus, & ad ſummam habet illas omnes conditiones, quæ ad curandas febres ſunt opportunæ, adeo vt Gal. non grauatus fuerit de hoc ferculo libellum conficere, etſi nonnulli contendunt, illum inter Galeni ſcripta legitimum non eſſe. Itaque ad obiectas ratiooes reſpondendum eſt: ſed ego nolo in huiuſmodi refutatione longiùs verſari, quandoquidem puto eſſe neminem, qui non facilè illarum rationum vanitatem poſſit intelligere.

Manardi argumẽtorum refutatio.

Quatenus pertinet ad cõſuetudinem, licet reſpõdere, multos & aliis locis, & apud nos præſertim æſtate, hordeo & ptiſana familiariter delectari. Sed iſtud Manardo concedatur, tamen iam ſuprà diximus de conſuetudine, & quomodo liceat in morbis ad res inſuetas trãſire. Exẽpli gratia, nemo aſſueuit miſſioni ſanguinis, vel medicamentis, ſed tamen ſi ita ferat occaſio, ad miſſionẽ ſanguinis, & ad medicamẽta trãſeundum eſt. Secundò, id quidem verũ eſt, multos nõ ſine faſtidio ptiſanã aſſumere, qoib. certę nõ expedit illã exhibere: verùm neq, id negãdum eſt, multos quoq; libentiſſimè illã aſſumere, & iis debet exhiberi. Tertiò, de morbis io quib. cõueniat, ſtatim dicã; pariter quæ reſtãt, aũt nullius momenti: nã res ipſa mõſtrat hordeũ hoc tẽpore, ſicut olim, eſſe optimum illudq; habere omnes cõditiones, de quib. Gal. & cæteri loquũtur, neque deeſſe homines, & mulieres, quę optimè illam pręparant: ac poſtremò, neq; deeſſe tempus ad illius pręparationem accommodatum, cum maximè in morbis acutis non niſi rarò, & poſt multas horas, quandoque dies, ægri debeant nutriri. Itaque concludẽdum eſt, non ſine ratione medicos hoc quoq; tempore ptiſanam adminiſtrare, illáq; ægrotis præclariſſimam vtilitatem afferre. Sed duobus verbis videamus, quando & quibus conueniat.

Quando cõueniat ptiſana.

Scribit Gal. de ptiſana, ſextam horam ad ptiſanam accipiẽdam accommodatam eſſe, cum totum corpus æqualiter diſpoſitum fuerit, vt nullius aut caloris, aut frigoris ratione, inter ſe corporis partes diſſentiant: quod nonnulli interpretantur fieri in ſtatu: quæ interpretatio eſt non modò falſa, ſed etiam vaniſſima. Nam Gal ſeipſum interpretatur, qui inquit huiuſmodi tempus non aliud eſſe, quàm declinationem: atque hæc fuit ſententia Hip. 1. *de rat. victus* 46. qui ſcribit, tempus accommodatum ad ptiſanam accipiendam, cum caliditas ad pedes deſcenderit: quam partem expooens Gal. docet eſſe declioatiooem, io qua tranſmiſſa caliditate ad partes & externas & extremas, & thorax, & omnes internæ partes ſe habent moderatiſſimè.

Quibus cõueniat ptiſana.

Sed maior eſt difficultas, quibuſnam ptiſana cõueniat: nam tametſi omnes conueniunt, illã conuenire in morbis acutis, nihilominus admonet Gal. *de ptiſana* 6. multis diſtinctionibus opus eſſe, neq; eã temere fore exhibendam, quæ omnia & ab Hipp. *in lib. de rat. vict.* & à Gal. *lib. de ptiſana*, cõſiderãtur. Ac primùm vterq; ſcribit ptiſanam tum cõuenire morbis periculoſis, in quibus vel miſſione ſanguinis, vel purgatione, vel alio inſigni remedio opus eſt: quod non ſimpliciter intelligendum eſt, quaſi in huiuſmodi morbis ptiſana nullo modo conueniat, quod perſpicuè falſum eſt: ſed ſenſus eſt, illam non conuenire, antequam opportuna remedia fuerint adminiſtrata: namque ſi aliter fiat, & plenitudo maior, & morbus deterior redditur: quæ interpretatio eſt Gal. *de rat. vict.* 33. *de ptiſana ad finem.*

Secundò, ptiſana non conuenit morbis ſiccis, quales ſunt Galen. interprete, pleuritis, peripneumonia, cæterique omnes, qui in pectore conſiſtũt, quando ab eis nulla adhuc ſputa proueniunt; quibus pariter minimè intelligendum eſt, ptiſanam

non

non conuenire abſolutè, cur enim alimentum humectans morbo ſicco non conueniat? ſed ſenſus eſt, ea tantùm ratione non conuenire, quòd vel morbi vehementer ſicci maiorem humectationem requirant, quam poſſit præſtare ipſa ptiſana, quam ſimiliter interpretationem habetis apud Gal. *in lib. de ptiſana* 7. qui propterea ſignificanter ſcribit, ptiſanam morbis ſicciſſimis non conuenire.

Capvt XVI.

De curatione Febrium acutarum.

Olim dixerat Auic. in curatione febrium putridarum medicum quandoq; ad febrẽ, quãdoque ad materiam febris reſpicere: cum ergo duobus proximis ille generaliter tradidiſſet rationem curãdi febres putridas per medicamẽta quæ leniũt aluum, quæ prouocant ſudorem, lotium, quæ côcoquunt, ac demum purgant noxios humores, per ſectionem venæ, per potionem aquæ frigidæ, ac poſtremò per victus ratioñe, quæ omnia materiæ potiſſimùm & cauſæ febris videntur cõuenire; in præſenti c. 30. intẽdit pertractare de ratione extinguẽdi vehementẽ caliditatẽ, ac de iis præſidiis, quę ad tollendã ipsã febrẽ sũt accõmodata: quã totã tractationem accepit ex Gal. 10. à c. 7. vſque ad finẽ, vbi ſermonem habet de curatione febrium hecticarum, quæ quidem, quatenus pertinet ad refrigerationem, eodem modo quo febres acutæ & colliquatiuæ debent curari. Itaque pro inſtituti noſtri ratione primùm ex Galeni diſciplina hanc rem tractabimus: deinde ad litteram Auic. veniemus.

Galenus ergo duplicem ſtatuit materiam earum rerum, quæ ad curandas huiuſmodi febres ſunt opportunæ: vnam earum quæ foris applicantur: alteram earum quæ intrò aſſumuntur: vtramq; autem tripliciter diuidit: nam foris admouentur primò aër; ſecundò, medicamenta quæcunq; refrigerandi & humectãdi vim habent; tertiò balneũ aquæ dulcis. Intrò vero aſſumũtur primò alimenta; ſecundò, potiones; tertiò, inſpiratus aër, adeo vt totum iſtud negotium per ſex materiæ differentias apud Gal. conficiatur, de quibus ſigillatim, ſed breuiter dicendũ eſt. Ac primũ de aëre verè ſcribit Gal. 9. *met.* 14. aërem planè eſſe ſine quo neque morbus tolli neq; ſanitas teneri poteſt: quapropter niſi liceat ambientem qualitate morbi contraria præditum habere, diligenter agendum eſt, vt talis quoad fieri poteſt, qualis conuenit præparetur: vnde in febribus hecticis, acutis & cæteris id genus, aërem frigidum & humidum conuenit præparare: proinde inueniendæ ſunt domus & habitationes ad ſeptentrionem, minimè ad meridiem vel ad occaſum poſitæ: quandoque eligenda ſunt cubicula ſubterranea, quæ & frigidiſſima ſint, & maximè perflata ac frigidis ventis expoſita, qualia ſunt in quibus vina ſolent cuſtodiri. Et quamuis nonnulli tantam aëris frigiditatem & humiditatem non probent, quanta præcipuè reperitur in locis ſubterraneis, timentes ne vapores illi craſſiores, qui in iis partibus ſunt plurimi, maius incommodum quàm commodum ægroris afferant; iis reſpondet Gal. 10. *met.* 7. imò verò hac ratione frigidiſſimũ aërem per reſpirationẽ attractũ, calorẽ qui in corde eſt, inſigniter refrigerare, neq; vllum periculũ imminere, dũmodo ægri opportunè cooperiãtur, adeo vt aër nullo modo ad cutẽ perueniat, qui alioqui ſua frigiditate cutẽ cogeret & denſaret, prohiberetque putridorum humorum effluxum tranſpirare: ſiquidem per pulmonem, quod rarum eſt viſcus, difficile non eſt vt tum qualitas, tum etiam ſubſtantia aëris facilè ad cor perueniat, quod per cutem fieri non poteſt, vt pote prius denſatam: quare per hanc viam neque qualitas, neque ſubſtantia aëris ad cor poteſt penetrare. Quod ſi habitationes tales natura non poſſint haberi, arte ſupplendum eſt ſicuti excitãdo ventos, ducendo aquam frigidam, quæ de vaſe in vas transfundatur, qua induſtria non ſolùm aër refrigeratur, ſed etiam ſomnus facilè poteſt conciliari: præterea domus aſſiduè frigida aqua eſt abſtergenda, cuius loco ſi aſpergantur aquæ frigidiores, roſatum, violatum, endiuiæ, nenupharis, remedium optimum & propter ſuauitatem odoris gratiſſimum euadet. Et ſit exemplum.

De aëre frigido.

℞ *Aqua roſarum,*
Myrti,
Nenupharis ana lib. ß.
Sandalorum omnium ʒ iiij.
Aceti roſacei ℥ j. *M.*

Sic opportunè ſternuntur humi frondes ſalicis, vitis, non populi aut perſicorũ, quod multi faciũt, quæ magis poſſunt calefacere quàm refrigerare: folia violarũ, lactucæ, flores roſarũ, violarũ, nenupharis, & ſimilia: neq; verò ſolum pauimẽtum, ſed etiam parietes & aquis ſunt perfundendi, & rebus omnibus frigidis, frondibus, herbis, floribus & fructibus ornandi: à quibus propterea & panni, & coria, & tapetes & cætera id genus ſunt remouenda. Præterea turba quoque hominum febricitantis cubiculum ingredi prohibeantur, quæ multis modis ambientem aërem poteſt calefacere. Quoniam verò diximus, cubiculum omni ex parte debere apertum eſſe, vt aër liberè poſſit progredi & tranſpirare, de hoc nonnulli dubitant, qui affirmant experientiam confirmare, æſtate cubicula clauſa longe minùs calefacere, quàm aperta: ex quo colligunt, ad refrigerationem aëris & feneſtras, & omnia potius fore claudenda, quàm aperienda. Sed vno verbo reſpondeatis, iſtud quidem verum eſſe in domibus & cubiculis ad meridiem vel occaſum poſitis, in quibus verè vtile eſt ingreſſum Solis & aëris calidioris prohiberi, ſecus autẽ ſe res habet in domibus ad ſeptẽtrionem collocatis, in quib. quo magis feneſtræ & omnia patent, eo magis aër difflatur & refrigeratur. Ante multos annos veteres illi medici conſueuerant ſuos ægros detinere vel media æſtate vſque adeo clauſos & in tenebris, vt piaculum exiſtimarent, quidquam aëris vel luminis ad eorum cubicula penetrare: ſed multi deinceps qui nihil videbant, cœperunt oculos aperire. Atque hactenus de aëre.

Secundò ſunt alimenta, de quibus iam ſatis diximus: vno verbo ea debent eſſe frigida & humida, facilis concoctionis & boni ſucci, quales ſunt priſana, panis præparatus ex aqua frigida, panatella cum ſeminibus melonum, lactuca, endiuia aceto condita: nonnulli iis addunt cucumeres, cucurbitas, melones, & ſimilia: ſed tametſi hæc refrigerant & humectant, tamen cum generent prauos ſuccos, ſunt prætermittenda. Hac ratione piſces, dummodo habeant conditiones de quibus aliàs diximus, videntur carnibus eſſe anteponendi.

De alimentis.

Tertiò sũt potiones, de quib. illud primũ nos monet Gal. cauẽdũ eſſe à mulſa, & omnib. quę ex melle parãtur: quod pariter de noſtro ſaccharo ſtatuendũ eſt: ſiquidẽ tãtũ abeſt vt hæc refrigerent, vt magis calorem præter naturã poſſint augere: quod ſi quis mulſa vti voluerit, ea ſit cocta & admodũ diluta, vt Hip. & Gal. docẽt 4. *de rat. vict.* 5. Cõmuniter practicantes & vulgo vtũtur aquis ſtillatitiis ex herbis frigidiorib. aceroſa, capillo veneris, cichorio, endiuia, & ſimilibus, de quibus multa forent dicenda, ſed illud vnũ mihi ſufficiat in præſentia, illarũ vſũ mihi prorſus non improbari, dummodo deſtillatio

Potiones.

per vaſa vitrea minimè plũbea efficiatur. Alij vtũtur aqua hordei, alij aquis decoctis & præparatis ex ſeminib. aniſorũ, ex paſſulis ſebeſten, & aliis id genus. Gal. verò non aliud ſolitus fuerat exhibere, quàm aquã frigidã, de qua iam ſatis diximus. Vinũ cõſenſu omniũ non cõuenit, præterquã in declinatione. Sed quæritur an potio ſeri lactis ſoleat conuenire. De lacte nulli dubiũ eſt nõ cõuenire, cũ multa pericula febricitãtib. afferat, de quib. Hip. & Gal. 5. *aph.* 64. cũ autẽ manifeſtũ ſit, ſerum alterius eſſe naturę & facultatis illudq; teſtimonio Gal. 4. *de ſimp. med.* 17. refrigerare, humectare, abſtergere, quæ ad curãdas febres videtur admodũ opportuna: multi hoc tẽpore vti illo cõſueuerũt; ego autẽ ad hoc reſpõderẽ, ſerũ tanquã medicamẽtũ & ad mouẽdã aluũ, poſſe in febribus aliquãdo propinari, cum Hip. 4. *de rat. vict.* 7. ab ipſo quoq; lacte aſinæ in cauſone nõ abhorreat, & Gal. *in com.* ſeri adminiſtrationẽ maximè probet. Veruntamen quatenus pertinet ad potionẽ quę cum alimẽto permiſcetur, nullo modo illud poſſum probare: cũ enim ſerũ habeat facultatẽ abſtergendi & mouẽdi aluũ, ſi miſceatur cũ alimẽto, vt naturã ſtimulet ad expulſionẽ ante illius coctionẽ, neceſſe eſt, quæ variarũ rerũ & facultate diſſimiliũ permiſtio ſolet maximã turbationẽ afferre: ad quem modum Auic. in proximo ſuperiore capite prohibet, ne ſimul miſceãtur ptiſana & ſyrupus acetoſus: & ante Auic. Hip. & Gal. 3. *de rat. victus* 35. docent, oxymel nunquam dandum eſſe, niſi prius ptiſana concocta fuerit, neque pariter priſanã fore exhibendam, niſi antea ventriculus vacuus fuerit ab illa abſterſione & moleſtia, quam oxymel ſolet inferre. Atque hactenus de rebus internis.

An ſeri lactis cõueniat febricitantibus.

Inter ea quæ extrinſecus occurrunt: primò eſt aër, de quo ſatis diximus, ſed tamen illud rurſum eſt memoria repetendum, minimè vnam atque eandem eſſe rationem ſuſcipiendi aëris intra & extra: nam ſicuti ex vna parte maximè expedit aërem frigidiſſimum inſpirare, ita ex altera, ſi ille occurrat partibus externis, cutem denſando ſibi ipſi viam præcludit, & impedit communem illam euaporationem, quæ in febribus maximè eſt expetenda: tum inquit Galen. 10. *meth.* 8 ſciendum eſſe maius fore ex frigida inſpiratione commodum, quàm ex cute denſata incommodum, præſertim cum liceat cutem & partes externas cooperimentis calefacere: quare curandis veſtris ægrotis ſedulò id vos oportet proſpicere, vt illi quidem inſpirent aërem frigidum, ſed tamen hac adhibita cautione, vt partes externæ adeo contegantur & muniantur, vt nullo pacto cutis denſetur; & generalis corporis euaporatio impediatur.

Medicamẽta refrigerantia.

Secundò ſunt medicamenta quæ humectandi & refrigerandi vim habent, quæ plurima deſcribuntur à Gal. in quorum quidem adminiſtratione ille id nos monet, ea fore deligenda, quæ ſine vehementi adſtrictione refrigerent, optima verò eſſe, quæ non modò ſine adſtrictione refrigerent, ſed etiam corporis ſubſtantia ſint tenui, ſiquidem quæ talia non ſunt præterquam quod non humectant, etiam dimittere frigiditatem ſuam altè non valent, propterea quod cutem denſant & coarctant: ex quo Gal. 3. *de ſimp. med.* 17. hæc ſcribit: *Quæ magnopere auſtera acerbaque ſunt, primo ſtatim contactu ſuperficiem denſantia,* humorem ingredi prohibent, atque paululum quidem adſtringunt, cæterum plurimum in ſe continent eſſentiæ, tum tenuis, tum tepidæ; tantum abeſt vt præ adſtrictione ingredi corpora admota prohibeantur, vt etiam ab ea adſtrictione magis impellente iuuentur. Inter cætera autem principem locum Gal. tribuit vni medicamento, quod reliquorum omnium quæ refrigerãt & humectant, ſimpliciſſimum eſt, & quo ille aduerſus eryſipelata & inflammationes vti conſueuerat, & eſt illud medicamentum quod vulgo hoc tempore *Infrigidans Galeni* appellatur, cuius compoſitio eſt huiuſmodi:

℞ *Ceræ albæ optimè lotæ ℥ j.*
Olei roſati,
Omphacini, id eſt, crudi & ſine ſale præparati ℥ iij. vel iiij.

Cũ vti volueris, liqua in duplici vaſe, imponẽdo illud in quo cõtinetur, in aquã frigidiſſimã & adde paulatim tantum aquæ frigidiſſimæ, quãtum in ſe molliẽdo poterit accipere: cui demum ſi addas paululum aceti tenuis, clari, & albi magis refrigerãs & humectãs medicamẽtum efficies: quã medicamẽti cõpoſitionem habetis apud Gal. 10. *met.* 9. 1. *de ſimp. med.* 6. 6. *de tuenda valetudine* 14. in quo poſtremo loco pro aceto miſcet ſuccũ ſemperuiui, ſolani, pſillij, portulacæ, & ſimiliũ. Si quis ad præparationem huius medicamẽti cupit intelligere modũ præparãdi & abluẽdi cerã, is videat Gal. 2. *de ſimp. med.* 15. Quatenus autem pertinet ad commodã huius medicamenti adminiſtrationem, Gal. duo nobis tradit præcepta; alterum, vt nõ permittamus medicamentũ eo vſq; ſupra ægroti corpus manere, dũ manifeſtè incaleſcat, ſed ſubinde & aſſiduè permutetur, quod vbi calefactũ fuerit, poſſit quoquomodo calefacere: alterum, vt illud imponatur non toti thoraci aut toti ventri, ſicuti vulgus facit, ſed illi maximè parti, quæ primo affecta eſt: ſiquidem nõ expedit vt vel cũ eo quod refrigerari valenter deſiderat, ſimul quoq; id refrigeres, quod nulla indiget refrigeratione, vel ante debitũ tempus deſinas refrigerare, timens ne proxima aliqua particula lædatur. Cum ergo in febribus certum quoddam mẽbrum laboret, in quo tanquã fomite præcipuè viget ac reſidet calor præter naturã, ſæpenumero cor, quandoq; iecur, interdũ renes, & alia id genus, illud perpetuò refrigerãdũ eſt, & à reliquis abſtinẽdũ. Verùm quod pleriq; ignorãt, medicamẽtũ non parti laborãti manib debet imponi, ſed lõgè magis expedit in tela linea & tenui illud extẽdere & apponere, qua ratione pro arbitrio facilè tollitur & redditur, neque pars inuncta ægro tædium affert, ſed tamen ita vt nouum quotidie medicamẽtũ nouæ telæ quotidie imponatur. Pleriq; omnes hoc tẽpore pro hoc medicamento Gal vtũtur vnguento roſato Meſuę, quod ſine dubio lõgè minus refrigerãt & humectat, præterquam quod cum recipiat multas pinguedines, progreſſu temporis facilè rãceſcit, vnde tũc potius calefacit, quã refrigeret. Itaq; ſi velitis inſigniter refrigerare, non diſcedatis ab Infrigidante Galeni, quod ſi minorem velitis refrigerationem, vobis licebit vti vnguento roſato Meſuæ, dummodo recèns, minimè antiquum fuerit. Quoniam verò medicus non debet perpetuò vno vti medicamento, ſed varia adminiſtrare prout magis vel minus refrigerandum & humectandum eſt, præterquam quòd medicamenta conſueta minùs quàm inſueta ſolent permutare, Galen. alia multa proponit genera medicamentorum, quæ facilè poteſt vnuſquiſque apud illum videre & intelligere, vt non indigeant longiore explicatione. Tertiò & vltimò inter ea quæ extrinſecus occurrunt, eſt balneum aquæ dulcis, de quo quidem variiſque illius partibus & viribus ac tota adminiſtratione, iam antea ſum vobis pollicitus me eſſe tractaturum in curatione febris hecticæ, in quibus teſtimonio Galeni 10. *method.* 10. huiuſmodi remedij vſus eſt efficaciſſimus. Itaque hæc eſt ſeries doctrinæ Galeni pro refrigerandis febribus hecticis & colliquatiuis, quam Auic. in præſentia videtur accommodare ad curandas

curandas febres putridas, qui ita loquitur.

Ad modi extinctionis, &c. Prætet remedia propoſita à Galeno Auicenn. duu commemorat, nempe ea quæ retinentur in ore, & clyſteria: & quatenus pertinet ad primum, ille quatuor enumerat, mucilaginem pſillij, mucilaginem ſeminum citoniorum, ſuccum portulacæ, & ſuccum liquiritiæ, de quibus nulla eſt dubitatio, quin poſſint refrigerate & humectare, præterquam de pſilliu: namque nonnulli perſuaſi auctoritate Meſues cap. proprio, docent micilagioem pſillij non uiſi timidè fore extrahendum, adeo vt ſuccus extrahatur tantummodo ex ſubſtantia externa, quæ verè eſt frigida, minimè ex parte interna & medulla, quæ calida & ſicca eſt ordine quarro, ac prædita facultate admodum acri, incidente, vlcerante, venenoſa: verùm ego puto & Meſueu, & omnes illiua imitatores ballucinati, ſiquidem Gal. 8. *de ſimp. med.* ſcribit, pſillium eſſe ex ſecundo refrigerantium ordine, in deſiccando verò & humectando eſſe medium quodammodo, & ſymmetrum; id quoq; ſenſus manifeſtè confirmat, cum ſemen ſit planè inſipidum, neque habeat vllum notabilem ſaporem, ſioe quo nullo modo poteſt habere tantam calefaciendi & adurendi facultatem, quantam iſti ſomniant. Itaque certum eſt hæc quatuor medicamenta habere vim refrigerandi & humectandi ſiue ſola & ſeparatim, ſiue mixta & coniunctim adminiſtrentur. Sit exemplum:

℞ *Mucilaginis pſillij,*
Citoniorum ana ʒ. ij.
Succi liquiritiæ,
Portulacæ ana ʒ j. M.

Sed mea ſententia, eſſet medicamentum valde ingratum; vulgo ſemina pſillij & citoniorum infunduntur in modica aqua frigida, tamdiúque agitantur, donec aqua lentorem contrahat, quæ poſtea colatur à ſeminibus, & illi permiſcetur vel ſyrupus violaceus, vel qoid ſimile, quod ſatis gratum & optimum eſt. Communiter practicantes pluribus vtuntur, qualia ſunt fructus horarij, pruna, ceraſa auſtera, melones, anguriæ & ſimiles, vel ſimplices, vel ſaccharo conditi; ſic inſtituunt lotiones oris & faucium ex aqua hordei, ex aquis ſtillatitiis frigidioribus, ex ſero lactis, & ſimilibus. Vtor ego familiariter poſca nempe copioſa, aqua ex modico aceto. Poſtremo loco ſunt pilulæ communes, quæ vulgo appellantur *bechica*, quæ recipiunt mucilaginem ſeminum citoniorum, ſuccum liquiritiæ, & alia quæ habent eandem vim, de quibus antidotaria tractant diffusè.

Nam aſſiduare guttari, &c.) Si memoria reperamus quod traditum eſt à Galeno 4. *de vſu partium* 8. 3. *prog.* 30. tunicam ioternam ventriculi, gulæ, linguæ, palati, & omnium quæ in ore continentur, vnam atque eandem eſſe, facile fatebimur hanc ſententiam Auic. veram eſſe: namq; refrigerato ore & partibus illi proximis, ventriculum quoq; & per conſequens totum corpus refrigerari eſt neceſſe.

Et quandoque iuuantur, &c.) Hoc alterum eſt præſidium à Galeno prætermiſſum, nempe clyſteria refrigetantia, quorum Auic. dat exemplum, ex ſucco anguriæ, cucumeris, cucurbitæ, portulacæ, & modico camphoræ. Nos ſuprà in communi tractatione de clyſteribos hunc quoque vſum non prætermiſimus. Ad mentem Auic. ſit exemplum.

Clyſter refrigerans.

℞ *Succi anguriæ,*
Cucumeris,
Cucurbitæ,
Portulacæ ana ℥. iij.
Olei roſati ℥ iiij.
Camphoræ ʒ ij. M.
Vel aliter, & forte melius.
℞ *Succi anguriæ,*

Cucumeris.
Cucurbitæ,
Portulacæ ana ʒ ij.
Aquæ communis lib. ij.
Bulliant omnia ad conſumptionē duarū partiū.
℞ *Huius decoctionis lib. j.*
Olei roſati ℥ iiij.
Camphoræ ʒ ij. M. pro clyſtere.

Ego familiariter vti ſoleo clyſtere ſecundùm hac formam:

℞ *Foliorum maluarum,*
Violarum,
Lactucarum ana M. j.
Solani M. ß. Fat decoctio.
℞ *Prædictæ decoctionis lib. j.*
Olei violati ℥ iiij.
Ouum integrum. M. pro clyſtere.

Sed familiariſſimè & frequentiſſimè vtor clyſtere Aëtij, ex ptiſana, cuius ſæpè mētionē fecimus.

Et oportet vt aër ſit infrigidatus quantum poſſibile eſt.) Hanc partem quę pertinet ad refrigerationē aëris, ſatis explicauimus ex Gal. à quo Auic. tranſcripſit: cætera autem quæ ab ipſo Auicen. addita ſunt, cum hoc tempore ſint non ſolùm inſueta, ſed etiam incognita, prętermittantur. Quoniam verò ille commemorat nonoulla medicamenta odorata, quæritur an hæc poſſint refrigerare: cum ſit communis medicorum ſententia, omnia odorata calida eſſe. Sed reſpondeatis ex Gal. vnico verbo 4. *de ſimp. med.* 22. omnia quidem odorata, quatenus ſunt odorata, calida eſſe, ſed tamen nihil obſtare, quin nonnulla odorata ſint potiùs frigida, quàm calida: & ſunt illa quæcunque ex variis conſtant partibus, in quibus frigidiores ſuperant calidiores, quales ſunt roſæ, violæ, camphora & ſimilia.

Regimen autem alimenti iam ſciuiſti.) Auic. poſt aërem tractat de cibo & potu, de quibus proximo ſuperiore cap. & paulo ante cum Gal. ſatis diximus.

Epithemata verò & emplaſtra.) Nūc Auic. trāſit ad præſidia externa, & primū ad epithemata, quę ſolēt fieri ex aquis ſtillatitiis, vel ſuccis & aliquibus pulueribus, hac methodo, vt vni libræ aquæ vel ſucci pulueris ʒ ij. circiter imponantur: & ſint exempla. Vtilis hæc pars.

℞ *Aquarum endiuiæ,*
Cichorij,
Roſarum ana ℥ iiij.
Specierum trium ſandalorum ʒ ij.
Aceti parum,
Miſc. pro epithemate. Loco aquarum poteſtis adminiſtrare ſuccos eadē doſi, & reliqua.

Et aqua coriādri.) Inter plurima refrigerātia medicamēta Auic. numerat aquā coriandri, de qua eſt inſignis cōtrouerſia: nā Galenus ex vna parte 7. *de ſimp. med.* cōtra ſētētiā Dioſcoridis affirmat, & lōga eū ratione cōfirmat, coriādrū lōgè abeſſe ab omni refrigeratione, ſed potius calida ac degenerādi facultate prędítū eſſe: Ex altera autē Auic. lib. 2. c. 144. apertè in Galenū inuehitur, qui longa itē oratione conatur probare, coriandrū in fine primi & vſq; ad principiū ſecūdi gradus frigidū eſſe: quā diſputationem vobis licet apud eos legere & intelligere: ego verò pro cōperto habeo, Galeno, neminē adhuc parē fuiſſe, qui diligentiùs ſtirpiū tū naturas, tū facultates inueſtigauit, tum aliis modis, tum ipſa experientia, de quo Auerr. inter cæteros hæc habet 5. *colliget* 31. Gal. fuit vetus & legalis experimentator in hac arte, & nullus eſt qui poſſit ei comparari, propterea puto illius potius determinationi, quàm reliquorum omnium acquieſcendum eſſe. De coriandro.

Et embrochare epar cum infrigidantibus.) Nunc tractat Auicenn. de refrigerandis propriis partibus laborantibus, potiſſimùm iecore & capite, variáque fomenta, emplaſtra, & alia afferi præſidia, de quibus nolo longiùs agere, partim quòd prope Infrigidantia membra

omnia ſint hoc tempore inſolita partim quòd facile à vobis poſſint legi & intelligi:ſed mihi libet ad veſtram vtilitatem breuiſſimis verbis de iis medicamentis agere, quibus præſenti tempore in febribus acutis variæ corporis partes ſolent refrigerari. Itaque incipiamus à capite.

Caput quomodo refrigerandum.

Varia ſunt genera præſidiorum quibus medici vtuntur, quotieſcunque capitis refrigerationem quærunt:& primum eſt oxyrhodinum, quod conficitur ex oleo roſato,& modico aceti, & ad commiſſuram coranalem debet imponi: ſecundò, ſunt inunctiones, quæ præcipuè ad tempora & nares applicantur, quale eſt vnguentum diapopuleon, vel ſolum, vel ſimul cũ aliquo oleo:& ſit exemplum:

℞ *Vnguenti diapopuleon* ℥ j
Olei violati,
Nenupharini ana q.ſ.M.pro linimento.

Quoniam verò huiuſmodi vnguentum habet neſcio quem grauem odorem, quandoque loco illius vtimur oleis ſimul cum opio.

℞ *Olei violati* ℥ j.
Opij,
Croci ana g̃. *iij. M.*

Tertiò ſunt lotiones & embrochationes, quæ hac in re præclariſſimam operam præſtant: fiunt autem quandoque ex oleo roſaceo, violaceo, & ſimilibus; quandoque ex decocto plurium medicamentorum:

℞ *Maluarum,*
Violarum,
Lactucæ,
Nenupharis,
Chamameli ana M. j.

Neque quis miretur imponi chamæmelum, quod eſt calidum, quoniam ex Gal. 11 *met.* 18. ſumma cũ ratione ponitur, tanquam vehiculũ rerũ frigidarũ.

Solani M. ß.
Capitum papaueris N. v i. Decoquantur omnia pro lotione capitis.

Cor refrigerantia.

Ad refrigerationem cordis in primis ſunt accommodata epithemata & linimenta:

℞ *Aquarum borraginis,*
Acetoſæ,
Roſarum ana ℥ v.
Specierum cordialium temperatarum ʒ ij.
Aceti,
Croci ana parum M.pro epithemate cordis.

Habeatis quoque exemplum linimenti:

℞ *Vnguenti roſati Meſuæ* ℥. j
Infrigidantis Galeni ℥ ß.
Specierum triumſandalorum ℥ *ij. Miſc.*

Nonnulli herbas contundunt, bugloſſam, acetoſã, meliſſam & ſimiles: alij ſuccos extrahũt, quib. vel ſolis, vel ſimul cũ aliis medicamentis vtuntur.

Epati refrigerando.

Atq; hæc ferè eadẽ conueniunt iecori calidiori: ſunt vnguẽta: ſãdalinũ, roſatũ Meſuę,& quod reliquis eſt efficacius, infrigidans Gal. quod quidẽ non ſolùm pro renibus, vt facit vulgus medicorum, ſed etiam pro iecore,& omnibus partib. quæ inſignem poſtulant refrigerationem, debet adminiſtrari.

Renibus.

Demum ſunt renes, qui propriis quibuſdam pręſidiis ſolẽt refrigerari, qualia ſũt oleũ roſaceũ, violaceum ſimul cum lacte mulieris, quod admodum leue eſt, vnguentum roſatum Meſuę, ſi recèns factum fuerit, optimum eſt; ſed inter omnia præſtantiſſimum eſt infrigidans Galeni, quod ſemper præſenti tempore & de nouo conficiendum eſt.

Hoc poſtremo loco notandum eſt, communiter practicantes in febribus prope omnibus, imò verò & omnibus morbis, & caput,& cor, & ventriculum,& iecur,& lienem,& renes, ſemper inungere, emplaſtrare,& conſpurcare, quaſi verò ſuo officio, deſint, ſi aliquam partem ſine remedio relinquant: de qua ſuperſtitioſa, forte etiam pernicioſa diligentia,, Galen. *in lib. method.* illos grauiter arguit, cum frequenter ſint impedimento ipſi naturæ,& longè maiora incommoda, quàm commoda afferant: quamobrem expedit hac in re iudicium adhibere,& illi tantum parti proſpicere, quæ in primis laborat, minimè autem omnia miſcere & confundere.

CAPVT XVII.

De Febribus bilioſis.

FEbres cholericæ ſunt tres, tertiana continua, tertiana periodica,& cauſon.) Auic. poſt curationem generalem febrium putridarum, hoc 35. cap. aggreditur curationem particularem ſingularum ſpecierum,& incipit à bilioſis, ſicuti Gal. quoque, Paulus,& omnes faciunt: de quo ordine ſuperuacaneum eſt dubitare quoniam ſiue id fiat proprerea, quia huiuſmodi febres ſint reliquis frequentiores, ſimpliciores, curatu faciliores, ſiue propter aliam cauſam, id nihil ad rem pertinet: illud verò notandum eſt, quod nos ſæpe docuit Gal. ad exquiſitam curationem morborum incipiẽdum eſſe à primis & communibus indicationibus, ac deinceps vſque ad vltimas & magis proprias eſſe progrediendum: quare in curandis febribus putridis non ſatis eſt intelligere, tollendam fore putredinem, prohibitam tranſpirationem, obſtructiones, ſed particulatim oportet nos cognoſcere, qualis fuerit febris, quam ſumus curaturi, qualis & quanta ſit materia putreſcens,& alia id genus, ex quibus poſſimus elicere proximiores indicationes. Iure igitur Auicenn. tractaturus curationem febrium bilioſarum, primùm illarum naturam nobis in memoriam reuocat, qui inquit, illas eſſe triplices, continuas, interpolaras, & cauſones: quod ſi velimus ad mentem Galeni magis diſtinctam diuiſionem facere, illa ſit huiuſmodi: febris ex putredine bilis eſt duplex: altera continua, quæ ad infebricitationem non peruenit,& generatur ex humore qui in vaſis continetur: altera intermittens, quæ ad infebricitationem peruenit,& fit ex humore qui extra vaſa conſiſtit, & per vniuerſum corpus defertur. Quod ſi quis non acquieſcat, ſed quærat adhuc, quamobrem materia putreſcens aliquando propellitur extra venas, quandoque remanet, & non propellitur; iam diximus aliàs humorem putreſcentem expelli à natura, vbi ille non ita multus eſt,& craſſus, vbi illi facilis patet aditus, nec multę ſunt obſtructiones, ac demum vbi facultas expultrix robuſta fuerit: contrà verò illum retineri in venis, quotieſcunque plurimus eſt,& craſſus, cum vię ſunt impeditæ, ſúntque multæ obſtructiones, neque facultas ita valet.

Rursũ verò bilioſæ, tã cõtinuę, quàm intermittẽtes diuidũtur,& primùm cõtinuæ sũt duplices: nãque aliæ habẽt quoquomodo manifeſtas acceſſiones: aliæ verò nullas ſenſibiles acceſſiones habent. Priores quæ habẽt manifeſtas acceſſionẽs, ſi primo die horrificas faciãt repetitiones, altera ſequẽti die vnã ſimplicem habẽt acceſſionẽ, has ſemitertianas appellant: ſin autem ſimpliciter tertio quoque die inuadant, naturam tertianæ referentes appellantur. Poſteriores quæ nullas habent ſenſibiles acceſſiones, cum tunc materia contineatur in magnis vaſis, & partibus proximis cordi, propriè appellantur febres ardentes, quas ſcribit Galen. 7. *de criſ. c.* 6. ſeruare cætera omnia inditia febris tertianæ exquiſitæ, atque eo tantùm ab ea differre, quòd ſine rigore inuadat, neque in quietem febre vacantem deſinat. Quare diuiſio Auic. febris bilioſæ

in

in continuam, intermittentem & cauſonem, fortaſſe nnn caret vitio cum certiſſimùm ſit, cauſonem ſub febre bilioſa continua contineri. Secundò febres quoque bilioſæ intermittentes ſunt multiplices ac variis nominibus appellantur, prout vel longiores, vel breuiores habent acceſſiones: nam ſi febris babeat acceſſionem quæ intra 12. horas finiat, hæc tertiana exquiſita appellatur: ſin autem habeat longiorem acceſſionem, ſed tamen ita vt infebricitatio ſit longior ipſa acceſſione, hæc tertiana ſimpliciter dicitur: quæ autem habet acceſſionem primùm productam, paruumque infebricitationis interuallum, hæc tertiana producta vel extenſa nominatur, Quam doctrinam colligimus ex Gal. variis locis, ſed potiſſimùm 2. *de diff. febr.* 8. nec non 1. *epid.* 35.

Sed Auic. aliam profert diuiſionem, ex parte materię putreſcentis, quæ talis eſt: Febres bilioſæ ſunt duplices, quædam generantur ex putredine vnius ſinceræ bilis, quædam fiunt ex putredine bilis non ſincerę: priores ſi fuerit intermittentes, ſunt tertianæ exquiſitæ, quæ non pertranſeunt ſpatium 12. horarum: ſi fuerint continuæ, etſi fiant à pura bile, tamen non appellantur exquiſitæ tertianæ, quia carent aliis conditionibus, ſed dicuntur tertianæ continuæ, vel cauſones: poſteriores quæ fiunt ex putredine bilis non ſinceræ, ſed ſimul permiſtæ cum pituita, tam intermittentes quàm continuæ, appellantur febres tertianæ nothæ vel ſpuriæ, de qua mixtione bilis & pituitæ notat Auic. rem maxima notatione dignam, neceſſarium eſſe vt huiuſmodi humores ita miſceantur, & ſimul vniantur, atq; ex vtriſque reſultet vnica forma: namque ſi fuerint duo genera humorum ſeparata, tunc efficerent duas ſpecies febrium, ſicut euenit in hæmitritæo, cum tertiana notha vna tantummodo febris, & vnus paroxyſmus conſpiciatur.

Hoc loco multa eſſent dicenda de natura, de generatione, de differentiis, de mixtione, de putredine bilis, ſed anguſtiæ præſentis temporis tam exactam interpretationem non patiuntur, præterquam quod ego puto vos iſthæc omnia à clariſſimis profeſſoribus theoricis intellexiſſe: quare ſummatim ac nõnulla tantũ conabor explicare, quæ mihi videntur vtiliora, & ad rẽ præſentem magis pertinere.

Quæſtio.

Primùm quæritur, an vna ſincera bilis poſſit putreſcere, atque exquiſitam febrem tertianam efficere; cum enim humores noſtri corporis inter ſe mixti ſint, & compoſiti, aut difficulter, aut nullo modo videtur poſſe fieri, vt vnus tantum humor ſine reliquis putreſcat. Ad hanc dubitationẽ reſpõdet Gal. 2. *de criſ.* 12. nam etſi verũ eſt, vix vnicũ humorem poſſe putreſcere, quin cæteri quoq; humores leuiter & quoquomodo illi conſentiant, tamen quotieſcunque apparent ſola indicia, verbi gratia, bilis putreſcentis, minimè reliquorum humorum, tunc dicendum eſt, ſolam putreſcere bilem, febrémque ex ea ortam, puram & exquiſitam eſſe.

De differentiis bilis.

Deinde quoniam Auic. dixerat, tertianam exquiſitam pendere ex ſimplici bile, cum hic humor ſit in noſtro corpore multiplex, quæritur quotnam & quales ſint illius differentiæ, & quæ bilis febrem tertianam exquiſitam efficiat? Pro quo iuniores debent ſcire, in corpore humano primùm reperiri bilem naturalem, quæ ab eius colore, qui flauus pallidusque eſt, talem appellationem accepit. Nam teſtimonio Galen. 10. *de ſimp. med.* in animalibus, quæ magis calida ſunt, bilis flaua, in iis quæ minus calida, bilis pallida apparet. Huic humori natura propriam ſedem, veſiculam deſtinauit, quæ iecori ſubeſt & illum ſincerum quidem, neque alio humore adulteratum, propria via ex iecore attrahit, & in ea veſicula conſeruat. Vſus autẽ bilis naturalis eſt, vt primùm ſimul cum ſanguine per venas diſtributa, partim ſimiles naturæ ſuæ particulas nutriat, partim reliquo ſanguini, qui præ craſſitudine non facilè venas permearet, tranſitus facilitatem præbeat: deinde vt quæ portio eſt ſuperuacanea hæc in veſicam mittatur, proprio ductu ad inteſtina deſcendens, vt illa à pituitoſis excrementis expurget, abſtergat, & ſuo ſtimulo eorũdem excretionem adiuuet. Cæterum præter hanc bilem naturalem ſunt ſpecies quædam bilis non naturalis, de quibus magna eſt inter medicos controuerſia: nos autem ex Gal. paucis verbis hanc rem explicabimus. Itaque apud Gal. *in lib. de atra bile* 2. *& aliis locis*, quatuor ni fallor, ſunt ſpecies bilis non naturalis. Prima eſt, quam medici *vitellinam* vocant, quod ouorum crudorum vitellis, tum colore, tum craſſitudine ſimilis exiſtat. Hæc

Vitellina.

apud Auic. 1 *primi doct.* 4. *cap.* 1. generatur quando portio pituitæ flauæ bili permiſcerit: apud Galen. verò *loc. citat. de atra bile*, nec non 2. *de naturalibus facult. ad finem*, generatur in iecore & venis, quotieſcunque flaua bilis à nimio calore præter naturam ſummè coquitur, & quaſi exuritur, adeo vt diſſipatione tenuis ſubſtantiæ craſſiorem ſubſtantiam, atq; ex flauo calore igneum calorem conſequatur: facile autem eſt intelligere, Auic. malè ſentire, ſiquidem hac ſua opinione ob permiſtionem pituitæ facit bilem vitellinam, frigidiorem & humidiorem bile naturali, cum tamẽ manifeſtiſſimum ſit, & omnes fateantur, vitellinam longè altera naturali calidiorem & ſicciorem eſſe. Secunda

Porracea.]

bilis non naturalis ſpecies eſt *porracea*, quæ ita nominatur, quòd porri colorẽ referat. Tertia dicitur æruginoſa, à ſimilitudine æruginis quam imitatur. Quarta bilis *iſatodes*, ab iſatide herba, (quæ aliter

Æruginoſa Iſatodis.

glaſtum, vulgo *guadum* dicitur) cæſium colorem referente appellatur; de quorum quidem humorum nõ naturaliũ generatione, etſi multi hoc tempore litigant, vno verbo ita habendũ eſt ex Gal. loco citato, *de atra bile*, & 2. *prog.* 39. illos quidẽ maiori ex parte fieri in vẽtriculo, ex vitioſis & mali ſucci alimẽtis, qualia ſunt porrum, allium, & ſimilia acria: nonnõquam verò in iecoris & venis generari, idq; in grauiſſimis & calidiſſimis morbis, qui vehemẽtis caloris incendio bilem vitellinam adurunt, & in has ſpecies commutant, quæ planè ſunt exitiales & pernicioſæ. Non ignoro nonnullos plures adhuc ſpecies bilis apud Gal. conſtituere ſicuti quam ille cæruleam appellat, nec non quam rubram nominat, 10. *de ſimp. med. cap. proprio de bile*. Verùm huiuſmodi ſpecies bilis, & aliæ ſi quæ ſunt, mea ſententia, facilè ad priores quatuor poſſunt referri. Ad Auic. redeo: ille igitur febrem tertianam exquiſitam appellat, ſi fiat à bile pura; ſi verò fiat à bile nõ pura, ſed mixta cum pituita, ſpuriam nominat: id quoq; in tumoribus præter naturam videmus euenire qui tunc exquiſiti ſunt, quando fiunt ab vno ſincero humore, 14. *meth.* 1. inflammatio à ſanguine, eryſipelas à flaua bile, œdema à pituita, cancer à melancholia: tunc verò ſunt ſpurij, cum ſinguli humores non ſinceri, ſed aliis permixti ſunt.

Etſi autem Auic. febris tertianæ nothæ vnam tãtùm rationem commemorat, nempe mixtionem bilis cum pituita, tamẽ ego quidẽ puto alterã eſſe rationem, propter quam huiuſmodi febris ſpuria debeat appellari, & eſt, quotieſcunq; illa originẽ habet ex putreſcente bile, quæ non amplius naturalis eſt, ſed in aliam naturam degenerauit, quales ſuprà diximus eſſe vitellinam, porraceam, &c. Etenim ſi illa febris ſpuriæ nomen meretur, quæ longè recedit à natura exquiſitæ febris, quæ ab vnico naturali humore bilioſo generatur, quamobrẽ tertianã febrem quæ, exempli gratia, fit ex bile æruginoſa,

non liceat ſpuriam appellare:Itaque ſicuti vno modo febris tertiana dicitur exquiſita, quoniam ab vno & ſimplici humore bilioſo naturali generatur, ita duobus modis dicitur ſpuria; vno, quando bilis non eſt ſimplex,ſed alteri humori permiſcetur,ita vt ex vtroque vnica forma,& quaſi vnicus humor reſultet.altero,quando ipſa bilis non ſeruat ſuam propriam naturam,ſed in aliam degenerat & tranſmutatur,vt ſuprà diximus:id quod de cęteris quoque febribus,ardente,quotidiana,quartana,dicendum eſt,quæ pro diuerſa ratione & modo putreſcentis humoris, modò exquiſitæ, modò ſpuriæ ſolent appellari.Sed quærunt nonnulli,vtrũ febris fieri poſſit ex bile vitellina,porracea,æruginoſa?Conciliator inter cæteros id videtur negare, *diff*.91.ac potiſſimùm de bile æruginoſa, propterea quia talis humor eſt quoddam veluti venenum, quod ſtatim hominem interficeret. Verùm experiẽtia confirmat,iſtud eſſe veriſſimum,cum frequenter videamus ſeu per vomitum,ſeu per aluũ purgatis huiuſmodi humoribus præter naturam ęgros protinus liberari,& Gal.teſtatur *5.aph.com*.1.ſe vidiſſe iuuenẽ.qui cũ vomuiſſet bilẽ æruginoſã veræ ærugini similẽ,ſtatim à febre & conuulſione liber euaſit. De huiuſmodi febrib.quæ fiunt minimè ex pura bile,ſed ex reliquis,vitellina,porracea,æruginoſa diffusè tractat Auer.*7.colliget*.11.qui aſſerit eas, ac potiſſimùm quæ fiunt ex bile æruginoſa,habere lõgas acceſſiones, peſſima ſymptomata,ac nõ ſine maximo eſſe periculo,adeo vt ille exiſtimet impoſſibile eſſe aliquẽ euadere.Sed reliqua perſequamur.

An febris ex reliquis bilis ſpeciebus fiat.

Et hæc quidem non pura quandoque prolongatur tẽpore longo.) Auic. hic duo docet de febre tertiana notha:alterum,quòd eſt diuturna,& quãdoq; durat ad medietatem anni:alterum,quòd eſt periculoſa,& deducit homines ad tumorem lienis,& malum corporis habitum, quod vtrumq; veriſſimum eſt,& ante Auic.traditum fuerat à Gal.1.*ad Glauc*. 8. vbi narrat hiſtoriam adoleſcentis, qui autumno cœpit febricitare huiuſmodi febre, & durauit vſq; ad ver,non ſine maximo illius periculo.

Cauſon verò ſiue ardens.)Hic. Auic. ponit differentiam inter febrem tertianã & ardentem de qua iam ſæpe diximus,& copiosè tractat Gal.4 *aph*.59. 2.*de criſ*.3.2.*de diff.feb.c*.1.*&* 3.vt plurib.nõ ſit opus.

Signa febriũ bilioſarum.

Auic. in poſtrema parte capitis ponit decem ſigna febrium bilioſarum, quorum ſeptem ad ventriculum, reliqua tria ad cerebrum pertinent: quorum omniũ facile eſt rationem reddere ex motu materiæ,bilioſæ,quæ modò vnam,modò alteram,modò vtramque partem petere conſueuit:ſed nos magis diſtinctè veniamus ad ſigna, & primòm febris bilioſæ generaliter,de quibus diffusè tractat Gal. 2. *de criſ*.3.2.*de diff feb*.3. Itaque ſigna febris bilioſæ ſumuntur ab iiſdem fontibus à quibus iam ſuprà diximus ſumi ſigna diſtinguentia febres putridas ab ephemeris:primùm à qualitate caloris:ſecundò, à pulſibus:tertiò,à lotio:quartò, ex propria forma: quintò,à cauſis præcedentibus.

Primò igitur calor febris bilioſæ eſt valde acris 2.*de diff.feb*.9 ſed hæc acredo,ſi diutius manus cõtineatur,facilè & citò ſuperatur,quoniã humor calidiſſimus,ſicciſſimus, tenuiſſimus facilè & citò exhalat ac diſſoluitur.Prçterea huiuſmodi calor ęqualiter accenditur,cum ſubiecta materia ſit ęquè apta ad ſuſcipiendũ calorem,quod non euenit in calore qui excitatur in putredine pituitæ, qui non æquè diſpoſita ſubiecta materia, modò emergit, modò latet:quod monſtrat Gal.2.*de diff.feb*.10.

Secũdò pulſus ſunt magni,vehementes,celeres, & frequẽtes, quoniã noxius humor eſt acerrimus, adeo vt maxima vrgeat neceſſitas euentandi & refrigerãdi calorem naturalẽ.præterea in huiuſmodi pulſibus exquiſitus ordo & æqualitas reperitur,cũ aſſerat Gal.1.*ad Glau*. 5.illos omnis inæqualitatis, præterquam febrilis, expertes eſſe propterea quia bilis tenuior eſt, neque ita grauat naturam, ſicuti pituita & melancholia,vt poſteriùs videbimus.

Tertiò,lotia ſint tenuia,ſubrufa,ſubflaua,ignea magis verò vel minùs colore intenſa, pro ratione putreſcentis materiæ,quæ vel magis vel minùs calida & ignea fuerint.

Quartò,forma febris bilioſæ eſt huiuſmodi,tertio quoq; die inuadit, principiũ nõ eſt diuturnum; augmẽtũ non eſt difficile, inæquale;ſtatus eſt cum dolore capitis,vigiliis,delirio,morſu oris ventriculi, ſiti,lingua amara, & ſimilibus: declinatio eſt frequenter cum ſudore ac remiſſione omnium ſymptomatum. Vniuerſa febris cum longiſſima eſt, ſeptẽ circuitibus,ſed quandoq; multo celeriùs terminatur: 4.*aph*.59.quæ omnia ex qualitate putreſcẽtis flauæ bilis facilè poſſunt colligi & demonſtrari.

Vltimò ſumuntur ſigna à cauſis,quæ generaliter ſunt illæ omnes,quæcunque copiam flauæ bilis atque illius putredinem poſſunt efficere: ſic ergo ex Gal. generatio febris bilioſæ indiget natura calida & ſicca,quæ laboribus,vigiliis,curis, & tenuitati victus ſit expoſita,vigente ætate,adoleſcentia, iuuentute, æſtiuo tempore,conſtitutione, regione calida & ſicca, & reliquis quæ habent eandem rationem. Quibus omnibus indiciis licet poſtremo loco addere ex Galen. tum locis citatis,tum 1. *ad Glauc*.5.vulgarem, ſed tamen veram coniecturam Archigenis, quòd nimirum hoc præſenti tempore febres tertianæ ſint vulgares, & pleroſque inuadant:ſed accedamus ad ſigna differentiarum.

Signa differentiarum.

Prima fuerat differentia febris bilioſæ: quædam eſt interpolata, quædam continua, quarum ſigna quæ alteram ab altera ſeparant, præcipuè ex propria forma deſumuntur: nam febris intermittens, cum ex flaua bile mota oriatur, meritò ſtatim ab initio vehementem affert rigorem, qui quidem eiuſmodi ſenſum habet quaſi corpus videatur pungi & vulnerari: pulſus principio acceſſionis parui quidem ac debiles, tardique & rari neceſſariò fiunt:augmentum celere eſt,liberum & æquale,in quo ſtatim pulſus magni,celeres,veloces euadunt: paulò pòſt ſequitur vigor, qui ſitim affert, hominem vrit, calorémque æqualiter per omnem partem extendit: poſtremò ſequitur declinatio, in qua ſudor copioſus vniuerſi corporis plerunque ſuccedit,omniaque remittuntur ſymptomata: declinationem ſequitur infebricitatio, adeo vt ægri plurimas horas habeant,in quibus à febre omnino ſunt liberi.

Continua verò ſine rigore inuadit, atque vt inquit Auic. cap.38. per vehementiam paroxyſmorum & ſymptomatum differt ab intermittente: ſiquidem in continua & acceſſiones, & particularia tẽpora,& omnia ſymptomata ſunt vehemẽtiora & difficiliora,præterquã quod in quietẽ febre vacãtẽ nõ deſinit.At verò iam ſuprà diximus,febres tertianás cõtinuas eſſe duplices,alteras cõtinuas ſimpliciter,putreſcentibus humorib.intra venas,ſed minores & magis remotas à corde;alteras quas febres ardẽtes appellãt,iiſdẽ putreſcẽtibus humorib.bilioſis in vaſis maioribus,& cordi proximis,quarũ quidẽ febriũ ardẽtiũ,ſcribit Gal.4.*de rat.victus com*.2. eſſe duo propria & inſeparabilia ſigna, maximum ardorem,& ſummã ſitim.Portò altera eſt differentia huiuſmodi febriũ,quòd nimirum quædam ſunt exquiſitæ,quæ ex putredine vnius flauæ bilis ortũ habent,quædam non exquiſitæ,ſed ſpurię,quæ ex bile aliis humoribus mixta,vel ex bile nõ naturali generantur. Febres bilioſas exquiſitas comitantur ea ſigna, quæ demonſtrant vnam ſinceram bilem

pu

putreſcere, calor eſt acris & mordax, pulſus ſunt magni, veloces, & reliqua ſunt de quibus diximus. Febres autem bilioſas ſpurias comitantur ea ſigna, quæ reſpondent materiæ putreſcenti: itaque, exempli gratia, ſi bilis permiſceatur pituitæ, calor quidem erit acris, ſed qui à manu, etiã lõgiore tempore, non ita facile ſuperatur: pulſus non ſunt adeo magni, celeres, frequentes; lotia nõ ita flaua & tenuia, principiũ cũ lento & remiſſo rigore; augmẽtũ difficile, inæquale; ſtatus ſine maximo ardore; declinatio erit longior & plerunque ſine ſudore: acceſſiones ſunt longiores, vniuerſa febris eſt longior, quæ interdum ad ſex & plures menſes protrahitur. Cauſæ demum non ita omnes conueniunt in generatione vnius flauæ bilis, vt eſt calida & ſicca temperies, ætas, conſtitutio, & cætera id genus, ſed aliquæ aderunt, aliquæ aberunt. præterea neq; deerunt cauſæ, vel internæ, vel externæ, ex quibus & generationem & putredinem pituitæ licebit colligere. Si verò febris generetur ex bile non naturali, vitellina, æruginoſa, &c. quod rariùs euenit, tunc acceſſiones erunt longiores, difficiliores, ſymptomata omnia longè deteriora, difficiliora, & non ſine maximo ægroti diſcrimine. Atque hactenus de ſignis febris tertianæ.

Curatio febrium bilioſarum. In curatione ſingularum febrium omnia ſunt memoria repetenda, quæ fuere ſuprà explicata de curatione generali febrium putridarum, quod monet Auic. inquiens princ. c. 39. *Oportet vt rememores illud quod diximus de radice & curatione febrium.* itaque adhærentes noſtræ methodo, imò verò methodo ipſius Galeni, omnium primùm ſunt eliciendæ curatiuæ indicationes: ſecundò videndum an iis ſatisfieri poſſit: tertiò, particularim de ſingulis præſidiis agendum eſt.

Indicationes. In tertiana exquiſita ſunt variæ indicationes. Primò, & febris & materia putreſcẽs, vtraq; calida & ſicca, indicat refrigerationẽ & humectationem. Secundò, proxima cauſa febris, putredo, vbi ex toto facta fuerit, indicat fieri detractionem, per aluum, ſudorem, lotium: vbi non ex toto facta fuerit, coctionem & præparationem. Tertiò, cauſæ putredinem bilis facientes, prohibita tranſpiratio & obſtructio. illa indicant, quæ incidendo, extenuando, detrahendo, vtramque poſſit auferre. Poſtremò inhibenda eſt fluxio humorum facientium obſtructiones: quæ omnia iam ſuprà diffuſè fuerunt explicata. Cæterum quoniam Gal. auctore 11. *meth.* 53. neceſſarium eſt medicum omnes perpetuò ſcopos & indicationes diligenter inſpicere, vt intelligat, quodnam præſidium vel primo, vel ſecundo, vel tertio loco oporteat adminiſtrare, cum in præſentia non liceat refrigerare & humectare, niſi prius bilis putrida euacuetur, neque hæc poſſit euacuari, niſi antea prohibita tranſpiratio & obſtructio tollantur: neque rurſum iſthæc tolli poſſint, niſi humorum fluxio cohibeatur, à poſtrema indicatione incipiendo, in tertiana exquiſita, primò eſt minoranda materia: ſecundò, tollendæ ſunt obſtructiones: tertiò. vacuanda eſt materia putrida: vltimò refrigerandum & humectandum eſt. Sed quoniam plerique hoc tempore ante minorationem materiæ ſolent aluum lenire, hanc quoque indicationem nobis liceat cæteris addere. Vtrùm iis indicationibus liceat ſatisfacere, notandum ex Hip. 1. *epid. ſect.* 3. 8. huiuſmodi febrem ſalubrem eſſe, ac minimè lethalem, quòd materia noxia ſit ſatis benigna, & facile à natura & medicamentis ſuperetur: quod intelligendum eſt, ſi ea probè curetur, neque aliquis error committatur: ſiquidem vt monet Alex. *lib.* 12. 6 ſi à medicis, qui nulla ratione & via vtuntur, malè tractent, non ſolùm difficilis curationis, ſed etiam inſanabilis interdum redditur. Verùm de ſingulis præſidiis agamus, incipientes ab alui lenitione.

Alui lenitio. Alui lenitio fieri poteſt vel per ea quę inferius infunduntur, vel per ea quæ ore aſſumuntur: ergo clyſteria ex præcepto Galen. 1. *ad Glauc.* ſint mollia, minimè acria & vehementia, ſiquidem & iecur, & totum corpus calefaciunt, febrem augẽt, & alia mala ſecum afferunt. Auic. ponit exemplum ex decocto althεæ, iuiubarum vel ſebeſten, liquiritiæ, oleo violato, & ſimilibus: & ita omnes ponunt varia exempla In tertiana exquiſita clyſtere leniens ac molle ex rebus refrigerantibus & humectantibus conficiendum eſt. neque ego ſoleo probare illorum morem, qui infinita propemodum medicamenta ſolent permiſcere. Sit exemplum,

℞ *Decocti maluarum,*
Violarum,
Lactucarum lib. j.
Oleum violati,
Mellis violati ana ℥ iij.
Ouum vnum,
Salis parum. Miſce pro clyſtere.

Si quis cupit habere exemplum clyſteris lõgioris, quo multi delectantur, ſit huiuſmodi.

℞ *Foliorum maluarum,*
Violarum,
Althea ana M. j.
Mercurialis,
Parietaria,
Betarum,
Liquiritia,
Paſſularum,
Hordei ana M. ß.
Bulliant omnia in aqua communi.
℞ *Prædictæ decoctionis lib. j.*
Olei violati,
Mellis roſati ana ℥ iiij. M.

Sed præterea nonnulli addũt electuarium lenitiuum, florẽ caſſiæ, ad ℥ j. circiter: verùm huiuſmodi clyſteria vix mollia & lenia poſſunt appellari.

Sin autem medicus velit lenire aluum per ſuperiora, quod ille coniiciat in ventriculo & primis venis prope tenuia inteſtina bilioſos humores contineri, qui aliquam purgationem deſiderent, ego inter cætera omnia vtor caſſia familiariter: etſi non ignorem illius vſum multos non probare; de qua opinione in prima priuata lectione ſermonem habebimus. Nonnulli familiariter vtuntur manna, vel ſola diſſoluta ex iure ad ℥ iij. & præcipuè ſi ægrotus fuerit diues, vel ſimul cum aliquo purgante ſyrupo; quos puto malè agere, cum manna ſit ſpecies mellis, neq; naturis, humorib. morbis calidiorib. ſatis conueniat. Syrupi roſaceus & violaceus ſolutiui, mea ſententia, nõ ſunt reiiciendi etſi ego illis caſſiã libenter antepono: de quibus atq; eorum viribus doſi, ac tota adminiſtratione, priuarim agemus. Hiera hîc nullum locum habet, quæ calefacit & exſiccat, quare omnino eſt prætermittẽda: ſic nõ cõueniunt myrobalani, thamarindi, & cętera id genus, quæ nõ carent inſigni adſtrictione, quorũ vſũ Auic. aduerſus Rhaſen improbat in præſenti cap. nec non ſuperiùs cap. 7. quòd conſtringant poros & exaſperent viſcera: concedit autem poſt concoctionem, ad corroborationem membrorum. Nonnulli maximè probãt & extollunt vſum rhabarbari, inter quos eſt Auer. 7. *colliget* 21. qui ſtatuit illius doſin à duabus vſque ad tres drachmas, imò verò inquit illud quotidie fore exhibendum, vel hac, vel minori menſura, niſi aluus ſua ſponte copioſè moueatur, cuius auctoritatem, vt puto, multi hoc tempore ſequuntur, quibus mos eſt aquis endiuiæ. cichorei, rhabarbarum infundere, illudq; aut ſingulis, aut ſaltem alternis diebus exhibere:

ſed

ſed ego neque rhabarbarum poſſum probare, partim quòd illud, mea ſententia, inter leniendia medicamenta numerandum eſt, partim quòd non leuiter calefacit & excitat, partim demum quòd quoquomodo adſtringat, vnde fortaſſe plura incommoda quàm commoda affert. Itaq; vt concludam, in tertiana exquiſita ad leniendam aluum primùm caſſia, deinde ſyrupi, roſaceus & violaceus ſolutiui, mihi videntur accommodata, cætera omnia mihi ſuſpecta ſunt, illiſque aut nunquam, aut rariſſimè vti conſueui.

II. Indicatio Quomodocũque, ſiue per aluũ, ſiue per os, facta lenitione, altera ſuccedit indicatio, minorãdi materiã, quod fieri poteſt dupliciter: vno modo, per ſectionẽ venæ; altero, per purgationẽ. Vtra autẽ ratio magis cõueniat, & magis cõsẽtiat doctrinæ Hip. & *Vena ſectio.* Gal. id nos diffusè tractauimus in peculiari diſputatione, de miſſione sãguinis in febrib. putridis, qui ſatis cõfirmauimus ni fallor, & in febre tertiana, & in omnib putridis, qualeſcũq; illæ fuerint, sãguinis miſſionem ſaluberrimam eſſe. Secanda autem eſt vena baſilica dextri lateris, cum Galeno auctore 1. *ad Glauc.* 5. rarò hæc febris adueniat, quin iecur afficiatur, ſicuti in quotidiana os ventriculi, in quartana lien ſolet laborare. Sanguis moderatè extrahendus eſt, ſiquidem ſumpta peculiari indicatione ab humore noxio, bilis copioſam ſanguinis miſſionem non videtur perferre.

III. Indicatio. Lenita aluo, ſecta vena, deinde medicus debet cogitare de purganda bile putrida, per aluum, ſudorem, lotium, de coquenda altera parte quæ non ex toto eſt putrefacta, ac demum de tollendis obſtructionibus, à quibus & putredo, & febris ſolent foueri. Etſi verò ad hanc indicationem plurima remedia ſunt accommodata, tamen vulgatis vſus obtinuit, vt medici potiſſimùm ſyrupis & decoctis hanc rem agant; ſed ante omnia naturæ motum oportet animaduertere; etenim ſi bilis ad ventriculum referatur, oportet per vomitum illam educere, & naturæ conatum iuuare, ſed tamen leuioribus auxiliis, exempli gratia aqua hordei & ſyrupo acetoſo, vel more Galeni, cum hydrelæo.

Et ſit exemplum,

Vomitoria lenia.
℞ *Aquæ hordei,*
Vel, *iuris pulli lib.* 3.
Syrupi acetoſi ſimplicis ℥. ij.
Vel, *olei communis, ad mentem Galeni,*
Vel vt aliis placet, *olei amygdalarum dulcium* ℥. iij. *Miſc.*

Quæ quidẽ medicamenta vomitoria, & copioſa, & tepida debẽt adminiſtrari, ſic enim maiorẽ moleſtiã afferũt vẽtriculo, illũq; magis ſubuertunt. Si verò natura videatur per aluum huiuſmodi vacuationem curare, tunc pariter iuuanda eſt, vel leniẽte medicamento vel clyſtere, ſi fuerit dies acceſſionis. Quod ſi ſponte vomitus vel purgatio fiat, iubet Gal. 1. *ad Glauc.* 9. omnia naturæ permittenda eſſe.

Lotium prouocantia. Quatenus pertinet ad ea medicamenta quæ prouocant lotium & ſudorem, ſunt quamplurima; ſed vt diximus, ſyrupi noſtri vulgares & decocta ad huiuſmodi indicationem ſunt admodum accommodata. Galenus probat potionem in qua apiũ maduerit, quod non eſt aliud quàm noſtrum vulgare petroſelinum Alexander laudat decoctum ex radice apij & adianthi, qui grauiter improbat vſum anethi, quaſi illud ſit nimis calidum & ſiccũ: de quo certè eſt nimirum, quomodo probet apium, improbet anethum, cum vtrumque eadem fere temperie & facultate præditũ ſit Pro Galeno autem dicendum eſt, primùm anethum non eſſe tam calidum & ſiccum, vt putat Alex. cum apud Gal. 3. *de ſimp. med.* mediam temperiem ſortitum ſit, aut paulum ab ea recedat, quod propterea, vt idem monet Galen. 5. *de ſimp. med.* 21. minus valebit calefacere & exſiccare, ſi viride fuerit. Deinde eſt notandum, Galen. probare alterutrum, aut apium, aut anethum, minimè vtrumque: ac demum ſi modò anethi caliditas & ſiccitas ſuſpecta fuerit, hoc periculum facile vitari, ſi illud parcè, & multa ex aqua paretur: qua ratione certum eſt, omne caliditatis & ſiccitatis periculum auferri. Vt autem ad ſyrupos & decocta deueniamus, quę in pręſentia ſunt in vulgari vſu, cichoracea principem locum tenent, vt ſyrupus de ſucco cichorei, de ſucco endiuiæ, de ſoncho, acetoſus ſimplex, & ſimiles: quoniam verò, vt priuatim declarauimus, huiuſmodi omnes ſyrupi ferè ad mulſam antiquorum referuntur, quæ in morbis & naturis biliosis facile in bilem vertitur, propterea medici eruditi vel prorſus abſtinent à ſyrupis, & cum decoctis tantummodo agunt, vel illis perpetuò ſolent permiſcere ſyrupum acetoſum, qui facile huiuſmodi noxam poteſt emendare.

Vt ſit exemplum:

℞ *Syrupi acetoſi ſimpl.* ℥ j. ß.
Decoctionis acetoſæ ℥ iiij. *M.*

Vel:

℞ *Syrup. de ſucco acetoſæ* ℥ ß.
Decocti cichorei,
Endiuiæ ℥ v t. *M.*

Alij vtuntur ſyrup. de acetoſitate citri, de portulaca, de limonibus, de granatis, & ſimilibus à quibus omnibus planè cenſeo abſtinendum eſſe, cum inſigniter adſtringant ac propterea impeditam perſpirationem, obſtructiones, morbum & cauſam morbi poſſint augere.

Concocta materia, naturam in primis oportet obſeruare, an quidquam illa moueat, an quieſcat: quod ſi natura per aluum, vel aliam partem, bilis vacuationem moliatur, tunc modicè quieſcendum eſt: ſin verò illa deficiat à ſuo munere, neque humorum noxium expellat, iam licet medico medicamentum exhibere: hæc autem quamplurima ſunt, partim ſimplicia, & partim compoſita. Galenus vnius abſinthij mentionem facit, qui aſſerit, illud ſummum eſſe remedium mordicationum ventriculi, quæ ex bile proueniunt, vt hinc poſſimus argumentum colligere, in tertiana exquiſita, in qua humor calidus & ſiccus, & ad motum promptus faciliſque putreſcit, calida & validiora medicamenta non conuenire: ſed & illud mihi libet addere aduerſus mirantes: namque ſi Galen. in tertiana exquiſita docet, abſinthium leuiſſimum planè medicamentum, non ante coctionem dandum eſſe, longè magis rationi conſentaneum, vel potius neceſſarium, illum de reliquis valenter purgantibus idem ſentire. Sed rurſum Alex. de vſu abſinthij Galenum carpit, de quo miratur, quomodo tam indiſtinctè ſcripſerit, tertiana exquiſita correptis abſinthij dilutum à ſeptimo die eſſe propinandum, qui altera ex parte, potius in tertiana notha, quàm legitima, videtur illud comprobare: ſiquidem tertiana notha propter mixtionem pituitæ extenuandæ & leuiter purgandæ videtur magis conuenire. Pro Gal autem id primò notandum eſt, apud illum nullum verbum fieri de ſeptima vel alia die, qui ſimpliciter ſcribit. poſt apparẽtia ſigna coctionis illud fore exhibendum. Deinde illud eſt de abſinthio memoria repetendum, quod à Galen. traditum eſt *de ſimp. med.* 5. ipſum bilioſos ventris humores per egeſtionem infernam propellere, & per vrinas vacuare, pituitam verò in ventre, vel thorace, aut pulmone contentã, nihil iuuare; ad quẽ modũ ille quoque teſtatur *6. de tuenda valet.* 10. in vẽtriculo frigido reperto humore pituitoſo deſtillãte à capite, abſinthij potionẽ eſſe aduerſiſſimã, propterea

Digitized by Google

pterea quod adſtringēs in eo facultas quàm amara, ſit valétior,& ita ſuccū pituitoſum magis vētri affigit,neq;illius detergēdi vim poſſidet. Ex quo vnuſqoiq; poteſt facilè Alex.calūniā cōfotare,cū reuera qualitates & facultares abſinthij ſatis confirment, illius vſum in tertiana exquiſita, & morbis bilioſis optimom eſſe: contrà verò in rertiana notha,& morbis pituitoſis non ſatis coonenire. Neqoe verò eſt,vt qois pro Alex.nimiam abſinthij caliditatem vobis obijciat: ſiquidem primum illud apud Galen.loco citato *de ſimp. med.* in primo tantom grado calidum eſt: deinde ſi illud viride & parcè exhibeatur, vt de anetho diximus, longè adhuc minus calidum euadet,adeo vt in febre potiſſimùm iotermittente, in qua ægroti moltas horas ſine febre remanent,nollum videatur ſuperfluę caliditatis periculum imminere

Rhabarb. Verùm ad reliqua veniamus, quæ hoc tempore ſunt medicis familiaria, inter quæ omnium conſenſu rhabarbarum principem locum obtinet:quod quidem duplici modo poteſt exhiberi, vel aliqoo liquore infuſum,vel in ſubſtaotia: habeatis exemplum infuſionis.

℞ *Rhabarbari elect.* ʒ ij.
Spica ℈ v.
Fiat infuſio in decoctione acetoſa q. ſ. & poſt horas 10 *facta expreſſione adde*
Syrup. roſ. ſolut. ℥ j. ß. *M.*
Sit exemplum in ſubſtantia.

℞ *Rhabarbari electi* ℈ iiij.
Spica ℈ iij.
Syrup. roſ. ſol. ℥ ij.
Decoctione endiuia q. ſ. M. F. Potio.

Ego conſueni aliquādo rhabarb. permiſcere cum caſſia, quæ mixtio eſt optima,quòd alterum alterius vitia videatur corrigere,& ſit exemplum:

℞ *Flor. caſſ. nouit. extr.* ℥ j.
Rhabarb. electi pulueriſati ℈ v. *Miſc. fiat Bolus.*

Pletiqoe omnes in præſentia oon ſolùm in tertiana, ſed etiam morbis prope omnibus, ad diſſoluendum & rhabarbarum,& reliqua medicamenta, decocto quodam vtuntur, quod appellant florum & fructuum,& hoc modo conficitur.

℞ *Caricarum N* v.
Prunorum Damaſc. N. xv.
Iuiubarum,
Sebaſten ana N. xx.
Thamarindorum ℥ j.
Florum roſ.
Violarum,
Borrag.
Bugloſſa ana ʒ ij.
Capillorum Veneris,
Lupulorum,
Endiuia ana M. ß
Liquiritia ʒ ij.
Incidantur & contundantur quæ ſunt incidenda & contundenda & bulliant.

Nonoolli demum addunt ſenam, polypodium, epithymum, & alia id genus:quo quidem vulgari decocto ego aut nunqoam aut rariſſimè vtor:etenim pruna,ſebeſtē.thamarindi,non leuiter adſtringunt:illi flores cum ſint aridi,nihil valent, & ſi diligenter hæc res conſideretur,confuſa qoædā videtur cōpoſitio, quæ omni caret artificio,nec quicquam recipit,quod cęterorum medicamentorum nocumenta poſſit corrigere. Quare ego cēſeo,multo maiori vtilitate & ratione medicos ſibi parare propria & accōmodata decocta,qood ego sēper facio,quæ ſingulorū medicamentorum vitia emendare, atq; illorū vires iuoare poſſunt. Itaqoe in tertiana exquiſita exhibeatur rhabarbarum ex cichoraceis, quod optimum erit.

Nōoulli vtuntur ſcāmonio & medicamētis quæ illud recipiūt,ex qoibus vnus eſt Alex.de quo verè licet mirari,quomodo improbet abſinthiom, & probet ſcámonium: ego verò & à ſcāmonio & à ſcāmoneatis omnibus cenſeo abſtinendū eſſe, vt præclarè hac in parte monet Auerr. *7. colliget c.* 11. Qood ſi quis cupit iſtorum quoq; medicamentorū qualitatē & adminiſtrationem intelligere, ea ſont duo potiſſimùm,electuarium de ſucco roſa.& electuarium roſatum Meſuæ,quæ mihi videntur ſatis artiſiciosè præparata, & io purganda bile cæteris omoibus anteponenda. Sit exemplum:

℞ *Elect. de ſucco roſar. vel roſati Meſua* ʒ ij. ß.
Syrupi roſarum ſol. ℥ iij.
Decoctionis cichorei q. ſ. M.

In curatione tertianæ exquiſitæ poſtrema reſtat indicatio refrigerandi & homectādi, quæ ſæpenumero nullū habet vsū,cū purgatis humorib. noxiis, ſimul quoq; omnis calor præter naturā aboleatur. *Vltima indicatio.* Inter cætera aotē præſidia,quæ ad hanc indicationem ſunt accommodata,balneū aquæ dulcis priocipem locum obtinet,quod nō ſolum propria qualitate,vnde humectat,& refrigerat,ſed etiā qooniā aliquid bilis educit,quā maximè vtile cēſendū eſt: *Balnea.* ſicuti altera ca parte reliqoæ aquę ſalſæ,ſulphureę, & ſimiles,etſi plus quidem bilis educūt, tamē ſuis qualitatibus plus nocēt,quàm vacuationib. iuuent: quēadmodū illi euenit ęgroto,cuius hiſtoriā narrat Gal. qui falſa quadam ratione perſuaſus huiuſmodi aquis mineralibus vſus, deinde extenuato corporis habitu ad tantā venit perniciē,vt tabe cōſūptus interierit. De qoo quidē balneo illud videndū reſtat, vtrū ante,vel ſolū poſt morbi cōcoctionē cōueniat: neq; Gal. hāc rē planè videtur declaraſſe,qui illud tantūmodo ſcribit,perpetuò memoria tenendū, vt in tempore adminiſtretur:ad quem modum ſcribit quoq; *3. de cauſ. pulſ.* 14. balnea calida ſi in tempore fiāt, corpori omnino aliquam vtilitatem afferre. Stephan. Athenienſis, Græcus auctor, exiſtimat de ſententia Gal. balneum etiā conuenire ante coctionem,& quærens quomodo illud non intendat, augeatq; febrem & obſtructiones, reſpondet, Id fieri quoniā in tertianis febribus qoalitas magis quàm materia nocet. Ego verò etſi nolo Stephani interpretationē refutare,& negare, quin balneū in tertiaoa exquiſita poſſit ante cōcoctionem cōuenire, propterrea quòd putreſcēte humore tenui & calido,nullū fortaſſe videtur obſtructionis periculum imminere: verūtamen altera ſeotentia mihi magis probatur,nempe baloeum non niſi poſt coctionem tutò & vtiliter poſſe adminiſtrari, id quod partim Gal. auctoritāte, partim rationè ſatis mihi videor poſſe coofirmare:namq; Gal. 11. *met.* 9. quo loco ex propoſitu tradit rationem curandi febres putridas per balnea,teſtatur illa non conuenire, niſi indicia coctionis vehementer appareaot:aliis quoque locis hanc doctrinam confirmat apertiſſimè: *Febrium*, inquit Gal. lib. de marcore 7. ioitio, *quæ ex putreſcentibus humoribus accenduntur, balneum remedio eſt, ſi poſt humorum concoctionem adhibeatur: hecticis verò quæ ſolæ ſunt, neque aliam implicatam habent febrem, omni tempore balneum idoneum eſt: ſi verò febris hectica coniungatur alteri putrida, tunc balneum eſt idoneum, cum iam humores ſunt concocti.* Et iterum 7. aph. 42. *Non tamen vbi inflammatio aliqua, aut ſine inflāmatione humoris putredo igneum excitat calorem, balnea ſunt vtilia, niſi prius vacuatis aut concoctis humoribus noxiis.* Hæc Gal. Quod ſi iſtud eſt generale præceptum, & omnes febres putridas comprehendit, non eſt, vt iure tertianam exquiſitam debeamus excipere: ſed neque deeſt ratio,quæ ſententiā noſtrā poſſit cōfirmare: etenim cū balneum omniū cōſēſu poſſit humores fūdere & validè mouere,

uere, ſi ante coctionẽ adhibeatur, quo tẽpore natura illis nõ dominatur, vtique neceſſariũ eſt, vt per venas in totum corporis habitũ diſtribuãtur, ac meatus anguſtus obſtruãt, per quos fit cõmunis trãſpiratio, demũmque vt putredo & febris augeatur; & quãquã tertiana pẽdet ex humore tenui & calidiore, vt inquit Stephanus, tamẽ dũ ille quoq; eſt crudus, iiſdem naturæ legib. ſubiicitur, quib. cæteri humores crudi ſubiiciuntur, neque ante illius coctionem debet importunè moueri. Sed hac de re ſatis.

Etſi autem multa ſunt alia externa remedia, fomẽta, linimenta, & ſimilia, quæ poſſunt refrigerare & humectare, tamen Gal. vnius balnei mentionem facit, vel propter breuitatem, hoc veluti exemplo cætera intelligens, vel propterea quia hoc ſolo præſidio, quod ſine dubio cæteris omnib. eſt efficacius, contentus fuerit cũ potiſſimùm ſuo tẽpore balnea fuerint admodũ familiaria, & nihil defuerit, quod ad cõmodã illorũ adminiſtrationẽ pertinet: cũ autẽ hoc tẽpore nullus propè ſit vſus balnei, neq; habeamus inſtrumẽta, neq; miniſtros, neq; loca ad hãc rẽ accõmodata, ideo aliis remediis agẽdũ eſt. Itaq; licet fouere hypochõdria, ac potiſſimùm dextrũ, in quo tanquã præcipuo fomite diximus ſummã huius febris cõtineri; licet inquam fouere cum decoctis vel ſuccis refrigerãtibus endiuiæ cichorei, ſonchi, vel cum epithematibus, linimentis de quibus iam ſatis diximus. Sed & medicamentis quoq; internis licet idem præſtare, qualia ſunt conſeruæ roſarum, acetoſæ, borraginis, decocta endiuiæ, cichorei, lactucæ aqua decoctionis hordei, ſerum lactis, & cætera, quæ habent eandem rationem.

Infrigilantia.

Aër.

Poſtremò ſupereſt victus ratio, & primùm aër ſit frigidus & humidus, qui niſi talis fuerit ſponte & natura, omni adhibito ſtudio præparetur: de qua præparatione ſatis diximus. Somnus ſit profundus quantum fieri poteſt: & ſi vrgeãt vigiliæ, ille omnib. modis concilietur. Extrà ſunt oleum violaceum, de nenuphare, de mandragora, vnguentum diapopuleon inunctiones extremarũ partium, manuum & pedũ cũ decocto lactucarũ, violarũ, capitũ papaueris. Intrà ſũt lactucæ ſemin. papaueris albi, in ferculis, & alia id genus. Motus & exercitatio non cõuenit, vnde habetis apud Hip & Galenum *6. epid. ſect.* 3. 31. de Prodico illo qui ſuos febricitantes importunis motibus & exercitationibus interficiebat: facile enim eſt intelligere, omnem motum poſſe adhuc magis calefacere & exſiccare, & febrẽ augere. Ægri quotidie vel ſaltem alternis diebus alui excrementa deponant ſic reliquis omnibus naturalibus vacuationibus ſtudeant caueant ab ira, mœſtitia, & cæteris animi perturbationibus. Quatenus autem demum pertinet ad alimenta & potiones, & Gal. & omnes hanc rem tractant diffusè, vt iure nos debeamus eſſe breuiores Ergo alimenta ſint boni ſucci, facilis coctionis, & quæ peculiarem vim habeat refrigerandi & humectandi qualia multa numerantur, præcipuè apud Gal. fructus, herbæ, carnes, piſces, quorum catalogum nolo longiùs perſequi. Quantitas verò ea ſit quanta probè poſſit concoqui. A vino, antequam morbus concoquatur, abſtinendum eſt: vbi ille concoqui cœperit, tenue & aquoſum & paucum ab initio dandum eſt: cum autem prope eſt, vt morbus ſoluatur, tunc illud copioſius exhibendum eſt: interea autem dum vinum prohibetur, multi vtuntur aqua hordei, quæ ſi bene præparetur, non eſt repudianda. Ius pulli tenuiſſimum vel ſimplex vel acetoſa, endiuidia, ante ſimul alteratum, optimum eſt. Nonnulli familiariter vtuntur vinis granatorum, citoniorum, ceraſorum, acetoſorum, qui vulgo appellantur *Maraſche*, aut ſolis ſimul cum aquis, varia facta eorum mixtione & præparatione, à quibus, vt dixi ego ſemper cenſeo abſtinendũ. redeamus ad Gal.

Somnus.

Exercitatio

Vacuatio.

Animi perturbatio.

Alimenta.

Vinum.

Si cui mirum videtur, cur Gal. in tertiana exquiſita, tam lautam menſam præparet, huic idem reſpondet Gal. qui nos admonet in fine capitis, hanc victus rationem communi quadam coniectura inſtitutam fuiſſe, ac pro illis tantummodo ægrotis, qui nimium ſibi indulgentes vix præceptis medicorum volunt obedire: ſiquidem cæteris qui non ſunt ita delicioſi, iubet talem victum eſſe inſtituendum, qualem ipſe profitetur ſecundùm Hip. doctrinam ſe aliquando inſtituiſſe, nimirum ex ſola ptiſana vſque ad ſtatum.

Et non auſcultes ſermonem eius, qui in principio, &c.) Hoc loco Auic. reprehendit Rhaſen, qui to. *ad Almanſorem c. de tertiana*, nec non 17. *continentis c. 5. in princip.* cõcedebat valida purgantia medicamẽta, ne febris fieret continua, & diſpoſitio deterior euadat: Auic. autem ſolùm probat medicamenta leniẽtia, caſſiam, thamarindos, & ſimilia: quod maximè eſt notandum propter minorantes: qui expreſſè contra hunc textum contendunt, ſuam opinionem opinioni Auic. cõſentire. Sed quatenus pertinet ad medicamẽta Auic notandum eſt illum dare quadraginta drachmas thamarindorum, quæ doſis nimium excedit; quare aut litera eſt deprauata, aut ſicuti volunt nonnulli interpretes, medicamentum non ſemel exhibendum eſt: permiſcet autem thamarindos cum manna, quæ permixtio optima eſt, vt aliàs diximus.

Etſi ventris ſolutio.) Fuerũt multi veteres, & hodie ſunt multi recentiores, qui docent humores tenues, ſicuti eſt flaua bilis, principio febrium ſine vlla concoctione poſſe purgari, aduerſus quos eſt præſens ſententia Auic. qui inquit, ſi in tertiana exquiſita exhibeatur medicamentum, id quidem minori cum periculo fieri, quàm in cæteris, ſed tamen in illa quoque magnam maliciam, & magnum periculum ſupereſſe: quod item præceptum minorantes debent memoria tenere.

Et quando eſt poſſibile, vt non phlebotomes vſque ad tres periodos.) Antiqua litera legit affirmatiuè, puto Gentilem & reliquos interpretes vidiſſe vtramque lectionem. quarum occaſione quærunt, vtrùm liceat in febre tertiana ante vel poſt tres periodos ſanguinem mittere: qui diſtinguentes docent, quãdoque ante, & quandoq; poſt id licitum eſſe: Namque ſi principio febris humores longè diſtent à forma ſanguinis, tunc non licet niſi poſt tres periodos ſanguinem mittere, quo tempore veriſimile eſt humores aliqua ex parte coqui, & ſãguinis formam recipere: ſin verò humores ſint optimè permiſti, neque multum diſtent à forma ſanguinis, tũc ante tres periodos licet venam ſecare: de qua ſolutione plurima forent dicenda. ſed illud vnum mihi ſufficiat, de ſententia Hip & Gal. principium & febrium & omnium morborum ad miſſionem ſanguinis eſſe cum primis accõmodatum: quare ſicuti in reliquis omnib. ita etiã in tertiana, conſentientibus omnib. ſcopis, primo tẽpore expedit venãm ſecare, alioqui ſi tres periodos velis expectare, iam ſtatus ſuperueniet, in quo melius eſt quietem habere. Et ſi quis obiiciat, humores principio longè diſtare à forma ſanguinis; reſpondeatis tunc vnum principem ſcopum, nempe virium, deeſſe, illaſque multo magis in poſterum defuturas eſſe; quare omnino antiqua litera tenenda eſt quæ docet, ante tres periodos venam fore ſecandam.

Et ſimiliter quando times, quòd ſit ægritudo furioſa.) Hæc particula omnib. interpretib & inter cæteros Trincau. maximũ negotiũ faceſſit, qui ni fallor, ineptam & planè abſurdam illius interpretationem commentus eſt: cum enim certum ſit Auic. loqui in præſentia de miſſione ſanguinis, Trincanellius

Trincauellius notatur.

contrà

contra contendit, illum ſermonem habere de purgatione, quam ſingulari quadam cognitione docet conuenire, non modò quando humores actu & verè turgent, ſed etiam quando futurum eſt, vt turgeant.

Et ſimiliter ponere pedes in aqua frigida, vel vt alij legunt, *tepida*.) Quæ lectio habet, *aqua frigida*, manifeſtè eſt falſa, niſi velimus cum quibuſdam interpretibus eam tueri, quibus placet, huiuſmodi aquam eſſe frigidam potentia, ſed calidam actu: vt ſi, exempli gratia, in ea decoquantur folia maluarum, violarum, lactucarum, in qua deinceps actu calida vel tepida optimum erit in declinatione acceſſionis pedes imponere: namque ratione caliditatis actu facilè trahuntur vapores ad partes extremas, ratione autem frigiditatis potentia, & humores, & vniuerſum corpus quoquo modo poteſt refrigerari.

Et fructus quidem ſunt ſicuti granata dulcia. Auic. eſt admodum liberalis in fructibus, qui tertiana laborantibus concedit granata dulcia, & auſtera, pruna, cucumeres, melonem Indum, quem aiunt eſſe vulgarem anguriam: quam partem ille forte accepit ab Alex. qui dandis huiuſmodi fructibus eſt non modò liberalis, ſed etiam prodigus: de quibus mea ſententia ita habendum eſt: fructus aut nullo modo, aut moderatè, præcipuè verò in gratiam alicuius ſymptomatis conuenire, quòd omnes propemodum ſint mali ſucci, multi difficulter concoquũtur, facilè autem corrumpantur, & multa pericula ſecum afferant. Et ſi quis præter Auic. & Alex. obiiciat Gal. qui pariter ab vſu fructuum non abſtinet, is multa apud illum debet obſeruare, nam primùm, quod ſuprà diximus, fructus concedit minimè omnibus, ſed tantummodo bilioſis, quod illud verbũ demonſtrat, *permittendum autem*. Deinde illos concedit moderatè, quod item alterum verbum demonſtrat, *permittendum autem vt deguſtent*. Tertiò concedit fructus, qui non ſunt difficilis coctionis, qua ratione adminiſtrati, fortaſſe refrigerando, & humectando poterunt aliquam vtilitatem afferre.

Balneo verò oportet vt non appropinquet niſi poſt deiectionem) Hæc verba Auic. manifeſtè noſtram ſententiam confirmant, de vſu balnei in tertiana exquiſita, nempe illud ex doctrina Gal. non conuenire, niſi poſt humorum coctionẽ, vt ſuprà diximus.

Cura tertianæ continuæ. *Et ſcias quòd tertianæ continua eſt cura tertianæ interpolatæ.*) Abſoluta curatione febris intermittentis, in poſtrema hac parte capitis Auicen. tractat curationem febris tertianæ continuæ, qui docet, vtramque curationem, & intermittentis & cõtinuæ eandem eſſe, niſi quòd continua omnino indiget maiori cura & diligentia, tam in cibo & potu, quàm medicamentis, & rebus omnib. quæ dicta ſunt de febre intermittente: quare & nos hanc vniuerſã curationẽ abſoluamus. Pro alui lenitione ſint clyſteria mollia, quorũ exẽpla habuiſtis. Per os ſint medicamẽta lenientia & leuia, ac potiſſimũ caſſia. Lenita aluo cum morbus ſine dubio ſit magnus, ſi reliqui duo conſentiant ſcopi, ſine dilatione ſecãda eſt vena, quæ habita ratione iecoris præcipuè laborãtis, ſit baſilica dextri lateris, ſanguiſque extrahatur copioſiùs quàm in intermittente, cũ breui tempore, neque vltra tertiam diem oporteat ſtatum expectare. Lenita aluo, minorata materia, ſint concoquentia, quæ habeant vim refrigerandi & humectandi, nec non leuiter abſtergendi, & aperiẽdi: decocta cichorei, ſonchi, endiuiæ, ſyrupus acetoſæ, & ſimiles. Apparente coctione, ſi natura per aliquam partem aggrediatur, quantum ſatis eſt, vacuatione humoris noxij, tũc medico eſt quieſcendum, ſi illa nihil agat, hoc tempore licet adminiſtrare aquam frigidam, dummodo non deſint conditiones, de quibus aliàs diximus. Quòd ſi occaſio poſtulet vſum medicamenti, illud ſit leuiſſimum, & inter cætera rhabarbarum eſt præſtantiſſimum. Victus ratio accuratè inſtituatur, neque in febre periculoſa aliquis error committatur: quare nullo modo permittendi ſunt fructus, non oua, non pedes & carnes porcorum, non vinum, præterquam in declinatione, ſed ægri ſola ptiſana, vel ſimili alimento contenti ſint, vſque ad criſim, ex doctrina Hippocr. & Galeni.

Capvt XVII.

De Tertiana notha.

Cap. 35. Res *in quibus diuerſificatur.*) In cura tertianæ nothæ eædem ſunt indicationes, quæ ſunt in tertiana exquiſita, præter illas quæ ſuggeruntur à materia, quæ natura flauæ bilis degenerat, ſicuti diximus: cum verò huiuſmodi febris non ſit vnius ſpeciei, & ſingulæ curari non poſſint, nos cum Gal. & Auic. vnius tertianæ nothæ curationem tradẽmus, quæ pendet ex putredine bilis permixtæ cum pituita, ſiue humore melancolico; ſiquidem cæteræ quæ pendẽt ex putredine bilis non naturalis, vitellinæ, æruginoſæ, & ſimilium, in eo tantùm differunt à tertiana exquiſita, quòd remedia magis efficacia & maiorem diligentiam deſiderant. Itaque ſtatim examinemus ſingula præſidia ad ſingulas indicationes accommodata, & incipiamus ab alui lenitione. *Clyſteria.* Clyſteria non ſint adeo frigida & mollia, ſicuti in tertiana exquiſita, ſed quoquomodo ſint calidiora & acriora, ſiquidem putreſcente humore frigidiore & craſſiore, de inſignis totius temporis calore timendum non eſt, & ſit exemplum:

℞. *Decoctionis betarum,*
Mercurialis lib. j.

(addunt multi carthamum, turbith, polypodium, & cætera vehementiora, à quibus potiſſimum principio abſtinendum eſt.)

Mellis roſati,
Olei chamæmelini completi ana ℥ iiij.
Salis parum. Miſ. pro clyſtere.

Lenientia. Medicamenta ſint lenientia, ſed quæ ad aliquam caliditatem declinent: quare non ita foret abſurdum dare caſſiam cum portiuncula ſpecierum hieræ, caſſiæ ad ʒ. x. ſpecierum hieræ ſimplicis ad ℈. ij. Manna quoque commodè poteſt exhiberi quando hîc nullum eſt periculum, vt in tertiana exquiſita, vt in bilem vertatur. Et ſi alicui in hac febre manna non videretur conuenire, in qua peccant humores craſſi, ſicuti cõuenit in tertiana exquiſita, in qua peccant humores tenues, cum mãna tenues humores potiſſimùm videatur expurgare: huic reſpondeatis, mannam exhiberi non ad purgandos humores, qui continentur in venis, ſed ad leniendã aluum & purganda illa excremẽta quæ in ventriculo, & inteſtinis continentur: qua eadem ratione conueniunt quoque ſyrupi, roſaceus & violaceus ſolutiui, etſi neque iſta medicamẽta humores craſſos valent expurgare: ſic mel roſaceum ſolutiuum vel ſolum, vel ſimul cum manna optimum foret, & ſit exemplum:

℞. *Mel. roſ. ſol. ℥. iiij.*
Mannæ Calab. electæ ℥. j. ß.
Decoctionis cichorei,
Betonicæ q. ſ. M.

Sanguinis miſſio. Lenita aluo, quatenus pertinet ad minorationẽ materiæ, nonnulli improbant miſſionem ſanguinis, quod in hac febre humores ſunt crudiores, quã vt tale remedium ferre poſſint: nonnulli verò etſi eã probant, tamen illius adminiſtrationẽ ad plures dies differũt, propterea quod os vẽtriculi ſit malè

affectum,adſiſtque plurimæ cruditates,quibus interea conſumendis primis diebus attendunt: ſed aduerſus vtroſque eſt Gal.qui adhibita earum rerum diſtinctione, quæ in hac deliberatione ſunt animaduertendę,docet ſanguinem mittendum eſſe,& quidem ſtatim à principio, atque ea quantitate,quam plenitudo,habitus corporis,tempus anni,& cætera id genus videntur poſtulare.Poſt lenitionem alui,poſt minorationé materiæ,altera ſuccedit indicatio vacuandi humores putridos,per vrinam, ſudorem, ac poſtremò per aluum. Galen. vtebatur hyſſopo,vel origano,vel ſpica nardi,quæ in mulſa infundebat, & decoquebat:quibus addit hæc verba: *& quæcunque alia quæ prouocant vrinam, præterquam illa quæ ſupra modum calefaciunt & exſiccant:* ex quibus verbis facilè eſt intelligere,quàm temere Alex. Galenum reprehendat, quaſi huiuſmodi remedia ſint nimiùm calida & ſicca;cum ille expreſsè doceat,ab iis quæ ſuprà modũ calefaciũt & exſiccant, abſtinendum eſſe. At verò cum hæc Gal. medicamenta ſint minus grata, vſus hoc tempore obtinuit,vt familiatis ſit vſus vulgarium ſyruporum,inter quos teſtimonio Gal.oxymel & ſyrupus acetoſus ſimplex principem locum obtinẽt: quorum imitatione ſunt alij multi ſyrupi, qui pariter moderatè calefaciendi,attenuandi,incidendi, aperiendi,& vrinam prouocandi vim habent,quales ſunt mel roſaceum,ſyrupus de betonica,ſyrupus byzantinus,ſyrupus de duabus vel quinque radicibus,de cichorea ſine rhabarbaro,& ſimiles,de quibus atque eorum viribus in priuatis lectionibus tractabimus.Cæterum Gal.præter hæc probat vſũ abſinthij, qui aut illius comam poſt ſeptimã diem inquit dandam eſſe, illúdque maximoperè probat propter duas rationes: alteram, quòd vim habeat purgandi bilem:alteram, quòd ſimul poſſit moderatè calefacere,& aliqua adſtrictione ventriculum corroborare.Verùm quod ille ſcribit de die ſeptima,non leuem habet difficultatem: ſiquidem hæc determinatio non à numero dierũ,ſed ab ipſa conctione petenda eſt,ſicuti de tertiana exquiſita diximus,& ſicuti idem Galen.generaliter confirmat 4.*de ratione victus* 76.quo loco cum ille auctor ſcribat,pleuritico medicamentum die quarta dandum eſſe,ille hanc ſententiam non probat; *neque enim,* inquit,*inter initia aliquod eiuſmodi remedium agrotãdi iniungere oportet,ſumpto à numero dierum ſcopo, ſed quod Hip.iubet exequendum eſt nunc,vel ſtatim ab initio, priuſquam in partem aliquam confirmentur humores,medicandum eſt,vel poſtea cum ad maturitatem perducti fuerint.* Ego igitur illis verbis,*poſt diem ſeptimam*,puto Gal.idem ſentire,quod ſuperiori capite, tum inquit, *ſi concoctionis ſigna apparuerint.* Neque enim video quomodo in tertiana exquiſita,putreſcente humore vno,tenui,& ad purgationem parato,voluerit coctionem expectare,in tertiana autem notha,in qua non ſolùm bilis, ſed alij quoque redundant humores craſſiores, & ad purgationem inepti,velit coctionem negligere.Quamobrem verò diei ſeptimæ mentionem fecerit, id ego puto propterea factum fuiſſe,quòd ille pro cóperto habuerit,in tertiana notha coctioné nullo modo ante diem ſeptimã poſſe apparere: in qua re hæc febris præter cætera differt à tertiana exquiſita, in qua,vt docet Gal. 2.*de criſib.* 3.aliquando in prima ſtatim periodo, vel in declinatione, aut in febricitatione, apparent ſigna concoctionis, vnde tum in tertia aut quarta acceſſione, niſi aliquis committatur error, ſolet iudicari.Itaque etſi verba in proximo ſuperiore capite & præſenti non ſunt eadem, tamen ita habendum eſt, vtrobique vnum atque eundem ſenſum eſſe, nempe abſinthium tantummodo poſt humorum concoctionem fore exhibendum,neque dies ſeptima, vt forte nõnulli opinantur,certus terminus dandi abſinthij à Gal. conſtituitur,qui mea ſententia id voluit, non ante diem ſeptimam,quo tempore nulla poteſt adeſſe concoctio, ſed tantummodo poſt húc terminũ illud exhibendum eſſe, non ſtatim, ſed vel citiùs, vel tardiùs ipſa cócoctio eſt apparitura. Vnde exépli gratia, illi adoleſcenti, cuius hiſtoriam narrat Gal.qui autumno cœpit laborare huiuſmodi febre, & ſolùm circa æquinoctium veris habuit ſigna concoctionis, cum quibus poſt paucos dies liber euaſit,certum eſt hoc poſtremo tempore tantummodo à Gal.abſinthium datum fuiſſe.Galenus demum poſt abſinthium docet in hac febre alia quoque medicamenta plurimum iuuare, quæcunque molliter aluum leniunt,quib.ille teſtatur ſe familiariter vſum fuiſſe:ex quo loco minerantes id conantur confirmare de ſententia Gal.purgantia medicaméta in febrib. ante humorum coctionem cõuenire: ſed illi falluntur:namque etſi Gal.non expreſsè docet,vtrùm ante vel poſt coctionem huiuſmodi conueniant medicaméta,tamen & ſeries orationis,& multo magis ratio perſuadet,illa non ante coctionem eſſe exhibenda: etenim ſi ille non audet alio tempore, quàm apparente concoctione abſinthium,tã lene medicamentum exhibere, certè neque fieri poteſt,vt ante concoctionem cætera validiora voluerit adminiſtrare: ſed tamen equidem puto Galen.in præſentia non de aliis medicamentis,quàm de lenientibus & leuibus ſermõnem habere, quæ certum eſt omni tempore, & ante & poſt concoctionem conuenire.

Dubitatio.

Apparente concoctione in tertiana ſpuria licet deuenire ad purgantia medicamenta, quæ plurimã ſunt,& primùm ſimplicia,inter quæ rhabarbarum omnium conſenſu principem locum obtinet,quod & Meſuæ,& omnium teſtimonio, pituitam & bilem clementer purgat: ſunt agaricus, turbith, & quod cæteris vehementius eſt, ſcammonium,& ſimilia. Deinde ſunt compoſita, inter quæ electuarium diaphœnicon,mea ſententia,eſt præſtantiſſimum,eſt electuarium de ſucco roſarum,oleùm roſarum Meſue, hiera diacolocynthidos,quam hieram Pachij appellant: ſunt pilulæ de hiera cum agarico: de tribus cum rhabarbaro,ſunt pilulę aureæ & ſimilia,quorum habeatis exempla: Purgantia.

℞. *Rhabarbari electi* ℨ *ij.*
Spicæ g. v.
Infundantur in decoctione vel aqua betonicæ, & facta expreſſione,ad le
Syrup. roſ. ſol. ℥ *ij.* ß.
Decoctionis betonicæ q. ſuf. M.

Plerique omnes communiter practicantes gaudent receptis longiſſimis, in quibus omnia & ſimplicia & compoſita medicamenta imponunt, quæ mihi potius confuſiones, quàm artificioſæ compoſitiones, videntur, ac propterea longè magis ſoleo probare illorum inſtitutum, qui paucioribus accommodatis medicamentis agere conſueuerunt: quoniam verò bene eſt medicum omnia intelligere,vt ſaltem poſſit de omnibus loqui, & iudicium facere,habeatis exemplum huiuſmodi modernorum.

℞. *Prunorum,*
Sebeſten,
Iuiubarum ana N. x.
Liquiritiæ raſæ,
Olei ex corticali,
Paſſularum ana ℨ *iij.*
Florum violarum,
Borraginis,
Bugloſſæ ana ℨ ß.
Foliorum fumi terræ,

Cichorei,

Cichorei,
Borraginis ana M. ß.
His nonnulli addunt
Sennam,
Epithimum,
Polypodium, & alia ſoluentia, M. omnia decoquantur in aqua communi ſ. a.

℞. *Prædictæ decoctionis ℥ vj.*
Rhabarbari electi ℈ iiij.
Spicæ g. iiij. Fiat infuſio ſec. artem.
Et poſt horas 10. facta expreſſione, adde
Electuarij diaphœnicon,
Diacatholicon.
De ſucco roſar. ana ʒ j. ß.
Syrupi roſati ſol. ℥ j. M. fiat potio.
Si quis cupit exemplum pilularum,
℞. *Pilularum de tribus cum rhabarbaro ℈ vij.*
Cum aqua fumi terræ, fiant pilulæ v. & aurentur.

Cæterùm ſi huiuſmodi febris, quod frequenter accidit, nimium protrahatur, tunc neceſſe eſt putreſcentium humorum præparationes & purgationes repetere; quo tempore ad valentiora licet aſcendere, ex. g. ad oxymel compoſitum, ſyrupum byzantinum, ſyrupum de duabus vel quinque radicibus, ad decocta ceterach, agrimoniæ, hyſſopi, & ſimilium: & ſit exemplum.

℞. *Syrupi byzantini ℥ j.*
Oxymellis compoſiti ℥ ß.
Decoctionis cichorei,
Ceterach,
Radicum petroſelini ℥ iiij. Miſce pro ſyrupo.

Neque verò iis contenti ad alia quoque medicamenta interdum deuenimus, quæ adhuc magis valent humores coquere, meatus aperire, & laborantes partes corroborare, qualia ſunt trochiſci de roſis, de abſinthio, de rhabarbaro, ex quibus pilulę conficiuntur ſecundùm hanc formam:

℞. *Trochiſcorum de roſis ʒ j.*
De abſinthio ʒ ß.
Cum aqua agrimoniæ f. pil. v. & aurentur: quarũ vna ſingulo mane ante ſyrupum ſolet exhiberi; ſic poſteriora medicamenta purgantia ſint prioribus valentiora, qualia ſunt electuarium diaphœnicon, hiera Pachij, & ſimilia.

Curatio tertianæ nothæ ex melancholia.

Hactenus diximus de curatione tertianæ nothæ ex permutatione bilis cũ pituita: ſin autem, quod fit aliquando, bilis permiſceatur melancholiæ, tunc nullo modo ſunt prætermittenda, quæ huius quoque humoris peculiarem habeant rationem, exempli gratia, ad concoctionem decocta & ſyrupi de fumaria, de borragine, de lupulis, trochiſci de capparibus: ad purgationem electuarium diacatholicon, confectio hamech, ſunt maximè accommodata. Sed poſtremò hoc loco neque prætermittendum eſt aliud genus vacuationis, nimirum per vomitum, quem Gal. inter cæteros ita extollit, aſſeritque tam vtilem eſſe, vt confirmet, multos quib. hæc febris longius perdurauerat, ſolis vomitibus ſtatim fuiſſe curatos. Sed quęritur de tempore tam particulari, quam vniuerſali prouocandi vomitus: & plerique omnes reſpondent, quatenus pertinet ad tempus particulare, id faciendum eſſe principio paroxyſmorum, quia tunc natura, auctore Gal. *in lib. quos & quando,* ad ventriculum humores tranſmittit: quatenus autem pertinet ad tempus vniuerſale, id poſſe fieri quouis tempore, tam ante, quàm poſt coctionem. Contra verò Gal. Auic. & omnes iubent poſt ſumpta alimenta vomẽdũ eſſe, quæ certum eſt ægrotis alio tẽpore quã paroxyſmi adminiſtrari: pariter Gal. 4. *aph.* 13. & loco citato *lib. quos & quando,* & cũ eo cæteri omnes veteres medici non permittunt vomitũ fieri ſine diligenti humorum & totius corporis præparatio-

De tempore vomitus.

ne: adeo vt videatur vomitus non alio tempore quàm poſt concoctionem conuenire. In qua controuerſia diſtinguendum eſt de vomitoriis medicamentis, quæ conſtat eſſe duplicia: alia leuiora, vt aqua tepida, hydrelæum, oxymel: alia fortiora, ſuccus raphani, agaricus, helleborus: namque ex vna parte licèt leuiorib. vti, & in principio acceſſionis & quouis tempore, ſi natura ad ventriculum materiam propellat, quod medici faciunt quotidie, non ſine ægrorum vtilitate: ex altera autem parte ego quidem puto, cum validioribus medicamentis, qualibus ad vomitiones frequentiſſimè vſa eſt antiquitas, noſtrates verò aut rariſſime, aut nunquã vtuntur, minime principio acceſſionis, ſed tãtùmodo poſt aſsũpta alimenta, nec niſi poſt coctionẽ & corporis præparationẽ vomitũ prouocandũ eſſe. Cum ergo Gal. doceat, laborantes tertiana notha vomitũ poſt alimenta iuuare, neceſſariũ eſt, illũ intelligere de eo vomitu, qui à validioribus medicamentis conſueuerat excitari, qui humorum coctionem & corporis præparationem requirebat; ſic in quartana apud eundem Gal. probatur vomitus poſt alimenta, exhibito helleboro albo, ſiquidẽ eiuſmodi inſigni vacuatione purgatis humoribus, qui continentur non ſolum in ventriculo, ſed etiã in venis, licet ſperare ægrotum poſſe à febre liberari, cum ex altero leuiore & faciliore vomitu vix illud liceat ſperare, in quo vna tantùm excrementa alimenti, forte etiam portio pituitæ contentæ in ventriculo ſolet expurgari.

De externis medicamentis.

In curatione tertianæ nothæ præter varia medicamenta interna, de quibus ſatis diximus, neque prætermittenda ſunt etiam aliqua externa, quib. ex præcepto Gal. hypochondria calefiant & foueantur; quæ quidem medicamenta externa partim diſſoluendo flatus, partim iuuando natiuum calorem, coctionem quoque iuuant maximoperè, quæ tamen non ſint plurimùm calida, ac potiſſimùm febris principio, ſiquidem hæc vehementiùs digerunt & diſſoluunt partes tenuiores, relictis craſſiorib. quæ deinde ad concoctionem & diſſolutionem difficiliores redduntur, prætetquam quòd febrim poſſunt augere. Quare chamæmelum, anethũ, abſinthium, cichorium, ſemina aniſorum, fœniculi, & ſimilia, ſiue facta eorum decoctione, ſiue præparatis oleis, vel aliter optima cenſenda ſunt. Itaque omnia quæcunquè pertinent ad curationem tertianæ nothæ, iam ſunt abſoluta. Iam id vnũ reſtat, vt de victus ratione quàm breuiſſimè agamus. Sicuti autẽ in tertiana exquiſita illa cõueniunt alimenta, quę præcipuam vim habent refrigerandi & humectandi, ita in tertiana notha medicus intendit longè minus refrigerare & humectare: imò verò moderatè calefacere & exſiccare: quamobrẽ ſicuti in tertiana exquiſita conueniunt malua, lactuca, cucurbita, fructus, ptiſana, piſces ſaxatiles, & alia quæcunque refrigerant & humectant, oportet autem à contrariis abſtinere: ita in tertiana notha ab illis cauendũ eſt, & ad ptiſanam cum modico piperis, aut cinnamomi, ad decoctum hyſſopi, origani, ſpicæ nardi, ad mellita, ad ſalita, & id genus eſt deueniẽdũ, quæ aliquem modum habeant ad incidendum & calefaciendum. Qualitas alimentorum, inquit Galen. moderanda eſt, ne morbus augeatur, neque ęgrotantis vires proſternantur, quę longiori tempore debent laborare: etſi difficilè admodum eſt vtrumque ſeruare, quoniam inediæ quantum proſint ad morbi concoctionem, tantum, vel etiã amplius nocent viribus: alimenta verò quantùm ægroti vires augẽt, tantũ coctiones impediũt: itaq; hac in parte sũma prudẽtia & diligentia eſt opus. Sed cum huiuſmodi præceptũ cæteris quoq; morbis ſit cõmune, Gal. tertianæ nothæ aliud præceptũ

commemorat, videlicet alimenta non eſſe danda quotidie, ſed ſatis fore ſi alternis diebus exhibeantur: quod tamen hoc tempore à nemine videmus obſeruari, cum omnes medici non modò ſingulis diebus, ſed etiam bis ac fortè ſæpius omni die ſoleant ægrotos nutrire. Ac ſanè præceptum eſt admodum conſentaneum rationi, partim quòd hæc febris ſoleat habere longas acceſſiones ad 30. 40. & plures horas, in quibus difficile eſt inuenire commodam nutriendi ægrotos occaſionem, partim quòd ſimul cum bile plerunque adſit copia pituitæ, quæ non ita facile à calore naturali coquitur, cum tamen corporibus pituitoſis fames non ſolum facilis toleratu ſit, ſed etiam vtilis: ſiquidem externo deficiente alimēto calor naturalis conuertitur ad pituitam, & illam concoquit, & quantum fieri poteſt in ſanguinem conuertit. Veruntamen hac in re, vt notat Steph. Athen. conſiderare oportet ægri temperiem, ætatem, habitum corporis, cōſuetudinem, tempus anni, regionem, & ſimilia, vt hinc colligamus vtrùm vires talem inediam poſſint perferre: etenim ſi quis fuerit temperamento calido & ſicco, habitu corporis extenuato, ætate puerili, ac ſolitus frequenter & copioſè comedere, in conſtitutione & regione calida & ſicca, tunc non alternis dieb. ſed quotidie ægrum nutrire debemus, vt vires interea conſeruari, & ad longiorem ſtatum eſſe ſatis poſſint. In qua quidem victus ratione inſtituenda Stephani conſilium maximè eſt probandum, qui iubet in die acceſſionis alimētum eſſe dandum, quod ſit tenuiorum partium, vt ex partium tenuitate ipſius quātitas corrigatur & moderetur: qua quidem ratione, ex. gr. ſi æger in die paroxyſmi non aliud accipiat quàm iuſcula, ſuccū ptiſanæ, & ſimilia, ſequenti autem die carne, ouis, & ſimilibus nutriatur, quoquo modo videbimur conſilium Galen. imitari, cum altera die æger tam tenuia aſſumat alimenta, vt idem propemodum ſit, ac ſi ille ab omni prorſus alimento abſtineret. Et de tota tertianæ nothæ curatione hactenus: nunc quàm breuiſſimè Auic. literam percurramus.

Res in quibus) Auic. docet in curatione tertianæ nothæ balneum non conuenire, niſi facta humorum concoctione: & rationem reddit, quoniam ſi fiat antea, adhuc magis deducit humores crudos ad locum putredinis, nec non reſoluit partes ſubtiliores, vt poſtea remaneant craſſiores, ex quo & prohibita tranſpiratio, & obſtructiones, & omnia maſſa augentur: quæ doctrina eſt Hip. & Gal. 3. de ratione victus, com. vltimo.

Et cibatio omni die) Tota hęc pars quę pertinet ad victus rationem, tranſſcripta eſt ex Gal. 1. *ad Glauc.* & omnia ſunt clara, vt pluribus non ſit opus.

Et oportet vt) Hic Auic. dat præceptum maxima notatione dignum, vt nimirum bene conſideretur natura tertianæ nothæ, vtrùm parum vel multum recedat à natura tertianæ exquiſitæ, cum alij nulli dubiū eſſe debeat, quin hac in re varij gradus conſtitui poſſint, prout putreſcentes humores, bilis & pituita, alter altero vel magis vel minus redundat: quod quidem ex ſymptomatibus potiſſimum licet intelligere: namque ſi flaua bilis pituitam ſuperet, tūc ſymptomata tertianæ febris apparebūt vehementiora: ſin contrà pituita bilē ſuperet, tunc ſymptomata febris quotidianæ erunt firmiora & validiora, ſicut de febre ſemitertiana docet Gal. 2. *de diſ. febr.* 8. Itaque prout tertiana notha longiùs diſtat, vel propiùs accedit ad naturam tertianæ exquiſitæ, ita expedit victus rationem, medicamenta, & omnia præſidia ad vnam vel alteram naturam febris magis accommodare.

Et cum videris) Gal. inter plurima indicia, vel lib. de ſectione venæ, vel aliis locis explicata, ex quib. medici poſſint colligere indicationes mittēdi ſanguinis, iſtius ex lotio petiti nunquam meminit, quin potiùs colorem totius corporis plumbeum, & pallidum, quàm lotium rubeum & craſſum conſueuit animaduertere.

Et cum phlebotomaueris & indigebis clyſtere.) Hic locus eſt valde obſcurus, & fortè à paucis intellectus; quis enim eſt qui neſciat quod ab ipſo Auic. traditum eſt de curatione febris putridæ generali, poſt miſſionē ſanguinis non ſolū clyſteria, ſed etiam lenientia medicamenta frequenter conuenire: ſic expreſſe Hip. 4. *de ratione victus* 75. *Clyſtere poſt ſectionē venæ exhibebis.* Vt verò hic locus probè intelligatur, ſciendum eſt, apud Gal. 2. *de medic. sec. locos*, c. 1. apud Auic. 13. *tractat.* 5. *de curat. pleuritidis*, apud Paul. *lib.* 3. *c.* 13. & apud omnes medicos, magnum eſſe conſenſum inter cōmunē vacuationē, quæ fit per ſectionē venæ, & eam quæ fit per clyſteria acriora, adeo vt niſi liceat quādoque aut propter vires, aut propter ætatem, aut propter aliud impedimentum, venam ſecare, tunc liceat loco huius præſidij acriora clyſteria ſubſtituere: cuius doctrinæ exemplum habetis apud Gal. 5. *meth.* 13. in ſplendida illa muliere Romana ſanguinem ſpuente, cui cum ille non fuiſſet auſus ſanguinem mittere, quod propter catarrhum quatuor dies ſine alimentis egiſſet, loco ſectione venæ acre inſtituit clyſtere. Quod ſi hæc res ita ſe habet, puto Auic. his verbis id velle: Poſteaquam venam ſecuerimus, non amplius fore vtendum clyſtere, non ſimpliciter, ſed clyſtere acriore, quod alioqui vicem miſſionis ſanguinis poſſit ſupplere: cum enim miſſo ſanguine totum corpus ſatis vacuatum fuerit, iam alia propemodum æquiualente vacuatione non eſt opus.

Et de ſolutiuis in principio.) Inter medicamenta, quæ principio huius febris conueniunt, qualia ſūt caſſia, ſyrupus roſatus, & ſimilia, ab Auic. numeratur *turbith*, vel potius vt ipſe loquitur, *virtus turbith*, id eſt, vt ego interpretor, ſi illud in minima doſi cum cæteris permiſceatur. Ex quo loco Gentilis & multi interpretes colligunt, non ſolum lenientia, ſed etiam purgantia medicamenta ante coctionem conuenire. Sed iſti malè ſentiunt: nam etſi turbith hac in re, ac reliqua validiora medicamenta in minima doſi lenientibus permiſceantur, vt proptetea non poſſint ſuam vim purgatiuam exercere, nihilominus humores agitant, illorum coctionem impediunt, & alia pericula ſecū afferunt, de quib. alias diximus, quare Auic. ſtatim addit, ſibi magis dilecta eſſe clyſteria, quā vſum huiuſmodi medicamētorū.

Gal. ſicuti frequenter in aliis morbis, ita in præſentia in curatione tertianæ nothæ adoleſcentis hac febre laborantis exemplum proponit, qui nos docuerat 9. *metho.* 4. maximè expedire, vt vnuſquiq; aliquid addiſcens in variis exemplis exerceatur: ex quibus 7. *meth.* 6. aſſerit, hominem à generalibus ad particularia veluti manu deduci; ac ſanè vix poteſt explicari, quantam huiuſmodi exempla vtilitatem afferāt: de quib. rurſum ſcribit Gal. 2. *meth.* 4. exemplorum multitudine ſtupidorum quoque hominū animos veluti à ſomno excitari. Vtinam verò ſicuti de cognitione, ita quoque de curatione huius febris, ac de ſingulis præſidiis quib. vſus eſt, illi placuiſſet nos exercere, ex qua exercitatione medici facile magis diſtinctam & exactam illius curandæ rationem potuiſſent conſequi: ſed quam ex Galen. vtilitatem licet habere, habeamus, ac ſingula perpendamus: deinde nos poſtremo loco exemplum curationis conabimur apponere. Narratio Gal. eſt huiuſmodi: *Erat tempus anni medium inter occaſum pleiadum & æquinoctium, &c.* Diximus aliàs eſſe tria *Hiſtoria Gal.*
præcipua capita, veluti fontes, quibus tota curandi methodus continetur, quorum primum ad inuentionem

Exemplum.

primum ad inuentionem indicationum: ſecundum, ad prognoſticum: tertium, ad ſingula præſidia, & commodam illorum adminiſtrationem pertinet, ex iis placuit Gal. duo tantum priora capita cõſiderare, tertiũ verò prætermiſit, quod forte exiſtimauerit, illa forte ſatis, quæ poſterius de hac ipſa re dicturus fuerat. Quatenus igitur pertinet ad curandi indicationes, quas medici ante omnia debent ſibi ante oculos ponere, cum illæ eliciantur ea tribus, ex morbo, ægri temperie, & ambiẽte nos aëre, ad quæ cætera omnia facilè referuntur, quæſo animaduertatis, quam Gal. diligens fuerit ſuæ methodi obſeruator, & quomodo ſingula accuratè perſequatur: namq; primũ declarat naturam morbi: *inceperat febris cum horrore circa auroram, &c.* Summa eſt, hunc adoleſcentem incepiſſe laborare febre ſummo mane, cum horrore, quæ febris neq; in caliditate, neq; in pulſibus ſimilis tertianæ videbatur, cui propterea neq; bilis vomitus, neq; ſudores copioſi ſubſecuti ſunt, præterquam quod ſecũda die circa horam tertiam quidam pauci humidi vapores illi exierunt, ex quibus febris quidem quoquo modo remiſſa eſt, ſed ita lentè vt vix æger circa veſperam immunis à febre videretur: ſiquidem ſignum febris ſatis manifeſtum adhuc in pulſibus permanebat, in reliquis autem circa veſperas ac totam pariter noctem ſatis bene æger ſe habuit, ſed rurſum tertia die circa aurorã noua illi ſuperuenit acceſſio, quæ in rebus omnibus priori ſimilis fuit, præterquã in tempore, namq; ſequenti nocte parum ante diem vapores humidi exhalarunt; & circa auroram quartæ diei febris ceſſauit, adeo vt hæc poſterior acceſſio altera priore breuior fuerit: durauit hæc febris totum autumnum, totamq; hyemẽ, vſque ad proximum ver, quo vniuerſo tempore & hora paroxyſmi, & modus ſolutionis febris, & cætera omnia eundẽ ordinem ſeruauerunt: huic adoleſcenti ſtatim initio febris aduenit pulſus durus in prima quidem die, & ſequenti mediocriter, in tertia verò, quarta, & ſequentibus vſque ad diem ſeptimam, ad tantam peruenit duritiem, vt medicus, qui ſoli pulſui crederet, facilè potuiſſet iudicare, ægritudinẽ multos menſes fuiſſe duraturam.

Talis ergo perdurauit hæc febris vſq; ad æquinoctiũ veris, quo tempore pulſus inceperunt molleſcere, vrinæ bonã ſubſidẽtiã habere, quæ priori tẽpore admodũ crudæ fuerunt, adeo vt æger minore quotidie facta acceſſione, 40. demũ die omnino à febre fuerit liberatus. Hæc Gal. de morbo. Ex qua narratione facile eſt intelligere, hunc adoleſcentẽ laboraſſe febre tertiana notha intermittente, quæ ea putredine flauæ bilis & pituitæ originẽ habuerit: atq; hæc ſanè pars & ſeries verborũ tã plana eſt & facilis, vt nõ indigeat longiore explicatione niſi vbi Galen. loquitur de duritie pulſus, cum illius cauſa non careat aliqua difficultate. Cum enim Galen. doceat 5. *de ſympt. med.* 4. & pulſum, & res omnes duras fieri, tribus de cauſis, propter ſiccitatem, propter concretionem & propter plenitudinem; dubium videtur, propter quã ex iis tribus in hoc adoleſcente pulſus primis quidem diebus moderatè, cæteris autẽ vſq; ad 40. valde durus euaſerit. Mõtanus Veronenſis aſſerit, hũc pulſũ durũ factũ fuiſſe propter repletionem, qui mea ſententia fallitur, ſiquidem cũ primis diebus neceſſariũ fuerit, aut maiorẽ, aut certè æqualẽ cũ diebus ſequentibus plenitudinẽ fuiſſe, nulla certa ratio poteſt reddi quãmobrẽ primũ debilis, poſtea vehemẽtior durities ſecuta fuerit: quare magis probãda eſt ſentẽtia Stephani Athenienſis, qui aſſerit id factũ fuiſſe propter refrigerationẽ humoris, qui ob talem qualitatem arteriæ corpus veluti congelabat, quæ quidem durities prima & ſecunda die parua facta eſt, quòd tunc eiuſmodi ſuccus nondum commotus fuiſſet, ſequentibus verò diebus à caliditate febris ſoluto ac fuſo eodem humore duritiea maior euaſit. Poſt morbum ſecundo loco Galenus explicat ægroti temperamentum, alterũ fontem eliciendarum indicationum, & quomodo illud cognoſcitur ex ætate, habitu corporis, conſuetudine, victus ratione, nihil ab eo prętermiſſum eſt: itaque inquit, fuiſſe adoleſcentem agentem circiter 18. ætatis annum, habitu corporis pingui, aſpectu album, viuentem otiosè, & qui antea ſæpenumero crapulis balneiſque aſſiduis & ſaucietatibus vſus fuerat, ex quo neque probè cibos concoquebat; ex quibus vnicuique licet colligere, in tali corpore facilè generari & putreſcere potuiſſe, bilem quidem, ratione æſtatis, forte etiam propter præteritam ætatis conſtitutionem, pituitam verò propter otium, crapulas, ſatietates, & ſimilia. Poſt hæc tertio loco tertium fontem eliciendi indicationem, nempe ambientem aërem nobis proponit, qui narrat tempus anni medium fuiſſe inter occaſum pleiadum & æquinoctium antecedens, quo febris hominem inuaſit, illámque totam hyemem, vſque ad proximum ver perduraſſe; quo loco non eſt, vt tempus conteramus, longius tractando de ſtellis, quæ Græcis *Pleiades*, Latinis *vergiliæ* nominantur, quot ſint, quo tempore oriantur, & occidant, ac multo minus quæ de iis poetæ fabulantur, quod potius ad aſtrologos & otioſos homines pertinet, quàm ad medicos, quibus ſatis eſſe debet id memoria repetere, duo eſſe æquinoctia, alterum quod vere, alterum quod autumno euenit, atque intelligere poſt principium æquinoctij autumnalis; nempe ad finem ſeptembris, vel principium octobris huiuſmodi febrem incepiſſe. Gal. ex iis tribus fontibus, quod perpetuò docet faciendum eſſe, elicuit indicationes, quæ ad curandum hunc adoleſcentem forent accommodatæ, de quibus iam ſatis ſuprà diximus. *Aequinoctia duo.*

Quod verò pertinet ad prognoſticum, ita ſtatuit, hanc febrem neceſſariò fore longiſſimam, neque ſine inſigni periculo, quod euentus confirmauit, propterea quia quinque menſes durauit, & adoleſcenti procedente tempore lien valde intumuit, hypochondria flatibus repleta ſunt, & malus quidam corporis habitus ſuperuenit, adeo vt non ſine inſigni labore & difficultate priſtinam ſanitatem potuerit recuperare. Sed forte hac narratione nimiùm digreſſi ſumus, tempus eſt vt ad exemplum particularis curationis accedamus, quod quidem à Gal. prætermiſſum eſt, quam curandæ huius febris rationem ego ita inſtituam, & ſingula remedia accommodabo, quæ hoc tempore ſolent adminiſtrari, & quæ ſi iam hic adoleſcens adeſſet, ad curandam huiuſmodi febrem verè forent accõmodata. *Prognoſticũ.*

Ante omnia itaque in declinatione primæ acceſſionis, nẽpe veſpere ſecũdæ diei imponatur clyſtere, quod cõmunia excrementa poſſit detrahere.

℞ *Decoctionis maluarum & betarum lib. j.*
Mellis roſati,
Olei communis ana ℥ iij.
Vitellum oui,
Salis parum M. F. Clyſt.

Superueniente ſecunda acceſſione, & illa quidem breuiore, adeo vt morbus quoquo modo videatur lentè progredi, nec tantum vrgere, leniatur aluus medicamento leniore, quod ventriculum & inteſtina poſſit à reliquiis alimentorum, & ab omnibus excrementis expurgare, quod ſequenti die, nimirum morbi die quarta, per horam ante prandium exhibendum eſt.

℞ *Floris caſſ. non. ext. ℥. x.*
Specierum hieræ ſimplicis ℈ ij. M.

Vel ſi ille maloiſſet accipete potionem:

℞ *Manna Calab. elect. ℥. j. ß.*
Mellis roſati ſol.
Decoctionis cichorei, betonica q. ſ. Miſ.

Perſeuerante febre & coostantibus viribus, ſine mora ſanguia mittendus eſt, minimè per ſcarificatas cucurbitulas ad dotſum appoſitas, vel per hirudines ex venis hæmorrboidibus, ſicuti vulgares medici faciunt boc tempore, ſed ex Baſilica dextri lateris, qoi tamen ſanguis, ſumpta indicatiene à temperie, habitu corporis, nec non frigidis humoribus noxiis, parcè extrahantur, ad ℥. vij. vel viij. circiter. Lenita aluo minorata materia, iam illud præcipuè reſtat, vt tollendis obſtructionibus, aperiendis meatibus, & coctioni materiæ toti iocumbamus, itaque ſint ſyrupi:

℞ *Oxymellis ſimp. ℥ j ß.*
Decocti cichorei,
Betonica ℥. iiij. M.

Huioſmodi ſxrupos continuare oportet moltos dies, & obſeruare quidnam agat natura; interea nullo modo clyſteria ſuot prætermittenda, quæ ſint paulo acriota, & ſaltem alternis diebus bora magis quieta impooantur.

℞ *Decocti beatarum,*
Furfurum lib. j.
Mellis roſati,
Olei chamamelini ana ℥. ij.
Electuarij lenitiui ℥. j.
Vitellum oui,
Salis parum Miſc. pro clyſt. Si oatura laboret, neque poſſit noxiorum humorum coctionem perficete, ſicoti euenit noſtro adoleſcenti, toto hoc tempote ab omni protſus medicamenro purgante abſtinendũ eſt: interea verò ſi per quædam interualla repetatur leniens aliquod medicamentum, vel qualia iam ſunt propoſita, vel alia id genus, quæ nullum coctioni impedimentum afferant, ſed ea tantùm quæ quotidie generata excrementa in primis viis leuiter expurgent, iſtud ego in huiuſmodi febribus & cæteris morbis diuturnis facere ſolco frequentiſſimè. Procedente tempore ad vehemenriora medicameota licet aſceodere, itaque ſint ſyrupi.

℞ *Syrupi de cichorea compoſiti ſiue rhabarbaro ℥. j.*
Oxymellis ſimplicis ℥ ß.
Decocti cichorei,
Hyſſopi,
Radicum petroſelini ℥ iiij. M.

Sint ttochiſci qui ante ſyropos commodè ſolent exhiberi, & quoquo modo illorum operationem & penetrationem ſoleot iuuare.

℞ *Trochiſcorum de abſinthio,*
De roſis ana ʒ ij.
M. cum aqua agrimonia, fiant pilula x. pro decem ſyrupis.

De quibus medicamentis mihi libet vos admonere, multos noſtrorum temporum medicos turpiter errare, qui inueterato quodam vſu, vel potius abuſu, nulla habita acceſſionum diſtinctione, noo niſi ſummo mane ſolent ſuos ſyrupos exhibere, eum perpetuò, ſiue maoe, ſiue veſpere expediat illos exhibere, quo tempore febris declinat, & æger meliùs habet. Itaque noſtro adoleſcenti in die acceſſionis, & ſi modò id occaſio ferat, non mane, ſed veſpere, ſyrupus erit exhibendus; ſequenti autem die nulla impediente acceſſione, manè poſſet exhiberi, iam verò apparente concoctione, die ſequente acceſſiooem tale exhibeatur medicamentum.

Error in administratione ſyruporũ.

℞ *Electuarij diaphœnicon,*
De ſucco roſar. ana ʒ j. ß
Manna Calab. elect.
Mellis roſati ſol. ana ℥ ij.
Decocti cichorei, & betonica, q. ſ. M.

Hoc tempore, imò verò etiam ſuperiore, poſt aliquam corporis vacuationem, licet moderatè calefacere, & fouere bypochondria, qualia forent medicamenta leuiora.

℞ *Olei de abſinthio,*
Maſtichini,
Anethini ana ℥ j. M.

Forent valentiora.

℞ *Foliorum chamameli,*
Anethi,
Abſinthij,
Roſarum ana M. ß
Seminum aniſorum,
Fœniculi ana ℥ ß.
Spica ʒ j. ß.
M. omnia & bulliant ex aqua, quibus licet aliquando addere etiam portiunculam vini tenuioris, & facta congrua decoctione vel pannis vel ſpongiis madidis hypochondria foueantur.

Ego quidem hac medendi ratione per compendium propoſita, huoc adoleſcentem curarem. Quod ſi febris adhuc perſeueraret, ab inſtitutis præſidiis non diſcederem, ſed quod io conctis morbis diuturnis perpetuò faciendum eſt, permittens ægrum aliquamdiu quieſcere, & à præſidiis abſtinere, vt natura quoquo modo recrearetur, rurſum ad eadem medicamenta, modò leuiora, modò vehementiora redirem, ſicuti veriſimile eſt Gal. feciſſe, donec randem facta bumorum coctiooe, natura morbum ſuperauerit, atque æger planè à febre immunis fuerit.

Quod poſttemò ad victus rationem pertioet, ſuccus ptiſanæ eſt præſtantiſſimos, cui parum piperis, more Gal. vel vt nos cooſueuimus, parũ ſacchari permiſceatur: carnes boni ſucci & facilis coctionis, pullorum, auiculatũ, & ſimiliũ, oec non oua recentia forent exhibēda. Pro poto mihi probaretur vel teouis. ius pulli, vel aqua, aut potios mulſa, in qua modicũ hyſſopi, origani, piperis, cinnamomi, priùs cocta fueriot: quæ quidē alimenta ita cõuenit moderari & partiri, vt in die acceſſionis vel ſolus panis ex iure coctos, aut aliud ſimile tenue alimentum exhibeatur: altera autem die & oua, & carnes, & alia magis nutrientia aſſumantur, adeo vt vires ad longiorem vſque ſtatum poſſint perdurare ne que oouæ cruditares & excrementa generentor. Atque bactenus de tertiana notha.

Capvt XIX.

De Febre ardente.

ALiàs diximos ad mentē Gal. febrē ardentem non aliã eſſe, quàm tertianã continuã, atque eo tantùm ab ea differre, quòd ardeos ſine rigore inuadit, neq; in quietem febre vacantem deſinit, quod quidem euenit proprerea, quòd cũ vtraque ex putridine flauæ bilis oriatur, illa in febre ardente in venis continetur & feruet, in tertiana autem per totum corpos fertur & mouetur. Hæc doctrina eſt Gal. a. *de criſib. 3. & 6. 2. de diſ. feb. t. 3. 4 aphor. 59. 6. aph. 26. 1. epid. 2, 20. & 73.* Sed cõtra nonoulli aſſerũt febrem aliã eſſe à tertiana cõtinua, vnde & Aoic. & reliqui omnes auctores Arabes, propria & diuerſa capita tribuũt ardēti & tertianæ continuæ, etſi fatentur vtramq; ex putridine bilis originē habere qui docēt tertianã febrē eſſe, quæ noo intermitti quidē, ſed tamē remiſſiones quaſdã atq; alter nis diebus acceſſiones habet: cauſonē verò oeque remiſ

remiſſiones, neq; aeceſſiones habere, ſed perpetuò hominem grauiter affligere: quamobrē putant febrē ardentē eandē eſſe cū ſynocho, quæſola inter ōnes febres putridas repetitionib. & aeceſſinnib. caret, ſed vno perpetuo tenore vſque ad finē vel creſcit, vel decreſcit, vel in eodem ſtatu permanet. In quam ſententiam iſti veniunt, perſuaſi à Gal. qui viderur hoc ipſum ſentire, & verba illius ſunt huiuſmodi 2. de eriſib. 6. *Quando in febre nulla ſenſibilis ſit declinatio, ſed ſemper a primo principio vſque ad criſim ſimilis perſeuerat, hac de genere ardentium eſt, neque ſi quis ſynochum ipſam nominet, atque illius tres differentias conſtituat; quemadmodū medici nonnulli faciunt, propterea genere ipſas differre exiſtimandum eſt.* hæc Gal. Verùm ego puto iſtos malè ſentire: oamq; Gal. primùm ſicuti paulo ante diai, tam planè, vt planiùs non poſſit, affirmat, febrem ardentem eum tertiana continua eandem eſſe: deinde manifeſtè demonſtrat febrē ardentem à ſynocho diuerſam eſſe, cum in illa flaua bilis, in hac verò omnes humores æqualiter putreſcaot, quæ expreſſa eſt ſententia Gal. 9. *meth.* 3. Quam quidem differentiam inter febrem ardentem & ſynochū inter cætera præclarè explicat Aetius *ſerm.* 5. *c.* 77. ea quo loco id quoque licet colligere, diſtinctionem quam iſti ponunt inter febrem tertianā continuam & ardenrem, quòd in illa ſint, in hac non ſint acceſſiones, voluntariam eſſe, & preter Gal. diſciplinam, qui nuſquā ni fallor, talis differentiæ mentionem facit, imò verò docet apertiſſimè, febres ardentes diebus imparibus, acceſſiones babere 3. *Epid.* 3. 36.

Reſtat locus 2. *de criſ.* 6. qui contrariū videbatur aſſerere: pro euius loci interpretatione ego quidem puto hoc nomen cauſi minimè vnum tantūmodo & certū genus, ſed plures differētias febris ſignificare, neq; id tam morbi ſpeciem, quàm vehementiam & grauitatem denotare: qua quidē cōmuni ratione licet omnē febrem, quæcunq; vel habeat, vel proximè accedat ad ſymptomata febris ardentis, etſi nō ex flaua bile oriatur, cauſonem appellare: de qua re Gal. ita loquentē audiamus 4 de ratione victus 13. *Febrem cauſonē medicos reperio appellames, cum vrens caliditas ſitiſque incompeſcibilis hominem torquet, quod ſi ita habet, cauſonē eū, in quo corpus non vritur, ſitiſq; leuis fuerit, cauſonē quidē ſimpliciter, exquiſitum antē & legitimum non appellabimus.* Quin etiam ſcribit Gal. non ſolū io toto eorpore, ſed etiā in qualibet corporis parte eauſonem fieri poſſe, adeo vt ſi aliqua pars inſigni æſtu & feruore laboret, hunc affectū nomine cauſi liceat appellare: illius verba ſunt huiuſmodi 4. de de ratione victus com. 1. *Nempe in vna corporis parte, quacunque illa fuerit, interdum cauſos gignitur, interdum & toto in corpore, qui vtriuſque cauſi, & particularis vnius partis, & communis totius corporis propria indicia diligenter diſtinguit.* Quem locum à nemine hactenus video animaduerſū fuiſſe: itaq; ſi verè & propriè loqui velimus, *Cauſus* nō aliud eſt, quā febris tertiana continua, putreſcente bile intra veoas; ac potiſſimùm Gal. auctore 1. *epid.* 2. 9. *ſecto* 2. 73. 3. *epid.* 3. 33. potiſſimùm inquam in venis iecoris, ventriculi, pulmonis, cōmuniter aut per quandam ſimilitudinē ſymptomatum. & febres ſynochi, & cæteræ omnes imò verò omnes morbi quandoque cauſones poſſunt appellari.

Differentia cauſonis.

Sed veniamus ad Auic. qui ſtatim diſtinguit cauſonē in duas differentias; alteram, quā cauſonem cholericum; alteram, quam phlegmaticum appellant, quod ille ea putredine bilis, hic autem pituitoſus ex putredine ſalſæ pituitæ originē habeat. Quæ diſtinctio fuit Hipp. & Gal. 4. *de ratione victus* 13. *& alijs locis*: & eſt maximè cōſentiēs rationi; nam ſicuti ſtatutum eſt, duo eſſe genera tertianarum, vnum legitimum, alterum ſpurium, pro diuerſitate humorum putreſcentium, hac eadem ratione duplicem quoque eauſonē licet conſtituere; alterum legitimum ea flaua bile, in quo omnia conueniunt propria illius ſymptomata; alterum ſpurium ex ſalſa pituita, in quo non omnia conueniunt ſymptomata.

Et ſenibus quidē parum accidunt cauſonides febres) Hæc pars pertinet ad prognoſticū, quatenus pertinet ad ætates, & ſententia eſt, ſenes rarò corripi febribus ardentibus; quod ſi illis corripiantur, plerumque eos mori, propter duas rationes; alteram, quia in hac ætate, in qua paucus eſt calor, huiuſmodi febres nōniſi à potentiſſima cauſa poſſunt prouenire: alteram, quoniam ſenes habent omnes vires debiliores: contrà antem in iuuenibus & pueris has febres ſæpius cootingere, ac minus fore periculoſas, propter cōtrarias cauſas, quia sūt calidiores, & robuſtas habent vires. Quæ quidem ſententia ferè ad verbū fuit Hip. & Gal. 1 *aph.* 14. & eſt manifeſtiſſima. Sed veniamus ad ſigna.

Signa cauſonis.

In cauſone exquiſito ſunt omnia ſigna, quæ ſunt in tertiana exquiſita, vna excepta forma febris, quæ ab illa diuerſa eſt: itaque caliditas eſt valde acris, addit Auic. maior in partibus internis quā externis, quod nō eſt alienū à ratione, cum materia putreſcat in locis proximis cordi: verùm talis caliditas à manu medici tangentis ſuperatur, quoniā in tenui materia fundatur, & facilè diſſoluitur. Pulſus ſunt maximi velociſſimi, inordinati, inæquales; lotia ſunt valde flaua, quandoq; rubra, & quæ planè ſummum æſtum demonſtrant. Cauſæ præceſſerunt, quæ flauę bilis copiam poſſunt coacervare, de quibus omnibus ſatis diximus vbi de ſignis tertianę. Verū præter hæc omnia ſigna, Gal. febris ardentis duo ſigna conſtituit, pathognomonica & inſeparabilia 1. *epid.* 14. 4. *de ratione victus* 4. & 13. quorum alterū eſt maxima ſitis, alterū eſt eaurens caliditas, ex quibus ſolis duobus ſignis affirmat vniuerſam cauſonis naturam ſatis poſſe cognoſci & definiri. Forma autem febris ardeotis exquiſitæ talis eſt apud Gal. 2. de *criſib.* 6. quod cum cætera omnia exquiſita tertianæ indicia conſeruet, eo ſolo ab ea differt, quòd ſine rigore inuadit, neq; in quietem febre vacaotem deſinit. Auicenna in præſenti cap. proponit ſigna non ſolùm pathognomonica, ſed etiā ſuperuenientia & critica, quæ partim eſſentiam, partim morem, partim ſolutionem huius febris poſſunt demonſtrare, in quibus referendis nihil eſt notatione dignū, præterquā vbi loquitur de ſiti, quod huius febris eſt alterū ſignū inſeparabile, de quo ſcribit Galen. 1. *epid.* 1. 29. *ſecto.* 2. 75. 3. *epid* 1. 5. & 21. ſi in febre ardente contingat aliquem nō ſitire, alterum duorū neceſſariò ſignificari, vel naturalem facultatē ventriculi extinctā eſſe, vel ægrū delirare. Itaq; Auicenna hāc adhibet huius ſeotentiæ interpretatioem, id verū eſſe, niſi adfuerit tuſſis vel deſtillatio, quæ laryngem & œſophagū humectare, & ſitim quoquo modo lenire poſſit: quā tamen interpretationē ille accepit ab Hip. & Gal. 4. *aph.* 54. 6. *epid.* 2. 24. *Quibus aridæ tuſſis modicè irritantes, in ardentibus febribus &c.* quæ quidem, accedēte potiſſimùm Galeni interpretatione, manifeſtiſſima eſt, vt pluribus non ſit opus: quare accedamus ad curationem.

Indicationes curatiuæ.

Indicatiooes curandi febres ardentes ſunt illæ eædem, quæ sūt propoſitæ in curatione tertianæ exquiſitæ, præterquam quòd cum hic morbus ſit maior, maiora quoque præſidia poſtulat. Itaque principales ſcopi ſunt febris, atq; illius cauſa, putredo, flaua bilis: febris quidē propter inſignem

calorẽ remedia valde refrigerantia & humectantia requiri: bilis autẽ ſi ex toto putrida fuerit, quamprimum eſt detrahenda; ſi non ex toto putrida fuerit, concoquenda eſt; ac demum per conuenientes regiones purganda. Vtrùm iis indicationibus liceat ſatisfacere, & quidnam de hac febre ſperandum, quid timendũ ſit; euentus interdũ ſalutaris, interdũ pernicioſus eſt, de qua prædicendi ratione aliàs diximus: & ſi quis plura cupit, is videat Gal. de cõſtitutione *artis med.* 18. 4. *de praſagio ex pulſib.* 11. Morb. acutiſſimus eſt, quare ſiue bene ſiue malè, citiſſimè terminatur: cũ Gal. auctore 2. *de criſib.* 6. raro ad diẽ ſeptimã perueniat, multo autẽ ſæpius die tertia aut quarta finiatur. Cæterum vbi licet ægri ſalutem ſperare, iam de propriis & accõmodatis remediis cogitandum eſt, inter quæ minoratio materiæ principem locum obtinet, de qua eſt maxima à multis agitata controuerſia, vtrùm liceat in febre ardente ſanguinem mittere. Namque Auicenna 4. 1. 20. generaliter in bilioſis morbis hoc remedium non probat, & in præſentia dubiè loquitur, *non phlebotometur*, fortaſſe enim inflammabit eos, & fortaſſe iuuabit eos, ſi fuerit illic turbiditas aquæ, id eſt, lotij & rubedo: quam quidem rem nolo in præſentia longius agitare qui id feci cumulatiſſimè in mea diſputatione de ſcopis mittendi ſanguinem generaliter, & ni fallor, confirmaui manifeſtiſſimè in morbis bilioſis, & in omnibus à quocunque tandem humore pendeant, ſanguinis miſſionem conuenire, dummodo ſimul conueniant principes ſcopi. Cum autem in febre ardente, mea ſententia, ſit non ſolum vtile, ſed etiam neceſſarium ſanguinem mittere, id quæritur, vtrùm ante ſectionem venæ liceat leuiore aliquo medicamento aluum lenire? loquare, etſi non ignoro communiter practicantes propè omnes, neque in febre ardente, neque in cæteris morbis, ſanguinis miſſionem aggredi, niſi poſt medicamenti adminiſtrationem, tamen quod aliàs dixi, & in hoc, & in omnibus morbis acutis, qui nullas dant inducias, ne tanti præſidij occaſio præceps perdatur, ego quidem primo quoque tempore impoſito clyſtere ſoleo venam incidere, ac poſtea ad alui lenitionem deuenio, ad quam indicationem ſunt accommodata medicamenta, de quibus diximus, tractantes tertianam exquiſitam: ſed tamen id repetendum eſt, in hac febre quàm maximè cauendum eſſe à manna, ſyrupis roſaceo, & violaceo ſolutiuis, & aliis medicamentis, quæcunque ex melle & ſaccharo præparantur; inter quæ nonnulli caſſiam quoque reponunt, cum iſthæc omnia facilè in bilem conuertantur, niſi eiuſmodi medicamentis acida potiſſimùm permiſceantur, quæ tale incommodum poſſint corrigere: thamarindi autem mihi videntur inſignem prærogatiuam habere, cum in hac febre obſtructio & adſtrictio, quæ perſpiratum impediunt, non ſint adeo magnæ, vt ab omni medicamento adſtringente cogamur abſtinere. Hip. 4. de rat. victus 7. maximè vtebatur clyſteribus; quod ſi hæc non forent ſatis, lacte aſinæ cocto huiuſmodi febricitãtes conſueuerant purgari, quod teſtimonio Gal. non caret acrimonia, & inter omnia lactis genera liquidiſſimum eſt, minimè pingue, & magis ſeroſum, cui quidem lacti Gal. illius ſerum ſubſtituit oxymelle præparatum, quo alioqui leui medicamento veteres ad mouendam aluum familiariter vtebãtur. Neque verò ſolùm medici aluum mouent, ſed etiam quæ ſuperſunt putrida aliis modis conantur expurgare, ſicuti vomitu, ſudore, lotio, prout naturam vnam vel plures vias, hanc vel illam aggreditur: cum autem huiuſmodi medicamenta maiori ex parte ſint calida, vt placet Gal. 5.

An vena ſectio conueniat.

meth. 10. 1. aph. 24. propterea ne corpus adhuc magis incaleſcat, lenioribus & frigidis agendum eſt, quæ ſimul poſſint putrida educere, humorem noxium concoquere, & febrem iuuare. itaque vomitus mouetur potione aquæ tepidæ, aquæ hordei, hydrelæi, & ſimilibus: vrina prouocetur decocto cichorei, ſonchi, acetoſæ, radicum graminis, hordei, ſeminum melonis, & ſimilium. Sudores demũ euocentur potiſſimùm balneo aquæ dulcis, ſi tempore opportuno, hoc eſt poſt apparentem coctionem adhibeatur. Interea dum hæc fiũt, ad principale & ſummũ huius febris remediũ veniendũ eſt, nempe ad potionem aquæ frigidæ, quæ auctore Gal. 9. *met.* 5. febrem extinguit, namq; reddit robuſtiorem, vt deinceps per aluum, lotium, ſudorem, expellat, quæcunq; illi noxia ſunt, de quo quidem præſidio habetis præclarum Gal. teſtimonium 4. *de ratione victus* 11. qui teſtatur, frigidam potionem in cauſone bilioſos humores vel perfectè euacuare, vel extinguere, adeo vt ex innumeris, quibus illam aquam frigidam præbuit in tempore opportuno, nemo vnquam mortuus fuerit. Nonnulli hoc tempore ad leniendam ſitim, & extinguendum inſignem æſtum, ſolent inſtituere quoſdã ſuos ſyrupos longos, ex frigidioribus aquis deſtillatis, endiuiæ, acetoſæ, lactucæ, borraginis, capilli Veneris, quibus minimã portionem permiſcent alicuius ſyrupi, exempli gratia, pro vna libra ℥ j. quos quidem ſyrupos ſuis ægrotantibus quacunq; hora exhibent; quorum inſtitutũ nullo modo poteſt probari: etenim tametſi legitima ratio leniendi ſitim, & extinguendi calorem febrilem ſit potiſſimùm potione, nihilominus potiones opportunæ non quacunq; hora ſunt exhibendæ, ſiquidẽ niſi ieiuno ventriculo & importunè exhibeantur, vt fermè iſti faciunt, coctionem perturbant, tantumque abeſt, vt ſitim leniant, vel refrigerent, vt potius illam augeant & calefaciant: quapropter veſtris ægrotantibus permittatis vt aqua frigidiore, poſca, aquis ſtillatitiis, aqua hordei, os frequenter abluant, aliquid in ore detineant, pruna, ceraſa auſtera, acetoſam, lactucam, granata, & ſimili ratione quærant ſitim & calorem mitigare, minimè verò permittatis, vt millies in die huiuſmodi longos ſyrupos accipiant. Cæterùm, ſi deficiente aliqua ex conditionibus, quæ ad potum aquæ frigidæ ſunt neceſſariæ, non liceat illam exhibere, tunc neceſſe fuerit quandoque ad medicamenta deuenire, quæ purgandæ bilis vim habe[...]tur, veruntamen perpetuo à calidioribus & vehementioribus abſtinendum eſt: vnde boni practici lenioribus tantummodo & lenientibus cõtenti ſunt, quorum ſi opus eſt, doſim augent, qua ratione à calidioribus abſtinent, & copioſiorem vacuationem feliciter moliuntur. Exempli gratia.

Vomitus.

Syrupi longi ad ſitim.

℞ *Flor. caſſ. non. extr.* ℥ *xij.*
Rhabarbari electi pulu. ℈ *ij. M.*

Ad hunc locum debent accommodari quæcunque pertinent ad alterationem aëris, partium præcipuè laborantium, iecoris, cordis, & ad reliqua externa præſidia, de quibus ſatis diximus tractantes curationem febrium acutarum.

Victus in febre ardente & actu & potentia ſit frigidus & humidus, & cum morbus celerrimè ad ſtatũ ſoleat peruenire, inſtituatur valde tenuis: quare ſola ptiſana contenti erimus: pro potu Hipp. & Gal. 4. *de ratione victus* 5. dabant aquam mulſam, coctam & dilutiſſimam, quæ propter rationes à Gal. expoſitas in cõmentar. cæteris omnibus potib. eſt anteponenda. De cauſone exquiſito hactenus.

Victus ratio

Potus.

De altera autem febre ardente ſpuria, quam diximus cum Hipp. & Gal. ex putridine bilis & falſæ pituitæ originem habere, nolo in præſentia longius

De cauſone ſpurio

longius agere, cùm facilè ex iis quæ diximus de legitima, liceat cuique rationem intelligere, qua altera quoque ſpuria curari poſſit, ſicuti de tertiana legitima & notha dictum eſt. Circa literam Auic. nigil eſt notatione dignum, quod iam non fuerit expoſitum, prætetquam vltima verba de balneo, quæ ſunt huiuſmodi:

Et illi in quibus magis diligitur balneum, ſunt quorum febris eſt ex phlegmate ſalſo.) Namque Galenus expreſſè docet contrarium 3. *de ratione victus vltimo*, & reddit rationem ſuæ ſententiæ, cui planè conuenit Paulus *lib.* 2. 3. quam quidem manifeſtiſſimam repugnantiam & diſſenſionem à Galeno nonnulli conciliant, qui interpretantur Galenum, quaſi velit in cauſone ſpurio balneum non conuenire ante concoctionem: ſed Galenus ſimpliciter & abſolutè loquitur, illud in cauſone notho aduerſimum eſſe. At ſanè pro Auicenna non habeo quod dicam, niſi illius codicem fuiſſe deprauatum, eúmque potius negatiuè, quàm affirmatiuè legendum eſſe, nempe in cauſone ſpurio minùs, quàm in legitimo balneum conuenire.

Capvt XX.

De Febre ſanguinea.

IN prima parte huius cap. 43. Auicenna diſputat aduersùs Galenum de feb. ſanguinis, de qua agunt plerique omnes, partim veteres, partim recentiores: ſed vt liberè dicam, tam confuſa & mala ratione, vt neſciam an quiſpiam hactenus Auicennæ & Galeni mentem & veritatem fuerit aſſecutus: itaque hæc diſputatio neque à nobis eſt prætermittenda; ſed quoniam nimis longum eſſet ſingulas de hac re opiniones, & ſingula argumenta pertractare, ſtudens, quantum fieri poteſt, breuitati, circa illa ſolùm verſabor, quæ vtiliora videbuntur. Etenim ante omnia ne verſemur in æquiuocis, atque intelligamus quid illud ſit quod in quæſtione verſatur, ſciendum eſt hoc nomen ſanguinis dupliciter à medicis vſurpari, vt vult Gal. 1. *de natura humana* 27. *lib. de plenitudine* 10. 6. *epid.* 2. 37. *ſect.* 4. 24. vno modo, quatenus complectitur omnes humores in venis contentos; altero, pro quarto humore à reliquis tribus diſtincto: ſine qua diſtinctione, quam nemo hactenus animaduertit, fieri non poteſt, vt in hac materia quidquam certi intelligatur & definiatur. Atque hinc factum eſt cum pro duplici ſignificatione huius vocis duplex quæſtio de febre ſanguinis poſſit agitari, vt plerique omnes eas ſimul comprehendentes, neque alteram ab altera diſtinguentes, & ſibi & reliquis magnam obſcuritatem afferant, inter quos ipſum quoque Auic. poſſumus enumerare, qui ex vna parte non explicans, de qua febre ſanguinis diſputet, & ex altera videtur illam febrim interpretari, quæ ex putredine omniū humorum generatur, quæ fortaſſe nullā dubitationē & difficultatē continet, vt videbimus: ſed ad rem venio. Omnes interpretes quos viderim, putant Auic. diſputare aduerſus Gal. quaſi ille negauerit febrim ex putreſcente ſanguine fieri poſſe, quorū quidā fatentur reuera eū huiuſmodi febrē negare, atq; ij de veritate vtriuſque opinionis Auic. & Gal. acriter digladiantur: nōnulli autē aſſerunt Gal. minimè talē febrem negare, ac propterea Auic. reprehēdūt, quòd ſine ratione iſtud Gal. obiiciat, quod ab illo alienū eſt: alij putant vnam atque eandem vtriuſque opinionem eſſe, illoſque inter ſe ſolùm verbis diſſētire: alij forte aliter ſentiunt. Verùm ex iis nemo mihi videtur neque Gal. neque Auic. mentem intelligere: namq; prin. Auic. tanquam fundamentum ſuæ diſputationis accipit, & id obiicit Gal. non quòd ille negauerit ex ſanguine aliquā febrē fieri poſſe, ſed quòd ille negauerit huiuſmodi febrē eſſe ſanguineā, imo aſſeruerit eſſe bilioſā, id quod verba Auic. demōſtrāt: *Opinatus eſt Gal. quòd non ſit febris ſanguinis à putredine ſanguinis.*) nō, inquit, opinatus eſt Gal. quòd non ſit febris à putredine ſanguinis, ſed quòd nō ſit febris ſanguinis à putredine ſanguinis: & ratio Gal. fuerat huiuſmodi: nā ſanguis cū putreſcit, fit cholera, & non eſt ſanguis, fit primò febris cholerica, nō ſanguinea: deinde tantū abeſt vt Gal. negauerit ſanguinē putreſcere, atq; ex huiuſmodi putredine febrim fieri; vt id apertè & expreſſis verbis, verūque tanquam apud omnes compertū recipiat. 2. *de diff. feb.* 9. qui Gal id tantummodo quærit, vtrùm in putreſcente ſanguine certa quædam febris ſpecies fiat, ſicut reliquis humorib. putreſcentib. tres diſtinctas ſpecies febris fieri certū eſt: quā contēplationē ille inquit præſtātiſſimā eſſe, adeo vt Gal. nō de febre ſāguinis queſtionē inſtituat. At ſanē Auic. hac in parte mētē Gal. præclarè eſt aſſecutus itaq; sūma quæſtionis quam Auic. agitat aduerſus Gal. eſt huiuſmodi; vtrùm ex putreſcēte ſanguine certa ſpecies febris cōſtituatur, quam liceat ſanguinē appellare, ſicut cæteris putreſcentibus humoribus tres dictæ ſpecies febris cōſtituūtur, quę ex ſingulis humorib. bilioſa, pituitoſa, melancholica appellantur: ſed quoniam, vt ſuperiùs diximus, hæc vox ſanguinis æquiuoca eſt, ac propterea dubiū ſupereſt, in qua ſignificatione quæſtio debeat agitari, ſciēdū eſt, Auic. ſeipsū interpretari, qui ita ſcribit: *Dicamus ergo nūc, quòd febris ſanguinis eſt febris putredinis, & febris calefactionis & ebullitionis, quā nominauit Hip. ſynochum cōcluſum, &c.* Ex quo loco nōnullę emergunt difficultates maximi momēti, & primū quatenus pertinet ad nomē ſynochi, certum eſt neq; Hip. neq; vllum ex veterib. medicis hac voce in ſuis ſcriptis vſum fuiſſe, ſicut Gal. teſtatur poſtremis verbis com. ſupra 1. *de natur. humana.* ſed iſtud à iunioribus inuentum fuiſſe, vt idem notat Gal. *9. met.* 2. 1 *ep.* 3. 2. Deinde quatenus pertinet ad eſſētiā huius febris docet Gal. *met.* 3. tam planè & apertè, vt planiùs nō poſſit, febrē ſynochū putridā ex putredine omniū humorum originē habere, à quo ſenſu neq; puto Auic. diſſentire; qui continuò tradens ſigna, differētias, & curationē febris ſāguinis, omnia propemodū trāſſcribit à Gal. quæcunq; ab illo de febre ſynocho tradita sūt: itaq; nō videtur dubiū, quin Auic. in ſua quæſtione accipiat nomē ſanguinis, quatenus hæc vox ſignificat omnes humores qui in venis cōtinētur. Quod ſi ſic ſe res habet, ego quidem nō verebor aſſerere, Auic. hac in parte protinus Gal. mentem non percepiſſe: neque. n. quærit Gal. quæ ſit ſpecies febris, ſi ſanguis putreſcat, accipiendo ſanguinē pro omnib. humorib. quā febrim ipsā euidētiſſimè docet, & cōſtat inter omnes, eſſe ſynochū, ſed quærit quænā ſit ſpecies febris, ſi ſāguis putreſcat: quatenus ille eſt quartus humor diſtinctus ab vtraque, bile & pituita, ſicut omni luce clariùs primi c. verba demonſtrant, quæ ſunt eiuſmodi 2. *de diff. feb.* 9. *Inter eas quæ reſtant, nulla præſtantior eſt contemplatio, vtrùm ſicut in vtraque, bile & pituita, fiunt quadam ſpecies febris, ita etiam in ſanguine putreſcente*: vt certè nimirū ſit, quomodo Auic. rem tā perſpicuā non animaduerterit. Itaque hinc factum eſt, cū Gal. de vna ſpecie febris, Auic. de altera intelligat, & quæſtionē moueat, neque in principali cōtrouerſia conueniāt, vt rationes Auic. ad hanc diſputationē parū accōmodatæ, forte etiā vanæ & ineptæ cenſendæ ſint: etſi enim ille dicat Gal. opinatum fuiſſe, nullā fieri febrim ſanguinis ex putredine ſanguinis, propterea quia ſanguis dū putruit, fit cholera, neq; remanet ſub forma ſāguinis, tamen Gal. iſtud non aſſerit de ſanguine, id eſt,

de

Aequiuocatio ſāguinis.

de omnibus humoribus,ſed de ſanguine vero, humore à reliqnis diſtincto:vnde quemadmodum rationes Auic. ad confutandam conuerſionem ſanguinis,id eſt,quatuor humorum,in bilem,ſunt inanes,& nihil concludunt, ita ad confutandam conuerſionem ſanguinis,i.quarti humoris,forent longè magis,accommodatæ,& aliquam vim haberent.

Error Auer.

In hunc eundem ſcrupulũ incidit Auerr.4.*collig.* 31. qui ſimul cum Auic. non intelligens reperiri aliam febrẽ ſanguinis, quàm ſynochum,taxat Gal. inconſtantiæ, quod aliquando dixerit, huiuſmodi febrem eſſe cholericam, aliquando autem non eſſe cholericam: quos deinde Auic.nimirum & Auerr. medici prope omnes imitati ſunt, qui pariter non intelligẽtes,apud Gal.reperiri duo diſtincta genera febris ſanguinis,pro duplici huius vocis ſignificatione,ſicut diximus,in varios errores dilapſi ſunt. Cæterum vt nos contra diſtinctè & perſpicue hanc rẽ intelligamus,primò decet nos inueſtigare, quid tandem Gal.reuera de febre ſanguinis, & tota hac difficultate ſentiãt,ex qua diſciplina ſpero vos facile hanc veritatem poſſe intelligere, & alienos errores detegere.

Vera doctrina febris ſanguineæ.

In diſputatione febris ſanguinis, ſicut non poteſt negari, ita non negauit Gal. ſanguinem poſſe putreſcere,cum manifeſtũ ſit & vulgare in doctrina Ari. 4.*Meteoror.*2.omnia quæcunque ſunt mixta ex elementis,niſi per vim intereant,per putredinẽ interire,omniáque materia cõſtantia præter ignẽ putreſcere.

I. Concluſio.

Itaque ad mentẽ Gal. hæc ſit prima concluſio,ſanguinẽ & quartũ humorẽ, & totam maſsã quatuor humorũ poſſe putreſcere. Deinde cum Gal. doceat,ſanguinẽ vel ſola copia, vel ſola alteratione,ſine aliqua vſtione vel putredine, poſſe febrem efficere,qualis eſt ſynochus ſine putredine, pariter neque potuit negare,neq; vnquã negauit,ſanguinẽ putreſcentem poſſe febrẽ excitare:quare hæc ſit ſecunda cõcluſio, ex putreſcente ſanguine ſiue ſolo, ſiue ſimul cũ reliquis humorib.febrẽ fieri.

II. Concluſio.

III. Cõcluſio.

Tertiò, ſi quæras qualiſnam ex putredine ſanguinis febris oriatur,reſpondet Gal. ſi intelligas ſanguinẽ, hoc eſt,collectionẽ quatuor humorũ,ex huiuſmodi putredine febrẽ ſynochũ oriri,9.*meth.*4. ſi verò intelligas ſanguinẽ pro vno quarto humore, hãc febrẽ ſanguinis appellãri,2.*de diff.feb.*9.quæ tertia ſit cõcluſio.

IV. Cõcluſio.

Demum verò cũ Gal.expreſse velit ſimpliciũ febriũ tria tantũmodo eſſe genera, bilioſas, pituitoſas,melancholicas,ſi quæras ad quodnã ex iis tribus generib. febris ſanguinis referẽda ſit,reſpõdet loco citato,de *diff.febr.*2.*de criſib.*12. huiuſmodi febrẽ ſub bilioſam reponendã eſſe:quam poſtremam concluſionẽ ad Galeni mentẽ nobis liceat ſtatuiſſe. Verùm cũ tres priores cõcluſiones nullã videantur difficultatẽ continere,id tantũ reſtat, vt poſtrema paulò accuratiùs examinetur,de qua videmus Auic. duas diſputationes aduerſus Galenũ inſtituiſſe:ſed ante omnia ſtudeamus Galeni mentem & rationes intelligere.

Declaratio veritatis.

Galenus ex propoſito duobus locis hãc quæſtionẽ tractat, cũ ſanguis putreſcat, cũ efficiat febrẽ,cum ſimpliciũ febrium non plura ſint quàm tria genera,& tres periodorũ rationes, ad quodnã genus, & ad quã periodũ febris ex putredine ſanguinis debeat referri. Primus eſt locus 2. *de diff. febr.*9.in quo accipiens tanquã manifeſtũ, ſanguinẽ putreſcere,& rationẽ ex Ariſtotele docens,quomodo ille putreſcat,concludit febrẽ ex putreſcẽte ſanguine ſimpliciorẽ eſſe,quàm ex aliis humoribus,ac proportionem tertiani circuitus aſſumere, adeo vt in febre ſanguinis,ſicuti fit in tertiana,tertio quoque die noua acceſſio inuadat: hoc autem probat experientia ſumpto exemplo pleuriticorum, qui rubra expuunt, in quibus certum eſt, inflammationem & febrem ex putredine ſanguinis originem habere, ſiquidem obſeruatum eſt, huiuſmodi febres planè tertianum circuitum obſeruare. Et ſi quis obiiciat, diuerſam rationem eſſe humoris putreſcentis in inflammatione & in venis, huic reſpondet Gal. & diffusè demonſtrat 1. *de diff. feb.*9. putredinem humorum quæ ſit in vaſis, ſimilem eſſe illi putredini quæ in phlegmone, abſceſſibus, & phymatis oritur, ita vt de vtraque plane idem ſtatuendum ſit. Alter eſt locus 2. *de criſib.* 12. in quo Gal. hoc ipſum docet, & hanc rationem reddit, propter quam febris ex ſanguine tertianos faciat circuitus, atque ad bilioſas ſit referenda, qui ſcribit ad hunc modum: *Manifeſtum eſt, cum ſanguis putreſcere cœperit, quòd non etiam bonus manet, ſed bilioſus fit, atque in eo illud obſeruatur, quod tria ſint vniuerſa ſimplicium febrium genera; quæ enim ex putrefacto fit ſanguine, iam quodammodo bilioſa eſt, ſi vtique in naturalibus ſermonibus rectè demonſtratum eſt, quod ſanguis ex moderato ſit calore, flaua autem ex abunde moderato.* Itaque ratio propter quam Gal. aſſerit, febrem ſanguinis ad bilioſas referendam eſſe, illa eſt, quia ſanguis cum putreſcit, fit bilioſus. Ex quo loco Auicenna arripuit occaſionem reprehendendi Galenum, quaſi ille voluerit, ex putredine ſanguinis nullam febrem ſanguinis fieri poſſe: ſed Gal. aliter ſentit, & aliter loquitur, qui non ſcribit, ſanguinem cum putreſcit,fieri choleram & non eſſe ſanguinem, neque tunc febrem fieri cholericam, non ſanguineam, vt illi imponit Auic. ſed inquit ſanguinem putreſcentem fieri bilioſum, & febrem ex eo genitam non ſimpliciter & abſolutè, ſed quodammodo bilioſam eſſe, imò verò ni fallor, tam euidenter Gal. fatetur & docet, ex putredine ſanguinis manentis ſub forma ſanguinis, febrem fieri, quàm verè febrem ſanguinis liceat appellare, vt nulla de hac re dubitatio mihi videatur ſupereſſe. Ac primùm memoria eſt repetendũ exemplũ pleuritidis,in qua rubra expuuntur, de qua ſuprà diximus ex Galeno; namque ſi experientia demonſtrat, huiuſmodi peluritidem talem à principio vſque ad finem permanere, ſanguinemque ſub forma ſanguinis perdurare, quod ſputa perpetuò cruenta ſatis confirmat; nihil prohibet, quin idem verificetur de ſanguine in venis putreſcente, cum certiſſimum ſit ex doctrina Galeni eandem planè ratione tam in inflammationibus, quàm in vaſis humores putreſcere. Quamobrem etſi Galenus ſcribit, ſanguinem putreſcentem fieri bilioſum, tamen non docet alium humorem fieri,ſed ſanguinem adhuc permanere,& ſanguinem poſſe appellari,ſicut cæteris quoque humoribus contingit,qui putreſcentes non degenerant in alios humores, ſed proprium nomen retinent.

Dubitatio.

Sed aliquis rurſum nobis obiiciat Gal.qui videtur manifeſtè affirmare loco citato,2.*de diff.feb.*ſanguinem putreſcentem mutari omnino,partem quidem tenuiſſimã & pinguem in pallidam bilem,craſſiorem verò in atram: præterea febres pro ſpecie humorum in quo ſanguis mutatur,conſiſtere,& inter ſe differre: ac reuera ita hæc ſe res habet.Verùm ſciendum eſt,longè rem aliam eſſe,ſanguinem putreſcere,& ſanguinem putridũ eſſe: etenim qui per putredinem iam corruptus eſt,putridus exiſtit;qui ad corruptionem diſponitur, putreſcens dicitur:namque putredo & vſtio ſunt alterationes ſecundùm totã ſubſtantiam, ſiquidem quod putridum aut vſtum eſt,non ſolùm incaleſcit, aut refrigeratur, aut tale quid patitur, quod eſt alterari ſecundùm qualitates,verùm etiam in alienã ſubſtantiã degenerat,quippe in vtriſq; & quæ putreſcunt,& quæ vruntur, extinguitur calor natiuus ab externo; in putridis quidem, humidis partibus extractis, in vſtis verò conſumptis:quod autem

Digitized by Google

autem putreſcit, antequam tota ſubſtantia permoueatur, qualitatibus ad putredinem concipiendam diſponitur, terminuſque huius diſpoſitionis eſt, cum humidæ ſubſtantiæ partes præter debilitatem natiui caloris à calore externo factam, iam incipiũt à partibus ſiccis ſeparari, veruntamen communi appellatione vtraque dicuntur putreſcere, tam quæ ad concipiendam putredinem malè diſponuntur, quàm quæ tota ſubſtantia mouentur, & in alienam degenerant. *Vina quando putreſcere dicantur.* Hæ duæ rationes putredinis quotidie io vinis apparent manifeſtiſſimè, quod præclarè declarat Gal. 2. *aph.* 17. namque dicimus vina putreſcere, quando incaleſcunt, acidumque habent ſaporem, ſed nondum in acetum degenerarunt, quæ tamen vina multa ventilatione, mutatione vaſis & loci, priſtinam recuperant naturam, quod fieri non poteſt, vbi ex toto corrupta & acida facta ſunt: nam res quæ tota ſubſtantia mutatæ ſunt, ſicuti putredine, vſtione, concoctione, ad priorem ſtatum nequeunt redire, non enim ſicuti quod calefactum eſt, poteſt refrigerari, ita quod coctum eſt, reddi crudum, & quod putridum eſt, poteſt emendari. Cum igitur huiuſmodi variæ putredinis rationes ſanguini quoque poſſint contingere, nimirum vt ille putreſcat, vel dum calidior & humidior redditus, ad putredinem diſponitur, vel dum tota ſubſtantia mutatur, facile eſt intelligere, quod Gal. declarat manifeſte, ſanguinem priori modo putreſcentem, in alios humores non tranſmutari, ſed ſub forma ſanguinis permanere, etſi bilioſus fiat, ac febrem ſanguinis efficere, quæ ſub bilioſa comprehenditur: poſteriore autem modo verè ſanguinem in alios humores tranſmutari, ac febrem efficere diuerſarum ſpecierum, ſicuti diuerſis humoribus putridis conuenit. Hanc verò fuiſſe mentem Gal. facilè vnuſquiſque fatebitur, qui ad verba illius vel parum voluerit animum adhibere. Cum enim docuiſſet, ex putreſcente ſanguine febrem fieri quodammodo bilioſam, & quæ tertio quoque die babeat acceſſiones, atque iſtud experientia confirmaſſet, ſtatim hæc ſubiungit: *At verò ſi ſanguis ſupra modum aſſetur, mutatur omnino; pars enim tenuiſſima in pallidam bilem, & craſſior in atram conuertitur.* Et paulo poſt: *Febres igitur pro ſpecie humorum, in quos ſanguis mutatur, conſiſtent, ſola malignitate & lenitate differentes*, Neque enim Gal. ampliùs loquitur de ſanguine putreſcente, ſecundùm ſimplicem alterationem, ſed de ſanguine ſupra modum aſſato, qui vſtionis modum repræſentat, in qua iam diximus totam ſubſtantiam mutari: quod quidem Gal. propoſitum ſatis confirmant illa duo verba aduerſatiua (*at verò,*) quæ manifeſtè demonſtrant, illum loqui de alia materia, quàm antea locutus fuerit.

Summa omnium. Colligentes quæcunque hactenus dicta ſunt de febre ſanguinis, ad Gal. mentem ita habendũ eſt: ſanguinem ſecundùm vtramque ſignificationẽ putreſcere, & febrem efficere, ex putredine omnium humorum ſynochum fieri, ex putredine vnius ſanguinis, febrem ſanguinis, ſed quæ ad bilioſas referenda eſt, & tertio quoque die habet acceſſiones, ſanguinem ſupra modum aſſatum, partim in pallidam, partim in atram bilem degenerare, & tunc febres fieri pro ſpecie humorum, in quos ille mutatus fuerit. Si quis hæc bene intelligat, huic non difficile erit aliorum falſas opiniones intelligere, & confutare, qualis fuit opinio pluſquam commẽtatoris, id eſt, Trus ani, qui in 3. *artis med.* 38. aſſerit ſanguinem pu reſcere, ſed facere periodum quotidie, ſicuti facit febris quotidiana, qualis fuit opinio Conciliatoris *diff.* 89. Gentilis, & omnium fere poſteriorum, qui docent ex putredine ſanguinis febrem quidem fieri, ſed quæ talis diutius non poteſt permanere, qualis eſt opinio quorundam recentiorum, vt Montani, qui aſſerunt, febrem ſanguinis ex putreſcentibus ichoribus ſanguinis originem habere, quales forte neque aliæ huiuſmodi opiniones deſunt, de quibus non eſt longiùs agendum, quòd veritate poſita omnia falſa facilè euaneſcant: quare ad alia quæ reſtant, progrediamur.

Differentia. Febres à ſanguine ſunt duplices, quatenus hæc vox vel omnes humores, vel vnũ ſanguinem ſignificat: priores quæ ad omnes humores pertinent, ſunt *ſynochi*, Latinè *continentes*, quæ pariter ſunt duplices, quædam ex putredine humorum, quædam ſine putredine. Febres cum putredine deſcribuntur à Gal. 9. *meth.* 3. vbi in omnibus vaſis, ac potiſſimùm maximis, æqualiter ſucci putreſcunt: ſynochi autem ſine putredine eadem cum febre ephemera conſtãt natura, quoniam in ſpiritibus, non humorib. calor præter naturã accenſus eſt; ſed in eo differunt, quòd non in vnã diem, vt ephemera, ſed in multos dies porriguntur: vtraque autem febris ſynocha, tã cum putredine, quàm ſine putredine, eſt in triplici differentia: vel perpetuò creſcens ad finem vſque, vel perpetuò declinans, vel in eodem ſtatu permanens: huius cauſam refert Gal. loco citato, in aſcenſionẽ & tranſpirationem vaporum: etenim illa eſt vniformis, in qua tantum tranſpirat & diſſoluitur, quantum accenditur, creſcens verò illa eſt, in qua plus accenditur quàm diſſoluatur, ſicuti contra decreſcens illa eſt, in qua plus conſumitur, quam accendatur. Poſteriores autem febres ſanguinis ſunt quodammodo bilioſæ, de quibus ſatis diximus.

Duo errores Auic. Hinc duo ſunt colligenda aduerſus Auic. in præſenti cap. Primum, quoniam ille explicans, quomodo ſynochus non putrida partim febribus ephemeris, partim febribus putridis conueniat, inquit illam conuenire ephemeris, quoniam nulla adeſt putredo in humoribus: conuenire autem putridis, quoniam quod calefactum primum eſt in ea, eſt humor, quod eſt perſpicuè falſum: namque in ſynocho ſine putredine primum calefactum, ſunt ſpiritus, non humores, vnde Gal. docet, huiuſmodi febrem reuera ephemeram eſſe, atque eo tantùm cum putridis conuenire, quòd plures dies perſeuerat. Alterum eſt notandum aduerſus Aui. quòd ille aſſerit, nullam febrem ſanguinis reperiri præter tres differentias ſynochi, qui febrem ex putredine vnius ſanguinis planè videtur ignorare, quam tamen dari, & ratione & Gal. auctoritate ſatis cõfirmatũ eſt.

Signa ſynochi. Signa febris ſynochi apud Gal. 9. *meth.* 2. *de diff. feb.* 2. *de criſ.* ſunt huiuſmodi: primò calor non eſt valde mordax, quoniam in materia benigna & miti fundatur: ſecundò pulſus ſunt magni, vehementes, celeres, minimè inæquales & inordinati, niſi quatenus hæc propria ſunt omnium febrium putridarum: tertiò lotia ſunt craſſiora & rubicundiora, cum huiuſmodi febris maiori ex parte ſit in corporibus refertis multo ſanguine & boni habitus: quartò forma febris varia eſt, vt variæ ſunt illius differentiæ, vel enim creſcit, vel decreſcit, &c. Vltimò ſumuntur ſigna à cauſis, namque talis febris generatur in adoleſcentia in corporibus plethoricis, carne & ſãguine præditis, in vere, in regione & cõſtitutione anni temperata, victus & reliqua præceſſerũt, quæ copiã ſanguinis poſſunt generare.

Signa differentiarum ſynochorum. Vtrùm verò ſit ſynochus cum putredine vel ſine putredine, hæc fere eadẽ ſigna facile demonſtrant: etenim in ſynocho putrida calor non eſt adeo mitis, lotia ſunt magis craſſa & rubra, pulſus ſunt magis inæquales & inordinati, quàm contingat in altera ſine putredine. *Signa febr. ſanguinis.* Signa autem febris ſanguinis, quatenus ille eſt quartus humor, ferè eadem ſunt cum ſignis tertianæ, cum per tertiam diem ſuas facit periodos, atq; vt diximus, ad febres bilioſas debeat

beat quodámodo referri:veruntamen vt notat Gal. 2.*de diff. febr.* 9. hæc febris ex putredine ſanguinis, altera ex putredine bilis,cum in cæteris,tum maximè in lenitate caloris, perpetuò ſimplicior & mitior exiſtit; quæ enim qualitas caloris vaporoſior eſt,& minus moleſta,ſanguinis eſt;quæ verò moleſta,erodẽs & mordax, ex bile cõſiſtit. Atque hactenus de eſſentia,differẽtiis,& ſignis febris a ſãguine.

Curatio.

Itaque veniamus ad curationẽ,& quoniam communes curandi indicationes, de quibus non ſemel diximus,facilè ad omnes febres poſſunt accommodari, ſtatim ad particularia præſidia aggrediamur, inter quæ ſectio venæ videtur principem locum obtinere,quæ poteſt ſanguinem minuere, corpus refrigerare, & quandoque febrem extinguere, & integrã ſanitatem afferre,& ita Gal.9. *meth.* ſcribit in ſynocho,ſiue cũ putredine, ſiue abſque putredine, quamprimum ad ſectionem venæ deueniendũ eſſe. Sed quærat aliquis de alui lenitione, vtrùm poſſit in præſentia cõuenire:morbus eſt maximus, ac maximè vrget,occaſio eſt præceps,quare ſtatim maximo præſidio opus eſt: & ſi quis rurſum obiiciat præcedentẽ ciborũ cruditatem:huic reſpondet Gal.9. *meth.*5. tanto tẽpore ſectionem venæ differendam eſſe, quantum ſatisfacere videatur tum ad eorum concoctionẽ,tum vt excrementa deſcendãt. Auic.ſicuti generaliter docuit c.7.*de curatione generali*, poſt ſectionẽ venæ videtur alui lenitionẽ probare,qui exhibet mannã, aquam duorũ granatorũ, & thamarindos,quæ forte alicui ſuſpècta videbuntur, cùm manna facile conuertatur in bilẽ,granata autem & thamarindi non leuiter adſtringant. Ego quidem,ſi modò aluus foret lenienda,ſiue ante,ſiue poſt ſectionem venæ id fiat, inter cætera omnia caſſiam probarem.

De ſanguinis miſſione ad animi deliquium.

Cæterùm quod pertinet ad miſſionem ſanguinis,ſicuti omnes fatentur,remedium eſſe vtile ac neceſſarium,ita de quantitate mittendi ſanguinis non conuenit inter omnes. Galen. in vtraque ſynocho,tam putrida, quàm non putrida, docet ſanguinem vſque ad deliquiũ animi mittendum eſſe,de qua copioſa mittendi ſanguinis ratione præclarũ illius teſtimonium audiatis,9.meth.4. *Hoc remediũ tum ratione,tum experientia didici: namque primũ in contrariũ ſtatum corpus deducitur celerrimè,ex animi deliquio refrigeratum:hoc verò nemo poteſt inuenire, neque quod ipſis ægris, neque quod naturæ iucundius ac vtilius ſit:poſtmodum in eiuſmodi corporibus neceſſariò superuenit alui deiectio,nonnunquã etiam bilis vomitus,quas res ſtatim à toto corpore ſudores excipiunt.* Qui præterea duas elegantiſſimas narrat hiſtorias, duorũ adoleſcentum,alterius liberi, alterius ſerui; quorũ ille ſynocho ſine putredine,hic ſynocho cũ putredine laborauit, quibus vtriſque vſq; ad animi deliquiũ non eſt vetitus ſanguinẽ mittere:quod itẽ faciendũ docet in libello de ſanguinis miſſione 11. 1.*aph.* 23.Altera autem ex parte non defuere olim, neq; deſunt in præſentia,quib. tale remediũ ſuſpectum & periculoſum videtur, vnde nonnulli contendunt,Gal.in hac miſſione ſanguinis animi deliquium non includere,ſed excludere:inter quos eſt Braſſauolus 1.*aph.* 3. qui tam copioſæ vacuationis terminũ interpretatur minimè deliquiũ animi,ſed quẽ ægroti poſſunt perferre.Sed Braſſauolus & cæteri malè ſentiũt:cũ enim Gal.docet, vacuationem ſecta vena vſque ad animi deliquium fieri debere, nulli dubiũ eſt quin de ea loquatur,quę animi deliquiũ affert & includit, quod ex multis locis vnus locus confirmat manifeſtiſſimè.Nam loco citato 9. meth.4.hæc habet: *Aufero itaque ab homine eouſq; de induſtria ſanguinem,quoad animo linqueret, maximum plane,vbi valentes vires ſunt,continentis febris remediũ.* Ex quibus verbis manifeſtum ſit,illũ deliquiũ animi non excludere, ſed includere; inquit enim, vt animi defectus ſuccederet, quod ſi animi defectus ſuccedit,certum eſt non illum excluſum fuiſſe.Sũt igitur nõnulli, qui nullo modo hoc remedij genus probant,ex quibus eſt Cornelius Celſus lib. 2. 10. qui ſcribit,ſemper finem mittendi ſanguinis faciẽdũ eſſe,antequã anima deficiat. Eſt Auic. cũ inquit c.7. de curatione generali,meliorem eſſe multiplicationem numeri,multiplicatione quantitatis. Sed præ cæteris eſt Auerr. qui aduerſus Gal. diſputat, & nonnullis rationib. conatur huiuſmodi remediũ oppugnare in 7.*colliget* 8. Sed antequã illius argumenta profero,nonnullæ voces diſtinguendæ ſunt, ne vos quoque in eum errorem incidatis, in quem Montan. Veronenſ. & alij celebres viri inciderunt.

Lipothymia & ſyncope differunt.

Et verò nomina apud Græcos tria ſunt,*lipothymia*, *lipopſychia*,*& ſyncope*,quorum duo prima vnam eandemque rem ſignificant,1.*ad Glau*.14.2.*aph.*8. nẽpe animi defectionem,vel deliquium,vel exanimationem,vel quomodocunque ea velimus interpretari: etſi non ignoro, nonnullos interea quoque neſcio quod diſcrimen ponere,quod ad rem præſentẽ non pertinet.Tertium verò nomen,*ſyncope*,longè aliam rem apud eundem Gal.ſignificat 12.*meth.* cum ſyncope nihil aliud ſit, quàm præceps omniũ virium lapſus;quarũ eſſentia cũ partim in ſpirituũ, partim in ſolidorũ corporũ naturali qualitate & quantitate conſiſtat,ſciendũ eſt, nihil horũ per ſyncopen manere integrũ,ſed omnia collabi & diſſipari,tandemque ægrũ in ſummũ vitæ diſcrimẽ venire.Itaque id velim vos intelligere, & pro cõperto habere,nunquã Gal.docuiſſe,ſanguinẽ fore mittendum vſque ad ſyncopen, ſed tantùmodo vſque ad lipothymiã,quæ admodũ leuis eſt affectio,atq; vt Gal. docet 1.*ad Glau.* 14. ex leuibus cauſis,vt gaudio, timore,ira,quandoque ſolet prouenire,ac ſine multo labore ſanatur.Quamobrẽ ſi Auic.& Auerrh.reuera putant,Gal.probare ſanguinis miſſionẽ vſq; ad ſyncopen, neque,vt veriſimile eſt, potius liceat in interpretes culpã trãsferre, qui inconſideratè in ſua lingua pro lipothymia ſyncopẽ ſint interpretati,illi profectò Gal.mentẽ non ſunt aſſecuti,ac ſine ratione hoc decretũ non recipiũt.

Argumenta Auerrhois.

Sed vtcunque hæc ſe res habeat, Auerrh. rationes audiamus quarũ prima eſt:medicus eſt imitator naturæ:ſed natura nũquam vacuat ſanguinẽ vſq; ad ſyncopen,ergo neq; medicus. Maior eſt manifeſta. Minorem probat Auerr. quoniã ſi fit huiuſmodi immoderata vacuatio, ea non fit niſi in criſibus malis, & quib. virtus expulſiua pluſquam conueniens eſt, expellit. Secunda ratio eſt talis: Vacuatio inſtituta à medico, quatenus eſt vacuatio, tantummodo quod ſuperfluum eſt,minimè quod naturale eſt,debet euacuare:ſed phlebotomia vſque ad ſyncopen non modò ſuperfluum, ſed etiam naturalem ſanguinem educit. Ergo. Tertiò Gal. hac miſſione ſanguinis non aliud ſibi proponit,niſi ſubitam corporis refrigerationem: ſed huiuſmodi remedium eſt per accidens,cum non agat per contrarium.Ergo tanquam remedium periculoſum debet prætermitti: qui concludit melius eſſe vt aliquantulum remaneat de calore extraneo,quàm calor naturalis diminuatur. Quartò & vlt.in ſynocho putrida neceſſarium eſt poſt ſectionem venæ aliquos reperiri humores vel putridos,vel præparatos ad putredinem: Ergo tam copioſa ſanguinis miſſione, diminuto calore naturali, ac virtute reddita debiliore, illi magis corrumpentur, neque deinceps poterunt à natura concoqui & ſuperari.Hæc ſunt argumenta Auerrh. quibus poſtremo loco addo argumentum Cornelij Celſi lib. 2.10. fundatum auctoritate Hip. & eſt huiuſmodi, ſcribit Hip. 6. apho. 27. *qui ſuppurati,aut aqua inter cutem laborantes vruntur aut ſecantur, ſi pus vel aqua confertim fluxerit, omnino morientur.*

Ergo inquit Celſus, ſi in curatione hydropis hæc ratio reſpondet, neque licet inutilia & noxia excrementa ſemel & confertim vacuare, longè magis neceſſe eſt eam reſpondere, neque licitum eſſe ſanguinem naturæ familiariſſimum & vtiliſſimum tam copioſè profundere.

Ego verò puto, omnes huiuſmodi rationes eſſe nullius momenti, neque quidquam aduerſus Hip. & Gal. ſententiam demonſtrare: itaque ad primum argumentum poſſum reſpondere, medicum ſanè eſſe imitatorem naturæ; ſed illud prætерea mihi libet addere, quod traditum eſt à Gal. *de conſt. artis med.* 12. nempe quædam poſſe efficere medicum, exempli gratia, os luxatum reponere, quod natura nequit facere, quædam verò efficere naturam, ſicuti cauum vlcus carne implere, quod à medico fieri non poteſt: vnde etiamſi natura nunquã ſanguinem vacuaret vſque ad deliquium animi, tamen licet medico id facere, neque valet argumentatio: Medicus eſt imitator naturæ: ergo medicus nihil debet efficere, quod natura nõ facit Sed prætеrea poſſum reſpondere, Minorem falſam eſſe, ſiquidem experientia demonſtrat, naturam ſæpenumero per nares, hæmorrhoidas, vterum, vſque ad animi deliquium ſanguinem vacuare: atque huiuſmodi vacuationes criticas & ſalutares eſſe, cum ita ægri à morbis grauiſſimis liberentur; imò verò ipſe Auic. *fen.* 17. 3. *cap.* 2. fluente ſanguine per hæmorrhoidas, vult illum non eſſe retinendum, priuſquam æger debilitetur, & cadat in ſyncopen.

Ad ſecundam & tertiam rationem notandũ eſt, Galenum non ſimpliciter tam copioſam venæ ſectionem probare propter vnam ſanguinis effuſionem, ſed primò & per ſe animi deliquium procurare, vt hac ratione refrigerato corpore facultas calida intẽperie penè ſuffocata recreetur, ac deinceps poſſit per vomitum, aluum, ſudorem, noxios humores expellere, & febrem extinguere, quæ omnia non fierent, quantumuis copioſa foret vacuatio, niſi tandem animi deliquium ſuperueniret: vnde cum talis & tanta refrigeratio ſine animi deliquio non poſſit haberi, ita habendum eſt, eiuſmodi ſummam vacuationem vtilem eſſe & neceſſariam, totumq; ſanguinem tam copioſè profuſum quodammodo ſuperfluum eſſe, cum ille ſit impedimento, quo minus animi deliquium & illa inſignis refrigeratio poſſit ſuccedere. Et quamuis miſſio ſanguinis ad deliquium animi per accidens refrigerationem afferat, nihil iſtud refert; namque ſi tollantur omnia præſidia, quæcunque iuuant per accidens, vniuerſa medicina tolleretur, exempli gratia, ſcammonium calidum eſt, vnde per accidẽs purgando morbos bilioſos, febrem iuuat, nihilominus à nemine repudiatur, quod item de aliis quamplurimis ſtatuendum eſt. Quo loco memoria eſt repetenda ſententia Gal. 10. *metho.* 10. qui ſcribit, omnium febrium, qua febres ſunt, proprium remedium refrigerationem eſſe, ſiue poteſtate, ſiue actu, ſiue per ſe, ſiue per accidens ea talis fuerit.

Ad quartam & vltimam Auerrh. rationem ſatis eſſe deberet Galeni exemplũ, qui alteri adoleſcẽti, ſeruo laboranti ſynocho cum putredine ſtatim vſque ad animi deliquium venam ſecuit, neque propterea factũ eſt, vt reliquiæ putredinis nõ fuerint à natura ſuperatæ, quandoquidẽ ſecuta deinceps coctione, febris ex toto die ſeptima finem habuit. Verùm neque præterea deeſt ratio: cum enim facta huiuſmodi inſigni refrigeratione, humorum tranſpiratio & ventilatio ægrotis reſtituatur, quæ potiſſima eſt ratio curandi & præcauendi putredinem. contrarium potius contingit, nempe vt quæ præſens eſt putredo, citiùs curetur, & quæ futura eſt, faciliùs prohibeatur. Ad poſtremum argumentum Cornelij facilis eſt reſponſio; ſiquidem planè diuerſa eſt ratio copioſę miſſionis ſanguinis, & copioſæ purgationis aquæ: quare nõ eſt mirũ hominem laborantẽ hydrope ex confertim facta aquæ profuſione, mori, cum neceſſariò tunc facultas ſit debiliſſima: febricitãtẽ verò ex miſſione ſanguinis vſque ad animi deliquium non perire, cũ Hip. Gal. & omnes conſentiãt, ad hoc remediũ nunquã fore deueniendũ niſi vires bene cõſtent, quæ tantã vacuationẽ poſſint perferre: vbi inquit Hip. 1. *aph.* 23. *ad animi deliquium vſque ducendum eſt, hoc quidem faciendum, ſi æger poſſit perdurare.* & Gal. 9. *meth.* 5. *vbi valida adeſt virtus, & ætas permittit, vſque ad animi defectum mittere oportet: vbi alterum horum non ſatis reſpondet, tutius eſt, quantum ſatis viſum fuerit, tantum principio detrahere, quod deficit ita ratione ſupplere.* Sed hac de re ſatis, ſi modò illud poſtremo loco addamus, quod addit Gal. 9. *meth.* 5. laborantes febre ſynocho prætermiſſa ſectione venę in ſummum diſcrimen venire, niſi vel vir[illegible]bur, vel largum ſanguinis profluuium, vel ſudor copioſus ex manifeſta pernicie illos eripiat.

Præparatio. Lenita aluo, ſi id ferat occaſio, ſecta vena huiuſmodi febres ſæpenumero ſtatim ceſſant & iugulantur: quod ſi aliter eueniat, altera ſequitur indicatio, nimirum alterandi humores, præparandi meatus, vt vel febris finiat, vel ſaltem illi præparẽtur, adeo vt vel natura, vel arte commodè poſſint expurgari: ſic igitur putreſcente ſanguine conueniunt refrigerantia & humectantia, inter quæ principem locum tenent quæ leniter vacuant, & ſanguinem purgant ab excrementis: quare ex Gal. 11. *meth.* 10. illa ſunt exhibenda, quæ per aluum, vrinã, & ſudorem purgare ea poſſunt, qualia ſunt hoc tempore familiaria, noſtri vulgares ſyrupi, roſatus recens, de ſucco endiuiæ, de ſucco borraginis, & ſimiles, de quibus id memoria eſt repetendum, quod aliàs vos monui, inſtituto atque exemplo Galeni, qui mulſa admodum diluta vtebatur, huiuſmodi quoque ſyrupos dilutiſſimos parandos eſſe, ne conuertantur in bilem, & ſit exemplum;

℞ *Syrup. roſ. recentis,*
De ſucco acetoſæ an ℨ. *v.*
Decoctionis acetoſæ,
Borraginis,
Lactucarum ana ℥. *iij.*
M. pro ſyrupo.

Horum imitatione varia id genus remedia poſſunt parari.

De aqua potione. Apparente concoctione, dummodo adſint conditiones, de quibus aliàs diximus, nullum eſt præſtantius remedium potione aquæ frigidæ, ex qua excitata & roborata natura non ſolùm vacuat ſæpenumero humores noxios per vomitum, aluum, ſudorem, ſed etiam totum calorem febrilem extinguit: quamobrem iis duobus præſidiis Galen. ſectione inquam venæ, & aqua frigida, quæ ſcribit eſſe principalia & maxima remedia continentium febrium, conſueuit totam huiuſmodi curationem perficere, loco citato 9. *method.* 5. Sin verò propter aliquod impedimentum non liceat frigidam exhibere, tunc licet deuenire ad ea medicamenta, quæ aluum poſſunt mouere: *ſi quis*, inquit Galen. 4. de tuenda 4. *vel propter ætatem, vel propter timiditatem permittere ſe medico ad ſanguinem detrahendum nolit, huic largiùs deiicienda aluus.* Sed ſtatim quærat aliquis, an reperiatur aliquod medicamentũm quod ſanguinem poſſit educere? huic reſpondet Galen. *in lib. de purgat. med. facultat.* 4. nonnulla quidem inueniri talia medicamenta, ſed neminem illis vti, cum inter venena numerentur; ſiquidem hoc foret homines iugulare, *An detur medicamentum ſanguinem vacuans.*

non purgare : quo loco recitat hiſtoriam de quodam homine, qui caſu herbam reperit, quam ſi quis adſumpſiſſet, primum ſanguinem, deinde vitam emittebat, quem hominem multis hoc pacto morientibus magiſtratus comprehendit, & vinctis oculis duxit ad ſupplicium, ne alicui forte inter eundum herbam demonſtraret. Cum ergo non liceat ſanguinem purgare, quis quærat rurſum, qualianam purgare oporteat? Cui pariter reſpondet Galen. loco citato, purgantia medicamenta hoc nomen ſortita eſſe, quòd ſanguinem à reliquis humoribus purum conſtituant, itaque purganda erũt illa excrementa, quæ ſanguinem impurum & vitioſum reddunt : ad quam indicationem ſunt in primis accõmodata medicamenta leuiora, ac ferè lenientia, caſſia, ſerum lactis, rhabarbarum, & ſimilia: nam etſi vehementiora quoque, ſcammonium, turbith, & ſimilia, Meſuæ teſtimonio poſſint ſanguinem mondificare, tamen illa ſunt calidiora, & com [illegible] ſolent efficere, habeatis exemplum.

Purgatio.

℞ *Rhabarbari electi* ℈ iij.
Spicæ gr. iij.
Seri lactis q. ſ.
Fiat infuſio ſecundum artem, & facta expreſſione adde ſyrupi roſati vel violati ſolutiui ℥ iij. *M.*

Vel ſi æger voluerit bolum:

℞ *Flor. caſſiæ recenter ext.* ℥. j.
Pulpæ thamarind. ʒ. ij.
Rhabarbari elect. puluer. ʒ. j. *M.*

Hoc tempore omni induſtria attendendum eſt refrigerationi & humectationi totius corporis, ac præcipuè membrorum principalium : ad quem locum ſunt referenda, ne eadem ſæpius repetantur, quæcunque dicta ſunt de curatione febrium acutarum, de aëre, medicamentis externis, balneo, & ſimilibus. In victu ſufficit vna ptiſana, quæ ex Gal. 10. *metho.* 11. actu frigida eſt exhibenda, etſi non extremè refrigerata, ne ventriculus lædatur. Potus ſit aqua mulſa dilutiſſima : & ſit exemplum:

℞ *Aquæ fontis lib.* iij.
Sacchari ℥. j.
Bulliant ad conſumptionem tertiæ partis.

quæ quidem aqua & in puteis, & cum niue, & omnibus modis inſigniter debet refrigerari. Prætermittantur carnes, oua & omnis victus craſſior quoniam morbus acutus eſt, & in quarta, & ad ſummũ in ſeptima debet terminari Atque hactenus de febre ſanguinis quatenus hac voce comprehenduntur quatuor humores : de altera autem, quatenus ſignificat vnum ſanguinem, non eſt longius agendum, quoniam ſicuti diximus, illa debet ad biliosas referri, non ſolum quatenus ad reliqua pertinet, ſed etiam quatenus ſpectat ad ipſam curationem.

CAPVT XXI.

De febre Phlegmatica.

IN tractatione de febribus pituitoſis ante omnia mihi vtile & neceſſarium videtur, eã quæſtionem breuiter explicare, de qua noſtræ ætatis medici vehementer diſſentiunt, nempe de loco, vbi pituita generatur, ex qua certũ eſt, huiuſmodi febres originẽ habere. Quam quidem difficultatẽ vt iuniores probè intelligãt, ſcire debẽt, apud Gal. triplicem eſſe coctionẽ, primã, quæ in ventriculo, ſecundam, quæ in hepate & venis, tertiam, quæ in ſingulis mẽbris perficitur: itaque dubiũ eſt, vtrùm pituita in prima concoctione in ventriculo, an in ſeconda in hepate generetur. Ac primùm nonnulli opinãtur pituitã in ventriculo generari, quibos fauet Gal. *lib. de atra bile* 8. qui ita loquit: *A nobis demonſtratum eſt, pituitoſos humores ex pituitoſis alimentis in prima ventriculi concoctione fieri, vt biliosos in iecore.* nec non 1. *de natura humana com.* 39. declarans, quidnã ſinguli humores cooferant ad mores animi, ita ſcribit: *Natura autem pituitæ ad mores formandos minimè eſt ex vſu, apparet enim, quod ex prima alimentorum permutatione per neceſſitatem generetur.* & rurſum 5 *de vſu partium c.* 4. idẽ confirmat, quo loco aſſerit, pituitã nõ ſolum in ventriculo, ſed etiam in inteſtinis generari. id quod partim ex anatome, partim ex morbis ventriculi demonſtrat veriſſimũ eſſe. Quod ille inquit de anatome, eſt mea ſentẽtia, propterea, quòd ventriculi natura ſit membranoſa, ac proinde frigida, & ad hanc generationem humoris pituitoſi valde accommodata. Hanc ſentiam repetit Gal. 2. *de med. ſecund. locos* 1. *& aliis locis*, ſed apertiſſimè 6. *epid.* 1. 6. per hæc verba: *Vomitus pituitoſi fiunt, huiuſmodi enim ſuccus in ventriculo creatur plerunq; ex alimentorum multitudine, ac multo magis ſi illa craſſa & natura pituitoſa fuerint.* Neque Auic. videtur aliter ſentire, qui 13. 3. *tract.* 1. *c.* 16. ſcribit hunc in modum : *& plurimum quidem quod inuenitur in ſtomacho, aut generatur in ipſo, ex humoribus eſt phlegma.* Et ne quis exiſtimet illum intelligere de chylo, qui generatur in ventriculo, addit ; *& cauſa in hoc eſt, quia chylus eſt natura propinqua phlegmati.* Hinc factũ eſt, vt ſumma cum ratione Gal. ſcribat 1. *ad Glauc.* 5. febrem quotidianam rarò euenire, quin os ventriculi laboret : ac propterea *cap. proprio*, in curatione maximã ventriculi, ac potiſſimum illius orificij curam habendam eſſe. Hique ex iis ſunt qui velint pituitam in ventriculo, minimè in iecore generari.

Cap. 46. Vbi pituita generetur.

At verò altera ex parte nonnulli opinantur pituitam ſicuti cæteros humores in iecore generari, in ventriculo autem tantummodo generari chylum, quæ ſit ſubiecta materia & diſpoſitio neceſſaria ad generationem omnium humorum, cui quidem opinioni rei natura planè conſentit: ſiquidem certiſſimum eſt, totum ſanguinem, quatenus ille continet quatuor humores, in iecore generari, ex quibus homines conſtant, nutriuntur & conſeruantur, quod Hip & Galen. docent *lib. de natura humana*, & mille locis, ex quibus ſatis fuerit vnum vel alterum in medium proferre. itaque 2. *prognoſtic.* 47. hæc habet. *Palam eſt iecur concoctricem humorum facultatem, veluti focum ardentem, & fontem obtinere* : Et rurſum 2. *de naturalib. facul.* 8. *Demonſtratum eſt antiquis, alimentum dum in venis ab innato calore alteratur, ſanguinem quidem ex moderato, reliquos verò ſuccos ex immoderato calore generari. Atque huic ſententiæ, quæ ſunt euidentia ſenſibus omnia conſentiunt, quoniam & alimenta, quæ natura ſunt calidiora, magis ſunt biliosa ; quæ frigidiora, ſunt magis pituitoſa*, &c. Sic Galen. cap. 38. *artis med.* colligit indicia iecoris frigidioris anguſtiam venarum, copiam pituitæ, ſanguinem frigidiorem, &c. Et ſi quis pro hac opinione plura cupit, is memoria repetat in fœtu qui in vtero continetur, nullam in ventriculo coctionem fieri, ſed tantummodo in iecore, in quo propterea nulli dubium eſſe poteſt, quin pituita ſimul cum reliquis humoribus generetur.

Ad diſſoluendã hanc difficultatem & vindicandum Gal à contradictione, ſunt qui reſpondeant, Gal. & medicos pituitam dupliciter accipere, vno modo communiter, ſicut facit Gal. 2. *de diff. feb.* 6. qui omnem humorem, quicunque in corpore frigidus & humidus fuerit, pituitam appellat : nec nõ 4. *de tuenda valetud.* 4. vbi aſſerit crudos ſuccos eſſe de genere pituitæ : ex quo colligunt chylum in ventriculo genitum quoquomodo pituitã poſſe nominari. Verùm ego neſcio quanti hæc reſponſio

ſit

ſit facienda: nam vtcunque illi donemus, chylum communi quadam ſignificatione pituitam poſſe appellari, certum eſt de ſententia Gal. aliam præterea pituitam in ventriculo generari, quæ planè à chylo diuerſa eſt, alioqui enim locis citatis, ac potiſſimùm de atra bile 8. non dixiſſet, ex pituitoſis alimentis pituitam fieri; ſiquidem chylus in ventriculo non ſolum ea pituitoſis, ſed etiam bilioſis alimentis generatur: quamobrem ego ita cenſeo reſpōdendum eſſe, ex alimentis in ventriculo chylum generari, ſed præter chylum propter naturam ventriculi pituitam quoque à chylo diuerſam generari, ac potiſſimùm ſi alimenta fuerint ad hunc gignendum humorem accommodata: quæ quidē pituita in ventriculo genita, cum chylo in iecur delata, & coctionem adepta, facilè poteſt in ſanguinem conuerti. Ex quibus vno verbo ſatis apertè poteſt conſtare, vtramque opinionem, quæ ſeparatim docet pituitā vel in ſolo ventriculo, vel in ſolo iecore generari, falſam eſſe. Contrà verò ſi hæ duæ opiniones coniungantur, ac concedatur pituitam partim in iecore ex frigidiore parte chyli, partim ex alimentis, ac præcipuè pituitoſis in ventriculo fieri, vtramque veritatem continere. Et hanc ſine dubio conſtat mentē fuiſſe Gal. vt propterea nulla apud eum ſit diſcrepantia: ſed de hac re ſatis.

Conueniunt omnes medici, febrem quotidianam fieri ex pituita, vnde Auicen. illam phlegmaticam ſiue pituitoſam appellat, in cuius tractatione agemus primò de differentiis: ſecundò, de ſignis: tertiò, de curatione.

I. Differentia. Differentiæ febris pituitoſæ ſunt plurimæ, ac primùm diuiduntur in continuas & intermittentes, tametſi apud nonnullos dubium eſt, an aliqua huiuſmodi febris reperiatur verè interpolata: quā dubitationem ſoluit Galen. 1. *ad Glauc.* cui placet nullam febrem quotidianam, exceptis paucis, ad integram quietem manifeſtè peruenire, quas paucas ille interpretatur, 2. *de diff. feb.* 4 vbi exquiſitæ fuerint, ac propriam naturam ſeruauerint, nam tunc & aliorum medicorum, & proprio teſtimonio comprobat illas puram intermiſſionem habere, quæ cōtinua eſt, neque ad infebricitationē deſinit: à recentioribus medicis, vt refert Gal. 2. *de diff.* 7 propriè *καθημερινὸς*, id eſt, *quotidiana* appellatur, ipſe verò ſolitus fuerat talem febrem *ἀμφημερινὸν συνεχῆ*, id eſt, *quotidianam continuam* vocare, ſiquidem id nomen *καθημερινὸν* apud veteres Græcos nuſquam ſcriptum reperitur, eam autem quæ eſt intermittens, & ad infebricitationē deſinit, *ἀμφημερινὸν* ſimpliciter, ſiue vlla adiectione vocabat. Quare & nos cum Gal. clarioris doctrinæ gratia eam febrem quæ ſingulis diebus inuadit, & ad infebricitationē deſinit, quotidianā ſimpliciter, eam verò quæ minimè deſinit ad quietem, quotidianam continuam appellabimus.

II. Different. Secundò febres quotidianæ aliæ ſunt legitimæ & exquiſitæ, aliæ ſpuriæ & non exquiſitæ: quam differentiā Gal. vnico verbo determinat 1. *ad Glauc.* 8 nempe illas eſſe exquiſitas, quibus omnia adſunt ſigna, de quibus poſteriùs tractabimus: illas verò nō eſſe exquiſitas, quæ nō omnia ſigna in ſe cōtinent.

III. Differ. Tertiò ſunt differentiæ huius febris pro differentia pituitæ quæ illam excitat: cum autem Gal. auctore 2. *de diff. feb.* 6. quatuor ſint ſpecies pituitæ, vna dulcis, altera ſalſa, tertia acida, & quarta vitrea appellata; aut fortaſſe tres tantùm, ſi diuerſi pituitæ ſapores conſiderentur, nempe dulcis, ſalſa & acida, cum vitrea acidæ qualitatis ſit particeps, vt Gal. ſe ipſum interpretatur, hinc fit vt hac ratione totidem ſint ſpecies febris quotidianæ, quot ſunt ſpecies pituitæ, ex quibus illa accenditur.

IV. Differ. Quarto loco ſunt differentiæ febris pituitoſæ à forma febris: namque nonnullæ incipiunt cū horrore, frigore, rigore: quædam verò ſunt, in quibus toto tempore quo durant, in qualibet corporis parte calor ſimul & frigus perſentitur: quæ poſtrema ſpecies *epiala* vocatur: hæc fit, quando pituita non tota æqualiter, ſed duntaxat pro parte putrida fuerit, quippe per corporis partes delata pars putreſcēs calorem febrilem, pars non putreſcens rigorem inducit, vt declarat Galen. 1. *de diff. feb.* 6. nec non *de inæquali intemperie* 8. Non ingredior in præſentia arduam difficultatem, quomodo hæc duo contraria, caliditas & frigiditas, in eadem corporis parte, eodem tempore ſimul eſſe poſſint, qui cenſeo ad mentem Gal. & Ariſt. duo contraria non poſſe eandem partem eodem tempore obſidere, & nihil eodem tempore poſſe duobus motibus contrariis moueri, de qua re aliàs. Hæ ſunt differentiæ pituitoſæ febris apud Gal. quibus Auic. videtur nonnullas adiungere, quæ non ſunt prætermittendæ. Prima eſt huiuſmodi: febres pituitoſæ nonnullæ ſunt, in quibus percipitur frigus in partibus internis, calor in externis, quas ille vocat *epialas*; nonnullæ contrà ſunt, in quibus frigus in externis, calor in internis percipitur, quas *lipyrias* appellat: nonnullę demum ſunt, in vtrumque, & calor & frigus in vtriſque partibus, tum internis tum externis perſentitur, quibus poſtremis nullum nomen tribuit. Sed hic multa ſunt quæ deuiant à doctrina Gal. & à veritate: nam quatenus pertinet ad primū membrum, Auic fallitur manifeſtiſſimè, ſiquidem iam docuimus ex Gal. in febre epiala qualibet corporis parte vno atque eodem tempore caliditatē & frigiditatem, minimè verò in partibus internis frigiditatem, in externis caliditatē ſentiri: quare hæc nullo modo febris epiala dici poteſt: verum illud addo, hanc fortaſſe eſſe inanem cogitationem, etſi modò iſtud fieri poteſt, hanc febrem non eſſe, cū in omni febre requiratur neceſſariò, vt cor ſit poſitum in calefacto eſſe, quod quidem refrigerato ipſo corde & partibus illi proximis non videtur poſſe contingere. Quatenus autem ad ſecundum membrum, verum quidem eſt, in febribus lipyriis interiora vri, exteriora frigeſcere, ſed huiuſmodi febres inter pituitoſas non debent enumerari, cum magis ſint ardentes, atque illæ quidem malignæ & pernicioſæ, vt quæ ex forti viſcerū inflammatione vel eryſipelate oriantur, vt clarè demonſtrat Gal. 4. *aph.* 48. 7. *aph.* 1. 2. *prog.* 4. *& aliis locis*. Sic tertium membrum, in quo redditur cauſa, quamobrē calor & frigus ſimul in vtriſque partibus reperiatur, non caret difficultate, ſiquidem Auic. fingit duas materias frigidas, quæ mouentur, quarum altera in interioribus, altera in exteriorib. cōtineatur, quę deinde cū incipiunt putrefieri altera alteri cōmunicat vaporē calidū, adeo vt propterea partes tā internæ quā externæ ſimul & calorē & frigus percipiant. Sed hæc ratio longè eſt aliena à ratione tradita à Gal. quamobrē in febre epiala ſimul calor & frigus percipiatur, vt iam diximus: itaque hæc tota diuiſio Auic. iure potuit vel prætermitti, vel ſaltē ad Gal. diſciplinam diligentius referri.

VI. Differ. Secunda eſt diuiſio Auic. febres pituitoſæ quædam ſunt cum ſyncope, quas Auic. *ſyncopales* appellat, quædam ſine ſyncope, quas *hecticas* vocat, quia lateant, ac ferè ſint ſimiles hecticis, neque facilè diſcernantur. Syncopales ſunt ſunt duplices, quædā in quibus propter nimiā copiam pituitæ & & crudorū humorū os ventriculi malè afficitur, ac vires quā maximè grauantur & opprimuntur, quæ propterea *ſyncopales humoroſæ* appellantur: quædam in quibus propter abundantiam ſuccorum tenuiū, acrium & bilioſorum pariter vires diſſoluuntur, quæ ab illo *ſyncopales minutæ* appellantur. Etſi

V. Differ.

verò hæc diuiſio à Gal. quoque videtur fuiſſe tradita, qui de vnaquaque huiuſmodi ſyncope ſermonem habet 12. *meth. cap.* 3. & 4. tamen dubium eſt, quomodo febris pituitoſa ab humoribus tenuioribus & biliosis fieri poſſit: niſi dicamus pro Auic. ilium tractantem de ſyncope ex humoribus pituitoſis, quadã ſermonis conſequutione de altera quoque ea humoribus bilioſis voluiſſe pertractare.

VII. Differ. Tertia & vlt. Auic. diuiſio eſt; huiuſmodi febres pituitoſæ quædam ſunt diuturnæ, quædam nocturnæ, id eſt, quædam habent acceſſiones interdiu, & quædam noctu. De qua item diuiſione licet dubitare: namque Hip. 1. *epid.* 5. 3. 2. generaliter omnes febres, minimè ſolas febres pituitoſas diuidit in nocturnas & diurnas, quod rei naturæ plane conuenit, cum non ſolum pituitoſis, ſed cæteris quoque omnibus febrib. poſſit contingere, vt tam noctu quàm interdiu inuadant, imò verò idẽ Hip. Gal. interprete 3. *epid.* 3. 64. febres nocturnas ſpeciatim quotidianas intelligit, quaſi perpetuò, vel maiori ea parte nocte habeant acceſſiones: quod etiam repetitum eſt à Galen. 2. *de criſ.* nec non 12. *meth.* 5. *poſtremis verbis*: & hoc quidem decretum videtur conuenire alteri Hip. & Gal. ſententiæ 6. *epid.* 1. 15. qui diuidentes diem in quatuor partes, docenteſque ſingulos humores in certis diei partibus moueri, volunt pituitam noctu potiſſimùm id facere, ſicuti aliàs diximus. Verum ſatis de differentiis, ad ſigna veniamus.

Signa. Primùm calor febris quotidianæ ex Galen. *ad Glauc.* eſt humidior, cum quadam acrimonia, quam admota manus non protinus, ſed diutius permanẽs perſentit: etenim quidam calor veluti fumoſus cũ largo vapore commiatus vobis videbitur exire qui formam ignis potius in multa humiditate ſuffocati, quam ſubiectam materiam vincentis vobis repræſentabit: propterea huiuſmodi calor eſt inæqualis adeo, vt non æqualiter feriat manum medici, ſed veluti per cribrũ tranſmitti videatur. Cuius quidem inæqualitatis Gal. 2. *de diff. feb.* 9. docet nõ aliam cauſam eſſe, quam lentorem & craſſitiem humoris: cum enim ſicuti cæteris quoque accidit humoribus, nihil ex pituita diſcutiatur, niſi priùs extenuatum fuerit, non poſſit verò propter ſuam frigiditatem & craſſitiem, niſi difficulter, extenuari, hinc fit vt pituita neque tota, neque æqualiter diſſletur, ſed ea ſola pars quam putredo occupauit; vnde in hac febre pituitoſa calor eſt valde inæqualis, cum reliquæ febres ea aliis humoribus ortę calorem æqualiter occurrentem obtineant.

Lotia. Secundò, lotia ea Galen. 1. *ad Glauc.* 7. 2. *de criſ.* 5. ſunt principio quidem, cum ſumma eſt cruditas, alba, aquea, tenuia, procedente morbo craſſa, turbata, & quandoque rubra, quæ aliquod coctionis præludium demonſtrant.

Tertiò cum in hac febre non ſit magna neceſſitas euentationis, quod non adſit inſignis æſtus, pulſus ſunt parui, & longè minores quam ſint pulſus febriũ quartanatum. Quod ſi alicui dubium videatur, quomodo in quartana humor melancholicus qui pariter frigidus, craſſus eſt, & terreſtris, nõ vires opprimat, ac pulſus paruos efficiat, vt quotidiana: huic reſpondet Stephanus Arben. id fieri propterea, quia pituita longè copioſior quàm melancholia in noſtro corpore generatur, vnde non ſolùm ſuis qualitatibus, ſed etiam multitudine negotium facit: rurſus verò in febre quotidiana pulſus ſunt rariores quàm in tertiana, ſed minus rari quàm in quartana: quas pulſuum differentias accuratè tradit Gal. 1. *ad Glauc.* 7.

Forma febris Quartò, forma febris quotidianæ eſt huiuſmodi: ſi continua fuerit, continuè affligit, ac ferè eſt ſimilis febri hecticæ, propterea quia caliditas exigua eſt, & ægri via percipiunt ſe febricitare. Sin autem fuerit intermittens, ex Gal. *de diff. feb.* 4. 2. *de criſ.* 5. primis ſtatim diebus non incipit cum rigore, ſed progreſſu temporis potiùs quædam refrigeratio & horror, quàm rigor in ipſis fit, difficulter accenditur, longúmque obtinent incrementum, quoniam humor temperamento frigidus & humidus eſt; quare hoc tempore velocitas motus, magnitudo, & vehementia, quæ tertianis manifeſtiſſimè adſunt, quotidianis deſunt. Status non eſt cum multa flamma & calore, ſed diuturnus. Declinatio ea Gal. 1. *ad Glauc.* ſicuti febrium tertianarum & quartanarum, ſudoribus non terminatur, quod ille interpretatur verum eſſe 2. *de criſib.* 5. de primis diebus, quando humores adhuc crudi ſunt; ſiquidem procedente tempore, vbi humores fuerint concocti, ſudor quoque aliquando ſolet ſuperuenire.

Poſtremò ſunt ſigna à cauſis: accidit hæc febris naturæ, corporis temperamento, ætati, tempori, regioni, victus rationi, & reliquis id genus, quæcunq; humorem pituitoſum poſſunt colligere: itaque ętatibus, naturis, anni temporibus, & temperaturis humidioribus contingunt, adeo vt Gal. fateatur 1. *ad Glauc.* ſe nunquam vidiſſe iuuenem bilioſa & ſicca temperatura huiuſmodi febre correptum fuiſſe: quare pueri, & maximè paruuli, & qui iam perfectum corpus habent, pituitoſi craſſique habitus, atque otio plurimo dediti, & qui crapulis, ebrietatibus, aſſiduis balneis, præſertim poſt ſumpta alimenta delectantur, à quotidianis febribus facilè corripiuntur: Loca etiam humidiora atque ex anni temporibus hybernum, & ea anni conſtitutionibus humidiores præcipuè ſolẽt hanc febrẽ afferre: quod ſi demũ hoc tempore quotidianæ febres peruagentur, pręter ea quæ diximus ſigna, boc quoq; que non parum ad eam cognoſcendam conducit. Atque hæc quidem ſigna ſi omnia concurrãt, quotidianã veram & exquiſitam: ſin aliqua deſint, minus veram & exquiſitam demõſtrant 1. *ad Glauc.* 8. *Cauſa.*

Poſtremò autem notandum eſt, pro diuerſa ſpecie putreſcentis pituitæ hæc quoque ſigna fore diuerſa, exempli gratia, quod à Gal. diffusè tractatur 2. *de diff. feb.* 6. ſi contingat aliquem ex ſalſa pituita febricitare, tunc ille inuadente acceſſione non riget, ſed tantummodo horret, quòd nimirum ſalſa pituita non adeo mordax ſit, vt rigorem poſſit excitare: acida verò & vitrea ſi per ſentientes corporis partes ferantur, tamen ſine putredine, tunc propter vehementem frigiditatem quam obtinent, rigorem ſine febre inducent: de qua re an fieri poſſit, antiqui dubitabant, quòd in illis mediocris putredo procreetur, ita ſanè vt non ex toto putreſcant, ſed ſolùm pro dimidia parte, vt paulo ante diximus, febrem epialam effici; & ſi plus putreſcant, rigor quidem antecedit, febris autem ſubſequitur, frigiditate nimirum harum pituitæ ſpecierum à calore deuicta & ſuperata, adeo vt in augmento & vigore acceſſionum frigiditas nullo modo percipiatur: quod pariter de cæteris ſignis ſtatuendum eſt, de quibus ſi quis plura cupit, is videat Gal. 1. *ad Glauc. cap. proprio.* 2. *de diff. feb.* 4. 2. *de criſib.* 5. itaque venio ad curationem.

Si memoria repetamus quæ non ſemel diximus de indicationibus curandi febres putridas, non eſt vt eandem methodum in præſentia repetamus, cum facile ſit & ad quotidianas, & ad reliquas particulares febres illam accommodare: quamobrem ſine mora ad particularia præſidia aggrediamur. Primum occurrit alui lenitio, pro qua ſunt optima clyſteria, neque ita mollia, ſed paulò acriora.

Et ſit exemplum:

℞ *Decoctionis betarum,*

furfu

furfurum lib. j.
Mellis roſati,
Olei chamameli ni ℥ *iiij.*
Salis parum. M.

Procedente tempore valentiora quoque medicamenta, hyſſopos, centaurea minor, colocynthis, electuarium diaphœnicon, hiera compoſita, & ſimilia poſſunt adminiſtrari. Per os caſſia cum hiera ſimplici, in forma boli, vel manna cum melle roſaceo ſolutiuo forent præſtantiſſima: Et ſint exẽpla.

℞ *Flo. caſſ. nou. ext.* ʒ. x.
Specierum hiera ſimp. ℈. iiij. *M.*
Vel in potione:
℞ *Manna Calebrenſis el.* ℥. j. ß.
Mellis roſ. ſol. ℥. iij.
Decoctionis betonica,
borrag. q. ſ. M.

Nonnulli hoc tempore iis non contenti addunt præterea & medicamenta ſoluentia, ac præcipuè electuarium diaphœnicon, qui expreſsè agunt contra ſententiam Auic. in præſenti loco: *ego verò,* ille inquit, *non diligo niſi expectationem digeſtionis, & lenificationem cum eis quæ diximus, nempe manna, melle roſaceo, & ſimilibus.*

II. Indicatio. Poſt lenitionem alui, altera ſuccedit indicatio, minorationis materiæ, quod iam diximus, neque medicamentis, neque alia ratione fieri poſſe, quàm ſectione venæ. Verùm hac de re eſt maxima dubitatio vtrùm in febre pituitoſa liceat ſanguinem mittere. Neque Galen. neque aliquis ex Græcis huius remedij mentionem facit, quare plerique omnes exiſtimant ab illo fore abſtinendum: quod item ratio videtur perſuadere, cum redundet pituita, humor craſſus, frigidus, & crudus, qui longè diſtat à forma ſanguinis: ſolus Auic. in præſenti loco non abhorret à ſanguinis miſſione, ſi vrina groſſior & rubicundior fuerit. Quoniam verò diffusè hanc difficultatem agitauimus in noſtris editis diſputationibus, illud vnum dicam in præſentia ad mentem Galen. 11. *meth.* 15. & in febre quotidiana, & in cæteris omnibus quæcunque ab humorum putredine originem habent, venam ſecandam eſſe: dummodo ætas conſentiat, conſtetque vires, ac deinceps vſque ad ſtatum poſſint conſtare. Neque ſanè quod illi obiiciunt pituitæ & crudorum humorum copiam, quidquam valet, ſiquidem Galen. expreſsè *de ſang. miſſ.* 13. docet, præſentibus duobus ſcopis, magnitudine morbi & robore virium, nullam crudorum humorum copiam tantam talem que eſſe, quæ ſectionem venæ poſſit prohibere. Itaque ſi ita ferat occaſio, vena ſecãda eſt, ſed men ſumpta indicatione ab humore noxio, ſanguis parcè mittendus eſt: in quo caſu maximè vtile eſt Galenum imitari, qui eodem *lib. de ſang. miſſ.* 12. in iis qui crudorum humorum copia laborabant, conſueuerat paucum ſanguinem detrahere, deinde mulſam probè coctam cum aliquo extenuante medicamento, hyſſopo, origano, & ſimilibus exhibere, poſtea rurſus ſanguinem auferre, interdum quidem eodem die, interdum poſteriore, & hac ratione partim medicamenta alterantia, partim moderatam ſectionem venæ repetere.

III. Indicatio. Lenita aluo, ſecta vena, id reliquum eſt, vt ad illa accedamus, quæ ad concoctionem humoris, & præparationem corporis pertinent, vt ſuo tempore illi commodè poſſint expurgari: & quoniam totum iſtud negotium duobus potiſſimùm capitibus conficitur, altero cum ratione victus, altero cum medicamentis, nos breuiter vtrumque abſoluemus.

Victus ratio. Et primum quatenus pertinet ad victum dicit Galen. Victus vniuerſus ſit ad incidendum accommodatus, ſumpta nimirum indicatione à natura hujus febris, quæ ex craſſo & lento humore putreſcente accenditur: itaque ſint carnes laudabiles, boni ſucci, facilis coctionis, paucorum excrementorum, inter quas auiculæ ſylueſtres principẽ locum obtinent, vt quæ præter ceteras laudabiles conditiones quoquo modo citius & tenuius alimentum generent: in quarum coctione & præparatione ſi coquantur & permiſceantur quæ incidendi & extenuandi facultatem habent, neque tamen ſint ingrata, qualia ſunt hortenſe noſtrum petroſelinum, mentha, & ſimilia, id optimum foret: ſic ſi permiſceantur pani ſemina aniſorum, cymini, ille omnino vtilis fuerit: ſed præterea & alia quædam in hac febre vtilia ſunt, atque eo magis quòd ægris ſunt iucunda, & appetentiam poſſunt excitare, qualia forent acetaria nonnulla ex cappatibus, qui more veterũ oxymelite, aut more noſtro aceto, ſaccharo & paſſulis condiuntur, ex aſparagis, ex radicibus cichorei, petroſelini, & ſimilium, nonnulla fercula & condimenta, quæ ex huiuſmodi & ſimilibus rebus facilè poſſunt parari. Verùm dubium videtur, vtrùm ptiſana in hac febre conueniat, cũ valenter poſſit refrigerare & humectare: ſed vno verbo reſpondeatis, ptiſanam omnibus febribus conuenire, propterea quia attenuat, abſtergit, lenit aluum, & omnibus conditionibus prædita eſt, quæcunque ad curandas febres requiruntur: attamen redundante humore frigido & humido, vt in febre quotidiana, illa debet alterari cum modico piperis, cinnamomi, aut aliqua re ſimili, ſicuti de tertiana ſpuria dictum eſt. *Ptiſana.* Pro potu conuenit mulſa, cuius imitatione neque foret inutilis aqua decocta ex pipere, cinnamomo, ſeminibus aniſorum, radice petroſelini, aut aliqua re ſimili. *Potus.* Apparente concoctione à vino moderatè ſumpto abſtinendum non eſt, ex quo præterquam quod coctio adhuc magis poteſt iuuari, & lotium prouocari, ſpeciatim ventriculus neceſſariò laborans & imbecillis maximè poteſt iuuari. Cætera quæ pertinent ad victum, nempe ad aërem, ſomnum, vigilias, & alias res non naturales, ſi ad huiuſmodi indicationes referantur, facilè poterunt inueniri, quod Gal. ſignificat, dum inquit 1. *ad Glauc.* 12. *reliquã victus rationem ad communes intentiones reſpiciens, facile inuenies.* Quatenus autem pertinet ad tempus nutriendi, & ad quantitatem alimenti, notanda eſt ſentẽtia Auic. qui primis diebus tenuem victum inſtituit, & ſola ptiſana contentus eſt: tranſacta autem die ſeptima auget alimenta, propterea quia, vt ille inquit, *nimia diæta debilitat,* & addit, *in debilitate oris ſtomachi,* quod quidem decretum videtur repugnare ſententiæ Hip. & Gal. *in 1. apho. & aliis locis*, qui iubent ægros principio morborum pleniùs, aduentante autem ſtatu tenuiùs nutriendos eſſe. Sed Auic. ſeipſum interpretatur, qui fatetur, ſe id facere ſperando quòd ſtatus febris futurus ſit propinquior, propter ſubtiliationem & paucitatem materiæ: quod ſi contra ſtatus futurus eſſet diuturnior, docet primum craſſiùs deinde tenuiùs nutriendum eſſe. Pariter de quantitate alimenti notandum eſt, pro diuerſitate putreſcentis pituitæ, modò pleniorem, modò tenuiorem victum conuenire: etenim ſi pituita fuerit acida, & multo magis ſi fuerit dulcis, quæ duæ ſpecies amuerti, tunc licebit tenuiorem victum inſtituere: nã pliùs coctæ poſſunt in alimentum & ſanguinẽ cõque ita natura non impedita in coctione noui alimenti, coctioni pituitæ magis incumbit: ſin autem pituita fuerit ſalſa, tunc æger copioſiùs nutriendus eſt, cum hæc ſpecies ſit planè ad nutritionem inepta; vnde Galen. in *lib. de conſtitutione artis med.* 19. docet, redundãte pituita, ſalſam quidẽ purgandam, acidam verò alterandam, ac pro illius concoctione naturã iuuandã eſſe: quod multo magis de

dulci ſtatuendum eſt, cum ſit ſanguis ſemicoctus, & longè faciliùs concoquatur. De victus ratione hactenus, quare accedamus ad medicamenta, quod alterum caput nobis propoſitum eſt iuuandi & efficiendi humorum concoctionem; inter quæ omnia oxymel videtur principem locum obtinere: de quo tamen dubium eſt, an in principio, an poſt nonnullos dies magis conueniat: cui dubitationi occaſionem dedit duplex lectio Gal. *ad Glauc.* 12. altera enim legit: *Vtere oxymelite poſt primos dies:* altera autem. *Vtere oxymelle primis diebus.* Sed ego quidem poſteriorem lectionem magis probo, ac cenſeo oxymel ſtatim principio febris conuenire, namque ſicuti alias diximus, principio febris, quo tempore multa eſt humorum cruditas, abſtinendum eſt ab iis quæcunque valenter poſſunt calefacere, attenuare, incidere, ſudoremque & lotium prouocare: at verò oxymel hæc omnia facit admodum moderatè, vt iure ſtatim principio conueniens videri poſsit: in quam ſententiam eò libentiùs venio, quòd Paulus, qui totum hoc Galeni caput ferè ad verbum tranſſcribit, hanc partem legit affirmatiuè lib. 2. 25. *Quotidianam curantes oxymelite primis ſtatim diebus vtimur*, &c. Quoniam verò in hac febre ventriculus ſemper laborat, oxymel autem non ita illi amicum eſt, neque ita illius robur tuetur, propterea eum oxymelite commodè permiſcentur, quæ ipſum poſſint roborare, quale eſt mel roſaceum, quod ratione mellis abſtergit, ratione roſarum adſtringit, & ad roborandum ventriculum optimum eſt. Sed illud hoc loco eſt memoria repetendum, vbicunque agitur de præparatione materiæ & meatuum, & totius corporis, ſiue id alimentis, ſiue medicamentis fiat, ſecundùm quoſdam gradus incipiendum, & progrediēdum eſſe, vt perpetuò incipiamus à leuioribus, minùs calidis, minuſque apertentibus, ne cruda materia adhuc magis in venas deducatur, & obſtructiones augeantur. Quod ſanè præceptum hic quoque obſeruandum eſt: quare incipiatis ab oxymelle ſimplici, melle roſaceo, ſyrupo de betonica, cum decocto betonicæ, borraginis, cichorei: deinde accedatis ad oxymel compoſitum, ſyrupū de duabus vel quinque radicibus, ad ſyrupum de betonica compoſitum, de hyſſopo, de calamento, cum decocto fumi terræ, hyſſopi, calamenti, chamædryos, radicum fœniculi, aſparagi, & ſimilium.

Habeatis exempla:

℞ *Mel. roſ. colati* ℥. j.
Oxymellis ſimplicis ℥. ß.
Decocti cichorei,
betonicæ,
Radicum petroſelini ℥. iiij. *M.*

Potentior erit:

℞ *Syrupi de quinque radicibus* ℥. j.
Oxymellis compoſiti ℥. ß.
Decoctionis hyſſopi,
Chamædryos,
Cichorei ℥. iiij. *M.*

Ad hanc indicationem alia quoque ſunt accōmodata, exempli gratia, conſerua borraginis, betonicæ, hyſſopi roriſmarini; confectiones, aromaticum roſatum, diacyminum, & ſimilia. Quoniā verò concoctio iuuatur non ſolùm rebus internis, ſed etiam externis, ideo neque hæc ſunt prætermittēda, qualia forent moderatæ frictiones totius corporis cum oleo chamæmelino, amygdalarum dulcium, & ſimilia. Fomenta, ac potiſſimùm ventriculi, cuius & Gal. & omnes ſcribunt, peculiarē rationē habendā eſſe, cum oleo maſtichino, de mentha, de abſinthio, cū decocto abſinthij, menthæ, betonicę, ſeminū aniſorū, garyophyllorū, quę ex aqua, aliquādo etiā ex vino ſolēt pręparari. Pro iunioribus.

℞ *Olei de abſinthio,*
maſtichini,
de mentha ana ℥. j. *M.*

℞ *Abſinthij,*
Menthæ,
Roſarum ana M. j.
Seminum aniſorum,
Cymini ana ℥. j.
Spicæ ʒ. j. ß.
M. bulliant ex aqua pro fomento ventriculi.

Apparente coctione humores debent purgari, quod quidē auctore Gal. 1. *ad Glauc.* duobus præcipuè modis fieri poteſt: vno per vomitum: altero per medicamenta. qui ſcribit ad hunc modum: *Deinceps poſt ſtatum iubendum eſt vt poſt radiculas, id eſt, raphanum, & ſumpta alimenta euomant.* Iis etiam quæ pituitam purgant vtendum. De vomitu aliàs diximus: itaque veniò ad medicamenta: de quibus illud primum notandum eſt, non eadem perpetuò conuenire, ſed illa debere eſſe varia, pro varietate putreſcentis pituitæ, quod quidem præceptum ad medicamenta etiam alterantia debet accommodari. Generaliter inter ſimplicia agaricus ab omnibus laudatur, & principem locum obtinet: ſed neque rhabarbarum, mea ſententia, minus valet, quod item præclarè purgat pituitam, & quod deſideratur in agarico, moderata ſua adſtrictione quoquo modo tuetur os ventriculi: eſt polypodium, eſt turbith, ſunt alia quamplurima. Auerrh. & ſumma cum ratione 5. *colliget* 13. colocynthidem vituperat, cum tenera maximè turbet & lædat os ventriculi. Inter compoſita ſunt electuarium Indum, hiera diacolocynthidos; ſunt pilulæ de hiera cum agarico, pilulæ cochiæ, & ſimilia. Et habeatis exempla:

℞ *Agarici trochiſcati* ℈ iiij.
Rhabarbari electi ℈. ij.
Spicæ ℈ iiij.
Mellis roſ. ſol. ℥. iiij.
Decoctionis fumiterræ q. ſ. Miſc.

Vel:

℞ *Electuarij diaphœnicon* ʒ. iij.
Mellis roſ. ſol. ℥ iiij.
Decoctionis betonicæ q. ſ. M.

Pilularum exempla:

℞ *Pilularum de hiera cum agarico* ʒ. j. ß.
Cochiarum ʒ. ß.
Cum aqua betonicæ fiant pilulæ v. & aurentur.

Si fuerit ſalſa pituita, licebit exhibere confectionem hamech, vel pilulas cochias, quibus in curanda deſtillatione ex ſalſa pituita vtitur Galen. *5. metho.* 14. Verùm poſtremo loco id notandum eſt quod Alexand. Auicen. & omnes monent, & in hac febre, & in omnibus morbis qui ex craſſioribus generantur humoribus, non ſemel totos humores noxios, quamuis illi fuerint concocti, ſed per interualla pro parte vacuandos eſſe, quod natura purgandis huiuſmodi humoribus ineptis ad motum, longè meliùs partitam, quàm vnicam vacuationem ferat. Huius præcepti ſpeciatim mentionem facit Galen. 1 *ad Glaucon. de cur. feb. quartanæ.* Cæterum poſt hæc omnia, ſi id ferat occaſio & alterationi & roborationi totius corporis, maximè verò membrorum principalium, attendendum eſt, & inter cætera medicamenta Auic. eſt familiaris, idemque optimus vſus trochiſcorum, quales ſunt de roſis, de rhabarbaro, de abſinthio, qui manè vel ſoli, vel ſimul cum aliquo ſyrupo aut decocto ſunt exhibendi, ac ſæpè præclaram operam præſtant.

Exemplum:

℞ *Trochiſcorum de roſis,*
De abſinthio ana ℈. j.
Cum aqua betonicæ, fiant pilulæ xi. & aurentur.

De

De quotidiana continuæ curatione.

Diximus de curatione febris pituitoſæ intermittentis: ſi verò illa continua fuerit, non aliter curanda eſt. quàm intermittens, præterquam quòd hæc maiorem diligentiam requirit, neque ita conueniunt medicamenta quæ calefaciendi & ſiccandi vim habeant ſicuti in altera intermittente. Sed quoniam inter febres quotidianas continuas numeratur ea febris quæ eſt cum ſyncope, quam ſyncopalem humoroſam appellant: nec non altera, in qua ſimul & calor & frigus percipitur, quam epialam vocant, de iis quoque paucis verbis agendum eſt.

De febre ſyncopali.

De febre ſyncopali Auic. proprium caput inſtituit 58. ſed cù ille ferè omnia tranſſcribat ex Gal. qui pariter hanc rem diligenter tractat. 12. *metho.* 3. mihi libet ad mentem Galeni hanc totam curationem abſoluere. Itaque ſunt nonnulli qui incipiunt febricitare, vbi maximam crudorum ſuccorum copiam, vna cum læſione oris ventriculi, vel ex cruditatibus, vel alia occaſione congeſſerunt.

Signa. Signa autem quæ hanc febrem demonſtrant, ſunt huiuſmodi; primò, iis hypochondria ſunt inflata, & totum corpus tumidius redditur, quàm naturæ modo conueniat: ſecundò, color nonnullis quidem ad albidius quàm pro naturali habitu, mutatus eſt, qui ferme colori hydrope laborantis ſimilis exiſtit: nonnullis ad nigrius vel liuidius declinat, quos medici plumbei coloris appellant, adeo vt ad ſummam, habitum corporis pituitoſiorem referant: tertiò, omnibus pulſus ſunt minores, quàm pro caloris ratione. præterea obſcuri. & omnino inæquales; iis licet ad ſere malam affectionem oris ventriculi, plurimos flatus, ructus acidos, præcedentem victus rationem, otium, balnea intempeſtiua, immoderatum vſum aquæ & vini craſſioris, & reliqua alimenta, quæ inſignem cruditatem & copiam pituitæ poſſint efficere. quibus demum facilè & frequenter ſyncope ſuccedit, quæ quidem hac ratione contingit. Etenim quotieſcunque maxima crudæ pituitæ copia redundat in ventriculo, ac toto corporis habitu, tunc ſua qualitate & quantitate vires opprimit, à quibus propterea cum nequeat regi, putreſcit, & febrem excitat, ex quo fit vt hic idem humor malè afficiens, ac ferè ſuffocans calorem naturalem oris ventriculi, ducto in conſenſum corde, tandem fit in cauſa, vt ægri à ſyncope corripiantur.

Curatio febris ſyncopalis. Sed venio ad curationem, quam Gal. paucis remediis abſoluit, qui ante omnia docet, huiuſmodi ægrotos tametſi vacuationem deſiderant, neque miſſionem ſanguinis, neque purgationem ſuſtinere; & rationem reddit, nimirum propter virium imbecillitatem; cum enim ſine iis remediis, & vacuationibus ægri facilè & frequenter in ſyncopen incidant, adhibita vacuatione, vel ſecta vena, vel dato medicamento, veriſimile eſt illos multo magis hoc pernicioſo ſymptomate correptos iri. Cum igitur huiuſmodi ægroti ex vna parte vacuari poſtulent, ex altera vacuantia non ferant, Galen. fatetur ſe nullam commodiorem vacuandi rationem potuiſſe inuenire, præter eam, quæ ex frictione paratur; itaque accuratè & perſpicuè hanc frictionum rationem docet, partes quas fricare oporteat, cum quibus, quomodo, & quantum fricare oporteat, quibus addit vſum quoque inunctionis, ſi ex nimia frictione aliquis ſenſus laſſitudinis ſuperueniat, quæ res apud illum manifeſta eſt, neque longiori eget repetitione. Præter frictiones Galen. inſtituit victus rationem admodum tenuem, qui ſine vllo alimento & potione tribus primis diebus ægrum detinet, neque illi præter mulſam, in qua coctum ſit hyſſopum, quidquam tribuit: deinde moderatum ſomnum & vigilias probat, quippe ſomnus concoquit, vigiliæ digerunt. Ergo ſi in huiuſmodi febre pulſus fuerit paruus, admodumque infirmus, aut præterea vehementer inæqualis, concludit Gal. ægrum in maximo diſcrimine conſtitutum eſſe, attamen facienda quæ ſunt ab illo propoſita, neque aliud quidquam agendum eſſe: ſin autem pulſus ſit mediocris magnitudinis & roboris, propterea minimè interciſus & æqualis, tum niſi ſua ſponte aluus deiiciat, clyſteris adminiſtrationem concedit. Atque hæc ſumma eſt rationis curandi huiuſmodi febrem ſyncopalem apud Gal. à qua methodo neque Auicen. eſt alienus.

Dubitatio aduerſus Galenum. Ceterùm aduersùs hanc ſententiam & curationem Galeni eſt Alexãd. qui miratur quomodo illi in mentem venerit, ſimul cum exquiſita inedia tam vehementes & magnas frictiones probare, cum ex decreto Hip. 2. *aph.* 16. *Vbi fames, laborandum non ſit:* quem aphoriſmum ipſe Gal. interpretatur tam de ſanis, quàm de ægrotis; ſiquidem ſanis ſimul cum inedia exercitia non ſunt præcipienda, neque ęgris ſimul cum alimenti abſtinentia oportet ſanguinem mittere, neque vomitum prouocare, neque multa frictione vti, neque vno verbo, aliquem fortem motum vel corporis alterationem aggredi: itaque hæc medendi ratio neque Hippocr. neque ipſimet Gal. videtur conuenire.

Etſi verò hæc obiecta ratio eſt ſatis apparens, & videtur aduersùs Galenum demonſtrare, tamen ſi Galeni conſilium probè intelligitur, vobis conſtabit illam nullius momenti eſſe, neque quidquã illius ſententiam labefactare: ergo ſciendum eſt, quod apud philoſophos & medicos nullam habet dubitationem, pituitam longiore attenuatione & concoctione poſſe in ſanguinem conuerti, & corpora nutriri, quod facilè confirmant nonnulla animalia pituitoſa, quæ hyeme longiore tempore morantur in cauernis, ac ſine externo alimento ſola pituita nutriuntur, ex quo illud quoque factum eſt, vt natura ad expurgationem huius humoris nullã particulã fabricauerit, ſicuti fabricauit ad expurgationem vtriuſque bilis, argumento planè euidenti, huiuſmodi humorem nullum inutile excrementum continere, quod non poſſit concoqui, & ad nutritionem pertinere. Igitur hoc poſito fundamento reſpondeatis, in febre pituitoſa redundante inſigni copia pituitæ hunc humorem à frictionibus & moderata caliditate attenuari, concoqui, & cõuerti in ſanguinem, vnde ſupplet vicem externi alimenti, adeo vt hac ratione homines nutriantur, non aliter forte etiam meliùs, quàm ſi externa alimenta aſſumerent. *Reſp.* Quamobrem falſum eſt huiuſmodi ægrotantes conuinci ſub regula & præcepto Hippo. cum illi famem non patiantur, neque periculum immineat de virium debilitate, ſed potiùs nutriantur & vires conſeruentur: quem ſcopum cæteris omnibus digniorem, certum eſt Gal. & in hac febre, & in omnibus morbis, ſibi perpetuò ante oculos poſuiſſe, de hac febre ſatis.

De febre ſyncopali ex tenuibus humoribus.

Quoniam verò, vt diximus, Auic. tractat de febre ſyncopali, non ſolùm ex crudis, ſed etiam ex tenuibus humoribus, etſi reuera hæc febris non eſt pituitoſa, propterea de illa quoque duobus verbis agendum eſt. Igitur quandoque euenit vt nonnulli valde tenues habeant ſuccos, nec non corporis habitũ valde rarum, adeo vt facilè & præter modum diſſoluantur, ex qua inſigni diſſipatione reſoluuntur plurimi ſpiritus, & ita ſyncope corripiũtur.

Indicationes. In huiuſmodi affectu tria ſunt, tenuitas humoris, raritas corporis, tenuitas ſpirituum: quamobrē triplex ſeſe nobis offert indicatio, incraſſandi humores, conſtringendi meatus, & habitū corporis, regenerandi ſpiritus, ex quib facile eſt intelligere huiuſmodi ægrotos diuerſa ratione curādos eſſe ab illis, qui ob crudorum humorum copiam ſyncope laborant.

Itaque ſicut illis conuenit ſæpenumero curando paulatim & aſſiduè frictiones adhibere, ita hos paulatim & aſſiduè nutrire oportet: ſicuti priorū oportet cutem rarefacere, ita poſteriorū corporis habitū denſare & conſtringere neceſſe: ſicuti demū illi & alimentis incraſſantibus attenuantibus indigent, ita ij & alimentis & medicamētis incraſſantibus opus habēt. Sed ad peculiaria veniamus. Auicen. duobus verbis hoc totum negotiū abſoluit, Galen. longè accuratiùs totam curationem inſtituit, quæ in ſumma eſt huiuſmodi.

Curatio. Ad nutriendos ægros, & regenerandos ſpiritus, nec non ad incraſſandos humores tenues, ſunt accommodata alimenta quæ non admodū promptè diffluant, neq. facilè corrumpantur, qualia ſunt non aqua mulſa, non ſuccus ptiſanę, ſed panis ſorbitio ex alica, fructus aulleri, tum ipſi per ſe, tum ſimul cum pane exhibiti, oua recentia, & pręcipuè illorum vitelli, teſticuli pullorum gallinaceorum, qui lacte nutriti fuerint, & alia id genus, quæ quidem alimenta parum & ſæpe ſunt exhibenda, cùm ex regula Galen. 2 *aphor.* 17. virtus imbecilla multa nutritione indigeat, ſed tamen multa alimenta nequeat perferre. Quod ſi æger ad ſanitatem videatur progredi, potiſſimùm poſt quartam diem, humoribus qui febrem excitauerunt, iam ad concoctionem venientibus, licebit & optimas carnes offerre.

Diximus de victu in febri ſyncopali. quatenus autem pertinet ad denſitatem cutis, & ad prohibendam euaporationem, ægri ante omnia verſentur in aëre qui refrigerandi & adſtringendi vim habeat, ac niſi talis fuerit natura, arte præparetur, cum roſis, foliis myrti, nenupharis, & ſimilibus, ſicuti aliàs diximus. Deinde illi inungantur oleis & aliis medicamentis, quæ eadem facultate ſint prædita, vt oleo roſato, omphacino, citoniorum, myrtino, ſucco portulacæ, ſolani, vnguento roſato Meſuæ, infrigidante Geleni, & ſimilibus. Concludendo igitur cum Galeno hic non opus eſt alui lenitione, non ſectione venæ non iis quæ prouocant lotium, aut ſudorem, non frictionibus, neq; vno verbo, vllo genere vacuationis, cum ægri ex ſe ſatis ſuperque vacuentur, & diſſoluantur, ſed ſumma totius curationis talis eſſe debet, vt omni ratione ſtudeamus ſuccorum materiam craſſiorem reddere, cutem denſare, exhalationem inhibero, & vires inſtaurare,

De Febre Epiala.

De epiala. Poſtremò reſtat febris epiala, quam ſuprà diximus fieri ex vitrea pituita, quæ nō omni ex parte putreſcens, partim calorem, partim frigus accendit. De curatione huius febris medici pauciſſimis verbis tractant, ego verò puto curationem febris epialæ à curatione febris quotidianæ non aliter differre, quàm ratione diuerſi humoris putreſcentis, vnde varia quoq; vtriuſque ſunt ſymptomata: quare cum febris epiala generetur ex pituita, quę nō ex toto putreſcit, ſatis poteſt conſtare, hic maiorem eſſe humoris frigiditatem & cruditatem, quàm ſit in febre quotidiana: ex quo omnis ratio colligit, in curatione vtriuſque conuenire quidem medicamenta calida, attenuantia, & incidentia, ſed in epiala tanto valentiora, quāto hæc pituitæ ſpecies cæteris frigidior exiſtit: ſed præterea hæ duæ febres eo differunt, quod laborātes febre epiala iure debent habere vires debiliores, cum natura à perpetuo tum calore, tum frigore magis affligatur, quamobrem neq; forte huiuſmodi ægroti poterunt illas vacuationes perferre, quas diximus in quotidiana conuenire. Sed notandum eſt, huiuſmodi febres rarò contingere, neque tales permanere vſque ad finem, ſed tandē tota putreſcēte pituita in aliud genus febris degenerare. Atq; hactenus de febribus quotidianis.

Capvt XXII.

De Quartana.

Cap. 61.

Differentia. Poſt abſolutas febres bilioſas & pituitoſas, ſequuntur melancholicæ, in quibus explicādis pro inſtituti noſtri ordinis ratione, ſtatim ad differentias venio. Febres igitur melācholicæ ſunt duplices, 2. *de differ. febr.* 2. aliæ cōtinuæ, aliæ intermittentes, quamuis ſcribat Gal. rarò admodum febrem melancholicā cōtinuam fieri. Interpolatæ ſunt multiplices; nā quędā ſunt quartanæ, aliæ quintanæ, quædam ſeptimanæ, & nōnullæ nonanæ: quæ diuiſio eſt Hipp. 1. *epid.* 6. 3. *tex.* 2. addit Auicen. febrem ſextanā; cuius Hippocr. nullā mentionem facit. Scribit Rhaſes ſe vidiſſe febres, quæ non ſolùm quinto, ſeptimo, nono, ſed etiam 15. quoq; die, & ſemel quoq; in menſe inuadant. Et Antipater Cidonius Poëta apud Plinium *lib.* 7. 51. omnibus annis vno tantum die ſuo natali, febre corripiebatur, qua tandem ſatis lōga ſenecta cōſumptus eſt, adeo vt hæc febris annua, vel anniuerſaria dici potuiſſet. Verùm ſtatim circa hanc diuiſionem occurrit dubitatio: nā Galen.

Dubitatio. *in com. citati loci* 1. *epid.* ſcribit, fuiſſe medicos qui confirment, vltra diem quartā ſe nullum circuitū conſpexiſſe, alios verò qui Hip. conſentiant; ipſe verò fatetur, cum inde vſque ab ipſa adoleſcentia diligentem de hac re obſeruationem feciſſet, quintanos quidē circuitus ſe vidiſſe, ſed obſcuros non exactè & apertè ſicuti quotidiani, tertiani, quartani, circuitus conſpiciuntur, vt tandem non dubitauerit affirmare 3. *epid.* 3. 64. locum ex 1. epid. non eſſe Hippoc. legitimum, ſed temere ab aliquo interpoſitum, quod nonnullis coniecturis conatur confirmare 1. *epid.* 3. 17. quòd nimiū neque in progn. neque aphoriſmis, in quibus omnem de diebus criticis & circuitibus diſputationem abſoluit, de quintanis, vel ſeptimanis, vel nonanis, vllam mentionem fecerit, in quibus ſicut tertianarum meminit, idem quoq; de illis poterat pronunciare: nec non quòd in lib. *epid.* nullum ægrum ſcripſerit hac febre laboraſſe: imo verò Gal. 1. *epid.* 3. 2. videtur probare nonnullas rationes Diocles aduerſus Hippocratem, quæ huiuſmodi circuitus videntur oppugnare, quòd nimirum nullus ſit humor ex quo tales circuitus fieri, nullaq; ſint ſigna, ex quibus cognoſci poſſint.

Porrò etſi Gal. huiuſmodi circuitus vltra quartanā magis videtur negare quàm affirmare, tamen tamen hāc difficultatem indeterminatā relinquit, adeo vt, quia aliquando ſuſpicatus eſt, locū Hippocr. ſpurium eſſe, alio loco lib. *de typis.* 4. illum videatur tanquam legitimum recipere, & huiuſmodi circuitus ſatis apertè probare: quare docet 1. *epid.* 3. 17. de hac re diligenti obſeruatione & experientia iudicium faciendū eſſe, quod tamen ille monet tam prudenter & cautè faciendum eſſe, ne idem nobis eueniat quod vulgo hominum, qui videntes aliquem die ſeptima bis, & ter febricitare, ſtatim hunc ſeptimū circuitū eſſe ſtatuunt, quod

qui-

quidem forte caſu, aut mala victus ratione potuit contigiſſe, cum facile fieri poſſet, vt qui ægroti non ſunt prorſus liberi, ſed morboſum aliquod ſemen adhuc retinēt, pluribus diebus incipiāt febricitare, qui legitimi circuitus non ſunt propterea exiſtimandi: etenim ille inquit, *hic reuera eſt circuitus morbi, quando exactè ſeruata ab ægris victus ratione, febris in eundem conſtitutum diem peruenit, ſicuti in quartana fieri videmus, & res non debet ratione demonſtrari*, & c. t. epid. 3. a. Itaq; Gal. non negat dari circuitus quintanus & ſimiles, ſed hanc totā rem ad experientiā defert; vnde qui inſtituūt diſputationem, vtrùm huiuſmodi circuitus ad mentem Gal. fieri poſſit, ij mihi videntur oſcitāter eum legiſſe, neque illius mentem ſatis intelligere: ego quidem audiui nonnullos medicos & quintanos & cæteros circuitus vidiſſe, ſed ipſe reuera poſſum affirmare, vltra circuitum quartanū me nullo tempore, vſque ad hanc diem aliquem manifeſtum circuitū potuiſſe obſeruare. Quod ſi quis demū cupit ad rationes Dioclis aliquā reſpōſionem afferri, vno verbo dicendū eſt huiuſmodi febres, cum ſint melancholicæ, ex iiſdem humoribus poſſe fieri, iiſdemq; ſignis poſſe cognoſci ex quibus quartanæ & fiunt, & cognoſcuntur. Verùm de hac re ſatis.

Febris quartana quædā ab humore melancholico, quædā ab atra bile generatur: pro quo ſciēdum eſt, melancholicū humorem eſſe duplicem, alterum qui Galen. 3. *de locis aff.* 7. ſuccus melancholicus appellatur, veluti ſanguinis limus, qualis vinis craſſioribus iam conſiſtentibus ſolet ſubſidere, qui temperamento eſt frigidus & ſiccus, & plurimus in quibuſdam generatur, vel propter naturale temperamentum, vel propter alimenta, quæ in venarum concoctione in huiuſmodi humorē ſolent tranſmutari: alterum qui atra bilis dicitur, cuius vt placet duplex eſt generatio 3. *aphor.* 22. 6 *aphor.* 53. 3. *progn.* 27. 2. *de naturalib. facul. ad finem.* vna ex ſanguine craſſiore: altera ex flaua bile vehementer aſſata, qui humor calidus & ſiccus eſt, imò erodens, & omni maligna qualitate præditus. Quibus locis citatis Gal. varia quoque profert ſigna, quæ alterū ab altero præclarè poſſunt diſtinguere. Ergo febris quartana quædam à ſanguine melancholico, quædam ab atra bile originem habet.

Verùm contra hanc diuiſionem nonnulli arguūt: & primò auctoritate Gal. 2. *de diff. feb.* 5. *initio*, qui docet apertiſſimè, febrē quartanā ex ſolo humore melancholico generari. Deindè arguunt ratione: cum enim atra bilis ſit humor planè pernicioſus, & maximè aptus ad gignendas febres, & omnes morbos malignos lethales, nullo modo videtur fieri poſſe, vt ex eo fiat febris quartana, quę vt poſterius videbimus, ſecuriſſima eſt, & homines à multis & grauiſſimis malis ſolet liberare.

Altera autem ex parte diuiſio eſt Alexandri *lib.* 12. 8. eſt Auicennæ in præſentia, ac prope omnium medicorum, à quibus neq; Galenus videtur diſſētire, qui preſpicuè fatetur 3. *prog.* 27. 3. *aphor.* 22. quartanam fieri ex atra bile, quam inquit duplicē generationē habere, ſicuti diximus. Ego verò cēſeo reſpondendum eſſe, quartanā reuera ab vtroq; humore fieri poſſe: & quatenus pertinet ad locū Galeni, certum eſt eum loqui de quartana exquiſita, quæ ſine dubio, ac potiſſimùm ſi primò incipiat quartana, ex ſolo humore melancholico, frigido & ſicco generationem habet: contrà verò negandum non eſt, quin altera non exquiſita, ac maximè quæ ſtatim à principio hominem non inuadit, ſed aliis febribus & morbis ſolet ſuccedere, ex atra bile fieri poſſit, ſicuti Galen. & omnes teſtātur, & confirmat experientia. Ad obiectam rationem reſpōdeo dupliciter, vno modo quartanā fieri ex atra bile, quæ nondū atræ bilis formā omni ex parte fuerit aſſecuta, ſed quæ prope ad illam accedat, & in quodam illius confinio ſit conſtituta: quæ eſt interpretatio Gal. 2. *de diff. feb.* 9. Altero, quartanā fieri ex atra bile nō pura & ſincera, ſed ſimul mixta cum humore melancholico, in quo caſu huiuſmodi febris nō erit ſalutaris, ſed pericoloſa & quandoque lethalis, vt paulò poſt videbimus de curatione.

Poſt hęc alię quoq; poſſēt afferri differētiæ febris quartanæ, ſicuti alia exquiſita cui ōnia inſūt indicia, de quib. ſtatim ſermonē habebimus; alia non exquiſita, cui nō omnia adſunt ſigna, 1. *ad Glauc.* 8. alia primò inuadit, alia alias febres & morbos ſequitur: ſed de iis quæ ſunt maioris momenti hactenùs, veniamus ad ſigna.

Signa. Calor. Calor febris quartanæ diuerſo modo ſe habet ac in tertiana: neq; enim tātū æſtū, ac veluti feruorē, ſicuti in tertianis cōtingit, in quartanis licet inuenire, ſed tamē calor eſt valde mordax, quoniam fundatur in materia valde ſicca, ex 1. *aphor.* 14. Nonnulli febris tertianæ calorem flammæ ardenti, quartanæ autem carboni accenſo comparant.

Vrina. Secundò, 1. *ad Glauc.* 7. vrinæ varia ſunt, ſed crudæ omnes, principio tenues, albæ, aquoſæ, propter frigiditatem & craſſitiem materiæ, progrediente autem morbo & coctione fiunt magis coloratæ, & ſubſidentiam craſſam habent.

Pulſus. Tertiò, neq; pulſus cum tertianis vllā prorſus ſimilitudinē habēt 2. *de criſ.* 3. etenim quartanę paruos, obſcuros, tardoſq; & raros principiis acceſſionū vſq; pulſus obtinēt, vt nullus alius affectus: namq; hoc tempore arteria tibi quodāmodo ligata eſſe videbitur, & ad interiora trahi, atq; ne foras emergat, prohiberi: quamobrem principio febris quartanæ, quāuis ęgrotus fuerit iuuenis, cōtingit talē arteriæ motum fieri qualis in decrepita ætate fieri ſolet, in qua cū calor paucus exiſtat, cui par quoq; eſt generatio fuliginoſorū excremētorū, ſpirituſq; animalis nutritio, ſcribit Gal. 3. *de cauſis pulſuū* 5. iure homines pulſus paruos, tardos & raros habere; in augmento autē & ſtatu febris neceſſe quidem eſt vt pulſus veloces & frequentes fiant, veruntamē etiā tunc illorū tarditas & raritas cōſeruatur. Demū verò in quartana manifeſtiſſimæ in vno pulſu arteriæ inæqualitas deprehenditur, quæ omnibus febribus eſt cōmunis: ſi quidē multo velocius principium finemq; motus, quàm medium licet inuenire. Ex huiuſmodi pulſus diſciplina Galenus lib. *de præcogn. ad Poſthumum cap.* 2. gloriatur ſe primā quartanæ inuaſionem in Eudemo philoſopho cognouiſſe, de quo elegantem narrat hiſtoriam, ex qua multa poſſunt colligi, quæ ad huius febris cognitionem, prognoſticum & curationem pertinent.

Forma. Quartò forma febris quartanæ talis eſt: primis diebus incipit cum moderato & paruo rigore, aut potius refrigeratione; progreſſione autem temporis rigor quoque ſimul augetur, ſenſuſque ægrotantibus adeſt cuiuſdam refrigerationis, qualem per gelu homines tempore hyberno ſolent ſentire, nec non cum quibuſdā veluti contuſionibus, vſque ad oſſa penetrantibus, adeo vt liceat ægrotos audire, qui aſſerant & querantur, ſibi videri in oſſibus pati dolorem & laborem, & carnem confractam habere. Augmentum difficile eſt, & prolixum, quoniam materia craſſa & frigida putreſcit, quæ difficulter & tardè accenditur. Status non eſt cum multa flāma, & caret ferè omnibus ſymptomatibus quæ cæteras febres putridas ſolent comitari. Declinatio eſt cum pura, ſimplici & longa decli-

declinatione & infebricitatione, adeo vt plerique ægroti hoc tempore poſſint ad ſuas ſolitas operationes redire. Et notandum eſt, ſicuti primis diebus neque inſignes rigores, neque multi ſudores contingunt, ita poſteriore tempore attenuata materia, vtroſque, & rigores validiſſimos, & ſudores copioſiſſimos fieri conſueuiſſe.

A cauſis.

Vltimò ſunt ſigna à cauſis, itaque ex Galeno 2. *de criſ*, 4. hæc febris ſolet accidere in corporibus, temperaturis, ætatibus, tempore anni, cæli conſtitutione, regione, frigidis & ſiccis: ex præcedente victus ratione, rebus omnibus quæ humorem melancholicum gignere poſſunt: quibus demum Gal. adiungit quartanas hoc tempore populariter vagantes: ex quibus omnibus ſignis ſi quis eſt, qui non ſtatim prima die febrem quartanā à tertiana ſciat diſcernere, is iudicio Galeni, omnino in medicorum numero habendus non eſt. Atq; hæc ſunt ſigna febris quartanæ exquiſitæ.

Si verò illa fuerit non exquiſita, qualis potiſſimū eſt, quæ fit ex atra bile, tunc indicia planè erunt diuerſa, calor magis vehemens & acris, vrina magis colorata & adusta, pulſus maiores, frequentiores: ſic forma febris, cauſæ & cætera omnia in eo conuenient, quæcunque humorem aduſtū & calidiorem poſſunt demonſtrare.

Conditiones quartanæ febris.

Sed hoc poſtremo loco breuiter percurramus nonnullas conditiones febris quartanæ, quæ partim ad illius cognitionem, partim ad prognoſticum, & partim ad curationem pertinent. Primò eſt Aetius lib. 5. 82. qui ſcribit ex Hippoc. *lib. de ſeptimanis*, eundem hominem bis in quartanam febrem non incidere: quæ ſententia eſt perſpicuè falſa, cum experientia demonſtret plurimos homines bis, ter, & ſæpius huiuſmodi febre laborare, adeo vt ex hoc vno loco liceat affirmare, eum librū non eſſe Hipp. legitimum.

Deinde plura habemus de quartana apud Hip. 1. *epid*, 3. 4. Primùm, quòd eſt longiſſima, nam durat multos annos, auctore Auicen, vſq; ad 12. aliàs dixi, me viſitaſſe Venetiis matronam, quæ laborauit quartana 22. annos. Secundò, quòd eſt facillima & leuiſſima, cū intermiſſio ſit exquiſita & multi temporis, ſine ſæuis ſymptomatibus, quo tēpore homines poſsūt ſuas operationes facere.

Tertiò, quòd eſt ſecuriſſima, cum reuera careat omni periculo, quod tamen intelligendum eſt primùm de quartana exquiſita, cum altera nō exquiſita, vt quæ prouenit ex atra bile, plerūq; ſit perniciosa & lethalis: deinde ſicuti Gal. interpretatur, quòd per ſe & quatenus quartana ſecuriſſima eſt; ſi quidem idem teſtatur, & confirmat experientia, ex malè affecto liene ſæpenumero homines febre quartana grauiter laborare, & ducto in cōſenſum iecore, in aquam intercutem incidere.

Quarta & vltima conditio febris quartanæ eſt, quòd homines liberat ab aliis morbis, ad quem modum ab eodem Hip. ſcriptum eſt, 6. *epid*. 6 7. *Quartana laborantes magno morbo non capiuntur, ſi prius autem capiuntur, & quartana ſuperueniat, liberantur*: quod quidem ego puto tanquā exemplum propoſitum fuiſſe: cum enim Hip. ſuperiori loco vtatur nomine plurali, *aliis morbis*, rationi cōſentaneū videtur quartanā nō ſolùm à magno morbo comitiali, ſed etiam ab aliis hominem liberare, quicunque à frigidis & craſſis humoribus oriuntur. Si quis præterea de circuitibus vltra quartā diem aliquid cupit intelligere, is audiat Hippoc. 1. *epid*. 3. 7. & 9. *Septimana longa non lethalis, nonana longior adhuc, neque lethalis, quintana omniū peſſima, etenim ante tabem, & iam tabidis ſuperueniens interimit*. Demum apud Hipp. 2. *apho*. 25. *Aeſtiuæ quartanæ magna ex parte breues, autumnales longæ, præſertim quæ hyemem attingunt*. Et apud Celſum lib. 3. 16. *Longa & vetus quartana rarò alio tempore quàm Vere ſoluitur*. Hactenus de ſignis, venio ad curationem.

Curatio.

Primò verò occurrit vulgaris opinio, quòd febris quartana neque poſſit, neque debeat curari, propterea quia non obedit medicamentis, quæ illam ſæpenumero reddunt & difficiliorem & longiorem; ſed opinio eſt vulgaris & falſa, ſiquidem hæc febris, ſicuti reliquę omnes, debet & poteſt curari. Cauſa autem propter quam vulgus ita ſentit, illa eſt potiſſimùm, quoniam malè curatur, non ſolùm quòd ægri nullam ſeruant commodam victus rationem, ſed etiam quòd medici cum aliis modis, tum maximè datis importunè medicamentis nihil proficiant, imò ex vna quartana ſæpius duplicem & triplicem efficiunt, ſicuti euenit veteribus illis medicis tempore Galeni, qui Eudemum Peripateticum curabant, *in lib. de præcog. ad Poſthumum*. Verùm ſi febris quartana probè curetur, certum eſt, etſi id breui tempore non poteſt fieri, illam feliciter curari, ſicuti Galen. in media hyeme Eudemum curauit: itaque per ſingula præſidia, ſicuti in cæteris fecimus, breuiter diſcurramus. Et primùm ad leniendam aluum Gale. 1. *ad Glau*. nos grauiter admonet, à principio nullum forte medicamentum dandum eſſe, ſed illam molliendam eſſe alimentis, quæ familiaria & viſitata ſint; quod ſi hæc nihil proficiant, clyſteribus agendum eſſe, principio quidem mollibus, poſteriùs acrioribus, de quibus aliàs ſatis diximus. Ex quo arguendi ſunt non ſolùm Auer. 7. *collig*. 14. Auic. in præſentia, & alij veteres, ſed etiam multi recentiores, qui expreſſè aduerſus præceptum Galen. febre quartana laborantibus audent ſtatim principio purgantia medicamenta exhibere, inter quos nequeo ſatis mirari Altimarum, qui cum perpetuò ſoleat non ſolum Galeni ſententiam, ſed ipſamet illius verba proferre; tamen non veretur de febribus *part*. 3. *cap*. 5. ad leniendam aluum valentioribus vti medicamentis. Hæc igitur ſint non niſi lenientia & leuiſſima, qualia forent caſſia cum portiuncula ſpecierum hieræ ſimplicis, manna, & ſimilia.

Alui lenitio.

Poſt lenitionem alui quæritur, an in quartana liceat venam ſecare. Auic. illam concedit in melancholia ſanguinea quam puto illum intelligere, vna cum humore melancholico ſanguis quoque redundet: huius opinioni fauent omnes recentiores, quæ etiā videtur fuiſſe mens Gal. qui ſcribit, fore abſtinendum à ſectione venæ, niſi forte vehementer admodum ſanguis videatur abundare: in qua quidē ſectione venæ ille addit diligēter animaduertendum eſſe, vtrùm ſanguis fluens, craſſus & niger fuerit, qualis præcipuè in lienoſis conſpicitur, in quo caſu expedit, illum copioſè fluere, pro ratione multitudinis, ætatis, habitus corporis, & ſimilium: an magis flauus & tenuis appareat, in quo caſu ſtatim ſupprimendus eſt. Itaque ex hoc Gal. pręcepto diſcatis, & in quartana, & in omnibus morbis melancholicis ſectioni venę intereſſe, vt poſſitis qualitatē ſanguinis inſpicere, & de illius quantitate rectè diſcernere. Sed quænam vena ſecanda eſt? Gal. reſpondet, ſecandā eſſe venā baſilicam, vel mediam cubiti ſiniſtri, quòd paulò antè docuiſſet, vix quartanā ſine affecto liene fieri poſſe: quòd ſi lien non foret male affectus, forte melius eſſet vel baſilicam, vel mediā ſecare in cubito dextro, & ita iecoris rationem habere, in quo membro conſtat ſuccum melancholicū præcipuè generari: quā forte determinationē Gal. breuitati ſtudens prætermiſit, ſuppleuit autem Aetius, qui docet, laborante liene venā

An vena ſecanda.

Quæ vena ſecanda.

ſini

ſiniſtrã, laborãte iecore, dextrã ſecandã eſſe. Sed neque illud prætermittendũ eſt de ſectione venę, Alex. & Auic. probare, vt ſanguis mittatur poſt ſtatũ morbi, & coctionem humorũ, ſic enim, inquit Alex. natura leuata reliquias materiæ euincit: quæ ſententia mihi videtur reiicienda: nãque ex 2. *apho.* 29. ſecatur vena principio morborum, vt minorata materia natura fortior euadat,& citius eam materiæ partem quæ ſupereſt, poſſit concoquere: quod ſi iam natura in ſtatu omnem materiã noxiã cõcoxit & ſuperauit, & ſuperuacaneũ & temerarium videtur, hoc tempore venã incidere. Tandem mihi libet ad hanc partem illud addere, ſi quiſpiam laborans febre quartana antea habuiſſet innatas & fluentes hęmorrhoidas, quæ in præſentia retentæ eſſent, huic non ſine ratione & vtilitate per huiuſmodi venas ſanguinem detrahi poſſe, quæ ſingulari quadam prærogatiua ſunt à natura inſtitutæ ad purgationem humoris melancholici.

Detracto ſanguine, & quidem principio, dummodo principes ſcopi ſimul conueniant, concoquenda eſt materia noxia, ac parandæ vię, per quas illa deinceps commodè poſſit purgari, quod partim alimentis, partim medicamentis poteſt fieri: & quatenus pertinet ad alimenta Galen. 1. *ad Glau.* ita inquit; ægroti prohibendi ſunt à carnibus ſuillis,& omnibus quæ viſcida ſunt & tardi tranſitus,& ab omnibus eduliis, quæ refrigerant & humectãt: vino verò vtendum eſt albo & tenui, & moderatè calido. Ex quibus verbis duæ maximæ oriuntur difficultates: prima, quomodo Gal. improbet vſum alimentorum, quæ humectandi vim habent, cum manifeſtiſſimũ ſit, & in quartana, & in omni morbo pendente ab humore melãcholico frigido & ſicco, & alimenta & cætera omnia quæcunq; humectãt, quam maximè conuenire: vnde Oribaſius, Alex. & omnes Gal. reprehendunt: ſecunda eſt, quomodo Gal. in quartana concedat vſum vini ante ſtatum, cum in tertiana, ac generaliter in febrib. putridis 11. *meth* 9. vſum vini nõ ante cõcoctionem permittat. Ac ſanè prima difficultas eſt tam ardua, vt coegerit Leonicenum & reliquos interpretes aſſeuerare, hunc locum Galeni eſſe deprauatum, qui propterea mutant verbum, *humectant*, in contrarium, nempe, *exiccant*, vt ſenſus ſit, cauendum eſſe ab alimentis, quæ refrigerant & exiccãt, cum reuera humor noxius frigidus & ſiccus per calefacientia & humectantia debeat corrigi: veruntamen cùm omnes codices Græci, tam impreſſi quã manſcripti, nec non apud Paulum, Aetium,& cæteros Græcos auctores, legatur *humectant* non *ſiccant*, vnus Stephanus Athenienſis videns hanc abſurditatem, conatus eſt illã diſſoluere, cuius interpretationis ſumma hæc eſt: hanc interpretationem, *cauendũ eſſe ab iis quæ refrigerãt & humectãt*, intelligendã eſſe nõ ſeparatim, ſed coniũctim: etenim ſi intelligatur ſeparatim, nimirũ cauendũ eſſe ab iis quæ refrigerãt, & cauendum eſſe ab iis quæ humectant, quatenus pertinet ad refrigerationem, ſermo quidem eſt verus; quatenus autem pertinet ad humectationem, nõ item verus ſermo eſt: ſiquidem cõſtat inter omnes, ſuccum melancholicũ cum ſit ſiccus, humectandum eſſe, itaq; Gal. ea prohibet quæ vim habent ſimul refrigerãdi & humectandi: & ratio eſt, quoniã etſi humiditas, quatenus ad ipſã pertinet, ad hanc rem eſt maximè vtilis cum poſſit corrigere ſiccitatem humoris melancholici, tamen ſi frigiditati cõiungitur, noxia potiùs quã vtilis cenſenda eſt, cum hac ratione poſſit magis humores incraſſare, & calorem natiuũ obtũdere: quare ſicuti in febre quartana licet vti iis, quæ humectant ſine refrigeratione, ita ab iis quæ ſimul & humectãt & refrigerãt, cauendũ eſt: & ſanè interpretatio, mea ſententia, eſt optima.

An vinum conueniat.

Quatenus autem pertinet ad alteram difficultatem de vino, reſpondent nonnulli, illud minimè conuenire in multa copia, & ratione nutrimenti, ſed potiùs parcè, & ratione medicamenti: quæ reſpõſio mihi videtur voluntaria, cum reuera Gal. hãc ſubtilem diſtinctionem nõ faciat, ſed generaliter probet vinum, & quantum eduliis quotidie ſumptis proportione poſſit reſpondere: quare ego aliter reſponderem, Gal. in quartana ante ſtatum cõcedere vſum vini albi, tenuis, & moderatè calidi, quod ex vna parte poſſit moderatè calefacere & humectare, humorem craſſum attenuare & cõcoquere, omneſque naturales effluxiones iuuare: ex altera autem in morbo diuturno ſalutari, ac ſine aliquo malo ſymptomate nullũ periculum ex illius vſu videatur poſſe imminere, adeo vt nõ immerito vni quartanæ inter omnes febres putridas hæc prærogatiua debeat concedi. Itaque alimenta ſint boni ſucci, facilis concoctionis, minimè flatulenta, excrementoſa, & quę potiſſimùm humorẽ melãcholicum nequeãt generare; de quibus particulatim agendum non eſt. Sed veniamus ad alterum caput efficiendę concoctionis, quod pertinet ad medicamenta. Gal. probat vſum medicamenti, quod *diatrionpipereon*, & alterius quod *diaſpoliticon*, appellatur, quorum cõpoſitionem habetis in lib. *de tuenda valet.* diatrionpipereõ lib. 4. 5. diaſpoliticon 6. 10. vtrumque enim attenuat, flatus diſſoluit, viſcera omnia, atque in primis ventriculum roborat ſine inſigni calefactione, præterquã quod diaſpoliticõ propter nitrum poteſt etiã aluum mouere: ſed præter hæc probat vſum vnius piperis, quod præcipit ex aqua accipiendum eſſe. Sed aduerſus hanc methodum medendi eſt Alex. qui miratur, quomodo diuiniſſimus Gal. in omnib. febribus quartanis pręcipiat hęc calidiora & ſicciora, quæ nullo pacto videntur conuenire: etſi enim melancholicus humor moderatè calefaciẽtia deſideret, nõ tamẽ neceſſariò etiã ſicciorib. indiget: ſi quidem cum ille ſit frigidus & ſiccus, calefacientibus & humectãtibus opus habet. Sed Alex. fallitur: pro quo illud primum ſciendum eſt, Gal. curationem inſtituere atq; iſthæc medicamenta exhibere in quartana exquiſita quæ ab vno humore melãcholico generãtur, non generaliter in omnibus, minimè verò in iis quę ex atra bile & humoribus calidioribus generantur. Deinde huiuſmodi medicamenta exhiberi admodum parcè & cautè, quandoque piper exhibetur ex aqua, illius caliditatem & ſiccitatem optimè poteſt remittere: ſic diatrionpipereon & diaſpoliticon exhibentur non continuis diebus, ſed per interualla & rarò, adeo vt ex vna parte nullum nimiæ caliditatis & ſiccitatis periculum videatur imminere: ex altera autem propter facultatem extenuãdi, atque incidendi, qua hęc medicamenta prædita ſunt quæ in humore craſſo & terreſtri ſunt neceſſaria, eorum vſus minimè reiiciendus videatur. Si quis velit medicamenta magis temperata, ſunt diacyminum aromaticum roſatum, diagalangæ, & ſimiles: ſed hoc tempore vſus obtinuit, vt hoc negotium coctionis potiſſimum ſyrupis cõficiatur, quales forent accõmodati ad humorẽ melancholicum, ſyrupus de fumaria ſimplex, de pomis ſimplex, de ſucco borraginis, bugloſſæ, acetoſus ſimplex cum decoctis cichorei, borraginis, meliſſæ. Quo loco mihi libet vos admonere, quod aliàs quoque ſcio me feciſſe, de communi quodã errore in quem multi incidunt frequentiſſimè, qui ad concoctionem humorũ, ſicuti in præ-

ſentia

ſentia humoris melăcholici,poſt aliquot dies vtũtur ſyrupis compoſitis de fumaria, de pomis, de epithymo,de polypodio & ſimilib. qui caſſiam,ſenam, epithymum, polypodium, helleborum, & alia huiuſmodi recipiunt medicamenta, quæ quidem tantum abeſt, vt iuuent concoctionem, vt contrà illam maximè turbent & impediant.

Humorum vacuatio. Apparente demum perfecta concoctione, iam de humorum vacuatione cogitandum eſt, quod tribus rationibus apud Gal. fieri poteſt:prima, per medicamenta purgantia per aluum: ſecunda per vomitum: tertia per nonnulla medicamenta,quæ vacuant inſenſibiliter, & tanquam ignis noxios humores diſſoluunt. Ergo quatenus pertinet ad purgantia medicamenta, inter ſimplicia eſt ſena, epithymum, polypodium & cæteris omnib. longè efficacior helleborus niger, à quo tamen Auer. 7. *colliget*. 14. & omnes medici vſque ad noſtra tempora, tanquam à veneno ſoliti fuerant cauere:altera autem ex parte ſcribit Meſues, *cap. proprio*, helleborum clementer & ſine moleſtia vtramque bilem & pituitam purgare,quod experientia confirmat veriſſimum eſſe. Inter compoſita ſunt ſyrupi iam nominati,& electuarium diacatholicum, & confectio hamech, & alia, de quib. aliquando tractabimus. Habeatis exempla,& primum hellebori nigri, qui & in ſubſtantia, & in decoctione poteſt adminiſtrari.

℞ *Corticum radicum hellebori nigri* ʒ ij.
Seminum aniſorum,
Citri ana ʒ j.
Spicæ g̃ v.
Fiat infuſio & decoctio ex aqua ſecundum artem, & facta colatura,
℞ *Predictæ decoctionis* ℥ iiij.
Syrupi de pomis compoſiti ℥ ij. ß. *M.*
In ſubſtantia.
℞ *Specierum hieræ ſimp.* ℈ ij.
Corticum radicũ hellebori nigri puluerizati. ʒ ß.
Cum ſyrupo de fumo terræ compoſito, M. & fiant pilulæ v.
Longioris compoſitionis exemplum.
℞ *Senæ electæ,*
Polypodij,
Epithymi ana ʒ ij.
Paſſularum,
Liquiritiæ ana ℥ ß.
Seminum aniſorum,
Fœniculi ana ʒ j.
Spicæ g̃ v.
℞ *Facta decoctione huius decoctionis* ℥ vj.
Confectionis hamech ʒ ij. ß.
Syrupi de fumo terræ compoſiti ℥ ij. *M.*

Hæc poſſunt in qualibet purgatione melăcholiæ adhiberi:ſed ſciatis quod Gal. docet, quartana laborantes non modò ſemel ſed etiam ſæpius,ſi fuerit neceſſarium,purgădos eſſe,quòd materia craſſa, tenax & difficilis, vix vna purgatione poſſit educi.

Secunda ratio purgandi quartanarios apud Gal. eſt per vomitum poſt alimenta, quem validis medicamentis,ac potiſſimum helleboro albo ſolebant prouocare,cuius Gal. quoque in præſentia meminit. De qua quidem purgandi ratione ſtatim ſe offert dubitatio,& mea quidem ſententia difficilis, quoniam Gale. in libr. *quot & quando purgare oporteat*, docet flauam bilem per ſuperiora, pituitam per inferiora purgandam eſſe, niſi interdum contrarium oporteat agere, vt ſi pituita in ventriculo, bilis in inteſtinis reperiatur, atram autem bilem perpetuò inquit per inferiora eſſe deiiciendam: quod ſi ita hæc ſe res habet quomodo non in præſentia Gal. ſibi ipſi aduerſatur,qui docet humorem melancholicum per ſuperiora purgandum eſſe? Quicquid alij reſpondeant,ego ad hanc difficultatem ſoleo reſpondere,in febre,quartana & propter alias cauſas,neceſſariò labefactari facultatem ventriculi,ex quo aliter fieri non poteſt,quin generetur multa copia pituitæ & crudorũ humorum, qui quidem ſi febrem nõ efficiunt,ſaltem poſſunt illam fouere, itaque vomitus conuenit non ratione humoris melancholici,qui ſemper commodiùs per inferiora purgatur, ſed ratione pituitæ, ex cuius vacuatione, licet id primò, & per ſe non fiat, febris quartana ſolet iuuari,& quandoque etiam auferri: vtcunque autem ſit, ſi quis voluerit in quartana vomitum prouocare,ego huic id conſilium darem, vt prætermiſſo helleboro & omni validiore medicamento, faciliotibus tantum id ageret,de quibus aliàs ſatis diximus.

Tertia demum ratio purgationis fieri poteſt per quædam antidota diſcutientia,qualia duo præcipuè fuerant Gale. familiaria,alterum theriaca,alterum medicamentum ex ſucco cyrenaico,quæ quidẽ habent inſignem vim attenuandi,digerendi,ac diſſoluendi reliquias craſſorum humorum,nec non tollendi contractas intemperies, corrigendi malum corporis habitum,ac roborandi tum ventriculum, tum omnia viſcera,quæ neceſſariò longo tempore reddũtur debiliora. Quale autem apud Gale.& veteres fuerit medicamentũ ex ſucco cyrenaico,deſcribitur ab Aetio *lib*. 5.84 De ſucco autẽ cyrenaico, an ſit quod vulgo *belzoim* appellatur, vel aliud genus medicamenti,& an hoc tempore ſit cognitus, dubium eſt: ſic mea ſententia confectio mithridatica poteſt exhiberi, & fortaſſe commodiùs quàm theriaca: ſi quidem mithridatũ in morbis frigidioribus, theriaca autem in venenis videtur neſcio quam peculiarem prærogatiuam habere. Verùm de huiuſmodi medicamentis illud ſciendum eſt, ante ſtatum & humorum coctionem ea nunquam fore exhibenda,alioquin enim periculum eſt,ne quartana quæ ſimplex fuerat,duplex,forte etiã triplex, ex intermittente continua, & omnino difficilior reddatur,ſicuti narrat Gal.& nos ſuprà diximus illis veteribus medicis contigiſſe, qui Eudemũ philoſophum curabãt. Atque hæc de curatione febris quartanæ exquiſitæ ſatis ſunt,neque verò eſt;vt ſimus lõgiores in tradenda curatione quartanę continuæ,& non exquiſitæ: ſi quidem ex iis quæ hactenus diximus,puto eſſe neminem qui pro varia natura putreſcẽtis humoris, ac variis ſymptomatibus non facilè poſſit huiuſmodi quoque febrium propriam & accommodatam curationem inſtituere,ea propemodum ratione, quam de febre tertiana exquiſita & non exquiſita monſtrauimus. *De quartana continua.* Pariter nec mihi libet in præſentia plurima colligere medicamẽta,quæ apud Dioſcoridem, Aetium,& alios,ſed præcipuè apud Alexandrum occulta quadam proprietate creditum eſt febres quartanas iuuare,cum maiori ex parte ſint ſuperſtitioſa, & facilè poſſit vnuſquiſque apud illos ea pro ſuo arbitrato legere; vt omnino ſuperuacaneum ſit de illis lõgiùs agere.

Capvt XXIII.

De Hectica Febre.

HÆc vox hectica duplicem habet ſignificationem,vna quidem dicitur omnis febris ſolutione difficilis, ſiue ſit pituitoſa, ſiue melancholica, & tunc oppoſita eſt alteri voci, hoc eſt, febri quæ ſit facilis ſolutionis: etenim quemadmodum *σχέσις* eſt qualitas à ſubiecto facilè mobilis, *ἕξις* vero ægrè mobilis, ſic *σχετικὰ* & *ἑκτικὰ* inter ſe opponuntur. vt declarat Gale. 8. *method*. 1. qui dilucidioris doctrinæ gratia concedit,illas febres quæ difficulter diſcutiuntur, *hecticas*; quę autem facilè,

ſcheticas

Digitized by Google

ſcheticas appellari:quod idem Gal.aſſerit, non ſolùm de febre,ſed de omni affectu, 3.*de loc.aff.2.* Altera autem ſignificatione hectica ſpeciarim dicitur ea ſpecies febris,quæ & putridæ & ephemeræ oppoſita ſit,quæ tamen eandem nominis rationem retinet:etenim ſicuti ἕξις difficilè ſeparatur à ſubiecto,ſic hectica curatu difficillima eſt: vel hectica dicitur,vt placet Gal.1.*de diff.feb.7.* quod in habitu corporis, quem Græci ἕξιν appellant tanquam in ſubiecto conſiſtat:nos igitur cum Auic. tractabimus de hectica,quatenus hæc vox ſignificat tertiā ſpeciem febris ab ephemeris & putridis diſtinctā,

Ratio ordinis. & pro noſtro inſtituto ordine primùm agemus de illius eſſentia;ſecundò,de differentiis;tertiò,de ſignis;vltimò,de curatione. Et ſi quis quærat de ordine,quamobrem Auic.tractet de hecticis ante peſtilentes,quæ putridæ ſunt:poteſt reſponderi:cum peſtilentes ſint duplices, vt ſuo loco videbimus, quædam putridæ,quædā hecticæ, qua ratione quodammodo inter vtraſque mediæ ſunt, non ſine ratione Auic.poſt putridas, hecticas tractare voluiſſe,vt poſtremo loco peſtilentes, tanquam vtraque natura participantes, faciliùs poſſint intelligi.

Eſſentia. Eſſentia febris hecticæ iam ſuprà eſt ſatis expoſita & conſtituta,quæ non aliud eſt,quàm caliditas præter naturam, accenſa in ſubſtantia cordis,primùm lædens operationes. De differentiis febris hecticæ & veteres & recentiores admodum variè

Differentia. ſcribunt:namque nonnulli vnam tantùm,alij duas, alij tres,alij plures differentias,vel ſpecies conſtituunt: at verò, quoniam anguſtiæ præſentis temporis non patiūtur,vt ſingulis huiuſmodi opiniones poſſimus examinare, mihi ſtatutum eſt ad veſtram vtilitatem illam tantummodo ſententiam in mediū proferre:quam puto ad mentem Gal. & veritati magis conſentientem eſſe. Ex quibus id forte vobis conſtabit, varias de hac re opiniones

De ſecundis humoribus. ſi probè intelligantur, poſſe inter ſe conciliari, & quodāmodo veritatē continere. Cæterùm vt faciliùs hæc res intelligatur,memoria ſunt repetenda, quæ aliàs diximus de variis partibus partium ſolidarum; quas Auic.1.1.*doctrina 4.ca.*1.ſecundos humores vocat,quæ quidem particulæ partium ſolidarum,tametſi à nonnullis vario modo conſtituūtur & enumerantur,tamen àGaleno 1.*de diff.feb.9.* tres ponuntur diſtinctæ, hunc in modum:etenim Prima eſt quædam humiditas,quæ per media & vacua ſpatia dictarum partium continetur, ac veluti quidam ros diſpergitur, quam Gal.natiuam quoque vel naturalem humiditatem, quandoque humorem proprium partium ſimilarium, ex quo ipſæ partes nutriuntur, recentiores non ineptè rorem ſolent appellare.Secunda eſt pars,quæ ex humore concreto conſtat, & à Gal.ſubſtantia carnoſa & adipoſa dicitur, quæ pars propterea quod in ſubſtantiam partis mutatur,& illi perfectè aſſimilatur, à medicis barbaris ſubſtantia carniformis, gluten, cambium & forte aliis nominibus nominatur.Tertia eſt pars vel ſubſtantia quæ à Galen.fibroſa & membranoſa dicitur,quòd ſolidiore ſubſtantia fibris & membranis ſit conſtituta,quas quidem particulas quandoque verè ſolidas appellaui; quatenus à reliquis duab.carnoſa,& adipoſa,& rorida diſtinguitur.Et ſi quis nobis obiiciat Gal.qui in 7.*met.6.*quatuor ſiccitates, & quatuor ſiccitatis differētias diſtinxit,atq; hinc ex lege contrariorum colligat,nō tres,ſed quatuor humiditatis differentias ſtatuēdas eſſe,quæ ſingulis quatuor ſiccitatib. reſpōdeat,ſicuti facit Auic.Huic breuiter reſpōdeatis,quartam ſpeciē ſiccitatis Gal.in exilibus venis arteriiſque cōſiſtere,&ex penuria ſanguinis prouenire;at verò hunc ſuccum ſine ſanguine,qui in huiuſmodi exilib.venis & arteriis continetur,non eſſe de propria ſolidarum partium ſubſtantia,neque inter ſecundos humores reponendum,cum reuera ille adhuc ſanguis ſit, intra vaſa contineatur,neque à primis humoribus quicquam differat: niſi forte quis velit pro vaſorum varietate,varias quoque humorum differentias fieri, qua ratione ſanguis in corde à ſanguine iecoris, lienis, & aliarum partium ſpecie differat, & infinitæ propemodum humorum ſpecies fiant, fateamur neceſſe eſt.Itaque ad mentem Gal. tres tantummodo ſunt partes,ſiue ſubſtantiæ partium ſolidarum;pars humidior, torida,pars carnoſa & adipoſa,tertio pars fibroſa & mēbranoſa. Hac poſita partium diuiſione,ſi quis velit partes ſolidas generaliter & coniunctim intelligere,etſi ex triplici ſubſtantia conficiuntur,is non ſine ratione poteſt affirmare,vnū duntaxat eſſe genus febrium hecticarum, quando huiuſmodi partes ponūtur in calefacto eſſe,vt propterea lædantur operationes. Si quis autem conſideret febrem hecticā,quatenus fieri poteſt,vel ſine conſumptione,vel cum conſumptione dictarū partium ſolidarum,huic pariter licet cum Gal aſſerere,loco citato 1.*de diff.feb.*duplex tātùm eſſe genus febrium hecticarum,alterum cum conſumptione, alterum ſine conſumptione. Demum verò ſi velimus conſiderare tres diuerſas ſubſtantias partium ſolidarum,atque calorem præter naturam, cū primùm febris hectica generatur, æqualiter illas occupare, ſed ordine quodam vnam partem poſt alteram inuadere, ſumma cum ratione licet fateri, tres eſſe febrium hecticarum vel gradus vel differentias,vel ſpecies, vel quomodocunque velis nominare,cū eiuſmodi quoque tres ſubſtantiæ ſpecie inter ſe differant:quas quidē tres ſpecies Gal.1.*de diff. feb.* 7. hunc in modum diſtinguit & diſponit: namque prima eſt ſpecies febris hecticæ, quando fit quædam veluti ebullitio prioris natiui humoris, diſperſi in ſpaciis intermediis partiū ſolidarum, quem diximus vulgo *rorem* appellari,quæ quidem ſpecies euſque perdurat,donec alia pars eiuſdem humoris reſeruatur:hæc ſpecies ſine tabe eſt,& facillimā curationē recipit, quòd facultas ferè nihil adhuc ſit perpeſſa:altera ſpecies huic oppoſita eſt, quando calor præter naturam partes cordis fibroſas & membranoſas occupat & depaſcitur,quæ cū ad eum terminum peruenit, vt nihil amplius humiditatis in corde ſuperſit, iam hæc febris non ſimpliciter hectica, ſed hectica *maraſmodes* appellatur, hoc eſt, cum tabe & conſumptione vniuerſi corporis, ac nullam prorſus curationem recipit, quòd iam facultas ex toto perdita ſit. Inter hæc duo extrema eſt tertia ſpecies febris hecticæ, quæ mediam quodammodo naturam obtinet, inter primam ſpeciem quæ adhuc incipit, & curatu eſt facillima, & tertiam quæ confirmata eſt, ac ſanari nullo modo poteſt:quæ quidem tertia ſpecies perquam multam latitudinem obtinet, prout magis vel minus ad primam vel tertiā ſpeciem declinat. Nam quæ æqualiter diſtat ab vtraque,ad curationem ambiguam habet declinationem; quæ autem hecticæ maraſmodi eſt vicinior, iam periculo magis propinquat, quemadmodum quæ alteri primæ ſpeciei eſt propinquior,non paruam ſalutis ſpem promittit.Hæc diuiſio eſt ac doctrina Galeni de ſpeciebus febris hecticæ, adeo vt liceat mirari, quamobrem nonnulli celebres medici ac Galeni ſectatores illam non recipiant: etſi enim tres partes partium ſolidarum inter ſe non ſunt ſeparatæ, ſicuti humores, qui varij vario modo, & tempore poſſunt putreſcere, ſed ſimul ſunt iuncti, adeo vt vix vna videatur ſine reliquis duabus poſſe accendi, tamen nulli dubium eſſe debet, quin primùm natiuus humor,

deinde caro & adeps, & poſtremò ſubſtantia ſicciot & duriot accendatut, vt hac ratione variarum partium variæ quoque ſpecies febris becticæ iure poſſint conſtitui.

Secunda differentia febtis hecticæ illa eſt: namque aliæ fiunt corde primùm laborante, aliæ generantur per conſenſum aliatum partium. Hanc differentiam habetis apud Gal. *lib. de marcore* 7. qui inter partes, quæ poſſunt cot in conſenſum ducere, & febrem hecticam excitare, numerat ventriculũ, iecur, & cætetas partes id genus, de quibus particulatim & diffuse tractat 10. *metho.* 8. ex quibus tamen partibus pulmones excipit, tametſi quatenus ad ptopinquitatem attinet, illi omnium maximè ac potentiſſimè calefaciẽdo ipſum cot debuiſſent febtem hecticam excitare: ſed tamen boc non contingit fieri, & ratio eſt, quoniam pulmones difficultet eam affectionem calidam & ſiccam recipiunt, quæ ad calefaciendum & ſiccandum cor vicem cauſæ poſſit ſupplere, tum quia illi humidi ſunt, tum quia aſſidua reſpiratione refrigerantur. Et ſi quis obiiciat, in phthiſi, hoc eſt, vlcere pulmonis, neceſſariò ſequi febrem hecticam, vt placet Gal. *7. apho.* 16. quam obiectam rationem, mea ſententia, difficilem, nemo quem ſciam, hactenus animaduertit: huic ego reſponderem, febrem hecticam neceſſariò ſequi phthiſim, non propter vlcera, aut aliam malam affectionem pulmonis, ſed propter copiam puris, ex cuius malitia & vicinitate aliter fieri non poteſt, quin cot calore præter naturam & febre hectica corripiatur. Præterea febres hecticæ duobus modis generantur, namque nonnullę aliis febribus magna ex parte ardentibus ſuccedunt, nonnullæ ſtatim ab initio inuadunt, quæ primam ſui generationem ſimilẽ febribus ephemeris, ex triſtitia, ira, plurima laſſitudine, ſolis vſtione, & ſimilibus obtinent: quæ diſtinctio eſt Gal. 1. *de diff. feb.* 8. 10. *meth.* 5. 3. *de præſag. ex pulſ.* 4. *ad finem.* Verùm de poſteriore parte huius diuiſioois dubiom eſt, ſiquidem multi contendunt hecticam febtem nullo modo ſtatim à principio, nullaque pręcedente alia febre poſſe hominem inuadere, propterea qoia vix, aut ne vix quidem fieri poteſt, vt partes ſolidæ quæ ſine dubio ſuot craſſiores, calorem concipiant in facto eſſe, quin ſpiritus & humores, quos conſtat eſſe tenuiores multo, ante eundem calorem ſuſcipiunt: quæ pariter videtur fuiſſe Gal. ſententia in lib. *de inæquali intemperie.* 5. qui affirmat, quod rationi eſt maximè conſentaneum, tenuia longè facilius alterari quam craſſa. Ad Galen. autem docentem febres becticas quandoque à principio hominem inuadere, reſpõdent, ac principium interpretantur primos dies, adeo vt velint febtem hecticam fieri incipiendo, quæcunque poſt tettiam, aut quartam diem aliis febribus ſuccedit: quæ quidem interpretatio videtut fuiſſe Galeni qui ſermonem habens de inedia, quantum naturis calidis & ſiccis aduerſetor, ita inquit 10. metho. 5. *Quippe vel in febres ardentes ex ea incidunt, à quibus niſi priùs mors occupet in becticas cadunt, atque ſtatim ab iis in maraſmum, vel protinus ab initio ipſa bectica febris ſimul incipit, præteriens febrem ardentem, maximè tamen calidos ſiccoſque affectus ſtatim à principio bectica corripit, ſicuti mulieri accidit, quæ autumno ex triſtitia & vigiliis cœpit febricitare, perſeuerauit autem ad plurimum hyemis, hanc quarta die vidimus ac deprehendimus ſtatim becticam eſſe febrem, cum aliae arum quæ ex humoribus excitantur, coniunctam.* hæc Galen. Ex qua ſerie iſti colligunt, illa verba, *ſtatim à principio*, idem ſignificare, quod primis diebus: namque propterea dixit, mulierẽ principio hectica fuiſſe correptam, quoniam quarta die illam deprehendit febre hectica laborare: verùm iſti malè ſentiunt; ac primùm ſi huiuſmodi ſententia eſſet vera, ſequeretur perpetuò febrem ephemeram ante putridam, ac putridam ante becticam fieri neceſſariò, quod nemo vnquam auſus eſt affirmare; cum Gal. doceat & confirmet experientia, febrem putridam ſtatim à principio, hoc eſt, primo temporis momento fieri frequẽtiſſimè. Neque magis vera eſt interptetatio verborum Gal. etenim ſi incipere *à principio* idem eſt atque incipere *primis diebus*, quomodo à Gal. dictum eſt. 1. *de diff. febr.* 3. *de præſag. ex pulſib. locus citatus*, febres hecticas nunquam fieri à ptincipio, niſi cum cauſis procatarcticis generantur? ſiquidem nulli dubium eſſe debet, quin febtis hectica primis diebus tertia & quarta ex febre ardente fieri poſſit; quod enim à cauſa debiliore, purà febre ephemera, aut procatarctica aliqua cauſa fieri poteſt, certum eſt ex cauſa validiore, febre ardente, multo promptius & facilius fieri potuiſſe, nihilominus aduerſus Gal. decretum huiuſmodi febris hectica ſine cauſa procatarctica à principio fieret: itaque ſi verè & ad mentem Gal. febres hecticæ nunquam à principio fieri poſſunt, niſi ex cauſa procatarctica, illa verba *à principio*, nõ primos dies, ſed principium ac primum temporis, & ægritudinis momentum ſignificant. Quomodo autem nulla præcedente alia febre, calor præter naturam ſtatim aggrediatut ſubſtantiam cordis, & febtem hecticam efficiat, alìàs declarauimus, id fieri propter diſpoſitionem huius partis, magis aptæ & paratæ ad recipiendam alterationem, quàm ſint ſpiritus & humores: namque vt declarat Galenus 3. *de præſag. ex pul.* 5. facile fieri poteſt, vt ſubſtantia cordis ſit calidior, qui verò in illo cõtinentur ſpiritus & humores, cum propter alias cauſas, tum maximè propter malam victus rationem, ſint frigidiores: ex quo item facile eſt intelligere, tunc in maxima ira, vel ſimili cauſa procatarctica, priùs ſubſtantiam licet craſſiorem, quàm ſpiritus, & humores, licet tenuiores, poſſe calefieri, quòd ſubſtantia ſit magis apta, ac minus poſſit reſiſtere, ſpiritus autem & humores ſint minus parati, magiſque calefacienti cauſæ poſſint reſiſtere.

Sed rurſum aduersùs huiuſmodi opinionem quam confutauimus, eſt locus Gal. difficillimus, qui hæc habet 2. *de criſib* ad finem. *De becticis verò nunc non eſt tempeſtiuum dicere, nulla enim primis diebus, ſed progreſſione temporis talis efficitur:* quæ verba manifeſtè videntur demonſtrare, nullam febtem hecticam à principio fieri poſſe. Ad hanc apparentem Galeni repugnantiam nonnulli duplicem afferunt reſponſionem: vnam febrem hecticam non fieri incipiendo, vt in pluribus, ſed nonnunquam id contingere, atque id fore ſatis, cum regulæ medicorum vt plurimũ veritatem obtineant: ſecundam, febtem hecticam primis quidem diebus fieri, ſed primis diebus non perfici: quare ita interpretantut Galenum, nullam febtem hecticam primis diebus fieri, hoc eſt, non perfici, atque exactam febris hecticæ formam conſequi, adeo vt exactè poſſit cognoſci, quod quidem progreſſu temporis manifeſtè fieri ſolet. Cui quidem interpretationi fauet Auicenna, in præſenti capite primo poſtremis verbis, qui ſcribit, hecticam in principio eſſe difficilis cognitionis, & facilis curationis, & in fine facilis cognitionis, & difficilis curationis.

Sed forte neutra reſponſio ſoluit difficultatem: nam prima ſupponit, quandoque hecticam fieri à principio, quod quæritur, imò verò quod Gal. hoc loco videtur negare: ſecunda item accipit pro confeſſo, quod dubium, fortaſſe falſum quoque eſt, nempe hecticam febrem primis diebus non poſſe perfici & cognoſci, quandoquidem ſcribit Gal. 1. *de diff.*

diff. febr. 8. febrem hecticam quæ facilè ſolui poteſt, ſi ſola cõſtiterit, facillimè; ſi verò aliquam febrem putridam coniunctam babeat, difficillimè cognoſci. Itaque ego aliter reſponderem, nullas febres becticas fieri à principio, niſi cum ex cauſis procatarcticis generantur: quæ reſponſio conſentit Gal. & nullam continet abſurditatem: nam reuera ſine cauſis procatarcticis nulla febris hectica primis diebus fieri poteſt.

IV. Diff. Poſtrema eſt differentia febris hecticæ: namque alia ſimplex eſt morbus, & per ſe conſiſtit; alia eſt cui alia febris putrida coniungitur; quam diſtinctionem habetis apud Gal. 1. *de diff. febr.* 10.

Signa. Scribit Gal. 3. *de præſag. ex pulſ.* 3. *ad finem*, duo eſſe præcipua ac propria ſigna febrium hecticarum; vnum, ſi perpetuò illæ ſibi ſimiles fuerint, neque aliquam acceſſionis inuaſionem, neque augmentũ, neque vigorem, neque declinationem habeant: alterum, ſi ægrotus non percipiat ſe febricitare. Verùm decet ſingula ſigna examinare & perpendere, ſicut de aliis factum eſt. Ergo primum calor febris 1 hecticæ paruus eſt, quoniam vt dicit Gal. 1. *de diff. feb.* 8. 3. *de præſagio ex pulſib.* 4. nulla febris hectica *Calor.* magna eſt, exigua autem flamma exiguum præbet calorem. Secundò hic calor in prima manus iniectione mitis apparet, ſed diutius immorante manu acris, mordax, & ſqualidus, boc eſt, ſine vllo fumo & vapore occurrit, propterea quia in ſolida & denſa materia fundatur. Tertiò de inæquali intemperie, hic calor non percipitur ab ægroto, imò verò ille putat ſe non febricitare, quoniam calor eſt æqualis, ac ſi naturalis foret, æqualiſque intemperies iam in toto corpore inducta eſt. Quartò: etſi in febre hectica partes corporis æqualem calidam intemperiem acquirũt, nihilominus, quod Galen. ſcribit maximum febrium becticarum indicium eſſe, 1. *de diff. feb.* 8. ipſæ arteriæ circumiacentibus & vicinis corporibus manifeſto ſunt calidiores: qua ratione demonſtrant, corpus cordis, vnde illæ originem habent, inſignem calorem ſuſtinere: id quod in cæteris febribus nequaquam accidit: adhuc verò euidentius huiuſmodi calor peculiaris arteriarum apparet, vbi ægri ſe lauarũt, aut quouis alio modo corpus rarum reddiderunt, adeo vt bumor quiſpiam profluat, & calor tranſpiret, ſiquidem in omnibus aliis partibus poſt tales trãſpirationes moderatus calor apparet, qui verò in arteriis eſt, nihilo priore minor exiſtit, ſed idem ſeruatur. Hæc igitur ſũt ſigna febris hecticæ à calore.

Pulſus. Secundo loco ſunt indicia ex pulſibus, qui hectici pulſus appellantur, vt ſcribit Gal. *de pulſ. ad tyrones* 8. 4. *de cauſis pulſ.* 11. quòd ægroti habeant febrem hecticam, quæ vniuerſum corporis habitum occupauit: ſunt autem eodem Gal. auctore 1. *de diff. feb.* 9. debiles & duri, ſtatim verò etiam parui & frequentes, nimirum propter frequentem & vehementem calidam & ſiccam cordis intemperiem, ex qua intemperie dicit Galen. 3. *de præſag. ex pulſ.* 7. ac facile eſt intelligere, huiuſmodi pulſus neceſſariò fieri: præterea ſunt æquales, quandoquidem, ſicuti diximus, æqualis omnium partium intemperies facta eſt.

Lotia. Tertiò ſunt lotia, ex quibus etſi Hip. & Gal. nulla febrium hecticarum indicia videntur tradidiſſe, quòd reuera ſiue ſubſtantia, ſiue color, ſiue cõtenta conſiderentur, hæc redundantiam & qualitatem bumorum, qui continentur in venis, ſoleant demonſtrare; tamen vt notat Alex. *lib.* 12. *cap. proprio*, & ratio perſuadet, cum ſolidæ partes laborent, ex quarum facultate & temperie docet Gal concoctionem fieri, 1. *epid.* 2. 46. neceſſarium eſt fateri, viri...am humorum coctionẽ, neque lotia omni ex parte concocta videri: itaque ſunt magis colorata, tenuia, lucida, ſicuti calidiori & ſicciori intemperaturæ conuenit. Atque hæc quidem conſideratio vrinæ in febre hectica, quamuis ad illius cognitionem vel parum vel nihil conferat, tamen nunquam eſt prætermittenda, ſicuti generaliter iubet Gal. faciendum eſſe in morbis vẽtriculi, thoracis, & aliarum partiũ, etiamſi affectus venoſi generis non ſint, 1. *epid.* 6. 3. *de criſib.* 3. Nãq; ſi lotia bona appareant, multum valent ad ſalutem; contrà ſi fuerint praua, ſimul ægri periculum amplificant.

Forma. Quartò, forma febris eſt huiuſmodi, nempe cõtinua, ſemper in vno atque eodem tenore conſiſtens, ſine vlla inuaſione, principio, augmento, ſtatu, & declinatione, ſicuti eſt quæ propriè ſynochus dicitur, præterquam quòd vna vel altera hora poſt ſumpta alimenta quandam veluti caloris alterationem & acceſſionem videtur habere, quod ſcribit Gal. omnibus hecticis eſſe proprium & inſeparabile: in quo quidem ſigno, quod maximi momenti eſt, & continet nonnullas difficultates, mihi libet paululum immorari. Itaque ſcribit Galen. eſſe maximum & certiſſimum indicium febrium hecticarum, ſi nutrito homine poſt vnam vel alteram horam febris omnibus illum tangentibus videatur alterum incrementum habuiſſe, adeo vt non ſint defuturi, qui huiuſmodi nutritionem tanquã intempeſtiuè atque ipſo acceſſionis tempore factam reprehendant, aſſerentes diutius fuiſſe expectãdum, vſque ad ipſam inuaſionis declinationem: ſed res non ita ſe habet, quandoquidem omnibus hecticis hoc proprium inſeparabile eſt, vt oblato alimento calor accẽdatur, pulſuſque in magnitudinem & velocitatem increſcat, adeo vt incompreſſa annotatio facta videatur, quam ſic vocat Leonicenus: Fuchſius non laborioſam acceſſionem, alij æqualem, alij aliter Latinè conuertunt. Quid autem Galen. intelligat, ille ſeipſum interpretatur, qui inquit, ſe ita acceſſionem vocare, in qua neque horror aliquis factus eſt, neque extremarum partium refrigeratio, neque veluti quædam inclinatio ad ſomnum, neque aliqua inſignis pigritia, aut omnino quædam inæqualitas vel in calore vel in pulſu, multóque magis neque paruitas, neque debilitas, neque aliud quidquam huiuſmodi, ſed veluti alteri contingit, qui nutritus ſit, pulſus ſtatim maior & velocior redditur.

Et ſi quis obiiciat, hanc eandem non laborioſam acceſſionem cæteris quoque febribus interdũ contingere, ac propterea huiuſmodi ſymptoma febrium hecticarum proprium inſeparabile non videri; huic reſpondet Galen. talem caloris acceſſionem, pulſuſque incrementum in magnitudinem & velocitatem, in febribus hecticis ac reliquis non parum differre: etenim in cæteris omnibus huiuſmodi inuaſiones ſine oblato alimento fiunt, in hectica autem omnino contrarium euenit, cum nullo tempore aliquam inuaſionem habeant, ſed planè ſint continuæ & æquales à primo initio vſque ad extremum finem, ſicut diximus. Etſi verò quæ de hoc ſigno dicta ſunt, potuiſſent ſatis eſſe, tamen Gal. adhuc clarioris doctrinæ gratia nonnulla addit, quæ ad hanc rem ſunt valdè accommodata. Sunt autem duæ obſeruationes, quæ manifeſtiùs in cognitionem febris hecticæ nos poſſunt deducere. *Duæ obſeruationes.* Prima ſi diligenter animaduertatur, quouſque homo poſt oblatum alimentum in calore & pulſu alterato permaneat: nam omnia quæ tunc manifeſtè apparent, tantiſper alterata inueniuntur, donec alimenti diſtributio cordis ſiccitatem humectauerit: deinde omnia ceſſabunt, & homo ad priſtinum ſtatum reuertetur, in quo fuerat antequam illi alimenta offerrentur.

Secunda eſt obſeruatio, ſi diuerſis diebus & diuerſo tempore æger nutriatur; ſiquidem omni hora & omni tempore licebit inuenire id fieri, quod dictum eſt, nimirum dato alimento poſt vnam vel alteram horam, & calorem auctum eſſe,& pulſum maiorem & celeriorem redditum fuiſſe : quod certum eſt non alia ratione fieri,quàm propter humectationem partium ſolidarum , quam ab alimento receperunt:quam quidem caloris & pulſus alterationem in febre hectica Gal.demum eleganti quadam ſimilitudine confirmat. Videtur enim illud hecticis euenire,quod euenit calci & lapidib. calefactis , quibus ſi frigidiſſimam aquam affundas, tunc multo calidiores apparent,nutrito ſcilicet ab humida ſubſtantia ſicco calore:quod verò ita hæc ſe res habeat,experientia & ſenſu facile poteſt demonſtrari : etenim ſi quis calcis glebam accipiat, eius calorem contemnet,ac minimè ſentiet;ſi verò illi affundatur aqua,illam videbit admodum ſtatim calefieri, atque adeò feruentem eſſe,vt non ſolùm poſſit calefacere , ſed etiam deurere.Qualis autem ſit cauſa,propter quam hoc eueniat, Gal.inquit,ad naturales quæſtiones pertinere. Atque hactenus de caloris & pulſus immutatione poſt aſſumpta alimenta in febre hectica , quod ille inquit , proprium & inſeparabile ſignum eſſe.

Circa alterationem caloris & pulſus poſt vnam vel alteram horam alimentorum occurrunt duæ difficultates.Prima eſt,quoniam ſcribit Gal.id poſt vnam vel alteram horam contingere,quod tã breui tempore nulla ratione videtur fieri poſſe:ſiquidem antequam ſolidæ partes , ac præcipuè ipſius cordis,nutriantur,neceſſe eſt alimenta concoqui in ventriculo,in iecore,& venis, poſtremò apponi & aſſimilari,quod quidem non duas,ſed quatuor,ſex, octo,& quandoque plures horas requirit.Sed breuiter reſpondendum eſt : etſi reuera ad plenam & integram corporis nutritionem multarum horarũ ſpatium neceſſarium eſt , tamen tenuiores quaſdã alimenti particulas & ad concoctionẽ magis aptas, poſt vnam vel alteram horã poſſe ad omnes partes corporis deferri,ac ſolidis partibus apponi,vt manifeſtè colligitur ex Gal.3. *de naturalib. facult.*13.& confirmat experientia,propterea quia ſi quis defatigatus,vel alia ratione debilitatus ſumat alimenta , ſtatim ille nutritur & refocillatur , quoniam partes tenuiores ſtatim conficiuntur, & ad ſolidas partes penetrant , id quod eo facilius in febre hectica laborantibus videtur fieri poſſe,quod iis omnia ſint inanita,ac reddita calidiora, vt propterea & prõptiùs & citò alimenta ad ſe trahere poſſint.

Secunda eſt difficultas,quam facit Auer.4.*colliget*33. qui inquit, etſi non nominat Gal.ſimilitudinem calcis,& cauſam redditã à medicis, propter quam hectici poſt alimenta incaleſcunt, eſſe accidentalem , ac veluti fabulas cantatorum, quia impoſſibile eſt,vt virtus nutribilis à nutriente ſit tãtùm elongata,vt ipſum ſit contrarium , ſicut aqua eſt contraria calci,quorum vnumquodque alterum corrumpit:quare ipſe Auer.conatur aliam rationẽ reddere,qui ſcribit id fieri,quoniam partes ſolidæ calida intemperie laborant , vnde cum de natura nutribilis ſit , nutriens ſibi aſſimilare,tunc neceſſe eſt vt alimentum corpori adueniens calorem præter naturam acquirat , licet illud ſit frigidum, ex quo deinceps & febris,& reliqua ſymptomata augentur. Sed fallitur Auer. & primùm quatenus pertinet ad exemplũ & ſimilitudinem calcis, quæ aqua affuſa tam calida redditur vt vrat, ſimilitudo apud Gal.eſt huiuſmodi:nam ſicuti calx admodum ſiccum calorem obtinet , & aqua irrigata efferueſcit,vehementioremque tactui calorem oſtendit,ita partes ſolidæ hectica febre laborãti inſigniter calidæ & ſiccæ ſunt,ac ſubminiſtrato humore alimẽti poſſunt magis calorem ſuum oſtendere & manifeſtare cum vtrobique,tam in calce,quàm in membris,calor ille aridus humida ſubſtantia nutriatur: ex quo poteſt colligi, non id fieri ratione contrarij , etenim etſi alimenta quamdiu patiuntur,neq; integrè ſunt aſſimilata,tãdiu sũt contraria nutrito, tamẽ cũ perfectè aſſimilãtur & nutrimentum euadunt , tunc non ampliùs illi contraria, ſed ſimilia exiſtũt:quãobrem ſimilitudo Gal.optime quadrat, neque ratio Auer.aduerſus illum quidquam valet. Quatenus autem pertinet ad propriam rationem Auer.quòd nimirum membra reddita calidiora calefaciant alimenta,ex quib.poſtea maior caliditas & alteratio in pulſib.appareat:Reſpondeatis apud Philoſophos nihil agere vltrà determinatam vim, & proprium gradum agendi:quare alimenta à corpore tantam caliditatem ſuſcipiunt, quantam corpus obtinet; neque fieri poteſt,vt ea partibus ſolidis calidiora euadant : itaque nulla eſt cauſa,propter quam laborantes febre hectica adueniente alimento maiorem quàm antea caliditatem incurrant itaq; ratio & doctrina Gal.optima eſt & retinẽda.

Cauſæ. Quinto & vltimo loco ſigna febris hecticæ ſumuntur à cauſis,quæ vnico verbo ſunt illæ omnes, quæcunque poſſunt corpus ſiccare & calefacere, quamobrem homines natura atque habitu corporis calidiores & ſicciores,æſtate,conſtitutione calida & ſicca,qui vitã laboribus, vigiliis,curis deditã delegerint,tenuiq; victus ratione vſi fuerint,facilè in febres hecticas incidere conſueuerunt. Atque hactenus de ſignis febris hecticæ in vniuerſũ,quæ quidem non ſingula & ſeparatim,ſed omnia ſimul coniuncta poſſint huiuſmodi febrem demõſtrare.

Signa differentiarum. Signa verò differentiarum facilè poſſunt intelligi,& primùm quatenus pertinet ad vnam ſpeciẽ febris hecticæ , ſicuti calor præter naturam occupat varias ſubſtantias partium ſolidarum, de quibus ſatis diximus, ita ſigna ex colore, ex pulſu , ex lotio,& ſimilibus, erunt magis vel minùs intenſa, vel remiſſa , ex quibus licet de ſingulis ſpeciebus iudicium facere , præterquam quòd tertia ſpecies hectica maraſmodes, in qua partes cordis fibroſæ, & membranoſæ laborant, habet ſigna vel ipſo aſpectu manifeſtiſſima, enim appareat facies Hippocratica,nares acutæ,oculi concaui,&c.& vno verbo,homines potiùs formam mortis,quàm vitæ referant.Vtrùm cor ſit primò affectum,an magis laboret ex cõſenſu aliarum partium,facile poteſt intelligi, ſi conſideremus , quomodo reliquæ partes ſe habeant:quę tractatio ad hunc locum non pertinet:namque aliis partibus bene habẽtibus certum eſt cor primariò laborare:altera autem parte malè affecta , licebit ſtatuere cor non primariò, ſed per cõſenſum laborare.Pariter an febris hectica ſecuta fuerit alios morbos, an principio ſtatim inceperit, ex iis quæ præceſſerũt,atque ex ipſo ægroto facilè poteſt intelligi,vt neque de hoc, neque de cæteris ſignis pluribus ſit opus.Itaque venio ad curationẽ.

Curatio. In curatione febris hecticæ vnica ſeſe offert indicatio,quæ ſumitur à febre,cum ſit ſimplex morbus iam factus,& qui à nulla cauſa & materia pẽdet,ex Galen.8.*meth.*1.11.*meth.*1. Ergo cum omnis febris quatenus eſt febris,ex Gal.10.*meth.*6.refrigerantia & humectantia requirat, nulli dubium *Indicatio.* eſſe debet,quin febris hectica eadem præſidia poſtulet;imò verò quæ efficaciùs poſſunt refrigerare & humectare,cum calor præter naturã ſtabilis ſit, partibus ſolidis inhæreat, ac nimia ſuccedente ſiccitate,poſſit tabem afferre:in reliquis autem febribus,quæ neque ita ſunt ſtabiles,neque ita humorẽ partium ſolidarum conſumunt,quæ moderatè refrigerant & humectant,ſufficiunt ſæpenumero.

Sed

Præcepta.

Sed antequam ad particularia præſidia veniamus, notanda ſunt omnia præcepta, quæ ad probam huiuſmodi remediorum adminiſtrationem pertinent: alterum eſt Auic. in cap. 4. nempe refrigerantia & humectātia præſidia fore optima, quæcunque ita refrigerant, vt nihil ſiccent, & ita humectant, vt nihil calefaciant: ſiquidem altera ex parte, quæ vel refrigerādo exſiccant, vel humectando calefaciunt, à præſenti re aliena cenſenda ſunt. Alterum præceptum eſt Gal. 10. *metho*, 7. qui docet, præſidia quæ humectandi vim habent, ſemper tuta eſſe, quod lentè & non niſi temporis diuturnitate ſuam operam perficiant; quę autem refrigerant, nō æquè tutò adminiſtrari, cum per efficaciſſimam qualitatem vim ſuam oſtendant: vnde etſi calorem præter naturam & celerrimè auferunt, tamen periculum imminet, ne vel in parte aliqua, vel in corpore vniuerſo, natiuum quoque calorem extinguant, potiſſimùm in huiuſmodi corpore extenuato, quod neque calor, neque humor ab iniuria vehementis frigiditatis poteſt defendere. Verùm ſingula præſidia perſequamur.

Materia curationis hecticarum.

Galenus ſicuti alias diximus, tractat curationem febrium acutarum, duplicem ſtatuit materiam earum rerum, quæ ad curandas febres hecticas ſunt accommodatæ: vnam earum quæ foris applicantur: alteram earum, quæ intra corpus aſſumuntur: vtramque autem tripliciter diuidit: nam foris admouetur primò aër: ſecundò medicamenta quæcunque refrigerandi & humectandi vim habent: tertiò balneum aquæ dulcis: intro verò ſumuntur primò alimenta: ſecundò potiones: tertiò inſpiratus aër, adeo vt ex Galeni diſciplina per ſex materiæ differentias medici totum hoc negotium & curationem febrium hecticarum debeant conficere.

Quoniam verò de iis remediis propè omnibus iam diximus, quod eſt ſatis, in præſentia quædam repetemus quàm breuiſſimè, nōnulla autē quæ cōſulto ad hūc locum diſtulimus, diffusè conabimur explicare.

Aer.

Quatenus pertinet ad res externas, Primùm aër ſit frigidus & humidus, vel ſpōte vel arte eligantur cubicula ad ſeptentrionē poſita, quandoque ſubterranea, turba hominum prohibeatur, & pauimentum & parietes, & omnia perfundantur aqua frigidiore, floribus, herbis, quæcunque refrigerandi & humectandi vim habent.

Medicamenta.

Secundò medicamenta ſunt refrigerantia & humectantia, ſed quæ vehementi careant adſtrictione, ne cutim cogant, ac faciliùs ad partes internas poſſint penetrare: hæc non ſimpliciter thoraci aut cordi, ſed maximè illi parti debent imponi, in qua veluti in quodam fonte febris videtur reſidere, qualis apud Galen. 10. *metho*. 9. eſt iecur, ventriculus, renes, ſeptum tranſuerſum, vterus, & ſimiles: præterea talia medicamēta longiore tempore ſunt adminiſtranda donec æger percipiat ſe refrigeratū, & à ſiti liberum eſſe: & quoniam ſi diutius ſupra ægrum corpus permaneant, à corpore caleſiunt, vnde rurſum poſſunt ipſum corpus calefacere, idcirco frequenter debent mutari, & noua imponi: inter cætera autem principem locum obtinet infrigidās Galeni ſunt vnguenta, roſatum Meſuæ, ſandalinum, ſucci lactucæ, ſemperuiui, portulacæ, ſolani, & ſimilia, de quibus ſatis diximus.

Balneum.

Tertiò eſt balneum aquæ dulcis, de quo paulò accuratiùs agendum eſt, quod aliàs ſum vobis pollicitus, cum teſtimonio Galeni 10. *meth*. 10. in curatione febris hecticæ illius vſus ſit efficaciſſimus. Apud veteres, vt docet Galen. 10. *meth. vltim*. quatuor balnei partes ſeu loca fuerunt, quæ quatuor vtilitates ægris afferunt.

Prima pars balnei.

Prima eſt *aer calidus*, quam primam partem ſiue domum nonnulli *hypocauſtum* vel *caldarium*, Seneca *ſudatorium*, Galen. 3. de tuenda valet. 4. *laconicum* vocant: in qua qui volebant lauari, primùm verſabantur, antequam ſecundam partem & lauacrum ingrederentur: opera ac beneficio huius primæ partis ſenſim corpora incaleſcūt, meatus aperiuntur, denſatæ partes denſarique humores liquantur atque funduntur, contenta ſub cute vacuantur, calor, vapores, humores, & excremēta foras vacuātur.

Secunda eſt pars balnei, *ſolium aquæ calidæ*, quod nihil aliud eſt, quàm vas quoddam ad hanc rem accommodatum, in quo homines conſidentes abluebantur, vnde Latinè dicebatur & *labrum* & *lauacrum*: huius partis opus eſt per ſe quidem calefacere & humectare, vias aperire denſata fundere, laxare: per accidens verò eductis fuliginoſis excrementis, & foris euocato febrili calore, refrigerare. I.

Tertia verò pars balnei eſt, quæ nonnullis *frigidarium* dicitur, nempe ſolium aquæ frigidæ, ex qua corpus refrigeratur, cutis denſatur, & vires corroborantur.

Demum quarta balnei parte ſudor corporis detergebatur, cutis fricabatur, & oleo aliquo conuenienti inungebatur. III. Sic quidem ſe habebant quatuor balnei partes, de quibus etiam facultatibus diffusè & perſpicuè tractat Galen. 10. *method. iam citato*; & mirum ſit, quomodo inter cæteros Trincauellius, vir in Galeni lectione exercitatiſſimus, *comm*. 1. *ad Glau*. 3. tres tantummodo partes commemoret, & quartam prætermittat: ex quo velim, vos documentum capere, ſi modò in præclaros medicos cupitis euadere, vt nulli, quantumuis celebri homini fidem adhibeatis, ſed perpetuò fontes atque ipſum Galenum in primis velitis conſulere.

Cum plures ſint partes balnei, non neceſſe eſt, IV. hominem ſimul omnes ingredi, & omnes differentias experiri, ſed modò vna parte, modo altera vtendum eſt, ſicuti natura, vires, ætas, habitus corporis, temporis, & aëris conſtitutio, præcipuè verò affectus præter naturam poſtulant: nam ſicut quibuſdam in totum vti balneo non licet, ita multis ſatis eſt vnam vel alteram balnei partem experiri, & alias partes fugere. Sed ad hecticas febres redeamus. Rhaſes, Auicenna, Auerrh. Auenzoar, & omnes Arabes pro curatione hecticæ febris ſolam ſecundam partem balnei, nempe ſolium aquæ calidæ, vel potius tepidæ videntur probare, cum prima & vltima pars valeat ægrum potiùs calefacere & exſiccare, quam refrigerare & humectare: tertia pariter etſi refrigerat & humectat, propter debilitatem virium, quæ hecticos perpetuò comitatur, nullo modo videtur poſſe perferri. Græci autem, atque in primis Galenus in febre hectica omnes balnei partes probant, præter vltimam, quæ ad ſudorem pertinet, ſed tertiam maximè omnium, nempe aquæ frigidæ, quæ ad refrigerandum & humectandum ægrotum eſt potiſſimùm accommodata, adeo vt ſcribat Gal. 10. *metho*. 10. hectica febricitantes quicunque ad balneum accedunt, niſi in frigidā demittantur, nihil iuuari: & quanquam priores duæ partes quoquo modo poſſunt corpus calefacere, tamen id non fit ſine ratione & vtilitate: namque ita corpus munitur & præparatur, vt faciliùs & minori cum periculo poſſit frigidā perferre, quippe inquit Gal. ſimile quiddam nobis videtur euenire, cū in frigidam poſt balneum ingredimur, quod ferro euenit dum tingitur: etenim tū refrigeramur, tum roboramur, quemadmodum & ferrum vbi candens iam redditū eſt, in frigida mergitur: atq; huius rei cauſa ad imbecilla corpora inuentæ ſint balneæ, quæ ea præcalefaciant, atque ad frigidam præparent. Non

diſſimile quiddam faciunt, & qui ſine priore balneo frigida vtuntur, cum ſcilicet ab exercitatione & ſaltu in frigidam deſcendant. Atque hæc eſt doctrina Galen. de balneo aquæ dulcis, in febre hectica, de illius partibus, ac tota adminiſtratione, cuius diſciplinæ exemplum habetur cuiuſdam ægroti, ſicca ventriculi intemperie laborantis, quem ipſe ab aliis medicis ſiccatum curauit. 7 *metho.* 6. Quoniam verò, ſicut Galeni tempore in domibus præcipuè diuitum parata erant omnia loca, omnia inſtrumenta, & quæcunque ad balnei adminiſtrationem pertinent, ita hoc tẽpore, & potiſſimùm apud nos, & inſtrumenta & ferè omnia deſunt, ne vſus tam vtilis & præſtantis remedij planè perdatur, mihi libet ad veſtram vtilitatem eam rationem afferre vtendi balnei: quam puto ad noſtra tempora poſſe accommodari, & quam ego aliquando ſoleo adminiſtrare. Primum igitur in cubiculo ægroti reddatur aër temperatus, & quoquo modo calidior, vt proportione reſpondeat primæ parti, quã veteres *laconicum*, & aliis nominibus vocabant: deinde præparentur duo vaſa, qualia apud vulgares balnearios reperiuntur, quorum alterum aqua calida, vel potius tepida, alterum frigida repleatur, dum æger prius aluo ſponte vel arte exonerata, in linteo poſitus quatuor ſeruis illud tenentibus ex lecto blandè & molliter, quantum fieri poteſt, in aquam calidam totus demergatur, in qua aliquantulum moretur, paulo plus vel minus, prout res, atque in primis ægri tolerantia videbitur perſuadere. Galenus quidem curando illo ægroto 7. *metho.* illũ detinebat, donec caro tumeſceret, ſed ille tunc vnicam humectationem quærebat, neque vllum caliditatis incommodum timebat, quod quidem in febre hectica timẽdum eſt, ac propterea valde modicum temporis interuallum ſatis fuerit, vt corpus ex vna parte caleſcat quidem, & præparetur ad recipiendam frigidam, ex altera autem nimiam caliditatem non acquirat æger ex aqua calida, iiſdem famulis deducentibus, in aquam frigidam leuiter demittatur, in qua pariter aliquantum temporis pro illius tolerantia moretur, ac demum in proximum lectum moderatè calidum deferatur, in quo toto corpore primùm molli ſpongia, deinde linteis blandè & molliter deterſo, illud poſtremò oleo communi, amygdalarum dulcium, violaceo, & alio id genus inungendum eſt. Atque hæc quidem illa eſt ratio vtendi hoc tempore balneo, quæ admodum facilis eſt, ac maximas vtilitates ſolet afferre. Si quis præterea generaliter de hoc præſidio plura cupit intelligere, is videat Hipp. & Galen. 3. *de ratione victus a textu* 44. vſque ad finem, qui multiplicia & vtiliſſima tradunt præcepta de morbis, in quibus balneum conuenit, de qualitate aquæ, de tempore perfuſionis, de abſterſione, de inunctione, de victus ratione, ad ſummã de omnibus quæcunque ad probam & exactam balnei adminiſtrationem pertinent. Hactenus de balneo & iis rebus quæ foris applicantur; nunc ad alteras venio, quæ intra aſſumuntur: hæc pariter apud Galenum tria ſunt; primùm aër, de quo ſemel atque iterum diximus, quod eſt ſatis: ſecundò ſunt alimenta: tertiò potiones, de quibus etſi ſuperiùs diximus, nonnulla ſunt breuiſſimè repetenda, ad rem præſentem maximè vtilia.

Vſus balnei hoc tempore.

Alimenta.

Itaque alimenta ſint refrigerantia & humectantia, facilis concoctionis, boni ſucci, paucorum excrementorum, cremor priſanæ, vel ptiſana integra, ſorbitio ex alica, panis ex aqua frigida, panatella cum ſeminibus melonum, oua recentia, carnes & reſtes pullorum gallinaceorum, piſces optimi, lactuca, endiuia, modico aceto condita, & quæ habent eandem rationem: quæ quidem alimenta omnia frigida actu debent exhiberi, non tamen omni ex parte frigida, ſicut potiones, vt placet Galeno 11. *metho.* 11. namque potiones celeriter permeant per viſcera, quare non nocent ſicuti alimenta, quæ cum diutius detineantur, forte nimis poſſunt refrigerare: ſed inter cætera omnia lac probatur, quodquidem non ſolùm tanquam alimentum, ſed etiam tanquam medicamentum habet inſignem prærogatiuam, cum ex Galeno 4. *de ſimpl. med.* 17. ſit frigidum & humidum, facillimæ concoctionis, optimi nutrimenti, ac præſtantem vim habeat reficiendi humidam ſubſtantiam, quod ex ipſis infantibus ſatis poteſt demonſtrari, qui ſolo lacte contenti non modò probè nutriuntur, ſed etiam humidam ſubſtantiam quam habent, plurimùm augent: vnde etiam ad confirmandas vires imbecillas præſtantiſſimum eſt, adeò vt teſtimonio Galen. in lib. *de marcore, capite nono*; ex omni parte ad curationem febris hecticæ nihil ipſo lacte magis accommodatum poſſit excogitari. Inter reliqua autem genera lactis teſtimonio Euriphontis, & Herodoti veterum medicorum, nec non Galen. *de ſuccorum bonitate & vitio.* 4. *de marcore* 6. 7. *method.* 6. lac humanum cum propter cognationem & familiaritatem quæ nobis cum illo intercedit, tum propter alias cauſas præſtantiſſimum eſt, ac potiſſimum ſi quis ex mamma mulieris voluerit illud aſſumere, ſiquidem quamprimum lac ex mammis exit, propriam facultatem amittit. Secundo loco eſt lac aſininum, quod omnium tenuiſſimum eſt, minimè coagulatur, & vndique facilè & celeriter in corpus digeritur, quod pariter Gal. cupiebat vt æger ex mammis aſinæ ſumeret, aut ſi id fieri nequit, vt ſaltem illud quàm minimo tempore in ambiente aëre moretur, atque ex mammillis adhuc calens proximè aſſumatur. Tertio locò ab Auerr. ponitur lac caprinum 7. *colliget* 15. quod ex Gal. 5. *meth.* 12. inter lac vaccinum, quod craſſum eſt, & aſininum, quod eſt tenue, medium exiſtit.

Nulli autem dubium eſſe debet, quin lac optimum ſit eligendum, quod tale eſt apud Gal. 5. *meth.* 12. 7. *meth.* 6. quod nullam externam qualitatem guſtui, aſpectui, olfactui præſeferat, quod ſit quam dulciſſimum, & quantum lacti conuenit, ſplendẽs, quod demum æqualem habeat ſubſtantiã, adeo vt in eo nullæ diuerſæ partes appareant. Itaque iubet Galen. ſi modò non lac humanum aſſumendum eſt, animal florentis ætatis eſſe eligendum, idoneis alimentis nutriendum, opportunè exercitandum, fricandum, detergendum, vt lac præſtantius euadat: lacti conſueuit Gal. permiſcere paulum mellis deſpumati, tepidi, ne illud cogatur in ventriculo: quandoque conſueuit permiſcere & ſal, ſi quis velit lac citiùs ad aluũ deſcendere 5. *meth.* 12. 10. *metho.* 11. 4. *de ratione victus* 29. At verò in febre hectica, in qua neque mel neque ſal ita videntur conuenire, forte melius fuerit lacti parum ſacchari permiſcere, quod iucundius eſt, neque tam poteſt calefacere & ſiccare, quod ego perpetuò facere cõſueui. Galen. poſt balneum & inunctionem ſolitus fuerat lac exhibere, & quatenus ad quantitatem illius pertinet, illa potius quadam coniectura quàm certa ratione poteſt intelligi: coniectura autem eſt, ſic lac non corrumpatur, neque fluctuet in ventriculo, neque vires grauet, id quod licet potiſſimum cognoſcere, ſi motus arteriæ partim ante & partim poſt ſumptum lac diligenter animaduertatur, & inter ſe iſti duo motus comparentur, namque ſi lac corruptum fuerit, eiuſmodi fiunt pulſus, quales ventriculo malè affecto ſolent contingere; ſi autem corruptum non fuerit, tunc pulſus & maiores & valentiores euadunt. Itaque

Galenus principio lactis aſinini non plus dabat vno cyatho: nempe circiter ℥. j. cum dimidia: quod ſi venticulus hanc quantitatem bene ferret, alterum dimidium cyathum, ac deinde rurſum alterum dimidium cyathum adiiciebat, & ſic ſenſim ad moderatam quandam lactis menſuram aſcendebat, quam equidem puto quartam, quintam, aut ad ſummam ſextam vnciam continere. Demum verò ſumpto lacte ęger quieſcat, caueat à ſomno, ac deinceps facta illius concoctione, quæ non ante quatuor, forte etiam plures horas poteſt fieri, accommodata aſſumat alimenta, de quibus ſatis diximus.

Pro potu cauendū eſt à mulſa: aqua hordei probè præparata, decoctio foliorū endiuiæ, ius pulli dilutiſſimū, mihi viderentur conuenire: ſed inter cætera genera potionis, præcipuè ſi vires fuerint imbecilliores, etſi Gal. id prætermittit, vinum tenue & copioſæ aquæ permiſtum, quod illius nocumentū corrigat, & penetrationem iuuet, mea ſententia nullo modo eſſet reiiciendum, cum Gal. doceat 8. *met.* 3. vinum & ad concoctionem, & ad omnia perpetuò eſſe vtilius quàm aquam. Atque hæc de omnibus præſidiis tam internis, quàm externis, pro curanda febre hectica, ad Galeni mētem ſint ſatis.

Cæterum mihi libet ad veſtram vtilitatem quàm breuiſſimè hanc Gal. methodum comparare non ratione curandi, qua vulgares medici ſolent hoc tempore hecticos curare, vt vos non modò ſanam doctrinam intelligatis, ſed etiam valeatis alienos errores cognoſcere & confutare. Primò de aëre nihil cogitant, qui ſuos detinent ægrotos in cubiculis clauſis, obſcuris, ſæpenumero etiam non ſine igne, vt tanto magis calefieri poſſint. Secundò refrigerantia externa medicamenta aut planè prætermittūtur, aut confuſè & temerè adminiſtrantur; ſiquidem cerato Gal. quod ab ipſo cæteris omnibus iure anteponitur, aut nunquam vtūtur, aut ſi modò vtantur, illud minimè thoraci, aut iecori, aut alteri parti præcipuè laboranti, ſed vnis renibus tantummodo apponunt, ac multo minus intelligunt commodam illius adminiſtrandi rationem, cum tela linea, de qua ſuperiùs diximus. Tertiò balneum vel prorſus negligunt, vel peſſima ratione adminiſtrāt, qui vna tantummodo illius parte, ſolin aquæ calidioris vti conſueuerunt, planè ignorātes, perfuſionem aquæ frigidæ hac in re principem locum obtinere, cæteras partes propter hanc præcipuè refrigerationem vtiles eſſe, ac demū ſine aqua frigida nullos hecticos nulla ratione poſſe iuuari: prætérquā quod aduerſus Gal. diſciplinam in aqua decoquunt altheam, maluam, lapatiū, fumum terræ, capita caſtrati, & alia id genus quā plurima, quæ ſine dubio facultatem remedij perturbāt, & corrūpunt. Poſtremò quatenus pertinet ad victus rationē, tot committuntur & tā pernicioſi errores, vt iam mirū non debeat videri, ſi nulli hoc tēpore hectici priſtinam ſanitatē recuperāt: atque ne ſingula perſequamur quod nimis longū foret, familiaria ac præcipua hecticorū alimēta, quibus medici in præſentia vti conſueuerunt, neque ſolū vulgares, ſed etiā celebriores, illa ſunt, cancri, teſtudines, limaces, quæ omnibus modis adminiſtrantur: namque huiuſmodi carnes vario modo præparatæ comeduntur, illis deſtillatis aquæ conficiuntur pro potione, ex eiſdē addita carne pullorū, vituli, additis nucibus pineis, amygdalis, farina amyli, ſeminibus, quæ communia parua appellantur, & aliis rebus; conficiuntur electuaria quæ reſtauratiua appellant; ſic conficiuntur ſyrupi & alia medicamenta. Ad ſummā, tota hecticorum ſalus in cancris, limacibus, teſtudinibus, vel tanquam alimentis, vel tanquam medicamētis iam multos annos videtur eſſe conſtituta. Quantum verò hæc viuendi & medendi ratio ſit abſurda, & ab omni ratione aliena, puto eſſe notius, quàm vt longiori indigeat demonſtratione. Etenim ſi Gal. cæteriſque probatis auctoribus vel potius ſenſibus credimus, neceſſe eſt nos fateri huiuſmodi alimenta difficillimè concoqui, craſſum, terreſtrem, melancholicum ac peſſimum ſuccum generare, nec non quamplurimis excrementis ſcatere, quæ quidem nemo non videt laborantibus febre hectica non ſolùm non conuenire, ſed etiam quàm maximè aduerſari, adeo vt, mea ſententia, longè ad hanc rem commodiores & vtiliores carnes porcinæ videri poſſint. Et ſi quis veſtrum à me quærat, quamobrem præter cæteros artis medicæ errores, tam vulgaris & pernicioſus abuſus inualuerit? Id ego puto fieri non alia ratione, quàm quod medici noſtrorum temporum propè omnes, neſcio quo iniquo facto compulſi, non aliis quam nouiſſimis quibuſdam hominibus, qui practici vocantur, perpetuo ſtudent: optimos verò auctores atque in primis Hip. & Gal. parui faciunt, à quibus ſolis, niſi me omnia fallunt, debent hanc artem addiſcere, quicunque in præclaros medicos cupiunt euadere.

CAPVT XXIV.

De Febribus peſtilentibus.

PRo inſtituto more tractabimus primò de illius eſſentia: ſecundò de differentiis: tertiò de ſignis: quartò de curatione. Quod igitur attinet ad primū, eſſentia febris peſtilentis nobis fiet manifeſta, ſi illius definitionem intelligamus: hæc autem cum apud Gal. & Ariſt. ſit duplex, altera nominis, altera rei, à priore incipiamus. Nominis definitionem aſſequemur, ſi communem hominum de febre peſtilente notionem intelligamus: ita enim Ariſt. Gal. & probati auctores definiendis & demōſtrandis rebus perpetuò progrediuntur. Porrò certum eſt, febrē peſtilentē à peſtilentia nomen accepiſſe, vnde vix licet febris peſtilentis cōmunem notionem intelligere, niſi priùs peſtilentiæ quoque cōmunem notionē intelligamus. Ergo homines putant aliquo tempore eſſe peſtilentiam, cum plurimi ægrotant, plurimi inficiuntur, & plurimi pereunt: hæc peſtilentiæ cōmunis eſt notio apud omnes homines: quare itidem per quandam ſimilitudinem, quotieſcunque aliqua febris plurimos inuadit & interficit, febrē peſtilentē appellant, ad quē modum peſtiferi milites, ſcholares, ciues dicuntur, quicunque in exercitu, in ſchola, in ciuitate, rixis & turbationibus delectātur. Sed ad alterā definitionem, quæ rei naturā declarat, veniamus: nonnulla autem paulo altius ſunt repetenda, atque in primis generalis morborū diuiſio afferenda eſt. Apud Gal. in procemio epidemiorū morbi ſunt duplices, vel omnibus cōmunes, quos Hip. *lib. de aere & locis*, & Gal. *πανδημίους* & *παγκοίνους* appellant, quaſi totum populū vel omnes aggrediantur; vel ſunt diuerſi, quos *σποράδας*, hoc eſt, *varios & ſparſos* appellāt: priores, vt placet Hip. & Gal. 1. *de natura hum.* 2. *&* 3. à cōmuni cauſa excitantur, veluti ab aëre aut aliquo genere alimēti & potionis quibus omnes vtimur: poſteriores verò non à cōmuni, ſed à propria cuiuſque hominis cauſa proueniunt, pro variis erroribus, quos ſinguli homines ſolent cōmittere. Verū, prætermiſſis morbis diuerſis, qui ad hoc noſtrū inſtitutum non pertinēt, rurſum morbi cōmunes vel vnam regionem, vel etiam plures aliquo tempore inficiunt, quos Græci *ἐπιδήμιους* vel *ἐπιδημίους*, hoc eſt *vulgares* vel *populares* vocant: vel vnam tantummodo regionem perpetuò infeſtāt, hos Græci *ἐνδήμιους*, nos *patrios & domeſticos* poſſumus appellare. De primis multæ ſunt conſtitutiones apud Hip. in lib.

Tract. 4. Cap. 1.

Definitio nominis.

Definitio rei.

Diuiſio morborum.

epid. de ſecundis,item apud eũdem Hip.ſunt multa exempla in lib. *de aere, aquis & locis*. Morbi demũ vulgares aut ſunt pernicioſi, vt pleroſque interficiãt;aut non ſunt pernicioſi,vt multi euadant: ſi fuerint pernicioſi, peſtilentes vocantur;ſi non ſint pernicioſi,tunc retinent nomen generis, ac epidemici ſimpliciter, vel populares dicuntur. Hæc generalis eſt & legitima omnium morborũ diuiſio, quæ à Galeno tam perſpicuè & præclarè tradita eſt,vt certè mirum ſit , quomodo Fernelius ac medici propè omnes hac in re fuerint hallucinati,neque Galeni mentem ſint aſſecuti,Verùm nonnulla adhuc reſtant de hac morborum diuiſione, quæ non debent prætermitti , ac primùm cum Hip. & Gal. quoſdam morbos quandoque peſtilentes, quandoque malignos appellent , id quæritur, vtrùm hæc duo nomina, *peſtilens* & *malignum* eandem, an diuerſam rem ſignificent: ego verò puto malignum cõmunius eſſe & latius patere , adeo vt ex vna parte omnes morbi peſtilentes ſint maligni, ex altera autem non omnes maligni ſint peſtilentes:ſiquidem apud Gal. 1.*epid*.3.*com*.1. *& alijs locis*, maligni morbi illi ſunt , qui omnibus diligenter adminiſtratis , nihilo meliores fiunt : qui quidem morbi etſi non carent periculo, tamen eodem Gal. auctore 1.*prorrhet*.15. neque omnino ſpem ſalutis adimunt. Quo loco Gal. reprehendit illum auctorem , quòd exitialem morbum malignum vocauerit : morbi autem peſtilentes non ſolum difficilè curantur,ſed etiam quamplurimos interficiunt, vt poſteriùs videbimus:at verò cũ huiuſmodi nominum differentiæ tantũmodo incertis gradibus maioris difficultatis & periculi conſiſtant, hinc fit vt medici alterum pro altero vſurpent ſæpenumero. Deinde quoniã ſtatutum eſt,morbos communes & vulgares eſſe, quotieſcunque vnus quiſpiã morbus quamplurimos homines inuadit , diſperſos & varios,quando diuerſi morbi diuerſos homines aggrediuntur:dubiũ eſt,quoniam in libris epidemiorũ inter morbos epidemicos diuerſi morbi numerantur , quibus homines correpti ſunt,ſicuti apparet 1.*epid.conſtitutione* 1.3.*epid. ſectio* 7.*com*.87.*& ſequentibus*,itaque morbi quoque vulgares erunt diuerſi. Ad hoc reſpõdearis,morbos etſi vulgares ſunt & à cõmuni cauſa proueniunt, minimè vnos atque eoſdem eſſe neceſſariò, ſed ſæpenumero eſſe diuerſos,pro vt ſunt diuerſa tẽperamenta ætatis,vitæ inſtituta,redundantes humores,& ſimilia , in quibus nulli dubiũ eſt,quin diuerſi quoque morbi poſſint generari. Et ſi quis quærat , quomodo huiuſmodi morbi inter ſe diſtinguantur, vtrumne à communi cauſa,an à proprijs erroribus generentur? Reſpondearis hoc diſcrimen ſumi potiſſimùm ab ipſa aëris conſtitutione:namque ſi aër ſalubris fuerit,licebit affirmare morbos eſſe diuerſos , & à diuerſa cauſa originẽ habere:ſi contrà,aër fuerit morboſus,tunc licebit aſſeuerare morbos eſſe vulgares, & à communi cauſa generari:præterquã quòd ſi morbi fuerint verè diuerſi , facile erit inuenire ſingulorum cauſas ac proprios hominũ errores ,vnde illi proueniunt : morbi ſimiliter non erunt adeo multi & ſimiles,ſed in vno homine grauiores, in altero leuiores apparebunt,vt errata vel grauiora vel leuiora fuerint. Sin autem morbi fuerint cõmunes, tũc morbi erunt plures,multi etiam ferè ſimiles,vt naturæ communis cauſæ conuenit : de qua re ſi quis plura cupit,is videat Gal.in proœmio epid. 1.*epid*. 2.7.3.*epid*.3.*com*.9. & 55. Itaque ex cõmuni notione,nec non ex doctrina Hip. & Gal. ita habendum eſt , morbos peſtilentes illos eſſe , quicunque ſunt vulgares,& adeo pernicioſi,vt maiorem hominum partem interficiant,quod diffusè in noſtro lib.confirmauimus. Iam verò ad febres peſtilentes,& primum nobis propoſitũ locũ,qui illarum naturam & eſſentiã tractat,veniendũ eſt, de qua quidem re cũ hoc potiſſimũ tempore admodum variæ ſint hominũ opiniones , mihi ſtatutum eſt cæteris omnibus prætermiſſis illam tantũmodo ſententiam in medium proferre,quam puto veriorẽ eſſe,ac doctrinæ Hip.& Gal.magis cõſentire. Vno igitur verbo ego quidem cenſeo , naturã atque eſſentiam febris peſtilentis in quadam inſigni & excellenti putredine conſtituendã eſſe,adeo vt huiuſmodi febris à cæteris febribus putridis nulla ratione, præterquã hoc ſummo putredinis gradu cenſendã ſit differre:atq; id primum accipio,quod puto à nemine in dubium reuocari,& quod traditum eſt à Gal. 1.*de diff.feb.c*.5.*initio*, omnes febres peſtilentes à putredine originem habere:ac ſanè ſi earum generationẽ conſideremus, de qua item diffusè tractat Gal.c.4. ſiue ex aëre,ſiue ex victus ratione, ſiue aliter originem habeant,facilè comperiemus,aëris conſtitutionem calidam & humidam , alimenta praui ſucci , impeditam meatuum ſpirationẽ,obſtructiones,ad ſummam , omnia hac in re principem locum obtinere, quæcunque putredinẽ efficere, augere , aut quouis modo fouere poſſunt. Pariter ſi memoria repetamus rationem præcauendæ & curandæ febris peſtilentis,quam ſimiliter Gal.præclarè docet c.4. ſatis vnicuique poteſt conſtare, præcipuas in hac re eſſe indicationes,vt corpora humida omnibus modis exſiccentur, ſicciora in eodem ſtatu conſeruentur,quæcunque excrementi ſunt plena,purgationibus ſanentur,obſtructiones meatuũ ſoluantur,atq; vno verbo,vt corpora ſint pura,& ab omni putredine ſibi caueant. Quod ſi ita hæc ſe res habet,inter febres putridas & peſtilentes non aliud , mea ſententia , diſcrimen ſtatui poteſt quàm quod & minor putredo poteſt afferre:nam ſicuti de minore putredine generantur febres admodũ mites , quæ vel à ſola natura facilè ſuperantur, de maiore autẽ putredine generantur febres difficiliores , quæ remedijs indigent;ita eſt rationi conſentaneum , de maiori adhuc & ſumma putredine febres difficillimas generari, quæ neque à natura , neque ab arte facile poſſunt ſuperari. Hanc ſententiam confirmat Gal.cum alijs locis,tum maximè 3.*epid*.3.23.6.*epid*.1.29. 3.*de præſagio ex pulſ*.4. in quibus apertiſſimè teſtatur,calorem febris peſtilentis non aliter quàm per excellentiã putredinis à reliquis febribus putridis differre. Et ſi quis demum quærat,qualiſnam & quanta ſit huiuſmodi putredo, quæ febrẽ peſtilentẽ efficiat? Reſpondeatis eam talem & tantã eſſe, vt cum veneno æquari & conferri poſſit;quam reſponſionem licet vobis colligere ex Gal. 6.*de locis aff*.5. vbi determinat , in corpore humano eadem mala fieri poſſe,& à lethalis veneni ſumptione,& à corruptione, quæ in noſtro corpore generatur, cũ reuera in noſtro corpore poſſunt generari humores verè venenati : quod item poteſt confirmari per eundẽ Gal.6.*epid*.6.5,qui in eodem gradu collocat medicamenta deleteria , venenatas feras venenum iaculantes,quoſdã ſuccos ex improbo victu,aut peſtilenti aëre genitos,ex quibus omnibus ille ſcribit quoſdam dolores malignos fieri : quod pariter poteſt confirmari lib.*de cibis boni & mali ſucci à principio*,vbi Gal.narrat ex alimentis prauis, veluti quodam veneno,febres & alios morbos peſtilentes genitos fuiſſe. Itaque ad mentem Hip. & Gal. concludẽdum eſt eſſentiã,& naturam febris peſtilentis in ſumma quadam putredine conſiſtere,quæ veneni malitiam imitetur , de qua poſteriùs accuratè tractabitur. Ad differentias veniamus.

Malignum & peſtilens non idem.

De eſſentia febris peſtilentis.

Differentiæ febris peſtilentis ſunt quãplurimæ, & primùm quædam ſunt putridæ,quædam ſunt hecticæ,quædam ſunt ephemeræ ,prout calor præter

naturam

naturam vel humores,vel ſubſtantiam, vel ſpiritus cordis occupat. De priori differentia febris peſtilentis putridæ nulla eſt dubitatio: alterius hecticæ manifeſtè Galen. meminit 10. *meth.* poſtremis verbis 3. *de praſ.ex pul.* 3.& 4. Tertia verò differentia quæ ad febrem ephemeram pertinet,eſt inuentum quorundam modernorum, quam aſſerunt fieri putreſcentibus ſpiritibus, & illá eſſe de qua Gal.& Auic.ſcribunt,lotia eſſe optima,nec non pulſus ferè naturales,quòd humores ſint omnis putredinis immunes,ſed tamen ægros interire:qualem febrem ephemeram peſtilentem aiunt fuiſſe in Anglia ſuperiore tempore,in qua regione plurimi corripiebantur febre,quæ vnicam diem durabat, & copioſiſſimo cũ ſudore moriebantur:de qua febre ſcribit Fracaſtorius lib. 2. *de morbis contagioſis* 5. vulgo *ſudorem Anglicum* appellant. Ego verò cẽſeo hoc inuentum potius cõmentum & ſomnium eſſe, nullamque febrem ephemerã eſſe peſtilentem:etenim ſicuti paulo ſuprà diximus, cum febris peſtilens propria ratione ſit perniciosa, ac pro maiori parte homines perdat, contrà autem febris ephemera, quod item ſuo loco ſatis confirmatum eſt, propria natura careat ſymptomatibus,& ſit planè ſalutaris, certum eſt maximam contradictionem implicare, quicunque morbum ſalutarem volunt eſſe peſtilentem & pernicioſum. Et quanquam negandum non eſt,ſpiritus poſſe putreſcere, cum ex doctrina Ariſt. *meteor.* res omnes,vno excepto igne,putreſcãt, tamen illud ſciendum eſt,ſi ſoli putreſcant ſpiritus, non cõmunicata putredine alteri ſubſtantiæ, quod mea ſententia non niſi breui tempore,aut fortaſſe nullo modo fieri poteſt, tunc febrem fieri minimè pernicioſam,ſed quę paucis horis bene terminabit: nam quod obiiciunt de pulſu & vrina, quæ non longè diſtant à pulſu & vrina ſanorum hominum, id nihil eſt, quoniam paulo poſt demonſtrabimus Gal.& Auic.de febre peſtilenti hectica,minimè dę ephemera ſermonem habere. Id pariter exemplum de ſudore Anglico nihil concludit, propterea quia copioſi illi ſudores, qui nunquã apparent in ephemeris,demonſtrant apertiſſimè,eam febrem putridam fuiſſe. Itaque reuera febres peſtilentes apud Hipp.& Gal. tantummodo ſunt duplices,quædam putridæ,nonnullæ hecticæ,nullæ ephemeræ,Putridæ ſunt in quibus putreſcunt humores, hecticæ in quibus putreſcit ſubſtantia cordis.

Febris ephemera peſtilẽs non datur.

Dubitatio pulchra.

Sed rurſum dubium eſt de febre hectica,quoniã Gal.affirmat manifeſtiſſimè omnes febres peſtilentes ex putredine fieri,qui ita ſcribit 1.de diff.feb.5. *quoniam mentionem fecit peſtilentium, quæ omnes à putredine ortum habent*,&c. adeo vt neque vlla hectica febris peſtilens videatur poſſe reperiri. Ad hanc difficultatem reſpondent nonnulli, febres non ſolùm putridas,ſed etiam hecticas,ex putredine fieri, propterea quia vtraque ex putredine aëris generatur:quare etſi in hectica nulla adeſt interna putredo,ſed tantummodo ſubſtantia cordis habet calorẽ putridum in facto eſſe,tamen ratione putreſcentis aëris ex quo generatur, volunt illam ex putredine generari. Verùm hæc reſponſio etſi videtur ingenioſa, & eſt clariſſimorum hominum, tamen non quadrat:namque non licet ſtatuere de vario genere febriũ ex cauſis quæ illam efficiũt,ſed ex ſubiecto, quod à calore præter naturã occupatur;neque Gal. vbi aſſerit omnes febres peſtilentes ex putredine fieri, aliam quàm internam putredinem intelligit, qui eo loco diſputabat de ſententia Athenæi & ſequacium,qui aſſerebant, omnes febres ex interna humorũ putredine generari,quibus fatetur ſe maxima ex parte conſentire, cum excipiat vnas tantummodo febres ephemeras: quare adhuc ratio permanet in ſuo robore.

Gal.ita videtur hanc difficultatẽ diſſoluere, hecticam peſtilentem propterea ex putredine oriri, quòd in ea putreſcat ſubſtantia cordis: ſed iſtud quoque decretum nouis difficultatibus non caret, ſiquidẽ multis videtur alienũ à ratione, neque vllo modo fieri poſſe,vt ſtante vita cor, mẽbrum principaliſſimũ,putreſcat;ex quibus eſt Trincauellius, qui longa oratione id conatur probare,ea potiſſimùm ratione, quòd cor neque aliquã continui ſolutionem, neque abſceſſum, neque initiũ inflãmationis ferre poſſit:quod ſi cor non fert morbos leuiores, multo minus putredinẽ omniũ morborum grauiſſimũ poteſt perferre:itaque cõcludit, ſubſtãtiam cordis minimè putreſcere,ſed tantũmodo malignam quandã & venenatã qualitatem cõtrahere ab aliena putredine, quemadmodũ corrupto vino doliũ tametſi non corrũpitur,tamen prauã qualitatem acquirit,vt deinceps omne vinũ,licet optimũ, in eo repoſitum corrumpat. At verò hæc ſententia multa continet, quæ à Gal. doctrina videntur diſſentire;atque illud primũ quod Trincauel. inquit, cor nullã continui ſolutionẽ poſſe perferre,manifeſtè aduerſatur Gal. qui de aff.& vulnerib. cordis hæc habet, 1.*de locis aff.* 2.*Phlegmone autẽ manifeſtè laborãte corde in gladiatoribus vidimus ſequi mortẽ ſimillimã iis,qui cardiaca ſyncope pereunt:igitur ſi ad aliquem ventriculorũ qui in corde ſunt,vulnus penetrauerit, confeſtim cũ copioſa ſanguinis excretione moriuntur,præſertim vbi ſiniſter ventriculus fuerit vulneratus:ſi verò vulnus ad ventriculũ vſque non pertingat,ſed in cordis corpore conſiſtat,aliqui non ſolum ea die qua vulnerati ſunt, ſed ſequente etiã nocte vixerũt,mors tamen phlegmonis ratione ſecuta eſt.*Hæc Gal.Et ſi quis pro Trincauellio reſpondeat,verum quidẽ eſſe,cor in inflãmationibus,& vulneribus,& aliis morbis,malè affici,ſed illos diutius non perferre, imò verò breui tẽporis ſpacio illos mori, hoc ipſum Galen. de putredine cordis teſtatur, qui ſcribit,putreſcentibus humoribus quoſdã ſanari, putreſcente autẽ ſubſtantia cordis,neminẽ euadere:ſunt hæc illius verba 3.*de praſag. ex pul.* 1. Quam enim excogites medicinam ad putredinem quæ cor occupauit?Nam quibus calor hic putridus ad humores quos continet ſinus cordis, magis deflectit, quã ad ipſum corpus viſceris, multi horum fuerunt ſuperſtites: deinde niſi ſubſtantia cordis putreſcat,ſed illud tantũmodo praua qualitate inficiatur,quæ ipſo Trinc. interprete naturalẽ illius tẽperiem mutat, non video qua ratione febris hectica peſtilẽs,ab altera hectica non peſtilenti poſſit differre:ſiquidẽ in vtraque calor præter naturam in facto eſſe cordis ſubſtantiã occupat. Et ſi quis eã differentiã afferat,quòd hectica peſtilens ab aëre putrido generatur,altera minimè,iam diximus,cauſam externã,qualis eſt aër,non permutare ſpeciem morbi: itaque neceſſe eſt in partibus internis aliquod diſcrimen extare,quod apud Gal. non aliud eſt quàm putredo,adeo vt in reliquis febribus hecticis calor præter naturam ſimpliciter ſubſtantiã cordis poſſideat, in peſtilentibus autem eadẽ ſubſtantia cordis putreſcat.Præterea ſi in hectica peſtilenti ſubſtãtia cordis non niſi à proximis humoribus malam qualitatem acquirit, ſicuti exẽplo vini & dolij illud continentia Trincauel.ſignificat, vt nulla hectica peſtilens ſtatim in principio fiat, fateamur neceſſe eſt,quod tamen de ſententia Gal.perſpicuè falſum eſt,qui hæc habet 3.*de praſ.ex pulſ.*4.ad finẽ:*Etenim ſunt,vt docuimus, peſtilentes non pauca,inde vſque ab initio hectica,diſtantque ab omnibus aliis febribus quæ ex magna putredine oriũtur.*Quomodo autẽ ſubſtãtia cordis primùm putreſcat,non putreſcẽtibus humoribus,Gal.declarat id fieri propterea,quia cor tãto calidius eſt,quàm natura poſtulat, & ad pariẽdũ aptius,quanto humores, qui ab illo continentur,

continentur,ſunt frigidiores, & ad patiendū ineptiores, vt mirum non ſit, ſi ab aëre putrido pars magis diſpoſita,ſubſtātia cordis,facilius quàm minus diſpoſita,hoc eſt humores,malè afficiatur. Poſtremò ſi quis vanitatem iſtius opinionis non ſatis intelligit,nobis licet addere ſymptomata hāc febrē comitātia,quæ non ſolū malignam qualitatem,ſed inſignem putredinē demonſtrant, qualia inter cætera eſt fœtor anhelitus, quod propriū eſſe putredinis ſignū cōſtat inter omnes:ex quo ſymptomate inquit Gal. vulgares quoque homines docti experientia febrem peſtilentem cognoſcunt,& proximā mortē expectant:ſed hac de re ſatis. Ex quibus puto ſatis conſtare,duas eſſe differentias febris peſtilentis,alteram putridam,alteram hecticā,& quomodo verè ſcripſerit Gal. omnes febres peſtilētes ex putredine originē habere:itaq; ad alia progrediamur.

Fœtor anhelitus ſignum putredinis.

Cauſa febris peſtilentis.

Secundò,differentiæ febris peſtilentis ſumuntur à cauſis,quæ generaliter ſunt illæ omnes,quæcunque in corpore talē & tantā putredinē poſſunt excitare,vt naturæ & viribus veneni poſſit cōparari: ſpeciatim verò ſunt duplices,aliæ externæ,aliæ internæ. Inter cauſas externas aër principem locum obtinet,adeo vt non deſint,qui nullā præterea externā cauſam velint cognoſcere,quod item videtur probare Hip.& Gal.qui ſcribunt,morbos peſtilentes ex vnica aëris malitia originē habere, 2. *de natura hum.*3.in prœmio *epid.ad fin.lib. de theriaca ad Piſonē* 14.1.*de diff.feb.*4.de qua opinione paulò poſt tractabimus.Ergo aër vt Gal.docet de *diff.feb.*4.vel inſpiratus,vel extrinſecus corpori circūfuſus facilè poteſt cor alterare, & febrem peſtilentem efficere, quotieſcunque à ſua naturali conſtitutione degenerat, & pernicioſus redditur. Id quoque multis modis videtur fieri poſſe:ac primùm ſi ille manifeſtis qualitatibus præter modū alteretur, præcipuè verò ſi calidior & humidior reddatur, ex quibus duabus qualitatibus,veluti quodā ſeminario, iam diximus omnem putredinē oriri. Secundò ſi aër à putrida exhalatione fuerit cōtaminatus,qualis fieri ſolet aliquando à cadaueribus inſepultis,ſicut in præliis euenit,aut ex paludibus, vel ſtagnis æſtiuo tēpore,aliiſque huiuſmodi rebus & locis,ex quibus putrida exhalatio euaporat:ex quibus quidē noxiis exhalationibus ſcribit Galen.2.*de natura humana* 4. corpora lædi magis ex totius ſubſtantiæ proprietate,quàm ex ſimplici qualitate. Tertiò, addit Galen.ex aëre quaſi per quoddā contagiū febres peſtilentes fieri,qui ſcribit 1.*de diff.febr.*4. propter continuitatē ex Aethiopia quædā putrida inquinamēta ſubiiſſe,quæ iis febris cauſa fuerūt,qui habebant corpora parata vt ab iſtis læderētur. Poſtremò adducunt nonnulli febrē peſtilentē fieri propter neſcio quos aſpectus,poſitiones, & cōiunctiones cœleſtiū corporū,vel prætereà propter neſcio quā malignā, occultam & inexplicabilē qualitatē aëri inſperſam: de quorum opinione diximus in noſtro libello.

Aër.

Victus.

Secunda externa cauſa ſuccedit victus ratio, ex quo colligendū eſt, illos malè ſentire, quos modo diximus opinari febres peſtilentes ex vno aëre originem habere: de qua quidē victus ratione tanquā externa ſecunda cauſa perſpicuè loquitur Gal. 2. *de natura humana* 3. *de ſuccorū bonitate & vitio à principio*,& 1.*de diff.feb.* imò verò initio primi *epid.* 3. 9. ſub victus ratione cōprehendit non ſolùm communia alimenta & potiones, ſed etiā cōmunia ſtudia vitæ,cōmunes labores & exercitationes,ſicuti exēpli gratia, nonnunquam euenit in exercitu. Quod ſi Hip.& Gal. locis ſuprà poſitis vnius aëris mentionē faciūt,id propterea factū eſt,eodē Galen.interprete loco proximè citato, quòd tū cauſam cōmuniū morborū frequentiſſimā voluerint explicare,cū certū ſit morbos cōmunes longè frequentiùs ex aëre, quàm ex victu aut occupationibus & ſtudiis prouenire.

Qualis autem ſit victus ad efficiendas febres peſtilentes accōmodatus,declarat Gal.1.*de diff.feb.*5. qui ea enumerat alimenta,quæ partim natura praua ſunt, prauóſque in corpore generant ſuccos, ſicuti allia,naſturtiū,porrū,braſſica, & quæcunque allia ſylueſtria nominantur:partim etiam ſi natura bona ſint,tamen ob quandā putredinem prædictis alimentis æqualem, aut etiam ſæpenumero maiorem,prauitatē acquirunt,qualia ſunt triticum,hordeum,& cæteræ fruges, quæ ad alimenti vſum aſſumuntur partim ob temporis diuturnitatem ad putridum affectum deductæ, partim propter malā repoſitionem ſitu repletæ, partim verò in prima generatione ſunt vitiatæ:ſi quis alia id genus prauorū alimentorū exēpla cupit ſcire,talia ſunt, carnes longiore tēpore mactatæ & malè olentes, carnes quæ non manu hominis, ſed vi morbi mortuæ ſunt,fructus quicūque ad quandā putredinem declinant vinū corruptum, aqua immunditias vrbis recipiens,vel in qua malæ ſtirpes,cannabis, linum, & ſimilia madeant,& alia id genus quamplurima.

Sed ad cauſas febris peſtilentis internas venio, ac prætermiſſis cauſis cōmunioribus, quales ſunt humorū plenitudo,cacochymia,prohibita tranſpiratio, obſtructiones,quæ omnibus febribus putridis cōmunes ſunt,ac nullam continent difficultatē, de proximis & immediatis agendum eſt.Sunt nonnulli recentiores qui putant internā proximā cauſam febris peſtilentis vnicā eſſe,nimirū putredinē ſanguinis & omnium humorum,qui mea ſententia manifeſtè decipiuntur:namque hac ratione ex vna parte omnis febris peſtilens foret ſynocha, & ex altera omnis febris ſynocha foret peſtilens:cum ex Gal.doctrina conſtet,ſynochum fieri quotieſcūque vniuerſa humorum maſſa putreſcit:quod quidē eſt tam abſurdū,vt non indigeat confutatione. Ac ne fruſtra ſim longior in recenſendis aliorū opinionibus,ſciendū eſt,apud Gal.hæc duo nomina, *vulgare* & *peſtilens*, non eſſe nomina alicuius certi & determinati morbi, ſed generaliter ad omnes morbos pertinere: neque enim, ille inquit 3.*ep.*3. 20. certi morbi eſt nomen vulgare vel peſtilens,verùm quicunque morbus vno in loco ſimul multos inuadit,vulgaris hic vocatur,qui ſi ſimul hoc habeat, vt multos interficiat, peſtilens dicitur:quod quidē non ſolum de cæteris morbis,ſed etiā de febribus ſtatuendū eſt:nā ſicuti ſcribit Gal.3.*epid.*3.9.hominibus variæ contingunt morborū & febrium differentiæ, propter variā aëris temperiem, naturam vnuſcuiuſque,& victum quem ſanus ſeruat, qui victū appellat, non ſolùm qui alimento & potione conſtat,verùm etiā cæteris omnibus,vt otio, exercitatione, balneo, venere, & quæcunque generaliter homines facere conſueuerunt.

Cauſæ internæ.

Vulgare & peſtilens ſint ne idem.

Cum igitur varij humores putreſcentes,& omnes ſimul, & ſinguli ſeparatim varias febris differentias conſtituant,iam verò ſtatutū à nobis fuerit, febres peſtilentes non aliter, quàm excellenti putredine à reliquis febribus putridis differre, equidem non poſſum niſi illorū ſententiā probare, qui aſſerunt,quālibet differentiam febris,à quocunque humore originem habeat, & quomodocūque generetur,dummodo putredo ad ſummum quendam gradū perueniat,peſtilentem eſſe & nominari poſſe.Veritatem huius opinionis demonſtrāt ſymptomata haſce febres comitantia, quæ vſque adeo varia,diuerſa & contraria ſunt,modò vigiliæ,deliria, ſitis intenſa,inquietudo,modò ſomni, ſopores,lethargi,ſtupores, modò mœſtitiæ, timores, & alia propemodum infinita,vt facilè diuerſorū humorū copiam poſſint demonſtrare:ſpeciatim verò conatus

tus & expulſiones naturæ,variaque excrementa id confirmant manifeſtiſſimè;ſiquidem natura quandoque per totam cutem, quandoque per partem determinatam, per vomitum, nares, quotidie per aluum & lotium, ſolet tranſmittere & purgare, modò vnum, modò alterum, modò plures, modò omnes humores,à quibus veriſimile eſt,vel potius neceſſarium, varias febres excitari. Quæſo enim, gratia exempli, Socrates annorum 30. temperamenti calidioris & ſiccioris, æſtate nimiis curis, exercitationibus,vigiliis afflictus, tenuiore victus ratione vſus,febre peſtilente corripiatur,in qua lotia,excrementa alui,periodi,& omnia ſymptomata copiam putreſcentis bilis demonſtrent, cui dubiũ poteſt eſſe, hanc febrem inter bilioſas reponendam eſſe? quod item de cæteris ſtatuendum eſt: ac ſanè hæc fuit ſententia Hippocr. qui in peſtilenti conſtitutione inter varios morbos, ex quibus plurimi moriebantur, omnes propemodum differentias febrium numerat, per hæc verba 3.epid.3. 64. *Multa præterea febrium genera vulgabantur,tertianarum, quartanarum, nocturnarum, continuarum, longarum,vagarum,faſtidioſarum,inconſtantium.* Galen.in com. *Quoniam*, inquit, *humores noxij erant diuerſi, ideo cum alij morbi, tum plura inciderunt febrium genera.* Neque verò apud Hippocr.& Gal. huius diſciplinæ exempla deſunt, qui cùm aliis locis, tum maximè in prima illa peſtilentia, narrant nonnullos à febribus ardentibus & phrenitide, nonnullos à febribus pituitoſis & ſopore, nonnullos aliter laboraſſe, prout varij humores putreſcebant, & varias corporis partes occupabant.Ex quo illud quoque vobis licet colligere, neque illos bene ſentire,qui docent febres peſtilentes ex humoribus in corde putreſcentibus perpetuò generari, cùm imò verò,ſicuti in aliis febribus putridis, quod aliàs de Galeni ſententia docuimus, quandoque in iecore, ventriculo,cerebro,renibus & aliis partibus,minimè in ſolo corde,fons caloris febrilis ſoleat reſidere, idem planè de febribus quoque peſtilentibus ſtatuendum ſit: quod quidem etſi ex iis quæ hactenus diximus,debet vnicuique ſatis conſtare,tamen cum hæc opinio ſit celebris & clariſſimorum hominũ,debet rurſum à nobis confirmari;ac primùm ſi id verum eſt,quæ certiſſima eſt ſententia Galeni, & iam ſatis confirmata ſæpiuſque repetita, febres peſtilentes vna inſigni putredine à cæteris differre, quid eſt quamobrem,gratia exempli,febris ardens primùm malè affecto iecore facta, illa inſigni putredine quæ ad peſtilitatem efficiendam neceſſaria eſt,mox conſentiente corde, peſtilens dici non debeat? Deinde cum natura fabricauerit quaſdam proprias, & peculiares partes, multis glandulis ſcatentes, ad quas membra principalia facilè poſſint, quod ipſis noxium eſt, deponere, cum propter ſui imbecillitatem omnium maximè ad recipiendas fluxiones ſint accommodatæ,quæ vulgo à medicis *emunctoria* dicuntur, quales ſunt ad inguina pro iecore, ad alas ſiue axillas pro corde, ad aures pro cerebro, ſi in febre peſtilente perpetuò cor laboret,primùm & per ſe perpetuò quoque ad axillas ſequerentur decubitus materiæ noxiæ:quod experientia demonſtrat falſum eſſe, cum natura ſæpenumero non modò ad axillas, ſed etiam ad aures, ad inguina, & ad alias partes quærat noxia excrementa deponere, & ſe ipſam exonerare.

Sed tandem videamus quid Hippocr. & Galen. de hac difficultate ſentiant, vno autem aut altero teſtimonio contenti erimus: ſi quidem & nimis longum, & ſuperuacaneum foret ſingula recenſere. Itaque Hippocr. deſcribens peſtilentem conſtitutionem, quæ multarum gentium fuit communis, inter quam plurimos & varios morbos qui erant vulgares & pernicioſi, 3. *epid.* 3. 11. hæc habet. *Febres ardentes, phrenitici*: & Galen. *in com. Ardentes febres extiterunt, inuadentibus in iecur & ventriculum bilioſis excrementis, phrenitici verò iiſdem caput petentibus.* Et ſequenti com. 12. *Memoria eſt repetenda hæc communis ratio, ab eodem ſtatu genitum putridum humorem non eaſdem partes aggredi, quòd neque per naturam eo ſtatu corpus omnium in eadem conditione poſitum fuiſſet, ſed aliis alia pars infirmior eſſet:* quam eandem ſententiam repetit paulo pòſt 33. *com.* & rurſum Hippoc. 1. *epid.* 2. 73. *At verò circa æquinoctium vſque ad vigilias, & ſub hyemem conſequebantur ardentes febres*: & Galen. *in com. Ardentium febrium & phrenitidis, pro loci diuerſitate, quem tenet idem humor, auctor eſt: nam cum in vaſorum ſpatiis cum ſanguine continetur flaua bilis, contingit febres ardentes fieri, præcipuè verò vbi in ventris, aut iecoris, aut in pulmonis venis efferueſcit*, &c. Demum verò 3.*epid.* 2. in procemio Galen. interpretatus ſententiam Hippocr. ex 1.progn. hæc habet: *Qui ſimpliciter confirmat; febres ex hypochondriis eſſe malignas, conuenientibus neglectis conditionibus, quas affert Hippocr. hic aperte mentitur: quippe longe erat verius dicere, febres à cerebro affecto malignæ ſunt: febres in membranis quæ cerebrum continent affectis, malignæ: febres à pulmone affecto malignæ: iam verò & præ iis febres corde affecto maligna...*

Ex quibus locis ita plana mihi videtur eſſe ſententia Hippocr. & Galen. vt planior eſſe non poſſit, nempe malignas & peſtilentes febres fieri propter inſignem putredinem, non ſolùm humorum qui continentur in corde, ſed etiam cæterorum, qui iecur, cerebrum & reliquas partes occupant, quæ inſignem cum corde conſenſum habent.

Itaque redeundo ad noſtrum inſtitutum, ita habendum eſt, ad mentem Hippocr. & Galen. internam proximam cauſam febris peſtilentis vnicam eſſe putredinem humorum, qui vel ſimul omnes, vel ſeparatim ſinguli, aut in corde, aut in partibus cordi conſentientibus tam inſigniter putreſcunt, vt veneni vires acquirant, & illa ſæua afferant ſymptomata, de quibus paulò pòſt ſermonem habebimus: atque hinc fit, vt variæ febrium peſtilentium differentiæ conſtitui poſſint, pro varietate humoris putreſcentis, & loci primùm affecti, & tertianæ & quotidianæ, & quartanæ, & ſynochi, & ardentes, & vno verbo, quæcunque febrium putridarum differentiæ poſitæ ſunt: quod quidem etſi verum eſt, tamen equidem puto febres peſtilentes maiori ex parte inter bilioſas & ardentes numerandas eſſe, omninò rariores eſſe pituitoſas, etſi ſcribit Galenus 4. *de ratione victus* 13. ex ſalſa pituita quandoque excitari febrem, in qua ſicuti ex flaua bile, & ſitis intenſa, & alia id genus ſymptomata fieri ſolent, rariſſimas, ac fortaſſe nullas peſtilentes eſſe quartanas, cum raro admodum quartana continua reperiatur, vt ſuo loco diximus. *Summa.*

Tertio loco ſumuntur differentiæ febris peſtilentis à ſymptomatibus, nec non à coniunctis: quæ differentiæ ſunt quamplurimæ: & primùm aliæ febres ſunt cum peſte, aliæ ſunt ſine peſte: de prioribus cum peſte omnes conſentiunt: poſteriorum ſine peſte perſpicuè mentionem facit Galenus 3.*epid.* 3. *com.* 57. per hæc verba: *Peſtis longiſſima quæ noſtra ætate vulgata eſt, ex iis quæ per aluum vacuantur, omnes propemodum ſuſtulit, quæ euacuabantur erat colliquatio, quod quidem videtur ſymptoma eſſe in perpetuum febris, quam peſtilentem priuatim vocant, cum vel citra peſtem mortales corripit.* Quam eandem ſententiam repetit 3. *de præſag. ex puls.* 4. Et ſi quis altera ex parte quærat, an ſimiliter peſtis ſine febre poſſit conſiſtere: is *III. Differentia alia.*

videat

videat noſtrum libellum de peſte. Deinde ſciendum eſt ex Paulo *lib.* 2. 36. nec non ex Aetio *lib.* 5. 95. in febre peſtilenti ſæuiſſima quæque & horrendiſſima ſymptomata vigere, vigilias, deliria, ſyncopes, deiectam appetentiam, atque vno verbo quæcunque ad læſionem omnium facultatum & omnium partium noſtri corporis pertinent: at verò cum cætera omnia alijs quoque febribus contingant aliquando, illa potiſſimùm febrium peſtilentium quodammodo propria videntur, quæcunque ad varias corporis partes à natura ſolent tranſmitti, quippe nonnullis vel ſtatim principio febris, vel progreſſione temporis quædam maculæ vel papulæ per totam cutem erumpunt, quæ vulgo *petechiæ* appellantur, quæ quidem colore, magnitudine, copia, valde inter ſe differunt, ſiquidem & nigræ, & purpureæ, & liuidæ, forteque alijs coloribus præditæ, & maiores, vt notabilem corporis partem occupent, & minores vt morſibus pulicum aſſimilentur, & plurimæ & pauciores; planè diuerſo modo ſolent apparere, de quibus litigant recentiores; vtrùm Galeno & antiquioribus cognitæ fuerint nec ne: nonnullis autem non papulæ, ſed tumores inſignes eruptiones faciunt, modò vnus, modò plures, qui cum alias corporis partes, tum maximè glandulosas ſolent occupare, qui bubones parotides, carbunculi, & aliter nominantur.

Peticulæ, bubones, &c.

Ac ſanè debet omnibus conſtare, huiuſmodi eruptiones & decubitus non aliter fieri, quàm à natura pugnante aduersùs morbum & cauſas morbi, quæ perpetuò quantum poteſt, quicquid illam fatigat & opprimit, conatur à partibus principibus ad partes externas & minùs neceſſarias deponere, & ſe ipſam exonerare: de quo quidem conatu & inſtituto naturæ loquitur Galenus in libro de atra bile 4.

Verùm etſi diximus & peticulas, & cæteros decubitus propria ferè eſſe ſigna febris peſtilentis, tamen id ſciendum eſt, neque id generaliter verum eſſe, neque huiuſmodi ſymptomata illis propria & inſeparabilia eſſe: ſiquidem ex vna parte nonnunquam euenit, vt in febre manifeſtè peſtilenti, ac forte cæteris maligniore, neque papulæ, neque tumores, neque vlla naturæ depulſio conſpiciatur: ex altera autem, vt non ſolùm in ſimplici febre, ſed etiam vt placet Aetio & multis, qui id confirmant verum eſſe, ſine febre interdum compareant & maculæ, & alia id genus externa ſymptomata, quæ ab omni peſtilentis affectus ratione ſunt aliena, & nullum periculum afferunt: verùm cum hoc tempore in febribus peſtilentibus inter cætera admodum frequenter peticulæ erumpant, hinc factum eſt, vt multi huiuſmodi ſymptoma proprium eſſe velint, adeo vt non alio nomine huiuſmodi febres quàm peticulares, aut ſimpliciter peticulas ſoleant appellare.

IV. Differ.

Poſtremò ſumuntur differentiæ ab intenſo & remiſſo: etenim licet putredo inſignis concurrat neceſſariò, tamen ea vnico puncto non clauditur, ſed poteſt varios gradus habere, ſicuti ſcribit Galen. 9. *de ſimpl. med.* de bolo armena, in peſte ſui temporis grauiſſima, quoſdam ægrotos leuiter, quoſdam grauiter febricitaſſe, nonnullos planè febris fuiſſe immunes, adeo vt hac ratione nobis quoque liceat ſecundùm varios gradus putredinis, varias febris peſtilentis differentias conſtituere, quarum aliæ ſint magnæ, aliæ minores, aliæ maximæ: ex quibus forte priores veriùs malignæ, quam peſtilentes dici debent.

Atque hactenus de differentiis febris peſtilentis: itaque accedamus ad ſigna, & cum plerique omnes hanc partem alioqui maximi momenti, admodum negligenter & confusè tractent, nos conabimur accuratè & diſtinctè, quantum fieri poteſt, ſingula hæc ſigna explicare, vt vos probè diſcatis febres peſtilentes cognoſcere, in qua re non ſolùm iuniores & parum exercitati, ſed etiam ſeniores, & multum exercitati decipiuntur ſæpenumero.

Signa.

Calor.

Calor itaque febris peſtilentis ad tactum non vehemens, non acris, ſed potiùs mitis ac remiſſus apperet, vnde externæ partes ægroti minimè incaleſcunt & feruent, vt multis aliis febribus cótingit, quinimo tepidæ frequēter & ſubfrigidæ percipiūtur, adeo vt nonnulli putent hominē non febricitare: quod à Galeno traditum eſt loco poſtremo citato 9. *de ſimp. med.* nec non 6. *epid.* t. 29. vbi docet, calorem febris peſtilentis non eſſe vehementem, ægroſque minus calidos & vrentes tangentibus videri, quamuis interiùs maximo æſtuent incendio & calore, quod etiam confirmat teſtimonio Thucydidis, qui lib. 2. ſuæ hiſtoræ ſcribit, corpora quidem exteriùs tangenti valde calida non fuiſſe, interiora autem adeo feruentia, vt neque ſubtilium veſtimentorum, neque linteolorum velamenta, neque aliud quidquam præter nuditatem ferre potuerint: id quod confirmat etiam Auicenna in præſentia, inquiens: *hæc febris eſt quieta exteriùs, conturbans interius, ſecundum plurimum perdens, ex qua percipitur caliditas & inflammatio fortis.*

Ratio autem propter quam partes externæ ita refrigerantur, illa eſt, quoniam maxima vrgente in partibus internis putredine, ſanguis & ſpiritus ad illas confugiunt, vel potius trahuntur, ſicuti ſcribit Galenus in magna interna inflammatione fieri, quę inſtar cucurbitulæ ad ſe omnia trahit, adeo vt propterea partes externæ omni propè calore deſtitutę, iure tepidæ, & quandoque frigidæ appareant. De quo tamen primo indicio febris peſtilentis ſciendum eſt, illud minimè eſſe proprium & inſeparabile, neque perpetuò vnum atque eundem modum ſeruare, ſiquidem nonnulli ægroti nunquam refrigerantur, ſed ſemper & intra & extra vehementer incaleſcunt: nonnulli refrigerantur quidem, ſed tantūmodò poſt aliquot dies, non ſtatim principio morbi; id quod planè euenit propter varios gradus putredinis, propter diuerſitatem humoris noxij, nec non partis primum laborantis, ac demum propter vires ægroti vel robuſtiores, vel debiliores: ex quibus facile eſt intelligere calorem modò vehementiorem, modò remiſſiorem eſſe, ac modò faciliùs, modò difficiliùs ad partes externas trāſmitti.

Pulſus.

Secundò ſigna febris peſtilentis ſumuntur à pulſu, qui de ſententia quorundam recentiorum, ſunt perpetuò parui & debiles, quod confirmant ex Galen. qui libro de cibis boni & mali ſucci à principio ſcribit, in huiuſmodi febribus ſumma cum ratione medicos à miſſione ſanguinis abſtinuiſſe, quòd ægroti iam haberent vires imbecilliores: ſed iſti manifeſtè falluntur, quod vnica ratione ſatis mihi videor poſſe confirmare, propterea quia Ruffus, Paulus, Aetius, Auicenna, & omnes, vt paulo pòſt videbimus, in febre peſtilenti non verentur venam ſecare, quod non facerent, niſi pulſus valerent, & vires ſatis conſtarent. De ſententia Galeni paulò pòſt loco magis opportuno tractabitur. Itaque pulſus aliquando ſunt parui & languidi, ſi putredo in ſūmo fuerit gradu, & cordis facultas inſigniter ſit labefactata: aliquādo magni & robuſti, ſi putredo minor fuerit, neque facultas cordis præter modum lædatur: generaliter verò pulſus ſunt celeres, frequentes, inæquales, inordinati, quòd natura ſit admodū oppreſſa, & maxima vrgeat neceſſitas euentandi, & refrigerandi calorem naturalem, ſed

tanquam

tanquam proprium & peculiare ſignum, contractio arteriæ eſt celerior quàm dilatatio, non ſolùm ſicut euenit in reliquis febribus ex putredine ortis, ſed longè maximè quòd multo maior ſit neceſſitas expellendi multam ac putridam fuliginem, quod fit contractione, quàm ſit neceſſitas refrigerandi caloris, quod fit dilatatione. Etſi verò in febre peſtilente pulſus maiori ex parte ſunt huiuſmodi, tamen euenit aliquando, vt pulſus probi appareant ſimiles pulſibus temperans, & qui parum à ſtatu naturali declinant, ſicuti narrat Gal. 3. *de præſag. ex pulſ. tertio*, in maxima peſtilentia ſuo tempore contigiſſe, ac tales ægrotos præter cæteros periiſſe, cuius quidem admirabilis rationem, ſymptomatis Galenus refert in varias, imò oppoſitas temperies cordis & arteriarum. Id quod dupliciter fieri poteſt; vno modo, quotieſcunque cor calidius iuſto redditum eſt, arteriæ autem ſunt frigidiores, propterea quod aut contineant humores frigidos nondum putreſcentes, aut ſi qua polleat alia frigiditas, iis tum neceſſe ſit ex ſuo proprio affectu refrigeratis eſſe, & calefieri à corde: altero modo, cù corpus ipſius cordis redditum eſt frigidius, in ventriculis autem ſubſtantia calidior continetur: aut contrà, cum ſubſtantia continetur frigidior, cor autem calidius redditum eſt: ſiquidem tunc prima ratione euenit, vt arteria quæ frigida eſt, ſed à corde calefit, neque paruum pulſum, qualis frigidati conuenit, neque magnum, qualis caliditati reſpondet, efficiat, ſed inter vtrumque medium, qui propemodum moderatus ac naturalis videtur, adeo vt huiuſmodi affectus vel optimos medicos fallant, quod item de altera contrarietate inter ſubſtantiam cordis & materiam in ventriculis contentam ſtatuendum eſt, quæ quidem cum à Galen. diffusè ſint explicata, certè eſt mirum, quomodo quàm plurimi hoc tempore in reddenda cauſa huius ſymptomatis neſcio quid cõminiſcantur de natura, quod ſummæ putredinis exuperantia perterrita, ac planè ſuccumbens, non audeat venenatam materiam cauſam febris aggredi, & alia quædam ſibi fingunt, quæ à Galeni diſciplina, & ab omni ratione ſunt aliena. Sed reliqua perſequamur.

Lotium. Tertiò ſequuntur ſigna ex lotio, quod quidem in febre peſtilenti planè varium ac diuerſum apparet, pro varietate humoris noxij, nec non partis præcipuè laborantis, pro vario gradu putredinis, pro maiori vel minori cruditate & coctione, & aliis id genus: itaque redundante pituita, lotia ſunt albidiora, craſſa, aquoſa, quales vrinas vidimus hoc tempore in excellentiſs. Brancha, qui hodie obiit: redundãte flaua bile lotia ſunt flaua, crocea, ignea; redundante ſanguine ſunt rubicunda: ſi ſumma adſit cruditas, ſunt tenuia, ſine aliquo ſedimento: ſi in humoribus fuerit inſignis ebullitio, ſunt turbãta, & ſimilia quandoque lotiis iumentorum: ſi fuerit maxima aduſtio, tunc lotia conſpiciuntur liuida, colorem plumbeum referentia, quandoque nigra, quę inter cętera omnia ſunt in primis lethalia; quandoque lotia ſunt inſigniter fætida, quod putredinis & corruptionis peculiare eſt ſignum: quandoque ſunt oleaginoſa, vel ſubſtantiam vel colorem olei refrigerantia, aut quaſi tela quædam araneæ coacta ſupernatat, quæ colliquationis certiſſima eſt nota: ad ſummam, in peſtilente febre cum lotia ſint planè varia, neque vnius generis, ſiue ſubſtantiam, ſiue colorem, ſiue contenta conſideres, generaliter ſunt omnia praua & pernicioſa, adeo vt quicumque ad mentem Galeni aſſerunt, aſſerunt autem quamplurimi, ac ferè omnes, lotia in tali febre, colore, craſſitudine, ſedimento, naturalibus ferè ſimilia eſſe, turpiter decipiantur, neque ſenſum verborum Galeni ſint aſſecuti, qui loco ſæpe citato 3. *de præſag. ex pulſ.* 4. non docet huiuſmodi lotia comparere in omni febre peſtilenti, ſed tantummodo in altera ſpecie hectica, de qua re paulò pòſt ſermonem habebimus.

Quartò ſunt ſigna ex forma febris, quæ primùm neceſſariò eſt continua, etſi non ignoro, alios aliter ſentire, quibus debet ſatis eſſe & ratio planè manifeſta, inſignis putredinis, vnde humores contenti in venis nequeunt à natura certa ratione gubernari, atque extra venas tranſmitti, & Galeni auctoritas, qui hæc habet 4 aphor. 43. *Febres quæ in quietem febre vacantem deſinunt, ſunt abſque periculo, vt quæ non ex inflammatione aliqua, neque ex maligna humorum putredine originem habent, neutra enim harum ad quietem pertinet febre vacantem*: deinde acceſſiones & circuitus poſſunt eſſe & tertiani, & quotidiani, & quartani, & quicunq; ex varia humorũ putredine, nec non variis locis laborantibus, aliquando in reliquis febribus conſpiciuntur, tametſi febres melancholicæ forte nunquam, pituitoſæ admodum rarò, frequentiſſimè autem bilioſæ & ardentes ſolent peſtilentes fieri, ſicuti ſuprà diximus. *Forma.*

Quintò indicia febris peſtilentis poſſunt haberi ex ſuperuenientibus ſymptomatibus, quæ quidem etſi iam diximus ex Paulo & Aetio, terribilia prope omnia & horrendiſſima contingere, tamen inter cætera nonnulla quodammodo magis propria & peculiaria videntur, quod ex vna parte in febre peſtilente appareant frequentiſſimè, ex altera ſine febre peſtilente, appareant autem nunquam aut rariſſimè: inter hæc ante omnia peticulæ, deinde parotides, bubones, carbunculi, & reliqui naturæ decubitus ad partes ignobiliores, principem locum obtinent, de quibus ſatis diximus. multaque ab Hippo & Gal. exempla in lib. *epid.* afferuntur, ſicuti de inflammationibus quæ fiunt in partibus genitalibus, de vlceribus, quæ potiſſimùm pueris contingunt, & *aphtha* dicuntur, de quibus Hip. & Gal. 3. *epid.* 12. & 26. Sed præterea in febre peſtilenti duo præcipuè ſymptomata ſolent ſuperuenire, quę Hippocrates vnica breui ſententia complectitur 3. *epid.* 3. 13. *Alui turbata alimentum faſtidiebant*: de primo idem ſcribit Hippocrates 3. *epid.* 3. 57. *Ventris vitio omnes præcipuè mortui ſunt, cunctos namque venter ſuſtulit.* & Galenus in commentar. *Quæ euacuabantur erat colliquatio*, &c. De ſecundo pariter, nempe proſtrata appetentia, ſcribit Hippocrates text ſequenti 58. *Omnes in quos equidem incidi, quocunque detinerentur morbo, cibum faſtidiebant*: & Galen. in commentar. *Hinc factum eſt, vt multi morerentur, fortiores autem qui vim ſibiipſis afferentes, alimenta oblata aſſumpſerunt, omnes ferè ſuperſtites fuerunt, plurimi autem mori quam comedere quidquam voluerint.* Cuius ſymptomatis cauſa eſt manifeſtiſſima, laborante ventriculo, ad quem conſtat ciborum appetentiam pertinere.

Etſi verò alia quoque ſæua ſymptomata ſolent febribus peſtilentibus ſuperuenire, ſiue actiones læſas, ſiue qualitates corporis immutatas, ſiue excuntia velimus conſiderare, tamen his contenti erimus, quòd ea ſint frequentiora & maioris momenti, ac facile ſit horum imitatione cætera quoque intelligere.

Poſtremò ſunt indicia à cauſis, de quibus iam ſatis diximus: itaque in temperamento & habitu corporis calido & humido, quod multis ſcateat obſtructionibus, quod multùm indulgeat crapulis & ebrietatibus, nimiæ veneri, quod aut prauis, aut etiam multis redundet excrementis, in cœli conſtitutione, & aëre calidiori & humidiori, ac multo magis ſi ille *Cauſæ.*

prauis exhalationibus fuerit contaminatus, in ſumma propter omnes cauſas & præparationes, tam internas quàm externas, quæcunque putredinem illam inſignem poſſunt excitare, contingit febres peſtilentes fieri: quibus omnibus poſtremò licet addere coniecturam Archigenis vulgarem quidem, ſed veram, cuius meminit Galenus 2. *de criſibus* 3. nimirum ſi hoc tempore aliæ huiuſmodi febres vagentur: quod quidem indicium ſi cæteris omnibus coniungatur, maximè poteſt ſuſpicionem febris peſtilentis confirmare.

Signa hectica peſtilentis

Diximus de ſignis febris peſtilentis putridæ: ſigna autem febris peſtilentis hecticæ præclarè deſcribuntur ab Auicenna cap. 2. poſtremis verbis: *Et quandoque eſt de iis febribus, in qua non percipit æger, neque tangens propinquus multitudinem caloris, & non alteratur pulſus & aqua, magna alteratione, & cum hoc ipſa eſt interficiens velociter, & plurimi quorum anhelitus fœtet, ex primis moriuntur, quoniam putredo confirmata eſt in corde*: quæ omnia ille accepit ex Galeno 3. *de præſag. ex pulſ.* Itaque hectici peſtilentes nullum percipiunt calorem præter naturam, neque putant ſe febricitare, tametſi proximè accedunt ad mortem, ſed ſolùm qui ſunt valdè eruditi & exercitati, huiuſmodi calorem percipiunt, quem quidem longè facilius vnuſquiſque poteſt deprehendere, qui partes thoracis diligenter tractauerit: nam tametſi non ſtatim calorem moleſtum percipiat, nihilominus ſi longiori tempore manum detineat, calorem quendam valde acrem & ſqualidum, quaſi è profundo emergentem manifeſtè percipiet, etſi ab ipſis ægrotis nulla ratione ſolet perſentiri.

Secundò, neque pulſus, neque lotium valde recedunt à pulſu & lotio naturali, & primùm lotia iure ſunt veluti ſanorum hominum, quoniam putredo corpus cordis occupat, minimè humores, de quibus certum eſt ex lotio potiſſimum indicium fieri: vnde humoribus nulla putredine infectis, lotia quoque naturalibus ferè ſimilia ſunt, quod quidem in altera putrida minimè euenit, in qua putreſcentibus humoribus, qui continentur in venis, neceſſe eſt vt pro diuerſa illorum ratione, lotia quoque variis modis ſint alterata & deprauata, adeo vt putredinis euidentia inſignia proferant. Deinde & pulſus videtur ferè æqualis, ac ſuam naturalem velocitatem & frequentiam ſeruare, tametſi perpetuò longè imbecillior exiſtat, cum ſubſtantia cordis æquali intemperie laboret, ac moderatus illius calor à frigiditate humorum, quos continet poſſit temperari, vt diximus ex Galeno. His ſignis addunt Gal. & Auic. fœtentem anhelitum, ex quo ſolùm indicio homines plebeij & vulgares, qui hac in parte multis medicis ſunt peritiores proximam mortem expectant. Quod ſi demum illud ſignum addatur, quod omnibus hecticis proprium ac inſeparabile eſt. nimirum ſi febres illæ perpetuò ſibi ſimiles fuerint, neque vllam inuaſionem acceſſionis, neque incrementum, neque vigorem, neque declinationem habeant, ſed tantummodo poſt vnam vel alteram horam ſumpto alimento calor & pulſus alteretur, iam peſtilentis febris hecticæ indicia erunt abſoluta, adeo vt nihil iam præterea ſit reliquum, niſi vt ad curationem deueniamus.

An methodica curanda.

Antequam febris peſtilentis curationem aggredior, id quæritur, vtrùm liceat huiuſmodi febris curationē inſtituere certis indicationibus ac propria methodo, an magis præſidiis ſola experientia inuentis, & ab omni ratione alienis: namque illi potiſſimùm qui exiſtimant, has febres ex quadam latente & venenata cauſa originem habere, omnē indicationum conſiderationem excludunt, & ſolis quibuſdam remediis, quæ *ſecreta* appellant, hanc totam rem agunt: quibus videtur fauere Gal. qui etſi pollicitus eſt 10. *metho.* 10. poſtremis verbis, de febre peſtilenti ſe aliquando tractaturum eſſe, tamen neque in methodo, neque aliis libris earum curationē tractauit, vt hinc liceat colligere, huiuſmodi febres à cæteris omnibus febrib. differre, neque certa methodo curari poſſe, ſicuti reliquæ curantur. Quoniam verò ſatis aperte, ni fallimur, demonſtrauimus, febres peſtilentes ex vna inſigni putredine, & cauſis manifeſtis oriri, vt vanū ſit ad cauſas occultas confugere, pro comperto habendū eſt, illam quoque non ſine & ratione & methodo curari. Ad Gal. poſſum reſpondere, primùm ſub cōmuni methodo curandi omnes febres putridas, illū febrim quoque peſtilentem comprehendiſſe, cum non aliter, quàm maiori & minori putredine inter ſe differant: deinde neque eum planè ab huiuſmodi tractatione abſtinuiſſe, qui locis quamplurimis, præcipuè commentariis epidemicis, ſed omnium maximè & accuratiſſimè in lib. *de diff.* omnes ſcopos ad præcauendam & curandam febrim peſtilētem accommodatos fuit perſecutus: & ſi quis hic non acquieſcit, is Gal. audiat, qui hoc ſuum conſilium manifeſtè declarat, per hæc verba, 3. *de præſ. ex pulſ.* 4. *In febrium curationibus de omnibus febribus peſtilentibus diſputauimus, ſiue ſeparatim viſum fuerit, ſiue in methodo medendi eas tractare: nam ad præſens inſtitutum ſolam dignoſcendi viam tractabimus.* Cū igitur nulli dubiū eſſe poſſit, quin febres quoq; peſtilentes certa ratione debeant curari, nos ex Gal. diſciplina ſæpius reperita, conabimur primùm curandi indicationes elicere, deinde videbimus, an huiuſmodi indicationibus liceat ſatisfacere: poſtremò de ſingulis præſidiis ſermonē habebimus.

Iraque indicationes in febre peſtilenti ſunt illæ eædem, quę à Gal. & à nobis ſunt ſæpius propoſitę, in curatione febrium putridarum, nempe quæ ſumuntur à febre, putredine, & illa quidem inſigni, prohibita tranſpiratione, obſtructionibus, nō ſolùm quatenus hæc facta ſunt, ſed etiam quatenus fieri debent: atque eo tantùm differunt inter ſe, quòd peſtilentes cùm ex ſumma quadā putredine oriantur, ac propterea plura, maiora, ac deteriora habeāt ſymptomata, maiori diligentia & magis accurata curatione indigent. Cæterum cum huiuſmodi variæ indicationes ita ſint à Gal. diſpoſitæ, 10. *meth* 10. vt quod vltimum reſolutiua methodo inuentum eſt, id omnium primum in curatione agendum ſit, memoria eſt repetendum, indicationem poſtremā quidem inuentione, primariam autem opere, illam eſſe, quæ poſſit fluxionem obſtruentium ſuccorum compeſcere, & cæteris opportunis præſidiis viam facere; atque hæc ſanè non alia eſt quàm cōmunis aliqua corporis vacuatio, quæ potiſſimùm aut miſſione ſāguinis, aut purgatione fieri debet: ſic Auic. in pręſentia, *ſumma* inquit, *curationis eſt exſiccatio, & illud cum phlebotomia, aut ſolutione ventris, & oportet vt incipiamus ab ea ad euacuandū.* Huic deinceps indicationi quodā ordine reliquæ ſuccedunt indicationes, quæ pertinēt ad tollendas obſtructiones, ad prohibendā & tollendā tranſpirationem impeditā, ad vacuandos humores putridos, lotium, ſudorem, ad coquendos humores qui nō ſunt ex toto putrefacti ac poſtremò ad refrigerandum & humectandum corpus vniuerſum, ſi id ferat occaſio: quas quidem indicationes Gal. non ſolùm in methodo generaliter de febribus putridis, ſed etiam ſpeciatim *lib.* 1. *de diff. feb.* 4. de febre peſtilēti præclarè eſt perſecutus. Et ſi quis nobis obiiciat, Galenum hoc loco præſeruationem, minimè curationem febris peſtilentis tractare, is memoria repetat, pręſeruationem ſola quantitate, non qualitate remediorum à

Indicationes.

curatio

curatione differre, docente Hipp. & Galen. *lib. de ſang. miſ.* 9. quæcunque præſentibus iam morbis rectè faceremus, melius eſſe, vt hæc incipientibus ipſis, aut iam eminentibus anteuertendo faciamus. Vtrùm verò iis indicationibus liceat ſatisfacere, videndum; cum enim iam ſtatutum fuerit, huiuſmodi febres ſuapte natura eſſe pernicioſas, ac maiori ex parte homines perdere, tametſi illę omnino adhibita ratione & diligentia tractentur, frequentiſſimè fit, vt medici elicitis indicationibus nequeant ſatisfacere, atque ægri vt plurimum intereát, id quod à Galeno quoque traditum eſt, qui ſcribit 2. *apho.* 13. per criſes longè plures ægrotos ſanatos quàm mortuos fuiſſe, niſi peſtilens fuerit conſtitutio, in qua contraria ratione longè plures moriuntur, quàm ſanantur: quare admodum prudenter & cautè debetis in huiuſmodi febribus procedere, & prognoſticum pronunciare. De qua quidem prædicendi ratione, neque ſolùm de bono vel malo euentu, ſed etiam de tempore breuiore & longiore, ac de omnibus, quæ ad hanc partem pertinent, Gal. tum aliis multis locis, tum maximè loco notabili, *de conſt. artis med.* 18. tractat diligentiſſimè, & nos quoque non pauca aliàs diximus, vt in præſentia pluribus non ſit opus: quare ſtatim ad particulares indicationes & particularia præſidia deueniendum eſt.

Prognoſtica.

Primò autem de iis ſermonem habebimus, quæ pertinent ad minorationem materiæ, quæ quidem multas & maximi momenti difficultates continēt: namque de huiuſmodi præſidiis tanta inter medicos eſt diſſenſio, vt lis adhuc ſub iudice eſſe videatur, neque ſatis liceat veriorem opinionem intelligere. quippe nonnulli ſanguinem detrahunt, quorū alij ſectionem venæ, alij ſcarificatas cucurbitulas, alij hirudines, ad venas potiſſimùm hæmorrhoidas ſolent accommodare; nonnulli contrà repudiantes ſanguinis miſſionem, medicamentis vtuntur, quorum pariter alij tantummodo lenientia & leuiora, alij purgantia & valentiora probant, ſed in primis de eo tempore litigant, ſi quando euenit, vt natura quærat noxios humores, vel apparentibus peticulis, vel aliter ad externas partes deponere, de qua tota re admodum vtili, atque hoc tempore neceſſaria, ego quoque meam ſententiam proferā, ſed quàm breuiſſimè ac ferè ſummarim, quantum pręſentis inſtituti ratio poſtulat.

De ſectione venæ.

Cæterum ego qui aliàs diſputaui, ac ni fallor ſatis confirmaui, in quolibet morbo magno, ſpeciatim verò in febribus putridis miſſionem ſanguinis, & opportunum & neceſſarium remedium eſſe. ſi febris peſtilens eſt morbus non ſolùm magnus, ſed cæterorum omnium longè maximus, ſi febris peſtilens inter febres putridas, atque inſigni quidem prærogatiua debet numerari, non verebor affirmare, pro minoratione materiæ, nullum miſſione ſanguinis magis opportunum, efficax & tutum remedium poſſe excogitari, dūmodo vires & ætas illud remedium non prohibeant. Neque verò mihi libet in præſentia huius diſciplinæ rationes repetere, quas prolixè aliàs & cumulatè reddidi. Veruntamē non ſunt prætermittendæ quædā rationes, quibus nonnulli conantur probare, huiuſmodi remedium nō ſolùm non eſſe vtile & neceſſariū, ſed etiā inutile & pernicioſū: pręcipua verò illa eſt ratio, quòd in febre peſtilēte vnus princeps ſcopus deficiat, virium robur, quæ in ſumma humorum putredine vix poſſunt conſtare: pręter quā quidem rationem Gal. quoque videtur in hanc ſententiam veniſſe, qui ſcribit *lib. de cibis boni & mali ſucci*, principio medicos in peſtilentia iure à ſanguinis miſſione abſtinuiſſe, propterea quòd vires eſſent imbecilliores.

Improbatur venæ ſectio.

Sed illud quoque nonnulli addunt, ſectionem venæ à circumferentia ad centrum trahere, atque hinc periculum imminere, ne putridi ac maligni humores in partibus internis cohibeantur, adeo vt ad cutem & partes corporis externas à natura nequeant tranſmitti, qui tamen naturæ conatus & humorū tranſpoſitio ad hanc rem eſt maximè vtilis & accōmodata, neque vlla ratione debet impediri.

Poſtremò adiiciunt experientiam, qua videtur confirmari ægrotos prope omnes ſecta vena interire: ad quem modum narrant veteres in celebri illo anno 1528. in quo tales febres vniuerſam ferè Italiam peruagatæ ſunt, recentiores confirmāt, proximo ſuperiori tempore, Mediolani, Brixiæ, & aliis locis, ſectionem venæ perpetuò importunā & lethalem fuiſſe. Ego verò facilè ad hæc poſſum reſpondere, & primùm ſi aduerſarij intelligunt, in nulla febre peſtilenti ſanguinem mittendum eſſe, in qua vires non conſtent, vtique inter nos conuenit, cum nos quoque libenter fateamur, in nullo morbo inſigne id remedium adhiberi vtiliter, in quo vires aut deficiant in præſentia, aut defuturæ ſint in poſterum. Quod ſi contrà illi contendunt, in nulla febre peſtilente vires validas eſſe, illud nos conſtanter pernegamus: etenim quanquam inſignis putredo vrget, tamen varij huiuſmodi putredinis gradus inter ſe ſunt conſtituti, neque vlla ratione poteſt negari, vires aliquando poſſe conſtare. id quod vel ſola experientia ſatis mihi videor poſſe confirmare; quandoquidem certiſſimum eſt, nonnullos peſtilente febre malè affectos, quibus ſanguis copioſè fuit miſſus, priſtinæ ſanitati fuiſſe reſtitutos, quod non ſine magno virium robore poteſt contingere. Neque Galen. *loco citato de cibis boni & mali ſucci*, ſtatuit generaliter, in omni morbo peſtilenti miſſionem ſanguinis eſſe prætermittendam, qui tunc ſpeciatim ſermonem habebat de peſtilenti illa conſtitutione, in qua vires ſumma cum ratione fuerant imbecilles, cum ex maxima fame originem habuerit, quæ multos homines coëgit vt veſcerentur alimentis prauis ſuccis, & purgantibus inter ſe facultatibus præditis, & quæ ad brutorum potius, quàm hominis ſuſtentationem genita ſunt: vnde nulli mirum debet videri, ſi illæ vires quæ tempore ſanitatis vix fuerant robuſtæ, ſuperueniente morbo grauiſſimo & lethali, vſque adeo fuerunt labefactatæ, vt ad miſſionem ſanguinis non ſufficerent: ideo non licet, quod Galenus de ſingulari morborum conſtitutione pronunciat, ad omnes morbos peſtilentes accommodare, atque ex particulari obſeruatione generale præceptum inſtituere. Quod autem ſecundo loco dictum eſt, nempe miſſionem ſanguinis impedimento eſſe, quo minùs natura ad partes externas putridos humores tranſmittat, nolo eam quæſtionem tractare in præſentia, vtrùm ſectio venæ à circumferentia ad centrum, an magis à centro ad circumferentiam trahere valeat: qui aduerſariis concedo libenter, ſectionem venæ ab externis ad internas partes trahere, quæ forte ſententia conuenit rationi & Galeno 4 *de tuenda valetud. cap.* 10. *poſtremis verbis*: verum illud addo, naturam ſanguine miſſo, ac propterea leuatam ab eo, quo veluti ſarcina premitur, non ſolùm non impediri, ſed multo facilius quamlibet vacuationem, vel ad cutem, vel ad alias corporis partes aggredi & perficere; ad quem modum legimus apud Galen. 1. *aphor.* 23. ſanguine miſſo, & quidem copioſiſſimè, vſque ad animi defectum, multos ægros in copioſum ſudorem incidere. Ex quo factum eſt, vt probati omnes medici, apparentibus carbunculo, parotide, exanthematibus, dummodo alia conſentiant, libenter

Reſpondetur ad argumenta improbantium ſang. miſſ.

ſanguinem detrahant, neque quidquam vereantur, naturam poſſe hac ratione ab huiuſmodi tranſmiſſione reuocari: cuius doctrinæ eſt illuſtre exemplum apud Hipp. & Galen. 6. *epid.* 2. 30. de Simone, qui hyeme habebat latas puſtulas non admodum pruriginoſas: quo loco Gal. aduersùs illos qui putant, apparentibus exanthematibus & puſtulis minimè totiùs corporis purgationem conuenire, hæc habet: *Sed forſitan me dicere putabis nunquam purgatione per ventrem in talibus vtendum eſſe: ego verò non id dico, nam lib. de arte curatiua, in quibus corporibus permulta eſt humorum copia, iis vtiles eſſe purgationes didiciſti: etenim priuſquam redundantem materiam aut ſecta vena, aut dato medicamento, quis eduxerit, ſi calidis fomentis vtens ipſam conetur excutere, is plus attrahet*, &c. An verò natura tranſmittendo noxios humores ad alas, ad inguina, ad cutim, bene an malè agat, an debeat iuuari, an non iuuari, poſteriùs tractabitur.

De experientia demum, quam aduerſarij iactãt, multa poſſent proferri, ſed illud vnum dicam, memoria tenendum, peſtilentes febres quantumuis cum ratione tractatas, ſuapte natura eſſe lethales, plurimóſque interficere, neque id periculum ſectioni venæ, ſed morbo tribuendum eſſe; quanquam neque omni ex parte concedendum eſt, ægrotos ſecta vena ſemper interire, ac potiſſimùm ſi in tempore & opportunè remedium adminiſtretur, neque tardius quàm deceat, & non niſi poſt ſumptum aliquod medicamentum, quod vulgares medici faciunt frequentiſſimè, illud adhibeatur: namque ego quoque, ſi modo experimentis agendum eſt, verè poſſum affirmare, me ſectionem venæ vbique vtilem & ſalutarem comperire, multóſque ægrotos illius beneficio quotidie liberari. Nolo autem domeſticum exemplum prætermittere, ſi quidem anno 1562. quo tempore huiuſmodi febres in tota mea patria miſerè vagatæ ſunt, mea mater, meus frater, vna ſoror, coniux fratris, & ego ipſe febre peſtilenti non ſine periculis, delirio, ac ſæuiſſimis ſymptomatibus fuimus correpti, quibus conſilio comitis Montani, qui vir, mea ſententia, facienda & docenda medicina cæteris omnibus plurimum præſtitit, ſecta vena ſanguis detractus eſt, & omnes Dei opt. beneficio conualuimus: itaque aduerſariæ rationes nihil valent. Etſi autem hæc vnicuique debent eſſe ſatis, tamen ſingulari quodam teſtimonio Gal. rurſum mihi libet hanc ſententiam confirmare, qui manifeſtè docet, in febre peſtilente venæ ſectionem conuenire: illud verò eſt 1. *epid.* 3. *ægroto* 9. de Critone, qui febre acuta & grauiſſimis ſymptomatibus laborauit, adeo vt mortuus fuerit poſtridie quàm ægrotare cœpiſſet. Neque ſunt audiendi, qui negant, hunc ægrotum morbo peſtilenti laboraſſe, cum id Gal. confirmet manifeſtiſſimè, qui ſcribit ad hunc modum: *Malignitatis excrementi erat indicium, quod puſtulæ nigræ generarentur ad talum, vnde mireris, quid cauſæ fuerit, quominus Hipp. huius morbi initio venam ſecuerit: ſed ſcimus ad plurimos eum quos deſcripſit, morbo iam progreſſo vocatum fuiſſe.* Sic idem Gal. 3. *epid.* 3. *ægroto* 5. quærit, vtrùm alteri ægroto detractus fuerit ſanguis nec ne. Itaque concludo, ad minorandam materiam in febre peſtilenti nullum ſectione venæ magis accommodatum & ſalutare eſſe remedium, dummodo ægroti per ætatem & vires illud ferre poſſint: quod ſi propter aliquod impedimentum ægri nolint aut nequeant venæ ſectionem perferre, tunc Gal. conſilio agendum eſt, quod ſectioni venæ ſit analogum 4. *de tuenda val.* 4. hæc autem ſunt, quibus hæmorrhoides ſunt retentæ, ſi has aperueris; ſi mulieri menſtrua conſuetudo ceſſauit, hanc prouoces; ſi quibus horum nihil eſt, malleolos ſcalpello incidas: de qua ſpeciatim malleolorum ſcarificatione, inſigni planè remedio, ac vicaria ſectionis venæ, ſi quis plura cupit intelligere, is videat libellum noſtrum de peſte, in quo de hac re diſputauimus quantum eſt ſatis.

De cucurbitulis. Si quis autem voluerit intelligere, vtrùm ſcarificatæ cucurbitulæ, vel apertæ hæmorrhoides ad minorationem materiæ ſint accommodatæ, is primùm debet memoria repetere indicationes curandi febres putridas & peſtilentes, deinde intelligere, quas vires vtrumque iſtud præſidium habeat, & an illis ſatisfacere poſſint: namque ex huiuſmodi conſpiratione tota controuerſia definitur. Quod pertinet ad indicationes, de quibus iam ſæpius diximus, illud vnum ſatis fuerit in præſentia memoria tenere, eam ſcilicet indicationem inter cæteras principem locum obtinere, quæ iubet corpus fore ante omnia vacuandum, fluxionem obſtruentium humorum compeſcendam, & omnia reddenda tranſpirabilia, adeo vt niſi iſta præcedat indicatio, non liceat reliquis ſatisfacere quæ deinceps ſequuntur. Quod verò attinet ad cucurbitulas, Gal. 13. *metho.* 19. & *libello de hirudin.* inter alias dotes quas illi tribuit, reuocandi foras quæ ſunt in alto, ſoluendi dolorem, diſcutiendi inflationes, impediendi fluxiones, &c. nunquam ſcribit cucurbitulas gratia cõmunis & generalis vacuationis fuiſſe inſtitutas, imò verò manifeſtiſſimè docet, in corporibus plethoricis, neque antea purgatis, & quæ vacuatione indigent, cucurbitularum vſum non ſolùm ſine ſcarificatione, ſed etiam cum ſacrificatione, non ſolùm inutilem, ſed etiã perniciosum eſſe: *Cucurbitulæ*, ille inquit, locis citatis, *purgatis prius corporibus, vtiles quidem, ſed in plethoricis prætermittendæ ſunt*: idemque initio inflamationis, ſi ea vel cerebrum, vel cerebri membranas, vel alias partes occupauerit, ſtatuendum eſt, iiſque abſtinendum: ſed cum nihil amplius fluxerit, totumque corpus fuerit exinanitum, tunc licet illis vti. Quod ſi cucurbitulæ nequeunt vniuerſum corpus euacuare, ſi tantummodo ad corpora antè purgata ſunt accommodatæ, facilè vnuſquiſque poteſt intelligere, illas neque principali indicationi, neque reliquis ſatisfacere poſſe, & præter Galeni diſciplinam, & omnem rationem principio febris adminiſtrari.

De hæmorrhoidibus. De hæmorrhoidibus pariter ex multis quæ poſſent proferri, illud vnum dico, illas nunquam fore aperiendas, niſi antea ſolitæ fuerint ſanguinem profundere, ac præſenti tempore ſint reſtrictæ. in quo caſu, niſi propter aliquod impedimentum liceat venam ſecare, iam diximus tutò illas poſſe aperiri, 4. *de tuen. valet.* at verò ſi licet venam ſecare, non eſt, vt quis apertionem hæmorrhoidarum cum hirudinibus cum ſectione venæ velit comparare. Si quis plura de hac re cupit intelligere, is videat noſtras editas diſputationes.

De purgãtib. in principio. Iam diximus nonnullos, ac potiſſimùm qui à ſanguinis miſſione abhorrent, in febre peſtilenti quamprimùm purgantibus vti medicamentis, qui ſui conſilij duas potiſſimùm rationes afferunt: alteram, quòd humores turgeant, vel quæ fuit cogitatio Trincauellij, paulò poſt turgituri ſint: alteram, quòd humores ſint venenati & rebelles, adeo vt nullam potius à natura concoctionem aut correctionem poſſint recipere: itaque primo quoque tempore vtuntur non ſolùm rhabarbaro, agarico, ſed etiam valentioribus, partim ſimplicibus partim compoſitis medicamentis, inter quæ maximè celebrant trypheram Perſicam, cuius deſcriptionem habetis apud Meſuen.

Ego verò, etſi non ignoro hanc ſententiã probari ab Altimaro, à Mõtano Veroneuſi, Trincauellio, ac

ac prope omnibus nobilioribus medicis, tamen cenſeo illam abſurdam, forte etiam pernicioſam eſſe, neque eorum rationes ſunt alicuius momenti, ac primùm non valet conſequentia, febris eſt peſtilens, ergo humores turgent: poſſunt illi quidem turgere, & tunc nos quoque cum Hip. & Gal. purgationem amplectimur: ſed poſſunt pariter non turgere, hoc eſt, nihil moueri & quieſcere, in quo caſu ex veteri decreto, non ante coctionem licet purgationem aggredi, imò verò ſi in aliquo morbo illud ſeruandum eſt, ego quidem cenſeo in febre peſtilente id quàm maximè & religioſè ſeruandum eſſe, cum purgantia medicamenta, quorum natura, vt placet Gal. 2. *de ratione victus* 12. corporum quæ expurgantur, naturis contraria eſt, & quoquo modo lethalis, ac peſtilens, in huiuſmodi febre longè maiora pericula, quàm in cæteris morbis leuioribus poſſint afferre. De humoribus non actu, ſed potentia turgentibus, quod fuit inuentum Trincauellij, aliàs diffusè diximus.

Deinde quod aiunt venenatos & peſtilentes humores planè eſſe ineptos, vt aliquam coctionem recipiant, tam eſt abſurdum, quàm quod abſurdiſſimum: namque alterutrum fateantur, neceſſe eſt, aut neminem peſtilenti febre laborantem euadere, aut morbum ſine ſignis concoctionis diſſolui poſſe: quod vtrumque Galen. ratio & experientia demonſtrat perſpicuè falſum eſſe: ſiquidem multi euadunt quotidie, (de quibus præterea ſuprà audiuimus Galeni teſtimonium 3. *de præſag. ex pul.* 3. nempe in quibus calor putridus magis ad humores, quos continent ventriculi cordis, quam ad ipſum corpus viſceris deflexiſſet, horum multos euadere: quod ſi nonnulli euadunt, quæſo, niſi coctis humoribus, qua ratione poſſunt euadere? quomodo natura poteſt morbo ſuperior fieri niſi noxios humores moderetur, & concoquat? Sed præterea iis addamus præclarum Galeni teſtimonium, qui planiſſimè docet *de conſtitutione artis medic.* 18. nullum morbum ſine indiciis coctionis vllo vnquam modo, vel tempore diſſolui poſſe: ſed ille præterea teſtatur 4. *aphor.* 21. in morbo peſtilenti ſui temporis nigras deiectiones cum vtilitate in declinatione redditas fuiſſe. Ergo cum in cæteris morbis, tum maximè in febre peſtilenti principio medicamentis purgantibus abſtinendum eſt, niſi humores turgeant, rarò autem turgent.

Cæterum ſi id ferat occaſio, negligendus non eſt vſus faciliotis & leuiotis medicamenti, quod valeat ventriculum ac primas vias purgare, nec non ægrorum æſtuantem refrigerare: id quod poſt ſectam venam longè opportuniùs quàm ante, fieri ſolet, cum morbus ſit peracutus, ac ſæpe eueniat, vt primùm dato leniente medicamento occaſio præceps perdatur ſecandi venam; in quo præſidio opportunè adminiſtrato ferè ſpes tota ſalutis videtur conſiſtere: quod quidem generaliter in omni morbo ancipiti & periculoſo faciendum iubet Galen. 5. *meth.* 15. in quibus, inquit, medicos agere præter rationem, quicunque à leuioribus incipiunt: namque ſicuti reliqua omnia, ita quoque illa ſententia ab Hipp. præclarè eſt tradita, nempe ad vltimos morbos vltima prorſus remedia maximè valere.

Caſſia. Huiuſmodi autem lenientia medicamenta ſunt caſſia, manna, thamarindi, ſyrupi roſatus & violatus ſolutiui & alia de quibus ſæpius diximus.

Verùm de iis quoque plerique variè ſentiunt, namque plurimi reiiciunt caſſiam, propterea quòd nimiùm humectat, hic verò exſiccantia ſunt opportuna: ſed iſti mihi videntur nimiùm ſuperſtitioſi, ſiquidem ſimul cum excrementis educitur, neque poteſt tam inſigniter humectare, vt iſti cogitant: præterea ſi valeret hæc ratio, laborantes febre peſtilente, neque iuribus, neque ptiſana, neque alia re ſimili, ſed ſolo biſcocto eſſent nutriendi.

Manna multis redundãtibus humoribus bilioſis poteſt prætermitti, vel ſaltem non ſine ſyrupo acetoſo, thamarindis, vel aliquo acido debet exhiberi. *Manna.*

Thamarindi pariter reiiciuntur à multis, quòd non careant inſigni adſtrictione, quæ cum cæterarum febrium putridarum, tum maximè peſtilentium legitimam curationem peruertit: ac ſanè quòd ſoli exhibeantur, neque mihi poteſt probari: at verò multa potiſſimùm feruente bile, ſi caſſiæ & reliquis medicamentis ad vnam vel alteram drachmam exhibeantur, neque mea ſententia debent prorſus improbari. *Thamarindi.*

Syrupus roſaceus & violatus ſol. recipiuntur ab omnibus, tametſi neque illi carent ſua humiditate; veruntamen præfertur ſyrupus roſac. quòd maiorem ſyrupo violaceo ſiccãdi vim habere videatur. *Syrupus roſaceus & violac.*

Demum verò neq; eſt prętermittendum celebre medicamentum: cuius auctor fuit Ruffus medicus antiquus, quod referente Paulo, *lib* 2.36. componitur ex duabus partibus aloes, ex duabus partibus ammoniaci, vna parte myrrhæ, cum vino albo aromatico: hoc tempore *pilula de tribus contra peſtem* appellantur: quo quidẽ medicamento ſcimus Curtium virum nunquã ſatis laudatũ, infauſto illo anno 1528 familiariter vſum fuiſſe, & maxima cum ægrorum vtilitate. Huius imitatione hiera quoque poſſet adminiſtrari, ac potiſſimùm ſi aliis lenientibus medicamentis & parcè admodum exhibeatur. *Pilula de trib. contra peſtem.*

℞ *Flo. caſſ. nouiter extractæ* ℥. *x.*
Specierum pilularum de tribus contra peſtem,
vel: *Specierum hieræ ſimplicis* ℈. *ij. M.*

Sed tamen diligenter animaduertenda ſunt ęgri temperies, ætas, cœli conſtitutio, humor noxius, & alia id genus: quæ ſi vehementem caliditatem demonſtrent, optimum fuerit ab illis & omnibus calidioribus abſtinere. *Clyſteria.*

Ad leniendam aluum neque vſus clyſteriorum prætermittendus eſt, quæ quidem, niſi aluus ſua ſponte deiiciat, & vacuando & reuellendo à partibus nobilioribus, & remittendo internum calorem, & aliis modis poſſunt multas vtilitates afferre: vnde conſueui non ſolùm alternis diebus, vt vulgo fieri ſolet, ſed etiam quotidie, aliquando etiam bis in die, illa adminiſtrare. cum autem varia ratione clyſteria partiri poſſint, pro varietate febris ſymptomatum, humorum redundantium. nec non pro varia temperie, ætate ægrotantis, & ſimilibus, equidem puto, maiori ex parte illa opportunè paranda eſſe ex rebus frigidioribus, decocto violarũ, maluarum, lactucarum, melle violaceo, oleo violaceo, ſed præ cæteris ex ptiſana hordeacea, quibus ego vtor familiariſſimè, cum frequẽter ægri vehementiſſimo interno calore ęſtuẽt. Quoniam verò, ſicuti diximus, tota ſpes ſalutis in eo poſita eſt in hac febre, vt natura morbificis cauſis ſuperior fiat, noxiiſque humoribus dominetur, quam Gal. cõcoctionem vocat, id reſtat, vt in hanc rem omni ſtudio incumbamus. Quod quidem totum negotium duplici in primis ratione debet confici; altera alimentis & potionibus, adeoque ſex rebus, quę non naturales appellantur; altera medicamentis, antidotis, ac variis præſidiis, partim internis, partim externis, quæ poſſunt prauas putridorum humorum qualitates emendare, copiam minuere, calorem remittere, obſtructiones aperire, calorem denique naturalem roborare; quæ poſteriores curandi indicationes nobis propoſitæ ſunt. De priori capite quod pertinet ad res non naturales, diximus diffusè in noſtro lib. de peſte, ex quo omnia ad præſentem locum ſunt transferenda, vt nolimus *De concoctione.*

in præſentia longius agere: itaque accedamus ad medicamenta. Cæterum cum hæc planè varia ſint, ac propemodum infinita, nos conabimur ea ſeligere, quæ teſtimonio bonorum auctorum, ratione atque experientia cęteris mihi videntur anteponẽda: incipiamus autẽ ab iis, quæ intra corpus aſſumũtur.

Fontes à Gal. propoſiti, ex quibus licet propria medicamẽta inuenire, illi ſunt: febris, inſignis quædã putredo, quæ vicem obtinet veneni, prohibita trãſpiratio, obſtructiones: vnde facile eſt intelligere, illa medicamenta ad hanc rẽ fore accõmodata, quęcunq; habent vim refrigerãdi, moderatè ſiccandi, attenuandi, incidendi, aperiendi meatus, & reſiſtendi inſigni putredini: inter quæ vulgares ſyrupi, & decocta primùm occurrunt, de quibus tamẽ nihil certi generaliter ſtatui poteſt: ſiquidem pro varietate humoris noxij varios quoque ſyrupos decet exhibere, quales forent ad ſuccos calidiores accõmodati; ſyrupus de ſucco acetoſæ qui mihi eſt admodum familiaris, de ſucco endiuiæ, bortaginis, acetoſus ſimplex, cichoracei omnes, decocta ex cichoreo, ſoncho, heparica, acetoſa, & ſimilibus. Ad ſuccos frigidiores mel roſaceum, ſyrupus de betonica, de ſcordio, de corticibus citri, oxymel ſimplex, decocta ex agrimonia, ſcordio, dictamno, radice tormentillæ, pentaphyllo, ſeminum citri, & ſimil. ex quibus medicamentis pariter conſeruæ, ſucci, puluetes poſſunt præparari, quæ vel ſeparatim, vel ſimul mixta præclarè ad huiuſmodi vſum poſſunt accommodari. Et ea quidem omnia non ſine iudicio, ſed prudenter debent adminiſtrari, vt perpetuò vel ad calidius, vel ad frigidius vergant, ſicuti humores putreſcentes, ægri temperies, cœli conſtitutio, & ſimilia videntur indicare.

Medicamenta calidioribus ſuccis cõuenientia.

Frigidiore.

Verùm præter hæc ſunt vulgatia nõnulla medicamenta, partim ſimplicia, partim compoſita, quæ cordialia & pretioſa appellantur, qualia ſunt corallia, margaritæ, cornu cerui vſtum, raſura eboris, folia auri, fragmenta de gemmis, ſpecies cordiales, diamargariton frigidum, bolus armena, terra lemnia, lapis bezoat, cornu monocerotis, os de corde cerui, ac poſtremò magna quædam antidota, cũ ab aliis cõpoſita, tum maximè Theriaca & Mithridatium, quæ à multis cæteris omnibus anteponuntur: de quibus quidem variis medicamentis mihi libet vobis breuiter meam ſententiam explicare. Et primùm quatenus pertinet ad margaritas ac reliquas gemmas, eſt controuerſia inter medicos, vtrùm poſſint aliquã vtilitatem afferre, nec ne, de qua nolo in præſentia longiùs agere. qui cenſeo ſimul cum Auic. & cæteris medicis Arabibus, quorum hoc eſt inuentum, hæc omnia poſſe refrigerare, exſiccare, adeóque ſanguinem puriorem reddere, calorem natiuum temperare, neque protſus inutiliter adminiſtrari, dummodo vera & legitima habeantur, quæ fortaſſe apud noſtros ſeplaſiarios aut nunquam aut rariſſimè poſſunt haberi. De bolo irẽ armena, ac terra lemnia dubium eſt, an quæ vulgo circunferuntur, reuera illę ſint, de quibus Gal. ſermonẽ habet: & ſanè ſi vtriuſque colorem, ſubſtantiam, & ſingulas conditiones diligenter cõſideremus, & cum iis conferamus, quæ à Gal. de huiuſmodi medicamentis tradita ſunt, ego quidem illorum opinioni magis faueo, qui illa minimè vera & legitima eſſe volunt. De lapide bezoar, cornu monocerotis, oſſe de corde cerui, & reliquis id genus, præſidiis, & precioſis medicamentis multi mirabilia prædicant; ſed ego hactenus, vt liberè dicã, tot & tanta miracula non potui obſeruare, vnde neque admodum illorũ vſu ſoleo delectari, atque eo minus, quòd non ſolùm ſint inuentu difficilia & rariora ſed etiam nonnulli rerum naturalium ſtudioſi & peritiores ea velint pro maiori parte eſſe commentitia & fabuloſa. De magnis demum antidotis theriaca, mithridario, atque eorum vſu in febribus peſtilentibus, ſunt prolixæ & acertimæ diſputationes, vt integra de hac re extent commentaria doctiſſimorum hominum, quorum ſententias vnuſquiſque conſiderare poterit. Duplex autem videtur eſſe vſus vtriuſque antidoti, alter ſi modica eorum portio ad drachmã circiter cum medicamentis & lenientibus & ſoluentibus permiſceatur, quod nõnulli tanquam mirabile ſecretum cuſtodiunt, neq; vlli volunt reuelare: alter eſt vſus, ſi vel ſola, vel ſimul cum aliis antidotis ad ſiſtendam putredinem & venenatam materiam ſæpius exhibeantur. Ego verò neq; vno neque altero modo iſthæc medicamenta ſoleo probare: & quatenus pertinet ad primum, ſcribit Galen. *de theriaca ad Piſonem* 14. illud fore indiciũ minimè fallax, quo optimam theriacã licet dignoſcere, ſi paulò poſt medicamentum exhibita, illius vim purgandi impediat: quod ſi theriaca vim purgantis medicamenti poteſt impedire, nõ ego ſatis intelligo, quomodo ſimul cum medicamentis vel lenientibus vel purgãtibus poſſit permiſceri. Quatenus verò pertinet ad alterum modũ, quo iſti putãt hæc antidota putredini reſiſtere, calorem natiuum iuuare, coctionẽ efficere, & in tota curatione principem locum obtinere, neque hac in parte illis cõſentio, atq; ex multis quæ poſſent proferri, illud vnum mihi ſufficiat in præſentia. ex vna parte in noſtra febre peſtilenti præcipuã rationem reſiſtendi putredini, illam eſſe, vt impeditæ perſpirationes tollantur, obſtructiones aperiantur, & putreſcentes humores, quatenus licet, concoquantur: ex altera autem parte theriacã & mithridatium tã valentes facultates habere attenuandi, aperiendi, diſcutiendi, vt nullo modo ante humorum coctionem poſſint conuenire, cum potius valeant humores crudos importunè mouere, ad penitiores partes deducere, adeóque obſtructiones, impeditã trãſpirationẽ, putredinem augere, & totã coctionẽ impedire: ex quo legimus Galenũ 1. *ad Glauc.* 11. neque in febre quartana, etſi putreſcit humor frigidus & ſiccus, ante illius coctionẽ huiuſmodi medicamentorũ vſum probare, qui aſſerit illos medicos quicunq; audent ante ſtatũ talia medicamenta exhibere, quartanam ſimplicem, ſæpius duplicem & triplicẽ, perpetuò maiorẽ & difficiliorem reddere.

De margaritis, coralliis.

De bolo armena & terra lemnia.

De lapide bezoar, cornu monocerotis.

De antidotis.

Antidota ante ſtatum non adminiſtranda.

Cæterum circa vſum & ſyruporum, & omnium medicamentorum, de quibus hactenus diximus, mihi libet duo communia, ſed maximè vtilia præcepta vobis in memoriam reuocare: alterum, cauendum eſſe perpetuò ab iis omnibus, quæ vehementi adſtringendi facultate ſunt prædita: alterum, ſingula hæc medicamenta opportunè, minimè qualibet hora etiam repleto ventriculo, temere fore exhibenda: in quibus duobus præceptis medici vulgares noſtrorũ tẽporum ſolent frequentiſſime errare, & grauiſſimos errores committere.

Duo præcepta.

De medicamentis externis accommodatis ad curationem febris peſtilentis breuiter agendum eſt, quòd non ſemel ſuprà de iis ſatis actum fuerit. Communiter practicantes ſolent quàm maximè cordi proſpicere, qui parti inunctiones, epithemata, linimenta, & ſimilia medicamenta diligenter imponunt: ſed inter cætera omnia theriaca & mithridatio, vel cum aliis medicamentis, vel præcipuè præparatis ex ſucco citri, aut limonis, quam maximè delectantur: nonnulli propria quædam remedia celebrant, ac præ cæteris hoc noſtro tempore duo potiſſimum olea videntur inſignem prærogatiuam habere. Alterum eſt oleum de ſcorpionibus, tum id quod variis modis ſolet parari, tum maximè quod Gregorio Carauitæ tribuunt, cuius deſcripio habetur apud Matthio

Medicamẽta externa.

Oleũ de ſcorpionibus.

Matthiolum cõ. *ſuper 6. lib. Dioſcoridis cap.* 1. Alterũ eſt, quod Sereniſſimis magnis Hetruriæ Ducibus acceptum referũt, quibus tempora, extremæ partes brachiorum & manuum, ſed ante omnia regio cordis frequenter inungitur de quibus quidem externis medicamentis illud primum eſt memoria repetẽdum, medicos temere ea perpetuò ad vnum cor apponere, cum potius quandoq; ad alias partes debeant accommodari, in quibus calor febrilis tanquam in foco reſidet, vt ſuprà declarauimus. Deinde & illud ſtudioſè eſt animaduertendum, ne iis aut aliis medicamẽtis quæcunq; illa fuerint, ipſum cor aliaſq; partes, aut præterea totum corpus minùs calefaciamus, quæ ſine dubio magis refrigerari quàm calefieri debent: quare & mithridarium, & theriaca, & olea, & cætera calidiora, aut mea ſententia prætermittantur, aut rebus frigidiorib. ita temperẽtur vt potius ad frigidius vergant, neq; vllo modo poſſint inſigniter calefacere, ſed tamẽ ita, vt perpetuò habeatur ratio noxij humoris, morbi, ſymptomatũ, tẽporis anni, habitus corporis, & ſimilium. Ad hunc locũ videntur pertinere duo præſidia, quæ apud nos iãdiu ſunt admodũ vſitata: alterum eſt inunctio dorſi & totius corporis ex aqua. oleo, & nitro, quod referente Aetio *lib. 5. c.* 129. fuit medicamentũ Herodoti. alterum eſt *Veſicatoria*, ita vulgò appellata, de quib. paulo pòſt loco opportuniore tractabitur. Cõſultohic præterea formas & receptas particulariũ medicamentorũ, tam internorum quàm externorum, quæ ad curandas febres peſtilentes mihi videntur magis accommodata, & quibus ego familiariter vti ſoleo, quòd mihi ſtaturum ſit poſtremo loco huiuſmodi curationis exemplum ponere, in quo accuratè & diſtinctè ſingula explicabuntur.

Purgantia Poſt hæc omnia, apparente humorum coctione, natura autem quieſcẽte, aut non integrè iudicante, iam licet ad purgantia medicamenta deuenire, quæ quidem redũdantes noxios humores poſſint purgare, verũtamen ſint quodãmodo leuiora, neq; vehementer poſſint corpus exagitare & turbare: itaq; mea ſententia prætermittenda ſunt ſcammonium, turbith, helleborus, & ſimilia: nec non medicamenta quæ hæc recipiunt, quòd omnia naturæ hominis aduerſentur, neq; venenatæ facultatis ſint immunia. Præ cęteris autẽ mihi eſt familiaris vſus

Rhabarbari virtus. rhabarbari, ſimul cum caſſia, ſyrupo roſato ſol. aut ſimili medicamento, quod quidem rhabarbarũ inter multas inſignes dotes, quibus à natura donatũ eſt, hanc potiſſimùm creditur habere, vt venenis reſiſtat, & ipſum cor roboret, & ad purgationem omnium humorum eſt ferè accommodatum.

Purgato corpore poſtrema reſtat indicatio, quæ ſolam febrem & refrigerationem reſpicit, quæ ſępenumero nullis præſidiis indiget; ſi quidem purgatis putridis humoribus, vel nulla remanet caliditas præter naturam, vel quæ leuioribus quibuſdam remediis facilè tolli poteſt, de quibus ſæpe diximus Atque hactenus de febris peſtilentis curatione generaliter: itaque illud vnum reliquum eſt, vt agimus de ſymptomatibus, quæ huiuſmodi febrem ſolent comitari: ſed cum illa varia & multa ſint, ſicuti diximus, neque per angoſtias temporis liceat ſingula perſequi, mibi ſtatutum eſt de ſolis periculis, & quidem breuiter pertractare, cum tale ſymptoma ſit admodum frequens, periculoſum, & multas contineat difficultates.

Capvt XXV.

De Exanthematibus ſeu Peticulis.

De periculis DE periculis atq; earum differentiis iam ſuprà diximus, ſed nonnulli cupiunt intelligere, verùm Hip. Gal. & antiquioribus medicis cognitæ fuerint nec ne: quibus vnico verbo reſpondeo, mea quidem ſententia Hip & Gal. manifeſtè peticularum meminiſſe, poſteriores autem & recẽtiores manifeſtiſſimè illarum deſcriptionem nobis afferre, inter quos eſt Actuarius, qui hęc habet *1. de meth. medendi* 23. *Multa variaque exanthemata & papula exoriuntur, ſi quidem aliquibus veluti ſi ab vrtica aut culicibus eſſent demorſi, in cute quadam efloreſcunt, qua modò permanent, modò reuertuntur, ac craſſitiem, aut copiam, aut expultricis facultatis imbecillitatem demonſtrãt: nonnullis verò rubra aut purpurea, vel etiam nigra erumpunt, quales ex pulicum aut cimicum morſibus quotidie nobis apparent: caterum ex rubris deteriores ſunt purpurea, & omnium peſſima nigra; quippe qua mortem plerunque denunciant.* Hæc Actuarius. Sed Hip. quoque & Gal. non obſcurè mihi videntur huiuſmodi peticularum meminiſſe. & primùm 1. *epid.* 3. 59. de Sileno, de quo hæc ſcripta ſunt 8. *Frigidus toto corpore ſudor, papula cum ſudore rubentes, rotunda, parua*, &c. Et 1. epid. 2. 38. *Papula parua qua non ſatis eſſent excernendis morbis, ſtatimque euaneſcebant.* Et iterum 3. epid. 3. 51. *Papula item magna* de quarum nomine & generatione Gal. loquitur *in com.* Quod ſi quis quærat quamobrem apud veteres, ac maximè Græcos, de huiuſmodi periculis tam pauca habeamus? Huic reſpondetem id factum eſſe propterea, quia omnes maculæ, puſtulæ. aut papulæ in cute apparentes apud illos ſub nomine exanthematum comprehenduntur, quod ſpeciatim colligitur ex Gale. 5. *metho.* 12. qui puſtulas in quadam peſtilentia, in aſperarum arteriarum interiore tunica, totaque exteriore corporis parte contingentes, non aliò quàm exanthematis nomine appellarunt: verùm de hac re ſatis, ad curationem venio.

Quoniam curatio febris cum peticulis eo tantum differt à curatione cæterarum febrium peſtilentium, quòd huiuſmodi tranſmiſſio naturæ noxiæ & venenatæ materiæ ad cutem, videtur propriam quandam indicationem proferre, & propria quædã remedia poſtulare: idcirco mihi ſtatutum eſt, cæteris omnibus indicationibus & remediis prætermiſſis, de iis tantũmodo ſermonem habere, quæ ad vnam rationem peticularum quàm maximè videntur conuenire. Itaq; ſi in febre peſtilente peticolæ iam incipiant erumpere aut videatur periculum imminere, ne pòſterius erumpant, hîc medici dubitant, hæſitant, altercantur quidnam expediat facere. Plerią; omnes contendunt, hunc naturæ motum quocunq; tempore, quocunq; modo, quacunque ratione eueniat. perpetuò iuuandum eſſe, qui pro ſua opinione afferunt aph. Hip. 21. lib. 1. *qua ducere oportet, quo maxime natura vergit per loca conferentia, eo ducere*: & alterum aph. 6. aph. 25. *Eryſipelas ab exterioribus ad interiora verti non eſt bonum, ab interioribus autem ad exteriora bonum*: vbi Gal. hæc habet in com. non ſolum eryſipelas, ſed aliud quodcũq; quod ex profundis, & principalioribus transfertur ad cutem, bonum eſſe ſignum & cauſam debemus exiſtimare: ſi verò contra ad interiora & profunda tranſmutetur, malũ Cum igitur huiuſmodi naturæ conatus, quo partes internæ & nobiliores exonerantur, deponunturq; maligni humores ad partes externas & ignobiliores, non poſſit niſi multũ prodeſſe propterea conantur omni ſtudio talẽ naturę propẽſionẽ iuuare, cutẽ laxare, aperire. atq; ad illam omne internum venenum trahere: quamobrẽ primo quoq; tẽpore ægros collocant in aëre calidiore, illoſq; multis pannis, ac pręcipuè rubris diligenter muniunt, deinde apponunt cucurbitulas, & quidẽ multas, partim ſine ſcarificatione, partim cum ſcarificatione, tum ad dor-

De curatione peticularum.

ſum,tum ad alias corporis partes:præterea vtuntur frictionibus,inunctionibus,ac potiſſimũ illa Herodoti:demumq; tanquã ad ſacrã anchoram ad vlcerantia medicamenta & veſicatoria cõfugiont, quæ quidem ad varias partes ſed frequenter ad curra & manus ſolẽt accõmodare. Altera autẽ ex parte, nõ deſunt,qui magis diligenti examini & cenſuræ hãc totam rẽ ſubiiciunt,quorum alij hũc naturæ conatum diſtinguunt in tria tẽpora:primum,antequam peticulæ erumpãt:ſecundũ,poſtquã prodeunt:tertium, poſtquam omni ex parte prodierunt: atq; ij quidem primo tempore ea probant remedia, quæ nimiũ ſanguinis feruorẽ poſſunt remittere:ſecũdo, quæ peticularũ eruptionem poſſunt iuuare:tertio, quæ variorum ſymptomatum ratiooem babeant. Alij verò in bac coofultatione ita ſentiunt,qui docent naturã ſe exonerãtem à noxiis humoribus triplicitet poſſe agere;vno modo criticè,quod fit cõcocta materia io die critica, cũ maxima ægri tolerantia & vtilirate. ſecundò,ſymptomaticè,ſine bumorum coctione,io die nõ critica, magno cũ ægri labore & periculo : tertio, media quadam ratiooe inter vtrũq; extremum,quoquomodo cõcocta materia, neq; ſine aliquo ægri beneficio : ex quo ſtatuunt, naturã tranſmitteotẽ ad cutẽ, peticulas vel criticè,dũ modo id fiat integrè,vel ſymptomaticè, nollo modo iuuandam eſſe; ſi autem tertio medio modo agat, tunc aſſerunt naturã iouandã eſſe:inter quos principẽ locum obtinet Trincauel. qui ad confirmandũ poſtremũ hoc decretũ,nempe motus naturæ,neq;omnino ſymptomaticos,ſed quodammodo medios iuuandos eſſe, nõnullas affert rationes,qui acriter diſputat aduerſus nonnullos recentiores. Primũ autem eius argumentum eſt: Hip. & Gal. turgente materia præcipiũt vacuandum eſſe, quoniam tunc habemus naturã vacuationi adminiculantẽ.neq;verò ſolùm per eos id licet bumoribus turgẽtibus, ſed etiã quotieſcunq; natura incipit quidẽ humores vacuare,quãuis nulla apparente coctione,ſed tamẽ rantũ noo poteſt vacuare,quãtum iuuari poſſit : quod oſtendu verũ eſſe exẽplo Metonis, 1. *epid. 3. agroto 7.* qui æger cum grauiſſimè laboraret, ac natura cœpiſſet ex dextra nare ſanguinem mittere, ſed imminutè, caput lauit vt ſanguis copioſiùs flueret:quod Gal. cõfirmat cum ratione factum fuiſſe,aſſerens aph. Hip. *quò ducere oportet*,&c. Veruntamẽ dici nõ poteſt ſanguinẽ in Metone criticè fluxiſſe, cũ morbi initio aote coctionẽ fluere cœpiſſet. Poſtremò Triocau.illud addit,in febrib.peſtilẽtib. carbunculos,bubones,parotidas,frequẽter cõparere,quæ mala eadẽ ratione qua peticulę,ſolẽt erũpere, natura expellẽte vitioſos humores lõgè ab interois viſceribus ad partes ignobiliores : neq; tamẽ,etſi huiuſmodi expulſiones fiunt ante cõcoctionẽ, & ſunt ſymptomaticæ, eſt aliquis qui nõ illa ſtudeat iuuare,cũ oemo vtatur medicamentis repellẽtib. ſed oẽs in eo conueoiant, exterius trahendum eſſe, adeo vt nonnulli quoq; protinus ad laborãtis partis ſcarificationem deueoiaot. Hæc Trincauellij argumeota ſunt, ex quibus conatur probare, motus naturæ aliqua ex parte ſymptomaticos iuuandos eſſe. Et ſi autẽ buiuſmodi variæ hominũ cogitationes alicui videri poſſũt ingenioſæ,ac Galeni dogmatibus cõuenire, verũtamẽ ſi quis voluerit accoratè illas perpẽdere, fortaſſe aliter ſeotiet:cæterum vt rectè res intelligatur,ſcieodũ eſt,apud Gal. *3. de criſib. a principio*, ſex in voiuerſum in morbis eſſe mutatioonũ differẽtias:aut enim ſubito ad ſanitatem traducunt,aut ſubitò interficiũt; aut paolatim morbo deficiente homo ad ſanitatẽ reuertitur: aut paulatim virtute reſoluta homo ad mortẽ trãſit : aut ſubito ad melius morbi mutãtur,ac deinde quod reliquum eſt, vſq;ad integrã ſolutionem paulatim cõſumitur, aut poſtremò ſubito morbi ad peius mutãtur, homoq; vſq; ad mortem paulatim abſumitur. Porrò ex iis morbi mutatiooibus Gal. primã quę reliquarom omnium eſt optima,potiſſimùm ac pręcipuè criſim vel iudicium nominat, quoniã natora omnia quæ præter naturã ſunt,ſuperante exactè efficitor, ſecundã quæ ad celerem mortem finitur, malã criſim nominat:quiotã & ſextã,quòd effatu dignum ad melius vel peius momentum habeãt,oõ tamen integrã ſolutiooem efficiãt, deficientia vel imperfecta iudicia vocat:tertiã & quartã quòd paulatim aut morbo,aut virtute deficiente,fiaot ſolutiones, ſimpliciter iudicia vel criſes appellat. Verùm prætermiſſis duabus primis differentiis, quarum prima criſis præcipuè,ſecunda mala criſis dicitur; nec nõ alteris duabus,qoæ nõ criſes,ſed ſolutiooes nominãtur,duæ taotùm poſtremæ differẽtię,quæ imperfectæ & deficientes criſes appellãtur, ad noſtrum inſtitutum videntur pertinere,io quib. natura quidem tentat ooxios bumores expellere,ſed debiliter & imperfectè, ſicuti in febribus peſtilentibus, appareotibus peticulis fieri contingit. Itaque dubium eſt, vtrum buiuſmodi oaturæ conatus & imperfectæ criſes à medico debeãt iuuari,necne. Quam difficultatem,oi fallor,præclarè Gal. diſſoluit, qui generaliter nos docet, opera naturæ iuuanda eſſe, quotieſcunq; illa probè agit, oõ iuuanda autem, quotieſcunq; illa improbè operatur: *diligenter*, ille ioquit, 1. aph. 21. *medicum oportet natura motum & inclinationem obſeruare, quæ ſi ad loca cõmoda fiat, ei ſeruiendũ eſt & auxiliandũ; ſi verò cõtrario modo & incommodè,eam prohibere, ſimulq; reuocare & retrahere oportet.* In hac igitur deliberatione videndum eſt,an natura trãſmittendo peticulas ad cutem bene vel malè agat:etenim ſi bene agit, licet illam iuuare:ſi male agit,nõ licet illã iuuare. Neque verò in hac inquiſitione longius laborãdum eſt, ſi quidem ab Hip. & Gal. certa regula vobis tradita eſt, qua proba vel improba naturæ opera, probæ vel improbæ criſes, facilè diſceroi poſſunt. quæ quidẽ regula ad vnam coctionem & cruditatem cũ primis pertinet: de qoa re voom vel alterũ teſtimonium audiamus. 1. epid. 1. 45. & 46. *Coctiones*, inquit Hippocr. *celeritatem criſis, & ſalutis ſecuritatem portendunt: cruda autem & inconcocta, atque in malos abſceſſus cõuerſa, ſignificant aut ἀκρισίας, aut dolorem, aut diuturnitatem, aut recidiuas, aut interitum.* Et iterum 1, 2. 37. *Quodcunque horum acceſſiſſet violenter, interficiebat celeriter* : & Galeo. in comm. *Qui procedunt morbi à coctionis difficultate, & copia crudorum humorũ, nullũ ab excretionibus conſequũtur emolumentũ*: ac rurſum. 4. aph. 32 *Quamdiu à cauſis morbum facientibus natura grauatur, & humorum adeſt cruditas, tunc vt aliquid rectè vacuetur, fieri omnino non poteſt, ſiquidem vt bona criſis fiat, coctionem præceſſiſſe oportet, & ſeparationem ſecutam fuiſſe, tandemque vacuationẽ.* Ad ſummã docet Galen. 3. *de criſib.* 6. & 10. optimã criſim fieri non niſi in ſtatu, & morbo iam cocto: cæteras autem criſes tanto eſſe deteriores quanto ſtatum anticipauerint. Itaque apparentibus peticulis diligenter mea ſeotentia obſeruandũ eſt,an noxij humores cocti ſint, aut crudi, an natura criticè agat,an ſymptomaticè : nãque ſi expulſio fuerit critica & vtilis, tunc ex doctrina Hip. & Gal. *apho.* 20. ſi illa integra facta fuerit, vel adhuc fiat,totum oaturæ permittere, & nihil nos oouare oportet: ſin autem expulſio non fuerit integra,tunc id quod deficit,ſupplere nos conuenit: quod ſi altera ex parte expulſio fuerit ſymptomatica,& inutilis, tantum abeſt vt illa debeat iuuari, vt potius debeat impediri : bæc ſi vera ſunt, & doctrinæ Hip. & Gal. conſentiunt,equidem non verebor

rebot affirmare, medicos noſtri temporis, quicunque erumpentibus peticulis quocunque tempore & quocunque modo erumpant, talem naturæ expulſionem perpetuo iuuant, præter Hip & Gale. doctrinã & prætet omnem rationem agere. Queſo enim ſi medicus eſt imitator & miniſter naturę, non generalitet, ſed cum illa tantummodo bene agit, ſi nulla naturæ vacuatio, nulla expulſio, nullus abſceſſus ſine concoctione poteſt aliquam vtilitatem afferre, quomodo non præter Hip. & Gal. doctrinam, & præter rationem agunt, quicunque erumpentes peticulas cum ſumma humorum cruditate, ſicuti erumpunt frequentiſſimè, & cucurbitulis, & inunctione, & veſicatoriis, & omni ſtudio conãtur iuuare: Verũ aduerſarios & pręcipuè Trincauellium audiamus, qui conatur probare, motus naturæ medios inter criticos & ſymptomaticos, iuuãdos eſſe. Primùm verò nequeo ſatis mirari de viro doctiſſimo, qui ex vna parte, in principio ſuæ diſputationis ſtatuit ad mentem Hip. & Gal. motus neque purè criticos, neq; purè ſymptomaticos iuuãdos eſſe, qui ſcribit ad hunc modum: *Ex iis de declaratis, tanquam corollarium quoddam depromendum eſt, quod certiſſimum eſt, ſi Hip. decreta itidem & Gal. ſequamur, quod ſcilicet neque trãſmutationes illæ ſunt à medico iuuandæ & fouendæ, quæ omnino & penitus ratione ſymptomatis fiũt, & ſi aliquid in eis agere oporteat medicum, potius illas impedire & reprimere oportet*: ex altera autem parte paucis interpoſitis lineis contra decretum Hip. & Gal. imo verò contra propriam determinationem, cõtendit, motus, naturæ ſimpliciter ſymptomaticos, in quibus vt ſtatim videbimus, ſumma eſt humorum cruditas, ab Hip. & Gal. & omnibus medicis iuuari: ſed nos ſingula breuiter perpendamus. Turgente materia Hip. & Gale. præcipiunt ſtatim vacuandum eſſe: igitur motus naturæ ſymptomatici iuuandi ſunt. Negatur conſequentia, neque ſanè ego vim huius argumentationis ſatis intelligo, ſi quidem conſtat apud omnes, propter quam cauſam turgentes humores primo quoque tempore poſſint ac debeant purgari: quam ipſe quoque explicat Trincauellius, nimirum quia tunc naturã habemus vacuationi adminiculantẽ: quę quidem ratio, crudis quieſcentibus humoribus, deficit, cum natura concoctionis ſolicita, quæ fit quiete, quieſcat, neque aliquam vtilẽ vacuationem aggrediatur: propter quã præcipuè cauſam, neque eo tẽpore licet purgantia medicamẽta adminiſtrare, ſicuti alias diffusè diximus.

Perſequentes diſputationem contra Trincauellium, in Metone manifeſtum eſt humores omni ex parte crudos fuiſſe, quòd lotia eſſent tenuia, ſubnigra, in quibus nigra pendebãt diſperſa, *itaq;* inquit Trincauel. *reſpiciãt quæſo iuniores, an fluens sãguis ex naribus Metonis criticè fluxiſſe dici poſſit, qui inter initia ante vllam apparentem coctionem fluxit; ac ſanè tantum abeſt vt is naturæ motus fuerit criticus, vt contra ſine dubio fuerit ſimpliciter ſymptomaticus*: qui motus Hip. & Gal. auctoribus & cõfirmante Trincauellio, nulla ratione debẽt iuuari. Qud ergo dicendum eſt? Ego ſanè ſatis nequeo mirari, quomodo vir doctiſſ. in tam abſurdã ſententiã venerit, vt exiſtimauerit abſurdum eſſe, principio morborum fluxionem ſanguinis importunã eſſe: quod ſi ita hæc res verè ſe habet, neque hoc tẽpore licet naturæ ſanguinem profundere, vt neque medico id liceat facere, fateamur neceſſe eſt: vnde vanũ foret Hip. & omnium medicorũ decretum 2. aph. 29. principio morborum potiſſimum miſſionem ſanguinis mouendam eſſe. Itaque exemplum Metonis ad hanc rem nihil pertinet.

Poſtremò, motus naturæ trãſmittentis bubones carbunculos, parotidas, et ſi ante concoctionem fiant, ab omnibus iuuantur: ergo & peticulæ eadem ratione erumpentes, & reliqui motus naturæ ſymptomatici iuuandi ſunt. Ad hoc ego reſpõdeo vnico verbo, omnes vacuationes, abſceſſus ac naturæ conatus, qualeſcũque illi fuerint, ſine humorum coctione, etſi videntur aliquãdo aliquã vtilitatem afferre, tamen reuera perpetuò noxios & periculoſos eſſe, neque à medico iuuandos & imitãdos: nã quãuis mortẽ nõ afferãt, afferunt tamen multa grauiſſima pericula, quæ præclarè deſcribuntur ab Hip. 1. *epid.* 2. 46. vel nullã, vel malã criſim, vel dolores & labores, aut morbi diuturnitatẽ, aut recidiuas, aut mortẽ. Quamobrẽ neq; probè illi mihi videntur agere, etſi id vulgo fieri ſolet, quicunq; apparentes carbunculos, & reliquos abſceſſus ſine cõcoctione ſtatim audẽt trahẽtib. medicamentis, cucurbitulis, ferro, & igne, ad laborantem partem trahere, illãq; aperire, quòd ita dolores, febres, malignitas, & omnia mala ſæpenumero fiãt deteriora & periculoſiora: cum potius Gal. 14. *meth.* 10. illa principio probet remedia, quæ moderatè reprimendo quoquomodo digerere ſeu diſſipare poſſunt. In fine noſtræ diſputatonis de purgatione, id diffusè eſt declaratum.

Concludo igitur in febre peſtilente apparentibus peticulis, ſicut in reliquis expulſionibus, diligenter notãdum, non ſolum quid natura agat. ſed ante omnia quàm bene vel malè agat, qui id repetn, ad medicum pertinere naturæ tantummodo auxilium ferre, quotieſcũque probè ſed imminutè agit: vnde ſi id eueniat, vt ſine ſignis coctionis, quod euenit frequentiſſimè, ſępe etiam cum ſignis cõtrariis coctioni, natura vel ad cutem, vel ad alias partes quidquã tranſmittat, vos nolite imitari vulgares medicos, qui protinus ſtudẽt naturam malè agentem iuuare, ſed quãtum pertinet ad hanc indicationem, quieſcatis, & naturam neque impediatis, neque iuuetis, ſed totum illi negotium permittatis, quatenus vobis licet, accommodatis alimentis & medicamentis ſtudeatis ſatisfacere reliquis indicationibus, de quibus ſatis diximus. Sin autem compareant peticulæ præcedentibus ſignis concoctionis, ac natura probè & criticè videatur agere, quod admodum rarò cõtingit, tunc ſi huiuſmodi expulſio fuerit debilis & imperfecta, iã vobis licet illius conatum & propẽſionem omnibus modis iuuare. Itaq; primũ abſtinebitis à refrigerãtibus tam internis quã externis, quæ talem tranſmiſſionem poſſũt impedire, & ad quædam calidiora deuenietis, quæ magis poſſint illã iuuare, inter quæ apud Auic. Rhaſim ac prope omnes medicos celebre eſt medicamentũ, quod tũ alia, tũ maximè lentes recipit: etſi nõ deſũt qui lentes minus probant, quod ex Gal. 8 *de ſimpl. med.* non leuiter adſtringant: verum ſi accipiatur prima lentis decoctio, neque Gal. negaret hãc moderatè cale facere, ſiccare, aperire, & huiuſmodi materiã poſſe propellere: vobis licebit addere hordeũ, ficus aridas, radices petroſelini, & ſimilia. Habeatis exemplum:

℞ *Lentis ſine cortice* ℥ ij.
Hordei ʒ. ß.
Caricarum N. iiij.
Radicum petroſelini ʒ iij. *M. fiat decoctio, quæ calida exhibeatur loco ſyrupi.*

Ad hanc rem ſunt accommodata nõnulla etiã exteriora: vulgus & mulieres cooperiũt ægros pannis rubris, ſed hæc ſuperſtitio eſt; valent leues frictiones, cucurbitulæ. & ſine ſcarificatione: & cum ſcarificatione: ſunt inunctiones cum aliqua re laxante & aperiente, ſicuti exempli gratia, cum oleo amygdalarum dulciũ, chamæmelino, &c. Sed maximè laudatur medicamentum illud Herodoti apud Aetium, quem quidem ſi opportunè adminiſtrent,

niſtretur, optimum eſt, ſed cōmuniter practicantes quouis tēpore, ſæpe etiam ſine totius corporis vacuatione illo vtūtur frequentiſſimè, aduerſus Gal. præceptum, qui expreſsè iubet 11. *met* 9. corpora minimè eſſe rarefacienda, niſi antea exquiſitè vacuata fuerint. Demum verò iā multos annos multi cæperūt vti veſicatoriis, de quibus multa forent dicēda, ſed occaſio præſentis tēporis nō patitur vt lōgiorem de illis diſputationem faciamus, itaq; admodum paucis cōtenti erimus. Primo nō ego quidem multū laboro, an hoc remediū fuerit inuentū recentiorū, vt nōnulli gloriātur, qui ſcio Iacobum de partibus, & alios barbaros medicos illius iamdiu mentionem feciſſe, cōpoſitionem & vſum docuiſſe; neq; ego is ſum, qui cōtēdā veſicatoria nūquam fore adminiſtranda, velimq; huic præſidio oēm auctoritatē eleuare; ſi quidē prętermiſſis reliquis variorū auctorū teſtimoniis, Gal. *lib. de reuulſione*, manifeſtè acriū medicamentorū meminit, quæ ſcribit ſinubus, vel vt alij vertunt, thoraci vel pectori impoſita, reuellere fluxiones humorū, qui ad caput & viſcera ferūtur, quē locū puto eſſe deprauatū ac reſtituendū ex Oribaſio, qui hanc partē ex Gal. ad verbum trāſferibēs, vult huiuſmodi medicamenta brachiis & manib. fore imponēda: ſed illud vnum mihi ſufficiat in præſentia, veſicatoria iſthæc medicamēta in febre peſtilēti, mea quidem ſententia, multas & magni momēti difficultates cōtinere, ac potiſſimùm ſi repleto corpore, & ſine humorum coctione, vt vulgo fieri ſolet, adminiſtrentur: etenim ſi ex doctrina Gal. 11. *met.* 9. 4. *de tuenda val.* 5. *& 6.* non licet ſine præcedente totius corporis vacuatione & coctione humorū, quidquā ad partes externas trahere, quando ille prohibet exercitationem, frictionē, balneum, fomenta calida, inūctiones calefaciētes, & vno verbo, quæcūq; ſuccos in corpore animalis altè repoſitos quomodocūq; poſſunt irritare ac mouere, profectò ego ſatis nequeo intelligere, quomodo liceat veſicatoriis, quod quidem magis vel certè nō minus quam hæc omnia, poſſunt humores agitare, & ad partes externas trahere. Sic ſcribit Hip 1. *de hum.* 3. facta coctione humores aut intro aut foras vergere, aut aliā in partem, in quam oporteat. Præterea ſi rurſum cōſiderentur indicationes in huiuſmodi curatione inſtitutæ, veſicatoria fortè ad nullā earū ſunt accommodata. Et ſi quis obiiciat, illa potiſſimùm adminiſtrari à medicis propter varia ſymptomata, quæ frequenter haſce febres ſolēt comitari, huic reſpōderem, Gal. cum aliis locis, tum maximè 1. *ad Glau.* 14. *&* 15. ferè de iis omnibus tractaſſe, neque de veſicatoriis aut cauſticis medicamentis quidquam meminiſſe. Cum igitur veſicatoria ad nullā febris peſtilētis indicationem ſint accōmodata, imò verò cum importuna motione & tractione humorum naturæ coctionem quæ perficitur quiete, poſſint impedire, addo, cum poſſint & partes, & totū corpus alioqui æſtuans & feruidum adhuc magis inflammare & calidius reddere, ſæpe verò inſignes dolores excitare, febrem augere, & forte alia non ſpernenda incōmoda ſecum afferre, cum demum liceat variis vrgētibus ſymptomatis ſubuenire aliis præſidiis quæ à Gal. & omnibus probatis medicis iam diu tradita ſunt, atq; omni carent periculo & contradictione, ego certè nequeo vulgarium medicorū inſtitutum omni ex parte probare, qui tam frequenter hoc tempore, ac ſine vllo diſcrimine, tantopere veſicatoriis delectantur.

Veſicatoria.

Atque hactenus de febribus peſtilentibus putridis generaliter, ac ſpeciatim de particulis, quæ illis frequenter ſolent cōiungi, in præſentia ſint ſatis. De febribus hecticis peſtilentibus ſuperuacaneum eſt quidquam agere, cum neq; vllam curationem recipiant, neque ægri multas horas viuere poſſint: itaque illud vnum reliquum eſt, vt proponatur caſus, in quo ſingula præſidia, atque eorum doſes, & certam rationem totius curationis ordinatè & diſtinctè conabimur explicare.

Hecticæ peſtilentes.

Socrates annum agens 40. temperamenti calidioris & ſicciorìs, hoc ipſo tempore ineunte Iulio, quando multæ febres peſtilentes iam multos dies vagantur, corripiatur febre, pulſus ſint celeres, veloces, frequentes, magni, lotia ſint perturbata, ille malè quieſcat, laboret dolore capitis, vigiliis, ſiti, & aliis id genus ſymptomatibus, quæ inſignem quandam putredinem, & pręcipuè bilis poſſint indicare, adeo vt timendum ſit, ne febris ſit peſtilens, vel in peſtilentem poſſit degenerare; ſi quis veſtrum ad Socratis curationem accedat, is memoria repetens, quę ex Galeuo potiſſimùm & Auicen. à nobis tradita ſunt, antequam ad curationem aggrediatur, debet cum domeſticis prudenter agere, illoſque de imminente ægri periculo admonere, & ita propriæ perſonæ & artis exiſtimationem tueri: tum de prima indicatione, quæ ad minorationem materiæ pertinet cogitādum eſt, quæ quidem minoratio cum fieri nequeat per medicamenta propter cruditatem humorum, & alias cauſas, vidēdum eſt an per miſſionem ſanguinis perfici poſſit. Atque hic & vbique vehemēter cupio vnumquemque veſtrum ad præcepta Hipp. & Gale. ſe referre, & ſecum perpendere, vtrùm in Socrate principes huius remedij ſcopi conueniant necne, de quibus ſæpiſſimè diximus: morbus eſt magnus, imò verò maximus ætas viget, itaque diligens habenda eſt conſideratio de viribus, quæ qoidem non ſolùm hoc præſenti tempore, ſed etiam poſteriore, vſque ad ſtatum debent conſtanter permanere: vnde ſi ex pulſibus, habitu corporis, qualitate humorum, & cæteris quæ eandem habent rationem, Socrates vobis videretur habere & habiturus eſſe robuſtas vires, ſine mora audeatis ex vena iecoris illi ſanguinē mittere: veruntamen ſumpta indicatione ab humore in primis noxio, quem ſtatuimus eſſe bilem, nec non à præſenti aëris conſtitutione calidiore, ſanguis admodum parcè mittatur, ac quintam vel ad ſummum ſextam vnciam non excedat. Niſi aluus ſua ſponte deiiciat, illam ante ſanguinis miſſionem molli clyſtere mouere oportet.

Et ſit exemplum:

℞ *Decocti foliorum maluarum,*
Violarum,
Lactucarum lib. j.
Mellis roſacei ℥ iij.
Olei violati ℥ iiij.
Ouum integrum, M. pro clyſtere.

Sin autem Socrates forte videretur nō tā conſtantes vires habere, vt commodè ſectionem venæ ferre poſſet, tunc ex doctrina Gal. vobis licebit aut hæmorrhoidas aperire, ſi ſuperiore tempore cōſueuiſſent fluere, & in præſentia forent reſtrictæ, aut malleolos ſcarificare, de qua ſpeciatim malleolorum ſcarificatione, quæ apud veteres, ac maximè Galen. erat admodum celebris & vſitata, nos diffuſè diximus in noſtro libello de peſte, vel vno vel alteris modis miſſo ſanguine: ſi id ferat occaſio, leniatur aluus. Sed quoniam ægri temperies, bilis putreſcens, tempus anni, & cætera in caliditate conſpirant, propterea caueatis à medicamento Ruffi, ab hiera, & omnibus calidioribus, ſed frigidioribus ſitis contenti, quæ non ſolùm vacuando, ſed etiam alterando poſſunt aliquam vtilitatem afferre: qualia inter cætera foret caſſia cum thamarindis. Et ſit exemplum.

℞ *Flor. caſſ. noniter extract. ℥ ß.*
Pulpæ thamarindor. ℈ iiij.

Specie

Specierum diarrhod. ℈ ij. *M. & fiat bolus.*

Poſt ſectionem venæ, poſt lenitionem alui, toti in coctionem humorum incumbatis: itaque inſtituatis ſyrupos, decocta, antidota, quæ veſtris indicationibus poſſint ſatisfacere: Et ſint exempla.

℞ *Syrupi acetoſi ſimplicis* ℥ j. ß.
Decocti acetoſæ,
Cichorei lib. ß. *Miſc. pro ſyrupo.*

℞ *Conſeruæ flor. borraginis,*
Acetoſæ ℥ ij.
Margaritarum præparatarum ℈ j.
Seminum citri mundatorum ℈ ß. *M. fiant boli duo & aurentur*; qui quidem boli vel ante ſyrupum, vel ante alimenta ſaltem per duas horas exhibeatur: quod ſi æger nequeat bolos deuorare, vt multi nequeunt, paretis electuarium, quod eaſdem habeat vires, quod eodem modo & tempore poteſt exhiberi.

℞ *Sachari violati,*
Borraginati ana ℥ j. ß.
Margaritarum præparatarum,
Fragmentorum de gemmis,
Coralliorum rubeorum ana ʒ ß.
Foliorum auri. N. iiij.
Cum ſyrupo de ſucco acetoſæ parum miſce, & fiat electuarium.

Interea diligenter naturæ opera obſeruāda ſunt, ſi illa ad cutem peticulas, vel aliquē expulſionem moliatur: ad lotia potiſſimùm ſitis attenti, vtrùm aliquam coctionem demonſtrent nec ne; ad ægri tolerantiam; an ille bene vel male huiuſmodi expulſionem ferat; ad ſummam, niſi motus fuerit criticus, naturæ totam rem permittatis, neque illius conatum vel iuuetis, vel impediatis: ſin verò expulſio fuerit critica, ſed debilis & parua, iam vobis licebit ſupplere, & huiuſmodi tranſmiſſionem iuuare, illis modis & rationibus, de quibus iam poſitis quoque exemplis ſatis diximus. Socrati inſtituatis victus rationem, & alimenta quæ ſint boni ſucci, facilis cōcoctionis, frigida & humida, tum actu, quam potentia, qualia forent oua recentia, panis ex iure coctus, ptiſana hordeacea, panatella cum ſeminibus melonum, quibus tamē ratione inſignis putredinis, cuius indicationis vos debetis perpetuo meminiſſe, nonnulla poſſunt permiſceri, & ſimul coqui, exempli gratia, folia acetoſæ, endiuiæ, fruſtulum citri, dummodo ab ingratis & inſuauibus caueatis, quæ ægroti appetentiam poſſint euertere.

Victus.

Potus. Potus ſit mulſa, ſed admodum diluta, nimirum multa aqua ex pauco ſaccharo decocta, aqua hordei bene præparata, ius pulli tenuiſſimū. Caueatis à longis illis potionibus, quæ vulgo parantur ex aquis ſtillatitiis, ex vino granatorum cydoniorum, & quibuſdam ſyrupis, quibus communiter practicantes vtuntur frequentiſſimè, & quæunque bona illis exhibent. Quatenus pertinet ad quantitatem, alimenta Socrati exhibeantur non cumulatè, ſed moderatè, & mea quidem ſententia ad tenuitatem declinent: etſi non ignoro, non ſolùm vulgus, ſed etiam multos medicos aliter ſentire: quam controuerſiam diffuſè tractauimus in noſtro libello: verūtamen ad prudentiā pertinet medici, indicationem virium ſibi perpetuò ante oculos ponere, tantamque alimentorum copiam vna vel pluribus vicibus exhibere, quanta ad conſeruandas vires vſque ad ſtatum ſit futura ſatis. Quod ſi Socrates vrgente morbo ad inſignem virium debilitatem delabatur, vt facere multi ſolent, tunc medici præter cætera alimenta ſolent aquam carnis parare, quæ vulgo *ſtillatum* dicitur, quod potiſſimùm ab Auic. maximè creditur poſſe ſpiritus reſtaurare, & vires robuſtas reddere: Et ſit exemplum.

Quantitas alimētorum.

℞ *Pulpam vnius galli caſtrati,*
Margaritarum præparatarum,
Coralliorum rubeorum,
Specierum cordialium ana ʒ ß.
Foliorum acetoſæ,
Borraginis ana M. ß.
Foliorum auri N. vj.
Simul omnia miſceantur, ſuſpendatur caro in phiala magna vitrea, & ſecundum artem fiat aqua carnis in duplici vaſe. Cuius alimēti & medicamenti eſt vſus, vt cochleare vnum vel alterum ſimul cum reliquis ferculis & iuribus permiſceatur. Sed ego in iis caſibus libenter meis ægrotis concedo pauxillū vini oligophori, quod præterea modica aqua roſacea, acetoſæ, aut ſimili, ſoleo diluere, & id quidem reficiendis viribus mihi videtur principem locum obtinere. Progrediente morbo iam diximus illius coctionē perpetuò fore animaduertendam, qua apparēte, natura autem quieſcente, vobis licebit Socrati ſeq. medicamētū exhibere in bolo;

℞ *Flo. caſſ. non. extr.* ℥ j.
Rhabarbari electi pul. ℈ v. *M. & fiat bolus,*
Si volueritis in potione.

℞ *Syrupi roſati ſolutiui* ℥ ij.
Rhabarbari elect. pul. ℈ iiij.
Decocti acetoſæ, Cichorei,
Seminum citri q. ſuf. M. & fiat potio.

Quod ſi altera ex parte coctio humorū tardius procedat, ſicuti procedit ſæpenumero, ratio perſuadet, & longior experientia mihi iam diu cōfirmauit, ſumma cum vtilitate lenientia medicamēta ſemel atque iterum poſſe adminiſtrari: itaque tūc Socrati rurſum vel caſſiam, vel quid ſimile exhibeatis, neque ſine integra coctione ad valentiora purgantia medicamenta deueniatis. Quoniam verò inter cætera incommoda febrium peſtilentium illud eſt nō poſtremū, quod omnes facultates & partes corporis principes maximè laborant, adeo vt plerunque nonnulla veſtigia cum malignitatis remaneant, in poſterum, quod notauit Auic. propterea id poſtremo in Socrate reliquū eſt, quod ad vltimam pertinet indicationem, vt membra læſa alterentur, eorúmque intemperies & vitia corrigantur, ſpiritus diſſoluti regenerentur, & calor natiuus roboretur: hæc autem præſtant partim victus ratio, partim nonnulla accommodata medicamenta cum interna, tum externa, de quibus ſatis ſuperque diximus, vt in præſentia pluribus non ſit opus.

CAPVT XXVI.

De Symptomatibus Febrium in genere.

POſt febres mihi propoſitū eſt etiā de ſymptomatibus febrium agere, qua tractatione quidem cēſeo nullam eſſe vtiliorē; ſiquidē ſymptomata maiori ex parte longè maius negotiū faciunt, & ægrotis & medicis, quàm faciat ipſa febris, quæ quidē ſi careat ſymptomatibus, leuis admodū morbus non iniuria poteſt videri ex quo factum eſt, vt Galen. Auic. & omnes præſtantes medici, in hoc argumento verſentur accuratiſſimè, adeo vt liceat mirari, quamobtem tam vtilis & tam neceſſaria diſciplina in ſcholis publicis iam diu nō fuerit inſtituta. Sed antequā rē aggrediot, mihi libet nōnulla quaſi quædam prolegomena vobis in memoriā reuocare. Itaque primùm ſciendum eſt febres quæ cum ſymptomatibus cōſiſtunt, minimè ſub diuerſa ſpecie à reliquis febribus diuerſas cōtineri, ſed ſicuti alius morbus alij morbo, aliudque ſymptoma alij ſymptomati vno tempore in eodem corpore copulatur, ita etiam febrib. quædā cōiungi ſymptomata, quæ operā medici requirūt: vnde Gal. quoque t. *ad Glau.* febriū, primū ſine ſymptomatibus

matibus c. 13. deinde cum ſymptomatibus c. 14. curationem inſtituit. Deinde cum ſymptomata ſint duplicia, quædam quæ neceſſariò febriũ naturã & generationẽ ſequũtur, exempli grat. rigor & vomitus in febre tertiana, quædã quę nõ ſolent propriã febriũ naturã ſequi, ſed priuatã quandã & peculiarem cauſam obtinent, at nõ niſi rarò illas comitãtur, vt deliriũ, vigiliæ, & alia id genus, nos de illis tantùm ſymptomatibus ſtatuimus agere, quæ vel rarò cõtingunt, vel cõmunem propriorum ſymptomatum magnitudinẽ excedunt, adeo vt periculum immineat, ne vires illis perferendis poſſint eſſe ſatis. Tertiò id notãdum eſt, ſymptomata ſicuti generaliter, ita in febrib. eſſe trium generum: nãque alia in læſione actionum, alia in immoderato exceſſu retẽtorum & euacuatorum, & alia in qualitate corporis immutata conſiſtunt, & apud Galenũ ſunt manifeſtiſſima in libro de morbis & ſymptomatibus, ex quibus tribus generibus ſymptomatum duo tandummodo priora, nempe læſiones actionum & eorum quæ retinentur vel expelluntur exceſſus, ad ſe operã medici conuertunt: tertiũ verò genus, quod in affectibus cõſiſtit, nullã ſeparatim curationem poſtulat, cum ſimul cũ affectu, ex quo naſcitur, ſoleat ceſſare. Poſtremo loco illud vobis eſt animaduertendũ, nullũ ſymptoma, quatenus ſymptoma eſt, curationis rationẽ neque indicare, neque immutare, ſiqui vnus morbus verè eſt, qui curationis indicationẽ præſtat: quemadmodum altera ex parte morborũ cauſæ præſeruationẽ indicãt: tametſi quoniã ſæpenumero curatio ſimul cũ præſeruatione miſcetur & confunditur, medici vtrũque ſolent nomine curationis cõprehendere, neque ſolũ à morbo, ſed etiam à cauſa, curandi indicationes elicere, vt diffusè docet Gal. 5. *aph.* 22. Cæterum cum ſymptomata verè & per ſe curationem neque indicent, neque mutent, ex accidenti id præſtant quandoque, cũ nimirum cauſæ locum obtinent, quo quidem tempore cum ſymptomata cauſæ vim acquirunt, & curationis rationem alterant, ad vnicum caput omnia poſſunt referri, nempe ad læſionẽ, ſiue illa ad virtutem, ſiue ad febrem pertineat: quandoquidem niſi vires lædantur, aut morbus augeatur, nullo modo curationẽ impediũt exẽpli gratia, lædunt vires, vigilię, dolor, immodica euacuatio, morbum verò non perpetuò, ſed magna ea parte augent, ac potiſſimùm ſi talia ſymptomata fuerint immoderata. Hæc omnia habentur diffusè & perſpicuè tradita à Gal. 15. *meth.* 1. quem locum debet vnuſquiſque veſtrum diligenter videre.

Quatenus autem pertinet ad generalem curationem ſymptomatum, id quoque poſtremò debetis memoria perpetuò tenere, quod item à Gal. traditum eſt 1. *ad Gl.* 14. *initio*, febres nimirum quæ ſunt cum ſymptomatibus, nõ æquè ſimplicem curationem exigere, ſicuti alteræ quæ illis carent, ac propterea diligenter eſſe animaduertendũ, quanta ſit febris, quantúmve periculũ ex ſymptomatibus immineat, ita quidem, vt ad id quod vehementius ac difficilius eſt, non poſthabita omnino alterius quoque prouidẽtia, proſpiciamus. Atque hæc ſunt quæ prius erant à vobis intelligenda. Iam rem aggredior, & quoniam interpretamur Auicennam, ab illius ordine nõ diſcedentes primùm incipiemus tractare de ſuperfluo rigore, horrore, & ſimilibus: ſed id quoque volo prius vos ſcire, nobis in hac tractatione propoſitũ eſſe breuiter, ac ferè ſummatim agere, quatenus pertinet ad cognitionem ſingulorum ſymptomatum, longiùs autem & accuratiùs verſari in illorum curatione, quandoquidem ſi exactè omnia velimus examinare, quæcunque ſpectant ad cognoſcendam eſſentiam, differentia, cauſas & ſigna cuiuſque ſymptomatis, vix vnum aut alterum tam breui tempore abſolueremus, qui altera ex parte maximè cupimus magnas in hoc argumento progreſſiones facere, atque id conſequi, vt vos Deo Opt. Max. fauente, aut omnia, aut certè quamplurima ſymptomata, quæ febribus coniunguntur, probè diſcatis curare.

Capvt XXVII.

De Rigore.

GAlen. ſcripſit libellum de tremore, horrore, rigore, quẽ poteſt videre quicunque huiuſmodi affectuum magis exquiſitam rationẽ cupit intelligere: mihi verò ſatis fuerit in præſentia vnius tãtum ſymptomatis naturam vobis explicare, quod frequenter ſolet febribus ſuperuenire, & medicorum auxilia poſtulat: itaque cæteris ſymptomatibus hoc tempore prætermiſſis, de vno tantummodo ſuperfluo rigore nobis agendum eſt. Cæterum vt naturam huius ſymptomatis, alioqui difficilis cognitione, probè intelligatis, id primùm *De rigore* ſciendum eſt ex Gal. calidum innatum non aliud eſſe, quàm tenuiorem partem ſanguinis & ſpiritus, *Calidum* quem ille cenſuit aliquando vel eſſe animam de *innatum.* ſententia Stoicorum, vel eſſe præcipuũ animæ inſtrumentũ: itaque perpetuò mouetur, ſicuti manifeſtè apparet in motibus & perturbationibus animæ, dum per metũ & mœſtitiam refugit ad interna, per gaudium diffunditur, per pudorem partim effugit, partim erumpit: id quod non aliter euenit, quàm imaginatione rei noxiæ aut contriſtantis, quæ vel adeſt, vel abeſt: hac igitur ratione contingit rigorem fieri, adeo vt verè aſſeuerandum ſit cum Galen. libello citato de rigore 6. rigorem eſſe paſſionem calidi innati, qui in hunc modum generatur: cum enim in partibus internis reperiuntur humores putridi, qui ſita mordacitate dolorẽ inferunt partibus ſentientibus, calidum innatum, quo expultrix facultas, natura & ſenſus continetur, refugit ad interna viſcera, vnde externa mẽbra calore deſtituuntur & refrigerantur: rurſus verò cum calor interius retentus, qui ſine perſpiratu ſeruari non poteſt, quaſi ſuffocari incipit, exitum ſibi quærit ad partes externas, quod ſine magno impetu fieri non poteſt, cum membra veluti reſtaurata moueant humorem mordacem, conenturque illum expellere, contra verò materia noxia repugnet, & talem expulſionem impediat, in quo conatu, excitato dolore, iterum calidum ad interna refugit, atque hæc quaſi quodam duello inter calidum innatũ, & materiam noxiam alternatè fiunt, mouente ſe calido innato viciſſim intro & foras, in quo omnes partes corporis concutiuntur, & ita rigor excitatur, qui poſtea tamdiu durat, donec aut vincente calore externa membra incaleſcant, frigidáque & inæqualis illa tẽperies ſupereτur, aut vincente humore noxio calor innatus ſuffocetur, & homo moriatur: hac ergo ratione rigor generatur. In rigore itaque hæc duo contingunt neceſſariò: vnum motus facultatis expultricis, quæ eſt in omnibus membris, contẽdentis expellere noxiam & moleſtam materiam: alterum motus ille reciprocus calidi innati intro & foras, de quo diximus: propter quam cauſam iure ſtatuimus cum Galeno rigorem eſſe paſſionem calidi innati: namque niſi materia amoueatur, ac violenter ad cutem feratur, quæ tranſiens per carnem & cutem ſtimulet, pungat & vulneret eas partes, quibus obuia fuerit, nullo modo rigor fieri poteſt, quod luculenter & diffusè demonſtrat Galen. 2. *de ſym. cauſis.* 7. Quod verò de rigore diximus, idem de horrore & frigore dicendum eſt; neque enim aliter huiuſmodi motus inter ſe differunt

quàm

quàm maioris & minoris ratione: namque in rigoribus validiores ſunt motus facultatis expultricis, in horroribus ſiunt mediocres in refrigeratione adhuc multo magis mediocres, adeo vt huiuſmodi motum refrigerationis potius ſenſum quendam, quàm motum liceat appellare: ſic enim mordacior & copioſior humor validum & concutientem rigorem infert, minùs mordax & copioſus horrorem excitat, ac demum ſi admodum paucus humor fuerit, exiguáque eius acrimonia, refrigerationem tantùm ſolet efficere. Etſi autem rigor eſt affectus frigidus, cauſa tamen irritans facultatem expultricem, non propterea ſemper frigida cenſenda eſt, cum aliquando etiam calida eſſe poſſit, quod apertiſſimè & longa oratione demonſtrat Galen. loco proximè citato. 2. *de ſympt. cauſis*: etenim ſi ſano corpori feruens aqua infundatur, aut ſcintilla ignis iniiciatur, ſtatim horrorem quendam videmus excitari: ſic ſi particulis exulceratis medicamentum adurendi facultate prǽditum imponatur, primum quidem horrorem, deinde & rigorem excitabit: ſed febres quoque tertianæ, quæ ſine dubio maximè omnium billioſæ & calidæ ſunt, inter cæteras omnes ſunt horridæ, & quo fuerint magis exquiſitæ, eo etiam vehementiorem rigorem afferunt. Verùm de hac re ac de natura huius ſymptomatis ſatis: in quo explicando præter noſtrum propoſitum propter illius difficultatem fuimus quoquo modo longiores: itaque ad rem veniamus.

Rigor ſuperuacaneus. Superuacaneus rigor multis modis ſolet febribus ſuperuenire, primùm illis quæ pendent ex materia valde frigida & craſſa, vt in febre quartana, in qua vidi ego nõnullos ægrotantes ex nimio rigore mortuos fuiſſe; ſecũdò in illis febrib. in quibus putreſcũt humores valde calidi, acres, & mordaces, ſicuti euenit in febre tertiana, qui rigores contingunt ea ratione, quæ iam expoſita eſt, dum calor innatus conatur expellere materiam noxiam ſiue frigidam, ſiue calidam, quæ partibus internis dolorem & moleſtiam affert: præterea huiuſmodi ſymptoma, vt Gal. aſſerit 4. *aphoriſm.* 48. 7. *aphoriſ.* 1. 2. *progn.* 4. ſolent nonnunquam accidere in febribus ardentibus, pernicioſis, & valde malignis, veluti lipyriis, nec non in magnis inflammationibus & eryſipelatibus internarum partium, ſicuti cordis, & quæ illi proximæ ſunt: in quo caſu totus ex toto corpore ſanguis in modum cucurbitulæ trahitur ad partes internas laborantes, ex quo ægrotis interiora vruntur, exteriora frigeſcunt, vt fit in principiis acceſſionum, adeo vt propter ſummum incendium quod in viſceribus percipiunt, plerique nec tegumenta poſſint perferre: & ſanè huiuſmodi ſymptoma inter cætera omnia eſt admodum lethale, quod ſæpenumero videbitis in praxi, etſi multi medici illius prauitatem non intelligentes, imò verò putantes ægrotos vix febre laborare ſuo magno cum dedecore proximam & imminentem mortem neſciunt præcognoſcere: ſed ad curationem accedamus.

Indicationes. In rigore duo potiſſimùm ſunt, alterum concentratio caloris ad partes internas, alterum ſumma frigiditas in partibus externis: itaque duæ quoque ſtatuendæ ſunt curãdi indicationes, altera reuocandi calorẽ à centro ad circunferenciã: altera calefaciendi vniuerſum corpus, & tollendi ſenſum frigoris: hæc autem præſtari poſſunt remediis partim internis, & partim externis. Sed ante omnia conſiderandum eſt, an rigor ſit ſymptoma criticum, de quo eſt aphoriſm. Hippocrat. 4. *aphoriſm.* 58. *Febre ardente laboranti rigore ſuperueniente ſolutio fit*: quod quidem potiſſimùm cognoſcitur ex iis, quæ præceſſerunt, ac maximè ex humorum concoctione, ſine qua nulla bona criſis eſſe poteſt: de qua re eſt ſententia Hippocrat. 6. *epid. ſect.* 1. *tex.* 10. *Ante rigorem vrinæ retentio, ſi ab indiciis bonis præceſſerint*, &c. & Galen. in commemor. hæc habet: *Hippocrat. in præſentia nos docet, rigorem criticum in morbo præſagire*: &c. namque ſi rigor fuerit criticus, nihil mouendum vel faciendum eſt, ex ſententia Hippocratis & Galeni 1. *aphoriſm.* 21. *Quæ indicantur & indicata ſunt*: &c. Quod ſi rigor non fuerit criticus, atque adeo vehemens vt periculum immineat, ne aut vires lædantur, aut febris augeatur, iam remediis ſuccurrendum eſt.

Ergo quatenus pertinet ad primam indicationem, ad reuocandum calorem à partibus internis ad externas, conueniunt frictiones & ligaturæ extremarum partium, ex Galeno & Auicenna, qui tametſi de remedio conueniunt, de modo remedij videntur diſſentire: namque Auicenna ita inquit cap. 12. *Et quandoque ſedatur cum ligatione extremitatum, & fricatione facili*: itaque ille probat & ligaturas & frictiones leues, id quod ratio quoque perſuadet: ſiquidem quæ ſunt vehementiores, poſſunt diſſoluere vires: contrà autem Galenum 1. *ad Glauc.* 14. docet conuenire frictiones & ligaturas validas, quandoquidem ſi illæ fiant faciles & in ſuperficie, nullo modo videntur concentratum colorem poſſe extra reuocare. Sed facilè poſſunt conciliari, ſi dicamus, vt planè credendum eſt, neque Auic. laudare frictiones & ligaturas tam leues, vt nequeant extra calorem allicere, neque Galen. tam validas, vt poſſint vires labefactare, ſed hoc remedium probari ab vtroque probè adminiſtratum, vt illud quidem poſſit propoſitæ indicationi ſatisfacere, at ſine virium detrimento: quod fiet ſi frictiones & ligaturæ fuerint neque vehementiſſimæ, neque admodum leues, ſed quodammodo inter vtrumque extremum mediæ. *I. Indicatio.*

Pro ſecunda autem indicatione, quæ pertinet ad calefaciendas partes externas, incipientes à leuioribus, primò ſunt panni linei applicati ad omnes partes, ſed præcipuè extremas, ac ſingulari quadam prærogatiua ad teſtes, quos certum eſt, cum toto corpore maximum conſenſum habere: ſecundò, eſt remedium vulgare, lateres igniti, qui inſperguntur vino, & inuoluti in aliquo panno apponuntur variis partibus, ſed maximè pedibus: ſunt veſicæ bouinæ, aqua feruente repletæ, aut ſimplici, aut in aqua priùs decocta fuerint medicamenta calidiora, chamæmelum, origanum, pulegium, calamenthum, abſinthium, abrotanum, ſemina odorata aniſorum, fœniculi, cymini, & ſimilia, quæ pannis inuolutæ vtrinque lateribus apponuntur: ſunt pariter fomenta cum ſpongiis, quæ item parantur ex decoctis rerum calidarum, quibus nonnulli demum addunt aquam ardentem: habeatis exemplum: *II. Indicatio.*

℞. *Origani,*
Pulegij,
Calamenthi,
Abſinthij,
Rutæ ana M ß.
Seminum aniſorum.
Fœniculi,
Cymini ana ℥. j.
Contundantur omnia craſſo modo, & bulliant in quinque libris aquæ, ad conſumptionem tertiæ partis, ac poſtremò addatur aqua ardentis ℥. j. Miſce.

In ſuperfluo rigore nonnulli apud Galen. decoquebant calamenthum in oleo, quo totum corpus cum vehementi frictione inungebant 7. *de ſimp. med. fac. cap. de calamentho.* Ego quidem memini me aliquãdo vſum fuiſſe furfuribus inſigniter calefa-

ctis, in quibus ægri omni propemodum ex parte ſepeliuntur,ac maximè calefiunt, ex quibus præſidiis quandoque etiam ſudores ſolent promoueri. Porrò ad hanc indicationem ſunt accommodatæ inunctiones, linimenta, & alia id genus, quæ habent vim calefaciendi:leuiora ſunt oleum anethinum,chamæmelinum;valentiora,de abſinthio,rutaceum,liliorum alborum,de abrotano;valentiſſima oleum de caſtoreo, de euphorbio & ſimilia, quibus aliquando etiam ſolent permiſceri piper, pyrethrũ,euphorbiũ,caſtoreũ, & omnia calidiora.

℞. *Olei de abſinthio,*
Rutacei,
De abrotano ana ℥ ß.
Piperis pulueriſati,
Pyrethri ana ʒ. j.
Caſtorei ʒ ß.
Ceræ parum, Miſce,& fiat linimentum.

Rigoris initium. Sunt qui tanquam ſecreto quodam & recondito remedio totum dorſum inungunt cum theriaca vel mithridatio, quod puto commodè fieri, cum planè talia medicaméta poſſint valde calefacere,& robur partis conſeruare. Pro quo ſciendum eſt, de ſententia Hip.5.*aphor.*68.rigorem incipere à parte corporis poſteriore magis quã anteriore, propterea vt dicit Gal.partes anteriores calidiorem habẽt temperaturam,cum habeant cutem rariorem,quæ raritas manifeſtò caliditatem indicat:atque ex pilorum multitudine confirmatur:quamobrem vſus obtinuit, ſumma cum ratione, vt inunctiones,fomenta,& cætera omnia eiuſmodi externa præſidia, maxime omnium ad dorſum & ſpinam ſoleant accommodari. Poſt hæc omnia eſt remedium quoddam vulgare & mulierum,quod ad tollendos rigores creditur eſſe efficaciſſimum: etenim mulieres capiunt telam araneam, ac ſemina vrticæ,ſimulque contundunt,& addito aceto conficiunt medicamẽtum, quod ligant ad pulſus: quod quidem vel latente proprietate, vel forte gratia reuulſionis, poteſt prodeſſe; atque hactenus de externis remediis.

Præſidia interna. Quatenus autem pertinet ad præſidia interna, illa ſunt multiplicia, & pariter conſtant ex medicamentis quæ calefaciendi vim habeant:ſed antequam ad hęc deueniamus,diſtinguere oportet,vtrũ febris ſit cum aliqua inflammatione,vel ex putreſcentibus humorib.billioſis & valde calidis:in quo caſu abſtinendum eſt prorſus ab huiuſmodi internis calefacientibus medicamentis, atque externis tantummodo agendum eſt:imò verò forte ſolæ frictiones & ligaturæ, & omnes reuulſiones ad hanc rem sũt magis accommodatæ,quàm calidiora medicamenta,quæ etſi exteriùs poſita poſſint non ſolùm externas,ſed etiam internas partes calefacere. Cæterum ſi rigor ſuperueniat in febre,quæ originem habeat ab humore frigido,exempli gratia,in quartana, quod euenit frequentiſſimè, tunc licet tutò ad calefacientia medicamenta non ſolùm extra,ſed etiam intra deuenire:ſic apud Gal.calamentho vtebantur,decocto ex oleo,vt diximus:ſic illud quoque facto pulnere vel ſolum,vel ſimul cũ mulſa,ſolebant adminiſtrare. Gal.in libello de rigore, &c. *cap.*-. exhibet diatrionpipereon, diacalamenthum,necnon medicamentum ex ſucco cyrenaico, quem officinæ *aſam fœtidam* vocant, & caſtoreo confectum,& ſit exemplum:

℞. *Aſæ fœtidæ,*
Caſtorei electi ana ℈ ß
Miſce, fiant pilulæ duæ, & accipiantur ſimul cum vino.

Auic.commemorat ſimplicia,piper,pyrethrum, calamenthum,rutam,abrotanum, & alia id genus compoſita,theriacã,diateſſaron,diatrionpipereon, diacalamenthum,quæ medicamenta apud illum & omnes medicos ſunt propemodum infinita, de quibus hæc ſatis.

Agaricum. Sed inter cætera Auic. maximè probat agaricũ, quod etiam probatur à Gal.6.*de ſimp.med.*ſi rigores à craſſis & viſcidis humoribus oriantur: de quo omnes quærunt,quomodo purgans medicamentũ poſſit in præſenti caſu conuenire:& augetur difficultas,quoniam Auicen.illud permiſcet cum opio, quod ſine dubio poteſt illius operationem impedire.Ego verò ne tempus perdam in iis referendis rationibus,quæ plurimæ ab interpretibus afferuntur,puto ab Auic.& Galen. agaricum adminiſtrari parua admodum doſi, ad ʒ. ß. ac tãquam medicamẽtum,quod digerendi,& incidendi, minimè purgandi vim habeat: quod ſpeciatim colligitur ex Gal. qui poſtquam docet propter eiuſmodi facultates illud ſanare ſuperuacaneum rigorem,morbũ regium,epilepſiam,& alios morbos, poſtremò addit hæc verba: *Agaricum eſt & purgatorium,* quaſi moneat, id magis cæteris facultatibus,quam purgatione ad rigorem & reliquos morbos eſſe accõmodatum. Quatenus autem pertinet ad conſiliũ Auic. permiſcendi agaricum cum opio, ille huiuſmodi mixtionis triplicem vtilitatem expectat:prima,quòd ſomnum conciliet: ſecunda,quòd ſudorẽ moueat: tertia, quòd prohibeat vehementiam rigoris:ex quo id poteſt confirmari, quod modo dicebamus, Auicennam quoque agaricum tanquam purgans medicamentum non propinare.Illud autẽ ſciendum eſt ex Gal.*in libello de theriaca ad Piſonem cap.*10.*ad finem*, in mixtione plurium medicamentorum primùm quidem vnumquodque ſuam vim retinere,exempli gratia,caſtoreum calefacere,opiũ refrigerare: deinceps verò non amplius cuiuſque ſimplicis medicamenti qualitatem & facultatem retineri,ſed facta omnium quaſi confuſione & fermentatione, ſaparatam quandam naturam & temperiem reſultare:ex quo Gal.12.*meth.cap.*1.ſermonem habens de medicamẽtis ſtupefacientibus,nolebat illa adminiſtrari niſi poſt annum à compoſitione, quòd antea frigida medicamenta, quæ illis continentur,nimiũ valentes vires adhuc obtineãt: itaque neque forte hæc mixtio agarici cum opio apud Auic.videtur recipienda,cum vtrumque poſſit ſeparatim varias,imò cõtrarias operationes efficere. Sed præterea dubitatur, quomodo hoc medicamentum poſſit ſudorem prouocare, quem manifeſtum eſt à rebus calidis prouocari. Auic.reſpõdet, id fieri hac ratione, quoniam opium ſtupefaciendo ſomnum inducit,in quo ſomno, ex vulgari ſententia medicorum, omnes vacuationes præter ſudores ſolent retineri:quæ etiam eſt ſententia Philoſophi, 2.*prob.*16.& 28.Mihi autem, vt verè dicam,talia medicamenta, quæ multas continent difficultates, & pericula,non probantur,cum præſertim non deſint tutiora,qualia ſunt quæ iam ſuperiùs ſunt expoſita.Vulgares demum ſolent exhibere vel aquam ardentem ad vnam, vel alteram drachmam, vel vinum maluaticum ad ℥ ij. vel iij. cum dimidia drachma caryophyllorum, piperis, vel alterius aromatis,quod optimum eſt.

Quando vtendum præſidiis contra rigorem. Verùm dubium eſt, quonam tempore præſidia iã propoſita, partim interna,partim externa poſſint adminiſtrari:ac breuiter ita mea ſententia habendum eſt,primum ſi fuerit inſignis plenitudo & copia putridorum humorum,illorum adminiſtrationem minimè tutã eſſe,antequam materia ſaltẽ pro parte fuerit imminuta, cũ alioqui periculũ immineat,ne illa huiuſmodi medicamẽtis agitata,præcipitetur ad aliquam partem nobiliorẽ,& grauiſſima incommoda mortémque afferat Deinde neque tẽpore acceſſionis, & rigoris, ſed ante duas vel tres

horas

horas hæc omnia præſidia opportunè adminiſtrati debent, quæ manifeſta fuit ſententia Galen. 1 *ad Glau.* 14. *Optimum*, ille inquit, *in his quid futurum eſt precognoſcere, atque hec ante acceſſionem facere*, etſi nonnulli, mihi quidem vt videtur, præter omnem rationem aliter ſentiant.

Poſtremò autem loco Auic. curat ſuperuacaneos rigores cum medicamentis purgantibus, hiera, electuario, diaphænicon, pilulis fœtidis, & aliis huiuſmodi, quæ quidem medicamenta, vt placet Gentili, & aliis interpretibus, duplici tempore poſſunt exhiberi, vno, extra paroxyſmum, & ſedato rigore, quòd maximè conuenit rationi, dummodo ſeruentur leges neceſſariæ ad ipſam purgationem: altero, in ipſa acceſſione, atque etiamnum rigore corpus concutiente, quotieſcunque magnum immineret periculum viribus, neque alia foret ratio, quæ poſſet noxiam materiam educere, ægrúmque ab imminente periculo præſeruare: quod quidem conſilium vſque adeo mihi videtur temeratium, & ab omni ratione alienum, vt ſuperuacaneum putem in illius confutatione longius verſari: de rigore hactenus.

CAPVT XXVIII.

De ſuperfluo Sudore.

SVdores in febribus immoderatè excernuntur, aut propter nimiam cutis raritatem, aut propter facultatis retentricis imbecillitatem; aut propter facultatis expultricis immoderatum motum, aut propter tenuitatem humorum, qui ad cutem feruntur: quæ doctrina eſt Gal. 1. *de ſympt. cauſ.* 7. qui conſulto diſiunctiuis coniunctionibus vtitur, vt intelligatis, huiuſmodi ſymptoma ab vna quidem tantummodo cauſa nonnunquam prouenire, ſed tamē nihil obſtare, quin duæ & tres & quandoque omnes ſimul concurrant: ſed ſingulas cauſas quàm breuiſſimè perpendamus.

Raritas cutis vnde. Cutis redditur rarior, quàm naturæ inſtituto conueniat, vt Gal. docet de ſectione venæ aduerſus Eraſiſtratum cap. vltimo, tū propter alias multas cauſas, tum maximè propter eas, quæ ſecundùm caliditatem & frigiditatem, ac quietem, motúmque corporum permutationes fiunt: etenim ſi aër nos ambiens calidus fuerit, & animal exercitiis vacauerit, tunc cutem rariorem fieri neceſſe eſt: cōtrà verò ſi aër ambiens frigidus fuerit, atque animal planè quieſcat, tunc externam cutis ſuperficiē denſari, & ab ea nihil effluere videmus; quod animalia, in cauernis hyeme latentia ſatis confirmant, quæ cum hoc tempore toto corpore frigida atque immobilia reddantur, habent cutem vſque adeo denſam, vt nihil per eam defluat, ac propterea nullo indigeant alimento: ſic ſcribunt Hipp. *aphor.* 22. Gal. 3. *de tuenda valetudine, cap.* 3. aquam curcip mollire & rarefacere: id quod idem Galen. demonſtrat diffuſè 5. *de ſimp. med. cap.* 5. 6. & 7. Itaque duæ ſunt præcipuæ cauſæ, propter quas contingit cutem nimis raram fieri, & caliditas, & motus, ad quas facile eſt, cæteras omnes magis particulatim referre.

Imbecillitas retentricis vnde. Secundò, facultas retentrix redditur imbecilla propter intemperiem, quæ clara eſt ſententia Galen. 1. *de præſag. ex pulſ. cap.* 4. inter quas certum eſt, intemperiem frigidam principem locum obtinere, ſicuti euenit in morituris, in quibus diſſipato, ac p[illegible] extincto calore naturali, non valente facultate quidqu[illegible]inere amplius, ex Hip. 4. *apho.* 52. & lachrymæ inuoluntar[illegible] & ſuperflui ſudores; & alia id genus ſymptomata exeu[illegible] mutata contingunt ſæpenumero.

Facultas expultrix immoderata. Facultas autem expultrix immoderatè mouetur, Gal. 3. *de ſympt. cauſ.* 9. quotieſcunque illa excitatur & ſtimulatur, vel à nimia copia, vel à mala qualitate excrementorum, etenim tunc membra ne breuiſſimo quidem tempore illa ſuſtinent, ſed ab eis grauata & irritata, confeſtim illa eiiciunt atque expellunt.

Humores tenuiores. Humores demū fiunt tenuiores, ſi quando propter nimiam febris vehementiam diſſoluuntur & liquantur, vt facilè per omnes, etiam anguſtas vias poſſint pertranſire.

Itaque hæ ſunt cauſæ propter quas, vel vnam vel plures, contingit ſuperuacaneos ſudores fieri, quæ forte ad duo membra relatæ ſunt ab Hip. cum dixit 1. *progn.* 26. Noſſe autem oportet hoc in vniuerſum de ſudoribus, quoſdam fieri præ corporis diſſolutione, quoſdam præ inflammationis vehementia: etſi Gal. aſſerit, hanc partem non in omnibus exemplaribus Hip. inueniri, illámque exiſtimat à nonnullis merito fuiſſe deletam.

Curatio. Sed ad curationem venio, & quoniam Auic. præclarè mihi videtur hanc rem agere, abs methodo illius non diſcedemus.

Primùm nos admonet, ne ſudor criticus, quantum poſſibile eſt, reſtringatur, de quo ſudore Hip. hæc habet. 4. aph. 36. *Sudores febricitantib. ſi eueniant tertio die, & 5. & 7. & 9. & 11. & 14. & 17. & 21. & 27. & 31. & 34. boni ſunt: huiuſmodi enim ſudores morbos indicant: qui autem ſecus eueniāt, laborem longitudinemque morbi, & recidiuā ſignificāt.* Et iterum 1. *progn.* 26. ſudores optimi ſunt in omnibus morbis acutis, quicunque in diebus fiunt criticis, ac febrem liberant: boni etiam quicunque ex toto copore prodeunt, faciuntque vt æger faciliùs morbum perferat; ſi verò nihil tale efficiant, nequaquam vtiles ſunt. Itaque ſi ſudores critici fuerint & boni, nullo modo ſunt cōſtringendi: ſin autem ſudor non fuerit criticus, ſed pertranſeat debitum naturæ terminum, quę ſemper cum dominatur, commodè & vtiliter agit, adeo vt periculum ſit ne virtutem planè deiiciat, ægrumque in extremum diſcrimen deducat, tunc ille omnibus modis ſupprimendus eſt.

Superflui ſudores multis modis poſſunt cohiberi: itaque aër primùm & locus in quo æger degit, refrigerandus eſt: quare habitatio eligatur ad aquilonem poſita, ac perpetuò feneſtræ pateant, prohibeatur viſitatio plurium hominum, quorum multitudo maximè ſolet ambientē aërem calefacere, ſternatur humi herbæ, flores, frondes frigidiores, lactucæ, roſarum, violarum, vitis, nenuphatis, & ſimilium: pauimentum aſpergatur aqua frigida roſarum, violarum, myrtillorum, & ſimilium, & omni tandem induſtria cubiculi aër, quantum fieri poteſt, refrigeretur.

Secundò, ægrorum quoque oportet refrigerare, qui propterea minimè molli pluma, aut lana, ſed duriore lecto requieſcat, aut nullis aut leuiſſimis operimentis contegatur, tenuique flabello aër moueatur, quod eſt Ariſt. 5. *prob.* 34. Quod ſi hæc non ſint ſatis, Auicen. quoddam remedium proponit, vt nempe æger ſuper illud inſtrumentum ponatur, quo vulgo apud nos quoque pueri & puellæ ſolēt in aërem eleuari, & commoueri, & biſcolo dicitur. Sed ridiculum videtur, nec ad rem accommodatum, ſiquidem ex eo violento motu mihi videtur adhuc magis ægrum incaleſcere, & ſudorem copioſiùs promanare poſſe.

Tertiò Auic. prohibet, ne promanans ſuperfluus ſudor aſſiduè detergatur, cum huiuſmodi abſterſio potiùs ſit cauſa prouocandi & augendi ipſum: ſic et contrà ſi cutis ita humida relinquatur, obſtructis quodammodo poris & meatibus ſudorem cō[illegible]tineri: atque hæc fuit ſententia Ariſtot. 2. *prob.* 11. qui no[illegible] quærens, cur detergēti magis

proſluit ſudor, quàm ſi relinquatur: reſpódet hunc in modum: vtrùm quoniam reſtigerari extrinſecus contingat, an quod ſudor exterior veluti operculum foraminibus corporis adhæreat, adeo vt interior ſe amplius promere non poſſit.

Poſtremò Auic. commemorat nonnulla externa præſidia, quæ poſſint cutem reſtigerare, adſtringere, & ſudorem cohibere: aqua in qua ſit decocta plantago, portulaca, ſalix, malicorium, hypociſtis, roſæ, balauſtiæ, & alia huiuſmodi, ex quibus & inunctiones, & lotiones, & aliæ medicamentorum formæ poſſunt præparari.

℞. *Olei roſati omphacini* ℥ *ij.*
Citoniorum,
Myrtini ana ℥ *j. M. & frigidum adminiſtretur.*

Item ℞. *Foliorum ſalicis,*
Plantaginis,
Portulacæ ana M. j.
Polygoni ana M. j.
Roſarum rubearum,
Balauſtiarum,
Corticum granatorum,
Myrtillorum ana M. ß.
Acaciæ,
Hypociſtidos ana ʒ *ij. M. bulliant in aqua,*

Si ex medicamentis compoſitis conuenirent, vnguentum roſatum Meſue, ceratum roſaceum, quod vulgo Infrigidans Galeni appellant, & ſimilia. Quod ſi poſt hæc omnia adhuc res vrgeat, & ſudores perſeuerent, Auic. audet cõfugere ad vſum niuis, & ad balneum aquæ frigidæ, quod vtrumque remedium ille iubet ad extremas corporis partes, manus & pedes adhibendum eſſe: à quibus quidem præſidiis hoc tempore inuſitaris, forte etiam temerariis & periculoſis, equidē cenſeo plane abſtinendum eſſe. Sed hiſce Auic. indicationibus antequam finio, mihi libet alias duas indicationes addere, ex Gal. alteram, quæ pertinet ad cogendos & incraſſandos humores: alteram, quæ ſpectat ad illorum reuulſionem: namque ex doctrina Galeni 4. *de ſimpl. med. fac.* 19. ſicuti in prouocandis ſudoribus oportet humores extenuare, ita in illis retinendis humores craſſi reddendi ſunt; id quod præſtare poſſunt partim alimenta, vt alica, pedes inteſtinaque animalium, oriza & ſimilia; partim medicamenta refrigerantia, vt ſyrupus de papauere, de lactuca, de agreſta, diacodium, theriaca noua, trochiſci diaſpermaton, & ſimilia: pariter cum humores qui nimium deiiciuntur per aluum, ex communi methodo reuelluntur ad vias vrinæ, cum medicamentis, quæ prouocant lotium, ſicuti contrà à viis vrinæ, deriuantur ad aluum, cum medicamentis, quæ purgant: de qua re Gal. 6. *epid. ſect. 2. com.* 7. 4. *Aphor. vltim. & aliis locis*: ita cum plane totum corpus, vt ſcribit Hipp. 6. *epid. ſect. 6. à princ.* ſit expirabile & inſpirabile, adeo vt partes externæ ab internis, interneque ab externis miro conſenſu trahant, mea quidem ſententia licebit nimios ſudores reuellere, partim ad vaſa vrinaria, cum maximè ſcribat Gal. 10. *de ſimp. med. fac. cap. de ſudore*, ſudorem & lotium eandem materiam eundemque modum generationis habere, partim ad aluum accommodatis quibuſdam, ſed tamen leuioribus medicamentis, quæ poſſint non ſolùm à cute reuellere, ſed etiam cæteris indicationibus ſatisfacere: de quo reuulſionis genere à partibus externis ad internas Gal. loquitur 5. *metho.* 3. *in lib. de hirudinibus, ſcarificatione, &c. ad finem*: atque de hoc ſymptomate ſatis.

Capvt XXIX.

De ſuperfluo ſanguinis narium fluxu.

SCribit Gal. *lib. de ſympt. diff.* 7. *initio*, tertium genus ſymptomatum, quod ad immodicas retentiones & excretiones pertinet, diuidi in tres primas differentias: quæcunque enim immodice excernuntur & retinentur, vel tota ſubſtātia, vel qualitate, vel quantitate à naturali habitu recedunt, ex quibus hæmorrhagia, id eſt, ſanguinis eruptio, toto excreto ſubſtantiæ genere præter naturam eſt: ac ſumma cum ratione; namque id tunc excernitur, quod corpori maximè eſt familiare, maximóque naturæ vſui futurū; quare in vaſis debuit detineri. Veruntamen Gal. 3. *de ſympt. cauſ.* 6. ex huiuſmodi excretionibus excipit illam ſanguinis vacuationem, quæ mulieribus per vterum ſingulis menſibus fieri conſueuit, quæ quidem euacuatio in mulieribus non tota ſubſtantia, ſed ſola quantitate præter naturam eſt: etenim quantiſper id tantū quod ſuperfluum atque inutile eſt, excernitur, tantiſper vacuatio ſecundùm naturam eſt, quod ſi... ex inſtituto naturæ & commode huiuſmodi vacuatio fiat. Sed antequam de huiuſmodi ſymptomate agere incipio, id ſciendum eſt, quod pertinet ad nomen, apud Hipp. cum ſimpliciter hæmorrhagia, vel fluxio ſanguinis dicitur, non addito partis nomine, quæ ſanguinem fundit, illud vnum ſanguinis profluuium ſignificari, quod è naribus profluit, quod annotauit Gal. 1. *epid.* 1. 9. 6. *epid.* 3. 25. *com.* 3. *prorrhet.* 47. Cum igitur ſāguis à partibus ferè omnibus poſſit profluere, naribus, ore, thorace, pulmone, ventriculo, iecore, hæmorrhoidibus, inteſtinis; nos in præſentia de vno tantùm ſanguinis profluuio ex naribus ſtatuimus pertractare, qui fortaſſe de aliis quoque huiuſmodi ſymptomatibus alio commodiori tempore tractabimus. Sed ad rem veniamus.

Sanguis ex vena aut arteria poteſt fluere tribus cauſis; prima, aperto illarum ore; ſecunda, tunica earum diuiſa; tertia, ſanguine quodammodo tranſcolato, & ſudoris modo tranſmiſſo. Aperiuntur vaſa tripliciter; primò, propter partis imbecillitatem, quæ à mediocri etiā copia grauatur; ſecundò, propter multitudinem ſanguinis, qui ad ora vaſorum impetū ruit; tertiò, propter acrem aliquam qualitatem, quæ illi extrinſecus, vt alimentis vel medicamentis acrioribus quandoque ſolet accidere. Tunicæ vaſorum diuiduntur quatuor modis, ut vulnere, aut contuſione, aut ruptione, aut eroſione, de quibus videatis locum notabilem apud Hippocr. & Gal. 2. *de fracturis* 9. *Quæ vulnerant, ea ſunt acuta, atque ad incidēdum accommodata; quæ contundendo ſoluunt continuū, ea grauia, duraque ſunt: prærumpunt omnia, tenſionis interuentu id faciunt, hoc idem præſtant & ſuccorum abundantia, ictus, caſus ab alto, clamor maximus & acutus, & alia huiuſmodi: erodūt ſucci acres, ignis, cauſtica medicamenta, & alia id genus. Demum ſanguinis tranſcolatio vel tranſmiſſio ex tunica quidem rarefacta, ſanguine verò attenuato originem habet.* Hæc tota doctrina eſt Gal. 5. *meth.* 2. 4. *de locis aff.* 5. 2. *aphor.* 37. Cauſa hæmorrhagiæ. Apertio vaſorum. Diuiſio. Tranſcolatio.

Veruntamen id notandum eſt, hanc tertiam rationem fluentis ſanguinis, nempe tunica rarefacta atque inſtar ſudoris promanantem à Gal. moderatam, vel potius de numero hæmorrhagiæ deletam fuiſſe 3. *de ſymp. cauſ.* 6. ſiquidem huiuſmodi ſanguis hoc modo exiens verè in ... ſuperiore ratione, nempe ap... exiguorum vaſorum videtur poſſe..., vel certè inter cruentas excretiones non merentur enumerari, cū hoc tēpore exeat ſāguis, minimè verus & legitimus, ſed qui ſeri cuiuſdam ſpeciem repræſētat, quale potiſſimum in iecoris & renum

tenum imbecillitate mingitur, & ſæpius per inferna deiicitur: ad quem modum hæc ſcribit Ariſtot. 3. *de hiſt. animal.* 19. *Si ſanguis immoderatè humeſcit, morbus infeſtat, ſic enim in ſpeciem ſaniei diluitur, & adeo ſereſcit, vt iam nonnullis ſudores cruenti promanarint.* Et iterum 3. *de partibus animalium.* 5. *Nonnullis accidit, vt cruentum quoddam excrementum ſudarent, propter vitiatum corporis habitum, ſcilicet cum corpus laxum fluxumque eſſet, ſanguiſque præ cruditate humeſceret, imbecillitate caloris qui exiguus venulis incluſus concoquere non poſſet:* hæc Ariſt. Hanc partem explicauimus paulò longiùs quàm noſtrum ferat inſtitutum, quod talis doctrina apud Gal. ſit admodum notabilis, neque ſolùm ad ſymptoma, de quo agimus, ſed etiam ad alia quamplurima poſſit magnam lucem afferre. Sed ad propoſitum redeo.

Sanguis ex naribus profluens, vt propter aliquam ex tribus primariis cauſis profluat, neceſſe eſt, nempe aut apertis, aut diuiſis, aut rarefactis tunicis vaſorum, in quibus ille continetur: verùm cum rarò admodum, vel forte nunquam ſanguis poſſit copioſè profluere, aut rarefactis, aut diuiſis tunicis, illud reliquum eſt, vt vel perpetuò, vel certè maxima ex parte huiuſmodi ſanguis ex venarum apertione originem habeat: in febribus autem venæ potiſſimùm aperiuntur, aut propter multitudinem, aut propter nimiam caliditatem vel acrimoniam ſanguinis: ad quem modũ videmus quotidie pleróſque homines, qui delectantur vinis generoſis, acrioribuſque & calidioribus alimentis, qui verſantur ſub ſole, & qui ad ſummam multum ſanguinem, atque eum feruidum cumulant, frequenter in huiuſmodi ſanguinis fluxionem incidere. Ex quibus facile eſt intelligere, qualéſnã ſint indicationes ad huiuſmodi ſymptomatis curationem accommodatæ, de quibus Gal. tractat 8. *metho.* à 5. vſque ad 7. Ergo quicũque ex corpore effluit ſanguis, non amplius effluit & cohibetur, vel quoniam ille nõ fertur ad locum apertum, vel quia diuiſio vaſorum occluditur, vel propter vtrumque ſimul, quod tutiſſimum eſt. Prohibetur ſanguis, ne confluat ad partem læſam inducto animi deliquio, reuulſione facta ad contraria, deriuatione ad vicina, refrigerando corpus vniuerſum, ac maximè partem affectã. Clauditur diuiſio, ſi quod eſt diuiſum contrahatur conniueatque, vel obſtruatur: pars diuiſa contrahitur, adſtrictione, refrigeratione, vinculo, vel aliter iis præſidiis, quibus conamur diuiſum corpus ſimul coniungere. Obſtruitur autem, vel intra, vel extra: intrà quidem à ſanguine concreto, qui Græcè & vulgo thrombus dicitur: extrà tum hoc ipſo ſanguine, tum verò linamentis, ſpongiis, cruſtis, atque iis demum medicamentis, quæ proprio lentore & craſſitie meatus obſtruunt & claudunt, ſi ad ea corpora quæ circumiacent, propiùs admoueantur. Cæterũ quæ de profundo corporis ſanguinis profluuia fiunt, quale eſt ex narib. quæ neque vinculo, neque ſutura, neque ligatura, neque ferramentis ignitis, neque ſimili alia ratione ſanari poſſunt, per reuulſionem ac deriuationẽ, necnon per alimenta quæ emplaſticam vim habeãt & refrigerent, & medicamenta quæ adſtringunt, ſanari debent. Hæc quæ generaliter ex Gal. diximus de ratione curandi quemliber fluxum ſanguinis, quadam elegantiſſima, ſed breuiſſima, & grauiſſima ſententia ab Hip. vt ſui moris eſt, præclariſſimè explicantur, quæ eſt huiuſmodi 6. *epid.* 7. 3. *Sanguinem ex venis promanantem ſiſtunt animi deliquium, figura aliò tendens, interceptio, linamenti in orbem conuolutio, appoſitio & deligatura.* Galen. *in com.* hanc ſententiam admirabilem vocat, illámque exponit accuratiſſimè, atque oſtendit omnia complecti, quæcunque ad nimiam ſanguinis profuſionem pertinent. Sed quæ forte nimiùm communiter hactenus diximus; ad vnum profluuium ſanguinis è naribus contrahamus, & ad particularia præſidia veniamus.

Indicationes curatiuæ.

In ſuperfluo fluxu ſanguinis narium duo ſunt, locus affectus, apertio venarum, & locus ex quo ſanguis profluit, quæ vt plurimum ſunt venæ circa cerebrum, etſi negandum non eſt, hanc fluxionem quandoque per conſenſum aliarum partium ac totius corporis poſſe excitari: itaque duæ quoque ſũt curandi indicationes: altera, vt ſanguis non feratur ad locum læſum: altera, vt locus apertus claudatur. Ad primam indicationem pertinent præſidia, quæ primò reuellunt; ſecundò, quæ deriuant; tertiò, quæ animi deliquium afferunt: ac poſtremò quæ refrigerant & adſtringunt. Ad alteram ſunt accommodata remedia, quæ obſtruendi & adſtringendi vim habent, quæ non ſolùm ad locum læſum, ſed etiam ad partes illi proximas debent apponi. Cæterum quoniam quatenus pertinet ad primam indicationem, iſthæc nomina, *reuulſio*, & *deriuatio*, de quibus acturi ſumus, non ſatis intelliguntur, ac potiſſimùm à nouitiis, addo cum de illis non omni ex parte conueniat inter medicos, ac ſpeciatim nonnulli affirment, Gal. hac in re varium & incertum eſſe; mihi liber de horum nominum vi atque vſu quadam veluti facta digreſſione breuiter nonnulla vobis explicare, quòd eo libentiùs facio, quia neque publicis, neque priuatis lectionibus hoc anno mihi videor aliquam occaſionem poſſe nanciſci, qua hæc præſidia tractare poſſim, quæ alioquin apud medicos ſunt adeò frequentia, vt maximè expediat vos eiuſmodi præſidiorum ſummam, ac potiſſimùm de illis Galeni mentem intelligere, vt ſcribit Gal. 5. *metho.* 3. *Reuulſio & deriuatio ab Hippocr. inuenta ſunt, omnis immoderatæ vacuationis communia remedia.* quibus idem Galen. 5. *aphoriſm.* 58. veluti quoddam genus conſtituit auerſionem ſeu diuerſionem, quod generaliter ad omnes humorum fluxiones pertineat.

Reuulſio & deriuatio quomodo intelligi debeant.

Porrò vtraque huiuſmodi vox quibuſdam certis conditionibus, ac veluti legibus videtur circumſcribi, reuulſio quidem vt fiat in contrarium, & quam longiſſimè, deriuatio autem ex loco proximo, vel ad latera. *Communis*, inquit Galenus capite 99. artis medicæ, *communis*, inquam, *eſt indicatio attrahendi ex omni loco ad partes oppoſitas, reuellendi ad quam maximè diſtantia loca, deriuandi verò ad vicina.* Sic ille docet 13. *method.* 6. & 11. 4. *method.* 6. 1. *de humoribus* 13. reuellendum ad partes, quæ ſunt oppoſitæ maximè & diſtant; contrà ad partes proximas deriuandum eſſe: quod præterea ſatis intelliget, quicunque huiuſmodi nominum vim atque analogiam voluerit conſiderare; etenim reuulſio Latinè, Græcè *ἀντίσπασις*, motum planè contrarium priori ſignificat, vt aqua deorſum fluente, ſi quis per eundem canalem illam retrahat ſurſum, hic verè eam aquam dicitur reuellere: contrà autem deriuatio nihil aliud ſignificat, quàm ex riuo in proximum canalem aliquid ducere, quod propoſito exemplo frequenter videmus ex flumine ad latera facto alueo, aquam deduci ac deriuari.

Vnde forte nimis ſubtilis & ſcrupuloſa eſt cogitatio Argenterij, in arte medic. à pagina 481. vſque ad 490. qui quærit an reuulſio ſit retractio ad contrariam partem, vel magis ad contrarium motum humoris: pariter an deriuatio ſit motus duntaxat ad latera; an magis ad omnes partes quomodocunque vicinas: namque vt res ipſa demonſtrat, reuellere nihil aliud planè eſt, quàm reuocare humores ad partem contrariam, ex qua illi fluunt: quã

quidem contrarietatem Gal. 4. *metho.* 3. *in lib. de reuulſione*, interpretatur ſecundùm quamlibet corporis dimenſionem, ſurſum, deorſum, intro, foras, dextrorſum, ſiniſtrorſum, antrorſum, retrorſum: ſic deriuare nihil aliud eſt, quam humores ad proximas partes deducere, etſi illæ non ſemper ſunt ad latera, ſiue incumbant aliis, ſiue ſubiaceant, ſine alia ratione partibus laborantibus vicinæ exiſtant.

Exempla reuulſionis ad partes oppoſitas, & eas quidem maximè diſtantes, manifeſta ſunt apud Galen. vbi præcipit, *in lib. de ſanguinis miſſione* 19. podagricos ex brachio, comitiali morbo & vertigini obnoxios, ex cruribus vacuandos eſſe: ac rurſum 1. *ad Glau.* 2. 13. *metho.* 5. genu inflammato ex locis ſuperioribus, contrà laborante parte ſuperiore, per inferiora ſanguinem detrahendum eſſe. Sic paſſim occurrunt exempla deriuationis ad partes proximas, ſicuti 13. *metho.* 11. *lib. de reuulſione, cucurbitulis*, &c. in angina ſectis venulis ſub lingua, per nares & os, ſi ad aures vel oculos ſucci fluant, & alia huiuſmodi.

Difficultas. Sed multa ſunt quæ magnam hac in re afferunt difficultatem, namque apud Galenum ſunt in promptu multa exempla illuſtria, dum ille in curandis pleriſque morbis, quibus certum eſt reuulſionem cõpetere, vt in angina, pleuritide, phrenitide, & ſimilibus, ferè nuſquam, & nunquam ſummam partium diſtantiam videtur obſeruare, quod etiam de deriuatione facilè poteſt demonſtrari, in qua non perpetuò ad partes proximas humores ducuntur & deriuantur, adeo vt non iniuria dictum fuerit, cum cæteros medicos, tum maximè Galenum de hac re non ſatis ſibiipſis conſtare.

Solutio. Cæterùm ad ſoluendam huiuſmodi apparentem repugnantiam, ſunt in primis memoria repetenda, quæ Galen. in vniuerſum de curandis morbis ſcripta reliquit, *cap.* 88 *artis med. Iam factam*, ille inquit, *ægritudinem atque exiſtentem curare oportet: quæ nondum quidem adeſt, at futura eſt, prohibenda, ne fiat; eius autem quæ adhuc fit, quod quidem factum eſt, curare oportet, quod autem futurum, prohibere ne fiat*: Hæc Galenus. Ex quibus facilè vnuſquiſque poteſt intelligere, nos in curatione morborum opus habere, quandoque ſimpliciter vacuatione, aliquando reuulſione, nonnunquam deriuatione, ſæpius autem vacuatione ex iis mixta, vt mixti ſunt morbi: vt mixtæ ſunt indicationes, quæ ex illis eliciuntur. Vacuamus ſimpliciter, veluti in febre putrida, cum ſectione venæ; reuellimus, vt in profuſione menſium in mulieribus cum cucurbitulis ad mammas poſitis: deriuamus, vt in anginæ ſectis venis ſub lingua: demum ſimul vacuamus, reuellimus ac deriuamus, ſicuti in pleuritide ſecta vena cubiti interna eiuſdem lateris. At verò vtrùm ſimplex conueniat vacuatio, an reuulſio, an deriuatio an ex iis commixta ratio vacuationis, id ſanè licet vobis ex pluribus coniicere, ſed potiſſimùm ex morbo atque illius tempore: etenim ſi fuerit morbus, in quo noxij humores quieſcant, & vacuationem poſtulent, tunc ſola vtimur vacuatione: ſi verò vehemens impetus & fluxio humorum vel vrgeat in præſentia, vel poſteriùs immineat, ne ſuperueniat, tunc reuulſio eſt admodum accommodata: quemadmodum ſi leuiter humores fluant, vel inueterata iam ſint mala, deriuatio eſt maximè opportuna: quod ſi demum ita ferat opportunitas, vt vno tempore, quod ſæpenumero contingit, & vacuandum ſit, & reuellendum, & deriuandum, tunc quantum fieri poteſt, & loci opportunitas patitur, magis accommodatam vacuandi rationem aggredimur.

Varios hos modos vacuationis Medici diſtinguunt potiſſimũ ex ſitu partium: nã quo proximior eſt locus vacuationis parti affectę, eo facilior & copioſior fit vacuatio & deriuatio: quo magis ille abeſt, eo magis reuellimus, ac min9 deriuamus. Hęc doctrina tradita eſt à Gal. *in lib. de ſang. miſſ.* 19. qui tractans ſummatim, quænam venæ ſint incidendæ variè laborantibus corporis partibus, ita ſtatuit, incipientes inflammationes reuulſione, longius progreſſas ex ipſis, aut ſaltem ex proximis locis vacuandas eſſe. Huius doctrinæ multa ibi exempla afferuntur, ſed tamen Galen. huius ſententiæ talem moderationem adhibet, vt diſtinguentes intelligamus, vtrùm in præſentia malum vrgeat, an magis poſterius immineat: etenim finge aliquẽ laborare vehementi aliqua inflammatione cerebri, faucium, oculorum, hoc tempore certum eſt, reuulſionem conuenire, ſed minimè procul, nec ad longinquiſſima, imò verò ex proximis, vt ſectione venæ in cubito, quæ ſimul poteſt vniuerſum corpus vacuare, & à parte laborante tum reuellere, tum deriuare, id quod à Gal. 1. *ad Glau.* 2. 2. *de ratio. victus* 10. & paſſim videbimus obſeruari: ſi autem malum non adeſt, ſed ferè imminet, quod potiſſimùm ineunte Vere conamur inhibere, rurſum diſtinctione opus eſt, quandoquidem ſi quis conſueuit corripi morbo cõmuni vniuerſo corpori, vt febre, dolore omnium articulorum, iam nihil refert, vtrùm hanc vel illam venam incidas, cum vnaquæque pars ad ſanguinis detractionẽ ſit ferè eiuſdem ſortis & conditionis: ſin verò vna quæpiam determinata pars conſueuerit laborare, tunc non æquè ex quauis parte licet vacuationem moliri, ſed ſemper ex partibus contrariis & diſtantiſſimis, quoniam tum nihil aliud intendimus, quam ſolam reuulſionem, vt hac ratione ſolita humorum fluxio in contrarium trahatur, ac natura diſcat ad alias partes excrementa tranſmittere, quemadmodum ſupra ex Gal. eorum mentionem fecimus, qui podagræ, epilepſiæ, & vertigini ſunt obnoxii. Sic quando Hipp. vel quiſquis ille fuerit, *com.* 2. *de natura humana* 9. ſcriptum reliquit, ſecandas eſſe venas, quàm maximè longè à regionibus, in quibus dolores & ſanguis colligi ſolitus eſſet, Gal. hanc partem interpretatus, illum reprehendit, quòd nõ determinauerit, vtrùm voluerit, membris in præſentia dolentibus, fluentium ſuccorum reuulſionem à remotis fieri oportere, an magis tempore ſanitatis: *nobis autem*, inquit Gal. *videtur, quod potius de ſanis ſit locutus, cum ſcriptor id velit, redundantes ſuccos aſſueſcere ad alias partes ferri*. Quam quidem reuellendi rationem, vt id obiter vos moneam, Medici debent obſeruare in vrendis quoque vlceribus, quas vulgo *fontanellas*, vocãt, vt ſi quis exempli gratia, hoc tempore laboret morbo capitis, qui non ſolùm reuulſionem, ſed etiam deriuationem poſtulet, huic vlcus inuratur parti proximæ, hoc eſt, in brachio, fortè etiam in occipitio: ſin autem morbus magis poſteriore tempore videatur imminere, neque in præſentia vrgeat, tunc vlcus inuratur in partibus remotis, hoc eſt, in cruribus. Ex iis puto ſatis conſtare, quamobrem Medici reuellentes non perpetuò maximam partium diſtantiam velint obſeruare: etenim ſi accidat, accidit autem frequentiſſimè, vt non ſolùm cogantur reuellere, ſed etiam ſimul totum corpus & partem affectam euacuare, quod partes diſtantes nequeunt perficere, tunc iure optimo ex parte proximiore vacuationem moliuntur: ad quem modum Galen. in phrenitide, pleuritide, angina, & pleriſque huiuſmodi morbis periculoſis, & quibus celere præſidium conuenit, reuellit à parte quidem contraria, ſed minimè à diſtantiſſima, cum illi propoſitum ſit, non modò reuellere, ſed etiam corpus vniuerſum vacuare, & à parte laborante deriuare.

Contrà

Contrà verò ſi nos velimus ſimpliciter reuellere, aut præterea non occurrat locus commodus, per quem liceat ſimul reuellere & deriuare, tunc cum non poſſumus id quod volumus, id quod poſſumus velimus, neceſſarium eſt: itaque ſi manus vel crura laborent, cum principio non liceat per affectas partes vacuare, deſitque locus opportunus, per quem ſimul reuellere poſſimus & deriuare, tunc neceſſe eſt ad partes diſtantes confugere; ad quem modum docet Galen. 10. *meth. cap.* 5. 6. & 11. laborante manu per inferiora, male item affecto crure, modò ex brachio, modò ex altero crure ſanguinem mittendum eſſe: ſiquidem, vt ſupra diximus, ſecundùm omnes oppoſitas partes nobis licet reuellere, dummodo id fiat ſecundùm rectitudinem, quod Hipp. *κατ' ἴξιν* dicitur: de qua rectitudine nolo in præſentia longiùs agere, an debeat intelligi de ea quæ ex fibrarum in venis exiſtentium conſenſu ſumitur, an magis de rectitudine partium corporis, de qua controuerſia noſtrates medici digladiantur, qui nunc ſatis habeo Galenum, vt dixi, hanc rectitudinem interpretari, qua dextra dextris, ſiniſtra ſiniſtris reſpondent: quod & de aliis oppoſitionibus dicendum eſt. Quare autem Gal. velit, laborante crure, modò ex brachio ſuperiore, modò ex crure altero ſanguinem mittendum eſſe, id mihi quidem vt videtur, ex diuerſa indicatione pariter definiendum eſt: namque ſi magis reuellendum fuerit, locus ſuperior omnino videtur opportunior; ſin autem magis fuerit deriuandum, tunc ex altero crure vacuatio commodior cenſenda eſt: etenim præterquam quod crura inuicem cohærent ad latera, quod maximè ad deriuationem pertinet, illis præterea vehementer conuenit, propterea quia, vt vidiſtis in anatome venæ, quæ vtriſque cruribus inſeruntur, originem habent à communi trunco, qui in inguine diuiditur.

Summa. Sed hanc totam diſputationem breuiter in vnũ colligamus: ſicuti morbus vel imminens, vel præſens, vel incipiens, vel progreſſus, vel grauior, vel leuior, vel alia ratione differens, modò reuulſionem, modò deriuationem, modò ex iis mixtam vacuationem postulat; ita medici, ac præcipuè Gal. pro variis ſibi propoſitis indicationibus, ex variis partibus, nunc remotiſſimis, nunc vicinioribus, nunc remediis, ſed tamen ſeruata in perpetuum rectitudine, varias quoque vacuandi rationes aggrediũtur: itaq; facilè vnuſquiſque poteſt intelligere, nullã hac in re inter illos diſſenſionẽ, nullã varietatẽ extare, imo verò omnes vnũ atque idem ſentire.

Cæterũ vt neque id poſtremo hoc loco prætermittatur, etſi iſthęc horũ nominũ reuulſionis & deriuationis videatur legitima interpretatio, & propria circumſcriptio, tamen neque negandũ eſt, mea ſententia, medicos, atque præcipuè Gal. vtramque vocem nonnũquam confundere, & alteram pro altera vſurpare, ſic docente Hip. 6. *epid. ſectio* 2. 31. *fluxiones oculorum in fauces retrahendas eſſe; auxiliorũ reuellentiũ*, inquit Gal. *hæc vna quadam eſt ſpecies, ipſo nobis confidente diuturnas oculorum fluxiones ad fauces traducere, ſcilicet per acria medicamenta retrahentibus*, &c. Atqui cum humores hoc loco minimè ad oppoſitas & diſtantes, ſed ad partes proximas deducantur, ſatis manifeſtũ eſt, hanc deriuationẽ potiùs, quàm reuulſionẽ appellendã eſſe. Sed vnus præterea locus hoc ipſum poteſt abunde confirmare. Galen. *in lib. de reuulſione*, inter cęteras ſpecies reuulſionis docet, quæ continentur in ventre inferiore per vrinam, contra lotia per alui excretiones reuellendas eſſe, veruntamen hunc ipſum vacuandi modum, iam non reuulſionem, ſed deriuationem, vt illa verè eſt, non verentur appellare in 5. *method.* 3. 6. *epid.* 2. 7. Huiuſmodi ſanè multa alia exempla non deſunt, ex qua forte animaduerſione multæ difficultates facile poſſunt diſſolui, quæ à multis de hac re circumferuntur. Atque de hac re ſatis.

Sicuti in fluxu ſanguinis narium duo fuerant, locus affectus, apertio venarum, & locus ex quo fit fluxio, ita duæ quoque inſtitutæ fuerunt curandi indicationes, vna vt ſanguis non feratur ad locum affectum, altera vt locus apertus claudatur. Quatenus pertinet ad primam indicationem, quę eſt longè maximi momenti, atque alteram debet præcedere, diximus ex Gal. quatuor præſidiorum genera conuenire; primùm, quæ reuellunt: ſecundò quæ deriuant: tertiò, quæ animi deliquium inducunt; poſtremò, quæ refrigerant & adſtringunt, de quibus ſigillatim, ſed breuiter dicendũ eſt. Sed ante omnia, quod admonet Auic. eſt animaduertendum, an fluxus ſanguinis narium ſit criticus nec ne: ſiquidem primùm febres ardentes peculiari quodam iudicio, notauit Gal. 1. *epid.* 1. 9. *ſectio* 2. 63. deinde phrenitis, pleuritis, omnes inflammationes iecoris, lienis & hypochondriorum, aliique morbi, per profluuium ſanguinis è naribus ſolent iudicari, de quibus Gal. tractat diffusè 3. *de criſ.* 3. de quo quidem indicio ac de ſignis quamplurimis, quæ illud ſolent præcedere, Gal. tractat accuratiſſimè 3. *de criſ.* 11. 1. *ad Glau. vltimo*, qui profitetur, medicum præclarum ac doctrina Hip. probè inſtructum poſſe pręcognoſcere non modò ſanguinem fluxurum, ſed etiam ex hac nare, & hoc tempore fluxurum eſſe, ſicuti ipſe elegantiſſima hiſtoria narrat ſibi ipſi contigiſſe, in *lib. de præcog. ad Poſthumum* 13. quippe in quodam ægroto adoleſcente primùm ridentibus, deinde admirãtibus cæteris medicis, gloriatur ſe præcognouiſſe, & ſanguinem fluxurum, & ex dextra nare, atque hoc momento temporis fluxurum eſſe, quod rei euentus confirmauit. Itaque ſcribit Auic. fluxũ ſanguinis narium qui ſit criticus prohibẽdum non eſſe quantum poſſibile eſt: quæ poſtrema verba exponunt interpretes, niſi ille fuerit immoderatus, & debilitet virtutem; quam interpretationem alij non recipiunt, qui exiſtimant, fieri non poſſe, vt natura quæ probè agit ac bene iudicat, nimiam & inutilem vacuationem moliatur: ſed tamen non eſt negandum, mea ſententia, quin idem naturæ poſſit quãdoque euenire; quod euenit currẽtibus per loca decliuia, qui ſæpenumero nequeũt ſe cõtinere ſicuti cõtigit illi adoleſcenti, de quo Gal. hiſtoriã narrabat, cui tãta ſãguinis copia profluxit, vt fuerit Gal. neceſſe illum variis præſidiis cohibere. Ergo ſi ſanguis profluat tam profusè, vt periculum immineat, ne calore natiuo debilitato alimenta deinceps neque concoqui, neque trãſmutari in ſanguinem, neque per corpus diſtribui poſſint, quæ eſt interpretatio Gal. 4. *aph.* 27. aut quod ſcribit Hip. 5. *aph.* 3. ne ſingultus, conuulſio, aut alia lethalia ſymptomata ſuperueniant, iam neceſſe eſt ſanguinem cohibere: ſiquidem conſtat inter omnes, tantam eſſe præſtantiã ſanguinis, vt referente Ariſt. *in lib. de anima*, & Gal. *de plac. Hip. & Plat.* nonnulli philoſophi exiſtimauerint illum animam eſſe, quod etiam dictum eſt à Poëta, *Et vitam cum ſanguine fundit*, qui purpuream quoque animam euomi ait.

Quantitas ſanguinis in homine. Eſt quædã curioſa quæſtio, quanta ſanguinis copia reperiatur in homine: Cui reſpondet Auic. 3. *canonis fen.* 5. *tract.* 1. *c.* 9. quod quandoque viuit homo in fluxu ſanguinis narium vſque quo egrediantur ex eo vltra 20. libras, & vſque ad 55. qui deinde moritur. Braſſauolus refert illuſtri cuidam mulieri ſanguinem profluxiſſe ad lib. 52. & ſanatam fuiſſe, *in ſuo comp. aph. lib.* 4. c. 23. & *lib.* 8. *aph.* 3. & 23. Ego olim Vicentiæ viſitaui nobilem puellam annorum 11. cui ſanguis profluxit è naribus ad lib. 15. circiter, quæ deinceps in malum corporis habitum

incidit, adeo vt non ſine multo labore & tempore priſtinam ſanitatem fuerit conſecuta.

Nota de frictionibus. Sed iam ad particularia præſidia veniamus: itaque ad primam indicationem, ne ſanguis fluat ad locum apertũ, omnia reuulſionũ genera ſunt accõmodata, frictiones & ligaturæ extremarum partiũ, quales ſunt crura, pedes, brachia, manus; in quibus frictionibus id vobis notandũ eſt, nõnullos vti conſueuiſſe rebus quibuſdam vehemẽter calefacientibus, pipere, pyrethro, & ſimilibus, cum quibus validè & diù fricant, vt ita humores efficaciùs reuellãtur, quod quidem nequeo probare, ſiquidẽ hac ratione calefiũt non ſolùm partes extremæ, ſed etiã totus ſanguis, & corpus vniuerſum, quarè ſolæ frictiones & ligaturæ vobis ſatis fuerint; ſicuti Gal. quoque perpetuò facere conſueuit. Alij vtuntur lotionibus earundẽ partiũ. Sed hîc quoque cauẽdũ eſt, ne eleuatis ex aqua vaporibus, tum cæteræ partes, tum maximè caput calefiat, ex quo ſanguis copioſiùs profluat: ad quem modum dicit Gal. 1. *ad Glau.* 14. balnea ſanguinis fluxum acriter irritare; quare magis probanda eſt adminiſtratio aquæ frigidæ, de qua paulò pòſt ſermonem habebimus.

Clyſteres. Sunt clyſteria, quæ pariter licet præparare ex medicamentis quæ poſſint non ſolùm reuellere, ſed etiam humorum caliditatem & acrimoniam remittere, qualia forent quæ diximus ex decocto maluarum, lactucæ, violarum, oleo violato & ſimilibus: imò verò ſi illa ferat occaſio, ægérque hoc ſymptomate laboret, quod frequenter euenit, propter copiam nimiam bilis, mea ſententia non foret alienum à ratione, ſi leue aliquod medicamentum illi daretur, quale inter cætera eſſet caſſia cum pulpa thamarindorum, quod poſſet humorem noxium partim leuiter purgare; partim alterare, atque ſanguinis vitium corrigere: propter iuniores ſit exemplum.

℞. *Floris caſſiæ nouiter extractæ* ℥. j.
Pulpæ thamarindorum ℥. ß.
Specierum trium ſandalorum ʒ. ß. *Miſc. cum ſaccharo, fiat bolus.*

Cucurbitulæ. Præterea ſunt cucurbitulæ, quæ hac in re præclaram operam præſtant, vt Galen. Auic. & omnes teſtãtur, & confirmat experientia, quæ quidẽ variis corporis partibus, & variis modis ſolent adminiſtrari: nãque affiguntur hypochondriis, de quibus ita ſcribit Gal. *in lib. de ſang. miſſ.* 15. 5. *meth.* 3. *Cum ex naribus ſanguis erũpit, eum retinent magna in hypochondriis defixæ cucurbitulæ.* Infigendæ autem ſunt, ſi ex dextra nare profluit, ſuper iecore; ſi ex ſiniſtra, ſuper liene; ſi ab vtraque nare, ſuper vtroque viſcere. Auic. autem probat cucurbitulas poſitas non ſolùm ad hypochondria, verùm etiam ad mãmillam, quæ nari profluenti reſpondeat: ſed forte neque forent inutiles, ſi affigantur ad crura, vel ſine ſcarificatione, vel etiã cũ ſcarificatione: quæ quidem reuellendi ratio eſt ſurſum, deorſum. Amplius verò vt placet Auic. *in cap. proprio,* & Paulo *lib.* 3. *cap.* 24. licet illas apponere partibus poſterioribus cum leui ſcarificatione, vt principio ceruicis, & ſpatulis, quem modum reuulſionis conſtat ad partes anteriores & poſteriores pertinere.

Venæ ſectio Cæterum nulli dubiũ eſſe debet, quin inter cætera omnia præſidia reuellentia ſectio venæ principẽ locũ obtineat, ac propterea ſi profluuium ſanguinis fuerit vehemẽs, primo quoq; tẽpore ad huiuſmodi remediũ deueniẽdũ eſt, de quo audiatis Gal. 5. *meth.* 3. *Quod ſi reſolutus adhuc æger,* &c. qua ſerie nos docet non modò ſanguinẽ mittendũ eſſe, ſed etiã ex qua vena, ac poſtremò quomodo illũ mittere oporteat, nimirũ bis, ter, & quater, educendo ſanguinis modicã copiam, ſiquidem gratia reuulſionis remediũ adminiſtratur, nam iuniores debent ſcire, quod aliàs docet Gal. *de ſang. miſſ.* 12. nẽpe reuulſionem, quanto particulares ſanguinis detractiones maiorem in numerum auctæ fuerint, tanto efficaciorem fieri, quoniam ita natura toties irritata, quæ ad partem affectam confluunt, maiori cum impetu in contrariũ locũ deponere & detrudere cõſueuit.

Deriuatio ſanguinis. Secunda indicatio curandi immoderati fluxus ſanguinis nariũ, pertinebat ad deriuationem, quam diximus fieri ad partes proximas: itaque primùm occurrit ſectio venarum ſub lingua: ſecundò, miſſio ſanguinis ex auribus, quæ fieri poteſt vel illis ſcarificatis, ac potiſſimùm parte poſteriore, vel ad illas appoſitis hirudinibus, quæ ſenſim ac ſine viriũ iactura ſolent ſanguinẽ deriuare; tertiò, eſt cucurbitula leuiter ſcarificata, quæ vt placet nonnullis, in capite ſupra cranium; ſed mea ſententia longè opportunius ad partem capitis poſteriorem, ad principium ſpinalis medullæ apponenda eſt: neque enim prætetea alij occurrunt loci proximi, ad quos liceat ex naribus ſanguinem deriuare.

Animi deliquium quo modo inducatur. Tertia fuerat indicatio, reuocandi ſanguinem à naribus, inducto animi deliquio: etenim cum huiuſmodi malum non aliter eueniat, quàm patiente corde aut primario, aut aliis partibus conſentiente, ſanguis confertim recurrit ad partes internas, & ad mẽbrum nobiliſſimum, ex quo huiuſmodi ægroti palleſcunt & exterius refrigerantur; vnde ſumma cum ratione ſanguis ita ad aliam partem conuerſus, vt non amplius petat locum apertum, neceſſe eſt. Porrò huiuſmodi ſymptoma adducitur natura quidem immoderata vacuatione vt placet Auic. ſed improuiſo faſtidio, nuntio inopinato, magno timore, ſed præcipuè ex vehementiſſimo dolore, ſicuti exempli gratia, ſi violenter comprimantur digiti, manus, teſtes, mammæ in mulieribus, vel alia ſimili ratione dolor grauiſſimus inferatur.

Refrigerantia, ſanguinis ſiſtentia. Poſtremo autẽ loco prohibetur ſanguis ne cõfluat ad venas nariũ, medicamentis quæ refrigerãt partim ſanguinẽ fluentẽ, partim locum affectũ, & partim locos circũpoſitos & vicinos: ita enim facilè ſanguis firmatur, redditurque veluti immobilis, ac nares vix illũ recipiunt. Huiuſmodi medicamenta ſunt quàm plurima, partim interna, partim externa, ex quibus nonnulla magis familiaria & vſu comprobata, nos breuiter ſeligemus.

Interna. Interna ſunt decocta endiuiæ, portulacæ, plãtaginis, hepaticæ, nenupharis, ſyrupus violaceus, de endiuia, de agreſta, de portulaca, de ribes, conſerua roſarum, violarum, nenupharis; ac poſtremò ſi res vrgeat, medicamenta ſtupefacientia, ad quæ licet quandoque deuenire, ſyrupus de papauere, philonium, requies Nicolai, theriaca recens, & alia huiuſmodi. Quod ſi hoc ſymptoma daret inducias, et ſi iſtud potius foret attendere ipſi cauſæ quàm ſymptomati, opportunè quoque poſſent exhiberi nonnulla medicamenta, quæ leuiter purgarent humores tenuiores & calidiores, qualia sũt caſſia, ſyrupus roſaceus ſolutiuus, rhabarbarum; de quibus paulò antè diximus.

Externa. Externa autem ſunt medicamenta repellentia, hoc eſt refrigerantia & adſtringentia, quæ ad varias partes apponuntur: primum eſt maximus vſus aquæ frigidiſſimæ, vel ſimplicis, vel permiſta portiuncula aceti, ad penetrationem: hæc enim ore continetur, per nares attrahitur, ad frontemque & vniuerſam faciẽ aſpergitur. Hoc idem, vt aliis placet, præſtant aquæ ſtillatitiæ frigidiores, endiuiæ, roſarum, plantaginis, portulacæ, vel olea roſaceum, omphacinũ, citoniorum, myrtinum. Verùm ego puto frigidam aquam & aquis ſtillatitiis, & oleis longè efficaciorem eſſe, qui adhuc magis probarem ſuccos, exempli gratia, plantaginis, portulacæ, & ſimilium: ex quibus facile eſt vnicuique varias medicamentorũ formas parare. Auicen. præter hæc probat embrochas & perfuſiones capitis, nec non ſeſſiones corporis

corporis in aqua non ſolùm frigida, ſed etiam infrigidata cum niue; ex quo recentiores ſolent & crura & brachia, ſed potiſſimùm teſtes aqua frigida fouere aſſiduè, quod remedium puto per antiperiſtaſim prodeſſe. Sed hoc loco minimè prætermittendum eſt admodum notabile præceptum Gal. & Auic. qui monent ad huiuſmodi refrigerantia medicamenta non ſine iudicio deueniendum eſſe, cum ſæpenumero importunè adminiſtrata, multa & grauiſſima pericula ſecum afferãt, de qua re Galen. hæc habet 5. *meth.* 6. *Eorum quibus ex naribus ſanguis profluit, aliqui ex capitis refrigeratione deteriùs habuerunt: ergo neque omnino, neque ſine diſcrimine, neque omni tempore loca quæ circa particulam ſunt poſita, vnde ſanguis profluit, refrigeranda ſuaderem, imò poſteaquã in alias priùs auerteris, exempli gratia, poſtquam vſus fueris miſſione ſanguinis, vel alia reuulſione: quin ne ſic quidem ad frontem & caput illico refrigerantibus vtendum, ſed prius eſt ad contraria reuellendum, vtique in ſumma ceruice cucurbitula appoſita.* Quamobrem antequam ad hæc remedia particularia deueniatis, primum vos vti decet omnibus generibus reuulſionis & deriuationis, de quibus ſatis diximus.

Poſtremo autẽ loco nares obſtruũtur iis medicamentis, quæ ſuo lentore & craſſitie meatus ſolent occludere, quæ quidem ſunt ferè omnibus manifeſta, aloe, rhus, maſtix, roſa, acaſia, hypociſtis, balauſtia, cortices granatorum, plantago, portulaca, conſolida, & alia id genus, ex quibus ſucci, aquæ, olea, & variæ medicamentorum formæ parari poſſunt: pro iunioribus.

℞. *Olei roſati omphacini* ℥. ij.
Succi plantaginis,
Lactucæ ana ℥. ß.
Hypociſtidos,
Balauſtiarum ana ʒ. j.
Aceti parum. Miſc. & fiat linimentum. quod & ad nares, & ad cæteras partes proximas debet apponi.

Aliud exemplum:

℞. *Succi polygoni*,
Semperuiui,
Portulacæ ana ℥. ß.
Boli armenæ,
Terræ lemniæ,
Lapidis hæmatitis,
Cum albumine oui & pauco aceto fiat linimentum vt ſuprà.

Sed inter cætera omnia eſt medicamentum Galeni admodum celebre, ex manna thuris, aloe, albo oui, & pilis leporis, quod ad retinendũ ſanguinem creditur adeo eſſe præſtans, vt nonnulli exiſtiment non modò ſanguinem ex venis, ſed etiam ex arteriis fluentem illius opera poſſe ſanari. id quod experientia confirmat eſſe veriſſimum, adeo vt vice reliquorum omnium eſſe poſſit: & ſane in huiuſmodi caſibus, & vbicunque neceſſe eſt ſanguinem retinere, ego hoc medicamẽto vtor familiariſſimè, de quo ita ſcribit Gal. 5. *meth.* 3. *Optimum igitur omnium quæ noui, medicamentorum, quo etiam ad cerebri membranarum hæmorrhagias, tutiſſimè vtor, eſt quod nunc ſubiiciam.*

Hæc quæ diximus hactenus de ratione curandi immoderati fluxus ſanguinis narium Galen. quaſi quodam epilogo complexus eſt, dum narrat hiſtoriam illius adoleſcentis, cuius in ſuperiori lectione mentionem fecimus, ex quo vno loco ſummatim atque vno intuitu vobis licet curandi huius ſymptomatis rationem tenere.

Cæterum præter hæc omnia ſunt nonnulla quæ occulta quadam proprietate videntur fluxum ſanguinis narium poſſe firmare: ſunt demum incantationes, de quibus partim quòd temporis anguſtia id non patiantur, partim quòd multa poteſtis videre apud Dioſcoridem, Aetium, Alexandrum, & quædam etiam apud Gal. nolo agere longiùs.

Victus ſit refrigerans, boni ſucci, facilis concoctionis & nutritionis, priſana, alica, oua ſorbilia, & ſimilia: vinum prætermittatur, *niſi* inquit Auic. *fluxus ſanguinis faciat caſum virtutis*, quo tempore illud oligophorum & parcè exhibendum eſt. Atque hactenus de ſuperfluo ſanguinis narium fluxu. *Victus ratio.*

CAPVT XXX.

De Vomitu.

QVandoque vomitus tantũ procedit in febribus, vt propterea ægroti vires reddantur debiliores, illique ad maxima diſcrimina deducantur, ex quo medici coguntur huius ſymptomatis propriã curationẽ ſuſcipere. Ergo vomitus qui ſine dubio inter ſymptomata exeuntia immutata debet reponi, accidit propter tres cauſas: Prima eſt nimia quantitas materiæ quæ excernitur tanquã immodica, & ventriculũ grauans, ſicuti eſt nimia alimenti multitudo. Secunda eſt praua materiæ qualitas, quæ infeſtat & mordet, veluti quando per cruditatem acidum, vel nidoroſum, vel amarũ, vel acre alimentũ aſſumptũ redditum eſt, ad quod genus referenda ſunt & biliosa & pituitoſa, & ſeroſa excrementa, quæ in ventriculo nata ſunt, vel ex vniuerſo animantis ambitu in eum ſunt deriuata. Tertia eſt cauſa eorũ quæ ventriculũ ad vomitũ concitant, licet neque grauent, neque mordicẽt, ſed ſolùm præter naturã ſint; eſt autẽ omniũ quæ præter naturã ſunt cõmunis definitio, ſi poſtquã concocta fuerint, alere non poſſint, qua quidẽ ratione nõ ſolum acida & ſalſa pituita, verùm etiã dulcis quandoque in ventriculo conſiſtens, ipſum ad vomitũ conſueuit prouocare. Hæc doctrina eſt Gal. 3. *de ſympt. cauſ.* 6. ex quibus ſatis licet intelligere, quid ſit vomitus, & à quibus cauſis proueniat, etenim quotieſcunque in ventriculo res cõtinentur, quæ vel nimia copia grauãt, vel mala qualitate mordent, vel quòd ſint præter naturã negotiũ faciunt, tũc natura inſurgit ad earum expulſionẽ, & vomitus excitatur. Itaque ſi in febre vomitus fuerit vſque adeo immoderatus, vt iã vires diſſoluantur, tunc neceſſe eſt illius curationem aggredi: pro qua ſunt indicationes: prima, reuellendi materiã: ſecunda, roborãdi ventriculum: tertia, reſtaurandi & conſeruandi ipſas vires, à qua poſtrema indicatione, cum cæteris omnibus ſit dignior, & longè maximi momenti, incipiẽdum eſt. Sed ante omnia eſt animaduertendum, an vomitus fuerit criticè à natura inſtitutus: namque vt ſcribit Gal. 1. *ad Glau.* 14. in huiuſmodi vomitu non ſunt quærenda remedia, ſiquidẽ ille bonũ potius ſignum exiſtimandus eſt, ſicuti & multa alia ſigna critica, quæ plurimis terrorẽ iniiciunt: quo loco Gal. nec non 3. *de criſib. vltimo*, tradit varia ſigna, quæ vomitũ decretoriũ ſolent demõſtrare. Quapropter ſicuti in vomitu critico, cuius peculiare eſt ſignum Hipp. 1. apho. 2. *quod confert atque æger illũ facile tolerat, non ſunt quærenda remedia, ita in altero, qui non ſolum non confert, neque facile fertur, ſed etiam virium debilitatem & alia pericula ſecum affert, neceſſe eſt ad medicamenta deuenire.* *Vomitus criticus non ſiſtendus.*

Ergo ad reſtaurandas vires primùm ſunt boni odores, aqua roſacea, violacea, acetum, vinum generoſum, vel ſeparata vel inter ſe miſta, roſæ, mala citonia, mentha, cortices citri, & ſimilia: nam ſicuti ex Hipp. *in lib. de alim.* ſcribit Gal. 2. *aph.* 11. quicunque celerrima indigent adiectione, iis liquidũ remediũ ad recuperandas vires optimum eſt: vbi verò adhuc celeriore egent, per odores: aſſerente Galen. 2. *de alim.* *Inſtauratio virium.*

*alim.facul.*10.odorata eſſe quàm maximè amica vẽtriculo, ſicuti contraria illum ſubuertere,& ad vomitum incitare. Secundò ,ſunt ea quæ facilè ingeruntur , facilè coquuntur, & facilè nutriunt , inter quæ vinum principé locum videtur obtinere,ſcribente Gal.2.aph.18.illud celerrimè ac maximè vniuerſum corpus nutrire;& rurſum 3.*de temp.*2. vino inter cætera id proprium & peculiare eſſe,vt celeriter tranſmutetur ac nutriat : quamobrem licet & panem ex vino,& omnibus modis vinũ propinare, niſi,inquit Gal.1.*ad Glau.*14.circa medium, ſit aliquid quod huiuſmodi exhibitionem prohibeat,veluti ſi febris inſignis atque ardẽs fuerit, ſi aliquod viſcus inflammationem patiatur , ſi caput vehementer doluerit , ſi delirium vel adſit , vel immineat ; ſiquidem magna & quaſi inſanabilia ex potu vini in huiuſmodi affectibus nocumẽta proueniũt.

Reuulſio. Viribus vtcunque recreatis ſecũda ſuccedit indicatio,quæ pertinet ad reuulſionẽ:pro qua ſunt frictiones & ligaturæ doloroſæ extremarũ partium; nãque ex dolore,& natura ab opere expellẽdi auertitur,& ad partes dolentes humorũ copia trahitur. Sunt cucurbitulæ,balnea aquæ dulcis,& cætera id genus,in quibus quidem adminiſtrandis reuulſionibus illud perpetuò debetis animaduertere,quod docet Galen.*loco citato ad Glauc.*& nos proximè diximus,nẽpe ſi euacuationes fiãt per partes ſuperiores,vt fit in ſuperfluo vomitu,reuellendũ eſſe inferius fricando,reuellendo, & lauando pedes & crura:contrà verò ſi fiant per partes inferiores, ſuperius reuellendum eſſe ad manus & brachia. Poſtremò autem ſymptomate diutius permanente,vt alimenta nullo modo queant retineri , iubet Paulus *lib.*2.56.cucurbitulã cum plurima flãma ad os ventriculi affigendã eſſe,atque ipſa adhuc affixa alimẽta exhibenda, quod quidẽ remediũ valde cõmodũ, atq;experiẽtia confirmatum,nõ debuit prętermitti.

Roboratio ventriculi. Iam verò inſtauratis viribus,factis reuulſionibus, poſtremò ad roborandũ ventriculũ veniendum eſt: quo loco id vobis maximè notandũ eſt, & memoria tenendum,in quo alioqui frequenter errant cõmuniter practicãtes,vt ex præcepto Gal.1 *ad Glau.* 14. *ad fin.*ad ea nunquã accedatis, quæ poſſint ventriculum firmare & corroborare,niſi excremẽta in eo contenta ſaltem maxima ex parte priùs educta fuerint:namque ſi aliter fiat,cum medicamẽta omnia quæcunque poſſunt roborare, eadẽ quoq; poſſint adſtringere,hinc fit vt eadem excremẽta magis impingantur & affigantur ipſi vẽtriculo ; ex quo pernicioſo errore videmus ſæpenumero & ſæua ſymptomata & quandoquę mortẽ miſeris ægrotis ſuperuenire.Ergo aut per vomitum,aut per aluum vacuata,ſaltem pro parte noxia materia , iam tutò vobis licet progredi ad roborantia medicamenta, quorum alia ſunt interna,alia externa,vtraque autẽ varia eſſe debent,vt varia ſunt excrementa,quæ per vomitum reiiciuntur:nãque ſi ventriculus ſit calidior,euomanturque acria & bilioſa,ſunt illa adminiſtranda,quæ frigida ſint & adſtringẽtia;interiùs conſerua roſarũ,cichorei,acetoſæ, ſyrupus de roſis ſiccis,de portulaca, de agreſta, corallia, margaritæ & ſimilia ; & ſi opus fuerit medicamentis magis adſtringentibus,ſunt opportuna acacia, hypociſtis, terra lemnia , bolus armena & alia quamplurima. Quòd ſi tandem hæc fruſtra fiant , omnes ferè deueniunt ad medicamenta ſtupefacientia,quæ facilè poſſunt & ſomnum conciliare;& impetum naturæ expellentis cohibere. Habeatis exempla:

℞. *Conſeruæ florum cichorei* ʒ. ij.
Specierum diarrhod. Abbat. ℈. ß. *M.*

Vel aliter:

℞. *Conſeruæ roſarum* ℥. ij.
Margaritarum preparatarum ,
Coralliorum rubeorum,
Seminis acetoſæ ana ʒ. ß.
Miſc.cum ſyrupo de roſis ſiccis quantum ſufficit, & fiat electuarium exhibendum ante alimenta ad nucis magnitudinem.

Habetis diacitonitem ſine aromatibus : vulgare etiã eſt auxiliũ,ex vino aut ſucco granatorũ,vel citoniorũ , panem infundere & exhibere. *Stupefacientia.* Quatenus autem ad medicamenta ſtupefacientia , quicquid cæteri ſentiant,mea quidem ſententia,in vſu eorũ admodũ prudenter & cautè agendum eſt:etenim ſi vires fuerint admodũ imbecilles, ab illis perpetuò abſtinendũ eſt , quæ adhuc magis poſſunt illas diſſoluere & ſuffocare.Quod ſi maxima vrgeat neceſſitas,neque vires ſint prorſus collapſæ, vobis licebit nonnulla leuiora adminiſtrare. Et ſit exemplũ:

℞. *Conſeruæ roſarum* ʒ. j.
Theriacæ recentis ʒ. ß. *Miſc.*

Externa. Externa autem ſunt linimenta ex oleis,roſaceo, citoniorum,maſtichino : ſunt fomenta ex roſis,foliis myrthi, corticibus granatorum, balauſtiarum. Sunt emplaſtra ex carne citoniorum , acaciæ , hypociſtide,roſis & ſimilibus , Et ſint exempla:

℞. *Olei roſati completi ,*
Citoniorum ana ℥. ß.
Maſticis ʒ. ij.
Ceræ parum. Miſce & fiat linimentum.

Aliud exemplum:

℞. *Olei citoniorum .*
Maſtichini ana ℥. ß.
Specier. diarrhodon ʒ. ij.
Ceræ parum. Miſce & fiat linimentum.

Exemplum fomenti :

℞. *Filiorum roſarum ,*
Myrthi ana M. ß.
Seminum coriandrorum ℥. ß.
Decoquantur in aqua pro fomento.

Tandem habeatis exemplum emplaſtri :

℞. *Carnis citoniorum* ℥. ij.
Specierum diarrhodon ʒ. iij.
Acaciæ ,
Hypociſtidos ,
Roſarum ana ʒ. j.
Farinæ hordei ℥. j.
Olei roſati completi ,
Maſtichini ana q. ſ.
Miſce & fiat emplaſtrum.

Vulgare idque optimum emplaſtrum eſt de cruſta panis Montagnanæ : præterea eſt emplaſtrum diaphænicon , cuius meminit Alexander, Paulus, Meſue , & alij ; ſunt & alia quamplurima. Atque hæc ſunt medicamenta tam interna quàm externa corroborantia ventriculum, ſi ille calidior fuerit , & calidiora excrementa deiiciantur.

Sin autem ventriculus non adeo magnam caliditatem præſeferat,quod excrementa exeuntia,nec non varia ſymptomata facile poſſunt demonſtrare,vel medicamentis frigidis poterunt permiſceri quædam calidiora , quæ illorum frigiditatem poſſunt remittere, vel poterunt illa prætermitti , aut ſaltem minui,calida autem augeri; qualia ſunt mẽtha,abſinthium, betonica, ſemina odorata , & alia id genus ; quæ quidẽ medicamenta tũ frigida tum calida debent adminiſtrari , & inter ſe permiſceri, prout alter ſcopus refrigerandi,vel alter calefaciẽdi magis videbitur poſtulare. *Victus.* Quod pertinet ad victus rationẽ, ſint alimenta quæ non facilè diffluãt & corrũpantur,de quibus ſcribit Gal.11.*meth.*6.alia ſunt non aqua mulſa,non cremor ptiſanę,ſed panis & ſorbitio ex alica,fructus auſteri;mala punica,citonia,pyra,& ſimilia,vitelli ouorũ, teſticuli pullorum gallinaceorũ, inter cætera eſt ferculum maximè laudatum ; noſtrum far vulgare optimè decoctum,

cium, in eo poſitis granis mali granati, aut ſi hæc grana deſint, modico eiuſdem vino vel ſucco. De vino diximus illud exhibendum propter vites.

Quantitas ciborum. Alimenta autem moderatè vel potius parcè exhibeantur, quod monet Paulus, vt ea facilius à ventriculo poſſint contineri.

CAPVT XXXI.

De Syncope.

QVoniam admodum frequenter euenit, vt in febribus, potiſſimùm quæ pendent ex putredine bilis, ægri incidant in maximas anguſtias & anxietates ventriculi, adeo vt quandoque ad lipothymiam & ſyncopen deueniant, propterea quia vel profuſè euomunt, vel nequeunt euomere; de hoc quoque vt frequentiſſimo, ita ſæuiſſimo ſymptomate paucis verbis agendum eſt.

Syncope. Ergo ſi contingat ægrotũ febricitantem ſentire morſum afflictúmque os ventriculi, atque ille videatur ſeu per vomitũ, ſeu per aluũ noxia excremẽta deieciſſe quantũ ſatis eſt, iã nihil aliud ſupereſt, niſi vt ad ea præſidia deueniamus, quæ os ventriculi poſſunt corroborare, de quibus ſatis diximus: ſin verò adhuc in ventriculo contineatur materia quæ anxietatẽ efficiat ac foueat, ante omnia oportet illã purgare, quod cũ duplici ratione fieri poſſit, aut per vomitũ, aut per aluum, ſine dubio vomitus longè facilior & cõmodior cenſendus eſt: itaque ex Gal. primùm fricandus & calefaciendus eſt ventriculus, qui hoc modo laxatur, & faciliùs inclinat ad vomitum, quod Gal. præceptũ notandũ eſt, cum ſit cõtra cõmunem vſum, vel potius abuſum, ſiquidem vulgus vbicunque intendit prohibere ne æger

Abuſus. euomat, ſolet ipſum ventriculũ fricare & calefacere. Secundò, ſunt illa exhibenda quæ poſſunt ventriculũ ſubuertere, & vomitũ prouocare, quę multiplicia ſunt. Cõmuniter practicantes ſolent propinare oxymel, vel ſyrupum acetoſum ſimul cum iure vel aqua hordei; Galen. autem vtitur hydrelæo, nempe aqua & oleo, quod quidem magis probandum eſt quàm oxymel vel ſyrupus acetoſus, ac maximè ſi redundent humores bilioſi; ſæpe enim, vt inquit Galen. 1. *ad Glau.* 14. oleũ ſolet non ſolùm vomitũ irritare, ſed etiam ventrem mollire, id quod non parũ vtile eſt: contra verò niſi oxymel & ſyrupus acetoſus per vomitũ reiiciantur, ratione aceti quandoq; ſolẽt materiã contentã reddere acriorẽ, & anxietatẽ augere: propter iuniores ſit exẽplum:

℞. *Iuris pulli* ℥. *x.*
Olei communis ℥. *iij.*
Miſce & tepidum exhibeatur.

Præterea niſi aluus ſponte moueatur, placet Galen. illam arte mouendam eſſe, idque potiſſimùm glandibus ſuppoſitis tentandum eſſe. Quo loco eſt notatione dignũ, quamobrem ad hanc nullam clyſteris mentionem fecerit, quæ alioqui in mouenda aluo & omnibus medicis, & ipſi Galeno ſunt familiariſſima: hunc locum animaduertit Stephanus Athenienſis, auctor Græcus, interpres prioris libri Galen. *ad Glauc.* qui ſcribit, merito fuiſſe prętermiſſa clyſteria, atque illorum vſum fugiendum eſſe, ſiquidem ea ſolent prauam quandam qualitatem circa ſtomachũ tranſmittere, ipſumque vitiare: imò verò Stephan. videtur hinc generale præceptum colligere, nempe in omnibus, quicunque habent ventriculum imbecillum, clyſteria non ſine iudicio fore adminiſtranda. Itaque præcipuè glandibus agendum eſt, quæ non ſolùm ex melle, vt vulgo fit, poſſunt parari, ſed etiam ex acrioribus medicamentis, hiera, agarico, colocyntho & ſimilibus.

Verùm quoniam vitioſi quoque humores ex quibus fiunt anxietates ventriculi, ſæpenumero ab aliis partibus ad illum tranſmittuntur, ſicuti exempli gratia, humores bilioſi ex iecore, tunc ſumma curationis conſiſtit in duobus ſcopis, qui ad omnem firmandam fluxionem ſunt accommodati: Alter eſt, humores fluentes ad aliam partem reuellere atque auertere: Alter eſt, partes recipientes roborare, ne deinceps tam facilè vitioſa excrementa recipiant, de quibus iam ſatis diximus. Cæterum Gal. hoc loco duo nobis tradit præcepta, quæ maxima notatione & memoria digna videntur. Alterum eſt 1. *ad Glauc.* 14. *principio*, ſi quiſpiam laboret febre, cui ſit coniuncta anxietas, morſus, & mala affectio oris ventriculi, adeo vt ille grauiter atque anxiè ſe habeat, in huiuſmodi ægroto nullo modo aggrediendam eſſe totius corporis vacuationẽm, niſi prius prouidentia oris ventriculi habita fuerit; qui teſtatur ſe multos vidiſſe ſæpenumero qui ita affecti erant, eorúmque quoſdam interiiſſe, nonnullos ad extremũ periculum fuiſſe perductos, cum medici eos vacuare tentaſſent, antequam os ventriculi corroboraſſent. *I. Præceptũ.*

Alterum præceptum eſt eodem cap. ad finem, principio anxietatis & morſus ventriculi minimè ad illius corroborationem properandum eſſe, ſed duntaxat eo tempore, quando nimirum partes, quæ circa ventriculum ſunt, ſunt puræ & liberæ ab excrementis: ſiquidem ſi adhuc vitioſi ſucci in ipſo ventriculo contineantur, nondum adſtringere oportet, ſed ſatis eſt partem fouere; quare ventriculum, vt vno verbo concludam, prius purgare, deinde corroborare oportet. Et ita, laus Deo, abſoluimus tractationẽ de ſymptomatibus febriũ. *II. Præceptũ.*

ALEXANDRI MASSARIÆ VICENTINI DE Morbo Gallico,

Liber Sextus.

EQVIDEM in ea ſum ſententia, morbum Gallicum potiſſimùm in iecore tanquam ſua ſede contineri, atque ex hac parte grauiſſima, ac propemodum infinita mala reliquis partibus & vniuerſo corpori communicari; ſiquidem hic morbus tanquam immanis ac fera belua tam longè lateque ac frequenter per omnem ſexum, ætatem, & omnes homines vagatur, tot que illis & tanta pericula ſolet afferre, vt quicunque rationem curandi morbos & medicinam practicã profitẽtur; ſicuti nos facimus, nullo modo videantur tam vtilem & neceſſariam tractationem poſſe prætermittere. Neque verò ab hoc propoſito me poteſt deterrere, quod quamplurimi & præſtantiſſimi viri hoc idem argumentum tractauerint, quod ni fallor multa reſtent adhuc ad huius morbi cognitionem & curationem pertinẽtia, quæ noua indigent inquiſitione, diſputatione, forte etiã correctione & emendatione. Itaque tractaturi de morbo Gallico, ratio noſtri inſtituti ordinis poſtularet, vt tractaremus de illius eſſentia, de differentiis, ſignis & curatione, quod perpetuo hactenus facere conſueuimus, ſed anguſtiæ temporis, certæque cauſæ tam longam tractationem non patiuntur: quapropter mihi propoſitum eſt paucis agere de natura & eſſentia morbi gallici, atque eam tantum de hac re ſententia vobis explicare, quam

cenſeo

cenſeo cæteris omnibus eſſe veriorem; pariter mihi propoſitū eſt ſumma breuitate differentias & ſigna vobis indicare, & ſtatim ad curationem me referre, quàm accuratiſſimè, ſed tamen quàm breuiſſimè potero, conabor vobis tradere. Polliceor autem illa omnia præcepta & præſidia me vobis eſſe cōmunicaturum, quæcunque totos 40. annos, quibus medicinam facio, vel aliorū iuſtitutione, vel propria obſeruatione, mihi viſa ſunt vtiliora, & ad curandum tā ſæuū morbū magis accōmodata.

Eſſentia.

De eſſentia morbi Gallici quāplurimæ ac variæ circūferuntur opiniones, quæ tamen cōmodè mihi videntur in duas partes poſſe diſtribui, namque alteri fatētur illum morbū eſſe, tametſi de genere morbi non cōueniāt; alteri autem morbum eſſe negant, quorū alij docēt, eum eſſe cauſam morbificam, alij alterationē ſpirituū, alij venenū, alij læſionē proprietatis temperamenti, alij putredinem, alij excrementum, alij ſymptoma innominatū, ac forte alij aliter ſentiūt. De quibus omnibus illud vnū mihi licet dicere in præſentia, quicquid tandem ſtatuatur de hac re, neceſſariò ad vnū vel plures morbos eſſe confugiendū: ſiquidem cauſæ morbificæ ſine interuentu morbi non lædūt actiones, neque ſymptomata, qualia ferè omnia ſunt, quæcunque ab iſtis proferuntur, ſine morbis poſſunt conſiſtere. Neque verò plerique omnes minus diſſentiunt de parte laborāte, cū alij in podēdis, alij in iecore, alij in cerebro, alij in corde, alij in aliis partibus, nonnulli demū in toto corpore docent hoc malū ſuam ſedem obtinere. Quod ſi quiſpiam velit cum ratione atq; ex doctrina Gal. partim naturam huius affectus, partim laborantem locum inuenire, is mea ſententia poſſet hunc in modum ratiocinari: Hic manifeſtè ſunt multa præter naturam, itaque ea ſunt vel morbi, vel cauſæ morborū, vel ſymptomata: de ſymptomatibus nulli dubium eſt, quin omnia ſymptomatum genera in Gallicis cōperiantur aliquando: de morbis & cauſis morborū non ita videtur conſtare. Sed quoniā vt modò dicebamus, in doctrina Gal. certum eſt, *de ſymp. diff. 5. & alibi*, omnia ſymptomata ex morbis, tanquam ex ſuis cauſis pendere, cum hic plurima appareant ſymptomata, certum quoque eſſe debet, vnum vel plures morbos, à quibus illa oriantur, neceſſariò eſſe ſtatuēdos. Pariter cum nihil fiat ſine cauſa, quæ non ſolum Chryſippi, aut Ariſt. aut Plat. ſed omnium fere philoſophorum eſt conſenſus, vt ſcribit Gal. *de placitis Hip. & Plat. 4. ad fin.* vt huiuſmodi quoque morborum aliquæ ſint cauſæ, vel externæ neceſſe eſt. Verū prætermiſſis hoc tempore ſymptomatibus & cauſis, de morbo vel morbis duntaxat eſt agendū, de quibus vt dixi, magna eſt diſsēſio, ſiquidē plurima & varia ſymptomata modò vnū, modò alterū, modò omniū morborū genera videntur demōſtrare. ex quo factū eſt vt ſub determinato genere nō poſſit collocari, ſed modò ſub vno, modò ſub altero, modò ſub omnibus tribus generib. morborū cōtineatur. Alij demū neutriquā acquieſcētes trib. generib. morborū à Gal. cōſtitutis, nouū morbi genus cōmēti ſunt, quē morbū formæ, morbū totius ſubſtantiæ, formæ corruptelā, ac ferè aliis nominibus vocant, quorū princeps proximo ſuperiori tēpore fuit Fernel. *lib. 2. de rer. abdit. cauſ. à c. 9. vſque ad fin. libri*: ſub quo nouo genere morbi inquiūt morbū Gallicū eſſe reponēdū: ac ſanè quāplurimi hoc tempore, qui ſunt cæteris celebriores, huic opinioni videntur fauere. Ego qui cēſeo præter tria morborū genera à Gal. tradita, aliud nullū morbi genus poſſe reperiri, nihil dubito quin morbus Gallicus ſub aliquo ex iis tribus generibus

Morbus quis.

poſſit ac debeat reponi: ac ſi quis à me quærat qualiſnam ſit huiuſmodi morbus & qualiſnam corporis pars in eo potiſſimùm laboret, vt dicam vno verbo, reſponderem mea ſententia hunc morbum non alium eſſe quàm intemperiem, atque eam quidem calidam & ſiccam, eamque præ cæteris omnibus corporis partibus in iecore conſiſtere, id quod mihi videor forte & ſine multo labore poſſe demonſtrare:

Locus affectus.

etſi reuera in morbo Gallico appareat plurima ſymptomata, quæ ab aliis quoque duobus generibus morbi videntur originem habere, & quæ pariter cerebri, cordis, & cæterarum partium morbos videntur demonſtrare; tamen ſi diligenter conſiderentur omnia, facile ni fallor eſt intelligere, calidam & ſiccā intemperiem præcipuū eſſe morbum, nec non iecur eſſe præcipuum locum affectum, à quibus deinceps reliqui omnes morbi habent originē, ac reliquæ partes ducuntur in conſenſum. Namque etſi hic morbus, vt dixi, tanquam nouus Protheus nouas formas induit atque in eo ferè omnia morborū & omnium ſymptomatū iudicia pullulant, tamen nihil videtur eſſe perpetuū præter vnicū ſymptoma, quod non ſolùm in principio, ſed etiā in progreſſione morbi, & quouis tēpore, omnibus Gallicis, & omnibus ſymptomatibus perpetuò copulatur, illud verò ſymptoma exuſtio eſt: nāque vlcera & poſtulæ, in quacunque corporis parte exiſtant, quicunque redundēt in corpore humores, & ſorditiē liuidi vel nigri coloris, & calloſitatem & alia manifeſta exuſtionis indicia contrahunt: ſic eroſiones gingiuarum, palati, oris, fauciū, naſi, manuū, pedum, & omnium partium, caſus dētium, defluuiū capillorum, & cætera omnia, nō aliter quā ab humoribus generātur, ac manifeſtæ exuſtionis indicia apparent: ſic gonorrhæa hāc exuſtionē tum ſubſtantia, tum calore ſeminis ſolet demōſtrare: ſic bubones ducti ad ſuppurationē habent labia duriora & calloſa, atq; educta ſanies manifeſtè acris & aduſta conſpicitur: vno verbo, nihil eſt ſi omnia diligenter conſiderētur, quod non perpetuò inſignem caliditatē & exuſtionem demonſtret, imò verò nō ſolum periti medici vel etiā imperiti chirurgi & tonſores, & bubones & gonorrhæas, & vlcera, & poſtulas, & reliqua id genus mala, hoc vno ſigno exuſtionis, tanquā proprio charactere gallica à non Gallicis ſolent diſtinguere: ſic in lotio & reliquis omnibus excrementis quicunque tandē redundent in corpore humores, ſiue frigidi, ſiue calidi, nunquā fit quin aliqua inſignis caliditatis atque exuſtionis ſigna appareant. Quamobrem cum huiuſmodi ſymptoma ſymptomatibus & corporibus gallicis omnibus, ſolis, & ſemper coniungatur, vt propterea proprium dici poſſit verè, cætera autem ſymptomata neque omnibus, neque ſolis, neq; ſemper coniungantur, cumque huiuſmodi exuſtio non aliter quàm ob intemperiem iecoris calidam & ſiccam fieri poſſit, ſumma cum ratione mihi videor poſſe colligere, morbum Gallicum in vna potiſſimum calida & ſicca intemperie conſiſtere.

Sedes.

Iam reſtat vt doceamus, hanc intemperiem præcipuè in iecore ſuam ſedem obtinere, quod admodū facile mihi videor poſſe demōſtrare. Cum enim hæc exuſtio non in vna tantum vel altera parte, ſed in toto corpore conſpiciatur, vt illa in communi membro reſideat, quod omnes generet humores, & toti corpori alimentum præbeat, neceſſe eſt: huiuſmodi autem membrum, præter iecur, nullum eſſe poteſt: itaque morbus Gallicus eſt intemperies iecoris calida & ſicca. Non ignoro quod aduerſarij aduerſus hanc determinationem obiiciant potiſſimùm curationem per medicamenta calida & ſicca, per quæ morbus calidus & ſiccus nullo modo videtur poſſe curari: ſed per anguſtias temporis nō licet omnia diſputare: ad hanc autem obiectionē, & ad alia poſterius conabimur reſpondere. Sed quoniam non omnis intemperies calida & ſicca

iecoris

iecoris eſt morbus gallicus, differentia quæ illius naturam atque eſſentiam perficiat, mea ſententia, non à certo quodam gradu intemperiei, vt multi doctiſſimi viri ſentiũt, qui huiuſmodi gradũ tẽperamenti proprietatem vocãt, ſed ex cauſa morbum efficiente petenda eſt, ſicuti febres quoq; exempli gratia, tertiana, quotidiana, quartana non ex vario gradu intẽperiei ſed ex vario putreſcente humore, ex varia cauſa ſolet diſtingui. Qualis autem ſit huiuſmodi cauſa, morbum gallicum efficicus, ferè cõuenit inter omnes, eã venenatã & cõtagioſam eſſe, ac latente quadã & inexplicabili ratione, per coitũ, per oſcula, ãplexum, lactationẽ, & alias rationes morbũ inducere: ad quẽ modũ videmus, exempli gratia, phthiſin, rabiem caninã, latẽrib. & admirabilib. cauſis excitari: quã morbi gallici cauſã Fernel. inter cęteros pręclariſſimè & elegantiſſ. deſcripſit. Efficiẽs cauſa venenata eſt, ac maligna qualitas, atq; pernicioſa labes, quæ in quacunque corporis parte primùm inſederit, eam cõtaminat, indeq; cõtinuatione corpus in omne ſpargitur, & ex paruo initio paſſim inualeſcit, dũ nõ modò ſpiritus atq; humores, ſed & carnes, & partes omnes peruagatur. Itaq; ni fallor, nobis licet veram atq; integram morbi

Definitio. gallici eſſentiã definire huoc in modũ. *Morbus gallicus eſt intemperies calida & ſicca iecoris, quæ per cõtagium latente atque inexplicabili ratione inducitur.*

Differentiæ. Differentiæ morbi gallici plurimæ ſunt, quæ mihi videntur in duas partes poſſe diſtribui: alterã quæ cõprehendat omnes differentias, quæ ferè cæteris quoq; morbis ſunt communes, exempli gratia, quæ accipiuntur ex magnitudine & paruitate, à tempore recenti vel antiquo, vel redundãte noxia materia, ſanguine, pituita, flaua bile, melancholia, &c. de quibus ſæpe dixi: alteram, ad quam referuntur differentiæ magis propriæ, ac potiſſimùm quæ accipiuntur ex variis morbis & ſymptomatib. quæ in hoc morbo poſſunt cõiungi, quales exempli gratia ſunt, gonorrhæa, caries pudẽdorum, bubones, duri tumores, dolores, vlcera, puſtulæ impetigines, defluuium capillorũ, & alia propè infinita, ex quibus nonnulli circiter 300. morbi gallici differentias conſtituunt, de quibus non ago.

Signa. Pariter ſigna morbi gallici quamplurima ſunt, ſed illa quoq; mihi vidẽtur ad duo capita poſſe referri: alterum, quod pertinet ad cauſas, ex quibus dixi morbum fieri, vt ſi quis vel coeundo cum muliere infecta, vel aliis modis per contagium potuerit inquinari: alterum, quod continet ea ſymptomata, quæ frequenter ac familiariter huiuſmodi morbũ ſequuntur. Sed inter hæc omnia ſigna ego puto exuſtionem, quæ, vt ſuprà dixi, ab omnibus excrementis & ſymptomatibus nunquam ſeparatur, principem locum obtinere, atq; hoc ſigno, tanquam maximè proprio & pathognomonico, morbum gallicum indicare, adeo vt ſi in Socrate ſimul coniungatur præcedẽs cõſuetudo cũ muliere infecta, vel alia cõtagij ratio, ſequantur vlcera in pudendo, puſtulæ, in quibus manifeſta exuſtionis appareant indicia, iam certè liceat affirmare Socratem morbo gallico correptum eſſe. Atque

An methodo curari poſſit. hæc de eſſentia, differentiis & ſignis morbi gallici breuiter mihi ſatis ſint, eo quod in primis ad meum inſtitutum pertinet ad curationẽ deuenire. Sed priuſquã incipio, illud dignũ eſt inquiſitione, vtrũ cũ ratione, & meth. cũ medicis rationalibus an magis ſola obſeruatione cum empiricis, nobis liceat hanc curã inſtituere: nã pleriq; omnes & nobiliores medici ita vidẽtur ſentire, totã hãc curationẽ ſine vlla methodo ac ſolis præſidiis experientia notis & inuẽtis, trahendam eſſe: in quam ſententiam præcipuè, vt puto, illi venerunt, quòd vident huiuſmodi morbum iis medicamẽtis auferri, exempli gratia, decocto ligni ſancti, quod ſola experientia eſt cõpertum, & latẽte quadam proprietate tanquam vera antidotus creditur illum iuuare: altera autem ex parte ſi præter tria genera morborum à Gal poſita nullus occultus morbus reperitur, ſi morbus gallicus vel ad vnum, vel ad plura ex trib. generib. poteſt referri, certè ego ſum neſcius quomodo non liceat illius curationem per methodũ & per indicationes inſtituere, ſicuti Gal. & rationales medici ſolẽt facere. Sed, inquis, morbus gallicus medicamentis tota ſubſtãtia agentib, curatur. Ne quis putet hoc recentiorũ inuentum eſſe, nulli dubiũ eſſe debet, quin Gal. multis locis huiuſmodi medicamenta cõmemoret, ex quibus ſit ſatis vnicum locum attuliſſe 5. *de med. facul.* *Oſtenſum eſt*, inquit Gal. *medicamenta alterare nata eſſe, aut vna quapiam qualitate, ſcil. calefaciendo, refrigerando, humectando, ſiccando, aut tota ſua ſubſtantia: ego verò aliter cenſeo, neq; puto hanc argumentationem valere: hoc medicamentum agit in hunc morbum a tota ſubſtantia, ergo hic morbus eſt in tota ſubſtantia, & ſine ratione ſola experientia debet curari.* Quo loco eſt ſciendum, in curatione morbi gallici duas præcipuas partes reperiri, ex quibus medici proprias curandi indicationes eliciunt: alteram, morbum, intẽperiẽ calidã & ſiccã iecoris quę refrigerãtia & humectãtia pręſidia requirit: alterã, cauſam morbi: materiã per cõtagiũ acquiſitã, à qua intẽperies efficitur, & fouetur, quę ſui ablationem indicat, ex quo ſit, vt medici modò vni, modò alteri, modò vtriſq; ſimul conẽtur proſpicere, ſicuti exẽplo febriũ putridariũ Gal. docet eſſe faciẽdũ, 10. *meth.* 1. Quoniã verò ex vna parte, manẽte cauſa morb. ab illa oriũdus, nõ poteſt auferri, ex altera, ſublata cauſa morbus facilè ſanatur; hinc fit vt in cęteris õnib. morbis, tũ maximè in morbo gall. medici in primis de cauſis ſint perpetuò ſolliciti, itaq; & ſectione venę, & medicamẽtis purgãtib. & cęteris quę tã ſẽſibiliter quàm inſẽſibiliter euacuant, & õni ratione ſtudẽt huiuſmodi materiã imminuere, inter quę neq; ea pętermittũt, quę à ſubſtãtia ſuas perficiũt operationes. Itaq; ad obiectã rationẽ, & ad argu. eorũ qui neſciũt intelligere, quomodo morb. calidus & ſiccus à medicamẽto calido & ſicco poſſit ſanari: reſpõdeo, decoctũ ligni minimè morbũ, ſed morbi cauſã depellere. Et ſi quis rurſũ nobis obiiciat, medicamẽta ſine dubitatione calefaciẽdi, & ſiccandi vi pędita, nullo modo poſſe calidũ & ſiccũ morbũ iuuare, imò certũ periculũ imminere, vt ille maior ac deterior fiat: ad hoc reſpõdet Gal. 1. *aph.* 24. in febre purgationẽ per medicamenta adhiberi, quæ õnia cõſtat potẽtia eſſe calida, nõ quod propterea ignorẽt febris caliditatẽ, cui certũ eſt medicamẽta eſſe nocitura, ſed propter humores febrẽ efficiẽtes, ſiquidem inquit Gal. maiorẽ ex noxiorũ humorũ calidiorum vacuatione cõſequi oportet, quã ſit detrimẽtũ, quod ex medicamẽtis purgantib. corpus neceſſariò accipit. Quãobrem ſicuti nõ ſine ratione ac meth. licet in feb. purgãtib. vti medicamentis: ita nõ ſine ratione licebit in morbo gall. ligni decoctũ adhibere, etſi illud poteſt morbũ potius lædere, quàm iuuare, quod certum ſit, lõge maiorem vtilitatẽ ex vacuatione noxiæ materiæ, quã lignũ perficit, quàm detrimẽtũ ex aucta iecoris caliditate, percipi. Quod ſi quis rationi ac doctrinæ non acquieſcit, is alteram Gal. reſponſ. audiat, quæ 5. *de med. ſec. loc.* 8. ſcribit medicamenta agentia à proprietate ſubſtantiæ, õnibus intemperiebus conuenire, neq; intẽperies vel frigidas vel calidas lędere.

Quoniam verò hæc doctrina forte alicui noua, neq; ſatis explicata videbitur, mihi libet vno exẽplo illã explicare & clariorẽ reddere: itaq; accipiamus rabiẽ caninã, cui cũ morbo gall. non leuis *Cognatio morſus canini cum morbo gallico.*

& cauſæ & morbi ſimilitudo videtur intercedere. Nã vt in rabie modica ſpuma canis rabidi latente quadã & admirabili ratione morbum inducit, minimè in tota ſubſtãtia, ſed manifeſtum, quẽ Gal. 2. *pror.* 13. docet nõ alium eſſe quam intẽperiem calidã & ſiccã in ſolidis animalis partibus cõtractam, vnde æger ad rabiem, ad furorẽ, ac ſæpe ad interitũ deducitur: ita in morbo gall. ſicuti diximus, ex coitu, ex oſculo, vel alio cõtagionis modo, non minus occulta quam inexplicabili ratione, morbus excitatur nõ in tota ſubſtãtia, ſed manifeſtus, nimirum intemperies iecoris calida & ſicca, vnde æger doloríb. vlcerib. omni calamitati, & ſæpe morti obnoxius redditur. Neq; vero ij duo morbi ſolum in cauſa & cognitione, ſed in cura videntur quã maximè conuenire: nãq; vt docet Gal. 2. *pror.* t 3. quotieſcũq; virus caninũ alterat ſolidas corporis partes, ſed nõdum integrè alteratio eſt facta, ſimul ac noxia materia educitur, ſolidorum quoq; alteratio ceſſat, ægriq; interdum vno die, vel citius ad naturalem ſtatum redeunt: ſiquidem cũ affectio fit, & nõdũ facta eſt, illa breuiter & facile ſuperata efficiente cauſa ſolet ſedari: vnde cum cauſa rabiem caninam efficiens ſit tãti momenti, ſumma cum ratione medici obliuiſcuntur ipſius morbi ac toti in cauſæ ſublatione verſãtur: quã cauſã propterea eũ iis quæ manifeſtè vacuãdi atq; extrahendi vim habent, vt lotionib. ſcarificationib. vſtionibus: partim cum iis quæ agunt a tota ſubſtãtia, vt medicamento ex cinere cãcrorũ fluuialium tãtopere à Gal. laudato 11. *de ſimp. med.* & tãdem õnib. modis conãtur euellere atq; auferre. Quod ſi verò ſublata cauſa morbus remaneret adhuc, tunc neq; illius curatio foret prætermittenda, exempli gratia, cum potione vini, balneo aquæ dulcis & aliis præſidiis id genus. Ego verò puto eſſe neminem qui nõ manifeſtè intelligat, quã verè hæc ipſa canina rabies omni ex parte ad morbum gall. poſſit accõmodari: nãq; hic quoq; duo ſcopi medicis ſeſe offerũt, vnus cauſa morbi, quã nobis licet virus gallicũ appellare, alter morbus, intẽperies, ex quib. medici ſuas eliciunt indicationes, quæ ſunt huiuſmodi, vt cauſa depellatur, vt morbus per cõtraria corrigatur: cum aut huiuſmodi indicationes ſint ita diſpoſitæ vt altera morbũ fierẽ, altera factũ reſpiciat, quãdiu hæc alteratio fit, neq; prorſus facta eſt, ſi cauſa ex toto euellatur tũc nullus alteri indicationi locus ſupereſt, morbuſq; ſtatim ceſſat: ſin verò alteratio & morbus altiores fecerit radices, tunc altera quoq; indicatio locũ habet, & propria requirit remedia, de quib. omnib. ſtatim tractabimus. Quamobrem redeũdo ad rem, nõ ſine ratione mihi videor poſſe cõcludere, & rabiẽ caninã, & morbũ gallicũ certa methodo curari, etſi medicamẽta totius ſubſtantiæ proprietate agẽtia vtriq; proſint, vt certum ſit huiuſmod. curationes per indicationes procedere, quod ſine ratione & methodo haberi nõ poſſunt. Quod ſi tãdem quis obſtinatè velit morbum gall. more empirico ſola obſeruatione curare, is reſpõdeat. quomodo cõmuni õniũ medicorũ cõſenſu ægri & ſecta vena, & aliis modis ſanguine minuũtur quomodo medicamẽta leniẽtia, præparãtia, purgãtia, adhibeãtur, vno verbo quomodo quamplurima præſidia, tam interna quam externa inſtituãtur quæ ſine methodo neque inueniri, neq; adminiſtrari poſsũt? Nos autẽ qui ſumus in ea ſententia, morbũ gall. nõ eſſe in tota ſubſtãtia, ſed morbũ in intẽperie, illũq; ſicuti reliquos morbos certa methodo poſſe curari, illius curationem aggrediamur, atq; ex doctrina Gal. õniũ primũ eliciamus indicationes; deinde videamus an illis ſatisfieri poſ-

Indicationes. ſit, ac poſtremò ad propria remedia deueniamus: Iã dixi, præcipuas in morbo gall. eſſe duas indicationes, quæ accipiũtur: altera ex morbo, quæ remedia frigida & humida requirit, altera ex cauſa, materia ſcil. cõtagioſa & venefica, quæ primo tempore ſui ablationẽ indicat: quoniã verò ex vna parte certũ eſt, morbum permanente illius cauſa non poſſe auferri, & ex altera experiẽtia cõfirmat, ſublata cauſa morbum quoque ſæpenumerò facilè ac protinus ceſſare, hinc ſumma cum ratione fieri diximus, vt medici omnem ſuam operam conferant ad depellendam cauſam: vnde nos quoque primum de hoc primo ſcopo ſermonem habebimus. Sed antequam ad ſingula & propria remedia veniamus, audiendi ſunt nonnulli, neq; ſolùm vulgares, ſed etiam viri doctiſſimi, qui ſunt in ea opinione, morbum gallicum nullam recipere integram curationem, illũq; inducias, ſed non integram pacem facere, quod veteris plantæ veſtigia quædam perpetuò remaneant, quæ data aliqua occaſione facilè fiant manifeſta: cuius rei illud præcipuũ afferunt argumentum, quod experientia videtur confirmare eſſe veriſſimum, ſcil. in illis hominib. qui ſemel morbo gallico laborauerint, tametſi illi videãtur perfectè ſanari, ſi contingat eos deinceps vel febre, vel alio morbo corripi, huiuſmodi morbos eſſe difficiliores & periculoſiores, quàm in aliis hominibus, qui à gallico morbo fuerint immunes: ex quo colligũt, omnino quaſdã reliquias ſupereſſe, neq; morbum omnino ſublatum fuiſſe. Ego aliter cenſeo, qui verè poſſum affirmare, me plurimos vidiſſe partim mea, partim aliorum opera ſanatos, adeo planè ac perfectè, vt nullo deinde tempore ne minimum morbi veſtigium reliquum fuerit. Quod autem ad oblatam rationem pertinet, quod morbo gallico laborantes ſint languidiores, adeo vt poſteriori tempore minus fortiter valeant alios morbos perferre, reſpondeo, id non ſolum in gallico morbo, ſed in cunctis magnis morbis & difficilibus, vt in febre maligna, hydrope, ac reliquis id genus, cõtingere, in quibus neceſſariò partes principales remanent debiliores, quàm vt poſterius poſſint aliis morbis obſiſtere: quo tamen tempore etſi illi ſint debiles, nemo dixerit eos febre maligna vel hydrope laborare. Sed nos rem aggrediamur. Multæ ſunt rationes, ac multa præſidia, per quæ medici hoc tempore conãtur in morbo gallico noxiam materiam & morbi cauſam vacuare, ac primùm occurrunt nonnulli, qui docent iſtud fieri poſſe, præcipuè ſi morbus non fuerit confirmatus, per vehementiſſimas & frequentiſſimas corporis motiones, exercitationes & labores, exempli gratia, ludendo magna & parua pila, incidendo ligna, &c. vnde inquiunt materiam noxiam partim latenter & inſenſibiliter, partim manifeſtè & ſenſibiliter per ſudores educi, atq; ita ægros ſanari. Sed forte hæc curandi ratio eſt leuior, quam vt quis poſſit & debeat acquieſcere, præterquam quod etiam pluribus non vacat periculis: ſi quis enim multis & vitioſis humoribus refertus, quod ferè ſemper in corporibus gallicis cõtingit, ſine præcedente purgatione vehementer exerceatur & laboret, tunc importunè commotis humoribus multa illis & grauia pericula imminent, vt paſſim nos admonet Gal. & præcipuè loco notabili 3. *apho.* 20. Quamobrem etſi nonnulli affirmant ſe hac curandi ratione fuiſſe ſanatos, tamen illa mea ſententia, non ſolùm tanquam debilis & leuior, ſed etiam tanquam periculoſa debet prætermitti.

An morbus gallicus integrè curari queat.

An exercitatiis ſolis curari poſſit.

Secunda ſuccedit ratio vacuãdi materiã noxiã per cõmunẽ corporis vacuationẽ, quæ potiſſimùm miſſione sãguinis & medicamẽtis fieri ſolet, quæ ratio ſine vlla dubitatione optima eſt cenſenda, ac frequẽter ſine aliis præſidiis vniuerſũ morbum gallicũ ſanare cõſueuit: de qua purgatione vniuerſi

Vacuatio vniuerſo corpore.

corporis

corporis etſi nō ſemel & priuatī & publicè dixi, tamē neq; grauabimur in pręſētia ſūmā illius repetere. Quoniā verò, vt dixi, in corpore laborāte morbo gallico, ſinguli humores poſſūt redūdare, primò ſciendum eſt, pro varietate humoris, variam quoq; purgādi rationē cōuenire, ſed perpetuò hac adhibita cautione, nūquā ea medicamēta prætermittātur, quæ valēt exuſtionē reſpicere, & moderatè refrigerare Itaq; redūdāte pituita, lenienda eſt aluus cum mel. roſ. ſol. cū hiera ſim. vel cum pilulis aloephang. &c. Concoquenda eſt materia cum iis quæ ſint tenuium partium, & calefaciendi & ſiccandi vim habeāt, qualia forēt leuiora, ſyrupus de betonica, de iua, de hyſſopo, mel. roſ. colatum, oxymel ſimpl. decoctum betonicæ, ſaluiæ, hyſſopi, borraginis, fumiterræ, ſem. aniſorum, fœniculi; vehemētiora ſyrupus de betonica, cōp. de ſtœchade, oxymel comp. oxymel ſcylliticum, decocta calamēthi, origani, pulegij, ſcordij, dictamni, &c. Concocta materia purganda eſt cum agarico, turbith, colocynthide, euphorbio, cum ol. diaphænicon, indo, hiera, diacoloc. cum pilulis fœtidis, de hermodactylis, cochiis, ac maximè ſi illis cortices permiſti fuerint hellebori nigri.

In copia pituita.

Præparatio Euphorbij.

Et qooniam facta eſt mentio euphorbij, quod in purganda pituita, ac potiſſimùm in morbo Gallico, præclariſſimum eſt medicamentum, mihi libet illius præparationem & vſum vobis cōmunicare, cum illud apud plerosque medicos ſit incognitum & inuſitatum. Itaque euphorbium duplici ratione poteſt præparari; altera habetur apud Manardum *lib. 16. epiſtol. vltima*, qui huius præparationis ſe facit auctorem, quo nunquam ſum vſus, ſed puto medicamentum eſſe efficaciſſimum & optimum. Altera ratio eſt huiuſmodi, quam ego olim a meis præceptoribus didici, & longa experientia deprehendi eſſe vtiliſſimam,

℞ *Euphorbij electi quantum volueris, leniatur ol. amygd. dul. inuoluatur in pomo citro, & pomum lentatur & cooperiatur, poſtea ita decoquatur in clibano, quod euphorbium hac ratione præparatum à granis vj. vſque ad x. cum ʒ I. pilularum aloephang. & tutò & ſumma cum vtilitate poteſt exhiberi.*

Flaua bilis abundantia.

Redundante flaua bile lenienda eſt aluus per caſſiam, ſyrop. roſ. & viol. ſol. per ſerum lactis: coquenda materia per ea medicamenta, quæ moderatè refrigerandi & attenuandi vim habent qualia forēt leuiora, ſyrupus de cichorea, ſimp. de ſoncho, de endiuia, de ſucco acetoſæ, aceroſus ſimplex: valentiora ſyrupus de chichorea ſine rhabarbaro, de endiuia Gentilis, decocto cichoreæ acetoſæ, capil. veneris, borraginis, fumiterræ. Demum concocta materia purganda eſt, & inter cætera omnia medicamenta, rhabarbarum videtur habere inſignem prærogatiuam, quod illud valeat non ſolùm bilem purgare, ſed etiam iecur & omnia viſcera corroborare: ſcammonium autem & rhabarbarū omnibus medicamentis longè eſt anteponendum, itaque & ſolum diagridium, ad x. vel xij. grana, cum ſaccharo roſ. vel cum aloe poteſt exhiberi, ſic quoque licet vti medicamentis, quæ ſcammonium recipiunt, qualia forent diaprunum ſol. ol. roſ. de ſucco roſ. &c.

Melancholia redundantia.

Poſtremò redundante melancholia, lenienda eſt aluus per caſſiam, ol. lenitiuum, coquenda materia cum ſyrupo de fumaria ſimpl. de pomis ſimpl. de borragine, de bugloſſa, cum decoct. fumiterræ, cichoreæ, barrag. ceterach. bugloſſæ; & apparente coctione purgandū eſt cum ſena, epithymo, polypodio: ſed inter cætera omnia debet vobis certum eſſe, helleborum principem locum obtinere, quare vos hortor, vt illo vtamini frequenter: inter cōpoſita medicamenta cōfectio hamach, pilulæ cochiæ cum helleboro ſunt præſtantiſſima, & aliis anteponenda. Atque hæc ſūmatim de purgatione totius corporis, pro variis redundantibus humoribus.

Helleborus.

Venæ ſectio neceſſaria.

Sed reſtāt nōnulla pręcepta, ac primùm qualiſcunque redundauerit humor, cōſentientibus principibus ſcopis, nuſquā eſt prętermittēda ſanguinis miſſio, quod remedium & pro cōmuni purgatione, & pro refrigeratione iecoris & aliis multis, nō ſolum vtile, ſed etiā neceſſarium eſt cēiendum. Secāda autē eſt vena baſilica in dextro cubito, niſi peculiaris aliquis morbus, exēpli gratia, capitis, lienis, vteri, alterius venæ ſectionem videatur poſtulare: in quo caſu poſt ſectionem venæ iecoris, licet ad alias quoque ſectiones deuenire, ſanguiſque mittatur pro ratione habitus corporis, plenitudinibus, &c. Non ignoro multos & cucurbitulis, & hirudinibus, & aliis rationibus, ex variis corporis partibus ſanguinem mittere; quod ſi illi poſt ſectionem venę, gratia alicuius ſymptomatis faciant, neque id nos improbamus: nam qui putant, prætermiſſa ſectione venæ ſe his modis poſſe totum corpus euacuare, iſti ab omni ratione & doctrina Galeni longè ſunt alieni.

Omnes humores reſpiciendi.

Secundò ſciendum eſt, etſi dixi in corporibus Gallicis ſingulos humores redundare, id tamen aut ratò aut nunquam fieri, vt vnus tantummodo humor redundet & noxius ſit, cum altera ex parte cōtingat frequētiſſimè, vt plures, vel ſimul humores omnes, noxij ſint, ſed tamē ita, vt vnus planè cęteros antecellat. quamobrem & in cōcoctione & in purgatione oportet humoris dominantis rationem habere, ſed neque alios prorſus negligere.

Materia concoquenda.

Tertiò notādum eſt, ſi in aliquo morbo oportet pręceptū Hip. & Galen. obſeruare, ne dentur purgantia medicamenta antę concoctionem humorū, id maximè in morbo Gallico eſſe ſeruādum, quòd peccet materia craſſa, exuſta, rebellis, quę ſine integra coctione & præparatione non poteſt purgari. Neque verò velim vos humorum coctionem numero ſyruporum & dierum attendere, quod vulgus facit, ſed potius ex rei natura: hanc autem potiſſimùm loria demonſtrant.

Valētiſſ. purgantib. vtendum.

Quartò eſt conſiderādū, homines Gallico morbo laborātes non leuioribus & benedictis quæ vocāt, medicamētis, caſſia, māna, &c. ſed valentiorib. imò verò valētiſſimis eſſe purgādos, qualia ſunt hieræ magnæ, pilulę fœtidę de hermodactylis. inter quę illud repero, helleborū principē locū obtinere, & illud addo, huiuſmodi medicamenta non modo ſemel, ſed bis, ter & frequēter fore adhibēda, ſicuti in omnibus purgādis humoribus, cōtumacibus & rebellibus Gal. exēplū nos docet eſſe faciendū, qui adoleſcētē laborātem alopecia primo xj pilulis ex aloe, ſcāmonio, & colic. deinde hiera diacol. bis in quinque diebus purgare nō eſt veritus: quod tamē ita eſt accipiendū, vt perpetuò ætatis, tēperamēti, ſexus, habitus corporis, &c. rationem habeatis.

Præparantib. purgantia nō admiſcenda.

Poſtremò velim id vos animaduertere, quod eſt dignum maxima notatione, ſcilicet in coctione & præparatione humorum à ſyrupis & medicamētis purgantibus perpetuò eſſe abſtinendum; cū enim coctio per quietem potiſſimùm perficiatur, huiuſmodi medicamenta, quæ certum eſt omnia mouere, miſcere, & exagitare, ſi quid aliud, omnem coctionem perturbant & impediunt: in quo errore manifeſto quamplurimi verſantur, adeo vt in maximo numero auctorum, qui de morbo Gallico tractant, vix vnum aut alterum liceat excipere, qui hac inſcitia non ſit contaminatus; ſiquidem plerique omnes non ſolùm vtuntur ſyrupis cōpoſitis de fumo terrę, de epithymo, de polypodio qui purgādi vim obtinent, ſed ſuos etiam magiſtrales. vt

vocant, ſyrupos cõficiunt, in quibus ſenam, polypodium, epithymum hellcborũ nigrũ, & mille id genus medicamenta imponunt, quæ & humores & ægrotos in continua motione ſolent continere.

Poſt generalem corporis vacuationem ſequuntur aliæ duæ rationes purgandi noxiam materiam in morbo Gallico, quæ vt puto primò ab empiricis inuentæ fuerunt, deinde à medicis rationalibus comprobatæ: altera eſt ratio per ſuffumigia, altera per inunctiones, de quibus quàm breuiſſimè dicendum eſt. Et quatenus ad ſuffumigia, hæc ſunt duplicia, alia leuiora, quæ nullum violentum medicamentum recipiunt ſed herbas tantùm calidiores, gummata & aromata: quædam quæ ſudorem poſſunt prouocare, qualia ſunt calamenthũ dictamnum gentiana, ſcordium, thus, myrrha, aloes, ſtyrax, benzoin, ſpica nard, cinnamomum, lignum aloes; ambra, moſchus, &c Altera ſunt valentiora, quæ propterea nonnulla metallica, ſed in primis argentum viuum recipiunt: & quoniam priora ſuffumigia tutiora ſunt, ſed debiliora quàm vt poſſint materiam tam contumacem depellere, factum eſt, vt plerique omnes ad poſteriora refugiãt. Cum autem empirici frequenter & tonſores huiuſmodi ſuffumigiis vtantur ſine vlla ratione, & multos & grauiſſimos committant errores, vt ſaltem vos poſſitis eorum errorem corrigere, &, ſi ferat occaſio, illa probè adminiſtrare. ſciatis ea quæ ſunt maioris momenti, & ad probam adminiſtrationem huius præſidij pertinent, eſſe huiuſmodi. In primis certum eſſe debet nunquam ſuffumigia fore adminiſtranda, niſi prius æger & per ſectionem venæ, & per medicamenta purgantia accuratiſſimè expurgetur: deinde verò quatenus ad materiam pertinet, ex qua ſuffumigia fiunt, præter herbas calidiores & aromata, ſciendum totam vim in metallicis conſiſtere, ac præcipuè argento viuo: ſed quoniam argentum viuum non poteſt firmari & præparari, vt ex eo ſuffumigia fieri poſſint, idcirco illa ſunt accipienda, quæ argenti viui naturam & facultatem retinent: hæc verò potiſſimùm ſunt triplicia: primùm eſt cinabaris, factitiã intelligo, quæ ex ſulphure & argento viuo diu arte quadam igne torrefactis conficitur: ſecundum eſt argentum ſublimatum. quod ita ex argento viuo & ſale ammoniaco ſimul mixtis vi ignis modo ſalis concreſcit: tertium eſt præcipitatum, quod pariter ex argento viuo & aqua, quam ex chalcantho, alumine & ſale nitro conficiunt chymiſtæ, arte quadam & vi ignis fieri ſolet. Ex quibus ego magis vſum cinabaris ſoleo probare. propterea, quia ſulphur facile argenti viui malitiam temperat & corrigit: quam temperationem & correctionem reliqua duo, ſublimatum & præcipitatum non habent Sunt qui aliis metallicis vtuntur, atramento ſcriptorio, arſenico, rubro & albo, &c. lethalibus venenis, ſed ſola cinabari ego eſſem contentus. At ſi quis cupit habere exemplum ſuffumigij, tale eſto:

℞ *Cinabaris* ℥ j.
Myrrhæ, Ladani,
Thuris, Benzoin,
Ligni aloes ana ʒ ij.
Caryophyll. Cinnamomi,
Roſarum ana ʒ j.
Ol. de ſpica odorati q. ſuff. M. F. trochiſci pro ſuffitu.

Modus vtendi ſuffumigiis.

Modus & ratio adminiſtrãdi ſuffumigia, eſt huiuſmodi: æger purgato corpore in paruo cubiculo inſigniter calefacto, qualia ſunt hypocauſta. ſuffumigio ſubiiciatur: namq; igne impoſitis trochiſcis, vel alia materia, fumus quidã ſeu vapor eleuatur, qui non ſolum per os & nares, ſed etiã per totum corpus attrahitur: hoc autem circiter horam dimidiam faciendum eſt, quo tempore deinde æger linteis inuolutus in proximum lectum eſt deferẽdus, in quo plurimum ſudet, tum abſterſo ſudore quieſcat: ab omni autem frigidiore aëre in perpetuum abſtineat. Nõnulli bis in die, manè & veſperi ad 10. 12. 15. & plures dies ſolent ſuffumigia adhibere, ſed ego ſemel tantùm ſingulis diebus atque ad ſummam non plures quàm octo dies, hoc remedium probarem Sic nonnulli ouis ſorbilibus, offis in vino generoſo. & aliis alimẽtis ſolent ægros nutrire, paulo antequam illi ſuffumigia recipiant, at ego magis probarem. vt non niſi ieiuno ventriculo id fieret, propter multas rationes.

Et quoniam hæc ſuffumigia ſpeciatim ſolent inſignem copiam noxiorum humorũ ad fauces & os deducere, vnde admodum copioſæ, corruptæ, fœtentes & malignæ quædã ſputiones contingunt, ex quibus illæ partes corroduntur, vlcerãtur, ac frequẽter vniuerſi dentes mouentur, & quãdoque cadunt: nõnulli huic periculo dupliciter occurrunt, qui primùm iubent ægrũ tẽpore ſuffumigij aliquid in ore continere, exẽpli gratia, ſyrupũ roſ. aut quid ſimile. quod humorũ malitiã poſſit obtũdere. inter quæ nõnulli id maximè extollũt, vt æger ore geſtet aurũ; quod peculiari quadã vi argentũ viuũ adhæreat perpetuo, deinde poſt ſuffumigiũ iubent illos vti aliquo medicamento, quod firmitati dentium proſpiciat, quale foret, exẽpli gratia, decoctum ex vino auſtero, roſarum. myrtillorum, balauſtiarum, foliorum oliuæ, parũ aluminis, &c. nam quatenus ad vlcera illa propriam curationem requirunt, de quibus in præſentia non ago. Hæc de ſuffumigiis.

De inunctionibus.

Sequuntur inunctiones, de quibus duo tantùm libet vos admonere: alterũ, ex quibus illæ cõſtent, & quomodo cõficiantur: alterum, quomodo oporteat ęgrotis illas adhibere: cũ enim inũctiones eandem ferè operã præſtent, atque eiſdem prope rationibus & modis, potiſſimùm verò per copioſas ſputiones noxiam materiam ſoleant purgare, vt dixi. ſuffumigia facere, cætera omnia quæcunque de ſuffumigiis tradita ſunt, ad inunctiones & ad hunc locum debent transferri. Itaque etſi multa ſint, ex quibus Gallicæ inunctiones conficiuntur, tamen cõuenit inter omnes. argentum viuum eſſe præcipuum: verùm vt illud cõmodius poſſit adhiberi, addo, vt illius malitia corrigatur, omnino eſt neceſſe alia quædam permiſcere, inter quæ nonnulla mihi magis videtur accommodata, quæ ſunt pinguedines & olea calidiora, vt pinguedo anatis, gallinæ, ſuis, canis, lupi, vrſi: nonnulli præ cæteris omnibus pinguedinem humanã probant, ol. laurinum maſtichinũ, nardinum, de iunipero, de thure.

℞ *Argenti viui* ℥ vj.
Ol. veteris,
De iunipero ana ℥ iiij.
Pinguedinis anatis,
Canis,
Suis ana ℥ j. ß. *M. omnia diligentiſſ. & ſeruentur ad vſum*: de quo poſtea.

℞ *Rad. althea,*
Liliorum alborum,
Serpentaria ana ℥ ij.
Ol. veteris ℥ iiij. *Decoquantur ad conſumptionem olei, & adde*
Ol. nardini,
Maſtichini,
Laurini ana ℥ ij.
Thuris,
Myrrhæ,
Maſticis,
Lithargyrij ana ℥ ß.
Miſturæ ſuperioris ℥ vj. *M. optimè F. vnguentum.*

De inunctionibus verò, vt de ſuffumigiis illud eſt ſciendum, noſtra hoc modo poſita exempla non eſſe recipienda ſimpliciter, vt non poſſint ac debeant mutari pro varia natura morborum, ætate, corporis habitu, ſexu, &c.

Modus inungendi.

Quatenus ad alterum caput pertinet, quomodo liceat ægrotis inunctiones adhibere, ita habendum eſt, purgato corpore vniuerſo ægrum ſummo mane in cubiculo calido nudatum ad ignem hoc pacto eſſe inungendum: namque miniſter medicamento & manibus calefactis incipiat inungere poſtremas partes pedum, vehementi ſimul adhibita frictione, ſenſimque aſcendat ad genu & coxam, & vſque ad coxæ articulum, vel coxendicem progrediatur, deinde vtriſque manibus & totis brachiis vſque ad humerum & inunctionem & frictionem adhibeat. Quo loco illud ſedulò cauendum eſt, in quo multi grauiter errant, ne inungantur inguina, vniuerſum abdomen, os ſacrum, ſpina, thorax, caput, & ſi quæ aliæ ſunt partes nobiliores, quoniam magnum periculum immineret, ne ægri à malitia argenti viui grauiſſimis ſymptomatibus afficerentur. Partes inunctæ protinus adhibita ſtupa ex lino vel cannabe faſciis ligandæ ſunt, atque æger in proximum lectum eſt deferendus, in quo ſi fieri poteſt, ſudet, dormiat, & quieſcat aliquandiu, deinde ita inunctus faſciis & linteis inuolutus comedat proba alimenta moderatè, & ſibi perpetuò caueat ab aëre frigidiore. Terminus inunctionis communiter ſtatuitur, quouſque ægris ſuperueniant inſignia vlcera & inſignes expulſiones, quæ confirmant medicamenta ad internas partes penetraſſe, & ſuam perfeciſſe operationem: vt plurimum verò ad 10. vel 12. dies ad ſummum, huiuſmodi inunctiones ſolent protrahi.

Diximus de ſuffumigiis & inunctionibus: quod ſi quis quærat, quid de vtroque hoc præſidio ſit ſtatuendum: ego qui neutro vnquam ſum vſus, ſed potius permiſi alios vti, nolo quidquam certi vel affirmare, vel negare; ſed illud vnum dico, vbicunque liceat medico certas & tutas curationes adhibere, illum fruſtra & temere ad incertas & periculoſas confugere: vnde quamplurimi, ac ferè omnes quicunq; voluerunt rationalibus medicis obedire, ſine ſuffumigiis & vnctionibus quotidie & integrè liberantur: longè itaque tutius & ſalutarius conſilium mihi videtur ab illis abſtinere, quæ, vt dixi, tam multa, tam turpia, tam difficilia ſymptomata ſecum afferunt: quod ſi verò tandem vobis occurrant homines morbo Gallico laborantes, qui nullis rationibus poſſint curari, tunc licebit ad ſuffumigia & inunctiones accedere, & omnia experiri, cum neque deſint multi, non ſolùm vulgares, ſed doctiſſimi viri, qui conſtanter affirmant, ſe plurimos huiuſmodi præſidiis tutò ac faciliter curaſſe, atq; illos potiſſimùm, qui cætera præſidia fruſtra experti sũt. Ad alia progrediamur.

Poſtrema reſtat ratio vacuandi & diſſoluendi virus Gallicum, per quædam medicamenta, quæ partim latenter & inſenſibiliter, partim manifeſtè & ſenſibiliter id ſolent efficere: atque hæc quidem tria potiſſimùm ferè ab omnibus recenſentur; primum, eſt lignum guaiacum; ſecundum, ſarſa pariglia; tertium, radix chinæ: de quibus ac tota eorum adminiſtratione ſigillatim eſt dicendum. Incipiamus modò à ligno guaiaco, vbi non eſt opus in præſentia, vt longiùs inquiram, ex quo loco illud ad nos deferatur, an vnum vel plura ſint illius genera, an antiquis cognitum fuerit, an ſit idem cum noſtro habeno, &c. quæ ad meum inſtitutum non pertinent. Cum autem communi omnium conſenſu certum ſit, huiuſmodi lignum morbo Gallico laborantes mirabiliter iuuare, imò

Ad lignum guaiacũ occultè agat.

verò inter cætera præſidia principem locum obtinere, nonnulli primùm quærunt, quonam modo hoc medicamentum, an manifeſtis qualitatibus, an latente quadam ratione, & proprietate ſubſtantiæ, ſuam perficiat operationem. Etſi autem huius rei definitio videtur admodum obſcura & difficilis, de qua multa eſſent altiùs explicanda, illud vnum nobis ſufficiat in præſentia, me eorum ſententiam licenter amplecti, qui putant, lignum guaiacum proprietate ſubſtantiæ non manifeſtis qualitatibus, morbum Gallicum iuuare, quod ex natura horum medicamentorum ſatis mihi videor poſſe probare. Namque ſi Gal. credimus, hæc medicamenta agentia à tota ſubſtantia debent habere duas præcipuas conditiones; primam, vt inueniantur & cognoſcantur per ſolam experientiam; alteram, vt omnibus differentiis illius morbi omnibus hominibus laborantibus, & omni tempore proſint. Primam conditionem perſpicuè docet Gal. 9. *de ſimp. med.* 1. *de med. ſec. genera*, vt ſuprà notauimus: alteram pariter declarat manifeſtiſſimè 2. *de med. ſec. locos* 2. vbi examinãs quoddam Archigenis medicamentum de paluſtri teſtudine, illum arguit, quòd minùs diſtinctè docuiſſet, in quo capitis dolore, & quo tempore id remedium vtile eſſe poſſit, *niſi*, inquit Galen. *Archigenes id voluit, quod omnem capitis dolorem iuuet, idque omni temporis occaſione, ita enim & nos contrarietatis teſtimonium ei præbebimus, non efficacia, quam ex temperamento habeat*: quam eandem ſententiam etiam habet 8. *de med. ſecund. locos* 8. vbi ſermonem habens de hepate lupi, quod ſecundùm totam ſubſtantiam, non ſecundùm vnam vel alteram qualitatem teſtatur iecori prodeſſe, *talia pharmaca*, inquit, *omnibus intemperaturis videntur conuenire, vt quæ ex proprietate ſubſtantiæ agant, adeo vt neque calidas, neque frigidas intemperies lædant*. Cum igitur fateantur omnes, lignum guaiacum ſola experientia fuiſſe inuentum, atque illud omnes Gallicorum morbos, differentias, omnes homines, quacunque ætate, temperamento, quibuſcunque humoribus refertos, & omni tẽpore iuuare, certum cuique eſſe debet, non illud manifeſtis qualitatibus, & latente proprietate ſubſtantiæ ſuã perficere operationem.

Obiectio.

Quod ſi quis obiiciat, guaiacum manifeſtè calefaciendi & ſiccãdi vim habere, & quidem inſigniter: huic reſpondeo, nõ illud propter huiuſmodi notas qualitates, ſed occulta virtute morbum Gallicum ſanare, quod illo argumento facile poteſt confirmari, quoniam nullum aliud lignum vel medicamentum, quantumuis eadem cum guaiaco vel ſimili temperie præditum, non poteſt id efficere. Vnde quicunque hanc latentem vim guaiaci & aliorum, quæ agunt à proprietate ſubſtantiæ, conantur ad manifeſtas qualitates & cauſas referre, ij forte deridendi ſunt, ſicuti contigit Pelopi præceptori Gal. quem ille ſcribit curioſè & fruſtra laboraſſe in reddenda cauſa, quæ nulla reddi poteſt, quamobrem cancri fluuiales morſis à cane rabido ſoleant prodeſſe: *itaque*, inquit Gal. *nec Pelopis rationem, vt veram accipio, vt quæ multas habeat contradictiones, verum opinor, cancros ex proprietate totius ſubſtantiæ prodeſſe*. Quamobrem cum nos pariter ſciamus, lignum guaiacum omnibus morbo Gallico laborantibus prodeſſe, nullam propterea huius rei cauſam quæramus. Sed ad medicamentorum præparationem & vſum veniamus.

Varij modi decoquendi.

Et ſanè ſicuti cõuenit inter omnes, lignum guaiacum præcipuam ſuam vim obtinere, & operam præſtare, ſi ex eo decoctum præparetur; ita quod ad huius decocti præparationem pertinet, plerique omnes in ſumma varietate atque diſſenſione ſunt conſtituti: nos autem ſtatuimus minimè

omnia ſed quæ ſunt maioris momenti, in medium proferre. Primũ igitur ſunt multi, qui ex vna ſimplici aqua ſolẽt ligni decoctum cõficere, qua ratione putant cæteris omnibus eſſe anteponendum, qui affirmant, in iis regionibus vnde lignum ad nos defertur, hoc modo illius decoctum præparari. Sed neque omnes in eo cõueniunt, nẽpe alij ſolam ſubſtãtiam ligni, alij nõ lignũ, ſed corticem, alij vtrumque, & quidẽ menſura varia ſolent accipere. ſic alij maiorem vel minorem aquæ menſurã accipiunt, maiorem vel minorem, ſeu longiorem, vel breuiorem decoctionem faciunt. Verùm ſunt nõnulli, qui non ex ſimplici aqua, ſed vel ex aquis ſtillatitiis, vt endiuiæ, cichorei, boraginis, vel ex vino, vel tãdem ex iure carnis, ligni decoctũ conficiunt. Poſtremò neque deſunt quãplurimi, qui ſimul cum ligno ex quacunque re illud decoquatur, plurima ſimplicia medicamenta, partim alterantia, vt cichoreum, betonicam, carduum benedictum, partim purgantia, vt ſenam, epithymum, helleborum nigrum, ſolent imponere; de quibus omnibus, ac ſingulis, & de tã varia eorum præparatione vobis conabor explicare quàm breuiſſimè, quid mea ſentẽtia ſit ſtatuendũ.

An purgãtia decocto ligni miſcenda.

Et vt à poſterioribus incipiamus, qui cum ligno varia purgãtia medicamenta miſcent, ego quidem huiuſmodi inſtitutum nũquam potui probare, etſi non ignoro, illud à quamplurimis & celebribus viris maximoperè probari: quod ſi medici rationales nullum medicamẽtum adhibere, neque quidquam agere debent, quin certas indicationes ſibi proponant, quæſo quid ſibi iſti volunt? Etſi enim decoctum ligni variis modis, & per varias corporis partes, quandoque per aluum, nonnunquam per lotium, vel aliter ſolet materiam noxiam vacuare, veruntamen id cõtingit rarò, cum maxima ex parte huiuſmodi materia a cẽtro ad circumferentiam, & ad cutem, vel per ſudores, vel per inſenſibilem tranſpirationem vacuetur, & diſſoluatur: quod ſi ita hæc ſe res habet, permiſtis cum ligno purgantibus medicamentis, quid aliud agitur, quàm vt medicamenti vis, naturæ propenſio impediatur, & omnia cõfundantur: præterquã quod neſcio quàm tutum ſit, hominem quotidie purgans medicamẽtum accipere, & cõtinuò purgari, quod certè inter cæteros non placet Auic. cuius celebris eſt ſententia, ſoluere ventrem ſupra ventris ſolutionem, timoroſum.

An alterantia commiſcenda.

Qui ligno permiſcent medicamenta alterantia, ſeu calida ſeu frigida, id videntur facere, vt qualitates medicamenti vel remittant, vel augeant, forte etiam vt illud ad certas corporis partes laborantes deducant: quod inſtitutum mea ſententia nõ debet improbari, etſi multi aliter ſentiant, dummodo medicamenta opportuna, nec ſine iudicio permiſceantur. neque enim eſt timendum, ne hæc permiſta medicamenta occultam ligni vim poſſint labefactare & impedire, ſi quidem neque deſunt exempla apud Gal. qui nonnullis medicamentis agentibus à tota ſubſtantia, quædam permiſcere non eſt veritus, quæ poſſint illa vel corrigere, vel reddere efficaciora, quale eſt ſcammonium, quod ille pomo citonio permiſcere & aſſare conſueuit, qualis eſt cinis ille cancrorum fluuialium, quem Gal. affirmat in morſis à cane rabido tum ſolũ, tum cum thure & gentiana eſſe præſtantiſſimum: & alia multa poſſent afferri, hæc ſatis.

Itaque ſi contingat ægrotum & totum corporis habitum, & præſertim iecur calidius & ſiccius habere, tum ad remittẽdam caliditatem & ſiccitatem ligni, licebit cum eo permiſcere & coquere herbas frigidiores, ac potiſſimùm cichoracea, endiuiam, ſonchum, hepaticam, acetoſam, &c. quæ tamen, vt neque id prætermittatur, non debent vno tempore cum ligno permiſceri, ac perpetuo ſimul ebullire: ſi quidem huiuſmodi herbæ tantam ebullitionem nõ ferunt: in quo caſu ego alterutrum facere ſoleo, nã vel primùm paratur decoctum, in quo deinceps lignum infunditur & coquitur, vel primùm lignum infunditur, & decoquitur in aqua, ac poſtremò cum illo in fine decoctionis herbæ permiſcentur. Si quis velit medicamenti vim augere, vel ad certas quaſdam corporis partes deducere, is poterit addere ligno medicamenta, quæ ſint tenuium partium, & calefaciendi & ſiccandi vim habeant, quale eſt carduus benedictus, radix tormentillæ laborante capite, betonica, ſtœchas; laborantibus oculis, fæniculum, euphragia: laborantibus articulis, iua, chamædrys; quod idem de cæteris eſt ſtatuendum: quæ ſane medicamenta capitalia, ocularia, arthretica, & quæ propria membra reſpiciant, non abhorrent à doctrina Galeni.

Quod ad humidam materiam pertinet, ex qua decoctum ligni debeat parari, ego cenſeo ſimplicem & puram aquam cæteris omnibus anteponendam eſſe, quòd reuera aqua maximè omnium & facillimè vim ſingulorum medicamentorum poſſit recipere: præterquam quòd, vt ſupra dixi, certum eſt, lignum in regionibus, in quibus naſcitur, & vnde illud atque illius præparatio ad nos peruenit, non aliter quàm ex ſimplici aqua parari: ſed tamen neque ab aquis ſtillatitiis prorſus abhorreo, quotieſcunque mihi propoſitum eſt ligni caliditatem & ſiccitatem moderari, quæ quodammodo videntur ſuperare vires herbarum, dummodo iſtæ aquæ in vaſis vitreis conficiantur: etſi, vt liberè dicam, ego magis herbas ligno adiunctas, quàm aquas ſtillatitias ſoleo probare.

An in vino coquendum lignum.

Demum iamdiu vigent altercationes, dum alij contendunt, decoctum ex vino factum eſſe optimum; alij contra affirmant, illud non modò inutile, ſed pernicioſum eſſe: ego verò etſi non ignoro vinum in medicina facienda multos vſus præſtare atque ex eo non modò veteres medicos, ſed etiam Gal. multa medicamenta ægrotis exhibere cõſueuiſſe, quaſi vinum eorum vim & penetrationem poſſit iuuare, tamen ni fallor, nunquam memini, Galenum vel alium probatum auctorem, vnum vel plura medicamenta, hoc modo decoquere ex vino, atque illo vſos fuiſſe: nam præterquam quod vinum non omni ex parte aptum eſt ad recipiendas facultates ſimplicium medicamentorum, ſicuti aqua, nulli dubium eſſe debet, quin vinum longiori ebullitione & coctura aceſcat, aliumque colorem, odorem, ſaporem, & aliam naturam recipiat: quare ego quidem hac ligni præparatione ex vino nunquam vtor. Quod ſi velim medicamentum calidius & ſiccius efficere, vel propter copiam humoris crudioris & frigidioris, vel propter aliam cauſam, ſicuti iſti docent eſſe faciendum, tunc vel ligni, vel corticis menſuram augeo. Cæterum vt vos omnia intelligatis, & ſi ferat occaſio illud ligni decoctum parare & adminiſtrare ex vino, notandum eſt, lignum minimè in vino, ſicuti fit in aqua, infundendum & decoquendum eſſe, quoniam vinum hoc modo à propria natura degenerat, ſed illud alia ratione eſſe adhibendum, nimirum vt facta infuſione & decoctione ligni ex aqua, poſtremò ſub finem ebullitionis vinum permiſceatur, adeo vt vel nullam deinceps, vel vnicam tantùm, vel alteram ebullitionem ſuſtineat: namque medicamentum hac ratione præparatum, longè minores contradictiones videtur obtinere.

Poſtrema fuerat ratio præparandi decoctum ligni ex iure carnis, quæ in pueris, corpore conſumptis, debilioribus, & qui facile diſſoluũtur, mea

ſenten

ſententia non debet improbari. De quo eſt notandum, ſicuti de vino dixi, lignum in ſolo iure carnis non fore decoquendum, ſed prius facta infuſione & decoctione ligni ex aqua, demum carnem, ac præcipuè pullum gallinaceum eſſe infundendum & decoquendum: hac ratione, ſi præparetur medicamentum, certum eſt illius ſiccitatem remitti, & corpora melius conſeruari. Sed hoc demum loco de ligno & cortice, an vnum vel alterum, an vtrumque accipere deceat, & qua menſura ſeu quantitate, nec non de aqua, atque illius menſura, demum de modo decoctionis eſt agendum.

An cortex aſſumendus. Hoc tempore inter omnes conuenit, corticem maiore ſiccandi vi præditum eſſe, imò verò illum omni ex parte curando morbo Gallico longè valentiores vires, quàm lignum obtinere: itaque ſicuti olim nullus prorſus vſus corticis fuerat, ita in præſentia illius vſus eſt frequentiſſimus; adeo vt decoctum ferè nunquam ex ſolo ligno ſoleat parari, ac potiſſimùm quotieſcunque morbus difficilis fuerit, qui calidū quoque præſidiū videatur poſtulare: quoniā niſi morbus admodū leuis fuerit, ac in corpore molli ac tenero, vnà quoque ſimul ſentio vtrumq; & lignum & corticem debere permiſceri.

Menſura ligni & aquæ. Quatenus ad vtriuſque menſuram & portionē pertinet, vſus videtur obtinuiſſe, vt lignum tertia vel quarta parte, cortex vnica parte permiſceatur, & in vniuerſum, vt pro ſingula vncia ligni vel corticis, vna libra aquæ debeat imponi. Sed ego puto vix quidquam certi de hac re ſtatui poſſe: namque omnis ratio requirit pro diuerſa natura morbi, pro diuerſa natura ætatis, habitus corporis, temperamenti, &c. medicamenta modò leuia, modò vehementiora eſſe conficienda, & conſequenter modò maiorem, modò minorem ligni, & corticis, & aquæ quantitatem fore accipiendam. Lignum optimum

Nota ligni boni. eſt eligendum, quod tale eſt præcipuè, ſi recens, ponderoſum, & ſucci plenum fuerit, ſiue lima, ſiue aliter, de qua re non multum laboro, in ſcobē deducatur, cortex cōtundatur: ex communi omnium conſenſu in aqua calida per horas viginti quatuor infunditur, deinde verò ebullitioni & coctioni ſubiicitur, quæ coctio dupliciter fieri poteſt; vno modo, vaſe teſtaceo vel lapideo igni impoſito, quod maiori ex parte fieri ſolet; altero autem in duplici vaſe, quod *balneum Mariæ* appellant, quem certè poſtremum modum coctionis ego cenſeo longe priori eſſe anteponendum. Decoctum lento

Tempus coctionis. igne eſt conficiendum: quo ad terminum autem coctionis, plurimi ſtatuunt ad conſumptionem medietatis, alij verò multo breuiorem coctionem, & ad conſumptionem tertiæ partis tantùm, vel multo diuturniorem, vt ad conſumptionem duarū partium ſolent probare, prout quiſque medicamentū vel magis vel minus efficax intendit efficere: ſed ego puto neutrum modum, ſed moderatū eſſe eligendum, quē cenſeo eſſe vſque ad medietatis conſumptionem: namque ex vna parte, ſi decoctio fiat vſque ad conſumptionē vnius tertiæ partis, vel vt aliis placet, etiam quartæ, vix aqua videtur poſſe leui decoctione vim medicamenti recipere: ex altera autem parte, ſi decoctio fiat ad conſumptionē duarum tertiarum, aut plurium partium, præterquam quod medicamentum admodum ingratum redditur, forte etiam tam longa decoctione & euaporatione illius vis labefactatur. Sed notādum eſt, ſi decoctum paretur ex balneo Mariæ, non eſſe expectandam conſumptionem medietatis, ſed ſatis eſſe, ſi decoctio & ebullitio duret 10. aut 12. horas circiter. Poſt abſolutum decoctum illud per linteum diligenter coletur, & ad vſum ſyruporum ſeruetur: poſt hæc rurſum illud lignum quod à decoctione ſupereſt, infunditur in aqua vel eadē vel paulo maiori menſura cum priori decoctione, per horas 10. deinde rurſum coquitur ad cōſumptionē vnius tertiæ partis: ac demū colatū ſeruetur ad vſū, de quo poſtea. Ita ergo decoctū ligni præparetur.

Quoniam ſtatutum eſt decoctum ligni pluribus modis præparari, ex ſimplici & aquis ſtillatitiis, ex vino, ex iure, ex ſolo cortice, ex ligno & cortice, ex varia prorſus menſura, ex quo medicamentum varias acquirit vires; in præſentia mihi libet varia exempla proferre, quæ magis diſtinctè doceant, quæcūque generaliter dixi. Itaque primum exemplum decocti ligni ex ſimplici aqua eſt, quo in morbo recenti, nec admodum graui nec non in corpore debiliori licet vti.

℞ *Ligni ſancti raſpati* ℥ *vj.*
Aquæ fontis optimæ lib. ix. *infundantur per horas* xv. *bulliant ad conſumptionem medietatis, & colentur pro ſyrupo.*

Item.

℞ *Lignum quod reſtat ex primo decocto,*
Aquæ fontis lib. xij. infundantur per horas v. bulliant ad conſumptionem vnius tertiæ partis, & colentur pro potione.

Valentioris exemplum:

℞ *Ligni ſancti raſpati lib. j.*
Corticis ℥ *ij.*
Aquæ fontis lib. xij. infundantur vt ſuprà, bulliant ad conſumptionem medietatis, & colentur pro ſyrupo.

Item.

℞ *Lignum reſiduum,*
Aquæ fontis lib xviij. infundantur, bulliant & colentur, vt ſupra, pro potione.

Exemplum valentiſſimi.

℞ *Ligni ſancti raſpati lib. j.*
Corticis lib. ß.
Aquæ fontis lib. xv. F. infuſio vt ſuprà.

℞ *Lignum reſiduum,*
Aquæ fontis lib. xx. & fiant omnia vt ſuprà.

Si vobis propoſitum fuerit medicamenti caliditatē & ſiccitatem remittere, vel accipiatis aquas ſtillatitias, vel decocta ex herbis, vt:

℞ *Ligni ſancti raſpati* ℥ *x.*
Corticis ℥ *ij.*
Aquarum endiuiæ,
Capil. Veneris.
Borraginis ana lib. iiij. F. infuſio ebullita ad conſumptionē medietatis, colentur vt ſuprà.

℞ *Ligni ſancti raſpati* ℥ *x.*
Corticis ℥ *ij.*
Decoctionis endiuiæ,
Cichorei, quib. & ego vtor, lib. xij. F. infuſio vt ſuprà.

De herbis.

℞ *Ligni ſancti raſpati* ℥ *x.*
Corticis ℥ *ij.*
Aquæ fontis lib. xij. F. infuſio & decoctio ad medietatem: ſed in fine decoctionis adde
Foliorum ſonchi,
Acetoſæ,
Endiuiæ ana M. ij. & colentur pro ſyrupo.

Hac ratione vobis licebit etiā permiſcere herbas calidiores, & quæ proprias partes corporis reſpiciāt.

Poſtremò habeatis exempla decocti præparati ex vino, ex iure carnis: vt:

℞ *Ligni ſancti raſpati.*
Corticis ana lib. ß.
Aquæ fontis lib. xij. F. infuſio & decoctio ad conſumptionem duarum tertiarum partium; deinde adde vini generoſi, quale ſolet eſſe vinum Græcum, quod romania dicitur, lib. ij. & poſt vnam vel alteram ebullitionem coletur pro ſyrupo.

Item.

℞ *Lignum reſiduum,*
Aquæ fontis lib. xv. F. infuſio, & bulliant ad conſumptionem vnius tertiæ partis, deinde adde vini generoſi, vt ſuprà, lib. iij. & coletur pro potione.

De decocto parando ex iure, idem notandum, quod ſuprà dixi, lignũ minimè in iure, ſed in aqua infundendum & coquendom eſſe, deinde tempore opportuno circa finem decoctionis pullum vel carnem eſſe addendam, qnoniam præterquã quod ius carnis non ita aptum eſt, ſicuti aqua ad recipiendam vim medicamenti, id facile corrumpitur, & potiſſimùm in tempore calido, ſcil. æſtate & longa decoctione fit ſalſum.

℞ *Ligni ſancti raſp.* ℥ *iij.*
Corticis ℥ *j*
Aquæ fontis lib. vj. F. infuſio & decoctio ad conſumptionem vnius quartæ partis, deinde adde dimidiam partem pulli iunioris, & bulliat ad conſumptionem medietatis. pro ſyrupo: & modica quantitar ſyrupi ſemper debet inſtitoi, quoniam tales ſyrupi facilè corrumpuntur: & ſi fieri poſſet, eſſet optimum tale decoctum ex iure in ſingulos dies præparari: & hæc de præparatiune ligni. & de vſu ipſius itemque de iis, quæ ad commodam illius adminiſtrationem pertinent, dicta ſufficiant.

Vſus ſyrupi. Cum ſtatutũ ſit duo genera decoctionum ex ligno eſſe conficienda, alterum pro ſyrupo, alterum pro potione tempore alimenti de vſu quidem primi omnes conueniunt, de vſu ſecundi non omnes idem ſentiunt: nos igitur de primo decocto agamus, cuius communi conſenſu omnium vſus eſt, vt ægri decumbentes lecto, ex eo admodum calido accipiant bis in die, manè quatuor horas ante prandium, veſpere ſeptem horas à prandio tres horas ante cœnam; & quatenus ad doſin, plerique omnes ſyrupos matutinos copioſiores circiter ℥. x. veſperi paociores, circiter ℥. vij ſolent exhibere. Ego verò etſi hanc conſuetudinem amplector, tamen id non probo, quod multi faciunt, qui omnibus indifferenter vnum atque eundem ſyrupum, quantitatem & numerum offerre ſolent, cum nulli dubium eſſe debeat, quin diuerſa ratione morbi, ætatis, temperaturæ, habitus corporis, &c. quantitas & numerus debeat variari, ſicuti de illorũ preparatione diximus: vnde ſi morbus fuerit leuior, ſi puer æger, & molli & delicato corpore, ſatis foret ſyr. matutini ℥. v. veſperi ℥ iij. & ſatis etiam foret non duos, ſed vnum ſingulis diebus adhibere.

Sudoris prouocatio. Poſt ſyrupum ſolent propè omnes ſudorem prouocare, itaque hoc tempore ſolent ęgrum detinere in cubiculis calidioribus, & maximè in hypocauſtis, illoſque multis pannis & tegumentis operiunt, preterea etiam omnibus modis, & ſpeciali quodam inſtrumento ligneo, ad hunc vſum parato, id conantur efficere, prædicantes, neminẽ morbo Gallico laborãtẽ ſine tali prouocatione poſſe liberari.

Sudor non eſt violẽter prouocandus. Sed etſi ſcio eſſe periculoſum diſcedere à communi ferè omnium opinione, tamen dicam quod ſentio, qui talem importunam & violentam ſudoris prouocationem nunquam potui probare, quoniam vt aduerſariis cõcedamus decoctum ligni facilè & frequenter Gallicos per ſudorem vacuare, neq; illi mihi negabunt, talem vacuationem fore vtilem, ſi vi medicamenti prouocetur: quoniam ſi ſudor quomodocunq; prouocetur, poteſt morbum Gallicũ ſanare, non eſt vt nos tã lõga & faſtidioſa ligni potione corpus torqueamus vnde inter alios vir celeberrimus, & maximè patronus ſudoris, cuius libellus proxime prodiit, iubet id obſeruandum eſſe, ne ſudor ſtatim ſumpto ſyrupo, ſed ad minus poſt horam prouocetur, *& ratio eſt*, ille ait, *quia opera pretium eſt, vt hoc medicamentum aliquantiſper moretur in ventriculo, deinde deducatur ad actum*: quod ſi ita res ſe habet, quis audeat affirmare, ſudorem à decocto ligni, minimè a tot & tam violentis calorificis prẹſidiis excitari? An forte aliqua extant exempla apud Galen. vel alium auctorem, vel in febribus, vel in aliis morbis, vbicunque iuuat ſudorem eligere, illum tam importunis rationibus eſſe prouocandum? Ego ita cenſeo, ſicuti in febribus & aliis morbis ita etiam in morbo Gallico, ſudores vtiles & ſalutares fieri, ſi ille ope naturæ, aut commodis medicamentis naturæ propenſionem iuuantibus prodeat, alioquin illos ſæpenumero fore inutiles, importunos, quandoque etiam pernicioſos. Sed illud addo, cum ſupra ſit ſtatutum, & id experientia confirmet, decoctum ligni non perpetuò per ſudorem, ſed frequenter per inſenſibilem tranſpirationem, quandoq; etiam per aluum, aut per lotium, noxiam materiã vacuare, ſi ita cõtingat, vt natura alios modos vacuationis, quàm per ſudorẽ moliatur, ſatis cuique patet, quãto cũ periculo, tot adhibitis machinis ſudorificir, nõ ſolùm naturę conatus impediatur, ſed etiam ægri ad grauiſſima pericula deducãtur. Quapropter ſi natura videatur nullã inclinationẽ ad ſudorẽ habere, tũc medico ab omni quoq; ſudorifico abſtinẽdum eſt; ſin autem natura ad ſudorem aliquam propenſionem demonſtrat, tunc medico licet illius conatum iuuare, ſed congruis rationibus, ſcil. moderatis frictionibus, veſicis aqua plenis, moderatè calidis, forte etiã aliquo medicamento ſudorifico impoſito in decocto, minimè tot tegumentis, adeo vt in ſumma natura adiuuetur, non impediatur.

Quod ſi aduerſarij nobis obiiciant experientiã, cõtendentes ſe hac ratione omnes Gallicos curare: contrà ego poſſum teſtari, me plurimos vidiſſe non ſolùm nõ fuiſſe curatos, ſed etiã in grauiſſima pericula incidiſſe, vt iam quatuor menſes euenit cuidam adoleſcentulo, qui poſt tres dies, poſtquam huic violento ſudori ſe ſubiecerat, totus factus eſt ictericus, & poſt paucos dies mortuus fuit.

Quatenus verò ad terminum decocti ligni, mos eſt vt ægri accipiant quadraginta dies, quem terminum aliqui philoſophantium omnibus morbis contagioſis conſtitutum eſſe aiunt. Vnde tempore peſtis poſt diem quadrageſimum nulla prorſus mali ſuſpicio videtur ſupereſſe. Sed ego puto talem terminum incertum, neque perpetuò ſtabilem eſſe, cum nulli dubium eſſe debeat, quin aliquando ſufficiant dies 20. vel 30. quandoque verò ſit neceſſe & ad 40. & ad 60. & ad 100. dies peruenire. *Terminus curationis.*

Non ante multos annos medici ſolebant ægros non ſolùm in cubiculis, ſed etiam in perpetuis tenebris & carceribus detinere, qui dicebant eſſe maximè periculoſum, ſi ægroti vel modico lumini vel aëri ſe expoſuiſſent; hoc tempore homines non ſunt ita ſuperſtitioſi: & ego quidem, dummodo aër non ſit frigidus, nebuloſus, ventoſus, ſed calidus, ſerenus, & tranquillus, permitto meos ægrotos exire, quandoque non ſolùm in cubiculo, ſed etiã ex domo, ac potiſſimùm poſt prandiũ vſq; ad horã ſecundi ſyrupi, & puto hoc nullum detrimentum poſſe afferre, forte etiam corpus & animum iuuare. *An incluſi detinendi ægri.*

Quatenus pertinet ad tempus anni, omnes ſentiunt decoctum vere vel autumno opportuniſſimè exhiberi, adeo vt rarò aut nunquam hyeme & æſtate liceat eo vti: ſed ego aliter ſentio, non ſolùm vere & autumno, ſed etiam quouis tempore poſſe exhiberi, ſi id occaſio & neceſſitas ferat: hyeme quidem facile eſt aërem calefacere, ſed tunc neceſſe eſt, nunquam domo egredi: æſtate autem, quod tempus vt importuniſſimum aliqui abhorrent, *Tempus curæ aptum.*

rent, dummodo æger ſit robuſtus, & congruam victus rationem ferre poſſit, medicus non ſolùm ſine periculo, ſed etiam cum maxima vtilitate mihi videtur poſſe adminiſtrare, quoniam hoc tempore ſudores facilè eliciuntur, & omnia excremēta per inſenſibilem tranſpirationem, & omnib. modis diſſoluūtur. Inter cæteros Franciſcus Friſimelica præceptor meus, vir in ducenda & facienda medicina ſingularis, fuit in ea opinione, æſtatem cæteris anni temporibus eſſe anteponendam, qui affirmabat, neminem eſſe quantumcunque grauiter morbo Gallico laborantem, qui per æſtatem decoctum aſſumens non prorſus liberetur. Itaque ſi vobis ſeſe offerat occaſio, &, vt dixi, æger ſit robuſtus, & poſſit congruam victus rationem ſuſtinere, hoc tempus non eſt prætermittendum.

A purgantibus abſtinendum tempore vſus decocti.

Interea dum decoctum aſſumitur, mos eſt ferè omnium practicantiū, vt ad ſingulos 8. aut 10. dies ægrotis medicamentum adhibeant ſolutos, ſenam ſcil. polypodiū, helleborū nigrum, pilulas cochias, de hermodactylis, &c. quod inſtitutū ego nunquā potui probare. Cum enim, vt poſteriùs videbimus, neceſſariò huic medicamento, tenuē victus rationē oporteat adiungere, Gal. 2. *aph.* 16. docet apertiſſimè, ægrotis ſimul cū inedia neq; ſanguinis miſſionē neq; purgationē, vno verbo nullā motionem, vel corporis alterationē conuenire. præterquā quòd ſi natura per ſummas & cutaneas corporis partes aliquā vacuationē moliatur, quod, vt dixi, ſolet facere frequentiſſimè tunc certum eſt dato medicamēto, quod à partibus externis ad internas, à circūferentia ad centrùm trahit, naturā impediri, & totā curationem deturbari. Itaq; quo tēpore ægroti aſſumunt decoctum ligni, ego prorſus abſtineo ab omni medicamēto. Quod ſi ægrotis aluus adſtricta fiat, vel mollibus clyſteribus vtor, vel in ſyrupo matutino vnā vel alterā tātū drachmā ſenę infundo, vel ad aliquod leniēs & leuiſſimū medicamētū deuenio, vt caſſiā, &c. Poſt quadrageſimū autē diē, vel poſt plures dies, abſoluta potione decocti, omnino neceſſe eſt medicamentū purgās exhibere, & ſunt medicamenta, de quibus dixi in præparatione.

Victus ratio.

De victus ratione non eſt prolixè agendum, qui primis diebus admodum tenuis inſtituatur, ſimplici pane & paſſulis, & quidem parcè exhibitis: ſed multi hodie & iura & oua, & carnes adiungunt, & ferè victum plenum inſtituunt. Ego verò eum pleniorem victum prorſus damno, neque tamen illum tā tenuem & exquiſitum probo, quod talis victus ex Hip. & Gal. 1. *aph.* 4. in morbis diuturnis ſit ſemper periculoſus, cū ita vires fiant debiliores, adeo vt neque coctionem, neq; inſenſibilē diſſolutionem, neq; ſenſibilem vacuationē poſſint perficere, vt conuenit; ideo moderatā, ſed tamen tenuem & attenuantē victus rationem ſoleo probare, quæ facultatem quidem corpus gubernantem conſeruet, cuius indicationes medicus nunquā debet obliuiſci, ſed ſimul etiā & materiæ coctionem, & diſſolutionē non impediat: & vt magis diſtinctè hanc rem exponam, ego meis ægrotis ſumentibus decoctum ligni, in prandio non aliud exhibeo, quàm panem & paſſulas, & quandoq; etiam piſtacia: in cœna verò carnes, & potiſſimùm auiculas montanas, & pullos gallinaceos concedo, & his paucis contentus ab omnibus aliis abſtineo.

Quantitas cibi.

Quod verò pertinet ad quantitatem, maiori ex parte exhiberi panis ſolent ℥. iij. paſſularum ℥. ij. ſed certum eſt, non omnibus eandem menſuram conuenire, cum pro varia ægri natura, ætate, corporis habitu, conſuetudine, &c. ſit neceſſe alimenta modò minuere, modò augere, prout fit etiam in aliis morbis. Moderata quædam menſura ſequens mihi videtur eſſe, ad quam veluti ad quoddam medium, liceat vel parciorem vel copioſiorem diætā conferre, ſi nimirum æger manè accipit ℥ iij. panis paſſularum ʒ. ij. piſtacia N. x. veſperi autem præterea turdum, vel tantum alterius carnis, quæ turdo reſpondeat: qua victus ratione iam longa experientia mihi confirmatum eſt, vires bene conſeruari, & feliciter abſolui totam curationem.

De pane nautico.

Sed aliqua reſtant adhuc de victus ratione, quæ nullo modo ſunt prætermittenda: & primùm cum plurimi & ferè omnes vtantur pane nautico, contrà doctiſſimi quidam viri illius vſum non probāt, quòd talis panis difficillimè concoquatur, & ſuccum generet nimis ſiccum & melancholicū: quæ fuit ſententia Gal. 1. *de alim. facul.* 2. vbi de varia panis coctura loquitur. de qua controuerſia illud vnum vobis ſufficiat, me lōgè magis probare vſum panis communis optimè præparati, ſicuti Galen. loco citato ait: ſed ſi quis voluerit pane etiam bis cocto vti, ſi æger habeat robuſtum ventriculum, & omnino inſigni ſiccatione ſit opus, neque ego ab illius vſu omnino abhorreo.

Quis potus conueniat.

Deinde cum omnes non alia vtantur potione, quàm ſecundo decocto ligni, neque deſint viri doctiſſimi, qui talem potionem non recipiunt, eo quòd alimenta hac potione redduntur praui ſucci, neque probum alimentum afferunt; itaque loco illius vel vinum, niſi aliquod ſymptoma id prohibeat, vel dolor capitis, & alia, vel aquā ſimplicem, vel aquam hordei, vel quid ſimile adminiſtrant.

Sed aduerſus hanc opinionem, etſi id cuique ſatis eſſe poſſit, tale inſtitutum ex propriis regionibus, in quibus lignum naſcitur, & familiariſſimè adminiſtratur, ad nos perueniſſe, & experientia cōprobatum eſſe, hanc potionem non ſolùm ſine periculo, ſed maxima cum vtilitate vſurpari; tamen illud etiam licet addere, aut difficulter, aut nulla ratione fieri poſſe, vt ab eo alimenta corrumpantur, & in prauos ſuccos conuertantur; cum potius contrà ſit conſentaneum rationi, potionem medicatam alimentis etiam ſuam vim cōmunicare, adeo vt illa etiam non ſolùm nutritionis, ſed etiam medicinæ poſſint rationē habere, ſicuti etiā aliis multis potionibus medicatis contingit, quæ apud antiquos celebres & frequentes fuere. Quare ſicuti, exempli gratia, ex vino abſinthite, quod lōgè amariſſimum, & ingratiſſimum eſt, tantū abeſt, vt alimenta corrūpantur, & in prauos ſuccos conuertantur, vt illud potius mirabiliter iuuet ventriculum, & alias multas afferat vtilitates: ita ſecundum ligni decoctum non ſolùm caret periculo, ſed etiam tanquam potio & medicina non eſt prætermittenda; imò verò non deſuerunt viri doctiſſimi, & inter alios Manardus *lib.* 16. *epiſt.* 4. qui putant talem ſecundam coctionem aliquando ex nouo & crudo ligno, minimè ex eo quod remanſit ea prima decoctione, vt illa efficaciores vires habeat: & hinc factum eſſe puto, vt aliqui medici ex ligno ſancto diuerſa vinorum genera iam diu conficiant, quorum vſu profitentur, ſe omnes & deſperatos Gallicos ſanaſſe, inter cæteros eſt Matthiolus.

Quæ hactenus dicta ſunt de varia præparatione & vſu, & tota adminiſtratione decocti ligni, fortè potuiſſent ſatis eſſe. At verò quoniam adhuc reſtāt de hoc medicamento aliqua, quæ non ita omnibus nota ſunt & vſitata, de iis etiam breuiter agam. Et primùm aliqui maximè probant vſum ligni ſancti in ſubſtantia, quod vel ſolùm, vel ſimul cū cortice, in puluerem, & deinde in pilulas redigunt, quas ante vtrumque ſyrupum exhibent manè & veſperi; quandoque etiam ante cœnam & ante prandiū ſolent adhibere ad ʒ. j. circiter; qui vſus minimè eſt improbandus, dummodo id cum iudicio fiat, nimirum quotieſcunque neceſſe eſt corpus, præcipuè

Vſus ligni in ſubſtantia.

Digitized by Google

pue verò ventriculum exſiccare; ac ſanè ſi lignum vtraque hac ratione ſimul exhibeatur, & in decocto ſcil. & in ſubſtantia; nulli dubium eſſe debet, quin medicamentum maiores acquirat vires, vt:

℞ *Pulueris ligni ſancti,*
Corticis ana ʒ. ß. cum ſyrupo de ſoncho. M. & fiant pilulæ.

Sic ſimul cum ligno & cortice poſſunt permiſceri betonica, iua, & alia ſimilia, quæ proprias partes reſpiciant.

Manardi altera ratio præbendi decoctum.

Præterea eſt alia duplex adminiſtratio decocti, cuius vtriuſque auctor eſt Manardus. Prima eſt, cuius ille mentionem facit 14. *epiſt.* 4. qui inter varios vſus ligni, ait, ſe eum magis probare, in quo illius decoctum inſtar medicatarum aquarum, imò ſeri à Dioſc. deſcripti aſſumitur.

Itaque ea ratione licet decoctum ligni dare, qua aquæ thermarum ſolent adminiſtrari, quam puto vos non ignorare; nimirum bibuntur eæ quotidie copioſè ad 10. 12 & plures libras, per interualla, deambulando; quam rationem vtendi decocto à nemine, quem ſciam, præter Manardum excogitatã, ego non ſolùm probo, ſed etiam miror, quomodo nemo hactenos tam præclarum tam illuſtris viri inſtitutum ſequatur, & ad vſum reuocet, qui verè vobis teſtor, me non ſemel hoc modo ligni decoctum dediſſe, ſumma cum facilitate & felicitate, quod medicamentum hoc modo ſumptum, ſicuti propè faciunt aquæ thermarum, vel per aluum, vel per lotium, vel per vtramque partem ex corpore egrediatur, vt ſudorem etiã aliquando ſoleat euocare: vnde ægri, quod maximè exoptandum videtur, ſine multo labore & paucis diebus, id conſequantur, quod alij vix magna moleſtia & longo tẽpore ſolent conſequi. Et ſi quis veſtrũ voluerit aliquãdo tale præſidium experiri is facilè nobiſcũ fatebitur, illud eſſe dignum maxima admiratione.

Altera Manardi ratio eſt, cuius ille meminit lib. 17. epiſt 3. quam mihi videor tàm aliis quàm proprìis verbis commodè explicare poſſe, ille ita habet: *Pro Epiſcopo Cæteſe: Cum conſilio ſumpta purgatione, manè ſequente in aurora bibat decocti primo modo parati ℥. iiij. quantum ferre poterit calidè & per horam dormiat, donec quatuor alias iterum vncias bibat, iaceatq; per alia horam, ſed non dormiat, poſt quã tertiò eandem quantitatem bibat aquæ, ſed tepidam, & ſtatim a potu ſurgat, & loco calido lentè tamdiu inambulet, donec aquam ex ventriculo deſcendiſſe videat.* Sed ſicuti priorem decocti vſum & adminiſtrationem libenter ſuſcipio, ita poſteriorem nullo modo poſſum probare, qui cenſeo talem rationem eſſe ſuſpectam, forte etiam periculoſam, & à probata methodo medendi alienam; quoniam vt cætera prætermittantur neutiquã conuenit rationi, ſumpto ſyrupo, poſt ſingulas horas bis & ter eandem ſyrupi quantitatem accipere, cum neceſſe ſit adhibitis poſterioribus ſyrupis, quo tempore priores nondum ſunt elaborati, totam naturæ in medendo operationem peruerti: vt exempli gratia, ſi quis poſt prandium per varia interualla vnius horæ noua iterum atque iterum adiiciat alimenta, omnem ventriculi coctionem perturbari neceſſe eſt.

Syrupus auctoris.

Demum aliæ reſtant rationes præparandi & adminiſtrandi lignum guaiacum, quæ non debent prætermitti: vna eſt, quam ego omnium primus excogitaui, & qua multos annos iam vtor. namque ex decocto ligni & ſaccharo ſyrupum conficio, qui eandem cum cæteris ſyrupis formam & durationem acquirit: & compoſito talis eſt:

℞ *Ligni ſancti raſpati ℥ ij.*
Corticis ℥ j.
Aquæ fontis lib. iij. F. infuſio vt ſuprà, & decoctio ad medietatis conſumptionem, & facta colatura adde ſacchari rubri lib. iij. M. & ſec. artem fiat ſyrupus.

Vſus autem huius ſyrupi pertinet præcipuè ad ægrotos delicatos, & qui nequeunt ligni decoctũ accipere, vt ſunt pueri; mulieres vtero gerentes, qui pluribus negotiis ſunt occupati, & nequeunt ſe domi continere: hunc ſyrupum his ægrotis bis in die dare conſueui, ſummo mane ad ℥. iij. veſperi vij. horis à prandio ℥. ij. quibus præterea moderatam victus rationem inſtituo, prætermiſſo vino & omni victu humidiore, carne, pane, paſſulis piſtaceis contentus, loco vini præbeo ligni decoctum, quod hodie præparatur in phiala vitrea, qua ratione medendi multi ægroti admodum cautè & ſine vlla moleſtia morbum Gallicum perferunt, & quandoque omni ex parte ſuperant.

Modus pueris conſulendi.

Altera autem eſt ratio, quæ pariter ad hos delicatos, & præcipuè puerulos pertinet: cum enim frequenter contingat, pueros aut ex vitiato ſemine naſci, aut ex contagio, maximè verò nutricis, morbo Gallico inſici, quibus ligni decoctum non licet exhibere, in iis vtor meo inuento: ſic aliqui ex decocto ligni in balneo Mariæ per deſtillationem aquam puriſſimam eliciunt, quæ cum omni improbo colore, odore, ſapore, careat, libenter à pueris & omnibus delicatis bibitur. Hæc de vario vſu & præparatione ligni ſatis.

De ſalſa pariglia.

Nunc verò de ſalſa pariglia & radice chinæ dicendum eſt quæ ſunt duo medicamenta, per quæ medici Gallicum virus expugnant: ſed cum multa quæ de ligno dicta ſunt, ad hæc duo medicamenta facile accõmodari poſſint, breuiter agam. De ſalſa pariglia multi diſputant, quomodo debeat appellari, ex quo loco afferatur, an vnum vel plura ſint illius genera & alia quæ prætereo, quoniam ad nos nihil pertinent: ſed id nobis ſatis eſt ſcire, qualiſnam ſit eius facultas & quomodo debeat adminiſtrari. Plerique omnes, & potiſſimùm Hiſpani auctores, aiunt ſalſæ pariglia radicem in ſecundo gradu calidam & ſiccam eſſe. in quam ſententiam, vt puto, venerunt, quòd experientia confirmet, vel duriſſimos tumores opera hujus medicamenti diſcuti & diſſolui: at ſi conſideremus ſalſam ferè omni odore & ſapore priuatam eſſe, addo neque eius decoctum calefacere homines, non ſine ratione colligimus, ſalſam circa actiuas qualitates temperatam eſſe, vel potius ad frigidum, quàm ad calidum declinare: & ſi vim habeat diſcutiendi, licet facile reſpondere, ſalſam non ſua caliditate, ſed magis partium tenuitate id præſtare, vt etiam ceterach tumores inſignes lienis emollit, quę tamen non eſt calida: circa paſſiuas autem qualitates fatendum eſt ſalſam circa ſecundum gradum eſſe ſiccam, cum certum ſit & euidentiſſimum, illam ſiccandi inſigniter vim habere. Huic medicamento multę ab aliquibus tribuuntur facultates in catarrho ſalſo, in cancris non vlceratis, in ſcrophulis, in tumoribus lienis, doloribus articulorum, omnibus infectionibus cutis, & aliis morbis & ſymptomatibus. Sed nos prætermiſſis aliis, de vno morbo Gallico agemus, in quo etſi omnes conueniunt, ſalſam ſæpenumero præclaram operam præſtare, tamen de illius efficacia non omnes idem ſentiunt, quoniã ex vna parte multi, & propè omnes probant medicamentum, & id laudant, ſed tantum contendunt ſola ſalſa neminem vllo tempore verè & integrè ſanatum fuiſſe: ex altera autẽ, neque deſunt aliqui viri doctiſſimi, qui ſalſam non modò probant, ſed etiã ligno ſancto anteponunt, qui audẽt firmiſſimè dicere, ſola ſalſa aliquos fuiſſe curatos, qui ligni decocto pluries aſsũpto non potuerint curari: & in iis eſt Manardus. De qua controuerſia cum nolim meũ iudiciũ interponere, id confirmo vobis,

An morbum gallicũ verè oppugnet.

vobis, tumores, tophos, gummata, puſtulas, vlcera, & omnia ſymptomata gallica longè faciliùs & breuiori tempore ex decocto ſalſæ mitigari & deleri, quàm ligni decocto: quod fieri puto, quoniam ſalſa diſcutiendo & vacuando materiam noxiam, eſt longè efficacior ligno. Sed id addo, me aut nunquam, aut rariſſimè ſola ſalſa vti conſueuiſſe, ſed ſimul cum ſalſa quandoque lignum, frequentiſſimè autem corticem ligni permiſcere.

Decocti ſalſæ ſit exemplum hoc:

℞ *Salſæ electæ,*
Ligni ſancti ana ℥ iiij.
Aquæ fontis lib. xii. F. inf. & decoctio ad conſumptionem medietatis, vt de ligno.

Aliud exemplum:

℞ *Salſæ electæ ℥ iiij.*
Corticis ligni ℥ ij.
Aquæ fontis lib. x. F. inf. &c. vt ſuprà.

Quæcunque autem ſunt expoſita de ligno, de ſecundo eius decocto, de vario vſu & præparatione eius ex aquis ſtillatitiis, cum herbis, & aliis ſimilibus, omnia ad hunc locum ſunt transferenda, cũ ipſa ſalſa ferè iiſdem modis & rationib. ſicuti lignum præparetur & adminiſtretur: in primis autẽ ſciendum eſt, antequam æger ſalſæ medicamentum accipiat, communem corporis expurgationẽ & accuratiſſimam neceſſariã eſſe, vt ſuperiùs dixi: illud tamen addo, neminem eſſe qui non velit, ægrotos bibentes decoctum ſalſæ octaua, nona, aut decima die vel catapotiis, vel potionibus, ad morbum facientibus neceſſariò purgandos eſſe: de qua re & cauſa ſuprà dixi, quod ſtuiio de ligno: tamen illud addo, talem purgationem neque mihi prorſus improbari, dummodo illa cum ratione adhibeatur, etſi rationes propoſitæ aduerſus medicamenta purgantia, quo tempore decoctum ligni accipiunt, ferè idem de potione ſalſæ videntur demõſtrare, tamen tenera vtrumq; hoc medicamentum, & lignũ & ſalſa, non omni ex parte conueniunt, quoniã primum non tam tenuis victus ratio in decocto ſalſæ, quàm in ligno eſt inſtituenda, quoniã ægri bibentes ſalſam manè & veſpere, præter panem aſſumunt carnem, auiculas montanas, pullos gallinaceos, lactentem vitulum, oua ſorbilia, &c.

Deinde etſi negandum non eſt, ſalſam & ſudores elicere & per cutem inſenſibiliter euacuare; tamen certum eſt, non id perpetuò fieri, cum per varias etiã corporis partes quandoque excrementa digerantur: imò verò ſalſa frequenter aluum mouet, quamobrem ſi ita fiat, vt ſalſa neque ſudorem, neque aliã vacuationẽ moueat, in quo caſu cenſeo eſſe abſtinendum ab omni purgatione, tunc mea etiam ſententia purgans medicamentũ medio tẽpore ſemel & bis tutò & vtiliter poſſet exhiberi: & inter cætera medicamenta illud repeto, helleborum principem locum obtinere: ego autem conſueui medicamentum conficere cum ſyrupo, vt:

℞ *Conf. hamech ʒ v.*
Syrupi de polyp. ʒ ij. ß.
Syrupi ex ſalſa confecti q. ſuf. M. & f. potio.

Exemplum hellebori:

℞ *Corticum radic hellebori nigri ʒ j. ß.*
Sem. aniſorum,
Fœniculi ana ʒ j.
Cinnamomi,
Caryoph. ana ℈ ß.
Syrupi confecti ex ſalſa ℥ x. F. infuſio & decoctio ſecundum artẽ, & facta colatura, adde Syrupi viol. ſol. ʒ j. ß. M. F. potio.

Alij longè pluribus vtuntur, & ſit exemplum:

℞ *Senæ electæ ℥ ß.*
Turbith, Hermodact.
Rad. bryoniæ ana ʒ j. ß.
Sem. citri,
Aniſorum ana ʒ j.
Gingiberis,
Caryoph.
Cinnamom. ana ʒ ß.
Paſſularum,
Liquiritiæ ana ʒ ij.
Syrupi cõſueti ex ſalſa lib. j. F. inf. & dec. ſec. artẽ, & facta colatura adde ſyr. roſ. ſol. ℥ j. ß. M.

Notandum autem quemadmodum in generali purgatione, ita etiam in hac intermedia, quo die aſſumitur medicamentum, à ſyrupis ſalſæ eſſe abſtinendum imò verò etiam ab altera potione, id eſt à prandio & à cœna, cuius loco modicum vini eſt exhibendum eo die. Decocti certum tempus non eſt, cum aliquando 15. aut 20. dies ſufficiant: quandoque ad 30. 40. & plures dies oporret procedere, ſicuti de ligno dixi. Salſa demum, ſi quis id velit etiã intelligere, quo veterior, eo eſt melior, & præſtantiores habet vires; talis autem habetur quę minimè eſt corroſa & exſiccata, quæ ſi flectitur, eſt bona; ſi verò frangitur aut puluerem facit, mala. Hiſtoria de ſalſa omnibus patet, & iã ante 50. annos Carolus V. Cæſar hoc medicamẽto vſus eſt ex quo puto illud maximam exiſtimationem acquiſiuiſſe.

Chinam quã ego puto ad curandũ morbũ gallicum vel parũ vel nihil cõferre, forte potuiſſemus prætermittere; ſed cũ multi hoc tẽpore ea vtantur frequentiſſimè in podagra, in vlceribus pulmonum, ſcirrho lienis & iecoris, elephantiaſi in lepra Græcorũ, atrophia, & aliis morbis grauiſſimis, mihi libet neq; eã prætermittere, vt vos etiã tam celeberrimi medicamenti præparationẽ & vſum intelligatis. In primis autẽ quo ad eius electionẽ, præfertur china recens, & quæ nullã cariem habeat, quæ magis rubeſcat, ſed ante omnia quæ ſit grauis, & ponderoſa, quæ verò ab iis deficit conditionibus, mala eſt. Quatenus verò ad eius præparationẽ & vſum, pleriq; omnes diſſentiunt, & plurimę ſunt deſcriptiones, ego autem tantũ eam proferã, quæ eſt magis cõgrua, & qua ego iã diu vtor. Primũ verò id ſciendũ eſt, me nunquã eorũ ſententiam probare, qui vt ferè cõmuniter ſolent, vnicã vnciam chinæ in lib. xii. aquæ infundunt & decoquunt, quod ex tã parua potione medicamenti in tanta copia aquæ vix videtur fieri poſſe, quin medicamentum reddatur imbecillum: quod ſi in iis regionibus, ex quibus & china & eius præparatio ad nos peruenit, quod multi auctores cõfirmãt, lõgè maiorem quantitatẽ huius ſolent adhibere, quanto magis decet id nos facere cum longo itinere & tempore non niſi vetus & corroſa ad nos deferatur china? de cuius tẽperamento conueniunt omnes illam vim ſiccandi inſigniter habere; vtrùm verò calefaciendi an refrigerandi, dubium eſt: ſed quatenus licet colligere ex guſtu & odore, qui nullus in ea deprehenditur, forte ſtatuendum eſt, chinam in iis qualitatibus vel temperatam eſſe, vel parum à temperie declinare Ratio autem efficiendi decoctum chinæ, quæ mihi magis probatur, & qua ego vtor, eſt talis:

℞ *Chinæ el. in minutas & tenuiſſimas partes inciſa ℥ ij.*
Aquæ fontis lib. x. F. inf. per horas 24. deinde decoctio ad medietatis conſumptionem, & facta colatura ſeruetur pro ſyrupo.

Deinde:

℞ *Eandem radicem reſiduam,*
Aquæ fontis lib. x. F. inf. & decoctio ad conſumptionem medietatis.

Syrupi exhibentur his in die, manè & veſperi, ſecundum pariter decoctum aſſumitur in prandio & cœna, vt & in ligno diximus. Alij maiorem, alij minorem chinæ & aquæ quantitatẽ recipiunt, alij

longio

longiorem vel breuiorem decoctionem faciunt, alij vno tantùm decocto contenti ſunt, & pro ſyrupo, & pro potione cum alimentis conſueuerunt vti,& hæc propoſita ratio magis probatur:ſed non eſt ita intelligenda, quaſi perpetuò hanc chinæ & aquæ menſuram, & hunc præparationis modum oporteat ſeruare, cum nulli dubium eſſe debeat, quin pro varia ratione morborum, ſymptomatum, ætatis, &c. liceat & chinæ & aquæ quantitatẽ vel augere vel minuere,& vniuerſum coctionis & preparationis modũ alterare. Sed id etiam nõ eſt prætermittendum, decoctum chinæ minimè ad multos dies,vt ligni & ſalſæ,ſed quotidie eſſe conficiẽdum: nam ſi diutius id conſeruetur,facilè aceſcit. Victus ratio non ſit admodum tenuis,ſed ferè qualis in decocto ſalſæ dixi:plerique autem magis elixas,quàm aſſas carnes probant,qui timent medicamenti ſiccitatẽ. Et hæc de præparatione & vſu ligni, ſalſæ & chinæ ſufficiant, ſi modò id addamus, aliquos eſſe qui frequenter omnia ſimul ſolent cõmiſcere, & ex omnibus vnicũ medicamentũ cõficere,quod tamen nõ probo,ſed habeatis exẽplum:

℞ *Ligni ſancti raſpati* ℥ VI.
Corticis,
Salſæ,
Chinæ ana ℥ j.
Aquæ fontis lib. XII. *F. inf. & decoctio ad conſumptionem medietatis, & ſeruetur pro ſyrupo.*

Hoc etiam fiet in ſecundo ſyrupo: & hactenus de primo ſcopo,ſcil. vt materia noxia gallica euacuetur,quæ erat cauſa morbi huius. Sic pariter ſtatuendum eſt de ſecunda indicatione,quæ deſumitur à morbo,quem cum ſtatutum ſit eſſe intemperiem calidam & ſiccam, ſcire debetis poſtulare ea omnia quæ dicta ſunt de intẽperie calida & ſicca iecoris. Sequitur vt agamus de ſymptomatibus.

Differentia bubonum. Primò igitur occurrunt bubones ſeu tumores circa inguina, ad quas partes iecur tanquam ad propria emunctoria ſolet materiam noxiam deponere. Cum autem alij quoque bubones contingant aliquando, de quibus & eorum curatione tractant auctores, ſi quis cupit intelligere, quomodo bubo gallicus à nõ gallico poſſit diſcerni, is ſciat præcipuã rationem huius diſtinctionis ex præcedentibus quibuſdam rebus & cauſis fore colligendam, exẽpli gratia, ſi quis proximo hoc tempore vſus eſt venere cũ muliere infecta, ſi laboret carie, gonorrhæa,& aliis ſymptomatibus, pro comperto eſt habendum hunc bubonẽ eſſe gallicũ: contrà verò ſi quis iã diu abſtinuit à venere, ſi præter ſuũ morem & pręter modum ſe exercuerit, ſi laboret febre peſtilente, ſi laboret vlcere in altero crure,& aliis id genus occaſionibus, ex quibus bubones oriuntur, licet ſtatuere hunc bubonem non eſſe gallicum.

Curatio bubonum. In ratione curandi bubonem, omnes rationales medici conueniunt, neque in principio, neque vllo tempore medicamentis repellentibus eſſe vtendũ: etſi enim in cæteris inflammationibus prima ſeſe offert indicatio repellendi fluentem materiam, tamen hic ſumpta indicatione à qualitate excrementi, quod dixi eſſe veneficum & contagioſum, nec non à membro tranſmittente, quod dixi eſſe iecur, ac poſtremò à membro recipiẽte, quod proprio naturæ inſtituto factum eſt veluti quædam ſentina, in quam membra principalia deponant quæcunque illis ſunt moleſta, ſumma cum ratione eſt ſtatuendum, nunquam medicamenta repellentia conuenire: itaque omnes præcipiunt, neque ſecandam eſſe venam, neque adhibendam purgationem, neque aliud agendum, quod huiuſmodi naturæ propenſionem poſſit impedire: quod præceptum libenter recipio, hac tamen adhibita limitatione, dummodo æger inſigni humorum plenitudine aut vitio non laboret: ſiquidem in hoc caſu, mea ſententia, non foret alienum à ratione,& ſanguinem mittere,& purgationem adhibere, ſiquidẽ natura hoc modo exonerata, ab eo quo veluti ſarcina premitur, non ſolùm non poteſt impediri, ſed etiam ſolet iuuari, adeo vt faciliùs & promptiùs valeat noxiam materiam depellere. Quamobrem ſi vobis ſeſe offerat ægrotus, bubone gallico correptus, omni ſtudio eſt incumbendum, vt bubo ad ſuppurationem deducatur, cum frequenter ac ferè ſemper eueniat, vt hac ratione purgata noxia materia, non ſolùm partis inflammatæ, ſed etiam totius corporis, homo ab omni periculo,& ab omni morbo liberetur: ſicuti contra experientia confirmat, ſi huiuſmodi bubones nõ deducantur ad ſuppurationem, homines in grauiſſima pericula & in grauiſſimum morbum gallicum incidere. Vt autẽ bubones faciliùs ſuppurent, plerique omnes variis vtuntur medicamentis, ol. amygd. dulc. chamo. liliorum alborum, pinguedine gallinæ, anatis, axũgia porcina, rad. althęæ, farina frumenti,&c. partim ſimplicibus, partim compoſitis: ſed ego longiori experientia didici, iſthæc medicamenta, quæcunque ad bubonem apponuntur, illius ſuppurationem ſæpenumero non ſolùm non iuuare, ſed non leuiter impedire, cum ſoleant magis ad diſſolutionem, quàm ad ſuppurationem conferre. *Suppurantia bubones.* Itaque primis diebus, quibus bubones fieri incipiunt, ego ab omni prorſus medicamento, tam interno quàm externo abſtineo, imò verò neque admodũ tenuem victus rationem inſtituo, ſed cupio & iubeo ægrotos ludere gladio, parua & magna pila, ſcalas aſcendere, & deſcendere, & vno verbo, in magnis & continuis exercitationibus verſari, qua ratione nunquam fit, quin bubones fiant grandiores & ad ſuppurationem deueniant: quod ſi hæc non ſint ſatis, quandoque tumori adhibeo cucurbitulam, quandoque etiam iubeo vt ęger ſupra bubonem geſtet vel pilulam duriorem, vel quid ſimile, quod dolorem & fluxionem poſſit augere; poſt nonnullos autem dies quo tempore mihi videtur bubo tam factus magnus, vt nullo modo timeam illum intus poſſe regredi, vel inſenſibiliter diſſolui, tunc neque ego à mollientibus & ſuppurantibus medicamentis abſtineo, qualia ſunt ſuprà propoſita, quæ bubonis maturationem poſſint iuuare: demum facta maturatione, quamprimum ad bubonis apertionem eſt deueniendum, quem non ſolùm vtile, ſed etiam neceſſarium eſt, longiori tempore apertum detineri, cum, vt dixi, hac ratione propè omnes liberentur: tandem facta purgatione quæ ſatis eſſe videatur, licet vlcus abſtergere, mundificare, & ad cicatricem deducere.

In contumacia bubonum quid agendum. Cæterum, quod nullo modo eſt prætermittendum, ſi contingat, contingit enim aliquando, vt bubones nullo modo poſſint ad ſuppurationẽ deduci, quidnam eſt agendum? Plerique aggrediuntur hoc tempore communem & exquiſitam corporis purgationem, per ſectionem venæ, per medicamenta purgantia, ac demum ad aliquod ex ſuprà poſitis medicamentis deueniunt: ego vbi video omnia fruſtra fuiſſe facta,& bubonem diutius perſeuerare, qui aliquando ad quãplurimos dies, imo duos & tres menſes in eodem tenore ſolent conſiſtere, tunc ad cauſticum medicamentum cõfugio, quo poſito veluti quidam fonticulus excitatur, per quem non ſolùm materia contenta in tumore, ſed totum etiam virus gallicum commodiſſimè purgatur, ac poſtremò ad purgationem deuenio.

De vlceribus pudendi. Secundò ſequuntur vlcera, ac potiſſimùm pudendi, tam in viro quàm in muliere, quæ præter rationem præcedentis cõtagij manifeſtè demonſtrãt

exuſtio

exuſtionem. Quod pertinet ad eorum curationem, illud ſciendum eſt, ſi vlcera fuerint magni momẽti, tunc omnium primum fore neceſſarium, vt adhibeatur purgatio totius corporis, ſine qua vlcera non ſolùm non curantur, ſed etiã redduntur difficiliora: in quẽ errorẽ quãplurimi incidunt, qui ad ignaros chirurgos & tonſores confugiunt. Huiuſmodi vlcera non aliis medicamentis debent curari, quã iis quæ ſunt tradita à Gal. 5. *meth. ad finem*, vbi tractat de vlceribus in pene, dũmodo illis permiſceant nõnulla medicamenta, quæ experientia morbum Gallicum iuuare cõpertum eſt. Itaq; Gal. illa probat medicamenta, quæ inſignem ſiccandi vim habeant, non ſolùm propter morbum ſed etiã propter naturã partis ſiccioris, quod vtrumq; inſignẽ ſiccationẽ requirit: talia fuerant apud Gal. medicamenta ex charta cõbuſta. anethum vſtum, cadmia, & alia: hoc tẽpore ſunt vſitata tuthia, ſquama æris, ſquama ferri. lithargyrium, &c. ex quibus pulueres, linimenta, vnguenta, & aliæ formæ medicamentorum cõficiuntur. Nonnulli cauſticis medicamentis vtũtur, aqua qua vtuntur aurifabri, ol. vitrioli, præcipitato, vnguento Ægyptiaco, ego autẽ quibuſdã lotionibus contentus ſum, qui nunquam vehemẽtiſſima & vrentia medicamenta potui probare, quę eſcharam inducendo, ſæpenumero ſunt in cauſa, vt contagioſum illud virus nõ ſatis expurgetur, vnde excremento ad partes internas redeunte ægri ad manifeſtiſſima pericula deducuntur. Ratio autem curandi huiuſmodi vlcera, quam ſoleo probare, eſt huiuſmodi. Itaq; poſt generalẽ purgationẽ, ſi ferat occaſio, huiuſmodi vlcera manè & veſpere lauentur, ex decocto ligni, cui ſi aliqua videatur ſubeſſe inflammatio, licet addere hordeum, plantaginẽ, vel quid ſimile: lauato vlceri inſpergatur ſquama æris præparata ſimul cum puluere corticis ligni, æquis portionibus. ac demum ſupponatur vnguentum de ceruſſa, linimentum ſimplex &c. quibus cum remediis eſt progrediendum, donec mundificato vlcere liceat illud ad cicatricem ducere. quod facilè vel ſolo linteolo imbuto in decocto ligni, cum vnguento de tulchia, vel aliter fieri ſolet.

De puſtulis. Tertium ſymptoma ſunt puſtulæ, quæ tum cæteras partes corporis, tum maximè caput ſolent occupare, à quo ſymptomate ægroti cum primis cupiunt liberari, cum maximam afferant turpitudinem. Circa earum curationem illud in primis eſt memoria tenendum, quod ſemel & iterum dixi, ſcilicet à medicamentis repellentibus eſſe cauendum: quamobrem omnium primò duriores & cruſtoſæ illæ partes medicamentis mollientibus ſunt auferendæ, cum pinguedine gallinæ, anatis. porci, hirci, &c. Deinde ea licet adhibere medicamenta, quæ abſtergendi & ſiccandi vim habeant, quale foret decoctum ex ligno, farfara, ſcabioſa, lapathio, abrotano. Fallopius meminit cuiuſdam aquę, quam appellat aquam aluminis magiſtralem, quam maximè extollit, & multi illa vti ſolent, vt audio: ſed omnium ferè conſenſu inter cætera omnia præcipitatum mixtum cum vnguento roſ. Meſ. videtur principem locum obtinere.

De capillorũ defluuio. Quartum eſt ſymptoma defluuium pilorum capitis, ſuperciliorũ, barbæ: quod ſymptoma etſi aliàs eſt nullius momenti, tamen propterea quod efficit homines deformes, quàm maximi ſolet æſtimari, adeo vt ægroti de nulla re magis ſolliciti ſint, quàm vt ne illis cadant capilli, aut ſi id fieri nequear, vt illi quàm citiſſimè redeant.

Itaque nos quoque hæc duo tractabimus, primum, qua ratione homines ab imminente pilorum defluuio poſſint præſeruari: ſecundum, quomodo pili rurſum creſcant. Quatenus ad primum pertinet, plerique nunc practici ſtatim cõfugiunt ad medicamenta adſtringentia, ladanum, hypociſtidem, oleum myrtinum, &c. qui præterquam quod fruſtra agunt, cum hæc medicamenta non poſſint penetrare ad radices pilorum, ægros in grauiſſima pericula deducunt ſæpenumero. ſiquidem hoc modo impedita fluxione humorum, illi rurſum ad internas partes corporis, & præcipuè capitis, recurrunt; vnde videmus ſæpe eiuſmodi ęgrotos in vehementes dolores capitis, vertigines, deſtillationes, & alia grauiſſima mala incidiſſe. Ego autem cenſeo hac in re methodo eſſe progrediendum, qua vſus eſt Galen. 1. *de med. ſecundùm locos*, in curatione alopeciæ; cum enim capilli non aliter quàm propter vitium humorum decidunt, quòd illi redditi acriores, capillorum radices corrodant, ſicuti contingit nonnullis plantis, quę propter vitium humoris ſiccatæ corrumpuntur, omnis ratio colligit, huiuſmodi humores ante omnia diſcutiendos & tollendos eſſe; quoniam autem ſine præcedente primùm corporis, deinde capitis prouidentia non licet facere, propterea ſicuti Galenus facit, neceſſe eſt omnium primò & capitis & corporis purgationem aggredi. deinde ac localia deuenire. Qualia igitur medicamenta eſſe debent, quæ poſſint impedire defluuium capillorum? In primis debent adſtringendi facultatem habere, vt poſſint radices pilorum roborare, & illos detinere: ſed quoniam talia medicamenta difficile penetrant ad partem internam, & ad radices pilorum, idcirco iis nonnulla ſunt permiſcenda, quæ tanquam vehiculum, ea poſſint ad locum laborantem deducere: rurſum verò, quoniam cutis imbuta eſt prauis & vitioſis humoribus, ex quibus pili neceſſariò cadunt, poſtremò neceſſe eſt cæteris permiſceri quędam quæ diſcutiunt humores, & illorum malitiam corrigunt: hæc poſſunt parari multis modis, lotione aquæ, ol. & linimento, &c.

℞ *Flor. betarum,*
Abſinthij,
Calamenthi,
Pulegij,
Abrotani ana M. j.
Roſar. rubr.
Fol. myrti ana M. ß.
Rad. ireos ℥ ij.
Agarici ℥ ß.
Ligni ſancti ℥ iiij. M. infundantur in lixiuio omnia, bulliant & colẽtur pro lotione capitis.

Nõnulli ſimul cũ hac lotione pro ſapone vulgari vtũtur ſapone medicamentoſo, qui itidem valeat ſiccare & noxiũ humorẽ diſcutere, qualis foret ſapo Conſtantini. cuius meminit Paulus lib. 7. cap. 13.

℞ *Ol. amygd amar.*
Maſtichini ana lib. j.
Foliorum lapathij,
Fumiterræ,
Scabioſæ ana M. j.
Scordij,
Abrotani ana M. ß.
Ladani ℥ j.
Succi hypociſtidos ℥ ß.
Myrrhæ,
Nucis moſch.
Cinnamomi ana ʒ ij.
Vini nigri auſteri ℥ vi. M. & bulliant in duplici vaſe ad cõſumptionem vini & colẽtur.

quo medicamento partes capitis laborantes inungendæ ſunt manè & veſperi. Vt verò hæc medicamenta commodiùs poſſint adhiberi, bene eſt antea totum caput & omnes pilos vſq; ad radices rõdere vel abradere, hoc enim modo illa efficaciùs agunt, & capilli faciliùs redeunt.

Quod ſi nulla induſtria fieri poſſit, vt pili non

decidant, videndum eſt vt quamprimum renaſcantur, hoc ex Galeno licet nobis intelligere, qui in huiuſmodi medicamentis plures conditiones requirebat; prima, vt illa calefaciendi vim habeant, vnde poſſint diſcutere acres & vitioſos humores qui in cute detinentur, & ſunt in cauſa ne pili poſſint erumpere Secunda eſt conditio, vt non vehementer ſiccent, ne cutis capitis, quæ ſua natura eſt ſicca, adhuc ſiccior & ineptior ad proferendos capillos reddatur. Tertia, vt ſint tenuium partium, vt ad penitiores partes cutis, quę craſſiſſima eſt, & ad radices pilorum poſſint penetrare. Quarta, vt ſint metaſyneritica, id eſt ex alto euocantia, vt probam & ad gignendos capillos accommodatam materiam poſſint attrahere. Vltima eſt conditio, vt hæc medicamenta ſint non ſolùm leuiora, ſed etiam vehementiora, ſicuti obtuſo ſenſui capitis cutis conuenit. Hiſce conditionibus licet addere aliam, vt ſcil. iis medicamentis nonnulla permiſceantur, quæ peculiarem morbi gallici rationem habeant.

℞ *Rad. arundinis vſtarum,*
Amygd. amar. cum corti ana ʒ ij.
Ligni ſancti ℥ ij.
Thuris,
Caryoph. ana ʒ j.
Ol. laurim ℥ j.
Cera parum. M. f. linimentum.

Efficacius eſt ſeq.

℞ *Amygd amararum vſtarum,*
Pulueris corticis ligni ſancti ana ʒ ij.
Sem. erucæ.
Hellebori,
Radicis thapſia ana ʒ ß.
Caryophyll.
Benzoin ana ʒ j.
Adipis cerui,
Anſeris ana ℥ ß.
Cera purum. F. linimentum.

Efficaciſſimum.

℞ *Rad. thapſia,*
Euphorbij,
Corticis ligni ſancti ana ʒ ij.
Sulphuris viui,
Hellebori ana ʒ j.
Camphora ʒ iij.
Cera ʒ vj.
Cum ol. laur. q. ſ. F. linimentum.

Scio multos probare aquam mellis ſtillatitiam, vrinam ſtillatam & ooo ſtillatam, præterea partim ſimplicia, partim compoſita medicamenta, quorum Fallopius & omnes faciunt mentionem, quibus tamen ego, vt liberè dicam, non magnopere confido, cum illa maiori ex parte mihi videantur compoſita ſine methodo, & carere illis conditionibus, quas dixi cum Galen, eſſe neceſſarias: quare prioribus medicamentis debetis eſſe contenti; in quorum vſu, ac maximè eorum quæ ſunt cæteris valentiora, eſt notandum, cum ſub cute capitis pericranium contineatur, quod duræ membranæ cerebrum veſtienti maximè conſentit, cauendum eſſe, ne illa ad ſuturas, ac præcipuè coronalem apponantur, ſiquidem periculum immineret, ne ducto cerebro in conſenſum, grauiora mala ſuccederent.

De Rhagadibus. Poſtremò reſtant rhagades, id eſt, ſciſſuræ quædam & lichenoſæ affectiones, quæ potiſſimùm in vola manus & planta pedum contingunt, quod ſymptoma eſt admodum rebellis & difficilis curationis: primum illud generaliter eſt ſciendum, neceſſariam eſſe communem purgationem, ac deinde ad localia eſſe veniẽdũ, ſine quib. medicamẽtis localib. huiuſmodi rhagades vix videtur poſſe auferri: hæc autem varia ſunt & multiplicia, ſed ferè ſumma omnium vis & efficacia pendet ex metallicis, argento viuo, ſublimato, præcipitato, de quibus ſuprà dixi: ego verò vt vno verbo dicam, in huiuſmodi ſymptomate hanc ſimplicem curandi rationem ſoleo adhibere: namque primùm iubeo vt manè & veſperi longiori tempore manus & pedes abluantur & foueantur in decocto ligni ſancti, ſcabioſæ, lapathij, borraginis, ſcordij, fumiterræ, & ſi aliqua duritica conſpiciatur, fol. maluarum, rad. altheæ, &c. Deinde vtor hoc medicamento.

℞ *Vng. roſ. Meſuæ ℥ j.*
Præcipitati ʒ j.
Ligni ſancti pul. ʒ ß. M. f. linim.

Poſtremò ſi opus fuerit, ad ſuffumigia eſt confugiendum, de quibus dixi, quibus & manus & pedes poſt lotionem debent ſuffiri, quod genus præſidij pro tollendo hoc turpi ſymptomate, experientia confirmat cæteris localibus medicamentis eſſe anteponendum.

ALEXANDRI MASSARIÆ VICENTINI DE

Medicamentis purgantibus,

Liber Septimus.

CAPVT I.

De Ordine docendorum in hoc Libro.

CONSTAT apud Galenum de iis quę fiunt in medicatrina, *com. 1. tex. 1.* & in Thraſibulo *cap. 27.* finem medici non alium eſſe, quàm ſanitatem, quę dupliciter poteſt conſiderari, vno modo quatenus eſt præſens, altero quatenus eſt perdita; ex quo duæ primæ ac maximæ partes medicinæ ortæ ſunt, quarum alteram cum Gal. initio *lib. de tuenda valetud.* ſanitatis tuendæ, alteram morbi profligandi facultatem licet appellare. Cæterum vt medicus hunc finem conſequatur, plurima ſunt neceſſaria, ſine quibus illum non poſſet conſequi: quæ quidem omnia & à Galeno 1. *de ratione victus 6.* & ab Auicenna 4. *primi, cap. 1.* & ab omnibus commodè in tres partes ſunt diſtributa: vnam, quæ ad alimenta & victus rationem pertinet; alteram, quæ manuum operationes complectitur; tertiam, quæ per medicamenta abſoluitur; quas tres partes, quicunque verè medicus eſſe cupit, accuratè debet intelligere, alioqui potiùs ſemimedicus, qui non omnes partes artis intelligit, quàm verus & integer medicus debet appellari. Prætermiſſis autem duabus primis partibus, diætetica & chirurgica, mihi in præſentia propoſitum eſt tertiam partem tractare, quam diximus in medicamentorum cognitione & adminiſtratione verſari. At verò cum medicamenti vox latè pateat, adeo vt nonnunquam comprehendat quæcunque ſiue interiùs ſumpta, ſiue exteriùs adminiſtrata, quouis modo ad vſum hominis ſunt accommodata, noſtrum inſtitutum eſt de iis tantummodo agere, quæ interiùs & per os aſſumuntur: neque verò de omnibus internis medicamẽtis intendimus pertractare,

tractare, cum hæc quoq; ſint varia & multiplicia, prout variis facultatibus & formis prædita ſũt, ſed potiſſimũ de iis, quæ ſpeciatim ad purgationẽ hominis pertinẽt: in qua tractatione mibi libet cõmune medicorũ inſtitutũ imitari, qui volentes hominẽ purgare, maxima ex parte primò leniont aluum, ſecundò præparãt humores noxios, ac poſtremò ad illorũ purgationem deueniunt: quare nos quoq; primũ de medicamentis lenientibus: ſecũdò de præparantibus, ac demũ de purgãtibus ſermonem habebimus. Sed antequam aggredior, illud vos ſcire velim, me de huiuſmodi medicamentis eſſe tractaturum breuiter, ac ferè compendioſè, qui illud vnum propoſitum habeo, vt vos hanc totam materiam medicam, atque illius adminiſtrandæ rationẽ, propè intelligatis, & & ad veſtros ægrotos diſcatis accõmodare: namq; ſi velim ſingula præcepta vobis explicare, quæcũque pertinẽt ad cognoſcendas naturas & facultates ſimpliciũ medicamentorũ, quamobrẽ & quomodo illa inter ſe miſceantur & cõponantur, atque vt dicã vno verbo, quæcunq; ad abſolutã huius argumenti tractationem forent neceſſaria, lõgiſſima & accuratiſſima tractatione opus foret, cui præſentis temporis anguſtiæ non ſunt ſatis.

Itaque medicamẽta lenientia, quæ Arabes alio nomine *benedicta* appellãt quòd leuia ſint, ac ſine labore potiſſimũ ventriculum & inteſtina ſoleant expurgare, plurima ſunt, partim ſimplicia, partim compoſita, de quibus ſigillatim diſſerendum eſt. Neque in præſentia mihi libet in dubium reuocare, vtrùm talia medicamenta in principio morborum cum ratione & vtilitate poſſint adminiſtrari; quandoquidem ſi velimus aut Hipp. Gal. ac veterum medicorum exemplum aut rationem cõſiderare, mea quidẽ ſententia illorũ vſus nullo modo poteſt aut debet improbari, vt in noſtra diſputatione de purgatione in principio morborũ, ſatis, ni fallimur, confirmauimus. Sed primũ de ſimplicib. agamus, quæ quidem ſimplicia vocantur, quòd omni careant artificio, tametſi natura videntur eſſe compoſita, ac multis variiſque partibus conſtare, quod exemplo roſæ diffuſè monſtrat Galen. 1. *de ſimp. med. 4. ad finem.*

CAPVT II.

De Caſſia.

INter ſimplicia medicamenta quæ nullam recipiunt compoſitionem, primum occurrit caſſia, quæ reuera antiquioribus Græcis medicis fuit incognita, inter quos Actuarius, qui iure debet inter recentiores numerari, omnium primus illius mentionẽ facit, quẽ veriſimile eſt à barbaris, ſine dubio primis talis medicamẽti inuentoribus illud accepiſſe. Medici hoc tempore caſſiã fiſtulã, vel fiſtularem, caſſiam ſiliquam, caſſiam nigram, caſſiam ſolutiuam, & forte aliis nominibus appellant.

Nomen.

Etſi verò iamdiu turpis illorum error ſatis exploſus eſt, qui putabant caſſiam apud Græcos & Arabes vnam atque eandem rem eſſe, tamen pro iunioribus ſciendum eſt, caſſiæ nomen planè rem diuerſam Græcis & Arabibus ſignificare: ſiquidem Caſſia Græcorum non alia eſt, quàm quæ vulgo canella, caſſia lignea, & cinamomum dicitur. Caſſia verò Arabum hæc ipſa eſt, de qua loquimur: Quamobrem id vobis memoria tenendum eſt, ex vna parte in Græcorum medicamentis, ſiue ex propriis eorum libris, ſiue ex libris Arabum, vbi Græcorum remedia tranſcribunt, vbicunq; caſſia præſcribitur, eius loco perpetuò canellam accipiendam eſſe. Ex altera autem in ma- medicamentis Arabum, quæ caſſiam recipiunt, ſolutiua vtendũ eſſe: niſi velitis in eum ridiculũ errorẽ incedire, in quẽ noſter Leonicenus teſtatur quoſdã ſui tẽporis medicos incidiſſe, qui ad prouocandos difficiles menſes molierum, loco caſsiæ odoratæ corticibus caſsiæ nigræ vtebantur. Sed redeo ad rem.

Caſſia Græcorũ & Arabum differentia.

Caſſia Arabum teſtimonio calefacit & humectat ordine primo, & eſt medicamentũ tã benignũ & innoxiũ, vt ad aluũ clementer molliendã & omni tẽpore, & omni ætate, & ipſis quoq; pueris ac mulieribus prægnantibus familiariter & tutò ſoleat exhiberi. Apud Actuarium libro *de comp. med. ad principiũ*, ſunt hæc verba: *iis qui ob teneram imperfectáque ætatẽ, aut aliã occaſionẽ deiicientia aluũ medicamenta reſpuunt, caſſiã audacter & intrepidè damus.* Id vnum incõmodum videtur ſecũ afferre, vt aduerſetur iis qui ventriculi & inteſtinorũ imbecillitate laborant, nec non & cæteris partibus quę aliquo robore opus habent, quales ſunt nerui, articuli, & alię id genus: propterea quod ſolet flatus excitare, & prorſus adſtringente facultate eſt deſtituta. Quod tamẽ incõmodũ facilè corrigitur, ſi illi permiſceantur medicamenta odorata, adſtringẽtia, ac flatus diſcutientia, qualia ſũt ſemina aniſorum, fœniculi, citri, ſpica, maſtiche, cinamomũ, ſpecies diarrhodon, hieræ ſimplic. & ſimilia.

Qualitates.

Incommoda.

Corrigentia.

Medici vulgo vtuntur illius pulpa, cortice, mẽbranis & ſeminibus per cribrũ purgata, quã multi ægroti præparatis bolis deglutiũt, alij verò libẽtius lata cultelli cuſpide exceptã deuorãt: ac demum nõnulli vel aquis ſtillatitiis, vel aliquo decocto diſſolutam bibunt. Doſis eſt à ʒ viii, vſque ad xij. Et ſint exempla primum in bolo.

Vſus.

Doſis.

℞ *Floris caſſiæ nuuiter extractæ* ʒ x.
Seminum aniſorum, vel quid ſimile ʒ ß.
Miſce cum ſaccharo, fiat bolus.
℞ *Floris caſſiæ* ℥ j.
Quę ſine alia præparatione deuoretur.

Sed ſi hac ratione accipiatur, ad corrigendam illius malitiam, ego conſueui ſimul exhibere ſemina aniſorum ſaccharo condita, vel fruſtulum cinamomi, vel portiunculam confectionis diarrhodon, aromatici roſati, & ſimilia, quæ ægroti libenter aſſumunt, & maximè iuuant.

In potione:

℞ *Caſſiæ nuuiter extractæ* ʒ x.
Decoctionis cichorei,
Seminum aniſorum ana quantum ſufficit.
Miſce & fiat potio.

Sed ego aut raro, aut nunquam, aut ferè non niſi inuitus conſueui dare caſſiam in potione, quæ ſolet eſſe longiſſima, ingratiſſima, & longè magis ventriculum labefactare.

De caſſia Manardus in ſuis annotationibus in Meſuen ita ſentit, non ſolum pulpæ ſed etiam ſemini, imò verò maiorem ſemini quàm pulpæ vim purgatoriam tribuendam eſſe. Braſſauolus, & alij multi id negant, ſed experientia facile poteſt hãc litem diſſoluere: ego quidem nunquam periculũ feci, experiatur qui velit.

Sem. caſſiæ.

Venetiis habetur caſſia ſaccharo condita, quã & pueri & delicati omnes libenter comedunt; huius doſis ferè eadẽ eſt, quæ pulpæ circiter ad ʒ x. ſed reuera, & in mouenda aluo, & in rebus omnibus, minimè alteri inconditæ eſt comparanda. Illud autem eſt animaduertendum circa vſum caſſiæ, in quo multi alioqui negligentes ſunt, nempe illam debere eſſe recentem ac præſenti tempore extractam, quadoquidem ab externo aëre facilè alteratur & putreſcit, vnde præterquam quod nihil aut parũ educit, ſæpe etiam maxima & ſæuiſſima affert ſymptomata: itaq; admonebitis veſtros aromatarios, ne extractam pulpam longiori

Caſſia condita.

tempore conſeruent, quod multi faciunt, ſemper tẽpore adminiſtrationis illã extrahant: ex quo, vt puto, orta eſt vulgatis illa medicorum cautio, qui ordinando medicamento ſemper id addunt, *caſſia nouiter extracta*.

An Caſſia in febribus calidis conueniat.

Caſſiæ facultates præclarè explicat Meſue *cap. proprio*, qui ſcribit ad hũc modum: *clemẽter & innoxiè bilem & pituitã purgat leniendo, febribus inde ortis confert, ſanguinem hac ratione puriorem reddit, atq; eius ſanguinis & bilis flauæ acrimoniam frangit, reſoluit thoracis & pulmonis & aſperæ arteriæ phlegmonas, eaſque partes lenit, ipſa morſus expers ſitim ſedat, intemperiem denique renum calidam mitigat.*

Nonnulli recentiores damnant vſum caſſiæ in in febribus, & potiſſimùm calidioribus, quales ſunt tertianæ & ardentes, nec non in febribus malignis & peſtilentibus, qui aſſerunt propter ſummam illius dulcedinem, caliditatem & humiditatem periculum imminere, ne facilè conuertatur in bilem, & putredinem augeat: quos equidem puto malè ſentire: nam quatenus pertinet ad febres bilioſas, omnes in eo conueniunt, caſſiam ſingulari quadam prærogatiua bilem ducere: & Actuarius inter cæteros ſcribit, caſsiam incandeſcentem torridámque bilem citra moleſtiã expurgare: quod planè experientia confirmat, adeo vt mea quidem ſententia in huiuſmodi febribus nullum magis accommodatum medicamentum poſſit excogitari, cum alioqui facile ſit leue illud periculum deuitare, quod iſti obiiciunt, ſi caſsiæ aliquid acidum permiſceatur, vel pulpa thamarindorum, vel ſyrupus acetoſus, vel ſi quid ſimile.

Quatenus autem pertinet ad febres peſtilentes, etſi præcipua earum curatio, vt placet Auicen. ſiccantibus præſidiis perficitur, caſsia verò humida eſt, tamen cum faciat magis ad vacuationem, quã ad alterationem, puto illius vſum neque in huiuſmodi febribus importunum eſſe: alioqui in febribus neque rhabarbarum, neque cætera calidiora medicamenta forent exhibenda, præterquam, quòd neque id fortaſſe generaliter verum eſt, peſtilenti febri nulla humida conuenire, cum nemo ſit qui in ea non modò iuribus pro alimento, ſed etiam decoctis pro medicamento, & aliis id genus rebus humidis non vtatur, vt proprio loco demonſtrauimus. Atque hactenus de caſsia.

Capvt III.

De Manna.

Nonnulli exiſtimant mannam veteribus medicis, potiſſimùm Galeno incognitam fuiſſe, qui manifeſtò falluntur, cum Galen. non modò illius mentionem faciat, ſed eius quoque naturam, eſſentiam, atque originem, tam planè deſcribat, vt planiùs deſcribi non poſſit, qui hæc habet 3. *de alim. facul. cap. de melle*: *Memini aliquando cum æſtate ſuper arborum & fruticum herbarumque folia mel quam plurimum fuiſſe repertum, agricolas veluti ludentes cãtaſſe*, Iupiter melle pluit: *præceſſerat autem nox per æſtatem ſatis frigida*, &c. Si quis item aliam mannæ elegantem narrationem cupit intelligere, is videat Plinium *lib*. 11. *cap*. 12. Forte Galenus nouit illius facultatem purgatoriã, ſicuti illo poſteriores, ac potiſſimùm Arabes nouerunt. Nouit ergo Galen. mannam, ſed ſub alio nomine, nẽpe roſcidi & aërei mellis, illius meminit.

Manna Græcorum.

Quo loco propter iuniores ſciendum eſt, hanc vocem, *Mannam*, non idem apud Galen. & veteres Græcos atque Arabes ſignificare, cum manna Græcorum non aliud ſit, quàm pars tenuior & puluiſculus qui cadit ex thure, de qua manna tract. Galen. 4. *de med. ſecundùm locos, & aliis locis.*

Arabum.

Manna autem Arabum eſt hæc noſtra vulgaris, de qua loquimur: vt certum ſit, & Serapionem, & alios quamplurimos turpiter erraſſe, qui crediderunt, vtramque vnam atque eandem rem eſſe: de qua re ſi quis plura cupit, is videat Manardum *lib*. 1. *epiſt*. 4.

Quantitates

Auic. & Meſues ſcribunt, mannam temperatã eſſe aut paulo calidiorem. Auerrh. inquit eſſe calidam & humidam primo gradu; aſſumpta aluum lenit, ſed tamen debiliter, quare & fœminis vtero gerentibus, & pueris & omnibus tutò poteſt exhiberi. Illam peculiarem prærogatiuam creditur habere, quòd aliis valentibus mixta medicamentis eorum actionem reddit meliorem, cum ſuo dulci ſapore illa naturæ magis familiaria reddat.

Differentia.

Mannæ & apud Arabes & apud recentiores, ſunt plures differentiæ, de quibus Altimarus eruditum fecit libellũ, qui inter cætera illud manifeſtè demonſtrat, mannam qua vulgò hoc tempore, & iã 100. annos medici vtuntur, minimè cœleſtem eſſe vel aëream, neq; cadere ex cœlo, ſed potius ſuccum quendam, humorem ſeu lachrymam, quæ ſingulis annis ſtatuto quodam æſtatis tempore, ex duabus arboribus, fraxino & orno artificioſè colligitur, quod facile vnuſquiſque apud illum poteſt intelligere. Neque verò mihi libet in præſentia id inquirere, quod ipſe Altimarus diſputat accuratiſſimè, verùm nobis liceat hac manna arborea vti, ſicuti altera cœleſti vtimur, qui ſubſcribo illius opinioni & experientiæ. quæ demõſtrat, vtramq; & guſtu & cæteris qualitatibus, imò verò & operationibus magnopere inter ſe conſentire, nec non omnes medicos, quotquot iãdiu medicinam faciunt, huiuſmodi medicamentũ non ſine euidente vtilitate frequenter adminiſtrare. Quamobrẽ ſicuti dubitãdũ nõ eſt quin mãna cœleſtis perpetuò & longè alteri ſit anteponẽda, ita ſi illa deſit, neq. vſus mãnę vulgaris pętermittẽdus eſt.

Quibus morbis manna conuenit.

Illud autem mihi videtur maiori dignum conſideratione, & magis ad veſtram vtilitatem pertinere, vtrùm manna in calidis vel frigidis morbis cõueniat: ac ſanè plerique omnes cõmuniter practicantes nonniſi in febribus & cæteris morbis calidioribus illa familiariter vtuntur; verumtamen huic opinioni & quotidiano vſui Galen. videtur aduerſari. qui docet 4. *de tuenda valetudine*, mel & omnia dulcia in morbis, ætatibus, temporibus, regionibus calidioribus non ſatis conuenire, propterea quòd tunc facilè amareſcunt, & in bilem vertuntur: quamobrem etſi hoc forte paradoxũ videbitur, ego iamdiu in ea fui & ſum opinione, mannam longè magis ſenibus, morbis, temporibus, regionibus, frigidis conuenire, neque morbis, ætatibus, temporibus, regionibus, calidioribus, exhibendam eſſe, niſi illi acidum quid permiſceatur, ſicuti de caſſia diximus.

Doſis.

Mannæ doſis eſt ad ℥ iij circiter, minimè verò ad quinq; & plures, vt multi faciunt, de quo abuſu aliàs diximus, de purgatione in principio morborum. Cæterum quoniã manna partim ſola, partim aliis mixta medicamentis, variiſq; rationibus

Vſus.

ſolet exhiberi, mihi libet poſtremo loco ad veſtrã exercitationem varia huiuſmodi adminiſtrationis exempla afferre:

℞ *Mannæ Calabrenſis electæ* ℥ iij.
Iuris pulli q. ſuf. M. & f. potio.

Quod ſi timor ſit, ne vertatur in bilem, vel in ipſo iure decoquitur acetoſa, vel adduntur thamarindi, vel ſyrupus acetoſus, vel quid ſimile:

Sit ſit exemplum.

℞ *Mannæ Calabrenſis electæ* ℥ ij. ß.
Pulpæ thamarindorum.
Vel, *Syrupi acetoſi ſimplicis* ℥ j. ß.

Decoctionis

Decoctionis arctoſæ,
Cichorei q. ſuf. M. & f. potio.

Vulgatiſſima & familiariſſima eſt mixtio mannæ cum ſyrupis aut melle roſaceo, vel violaceo ſolutiuis.

℞ *Manna Calabrenſis electæ,*
Syrupi roſati ſolutiui ana ℥ ij.
Decoctionis ſupra ſcripta q. ſuf. M.

Quandoque permiſcetur cum caſſia admixto ſaccharo & facto bolo, qua ratione cœpit adminiſtrari ante paucos annos.

℞ *Flor. caſſ. nou. extr. ℥ i.*
Manna Calabrenſis electa ℥ ß.
M. & cum ſacchare F. Bolus.

Poſtremò ſolet manna permiſceri cum medicamentis ſoluentibus, tam ſimplicibus, rhabarbaro, agarico, quàm cõpoſitis, electuario diaphænicon, confectione hamech, & ſimilibus, quę vt diximus, ſolet admodum iuuare, atque vt vulgò loquuntur, beatificare: de qua quidem adminiſtratione poſteriùs tractabimus.

CAPVT IV.

De Thamarindis.

Qualitates. Qvid ſint thamarindi, & quid hoc nomen ſignificet, non ego multum laboro cũ id nobis certum debeat eſſe, ſiue ſint dactyli Indici; ſiue prunorum aliquod genus, ſiue aliud, Arabum inuentum ac medicamentum eſſe, quod apud Meſuen ſecundo, apud Auerrhoen tertio ordine refrigerandi & exſiccandi facultate præditum eſt: inter cætera autem medicamenta lenientia, quod experientia confirmat, leuiſſimum eſt, adeo vt ſi ſolum exhibeatur, tardè admodum & debiliter aluum moueat: ſed potiſſimùm flauam bilem exuſtoſque purgat humores, quod tam præclarè facit, vt hac in re cetera omnia lenientia medicamenta facilè ſuperet.

Correctio. Verùm thamarindi duo videntur ſecum afferre incommoda; alterum, quòd nocent frigidum ventriculum habentibus, cui ſuccurritur maſtiche illis impoſito, item cinnamomo, ſemine aniſorũ, aut re ſimili: alterum, quòd vehementer adſtringũt, qua ratione iam ſępius vos monui & teſtatus ſum, in principio febrium putridarum, in quibus potiſſimùm vobis propoſitum eſſe debet meatus aperire, ac totum corpus reddere tranſpirabile, vt ab illis abſtineatis, niſi forte admodum modica eorũ quantitate velitis aut caſſiæ, aut mannæ, aut alterius medicamenti vitium corrigere: contrà verò in fluxu ſanguinis narium, in fluxu muliebri, in eryſipelate, & aliis huiuſmodi morbis ex bile oriundis, niſi febris adfuerit; iam tutò & ſumma cum vtilitate licet illis vti.

Vſus. Thamarindi ſolent exhiberi dupliciter, vel purgata pulpa à nucleis, facto bolo, vel facta eorum decoctione. Doſis pulpæ à ʒ x. vſque ad a ıı.

℞ *Pulpa thamarindorũ purgata à nucleis ʒ xij.*
Specierum diarrhodon ℈ ij. M.

Doſis. Doſis autẽ decocti apud Meſuen eſt ad ℥ ij. vſq; ad v. quæ ſanè doſis eſt nimis magna & immoderata, neq; puto reperiri aliquem qui ℥ ij. thamarindorum audeat tranſcendere: in qua quidem decoctione bene monet idem Meſue, thamarindos leuiter coquẽdos eſſe, quòd longior coctura eorũ vires minuat atque adimat: verùm vt dixi, medici rarò admodum ſolis thamarindis vtuntur, ſolent autem frequenter permiſceri caſſiæ, mannæ, ſyrupis roſato & violato ſolutiuis, & ſimilibus.

Sint exempla:

℞ *Flor. caſſ. nou. extra.*

Pulpa thamarindorum ana ʒ v.
Pulueris ſeminum aniſorum ʒ ß M.

℞ *Manna Calabrenſis electa ℥ iij.*
Pulpa thamarindorum ʒ ij.
Decoctionis cichorei q. ſ. M.

Sępe etiam diſſoluuntur manna, ſyrupi roſaceus, violaceus, & alia medicamenta cum decoctione thamarindorum, quorum exempla ſunt ſatis manifeſta. Hactenus de thamarindis.

CAPVT V.

De Myrobalanis.

Inter medicamenta lenientia multi enumerant myrobalanos; ſed huic opinioni aduerſatur Auicen. qui de illis hæc ſcribit, *prima quarti tract. 2. cap. 7. Myrobalanos verò citrinos quidam adminiſtrauerunt, & dum inuenitur ab eis alia via, id eſt, adminiſtratio, aliarum medicinarum fiat, quoniam ipſi conſtringunt poros poſt ſolutionem ventris, & exaſperant viſcera: quod ſi fuerint neceſſarij, tunc adminiſtrentur poſt integram digeſtionem.* Vtcunque autem hæc ſe res habeat, apud Arabes myrobalanorum ſunt quinque genera, flaua, chebula, indica ſeu nigra, emblica, bellirica; quæ omnia & forma & viribus inter ſe differunt, vnde forte etiam ex variis naſcuntur arboribus. Quoniam verò ego aut rariſſimè, aut nunquam, potiſſimùm in febribus, myrobalanis vti ſoleo, cum propter alias cauſas, tum maximè propter ſummam adſtringendi facultatem, propter quam, vt inquit Auic. ſolent obſtructiones excitari & foueri, & viſcera exaſperari, propterea de hoc medicamento mihi non liber longiùs agere: ſi quis plura cupit, is Meſuen videat, qui omnium myrobalanorum naturam, differentias, vires, præparationem, doſim, & omnia complectitur, quæcunque ad illorum cognitionem & adminiſtrationem neceſſaria ſunt.

CAPVT VI.

De Aloe.

Meſues aloen medicamentorum purgantiũ præſtantiſſimum, & propter ſuam quandã prærogatiuam excellentiſſimum appellat, atque ex omnibus purgantibus medicamentis, quæ omnia aſſerit principibus partibus noſtri corporis inimica eſſe, vnam aloen excipi, quæ quidem non ſolùm eas partes roborat, illarúmque actiones iuuat, ſed etiam cæteris mixta validioribus medicamentis illa corrigit ac reddit meliora. Sed forte hæc ſententia Meſuęs omni ex parte nõ eſt recipienda, ſiquidem Galen. multo cautius de aloe loquitur, neque tantas laudes illi tribuit, qui ſcribit *6. de ſimp. med.* illam ventriculo gratam eſſe non ſimpliciter, ſed ſi ad reliqua medicamẽta compararetur, imò verò idem ſcribit *8. de med. ſecundum locos 2.* illam quoque indigere mixtione aliorum medicamentorum, quæ medicamentariam illius vim frangere poſſint, qualia ſunt maſtiche, cinamomum, & alia id genus.

Aloe apud Galenum ſicca eſt ordine tertio, calida autem ordine primo intensè, aut ſecundo remiſsè: ventrem mouet, & eſt ex numero eorum medicamentorũ, quæ ab excernendis fæcibus alui vulgo *ſtercoraria* nominantur. Apud Meſuen bilẽ pituitamque purgat, quod intelligendum eſt de iis humoribus, qui in ventriculo continentur, ſiqui'dẽ dicit Galen. 8. *de med. ſecundũ locos* 2. aloen Qualitas.

vim debilem purgatoriam habere, atque illa tantum poſſe purgare, quæ circa aluum reperiuntur, & ad ſummum ſi ampliore menſura exhibeatur, vſq; ad locos circa hepar aſcendere; adeo vt nullo modo aloe, aduerſus multorum opinionem, totius corporis purgatoria exiſtat; ſic Gal. *7. metho. 11.* aloe modicè purgat, adeo vt vis illius ſuper ventriculi & inteſtinorum loca non aſcendat, aut ſi quid vltra, vaſa tantum in menſenterio contingat. Sic apud Paulum *lib. 7. cap. 4.* aloe vniuerſum corpus non mouet, niſi multo copioſius quàm conueniat offeratur.

Contradictio.

Et ſi quis nobis obiiciat Galenum, qui aliter videtur ſentire *in lib. de Theriaca ad Piſonem cap. 4.* vbi enumerans ſimplicia medicamenta quæ compoſitas & varias vires habent; hæc ſcribit: *Puluis aloes & ſquama æris carnium excreſcentias in vlceribus comprimunt, & fluentes humores ſiccant; ore autem ſumpta corpus totum purgant*: à qua manifeſta contradictione nonnulli putant vix Galenum poſſe defendi.

Equidem huic reſponderem, Galenum ſoli aloæ non tribuere vim purgandi totius corporis, ſed aloæ ſimul cum ſquama æris, quod item de cæteris purgantibus medicamentis ſtatui poteſt, quibus commodè aloe ſolet permiſceri. Vel aliter reſponderem, aloen non primò & per ſe, ſed per accidens & ſecundariò communem vim purgatricem obtinere.

Facultas.

Etſi verò aloe purgat vtrumq; humorem, bilem & pituitā, tamen ita habendum eſt ex Gal. illius præcipuam facultatem eſſe trahendi humoris biliosi ac propterea bilioſarum ventris affectionum præſtantiſſimū eſſe medicamentū, adeo vt vnica die multos ſtomachicos ſæpenumero perſanet, cū altera ex parte humores craſſos, ob purgatoriæ facultatis debilitatem trahere non poſſit: ex quo, inquit Gal. *6. de tuenda valet. 10.* excogitata eſt ſalubriter compoſitio, quā picrā vocant, quæ acrimonia caloreque eorum quæ in ſe habet, craſſos & lentos humores deſiccat ac detergit. Verùm & illud ſciendum eſt, quod monet Galen. locis citatis 7. metho & 8. de comp. med. aloen dupliciter & lotā & illotam poſſe adminiſtrari, inter quæ illud intereſt, quod quæ illota eſt, valentiùs purgat, quæ verò lota eſt, purgat quidem minus, ſed ventriculum magis roborat, nec non de vi medicamentoſa multum deponit, adeo vt liceat aloen lotam febricitantibus exhibere, dummodo non vehemens, ſed valde debilis febris fuerit, ſicuti altera ex parte idem teſtatur Galen. aloen illotā non ſine magno periculo febricitantibus poſſe exhiberi: ac ſanè in leuioribus febribus, quales ſunt interdum tertianæ & quotidianæ nothæ, equidem ſoleo non abſtinere à moderato vſu aloes ac hieræ ſimplicis, ac maximè ſimul cum cæteris medicamentis, quemadmodum inter cętera omnia eſt caſſia, de qua mixtione iam ſæpius diximus.

Quotidianus aloes vſus improbatur.

Inualuit iampridem cōſuetudo apud multos, ac potiſſimū Venetiis, vt ferme ſingulos dies aloen aſſumant, vt hac ratione corpus liberum conſeruent nō ſolum à craſſioribus excrementis, ſed etiā à ſuperfluis humoribus, ex quibus varia mala hominibus ſolent oriri: in quam præcipuè opinionē puto illos veniſſe, propter auctoritatē & teſtimoniū Meſuę, qui ait crebrū aloes vſum inſtrumenta ſenſuū & corpus reliquū ab omni inſanabili affectu immune cōſeruare: itaq; & mane & veſpere, & in prandio, & in cœna, ſed potiſſimum poſt cœnam dormituri aloen aſſumunt: quod quidē inſtitutum grauiter improbat Gal. verbis planè aureis, quæ ſunt huiuſmodi *3. apho. 15.* *Euacuatio ſuperfluitatum, quæ fit per purgantia medicamenta, valde indigentibus & longo tēpore vtilis eſt, earū verò quæ quotidie generatur in corpore ſuperfluitatū euacuatio, minor eſt quā pro medicamēti purgatis efficacia*: quod ſi quiſpiam voluerit bis in menſe, aut ſemel ſaltē, ea vti, veritus ne ſuperfluitatū multitudo aggregetur, pręter id quod nocebit, corpora etiam in malam trahet conſuetudinem.

Senibus inutilis aloe.

Præterea quę diximus, mihi libet vos admonere, in quo video multos errare, nimirum inter cæteros omnes homines ſenibus ab aloe abſtinendū eſſe, quod Gal. diffuſè demōſtrat *5. de tuēda valet. 9.* qui altera ex parte varia commemorat medicamenta, mercurialem, marinam braſſicam, reſinam terebinthi, & alia id genus, quibus ad mouendam aluum ſenes tutò vti poſſunt.

Potiò aduerſus illos qui aloe poſt cœnā vtuntur, multa poſſet afferri, ſed vnius Pauli auctoritas ſufficiat in præſentia, qui *lib. 7. cap. 4. initio*, hæc habet *Qui veſpere aloen propinant, vel à cibo, lædunt, quoniā alimentū in membra diſtrahit*, &c. Pariter multa poſſent diſputari, vtrùm aloe aperiat ora venarum nec ne: de qua re medici recentiores acriter litigant: ſed hæc à præſenti noſtro inſtituto ſunt aliena. Veteres medici aloe duplici potiſſimū ratione vtebātur; vna, puluere inſperſo alicui liquori: altera, cōfectis pilulis vel alia forma ſolidiore: quā vtráque rationē expreſſit Gal. *5. de tuenda val. 9.* Itaq; doſis aloes infuſæ fuerat à ʒ. j. vſq; ad ʒ. iij. ſubſtantiæ à ʒ j. vſq; ad ij. ſed hoc tempore propter inſignē illius amaritudinē vix aliquis reperitur, qui aliter quàm pilulis aloen velit accipere.

Doſis.

Catalogus linientium ſimpl.

Præter hæc ſunt alia multa ſimplicia medicamenta, ad leniendā aluum accōmodata, de quibus paſſim medici mentionem faciunt, qualia ſūt pruna, ſebeſten, fex vini quā vulgo *tartarū* appellāt, malua, mercurialis, beta, atriplex, braſſica ſemicocta, terebinthina, & vulgaris & Cypria, & alia huiuſmodi; verùm cum ea ferè ſint leuiora, ac potius inter alimenta quā medicamenta debeāt recenſeri, addo cum per temporis anguſtias non liceat de ſingulis tractare, iis contenti erimus, quibus hoc tēpore medici familiariter vtuntur. Itaq; ad medicamenta lenientia cōpoſita accedamus.

CAPVT VII.

De compoſitis Aluum lenientibus, & primum de Hiera.

INter compoſita aluum lenientia hiera ſimplex, mea ſententia, principem locum obtinet: de quo quidem medicamento, variaque illius præparatione, doſi, ac viribus, quoniā diximus diffuſè tractātes morbos ventriculi, in præſentia mihi libet ſummatim ea tantùm repetere, quæ ad tē præſentem pertinent. Primùm verò nulli dubium eſſe debet, quin hiera inter medicamenta lenientia debeat referri, cum nihil recipiat præter aloen, quod aluum poſſit mouere, vt certè neſciam, qua ratione moti nonnulli aliter ſentiant.

Quis auctor hieræ.

Huius medicamenti auctorem multi putāt fuiſſe Galenum, qui falluntur; ſi quidem illud multos annos ante Galenum celebre fuerat, atq; illius auctor creditur fuiſſe Andromachus teſtimonio ipſiuſmet Gal. 8. *de medicam. ſecundum locos 2.*

Duplex hieræ præparatio.

Varię autem apud veteres & Gal. fuere huiuſmodi medicamenti compoſitiones, quarum Gal. mentionem facit variis locis, ſed præcipuè 2. *de med. ſec. locos* 1. nec non *7. method.* 11. Sed illud iuniores debent ſcire, ſicuti Galeni tēpore ita apud noſtros aromatarios in præſentia hierā dupliciter præparari, vel ſine melle, & vulgo ſpecies hieræ appellatur; vel cum deſpumato melle in forma electuarij, & ſimpliciter hiera ſimplex dicitur: quæ quidem

quidem inter ſe differũt, Galeni teſtimonio, quòd mellita gratior quidem, durabilior, & magis purgans euadit, ſed ventriculum minus roborat, & aluum magis deiicit, quàm altera.

Facultas. Hieræ præcipuus eſt vſus ad purgandum, maximè ex ventriculo, inteſtinis, & venis meſaraicis, bilem flauã & pituitã, non modò tenuem, tunicis ventriculi altiùs adhærentem, ſed multo faciliùs eam, quæ in eius cauitate continetur.

Vſus. Antiquiores, ſicuti diximus de aloe, huiuſmodi medicamento vti conſueuerunt ex aqua vel potione, ſicuti hodie quoq; nonnulli faciunt, quod certè eſt valde mirum, cum ſit medicamentũ cæterorum omnium amariſſimum: nos hiera vtimur familiariter in bolo, vel cataporiis, quæ vel melle roſaceo, vel ſyrupo, vel alia re humida facile in eam formam deducitur.

Doſis. De doſi huius medicamenti maxima eſt difficultas, & repugnãtia apud Gal. qui 8. *de med. ſec. locos* ſcribit, ſummã doſin eſſe ʒ j alìàs verò vſq; ad ʒ vj. aſcendit, de qua re alio tempore egimus: nunc illud ſufficiat, quod puto eſſe ad mentem Galeni, & quod longiori vſu mihi confirmatum eſt, ſpecies ſeu puluerem hieræ a ʒ iij. vſq; ad vj. alterã autem mellitam à ʒ viij. vſque ad ʒ ij. commodè & tutò poſſe exhiberi. Verùm, quod ſæpe vos monui, hiera commodiſſimè aliis medicamentis ſolet permiſceri, quorum operationem præclarè iuuat, & vitia corrigit, præcipuè verò ego illam ſoleo permiſcere cum caſſia, vel cum electuario lenitiuo, de quo dicam paulo poſt: vel ſoleo exhibere hieram, & illi addere mel roſaceum ſolutiuũ, quod ſtatim ab hiera ſumẽdũ eſt: & ſint exẽpla vtriuſq; modi.

℞ *Caſſiæ, vel electuarij lenitiui* ʒ *x.*
Specierum hieræ ſimp. ʒ *ij. M. & f. bolus.*
℞ *Specierum hieræ ſimp.* ʒ *iij.*
Mellis roſati ſol. q. ſuf. M. F. bol. & aureetur.
Mellis roſati ſol.
Decoctionis betonicæ parum. M quod, vt dixi ſtatim poſt bolum ſumendum eſt.

Loco hieræ nonnulli vtuntur pilulis aromaticis, quas aloephanginas vocant, deſcriptas à Meſue, quæ præter aloen nihil purgans recipiunt, vnde commodè poſſunt adminiſtrari: quarum doſis eſt à ʒ ij vſq; ad iij. circiter. Alii addunt pilulas maſtichinas, de tribus cum rhabarbaro, & ſimiles, ſed cùm hæ recipiant agaricum, rhabarbarum, & alia purgantia medicamenta, inter lenientia non debent reponi.

CAPVT VIII.

De Syrupo roſaceo ſolutiuo.

POſt hieram occurrit ſyrupus roſaceus ſolutiuus, quem, etſi non ignoro nonnullos aliter ſentire, & ratio & experientia cõfirmat, inter medicamenta lenientia numerandum eſſe, dummodo in moderata congrua doſi exhibeatur. Conficitur ex multiplici roſarum infuſione, quas roſas ſcribit Gal. 4. *de ſimp. med. vltimo*, ex tribus partibus conſtare, vna terrea, craſſa & frigida: altera amara, tenui & calida: tertia aquea, quæ neceſſariò quidem eſt frigida, ſed in tenuitatis craſſitudiniſq; oppoſitione quodammodo media exiſtit: ex quibus propter partes humidiores & calidiores nec non propter ſaccharum, leniendi & purgandi vim acquirit. Itaq; facultas huius ſyrupi

Facultas. illa eſt, vt ex ventriculo & primis viis ducat tenuia & aquoſa excrementa, & admodũ placidè; præterquã quod flatus ſolet excitare & tormina ventris, iis præſertim, qui ventrem habẽt imbecillũ & calorem debilem, veluti ſunt mulieres: quare opportunè in liquoribus, quibus diſſoluitur, antea

decoquuntur aliqua flatũ diſcutientia, aniſum, fœniculum, cinamomũ, & alia id genus. Nouus eſt ſyrupus, & non ante multos annos cœpit parari:

Correctio. apud nonnullos rhodopharmacũ appellatur, hoc eſt medicamentũ ex roſis. Annum vnũ perdurat, ſed tamen ita vt quo recentior, eo vtilior, quo vetuſtior, eo inutilior & minus efficax deprehendatur. Doſis eſt vſque ad ℥ iiij. circiter. *Doſis.*

℞ *Syrup. roſ. ſol.* ℥ *iiij.*
Decoctionis acetoſæ,
Seminum aniſorum q. ſuf. M.

Verùm frequentiſſimè ſolet permiſceri aliis medicamentis, neque ſolùm lenientibus, ſed etiã purgantibus, vt poſteriùs videbimus.

Illud ſciendum eſt, nõnullos aromatarios hunc ſyrupũ malitioſè præparare, qui prætermittentes cõgruã roſarum infuſionem, quæ nouies ac decies fieri debet, vt medicamẽtum copioſius aluum deiiciat, ſolent ſcãmonium permiſcere: quã impoſturam duplici ratione licet deprehendere; vna, quoniã maior amaritudo quã conueniat in ſyrupo percipitur: altera, quia tunc vacuatio ſuccedit admodum copioſa & laborioſa, vt nõnunquã ad dyſenteriam, vel ſaltem diarrhœam terminet. Ex hac eadẽ roſarũ infuſione & melle, loco ſacchari, alter ſyrupus præparatur, qui mel roſaceum ſolutiuũ dicitur, neq; ij duo ſyrupi aliter inter ſe differunt, niſi quod ille ex ſaccharo, hic ex melle præparatur, ex quo ille quoq; vtcunq; frigidior, hic autem calidior euadit, vnde commodè in naturis, morbis, corporibus calidioribus, ſyrupus roſaceus, ſicuti contra in naturis, corporibus, & morbis frigidioribus, mel roſaceum adminiſtratur. *Dolus pharmacopœorũ.*

Præter infuſionem roſarum vulgarium nõnulli recentiores cõficiunt ſyrupum ex illis roſis albis, quæ vulgo apud nos *moſchette* appellantur. Nonnulli etiam alterum ſyrupum conficiunt ex floribus Perſicorum. quos duos ſyrupos ex ſexta, aut ad ſummum ſeptima infuſione audio abſolutos fieri: quibus tribuunt facultatem purgandi율bilioſa & tenuia excrementa: ego eorum nunquã periculum feci, quicunq; voluerit, hæc quoq; poterit experiri: ſed puto huiuſmodi ſyrupos maiori cum moleſtia & labore, quàm alteros vulgares purgationem facere. *Syr. ex flor. Perſicor.*

CAPVT IX.

De Syrupo violaceo ſolutiuo.

SIcuti ex roſis, ita quoq; ex violis purpureis præparatur ſyrupus, qui violatus ſolutiuus dicitur, & inter medicamenta lenientia numeratur; ſiquidẽ violæ etſi frigidæ ſunt & humidæ, tamen habent quaſdam partes viſcidas, quę potiſſimùm vnà cum ſaccharo poſſunt aluum lubricã reddere & lenire. Atq; hic quidem ſyrupus cum præcipuè purget bilem, & aliquid pituitæ, quæ continetur in ventriculo & inteſtinis, tamen creditur habere peculiarem prærogatiuã in morbis pectoris; quare in pleuritide & omnibus affectibus thoracis calidioribus maximè cõuenit: ſed mea ſententia, generaliter ad febres vehementes & ardentes, & vbicunq; inſigni refrigeratione opus eſt, admodum feliciter poteſt & debet adminiſtrari. Sed animaduertendum eſt, hunc ſyrupum non leuiter ventriculum diſſoluere, & labefactare, vnde cum ſit vulgare præceptum Gal. 8. *de med. ſec. locos, initio*, 13. *metho.* ventriculum, ſicuti & iecur iis perpetuò opus habere, quæ vtcunq; roborent & adſtringãt, nunquã huiuſmodi ſyrupum exhibeatis, quin illi permiſceatis ſemina aniſorum, cinnamomum, & alia id genus, quæ ventriculũ poſſunt roborare: id quod potiſſimùm fieri debet in mu- *Syr. violaceus.* *Facultas.*

lietibus & teliquis, qui habitũ corporis & calorẽ habent debiliorẽ. Ego iuſſi aliquando, vt quo tẽpore cõficitur ſyrupus, ſimul cum eo portiuncula maſticis decoqueretur, quod præclarè illius malitiã corrigit, vt deinceps aliis corrigentib. opus nõ ſit.

Tempus durationis. Hic ſyrupus longiori tempore durat, quã roſaceus, nimirum vſq; ad bienniũ, dummodo probè conficiatur: quod ego fieri puto, quoniã ſicuti dixi, violæ habent quaſdam partes viſcidas, quæ non ita facilè diſſoluuntur. Verùm, circa illius præparationem aromatarij ſunt admonendi, primùm vt aſſumant violas minimè languidas, ac ferè exſiccatas, ſed quãprimum incipiant apparere, atque integras adhuc vires habeãt, & quæ, ſi fieri poteſt, ſint omnis pluuiæ expertes: tales enim sũt præſtantiſſimæ: ſecundò, vt facta violarum infuſione, ſine mora ſtatim integrum ſyrupum cõficiant, qui ex miſtione & virtute ſacchari lõgè melius conſeruatur, cum altera ex parte, quod prope omnes aromatarij faciunt, ſi longiori temporis ſpatio eiuſmodi aquas & infuſiones cuſtodiant, ex quibus poſtea ſucceſſiuis temporibus ſolent ſyrupos conficere, propria medicamenti vis euaneſcat & deperdatur. *Doſis.* Doſis eſt vſque ad ℥ iiij. ſicuti de ſyrupo roſaceo diximus: & ſit exemplum:

℞ *Syrupi viol. ſol.* ℥ iiij.
Decoctionis borraginis,
Seminum aniſorum q. ſuf. M.

Sed hic quoque ſyrupus violatus, ſicuti roſatos, aliis medicamentis partim lenientibus, partim purgantibus ſolet permiſceri, quod ſuprà diximus, & dicemus poſteriùs.

Mel. violatũ ſolutiuum. Poſtremò autem ex hac violarum infuſione & melle conficitur alter ſyrupus, qui mel violatum ſolutiuũ dicitur, inter quos duos ſyrupos illa vna eſt differentia, quã mixtio vel ſacchari, vel mellis poteſt afferre, ſicuti de ſyrupo roſato & melle roſato dictum eſt. Præter huiuſmodi ſyrupos, quorum vſus apud omnes medicos eſt frequẽtiſſimus, ſunt alij ſyrupi, quibus nonnulli ad deiiciendam aluũ familiariter vtuntur, quales ſunt ſyrupus de cichorea compoſitus cum rhabarbaro, de fumo terræ cõpoſitus, de pomis cõpoſitus, de epithymo, de polypodio, & ſimiles. Verùm ego omnia iſthæc medicamenta, aut certè maxima ex parte cenſeo minimè lenientia, ſed potius purgantia eſſe, quod ex ingredientibus medicamentis facile nobis licebit intelligere, qualia ſunt rhabarbarum, polypodium, epithymũ, helleborus, & ſimilia. & in principio morborum ego nunquam ſoleo illis vti: quare de iis longius agendum non eſt.

CAPVT X.

De Electuario lenitiuo.

De Electuar. lenit. NEmum verò inter lenientia medicamenta numerantur multa electuaria, quæ apud officinas vulgaria ſunt, ac primùm eſt electuarium lenitiuum, quo medici prope omnes hoc tempore vtuntur frequentiſſimè: verùm ego tali medicamento aut rarò admodum, aut nunquam vti conſueui partim quòd non omni ex parte mihi videtur præſtare, quod nomen promittit, ſiquidẽ propter ſenã & polypodium nonnullos audio & turbith & ſcammonium addere, qua ratione lenientis medicamenti terminos excedit; partim quòd recipit mercurialem, quæ ventriculum non leuiter labefactat, nec non pruna, thamarindos, & omnia myrobalanorũ genera, quæ inſigniter adſtringunt: vnde in reliquis morbis parum & rarò, in febribus autem minimè & nunquam videtur cõuenire. Deſcriptio huius electuarii reperitur tãtummodo apud aromatarios, & quis fuerit illius auctor, ignoratur. *Doſis.* Doſis eſt à ʒ viij. vſque ad xij. Aſſumitur autẽ & paratis bolis, ſicuti caſſia, & facta potione, & tunc familiariter ſyrupis, roſato & violato ſolutiuis permiſcetur, & ſint exempla:

℞ *Electuarij lenitiui* ʒ x.
Seminum aniſorum ʒ ß. *Miſc.*

Sit exemplum potionis:

℞ *Electuarij lenitiui* ℥ j.
Syrupi roſati ſol. ℥ j. ß.
Decoctionis borraginis,
Seminum citri q. ſuf. M. F. Potio.

CAPVT XI.

De Electuario Diacatholic. Diacaſſia, Diaſena, &c.

Diacatholicon. SEcundo loco eſt electuarium, quod diacatholicon appellatur, quod admodum celebre & viſitatum eſt: ſed neq; iſtud, mea ſententia, debet inter lenientia reponi, cum recipiat ſenã, polypodium, rhabarbarum, quæ certũ eſt propriã purgandi facultatẽ obtinere: quare de illo inter medicamenta purgantia tractabimus.

Præterea ſunt alia multa electuaria, vt diaſebeſten, diacaſſia, diaſena, diamanna, diaprunis, & alia id genus, quibus quidem etſi vulgares medici frequenter vtuntur, ego nunquam vti ſoleo, dummodo non deſint ſimplicia medicamenta: nã præter cætera incõmoda quæ ſecum afferunt, id maximi eſt momenti, quòd omnia recipiunt caſſiam, quæ, vt ſuprà diximus, breui ſaltem tẽpore à corruptione poteſt immunis conſeruari. præterquam quòd caſſia ſi decoquatur, vt fit in his cõponendis electuariis, facilè euaporat ac vires amittit: itaq. vos quoq; hortor, vt ab illis abſtineatis, ac potiſſimùm in febribus, vbicunque ſimplicia licet adminiſtrare.

CAPVT XII.

De Electuario Diaſebeſten.

Diaſebeſten. ELectuarium diaſebeſten deſcribitur à Bartholomæo Montagnana ſeniore, celeberrimo ſui temporis medico, quod aiunt in affectibus renum peculiarem prærogatiuam habere; *Incommoda.* ſed præter incõmodũ ex caſſia conficitur cũ aq. anguriæ, quam Auic. & Serapio teſtantur maximè eſſe corruptioni obnoxiam: præterea nihil prope in ſe habet, quod ventriculum & hepar corroboret: ac demum multa frigida, adſtringentia & obſtruentia illud ingrediuntur, quæ à proba medicamenti compoſitione deficiunt. *Duplex.* Hoc Electuariũ eſt duplex. alterum ſimplex, ſine ſcammonio, cuius doſis eſt ad ʒ xij. alterum compoſitum, cum ſcammonio, de quo poſterius tractabimus. Cætera quoq; in proximo ſup. cap. dicta electuaria hæc fere eadem incommoda continent, neque ab electuario diaſebeſten multum differunt: quare ego itidem cenſeo ab illorum vſu abſtinendum eſſe, neque de iis longius agendum.

CAPVT XIII.

De Electuario Diaprunis ſimp.

Diaprunum. VEruntamen præ cæteris mihi libet electuarium diaprunis eximere; quod ex carne prunorum & ſaccharo conficitur, quod fortaſſe originem habuit ab iis, quæ tradita ſunt à Gal. 2. *de alim. facul.* 13 vbi docet, pruna ac potiſſimùm Hiſpana & Damaſcena aluum mouere. Quare ſi

hoc

hoc electuarium probè conficiatur, atq; ex prunis dulcibus & maturis, minimè immaturis & acerbis, vt vulgatis habet deſcriptio, inter cætera omnia lenientia medicamenta ſatis facile & tutum videtur. Atq; hactenus de medicamentis lenientibus, tam ſimplicibus, quàm compoſitis.

CAPVT XIV.

De Syrupis.

De medicamentis cōcoquentibus humores.

CONſtat apud Gal. & omnes medicos, concoctionem fieri à calore naturali: quoniã verò ſæpe euenit, vt multa ſint impedimenta, tam ex ex parte humorum coquendorum, quàm ex parte caloris concoquentis, pertinet ad medicum, huiuſmodi impedimenta, quantum fieri poteſt, corrigere & auferre: quare ſi calor fuerit vehementior vel debilior quàm naturæ conueniat, ille inuãdus, & ad ſtatum naturalẽ deducendus eſt: pariter ſi humores ſint calidiores, frigidiores, craſſiores, &c. refrigerãdi, calefaciendi, attenuãdi ſunt: qua ratione temperato calore, præparatiſq; humoribus, proba fit concoctio, in qua pars materiæ coquendæ vertitur in ſubſtantiam coquentis pars verò inutilis ad expulſionem paratur. Cæterum etſi multa ſunt medicamenta, quæ huic muneri sũt deſtinata, & vulgo *concoquentia* appellantur, tamen inter ea ſyrupi primum locum obtinent, quibus medici frequentiſſimè ac ferè ſemper vtũtur: quare cæteris prætermiſſis, de ſyrupis tantũmodo agendum eſt. Neque verò hoc loco ſtatui longius demonſtrare, huiuſmodi medicamenta, & ſyrupos non fuiſſe inuentum recentiorum medicorũ, vt nonnulli opinantur, ſed illud eſſe antiquiſſimũ; ſiquidem Hipp. Dioſc. Gal. & omnes medici familiariter vtebantur mulſa, oxymelite, decocto hyſſopi, origani, & ſimilium, quæ aut parum, aut nihil à noſtris ſyrupis differunt, id quod puto manifeſtius, quàm vt indigeat longiori demonſtratione. Neque ita laborandum eſt de hoc nomine *ſyrupi*, vel vt latiniores ſcribunt, *ſerapii*; etenim qualecunq; fuerit hoc nomen, ſiue Græcum, ſiue Arabicum, & quomodocunque appelletur, nihil refert: quare ad noſtrum principale propoſitum ſtatim deuenio, quod fuerat, vos docere rationẽ, qua ad coquendos & præparandos humores probè diſcatis ſingulos ſyrupos diſtinguere & adminiſtrare. Vt autem facilè hanc rem intelligatis, ſciendum eſt tres potiſſimum eſſe humores, bilem, pituitam, melancholiam, qui à ſuo ſtatu naturali recedentes, correctione, præparatione, & concoctione indigent: nã quatenus pertinet ad ſanguinem, cum nunquã liceat per medicamenta illum educere, idcirco neq; vlla videntur eſſe medicamenta propria, quæ ad illius concoctionem ſint accommodata: quod ſi omnino ille quoque, propter nimiam caliditatem vel craſſitiem, vel aliam cauſam à ſuo ſtatu naturali degeneret, & aliquam temperationem requirat, qui ſyrupi ad coquendã bilem ſunt apti, iidem ad corrigendum & moderandũ ſanguinem quoquo modo ſunt opportuni. Et ſi quis præterea quintam humiditatem obiicere velit, nempe omniũ humorum aquoſitatem, quã nonnulli *ichorem*, nõnulli *ſerum* vocant, quod nonnunquã in venis, ſed frequenter in cauitate vẽtris reperitur, & purgatione indiget: huic reſpõdendũ eſt, huiuſmodi ichoroſa & ſeroſa excremẽta aut nulla indigere concoctione, ſicuti aliàs demõſtrauimus, aut hoc munus perficere, quæcunque cæteros humores ac totum ſanguinem poſſunt mundificare, & tali excremento ſecernere.

An ſit inuentum recentiorum.

CAPVT XV.

De Syrupis concoquentibus Bilem.

Syrupi bilem coquentes.

ITaque incipiamus à ſyrupis cõcoquentibus bilem: etſi verò illi ſunt multiplices, tamẽ cum huiuſmodi humor, quicunque ille fuerit, ſit calidus & ſiccus, præſertim vbi febrem excitat, omnes in eo debent conuenire vt refrigerandi & humectandi vim habeant. Sed hac in re diſtinctione opus eſt: nam ſi humor valde calidus & tenuis fuerit, ille quidem refrigerantia, ſed minimè attenuantia requirit, ac potiſſimùm, niſi febres vel obſtructiones adfuerint; quales ſyrupi refrigerantes quidem, ſed minimè attenuantes, minimè abſtergentes & aperientes ſint, violatus ſimplex, de nenuphare, de papauere, de agreſta, de granatis, de lactuca, portulaca, plantagine, & cæteris id genus. Si verò huiuſmodi humor calidior & craſſior fuerit, adſitque ſuſpicio alicuius obſtructionis, tunc planè ab iis ſyrupis abſtinendum eſt: niſi ſimul quædam aperientia illis permiſceantur: ex quibus primi & præſtantiores ſyrupi occurrũt oxymel, & ſyrupus acetoſus, quos quidem duos ſyrupos ſciant iuniores in eo tantùm inter ſe differre, quòd oxymel ex melle, ſyrupus autem ex ſaccharo præparatur: quare etſi vterq; refrigerat, incidit, abſtergit, aperit, nihilominus nullum dubium eſſe debet, quin oxymel ratione mellis quoquo modo minus refrigeret, ac magis detergat & aperiat, quàm ſyrupus acetoſus: vnde quotieſcũque vobis propoſitum fuerit magis refrigerare, ac minus abſtergere, ſicuti, exempli gratia, in tertiana exquiſita, ſyrupum acetoſum, quotieſcunque autem volueritis minus refrigerare, ac magis detergere, vt in tertiana notha, tunc oxymel licebit adminiſtrare. Verùm ſciendũ eſt, apud antiquos multa fuiſſe genera oxymellis, nempè oxymel Iuliani, cuius meminit Gal. 2. *de med. ſec. locos*. 1. Paulus *lib*. 3.13. oxymel ſpleneticũ, oxymel pro calculoſis, quorum item Paulus mentionem facit *lib*. 7. 11. & alia id genus: hoc autem tempore tres duntaxat oxymellis ſpecies apud aromatarios reperiuntur, oxymel ſimplex, oxymel compoſitũ, oxymel ſcylliticum. Quatenus verò pertinet ad oxymel ſimplex, poſtremò notandum eſt de illo Hipp. 3. *lib. de ratione victus in morbis acutis*, diffusè pertractare, atque illius compoſitionem, vtilitates, nocumenta, nec non adminiſtrationis rationem recenſere, pariter Galenum in conſilio pro puero epileptico, nec non 4. *de tuenda val.* varias illius compoſitiones cõmemorare, nempe ex maiori vel minori tum mellis, tum aceti quantitate, vt & morbus & guſtus ægroti videbatur poſtulare, qui miratur medicos, quicunque ſub vna determinata menſura id ſolent conficere, ſicuti hoc tempore vulgo fieri ſolet: quos quidem medicos inquit Galen. perinde agere, atque illos, qui volunt omnes bibentes pariter eadem menſura vino aquam permiſcere, non aduertentes, quibuſdam qui dilutiori potui erant aſſueti, caput ſtatim tentari ſi paulo meracius biberint, quibuſdã qui meracioti potu delectantur, ſi magis dilutam biberent, ventriculum ſubuerti: quare concludit hunc ſyrupum minimè vna menſura parandum eſſe, ſed ex guſtu ſumentis de illo iudicium faciendum eſſe, qui ſtatuit, oxymel naturæ ſumentis fore vtile, & conuenientiſſimum, quod vtique iucundiſſimum eſt: contrà aduerſiſſimum, quod iucundum exiſtit.

Syr. acetoſus.

Varia oxymellis ſpecies.

De vſu tum ſyrupi acetoſi in præparandis & coquendis humoribus calidis, frigidis, tenuibus, diffusè diximus.

Syrupi cæteri.

Cæterum imitatione oxymellis & ſyrupi acetoſi ſunt alij multi ſyrupi. qui humectandi, refrigerandi, leuiter abſtergendi, & aperiendi vim habent, & ad coquendam bilem ſunt accommodati ſyrupi de cichoria, & de endiuia, qui & ſimplices & compoſiti præparantur, de ſucco acetoſæ, de ſõcho, de bugloſſa. de acetoſitate citri, de farfara, roſatus recens, & ſimiles, ex quibus placet multis medicis, nonnullis certis quibuſdam partibus & determinatis proſpicere, exempli gratia, ſyrupum roſatum recentem capiti; ſyrupum de ſucco acetoſæ, de bugloſſa cordi; violarũ, de farfara, thoraci; de cichorea, de endiuia, iecori, & ſimilia: de qua re, & vtrùm medicamenta propria membra poſſint vel alterando, vel purgãdo reſpicere, eſt inſignis controuerſia apud medicos, nos aliàs tractabimus.

CAPVT XVI.

De Syrupis concoquentibus Pituitam.

PRætermiſſa differentia multiplici pituitæ, de quibus tractantes febrem quotidianã ſatis diximus, ſtatim ad noſtrum inſtitutũ venio. Cum igitur pituita ſit humor frigidus, humidus, ac maiori ex parte ferè craſſior, ad ſui concoctionem calefacientibus, exſiccãtibus & incidẽtibus indiget: vnde ſyrupi ad hãc rem accõmodati, vt ſint calidi, ſicci, attenuantes, & abſtergentes, neceſſariũ eſt. Huiuſmodi autem ſyrupi ſunt multiplices inter quos primus ſeſe offert ſyrupus de betonica: cum enim, auctore, Gal. 7. *de ſimpl. med.* hæc herba ſit moderatè calida, amariuſcula & ſubacris, iure poteſt pituitam moderatè calefacere, attenuare, incidere, abſtergere, ac potiſſimùm accedente ſaccharo vel melle: namq; tametſi hic ſyrupus vulgo præparatur ex ſaccharo, ſi ex melle quoq; optimo cõficiatur, nullus mea ſententia error cõmitteretur, imò verò forte magis calefaceret, exſiccaret, attenuaret, abſtergeret. Hic ſyrupus eſt duplex, alter ſimplex, qui ex ſucco betonicæ & ſaccharo paratur: alter compoſitus, qui alia multa recipit medicamenta, maioranam, ſaluiã, ſtœchadem, & alia id genus: qui quidem ſyrupus compoſitus altero ſimplici eſt efficacior. In hoc numero ponendi ſunt ſyrupi de hyſſopo, de praſſio, id eſt, marrubio, de mẽtha, de calamentho, de iua, id eſt, chamæpityde, de agrimonia, de arthemiſia, de matricaria, de ſtœchade, ſyrupus byzãtinus, ſyrupi de duabus & de quinq; radicibus, mel roſaceum.

De betonica ſimp. & cõpoſito.

Sed notandum eſt, omnes huiuſmodi ſyrupos habere quidem vim, ſicuti diximus, calefaciendi, attenuandi, abſtergendi & cõcoquendi pituitã: veruntamẽ admodum leuem habere vim incidendi; ſiquidem iſtud præcipuè & præclarè præſtant illi ſyrupi, qui recipiunt acetum, quod quidem propter tenuiſſimas quaſdam partes præclariſſimam incidendi vim obtinet. vt docet Gal. 3. *de ratione victus* 1. *&* 2. *de ſimp. med.* inter quos ſyrupos acetũ recipientes oxymel ſimplex, & ſyrupus acetoſus ſimp. ex reliquis omnibus ſunt ſimpliciores & mitiores, quos deindè quodã ordine ſequuntur oxymel compoſitum, ſyropi de duabus & de quinque radicibus, byzantinus cum aceto, ac poſtremò eſt oxymel ſcilliticum, quod reliquorum omnium eſt efficaciſſimum.

Demum verò apud medicos receptũ eſt, huiuſmodi quoq; ſyrupos ad ſingulas corporis partes ferè eſſe accõmodatos, exempli gratia, ſyrupum de betonica, de ſtœchade, ad caput: ſyrupũ de hyſſopo, de praſſio, ad thoracem: ſyrupum de mentha, mel roſaceum, ad ventriculum: ſyrupum de agrimonia ad hepar: ſyrupum de arthemiſia, ad vterum; ſyrupum de iua, ad articulos.

CAPVT XVII.

De Syrupis Melancholiam concoquentibus.

SEquuntur ſyropi concoquentes melãcholiam: ſed illud primum eſt memoria repetendum, quod diximus in curatione quartanæ, hunc humorem eſſe duplicem, alterum naturalem, qui eſt veluti fæx ſanguinis, & ſuccus melancholicus dicitur: alterũ præter naturã, qui duplicem habet generationem: alteram ex ſanguine craſſo, alteram ex flaua bile immodicè aſſata, & atra bilis nominatur: vnde cum vterq; indigeat concoctione, pro varia huiuſmodi natura varij quoq; ſyrupi debent adminiſtrari. Itaque ad coquendã melancholiã non naturalẽ, ac potiſſimũ ſi ex flaua bile vſta originem habuerit, iidẽ ferè ſyrupi ſunt accommodati, de quibus pro coctione bilis diximus, cum pariter hic humor refrigerantibus & humectantibus indigeat, quibus licet addere ſyrupũ de pomis ſimplicem, de bugloſſa, de borragine, & ſimiles. Si verò melancholia fuerit naturalis, hic humor ad ſui concoctionẽ ſyrupos quoquo modo vehementiores & calidiores deſiderat, quales ſunt, ſyrupus de fumo terræ ſimplex, de lupulis, de ceterach, de thymo, ac forte illi omnes, quos diximus ad coquendã pituitã eſſe accommodatos. Atque hæc de ſyrupis ſingulos humores concoquentibus ſatis.

CAPVT XVIII.

De recto vſu Syruporum.

HOc loco iuniores debent ſcire, humores plerumq; inter ſe miſceri, quo tempore neceſſe eſt, varios quoq; ſyrupos inter ſe cõponere & miſcere. Exempli gratia, ſi pituita ſimul cum flaua bile redundet, tunc ſyrupi quoq; erũt permiſcendi, qui vtrumq; humorẽ reſpiciant, ſicut ſyrupus de endiuia, de acetoſa, bilem; de betonica, mel roſaceum, pituitam; quod item de cæteris ſtatuendum eſt.

Verùm & illud poſtremò nõ eſt prætermittendum, ſyrupos propè omnes primò quidem ac præcipuè certum ac determinatũ humorem, ſecundariò verò & alterum concoquere poſſe: exempli gratia, ſyrupus de duabus radicibus primò pituitã, deinde bilem, ſyrupus de endiuia contrà, id quod ex variis medicamentis ingredientibus, variiſque ſingulorum facultatibus facilè poteſt intelligi. *I. Admonitio.*

Cæterùm antequam finem facio, mihi libet generaliter nonnulla vos admonere, ne in adminiſtrandis ſyrupis ſimul cũ vulgaribus medicis aliquem errorem committatis: ac primùm quoties vobis propoſitum eſt coquendi humores, perpetuò caueatis à ſyrupis compoſitis, de fumo terræ, de ephithymo, de polypodio, de cichorea cum rhabarbaro, & reliquis omnibus, quicunque purgantia recipiunt medicamenta, qui quidem tantùm abeſt, vt ſuccorum coctionem efficiant, vt contrà illam potiùs perturbent & impediant.

Secundò, cũ medici propè omnes vetere inſtituto ſoleãt ſyrupos aquis ſtillatitiis diluere, neq. occaſio præſentis tẽporis patiatur, vt de illis atq; earum viribus longiorem ſermonẽ habeamus, illud vnũ mihi ſufficiat, me decoctis herbarum & aliorũ medicamentorũ lõgè magis, quã huiuſmodi aquis delectari, ac potiſſimùm ſi vulgari modo in vaſis plumbeis deſtillentur: namque ſi inſtrumentis vitreis atque ex duplici vaſe fiat deſtillatio, cum Manardo & aliis viris doctiſſimis, neque ego *II. Admonit.*

ab

III. Admonit.

ab illarum vſo quandoque ſoleo abſtinere.

Tertiò communiter practicantes quamprimum ad ægrotos accedunt, vt diligentes videantur, protinus ſuos ſyropos inſtituunt, & illos quidem manè & veſpere, nulla neque acceſſionum, neque alimentorum habita ratione, in qua re grauiſſimos committunt errores. Primùm igitur cum in aliis morbis, tum maximè in febribus, nunquam licet ſyrupos & medicamenta deobſtruentia adminiſtrare, niſi poſtquam corpus vniuerſum fuerit inanitum: quod quidem præceptum cum aliis locis, tum maximè *5. met.* 4. à Gal. traditum eſt: præſtat enim vitioſi ſucci maiori ex parte emiſſa ad detergendas obſtructiones accedere, cum alioqui metus ſit, ſi obſtructionibus liberandis, priuſquam vacuaueris, ſtudeas, ne ipſas magis impingas. Deinde verò illud ſedulò eſt animaduertendum, vt ſyrupi nunquam exhibeantur, niſi ventriculus reliquiarum alimenti immunis & quodammodo ieiunus fuerit, neque pariter poſt ſumptos ſyrupos alimenta ſumantur: niſi illi ex ventriculo exierint, & ad alias partes penetrauerint, vno verbo, ne ſimul ſyrupi & alimenta miſceantur & confundantur. Quod item præceptum traditum eſt à Gal. *6. de tuend.* 3. & 3. *de rat. victus* 35. Itaque non eſt, quod multi faciunt, vt præcipuè in febribus determinata quadam hora, vel manè, vel alio tempore exhibendis ſyrupis definiatur; ſiquidem illi quacumque hora dari poſſunt, dummodo ventriculus ſit ieiunus, neque acceſſiones, neque aliud impedimentum illorum adminiſtrationem prohibeat.

IV. Admonit.

Vltimò quatenus pertinet ad ſyruporum quantitatem, vulgaris ſyruporum vſus obtinuit, vt ſinguli ſyropi vncias quatuor cum dimidia, aut ad ſummum quinque non excedant; hodie enim decocti vel aquarum ℥ iij. cum ſyrupi ℥. j. ß. ſolent inſtituere: quod fortaſſe inſtitutum acceperunt ab Auic. è de curatione febris quotidianæ, qui decocta herbarũ ad ℥. iij. propinare conſueuerat: verùm mea ſententia nihil certi de hac re ſtatui poteſt, namque exempli gratia, ſi in ventriculo & primis ductibus humores, atque illi quidem frigidi & craſſi contineantur, neque æger vllo æſtu, vlla ſiti torqueatur, tunc exigua ſyrupi quantitas, fortè etiã ſoli ſyrupi ſine aquis vel decoctis viderentur conuenire: contrà verò ſi in partibus internis calidiores & tenuiores ſucci redundent, ægérque inſigni ſiti & calore laboret, tunc longè maior quantitas ſyrupi ſine dubio conueniet: quã copioſam ſyruporum adminiſtrationem ad ℥. vj viij. xij. & quandoque plures ego ſoleo nonnunquam adminiſtrare. Quapropter ſumpta indicatione à partibus laborantibus, à morbis, à ſymptomatibus, tempore anni, temperie, & aliis id genus, equidem cenſeo ſyruporum quantitatem modò augendam, modò minuendam eſſe, neque vt eſt in prouerbio, omnes vno calopodio calceandos eſſe.

CAPVT XIX.

De Rhabarbaro.

Rhabarbarum antiquis medicis ignotum.

PRimùm occurrit Rhabarbarum, vbi non agitabo eam controuerſiam, vtrùm rhabarbarum Dioſc. Gal. & cæteris antiquioribus cognitum an incognitũ fuerit: ſiquidẽ, ni fallor, ſatis cuique cõpertum eſt, veteres omnes medicos ſolum rhaponticum nouiſſe, quod à cõmuni noſtro rhabarbaro diuerſũ eſſe facilè poteſt probari: imò verò, quod alicui mirum videbitur, quantum ego potui obſeruare, neque Auic. vllo in loco noſtri vulgaris rhabarbari mentionem facit; ego enim puto, illum, vbicunque rhabarbarum nominat, non aliud quàm antiquum rhaponticum intelligere, id quod mihi videor duplici ratione poſſe confirmare: altera, quòd Auic. illas eaſdem dotes & conditiones tribuit rhabarbaro, quas Dioſc. Gal. & cæteri antiquiores medici ſuo tribuunt rhapontico, adeo vt ille 2. *canon.* de rhabarbaro hiſtoriam referens, eadem ferè verba cum Dioſc. videatur proferre. Altera eſt ratio, quòd nunquam rhabarbarum tanquam medicamentum purgandi facultate præditum, in toto illius opere ne ſemel quidem adminiſtretur, ſed perpetuò inter frigida & adſtringentia medicamenta, quale ſine dubio eſt rhaponticum, reponatur, ſicuti videre eſt in curatione fluxus ventris *3. canonis*, vbi ſimul cum malicorio, galla, acacia, & aliis id genus frigidis & adſtringentibus medicamentis rhabarbarum quoque commemorat. Rhabarbarum igitur recentiorum medicorum Arabum inuentum fuit, primuſque inter Græcos auctores Paulus videtur illis notitiam habuiſſe, qui *lib.* 7. 11. *ad finem*, componendo Diacorallio & nonnullis antidotis podagricis rhabarbarici mentionem facit, ac rurſum *lib.* 1. 43. docens, qua ratione liceat ſanis aluum mouere, de terebinthina hæc habet: *Si vero volueris aluum magis purgare, parum rhabarbarici miſcebimus.* Sunt qui rhabarbarum inter lenientia reponant, qui pluribus medicorum teſtimoniis & quotidianæ experientiæ manifeſtè aduerſantur. Meſue illud clemens atque excellens pharmacum eſſe prædicat, multaſque dotes & conditiones purganti medicamento ſummopere neceſſarias complecti ſcribit, additque illius vſum omni tempore, omni ætati, atque adeo pueris & prægnantibus innoxium eſſe. Sic Auerrh. *5. colliget* ſcribit, rhabarbarum eſſe admirabilius cæteris medicinis purgatiuis, proprium frænum, & correctionem ſecum ferre; omnia membra corporis confortare, ac poſtremò reliqua omnia purgantia medicamenta, quæ quoquo modo ſunt venenata, corrigere. Conuenit inter rhabarbarum primùm quidem bilis, deinde verò & pituitæ purgandę facultate prędirum eſſe, etſi Meſue alias plurimas facultates ei tribuit, quas poteſtis videre.

Laus rhabarbari.

Facultas.

Vſus.

Rhabarbarum multis modis adminiſtratur, ſed potiſſimùm duobus vel aliquo liquore infuſum, vel tota ſubſtantia deuoratum, de quibus quærunt recentiores, vtra ratio vehementiùs purget; quæ controuerſia, teſtimonio Meſues, facilè poteſt diſſolui, qui rhabarbari infuſi ad ʒ. x in ſubſtantia autem ad ſummum ad ʒ. iiij. conceditt quod Meſues teſtimonium experientia confirmat eſſe veriſſimum: imò verò Manardus *lib.* 17. *ſuarum epiſt. vltima*, non ſolùm de rhabarbaro, ſed etiam de omni medicamento ſiue leuiter, ſiue vehementer purgante, idem ſentit, nempe æqualem cuiuſque medicamenti portionem, ſi ea tota aſſumatur longè magis purgare, quàm ſi illius dilutum, vel infuſum, aut decoctum accipiatur: quam quidem Manardi ſententiam ego puto veriſſimam eſſe, & rationi conſentire. Sed antequam de rhabarbari adminiſtratione agimus, duo reſtant videnda, alterum de illius doſi: alterum de correctione.

Doſis.

Quatenus ad doſin, iam audiſtis, Meſuen ſtatuiſſe, poſſe dari infuſum ad ʒ. x. in ſubſtantia ad ʒ. iiij. de qua doſi, tanquam nimis magna & immoderata Meſue arguitur à Manardo in ſuis annotationibus: ac ſanè ita habendum eſt, tantam rhabarbari copiam, tam infuſi, quàm ſubſtantiæ, ſine inſigni vitæ periculo ſemel alicui dari non poſſe. Sed ego cum Syluio Gallo puto, eiuſmodi errorem potius codicibus deprauatis, quàm Meſue eſſe tribuendum, quod hac coniectura licet

cnnfirmate:namque ſi reuera Meſues fuiſſet in ea opinione, rhabarbarum infuſum poſſe dari ad ℥. x. vtrique ſcripſiſſet, illud poſſet dari à ℥. vj. viij. vel circiter ad ℥ x. minimè verò, ſicuti ſcribit, à drachma vna cum dimidia vſque ad ℥. x. tantum enim interuallum planè immoderatum & abſurdum eſt, & præter morem ipſius Meſues. Itaque rhabarbari doſis in ſubſtantia vſque ad ℥. ij. infuſi vſque ad ℥. ij. ß. vel ad ſummum ad ℥. ij. ſtatuenda eſt,

Correctio. Quatenus ad correctionem pertinet, etſi audiſtis Auerrb. docentem, omnia purgantia medicamenta veneni prorſus nō eſſe immunia, vno excepto rhabarbaro, imò illud reliquorum medicamentorum malitiam emendare, tamen altera ex parte Meſue ſcribit, illud nunquam ſine ſpica dandum eſſe: quod longiore vſu confirmatum eſt, quoniam medici propè omnes rhabarbaro ſpicam ſolent perpetuò adiungere: ac ſanè Auer. ſicuti ſæpe facit, ita in præſentia de rebus medicis ſuam inſcitiam prodit: namque vt verè docet Gal. x. *de rat. victus* 12. naturæ omnium purgantium medicamentorum nullo excepto, naturis corporum, quæ expurgantur, contraria ſunt, pernicioſa & lethalia, vnde omnibus quoque decet permiſcere ſemina odorata, & alia id genus, quæ eorum malitiam poſſunt obtundere. Neque Auerrhoes poteſt aliquam rationem reddere, quamobrem Rhabarbarum ex hoc numero excipiendum ſit, namque certum eſt, inter omnia medicamenta aloen mitiſſimam & familiariſſimam eſſe, de qua ipſe ſcribit Auerr. quod careat omni periculo, neque lædat os ventriculi, ac Meſue confirmat, illam propter ſingolarem quandam prærogatiuam omnium medicamentorum præſtantiſſimam & excellentiſſimam eſſe: verumtamen audiatis Galen. *de med. ſec. loc. c.* 2. *de hiera*, qui ſcribit, aloen quoque maſtiche & cinnamomo indigere, quę medicamentariam illius vim poſſint frangere: quod ſi aloe tam leue & leniens medicamentum correctione opus habet, iam nulli dubium eſſe debet, quin rhabarbarum multo vehemētius & magis infenſum, ſimul cum cæteris omnibus medicamentis purgantibus debeat corrigi.

Modus vtendi ſubſtantia. Primùm igitur ſubſtantia rhabarbari admiſcetur parato pulueri, qui vel in pilulas redactus, vel ex iure, aqua ſtillatitia, aut decocto acceptus, vel aliis medicamentis permiſtus, ſolet exhiberi.

Pilula.

℞ *Rhabarbari electi puluériſati* ℈ *v.*
Spica gr. iiij.
Cum aqua cichorei fiant pilula v. & aurentur.

Potio.

℞ *Rhabarb. electi pul.* ℥ *ij.*
Decoctionis cichorei,
Ceterach,
Vel *iuris pulli q. ſ. M. F. Potio.*

Bolus.

℞ *Flor. caſſia nouiter extracta* ℥ *j.*
Rhabarbari electi pul. ℈ *iiij. M. F. B.*

℞ *Rhabarbari electi pul.* ℥ *j. ß.*
Syrupi roſ. ſol. ℥ *iij.*
Decoctionis ſuprascripta q. ſ. M. & fiat potio.

Cum paſſulis. Sed præter hæc eſt alia quædam ratio vtendi rhabarbaro, quæ mihi iamdiu eſt familiaris: namq; illud tenuiſſimè inciditur, & ſine alia pręparatione, ſimul cum paſſulis dentibus manditur & aſſumitur.

Rotulæ ex rhabarb. Demum ac potiſſimùm pro pueris atque nonnullis, qui omnia abhorrent medicamenta, ex rhabarbaro conficiuntur bellaria, vel aliter conficiuntur rotulæ cum ſacchato. Ita ergo ſubſtantia rhabarbari adminiſtratur.

Quo loco neque illud prætermittendum, nonnullos medicos ſubſtantiam rhabarbari primùm aſſare vel vrere, deinde ægrotis, ac potiſſimùm

Aſſatum noxium eſt. dyſenteria laborantibus exhibere conſueuiſſe, quaſi illud hac ratione omni purgandi facultate priuetur, & quoquo modo adſtringendi facultatem acquirat: & Meſue inter cæteros, ſi maior adſtrictio requiratur, rhabarbarum aſſatum; ſi verò maxima adſtrictio requiratur, rhabarbarum vſtum ſuadet. Sed iſti mihi videntur malè ſentire, cum certum cuiq; eſſe debeat, rhabarbarum ita igne præparatum acredinem quandam & mordacitatem contrahere, ita vt iure valeat vlcera inteſtinorum & ipſam fluxionem augere.

Infuſi rhab. Quæ decocta conueniant. Rhabarbarum autem infuſum vel dilutum adminiſtratur, vbi in aliquo liquore aliquamdiu maceratum, exprimitur & exhibetur. Inter cæteros verò liquores vſus videtur obtinuiſſe, vt vinum album & odoratum principem locum teneat: verūtamen nonnulli, quod ego quoque frequenter facio, in decocto cichorei, borraginis, capillorum Veneris, & ſimilibus, alij in aquis ſtillatitiis, alij in ſero lactis, alij ex iure pulli, & forte aliter, pro vario ſibi propoſito ſcopo ſolent illud infundere.

Sed notādū, vel tarò, vel nunquā huiuſmodi infuſionem rhabarbari ſolā, ſed frequenter ſimul cū aliis medicamentis permiſceri, partim lenientibus, ſyrupo roſaceo ſolutiuo, manna, thamarindis: vel ſoluentibus, electuario de ſucco roſarum, electuario diaphænicon, cōfectione hamecb, & ſimilibus.

℞ *Rhabarb. electi* ℥ *j. ß.*
Spica gr. iiij.
Vini albi aromatici parum, fiat infuſio per horas 12. *& facta expreſſione, adde*
Syrupi roſ. ſol. ℥ *iiij.*
Decoctionis cichorei,
Fumi terra q. ſ. Miſc.

℞ *Rhabarbari electi* ℥ *ij*
Spica gr. v.
Seri lactis caprini q. ſ. Infunde vt ſuprà, & facta expreſſione, adde
Syrupi violati ſol. ℥ *j. ß. M.*

℞ *Rhabarbari electi* ℈ *iiij.*
Spica gr. iij.
Decoctionis cichorei,
Ceterach,
Borraginis q. ſuf.
Fiat infuſio vt ſuprà. adde
Confectionis hamech ℥ *ij. ß.*
Syrupi de fumo terra com. ℥ *ij. M.*

Syr. de cichor. cum rhab. Demum ſciendum eſt. ex rhabarbaro fieri ſyrupum, quem vocant de cichorea Nicolai cum rhabarbaro, quo ſyrupo etſi communiter practicantes ad concoctionem humoris biliosi familiariter vtuntur, tamen ego ad purgationem vti ſoleo ad ℥. iij. vel iiij.

℞ *Syrupi de cichorea cum rhabarbaro* ℥ *iiij,*
Decoctionis ſuprà ſcripta q. ſuf. M.

CAPVT XX.

De Agarico.

POſt rhabarbarū proximè ſequitur Agaricus, ſiquidē inter omnia purgantia ſimplicia medicamenta nulla ſunt, quibus medici vtantur familiariùs. quàm hiſce duobus: Agaricus eſt fungus in arboribus naſcens, quē quidem etſi Plinius ſcribit *lib.* 16. 8. omnibus glandiferis arboribus innaſci, tamen experientia docet, illum hoc tempore in ſola arbore larice reperiri. Ex quo certè mirum eſt, quomodo Dioſc. nec non Gal. videantur incerti eſſe, vtrùm agaricus fungus, an radix exiſtat.

Sed prætermiſſa hac conſideratione, illud primum generaliter ſciendum eſt, agaricum à Meſue & pleriſque omnibus medicis adeo prædicari & extolli, vt eum veteres medici medicamentū familiæ voluerint appellare, ſiue quòd ad omnes om-

nium internarum partium affectiones ſit accommodatum, ſiue quòd ita ſalubre & innoxium ſit, vt vnicuique ex familia poſſit ſeruire & prodeſſe. Verùm neque agaricus, mea ſententia, ex numero cæterorum purgantium excipiendus eſt, quæ omnia iam diximus ex Galeno eſſe naturæ inimica & infenſa, ſed inter cætera etiam, quod præclarè notat *Nocumentū agarici.* Actuarius, & experientia confirmat, veriſſimum eſſe, ventriculo aduerſatur, quòd ſua leuitate ſurſum feratur, & quaſi enatet, vnde frequentiſſimè ſolet vomitum excitare, ex quo factum eſt, vt medici fere nunquam ſoleant agarico vti, niſi primùm illum certis quibuſdam medicamentis præparent, quæ eius malitiam poſſunt emendare: quapropter Meſue variis modis nos docet agaricum præparare, & noſtri aromatarij illum dupliciter præparant: *Præparatio.* vno modo cum oxymelite, gingibere, & ſale gemmæ, quod agaricum præparatum vocant: altero autem præparant ex vino, cui primùm gingiber infuſum fuerit, & hoc agaricum trochiſcatum appellant: quam poſtremam præparandi agarici rationem Meſue tribuit Galeno, etſi ea nullibi apud Gal. quod equidem ſciam, reperitur, niſi forte quis velit, Galenum id egiſſe *9. de med. ſec. loc. poſtremis verbis*, vbi inquit, ad ſtrangulatus vteri agarici ℨ. j. ex vino acceptam conuenire: qua eadem ratione exhibetur etiam *6. de ſimp. med.* Vtcunque autem ſit, notandum eſt, hanc poſteriorem agarici præparationem longè eſſe altera præſtantiorem, vnde ego quidem agarico trochiſcato frequenter, agarico autem præparato non niſi tardò vti ſoleo, & tantummodo quoteſcunque mihi propoſitum eſt ventriculum turbare, & vomitum excitare.

Facultas. Conuenit inter omnes, facultate in primis purgandæ pituitæ præditum eſſe, & omnibus morbis ex hoc humore ortis conuenire. Quatenus autem *Doſis.* pertinet ad illius doſin & adminiſtrationem, agaricus fere in omnibus cum rhabarbaro conuenit: ſiquidem ille quoque ad ℨ. ij. circiter partim in ſubſtantia, partim infuſus, ac poſtremò potius ſimul cū aliis medicamentis, quàm ſolus ſolet adminiſtrari: *Nota.* tametſi mihi monendi eſtis, quod ego à nemine didici, ſed ſola experientia deprehendi veriſſimum eſſe, agarici infuſum ſiue dilutum aut leuiſſimam, aut fere nullam purgandi facultatem obtinere.

℞ *Agarici trochiſcati* ℨ ij.
Mannæ Calabrenſis elect.
Mellis roſ. ſol. ana ℨ j. ß.
Decoctionis betonicæ q. ſ. M.

℞ *Flor. caſſiæ nouiter extractæ* ℥ j.
Agarici trochiſcati ℨ j. ß. *M.*
In infuſione.

℞ *Agarici trochiſcati* ℨ j. ß.
Decoctionis betonicæ,
Hyſſopi,
Cichorei q. ſ. F. infuſio ſecundùm artem, & adde facta expreſſione
Electuarij diaphenicon ℨ ij.
Mel. roſ. ſol. ℥ j. ß. *M. & fiat potio.*

Verùm præter hæc ego quandoque, exempli gratia, in morbis pectoris, potiſſimùm verò in pueris, qui laborant vermibus, ſoleo vti agarico ſimul cum oxymelite, quod medicamentum non admodum eſt ingratum, & præclarè agit.

℞ *Agarici trochiſcati* ℨ ij.
Oxymellis ſimp. ℥ ij. *M. optimè.*

Poſtremò ſciendum, agaricum non ſolum intra corpus aſſumi, ſed etiam extra corpus adminiſtrari, vt docet Gal. *10. de med. ſecund. loc. cap. de iſchiade*, nec non *lib. 6. de ſimp. med.* vbi ſcribit morſos à beſtiis frigore lædentibus agaricum in parte affecta impoſitum, & intra corpus ſumptum, ſi ex vino ℨ. j. accipiatur, multum prodeſſe.

Capvt XXI.

De Sena.

Sena vulgare eſt & omnibus notum medicamentum, quod non ſolùm in multis externis regionibus, ſed etiā in Italia ſeritur & colligitur copioſiſſimè. Sed dubium eſt apud recentiores, vtrùm veteres Græci illius mentionem fecerint, dum alij delphinum, alij peplium, alij empetron, alij coluteam Theophraſti, alij aliud medicamentum eſſe opinantur: de qua controuerſia nolo lōgius agere, cum magis ad meum inſtitutum pertineat, illius vires, præparationē & vſum vobis explicare. Auic. cui plurimi conſentiunt, ſenam reponit inter medicamenta noua, quæ antiquis fuerunt incognita, adeo vt recentiorum, ac maximè Arabum videatur inuentum fuiſſe. Auic. etſi peculiari capite non tractat de ſena, tamen quandoque illius mentionem facit, ſicuti, *c. de fumoterra*, nec non *c. de febre quintana*. Ex Græcis vnus Actuarius videtur illius mentionem habuiſſe, qui ſcribit *5. met. med.* 8. Senam ex iis medicamentis eſſe, quæ Syria & Ægyptus mittit: vtcunq; autem ſit, Meſue & medici propè omnes tot & tantas laudes ſenæ tribuunt, vt illa inter omnia ſimplicia medicamenta ferè principem locum *Laus ſenæ.* videatur obtinere, qui ſcribunt, eam augere iuuentutem, ſeniumque retardare, & animi hilaritatem afferre. Verùm iis prætermiſſis miraculis, ex Meſue *Facultas ſenæ.* communi omnium conſenſu receptum eſt, ſenam melancholiam potiſſimùm, ſalſam pituitam atque exuſtam bilem purgare, adeoque febres melancholicas, & antiquas, ſcabiem, pruritum, puſtulas, & cæteros morbos ex huiuſmodi humoribus oriundos curare.

De foliis & Folliculis. Sed cum ſena habeat non ſolùm folia, ſed etiam quoſdam folliculos, maxima eſt inter medicos controuerſia, vtrùm folliculi an folia maiore facultate purgandi prædita ſint: quam difficultatem Matthiolus & alij tractāt diffusè. Ego quidem, vel quod careamus folliculis opportunè collectis, vel quod reuera ſint folliculis præſtantiora, foliis iamdiu vti ſoleo; quicunque voluerit, poterit etiam folliculos experiri.

Noxa ſenæ Corrigentia. Nocet ſena, vt idem teſtatur Meſue, quoquo modo ipſi ventriculo, vnde vt hæc tollatur noxa, atq; eius facultas roboretur, iubet Meſue nonnulla eſſe addenda, quæ ventriculum & cor corroborent. veruntamen neque deſunt, qui huiuſmodi ſententiam Meſues reprobant, quod deguſtatis foliis ſenæ percipiant aliquid adſtrictionis, ſiccitatis & amaritudinis, ex quib. colligunt, ſenā potius ventriculum roborare, quam perturbare & imbecillum reddere. Sed neq; de hac difficultate lōgiùs ago, qui probo eorū ſententiā, qui nunquā ſena vti ſolent ſine vno vel altero, vel pluribus medicamentis, quæ illius operationem & faciliorem & feliciorem poſſint reddere, cum reuera experientia confirmet, ſenam eſſe medicamentum torminoſum & flatuoſum. Etſi *Vſus.* autem ſena multis modis ſolet adminiſtrari, tamen frequentiſſimè aliquo liquore maceratur & infunditur: huius quidem infuſionis rurſum variæ ſunt præparationes, ex quibus vnum vel alterum exemplum vobis proferam, ac primùm ſena ſolet à multis hac ratione præparari:

℞ *Fol. & folliculorum ſenæ ana* ℨ ß.
Gingiberis ℨ ß.
Flor. borraginis,
Violarum,
Roſarum rubearum,
Citriorum, vel
Limonum, vel

Arantiorum ana ʒ j.
Polypodij ʒ ij.
Paſſularum ℥ ß.
Sebeſten, aut
Prunorum. N. x.
Aqua feruentiſſima lib. j. F. infuſio, & vaſe optimè obturato dimittatur per horas decem, deinde exprimatur.

II. In decocto. Non fert decoctionem. Præter infuſionem nonnulli quoque decoctum probant, ſed alij reprobant, propterea quòd ſuperficiales quædam ſenæ partes tantummodo expetuntur, quæ ſola infuſione eliciuntur, decocto autem euaneſcunt: ac ſanè mea quoque ſententia, ſena inter ea medicamenta debet reponi, quæ aut leuiſſimam, aut nullam decoctionem poſſunt perferre. In ſero vel iure fiat infuſio. Meſue iubet infuſionem fieri ex iure galli, gallinæ, vel alterius carnis, vel ſero lactis: quod cõſilium optimum eſt, & ego illud amplector frequẽtiſſimè. Nonnulli aliter ſenam præparant, quorum alij illius doſin minuunt, folliculos prętermittunt, polypodium negligunt: alij doſin augent, aliáq; addunt & alterantia, & purgantia medicamenta, vt propemodum infinitę ſint huius medicamenti prę parationes. Ego quidem ſimplici quadam & breui ratione ſoleo ſenam præparare & infundere, quod ſatis facile medicamẽtum euadit, & eſt huiuſmodi.

℞ *Folior. ſenæ elect.* ℥ j.
Paſſularum ℥ ß.
Gingiberis ʒ ß.
Seminum aniſorum,
Citri ana ℥ j. *M. F infuſio, vt ſuprà.*

Itaque ad hunc modum ſenæ infuſum vel dilutum præparatur, quod frequenter ſolum, quandoq; ſimul cum aliis medicamentis & lenientibus & purgantibus ſolet exhiberi Exempli gratia, rhabarbaro, agarico, ſyrupo roſ. ſol. conf. hamech, & ſimilibus. Et ſit exemplum:

℞ *Infuſionis ſenæ* ℥ iij.
Confectionis hamech ʒ ij. ß.
Syrupi roſati ſol. ℥ j ß. *M. F. P.*

In ſubſtantia verò præter Senæ infuſionem medici tota quoque illius ſubſtantia vtuntur ſæpenumero, qui illius contriti pulueris vel ex iure, vel aliter, vſque ad ʒ ij ſolent exhibere: quoniam verò, vt diximus, ſena non eſt ita amica ventriculo, hinc factum eſt, vt noſtri aromatarij alia quędam medicamenta illi permiſceant, & medicamentum conficiant, quod puluerem ſenæ appellant: in quo tamen conficiendo non minus quàm conficienda infuſione diſſentiunt. Vulgaris eſt compoſitio ex Puluis Senæ. Antidotario Montagnanæ, quæ eſt huiuſmodi.

℞ *Folliculorum ſenæ* ℥ j.
Gingiberis,
Maceris ana ʒ iij.
Cinnamomi,
Tartari ana ʒ j. ß. *M. omnia, terantur, & in puluerem redigantur.*

Atque hic propriè puluis ſenæ dici debet, cum nihil aliud præter ſenam recipiat, quod aluum poſſit mouere: ſed hoc admodum leue eſt medicamentum, cuius vt puto quinque, ſex & plures drachmæ poſſunt exhiberi. Alij verò hunc puluerem aliter præparant, ac longè validius medicamentum conficiunt, & cum plurimæ deſcriptiones circumferantur, vnico exemplo contenti erimus, cæteris præſtantiore.

℞ *Flor. ſenæ,*
Tartari albi ana ℥ ij.
Caryophyllorum,
Cinnamomi,
Galangæ,
Ammeos ana ʒ ij.
Diagrid. ʒ iij. *M. & f. puluis.*

Cuius vnica drachma vtramque bilem, & quidem vehementer ſolet expurgare. De ſena hactenus.

CAPVT XXII.

De Epithymo & Polypodio.

Mihi libet hæc duo ſimplicia medicamenta ſimul coniungere, quoniam eaſdem ferè habent vires, & ſimul quoque ſolent à medicis permiſceri, etſi Auerrh. eſt auctor, polypodium tutum eſſe medicamentum & epithymo præſtantius. vtrumque enim purgandæ in primis atræ bilis facultate præditum eſt, id quod Meſue auctore, facile & citra moleſtiam præſtant: itaque eorum vſus ad morbos lienis, elephantiaſin, melancholiam, febrem quartanam, & alias huiuſmodi atrabiliarias ægritudines quàm maximè conuenit. Verùm tamen ſciendum eſt, tam epithymum, quàm polypodium inter leuiora purgantia medicamenta reponenda eſſe, quod nobis innuauit Gal. 13. *met.* 15. vbi tradens rationem purgandi per aluum partem cauam iecoris, & polypodium & epithymum numerat inter ea medicamenta, quæ moderatè aluum deiiciunt, quod planè experientia confirmat eſſe veriſſimum. Facultas.

Vſus huiuſmodi duorum medicamentorum prę cipuè in eorum decoctione conſiſtit, & ſola admodum rarò, cum aliis autem medicamentis frequenter adminiſtrantur. Vtriuſque doſis ferè vna atque eadem eſt, ſi decoquantur vſque ad ℥ j. Si tota ſubſtantia accipiantur, quod etiam fit aliquando vſq; ad ʒ iij. Et quoniam vtrumque flatuoſum eſt medicamentum, & nocet ventriculo, proptᴇrea commodè decoquuntur in iure pulli, vel alterius carnis, nec non illis permiſcentur ſemina odorata, vel alia aromata, quæ valent flatus diſſoluere, & naturalem ventriculi facultatem roborare. Exemplum: Vſus. Doſis. Correctio.

℞ *Epithymi,*
Polypodij ana ℥ ß.
Paſſularum,
Liquiritiæ ana ʒ ij.
Seminum citri ʒ j. *M. decoquantur ex iure pulli, vel ſero lactis, vel aqua, & facta colatura adde ſyrupi roſ. ſol.* ℥ j ß. *M.*

Poſtremò ſolent ab aromatariis præparari duo ſyrupi, quorum alterum de polypodio, alterum de epithymo appellant; etſi vterque ex aliis quoque pluribus medicamentis conficitur, qui tamen duo ſyrupi, etſi vulgares medici illis vtuntur ad coquendos & parandos humores noxios, tamen inter purgantia medicamenta debent reponi. Et ſit exemplum: De ſyr. de polyp. & epithymo.

℞ *Syrupi de polypodio* ℥ ij. ß.
Confectio hamech ʒ iij.
Decoctionis fumiterræ q. ſ. M. & fiat potio.

CAPVT XXIII.

De Iride.

Etſi iridis nomen ad totam plantam pertinet, tamen ſciendum eſt ſolam radicem à medicis adminiſtrari. Planta eſt omnibus nota, quæ vt ſcribit Dioſcorides, à ſimilitudine arcus cæleſtis nomen accepit. Præter cæteras dotes Dioſcorides, Meſue, ac recentiores prope omnes radici iridis facultatem purgandi tribuunt, licet Galen. de hac facultate nullam videatur mentionem feciſſe, cum tamen alias plurimas iridis vires commemoret, cum aliis locis, tum maximè 4. *de ſimpl. med.*

med. 19. & 23. & *lib.* 5. 12. & 22. vt certè mirum ſit, quomodo Matthiolus & Amatus Luſitanus *in ſuis com. in Dioſcoridem*, audeant affirmare, Galenum *in lib. de ſimp. med.* nuſquam iridis meminiſſe. Vtcunque autem ſit, quod ad noſtrum inſtitutum pertinet, conuenit inter omnes hoc tempore, iridem pituitam craſſam & permiſtam illi bilem, ſeroſaſque aquas, & quidem clementer purgare. Ego quidem purgandis humoribus tenuibus & ſeroſis, quales potiſſimùm redundant in hydrope laborantibus, hoc medicamento vti ſoleo familiariter, qui fortaſſe omnium primus cœpi illius doſin & congruam adminiſtrationem obſeruare: namque, ſi audiamus medicos tam veteres quàm recentiores, quicumque de hoc medicamento tractant, nullus mihi videtur illius vim congruámque doſin & adminiſtrationem exactè intelligere.

Doſis. Meſue à ʒ ij. vſque ad v. t. Dioſcor. ʒ. v 11. cum aqua mulſa dari iubet. Paul. ſcribit iridem habere facultatem purgandi ſimilem agarico, & quantitate 8. obulorum, hoc eſt, quatuor ſcrupulorum exhibendam eſſe. Ex quibus auctoribus neque illud licet intelligere, vtrùm ſubſtantia radicis, an ſuccus, an alia ratione debeat exhiberi. Ex recentioribus Triucauellius ſcribit, ſuccum expreſſum ex viridi radice iridis à ʒ ij. vſque ad vi. pro ratione vitium accipientis bibendum eſſe. Ex dictis auctoribus cæteri omnes ferè idem tranſcribunt, adeo vt quandoque in eam ſententiam venerim, multos multa medicamenta, atque eorum doſin proponere potius ex aliis commentariis & relatione, quàm ex propria experientia, quam experientiam tamē Gal. hac in parte vſque adeo magni facit, vt ſcribat 6. *de tuenda valet.* 14. ſe nunquam aliquod medicamentum tanquam vtile ſcripſiſſe, quod non prius expertus fuerit. Ego autem quid de hoc medicamento, de illius doſi, ac tota adminiſtratione ſententiam, breuiter expono. Ergo ſicut pro comperto habeo, iridem purgandi facultate præditam eſſe, ita puto vnam radicem, imò verò vnius radicis ſuccū id præſtare & cum hic ſuccus dupliciter poſſit

Succus radicis iridis. parari & adminiſtrari, vno modo in forma ſolidiore, ſicut frequenter apud aromatarios, alij quoque ſucci denſi & concreti fiunt; altero in forma liquidiore, quales ſunt multi ſucci, qui ex multis herbis & radicibus ex tempore exprimuntur: ego priori ſucco concreto nunquam ſum vſus, ſed audio illum

Doſis vera. ad ℥ ſ. circiter exhiberi, poſteriore autem liquido, ad ij. iij. & plures non drachmas, ſed vncias, & vſus ſum, & vtor familiariter.

Et ſi alicui mirum videtur, quomodo dando hoc medicamento præter cæterorum omnium opinionem tātam doſin nō verear attingere, fateor quod res eſt, me caſu & fortuna in hanc ſententiam deueniſſe. Quoniam verò hic ſuccus aliquam faucibus facit aſperitatem, & ventriculo quoquo modo aduerſatur, conſueui illi permiſcere mel roſaceum, mannam, aut quid ſimile, quia ratione medicamentum ſatis gratum euadit, & ſine multo labore copioſiſſimam purgationem facit.

℞ Succi iridis recenter extracti,
Mel. roſ. vel
Mannæ Calab. electæ ℥ iij. M. De iride ſatis.

CAPVT XXIV.

De Elaterio.

CVm inter medicamenta ad purgandas ſeroſas humiditates accommodata, præter ſuccum iridis frequentiſſimus apud medicus ſit vſus elaterij, mihi libet de hoc quoq; medicamentu quàm breuiſſimè agere. Elaterium nihil aliud eſt quàm ſuccus expreſſus ex recenti fructu illius cucumeris, quē *agreſtē* vel *aſininū* vocāt, de cuius præparatione Dioſcor. accuratiſſimè tractat. Eſt medicamētū vetuſtiſſimū ſimul & vehemētiſſimū, adeo vt iā multos annos pauci admodū auderēt illo vti, perſuaſi auctoritate Meſues, qui ſcribit elateriū abradere, & vaſorum ora aperire, inteſtinorum termina

Nocumenta excitare, & alia afferre nocumenta: verùm noſtro tempore cœpit illius vſus frequentior eſſe, ac ſanè ſi probè paretur, & probè adminiſtretur, minimè tam laborioſum & periculoſum eſſe deprehendetur, cum & ipſe Meſue doceat rationem, qua illius nocumenta & pericula poſſint auferri.

Facultas. Etſi verò hoc medicamētū apud Dioſcor. Meſuē, & medicos propè omnes facultatē habet purgandi primùm pituitā deinde bilē, tamē lōgiore experiētia cōfirmatū eſt, illi præcipuā facultatē ineſſe purgādi ſerū sāguinis, nec nō omnes tenues & ſeroſos humores, quicūq; & quacūq; in parte in nobis cōtinētur: ex quo factū eſt, vt medici in purgāda aqua hydropicorum elaterio vtantur frequentiſſimè: & inter cætera ſi quando contingit, contingit autem frequenter, vt aqua thermarum bibita detineatur in corpore, ad illius purgationem nullum hoc medicamento præſtantius poteſt inueniri.

De elaterio ſcribit Dioſc. à duobus vſq; ad 10. an- *Tempus durationis elaterij.*
nos illud eſſe ad purgationes accōmodatū, vltra id tempus reddi inutile: cōtra Theophraſtus 9. *de hiſt. plātar.* 14. docet, elateriū eo melius fieri, quò eſt vetuſtius, imò verò addit, lōgiori tēpore nullū medicamētū perdurare, adeo vt quādoq; elateriū ducētorū annorū virtute mirabili ſeruatū fuerit. Sic idē ſcribit Dioſcor. elaterium lucernarum luminibus obiectum, facile flagrare & ardere: contra Theophraſtus aſſerit, vſque ad 50. annos lucernis admotum ignem extinguere: hæc verò & forte alia id genus cum ſint à noſtro inſtituto aliena, aliis diſcutienda relinquantur: itaque nos ad huius medicamenti doſin & adminiſtrationem accedamus.

De doſi elaterij item non conuenit inter omnes. *Doſis grana v 1.*
Dioſcor. ſcribit integram menſuram eſſe obulum, hoc eſt, ℈ ß. minimam ſemiobulum, infantibus æra duo, id eſt, grana, pondus ſcil. quatuor granorum, maiori copia eſſe periculoſum. Paulus, Aetius, Actuarius, dant iij. obulos. Meſue eandem doſim cum Dioſc. videtur probare: ego verò ad ſummam nunquam v t. grana excedere ſum auſus, nec iam dum auderem, cum hac doſi exhibitum copioſiſſimam purgationem efficiat: quod ſi quis maiorem illius doſin audet exhibere ad ſcrupulum, forte etiam ſcrupulos, id quidem puto fieri, quod elaterium ſit improbè præparatum, neque eam facultatem validam purgandi obtineat, quam optimè præparatum ſolet habere.

Elaterium iis medicamentis commodè permiſcetur, quæ ventriculo ſolent gratificari, & inter cætera pilulis aromaticis feliciter copulatur, quod ego ſemper facio, & hic exemplum.

℞ Pilularum aloephangin. ℈ j.
Elaterij gr. iiij. M. ſpiritu viſ. pilulæ & aureetur.

CAPVT XXV.

De Scammonia.

SCammonium eſt ſuccus plantæ, qui potiſſimùm ex Alexādria & Syria ad nos defertur: huius plātæ imaginē habetis apud Matthiolum, quā miſit ad illū Conſtātinopoli Orator quidam Cæſareus. Medicamentum eſt inter cætera vetuſtiſſimum & medicis familiariſſimum, adeo vt non ſolùm per ſe adminiſtretur, ſed etiam ſit baſis & fundamentum pilularum, electuariorum, & omnium compoſitorum medicamentorum purgantium, quæ hoc tempore ſolent præparari. Gal.

huius medicamenti frequenter meminit, tametſi quod certè mirum eſt, in *lib. de ſimp. med. facult.* de eo nihil ſcripſerit. *Facultas.* Conuenit inter omnes, ſcammonium flauam bilē purgare: nihilominus Dioſ. addit quoque pituitam. Sed illud ſciendum eſt, huiuſmodi medicamentum eſſe vehemētiſſimum & violentiſſimum, ac multis modis naturæ hominis aduerſarij, de quibus videatis Meſuen, adeo vt fuerint nonnulli, qui dixerunt, ſatius fuiſſe ſcammonium nunquam ad manus hominum perueniſſe, cum forte plus incommodi & periculi, quam *Nocumenta.* vtilitatis afferat. Paulus, Actuarius, & alij teſtātur illud plus quàm cætera omnia purgantia medicamenta ventriculo aduerſari, ex quo factum eſt, vt medici varias rationes excogitauerint, ex quibus illius malitia poſſit emendari, de quibus videatis Menſuen, qui ſingula huius medicamenti damna & remedia tractat diligentiſſimè. Galenus vnius præcipuè rationis meminit præparandi ſcammonij, ex malo citonio, 3. *de alim facul.* t. quæ vſque ad noſtra tempora peruenit, & eſt huiuſmodi: namque noſtri aromatarij excauant internas partes mali, quæ ſemen continent, deinde totam cauitatem replent ſcammonio, ac farina tritici obuoluunt, & ita coquunt: quod enim, inquit Galen. ad hunc modum præparatum eſt, abſque ſtomachi ſubuerſione aluum ſoluit. tametſi, quod video neminem aduertiſſe, Galen. non ſcammo- *Animaduerſio.* nium, ſed pomum ſcammonio præparatum ægris ſolebat exhibere, contra quam nos faciamus, qui abiicientes pomum, tāquam inutile, ſolo vtimur ſcammonio. Scammonium verò hoc modo præparatum *Diagridium* dicitur, ex quo orta eſt controuerſia magni momenti, vtrùm in cōponendis medicamentis, quoties auctores ſcammonium ſimpliciter nominant, diagridium an alterum ſine præparatione accipiendum ſit: de qua ita equidem reſponderem, ſcammonium vel præparatum vel non præparatum fore accipiendum, prout auctores vnum vel alterum nomen vſurpant, adeo vt quotieſcunque ſcammonij ſimpliciter fit mentio, liceat ſcammonium non præparatum accipere, quod veriſimile ſit illius malitiam cæteris medicamentis compoſitionem ingredientibus ſatis corrigi & emendari: nam ſi quando auctores intendunt ſcammoniū præparato vtendum eſſe, vt probabile eſt, id ſpeciatim debent explicare, ſicuti, exempli gratia, videre eſt apud Meſuen, qui componendis pilulis aggregatiuis, de de lapide armeno, electuario Indo, de pſillio, & ſimilibus, non ſimpliciter ſcāmonij, ſed ſcammonij cocti in pomo mentionem facit.

Doſis. De doſi ſcammonij auctores magnopere diſſentiunt. Dioſc. integram drachmam concedit, imò verò ſi velis abundantiùs purgare, tribus ſcammonij obulis per eundem Dioſc. licet addere hellebori nigri obulos ij. & drachmam aloes. Paulus & Actuarius dant obulos iiij. Meſue à granis v. vſq; ad grana xx. quam poſtremam ſententiam Meſues plerique omnes hoc tempore ſequuntur. nā reuera tanta ſcammonij doſis ſine certiſſimo periculo non poſſet exhiberi: vnde nonnulli in eam ſententiam venerunt, aut codices Dioſc. & aliorū fuiſſe depravatos, aut vulgare ſcammonium non legitimum, ſed tantummodo adulteratum ad nos *Vſus.* deferri. Medici verò aiunt nunquā ſolo ſcammonio vtuntur, ſed illud frequenter ad tria vel quatuor grana circiter miſcent reliquis medicamentis, quorum vires volunt eorum vim augere. Et ſit exemplum:

℞ *Pilularum aggregatiuarum,*
Cochiarum, ana ℈ *ij.*
Diagridij g. *iij. M. fiant pilulæ iij. & aurentur.*

Si quis autem ſummam ſcammonij doſin voluerit exhibere, tunc illud rebus aromaticis commodè permiſcetur, quæ illius vehementiam & malitiam ſolent corrigere. Et ſit exemplum:

℞ *Pilularum aloephanginarum* ʒ ß.
Diagridij g. *xii. M. F. pilulæ vt ſuprà.*

Gal. aliquando, potiſſimùm in iis qui alia medicamenta abhorrent, conſuenit vel in ptiſana, vel in ſero lactis ſcammonium permiſcere, ſicuti habetis exemplum illius mulieris laborantis herpete in malleolo, cuius hiſtoriam narrat 14. *met.* 17. Atque hactenus de ſcammonio.

Capvt XXVI.

De Colocynthide.

Colocynthis Græcè, Latinè, cucurbita ſylueſtris dicitur, à quibuſdā propter ſummā illius amaritudinem fel terræ nominatur, ab Arabibus mors plātarum vocatur, quod herbas vicinas inſtar veneni interficiat. Apud omnes plāta eſt notiſſima, & tā vehemēs ac violentū eſt medicamētū, vt nōnulli medici planè velint ab illius vſu cauēdū eſſe, quod magis turbet & noceat, quàm proſit. verūtamē eſt medicamētū apud veteres vſitatiſſimum, & experiētia cōfirmat, ſi probè præparetur, quāplurimas vtilitates afferre, neq; tam eſſe laborioſum, vt iſti prædicant. Colocynthidis vim purgatoriam *Facultas.* præclarè explicat Actuarius, qui ſcribit, illam pituitam, bilem humorémque mucoſum purgare: quapropter opportunè adminiſtratur ad contumacem capitis dolorem, hemicraniam, vertiginem, morbum comitialem, apoplexiam, aſthma, dolores articulorum, & alios morbos id genus, qui ab iis humoribus ferè oriuntur. Duplex eſt, & potiſſimùm illius vſus & adminiſtratio, vno modo in clyſteribus & glandibus, quæ certè inter reliqua om- *Vſus.* nia principem locum obtinent, vbicunque volumus à longinquis partibus reuellere, & humores craſſos purgare. Et ſunt exempla:

℞ *Pulpæ colocynthidos* ʒ *ij.*
Florum chamomillæ M. j.
Seminum aniſorum,
Cymini ana ℥ *j. Fiat decoctio.*
℞ *Præd. decoct. lib. j.*
Mellis roſati,
Olei chamæmelini completi ana ℥ *iij. M. pro clyſtere.*
℞ *Pulpæ colocynthidos* ℈ *j.*
Specierum hieræ ſimp. ʒ *ß.*
Salis gemmæ ℈ *ß.*
Mell. q. ſuf. M. pro ſuppoſitorio.

Incommoda. Altero autem modo colocynthis ore aſſumitur, ſed tunc nunquam ſola debet exhiberi, ſiquidem niſi antea corrigatur, & faucibus, & gutturi, & ventriculo, & inteſtinis, & vniuerſo corpori maximum incendium, faſtidium & perturbationem ſolet afferre: imò verò colocynthis inter ea enumeratur, quæ ſicuti cætera venena multa pericula ſæpius afferunt, de quibus ſpeciatim tractat Dioſcor. *lib* 6. 34. Etſi verò colocynthis multis modis poteſt parari & corrigi, de quibus tum cæteri, tum Meſue agit diffusè, tamen vſus obtinuit vt præſtātior præparatio & caſtigatio illa habeatur, quā additis nonnullis medicamentis conficiunt trochiſcos, qui vulgo *trochiſci albandal* nominantur, in quibus qui- *Trochiſci albandal.* dem trochiſcis efficiendis prudenter monet Manardus, diligenter fore intelligendum quantum colocynthidis in iis poſitum fuerit, cum alij plùs, alij minus accipiant, quod non ſine magno ægri detrimento poteſt ignorari. Communis præparatio apud Meſuen eſt talis:

℞ Colo

℞ *Colocynthidis* ʒ x.
Aliarum rerum ʒ XVIII.

Et multi hanc compoſitionem ſequuntur: alij autem aſſerunt codicem eſſe deprauatum, & pro ʒ x. colocynthidis accipiunt ℥ x. colocynthidis, & multi etiam hanc compoſitionem ſequuntur. Si præparetur primo modo, ad integrum ℈ & ad ʒ ß. poſſet exhiberi; ſecundo autem modo ſumma eſt doſis g. x. aut XII. Habeatis exemplum ſecundæ præparationis:

℞ *Specierum hieræ ſimpl.* ʒ j.
Trochiſcorum alhandal g. XII.
Miſce. fiant pilulæ iij. & aurentur.

Sunt demum qui huiuſmodi trochiſcos libentiùs quam colocynthidem in clyſteribus quoque & glandibus velint adminiſtrare, quod quidem remedium ſicut magis tutum & facile, ita minùs efficax, mea ſententia, habendum eſt.

Demum ſciendum, ex colocynthide varia parari medicamenta, vinum, oleum, acetum, & alia id genus, quæ ad varios vſus & internos & externos à medicis partim veteribus, partim recentioribus accommodantur: ad quem modum ſcribit Gal. viridem ſuccum colocynthidis contritum iſchiadicis prodeſſe 7. *de ſimp. med. facul.*

Capvt XXVII.

De Turpetho.

NVllum, vt puto, medicamentum maiores continet difficultates quã turbith, de quo tot ferè circumferuntur ſententiæ, quot ſunt auctorum capita: namq; alij radicem pityuſæ, tripolium Dioſc. alij radicem thapſiæ eſſe putant: alij forte alia ſentiunt, de quibus nõ pertinet ad meum inſtitutum longius agere, qui id ſatis habeo, in quo fere omnes videtur cõuenire, turbith noſtrum vulgare, & quo aromatarij paſſim vtuntur, vnum atque idem eſſe medicamentum cum eo turbith, quod à Meſue deſcribitur, notiſq; omnibus illi protius reſpõdere. De hoc igitur medicamento quicquid tandẽ illud apud antiquos fuerit, cum hoc tempore familiariter adminiſtretur, quã breuiſſimè eſt agendum. Scribit Meſue,
Facultas. cui omnes medici conſentiunt, turbith pituitam craſſam, lentã & putridã ex ventriculo, thorace, articulis, venis, neruis, atq; ex remotioribus partibus purgare, vnde hoc medicamentum ad febres pituitoſas & alios morbos frigidos, qui ex huiuſmodi humore oriuntur, quàm maximè eſt
Correctio. accommodatum. Quoniam verò hoc medicamẽtum tardè & imbecilliter purgat, nec non ventriculum totumque corpus turbat magnopere, vna quædam & oderata medicamenta, exempli gratia, gingiber, maſtiche, piper, gallam moſchatã, &c. oportet illi permiſcere, quæ valent illius operationem intendere, & ventriculum iuuare: vnde Meſue ex propria & aliorum ſententia plures modos correctionis & præparationis nobis proponit, quos
Vſus. apud illum quiſque videat. Turbith duplici ratione ſolet exhiberi, vna in ſubſtantia, altera in decocto
Doſis. vel infuſione. Subſtantia turbith à ʒ j. vſque ad ʒ ij. in decoctione autem dilutum vſq; ad ʒ iiij. poteſt concedi, & hac ſecunda ratione ſimul cum aliis medicamentis familiariter permiſcetur. Exemplum.

℞ *Betonicæ M. j.*
Turbith ʒ iij.
Seminum citri.
Piperis longi ana ʒ ß. *F. Dec. ſecund. artem & facta colatura, adde mel. roſ. ſol.* ℥ *j. ß. M. F. Potio.*

Exemplum in ſubſtantia:

℞ *Turbith puluerizati* ʒ ij. *M. cum iure in quo ſint decocta folia betonicæ, ruæ, ſemina aniſorum, citri, &c.*

Capvt XXVIII.

De Hermodactylis.

SIcut illud medicamentum, quod vulgò dicitur hermodactylus, omnibus eſt notiſſimum, ita altera ex parte ſunt maximæ cõtrouerſiæ inter medicos noſtri temporis, quale apud antiquos fuerit illud, & quam rem ipſi voluerint hermodactylis ſignificare: verum quoniã hæc inquiſitio ad meum inſtitutum non attinet, illud mihi videtur inquiſitione dignum, & ad rem noſtrã pertinere, vtrùm id medicamentũ quod hoc tempore vulgare eſt, & ſub nomine hermodactyli frequenter à medicis adminiſtratur, poſſit ac debeat inter ſalutaria medicamenta reponi, & ad vſus medicos accõmodari, namq; illud eſt in magna controuerſia poſitum: quandoquidem ſunt Altimarus, Matthiolus, & alij, qui pro cõperto habentes, noſtratẽ hermodactylum non aliud eſſe quàm *ephemerum Dioſc.* contendunt illud omnino ex officinis medicis eſſe relegandum, neq; vlla ratione inter ſalutaria medicamenta eſſe reponendum, cum ephemerũ teſtimonio Dioſc. Gal. Pauli, Alex. & omnium, ſit venenum, & vſque adeo pernicioſum, vt deuoratum eadem die hominem interficiat, vnde illi ephemeri nomen inditum eſt. Iis verò qui quotidianam experientiam obiiciunt, dum tale medicamentum frequenter & ſine noxa aſſumitur, reſpondet Matthiolus, iſtud propter eam maximè cauſam euenire, quod illud fortaſſe in Italia, ſicuti in Colchide mortiferum non proueniat, aut quòd ea deſumitur quantitas quæ ſit exigua, neque ad perdendum ſufficiens. Cæterum cum Gal. 1. *de ſimpl. med. cap.* 38. & alibi doceat, experientia potiſſimùm de medicamentis iudicium eſſe faciendum, nec tã conſiderandum, qualis ſit eorum natura, quàm quid in nobis efficiant, ego autem poſtquam cæpi medicinam facere perpetuò hermodactylis vſus fuerim, & ſciam quamplurimos illis vti quotidie, non ſolùm ſine aliquo periculo, ſed etiam cum maximo ægrorum emolumento, planè ſentio hoc medicamentum, qualecunq; id fuerit, apud antiquos tutò adminiſtrari; & inter cætera purgantia medicamenta ſuum locum obtinere. Neque rationes Matthioli quidquã valent, vtcumq; enim hermodactylus in Colchide & aliis locis ſit venenum lethale, id nobis debet eſſe ſatis, illum in Italia eſſe ſalutarem, atque ea doſi exhibitum, qua ferè omnes vtuntur, præclarè purgare, neque aliquod periculum afferre. Hermodactyli vim & facultatem Paulus mihi videtur præclarè deſcripſiſſe: *Hermodactyli* *Facultas.*
radix, ille inquit *lib.* 7. *& per ſe & ipſius decoctum, vim habet purgandi, & potiſſimum in arthriticis, cum humores fluunt: verùm ſtomacho aduerſatur.* Ac tenera hoc medicamentum communi omnium cõ- *Vſus.*
ſenſu in podagra, & dolore articulorum inſignem *Doſis.*
prærogatiuam & principem locum obtinet.

Duplici autem ratione exhibetur, in ſubſtantia datur illius puluis ad ʒ ij. circiter ex iure, cum ſeminib. cymini, gingiberæ: ſed vt dixi de turbith, ratò hoc modo adminiſtratur, quandoquidẽ apud officinas ſolent parari tria genera pilularum de *Pilulæ de*
hermodactylis, quarum primæ maiores, ſecundæ *hermodacty-*
minores, tertiæ ex inuentione Meſues, nominan- *lis.*
tur, quæ loco pulueris poſſunt ac debent adminiſtrari. Familiariter in decocto vel infuſo adminiſtrãtur ſimul cum aliis purgãtibus medicamentis, vbicunq; nobis propoſitum eſt humores craſſos ex

remotis partibus, ac præcipuè ex articulis purgare.

℞ *Hermodactyl.*
Sena,
Epithymi ana ʒ ij.
Paſſularum ℥ ß.
Liquiritia ʒ j.
Gingiberis ʒ ß. *M. F. infuſio ſ. a. & facta colatura, adde*
Mel. roſ. ſol. ℥. ij. *M. F. Potio.*

℞ *Hermodactylorum,*
Diagridii ana ℥ ij.
Coſti,
Cymini,
Gingiberis,
Caryophyllor. ana ℥ j. *M. trita & cribrata.*

Electuarium.

Conficiatur cum ſyrupo facto ex melle & vino albo inuicem coctis, donec formam ſyrupi bene cocti recipiat, & fiat electuarium. Doſis eſt ʒ. ij. iij. & vſque ad iiij.

Capvt XXIX.

De Helleboro.

Elleborum, quem & *veratrum* Latinè dicunt, tam album quàm nigrum, puro omnibus hoc tempore eſſe notiſſimum: etſi verò medici herbarij noſtrorum temporum plurima diſputant de hoc medicamento & potiſſimùm de illius differentiis, mihi ſtatutum eſt hæc omnia prætermittere, ac duntaxat pro inſtituti noſtri ratione de illius viribus totáque adminiſtratione ſermonem habere: ſed primum duobus verbis album helleborum expediamus. Per helleborum ſimpliciter dictum, antiqui album intelligebant, alterum autẽ cũ additione helleborũ nigrum nominabãt, vt notat. Gal. 5. *aphor.*

De helleboro albo.

De helleboro albo ſcribit Meſue illum terribilia ſymptomata efficere, ac tanquam præſentaneũ venenum eſſe vitandum: vnde plurimi hoc tempore omnem illius vſum abhorrent; ſed tamen non deſunt Menardus, Matthiolus, & alij, qui aſſerunt ſine vllo ægrotorum periculo illum quoque poſſe adminiſtrari, in corporibus robuſtis, diuturniſq; ac valentioribus morbis, hydrope, paralyſi, epilepſia, apoplexia, podagra, morbo gallico, &c. qui morbi ferè communia præſidia videntur contemnere. Apud antiquos medicos præcipuus fuerat huius medicamenti vſus ad prouocandũ vomitum, de quo atque illius præparatione ſunt *aph.* 13. & 14. lib. 4. & meminit Gal. *in lib. quos & quando*, &c. verùm eũ ſolita antiquis vacuandi ratio per vomitum, ac ſimul hellebori albi vſus ferè hoc noſtro tempore ceſſauerit, neque ego vt verè dicam vnquam hellebori albi vſus fuerim, de eo non lubet vobiſcum longius agere.

De helleboro nigro.

De helleboro nigro Meſue pariter multa ſcribit, ſed admodum confusè, namque ex vna parte mirabiles, ac prope diuinas illi tribuit dotes, qui inquit, eum helleboro albo longè ſalubriorem eſſe, corpus iuuenile atque incolume efficere, temperamentũ melius moreſq; probiores reddere, corpus totũ corruptis excrementis purgare clementer ac ſine moleſtia, vtramq; bilem ac pituitam educere, ad ſummã omnes difficiles morbos ſanare, adeo vt veluti theriaca, & per excellentiã medicina omnium difficilium morborum dici debeat. Ex altera autem parte addit hellebori nigri vſum vſque ad ſua tempora fuiſſe tolerabilem, licet difficilem, ac propterea ſolis robuſtis ac animoſis hominibus & Vere ipſo dandũ eſſe. Ex quo vno loco licet intelligere, quantum doctrinæ huiuſmodi hominũ fidere oporteat: etenim ſi helleborus niger tam difficilè purgat, vt ſolũ hominibus robuſtis, & ſolùm tẽpore

Reprehenſio Meſuæ.

verno debeat dari, quomodo illud clementer, ac ſine moleſtia vtramque bilem & pituitam poteſt purgare? ſed quicquid ſibi velit Meſue, Actuarius inter cæteros *lib. de comp. med.* præclarè mihi videtur hellebori nigri facultates deſcripſiſſe, qui ſcribit ad hunc modum: *Helleborus niger atram bilem flauamque ex toto corpore, pituitamque trahens, neque tamen citra difficultatem pellit, ideo febribus circuitu repetentibus ac diuturnis illum obiicimus; datur quoque inſanientibus, hemicranicis, & aliis: exhibetur* ℈ *iij. pondere, aut paulo plus minuſue.*

Actuarius.

Facultas.

Sed cum ego iam diu poſtquam cœpi medicinam facere, frequenter & multis modis helleboro nigro vſus fuerim: prætermiſſis aliorum doctrinis & informationibus, mihi libet de hoc medicamento, déq; inſigni ac multiplici illius adminiſtratione ea vobis cõmunicare, quæcunq; lõgiore vſu deprehẽdi eſſe vtilia, & ad ſalutẽ hominis accõmodata. Itaque helleborum & ſubſtantia, & decoctione, & ſolum, & ſimul cum aliis poſſumus adminiſtrare, ac primùm familiaris eſt illius vſus, & ſi ex eo commune aliquod decoctum propinetur, quo ſolidiora medicamenta ſolent diſſolui.

Vſus.

℞ *Foliorum cichorei,*
Fumiterræ ana M. ß.
Seminum aniſorum,
Citri ana ʒ j.
Spicæ ℈ ß
Corticum radicum hellebori nigri ʒ j. ß.
Fiat decoctio ſecundùm artem, & facta colatura adde
Confectionis hamech ʒ ij. ß.
Syrupi roſ. ſo. ℥ ij. ß. *M. F. P.*

Sed licet quoq; vti ſolo helleboro, ſi ille maiori doſi decoquatur, & illa tantũmodo permiſceantur, quæ medicamentariã illius vim poſſint corrigere.

℞ *Corticum radicum hellebori nigri* ʒ ij.
Seminum aniſorum,
Fœniculi ana ʒ j.
Cinamomi,
Caryophyllorum ana ℈ ß. *Fiat decoctio.*

℞ *Prædictæ decoctionis* ℥ iiij.
Syrupi roſ. ℥. j. *M. F. P.*

Deinde hellebori ſubſtantia poteſt exhiberi ad ℈ ij. vel ſi corpus fuerit robuſtum ad drachmam integram, cui vel hiera ſimplex, vel pilulæ leuiores commodè copulantur, aut alia permiſcentur quæ ad illius correctionem pertinent.

Doſis ſubſtantiæ.

Syrupus ex helleboro.

℞ *Pilularum aleophanginarum* ℈ iiij.
Corticum radicum hellebori nigri ℈ ij.
Cum ſyrupo de fumoterræ M. F. pil. v. & aurentur.

℞ *Corticum radicum hellebori nigri* ʒ j.
Semin. aniſorum,
Fœniculi,
Cinamomi,
Maſtiches ana ℈ ß. *M. omnia redigantur in puluerem, ac ex iure exhibeantur.*

Ego quidem tot modis helleboro nigro familiariter vti ſoleo, ſed præterea iã multos annos mihi parauerant duo genera medicamentorum ex helleboro, quæ etſi aliàs nemini cõmunicaui, nolo in præſẽtia ſupprimere: alterũ eſt ſyrupus ex helleboro, qui à me eſt cõpoſitus: alterũ eſt ſuccus hellebori, mirabili quadã ratione extractus, cuius auctor ignoratur, ſed à clariſſimo medico deſcribitur in li. cui titulus, *Theſaurus Euonymi de remediis ſecretis.*

Syrupus eſt huiuſmodi:

℞ *Corticum radicum hellebori nigri* ℥ ij.
Semin. aniſorum,
Fœniculi ana ℥ ß.
Semin. citri,
Cinamomi ana ʒ j.

Spica ℈ j.
Infuſionis roſarum lib. iiij. M. omnia bulliant ad conſumptionem tertia partis, & cũ libris duabus ſacchari ſ.a. fiat ſyrupus.

In omnibus morbis ad quos hellebori vſus eſt accommodatos, ego huiuſmodi ſyrupo vtor familiariter, vel ſolo ad ℥. iij. circiter, vel ſimul cum aliis medicamentis.

℞ *Syrupi noſtri ex helleboro ℥ ij. ß.*
Decoctionis fumiterræ q. ſ. M.

Item :

℞ *Confectionis hamech ℥ iij.*
Syrupi ex helleboro ℥ j. ß.
Decoctionis cichorei,
Borraginis q. ſ. M. F. Potio.

Succi præparatio & doſis habetur in eo libro quẽ dixi, ſed quoniã puto illũ apud paucos reperiri, mecũ attuli, vt ſi libet, ex eo poſſitis deſcribere.

Hellebori nigri radices puræ & lotæ bulliant leuiſſimè in aqua, infuſæ priùs in ea per noctem aut amplius, conciſæ minutè : curabis autèm vt & in hac & in cæteris decoctionibus ſpumam omnem innatã tanquã venenatã diligenter abſterges. hãc aquã ſeruabis, & rurſum aliam affundes tepidã & modicè aliquãdiu feruefacies, mutando aquã toties, donec nihil aut perparum amplius amaritudinis radices retineãt, quod fiet vbi ſepties aut nouies mutaueris aquã : interea verò dum mutas aquas priores, ſemper deſtilla per filtrum, & tandẽ omnes ſimul pariter decoque lento igne, vel potius prunis, ita vt nec bulliãt, ſemper tamen prope bullitioni ſint, vſq; ad ſpiſſitudinem mellis, in olla terrea vitreata, aut ærea ſtannata, vaſe recto, aut parũ aperto : cum verò pauca aqua supereſt, circa finem coctionis rude lentè ſubinde agitabis, ne ſuccus aduratur, & eodem tempore pro libra radicum hellebori adiicias maſticis tritæ ʒ. ij. neque deſinas agitare, vel continuè vel per breuiſſima interualla, donec omnino ſuccus iam ſatis deſſatus videatur, id quod ſubitò ferè continget : & quominus adoratur materia, quo propior fini & denſationi eſt ſuccus, eo minori igne vrgebis. Et ne te pigeat temporis, habebis præſtãtiſſimum & exquiſitum remedium ad diuerſos morbos, præcipuè melancholicos. De ratione vtendi huiuſmodi ſucco auctor hæc habet : *Da ut ciceris magnitudine, hora vna poſt cœna, in omnibus morbis, quibus helleborus niger conuenit.* Ego verò ſum in ea opinione, neq; hoc neq, aliud prorſus medicamentum à cœna eſſe dandum vnquã propter manifeſtas rationes aliàs adductas. Pariter quod ad doſin pertinet, cum medicamentũ ſit validiſſimum, hic auctor mihi videretur cautiùs egiſſe, ſi illam certo pondere, non fallaci coniectura deſcripſiſſet. Ego ad ℈ j. vel ad ſommũ ad ʒ ß cõſueũi exhibere. *Doſis ſucci hellebori.*

℞. *Pilularum aloephanginarum ℈ ij.*
Succi hellebori ℈ j.
M. F. pilulæ iij. & aurentur.

Verùm de iis duobus medicamentis ſyrupo & ſucco hellebori, mihi libet vos admonere, vtrũque validũ eſſe, ac propterea neutrũ ſine integra humorũ coctione neq; aliis quã hominibus robuſtis & boni habitus, & qui ſpeciatim febre careãt, dãda eſſe; vtrumq; autẽ opportunè adminiſtrati aduerſus plurimos, difficiles & contumaces morbos, præcipuè verò morbum Gallicum præclariſſimam ſæpenumero operam præſtare. *Nota de eorum vſu.*

Capvt XXX.

De Antimonio.

ANtequam finem imponam tractationi de ſimplicibus medicamentis purgantibus, mihi libet de quodã ſimplici medicamento agere, quod à quã plurimis tot & tantis laudibus celebratur, inque tot, & tantis morbis adminiſtratur, vt multi non vereantur illud cæteris omnibus anteponere: illud verò eſt antimonium, quod experientia cõfirmat, etſi id antiquitas videtur ignoraſſe, vehementiſſimã deiiciendi vim obtinere. Cæterùm cùm nonnulli de hoc medicamento agant tã diffuſè, vt integra de eodem cõmentaria fuerint cõpoſita, mihi propoſitum eſt illud vnum vobiſcũ agere, vt intelligatis quidnam de illius vſu ſtatuendũ ſit, ac ſi illud licet, quomodo poſſit & debeat adminiſtrari. Pleriq; omnes huius medicamenti auctorem faciunt Theophraſtum Peracelſum, natione Germanũ, qui apertè diſcedens à doctrina Hip. & Gal. nouam planè medendi rationem, nouáque remedia tentauit inſtituere, ex quo proximo ſuperiore tempore magnæ inter medicos controuerſiæ & rixæ, ac potiſſimùm in Germania ſunt excitatæ; itaque nonnulli Paracelſi hoſtes, vt Thomas Eraſtus totam illius doctrinã & omnia remedia, ac ſpeciatim antimonij vſum oppugnare conati ſunt. Sed cæteris omnibus litibus omiſſis, *Paraleſis.* quę ad noſtrum inſtitutum non pertinent, ita equidem cenſeo de antimonio habendum eſſe, illud valentiſſimum & violentiſſimum eſſe medicamẽtũ, quod & per vomitum & per aluum valet inſignẽ purgationem efficere : verùm illud addo, tale medicamentum ſi probè fuerit præparatum, & à perito medico opportunè & cum ratione adminiſtretur, minimè eſſe reiiciendum, imò verò quod confirmat experientia, illud ſæpenumero non ſolùm prodeſſe, ſed etiam non ſine multorum admiratione grauiſſimos quoſdam morbos ſanare: contrà autem ſi illud ab imperito medico, & temere offeratur, tanquam venenum grauiſſima pericula & quandoq; mortem inferre. Vnde ego qui antimonio nonnunquam vtor, neque ſine fructu, primùm illius cautiones & animaduerſiones proferam, quas perpetuò ante illius vſus ſoleo adhibere : deinde & doſin & totam illius vtendi rationem apponere non grauabor.

Ego igitur ſum in ea opinione, quicquid alij ſentiant, antimonium non aliis quàm corporibus robuſtis conuenire : corpora autem robuſta intelligo, quæ ætate vigent, quæ bonum corporis habitum ſortita ſunt, & quæ nullas vires aliquo modo habeãt imbecillas : quod ſi præterea huiuſmodi corpora bene valentẽ habeant ventriculum, cuiuſcunq; internæ inflammationis & febris ſint immunia, ac poſtremò quæ ad vomitum ſint procliuia, vtique puto iis longè fidentius illud poſſe exhiberi. Vnde eorum conſilium, ne dicã temeritatem, nunquã potui probare, qui omni naturę, omni corporis conditioni, omnibus morbis, ſine vllo indicio ſolent antimonium adhibere.

Sed quanã doſi & quomodo antimonium poteſt propinari? de doſi nõ cõuenit inter omnes. etenim *Doſis.* ſunt nonnulli audaciores, qui, vt audio, ad dimidiũ ſcrupulum, forte etiam ad integrum ſcrupulum illud dare non dubitant : ego tribus vel quatuor granis contentus eſſe ſoleo, neque ad ſummum ſex grana vnquam auderem tranſcendere. Multis autem modis hoc medicamentum dari conſueuit: nonnulli illud in vino per noctem macerant, & manè dilutum potui dant : nonnulli id leuiori alicui medicamẽto permiſcent : alij ex ſaccharo excipiunt, & in rotulas redigunt, ſed vulgò modus cæteris tutior atque efficacior ille eſſe videtur, ſi medicamentum conſeruæ florum roſarum per- *Vſus.* miſceatur, ac ſimul deuoretur, ex quibus omnibus modis mihi antimonij diluti & infuſi ratio cæteris omnibus magis probatur.

℞ *Antimonij præparati* ℥. iiij.
Sacchari roſati ʒ. ij. *M. optimè.*
℞ *Antimonij* ℥. iij.
Pilularum alephanginarum ℈ j.
M. fiat pilula & auretur.
℞ *Antimonij præparati* ℥ vi.
Vini albi aromatici q. ſ. infundatur per noctē & manè facta colatura exhibeatur.

Nonnulli id poſtremò addunt, quomodocunq; antimonium accipiatur, iuſculum piſorum leuiter coctorum, vel pulli, vel alterius carnis, non multo poſt dandum eſſe, qui aſſerunt hoc modo medicamenti actionem accelerari, & cum primis vomitum reddi faciliorem.

Capvt XXXI.

De compoſitis Medicamentis purgantibus.

TRactaturi de compoſitis purgantibus medicamentis, ſicuti de ſimplicibus factū eſt, ſtatuimus de illis tantum ſermonem habere, quæ hoc tempore magis vſitata & efficacia habentur: ex quibus pariter mihi propoſitū eſt perpetuò nonnulla ſeligere, ac præ cæteris vobis probare, quæcunque iam longiori experientia mihi confirmata ſunt eſſe tutiora, præſtantiora, & reliquis omnibus anteponenda. Etſi verò huiuſmodi medicamenta multiplicia ſunt, ac variis formis ſolent parari, tamen commodè tribus capitibus mihi videntur poſſe cōprehendi, quorum 1. electuaria. 2. pilulas, 3. ſyrupos & potiones complectatur: namque ad hæc & trochiſci, & confectiones ſiue totulæ, & ſi quæ alia ſunt, facilè poſſunt referri. Cæterum cum in hac tractatione, ſicuti aliàs vos monui, illud vnum mihi propoſitum ſit de vſu tantummodo & adminiſtratione medicamentorum agere, minimè de eorum compoſitione, tamen neque id prætermittam, ſi quæ occurrāt notatione digna ad ipſam quoque cōpoſitionem pertinentia, quin de illis vos moneam: itaque rem aggrediamūr. Quoniam certum eſt purgantia medicamenta redundantibus vitioſis humorib. præcipuè adminiſtrari, hinc fit vt medici pro redundātia vnius vel alterius, vel omnium humorū, varia quoque medicamenta ſeligant, & adminiſtrent: quamobrem ſicuti aliàs diximus tractantes de ſyrupis, cū huiuſmodi humores purgandi ſint quatuor. bilis, melancholia, pituita, & quarta humiditas quam ichorem vel ſerum appellant, varia à medicis ſunt inſtituta medicamenta, quæ ad ſingulorum purgationem ſunt accōmodata: veruntamen id vos ſcire velim, nullū mea quidem ſententia reperiri medicamentum, quod vnum tantummodo humorem ita educat, quin ſimul alios quoque non poſſit purgare: ſed exempli gratia, diximus electuarium diaphænicon purgare pituitam, quòd præcipuè valeat huiuſmodi humorem ducere, etſi ſimul vtramq; bilem, ac maximè flauam ducere aptum eſt; quod item de reliquis dicendum eſt. Nos igitur tractabimus de compoſitis medicamentis, quæ ad purgandos ſingulos humores ſunt præcipuè accommodata, & ſimul conabimur cuiuſq; medicamenti facultatem & vim purgatoriam explicare, vt ſicuti in noſtro corpore plerunque vnus præcipuè humor, reliqui minus redundant, ita intelligatis atque in promptu habeatis medicamenta, quæ primum redundantem humorem, deinde & reliquos poſſint purgare.

Capvt XXXII.

De Electuariis purgantibus bilem.

INcipientibus nobis agere de iis, quæ poſſunt in primis flauā bilem educere, primo loco occurrit electuarium diaprunis, quod à nonnullis *diadamaſcenum* dicitur, à 100. prunis damaſcenis, quæ illud ingrediuntur. Compoſitio huius medicamenti habetur apud Nicolaum, in qua illud notandum eſt, noſtros aromatarios in doſi diagridij non conuenire: Nicolaus quidē vni libræ diaprunis lenitiui ʒ vii, diagridij permiſcet, ſed alij integram ℥. alij tantummodo ʒ iiij. accipiunt, quod maximè eſt animaduertendum, cum pro vna vel altera cōpoſitionis ratione liceat maiorem vel minorem medicamenti doſin exhibere. Nicolaus medicamentum ad quantitatem caſtaneæ præbet cum aqua calida, ſed ſicuti aliàs vos monui, ſoluentia & valida medicamēta longè tutiùs determinato pōdere, quàm alia minus certa menſura debent exhiberi: verùm ſi Nicolai deſcriptionē ſequamur, doſis eſt ad ʒ iiij. circiter, quod medicamentum & ſolum & ſimul cum aliis medicamentis partim lenientibus, partim purgantibus, & in bolo, & in potione ſolet exhiberi. *Electuariū diaprunis.* *Doſis.*

℞ *Diaprunis ſolutiui* ℥ ß. *Cum ſacchara F. B.*
℞ *Diaprunis ſolutiui* ʒ ij. ß.
Flor. caſſiæ nouiter extractæ ℥ j. *M. cum ſaccharo fiat bolus.*
℞ *Diaprunis ſolutiui* ℥ ß.
Syrupi roſ. ſol. ℥ j. ß.
Decoctionis flor. & fructuū q. ſuf. M. F. P.
℞ *Diaprunis ſol.* ʒ iij.
Electuarij de ſucco roſarum ʒ j. ß.
Syrupi de cichorea cōpoſiti cū rhabarb. ℥. j. ß.
Decoctionis flor. & fructuum q. ſuf. M. F. P.

Hoc medicamentum laudatur à Nicolao in febribus acutis & peracutis, quare communiter practicantes illo familiariter vtuntur in febribus ac reliquis morbis qui ex flaua bile cōmuniter eueniunt: ego verò aut tātò admodum, aut nunquā illo vti conſueui, ac potiſſimùm in febribus, quòd illud recipiat pruna, thamarindos, ſandala, ſpodium, & alia multa medicamenta adſtringentia quę aliàs diximus in febribus non conuenire: præterquam quòd ſunt aliæ quoque rationes, quæ huiuſmodi cōpoſitionem mihi ſuſpectā reddunt.

Secundò, eſt electuarium diaſebeſten, cuius deſcriptio habetur apud Bartholomæum Montagnanam: hoc medicamentū eſt leuius electuario diaprunis. quare illius doſis ab ℥ j. vſq; ad ʒ xii. poteſt exhiberi, quod pariter & ſolum & ſimul cum aliis medicamentis ſolet adminiſtrari. Conuenit omnibus morbis bilioſis, & apud vulgares medicos in morbis calidiorib. renū & veſicę neſcio quā habet prærogatiuā. Et ſunt exempla. *Diaſebeſten* *Doſis.*

℞ *Electuarij diaſebeſten* ʒ x.
Cum ſaccharo fiat bolus.
℞ *Electuarij diaſebeſten* ℥ j.
Syrupi violati ſol. ℥ ij. ß.
Decoctionis betonicæ, liquiritiæ q. M. & f. potio.

Betonica in affectionibus renum conuenit, ſed neq; hoc medicamento vti frequenter ſoleo.

Tertiò, eſt electuariū de pſillio, cuius duplex habetur deſcriptio, vna apud Meſuen, altera apud Mōtagnanā, quæ ab altera Meſuę nō parū differt: vulgo vtrumq, probatur in febrib. & morbis bilioſis, ſed mea ſententia melancholiā quoq; poteſt purgare, cū prętereà illud ingrediantur ſuccus fumariæ, myrobalani, ſena, epithymum, polipodiū, quę conſtat melancholicos humores educere. *De pſillio.*

Doſis. Doſis eſt à ʒ iiij. vſq; ad ℥ j. atq, eadem ratione vel ſolum, vel ſimul cum aliis medicamentis ſolet adminiſtrari, ſicuti de prioribus diximus. Ego hoc medicamentum nunquam vtor, quare ad alia progrediamur.

De ſucco roſarum. Quartò, eſt electuarium de ſucco roſarum, cuius deſcriptio habetur apud Nicolaum, &c.

Electuarium roſatum. Quintò, eſt electuarium roſatum, cuius deſcriptio habetur apud Meſuen, vnde electuarium roſatum Meſue dicitur, quod vtrumque febribus & omnibus morbis bilioſis maximè conuenit, cum præter ſcammonium nullum recipiat medicamẽtum, quod purgandi facultatem habeat. Hæc duo medicamenta & viribus, & doſi, & modis omnibus admodum ſimilia ſunt, ſed longè frequentius electuarium de ſucco roſarum, quàm alterum roſatũ ſolet à medicis adminiſtrari: ego verò vtroque frequentiſſimè & lubentiſſimè vti conſueui, cum reuera ambo ſint medicamenta quæ præclarè ac ſine moleſtia flauam bilem educunt, ac mea ſententia cæteris omnibus purgãtibus bilem ſunt *Doſis.* anteponenda. Vtriuſque doſis eſt à ʒ iiij. vſque vj. Et ſint exempla:

> ℞ *Electuarij de ſucco roſarum ℥ ß.*
> *Flor. caſſiæ nouiter extractæ ʒ j. . M. cum ſaccharo f. bolus.*

> ℞ *Electuarij de ſucco roſarum ʒ iiij.*
> *Syrupi de cichorea cõpoſiti cũ rhabarb. ℥ iij.*
> *Decocti cichorei ,*
> *Acetoſæ q. ſuf. M. & f. potio.*

Quæ eadem doſis & adminiſtrationis ratio ad alterum quoque roſatum debet accommodari: Præter hæc ſunt alia quoque medicamenta, quæ ab Actuario, Alexandro, & aliis pro bilis purgatione deſcripta ſunt, ſed vel à paucis, vel à nemine hoc tempore parantur: quare hæc ſint ſatis, ad pilulas accedamus.

CAPVT XXXIII.

De Pilulis purgantibus Bilem.

Pilulæ. ETſi nullæ ſint pilulæ, quod ſuprà de omnibus compoſitis medicamentis diximus, quæ vnam flauam bilem poſſint educere, tamen ſunt nonnullæ, quæ potiſſimum huiuſmodi humoris purgandi vim habent, inter quæ ſunt *Pilulæ de aloe.* primum pilulæ de aloe, vel de hiera ſimplici, de quibus nihil dicendum eſt, quod mea ſententia potius inter medicamenta lenientia, quàm purgãtia debeant reponi. Deinde ſunt pilulæ ex rhabar- *Ex rhabarbaro.* baro, quæ ſunt duplices, alteræ quæ pilulæ de rhabarbaro appellantur, & deſcribuntur à Meſue, alteræ quæ pilulæ de tribus cum rhabarbaro dicuntur, quarum auctor ignoratur, atq; ex pari aloes, agarici & rhabarbari portione conficiuntur; quæ ita appellantur, vt puto, ad differentiam earum pilularum, quæ de tribus contra peſtem appellantur. *Doſis.* Vtræq; hæ ſunt admodum mites, quare ad duas, tres, & plures drachmas poſſunt exhiberi: ego illis ſoleo copulare quandoq; ſyrupum roſaceũ, aut violaceum ſolutiuum.

> ℞ *Pilularum de tribus cum rhabarbaro,*
> *Pilularum de rhabarbaro ℈ ij. Fiant pilulæ v. & aurentur.*

> ℞ *Syrupi roſ. ſol. ℥ ij. ß.*
> *Decoctionis endiuiæ parum. M. fiat potio,* quæ ſtatim poſt pilulas aſſumatur.

Aureæ. Sed pilulæ aureæ purgationis facilitate, efficacia, cæteris omnibus mihi videntur præſtare, vt verè aureæ dictæ fuerint. Doſis eſt à duobus vſq; *Doſis.* ad iiij. ℈. Veruntamen circa earum compoſitionem notandum eſt, multos aromatarios duplum ſcammonij accipere conſueuiſſe, vt medicamentum validius reddant, qui id temerè mihi videntur facere, cum multo magis liceat dandi medicamenti doſim augere, quàm illius compoſitionem mutare. Si velimus præcipuè tenues humores purgare, ſolas pilulas aureas exhibemus: ſin verò ſimul craſſi quoq; redundent humores, illas cum cæteris, exempli gratia, cum pilulis cochiis conſueuimus præbere.

> ℞ *Pilularum aurearum ℈ iiij. fiant pilulæ v. & aurentur.*

> ℞ *Pilularum aurearum ℈ ij.*
> *Cochiarum ℥ ß. M. fiant pilulæ v. & aurentur.*

CAPVT XXXIV.

De Electuariis purgantibus Pituitam.

INter medicamenta purgantia pituitam, primum occurrunt hieræ, quæ à Meſue, Paulo, Aetio, Auicen. Nicolao, & reliquis, diuerſis modis & rationibus parantur, ex quibus mihi liber de iis tantùm tractare, quæ hoc tempore ab omnibus conficiuntur, & in frequentiore vſu habentur, & ſunt tres, hiera diacolocynthidos, hiera Logadij, hiera compoſita.

De hiera ſimplici nihil dicendum eſt cum ſatis de ea dictum ſit in tractatione medicamentorum lenientium, ad quæ recurrendum eſt. Quatenus pertinet ad hieram diacolocynthidos, variæ ſunt illius deſcriptiones apud Meſuen, Nicolaum, Paulum, Aetium, Auicennam, Serapionem, & alios, ex quibus aromatarij maiori ex parte Meſues aut Nicolai deſcriptionem ſequuntur: ſed hiera, quam pachij appellant, cæteris omnibus mihi videtur anteponenda, cuius deſcriptio refertur à Scribonio medico ex libro Pachij Antiochi ad Tiberium Cæſarem ſcripta: quod quidem medicamentum, ille inquit, ad omnes propemodum magnos morbos valere, totque ac tantis laudibus ornat ac celebrat, vt cæteris omnibus purgantibus medicamentis anteponendum videatur: ſpeciatim verò hoc illi tribuit, quod non ſolùm non nocet ſtomacho, ſed eum reficit atque confirmat, ſupra omnẽ opinionem. Sed notandum eſt, apud Scribonium duplicem huius hieræ compoſitionem haberi, alteram quæ apud omnes paratur, alteram quæ à paucis, forte à nemine hoc tempore conficitur, quæ eſt talis, ſi ponderi prioris medicamenti demum addantur colocynthidos drach. xx. opopanacis, ſagapeni ana drach. iij. quod Scribonius in morbis curatu difficilioribus aut natura ſua, aut ex diuturnitate probat faciendum eſſe. Ego verò compoſitionem vtriuſque aliquando procuraui, atque illis vti ſoleo familiariter, quotieſcunque mihi propoſitum eſt pituitam & humores craſſos & glutinoſos educere. Doſis prioris, quam ego *Doſis paruæ.* hieram diacolocynthidos paruam nomino, eſt à drach. ij. vſque ad drach. v. Doſis autem poſteri- *Magnæ.* oris, quam hieram diacolocynthidos magnam voco, eſt à drach. j. vſque ad drach. iij.

> ℞ *Hiera diacolocynthidos paruæ ʒ ß.*
> *Mel. roſ. ſol. ℥ ij. ß.*
> *Decoctionis hyſſopi q. ſuf. M. f. Potio.*

Hiera logodium. Secundò, eſt hiera logodium, vel vt aliis placet, hiera Logadij, quæ maximum & validiſſimum eſt medicamentum: aromatarij ferè omnes illud conficiũt ex deſcriptione Nicolai, ſed ego longè magis probo deſcriptionem Aetij. Vſus iſtius hieræ frequentiſſimus eſt in clyſteribus, quotieſcunque medici volunt inſigniter ac potiſſimum ex capite reuellere, etenim rarò aut nunquam ore ſolet aſſumi: verùm de illius doſi Aetius hæc habet: *Exhibitionis.*

hibitionem integram eſſe ʒ. iiij media ʒ. iij. minimam ʒ ij. In clyſteribus licet viij. vſque ad xij. ʒ. imponere.

Hiera pro clyſterib. Tertiò, hiera eſt compoſita, quæ aliter *hiera magna* vel *hiera ex ſixdecim rebus*, vulgo *hiera pro clyſteribus* ſolet appellari. Deſcriptio eſt apud Nicolaum, atque illius vſus in clyſteribus maximus eſt, ſicuti diximus de hiera logodium, quæ aut ratò, aut nunquam in potione aſſumitur. Doſis pro clyſtere eſt ab ℥. ß. vſq; ad ℥. ij Pro potione vſq; ad ℥. integrum poteſt exhiberi.

℞ *Flor. chamomillæ M. ij.*
Centaurij minoris M. j.
Seminum aniſorum ℥ j fiat decoctio ex aqua.
℞ *Prædictæ decoctionis lib. j.*
Hieræ logodium ℥ j. vel
Hieræ compoſitæ ʒ j. ß.
Olei chamæmelini cōpleti ℥ iiij. M. pro clyſtere.

Elect. benedicta lax. Præter hieras pro purgatione pituitę ſunt alia multa electuaria, ac primùm eſt electuarium, quod vulgo *benedicta laxatiua* dicitur, ac tale nomen acquiſiuiſſe, propterea quia, vt aiunt, nullus eſt, qui illud accipiat, quin illi benedicat. Deſcriptio eſt Nicolai. Vſus præcipuus eſt in morbis, qui à pituita & humoribus frigidioribus originem habent, ſed in podagra, chiragra, arthritide, nec non affectibus vteri, videtur inſignem prærogatiuam habere. *Doſis.* Doſis eſt à ʒ iiij. vſque ad integram vnciam. Verùm iſtud quoque medicamentum longè frequentius in clyſteribus, quàm in potione ſolet à medicis adminiſtrari.

Ele. Indum. Secundò, electuarium Indum, quod eſt duplex, quorum alterum maius, alterum minus dicitur: vtrumque deſcribitur à Meſue. Etſi verò ambo hæc medicamenta à multis medicis credūtur nigram bilem purgare, tamē ſi conſiderentur ſimplicia, quæ illa ingrediuntur, ſatis conſtat, ea propriè nihil aliud quàm pituitam educere: vulgo à medicis ad expurgandum renes & cætera vaſa vrinaria ſolent adminiſtrari. Minus maiori purgandi vi præditum eſt, ac forte omni ex parte maiori eſt anteponendum, quanquam tamen plerīq; omnes aromatarij tantummodò maius conficiunt. *Doſis.* Doſis electuarij Indi maioris eſt à ʒ. iiij. vſque ad viij, minoris à ʒ iij. vſque ad vj.

Diaturbith. Maius. Minus. Tertiò, eſt electuarium diaturbith, quod item duplex eſt maius & minus, ex quibus diaturbith minus lōgè plura ſimplicia & purgātia recipit medicamenta, vnde maiori quoque purgandi vi præditū eſt; verùm pauci admodū aromatarij vtrunque parant, qui maius tantummodò ſolent cōficere, quod deſcribitur à Meſue *cap. de turbith*, & nihil aliud recipit, quàm turbith, gingiber & ſaccharū: minus verò ingrediuntur diagridiū, rhabarbarū, &c. Hæc duo medicamēta vel cū melle in forma electuarij, vel cū ſaccharo in rotulis, vel aliter parari ſolent, vnde cum maiori vel minori mellis aut ſacchari copia: maiori quoque vel minori doſi poteſt adminiſtrari.

Doſis. Doſis autem diaturbith Meſues eſt à ʒ. ij vſque ad ʒ. ij quod vel in pilulas redigi, vel ex iure commode poteſt aſſumi.

Eleſcoph. Quartò, eſt electuarium Eleſcoph, vel vt aliis placet Epiſcopi, cuius duplex habetur deſcriptio: altera apud Auic. altera apud Meſuen, quæ parū differunt: ſed illud duplici quoque ratione conficitur, vel ex melle in forma electuarij, quod rarò fit, vel ex ſaccharo in rotulis, quod frequentius ſolet fieri: ego hac poſtrema ratione medicamento nonnunquā vtor, ac præcipuè in pueris & delicatis corporibus, quæ illud libenter accipiunt, quod quidē præclarè cū cæteros humores, tum maximè pituitoſos, vel à remotis corporis partibus ſolet purgare. Ratio autem conficiendi medicamenti huius in rotulis eſt huiuſmodi, vt vni drachmæ pulueris vel ſpecierum vna vnc. ſacchari addatur.

℞ *Specierum electuarij eleſcoph. ʒ ij.*
Sacchari ℥ ij.
Cum vino albo aromatico. M. f. confectio in rotulis.

Doſis eſt à ʒ iiij. vſque ad drach. x. *Doſis.*

Poſtremò eſt electuarium diaphænicon, vel de dactylis nouncuparum: huius etſi apud varios auctores variæ ſunt deſcriptiones, tamen plerīq; omnes deſcriptionem Meſues ſequuntur, in qua ſunt multæ difficultates, de quibus non pertinet ad ad meum inſtitutum longius agere: quare illud vnum mihi ſufficiat inter cætera omnia medicamenta ad purgandam pituitam accommodata, hoc mea quidem ſententia principem locum obtinere, ex quo factum eſt, vt ego præ cæteris illo familiariter & libenter vti ſoleam. Doſis apud Meſuen eſt vſque ad drach. x. Ego verò illo vtor frequentiſſimè à drach. iiij. vſque ad ʒ. vi. neque ad ſummum vllo modo auderem viij. drach. excedere. Medicamentum hoc & ſolum & ſimul cum aliis & lenientibus & purgantibus medicamentis ſolet commodè permiſceri. *Diaphænicon* *Doſis.*

℞ *Flor. caſſ. nou. extr.. ʒ. viij.*
Electuarij diaphænicon. ʒ iiij. M. F. Bolus.
℞ *Elect. diaphænicon. ʒ. vj.*
Mel. roſ. ſol. ℥. j. ß.
Decoctionis betonicæ q. ſ. M. f. Potio.
℞ *Electuarij diaphænicon ʒ. iiij.*
Hieræ diacolocynthidos ʒ. j. ß.
Mel. roſ. ſol. vnc. iiij.
Decoctionis hyſſopi,
Ana q. ſ. M. f. Potio.

CAPVT XXXV.

De Pilulis purgantibus Pituitam.

Pilulæ pro purgatione pituitæ ſunt plures, & primū ſunt pilulę cochiæ, quæ etſi à Meſue, Nicolao, & aliis variè deſcribuntur, tamen hoc tempore, vt puto, à noſtris aromatariis non aliter conficiūtur, quàm ex deſcriptione Rhaſis 9. ad Almanſorem *cap. hemicraneæ*. Sunt pilulæ vehementiſſimæ, & quamuis apud medicos propè omnes ſunt in frequentiſſimo vſu, tamen ſciendum eſt, illas non ſine multo labore ac torminibus purgationem efficere; id quod fortaſſe fit, quia ſunt malè præparatæ & correctæ, cum vis trium vehementiſſimorum medicamentorum colocynthidis, ſcāmonij, turbith, à ſola hiera & ſtœchade non ſatis videatur poſſe remitti & corrigi. *Cochiæ.*

Doſis apud Rhaſen eſt incerta, cū ille ſcribat: *ſumat deſee decē*; ſed mea ſentētia vna drachma ſatis fuerit, neque hanc doſin licet excedere. *Doſis.*

Secundò, ſunt pilulæ de agarico, deſcriptæ à Meſue & Auicen. *cap. de aſthmate*, quæ ſpeciatim vſurpantur à medicis in aſthmate, tuſſi diuturna, & reliquis morbis thoracis, quicunque à craſſa & lenta pituita originem habent. Doſis eſt à drach. j. vſque ad drach. ij. *De agarico.* *Doſis.*

Tertiò, ab iis non longè differunt pilulæ de hiera cum agarico, de quibus tamen ſciendum eſt, eas non vno modo præparari, ſiquidem alij accipiunt hieram Nicolai ex ſedecim rebus, quam colocynthis, turbith, & alia purgantia medicamenta ingrediuntur: alij accipiunt hieram ſimplicem Galeni, aloen tantummodo & agaricum: alij aliter præparant, quod maximè eſt animaduertendum, cum pro varia ratione compoſitionis, varia quoque ratione & doſi debeant exhiberi. *De hiera cū agarico.*

Quartò

Pilula alhandal. Quattò ſunt pilolæ alhandal, quæ deſcribūtur à Meſue, & inter cæteras omnes in ducenda pituita sūt vebemētiſſimæ: vnde nōnulli in dolorib. morbi Gallici, cum potiſſimùm cerebrum & articuli laborant, illis tanquam medicamento ſecreto vti conſueuerunt. *Doſis.* Doſis eſt à ℈. j. vſque ad ℈ iij.

Fœtida. Maiores. Minores. Quintò, sūt pilulæ fœtidæ, quarū duplex deſcriptio habetur apud Meſuē, & aliæ maiores, aliæ minores appellātur: ſed aromatarij propè omnes maiores tātùm cōficiūt, quæ à nōnullis artheticæ dicūtur, quòd pituitā craſsā & lentā à iūcturis & aliis remotis partibus vehementer trahant. *Doſis.* Doſis apud Meſuen eſt ʒ. ij. ſed mea ſentētia vnica ʒ. ſatis eſt.

De hermodactylis. Sextò, ſunt pilulæ de hermodactylis, quæ apud Meſuen ſicuti fœtidæ dupliciter & maiores, & minores cōficiuntur; ſed minores ad purgādos humores bilioſos & tenues ſunt potius accōmodatæ De hermodactylo iam dixi *in ſimp. purg. med.* itaque pilulæ de hermodactylis maiores in podagra & doloribus articulorum, qui pendent ex cauſa frigida, ac generaliter purgandis humoribus craſſis ac viſcidis, vel à remotiſſimis partibus videntur inſignem prærogatiuam habere *Doſis.* De doſi nullam Meſue mentionem facit. ego drach. j. vel ad ſummum ℈. iiij. in robuſtiſſimo corpore ſoleo adminiſtrare.

De benedicta. Septimò, ſunt pilulæ de benedicta, quæ nihil aliud ſunt quàm ſpecies electuarij benedictæ in pilulas redactæ & iiſdem viribus cum electuario præditæ ſunt. *Doſis.* Doſis eſt drach. j. & hoc modo conficiuntur:

℞ *Specierum de benedicta* ʒ vj.
Cum melle roſaceo. vel
Cum aqua fœniculi q. ſ. M. fiat maſſa.

De nitro. Poſtremò, ſunt pilulæ de nitro, quæ aliter pilulæ Alexandri appellantur, & à Meſue deſcribuntur ſecundum Alex. *cap. de epilepſia*, quibus, vt ille inquit, ad epilepſiam, arthritidem, podagram, & omnes morbos quicunque à frigidis & craſſis humoribus originem habent, nullæ ſunt fortiores: ac ſanè huiuſmodi pilulæ admodum ſunt efficaces & excellentes, vnde in morbis difficilibus & contumacibus, præcipuè verò in morbo Gallico, admirabilē ſæpe operā præſtant. *Doſis.* Doſis eſt à ℈. ij. vſq; ad ℈ iiij. pro ægri robore. Sed neque illud mihi libet prætermittere apud Gal. quoq; nōnullas pilulas reperiri 5. *met.* 14. quæ iis pilulis Alexandri quodāmodo ſimiles vidētur, quas ille ſuas appellat, & inquit ad plures excrementorū ſpecies expurgandas valere, quibus quidem pilulis ego memini olim clariſſimū medicum frequenter vſum fuiſſe, quas vocabat *pilulas de ſex rebus*, ſiquidem ex ſex medicamentis, aloe, ſcammonio, colocynthide, agarico, bdellio, gummi arabico, conficiuntur. Atque hactenus de medicamentis compoſitis purgantibus pituitam.

CAPVT XXXVI.

De Electuariis purgantibus Melancholiam.

Sequuntur melancholiam purgantia, quæ multa ſunt, ac primùm electuaria, inter quæ *Diacatholicum.* primum occurrit electuarium quod catholicon, vel diacatholicon dicitur, quod tametſi multi inter medicamēta lenētia numerāt, nos inter purgātia repoſuimus, etſi reuera leniſſimum eſt medicamentum. Nullum forte eſt cōpoſitū medicamentum, quod à noſtris medicis frequētius adminiſtretur: & quāuis nomen catholicū, quaſi dicas medicamētū vniuerſale, demonſtret, illud toti corpori cōuenire, & omnes humores educere, tamē cōuenit inter omnes, id primū melācholiā, ſecūdò flauam bilē, denique pituitā purgare. Deſcriptio habetur apud Nicolaū, *Doſis.* qui illius doſin ſtatuit ab ℥ ß. vſq; ad integrā ℥. ſed tutò vſque ʒ. xij. poteſt exhiberi, & ſint exempla:

℞ *Electuarij diacatholicon* ℥ j.
Flor. caſſiæ nouiter ext. ℥ ß. *M. cum ſacchəro f. B.*

Item:

℞ *Electuarij. diacatholicon* ℥ j.
Syrupi de fumoterra compoſiti, vel
Syrupi de epithymo ℥ ij. ß.
Decoctionis borraginis q. ſ. M. F. Potio.

Verùm vt de hoc medicamento vobis proferam quod ſentio, ego planè ſum neſcius, quomodo illud tantam exiſtimationem fuerit conſecutum: namque ſi diligenter conſiderentur ſimplicia medicamenta, quæ illud ingrediuntur, nullum ferè eſt, quod ventriculum, iecur & principalia membra roboret, & ſi vnum eſt aromaticum, ſunt plurima, exempli gratia, ſena, violæ, thamarindi, caſſia, quæ ventriculo aduerſantur. Præterea in hac compoſitione permiſcentur frigida calidis, quod in purgantibus medicamentis non conuenit, vt docet Galen 2. *de rat victus* 11. *&* 12. & nos aliquando conabimur confirmare. Itaque ego quidem non tam libenter & frequenter hoc medicamento vti ſoleo, vt plerique omnes hoc tempore faciunt, qui fortaſſe vſum hieræ ſimplicis ſimul cum rhabarbaro magis probarem.

℞ *Specierum hieræ ſimp.* ʒ iij.
Rhabarbari electi pul. ℥ j. ß.
Mel. roſ. q. ſuf. M. F. Bolus.

Diaſena. Secūdò, eſt electuariū diaſena, quod deſcribitur à Nicolao. etſi enim alia quoq; eſt diaſena deſcripta à Gētile, tamē puto hoc tēpore à nemine eam parari. Medicamentum eſt vehemens, cum recipiat lapides armenū, & lazuli, quos cōſtat validiſſima purgādi vi eſſe præditos. *Doſis.* Doſis eſt à ʒ ij. vſq; ad ʒ. iiij.

℞ *Electuarij diacatholicon* ʒ vj.
Diaſena ʒ iij. *M. cum ſacchəro, f. bolus.*

℞ *Diaſenæ* ʒ iij.
Syrupi de polypodio ʒ j. ß.
Decoctionis fumiterræ q. ſ. M. F. Potio.

Confectio hamech. Tertiò, eſt electuarium confectio hamech, cuius duplex eſt deſcriptio apud Meſuen, alteram maiorem, alteram minorem vocāt: ſed minor hoc tēpore in nullo vſu eſt, itaque medicamentum ſolum ex prima & maiore deſcriptione paratur, quod ſanè præſtantiſſimum eſt, ad purgandos omnes vitioſos humores tametſi debet certum eſſe, illud præcipuè humores; melancholicos & exuſtos purgare *Doſis.* Doſis apud Meſuen eſt à drach. ij. vſque ad drach. iij quæ eſt admodum parca, ſiquidem tutò vſque ad vnc j. poteſt exhiberi quam ſummam doſin ego frequenter audeo attingere in corporibus robuſtis.

℞ *Confectionis hamech* ʒ v.
Rhabarbari electi pul. ℈ iiij. *M. F. B.*

℞ *Confectionis hamech* ℥ j.
Syrupi roſ. ſol. ℥ j. ß.
Decoctionis polypodij,
Seminum aniſorum q. ſ. M. Demum

℞ *Confectionis hamech* ʒ ij. ß.
Mannæ Calabrenſ. electæ,
Syrupi de fumo ſenæ compoſiti,
Roſati ſol. ana ℥ j. ß.
Infuſionis ſenæ q. ſ. M. F. Potio

Nec præter hæc alia occurrunt electuaria, notatione digna, quæ ad purgandam melancholiam ſint accommodata, itaque ad pilulas veniamus.

CAPVT XXXVII.

De Pilulis purgantibus Melancholiam.

Pilula de fumo terra. Inter pilulas primæ sūt de fumaria, vel de fumo terræ, quarū deſcriptio habetur apud Aui. 7. 4. *de curatione ſcabiei, & pruritus.* Medicamētū nō

eſt

eſt admodum validum, neque mea ſententia ſatis correctum, cum nihil ſit quod ſcammonij vim poſſit emendare. *Doſis.* Doſis eſt à ℈.iij. vſque ad ℈. v. & vulgo à medicis in ſcabie & affectibus cutaneis ſolent vſurpari.

Indæ. Secundò, ſunt pilulæ Indæ, quæ deſcribuntur à Meſue, quas, ille inquit, ſanas & expertas eſſe, ac reuera huiuſmodi pilulæ in omnibus morbis melancholicis, ac præcipuè vbicunque humores fuerint exuſti, vehementiſſimæ & efficaciſſimæ ſunt, vnde ego ſoleo frequenter illis vti. *Doſis.* Doſis apud Meſuen eſt vſque ad drach. iij quæ certè nimis excedit, cum experientia confirmet, vnicam drachmam non mediocriter purgare: quare ego ad ſummum nunquam ℈.iiij. auderem excedere.

De lapide lazuli. Tertiò, ſunt pilulæ de lapide lazuli vel cyaneo, quæ itidē à Meſue deſcribūtur. & purgādis humorib. melancholicis atq; exuſtis prioribus pilulis Indis ſunt efficaciores. *Doſis.* Apud Meſuen doſis eſt drach. ij. ſed ℈.ij. vel ad ſummum ℈. iij. ſunt ſatis.

De lapide armeno. Quartò, ſunt pilulæ de lapide armeno, quæ iis de lapide lazuli ferè omni ex parte ſimiles ſunt, præterquam quòd iſtæ mihi videntur quoquo modo vehementiores. Duplex habetur earum compoſitio, altera apud Meſuen, altera apud Alexandrum *lib. 1. cap. de melancholia*, quæ parum inter ſe differunt. *Doſis.* Doſis apud Alexandrum eſt à ℈ ij. vſque ad ℈.iiij. ſed puto drach. j. ſatis fore. De lapide armeno atque excellenti illius vi ac præſtantia Alex. tractat diffusè qui aſſerit, illum præterquam quod ſtomachum corroborat, ſimul etiam varios humores, præſertim terreſtrem & melancholicum citra moleſtiam purgare, cui quidem multi etiam recentiores conſentiunt, vnde hoc medicamentum longè ille anteponit helleboro.

De hoc eodem lapide armeno; atque eius vi purgatrice Aetius quoque tractat *lib. 2. cap. 47.* Ego verò hactenus neque huiuſmodi lapidibus, neque pilulis, ex iis præparatis vti ſum auſus. Si quis voluerit, illas experiatur, in quo caſu mihi maximè probaretur, vt hæc medicamenta non ſola, ſed ſimul cum leuioribus quibuſdam permiſcerentur, quæ adhuc magis eorum vim poſſent remittere: exempli gratia:

Pilulæ cochia cũ helleboro.

℞ *Pilularum aloephanginar.*
Pilular. de lapide lazuli vel
Pilular. de lapide armeno ana ℈. ij. M. cum aqua fum terræ. f. pilulæ tres, & aurentur.

Verùm neque demum prætermittendæ ſunt pilulæ cochiæ, præparatæ cum helleboro, quarum auctor ignoratur: compoſitio, vt aiunt, magiſtralis eſt, quæ ad ſummam eſt, huiuſmodi: vt ad integram doſin pilularum, quæ eſt circiter drach. xxv. cortices radicum hellebori nigri ad drachm. vj. permiſceantur, & vocantur pilulæ cochiæ præparatæ, vel pilulæ cochiæ cum helleboro, quæ quidem miſtionis & compoſitionis ratio, neque abhorret ab inſtituto Galeni, qui hieræ diacolocynthidos conſueuit helleborum nigrum adiicere, quotieſcunque atræ bilis humorem purgare voluiſſet, *1. de med. ſec. loc. c. 2.* quam forte hieram exacutam appellauit, *2. de med. ſec. loc. 2.*

℞ *Pilularum cochiarum cum helleboro ℈ iiij.*
Cum aqua fumariæ f. pilulæ v. & aurentur.

CAPVT XXXVIII.

De Syrupis purgantibus Melancholiam.

PRæter electuaria & pilulas ſunt etiam nonnullæ potiones & ſyrupi, qui ad purgationem melancholici humoris ſunt accommodati, quod ſena, polypodium, helleborus, & alia purgantia medicamenta, quæ eorum compoſitionem ingrediuntur, manifeſtè confirmant, tametſi quod alias vos monui, vulgares medici potiùs ad concoctionem illis vti conſueuerunt.

Syrupus de pomis. Sunt autem primùm ſyrupus de pomis Sabor, cuius duplex habetur deſcriptio apud Meſuen, altera *cap. de cura maniæ & melancholiæ ſanguineæ*, altera *cap. de Soda frigida. ab humore melancholico.* *De fumo terræ cõpoſitus.* Secundò, eſt ſyrupus de fumo terræ compoſitus maior. *De epithymo.* Tertiò, eſt ſyrupus de epithymo, vterque ex deſcriptione Meſues, qui ferè eaſdem vires habet, præterquam quod ſyrupus de fumo terræ magis humoribus tenuibus & calidis, contrà ſyrupus de epithymo magis humoribus craſſioribus & frigidioribus videtur conuenire. *De polypodio.* Quartò, eſt ſyrupus de polypodio, quem audio in hac ciuitate parari ex deſcriptione D. Mercurialis, ac fortè ſunt alia id genus medicamenta, de quibus longiùs agendum non eſt. Sed inter cætera ſyrupus noſter de helleboro fortaſſe nō debet poſtremum locum obtinere. Hæc medicamenta rarò ſola exhibētur, ſed præcipuus eorū vſus eſt ad diluēda cætera medicamēta.

℞ *Confectionis hamech ℥ iij.*
Syrupi de pomis Sabor. vel
De polypodio ℥ ij. ß.
Decoctionis fumi terræ q. ſuf. M.

Atque hactenus de compoſitis medicamentis purgantibus melancholiam, demum ad purganda feroſa excrementa veniamus, quæ ſola reſtant.

CAPVT XXXIX.

De Medicamentis compoſitis feroſum humorem purgantibus.

Pilulæ de mezereon, de euphorbio. APud varios auctores varia ſunt cōpoſita medicamenta, ſed præcipuè ſunt apud Meſuen duo genera pilularum quarum alteræ pilulæ de Mezereon, alteræ pilulæ de euphorbio nominantur, quæ ambæ ſunt vehementiſſimæ, vnde mea ſententia illis neque ſolis, neq; niſi in robuſtis corporibus licet vti. *Doſis.* Doſis eſt à ℈.ij. vſque ad ℈.iiij.

℞ *Specierum hieræ ſimplicis ℈ iiij.*
Pilularum de Mezereon, vel
De Euphorbio ℈ ij.
Cum ſucco ireos M. F. pilulæ v. & aurentur.

CAPVT XL.

De Medicamentis omnes humores purgantibus.

SEd quoniā nōnulli veſtrū cupiūt id quoq; intelligere, qualianā ſint cōpoſita medicamēta, quæ ſimul omnes humores poſſint purgare, de iis quoque duo verba nō grauabor adiicere. Etſi verò hîc plurima ſūt, tamē ita habēdū eſt, forte nullū reperiri medicamētū, quod omnes pariter ita educat humores. quin primū vnū, exēpli gratia, pituitam, deinde & alteros, vtrāq; bilē educat, ſicuti etiā forte aut rarò, aut nūquā cōtingit, humores tā pari menſura in noſtris corporib. redūdare, vt nulli alteros excedāt. Cōpoſita igitur medicamēta, quę hac ratione ſimul valēt omnes humores educere, ſūt electuaria quidē diacatholicō, electuariū eleſioph, electuariū de benedicta, cōfectio hamech, pilulę aggregatiuę, quæ & optima præparatione & præſtantia reliquis præferēdæ ſūt; Arabicę ſine quib. nolo, Indę, pilulæ Gal. de ſex rebus, quę omnia quāuis ſicut dixi, vnius potiſſimùm purgādi humoris vim habeāt, tamē cæteros quoque purgare apta ſunt: Et quoniam de doſi & vſu ſingulorum iam ſatis dixi, præterquam *Doſis pilularum aggregatiuarum, & ſine quibus.* de pilulis aggregatiuis, Arabicis, & *ſine quibus*, ſciendū eſt, earū doſin ferè nihil inter ſe differre, & ſingulas à drach. j. vſq; ad drach. ij. poſſe exhiberi. Atq; hactenus de ratione vtendi medicamētis purgātibus.

ALEXANDRI MASSARIÆ VICENTINI

DE COLLEGIANDI SEV *Conſultandi ratione,*

LIBER OCTAVVS.

INTER omnia Medicotum officia atque munera forte oullum conſultatiooibus medicis eſt honoratius & illuſtrius, cum huiuſmodi congreſſus & colloquia in cotona nobilium ac etuditorum ſępe habeantur, vbi facile cuique eſt hac ratione ſuam etuditionem ac medicæ artis præſtantiam oſtendere, ſiquidem vt ab Hipp. & Galen. traditum eſt, 1. *de rat. victus* 12. cum medici tum probi tum improbi eadem adminiſtrent præſidia, rude vulgus de eorum præſtantia vel imperitia non poteſt certum iudicium facere; qui verò aliqua rerum cognitione ſunt præditi, dum medicos audiunt differentes deiis, quæ ad ægrotum pertinent, poſſunt id longè facilius præſtare: ex quo ſæpe fit, vt nonnulli, qui diu pro medicis, & quidem doctis hibiti ſunt, mox in conſultationibus ſuam ipſi inſcitiam detegant, ac medicaſtri & indoctiſſimi deprehendantur: alij verò cōtra, quorum præclara virtus iacebat in tenebris, vt ſeipſos illuſtrēt ac meritas laudes conſequātur. Itaq; mihi propoſitum eſt in hoc tā præclaro, tam difficili argumento verſari, ac de medicis conſultationibus apud vos ſermonē habere, nec me potuit deterrere, quin & deſiderio veſtro ſatisfacerē, & ſi quid ipſe quoq; hac in re haberem quo ſtudia veſtra iuuare poſſem, id vobiſcum libētiſſimè cōmunicarem, quod viri celeberrimi nominis idē argumentum antea tractauerint, cum fortaſſe nobis nō ſit præcluſa via, quo minùs aliqua poſſimus aut corrigere aut addere, aut immutare. Primùm autē nō id multum laboro, an priſco tempore ac potiſſimùm Galeni mos fuerit medicis inter ſeſe de ægrotis conſultationes facere, ſicuti hac tempeſtate facere conſueuimus, qui puto iſtud omni tempore factum fuiſſe, quod ſatis licet vel vnius Galeni teſtimonio confirmare, qui nonnullas hiſtorias narrat, in quibus de plurium medicorum mutuo conſilio ſermo habetur. Illud igitur potius ſciēdū, ac pro comperto habendum, huiuſmodi conſultationes non ſolùm medicis conſultoribus ſummam laudem, ſed etiam ægrotis ſummam vtilitatem afferre conſueuiſſe: ſiquidem nulli dubium eſſe debet, quin variis communicatis ſententiis & collatis rationibus licet cuique res magis verè intelligere, de quibus agitur, nec non de præſidiis decernere, quæcumque magis opportuna & accommodata poſſunt excogitari. Quod ſi in rebus propè omnibus tam publicis, quàm priuatis, variæ hominum ſententiæ variaque conſilia ab omnibus prudenter requiruntur & expetuntur, cur non pariter experiar, in tractanda ſalute hominis eandem prouidentiam adhibere? Hinc apud Homerum illud eſt celebre Agamemnonis deſiderium, *Vtinam mihi decem conſultores adeſſent*, de quo philoſophus, in politicis, qui communia rerum omnium conſilia probans, inquit, haud facile eſſe, vnum multa cernere, ac planè abſurdum videri, vno quàm duobus oculis acutius videre, & duabus auribus acrius audire, & duobus pedibus, duabuſque manibus agere, quàm multos multis. Verùm enimuero ita demum mea ſententia eſt habendum, plures conſultores ſalutarius conſilium facere, dummodo illi ſint viri probi & præclaris moribus, potiſſimùm Chriſtiana charitate præditi, & qui nihil aliud quàm ſalutem hominis propoſitam habeant: contrà enim ſi fuerint improbi, auaritiæ, odij, ambitionis, inuidiæ, aliorúmque morborum animi ſtimulis agitati, certum cuique eſſe debet, huiuſmodi conſultores, quo plures fuerint, eo pernicioſius conſilium eſſe laturos. Nam quod item tradit Ariſt. ſicuti vno viro bono duo viri boni ſunt meliores, ita vno viro improbo duo viri improbi ſunt improbiores, & maiora pericula poſſunt afferre.

Cum medici opera propter eam potiſſimùm cauſam deſideretur, vt corpus humanum ſi ſanum fuerit, in ſuo naturali ſtatu conſeruetur, ſin ægrotum, ad priſtinam ſanitatē reſtituatur, iure ac meritò Gal. docuit finem medici nō alium eſſe, quàm ſanitatem; propterea nulli quoque dubium eſſe debet, quin medici pro aliqua habenda conſultatione ſimul conuenientes, eundem finem debeāt ſibi proponere, & vniuerſæ deliberationis veluti ſcopum ac metam ſtatuere Quoniam verò ſanitas, vt diximus dupliciter poteſt conſiderari, vel quatenus eſt præſens, vel quatenus eſt perdita, ex quo duæ primæ ac maximæ partes medicinæ ortæ ſunt, quarum alteram ſanitatis tuendæ, alteram morbi profligandi facultatem cū Gal. licet appellare; iure fit, vt de vtraque à medicis cōſultationes inſtituātur. Cęterū prætermiſſis cōſultationib. de tuenda valetudine, quæ non videntur ad præſens noſtrum inſtitutum facere, mihi propoſitum eſt, poſteriores tantùm tractare, quæ ad curandos morbos, & ad noſtrum principale inſtitutum cum primis pertinent, cum præſertim rarò de tuenda valetudine, frequentiſſimè autem de curandis morbis contingat conſultationes fieri: in qua tractatione minimè mihi ſtatutum eſt, totam curandi methodum vobis tradere, quod longiorem diſputationem expoſceret; ſed illud vnum hoc tempore meum conſilium eſt, in gratiam potiſſimùm eorum, quæ in methodo medendi à Galeno tradita, & à nobis non ſemel expoſita iam ſunt, nonnulla præcepta breuiter colligere & explicare, quæ ad bonas conſultationes mihi magis accommodata videntur.

Cum finis ille, quem ſuperius in medicis conſultationibus inſtituendis morbi profligationem eſſe diximus, duplici potiſſimùm vri, ac duplici inſtrumento comparari poſſit, vel methodo & ratione, vel experientia, quoniam vt ait Galen. in nulla re atque arte tertium datur inſtrumentum, quo aliquid inuenire, aut fidem inuentis facere poſſimus, hinc fit, vt qui priori modo, ratione ſcilicet ac methodo proprium finem conſequi ſtudent, rationales medici ac dogmatici nuncupentur, quorum nos diſciplinam profitemur, qui quidem in eo à cæteris differunt medicis, quòd ſuam curandi methodum conficiunt per indicationes, cum illi ſola experientia nitantur.

Eſt autem indicationes inuenire nihil aliud Gal. quàm ordiri ea natura rei, & ex ipſa quid agēdum ſit, inuenire: quamobrem illud cenſeo præcipuum eſſe caput probæ conſultationis, ac methodi medendi morbis, vt conſultor medicus omnium primò ante oculos ſibi ponat indicationes, quæ quid ſit agendum, & omnes medici operationes dirigunt. Nos porrò diximus cum Galeno tales indicationes, ſi ſummatim & per compendium conſide-

renιut, à tribus præcipuè fontibus fore accipiendas, ſcil morbo ιemperamento, & aëre nos ambiẽte, ad quos cæteri omnes ſcopι facilè referri poſſunt. Itaque ante omnia in cognitione morbi aut morborum, oportet verſari medicos conſultores; quoniam verò morborum cognitio ex duobus potiſſimùm ſolet dependere, ſcilicet ex cognitione tum cauſarum, tum ſymptomatum, quæ vtraque in primis licet colligere ex hiſtoria: proinde quicunque primum locum dicendi nactus eſt, debet à narratione hiſtoriæ & explicatione principium facere; nam ſicuti oratores ex narratione colligunt ſeminarium omnium propè agendorum argumentorum, ita etiam medici ex hiſtoria multa colligunt, quæ ipſos deducunt in dignotionem affectuum præter naturam, quo quidem fundamento certum cuique eſſe debet, probas conſultationes præcipuè inniti.

In narranda autem hiſtoria illud ſtudioſè cauendum eſt, ne illa referantur, quæ omnibus ſunt manifeſta, vel importuna & ſuperuacanea, ſed ea tantùm, quæ ad cognitionem morborum, cauſarum, & ſymptomatum, nec non ad prognoſticum & curationem ſunt accommodata: ac ſanè huiuſmodi hiſtoriæ narratio ſicuti eſt propria conſultoris primò dicentis, ita poſterioribus minus videtur conuenire, niſi forte quædam opportuna fuerint ab illo prætermiſſa, vel negligenter expoſita, quæ lic.t, imò decet ſupplere. Inter affectus præter naturam, de quibus conſilium capiendum eſt, quaſi principium omnium nobis ſeſe offerunt ſymptomata, &, inter hæc maxima ex parte, actiones læſæ, quamobrem ego quidem eam rationem in primis ſoleo probare, ſi quis expoſita hiſtoria audiatur à ſymptomatibus, ac primùm inquirat, qualianam illa fuerint, deinde ad eorum cauſas, videlicet morbos progrediatur, & demum ad morborum cauſas deueniat, in qua præclara inquiſitione nobiliores medici à vulgaribus & plebeiis facilè diſtinguuntur, atque illi præ cæteris, quicunque Galeni diſciplina, & pòtiſſimùm ſex libris de morbis & ſymptomatibus accuratiſſimè tradita probè fuerint inſtituti, quos libros ob id obſecro, vt velitis in deliciis habere neque vnquam ex oculis, manibus, & ſinu deponere, ſine quorum inſtitutione mihi planè certum eſt, neminem poſſe aut excellentem conſultationem efficere, aut in præclarum medicum euadere.

Secundus fons eliciendarum indicationum eſt naturale temperamentum, ex quo forte eſt orta communis illa conſuetudo medicorum propè omnium, qui de aliquo ægroto habituri conſultationem, ante omnia de temperamento ſermonem faciunt, quod inſtitutum ab omnibus non probatur, ac potiſſimùm ſi contingat conſultationes fieri de aliquo morbo in mala compoſitione, vel ſoluta vnitate, in quibus talis conſideratio de naturali temperamento planè videtur ſuperuacanea: ego verò inſtitutum probo: neque ſolum in morbis in intemperie, ſed etiam in cæteris omnibus: quandoquidem cognito naturali temperamento id ſaltem reſtat, vt proba victus ratio poſſit inſtitui, quæ in nullo morbo eſt prætermittenda: ſed modum & rationem inſtituti improbo, quoniam frequentiſſimè contingit mihi audire medicos de naturali temperamento multa & prolixè dicere, quæ deinceps neque ad cognitionem, neque ad curationem rerum, de quibus agitur accommodant: ſed plerumque omnes in eo potiſſimùm peccant, vt puto, quod ſtatim vel ante hiſtoriæ narrationem hoc ſuum tractant temperamentum, cum præcipuè mihi videatur tum congrua huius tractationis occaſio, quo tempore & indicationes elicere, & prognoſticum afferre, & totam curationem inſtituere nobis propoſitum eſt; cum enim certum ſit, nos naturale temperamentum inquirere, quo æger ante morbi aggreſſionem præditus fuerat, vt intelligamus, quanta & qualis ſit illius declinatio à ſtatu naturali, quod puto Hip. diuinitus præcepiſſe, per ea verba: *ſimilia an diſſimilia ſint à principio inſpiciendum, &c.* certum pariter cuique eſſe debet, opportunè hanc fieri inquiſitionem, quando indicationes, prognoſticum, & totam curationem tractamus; quoniam pro vario modo & gradu declinationis naturalis, neceſſe eſt etiam varias indicationes elicere, & varia præſidia etiam inuenire, quæ illi proportione poſſint reſpondere, ac demum ex hoc communi fonte de tota re licet certius iudicium facere.

Quod de hominis temperatura dixi, idem de temperamento aëris tertio loco dici poteſt, cuius etiam conſideratio non eſt prætermittenda, cum diuerſæ aëris conſtitutiones omnium præſidiorum intenſionem, remiſſionem, & commodam adminiſtrationem demonſtrent.

Id vobis hoc loco memoria eſt repetendum, quòd ſuprà dixi, ad hęc tria capita omnia facilè referri, quęcumque eliciendis indicationibus poſſunt ſeruire. exempli gratia, ad morbum ſingulas illius differentias & cauſas, ad temperamentum, ætatem, conſuetudinem, vires; ad aërem, tempus anni, cœli conſtitutionem, regionem, &c quę habent eandem rationem, de quibus omnibus ſi ita foret occaſio, licet habere conſiderationem.

Iam propoſitis tribus communibus ſcopis, ac veluti fontibus, conſequens eſt, vt ex iis indicationes hauriamus, in quo munere maxima vis methodi medendi conſiſtit: ac primùm quidem quoniam morbi gratia omnis curatio inſtituitur, ab eo ſumenda eſt indicatio: ſi vnus, ſi plures, conſiderandum; ab vno vna, à pluribus plures eliciuntur determinandæ indicationes: ſic ſi cauſas habent, videndum, quia ab iis quoque propriæ hauriendæ ſunt indicationes, cum fieri nequeat, vt morbus poſſit auferri, niſi eiuſdem cauſæ priùs auferantur. Symptomata propriam non præbent indicationem, niſi rarò & per accidens: per ſe enim cum morbum ſequantur, veluti vmbra corpus, ad morbi ſublationem, ipſa quoque euaneſcunt, veruntamen per accidens, vt quando illa cauſæ rationem habent vel morbum augentis, vel vires proſternentis, propriam requirunt curationem; quod ſi ita ſors tulerit, non erunt contemnenda, pro completa tractatione indicationum, quæ à rebus præter naturam ſumuntur.

Secundo loco temperamento ſuæ ſunt indicationes, quod ſemper ſimilibus eſt conſeruandum, quæ indicatio ſi cum ea coëat atque concordet, quę à morbo ſumitur, eiuſdem vim auget: ſi verò contraria ſit, vt interdum vſu venit, quantum hæc pollet, tantum de prioris indicationis qualitate ac viribus eſt detrahendum.

Denique ſuccedit indicatio ab aëre ambiente, quæ ſi morbo ſit aduerſa, pro gratia eſt habendum, & aër ſalubris remedij loco nobis cenſendus eſt: ſin illa morbo potius fauere videatur, aër intemperatus & curationi aduerſus, tanquam vna ex morbi cauſis eſt per contraria corrigendus.

Poſt elicitas indicationes ſecundo loco videndum, an liceat illas explere, necne: in quo tota prognoſtici ratio conſiſtit: quantum autem prognoſticum valeat, quantamque medicis dignitatem & auctoritatem afferat, ſatis ab Hip. & Gal. eſt expoſitum. At verò cum multa de ægroto poſſint præ-

dici,

dici, illud in primis ſtatuendum eſt, vtrùm liceat aliquam ſperare ſalutem, an nullus remediis locus relinquatur: ſi quidem quod à Gal. traditum eſt, non ſolùm fruſtra, ſed etiam imprudenter inquiruntur præſidia, quæ nullum vſum ſunt habitura. Quam huiuſmodi iudicij rationem etſi vno verbo docemur à Gal. ex vna virium & morbi qualitate & quātitate, eorumdemq; cōparatione faciēdam eſſe, tamen certum eſt non ſine magna difficultate, ſolertia, ac rerum vſu poſſe fieri, tum propter aliàs cauſas, tum maximè quod nulla ſingulorum quantitas neque ſcribi, neque aliqua ratione poſſit doceri. Neque verò ſolùm decet morbi finē vel felicem vel infelicem prædicere, ſed etiam illud oportet addere, vtrùm morbus facilè an difficilè, breui an longo tempore poſſit curari, quod ad tuendam medici exiſtimationem cum primis pertinet, ne ille vel paucis leuibuſque præſidiis vtendo negligentiæ accuſetur, ſed multa & longius adminiſtrando ambitioſi, forte etiam auari, videatur ægri curationem producere.

Quod ſi præter has aliæ quædam afferantur prædictiones, quæ præcipuè certum modum ac definitum tempus ſalutis vel mortis futuræ, aut mutationis morbi & criſis complectantur, nulli eſt dubium, quin hinc quoque medicus maximam gloriam ſit conſecuturus, ſicuti ſcimus Galeno aliquando contigiſſe, qui non ſolùm ſalutem vel interitum, ſed etiam breuitatem, diuturnitatem, facilitatem, difficultatem, potiſſimùm verò proprium quendam modum, ac præfinitum tempus ſolutionis morborum præſagiens, ſumma cum ſua laude hæc non humana, ſed diuina ratione pronunciare creditus eſt. Inter cæteros autem locos, qui ad huiuſmodi prædictiones ſunt maximè accommodati, in conſultationibus medicis ille videtur maxima conſideratione dignus, ac ferè principatum obtinere, qui ad conſenſionem & diſſenſionem indicationum earúmque dignitatem ac vires pertinet: ſiquidem ex hac diſquiſitione variis ac ſæpe etiam contrariis indicationibus inter ſe collatis, ac veluti ad æquilibrium ductis, multa poſſunt colligi, ex quibus licet totam propemodum prædictionis rationem conficere.

Cæterum vbi concepta ſpe ſalutis locus pręſidiis relictus fuerit, danda eſt opera, vt certo quodam ordine ad remediorum traditionem deueniamus, ille autem videtur maximè conueniens ordo ſeruandus, ac doctrinæ Galen. conſentaneus, vt cum priùs ordine reſolutiuo inuentæ ſint curatiuæ indicationes, nunc retrogrado ordine compoſitiuo, ad executionem maximè apto, ad materiam remediorum accedamus, ita vt ab vltima indicatione ſumpto initio, ad reliquas deinde tranſeamus, donec omnibus continua ſerie ſit ſatisfactum.

Iam verò conſuetudo quædam apud pleroſque inualuit, quia tria capita quaſi tres fontes ſibi proponunt, quorum primò medicamenta manibus adminiſtrata, ſecundò medicamenta intrinſecus adhibenda, tertiò, victus rationem complectuntur, quæ vulgo chirurgia, pharmacia & diæta appellantur, pro triplici remediorum genere Gal. Auicen. ac medici omnes conſentiunt omnes morbos curari: ego verò, vt liberè dicam, nunquam potui hoc inſtitutum probare, namque primò parum artificioſum, forte turpe etiam eſt, eadem via ſemper incedere, & quaſi eandem cantilenam decantare: deinde nonnunquam ſit, vt conſultationes habeantur de ægrotis & morbis, in quibus præſidia ex vno vel altero fonte petita nullum vſum ſunt habitura, quo tempore quæſo quid opus eſt cuncta hæc præſidia ſigillatim commemorare? Sed iſti in eo mihi peccare videntur, quod curandi methodum ab vno in primis Gal. traditam confundunt & peruertunt: quandoquidem ille docet, non ſatis eſſe omnes ſcopos diligenter inſpicere, atque indicationes elicere, ſed etiam neceſſe eſſe intelligere, quonam primum ac magis, quonam ſecundo ac minus, quonam adhuc tertio ac deinceps, quo poſt quoque pręſidio vtendum ſit: cum ratione vulgati conſultandi cuncta remedia ex ſingulis fontibus petita certo ordine ſeparatim proferantur, quaſi verò in omnibus morbis primò omnium præſidia chirurgica, ſecundò pharmaceutica, poſtremò diætetica conueniant; nihilominus hoc tam eſt abſurdum, ac à proba medendi methodo alienum, quàm quod abſurdiſſimum, ac alieniſſimum: etenim quis non intelligit, pro variis morborum generibus, pro variis eorundem temporibus, pro varia humorum qualitate, & copia, pro variis partibus laborantibus, ac pluribus id genus conſiderationibus remedia prope omnia, non vno atque eodem tempore & ordine perpetuò vel poſſe vel debere adminiſtrari? Affero exemplum quod contingit frequentiſſimè.

Sit conſultatio de Socrate laborante deſtillatione ad thoracem, vulgaris conſultor medicus aggrediens ad curationem, ſtatim ſua tria capita ſibi proponit: incipiens itaque à fonte chirurgico, & de ſectione venæ, & de cucurbitulis, & de cauteriis, & de lotionibus capitis, & de reliquis id genus præſidiis quæcunque ad manuum operam pertinent, ſermonem habebit: cum tamen ſola ſectio venæ morbi principio ſit congruens, cætera autem non niſi poſt vniuerſi corporis purgationem, ac poſtremo tempore conueniant.

Deinde ad Pharmaceutica accedens, longum catalogum medicamentorum facit, quorum aliqua chirurgicis erunt proponenda, alia non vno modo diſponenda: ac vltimo loco de victus ratione dicet, quæ fortaſſe omnium primùm fuerat inſtituenda: quanto autem maiori cum artificio, & magis accommodato ad methodum Galeni, rationalis medicus primò curādi indicationes elicit, deinde ſingulis certum ordinem ſtatuit, & poſtremò ad propria præſidia deuenit; idque forte hunc in modum quàm breuiſſimè; deſtillationem ſymptoma eſſe exiens immutatum, ac pendere ex vna vel altera intemperie cerebri, hinc præcipuam ſe offerre indicationem, vt hæc vitioſa intēperies corrigatur. quoniam verò hoc non poteſt fieri ſine cōmuni totius corporis & propria capitis purgatione, alteram oriri indicationem, quæ primùm ad generalem, deinde ad particularem partis laborantis purgationem pertinet: ſed ſi demum non licet intemperiem & morbum auferre, poſtremam reſtare indicationem, vt deſtillatio detineatur aut reuellatur ad partes ignobiliores: itaque ille omnium primò ſermonem habebit de vſu ſectionis venę ac purgantium medicamentorum, qua potiſſimùm ratione homines ſolent generaliter euacuari: deinde de gargariſmatibus atque errhinis, qua item duplici ratione caput ſolet expurgari, tum de medicamentis partim internis, partim externis, ad tollendam capitis intemperiem accommodatis, verba faciet, & poſtremò, niſi ſpes ſit Socratem hac curandi ratione eſſe conualiturum, de pręſidiis reuulſioni ac deriuationi deſtinatis, puta de cauteriis, ſuam ſententiam proferet.

Hanc quidem conſultandi rationem quam maximè ſoleo probare, imò verò de vniuerſo hoc munere atque officio ita cenſeo habendum eſſe, quod fortaſſe alicui parodoxum videbitur, illud nullo certo ordine eſſe circumſcribendum ac definiendum, cū liceat cuiq; atq; iis potiſſimùm qui poſteriori loco ſermonem ſunt habituri, principium

ſuæ conſultationis facere, non ſolùm à ſymptomatibus, morbis, & cauſis, vt ſuprà dixi, ſed quandoque etiam à prognoſtico, à ratione curandi, quanque a propriis præſidiis, vel vnis vel alteris, atque hoc ordine conuerſo ad inquiſitionem ſymptomatum, morborum cauſarum, & omnium rerum progredi, quæcunque ad probandam conſultationem videntur pertinere: quod tamen non temere, atque vt ſors tulerit faciendum eſſe arbitror, ſed ex tota re colligatur aliquid, quod tanquam eximium, aut nouum, aut omnino admirabile, primas in oratione partes meruiſſe videatur: qua ratione conſultores ſingulare quoddam lumen ingenij & artificium ſolent præ cæteris demonſtrare, quippe qui non ita videntur ea repetere & dicere, quæ à prioribus dicta ſunt & repetita, neque perpetuò quaſi præſcripta quadam formula & via incedere & actum agere, præterquam quod altera ex parte auditores hac dicendi varietate ſolent mirabiliter delectari & recreari. Illud verò generaliter cenſeo vobis ſtudendum, ac memoriæ mandandum eſſe, in conſultationibus, ſi forte quomodocunque ſeſe offerant diſcutienda quædam problemata digna notatione, vt illa diligenter examinentur, tametſi neque ad curationem, neque ad prognoſticum, neque ad cognitionem morborum de quibus agitur, videntur pertinere, id quod potiſſimum publici doctores debent obſeruare, ſi contingat, quod in hac ciuitate contingit frequentiſſimè, illos præſentibus artis medicæ ſtudioſis conſultationes facere, quorum quidem officio & muneri plurima videntur conuenire, quæ forte cæteris ſunt denegata. Sed quoniam omnis ratio conſultationis ad vnam curationem, tanquam ad proprium finem eſt dirigenda, conſultores omni adhibito ſtudio cum primis debent in remediorum inquiſitione & adminiſtratione verſari, adeo vt ſedulò perquirant atque perpendant, quæcunque opportuna videri poſſunt, ac ſingulorum menſuram, modum, tempus, ordinem, ac totam adminiſtrationem exponant, quæ omnia paucis verbis complexus eſt diuus Hipp. & qualia, & quæ, & quando, & quantum oportet. In qua re tamen decet moderationem quandam & prudentiam perpetuò adhibere, vt ea quæ ab aliis bene & accommodatè fuerint propoſita, aut ineptè repetantur, aut veluti contempta prorſus prætermittantur, ſed paucis, quaſi per tranſennam, vt res fert, attingantur; ſed ſi quædam penitus fuerint prætermiſſa, vel negligentiùs expoſita, hæc ſanè debent ſuppleri & accuratiùs explicari, adeo vt nihil propemodum relinquatur, de quo conſultores in alterutram partem ſermonem & iudicium non faciant.

Poſtremò autem id mihi monendi eſtis, quod ad probationem & confirmationem pertinet eorum quæ dicuntur, quandam mediocritatem eſſe tenendam, ne conſultores in afferendis rationibus vel veterum teſtimoniis, aut nimij ſint tanquam prodigi, aut plus æquo parci & reſtricti: in quod vtrumque vitium priores ambitioſi, poſteriores inſcientes videntur frequenter incidere: hoc autem fiet, ſi quæ obſcura ſunt incerta, & fidem aliunde requirunt, omnibus modis clariora & certiora reddantur; quæ verò nullam continent difficultatem, ſed euidentia ſunt, & ferè vulgaria, potius indicentur & innuantur, quàm longiori oratione demonſtrentur & confirmentur.

Sed publici doctores ex hoc munere mihi excipiendi ſunt, ſi præſentibus rei medicæ ſtudioſis cõſultationes faciant, vt ſuprà dixi; cum enim tunc tale officium non ſolum ad curandum ægrotum, ſed etiam ad docendum quamplurimos pertineat, illi digni legitima ſunt excuſatione, ſi quæ etiam ferè manifeſta ſunt, in gratiam auditorum ſtudeant & rationibus, & veterum auctoritatibus adhuc magis explicare & illuſtrare.

In tota autem conſultatione ſingulos conſultores decet ſumma cum prudentia, moderatione, & æquitate orationem inſtituere, & perpetuò collegarum, auditorum, ac præſentis loci ac temporis rationem habere, ſed tamen ita, vt illi reipſa demonſtrent, alium nullum finem quàm ſalutem ægroti ſibi propoſitum habere.

Hæc ſint dicta de conſultationibus medicis, quæ pro ratione otij, quod mihi perexiguum conceditur, & breuitate, qua ſtudiis veſtris fore conſultum putaui, conſultò in præſentia ſufficiant: nam ſi occaſio mihi fuerit, alio fortaſſe tempore hanc rem accuratius perſequemur.

***

ALEXANDRI

ALEXANDRI MASSARIÆ VICENTINI,

TRACTATVS QVATVOR VTILISSIMI;

QVORVM

I. eſt De Peſte.
II. eſt De affectibus Renum & Veſicæ.
III. eſt De Pulſibus.
IV. eſt De Vrinis.

Cui eſt annexum pro exemplo conſilium de febre catharrali cum totius macie, menſenterij obſtructione, mœſtitia & vigilijs.

Nunc tandem poſt Auctoris obitum ab hæredibus reperti, cæteríſque eiuſdem operibus adiuncti.

DE PESTE,

TRACTAT. I. LIB. I.

ANno à Chriſti Natali, M. LDXXV. tum alus extra Italiam locis, tum maximè Tridenti circiter menſem Iunium morbi quidam paſſim vagari cœperunt, qui paucis omnino diebus, ſecundo, tertio, quarto, ad ſummum ſeptimo pleroſque bomioes cuiuſuis ſexus, ætatíſque interficerent; adeo vt ad Nouembrem vſque, quo tempore huiuſmodi mala perſeuerarunt, in vrbe alioqui parua, neque ſatis numeroſa, vt fama fuit, obierint circiter ſex hominum millia. Hoc ferè tempore, menſe (ni fallor) Iulio Verona, mox Septembri Mantua, fortè etiam Mediolanum, & alia loca huiuſmodi cladem, alia leuiorem, alia acerbiorem ſunt perpeſſa. Ciuitas Illuſtriſſ. Venetiarum eandem calamitatem accipere viſa eſt: ſed toto ferè anno ad menſem Iuniū vſque proximi anni M. DLXXVI. malum ibi leoiè admodum progrediebatur; ſiquidem ciuitas huiuſmodi labis ſæpe oumero immunis videbatur: quanquam illa quodammodo reuiuiſcens ſæpe eóam modò vnum, modò alterum, modò plures in ſingulos dies interficiebat. Cæterùm menſe Iunio mala omnia dutiora, & aſperiora ſunt reddita: mirum in modum aucti ſunt morbi: mortes erant frequentiſſimæ, vt ſingulis diebus ferè quadringenti decederent. Res ad ſummam in maximo diſcrimine etat coostituta. Porrò morbi ſæuities, atque vis maxima ab hoc tempore per totum propè menſem Octobrem maximè viguit: exinde verò ciuitas aliqoantum recreari cœpit: etenim quanquam illa adhuc laborabat, malum tamen vndique cœpit imminui, ac manifeſta in declinatione vertari, dooec tandem nonnullis adhuc morbi veſtigiis diutius permanentibus, Deo Opt. Max. Redemptori religioſè facto voto, illóque perſoluto, menſe Iulio proximo omnis labis penitus immunis reddita eſt. Interim ineunte æſtate anni M. DLXXVI. huiuſmodi morbi Patauium quoque aggrediuntur, primùm quidem mioìs, ac leuiùs, mox grauiſſimè, atque infeſtiſſimè, adeo vt menſe Iulio, Auguſto, Septembri, Octobri, horribilem ibi ſtragem fecerint: tum ſequuta eſt omnium malorum declinatio inſignis, quæ deinceps longiùs progreſſa eſt: ſiqoidem illuſtris illa ciuitas ab iis pernicioſis morbis non ante menſem Aprilem proximum libera euaſit. Mea demum Vicentia forte iis vrbibus nimiùm vicina hanc ipſam aduerſam fortunam effugere non potuit: quam liceat oobis in præſentia referre, atque vniuerſam hiſtoriam narrare eorum malorum, quæ hanc vrbem obſederunt. Die decimaſeptima Decembris, anni M. D. LXXVI. vir quidam iuxta domum quam auream appellaot, in via magna triduò obiit: huius nulla habita eſt ratio: ineunte menſe, & anoo proximo M. D. LXXVII eiuſdem vxor, & filij duo paucis diebus obierunt, vt nullus in ea domo ſuperſtes fuerit. Hac multiplici & repentina morte excitatus magiſtratus iſtorum cadauera diligenti medicorum inquiſiriooi, atque examini ſubiicienda curauit: qui hæc tumoribus quibuſdam, nonuullis item papulis nigrioribus prædita variis in partibus eſſe

obſeruarunt. Interea verò dum viri grauiſſimi pro ſuo munere huius rei cauſam, & altiorem originem ſedulò inueſtigant, facile intelligunt nebulonem illum, qui primus obiit, clam, & malitiosè Patauio veſtimenta quædam lanea, & linea aſportaſſe Vicentiam. Vniuerſa illius ſupellex iubente magiſtratu igne conſumpta eſt: domus vndique ſuffumigiis, calce, & omni ratione fuit expurgata. Menſe Ianuario nullũ aliud malum ſubſecutum eſt. Die ſecundo Februarij, Sabbato, qui dies beatæ Virgini conſecratur, cœpit ægrotare Franciſcina nubilis filia Pauli ſtabularij: Huius domuncula coniuncta, & cohærens eſt domui aureæ, cuius modò mentionem fecimus. Illa obiit die ſexto, Venere, manè. Cum verò tum pleraque ſæua ſymptomata, morſque cita, tum alia non leuem ſuſpicionem facerent morbi malignioris, iubente, immò verò præſente magiſtratu, ipſe cadauere diligenter inſpecto manifeſtum, & ingentem bubonem in inguine deprehendi. Itaque me autore vniuerſis in ea domo exiſtentibus interdictum eſt, ne illis cum aliquo eſſet vllus commercio locus. Ex hoc numero fuere pater annorum LXX. mater LX. altera filia annorum X V I. tres filij, natu maximus annorum X I I I. minimus ſexennis, medius decennis. Patres hac in re conquiſitores deſtinati pro certo habuerunt huiuſmodi malum ex priore domo ortum duxiſſe. Biduo poſt obitum Franciſcinæ die Dominico cœpit ægrotare filius natu maximus Antonius, qui vehementi febre, dolore capitis, delirio oppreſſus, & afflictus obiit die quarto, ſummo manè Iouis, qui celebrandis bacchanalibus erat valde celebris. Cadauer maxima pupularum copia refertum fuiſſe obſeruatum eſt. Veſpere combuſta ſupellectile, nudati omnes, loti lixiuio, nouiſque veſtimentis induti in vetus quoddam vrbis propugnaculum portam verſus D. Bartholomæi, longè ab omnium commercio ſunt ablegati. Statim febre laborare cœpit Angela altera filia febre, dolore capitis, ſiti maxima, ac aliis huiuſmodi grauibus ſymptomatis: tum verò biduò pòſt cœpit erumpere bubo in inguine dextro ſatis inſignis, coloris ferme naturalis, ſed maximo cum dolore. Ego à patribus rogatus tum Angelæ laborantis, tum aliorum bene adhuc valentium haud grauatè curam ſuſcepi, partim quòd charitatis, & humanitatis officium id maximè poſtularet; partim quòd haud contemnendam occaſionem mihi oblatam eſſè viderem, qua morbi omnium ſæuiſſimi, & quem ante nunquam, & nuſquam vidiſſe mihi contigerat, diligenter obſeruare poſſem progreſſiones, & ſymptomata, nec non experiri, & in vſum reuocare illa præſidia, quæ ad illius præſeruationem, & curationem maximè accommodata viderentur. Primùm itaque conſtituenda, & accommodanda curauimus illa omnia quæ huiuſmodi occaſio poſtulare videbatur, quæ iis miſeris hominibus tum ære publico, tum priuata charitate liberaliter fuere ſuppeditata. Angelæ protinus ſecta vena iecoris miſſus fuit ſanguis ad vnc. decem. Ad leniendum dolorem bubonis, laxandumq; locum, vt natura facilius omne virus eò tranſmittere poſſet, adhibitæ ſunt oleorum amygdalarum dulc. rec. par. iij. chamæmelini, pinguedinis gallinæ rec. an. par. j miſ. quibus locum aſſiduè foueri iuſſimus. Hic morbi fuit dies tertius. Quæ ſecuta eſt nox, laborioſa fuit, & omnino inſomnis; Manè ſequenti perſeuerabant omnia mala, febris, dolor capitis, & bubo in primis grandior factus fuerat: lotia craſſiſſima erant, & ſubalbida: aluus non deiecerat: illa tamen adhuc mente conſtabat, & quantum coniectura aſſequi licuit, viribus quoq; ſatis valebat. Itaque hoc illi inſtitutum eſt medicamentum. Rec flor. caſſiæ n. ex. drach. x. ſcordij pulu. ſp. diarhodon an. ſcrup. 1. miſc. quod moderatam euacuationem leniter perfecit: Nox ſubſequens tranquillior, & omni ex parte leuior fuit, vt hoc tempore equidem aliquam ſalutis ſpem, lætus animo iam conciperem. Mox ſingulis diebus ſummo manè illa aſſumebat huiuſmodi medicamentum. Rec. conſ. borraginis, acetoſæ an. drach. 1. ſcordij pulu. ſem. citri mund. an. ſcrup. s. miſc. tum protinus decoctum ebibebat ad vnc. octo ex cichorio, meliſſa, quinquefolio, ſem. citri. Præterea illi quotidie mollia imponebantur clyſteria. Quoniam verò, quod maximè expetendum fuerat, bubo tum dolore aſſiduo, moléq; valde notabili, tum aliis coniecturis aliquam planè ſuppurationem polliceri videbatur, cataplaſma illi nos apponendum curauimus ex malua, althæa, rad. liliorum alb. farina triticea, ol. amygdalarum dulc. liliorum alb. viperino: quod tamen fruſtra factum eſt: ſiquidem contra mox tumor ſenſim cœpit imminui, & manifeſtò diſſolui. Die ſeptimo tum febris, tum omnia ſymptomata valde remiſſa ſunt, ita quidem vt rebus in dies magis proſperè progredientibus, Angela ſingulari Dei Opt. Max. beneficio, die quartodecimo febre, bubone, aliis ſymptomatis, & omni malo immunia reddita fuerit. Huic ægrotanti panis ex iure coctus, manè ouum ſorbile, pro potu ius endiuiæ, & ſem. citri præparatum, præterea nihil totis quatuordecim diebus exhibitum eſt. Modò ad alios redeo, qui licet tot tantiſque periculis implicati, timore, ac mœrore penè confecti, ſani tamen, & incolumes perpetuò conſeruati ſunt, ac etiam in præſentia rectè valent: quanquam puer ſexennis (quod minimè prætereundum eſt) febre diuturna, inſigni obſtructione, ac tumore lienis, ad ſummam ferè malo corporis habitu iamdiu laboraret. Itaque illud primum admonuimus, vt eorum cubiculum omni ſorde, & immunditia liberum ſedulò efficerent, & conſeruarent: quod præterea dies noctéſque foueri iuſſimus ſuffitu ex caryophyllis, cinnamomo, iride odorata, cort. citri, quæ ex aqua roſacea, & modico aceto, leuiter aſſiduè vaporarent. Tum verò vtriſque pueris exhibuimus caſſiæ flor. vna cum ſcordio: & ſequentibus alternis diebus ad decimum vſque mane illi aſſumebant modò ſyr. acetoſi ſimp. de ſcordio an. par. æq. modo pil. de tribus contra peſtem, drachmam mediam vterque. Neq; aliis præterea medicamentis huiuſmodi pueros torquendos eſſe arbitrati ſumus. Paulo patri crura in primis altè ſcarificanda curauimus, vt illi ſanguis exierit ad libram circiter: quod chirurgi, partim prece, partim pretio agentis opera factum eſt. Mox die ſequenti ille aſſumpſit medicamentum ex manna Calab. & melle roſaceo ſol. an. vnc. iij. iure carnis diſſolutum: deinceps verò alternis diebus, quinquies aſſumpſit Mithrid. antidotum ad drachmam vnam cum modico vino aromatico. Pariter Mariæ vxori protinus ſecta fuit vena baſilica, miſſuſque ſanguis ad vnc. octo. ſequenti mane eidem exhibita eſt catapotiorum de tribus contra peſtem, aloephanginarum an. drach. 1. ac demum nonnullis ſequentibus diebus illa Mithridatum aſſumpſit perinde atq; coniux. Vtrique autem à principio, ſtatim inuſta fuere vlcuſcula (veſicatoria appellant) in vtroque imo crure prope malleolum interiorem. Porrò ij omnes à quocunque aliorum commercio ſeuerè interdicti, & cuſtoditi ſunt quidem in hoc propugnaculo dies quadraginta duos, tum verò in domo propria, diligenter priùs expiata, & expurgata vigintiquinque. Atque tum denique priſtinam libertatem ſunt aſſecuti. Cæterum præter Franciſcinam, & Antonium, hoc menſe Februario quinque obiere. Martio 5. Aprili 8. Maio 9. Iunio 10. Iulio 22. Atque hoc quidem tempore mala omnia augeri, & ciuitas inſignem calamitatem accipere cœpit. Etenim obiere menſe Auguſto 156. Septembri 340.

Octobri

Octobri 195. Nouembri 75. Decembri 9. Interim menſe Martio, quanquam malum adhuc leue erat, magiſtratus tamen ſalubritati ciuitatis præfectus omnes ægrotantes extra mœnia mittere cœpit varias in domos, particulatim verò in domum publicam huic rei deſtinatam, quam vulgo Lazaretum vocant, vt hac optima ratione caueretur, ne alios in eandem calamitatem ſecum traherent. Quoniam verò non modò ægrotantium, ſed etiam aliorum rationem habere decet, qui licet vnà cum morboſis verſentur, adhuc tamen incolumes Dei Opt. beneficio conſeruantur, in ſeparatis domibus intra, vel extra ciuitatem, adhibitis cuſtodibus, illi aliquandiu aſſeruabantur; demum autem multiplicatis malis, decreto magiſtratus, ij omnes ſuſpectæ, & incertæ ſalutis in campum Martium exportari cœperunt. Hoc pratum eſt protinus extra mœnia, foſſis, & fluentibus aquis vndique circundatum, ſatis amplum, quod vna excepta porta aliundè ingredi non licet. Inter Lazaretum & huiuſmodi locum interiacet fluuius. In campo itaque Martio celeriter fabricatis pluribus ligneis caſulis, lege ſancitum eſt, vt qui verè morboſi eſſent (quod medicorum iudicio decernendum fuerat) protinus in Lazaretum importarentur; alij verò, qui cum illis verſati eſſent, adhuc tamen rectè in loco, in morbum caderent, ſtatim trans flumen in Lazaretum traducerentur. Vtroque autem in loco præſto erant nonnulli tum medici, tum alij miniſtri publico ære liberaliter conducti, qui tam ſanis, quàm morboſis tum medicamenta, tum quæ eſſent ad victum neceſſaria opportunè ſuppeditarent: qua in re vt nullus dolus committeretur, ſed ſanctè vnuſquiſque officio ſuo ſatisfaceret, magiſtratus huic vni muneri præfectus ſedulò, quoad eius fieri poterat, prouidere conabatur. At verò quicunque in campo Martio ſani degebant, poſt viginti dies in proprias domos præclarè quidem antea mundatas reuertebantur, ac demum poſt alios totidem vigintiduos dies cum omnibus liberè illis agere licebat. Alteri pariter in Lazareto ex morbo conualeſcentes in campum Martium primùm deducebantur, tum poſt vigintiduos dies vrbem petebant, ac poſtremò poſt dies totidem eandem legẽ ſubibant. Itaque ad inſtitutum redeundo, apud Lazaretum, & Campum Martium obiere menſe Martio 1. Aprili 10. Maio 10. Iunio 3. Iulio 10. Auguſto 125. Septembri 303. Octobri 278. Nouembri 182. Decembri 60. vt ſi ſupputare velis, huiuſmodi morbis in vniuerſum toto anno Vicentiæ obierint homines mille noningenti octo. In præſentia, quo tempore hanc tractationem incipio, nimirum ineunte anno (quod nobis Deus Opt. Max. & miſericors fauſtum, fœlix, fortunatúmq; eſſe velit) vix adhuc morbi quædam veſtigia ſuperſunt, vt breui integram ciuitatis ſalutem, & liberationem ſperare liceat.

Vtcunque autem huius aduerſæ fortunæ euentus fœlicior, an triſtior futurus ſit, rem omnem antequam finem ſcribendi faciam, fideliter enarrare non grauabor. Sed hoc loco nonnulla aliùs haud importunè repetenda ſunt. Menſe Auguſto morbo in dies magis, ac magis ingraueſcente, adeóque ciuitate afflicta, & ferè proſtrata, omnes de fuga cogitare videbantur.

Itaque magiſtratus ad eam quoquomodo reprimendam tum aliis, tum præcipuè medicis graui in ſingulos pœna conſtituta interdixit, ne quis in poſterum de ciuitate iniuſſus diſcederet. Medici contrà, quòd huiuſmodi lege iniuria atque vis ſibi inferri videretur, aliquam ſaltem illius moderationem contendere non dubitarunt. Poſt multa demum inter eos ita conuenit, vt ſingulis diebus quindecim medici quatuor viſitationi totius ciuitatis aſſiduè præeſſent, tum verò illi ab omni officio quieſcerẽt, & liberè agere poſſẽt. Res autẽ ita ſe habet. Vniuerſa diuiſa ciuitate in trigintaduos vicos, ſexagintaquatuor electi ciues, bini cuiuſq; vici diebus quindecim curã habebant: ita quidẽ, vt quotidie ſummo manè omnes illorũ gubernationi ſubiectos ſedulò viſitarent: quorũ antea nomen, ætatem, numerum diligẽter deſcripſerant: neq; antea alicui domo exire licebat, quàm illi officio ſuo ſatisfeciſſent. Quod ſi laborantem aliquem offendiſſent, præſto erat medicus octo vicis præfectus, qui decerneret, an ille morbo contagioſo laboraret, necne, ſeruata iamdiu (vt diximus) ſtatuta lege, vt morboſi omnes protinus in Lazaretum importarentur, cæteri cum illis verſati, adhuc benè valentes campum Martium peterẽt. Qua in re iudicium certè, ſi vnquam aliàs difficile, & periculoſum eſſe animaduertimus: ſiquidem ægri longiùs viſitabãtur, præterquam quod omni ſtudio, immò verò aſtu propriam calamitatem abſcondere, ac diſſimulare conſueuerunt. Cal. Septẽbris huiuſmodi viſitandæ ciuitatis ratio obſeruari cœpit: atque ipſe vnus è quatuor illud munus continuatis quindecim diebus ſuſtinui. Interea aſſiduo labore fatigatus, totque, ac tantis malis vehementer afflictus, tum animi, tum corporis recreandi gratia vnà cum vxore, & vniuerſa familia rus me contuli Septembris die decimooctauo. Abiens tanquam paucos poſt dies rediturus, domus cuſtodem malo omine reliqui famulam Allegrantiam quadraginta annorum mulierem, vnà & puellam annorum duodecim Lucretiam: quibus prece, pretio, minis, & quauis ratione perſuadere conatus ſum, vt ne aliquem domi exciperent, nec vnquam domo exirent, atque vno verbo, vt ab omni rerum, & hominum commercio eſſent alienæ: id quod in domo à cæteris domibus longè ſeparata, rebúſque omnibus alioqui muniſſima facilè futurum eſſe confidebam. At verò hæc me opinio longè fefellit: etenim Sabbato pridie feſtum D. Michaelis Allegrantia laborare cœpit febre, dolore capitis, bubone. Qua de re celeriter certior factus ſedulò curaui, vt illa quamprimum in Lazaretum aſportaretur: quod factum eſt die Dominico proximo, eo ſimul aſportato lecto, veſtimentis, & omni ſupellectile, quæ hoc tempore aliquem omnino vſum illi præſtitiſſet.

Cæterum & ſi lex communis cogere videbatur, vt tum Lucretia tum vniuerſa ſupellex in campum Martium protinus exportaretur, iis exceptis rebus, quas ab aliis iampridem ſecluſas ſigillo magiſtratus obſignandas curaueram, quod tamen domus ad mœnia ciuitatis eſſet collocata, ab aliis domibus vndique ſeparata, horto ampliſſimo, & amœniſſimo instructa, atque adeo ad ſalubritatem corporis, in primis verò ad expurgandam ſupellectilem mirabiliter accommodata, facilè illud à magiſtratu ſum conſecutus, vt Lucretia in ea permaneret: cui prætere acceſſerunt illius mater Franciſca, & eiuſdem frater Michaël puer nouennis, qui illo ipſo die Dominico, quo Allegrantia Lazaretum petiit, domum ingredi, & eandem cum Lucretia fortunam ſubire non recuſarunt. Quamprimùm autem Lucretia omnibus veſtimẽtis ſe exuit, ac lixiuio diligenter lauit, nouis vndiq; veſtimẽtis, lecto, & rebus omnibus opportunè antea præparatis. Tũ verò quæ ad illius matris, fratriſq; præſeruationẽ hoc tempore ſunt à nobis inſtituta, hæc fermè fuerũt; primùm quidẽ vt domũ vniuerſã, ſingulaſq; illius partes accuratiſſimè ab omni ſorde purgarent, lauarent, abſtergerent, ita quidẽ, vt nullibi vllũ pulueris, aut alicuius ſpurcitiæ veſtigiũ relinqueretur; deinde vt feneſtras perpetuo patẽtes relinquerẽt, vt aſſidua aëris ingreſſione, & egreſſione domus vndiq; perflabilis eſſet; in qua quidem re potiſſimam expurgandarum ædium rationem conſtitutam eſſe nos arbitramur.

Alexandri Maſſariæ Opera.

Sed

Sed tamen neque illud prætermiſimus, vt præſcriptis à nobis ſuffumigiis omnia cubicula, atque id potiſſimum, vbi Allegrantia decubuit, aſſiduè, præſertim noctu ſuffirent. Tum verò Franciſca protinus huiuſmodi medicamentum aſſumpſit Rec flor. caſſiæ n. ex. vnc. 1. ſp. pilularum de trib. contra peſtem drach. 1. miſc. Sanguis quidem primo loco illi mittendus fuerat, quod ego per litteras nonnullis amicis particularim indicaueram: Sed me abſente, deficiente chirurgo, neque illa ſatis conſentiente, in præcipiti occaſione remedium opportuniſſimum prætermiſſum eſt. Deinceps autem quotidie mane Franciſca aſſumpſit aliud medicamentum. Rec. cōſ. borraginis drach. ij. ſp. theriacæ diateſſeron ſcrup. ij. miſc. cui ſtatim ſuperbibebat decoctum cichorij, acetoſæ, ſem. citri & ſingulis tribus alternis diebus Mithridaticam antidotum. id quod factum eſt ad vigeſimum vſque diem. Lucretia pariter, & Michael caſſiæ flor. primùm aſſumpſerunt vnà cum ſcordio, tum decem continuatis diebus pilulas de trib. cont. peſt. dragmam dimidiam vterque. Atque hæc pauca ad illorum cuſtodiendam ſalutem ſatis eſſe arbitratus ſum. Porrò Allegrantia ſequenti die obiit, tertio Octobris manè, nullo alioquin à me officio erga illam prætermiſſo.

Cæterum cum Franciſca & filij ſani & incolumes ſeruarentur, tranſactis triginta diebus, dedi operam, vt famuli duo præterea domum ingrederentur: qui aliis totidem triginta diebus prioribus cuſtodibus omnium laborum, & periculorum comites facti ſunt: quo tempore ſimul omnes ſine vlla intermiſſione dies, noctéſque mutandis, expurgandíſque rebus omnibus ſedulò incubuerunt.

Atque ne quid Lector hac etiam in parte deſideres, quanquam ego in ea ſum ſententia, omnem ſupellectilem aliis in locis poſitam, atque ab eo cubiculo, in quo quis huiuſmodi morbo laborat, vel moritur, ſeparatam, non iniuria exiſtimandam eſſe ab omni contagij ſuſpicione alienam, & nulli expurgationi obligatam, quod tamen nullum periculum, vbi de hominis vita agitur, temerarium, & ſuperfluum cenſendum eſt, neque huic officio deeſſe volui. Itaque lintea omnia biduo fluente aqua fuere immerſa, tum lixiuio (vt fit) ſemel emundata: namque hoc vno remedio celeriter illa, tutóque ab omni labe purgari non dubitauimus. Alia verò, quæ huiuſmodi purgationi vix ſubiicere licet, lecti, puluini, culcitræ, veſtimenta, & cætera omnia, quæ lana, ſerico, goſſipio, cotto, & ſimili materia conſtant, nulla alia ratione expurgata ſunt, præterquam quòd in horto ampliſſimo, atque adeo ad hanc rem accommodatiſſimo totis triginta diebus Soli, & aëri perpetuò fuere expoſita, ſæpiſſimè hinc inde diſtracta, exagitata, & à quacunque etiam tenuiſſima ſorde ſedulò perpolita. Alia demum, quæ ex ligno, ære, orichalco, ferro, aut ſimili re conſtant, quæ quidem ego vix aliquod contagium concipere poſſe exiſtimo, vna aquæ, aut lixiuij lotione ſatis mundari, & ab omni labis ſuſpicione liberari ſentio.

Hac itaque ratione tranſactis menſibus Octobri, & Nouembri, tum vniuerſa domus, tum illius cuſtodes priſtinam libertatem ſunt aſſecuti: domus multis deinceps hoſpitibus vndique frequentari, & habitari cœpit: ac poſtremò ipſe cum vniuerſa familia liberè illam ingredi, & habitare non ſum veritus: quod factum eſt die decimo octauo Decembris. Pro quo ſummo beneficio, Deo Opt. Max. ac piiſſimo quas poſſum gratias habeo, atque habebo in perpetuum. Atque hæc ferè domi meæ acta ſunt: quæ quidem conſulto longius enarrare volui, quánquam illud fortè præter rem factum alicui videri poteſt, quod in animo habeam colligere hinc multa argumenta, vt oratores ſolent ex narratione, poſteriori diſputationi minimè inutilia, & importuna. Iam verò antequam aliud agere incipio, operæpretium fore exiſtimo & alia nonnulla breuiter hoc loco addere, quæ ad gubernationem ciuitatis hoc infelici tempore, & ad huiuſmodi tractationem omnino pertinere videntur. Septembri menſe cum malum in dies ingraueſceret, atque omnia fruſtra tentata eſſe remedia viderentur: grauiſſimi patres poſt multas conſultationes cogitare cœperunt, de ſequeſtranda vniuerſa ciuitate, ita vt nemini vnquam domo exire liceret. Quod ſaluberrimum conſilium alias quoque ciuitates prudenter cepiſſe intelligebant. Sed cum vndique inter eos non conueniret, tum aliis de cauſis, tum maximè propter inſignem, & effuſum ſumptum; qui hac in re neceſſarius videbatur, huiuſmodi illi deliberationem longius prorogauerunt. Interea verò media quadam adhibita ratione Septembris die vigeſimo ſexto ſancitum eſt, vt poſthac vnuſquiſque domi ſe contineret, vno, aut altero ſingulæ domus excepto, cui libera exeundi poteſtas eſſet. Quod ſanè decretum poſt diem octauum prorogatum eſt per totum Octobrem, ſed reſtrictè magis, nimirum vt ex ſingula domo vni tantum exire liceret, atque ab hora diei quartadecima ad ſeptimam decimam vſque, præterea nunquam. Cæterum quandoquidem neque huiuſmodi ſequeſtratio notabile aliquod mali allenamentum afferre videbatur, in illam tandem ſententiam omnes ierūt, vt in vniuerſum, & ſtrictè, quàm maximè fieri poſſet, omnes domi ſe continerent, id quod obſeruari cœpit cal. Nouembris. Porrò cum præteritis optimis temporibus opulentiſſima ciuitas alere ſolita fuerit triginta circiter hominum millia ex deſcriptione antea diligenter facta, hoc grauiſſimo tempore in vrbe, & vicis non plures reperti ſunt nouem millibus, octingentis quadraginta ſex.

Apud campum Martium erant quingenti triginta octo: apud Lazaretum quadringenti quadraginta quatuor. Ex quibus ære publico alebantur quotidie circiter quinque millia. Atque hæc ſanè totius ciuitatis viuendi norma, & præſcriptio ſeuerè obſeruata eſt continuatis diebus quadraginta, ſcilicet ad diem decimum vſque Decembris. Quo tempore manifeſtò iam rebus proſperè procedentibus, ita permittente magiſtratu, vni duntaxat, vt prius cœperat, ex ſingulis domibus exire licebat: donec tandem propè diem feſtum Natalem D. N. Iesv Christi, (quod felix fauſtúmque ſit) ciuitatem liberum hominum & rerum commercium conſecutam eſſe vidimus. Iam verò morbi, & ſymptomata (vt neque illud prætermittatur) quæ huiuſmodi ægros comitari ſolent, varia planè, & multiplicia eſſe videntur; quantum autem partim ex aliorum, partim ex propria obſeruatione conſequi mihi licuit, hæc fermè afferri poſſunt. Omnes propemodum febre laborant, quamuis diſſimiles ſint febres, ac inter ſe maximè diuerſæ: eas tamen perpetuo ex genere continuatum eſſe exiſtimo: plerique vehementi dolore capitis cruciantur: nonnulli delirio: alij vigiliis: quidam profundo ſomno laborant: multi faſtidioſis vomitu, nauſea, inappetentia, ſiti malè afficiuntur: aluus ferè ſuppreſſa: lotia prorſus varia, inter ſe diſſimilia, ac ſæpè contraria; quanquam maiori ex parte illa inſigniter craſſa, turbata, & corrupta eſſe facilè animaduertimus. De pulſibus non habeo quid certi ſtatuam, quandoquidem nemini vnquam illum explorare ſum auſus; ſed quantum alij hac in re magis audaces, ne dicam temerarij referunt, pulſus pariter, quod ferè ad omnes eorum differentias pertinet, ſæpenumero ſunt inuicem diſpares, & vehementer diuerſi.

Pleriſque ſolent accidere papulæ, quas periculas vocant, bubones, parotides, carbunculi, atque alij

huiuſmodi

huiuſmodi tumores, ſi modò illorum numerum, magnitudinem, colorem, formam, apparitionem, terminationem, & demum partes corporis conſideres, inter ſe planè differentes. Contrà verò neque alij quidam defuerunt, quibus vel adhuc viuentibus, vel poſtea mortuis ne vllam quidem maculam, aut aliud malignioris morbi veſtigiũ exterius apparuiſſe compertum eſt. In vniuersũ autem (id quod multa, & accurata obſeruatione hic plerique animaduertimus) omnes propriam, & naturalem effigiẽ exuiſſe videntur, faciem neſcio quam horribilem aſſumentes, vt vix illos agnoſcere poſſis.

Cæterùm illi maiori ex parte moriebantur, ac breui admodum tempore, die primo, ſecundo, tertio, quarto, paucos certè ſeptimum præteriiſſe exiſtimo. Et quanquam nonnulli impunè cum huiuſmodi ægrotis etiam familiariter, ac diu verſati ſunt, plerique tamen etiã leuiſſimo cum illis habito vſu, & commercio hanc aduerſam fortunã euitare non potuerunt, vt vniuerſæ vel numeroſæ familiæ mirandum in modum miſerè extinctæ, & penitus deletæ fuerint. Quo demum loco illud minimè ſilentio prætereundũ videtur, huiuſmodi morbos, adeoque mortem ipſam non in alios ſæuiſſe, præterquam in infimam, & miſeram plebeculam, adeo vt apud nos vix decem viri obierint, quorum aliqua notabilis extaret conditio.

Porrò autem ſi quis accuratè, diligentérque omnia conſideret, atque inuicem conferat, quæcunque apud meam Vicentiam, Venetias, Patauium, & alia loca hoc triſtiſſimo noſtro tẽpore euenerunt, morborum, & ſymptomatum genera, differentias, indicia, ortus, progreſſiones, terminationes, ægrotum numerũ, & quæcunque tandem hac in re ille animo, & cogitatione complecti poteſt, is facilè confitebitur his omnibus in locis ſimilem admodum, & propè eandem fuiſſe morborum conſtitutionem: ita quidem, vt iure optimo omnes huiuſmodi morbi vni tractationi ſubijci poſſe videantur, & particularis vnius diſputatio vniuerſalis omnium cenſenda ſit.

Verùm hactenus fortaſsè longiùs, quàm noſtra voluntas fuerat, digreſſi, iam rem aggredimur, pro inſtituti noſtri ratione de huiuſmodi morbis diſputaturi, atque accuratè tractaturi quæcunque ad illorum cognitionem, præſeruationem, & curationem pertinent.

Neque eſt vt aliquem admiratio teneat, quamobrem in præſentia hoc argumentum aggredi ſim auſus, neque me à ſcribendo deterruerint plerique nobiliſſimi, & doctiſſimi viri, quorum hac de re grandia commentaria iamdiu peruenere in manus hominum.

Primum enim cum iſthæc mala, ſi quæ alia, ſoleant cum grauiſſimis, & communiſſimis periculis eſſe coniuncta, vt ſim neſcius an alia grauiora, & communiora homini impendere poſſint, non modò licitum, ſed etiam operæpretium, imò verò & neceſſarium eſſe exiſtimo, vt vnuſquiſque pro viribus, tanquam aduerſus immitem, & capitalem cõmunem hoſtem, opem, auxiliúmque afferat. Sed præterea (vt ingenuè, & liberè dicam) tantum abeſt, vt hactenus edita commentaria me deterruerint à ſcribendo, vt illa magis mihi animum fecerint ad ſcribendum: non illa quidem ratione, quod cæteris me eruditione, aut copia dicendi anteire credam; neque enim mihi tantum arrogo, qui ſæpiſſimè exterreor, ac ſentio, quàm meæ ſint imbecillæ vires: ſed cum apud medicos nulla fortè ſit res adeo difficilis, & de qua tantopere non ſolùm docti, ſed etiam indocti diſſentiant; egóq; ipſe priuatim à pleriſque, vel doctiſſimis, & celeberrimis viris de vniuerſa propemodum re diſſentiam, in eodem argumento verſari, atque huiuſmodi tractationem in medium afferre non ſum veritus. Ita enim mecum ipſe reputo, hunc meum conatum alterutra ratione aut mihi, aut alijs profuturum eſſe; ſi enim accidat, quod magis probabile, & rationi conſentaneum videtur, vt ego in huiuſmodi maximarum rerum ignoratione verſarer, ſi quis errorem aliquem, quouis tandem, aut loco, aut tempore mihi monſtrauerit, & rationem docuerit, vnde ad rectam viam redire poſſim, tantum abeſt, vt illud vnquam ſim ægrè laturus, vt huic magis ingentes gratias, tanquam pro ſummo beneficio, perpetuo ſim habiturus: ſi verò contrà eueniat, vt aliqua ſaltem in parte nos rectè ſentiamus, errores detegamus, ac veritatem è tenebris eruamus, nullum pariter maius beneficium vnumquemque accipere poſſe exiſtimo, quàm ſi illi plana, & certa via pateat, vnde errorem deponere poſſit. Neque eſt vt quenquam, qualiſcunque tandem ille fuerit, à dimittenda, quam antea probauerit, ſententia, & ſemel concepto errore pudor deterreat, ſi modò ratio, ſi veritas ita perſuadeat; cum veritatis in primis veritatis inquiſitionem, atque inueſtigationem, tanquam propriam homines perpetuò ſibi proponere debeant. Ego quidem, quod vnum, antequam incipio, mihi monendum reſtat, nominandis viris, à quibus aliqua ratione diſſentio, & hac vniuerſa tractatione talem ſcribendi moderationem adhibere ſtudebo, vt modeſtiam in me nemo, aut temperantiam deſiderare poſſit. Quod ſi acerbius aliquod verbum mihi fortè exciderit, vnde aliquis poſſit offendi, illud in præſentia, tanquam me imprudente, & inuito dictum, in vniuerſum deleo, & libenti animo reuoco.

Vbicunque iniquo, & infauſto omine huiuſmodi morbi ſe prodere, & apparere cœperunt, vehementer dubitatum fuiſſe audio, quales nam illi fuerint; atque illud in primis, an peſtilentes illos, immò verò peſtem ipſam appellare, an magis eos ab omni peſtilitate alienos eſſe, affirmare liceret: Nam Venetiis tum alios, tum multos præclaros philoſophos, & medicos, quales in alma ciuitate perpetuò florẽt, ancipiti prorſus diſputatione, in vtranque partem copioſè diſſeruiſſe, & acriter litigaſſe accepimus. Sic Mantuæ de huiuſmodi morbis maximæ diſputationes & lites habitæ ſunt; qua de re Ioan. Baptiſta Suſius medicus nobiliſſimus, atq; in Hippocratis & Galeni ſcriptis, ſi quis alius hoc tempore mirabiliter verſatus, doctiſſima edidit commentaria, quibus copioſè, & grauiter probare contendit vrbem illam nobiliſſimam proximo anno M D L X X V. ab omni morbo contagioſo, & peſtilenti longè fuiſſe alienam.

Sic apud nos (ne loca ſingula recenſeam) hac de re frequenter diſputatum eſt, vt lis hactenus ſub iudice verſari, neque adhuc ſatis definita eſſe videatur. Itaque nos quoque hunc locum primum tractabimus, qualeſnam huiuſmodi morbi ſtatuendi ſint, & an veræ peſtis nomine ſint appellandi.

At verò hac in re vix aliquid ſtatuere poſſe videmur, niſi primũ intelligamus, quid in vniuerſum ſit peſtis: quæſitum planè apud medicos, ſi quod aliud, difficilè, & reconditum, in quo explicando, nobis quoque ingenij noſtri vires experiri liceat.

Quoniam autem propria vniuſcuiuſque rei vis, & *4. De diff. pulſ c. 1.*
eſſentia definitione in primis declarari ſolet, quam duorum generum Galen. eſſe docet; alteram, quæ declarat definiti notionem, & ſumitur à communi hominum opinione; alteram, quæ eſſentiam demonſtrat, & conſtat ex determinato genere, & differentiis, vtranq; nos inueſtigare conabimur; quam methodum paſſim Galen. maximè verò *libr. de* *c. 1. & 2.*
morb. differ. ſolet obſeruare. Itaque homines peſtilentiam aliquo in loco eſſe arbitrantur, cum plurimi ægrotant, à ſe inuicem inficiuntur, & miſerè pereũt,

vt conſenſu omnium ſtatuendum ſit, peſtem morbum eſſe, atq; illum quidem pluribus communem, & perniciosum. Sic aliàs plerique nomen peſtis ad res pernicioſas, & ſummè periculoſas haud ineptè accommodant: qua ſignificatione frequenter Cicero peſtiferum magiſtratum, peſtiferum bellum, peſtiferos ciues appellare conſueuit.

Iam verò morbi ſunt triplices, intemperies partium ſimilarium; mala compoſitio inſtrumentalium; ſolutio continui, vtriſque communis: vnde peſtis, ſub horum aliquo, vel ſub omnibus contineatur, neceſſe eſt. Non ſum neſcius alios diuerſam hac de re diſciplinam tradere; ſed illos in præſentiâ nihil moramur: ſiquidem, quod ad artis medicæ dogmata pertinet, Galenum perpetuò imitari, & ab illo ne latum quidem vnguem diſcedere nobis iamdiu conſtitutum eſt; cum quo, vt de Platone aliquando ſcriptum reliquit Cicero, errare malumus, quàm cum iſtis vera ſentire. Tum verò morbi aut ſunt
2. De natur. Hum. tex. 1. omnibus communes, quos Græci *cinus*, *pandimus*, *& pancinus* appellant, (has etenim voces ſynonimas eſſe, ac idem prorſus ſignificare nos exiſtimamus) & ſunt, vt placet Hippocrati, quicunque plurimos aggrediuntur, ſiue iuuenem, ſiue ſenem, ſiue mulierem, ſiue virum, ſiue meri, ſiue aquæ potatorem, ſiue manducantem mazam, ſiue panem, ſiue exercitio multo, ſiue pauco vtentem, omnes ad ſummam, cuiuſcunque ſtatus & conditionis; aut illi ſunt ſparſi, quos Græci *ſporades* nominant, quando nimirum, illi inter ſe diſſimiles, & genere diuerſi non omnino multos, ſed ſeorſum vnumquemque apprehendere ſolent; hunc pleuritis, illum febris tertiana, &c. Priores aut regionem aliquam, aut multas etiam aliquo tempore infeſtant, qui à Græcis tum *epidimi*, tum *epidimij* vocantur, à noſtris *populares*, *vulgares*; aut aliquam regionem tanquam familiares perpetuò affligunt, qui Græcis *endimi* dicuntur, nobis cum Cicerone *patrios*, *vernaculos*, ac *domeſticos* vocare licet. Morbi populares aut ſunt pernicioſi, vt pleroſque interficiant; aut non ſunt pernicioſi, vt ab iis plerique euadant; ſi ſint pernicioſi, ſunt peſtilentes: ſi non ſint pernicioſi, ſunt ſimpliciter populares. Atque hanc nos germanam, legitimam, & in primis Hippocratis, & Galeni diſciplinæ conſentaneam horum nominum explicationem eſſe exiſtimamus: quam tamen plerique minus aſſecuti eſſe videntur.

Vnde hac in re non ſatis probare poſſum ſententiam illorum, qui ſporadicos morbos ſub vagantium, & vulgarium morborum genere collocare ſolent: etenim vel ipſum per ſe nomen facile indicat eos minimè paſſim vagari, cum magis particulatim, & ſparſim hunc vel illum, hominem aggrediantur, quæ Galeni etiam doctrina ſatis perſpicua eſt, ægri-
Princ. 1. Epid. tudines diſperſas (ille inquit) Hippocrates vocare conſueuit, quæ non omnino multos, ſed ſeorſum vnumquemque apprehendunt. Immò verò ſi paſſim vagarentur, & multos inuaderent, iam non diſperſi morbi, ſed magis communes eſſent dicendi. Quamobrem non iniuria Gal. morbos ſporadicos morbis vulgaribus, & vagantibus, tanquam maximè diſcrepantes paſſim opponere ſolet. Oſtendit
1. De rat. vict. in m. ac. 9. hac oratione Hippocrates (ille ait) multos morbos vno tempore fieri, quos, ſi pernicioſi fuerint, peſtem appellant, ſin mitiores, altera quadam indicant appellatione; Eſt autem & aliud morbi genus commune multis, quod endemum, vel endemium appellant, quaſi patrium, aut vernaculum dixeris. His autem omnibus aduerſantur *ſporades*, id eſt, qui ſparſim, priuatimque prehendunt, ægros diſcrepanter fatigantes, neque ſecundùm communem modum
... 1. Epid. conſtantes. & rurſus. Conſueuit quidem Hippocrates vtraque hæc ægritudinum genera & communia, & paſſim graſſantia nuncupare, cæteras verò *ſporades*, id eſt diſperſas ſcilicet quæ non omnino multos, ſed ſeorſum vnumquemque prehendunt: nam ſæpius Græci *ſporadicas* pro diſpergere, & abinuicem ſeparare, vſurpatunt, & ad eum modum Thucydides de iuuenibus ait, *verè autem alij in alia ciuitatis parte diſperſi perierunt*. Sic aliàs Galenus ſporades 3. De admi. anat vocat venas aliquot per cutem modicis interuallis 1. Polit c. 5: 1. de hiſtor. ani c. 1. ſparſas: & Ariſtoteles *ſpirin*, animalia vocat, quæ huc illuc diſperſa, non gregatim paſcuntur, quæ etiam ſolitaria, ſeu ſoliuaga alio nomine appellantur: ſicuti altera vocat *ſporadica*, quæ ciuitatum ritu ſocietatem ineunt, & vnà viuunt, vt apes, & formicæ in primis: adeo vt ſi vocabuli vim, & rem ipſam ſerio velimus animaduertere, nulli dubium eſſe poſſit, morbos diſperſos ad communes, & vagantes referri non poſſe. Itaque neſcio quid in mentem venerit Fernelio (quem virum illuſtri prorſus ingenio, & admirabili eloquentia donatum plerique tanquam diuinum quoddam numen ſuſpiciunt, & admirantur) vt tum aliis rebus, tum maximè iis nominibus explicandis noua comminiſceretur, ſcienſque ac volens à Galeno deficeret. Cuius autoritatem deinceps ſecuti ſunt plerique omnes noſtrorum temporum medici, qui morbum epidemium eſſe docent, non vni tantùm regioni, ſed pluribus communem, ob aëris ſuperſtantis atque vndique ambientis alterationem, à ſuperioribus, cœleſtibuſque cauſis oriundam, minimè à ſolis inferioribus. Morbum pandemium definiunt, qui ſit quidem omnibus communis, ſed pendeat à cauſa inferiori, cibo, potu, & aliis, quæ eandem rationem ſortiuntur, minimè ex aëris alteratione, aut alia cœleſti cauſa. Atque ne in ſingulis recenſendis ſim longior, mirum quàm in hac nominum explicatione, atque vniuerſa hac de re doctrina omnia peruertant, atque confundant. Quod quidem ſic ſe habere facilè vnuſquiſque poterit intelligere, partim ex iis, quæ à nobis iam conſtituta ſunt. partim ex iis, quæ poſteriùs tractabuntur. ſed in primis ex accurata lectione vnius Galeni, quem non modò in nominum obſeruatione, ſed in vniuerſa re medica, medicos imitari, atque omnia quoad fieri poteſt, ad ipſius dogmata referre maximè velim. Modò redeuntes ad rem, ita nos ſtatuimus, omnes in vniuerſum, & omnis generis morbos peſtilentes eſſe, immò verò ipſam peſtem efficere, ſi modò illi ſint vulgares, & maiorem hominum partem interficiant: ita quidem, vt peſtem hac vna forma, & charactere circumſcribendam, & determinandam eſſe nos exiſtimemus. At verò quoniam huiuſmodi 1. De rat. vict. in m. ac 9. ſententiam, quam Galenicam atque adeo veriſſimã eſſe nos minimè dubitamus, plerique tanquam paradoxon, & fortè ab omni veritate abhorrentem, minus hoc tempore ſuſcipiunt, inſtituti noſtri ratio nos hic paulisper conſiſtere, & immorari cogit. Si quis quærat, quamobrem magnus Hippocrates nullum de peſte peculiare commentarium ſcripſerit, huic reſpondet Galenus, quoniam in libris Epid. ille ſatis demonſtrauit peſtem vnum eſſe ex morbis vulgaribus: quæ eadem fortè ratio Galeno etiam perſuaſit, vt ab huiuſmodi argumento priuatim abſtineret. Atque profectò ſi accuratè nos animaduertamus, colligamúſque omnia, quæcunque ſparſim variis locis, in primis verò in libris Epidem. tum ab Hippoc. tum à Gal. hac de re tradita ſunt, vnuſquiſque ſatis intelliget, quàm temerè, & ſine vlla cauſa plerique tantum oſcitantiæ, & negligentiæ crimen diuiniſſimis viris imponant, quaſi partem artis medicæ maximi momenti, adeóque vniuerſo orbi maximè neceſſariam, intactam reliquerint. Ad quem certè modum aliorum frequentes querelas audire ſoliti ſumus, qui vehementer dolent, & ægrè admodum ferunt, quod plerique alij perfecerint,

Galenum

Galenum vnuſcuiuſque morbi particularem tracta-tionem minimè perfeciſſe, adeo vt pronunciare, ac prædicare ille non vereatur, neminem vnquam ex vno Galeno, in abſolutum medicum euadere poſſe: ignaua prorſus, atque inſana vox: vt nos contrà affirmare non vereamur, cum maxima & innumerabili turba medicorum, vnum in primis Galenum diuino munere mortalibus datum eſſe, vt quod nemo alius aſſecutus eſt, medicam ille artem illuſtraret, atque vndique perficeret: quandoquidem Galenus vniuerſæ artis manifeſta principia, ſolida fundamenta, & præclaram methodum ita conſtituit, iecit, & docuit, vt ad cognoſcendos, vel ad curandos morbos nihil præterea deſiderare poſſimus: quod priuatim de peſtilentia verè affirmari poſſe non dubitabimus. Quod ſi legantur quicunque aut præterito, aut noſtro tempore hoc argumentum tractarunt, quidnam obſecro proferre illi poſſunt, quod non ex noſtro Galeno magis accuratè, & exquiſitè nos conſequi poſſimus? Afferent fortaſſe arbitror, ingentem illam ſyluam præſidiorum, quæ ſecreta appellant, de quibus poſterius à nobis tractabitur.

Cum igitur, tum in aliis artis medicæ partibus, tum in hac ipſa tractatione de peſte, Hippocratis & Galeni præceptis non deſtituamur, enitendum eſt nobis, vt ex eorundem doctrina veritatem illam confirmemus, quam modò probandam ſuſceperamus, nimirum omnes morbos, quicunque tandem illi fuerint, peſtilentes eſſe, adeoque veram peſtem fieri, dummodo illi ſint vulgares, & pernicioſi, ita quidem vt Galenus nuſquam, & nunquam aliam nobis peſtilentiæ formam tradiderit, niſi quam huiuſmodi bini termini, tanquam determinati cancelli circunſcribere, & concludere videntur.

1. De rat. vict. in m. ac. *Oſtendit hac oratione Hippocrates* (ille ait) *morbos multos vno tempore fieri, quos ſi pernicioſi fuerint, peſtem appellant; ſi verò ſint mitiores, altera quadam appellatione epidemos, vel epidemios nominant; vt epidemius morbus ſit, qui tempore aliquo in regione aliqua abundet, inſoleſcatque, peſtis verò epidemia pernicioſa.*

Protrm. 1. epid. & rurſus. *Ex morbis vulgaribus, quos Græci epidemos, vel epidemios vocant, pernicioſiſſimi quique peſtilentes vocantur.* Sed aliàs omni luce clarius.

3 Epi. ſect. 3. com. 20. Vnus de vulgaribus morbis & ipſe peſtilens eſt: neque enim certi eſt morbi nomen vulgare, vel peſtilens: Cæterum quicunque vno in loco multos ſimul inuaſerit, vulgaris vocatur, qui ſimul ſi hoc

4. Epid. ſect. 7. com. 1. habeat vt multos peremat, peſtis fit. & iterum: Atque hucuſque (inquit) vulgaris hic morbus erat, nunc verò peſtilens eſt factus, cum multi mori cœperint. Sed ne ſimus longiores in aliis recēſendis locis, qui certè iis planè conſentientes apud Galenum plurimi non deſunt, vt ignorari non poſſint, rem ipſam aggredimur. Itaque ſi omnes omnium temporum peſtilentias ſtudioſè memoria repetamus, atque ſingula vniuſcuiuſque tum ſymptomata, tum morbos accuratè animaduertamus, illa quidem ita multa, varia, inter ſe diſſidentia, ac ſæpenumero contraria fuiſſe deprehendemus, vt vnuſquiſque facilè intelligere poſſit, peſtem vno morbi genere minimè coanguſtari, ſed omnes in vniuerſum amplecti.

Quod primū nobis maximè demonſtrabit conſtitutio libri tertij Epid. quam ſolam inter omnes verè peſtilentem Galenus appellare conſueuit. Cum enim propoſitum eſſet Hippocrati hoc in loco (vt Galeno placet) deſcribere tempeſtatem peſtilentem, immò verò peſtem, quæ multarum gentium fuit communis, incipit ab anni conſtitutione.

Annus Auſtrinus, pluuius, & ventis in totum ſilens, quod mox particulari enarratione autumni, hyemis, & aliarū anni partium verum fuiſſe probat.

Tum verò ſtatim ille initium facit ab iis, quæ hac tempeſtate contigiſſent hac ſerie.

8 *Cum eſſet totus annus Auſtrinus, humidus, & lenis, per hyemem quidem ſalubriter egerunt, præter tabidos, de quibus modò ſcribemus.*

9 *Ante ver vna cū frigoribus cōſecutis, ſacri ignes multi; hos cum occaſione affecerunt, illos non, qui maligni, ſiue malè morati cum eſſent, multos interfecerūt.*

10 *Multi faucibus laborabant, voces vitiatæ.*

11 *Febres ardentes, phrenitici.*

12 *Ora aphtis vitiata, pudenda tuberculis, lippitudines, carbunculi.*

13 *Alui turbatæ cibum faſtidiebant.*

14 *Quidam ſitibundi erant, quidam non.*

15 *Vrina turbata, multa mala.*

16 *Soporoſi diu, rurſuſque inſomnes erant.*

27 *Multi prorſus non iudicabantur morbi, quidam ægrè.*

18 *Aqua inter cutem.*

19 *Tabidi multi.*

20 *Habes morbos qui vulgabantur.*

21 *Ex qualibet morborum, quos recenſuimus, ſpecie complures ægrotabant, & moriebantur.*

Acciderunt autem cuique horum hunc in modum. Hactenus Hippocrates. Quo quidem loco (ne tranſcribendis vniuerſis ſententiis tempus longius perdamus) deinceps ille, ac ſeparatim ſingulorum tractationem aggreditur, atque accuratiſſimè explicat, quæcunque aliqua obſeruatione digna videri poſſunt. Ex quibus nemo eſt, qui non facilè intelligere poſſit, in peſtilenti huiuſmodi conſtitutione plurima vagata eſſe mala, varia, diuerſa, inuicem diſſentientia, cum febre, ſine febre, eryſipelata, phrenitidem, tabem, carbunculos, apoſtemata, & alia huiuſmodi varia prorſus ſymptomata: diuerſas pariter partes corporis laboraſſe: varios demum fuiſſe humorum motus, & errores. Quanquam verò hæc manifeſta ſunt, atque hac in re ſatis vnicuique facere debent, vnum præterea, aut alterum Galeni locum, huc nos afferre non grauabimur, qui hoc ipſum manifeſtiſſimè comprobant.

Febres ardentes, phrenitici. Hipp.

Ardentes febres extiterunt, inuadentibus in iecur, & ventrem bilioſis excrementis: phrenitici verò, caput petentibus. Galen.

Memoria enim repetenda eſt communis hæc ratio, ab eodem ſtatu gentium putridum humorem non eaſdem aggredi partes, quod nec per naturam eo ſtatu corpus omnium eadem conditione poſitum eſſet, ſed alius eſſet alia pars infirmior. Alio item loco. Com. 12.

Huiuſmodi tempeſtas videtur in corpore plenitudinem aceruaſſe, & repleſſe caput, idque omnibus morbis commune fuiſſe, ſed proprio quenque morbo alium alio correptum pro ſua cuiuſque natura: alui fluxionibus, acribus deiectionibus, pinguibuſque bilioſos: rubicundi verò, & ad melancholiam procliues, & craſſo ſanguine, calidóque præditi non iniuria phrenitide, & febre ardente correpti ſunt, & etiam cruentis dyſenteriis, vt maximè par fuerat: quæ autem eſſent naturæ vel calidiores tantum, vel frigidiores ſimul, & humidiores; has par erat, vt & quæ nec facilè febribus cedebat, nec bilioſis affectibus, in ſolas incidiſſe defluxiones a capite, eaque imbibiſſe. Hactenus Gal. Quod ſi quis his non acquieſcit, is vniuerſum illud commē-tarium perlegat, in quo infinita alia propemodum loca huic ſententiæ conuenientia facilè reperiet, quæ nos breuitatis gratia conſulto prætermittimus. Com. 70.

Porrò ſi memoria repetamus peſtilentiam celebrē Thucydidis, cuius Galenus frequenter meminit, & quā eandem eſſe nos exiſtimamus cū ea quæ deſcribitur ab Hippocrate; peſtilentiam grauiſſimam, quæ ipſius Galeni tēpore diutiſſimè perſeuerauit; alias itē, quæ poſteriore tēpore euenerunt: atq; vniuſcuiuſq; morbos, ſymptomata, progreſſiones partes corporis laborantes & ſingula accuratè conſideremus, huiuſ-

modi ſententiā meo quidem iudicio nullā amplius dubitationē habere. veréq; ſuperius ſtaturum eſſe videbitur, peſtilentiā vnico morbi genere nō coarctari, neq; vnā corporis noſtri particulā petere, immò verò omnes omniū generum morbos, quicunq; tandē, & qualeſcunq; illi fuerint, ad illam opportunè referri, ſi modò ſint vulgares & pernicioſi; quaſcunq; itē partes corporis, huic tanto malo obnoxias eſſe.

Cæterum hoc loco ingens ille ſcrupulus euellēdus eſt, qui pleroſque ſtimulat, ac pungit, *An peſtis abſque febre conſiſtere poſſit*; quandoquidem pleriq; omnes illud aut difficilè, aut certè vix vnquam fieri poſſe contendunt, pro certo ſtatuentes à peſte febrē nunquam ſeparari, immò verò peſtem non aliud eſſe, quàm febrem maligniſſimam, quæ directò cor petens, hominem breui tempore perdat. Cuius quidem ſcotētiæ patroni primum afferunt Hippocratē, qui non modò febrem à peſte nūquam ſeparari, ſed peſtem non aliud quàm febrem appellare videtur.

Lib. de flatibus.

Sunt (ille ait) *duo febrium genera; alterum cōmune omnibus peſtis appellatur: alterum propter malam victus rationem his priuatim contingit, qui ea vtuntur.* Cuius viri deinceps auctoritatē maximam ſecuti eſſe videntur, Paulus, Aetius, Auicenna, atq; omnino medici ferè omnes Græci, Latini, Arabes, qui communi quadam omnium confeſſione peſtilentem morbū inter febres collocare, & certis quibuſdam ſymptomatis definire ſolent, vt aliam prætèrea peſtilentiæ formam illi agnoſcere non videantur.

Sed & rationes illi addunt: cū enim peſtis, ſi quis alius, ſit morbus acutiſſimus, vt ille febrem adiunctam habeat, neceſſe eſt; quandoquidē vel teſtimonio Hippocratis & Galeni pluribus in locis, febres à morbis acutis ſunt inſeparabiles. Præterea cū peſtis (id quod à nullo ferè in controuerſiam duci arbitror) ex ſūma putredine ortum ducat, quam gignēdis febribus accommodatiſſimam eſſe facilè omnes intelligunt, atq; hoc malum cor ipſum, quaſi totius corporis arcem perpetuò oppugnare, ſæpè etiā expugnare ſoleat, quod ſanè membrū non ſolū præcipuam, ſed vnicam ſedem omnium febrium eſſe iādiu conſtitutum eſt, aut difficilè omnino, aut certè nunquam fieri poſſe videtur, vt in tanto congreſſu, vrgentéq; tam valenti cauſa illud omnis febris ſit immune. Longa demum experientia hoc ipſum probare conantur, acerrimè contendentes neminē vnquam peſte laborantem à febre liberum fuiſſe. At verò ſi memoria repetamus, quæ ſuperiùs conſtituta ſunt, nos contra aduerſam ſententiam tueri, & peſtem aliquando ſine febre conſiſtere affirmare non verebimur: quemadmodum è contrario peſtilērem pariter febrē ſine peſte aliquando fieri certū eſt, vt apud nos, potiſſimū ineunte vere ſæpenumero euenit, & perſpicuè docet Galenus loco notabili Epid.

3. Epid ſect. 7. com 57.

his verbis: *Et peſtis quoque illa longiſſima, quæ noſtra ætate vulgata eſt, ex ijs, quæ per aluum vacuantur, omnes propemodum ſuſtulit: quæ euacuabantur, erat colliquatio, quod quidem videtur ſymptoma eſſe in perpetuum febris, quam peſtilentem priuatim vocant, cum vel citra peſtem mortales corripiat*: quod etiam alibi confirmat quæ quidem huc afferre, & particularim notare volumus, vt animaduertatur oſcitantia, diutius certè non ferenda duorum virorum maximi nominis; quorum alter faſciculos de peſte, alter cōtradictiones medicorum iamdiu ſcriptis mandauit: qui non ſine inſigni huius loci deprauatione, illum in contrario planè ſenſu afferunt, hac ſerie.

3. de præſag. expulſ. c. 4.

And. Gallus faſcic. 4. an peſtis ſit feb. Card. lib. 2. contrad. medic. tract. 5. contrad. 4.

Quæ euacuabantur erat colliquatio, quod quidem eſſe ſymptoma videtur in perpetuum febris, quam peſtilentem priuatim vocant, cum mortales, vel citra febrem peſtis corripiat: quam profectò lectionem vnuſquiſq; facilè intelligit non modò à legitima Galeni litera prorſus alienam eſſe, ſed etiam manifeſtam contradictionem continere, vt hinc fructuoſo planè inſtituto, ſtudioſi diſcant, velim, ſingulos aliorum locos qui ab auctoribus proponitur, perpetuò, & accuratè cum authenticis conferre.

Sed redeo ad rem, demonſtraturus peſtem aliquando ſine vlla febre graſſari, ac homines interficere: etenim ſi peſtis nullo particulari, & determinato morbo concluditur, & circumſcribitur: ſi nulla eſt corporis pars, quam illa in primis non aggrediatur, & quam totius mali veluti fontem appellare non liceat, quod iam ſatis mihi demonſtraſſe videor, vt peſtis aliquando ſine febre contingat, neceſſe eſt. Præterea verò quid prohibet, quo minus communi aliqua de cauſa, de qua poſteriùs tractabitur, malitioſi quidam, & venenati humores aggregari, putreſcere, & corrumpi poſſint extra venas tantum; vnde homines variis prorſus, & variarum partium morbis abſque vlla febre laborent, & frequenter moriantur? quemadmodum certè ſunt determinata quædam venena, ſiue ab animalibus iaculata, ſiue exhibita, quæ tum alias partes, tum maximè cor petendo, & corrumpendo, abſque vllo febris interuentu necem velociter afferre ſolent.

An fortaſsè hac in re nobis exēpla deſunt? Thucydides celebrem illam peſtilentiam accuratiſſimè deſcribens, vt neque leuia quæque prætermittat, febris non meminit, cuius tamen præcipuam mentionem illum facturum fuiſſe credi poteſt, ſi modo illa ægroti manifeſtò laboraſſent; quanquam ex immoderato interno ardore, vt neque tenuia veſtimenta, nec aliud quicquam ſuſtinere illi poſſent, ne febre quidem illos caruiſſe conijcere licet. Galenus cuiuſdam ſæuæ peſtis aliquando meminit, quæ in ſummos pedes graſſabatur; quos quidem ægrotos omnis febris immunes fuiſſe veriſimile eſt. Paulus colicam ægritudinem ſuo tempore inſtar peſtiferæ contagionis graſſatam fuiſſe tradit, quæ ab Italiæ finibus incipiens per pleraque alia Romani Imperij loca impetum fecit; non paucis in morbum comitialem, alijs in membrorum reſolutionem, incolumi ſenſu, nonnullis in vtraque delapſis; ex quibus magna pars eorum qui in comitialem ceciderunt, mortui ſunt, quorum verò morbus in paralyſin tranſierat, plerique euaſerunt. Ioſephus cuiuſdam grauiſſimæ peſtilentiæ mentionem facit, in qua ex vna dyſenteria quàm plurimi obierunt; ita quidem vt antè eorum obitum pleriſque inteſtina corrumperentur. Sed quid plura teſtimonia quærimus? Legatur vniuerſum commentarium Hippocratis, & Galen. illius conſtitutionis peſtilentis, in quo non deſunt multi & perſpicui loci apud vtrumque, qui huiuſmodi ſententiam manifeſtò confirmant; ex quibus vnum, aut alterum nos hîc notare non grauabimur.

3. de vſ par. c. 5. lib 3. c. 45.

Init. lib 6. antiq.

Quorum caput (inquit Hippocr.) *horum quid tentaret, his caput totum glabreſcebat, & mentum oſſáque denudabantur, decidebántque, ac multa extiterunt fluxiones. His adiuncta aliquando, & aliquando non erat febris.*

3. Epidem. ſect. 3. 25.

Peiora erant in quibus profundū ſeceſſit humor ignē ſacrū efficiens, cum in viſcera, & principes partes ſe cōferens, præter alia ſymptomata febres etia acutas generabat: quibuſdam tamen, quibus in ſuperficie erat huiuſmodi putredo, partes etiam citra febrem marceſcebant; quorum quidam hac de re præcipuè incolumes euaſerunt, vitioſis humoribus ſimul per eas partes, quas ij putrefecerant, emiſſis: oberrabat enim, vt ipſe vocauit, fluxio per totum corpus, hoc eſt, temerè, nulloque ordine, & caſu vagabatur, vt quo eſſet influxura, medicus arte præſagire non poſſet. Item poſteriùs.

Galen.

Excremēta biliosa, pinguia, tenuia, aquoſa, atq; ipſo morbus multis eo erupit citra febrem, & in febre. Quē locum interpretatus Galenus; *præſens ſermo* (inquit) *continet*

Hippocr. 55.

cõ:inet omne genus morbi, quatenus homines inter ſeſe, natura, ætate, & victu diſtant. Ergo cũ alijs alius abundaret ſuccus, hic à ſtatu aëris auctus eſt, vt demonſtrauimus: tandẽ putredine excipiente putrefactio pro humorum differentia collectorum variabat. Iam quia hæc in locum cuique ægro natura imbecillimum ſe conferebat, multis contigit partibus lædi, quod & homines ſatis multi eſſent. Proinde erat probabile, natura bilioſis, & iis, qui in ætatis flore eſſent, & ſollicitis, iiſque qui laboribus ſeſe, & adminiſtrationibus conficerent, hæc abundaſſe. Porrò multos dixi hoc morbo laboraſſe, hoc eſt decesſiſſe talia: etenim etiam citra febrem hoc dicit quibuſdam accidiſſe. Hactenus Galenus. Quos quidẽ locos licet prolixiores, conſulto hic nos transſcripſimus, quod illos non ſolùm ad hanc rem, de qua agitur in præſentia, ſed etiam ad ſuperiorem diſputationem præclarè accõmodatos eſſe exiſtimemus.

9 de ſimpl. med. Deniq; Galenũ audiamus de vſu boli Armenæ, quod medicamentũ in peſtilentia ad cœlũ effert, ita loquentem. *Cæterum bibitur ex vino albo, conſiſtentia tenui, modicè diluto, ſi aut planè febre careat, aut leniter ea teneatur, ſin grauiter febriat, admodũ aqueo.* qua ſẽtẽtia (mihi quidẽ vt videtur) nihil clarius dici potuit; quanquam medicus archiatros, cuius ſuprà mentionem fecimus, illam interpretatur, ac refert ad homines ſanos, minimè peſtilentia laborantes.

Andr. Gal. ſup. Neq; Galeni ſermo (ille ait) de bolo Armena cõtrarius exiſtimatur, cum hoc loco Galenus propinet bolũ Armenam ſanis, qui ſunt ſine febre, quam interpretationem à Galeni mente prorſus alienam reiiciendam eſſe putamus; ſiquidem manifeſtè ille de hominibus laborantibus, ac de curatione, minimè de ſanis, aut de præſeruatione loquitur, quod apertè monſtrant verba illa: *Quotquot hoc medicamentum bibere, celeriter curati ſunt; at quibus non profuit, omnes interiere,* ſcilicet, cum nec alio quouis iuuarentur: vnde colligitur, quod iis duntaxat non fuerit auxilio, qui planè erant incurabiles.

De peſt. c. 57. Qua in re præterea, neq; ſatis mihi probatur reſponſio doctiſſimi Mercurialis, qui hanc ipsã Galeni ſententiã interpretatur de febre exigua, & vix ſenſibili. Quam eandẽ quoq; reſponſionẽ ille accommodat ſententiis Hippocratis, quæ, vt ſuperiùs notauimus, pleroſq; ſine febre peſtilentia laboraſſe aſſeuerant. *Peſtis* (ait Merc.) *fieri quidẽ poteſt interdũ, & fit ſine febre inſigni, quẽadmodũ docet Galenus nono illo de ſimpl. medic. ſed quod fiat peſtis ſine febre ſaltẽ exigua & vix ſenſibili, nunquam eſſe poteſt: Et propterea quando Hippocrates narrat ægrotos aliquos fuiſſe ſine febre, intelligendũ eſt de febre inſigni. Etenim Galenus tradens rationẽ exhibendæ boli Armenæ, triplicẽ hominũ conditionẽ conſiderat: qui planè febri careant, qui leniter ea teneantur, & qui grauiter febriant; vnde quomodo prætermiſſa prima, & poſtrema conditione, ſententia in vniuerſum ad mediã duntaxat ſit referenda, ego prorſus nõ video, præterquam quod Galenus, ſi quis alius, proprij, perſpicui, & exquiſiti ſermonis obſeruantiſſimus, apertiſſimè, & planiſſimè inquit, vt apertius, & planius dici nõ potuerit* (ſi illi planè febre careãt.) Atq; hoc idẽ de Hippocrate ſtatuendũ eſſe nos exiſtimamus, qui pleriſq; in locis atq; dilucidè admodũ huiuſmodi ſententiam expreſſit; vt ex hac mutua quoq; grauiſſimorum hominum conſenſione ſententiam noſtrã haud leuiter confirmare nobis liceat.

Neque verò magis de hac ſententia me dimouere poſſunt, quæ ab aduerſariis obiiciuntur. Etenim quod attinet ad teſtimonium Hippocratis *lib. de flatibus*, hunc nos librum cum doctis quibuſdam viris inter libros Hippocratis legitimos haud recipiendum exiſtimamus; ſiquidem in eo pleraque non deſunt, quæ à dogmatibus ipſius Hippocratis, adeoq; veritate ipſa manifeſtò ſunt aliena: quale eſt (ne plura afferam) quod hoc ipſo loco habetur, febrẽ aſſidere omnibus aliis morbis. Quod ſi tamen adhuc illum, tanquam magni Hippocratis obſtinatè ſuſcipere velis, vnũ cũ Galeno dici poteſt, ſatis eſſe ſi illius ſententiæ maiori ex parte veritatem contineãt; *6 Aph. c. 57.* qua quidẽ vna eadem ratione omnes medicos nos libẽter excuſamus, ac tuemur, quaſi illi haud temerè in vniuerſum ſtatuerint, quod maiori ex parte ita ſe habet, quemadmodum certè nos quoque peſtem febri plerumque copulari non inuiti credimus.

Sed eſto: ſit liber Hippocratis, perpetuam veritatẽ contineat; equidem adhuc non ſatis intelligo, quomodo hinc aduerſarij colligant cuicunque peſtilentiæ neceſſariò febrem accedere: vnde hic locus, quem fortè nemo hactenus ſatis eſt aſſecutus, magis accuratè, & exquiſitè diſcutiendus eſt.

Febrium (inquit Hipp.) *duo ſunt genera: alterum commune, quod dicitur peſtis, alterum priuatum.* Hæc diuiſio eſt febris tanquam morbi communiſſimi in duo membra: & alteram omnibus communem eſſe ait, quæ vocatur peſtis: alteram vnicuique propriam, quæ ratione victus prouenit: an hinc colligendum eſt, peſtem omnem eſſe febrem? non puto. Quod ſi propoſitiones formare velimus, vt ad dialecticos diuertamus, iuxta regulas libri Peri Herm. non erunt aliæ, quàm hæ duæ; aliqua febris eſt peſtis: aliqua febris non eſt peſtis: quæ ſunt duæ ſubcontrariæ ambæ veræ: quarum contradictoriæ ſunt ambæ falſæ: nulla febris eſt peſtis; omnis febris eſt peſtis.

Si quis igitur hinc deducat, omnem peſtem eſſe febrem, vel cum febre, hic argumentabitur à particulari affirmatiua, ad ſuam conuerſam vniuerſalem, quod non licet: aliqua febris eſt peſtis, ergo omnis peſtis eſt febris. Rationalis (exempli gratia) duplex eſt genus, alterum corporeum, quod animal vocatur, alterum incorporeum, quod ſubſtantia ſeparata eſt; an hinc ſequitur omne animal eſſe rationale? Quocunque igitur ſe vertant aduerſarij, hic certè locus non ſatis eorum opinioni fauere videtur.

Iam verò morborum acutorum febres continuæ ſunt, & inſeparabiles, ſi modò illi febrem adiunctam habeant; ſed omnibus morbis acutis febrem neceſſariò coniungi, illud nos falſiſſimum, & à Galeni mente alieniſſimum eſſe non dubitamus; quandoquidem certo certius apud me eſt, morbos acutos fieri partim cum febre, partim ſine febre; ſed ſi febris adſit, vt illa ſit continua, neceſſe eſt: quemadmodum certè, ſi morbo peſtilenti, procul omni dubio acuto, febris accedat, illam continuam, ac minimè intermittentem eſſe, neceſſarium eſt; quando priuatim autore Galeno fieri non poteſt, vt vlla febris ex ma- *4. Aph. com. 43.* ligna humorum putredine ad aliquam intermiſſionem, & quietem deſinat: vt hac in re probare nequeam ſententiam tum aliorum, tum præſertim doctiſſimi Agricolæ, qui non modò febrem à peſte nunquam ſeparari, ſed illam quoque aliquando intermittentem eſſe velit. Quomodo namque febris *5. Aph. c. 51.* intermittens, ac proinde vel teſte Hippocrate omni periculo vacans, peſtilens, atque adeo pernicioſa eſſe poteſt? Porrò hanc doctrinam, quam nos de febre morborum acutorum nuper indicauimus; apertè admodum & perſpicuè docent Hippocrates, & Gale- *5 prog. 25.* nus; *ſiue acutus* (hic ait) *cum febre morbus ſit, neceſſe eſt febrem continuam eſſe, ſiue abſque febre alius quiſpiam morbus acutus fuerit, qualis epilepſia, apoplexia, conuulſio, tetanus, morbi tum magnitudini, &c.* Sic ille; *ſpirationis facilitatem exiſtimare oportet perquam magnam vim habere ad ſalutem in omni morbo acuto, qui cum febre infeſtet.* Quem locum interpretatus Galenus, *adiecit* (inquit) *qui cum febre infeſtet, vt eum à conuulſione, & tetano, & cholera diſiungeret, & quicunque alij morbi ſine febre acuti ſunt.* Quos quidẽ locos prorſus notabiles, quanquã alioqui præter rem, conſulto hic animaduertiſſe volumus, quod neminem

Digitized by Google

minem hactenus mihi legiſſe contigit, qui illos probè animaduerterit, & hanc rē ſatis fuerit aſſecutus.

cap. 27. Præ cæteris meus nobiliſſimus Mercurialis, quē hominem hic, & vbique honoris gratia nominatum volo, demonſtraturus à peſtilentia ſebrem nūquam ſeparari, inter alias hac vtitur argumentatione. Peſtis omnium conſenſu eſt morbus acutus, igitur eſt cum febre; quam mox ſequelam ille probat autoritate & teſtimonio Hippocratis, & Galeni, qui pluribus in locis vt ſuprà admonuimus, conſtanter aſſeuerant, acutorum morborum febres prorſus eſſe continuas: quaſi verò ita viri grauiſſimi indicare velint, à nullo morbo acuto febrem vnquam ſeparari poſſe: ſed, niſi ego prorſus fallor, longè aliter illi ſentiunt, hoc eſt, (quod repeto iterum) acutorum morborum ſebrem continuam eſſe, non quidem quòd nullus ſit morbus acutus, qui citra illam eſſe poſſit, quando Galenum audimus conceptis verbis conſtituere, atque enumerare nonnullos morbos acutos, qui febre omnino ſunt deſtituti: ſed illud vnum eos docere conſtat, ſi accidat, (accidit autem ſæpiſſimè) vt febris alicui morbo acuto copuletur, illam neceſſariò continuam, ac nunquam intermittentem eſſe, vt omnino rationi conſentaneum eſt. Neque vllo in loco, arbitror, Hippocrates, aut Galenus morbos acutos ſimpliciter à febribus, ſed à ſebribus continuis non ſeparari docent; quanquam ſæpè interpretes legitimam huius ſententiæ intelligentiam peruertunt, & pleriſque errandi occaſionem afferunt. Sic (ex. g.) vbi Græcè habet Galenus, *πυρετοὶ οἱ ἀχώριστοι τῶν ὀξέων νοσημάτων*, Leonicenus ita vertit; febres (*quæ à morbis acutis ſunt inſeparabiles.*) Plantinus, qui poſt omnes fideliorem omnino, & Latiniorem Aphoriſmorum interpretationem edere contendit, hunc in modum; febres, *quæ ſemper comitantur morbos acutos.* Quem profectò locum magis aptè; & ad Galeni mentem vterque reddidiſſet, hoc modo; *febres acutorum morborum ſunt inſeparabiles.*

1. Aph. com 7.

2. & 3. de dieb. decret. Quod ſi demum rem ipſam animaduertere velimus, ſi morborum acutorum forma, vt Galeno placet, tum motus velocitate, tum periculi magnitudine comprehenditur, cur non apoplexiam tantùm, & alios huiuſmodi morbos verè acutos appellare licet, quanquam ſine febre, qui breuiſſimo admodum tempore, maiori ex parte hominem perimunt? Sed alia proſequor. Peſtem ex inſigni putredine ortum ducere, atq; hanc gignendis febribus vehementer accōmodatā eſſe fatemur, cū & Galenus inter præcipuas excitandi caloris cauſas putredinē recenſeat, peſtilentē pariter huiuſmodi putredinem plerunque ipſum cor petere arbitramur; ſed quamlibet putredinē intra venas accendi, perpetuò ſebrē excitare, atq; ſemper vnum cor primum aggredi, illud nos conſtanter negamus; quæ cū ſuperiori diſputatione ſatis confirmata ſint, fruſtra hic non ſunt repetenda.

De cauſ. morb. c. 2. 5. de dif. feb.

De experientia demum, quam pleriq; ſæpenumero iactant, paucis agendum eſt, qui mihi videntur huiuſcemodi argumēto nimis licenter abuti, & plànè quid experientia ſit ignorare. Etenim ſi experiētia, teſte philoſopho, quædam eſt particularium cognitio ex memoria reſultans, ab artis facultate parū omnino deficiens, non eſt credendum omnem euenientium rerum memoriam, experientiā eſſe, & expertum hominem reddere, niſi ratio, iudiciumq; adiiciatur, quo fit rationabilis ad ſimilia tranſitus, & ars quædam (vt ita dicam) particularis conſtituitur. Quãobrē iure Græcus Ariſtotelis interpres, qui ſub Alexandri nomine circunfertur, primū lib. Diuinorū exponēs, dixit, experientiā eſſe cognitionē rationabilē à memoria proficiſcērē. Atq; hoc eſt, quod voluit Galenus, apud quē paſſim legere eſt, experientiā nō eſſe ab ratione diuellendam, alioquin errorum, ac

Init. primi metaph.

periculi plenam eſſe, ciq; omnino fidendū non eſſe.

Quod ſi argumentis planè firmis, & ſummorum virorum teſtimoniis adductam nos ſententiam, niſi fallimur, ſatis, ſupérq; confirmauimus, qui fieri poteſt, vt aliud experientia demonſtret? Sed neq; nobis experimenta deſunt, quæ illis opponere poſſimus, quando in hac peſte non ſolùm noſtro, ſed aliorum quoq; grauiſſimorum hominum teſtimonio, ſine vlla febre pleriq; interierunt: cui fortè maior eſt adhibenda fides, cum illud tum illuſtrium medicorum teſtimoniis, tum rationi planè conſentiat.

Porrò autem antequā huic parti finem facimus, illud vnū reliquum eſſe videtur, vt de contagio diſſeramus. Quanquā enim poſterius, quo loco de cauſis peſtilentiæ agendū eſt, huiuſmodi tractatio alicui videri poteſt opportunior, quod tamen plerique ad conſtituendā peſtilentiæ formam, & eſſentiam, illud neceſſariò cōcurrere arbitrantur, in præſentia de illo agere nobis liceat. Cum verò multa ſint, quæ hac de re quæri, ac diſputari ſolent, nobis in animo eſt, illa tantū breuiter perſequi, quæ ad inſtitutum noſtrum pertinent, & limites medicos nō tranſcendunt. Contagium itaq; eſt vitiū quoddā, ſeu labem, ſeu morbum, ſiue affectū, ſiue aliter nuncupare velis, quod ex alterius contactu cōtrahitur, vnde & nomen ſuſcepiſſe videtur. Sic quicunq; ophthalmia, ſcabie, elephantiaſi, phthiſi laborant, alios ſæpenumero ſecum verſatos eiſdem malis inficere, & in eandē calamitatē trahere cōſueuerunt. Qualis autem ſit huiuſmodi cōmunicata infectio, ſiue alteratio, & qua ratione contingat, illud nos tam reconditum, ac difficile eſſe exiſtimamus, vt nihil certò ſciri, nihil planè cognoſci, aut percipi poſſe videatur. Summa totius rei illa eſt, ex corporibus, rebus, locis malè affectis eleuari tenuiſſimas quaſdā particulas putridas, & malignas, ſeu vaporē, ſeu flatum, ſeu ſpiritum, ſeu expirationē, ſiue alio quouis modo nominare velimus, vnde mirandū certè in modum ſana corpora eandem infectionem ſuſcipiunt. Quamobrem verò contagium aliud quidem externas dumtaxat partes occupet, aliud ad internas penetret; hoc leuius ſit, & abſque vllo diſcrimine, illud periculoſum admodum, & mortiferum, hoc non aliunde, quàm ex qualitate, modo & gradu putredinis euenire nos exiſtimamus: de qua re poſterius copioſè tractabitur.

At verò quicunq; contagij differentias, cauſas, & alia cupit intelligere, quæ ſubtilius de huiuſmodi argumento afferri ſolent, is inter cæteros Hieronymum adeat, virum illuſtri ingenio, & eruditione, qui in particulari commentario, acutè arguteq; hanc rē ita tractauit, vt cæteri omnes illius doctrinam libenter ſuſcipiant: quandoquidem nos pudet, quod plerique hoc tempore facere ſolent, iis tranſcribendis; quæ præclarè ab aliis tradita ſunt, chartas implere, ac temporis iacturam facere. Cum hæc igitur ita ſe habeant, quæritur an præter conditiones ab Hippocrate, & Galeno poſitas, vt morbi ſint vulgares, & pernicioſi, ad conſtituendā peſtilentiæ formam, illud etiam neceſſariò concurrere debeat, vt illi ſint contagioſi. Atq; ſanè ſi memoria repetamus quæ ſuperius ex Hippocrate in primis, & Galeno à nobis iam conſtituta ſunt, ſi nolimus ab eorum decretis turpiter deſiſcere, facilè fatebimur ad formandam ideā peſtilentiæ nunquam illos, & nuſquam contagij meminiſſe; quandoquidem illud certè vel in vniuerſū prætereierunt, vel adeo ieiunè & obſcurè tractarunt, vt pleriq; exiſtiment antiquiores nullam contagij, quod ad peſtem attinet, intelligentiam habuiſſe.

Ego autem hoc neq; verum, neq; veriſimile eſſe arbitror: namq; vt à Galeno noſtro incipiamus, nōne ille manifeſtò ſcriptum reliquit, periculoſum eſſe verſari cum iis, qui peſte laborant, atque in vniuerſū cum omnibus, qui putridum exhalant, adeo vt *1 de dif. feb. cap. 5.*

domus,

domus, in quibus decombunt, grauiter olent? Nõne Ariſtot. Galeno antiquior morbos peſtilentes in totum contagioſos eſſe, & appropinquatione malũ cõtrahi docet? *Omnes celerrimè* (ille ait) *iis morbis arripiũtur, qui ſpiritu corrupto proueniunt, quale eſt omne peſtilens genus: qui autem appropinquarit, talẽ profectò ſpiritum trahit, qualem æger ille reddiderit: ægrotat igitur, quia morbiferum eſt, quod ſpiritu trahitur: ab vno autem morbum excipit, quando vnus ille ſic ſpirat: cæteri ſecus.* Nonne Thucydides quoq; celebrẽ illam ſui temporis peſtilentiam perſecutus illius contagij peſtilentis ita meminit, vt priuatim ſcriptũ reliquerit, quã plurimos medicos cũ primum ægros adibant, protinus extinctos fuiſſe? Sed in re alioqui manifeſta pluribus non eſt agendum, cum nemo ſit in antiquorum ſcriptis vel mediocriter verſatus, qui non idem poſſit ex pleriſque locis intelligere.

Problem. 4 ſect. 7.

Quod ſiquis aliorum teſtimoniis fidem adhibere nolit, is fidem adhibeat experientiæ, quæ vtinam magno cum noſtro malo non confirmaret, quàm plurimos commercio eorum, qui peſte laborant, ſæpenumero facile contaminari. An peſtilentias noſtrorum temporum ab antiquioribus diuerſas eſſe credimus? An magis grauiſſimos, & ſolertiſſimos homines tã ſtupidos, & bardos fuiſſe exiſtimamus, vt rẽ illi non animaduerterint, vel aliis demonſtrantibus, vel ſenſu ipſo vnicuiq; patentem, & manifeſtiſſimam? Id quidem tam abeſt ab omni tum veritate, tum veriſimilitudine, quàm quod maximè.

At verò cum ita ſe res habeat, ſi cauſam intelligere deſideras, quamobrem Hippocrates nihil prorſus, Galenus certè pauca de peſtilenti contagio poſteris tradiderit, illam ex Galeno cognoſcere tibi licet; quem ſtatuentem differentiam inter ſcripta Hippocratis, & Thucydidis, te audire non pigeat. *Exiſtimant veteres* (ille inquit) *omnia quæ ægris contingũt Hippocratem conſcribere, veluti Thucydidem: verum res non ita habet; ſed hoc ipſum eſt, in quo vel maximè contraria ſunt Hippocratis, & Thucydidis ſcripta. Thucydides enim omnia ſcribit etiam idiotis nota, nihil ipſorum penitus prætermittens; Hippocrates verò pauca ex iis, quæ ad ipſam affectionem pertinent, circa quam ægrotus eſt periclitatus; multa verò alia ab idiotis quidem neglecta, artificioſam verò & exactam cognitionem exhibentia, & quæ etiam optimos medicos ſæpe latere poſſunt. Ille velox in interpretando, & nihil, quod non magnopere iuuet, ſcribendum ſibi ducens videbitur tibi rurſus propria mente dimoueri, quando etiam, quæ penitus non facta ſunt ægro ſcribit, hoc ipſum inſuper indicans, quòd non ſint facta: hic verò etiam ex factis plurima relinquens, minimè videbitur in non factis tempus terendo delirare. Verùm ſi meditatus fueris ob eandem cauſam tum illa relinqui, tum hæc ſcribi, tunc ſanè opinor te ipſum eſſe admiraturum: neque enim vulgaria, neque quæ quilibet medicus aſſequi queat, hic ſcripſit. Demonſtratum eſt autem de iis nobis tum aliàs tum in iis libris, qui ſunt de Hippocratis diſſectione ſcripti, nec minus etiam in iis, qui ſunt de Thucydidis peſte. Et poſtremò, quod Hippocrates nihil ex tam manifeſtis ſcribat, ſæpe demonſtratum eſt: Thucydides quidem, quæ circa ægros contingunt velut idiota idiotis conſcripſit; Hippocrates verò vt artifex artificibus.* Hactenus Galenus. Itaque ſum ego in ea ſententia, particularem tractationem de contagio peſtilenti ab Hippocrate, & Galeno prætermiſſam fuiſſe, tanquam rem, quæ manifeſtò, & neceſſariò peſti accedat, & quæ in ſumma nullum in ſe artificium complectatur; vt propterea viri minimè idiotæ, ſed artifices nobiliſſimi illius quidem meminerint, & aliqua ſemina iecerint, quantum vnicuique ſatis eſſe poteſt, copioſiùs autem, & priuatim de illo agere minimè dignati fuerunt.

1. Diff. reſp. cap. 7.

An in phthiſi, & elephantiaſi contagium omnibus plenè manifeſtum illos ignoraſſe credimus? ſed tamen illius quoque vix eos meminiſſe legimus; quemadmodum certè alia ſæpenumero pleraque huiuſmodi tanquam manifeſta, & diuinorum hominum grauitate indigna ſilentio præterire illi cõſueuerunt. Modò colligentes in vnum, quæcunque hactenus à nobis poſita ſunt, & ad peſtis eſſentiam pertinent, Hippocratis & Galeni diſciplinæ adhærentes hunc in modum ſtatuimus; peſtilentiam nullo particularim morbo concludi, nullam determinatè corporis partem aggredi, ſed in vniuerſum quoſlibet morbos, & ſingulas corporis partes illam amplecti, ſi modò morbi ſint vulgares, & maiorem hominum partem interficiant: quibus demum accedit, vt à contagio non ſint alieni. Quam quidem peſtilentiæ definitionẽ, vel magis lineamentum, & deſcriptionẽ poſtquam per ſuas cauſas, & à priori, vt loquuntur philoſophi componere nobis non licuit, ex euentibus, & à poſteriori formare ſtuduimus.

Peſtis eſſentia.

Cæterum poſt hæc pro inſtituti noſtri ratione, illud reliquum eſſet, vt de peſtilentiæ differentiis tractaremus: ſed cum illæ ſint non ſolùm multæ, ſed propemodum infinitæ, vt infiniti ferè ſunt morbi, & ſymptomata, quæ ad eum referuntur, illas duntaxat differentias, quæ ſumuntur à cauſis, perſequi nobis ſtatutum eſt: quæ quidem tum ad cognoſcendos, tum ad præcauendos, curandoſque huiuſmodi morbos neceſſariæ omnino eſſe videntur. Itaque tractaturi de cauſis peſtilentiæ, illam in primis præterire non debemus, quam vt communiſſimam, ita veriſſimam Deum Opt. Max. agnoſcere & confiteri æquum eſt, quam quidem vel barbari, & ab omni vera religione alieni, atque inter hos Galenus negare non audent: etenim ſacræ nos literæ manifeſtè docent; propter ſcelera, & flagitia hominum, illum quandoque non modò peſtem, ſed famem, bellum & alia mala permittere. *Ecce Hieruſalem* (inquit Proph.) *pro eo quod Sanctum meum violaſti in omnibus offenſionibus tuis, & in cunctis abominationibus tuis, ego quoque te conſtringam, & non parcet oculus meus, nec miſerebor: tertia pars tui peſte morietur, & fame abſumetur in medio tui.* Sic aliàs Dauidi optio data eſt, an famem ſeptem annorum, an bellum trium menſium, an peſtem trium dierum eligere mallet.

Cauſa.

Ezech. c. 5.

2. Reg. 4. & 20.

Quòd ſi ita ſe res habet, vt ſe illam habere dubitandum non eſt, iam vnuſquiſque facilè poteſt intelligere, nullam aut præcauendæ, aut auertendæ peſtis rationem tutiorem, certioremque hominibus ſupereſſe, quàm ſi illi pœnitentia, precibus, deuotionibus, & vitæ integritate, Diuinum Numen tot, & tantis ſceleribus violatum placare ſtudeant. Sed hoc Theologorum eſt munus. Nos medici, quorum certè non intereſt, peſtis cauſam altiùs ita repetere, illa perſequamur, quæ vel ſenſu percipi, vel mente comprehendi, vel ex ſenſu perceptis, aut mente comprehenſis intelligi, & demonſtrari poſſunt.

Cum itaque peſtilentiæ cauſæ multæ à multis afferantur, in eo ferè omnes conuenire videntur, vt illius cauſa propinquior, & quam (ſi huiuſmodi nomina non abhorres) immediatam, & coniunctam appelles licet, ſit vna putredo, atque illa quidem inſignis, excellens, & quæ cæteras omnes putredines longè ſuperet. In qua ſententia tum alios, tum maxime Galenum fuiſſe, legimus. *Pleriſque horum* (ait Hippocrates) *in conſtitutione illa verè peſtilenti, in qua ſuppurationes, abſceſſus contigerunt, atque carnis multum, & oſſium, neruorumque decidebat. Malignitas* (inquit Galenus) *abundantis humoris ex magnitudine conſtitit putredinis.* Et aliàs, febris peſtilentis calorẽ ab aliis febribus putridis nõ aliter, quàm per excellentiam putredinis differre manifeſtò docet; id quod ſæpenumero aliàs confirmat, tũ verò in 1. Cõmentario

3 Epid. 3. 23.

6. Epid. 29.

1. diff. feb.

mėratio illo tertio Epidem. Nam eorũ omnium, quæ in peſtilenti illa conſtitutione euenerunt ſummã, & omnium malorum fontem putredinem fuiſſe ſcribit. Sed hoc ipſum & ratio facilè perſuadet: etenim ſicuti de minore putredine generantur morbi planè benigni, ac mites, qui vel à ſola natura facilè ſuperantur, de maiori autem difficiliores, qui indigent opera, & auxiliis medicorum; ita rationi maximè conſentaneum eſt, de maiori adhuc, & ſumma putredine ortum ducere morbos omnium difficillimos, qui vix à natura, aut ab arte ſuperari poſſunt. Sed & rationem tum præcauendi, tum curandi homines à peſtilentia hoc ipſum demonſtrare certum eſt. Namque Galenus, quem præ cæteris hic, & vbique libenter ſequimur, in peſtilentia corpora ita præparabat, (qua de re poſteriùs tractabitur) vt humida exſiccaret, ſicca in eodem ſtatu conſeruaret, excrementa purgaret, obſtructiones aperiret, & in vniuerſum vnicam atque illam excellentem putredinem oppugnaret.

Ampliùs ſi peſtilentiæ ortum conſideres, ſiue illa ex aëre, ſiue ex victus ratione, ſiue aliter originem habeat, (quam difficultatem mox aggrediar) aëris conſtitutionem calidam, & humidam, victum mali ſucci, & ad ſummam omnia principem hac in re locum obtinere certum eſt, quæcunque putredinem generare, aut quouis tandem modo fouere poſſunt. Conſulto illud in præſentia non ago, vt refellam opinionem illorum, qui omnes ſimul humores, atque illos quidem contentos in corde, vel magis cordis ſubſtantiam in peſtilentia putreſcere contendunt, partim quòd aliàs particulari tractatione de febre peſtilenti hoc à me factum ſit, partim quòd ſuperiori etiam diſputatione illi ſatis ſint refutati. Statim igitur arduam, & diu agitatam illam diſputationem aggredior. vndenam huiuſmodi putredo, quam peſtilentiæ cauſam immediatam ſtatuimus, originem ducat; an ex vno aëre, vel manifeſtis qualitatibus alterato, vel tota ſubſtantia contaminato; an ex victus ratione, & aliis, quæ ſunt hominibus communia; an magis latente protſus, & inexplicabili ratione: etenim quæ humanorum ingeniorum eſt imbecillitas, veritas quæ vna ſemper eſt, variis ſæpenumero ſententiis agitari, & perturbari ſolet. In primis occurrunt aſtrologi, qui ſicuti rerum ferme omnium, ita peſtilentiæ cauſam (ſum neſcius an vitiato aëre, an alia ratione id fieri velint) in aſpectus, poſitiones, & coniunctiones cœleſtium corporum referre ſolent.

Lib. de diebus decre. potiſſimum 3. In quam ſententiam nonnulli Galenum quoque trahere conantur, qui huiuſmodi malos, & bonos influxus, quos vocant, ita aliquando recepiſſe videtur, vt qui illius fidem minus adhibere velint, hos pertinaces homines, & ſophiſtas appellare non vereatur. Contra horum opinionem ſi quis pugnare voluerit, vt is à propoſita tractatione longiſſimè digrediatur neceſſe eſt. Cœlum ego, ſtellaſque omnes à Deo Opt. Max. procreatas fuiſſe arbitror, vt ſua motione, & lumine hominem, & omnia inferiora iuuent, atque admirabilem hanc vniuerſi Remp. conſeruent: in qua ſententia non ſolùm Ariſtotelem, Auerroem, & omnes Peripateticos, ſed Galenum quoque fuiſſe non dubito. *3. de dieb. dec. cap 2.* Qui prætereà corporibus cœleſtibus qualitatem vllam, ſeu proprietatem vel iuuandi, vel nocendi attribuunt, & certis neſcio quibus poſitis ſuis principiis ſingula prædicere ſibi arrogant, hos à vera Philoſophia longè aberrare, nos credimus. Qua de re tum aliorum, tum maximè Illuſtriſſimi Pici diuina extant commentaria, quę adeo diffuſè, & grauiter huiuſmodi argumentum tractant, vt nihil præterea deſiderari poſſit. Quod enim ad Galenum pertinet; quanquam aliqua ex parte ille ab iis ſuperſtitionib. aliquando videtur alienus non fuiſſe, ſi tamen ſingula, quæ hac de re ab illo ſcripta ſunt, accuratè, & diligenter conſiderare velis, pauca admodum colligere tibi licet, quæ illorum inſaniæ fauere poſſint.

Sed aliud nos agimus in præſentia. Aſtrologis proximè accedunt alij, qui peſtilentiam in vniuerſum, ſiue ex cœlo, & ſtellis, ſiue aliter accidat, à venenato quodam inquinamento aëri inſperſo fieri, atque occultam prorſus, abditam, & inexplicabilem cauſam habere docent. Horum facilè principem Fernelium fuiſſe conſtat. Sed neque huiuſmodi ſententia hîc longiùs eſt refellenda, partim quòd à doctis quibuſdam viris illa iamdiu refutata fuerit, partim quòd nos quoque poſterius opportuniori loco illam refutare ſtatuimus. Tertio loco ſuccedunt, qui peſtilentiam vnius aëris cauſa perpetuò fieri docent, ita quidem, vt non modò qualitatibus manifeſtis, ſimplicibus, aut compoſitis, ſed etiam tota ſubſtantia ille neceſſariò alteretur: qua vtraque ratione illum immutari poſſe traditum eſt à Galeno. *Can 85. a. med. & al. ſep.* Conſulto hic prætereo vulgatum illud problema: *an corrumpi aër, & putreſcere queat*, cum illud ſenſu, atque ipſa rerum experientia diſſolui facilè poſſit: etenim huiuſmodi putredini aërem quatenus corpus quoddam mixtum minimè tanquam ſimplex elementum obnoxium eſſe, nulli non conſtare arbitror, qui memoria repetat putredinem, vt loquuntur philoſophi, eſſe mixti paſſionē, adeóque nulli ſimplici elemento putredinem propriè tribuendam eſſe. *Lib. Epid. 1. de diff. febr & al. ſep.* Huius ſententiæ autorem Galenum in primis fuiſſe aſſeuerant, qui pleriſque in locis peſtis efficiendæ cauſam principem vnius vitiati aëris inſpirationem ſtatuiſſe videtur: atque id præterea contendunt ratione confirmare: cum enim omnium conſenſione peſtis ſit morbus vulgaris, atque adeo communis, vt à cauſa communi originem habeat neceſſe eſt.

Quamobrem cum aëre nullam communiorem cauſam ne animo quidem concipere liceat, non iniuria omnem peſtilentiam ex vno aëre perpetuo fieri exiſtimant: vt hunc in modum argumentari poſſis; Peſtis eſt igitur ex aëre; quemadmodum in rebus omnibus vſu venire docet Ariſtoteles, quæ à cauſa determinata, & vnica prouenire ſolent. *Lib poſter. 1.*

Cæterum neque hanc ego ſententiam probare ſatis poſſum: immò verò ſatis equidem mirari nequeo: quamobrem plerique viri doctiſſimi, & qui Galeni dogmata libenti animo profitentur, illam tanquam Galeni ſuſcipiant, & mordicus defendere velint: cum huiuſmodi opinio tantùm abſit à mente Galeni, vt ille ex propoſito eam refutare non vereatur. Et ne longiùs faciam, Hippocratem primum, tum Galenum hac de re loquentes audiamus. *Hip. com. 1. de nat hum. 3. Galen.*

Cum per idem tempus multi homines ab vno morbo capiuntur, huic cauſam acceptam ferre oportet quod commiſſum ſit, eóque maximè vtamur omnes: hoc verò eſt quod reſpiramus.

Probè ſanè dixit, quod id quidem, quod multis morbis eſt commune, cauſam communem habet: atqui generatio communium morborum haud rectè in vnum aërem ab ipſo refertur: ſiquidem in Æno tempore famis leguminibus veſcentes inualidi cruribus euadebant; verùm eruo veſcentes genuum doloribus vexabantur. Scimus autem quòd quidam in fame edere coacti triticum ſemiputre, à communi cauſa morbo communi laborabant: & quod olim exercitus vniuerſus, eum aqua vitiata fuiſſet vſus, in omnibus militibus pariter malum ſenſit. Qua certè determinatione nihil clarius afferri poſſe exiſtimo, vt ſuperuacaneum putem, alios quoſdam alioqui notabiles locos in præſentia afferre, in quibus vrgenti fame quamplurimos cibis prauis veſci coactos à putridis ac peſtilentibus morbis correptos fuiſſe tradit. *De ſucc. bon. & vit. 1. de diff feb & al. ſep. init. primi Epid.*

Si quis autem quærat, quamobrem Hippocrates,

vnius aëris meminerit, huic reſpondet Galenus, illud propterea factum eſſe, quod ita ille cauſam morborum peſtilentium frequentiſſimam explicare voluerit, cum procul dubio frequentius fiat, vt morbi peſtilentes, ſiue epidemij proueniant ab aere, quàm à victu, aut occupationibus aut laboribus communibus. Quod enim ad Galenum ipſum pertinet, ſum ego neſcius, an ille definitè vnquam, atque in vniuerſum vnum aërem morborum peſtilentium cauſam eſſe velit: quandoquidem ſi ſingulos locos, & ſingula verba, vbi hac de re agitur, nos accuratè animaduertamus, illũ ferè ſemper indefinitè loqui deprehendimus, vt omnino rationi conuenit; namque *1. De dif. feb. cap. 7.* alioqui vir grauiſſimus à ſemetipſo diſſentiret. *In peſtilentibus conſtitutionibus* (ille ait) *inſpiratio potiſſimum cauſa eſt. Et rurſus magna ex parte incipit ex aeris ambientis reſpiratione, à putrida exhalatione contaminati.* Qua loquendi forma ſæpius ille vtitur.

Duas igitur morborum communium, atque adeo peſtilentium cauſas cõmunes nos cum Galeno ſtatuimus; alteram, atque illam quidem præcipuam, & quæ maiori ex parte huiuſmodi mala afferat, aërem; reliquam victus rationem, & quæcunque homini-*Init. primi Epid.* bus communia eſſe poſſunt. Porrò hæc omnia in tria capita præclarè Galenum aliquando retuliſſe legimus: vnum ea quæ offeruntur; alterum opera, quæ obimus: tertium ea, quæ extrinſecus occurrunt: ſed ita quidem vt ambiens nos aër principem hac in re locum facilè obtineat. *Non enim* (addit Galenus) *frequenter accidit, vt per ingeſtos cibos morbus communis ciuitatem, vel nationem, vel exercitum peruadat, ſicuti neque per communes tum occupationes, tum labores. At continens nos aer ſi immoderatius caleſiat, vel frigeſcat, vel humeſcat, vel ſicceſcat, corporum ſymmetriam, quæ ſanitas eſt, confundit, interturbat, ac corrumpit. Aliis verò cauſis neque omnibus ſimul occurrimus, neque integrum diem ſubiicimus: ſed extrinſecus aer ſolus omnes ambit, & inſpiratur.*

Cæterùm prætermiſſis in præſentia ſtudiis, & victus ratione, quæ rariores, & cognitu omnino faciliores, ſunt cauſæ efficiendæ peſtilentiæ: quod ad aërem pertinet, illud adhuc inquirendum reſtat, an ille omnibus qualitatibus, vel aliquibus duntaxat alteratus, an tota ſubſtantia corruptus, an præterea latente quadam, & abdita cauſa, (quam rem ſuperius quoque indicauimus) peſtilentes morbos efficere ſoleat. Primùm enim ſi rem ipſam conſideremus, quacunque qualitate, ſeu ſimplici, ſeu compoſita, & quocunque tandem modo aër reddatur intemperatus, vt morbi fiant communes, & peſtilentes, neceſſarium videtur: quandoquidem ſicuti aliis in rebus in vniuerſum vitiata temperie operationes læduntur, & ſæpe abolentur, ita ſi aër à ſua naturali, & ſolita conſtitutione declinet, quam hominibus beneſacere, atque illos conſeruare certum eſt, omnis ratio colligit, vt ille contrà multorum malorum ſit author.

Lib. 3. Aph. & alibi. Sic medici, atque in primis Hippocrates, varias planè aëris, atque anni conſtitutiones deſcribere ſolent, quarum varias, multiplicesque alterationes & immutatas qualitates varia certè mala afferre illi docent. Atque vt propiùs accedamus, quemadmodum non deſunt, qui in vniuerſum ſcriptum reliquerint, ob exceſſum caloris, frigoris, humoris, & ſiccitatis peſtilentias referunt, quæ ex nimia non ſolùm caliditate, & humiditate, ſed etiam frigiditate, & ſiccitate originem duxerint.

Contrà verò ſi memoria repetamus, quæ ſuperiùs à nobis conſtituta ſunt, quo loco omnis peſtilentiæ, quacunque tandem ex cauſa illa oriatur, cauſam immediatam, & coniunctam vnam excellentem putredinem eſſe diximus; cum hanc non aliunde, quàm ex nimia humiditate, tanquam ſubiecta materia, & extranea caliditate, tanquam efficiente cauſa fieri cõſtet, non iniuria peſtilentiam non aliter, quàm ex humida, & calida aëris conſtitutione fieri contendum eſt; ſiquidem tantum abeſt, vt frigiditas, vel ſiccitas peſtilentiam vnquam efficere poſſint, vt magis vtraque, vel altera huiuſmodi qualitas illã repellere, auertere, & fugare ſoleat. Quam rem non ſolùm ratione, ſed ipſo etiam ſenſu planè manifeſtam, vnico Galeni loco ex quamplurimis, & infinitis quos accurata illius lectio vnicuique ſuppeditat, confirmare nobis liceat. *1. de temper. cap. 4.* *Tantum abeſt* (ille ait) *vt ver, aut ſi quid temperatum eſt, calidum, atque humidum eſſe concedam, vt quod planè contrarium eſt, illud affirmem, omnium aeris temperamentorum peſſimum id eſſe, quod humidum, & calidum eſt.* Atque iterum. *Ex quatuor anni temporibus ſi duo triave ſint immutata, aut etiam totus annus calidus, humiduſque fuerit, neceſſe eſt magna peſtilentia ſuccedat, qualis fuit tertij Epidem.* vbi aduertas animum in omnibus velim, æſtimeſque primum, cuiuſmodi ſit res calida humidaque temperies: deinde quàm neceſſariò ea omnia putreſcant. Demum verò oppoſita Hippocratis narratione, quam conſulto prætermittimus; nullum denique ex malis, quæ ille ſcripſit, inuenias, quod merito ſoboles putredinis non ſit: quipppe quod neque à ſicco putrefieri quicquam ſit aptum, neque à frigido intelliges, ſi carnes, & reliqua quæcunque condita aſſeruari ab hominibus ſolent, obſeruabis, hæc quidem ſale, hæc muria, hæc aceto, hæc alio quopiã ex iis, quæ ſiccant, commodè præparari. Deprehendes & Borea, qui ſiccus natura, & frigidus ventus eſt, omnia quàm diutiſſimè imputria durare; contra putreſcere facile Auſtrino flatu: eſt enim is ventus calidus & humidus.

Atque profectò ſi conſideremus conſtitutiones *3. in prin.* ab Hippocrate poſitas, alteram tertij, alteram ſecundi Epidem. quas vtraſque peſtilentes fuiſſe teſtatur Galenus, in eo tantum inuicem differentes, quod illa toto anno hæc ſolùm æſtate durauit, illas manifeſtò calidas & humidas fuiſſe conſtabit.

Quòd ſi calida, & humida conſtitutio generandæ putredini eſt maximè accõmodata, quis dubitet, frigidam & ſiccam, illius generationem arcere & impedire? Ita quidem ſeu rationis vim, ſeu philoſophorum, & medicorum communem conſenſum animaduertimus, vt ſtatuendum ſit omnem peſtilentiam propter aëris alterationem, ex vna calida illius, & humida conſtitutione ortum perpetuò ducere. Quòd ſi aliæ aëris immutationes plurima mala hominibus afferre ſolent (quod negandum non eſt) de quibus tum alibi, tum *lib. 3. Aphoriſm.* ſcripſit Hippocrates, peſtilentiam certè nunquam illæ afferent præter conſtitutionem calidam, & humidam. Quanquam enim vnus aliquando calor immoderatus peſtis cauſa fuiſſe videtur, quod Thucydides in peſtilentia ſui tempris eueniſſe narrat humiditatem præterea atque adeo putredinem neceſſariò illi acceſſiſſe, vel idem Thucydides atteſtatur, qui non ſimpliciter calorem, ſed calorem ſuffocantem, humiditatis, & putredinis parentem deſcribit iis verbis: *Lib. 2. Bel. Pelop.* *Domorum penuria viuentes in ſuffocantibus, miniméque perflatis æſtiuo tempore tuguriis corruptio inuaſit, nullo decore. ſed alij ſuper alios mortui iacebant, & in viis, & circa fontes ſemianimes volutabantur.* Etſi puto non ſolum qualitatibus aërem tunc peccaſſe, ſed etiam tota ſubſtantia corruptum fuiſſe, cum ſcribat Galenus forte etiam ex Æthiophia quædam illuc fluxiſſe putredinis inquinamenta. Pariter quòd peſtilentia ex nimia tum caliditate, tum ſiccitate oriri poſſit, vt nonnulli arbitrantur qualem deſcribit Virgilius, illud ego fieri exiſtimo non per ſe, quod fieri non poteſt, ſed quatenus talis aëris conſtitutio famem afferat, quam deinceps putredines ſequuntur; quod & poëta innuere videtur, inquiens:

——*Tum ſteriles exurere Sirius agros:*
Arebant herba, & victum ſeges ægra negabat.

Sed in re manifeſta longiùs verba fundere non decet. Cæterùm an præter huiuſmodi manifeſtas qualitates, aëris etiam ſubſtantiam in peſtilentia aliquando alterari contingat: ſi quis hoc fieri velit, quatenus aër vapores aliunde malos, & putridos ſuſcipiat, illud nos cum Galeno libenter concedimus, *1. De diff. feb. c. 7.* qui quidem non modo aëris ſubſtantiam hac ratione infici, & contaminari docet, ſed etiam rationem, & locos demonſtrat, vnde huiuſmodi morboſi vapores eleuentur, & ad illum perueniant, nimirum ex iacentibus cadaueribus inhumatis, nec crematis, quemadmodum in prælijs fieri ſolet, aut ex paludibus quibuſdam, vel ſtagnis æſtiuo tempore, vallibus, & humilibus aliis locis, ex quibus putrida exhalatio facilè euaporauit.

Quod ſi contra alterationem aëris in tota ſubſtantia ille interpretatur latentem illam, abditam, & inexplicabilem proprietatem, cuius ſuperiùs mentionem fecimus, quanquam probè intelligimus pleroſque omnes vel nobiliſſimos medicos illam amplecti: nos tamen huiuſmodi diſciplinæ adhuc ſatis non acquieſcimus: fruſtra enim ac temere quauis in re cauſas abditas, remotas, & commentitias inueſtigare ille mihi videtur, cui manifeſtas, proximas, ac legitimas ante oculos habere licet, quales proxima nos diſputatione ſatis indicaſſe exiſtimamus.

Sed aduerſariorum argumentationes hac in re audiamus. Peſtilentia (illi inquiunt) tam hyeme, quàm æſtate, tam ſicco, quàm pluuio, tam temperato, quàm inæquali cœlo graſſari ſolet, cum tamen illam, vt omni in morbo acuto accidit, æſtu immoderato, atque æſtate magis affligere deceat. Sic putridam aëris conſtitutionem, quanquam latè illa, longéque propagatur, & eſt graueolentia, aliiſque indicijs magna eſſe deprehenditur, plerunque tamen ſine peſtilentia euenire animaduertimus. Rurſus nulla putrida, nulla intemperata aëris conſtitutio poteſt in valde multas regiones vagari: at peſtilentia tam latè, ac immaniter interdum ſæuit, vt vniuerſum penè orbem occupet. Præterea putrida aëris conſtitutio ad peſtilentiam quidem aliquando confert, & incrementum addit, at non illam excitare poteſt: etenim ſi vna putredo tanti mali cauſa foret, ad omnes illa animantes æquè pertineret: neque vlla ratio reddi poteſt, vnde homines magis, quàm boues, aut ij potius, quàm oues, aut ſues peſtilentia corripiantur. Quòd ſi hoc in putredinem referre velis, quæ non vna ſemper ſit, & vniuſmodi, verùm quæ nunc vni, nunc alteri animantium generi ſit perniciosa, vt ad malignam quandam, & abditam huius rei cauſam adhuc confugias, neceſſe eſt: quando nemo ſatis explicare poteſt, quis modus, aut quæ ratio ſit eius putredinis, quæ vel bobus, vel ouibus, vel *De abdit. rerum cauſ. c. 12.* hominibus ſolis ſit infenſa. Hæc breuiter, & ſummatim ex Fernelio: quæ ab autore mirabili illa facultate, & copia dicendi, quam natura ei largita eſt, diffusè explicata, & locupletata huiuſmodi ſententiam ita confirmarunt, vt etiam pleriſque illam perſuaſerint: ex quibus eſt meus Mercurialis, qui non ſolùm hanc latentem aëris qualitatem libenter ſuſcipit, ſed etiam ad illius confirmationem quædam adhuc doctè & argutè affert.

De peſt. c. 5. cap. 7. Cum enim ſatis conſtet, non omnes febres peſtilentes eandem prorſus putredinem habere, immò verò ſæpe eueniat, vt ibi minora putredinis argumenta appareant, & ſymptomata grauiora & mortes velociores ſuccedant, omnis ratio colligit, vt præter putredinem, altera quædam adſit occulta via quam medici pleriſque medicamentis, & venenis ineſſe docent.

Tum verò ſi in aëre (ille ait) *ſit qualitas cæleſtis, & occulta genitalis, cuius Ariſtoteles ſæpenumero meminit, fatendum eſt in eo fieri interdum etiam qualitatẽ corruptricẽ ſecretam.* Huc accedit quòd multæ peſtes auxilium perceperunt ex antidotis arcanis, & ſecretis: qualia ſunt apud Galenũ bolus Armena, interdũ lotium hominis, interdum theriaca. Quòd ſi contulerũt remedia arcana, conſentaneum eſt rationi, arcanum etiam fuiſſe illud, quod nocebat. Iis demum *Com. 1. de nat. hum. tex. 4.* accedit teſtimoniũ Galeni, qui prauos, & morboſos vapores elatos è paludibus, ſtagnis, vel alijs cœnoſis locis aëri noxios eſſe docet, nequaquã manifeſta qualitatẽ, ſed proprietate ſubſtãtiæ. Pro huiuſmodi ſententia ac latente in peſtilẽtia aëris qualitate, aut omnia, aut penè potiſſima hæc ſunt argumenta, quæ ab illius patronis afferri ſolent. Atque hinc ego factum fuiſſe exiſtimo, vt plerique pręter Galeni diſciplinam cum Fernelio morbos conſtituant in tota ſubſtantia: qua de re aliàs pluribus. Nunc propoſitam diſputationem perſequamur.

Primum autem non ſolùm vehementer mirari, ſed etiam obſtupeſcere licet, quamobrem Galenus, vt alios prætermittamus, qui occultas ſæpenumero proprietates in venenis, medicamentis, & alijs pleriſque rebus libenter amplectitur, & qui aliquando pollicitus eſt ſe librum conſcripturum de iis, quæ agunt à tota ſubſtantia, huius tamen abditæ, atque occultæ aëris qualitatis nunquam, & nuſquam meminerit: imò verò cum vbique illam prætermittat, tum ex propoſito huiuſmodi ille commentum refutare videtur. *1. Prog. 4.* Opportunè Hippocrates medicos admonet, vt prouidentiæ operam darent, & particulatim animaduerterent, ſi quid in morbis diuinũ ineſt.

Hunc locum diffusè interpretatur Galenus, nonnullis primum interpretibus refutatis, qui huiuſmodi vocẽ, (*diuinum*) malè, & præter Hippocratis mentem ſunt interpretati: demum concludit, hac voce non aliud ſignificari, quàm ambientis nos aëris conſtitutionem. Et ne quis latentem adhuc illius qualitatem animo conciperet, quaſi ſe ipſe magis explicans, nihil aliud apud Hippocratem diuinum eſſe confirmat, præterquam ambientis nos aëris conſtitutionem, de qua ſcriptum eſt in Aphor.... inter anni *3. Aph. 2.* tempora ſi hyems plus iuſto ſiccior, & frigidior fuerit, ver autem pluuium, & Auſtrinum, febres acutas fieri æſtate neceſſe eſt, & lippitudines, & difficultates inteſtinorũ, pręſertim in mulieribus & viris natura humidis, ſicuti pleraque alia huiuſmodi; vt manifeſtas planè aëris mutationes, & alterationes afferens quamlibet abditam qualitatem negligere, & reijcere videatur. Atque hic quidem, ſi quis alius, erat locus opportuniſſimus, vbi Galenum latentis huius qualitatis meminiſſe decebat, ſi modò illam natura conſtare exiſtimaſſet. Quod ſi nugas, poetarúmque fabulas appellat, & illos acriter arguit, qui (*diuinum*) ad iram Deorum, vel ad dies criticos referebant, quod vtrunque à veritate, aut ſaltem veriſimilitudine prorſus non videtur alienum, longè equidem magis hanc occultam, & inexplicabilem conditionem, tanquam commentitiam, ab omnique veritate, & veriſimilitudine abhorrentem, illum repudiaturum fuiſſe exiſtimo.

Pariter ſi omnes libros Epid. & particulatim conſtitutiones peſtilentes, itemque omnes locos, vbi hac de re tractatũ eſt, accuratè animaduertere velis, facilè intelliges Hippocratem, & Galenũ ab huiuſmodi commento ſemper abſtinuiſſe: neque certè iniuria. Cum enim ante oculos habeamus, quæcunque ratione prorſus manifeſta, proxima, & naturali, aërem tum qualitate ſimplici, & compoſita, tum tota ſubſtantia alterare, & corrumpere ſolent, non eſt, vt nos magis abditas, remotas, & imaginarias cauſas temere inueſtigare velimus: ſiquidem vulgaris eſt philoſophorum ſententia, inutiliter & fruſtra plures

alicu

alicuius rei cauſas inquiri, vbi pauciores ſint ſatis. Modò aduerſariorum argumenta aggrediamur. Peſtilentiam, quæ ex aëris vitio ortum habeat, quouis tempore, & quauis aëris conſtitutione fieri, ac æſtate potiſſimùm maius negotium faceſſere, ſicuti acuti omnes morbi facere conſueuerũt, tam eſt falſum, quàm quod falſiſſimũm: ſatis enim ſuperiùs monſtrauimus vnam maximè conſtitutionem calidam & humidam, quandocunque illa ſuccedat, peſtilentiam efficere: ita quidem vt nulla ratio præterea reddi poſſit, quamobrem æſtate magis, quàm aliis temporibus illa impetum faciat: quemadmodum pariter pleriſque morbos acutos non ſolùm æſtate, ſed quouis tempore furere, adeo certum eſt, vt longiore confirmatione non egeat.

Nos quidem vnam putredinem peſtilentiæ cauſam proximam, atque immediatam eſſe ſtatuimus: at non quamlibet putredinem id præſtare poſſe credimus. Quanquam igitur multis interdum argumentis aëris conſtitutionem putridam, atque inſigniter putridam adeſſe conſtat, quæ tamen peſtilentiam nullam afferat, quid tum? an ſtatim peſtilentiæ cauſam occultam afferre decet? Nos contrà veriùs, & magis, ni fallimur, ad Galeni mentem, putridam aëris conſtitutionem peſtilentiam perpetuò generare exiſtimamus, quotieſcunque ad talem illa, & tantam putredinem peruenerit, quæ tanto malo ſit ſatis. Quod ſi huiuſmodi terminum, & gradum putredinis, quem forte nemo ſatis explicare poteſt, aduerſarij occultam illam aëris qualitatem intelligunt, iam inter nos conuenit: quandoquidem omnibus in rebus natura conſtitutæ ſunt poſtremæ quædam differentiæ, atque definiti quidam termini, qui propriã formam, atque (vt loquuntur philoſophi) proprium eſſe vnicuique largiuntur, quos propterea proprietatem temperamenti nonnulli appellant, qui certe à nemine ſatis intelligi, aut explicari poſſe videtur: Ad quem certè modum hunc quoque putredinis gradum efficiendæ peſtilentiæ accommodatum occultum eſſe, neq; facilè indicari poſſe ſtatuendũ eſt.

Quocunque huiuſmodi putrida, aut intemperata aëris cõſtitutio penetrauerit, ſiue vnam regionem, ſiue plures, ſiue vniuerſum orbem occupet, ibi peſtilentiam fieri neceſſe eſt. Quemadmodum autem ſæpenumero euenit, vt vnus tantùm, aut alter locus malè afficiatur; ita contrà, ſi omnium temporum peſtilentias memoria repetamus, ſum ego neſcius, an vlla vnquam vniuerſum terrarum orbem eodem tempore peragrauerit.

Quòd ſi illud obſtinatè contendere velis, quid prohibet, quin pernicioſa aëris qualitas, aut proprio ortu, aut ventis ferentibus, aut alia contagij ratione latiſſimè dilatetur? Quod de putredine afferunt; quam omnibus animantibus communem eſſe deceт, facilè, & manifeſtò diſſoluitur à Galeno, qui nullam cauſam ſine eius, quod patitur, aptitudine agere poſſe docet: quod antea proditum eſt à philoſopho: *alioquin* (ille ait) *omnes ſub ſole æſtiuo verſantes in febres inciderent, item omnes, qui paulo vehementiori motu vterentur, inebriarentur, iraſcerentur, triſtarentur: ſic per canis æſtum omnes ægrotarent, atque in peſtilentiis morerentur.* Quod ſi homines nulla ratione præterquam propria temperie, ætate, ac victus ratione inter ſe differentes, non omnes peſtilenti morbo laborant, ſed multi ſuperſtites manent, cui mirum poteſt videri, ſi cæteræ animantes tot, tantiſque rebus inuicẽ diſſidentes ab huiuſmodi lue quandoque ſint prorſus liberæ, & alienæ? contráque ſi ſaluo, & incolumi homine illæ quandoque peſte afficiantur? Nonne licet plurima commemorare, quæ homini noxia, & venenata, aliis quibuſdam animantibus innoxia ſunt, & ſalutaria? Sed Hippocratem audiamus vel autorem libri de flatibus, quicunque il-

De diff. feb. c. 7. 2. De anima 23.

le fuerit, hanc rem præclarè definientem hac ſerie:

Sed eſt fortaſſe qui dicat: quare non omnibus animantibus, ſed alicui eorum generi incidunt huiuſmodi morbi? Cui ego quidem hunc in modum reſpondeo. Differt corpus a corpore, natura a natura, nutrimentum a nutrimento; non enim omni animantium generi eadem aut non conferunt, aut commoda ſunt: ſed ſunt alia aliis magis conuenientia. Quando igitur aer huiuſmodi inquinamentis plenus eſt, quibus humana natura offenditur, homines ægrotant: quando verò alteri cuipiam animantium generi aër non ſatis conuenit, tum morbus illud genus corripit. Qua ſententia nihil ad propoſitam rationem magis aptè, congruenterque dici poſſe nos credimus. Neque eſt, vt quis hinc colligat, ad latentes adhuc proprietates confugiendum eſſe, niſi quatenus determinatos illos gradus, & terminos putredinis nemo ſatis aſſequitur, quos occultos, & inexplicabiles eſſe nos quoque libẽter cõcedimus. Atque hactenus ad Fernelium. Iam verò, quod ad Mercurialem pertinet, febres omnes peſtiferas non eandem certè putredinem habere fatemur, ſed tamen illam perpetuò inſignem, atque excellentem eſſe nos arbitramur.

Quod ſi ægri aliquando grauiſſimis ſymptomatis laborant, & celeriter moriuntur, quanquam leuia putredinis veſtigia appareant, ſum ego neſcius qualianã maiora putredinis argumenta præter ſæuiſſima huius ſymptomata, & celerrimum interitum inueſtigare velimus; niſi fortè cum idiotis extrà apparentibus quibuſdam indiciis fidem adhibere, atque animum aduertere velimus, quæ ſæpius incerta, & fallacia eſſe poſteriùs demonſtrabimus.

Porrò cœleſtem illã qualitatẽ, atque occultã vim genitalem, & beneficã nos cum philoſopho libenter ſuſcipimus, quãdoquidem cœlũ, & omnia ſuperiora à Deo Opt. Max. ob id in primis creata fuiſſe conſtat, vt hiſce rebus inferioribus, & vni potiſſimũ homini benefaciãt, & præſtantia munera gratuitò infundant.

At verò cum hinc ille colligit, latentem propterea qualitatem maleficam, & corruptricẽ neceſſariò ſtatuendã eſſe, ego quidẽ huiuſmodi argumentationis vim haud ſatis intelligo. Etenim quemadmodum hæc inferiora, & compoſita ita natura comparata ſunt, vt ſuo contrario nõ careant, ita cœlũ & cœleſtia omnia omnis mixtionis, & corruptionis immunia ab hac lege longè abeſſe nõ dubitamus: temere enim quis colligat, *Cœlo ineſt vis mouendi, ergo & quieſcendi.*

Immo verò cum illud minimè aptum ſit ad ſuſcipiendam vllam contrarietatem, diuerſa prorſus ratione argumentari licet, vt vna re poſita alteram illi oppoſitam excludere poſſis: quia enim cœlum mouetur, ideo quieſcere nequit: vnde pariter quia cœlo ineſt vis quædam genitalis, & benefica, igitur, vt ab omni illud qualitate malefica, & corruptrice deſtitutum ſit, neceſſe eſt. Quod præterea addunt, pleriſque peſtilentiis profuiſſe arcana quædam præſidia, qualia ſunt bolus Armena, theriaca, & alia huiuſmodi, non eò inficias, quanquam non minùs manifeſta, quàm latente vi præclaram iſthæc operam præſtare, nos exiſtimamus. Sed eſto: vna latente proprietate ſint illa ſalutaria, an propterea quod nocebat, arcanum eſſe conſendum eſt? Nemo arbitror hunc in modum colligat; Pæonia (ex.g.) occulta quadam proprietate iuuat epilepſia correptos, epilepſia ergo abſcondita, & latens eſt. Sic ſcammonium latente vi bilem ducit, ergo bilis abdita eſt & occulta. Sed hoc longiùs demonſtrare, vt facile, ita ſuperuacaneum eſſe arbitramur. Quod poſtremò ad Galeni teſtimoniũ pertinet, duabus ex cauſis huiuſmodi occultã qualitatẽ in aërem induci poſſe docet, Mercurialis, altera ex ſideribus, de quibus nos ſatis diximus: reliqua ex vaporibus prauis qui eleuantur ex aquis, ſpecubus, aut aliis rebus putrefactis; quos qui-

dē vapores ſcribit Galenus obeſſe neqnaquam manifeſta qualitate, ſed proprietate ſubſtantiæ At verò, ſi Galeni mentem ſtudioſè animaduertimus, illud ipſum hoc loco ille docuiſſe videtur, quod aliàs ſæpe ſcriptum reliquit, oimituto aërem vitioſum reddi vel in tota ſubſtantia, quę putreſcat, & corrumpatur, vel in ſola temperatura, vt abſque vlla ſubſtātiæ putrefactione aër duntaxat in qualitatibus vel ſimplicibus, vel compoſitis alteretur. Qua in re cum vtraque huiuſmodi vitioſi aëris ratio non vnam planè curandorum morborum, qui ab illo oriuntur, rationem poſtulare videatur, autoré arguit Galenus, quaſi imminutè, & perperam huiuſmodi ille curationem tradiderit. Sed præſtat illius ſeriem afferre, quæ ita habet. *Scripſit curationem imminutam communium morborum, quando fiunt vitio ambientis; etenim ſæpius nonnullæ vaporationes ex paludibus, vel ſtagnis, vel cœnoſis locis, aut ab eiuſcemodi terra morbos eiuſcemodi creant; interdum autem temperatura ſolius tempeſtatis; cum igitur in euaporationibus corpora lædantur magis ex totius ſubſtantiæ proprietate, quam ex ſimplici qualitate, probè curationem ſcripſit ſpectantem ad duos ſcopos, ſcilicet ad mutationem regionis, & ad exiguæ inſpirationis neceſſitatem. Verum in iis, qui ob qualitatem malè habent, non ſolùm curatio iam factæ ægritudinis per qualitatem contrariam fiet, immò & præcautio, ne omnino obfirmetur: nam ſi corpus læſionem ſubeat ab immodico calore, per ea quæ pariunt frigus; ſin a frigore, per ea quæ calorem immittunt, & ad proportionem in aliis qualitatibus ſimplicibus, & compoſitis.* Hactenus Galenus: vt hinc certè latentem nullam, & occultam aëris proprietatem elicere poſſis: quam quidem, ſi modò illa vnquam induci poteſt, veriſimile eſt, aut magis neceſſarium à vaporibus infernè elatis nunquam ioduci. Sed hac de re ſatis.

Præterea demum inter peſtilentiæ cauſas prætermitenda non eſt particularis hominum, & rerũ contagio, quam qoidem ad aërem ipſum haud ineptè referri poſſe nos exiſtimamus: quanquam eoim verè, & propriè aërem efficiendæ peſtilentiæ cauſam in primis eſſe conſtat. vt modò diximus, quando ille aut vnis duntaxat qualitatibus alteratur, aut tota ſubſtantia contaminatur: adhuc tamen, licet minus verè, & propriè, quodcunque tandem, & qualecunque fuerit contagium, non illud abſque aëris vehiculo alteri communicari poſſe videtur: quandoquidem à malè affecto corpore. vel fomite tenuiſſimus quidam vapor, aut ſpiritus eleuetur, neceſſe eſt, quem aërem quodammodo appellari poſſe putamus; cum & Galenus aliquando huiuſmodi voces confundat, & nihil referre doceat, ſpiritum ne, an aërem dicamus. Neque eſt vt aliquis hunc loquendi modum tanquam minùs proprium, arguere velit: ſiquidem & Galenus Thucydidis peſtilentiam, præter ortam corruptionem in ſuffocantibus tuguriis æſtatis tempore, & humores corporum ex praua victus ratione putredini obnoxios, originem forte etiam duxiſſe ſcribit, quod propter continuitatem ex Æthiophia putrida quædam contagia, ſeu inquinamenta fluxerint: quod certè minus propriè dici conſtat: namque propria, & exquiſita contagij ratio in eo conſiſtere videtur (vt ſuprà ſtatutum eſt) quando aliquid ex determinato corpore eleuatur, quod vel ſolo contactu, vel aliqua cum diſtantia alterum occupat, minimè verò quando aër totus redditus vitioſus ſnapte natura pleriſque omnibus malum aliquod afferre ſolet alioqui mala nedum peſtilentia, ſed communia quæcũque & vulgaria vt ſint contagioſa, fateamur neceſſe eſt. Itaque alienum prorſus à ratione alicui videri non debet, ſi nos quoque peſtilentiam de contagio oriundam ad ipſum quodammodo aërem referendam eſſe exiſtimamus: quod illo euidenti argumento poteſt confirmari, cum corpora quæcunque ſubſtantia ſolidiore, & denſiore conſtant, adeòque nullum aërem excipiunt, qualia inter cætera ſunt metalla omnia, nullam contagioſam affectionem contrahere videantur. Atque id eo magis ſtatuendum videtur, quòd non leues coniecturæ, & argumenta nobis perſuadent, antiquiores etiam medicos in hac ſententia fuiſſe.

1. *De diff. feb. 2.*

Porrò autem inſtituti noſtri ratio poſtulat, vt poſt eſſentiam, & cauſas peſtilentiæ de eiuſdem ſignis agamus. Cæterùm cum ſuperiùs à nobis ſtatutum fuerit, peſtilentiam nullo diſtincto, ac determinato morbo contineri, & concludi, niſi ab hac diſciplina diſcedere velimus, vt nulla ſymptomata, atque indicia ſint illius propria, & peculiaria, fatendum eſt. Vnde ſubit in mentem, quod à Galeno iamdiu didicimus. partem artis medicæ, quæ agit de ſignis, omnium maximè incertam, & coniecturalem eſſe: id quod, ſi aliàs vnquam, hoc certè loco veriſſimum eſſe nos exiſtimamus, vt non iniuria vbicunque peſtilentia primùm apparere incipit, tam incertam. obſcuram, & ancipitem faciem illa repræſentare videatur, vt homines vix eam cognoſcant. Sic apud Thucydidem Athenienſes puteos à Peloponnenſibus veneno contaminatos fuiſſe exiſtimabant, ſic noſtro hoc tempore Venetiis, Patauij, Vicentiæ, Mantuæ, & vbique aliis aſſerentibus peſtem adeſſe, aliis negantibus, hac in re plurimæ ſunt excitatæ diſſenſiones. vt ſuperiùs diximus. Nullum igitur verum, certum, ac determinatum iudicium non ſolùm inueniri, ſed ne animo quidem concipi poſſe nos exiſtimamus, vnde peſtilentia argui, & demonſtrari poſſit; quandoquidem (vt dolorem capitis, delirium, atque infinita huiuſmodi vulgaria ſymptomata prætermittamus, quibus frequenter homines ſine peſtilentia laborant) nemo eſt in medicis libris legendis, aut in artis operibus exercendis vel mediocriter verſatus, qui non facilè intelligat parotidas, bubones, anthraces, & alia huius generis, quæ peſtilentiam maiori ex parte comitari ſolent, & quæ indicia pathognomonica à pleriſque cenſentur, ſine vlla tamen peſtilentiæ ſuſpicione ſæpenumero fieri, atque impunè medicorum manibus tractari: vt hoc loco non ſolum refellendi, ſed etiam ridendi ſint qui ſignis quibuſdam propriis, & determinatis peſtilentiam definire, & demonſtrare conantur.

Qua quidem ratione illos pariter arguere licet, qui nullam peſtilentiam agnoſcunt, ac neminem huiuſmodi morbo interiiſſe aſſeuerant, qui non bubonem, vel anthracem, vel exanthemata, vel aliud apparens cutis vitium manifeſtò præſeferat. Quemadmodum enim nulla extant indicia quæ peſtilentiam certò indicare poſſint, ita contra quanquam corpus ab omni apparente macula eſt prorſus alienum illud à peſte liberum eſſe temere aſſeuerandum non eſt, ſiquidem rationi maximè conſentaneum eſt, illa eadem mala, quæ extra homini accidere ſolét, internas aliquando partes etiam occupare, ita quidem vt venenum aliè lateat, neque extra aliquod illius veſtigium appareat: id quod Galenus quoque ſcriptum reliquit. *In partibus* (ille ait) *non conſpicuis in corporis profundo ſimiles iis, qui in cute conſiſtunt, affectus gigni ratione non caret: etenim ſi bilis flaua in partem quampiam decubuerit, eryſipelas fiet. ſi nigra, carbunculus, & cancer. Neque certè intima corporis adamantis conſtitutionem obtinent, ſed ea quoque iiſdem affectibus obnoxia ſunt.* & aliàs. *Febres plurima viguere, in quibus nulli eſſent cutanei affectus, quas ſequebantur alui excrementa graueolentia*, &c. Quæ profectò mala interiùs latentia aliis forte pernicioſiora non immeritò cenſenda ſunt quòd tum natura valde imbecilla eſſe, neque venenatos humores expellere poſſe videatur.

De atra bile. c. 5.

De ſucc. bon. & vit. prin.

Cæterùm principem hac in re locum obtinere

ous

Digitized by Google

nos arbitramur tum præſentis temporis conſtitutionem, tum ægrotantis hiſtoriam: quemadmodũ enim (quod præclarè in vniuerſum traditum eſt ab Hippocrate) medicum in primis decet, morborum populariter graſſantium impetum perpetuò conſiderare, ac temporis conſtitutionem attendere, ita huiuſmodi animaduerſionem, ſi vnquam aliàs, ad huiuſmodi iudicium ferendum accommodatiſſimam eſſe nos arbitramur. Etenim ſi conſtitutio fuerit peſtilens, in qua plurimi laborent, & moriantur, finge aliquem laborantem, cui grauiſſima ſtatim adſint ſymptomata, & qui præterea cum aliis laborantibus verſatus fuerit, hunc haud leui coniectura peſte malè affectum eſſe putandum eſt, quanquam nullum exterius notabile ſymptoma appareat. Quod ſi amplius illi accedat vel bubo, vel anthrax, vel aliud eiuſmodi, quod paſſim graſſari ſoleat, iam coniecturam illud maximè auget, & mali certam quodammodo fidem facere poteſt; quod alio tempore non liceret. Quod enim ad celerem interitum pertinet, quem plerique omnium maximè animaduertunt, neque ille magis aliis argumentis fidem facit; ſiquidem præter peſtilentiam plurimi ſunt morbi acuti, qui breuiſſimo tempore homines interficiunt: & in ipſa peſtilentia plurimos non ante ſeptimum, nonum, & plures dies interiiſſe certum eſt: quod particulatim Thucydides annotauit. Quod ſi quis his non acquieſcit, & longiorem ſymptomatum, atque indiciorum enumerationem deſiderat quæ tum futuram peſtilentiam prænuncient, tum præſentem arguant: quod quidem ad ſigna prognoſtica pertinet, quotquot quauis tandem ratione putredinis ſobolem præſagire ſolita ſunt, iſthæc omnia futuram peſtilentiam portendere creditum eſt.

Vnde præter ſolitam naturam, & conditionem mutationes temporum, præſertim calidiores, & humidiores, pluuiarum aſſiduitas, maximè in fine veris, aut æſtate, abſque ventorum flatibus, qualem ferè conſtitutionem in Cranone ciuitate ab Hippocrate deſcriptam legimus, reptilium omnis generis, murium, erucarum, & aliorum vermium præter morem multitudo, crebra in aëre phænomena, exanthemata non ſolùm in pueris, ſed etiam in adultis frequentia, abortus faciles, annonæ caritas, & alia huiuſmodi propemodum infinita, quæ homines, aut naturali, aut ſæpe etiam ſuperſtitioſa obſeruatione commenti ſunt, futuram peſtilentiam ſignificare creduntur: quorum quidem indiciorum vim, atque efficacitatem, vnicuique ſuo arbitratu examinare licet. Quod verò ad illa attinet, quæ præſentem peſtilentiam demonſtrant, non alia huc afferenda ſunt præter ea, quæ propriam illius formam, & peculiarem characterem conſtituunt. Etenim quotieſcunque morbi paſſim graſſantur, & plurimos interficiunt, nihil præterea ad ſtabiliendam peſtilentiam deſiderari poſſe videtur. Quòd ſi demum ſigna quædam peculiaria quis intelligere cupit, quæ Socratem peſtilentia laborantem pro certo demonſtrare poſſint, is ſciat præter ea, quæ ſuperiùs poſita ſunt, pauca admodum, aut forte nulla eſſe indicia, quæ hoc ipſum verè atteſtari poſſint. Id quod vnuſquiſque facilè confitebitur, qui memoria repetat, quod nos ſatis iam demonſtrauimus, peſtem nullo determinato morbo circumſcribi, ſed omnes affectus præter naturam, quicunque animo concipi poſſunt, latiſſimè complecti. Illud tamen hoc loco minimè eſt prætermittendum, in peſte (vt inquit Aëtius) omnia horrendiſſima fieri, ita quidem vt quæ aliàs leuiora, & benigniora eſſe conſueuerunt, hoc tempore ſint grauiſſima, & malignissima: quod omnino ratio perſuadet, & Galen. quoque animaduertit.

3 prog 38.

Sacri ignes multi, qui maligni cum eſſent, multos interfecerunt.

Hippocr. 3. Epid 3.9.

Sacrum ignem (ait Galen.) *didiciſti a biliosa fluxione oriri*, aut *non illa ſemper tamen praua, & putri. Planè contra vbi mitis ſit fluxio bilem pallidam obtinens qua in nobis naturaliter gignitur, ſolet quidem ſacrum ignem facere, nullum tamen ex eo dare damnum, ſi modò rectè tractes. At non erat in præſentia talis, qui ſacrum ignem efficiebat, humor, ſed malignus, qui eroderet, putrefaceretque*, &c. Sic paulo poſt.

Ora apthis vitiata, pudenda tuberculis, lippitudines, carbunculi. Hippocr. 12. Galeni.

Singuli hi affectus ferè non ſunt cacoëthes, vti de ſacro igne diximus modò, nunquam verò etiam ſunt cacoethes, vti nunc, quòd putridus eſſet qui abundabat humor. Non eſt igitur, vt in præſentia longiorem morborum, & ſymptomatum catalogũ faciamus, quæ in peſtilentia euenire, & graſſari ſolent; quandoquidem ſi memoria repetamus peſtilentias ab Hipp. Thucydide, Gal. & poſteriori tẽpore ab aliis deſcriptas, illa vſq; adeo varia, & multiplicia eſſe conſtabit, vt nulla fere ſit pars corporis, quæ huius veneni malitiam, atque impetum aliquando non experiatur. Quorum omnium malorum varietatem, diſcrimen, ortum, & cauſas ex iis, quæ ſuperius à nobis poſita ſunt, vnuſquiſque facile conſequi poteſt, vt hac in re nos minimè longiores eſſe oporteat.

De peſte hactenus in vniuerſum. Modò ad principalem controuerſiam reuertimur, quales nimirum hoc triſtiſſimo tẽpore fuerint morbi, qui in pleraſq; ciuitates impetum fecerunt, de quibus initio tractationis diximus à plerisque omnibus dubitatum eſſe, an peſtilentiæ nomine ſignari debeant. Et profectò ſi memoria repetamus, quæ ſuperiùs à nobis poſita ſunt; itémque animaduertamus funeſtam hiſtoriam eorum, quæ apud nos eueniſſe vidimus, iam nullus, vt mihi videtur, dubitationi locus ſupereſſe poteſt, quin hæc fuerit vera, & legitima peſtis. Morbi planè fuerunt vulgares, vt non modò vnum, aut alterum locum, ſed quam plurimos vno, & eodem tempore occupauerint: illos præterea fuiſſe mortiferos, & maiorem hominum partem perdidiſſe, ipſa res magno Reipubl damno ita confirmauit, vt huiuſmodi calamitoſæ cladis fœda veſtigia diutius adhuc duratura eſſe videantur. Quod ſi illis demũ contagiũ addere velis, quod ad conſtituendã integrã peſtilentię formã nonnulli neceſſariũ eſſe arbitrantur, illud quoq; non defuiſſe tam eſt certũ, quàm quod certiſſimũ; vt plura huius rei teſtimonia, aut exempla huc temere nõ ſint afferenda. At verò contra non deſunt vel nobiliſſimi, & doctiſſimi viri, qui aliter ſentientes, huiuſmodi morbos minimè peſtilentes fuiſſe, neque veræ peſtilentiæ nomine ſignandos eſſe contendunt: quorum tamen diuerſa eſt diſputationis ratio. Plerique enim pro certo habentes omnem peſtilentiã de vno aëre ortum ducere, illam hoc tempore fuiſſe negant, quòd nulla in aëre fuerit notabilis alteratio, vel corruptio, quæ tantum malorum gignere potuerit.

Aduerſus horum ſententiam nos ſatis ſuperiùs diſputauimus, quos certè perperam, & contra Galeni diſciplinam ſentire nos exiſtimamus, qui ex qualibet communi cauſa morbos communes fieri ſumma cum ratione docet. Alij autem magis appoſitè nullam peſtilentiam affuiſſe aſſeuerant, non ob id quidem, quod aër ab omni vitio fuerit alienus quod illi haud grauatè concedunt, ſed propterea quia verè ij morbi eas conditiones non habuerint, quæ ad conſtituendam peſtilentiæ formam neceſſariæ eſſe videntur: quorum ſanè argumenta intelligere æquum eſt. Inter omnes, opinor, conuenit peſtilentes morbos eſſe vulgares, & pleroſque homines cuiuſuis ſexus, ætatis, fortunæ, indifferenter aggredi; pariter eoſdem eſſe perniciosos, & maiorem ægrotantium partem interficere: quæ duæ conditiones (vt ſæpius iam diximus) ſi Gal. credimus veram,

& legitimam peſtilentiam determinare videntur: ita quidem ſi altera, vel longè magis, ſi vtraque deſit, vt certum ſit omnem peſtilentię ſuſpicionem vanam, ac temerariã eſſe. Atqui ſi qualitatem, & numerum, tum ægrotantium, tum mortuorum conſideremus, ſingulaque accuratè, & particulatim animaduertamus, quæ hac de cauſa, hoc tempore euenerunt, neutram ex iis conditionibus affuiſſe, vt fateamur, neceſſarium videtur. Etenim (vt à noſtra non diſcedamus) cum mea Vicentia feliciori tempore alere ſolita fuerit hominum circiter triginta millia, certo certius eſt, nedum maiorem, ſed ne minimam quidem illorum partem laboraſſe, aut interiiſſe, quod ex iis, quæ primum à nobis propoſita ſunt, facilè vnuſquiſque ad calculum reducere poteſt. Præterea verò cum tempore peſtis morbus nulli ætati, ſexui, nullis ſtudiis, atque ad ſummam nulli hominum conditioni parcat, euentus, & res ipſa ſatis ſuperque confirmauit, in vniuerſum ferè omnes, qui in aliqua dignitate, ac fortuna eſſent conſtituti, huiuſmodi calamitatis fuiſſe immunes: ita quidem vt reuera non alij, quàm ſordidi quidam homunculi, atque ex infima plebecula hanc mortiferam cladem perpeſſi fuerint.

Vt illud interea prætermittamus, quod alioqui magni intereſt, forte etiam ex iis pleroſque obiiſſe magis alia de cauſa, quàm vi morbi: cum enim ad legitimam vniuſcuiuſque morbi curationem non ſolùm medicum adeſſe oporteat opportuna facientem, ſed & ægros, & aſſidentes, & exteriora, vix explicare licet in ſumma rerum confuſione, quantum ab officio defecerint medici, ægri, aſſidentes, & demum quàm exteriora ad præſentem opportunitatem malè fuerint accommodata.

Cum igitur morbi hoc tempore non fuerint vulgares, neque ita pernicioſi, vt maiorem hominum partem, vel certè multos necauerint (vtroque enim modo hanc perniciem determinat Galen.) addo, & plurima vndique errata, eaque grauiſſima commiſſa fuerint, quæ morbos alioqui ſalutares mortiferos reddere ſolent, illos doctiſſimi viri minimè peſtilentes fuiſſe aſſeuerant, ſed eos duntaxat malignos eſſe contendunt, qui nequaquam ex aëre, vel contagio, ſed ex vna in primis deprauata, & vitioſa victus ratione ortum duxerint; quæ quidem quantum ad huiuſmodi morbos gignendos conferat, tamdiu traditum eſt à Galen. atque notius eſt, quàm vt longiori confirmatione indigeat. Porrò autem quanquam nos hæc vera eſſe non inficiamur, veruntamen de priore ſententia adhuc dimoueri non poſſumus. Et primum quidem illud non importunè afferre licet, vt in rebus propemodum omnibus accidit, ita in peſtilentia varios gradus non iniuria conſtituendos eſſe, adeo vt illa ſit grauior, & maiori cum periculo, hæc leuior, & minori cum diſcrimine; qualis ea fuit, cuius aliquando Liuius mentionem facit, in qua plures ille ſuperſtites fuiſſe, quàm interiiſſe commemorat. Vnde haud omnino præter rem dicat quiſpiam, hanc noſtram peſtilentiam benigniorem, & leuiorem fuiſſe: quàm vt maiorem hominum partem inuaſerit, & occiderit. Atqui ad eandem refellendam ſententiam alia prorſus, & veriori nos ratione vti conſueuimus. Pro qua illud nobis in præſentia concedi cupimus, quod poſteriùs diffusè & firmiter probari poſſe confidimus, hanc nimirum noſtrorum temporum peſtilentiam minimè ex vitiato aëre aut deprauato victu, aut aliter, quàm ex vno hominum & rerum contagio originem habuiſſe. Quod ſi ita res habet, quanquam huiuſmodi morbi maiorem hominum partem in his regionibus non occupauerunt, neque ex omni conditione (quod ingenuè fateri decet) illud ego tamen affirmare non vereor, veram hanc, & legitimam

Lib. 4. Dec. 1. Q. Fab. Aug. & C. Fur. pac. Coſſ.

peſtem fuiſſe: cum ſatis ſit, iis in locis, vnde ad nos importata eſt, vbi forte ab aëris vitio originem duxit, omnino illam vulgarem fuiſſe. Immò verò quid prohibet etiam, quo minus dicamus peſtem (ex gr.) Africæ, Siciliæ, & Italiæ vnam atque eandem eſſe, quam propterea iure optimo non modò vulgarem, ſed etiam vulgariſſimam appellare liceret, cum per tot regiones vagata ſit? Sed neque altera fortaſſe deeſt non inepta ratio, vnde propoſitam difficultatem diluere poſſimus. Quanquã enim hæc mala à pleriſque, & potiſſimùm nobilibus viris fuerunt aliena, neque (vt peſtilentiæ forma in primis poſtulat) in homines cuiuſuis ſtatus, & fortunæ graſſata ſunt, illorum tamen ea vis fuit, & malitia, vt omnes aggredi, neque vlli pepercisse potuerint, niſi grauiſſimorum patrum ſingulari ſtudio, & diligentia, illorum furor, & impetus cohibitus, atque anguſtis admodum terminis coërcitus fuiſſet. Singula etenim (vt philoſophi docent) propriam formam aſſequuntur, non ex iis, quæ in actum prodeunt, ſed ex iis quæ poteſtate ſunt talia: neque res (vt eorum more loquamur) per actus ſecundos, ſed per actus primos definiri ſolent. Homo eſt animal rationale, non quatenus ille verè & actu ratiocinatur, ſed quatenus ita natura comparatus eſt, vt aptus ſit ad ratiocinandum, alioquin homo dormiens non eſſet homo. Sic apud Philoſophum definitur *anima*, quòd *ſit actus primus corporis phyſici potentia vitam habentis*. Atque Gal. demum, tum ſanitatem, tum morbum eſſe ſtatuit, partium corporis conſtitutionem illam ſecundùm naturam, hanc præter naturam, vnde actiones, non actu, ſed poteſtate vel probè, vel malè prodeunt. Itaque nos pariter, peſtilentes morbos non ſine ratione definire poſſe videmur, vt illi ſint vulgares, & pernicioſi, hoc eſt tali natura & forma conſtantes, vt maiorem hominum partem, atque illos in qualibet fortuna poſitos aggredi, & perdere poſſint, quamuis reuera non aggrediantur, non perdant. Quæſo enim finge vigere peſtilentiam, non modò ex vno contagio, cuius vim, atque impetum quicunque voluerit, haud difficile vitare poteſt, ſed etiam ex contaminato aëre, à quo vix vlli cauere licet; ſi hoc tempore plerique omnes alia loca, vbi ſalubrior eſſet aura, quærere velint, an propterea quod illa in multos actu non ſæuiat, minus verè peſtilentiam appellabimus? id non equidem opinor. In præſentia cum hæc nos literis damus, idibus Febr. ſingulari Dei Opt. Max. beneficio, & benignitate Vicentiæ leuiſſima quædam huiuſmodi luis veſtigia vix ſuperſunt, quæ breui admodum in nihilum abitura eſſe ſperamus. An vnum, aut alterum malè affectum peſtilenti morbo non laborare exiſtimabimus, quòd morbus iam actu non ſit vulgaris, nec pleroſque inuadat? non puto: quandoquidem neminem eſſe arbitramur, ſi modò huius mali originem, & progreſſionem ille ſatis intelligit, qui non facilè fateatur, vnum duntaxat ægrum, niſi ab aliorum commercio diligenter arceatur, vnam item inquinatam ſupellectilem multos, & vniuerſam vrbem inficere poſſe. Porrò antiqua videtur fuiſſe huiuſmodi lis, de qua particulatim duo quondam celebres medici, Dynus, & Gentilis Senis acerrimè litigarunt: quorum argumenta, vt libet, vnuſquiſque apud illos intelligere poteſt. Hoc ipſo in primis argumento (ni fallor) præclariſſimi quidam viri in eam ſententiam adducti ſunt, quo tempore huiuſmodi mala graſſari cœperunt, illa peſtilentiæ nomine ſignanda non eſſe, quod tunc pauci admodum laborarent, neq; illa cõmunia, & vulgaria fuerint; quanquã alij contrà illud quidem peſtis initium, ſed minimè peſtem appellare non verentur. *Non poſſum exiſtimare, auditores,* inquit Mercurialis) *appellandã eſſe eam peſtẽ in qua vix duo, aut tres peribant ſingulo die. Erant fortaſſe initia*

2. De anima.

Gentil. com. in primam 4. c prog.

quædam

quædam peſtis, ſed non erit peſtis. Cuius profectò ſententiæ vim (vt ingenuè dicam) non ſatis intelligo: namque ſum neſcius, quamobrem principium peſtis, peſtis nomine appellare non liceat; quaſi verò principia morborum ab ipſis morbis ſint diuerſa, & aliena: Apud medicos vulgare eſt, ex quatuor partibus principio, incremento, ſtatu, & declinatione morbos in vniuerſum conſtare. An principium motus, non eſt motus, an via in generationem (vt loquuntur philoſophi) non eſt generatio? an via in corruptionẽ non eſt corruptio? Omnium ſane morborum initia ſunt vndique leniora, & difficilia cognitu, ſed tamen in hac vna inquiſitione, & intelligentia præſtantiam, atque excellentiam medici in primis elucere certum eſt. Vnde illos irridebat Galen. qui incipientes cancros non agnoſcerent, quod non aliter, quàm ſtirpibus è terra exeuntibus euenit, quæ pariter à peritis duntaxat agricolis agnoſcuntur. Sed aliàs hæc ferè quæſtio ab Hippocrate videtur eſſe propoſita: an principium phrenitidis cenſenda eſſet: quam Galenum præclarè diſſoluentem audiamus. *14. meth. c. 9.*

Hipp. princip. prorrh. *Qui comatoſi inter initia fiunt cum capitis, lumborum, hypochondrij, collique dolore vigilantes, an phrenitici exiſtant?*

Galen. *Complura veterũ exemplaria in verbo,* phrenitici verbum exiſtant *non habent adiectũ: hinc exorta eſt quæſtio, verùmne eos, qui ita habent, quis iam phreniticos appellabit, an futuros expectabit? adiecto vero verbo* exiſtant *quæſtio eſt, an qui ita affecti ſunt, iam phrenitici ſint, vel non ſint? Quæſtioni autem eiuſmodi iam & alia quædam non pauci momenti annectitur quæſtio, quam & de febrium acceſſionum principio mouerunt, nempe in illis rationi maximè conſentaneum eſſe videtur, non poſtea venturam præcognoſcere nos acceſſionem, ſed incipientem iam dignoſcere ex permutatione pulſuum: quoniam verò nondum inſignem acceperit magnitudinem, vt ægro quidem, tanquam dicenda, conſpicuè videatur, à nobis autem, vt tanquam facta cognoſcatur, res hæc non aliter, quàm plantæ recèns è terra ortæ, dignoſcitur, quas ruſticus, vel qui in herbis omnib. dignoſcẽdis eſt peritus confeſtim internoſcit, cæteris verò incognitæ manent: agros ſiquidem herbas germinatione ſimillimas ſæpius ferre conſpicimus, quas nos quidem internoſcimus, ruſtici verò internouerunt: quod & arboribus euenit: nam ſingulas, cum omnibus ſuis partibus ſunt abſolutæ, vniuerſi cognoſcimus, cum verò enaſci incipiunt, omnino à paucis cognoſcuntur.* Hactenus Galenus. Quanquam igitur in noſtra peſtilentia pauci admodum ægri aliquando laborarent & interirent, atque ij quidem ex vna plebe, cum homines pro maiori parte, & ex omni conditione apti eſſent ad malum ſuſcipiendum, illam nos quocunque tempore veram, & legitimam peſtem fuiſſe arbitramur.

Cæterùm antequam poſteriorem huius tractationis partem aggredior, quæ ad huiuſmodi morborum præſeruationem, & curationem pertinet, illud vnum in præſentia reliquum eſſe videtur, quod ſuperiùs nos eſſe tractaturos recepimus, vt eam quæſtionem tractemus, vndenam hæc noſtra peſtilentia originem duxerit. Etenim quidam ex vna deprauata victus ratione, alij præterea ex contaminato aëre, alij demum ex vno contagio illam ortam fuiſſe contendunt. Hîc ſomnia nonnulla, & commenta vaniſſima conſulto prætereo, quæ homines non ſolùm Philoſophiæ, & medicinæ, ſed etiam omnis literaturæ, atque eruditionis prorſus expertes temere afferre non erubeſcunt, quæ quòd per ſe facilè concidant, vlla confutatione honorari non debent. Quod porrò ad illos attinet, qui vulgaria iſthæc mala in vnam victus rationem referre ſolent, cum iis quoque omnino paucis agendum eſt. Quanquam enim tum Galen. diffusè, & perſpicuè, tum experientia manifeſtè & facilè demonſtrat, quantum alimenta mali ſucci valeant ad procreandos morbos, quod à nemine in controuerſiam reuocari debet, cũ tamen præteritis temporibus vrgente fame longè omnium maxima, ac præſenti etiam tempore plerique peſſimi ſucci alimentis veſci coacti fuerint, qui omnis peſtilentiæ fuerunt immunes, vt aliunde illa generetur, neceſſariò fatendum eſt. Quemadmodum igitur deprauatam victus rationem, quæ multis ſit communis, peſtilentiam quandoque efficere poſſe credimus, & cacochymiã in vniuerſum, quam ex huiuſmodi alimentis fere generari neceſſe eſt, ad omnes morbos, in primis verò peſtilentes, corpora mirum in modum præparare exiſtimamus, ita contra peſtilentiam, de qua agimus, alia magis de cauſa, quàm propter praua alimenta eueniſſe nos verè affirmare poſſe videmur. Quamobrem illud nobis vnum modò ſupereſt, vt inquiramus, an ex aëre vel manifeſta qualitate alterato, vel aliter contaminato: an magis ex contagio, quod ex vno corpore in aliud tranſeat, illius originem ſtatuere liceat. Quam profectò diſputationem obſcuram prorſus, ac difficilem, diúque ac multùm agitatam, quoniam cum Mercuriali tanto viro mihi potiſſimùm res eſt, ſtudioſè, & diffusè tractare conſtitui. Neque eſt, vt aliquem admiratio teneat, quamobrem à viro omnium tum doctiſſimo, tum humaniſſimo, addo mihi chariſſimo, & amiciſſimo, non hac ſolùm in re, ſed aliàs ſæpenumero diſſentire non verear.

Quæ enim illius eſt ſingularis humanitas grauitas, ſuauiſſimique mores, planè compertum habeo in meliorem partem illum (quod equidem maximè velim) hæc omnia accepturum eſſe. Immò verò, cum præterito anno commentarium ille ſuum de peſtilentia humaniter & gratè mihi dono miſiſſet, atque ego illi per litteras gratias egiſſem, ſimulque ſignificaſſem, me quibuſdam in rebus illi non ſatis aſſentiri, grauiter, & ingenuè mihi reſcripſit, ſe minimè ita ambitioſum eſſe, vt omnes homines ſuis dogmatibus aſſentientes eſſe cupiat, ſibique vehementer gratum eſſe facturum, quicunque iis de rebus planè incertis, & obſcuris diſputare voluerit, quando hac potiſſimùm ratione veritas facilè inueſtigari, atque è tenebris erui ſolet.

Atque hoc ipſo commentario. *Gratiſſimum* (ille ait) *erit mihi vt omnes docti videant has meas rationes, examinent diligenter: quin cum hæc res ſit maximi momenti, optatiſſimum erit ſemper mihi, vt veritas inueniatur, ſi modò veritas inueniri poteſt in re adeo ſecreta, & diuina. Liberè igitur dicam quod ſentio, ſed hac tamen lege, vt de omni re inter nos controuerſa, tanquam honorarius arbiter, ille iudicium ferre, ac ſententiam dicere poſſit: vt ita intelligant homines, diſſentientes aliquando ſententiis ſumma etiam cum beneuolentia, & charitate conuenire.* *Cap. 17.*

Mercurialis cauſas peſtis inueſtigaturus, alias internas, alias externas eſſe docet. Quòd porrò ad internas pertinet, inſignem primùm, atque excellentem putredinem, non quidem vnius, aut alterius humoris, ſed omnium, qui ſimul confunduntur, conturbantur, & computreſcunt, verè, & ſumma cum ratione ſtatuit, præterea verò iis humoribus latentem quandam, atque occultam vim ineſſe tradit, quam Gal. & medici omnes ſcribunt ineſſe medicamentis atque venenis deleteriis. Hanc ego abditam qualitatem impræſentiarũ prætereo, quod ſuperiùs ſententiã hac in re meã ſatis explicauerim. Quòd autẽ ad cauſas externas attinet, duas ad efficiendam peſtẽ cauſas perpetuò concurrere aſſeuerat, nimirũ aërem ipſum, & contagium: mox prætermiſſo contagio, aërem concurrere ad peſtem efficiendam Hipp. demonſtratione euidentiſſima probat huncin modum. *Cap. 5.*

Peſtis eſt morbus communiſſimus, ergo à cauſa communiſſima: cauſa communiſſima eſt aer: ergo peſtis neceſſario ab aëre. Quæ quidem argumentatio (ille ait) tantum potuit apud ſcriptores medicinæ, vt neminem fere inuenire liceat qui non putauerit veram peſtem fieri ab aëre. Atqui vnum ego reperio Gal. (vt alios interea prætermittam, cum ille mihi ſit perpetuo inſtar omnium) qui non modò peſtem ab vno aëre ſemper fieri negat, ſed etiam Hipp. hac in re aliter ſententiam arguere non veretur, quod ſupra demonſtrauimus. Neque hanc Galen. ſententiam vlla ratione infirmari exiſtimamus, primùm quòd alij morbi ex victus ratione oriundi ſint quidem peſtilentes, ſed minimè ipſa peſtis: quandoquidem res ipſa declarat illos verè peſtilentes, & peſtilentiæ nomine ſignandos eſſe, cum ſint aliquando vulgares, & pernicioſi, quales fuere illi, de quibus particulatim mentionem facit Galen. præterquam quod ille perſpicuè admodum, & ex propoſito morbos communes, ex communi certè cauſa, ſed non ex vno ſemper aëre fieri docet, vt non alia interpretatione ſit opus: tum verò quod aërem haud certè ſolum, ſed vna cum aliis cauſis morbi communis cauſam ſtatuere liceat: aërem enim planè Gal. excludit, & abſque illo morbum communem propter aliam cauſam communẽ oriri poſſe fatetur: alioqui vana protſus, & temeraria fuiſſet illius in Hippocr. argumentatio, ſi modo vt aër vel ſolus, vel ſaltem aliis cauſis adiunctus ad gignendam peſtilentiam concurrat, neceſſe eſt. Neque illa demum ratio videtur magis efficax, quæ morbos communes diſtinguit, ita quidem vt communes vni regioni, quos endemios Græci appellant, fiant à praua victus ratione, & à vaporibus elatis ex aquis, & terra, minimè ex aëre, communes autem pluribus regionibus ſemper oriantur ex aëre. Nam præterquam quod & in præſentia adhuc eadem vrgent argumenta, Galen. ſtatuens morbos communes fieri propter plures cauſas communes, minimè propter vnum aërem, huiuſmodi morbos haud interpretatur endemios, ſed epidemios, qui tempore aliquo determinato populum, aut exercitum vniuerſum ſine aëris vitio aliquando ſolent occupare. Cum igitur hoc fundamentum non modò ſit infirmum, ſed ex Gal. diſciplina planè corruat, vt omnis fabrica illi innixa concidat, neceſſarium videtur. Præterea nonnulla ſigna addit Mercurialis de hiſtoricis, & aliis petita, quę probabili ſaltem ratione confirmare poſſint, hanc noſtrorum temporum peſtilentiam ex aëre ortam fuiſſe: atque illa quidem duorum generum eſſe tradit, alia antecedentia, alia comitantia. Inter ſigna antecedentia numerantur terræ motus, cometæ, ſidera inſolita, ignes aërei, eclipſes, annus biſſextilis, monſtra, animalia orta ex putri materia. peſtes alibi vagantes, ſi demum viri temperatiſſimi ægrotent, & lupi hominibus ſint infeſti.

Init. libr. de cib. bon. & mal. ſuc.

Cap. 6.

Non ego in præſentia multum laboro, an iſthæc ſigna omnia, vel certè plura ante noſtram peſtilenlentiam euenerint: Illud vnum repeto, quod ſuperiùs admonuimus, ſi modò altiùs Dei propoſitum prætermittamus, nullum ſignum peſtilentiam præmonſtrare poſſe, niſi quatenus imminentem putredinem indicare poteſt: præterquam quod ex iis plurima non ſolùm incerta, & leuia, ſed etiam ſuperſtitioſa, & mendacia non iniuria videri poſſunt. Terræmotus Ferrariæ maximi fuerunt, violentiſſimi: quæ Ciuitas fuit immunis peſtilentiæ: quanquam enim animo concipere, & fingere licet halitus ex terræ motu exeuntes, longè alreque diſſeminari, nec proximis regionibus vim aliquando inferre, illud tamen aut omnino difficile aut certè vix fieri poſſe exiſtimandum eſt, ſalua & incolumi vrbe, vicis, & vniuerſa ditione, cum peſtilentes illi vapores omni ex parte proximos locos petere poſſint, vt aliis vndique illæſis, nonnulli tantum apud nos fuerint contaminati. Cometas, ſidera inſolita ignes aëreos, ſi phyſicam eorum ſignificationẽ aduertere velimus, æſtus in primis, ac ſiccitates portendere, & ſignificare philophi docent: quod quidem hoc tempore ſatis confirmat iam trimeſtris inſignis, & continuata ſiccitas quæ cometam initio Nouembris apparentem ſequuta eſt, & adhuc perſeuerat. Quod ſi præter elementarias facultates, bella peſtes, mortes, & alias calamitates hæc hominibus afferre, communi fere omnium conſenſu iamdiu confirmatum eſt, illud nos tanquam per ſigna magis quàm per cauſas fieri exiſtimamus, non aliter quàm olim in auguriis, & auſpiciis euenit, in quibus per aues multa, quorum illæ autores haudquaquam erant, portendi, & ſignificari credebantur: ita quidem (quod piè ac verè ſtatuendum eſt) vt Deus Opt. Max. qui miniſtros ſuos aliquando facit flammam ignis, ad demonſtrandas publicarum, & priuatarum mutationum viciſſitudines, adeóque ad noſtram eruditionem, tanquam ſigno deſuper dato, huiuſmodi igneas apparitiones, veluti quoſdam emiſſarios, & præcones eſſe velit. Sic iris naturales ſuas cauſas habet, quas phyſici poſſunt reddere, interim tamen arcanam præterea ſuam habet ſignificationẽ. Anno biſſextili, quàm temere, ne dicam ſtolidè à pleriſque tanta vis tribuatur, vt rerum fermè omnium naturam mutare, & multa pericula afferre poſſit, vnicuique facile conſtabit, qui memoria repetat, minimè natura, ſed arte, & Cæſaris decreto huiuſmodi annum conſtitutum eſſe, vnde tot admirabilia, & tanta opera prodi nequeunt. Sed alia non proſequor: atque addo illud vnum, antecedentia iſthæc ſigna leuia admodum, atque incerta eſſe, quãdoquidem illorum plurima, aut forte etiãm omnia ſine vlla peſtilentia interdum eueniſſe certum eſt. Inter ſigna autem comitantia peſtem ex aëre oriundam refert Mercurialis ea ſymptomata, & morbos, qui omnes ferè peſtes ex aëre comitari ſolent, febres ardentes, febres placidas, dolores capitis, deliria, carbunculos, tumores, mortes ſubitaneas, extinctiones familiarum. Atqui (vt nos ſuperiùs demonſtrauimus) docet Galen. nomen (*vulgare*) vel (*peſtilens*) non vno certo, & determinato morbo cõcludi, adeo vt nulli ſint morbi, nulla ſymptomata, quæ peſtis propria, & inſeparabilia dici poſſint: quam rem ſuperiore diſputatione à nobis demonſtratam ipſa confirmat experientia: namque (ne ſingulas peſtes recenſeam) audiamus, quæ Thucydides in celebri illa ſui temporis eueniſſe ſcribit, hac ſerie. *Atque non multis ab hinc diebus, cum in Attica eſſem, morbus primum Athenienſes cæpit inuadere. Et quanquam fama eſt antea quoque morbum latè vagatum eſſe, tum in Lemno, tum in aliis regionibus: nondum tamen memoria proditum eſt tantum peſtilentiæ, atque interneciones mortalibus contigiſſe. Neque enim ſat opis afferebant medici, qui principio ſeſe ad medendum applicuerunt ob imprudentiam; ſed hi maximè interibant, quippe qui proximè accedebant; neque alia humana ratio, aut ars vlla. Tum quæcunque à ſacerdotibus ſupplices petebant, aut vatibus, & quæ ab his reſponſa dabantur, omnia in caſſum erant: atque occũbentes ab his deſiſtebant, à malo ſuperati.*

Porrò hoc primũ, vt aiunt, ſumpſit initiũ ex Æthiopia, quæ ſupra Ægyptum eſt, mox in Ægyptum & Libyam deuenit, & in Regis oram magna ex parte: in Athenienſium verò ciuitatem repente irruit: ac primùm in Piræo homines attigit: ex quo etiam aiebant Peloponneſios venena puteis iniecisſe (nam fontes ibi nondum erant) deinde verò & ad ſuperiorem ciuitatem peruenit: ac iam multo magis moriebantur. Differat igitur de hoc, vt quiſque ſentit, tum medicus, tum idiota, vnde veriſimile ſuit illud originẽ duxiſſe, & cauſas referat tantæ mutationis, quas idoneas fuiſſe putet, quæ

vim

vim ad res ita immutandas ſortitæ fuerint. Ego verò quod factũ eſt narrabo, & quibus animaduerſis ſi quãdo rurſus incidat, poſſit aliquis prouiſum quippiam non ignorare, hoc monſtrabo, qui tum ipſe morbo laboraui, tum alios laborantes vidi. Itaque annus ille (vt in confeſſo eſt) inter omnes maximè aliorum morborum immunis fuit: quod ſi quis alio prius morbo laboraſſet, in hunc omnes decumbebant; Alios verò ex nulla occaſione, ſed continuò cum ſani eſſent, primum capitis calores inuadebant vehementes, & oculorum rubores, & inflammationes: atque internæ partes, & fauces, & lingua ſanguinolenta ſtatim erant: ſpiritus difficilis, & fœtens exibat: deinde ex his ſternutatio, & raucedo ſuccedebant: ac non multo poſt tempore labor in pectus deſcendebat cum tuſſi vehementi: Quod ſi quando ad cor inhæſit, tum id ſubuertit: tum purgationes bilis, quæcunque à medici recenſentur, ſubierunt, atque hæ magna cum defatigatione. Pleriſque ſingultus incidit inanis, conuulſionem afferens vehementem: quæ nonnullis ſub hæc ceſſabat, aliis verò multo poſt. Porrò corpus extrinſecus tangenti non erat admodum calidum, neque pallidum, ſed ſubrubrum, liuidum, puſtulis paruis, & vlceribus ſcatẽs: internæ verò partes vſque adeo flagrabãt, vt ne tenuiſſimum quidem ſtragulum, aut linteum impoſitum, neque aliud quidpiam præter nuditatem ferrent. Ac iucundiſſimum planè erat in aquam frigidam ſe ipſos conicere; quod multi fecerunt ex iis, quibus cura non fuit adhibita, qui & in puteos ſe dederunt inexhauſta ſiti vexati: & perinde erat plus, ac minus bibere. Atque impotentia quadam, quæ iis quieſcere non licebat, & vigiliæ perpetuò comitabantur. Corpus, quandiu morbus vigebat, non contabeſcebat, ſed præter ſpem labori obſiſtebat. Quamobrem vel interierunt plurimi nono, & ſeptem diebus ex interno æſtu, cum aliquid roboris adhuc haberent, vel ſi effugiſſent, morbo in ventrem irruente, & exulceratione in eodem facta, & diarrhœa ſimul immodica ſubeunte, plerique mox præ imbecillitate perierunt. Etenim initio ſurſum facto malum, quod in capite primum conſederat, vniuerſum corpus peruadebat. Quod ſi quis maxima hæc ſuperaſſet, huic extremarum partium noxa ſuperueniebat: malum enim ad pudenda, & ad ſummas manus, & pedes decumbebat; & complures his amiſſis euaſerunt, nonnulli & amiſſis oculis. Nonnullos etiam, quum primum exurgerent, cæpit obliuio rerum æquè omnium, ac tum ſe ipſos, tum amicos ignorabant. Etenim hoc morbi genus, quod certè maius fuit, quàm vt oratione comprehendi poſſit, tum alioqui grauius vnicuique accidit, quàm humana ferret natura, tum hac in re declarauit ſe aliud quippiam eſſe portentoſum, & extra ordinem, quoniam aues & quadrupedes, quæcunque humana carne veſcuntur, cum plurima iacerent inſepulta cadauera, aut non accedebant, aut ſi accederent, ac degustaſſent, interibant. Huiuſce rei iudicium fuit, quod manifeſtò huiuſmodi aues deficerent, quæ nec aliàs viſebantur, neque circa aliquod ex his. Sed canes magis huius euentus ſenſum præbuerunt, propterea quod vnà degunt. Morbus igitur (vt alia multa prætermittamus inſolita, quæ cuique ſeorſum euenerunt, aliis alia) talem vniuerſim ideam habuit: alius præterea nullus eo tempore infeſtauit ex iis, qui conſueti habentur: ſi quis autem accidiſſet, in hunc deſinebat. Ac perierunt nonnulli quidem ob negligentiam, alij verò diligenter etiam curati. Neque vllum (prope dixerim) compertum eſt remedium, cuius vſu homines adiutos eſſe conſtaret; nam quod vni opem tulerat, id ipſum officiebat alteri. Iam verò corpus nullum viſum eſt aduerſus morbum ſufficere, quod ad robur, & debilitatem attinet, ſed ſublata ſunt omnia, quæ iis etiam viuendi ratione, ad curationem vterentur. Porrò res miſerrima in vniuerſo morbo fuit, tum animi deiectio, cum quis ægrotare ſe intelligeret; nam mente protinus ad deſperationem conuerſa, multi ſe ipſos magis conſternebant, neque reluctabantur: tum verò quoniam alter ab altero, dum curationis officio fungerentur, inſtar ouium occidebant, atque hoc maximam cladis partem attulit. Siue enim præ metu recuſarent alter alterum adire, deſerti peribant; domuſque non paucæ vacuæ ſunt redditæ ob medentis defectum: ſiue adirent, commoriebantur: atque ij potiſſimum, qui virtutis aliquid ſibi vendicabant; nam præ pudore non parcentes ſibi ipſis, amicos conueniebant: & cum luctus defunctorum perficerent, ipſi quoque familiares ſuccumbebant a mali vehementia ſuperati. Magis tamen tam morientem, quam laborantem ij miſerabantur, qui iam euaſerant, propterea quod intelligerent ſe iam in ſecuro verſari: hos enim eundem morbus non corripuit, ita vt interficeret. Atque hi tum ab aliis beati cenſebantur, tum ipſi præter præſentem lætitiam, in poſterum quoque ſpe aliqua ſubleuabantur, ne ab alio quidem morbo aliquando fore vt extinguerentur. Iam verò proprio labori aliud quoque acceſſit incommodum ex importatione ab agris in vrbem: quod nihilominus inuaſit hoſpites: cum enim domos non haberent, ſe in tuguriis ſuffocantibus æſtiua tempeſtate degerent, corruptio acceſſit nulla ſeruata dignitate: ſed mortui, morientéſque mutuo adiacebant, ac ſemianimes in viis voluta bantur, & circa fontes, præ aquæ deſiderio.

Tum ædes ſacræ, in quas conuenerant, cadauerum plenæ erant, eorum (inquam) qui illic peribant: nam vrgente malo, cum quid facerent, homines non haberent, omnes pariter ad negligentiam, & ad aras, & focos ſe conuerterunt. Præterea leges omnes perturbatæ ſunt, quibus antea de ſepulcrorum ratione vtebantur: ac ſepellebant, vt quiſque poterat: tum etiam multi in aliena loca deiecti ſunt, ob amicorum penuriam, cum ii plerique ſuos morte præuertiſſent. Nonnulli ægrotantibus præuenientes, cadauer alieno rogo impoſitum ſuccendebant: alij verò, dum aliud combureretur, eo, quod ipſi portabant, ſuperimecto, abibant. Hactenus Thucydides. Quem ſanè locum vniuerſum, quanquam prolixiorem eo libentius Latinè reddere, atque hic tranſcribere voluimus, quod eum lectorem delectare, neque ſolum huic rei, de qua agimus in præſentia, ſed toti etiam tractationi plurimam lucem afferre poſſe exiſtimemus. Illud profectò eſt certo certius, plurimos hic numerari morbos, & ſymptomata, calorem capitis vehementem, oculorum rubores, & inflammationes, fauces, & linguam ſanguinolentam, ſpiritum difficilem, ac fœtentem, ſternutamentum, raucedinem, laborem pectoris cum vehementi tuſſi, ſingultum inanem cum vehementi conuulſione, noxam & amiſſionem pudendorum, manuum, pedum, aliquando oculorum, obliuionem rerum æquè omnium, adeoque amicorum, & ſui ipſorum, atque alia forte huiuſmodi, quæ tum ab aliis peſtilentiis, tum à noſtra fuere maximè aliena: contráque nonnullos morbos, & ſymptomata apud nos fuiſſe frequentia, qualia in primis ſunt bubones, parotides, anthraces, dolores capitis, deliria, quorum Thucydides nullam mentionem facit. Neque aliquis eſt arbitror, qui non facilè & libenter fateatur, hanc ipſam Thucydidis peſtilentiam ex vno potiſſimùm aëre ortum duxiſſe. In maxima illa & forte omnium ſæuiſſima peſtilentia, anni M. CCCXLVIII quam Matthæus Villanus, & Ioannes Boccacius deſcripſere, omnes ſputo ſanguinis, & difficultate reſpirationis tanquam peculiari eius peſtilentiæ morbo laboraſſe conſtat. Atque ne fruſtra ſim longior, hanc ipſam morborum, & ſymptomatum varietatem, & diſſimilitudinem (de qua te etiam ſuperiùs diximus) vnuſquiſque facilè deprehendet neque inuitus confitebitur, qui alias quoque peſtilentias particulatim animaduertere, & cum hac noſtra conferre voluerit. Sed alia proſequor. Signis modò propoſitis alia non contemnenda addit Mercurialis: primum, quòd toto

peſtilen

peſtilentiæ tempore, præſertim in ciuitatibus, rari admodum fuerint, qui alio morbi genere laborarint, vſque adeo, vt ſi quis febre tertiana, vel alio morbo laborare cœpiſſet, ille protinus in peſtem caderet: tum verò quòd homines, quanquam ſine vlla peſtis ſuſpicione mortui, maiori ex parte poſteriores corporis partes vibicibus, latiſque maculis deturpatas habuerint, quod rariſſimè alio tempore ſolet euenire. Amplius infinitos fuiſſe ille commemorat, qui pro certo habentes ſe ab omni commercio, & contagio morboſo diligentiſſimè abſtinuiſſe, hanc tamen labem euitare non potuerunt. Præterea quod innumeris ex laboribus inguina atque alæ intumuerint, varia item tubercula ſponte eruperint ſine vllo inſigni detrimento, vel aliqua peſtis ſuſpicione, quæ præterito tempore fuerant inſolita. Rurſus verò (quòd magni omnino intereſt) hanc peſtilentiam Mercurialis ex aëre fuiſſe probat, quod menſe Iulio Venetiis, & Patauij cœperint pluuiæ quædam paruæ, placidæ, & ferè continuæ, quales refert Hippocrates in Cranone eueniſſe, vt ſatis conſtare poſſit Auſtrinam conſtitutionem duraſſe totis ferè menſibus Septembri, & Octobri.

Poſtremo autem loco Mercurialis aëris vitium confirmat, fatuitas omnium terræ fructuum quamuis illi fuerint copioſi; nullus, aut rarus admodum cicadarum cantus: atque forte etiam in vniuerſum ab iis regionibus auium defectio: vt vndique concludere liceat hanc noſtram peſtilentiam ex aëre ortam eſſe. Cæterum, Lector, quanquam Mercurialem, virum grauiſſimum, & doctiſſimum hæc afferre non dubitamus, vt coniecturali omnino ratione ſententiam ſuam confirmaret; atque in vniuerſum leuiora illa eſſe videntur, quàm vt longiorem diſputationem poſtulent: ne quid tamen in hoc argumento deſideres, ſingulas huiuſmodi rationes breuiter examinare non grauabimur. Quo primùm loco illud minimè agimus in præſentia, vt ſubtilius inquirendum, ac in dubium reuocandum eſſe velimus, an iſthæc omnia miracula Patauij euenerint, nec ne; quandoquidem viro ingenuo, & veraci fidem vndique adhibere decet. Illud ego tamen (quod ad primam argumentationem pertinet) verè, & ſanctè omni aſſeueratione affirmare poſſum, hoc ipſo peſtilentiæ tempore apud nos plurimos aliis morbis à peſtilentibus laboraſſe, & euaſiſſe: & particulatim menſe Auguſto laboraui ego ipſe febre tertiana continua, vnus item meus famulus tertiana intermittente. Sic in celebri peſtilentia anno M. D. XXVIII. quæ vniuerſam ferè Italiam contaminauit, maiores noſtri referunt præter peſtilentes, alios quoque morbos, priuatimque duplices tertianas vagatas fuiſſe, à quibus plerique euadebant. Sed vtcunque ſe res habeat, vt ingenuè dicam, vim huius rationis equidem non ſatis intelligo, quonodo nemine, aut certè paucis alio morbi genere laborantibus præter peſtilentes, colligere hinc liceat, quòd medici omnes pro certiſſimo argumento habeant, peſtilentiam ex aëre oriundam eſſe; quaſi vero, vt alia prætermittamus, tertia illa conſtitutione libri tertij Epidem. quam nemo, opinor, dubitat ex vitiato aëre fuiſſe peſtilentem, Hippocr. tertianarum, quartanarum, quotidianarum febrium, & aliorum morborum non meminerit, quos veriſimile eſt peſtilentes non fuiſſe, ac poſtremo loco ſexdecim ægrotos non deſcribat, qui vel Galeni teſtimonio aliis morborum generibus ab iis laborabant, quæ in ea tempeſtate commemorata ſunt. Quod ad contagium pertinet, grauiſſimi patres publicis ſcripturis, & inquiſitionibus hac in re ſedulò inſtitutis; quæ adhuc inter monumenta annalium ſeruantur, verè vnicuique teſtari poſſunt, neminem apud nos peſtilenti morbo laboraſſe, quem non ille prius contagio

1. De rat. vict. in mor. ac. 35.

contraxiſſet: quanquam enim plerique ſine vllo cõtagio ſe laboraſſe contendunt, quod à multis prædicari audio, nonnullos ſcienter alios fallere, alios inſcienter falli nos exiſtimamus; quandoquidem vſque adeo multæ, latentes, atque ferè inſenſibiles ſunt huius veneni rationes, ſiue hominum dolos, ſiue incuriam, & negligentiam conſideres, vt illæ vix explicari, aut concipi animo poſſint. Namque (vt à re mea non diſcedam) quanquam diligentiſſima adhibita inquiſitione nihil prorſus inuenire vnquam potui, vnde Allegrantia labem contraxerit, cui ſeueriſſimè iuſſeram, vt ne vnquam domo exiret, néve aliquam rem, aut hominem domo exciperet, poſt multos tamen dies certior ſum factus (quod tandem Lucretia promiſſa illi impunitate confeſſa eſt) clam illam, ſemel ad Lazarum ſartorem, eiúſque vxorem diuertiſſe, qui eo tempore peſtilentia laborabant, & breui ambo obierunt: poſt quorum interitum biduo Allegrantia malè affecta eſt. Quod porrò magna hominum pars, qui ſine vlla peſtis ſuſpicione obierunt, poſt mortem poſteriores corporis partes vibicibus, latiſque maculis deturpatas habuerint, primùm cum viro præſtantiſſimo ſtatutum id ſit, in quo mihi tamen non ſatis cum eo conuenit, raros fuiſſe, qui alio, quàm peſtilenti morbi genere laborarint, non iniuria fortaſſe quæſierit aliquis, quamobrem hos peſte non interiiſſe ſit exiſtimandum: tum verò nos id quouis tempore eueniſſe, neque huius rei cauſam cognitu difficilem eſſe putamus, vt propterea ad aëris vitium confugiendum non ſit. Etenim, vt interea prætermittam neminem eſſe cadauera tractare ſolitum, qui non frequenter huiuſmodi liuores, & maculas animaduertit, vt hoc inſolens videri poſſit iis tantum, qui corpora nudata non ita inſpicere conſueuerunt, non importunè hoc loco mihi occurrit Hippocr. vbi ille ſcriptum reliquit antiquos exiſtimaſſe, ægrotos quoſdam ſideratos eſſe, tum aliis de cauſis, tum maximè ob id, quòd mortuis latus liuidum plagæ ſimile videtur, quaſi huiuſmodi ſymptoma particulatim vel in aërem, vel in aliam ſuperiorem cauſam referendum eſſet, quemadmodum nonnullis fulmine ictis, quod illi ſidus eſſe opinabantur, quandoque eueniſſe obſeruatum eſt. At verò Galen. cauſam certè naturalem afferens, illud fieri docet, propterea quia ſanguine in latus ob dolorem perueniente, quicquid in cute diuiſum, ſolutúmque eſt, id in morte refrigeratum nigrorem contrahit, vt ſimiliter illis euenit, qui ita ex plaga affecti ſunt. Cum igitur omnis corporis pars vel contuſa, vel refrigerata, vel aduſta, tum in morte, tum ante mortem, nigrorem quendam, & liuorem contrahere ſoleat, cui mirum poteſt videri, ſi pleriſque aliquando appareant vibices, & maculæ externæ, potiſſimùm in dorſo, quam partem, tum propter alias cauſas, tum maximè propter decubitum multo ſæpe calore, & fluxione abundare conſtat; Quod de inguinum, & alarum tumoribus, variis item tuberculis ſponte erumpentibus affertur, illud ego in contrariam planè ſententiam interpretandum eſſe arbitror: cum enim non ſolum veriſimile, ſed ferè etiam ſit neceſſarium huiuſmodi corpora malis vndique humoribus referta eſſe, ex quibus quidem, vt Gal eſt autor, ſi modò exiguam aliquam occaſionem ab ambiente aëre illi acceperint, febres peſtilentes generari conſueuerunt, rationi maximè conſentaneum eſt, nullũ hoc tempore in aëre vitium fuiſſe, cum talia corpora planè cacochyma, & ad ſuſcipiendum malum aptiſſima ab omni peſtis periculo ſeruata fuerint.

1. de Diff. feb.

Porrò quòd Auſtrina perdurauerit Venetiis, & Patauij totis ferè menſibus Septembri, & Octobri, vnde facile aër infici potuerit, ego quidem quales, & quantæ fuerint illo tempore pluuiæ, ad ſummam

qualis

qualis fuerit illa conſtitutio, & quandiu durauerit,
nihil certi vel aſſeuerare, vel negare auſim, quando-
quidem huius rei nullam prorſus obſeruationem,
aut memoriam teneo. Sed cum illis menſibus, qui-
bus Venetiæ, & Patauiũ laborarunt, non modò Vi-
centia, Taruiſium, & alia viciniora loca. ſed omnes
propemodum earundemmet vrbium villæ, plurimi
vici, & determinatæ partes, quibus variam, & diuer-
ſam conſtitutionem aſſignare non licet, omnis pe-
riculi fuerint immunes, contra verò quo tempore
Vicentia afflicta eſt (vt alia loca prætercam) Vene-
tiæ, Patauium, Verona perpetuò bene habuerint, fa-
cilè adducor, vt credam, neque tunc temporis Auſ-
trinam extitiſſe conſtitutionem, quæ peſtilentiam ef-
ficere potuerit, ſi modò (quod à nullo in controuer-
ſiam reuocari audio) vniuerſam hanc tot ciuitatum,
& locorum peſtilentiam ab vna, & eadem cauſa
originem traxiſſe fatendum eſt. Apud nos certè tan-
tum abeſt, vt prætenito anno Auſtrina fuerit con-
ſtitutio, vt illam contrà magis Aquiloniam fuiſſe
conſtet. Verùm concedatur hæc quoque Auſtrina
conſtitutio, an protinus illa peſtem efficere potuit?
non arbitror. Nonne Hipp. commemorat pleroſque
Auſtrinos flatus, qui aliorum quidem morborum,
minimè peſtilentium fuerunt autores? Quicunque
librum tertium Aphoriſmorum, libros item Epi-
dem. legere voluerit, ne hic pluribus locis afferen-
dis fruſtra ſim longior, illud non inuitus confite-
bitur Etenim ſi modò huiuſmodi conſtitutio peſtem
efficere debet, vt illa vehemens ſit & longiori tem-
pore duret, neceſſarium videtur: imò verò non ſo-
lum ad efficiendam peſtem, ſed ad alios quoque
morbos procreandos, notabilem illam eſſe, & diu-
3. *Aph.* 3. tius perſeuerare oportet. *Auſtri* (inquit Hippocr.)
auditum hebetant, caliginem obducunt, capitis gra-
uitatem efficiunt, pigros reddunt, & languidos, quan-
do igitur huiuſmodi tempeſtas dominetur, talia in
1. *Epid. temp.* *in morbis accidunt.* *Habes* (inquit Galen. hunc locum
1. *com.* 4. interpretatus) *quæ de vehementi Auſtrali flatu, qui*
multo tempore durat, ab eo dicta ſunt, oſtendit enim
per verbum (dominari) *nomina hæc non eſſe eius, qui*
vere aut modico tempore ſpirat, nec ei, qui pluribus
quidem diebus, ſed imbecillus eſt, hocce nomen tri-
1. *Epid. ſect.* *buere.* Et iterum. *Non potuit Auſter ille caput replere,*
2. 74. *qui ſub Arcturo ad æquinoctium vſque flauit, neque*
enim humidum erat, neque diuturnum, quod inter
canem interuenit ſpacij, & Arcturum. Vnde alias in
vniuerſum Auſtrinas tempeſtates putredinem induce-
re ille docet, ſi diuturnæ, & potiſſimum humidæ fue-
rint. Hoc in primis facilè confirmat celebris illa conſ-
3 *Epid. com.* titutio libri tertij Epidem. quæ ſanè diutiſſimè Auſ-
1. 15. trina & humida perſeuerauit. *Cum eſſet* (inquit Hip-
pocrates) *annus totus Auſtrinus, humidus,* &c. Sed
addo & illud, modum illius conſtitutionis referen-
te Mercuriali talem fuiſſe, vt vix illo ipſo tempore
aliquod malum gignere potuerit. Etenim ſi vna
conſtitutio vulgares morbos repente afferre debet,
vt illius mutatio, & alteratio ſit inſignis, neceſſe eſt;
nam leuiores, & quæ ſenſim fieri ſolent, non pro-
tinus, ſed longiore deinceps tempore varia mala pa-
3. *Aph. com.* rere conſueuerunt. *Mutationes temporum* (inquit Ga-
3. lenus) *quæ maximè efficiunt morbos, illæ ſunt, quum plu-*
res deinceps fuerint, aliáque alia exceperit, quemadmo-
dum Hippo. in Epidemiis *ſcriptum reliquit, atque hic*
non ita multò poſt eſt dicturus. Vnius verò temporis
alteratio morbos certè quidem efficit, ſed non præcipuè.
Quando igitur morbi fient potiſſimùm vnius temporis
alteratione? Cum eius ſcilicet magna contigerit al-
teratio; propterea enim dicebat: Et in ipſis temporibus
magna mutationes caloris, vel frigoris, vel alterius
cuiuſdam, aut humiditatis, aut ſiccitatis, aut vento-
3. *Aph. com.* *rum, aut horum defectus* Et rurſus. *Manifeſta eſt*
2. *cauſa, quamobrem in Cranone facti ſint æſtate carbo-*

nes, neque enim parum à naturali temperatura receſ-ſerat, ſed ad talem illa venerat ſtatum, per quem putrent facile, quæcunque naturam habent putredini obnoxiam: poſſunt enim humiditates præter modum auctæ putrefacere, vt & ipſe dicturus eſt. Morbi pluuioſis temporibus ferè fiunt febres longæ, alui fluores, putredines. Sed iis ipſis caliditates magis putrefacere poſſunt: ambabus enim ſimul coniunctis, nec minùs quàm in Cranone vehementibus, & immoderatis, corpus alterum tempus non expectat, vt offendatur, ſed in priori vt grauiſſimè lædatur, neceſſe eſt. Cum igitur Auſtrina illa conſtitutio Venetiis, & Patauij paucis omnino diebus perdurauerit, neque vehemens, & notabilis fuerit illius alteratio, ſi modò vulgare aliquod malum illa fuiſſet allatura, periculum certè non illo ipſo tempore Septembri, & Octobri, ſed poſterioribus menſibus magis imminere videbatur. Præterea demum, quod ad huiuſmodi conſtitutionem pertinet, priorum quoque temporum hyemis, veris, æſtatis conſtitutiones animaduertendæ eſſent, qualeſnam illæ fuerint, quantum vnaquæque durauerit, & quomodo: paritérque aliis quibuſdam animaduerſionibus, & diſtinctionibus opus eſſet, quarum Galenus aliquando meminit, quibus inſtructus medicus tum præſentia mala certò cognoſcere, tum futura haud temerè prædicere poſſit. Sed hac de re fortè nimis multa. Terræ fructus in vniuerſum fatuos, neque ita iucundos hoc tempore fuiſſe, vt ferè illi eſſe aliàs conſueuerunt, illud mirum alicui videri non debet, quandoquidem, vt agricolæ docent, & ratio planè confirmat, notabilis fructuum copia, qualem hoc anno in primis fuiſſe conſtat, illorum ſuauitatem perpetuò imminuere ſolet, atqui hoc minimè ex aëre, ſed magis ex alimento, quod illi ex terra ſuſcipiunt, prouenire nos arbitramur. Immò verò cum terra, ſi vnquam aliàs, frugum, & fructuum omnium inſignem vbertatem, & copiam hoc vno, atque altero anno tulerit, contraria prorſus ratione euidens hinc argumentum colligere licet, cœlum, adeóque aërem ipſum ab omni labe liberum fuiſſe; atque in terram, & homines omnem beneficam vim gratuitò, & liberaliter infudiſſe: quandoquidem inter famem & peſtem tanta eſt conſenſio, vt vix, & raro alteram ab altera ſeparare liceat: quod ſolertiſſimi illi veteres vel ipſis nominibus indicare voluerunt, non aliter quàm ſimplici, o, alterum ab altero diſtinguentes, *peſtilentiam* λοιμὸν, *famem*, λιμὸν appellantes. Quod verò demum ad ſilentes cicadas, & defectum auium pertinet, quid aliud reſpondeam, prorſus non habeo, præterquam, ſi quis in agro Patauino illarum cantus minus audire, & harum frequentiam minus videre viſus eſt, ſurdaſtrum hunc fortaſſe atque oculis hebetioribus fuiſſe. Sed redeo ad rem. Poſt hæc inquirens Mercurialis, quænam qualitates aëris fuerint hoc tempore cauſa peſtis, tria proponit; malas & tetras euaporationes: varia temporum anni intemperamenta, & particulatim autumno conſtitutionem Auſtrinam; tum verò occultam quandam proprietatem aëri cœlitus inſitam. Quòd ſi aër nulla ratione peſtem efficere potuit, quæ noſtra eſt ſententia, vt hæc omnia corruant, neceſſe eſt. De poſterioribus duobus capitibus ſatis dictum eſt. De primo nunc breuiter dicendum. Si memoria repetamus, quæ tradita ſunt à Galen. emitti poſſe putridam exhalationem, quæ aërem contaminet, à multitudine mortuorum non crematorum, vt in bello accidit, paludibus, & ſtagnis æſtiuo tempore, & quæcunque tandem animo concipere poſſumus, quæ eandem rationem ſortiuntur, nullam (opinor) Venetiis, Patauij, Vicentiæ, vt alia loca prætermittam, huiuſmodi exhalationem inuenire licet. vnde aër infici potuerit. Etenim quanquam negandum non eſt, has ciuitates prauis omni-

no

no quibuſdam exhalationibus obnoxias eſſe, ſi tamen rem ipſam grauiter conſideremus, illas nullum periculum, aut malum afferre, adeóque aërem ipſum temperatiſſimum, & ſaluberrimum iis in locis exiſtere non inuiti fatebimur. Namque Venetiis, ſi vllo in loco, homines diutiſſimè viuunt, vt ſim neſcius an alibi tot reperiantur robuſti, & venerandi ſenes. Præterea tum Venetiis, tum Patauij aërem ad iuſtum quoddam temperamentum proximè accedere partim alia, partim illud maximè demonſtrat, quo ille ex omni ferè natione homines alat, & ſingulis ſit præclarè accommodatus.

Meam Vicentiam prætereo, quam quidem tum aliis nominibus, tum ſalubritate cœli in primis nulli alij ciuitati inuidere arbitror. Quod ſi quis in iis vrbibus exhalationes omnino peſtiferas elatas eſſe cōtendat, & quærenti quamobrem illud hoc vno tempore factum ſit, & quare iſtæ exhalationes ferè intra muros vrbium, immò verò intra determinatos quoſdam vicos, & certas domos coërceantur, ita is reſpondeat, vt rem totam in latentes cœlorum influxus, ſeu motum & lumen referre velit, hac ratione facile hic ſe ab omni difficultate explicare, & omnem quæſtionem diſſoluere poſſe videtur. Sed rurſus hunc lapidem mouere cogimur. Etenim Mercurialis cum Hippocrate, Ariſtotele, & Galen. verè ſtatuens nullam cauſam ſine eius, quod patitur, habilitate agere poſſe, adeóque peſte neminem laborare, qui non corporis conſtitutionem habeat ad illam ſuſcipiendam maximè aptam, & accommodatam, huiuſmodi conſtitutionem, & qualitatem duplicem eſſe docet, alteram manifeſtam, alteram occultam, quam definit non aliud eſſe, quàm latentem quandam cordis proprietatem, qua illud à ſe minimè repellere poteſt noxias impreſſiones: quá præter cæteros Auicenna inſinuare videtur, quo loco de proprietate diſpoſitionis ſermonem habet. Quam profectò abditam cordis conditionem ille præterea confirmat duplici argumento; primum, quoniam aër generaturus peſtem ante omnia cor aggreditur, tum autem quòd niſi hanc cordis latentem vim conſtituas, quamobrem alia corpora, vel intemperatiſſima, & planè cacochyma in media peſtilentia verſentur impune, alia vel temperatiſſima, & euchyma, illa corripiantur, & alia huiuſmodi problemata intelligere vix liceat. At verò neque hanc ego cordis latentem proprietatem ſuſcipio, quam compertum habeo neque Galenum vnquam ſuſcepiſſe, qui quidem corporum manifeſtas affectiones, & conſtitutiones ita perpetuò afferre ſolet, vt quicunque cauſis morbificis magis aduerſatur, immunis conſeruetur, contra quicunque eiſdem magis conſentit, illis facilè corripiatur. Sed loquentem illum audiamus: *Maxima pars* (ille inquit) *generationis morborum eſt eius, quod patitur, corporis habilitas. Subijciatur igitur pro exemplo in ambiente aëre nonnulla peſtilentia ſemina deferri: atque corporum, quæ in eo verſantur, hæc quidē eſſe varijs excrementis referta, parata iam ex ſeipſis putreſieri, illa verò excrementis vacua, & pura: atque prioribus quidem addatur in multis locis meatuum obſtructio, plenitudo vocata, vita ocioſa in multis epulis, & ebrietatibus, & immodico Veneris vſu, & quæ neceſſariò prædicta omnia conſequuntur, cruditatibus: aliis autem omnibus puris, & excrementis deſtitutis præter ea, quæ illis inſunt, bona, facilis quidem in omnibus meatibus ſpiratio, vtpote nequaquam obſtructis, nec compreſſis, exercitia verò moderata, & prudenter inſtituta victus ratio. Ac deinceps in iſtis hypotheſibus cogita, quomodo vtraque corpora ad inſpirationem putridi aëris affici ſit conſentaneum.*

Nónne veriſimile eſt, illa quidem ſtatim à prima inſpiratione initium putredinis accipere, ac plurimum in malum progredi? quæcunque verò vacua ſunt excrementis, & pura, hæc quidem nullo modo, illa verò paulum laborare, ita vt facilis ſit illis ad naturalem habitum reditus? Sic & cum aëris temperatura à natura habitu immodicè receſſit ad caliditatem, & humiditatem, peſtilentes fore morbos eſt neceſſe, laborare autem iis maximè eos, qui iam prius excrementitia humiditate pleni fuerint, quemadmodum qui moderatis laboribus, ac decenti victus ratione viuitur, omnino in omnibus eiuſmodi affectibus, mali expers permanet. Galenus hactenus: qui præterea nunquam hanc latentem cordis proprietatem agnoſcit, quam profectò tum alibi, tum hoc vno in primis loco ſilentio non præteriiſſet, ſi modò illam natura conſtantem, & propriis dogmatis conſentientem exiſtimaſſet. Præterito (arbitror) tempore vigebant, quæ præſenti vigent problemata, & paradoxa, quamobrem hic media in peſte ſuperſtes maneat, ille vel minimo commercio contaminetur, & alia huiuſmodi neque propterea Galenum, aut alium quempiam eruditum medicum ad hanc reconditam, & inexplicabilem cordis proprietatē confugiſſe legimus. Quod enim ad Auicennam pertinet, hac in re illum, quod Galenus ſentit, illud idem planè ſentire nos exiſtimamus, quod illius verborum ſeries apertè demonſtrat. *Et communicat multitudini hominum* (ait Auicen.) *qui iterum habent in ſe ipſis proprietatem præparationis. Agens enim ſolum cum peruenit, & patienti non eſt præparatio, non accidunt, actio, & paſſio.* Et ne quis animo conciperet latentem aliquam proprietatem, quaſi ſe ipſum interpretatus addit. *Et præparatio corporum ad illud, in quo ſumus de præparatione, eſt, vt ſint plena humoribus malis, nam munda non forſitan patiuntur ex illo: & corpora debilia ueluti impatientia ſunt ex ea, ſicuti illa, quæ multiplicant coitum, & corpora dilatatorum pororum, humida multa balneationis.* Hæc ille, qui omnem latentem, & occultam proprietatem vnà cum Galeno prorſus neglexiſſe videtur. Neque ſuperiùs poſita argumenta ad huius rei confirmationem maioris momenti eſſe cenſeo: quanquam enim in peſtilentia cor primum laborat, & totius mali veluti fons ſtatuendum eſt; ego tamen adhuc non ſatis intelligo, quomodo hinc abſconditam illius proprietatem elicere poſſumus, Sed neque illud perpetuò verum eſſe, nos ſatis ſuperiùs demonſtrauimus, priuatímque in illa prope decantata Thucydidis peſtilentia ægroti vno potiſſimùm capite laborabant. Quam quidem ſententiam non ita licet interpretari, quaſi præſtantiam, & nobilitatem viſceris minus intelligamus, cum illud totius vitæ principem, ac veluti arcem eſſe, neque illo incolumi aliquem interire poſſe non inuiti fateamur: ſed id aſſeueremus in peſtilentia aliàs prope quaſlibet corporis partes aliquando primùm affici, atque in illis totius periculi ſummam conſiſtere, quod ipſi demum cordi neceſſariò communicari non dubitamus. Vt autem de alio quoque argumento nonnihil dicamus, quod multorum animos vehementer mouet, & perturbat; videmus plerique, in primis verò veſpillones, chirurgi, & alij infelici huiuſmodi ſeruitio miniſtri deſtinati dies noctéſque in media peſtilentia verſantes à tanto periculo illæſi conſeruentur. Illorum plurimi ſua quædam recondita medicamenta iactant, quæ ſecreta appellant, quæ quidem boni quidam, & creduli homines ſtudioſè, & ſæpe non paruo pretio mercari ſolent. Sed quomodo uebulones, & perditi planè homines ea præſidia ſunt conſequuti, quæ grauiſſimi, & literatiſſimi viri multis ſtudiis, & laboribus conſequi adhuc non potuerunt? Alij magis prudenter, & ſubtiliter in longiorem vſum, & familiaritatem hoc referre conſueuerunt: quaſi verò huiuſmodi homines huic peſtifero commercio diutiſſimè aſſueti quendam

veluti

veluti habitum contrahant, vnde ſine vllo timore vitam hilariter viuant, & periculum omne deſpiciant: quando nemo eſt, qui longioris conſuetudinis vim non facilè intelligat, & illam veluti alteram naturam eſſe neſciat. Sed quamuis ratio ab his allata, quod ad conſuetudinem pertinet, ſatisfacere dubitationi fortaſſe poſſit, attamen adhuc dubium manet, antequam res in habitum, & conſuetudinem abierit, quomodo viles iſti homines peſtiferam luem effugiant, cum iam ſe infelici primùm ſeruitio tradunt. Alij aliter ſtatuunt. Ego verò primùm ſum neſcius, an ita ſe res habeat, vt illi tanquam caduceatores incolumes poſſint inter peſtifera tela verſari: quandoquidem maiori ex parte vbique illos miſeros confoſſos eſſe audimus. Venetiis certè fama eſt quatuor veſpillonum millia breui admodum tempore interiiſſe. Sed eſto concedatur hæc quoque iſtorum prærogatiua. Huius rei cauſæ, cum aliæ ab aliis afferantur, certiorem illam & veriorem cæteris eſſe nos exiſtimamus, quòd ij plerique altera peſtilentia laborauerint, ſiquidem communi ferè omniũ conſenſione, longioréque experientia iamdiu cõfirmatum eſſe videtur, vt nemo bis peſtilenti morbo malè afficiatur: quod priuatim annotauit Thucydides, qui hoc in primis nomine, quicumque euaſerant, beatos ab aliis æſtimatos fuiſſe tradit, ac ſi illi nulli amplius mortis periculo eſſent obnoxij: quod quidem priuilegium quanquam maiori ex parte verum, neque prorſus à ratione alienum eſſe nos arbitramur, illud tamen quod apud nos res ipſa monſtrauit, haud perpetuò verum eſſe, & quandoque fallere cenſendum eſt. Sed neſcio quomodo nimium digreſſi ad inſtitutam diſputationem reuertimur. Suprà illud nos probare cœperamus, aërem in præſenti peſtilentia ab omni notabili alteratione, & corruptione liberum fuiſſe, atque vniuerſa huiuſmodi mala ex vno externo contagio originem habuiſſe. Quoniam verò nemo eſt, qui non maximam

Caput 4.

huius peſtilentiæ cauſam in contagium facilè referat, hoc longiori diſputatione confirmandum non eſt. Quare illud vnum, quod ad aërem pertinet, & in controuerſiam ducitur, ex inſtituto noſtro perſequamur. Itaque præter ea quæ iam poſita ſunt, aliis quoque rationibus videmur ſententiam noſtram poſſe comprobare, quas ferè colligit Mercurialis: ex quibus, ne fruſtra ſim longior, nonnullas duntaxat potiores, & ſolidiores nobis liceat afferre. Primum autem ſi noſtræ peſtilentiæ originem conſideremus, non modò primariam illam, quæ noſtras regiones, & vniuerſam ferè Italiam infecit, ſed etiã quæ deinceps ſingulas ciuitates, & loca contaminauit, ex vno contagio ortam fuiſſe conſtat: quod enim Vicentiæ manifeſtè, & ſine vllo dubio factum eſt, idem & aliis locis eueniſſe credimus. Neque audiendi ſunt, qui primùm quidem peſtilentiam ex ſolo contagio factam eſſe fatentur, ſed mox aëris vitium acceſſiſſe contendunt, illa ducti ratione, quòd tum Venetiis, tum aliis in locis malum aliquando in vniuerſum vnà cum contagio extinctum fuerit, deinde verò iterum reuiuiſcens maiorem impetum fecerit, quo tempore aëris iniquitatem ſuperueniſſe aiunt. Nam rationi omnino, & veritati conſentaneum videtur, ſicuti principio, ita poſteriori tempore, iſthæc mala ab vno & eodem fonte perpetuò dimanaſſe.

Immò verò ſi funeſtam huiuſmodi hiſtoriam repetere, atque attentè conſiderare velimus, facilè conſtabit vbique tamdiu, & tantum hæc mala ſæuiiſſe, quamdiu, & quantum commercio, & contagio locus permiſſus eſt. Venetiis in principio mala nõ modò fuere valde remiſſa, ſed etiam aliquando, & aliquandiu prorſus extincta non alia (arbitror) ratione, quàm quod ſemina contagij hoc tempore pauca eſſent, & paucis in locis ſparſa, quæ propterea grauiſſimorum patrum ſtudio in nihilum facilè redacta ſunt. Sic apud nos terque, quaterque, & ſæpius vna vel altera radix euulſa, quod diſſipata eſt, ſed tandé multis ſimul, & ſemel ſubortis fomitibus (hoc tempore, quod inquiſitionibus & ſcripturis publicis conſtat, duo ſeplaſiarij, alter ad inſigne corallij, alter ad inſigne aquilæ, vnus item coriarius, & alij: quidam externis mercibus contaminati miſerè inficiuntur) vſque adeo ciuitas vexari, & affligi cœpit, vt poſtremò ſuccumbere illi neceſſe fuerit.

Hinc neminem eſſe arbitror, qui aut Venetiis, aut Vicentiæ priore illo tempore aërem vitioſum fuiſſe velit. Quod ſi abſq; aëris vitio, tunc nõ modò vna, aut altera domus, ſed plurimæ ex vno contagio contaminari potuerunt, quid prohibet, ſeu hominum incuria, ſeu dolo, ſiue aliter illo aucto, & multiplicato, quin pericula etiam, & mala omnia ſint aucta, & multiplicata, quamuis aër omnis malitiæ fuerit immunis? Præterea aërem inſigniter alteratum, aut putridum, tum aliis argumentis, tum proprio ſenſu vnicuique deprehendere licet, quæ tantum à præſenti ſtatu abfuerunt, vt contra illa magis adfuerint indicia omnia, quæ aëris benignitatem monſtrare poſſunt.

Neque huius argumenti vim minuit, quòd hæc inſpiciantur, & appareant in magna duntaxat peſtilentia; cum enim hæc noſtra inter moderatas recenſeatur, aëris quoque alterationem, & putredinem ſaltem aliquam, & moderatam affuiſſe oportuit.

Sed hac de re ſatis ſuperiùs, vbi de Auſtrina conſtitutione loquuti ſumus. Tum verò docet philoſophus, aërem eſſe corpus continuum, & fuſum, quod non facilè proprio termino coërceretur: quod ſi ita ſe res habet, quem modum inuenire aut excogitare licet, quamobrem laborante Patauio, ab omni malo libera fuerit Vicentia, ac deinceps laborante Vicentia, Patauium fuerit incolume? vel magis quamobrem laborante vrbe non modò ſuburbia, & villæ propemodum omnes, ſed etiam determinati quidam vici, immò verò certæ quædam domus, non ſolùm propinquæ, ſed contiguæ domibus infectis ab omni periculo ſeruatæ fuerint? quare tandem huiuſmodi mala in viles potius, & plebeios homines, quàm in nobiles viros graſſata ſunt? Neque hac in re Mercurialis reſponſionem recipio, qui hinc colligit in omni peſte orbem vniuerſum neceſſariò laboraturum eſſe, quod fieri vix poſſe libenter illi concedo: atue enim aër qualitatibus alteretur, ſiue illius ſubſtantia contaminetur, quæcunque tandem vtriuſque vitij fuerit cauſa, aut nulla ratione, aut certè difficile id vbique fieri poſſe nos exiſtimamus: ſed aërem veluti quibuſdam tabulis, & quadratis ita diſponi, ac diuidi, vt non ſolùm diuerſis in locis alternatim, ſed eadem in domo pars ſiniſtra aëri peſtilenti, pars dextra non peſtilenti, ſubiiciatur, illud equidem mente ſatis aſſequi nequeo. Pluuiam, grandinem, & alias aëris impreſſiones varia, & diſperſa loca ſæpenumero occupare cernimus, ſed anguſto in loco, variis in partibus alternatim, hoc vſu vnquam eueniſſe non arbitror. Vicentiæ (ne externa exempla petamus) ex decem continuatis domibus vna, vel altera, quæ nullum prorſus commercium habuit, ſalua, & incolumis ſeruata eſt, cæteræ aliarum commercio implicitæ ferè omnes contaminatæ ſunt. Suburbia, caſtella, rura propemodum omnia, cum illud à clementiſſimo Principe eſſent conſequuta, vt à ciuibus ſibi cauere poſſent, nullam peſtilentiam paſſa ſunt. Duæ inter cæteras villulæ (alteram Faram, alteram Pauatanum appellant) ex manifeſto contagio labem contraxerunt, vt plurimi breui laborarint, & interierint, ſed illis maximò ſtudio, & diligentia dies, noctéſque cuſtoditis, ac veluti obſeſſis malum vltra anguſtos illos terminos dilatatum non eſt.

An fieri poſſe exiſtimandum eſt, vt particularia iſthæc, & determinata loca, quanquam anguſtiſſimis terminis circumſcripta, atque vno quidem certo tempore minus ſalubri cœlo ita ſubiiciantur, vt cætera omnia quanquam illis próxima & contigua ab huiuſmodi infortunio ſint libera? Neque verò magis huius rei cauſa in terræ, & corporum varias conſtitutiones, & præparationes referri poſſe videtur: quanquam enim libenter concedimus, quod autores tradunt, & confirmat experientia, in efficienda bonitate, vel prauitate fructuum terræ partem à parte ſibi proxima aliquando differre, non illud tamen ita fieri nos arbitramur, vt ſuapte natura abſque vlla hominis induſtria huiuſmodi terræ partes vſque adeo mirabiliter alterentur, & tranſmutentur, vt breui temporis ſpatio modò vberes, & iucundos, modò paucos, & inſuaues fructus illæ generent. Sic igitur quanquam Patauinorum, & Vicentinorum corpora, ſeu manifeſtam, ſeu quamlibet etiam latentem conſtitutionem, præparationem, & proprietatem velimus conſiderare, haud ſimilia prorſus eſſe, ſed variis nominibus inuicem differre conſtat, rationem certè aliquam adhuc inire, aut animo concipere non potuimus, vnde nam tanta inter eos varietas, ac diſſenſio oriri potuerit, vt vno tempore alteri ad ſuſcipiendam peſtilentem aëris impreſſionem maximè apti, & præparati, alteri contrà maximè inepti, ac repugnantes fuerint; cum alio quouis tempore (ſi hos paucos menſes excipias) vtrique ſicuti breui admodum terræ ſpatio diſtant, ita eundem aërem inſpirare, ac rebus propemodum omnibus vehementer conuenire videantur.

Prætereo monaſteria, hoſpitalia, & alias numeroſas familias, quæ ſibi diligentiſſimè cauentes, omnis periculi fuerunt immunes. Carceres equidem non prætereo, quem locum, ſi alium quempiam, tetris vaporibus, putridis exhalationibus, atque aëri prorſus maligno obnoxium eſſe conſtat, vnde inquinatus aër, ſi vllo in loco, in eo certè proprium venenum emittere, ac vim maleficam demonſtrare debuiſſet, veruntamen ſingulari Dei Opt. Max. beneficio, carceres apud nos ab omni labe liberi, atque incolumes perpetuò ſeruati ſunt.

At verò in peſte, quæ ex vitiato aëre originem habeat, qui fieri poteſt, vt tot, ac tantæ hominum, locorum, rerumque diſſimilitudines, atque diſtinctiones accidere poſſint? Sæua illa peſtis ann. M. DXXVII. & XXVIII. (vt ne magis remota exempla repetamus) quam ex vno in primis aëre ortam fuiſſe aiunt, non hoc certè mirabili delectu modò vnum, modò alterum locum, vniuerſa regione incolumi, neque homines duntaxat plebeios occupauit; ſed, quod patres noſtri referunt, & annales confirmant, vno ferè, atque eodem tempore in omnes Venetiæ ciuitates, vt externas regiones prætermittamus, atque in omnia cuiuſque ciuitatis rura, & oppida, itemque ex omni fortuna homines crudeliter ſæuiit. Cæterùm vt modum aliquem huic diſputationi faciam, quando forte hæc etiam dixi longius, quàm inſtituta ratio poſtulabat, aliis argumentis præteritis, quæ hac in re multa adhuc afferri poſſent, peſtilentiam noſtram ex vno contagio ortam fuiſſe, manifeſtè (ni fallor) oſtendit curatio. Etenim ſi repetere velimus, quæcunque in vniuerſum ad fuganda & repellenda huiuſmodi mala vbique acta ſunt, illa omnia vnius certè rerum, & hominum commercij atque adeo contagij rationem habuiſſe conſtabit. Sic plerique omnes aut comburendis, aut certè aliter mundandis, & expurgandis veſtimentis, & vniuerſis ſupellectilibus, item arcendis peregrinis hominibus, quos ſuſpectæ, & incertæ ſalutis eſſe intelligerent, omne ſtudium, atque operam ſedulò adhibuerunt: ſic infectas domos claudere, & obſignare, ægrotos cum tota familia ad alia loca transferre, atque illis omnem cum aliis conſuetudinem interdicere conſueuerunt. Sic demum cæteris præſidiis fruſtra tentatis, tanquam ad ſacram anchoram ad vniuerſam ciuitatis ſequeſtrationem confugere coacti ſunt. Quod ſi non ſolùm contagium, ſed præterea inquinatum aërem peſtilentiæ cauſam ſtatuimus, non tantùm illius, ſed etiam huius rationem certè habuiſſe decebat.

Quocirca (inquit Galen.) *ſummis laudibus proſequor admirandum Hippocratem, qui peſtem illam ex Æthiopia ad Græcos venientem non alio præſidio repulit, quam aërem purum faciendo, ne ab hominibus (qualis tunc erat) infectus hauriretur. Itaque præcepit, vt per vniuerſam ciuitatem ignes accenderentur, qui non ſolum è ſimplici materia conſtarent, ſed bene olentes coronas, & flores haberent: talia ſiquidem ignibus alimenta ſubminiſtrari conſuluit, & vt vnguenta quam pinguiſſima infunderent, & alia bonum odorem fundentia, vt hoc pacto ciues aërem purum inſpirantes ab imminenti lue tuti forent.* De Ther. ad Piſ. c. 16. Sed iis de rebus poſteriore libro dicturus huic diſputationi iam finem facio, quam vnuſquiſque pro certo habeat, maximè velim, me non inſtituiſſe calumniandi, aut laceſſendi alicuius ſtudio, à quo crimine, ſi quis alius, longiſſimè abſum, ſed vt in re difficili diu, multumque agitata, & controuerſa ad inueſtigandam, eruendamque veritatem, ego quoque qualiſcunque ſim, meam ſententiam explicarem: quam quidem doctorum omnium iudicio, ac cenſuræ libentiſſimè ſubiicio, paratus vbique meliorem opinionem amplecti, ſi modo illa mihi beneuolè, & certa ratione demonſtretur.

TRACTAT. I. LIB. II.

DE PESTE.

PRIORE libro de eſſentia, cauſis, & ſignis peſtilentiæ tractatum eſt; modò in hoc altero de illius præſeruatione primùm, mox de curatione tractabimus. In qua vniuerſa tractatione propoſitum nobis eſt veteres medicos, atque vnum in primis Galenum imitari, neque ab illorum diſciplina vnquam diſcedere. Cum igitur, quod nos ſatis ſuperiùs probauimus, & à nemine in controuerſiam reuocari exiſtimamus plerique omnes morbi fiant peſtilentes, ac veram peſtem conſtituant propter vnam inſignem, atque excellentem putredinem, vnicuique in primis danda eſt omnis opera, vt corpus optimè nutriatur, atque in eo ſint ſucci optimi, ab omni praua qualitate, adeóque ab omni putredine, & corruptione alieni.

Quandoquidem illud eſt certo certius, quicunque propria corpora ſeruant ab excrementis vacua, puraque, illos minimè omnium huiuſmodi morbis corripi, ac ab omni periculo tutos fore. Sic apud Galenum vnus & primus in omnibus communis eſt ſcopus, vt homines morbis peſtilentibus conſeruentur immunes, ſi corpora maximè vacent *1. De diff. feb. cap. 4.* excrementis, & bene tranſpirent. Secundus ab eo, vt dominanti cauſæ, quoad fieri poteſt repugnetur. Porrò corpora vacant excrementis, ſi hæc primùm de corpore educantur: tum verò ſi homines aliquam ineant rationem tum alimentorum, tum medicamentorum, vnde in poſterum nulla amplius

plius gignantur. Excrementa duci, atque adeo corpora vacuari ſolent non vna ratione, potiſſimùm autem miſſione ſanguinis, & medicamentis. Quemadmodum igitur illorum ſententiam prorſus non approbo, qui delectu omni, & diſcrimine remoto omnes homines purgandos eſſe contendunt, id quod incommodè aliquando, & periculosè magis, quam commodè, & vtiliter fieri animaduertimus, ita ſi moderationem quandam adhibeas, vtriuſque præſidij vſum non repudiamus.

Etenim ſi ſit aliquis incorrupta ſanitate, corporiſque bona habitudine, ſuapte natura non modò alienus, ſed etiam abhorrens à medicamentis, hunc ego temere, niſi forte illi graue periculum immineat, cruciandum, & torquendum eſſe non arbitror. Atque hoc equidem iudicio pleriſque hoc calamitoſo peſtilentiæ tempore, qui anxio, & ſolicito animo purgari cupiebant, cum huic rei minus apti viderentur, conſiliarius fui, vt ab omni purgatione, & corporis agitatione abſtinerent, ſed illius vice accommodatam magis, & frugi victus rationem inſtituerent. Quod ſanè conſilium & nosipſi ſequuti ſumus, quanquam periculoſam ſæpe, & ancipitem conſuetudinem cum morboſis hominibus habere nos oportuit. Contrà verò ſi fuerit quiſpiam incommoda, atque infirma valetudine, non ſatis robuſtus ac valens, medicamenta facilè ferens, aut qui præterea cacochymiæ vitio, vel plenitudinis onere ſe grauari ſentiat, huic ego purgationem aliquam tum vtilem, tum neceſſariam fore exiſtimo. Cæterum vt ne hac etiam in parte noſtra deficiat tractatio, quanquam difficile eſt, certum quendam purgationis modum omnibus conuenientem inuenire, ad inſtituendos in primis nouitios pauca hîc annotare non grauabimur, quæ ad hanc rem magis opportuna, & accommodata videri poſſint.

Itaque ſi quis ad præcauendam peſtilentiã excrementa purgari, & corpus vniuerſum inaniri, ſibi velit, conſtituta primùm ſalutari victus ratione, qua neglecta, cætera omnia fruſtra fieri certum eſt, huic ante omnia, leuiore aliquo medicamento aluum leniendam eſſe exiſtimamus: cui quidem perficiendo operi caſſiam, mannam, ſyrup. violaceum, roſaceum, & alia huiuſmodi benedicta, vt vocant, medicamenta minimè importuna, & repudianda eſſe nos arbitramur, quæ nonnulli propter neſcio quam nimiam eorum humiditatem reiicere ſolent: ſi modò illis addantur, quæ tum flatus, tum omnem eorum malitiam corrigere, atque vnam in primis putredinem prohibere poſſint. Iis nos familiariter permiſcere ſoliti ſumus hieram Galeni, pilulas de tribus Rupbi, ſp diarhodon, ſcordium, hyſſopum, ſem. citri, aniſotum, & alia odorata. Atqui vulgo iam receptum eſſe audio, vt huiuſmodi medicamentis tum præſeruando, tum curando theriaca, & Mithridatum peropportunè commiſceantur: quam profectò miſcendorum medicamentorum rationem ſatis probare nequeo, quanquam huius opinionis autorem non ignoro fuiſſe præclariſſimum, ac longiori vita digniſſimum Franciſcum Frigimelicam, meum quondam in medicina præceptorem nunquam pœnitendum: quem virum (pace aliorum dixerim) medicorum omnium tum præſentis, tum præteritæ ætatis facilè principem fuiſſe non dubito.

lib. Quos Quando, &c. Quamobrem verò huiuſmodi mixtionem minus probare ſoleam, non illud tantum me mouet, quod theriaca, & Mithridatum vim habeant ſiſtendi motionem cuiuſlibet medicamenti, à quo potiſſimùm periculo cauendum iubet Galenus, ſed etiam id maximè, quod huiuſmodi antidoti vna cum medicamento leniente vix ante prandium exhibitæ, importunè exhiberi videntur: ſi quidem medicamenta, ſi quod aliud, validiſſima, ac ferè diuina longiſſimum inter cætera omnia temporis ſpatium, ab omni alimento, & impedimento liberum non iniuria poſtulant, vt à natura ſuperari, & in actum deduci poſſint. Et quanquam illa in modica quantitate exhiberi aiunt (vtriuſque drachma circiter medicamento permiſceri ſolet) ſum ego neſcius quomodo non eadem argumenta vrgeant: etenim Galeno autore antidorum aſſumere tibi non licet, antequam cibos probè concoxeris, nec amplius repletum te ſentias: & quantumcunque parua illius quantitas certum temporis ſpatium requirit ad illius concoctionem: Immò verò medicamentum ille varia menſura exhibendum eſſe docet ad proportionem temporis, quod ad illius coctionem ſupereſt. *Recte facies* (ille inquit) *ſi varia menſura theriacam ſumas, interdum ad Ægyptiæ fabæ magnitudinem ex duobus aquæ cyathis, quando modicum interuallum tibi ſupererit ad antidoti concoctionem, interdum ad nucis auellanæ quantitatem ex tribus aquæ cyathis, quando plus temporis habiturus es, quo illa in corpus digeri poſſit.* *De Ther. ad Piſ. cap. 17.* Cum igitur huiuſmodi antidoti vim cuiuſlibet medicamenti remittere, & impedire poſſint, & tanquam res quædam ſacroſanctæ, neque antè, neque pòſt ab alimento contaminari ſe patiantur, illa nos quantũuis modica menſura exhibeantur, vnà cum medicamentis lenientibus præter rationem, & præter Galeni mentem exhiberi exiſtimamus. Plerique omnes ad leniendam hoc tempore aluum, inſignem prærogatiuam attribuunt tamarindis, præſertim ſi caſſiæ, vel alteri medicamento permiſceantur: alij contrà quòd illi careant inſigni adſtrictione, & ventriculum ſoleant labefactare, eorum vſum non ſatis commodum eſſe contendunt. Ego verò moderatione quadam adhibita, cum tamarindis perpetuò vtendum non eſſe cenſeam, ſi aliquando accidat, vt quis multa bile abundet, & illi ab huiuſmodi potiſſimùm humore periculum immineat, iam illis, caſſiæ præſertim, & aliis medicamentis admixtis libenter vtor, quando ſatis conſtat, hoc medicamentum in educendo, compeſcendoque furioſum hunc humorem, cætera omnia medicamenta lenientia facilè ſuperare. Hoc loco illos prætereo, qui frequenter vtuntur electuariis, vt vocant, lenitiuo, diaſebeſten, diacaſſia, diaprunis, & ſimil. quibus nunquam nos vtimur, niſi inuiti, ſi deſint ſimplicia medicamenta: etenim, vt pleraque alia incommoda prætermittamus, quæ cum illa afferunt, ſingula ferè ingreditur caſſia, quæ breui admodum tempore corruptione immunis conſeruari poteſt, præterquam quod, dum coquitur, vt nonnullæ eius partes, & forte vtiliores euaneſcant, neceſſe eſt. Sed de aluo lenienda ſatis. Tum verò iis medicamentis agendum eſt quæ deinceps corpus ad purgationem præparare, atque imminentis putredinis rationem habere creduntur: quorum profectò ratio debet eſſe diuerſa, vt diuerſo modo ſe habent ſubiecta corpora: Etenim ſi quis tenuioribus, & calidioribus ſuccis abundet, opportunè illa exhibentur, quæ frigidiora cum ſint, huiuſmodi ſuccos domare, ac illorum veluti feruorem compeſcere poſſunt, qualia ſunt in primis cichoracea omnia, acetoſa, borrago, bugloſſa, &c. ex quibus paratum decoctum aſſumendum eſt, aut ſolum, aut præterea additis ſyrupis, ſi modò illis delectaris, cichoraceis omnibus, ex ſuc. acetoſæ, aceto ſimpl. roſato rec. & ſimil.

Sin autem ſucci craſſiores, & frigidiores magis videantur redundare, nulli non conſtat exhibenda eſſe medicamenta calidiora, & quæ maiorem vim habeant attenuandi, incidendi, abſtergendi: qualia ſunt decoctum betonicę, hyſſopi, ſcordij, dictamni, meliſſæ, rad. quinque folij, illius, quam angelicam dicunt,

myrrhidis, ariſtolochiæ, ſyr. de betonica, de ſcordio, de corticibus citri, mel roſaceum oxymel, & ſimil. Inter quæ, non hac ſolum in re, ſed in omni tum curandi, tum præſeruandi ratione ſingulari quadam prærogatiua ſcordium nos magni facere ſolemus, ſiue redactum in puluerem, ſiue decoctum, ſiue quocunque tandem modo illud paratum fuerit: *De quo, illuſtri prorſus teſtimonio, literarum monumentis* (inquit Galenus) *traditum eſt à quibuſdam celebribus viris cum in prælio interfectorum cadauera, multos dies inſepulta iacuiſſent, quæcunque ſupra ſcordium forte fortuna ceciderant, multo minus aliis computruiſſe, ea præſertim ex parte, qua herbam attigerant.* (1. de antid. cap. 10.) Ob quam rem ſanè perſuaſum eſt omnibus, tam reptilium venenis, quàm noxiis medicaminibus, quæ corpus putreſcere faciunt, ſcordium aduerſari. Pariter Epheſtianus ille apud Lemnum, qui librum de vſu terræ Lemniæ Galeno dono dedit, (9. de ſimp. medic fac.) inter cætera omnia, quæ putredini reſiſtere videntur, ſcordium in primis prædicare ſolitus fuerat. Alij mirum in modum celebrant acetoſam, atque illius maximè ſuccum expreſſum, quicunque ſiue per ſe, ſiue cum aliis medicamentis ſit illius vſus, vt in maxima peſtilentia huic vni medicamento ſalutem referant acceptam. Quod ſi demum, vt ferè fit, humores non ſint vnius generis, ſed omnes ſimul commiſceantur, & confundantur, medicamenta pariter ita inuicem permiſcenda ſunt, ac temperanda, vt omnium indicationibus ſatis illa facere poſſint. Porrò vno, aut altero die poſt aſſumptum leniens medicamentum præter cætera omnia præſidia illud ſummopere nos probamus, vt huic ſanguis mittatur ex vena iecoris, aut communi conſentientibus ſcopis principibus, qui huiuſmodi remedium neceſſariò indicant. Quã rem ex propoſito aliàs, & diffuſè à nobis diſputatam hic longiùs non perſequimur. Sanguis autem (mea quidem ſententia) moderatè mittendus eſt, animaduertendo corporis habitum, temperamentum, plenitudinem, conſuetudinem, tempus anni, & alia eiuſmodi, quæ huius præſidij quantitatem determinare ſolent; ſed omnium maximè illud in primis cogitando, vt ille iterum commodè auferri poſſit, ſi ita occaſio ferat. Atque hoc ſanè auxilium hac in re vſque adeo præſtãs, opportunũ, & ſalutare cenſendum eſt, vt planè ſi, ego neſcius, ex infinitis vel incerto diſcrimine verſatis, an aliquis, cui ſanguis in tempore miſſus fuerit, in peſtilentiam inciderit. Nonnullis medicis pro certo, reconditóque præſidio illud maximè probatur, vt ſingulis menſibus ſtatim ab interlunio ſanguis parcè detrahatur: (De cucurbit. ſacr. &c. c. 4.) aduerſus quorum ſententiam ſcribit Galenus minimè rationi conſentaneum eſſe, eodem anno frequenter venam incidere, quandoquidem cum iterata huiuſmodi ſanguinis copia vitalis quoque ſpiritus emittitur, quo ſanè abſumpto crebrius quidem moles vniuerſa frigeſcit, tum animales functiones omnes deteriores redduntur. Quod quidem, ſi aliàs vnquam verum, hoc tempore veriſſimum eſſe nos arbitramur, quando præſtat robuſtum corpus: & valens ſtudioſè conſeruare, vt illud fortiter impetum tanti mali ferre poſſit.

Si cui propter ætatem vires, aut aliud incommodum, ſanguinem ex vena mittere non licet, quod iam vulgo receptum eſt, huic inciſis cucurbitulis illam nos mittere conſueuimus: quas ſanè non modo ipſi dorſo, ſed longè opportuniùs aliquando inferioribus partibus apponere decet. De qua particulatim vacuandi ratione poſterius tractabitur. Lenita aluo, miſſo vtcunque ſanguine, inſtitutis medicamentis ad ſuccorum coctionem, adeóque totius corporis præparationem, quo tempore magis opportunum videbitur, medicamentum poſtremò expedit exhibere, iis adhibitis animaduerſionibus noxij humoris, ætatis, temperamenti, anni, temporis, & ſimil. quas hac in re adhiberi æquum eſt, ſed ita tamen, vt in vniuerſum à vehementibus, & violentis medicamentis perpetuò abſtinendum eſſe cenſeamus, quæ omnia certò ſcimus vel Galeni teſtimonio corpora noſtra incendere, mirum in modum perturbare, atque naturæ hominis aduerſa, quodamque modo lethalia eſſe. Nobis, præter cætera omnia maximè probatur rhabarbari vſus, atque eo magis, ſi caſſiæ, vel aliis lenientibus medicamentis permiſceatur: rhabarbarum enim quibuſcunque ferè humoribus educendis videtur ſatis accommodatum, atque inter multas notabiles dotes, quibus donatum eſt à natura, hanc in primis ſortitum eſt, vt venenis reſiſtere, & cor ipſum corroborare credatur. Pleríque omnes vulgo, tum præſeruando, tum curando familiariter vti conſueuerunt tryphera Perſica: quod Arabum medicamentum maximis laudibus efferunt. Sed qui medicamenta ſingula, quæ illud ingrediuntur, ac illius componendi rationem accuratè conſideraret, facilè intelliget huiuſmodi medicamenti compoſitionem eſſe non ſolùm planè longam, & negotij plenam, ſed etiam à Galeni methodo longè abhorrentem: vt illud priuatim omittatur, nos recentibus myrobalanis carere, à quibus plurima vis medicamenti expectatur. Vnde cum ſimplicibus multo paucioribus, & facilioribus hoc ipſum conſequi nobis liceat, temere, & fruſtra ad ea, quæ difficultate, & confuſione non carent, confugere nos videmur. Ac de purgandis corporibus hactenus. At verò quoniam laborem vnuſquiſque hac in re inutiliter, & fruſtra ſuſcipere, omnémque operam perdere non iniuria videri poteſt, niſi ſemel expurgato & mundo corpore, is ſimul ſtudeat, vt illud in eodem ſtatu diutius conſeruetur, neque in poſterum noua excrementa gignantur, propterea tota mente, ac omni ſtudio in hanc curam incumbendũ eſt. Hoc porrò præſtat in primis tum opportuna, accommodatáque viuendi ratio (qua voce non modò alimenta, & potiones comprehendimus, ſed etiam motionem, & quietem, ac res omnes, quas medici non naturales appellant, ex quarum vario vſu, & moderatione corpora noſtra mirabiliter affici, & alterari conſtat) tum etiam certa quædam, ſiue medicamenta, ſiue antidota appellare velimus, partim intrà aſſumpta, partim extrà appoſita, quæ quidem, ſeu alterando temperiem, & primas qualitates membrorum principalium, quæ naturæ limites excederent, ſeu propria magis, ac latente quadam proprietate, ſeu quoquo tandem modo calorem natiuum roborando, non ſolum impedimento eſſe videntur, quominus excrementa gignantur, & putredines fiant, ſed corpora etiam ita diſponunt, præparant, & confirmant, vt violentiæ cuiuſlibet veneni, in primíſque peſtilentis reſiſtere poſſint. Vtrunque nos caput breui oratione perſequemur. Quod igitur ad res illas attinet, quæ in victus ratione conſiſtunt, in primis occurrit aër, quem frigidiorem prorſus, & ſicciorẽ eligendum eſſe conſtat, quando illum putredini cõtrariũ eſſe oportet, quę peſtis cauſa eſt proxima, vt antea diximus, atque à calore, & humiditate proficiſcitur. Quamobrem domicilia frigidiora aliquanto ſint, & Septentrioni potius, quàm aliis cœli partibus expoſita: ſumma cum diligentia purgentur, & munda ſeruentur, vt ne puluerulenta, vel immunda alioqui ſint, tum verò in primis ne prauum aliquem odorem contrahant. Medici antiquiſſimi igne potiſſimùm vti conſueuerunt: quorum omnium facilè princeps Hippocrates in ea peſtilentia, quæ ab Æthiopia in Græciam delata omniũ maximè Athenas vexauit, ingentes paſſim ignes ſuccendi iuſſit, vt paulò antè diximus, ex lignis odoriferis herbíſque, ac floribus ſuauiſſimis, variis præterea adhibitis aromatis

tis & pretioſis vnguentis. Qua vna profectò ratione, aëre renouato, ac puriore reddito, adeóque ab omni corruptela vindicato, eos populos ab impendente grauiſſimo periculo liberauit; atque ille hoc nomine ſtatuam auream eſt meritus apud eoſdem Athenienſes, inſigne tanti beneficij monumentum. Itaque nos pariter nihilominus decet in aëris depurationem incumbere, quanquam (quod in præſentia vſu veniſſe exiſtimamus) ille ab omni vitio videtur alienus. Namque ita non ſolum veriſimile, ſed etiam neceſſarium eſt contagioſæ labis vires eneruari, corporáque firmiora, & ad reſiſtendum aptiora reddi, quominus eadem corripiantur: in quem certè vſum nihil igne eſt præſtantius, quanquam ille calefacit, vtpote qui eximia quadam ſiccitate, & vehementi agendi vi facilè abſumit ſuperuacaneum quemuis humorem, & omnia conuertit in propriam ipſius naturam. Expediet igitur, ſi non ita in locis publicis, ſaltem in priuatis domibus igne continenter vti: atque ille tanto præſtantior erit, quanto è ſiccioribus tum natura, tum repoſitione lignis fiet, putà quercu, pinu, fago, abiete, olea, iunipero: quibus ſubinde addantur flores, & alia odoramẽta, lauri folia, roſmarinus, ſaluia, hyſſopus, thymus, ſerpillum, pulegium, roſa, citri flores, cortices, lauendula, & alia id genus. Sed principem hac in re locum habent aromata, xyloaloes, cinnamomum, caryophyllum, myrrha, ſtirax, calam. belzuin, ambra, moſchus, & alia huiuſmodi; quæ quidem tum per ſe ſingula, tum inuicem commiſta non id tantum præſtare poſſunt, vt igni ſubijciantur, ſed etiam vt particulatim ſuffitus ex iiſdem fiant, & in vaſe accommodato prunis impoſita lentè, ac leniter euaporent. Qui compoſitam deſiderant ſuffimentorum materiam, trochiſcos habent de galla moſchata, de myrrha, de camphora, de ligno aloe ab aromatariis parari ſolitos, cum vnicuique nihilominus liceat, horum exemplo alia quoque ſibi parare vt libet. Cæterum dum hæc, & quæcunque tandem alia remedia in vſum adhibentur, diligentiſſimè animaduertere decet temperamentum hominis, ætatem, & conſuetudinem, ſed in primis anni tempora, conſtitutionéſque, & quantum hæc poſtulant, ipſa quoque remedia temperiem recipiant, & modum caloris, aut frigoris, humiditatis, aut ſiccitatis. Quamobrem æſtiuo tempore nemini dubium eſſe arbitramur, quin oporteat, vel omnino prætermittere, vel inſigniter ſaltem moderari, & ignem, & reliqua omnia, vnde corpora noſtra incendi, & inflammari, adeóque in pericula, nec pauca, nec leuia trahi facilè poſſunt. Quod ſi quis iunior particulari adhuc exercitatione hoc ipſum magis intelligere cupit, æſtate optimum erit ædes primum accuratè ab omni ſorde expurgatas mox ſuffire odore pomorum, & citoniorum redolentium, aſperſione aquarum, è roſis, è violis, è myrto, quibus & addi acetum poteſt quod perpetuò inſignem quandam hac in re prærogatiuam habere videtur: immò verò poteſt & ipſis ſuo tempore floribus thalamus ſterni, violarum, roſarum, nymphææ, tum & foliis vitium, ſalicis, myrti, & huiuſmodi aliis, quæ tamen reuocanda frequenter ſunt, ne dum areſcunt, praui aliquid odoris emittant. Ex. gr. Rec. aq. roſarum, myrti, an. lib. ſ. aceti vnc. ij. pulueris ſandalorum, iridis odoratæ an. drach. ij. caryophyllorum, ſeu ſtyracis calam. drach. j. quæ miſta leuiter ebulliant. At verò tempore frigidiore licebit ad calidiora confugere, vt ſi aquæ roſaceæ permiſceantur caryophylli, ſtirax calam. belzuin, ambra, moſchus; & ex compoſitis ſpecies cordiales quæ vacant, temperatæ, diambaris, diaſmoſchu, & huiuſmodi. Qua veluti regula conſtituta hæc remedia variis anni temporibus facilè aptari poſſe videntur.

Sed illud tamen hoc loco nullo pacto prætereundum eſt, quod nimis à paucis animaduerti, vt tum in ſuffimentis, tum in aliis omnibus remediis adhibendis, quæ odoramenta ſuſcipiunt, talis adhibeatur modus, & temperatio, vt perpetuò vitentur illa, quæ ſummè odorata, acuta, & calida ſunt: etenim præterquam quod hæc totum ſæpenumero corpus excalfaciunt, inflammántque; peculiari quadam vi capitis dolorem, & grauitatem inducere cõſueuerunt. Ad hanc, quæ de aëre eſt, tractationem illa mihi videntur remedia pertinere, quæ odoris gratia paſſim manibus geſtari ſolent: nam huiuſcemodi odoramenta afficiunt, atque alterant aërem illum proximum, & particularem, quem certum eſt tum cerebro, tum cordi, in primis verò ipſis ſpiritibus plurimum afferre & roboris, & nutrimenti. Communi quadam conſuetudine plerique omnes vti ſolent pila ex ladano, cinnamomo, myrrha, caryophyllis, & aliis id genus medicamentis calidioribus, quæ vt modò admonuimus, ſuapte natura euaporationem capiti infeſtam excitare, ac perſæpe cor & vniuerſum corpus inflammare ſolent. Quamobrem hæc (ni fallor) interdum magis officere, quàm prodeſſe valent: ſiquidem illud pro certo habendum eſt, quod & antea ſtatuimus, quæ præſeruare à putredine, aut eandem curare poſſunt frigidiora, ſicciorâque eſſe oportere, non tamen ſine aliqua leui caliditate, quæ reliquis veluti viam ſternat, & medicamenta eo deducat, quò expedit illa peruenire. Itaque multo magis mihi probarentur, huiuſmodi pilæ ex ladano, ſi rebus frigidis, & ſiccis temperentur, roſis, violis floribus nymphææ camphora, ſandalis, &c. Tempore frigidiore hoc ſit exẽplum. *Rec. ladani vnc. j. baccarũ myrti, ſandalorũ, roſarum rub. flor. citri, iridis odoratæ an. drach. ij. caryophyllorum, nucis moſchatæ, ligni aloes an. drach. j. ambræ, moſchi an. gr. v. cum oleo ſpicato odorato, & pauca terebinthina cypria, miſ. & in commodam formam redigantur.* Tempore calidiore. *Rec. ladani infuſi aqua roſacea. baccarum, & fol. myrti flor. roſarũ, violarum, nymphææ, ſandalorũ an. vnc. ſ. camphoræ, belzuin, ſtyracis calam. an. ſcrup. j. moſchi, gr. iij. cum aqua roſacea miſ. & ad finem adde parum terebinthinæ,* qua huiuſmodi miſturæ optimam, & vſui accommodatam formam ſuſcipiunt. Vſurpari etiam ſolent pilæ tum ex argento, tum ex auro, quæ metalla nobiliſſima, nonnulli putant peculiarem quandã vim obtinere aduerſam rebus omnibus maleficis, venenatis & peſtilẽtibus; aut præterea ex ligno, quæ mihi magis probantur, atque eo magis ſi è cupreſſo, iunipero, lauro, lentiſco fierent, intus cauæ, & foraminulentæ, intra quas parua ſpongia reconditur imbuta liquore aliquo, & medicamento accommodato. Quem quidem vſum reprehendere non licet, ſi modo illi eadem ratio, normaque adhibeatur, quam de ſuffumigiis, & pilis modò præſcripſimus. Æſtate igitur licebit vti aqua è roſis, è myrto, adiecto pauco aceti, roſis, ſandalis, camphora: hyeme aqua ex roſis, meliſſa, addendo parum vini aromatici, ſandala, caryophylla, & moſchi pauxillum. Huiuſmodi pilæ familiariter manu geſtantur, ſæpe aperiuntur, odorantur, & ſi forte præſentius impendeat periculum, liquore è ſpongia expreſſo nares fouentur. Sunt tamen qui hoc loco omnia bene olentia reiiciant, vt pote quæ videantur potius veneficam materiam ad interiores partes deducere, atque eiuſdem penetrationes iuuare: vnde iſti fœtida potius eligunt, qualia ſunt ſulphur caſtoreum, & cætera huiuſmodi: quorum opinio probari mihi non poteſt, vt poſterius dicam, quum ſermo erit de ratione domuum purgandarum. Hactenus quæ ad aërem ſpectant. Accedo ad cibi, potuſque rationem. Quo loco non eſt, vt iuſſiva ſim longior in enumerandis rebus ſingulis, hinc

quidem probis, & proficuis, illinc verò vitioſis, & noxiis, partim quod experientia liceat vnicuique facilè intelligere, quæ huius, quæ ve illius generis ſint, partim quod cumulatam hac de re tractationem contineant medicorum libri, eorum præſertim, qui ex propoſito huiuſmodi argumentum tractandum ſumpſerunt. Quamobrē ego pauca duntaxat quædam, & breuiter quidem annotabo, quæ ad rem, de qua agimus in præſentia, magis pertinere videntur. Tribus capitibus vniuerſa ciborum ratio comprehenditur à Galeno, qualitate, quantitate, vtendi modo. Quod ad qualitatem attinet, ſunt qui in vniuerſum cibos improbant calidos, humidóſque, tum actu, tum poteſtate, idque imminentis putredinis ratione, quæ frigida in primis, & ſicca poſtulare videtur: quos quanquam ego puto opinione falli, nō ſolū in præſeruandi, ſed in curandi quoque ratione, vt longiori diſputatione monſtraui, cum de curatione febriū malignarū, peſtilentiúmve ſcriberem: illud tamen optimum eſſe arbitror, vt cibaria calidiora alioqui, & humidiora ita attemperentur, & alterentur, vt tum actu, tum poteſtate putredinem perpetuò reſpiciant, & præſentem, & imminentem. Itaque cibi ſint coctu faciles, minimè excrementitij, quique aut ſuapte natura, aut apparatione ad frigiditatem, & ſiccitatem potius vergant, quàm ad oppoſitas qualitates: Id vno, aut altero exemplo declaremus. Carnes optimæ, puta pulli gallinacei, vituli, & ſimiles, quarum aſſiduus, & familiaris eſt vſus, non parum abiicient humiditatis, ſi dum coquuntur, aliquid illis addiiciatur petroſelini, menthę, ſaluiæ, ſatureiæ, roriſmarini: ſi dum comeduntur, vel aceto ſolo, vel intinctu aliquo cōdiantur, qualis ille eſt ex. gr. qui parari ſolet ex amygdalis, aceto, vel omphacio, aqua roſacea, & ſaccharo, non iniucundus: ſi pariter vna cum illis aſſumatur aliquid citri, arancij, oleatum conditarum, fœniculi, quæ familiaria ſunt, & in promptu omnia. Iuſculorum eadem eſt ratio: inter quæ ptiſana hordeacea principem locum tenet, quæ tempore præſertim calidiore admirabilem poteſt, & multiplicem vſum præſtare. Hæc item plurimum deponet humiditatis, & aliquantum etiam nimiam frigiditatem remittet, ſi vna cum hordeo decoquatur petroſelinum, menta, aut ſi iam decocto admiſceatur piperis parum, quod in more apud Galenum interdum fuiſſe legimus. Piſces ego non omnino arbitror eſſe contemnendos, vt nonnullos prorſus eos contemnere audio, ſi modo illi in probatis aquis, & mari potiſſimùm degant, carne ſint molli, ac friabili, ac demum ſint opportunè præparati. His veluti exemplis propoſitis, facile poterit vnuſquiſque ſuo marte de reliqua ciborum materia decernere: nimis enim excreſceret tractatio noſtra, ſi omnia perſequi ſigillatim vellemus. Quod ſi quis aromata etiam requirit, quibus cibaria condiantur, quo tum horum humiditas temperatur, tum appetentia excitetur, tum etiam concoctio iuuetur, in gratiam iuniorum parari poterunt hoc exemplo. Rec. cinnamomi, gingiberis, galangæ an. vnc. s. caryophillorum, macis, zedoariæ, an drach. j. roſarum, margaritarum præpar. raſuræ eboris, ſem. aniſorum, coriandrorum, baccarum myrti, ſandalorum omnium an. drach. ij. croci drach. s. ſacchari ad pondus omnium. Hoc erit nec iniucundum, nec intemperatum genus aromatum, quibus aut adiici, aut demi poterunt calida vel frigida vt anni tempus exigere videbitur, & cætera, de quibus antea diximus. In ſtatuenda potus ratione plurimùm pollent natura corporis, conſuetudo, ætas, regio, tum verò in primis anni tempora, quorum omnium conſideratio nunquam eſt omittenda. Verumtamen hæc vniuerſim mea eſt ſententia, pleriſque omnibus conuenire vina tenuia, pellucida, colore minimè intenſa, ſed alba, aut fulua. Etenim ſum ego neſcius, qua ratione fieri nonnulli, periculoſis huiuſmodi temporibus, vina malint eligenda eſſe grandia, firma, craſſa, aut ab his regionibus petita, aut ab orientalibus, qualia ſunt maluaticum oppicatum, liaticum, & ſimilia. Quis enim dubitat, quin hæc inſigniter calefaciant, in caput exhalent, humores vrāt, & omnino multorū malorum autores eſſe poſſint? Si quis vellet, quo tempore vindemia fit, vinū medicatum ſibi parare, vt priſci conſueuere, id mihi magnopere probaretur; ad quod pręſtandum, hyeme opportuna eſſent betonica, abſinthium, meliſſa, citri ſemina, baccę iuniperi: æſtate cichorium, ſonchus, roſæ, myrti baccæ: qua de re diligentem, & diffuſam tractationem Dioſcorides præ cæteris eſt perſecutus. Hic nonnulli nimis ſuperſtitioſi fortaſſe homines ipſa quoque dolia iubent conficienda ex iunipero, lentiſco, fraxino, lauro, tamarice; Alij cyathos quoque ebibendo vino dicatos ex eiſdem lignis parant, vt Germani quidam ſolent; non deſunt & qui (vt ſuperiùs dixi) occulta quadam vi præditi videantur, qua reſiſtere creduntur malis omnibus veneficis, & peſtilentibus. De quantitate, & vtendi modo, cibis & potibus adhibendo, difficile admodum eſt certi quicquam ſtatuere, cum diuerſis hominum temperamētis, ætatibus, conſuetudinibus, & aliis conditionibus diuerſa quoque, ac incerta debeatur menſura, & ratio viuendi. Attamen ego pauca quædam cenſeo non eſſe ſilentio prætereunda, quæ ferè cuiuis conuenire, & maiori conſideratione digna eſſe videntur. Illud igitur vnicuique in primis animaduertendum eſt, vt crapulam & repletionem omnem fugiat, neque id committat vnquam, vt plus aſſumat, quàm propria ferat natura: ex hoc enim veluti fonte omnē ducere, ac fluere conſueuerunt, cruditates, obſtructiones, atque aliæ propemodum innumeræ grauiſſimorum morborum cauſæ. Præterea det operam, vt ne cibos ſimul ingerat plures, varios, inter ſe diſcrepantes, & fortaſsè cōtrarios, etenim ex huiuſmodi errore fit, vt dum alius alio citiùs coquitur, magna oboriatur ventriculi agitatio, moleſtiaque ac totius corporis quædam veluti ſeditio. Denique illam rationem, atque ordinem ſeruare decet quam ratio docet, quam Galeni, & optimi cuiuſque medici autoritas confirmat, vt primùm illa ſumantur, quæ facilem, & citum habent ad inteſtina deſcenſum, quæque, ſi diutius morentur in ventriculo, facile corrumpuntur; deinde verò quæ tardius deſcendunt, vt omnino humida ſiccis, lubrica adſtringentibus, facilia coctu difficilibus perpetuò præmittantur: quæ quidem præcepta cum vniuerſim omni tempore, tum verò hac potiſſimùm tempeſtate adeo periculoſa ad ſanitatis tutelam diligentiſſimè ſeruanda eſſe videntur, vt hinc nulli non conſtare poſſit, in quanto errore verſetur ſtolidum ganeonum vulgus, qui omni poſthabita regula, & congrua victus ratione, aſſiduis comeſſationibus, & ebrietationibus ſeſe immergunt, hoc impudenti ore paſſim aſſeuerantes, antidotum eſſe præſtantiſſimum, quod omnis peſtilentis maliciæ vim infringere, ac propulſare poſſit. Nunc de motu, & quiete dicendum eſt: quod vtrunque vario vſu, & adminiſtratione corpora noſtra mirum in modum afficere nulli non conſtat. Porrò & hic quoque, quod ſuperiùs diximus, locum habet, difficile nimium certi aliquid ſtatui poſſe, cum magna ratio ſit habenda ætatis, temperamenti, anni temporis, atque in primis cōſuetudinis. Iam verò illud vnuſquiſque memoria repetat, præcipuum, ac nobiliſſimum conſeruandæ ſanitatis caput in exercitatione conſiſtere, modò illa ex ordine, & opportunè fiat, quod illo oraculo expreſſit Hippocrates: *Labores præcedant cibos*: ſi quis enim

contrà

contrà ſeſe exerceat, quando vel cibis ventriculus, vel humoribus venæ ſunt nimium refertæ, is maximis ſeſe obijcit periculis. Igitur vnuſquiſque ſe ipſum, & vires ſuas conſideret, ac potiſſimùm longioris conſuetudinis ſit memor, quæ tantum vitium habet in rebus omnibus, vt illam nunquam ſine euidenti ratione immutare liceat; quandoquidem ſpeciatim nemo eſt, qui aut proprio, aut alieno periculo aliquando non ſit expertus, quanti referat conſuetos labores, & exercitationes prætermittere. Non tamen committam, quin illud in vniuerſum animaduertam pernicioſis hiſce temporibus, quibus cauere homines omni ſtudio debent ab iis rebus omnibus, quę corpora excalfacere, inflammare, & adurere poſſunt, mihi haudquaquam probari vehementes, & concitatas exercitationes, quæ afferre perſæpe ſolent laſſitudinem, infirmitatem, ſitim, & alia huiuſmodi incommoda, à quibus omnino cauendum eſt. Inſtituti noſtri non eſt in præſentia plura de exercitatione dicere, quot, qualeſue ſint eius ſpecies, quænam maximè conueniens habeatur, quis cuiuſque modus ſit, ac terminus: quæ omnia vnà cum aliis capitibus ad hanc rem pertinentibus lubens prætereo, tum aliis de cauſis, tum ea potiſſimùm, quod facile vnicuique licet hæc petere ex lib. Galeni de tuenda ſanitate, atque ex lib. de arte gymnaſtica Mercurialis, quorũ vterque vſque adeo accuratè, & eloquenter hanc rem literis, memoriæque mandauit, vt alterius cuiuſcunq; labor hac in parte ſuperuacaneus, immo vero & temerarius omnino videri poſſit.

Somnus & vigilia.

Quod ad ſomnum & vigiliam attinet, cum ſomni tempore ſanguis, atque adeo humores omnes ad interiora ferantur, vt per vigilias contrà ad exteriora, hinc fit, vt ſomnus internas partes reddat calidiores, externas, frigidiores, vigiliæ contrà illas frigidiores, has verò calidiores.

6. Epid. ſect. 4. text. 14. ſic 5. tex. 30.

Propterea ſtatutũ eſt apud medicos poſſe quidẽ ſomnum & calefacere corpora, & refrigerare, alia atque alia ratione, at humectare perpetuò, non item exiccare, id quod vigiliæ nunquã non præſtant. Cum igitur pro certo habeatur, præcipuum putredinis fundamentum in vna humiditate cõſiſtere, videtur omnis ratio perſuadere vigilias in præſentia ſomno præferendas eſſe.

2. Aphor. 3.

Ego autem ſic opinor, hic quoque nihilo minus habendam eſſe modi ac mediocritatis rationẽ, cum vtrunque ſit Hippocrati, ſi modum excesserit, malum. Qua in re, ſi aliàs vnquam, illud ſedulò eſt animaduertendum, quod iam ſæpius repetitum eſt, vt ratio habeatur ætatis, temperamenti, atque omnium maximè conſuetudinis: quæ quidem Hippocrates breuibus, vt ſolet omnia, comprehendit.

2. Prog. 2.

Circa ſomnum (ait) *quemadmodum ex natura, & in conſuetudine eſt interdiu vigilandum, noctu dormiendum, ſi contrà committetur, peior eſt: minimè verò offendit, ſi quis dormiat prima luce ad tertiam diei partem: qui verò ab hoc tempore ſomnus eſt, deterior eſt.* Quem locum interpretatus Galenus, *non ſolum* (inquit) *recte pronunciauit de ſignis per ſomnum, ſed etiam cauſam eis adiecit, in habitum referens natura, quæcunque vtilia ſunt, contraria verò damnans, quia præter naturam exiſtant. Ad hunc modũ res ex conſuetudine habet: quod enim conſuetum eſt, bonum eſt, inconſuetum verò malũ. At verò temporibus Hippocratis non aliud fuit ex natura, aliud ex conſuetudine. nunc verò diuites è contrario agunt, tum in quibuſdam aliis, tum etiam in ſomno, interdiu dormientes, noctu vigilantes. In his igitur, vt qui ſoliti ſunt viuere præter natura, doctrina Hippocratis nequaquam vera eſt: Etenim hoc tempore magis rara eſt conſuetudo, quam natura, non in mulieribus ſolum ditioribus, ſed etiam in non paucis viris.* Quem locum, quanquam ad ſomnum ægrotantium in primis pertinere videtur, ego tamen arbitror ad ſana etiam corpora transferri poſſe: qua ratione illum nos hic libenter inſeruimus, quòd huic parti multum luminis afferre, atque illam veluti definire poſſit. Succedit earum rerum conſideratio quę è corpore ducuntur, aut in eodem retinentur: quæ quidem tum ſemper aliàs ad ſanitatis tutelam magnum habet momentum, tum verò cum peſtilentiæ vrget ſuſpicio, ſummè vtilis, ſummè neceſſaria cenſenda eſt. Quæ è corpore ſunt educenda, multa ſunt & varia, & vnde natura, vel ars huiuſmodi vacuationes moliri ſoleat, partes etiam variæ, ac multæ: quamobrem ſi parca ſit, aut omnino nulla eorum euacuatio, quæ euacuari oportebat, vt grauiſſima hinc homini impendeant mala, neceſſe eſt. Nunc mihi non eſt ſermo de iis euacuationibus, quas medici aliquando moliri ſolent venæ ſectione, cucurbitulis, hirudinibus, medicamentis, & aliis modis: qua de re partim ſuperiùs diximus, quantum ad purgationem corporis pertinere videbatur, partim etiam inferiùs dicturi ſumus, cum de curatione agemus: ſed illas intelligo euacuationes, quæ aut naturæ ordine ſunt inſtitutæ, vt per aluum, lotium, in fœminis menſes, coitum, aut licet à natura quoquomodo ſint alienæ, aliquando tamen haud importunè homini accidere ſolent, vt hæmorrhagia per nares, hæmorrhoides, ſudor, vomitus, & alia id genus, de quibus breuiter nobis dicendum eſt. Primum igitur internæ viſcerum obſtructiones, ſi quæ adſunt, auferantur, vniuerſa cutis adeóque omnes corporis meatus pateant, vt ſingulis diebus vaporoſa, & fuliginoſa excrementa expellantur, promptéque attrahatur aërea ſubſtantia, quæ natiuum calorem refrigerare, & ventilare conſueuit. Ad ſummam corpus vniuerſum vt Galeni verbis vtamur, ſit bene perſpirabile, ſiquidem nihil æquè putredinem gignit, fouet, auget, atque prohibita corporis perſpiratio: vt inepta prorſus mihi videatur illa dubitatio, quæ vulgo afferri ſolet, *an habitus, & conſtitutio corporis rarior, an denſior periculis peſtilentiæ ſit magis expoſita.* Etenim qui ab externo aëre ſibi vſque adeo cauendum putant, vt propterea malint cutaneos meatus, cæteróſque naturæ ductus conſtipandos eſſe, & adſtringendos, mirum quomodo iĳ metu leuioris mali, quod ita vitare ſtudent, certiſſimis, & grauiſſimis periculis ſubiicere ſe non vereantur: quandoquidem nemo eſt qui neſciat, ex leui aëris attractione, quæ per habitum corporis, & arteriarum diaſtolen perficitur, niſi præterea accedat inſpiratio, quam in peſtilenti aëris ſtatu Galenus præcipuam mali cauſam eſſe docet, leue admodum homini periculum impendere, vt ſim neſcius quid ſibi velit Auicenna, qui inter homines peſtilentiæ maximè obnoxios refert corpora dilatatorum pororum, humida, multæ balneationis: quem tamen nonnulli conantur Galeno conciliare: quod quàm feliciter ſint aſſequuti, aliĳ viderint.

1. de diff. feb. cap. 4.

Tum verò ſi propter aliquem errorem in victu commiſſum repletionem quis ſentiat, remedium omnium maximè præſentaneum eſt vomitus, præſertim æſtiuo tempore, in gracili corpore, atque iis potiſſimùm, qui ex conſuetudine, & facilè vomere ſunt ſoliti: ſi id commodè fieri non poteſt, opportuna erit tenuis victus ratio, vt ſi prandium, cœnáve omnino prætermittatur, aut parcè admodum transigatur.

Cæterum non deſunt homines vſque adeo incontinentes, vt ieiunij loco libentius eligant vti medicamentis. Atque hæc tria remediorum genera videntur etiam antiquis fuiſſe familiaria, vt repletioni, morbíſque ex eadem oriundis occurrerent.

Comm. in lib. de ſal. diæt. 21.

Video (inquit Galenus) *eſſe qui vacuationis gratia vomunt, & alios, qui vnum diem in menſe ieiunant, & quoſdam qui humorem hunc ventri impactum, aut viſcidum, aut craſſum expurgant.* Quam tamen poſtremam vacuandi rationem grauiter ab eodem reprobatam fuiſſe legimus.

3. Aphor. comm. 15.

Si medicamentis (ille ait) *purgantibus*

quotidianorum excrementorum procuretur euacuatio, illa nunquam apta, commodaque cenſenda eſt; quippe quæ valde indigentibus, & magnis temporum interuallis vtilis eſt. Ad hæc ſuperuacaneorum, quæ quotidie in corpore generantur, euacuatio minor eſt, quàm pro purgantis medicamenti efficacitate, & viribus. Quod ſi veritus quiſpiam, ne multa in corpore excrementa generentur, purgationem bis, aut certè ſemel in menſe adhibeat, præterquam quod in malam conſuetudinem corpus adducet, etiam ipſum labefactabit, deteriuſque reddet. Quod nobis hic libuit annotaſſe, vt errorem ſuum agnoſcant, tandémque reſipiſcant complures, qui tum alio tempore, tum hac præſertim tempeſtate, qua peſtis periculum imminet, non ſemel tantùm, aut bis in menſe, ſed quotidie etiam (ſi Diis placet) medicamenta aſſumere non verentur. Ad hæc cauendum ſummo ſtudio eſt, vt ne qua ex naturalibus, & aliis quibus libet conſuetis euacuationibus ſupprimatur, ſed ſi forte opus ſit, illæ iuuentur, & promoueantur, quàm maximè opportunè, ac leuiter poſſunt. Quamobrem ſi cui ſudorem pati ſolito, aut fluxum ſanguinis è naribus, hæmorrhoidibus, fiſtulam, aut vlcus ex cauterio, ſuppreſſa hæc fuerint, aut mulieri menſes, aût tale quippiam euenerit, huiuſmodi vacuationes in priſtinum ſedulò ſunt reuocandæ, aut ſi aliqua de cauſa obtineri id non poteſt, ad aliod remedium confugiendum eſt, quod earum vicem ſupplere poſſit: quod quidem præter cætera omnia ſanguinis miſſione potiſſimùm, ac facile conſequi nos poſſe arbitror. Atque, vt vniuerſim dicam, quanquam illud forte à præſenti loco alicui poteſt alienum videri; nõ contemnendum, immò verò ſaluberrimum, ac tutiſſimum remedium fore exiſtimo, ſi quis ordinariam ſibi euacuationem aliquam moliretur, quam diutiſſimè ſeruaret, qualem cauteria in primis & veſicatoria præſtare ſolent, præſertim in infernis partibus hac enim ratione veriſimile eſt naturam aſſuetam diuerſa excrementorum genera eò tranſmittere, corpus puriùs facile ſeruare, illudque ad concipiendam putredinem minus idoneum reddere: Id quod à Galeni ſententia non eſt alienum, ſcribentis à peſtilentia quadam ſui temporis illos omnes euaſiſſe, quorum ſcatebant vlceribus corpora: atque hoc præterea tẽpore illud ipſum experientia ſatis confirmauit; quandoquidem accurata obſeruatione compertum eſt, non ſolùm apud nos, ſed etiam apud Venetos, vt audio, Patauinos, & alios, ex infinitis peſtilentia ſublatis, aut nullos, aut certè paucos obiiſſe, quibus alicubi cauteria inuſta eſſent. Qua ratione autem, quibus locis, ex qua materia fieri ſolita ſint huiuſmodi tum cauteria, tum veſicatoria, nulli ferè non conſtat, & ab aliis copioſè traditum eſt, vt fruſtra hoc loco non ſint hæc recenſenda: niſi illud forte addere velimus præter conſuetos locos ad carpos, & malleolos, quibus vulgo illa ſolent adhiberi, nonnullos inguini, & ſcroto huiuſmodi vlcera inurere conſueuiſſe. Quod quidem præſidij genus ſi poſt vniuerſi corporis euacuationem fiat, non alienum à ratione cenſendum eſt, quãdo naturam quotidie noxios humores ad eas partes facilè, ac libenter propellere videmus. Coitu arbitror non eſſe omnino interdicendum iuuenibus, bono habitu præditis lautè degentibus, aſſuetis, ſi modò illi moderationem adhibeant: alij huiuſcemodi conditionibus deſtituti, illo prorſus abſtineant, ne viribus labefactatis, & ſpiritibus exolutis naturalis calor debilior reddatur, quàm vt tanti veneni violentiæ obſiſtere poſſit; Cum alioqui forte veriſſima illa ſit Pythagoræ ſententia, Venerem nunquam non eſſe moleſtam, minuſque ſeruandæ valetudini accommodatam: qui (vt Laërtius ſcribit) ſemel interroganti, quando liceret vti coitu, reſpondit, cum aliquis ſe ipſo imbecillior fieri cupit. Itaque, vt hanc partem duorum illuſtriſſimorum hominum autoritate concludam, ſicut è admodum ſcriptis mandauit Plato, tria in primis eſſe capita ſeruandæ ſanitatis, ventrem cibis non repleri, ad labores impigrum eſſe (quæ duo ab Hippocrate ille ſumpſit, nos autem ſuperiùs perſecuti ſumus) ſemẽ denique naturæ cuſtodire. Poſtremò inter res non naturales de accidentibus, ſiue perturbationibus animi dicendum eſt, quæ quantum momenti habeant ad corporis alterationem, & affectionem, nulli non conſtat, quemadmodum pariter ipſius quoque corporis paſſiones animum contra alterare, & afficere ſolent. Neque pluribus id exemplis confirmandum eſt, quæ infinita propemodum ſuppetunt, cum nemo, aut in ſeipſo, aut in aliis non ſit pluries expertus, quam tyrannidẽ exerceat in hunc miſerum hominem mæror, lætitia, iracundia, metus. Poſthabenda igitur hæc ſunt, indignatio dolor, rixæ, moleſtæ animi curæ, cogitationes, imaginationes, atque huius præſertim mali: ſed vita hilariter, & iucundè omnino traducenda, grata hominũ adiecta conſuetudine, feſtiuis lectionibus, aliiſque honeſtis tum animi, tum corporis oblectamentis adhibitis. In primis autem ſpes omnis, ac malorum omnium ſolatium in opem, ac prouidentiam diuinã fidenter collocandum eſt, ita vt animus ſanctiſſimæ Dei Opt. Max. voluntati in omnem euentum lubentiſſimè acquieſcat. Atque hæc de victus ratione dicta ſufficiant. Iam verò inſtituti ordinis ratio poſtulat, vt de altero capite dicamus, de iis nimirum medicamentis, tum interius ſumendis, tum extrinſecus adhibendis, quæ vulgo antidota vocantur, quæ ex communi omnium conſenſu magnam præſeruationis partem ſibi vendicant. Porrò ſi hoc loco recenſere vellem remedia, & ſecreta, quæ volant omnia, quæ hac in re paſſim circumferuntur, non facile ad finem noſtra perueniret oratio, cum nemo ſit vel ex infima plebe homuncio, qui magnificè de ſe loquens, non ſine larga fronte, non audeat mirabilia de ſe polliceri. Ac nimium profectò eſt, vt in re tanti momenti, vbi agitur de vita hominis, tanta cuilibet fides temere adhibeatur; quod in aliis artibus vel viliſſimis committi nequaquam ſolet, niſi periculum de artificis peritia primùm fiat Sed prætermiſſa huiuſmodi communi, & antiqua bonorum querela, ego in eam ſententiam facilè venio, illorum medicamentorum vſum potiſſimùm amplectendum eſſe, quæ excellentiſſimorum virorum demonſtrauit autoritas, & longiſſimi temporis confirmauit experientia. non tamen ſuam quoq; ingeniis noſtrorum temporum laudem inuideo, immo illis facile permitto, vt noua pro arbitratu medicamenta conficiant, & vſui exponant, modo id temerè ne fiat, ſed iudicio, & ratione adhibita, vt certè ſomnia, & vanitates omnes prætermittantur. Breuibus igitur nonnulla ſeligo medicamenta, quæ mihi videntur magis rationi conſentanea, clariſſimorum virorum autoritate firmata, & longiori hominum vſu comprobata. Addam tamen non inuitus vnum, aut alterum ex iis, quæ recentiores non ſine ſtudio, atque induſtria inuenerunt, vt omnino habeant homines infelici huiuſmodi tempeſtate copiam remediorum, ex quibus id ſibi parare poſſint, quod temporum, locorúmque opportunitas ferat. Atque vt ab iis initium ſumam, quæ ore aſſumuntur, quæ propriè Galeno antidota vocantur, pleriqueque omnes primas facile tribuunt theriacæ Andromachi, & Mithridato, quæ duo medicamenta tum aliorum, qui de his ſcripſerunt, tum Galeni in primis teſtimonio vſque adeo præſtant, & alia ſuperant, vt ſola præſenti vſui ſatisfacere poſſe videantur; cum præter hæc, nullũ forte aliud remedium inuenire liceat, quod vehementiſſimo huic malo obſiſtere poſſit; quãdoquidẽ illa, ſi quid aliud peſtilentẽ omnẽ fomitẽ

Init. lib. de Antid.

Digitized by Google

ac diſputationem, inſtat ignis mirandum in modum abſumunt,& extinguunt. Illud tamen autore Galeno eſt animaduertendum, cum hæ antidoti vehementiſſimam agendi vim habeant, non illas eſſe pueris temere exhibendas; atque adeo cum inſigni præditæ ſint caliditate, æſtiuo tempore aut omnino omittendas, aut certe attemperandas eſſe, ſaccharo puta roſacco, è floribus cichorij, borraginis, aut aliqua re huiuſmodi, quæ illarum calorem remittere poſſit. Neque enim ſententiæ illorum nos aſſentimur, qui neque iis antidotis, neque vlli medicamento, quod occulta quadam poteſtate agat quicquam opportunè permiſceri aiunt, aſſeuerantes cuiuſlibet rei mixtionem, illius vim perturbare, & impedire: Nam vt alia multa prætermittamus, quæ hac in re afferri poſſent, vnius Galeni exemplum in præſentia nobis ſufficiat, qui ſcammonium aliquando malo cidonio permiſcere,& aſſare conſueuit, vt hac ratione illius medicamenti impetus,& malia remitteretur. Quanquam nos in ea ſumus ſententia, quam priore etiam libro indicauimus, huiuſmodi antidotos non minus latente quàm manifeſta vi agere,& hominibus prodeſſe: quod quidem maximè oſtendit ſingulare ſtudium, quod Galenus ad illas conficiendas adhibere ſolet. Atque equidem, vt dicam quod ſentio, ſi nos in præſentia has duas antidotos paratas haberemus, tam perfectas, atque numeris planè omnibus abſolutas, quàm parari antiquitus conſueuerunt, diutius fortaſſe nobis laborandum non eſſet in aliis remediis inueſtigandis. At verò quoniam tum ratione ſimplicium medicamentorum, quibus caremus, tum ratione præparationis, tum aliis forte de cauſis, de quibus recentiores nonnulli prolixè ſcripſerunt, inficias ire nemo poteſt, huiuſmodi medicamenta, theriacam præſertim, ab antiqua perfectione plurimùm deficere, (namque vt alia omittam non dum experimento compertum eſt theriacam noſtram purgantis medicamenti vim ſiſtere, quod minimè fallax Galeno indicium fuit quo optimam dignoſceret, atque ab adulterina diſcerneret) multi propterea non inintia alia ſibi proponunt inueſtiganda medicamenta, quæ quam maximam habeant vim, & efficaciam præſeruandi homines à tanto diſcrimine. Veruntamen vtcunque ſe res habeat, ego in ea ſum opinione, poſſe nos, ac debere iis ipſis vti medicamentis, vt antea diximus, præſertim Mithridato quod priuatim in hac ciuitate haberi non dubito clariſſimorum medicorum conſilio paratum in nobili, & honorata aromataria ſub inſignibus Angeli, & Sarraceni; quod quidem non dixerim ſupremam illam obtinuiſſe perfectionem, quam deſiderare fortaſſe, reipſa præſtare non poſſumus, at certè tanta fuiſſe cum diligentia tractatum, vt ſi non quodvis aliud ſuperat, non tamen à quovis alio ſuperari illud exiſtimemus. Alterum poſt hæc reperitur theriacæ genus, origine antiquiſſimum, quod Galenus in autorem Apollonium Mutem refert. Plinius verò in Mithridatē, his verbis: *In ſãctuariis mithridatis maximi regis deuicti Cn. Pompeius inuenit in peculiari cōmentario ipſius manu compoſitionē antidoti, è duabus nucibus ſiccis, item ficis totidem, & rutæ foliis viginti ſimul tritis, addito ſalis grano: Et qui hoc ieiunus ſumat, nullum venenum nociturum illo die.* Atque haud equidem ſcio, cur homines negligant huiuſmodi remedium vſque adeo ſecurum, familiare, facile, & tantorum virorum teſtimonio celebratum. Eſt præterea aliud genus theriacæ, Meſue autore, quam diateſſaron appellat, quod ex quatuor rebus conficiatur, gentiana, baccis lauri, myrrha, ariſtolochia rotunda, æquis omnium portionibus. Huic addunt nonnulli ebur, & appellant theriacam diapente; atque hæc fortaſſe illa ipſa eſt, quam ſub magnæ theriacę nomine circunforanei paſſim venditare ſolent; optima quidem, ſed amara, & calidior aliquanto illa eſt; quocirca decocto aliquo, aut condito, aut alio medicamento frigidiore temperanda. Quo loco id non reticebo, cum iam biennium rus quoddam apud nos, Caltanum appellant, peſte grauiter correptum eſſe, homines miſeros alioqui,& inopes,& ita vno ex noſtris medicis conſulente, tum præſeruando, tum curando, hoc vno remedio in puluerem redacto vſos fuiſſe, & quidem non ſine inſigni emolumento. Vnde etiam breui (quæ ſumma in illos fuit Dei Opt. Max. beneficentia) à graui pernicie ſunt liberati. Poſtponenda forte iis non eſt theriaca, ſiue antidotus Hippocratis, cuius vſu diuinus ille vir (vt Actuarius refert) Athenas à peſtilenti contagione populatim graſſante mirabiliter liberauit. Illius deſcriptionem hic ſubiicere non grauabimur, vt in promptu ſit iis quoque, quibus eandem ex fonte haurire non licet. *Rec. calami odorati, iunci odorati, herbæ ſabinæ an. vnc. iiij. viticis ſeminis, cardamomi, cyperi, crocomagmatis an. vnc. v. nardi celticæ lib. ſ. aſpalathi vnc. vij. pilularum cupreſſi, roſarum an. vnc. iij. ladani, myrrhæ, thuris an. lib. j. baccas iuniperi paruas xl.* Hæc vnà tunduntur priuatim: *nardi ſpicæ, lib. ſ. coſti vnc. iiij. folij vnc. viij. caſsiæ lib. ſ. amomi vnc. iij.* Et hæc ſeorſum teruntur: *maſtiches vnc. iiij.* Hoc priuatim item atteritur: *ſtiracis vnc. x.* ſtirax paulatim adiicitur precioſis bellariis: *terebinthinæ lib. iij. mellis Attici lib. v. vini veteris quantum ſufficiet ad bellaria maceranda. conficiuntur pure, melle excepto.* Ad hæc prætermittenda non eſt antidotus ex duabus partibus aloes, duabus item ammoniaci thymiamatis, vna myrrhæ, adiecto vino aromatico (vulgo pilulas vocant de tribus contra peſtem.) Huius autor cenſetur Ruphus medicus vetuſtiſſimus. qui de illius vi atque efficacia magnificè admodū loquens, *Haud* ſcio (inquit) *an quiſpiam hac potione vſus peſtem non euaſerit. Et profecto inter antidota omnia hoc nos maxime facimus, quod illud facile admodum, tutumque ſit, & nullam prorſus homini moleſtiam, turbationem, ſiue aliud incommodum afferre ſoleat.* Parui illud refert, opinor, vtrouis modo vtamur hac antidoto, ſiue ſub pilularum forma, vt iam paſſim vſurpatur; ſiue potionis, quod videtur voluiſſe Ruphus, & qui à Rupho deſumpſit, Paulus: Illud tamen magni referre arbitror, ſi quis aut ſimplicia medicamenta, aut eorum doſim, quantitatemve inuertat, quod Arabes faciunt, ac noſtrates multi. Qua de re ab aliis animaduerſa fruſtra hic plura non ſunt repetenda. Poſtremò prætereundus non eſt lapis Armenus, de cuius ſingulari vi, ac præſtantia illuſtri admodum teſtimonio; *In magna hac peſtilentia* (ait Galenus) *cuius eadem facies fuit, atque eius quæ Thucydidis memoria graſſabatur. quoquot hoc medicamentum bibere, celeriter curati ſunt; at quibus non profuit, omnes interiere, ſcilicet cum nec alio quouis iuuarentur: vnde colligitur, quod iis duntaxat non fuerit auxilio, qui planè erant incurabiles.* Alij terram lemniam, tamquam illius germanam, ad præſentem vſum addendam eſſe cenſent, quanquam Galen. longiori hiſtoria huius medicamenti ortum, conficiendi modum, ac vſum multiplicem referens, nullibi peſtilentiæ mentionem facit: quod tamen excellenti ſiccandi vi polleat, ac ſpeciatim illam ad viperæ, atque adeo omnes ferarum morſus, item aduerſus alia venena plurimum valere traditum ſit, illius vſum vnà cum bolo Armena libenter nos ſuſcipimus, ſi modo vtraque legitima, & ſyncera ad nos peruenit: quandoquidem ſi vulgarium quæ circunferuntur, calorem, ſubſtantiam, & ſingulas conditiones accuratè conſideremus,& cum iis conferamus, quæ veteres, in primis Galenus, de huiuſmodi medicamētis tradiderūt, illa magis illegitima, ac minimè ſyncera eſſe, vt fateamur, neceſſe eſt.

Quod

De Ther. ad Piſ. c. 17.

De Ther. ad Piſ. c. 14.

Lib. 23. c. 8.

Hæc etiam deſcribitur ab Aëtio inter antidotos podagricas.

Lib. 12. c. 47.

Actuar. de comp. medic.

Pau. lib. 2. 36.

9. De ſimpl. med. fac.

Quod ſi quis certiorem determinationem deſiderat, herbarios noſtri temporis adeat, qui hac de re diffuſè, & ex propoſito diſputare ſolent. Lapidi Bezoar, ſiue Bezaar, cornui Monocerotis, lapidi in ceruorum oculorum angulis oriundo, oſſi de corde cerui, & aliis, ſi quæ ſunt, precioſis huiuſmodi antidotis contra peſtilentiam, atque adeo venena omnia: tantas vires plerique attribuunt, vt cęteris nō modò ſimplicibus huiuſce facultatis medicamentis, ſed ipſi etiam theriacæ, & alteri cuiuis antidoto illa præferre non vereantur. Sed longius de iis nobis agendum non eſt, quod non ſolùm omnia inuentu ſint difficilia, & omnino rariora, ſed nonnulli etiam rerum naturalium ſtudioſi, & peritiores illa pro maiori parte commentitia, & fabuloſa eſſe velint. Sunt vulgares, & nemini ignotæ pilolæ Ioannis Damaſceni, quas medici recentiores ſummis laudibus extollunt, quod tum à peſtilentia præſeruare homines poſſint, tum alios non contemnendos vſus præſtare: quas equidem huic vſui ſatis accommodatas, neque reiicienda eſſe exiſtimo. Ioannes Manardus ſuperiore tempore doctrina, & exiſtimatione illuſtris medicus, quaſi diffidens vulgatis theriacis, aliam affert antidotum, quæ ſic habet.

Rec. ſanguinis ſicci anatis maris, anatis fœminæ, anſeris, hadi, rutæ ſylueſtris, ſem. fœniculi, cymini, anethi, napi ſylueſtris, vel ſi non habetur, napi, vel rapi an. drach. iiij. rad. gentianæ, trifolij, ſquinanti, thuris, roſarum ſiccarum an. drach. iiij. piperis albi, & longi, coſti, phu, aniſorum, cinnamomi an. drach. ij. myrrhæ, nardi an. drach. vj. belzoin, aſſari, ammoniaci an. drach. ij. mari, agarici an. drach. ij. carpobalſami gr. num. xx. ireos, croci, rhabarbari, rhapontici, gingiberis, maſticis an. drach. j. ſtœchados drach. v. fiat tenuiſſimus puluiſculus ex omnibus, & cum quadruplo mellis electi, benéque exſpumati commiſceatur; & in vaſe argenteo puriſſimo veluti theſaurus pretioſiſſimus conſeruetur: Non ſolùm enim in peſtilentia vtile eſt, ſed & venenis vniuerſis, ac ſerpentum morſibus ſummè aduerſatur.

1. *De Antid.* Hactenus Manardus: Cuius quidem medicamenti nos meminiſſe voluimus, tum ob viri autoritatem ſummam, tum præſertim quod illud ex Gal. deſumptum eſt, dum ille antidotum deſcribit è ſanguinibus, ad mentem Damocratis, quæ ab hac Manardi non aliter diſtat, quàm quod amplior eſt, & copioſior. Apud Hiſpanos, & Gallos frequens eſt vſus medicamenti, quod audio tanquam ſingulare præſidium à Philippo Rege miſſum fuiſſe ad Carolum IX. Galliæ Regem anno M.D.LXIIII. quo tempore peſtis ferè vniuerſum hoc regnum occupauerat. Id verò conſtat é myrrhæ, xyloaloes, terræ ſigillatæ, boli Armenæ præparatæ, maceris, caryophyllorum, croci an. vnc. j. Ex quibus fit tenuiſſimus puluis, quem æſtate ſumendum præcipiunt ex aqua roſacea, & ſucco limonum, hyeme autem ex vino odorato. Si quis antidotū, ſiue præſidiū aliquod expetit forma liquidius, proſtant ſyr. de ſucco acetoſæ, acetoſus ſimpl. de ſcordio, de corticibus, de acetoſitate citri: nonnulli è quatuor partibus ſapæ, melius deſpumati duab. aceti vna, aliud præparant tum familiare, ac ſatis gratum, tum verò quàm optimum, ſiue ſolùm vſurpetur, ſiue decoctum aliquod opportunum reddatur. Ego aliquid ſyrupi de ſcordio lubens adiiciam. Sed hac in re ne ſim longior, ex iis quæ hactenus diximus, ſatis arbitror vnicuique facile, ac promptum futurum eſſe, vt ſuo Marte diuerſa medicamenta conficiat, quacunque tandem forma, vt occaſio feret. Neque enim, vt antea diximus, nos ij ſumus, qui nouas compoſitiones contemnendas, autoresque propria laude defraudandos eſſe velimus, ſi modò iudicium, & ratio adhibeatur, neque inconſideratè, & temere omnia confundantur. At verò pleni ſunt huiuſmodi medicamentis libri medicorum, ex quibus tum hæc petere licet, tum copioſam ſimplicium medicamentorum ſyluam, quæ vel manifeſtis qualitatibus, vel occulta quadā proprietate præſenti vſui cōuenire creduntur: cuiuſmodi hæc ſunt calendula vocata, quam recentiores nonnulli Virgilij & Plinij caltham exiſtimāt, meliſſa, menta, carduus benedictus, chamedrys, pentaphyllū, pimpinella, radix myrrhidis à Dioſcoride, aliiſque tantopere celebrata, ariſtolochiæ rot. angelicæ, tormentillæ; ſemina citri, thlaſpeos, naſturtij, ebur, cornu cerui, & alia ſexcenta, quæ ſuperuacaneū foret longiori perſequi oratione. In quo quidem tum ſimplicium, tum compoſitorum medicamentorū vſu illud cum Gal. animaduertendū eſt, ne diutius vni tantū inſiſtamus, ſed illo poſthabito ad aliud quandoque tranſeamus; quando natura vni medicamēto longiori temporis ſpatio aſſueta ſolet eius vim contemnere, & parum ex eo capere emolumenti. *5. De Tuend. ſan. c. 9.* Hactenus de antidotis, ac de iis medicamentis, quæ intrinſecus aſſumuntur Quo loco rogatos omnes velim, vt parumper ſeipſos colligant, & accuratè expendant, quæ tandē cauſa, quæ ratio cogat, vt ne in vſum medicamenta hæc reuocare velimus, quæ tum ratio demonſtrauit, tum illuſtrium tot virorum autoritas iamdiu comprobauit, ſed malimus aliis quibuſdam fidem adhibere, eaq; noſtro cum periculo experiri, quæ ſecreta iſti appellant, & quæ non ratione tantū, iudicio, omniq; prorſus artificio carēt, ſed ſuapte natura interdum vſque adeo turpia ſunt, ſordida & inhoneſta, vt ingenuus quiſque, & politicus homo abhorrere ab iis debeat, non ſolùm quibus ipſe vtatur, ſed quorum etiam commemoratione offendatur. Quid turpius quàm vrinæ humanæ potum meditari? *10. De ſimpl. medic.* quam tamen nonnulli hac tempeſtate commendant, quanquam remedium non omnino recens, cum vel ipſe Gal. ſcripſerit, peſte Syriam occupante nonnullos vrina puerorum, virorumque epota ſanatos ſe hac ratione exiſtimaſſe; cuius vſum tanquam abominandū idem deteſtatur, referens virum quendam ingenuum, & bonis moribus ornatum in ea peſtilentia laborantem vſum tam ſordidi remedij reſpuiſſe, vt ne pueri quidem vrinam ſumere voluerit. At verò (dictu horribile) iſti (vt audio vrinam vel maximè pollutam commendant, ac (ſi Diis placet) eorū quoque, qui iam peſte ſunt correpti. Quid de illo dicam, qui Venetiis proximo hoc tempore propoſuit ſumendum puluerem ex ipſa peſtilentium carbunculorum materia, adiecta planta quadam ab eodem ſmartella nuncupata, rebuſque aliis arcanis neſcio quibus? Quid quod admirandam antidorum (vt neque id prætermittatur) aſſumendam eſſe iuſſit quarta ante cœnam hora, quæ potiſſimum prandij cibis concoquendis eſt deſtinata? vt hac ratione inuertantur, & contaminentur omnia. O ſæcula, ô mores! Neque enim ab exclamatione continere me poſſum, quando in re tam ſeria, qua de hominum vita, qua de Reip. ſalute agitur, vſque adeo inertes, & ſomniculoſi ſumus, ne quid grauius dicā. Hipp. grauiſſima eſt ſententia qui omnia cum ratione facit, *2. Aph. 52.* quanquam rationi conſentaneus non ſequitur euentus, hunc non deberé à propoſito deterreri. *Lib. 1. fen. 4. cap. 1.* Contrà verò Auic. ſcripſit, qui abſque ratione operatur, huic in opere diutius perſiſtendum non eſſe, quamuis in præſentia nihil inde periculi, aut incōmodi ſequi videatur: quod eo dictum volui, vt prudentes viri intelligant, ſi aliàs vnquam, hac in re potiſſimum grauiter, & diligenter ſtudium adhibendum eſſe, vt illum vnuſquiſque ſibi eligat tum victus tum aliorum præſidiorum modum, quem ratio monſtrat, quem ſommorum virorum teſtimonia comprobant.

Sed tranſeamus ad ea medicamenta, quæ extra adhiberi ſolent.

Cum antea de ſuffitibus, aliiſque remediis actum ſit quæ ad alterandū aërem pertinent, iam non

videntur

videntur reſtare alia tractanda præſidia, quàm quæ cordis regioni potiſſimùm applicari ſolent.

Hæc autem cum diuerſas planè formas recipere poſſint, plerunque tamen, aut humidiore conſiſtentia parantur, aut arida: illa epithemata cordialia appellant, hæc ſacculos, quod purpureo in primis ſerico inuoluantur. Quod ſi memoria repetantur, quæ ſuperiùs tradita ſunt, facilè vnuſquiſque de iis quoque iudicium feret; cum enim illud vnum ſit nobis propoſitum, vt cor ipſum roboremus, quo valeat veneni incurſui reſiſtere, huiuſmodi autem venenum non niſi excellenti putredine conſtet, illa procul dubio medicamenta præſenti vſui accommodata eſſe cenſenda ſunt, quæ putredinem repellere, ac prohibere poſſunt. Atque de iis ſatis, ſuperque fortaſſe diximus. Verumtamen in gratiam nouitiorum vnum, aut alterum exemplum adducere non grauabimur. Tempore calidiore Rec. aq. roſarum, myrthi, borraginis an. vnc. iiij ſp. trium ſandalorum drach j.s. coralium temp. drach.s. aceti roſacei parum. miſc. Tempore frigidiore rec. aq. meliſſæ, flor citri, borraginis an. vnc. iiij. ſp. aromatici roſacei drach j. diambræ drach.s. aceti parum. miſc. Quoniam verò difficulter, & incommodè homines huiuſmodi epithematibus vti poſſunt, propterea libentiùs ad alteram medicamentorum formam confugiunt. Nonnulli Mithridatum commendant, & theriacam, quibus non ſolùm regio cordis, ſed vniuerſum etiam corpus obliniatur, ſi maius vrgeat periculum; quorum equidem vſum non improbo, modò vehemens eorũ caliditas te aliqua frigidiore temperetur, ſed ita tamen, vt perpetuò ratio temporum habeatur, & aliorum, quorũ antea ſæpe meminimus. Alij mirum in modum celebrant oleum ex ſcorpionibus. non illud vulgare, quod paſſim officinæ habẽt, ſed quod Carauitæ appellant, & quod ſummis Pontificibus, & principibus viris acceptum referunt: quo inunctis pulſantibus temporum, manuum, & pedum arteriis, atque in primis regione cordis non modò peſte affectos iuuari, ſed ſanos etiam præſeruari aiunt.

Sacculi. Alij aliis vtuntur. Cæterum maximè omnium, ac frequentiſſimè exoptari ab omnibus, & vſurpari ſolent ſacculi: Inter quos potiſſimùm celebres habentur ij, qui ex arſenico, riſagallo ſublimato, aut alio id genus præſentaneo veneno iamdiu fieri conſueuerunt. Ita narrant hiſtoriographi Hadrianum Pontificem hoc vno remedio à graui illa peſte ſibi cauiſſe, quæ mox opera cuiuſdam Græculi ſolenni quodam, ac veluti prodigioſo tauri facto ſacrificio mirabiliter finem ſortita eſt. Sic referunt apud Turcas, primates præſertim, maximum ac frequentiſſimum eſſe huiuſmodi remedio locum: id quod particulatim aſſeuerantem audiui Reuerendiſs. ac illuſtriſs. Epiſcopum Aquenſem Gallum, qui multos annos pro ſuo Rege Conſtantinopoli legatum egit, dum proximo hoc tempore, quo Venetiæ, ac Patauiũ peſtilentia laborarunt, diutius Vicentiæ moratus eſt: quinimò ipſemet huiuſmodi ſacculum confidenter, ac religioſè geſtare ſolitus fuerat, tanquam certiſſimùm, tutiſſimúmque omnium remedium. Iam verò ſiue illuſtriſſimam vrbem Venetiarum ſpectes, ſiue alios quoſcunque locos, nullibi fortaſſe remedium inuenies hoc pluris æſtimatum, aut magis vſitatum, quandoquidem illud non modo communi ferè omnium conſenſione, ſed vel ſummorum virorum vſu, atque autoritate iamdiu confirmatum eſſe videtur. Cæterum cum oppoſitam ego ſententiam ſequar, qui vſum huiuſce præſidij amplecti nunquam potui, liceat mihi hanc rem totam examini ſubiicere, ac paulliſper digredi, vt ſi non cæteris mihi ſaltem ipſe ſatisfaciam. Doctiores, qui huiuſcemodi ſacculorum cauſam agunt, vehementem in primis ſiccitatem afferunt, qua venenoſa omnis materia exhauriatur, abſumatúrque. Cum enim deleteria hæc medicamenta vim adurentem obtineant, rationi conſentaneum eſſe aiunt, vt illa ſicuti ignis poſſint omnem putredinem abſumere. Sic Gal. aliquando ex carbunculis peſtilentibus admouiſſe legimus: quẽ deinceps nobiliores chirurgi ſunt imitati, non alia prorſus ratione, quàm vt maxima, extremáque ſiccitate maximam, extremámque eorum humiditatem abſumant, putredinémque auferant. *5. de compoſ. medicam. 5. Gal. in fin.*

Alij ad occultas proprietates confugiunt, ſtatuentes hæc venena peculiari quadam, ac latente vi quodlibet venenum ad ſe trahere, quemadmodũ medicata hunc, vel illum humorẽ ſpeciatim trahere ſolent. Ita viperam animal planè venenoſum theriacæ conficiendæ opportunè commiſceri docent, quod occulta quadam vi, ac proprietate mortiferum omne virus illa ad ſe trahat, atque illud præſertim, quod ex morſu eiuſdem viperæ ortum fuerit. Pariter ſcribunt nonnulli veſpas, crabrones, ſcorpiones, & alia forte malefica animalia tum ictus, tum ſaluris ictui ſuperimpoſita autores eſſe. Sic extat elegans illud epigrãma apud Auſonium in mulierem, quæ viro toxicum exhibuit, & quo ille celerius interiret argentum viuum adiecit: quæ vtriuſque veneni mixtio, veluti quoddam antidorum illi miſero ſalutem attulit.

Quam pia cura Deûm! prodeſt crudelior vxor,
Et cum fata volunt, bina venena iuuant.

Sed ad grauiores teſtes accedo. Galen. ipſe non videtur ab iſta opinione abhorruiſſe, qui ſcriptum reliquit licere interdum antidotis deleteria medicamenta permiſcere, vſus cantharidum exemplo, quæ commodè iis medicamentis adiiciuntur, quæ vrinæ ciendæ ſunt accommodata. Idémque aliàs lepræ curationem inſtituens, etiam atque etiam commendat vſum viperarum, vt ſingulare quoddam remedium experientia confirmatum, quorundam leproſorum hiſtoriam referens, qui hoc vno auxilio forte fortuna oblato mirabiliter ſunt perſanati. Quid plura? *3. de ſimpl. med. cap. 13. & al. 14.*

Nónne quotidie purgantia medicamenta nos exhibemus, quæ ſi Galen. & optimis quibúſque medicis credimus, deleteria ſunt, & naturæ humanæ ſpeciatim inimica? Poſtremò afferunt aduerſarij multiplicem experientiam, conſtanter aſſeuerantes infinitos vbique vel in grauiſſimis peſtilentiæ periculis verſatos, hoc vno egregio præſidio ſuperſtites fuiſſe. *Princ. lib. 11. de ſimpl. med.*

Atque hæ potiſſimùm videntur eſſe rationes, quæ afferri hac in re ſolent; quas quidem quamuis veras, & demonſtratiuas eſſe concederem, ego tamen exiſtimo non ſatis ad rem præſentem facere, cum ſermo ſit inſtitutus de præſeruatione, ac de iis corporibus, quæ diuino munere adhuc ſana degunt, atque ab omni veneno, & peſtifero affectu ſunt penitus aliena. Atque profectò ſi ſermo de curatione foret, aut de iis corporibus, quæ re ipſa veneno infecta ſunt, probabiliora hæc eſſent. Verum illud affirmare non vereor, huiuſmodi rationes voluntarias, & apparentes eſſe potius, quàm veras. Quod enim pertinet ad ſummam illam ſiccitatem, vnde peſtiferum omnem humorem facilè abſumi cenſent, iſti meminerint velim, huiuſmodi venena hac potiſſimùm ratione eſſe hominibus noxia & malefica, quòd maximam, extremámque tum ſiccandi, tum calefaciendi vim habeant; vnde ſiue intus ſumpta, ſiue extrinſecùs appoſita, mirum in modum excalfacere, vrere, corrodere, partes abinuicem diuidere, atque adeo interitum afferre cõſueuerunt; quanquam neque id negare velim, non modò exceſſu qualitatum illa agere, ſed latente etiam quadam proprietate, quam ſpecificam formã nominant. Neque verò Galen. exemplum huic rei videtur ſatis accommodatum: qui medicamenta iſthæc deleteria carbunculis admouere non eſt veritus: etenim præterquam quod aliorum ſalutarium medicamentorũ mixtione omnis

omnis ferè eorum vis malefica facilè remittitur, iam vrgente vehementiſſima putredine illorum vſus minimè importunus cenſendus eſt. Ad quem certè modum in dyſenteria quoque, ſi adſint vlcera putrida, maligna, & depaſcentia, veteres, atque ipſe in primis Galen. calcem viuam, ſandaracam, æs vſtum, & alia eiuſmodi clyſteribus inijcere ſolent. At verò ſi cordi hæc apponantur, vbi nulla eſt excedens humiditas, & putredo, in quam ſuam vim exercere poſſint, atque eo magis ſi nullis medicamentis frigidis, ſiccis, & odoratis corrigantur (quod certè minori cũ periculo fieret) non aliud, arbitror, de iis ſpetandum eſt, quàm de nonnullis exhibitis medicamentis, quæ ſi forte purgatione fruſtrantur, in corruptionem aliquando, & tanquam venenum verti docet Galen. quorum ea eſt natura (vt Plinij verbis vtamur) vt hominem occidant, niſi inuenerint, quod in homine
9. de ſimpl. med. cap. 24. perimant. Quod ſi qualitatibus temperatis, ac planè benignis, atque adeo medicamentis ex tota forma ſalutaribus hoc ipſum, quod volumus, conſequi nobis licet, quamobrem qualitatibus intemperatis, malignis, ac medicamentis in vniuerſum pernicioſis agendum eſt? Qui proprietates occultas introducunt, quod frequentiùs quàm vellem, fieri audio, ab omni difficultate, & negocio facilè ſe explicant. Veruntamen ſi præclara iſthæc antidota facultatem habent trahendi ad ſe quamlibet materiam venenatam, & peſtilentem, vt iſti ſomniant, aſſeuerantes quicquid reperitur in aëre peſtiferum, tanquam ad ſui ſimile natura ferri, ſicuti à maiori flamma minor trahi, & à maiori lumine minus obſcurari ſolet, tantum abeſt, vt illa ad cor applicanda ſint, vt contrà magis omnis ratio colligat, ea quàm longiſſimè à corde, vel in ipſis adeo calcaneis collocanda eſſe, vt hac veluti auerſione quadam cor ab omni labe liberum ſeruetur; immo verò longè præſtet, non modò ad vnius vel alterius hominis præſeruationem, ſed ad totius Reipubl. commodum iſthæc venena copioſè, & varijs in locis ſpargere, vt hac ratione omnia contagij ſemina eo colligantur, perinde ac ſolet à nonnullis lac in cubiculis aſſeruari, quo ſe vndique muſcæ colligant, vt hac ratione illarum moleſtiam vitent. Atqui ſi arſenicum, cæteráque huiuſmodi venena admirabilem hanc latentem prærogatiuam ſortita ſunt, vt alia ad ſe venena attrahant, veluti magnes ferrum trahit, & medicamenta varios humores, mirum cur tot docti homines illud ſilentio præterierint, qui de magnete, déque medicamentis purgantibus ſcripſerunt: mirum cur id experimento non facilè conſtet, vt alij admirabiles
De ther. ad Piſo. c. 5. naturæ euentus conſtare ſolent. Quod ad viperam ſpectat theriacæ iniectam, reſpondere ex Galen. poſſem, theriacam olim ſine viperis confici conſueuiſſe, neque miram illi vim aduerſus venena omnia defuiſſe, Andromachum primum omnium de iis animantibus adiiciendis cogitaſſe, quò efficacius redderet medicamentum. Verùm enim verò nemini dubium eſſe arbitror, theriacæ viperam non quidem tanquam venenum admiſceri, cum ipſe antidoti autor ſumma cum diligentia, ac religioſè venenoſas viperæ partes abſcindendas eſſe doceat, qua ratione præparata tantum abeſt, vt detrimentum, ac periculum aliquod afferre poſſit, vt illam Galen. exemplo elephanticis, aliiſque nonnullis morbis non ſine admirabili commodo nos ſæpenumero exhibere non vereamur. Quin immò Galen. ac veteribus medicis venenatas omnes viperæ partes accuratè abſcindentibus, non leue hinc argumentum colligere nos poſſe videmur, antidotis conficiendis à veneno ſemper abſtinendum eſſe, quando ſi huiuſmodi mixtio liceret, non erat cur illi non venenatis à venenatis viperæ partes ſeligerent, & ſepararent. Quod de ſcorpione afferunt, cæteriſque animalibus, quæ ictus proprios ſuperimpoſita curant, in quorum numero vipera quoque, & alia nonnulla reponuntur à Galen. non multum momenti habet: facilè namque, & verè fateri poſſumus, id ex arcana, & occulta quadam proprietate fieri, quam quidem procul dubio refutare non licet, ſi modò plurium ſcriptorum autoritate, & obſeruatione comprobetur. Sed Galen. aliam huius rei cauſam afferentem legimus, qui hoc ipſum quærens, quod pleriſque admirabile videtur, quo pacto eadem animalia, quæ nobis inimica ſunt, & hominem citò perimunt, ſi ipſorum morſibus imponantur, auxilio eſſe poſſint, & ſola hominem ab ea noxa ſeruare, reiectâq; nonnullorum reſponſione, quæ ſola experientia nitebatur. *At verò* (inquit) *nos, qui ſtudio* (ni fallor) *maiore artem proſequimur, & euentus duntaxat inſpicere idiotarum more nolumus, experientiam non explodimus, & illi rationem, cum licet, accommodantes, perfectam hunc in modum, & rationabilem neceſſario artem obtinemus: qui non eo tantum operam damus, quo vt res ſit, inueniamus, ſed quo vtile aliquid ad curationem ex inuentis addiſcamus. Igitur hic quoque ratione certabimus, vt huius euentus cauſam inueniamus. Mirum quippe eſt, dum ſtudium eius inquiſitioni adhibetur, vt ille quoque ex facili, tanquam par pari referens celeriter inueniatur. Atque vt maiorem orationi fidem apud te comparem, ab aliis quibuſdam, quæ re ipſa manifeſtè conſpiciuntur demonſtrationem conficiam, tum quæ extrinſecus tantum adhibentur, tum quæ per os ſumuntur. Nam eos, qui à crocodillis ſunt demorſi, illo ipſo adipe vulneribus impoſito ſummè adiutos eſſe nouimus. Atque muris aranei morſus, qui & ipſi interficiunt, ab eodem araneo mure contrito, & applicato cura dolorem ſanantur. Eodem modo qui à viperis ſunt commorſi, periculum effugiunt, ſi quis illarum attrita corpora vulneribus imponat. Quæ noſtra quidem ſententia non abſque ratione eueniunt, vt dicebam, cum autem vim non habeant vt interimere poſſint, tum verò per diſtributionem facultatis, quæ ſeſe in corporis profunditatem inſinuat (vt ſanè etiam in cataplaſmatis idem euenire conſpicimus) facultas eorum corporibus inſita ad moderationem redigatur, & ſanare conſequenter, non occidere poſſit.* Hactenus Gal. *De ther. ad Piſo. cap. 10.* cuius verba non Latina facere maluimus, quàm ex aliqua vulgata verſione recitare, quòd ea mihi obſcurius reddita, tum verò alicubi deprauata videntur. Quod facilè intelliget, qui hæc cum Græca lectione conferre voluerit. Nam (vt alia omittam) error ille Marnani non leuis eſt, dum poſt mentionem de viperis, refert animalia venenata non habere tantam vim, vt illico necare poſſint, cum tamen Galen. ſimpliciter dicat illa necare non poſſe. Qua eadem licentia paulò inferius addit, *(paulatim.)* Quid quod vbi Græcè habetur δύναμις, Latinè legitur *virus!* Quid quod nonnulla cataplaſmatis tribuuntur, quæ venenatis animalibus erant tribuenda: niſi velimus, totam eius loci ſententiam obſcurare, atque peruertere? Quæ nos hic annotare voluimus, vt lucem præſenti loco afferremus, cum neque Io. Baptiſta Raſarius interpres alioqui diſertiſſimus, tum alia fortaſſe, tum hæc præſertim errata videatur ſatis animaduertiſſe. Vt hinc ſtudioſo Lectori planè conſtare poſſit, non eſſe fidem interpretibus vbique temere adhibendam. Auſonium præſtantiorem poëtam, quàm medicum fuiſſe credimus. Etenim reuera argentum viuum inter venena recenſendum non eſt; *Argentum viuum.* namque prætermiſſa autoritate Auicen. & aliorum, qui hoc atteſtantur, experientia planè idem confirmat, cum vel pueri modicam illius quantitatem ſæpenumero aſſumant, viri plurimam, non ad drachmas tantùm, aut vncias, ſed ad libram quoque, & nullo quidem cum periculo: ſiquidem lubrica ſubſtantia, & graui pondere ad inferna facilè delabitur; quam

quam certè ob cauſam fortè euenit, vt bonus ille vir, de quo extat epigramma, potu argenti viui à veneno, & à morte fuerit liberatus, quod nimirum toxico illud viam fecerit, ſecúmq; è corpore eduxerit, vt vim ſuam exercere non potuerit: quæ vna eſt ratio è duabus præcipuis, quibus autore Galen. huiuſmodi medicamenta deleteria, & corrodentia hominem non interimunt, nimirum quando vna cũ excrementis è corpore egrediuntur priùs, quàm iniuria corpus afficiant. Sed vt propius accedam ad principale caput huius diſputationis, liceat ne venena medicamentis admiſcere, quod à Gal. ſententia non omnino videtur alienum, ego nunquam id licere cenſeo, niſi fortè venenum ipſum ita ſit vel mole exiguum, vel ſalutaribus medicamentis admixtum, atq; vſq; adeo correctum, vt vim omnem maleficam penitus deponat. Hac ratione Gal. viperam theriacæ admiſcens, aut elephanticis exhibens, accuratè modum præſcribit, quo illa paretur, vt ei venenum omne eximatur. Quod ſi quis obijciat hiſtoriam eorum, qui referente Gal. ab elephantiaſi liberati ſunt hauſtu vini, in quo viperæ fuerant ſuffocatæ, quæ veneno proculdubio non carebant; huic reſpondeo vinum antidoti vicem ſubijſſe, vt pote quod eius animalis frigiditatem, & ſiccitatem ſũmam facilè potuerit obtundere: quanquam (vt id obiter admoneam) quid hac de re dicam, haud planè habeo. Hinc enim audio Galenum aſſeuerantem plures elephanticos, atq; ex ijs nonnullos inueterato morbo laborantes, odoratu graues, aſpectu fœdos, adeóq; propter contagium ipſorum conſuetudine iam familiaribus quibuſdam contaminatis, ab aliorũ commercio ſegregatos breui, & facilè fuiſſe perſanatos: Inde verò ſi rem ipſam & illuſtriũ omnium medicorum teſtimonium animaduertimus, huiuſmodi malum graue admodum eſſe, & propè ea eorũ numero, quæ incurabilia exiſtũt, vt fateamur neceſſe eſt. Quæſo enim quomodo intemperies principalium membrorũ, iecinoris præſertim, quę verè eſt morbus, quomodo multi vndiq; tumores, nodíq; graues, & difficiles, qui veros elephanticos perpetuò comitantur, vno, aut altero vini hauſtu protinus diſſolui potuerunt?

Elephas. Ad ſummam ſi medicorum omnium conſenſu elephas non aliud eſt, quàm cancer vniuerſi corporis, quî fieri poteſt, vt tam facilè curationem admittat? ſiquidem cancro vnam particulam occupante, nullus ferè eſt remedio locus. Præterea demũ ſi tanta eſt huius antidoti, & vini medicati vis, & efficacia, ſi ea eſt morbi imbecillitas, atq; illius curandi facilitas, quamobrem nullus verè elephanticus noſtro hoc tempore ſanatur? quando nobis præſto ſunt viperæ, atq; ex ijs paratæ antidoti, trochiſci, ſal theriacum, theriaca ipſa, vt ſanguinis miſſionem, purgationem, & alia præſidia prætermittamus, quæ tamen tanto curando morbo non ſufficere compertum eſt: id quod ad excitandum, & exercendũ ſtudioſi lectoris ingenium volui breuiter animaduertiſſe. Poſtremò quotidiè medici varia ægrotantib. exhibent medicamenta, quæ à natura veneni haud ſunt aliena, ſed illa ita correcta & caſtigata, vt non iam abeſſe, ſed prodeſſe, ac multa hominibus commoda afferre ſoleant. Verùm vt rem omnem tandem colligamus, Gal. loquentem audiamus, qui facilè omnem hac in re dubitationem tollere poteſt. *De The. ad cap. 10. Piſ. c. 10.* *Id vero* (ille ait) *quod in theriaca euenit, manifeſtam magis obtinet rationem. Dico enim propterea lethales has feras ijs opitulari, quos momorderint, quum plurimum lethalis facultatis, quæ in ipſis eſt, capitibus ablatis vna abſcinditur, tum etiam quia facultatem, quæ in alijs ipſarum partium relinquitur, nos apparatione obtundimus, cum eas elixemus, & non parum ſalis, & aneth aquæ admiſceamus: quam rerum huiuſmodi miſturam non ſuauitatis ſolius gratia facimus, ſed quo corpora eliquemus, atque ita efficiamus, vt ea parum, aut nihil omnino veneni habeant. At plurimum illis facultatis ad iuuandum apparatus præſtat. Tot igitur, ac talibus admiſtæ medicamentis hæ feræ, qua iam amplius ratione interficere poſſint, exoluta quæ in ipſis eſt, corruptrice prauitate? Præterea verior quoque apparebit oratio, ſi & in rebus nonnullis ſimilibus eius demonſtrationem confecerimus. Etenim cantharis, ſiquidem ſola exhibeatur, veſicam exulcerat, & inimicum eius medicamentum exiſtit, & hominem valida facultate ſæpenumero interficit; at ſi rebus alijs quibuſdam admiſceatur, rurſum eiuſdem veſicæ remedium euadit, & vrinam ciere magnopere poteſt. Succum papaueris lethalem eſſe, ſi ſolus bibatur, nemo mihi videtur ignorare: idem cum alijs quibuſdam rebus apparatus, perſæpè ægrotantibus opem fert, ita vt ſaluberrimum ſit illis medicamentum: quippè phreniticorum deliria non rarò ſtrenuè perſanauit, & quibus vigiliæ vires deiecerant, hos ſomno conciliato mirum in modum recreauit. Quos phalangia momorderint, eadem comminuta, & ex vino ebibita liberauit à pernicie. Vt ex hoc maximè poſſis ei, quod à me dicitur, fidem adhibere. Etenim ſi ſolum vinum feris admiſtum eſt in cauſa, vt periculum ab ijs ipſis feris impendens euitetur, nimirum ipſa quoque theriaca, quæ ex tot, talibúſque rebus apparatum habet, ſalutare quoddam potius medicamentum euadit, quam lethale. Noſſe namque oportet, id in medicamentorum miſtionibus euenire, vt non ſeruetur miſta cuiuſque rei facultas, eadem manens, & impermutata, ſed vna quadam fiat rerum omnium, toto earum temperamento per totas permiſto, & vna quadam alia facultate ex ijs affecta.* Hactenus Gal. cuius ſententiæ ſi quis non libenter acquieſcit, ſicuti in alijs quoq; rebus omnibus, quæ ad artem medicam ſpectant, huic ſanior mens optãda eſt. Quamobrem ſi medicamentis venenum, qua venenum eſt, admiſcere non licet, cur id extrinſecus alicui corporis parti applicare liceat, prorſus non video, cordi præſertim membro omnium nobiliſſimo, vitæ autori, ac principi: Immo verò illud affirmare non vereor, tantum abeſſe, vt ab huiuſmodi venenis aliquod emolumentum expectare poſſimus, vt grauiora potius, & maxima pericula timere meritò debeamus. Etenim ſi id verum eſt, quod ſummorum medicorum conſenſus iamdiu confirmauit, medicamenta, quæ collo appendi, ac ita varijs morbis opem ferre conſueuerunt, non alia id ratione præſtare, quàm tenuibus quibuſdam, atque halituoſis particulis in corpora receptis, quales nam obſecro vapores è pernicioſis hiſce venenis efferri poſſunt, qui ſiue reſpiratione, ſiue alio pacto ad cor delati, atq; adeo à calore noſtro calefacti, & ad actum deducti, non poſſint plurimas, grauéſque in nobis parere affectiones? Atq; equidẽ, niſi mea me penitus opinio fallit, mihi videor cauſam agere valdè æquam, atq; perſpicuam. At verò nolim hic decipi aliquem, & exiſtimare venena extrinſecus vſurpata afficere hominem, atq; interimere non poſſe, quandoquidem qui hac de re ſcripſerunt, id facilè vſuuenire fatentur, modúmq; docent, quo venena extra appoſita interficere nihilominus ſolent, nimirum quod per meatus cutis ad venas, & arterias ferantur, & ab his rectà ad cor perueniant; id quod neque à Galeni *1. De ſimpl.* doctrina eſt alienum, qui aliquando ſcriptũ reliquit, arterias motu diaſtoles ad ſeſe allicere, atque ad interiora attrahere, quæcunque illis proximè circumiacent: idémque facilè confirmat experientia tum aliàs non rarò, tum manifeſtè admodum in ijs, quib. Gallicæ luis cauſa fiunt inunctiones: hæ namq; interiora petentes, non modò extra, ſed etiam intra grauiſſima ſæpè ſymptomata afferre conſueuerunt. Iam verò quacunq; tandem ex parte venena corpus

ingrediantur, negandum non eſt illa vim eandem obtinere, quemadmodum pariter experientia compertum eſt, medicamenta quoq; plurima eſſe, quæ non tantùm intus ſumpta, ſed etiam extrinſecùs adhibita, corpora nihilominus purgare ſolent. Nónne apud Gal. & alios legimus marinam torpedinẽ tantum virium habere, vt qualitate quadam per reòs haſtam ad piſcatoris manum tranſmiſſa hanc mirabiliter ſtupefaciat? prætetea baſiliſcum ſolo intuitu, aut ſibilo hominem interficere? tum verò ſpumam canis rabidi hominem quacunque in parté, quãuis leuiter tetigerit, in rabiem trahere? Nónne Auicen. *Lib 4 fe 8. tract 3.c.2.* quoq; refert hiſtoriam ſerpentis apud Turcas, & Nubios, qui, à milite lancea confoſſus, aut per telum, aut alio quouis modo facta veneni traiectione, tum militem interemit, tum equum cui ille inſederat? Sed ijs poſthabitis, quæ fortè alicui fabulæ videri poſſunt, quid multis opus eſt? Nónne hac ſæuiente peſtilentia quotidie inuiti vidimus leui admodum, breuique exiguæ veſtis contactu homines vt miſerrimè, ita facillimè in peſſimam luem incidiſſe? Nónne à probatis autoribus memoriæ proditum eſt, nónne idem ſæpius confirmauit experientia, quædam venena reperiri tenuitate, ac ſæuitie vſq; adeo inſigni, vt quamuis corpus non attingant, ſed vel ephippio, vel anulo aptentur, vel (vt quibuſdam placet) in cubiculo duntaxat reponantur, niuè tamen neſcio quo modo cor petant, & hominem interficiant? Verum hac de re ſatis. De experientia demum, quam iſti tantopere iactant, quid ſentiam ſuperiùs indicaui. Atqui nobis contra experientiæ non deſunt, ſi modo experimentis agendum eſt, quæ illis opponere poſſimus. Etenim ſi multi venenatos ſacculos geſtantes peſtilentiæ fuerunt immunes, multi quoque, & fortaſſe plures ſine illis ſuperſtites fuere. Apud nos certè vel rarum admodum, vel magis nullum horum ſacculorum vſum fuiſſe audio, atque ſi multi ex eorum vſu inſigne commodum ſeſe percipere arbitrati ſunt, non pauci grauiſſimas noxas, atque incommoda magno cum ſuo malo experti fuerunt. Ioſeph Canatus ciuis noſter, vt ne hoc exemplum prætermittam, cum primùm huius mali ſemina vagari cœpiſſent, vnum ex iſtis ſacculis geſtare ſolitus cum aliquando concitatiore motu, præter morem, incaluiſſet, ad regionem cordis, quo loco ſacculus appoſitus fuerat inſigni vlcere excitato, incidit in febrem vehementiſſimam, & periculoſiſſimam, ſanguinis miſſione. & alijs opportunis præſidijs curatus ab Helio Bello medico doctiſſimo, & elegantiſſimo: quem virum ſumma familiaritate, ac beneuolentia nobis coniunctum honoris gratia hic nominatum volui. Quemadmodum igitur experientiam nos certè magni facimus, ſi cõmodum illa, atque idoneum expertorem naneiſcatur, ita vnicuique, qui ſe expertum prædicet, quod ſæpenumero faciunt inſanæ mulierculæ, circulatores, vilis plebecula, fidem temerè adhibendam non eſſe exiſtimamus: atq; eo certè minus, ſi aliter ratio perſuadeat, qua in primis duce philoſophi omnes controuerſias diſſoluere, ac de rebus iudicium ferre debent. Modò ad rem redeo. Alij quidam poſtremo loco aliam rationem ſolent afferre, qua venenatorũ ſacculorum vim, atque exiſtimationem defendere conantur. Aiunt enim dum præſentaneum huiuſcemodi venenum propè cor diutius geſtatur, hinc fieri, vt membrum hoc nobiliſſimum venenis occulta quadam proprietate maximè obnoxium, paulatim, ac ſenſim eorum præſentiæ, congreſſuiq; aſſueſcat, atq; adeo quendam veluti habitum contrahat, ne iam inde vim aliquam in poſterum patiatur: qua deinceps conſuetudine tantum roboris acquirat, vt dirum hoc quoque peſtilentiæ venenum oppugnare, atque contemnere poſſit: vulgatis enim & peruagata eſt ſententia, à rebus familiaribus, & aſſuetis paſſionem alicui non inferri: & Hipp. ſcriptum reliquit, quæ longo tempore aſſueta ſunt, quanquam deteriora, minus ijs, quæ inſueta ſunt moleſta eſſe. Ac nemo profectò quiſquam eſt, qui non facilè intelligat, quantum momenti, ac virium conſuetudo habeat tum in naturalib. tum in cæteris rebus omnibus. *2 Aph 50.* Narrãt hiſtorici (quod non eſt à re noſtra alienum) apud nonnullos Æthiopiæ populos in more fuiſſe, quum Princeps quoſdam occulta morte tollere vellet, elegantiores puellas napello nutriendas curare, vt ij ad concubitum earum pulchritudine allecti, hac ratione vitam cum morte commutarent: atq; Auic. particulatim Ruphi teſtimonio puellæ cuiuſdam meminit quæ diutius veneno vſa, ac nutrita eſt, ea tantum ratione, vt quoſdam Regulos, qui ſecum rem haberent, interficeret. *Lib. 4. feb 6. tract. 1. c. 2.* *Quod* (inquit Gal.) *anus Athenienſis experimẽto docuit, cuius apud omnes percelebris eſt memoria: Etenim ea ab exigua cicuta portione auſpicata nullo detrimento ad permagnam progreſſa eſt copiam. principio enim paucum exiguitate ipſa denicinum eſt, & conſuetudo nauiale reddidit.* *3 de ſimpl. med c. 18.* Demúmque eius euentus, quem quotidie ſequi animaduertimus, vt plurimi cum peſte affectis familiariter verſantes illæſi, atque incolumes euadant, aliam nullam veriorem cauſam nonnulli reddunt, cuius rei ſuperiùs mentionem fecimus, præter vnam conſuetudinem: namque illi vitæ generi aſſueti, ac veluti habitu quodam contracto facilè vim tanti periculi contemnere videntur. Hæc iſtorum ratio eſt ſatis quidem apparens, acuta, & ingenioſa; ſi tamen verè, & propiùs expendatur, nihil prorſus mihi demonſtrare videtur: nam vapores arſenici, & aliorum huiuſmodi venenorum, quæ tota ſubſtantia ſunt naturæ hominis aduerſa, nunquam non tales eſſe cenſendum eſt: neque ego adduci poſſum, vt credam, aliquam ijs vnquam familiaritatem accedere poſſe. ac non illa perpetuò cor affligere, ac labefactare. Propterea Gal huiuſcemodi venena nunquam, & nuſquam ſumenda, neque alijs medicamentis admiſcenda eſſe voluit, ne minima quidem ſub quantitate, quòd illa ſint perpetuò malefica, & pernicioſa. *Minima particula* (ille inquit) *lethalium venenorum, quæ deleteria appellant, vbi in animalis corpus ingreſſa fuerit, totum id momento temporis tranſmutat, ſibique ſimili affectione alterat.* *1. De ſem. 16.* & aliàs. *Eorum quæ tota ſubſtantia nobis contraria ſunt, ſi vel quid minimum aſſumptum fuerit, vt omnino lædat, neceſſe eſt; nam talia omnia genere ſunt deleteria, non quantitate; ac proinde nihil eorum in alexiteria antidotos inditur, veluti papaueris ſuccus, &c.* *5 de ſimpl. med. c. 19.* Quod ſi intra ſumere iſthæc non licet, nemini dubium ſit neque licere ijs vti extra, ſi quidem quacunque tandem ex parte corpus ingrediantur, eadem perpetuò ſunt, atque eoſdem effectus patere valent, vt antea diximus. Conſuetudinem plurimum poſſe negandum non eſt, ſed ita tamen, vt ne limites naturæ tranſcendantur, néve quod omnino fieri non poteſt, conſuetudinis beneficio fieri poſſe velimus. Quamobrem cum id euenire poſſe concedam, vt ei venenorum generi aliquis aſſueſcat, quæ ſola quantitate ſunt malefica; de quibus certè ſpeciatim loquitur Gal. & de quibus fortè etiam reliquæ loquuntur hiſtoriæ (niſi illæ magis Arabicas fabulas imitantur) nunquam tamen ipſe adduci poteto, vt credam humanum corpus nutriri poſſe ijs venenis, quæ quovis in loco, quovis tempore, & quauis ſub quantitate lethifera ſunt, & deleteria.

Quod ſi aduerſarijs quoque iſthæc nos donemus, certum eſt huiuſmodi vſum, ac familiaritatem venenorum, opem certè aliquam poſſe præſtare ad præſeruanda corpora ab illis ipſis venenis, non item ab alijs, quæ diuerſi generis, naturæ, ac malitiæ poſſint

eſſe,

eſſe, cuiuſmodi fortè eſt venenum peſtiferum. Itaq; vt finem tandem imponam præſenti diſputationi, iſtorum ſacculorum vſus, qui ex arſenico fiunt, & alijs id genus venenis, mihi nunquam probari potuit. Rationem veram, ac legitimam, qua cor roboremus, tueamur, atque à peſtilentia nobis caueamus, in eo potiſſimum conſiſtere arbitror (quod antea monuimus) vt primum corpora munda ſeruemus, & quoad eius fieri poteſt, ab omnibus excrementis, & ab omni putredine libera: tum verò vt dominanti cauſæ reſiſtamus; de quo altero ſcopo tractabimus poſterius. Quod autem ad medicamenta pertinet, ſiue intra ſumenda ſiue extra adhibenda, prudentiſſimus quiſque illa me conſultore amplexabitur, quæ illuſtriſſimorum hominum autoritate, & plurimorum annorum experientia grauiter confirmata ſunt. Quamobrem ſi quis ſacculum ſibi parare ſtudet cordialem, vt vocant, is memoria repetens ea quæ ſuperiùs dicta ſunt, illum conficiat ex rebus maiori ex parte frigidioribus, & ſiccioribus, non omiſſa tamen & aliqua calidiorum portione, quæ frigidiora deducere, ac illis veluti viam ſternere ſolent. Ex. gr. *Rec. flor. roſarum, violarum, nymphææ, borraginis, citri an. manip. ſ. ſem. thlapſeos, ſandalorum omnium an. drach. j. corticum citri vnc. ſ. ſem. citri drach. ij. fol. meliſſæ, myrti, betonicæ, maioranæ an. manip. j. aquæ roſarum lib. ij. in qua diſſolutus ſit moſchi ſcrupulus. contundantur omnia craſſo modo, & aqua roſacea inſpergantur ſenſim ac ſæpius, donec totam exhauriant. ad finem addatur camphora, corralliorum rub. ligni aloës an. drach. ſ. ſp. cordialium temp. diamoſchi dul. an. drach. j.* Ex ijs omnibus fiat materia, ex qua ſacculi fiant. Huiuſmodi medicamentorum formula ſatis temperata nobis videtur, quæ immutari debet, demptis, additiſve reb. calidioribus, aut frigidiorib. vt opportunitas feret, quam ſexus monſtrabit, ætas, temperamentum, in primis anni tempus, & conſtitutio, vt antea iam ſæpè monuimus. Auic. inſignem prærogatiuam, & admirabilẽ proprietatem videtur tribuere hyacintho lætificãdi, & corroborãdi cordis, ac reſiſtendi cuilibet veneno, ſi diutius appoſita regioni cordis, geſtetur, aut in ore detineatur. Alij alijs vtuntur. Hæc de præſeruatione ſufficiãt. Etenim quanquã multa adhuc ſupereſſe nõ ignoro, quæ hac in re afferri potuiſſent, hæc tamen ex inſtituto noſtro vtilia, & neceſſaria omniũ maximè nobis viſa ſunt: ex quib. fortè ſtudioſus lector cætera omnia colligere poterit, quæ ad totius tractationis integritatem deſiderari poſſe videntur.

De med. cord. cap. de hyacintho.

Curatio.

Reliquum modò eſt, vt de curatione dicamus. Qua in re mihi videor audire communem hominũ grauem querimoniam de arte medica, atq; adeo de miſeris ipſis medicis; quaſi verò magnæ imperfectionis, ne dicam imperitiæ illi ſint arguendi, qui tot annorum curriculo nullum adhuc remedium excogitare valuerint, de quo certi aliquid, & ſecuri aduerſus atrocem hunc morbum ſibi homines promittere poſſint. Verùm iſti res humanas, atque diuinas non ſatis intelligere videntur. Sunt enim procul dubio, ira (ni fallor) Deo Opt. Max. permittente, morbi quidam, qui nullam recipiunt curationem, vt ex. gr. pulmonum vlcus, quam phthiſim vocant, à qua nemo vnquam ſanatus eſt; ſunt & qui maiori ex parte lethales habentur, inter quos præcipuus eſt peſtilentiæ locus: immò verò, vt antea diximus, niſi illa maiorem hominum partem eriperet, iam peſtis non eſſet.

Diuinæ igitur voluntati tandem acquieſcant, & facilè intelligent medicorum munus non hoc eſſe, vt miracula efficiant, ſed vt naturalibus certis remedijs, aut à viris ſapientibus petitis, aut vſu, & experientia inuentis, omnibus opem ferre ſedulò ſtudeant, quantum quidem per humanarum rerum conditionem, atque imbecillitatem licet. Galeni tempeſtate grauem illam, & diuturnam peſtilentiam fuiſſe legimus, cui tamen vir ille ingenio ſingulari, & propè diuino, idonea remedia excogitare non potuit. Ita diuerſo deinceps temporum curſu nulli non conſtat horrendam hanc luem tam immaniter aliquando ſæuiſſe, vt cladibus infinitis, ac excidio maximarum regionum non pepercerit.

Hoc igitur ſtatuto, peſtilentiæ curationem aggredior ijs propoſitis præceptis atque remedijs, quæ mihi omnium maximè probantur. Quod eo libentius facio, quoniam apud nonnullos, qui hac de re ſcripſerunt, non pauca reperi, quibus non facilè aſſentior.

Cæterum antequam incipio, illud primum inquirendum eſt, an huiuſmodi luis curationem inſtituere liceat certa methodo, ac determinatis indicationibus, an magis, quod nonnulli contendunt, remedijs ſola experientia, & fortuito inuentis, adeóque ab omni methodo alienis. Quam quidem iſtorum opinionem ſatis confirmare videtur ſummorum medicorum, atq; vnius in primis Gal. autoritas, qui certa methodo, ac ratione poſteris accuratiſſimè tradita, vnde cæteri omnes morbi curari poſſint, ad curandam peſtilentiam omnem indicationum conſiderationem prætermiſiſſe, ac vnius tantùm, vel alterius antidoti meminiſſe videtur. Quo potiſſimum argumento illi vti ſolebant, qui peſtilentiam ex latente, & occulta cauſa originem ducere arbitrantur. Sed cum huiuſmodi ſententiam nos priore libro confutauerimus, hanc quoque ab illa pendentem minus probare poſſumus: quandoquidem in ea ſumus ſententia, morbos peſtilentes ex manifeſtis cauſis oriundos eſſe, illóſque non ſine methodo, & ratione curari. Quod ſi medici hac in re nonnullas particulatim antidotos afferunt, vt Gal. bolum Armenam, Ruphus potionem ex aloë, myrrha, ammoniaco, & alij alia, quæ occulta quadam proprietate prodeſſe creduntur, non illud fieri exiſtimandum eſt, quaſi cætera præſidia, quæ medendi methodus, ac elicitæ indicationes ſuppeditant, prætereunda ſint, de quibus pleriſque alijs in locis, & omnium maximè Gal. tum alibi, tum in libris Epid. mẽtionem facit. Quod ſi Gal. diſciplinam imitati peſtilentiæ præſeruationem à methodo & ratione minimè alienam tradidimus, quid eſt, quamobrem curationem fortuitam, atq; ab omni methodo abhorrẽtem inſtituere velimus? Siquidem, vt Galen. placet, præcautio quantitate remediorum, non qualitate differt à ſanatione: ita quidem, vt huiuſmodi nomina apud medicos ſæpenumero confundantur. Sed præſtat hac in re Gal. loquentem audire, qui peſtilentes morbos non ſolùm methodo in vniuerſum præcaueri, & curari docet, ſed etiam particulatim modum præſcribit, ac indicationes proponit, quibus inſtructus medicus ſeipſum præſtare poteſt opportuna facientem.

Oportet in ſingulis cauſis (ille ait) *diligenter aduertere, qua maxime facultate morbos committere ſoleant; deinde conſiderare corporum affectus, qui ipſis conſentiunt, & repugnant, pro comperto habentes, quòd ijs, qui conſentiunt, prompta ſit læſio, contrarij autem, & repugnantes, quantum viribus, ac magnitudine valet contrarietas, tantum illæſi permanebunt. Igitur vidi ego aliquando tali conſtitutione eueniente, qualem Hipp. in Cranone factam eſſe dixit, carbunculos graſſantes non paucos, quorum generatio, & alia omnia eo quo ille ſcripſit modo ad amuſſim fuerunt. Quin etiam quæcunque tertio Epid. in peſtilenti ſcripſit conſtitutione, ea quoque omnia in alia huic ſimili conſtitutione euenerunt. Summa verò eorũ erat, vt Hipp. indicauit, putredo. Atq; id ipſi*

1. de diff. febr. 4.

cognoſcentes ſtatim incipiente conſtitutione, quacunque corpora humida videbamus, conſeſtim quouis modo exiccare tentabamus; quacunque vero ſicciora, in ijs priſtinam naturam conſeruabamus; quacunque autem excrementis plena, purgationibus iuuabamus, obſtructiones vero meatuum ſoluebamus, atque abſtergebamus. Sed hæc quidem iam ad medendi methodum pertinent: & conſtat quod in hac tractatione plurimum de ijs dicetur. Nunc autem eorum mentionem feci ſequutus ſermonem docentem, quonam modo ab vna cauſa inualeſcente quidam febrib. corripiuntur, alij verò immunes permanent: cum enim corporum affectus diſſimiles ſint, & multiformes, quidam facilè vincuntur, ac promptiſſimè patiuntur à cauſa agente, alij inuicti & omnino impatibiles ſunt, aut difficulter patiuntur. Ad huius rei verò demonſtrationem coacti ſumus etiam curationis meminiſſe, non aliter affecti quàm Hipp. qui alicubi quodammodo vulgatum illud verbum adſcripſit; Oſtendit autem ſanatio. *Eſt igitur & præcautio dicta ad talem quendam modum ſanatio. Etenim re ipſa nomina apud medicos ſæpenumero confunduntur. vt enim in altero libro demonſtratum eſt, omne medici opus, & officium vitia corporis corrigit. Sed nihil in præſentia iſta exquiſita loquendi ratione opus eſt. Siue enim totum id, ſanationem, & præcautionem in duo diuidas nomina, ſiue ambo in vnum contrahas, ſanationem nominans, non exiguo argumento eſt, non omnes ab eiuſmodi cauſa ſimiliter laborare affectus eorum, qui epidemijs, ac peſtilentib. morbis corripi prohibentur. Vnus namque, & primus in omnibus, communis eſt ſcopus, vt corpus quàm maximè vacet excrementis, & benè tranſpiret: ſecundus ab eo, vt dominanti cauſæ, quoad fieri poteſt, repugnetur: at quibus contraria horum inſunt, ocyſſimè laborant, maximéque ægrotant.* Gal. hactenus. Quam ſeriem etſi longiorem, hic tranſcribere voluimus, quod præclarè hanc controuerſiam diſſoluere, adeóque omnes ſcopos, tum præcauendæ, tum curandæ peſtilentiæ, accómodatos grauiter indicare videatur. Itaq; ad inſtitutum redeuntes, quod omnibus curandis morbis, autore Gal. primum efficiendum eſt, nos pariter ante omnia curandi indicationes elicere tentemus.

At verò cum illas à morbo in primis petere ſoleant tum Gal. tum eruditi omnes medici, ſuperiore autem libro nobis ſtatutum ſit, peſtilentiam nullo certo, ac determinato morbo contineri, particulari huiuſmodi exercitatione prætermiſſa, quam longius perſequi nimis longum, & operoſum foret, cum non poſſimus, quod volumus, id velimus quod poſſumus, neceſſe eſt. Quamobrem cum ſumma totius negotij, adeóq; omnes morbi peſtilentes in excellenti vna putredine facilè conueniant, atque hinc, tanquam ex fabuloſa Pandora, mala omnia erumpere ſoleant, in hunc ſcopum oculos dirigere, atque ex hoc in primis loco indicationes curandi elicere nos decet: quas quidem ſingulis deinceps morbis, ac ſymptomatis particulatim accommodare vnuſquiſque conari debet.

Primùm igitur humores putridi ſunt imminuendi: quod ſi aliqua de cauſa id non licet, ij certè omni diligentia concoquendi ſunt, & præparandi, tum putridi quicunq; vapores exiccandi ſunt, & abſumendi; ſi quæ ſunt viſcerum obſtructiones, aperiendæ; & poſtremò cum plurimi hic ſpiritus reſoluantur, adeóque naturalis calor vehementer laboret, danda eſt omnis opera, vt illi refocillentur, hic foueatur, & recreetur. Porrò autem quanquam inter medicos fortè conueniat, quod ad huiuſmodi curandi indicationes pertinet, tanta de particularibus præſidijs, atq; agendi ratione, & ordine inter eos diſſenſio eſt, vt vix adhuc certam, & optimam medendi methodum ſtatuere liceat. Alij protinus ſanguinem detrahunt: quorum hic venæ ſectionem modò in vna, modò in altera corporis parte commendat, ille ſcarificatas cucurbitulas dorſo, cruribus, & aliquando vniuerſo corpori appoſitas quàm maximè celebrat, alius applicationem hirudinum venis hæmorrhoidibus, quandoq; auribus, & alijs fortè partibus probare ſolet. Alij contra à ſanguinis miſſione in vniuerſum abhorrentes, medicamentis familiariter vti conſueuerunt: quorum hic lenientia duntaxat, & benedicta, ille purgantia, & valentiſſima quæq; non veretur exhibere. In primis autem ardua videtur eſſe illa difficultas, *an erumpente bubone, carbunculo, exanthematibus, vel natura aliqua in vtrumque excretionem moliente, liceat aliquando ſanguinem mittere, vel exhibere medicamentum.* *Quæſtio.*

Neque poſtremò alij deſunt, qui vtriuſque præſidij, mittendi ſanguinis, & medicamenti vſum ſuperuacaneum exiſtimantes, nulla ratione opportuniori vrgentem putredinem, ac malum vniuerſum debellare poſſe opinantur, quàm ſi ægri primo quoque tempore ad antidota confugiant, & in eorum vſu diutius perſeuerent. In tanta igitur de re maxima vel doctiſſimorum hominum diſſenſione, ſententiam nos quoq; noſtram proponere non grauabimur, parati libenter illam mutare, ac meliorem ſemper amplecti. Qui cætera omnia remedia perpetuò negligunt vnis exceptis antidotis, hos præter rationem, vt paulò antè indicauimus, & Gal. mentem agere nos exiſtimamus: Etenim ſi accidat, (accidit autem ſæpiſſimè) vt corpus vacuatione aliqua, & alijs præterea præſidijs indigeat, neminem rationis participem, & Gal. diſciplina inſtructum eſſe arbitramur, qui illa prætereunda eſſe cenſeat. Cæteri pleriq; omnes in eo facilè conueniunt, vt principium curandæ peſtilentiæ ab aliqua vacuatione ducendum ſit, in primiſq; aut miſſo ſanguine, aut exhibito medicamento. Sic inter cæteros Auic. *ſumma* (inquit) *curationis eſt exiccatio, & fiunt cum phlebotomia, & ſolutione ventris. Et oportet vt incipiatur ab eo ad euacuandum.* Qua primum in re illud mihi probari non poteſt, vt hanc difficilem, & ancipitem curationem à leuioribus remedijs auſpicemur, quemadmodum nónulli ſolent principio caſſiam, aliúdve leniens medicamentum exhibere; cum enim morbus ſit peracutus, qui quarto die plerunque, ac citiùs terminatur, ſi ille hac ratione tractetur, mors ſæpenumero anteuertens occaſionem præcipitem adimit maiora adhibendi præſidia alioqui neceſſaria. *Minimè* (inquit Gal.) *ſicuti medicorum nonnulli cenſent, à paruis incipiendum auxilijs eſt, nec ſicuti illi dicunt, ſentiendum, illa ſcilicet prius eſſe tentanda, mox ſi nihil profeceris aggredienda maiora, aut a in morbis in quibus periculum non impendet, vera ea opinio eſt, ut vbi moriendum ægro prorſus eſt, ſi phlebotomia ſimel exceptus ſit, alieniſſimum à ratione eſt à minoribus inchoaſſe: ſicuti enim reliqua omnia ab Hipp. tradita, ita illa quoque ſentētia rectè dicta eſt. Nempè ad vltimos morbos vltima prorſus remedia maximè valere.* Hæc ille. Quamobrem tentandum eſt illico maiora adhibere præſidia: inter quæ nullum miſſione ſanguinis magis opportunum, vel efficax vel tutū mea ſententia poteſt excogitari, ſi modò vires, aut ætas illud nō prohibeant. Non ignoro plurimos eſſe neq; indoctos, neq; obſcuros homines; qui non ſolùm in vera peſte, ſed in malignis quoq; febribus ab huiuſmodi remedio longè abhorrent, illa potiſſimùm (opinor) ratione perſuaſi, quod in maxima humorum, & ſanguinis putrefactione vires conſtare vix poſſint: quam profectò ſententiam Gal. in primis videtur confirmare, qui aliquando ſcriptū reliquit, medicos in peſtilentia non iniuria ſanguinis miſſionem reformidaſſe, non alia ſanè de cauſa, quàm propter vnam virium imbecillitatem: quanquam

Prima 4 de cur. feb peſ.

5 Meth. 15.

Init. lib de cib. b. n. & mal. ſuc.

& illud plerique addere ſoleot, miſſo ſanguine periculum imminere, ne maligni, ac venenati humores intus cohibeantur, ita vt ad cutim, vel alias partes à natura tranſmitti nequeant, quæ maximè huiuſmodi tranſmiſſioni expoſitæ, atque obnoxiæ plerunque eſſe conſueuerunt. Aduerſus horum ſententiam inſtituti mei non eſt hoc loco longius diſputare. Illud mihi eſto ſatis in præſentia, morborum nedum magnum eſſe, ſed maximum, & cæteris omnibus longè maiorem; quo caſu Hipp. Gal. & inſignes quique medici ſanguinem conſtanter, & perpetuò mittunt, modò vires ætáſque conſentiant. Qua de re alibi diſputauimus prolixè, atque exactè ni fallor, quantum huiuſmodi argumentum poſtulare videtur. Quod portò ad ea pertinet, quæ aduerſarij afferunt, ſi illi intelligant in nullo morbo peſtilenti ſanguinem mittendum eſſe, in quo vires non conſtent, neque ipſi huiuſmodi ſenteotiam repudiamus, cum in nullo voquam morbo ioſigne hoc remedium ratione, & opportunè adhiberi cenſeamus, vbi vires deficiant. Quod ſi verò in vniuersū illi ſtatuunt, nuſquam & nunquam in peſtilentia vires eſſe validas, illud nos ſanè pernegamus. Quanquam enim ſumma vrget humorum putredo, negandū non eſt, vires aliquando poſſe conſtare. Neq; aliud hac in re iis opponere nobis liceat, quàm ipsū experimentum, quod vbiq; plurium argumentorū vicem ſupplere pulchrè poteſt: quandoquidem illud tam eſt certum, & ootum quàm quod certiſſimum, & notiſſimū, non dixerim plurimos, ſed nonnullos certè ægrotos peſtilentibus morbis, & ſymptomatis malè affectos, quibus ſanguis aliquando vel copioſè miſſus eſt, maximum virium robur atteſtari, cum tanti mali pondus fortiter illi ferant, & priſtinæ ſanitati reſtituantur. Neq; Gal. teſtimonium nobis aduerſatur, qui non in vniuerſum de peſtilentia, ſed de illa particulatim ſermonem habet, io qua vires minimè eſſent conſtantes, neq; profectò iniuria, cum illa ortum duxerit ex importuna, & maxima fame, quæ cum multos annos mirandum in modum vrgeret, pleroſque homines coëgit, vt veſcerentur alimentis praui ſucci, pugnantibus iotet ſe facultatibus præditis, & quæ ad brutorum potius, quàm hominum ſuſtentationem à natura genita eſſe viderentur. Vnde cui mirum debet videri, illas vires, quas antea validas fuiſſe vix credi poteſt, ſuperueniente morbo omoiū grauiſſimo labefactari, ac proſterni, vt illæ ad ſanguinis miſſionem minimè ſufficerent? Immò verò inter præſtantiſſimos medicos, quorum ferè nullus eſt, qui hoc remedium prætermittat, oonnulli Arabes vel ad animi deliquium vſq; illud exercere non verentur; ad quem certè ſummum vacuatioois terminum peruenire non licet, niſi vires valeant, & inſigniter valeant. Ad illud autem, quod ſecundo loco propoſitum eſt, nimirū ſanguinis miſſionem impedimento eſſe, quo minus natura tranſmittat ad partes extimas putreſcentium humorum virus, de multis, quæ reſpondere promptum eſſet, quædam pauca ſatis futura eſſe nos arbitramur. Et primum quidem illud ſtatuimus, quod à nemine in controuerſiam ducitur, medicū miniſtrum eſſe, & imitatorem naturæ, ea ſanè lege, vt ille duntaxat imitetur, quæ rectè à natura fiunt, & illius opera adiuuet, cum probè illa, ſed imminutè agit.
1. Aphor. com.21. *Diligenter* (ait Gal.) *medicum oportet naturæ motum, & inclinationem obſeruare, quæ, ſi ad loca commoda fiat, ei ſeruiendum eſt, & auxiliandum; ſi verò contrario modo, & incommodè, eam prohibere, ſimúlque reuocare, & retrahere oportet.* At verò an natura probè agat, tranſmittente illa putreſcentes, ac venenatos humores ad alas, inguina, & alias partes cutis, ita vt medicus ſubſidiū illi ferre, aut ſaltem non illam impedire teneatur, id mihi non ſatis conſtat. Et profectò quemadmodū huiuſmodi tranſmiſſionem opportunè aliquando & vtiliter fieri nemo inficias ire poteſt, ita contra illud nos in vniuerſum, ac perpetuò cū vtilitate fieri non credimus, quandoquidem ſæpè, & ſæpius vſu veniſſe vidimus, vt omnis naturæ conatus, & expulſio quam plurima incommoda, & plerunq; hominis interitū ſecum afferat, quod quidem vſq; adeo quotidiana experientia perſpicuum eſt, vt ſi quis id negare audeat, vix eum ingenuum hominem æſtimare liceat. Quod ſi quis cupiat rationem aliquam conſtitui, quæ nos doceat, quando huiuſmodi naturæ conatus probè fiat, is (vt Gal. eſt autor) in quibuſcunq; motionibus animum ſedulò adhibeat, an natura dominetur, an ſit dominata, vel (vt medicè dicamus) an criticè, an ſymptomaticè agat: quod certè aliter definiri non poteſt, quam ex coctione, & cruditate, nulla enim humorum vacuatio, nullus decubitus, nulla motio vſum aliquem ægrotis afferre vnquam poteſt, ſi intempeſtiuè accidat, hoc eſt morbi initio, nulláque apparente coctione: quod in morbis peſtilentibus maiori ex parte fieri cernimus. Contra verò ſi eadem tempeſtiuè fiant, nimirum à coctione, & in vigore morbi, fieri aliter non poteſt, quin omnia ſuccedant fauſta, fœliciáque. Notum eſt illud Hipp. *Coctiones celeritatem iudicij, & ſalutis ſecuritatem portendunt, cruda autem & inconcocta, atque in malos abſceſſus conuerſa aut acriſias, aut dolores, aut diuturnitatem, aut recidiuas, aut interitum.* 1. Epid. ſect.2.46. Sed eſto. Hoc quoq; aduerſariis concedatur, in peſtilentia quamlibet naturæ depulſionem ad partes corporis externas opportunè, & vtiliter fieri, adeóque nihil vnquam eſſe moliendum, quod huiuſmodi conatui impedimento eſſe poſſit; tantum ego abeſſe exiſtimo, vt ſanguinis miſſio naturæ motionem impedire poſſit, vt contra magis illius vim, atque inclinationem non leuiter adiuuare poſſe putem. Namque ſanguine miſſo oatura leuata, exoneratáque eo, quo veluti ſarcina premitur, proprij muneris haud oblita, quemadmodum magis apta redditur ad perficiendam coctionem, ita longè facilius, & felicius nedum propulſationem ad cutim, vel alias partes, ſed aliam quamcunque euacuationem aggredi, & perficere conſueuit: cuius quidem rei tam multa ſunt, atque illuſtria exempla, tum ad alios, tum maximè apud vnum Gal. vt illa certè ignorari nequeant: 1. Aphor. com. 23. Ex quibus vnum in præſentia nobis ſufficiat, quo loco non ſolùm miſſu ſanguine, ſed etiam vſque ad animi deliquium ille docet pleriſque moueri aluum, & ſudores, argumento planè euidenti, ſanguinis miſſiooem nullam naturæ vacuationem, in primis verò per cutem, noo ſolùm non impedire, ſed etiam, ſi quid aliud, adiuuare. Quod ſi bubone, carbunculo, parotide, exanthematibus apparentibus, modò alia conſentiant, nemo eſt ex nobiliſſimis medicis, qui venam ſecare non audeat, quis iure ambigat huiuſmodi remedium opportunè adhibitum vnquam impedimento eſſe, quo minùs iſthęc omnia deinceps erumpant? Legantur quicunque hoc argumentum tractant, Græci, Latini, Arabes, qui cæteris præſtare videntur, nemo eſt ferè, qui aliter ſentiat. Sed vnum Gal. audiamus Hippocratis ſenteotiam explicantem.

Hippoc. 6. Epid ſect. 2. text 19. Galen. *Lata puſtula non admodum pruriginoſa; quales Simon hyeme habebat, qui cum ad ignem inungeretur, aut calida lauaretur, iuuabatur; vomitus non proderant: puto, ſi quis calida fomenta adhibuiſſet, vtilitatem percepiſſet. Vtrùm Hipp. an alius Simonem vomitionibus vti conſuluiſſet, non declarauit, neq; id ſcire nobis neceſſe eſt: Illud tamen ſufficit nouiſſe, ſuccos ad cutem vergentes per eam eſſe vacuandos, nam iterum ad interna corporis reuulſio ipſis valdè longinqua eſt, vt per aluum, aut vomitum vacuentur. Sed forſitan me*

docere putabis, nunquam purgatione per ventrem in quibus corporibus permulta humorum eſt copia, ijs vtiles eſſe purgationes didiciſti: Etenim prius quam redundantem materiam aut ſecta vena, aut exhibito medicamento quis eduxerit, ſi calidis fomentis vtens ipſam diſcutere conetur, is plus attrahet, quam per cutem euacuabit.

Hæc Gal. Cum igitur morbi peſtilentes non modò ſint magni, ſed omnium maximi, ſi præter aptam ætatem vires quoque valeant, quod aliquando fieri certum eſt, quanquam bubones, carbunculi, & aliæ ad cutem depulſiones reuera appareant, aut periculum imminet, ne in poſterum appareant, primo quoque tempore non ſolùm opportunè, ſed neceſſariò ſanguinem mittendum eſſe nos exiſtimamus. Poſſem equidem hac in re plurimorum ægrotantium afferre exempla, quibus non ſolùm præterito, ſed præſenti etiam tempore apparente bubone, exanthematibus, & aliis naturæ expulſionibus ſummo cum emolumento ſanguis miſſus eſt, vt particulatim Angelæ priore libro meminimus. Sed ex infinitis, quod in præſentia, dum hæc ſcribo, mihi euenit, prætereundum non eſt. Idib. Martiis, cum adhue ciuitas quanquam fortè à malo, non tamen à ſuſpicione mali prorſus libera eſſet, Hieronymus de Pōte Doct. chirurgus excellens ad mulierem quandam accitus, antequam domum ingreditur, audiens illam admodum malè habere, ac lotium intuitus veluti iumentorum, ſuſpicatus morbum peſtilentem eſſe, rem protinus ad magiſtratum defert. Ipſe rogatus à patribus, qui hoc tempore illud enixè à me petierunt, & rogarunt, vt huiuſmodi ægrotis dubio, & incerto morbo laborantibus adeſſe vellem, ac de illis iudicium ferre, & quibus libenter pareo, hanc mulierem viſito vna cum Fabio Montia, & Franciſco Biſſario viris nobiliſſimis, & grauiſſimis, qui publicum in præſentia ſalubritatis conſeruandæ munus ſuſtinent. Mulieri nomen eſt Vrſulæ, an. natæ xx. circiter, prope vrbis portam D. Luciæ, in domo Antonij Bregolati; quam quidem præter lotia perturbata, inſignem dolorem capitis, & alia ſæua ſymptomata, tanta exanthematum copia, quas *petechias* appellant, refertam deprehendimus, quantam rarò aliàs me vidiſſe memini. Huic mulieri, quam longè viſitauimus, cum illa ſatis robuſta alioqui videretur, meo conſilio, aſſentientibus Fabio, & Franciſco protinus à vena iecoris ſanguis miſſus eſt ad vnc. x quæ paucis nonnullis deinceps illi adhibitis præſidiis ſeptimo die priſtinæ ſanitati eſt reſtituta. Hoc ipſo tempore Hierony. Fornaſerius Venetiis oriundus, ac ſerici conficiendi magiſter prope Eccleſiam D. Laurentij manè corripitur febre, atque illa ipſa hora illi ſimul erumpit bubo in inguine dextro ſatis notabilis, qui eo præſertim tuſſiente erat maximè dolorificus. Veſperè delatus ad magiſtratum parum abfuit, quin ſecunda, aut tertia hora noctis campum Martium petere coactus fuerit. Ego à patribus ſummo manè admonitus hunc hominem viſito, omniáque diligenter animaduertens, quanquam particulatim inſigni ille bubone laborabat, ab omni morbo peſtilenti eum liberum eſſe cenſui. Atque huic pariter ſtatim ſecta vena iecoris miſſus eſt ſanguis copioſè ad vnc. xij Qui quidem tum hoc in primis (vt opinor) tum aliis quibuſdam adhibitis præſidiis, imminuto deinceps bubone, lenito dolore, ac rebus in vniuerſum proſperè ſuccedentibus poſt paucos dies omnis periculi immunis euaſit. Sic aliàs frequenter (quod ſanctè affirmare poſſumus) quanquam naturam ad partes externas aliquam vacuationem moliri cernimus, ſi modò corpora multis ſuperuacaneis humoribus ſint referta, & alia conſentiant, nos ſanguinem mittere non dubitamus. Hanc rem longiùs tractauimus, atq; vno & altero exemplo illuſtrare voluimus, quod illam magni momēti eſſe putamus, & alij pleriq; multum difficultatis habere contendunt. Cæterum cum multifariam, atque è multis corporis partibus ſanguis educatur, pleriq; rem totam ita definire ſolent: ſi qua in parte ſit aliquis tumor, aut aliud malum circa colli regionem, aut ſuperiorem, ſecandam eſſe venam cephalicam; ſi infra collum vſque ad inguina, venam iecorariam; ſi in ipſis inguinibus aut infra, venam cruris ſaphenam appellatam, hoc ſemper obſeruato, vt ſanguis ducatur è directo & à parte magis læſa. Si verò nullus particulatim extat tumor, nullus in parte aliqua labor, venam illi ſecari iubent baſilicam, aut mediam dextri cubiti, vt pote quæ toti corpori vacuādo ſunt omnium maximè accommodatæ: quam quidem doctrinam Gale. iamdiu tradidiſſe legimus. Ego verò cum in cæteris facilè iis aſſentiar, in ea parte, quæ ad mala inguinum, & infra inguina pertinet, moderationem aliquam, & iudicium adhibendum eſſe cenſeo. *Libell. de ſang. miſ.* Etenim ſi in iis partibus ſit aliquis tumor, vel recens inflammatio, & ſanguinis redundantia affuerit, ego venam primùm ſuperiorem omnino ſecandam eſſe arbitror. Neque hanc equidem mittendi ſanguinis rationem à Galen. diſciplina alienam eſſe exiſtimo.

Quanquam. n. in vniuerſum ille ſcriptum reliquit, omnes partes thorace inferiores ſectis venis inferioribus plurimum iuuari, id nos ita interpretamur, & opportunè fieri credimus, ſi modò cætera artis dogmata non ſint diſſentientia. Namq; nemo eſt in libris medicorum, atq; vnius potiſſimùm Gal. vel mediocriter verſatus, qui non intelligat curandis morbis omnibus, atque in primis tumoribus, & inflammationibus illud antè omnia ſedulò cogitandum, ac decernendum eſſe, an reuulſione, an deriuatione, an mixta omnino vacuatione ſit opus; de quorum nominum vi, atque vſu vario diffusè egimus in tractatione de catarrho. Quantumcunque enim laborant partes corporis inferiores, ſi vna reuulſione opus ſit, quis eſt vel Gal. dogmatibus conſentiens, qui venas inferiores ſecare, adeóque maiorem ſuccorum copiam ad locum læſum attrahere velit? Nemo arbitror: cum ipſe quoque Galen. partibus aliquando infra inguina laborantibus propoſita huius curationis methodo, ac elicitis indicationibus venas ſuperiores ſecandas eſſe doceat. *Quæ autem* (ille inquit) *vacuando obſeruari debent, antea diximus: ac nunc quoque paucis explicabimus, vt deinceps ſeruata memoria iam te per ſingulos affectus vacuationis indicationes edoceri neceſſe non ſit.* *1. a. in Gal. cap. 2.* Ætatem igitur, tempus, regionem, præſentis aëris conſtitutionem, robur ægrotantis habitudinem, conſuetudinem, atq; ipſam morbi ſpeciem animaduertendam eſſe diximus. Hæc enim quando vacuandum, aut minimè vacuandum ſit, & vnde & quomodo docent, veluti in ſubiecto affectu Confluat in genu humor, atque repentè vehementer intumeſcat: vbi verò vniuerſum corpus ſanguine plenum eſſe videatur, validæque ægrotantis vires ſint, anni tempus, ver, & regio modicè temperata, adoleſcenſque, vel iuuenis ſit æger, huic ſanguinem ex ſupernis partibus mittere oportet, ſecta cubiti vena, vel interna, vel media: quod ſi ſuperna pars affecta ſit, ex inferna ducendus eſt ſanguis. Semper enim fluxionis motum in contrarium trahere expedit. Et aliàs hoc ipſum ferè docens, per quæ loca, & quo vacuationis genere vacuare expediat, cum multa ſint vacuandi genera, variæque morbi ſpecies, nec omnia omnibus conferant. *Neque vero* (ait) *prætermittenda eſt ea, quæ à partis poſitu ſumitur indicatio, vtpote quæ maximè doceat, per quæ, & quomodo fieri debeat vacuatio. Influentium igitur adhuc humorum retractio, quam ἀντίσπασιν Hippocrates vocat, obſidentium vero iam loca deri-*

natio

Digitized by Google

natio eſt remedium. Vtrunq; enim vacuationis genus fieri debet per communes venas. Ex vtero, verbi gratia, retrahes ſi cubiti venam ſecueris, &c. deriuabis autē, ſi ſanguinem infra miſeris, &c. Atque ſi dextera vteri pars laboret, ſanguis ex dextera manu, & crure ducēdus eſt. Sin laeua, ex membris illi è directo reſpondentibus. Hactenus Galenus; quem audire licet planè, & perſpicuè aſſeuerantem, laborāte vtero tum ex manu, tum ex crure ſanguinem mittendum eſſe, quanquam aliàs (vt diximus) ex cruribus illum perpetuò mittendum eſſe docet. Quam quidem apparentem alioqui diuerſitatem, ac repugnantiam nō aliter nos tollere poſſe videmur, quàm ſi dicamus Galenū variâ ſibi propoſita indicatione modò ex vna parte, modò ex altera ſanguinem miſiſſe. Etenim ſi reuulſione eſt opus, quod accidit etiam fluentibus humoribus, venas ſuperiores; ſin deriuatione, quod euenit illis iam fluxis, inferiores, ratione, & accommodatè vna cum Galeno ſecandas eſſe nos exiſtimamus.

Quare ad me rediens, quanquam ad inguina, vel infra inguina ſunt bubones, carbunculi, & alia huiuſmodi mala ſi redundantia ſanguinis adeſſe, atq; adhuc humores ad determinatam partē confluere videantur, primùm equidem venas ſuperiores reuellēdo, tum verò, ſi ita ferat opportunitas, etiā inferiores deriuando, ſecare ſoleo; tantumq; abeſt, vt ab hac reuulſione quicquam timeam, quaſi ita virus peſtiferum ad internas partes reuocemus, adeóq; naturæ ſimus impedimento, quæ veluti in ſentinam quandam totum contagium tentat deponere, vt magis hac ratione nō leuem opem, auxiliúmq; ipſi naturæ nos ferre putemus: quandoquidem non ſolum reuellimus, ſed etiam educimus è corpore contagiū; illáq; hoc nomine ſubleuata, & robur aſſecuta, proprij muneris non oblita (vt Galeni verbis vtamur) haud difficilè ſuperabit, quod reliquum eſt, coquendo, quod concoqui eſt habile, & excernendo, quod poteſt excerni, ad ſummámq; omne officium obeūdo. Vtcunq; autem ſe res habeat, ſunt nonnulli qui verentes omnino, ne huiuſmodi ſanguinis vacuatio naturam auertat, & impediat, quominus venenū ad exteriora tranſmittat, dum mittunt ſanguis, trahens aliquod medicamentum, aut etiam cucurbitulas adhibere ſolēt iis omnibus partibus, quæ maximè huic tranſmiſſioni expoſitæ, atq; obnoxiæ cenſentur eſſe, vt poſt aures, ſub axillis, in inguinibus: quod quidem cautionis, & prouidentiæ genus improbare nequeo, quamuis alicui fortaſſe neſcio quid curioſius ſapere

Quando mittendus ſanguis. videatur. Tempus mittendo ſanguini accommodatū nonnulli ſtatuunt ante diem quartum, vt nefas eſſe putent ſanguinem poſtea mittere. Quorum ſententiā ſatis confutat Gal. qui in ſanguinis miſſione dierum numerum minimè attēdendum eſſe docet, ſed quocunq; die mittendi ſanguinis ſcopos in ægrotāte inuenerimus, illum perpetuò mittendum eſſe aſſeuerat, etiam ſi vigeſimus ab initio morbi dies fuerit.

De ſang. c. 10. Rectiùs, & magis ad Galeni mentem illi dixiſſe viderentur, ſi quouis tempore virium rationem habēdam eſſe vellent. Nam ſi ſtatim initio morbi, nedum quarto die, aut deinceps virtus fuerit exoluta, nemo eſt, qui non à ſanguinis miſſione abſtinendum eſſe

Copia ſanguinis quæ extrahenda. fateatur. Porò illa ſanguinis copia eſt extrahenda, quam plenitudo, ætas, habitus corporis, temperamētum, anni tempus, & ſimilia poſtulare videbuntur, de quibus ſæpenumero Galenus. Proxima ſanguinis eductioni, quæ venæ ſectione fit, illa eſt quam præſtat ſcarificatio malleolorum. Sed hæc apud noſtrates pleroſque medicos contemptui iam habetur, ac penè obliuioni penitus eſt tradita, cum tamen Gal.

2. Aphor. com. 17. fuerit admodum familiaris. *Euacuatio* (ille inquit) *omnium humorum æqualiter, quæ quidem exquiſitiſſima eſt, fit per venæ ſectionem, proxima autem huic illa eſt, quæ fit per malleolorum ſcarificationē, vt nos facere conſueuimus.* Hic ego audiri nolim eam crurum ſcarificationem, cuius, poſt adhibitas cucurbitulas, cōmunis, vulgaris q; eſt vſus aduerſus capitis affectus, aut occluſas hæmorrhoidas, aut ſuppreſſa in mulieribus menſtrua, aut aliam ob cauſam, de qua ſuperiùs mentionem fecimus. Hæc. n. longè ab ea diſtat, non tantùm, quòd antiqui nullas cucurbitulas adhiberent, cum id parum interſit mea quidem ſententia, ſed præſertim quòd illi profundiores inciſiones infigebant, atq; adeo maximam ſanguinis copiam extrahebant, illa fortaſſe maiorem, quam nos venæ ſectione, quamuis copioſa, extrahere ſolemus. Quāti verò huiuſcemodi præſidium facerent optimi illi priſci viri, facilè eſt intelligere ex ea diligentia, quam iis deſcribendis adhibuerunt ſingillatim, ac veluti religioſè, quæcunq; hac in re in vſum veniunt. Nāque ex eorum præſcripto pars, quæ ſcarificanda eſt, ablui primum debet, atq; foueri aqua tepida, aut Solis radiis, aut igni exponi, donec ruborem contrahat, deinde aggredienda ſcarificatio, ita quidem vt particulatim variis in partibus variæ infigendæ ſint inciſiones, in vniuerſum autem partes primùm inferiores incidantur, mox ſublimiores, atque vulnuſcula magnitudine, loco & mutuo interſtitio ſint æqualia, tum verò tandem hæc fiant non κατὰ πληγὴν, id eſt, *per percuſſionem*, ſed κατὰ συρμὸν id eſt *per tractum*, atque, vt ego interpretor, non feriendo, vt adhibendis cucurbitulis facere iſti ſolent, ſed firmata primum dextera, vt fit abſceſſibus aperiendis, aut vena ſecanda; quem fortè adminiſtrationis modum minore cum dolore perfici illi opinabantur. Iam verò vt multa prætercam, atque infinita propemodum encomia, quibus iidem hoc remedij genus ad varios vſus ornare voluerunt, audiamus quæſo, quæ inſignis ille medicus Apollonius de ſeipſo ſcriptum reliquit de peſte loquens, Oribaſio referente. *Ei ſanè* *Cap. 20.* (ille inquit) *dum peſtilentia vehemens aliam deprehendiſſet, multóſque perdidiſſet, méque etiam morbus attigiſſet, ſecunda morbi die remiſſione febris facta crus ſcarificaui, duáſque ferè ſanguinis libras detraxi, hacque de cauſa periculum vitaui. Plerique igitur etiam alij hoc remedio vſi ſuperſtites euaſere; illique præcipuè ſaluabantur, qui ſanguinem copioſè extrahebant.* Hæc Apollonius. Quo certè loco non iniuria noſtri temporis medicos arguere poſſe mihi videor; quorum nullus, quem ſciam, aut litterarum monumētis, aut manuum opera, hactenus in vſum reuocauit huiuſmodi præſidium, quod ſecuritatem cum ratione, vim, & efficaciam coniunctam habet tum verò præclaro tanti viri teſtimonio eſt comprobatum.

Ego igitur in vniuerſum copioſam hanc malleolorum ſcarificationem ſummopere commendo, quæ ſola fortaſſe inſtar omnium eſſe, & admirabilē operam præſtare poteſt; particulatim verò, ſi alicui retētæ ſint hæmorrhoides, aut mulieri menſes, huic accommodatiſſimam illam eſſe cenſeo. Qua equidem euacuandi ratione, vt præterita tempora prætercam, hoc in primis triſtiſſimo peſtilentiæ tempore tum præſeruando, tum curando familiariter ſum vſus non ſine inſigni emolumento, vt de Paulo Stabulario priore libro diximus; quanquam, vt verè dicam, nullus vnquam idoneus miniſter præſto fuit, qui huiuſmodi opus probè, & accuratè adminiſtrauerit. Quod ſi quis fortè delicatior à profundis iſtis inciſionibus, & à graui alioqui dolore abhorreat, meum omnino conſilium foret, vt poſt venam in brachio ſectam, is neq; crurum omitteret ſcarificationem, vt vulgo ſolet adminiſtrari, quam maxima fieri poteſt, copia ſanguinis educta. Si quis demum ratione victus imbecillioris, ætatis, aut alia de cauſa non poſſet, aut certè nollet ſanguinem è vena ſibi mitti, húc pariter ego hortarer, quemadmodum in præſeruatione etiam admonuimus, vt cucurbitulis vulgato

more ſanguinē ſibi extrahendum curaret, iiſque non tantum dorſo adhibitis, ſed ipſis etiã cruribus: quandoquidē hoc euacuationis genus peſtilentibus morbis multis de cauſis magnopere videtur conuenire. Sunt qui laudent hirudinum vſum, quæ præſertim hæmorrhoidibus applicãtur, quaſi propriam quandã vim, & prærogatiuam habeant hæ animantes, vt è corpore attrahant quidquid corrupti, ac venenati ſanguinis habetur. Cæterum cum vniuerſum corpus vacuare oporteat, & remedio quidem valido, ac celeri propter morbi celeritatem, & periculum, qui nullas præbet inducias, non arbitror hirudines huic vſui ſatisfacere poſſe, quæ tardè, parúmque ſanguinis ſolent educere, & eius quidem, quæ nonnullorum eſt ſententia, duntaxat tenuioris. Illud in præſentia non omittam, quod tamen videtur non ſatis ad præſentem locum attinere, tum Venetiis, tum Patauij (vt audio) & alijs fortè in locis frequenter admodum vſurpari veſicatoria. Sed hæc, vt mea fert opinio, in præſeruatione potius, quod ſuo loco dictum eſt, quàm in curatione conueniunt: præterquam enim quod partem inflammare poſſunt, dolorem afferre, & ægrum vexare, nimio plus alioqui vexatum, vidẽtur etiam mihi huiuſmodi vacuationes leuiores, & tardiores eſſe, quàm vt præſenti vſui ſatisfacere poſſint. Si tamen ita ferat occaſio, vt poſt vniuerſam corporis vacuationem illis ſit locus, non omnino fortaſſe fuerint contemnendæ. De mittendo ſanguine ſatis. Plerique omnes hac tempeſtate à ſanguinis miſſione abhorrentes, vt diximus, eius vice medicamentis vtuntur ſoluentibus, & iis quidem validioribus, vt nonnulli ne antimonio quidem parcant, aut euphorbio, aut præcipitato, aut ſi quid ijs magis violentum, & furens inuenire licet: aſſerunt enim peccare in peſte humores malignos, venenatos, rebelles, qui nullam prorſus à natura correctionem, aut concoctionem recipere poſſunt; ac proinde illos eſſe quàm primùm à corpore abigendos. Aduerſus horum ſententiam non eſt mei inſtituti pluribus in præſentia diſputare, qui id ex propoſito ſatis, ſupérque feci in particulari diſputatione. Illud tantum immutabili Hippocratis, ac præſtantiſſimi cuiuſque medici decreto ſtatuendum eſſe aio, nunquam licere medicamentis vti ſoluentibus, niſi humores concocti ſint, & à natura edomiti, aut certè niſi turgeant, ſpontéque ad motum ferantur. Quod quidem præceptum ſi aliàs vnquam, tum verò in peſte veriſſimum eſſe cenſeo: neque enim video qui fieri poſſit, vt iſthæc medicamenta ſuapte natura calidiora, & veneni non omnino expertia, atq; adeo naturæ hominis aduerſa, non ſint potius febrem auctura, & detrimenti plus, quàm

3. Epid. ſect. 3. emolumenti allatura. Quod eo maiori conſideratione dignum videtur, cum plerique in peſtilentia

56.57. facilè in alui fluxum incidere ſoleant, Hippocrate, atq; vnà Galeno aſſerentibus in peſtilentijs eorum tempeſtate graſſantibus medicamenta non contuliſſe, ſed omnes propè interijſſe cum colliquatione, & fluxu excrementorum liquidorum, & corruptorum. Id quod particulatim Cornelius quoq; Celſus animaduertiſſe videtur, qui ſcriptum reliquit in peſtilentia ciendam non eſſe aluum, immò verò ſi ſponte flueret, adſtringendam. Quod ſi vnquã aut expeneoria docuit, aut nobilis quiſpiam medicus ſcriptum reliquit, aluum fluentem huiuſmodi ægro-

5. Met. c. 52. tis aliquando profuiſſe, ſicuti illis euenit apud Galenũ, qui ex peſtilentia vlceribus aſperæ arteriæ laborantes vomitu in primis, & ventris fluxione ſanati ſunt, illud profectò veriſimile, & probabile, vel magis neceſſariũ eſt minimè in principio morbi, ſed poſt

4. Aph. 22. coctionem eueniſſe. *Quando enim* (ait Galenus) *aliquis incipit morbus ſi quid excernitur, nihil tunc natura lege, & ratione excernitur, ſed ſunt omnia ſymptomata earũ, quæ præter naturã ſunt in corpore, diſpoſitionũ: quo enim tẽpore à cauſis morbũ facientibus natura grauatur, & adeſt cruditas humorum, tunc aliquid vtiliter vacuari eſt impoſſibile; ſiquidẽ vt bona criſis fiat, oportet coctionẽ præire, ſecretionẽ ſubſequi, ac demũ vacuationẽ.* Et particulatim de deiectionibus nigris, in peſtilentia ſermonem habens, *quamplurima* (ait) *eiuſ-* *Com. 11.* *modi excremẽta in peſtilenti morbo illo diuturno vidimus, quæ non magis in ijs, qui exitio proximi erant, quã in ſaluandis apparebant, non tamen vel in principio, vel incremento morborum conſpiciebantur: tunc enim quæ educebantur, erant & flaua, & rufa, colore colliquamẽta: quæ verò mox apparebant, nigra erant veluti ſanguinis fex, ſiue ipſo ſanguine ſuperaſſato, ſiue extraneã aliquã putredinem nacto, originẽ habuiſſent, non aliter ac in ventriculi fit cruditatibus, cũ in vitioſos humores cibariorũ corruptela terminatur. Quare ab initio quidẽ nunquam in bonum apparere ſolent huiuſmodi deiectiones, vtpote magnam viſceris læſionem oſtendentes, vigorẽ autem ſæpè ſequuntur, natura tum ſupervacanea expurgante.* Verùm iſta hoc aphoriſmo non diſtinxit Hippocrates, quamuis alibi dixerit in vniuerſum. *Signa indicatoria*, id eſt, *quæ in melius decernunt, non protinus apparere*, &c. Qui verò peſtilentes humores nullã omnino coctionem ſuſcipere poſſe cõtendunt, ridendi ſunt potius quã refellendi. Diſcere enim ab ijs libenter ego velim, qua lege, & ratione euadant, qui huiuſmodi morbis aliquando ſunt ſuperſtites: quod confirmat experiẽtia, & particulatim ſcribit Gal. eueniſſe in maxima peſtilentia ſui tẽporis, *3. de præſ. expulſ. c. 3.* in qua ipſum quidẽ cordis corpus occupante putredine, atq; adeo febre hectica laborantes omnes interierunt, at in quibus calor putridus ad humores, quos continent cordis ſinus, magis deflexiſſet, quàm ad corpus ipſum viſceris, horum multi euaſerunt. Quandoquidẽ ſi morbus nullus, quod idẽ Gal. ſcriptũ reliquit, abſq; indicijs coctionis diſſolui poteſt, vt iſti humores quantũuis venenati, & rebelles na- *De conſt. art. med. c. 18.* turæ legibus obedire, atq; adeo coctionem recipere poſſint, fateamur, neceſſe eſt. Quod ſi contrà ſe res habet, vt iſti ſomniant, iã ſatis vnicuiq; poteſt conſtare neminem vnquam peſtilentia correptum euadere poſſe: vnde huiuſmodi ægrotis nullo tempore, vel medicamentũ exhibendũ, vel aliud maius præſidũ adhibẽdũ eſſet, ſi Galeno credimus, qui in ijs dũ- *2. Aph. com. 29.* taxat morbis, in quibus ægrũ conualiturũ eſſe ſperamus, tũ ſanguinis miſſionẽ, tũ purgationem aggrediendã eſſe docet. Itaq; tum alijs in morbis, tum maximè in peſtilẽtia decretũ Hippocratis, & Galeni religioſè ſeruãdũ eſſe nos arbitramur, vt ante humorũ coctionẽ, ſi modò illi non turgent, nuſquã, & nunquã exhibeantur ſoluentia medicamenta Qualis autem ſit vis huius vocis (*turgere*) & quòd humores in peſtilentia perpetuò non turgeant, ſuo loco mõſtrauimus. Et quanquã non exhibito medicamento plerique ægrotantes intereunt, quod aduerſarij nobis obijciunt, nónne illo exhibito plurimi, fortaſſe frequentiùs, moriũtur? Illud profectò inter nos intereſt, quod illi præter rationẽ, & ſummorũ medicorũ dogmata agunt; nos contrà rationẽ, & præclariſſimorũ hominũ diſciplinã imitamur, à qua nũquã deſciſcere decet, etſi res minus proſperè ſuccedãt, quando prudentes viri conſilia non ex euentu, ſed ratione, & illuſtriũ hominũ teſtimonium probare debent. Quãobrem ita ego ſtatuendũ cenſeo, morborum initio omittenda prorſus eſſe tũ quæ diximus medicamẽta, quæ venena potius deteſtanda ſunt, tũ verò quævis alia quoq; validiora, & vehementiora. Cæterũ ſi ita ferat occaſio, negligendus non eſt vſus alicuius medicamenti facilioris, ac lenientis, quod ægrũ refrigeret, vtpote flagrantẽ, & ſuccenſũ, vt eſſe omnes ferè ſolent, tũ etiam ventriculũ, & primas venas euacuet; cuiuſmodi caſſia eſt, manna, ſyr. roſ. ſol. viol. & ſimil.

la

In primis verò, niſi aluus ſponte deijciat, profuturos plurimum exiſtimo clyſteres ex reb. frigidiorib. decocto lactucæ, violariæ, maluæ, melle violaceo, oleo violaceo, ſpeciatimq; ptiſana hordeacea cũ ouis, qui maximè probantur Aëtio: qui quidẽ clyſteres, quotidie, & ſemel, & bis adminiſtrentur: quanquã alias me legiſſe memini apud celebrẽ quendam medicũ, qui diu, ac ſumma cũ laude in Patauino gymnaſio profeſſus eſt, & qui (ſi Dijs placet) principẽ in vniuerſa Europa locum obtinere creditus eſt, vſum clyſteriorũ in peſtilenti febre ita pernicioſum eſſe, vt nihil pernicioſius excogitari poſſit; quod ſanè commẽtũ, ac ſomniũ tum ratione, tũ ſenſu & experientia vſq; adeo vanũ eſſe deprehenditur, vt longiori confutatione non egeat. Porrò cum in hoc morbo, perinde atq; in cæteris omnibus vniuerſa ſpes ſalutis in eo conſiſtat, vt natura cauſas morbificas euincat, & domet, & humoribus peccantibus dominetur, quã ego coococtionẽ voco, ſine qua (vt modò diximus) æger ſanitati reſtitui nunquam poteſt, in hoc ipſum omni

Victus ratio. ſtudio incumbendum eſt. Id oos aſſequimur, partim recta victus ratione inſtituta, partim medicamentis & antidotis, quibus vitiatæ humorum qualitates remittantur, copia vacuetur, obſtructiones aperiantur, calor deniq; naturalis corroboretur; quæ hac in re poſteriores poſitæ ſunt curandi indicationes, & quibus apud medicos ea naturæ operatio, quam coctionem dicimus, iuuari & promoueri creditur. Vtrumq; nos caput breuiter perſequemur, cũ ſuperius de præſeruatione tractantes, de vtriſq; ſatis loquuti ſimus, quæ non incommodè ad præſentem locũ ſunt trãſ-

Cibaria. ferenda. Itaq; cibaria, quod ad qualitatẽ ſpectat, ſint boni ſucci, coctu facilia, paucorum excrementorum, & ſi febris adſit, vt plerunq; fit, frigidiora, & humidiora tam actu, quàm poteſtate, quibus tamen ratione ſummæ humorum putredinis, cuius certè indicationis obliuiſci nunquam licet, incoqui nonnihil poſſet eorum, quæ malignitatem poſſunt oppugnare, citri, acetoſæ, borraginis, illud ſemper ſedulo animaduertendo, vt ab inſuauibus, & ingratis caueamus, quæ ægrotantis appetentiam euertere & proſternere poſſunt. Quantitas ciborum, ſi communem opinionem ſequamur, copioſa ſit oportet, quo vires conſeruentur, & fiant validiores, quæ in tanto diſcrimine conſtitutæ, non niſi labefactari, & magnam lacturam facere ſolent. Ego verò in aduerſam venio ſententiam, atq; huiuſmodi ægrotos arbitror parcè admodum alendos eſſe, cum morbus hic, ſi quis alius ſit acutiſſimus, ac proinde tenuiorem victum requirat.

Cæterum cum hæc ſententia ferè ſit præter omnium opinionem, adeóq; mirabile paradoxum videri poſſit, illa me hic pauliſper conſiſtere, & immorari cogit. Quod eo libentiùs facimus, quòd ſatis conſtet hanc rem permagni momenti eſſe, atq; ad ſalutem hominum maximè pertinere. Primũ autem ſunt nonnulli, qui contendunt in vniuerſum hoc tempore nullo in morbo competere tenuem illam victus rationem, quæ ab antiquioribus, potiſſimùm Hipp. & Gal. tradita eſt, quod corpora noſtra iam non æquè ſint robuſta, neq; alimenta pares nutriendi vires habeant, ac ſuperiore tempore: præterea verò quod infelix hæc noſtra ætas luxui, delicijs, & crapulæ longè magis indulgeat, quàm vnquam aliàs factum ſit. Atqui huius opinionis leuitas à doctiſſimis viris tamdiu confutata non deſiderat longiorem orationem. Etenim corpora, atq; alimenta omnia noſtro tempore eiſdem viribus eſſe prædita, neque minus robuſta, quàm vnquam fuerint præterito, vnicuiq; planè conſtare poteſt, qui ſpretis, ac repudiatis fabulis poëtarum, memoria teneat, naturam, quocunque munere obeundo admirabilem conſtantiam, & incredibilem quandam æquabilitatem immutabili prorſus perpetuitate tueri, mundum in præſentia omnino eundem eſſe, qui olim fuerit, Cœlum vna eadémq; naturali conuerſione cõtorqueri, terram ſuis libratam ponderibus immotam ſtare, Solem ſuos circuitus nulla ex parte immutatos percurrere, omne ſidus ſiue fixum, ſiue errans eandem ſtatus rationem obtinere, anni tempora eundem ordinem ſeruare, ac cætera demum omnia, quæ longè maxima ſunt, hoc tempore eodem certè modo conſtare, quo antea ſolita ſunt. Quod ſi natura, ſicuti rerum omnium eſt viciſſitudo, ita earundem eſſet imminutio, & declinatio, vt poſt longiſſima tempora omnia corruant, & ad nihilum deducantur, fateatis neceſſe eſt: quo ſanè euidenti argumento vniuerſa philoſophi diſciplina facilè poſſet non modò labefactari, ſed penitus etiam ſubuerti. Quod verò ad luxum noſtrorum temporum pertinet, tantum abeſt, vt huiuſmodi ratio aduerſus alteram ſententiam demonſtret, vt magis illam confirmet: vaſa enim aſſiduis cibis, iiſq; multis prorſus repleta, & diſtenta non iniuria tenuem victus rationem indicare, atq; expoſcere mihi videntur. Vnde Gal. hanc ipſam *11. Meth. c. 15.* ob cauſam diuitibus, quod plures illi ex luxu, & ciborũ intemperantia humores congerant, ſanguinis miſſionem lubens conſulit. Cum igitur corpora, alimenta, & res omnes eædem ſint in præſentia, quæ milleſimo antè anno fuerint, cum præterea luxus, & crapula, ſi modò nos ſumus veteribus magis intemperati, victus rationem potius tenuem, quàm pleniorem poſtulare videantur; mox inquirendum eſt, quid hac de re ſtatuerint ſummi viri, quid ratio præſcribat, & quantuſnam victus conueniat in morbis peſtilentibus. Id nos facilè aſſequemur, ſi primum intelligamus, vnde in morbis ſumantur indicationes inſtituendi victus: tũ verò quales ſint illæ differentiæ, quæ vniuerſam illius quantitatẽ amplectuntur: quod tamen paucis indicamus, ne ſi omnia perſequi velimus, quæcunq; ad hanc rem pertinent, præter inſtitutum noſtrum ſimus longiores. Totius victus *Victus ratio ex duabus tantum indicationibus.* rationem in quocunq; morbo ex duabus ſumi indicationibus tam eſt notum, quàm quod notiſſimũ, nempe ex ſummo totius morbi vigore, & ex viribus ægrotantis: cum enim cibus exhibeatur virium gratia, non morbi, illud vnum medicus proſpicere debet, vt neque plura, neque pauciora alimenta ægroto offerat, quàm quibus ille perdurare poſſit vſq; ad ſtatum, ita quidem vt ſi inedia ſimplici eo vſq; citra virium lapſum æger ſufficere poſſit, nihil illi prorſus ciborum ſit exhibendum. Hoc admodum luculenter docet Hipp. tum alijs aphoriſmis, tum illo in primis. *Conijcere autem oportet, num æger poſſit cum victu, quem præſcripſiſti, ad vigorem vſque morbi perdurare: Et nunquid ille prius deficiat, nec cum illo victu durare queat: aut morbus antea deficiat, & obtũdatur.* Verùm enimuero, quod attinet ad victus *Differentia.* differentias, quibus vti ęgri conſueuerunt, vt interea prætermittamus, quæ de victu ſimpliciter tenui, exquiſitè tenui, tenuiſſimo atq; extremo tenuiſſimè ſũt à medicis memoriæ prodita, quæ certè nomina hæc noſtra tẽpora vix agnoſcũt; Gal. accõmodatã huic rei diuiſionẽ ſtatuiſſe videtur, quo loco vna habita viriũ ratione omnẽ cibũ in plenũ, moderatũ, & tenuẽ pulchrè partitus eſt, illa ſanè methodo, vt plenus vires augere, moderatus ſeruare, tenuis imminuere poſſit. Victus plenus, & qui aptus eſt ad augendas vires, *1. Aph. 9.* ille eſt, qui fit per oua. alicam, piſces, & alia huiuſmodi: tenuis, & qui vires minuere poteſt, qui fit per pauca, & parum nutrientia edulia, qualis eſt ptiſanæ ſuccus: moderatũ autem victum, & qui ad conſeruãdas vires ſit idoneus, quanquam hoc loco Gal. non explicat, nos tamen duobus conſtitutis extremis facilè conijcere poſſumus illum eſſe, qui vtriuſque ſit particeps. His hunc in modum poſitis rem ipſam

more ſanguinẽ ſibi extraheodum curaret, iiſque non tantum dorſo adhibitis, ſed ipſis etiã eturibus: quandoquidẽ hoc euacuationis genus peſtilentibus morbis multis de cauſis magnopere videtur conuenire. Sunt qui laudent birudinum vſum, quæ præſertim hæmorrhoidibus applieãtur, quaſi propriam quandã vim, & prætogatiuam habeant hæ animantes, vt è corpore attrahant quidquid corrupti, ac venenati ſanguinis habetur. Cæterum cum vniuerſum corpus vacuare oporteat, & remedio quidem valido, ac celeri propter morbi celeritatem, & periculum, qui oullas præbet inducias, oon athitror hirudinea huic vſui ſatisfacere poſſe, quæ tardè, parúmque ſanguinis ſoleot educere, & eius quidem, quæ nonnullorum eſt ſententia, duntaxat tenuioris. Illud in præſentia non omittam, quod tamen videtur non ſatis ad præſentem locum attinere, tum Venetiis, tum Parauij (vt audio) & alijs fortè io locis frequenter admodum vſurpati veſicatoria. Sed hæc, vt mea fert opinio, in præſeruatione potios, quod ſuo loco dictum eſt, quàm in curatione conueniunt: prætetqoam enim quod partem inflammate poſſunt, dolorem affette, & ægrum vexare, nimio plus alioqui vexatum, vidẽtur etiam mihi huiuſmodi vacuationes leuiores, & tardiores eſſe, quàm vt præſenti vſui ſatiſfacere poſſint. Si tamen ita ferat occaſio, vt poſt vniuerſam corporis vacuatiooem illis ſit locus, non omnioo fortaſſe fuerint contemnendæ. De mittendo ſanguine ſatis. Plerique omnes hac tempeſtate à ſanguinis miſſione abhorrentes, vt diximns, eins vice medicamentis vtuotur ſoluentibua, & iis quidem validioribus, vt nonnulli ne antimonio quidem parcant, aut euphorbio, aut præcipitato, aut ſi quid ijs magis violentum, & furens iouenire licet: aſſerunt enim peccare in peſte humorea malignos, venenatos, rebelles, qni nullam protſus à natura correctionem, aut concoctionem recipere poſſunt; ac proinde illos eſſe quàm primùm à corpore abigendos. Aduerſus horum ſententiam non eſt mei inſtituti pluribus in præſentia diſputare, qui id ex propoſito ſatis, ſupérque ſeci in particulari diſputatione. Illud tantum immutabili Hippocratis, ac præſtantiſſimi cuiuſque medici decreto ſtatuendum eſſe aio, nunqnam licere medicamentis vti ſoluentibus, niſi humores concocti ſint, & à natura edomiti, aut certè niſi turgeant, ſpontéque ad motum ferantur. Quod quidem præceptum ſi aliàs vnquam, tum verò in peſte veriſſimum eſſe cenſeo: neque enim video qui fieri poſſit, vt iſthæc medicamenta ſuapte natura calidiora, & veneni non omnino expertia, atq; adeo naturæ hominis aduerſa, non ſint potius fchrem auctura, & detrimenti plus, quàm

3. Epid. ſect. 3. emolumeoti allatura. Quod eo maiori coosideratione dignum videtur, cum plerique in peſtilentia

56 57. facilè in alui fluxum incidere ſoleant, Hippocrate, atq; vnà Galeno aſſerentibus in peſtilentijs eorum tempeſtate graſſantibus medicamenta non contuliſſe, ſed omnes propè interijſſe cum colliquatione, & fluxu excrementorum liquidorum, & corruptorum. Id quod particulatim Coroelius quoq; Celſua animaduertiſſe videtur, qui ſcriptum reliquit in peſtilentia ciendam non eſſe aluum, immò verò ſi ſponte fluetet, adſtringendam. Quod ſi vnquã aut experientia docuit, aut nobilis quiſpiam medicus ſcriptum reliquit, aluum fluentem huiuſmodi ægro-

5. Met. c. 12. tis aliquando profuiſſe, ſicuti illis euenit apud Galenũ, qui ex peſtilentia vlceribus aſperæ arteriæ laborantes vomitu in primis, & ventris fluxione ſanati ſunt, illud profectò veriſimile, & probabile, vel magis oeceſſariũ eſt minimè in principio morbi, ſed poſt

4. Aph. 22. enctionem eueniſſe. *Quando enim* (ait Galenus) *aliquis incipit morbus ſi quid excernatur, nihil tunc naturæ lege, & ratione excernitur, ſed ſunt omnia ſymptomata eorũ, quæ præter naturã ſunt in corpore, diſpoſitionũ: quo enim tẽpore à cauſis morbũ facientibus natura grauatur, & adeſt cruditas humorum, tunc aliquid vtiliter vacuari eſt impoſſibile; ſiquidẽ vt bona criſis fiat, oportet coctionẽ præire, ſecretionẽ ſubſequi, ac demũ vacuationẽ.* Et particulatim de deiectionibus nigris, in

Com. 21. peſtilentia ſermonem habens, *quamplurima* (ait) *eiuſmodi excremẽta in peſtilenti morbo illo diuturno vidimus, quæ non magis in ijs, qui exitio proximi erant, quã in ſaluandis apparebant, non tamen vel in principio, vel incremento morborum conſpiciebantur: tunc enim quæ educebantur, erant & flaua, & rufa, colore colliquamẽta: quæ verò mox apparebant, nigra erant veluti ſanguinis fex, ſiue ipſo ſanguine ſuper aſſato, ſiue extraneã aliquã putredinem nacto, originẽ habuiſſent, non aliter ac in ventriculi fit cruditatibus, cũ in vitioſos humores cibariorũ corruptela terminatur. Quare ab initio quidẽ nunquam in bonum apparere ſolent huiuſmodi deiectiones, vtpote magnam viſceris læſionem oſtendentes, vigorẽ autem ſæpè ſequuntur, natura tum ſupernacanea expurgante.* Verùm iſta hoc aphoriſmo non diſtioxit Hippocrates, quamuis alibi dixerit io vniuerſum. *Signa indicatoria*, id eſt, *quæ in melius decernunt, non protinus apparere*, &c. Qui verò peſtilentes humores nullã omnino coctionem ſuſcipere poſſe cõtendunt, ridendi ſunt potius quã refellendi. Diſcere enim ab ijs libenter ego velim, qua lege, & ratione euadant, qui huiuſmodi morbis aliquando ſunt ſuperſtites: quod confirmat experiẽtia, & particulatim

3. de præſ. expulſ. c. 3. ſcribit Gal. eueniſſe in maxima peſtilentia ſui tẽporis, in qua ipſum quidẽ cordis corpus occupante putredine, atq; adeo febre hectica laborantes omnes interierunt, at in quibus calor putridus ad humores, quos continent cordis ſinus, magis deflexiſſet, quàm ad corpus ipſum viſceris, horum multi euaſerunt. Quandoquidẽ ſi morbus nullus, quod idẽ Gal. ſcriptũ reliquit, abſq; indicijs coctionis diſſolui poteſt,

De conſt. art. med. c. 18. vt iſti humores quantũuis venenati, & rebelles naturæ legibus obedire, atq; adeo coctionem recipere poſſint, fateamur, neceſſe eſt. Quod ſi contrà ſe rea habet, vt iſti ſomniant, iã ſatis vnicuiq; poteſt conſtare neminem vnquam peſtilentia correptum euadere poſſe: vnde huiuſmodi ægrotis nullo tempore, vel medicamentũ exhibendũ, vel aliud maius præſi-

2. Aph. com. 29. diũ adhibẽdũ eſſet, ſi Galeno credimus, qui in ijs dũtaxat morbis, in quibus ægrũ conualiturũ eſſe ſperamus, tũ ſanguinis miſſionẽ, tũ purgationem aggrediendã eſſe docet. Itaq; tum alijs in morbis, tum maximè in peſtilẽtia decretũ Hippocratis, & Galeni religioſè ſeruãdũ eſſe nos arbitramur, vt ante humorũ coctionẽ, ſi modò illi non turgent, nuſquã, & nunquã exhibeantur ſoluentia medicamenta. Qualis autem ſit vis huius vocis (*turgere*) & quòd humores in peſtilentia perpetuò non turgeant, ſuo loco mõſtrauimus. Et quanquã non exhibito medicamento plerique ægrotantes intereunt, quod aduerſarij nobis obijciunt, nónne illo exhibito plurimi, fortaſſe frequentiùs, moriũtur? Illud profectò inter nos intereſt, quod illi præter rationẽ, & ſummorũ medicorũ dogmata agunt; nos contrà rationẽ, & præclariſſimorũ hominũ diſciplinã imitamur; à qua nũquã deſciſcere decet, etſi res minus proſperè ſuccedãt, quando prudentes viri conſilia non ex euentu, ſed ratione, & illuſtriũ hominũ teſtimonium probare debent. Quãobrem ita ego ſtatuendũ ceoſeo, morborum initio omittenda protſus eſſe tũ quæ diximus medicamẽta, quæ venena potius deteſtanda ſunt, tũ verò quæuis alia quoq; validiora, & vehementiora. Cæterũ ſi ita ferat occaſio, negligendus non eſt vſus alicuius medicamenti facilioris, ac lenientis, quod ægrũ refrigeret, vtpote flagrantẽ, & ſuccenſũ, vt eſſe omoes ferè ſolent, tũ etiam ventriculũ, & primas venas euacuet: cuiuſmodi caſſia eſt, manna, ſyr. roſ. ſol. viol. & ſimil.

lu

In primis verò; niſi aluus ſponte deijciat, profuturos plurimum exiſtimo clyſteres ex teb. frigidiorib. decocto lactucæ, violariæ, maluæ, melle violaceo, oleo violaceo, ſpeciatimq; ptiſana hordeacea cũ ouis, qui maximè probantur Aetio: qui quidẽ clyſteres, quotidie, & ſemel, & bis adminiſtrentur: quanquã alias me legiſſe memini apud celebrẽ quendam medicũ, qui diu, ac ſumma cũ laude in Patauino gymnaſio profeſſus eſt, & qui (ſi Dijs placet) principẽ in vniuerſa Europa locum obtinere creditus eſt, vſum clyſteriorũ in peſtilenti febre ita pernicioſum eſſe, vt nihil pernicioſius excogitari poſſit; quod ſanè commẽtũ, ac ſomniũ tum ratione, tũ ſenſu & experientia vſq; adeo vanũ eſſe deprehenditur, vt longiori confutatione non egeat. Porrò cum in hoc morbo, perinde atq; in cæteris omnibus vniuerſa ſpes ſalutis in eo conſiſtat, vt natura cauſas morbificas euincat, & domet, & humoribus peccantibus dominetur, quã ego concoctionẽ voco, ſine qua (vt modò diximus) æger ſanitati reſtitui nunquam poteſt, in hoc ipſum omni

Victus ratio. ſtudio incumbendum eſt. Id nos aſſequimur, partim recta victus ratione inſtituta, partim medicamentis & antidotis, quibus vitiatæ humorum qualitates remittantur, copia vacuetur, obſtructiones aperiantur, calor deniq; naturalis corroboretur; quæ hac in re poſteriores poſitæ ſuor curandi indicationes, & quibus apud medicos ea naturæ operatio, quam coctionem dicimus, iuuari & promoueri creditur. Vtrumq; nos caput breuiter perſequemur, cũ ſuperius de præſeruatione tractantes, de vtriſq; ſatis loquuti ſimus, quæ non incommodè ad præſentem locũ ſunt trãſ-

Cibaria. ferenda. Itaq; cibaria, quod ad qualitatẽ ſpectat, ſint boni ſucci, coctu facilia, paucorum excrementorum, & ſi febris adſit, vt plerunq; fit, frigidiora, & humidiora tam actu, quàm poteſtate, quibus tamen ratione ſummæ humorum putredinis, cuius certè indicationis obliuiſci nunquam licet, incoqui nonnihil poſſet eorum, quæ malignitatem poſſunt oppugnare, citri, acetoſæ, borraginis, illud ſemper ſedulo animaduertendo, vt ab inſuauibus, & ingratis caueamus, quæ ægrotantis appetentiam euertere & proſternere poſſunt. Quantitas ciborum, ſi communem opinionem ſequamur, copioſa ſit oportet, quo vires conſeruentur, & fiant validiores, quæ in tanto diſcrimine conſtitutæ, non niſi labefactari, & magnam iacturam facere ſolent. Ego verò in aduerſam venio ſententiam, atq; huiuſmodi ægrotos arbitror parcè admodum alendos eſſe, cum morbus hic, ſi quis alius ſit acutiſſimus, ac proinde tenuiorem victum requirat.

Cæterum cum hæc ſententia ferè ſit præter omnium opinionem, adeóq; mirabile paradoxum videri poſſit, illa me hic pauliſper conſiſtere, & immorari cogit. Quod eo libentiùs facimus, quòd ſatis conſtet hanc rem permagni momenti eſſe, atq; ad ſalutem hominum maximè pertinere. Primũ autem ſunt nonnulli, qui contendunt in vniuerſum hoc tempore nullo in morbo competere tenuem illam victus rationem, quæ ab antiquioribus, potiſſimùm Hipp. & Gal. tradita eſt, quod corpora noſtra iam non æquè ſint robuſta, neq; alimenta pares nutriendi vires habeant, ac ſuperiore tempore: præterea verò quod infelix hæc noſtra ætas luxui, delicijs, & crapulæ longè magis indulgeat, quàm vnquam aliàs factum ſit. Atqui huius opinionis leuitas à doctiſſimis viris tamdiu confutata non deſiderat longiorem orationem. Etenim corpora, atq; alimenta omnia noſtro tempore eiſdem viribus eſſe prædita, neque minus robuſta, quàm vnquam fuerint præterito, vnicuiq; planè conſtare poteſt, qui ſpretis, ac repudiatis fabulis poëtarum, memoria teneat, naturam, quocunque munere obeundo admirabilem conſtantiam, & incredibilem quandam æquabilitatem immutabili prorſus perpetuitate tueri, mundum in præſentia omnino eundem eſſe, qui olim fuerit, Cœlum vna eadémq; naturali conuerſione cõtorqueri, terram ſuis libratam ponderibus immotam ſtare, Solem ſuos circuitus nulla ex parte immutatos percurrere, omne ſidus ſiue fixum, ſiue errans eandem ſtatus rationem obtinere, anni tempora eundem ordinem ſeruare, ac cætera demum omnia, quæ longè maxima ſunt, hoc tempore eodem certè modo conſtare, quo antea ſolita ſunt. Quod ſi natura, ſicuti rerum omnium eſt viciſſitudo, ita earundem eſſet imminutio, & declinatio, vt poſt longiſſima tempora omnia corruant, & ad nihilum deducantur, fatearis neceſſe eſt: quo ſanè euidenti argumento vniuerſa philoſophi diſciplina facilè poſſet non modò labefactari, ſed penitus etiam ſubuerti. Quod verò ad luxum noſtrorum temporum pertinet, tantum abeſt, vt huiuſmodi ratio aduerſus alteram ſententiam demonſtret, vt magis illam confirmet: vaſa enim aſſiduis cibis, ijſq; multis prorſus repleta, & diſtenta non iniuria tenuem victus rationem indicare, atq; expoſcere mihi videntur. Vnde Gal. hanc ipſam *11. Meth. c. 15.* ob cauſam diuitibus, quod plures illi ex luxu, & ciborũ intemperantia humores congerant, ſanguinis miſſionem lubens conſulit. Cum igitur corpora, alimenta, & res omnes eædem ſint in præſentia, quæ milleſimo antè anno fuerint, cum præterea luxus, & crapula, ſi modò nos ſumus veteribus magis intemperati, victus rationem potius tenuem, quàm pleniorem poſtulare videantur; mox inquirendum eſt, quid hac de re ſtatuerint ſummi viri, quid ratio præſcribat, & quantuſnam victus conueniat in morbis peſtilentibus. Id nos facilè aſſequemur, ſi primum intelligamus, vnde in morbis ſumantur indicationes inſtituendi victus: tũ verò quales ſint illæ differentiæ, quæ vniuerſam illius quantitatẽ amplectuntur: quod tamen paucis indicamus, ne ſi omnia perſequi velimus, quæcunq; ad hanc rem pertinent, præter inſtitutum noſtrum ſimus longiores. Totius victus *Victus ratio ex duabus tantum indicationibus.* rationem in quocunq; morbo ex duabus ſumi indicationibus tam eſt notum, quàm quod notiſſimũ, nempe ex ſummo totius morbi vigore, & ex viribus ægrotantis: cum enim cibus exhibeatur virium gratia, non morbi, illud vnum medicus proſpicere debet, vt neque plura, neque pauciora alimenta ægroto offerat, quàm quibus ille perdurare poſſit vſq; ad ſtatum, ita quidem vt ſi inedia ſimplici eo vſq, citra virium lapſum æger ſufficere poſſit, nihil illi prorſus ciborum ſit exhibendum. Hoc admodum luculenter docet Hipp. tum alijs aphoriſmis, tum illo in primis. *Conijcere autem oportet, num æger poſſit cum victu, quem præſcripſiſti, ad vigorem vſque morbi perdurare: Et nunquid ille prius deficiat, nec cum illo victu durare queat: aut morbus antea deficiat, &* *Differentia.* *obtũdatur.* Verùm enimuero, quod attinet ad victus differentias, quibus vti ęgri conſueuerunt, vt interea prætermittamus, quæ de victu ſimpliciter tenui, exquiſitè tenui, tenuiſſimo atq; extremo tenuiſſimè ſũt à medicis memoriæ prodita, quæ certè nomina hæc noſtra tẽpora vix agnoſcũt; Gal. accõmodatã huic rei diuiſionẽ ſtatuiſſe videtur, quo loco vna habita viriũ ratione omnẽ cibũ in plenũ, moderatũ, & tenuẽ pulchrè partitus eſt, illa ſanè methodo, vt plenus vires augere, moderatus ſeruare, tenuis imminuere poſſit. Victus plenus, & qui aptus eſt ad augendas vires, *1. Aph 9.* ille eſt, qui fit per oua, alicam, piſces, & alia huiuſmodi: tenuis, & qui vires minuere poteſt, qui fit per pauca, & parum nutrientia edulia, qualis eſt ptiſanæ ſuccus: moderatũ autem victum, & qui ad conſeruãdas vires ſit idoneus, quanquam hoc loco Gal. non explicat, nos tamen duobus conſtitutis extremis facilè conijcere poſſumus illum eſſe, qui vtriuſque ſit particeps. His hunc in modum poſitis rem

ipſam

Digitized by Google

ipſam aggrediamur cum Galeno, qui ſic ait.

In ægrotantibus raro ſit, vt vires quam inuenerimus, maiores reddamus, ſed ferè ſemper operam damus, vt in longis quidē morbis eaſdem retineamus, ac tueamur, in acutis verò modicè imminutas conſeruemus: nam ſi in ijs ſemper vel quales accepimus ſeruare, vel etiam augere ſtuduerimus, morbum procul dubio augebimus. Ex quo ſanè vel vno loco manifeſtè vnuſquiſq; poteſt intelligere in ratione curandi morbos acutos, victum plenum, & præterea moderatum ferè prorſus explodi, non alium verò, quàm tenuem recipi. Qua de re ſi legantur medici quicunq; hoc argumentū tractarunt, tot præſto ſunt grauiſſimorum hominū teſtimonia, & argumenta omni luce clariora, quæ certè ignorari non poſſunt, vt ſuperuacaneū ſit plura huc in medium afferre. Cum autem omnium cōſenſione conſtet, peſtilentes morbos acutos eſſe, vt illis tenuis duntaxat victus conueniat, quod omnis ratio colligit, & demōſtrat, fatearis neceſſe eſt, ita vt certè vix vllus dubitationi, vel diſputationi locus ſupereſſe videatur. Cæterum audiamus aduerſarios, illos quidē non modò vulgares, & ignauos homines, ſed nobiliſſimos & primæ notæ viros, quorum autoritas magna eſt, qui alterius ſententiæ patroni cōſtanter aſſeuerant huiuſmodi morbis tenuem victus rationem minimè conuenire, adeo vt infeliciter admodum cum illis ægrotis agi prædicent, quibus medici pleniorem cibum non exhibent. Ex omnibus enim morbis acutis quibus tenuem victus rationem competere nemo negat, vnos peſtilentes morbos illi excipiendos eſſe tradunt, quod ob morbi malignitatem, & inſignem putredinem plurimi ſpiritus diſſoluantur, ac vires labefactentur, quas contra nō modù robuſtas conſeruare, ſed etiam augere maximè expedit, vt morbo grauiſſimo ſuperiores eſſe, & victo-

Lib 5.c.12. 9. riam conſequi poſſint. In qua præterea ſententia tū alios, tum maximè Gal. Auic. & Aëtium fuiſſe contendunt: quorum illi ægrotos in peſtilentia ad cibos aſſumendos cogendos eſſe docent; hic manifeſto ſcriptum reliquit, non eſſe adhibendam cibi contractionem, ſiquidem fames peiorem materiam facit, & vires conſcindit, quas integras ſeruare vo-

1. Aph. 27. lumus. Particulatim autem Gal. tradens quaſdam regulas inſtituendi victus. *Si virtus valida* (ait) *cum defectu aut deprauatione humorum ſit coniuncta (quod ferè in peſtilentia ſolet euenire) tunc & multa cibaria, & ſæpè ſunt ſic affectis adhibenda, nimirum multa exigente affectu, & ea concoquere, & euincere potente virtute.* At verò hæc, quanquam aliquam veri ſpeciem præ ſe ferunt, ſi accuratè conſiderentur, neq; vera, neq; veriſimilia eſſe conſtabit. Quod enim primùm pertinet ad robur virium, quod tantopere aduerſarij nobis opponunt, ignorare illi videntur, qua ratione corpora nutriantur, vires conſeruentur, augeantur, & tandem morbos ſuperent. Namque ſi nobis licitum eſſet alimenta ſtatim cocta, & aſſimilata apponere ipſis membris, vtiq; expediret eadem quàm plurima, & multum nutriētia perpetuò exhibere, non modò in morbis peſtiferis, ſed alijs omnibus: quandoquidem circa omnem cōtrouerſiā, vires in primis laborant, & pugnam exercent aduersùs morbos, cauſaſque morborum, quas propterea longè præſtat quouis tempore valentes, & robuſtas eſſe. Atqui quoniam alimenta non ſunt ſimilia membris, ſed vt aſſimilentur, coctione indigent, & diſtributione, vt nutritio commodè fiat, adeóq; vires tum conſeruentur, tum augeantur, vt illæ eædem circa alimenti exhibiti coctionem, & diſtributionem verſentur, & occupentur, neceſſe eſt: quo quidem tempore fieri non poteſt, quin illæ diſtrahantur à pugna & coctione morbi, qui interea liberas habenas ſortitus, omnino fortior euadit, & maiori cum impetu naturam aggreditur, adeo vt mox vires ipſæ labefactari, & tandem ſuccumbere cogantur. Cum igitur quandiu natura occupatur in coctione alimenti, tandiu diſtrahatur à coctione humorum noxiorum, quo copioſius illud exhibetur, eo longiori tempore nulli non manifeſtum eſſe poteſt illam deficere ab altera coctione: vnde eſt il-

lud Gal. *victus abſtinentiam, quantum prodeſt ad* 2. ad Gal. c.19.
morbi coctionem, tantum, vel etiam amplius officere viribus; Contra verò cibos, tantum coctiones morborum impedire, quantum illi ægroto robur adaugent. Itaque tantum abeſt, vt copioſiore victus ratione medici vires conſeruent, aut augeant, cui rei in primis ſtudent, vt illas magis labefaciant, atque deijciant. No-

ta eſt ſententia Hippocratis, *impura corpora, quo* 1.4. c.4.
plus nutriuntur, eo magis lædi. Neq; Gal. Auic. aut alium eruditum medicum aliter ſentire nos arbitramur. Auic. verba illa ſunt. *Et quando cadit appetitus, reſtaurentur ad comeſtionem, nam eorum plurimi, qui viriliter agunt ſuper illud, & comedunt violenter, abſoluuntur, & viuunt.* Quæ dubio procul ille acce-

pit ab Hippoc. & Gal. *Omnes* (inquit Hipp.) *in quos* 3. Epid.
equidem tum incidi, cibum, quocunque detinerentur ſect 3 tex. 58.
prædictorum morborum, faſtidiebant. Quem locum Amat. Luſ.
(vt id obiter animaduertamus) oſcitanter, ac temerè Com. 1. Cur.
peruertit, qui centurias curationum medicinalium nuper edidit, egregia ſanè interpretatione aſſeuerās, Hipp. in pleroſque omnes morbos, qui in peſtilenti illa conſtitutione graſſabantur, incidiſſe, quod tam abeſt à veritate, vt nihil magis veritati poſſit eſſe contrarium: ſiquidem illum de hominibus, in quos incidit, minimè de morbis ſermonem habere tam eſt certum, quàm quod certiſſimum. Gal. pariter,

ciborum faſtidium (ait) *omnes ceperunt, qui in peſte* Com. 58.
diuturna, quæ modo viguit, laborabant: quare factum eſt, vt multi morerentur: fortiores ergo, qui vim ſibi ipſis afferentes, cibum oblatum aſſumpſerunt, omnes ferè ſuperſtites fuerunt: plurimi autem mori, quam comedere quicquam prius duxerunt. Illi hactenus. Quibus in locis non aliud docent, quàm ſi contingat (contingit autem ſæpius) vt ægri cibos faſtidiant, quod expedit ipſos cogere, & nihil intentatum relinquere, vt cibos aſſumant: quod quidem præclarè dictum, rationi maximè conſentaneum libenter nos ſuſcipimus, atque id à nemine in controuerſiam reuocari debet. Illud autem primum eſt animaduertendum, huiuſmodi præceptum de cogendis ægrotis ad cibum aſſumendum, particulare eſſe, atq; hoc vno termino circumſcribi, ſi æger omnem cibum faſtidierit, quod non perpetuò fieri, ſatis vnicuique poteſt conſtare, qui memoria repetat, huiuſmodi ſymptoma in pleriſque peſtilentijs non eueniſſe. Quamobrem minimè decet, aut licet, quod particulariter, ac ſemel euenit, illud in vniuerſum ſtatuiſſe, vt omnibus peſtifero morbo malè affectis copioſior cibus ſit exhibendus: quanquam neq; hoc certè ſtatuunt viri grauiſſimi, licet hos locos ad peſtilentes omnes morbos pertinere velis. *Fortiores* (ait Gal.) *qui vim ſibi ipſis afferentes, oblatum cibum aſſumpſerunt, quem proculdubio alium interpretari non licet, quam accommodatum, & opportunè inſtitutum, ſumpta indicatione a ſtatu morbi, & viribus ægrotantis, minimè verò plenum, vt ineptè quidam interpretantur.* Quod ſi ita licet autorum verba interpretari: qui vim ſibi ipſis afferentes oblatum cibū aſſumpſerunt, hoc eſt, qui copioſiorem cibum ingurgitauerunt, iam nihil eſt, quod nos hac interpretandi ratione nobis fingere, & alios docere non poſſimus. Sed Auic. planè, & perſpicuè ſententiam hac in re ſuam explicat. *Et quando* (inquit) *cadit appetitus, reſtaurentur ad comeſtionem: nam plurimi eorum, qui viriliter agunt ſuper illud, & comedunt violenter, abſoluuntur, & viuunt: Et neceſſe eſt reſtaurare eos ſuper cibum: Et oportet, vt ſint cibi eorum ex acetoſis,*

& de

& deſiccatinis, & ſint paucæ quantitatis: Cibi namque eorum ſunt uerum mali, quare nocet eorum multitudo, in quantum ſit adduio & nocent in quantum ſunt mali. Hæc ille. Quod ad Aëtium pertinet (vt liberè dicam quod ſentio) ſum ego neſcius, quanti facienda ſit illius autoritas, cum illum ſæpenumero videam ab Hipp. & Gal. diſſentientem, aliquando etiam ſibi ipſi repugnantem: vt hoc ipſo in loco accidit: quando hoc ipſo capite paulò antea vix decem verſibus interiectis ciborum contractione vtendum eſſe docet, quo vndiq; multitudo tollatur. Quæſo autem qualis eſt iſthæc ſcribendi ratio? *In peſtilentibus, & carbunculoſis venæ quidem ſectionem adhibemus ſtatim in principio, non autem cibi contractionem:* Si venæ ſectio opportunè adminiſtratur, quamobrem cibi contractio importunè adhibetur? An non vtriuſque præſidij eadem eſt ratio? Quid illud ſibi vult? *Fames peiorem materiam facit.*

Ego ſanè huius dictionis vim haud ſatis intelligo. Quam doctrinæ inconſtantiam, & varietatem vnuſquiſque paſſim in hoc autore deprehendere poteſt, qui illius lectioni eſt deditus; adeo vt fortè non ſine iudicio, & delectu illius diſciplinæ vniuerſim acquieſcendum ſit. Niſi fortè vir alioqui doctiſſimus excuſetur, quod plerunque diuerſorum hominum ſententias, & verba referens, vt in præſentia de Herodoti ſententia eum loqui conſtat, ille quoque ſæpenumero varius, neque ſatis ſibi conſtans videri poſſit. Neque verò poſtremus locus ex Gal. Commentario petitus magis aduerſariorum ſententiam confirmat. Primum enim Hipp. & Gal. hic minimè loquuntur de quantitate ciborum, quod perſpicuè notat Gal. initio comment. ſed de eorundem modo, hoc eſt nunquid ſemel, aut ſæpius quolibet die, vel nocte plura, vel pauciora particulatim ſint exhibēda, cum ſuperius de eorum quantitate, & qualitate loquuti fuerint. Sed eſto, hoc quoque illis concedatur, vt de quantitate ſermonem habeant: ſi Gal. præceptum accuratè animaduertunt, illud pariter iam nihil ad eos pertinet, ſiquidem omnes peſtilentia laborantes (quod eis placet) vires habent imbecilliores, atque hanc vnam in primis ob cauſam multa eis alimenta exhibenda eſſe contendunt; id quod à mente Gal. prorſus eſt alienum, qui, ſi vires ſint validiores, copioſiora alimenta concedit, & rationem addit, quod vis fortis ea coquere, & euincere poſſit: quaſi ſi vires minus valeant, quod in hoc loco aliæ regulæ docent, alimenta parcè exhibita magis conueniant, quòd vis languida multa alimenta coquere nequeat. Sed in re alioqui ſatis perſpicua nolo eſſe prolixior. Itaq; ad me rediens, vt omnia complectar vno verbo, ego his ægrotis neque carnes conceſſerim, neque vinum, neque olera, neque aliud quippiam præter panem ex aqua, vel iure coctum, ptiſanam hordeaceam, vel aliud huiuſmodi, aut oua recentia. *Potus.* Potus ſit aqua, cui incocta ſint acetoſa, citrum, aut aliud ſimile. Quod ſi fortè ad inſignem delaberentur imbecillitatem, vini aliquid libēter eis permitterem oligophori, aut aqua diluti ex acetoſa, è roſis, vel alia re huiuſmodi. Porrò quæcunq; tandem, & quantacunq; ſint alimentà, illa particulatim exhibenda, ac diſtribuenda ſunt. vt morbus potiſſimùm, & vires, tum verò ætas, conſuetudo, tempus anni, & cætera eandem rationem ſortita demōſtrant, de quibus diffuſè Gal. Quod tertium eſt caput, quod vniuerſam victus rationem comprehendit.

Superuacaneum (arbitror) foret illa omnia in præſentia repetere, quæ ſuperiùs de aëre, déq; alijs ad victus rationem attinentibus ſunt dicta, cum ea liceat vnicuique ad præſentem locum transferre, vt *Medicamenta.* occaſio poſtulare videbitur. Igitur vt ad medicamēta tranſeamus, quæ humores parare, obſtructiones aperire, calorem natiuum roborare, coctionem iuuare creduntur, de ijs quoq; ſuperius aliqua ex parte loquuti ſumus. Atq; ea quidem plurima ſunt, & diuerſorum generum: ſed nos hîc ea breuiter commemorabimus, quæ maximè omnium facilia ſunt, & familiaria. Talia decocta ſunt ex accommodatis ſimplicibus medicamentis, acetoſa, borragine, bugloſſa, pentaphyllo, cichoraceis. Ariſtolochia rot. ſcordium, dictamnus, calidiora ſunt aliquanto, & amara: ſed planè optima. Si liceat ſyrupos petere à pharmacopolis paratos, ſumantur qui ex eiſdem rebus conſtant, tum verò acetoſus, roſaceus, è corticibus citri, & ſimiles. Condita, ſucci, pulueres ex ijs ipſis medicamentis aut per ſe ſumpta, aut inter ſe mixta, huic vſui ſunt valdè accommodata: ita tamen, vt ferè ad frigidius vergant, quantum res ipſa poſtulare videbitur. Præclarè idem præſtare ſolent magna medicamenta, theriaca, mithridatum, & alia huiuſmodi.

Apud Gal. miram quandam prærogatiuam habere videtur bolus Armena, non quidem in præſeruando ſolùm, vt multi opinantur, ſed potiſſimùm in curando. Veruntamen cum de ijs omnibus non modò in vniuerſum, ſed etiam particulatim nos ſuprà, ſatis, ſupérque tractauerimus; cum præterea commentaria tum antiquitus, tum recèns hac de re edita hanc partem copioſiſſimè tractent, non eſt, vt nos in præſentia longiorem eiuſmodi medicamentorum catalogum temerè inſtituamus. Illud vnum præteriiſſe nequeo, quod memini ſuperius quoq; me animaduertiſſe, prudentiſſimè vnumquemq; facturū, ſi prætermiſſis figmentis, ac ſomnijs vaniſſimis, quæ omni ratione & iudicio carent, ijs medicamētis vtatur, tum ſimplicibus, tum compoſitis, tum interiùs, tum exteriùs, quæ antiquorum, atque illuſtrium virorum teſtimonio iamdiu confirmata ſunt; tum verò, ſi quædam pauca ex infinitis ille ſeligat, neque pluribus vno tempore vtatur, quorum fortè copia confuſionem magis, quàm aliquid emolumenti afferre ſolet; ac poſtremò ſi diligenter animum aduertat, vt ne temerè, atque importunè, quibuſlibet tandem medicamentis vtatur, quod pleroſque facere nouimus, ſed ad ſummam ſemper rationem habeat loci, temporis, ordinis, & eorum omnium, quæ ad hanc rem iure pertinent. In quibus quidem medicamentis, ſiue antidotis exhibendis illud quoque prætereundum non eſſe duxi, maiorem omnino illorum portionem in curatione, quàm in præſeruatione exhibendam eſſe, cum peſtilentia laborantes maiore omnino præſidio indigeant, quàm qui integra adhuc ſanitate fruentes ab illa præſeruari cupiunt: id quod Gal. etiam animaduertit, qui quanti- *t. de Antid.* tatem antidoti, præſeruationis gratia, ſumi ſolitam ad quadruplum, & quincuplum in curando augendam, neque ſemel tantùm, ſed bis ſingulis quibuſque diebus aſſumendam eſſe voluit. Præſente iam humorum concoctione, quam ex lotio potiſſimùm dignoſcere licebit, ij poterunt educi aliquo medicamento leuiore, cuiuſmodi præ cæteris videtur eſſe rhabarbarum, tanquam venenis oppugnandis, & cordi roborando maximè idoneum. Sed & de ijs ſuperiori tractatione ſatis. Poſt hæc demum omnia vltimus reſtat, iſq; non exigui momenti ſcopus, vt membra læſa alterentur, permutētur, eorúmq; adeo vitia corrigantur. Quod perfici cum multis modis poſſit, præſertim nos conſequemur, ſi primas illas qualitates, quæ excedere videbuntur, temperare, ac remittere, ſpiritus exolutos regenerare, calorem naturalem, quoad eius fieri poteſt, roborare ſtudeamus. Hæc verò præſtant tū proba victus ratio, tum idonea quædā medicamenta, de quibus vtriſq; ſatis ſupérq; iam dictū eſt; neq; eſt vt eadem fruſtra ſæpius repetamus. Atque hactenus ſatis mihi videor dixiſſe de ratione tum præſeruandæ, tum curandæ peſtis, quando præcipua certè huius rei capita poſita ſunt, ex quibus

facilè

facilè vtriuſque ſibi comparare poteſt, vti reor, quæcunque deſiderari poſſe videntur.

Illud poſtremò tandem hoc loco erat nobis propoſitum, vt tractaremus de nonnullis morbis, & ſymptomatis, quæ maiori ex parte in peſtilentia ſolent euenire: Sed cum illa varia ſint, & multa, quæ omnia perſequi nimis operoſum, & longum eſſet, ex pluribus carbunculos, & bubones ſeligere, atque eorum curationem tradere ſtatuimus, quòd hæc cæteris magis frequentia ſint, & periculoſa. De maculis quidem, quas *petechias* vocant, pariter dicendum fuerat; ſed diffusè de ijs iamdiu tractauimus in curatione febris peſtilentis: ad quem locum huiuſmodi tractatio magis videtur pertinere. Itaque tractaturis de curando carbunculo, & bubone, illud primum memoria eſt repetendum, quod proprio libro diffusè ſtatutum eſt, totius peſtilentiæ ſummam non aliundè originem ducere, ac propriam formam conſequi, quam ex vehementi, inſigni, & ſingulari quadam humorum putredine, quos quidem vt pote naturæ noxios, infeſtos, ac maximam vim inferentes, omni adhibito conatu, aut extra corpus expellere, aut certè ad cutem, commune totius corporis emũctorium, aliáſq; partes ignobiliores tranſmittere illa perpetuò conatur, quemadmodum in alijs quoque venenis propemodum omnibus extra apparere ſolent maculæ, & alia indicia, de quibus tum alij, tum maximè Gal. loquuti ſunt.

6. de loc aff. Cæterùm, vt ſunt varij prorſus humores putridi, craſſiores, vel tenuiores, benigniores, vel maligniores, vt variæ ſunt corporis partes, quæ potiſſimùm laborant, vt demum natura, & vis magis, vel minus valet; ita multiplices, variæ varijs in locis, ac vario tempore apparent illorum eruptiones: quas ſi leues fuerint, & ſummam cutem tantum attingant, Græcis in vniuerſum ἐξανθήματα appellari nos exiſtimamus: nã hoc nomine, de quo noſtrates medici acriter diſputare ſolent, vt alio loco diximus, & φλυκταίνας, & ψυδράκια, & ἐπινυκτίδας, & κοιχλιῶας, & alia multa leuiorum tumorum genera comprehendi nos arbitramur. Si verò illæ ſint grandiores, aut planæ, aut aliquo tumore notabiles, varijs nominibus appellantur, phymata, eryſipelata, herpetes, anthraces, bubones, parotides: de quibus omnibus cæteri medici paſſim. Hipp. priuatim in peſtilenti ſua conſtitutione diffusè loquutus eſt. Porrò antequam huiuſmodi tumorum curationem aggrediar, illorum naturam indicare, ac propriam formam deſcribere decet, vt vnuſquiſque morbos grauiſſimos, & periculoſiſſimos agnoſcat, néve aliquis hac in re contingat error, vt fortè carbunculum, vel bubonem malignum, tanquam nullius momenti, & periculi malum negligamus, vel contrà alios tumores omnino leues, & ab omni periculo alienos, carbones, & bubones peſtilentes temerè, & turpiter cenſeamus. Atque hoc eo libentiùs facimus, quod hoc ipſo tempore, dum hæc ſcribimus, atque ita iubente magiſtratu, ſalubritatis vrbis munus medicum ſuſtinemus, ijs de reb. ſæpenumero diſputare, ac ferè digladiari mihi contigit aduerſus ignaros quoſdam, ne dicam inſanos, aut flagitioſos homines, qui aut quæſtu illiberali, & ſordido capti, aut morbo neſcio quo animi affecti, quamlibet maculam, & leuiſſimum quenque tumorem, vel homine alioqui perfectè ſano, ſine febre, ſine dolore ad ſummam ſine malo, carbonem, & bubonem peſtilentem nominare audent; adeo vt ciuitas Dei Opt. Max. beneficio iam incolumis atque ab omni morbo peſtilenti ferè libera quorundam nebulonũ malitia, qui diligentiam magiſtratus, & omnia in deteriorem partem interpretantur, apud vicinas vrbes, & omniũ maximè Illuſtriſ. Venetias adhuc malè audiat, & tanquam ſæua peſtilentia contaminata communi commercio ſit interdicta. Sed rem aggredior. Quem *carbonem*, ſiue *carbunculum* Latini, *anthracem* Græci, *prunam*, *& ignem perſicum* medici Arabes appellant: quanquam huius ætatis chirurgi ineptè, ac temerè anthracem peculiari nomine vocant, qui omnino eſt deterior, & malignior, & illum à carbunculo inſigni veneno, & malignitate diſtinguere ſolent. De carbunculo varijs in locis tractat Gal. quinam humores illum efficiant, quæ propria ſit illius forma, & quæ ſymptomata eum ſequantur, ſed nullibi magis accuratè, quàm libro *de Art. cur. ad Glauc.* ijs verbis, *Cum ſanguis admodum calidus, & craſſus eſt, in quamcunque partem confeſtim fluxerit, hanc exurit, vlcuſque cum cruſta efficit; quicquid verò circumſtat, inflammationem attollit feruentem, grauitérque dolentem. Vocatur autem huiuſmodi affectus carbunculus. Quod ſi influens ſanguis niger fuerit, craſſus, fæculentus ac feruidus, qualis eſt prior, admiſtámq; ſaniem quandam tenuem habeat, puſtulæ in cutis ſuperficie oriuntur his, quæ ex igne fiunt ſimiles, ſub quibus ruptis cruſtoſum vlcus inuenitur: eſt & hic affectus etiam carbunculus.* Ex quo loco, & alijs huic conſentientibus facilè vnuſquiſq; poteſt intelligere, carbũculum Gal. ex influente ſanguine nigro, craſſóq; ac fæculento, eodémq; feruente atq; impensè calido ortum ducere; cui ſi tenues quædam humiditates admiſtæ fuerint, puſtulæ quædam ambuſtis conſimiles per ſumma cutis excitari ſolent. quam certè inflammationem recentiores carbunculũ cum poſtula nominant. Quanquam verò carbunculus & citra puſtulam, puſtuláſve aliquando naſcitur, tamen omnibus in vniuerſum cruſtoſum vlcus fit. Diximus autem citra puſtulam, puſtuláſve, quoniam vna duntaxat interdum puſtula maiuſcula cum hoc morbo exoritur, ſæpius verò non vna tantum poſtula erumpit, ſed multæ exiles, veluti milij ſemina crebræ in particula reſidentes: quib. ruptis perpetuò cruſtaceũ vlcus prouenit, quale ferramenta candentia ſolent excitare. Porrò autem cruſta ipſa modò cinereum colorem, modò nigrorem quendam præ ſe fert, eóq; in loco leuari cutis non poteſt, ſed inferiori carni quaſi affixa eſt: caro circumiacens in ſummam, ac feruidam peruenit inflammationem, quæ colore nigreſcit, ſplendétq; bituminis, & picis modo, veluti ſi pluſculo rubro minus miſceas nigri: talis enim eſt color bilis exactæ atræ.

Carbunculus.

Lib. 2. c. 1.

Atque hæ quidem propriè videntur notæ carbũculi ex ipſo affectu deſumptæ: quibus deinceps accedit grauis, & moleſtus admodum laborantis particulæ dolor, perinde ac ſi vinculis eſſet vehementer conſtricta: neceſſariò quoq; qui ita ſunt affecti, febricitare nos exiſtimamus, quanquam alij aliter ſentiunt. Demúmq; laborantes, ſi carbunculus ſit malignior, nauſea quoq; & frequenti vomitu, ac omnimoda appetitus proſtratione, aliquando etiam tremore cordis, palpitatione, frequenti animi defectione, aliíſq; huiuſmodi verendis ſymptomatis miſerè torqueri conſueuerunt. Hæc nos ex Gal. pluribus in locis, ac Ioann. Tagaultio viro doctiſſimo, qui ferè omnia ex Gal. tranſcripſit. Porrò ex ijs iam facilè vnuſquiſque poteſt intelligere, in quanto errore verſentur non ſolum vulgares pleriq; omnes, ſed etiam medici quicunq; plures tumores quiduis aliud, quàm carbonis ſpeciem referentes, ab omni ſæuo ſymptomate, adeóq; ab omni periculo alienos, magna fronte, ac ſupercilio, carbones legitimos eſſe prædicant. Neſcio an aliquando mihi riſum magis quàm ſtomachum moueri contigerit, audienti imaginarios iſtorum carbones abſq; vllo præſidio poſtridie ſanatos fuiſſe. Quod ſi omnis carbunculus quouis tempore morbus eſt malignus, & periculoſus, vt ille peſtilentiæ tempore ſit longè malignior, & periculoſior, neceſſe eſt. *Carbunculorum* (ait Gal.)

14 meth. c. 10. 5. de med. ſig. c. 15. De temp. nat. 6. & al.

perſe

perpetuò eſt periculoſius affectus, nam ex vitioſis con-
6. Epid. ſect. 3. com. 12. *ſtat humoribus: quare nunc erat veriſimile fuiſſe per-*
nicioſiſſimum eum, qui vltra natiuam malignitatem,
etiam quam ſtatus afferebat, adiunctam haberet. At
verò ſi quis adhoc magis diſtinctè huius horribilis
morbi ſigna prognoſtica intelligere cupit, quanquã
omnis carbunculus morbus eſt acutus, & periculo-
ſus, omnium tamen peſſimus eſt Auic. & maximè le-
thalis, qui in emunctoriis, & prope membra princi-
3. 4. trac. 1. c. 7. lib 5. c. 28 palia enaſcitur. Sic apud Celſum ſi circa ſtomachũ,
ſiue œſophagum, faucesve ille incidat, ſubito ſpiri-
tum ſæpe elidit. Auic. pariter minus lethalis eſt car-
búculus, qui primùm rubet, deinde citrinus apparet;
qui verò liueſcit, aut nigricat, neminẽ ferè nõ iugu-
lat; nullus tamen ex ſua natura non periculoſiſſimus
cenſetur. Si demũ accidentia, quæ ferè hunc morbũ
comitari ſolent, plurimùm remittũtur, ſpes aliqua no-
bis promittitur: ſi verò magis atque magis ſemper in-
tendantur, & vehementiora fiant, tunc planẽ eſt de-
ſperandũ. Sed curationem aggredientes, prætermiſ-
ſa in præſentia congrua victus ratione, & aliis capi-
tibus, quæ ſuperiùs explicata opportunè huc ſunt
transferenda, ſi alij adſint ſanguinis mittendi princi-
pes ſcopi, ſtatim ab initio vena eſt incidenda, ſanguiſ-
que educendus vel ad animi defectum vſque: quæ
Gal. Auic. & omnium eſt ſententia. Quod ſi forte
minùs timidi nos tamen non audeamus, ſanguinem
certè copioſè mittere expedit, quãdo omnis ferè ſpes
ſalutis in hoc potiſſimũ præſidio poſita eſſe videtur.
Neque viros grauiſſimos in morbo omnium mali-
gniſſimo & venenoſiſſimo materiæ venenatæ reuul-
ſionem, & ad interna tractionem pertimeſcere vide-
mus, quam iſti in morbis peſtiferis venæ ſectione
fieri prædicant. Venæ autem ſecandæ electio ex la-
borante in primis particula nobis indicatur: ſi quidẽ
illud perpetuò eſt obſeruandum, vt vena è directo
pertundatur: vnde pro vario partis ſitu varia quoque
vena, modò ſuperior, modò inferior ſecari poteſt. Se-
cta vena, aut etiam primo quoque tempore plerique
omnes carbunculi ſcarificationem protinus aggre-
diuntur, & plagis quidem ſatis profundis. Alij cu-
curbitulis, hirudinib. ſuctu, medicamentis trahenti-
bus validiſſimis, ipſo demum igne, ac omni ſtudio
virus vniuerſum, & malignum humorem ad locum
carbone obſeſſum euocare, & allicere contendunt.
Quæ ſanè curandi ratio (vt dicã ingenuè quod ſen-
tio) ſi nullo adhibito iudicio, ac perpetuò admini-
ſtretur, mihi haud quaquam probatur. Etenim ſi ac-
cidat (accidit autem forte ſæpius) vt validè adhuc, at-
que affatim irruat fluxio, vrgeatque dolor vehemen-
tiſſimus, difficile, ne dicã impoſſibile fore arbitror, ſi
quis illico ad ſcarificationem, & inciſionem veniat,
ad medicamenta acerrima, atque alias huiuſmodi
violentas operationes, quin vnà totum malum exa-
ſperemur, ingraueſcat dolor, augeatur febris, maligni-
tati fiat acceſſio, ac denique mors immanis, & præ-
ſentanea conſequatur. Quare antequam ad hæc de-
ueniamus, dolorem primùm lenire, ac fluxionis im-
petum aliqua ex parte compeſcere decet. Quod pro-
fectò neque à Gal. diſciplina eſt alienum: quanquam
enim laboranti particulæ medicamenta valde repel-
lentia haudquaquam admoueri debeat, quæ omnis
alioqui incipiens inflammatio deſiderare videtur,
quando eiuſmodi fluxionem propter humoris craſſi-
tiem atque etiam malitiam auertere non licet, ne-
que tamẽ cõtra affatim affluere is humor ipſo Gal.
autore permittendus eſt. Itaque huic rei accommo-
data eſſe videntur illa remedia, quæ moderatè repri-
mendo, quoquo modo digerere, ſeu diſſipare poſ-
14. Meth. ca. 10. ſint. Talia occurrunt plurima tum apud antiquos, tũ
apud recentiores medicos; ſed Gal. in primis familia-
re eſt cataplaſma, tum quod ex plantagine cõficitur,
tum quod ex lente bis cocta conſtat, us admiſta mica
panis in furno cocti, qui quidem ſit nec omnino à
furfure purus, nec nimium eius habens. Huiuſmodi
cataplaſma recentioribus appellatur emplaſtrum de
arnogloſſa, cuius forma apud eos eſt talis. *Rec. arno-
gloſſi, lentium, panis furnacei an. part. æq. coquantur in
aqua.* Hiſ gallas addit Auicenna. Quod ſi nos præ-
terea addere velimus medicamentorũ malignitati reſi-
ſtẽs, puta ſcordiũ, ſcabioſã, aut aliud ſimile, hoc apud
me fuerit medicamentũ initio valde accõmodatum.

Aliud Auic. hac in re probatur cataplaſma, quod
conſtat integris duobus malis granatis minutatim
conciſis, in aceto decoctis, aut aqua acetoſæ. quod
certè præſtantiſſimum eſſe nos credimus, illóque
non ſolùm ad hunc vſum, ſed aliàs ſępiſſimè vti con-
ſueuimus. Qui plura huius generis medicamenta
cupit, apud alios copioſam eorum ſyluam ſibi facile
comparare poteſt. Si vnus maximè dolor vrgeat, vt
ſæpenumero eueniſſe vidimus, huius potiſſimùm, vt
diximus, habenda eſt ratio, aliquo adhibito medica-
mento anodyno, quod illum permulcere omnino,
& mitigare poſſit, quale eſſet lac recens cum pane
furfuraceo, ſucco plantaginis, ſcabioſæ, aut conſi-
mili. Sin autem dolor ſit remiſſior, & fluxior tardiùs
tibi moueri videatur, ſecta vena protinus eiuſmodi
tumorem ſcarificare expedit, plagis quidem ob infe-
ſtantis ſucci craſſitudinem ſatis profundis, quæ ni-
mirum, vt Gal placet, mediocribus ſint altiores. Cæ-
terum hoc tempore ſuper ipſum cruſtoſum vlcus,
atque eo magis, ſi membrum putreſit, valens aliquod
medicamentum, & quod vehementer exſiccet, im-
ponendum eſt, cuiuſmodi præter cætera Gal. maxi-
mè probantur trochiſmi Andronis, Muſæ, Paſionis,
vel Polydæ ad ſordium craſſitudinem vino aliquo
dulci, vel ſapa diluti. Noſtris chirurgis familiaria ſunt
vnguenta Ægyptiacum, Apoſtolorum, & alia huiuſ-
modi. Quo loco nulli non conſtat, in quanto er-
rore verſentur vulgares medici, atque omnium ma-
ximè veſpillones apud Lazaretum chirurgi perſo-
nam ſuſtinentes, qui curandis carbunculis ſolent ad-
mouere medicamenta, quæ concoquant, & pus mo-
ueant; quæ quidem non ſolùm importunè, ſed etiam
pernicioſè adhiberi, adeóque particulæ putredinem
angere docet Gal. Interea verò quia non modò par- *14. Meth. ca. 10.*
tis laborantis ratio habenda eſt, ſed etiam proxima-
rum, & circumiacentium, ne ſcilicet qui iam fluxit
humor venenatus illas quoque inuadat, & depaſca-
tur, vicinæ vndique partes medicamentis refrigeran-
tibus, exſiccantibus, adſtringentibus ſtudioſè ſunt
cuſtodiendæ; vulgo defenſiua appellant. Tale eſt
vnguentum, quod ex bolo Armena, ſanguine dra-
conis, ſucco plantaginis, portulacæ, oleo roſaceo,
myrtino, aceto, & aliis id genus medicamentis parari
poteſt. His vndique præſidiis aduerſus tantum ma-
lum agendũ eſt; quæ ſæpius die noctúque ſunt per-
mutanda, quo validius ſuum munus perficiãt. Quod
ſi hæc parum proficiant, ad acriora adhuc, quæ ignis
vires habeant, & poſtremò ad ignem ipſum deue-
niendũ eſt: ſiquidẽ autore Hipp. *extremis morbis ex-
trema exquiſitè remedia optima ſunt; Et quæcunque
medicamentis non curantur, ferrũ curat: quæ verò fer-
ro non curantur, ignis curat: quæ autem igne non curan-
tur, ea exiſtimare oportet immedicabilia.* Cæterũ cru-
ſtam, quæ ſub erodentibus medicamẽtis ſequi ſolet,
accommodatis auxiliis à viua carne euellere, & radi-
citus extirpare oportet. Demum ceſſante iam inflam-
matione, quod ſupereſt vlcus, primùm detergeri, tum
medicamentis implentibus curari, ac poſtremò ſicuti
reliqua vlcera ad cicatricem perduci debent. Ho-
rum autem omnium medicamentorum materia tum
apud libros de re chirurgica, tum ipſo vſu ſatis vni-
cuique patet, vt de illa hic nos longiùs tractare non
oporteat. Inter ſimplicia medicamẽta, quod poſtremò
hoc loco prætermittere nolui, cõſolida maior inter duos

lapides contrita magno quodam (vt nonnulli referunt) miraculo, carbunculum ſanat, & ex toto intra vnum diem interimit, ita vt nulla deinceps curatione egeat, præterquam ea, quæ communis eſt aliis vlceribus. Miranda etiam narrant alij de ſcabioſa, ſi credere fas eſt, nempe quòd comeſta, vel ex vino pota internos omnes tumores, in primis verò carbunculum ad exteriora protrudit, & inſenſibiliter diſſoluit, diſcutitque. Atque hactenus de carbũculo ſatis.

Bubon. Bubon nomen Græcum à noſtris ſuſceptum, Galeno tum paſſionem ipſam, tum patientem particulam ſignificat. Nam teſte Phauorino, medici hoc nomine duo notare ſolent, locum, qui in flexu femoris eſt ad partes genitales, & phlegmonem in partibus laxis, quas adenas, ſeu glandulas vocant; quocunque in loco fuerit, auribus, alis, collo, cubito, ſed maximè omnium in inguine: quanquam enim glandulæ omnes propter ſui imbecillitatem inter omnes corporis partes maximè opportunæ ſunt fluxionibus, potiſſimùm tamen tales cenſendæ ſunt, quæ ſitæ ſunt ad inguina, quod præter natiuam imbecillitatem accedat etiam motus huius partis frequens, vehemens, ſitus decliuis, & redundans iis in partibus ſemper humiditas, vnde facilè admodum & promptè incurrunt in tumores, quos ſpeciatim eodem cum ipſa parte nomine bubones appellant. Cum autem bubonum duæ ſint differentiæ, primæ ſumptæ à cauſa efficiente, vel exteriore, ac manifeſta, vel interiore, ac recondita, priorum generationem in vniuerſum præclarè Gal. tradidiſſe videtur libro methodi medẽ-

Lib. 13. c. 5. di. *Memoriæ tenendum* (ille inquit) *vtpote ſæpe à nobis demonſtratũ ſuperuacanea, quæ à valentiorib. partibus ob redundantiã, vel qualitatem expelluntur, ea in imbecilliores* procũbere, atque hinc accidere, vt glandulæ, quas adenas vocant, facilè fluxiones recipiant, & maximè quæ rariores natura ſunt. Quippe valentius eſt arteriarum, & venarum, & neruorum, & muſculorum robur, imbecillius autem, ac forte prorſus nullum, corporum, quæ glandularum ſunt naturæ. Sic igitur fit, vt & propter vlcus, quod in manus, aut pedis digito fit, eiuſmodi glandulæ in inguinibus, & alis tum intumeſcant, tum phlegmone occupentur, cum defluentem ad vltimos artus ſanguinem priores exceperint. Quinetiam in collo, & ſecus aures ſæpenumero glandulæ iis, quibus in collo, capite, vel aliqua vicina parte vlcus eſt natum, intumeſcunt. Nominant autem ipſos adenas, cum ſic intumuerint, bubones, quicunque euidenti, & externa cauſa fiunt, magna ex parte innoxij ſunt, febreſque non alias excitare ſolent, quàm diarias. Contra verò ſi latente, & interna cauſa oriuntur, plerunque ſunt perniciosi, vt pote quos veriſimile eſt fieri ex inflammationibus viſcerum, aut maligna, venenata, peſti-

4. Aphor. 55. lentique putredine. Vnde eſt aphoriſmus Hippocratis. *Febres in adenum tumoribus ortæ omnes malæ, præter diarias.* Primùm autem (vt de carbunculo diximus) ſigna ſtudioſè ſunt inquirenda, quæ bubonem peſtilentem ab altero non peſtilenti ſeparent: ne magna cum artis infamia morbum alioqui ſalutarem mortiferum, aut non minori cum Reip. periculo, morbum mortiferum ſalutarem eſſe exiſtimemus. Siquidem certo certius eſt, nonnullos aliquando fieri bubones ex cauſa externa, quales ſunt autores febris diariæ, ab omni prorſus periculo alienos, nonnullos item ex cauſa interna, quales ſunt autores febrium putridarum, & malignarum, ab omni peſtis ſuſpicione remotos; qui turpiter inter ſe, turpius cum peſtilentibus commiſceri non debent. At verò quanquam huiuſmodi diſtinctio difficilis, & obſcura nonnullis videri poteſt, ſi memoria repetamus, quæ priore libro morborum peſtilentium indicia ſtatuta ſunt, ſatis facile, certumque nobis hac de re iudicium ferre licebit. Itaque vt pleraque alia prætermittamus, quę de huiuſmodi ſignis afferri poſſent, Quando peſtilen. bubones hoc in primis nomine peſtilentes eſſe exiſtimabimus, ſi illi ſint vulgares, & pernicioſi. Illud facile demonſtrabit temporis conſtitutio; hoc morbi malignitas, quantum quidem ex propriis ſignis intelligere licet: quæ duo maxima, & præcipua ſigna perpetuò ſunt coniungenda, ne forte (quod pleriſque hoc præſertim tempore eueniſſe vidimus) bubones vel ex cauſa externa oriundos, vel alioqui ſine vllo periculo, pernicioſos, ac peſtilentes nulla ratione credamus. Porrò apparentes bubones, tum alia, tum particulatim partes corporis præ aliis laborantes, & à ſe noxios humores protrudentes ſolent indicare: Etenim ſi in collo, aut auribus apparuerint, cerebrum; ſub alis, cor; in femore, & inguinibus, iecur potiſſimùm laborare oſtendunt: de quibus Hippocrates. *Abſceſſus veluti bubones ſigni-* 6. Epid. ſec. 2.
ficant partes, à quibus erumpunt. Cæterum prætermiſſo in præſentia bubone non peſtilenti, quacunque tandem ex cauſa ille ortum habeat, de peſtilenti nobis dicendum eſt. Et primùm quidem illud omnibus ſatis compertum eſſe debet, huiuſmodi tumores, & materias, ad quamlibet partem à natura transmittantur, vt de carbunculo diximus, nuſquam, & nunquam ad interiores partes repellendas eſſe, namque (vt ne huius rei magis determinatam, & nulli non perſpicuam rationem afferamus) Ga- 6. Aph. c. 45.
len. cenſet non ſolùm bubonem, ſed aliud quodcunque malum in vniuerſum, quod ex profundis, & principibus partibus transfertur ad cutem, bonum eſſe tum ſignum, tum cauſam; ſi verò contra ad interiora, & profunda transferatur, malum: vt non ſatis mirari poſſimus, quamobrem inter cæteros Auicenna præſidiis aliquando refrigerantibus, & adſtringentibus vti non vereatur, præter rationem, præ- Tertia. 4. tractat. 1. c. 13.
ter Galen. diſciplinam, addo & particulare ipſius decretum, quo monet omnibus in inflãmationibus ab 1. primi doct. 1. cap. 1.
initio adhibenda eſſe medicamenta, quæ refrigerare, & reprimere poſſint, demptis iis quæ ſunt de materiis (vt ipſe loquitur) quas principalia membra expellunt. Immò verò videtur omnis ratio perſuadere, iuuandum eſſe naturæ motum, atque pro virili enitendum, vt à nobilioribus, & internis partibus venenum omne trahamus ad ignobiliores, & externas. Vnde plerique omnes medici cucurbitulis, ſcarificationibus, medicamentis validiſſimis, & vrentibus, igne ipſo, totis viribus nituntur, atque contendunt, vt venenatam materiam euocent, atque huiuſmodi tumores protinus aperiant. Quam certè curandi rationem (vt dicam liberè quod ſentio) non vndique probare poſſum. Illud equidem ante omnia diligenter animaduertẽdum cenſeo, an hac in re natura dominetur, an magis ſit domina, vel, vt medicè loquimur, an motio critica ſit, an ſymptomatica. Cum enim morbi omnes, qui non ſine contentione, & certamine naturæ finiuntur, autore Gal. aut per excretionem, aut per abſceſſum, criſim faciant, eadem certè ratio videtur ſtatuenda bubonum, & cæterorum abſceſſuum. Generalis autem eſt lex tum in excretionibus criticis, tum in abſceſſibus iamdiu tradita, & confirmata, quòd quæ optima ſunt, natura monente fiunt, diebus criticis, non ante ſtatum, & coctionem, & ſubito ægrum liberant: peſſima contrà, ſine motione naturæ, ſiue ordine dierum criticorum, tum in principio, tum in incremento, & ſine vlla coctione apparent, & ſubitò ægrum eripiunt. Quam infelicẽ criſim conſtat inter omnes aut perpetuò, aut certè maiori ex parte in peſtilentia fieri. Quod ſi ita ſe res habet, quemadmodũ certè huiuſmodi abſceſſus nulla ratione repellendi ſunt, ita aliorũ propè omniũ ſententiã vniuersè probare nequeo, vt protinus, & nullo adhibito iudicio inciſionibus, ſcarificationibus, hirudinibus, igne,

&

Digitized by Google

& quocunque violento modo violentum hunc motum iuuare velint: quando huiuſmodi præſidia ſine vllo emolumento, & præter naturæ inſtitutum adhibentur, miſeréque ægros mirum in modum torquent, & affligunt, ſæpeque etiam in maiora pericula trahunt, vt de carbunculo modò diximus. Quamobrem apparente bubone primùm quidem ſi adhuc fluxio perſeuerat, & vehemens vrget dolor, ſedulo hunc aliquo anodyno medicamento appoſito mitigandum ac liniendum eſſe arbitror. Non hic fruſtra repeto, quæ de totius corporis prouidentia ſuperiùs diximus, quæ opportunè ad hunc locum ſunt transferenda. Anodyna medicamenta, atque huic vſui accommodata nota ſunt, & vulgaria, ol. amygdalarum dulc. chamæmelinum, anethinum, roſaceum compl. pinguedo gallinæ, anatis recens, & alia huiuſmodi: quibus ſi quod adderetur medicamentum malignitati reſiſtens, ſcabioſæ ſuccus, meliſſæ, cichorij, borraginis, pentaphylli, ol. è ſcorpionibus, atque illud maximè Carauitæ, de quo ſuperiùs facta eſt mentio, ol. è viperis, quod pariter admirabilem hac in re vim habet, hoc apud me eſſet medicamentum initio valde accommodatum. Leniro aliqua ſaltem ex parte dolore, mox ad ea medicamenta accedendum eſt, quæ valentiùs attrahere, & materiam coquere poſſunt, quale eſſet emplaſtrum ex cæpis, rad. althææ, liliorum alb. decoctis, vná cum ol. roſaceo, pinguedine gallinæ rec. & modico fermenti, iis certè non omiſſis, quæ malignitatem reſpiciunt, oleis, aut ſuccis enarratis, pulu. ſcordij, ireos, ariſtolochiæ, ror. & aliis id genus.

Neque plures huiuſmodi medicamentorum formæ huc importunæ ſunt afferendæ, quòd illa ferè ſint vulgaria, & à pleriſque omnibus copioſè tradita. Si qua in loco ſigna coctionis appareant (neque enim ſecus agendum probo) ille quamprimum incidendus eſt. quamuis non omnino perfectam planè coctionem præ ſe ferat, qualem aliàs expectare ſolemus. At verò aperto iam bubone, in promptu ſunt medicamenta, quibus ille purgandus eſt, atque abſtergendus, tandemque ad cicatricem perducendus, vnguentum Iſis cum cærato roſaceo, emplaſtrum diapalma cum ol. roſaceo non ſine aliqua ex iis, quæ diximus, oleis, ſuccis malignitati aduerſantibus, & aliis huiuſmodi, quæ apud chirurgos familiaria ſunt, & manifeſta. Denique hæc ſententiæ noſtræ ſumma eſt, hos tumores non admodum grauiter, & aſperè tractandos eſſe, tam incipientes, quàm declinantes, cum perpetuò nos oporteat operam dare, vt naturam iuuemus, ac foueamus, nullo pacto magis vexemus, & labefaciamus; illa namque ſola, & vera

6. De ſimpl. med. eſt morborum omnium medicatrix. Ad curandos bubones in vniuerſum nonnullis maximè probatur aſter Atticus, qui propterea, & *bubonion*, noſtris *inguinalis* dicitur, non ob id tantum, vt Galeno placet, quòd illitus, ſed etiam quòd ſuſpenſus bubones ſanare creditur.

Lyſimachia. Ruellius parentum noſtrorum tempeſtate medicus nobiliſſimus ſummopere laudat lyſimachiam, de qua refert hiſtoriam, quam huic loco libet inſerere, quod eius mentionem à nemine factam video.

3. de natur. ſtirp. cap. 78. *Audiui* (inquit Ruel.) *de quibuſdam ruſticis, cum apud Cenomanos peſtilentia paſſim graſſaretur, multóſque ſubita morte raperet, tandem ex herba quadam, quam mihi demonſtrarunt, remedia quæſiuiſſe, qua liberatos peſte plurimos affirmabant. Namque alrius paulo ſupra panum, qui iam intumuiſſet, ad alligata deorſum peſtilens virus impellebat, collectúmque tandem inibi rurſum regredi, & principes partes repetere non patiebatur. Sic modico ſubiecti membri damno reliquum ſeruabatur corpus. Inde ruſticis peſtiboſa, ſiue quod idem eſt, peſtifuga cœpta eſt appellari. Sed quæ ab iis demonſtrata mihi fuit, nullis diſſentientibus nota lyſimachia erat. Cuius miraculi nullam potui rationem inire, niſi quod forſitan ſuo inſpiſſatu, & adſtrictionis munere, quo pollet, venenum ad ſubditas partes exprimens excluderet.* Ille hactenus. Atq; hæc (vt arbitror) de præſeruatione, & curatione peſtilentiæ generatim à nobis tradita ſufficere poſsũt; vt modò illud vnum ſupereſſe videatur, vt poſtremo hoc loco agendum ſit de variis peſtilentiæ generibus, vt variæ illá cauſæ ſolent excitare: qui ſecundus ſcopus nobis ſuperius ex Gal. propoſitus eſt: quandoquidem à cauſa tum præſeruando, tum curando præſidiorum diſtinctio potiſſimùm ſumitur, cum alia præſidia cõueniant, quando aër eſt corruptus, alia quando intemperie affectus, alia quando purus eſt, ſed aliunde peſtis importatur, & malũ ſolo contagio cõtrahitur, vel alia de cauſa ortum habet. At verò cũ vniuerſa hæc tractatio nimiùm ſit producta, & quidẽ neſcio quomodo præter noſtram delibcrationẽ, adhuc longius eam producere non libet. Atque hoc equidem eo libentiùs facio, quod hanc partem doctiſſimus Agricola pręter cęteros accuratiſſimè ſit perſecutus; ex quo potiſſimũ vnuſquiſque magis diſtinctam. & & integram huius rei intelligẽtiam ſibi facile poteſt comparare. Namque nemo eſt qui neſciat quod à 1. de diff. feb.
Gal. etiam traditum eſt, vt initio libri indicauimus, ſingulas cauſas morbificas perpetuò, ac diligenter animaduertẽdas eſſe, quo in primis nomine morbos committere, & inferre ſoleant, vt opportunè illis reſiſtere poſſimus, ſatis intelligentes, corpora, quæ cauſis conſentiunt, cuicunq; periculo facile ſubiici, quæ autem eis repugnant, aut nullo modo, aut difficilè ſuperari. Veruntamen vt tractatio noſtra pręſenti peſtilentiæ ſit magis accõmodata, (quæ in primis propoſita mihi eſt ſcribendi ratio quæ ſummatim præſidia ſint hoc tempore opportuna, particulatim verò, quã opportuniorem, & ſecuriorẽ purgandarũ rerũ, & ædiũ rationẽ, eſſe nos exiſtimamus (quod priore libro ſumus polliciti) hic demũ, quaſi parergon, ſubiicere ſtatuimus: ſiquidem in peſtilentia ex contagio, qualem hanc noſtrã fuiſſe nõ dubitamus, ſatis compertum eſt hanc rem maximi momẽti eſſe, atque in huiuſmodi munere maximã illius tum præſeruandę, tum curandæ partem conſiſtere. Veſpillones, & qui in huiuſmodi opere verſari ſolent, certis quibuſdam ſuis perfuſionibus, lotionibus, ſuffitibus, ex thure, myrrha, pice, ſulphure, reſina, bitumine, lapide gagate, & aliis id genus magna ex parte fœtidis medicamentis tum domos, tum ſupellectiles infectas purgare conſueuerunt. Quæ certè purgandi ratio non ſolùm vulgo, ſed etiam à doctis hominibus recepta, ac longiore iam vſu confirmata nõ debet improbari. Ego verò magis accommodatè, atque ex veteri diſciplina vnis medicamentis odoratis illud præſtari cenſeo: quandoquidem magnũ Hipp. legimus (quod antea notauimus) aërem peſtilentem Athenis puriorem effeciſſe, ac peſtiferos quoſque halitus diſſipaſſe, igne paſſim accenſo, qui non ſolum ex ſimplici materia conſtaret, ſed bene olentes coronas, & flores haberet, atque vnguenta quàm pinguiſſima, & id genus alia bonũ odorẽ fundentia. Atq; hic profectò purgationis modus valde rationi videtur conſentire. Cum enim ſatis conſtet fomites peſtilẽtes ſiue in aëre, ſiue vbicunque illi reperiantur. eſſe procul dubio ſordidos, & putridos, tantum abeſt, vt fœtida, & malè olentia ſorditiẽ, & putredinẽ tollere, vt cõtrà, vtranque magũ fouere, & augere poſſe videantur. Si qui- 2. prim. doct. 2. cap. 29.
dẽ nemo eſt qui neſciat (quod particulatim animaduertit Auic.) quam fœtidi odores ſint aduerſarij, & hoſtes caloris innati, ſpiritus, & membrorũ principũ, quamque illi fere proximè accedant ad putredinem. Quare eruditi omnes medici tum præſeruando, tum curando à rebus omnibus fœtidis, & malè olentibus ſtudioſè cauendũ eſſe docent, & ſpeciatim admonẽt abſtinendum eſſe à lignis, quæ igni impoſita tetros,

& fœtentes huiuſmodi vapores ſolent emittere, qualia ſunt ficus, nuces, buxi, & ſimil. Vnde, quod priore libro admonuimus, neque illorum ſententiam probare poſſumus, qui ad præcauendam peſtilentiam caſtoreum, ſulphur, & eiuſmodi fœtida ſecum ferre, geſtare ac familiariter odorari ſolent: quæ tantum abeſt, vt aërem puriorem reddant, & ſpiritus recreent, quod hac in re eſt maximè expetendum, vt magis vtrunque perturbent, & contaminent. Quam igitur peſtilentis purgationis rationem magis accommodatam, tutámque, & veteri diſciplinæ magis conſentientem eſſe nos arbitramur, & quam priore libro indicauimus, in præſentia repetere, & breuiter explicare non grauabimur. Quod itaque ad infectas domos pertinet, illas potiſſimùm emundari, & purgari cenſeo, ſi primum diligenter amota omni ſorditie, patentibus vndique locis omnibus aëris, ventis, & Soli diutius illæ die, noctúque ſint expoſitæ. Tum verò ſi ſuffitibus, lotionibus, perfuſionibus odoratis, de quibus antea diximus, in primis autem igne aſſiduo, atque eo quidem ex lignis, aut præterea medicamentis bene olentibus foueantur. Hac enim ſimplici, & facili ratione peſtilentes quoſcunque vapores, & fomites quocunque in loco diſſipari, ac diſſolui non dubitamus. Quod ſi quis aliud efficacius præſidium deſiderat, inter cætera omnia, quæ paſſim afferri, & vſurpari ſolent, nullum mea quidem ſententia præſtantius & ſecurius excogitari poteſt, quàm ſi calx viua in infectis cubiculis multa aqua madeat, & illa deinceps parietes, & ſingulæ partes oblinantur: quandoquidem partim fumo illo acerrimo partim obducta calce non ſolum veriſimile eſt, ſed etiam neceſſarium, vt quicunque tandem, & quanticunque peſtilentiæ fomites diſſipentur, & ad nihilum deducantur: id quod apud nos longiori iam, & certa experientia confirmatum eſt. Maius profectò, ac difficilius negotium faceſſunt res, & vniuerſa ſupellex. Atque illud ante omnia ſæpe, diuque diſputatum eſt, an expediat omnia protinus igne conſumere. Hoc enim certo eſt certius, nulla ſecuriori ratione quancunque peſtilentiæ ſobolem facile, & ſemel diſſipari, adeóque ab imminenti periculo Remp. liberari: inde verò præterquam quod ſine ingenti rei familiaris iactura, & effuſo ſumptu hoc fieri non poteſt, aliud preterea graue accedit periculum, & ferè certa ſuſpicio, ne pleríque omnes iacturam tantam iniquo animo ferentes, multas res malitioſè abſcondant, atque huc illuc diſtrahant; quo quidem nullum magis euidens periculum, & ad longè, latéque propagandam peſtem magis accommodatum inſtrumentum excogitari poteſt. Qua in re in eam ego ſententiam facilè venio, quo tempore lues incipit, neque multi iam laborant, nullum prudentius & vtilius conſilium iniri poſſe quàm ſi protinus omni adhibita diligentia ſeuerè omnia comburantur; ſed ita quidem vt ex autoritate magiſtratus inopes, & miſeri homines quocunque damno, & iactura liberaliter, & piè reſarciantur: quandoquidem ſi ita fiat, nullum iam periculum poteſt imminere, vt illi quicquam occultent, vel diſtrahant; immò verò ipſi ſponte, & hilarè omnia offerent, vt ita res ab omni prorſus periculo ſit aliena. Atque vtinam initio Auguſti, quo tempore paucis quibuſdam, & iis certè humilibus, miſeriſque domibus infectis, adhuc res ferè erat integra (de qua deliberatione coram ſummo magiſtratu, & magna ciuium corona grauiter actú eſt) mea Vicentia prudentiſſimum, ac ſaluberrimum huiuſmodi conſilium ſuſcepiſſet, forte enim radicitus malum ſemel fuiſſet euulſum, neque tot deinceps homines miſerè interiiſſent, neque ciuitas tantam publici, priuatique æris iacturam feciſſet. Sed diuinæ voluntati, ac prouidentiæ acquieſcendum eſt. At verò ſi altiores mali radices iactæ fuerint, vel magis ſi fructus grandiores, & copioſiores ſint editi, vt plurimæ iam domus ſint infectæ, iam non amplius igni, & comburendis rebus omnib. locum ſupereſſe nos arbitramur; non modò propter notabilē, ac propemodum infinitam rei familiaris iacturam, & ſumptus mirum in modum effuſos, ſed etiam quod vix, & nō ſine multiplici periculo alia præſto eſſe poſſint, quæ ad huiuſmodi vſum ſunt neceſſaria.

Itaque hoc tempore aggredienda eſt omnino rerum infectarum expurgatio, præparatis primùm locis, & domibus operi accommodatis, fidiſque adhibitis miniſtris, vt ſi fieri poteſt, longè abſit omnis dolus, & impoſtura.

Primùm autem intelligere oportet, quænam illa ſint, quæ peſtilenti labi ſint obnoxia, adeoque purgatione opus habeant: namque hac in re noſtris veſpillones, aut veriùs nebulones impudentiſſimi, non ſolùm ſuperſtioſè, ſed etiam malitioſè nobis imponere, atque omnia perturbare, & contaminare ſolent. Quod quidem vna quàm maximè experientia determinandum ac ſtatuendum eſſe videtur. Etenim quanquam neque deeſſe poteſt aliqua ratio, quæ hoc ipſum demonſtret, cum videamus contagium communicari iis corporibus tantùm, quæ quadam meatuū raritate aërem excipere poſſunt, ex iis tamen plurima, qualia potiſſimùm ſunt alimenta ad ſuſtentandam vitam hominis deſtinata, licet rariora, & ad recipiendum aërem idonea, certum eſt nullius contagij eſſe capacia. Itaque res quæ facilè, & omniū maximè peſtiferam labem tum ſuſcipere, tum aliis communicare ſolent, illæ enumerantur, lana, xilon, ſiue goſſipium, linum, canabis, ſericum, omnis tela, & quæcunque ex iis aliqua ratione, & quocunque modo confici poſſunt. pelles, plumæ, & & pennæ omnes, & alia, ſi quæ ſunt, huius generis. *Quæ peſtem ſuſcipere & communicare ſoleant.* Porrò, quæ viua, & currenti aqua imponi, in eaque diutius conſeruari, vel adhuc magis quæ communi lixiuio, aut præter cinerem addito alumine, aut etiam calce viua lauari, & mundari poſſunt, illæc omnia tutò, facilè, ac breuiter vna, vel ad ſummum altera lotione præclarè expurgari videntur. Quæ autem aqua mergi, & lixiuio lauari non patiuntur, qualia præcipuè ſunt ſericū, & ex ſerico tela contexta, multa etiam ex lana, pelles, & alia huius generis, hæc diutius aëri, & ventis, potiſſimùm Aquiloni expoſita, aſſidua & diligenti motione, agitatione, fulligatione, abſterſione, vel Gal. teſtimonio perfectè mundari, & ab omni putredinis, & contagionis periculo liberari cenſeo. *3 Epid. 3. cap. 1.* Quod ſi præterea aliqua etiam ratione illa ſuffire velis, non certè rebus malè olentibus, vt vulgo fieri ſolet, ſed magis odoratis, de quibus aliàs ſatis diximus, illud profectò importunè fieri cenſendum non eſt. Nonnulli telas ſericas, pelles nobiliores, & alia huiuſmodi ſabulo, & arena tenuiori cooperire vndique, atque (vt audio) non infeliciter diutius fouere conſueuerunt. Sed vt ſemel dicam quod ſentio, cæteris omnibus purgationibus illam ego rationem facilè antepono, ſi res infectæ, quæ aqua, & lixiuio mundari nequeunt, vt diximus, Soli, aëri, ventis diutius exponantur, atque omni adhibito ſtudio ſæpius quatiantur, & ab omni ſorde mundentur. Quo demum loco id prætériiſſe nolo, veſpillones temerè & malitioſè ſupellectiles perperuò tanquam vniuerſè contaminatas purgationi ſubiicere: ſi enim accidat (accidit autem ſæpiſſime) vt ſiue ſtudio, ſiue forte quiſpiam certo in cubiculo habitans inficiatur, multiſque antea diebus alias partes domus, & ſupellectilem alibi poſitam & accuratè obſignatam ne viderit quidē, quis iure dubitet cætera omnia cubicula, & res vniuerſas in eis aſſeruatas eſſe ab omni labis ſuſcipione liberas, & nulla expiatione opus habere? Cæterū præter hæc, quæ modo poſita ſunt, quæcunque alia ſupellectilis nomine comprehendi, aut alioqui ad

communem

communem vſum familiariter adhiberi ſolent, ea ferè omnia nullum peſtilens virus ſuſcipere, & ab omni contagij ratione libera eſſe nos exiſtimamus: qualia ſunt metalla omnia, & quæcunque effici ex eis, & formari ſolent, lapides quicunque, nec non vaſa omnia ex terra confecta, grana vſui hominum, & beſtiarum deſtinata, triticum, far, hordeum, milium, panicum, ſpelta, faba, cicer, piſum, oriza, & cætera huiuſmodi. Fructus omnis generis, pyra, poma, citonia, granata, nuces, auellanæ, piſtacia, amygdalę, fici, vua, & alia multa huius generis; carnes tum crudæ, tum coctæ tum recentes, tum ſalitæ, vinum, aqua, oleum, acetum; quibus demum addere licet aromata, & medicamenta tum ſimplicia tum compoſita, quæ, quòd multa ſint, & ferè infinita, longiori catalogo non ſunt commemoranda, vt facilè hinc homines intelligere poſſint, non ſolùm ſuperſtitioſè, & fruſtra, ſed etiam temerè, & ſine vlla ratione, res plurimas ſæpenumero perturbari & confundi, quas nulla purgatione, & correctione opus habere certum eſt. Plerique hoc in loco ſatis curioſè quærunt, quodnam deſcribendum ſit determinatum temporis ſpatium, quo tum ædes, tum aliæ res expurgatæ poſſint in priſtinum vſum reuocari. Qua in re mirum eſt, quàm varia, quàm ab omni ratione aliena recitentur, atque ſtatuantur, vt non deſint, qui ad ſeptimum annum huiuſmodi iudicium protrahant. Plurimi ſexageſimum, & quadrageſimum diem terminū ſtatuūt.

Hæc mea eſt ſententia, ſi quàm optimè, & diligentiſſimè res quælibet, aut domus expurgentur, atque emundentur, eo quo nos diximus modo, tum breuiore fortaſſe tempore, tum vigeſimo certè, aut vigeſimo quinto die illas fore ab omni periculo alienas. Quod ſi quis in ſe incerta & quæ ſola experientia nititur, tutiores partes, atque communiorem medicorum opinionem ſequi maluerit, is poteſt quadraginta dierum ſpatio eſſe contentus.

Hic prudens, & ſciens multa prætereo, quæ tum diuturno vſu iam omnibus ſunt in promptu, tum ex hiſtoriis, quas nos initio retulimus, ſatis vnicuique poſſunt eſſe comperta: peregrinos homines locis infectis ad nos venientes ſeuerè eſſe arcendos, ipſa iam peſtis ſuſpicione propius accedente, potiorem domeſticæ rei partem eſſe aut in tutiorem locum aſportandam, aut certè proprio earumdemmet ædium loco occludendam: vrbem ab omni cœno, & immunditie penitus expurgandam, atque ab omni tum difficultate, tum prauitate annonæ liberādam: ægrotos vna cum infecta ſupellectile extra ciuitatem mittendos; & ſi quæ alia ſunt id genus.

Neque enim mens noſtra eſt facilia iſthæc, & vulgata longiùs perſequi. Non equidem prætereo conſilium ſequeſtrandæ vrbis, aut alterius loci malè affecti, quod in omni peſtilentia, quæ ex ſola contagione oriatur, tum ſaluberrimum, tum neceſſarium eſſe nos exiſtimamus: id quod Vicentiæ, Mediolani, & aliis in locis (vt audio) in primis confirmauit experientia, & ſi vllibi minorem opem, & auxilium præſtitiſſe compertum eſt, illud forte aut incuria, aut dolo hominum, aut annona deficiente, aut ædibus huic vſui non ſatis accommodatis, aut alia de cauſa factum fuiſſe exiſtimandum eſt. Atque ego quidem planè ſum neſcius, an alia opportunior, & verior tanti mali auferendi ratio inueniri, aut excogitari potuerit.

6. Epid. ſect. 7. in princ. Sic apud Hippocratem legimus in quadam peſtilentia eos, qui domo ſe cōtinebant, aut non fuiſſe cōtaminatos, aut leuiter; vnde ſcriptum reliquit, mulieres nobiles domo non exeuntes minimè laboraſſe, contrà ancillas, quæ prodirent in publicum, fuiſſe malè affectas: quanquam enim propter aëris vitium id maximè eueniſſe ille doceat, quod quicunque ſe domi continerent, non ita ſeſe aëri exponerent, quod in præſentia periculum non imminet, nō eſt tamen, quin alias rationes præterea nos addere poſſimus. Quandoquidē homines domo non exeuntes non ita ſe defatigant, neque incaleſcunt, forte etiam magis accurata vtuntur viuendi ratione ſed in primis à cœtu hominum abſtinentes, vt omnē contagij, atque adeo totius mali cauſam declinent, neceſſe eſt: vt Hector de Feraſmuſchis Iureconſ. nobiliſſimus, qui ſingulari in patriam charitate toto hoc triſtiſſimo peſtilentiæ tempore publicum munus conſtanti animo ſuſtinuit, atque vniuerſæ huius tragœdiæ non modò ſpectator, ſed actor propemodū perpetuus extitit, grauiter dicere ſolear; ſi forte accidat (quod Deus Opt. ac miſericors auertat) vt huiuſmodi iterū calamitas nos aggrediatur, cæteris poſthabitis humanis conſiliis, iis duntaxat duobus præſidiis publicæ, & priuatæ ſaluti conſulendum eſſe: altero, vt omnes quibuſcunque exeundi facultas conceditur, protinus vrbe exeant; reliquo, vt quicunque exire nequeunt, ſine vlla cunctatione ſequeſtrentur, & omnis commercio locus auferatur.

Atque hæc de peſte nobis in præſentia ſint ſatis. Quam tractationem abſoluimus 3. Calend. Aprilis M. D. LXXVIII pridie Paſcha: quo temporo (vt verè dicamus) ciuitas, quanquam forte in vniuerſum, atque ex toto ab huiuſmodi lue non eſt libera, Dei tamen Opt. beneficio iam ita ſe habet, vt ſperandum ſit, ac pro certo habendum, illam non ſolùm à malo, ſed etiam à ſuſpicione mali breui liberam fore.

ALEXANDRI MASSARIÆ VICENTINI,

TRACTATVS II.

De affectibus Renum, & Veſicæ.

ALIAS docuimus in tertio infimo ventre abdominis plures partes contineri, quarum aliæ coctioni & diſtributioni alimentorum, & potionis; aliæ expurgationi excrementorum; aliæ procreationi deſeruiunt. Ex quibus certum eſt, Renes, & Veſicam, aliáſque inſeruientes illi particulas ad purgationem excrementorum, in primis verò vrinæ lotij, fuiſſe à natura inſtituta: de quo excremento, atque eius generatione quoniam diffusè diximus in tractatione de Vrinis; illud vnum in præſentia pro iunioribus breuiter repetendū eſt. Etenim, cum difficile, forte etiam nulla ratione fieri poſſit, vt chylus ex alimentis in ventriculo factus ad venas iecoris deducatur, cum illæ plurimæ ſint, & admodum anguſtæ, niſi tenuis quædam, & aquoſa humiditas, tanquam vehiculum quoddam, illi permiſceatur; potio hunc tam præcipuum, & neceſſariū vſum præſtat. At verò poſtquam hæc humiditas, & aquea materia ſuo officio perfuncta eſt, vt chylum ad iecur, & vſque ad venam cauam penetrauerit; nec præterea alium vſum poſſit præſtare, tanquam omnino inutile, & noxium excrementum venis, & toti corpori futurum, non debuit longius retineri. Siquidem chylus in iecore elaboratus, beneficio veſiculæ fellis, ac lienis, duplici bile expurgatus, demúmque in venam cauam, ſanguinis formam adſecutus, & ad ventriculos cordis delatus, huiuſmodi vehi-

culo amplius non eget, propterea quòd ille deinceps per ampliores venas ſit deducendus, atque à calore iecoris, & cordis magis fluxilis natura ſit redditus. Itaque duo Renes ſunt inſtituti à natura, vtrinque ipſi venæ cauæ adiacentes, qui per quaſdam venas, quas vacant emulgentes, illud aqueum, & ſeroſum excrementum attrahunt, ac per alia vaſa, quæ vreteræ dicuntur, in veſicam vrinariam deponunt, illúdque demum foras emittunt. Cæterum cum renes, & veſica omni propemodum genere morborũ poſſint laborare, neque per anguſtias temporis liceat omnes ſigillatim explicare: mihi propoſitum eſt in illis verſari potiſſimùm, quæ ad lotij purgationem pertinẽt, quæ particularis harum partium eſt operatio: cum huiuſmodi morbi ſint præ aliis maximi momenti, difficillimi, ac frequentiſſimi, hominéſque torqueãt, donec ad mortem violenter eos rapiant. Itaque fauente Deo Opt. Max. rem aggrediamur.

Emiſſio lotij, ſicuti cæteris operationibus noſtri corporis contingit, tripliciter læditur: namque illud vel ex toto retinetur, vel parcè redditur, vel deprauatè. Si lotium prorſus retinetur, huiuſmodi affectum Græci *Iſchuriam*, Latini *vrinæ ſuppreſſionem* dicunt: ita enim mihi liceat cum veteribus Medicis minus propriè huius nominis ſignificationẽ accipere; cum Iſchuria verè, & propriè, vt notat Galen. 3. *de ſympt. cauſ. cap.* 2. 6. *de loc. affect. cap.* 4. ad ſolius veſicæ læſionem pertineat, cum illa plena eſt vrina, ſed nihil excernitur; minimè autem, quando prorſus vrina in veſicam non venit, perdita ſcilicet renum actione. Si lotium parcè, & difficilè reddatur, hoc apud Galen. 4. *aphor. com.* 48 fit dupliciter: vno modo cum dolore, alio modo ſine dolore, quem vtrunque affectum Galenus *dyſuriam*, nos *vrinæ difficultatem* dicimus, tametſi non deſunt, qui priorem tantum affectum cum dolore, hoc nomine appellant, poſteriorem enim ſine dolore, malunt peculiari nomine Græcè *Stranguriam*, Latinè *vrinæ ſtillicidium* appellare. Vltimò vrinæ redduntur deprauatæ primum quidem, quando redduntur copioſiores, quàm decet: quod item contingit dupliciter; vno modo, ſi potiones, nulla earum facta alteratione, ſed quales aſſumptæ fuerant, emittantur, quæ affectio *Diabetes*, & aliis nominibus appellatur: alio modo, ſi vrina copioſiùs quidem, ſed facta potionis alteratione exeat; quam affectionem, vrinæ profluuium licet appellare. Et ſi quis quærat, quomodo huiuſmodi immoderata emiſſio vrinæ inter deprauatas actiones à nobis reponatur, cum potius inter imminutas, vel auctas reponenda videatur: nos publicè aduerſus Argenterium hanc pulcherrimam difficultatem diſſoluemus tractantes immodicam appetentiam, quam pariter Galenus inter deprauatas ventriculi actiones reponit. Deinde autem vrinæ redduntur deprauatæ, quando emittuntur cruentæ purulentæ, furfuraceæ, ſabuloſæ, & aliis modis, de quibus omnibus dicendum eſt.

Iſchuria. Itaque ab Iſchuria incipiamus, quam Leonicenus, & plerique omnes, vrinæ difficultatem, nomine Latino reddunt; ſed magis congruenter, mea ſententia, vrinæ ſuppreſſionem verterent. Quoniam verò vrina ſupprimitur, non ſolùm vitio renum, ſed etiam vitio veſicæ, mihi liceat vitia vtriuſque partis coniungere, atque vnicam tractationem conficere.

De cauſis ſuppreſſionis vrinæ Galen pluribus locis ſermonem habet, 1. *de loc. aff. c.* 1. *&* 2. 6. *de loc. aff. c.* 3. *de ſympt. cauſ. c.* 2. quas quidem nos conabimur ordinatè, & perſpicuè, quantum fieri poteſt, in vnum colligere, & explicare. Itaque primum lotium ſupprimitur propter duas communes cauſas: vna eſt propter vitium veſicæ, & partium, quæ veſicæ famulantur: altera propter vitium renum, & partium, quæ renibus operam præſtant.

Veſica in ſuppreſſione lotij poteſt multis modis laborare: ac primùm phlegmone, ſicuti contigit illi ægroto cuius hiſtoriam refert 6. *de loc. affect. cap.* 4. qui cum cecidiſſet in dorſum, luxata initio ſpina lumborum, non ſtatim poſt caſum, ſed ſequenti die oborta inflammatione veſicæ, vrinam reddere non potuit. Quem idem Galen. curauit, inflammationi remedia adhibendo Secundò, veſica laborante ſenſu obtuſo, vel abolito: cum enim animal, quod à Galeno traditum eſt, ad excretionem vrinæ (quæ propria veſicæ actio eſt) ſoleat excitari, cum illa à multitudine contentæ materiæ grauatur, vel à mordicatione conuellitur; huiuſmodi ſenſu deficiente, vel abolito, vt vrina retineatur, neceſſe eſt: hinc contingit alteri ægroto, cuius itidem Galen. meminit *loc. cit.* qui cum inter dormiendum non ſentiret impleri veſicam, deinde ipſa extenſa, nihil potuit excernere. Hoc autem fit, eodem Galeno auctore, læſis neruis, qui ab oſſe ſacro prodeunt, ac ſenſum veſicæ deferunt, ſicut in paralyſi, & ſtupore ſolet contingere. Poſtremò læditur veſica, expultrice illius facultate reddita imbecilla, quo minus poſſit vrinam emittere, id quod fit dupliciter: vno modo per intemperies, tum alias, tum maximè illas, quæ multis crebertimè eueniunt, quando vtique refrigerantur: altero propter nimiam copiam vrinæ, ac veſicæ extenſionem, ſicut multis contingit, vel in integra ſanitate degentibus, qui aut vrgentibus negotiis, vel in concionibus, vel in foro, vel conuiuio, longo tempore vrinam retinent: hinc enim fit, vt plurimum, veſica extenſa, contractrix illius facultas, cuius inſtrumenta ſunt fibræ, ac potiſſimùm tranſuerſæ, reddatur imbecillior, adeo vt contentum in ſe lotium nequeat ſatis comprehendere, ac foras exprimere. Vulgatis eſt, ac trita ſententia, virtutem, vbi ea fuerit diuiſa, fieri debiliorem neo poſſe idem præſtare, quod continens; ac vnita facere ſolet. Itaque apud Galenum hæ ſunt cauſæ ſuppreſſionis vrinæ, laborante veſica.

Quæ tamen à nonnullis recentioribus reuocantur in dubium: præſertim illæ, quæ ad expulſionem pertinent: inter quos princeps eſt Fernelius *lib.* 6. *de partium morb. & ſymptom. cap.* 13. qui contendit, vrinam quamdiu patentem, liberámque viam habet, vt in his, qui ob calculum ſecti ſunt, nullo propellente, aut exercente, prolabi, ac ſuopte impetu foras excidere: quare concludit, vnicam ſuppreſſæ vrinæ cauſam eſſe, adſtrictionem, vel obſtructionem, quæ vel amborum vreterum capita, vel veſicæ ceruicem repleat. Quæ quidem opinio non ſolùm à doctrina Galeni, ſed etiam à ſenſibus mihi videtur aliena. Etſi enim nolo negare, veſicam facultate naturali pro parte vrinam emittere, quis ignorat, eam nunc tardiorem, nunc celeriorem, nunc debiliorem, nunc validiorem reddi pro arbitrio noſtræ voluntatis? quod tam certum eſt, quàm quod certiſſimum, animalem vim indicare. Quod ſi vrina per Fernelium ſuo impetu foras excidit, quando via libera & aperta illi patet, cur in homine ſano, in quo viæ ſunt patentes, non illa continenter effluit? Ac ſi reſpondeat, id fieri, propter muſculum ceruicis veſicæ, quem Galen. 5. *de vſu part. vlt.* & anatomici docent à natura conditum fuiſſe, vt meatui vrinario præfectus, tanquam ianitor, ſit impedimento, vt ne vrina, quoties aut copia, aut mala quapiam qualitate homines grauat præter voluntatem excernatur. Iam quid aliud patebit, quàm huiuſmodi actionem animalem eſſe? Sed in morbis, in quibus nullum vel adſtrictionis, vel obſtructionis eſt impedimentum, cur non vrina ſua grauitate foras deſcendit? Vltimò, niſi emittendo lotio expultrix veſicæ facultas concurrit, quæſo, aliquis pro Fernelio rationem reddat, quamobrem ex nimia veſicæ repletione contingat illud retineri? quam equidem nullam, præter Galenicam, reddi poſſe puto.

Verùm

Verùm cætera perſequamur. Diximus lotium retineti noo ſolùm propter vitium veſicæ, ſed etiam propter vitiú partiú,quæ veſicæ adhærent,& famulantur:id verò præcipuè euenit,fiſtula vrinaria obſtipata,& impedita. Quod quidem Gal. docet tribus modis vſu venire,principio librorum de locis affect. Primo,quandu corpus ipſius in tam magnum tumorem præter naturam attollitur,vt meatus ab ipſo tumore occupetur. Secundo,vbi aliquid ei præter oaturam,nempe carnoſum,aut calloſum corpus, innaſcitur. Tertio,quando meatus ab aliqua re obſtruitur. Corpus quidem ipſum in magnum aliquem tumorem attollitur,ſi phlegmone,ſcirrho,abſceſſu,aut alio quopiam tumore laboret. nonnulli addunt huiuſmodi tumores non ſolùm in meatu ceruicis veſicæ, ſed etiam in partibus proximis peritonæo, hæmorrhoidibus,vtero in mulieribus, canalem vrinarium reddere anguſtiorem, atque vrinæ ſuppreſſionem efficere.

In meatu autem caruncula enaſcitur,ſi exulceratio præceſſerit, callúsve longiori ſpatio temporis ex craſſo,ac lento humore paulatim in eo generatur.

Meatus demum vrinarius obſtruitur vel à lapide, qui vel in renibus incboatus, & in veſicam delatus; vel in ipſa veſica genitus fuerit;quod proprio,& opportuniore loco planiùs declarabitur. A grumo ſanguinis,qui vena erupta,eroſa,aperta à renibus per vaſa vrioaria,vel à veſica,ſolet paulatim creſcere, ſicut euenit illi ægroto apud Gal.*6.de loc.aff.* qui cum cecidiſſet, ſpina illæſa manante confertim plurimum ſanguinis per vrinam reddidit.In quo Gal.fecit conjecturá,aliquid ſanguinis io grumos conuerſum fuiſſe:& ideo cum ſyringa vſus fuiſſet,paulum quidem vrinæ emiſit;extracto autem cathetere, in ipſius ore grumi indicium apparuit. Fieri etiam poteſt, vt veſica vlcerata, non præcedente ſanguinis ſuppreſſione,paulatim grumus concreſcat,*de loc.aff.c.*1. Aut à pure,quod, autore Galeno, recedentibus diuturnis doloribus cum notis abſceſſus, vel magni vlceris in gibba hepatis parte,pulmone, pleura, renibus,vaſis vrinariis, veſica,meatu vrinario,poteſt obſtructioné efficere, vt vrinæ ſuppreſſio ſequatur. Poſtremò apud Galenum meatus vrinarius poteſt obſtrui à lento,& craſſo humore, qualis præcipuè in illis colligi conſueuit qui malis,& craſſis, & lentis alimentis familiariter vtuntur.

Sed iis, quæ à Galeno poſitæ ſunt, nonnulli addunt,ſemen quoque huiuſmodi obſtructionem, & vrinæ ſuppreſſioné poſſe efficere. Quæ tamen cauſa forte non eſt recipienda, cum in ſemine minimè ſit tanta craſſities,quanta in grumo,pure,& craſſo ſucco;ac potiſſimùm ad vaſa ſemen deferentia ex teſtibus per poſteriorem taotum.atque exteriorem veſicæ partem in radice penis & veſicæ extremú inferatur,adeo vt difficile,aut potius nullo modo,etiáſi illud craſſiſſimú foret, videatur meatú vrinariú poſſe obſtruere. Atque hactenus de priore communi cauſa ſuppreſſionis vrinæ propter vitium veſicæ.

Itaque alteram conſideremus,quando lotium retinetur propter vitium partium ſuperiorum. Illæ porrò ſunt triplices:primùm quidem propagines à vena caua oriétes,quæ duæ vtrinque aqueum,ac ſeroſum excrementum in renes inferunt, atque ob id emulgentes vulgo dictæ ſunt;ſecundò ſunt renes ipſi,qui (vt Gal. docet 1. *de natural. facult.cap.*15.*6.de loc. aff.c.*3.*& ſæpe alibi*)facultate peculiari,vt ſanguis venoſus,& arterioſus expurgetur, trahendi ſerum ſanguini permiſtum, per ampla emulgentia vaſa, prædicti ſunt:poſtremò ſunt duo vaſa concaua à ſima renum parte orientia, per quæ vrina in veſicam deducitur, vbi ab huiuſmodi affectione Græce *vretera*, Latinè *vrinaria* dicuntur.

Igitur plerique omnes docent,propter vitium huiuſmodi partium omnium retineri lotium, quotieſcunque illæ ſunt vel obſtructæ, vel quomodocunque impeditæ,adeo,vt illud liberè fluere non poſſit. Hanc enim obſtructionem, vel aliud quodcunque impedimentum, inquiunt fieri, aut à calculo, vel vno,vel pluribus;aut à grumo ſanguinis;aut à pure; aut à materia craſſa pituitoſa,inflammatione,abſceſſu,& cæteris tumoribus præter naturam,ſicut de veſica. Ego enim etſi nollem negare,omnes huiuſmodi partes obſtrui,vel aliter impediri, quo minus vrinæ via pateat;veruntamen in vaſis emulgentibus,& vrinariis difficile admodum id mihi videtur,fieri poſſe. Siquidem venæ emulgentes ſunt inſigniter amplæ,nec vaſa vrinaria ſunt adeo exigua,quin per ea, & calculi exigui,& multæ materiæ craſſæ facilè traiiciantur. Quare equidem cenſeo ſuppreſſionem vrinæ maxima ex parte laborantibus renibus contingere,ac frequentiſſimè illos,non aliter,quàm calculis, obſtrui conſueuiſſe: quod quotidiana experientia confitetur eſſe veriſſimum. Auicenna quidem longè plures cauſas,quàm Galenus,affert ſuppreſſionis vrinæ: inflammationem inteſtini,inflammationem vteri, vmbilici inciſionem, & dolorem hæmorrhoidarum; vlcus in veſica; & alia id genus: quæ facile apud illum eſt intelligere, & legere. Quæ quidem, mea ſententia,ſunt imaginaria, neque ad rem pertinent: vt propterea ſuperuacaneum putem,in illis aſſerendis, aut refellendis,longius agere. Itaque ad ſigna veniamus.

Vbi lotium retentum eſt, id ante omnia inquirendum eſt,vtrùm illud in veſica, an in partibus ſupra veſicam retineatur: quod ad prognoſticum, & curationem quàm maximè pertinet. Huiuſmodi autem indicium ex nonnullis ſymptomatis fieri poſſe, ait Gal.1.*de loc aff.c.*2.6.*de locis affect.c.*3.1.*&* 3.*de ſympt.cauſis.* Ac primùm,ſi in veſica retineatur lotium,tumor in pube circumſcriptus ab impleta veſica apparet: præterea hac in parte adeſt tenſio, grauitas, dolor continuum emittendi lotij deſiderium: quorum ſymptomatum facile eſt cuique rationem reddere: ſed demum alio certiſſimo ſigno hoc ipſum licet intelligere. namque impoſita in veſicam ſyringa, vel cathetere, lotium educitur neceſſariò. Quod ſi altera ex parte non tumor,non dolor,non grauitas, non cætera adſint, iam pro comperto habendum eſt,lotium in ſuperioribus partibus contineri: præterquam quod, vt in lumbis quoque ſit aliquis ſenſus vel doloris, vel grauitatis, & omnino aliquod renum laborantium, aut aliorum vaſorum indicium antecedat neceſſe eſt.

Cæterùm ſiue in veſica,& partibus infernis, ſiue in renibus, & partibus ſuperioribus lotium retineatur,id quoquè reſtat, vt intelligatis, quænam certa pars, & propter quam cauſam laboret. Inflammatio veſicæ ex tumore, dolore, & aliis ſymptomatibus, quæ internis inflammationibus ſolet coniungi, facile dignoſcitur. Senſum veſicæ obtuſum,ac malam neruorum affectionem licet comprehendere ex præcedente aliqua læſione ſpinalis medullæ, exempli gratia, luxatis vertebris ad exteriora, vnde proprij ad veſicam nerui diſtribuuntur. Si facultas veſicæ expultrix læſa fuerit,a Gal.1.*de loc.aff.cap.*2. ſignum quoddam traditum eſt, quod id ſatis poteſt indicare. namque ſi hominem ita figuraueris,vt ceruix veſicæ ſit prona, atque decliuis,manibuſque tumorem comprimas, qui iuxta pubem conſpicitur, vrina excernetur. Cum autem contingat huiuſmodi imbecillitatem dupliciter fieri, vel cum aliqua intemperie veſicæ, ac potiſſimùm frigida,& humida; vel ex nimia eius repletione, & extenſione, certè etiam difficile non eſt vtramque hanc cauſam intelligere. Signa intemperiei, ſunt ferè manifeſta,præterquam quòd in frigida, vt inſigne aliquod frigus

præceſſerit, ægerque vel intra, vel extra inſigniter fuerit refrigeratus, neceſſe eſt. Nimia veſicæ repletio cum aliis modis, tum maximè ſerſcente ægroto parere poteſt, dum alioquin ille integra fruens ſanitate, ac nullo præcedente vrinario affectu, vrgentibus negotiis, fatetur ſe longiore tempore vrinam continuiſſe, *6. de loc. affect. cap. 5.* Ex his itaque ſignis licet colligere lotium ratione veſicæ retentum eſſe.

Si verò lotium retineatur vitio aliarum partium veſicæ adhærentium, ac potiſſimùm veſicæ vrinariæ ſi id fiat propter inflammationem, ſcirrhum, vel alios tumores præter naturam, aut in meatu ceruicis veſicæ, aut in aliis proximis partibus. ex tumore, dolore quandoque febre, & aliis id genus ſymptomatis res fit manifeſta. Si lotium ſupprimatur ratione carunculæ additæ in meatu vrinario, neceſſariò aliquod vlcus præceſſit, illudque non ſubitò, ſed paulatim imminuitur, ac demum ſupprimitur, cum caruncula pariter non repente, ſed paulatim generetur: ſed immiſſo cathetere, dolorem mouit aliquando in ea parte meatus, vbi antea coniiciebamus vlcus eſſe, & fracta caruncula à cathetere, poſt vrinæ excretionē, aliquid ſanguinis & fragmēta carnis ſecuta ſunt: quod indicium eſt Gal. *princip. lib. de loc. affect.* Quod autem diximus de caruncula, itidem de callo dicendum eſt, qui non niſi ex craſſo, & lento humore generari conſueuit. Itaque conſiderandum, an æger vel ob prauam victus rationem, vel ob aliam cauſam craſſis huiuſmodi, pituitoſis, & melancholicis humoribus ſcateat; ex quibus fieri potuerit callus.

Demum meatus vrinarij obſtruuntur: ac primùm, ſi id fiat per lapidem, quod frequentes ſolet euenire, lotium confertim, ac improuiſo retentum eſt: præceſſere ſigna generationis lapidis: æger circa pubem grauitatem percipit: de quibus & cæteris indiciis propria tractatione de lapide veſicæ ſermonē habebimus. Sanguinis grumus, ſiue ex præcedente ſanguinis copioſa miſtione, ſiue vlcerata veſica genitus fuerit, ex grauibus potiſſimùm quibuſdā ſymptomatis facile cognoſci poteſt, vt declarat Gal. *1. de loc. aff. c. 1. 6. de loc. aff. cap. 4.* namque in omni ſanguinis grumo non ſolum, qui in veſica, ſed etiam qui in inteſtinis ventriculo, & thorace continetur, & pallidus color, & pulſus paruus, obſcurus, ac frequens, & animi defectio, & ſyncope, & quandoque mors ſuccedere ſolet: quorum omnium ſymptomatum cauſæ luculentè redduntur à Gal. *6. de loc. aff. 4.* Verùm hic quoque vſus catheteris maximè iuuat. Siquidē illo immiſſo, & impoſito, quandoque veſtigiū ipſius grumi ſolet illi adhærere, atque certam mali fidem facere, vt ſuprà cum Galen. diximus. Reſtat poſtremò pus, & craſſi humores, de quibus, & eorum ſignis Galen. hunc in modum ratiocinatur: *ſiue in veſica, ſiue in renibus aliquod antea malum natum fuerit, vt timendum ſit hinc tale, tantumque pus colligi potuiſſe, a quo meatus obſtructus ſit, probabiliter licet coniicere, hanc ob cauſam ſuppreſſam fuiſſe: aut ſi etiam in parte aliqua renibus ſuperiore fuerit abſceſſus, eo rupto, conſentaneum eſt pus in renes transſumptum eſſe, ac deinde in veſicam tranſmiſſum potuiſſe vrinæ ſuppreſſionem efficere.*

At verò ſi nihil huiuſmodi malorum præceſſerit, neque in veſica, neque in renibus, de præcedēte victus ratione inquirendum eſt, an æger in otio vixeſis, aut multis alimentis craſſos, vel lentos humores procreantibus vſus fuerit: in quo caſu craſſos certè humores veſicæ ceruicem obſtruere coniiciendum erit. Atque hactenus de ſignis, quæ vrinæ ſuppreſſionem & ſingulas partes laborantes poſſunt indicare: quare, quod vnum reſtat, ad curationem progrediamur. Quæ quidem, vt ſæpe diximus, pro variis cauſis, ac variis partibus laborantibus, varia eſt inſtituenda.

Itaque ſi vrina ſupprimatur, laborantibus renibus, veſica, vel aliis partibus, inflammatione, tota curatio ad ipſam inflammationem dirigenda eſt. Quare omnium primò oportet venam ſecare. De qua tamen eſt ardua difficultas, an ſupernas, an infernas venas incidere oporteat. namque Aëtius, & alij probant venæ ſectionem in cubito: contrà verò Galen. 13. *meth. c. 11.* renibus, veſica, pudendo, vtero, phlegmone laborantibus docet venas circa poplitem, aut iuxta malleolum ſecandas eſſe. Difficultatem autem auget idem Gal. *in lib. de ſang. miſſ. cap. 17. & 18.* qui cum docuiſſet, partes noſtri corporis ſupra thoracem, & in thorace contentas, ſectione venarum in cubito iuuari: cæteris autem partibus inferioribus, quales ſunt coxa, vterus, veſica, ſectionem venarum in poplite, aut malleolo conuenire; addit renes partes ancipites, & mediam quandam naturam obtinere, vt quandoque ſectionem venæ ſuperioris, quandoque ſectionem venæ inferioris deſiderent. Sed illud quoque licet addere, Galenum neque huiuſmodi leges de ſectione venarum ſuperiorum, & inferiorum ab ipſo ſtatutas perpetuò obſeruare, qui *lib. de ſanguinis miſſione, cap. 19.* laborantibus pedibus, vt in podagra, venas in cubito, & laborante capite, vt in epilepſia, & vertigine venas in cruribus ſecare non eſt veritus: ad quem modum *2. ad Glauc. cap. 2.* laborante vtero, docet non ſolùm venas inferiores, ſed etiam ſuperiores incidendas eſſe: quæ exempla ex pluribus ſint ſatis.

Altimarus *cap. 102. de inflammatione veſicæ*, hanc difficultatem ſoluit hunc in modum, nempe. Gal. & in lib. meth. & vbicunque docet, veſica, aliiſque inferioribus partibus laborantibus, venas inferiores fore incidendas, ſuppoſuiſſe, vires ægrotantis eſſe adeo validas, vt per vnicam venæ ſectionem ſimul poſſit euacuationem cum reuulſione perferre: in quo caſu ille probat quoque præceptum, & doctrinam Galeni perpetuò ſeruandam eſſe: Quod ſi vires non adeo valeant, vt tantam euacuationem ferre poſſint, tunc tutius eſſe, primùm venam cubiti, deinde poplitis, aut malleoli incidere.

Quam reſponſionem equidem puto & à Galeni mente abhorrentem, & admodum pernicioſam eſſe. Eſto enim, concedamus Altimaro, Socratem laborantem inflammatione renum, aut veſicæ, vires habere validiſſimas, adeo, vt vel ſummā ſanguinis miſſionem poſſit perferre: cui dubium eſſe poteſt, ſectionem venæ in cruribus non ſolum à partibus laborantibus non reuellere; ſed etiam ad illas maiorem adhuc humorum fluxionem trahere, ac deducere? quod quidem quantum à Galeni doctrina, à ratione, & à proba medendi methodo abhorreat, puto eſſe notius, quàm vt longiùs declarari debeat.

Quare ego aliter ſoleo reſpōdere de varia ſectione venarum vel ſuperiorum, vel inferiorum iudicium faciendum eſſe, non habita conſideratione virium robuſtarum, aut imbecillium, vt placet Altimaro, nullaque alia ratione, quàm variarum indicationum, quæ, vel ſolam reuulſionem, vel ſolam deriuationem, vel ex his miſtam euacuationem demonſtrant. namque ſi Medicus magis velles reuellere, quàm deriuare, quod in principio morbi, atque in magna ſuccorum redundantia faciendū eſt, tunc equidem cenſeo, venas cubiti eſſe incidendas: ſi autem idem malit deriuare, quod in progreſſa inflammatione, nec in tanta humorum copia licet facere, venas inferiores eſſe aperiendas. Nam præterquam quod iſtud conuenit rationi, ac probæ medendi methodo; manifeſtè colligit ex Galeni tum aliis locis, tum maximè *lib. de ſang. miſſ. c. 18.* qui ſcribit ad hunc modum: *Renes miſſo ex cubito ſanguine interdum auſcultant, vbi videlicet recens fuerit phlegmone, copiaque*

que

que ſanguinis adfuerit. Ex qua quidem diſciplina facile eſt Galenum ſibi ipſi conciliare, atque ab omni repugnantiæ crimine vindicare. Quod ſi quis velit primùm venam cubiti pro reuulſione, deinde alteram cruris pro deriuatione incidere; id quoque cum ratione, & Galeni diſciplina, & vtiliter fieri poteſt.

Secta vena, tunc ad cæteras indicationes deueniendum eſt, quæ ad curandas inflammationes ſunt accommodatæ, de quibus ſæpe diximus, neque eadem fruſtra repetenda ſunt.

Si verò lotium ſupprimatur propter obtuſum ſenſum veſicæ, nempe laborantibus neruis quæ ad illam deferuntur, ex præcepto Galeni, curatio in primis ad ſpinam, atque eorum originem adhibenda eſt: quæ tractatio non eſt præſentis inſtituti, cum veſica in tali caſu potiùs per conſenſum aliarum partium, quàm proprio laboret vitio.

Demum, ſi vrina retineatur, laborante facultate expultrice ipſius veſicæ, quæ reddita ſit imbecillior, adeo, vt non poſſit vrinam expellere (quod frequenter contingit) ſiquidem iſtud fiat propter nimiã veſicæ extenſionem, ac dilatationem, facilior eſt curatio, dicit Gal. *princip. libror. de locis affect.* ſi hominem ita figurauerit, vt ceruix veſicæ ſit prona, & decliuis, ſenſimque manibus tumorem comprimas, qui iuxta pubem efficitur: quippe ſic vrina excerni conſueuit: quod ſæpenumero experientia confirmat eſſe veriſſimum. At verò altera ex parte, ſi retineatur vrina, laborante veſica aliqua intemperie, quam diximus, vt plurimum frigidiorem eſſe, tunc ea conueniunt medicamenta partim externa, partim interna, quæ huiuſmodi intemperiem poſſint emendare. Hæc autem plurima ſunt. Sed antequam ad hæc deueniamus, memoria tenendum eſt, quod ſæpe cũ Galeno diximus, ſi fuerit intemperies cum materia, hanc omnium primùm & generaliter, & particulatim eſſe tollendam; deinde opportunè ad corrigendam intemperiem accedendum eſſe. Interna medicamenta partim ore poſſunt aſſumi; ſed tamen illa adhibita cautione, vt ne lotium valeant prouocare, atque plura excrementa ad locum laborantem deducere: de qua re paulopoſt ſermonem ſumus habituri. Talia forent aromaticum roſatum, diacalamentum, diatrionpipereon, conſerua betonicæ, ſaluiæ, roriſmarini, caſtoreum, ac demum theriaca, & mithridatica confectio: quæ cæteris omnibus ſunt efficaciora: Partim in veſicam commodo inſtrumento poſſunt infundi: qualia forent oleum rutaceum, nardinum, irinum, laurinum, liliorum alborum, & ſimilia: Partim demum clyſteria poſſunt adminiſtrari, quod ſciamus, veſicam recto inteſtino proximè incumbere: quæ parentur ex decocto chamæmeli, anethi, thymi, origani, pulegij, centaurij minoris; oleo amygdalarum amararum, rutaceo, liliorum alborum, & ſimilibus. Exemplum clyſteris.

℞ *Chamameli M. j.*
Rutæ, Centaurij minoris ana M. ſ.
Semin. Cymini ℥ j.
Fiat decoct. ad conſumpt. medietat. deinde
℞ *Prædict. decoct. lib. j.*
Mellis roſat. colat.
Olei amygd. amar.
Rutacei,
Lilior. albor. an. ℥ ij.
Miſc. pro Clyſtere.

Sed præter alia id vos ſcire velim, aquas medicatas calidiores, quales ſunt noſtræ Aponitanæ, Aquatienſes, & ſimiles, hac in re inſignem prærogatiuam obtinere, quo remedio memini octauo abhinc anno Nobilem, Medicinæ ſtudioſum, Cremonenſem, qui decem continuos dies non poterat lotium reddere, fuiſſe liberatum.

Etſi enim huiuſmodi aquæ alicui ſuſpectæ videri poſſint, quod maiori ex parte feruntur ad veſicam, ac valeant plura excrementa ad locum laborantem deducere; tamen, ſi opportunè adhibeantur, tutò, & cũ maxima vtilitate ſolent adhiberi, vt poſteriùs propria diſputatione docebimus, Vtrùm laborantibus renibus & veſica conueniant medicamenta diuretica, nec ne?

Medicamenta autem externa plurima itidem ſunt, inſeſſus, balnea, fomenta; quæ parentur ex decocto abſinthij, mentæ pulegij, calamenti, chamædrios, chamæpyteos, rutæ, althææ, ſeminum lini, fœnugræci, & ſimilium, quibus vniuerſa pars inferior abdominis debet foueri, ac perfundi. A balneo, & fomentis ſunt linimenta ad eaſdem partes accommodata, ex oleis, chamæmelino, rutaceo, nardino liliorum alborum ſimplici, & cum aromatibus, ac demum ex oleo de caſtoreo, de euphorbio, quæ cæteris omnibus calidiora ſunt, & efficaciora.

Verùm præter cætera omnia pleríque omnes Medici familiariſſimè vtuntur oleo de ſcorpionibus: quod hac in re dicũt longè maximam prærogatiuã obtinere: quo renes, & pubem linire ſolent: imò verò quidam Medici vtuntur cinere ſcorpionum, qui viui ſint exuſti, ad prouocandam vrinam his potiſſimùm, quibus propter renum, aut veſicæ calculum vrina retinetur. De quo tamen oleo dubium mihi hæret, cum ſcorpiones habeant venenum frigidum, quo modo id poſſint præſtare? Reſpondent aliqui, ſcorpiones in vniuerſum non habere venenum frigidum; imò verò quoſdam eſſe, qui habeant venenum calidum, quos inquiunt eſſe rubros: quod ex eo conantur confirmare, quia ſitim, & febrem afferunt.

Ego verò ſi diligenter conſidero, quæ à probatis auctoribus de ſcorpione, & de eorum veneno ſcripta ſunt, omnes in eo mihi videntur conuenire, huiuſmodi venenum frigidum eſſe. Gal. inter alios 4 *method. cap.* 3. ſtatuit apertiſſimè venenum ſcorpionum vi frigida præditum eſſe, atque hinc ſumendam eſſe indicationem calefaciendi tum corpus vniuerſum, tum particulam, quæ morſione laborat, ſic referente eodem Galeno 3. *de loc. aff. c.* 7. 6. *de loc. aff. c.* 5 quidam morſus à ſcorpione omnino frigidus factus eſt, ſudore etiam frigido accedente, ac ſibi videre videbatur, quòd grandine percuſſus fuiſſet, tandem congruentibus adhibitis remediis ſeruatus eſt. Sic demum omnia remedia ad ſcorpiones tam intus aſſumenda, quàm foris admouenda, quæ ſpeciatim propoſita ſunt à Galeno 2. *de Antidotis cap.* 12. calida ſunt. Vt mea ſententia, nulli dubium eſſe poſſit, ſcorpiones eſſe frigidos, atque eorum venenum in nimia frigiditate conſiſtere Ego igitur, vt liberè dicam, quod ſentio, non tanti hoc remedium facere ſoleo, quanti illud video ab aliis fieri, ac potiſſimùm, ſi veſica, & reliquæ partes intemperie frigida laborent, vt omnino oporteat calefacere. In quam ſententiam eo libentiùs venio, quòd neminem videamus ex antiquis, & probatis auctoribus qui hanc prouocandi lotium facultatem ſcorpionibus tribuat. Quod ſi tandem quis hunc communem vſum, ne abuſum dicam, velit tueri, non puto aliud poſſe reſponderi, quàm iſtud latenti cuidam ſcorpionum proprietati tribuendum eſſe. Sed cætera perſequamur.

In communi, & vulgari vſu eſt radicula (raphanus) contuſa, & inciſa, quæ vel ex butyro, vel ex oleo quandoque etiam calidiore, exempli gratia, chamæmelino rutaceo, liliorum alborum, & ſimilibus trita, & præparata inſtar emplaſtri ad regionem veſicæ in ima parte abdominis, necnon inter anum, & teſtes apponitur. Quod ſanè præſidium ſicut vulgare, ita optimum eſt.

Etſi autem, vt diximus, lotium frequenter ex frigida

Digitized by Google

gida veſicæ intemperie ſolet retineri; tamen Auicenna dicit, illud quoque, licet rarò, ex intemperie calida poſſe fieri: quod, mea ſententia, nõ eſt à ratione alienum. Nam ſicut homines quandoque potiſſimùm in febribus quod à Galeno traditum eſt 3. *de ſympt. cauſ. cap.* 2. vix poſſunt loqui, & expuere, niſi prius os ipſum humefiat; ita fieri poteſt (ſed tamen, vt ego puto, admodum rarò) vt nimiùm calefacta, & exiccata veſica, lotium reddi nequeat. Propter quam cauſam ſcribit Galen. 14. *de vſu part. cap.* 2. adenoſas quaſdam glandulas vtrinque adhærentes fuiſſe à natura conſtitutas, quæ veſicam, & proximas particulas aſſiduè humectent, ac quaſi deliniant, vt ne præ nimia caliditate, & ſiccitate nimiùm areſcant, & lotium difficile reddatur. Quod quidem (vt id obiter vos moneam) ſi contingat in febribus (contingit verò aliquando) ſciendum eſt, id ſignum admodum eſſe lethale, atque ægri interitum vt plurimum ſignificare. Remedia ſunt refrigerantia partim interna, partim externa, de quibus ſæpius diximus, neque in præſentia longius agendum eſt. Atque hactenus de ratione curandi lotium retentum propter vitium veſicæ.

Si autem lotium ſupprimatur laborantibus partibus adhærentibus, & proximis ipſi veſicæ, ac primùm ſi aliqua laborent inflammatione, vel alio tumore præter naturam, ſinguli huiuſmodi morbi propriam curationem requirunt, adhibitis nimirum ſectione venæ, reuulſionibus, deriuationibus, congrua victus ratione, & cæteris præſidiis partim internis, partim externis, de quibus ſæpe diximus, & in præſentia tractantes inflammationem iecoris ſermonem habemus.

Si autem ſupprimatur propter callum, ſiue carunculam in collo veſicæ, quod frequentiſſimè contingit, indicatio nobis ſeſe offert manifeſſima auferendi, & conſumendi huiuſmodi impedimentum: quod quidem fit adhibitis quibuſdam medicamentis, quæ erodendi facultate prædita ſunt: & inter alios proximo ſuperiori tempore fuit Gallus quidam Chirurgus, Petrus, hac in re admodum celebris, & in præſentia eſt illius filius Carolus, qui huiuſmodi carnes additas feliciter curare conſueuerunt: namque illi habent paruas quaſdam candelas, quæ extrema parte oblinitæ vno vel altero medicamento, facile deinceps, & ſine vllo dolore, vel labore in canalem vrinarium imponuntur: qua ratione medicamenta primùm erodentia, deinde conſolidantia, & ad cicatricem deducentia adhærent ipſi carunculæ, & vlceri: adeo, vt ſpatio plurium dierum curatio perducatur ad finem, & perficiatur: nam plerique omnes ſanantur. Qualia autem ſint huiuſmodi medicamenta, nemo nouit: ſed, vt dicebam, ſunt duorum generum, nonnulla, quæ primis pluribus diebus adhibentur, ſine vlla dubitatione erodentia, forte ſquama æris, æs vſtum, præcipitatum, & alia id genus, quæ commodo aliquo liquore permiſcentur, & temperantur: nonnulla, quæ demum, ſublata caruncula, cicatricem poſſunt inducere, quæ omnibus manifeſta ſunt. Verùm illud minimè prætermittendum eſt, antequam Medici huiuſmodi curationem aggrediantur, & ſecta vena, & datis medicamentis, & omni opportuniori ratione toti corpori proſpiciendum eſſe.

Si quidem aliter periculum immineret, ne & inflammationes, & febres, & alia pericula ſuccederẽt. Illud autem poſtremò vos ſcire velim, has carunculas in collo veſicæ rariſſimè vrinæ ſuppreſſionem, & ſtillicidium efficere conſueuiſſe.

Poſtremò lotiũ ſupprimitur, & quidem frequenter, obſtructo meatu vrinario, quod quatuor modis fieri diximus, lapide, ſanguinis grumo, pure, craſſo humore.

Itaque ſi lapis incidat in ceruicem veſicæ, ac ſit impedimento, quo minus vrina fluere poſſit, Galen. *princip. libror. de loc. affect.* docet hominem figurandum ſupinum; atque in ſublime attollendum, vt pedibus eleuatis in caput pronus fiat; atque ita ſemel & iterum concutiendum eſſe: qua ratione lapis ex ceruice recedit, & in aliam veſicæ partem defertur.

Quod ſi lapis hac induſtria priori loco non poſſit moueri, iam ſyringa, vel candela agendum eſt, de quibus poſteriùs loquemur. Nam, quod pertinet ad veram curationem lapidis, quæ perficitur, illo vel diſſoluto, vel extracto, nihil in præſentia dicendum eſt: quam proprio loco de lapide renum, & veſicæ nobis propoſitum eſt pertractare.

Si ſecundò exitus vrinæ impediatur à grumo ſanguinis, id primum ſciendum eſt ex Galeno 6. *de loc. aff.* curationem fore admodum difficilem, adeo, vt ille affirmet, plurimos quidem obiiſſe, vnum verò tantummodo, ſolutis ipſis grumis, ſeruatum fuiſſe. Certum autem eſt, ad hanc rem accommodata eſſe medicamenta, quæ incidendi, & diſſoluendi facultate ſunt prædita qualia apud Galenum ſunt, quæ lapidem terere, & diſſoluere poſſient, ſumpta ex oxymelle, atque ipſum quoque oxymel per ſe acceptum. Quæ quidem medicamenta partim per congruum inſtrumentum in veſicam poſſunt imponi, exempli gratia, lixiuium tum commune, tum maximè, quod ex ficu ſylueſtri præparatur, coagulum ouium, hœdinum, ſed omnium maximè coagulum leporinum præſtantiſſimum eſt apud Galen. 10. *de ſimpl. medic. facult.* quod ex mulſa, oxymelle ſimplici, vel quod longè efficacius eſt, oxymelle ſcyllitico opportunè diſſoluitur: Partim ore poſſunt aſſumi, inter quæ coagulum magnam obtinet prærogatiuam: quod quidem confectis pilulis ad drachmam vnam ex aliquo decocto diuretico licet exhibere.

Si demum lotium ſupprimatur, obſtructa ceruice veſicæ vel craſſo humore, vna propemodum vtriuſque eſt curatio per ea medicamenta, quæ valeant abſtergere, attenuare, deſiccare, diſſoluere, quæ omnibus manifeſta ſunt. Sed tamen id cum primis eſt animaduertendum, vtrùm huiuſmodi pus, vel craſſus humor ex ſuperioribus partibus ad veſicam deferatur, nec ne. Siquidem parte aliqua ſuperiori malè affecta, nulli dubium eſſe debet, quin illi in primis, ac forte vniuerſo corpori ſit proſpiciẽdũ: maximè verò in hoc caſu ab iis medicamentis foret abſtinendum, ac cauendum, quæ inſigni prouocandi lotij facultate prædita ſunt: ex quibus certum immineret periculum, ne, pluribus ad veſicam ductis humoribus, maior omnino, ac difficilior obſtructio in illa excitaretur, quæ fortaſſis fuit ſententia Auicennæ, qui cum doceat cap. 8. primis verbis: *ſi cauſa fuerit humor, aut ſanies procedendum cum aperitiuis, & diureticis fortibus*; id addit, *animaduertendum, vt ne alia materia deſcendat ad veſicam, augeat dolorem*, & quæ ſequuntur. Atque hactenus de ratione curandi ſuppreſſionem lotij; laborantibus veſica & partibus infernis, quæ veſicæ adhærent, atque huic naturali purgationi ſolent ſeruire.

Quod autem pertinet ad ſuppreſſionem lotij, laborantibus partibus ſupra veſicam, iam diximus id præcipuè fieri vitio renum, qui tum grumo, pure, craſſo humore, tum maximè calculo obſtruantur, vt lotium nequeat tranſire. Itaque ſi in renibus, vel aliis ſuperioribus partibus alia materia craſſa contineatur, primum leniore aliquo medicamento aluus lenienda eſt; & inter cætera caſſia, hiera ſimplex, reſina terebinthina, vel abietina optima ſunt: quæ etiam ſimul poſſunt permiſceri; & ſit exemplum.

℞ *Flor. caſſia nuper extracta* ℥ *j.*
Terebinthin. Cypria ℥ *ij.*
Specier. hier. ſimpl. ℈ *iiij. Miſ.*

Deinde

Deinde præparanda, ac demum purganda eſt materia noxia cum iis, de quibus ſæpe diximus. Vtrùm autem poſt hæc liceat ad ea deuenire, quæ valeant lotium prouocare, poſterius diſputabitur.

Si grumus quiſpiam negotium faciat, lenita aluo, illa exhibeantur, quæ incidendi, attenuandi, atque illius diſſoluendi vim habeant, qualia ſunt oxymel ſimplex, ſcylliticum, lixiuium, ac maximè præparatum ex cinere ficus ſyluestris, coagulum leporis, & ſimilia, vt:

℞ *Lixiu. preparati cum Ficu ſylueſt.* ℥ *viij.*
Oxymell. ſcyllit. ℥ *j. ſ. M.*
Item.

℞ *Coaguli leporis,*
Conſeru. flor. Beton. ana ʒ *j.*
M. ſ. & *f. bolus.*

Si lotium ex calculo retineatur, quod diximus frequentiſſimè vſu venire, illa conueniunt medicamenta, quæ lapidem terere, comminuere, & ducere poſſunt: de quibus propria tractatione ſermonem habebimus.

Cæterum ſæpe euenit, vt in ſuppreſſione lotij cogantur Medici vnius potiſſimùm ſymptomatis rationem habere, quod nimis vrget, ac longè maxima pericula ſolet afferre: quare ad omnia præſidia confugiunt & interna, & externa, quæcunque lotium poſſunt prouocare, & ægrotos ab ea inſigni moleſtia, & periculo liberare: Quorum vnum, atque alterum exemplum mihi libet ad inſtitutionem veſtam proferre.

℞ *Chamameli,*
Anethi,
Maluarum,
Parietaria an. M. j.
Seminum aniſorum,
Fœniculi,
Cymini,
Dauci an. ℥ *ſ.*
Radic. Rubia tinctorum ℥ *j.*
Spic. Nardi.
Cinnamomi an. ʒ *ij.*

Contundantur omnia craſſo modo, & bulliant pro fomento, vel inſeſſione. Item.

℞ *Radic. Raphan.* ℥ *ij.*
Folior. Parietar.
Apij,
Radic. Petroſel. ana M.
Contundantur omnia, & cum butyro, vel oleo amygdalarum amarar. f. Emplaſtarum.
Item.

℞ *Olei Amygd. dulcium* ʒ *ij.*
Olei Lilior. alborum cum aromat.
Addunt vulgares. Ol. de Scorpion. ana. ℥. *j.*

Quæ omnia ad regionem veſicæ, atque inter anum, & teſtes licet accommodare.

Clyſteria quoque propter vicinitatem huiuſmodi partium ſunt maximè opportuna: quæ ex iiſdem medicamentis prouocantibus lotium commodè parati poſſunt, & ſit exemplum.

℞ *Parietaria*
Maluarum an. M. j.
Flor. Chamamel.
Anethi an. M. ſ.
Radicum Petroſelin. M. ſ.
Seminum Fœniculi,
Aniſorum ana ℥. *j. fiat decoct.*

℞ *Predict. Decoct. lib. j.*
Olei Amygd. dulc.
Amar.
Lilior. albor. an. ℥ *ij.*
Miſc. pro Clyſtere.

Verùm ſi fruſtra adhibeatur, vt fruſtrà adhibetur, ſi vrina retineatur in veſica, quæcunque ſuppreſſionis cauſa fuerit, primo quoque tempore ad ſyringam, vel candelã deueniendum eſt: quod præſidium experientia confirmat, cæterorum omnium tutiſſimum, & certiſſimum eſſe. Sed tamen ſciendum eſt, niſi miniſtri ſunt periti, vel quod maioris momenti eſt, huiuſmodi operationis experti, ægros quandoque in maximos dolores, in profuſionem ſanguinis, & alia pericula incidere conſueuiſſe: quare admodum cautè hac in re agendum eſt; at maximè, ſi veſica inflammatione, aut dolore laboret, quod Auicen. & Paul. annotarunt.

Quod ſi lotium in ſuperioribus partibus retineatur, nec deſcendat in veſicam, ſciendum eſt, negotiũ admodum eſſe difficile & periculoſum, adeo, vt viderim multo plures interiiſſe, quàm eualuiſſe. In quo caſu neglecta veſica, & partibus illi proximis, quæ nihil laborant, omnia veſtra conſilia, & præſidia ad ipſos renes, ac partes laborantes dirigenda ſunt. quæ quidem plurima ab Auctoribus proponuntur. Auic. inter alia maximè probat aquam deſtillationis radiculæ, vel raphani, imò verò iubet, vt cum pane tanquam obſonium comedatur. Sic paſſim probantur aqua ciceris, aqua parietariæ, aqua fabarum, & ſimiles. Apud Aromatarios duo celebria præparantur medicamenta, electuarium Iuſtini, & litontripon, quod vtrumque à Nicolao deſcriptum eſt. Sed apud Auic. alterum quoque eſt electuarium, quod electuarium de cineribus vocant, quod plurimi affirmant eſſe præſtantiſſimum: & hac ratione præparatur.

℞ *Cineris Vitr.*
Scorpionum,
Radic. Braſſic.
Leporis,
Putaminũ ouorũ, ex quibus exierit pullus:
Lapidis ſpongia,
Sanguinis Hirci preparati,
Lapidis Iudaici,
Gummi Iuglandis.
Acoris ana ʒ *j. ſ.*
Mellis quant. ſuff.
Miſce mor. & fiat Electuar.

Sed habeatis exemplum potionis diureticæ.

℞ *Rubia tinctorum,*
Aſari ana. M. ſ.
Semin Dauci Cretici,
Apij,
Petroſelini an. ℥ *ſ.*
Spic. Nard.
Cinnamomi an. ʒ. *ſ.*
M. f. Decoctum ex aqua: Quod vel ſolum vel cum Oxymelite, aut alio commodo medicamento poteſt exhiberi.

Præterea nonnulla proponuntur, quæ latente quadam vi, & proprietate creduntur lotium prouocare, qualia ſunt veſicæ muſtellæ; vermes terreſtres; aſelli, qui reperiuntur ſub hydriis aquarum, vulgo millepedes dicuntur; cancri fluuiatiles, & ſimilia; quæ vnuſquiſque veſtrum apud auctores facile poteſt intelligere: Quæ omnia ſiccantur in furno, & ſimul cum aliquo diuretico medicamento ad vnam, vel alteram drachmam circiter ſolent adminiſtrari.

Sed poſtremò tanquam ad ſacram anchoram nõnulli ad Canthatidas confugiunt: de quibus dubium eſt, an tutò ore aſſumi poſſint, & quomodo debeant adhiberi. Galenus quidem ponit cantharides inter putrefacientia erodentia, & quæ toto genere lethalia ſunt: ac ſi diligenter illius mentem attendimus, nulla vnquam ratione ille videtur vſum cantharidum probaſſe, niſi reliquis medicamentis ad prouocandum lotium accommodatis, & quidem minima quantitate, ſcilicet centeſima parte vnius drachmæ,

permiſceatur: *Cantharis*, inquit ille, *parcè interim ſumpta, quibuſque oportet admiſta, præterquam quod veſicam nihil offendat, etiam renes expurgat*: imo & quæ efficaciora conficiuntur ad vrinas mouendas medicamenta, nonnulli habent cantharidis. 4. *de ſimpl. medic.* 19. *ad fin. & 3. de ſimpl. med. c.* 23. Vnde plurimi quoque hoc tempore, & fere omnes non audent ſolas cantharides alicui propinare. In qua quidem re poſſum verè teſtari, me vidiſſe quoſdam olim meos præceptores, viros clariſſimos, cantharidibus vſos fuiſſe, & quidem fœliciter: quorum exemplo, atque inſtitutione ego quoque etſi admodum rarò, quater tantummodo ſum vſus, qui inter cæteros memini ægrotum quendam nobiliſſimum agentem annum quinquageſimum, cum quinquaginta horas ſuppreſſione lotij laboraſſet, exhibitis cantharidibus, Dei optimi beneficio vrinam copiosè minxiſſe, & ſanitatem recuperaſſe.

Cum igitur experientia confirmet, cantharides poſſe aliquando tutò exhiberi, quod forte neque à Galeni ſententia eſt alienum, id reſtat vt intelligatis, quo modo, & qua doſi debeant exhiberi. Auctor libri quarti de ratione victus in acutis ad finem, videtur docuiſſe, aduerſus hydropem tres cantharidas, abiectis ſingularum tum capite, tum pedibus, tum aliis, ex tribus cyathis aquæ exhibendas eſſe. Ex quo præcipuè loco, vt puto, factum eſt, vt pleríque omnes Medici, atque omnium maximè Arabum ſectatores adminiſtraturi cantharidas velint earum capita, alas, & pedes abijci, tanquam partes cæteris nocentiores. Altera autem ex parte Gal. 11. *de ſimpl. medic. cap. propr.* expreſsè fatetur, ſe totas, atque integras cantharides accipere conſueuiſſe: imò verò iis curandis, qui cantharides aſſumpſiſſet, præter communia præſidia, tanquam antidotum probat alas, & pedes cantharidum ex melle ſomptas, 2. *de antid. cap.* 7. ſicut item dixerat loco citato 11. *de ſimpl. medic.* etſi eo loco potius de aliorum ſententia, quàm de propria loqui videatur. Quorum autem pertinet ad locum propoſitum ex 4. *de rat. vict.* Galenus lepida quadam hiſtoria præclarè mihi videtur omnem controuerſiam diſſoluiſſe: Ea verò eſt huiuſmodi. Ignarus quidam, & audax Medicus non ſatis auctoris mentem intelligens ſola cantharidum corpora, cæteris abiectis partibus, cuidam hydropico propinauit qui paucos poſt dies obiit. Cùm autem nonnulli illum criminarentur, quaſi perperam ſola corpora propinaſſet, contendentes mentem auctoris fuiſſe, vt potius cæteræ partes debeant propinari, hac quoque ratione alteri hydropico caput, & alas, & pedes cantharidum, abiectis corporibus voluit adhibere, qui pariter extinctus eſt. Qui tandem concludit, nonnullos Medicos medicamento diuretico ex cantharidibus confecto citra aliquod incommodū vſos fuiſſe. Ex quibus duo licet nobis de cantharidibus intelligere: alterum, neque ſola corpora, neque ſolas cæteras partes, ſed totas, atque integras adminiſtrandas eſſe: Alterum præcipuum, cantharidum vſum, ſi aliis medicamentis vrinam prouocantibus proportione miſceantur, fore opportunum; quod hac ratione earum vis deleteria caſtigetur, ac corrigatur. Multa ſanè externa reperiuntur medicamenta ad lichenes ſolas, lepras, & alias cutaneas affectiones apud Galenum, Auicennam, & alios Medicos, quæ cantharidas recipiunt; ſed (quantum equidem poſſum meminiſſe) vel apud veteres, vel apud recentiores nulla medicamenta ex his compoſita repetiuntur, quæ ad internam potionem deſtinata ſint: Quæ tamen facile (mea ſententia poſſent parari, ſi ea præcepto Galeni illæ integræ nonnullis diureticis medicamentis admodum parcè permiſceantur. Ratio autem eligendi optimas cantharides, atque illas præparandi, habetur apud Dioſcor. *lib.* 2. *c.* 54. & Galenum, qui fere omnia tranſcripſit ex Dioſcoride 11. *de ſympl. med. citato.* Quod ſi demum cupit quis intelligere, qua certa doſi, & quo modo aſſumi poſſint, cum aliena præcepta, & exempla nequeant referre, is ſciat, me quod à meis præceptoribus olim didici, ad duo grana circiter ex emulſione ſeminum communium frigidorum quæ vocant, vel ex lacte muliebri ad vncias ſex huiuſmodi præſidio vti conſueuiſſe. Ex quo licet arguere Auctorem *libri* 4. *de ratione vict.* qui tres cantharides auſus eſt exhibere; quæ quidem facto periculo, abiectis capitibus, pedibus, & aliis excedunt doſim grauiorum ſex.

Cæterum lotio retento in partibus ſupra veſicam, medicamentis non ſolùm intro acceptis, ſed etiam adhibitis extra, agendum eſt, quæ quidem valeant partes laborantes laxare, mollire, quoduis impedimentum auferre, ac lotio viam facere: de quibus ſatis iam diximus. Veruntamen non eſt ſilentio prætereundum quoddam remedium, quo quidem memini non ſemel me admodum fœliciter vſum fuiſſe: illud verò eſt balneum vniuerſi corporis tum paratum ex variis medicamentis, de quibus ſupra diximus, tum maximè ex vno oleo dulci, quod ſanè & ad dolores leniendos, & ad impeditos meatus aperiendos, & ad totam hanc rem præ cæteris omnibus eſt mirabiliter accommodatum. Etſi enim hæc de ſuppreſſione lotij poſſent ſatis eſſe, tamen poſtremo hoc loco mihi libet eam celebrem quæſtionem tractare, *an laborantibus renibus & veſica, medicamenta diuretica liceat adminiſtrare?* de qua peculiarem habetis diſputationem apud Conciliatorem differentia 105.

Quæritur itaque, *Vtrum in affectibus renum, & veſicæ liceat vti medicamentis diureticis?* de qua quidem quæſtione cum præter Conciliatorem plurimi plurima ſoleant diſputare, mihi libet quàm breuiſſimè fieri poteſt, ac ſummatim, eam tantummodo ſententiam afferre, quam puto eſſe veriorem, & doctrinæ Hippocratis, & Galeni magis conſentire. Ex vna parte, primùm quidem videtur eſſe conſenſus omnium propemodum communiter practicantium, qui medicamentis diureticis familiariter vti non verentur, qualia multa ſunt in officinis, electuarium Reginæ, electuar. Iuſtini, electuar. diureticum, &c. Sic paſſim vtuntur Medici ſyrupis, decoctis, confectis, pulueribus, ac demum aquis thermarum, quæ omnia prouocandi lotium facultatem habent. Huic opinioni fauent Auicenna, Rhaſes, Paulus, & pleríque omnes, qui curandis vitiis renum, & veſicæ probant vſum ſeminum aniſorum, fœniculi, cymini, radicis aſparagi, fœniculi, petroſelini, iuniperi, ſpicæ, aſari, tubiæ tinctorum, & alia quàm plurima id genus tum ſimplicia, tum compoſita, quæ omnes fatentur, prouocandi lotium vi eſſe prædita. Neque enim deſunt rationes, quæ hoc ipſum videntur confirmare: nam quæcunque vaſa vrinaria abſtergunt, purgant, aperiunt, & id præſtant, vno verbo, vt excrementa facile exeant, nec quicquam præter naturam illis adhæreat, laborantibus renibus & veſica, videntur quàm maximè conuenire: ſed medicamenta diuretica ſunt huiuſmodi; ergo, &c. Præterea fingamus Socratem laborantem aliquo genere morbi in renibus, intemperie, vlcere, calculo, quo modo fieri poteſt, vt intemperies corrigatur, vlcus ſanetur, calculus diſſoluatur, niſi medicamenta ad partem laborantem perueniant? id quod certum eſt medicamenta potiſſimùm diuretica præſtare, atque efficere.

Altera autem ex parte, volgare eſt præceptum & ab omnibus Rationalibus receptum, à partibus laborantibus perpetuò reuellendum, minimè verò ad illas trahendū eſſe. *Præceptum* (dicit Galenus 13. method. cap. 6)

cap. 6.) *in contrarium reuulſionis in omnibus talibus commune eſt : neque igitur, cum vel circa ſedem, vel aliquam huic vicinam partem initium phlegmones incidit, aluum deycies : neque cum in veſica, vel cole capta eſt pharmaca, quæ vrinam prouocant, bibenda dabis: nec, ſi mulieri in vtero, vel pudendo incœpit, mẽſes huic prouocabis, ſed ad partes, quæ maximè longinquæ ſunt, ſemper reuulſionem facies*; quam tandẽ ſententiam reperio poſtea, capite vndecimo. Cũ igitur certum ſit, medicamenta diuretica ad renes, & veſicam trahere, & per huiuſmodi vaſa purgationem efficere; concludendum videtur, nullo modo eorum adminiſtrationem conuenire.

Medicamenta diuretica duplicia.

Cæterùm, omiſſis aliorum reſponſionibus, equidem cenſeo hanc controuerſiam non ſine diſtinctione poſſe diſſolui. Itaque primo notandum eſt, medicamenta diuretica eſſe duplicia; alia communiter, & minus verè, quæcunque abundant aquea humiditate plurima, vt vina tenuia, & oligophora, quæ vocant; priſana, rapæ; vel quæ leuiter abſtergendo, attenuando, incidendo, aperiendo facilè ad renes deducuntur, & vrinæ purgationem iuuare poſſunt, qualia ſunt quatuor ſemina maiora, hordeum, gramen, capillus Veneris, & alia id genus: Alia verò propria, & verè diuretica appellantur: de quibus atque eorum natura videatis Galenum 5. *de ſimplicibus medicamentis cap.* 13. Quo loco nos docet, quo modo tria genera medicamentorum, quæ lac generant, quæ menſes eliciunt, & quæ vrinam prouocant, inter ſe differant. Cum enim ſint omnia calida, non aliter inter ſe differunt; quàm caliditatis menſura; nec non quòd quædam deſiccant, quædam non deſiccant. Siquidem quæ non deſiccant, & moderatè calefaciunt, lacti generando vtilia ſunt: Quæ verò plus calefaciunt, non tamen vehementer deſiccant, menſibus eliciendis ſunt commoda: Quæ autem magis calefaciunt, & deſiccant, propriè, & peculiariter diuretica, id eſt mouentia vrinam, dicũtur. Quamobrem medicamenta verè diuretica, ſua inſigni caliditate, & ſiccitate cogunt ſanguinem, ſerúmq; illi permiſtum ſeparant, & hac ratione valent lotium copioſius reddere, & purgare; qualia ſunt ſemen apij, dauci, ameos, ſeſeleos, & cætera id genus, de quibus copioſè Galenus.

Secundò diſtinguendum eſt: an renes & veſica in præſentia verè laborent, vt opus ſit curatione, an periculum immineat, ne huiuſmodi partes in poſterum ſint laboraturæ, vt opus ſit præſeruatione.

Tertiò habenda eſt conſideratio morborum, an ſit in intemperiè vel cum materia, vel ſine materia, an in mala compoſitione, an in ſoluta vnitate.

Ac poſtremò notanda ſunt diuerſa tempora morborum, an ſint in principio, augmento, ſtatu, declinatione.

Porrò, his iactis fundamentis, & adhibitis notationibus, mihi videor hanc totam diſputationem duabus concluſionibus poſſe definire. Prima: Medicamenta communiter vocata diuretica, tam in præſeruatione, quàm in curatione, in quocunq; morbo, & quocunque tempore morbi poſſe adminiſtrari, dummodo cum ratione, & opportunè adminiſtrentur: quandoquidem hæc poſſunt vaſa modicè abſtergere, aperire, ac leuiter purgare, neque vllum imminet periculum, vt noua ad illa trahantur excrementa.

Secunda eſt concluſio, medicamenta verè diuretica, excepta vna intemperie ſine materia, in qua neceſſe eſt medicamenta alterantia ad locos laborantes peruenire, neque in præſeruatione, neque vllo curando morbo vel intemperie cum materia, vel mala compoſitione, vel ſoluta vnitate, nullóq; tempore morbi, præterquam in declinatione, & poſt cõgruentem totius corporis purgationem tutò poſſe adminiſtrari; alioquin certum imminet periculũ, vt ne longè plura excrementa ad locos malè affectos deducantur, quàm ex illis deleantur. Quæ quidem fuit præcipua ratio, quamobrem Gal. doceat ad partes laborantes nunquam trahendum, ſed ab illis perpetuò reuellendum eſſe. Hanc doctrinam mihi videor poſſe colligere, & confirmare cùm alijs Galeni locis, & exemplis, tum maximè 13. *method. c.* 15. vbi tractat iecoris inflammationem, in qua nonnulla leuiora medicamẽta partim diuretica, partim mouentia aluum pro varia iecoris parte laborante concedit in principio morbi; valentiora autẽ non niſi in declinatione, ſicut in publicis lectionibus diximus. His concluſionibus, ni fallor, cuiq; licet omnem de hac re controuerſiam diſſoluere, omnibúſq; hinc inde obiectis rationibus ſatisfacere, ac Galeni doctrinam integram, & omni ex parte conſentientem cõciliare, ac tueri, vt pluribus non ſit opus.

ALEXANDRI

MASSARIÆ VICENTINI,

TRACTATVS III.

DE PVLSIBVS.

INTER cætera argumenta, quæ deducunt medicos in cognitionem eorum, quæ tum natura, tum præter naturam homini inſunt, equidem cẽſeo pulſum, & vrinam principem locum obtinere. Neq; enim mihi libet in præſentia eã vulgarem quæſtionem agitare, vtrùm ex pulſu, an ex vrina certiora indicia, tum ſanitatis, tum morbi colligi poſſint; qui puto vtrinque huiuſmodi ſignum ſi ad propriam ſignificationem referatur, pulſum ad facultatem vitalem, vrinam ad facultatem naturalem, parem certitudinem, ac præſtantiam continere. De qua re ſi quis veſtrum cupiat plura intelligere, is videat Franciſcum Valeſium *lib.* 3. *Contr. c.* 1. qui inter cæteros hanc diſputationem diffusè, ac diſertè perſequitur. Igitur cum proximo ſuperiore anno confecerimus tractationem vrinarum, hoc præſenti tempore propoſitum habemus alteram quoque de pulſibus tractationem conficere: non quidem accuratè, & exquiſitè, (quod nimis laborioſum, & longum eſſet) ſed ſummatim atq; iis tamen poſitis capitibus, quæ huic doctrinæ ſufficienter inſeruire poterunt, nobiſq; ſcripta grauiſſimorum auctorum faciliora reddere valebunt.

Itaque ex noſtro vetere inſtituto, hunc noſtrum Commentariũ de pulſib. diuidemus in quatuor partes, ſicut quatuor præcipua ſunt capita, de quib. mihi ſtatutũ eſt apud vos ſermonem habere. Ea verò sũt illa ipſa, de quib. pariter diximus in tractatione Vrinarum, & circa quæ in explicandis ſingulis morbis verſari conſueuimus, primũ de Eſſentia, ſecundũ de Differentijs, tertium de Cauſis, quartum de Prognoſticis: quæ fortè docendi methodus non longè recedit ab ea methodo, qua Gal. vniuerſam pulſuũ diſciplinam 16. libris accuratiſſimè complexus eſt. Antequam verò rem aggrediar, id vos ſcire velim, huiuſmodi naturam eſſe quidem longè vtiliſſimã ad plurimos caſus, maximè verò ad cognoſcendos, præſagiendos, & curandos morbos cõferre (quod res ipſa,

ac plurima exempla,atq; hiſtoriæ apud vnum præcipuè Gal.facilè cuiq; poſſunt demonſtrare) ſed non minus eſſe difficilem, ac fortè cæteris omnibus inſtitutionibus medicis difficiliorem.

De qua etſi veteres, Aſclepiades, Eraſiſtratus, Athenæus, Heraclides Agathinus,Heropylus, Archigenes Velienſis, & alij quàm plurimi ſcripſerunt, quorum Gal.meminit, & quorum omnes libri hoc tempore deſiderantur,tamen vt idem ibi ſcribit Gal. 4.*de dignoſcendis Pulſibus*,c.5.nihil ab illis memoria dignum ſcriptum eſt. De Hipp.an ſcripſerit de Pulſibus eſt dubium; atque eo magis, quod Gal. perplexè de hac re loquitur, qui ex vna parte libri *de Præcognitione ad Poſthumum,cap.*15.teſtatur, Hipp. ſcientiam de pulſibus non attigiſſe: medicos autem illo poſteriores eam tradidiſſe.& rurſus 3.*de Criſibus cap.vlt.ad finem*,necnon 4.*Epid.ſect.*3. *com.*18. ſcribit Hipp. ſigna ſumpta ex pulſibus non fuiſſe perſequutum:vel quia non cognouit,vel quia non putauit eſſe magni momenti. Ex altera autem parte in libello, *quod animi mores temperaturam corporis ſequantur,cap.*8. ad finem ſcribit, Hipp. omnem motum arteriarum qualiſcunque fuerit, omnium primum pulſum nominare:& adhuc plenius *lib.de diff. pulſuum, cap.*12. Hipp. huiuſmodi autem pulſuum calluiſſe,non tamen in ea multum laboraſſe.

Ac ſanè ſi Hipp.monumenta conſideremus, nulli dubium eſſe poteſt, quin ille aliquando pulſus meminerit,atq; eorum notitiam habuerit, vt in Coaic. *lib.*4.*tex.*25.*ad principium*,ſcribit lethargicos habere pulſus tepidos,tardos,ſepultos,& quæ ſequuntur. In libris de locis in homine, inquit, arterias duas iuxta tempora ferri in medio temporum,& aurium, quæ ſemper pulſant. Sic tractans de morbis mulierum primo 134.ad finem docet puerperas, quibus menſtruæ purgationes retinentur, habere pulſus molles,& debiles, quia attolluntur nonnunquam,& interdum deficiunt. Et ſi quis reſpondeat,huiuſmodi libros non eſſe Hipp. legitimos, de qua re non multum laboro in præſentia,in lib. de Alimento ad finem, quem omnes fatentur Hipp. legitimum fuiſſe,hæc habentur: *Venarum pulſationes, & reſpirationes ſpiritus iuxta ætatem, & conſonantia, & diſſonantia; ſunt,& morbi, & ſanitatis ſigna, & ſanitatis magis,quàm morbi,& morbi magis,quā ſanitatis*,&c. Ego autem in hac ambiguitate cenſeo veram Gal. mentem, ac veriſſimam fuiſſe artem de Pulſibus ab Hipp cognitam, ſed minimè elaboratam, & abſolutam fuiſſe, qui loco pulſuum reſpirationem videtur perpetuò obſeruaſſe, quod plurimi ægroti Epid. facilè cuiq; poſſunt paſſim demonſtrare. Quandoquidem re vera huiuſmodi actiones, & reſpirationes vſq; adeo ſibi ipſis conſentiant, & ſimiles ſint, vt ſumma cum ratione altera alterius vicem poſſit ſupplere. Vnus certè Gal. hanc quoq; tam præclaram partem Artis medicæ nobis tradidit, & perfecit accuratiſſimè, qui libello de Pulſibus ad Tyrones, maximè verò alijs in libris de Differentijs, de Dignotione, de Prognoſticis, nihil videtur præteriiſſe, quod ad integritatem huiuſmodi argumenti pertinere poſſit Vt interea nihil dicam de alijs libris hac de re ab eo conceptis,ſpeciatim verò de libro,quem in arte medica ad finem ipſe promittit ſe eſſe compoſiturum, atq; artem de pulſibus ad compendium redacturū, qui quidem libri,ſi ad nos perueniſſent, fortè hunc nobis laborem,ac medicis omnem difficultatem abſtuliſſent, quam ipſemet Gal. 1. *lib. de Pulſibus dignoſcendis*, *c.* 1. fatetur talem. & tantam eſſe,vt putauerit ad exactiſſimam,& abſolutiſſimam pulſuum cognitionem totam humanam vitam neceſſariò requiri. Vulgare compendium pulſuum, quod nomine Galeni circunfertur, eſſe ſpurium, ac prorſus Gal.indignum, puto eſſe manifeſtius, quàm vt debeat longius dubitari: nec mihi libet in re manifeſta tempus perdere. Certè neſcio qua fronte à Thuriſano, Conciliatore, ac nonnullis, inter legitimos Galeni libros reponatur. Sed fortaſsè nimium præfati, ad rem, & ad primum caput aggrediamur.

CAPVT I.

De eſſentia Pulſuum.

QVicunque de pulſibus ſermonem habent, ab eorum definitione ſtatim principium faciunt: mox ſingulorum verborum, ac particularum definitionis, vt loquuntur, explicationem aggrediuntur. Quam quidem docendi methodum video pleroſq; omnes hoc tempore in rebus propè omnibus mirabiliter obſeruare:quod in principio publicarum Lectionum, necnon etiam in diſputatione de abuſu medicamentorum Veſ. cap.primo, & ſecundo prioris libri copioſiùs diximus. Veteres quoque hanc methodum mihi videntur tenuiſſe, ex quorum diſciplina plurimæ pulſus definitiones conſtitutæ, ac traditæ ſunt. Quæ referuntur à Gal. 4. *de differ. Pulſuum cap.* 2. At verò huiuſmodi omnes, atque eorum inſtitutum non probantur à Gal. cum enim definitio ex præcepto Ariſt. 6. *Topicorum*, nec non 5. *Metaph.* 48. ex prioribus, & notioribus debeat conſtare, atq; omnes conſentiant difficile admodum, atq; arduum eſſe probè rerum definitiones conficere. Gal.4. *de diff.Pulſ.cap* 1. vocat nimis audaces quicunque temerè, & ſine vlla cognitione non ſolùm pulſus, ſed etiam cætera omnia audent definire in quibus quidem præcipitatis definitionibus,vt multi committantur errores eſt neceſſarium, ſicuti euenit Veteribus medicis tempore Gal. qui omnes eorum definitiones pulſus refutat, plurimaque eorum vitia apertiſſimè demonſtrat. Cæterum, vt ne idem quoque poſteris eueniret, ſed vnuſquiſque poſſet meliore ratione eſſentiàm pulſus intelligere, ante omnia id nos docet, quomodo liceat medico pulſus definitiones probè inueſtigare, & conficere. Cuius quidem doctrinæ ſumma eſt huiuſmodi. Duo prima videntur genera definitionum: alterum, quod rei notionem explicat,alterum,quod rei eſſentiam docet:vtramque ſcientiæ virtutem obtinere. Primam quæ notionem explicat, vt ſit omnibus manifeſta, quicunq; eadem lingua vtuntur, neque ad rei eſſentiam attingat. Secundam quæ eſſentiam docet, vt priori conſentiat, cum illa tamen eadem non ſit. Propterea neceſſariò opus fuit, vt non ſolum duæ, ſed etiam tres, vel quatuor definitiones conficiantur. Vna, quæ omnibus eiuſdem linguæ hominibus ſit conceſſa, quæ de eſſentia rei nihil ſtatuat, ſed in ſola ratione conſiſtit. Altera quæ aliquantulum recedat à notione,& nonnihil ad eſſentiam accedat. Tertia,quæ adhuc magis tantùm notionem, non eſſentiam aperiat. Quarta, quæ totam eſſentiam doceat. Quæ quidem plures definitiones ita debent inter ſe diſponi, vt quarta ad tertiam, tertia ad ſecundam, ſecunda ad primam referantur. Ex qua pulcherrima Galenica diſciplina facile eſt intelligere in quanto errore verſentur vulgares definitores, qui quamcumque rem docturi, nulla præmiſſa notione, & inquiſitione, ſtatim ſuas definitiones, quaſi ex tripode proferunt, quæ propterea ſunt vſque adeo ambiguæ, perplexæ, obſcuræ, ignotæ, vt neceſſe ſit circa earum explicationem longius commorari. Sed nos ad Gal.methodum, & rem noſtram veniamus. Variæ apud medicos fuerūt pulſus ſignificationes: de quo quidem diffuſè mentionem facit Gal. primo *de diff. pulſuum cap.* 2. ſecundo *de diff pulſuum c.*3. quarto *de diff. pulſuū c.*2.

Verum

Verùm cæteris omnibus prætermiſſis, idem ſcilicet Gal. 4. *de ratione victus in morbis acutis, comm.* 26. in lib. *quòd animi mores corporis temperaturam ſequantur, cap.* 8, quarto *de diff. pul. cap.* 2. veteres medicos vſurpaſſe nomina pulſus de iis tantum notionibus, quæ in particulis inflammatione laborantibus contingunt. Hippocrat. verò omnium primum alterius ſignificationis auctorem fuiſſe, quod poſtea apud omnes inualuit, qui motum omnem arteriarum qualiſcunque eſſet, pulſum vocare conſueuit. Hæc autem res, Galeno interprete, ita ſe habet 9. *de diff. pulſuum cap.* 2. in quibuſdam particulis noſtri corporis, maximè verò, quæ carne ſunt deſtitutæ, qualis præ cæteris eſt corpus in manu, facile vnuſquiſque non ſolum tactu, ſed etiam viſione poteſt motum quemdam percipere, qui in omnibus hominibus bene valentibus iam inde à primo ortu ſine vlla intermiſſione fit, & vſque ad interitum perducitur, in quo quidem motu facile licet cuique obſeruare, quiddam de profundo aſcendere, & ſurgentem manum ferire; deinde id apertè regredi, ac recedere, mox quieſcere: Contrà verò interdum nobis primũ ſe præſentare ſpeciem quandam rei quieſcentis, deinde aſcendentis, ac mox ferientis, demũque ſe recipientis, & quieſcentis: vt manifeſtum ſit, huiuſmodi motu rei aſcendentis, ferientis, & regredientis, quieſcentis in orbem ferri, ac non niſi cum vita hominis deficere. Eum motum, Galenus inquit, omnes homines pulſum appellant: quod ſi quis huius nominis, & communis notionis breuiorem definitionem deſiderat, id cuique licet, dummodo, inquit Gal. is nihil prætereat, neque addat quicquam ſuperuacaneum præter ea, quæ modò diximus. Namque ſi quis præter ea quid vel minimum addiderit (ſi quidem id præter rem atque inutile fuerit) inutiliter operam perdet; ſi verò id ad rem, atque vtiliter dicatur, certum eſt illum à notione ad rei eſſentiam accedere. Ex quo ſi dixerit eiuſmodi motum eſſe motum arteriarum, quandoquidem hæc definitio nõ ſolùm motum, ſed etiam quorum ſit motus declarat: Cum vulgus manifeſtè quidem intelligat, talem eſſe in corpore motum, nihilominus ignorat corpus, quod mouetur. Quod ſi quis neque his contentus adhuc velit arteriarum ortum, figuram, tunicas, vſum, facultatem, & alia id genus explicare, vtique hac longè magis à priore notione recedit, & ad totam eſſentiam pulſus accedit. Itaque definitiones notionis id tantummodo quod omnibus perſpectum eſt, præterea nihil debent explicare, qualis eſt definitio notionis pulſus, ſi dicamus quendam motum ſenſibilem in variis corporis partibus rei per circulum, ac perpetuò ſe attollentis, ferientis, ſe recipientis, & quieſcentis, apud omnes homines pulſus vocari. Huiuſmodi autem definitiones notionis, quas Ariſtot. 2. *Poſt.* & *in Metaph.* definitiones quid nominis appellat, ſicuti ex vna parte non ſemper ſunt proferendæ, quod nonnulli ineptè perpetuò faciunt: quos Gal. aliquando irriſit 2. *de different. pul. cap.* 3. 4. *de different. pulſ. cap.* 9. qui ne olus quidem citra definitionem empturi eſſent. Sed tunc duntaxat, quando non omnes rem propoſitam aſſequuntur, aut quis vel malitioſè, vel impudenter, præter item hominum acceptionem, nominum ſignificationem peruertit. Ita ex altera parte Gal. 4. *de different. pulſuum cap.* 2. ſcribit illos quàm maximè errare, quicunque in re ignota, vel ancipiti nominis definitionem prætermittunt, ſolam eſſentialem definitionem proferunt, ac propter huiuſmodi ignorantiam temere pronunciare, quicquid ſtultè illis in mentem venit. A quo quidem errore quomodo vulgus definitorum noſtrorum ſe tueatur, ipſi viderint. Iam verò ſi ex Gal præceptis illa omnia velimus præmittere, & examinare quæcunque ad alteram eſſentialem definitionem pulſus forent neceſſaria, longiſſima opus eſſet diſputatione. Ita nobis propoſitum eſt circa illa tantùm verſari, & quidem quam breuiſſimè fieri poteſt, quæ ad noſtrum inſtitutum ſatis eſſe poſſunt. Cæterum illud commodè mihi videor facere, poſſe poſtquã Gal. in hoc tractando argumẽto nobis omnem leuauit laborem, ſi illius eſſentialem definitionẽ accipiamus, interpretemur, illuſtremus, & quadam veluti paraphraſi omnibus manifeſtam reddamus. Poſtquam igitur Gal. plurimas veterum medicorum pulſus definitiones recenſuiſſet, reprehendiſſet, confutaſſet, tandem hæc habet, quarto de different. Pulſ. cap. 1. *Nos autem dicamus, pulſum eſſe actionem peculiarem, præcipuè cordis, deinde arteriarum, quæ diſtenſione, & contractione mouentur à facultate vitali, quo natiui caloris mediocritate retineamur, atque in cerebro ſpiritus animalis generetur.* Ac ſanè ſi quis conſideret omnes conditiones probæ definitionis de quibus Ariſt. 6. *Top.* diffusè, 4. *Phyſ. tex.* 21. præcipuæ ſunt, vt definitio ſit propria definiti, adeo vt cum eo conuertatur, vt nihil in definitione deſit, aut ſuperſit, vt definitio tollat omnes difficultates, quæ de re habentur; is facile fatebitur hanc Gal. definitionem pulſus omnibus numeris fuiſſe abſolutam. Sed nos ſingula perſequamur, *Pulſus eſt actio.* Ex præceptis Dialecticis, hæc definitio conſtat ex genere, & differentia. Itaque actio eſt genus. Nihil autem refert, ſiue actionem, ſiue motionem vel motum dicas. Quæ deinde ſequuntur, omnia differentiæ ſunt. Actiones corporis ſunt in primis duplices. Aliæ ſunt in omnibus partibus, & toti corpori communes, alimenti attractio, retentio coctio, expulſio. Aliæ ſunt vnius, vel alterius partis propriæ, viſio oculorum, auditio aurium, ambulatio crurum. Ergo pulſus eſt actio non communis, ſed propria, & peculiaris, præcipuè cordis, deinde arteriarum. Interpretes vertunt materiale, quæ forte melius vertuntur; Primum cordis, ſecundum arteriarum. Namque arteriæ non ſua ſponte, ſed eatenus mouentur, & huiuſmodi edunt actionem, quatenus hæc mouendi vis, & facultas à corde, cui natura ingenita, atque inſita eſt, cum illis communicatur, quæ diſtenſione, & contractione mouentur à facultate vitali. Quandoquidem naturale omne, quod mouetur, ab alio mouetur, quod Ariſtot. luculenter demonſtrat in principio lib. 7. Phyſic. ſpeciatim verò rerum, quæ poſitæ ſunt in generatione. Definitio complectens cauſam efficientem optima cenſenda eſt, quod itidem Gal. docet 4. *de different. Pul. cap.* 9. ſumma cum ratione in definitione pulſus, quem certum eſt, ſicuti cæteros omnes motus duntaxat in fieri ſuam eſſentiam obtinere Cauſa efficiens à Gal. poſita eſt; Illa verò eſt apud Gal. facultas vitalis, in qua ſententia ego quidem libenter aquieſco, qui nolo de hac re varias Philoſophorum, & Medicorum, maximè verò Ariſt. opinionem afferre, de quibus mentionem facit Gal. cum aliis locis, tum maximè in 1. *de Cauſis pulſuum cap.* 2. cum alij natiuum calorem, alij ſpiritũ (in qua ſententia videtur fuiſſe Ariſt. *lib. de reſpiratione*, ſi modo hic liber eſt Ariſt.) alij conſtitutionem, alij proprietatem temperamenti, alij neruoſam ſtructuram corporis, alij qualitatem nullo nomine præditam contendant efficientem cauſam pulſus eſſe. Siquidem huiuſmodi ſubtilior diſputatio aliena eſt à meo inſtituto, nec ad cognitionem pulſus videtur quicquam conferre. Quod ſi quis veſtrum cupiat adhuc, quidnam Galen. ſit facultas vitalis, cognoſcere, ille ad hoc reſpondet apertiſſimè 1. *de Præſagiis ex Pulſ. cap.* 4. *primo de Simpl. medicamentis, cap.* 1. Vitalem facultatem nil aliud eſſe, quàm commodum cordis temperamentum, quod propterea affirmat, quoties bene, vel malè temperatum eſt, eatenus ſuum munus obire, pulſuſq;

modò languidiores, modò robuſtiores efficere. Itaq; arteriæ mouẽtur à facultate vitali, ſed quomodo mouentur? Gal. reſpondet, dilatatione & contractione, quos Græci διαστολὴν, & συστολὴν, vocant, quem quidẽ duplicem motũ arteriarum actionem eſſe Gal. docet, & confirmat *lib. de vſu Pulſ. c. 6.* aduerſus nonnullos, qui contendebant, vnam tantummodo ſyſtolem eſſe pmptiam arteriarum actionem, diaſtolem verò tunicarum ipſarum in naturalem partium diſtantiam ſpontaneum eſſe reditum. De quibus quidem duobus motibus, plurimiſque difficultatibus quæ paſſim à veteribus, & recentioribus medicis agitantur; cum ego nolim hoc tempore longius agere, illud vnum à iunioribus ſciendum eſt arterias vnà cum corde eadem planè ratione, eodemque temporis momento, tum conſtringi, tum dilatari, per conſtrictionem & contractionem foras expelli, quæcunque fuliginoſa excrementa ex coctione, aut veriùs exuſtionu humorum in toto ante contracta ſunt, per ſublationem, & dilatationem frigidiorem aërem in cor, atq; ad penitiores corporis partes trahi, ac defetri: quo natiui caloris mediocritas retineatur, atque in cerebro ſpiritus animalis generetur. Certiſſimum, atque in Galeni doctrina exploratiſſimum eſt, actiones noſtri corporis propterea fuiſſe à natura conſtitutas, ex quo ille generale tradit præceptum 7. *de vſu partiũ, cap.* 20. vt poſt explicationem actionis cuiuſque partis, perpetuò illius vtilitates debeant explicari. Igitur inre Gal. poſt explicationem actionis cordis, & arteriarum, poſtremò in ſua definitione vtilitatem affert. Hæc verò eſt duplex, altera, vt congruens natiui caloris moderatio, & temperatio conſeruetur. Altera, vt cerebro accommodatum pabulum ſubminiſtretur, ex quo ſpiritus animalis continenter generari ac foueri poſſet. Vt autem iuniores hanc duplicem pulſus vtilitatem intelligant, quod ad primam pertinet, ſciendum eſt innatum huiuſmodi calorem in perpetuo opere, ac motu continuè verſari: cum ille de ſententia Hippocrat. omnium naturalium operum auctor animæ ſubſtantia, aut ſaltem animæ principium, & neceſſarium inſtrumentũ exiſtat, illius principium, fontem, ac focum in corde conſiſtere, à quo deinceps in totum corpus, & ſingulas corporis partes diffunditur, atque hinc fieri, vt in corde præ cæteris omnibus partibus noſtri corporis inſignis perpetuò caliditas contineatur, quam propterea Gal. ardẽti flammæ aliquando aſſimilare conſueuit, vt diffuſè in publicis lectionibus diximus. Cum huiuſmodi igitur inſignis calor non aliter, ac flammæ duplici potiſſimùm ratione poſſit marceſcere, ac corrumpi, altera ſi præter modum augeatur, altera ſi nimia fuliginum copia obruatur, vtrique periculo prouida natura mirabiliter pmſpexit, nẽpe, reſpiratione, & pulſu. Quandoquidem & thorax, & arteriæ dum dilatantur, aërem attrahunt frigidiorẽ, quo natiuus calor in congrua moderatione conſeruatur. Dum conſtringuntur expellunt fuligines, quæ retentæ liberam caloris perſpirationem, & ventilationem potuiſſent impedire. Ex quo iure Gal. docet vniuſcuiuſque pulſus, & reſpirationis eoſdem vſus fuiſſe à natura inſtitutos. Quod verò ad alterã pertinet vtilitatẽ, iis prætermiſſis, quæ generatim de ſpiritibus, ſpeciatim de ſpiritu animali à Philoſophis, & medicis diſputantur, in primis verò à Nouatore Argenterio aduerſus Gal. *lib. de ſomno, & vigilia*; necnon *in Comment. Artis medica*, illud vnum mihi, & meo inſtitum cenſeo ſatis in præſentia, ſpiritum animalem in cerebrũ tamquam in propria ſede reſidere, quod millies à Gal. traditum eſt; hoc nomen animalis ſoritum fuiſſe, non quòd ſubſtantia animæ ſit, ſed quod proprium ſit eius ibi habitantis inſtrumentum, quo ſenſus, & motus in vniuerſas corporis partes tranſmittitur. 7. *de Placitis Hippocrat. & Plat. cap.* 3. Ex quibus facile eſt cuique intelligere, quomodo pulſus naturalem cordis temperiem conſeruando, illique congruam naturam generationis vitalis ſpiritus ſubminiſtrando, id quoque poſſit præſtare, vt ſpiritus animalis in cerebro generetur. Atque hactenus de eſſentia pulſus ex Galeni definitione, quam ſicuti ſupra diximus, certum cuique eſſe poteſt, habere omnes conditiones probæ definitionis, atque omnibus ſuis partibus perfectam, & abſolutam fuiſſe. Namque vt cætera omnia prætermittamus, hac definitione facilè tolluntur omnes controuerſiæ, quæcunque de eſſentia, & generatione pulſus poſſunt afferri, ex. gr. nonnulli pulſum definiebant motum arteriarum: nonnulli contendebant malè pulſum per cordis, & arteriarum motum definiri, quòd alij plurimi ſint motus, quibus huiuſmodi partes præditæ ſunt. Alij exiſtimant, arterias per ſe ipſas mõueri, alij pulſum definiebant, motum non ſolùm cordis, & arteriarum, ſed etiam membranarum cerebri, vel ipſius cerebri, vel vtriuſque. Alij alias de hac re cogitationes inanes commenti ſunt, de quibus Gal. diffuſè ſermonem habet *lib. 4. de different. pulſ.* quæ quidem omnes difficultates facilè diſſoluuntur, ſi cum Gal dicamus, pulſum eſſe actionem propriam, & peculiarem, primò quidem cordis, ſecundò arteriarum, quæ ſyſtole, & diaſtole, dilatatione & contractione mouetur à facultate vitali tum propter conſeruationem mediocritatis, ac temperantiæ caloris innati, tum propter generationem ſpiritus animalis in cerebro.

CAPVT II.

De differentiis pulſuum.

TRACTATVRVS differentias pulſuum, id primum vos ſcire velim, hanc partem non ſolùm in tota diſciplina de pulſibus, ſed forte etiam in tota arte medica longè difficilem eſſe, vt vel ipſe Galenus fateatur ſe non potuiſſe omnes pulſus differentias perfectè, atque integrè percipere, & intelligere. Ego verò conabor huiuſmodi tractationem, & planiorem, quatenus fieri poterit reddere, qui ſtatui nõ omnes pulſuum differentias vobis explicare, quod à Galeno accuratè, & diffuſè traditæ ſunt, ſed eas tantum quæ mihi vidẽtur maioris momenti, vtiliores, & ad veſtram inſtitutionem magis pertinere. Cæterùm ex præcepto Galen. *primo metho.* 3. *&* 5. qui nos docet, ſpecies, & differentias rerum ex earũ definitionibus colligere, ex definitione pulſus iam ſatis explicata, conabimur pulſus differentias inueſtigare, hoc modo. Pulſus eſt motus cordis, & arteriarum. Cum igitur Philoſophus doceat, omnem motum fieri de loco in locum, id quod poteſt fieri, vel celeriter, vel tardè, vel mediocriter, hinc primæ pulſus differentiæ nobis ſeſe offerunt à qualitate motus. Pulſus alius velox eſt, alius tardus, alius mediocris. Pulſus velox ille eſt, qui arteria modica, & breui tempore de loco in locum mouetur, ac mutatur, ſuumque perficit motum. Contrà pulſus tardus ille eſt, qui multo, ac longo tempore mouetur, de loco in locum mutatur, ſuumque opus abſoluit. Ad quem modum dicimus, equum celeriter, vel tardè moueri, qui exiguo, vel longo tẽpore iter conficit. Pulſus moderatus autem mediocris eſt, qui medio modo ſe habet, & mouetur, diſtenſione, & contractione, quoniam motus pulſus non eſt ſimplex, ſed ex duobus oppoſitis motibus conſtat, vt duæ quoque inter nos ponatur quietes neceſſarium eſt, altera poſt dilatationem, priuſquam arteria contrahatur, quæ exterior, & ſuperna dici poteſt. Altera poſt contractionem, priuſquam arteria dilatetur, quam internam, & inferiorem licet appellare:

quando

quandoquidem natura nunquam alterum motum aggreditur, antequã perficiat priorem, atque vt Philoſophi verbis vtamur 8. *Phyſ. text.61. & 62.* omne quod mouetur, in contrario quieſcit. Quamobrem ex huiuſmodi quiete, vel ex tempore quietis, quæ nihil aliud eſt, quàm immobilitas, ſeu priuatio motus, aliæ tres ſe produnt pulſus differentiæ. Pulſus alius creber, alius rarus alius mediocris. Pulſus creber definitore Galeno *lib. de Pulſ. ad Tyrones cap.4.* eſt, cum tempus quietis breue, & modicum eſt. Pulſus rarus, cui tempus quietis longum, & amplius eſt. Mediocris eſt, qui inter vtrunque medium modum obtinet. Verùm in hac differentia dubium eſt, cum duplex ſit quies, interna, & externa, vtrùm ex altera tantùm, an ex vtraque pulſus crebritas & grauitas accipienda ſit, quod quidem dubium ex eo videtur potiſſimùm originem habuiſſe, quod nonnulli contendant, ſolam arteriæ dilatationẽ, minimè verò contractionem ſentiri. De qua cõtrouerſia cum ego nolim longius agere, ſi quis veſtrum cupiat plura intelligere, is videat Valeſium *contr. 7. lib. 3.* qui inter cæteros eam tractat diffusè. Galen. quidem tradens rationem, & modum cognoſcendi hanc duplicem quietem in pulſu, 2. *de dignotione pulſuum, cap. vlt.* docet, externam quidem quietem, quæ eſt inter finem dilatationis, & principium contractionis facilè percipi, internam verò, quæ eſt inter finem contractionis, & principium dilatationis, non ſine magna induſtria, & labore deprehendi poſſe, qui in ſumma ita ſtatuit 1. *de diff. pulſuum cap. 7. & 8.* apud illos, qui affirmant ſolam dilatationem ſentiri, crebritatem, & raritatem ex vna quiete externa, ac toto eo tempore, vel interuallo, quod inter motum omnem dilatationis, & contractionis intercedat, accipiendam eſſe, apud eos verò, qui profitentur ſe non minùs contractionem, quàm dilatationem ſentire, crebritatem, & raritatem ex vtraque quiete eſſe colligandam.

Itaque ſiue ex vna, ſiue vtraque quiete velimus huiuſmodi pulſus differentiam colligere, ſi arteria diutius firmetur, & quieſcat in vltimo loco, in quem dilatatione, vel contractione ingreſſa eſt, antequam alterum continuum motum aggrediatur, pulſus rarus, ſin autem breuiori tempore firmetur, & quieſcat, pulſus creber dicendus eſt. Sed reliquas differentias perſequamur. Quoniam arteria, quæ diſtenditur, ſicut reliqua omnia corpora, triplicem habet dimẽſionem, longitudinem, latitudinem, & profunditatem, vt differentiæ quoque ex quantitate huius diſtenſionis eliciantur, neceſſarium eſt. Quoniam verò omnis quantitas in multitudinem innumerabilem ſecari poteſt, quod à Gal. traditum eſt in Phraſibus cap. 30. vt omnem confuſionem fugiamus, nobis ſatis fuerit cum Gal. huiuſmodi quantitatem dilatationis arteriæ ad tria capita referre, vt vna ſit moderata, vtrinque ſint duo extrema, alterum quod mediocritatem excedat, alterum quod à mediocritate deficiat: quod ſi quis adhuc velit ſingula capita in alias differentias diuidere, quatenus dilatatio magis, vel minus excedit, aut recedit à mediocritate, id cuique licet, neque à Gal. quandoque prætermiſſum eſt 2. *de differentiis pulſuum cap. 6.* Itaque pulſus dilatatio alia excellens, alia mediocris, alia deficiens. Cum autem hæc ipſa dilatatio, vel in ſingulis tribus dimenſionibus ſeparatim lõgitudine, latitudine, profunditate, vel in omnibus ſimul generatim fieri poſſit, hinc plures colliguntur pulſus differentiæ. Namque primò ſi arteria ſupra mediocritatem excedat, ac præter naturam augeatur in longitudine pulſus longus, in latitudine pulſus latus, in profunditate pulſus altus eſt dicendus. Sicuti contrà, ſi arteria infra mediocritatem excedat, ac præter naturam minuatur, in longitudine pulſus breuis, in latitudine angustus, in profũditate humilis appellabitur. Quod ſi arteria in ſingulis dimenſionibus media quadam ratione dilatetur, vt quæ nihil excedat, nihil deficiat, iam diximus hunc pulſum eſſe mediocrem. Deinde verò ſi arteriæ dilatationem conſideremus, non ſeparatim ſecundùm ſingulas, ſed coniunctim ſecundũ omnes dimenſiones, hinc aliæ ruſus conſurgunt pulſus differentiæ, quæ itidem modo poſita ratione poſſunt diſtribui. Namque ſi arteriæ dilatatio ſimul in omnibus dimenſionibus longitudine, latitudine, profunditate, medium quendam modum retineat, pulſus moderatus, temperatus, æquabilis; ſi modum excedat, pulſus magnus; ſi deficiat, pulſus paruus dicendus eſt. Quoniam omnium pulſuum definitio apud Gal. eſt huiuſmodi. *Pulſus magnus eſt longus, latus, altus, vel qui in omnibus tribus dimenſionibus mediocritatẽ excedit. Pulſus paruus eſt breuis, anguſtus, humilis, vel qui in omnibus dimenſionibus imminutus eſt. Pulſus moderatus eſt, qui ſecundum omnes dimenſiones mediocritatem ſeruat.* Non ignoro, nonnullos recentiores has differentias accipere non ſolùm ex dilatationis quantitate, ſed etiã contractionis arteriæ, in qua iidem tres dimenſiones videntur poſſe animaduerti, & in proprias differentias referri. Ego verò ſicut in cæteris omnibus, ita hac quoque in re volui Galeni doctrinam, atque exemplum imitari, qui ſcribens ad Tyrones, quod iidem nos facimus, vnam dilatationis quantitatem conſiderat, *lib. de pulſ. ad Tyrones cap. 2.* atque ex ea tantum differentias colligit, quod vt puto, arteriæ contractio non ita facilè, & propriè ſicuti dilatatio percipi, & deprehendi poſſit, vt ſuprà diximus. Verùm hoc loco minimè prætermittendum eſt neceſſarium quoddam Galeni præceptum, quod & ad eas, quæ hactenus traditæ ſunt, & ad cæteras omnes pulſuum differentias generaliter pertinet, nimirum, Pulſum moderatum, & cuique naturalem, ante omnia eſſe animaduertẽdum, atque ad illum, tanquam ad Lydium lapidem omnes arteriarum exceſſus, & defectus, ex quibus iste reſultant differentiæ, perpetuò referendas eſſe, qui ſcribit ad hũc modum 2. *de dignotione pulſuum cap. 2. ad finem. Vbi optimam conſtitutionem inuenerimus corporis noſtri, primo animaduertendum eſt, qui eius ſint pulſus, neque obiter, vel negligenter, ſed in eo ſtatu hominem accipiamus, vbi ſuum proprium motum pulſus a nulla externa cauſa immutatos retineant. Hoc fiet ſi non in longo otio ſit verſatus, nec recens exercitatus, nec verò etiam diu ieiunauerit, vel multum comederit; Aër præterea ſit optimè temperatus, ipſéque æger liber ſit ab omnibus animi affectibus, & tranquilliſſimam mentem habeat. Poſtea inueſtiganda ſunt corporis vitioſa conſtitutiones, tumque primò eaſdem recenſebis differẽtias, deinde quos in illis exceſſus repereris, atque defectus, hos ad moderatam, atque optimam conſtitutionem conferes.* Hæc Galenus. Quæ conſulto hic volui tranſcribere, quod ad totam intelligentiam pulſuum ſint maximè accommodata. Hactenus traditæ ſont differentiæ ex motu arteriæ, in quo certum eſt totam ipſius ſubſtantiam, ſeu eſſentiam conſiſtere.

Itaque id reſtat, vt ad alias differentias tranſeamus, quæ accipiuntur ex accidentibus, quæ huiuſmodi arteriæ motionem neceſſariò conſequuntur, qualia præcipuè ſunt mollities, & durities. *Mollities enim & durities*, vt Gal. inquit in lib. de optima ſecta ad Thra. c. 3. *ſi ſtatim vnacum motu arteriæ percipiuntur, tum minimè ad motum pertinent, ſicuti ſuperiores differentiæ, quandoquidem corpus molle, & durum, vt ſit tale, motum non requirit, cum per ſe etiam ſine motu tactus facilè occurrat.* Notat Gal. 1. *de diff. pulſuum cap. 6.* huiuſmodi pulſuum differentiam à pleriſque medicis maximè iunioribus, pulſum plenum,

vacuum & inter vtrumque medium dici conſueuiſſe, à ſeipſo autem pulſum mollem, durum, & moderatum, appellari, in qua Gal. ſignificatione, & appellatione equidem cenſeo eſſe acquieſcendum. Itaque pulſus alius mollis, alius durus, alius temperatus. *Molle*, inquit Philophus 2. *de ortu & interitu, tex.* 13. *ad humidum reducitur, & in ſeipſum facile cedit. Durum contra, ad ſiccum refertur, neque cedit in ſeipſum.* Itaque pulſus eſt mollis, quia arteria quodammodo humidior, laxior, & carnoſior, tangenti manui occurrit, ac facile cedit. Pulſus autem eſt durus, quoniam arteria ſiccior, denſior, & rigidior inſtar corij percipitur, nec facile cedit. Pulſus temperatus eſt, qui inter vtrumque, mollitiem, & duritiem, medio modo ſe habet. Poſt hæc in definitione pulſus fuerant verba (*a facultate vitali.*) Ex qua particula alia demum propria pulſus differentia conſurgit. Cum enim operatio prodiens ex huiuſmodi facultate, vel valenter, vel debiliter, vel medio quodam modo fieri poſſit, hinc tres conſurgunt pulſus differentiæ. Pulſus alius vehemens eſt, alius debilis, alius inter vtrumque medius eſt Neque enim aliquis iunior hic turbetur, quod paulo ſuprà traditæ fuerint differentiæ ſecundùm magnitudinem, & paruitatem pulſus, quæ ferè in idem cum iis videntur cadere. Namque aliter ſe res habet, ſiquidem priores differentiæ accipiuntur ex quantitate, ac ſimplici dimenſione arteriarum, hæ verò poſteriores ex facultate vitali, atque illius operatione definiendæ ſunt. Vnde ſi verè, & propriè loqui velimus, altera prior differentia potiùs magnitudo, vel paruitas arteriarum, altera poſterior potius magnitudo, vel paruitas pulſus dicendæ ſunt. Igitur apud Gal. 3. *de different. pulſuum cap.* 5. pulſus vehemens ille eſt, qui tactum ſubuertit, id eſt qui valde, & quodam conatu pulſat. Ad quem modum, vt idem ſcribit Gal. *cap.* 1. *libri* 4. *de dignotione pulſuum* ex communi hominum notione, non ſolùm quædam animalia, leones, tauri, ſed etiam quædam inanimata, fluuiorum decurſus, & magni venti, vehementia dicuntur, quod illa vehementer, ea violenter agant, adeo, vt etiam ſi magna vi contendamus ire contra, prohibeamur, repellamur, atque coërceamur: contrà verò pulſus debilis ille eſt, qui ſine conatu, imbecilliter, ac vix pulſat, & percipitur, vt quandoque homo pulſu priuatus videatur.

Atque hæ quidem ſunt ſimplices pulſuum differentiæ, quæ mihi videntur eſſe maioris momenti, & ad meum inſtitutum futuræ ſatis. Etſi enim nonnulli, in primis autem Auicenna, alias quaſdam ſimplices pulſuum differentias commemorant, quales exẽpli gratia ſunt pulſus plenus, vacuus, craſſus, tenuis, grauis, leuis, calidus, frigidus, & fortè alij id genus, nos quinque modò expoſitis conſentiemus; quod arteriæ huiuſmodi differentiæ, vel tactu deprehendi, vel ad has facilè poſſunt referri, vel leuem, aut fortaſſe nullum vſum poſſunt afferre.

Itaque ad compoſitas pulſuum differẽtias veniendum eſt, quod in ſingulis tractandis rerum differentiis Ariſt. Gal. & omnes docent, primo de ſimplic. mox de compoſitis ſermonem habẽdum eſſe. Quoniam verò huiuſmodi compoſitæ differentiæ plurimæ ſunt, ac propemodum infinitæ, addo, plurimis, & grauiſſimis difficultatibus implicatæ, quæ nullo modo breui oratione poſſunt comprehendi, & explicari, ego quidem ſtatui quædam tantummodo pauca præcepta de hac re ſummatim tradere, quæ præſenſenti operi ac meo inſtituto poſſunt ſeruire, quod eo libertiùs facio, quoniam compoſiti pulſus ex ſimplicibus conſtãt, & qui probè ſimplices intelligit, & cõpoſitos quoque faciliùs intelligat, neceſſe eſt, ſiquidem vt Ariſtot. docet, tunc vnuſquiſque arbitratur ſe compoſitum nouiſſe, quum nouit quibus, & quot partibus illud conſtet. Itaque ſciendum ex Gal. *in lib. de pulſ. ad Tyr. cap.* 5. *primo de differentiis pulſuum* 10. omnibus ſuprà propoſitis differentiis, pulſibus æqualitatem, & inæqualitatem, necnon ordinẽ, & ordinis perturbationem neceſſariò contingere, de quibus cũ eodem Gal. ita habendum eſt, atque id primum, æqualitatem & inæqualitatẽ, atque ordinẽ & ordinis perturbationẽ inter ſe differre, quod æqualitas & inæqualitas, tũ in vno, tũ in pluribus pulſibus fiũt, ordo autẽ, & ordinis perturbatio dũtaxat in pluribus conſiſtit. Æqualitas porrò, vel inæqualitas pulſus nil aliud eſt, quã paritas & imparitas prioris pulſus, cum reliquis, qui deinceps poſt priorem pulſum ſequuntur, adeo vt ex g. ſi decem pulſationes fuerint pares, pulſus æquales, ſi verò fuerint impares, pulſus inæquales dicendi ſint. Huiuſmodi autem æqualitas, & inæqualitas dupliciter dicitur: vno modo generaliter, & abſolutè, altero ſpeciatim, & in certo aliquo genere. Pulſus ſimpliciter æquales dicuntur, qui continuata ſerie, neque in velocitate, neque in crebritate, neque in magnitudine, neque in cæteris differentiis aliquam inæqualitatem, aut mutationem, ſed omnes eadem planè ratione, ac regula progrediuntur, iidemque perpetuò perſeuerant.

Contrà verò pulſus inæquales ſimpliciter dicuntur, qui in velocitate, crebitate, magnitudine & reliquis omnibus differentiis ſunt immutati, adeo vt eundem ſtatum cum prioribus non obtineant, neque in eodem tenore perſeuerent. Dicam rurſus pro iunioribus vno verbo cum Gal. 1. *de differẽtiis pulſuum cap.* 10. ſi omnes pulſus, & ſecundùm omnes differentias omnibus modis pares maneant, vniuerſè, & ſimpliciter æquales dicendi ſunt. Altera ex parte, ſi omnes pulſus, & ſecundùm omnes differentias omnibus modis fuerint impares, generaliter, & abſolutè inęquales ſunt appellandi. Cæterùm pulſus æquales, vel inæquales non generaliter, & abſolutè ſed particulatim in certo aliquo genere illi ſunt, qui non ſecundùm omnes, ſed ſecundùm vnam, vel alteram, vel plures differentias mutantur, neque congruam paritatem conſeruant. Quamobrem appoſito nomine illius differentiæ, quam retinent, æquales, vel inæquales dicuntur, ex. gr. pulſus æqualis, vel inæqualis, in magnitudine, pulſus æqualis, vel inæqualis in velocitate, & ſic de cæteris. Ac ſi plures differentiæ ſimul coniungantur, quod aliquando euenit, duo, tres, vel plures, coniunctis quoque nominibus appellabuntur. Pulſus inæqualis, vel inæqualis in magnitudine, in crebritate, in velocitate, mollitia, vehemẽtia, &c. in vniuerſum verò inæqualitas pulſus, vt placet Gal. 1. *de differ. c.* 10. & 11. nouam duplicem diuiſionem recipit; namque altera in cumulo plurium pulſuum conſiſtit, quæ propterea *boſoraticen* Græcis, Latinis *collectiua, congeſtiua, cumulata*, dici poteſt. Altera verò in vna conſtat pulſatione, quam ſingularem licet appellare, quæ quidem priore ſecurior eſt, ac multo difficilius comprehenditur: ſed vtraque diuiſio in alias differentias diſtribuitur, ac primò quidem inæqualitas collectiua, quæ in multis pulſibus conſideratur, alia eſt æqualis, alia inæqualis, neque verò eſt, inquit Gal. vt quiſpiam miretur, quod æqualem dicamus inæqualitatem, cum id frequenter vſu veniat, non modò in pulſibus, ſed aliis in rebus prope omnibus, quæ dum degenerant à priſtina ſua natura, vel magnitudine, vel qualitate, æqualia, vel inæqualia faciunt incrementa. Nam quatenus à propria natura diſcedunt & æqualitatem perdunt, eatenus inæqualia vocantur; quatenus autem æqualẽ ſemper faciunt mutationẽ, eatenus æqualia appellantur. Itaque iſtud primũ pulſibus quoque euenit, quod ſi priſtino ſtatu nõ conſtent, nec parẽ mutationis rationẽ cõſtituant, pulſus inæquales dicẽdi ſunt; ſicuti contrà, ſi à priſtina quadam conditione recedunt,

dunt, ſed parem, ac pari ſeruata mutatione receſſum faciunt, pulſus inæquales, æquales dici debent. Exemplo res fiet manifeſtior, quod idem à Galeno propoſitum eſt. Accipiamus differentiam pulſus magni, ac fingamus pulſum ſecundum primo eſſe paulò minorem, tertium ſecundo, quartum quarto, & cæteros deinceps, qui ſequuntur proximè, ſuperioribus tanto eſſe minores, quanto ſecundus primo minor fuerat, adeo vt in ſingulis pulſationibus eadem proportio, ac menſura mutatæ, atque imminutæ magnitudinis ſeruetur. Iam ſatis conſtat huiuſmodi pulſum magnitudine eſſe inæqualem. Siquidem pluribus pulſationibus magnitudine imparibus conſtat, ſed tum pariter videtur conſtare hanc inæqualitatem fieri æqualiter, quòd æquè in omnibus ſuccedant. Hic autem pulſus à Græcis μύουρος dicitur à figuris, quæ in acutum deſinunt, vel quod caudæ muris ſimilitudinem repræſentent, cuius craſſities magis, ac magis minuitur, quanto longiùs protenditur. Vel vt aliis placet μυουρου, quæ vox pulſum ſimpliciter decurtatum, aut mutilum, aut decreſcentem ſignificat. Ad quem modum veteres quoque genus quoddam verſuum μείουρον appellabant, quòd poſtremo pede claudicabant, & deficiebant. Altera autem ex parte ſi in eodem pulſu magno, ſecunda tertia, quarta, & quæ deinceps ſequuntur pulſationes, ſint quidem minores priore, ſed nullam inter ſe proportionem, ac menſuram ſeruent, adeo vt exempli gratia, quarta pulſatio ſit minor ſecunda, ſed ſimilis tertiæ, & ita reliquæ mutationes à ſeipſis diſſentiant, neque æqualiter, neque ſeruata ad inuicem æquadiſtantia fiant, huiuſmodi pulſus inæquales dicendi ſunt.

Sed ad alteram qualitatem venio, quam diximus vnica pulſatione conſtare; hæc quidem in varias differentias diſtribuitur, quandoquidem vt Galenus docet in 1. *de diff. pulſuum* c. 3. vna, atque eadem eſt ratio, & vniuersè in omnibus, & ſpeciatim, & ſeparatim in ſingulis generibus pulſuum. Etenim ſi huiuſmodi vnius pulſus inæqualitas accidat in omnibus generibus, tunc pulſum abſolutè inæqualem, ſi verò in vno tantùm genere, tunc pulſum inæqualem in eo genere nominatim dicemus. Exempli gratia in celeritate, in qua contingit inæqualitatem admitti, vt de altera collectitia inæqualitate, quæ fit in vno pulſu, ſiue fuerit abſoluta, id eſt, omnibus pulſuum generibus communis, ſiue non abſoluta, id eſt, certi alicuius generis ſingularis, duas habet differentias principales; altera conſtat in prima particula arteriæ, ac tactu vnius digiti manus percipitur; altera conſiſtit in pluribus arteriæ partibus, ac non niſi tactu duorum, trium, aut plurium digitorum percipi poteſt.

Et quatenus ad primam pertinet, ſi quis veſtrum miretur, quomodo vna, atque eadem particula arteriæ inæqualis fieri poſſit, ad hoc reſpondet Galenus loco citato 1. *de different. pulſ. cap.* 3. ratione diuerſi temporis motus hanc inæqualitatem contingere, quandoquidem nihil prohibet, quin hæc ipſa particula primùm tardior, deinde celerior, aut contrà primùm celerior, deinde tardior moueatur, atque ita reddatur inæqualis. Immò verò Galenus teſtatur ſummam inæqualitatem frequenter ac ſæpe in pluribus contingere, ac multa denotare, de quibus promitit ſe alio loco ſermonem eſſe habiturum.

Cæterum ſciendum eſt, inæqualitatẽ in vno pulſu tam in vna, quàm in pluribus illis particulis in plures adhuc differentias diſtribui, de quibus quidem, & cęteris omnibus pulſuum differentiis quàm plurimæ adhuc remanerent nobis tractandæ differẽtiæ, nobis autem de iis propoſitum eſt nihil dicere, ſed in iis acquieſcere, quæ hactenus à nobis ſunt explicatæ, partim vt ne diſcedamus ab ea breuitate, quam ipſi propoſuimus, partim, ac potiſſimũ, quòd cenſemus expoſitas differentias apud Medicos eſſe frequentiores, maioris momenti, vtiliores ad inſtituẽdas diſputationes, quod meum præcipuè eſt inſtitutum, ſatis futuras. Itaque ad abſolutionem huius ſecundi capitis illud vnum reſtat, vt de ordine pulſuum atque ordinis perturbatione verba faciamus. De quo illud memoria repetendum, quod ſuprà dixi, ordinis perturbationem non niſi in pluribus pulſibus contingere, cum Philoſophi doceant, quod alioquin eſt manifeſtiſſimũ, ordinem eſſe rationem quãdam plurium rerum, ſecundùm prius, & poſterius, quæ ad vnum primum principem diriguntur. Præterea verò illud quoque eſt ſciendum, hanc differẽtiam ex pulſibus duntaxat inæqualibus originem habere, qui minimè pares ſubeunt mutationes, quandoquidem pulſus, qui altera ex parte pares ſubeunt mutationes, perpetuò eodem modo ſe habent, adeo vt neceſſe ſit, ordinem illis perpetuò adiunctum eſſe. Sed tamen ita habendum eſt, in quo multi falluntur, pulſus inæquales minimè omnes prorſus, & neceſſariò eſſe inordinatos, cum immò verò eorum quidam ſint ordinati, quidam inordinati, quæ differentia eſt Galeni 1. *de diff. pulſuum cap.* 10. Vt autẽ hæc quoque pars, quæ ad ordinẽ, atque ordinis perturbationem pertinet fiat manifeſtior, nonnulla, quæ iam ſuprà fuerunt expoſita cum Galeno, modò ſunt repetenda. Namque pulſus ſi ſecundùm omnes ſimplices differentias velocitatis, tarditatis, crebritatis, raritatis, & reliquorũ fuerint pares, abſolutè æquales: contrà verò ſi in omnibus differẽtiis fuerint impares, abſolutè inæquales dicendi ſunt. Quod ſi pulſus vna aliqua, vel aliquibus differentiis ſint pares, aliquibus autem differentiis ſint impares, in prioribus quidem æquales, in poſterioribus autem inæquales ſtatuendi ſunt. Ex quo licet colligere ordinem, & ordinis perturbationem, non aliter, quàm ex paritate, vel imparitate circuituũ colligi poſſe. Namque ſi pulſus aliquo inæqualis plures obtineat circuitus impares, hic inordinatus dicendus eſt. Exemplo res fiet manifeſtior, quod idem proponitur à Galeno. Accipiamus igitur vnũ genus pulſuum in magnitudine, eſto, primus, ſecũdus, & tertius ſint magnitudine pares, quartus ab huiuſmodi paritate deficiat, certum eſt hunc pulſum magnitudine eſſe inęqualem. Vtrùm verò ille, vel ordinatus, vel inordinatus ſit, adhuc certũ non eſt. Itaque cæteros quatuor, qui ſequuntur pulſus attendere, & expectare oportet. Naque ſi tres proximè ſequẽtes, nẽpe quintus, ſextus & ſeptimus prioribus, nimirũ primo, & ſecundo, & tertio ſint pares, & candem cũ illis proportionẽ retineant, ſi octauus reſpondeat quarto, atque ita deinceps cęteri circuitus eandẽ paritatem conſeruent, hic pulſus ordinatus eſt in magnitudine, quandoquidem circuitus ſunt pares. Si verò poſteriores circuitus primis non conſentiãt, ac reſpondeant, itique hic pulſus eſt inordinatus: quandoquidem circuitus ſunt impares. Quod verò de magnitudine diximus, idem inquit Galenus, de celeritate, cæteriſque differentiis dicendum eſt.

Cæterùm, ſi eueniat (euenit autem aliquando) vt duo, vel tres primi circuitus pulſuum ſint omnino inter ſe impares, proximi qui ſequuntur non ità impares apud Galenum, hic pulſus abſolutè ordinatus eſſe non poteſt: ſed tamen neque ſtatim abſolutè inordinatus dicendus eſt, quippe hic quoque ad ſequentes circuitus oportet animaduertere, qui ſi primis non reſpondeant, pulſus abſolutè inordinatus nuncupabitur, quod nullum prorſus ordinem ſeruet. Quòd ſi tres primi circuitus ſint planè impares, proximi autem qui ſequuntur, nempe quartus, quintus, & ſextus, ſint quidem pariter impares, ſed tamen alteri alteris in hac imparitate ſibi ipſis reſpondeant, adeo vt quartus primo, & quintus ſe-

cundo, & ſextus tertio omni ex parte adæquentur, huiuſmodi pulſus ordinatus per circuitum à medijs ſolet appellari, qui quidem pulſus ordinatus per circuitum inter eos medius ſtatuendus eſt qui abſolutè ordinati, & inordinati vocantur, nam quoties certos quoſdam circuitus pares obtinet, ordinatus; quoties verò non omnem ordinem tenet, inordinatus iure dici poteſt. Nec verò eſt, vt in explicandis varijs circuitibus pulſuum, qui ex varijs numeris colligi poſſunt, longius laboremus, quandoquidem omnium eadem eſt ratio, & qui priores ſatis intelligunt, vt poſteriores quoque probè intelligant, neceſſe eſt. Atque hæc de differentiis pulſuum ſint ſatis.

CAPVT IIII.

De cauſis pulſuum.

CAVSÆ, quæ pulſum variant, etſi plurimæ poſſent afferri, tamen à Galeno in primo libro de pulſuum ad duo ſumma capita referuntur, vt aliæ ſint principes, & generationis, ex quibus pulſus proximè conficiuntur; aliæ ſint ſecundariæ, & permutationis, ex quibus pulſus varias duntaxat commutationes, & alterationes ſubeunt. Cauſæ principales alio nomine *continentes* dicuntur, quòd pulſuum eſſentiã contineant, quòd ab illis primò, & immediatè fiant, quòd nulla earum poſſit mutari, quin pulſus quoque mutabiles maneant, quòd illis conſtantibus, pulſus neceſſariò fiant, illis deficientibus neceſſariò deficiant, & propterea merito continentes, & principes dictæ ſunt, quæ nominis ratio cauſæ continentis tradita eſt à Galeno in libro de differentiis, quæ contra Hippocratis aphoriſmos à Iuliano dictæ ſunt ad finem, quòd ſimiliter ab ea aliquid fiat, & cum ea pariter ceſſet. Huiuſmodi autem cauſæ principes, & continentes apud Galenum tres ſunt. Facultas, à qua; vſus, cuius gratia; inſtrumenta, per quæ pulſus fiunt, & diſtenduntur: quæ quidem, ſi quis animum diligenter adhibeat, ex tradita pulſus definitione præclarè colligi poſſunt.

Itaque de his hoc in loco, ſed quàm breuiſſimè fieri poteſt, agendum eſt; Galenus 1. *de Cauſis pulſuum cap.* 4 ſingulas cauſas principes, & duas primas differentias videtur diſtribuiſſe hunc in modum. *Facultas alia firma eſt, alia infirma.* Vſus, quem iam ſupra dixi nil aliud eſſe, quàm ad natiui caloris conſeruationem, ac ſpiritus animalis nutritionem, vel auctus eſt, vel diminutus. Inſtrumenta, nimirum tunicæ arteriarum, alia mollia, alia dura ſunt, poſtea verò in ſingulis mediocritas contingit; ſed hæc mediocritas efficit naturales pulſus, qui inter duo extrema medium locum obtinent, ſicut hæc ipſa extrema pulſum præter naturam generant. Cum igitur ex his cauſis pulſus ſuam ipſorum originem habeant, ſciendum eſt, non omnes eandem prorſus originis rationem habere: namque alij ex vna duntaxat, certáque cauſa, ac perpetuò generantur, adeo vt neque ea cauſa ſine ea differentia, neque ea differentia ſine ea cauſa eſſe poſſit: exempli gratia (quod eſt Galeni) ex ſola facultate robuſta pulſus fortis, ex ſola facultate imbecilli pulſus debilis perpetuò efficitur. Quos quidem pulſus neceſſariò conſequentes nonnulli ſatis aptè mihi videntur proprios, & inſeparabiles appellare. Alij verò vel ex vna, vel ex duabus vel ex tribus cauſis originem habent, neque vt priores ad ſuas cauſas neceſſariò conuertuntur. Exempli gratia ex facultate robuſta fiunt pulſus magni, celeres, ex facultate imbecilla parui, tardi. Verum (quod non eſt perpetuò verum) cum huiusmodi pulſus ab alijs quoque principibus cauſis generentur; quos quidem propterea latinè *familiares* commodè licet appellare, etiamſi nonnulli interpretes, non ſine turpi errore, eoſdem proprios, & peculiares interpretantur: cæterum huiuſmodi pulſuum familiarium plures ſunt differentiæ, quatenus illi magis, vel minus vni, vel alteri cauſæ principes familiares exiſtunt: Exempli gratia, quæ exempla mihi libet frequenter proferre, quod ea res difficiles, & obſcuras ſoleant quam maximè illuſtrare: Pulſus magni, celeres, & frequentes, ex vno cum primis aucto vſu familiariter fiunt quod cuique facile eſt intelligere. Etenim finge cæteras duas cauſas, facultatem & inſtrumenta naturaliter ſe habere, nec quicquam fuiſſe immutatum, ſolum vſum fuiſſe auctum, atque ſtatim videbis pulſus maiores celeriores, frequentiores fieri. Ac primò quidem maiores, deinde celeriores, poſtremò frequentiores, quandoquidem tres huiuſmodi operationes ſunt ita à natura inſtitutæ, atq; inter ſe iunctæ, vt altera alterius vicem ſuppleat. Namque ſi calor ita augeatur in corpore, vt pulſus magnitudo nõ ſufficiat, tunc celeritas accedit; ac demum, ſi neque celeritas fuerit ſatis, crebritas quoque adiungitur. Ad quem modum ſcribit Galenus *in primo de Cauſis pulſuum cap.* 5. eos, qui inſigniter ſitiunt non modò multum, ſed etiam crebrò, & celeriter bibere conſueuiſſe. Quod itidem in reſpiratione euenit, in qua ſi homo maiori indigeat refrigerio, aerem copioſum ſimul, & celeriter, & crebrò ſolet attrahere. Quod autem de pulſus magnitudine, & celeritate dicimus, idem quoque de cæteris differentiis dicendum eſt. Hæc de pulſibus, tum proprijs, tum familiaribus, qui ex tribus principibus cauſis proueniunt ſint ſatis. Cuius quidem differentiæ ſummam propter nouitios non grauabor duobus verbis repetere. Cauſæ pulſus principes ſunt tres, facultas, inſtrumentum, vſus. Pulſus ab illis orientes alij ſunt proprij, alij familiares. Pulſus proprij ab vna certa, & determinata cauſa, perpetuò proueniunt, atque ad eam conuertuntur: Pulſus familiares nunc ab vna, nunc à duabus, nunc à tribus cauſis, ſed non certò, neque perpetuò generantur, neque ad eas conuertuntur. Pulſus familiares inter ſe differunt, quod vni, vel alteri principi cauſæ magis, vel minus familiariter ſuccedunt. Exempla ſingularum cauſarum. Facultatis firmæ pulſus proprius, ac neceſſariò conſequens, vehemẽs: pulſus familiaris, magnus, celer, rarus. Facultatis infirmæ pulſus proprius, ac neceſſariò conſequens, imbecillus: pulſus familiaris, paruus, tardus, creber. Vſus ſiue auctus, ſiue imminutus nullum proprium, ac continentem neceſſariò pulſum efficit, ſed ſolummodo familiares. Vſus auctus magnum, celerem, crebrum; imminutus rarum, tardum, paruum. Inſtrumenta mollia pulſum proprium, & neceſſariò conſequentem efficiunt mollem: Pulſus familiares magnum, celerem, rarum. Inſtrumenta dura, pulſum proprium, & neceſſariò conſequentem efficiunt durum: Pulſus familiares, paruum, tardum, crebrum. Hæc tota doctrina eſt Galeni primo de Cauſis pulſuum vſque ad caput ſeptimum. Iam verò, vt hanc partem de principibus cauſis perſequamur Galeni exemplo atque imitatione id reſtat, vt videamus, qualesnam pulſus generentur, ſi huiuſmodi cauſæ non ſint ſolæ, & ſimplices, ſed ſibi ipſis inter ſe commixtæ, & complicatæ fuerint. De qua quidem cauſarum principum implicatione Galenus ſermonem facit capite 8. & ſequentibus libri primi de Cauſis pulſuum. Itaque principes pulſuum cauſæ inter ſe implicantur, aut omnes ſimul aut duæ tantum, nimirum commiſtis, vel facultate & vſu, vel facultate, & inſtrumento; de quibus ſigillatim breuiſſimè dicendum eſt. Si igitur non ſolum vſus, ſed etiam facultas mutatur, vt amboà naturali mediocritate recedãt, tũc quatuor in vniuerſum cõtingunt variæ pulſuũ differentiæ,

renſiæ, in qu[illegible] ſingulis arteriæ moueri in hunc modum credentur. [illegible] primò ſi facultas robuſta fuerit, vſuſque auctus, ſi moderatus [illegible]ſus, tunc pulſus fiunt magni, celeres, crebri, vehementes. Si verò exceſſus maior fuerit, tunc pulſus fiunt maximi, celerrimi, crebertimi. Propterea quòd pulſus ſimpliciter magni, celeres, crebri, vehementes, tanti caloris neceſſitati non ſatisfaciunt. Si ſecundò facultas ſit infirma, vſuſque imminutus, tunc pulſus gignuntur parui, tardi, rari, imbecilles. Quòd ſi facultas ad ſummam infirmitatem deducatur, aut omnino proſtrata ſit, tunc planè pulſus erit minimus, intermittétque, ac deficiet frequenter. Si tertiò facultas fuerit infirma, vſus verò auctus, ſi malum ab vtraque cauſa vincatur, adeo vt ex vna parte magnopere facultas ſit imbecilla, ex altera calor ſit inſignis, & igneus, tunc fiunt pulſus parui, tardi, creberrimi, debiles. Sin modica ſit noxa, tunc pulſus æquè crebri magnitudine, & celeritate moderati, debiles efficiuntur.

Si poſtremò facultas robuſta, vſuſque imminutus ſimul conueniant, tunc ſequuntur pulſus magnitudine moderati, ſed tardiores, ac bene rari (maximè autem vbi præpolleat refrigeratio) ac demum robuſti: qui quidem pulſus ſumma cum ratione tales eueniunt, quòd moderata magnitudo ex duobus reſulter contrariis, id eſt, nimia magnitudine, quæ facultati robuſtæ, & paruitate, quæ imminuto vſui ſunt familiares. Sic fiunt tardiores, quòd tarditas vſui imminuto magis quàm celeritas firmæ facultati familiaris exiſtit. Sic manifeſta, inſigniſque eſt raritas, quod ea imminuto vſui poſſit exactè ſatisfacere. Sic iam ſatis ſuprà diximus, pulſus robuſtos à facultate robuſta ſemper fieri conſueuiſſe. Sed ad alteram implicationem venio, in qua facultas, & inſtrumentum ſimul conueniunt, & implicantur; de qua Galenus *lib. de cauſis pulſuum, cap.* 10. Quando igitur hæ duæ principes cauſæ ſimul conueniunt, in huiuſmodi implicatione, ſicut in priore, quatuor efficiunt vſuum differentias. Namque primò, ſi facultas fuerit firma, inſtrumentum molle, pulſus manifeſtè maiores, aliquando tardiores, rarioréſque fiunt, quod tunc magnitudo vſui ſit ſatis, vt neque celeritatis, neq; crebritatis vlla neceſſitas vrgeat.

Secundò, ſi contrà facultas fuerit infirma, inſtrumentum durum, pulſus parui, tardi, crebri efficiuntur. Magis autem, vel minus, pro maiori vel minori cauſarum vitio.

Tertiò ſi facultas ſit firma, inſtrumentum durum, pulſus generantur parui, & crebri, non item tardi, immò verò interim iuſto celeriores. Etſi autem facultas valida eſt, quæ magnos pulſus ſolet efficere, tamen duris redditis inſtrumentis, fieri non poteſt, vt illa materialiter diſtendantur. Itaque parui neceſſariò pulſus euadunt. Sed hic quoque cauſarum noxam perpendere oportet. Namque ſi durities inſtrumentorum exigua fuerit, robur facultatis maximum, iam pulſus non ita parui reddentur. Immò etiam ſi vſus id requirat, iuſto celeriores fient. Si quidem durities non adeo eſt inepta ad motus celeritatem, ſicuti inepta eſt ad quantitatem diſtenſionis. Quod ſi contrà durities excedat, robur facultatis paulo deficiat, pulſus generantur parui, celeriores, crebriores. Quod ſi demum moderatus fuerit, & æqualis vtriuſque cauſæ receſſus à natura, altera alterius vim remittente, pulſus in omnibus generibus propemodum moderati euadunt, præterquam quod ſunt duriores. Poſtremò ſi facultas imbecilla cum inſtrumento molli fuerit complicata, ſique vtriuſq; æqualis, ſimúlque modica fuerit à natura declinatio, pulſus moderati, ac planè naturales producuntur, præterquam quod molles fuerint. Sin autem exceſſus vtriuſque ſit valde immoderatus, pulſus parui, tardi, crebri oriuntur; qui itidem parui, tardi, crebri oriuntur, ſi facultatis imbecillitati malum præpolleat. At verò ſi inſtrumentorum mollities ſit ſu[illegible] pulſus accedunt ad moderatos, quòd facultas, cum paulo ſit [illegible] quam naturæ inſtitutum poſtulat, nihil impediatur, quin [illegible] congruam quantitatem diſtenſionis, & qualitatem motus, [illegible] impeditur, cum incurrit in duritiem inſtrumentorum. Sin verò durities vincat, vt tunc diſtenſio impediatur, pulſuſque fiant crebriores, neceſſe eſt, propterea quia paruitas diſtenſionis vſui ſatis eſſe nequit. Sed ad tertiam implicationem progrediamur, quæ ex inſtrumento & vſu ſimul commixtis reſultat, de qua Galen. 1. *de cauſis pulſ. cap.* 10. Itaque ſi hæ duæ cauſæ, vſus & inſtrumentum à naturali ſuo ſtatu mutantur, incolumi permanente facultate, túc quoque quatuor diuerſæ pulſuum coniugationes fiunt. Ac primò ſi vſus fuerit auctus, inſtrumentum molle, generantur pulſus magni, celeres, molles. Quod ſi exceſſus vtriuſque cauſæ fuerit magnus, fiunt etiam crebri. Etenim dum magnitudo, & celeritas non poſſunt ſatisfacere vſui, & calori aucto, crebritas quoque accedit, quæ id ſupplet, ac præſtat, quod magnitudo, & celeritas ſupplere, & præſtare nequit. Secundò, ſi vſus fuerit imminutus, inſtrumentum durum, vincente duritie inſtrumenti pulſus fiunt minores quàm tardiores & crebriores, propterea, quia inſtrumenta dura ſunt minùs accommodata ad magnitudinem, quàm ad celeritatem. Vincente autem vſus diminutione, & refrigeratione, pulſus contrà fiunt tardiores, quàm minores, & tardiores, quòd certum ſit deficiente calore; primò tarditatem, deinde paruitatem ſuccedere. Tertiò, ſi vſus fuerit auctus, inſtrumentum fuit durum (quandoquidem iam ſæpe diximus aucto vſui, magnitudinem duritiei, inſtrumenti paruitatem familiarem eſſe) rationi conuenit, vincente calore, pulſum magnum, vincente autem duritie, pulſuum paruũ fieri. Quod ſi vtraque cauſa præter modum excedat, cum pulſus nequeant fieri tam magni, quàm vſus auctus & caloris abundantia requirit, immò verò propter duritiem inſtrumenti ſint iuſto minores, vt propterea celerrimi quoque, & creberrimi illi fiant, neceſſe eſt, vt celeritas, & crebritas deficientis magnitudinis vicem ſupplere poſſint. Poſtremò ſi vſus imminutus frigiditaſque, & mollities concurrunt, cum hic quoque magnus pulſus mollitiei, paruus frigiditati ſit familiaris, pulſus ad alteram cauſarum accedet, quæ magis à natura deflectat. Itaque præpollente mollitie inſtrumenti, pulſus magni, præpollente frigiditate, pulſus parui generabũtur. Quod ſi vtriuſque æqualis fiat acceſſus, pulſus neque magni, neque parui, ſed inter vtrunque medij, & moderati fiunt. Si quidem quantum pulſus à mollitie in magnitudinẽ perducuntur, tantummodo à frigiditate in paruitatem retrahuntur. Namque ita vniuerſè habendum eſt, pulſus non ſolùm ex iis cauſis, ſed etiam ex cæteris omnibus præter naturam fieri moderatos, cum ambæ ſibi ipſis aduerſentur, atque eos diſtrahant in contrarias partes, quantumcunque vim parem habuerint. In qua tamen re Galenus arguit vulgus medicorum, qui huiuſmodi pulſus putant naturaliter eſſe comparatos, qui docet ex vna parte omnes quidem pulſus naturales inter vtrumque exceſſum medios, moderatóſque eſſe, ex altera non omnes quicunque ſunt moderati, neceſſariò eſſe naturales. Ad quem modum ille ſcriptũ reliquit in 3. *de Præſag. ex pulſib. c.* 3. ſi accidat quandoque, vt arteriæ contrà, ac cor fuerint affectæ, adeo vt arteriæ ſint frigidiores, cor verò calidius reddatur, tunc pulſum fieri non paruũ, qualis congruens eſt frigiditati, non magnũ, qualis conuenit calori, ſed inter vtrumq; mediũ, qui tẽperatus eſt. Atq; hactenus

de

de cauſis principibus pulſuum, tum ſolis, & ſimplicibus, tum ſingulis duobus inter ſe commixtis, & complicatis. Itaque id reſtat, vt poſtremò implicationem omnium trium cauſarum n... ; de qua Galenus 1. *de cauſ... ... cap.* 11. Hac quidem ratione ... huiuſmodi cooſurgunt cauſarum coniugationes, quæ quidem etſi ex iis ſimplicioribus coniugationibus, de quibus hactenus diximus, facile videntur poſſe colligi, tamen non grauabimur ſingulas ſummatim recenſere, & explicare. Prima igitur omnium principum cauſarum coniugatio eſt facultas infirma, vſus imminutus, inſtrumenta dura. Pulſus tardi, & rari, non tamen neceſſariò crebri, vel rari. Sed iis contingit alterutrum, vel crebritas, vel raritas pro differentia inſtrumentorum, necnon pro quantitate offenſionis ſingularum cauſarum. Nam ſi parua fuerit offenſio facultatis, neque nimia inſtrumentorum durities, pulſus in crebritate variant. Si quidem certum omnibus eſſe dicit, non modò pulſus, ſed omnes planè actiones noſtri corporis fieri crebriores ex defectu, qui ſingulis accidit. Iam verò ſatis diximus defectum in præſentia vſu cum primis æſtimari. Quare ſi vſus fuerit remiſſus, paruaque læſio facultatis, niſi accedat præterea nimia inſtrumentorum durities, pulſus nihil variat in crebritate. Contra autem ſi facultas magnopere ſit læſa, vſus modicè remiſſus, inſtrumenta bene dura euaſerint, tunc aliter fieri non poteſt, quin pulſus fiant minores, quàm vſus poſtulat. Ex quo imperfecta ſimul eorum fiet operatio, ac quanto fiet imperfectior, tanto etiam crebrior. Præterea verò, neque paruitas, tarditaſque huiuſmodi pulſuum perpetuò vna, atque eadem eſſe poteſt. Nam quatenus facultatis, vel vſus maior eſt offenſio, eatenus pulſus neceſſariò eſt plus, vel minus paruitatem, & tarditatem tranſiens. Sed pro intelligentia huius primæ, ac cæterarum omnium coniugationum minimè eſt prætermittenda quædam Galeni regula digna maxima notatione. Illa verò eſt, ex vna parte ad gignendos pulſus, ad vltimam alterationem reductas cauſas, vel omne, vel duas, vel vnam ſatis eſſe. Proſtrata enim facultas ſola æquè minimum efficiet pulſum, ac ſi omnes cauſæ in idem conſpirent, ſiquidem, etſi plura vno valentius agunt, nihilominus, quod ſummè paruum eſt, nihil eo minus poteſt habere. Ex altera autem, non æquè ſolam facultatem robuſtiſſimam poſſe maximum pulſum efficere, ac ſi cum aliis cauſis fuerit coniuncta, quæ idem præſtare poſſint. Propterea quia ad magnitudinem efficiendam omnes cauſæ requiruntur adeo vt, vel vna ex eis deficiente, fieri non poſſit. Quare in ſumma imbecillitate facultatis pulſus fiunt minimi, non item maximi in ſummo facultatis robore, niſi ſimul auctus vſus, & inſtrumenta ad motus magnitudinem accommodatè ſe habeant. Sed quæ reſtant perſequamur. Secunda coniugatio eſt facultas infirma, vſus imminutus, inſtrumẽta mollia, pulſus parui, tardi, rari. Quod ſi facultas magnopere, & pluſquã reliquæ duæ cauſæ, læſa fuerit, adhuc paruiores, crebriores, tardiores pulſus fient, vt in proximis coniugationibus diximus.

Tertia coniugatio eſt facultas infirma, vſus auctus, inſtrumenta dura. In qua Galen. inquit primùm ad crebritatem deinde ad paruitatem, poſtea ad tarditatem pulſum videbis vergere. Sed tamen ita, vt nec neceſſariò, nec perpetuò. nec in vnoquoque eorum, nec ſimul hæc omnia concurrant. Si quidem vbi omnes cauſæ fuerint inſigniter læſæ, minimi, & creberrimi, & tardi pulſus fiunt partim ob duritiem excrementorum. Ex quo fit deinceps, vt iidem ſint creberrimi, propterea quod vſus ſit auctus, atque ad huiuſmodi crebritatem impellat; Immò verò etiam ſine aucto vſu imbecillitas facultatis ac durities inſtrumentorum ſimul coniunct... pulſus minimos, creberrimoſ... ... reddere. Quod ſi auctus ...que vſus propterea accedat, ille quidem ad hanc rem non paruum afferret momentum, nihilo tamen minus pulſus crebriores efficiet, cum etiam ſine ipſo ſint frequentiſſimi.

At verò ex altera parte ſi læſio facultatis, & inſtrumentorum parua fuerit, vſus autem inſigniter auctus, tunc fiunt pulſus, nec minores, nec tardiores, quàm conueniat. Immò interdum fiunt manifeſtè celeriores, maiores autem ſi non apertè perſpicui, certè pares fiunt pulſibus moderatis. Quotieſcumque enim vſus multum vrget, tametſi facultas imbecillior, pulſus mouetur celeriter, ac pariter mouetur in magnitudine, niſi inſtrumenti durities eſſet impedimento.

Itaque celeritas magnitudine apertior, euadit, quòd inſtrumenti duritiei quidem repugnet, celeritati autem nullum impedimentum afferat. Dicam ſemel cum Galeno: in huiuſmodi coniugatione facienda perpetuò eſt comparatio inter quantitatem vſus, & actionem, quam per inſtrumentum facultatis perficit. Quantum enim actio eſt inferior vſui, tantum pulſus vertit in crebritatem. Contra verò pulſus tantum fiunt minores, & tardiores, quantum facultas, vel inſtrumentum naturalem modum relinquunt. Quarta coniugatio eſt facultas ſumma, vſus auctus, inſtrumenta mollia, in qua ſimiliter diſtinctione opus eſt. Namque ſi vſus multum augeatur, facultas autem, & inſtrumenta non multum à natura diſcedant, pulſus longè magis ad magnitudinem, quàm ad celeritatem declinabunt. Si quidem in proxima ſuperiore coniugatione durities inſtrumentorum magnitudinis diſtenſioni reſiſtebat. In hac verò tantum abeſt, vt mollities reſiſtat, vt etiam quàm maximè diſtenſionem adiuuet. Quod ſi vſus, & facultas paulùm à naturali ſtatu declinerit, inſtrumenta non multum ad diſtenſionem deflectant, pulſus tum qualitate diſtenſionis, tum qualitate motus, eũ demum tempore quietis ad quantam mediocritatem accedat. Itaq; propter vnam mollitiem excedet ſtatum naturalem. Quod ſi vſus, & inſtrumenta non ita multum laborent, facultas autem ſit vniuerſaliter malè affecta, pulſus erunt bene parui, crebri, & modicè tardi. De primis quatuor coniugationibus hactenus. Iis porrò duæ proximæ ſuccedunt coniugationes, quæ commune habent robur facultatis, vtrumque pulſum remiſſum, ſed diſtant inſtrumenta. Itaque altera, in qua inſtrumentum eſt durum, facultas valida, vſus minor, pulſus planè minores procreat, non tamen neceſſariò tardiores, nec crebriores. Verùm ſi vſus fuerit admodum remiſſus, inſtrumenta autem modicè dura, pulſus non ſolùm minores, ſed etiam perſpicue tardiores, rarioreſque fient. Altera autem, in qua inſtrumentum eſt molle, facultas valida, vſus minor, pulſum efficit non minorem naturali, quatenus deprehendi poteſt, niſi vſus fuerit inſigniter imminutus. Omnino autem pulſus tantò rarior euadet, quantò vſus fuerit remiſſior. Sic demum pulſus etiam tardus apertè quidem in vehementibus mutationibus, non apertè in minoribus apparebit. Reſtant duæ poſtremæ coniugationes, in quibus aucto vſu, facultate valente, inſtrumenta nunc mollia, nunc dura ſunt. Ac primò quidem ſi inſtrumenta mollia ſint, pulſus prorſus magni, celereſque euadunt, crebri, non ſemper, ſed ſolummodo, vbi vſus fuerit inſigniter; atque immoderatè auctus. Siquidem tunc nec magnitudo diſtẽſionis arteriæ, nec celeritas motus complendo vſui poteſt ſatis eſſe. Vbi autem vſus paruum habeat exceſſum, tunc vel ſola magnitudo aliunde vſui ſatisfacit.

Quod ſi demũ cum aucto vſu, valente facultate,

Google

inſtrumenta ſint dura, pro varia cauſarum mutatione pulſus quoque varie mutantur. Namque ſi durities ſit parua, vſus mutatio inſignis, pulſus maiores, celeriores, crebrioreſque euadent, quàm conueniat. Sin autem vtraq; huiuſmodi cauſa æquo interuallo, ſed tamen longo declinauerit à natura, adeo vt inſtrumenti durities, vſuſq; auctio parua ſit, pulſus magnitudine partis naturales, ac moderati, ſed celeriores, ac crebriores fiant. Quod ſi demum inſignis vtriuſq; cauſæ offenſio fuerit, vt inſtrumenta ſint reddita duriora, vſus nimirum vrgeat, pulſus adhuc erunt celeriores moderatis, ac naturalibus, ſed minores, & crebriores. Atque hæc de cauſis pulſuum principibus, & continentibus, ac multiplici earum complicatione pro inſtituti noſtri ratione ſint ſatis. At ſi quis obijciat, ad integritatem huius partis multa adhuc ſupereſſe, quæ tum ab alijs, tum maximè à Galeno tradita ſunt, ego id quidem libenter fateor, ſed is memoria teneat, quod initio tractatus diximus, nobis fuiſſe propoſitum ſummatim in hoc argumento verſari, neq; omnia accuratè, & exquiſitè explicare. Quo conſtito, vt Galeni verbis vtamur *3. lib. de Cauſis pulſ. in princip.* quædam prorſus reliquimus, quædam tantummodo indicauimus, atq; attigimus: omnia tamen prætermiſimus, quæcunq; nouitijs magnam obſcuritatem afferre poſſunt. Sed illud addo, fortè nos ea ſemina iecisse, ac præcepta tradidiſſe, ex quibus, ni fallor, ſtudioſi quoque ac ingenioſi ſolidiorem omnium huius doctrinæ inſtitutionem ſibi poſſint comparare. Itaq; de alteris cauſis quod nimirum reſtat, quæ ſecundariæ ac permutationis dicuntur, paucis verbis dicendum eſt. Galenus in principio de Cauſis pulſuũ generaliter docet, cauſas pulſuum eſſe triplices. Alteras præcipuas, ac principes, quæ continentes dicuntur, quòd eorum generationem, & eſſentiam contineant, de quibus ſatis diximus. Alteras externas, quæcunq; nimirum extra corpus poſitæ, quandoq; in corpore alterant. Tertias præcedentes, ſiue antecedentes, quæ in corpore animalis conſiſtunt, atq; in eo varios morbos generant, fouent, & conſeruant. Hæc duo poſteriora cauſarum genera, inquit Galenus, vt fiant pulſus in cauſa non ſunt, ſed ſunt cauſa illorum mutationis. Namque exempli gratia balneum frigidum, vel calidum, hyems, æſtas, &c. quæ cauſæ ſunt externæ alterandorum pulſuum, non generandorum cauſæ ſunt. Sic humorum craſſitudo, abundantia, lentor, acrimonia, &c. quæ cauſæ ſunt præcedentes, pulſus afficere non valent, alterare valent. Itaq; ſic habendum eſt. Nullas cauſas, neque externas, neque internas primò, ac per ſe poſſe pulſum mutare, niſi prius alteratio continentes, ac principes cauſas attingat. Exemplo, quod eſt Galeni, res fiet manifeſtior. *Si*, inquit ille, *ob occurſum externi frigoris cutis denſitas naturaliter habitus digeſtionem reprimat, repreſſus halitus coaceruetur, ac tandem febrem accendat, propter quam vſus pulſuum mutetur, ex qua ipſi quoque pulſus mutantur. Hic occurſus externi frigoris cauſa externa eſt, externa omnes vſque ad vſum pulſuum præcedentes.*

Cauſa ſecundaria ac permutationis.

Cauſa igitur externa intercedentibus cauſis præcedentibus, quia variat vſum pulſuum, quæ vna eſt ex cauſis continentibus, ipſos etiam pulſus immutat. Siquidem fieri non poteſt, vt mutata aliqua cauſa principe, & continente, illius effectus immutabilis maneat. Sed priuſquam continentes cauſæ alterentur, pulſus nequeunt mutari. Quamobrem ſumma cum ratione præcipuæ, principeſque cauſæ dicuntur, ceteræ autem omnes ſunt harum gratia. Siquidem hac ſola ratione cauſæ pulſuum dicuntur, propterea, quia externa illa alteratio ad cauſas continentes penetrauit, cũ alioqui ſua ſponte, ac per ſe pulſus alterari nequaquam poſſint. Cæterum præter hæc duo cauſarum genera tradita à Galeno, atq; ab omnibus propemodum medicis recepta, Valerius *Compendio ſuo de pulſibus cap. 5.* nec non *lib. 3. Contron. 9.* tertium quoddam cauſarum genus excogitauit, quod inquit ad motiones, ſeu perturbationes animi pertinere, & in medio duorum ſuperiorum generum ſitum eſſe. Quandoquidem huiuſmodi cauſę neque ſunt continentes, neque intercedente mutatione cauſarum continentium, ſed per ſe in pulſibus alterationem, ac mutationem efficiunt.

Quæ ſanè cogitatio præterquam quòd omnem Galeni diſciplinam euertit, mihi quidem, vt videtur, prorſus vana eſt, atq; ab omni ratione aliena. Nam tam certum eſt, quàm quod certiſſimum, quantumuis homo timeat, iraſcatur, vel vniuerſaliter animo laboret, pulſus nullo modo poſſe alterari, ac mutari, quin prius aliqua ex continentibus cauſis alteretur, & mutetur. Ex quo velim vos capere documentum, vt ne tam facilè, & inconſideratè, à Veterum diſciplina diſcedere velitis, ſicuti multi hoc tempore faciunt. Etſi autem huiuſmodi cauſæ ſecundariæ plurimæ ſint, ac propemodum infinitæ, tamen à Galeno *3. de Cauſis pulſuum in princip.* præclarè ad tria ſumma capita referuntur, nimirum ad res naturales, non naturales, & præter naturam. Res naturales ſunt ſexus, temperamenta, habitus corporis, ætates, &c. Non naturales, tempora anni, cœli conſtitutiones, regiones, alimenta, potiones, ſomni, vigiliæ, &c. de quib. vtriſque ſimul diffusè, & ſigillatim Galenus tractat *lib. 3. de cauſis pulſuum.* Res præter naturam ſunt morbi, cauſæ morborum, ſymptomata, de quib. itidem Galen. prolixè loquitur *lib. de Cauſis pulſuum.* ex quibus id licet colligere, Galenum hanc diuiſionem rerum naturalium, non naturalium, ac præter naturam in præſentia vniuerſaliter accepiſſe, quæ communiter medici accipere ſolent, qui iisdem totam Artem medicam in hos ipſos tres communes locos, & ordines diſtribuunt. Namque illi exempli gratia res naturales vocant, ex quibus humanum corpus conſtituitur, quæ quidem ſi ad cauſas pulſuum referantur, potius cauſæ principes ſecundariæ dicendæ ſunt. Sed fortè de Cauſis pulſuum nimis digreſſi ad poſtremum caput, de Præſagitione ex pulſibus veniamus.

CAPVT IV.

De Præſagitione ex Pulſibus.

SI quis, inquit Galen. in principio libri de Præſagio ex pulſibus, velit ea probè intelligere, quæ ad præſagia pulſuum pertinent, vt is primùm eorum dignotionem, differentias, & cauſas intelligat neceſſe eſt. Quodquidem rationi planè conuenit. Etenim gratia exempli, ſi dicamus pulſum magnum, & vehementem, quid vel præteritum, vel præſens, vel futurum ſignificare, quomodo iſtud putent intelligere, qui prius dignotionem, differentias, & cauſas magni, & vehementis pulſus non intelligat? Quoniam autem, vt idem inquit Galenus, huiuſmodi pulſuum diſciplina, ac prouidentia eſt duplex; altera quæ generaliter vim, & potentiam pulſuum conſiderat, altera quæ ſpeciatim pulſus ſingulorum affectuum præter naturam perpendit, quod itidem remedijs vſu venit, quorum facultates examinantur, vel generaliter, vel particulariter, quatenus ad varios affectus ſunt accommodatæ; mihi libet in priore tantùm ratione verſari, quam cenſeo meo inſtituto ſatisfacturam, cum altera non niſi longiore oratione poſſit explicari, atq; à Galeno diffusè, & perſpicuè tradita ſit, vt ſuperuacaneum videatur eam repetere, & tranſcribere, quæ licet cuique apud illum legiſſe, præterquam quid

Digitized by Google

quòd tractantes, quod publicè facimus in præſentia, morbos particulares, neque hanc particularem pulſuum exercitationem in ſingulis morbis prætermittimus.

Cæterùm in hac quoq; parte explicanda ſicuti in cæteris fecimus, nobis propoſitum eſt Galeni methodũ, atq; ordinem imitari, & quæ ab illo prolixè explicata ſunt, quàm breuiſſimè fieri poteſt in ſummam, & compendiũ referre. Itaq; incipiamus à primis generibus pulſuũ, quæ vt poto nos meminiſſe ex ipſa pulſus definitione collegimus, ac fuerũt pulſus velox, tardus, creber, rarus, magnus, paruus, &c. de quib. ad mentem Galeni ita habendum eſt. Atq; vt de priore primum agamus, ante omnia ſciendũ eſt, celerem pulsũ dici dupliciter, vno modo in comparatione cum pulſu moderato & naturali; altero in comparatione cũ quolibet alio pulſu. Ruriũ verò pulſum quoq; moderatũ dici dupliciter: vno modo abſolutè, quem in optima natura cõſpicimus: altero de vnoquoq; homine, qui inculpata fruatur ſanitate. Itaq; pulſus celer ex comparatione pulſus moderati abſolutè docet, quodnam ſit hominis temperamentum. Si quidem pulſus celerior calidius, pulſus tardior frigidius temperamentũ ſignificat. Verùm propiùs accedentes ad rem, memoria repetamus quod ſuprà tractantes cauſas diximus, nimirũ celerem pulſum, vel in augmentum vſus, vel in robur facultatis, vel in mollitiem inſtrumenti referendum eſſe. Hac enim ratione facile eſt intelligere vtrùm celeritatẽ ab vna, vel duabus, vel omnibus tribus huiuſmodi cauſis liceat præſagire. Nam cum ſola pulſus mutatio in celeritatem, & tarditatem, neq; in ſanis, neq; in malè affectis corporibus poſſit inueniri, cæteræ quoq; mutationes, & alterationes ſunt animaduertendæ. Quam ob rem pulſus celer, ſi à mollitie inſtrumenti ortum ducat celer ſimul, & mollis euadit.

Si pulſus fiat celer à robore facultatis, fit ſimul celer, & vehemens. Si verò nec mollities, nec facultatis robur adſit, vt pulſus fiat celer propter vnũ auctum vſum neceſſe eſt. Quod ſi quis adhuc velit intelligere, quantus vſus auctus fuerit, id ex magnitudine, vel paruitate auctionis manifeſtum fiet hunc in modum. Namq; in magno vſus augmento ſola pulſus magnitudo ſufficit, in maiori autem augmento, magnitudo ſimul cũ celeritate, in maximo magnitudo cum celeritate, & crebritate coniungitur. Ita igitur ex celeri pulſu, vel vſus auctus, vel mollities inſtrumenti, vel robur facultatis poteſt præſagiri. Quod ſi demum non propter vnam, ſed propter duas, vel omnes tres cauſas continentes pulſus celer fiat, tunc ſingularum cauſarum propria indicia, & quæ cæteris plus ponderis habeant, perpendenda ſunt. Finge propter auctum vſum, robuſtam facultatem, inſtrumentum molle, celerem pulſum fuiſſe redditum, mollitiem vel cæteris duabus cauſis ſuperiorem eſſe, celeritatem quidem pulſus licet tribus cauſis tribuiſſe, ſed tamen ita, vt exiſtimandum ſit in hac efficienda celeritate mollitiem inſtrumenti principem locum obtinere.

Id quod pariter de aucto vſu, & robuſta facultate dicendum eſt. Porrò quod de celeri pulſu diximus, idem quoq; ex lege contrariorum de pulſu tardo dicendum eſt. Cum enim ille contra, vel ex facultate imbecilla, vel ex duro inſtrumento, vel ex diminuto vſu generetur, hoc pacto licet de ſingulis iudicium facere. Etenim ſi tarditas ex facultate imbecilla ortum habeat, pulſus non ſolùm tardus, ſed etiam lãguidus apparebit Si propter inſtrumenti duritiem id fiat, pulſus non ſolùm languidus, ſed etiam durus euadet: ſi verò propter diminutum vſum id contingat, pulſus tantummodo tardus fuerit. Quantum autem vſus fuerit coniunctus ex magna, vel maiori, vel maxima illius diminutione, colligendum eſt vt de celeri pulſu ſuprà diximus. Secundo loco ſuccedit pulſus crebritas, & raritas, quæ vtraq; apud Galenum 2. *de præſagio ex pulſib. cap.* 2 eſt duplex, quod in duplici pulſus quiete, de quibus iam ſatis ſuprà diximus liceat & crebritatem, & raritatem obſeruare. Illud verò ſciendum eſt, in crebritate, & raritate, quid commune, & quid proprium ineſſe. Commune quod ambo tam crebritas, quàm raritas propter duas cauſas fiant breuiores: altera quod prior arteriæ motio ſit longiùs producta: altera quod poſterior anticipet. Proprium quod vtraque ſolet ſignificare, illud verò eſt, quod vel ex priore motu producto, vel ex poſteriore anticipante, aut contra ex altero abbreuiato, vel poſtponente, ſolet oriri. Sed referentes hanc quoq; pulſuum differentiam in cauſas principes, dicamus cum Gal. celerem pulſum, vel vſum auctum, vel facultatem imbecillam, vel inſtrumentum durum ſignificare. Quamobrem ratione vſus in corpore ſano eiuſmodi pulſus calidam temperiem, aut res non naturales calefacientes, in corpore autem ægroto calidos morbos ſignificat, ſic pulſus creber facultatis imbecillæ indicium eſt. Cum enim in ea pulſus magni, & celeres fieri non poſſint, iure crebri efficiuntur. Sic inſtrumentum durum ſignificat, quod durities ad diſtenſionem, & magnitudinem ſit inepta, vt ſuprà diximus: ex quo pulſus ad crebritatem declinat.

Pulſus autem rarus, vel vſum imminutum, vel facultatem robuſtam, vel molle inſtrumentum, & vno verbo contraria ratione omnia indicabit quæcunque de celeri pulſu dicta ſunt. Ratio pariter diſcernendi, vtrùm huiuſmodi pulſus ab vna, vel altera, vel omnibus cauſis proueniant, eadem eſt, quam paulo ſuprà de veloci, & tardo pulſu explicauimus, vt ſuperuacaneum ſit idem repetere. Tertiò ſequitur pulſus magnus, & paruus, de quibus Galenus ſcribit diffusè in primo de præſagio ex pulſibus cap. 1. 2. 3. & 4. Illi verò nihil aliud poſſunt indicare, quàm illud ex quo originem duxerunt. Itaque pulſus magnus vel vſus augmentum, vel facultatis robur, vel inſtrumenti mollitiem: Contra pulſus paruus, vel vſus diminutionem, vel facultatis debilitationem, vel inſtrumenti duritiem ſignificat. Sed hoc loco duo ſunt notanda cum Galeno. Alterum pulſus magnos, & paruos, aut re vera tales eſſe, aut magnitudinis ſolummodo, & paruitatis ſpeciem quandam referre. Quam quidem Græci φαινόμενον, Latini ſatis commodè apparentem magnitudinem, & paruitatem interpretantur. Ex quibus licet in primis corporis craſſitiem, & gracilitatem denotare. Quandoquidem in corpore gracili pulſus magni, & tardi magis apparent, in corpore autẽ craſſo magis obſcurantur, & deliteſcunt. Ex quo factũ eſt, vt Galenus trib. generibus cauſarũ alterantiũ pulſus rerum naturaliũ, non naturaliũ, & præter naturam, de quibus ſuprà diximus, hoc quartũ apparentiæ genus addiderit, 1. *de Præſagio ex pulſibus c.* 1. qui inquit, huic narrationi de præſagio propriũ eſſe, cum ex eo quod talis, vel talis quiſq; appareat pulſus, medici præſagiendi initium faciant; ſæpè autem eueniat, vt pulſus tales non appareant, quales re vera ſunt. Itaq; pulſus re vera magnus omniũ maximus, vſus augmẽtũ, atq; illud quidem ſolũ ſignificat, ſi duntaxat magnus fuerit. Si enim ſimul magnus ſit, & vehemens, vel magnus, & mollis, non ſolùm auctionem vſus, ſed etiam robur facultatis, & mollitiem inſtrumenti ſignificat. Sicuti ſi pulſus magnus, vehemens, & mollis fuerit, iſthæc omnia ſimul, & vſus auctionem, & robur facultatis, & inſtrumenti mollitiem indicant. Alterum eſt notandum (eodem cap. 1.) magnum pulſum dici dupliciter; Vno modo in comparatione cum pulſu moderato, & naturali; altero, in comparatione

tione cum pulſu, qui generaliter moderato maior, vel minor fuerit, vt ſuprà de celeri pulſu dictum eſt. Iam verò, quæ ex vtriſque pronuntiantur, partim ad ambos pulſus communiter pertinent, partim vtrique ſunt propria. Communiter quidem pulſus magnus vſu incrementum ſignificat; ſpeciatim verò pulſus magnus in cõparatione cum pulſu maiore, vel minore, qui ſit pulſus moderatus non ſolùm magnitudine, ſed etiam celeritate, interdum etiam crebritate excedit. Neque verò difficile eſt huiuſmodi pulſuum differentiam, & præſagitiones intelligere. Namque pulſus in comparatione cũ moderato magnũ, ex paruo vſus augmẽto originem habet. Quare nihil opus eſt huic magnitudini celeritatem, ac multo minus crebritatem accedere. Magnos autem pulſus in comparatione cum pulſu maiore qui ſit pulſus moderatus, ex immodico vſus augmento talis redditur. Quare non ſolùm magnitudine, ſed etiam celeritate excedit, quandoque etiam crebritate, quando ſcilicet nec celeritas tanto augmento poteſt ſatis eſſe; ſic pulſus magnus in comparatione cum pulſu maiore, qui ſit pulſus moderatus, ex minore vſus augmento gignitur. Quare huic magnitudini nec celeritas, nec crebritas, immò verò quandoque tarditas, & raritas ſolet accedere. Iam verò ſi velimus explicare quidnam ex magno liceat præſagire in corporibus ſimpliciter ſanis, mox in iis, quibus aſciritius aliquis motus adiunctus eſt, poſtea in corporibus, quæ ægrotabãt, poſtremò in iis quibus alteratio quædam externa adeſt, neceſſe foret, nos præter noſtrum inſtitutum eſſe longiores. Itaque de magno pulſu hæc nobis ſint ſatis cum præſertim Gal. loco proximè citato *cap. 1 lib. 1 de præſagio ex pulſu*, hæc omnia tractet luculentiſſimè, apud quem licet cuique intelligere quæcunque ſtudio breuitatis à nobis prætermittuntur. De pulſu paruo non eſt vt longiùs agamus. Videatis primum de præſagio ex pulſ. cap. . . ſiquidem quæcunque de pulſu magno diximus, contraria ratione eadem de pulſu paruo dici poſſunt.

Itaque pulſus quoque paruus bifariam dicitur: vel in comparatione cum pulſu moderato, vel in comparatione cum quolibet pulſu; qui in vniuerſum moderato maior, vel minor fuerit. Omnes autẽ huiuſmodi pulſus parui generaliter vſus diminutionem ſignificãt. Præterea nihil ſi modò ſimul, neque imbecilli, neque duri exiſtunt: ſpeciatim autem pulſus parui in comparatione, vel cum pulſu moderato, vel cum pulſu minore, quando ſit moderatus, neceſſariò tum raritatem, tum tarditatem adiunctam habent. Namque ita comparatum eſt quotieſcunque homines ſuum naturaliter ſtatum retinent, vt arteriæ pariter moderatè diſtendantur, ac moderatam pulſationem efficiant,

Contrà verò ſi homines a ſuo naturali ſtatu receſſerint, vt fiant calidiores, vel frigidiores, quàm eorum naturæ conueniat, vt pulſus quoque gignãtur immoderati, quod tamen diuerſa ratione fieri contingit: namque ex nimio calore pulſus primò quidẽ magni, deinde celeres, poſtremò crebri redduntur. Contrà ex nimio frigore, primùm quidem rari, deinde tardi, poſtremò parui efficiuntur. Pulſus autem parui in comparatione cum pulſu maiore, quando ſit moderatus, vel nihil variant celeritate, & crebritate, vel æquè eorum magnitudo, celeritas, & crebritas auferuntur. Etenim ſi pulſus fuerit paulo maior pulſu moderato, adeo vt ſolà excedat magnitudine, & paruo nimirum vſus augmento, ſi hoc ceſſet, vtique ſola magnitudo aufertur. Sin autem pulſus fuerit multo maior, adeo vt non ſolùm magnitudine, ſed etiam celeritate, atque interdum etiam crebritate excedat, quatenus contingit vſum vel magis, vel minus augeri, iam non ſola magnitudo, ſed etiam celeritas & quandoque etiam crebritas auferuntur. Cæterùm præter hæc ſunt aliæ multæ differentiæ pulſus magni, quæ ex variis arteriæ diſtenſionibus, longitudine, altitudine, latitudine colliguntur, ex quibus licet plura præſagire: quas omnes perſequi & longum, & forte ſuperuacaneum foret, de quibus videatis Gal. 1. *de præſag. ex pulſ. cap.* 3. *&* 4.

Poſtremò ex quinque primis generibus pulſuum duo reſtant genera, pulſus nimirum mollis, & durus, nec non vehemens, & debilis, de quibus mihi libet ſimul, & paucis verbis ſermonem habere, quòd ſicuti ſuperiora tria genera magnas continẽt difficultates, vt vidiſtis, cum propter alias, tum maximè propter eam cauſam, quòd a tribus diuerſis cauſis poſſunt oriri. Ita hæc duo poſteriora nullam ferè continent difficultatem, cum a propriis & certis quibuſdam cauſis originem habeant: atque ex conſecutione faciliores omnino præſagitiones afferant. *Pulſus vehemens*, inquit Gal. in 1. de Præſag. ex pulſ. c. 7. *a facultatis robore ſemper fit, & quo ille vehementior fuerit, eo maius robur facultatis ſignificat. Sic pulſus debilis ex facultatis imbecillitate gignitur, & quo ille debilior fuerit, eo facultatem quoque imbecilliorem demonſtrat. Non aliter pulſus durus à dura tunica arteriæ, mollis a molli efficitur.*

Præterea quantitas pulſus duritiei & mollitiei, quantitatem molſitiei, & duritiei arteriarum declarat. Verùm de huiuſmodi pulſibus, molli, & duro, vehementi, & debili nos monet Galen. pulſus quoſdam inter vtroſque medios reperiri, ſed non eadem ratione. Namque inter pulſum mollem, & durum medius eſt, qui vtriuſque mollis, ac duri eſt particeps, qui propterea moderatus, & naturalis dicitur.

At verò inter pulſum vehementem, & debilem nullus pulſus hac ratione medius eſt, quòd vtriuſque roboris, ac imbecillitatis ſit particeps, propterea ſæpe à Gal. traditum eſt, & eſt certum pulſum debilem ex facultate imbecilla & à natura deficiente, vehementem autem ex firma, ac bene valente facultate originem habere. Sed aliter contingit iſtud fieri modusque dignoſcendi huiuſmodi medium pulſum, totus ex ipſo tactu pendet. Si quando enim tactus patitur, euertitur à pulſu, hunc pulſum vehementem vocemus. Contrà verò ſi pulſus patitur, atque euertitur à tactu, hunc debilem pulſum dicimus; ſin autem neutrum accidat, vt neque tactus euertatur à pulſu, neque pulſus à tactu ſuperetur, hunc pulſum dicimus inter vehementem, ac debilem medium locum ſortitum eſſe. Quod ſi quis demum id quoque cupit intelligere, quænam cauſæ facultatem, vel robuſtam, vel debilem efficiant, nec non quæ arteriam molliorem, vel duriorem reddant, huic ſatisfacit Galen. 1. *de Præſag. ex pulſib. poſtremis capitibus*, & non, qui primùm docet, cauſas præcedentes, quæ robur facultatis augent, eſſe duplices, nonnullas, quæ in ipſo ſunt corpore, nonnullas, quæ extrinſecus adueniunt. Priores internæ ſunt, gratia exempli, humores quidã ſemicocti, & crudi, qui cũ cõcoquuntur, naturæ impetu ad Criſim ... ira, & ſimilia. Poſteriores externæ ſunt, vt vinum alimenta, moderatæ exercitationes, nec non quæcunque intemperiem cordis, arteriarum, & corporis corrigunt, ſiue alimenta, ſiue potiones, ſiue medicamenta fuerint. Contrà verò facultatem diſſoluunt, inediæ, vigiliæ, ſolicitudines, mœrores, immodicæ vacuationes per aluum, vel per vrinas, vel vomitum, vel per vterum, vel profluuium ſanguinis, vehementes dolores, vel ſingulares, vt quæ medici ſtomachicum affectum vocant, quæ ſyncopem ſolent inducere.

Quibus pariter licet adiungere omnia quæcunque cordis, vel arteriarum intemperiem efficiunt; ſiue illæ in corpore contineantur, vt ſunt ſucci, & partes ſolidæ; ſiue foris adueniant: quippe hęc omnia robur facultatis diſſoluunt, immodicè humectando, deſiccando, calefaciendo, refrigerando, digerendo. Cæterum, cauſæ præcedentes, & externæ, quæ pulſum duriorem efficiunt, ſæpe explicantur à Galeno, ſed loco notabili 1. de differtiis Febrium cap. 7. ad finem, qui in ſummâ ita ſtatuit, pulſus fieri duros propter tres cauſas, aut congelationem, aut tenſionem, aut ſiccitatem. Congelationem ex inſigni frigiditate ortum habere. Tenſionem fieri ex inflammationibus, & tumoribus duris, & neruorum diſpoſitionibus, quæ inflâmationibus reſpondeant. Siccitatem oriri ex iis omnibus, quæcunque ſolidas animalis partes vniuerſaliter exſiccant, qualia ſunt diuturnæ vacuationes, quæ vel ex ventris profluuio, vel inteſtinorum leuitate, vel dyſenteria, vel diuturnis vomitionibus, vel tali aliqua alia cauſâ proueniant. Præterea fames longi temporis, Febres ardentes diuturnæ, Febres Hecticæ, & cætera omnia, quæ habent eandem rationem. Ex quibus quidem tribus cauſis congelatione, tenſione, ſiccitate, idem Galen. docet, non ſolùm pulſus, ſed etiam in vniuerſum omnem duritiem prouenire in quinto de ſimplicibus med. 4. Altera autem parte mollem arteriam reddunt alimenta humida, balnea frequentiora, ſomni multi, ac diuturni, vitæ ratio mollior & voluptuoſa, quæ naturæ terminos non egrediûtur. Præter naturam verò mollitiem afferunt contra, lethargus, aqua inter cutem, & ſi quæ alia ſunt, quæ tunicas arteriarum imbuant longa humiditate, ac præſertim pituitoſa, de quibus Galenus copioſè verba facit toto 4 *lib. de præſag. ex pulſ.* Atque hæc de præſagio ex quinque primis generibus pulſuum pro inſtituti ratione in præſentia ſint ſatis.

Exercitationis pulſuum modus.

ABſoluta tractatione de pulſibus ſtatui demum paucis verbis quædam colligere, & verbis explicare, quo deinceps poſſitis in tangendis, & dignoſcendis pulſibus ipſi vos exercere, & ad vſum reuocare, quæcunque hactenus à nobis tradita ſunt. Siquidem certiſſimum eſt, ſine huiuſmodi exercitatione ex ſola librorum, aut pręceptorum inſtitutione, neminem poſſe hanc non minùs præclaram, quàm difficilem diſciplinam ſibi comparare. In qua quidem exercitatione non paucos dies, menſes, & annos, ſed toto vitæ tempore oportet vos diligenter verſari, ſi modò velitis in veros, & præclaros medicos euadere. Nam ſi figuli, & pictores (quæ ſunt Gal. exempla principio libri de dignoſcendis pulſibus) tametſi artis materiam in promptu habeant, plurimos annos laborant, vt accuratè artem ſuam calleant, quantum tẽporis & laboris medicum impendere neceſſe eſt, cui non ſicuti figulo ſola figura, aut ſicut pictori ſoli colores, ſed vno tempore tot arteriæ affectus attendendi, & obſeruandi ſunt, quot iam ſunt expoſiti? Sed eſt, vt vnuſquiſque ſeipſum conſoletur exemplo Galeni, qui etſi quam primum cœpit medicis operam dare, ſine intermiſſione huic arti de pulſibus omne ſtudium adhibuit, tamen teſtatur ſe non niſi poſt plurimos, ſummoſque labores, ac ſenem, exactam, atque abſolutam pulſuum cognitionem conſequi potuiſſe; qui propterea concludit ſe libros ſuus de pulſibus non illis ſcripſiſſe, qui ſtolido ſunt ingenio, vel immenſa diuitiarum, & voluptatum ſiti premuntur, ſed ingenioſis, & ſtudioſis, qui non aliud, quàm veritatis cognitionem, ac veram ſapientiam appetunt, & inquirunt.

Cæterùm, etſi pluribus ſenſibus pulſuum notitia poteſt haberi: ſiquidem vt refert Galen. ex Archigene 1. *de dignoſcendis pulſib. cap.* 2. nemo eſt, qui in corporibus gracilibus, & partibus minimè carnoſis non poſſit apertiſſimè oculis videre arterias moueri, diſtendi, & contrahi, nihilominus propter plurimas euidentiſſimas rationes tam certum, quã certiſſimum eſſe debet, totam huiuſmodi cognitionem vni potiſſimùm ſenſui tactus tribuendam eſſe. Quamobrem prætermiſſa viſione, de iis tantummodo noſtrum propoſitum eſt apud vos ſermonẽ habere, quæ maiore notatione, & obſeruatione digna videntur, quo poſſitis cum ratione in pulſuum tactu verſari. Hanc porrò totam tractationem cõmodè mihi videor in duas partes poſſe diſtribuere, alteram, quæ ad arterias tangendas, alteram quæ ad medicum tangentem pertinet.

Ac primò quidem ſciendum eſt, motum arteriarum minimè æqualiter in omnibus corporis partibus, ſed in iis quę carne priuatæ ſunt, manifeſtiùs, in carnoſis autem obſcuriùs perſentiri. Quare, prætermiſſis prioribus, vt quæ nullũ vſum poſſunt afferre, inter eas, quæ faciliùs, & clariùs tangi, atque obſeruari poſſunt, primo loco numerantur arteriæ temporum, ac pedum ſecundùm plantas, & manuum in carpo, quæ omnes illuſtres planè motus habent.

Secundò autẽ loco ſunt arteriæ capitis poſt aures, & quæ internam brachij regionem occupent, quæ quidem etſi minus quàm priores, tamen non obſcurè pulſant. At verò inter omnes arterias humani corporis ita habendum eſt, eas, quæ in carpo manuum ſitæ ſunt, principem certè locum obtinere: adeo vt nulla alia arteria, nulla in parte, neque promptiùs, neque honeſtiùs, neque commodiùs tangi à medico poſſit. Siquidem huiuſmodi arteriæ primùm nobis ſeſe offerunt apertiſſimè, quòd locus omni propemodum carne vacat.

Deinde honeſtati conueniunt, quòd earum gratia nullam corporis partem detegere neceſſe ſit. Poſtremò inſignem præ cæteris commoditatem, & vtilitatem afferunt, quòd illæ in rectum ductæ ſint, minimè obliquæ, id quod non parum ad exactam pulſuum notitiam confert. Etenim ſi arteriæ obliquæ fuerint, hac ipſa ratione, quod inæqualem ſedem obtineant, pulſum quoque inæqualem reddere poſſunt. Hæc à Gal. tradita ſunt in principio libri de Pulſib. ad Tyrones. Itaque arteriæ in carpo maximè omnium medico tangendæ ſunt. Quod ſi æger vobis ſeſe offerat, qui vel deficiente, vel aliter labatante manu, vel quod ita comparatum ſit, vt hoc loco nullus arteriarum pulſus ſentiatur, (quod nonnunquam contingit) vel in temporibus, vel poſt aures: vel quæ in primis videtur Gal. ſententia tertio de adminiſtrationibus Anatomicis, cap. vltim. in tarſo vobis licebit arteriam tangere; ſic enim ille ſcribit; *Carnoſis nuſquam in crure pulſus apparet, niſi in tarſo directè ac ſecundum digitum poſt maximum. Tangimus itaque ſubinde arteriam inibi ſitam, cum eam, quæ brachiali ſubeſt, attingere non poſſumus.* Quatenus autem ad alterum caput, nempe ad medicum pertinet, primum, vt illius manus ſit temperata, mollis, minimè dura, & calloſa, vno verbo, vt eximiò, atque optimo ſenſu prædita ſit neceſſe eſt. Deinde tribus ſummis digitis arteria attingenda & contrectanda eſt, non quidem extrema digitorum parte, quæ vnguibus proxima eſt, ſed ipſa poſtrema digitorum pulpa, cui quidem parti inter cæteras omnes humani corporis partes ſenſus exquiſitiſſimus à natura tributus eſt.

Præterea minus ægroti nec ſublata, nec depreſſa, nec prona in volã, nec reſupina, ſed omni motu voluntario

voluntatio libera ſit, & ſoluta, atque naturalem ſitum retineat, qui quidem talis eſt, vt digiti manus, neque in vnum nimis contrahantur, neque in palmam nimis diſtendãtur, ſed modicè maneant inflexi, & quo ſitu credimus homines ſanos dormiẽtes manum, & digitos continere. Cæterum appoſitiones, vel applicationes manus medicæ ad tangẽdos pulſus, quas ἐπιβολὰς χειρῶν vocant, ſunt in triplici differentia; primo de dignoſcendis pulſibus cap. 7. *Comprimens, ſuſpenſa, media.* Applicatio manus comprimens quam nonnulli violentam nominant, fit, cum digitis noſtris arteria premitur. Suſpenſa ea dicitur, cum ſuperficiem tantum arteriæ veluti ſuſpenſis digitis, ac leuiter tangimus, nihil deprimimus. Media verò ea eſt, quæ quoquomodo arteriam deprimit, ſed non ita validè, vt in prima fieri diximus. Quæ quidem tres differẽtiæ, ac variæ rationes tangẽdi arteriam in tota hac diſciplina de pulſibus varios, & vtiliſſimos præſtant vſus, de quibus nos quidem ſuprà nonnulla diximus, ſed multo plura à Galeno tradita ſunt, de quibus non licet in præſentia longiùs agere. Poſtremò autem loco mihi libet id repetere, quod in principio diximus, neminẽ poſſe exactam pulſuum cognitionem conſequi, niſi diligenter, ac lõgiſſimo tẽpore in eorum contrectatione, atque obſeruatione ſe exerceat. Qua quidem exercitatione vtendum eſt in tangendis arteriis non ſolum ægrorum hominum, ſed etiam ſanorum, quæ vt diximus, tanquam norma, & regula ad cognoſcendos pulſus præter naturam conſtitutæ ſunt. Quandoquidem ſi ex vna parte memoria teneatis quæcunque de hoc argumento nobis ſummatim, à Galen. diffuſè tradita ſunt, ex altera ſi vos ipſos commodè velitis exercere, nihil dubito, quin ſicuti Gal. de ſeipſo teſtatur, vos quoque tandem veſtrorum laborum ampliſſimum fructum ſitis percepturi.

ALEXANDRI MASSARIÆ VICENTINI,

TRACTATVS IV.

De Vrinis.

INTER omnes Medicæ Tractatus, eum, qui de Vrina agit, eſſe nobiliſſimum, & præſtantiſſimum, vel ex eo colligere licet, quòd nemo propemodum ſit vel ex veteribus, vel ex recentioribus Medicis, qui non voluerit in hoc argumento verſari. Propoſitum autem meum eſt conficere huiuſmodi tractationem non accuratè, & integrè, quia non niſi longiſſimo tempore fieri poſſet, ſed ſummatim, & quam breuiſſimè, qui in tanto Auctorum numero id ſaltem contendam, vt ipſa res tractata quantum per me fieri poteſt, facilior, clarior, atque illuſtrior reddatur, & vos accedentes ad praxim, poſſitis quandam vrinarum cognitionem habere, atque ad medicos vſus de quibus poſteriùs ſermonem habebimus, accommodare, donec prouectiores in arte facti, poſſitis demum veſtro Marte omnia exactiùs intelligere. Itaque non longè recedentes ab ea methodo, quam publicè in explicandis ſingulis morbis conſueuimus obſeruare, hanc totam tractationem diuidamus in quatuor partes, in quarum prima de generatione, & eſſentia vrinæ, in ſecunda

de illius differentiis, in tertia de cauſis ſingularum differentiarum, in poſtrema de prædictionibus ſermonem habebimus.

CAPVT I.

De generatione, & eſſentia Vrinæ.

AT quantum attinet ad primam, etſi de natura, & generatione vrinæ variæ ſint Medicorum opiniones, tamen videntur omnes in eo conuenire, vrinam inter excrementa reponendam eſſe. Id quod eo potiſſimùm argumento fit manifeſtum, quòd tanquam res inutilis, & inepta ad nutrionem ex noſtro corpore quotidie, & frequenter excernatur. At verò cuiuſnam partis, & coctionis ſit excrementum, non itidem conſtat inter omnes. Quam rem vt iuniores faciliùs & meliùs intelligant, mihi liceat nonnulla paulo altiùs repetere. Cum hominibus propter innatum eorum calorem quædam ſubſtantiæ portio aſſiduè, & quotidie effluat, ad eorum ſuſtentationem neceſſe fuit naturæ huiuſmodi iacturam reparare, quod alia nulla ratione fieri potuit, quàm opera cibi, & potionis, vt eleganter ſcribit Galenus lib. de tuenda valetudine in primo. Cæterum, quod à ſingulis particulis noſtri corporis defluit, tale natura eſt qualis ipſa eſt particula, nihil autem eorum, quæ comedũtur, & quæ bibuntur illi prorſus eſt ſimile, hunc neceſſarium fuit naturæ ſingula alimenta, & potiones, alterare, mutare, & quàm maximè fieri poteſt, corpori nutriendo, & reſtituendo ſimilia reddere. Huiuſmodi autem cibi, & potus alteratio, & commutatio, quam variam, & multiplicem eſſe oportuit, à medicis concoctio dicitur, ita definiente Galeno 3. *de nat. fac. c. 4. & 7.* concoctionem eſſe alterationem alteratorum in propriã, & conuenientem qualitatem eius quod nutritur. Sed quia neque id fieri potuit, vt alimenta & potiones omni ex parte coquerentur, & corpori aſſimilarentur, hinc neceſſariò excrementorum generatio ſecuta eſt, quæ quidem excrementa, tanquam inutilia, & ſuperuacanea, ne crearent in corpore aliquam moleſtiam, vel periculum adferrent, natura quædam inſtrumenta inſtituit, illiſque facultates quaſdam inſeruit, quibus incitata, quædã ad ſe traherent, quædam aliis tranſmitterent, & quædam demum expellerent. Res autem ita ſe habet. Alimenta poſtquam in ventriculum ingeſta ſunt, à proprio illius calore alterãtur, & mutantur in quandam ſubſtantiam liquidam, & candidam, cremori ptiſanæ hordeaceæ quodammodo ſimilem, quàm χυλὸν appellant, quæ prima eſt concoctio. Facta hac alteratione, ventriculus congruam huius ſucci partem retinet, ſibiipſi apponit, & aſſimilat, atque eo verè nutritur, vt apertiſſimè docet Galenus 3. *de nat. fac. cap. 7. & 13.* Etſi nonnulli aliter ſentiant, quos in præſentia nil moror. Reliquam tanquam onus inutile, ac nullius vſus ſibi futurũ ad inteſtina deponit. In quo quidẽ loco cũ omnia adhuc ſint cõfuſa, pars inutilis, & quę nullã concoctionẽ poteſt recipere, diſcernitur, & ſegregatur, quæ ſunt in primis craſſiora excrementa, quæ quotidie per aluum deiiciuntur. Altera autem pars vtilis per quaſdam venulas, quæ meſeraicæ dicuntur, ad ipſum iecur deferuntur, in quo tanquam propria ſede facultatis naturalis illa poſtremum quendam ornatum ad formam ſanguinis aſſequitur, quæ ſecunda concoctio dicitur. Hic porrò ſanguis in iecore elaboratus, ad gibboſas illius partes aſcendit, ac per venam longe maximam, quam *Cauam* vocant, veluti per quendam aquæductum in dextrum, ac ſiniſtrum cordis ventriculũ

defertur. Ac poſtremò per venas propemodum infinitas ad ſingulas corporis partes diſtribuitur, & quod in ipſo ſingulis partibus familiare, & accõmodatum eſt, illud ſibi attrahunt, aſſimilant, apponunt, quæ tertia concoctio dicitur. Quoniam verò neque alimenta in ventriculo, neque ſanguis in ſingulis partibus ita poſſunt à natura concoqui, & ſuperari, quin aliqua ſemper remaneant, quæ ad huiuſmodi concoctionem inepta ſunt, hinc fit, vt ſingulæ coctiones variis non careant excrementis, de quibus quidem, atque inſtrumentis ad illa accõmodatis ſi quis plura cupit intelligere, is videat Galen. in omnibus libris *de fac. nat.* 1. *de tuen. val. ca.* 12.4. *de vſu partium à primo cap. vſque ad ſept.* & toto lib. 5. in quibus tractantur accuratiſſimè quæcunque ad omnem coctionem, & ad omnia corporis excrementa pertinent. Quo loco obiter Actuarius notandus eſt inconſtantiæ, & erroris, qui lib. *de different. Vrin. cap.* 5. docet quatuor eſſe generales concoctiones; prima in ventriculo, ſecunda in venis meſeraicis, & iecoris parte caua; tertia in gibba parte hepatis, & venis quæ hinc proficiſcuntur; quarta in poſtremis corporis partibus. In primo autem lib. *de cauſis Vrinarum cap.* 2. tres tantum commemorat; prima ventriculi, ſecunda in cauis hepatis partibus, tertia, quæ in venarũ genere perperficitur. in qua re ille recedit à doctrina Galeni, qui apertiſſimè tres tantum coctiones agnoſcit, ſi quidem certum eſt, quam præterea Actuarius excogitauit coctionem venarum, ad communem iecoris coctionem planè referendam eſſe. Cum igitur apud Galenum tres tantummodo generales coctiones ſint, atque in ſingulis varia generentur excrementa, vrina à conſenſu omnium quoddam ſit noſtri corporis excrementum, dubium eſt, quomodo illud fiat, & cuiuſnam coctionis excrementum ſtatuendum ſit. Montanus Veronenſis *lib.* 1. *de vrinis cap.* 1. cenſuit vrinam renum excrementum eſſe, qui ſcribit renes ſubtiliorem partem ſanguinis, quam ſuccoſitatem vocat, attrahere, concoquere, ac demum, quod ſupereſt, ad veſicam deponere. In qua eadem opinione Galenus 1. *de nat. fac. cap.* 17. 5. *de vſu partium* 5. ſcribit fuiſſe Lycum Macedonem veterem medicum. Quæ quidem opinio eſt perſpicue falſa, & refutata, immò irridetur à Galeno. Etſi verò id veriſimile eſt, omnes particulares noſtri corporis, quæ nutriuntur, aliquod excrementum creare; tamen ſolos renes, corpora tam exigua tantam excrementi copiam habere, nec confeſſum eſt, nec rationi conſentaneum. Quod quidem Galen. explicat exemplo pulmonum, atque aliorum maiorum viſcerum, quæ longè minorem excrementi copiam gignunt, aliiſque euidentibus rationibus ita apertè confirmat, vt ſuperuacaneum ſit ea longius referre. Mercurialis *lib.* 1. *cap.* 2. *de excrementis*, docet vrinam nihil aliud eſſe, quàm materiam potulentam, quæ in iecore aut vaſis à calore naturali aut præternaturali alteratur, à renibus attrahitur, demumque in veſicam reponitur. Quam ſententiam iis propemodum rationibus conatur confirmare, quod animalia quæcunque vel nihil, vel parum bibant, careant veſica. Secundò, quod animalia, quæ multum bibunt, multam quoque vrinam reddant. Tertiò, quod ex præceptis medicorum, quantitas vrinæ potioni aſſumptæ debeat reſpondere. Quartò, quod in ſuppreſſione vrinæ Medici potum interdicunt, idque ne vrinæ quantitas augeatur. Quintò, quod aquæ thermales tales mingantur, quales aſſumuntur, quod argumento eſſe poteſt, huiuſmodi potum in iecore, & renis nullam mutationem ſuſcipere. Sextò, quibus demum nonnullas auctoritates attingit Hip. Galen. Platonis: in quibus referendis nolo tempus perdere, cum liceat omni apud ipſum videre. Cæterùm quia mihi non eſt propoſitum multas aliorum hac de re opiniones referre, & cõſultare, illud vnũ dico, rationes & auctoritates Mercurialis id planè demonſtrare, vrinam magna ex parte ex materia potulenta ſuppeditari, eas verè, vt ſentio, non item concludere ex ſola atque vnica materia potulenta vrinas conſtare. Namque fœtus in vtero nihil potat, mingit tamẽ per vrachum. 2. Nonnulla animalia nihil bibunt, nihilominus mingunt, vt cuniculi. 3. Sic homines multo copioſius mingunt hieme, quàm æſtate, cum tamen tunc minus ſoleant potare. 4. Celebre ac certum eſt iam circiter annos 30. in hac Academia fuiſſe Tullium Chryſogonum Dalmatam, Iuris ſtudioſum, qui nihil prorſus bibebat, neque vini neque aquæ, neque alicuius rei humidioris, nihilominus mingebat, & ſatis copioſè. 5. Sic altera ex parte multa ſunt anitia, exempli gratia aues, quæ bibunt, & nihil mingunt. Quamobrem hac in re ego ſentio ita habendum eſſe, vrinam non ſolùm ex materia potulenta, ſed etiam in vniuerſum ex omni materia fieri, quæcunque poteſt liqueſcere, atque vrinæ formam recipere. Ea verò multiplex eſſe poteſt. Ac primò ſerum quatuor humorum, qui continentur in venis, adeo vt Galenus dixerit 4. *aphor.* 2. vrinas purgare totius corporis ſeroſam humiditatem. Immò verò 3. *epidem. ſect.* 1. *ægroto* 2. definierit de ſententia Hipp. vrinam nihil aliud eſſe quàm ſerum humorum in venis contentorum. Secundò, ſunt ſinguli humores, quos medici docent, & exempla confirmant, & ſeparatim, & coniunctim per vrinas purgari ſæpenumero. Poſtremò eſt caro, adeps, & ſi quæ ſunt aliæ noſtri corporis partes, quæ poſſunt liquari, & in vrinam conuerti. Vnde ſunt vrinæ melancholicæ, pituitoſæ, bilioſæ, ſanguineæ, oleoſæ, pingues, purulentæ, vt poſteriùs videbitis, pro varia materia, quæ illis permiſcetur, & per hanc viam purgatur. Cum igitur vrina ex varia, & multiplici cõſtet materia, id reſtat, vt paucis verbis intelligatis illius generationem, quæ apud Hippoc. & Gal. eſt eiuſmodi. Nam quod attinet ad potionẽ, ex qua certum eſt maiori ex parte fieri vrinam, cum ſicuti eleganter ſcribit Galenus 4. *de vſu part. cap.* 5. vel difficile, vel nulla ratione fieri potuiſſet, vt chylus ex alimento in ventriculo factus commodè deduceretur, & penetraret ad venas iecoris, quæ & copioſa humiditas, tanquam vehiculum illi fuiſſet permixta. Potio hunc tam præclarum, & neceſſarium vſum præſtat, vt propterea Hippocrat. poſtremis verbis libri de alimentis huiuſmodi humidum vocauerit *ocœia trophis*, id eſt, *vehiculum nutrimenti*, qui ita ſimul cum appellatione vſum quoque illius voluit oſtendere. At verò poſtquã hæc humiditas, & aquea materia ſuo officio perfuncta eſt, vt chylus ad iecur, & vſque ad venam cauam penetrauerit, nec præterea ſuum vſum poſſit præſtare, tanquam onus inutile venis futura, non debuit amplius manere in corpore, quandoquidem chylus in iecore elaboratus beneficio veſiculę fellis, ac lienis duplici bile expurgatus, atque in vena caua formam ſanguinis conſecutus non amplius huiuſmodi vehiculo indiget, partim quòd per ampliores vias deinceps deducendus ſit, partim quod à calore primo iecoris, deinde cordis, qui multo eſt vehementior, magis fluxilis naturâ ſit redditus.

Quamobrem renes à natura ſunt inſtituti vtrique ipſi venę cauę adiacentes, quæ quidem per quaſdam venas, quas *emulgentes* vocant, illud aqueum, & ſeroſum excrementum attraherent, ac demum per alia vaſa, quæ *vreteres* dicuntur, in veſicam vrinariam deponerent. Quatenus autẽ ad

reliquas

reliquas vrinæ materias pertinet, de quibus paulò ante diximus: equidem puto ex iis quoque vrinam fieri,& augeri, quotieſcunque, vel vna, vel altera, vel omnes poſſunt in corpore liqueſcere, & ſeroſam naturam acquirere, quæ deinceps eadem ratione à renibus attrahuntur, & in veſicam deiiciuntur. Atque hæc de materia,& generatione vrinæ pro inſtituto noſtro nobis in præſẽtia ſint ſatis.

CAPVT II.

De differentiis vrinarum.

HÆ cum propemodum infinitæ ſoleant à variis Auctoribus adferri, nobis ſtatutum eſt nonnullas tantùm colligere, quæ videntur maioris momenti, ac magis ad inſtitutum noſtrum accommodatæ. Cum igitur differentiæ rerum maximè propriæ à ſubſtantia rei diuiſæ accipiantur, aliæ verò ab accidenti aliquo, quam methodum Auctores paſſim,& inter cæteros Hipp.& Gal. diligenter ſecuti ſunt in colligendis differẽtiis febriũ, & rerum omniũ, quæ ad vſum artis Medicæ pertinent, mihi libet hac ipſa methodo vrinarum differentias inquirere. Itaque circa eas differentias potiſſimùm verſabimur hoc tempore, quæ primò ex ſubſtantia, deinde ex accidẽtibus poſſunt haberi.

Et quoniam differentiæ ſumptæ ab accidentibus ſunt propemodum innumerabiles, quatenus nonnulla ſunt ſubſtãtiæ proximiora,& magis propria, nonnulla verò magis remota, atque extranea, nos paucis quibuſdam volumus eſſe contenti, quæ ex accidentibus ſubſtantiæ proximioribus, & magis propriis accipiuntur,& omnino vtiliores vidẽtur. Huiuſmodi autem differentiæ mea ſententia partim ex colore, partim ex contentis colligi poſſunt, cum cæteræ omnes longiùs à ſubſtantia videantur abeſſe, neque ad materiam inſtitutam tractandam pertinere. Quamobrem nos circa illas differentias vrinæ præcipuè verſabimur, quæ ab his tribus veluti fontibus eliciuntur. Quod quidem eo libentius facimus, quoniam Galenus in huiuſmodi contemplatione hæc ipſa tria capita ſibiipſi cum primis videtur propoſuiſſe, qui hæc habet 4. *de tuen. va. c. 4. Æſtimare præterea vrinæ tum conſiſtentiam, tum colorem oportebit: ſed nec ea, quæ in ea pendent, aut reſident, prætermittere conuenit, ſed omnia perpendere.* Quod igitur ad vrinæ ſubſtantiam pertinet, hinc tres principales accipiuntur differentiæ, vt colligitur ex Gal. 1. *de Criſibus cap.* 12. *circa principium.* Nãque aliæ ſunt tenues, aliæ craſſæ, aliæ inter vtrunque extremum mediæ, & moderatæ. Tenues quidem ſunt vrinæ, quæ à mediocri recedunt craſſitudine, ac nondum liquoris, hoc eſt concoctæ,& abſolutæ vrinæ ſubſtantiam ſunt adeptæ. Craſſæ autem ſunt iuſto craſſiores, & quæ ſupra modum in liquorem,& congruam vrinæ ſubſtantiam conuerſæ,& ſemper ſunt perturbatæ. Mediæ verò, ac moderatæ ſunt, quæ neque craſſæ, neque tenues mediocrem quandam,& conuenientem vrinæ formã, & ſubſtantiam ſunt aſſecutæ, ac ſecundùm naturam ſe habent. Quo loco notandum eſt, ad hanc differentiam tenuitatis, ac craſſitudinis alteram differentiam poſſe referri, quæ apud complurimos ad perſpicuas, & perturbatas vrinas pertinet. Nam quæ ſunt vrinæ tenues, hæ ſunt neceſſariò perſpicuæ; quę autem ſunt craſſæ, hę neceſſariò ſunt perturbatæ, vt manifeſtè colligitur ex Galeno loco proximè citato 1. *de Criſib.* 12. quæ quidem vrinæ perturbatæ apud Gal. ſunt duplices 4. *aphor. comm.* 70. quippe nonnullæ redduntur perturbatæ, & tales lõgiore tempore manent, nonnullæ verò deinceps ſedimen craſſum deponunt,& clareſcunt. Etſi enim tres aliquando turbidarum vrinarum differentiæ ab eodem Galeno traditæ ſint, ſciendum eſt illum tunc tenues quoque vrinis, quæ puræ minguntur, quadam conſecutione doctrinæ ſimul, & perturbatis confudiſſe, quæ re vera ad perturbatas non videntur pertinere. Atque hactenus de differentiis vrinarum, quæ à primo fonte nempe ſubſtantia earum generaliter conſtitui poſſunt. His ſecundo loco ſuccedunt differentiæ, quæ ſumuntur ex colore. Quæ quidem etſi apud Actuarium, & cæteros auctores plurimæ ſunt, & propemodum infinitæ, mihi videntur ſatis commode ad certum quendam ordinem,& numerum poſſe referri. Ne quis putet me in pręſentia naturã coloris eſſe exactè tractaturum, quod a meo inſtituto longiſſimè abeſt, ſiquidem mihi ſtatutum eſt nullam colorum hiſtoriam, & quędam ſummatim vobis referre, quatenus poſſitis huiuſmodi vrinarum differentias intelligere.

Itaque ſciendum eſt, quod alioqui Ariſtoteli,& omnibus Philoſophis in confeſſo eſt, inter omnes colores duos, albũ,& nigrum pręcipuum obtinere locum, atque ex iis tanquã duob. extremis inter ſe commixtis cæteras omnes colorum differentias originem habere. Quę quidem tot,& tam varię exiſtunt, vt Plato dixerit in Timæo, ſolum Deum illas exquiſite cognoſcere, & diſtinguere poſſe. Cæterum ex tot,& tam variis colorum differentiis, nos Galeni exemplo, atque imitatione, 1. *de Criſib.* 12. paucis quibuſdam cõtenti erimus, vt omnem confuſionem fugiamus, quas quidem putamus inſtituto noſtro ſatisfacere poſſe. Illæ verò ſunt ſex numero, quas totidem præcipui colores conſtituũt, albus nimirum, pallidus, rufus, flauus, ruber, & niger, de quibus ſigillatim quidem, ſed breuiſſime dicendum eſt. Sed ante omnia illud eſt ſciendum, huiuſmodi colores magis, aut minus, vel, vt vulgo dicitur, intensè, aut remiſsè tales eſſe. Quos quidem ex Galeni obſeruatione, ac ſententia ita licet diſtinguere, vt qui intensè tales ſunt, ſimpliciter proferantur, vrina alba, vrina pallida; qui remiſsè autem non ſimpliciter, ſed adiecta particula ſeu præpoſitione, quę nonnunquam imminuendi vim habet, quę Gręcis ὑπὸ, Latinis *ſub*, dicitur, vrina ſubalba, ſubpallida. Itaque vrina alba illa eſt, quę aquę, cryſtallo, niui, vel alteri id genus albo colori ſimilis eſt. Vnde apud Actuarium, & alios ſcriptores huiuſmodi vrinę aquęę, niueæ, atque cryſtallinæ dicuntur. Vrina autem ſubalba eſt, quæ ab hac intenſa, & exquiſita albedine parum recedit, quales vrinas idem Actuarius lacteas, glaucas,& caropas vocat. Quę quidem nomina ego nihil moror, modò rem intelligamus, nempe vrinas ſubalbas dici, quæ ad neſcio quem pallorem declinant, de quibus, & eorum natura, & differentiis Galenus diffuse ſermonem habet 3. *Epidem. ſect.* 3. *comment.* 70. Galenus vrinæ ſubalbæ colorem vna, vel altera ſimilitudine nobis demonſtrat, qui inquit huiuſmodi colorem ſimilem eſſe, vel vinis abundè tenuibus, & albis, vel aquæ, in quam parum oui, terrę cuiuſdam luteę, vel bilis iniiciatur. Siquidem talia vina tenuia, & alba, & aqua ea ratione permixta, ab intenſa, & exquiſita albedine nihil diſcedunt, & leuiſſimum quendam colorem pallidum pręſeferunt. Si pauca grana hordei decoquantur, & parum bulliant in aqua, illa admodum aptè eiuſmodi album colorem videtur repręſentare. Secundò, ſequitur vrina pallida cuius imaginem refert aqua, in qua terra aliquã lutea, vel bilis copioſius permiſceatur: ſubpallida autem remiſſe talis eſt, magiſque ad album colorem vergit, qualem colorem palea, triticúmque quodammodo ad album declinans,

videntur referre, vnde nonnulli hanc vrinam paleatem vocant. Tertiò, ſuccedit vrina rufa, quam Græci *pyrrhi* vocant, fortaſſe, quòd ignis flammam repræſentet, quam nonnulli auream appellant, quæ auri colorem præſeferat. Subrufa autem eundem fere colorem, ſed remiſſiorem obtinet. Vnde quidem inter vtramqoe hæc differẽtia eſt, quod vrina rufa colorem auri puri, ſubrufa autem colorem auri nõ puri videatur repræſentare. Quartò, ſuccedit vrina flaua, quem colorem aqua præ cæteris videtur indicare, in qua flores croci ſunt diſſoluti, vnde à nonnullis croceus dicitur. Sic vrina ſubflaua, & ſubcrocea eſt, quæ non ita intẽſe hunc eundem colorem ſortita eſt; neque verò velim hic aliquem veſtrum perturbari, quia difficilè, aut non niſi longiore tempore, & obſeruatione, aut potius nulla ratione huiuſmodi vrinarum differentiæ a coloribus ſumptæ ita exactè cognoſci, & diſtingui poſſunt. Quod ſanè veriſſimum eſt, ſiquidem illud vobis ſatis eſſe debet, ſi à colore albo ad alios progrediamur, pro maiori ab ipſo, ſed minori acceſſu, aut receſſu, reliquos colores, pallidum, inquam, rufum, & flauum, necnon ſubpallidum, ſubrufum, & ſubflauam poſſe conſtitui. Quandoquidem cuique licet, hac veluti catena à colore albo ad pallidum, & ſubpallidum, à ſubpallido ad rufum, & ſubrufum, à ſubrufo ad flauum, & ſubflauum colorem peruenire. In qua quidem vrinarum cognitione, tametſi non ita exquiſita, & omnibus numeris abſoluta, vnuſquiſque veſtrum iure debet in præſentia acquieſcere, donec longiore vſu, ac bonorum Auctorum lectione pleniorem de iis quoque cognitionem conſequi poſſitis. Sed ſecundò, quæ reſtant, colorum differentias perſequamur. Vrina rufa, quàm Græci *pyrrhon*, vocant, illa eſt, quæ colorem rubeum præ ſe fert, qualis in malis quibuſdã craſſis, & aliis id genus fructibus reperitur. Qui quidem color, cum ſit multiplex, varias quoque huiuſmodi vrinarum differentias conſtituit. Auicenna hunc colorem triplicem facit; primò, rubeum clarum, qualis eſt color roſatum vulgarium, quibus aromatarij vtuntur in conficiendo oleo roſaceo; ſecundò, rubeum viuidum, qualis corallorum eſſe videtur; tertiò, rubeum obſcurum, qualis eſt color roſarum, quæ Damaſcenæ dicuntur, ex quibus Zaccharum Roſatum fieri conſueuit. Quam fortaſſe diſtinctionem Auicenna accepit à Gal. *Comment.* 2. *in* 1. *prorret. Comment.* 25, qui tres itidem vrinarum rubearum differentias ponit, rubras, impensè rubras, & ſubrubras; quæ quidem ita ab illo diſponũtur, vt vrinę impensè rubrę, ſubrubræ ſint veluti duo extrema, rubræ autem inter illa medium locum obtineant. De quibus longius agendum non eſt, quod exempla indicantia priores differentias rubri coloris apud Auicennam, poſteriores quoque apud Galen. ſatis poſſint indicare.

Poſtremò reſtat color niger, qui à nonnullis colore extincti carbonis ſolet circumſcribi. Sed equidem puto hunc quoque colorem pro maiori, vel minori nigritie varias quoque differentias continere, ſicuti de prioribus coloribus diximus. Hactenus de differentiis Vrinarum, quæ à ſecundo fonte, nimirum à colore deſumuntur. Itaque remanent differentiæ, quæ accipiuntur à tertio fonte, nimirum, Contentis, quæ *paryſis amena* Græcis dicuntur, quo quidem nomine comprehendimus omnia quæcunque vrinis permiſcentur, atque in illis conſpiciuntur. De huiuſmodi contentis, ac potiſſimùm de ea parte, quæ reſidet in fundo vaſis, & *hypoſtaſis*, ſeu ſedimentum dicitur, medici cum alia multa, tũ in primis duo diſputant. Alterum vtrùm hypoſtaſis in vrinis ſanorum eadem ſit, quæ in vrinis ægrotorum. De quibus plerique præcipuè, vt Turiſanus olim, & proximo hoc tempore Altimarus peculiares, & longiſſimas diſputationes fecerunt, quas vnuſquiſque ſuo arbitratu videre poteſt. Ego verò cũ nollim, vel iſtas, vel alias id gen⁹ quæſtiones agitare, quæ a propoſito noſtro ſunt alienæ, illud vnum dico, quatenus ad primam partem, me ſentire cum Galeno, hypoſtaſim, quæ re vera ſit hypoſtaſis, nõ in qua crudi humores deponantur, cuius pſeudo-hypoſtaſis meminit Galenus primo *de Elementis, capitulo* 2. primo *de Criſibus, cap.* 2. excrementum eſſe tertiæ coctionis ex illa ſanguinis parte genitam, quæ in ſubſtantiam & nutritionem membrorum conuerti non potuit. Quæ doctrina manifeſtè colligitur ex Galeno 1. *prognoſt. Comment. vltim.* 1. *de different. Febr. cap.* 6. 3. *de Praſag. ex pulſib. cap.* 7.

Quatenus autem pertinet ad alteram (quicquid alij ſentiant) equidem puto vtramque hypoſtaſim tam in ſanis, quam in ægris vnam, & eandem eſſe, eòque tantum differre inter ſe, quòd hypoſtaſis ſanorum ex puriore, & probiore ſanguine generetur, qualis maximè ad nutrienda ſana membra neceſſariò requiritur, hypoſtaſes verò ægrotorum ex impuriore, & improbiore ſanguine originem habeant, qualem veriſimile eſt, vel magis neceſſarium in ægrotis reperiri. Quæ doctrina colligitur ex Galeno 3. *Prognoſt. Comment.* 37. primo *de different. febr. cap.* 6. vbi de ſedimento in vrinis generato multa docet. Atquè illud potiſſimùm varium eſſe, quod ex humoribus ſecundùm naturam, vel præter naturam decidat, vel originem habeat. Sed ad contentorum differentias accedadamus, quæ quidem, etſi à plurimis variæ plurimæque afferuntur, illæ noſtro inſtituto erunt ſatis quæ creduntur maioris momenti, & ſunt huiuſmodi. Primò à loco, ſeu ſitu, in quo contenta continentur, quæ potiſſimùm triplex eſt, vt docet Gal. 2. *Prognoſt. Comment.* 26. Nam quæcunque in vrina continentur, vel in ſuperiore, vel in inferiore, vel in media vaſis parte conſiſtunt, quæ etiam varia nomina ſortita ſunt. Quæ verò in ſuperficie eſt Græcis *enaoſtia*. Lat. *ſuſpenſum*, quæ in fundo Græc. *hypoſtaſis*. Lat. *Sedimẽtum*: dicitur. Tametſi Hip. quod notat Gal. 2. *Progn. Comment.* 29. & 36.; *Epid, Sect.* 1. *Comment.* 4. nubeculæ nomen non ſolum ad contentum ſuperioris partis, ſed etiam ad ſuſpenſum partis mediæ accommodare conſueuit. Secundò, ſunt differentiæ à ſubſtantia, ſeu materia, quæ in vrina continetur, ſiquidem non ſolùm nubecula, ſuſpenſio, & hypoſtaſis, ſed & alia multa nonnunquam in vrinis ſolent apparere capillamenta furfuracea, lapilli, arenulæ, pus, ſanies, grumi, ſanguis, lumbrici, & forte id genus alia. Tertiò, à quantitate ſeu modo, quæcunque enim continentur in vrina, vel ſunt magna, & copioſa, vel parua, & modica. Quartò, ſunt differentiæ à forma, ſeu figura, quam contenta obtinent. Namque nubecula, ſuſpenſio, hypoſtaſis, ſunt craſſæ, vel tenues, diuulſæ, vel vnitæ, rotundæ, oblongæ, pyramidales, vel alia forma præditæ, demum æquales, vel inæquales, quod quidem æqualitatis nomen, vel inæqualitatis ego interpretor (quidquid alij velint) non ratione temporis, quod hodie, cras, & perpetuò eadem ſint, vel diuerſa, ſed ratione ipſorum contentorum, quæ inter ſe plena ſint, & æqualia, ſicuti viam dicimus æqualem, vel inæqualem, minimè habita ratione temporis, ſed ſuarum partium. Quando enim via tota plana eſt, tunc æqualis dicitur; quando autem habet alias partes aſcendentes, alias deſcendentes, inæqualis, vt ſcribit Gal. in 3. *Com. de offic. Medici, cap.* 11. Vnde contenta in vrinis dicuntur æqualia, quando plana ſunt, nec varium partium ſitum, aut continuationem obtinent; ſicuti

contrà,

contrà, inæqualia, quando plana non ſunt, ſed variæ eorum partes vario ſitu continentur. Quintò ſunt differentiæ à colore, qui quidem, mea ſententia, poteſt eſſe multiplex, immo verò quilibet ex iis, de quibus ſuprà diximus, tametſi experientia demonſtret, tres præcipuè, album, rubrum & nigrum, modò alium, modò vnum in contentis apparere, adeo vt cæteri omnes facilè ad iſtos poſſint referri.

Poſtremò ſunt differentiæ à tempore: Contenta enim quædam citò, quædam tardè apparent, quædam ſingulis diebus, & omni tempore ſibiipſis ſimilia ſunt, quædam indies aliquot mutationes faciunt. Actuarius, & alij quidam, alia inter contenta commemorant, quæ ab illis coronæ, bullæ, ſpumæ, & forte aliis nominibus donantur, de quibus non pertinet ad meum inſtitutum longius agere, quod iſta omnia, ſi diligenter conſiderentur, ex dictis facilè poſſint intelligi. Hæc de Vrinarum differentiis ſatis.

CAPVT III.

De cauſis differentiarum Vrinarum.

TErtium ſequitur caput de cauſis vrinarum, de quibus cum multa dici poſſint, nos circa illa tantummodo verſabimur, quæ nobis videbuntur vtiliora, ac magis ad noſtrum inſtitutum pertinere, ſicuti hactenus de duobus prioribus capitibus factum eſt. Quoniam verò Medici Vrinas contemplantur, atque earum cauſas inquirunt, vt poſſint affectus præter naturam intelligere, & curare, ex doctrina Galeni 3. *de Symptom. cauſis*, ſi quis primum intelligat, ex quibus cauſis vrinæ per ſanitatem efficiantur, is facile quoque morboſarum vrinarũ cauſas poterit intelligere. Itaque tres videntur præcipuæ cauſæ generationis Vrinæ. Prima materia, quam ſtatuimus eſſe potiones, & humores, & carnem, & adipem, & ſi quod aliud eſt quod poſſit liqueſcere, & in vrinam conuerti. Secunda efficiens, quæ non alia eſt, quàm facultas naturalis, atque ea potiſſimùm, quæ concoctioni, & generationi ſanguinis dicata eſt. Tertia inſtrumentaria, omnes ſunt illæ partes, venæ in primis, renes, vrinarij meatus, & veſica, quæ ad efficiendum, & purgandum huiuſmodi excrementa, ſunt à natura inſtituta. Hinc facile eſt vrinarum cauſas præter naturam colligere. Nam quemadmodum, ſi tres propoſitæ cauſæ conueniunt, ac ſecundùm naturam ſe habent, naturalis atque optima redditur vrina, ita ſi vrina declinat à ſtatu naturali, vt id fiat, vel propter vnam, vel propter plures ex prædictis cauſis, quæ propriam naturam non ſeruant, neceſſarium eſt. Sed nos ſingulas differentias conſideremus, ac primùm cauſas tenuium, ac craſſarum vrinarum inquiramus, quæ à ſubſtantia accipiuntur, & primum locum ſibi vendicant. Prætermiſſis verò opinionibus ego quidem puto ad mentem Galeni vrinas tenues reddi propter vnam vel alteram, vel omnes cauſas, ex quibus modò diximus naturalium vrinarum generationem conſtare. Ac primò vitio facultatis alteratricis, quotieſcumque illa à congrua coctione deficit. Cum enim coctione ſemper craſſiora reddantur (quod in publ. lect. cum Ariſtotele, & Galeno ſatis demonſtrauimus) facile eſt intelligere, quomodo ex debili, & imperfecta coctione vrinæ tenues reddantur. Quamobrem, & quas ob cauſas facultas alteratrix potiſſimùm in iecore, & venis à proba concoctione deficiat, alio loco declaratum eſt. Secundò, vrinæ tenues fiunt vitio materiæ, vt ſi quis exempli gratia, copioſiorem aquam potauit, quod manifeſtè videmus his vſu euenire, qui aquas thermales accipiunt, in quibus vrinæ, planè tenues, & omni ex parte aqueæ ſimiliter reddi conſueuerunt, quod propter celerem tranſitum minimè poſſunt alterari. Tertiò vrinæ quoque tenues redduntur vitio inſtrumentorum, ſi illa fuerint vel obſtructa, vel aliter malè affecta, adeo vt non niſi quod tenue eſt, per ea permeare poſſit.

Ad quem modum ſcribit Galenus 6. *de locis aff. cap.* 2. in nephriticis ab initio aquoſas admodum, puraſque vrinas reddi, quod tunc renes à lapide ſint obſtructi; ſequentibus autem diebus, poſtquam obſtructio aliqua ex parte ablata eſt, vrinæ craſſiores fiunt, quotieſcumque huic aquoſo excremento alij, ac præcipuè crudi humores permiſcentur. Quod quidem multis rationibus fieri poteſt, de quibus longiùs agendum non eſt. Quoniam verò diximus ad has differentias tenuitatis, & craſſitudinis alteram... manifeſtum (turbationis) obſcuritas, & perſpicuitas, poſſe referri: ſciendum eſt, ex Galeno 4. *Aphor. Comment.* 70. vrinas perturbatas reddi, quod multi craſſi humores in venis à calore agitantur: ſiquidem hinc fit vt multi ſucci, & craſſi humores, per vrinæ ſubſtantiam miſceantur; & diſpergantur, ex quo illa perturbata redditur.

Quod quidem nulli mirum debet videri, cum huiuſmodi humorum agitatio, & poſtquam vrinæ mictæ ſunt, etiam perſeueret, ſicuti ipſa quoque vrina ex noſtro corpore exiens, quandam caliditatem per aliquod temporis ſpatium ſeruare conſueuit. Si quis autem cupiat magis apertè intelligere, quidnam Galenus per huiuſmodi humorum agitationem intelligat, is ſciat, illum nihil aliud, quam concoctionem intelligere, quod manifeſtè declarat 4. *de tuen. valet.* 5. vbi hæc habet. *Quod ſi perturbata ſit vrina, qualis iumentorum viſitur crudis humoribus: indicat venas refertas eſſe, non tamen ceſſare naturam, ſed eos valenter concoquere ſtudet.* Quam eandem ſententiam licet colligere in 1. *Pror. Comment.* 28. nec non 3. in 1. *Prior. Comment.* 20. quo loco notandus eſt error vulgarium medicorum, qui vbicunque vident vrinas perturbatas, ſtatim pronunciant febrem, vel morbum eſſe malignum, cum tamen Galenus id tantum apertè nos doceat, huiuſmodi vrinarum turbationem non aliter fieri, neque aliud quàm craſſorum, & viſcidorum humorum agitationem, & concoctionem prætendere: Cauſæ autem propter quas vrinæ vel turbatæ minguntur, ſed paulo poſt reſident, vel turbatæ longo tempore, aut ſemper manent, quæ duæ turbatarum vrinarũ differentiæ à nobis ſunt conſtitutæ, præclarè explicatur à Galeno 1. *de Criſib. cap.* 12. qui docet pro maiore, vel minore humorum agitatione, ac materiæ concoctione alterutrum contingere. Namque ſi pugna inter naturam, & humores eſt propemodum par, vt neque natura ab humoribus, neque humores, à natura ſuperentur, adeo, vt partes vrinæ craſſiores à tenuibus nequeant ſuperari, tunc perſeuerante adhuc, & vigente in humoribus huiuſmodi agitatione, & perturbatione, vrinæ non ſolùm perturbatæ minguntur, ſed etiam turbatæ neceſſariò remanent. At verò, ſi natura ita cum humoribus pugnet, vt illos incipiat expugnare, adeo, vt craſſorum à tenuibus, bonorum à malis ſecretionem, ac manifeſtam coctionem incipiat moliri, tunc miti iam remanente agitatione, vrinæ turbatæ quidem minguntur, ſed paulo poſt reſident. Verba Galeni ſunt huiuſmodi: *Quæ vrinæ non ſtatim ſubſident, parum adhuc inæqualis perturbationis remanſiſſe ſignificant. Quæ verò ſemper ſimiles manent, vigere adhuc perturbationem in ſanguine demonſtrant.* Ex quo idem docet alteram vrinam, quæ turbata mingitur, confeſtim verò ſubſiſtentiam oſtendit cæteris eſſe meliorem,

ac indicare morbum non multò pòſt concoctum iri. Alteram autem, quæ turbata mingitur, & turbata permanet, eſſe minus bonam, quippe quæ longiore tempore, & virtute robuſta ad concoctionem indigeat. Atque hactenus de cauſis differentiarum, quæ à ſubſtantia vrinarum accipiuntur, poſt quas illæ duæ ſequuntur, quæ ſumuntur à coloribus, de quibus quidem cauſis variorum colorum, qui in vrinis apparent, cum plurimæ ac maximæ ſint difficultates, variæque Philoſophorum, ac medicorum opiniones, mihi ſtatutum eſt, prætermiſſa omni diſputatione, illas tantùm cauſas vobis explicare, quas equidem puto veriores eſſe, ac potiſſimùm doctrinæ Ariſtotelis, & Galeni magis conſentire. Itaque duæ præcipuæ videntur eſſe cauſæ, propter quas vrinæ varios colores acquirunt, alteram propter diuerſam concoctionis rationem, alteram propter varios humores, qui illis permiſcentur. Ad quas duas cauſas cæteræ omnes, ſi quæ ſint, facilè mihi videntur poſſe referri. Cæterum vtranque huiuſmodi cauſam præclarè mihi videntur tradidiſſe Hippocrat. & Gal. Hippocrates quidem loco ſingulari Epid. *ſect. textu.* 25. qui hæc habet. *Vrina eiuſdem cum cibo, & potu coloris eſt, ac veluti humorum in corpore colliquatio exiſtit.* Galenus verò, *Vrina nonnunquam ei, quod potum eſt, in colore ſimilis apparet*, &c. Sed cauſas ſingulas in Vrinis breuiter perpendamus. Primò, ſi Vrinæ nihil alterentur, & concoquantur, (quod multis de cauſis fieri poteſt) albæ remanent, quales diximus appellari aqueas, cryſtallinas, niueas. Si verò debiliter, atque vtcunque alterentur, tunc proximi generantur colores, albus, ſubalbus, pallidus, ſubpallidus, & qui deinceps generantur colores. Altera autem ex parte ſi alteratio, & concoctio tantum præcedat, & vt ſupra modum, atque naturæ, inſtitutum fiat, pro vario gradu alterationis, cæteri tantùm generantur intenſiores colores ad nigrum vſque, quandoquidem ita generaliter habendum eſt, à proba, & naturali coctione iecoris potiſſimùm, ac venarum, colores quoque vrinarum probos, & naturales fieri, qualis ſubrufus eſt, & ſubflauus. Ex debiliori autem coctione, & calore naturali reddito debiliore, remiſſiores colores, album, ſubalbum, pallidum, ſubpallidum, generari, ac demum ab eximio calore, & nimia coctione, colores intenſiores originem habere. Quæ doctrina eſt Gal. 1. *de Criſibus capit.* 12. Sed tamen ſciendum eſt, ex eodem Galeno loco citato, nec non 2. *Progn. Commen.* 29. nigram Vrinam fieri, non ſolùm ex immoderato calore, qui calorem natiuum extinguens, primum liuidum, deinde nigrum colorem inducit, ſed etiam ex refrigeratione vehementi, ſicut in partibus externis noſtri corporis contingit ſæpenumero, quæ non minùs ex immodico calore, quàm ex vehementi frigore, huiuſmodi nigro colore afficiuntur. Etſi Argenterius, Mercurialis, & alij nouatores, hanc Galeni ſententiam non omni ex parte recipiant, qui contendunt nullo modo fieri poſſe, vt viuente homine, talis ac tanta frigiditas in partibus internis poſſit excitari, quæ valeat nigras Vrinas efficere. De quibus non multum laboro in præſentia, quia ad tuendam Galeni ſententiam puto id ſatis eſſe, in partibus internis calorem natiuum vſque adeo remitti aliquando, & refrigerari, vt proximè extinguatur, adeo vt ſumma cum ratione dixerit Galenus, ſe nullum vnquam ſeruatum vidiſſe, qui huiuſmodi nigras Vrinas minxerit, de qua re aliàs.

Secunda cauſa colorum in Vrinis fuerat variorum humorum permixtio, pro quo ſciendum eſt, quod Galenus docet 5. *de vſu partium, cap. 6. ad finem*, nimirum, partes noſtri corporis, quæ per amplas vias accommodatum ſuccum ad ſe trahunt, non poſſe ipſum ſuccum purum, ſyncerumque trahere, ſed alterius cuiuſdam diuerſi permixtione adulteratum. Si verò eiuſmodi attractio per anguſtas vias, ac per tenuia, ac obſcura trahentium inſtrumentorum orificia fiat, tum familiarem ſuccum ſyncerum, ac ſine vllius alterius permixtione trahere. Ex quo factum eſt, vt veſicæ fellis ſuccum, quem natura ſibi trahendum præſcripſerat, ſolum ſyncerum, ac omnis alienæ qualitatis expertem ad ſe trahat, cum anguſtis quibuſdam, & inuiſibilibus finibus vaſorum, quæ à ſe ipſa in iecur inſeruntur, contingat eiuſmodi attractionem fieri. Cum altera ex parte neque lien, neque renes, quod vtrumque membrum ampliora trahentia vaſa ſortitum eſt, accommodatum tantummodo ſibi ſuccum eliciant, quandoquidem lien non ſolùm proprium ſuccum melancholicum, quo nutriatur, ſed etiam ſimul aliquid, antequam ad ipſum perueniat, ſanguinis attrahit, quem venæ, quæ ſunt in omento, trahere ad ſe ipſas occupant. Sic renes præter Vrinã, multũ quidem flauæ bilis, multumque tenuioris, & humidioris ſanguinis, & omnes propemodum humores, quicunque in venis, & arteriis continentur, ſuapte natura trahunt.

Ex quibus illi quidem ſanguine nutriuntur, bilis autem, ac cæteri humores ſimul cum Vrinis, ad veſicam tranſmittuntur. Itaque renibus, & propter amplitudinem trahentium meatuum, & propter ſui nutritionem, & propter alios vſus natura tributum eſt, vt non ſolum vrinam, ſed ſimul quoque ſanguinem, flauam bilem, & alios humores attrahant, ex quorum mixtione fit, vt in Vrinis varij colores appareant. Ad quem modum in febri quotidiana, in hydrope anaſarca permixta pituita, in febre tertiana, & ictero permixta flaua bile, in febri ſynocha, & in fluxione iecoris permixto ſanguine: In febri quartana, & ictero nigro permixta melancholia, loria alba, flaua, rubra, nigra conſpiciuntur. Et quando ſinguli humores ex variis differentiis, necnon colorum gradibus conſtant, præterquam quod a rebus quoque externis, exempli gr. alimentis, medicamentis, exercitationibus, alterantur, ac varios colores acquirunt.

Præterea verò, quoniam non vnica menſura, ſed modò parcius, modò copioſius Vrinæ permiſcentur, hinc facile eſt intelligere cauſas tot variorum colorum, quos iam ſupra diximus in Vrinis apparere: Id quod exemplo vnius flauæ bilis, quæ maiori ex parte Vrinis permiſcetur, duobus verbis mihi liceat illuſtrare. Cum itaque variæ ſint ſpecies bilis, tam naturalis, quàm præternaturalis quæ variis quoque nominibus appellantur, de quibus non pertinet longiùs ad meum inſtitutum in præſentia agere, ſi accipiamus bilem naturalem, quæ generaliter calore, quem ſuapte natura obtinuit, apud Græcos tum flaua, tum pallida dicitur. Huiuſmodi bilis ſi moderatè cum vrinis permiſceatur, colorem pallidum, & ſubpallidum, ſi verò permixtio fuerit largior, colorem rufum, & ſubrufum efficit. Si verò accipiamus bilem præternaturalem, vitellinam, praſſinam, æruginoſam, ex iis etiam pro vario illius colore, & calore, necnon pro maiore, & minore illius permixtione flauus, ſubflauus, & deinceps cæteri vrinarum intenſiores colores generabuntur. Ex quo exemplo idem de cæteris humoribus ſtatuiſſe licet.

Itaque ad cauſas differentiarum, quæ ex contentis accipiuntur, ac ſolæ reſtant, veniendum eſt. Cum autem differentiæ hæ plurimæ ſint, omnes (ni fallor) ad duas præcipuas cauſas mihi videntur poſſe referri. Altera ad varietatem concoctionis, altera ad varietatem materiæ, quæ concoctioni ſubiicitur.

ſubiicitnt. Sed ſingulas differẽtias, atq; earundẽ cauſas breuiter perpendamus. Prima differẽtia fuerat à loco, in quo, vel inferiore, vel ſuperiore, vel medio contenta reſident: Vnde varia quoque nomina ſortita ſunt. Ergo ſi ex vna parte concoctio exigua fuerit, vel nulla, ex altera ſi materia fuerit tenuis, contentum in ſuperiore loco, Nebula erit. Si verò concoctio præcedat, & materia quodammodo craſſeſcit, contentum, medium locum occupabit, & ſuſpenſionem monſtrabit: ſi demum concoctio ſit abſoluta, materia adhuc craſſior, contentum infimum locum petet, & hypoſtaſim efficiet. Ita enim in ſumma habendum eſt, contenta quo ſunt crudiora, eo magis aſcendere; quo magis ſunt cocta, eo magis deſcendere, vt ordine quodam in morbo crudo fiat Nubecula, præcedente coctione, ex Nubecula Suſpenſio, ac demum coctione abſoluta, ex Suſpenſione Sedimentum generetur. Pariter contenta quo ſunt tenuiora, eo magis aſcendere; quo ſunt craſſiora, eo magis deſcendere.

Quod rerum naturæ maximè conuenit, adeo, vt ſi quod coquitur admodum tenue fuerit, nulla vnquam in Vrinis contenta reſideant, ſed perpetuò ſuperiorem locum retineant. Ad quem modum ſcribit Galen. 1. *de Criſibus capit.* 12. in illis corporibus, quæ vel tenui victu vtuntur, & iis afficiuntur febribus, quæ ex tenuibus humoribus (qualis eſt flaua bilis) generationem habeant, ſedimentum nunquam in Vrinis apparere. Secunda eſt differentia à varia materia, quæ præter nebulam, ſuſpenſionem, & ſedimentum quandoque in Vrinis continetur arenulis, lapillis, capillamentis, furfuraceis, ſanguine, pure, & reliquis, de quorum cauſis non eſt hic locus, vt longiùs agamus, quia, fauente Deo, id cumulatè ſumus facturi in peculiari tractatu de affectibus renum, & veſicæ, ad quem hæc omnia pertinent. Cauſa iſtius differentiæ maniſeſtiſſima eſt. Sunt autem multa, & copioſa, quando materia concoquenda plurima eſt, ſicuti in pueris euenit, & iis, qui ſunt voraces, plurimáque alimenta aſſumunt. Contrà verò fiunt pauca, quando eadem materia deficit, ſicuti iis contingit, qui tenui victus ratione vtuntur, in quibus contenta nimia, quandoque nulla conſpiciuntur. Quarta eſt differentia à qualitate, ſeu forma contentorum, quæ craſſa, tenuia, oblonga, æqualia, vel inæqualia euadunt, idque ex eiſdem duobus ſuperioribus cauſis fieri certum eſt. Contenta enim craſſa, vel tenuia fiunt, quando materia adhuc cruda eſt, neque à natura media, & congrua qualitate inter vtrunque extremum potuit domari. Sic æqualia ſunt, vel inæqualia, ac variam figuram obtinent, prout materia vnica, & ſimilis, vel non vnica, & diſſimilis exiſtit, nec non prout natura, vel pro parte, vel ex toto illam coquit, ſuperat, & ad naturalem formam illam deducit. De coloribus contentorum, atque eorum cauſis nolo quicquam dicere, quæ quinta fuerat differentia, quia puto & contenta, & totas vrinas ab eiſdem cauſis varios colores acquirere, de quibus iam ſuo loco ſatis diximus.

Poſtremò cauſæ propter quas contenta ſingulis diebus, & omni tempore ſibi ipſis ſimilia ſint, vel diſſimilia, non aliæ ſunt, quàm firmitas, & infirmitas, mobilitas, & conſtantia cauſæ agentis, nec non ſimilitudo, vel diſſimilitudo materiæ, in quam cauſa agit, ſicuti in rebus prope omnibus vſu videmus euenire. Nam ſi ex vna parte materia noxia, ex altera vis naturæ eadem ſit ſemper, contenta, ſeu bona, ſeu mala, ſemper in eodem ſtatu permanebunt; Si verò materia fuerit multiplex, ac varia, natura item nec ex toto dominetur, nec ex toto domata ſit, vt contenta infirma, atque inconſtantia ſint, neceſſarium eſt. Ex quo Galenus colligebat 1. *de Criſibus* 12. morbum ſemicoctum eſſe. Atque hæc de tertio nobis propoſito capite, & cauſis Vrinarum, pro inſtituti noſtri ratione ſint ſatis.

CAPVT IV.

De prædictionibus ex Vrinis.

QVæcumque de Vrinis hactenus diximus, ad hoc poſtremum caput de prædictionibus tanquam ad principalem ſcopum referenda ſunt. Porrò autem ſicuti ex vna parte omnes fatentur, Medicos ex vrinis poſſe in multarum rerum cognitionem, & prædictionem venire: ita ex altera parte non conuenit inter omnes, quantum huiuſmodi cognitio & prædictio debeat dilatari, vel contrahi: quandoquidem nonnulli ſunt, qui profiteantur omnes morbos omnium partium, ſingula ſymptomata, ſingulas cauſas, non ſolùm internas, ſed etiam externas, omnia denique ſe ex vrinis poſſe intelligere, ac vaticinari. Alij verò cenſent hoc iudicium multo anguſtioribus terminis definiendum eſſe.

Nos verò id primùm conabimur explicare, quidnam generaliter ex vrinis liceat præcognoſcere: Deinde quodnam indicium, vel quam ſignificationem ſingulæ vrinarum differentiæ poſſint adſerre, in quibus quidem explicandis nobis ſtatutum eſt, more noſtro, vnius Galeni diſciplinam imitari. Cum iam demonſtratum eſt vrinam, ſerum, atque excrementum eſſe humorum, qui continentur in venis, quod à Galeno quoque traditum eſt 3. *Epidem. Sect. Comment.* 44. ſingula excrementa, & in ſanis, & in morboſis corporibus ſingularum partium, quaruncunque excrementa coctionem, & conditionem demonſtrant, alui excrementa, ventris, ſputa thoracis excreta per venas cerebri, ac demum vrinę eorum, quæ in venis continentur. De qua re audiatis rurſus Galenum 4. de tuen. val. 4. *De iis, quæ intra venas ſunt, nullum planè, nec manifeſtum, nec euidens ſignum habemus præter ſolam vrinam.*

Cæterum dubium eſt, vtrùm cerebro, thorace, vel alia corporis parte laborante, vrinę contemplatio poſſit medicis aliquem vſum afferre, in qua quidem re apud plures controuerſia eſt. Ego ita ſentio cum Galeno, Medicos in Vrinis primùm, ac per ſe de iecore, renibus, veſica, iudicium facere; ſecundò autem, & per acidens, neque cęteris partibus laborantibus, earum contemplationem prorſus eſſe reiiciendam, quod vel ex eo poteſt ſatis confirmari, quod in omnibus morbis, quicunque tandem illi fuerint, ad præſagiendum maximum momentum habet, ſi naturalis facultas vel bene vel malè ſe habeat, quod ex vrinis licèt potiſſimum intelligere: ſed iis præterea Galeni teſtimonium accedet, qui Hippocrat. hiſtoriam recenſens de muliere laborãte voluulo admiratus, quam ob rem ille vrinarum mentionem fecerit, quamuis affectus non in humoribus, & venis, ſed inteſtinis contineretur. 1. *Epidem ſect.* 2. *ægroto* 9. reſpondet, ac nos docet, laborantibus non ſolùm iecore, & venis, ſed etiam ventre, thorace, pulmone, neruis, atque, vt ego interpretor, cæteris partibus noſtri corporis, vrinas perpetuo fore inſpiciendas, qui ita ſtatuit aliis laborantibus partibus à iecore, & venis, vrinas quidem bonas, haud magnum momentum adferre ad ſalutem, prauas verò ſemper ægri periculum amplificare, quòd huic vrinæ ſint argumento præter malum principale, inſtrumenta quoque nutritionis malè ſe habere; verba Galeni ſunt huiuſmodi: *Sic Hippocrates conſueuit, vbi aliquod*

ſpiritus

ſpiritus inſtrumentum læſum fuerit, vrinas inſpicere, quæ ſi ſecundum naturam ſe habeant, in ſolis inſtrumentis ſpiritus verſatur periculum; ſi hæ quoque praue appareant, ita ſignificant nutritionis quoque inſtrumentum laborare, itaque vrinas ſemper memineris, vt ſimul inſpicias in affectibus ventris, thoracis, pulmonis, neruorum: nam ſi bona appareant, haud magnum præbent momentum ad ſalutem, contrà ſi praua, amplificatur ſimul ægri periculum.

Hæc Galenus. Quam fere ſententiam licet colligere ex tertio de Criſibus. Quocirca præter rationem hanc Galeni diligentiam nonnulli recentiores arguunt medici, quicumque non ſolùm malè affectis humoribus, ſed etiam laborantibus capite, thorace, ventriculo, inteſtinis, atque in morbis prope omnibus vrinas negligunt. Etſi enim in pluribus morbis non licet ex iis primùm, & per ſe aliquam ſignificationem accipere, nihilominus earum contemplatio multis nominibus multos vſus poteſt medicis afferre, ſicut diximus, quod quidem multa ex Galeno, & Hippocrate exempla illuſtria ſatis poſſunt confirmare, quæ à nemine poſſont ignorari. Eſt celebris, & iam diu agitata quæſtio, vtrùm ad præſagiendum ſalutem, vel mortem hominis pulſus, an vrina certiora indicia valeat adferre.

Cum autem ratio noſtri inſtituti ab omni longiore diſputatione abhorreat, vt ne tamen illud quoque prætermittatur, mihi libet quàm breuiſſimè, & ſummatim eam reſpõſionem adferre, quam equidem cenſeo ad mentem Hippocrat. & Galeni, ac planè veriorem eſſe. Galenus ſententiam ſuam totius præſagitionis ſalutis, aut mortis ad duo capita refert: quæ quidem, etſi vnò tantum verbò poſſunt explicari, tamen reipſa longè maximum habent momentum; ea verò ſunt quantitas morbi, ac vitium 1. *ad Glauc. cap. 8. ad finem:* nam ſi vires adeo validæ fuerint, vt poſſint morbum ſuperare, neceſſe eſt ægrotum euadere; ſi verò contrà, omnino moritur. Si quis autem quærat vtrùm pulſus, an vrina firmiore ratione huiuſmodi quantitatem poſſit explicare, ego reſponderem cum Galeno, multo certiora iudicia ex vrina, quàm ex pulſu haberi poſſe: Galenus namque hanc ipſam rem ferè ex propoſito tractans 1. *de criſibus*, 13. inquit ad præſagiendum ſalutem, vel mortem omnia ſigna fore diligenter perpendenda, quænam ſint firmiora, vel infirmiora. Deinde capit. 14. docet huiuſmodi ſigna eſſe triplicia, cruditatis, & coctionis, mortis, & ſalutis, iudicatoria, quorum omnium naturam, ac vim accuratè exponit. Tandem capit. 15. concludit neceſſariò aliquod ſignum extare, quod certam de hoc iudicio fidem nobis facere poſſit, alioqui temere ab Hippocrate ſcriptum fuiſſe 2. Aphor. 27. *iis quæ non ex ratione cedant, haud temere fidere oportet.* Denique de iudiciis tractationem fruſtra à ſe fuiſſe inſtitutam, niſi enim exter aliquod ſignum certum, ac minimè dubium, quod nos doceat, qualianam cum ratione ſubleuent ægrotos, & qualia præter rationem eueniant, vt vniuerſa huiuſmodi tam apud Hippocratem, quàm apud Galenum ſit deficiens, & ſuperuacanea fateamur neceſſe eſt. Quod verò, inquit Galenus, ſit hoc ſignum, ego libenter audirem ab illis, qui veterem medicinam contemnunt. Nos enim credimus id quod ab Hippocrate dictum eſt, verum omnino eſſe, *concoctio celeritatem iudicij & ſalutis ſecuritatem partam docet.* Quod ſi ex Galeni doctrina ſola ſigna concoctionis, & cruditatis, inter cætera omnia firma ſunt, ac ſtabilia, hæc autem ex vrina, minimè ex pulſu colliguntur, vtique huiuſmodi ratio meam ſententiam demonſtrat, longè certius videtur iudicium ſalutis, vel mortis ex vrina, quàm ex pulſu colligi poſſe; namque finge Socratem laborantem, qui ſimpliciter pulſus robuſtos habet, an hinc liceat præſagire Socratem eſſe conualiturum? id verò minimè, ſiquidem fieri poteſt vt morbus viribus longè maior, ac ſuperior exiſtat. Quamobrem, oportet non ſimpliciter, ſed facta comparatione cum morbo ad facultatis vitalis animum attendere, quod eleganti ſimilitudine duorum athletarum demonſtrat Galenus 3. *Progn. Commen. 6.* Nam ſicut non licet præſagire vter eorum ſit victurus, niſi vtriuſque vires & pugnæ progreſſionem animaduertamus: ita Medicus non poteſt de ſalute, vel interitu hominis iudicium facere, niſi vires vtriuſque, naturæ inquam, & morbi tanquam duorum hoſtium inter ſe comparentur: ſi quidem certum eſt, natura morbum ſuperante, ſalutem, ſuperata autem interitum ſuccedere, quod à Galeno quoque traditum eſt 2. *Prognoſt. 7. 3. de Criſibus* 3. 4. *de Præſagit. ex pulſ. c.* 11. Sola autem coctio poteſt huiuſmodi comparationem declinare, & explicare, quandoquidem hac ſola ratione licet intelligere naturam morbo ſuperiorem eſſe, ac de illo victoriam eſſe reportaturam, definiente Galeno 3. *de Criſibus* 5. coctionem nihil aliud eſſe, niſi vbi natura ſuperior euaſit, & reſiſtit vehementiori conatui morbi, & expugnauit. Sed hac de re ſatis ſit, & ad prædictiones, & ad ſingulas vrinæ differentias deueniamus. Ex prima vrinarum differentia ſecundùm ſubſtantiam diximus alias eſſe tenues, alias craſſas, alias moderatas, quæ omnium conſenſu, & coctionem, & cruditatem ſignificant, quandoquidem vrinæ, quæ mediam quandam ſubſtantiam obtinent, probam coctionem oſtendunt; quæ autem ab huiuſmodi moderatione, & medietate recedunt, tum tenues, tum craſſæ, concoctionis vitium indicant. Quod quidẽ poteſt eſſe multiplex, & quomodo vrinæ ſunt magis, & minus tenues, aut craſſæ, magiſque, vel minus à priore naturali mediocritate recedunt. Tenues quidem vrinæ, etſi aliquando ab immoderato calore tales redduntur, tamen maiori ex parte caloris imbecillitatem oſtendunt, quod ſi tenues diutius perſeuerant, vel morbi longitudinem, vel mortem, vel ſolutionem per abſceſſum præſagiunt, vt diffusè docuit Hippocrates, & Galenus 2. *prognoſtic. Comment.* 31. *& ſeq.* Præterea verò, tenues vrinæ debent manifeſtè, vel cum ipſis excerni, quandoque etiam non leues ſubeſſe obſtructiones, ex quibus fit, vt retentis partibus craſſioribus, tenuiores tantum fluere, & permeare poſſint. Vrinæ autèm craſſæ, etſi illæ quoque humorum cruditatem ſignificent, tamen perpetuò debilem, minimè excedentem coctionem oſtendunt, atque illæ potiſſimùm, quæ craſſæ minguntur, neque ſubſident, quandoquidem alteræ ſimul ſubſidẽtes, principium cuiuſdam concoctionis ſignificant, ac maximè, vbi citò ſubſident. Quod à Galeno traditum eſt 3. *Epidem. Sect.* 1. *ægroto ſecundo, de Hermocrate*, de quo Hippoc. *vrinæ, & rubentes, depoſitaque non ſubſidebant, & rurſum ſub iſto die reddidit vrinam tenuem, ſuſpenſiones habebat, nec ſubſidebat.* Speciatim craſſæ vrinæ in crudis, & craſſis humoribus magnam flatuoſam agitationem indicant, vt notat Galenus 4. *Aphor. Comment.* 70. 3. *Epidem. Comment.* 5. & nos quoque ſuprà diximus.

Ex quo deinceps præterquam quod generaliter morbi longitudinem, coctionis difficultatem, & alia pericula indicant, flatibus vnà cum calidioribus ſuccis ad ſuperiora eleuatis, ſpeciatim capitis dolores, alioſque affectus ſolent demonſtrare. Quod eſt Hippocrat. & Galen. *Aphor.* 20. Quod ſi Gal. ſcripſit aliquando 2. *Proret. Comment.* 2. nullum in vrinis ſignum eſſe, quod delirium, dolorem capitis, vel alias capitis affectiones portendat, quæ

aliis

alijs tum ſignis, tum ſymptomatis indicantur, iam ſuperiùs reſponſio tradita eſt; vrinas non primum, & per ſe, ſed ſecundariò, & per accidens eleuatis vaporibus iſtud ſignificare. Quæ reſponſio ad verbum eſt Galeni, 3. *Epidem. Sect. 3. ægroto* 120. Quid porrò ſingulæ turbidarum vrinarum differentiæ ſignificent, apertiſſimè traditum eſt à Galeno 1. *de Criſibus cap.* 12. qui inquit vrinas, quæ tenues, ac puræ minguntur, paulò autem pòſt perturbantur, leue quidem concoctionis præludium indicare, quandoquidem perturbatio quædam flatuoſi ſpiritus illis permixta eſt, qualis in vinis nouis adhuc feruentibus apparet: has verò, quæ perturbatæ, ſemper ſimiles manent, ingentem adhuc in ſanguine turbationem indicare, & coctionem longiùs abeſſe. Poſtremò autem de turbatis vrinis illud non eſt prætermittendum, illas non perpetuò morbi cruditatem, diuturnitatem, difficilem coctionem, & alia mala, ſed potius ſalutem, quandoque etiam morbi liberationem ſignificare, dummodo natura hac ratione, & per hanc partem valeat noxios humores expurgare. Quod eſt Galen. 4. *Aphoriſ. Comment.* 74. 6. *Epidem. Sect.* 4. *Comment.* 2. 3. *Epidem. Sect.* 3. *Comment.* 41. quam quidem vtilem turbidarum vrinarum purgationem licet intelligere ex præcedentibus ſignis concoctionis, ex inſigni earũ copia, & facili tolerantia, & alijs id genus, quæ morbi declinationem ſolent demonſtrare. Sed ad præſagitionem vrinarum ex colore veniendum eſt, ex quibus non minus quàm ex ſubſtantia, de proba, & improba coctione, licet ante omnia præſagire. Nam color quidem naturalis, itemque optimus, nempe ſubrufus, vel ſubflauus, qualis in iis conſpicitur, qui integra fruuntur ſanitate, probæ concoctionis nota eſt, ita cæteri omnes colores improbam concoctionem, vel deficientem, vel excedentem ſignificant. Sic igitur vrina alba ſummam cruditatem demonſtrat. Quæ apud Galenum exquiſitæ cruditati ventriculi proportione reſpondet, cæteri autem albo proximè ſuccedunt colores, ſubalbus, pallidus, ſubpallidus, & cæteri, de quibus ſatis diximus. Ex quibus quidem vrinæ coloribus (vt vno verbo dicam) vel maiorem, vel minorem cruditatem, maiorem, vel minorem coctionem prædicere, quatenus illi proximiùs accedunt, vel colori albo, qui ſummam cruditatem oſtendit, vel colori ſubflauo, qui integram coctionem ſignificat. Sed antequam ad reliquos colores venio, nolo id ſilentio præterire, albas vrinas quandoque morbos capitis, ſpeciatim phrenitim demonſtrare, non quidem primò, & per ſe, ſed ſecundò & per accidens. Namque (exempli gratia) in febri ardente ſi vrinæ albæ conſpiciuntur, veriſimile, vel potius neceſſarium eſt, ſuccos bilioſos, qui in vaſis continentur, ad ſuperiores partes conuerti, & cerebri inflammationem excitare. De qua etiam Aphor. Hippoc. 4. *Aphor.* 72. *Quibus vrina albæ ſunt, & perſpicuæ, malæ; maximè verò ſi in phreniticis apparuerint*, adeo vt Galenus in Com. affirmet ſe nullum phreniticum ſaluatum vidiſſe, in quo talis vrina apparuiſſet. Ad quem modum ſcribunt Hipp. & Galenus albas quoque deiectiones per aluum in phreniticis malas eſſe, primo in primum Pror. 13. quod tunc bilis non amplius in ventrem confluat, ſed vnà cum ſanguine, qui per vniuerſum corpus diſtribuitur, ſurſum feratur. Cæteri demum colores, qui à coloribus naturalibus ad alterum extremum, nempe colorem nigrum accedunt, non aliunde, quàm ex nimio calore originem habent, ita quidem, vt ex maiore, vel minore, magiſque, vel minus exurente caliditate varij omnino vrinarum colores naſcantur, vt tandem color niger à ſummo calore, & qui penitus vrendi facultatem obtinet, originem habeat. Etſi ille à ſummo quoque frigore fieri poteſt, vt ſuprà diximus cum Galeno. De quibus vrinis nigris, nec illud ſilendum eſt, neque illas ſicuti diximus de vrinis perturbatis, perpetuò exitioſas eſſe, ac mortem portendere, immò verò ſi poſt coctionem excernantur, futuram ſalutem præſagire, quod Hippocrat. & Galen. docent, qui in muliere moroſa 3. *Epid. Sect. 3. ægro.* 11. necnon in vxore Epicratis, 1. *Epid. Sect. 3. ægro.* 5. quæ ambæ nigras minxerunt vrinas, nos monet, ex illis nullum periculum potuiſſe imminere, quòd in vtroque melancholici humores vtiliter purgarentur. Sed ad poſtremam prædictionem ex contentis vrinarum progrediamur. Cæteris autem omnibus contentis prætermiſſis, quæ aliàs tractabimus, nunc de ſolis contentis nubecula, ſuſpenſione, ſedimento, breuiter dicamus. Ac primò, non licet ſolùm mirari, ſed & ridere Actuarium, qui 1. *libro de prouidentia ex vrinis*, *cap.* 15. ſcribit, huiuſmodi contenta pro vario ſitu, quem in vaſe continent, quadam proportione varias corporis partes male ſanas indicare, adeo, vt quæ medium locum obtinent demonſtrent, medias corporis partes, thoracem, hypochondria, viſcera laborare; quæ vt nubes ſuperiorem locum tenent, ſignificare, caput eſſe malè affectum. Ex quo forte illa ſtoliditas apud multos ortum habet, qui profitentur ſe ex vrinis poſſe intelligere, & prædicere, caput, pedes, vterum, & ſingulas corporis partes laborare, quæ mihi videntur tam à ratione eſſe aliena, atque abſurda, quàm quæ alieniſſima, atque abſurdiſſima, vt neque vlla refutatione indigeant. Certiſſimum eſt illud, omnia contenta tum in ægrotis, tum in ſanis potiſſimùm, coctionem, vel cruditatem præſagire. Ac primò quidem hypoſtaſis, ſi vera, ac proba fuerit, hoc eſt, definitore Hippocrate 2. *Progn.* 26. quæ ſit candida, leuis, & æqualis, optimæ concoctionis nota eſt, adeóque ſecuritatem, ac morbum fore breuem ſignificat. Suſpenſio verò, ac multo magis nubecula, coctionem debilem ac deficientem, adeóque morbum non carere periculo, ac fore longiorem perpetuò indicant, quandoquidem quæ ſunt omni ex parte cocta, nullos flatus retinent, & ad imum locum feruntur. Sed tamen memoria tenendum eſt, quod ſupra diximus cum Galeno, in corporibus, quæ tenui victu vtuntur, atque ex tenuibus ſuccis laborant, nullum quandoque ſedimentum apparere, ſed ſolùm ſuſpenſionem, ac nubeculam ad morbi ſolutionem ſatis eſſe; immò verò, ſi morbus celeriter moueat, & vt idem notat Gal. 4. *Aphor. Comment.* 71. ſine ſuſpenſione, & nubecula nonnunquam ſolæ vrinæ mutationem in colore, & ſubſtantia ad morbi iudicationem, & ſalutem ſufficere: ſicuti contrà contenta, ac præcipuè ſedimentum, ſolet eſſe copioſum, quoties morbus ex craſſis, & crudis humoribus originem habeat. De coloribus, & reliquis differentiis contentorum, atque eorum prædictionibus nolo quicquam dicere, cum hæc omnia accuratè tradita ſint à Galeno tum alijs in locis, tum maximè 1. *de Criſib.* 12. 2. *Prognoſt.* 26. prætetquam quod ex dictis facile omnia poſſunt intelligi. Quare tractationi de vrinis finē imponamus, quæ ſicuti in principio diximus, vobis in præſentia ad propoſitum ſatis ſint, breui contenta oratione per compendium vobis explicata. Quæ omnia fortaſſe in maiore otio conabimur meliora, auctiora, & illuſtriora reddere.

ALE

ALEXANDRI MASSARIÆ VICENTINI,

CONSILIVM IN FEBRE Catarrhali, totius macie, ventriculi imbecillitate, meſenterij obſtructione, mœſtitia, & vigiliis, pro quodam Illuſtriſſimo Antiſtite.

Conſtitutio naturalis.

TOTIVS corporis gracilitas, ac macilentia habitum vniuerſum ſicciorem fuiſſe temperato ſatis declarãt: quemadmodum etiam facilitas, ac promptitudo ad caloris augmẽtum, calidiorẽ fuiſſe docẽt. Cum autem vniuerſi habitus temperamentum membrorum principalium naturam ſequi ſolitum ſit, ac præſertim hepatis, hoc etiam, & calidius, & ſiccius iuſto fuiſſe, rationi eſt conſentaneum. Illud etiam conſtat, magnanimum illum ſemper fuiſſe, nec vnquam mediocria, ſed ſumma cogitaſſe: magnaque alacritate, fiducia, animi robore, fortitudine, atque conſtantia ad maxima negotia tractanda acceſſiſſe, iam inde ab ipſa penè adoleſcentia publicè prælegendo, concionando, diſputando, & cum maximis Principibus, ac Monarchis ſerias, ac grauiſſimas res agitando, quæ frigidi cordis minimè ſunt indicia: potiùs verò illud à mediocri per calidum, & ſiccum declinare. Viuidum porrò ingenium, & ad grauiſſimas diſciplinas perdiſcendas promptitudo cum pertinaci memoria coniuncta, ſenſus vegeti, ac vigiliarum tolerantia, cerebrum eodem tẽperamento præditum fuiſſe manifeſto ſunt documento, fidemque certiſſimam faciunt. Tenuiſſimos verò eſſe eius ſpiritus, ac habitum corporis laxiorem, ex eo facilè apparet, quòd leui de cauſa, ac promptiſſimè inualeſcit, ac refrigeratur, diſſoluitur, macilentior, ac imbecillior redditur, ac facilè viuidum calorem amittit. Magis tamen per ſiccum, quàm per calidum à temperamento recedere ideo iudicamus, quòd nec curis rubicundior vnquam fuerit, neque pilorum, aut copia, aut nigredo adfuerit.

Gal. ſæpe reperit Heracliti dictum: Spiritus ſicut anima ſapiẽtiſſima.

Ventriculum verò natura frigidiorem, ac forte etiam ſicciorem fuiſſe veriſimile eſt communi ratione eorum, qui hepate calido, ac ſicco laborant, ac propterea omento, ac abdomine graciliore: quo craſſiore, ac pinguiore exiſtente, ceu puluinari ventriculus foueri ſolet.

Ætas iam eſt declinans: annum enim agit 45. ac in primo ſenio verſatur. Ex quo etiam apparet, ſiccitatem auctam fuiſſe, calorem verò imminutum. Vitæ genus negotiis, curis, ac cogitationibus plenum, cum in propria diœceſi gubernanda, tum in vniuerſum catholicæ Eccleſiæ conſeruatione, adiumento, ac ſalute promouenda.

Conſtitutio præter naturam, & accerſita.

Cum in primo ſenio ſit conſtitutus, à quo corpora frigidiora, ac ſicciora reddi ſolent, certum eſt natiuum calorem fuiſſe imminutum, auctam verò ſiccitatem: cum enim Galenus ſcribat, in declinante ætate melancholicum ſuccum ſolere abundare, qui frigidior eſt, ac ſiccior, & ex eo membra nutriuntur, mirum non eſt, ſi, & frigidius & ſiccius corpus euaſit, & ad melancholicum ſtatum ſit immutatum. Nullum autem, Galeno auctore, eſt temperamentum ad nutritionem ineptius, quàm frigidum, & ſiccum, præſertim cum humor melancholicus ſua acerbitate, ac inſuaui qualitate partibus ſit ingratus, & aut non trahatur, aut minimè aſſimiletur: Vnde illa ſolito maior gracilitas, ac macilentia acceſſit. Ad ætatis damna adiungenda ſunt ea incommoda, quæ ex diæta minimè conuenienti, ex vigiliis diuturnis, ex aſſiduis, ac grauibus litterarum ſtudiis, ex negotiis maximis, ex curis, cogitationibus ſeriis, atque meditationibus ſequi ſolent. Ex ipſis enim continuis actionibus perpetuò exhauſtis ſpiritibus, illiſque denuo è flore, ac tenuiore ſanguinis parte regeneratis, factum eſt, vt ſanguis craſſior, ac fæculentior euaſerit; atque ita ex eo nutrimento vniuerſum corpus frigidius, ſiccius, ac macilentius effectum ſit. Maior igitur, quàm pro ætate ſiccitas corporis facta eſt, caliditas verò minor.

Vnde infelix nutritio, minimè viuidus color, ac macilentia, & actionum omnium imbecillitas. In huiuſmodi autem corporis ſtatu, niſi accedat quotidiana corporis exercitatio, ferè fieri ſolet, vt magnus excrementorum prouentus cumuletur; vt in ſenibus fieri videmus, qui licet partes habeant aridas in ſua ſubſtantia: ob copiam tamen excrementitij humoris, imperitis hominibus, humidi iudicantur. Etſi autem veriſimile eſt, ſuperioribus etiam annis dictis incommodis fuiſſe affectum, florens tamen ætas potuit ea diſcutere, vt non grauiora aliqua ſymptomata præſentiret. At annus iam agitur, ex quo cœpit magis vexari: idque poſt ſuſceptum iter ingens in patriam. Nam præterquam, quod in itinere incommoda multa ſuſtinuit, illic etiam in tenuiſſimo illo, ac ſicciſſimo cœlo, grauiſſimis curis, ac negotiis fuit præpeditus, ac ita affectus, vt per incerta interualla ſex, octo, aut decem dierum, leui quodam frigore in dorſo, brachiis ac toto corpore primùm vexaretur, cui ſuccedebat calor non admodum vehemens ille quidem, ſed qui in ſudorem deſineret, & laſſitudinem quandam, ac membrorum confractionem relinqueret. Diſcutiebatur quidem calor ille ſudore prodeunte, ac tandem diſſoluebatur: per duos tamen ſequentes dies non obſcura ſui veſtigia in corpore relinquebat, vt nonnullis habitudinalis febris ſpeciem exhibuerit. Sed cum ab ea penitus ille Antiſtes liberetur, ad illud genus febris nullo modo reuocari poteſt; ephemeram non eſſe illud docet, quod incipit cum leui quodam frigore, & in vrina apparent manifeſta putredinis veſtigia, quemadmodum in pulſu quoque. Nec verò hæc febris periodica dici poteſt, nec ad certum humoris genus referri debet, cum ſtatas periodos non habeat: & tamen febris eſt humoralis, ac putrida. Quare neceſſariò ad illud genus videtur reuocanda, quam recentiores febrem ex deſtillatione vocant. Id verò ex eius ortu, progreſſu, ac fine apparet, primùm enim in collo, ſpatulis, dorſo, ac brachiis frigus percipitur, quod tandem occupat vniuerſum corpus. Eodem etiam tempore oculi humore quodam infeſtantur. Conſentaneum autem eſt, eundem eſſe fontem humoris, qui deſcendit ad dorſum, & eius, qui ad oculos. Sed caput certo certius huius origo: ergo etiam illius, qui febrem creat. Id verò iactis ſuperius fundamentis etiam conſentit. Cum enim ob dictas rationes corpus vniuerſum plurimis ſcateat excrementis, & ex calidiore hepate, ac ventriculo imbecillo, ac malè cõcoquente multi ad caput ferantur vapores, qui illic in humorem poſtea concreſcunt: cum etiam caput ob vigilias, curas, negotia aſſidua, atq; cogitationes,

multa

multa ex propria cruditate colligat excrementa: nemini dubium eſſe debet cerebrum ſeriùs, aut citiùs per incerta interualla tam copioſum excrementum aceruare, vt, cum non poſſit ex caloris imbecillitate illud diſcutere, tandem à natura relictum ſua grauitate deſcendat. In aliis ad nares, ad fauces, ad oculos, ad aures, ad dentes, ad colli glandulas deſcendit, prout in aliis aliæ partes, aliis ſunt imbeciliores. In hoc autem Illuſtriſſimo Antiſtite nõ anteriorem, ſed poſteriorem capitis partem arripuit deſtillatio, quæ per dictas iam partes deſcendens, ac putreſcens putridum vaporem ad cor mittit, ac ita febrem accendit humoralem, vt putridam non periodicam, ſed à deſtillatione ortam. Extenuatus deinde à calore febrili humor ſoluitur in ſudorem, qui febrem finit, relicta corporis imbecillitate, ac mẽbrorum grauitate cum fractione quadam, ob multorum ſpirituum, ac calidi innati diſſipationem, quo deſtituta membra ingraueſcunt, ac ægrè moueri poſſunt: quæ ſanè reliquarum etiam putridarum febrium ſymptomata eſſe ſolent. Sitis etiam, & cibi inappetentia, quæ ſequantur, communia ſunt putridarum febrium accidentia, & eaſdem etiam cauſas habent.

Si cerebro humido ſicca ſunt nares, deſtillationes capitiſque morbi ingrauant qui quo foris ſplendet, intus ſæpe ſordes.

Laborat etiam Illuſtriſſimus Antiſtes inſomniis, atque vigiliis, ac meliorem noctis partem inſomnem ducit: quod etiam poſitis iam fundamentis eſt conſentaneum. Cum enim ſomnus naturalis ab humiditate, quemadmodum præter naturam fit à frigiditate: dictum iam eſt humorem aceruatum in cerebro per interualla ad dorſum deſcendere: quare cum cerebrum ſua ſubſtantia ſit ſiccum, humida verò excrementa iam deſcenderent, reliquum eſt, vt cerebro carente humore, & dominante ſiccitate, non ſomnus ſed vigiliæ oriantur.

Quoniam autem in dextro hypochondrio aliqua tenſio, ac durities percipitur & multa ſæpe flatuum copia erumpit, ac vagatur ſub ipſis præcordiis: adeſt etiam ventriculi, ac hepatis diuerſa, ac contraria intemperies, hoc calido, illo autẽ frigido exiſtente: quo quidẽ in ſtatu viſcerum fieri ſolet. vt ventriculo tardè cõcoquente, hepate autem rapaciſſimo ob nimiũ calorẽ cibus crudior, craſſior, ac viſcidior rapiatur ad meſenterij venas: in quibus, obortis obſtructionibus, ac prohibita euentatione, oreatur putredo, & exuſtio: vnde fumidæ, atq; atræ exhalationes in cerebrum mentis ſedem obrepunt, quæ mixtæ cum ſpiritibus animalibus tenebras mẽti obducunt: vnde metus, ac mœſtitia inuadunt, vita moleſta eſt, ac licet foris deliria non apparent, intus tamen deliteſcunt.

Quare, cum Illuſtriſſ. Antiſt. valde procliuis ſit ad huiuſmodi affectum, de eius etiã cauſis, ac origine iam dictis ſolicitum eſſe Medicum oportet.

De ventriculo nõ mediocris habenda eſt ſolicitudo: nã, & ægrè, ac tardè, & malè concoquit, læditur à frigidis, ac craſſioribus cibis, multos gignit flatus, ac plurimas exhalationes mittit ad caput.

Cum autem talis ferè fuerit ab ortu: ob recitatas tamen ſuperiùs cauſas, longè factus eſt imbecillior, frigidior, ſiccior. Nullam autem temperaturam infelicius concoquere, quàm frigidam, & ſiccam Gal. dixit: hæc verò cum baſis ſit totius vitæ, non mediocrem requirit Medici diligentiam. Nam, vt Ariſt. dixit, *non quod ingeritur, ſed quod concoquitur, nutrit.*

Scopi curat.

Cum ſanitas non alia ratione ab homine expetatur, quàm vt ſine dolore viuat, ac ſuas actiones integras, ac robuſtas perficiat: actiones autem à facultatibus prodeant, facultates verò in partium commoda temperie conſiſtant; certum eſt ad bonam valetudinem, idoneas partium temperaturas in primis requiri: nec alia ratione reſtitui collapſã valetudinem, niſi temperaturæ ad iuſtum naturæ ſtatum reuocentur. Omnes igitur malæ intemperies, quas ſuprà diximus in corpore Illuſtriſſimi Antiſtitis multa ſymptomata generare, neceſſariò tollendæ. Siccitas in primis immoderata, quæ corpus ferè vniuerſum videtur occupare: quæ cum ſit præter naturam, ſui indicat ablationem per cõtraria. Corpus igitur eſt ſubſtantificè humectandum. Partes etiam principes, ac ſecundariæ, præſertim ventriculos, cum à iuſto temperamento lapſæ ſint per frigidũ, ſui calefactionẽ poſtulant, laxitas, ac imbecillitas vnionẽ, ac robur petunt, vt partes ſua validius obire munia poſſint: obſtructiones verò iã dictæ ſunt aperiendæ. At verò remedia, quæ dictos iã ſcopo præſtare debent, niſi ad partes accedãt, & illas tãgant, agere nõ poſſunt. Actiones enim naturales tactum requirũt, nec in paſſũ agunt niſi tãgendo. Quod ſi meatus ac viæ ſint obſtructæ, & partes viſcidis, ac craſſis excrementis oblitæ, ac oppreſſæ, remedia nec penetrare, nec in ipsã partium ſubſtãtiam agere poſſunt. Quare nouus oritur ſcopus, & meatus reſerandi, & partes ab excremẽtis liberãdi. Euacuatio igitur neceſſaria: ſed craſſi, ac lenti humores educi non poſſunt, niſi attenuati, inciſi, à partibus ſeparati ac abſterſi ſint, vt fluxiles facti per apertos iã meatus medicamentorũ peculiari vi trahi, atq; educi poſſint. Igitur & viarũ apertio, & humorũ præparatio omnino præmittẽda. Hiſce ſcopis ſi medicus poteſt ſatisfacere, de recta valetudine recuperanda certum erit præſagium; ſin minus, contrà.

Omnem intemperiem curari poſſe, Galen. ferè vbique profitetur: at cum ſeriò res eſt agenda, ſiccitatem minimè curari poſſe affirmat: quinimo illud ſtatuit, ſi ſiccitas partium curari poſſet, hominem fieri poſſe immortalem. Cum enim naſcamur humidiſſimi, moriamur autem ſicciſſimi, ſi poſſet natiuus, ac radicalis humor inſtaurari, ac ſenex, veluti à calce ad carceres reuocari, adhibita diligentia nunquã deſineret, ſed perpetuò ſtruaretur. Quod itaq; ſæpe repetit, intemperiem omnẽ tolli poſſe, atq; ita etiã ſiccitatẽ, ſic ipſe interpretatur, vt cum de natiua humiditate, & quæ pars eſt temperaturæ, eſt ſermo, intelligat non ipſam temperaturam ſiccã fieri humidam, quaſi gradus aliquis latitudinis ſiccitatis inductæ tollatur, pari humiditatis gradu reuocato (hoc enim nullo modo fieri poteſt) ſed inania ſpatia, quæ in membris reperiuntur, per humectantẽ victũ, per balnea humida, aliamq; remediorum ſupellectilem humore quodã repleri poſſunt: quo præſente, patriũ ſiccitas retardatur, nec tã citò obrepit, vt fieret, ſi ſpatia illa exhauſta eſſent. Qua igitur ratione ſicca intemperies tolli poſſit, iam patet. De reliqua intemperie nemini dubiũ eſt, Medico ſuppetere auxilia, quibus & curare malam, & nouam, contrariamque inducere poſſit. Roborantia enim medicamenta, aperientia, abſtergentia, incidentia, attenuantia, euacuantiaq; non deſunt, quibus propoſiti iam ſcopi à nobis præſtari poſſunt: quare de Illuſtriſ. Antiſt. recta valetudine recuperanda lætum à nobis præſagium eſt pronuntiandum.

In lib. de tabe.

Curatio per indicationes, ac ſcopos iam inuentos.

In omni conſultatione, ac reſolutione Ariſt. ſtatuit illud eſſe veriſſimum, vt, quod primũ eſt in intentione, vltimum ſit in executione. & contrà, quod vltimum fuit per reſolutionem inuentum,

illud in opere primum locum obtinere. Cum itaque noſtra conſultatio eò fuerit perducta, vt omnia corporis excrementa è corpore exturbentur, ſed primò præparata, ac per meatus apertos, & per cathartica accommodata, vt ita poſtea ad alterantia, ac roborantia accederemus, iuxta iam ſtatuta, ordine inſtituto curationem aggrediemur.

Initio prima corporis regio, quæ ferè partium reliquarum eſt ſentina à cõmunibus excrementis expurgetur. Id quod fiet commodiſſimè ſi ſequẽs potio calida bibatur tribus ante prandium horis.

℞ *Mellis roſati ſolutiui* ℥ *iii.*
Mannæ electæ ℥ *ij.*

Diſſoluatur Manna in iuſculo calido & addito Melle roſato, fiat potio.

Sequentibus quatuor, aut quinque diebus, ſingulo mane, tribus ante cibum horis, ſumantur tria plena cochlearia ſequentis ſyrupi frigidi.

℞ *Mellis roſati,*
Oxymellis ſ.
Syrupi de corticibus Citri. ana ℥ *ij. Miſce.*

Aut eius loco bibatur iuſculum pulli, in quo cocta ſit meliſſa, petroſelinum, agrimonia, cichorea, endiuia, bugloſſa.

Quod ſi eadem hora priùs ſumatur ſyrupus, ac ſtatim bibatur iuſculum incoctis herbis calidum, longè citius, ac efficacius, corpus ad euacuationem præparabit.

Facta hac præparatione, ſumatur medicamentum ſequens.

℞ *Infuſionis ſyrupi de polypodio ſiue mirobalanis* ℥ *iij.*
Mellis roſati ſolutiui ℥ *j*
Miſce & fiat potio.

Huius ſyrupi vtriuſque deſcriptio exhibita eſt. Aut huius loco ſumantur ſyrupi de polypodio cum myrobalanis niſi ſueſſani ʒ iiij. calidè.

Facta hunc in modum vniuerſali corporis euacuatione ad capitis particularem mundificationem eſt accedendum.

Igitur per tres aut quatuor dies, manè ieiunus ſumat in os granum maſtiches puræ, magnitudine fabæ, ac vbi fuerit calefactum, illud dentibus terat per horam, expuendo ſubinde pituitam in os fluentem

Poſtea verò per nares trahat è palma manus, liquorem ſequentem, diligenter deinde nares abſtergendo.

℞ *Succi betæ albæ* ℥ ij.
℞ *Succi Anagallidis* ℥ *ij.*
Aut, quod facile eſt parabile.
℞ *Aquæ Maioranæ deſtillatæ* ℥ *iij.*
Ireos puluerati ℥ *j. Miſce.*

Facta particulari capitis euacuatione & à poſterioribus ad anteriora materiæ diuerſione per maſtichem, & errhinum, id quod poſtea etiam erit aliquando repetendum, exteriùs etiam caput ab excrementitio humore exſiccari, ac roborari debet adhibito lixiuio dulci, in quo ſenę folia, roſæ rubræ, chamomillæ flores, ſaluia, ac betonica ſint cocta, addito etiã ſapone medicato, ita parato.

℞ *Saponis Veneti* ℥ *iiij.*
Agarici albi ʒ *ij.*
Iridis caryophyllorum,
Ligni aloes ana ℈ *ij.*
Macis, Camphoræ ana ʒ *j.*

Puluerentur puluerandа, & omnibus ſimul mixtis, cum aqua maioranæ, ſecundum artem fiat ſapo.

Theriacæ deinde vſum ſuademus, quæ ſumenda eſt manè, poſt quam horis duabus dormiendũ. Sumatur bis, aut ter in ſeptimana, Doſis ʒ j. addita dupla potione conſeruæ borraginis: pane azymo madefacto inuoluatur, ac in boli forma deuoretur. Myrobolani etiam chebuli pro capite roborando mirum in modum à nobis commendãtur; ſi minus dimidia ante ſomnum in nocte ſumãtur.

Frictiones quoque vniuerſo corpori ſæpe adhibeantur manè, primùm cruribus, deinde brachiis, poſtremùm dorſu cum linteis mollibus. Et lotiones, ac balnea pedum bis in ſeptima adminiſtrentur. Atque hæc ad vaporum à capite ad inferna diuerſionem faciendam.

Semper autem à cibo, & poſt omnem potum ſumatur, aut panis cruſtula, aut coriandrorum ſaccharo obductorum cochlearium, aut diacidonij fruſtum, aut puluis è ſaccharo, & coriandris cum cochleari ſumptus ad exhalationes à ventriculo ad caput inhibendas. Quidam etiam frigidæ hauſtum magno commodo bibunt,

Ventriculi verò magna habenda eſt prouidentia; nam & calefaciendus eſt, & roborandus. Id quod præſtat Zingiber conditum viride, manè ſumptum, quantitate mediæ caſtaneæ: quod etiã capiti magnum addere robur ſolet. Sumatur autẽ vacuo ſtomacho manè. Aquæ etiam cinnamomi hauſtus, idem præſtat. paratur etiam paſta è Maſtiche puluerata, & ſucco Abſinthij; cuius ſi vacuo ſtomacho ſumatur quantitas auellanæ, ventriculum moderatè calefacit, ac illi robur conciliat.

Sed ſi per noctem viginti piſtachia à ſuis corticibus mundata, aromatico vino tanto, vt tegantur ſint infuſa, ac manè cum cochleari vnà cũ vino ſumantur, ventriculo ſunt ſaluberrima. Idẽ faciunt cortices arancíorum in ſaccharo conditi.

Sed ad ſtomachum roborandum, nihil præſtantius vino abſynthite, quod paratur ſola infuſione abſinthij Romani in vino albo aromatico, ſine decoctione, aut inſolatione: pugillus eius comæ inciſæ, in vini phiala eſt ſatis. Vſus verò, vt primus hauſtus in menſa ex eo ſumatur, aut manè cruſtula panis ſimplicis, aut piperati comedatur, & ſtatim eius vini hauſtus bibatur,

Quoniam autem hypochõdriacæ Melancholię non leuis eſt ſuſpicio, aliqua etiam auxilia ad meſenterij obſtructiones adhibenda ſunt: licet & vinum abſynthites, & piſtachia in vino infuſa eo, quo ſupra dictum eſt, modo, ad hoc etiam plurimum faciant; rhabarbari tamen vſus optimus eſt, ſiue manè maſticatum, ac deuoratum ſit mediæ drachmæ pondere, colluto deinde ore cum tãtillo Maluatico; ſiue puluеratum, & cum præmaturis paſſullis vino elotis mixtum, vt ſit vncia vna paſſullarum, rhabarbari verò drachma media.

Serũ etiã lactis caprini probe paratũ, & à caſeo ſeparatũ, incocta deinde radice petroſelini, aut fœniculi, ſingulare eſt remediũ ad tollẽdas meſẽterij obſtructiones, ſi decẽ, aut duodecim vnciæ manè bibantur, addita vncia vna ſyrupi de pomis fabor.

Quod ſi mœſtitia, aut triſtes aliquando cogitationes infeſtarent, & Theriaca mœrorem omnem diſcutiet, & confectio Alchermes pondere vnius drachmæ erit ſalutaris. *Vinum meliſſatum, cortices citri conditi.*

Parantur etiã duo ſyrupi ad triſtes cogitationes vtiliſſimi, qui cum ſint etiã & guſtui, ac palato, & ventriculo gratiſſimi, eorũ vſum ſummopere cõmendamus, ſi duo, aut tria cochlearia ſumantur.

Ad melancholiam quoque abſtergendam, ſequentis electuarij vſus erit optimus & ad ventriculum ac cerebrum roborandum.

℞ *Conſeruæ roſarum, bugloſſæ, roris marini flor. ana* ℥ *iiij*
Myrobalanorum chebulorum conditorum.
Zingiberis conditi, ana ℥ *ij.*
Specierum aromatici roſati ℥ *ß.*
Syrupi de pomis ſimplicis.
Syrupi de corticibus citri ana ℥ *ij. M.*

Cæterùm

Cæterùm, cum ſupradictum ſit, Illuſtriſſ. Antiſtitis corpus valdè ſiecum eſſe, & cabauſtum, & pauco ſangnine, eòque frigidiore præditum, conſultum iudicamus, vt duo potiſſima auailia adhibeantur, Lactis ſ. ac Balnei aquæ dulcis moderatè calidæ vſus. Quæ duo ad proaimè futnrum ver videntur differéda, licet balneum eriam nune commodum ſit futurum, modò in loco calido adminiſtretur.

Diximus, balneum illi ſaluberrimum fore multis de cauſis; nunc verò illud etiam addimus, ad ſomnum conciliandum eſſe admodum neceſſarinm: cum ipſe vigiliia admodum veaetur, & balneum ſit ſomniferum; præſertim ſi ea cautio adhibeatur, ne ſit nimis calidum. Diacodij etiam vſus ad hoe erit commodus, ſi eius rectè confecti rotula vna, linguæ impoſita palato applicetnr. Semina etiam papaueris albi in pnluerem redacta, & cum cibis ſumpta, cochlearis menſura, dulcem ſomnum acccrſenr. Galen. ad rollendas vigilias ſenectutis lactuca vtebatur; quam etiam Illuſtriſſ. Antiſtiri commodiſſimam putamus: eo tamen adhibito temperamento, vr aeetum, aur ſaccbaro, aut paſſulis dulceſcat, eiuſque acrimonia mitigetur.

Quoniam autem ad capitis, ae ventriculi ſalutem, & iohibendas, quæ ad caput feruntur, eabalationes, plurimum referr, vr aluus quotidie ſit mollis: de hoe etiam præcipua cura eſt babenda. Multa ex his quæ ſuprà ſuni poſita ad hoc præſtandum idonea ſunt, vr rhabarbarum exigua doſi, balneum aquæ dulcis, ſerum lactis; aliqua tamen etiam addemus, vr libera ſit optio eius, quod magis libet.

Enema ex oleo, ac butyro æquis portionibus mixto: paſſulæ ante cibum, oleo amydalarum dulci aſperſæ.

Ius pulli cum pauco mellei

Ius Braſſicæ cum oleo communi:

Decē grana Zibibo Damaſceni, eiectis acinis:

Quinque, aut ſea caricæ, initio menſæ:

Olei Amygdalarum dulcium duo cochlearia cum iuſculo:

Media vncia Zucchari eroſis zobedinis:

Mannæ vncia vna initio menſæ.

Poteſt etiam parari balanus è ſale gemmo cum filo, qui impoſitus aluum irritat, ac idem balanus anum durat.

Sed vna quoque, aut altera è pilulis angelicis initio cœnæ ſumpta aluum mouet.

Sperandum quidem eſt hiſce auxiliis quæ hactenus numerata ſunr, ſymptomata omnia, aur omnino rolli, aut ſaltem mitigari ita poſſe, vt Illuſtriſſ. Antiſtes, & commodiùs, & iucundiùs viuat. Sed ſi optata illa ſalus non ſequeretur, Cauteria certè duo in brachiis eſſent inurenda: nullo autem pacto in cruribns, quoniam non eſt ſimplex ſcopus diuerſionis, aut reuulſionis, ſed denuationis, ac euacuationis à capite.

Diata.

Nullum tamen efficax remedium habet Medicina, quod ſolitum auxilium adferre queat, ſi ei victus ratio aut reſiſtat, aut non adiuuet. Hæc Gal. *in lib. de Theriaca ad Pamphilianum.*

Videtur ferè ſupernacaneū apud ſapientiſſimū Antiſtitem de diæta verba facere, cum ex longo rerum vſu, ac obſeruatione earum rerum, quæ proſunt, aut obſunr, ipſe iam factus ſit peritiſſimus. Rectam ramen diætæ rationem paucis aliquot præceptis complectemur.

Regulæ ſalutares.

Sanitatis ſtudium eſt, non ſatiari cibis, & impigrum eſſe ad labores.

Motus, cibus, potus, ſomous, venus, omnia mediocriter.

Cibus nouns ne vnquam ſumatur, niſi priore probè concocto.

Menſæ ne ſinr æquales, ſed ſēper cœna leuior.

Prioris menſæ error, ſequentis parſimooia corrigatur.

Cibus ne prius ingeratur, quàm in ore fuerit exactè maſticatus.

Potus ne vnquā pōdere ſuperet alimēta ſicca.

Potus ne ſumatur, priuſquam bone cibi portio ſit ingeſta.

Varietas ciborū in eadē menſa ne adbibeatur.

Semel in ſeptimana, vna menſa omittatur, cum ſ. corpus minus videbitur alimento indigere.

Semel in die corpus ita exerceatur, vr naturalis calor excitetur.

Is ordo in cibis ingerendis ſeruetur, vt liquida, ac mollia ſolidis, ac ſiccis præmittantur.

Inter vnam, & alteram menſam, ne quid cibi, aut potus ingeratur.

Aluus quotidie ſit mollis, aut natura, aut arte.

Extremè calida in cibo, potu ac aëre vitentur, itidem frigida.

Somnus, nec breuior ſit ſex horis, nec octo prolixior.

A cibo ſtatim, ac pleno ventriculo, legere, ſcribere, ac grauioribus cogitationibus operam dare periculoſum eſt.

Violentus motus à cibo ſtatim omnino fugiendns.

Manè erecto corpore, membra omnia fortiter extendantur.

In menſa cum cibis omnibus adhibeatur pulois, è ſacchari partibus quatuor, vna autem cinnamomi, aur caryophyllorum.

Ex dicto puluere cum aceto mixto paretur ſalſa cum cibis omoibus miſcenda.

E ſucco citoniorum, aceto, & ſaccharo, aut melle, addito cionamomo, aur cariophyllis, fiat Dlacitoniū liquidum, coctionē admodū iuuans.

Panis ſit optimus, ac mollis, cum pauco ſale miatus.

Vinum ſit album, aut flauum, maturum, mediocriter porens, minimè nigrum.

Ex oleribus lactuca, bugloſſa, borrago, origanum, ſaluia, mentha, petroſelinum, fœniculum, beta, meliſſa expetantur, reliqua vitentur.

Fructus molles (niſi probè maturi, ac dulces, & parcè, ac initio menſæ) ne aſſumantur.

Fructus duriores, qui diu durant, vt amygdalæ, pineæ, piſtachia, paſſulæ, oliuę, cappares, caricę, pyra, poma Appia, aur alia odorata adbibeantur.

Caſeus, ac lacticinia omnia vitanda, lac integrum vtile eſt in æſtate cum ſaccbaro, aut ſale.

Piſcium rarus ſit vſus, ſoli friabiles admittantur adhibito aceto, atque aromatis, aut ſalſa ſuperiùs dicta.

Aromata omnino vitentur, niſi, vt ſuprà, temperata, & cum aliis mixta.

Oua recentia optima, ſorbilia, tremula, ſuffocata.

Caro ex macello, ſola hœdina, vitulina, veruecina probè cocta aſſumatur.

Caro auium aquaticarum omnium fugiatur, vt anatis, anſeris.

Caro auium cohortalium, nemoralium, ac montanarum, & campeſtrium in quotidiano ſint vſu.

Caro ſit eliaa, ac probè cocta, non autem toſta.

Viſcera & extremæ, ac neruoſæ partes animalium vitandæ.

Legomina omnia, bulbi, fungi, ac radices eſculentæ, quod ægrè concoquantur; craſſi ſucci ſint, ac flatulenta prorſus fugienda.

Salſamenta quoque, tam carnes, quàm piſces, garum onaraticha, ne attingantur quidem, quod nimium exſiccent, ac praui ſint ſucci.

Conchylia, oſtrea, ac teſtacea omnia, quod frigidum, lentum, ac hærens alimentum gignant, declinanda.

Etſi autem à nobis minimè præciperetur, illud ex dictis notiſſimum eſt, dies illos, in quibus à Catholica Eccleſia, Patribus ac Conciliis mandatur fidelibus, vt à carnibus ac lacticiniis omnino abſtineant, ab Illuſtr. Antiſtite, ſine ſummo valetudinis ſuæ incommodo, ac detrimento, ſeruari non poſſe: cum enim piſcium, oleorum, leguminum, radicum, fructuum, atque conchyliorum eſus ſit interdictus, cum noſtris præceptis eorum dierum obſeruatio prorſus pugnat: donec autem diæta ſublata, vt antea ex Gal. diximus, inutilis, ac fruſtraneus eſſet aliorum remediorum vſus.

Faxit Deus Opt. Maximus, vt noſtra hæc qualiſcunque diligentia, ac ſtudium in promouenda Antiſtitis Illuſtriſſimi ſalute, & ad reſtitutionem in integrum, & ad vitam in multos annos prorogandam, quàm maximo illi ſit adiumento; vt & ſuæ, & vniuerſali Eccleſiæ ſanctiſſimo exemplo, doctrina, ac vigilantia prælucere, & eius ſaluti poſſit conſulere: ab eo enim ſolo omnium parente, & animi, & corporis ſalus eſt expectanda.

ALEXANDRI MASSARIÆ VICENTINI, MEDICI ÆTATIS NOSTRÆ CLARISSIMI,

LIBER Reſponſorum, & Conſultationum Medicinalium.

CONSILIVM I.

De aqua inter cutem.

SENTENTIA Galeni eſt ſexto libr. Accident. oportere Medicum non ſolùm inueſtigare morbos & accidentia, ſed etiam modum, quo generantur, perquirere; qui modus in cauſis eoſdem morbos generantibus collocatur. Cùm ergo nobilis mulier, pro cuius ſanitate recuperanda conſulimus, laboret morbo non contemnendo impræſentiarum, illa ſpecie, ſcilicet Hydropis, quę Hypoſſarcha nominatur, vt accepi à Doctiſſimo Viro, qui eandem mulierem habuit in cura: credendum exiſtimaui eius relationi, quia non potui in vnica viſitatione ſigna perquirere, quæ mihi id quod ab altero fuerat relatum, confirmarent: facies tamen decolorata, & ad albedinem tendens, & tumor totius corporis non ſolùm ventris, & pedum, ex quorum tactu foueæ relinquuntur, quæ ad priſtinum ſtatum ſtatim redeunt, mihi indicabant morbum potius eſſe Hypoſſarcham, quàm Hydropis ſpeciem, vel Aſcitem, vel Tympanitem: in his enim duabus Hydropis ſpeciebus non tumet totum corpus, ſed venter tantummodo, & pedes, quod eſt commune ſignum omnibus ſpeciebus Hydropis, vt inquit Galenus *comm.* 1. *lib.* 2. *Progn.* Idem teſtatur Paol. *lib. ſuo de med.* 3. Hypoſſarcham ſcilicet in eo differre à reliquis duabus ſpeciebus, quia in aliis duabus venter tantùm tumefactus eſt, & pedes inflati, vel ſpiritu flatuoſo, vt in Tympanite, vel humore aquoſo, & phlegmatico, quemadmodum in Aſcite: Vult tamen idem Autor, & in Aſcite aliquid ventoſitatis contineri, ſicuti in Tympanite aliquid aquoſitatis: Vnamquamque tamen à materia ſuperabundanti denominari: Idcirco illa ſpecies Hydropis, in qua ſuperabundat humiditas aquoſa, Aſclites, ſiue Aſcites nominatur, quoniam *Aſcos* in lingua Græcorum vtrem ſignificat: in hac ſpecie autem humiditas aquoſa in ventre, ſicuti in vtre aqua continetur. Omnium autem iſtarum trium ſpecierum cauſa eſt mala complexio frigida, & humida hepatis, ſed præcipuè frigida. Verùm hæc complexio diſtemperata plurimum dominatur in Hypoſſarcha, veluti Galenus teſtatur *lib. 6. de cauſis accidentium*, vbi declarat quomodo differant morbi calidi, & ſicci, à frigidis, & humidis quantum pertinet ad operationes validiores, vel debiliores: Inquit enim phreneſim morbum calidum, & ſiccum cauſam eſſe, vt operationes actiuæ, ſcilicet motiuæ ſint robuſtiſſimæ: contrà autem lethargia morbus frigidus, & humidus, quæ humiditate ſuperabundanti frigidas partes madefacit, & eaſdem operationes imperficit: Tale autem eſſe genus Hydropum, frigidum, & humidudum, idem Galenus libro allegato ſubiungit, ſed præcipuè illam ſpeciem, quæ Hypoſſarcha nominatur. Eſt autem Galeni & omnium Græcorum Medicorum probatiſſimorum ſententia, omnes Hydropis ſpecies à ſola hepatis frigiditate, & humiditate fieri, nunquam autem à caliditate, quamuis Auicenna & Serapio, pluresque alij Medici, qui Arabica lingua de medicina ſcripſerunt, contrarium ſentiant: nam hoc eſſe dogma Galeni probat locus ſtatim antea allegatus. Paul. etiam hoc idem teſtatur lib. ſuo. 3. ſuperiùs allegato, *cap. de Hydrope*, inquiens hepate vehementer frigefacto, ſiue per ſe, ſiue per communitatem aliorum membrorum, cauſari tres Hydropis ſpecies ſuprà commemoratas. Oribaſius quoque qui omnes Galeni opiniones aggregauit, inquit Hydropem fieri, vel propter excedentem hepatis frigiditatem, vel propter frigidi ſanguinis in toto corpore ſuperabundantiam, vel quia aliquæ aliæ partes exceſſiuè frigefactæ eamdem frigiditatem communicant hepati, quoniam nunquam fieret Hydrops, niſi hepar frigefieret: Partes autem, quæ poſſunt frigiditatem hepati communicare, ſunt ſplen, ſtomachus, & inteſtina, ex inteſtinis autem ieiunium præcipuè, nec non pulmo, renes, & diaphragma; fit etiam vt inquit, propter immoderatum fluxum hæmorrhoidarum, & menſtruorum in mulieribus, & propter eorumdem retentionem. Hæ ſunt cauſæ præcipuæ generationis Hydropum in corpore humano: Auicenna tamen, licet eaſdem cauſas aſſignet generationi Hydropum, volt tamen eaſdem

aliquando

aliquando fieri à cauſa calida, ſed præcipuè Hypoſſarcham, & etiã Aſcitem; Et non obſtante quod Galenus vt ſuprà diximus, ſentiat omnes ſpecies hydropis eſſe morbos frigidos & humidos, licet hypoſſarcha excedat in frigiditate, & humiditate, propriam tamen opinionem Galeno tribuit, quod videlicet hydrops fiat tam à calida cauſa, quàm à frigida. Et quamuis omnia remedia, quibus vtitur Galenus *lib. 9. de decem Tract.* qui *Miamir* apud Arabes inſcribitur, ſint calida, & ſicca, Auicenna tamen in cura Aſcitis, quæ fit ſecundùm ipſum aliquando à cauſa calida, vtitur frigidis, & reprehendit illos, qui exiſtimabant talem hydropum curam ſemper fieri per calida, & ſicca; & quod plus eſt, adducit contra eos auctoritatem Galeni, qui aliquando curauit quemdam virum patientem hydropem calidam, cum frigidis. Verùm ingenuè fateor me talem curam nunquam vidiſſe in aliq. librorum Galeni & hoc idem de ſe ipſo teſtatur Nicolus Flor. vir doctrinæ Galeni præcipuè ſtudioſus: Argumentum autem maximum eſſe poteſt, quòd hæc cura falsò Galeno aſcribatur, quoniam in tali cura Galeno ab Auicenna aſcripta, nominantur ſandali, de quibus Galenus nullam videtur habuiſſe cognitionem; ſiquidem in lib *de Medicina ſimp. & de comp. pharm.* nuſquam eos nominat, ſicuti neque camphoram alteram medicinam frigidam, quæ duæ medicinæ fuerunt in vſu apud Arabes, Medici autem Latini recentiores videntur conſentire aliquando Auicennæ quod aliqua ſpecies hydropis fieri poſſit à cauſa calida: nam & Tympaniteio talem eſſe putant, quæ fiat ex cauſis calidioribus, ſicuti Aſciter ex cauſis frigidioribus. Huic errori cauſam afferunt, malæ Galeni quæ in vſu ſunt, traductiones; nam 4. *part. Aph. com.* xj. leguntur hæc verba. *Hydropiſis autem ſcilicet Aſcites naſcitur ex cauſis frigidioribus: Hac autem.ſ. Tympanites à calidioribus, impoſſibile. n. eſt ſine calore in groſſum aërem mutari illos humores.* Verùm in cod. Græc aliter ſcribuntur, hoc modo videlicet; *videtur autem à maiori frigiditate generari hydrops aqueſa, quam Aſcitem vocant, à minori autem Tympanites, quoniam tranſmutari humiditas non poteſt, ſine aliqua caliditate.* In quibus verbis nihil aliud videtur Galenus docere, niſi quod vtraque ſpecies hydropis, Aſcites & Tympanites fiunt à cauſis frigidis, veruntamen à minus frigidis Tympanites quàm Aſciter, quoniam in Tympanite eſt aliqua caliditas diminuta, quæ tamen ſi calori naturali temperato comparetur, frigiditas poteſt nominari. Galenus idem teſtatur in *6. lib. de accid. & morb.* humores frigidos atque phlegmaticos generari à diminuta caliditate; per caliditatem autem imminutam intelligit frigiditatem remiſſam, quia ſtatim ſubiungit, *frigiditas autem intenſa nullo modo generat vapores*; in ſecundo etiam lib. *progn. com.* 5. Galenus videtur eamdem ſeruare ſententiam in hydrope facta ex morbo acuto, cum apoſtemate calido hepatis, nam eſt ſignum hydropis manifeſtum, quod eſt tumor apparens in toto corpore veluti in hypoſſarcha, in quo ſi caro premàtur digito, relinquitur fouea, quæ ſtatim poſtea ad priſtinum ſtatum reuertitur, ait non apparere ſtatim ceſſante acutie morbi, ſed primum pedes inflantur, quoniam longè diſtant à membris calidioribus, poſtmodum hoc accidens aſcendit ad totum ventrem, & eamdem facit diſpoſitionem, ita quod ſi quis tumorem illum digito premat, foueam quamdam derelinquit, quæ ſtatim poſtea ad priſtinum ſtatum reuertitur. Vnde concludi poteſt ſecundum Autorum Græcorum, quos ſuprà citaui, ſententiam, in hydrope ſimplici ſemper adhibenda eſſe remedia calida; voco autem hydropem ſimplicem, illam quæ cum nullo alio morbo complicatur, veluti ſi idem homo vna cum febre, hydropem pateretur: tunc enim cura duplex eſſet neceſſaria, & duæ intentiones contrariæ Med. habendæ eſſent: altera ad febrẽ, quę exigit frigida, & humida, altera ad hydropem, quæ requirit calida, & ſicca: in quo caſu iubet Galenus ita alterum morbum curari, vt alter omnino non negligatur, plus tamen ſtudij adhibendum ad illum qui maior ſit, & periculoſior. Quantum autem ego potui in vnica viſitatione comprehendere, & à doctiſſ. Medico, qui hanc nobilem mulierem habuit in cura, intelligere, hydrops, quam patitur, Hypoſſarcha. ſcilicet eſt morbus ſimplex, nulli alteri complicatus, qui vnica tantum indiget remediorum intentione, calidorum licet & ſiccorum, quæ tanto intenſiora reperiuntur in Hypoſſarcha, quanto hæc ſpecies hydropis inter omnes alias frigidior eſt, & humidior, vt ſuprà diximus ex Gal. *lib. 6. de acc. & morb.* cuius Galen. opinioni videtur etiam Paul. adhærere: Auicenna quoque 14. 3. *cap. de cura Hypoſſarche*, quæ fit à frigiditate, non videtur ſententia diſcrepare, inquiens, *& trochiſci de Sabram, & potatio eorum, ſecundum quod declarauimus in cap. Aſcitis, vehementius ſunt conuenientes Hypoſſarcha, quam reliquis ſpeciebus Hydropiſis valde, non ergo oportet vt retentio fiat, imò oportet, vt ſoluatur ſemper, & ſi non cum aliis, ſaltem cum medicina temperata.* Rationabiliter autem in Hypoſſarcha plus de humiditate, quàm in reliquis duabus hydropis ſpeciebus; quia in ea peccat non ſolùm digeſtio ſecunda hepatis, & venarum, ſed etiam tertia, quæ eſt in carne, & membris ſolidis, vt Galenus teſtatur *lib. 1. de pot. nat.* & lib. 6. *de accid. & morb.* quod etiam confirmat Auicen. 14. 3. *cap. de cauſa Hypoſſarcha*, inquiens: *Cauſa autem antecedens in ea, eſt corruptio in digeſtione tertia declini ad cruditatem, & aquoſitatem, & phlegmaticitatem, & ſanguis non adhærens corpori, adhærentia naturali; hæc autem adhærentia naturalis, qua peccat in Hypoſſarcha fit reſpectu carnis, & membrorum ſolidorum quibus ſanguis, vel humiditas, qua vocatur gluten non poteſt inuiſcari, ſeu agglutinari membris propter aquoſitatem ſuam.* Quomodo autem poſſit accidere Hypoſſarcha cauſa caliditatis liquefacientis & humores, vt videtur ſentire Auicenna eodem cap. de cauſa Hypoſſarchæ, non parua dubitatio oriri poteſt: Et quomodo talis Hypoſſarcha medicanda eſſet; fit enim talis liquefactio corporis & humorum à febribus incenſiuis perducentibus ad maraſmum, & cura earum fit per infrigidantia, & humectantia, ita quòd potus aquæ frigidæ eſt maximè illis conueniens, neque aliquo modo dandum eſt aliquid calefaciens, vnde Galenus lib 10. *meth.* circa finem, reprehendit ſuæ ætatis Medicos, qui aquam mellis in eis exhibebant, quæ eſſet inimiciſſima in tali diſpoſitione. Sed huius dubitationis ſolutio ad alium locum reſeruetur, quia in hac diſpoſitione quam ſanare intendimus, non eſt neceſſaria, quam ſupponimus à mala diſpoſitione frigida & humida hepatis, & totius corporis habitus ortum habuiſſe: cui volentes medicari, dicimus regimen ſex rerum non naturalium declinans ad calidum, & ſiccum eſſe conuenientiſſimum quia eſt contrarium cauſæ facienti Hypoſſarcham, humori videlicet phlegmatico aquoſo, Habitet igitur in äëre claro, declinante ad caliditatem, expoſito ventis orientalibus, & meridionalibus; & ſi tempus ſit hyemale, camera in qua habitat, calefiat cõtinuè ex lignis calidis, & ſiccis, veluti ex abiete, lauro, & iunipero, cuius fructus habet proprietatem contra hunc morbũ teſte Auic. xiiij. 3.

Et præterea fiat in eodem aëre cameræ ſuffumigium ex aromatibus, veluti thure, myrrha, ladano, & ſtorace calam. Caueat autem ab aëre frigido, ventoſo, & aquoſo: in cibo & potu fugiat repletionem, quæ plurimum nocet in hac diſpoſitione Hypoſſarcica. Sit ergo vterque pauciſſimus, tanta tamen paucitate, vt virtus conſeruetur, nam cum Hypoſſarcha ſit de genere morborum, qui lõgitudine temporis ſolent perdurare, dieta abſolutè tenuis ſolet eſſe periculoſa. Indicatio igitur ſumpta à virtute, debet præponderare ei, quæ ſumitur à repletione: quo circa in tali diſpoſitione habenti indicationes contrarias, opus eſt Medico ſolerti, & exercitato, qualem nõ dubitamus eſſe illũ qui quotidie viſit hanc nobilem mulierem. Nos tamen qui abſentes ſumus, vt aliqua in parte ſatisfaciamus marito, & affinibus, à quibus fuimus rogati, vt pro eius ſalute recuperanda conſulamus, ea quæ nobis videtur facienda circa hanc partem, non grauabimur ſcribere; quorũ hoc vnum præcipuè obſeruãdum, vt nunquã aſſumat cibum, & potum, niſi celebrata priùs prima concoctione, & ſecunda; Et quanto magis famem tolerare poteſt, (conſtante tamen virtute) tanto eſt illi magis proficuum: Sitim enã toleret quantum poteſt, & ſurgat à menſa cũ reliquiis famis, & nõ ſatiet appetitum in comedendo, quoniã *ſtomachus frigidus* Autore Gal. a. techn. *eſt bonus appetere, malus digerere: cibus etiam quem ſumit, ſit digeſtibilis, & ſimplex potius, quàm multiplex, potus autem aqua, tãquam inimicus interficiens, fugiatur*: nã Auic. autore xiiij. 3. *& vſus aqua Hydropico fugiendus eſt*: Vinum ſit clarum, album, odoriferũ, antiquum potius, quàm nouũ, & iudicio meo, vinum maluaticum aliquando huic nobili mulieri, modò febris nõ adeſſet plurimum conferret: quod quidem iudicium confirmat auctoritas Nicoli Flor. qui Serm v. *cap. de cura Hydrop.* teſtatur ex Alberti auctoritate, quod quidam Hydropicus ab omnibus deſperatus, ſolùm cum vino de Maluaſia, ipſum continuè bibendo, & in ipſo carnes, & ſua cibaria decoquendo, liberatus fuit Panis ſit ex farina tritici bene munda, vel parum furfuris habente, qui ſit conuenienter fermentatus, & ſalitus; Azimus, & omnia edulia & paſta dimittantur; Carnes ſint ex auib. potius ſylueſtribus, quàm domeſticis, quales ſunt quæ vulgo coturnices nominantur, merulæ, turdi, alaudæ, perdices, faſiani: Ex quadrupedibus caro vitulina, hædina, leporina, capreolorum, & inter cæteras, caro herinaceorum terreſtrium à Medicis commendatur: Piſces omnis generis caueantur, præter piſces paruos in petris habitantes, quales ſunt qui marſones vulgo vocantur: Lac, & omnia lacticinia mala ſunt: de lacte camelarum, quod Auic. ſummopere commendat in Hydrope xiiij. 3. nihil dico, quia in regione noſtra habetur, neq; eſt in vſu Ex oleribus dimittantur lactucæ atriplices, ſpinachia, & reliqua ſimilia frigida, & humida, concedantur apium, petroſelinum, fænicolus, aſparagus, betonica, nepita, marrubium, capares; Et oleæ conditæ ad excitandum appetitum, conceduntur. Aromata, quæ laudantur ad Hydropicos, ſunt cardamomum, cinnamomum, galanga, crocus: puluis vehementer commendatus pro condimento in Hypoſſarcha talis eſt. *R. Aniſi. fæniculi, cuſcutæ, ſquinanti ana. p. 1. Cinnamomi, piperis, ſpicæ ana. p. ij.* qui puluis aſpergi poteſt ſuper cibaria, quibus vtitur, & maximè iuſcula, & inter cætera ius cicerum, in Hydropicis ab auctoribus collaudatur: cætera legumina tanquàm ventoſa blaſphemantur: Ex fructibus paſſulæ, piſtachia, & auellanæ torrefactæ Hydropicis exhibentur. Somnus, atque vigiliæ moderatè conueniunt; ſomnus autem ſit potius nocturnus, quàm diurnus, non excedens ſpatium ſeptem horarum: Exercitium ſi vires patiuntur, præcedat ſemper aſſumptionem cibi: Ex accidentibus animi, ira aliquando conuenit ad excitandum calorem naturalem, ſed timor, & triſtitia, & quæcumque animi paſſiones poſſunt impedire digeſtiones naturales, caueantur. Et hæc quidem, quantum pertinet ad regimen ſex rerum non naturalium dicta ſufficiant. Quantum verò ad regimen curatiuum in Hypoſſarcha, hoc quatuor impletur intentionibus; prima matr. digerit, ſecunda euacuat, tertia malam complexionem frigidam, & humidam tollit, quarta corrigit accidentia; pro prima intentione exequenda conueniunt, ſyrupus de abſinthio, de calamento, de eupatorio; Aquæ autem eiſdem commiſcendæ ſunt aqua cuſcutæ, capil. Veneris, agrimoniæ. Secunda autem intentio completur cum medicinis temperatis, quia medicinæ fortes, quæ in Hydropiſi à Doctoribus maximè commendantur, quales ſunt mæzereon, elephorbium, ſuccus cucumeris aſinini, laureola, oliuella, colocyntida in hac nob. Muliere mihi ſuſpectæ ſunt, quia neſcio quomodo virtus ſe habeat, nam ſi ſit aliquantulum debilitata, frequens vſus medicinarum temperatarum etiam teſte Auic. xiiij 3. *cap. de cura Hypoſſarcha*, eſt magis proficuus, & præcipuè rhabarbari, & hieræ pigræ; nam de rhabarbaro inquit Rhaſis vij. *Continentis, in laborantibus Hydrope carnoſa, melior medicina eſt rhabarbarum*; de hiera autem Galenus, Serapio, Auic. pariter teſtantur quod euacuat à corpore malos humores, & relinquit bonos; Et Gulielmus Plac. in practica ſua tantum commendat vſum rhabarbari, vt de hac medicina talia verba proferat. (*Indubitanter credat omnis homo, quod ſolùm, cum exhibitione rhabarbari el. puln. pondere duarum drachmarum, cum unc. ij. oxymellis comp. diſtemperati cum decoct. lactucæ, ſcariolæ, & Rad. fæniculi, multos curaui, exhibendo hoc medicamentum illis in aurora de tertio in tertium, vel de quarto in quartum; Et ſi hydropicus erat debilis, dabam ſolùm dragm. vnam rhabarbari.*) Hæc quidem Gulielm. Si verò virtus eſſet aliquantulum robuſta, poſſemus dare pilolas ex ſubſtantia rhabarbari reformatas cum ſucco ireos, de cuius radice, vel eius ſucco, ſcribit Gordonius, *quod ſi aliqua medicina poteſt curare hydropem, hoc eſt.* Hoc idem confirmat Nicolus Flor. & ſubiungit: *Ego autem dico, quòd expertus ſum eum, & inueni validum, & expertus ſum ſuccum rad. palmæ Chriſti, & inueni ipſum virtuoſum, ſicuti ſuccum ireos, & ita non vrit meri in deſcenſu eius ad ſtomachum, ſicuti ſuccus ireos.* Si igitur præceſſit vſus plurimus rhabarbari, & hæc nob. Mulier non ſit integrè ſanata, vel notabiliter melius ſic habens, poſſumus ad fortiora tranſire, virtute tamen conſentiente; Et poſſumus dare ſuccum ireos à drachmis duabus vſque ad quatuor in aqua mellis: Pilulæ etiam de Agarico Mel. in hypoſſarcha conueniunt, & ſi pilulas abhorret, propter frequentem vſum, poſſumus dare electuarij diaphæniconis, aut electuarij. Indi à drac. duabus, vſque ad quatuor, quæ diſſoluantur cum aqua Agrimoniæ, vnà cum vncia Caſſiæ fiſtulæ. Quia autem in hypoſſarcha phlegma aquoſum ſuperabundat, ſiue ſanguis aquoſus, hæc enim eſt cauſa propter quam non poteſt nutrimentum adhærere, ſeu inuiſcari membris, ſicuti ſuprà tactum eſt; idcirco pro hac intentione euacuatio multum conueniunt medicinæ ſimplices atque compoſitæ, quæ vim habent expurgandi ſanguinem à ſuperfluitate ſeroſa per vias vrinales, qualis ex ſimplicibus eſt Sampſucus, id eſt Maiorana, cuius decoctio competit autore Dioſc. in principio hydropis, & non potentibus vrinare: ad

Tuto exhibetur huiuſmodi ſuccum vſque ad Vnc. j.

re : ad idem valet decoctio camedrios, & ſimiliter, camepitheos, id eſt iuæ, quæ herba Dioſcor. prodeſt hepaticis, & non potentibus mingere; Radix etiam calamenthi decocta in aqua, vel vino diuretico Aut. Eraſiſtrato prouocat vrinam; Pulbis etiam Betonicæ cum vino ſumptus, euacuat per vrinam, & per aluum, vt refert Dioſcor. Nicolus verò Flor. deſcribit medicam. compoſ. euacuans per vias vrinarias, hoc modo. *R. Seri caprini vnc. iiij. ſpicæ Nardi drach. ij. bulliant vſque ad conſumptionem tertiæ partis, & bibantur*: Radix etiam Rubiæ tinctorum bibita cum aqua mellis educit multitudinem vrinæ, & vrinam craſſiorem, quemadmodum de Marrubio ſcribit Dioſcor. quod prodeſt renibus, & veſicæ. Gerardus autem de Solo teſtatur ſuper 9. Almanſ. quod quidam faciunt miracula cum ſucco Praſſij, id eſt Marrubij. Non eſt autem hoc loco prætereundum, quod huic nobili mulieri, ſi nondum propter ætatem defecerunt naturaliter Menſtrua, ſed eſſent præter naturam retenta, neceſſarium foret illa prouocare; retentio enim menſtruorum cauſa eſt aliquando generationis Hydropiſis in quo caſu Medici concedunt etiam, aquam in Hydrope ab aliis cauſis ortum habente, quàm ex retentione menſtruorum, & in viris ex retentione ſanguinis hæmorrhoidalis, omnino fugiendam cenſent: Fluxus etiam menſtruorum ſuperfluus eſt cauſa refrigerandi totum corpus, & præcipuè hepar, vnde ſequi poteſt Hypoſſarcha, quæ contraria indiget curatione; quas omnes cauſas puto ab initio curæ diligenter fuiſſe obſeruatas, & remediis conuenientibus correctas à Medico, qui eam habuit in cura. Pro tertia verò intentione, quæ malam complexionem frigidam, & humidam, ſanguinem plegmaticum generantem, qui eſt cauſa Hypoſſarchæ, emendat, ex ſententia Clariſſimorum Medicorum, ſunt Electuaria, quæ hepar, & ſtomachum confortant; inter quæ laudatur Mithridatum cum aqua Agrimoniæ, vel decoct. ſpodij, ſi quis magis humiditati ſuperfluæ vellet obuiare: quantitatis autem doſis eſt drach. 1. Quæ datur in aurora.

Secundo loco laudatur Theriaca Andromachi, quæ exhibetur vt prius.

Tertio loco Diacyminum eſt conuenientiſſimum, vbi cum materia phlegmatica ſuperabundarent ventoſitates.

Quarto loco conuenit Dialaca, ſimiliter Troc. Dialaca, de Eupatorio, de Abſinthio, de Rhabarbaro in tali diſpoſitione frigida, & humida, ſunt conuenientiſſimi: Ex iis autem, quæ à tota ſubſtantia, ſiue à forma ſpecifica conferunt hepari, eſt ſecundùm Auicennam, & Galenum viii. de x. Tract. Hepar. Lupi exſiccatum & datum ad bibendum cum vino pond. duarum drachm. Ex carne etiam hericij terreſtris ſit puluis ſimiliter, qui datur in potu, de quo etiam ſuperius diximus in regim. ſex rerum non naturalium. Pro quarta intentione, quæ corrigit accidentia, Autores ſpecialiter mentionem faciunt de fluxu ventris, qui eſt valde periculoſus in ſpeciebus Hydropis, quæ contingunt in morbis acutis, vt teſtatur Galenus in *comment. primo. Secundi libri progn.* Nicolus autem in Serm. v. *cap. de Hydrope*, inquit Aſcitem coniunctam cum fluxu ventris, virtute exiſtente debili, eſſe mortalem: Auicenna autem xiiii. 3. cap. de ſignis Hypoſſarchæ in hoc contradicit Galeno, qui in lib. *quinto de interrog.* reprobat opinionem illorum, qui in aliqua ſpecie Hydropis, ſiue Hypoſſarcha, ſiue Aſcite, ſiue Tympanite, tale accidens poſuerunt: verba Galen. libro allegato, ſunt hæc: *Verum in omnibus corporis partibus tam ſupernis, quàm inferioribus, pituitoſus ſanguis contineri conſpicitur in iis morbis quos Græci Anaſſarchas nominant, Per aluum autem nihil ſanguinolentum, neque in iis, neque in Aſcite, neque in Tympanite ſecerni conſueuit, ſed ſpatium quod inter Peritonæum, & partes ei ſubiectas eſt, aqueo humore repletur.* Hæc quidem Galenus qualiſcunque tamen fluxus ſit, ſiue ſimplex Diaria, ſiue ſanguinolentus, ei obuiandum eſt, ſi ſuperfluat, & ex eo venter non detumeſcat, debili virtute exiſtente. Et hæc quidem dicta ſufficiant; quæ potui abſens pro ſalute huius nobilis mulieris recuperanda colligere ex variis medicinæ autoribus, tam Græcis, quàm Latinis, antiquis, & recentioribus. Reliqua Medici præſentes, qui eam habent in cura, melius poterunt, vt erit opportunum, ſecundum occurrentia prouidere.

CONSILIVM II.

De malè affecto Ventriculo.

Illuſtris D. Leonardus Aymo, qui iam pluribus annis vexatur mala ſtomachi diſpoſitione, ſuperioribus diebus laborauit febre Tertiana notha ſatis moleſta, nunc verò adeò malè diſponitur ſecundum ſtomachũ, vt accepta etiam modica cibi, & potus conuenienti quantitate, poſt horam, vel circa, incurrat in vtroque pulſu magnam diuerſitatem, magnitudinem, velocitatem, & frequentiam, & cordis pulſum ſentiat, in temporibus manifeſtam pulſationem, & in aure ſiniſtra ſibilum, & multoties in coxa ſiniſtra frigiditatem, mentemque adeo indiſpoſitam, & occupatam, vt non poſſit bene ſuas operationes perficere, & plures tunc faciat eructationes, quarum aliquæ interdum ſaporem cibi referunt, interdum ſaporem extraneum, interdum etiam ſunt aceſoſæ, interdum verò amaritudine oris ſitim incurrit, ſicuti etiam interdum eo tempore, multum expuit: quæ accidentia per duas horas, ſatis intenſa perſeuerant, deinde paulatim remittuntur, vt hora quinta vel ſexta poſt aſſumptum cibum, in totum ſint remota, & etiam cum notabili totius corporis extenuatione, quæ incipit à quatuor annis citra. Horum omnium cauſas inueſtigaturus, præſuppono D. S. in naturali ſui diſpoſitione, eſſe cordis, & hepatis manifeſtè calidi, vnde in hac ſua ætate annorũ 50. aut circa, colera nigra multa generatur per aduſtionẽ; id quod ex egeſtionibus etiam ſuis, quas aſſiduè nigras eſſe retulit Doctiſſ. Medicus ſuus, & ex ſanguinis hæmorrhoidalis conſueti fluxu, manifeſtè comprehendi poteſt iuxta ſententiam Galen. 3. inter Et cum nunc longum tempus ſit, quod talem non habuit ſanguinis eductionem, hæc colera nigra multiplicata, ſtomacho communicat, quod oſtendunt egeſtiones nigræ, & ex conſequenti in ſplene etiam abundat. & veriſimile eſt, quod & in meſenterio; quare ſtomachus ex hac colera nigra ſibi communicata, & ex vaporibus, vel ventoſitate eleuata ab ea colera nigra, quæ eſt in regione ſplenis, & meſenterij, læditur, & in cibi digeſtione impeditur. Cumque ſtomachus agit in cibum, cum vaporibus eleuatis à cibo permiſcentur mali vapores coleræ nigræ, qui arteriis, & cerebro communes fiunt, quare faciunt motum cordis, in pulſu diuerſitatem, mentis occupationem, & temporum pulſationem: Hinc etiam fiunt eructuationes diuerſæ, & ventoſitas toti ventri communicatur; & cum interdum ſentiat oris amaritudinem, aliqua fortaſſis portio coleræ, quæ nondum in coleram nigram tranſiit, & ſtomacho communicatur; Et quia cum ſtomachus malè digerit, phlegmata ſemper multi-

plicantur, ideo in eius ſtomacho abundant etiam phlegmata. Sed dubitabit forte aliquis cũ humor melacholicus etiam per aduſtionem factus, ſecundũ cõmunem opinionem, ſit frigidæ cõplexionis, quamuis fiat à cauſa calida, quomodo vapores ab ipſo eleuati permixti cũ vaporibus cibi, poſſunt totum corpus calefacere, velocitatem, & frequentiam in pulſu facere, & ſitim aliquando, deberent, n. potius effectus frigiditatis inducere. Dicendum eſt, quod licet humor melancholicus per aduſtionem factus, apud aliquos ſit frigidæ complexionis, facillimè tamen à quacunque leni cauſa calefaciente inflammatur, vt colligi poteſt ex ſolutione illius problem. pp. quod viri Excellentes, vt plurimum ſint melancholici. Dictum eſt etiam portionem coleræ non nigræ ſtomacho communicari Rationabiliter autem maior in hoc caſu contingit dubitatio, an hæc calefactio totius per horam vel circa, poſt aſſumptum cibum, & pulſus magnitudo, & velocitas, arguant hecticam febrem, dicẽte Galeno prope finem primi de Differ. febr. Cuilibet feb. hecticæ, proprium, & inſeparabile id eſſe, vt ingeſto cibo, calor accendatur, pulſuſque in magnitudinem, ac velocitatem increſcat, vt æqualis eſſe videatur accenſio. Æqualem autem accenſionem intelligi volo, in qua nec horror exiſtit, nec frigus extremitatum: Et certè ſi. D. S. à febre non mundificantur, magna proculdubio apud me eſſet ſuſpicio febris hecticæ: ſed quia Excell. D. A. V. Medicus ſuus, qui pulſum ſuum naturalem in ſanitate bene cognouit, aſſeuerat D. S. aliquando omnino non febrire, quinimò in ſanitate, eius pulſum maiorem velocitatem habere, & frequentiorem, quàm nunc interdum habeat, ceſſat hecticæ febr. dubitatio: conſulo tamen, quantum in me eſt, vt Medici, quantum ad hanc diſpoſitionem, aduertant, oculiſque ſtent apertis, ne contingat fortaſſis D. S. in hanc malam labi diſpoſitionem. His habitis, cum de mente Galeni in de *Conſt. Ar. Med. cap.* 13. & 14. in omni ægritudine remouenda primò ſint ponendæ intentiones curatiuæ, ſecundò videndum an poſſibile ſit intentionibus curatiuis ſatisfacere, ne tentaret quod eſſet impoſſibile, & tertiò ſint inuenienda ingenia, & inſtrumenta, quibus mediantibus intentionibus curatiuis ſatisfiat, eorum conuenienti vſu, & ratione temporis, & ratione quantitatis, vt voluit Galenus 7. *meth.* c. 3. Quantum ad primum, conſtat prohibendam eſſe multiplicationem coleræ nigræ, quæ maxima videtur eſſe cauſa harum diſpoſitionum; prohibetur autem ipſius multiplicatio, digerendo, & euacuando illam, quæ iam facta eſt, & proſpiciendo ne alia gignatur, remittendo hepatis caliditatem, & euitando quodcunque nutrimentum melancholicum, ac facilè in coleram nigram tranſmutabile: conſtat etiam ſtomachum eſſe mundificandum, & à phlegmatibus in eo multiplicatis per indigeſtionem, & ab ea coleræ portiuncula, quæ ſibi interdum communicat; poſtmodum ſtomachus in digeſtiua eſt confortandus; cor, & cerebrum ſimiliter confortari debent, ne malos vapores ſuſcipiant: Et quia triſtitia debilitat virtutem, & facit ad multiplicationem humoris melancholici, & ad augmentum ipſius triſtitiæ; vt voluit Auic. in 1. *Tract. de Vir. Cord. cap.* 9. hæc eſt, quantum poſſibile eſt, remouenda. Intentiones autem habendæ in remouenda triſtitia ſunt multiplicare ſpiritus, facere ipſos claros, & ſubtiles, vt voluit Auicenna in 1 *Tract. de Vir. Cor. cap.* 4. Quantùm ad ſecundum, clarum eſt, quamcunque intemperiem permutari poſſe, niſi ſit hectica tertiæ ſpeciei, aut maraſmus, ſeu ſiccitas, in ſubſtantia membrorum inducta, quæ remoueri non poteſt, aliter poſſet ſenectus prohiberi, & ſpaſmus de ſiccitate curari: patet hoc à Galeno in 1. *Tract. de Tabe c.* 4. & 5. ex conſequenti clarum eſt malam complexionem in hoc illuſtriſſimo Domino & hepatis, & ſtomachi poſſe curari, cum non ſit aliqua ex ſupradictis incurabilibus; Humores autem peccantes, qui euacuari debeant, nullam habent dubitationem; Et ita quantum ad prognoſticum, certiſſimè credo D. S. curari poſſe. Verùm niſi diligenter curetur, poſſet facilè in melancholiam Myrachiam incurrere; Et propterea debet omnino, dimiſſis publicis, & priuatis negotiis, ac laboribus, ſoli ſanitati vacare, donec eam D.S. plenè conſequatur; laboris enim, & corporis, & mentis cauſam ſuæ ægritudinis proculdubio augmentant.

Quantum ad tertium primò de ſex rebus non naturalibus, ſecundò de medicinalibus dicam. Et incipiendo ab aëre, eligendus eſt aër temperatus, vel temperamento propinquus; & quia difficile eſt, ſemper talem habere, fugiendæ ſaltem ſunt extremæ qualitates, & ideo vitandus aër ventoſus, pluuioſus, & exceſſiuè calidus, aut frigidus. Quantum ad cibos & potus, cibi omnes debent eſſe non melancholici, non groſſi, neque viſcoſi: vult enim Galenus in 5. *de tuend. ſan.* quod nutrimentum groſſum, & viſcoſum, ſenibus etiam ſanis, ſit valde nociuum, ſed debent eſſe generantes humores ſubtiles, vel mediocres in ſubtilitate, & groſſitie, facilis digeſtionis, & boni nutrimenti, & incipiendo à pane, Panis ſit factus ex frumento illius anni, bene mundo, ſitque bene fermentatus, parum ſalitus, benè malaxatus, mundus à cortice exteriori, recens duorum dierum ad plus, non actu calidus; factus in micis ex farina de proximo molita, & bene in clibano decoctus. Carnes eligendæ ſunt perdices, faſiani, ſtarnæ, turtures, turdi, merulæ, & generaliter aues omnes paruæ, non aquaticæ, columbi in turrib. nidificantes, pulli gallinacei, gallinæ, & capones annum vnum non excedentes, intelligendo de iis omnibus, quæ non ſint in carceribus detẽta, vel impinguata: Aues in aquis degentes, tam ſilueſtres, quàm domeſticæ, vt anates, & anſeres ſunt euitandæ, licet earum alas Galenus voluerit eſſe boni ſanguinis, & bonorum humorum generatiuas: Et quia Galenus *in tract. de ſubtil. Diæt. cap.* 8. circa finem de turture, & perdice dicebat, quòd earum durities faciliter remouetur, & fiunt fragilea, & inculpatæ omnino, ſi die vna mortuæ fuerint ante earum comeſtionem, colligitur idẽ obſeruandum eſſe in aliis carnibus, vt quæ duriores ſunt, longiori tempore debeant eſſe mortuæ, & quæ minùs duræ, breuiori; tempore tamen æſtatis minus tempus ſufficit, vt vult Galenus 8. *metho. med.* in cura malæ complexionis ſiccæ ſtomachi. Et quoniam 3. *de Alim. c.* 2. dicebat Galenus, exiſtente in carnibus differentia non parua inter ſeniora animalia, & iuniora, & extenuata ac pinguia, optimæ quidem ſunt iuuenum, & quæ bene ſunt enutrita, peſſimæ autem ſeniorum, & quæ ſunt extenuata, ex ſupraſcriptis carnibus laudantur iuuenes, & pingues, non tamen artificialiter factæ tales, ſicuti quæ in carceribus detinentur, vt ſuprà dictum eſt. Coturnices, ſiue qualleæ à Rhaſi 22. *cont. cap. prop.* ab Auic. 2. *can. cap. prop.* & à Conc. *differ.* 68. vituperantur, & propterea plures medici ſunt, qui eas in regimine ſanitatis conſeruatiuo non concedunt; quia tamen in partibus meis nunquam vidi, nec intellexi aliquem ex earum comeſtione ſpaſmum incurriſſe, de quo prædicti auctores timent, & quia ſunt ex auibus boni, & ſubtile nutrimentum generantibus, apud me earum vſus non damnatur

tur, & præcipuè alarum ſuarum, modo ſint in regionibus in quibus non inueniatur helleborus, quod ex eo cognoſcitur quia in ventribus earum helleborus nunquam inuenitur, neque obſtat autoritas Plinij *lib. 10. nat. hiſt. capit. 23.* in fine dicentis *coturnicibus* &c. vſque ibi, *bonum, & ſubtile nutrimentum.* Ex carnibus quadrupedum, parcè conceduntur omnes, præter hædinam, quæ à Gal. *in tract. de ſubt. Diæt. capit.* 8. comendatur, cum dicit; Aliorum verò terreſtrium animalium, hirci, & arietes, & vniuerſum ouium, & caprarum genus, non eſt cibus inculpatus, ſolis autem hædis, quis intriſtanter vtetur. Caro vitulina licet ſit euchima, à Galen tamen in tract. *de Diſſol. Com. capit. 5. in fine*, inter cibos bonum ſed groſſum chimum generantes enumeratur. Idem voluit Auicenna quarta primi capitulo 1. Quare in hoc regimine mediocris ſubtilitatis Diætæ, concedi non debet: vbi tamen contingeret D. S. forti exercitio vti, tunc concedi poſſet, quia Diæta aliquantulum groſſa, ex calore per exercitium acquiſito, ſubtiliatur, vt colligitur à Galeno in de ſubtil. *Diæt. capitulo* 8. & in tract. *de Euch. & cacochym. capitulo* 3. Agninam carnem, tanquam ſuperfluè humidam, & viſcoſam, vituperat Galenus 3. de Alim. *capit. 1. in de ſub. Diæt. capit.* 8. in Tract. *de Euch. capit.* 4. & in 5. de ſanit. tuend. Auct. tamen, *5. toll. capit.* 35. & Rhaſis, 3. *ad Almanſ. capit.* 9. aliter ſentire videntur: credo ego quod agnus ſi ſit caſtratus, & annualis, in locis montanis degens, herbas bonas comedens, concedi poſſet; tarò tamen, & eo præſertim tempore, quo D. S. exercitabitur; & hæc caro aſſata, melior erit, quàm elixa. Leporina caro damnatur, quia eſt groſſi, & melancholici ſanguinis generatiua, vt à Galeno colligitur 3. *inter. capit.* 7. & à Rhaſi 3. *ad Almanſ. capit.* 9. & à Galeno *in de ſubtil. Diæt. capit.* 8. De cuniculis, idem quod de lepore dicendum eſt, cum parum inter ſe differre videantur, vt clarè Galenus 3. *de alim. capit.* 1. Ceruina caro omnino eſt dimittenda, quæ à Galeno *in de ſubtil. Diæt. capit.* 8. & à Rhaſi 3. *ad Almanſ. capit. 9. & 23. contin. capit. de carne*, valdè vituperatur. Capreolina caro inter cæteras quadrupedes ſylueſtres eſt magis approbata, dicente Rhaſi 3. *ad Almanſ. capit. 9. Caro Gazil*; id eſt *capreoli, inter ſylueſtres carnes melior habetur*, Sanguis quoque ex ea generatus, paucas efficit ſuperfluitates: Dixit etiam Rhaſis in 4. ſuorum Anhor. *Melior ex carnibus montanis abſque nocumento, & abſque ventoſitate, caro capreoli exiſtit, parum tamen eſt ſicca, cuius ſiccitas cum oleis humidis remouetur, & in conteſtione eius virus accedit mirabilis, & prodeſt paralyſi frigidæ*: Auicenna quoque ſecundo Canon. ſic de ea inquit, *Caro ſylueſtris melior eſt, caro Gazil cum declinatione ſua ad melancholiam.* Ex quibus colligitur, quod licet caro capreoli inter alias ſylueſtres ſit magis approbata, quia tamen ad melancholiam declinat, non eſt in caſu noſtro concedenda. Interiora omnium prædictorum euitentur, ſicut cerebrum, pulmo, cor, hepar, ſtomachus, ſplen, renes, & inteſtina, quia vel mali aut groſſi chymi, vel multarum ſuperfluitatum ſunt generatiua, vt colligitur à Galeno 3. *de alim. capit. 2. in de Enchym. cap. 3. in de diſſol. cont. capit.* 4. Hepar tamen pullorum, anſerum, & anatum concedi poteſt, vt colligitur à Galeno *in de diſſol. cont. capit.* 3. & ab Auicenna 3. canon. capit. de hepate. Piſces eligendi ſunt, qui molles habeant carnes, non viſcoſi, boni odoris, & ſaporis, non degentes in ſtagnis nec in parte fluminis ciuitati propinqua, in qua mundificantur latrinæ, nec in lacu, ſed ſint ex fluuiis petroſis, & arenoſis, vel ex mari, ſicut ſunt Lucij, piſces perſici, auolatiles, temeri, ſtrigli, vairones, & ſimiles; qui autem inter marinos ſint meliores iudicandum relinquo Medico mari proximo: quod autẽ & maritimi piſces & fluuiales, conueniant in regimine huius noſtræ Euchymiæ, & ſubtiliantis diætæ colligitur à Galeno 3. de alim. cap. 25. cùm dicit: *alimentum verò, & ex hoc, & aliis piſcibus eſt ſanguinis generatiuum ſubtilioris conſiſtentiæ*, & in fine eiuſdem capit. vbi nutrimentum ex marinis piſcibus pelagalibus, quaſi æquiparat nutrimento habito ex perdice; & pane benè præparato, cum dicit: *prope autem iſta ſunt & marinorum piſcium, qui pelagales, &c.* per piſces pelagales intelligendo, qui in profundum deſcendunt. Dicebat etiam Galenus eodem. *lib. capit.* 27. loquendo de piſcibus petroſis; *alimentum autem ex ipſis, non ſolùm benè digeſtibile, ſed & ſaniſſimum, eſt corporibus hominum, generantibus ſanguinem conſiſtentia medium*, &c. Dicebat etiam Galenus *in de ſubt. diæt. capit.* 8. in primis verbis: *Ex piſcibus petroſis, montaniſque auibus paruis, potes multum, & copioſum alimentum ad rationem ſubtiliantis diæta accommodare*: & parum infra ſubiungebat; *quocirca & de aſellis, & de mulis, & aliis piſcibus pelagalibus licet offerre, non præſentibus petronis*: in tract. *verò de Enchym. capit.* 3. enumerando cibos inculpabiles, enumeratis plurium auium carnibus ſubiungit, *adhuc autem piſcium petroſorum, marinorum, & pelagalium, &c. & ſimpliciter omnium piſcium, quicunque nec viſcoſitatem aliquam, nec ſaporis fætorem, nec inſuauitatem habent.* In eodem etiam Tract. dixit Galenus cap. 7. *Aues autem, & piſces, paulominus omnes ſunt Euchymi præter conuerſantes, &c.* & parum poſt ſubiungit. *Idcirco enim eorum qui in pura mari diatantur, inculpabiles ferè omnes ſunt piſces*, &c. Ex quibus apparet quod piſces viſcoſi, & non habentes prædictas bonas conditiones, ſunt fugiendi, ſicuti tinchæ, lampredæ, & anguillæ præcipuè, de quibus in eodem capit. dicebat Galenus: *Anguilla verò omnino non eſt euchymum cibarium, etiam ſi ex aqua fuerit munda, nedum ex ea qua ciuitatem expurgat*, vt dictum eſt. Dicebat etiam Galenus *in de ſubtil diæt. capit.* 8. *Anguilla enim, & plurima malachiorum, licet mollem habeant carnem, tamen propter viſcoſum, & phlegmaticum, quod eſt in eis ſufficienter ſunt nocina his, qui ſubtiliante diæta vti volunt.* Et licet Auicenna 2. *can. capit. de piſcibus*, dicat piſces recentes phlegma aquoſum generare, neruoſque mollificare, & Rhaſis 3. *ad Almanſ. capit.* 16. piſces multum vituperet, & 22. *contin* dixerit; *Piſces recentes generant phlegma & illi in quorum corpore dominantur phlegmata, nec non & in neruis eſt laſſitudo, ipſos euitare debent, & propriè in hyeme, & ciuitatibus frigidis*; quia tamen Rhaſis vbi ſuprà dixit piſces conferre perſonis calidis, & M. S. eſt calidæ complexionis, nec etiam dubitatur de ea neruorum mollificatione, vſus ſuprà ſcriptorum piſcium laudatorum commendatur, cum maximè plurimis Galeni authoritatibus, declaratum ſit eos eſſe euchymos, & ſubtilis nutrimenti. Verùm marinos piſces commendo magis, quàm fluuiales; iuxta ſententiam Auct. *in 1. part. cant. comm.* 128. dicentis, quòd *tres ſunt piſcium ſpecies; Marinus, fluuialis, & habitans in ambabus aquis ſimul, & melior ex eis eſt marinus ſecundùm Galenum, & poſt illum, qui ſimul in ambabus aquis viuit, & demum qui viuit in aquis dulcibus; cuius ratio eſt, quoniam humiditas excedit, & dominatur in piſcibus, & omnes illi qui in aquis ſalſis nutriuntur, minus habent humiditatis,*

ditatis,

diratis, qui verò in aquis dulcibus, plus habent humiditatis: qui autem viuunt in ambabus aquis, medij ſunt inter eos. Poteſt hæc Auer. ſententia aliquo modo colligi à Galeno 3. *de Alim. capit.* 24. Aduertantur tamen ne aſſati piſces, & infrigidati comedantur, præcipuè ſi in hoc loco ſteterint humoroſo, dicente Rhaſi 7. *ad Almanſ. capit.* 28. *Cum piſces aſſantur, & in loco ſteterint humoroſo, & ſequenti die comeſti fuerint, ſæua accidentia, quæ ex malorum fungorum comeſtione ſolent euenire, accidunt.* Nec comedantur piſces aſſati, & poſt per cooperturam ſuffocati, quia inde ſequuntur ſæua accidentia, vt clarè Rhaſis vbi ſuprà *capit.* 27. Nec comendendi ſunt piſces cum lacticiniis in eadem menſa, dicente Auicenna 3. *fen. primi can. Doct. ſecunda cap.* 7. circa finem; *Experimentatores namque Indi, & alij dixerunt, quod lac cum rebus acetoſis comedendum non eſt, neque piſces cum lacte, quoniam inde ad ægritudines perueniuntur pernecantes, ſicuti lepra.* Et propterea non laudo piſces cum butyro decoctos; placet etiam vt omnino euitentur oua Barbulorum, in menſe præſertim Maij. quia in ipſis per experimentum, multa ſunt inuenta nocumenta. Præparandi autem ſunt piſces iuxta ſententiam Galeni 3. *de Alim. capit.* 29. vel elixando in aqua multa cum oleo, ſale, anetho, & porris, vel frixando cum maiore quantitate vini, quàm olei, & parum ſalis: verùm in elixatione loco porri, & anethi, vinum poſſet adminiſtrari. Cancri ſiue marini, ſiue fluuiales, oſtrea & omnia habentia teſtam duram, ſunt omnino fugienda, quia difficilis ſunt digeſtionis, & groſſi nutrimenti vt colligitur à Galen. 3. *de Alim capit.* 32. 33. *& in Tract. de euchym. capit.* 3. cum dixit: *Sufficienter autem cacochyma.* i. groſſi chymi ſunt oſtrea & omnia ſimiliter, vocata ab Ariſtot. Oſtracoderma, & parum infrà ſubiungebat; *omnium verò oſtreorum ſcire oportet, ius quidem ſubductiuum eſſe ventris, ſicut & lactis ſerum, ipſum verò ſolidum corpus tardi tranſitus, cacochymum, multi humoris, & groſſi generatiuum:* Secundo etiam de ſanitat. tuend. enumerando cibos groſſi nutrimenti, & difficilis digeſtionis, enumerauit oſtrea. & anguillas: limaces etiam in ſuprà ſcripto genere habentium teſtam duram, continentur, de quibus dicebat Galenus 3. *de alim. capit.* 1. quod habent carnem duram, & indigeſtibilem; in eodem genere continentur quæ vulgariter dicuntur arcellæ Salita omnia ex carnibus, & piſcibus, licet fortaſſis in regimine ſubtiliantis diætæ, concedi poſſent, quia ratione ſalis, humores groſſos, & viſcoſos poſſunt attenuare iuxta Galeni ſententiam *in de diſſol. cont. capit.* 2. *&* 5. *de tuend. ſanitat.* vbi ordinat ſubtilem diætam ſenibus conuenientem, ea tamen in caſu noſtro dicimus non concedenda exceptis quibuſdam paucis, de quibus infrà, tum quia ſunt duræ digeſtionis, vt teſtatur Galen. 2. *part. Aphor. comm.* illius Aphor *Eorum, quæ nutriunt copioſè, & velociter, &c. &* 3 *de alim. capit.* 40. tum quia cacochyma ſunt, & humorem melancholicum generantia, vt clarè dixit Galen. 3. *de locis affect. capit.* 6. qui in numerando cibos humorem melancholicum multiplicantes, poſt plurium enumerationem ſubiungit prætetea omnes terrenorum animalium carnes ſale conditas, aquatilium quoque carnes, vt thunni, balenæ, vituli marini, delphini, canis, atque citaceorum omnium; aliqui tamen ſunt piſces ſaliti, qui humores ſubtiles generant, & non humorem melancholicum, vt colligi poteſt ex Galeno *in lib. de ſubt. diæt. capit. penult. & in de diſſol. cont. capit.* 2. qui enumerando cibos generantes humorem ſubtilem, & groſſum ſubtiliantes dixit, *& piſces cum ſunt ſaliti, leuis carnis & paucæ pinguedinis;* tales autem piſces ſalitos Galen. 3. *de alim. cap. penultim.* appelat ſardos, cum dixit; *optimi autem eorum, qui ad meam experientiam deuenerunt, ſunt qui à prioribus Medicis ſardica ſalſamenta nuncupantur, hodie ſardas vocant;* & parum poſt ſubiungebat, *ſecundum autem poſt hæc habent ordinem, corracini, & pelamides, & quæ ſaxitina appellant.* Piſces item ſalitos, qui vulgari ſermone appellantur Anchioæ, credo eſſe einſdem ſubtiliantis virtutis, ſine humoris melancholici generatione; & licet eos, & ſimiles non commendem in frequenti nec continuo vſu, quia nimis exſiccarent, & extenuarent, aliquando tamen eorum vſum ante cibum, cum oleo. & modico aceti, concedo, ad expurgationem ſtomachi à phlegmatibus, & ventris ſubductionem, iuxta ſententiam Galeni 5. *de vtilitat. part. capit.* 4. vbi in conſeruanda ſanitate laudabat interdum vſum conſimilium rerum. Oua eligantur ex gallinis iuuenibus mediocriter pinguibus, & gallum habentibus, ſintque recentia, & in aqua elixata, vel cum cortice, vel ſine cortice, & ſint mediocriter decocta, non dura, ſed tremula, quæ ferè omnes conditiones habentur à Galen 3. *de alim. capit.* 21. oua ex gallinis gallum habentibus, aliis magis ſunt commendata, quia quamdam caliditatem à galli ſemine ſuſcipiunt, cuius ratione ſiunt digeſtibiliora, vt teſtatur Iſaac in ſuis part. diæt. Oua indurata damnantur à Galen. *in* 2. *part. Aphor. comm. illius Aph. Eorum quæ copioſè, & velociter nutriunt.* & in tract *de euchym. capit.* 3. Oua frixa ſimiliter vituperantur à Galeno *in de diſſol. cont. capit.* 6. *&* 3. *de alim. cap.* 21. ex ouis autem bene præparatis, vt dictum eſt, vitellum magis commendo, quàm albumen, quod dixit Galen. eſſe difficilis digeſtionis 12. *method. med.* vbi loquitur de cura ſyncopalis minutæ, quando dixit: *dabis verò aliquando & iis oua, ac præcipuè eorum vitellos, album enim eorum ęgrè concoquitur;* quod idem dixit *in de articul. curat ad Glauconem capit. de curu tert.* cum dixit, *ſed & oua ad ſorbendum ſunt offerenda; & præcipuè vitelli eorum, nam hi facilius, quàm pars alba concoquuntur.* Olera ferè omnia ſunt fugienda, quia cacochyma ſunt, dicente Galeno in tractat. de diſſolut. cont. *Olera omnia ſunt mali chymi propter multitudinem ſuperfluitatum in eis, & paucitatem nutrimenti. & in* 2. *de aliment. capit.* 39. dixit; *Noſſe autem oportet olera omnia, & paucum, & cacochymum ſanguinem generare;* & Auicenna etiam 3. *fen. primi à doct.* 2. *capit.* 7. dixit, *Oportet vt ſanitatis conſeruator ſtudeat, ne cibi ipſius ſubſtantia ſit aliquid nutrientium medicinalium, ſicuti olera, & fructus, &c.* Radices magis oleribus ſunt fugiendæ, & quia cacochymæ, & quia duræ ſunt digeſtionis, dicente Galeno 2. *de aliment. capit.* 28. *Primo quidem omnes radices indigeſtibiles ſunt, & turbatina &c.* in tractat. verò *de ſubt. diæt. capit.* 9. dixit. *Olerum omnium radices, vt ita dicatur, excrementitiæ ſunt, & concoctu difficiles, & propterea dimittenda ſunt, ſola autem acres, & calide guſtanda, vt ſunt allij, cepe, & radicula, eaque pro medicamentis potius, quàm pro alimentis haberi debent.* Napi autem, & Rapæ licet non multum ſint cacochyma, vt vult Galenus in tract. *de euch. cap.* 6. tamen non conceduntur, quod ſint groſſi, & crudi ſucci, vt vult Galenus 2. *de aliment capit.* 59. *&* 60. & in tract. *de ſubt. diæt. capit.* 9. ſimiliter non conceduntur, paſtinaca, & daucus, & quæ vulgariter dicitur Carotta. De lactucis dicebat

cebat Galenus in tract. *de euchym. capit.*6. *Olerum vero nullum quidem eſt euchymum, in medio verò euchymorum, & cacochymorum, eſt vocata lactuca*, & in capit. vltimo dixit lactucam eſſe innocuum & infrigidatiuum olus, *& in* 2. *aliment. capit.*39. dixit, ex lactuca non multum, neque cacochymum, non tamen euchymum perfectè ſanguinem generari. Cum itaque lactuca ſit mediocriter boni chymi, & non groſſi, ſitque complexioni calidæ contraria, ea cocta interdum vti poterit S. M. cum ſale, oleo, & aceto paſſulato, vel decocta in brodio carnium, & pullorum, & præcipuè tempore æſtatis; iuuabit etiam ad ſomni prouocationem; non tamen valde frequentem eius vſum commendo. Et ſimiliter de endiuia, ſiue ſcariola dicendum eſt, quæ à lactuca non valdè diſtat, vt vult Galenus 2. *de alimen. capit.* 40. de ea etiam dicebat in tract. *de diſſ.com.capit.* 3. quòd eſt temperati ſanguinis generatiua. Reliqua omnia oleſa damno, & præcipuè caules, cum humorem generent melancholicum. Gal 3. *de locis affect.* arcichiochi, quia ſunt mali, & pauci nutrimenti iuxta ſententiam Galeni 2. *de aliment. capit.* 38. vbi de omnibus ſpinoſis plantis loquitur, generaliter ſunt euitandi. Aſparagi ſimiliter ſunt pauci, & non boni chymi iuxta ſententiam eiuſdem Galeni 2. *de aliment. capit.* 56. & propterea non conceduntur; quia tamen illis ineſt virtus vrinæ prouocatiua, & & oppilationum aperitiua, eorum vſus interdum, rarò tamen, ante cibum concedi poteſt, & madefiant cum modico aceti, & ſalis. Idem dicendum eſt de lupulis. Fungi omnino dimittantur, tum quia ſi naſcantur apud cauernas animalium venenatorum, aut apud res putridas, aut apud ferrum rubiginoſum, ſunt de genere veneni, tum quia ſunt groſſi valdè, & mali nutrimenti, vt voluit Auicenna 2. *can. capit. prop.* & de eorum meliore ſpecie dixit, *neminem enim interficit, ſed aduenit ex ea colerica paſſio*; idem latius, & clarius poteſt videri apud Galenum 2. *de alimen. capit.* 66. & in tract. *de euchym. capit.* 3. cum dicit; *omnium autem edulium fungi habent frigidiſſimum & viſcoſum ſimul, & groſſum chymum, atque inter hos ex ſolis boletis nullus fertur interiiſſe, qui tamen ipſi choleram etiam nonnullis attulerunt inconcocti. Ab aliorum verò fungorum eſu quidam mortui ſunt, quidam autem venerunt prope mortem, diarrhœis correpti, aut choleris, aut ſtrangulatu periclitantes*, &c. tubera, quæ vulgarites tartufolæ nominantur, licet longè minoris ſint malitiæ, quàm fungi, vt voluit Galenus in tract. *de ſubt. diat. capit.* 9. & in tract. *de euchym. capit.* 3. tamen quia ſunt chymi, & de eis dixit Rhaſis 23. *cont. cap. proprio.* quod mala ſunt ſtomacho, tardæ digeſtionis, & quod de eorum proprietate faciunt colicam, apoplexiam, & paralyſim, & etiam Auicenna de ipſis dixit, 2. *can. capit. prop. Sunt groſſa valde, & prabent nutrimentum groſſum, melancholicum, & non appropinquat eis in hoc aliquid, & timetur ex eis paralyſis, & apoplexia, & ſunt tarda digeſtionis, impedientia & grauantia ſtomachum, groſſi chymi, &c.* ab ipſis abſtinendum eſſe proculdubio cenſeo. Cappares licet ſint pauci nutrimenti, cùm virides ſunt, & longè minoris quando ſunt ſaliti, & propterea pro nutrimento illis vti non debeamus; quia tamen ineſt illis virtus ſubtiliatiua, appetitus excitatiua, phlegmatis ventriculi expurgatiua, ventriſque ſubductiua, ſplenis, ac hepatis oppilationum aperitiua, quæ omnia colliguntur à Galen. *de alim. cap.* 33. & 7. *de ſimp. cap.* 7. eius vſum ante alios cibos, loco medicinæ quandoque concedo, non tamen eius vſum continuum, aut valde frequentem cõmendo, ſed ſolùm bis in hebdomada; laudo etiam quòd aliqualiter decoquantur iuxta ſententiam Dioſc. *in cap. proprio*, dicentis illos decoctos ſtomacho vtiliores eſſe, quàm crudos; condiantur que cum oxymelle, i. aceto & melle, vel zucchato, ſiue cũ oxeleo, i. aceto, & oleo, vt dicebat Galenus 2. *de alim.* vbi ſuprà. Oliuæ quantum ad ſubtiliantem diætam, nec laudandæ, nec vituperandæ ſunt, dicente Galeno in tract. *de ſubtil. diat.* Oliuæ autem medium quodammodo ſunt cibarium, vnde nec laudare eas habeo, nec vituperare; quia tamen pauci ſunt, & mali nutrimenti, vt voluit Galenus 2. *de alim. cap.* 26. & in tract. *de euchym. cap.* 5. quantum ad nutrimentum eas damno, loco tamen medicinæ ad ventris ſubductionem, earum vſum, quæ cum aqua, & ſale, conditæ ſint, ante cibum aliquando, rarò tamen concedo; & ad ſtomachũ roborandum ſimiliter, rarò earum non completè maturarum vſum concedo, quæ cum aceto ſint repoſitæ iuxta ſententium Galeni 2. *de alim.* vbi ſuprà. Fercula conueniunt, panatella ex pane electo decocto in iure carnium, aut in aqua cum butyro, aut oleo, & ſale, addendo in fine decoctionis vitellum oui. Conueniunt etiam oua præparata, vt ſuprà dictum eſt, atque etiam conquaſſata & & ad mediocrem conſiſtentiã decocta, ita vt tremula ſint, Voluit autem Galenus 3. *de alim. cap.* 21. vt conquaſſentur oua cum vino albo, & oleo optimo, & ſale, deinde in aqua decoquantur, & qui oleum abhorrent butyro vti poſſunt. Far, ex quo apud nos fercula fiunt quandoque, à Dioſc. *lib.* 2. *de Met. Medic.* Halica, & à Galeno 1. *de alim. cap.* 3. & 8. *de ſim. med. cap.* 174. & in plurimis aliis locis condrus appellatur; & licet inter cibos euchymos cõnumeretur in tract. *de euchym. cap.* 2. ibidẽ tamen, & in tract. *de ſubt. diat. cap.* 6. & in aliis plurimis locis, dicuntur eſſe nutrimenti groſſi, & viſcoſi, quare in caſu noſtro concedi non debent, niſi fortaſſis dubium eſſet, ne cibi in ſtomacho à calido corrumperentur. Legumina omnia, quia ſunt groſſi chymi, & mali, vel ſunt ventoſa, ſunt dimittenda. Riſum inter legumina ponitur à Galeno 1 *de alim. cap.* 13. vbi dixit, quod eſt ventris conſtrictiuum, & difficilis digeſtionis, ideo ab eo ſimiliter abſtinendum eſſe indico. Piſtum, quod ex milio & panico fracto fieri ſolet, quia in regimine ſubtiliantis diætæ non conuenit iuxta ſententiam Gal. in tract. *de ſubtil. diat. cap.* 7. & quia 1. *de alim. cap.* 2. ponitur pauci, & ſicci nutrimenti, ventris conſtrictiuum, & difficilis digeſtionis, illud in caſu noſtro non cõmendo. Fercula ex paſta ſeu ex frumenti farina facta, ſunt omnia dimittenda, quia licet boni ſint nutrimenti, ſunt tamen groſſi chymi, & oppilatiui vt voluit Galenus 1 *de alim. cap.* 2. & in tract. *de euchym. cap.* 3. & Rhaſis 3. *de alim. cap.* 3. nec panem ex frumenti farina factũ conceſſimus, niſi cum omnibus conditionibus, cũ de pane loqueremur, ſuprascriptis, quæ in ferculis ex paſta obſeruari non poſſunt. Caſei omnes, recocta, & pari modo lac coagulatum, vel ſunt groſſi, vel ſunt mali nutrimenti, dicente Galeno in tract. *de euchym. cap.* 3. *Caſei verò groſſorum humorum ſunt omnes, antiqui etiam cacochymi*; & paſsum infrà. *Quod vero ex eis coagulatis defluit ſerum, ſufficienter quidem ventrem ſubducit, cacochymum tamen edulium eſt; idcirco eos, qui ſecundum hepar obſtruens exitum, &c.* quare in hoc regimine ſubtiliantis, aut mediocris diætæ, non commendatur. De lacte dicebat Auicenna 13. 3. *tract.* 1 *cap.* 36. & lac etiam nociuum eſt ſtomacho: lac etiam quantumcunque electum, & perfectum habentibus ſtomachum nõ mundum à malis humoribus à Medicis vituperatur, & propterea in caſu noſtro nõ conuenit. Oleum, & pari modo butyrum ad diæ-

tam

tam ſubtiliantem non facere dicebat Galenus in tract. *de ſubtil. diæt. cap.* 3. & propterea eorum vſus pro condimento, nō pro nutrimento conceditur. Mellis, & cōſimiliter zucchari vſus cōmendatur, niſi contingeret illam poſt aſſumptum cibum calefactionē perſeuerare, vel augeri, quia tunc paruus, vel nullus deberet eſſe eorum vſus. Aromata, ſicut cinnamomum, piper, gingiber, gariofili, crocus in parua quantitate, & tempore frigido, vel cū aliis rebus frigidis permixta conceduntur, niſi diu perſeueraret illa totius corporis poſt cibum calefactio, quia tunc ab eis abſtinendum eſſet. Fructus omnes horarij, ſiue humidi, ſiue ad reponendum non idonei, quibus omnes ferè homines ſummè delectati conſueuerunt, neſcientes quàm parū, & quàm prauum ſit eorum nutrimentū, iudicio meo in via cibi, ſeu nutrimenti ſunt euitandi, quia ferè omnes mali ſunt, & pauci nutrimenti, nonnulli etiam craſſi, dicente Galeno in tract *de euchym. c.* 8. de fructibus autem conſequenter dicendum: ſunt autē ex iis, quos arbores ferunt, paulominus omnes cacochymi, i. mali nutrimenti, pręter caſtaneas; hæ namq; bene digeſtæ in ventriculo, nutritiuæ ſunt, & groſſi nutrimenti, mali autē nequaquā. Aliorum verò, horarij quidem vocati fructus cacochymi omnes ſunt; ſi verò corrumpantur in ventriculo, non lōgè diſtant à venenata materia, quemadmodum mora &c. in ſecundo etiā tract. *de alim. c.* 7. loquendo de fructibus humidis dixit, *Omnia igitur eiuſmodi cibaria rectè dicūtur à medicis eſſe pauci nutrimenti.* & in *cap* 8 in primo dixit, *commune quidem non ſolùm autumnalibus, ſed horariis fructibus, habent & ficus, non potentes fugere cacochymiam, neque ipſi, quamuis omnibus aliis horariis minus ipſa participantes* Dixit etiam ibidem *cap.* 6. *Hominibus igitur propter hoc abſtinere conſulo cacochymis edulиs, etſi facile digeſtibilia aliquibus ſint; latet enim tempore multo prauus in venis chymus, ex ipſis congregatus, qui cum occaſione modica, ad putrefactionem deuenerit, febres mali moris operatur.* & deinde Galenus de ſe ipſo narrat in tract. *de euchymia*, primò quod vſq; ad ætatem pubertatis ſanus permanſit à patre ſuo diætatus; & poſtea cum ſtudio adhæreret, nec amplius ſub patris eſſet cuſtodia, multos fructus horarios, ſimul cū ſuis coętaneis comedit, acutaq; ægritudine, vt phlebotomia indigeret, laborauit, reprehenſuſq; à Patre, & eius timore fructus dimittens aliquo tempore ſanus permanſit. Sed mortuo patre rediit ad priorē fructuum vſum, vnde ſingulo ferè anno ægrotauit vſq; ad annum ętatis ſuæ 28. quo anno periclitans habere apoſtema in ea parte, qua hepar diaphragmati iungitur, à fructibus horariis de cętero abſtinere decreuit, prætetquam à maturis certitudinaliter ficubus, & vuis, neq; de iis immoderatè vtente, & ſic de exercitiis curā habens, & vt nunquā indigeſtio naſceretur, abſq; ægritudine permanſit. Rhaſis verò ad Almans. *cap.* 2. dixit. *Olera verò atque fructus nullo modo accipias; hæc enim ventrem abſque magno replent nutrimento, & in corpore humores crudos generant, & malos.* In 25. cont. etiam dixit, quòd maior pars fructuum eſt medicinalis, vnde frequens eorum ſumptio corrumpit ſanguinem. Ex dictis clarum eſt, quod fructibus pro nutrimēto nō eſt vtendum, exceptis ficubus, & vuis certitudinaliter maturis; de quibus dicebat Galenus in tract. *de euchym. capit.* 8. *maturæ enim ficus prope innocuæ ſunt, & poſtea matura vua; quæ porrò ſuſpenſa flatuoſitatem omnem deponit, & fit perfectè inculpata*; & in 2. *de alimentis capit.* 9. dicebat. *Ficus & vua, ſicut inter fructus Autumnales principatum obtinent, ita omnibus horariis magis nutriunt, & minimè ſunt cacochyma, & maximè quando fuerint bene matura.* Eadem ſententia colligitur ab Auicenna 2. *cant. capit. de ficu, & vua*, vbi vult ficus albas cæteris eſſe meliores. Vua etiam non ſit eadem hora collecta, ſed ſit in aëre per ſex, vel octo dies ſuſpenſa, ſintque omnia bene matura, mediocriter dulcia, & in locis Soli expoſitis nata, de iiſque moderatè omnino ſumat S.M. & non niſi quando reducta erit ad priſtinam ſanitatem, qua ante præſentem ægritudinem fruebatur: loco autē medicamenti frequenter S. Magnif. fructus concedunt ad infrigidandum, vel humectandum, vel aliter corpus alterandum. Et ideo dicebat Galenus in tract. *de euchym. capit.* 5. *Pomis autem, pyris, & neſpilis, non vt cibis, ſed vt pharmacis indigemus ad robur ſtomachi, & ventris*: quare citroniorum cum zuccharo confectorum vſum poſt cibum laudo ad corroborandum os ſtomachi, & ad prohibendum læſionem cordis, & aſcenſum vaporum ad caput: ad eamdem intentionem interdum vti poterit S. M. poſt cibum granatis non dulcibus, nec acetoſis, ſed medij ſaporis. Ficus ſiccæ per ſe ſumptæ, nec nuces per ſe commendantur, commendo tamen quod ficus ſiccæ ſimul cum nucibus comedantur ante alios cibos, præſertim tempore non calido, & quando S.M. reducta erit ad priſtinam ſanitatem, vt ſup. poſſent etiam ficus ſiccæ cum amygdalis comeſtæ concedi, ſed meliores ſunt cum nucibus, iuxta ſententiam Galen. in tract. *de euchym. capit.* 8. & iuxta ſententiam Auicen. 2. *can. capit. de ficu*; ſint verò nuces infuſæ in aqua, & à corticib. pòſt admodum mundatæ, iuxta ſententiam Galeni 2. *de aliment. capit.* 27. amygdalæ à corticibus mundatæ, quia duræ ſunt digeſtionis, non conceduntur, verùm ſi perfectæ contundantur, & cum zuccharo conficiantur, fiunt minus duræ digeſtionis, & ſic aliquando concedi poſſunt. Citri carnem non laudo, quia groſſi, & phlegmatici eſt nutrimenti, vt voluit Galenus in tract. *de ſubt. diæt. capit.* 10. in vlt. verbis, cum dixit carnem eius phlegmaticam eſſe, & mali ſucci. Corticem ſimiliter pro nutrimento non commendo, quia duræ digeſtionis exiſtit, dicente Galeno in tract. *de diff. cont. capit.* 12. *Cortex citri, quando accipitur de eo parum, confortat ſtomachū, & quando accipitur de eo multum, grauat, quoniam ſubſtantia eius eſt duræ digeſtionis.* Citri ſuccus frigidæ valde, ſiccæque complexionis exiſtens, & acetoſus, non conceditur, niſi in longè minore quantitate, quàm concedatur acetum vel agreſta, & ad eandem cum ipſis vtilitatem. Semen quod venenis multum conferre dicitur, omitto, tanquàm propoſito noſtro non deſeruiens, niſi ad aliqualem cordis confortationem: de limonibus, & citrangulis, vel aranciis, etſi ab antiquis pauciſſima ſcripta ſunt, de eorum tamen cortice, carne, & ſucco, idem dicendum arbitror, quod de citro.

Vini vſum laudo, quod ſit medij coloris, vel album, & mediæ potentiæ, modo de illo, in moderata quantitate ſumatur; dixit. n. Galen. 2. *de accid. & morb. capit.* 3. *Si vinum temperatè ſumatur, calorem naturalem augmentat, quoniam ei ſimile, & conueniens eſt.* & in tract. *de virt. nat. capit.* 3. dicebat; *vere enim ſi moderatè bibatur, digeſtioni, diſtributioni, ſanguificationi, & nutritioni multum confert, & cum hoc animam noſtram manſuetiorem, & audaciorem efficit*; temperetur autem plus vel minus cum aqua decocta, ſicut augebitur, vel minuetur illa poſt cibum aſſumptum calefactio; euiteturque vinum nouum, turbidum, groſſum, & dulce. Somnus ſit nocturnus, non interruptus, duretque ſi fieri poteſt, ſpatio ſeptem horarum, vel circa; quod ſi non poterit ſomnus

vna

vna vice per ſeptem horas continuari, ſit in plũribus vicibus ſeptem horarum vel circa, nec illico poſt aſſumptum cibum eſt dormiendum, ſed tardandus eſt ſomnus, donec illa ſupercalefactio, quæ poſt cibum euenire conſueuit, remota fuerit.

Neque etiam ſuper vacuitatem dormiendum eſt; nam dixit Auic. 3. *primi Doct.* 2. *Super vacuitatẽ dormire malum eſt, & virtutem deiiciens; ſomnus diurnus, quantum fieri poteſt, eſt euitandus*: de quo dicebat Auic vbi ſupra; *in die quoque dormire eſt malum*, generat enim ægritudines humectantes, & reumatiſmos, corrumpit colorem, & generat ſplenem, & laxat neruos, & efficit pigritiem, & debilitat deſiderium, & generat apoſtemata, & febres frequentes; vbi tamen contingeret in nocte non bene dormire, tunc ſomnus diurnus concedirur; vbi etiam S. M longam haberet conſuetudinem in die dormiendi, non eſſet hæc conſuetudo, niſi paulatim dimittenda. Motus, & exercitium ſint moderata, & in mane ante prandium quando verò S. M vti non poterit exercitio, tempore dicti exercitij vtatur frictionibus totius corporis. Repleſio multa etiam ex bonis nutrimentis eſt euitanda; dixit. n. Auicen. 13. *Tert. Tract.* 1. *cap.* 36. *& ex rebus magis inimicis ſtomacho, eſt repletio, & propter illud non augetur corpus guloſi*: & Galen. in lib. *de Phlebot.* dixit: *intemperatos vini potatores & guloſos, nullo iuuabis magiſt. pharmacans, aut Phlebotomans*: aceruant. n. cito humorum multitudinem intemperatè diætati: & ſicut repletio nimia, ita ieiunium damnatur, quia iuxta ſententiam Auicenn. *tolerare famem, ſtomachum malis replet humoribus*, & plus aliis dicit S. M. tolerantiam famis euitare, quia in ea humores mali communicantur ſtomacho: ſumantur itaque cibus, & potus bis in die, & cibi ſit ea quantitas, quæ neque grauitatem, neque tenſionem faciat in ſtomacho. Potus autem ſit ea quantitas, quæ in ſtomacho non natet, nec fluctuationis illius ſenſum faciat: Has menſuras cibi, & potus ponebat Galen. 7. *meth. med.* vbi malæ complexionis ſiccæ ſtomachi ſine materia curam aſſignabat Animi accidentia ſicut ira, furor, timor, mœſtitia, quantum fieri poteſt, ſunt fugienda, nam dixit Auicenn. in cap. de regim. eius quod comeditur, & bibitur, *accidentia animi horribilia digeſtionem fieri prohibent.* & 13. 3. Tract. 3. cap. 3. dixit: *Et ex cauſis corruptionis digeſtionis & deſtructionis eius, eſt mœſtitia, ſicut ex cauſis bonitatis digeſtionis eſt gaudium.* Galen. etiam 3. *Tech.* dicit: *Manifeſtum verò eſt, ab ipſis caueri oportere, omnes animi immodicas paſſiones, iræ, triſtitiæ, furoris, timoris, inuidiæ, ac ſolicitudinis: determinant enim hæc, atque à naturali ſtatu corpora auertunt.* Coitus quod ex toto ſit dimittendus, plures Medicorum hinc inde ſuadent authoritates, quia tamen Galen. 3. *Tech.* coitum in regimine ſanitatis commendat, cum dicit: *venereorum verò iuxta Epicuri ſententiam nullus eſt vſus ſalubris, re vera autem confert ſi tantum interuallo in eorum vſu adhibeatur, vt neque reſolutio aliqua ſentiatur, & ipſe quodammodo leuior factus, ac melius ſperare videatur*: & idem Gal. 6. *inter.* c. 4. multa ſæua accidentia fieri dixit ob nimiam coitus abſtinentiam, & in his præcipuè, qui coitu vti conſueuerunt, 7. etiam de *ſanit. tuend. prope finem*, volens declarare, qui ſint illi, qui coitu vti poſſunt, dixit: *pari modo, & de Venere obſeruent, num noxia, innoxiáve ſit, tum ex quanto interuallo vtentibus noxia ſit, aut innoxia.* & ita iuxta Gal. determinationem laudò quod S. M. quoniam extra præſentem malã diſpoſitionẽ fuerit, experiatur ſi in aliquo temporis interuallo in vtendo coitu nullũ percipiat nocumentũ, & ſe leuiorẽ, meliuſq; diſpoſitum ſentiat; & in tanto temporis interuallo ſecurè Venere vti poterit; quod ſi aliquod ſenſerit nocumentum, lõgius ſpatium interponat, & tãtum, vt in coitu nullum ſentiat nocumentum. Quod de coitu dictum eſt, idem de nocturnis pollutionibus dico; ſi enim tam frequentes fuerint, vt aliquod nocumentum inferant, aliquo ingenio minorandæ erunt, & magis tardandæ: fiat autem coitus, ſi contigerit, corpore nec multum pleno, nec vacuo exiſtente, nec ſupercalefacto, nec infrigidato, nec nimis exſiccato, aut humectato. Quod ſi aberrare contigerit, paruus ſit error; melius autem eſt corpus calefactum eſſe, quàm infrigidatum, plenum quam vacuum, humectatum quàm exſiccatum. Deſcendendo autem ad medicinalia in primis pro digeſtione humorum peccantium ſumatur per aliquot dies infraſcriptus ſyrupus.

℞ *Mellis roſ. col.*
Syr. de lupulis.
De S. borraginis ana ℥ S.
Aquarum fumoterræ,
Borraginis ana ℥ j.
Abſinthij,
Miſc.

Si tamen ſyrupus diſpliceat, loco eius ſumatur brodium pulli cum infuſione florum borraginis, & modico zucchari. Pro euacuatione humoris melãcholici fiat ius galli antiqui, ſecũdùm artẽ decocti, in cuius ventre ponãtur in decoctione polypodiũ in bona quãtitate, ſal, paſſulę, & fol. ſenę, in fine autẽ decoctionis addatur epithimum etiã in bona quãtit. dicebat n. Auic. cap. de carn. *ius galli decrepiti eſt bonum colicæ, & ægritudinibus melancholicis*, & Meſue in c. proprio de iure galli, dicebat, quod cum polypodio, & epithymo educit melancholiam, de quo quidem iure ſumatur ad minus lib. j. obſeruando quæ obſeruari ſolent in medicinalium aſſumptione; poterit etiam in dicto iure galli infundi aliquid rhabarbari, vel agarici, vel addi poterunt ſpecies hieræ. ſ. cum opus fuerit alios humores præter melancholicum, educere: poterit etiam prædictarum rerum in ventre galli expoſitarum decoctio fieri in aqua lactis, & eodem modo exhiberi, ſicut de iure galli dictum eſt. Placent ſatis hæ leues euacuationes iuxta ſententiam Meſ. *in cap. de ſoda.* ob humorem melancholicum; quod ſ. humoris melancholici euacuatio non ſemel, nec ſubita fiat; neque recedant medicinæ à gradu medicinarum incolumium; ſi tamen videbitur neceſſitas fortioris medicinæ pro humoris melancholici euacuatione, lapis armenus, vel lapis hoc modo corrigantur; primo lauetur trigeſies in aqua fontis, poſtea decies in aqua roſata, & iterum decies in aqua decoctionis florum, & rad. Borraginis; modus autem exhibendi prædictos lapides ſit talis, primo.

℞ *Aquæ lactis lib.* j. S.
Succi pomorum dulc. lib. S.
Paſſularum ℥ j. S.
Liquiritiæ rec. ʒ ij.
Florum Borraginis ʒ j. S.

omnia bulliant vſque ad conſumptionem tertiæ partis, decoctione tamen facta ſecundùm artem, deinde fiat colatura, in qua ponatur lapidis armeni, vel lapidis lazuli, loti vt ſupra drach. j. & fiat potio, quæ non exhibeatur niſi præcedentibus digeſtiuis.

Laudo inſuper quantum poſſum vſum clyſteriorum, & conſueti ſanguinis hæmorrhoidarum prouocationem, vel ſaltem aliquando ſanguiſugarum applicatione, ſi aliter prouocari non poſſint. Pro contemperanda hepatis caliditate, laudatur inunctio in regione hepatis cum vnguento Galen. vel cum vnguento ſandalino, vel fiat epithema cum aqua endiuiæ, ſandalis, & modico aceti; ad

eandem intentionem valebit etiam ſcariola, vel endiuia aliquando in cibo ſumpta. Pro ſtomachi autem confortatione laudatur vnguentum Galen. emendans vitia ſtomachi, inunctum, cui addi poterunt gariofili, ſi videatur indigentia maioris caliditatis: poterunt ad eandem intentionem fieri epithemata cum rebus ſtomachicis omnibus nota: aduertendo tamen ne ſtomachus calefiat, niſi prius ceſſauerit illa totius corporis poſt cibum per horá calefactio: ad eandem intentionem poterunt grana maſticis deglutiri ieiuno ventre; confectio etiam Diarrhodon Abbas commendatur pro ſtomachi, & ſui hepatis diſtitione. Quantum poſtremò ad generationem lætitiæ, & cordis confortationem, quod ſemper in hac cura fiendum eſſe arbitror, ſunt ſpecies mundificandi, à fumis, ſeu vaporibus melancholicis, clarificandi, & multiplicandi. Hoc verò fiet cum rebus boni, & multi nutrimenti, ex iis quę ſupra ſcripſimus in regimine ſex rerum non naturalium: pro ſpirituum clarificatione, laudo vt continuè vtatur puluer. ſeræ. margaritarum & hiachynthi, & vt ſeta bene poſſit puluerizari, aliqualiter aduratur, vt præcipit Meſue in deſcript. diamuſci dulc. pro mundificatione laudo, vt aſſiduè vtatur borragine, borrago enim eſt id quod antiqui bugloſſam appellant, cuius proprietas eſt cor confortare, & lætitiam facere mundificando ſpiritus à vaporibus melancholicis, vt voluit Auic. in Tract. *de virt. cord.* Et quia pulueres quandoque non ſine difficultate capiuntur, poſſemus ex puluere margaritarum, ſetæ, & hyachinthi conficere pilulas, vel electuarium addendo modicum ſyr. de pomis, ſ. & ea exhibere vel ante ſyrupum, vel ante cibum. Valent etiam ad hanc intentionem Theriaca, Mithridathum, Diamuſc. dulc. & amar. & electuarium Concil. lætificans, electuarium de gemmis. Et quoniam hæc ſunt ſatis intensè calida, docuit Auicenna caliditatem corrigere in 2. *Tract. de virib. cord. cap.* 4. faciendo decoctionem eorum in ſufficienti quantitate ſucci pomorum dulc. vel granatorum dulc. vſque ad ſpiſſitudinem; vbi tamen videatur neceſſitas maioris refrigerationis, poterit eis addi puluis coralliorum vel quid ſimile. Ad hanc etiam intentionem valet vſus diaborraginati, cum fragmentis cordialibus: valent etiam rad. borraginis conditæ cum zucchato, valent etiã ſacculi, & epithemata, quæ taliter fiant, vt ſint temperata, & ad frigidum declinantia. Diacitoniten ſumptum poſt cibum. & corroborando os ſtomachi impediret leſionem in S. M. ſolitam fieri in corde, & cerebro: pro cerebri etiam confortatione, facient gariofili retenti in ore, & ſimiliter galla muſcata retenta in ore. Pro ſomni prouocatione, vtatur ingeniis, excellent. Medico ſuo dictis.

Hæc ſunt, quæ pro temp. opportunitate mihi conceſſa, pro ſanitate M. V. recuperanda, & poſtmodum conſeruanda, ſcribenda iudicaui, cui me plur. commendo, & offero.

De aquis thermarum, quod reliquum erat, & vtrùm M. V. aliqua ex ipſis conueniat, dicere ſuperſedeo, quia tempus eas ſumendi nunc minimè eſt idoneum; ſed cum tempus aderit, ſi M. V. de ſua valetudine, ac diſpoſitione, tunc me certiorem faciet, quid ſentiam perſcribere non grauabor.

CONSILIVM. III.

De retentione menſtruorum.

Oblata eſt nobis diſpoſitio Magnificæ Dominæ, ætatis annorum xxviij quæ diligenti indiget perſcrutatione, tum propter nobilitatem ſubiecti, tum quia plura inuicem ſunt complicata. Sunt enim in ea nõ naturales exitus menſtruorum, ratione quantitatis, caloris, & temporis. Eſt, n. color niger, quantitate diminutus. & tẽpore poſtponens vt in pluribus & eſt triſtitia ferè aſſidua. & interdum animi defectio, & appetitus magna diminutio, cum aliquali ventris ſtipticitate, & totius corporis demacratio, & motus pulſus, qui continuè in regione ſtomachi tactu ſentitur, & ſcabies interdũ in ambitu totius, eo ſcilicet tempore, quo menſtrua retinentur, & interdum ſanguinis exitus per venas hæmorrhoidales, & interdum curſus matricis. Quia autem in omni ægrotante, vt voluit Gal. in de *conſt. art. med. c.* 13. & 14 ſunt primò intentiones curatiuæ ponendæ; ſecundò videndum, an poſſibile ſit iis ſatisfacere, ne tentaretur impoſſibile; & tertiò ſunt inuenienda inſtrumenta, quibus curatiuis intentionib. ſatisfiat, & eorum optimum vſum, ratione & temporis, & quantitatis, vt vult Gal. 7. *de ing. c.* 3. & nos hunc ordinem ſeruare conabimur. Cum igitur intentiones curatiuæ vt dixit Gal. 9. *de ing.* 14. ſumãtur, vel ab ægritudinis eſſentia, vel à naturali corp. complexione, vel à cauſa ægritud. vel à tempore ſcilicet aëre, inueſtigabimus primò complexiones membrorum principalium, & ex conſequenti totius corporis ex ſuis ſignis; ſecundò ægritudines, & cauſas ex ſignis & accidentibus inquiremus; tertiò intentiones omnes curatiuas eliciemus; quartò de prognoſtico dicemus, declarando an ſit poſſibile curatiuis intentionibus ſatisfacere: quintò inſtrumenta ponemus, quibus mediantibus finem intentum aſſequi poſſimus, tam ex parte ſex rerum non naturalium, quàm ex parte medicinarum.

Quantum ad complexionem, credimus cor eius eſſe frigidum, quod ex pulſu tardo, & raro, & anhelitu pulſui proportionato, & nuditate pilorum in pectore, & pectoris aliquali paruitate, & ex aſſidua triſtitia, & ex frigiditate extremorum, quam dicit ſe quaſi continè ſentire, manifeſtè concluditur: ex aliquali etiam pulſus duritie, & totius corporis ſiccitate, ſeu demacratione cor etiam ſiccum indicamus. Cerebrum, etſi ex ſenſuum, & operationum perfectione arguere poſſimus eſſe temperatum, ex colore tamen faciei ſatis rubicundo, & venis in oculis apparentibus, & colore capillorum verſus nigredinem tendente, & aliquali caliditate in partibus capitis tactu percepta, & ex eius ſuperfluitatibus per palatum & nares, aliqualiter ad calidum declinare iudicamus; quantũ ad humiditatem, & ſiccitatem non apparet notabilis lapſus. Hepar ad calidum parumper declinare cenſemus, quod tum venarum quantitate, tum ex colore rubicundo, & colore rubeo poteſt ſignificari; & quia merito cordis frigidi non poteſt toti communicari, tum etiam ex ſcabie aliquando apparente, ſignificat aliquam aduſtionem quę, cum non ſit merito cordis, quod eſt frigidum, remanet quòd ſit ratione hepatis calidi. & quoniam in ea ſanguis eſt ſpiſſus, & tota corporis habitudo eſt ſicca, hepar etiam ad ſiccum declinare indicamus; & quia cor magis eſſe frigidum quàm hepar eſſe calidum credimus, totum corpus abſolutè frigidæ & ſiccæ complexionis iudicamus; & quia multa ſigna ex dictis ſumi poſſunt, ex multitudine humoris melancholici in ea multiplicata, poſt quam ſuus curſus incæpit, qui iam x. annis, vel circa, principium habuit, arbitramur quòd ante ægritudinem complexio ſua naturalis hepatis, calida fuerit magis, & cordis frigida minus, & ambas complexiones tam hepatis, quàm cordis, quia ipſa ſatis pinguis, & carnoſa erit, minus ſiccam credimus extitiſſe, & fortaſſe ad humidum declinaſſe.

Quantum

Quantum ad ſecundum , Ægritudo huius Magnificæ Dominæ eſt in Rubrica de retentione menſtruorum audiendo nomen retentionis , pro communi ad ablationem,diminutionem,& corruptionem exitus eorum ; in ea.n. diminutè exeunt, non in ſuo tempore,& in colore nigra. Cauſæ retentionis menſtruorum, vt dicit Gal. 5. *part. Aph.* 58.& Auic. 2. *Tert. Tract.*1 c. 25. ſunt vel ex parte matricis,vel ex parte humorum,vel ex parte virtutis;io hac aotem non credimus hoc fieri ex debilitate virtutis expulſiuæ , cum aliquando expellat ſanguinem illum per venas hæmorrhoidales, quod eſt difficilius , quàm ſi eum expelleret per venas à natura ordinatas ad hunc finem : & cum aliqoando virtus ſufficiat illum expellere ad cutim,cum ſibi aduenier ſcabies:non etiam credimus hanc retentionem fieri vitio matricis , eo quod ſ. nimis ſe coarctet, vel nimis ſit exſiccata,quia in ea pluries talis retentio poſt partum euenit,quo tempore ſatis amplificatam matricem eſſe conſtat , vt habetur à Gal. Relinquitur ergo,quòd talis retētio ſit vitio humorum ; quod quidem contingere poteſt,vel ex ſangoinis paucitate,vel ex humorib. groſſis,viſcoſis,& oppilantibus vias, & orificia venarum matricis,vel ex groſſitie, & viſcoſitate humorum exiſtentium in ambitu totius , vnde tardiùs fluant,& poſtponātur menſtrua;non credimus autem in ea retentionem fieri ex ſanguinis paucitate,tum quia venas habet ſatis pleoas,tum quia natura non expelleret ſanguinem per hemorrhoidas, nec ad cutim;relinqoitur ergo quod fiat ex groſſitie homoris melancholici in venis matricis contento & in ambitu totius;quod clarè colligitur ex diſpoſitione venarum, & menſtrui exeuntis, & ex triſtitia,quæ eſt in ea: veriſimile etiam eſt in venis matricis eſſe oppilationem , ex humoribus groſſis viſcoſis,cum aliqoando curſum matricis materiarum albarum viſcoſarum patiatur ; & etiam quia dominante humore melancholico in corpore , per indigeſtionem phlegmata multiplicantur ; propterea authentici medici cum medicamenta componont pro humoris melancholici euacuatione,aliqoid imponunt,quod etiam phlegma euacuet. Ex iis igitur conſtat , quod hæc ægritudo eſt oppilatio.quæ lædit operationem virtutis naturalis diminutè.& ex conſequenti eſſe ægritudinem in compoſitione;ex qoa quidē oppilatione humor melācholicus multiplicatur in ea in ambitu totius,quod ex ſignis ſupra poſitis colligitur,vt habetur à Gal. 3 *inter.c.7.*dicēdo,quod quando retinetur ſanguis, qui per partes inferiores fluere ſolet , multiplicatur humor malancholicus in toto. & propriè cum retinentur menſtrua poſt partum , vt habetur ab eo in tract. *de col. nigr.c.* 8. quia impræguatio fœtus nutritur ex meliore parte ſanguinis retenti,deterior aotem pars reſeruatur ad partum , & tunc debet euacuari,quæ ſi retineatur , replet vt plurimū corpus humore nigro melancholico:ideo cum mulieres in partu nō debitè purgantur,ad melancholiá fiunt paratæ,& cor exſiccatū infrigidatur,& ſpiritus tenebroſiores fiunt,& hepar ſimiliter alteratur,vnde prouenit debilitas digeſtiuæ,triſtitia,& animi defectio; nā vt dicit Auic. *in Trac.1.de virib. cord.c.4.*quemadmodum multitudo ſpirituum,ſubtilitas,& claritas,ad lætitiam præparat,ita paucitas eorum,groſſities,& turbulentia præparat ad triſtitiam.Ex iis patet in hac Magnifica Domina aliam eſſe ægritudinam , ſcilicet malam complexionem frigidam,& ſiccam in corde,& ſpiritus. Demacratio corporis poteſt procedere , vel ex diminuta digeſtione,vel ex triſtitia,quia vt dicit Auic. 1. *Trac. de virib. cord. c. 6.* Sicut lætitia fortificat calorem naturalem , & facit dilatationem ſpiritus in toto corpore , vnde ſequitur attractio nutrimenti ad omnes partes corporis , ita triſtitia debilitat calorem naturalem , & facit coarctationem ſpiritus in toto corpore,vnde neque bonum fit nutrimentum, neque ad membra trāſmittitur;quare ex hoc etiam quod nutrimentum non penetret ad membra,poteſt accidere appetitus illa diminutio , quæ etiam poteſt eſſe propter phlegmata in ſtomacho multiplicata propter debilitatem digeſtiuæ, aut propter malam complexionem in ſtomacho impreſſam ex multo humore melancholico à ſplene ad ipſam tranſmiſſo,quæ aliquando deiicit appetitum,licet ſæpe eum intendat, vt vult Galen.5. *inter.c.vlt.* Iſta etiam demacratio,& appetitus proſtratio poteſt inſequi cauſam poſitam à commentat.Alexand.de mente Galen. 3. *Epid.* 23.5. ſuffocationem caloris innati factam ex ſanguine menſtruo retento. Curſus matricis ſequitur debilitatem digeſtiuæ , & multiplicationem phlegmatis. Quod autem multus humor malancholicus à ſplene ad ſtomachum eius expellatur, cognoſcitur manifeſtè ex regionibus , quæ ferè ſemper nigræ exiſtunt ; vnde etiam elici poteſt multiplicationem humoris melancholici non fieri propter debilitatem attractiuæ ſplenis. Motus ille pulſus,qui in regione ſtomachi in ea ſentitur,credimus quòd ſit motus arteriæ aorti in dorſo exiſtentis , iuxta ſententiam Gal. *in introduct.pulſ.c.* 1. dicentis,quod in extenuato corpore , ſi quis tangat ventrem . ſæpe percipit motum artheriæ,quæ eſt ſecundum dorſum ; non enim poſſibile eſt , quòd motus ille tam continuus , & tam ordinatus à ventoſitate proueniat : poſſet tamen quis exiſtimare talem motum eſſe pulſum arteriæ ſplenis , quia ſplen eſt membrum ſatis arteriatum,habens arterias magnas , vt dicit Gal.4.*de vſu part.c.*15.ſed quia pulſus eſt maior in triplo,aut quadruplo , quàm pulſus brachij, non videtur quòd poſſit eſſe pulſus arteriæ ſplenis ; tum etiam quia ſi eſſet pulſus arteriæ ſplenis, illum æqoaliter percepiſſet, quando erat prægnās, ſicut nūc,quod non faciebat. Quòd autem in ea magis percipiatur , quàm fortaſſe in altera magis extenuata,poteſt eſſe ex maiori repletione ſuæ arteriæ , vel aliqua in ipſa ſupercalefactione , ex qoa artéria eius eleuetur. Scabies autem illa , quæ ſibi interdum adoenit,& ſimiliter ſanguis ille hæmorrhoidalis , clarum eſt quòd prooeniunt à virtute expellente ſanguinem retentum , aut ſanguinis ſuperfluitates. An verò humor melancholicus in ea multiplicatus ſit naturalis ,an aduſtus,credimus ipſum pro maiori parte eſſe ſine aduſtione cum iam dictum ſit ipſam eſſe à prædominio frigidę cōplexionis ; & quia ſi in ea eſſet multa aduſtio,non ſolùm in ea cauſaretur triſtitia, ſed & iracundia,& aliqua audacia : non negamus tamen , quin aliqua etiam adſit aduſtio , quæ ex longa retentione , & hepatis caliditate fieri poteſt , quod ex ſcabie ſignificatur , vt dicit Auicenna 7. *quarti Tract.* 3.c.6.Ex habitis manifeſtæ ſunt ægritudines, cauſæ, & accidentia , quæ ſunt in hac Magnifica Domina:neque credimus ipſam ſub Rub melancholiæ Myrachiæ,vel alterius eſſe collocandam ; quia in omni melancholia , vt dicit Auicenna . *prima tert. Tract.5.cap.*18. debet eſſe corruptio operationum virtutis ſenſitiuæ interioris , quæ in hac non exiſtit , imò perfectas videtur habere operationes ſenſitiuas : neque reperitur in ea eructatio acetoſa.nec nauſea,quæ,vt dicit Auicenna,in talibus eſt inſeparabilis.

Quantum ad tertium , cum plura ſint inuicem complicata, videndum eſt,à quo cura incipienda, & quæ debeant eſſe primæ intentiones exequendæ : pro quo dicimus iuxta ſententiam Galen.

vij.*de ingen.cap penult.* quando plura inuicem ſunt complicata, ſi aliquod eſt, ex quo maximum imminet periculum Aegrum periclitari, ab eo incipiendum eſt; Si verò nihil tale exiſtat, ab eo incipiendum, quod habet rationem cauſæ reſpectu aliorum, & ſine quo alia curari non poſſunt, Et quia dicimus quòd illa oppilatio, & humorum groſſities, quæ faciunt indebitum exitum ſanguinis menſtrui, ſunt cauſæ omnium aliarum ægritudinum, Prima intentio curatiua erit remouere oppilationem, & groſſitiem humorum, & viſcoſitatem, quod fiet cum ſubtiliantibus, & incidentibus iuxta ſententiam Galeni 3.*tech.*94. dicentis. *Eſt verò & obſtructio ex eodem genere ægritudinum, quæ quidem ex lentis, & groſſis humoribus fit, vnam & ipſa habens intentionem morbo contrariam; dico autem apertionem. Cauſa verò ſalubres ſunt, abſtergentia, atque incidentia medicamenta.* Secunda intentio curatiua erit, remouere malam complexionem factam in membris, & ſpiritibus, ex humore melancholico multiplicato in corpore; quæ cum frigida ſit, & ſicca, intentio erit calefacere, & humectare, & præcipuè cor ipſum. Tertia intentio curatiua erit, ſi poſt curationem oppilationis, & malæ complexionis, aliqua accidentia fuerint relicta, illa remouere; & licet cum Ægritudo eſt accidentium cauſa, plus ſit ægritudini, quàm accidentibus attendendum, tamen iuxta ſententiam Galen. 12.*meth.c.*1. aliquando accidentibus prius vel æquè primò eſt attendendum, ſicut ægritudini, & hoc eſt, quando accidens, vel virtutem proſternit, vel ægritudinem auget; & quia in caſu noſtro illa continua triſtitia virtutem debilitat. quia debilitat calorem naturalem, vt dictum eſt ſuprà, cauſam ægritudinis auget, faciendo ad multiplicationem humoris melancholici, & ad augmentum ſui ipſius, vt voluit Auicen. 1. *Tract. de virib. cord. cap.6* Et ſimiliter, quia debilis digeſtio virtutem debilitat, non multiplicando ſanguinem, & ſpiritus, ſicut deberent, his duobus accidentibus æquè primò, & in omni tempore huius ægritudinis, erit attendendum. Intentiones verò habendæ in remouenda triſtitia, & lætitia cauſanda, ſunt multiplicatio ſpiritus clari, & ſubtilis, vt voluit Auicenna vbi ſuprà; ſicuti intentio in fortificando virtutem digeſtiuam præcipuè ſtomachi, erit malam complexionem in ea introductam remouere, cum rebus ſubſtantiam ſtomachi vnientibus. Erunt itaque omnes intentiones curatiuæ, ab ægritudine, & eius cauſa ſumptæ, aperire orificia venarum matricis, ſubtiliare humores groſſos, incidere viſcoſos, & in omni tempore ægritudinis multiplicare ſpiritus, & facere eos claros & ſubtiles, ac demum vigorare digeſtionem. A naturali verò corporis & membrorum complexione ſumitur indicatio, ex alterationis fiendæ quantitate; in tantum enim debet membrum ſupercalefactum infrigidari, donec reducatur ad naturalem complexionem, quod fieri non poteſt, niſi naturalis complexio cognoſcatur; ideo ſoluit Galenus 9. *de ingen.* 15. 8. *de ingen. primo & vltimo*. quod quando membrum frigidum naturaliter eſt habens ægritudinem calidam, debet amplius infrigidari, quàm ſi membrum natura calidum, habeat ægritudinem calidam: Vnde cum in caſu noſtro, cor ſit naturaliter frigidum, & habens malam complexionem frigidam, minus debet calefieri quàm ſi naturaliter eſſet calidum. Hepar ſi ad malam complexionem frigidam deduceretur in proceſſu huius ægritudinis, cum naturaliter ſit complexionis calidæ, vt ſuprà diximus, maiori indigeret calefactione. tamen vſque nunc non videtur hepar lapſum ad frigidum reſpectu temperati, cum appareant ſigna ſuæ caliditatis, vt ſuprà diximus. Aër verò continens ſi ſit temperatus, indicat ſimilia eſſe exhibenda; ſi ſit in calido diſtemperatus vel frigido. humido, vel ſicco, ſignificat contrariorum exhibitionem, vt dicit Gal. 8. *de ing. c.*9. Ex his patet intentionem curatiuam ſumptam à naturali complexione eſſe, cor calefacere non multum intenſa calefactione, cum ſit lapſum ad ſimile; & intentionem curatiuam ſumptam ab aëre nos continente, vti calidioribus in hyeme, & minus calidis in æſtate.

Quantum ad quartum, clarum eſt quamcumque complexionem permutari poſſe, niſi ſit hectica tertiæ ſpeciei, aut maraſmus, ſeu ſiccitas in ſubſtantia membrorum, quę remoueri non poteſt, aliter poteſt ſenectus prohiberi, & ſpaſmus de ſiccitate curari, vt dicit Gal. 1. *Tract. de Tabe* 4. & 5. Ex conſequenti clarum eſt malam complexionem in hac Magnifica Domina poſſe ſanari, cum non ſit aliqua de ſupradictis incurabilibus: humores verò groſſi, & viſcoſi oppilantes, quod ſubtiliari poſſint, non eſt dubium: & ita quantum ad prognoſticum, credimus ipſam certiſſimè ſanari poſſe. Tacen autem ad quas ægritudines ſit parata. propter retentionem menſtruorum, quod clarè videri poteſt ab Auic. 21. *Tert. Tract.* 1. *c.* 1.

Quantum ad quintum, primò ponemus regimen in ſex rebus non naturalibus, ſecundò, ad medicinalia deueniemus Et in primis circa cibum, & potum, quia intentio noſtra eſt facere humores fluxibiles, & prohibere multiplicationem humoris melancholici, debent euitari cibi omnes generantes humores melancholicos, vnde euitentur omnia cibaria de paſta ſiue elixa, ſiue frixa, & omnia genera leguminum, riſum, milium, panicum, & omnes carnes groſſæ, vt bouinæ, caprinæ, ceruinæ, porcinæ, agninæ, & omnia capita quadrupedum, & omnia eorum interiora, & capones impinguati. ſ. carceribus detenti, quia ſunt contrariiſſima indigeſtionibus humorum ſubtilium, multiplicatione contrariorum, vt dicit Galen. 6. *de reg. ſan.* Euitentur carnes auium degentium in aquis: lac, caſeus, & omnia quæ ex lacte fiunt, oua dura quocumque modo ſint cocta. Euitari debent piſces lacunales omnes, & non ſquamoſi, ſicut anguillæ, tenchæ, lampredæ Euitentur cancri, oſtreę, limaciæ, piſces valde magni, licet ſint ſquamoſi: fungi, tubera, vinum coctum, vinum dulce, vinum groſſum, & nigrum, nouum, & turbidum. Euitetur omnis cuiuſcumque cibi mala repletio, & ciborum multa diuerſitas. caules omnia ſalſa de carne animalium, quoniam eſt caro ratione ſalis, valde exſiccata. Euitentur extremitatum herbarum teneræ particulæ compoſitæ cum ſale, & aceto, & præcipuè ſi ſint merito ſalis, aut aceti exſiccatæ, cum hæc omnia humorem melancholicum multiplicent, vt voluit Gal. 3. *inter c.* 7. Panis conueniens eſt factus ex frumento mundo à rebus extraneis, de proximo molito, bene coctus in clibano, bene fermentatus, factus per tres dies, & non plurium, quàm trium, vel quatuor dierum, nulló que alio pane vtendum eſt, quia panis factus ex farina longo tempore reſeruata, poſtquam frumentum molitum eſt, generat humores groſſos, eo quod pars farinæ ſubtilior reſoluta ſit, vt habetur à Galeno in de cura lapidis. Caro conueniens eſt caro pullorum, pullarum, gallinarum iuuenum, caponum excorticatorum. & omnium auium, quæ comeduntur, non degentium in aquis, caro hædi lactentis. Caro vituli etſi ab omnibus ferè conceditur, Galenus tamen *in Tract. de dyſ. cont. c.* 13. dicit quod generat humores groſſos, & propterea laudamus, vt de ea rarior ſit vſus. Cōceditur etiā caro

caſtrati

Digitized by Google

caſtrati animalis. Piſces conuenientes ſunt parui, vel ſquamoſi, non valde magni, marini, vel de flumine currenti petroſo: conceduntur oua ſorbilia tremula & fercula facta ex ouis non valde coagulatis, vel teneris. Oleum, butyrum, & alia vnctuoſa non conueniunt in regimine generante ſubtiles humores, vt dicit Galenus, ideo ex eis parum vtendum eſt. Lardo ſæpius vtendum eſt. Ex herbis conceduntur feniculus, petroſelinum, calamentum, maiorana, ſerpillum, hyſſopus, blitis, ſpinarbia, borrago, bugloſſa, meliſſa, & interdum tempore calido, cichorea, ſcariola, teneritas lupulorum, atque aſparagorum, alcorzati ſiue arcbinchi. Conceditur interdum paſtinaca domeſtica, & ſylueſtris; licet. 5. *colliget* Auer. quatro dixerit omnes herbas naturaliter declinare ad humores melancholicos, excepta lactuca, & bugloſſa; & Galenus tamẽ 2. *de alim.* 49. dicit omnia olera dare parum nutrimenti, atque id aquoſum, & ſubtile: Aromatica acuta, vt gingiber, piper, cinnamomum, ſinapis, & huiuſmodi, & acumina, ſicut allium, cepa, porrum, & raphanus, & valde ſalſa, ſi multum frequententur, adurunt ſanguinem, & exſiccando ingroſſant, & in choleram nigram conuertunt, ideo frequens, & multus eorum vſus eſt euitandus, tamen aliquando in parua quantitate licet eis vti pro humorum ſubtiliatione potius, quam nutrimento; neque vtendum eſt ſalſis induratis, aut terreſtrificatis, vt ſuprà dictum eſt, ſed ſalſis habentibus mollitiem; Et fercula fiant ex rebus ſuprà conceſſis, vel ex farre, vel ex brodio cicerum, aut faſeolorum. Ex fructibus conceduntur amygdalæ, ficus recentes bene maturi, & ſicci, pineæ, paſſulæ enucleatæ, poma decocta tolerantur: Melones, pruna bene matura, tempore calido, & ceraſa ante cibum, ſed ex his parua quantitate: zuccharum, & mel conceduntur, & eis melius eſt vti non cum aliis rebus, quia tranſeunt, & faciunt hepatis oppilationem, vt dicit Gal. in *de ſubtil. diæt. c. 6.* Vinum debet eſſe clarum, mediocriter vinoſum, album, vel nigrum, nec dulce, vel ſtipticum,

Quantum ad animi accidentia, oportet vt deuitet timorem, & triſtitiam, & ſolicitudinem toto poſſe, & ideo veſtes ſuæ, & annuli ſint delectabilis coloris, vel odoris, & aſpiciat res delectabiles, & iocoſas, & audiat cantus delectabiles, & inſtrumenta muſica delectabilia, & ſumma omni conatu euitet triſtitiam, ſed lætetur videndo res gratas, ſ. viridaria, poſſeſſiones, & huiuſmodi delectabilia. De motu, & quiete oportet vt alienet ſe ab otioſitate, & quiete multa, & maximè in ſolitudine; ſed cõpetit ei exercitium temperatum, moderatum, factum poſt complementum primæ, & ſecundæ digeſtionis, & ſit exercitium pedeſtre, vel equeſtre, per loca plana, amena, viridia, ita vt in eo delectetur, ſicut etiam ſi venationibus delectaretur; Et oportet, vt deuitet fricationes duras, aſperas, deſiccantes corpus, & omne balneum minerale, & ſiccum de ſtupha; competit enim ei fricatio mediocris, vt membra fortificentur, in attrahendo nutrimentum, ſicuti competit, & balneum humectatiuum, vel ex aqua dulci ſola, vel ex aqua decoctionis althææ, camomillæ, borraginis, meliſſæ, vel cum aqua decoctionis extremitatum, & cap. caſtrati, addendo etiam aliquid ex ſupradictis; Et poſt exitum à balneo, fiat inunctio cum oleis humectatiuis, ſicuti oleo amygdalarum dulcium; Et oportet vt euitet vigilias ſuperfluas, ſed moderatè dormiat, neq; ſit ſomnus multũ prolixus, nec in ieiunio factus, & ſit in nocte, aut in mane ante tertiam, & nõ in meridie. Aër ſuæ habitationis ſit clarus, ſubtilis, vicinus temperamento, vel parum ad calidum, & humidũ declinans, & caueat ab aëre groſſo, obſcuro, & fœtido, imò ſint in eo boni odores pomorum, vel florum delectabilium, & huiuſmodi.

Quantum autem ad medicinalia, in primis pro remouenda oppilatione, quæ radix eſt omnium malarum diſpoſitionum in ea, ſi volumus groſſitiem, vel viſcoſitatem ab humoribus remouere, poſſumus dupliciter hoc facere, vel humores groſſos, & viſcoſos educendo medicinis potentibus, vel eos ſubtiliando: ſed quando oppilatio fit propter humores groſſos, viſcoſos, & multos, incipere debemus ab euacuatione, antequam fortibus ſubtiliantibus vtamur ſecundùm Gal. doctrinam xj. *de ingen.* 9. 10. & etiam quia ſtante multitudine humorum groſſorum ſi acutis medicinis, & fortiter ſubtiliantibus vteremur, potius ſanguis aduteretur, & in melancholicam naturam concitaretur, & multiplicarentur humores groſſi, quàm poſſet multitudo ſubtiliari, vt colligitur à Gal. *in Tract. de diſſol. cont. c. 2.* Et propterea dicit Hip. 5. *part. aph.* 36. *Mulieri menſes decolores, nec per idem tempus ſemper venientes, purgationem indicant eſſe neceſſariam.* & ibi Galen. dicit quod vbi humores groſſi ſunt in cauſa, duplici modo poſſumus curare, eos à corpore educendo, & eos ſubtiliando. Certum itaque habemus euacuationem eſſe fiendam; ſed cum duplex fieri poſſit euacuatio, & cum phlebotomia ſanguinem groſſum educente, & cum pharmacia, contingit dubitatio, quæ harum in hoc caſu plus conueniat; Dixit enim conſtitutione 8. pract. c. xv. referens Gal. dictum in epidimia; fœmina, cui per menſes ablata erant menſtrua, & facta erat iam multum macilenta, & appetitum perdiderat, quam cum vidi, tribus diebus ſanguinem minui, in prima die, lib. vnam, & mediam, in 2. lib. vnam, & in 3. ℥. octo, & hoc facto, paulò pòſt rediit ſicuti fuerat. Item omnes medici authentici in retentione menſtruorum phlebotomiam ſaphenæ maximè laudant. Sed quia Hipp. ibi dixit purgationem eſſe neceſſariam, & non dixit phlebotomiam, intelligit euacuationem cum pharmaco; & quia magis ſecuri erimus phlebotomiam ſaphenæ iuuare, & effectum intentum facere, remota prius oppilatione ex humoribus groſſis euacuatis, quàm ſi primò fieret phlebotomia, ideo arbitramur ſalubrius eſſe, priùs euacuationem humorum groſſorum, & viſcoſorum facere. Laudamus itaque, vt per 8. vel 10. dies præſenti menſe, accipiat hunc ſyrupum in aurora

℞ *Mellis roſati colati ana* ℥. *S.*
Oxymellis S.
Syr. de Pomis deſcript. ſab. reg.
Aquarum bugloſſę.
Fumiterrę ana ℥. *j.*
Meliſſa.

Deinde accipiat per horam ante diem, infraſcriptam medicinam procurando, & dormiat duabus horis vel circa poſt aſſumptionem medicinæ; & poſt ſex horas ab aſſumpta medicina, capiat ſex vnc. aquæ bugloſſæ calidæ cũ vnc. med. zucchari.

℞ *Agarici El. & bene mundi* ʒ *ij. S.*
Gingiberis pul. ℈ *S.*
Oxymellis S. ℥ *S.*

Incidatur agaricus, & priùs inuoluatur cum oxymelle, tum infundatur in hac decoct. & poſt horas x. fiat fortis expreſſio, cui addatur

Diacatholiconis,
Diaſena ana ʒ *S. & fiat potio.*

℞ *Polypodij quercini,*
Epithymi ana ʒ *iij.*
Aſſari ʒ *ij.*
Folicul. Sene ʒ *j.*
Flor. Cordial.
Paſſularum.

Decoquantur in lib. vna aquæ lactis vſque ad tantam conſumptionem, quòd expreſſio intret tota in diſſoluendo, & infundendo totam medicinam: quam quidem pro euacuatione humoris melancholici, & phlegmatici, in hac diſpoſitione, aliis præeligendam eſſe diximus, quia præter hoc quòd agaricus, & lapis Lazuli, qui diaſceu. ingred. prædictos humores euacuent, proprietatem etiam habent lætificandi, & confortandi cor, vt dicit Auic. *in tract. de vir. cord. cap. proprius*. Et hanc ſuprà diximus eſſe intentionem in omni tempore huius ægritudinis exequendam: ſed quoniam vt vult Meſue in cap. *de Soda frig.* ab humore melancholico, medicina nunquam debet recedere à gradu medicinarum incolumium, neque debet ſimul, & ſemel multa euacuatio talis humoris ſubitò fieri, die ſequenti poſt aſſumptam medicinam laudamus, vt aſſumat ſyrupum hunc.

℞. *Syr. de ſucco bugloſſa* ℥ 1 S.
Aquarum bugloſſa. ℥ ij. *Meliſſa.* ℥. j. *Miſc.*

Et immediatè ante ſyrupum accipiat drachm. duas Diamuſci dulc. vel vnc. med. zucchari bugloſſati, vel drach. vnã Mitridathi, aut Theriacæ, dummodo hæc ſint antiqua, & ad minus x. annos pertanſierint, vt opij virtus, quæ in præſentiarum non indigemus, ſit valde imminuta, de quibus dicit Auicen. in Tract. *de vir. cord. cap.* 4. nulla compoſitarum medicinarum æquiparatur eis in temperando complexionem humanam, & confereudo, & lætificando cor, & auferendo triſtitiam, quibus omnibus indigemus maximè in præſenti cura. Et quia vt dicit Meſ. in loco prædicto, euacuatio humoris melancholici non debet ſubitò fieri, & ſemel, ſed pluries per interualla, ideo ſunt ponendæ medicinæ eductiuæ humoris melancholici, quibus vti poſſit. Laudamus itaque interdum, præcipuè tempore hyemali, vt capiat ſcrup. iiij. pilularum indarum, aut de lap. lazuli, & immediatè poſt accipiat vnc. octo aquæ lactis, præmiſſa tamen digeſtione cum ſyr. infrà ponendis, vel ſupradictis. Laudamus etiam, vt aliquando aſſumat de iure galli antiqui, ſecundùm artem decocti, in cuius ventre in decoct. ponantur polypodium, epithimum, paſſulæ, cum modico ſalis, quia dixit Auic. 2. *can. c. de carne: Ius galli decrepiti eſt bonum colica, & ægritudinibus melancholicis*: & Meſc. dicit cap. de iure galli, quod cum polypodio, & epithymo educit melancholiam. Laudamus etiam interdum vſum pulueris ſenæ cum gingibere, cinnamomo, & tartaro, & ſolet magiſtraliter præparari, qui puluis poteſt etiam exhiberi non præcedentibus ſyrupis. Laudamus etiam euacuationem cú lapide armeno, ſi repetiatur, vel cum lapide lazuli hoc modo correcti, primò lauetur 30. in aqua fontis, poſtea x. vicibus in aqua roſata, & iterum x. in aqua decoctionis flor. & rad. cord. vt dicit Meſ. in cap. de lapide armeno: modus autem exhibendi hos lapides ſit talis, primò,

℞ *Aqua lactis lib.* j. *S.*
Succi pomorum dulc. lib. S.
Paſſularum ℥ j. *S.*
Liquiritia rec. ℥ ij.
Florum borraginis,
Bugloſſa ana ʒ j.

Bulliant omnia ad conſumptionem tertiæ partis, decoctione tamen facta ſecundùm artem, deinde fiat colatura, in qua ponatur lap. armeni loti vt ſupra, vel eo deficiente lap. lazuli ʒ j. & fiat potio, quæ non exhibeatur, niſi præcedentibus ſyrup. digeſtiuis: poteſt etiam interdum vti decoct. polypodij, vel folicul. ſenæ cum brodio carnis, vel cum aqua lactis etiam ſyrup. non præcedentibus. Et quia poſt euacuationem humoris melancholici factam, intentio eſt orificia venarum matricis aperire, ſanguinem ſubtiliare, & ipſum verſus regionem matricis prouocare, poſt ſex, vel octo dies ab aſſumpta medicina, laudamus phlebotomiam ſaphenæ, extrahendo ſanguinis ℥ iiij. vel circa, & altera die ſequenti ſimilis fiat phlebotomia de ſaphæna pedis ſiniſtri: quantum enim huiuſmodi phlebotomiæ valeant, conſtat auctoritatibus ſupradictis, & à Rhaſi. *9. cont. cap. 6.* qui vltra alias autoritates, adducit etiam autoritatem Gal. *6. Epid.* quæ adducitur etiam à Conſtant. vt ſupra dictum eſt. Per dies aliquot poſt phlebotomiam, laudamus, vt capiat ſyrupum hunc, niſi forte menſtrua ex prædictis auxiliis forent prouocata.

℞ *Syr. de calamento montano, ac fluuiali.* ʒ. j. *S.*
Aqua decoctionis calamenti. & pulegij. ʒ. iij.

Præparetur autem ſyrupus de calamento ex ſucco eius, eo modo, quo ſyr. de ſucco endiuiæ, vt ex aliis ſuccis fieri ſolet: calamento ſe aſſiduè vti dicit Gal. in prouocatione menſtruorum 5. *de ſimp. med. diſt. 6. cap. 2* & 5. *part. Aph. 36.* Inter alia verò quæ magnam vim habent in prouocatione menſtruorum, ponit ſauinam, mentam, calamentum, fluuiale, quod eſt mentaſtrum, & calamentum ſylueſtre, quod eſt nepita, vel herba gatta, ponebat pulegium, aſſarum, caſſiam ligneam, & cinnamomum, quibus diuerſimodè, & in pulueribus, & in decoctionibus & in aliis modis vti poſſumus in prouocatione menſtruorum: quod ſi ex dictis ſyrupis prouocatio non fieret, per duos, vel tres dies ſimul etiam cum ſyr. poſſet accipere ſcrup. vnum, vel drach. vnam trochiſc. de myrrha. deſcript. Raſis. Ad iſtam, intentionem laudamus etiam: vt vtatur ſyrupo de Artbemiſia, qui præparatur ſecundùm infra ſcriptam deſcriptionem.

℞ *Arthemiſia M.* ij.
Pulegij,
Calamenti,
Mentaſtri,
Origani,
Meliſſa,
Perſicaria,
Sauina,
Maiorana ana M. j.
Capil. Ven.
Camedrios,
Perforata,
Camepitheos,
Matricaria cum,
Flor. Centaurea maior,
Ruta, Betonica
Rad. Feniculi,
Apij,
Petroſelini,
Aſparagi,
Bruſci,
Saxifragia,
Enula,
Dictami,
Cyperi,
Rubea Tinctorum,
Ireos,
Peonia ana ʒ. j.
Sem. Iuniperi,
Leuiſtici,
Apij,
Anethi,
Nigella,
Carpobalſami ana ʒ. ß.
Coſti,
Aſſari,
Piretri,
Caſſia ligni.

Car

Cardumeni,
Calami arom,
Valerianæ,
Paſſular.m,
Liquiritiæ rec. & m. ana ℥ ij.

Conquaſſentur, & infundantur in aqua pluuiali per diem & noctem, poſtea decoquantur ad aquæ medietatis conſumptionem, & tunc deponantur ab igne, & dimittantur, donec aqua tepuerit, & tunc cum manib. in ea aqua fricentur, poſtea colentur, & in colatura addatur mel, vel zucchatum.q.ſ. & ſucci pomorum lib. vna, & fiat ſyrupus.

Item laudamus vt fiat ſyr. ſimplex de pomis ex ſucco pomorum dulcium, & zuccharo, dimiſſo ſucco pomorum acetoſorum, ex quo ſimul fieri ſolet communiter, & hoc vti poterit ſimul cum oxymelle, vel cum melle roſato, pro digeſtiuo ante medicinatum ſolut. infra ſcriptarum aſſumptionem. Hoc etiam ſyr. ſolo interdum vti poſſet eum aqua meliſſæ, & bugloſſæ intentione humectandi, & cor confortandi. Ad ſuprà ſcriptam intentionem, ſcilicet prouoçandi menſtrua, & ſanguinem verſus regionem matricis conueniunt ventoſæ ſiccæ in parte domeſtica coxarum & in pectiue, & ſimiliter fricationes fortes, & ligaturæ in cruribus & partibus inferioribus; conuenit etiam ſedere in hoc balneo.

A. Sauinæ,
Juniperi,
Saluiæ,
Rutæ,
Rub. Tinctorum,
Parietariæ,
Serpilli ana M. ij.
Flor. Roris marini,
Arthemiſiæ,
Maluæ,
Caprifolij,
Berbenæ,
Calamenti,
Mentaſtri,
Rad. Aſparagi &
Bruſc.

Bulliant in aqua, & ipſa ſedeat in vaſe in quo dicta aqua ſit poſita cum herbis, & attingat vſque ad partem vmbilici. Et quia quandoque ſanguis eſt fluxus ad matricem, & venæ matricis ſunt clauſæ, opus eſt tunc ponere in matrice aliquid quod aperiat orificia venarum, pro qua intentione conuenit herba mercurialis, vel contuſa, vel ſubtiliter inciſa, ligata in petia linea ſubtili, & poſita ad intra collum matricis, & debet poni cum filo ligata, vt poſſit libet extrahi. Conuenit etiam ad hoc farina Gith. quod apud vulgares dicitur *Gutone*, & ſimiliter ligetur in panno lini ſubtili, & ponatur ad intra collum matricis. Valet etiam Mitridathum cum maſtiche ſicuti Mitridathi drach. j. Maſticis ſcrup. j. & ſupponatur, fiat etiam hoc naſcale. R. gentianæ, pulegij vna drach. ij. nigellæ drach. j. contere ſubtiliter, & confice cum pulpa caricarum pinguium, & ſucco mercurialis, donec fiat ſicut paſta, & ſupponatur, Aliud naſcale ad idem: Bombix, vel lana ſuccida, in ſucco matricariæ, & Theriaca ſimul mixtis intingatur, & ſupponatur radix etiam ireos, vel enulæ in melle intincta, & ſuppoſita, ſicuti etiam hoc. R. Tripheræ magnæ ſine pio ℥. farinæ, orobi, nigellæ ana ℥. j. pulueris, rubiæ Tinctorum ℥. j. ſ. ſucci Rutæ ℥. j. Miſc. & ſupponatur cum bombice: Item fiat ſacculus in forma digiti, & impleatur puluere, & ſupponatur. Alia multa, & fortiora à Medicis ponuntur, ſed hæc credimus ſufficere; cum aliquando orificia venarum matricis aperiantur ſine aliquo auxilio. Et ſi iſta ſuppoſitoria facerent ardorem, madefaciat pannos in aqua roſata, albumine oui, oleo roſato, violato, aut lacte, & ſupponat.

Quantum ad generationem lætitiæ, & confortationem, ſemper in hac cura, illud quod ſuprà diximus eſſe ſiendum, eſt, vt multiplicentur ſpiritus, & clarificentur, & à fumis & à vaporibus melancholicis mundificentur. Multiplicatio ſpirituum fiet cum rebus boni, & multi nutrimenti ex his quæ ſupra diximus in regimine ſex rerum non naturalium, & ex omnibus medicinis, quæ ſua atomaticitate cor confortant, ab Auicenna deſcriptis in ſuo Tract. de viribus cordis. Pro ſpirituum clarificatione laudamus vt continuè vtatur puluere ſetæ & margaritarum; & vt ſeta bene poſſit puluerizari, modicum aduratur, vt præcipit Meſue in deſcript. Diamuſci dulc. Pro mundificatione ſpirituum à vaporibus melancholicis laudamus. vt aſſiduè vtatur bugloſſa & meliſſa, quarum proprietas eſt cor confortare, & lætitiam facere mundificando ſpiritus à vaporibus melancholicis, vt voluit Auicen. *in Tract. de vir. cord.* Et quia puluetes aliquando cum difficultate aſſumuntur, poſſumus ex puluere margaritarum & ſetæ cum ſucco meliſſæ conficere pilulas, addendo modicum ſyr. de pomis ſimpl. & oportebit, eas exhibere, vel ante ſyr. vel ante cibum. Valent etiam ad hanc intentionem Theriaca, & Mithridatum & Diamuſcus dulc. & amar. Electuarium lætificans Concil. Electuarium de gemmis; & ſi alicuius iſtorum timeretur exceſſiua caliditas, præcipuè tempore Æſtatis, docuit Auic. in 2. *Tract. de vir. cord. c.* 4. fiendam eſſe eorum decoctionem in ſufficienti quantitate ſucci pomorum dulc. vel granatorum dulc. vſque ad ſpiſſitudinem. Ad hanc etiam intentionem valebit vſus diabugloſſati, diaborraginati cum fragmentis cordialibus; & ſimiliter placeret meliſſa cum zuccharo condita. Valent etiam radices bugloſſæ cum zuccharo conditæ, & ſunt delectabiles. Valent etiam ſacculi, & alia huiuſmodi; ſed nobis magis placent epithemata propter eorum ſubtilitatem, & maiorem penetrationem, & humectationem; & ideo poſſet vti hoc epithem. cordiali. R. Aquarum bugloſſæ & meliſſæ an ℥. iij. ſucci pomorum dulc. ℥. iiij. Beem albi, & rubei, Doronici, pulueris ſetæ combuſtæ ana drach. i. ſ. puluerizentur puluerizanda, flor. bugloſſæ. borraginis an drach. j pulueris gariofilorum ℈ ij. Vini albi ſubtilis odoriferi vnc. j. ſ. Miſc. pro epithem. cordis. Pro confortatione digeſtiuæ ſtomachi, vtatur poſt euacuationem vnguento Galeni commendato ad vitia ſtomachi, addendo ei parum pulueris gariofilorum, vti potentius ſit in calefaciendo, & vti debet Aromatico roſato, & paſſulis, in quibus eſt, proprietas confortandi hepat: Alteratio malæ complexionis, & omnes aliæ intentiones curatiuæ facilè componi poſſunt ex ingeniis ſupraſcriptis.

CONSILIVM. IV.

De dolore ſtomachi, cum Ventris ſtipticitate.

SVppoſito dolore ſtomachi à ventoſitate, cum frigida eiuſdem complexione præternaturaliter, & ventris ſtipticitate, in iuuene colericæ complexionis, ſecundum cor, & hepar, & cum defluxu aliquando humoris melancholici à ſplene ad ſtomachum, & cum phlegmate in ſtomacho generato per viam indigeſtionis, vt nobis re-

larum fuit per Excellentiſſimum Doctorem; quæritur quid agendum videatur in actu doloris, in quo ferè patiens vſque ad liporimiam deducitur, & quid etiam agendum videatur in reſiduo temporis ad prohibendum ne dolor redeat.

Quantum ad primum quæſitum, clarum eſt apud omnes Medicos, quòd ventoſitas cauſans dolorem ſiue à cauſa calida ſiue à cauſa frigida fuerit generata, pro ſui reſolutione indiget calefacientibus, & reſoluentibus. In actu itaque doloris, landatur inunctio facta cum oleo infraſcripto.

℞ *Cymini,*
Dauci,
S. Apij ana ʒ v.
Rutha ſicca,
Baccarum lauri,
S. fœniculi,

Contundantur, & fiat decoctio in vnc. iiij. ol. chamæmelini in duplici vaſe, & facta colatura fiat inunctio cum eo ſuper ſtomacho, & ſuper loco doloris.

Ad eandem intentionem laudatnt ventoſa magna cum multa flamma accenſa, ſæpe ſuper vmbilico reiterata. Fomitum etiam ſiccum cum milio, & ſale factum ſuper ſtomacho appoſitum commendatur. Decoctio etiam polij mont, ſub actuali caliditate per os aſſumpta multum commendatur in quantitate vnc. ſex; Et ſimiliter commendatur os in pede Porci, quod aſtragalus appellatur, combuſtum in puluerem redactum & cum vino bibitum ad quantitatem drach. j. vel circa. Eodem modo commendatur drach. j. ariſtologiæ rotundæ cum vino aſſumpta: & multa alia intellexi eſſe facta per illos Excellentiſſ. Medicos, quæ commendantur.

In via autem præſeruationis à tali dolore laudo vſum harum pil. bis in hebdomada immediatè ante cœnam.

℞ *Aloes Epatici,*
Melliots ana ʒ v.
Epithymi ſubt. pul. ℈. j.
Maſticis. ℈. v.

Cum vino maluatico fiant pil. nu. iij. vel v.

Poterit etiam ſuper ſtomachum tenere tale ceratum.

℞ *Aloes Epatici,*
Maſticis ana ʒ v.
Carn. dactylorum,
Gariofilorum. ʒ v.

Cũ cera & modico reſinę f. ceratũ in bona forma.

Ad purgationem autem phlegmatum à ſtomacho laodo, vt ante cibum interdum accipiat capares ſalitos, qui prius decoquantur, & cum acero paſſulato, zucchato, vino temperato, & modico oleo condiantur, qui etiam faciunt ad ventris lubricitatem. Lando etiam ad eandem intentionem, & pro ventre lubrificando, ac etiam pro actuali dolore decoctionem infra ſcriptam per horas iv. ante cibum aſſumptam.

℞ *Polypodij Quercini. ʒ v.*
S. Dauci,
S. Anethi ana ʒ v.

Contundantur, & ligentur in petia linea, & prope finem decoctionis addatur Manip. j. caulium; & cum caules habuerint mediam decoctionem, capiantur de brodio illo calido vnc. x. vel xij. per quatuor horas ante cœnam, vel prandium.

Vnum addam, quod ego aliquando expertus ſum: nam licet decoctione ligni Guiaiaci Medici vtantur in cura morbi gallici tantùm, ego tamen illa aliquando vſus ſum in iis caſibus quibus humores ad ſtomachum fluunt, & in dolore ſtomachi à ventoſitate, & inueni multum eam profuiſſe, & hoc quidem rationabiliter: nam cum eius virtus ſit expellere materiam per ſudorem, & ex conſequentia à centro, ad circumferentiam, ex conſequenti facit motum contrarium motui materierum ad ſtomachum fluentium; eſt enim in ea virtus reſolutiua, ſubtiliatiua, aperitiua, calefactiua, & ventoſitatis reſolutiua, & cum hoc habet ſtipticitatem, per quam ſtomachus, & alia membra confortantur, quod ex eius ſapore manifeſtè deprehendi poteſt atque ex dictis Autorum de eo ſcribentium. Modus autem aſſumendi talem decoctionem talis poterit eſſe quòd capiantur vnc. viij. talis decoctionis ſecundùm communem vſum eam faciendi per iv. horas, vel v. ante prandium; & poſt aſſumptionem cooperiatur patiens pannis, vt ſudor prouocetur, & dormiat, ſi poteſt. Eodem modo fiat ante cœnam per iv. horas ante. In prandio autem & cæna, non curo, quòd vtatur ea ſubtili diæta, quæ præcipitur in curà morbi Gallici: ſed vtatur diæta mediocri, omnino minus aſſumendo, quàm ſit ſolitus, & vtatur cibis facilis digeſtionis, & boni nutrimenti. Circa panem, ſit bene fermentatus, mediocriter ſalitus, bene coctus in furno, & ſit recens duorum dierum ad plus, & factus ex bono frumento de proximo molito. Non me extendo ad narrandum alios cibos, quia ſcio Doctores clariſſimos qui eum in cura habuere, regimen conuenientiſſimum ſibi ordinaſſe.

Tamen cõmemorabo ſolùm eos, quos Galeno a. *Miamir* commendabat dandos eſſe iis, qui ſecundùm ſtomachum patiuntur: Et ſunt condrum, quod nos fur appellamus, riſum, bleta, caules, cichorea, endiuia; ex carnibus autẽ ventres, & pedes; vinũ ſit non debile, ſed potens potius, ſubtilis ſubſtantiæ, ſapore tale, qualę vinum eſt, quod ab omnibus libenter bibitur, quo etiam vti poterit in prandio, & cæna, quando aſſumet decoctionem ſupraſcriptam ligni Guiaci. Plura non ſcribo quia ſcio hunc patientem eſſe apud Medicos excellentiſſimos, adeo vt nec opus fuiſſet hæc ſcripſiſſe.

CONSILIVM. V.

De ſputo Sanguinis.

PRo curatione diſpoſitionum Nob. adoleſcentis D. Petri de Panceriis, qui ſuperiore anno ſanguinem expuit, prima vice ſine tuſſi poſt vehementem exercitationem in ludo pilæ, & inordinatiſſimum regimen in cibo, & potu, præcipuè vini crerici, & vernatiæ, poſtea verò vexante tuſſi, circiter menſem, rurſus expuit vna nocte cum facilitate tamen & minorem quantitatẽ quàm prima vice coloris rubicundi, nec coagulatum; ita vt in hanc vſque diem non ſine tuſſi fuerit, interdúmque ſputa ſanguine tincta expuerit, ſputitioque ſatis facilis extiterit, ita vt vnica tuſſi facile expuat; ſint verò ſputa malo colore affecta, itá vt non ſine aliqua ſanie eſſe videantur, vnde coniicimus ſanguinem illum de vena pulmonis emanare, non quidem maiori, quoniam multo maior ſanguinis quantitas emanaſſet, nec de minima, ſed de mediocri aliqua, quæ diſrupa fuerit, aut ex multitudine ſanguinis ex eo regimine multiplicante ſanguinem, aut eiuſdem acuitate; ſiquidem vehementi motu, & vini caliditate accendi ſanguis potuit, ſimulque bilis acuta generari, quorum maleficio ſit vena eroſa: quo factum eſt, vt vlceris veſtigium cæperit, tuſſiſque ſubinde perpetua adoleſcentem vexarit, macieſque ſequuta fuerit non ſine febricula, quanquam tuſſiculæ cauſam, vel è cerebro

cerebro peti poſſe credimus, cum ipſe diſtillationem creberrimè ſentiat, nec abs re, quandoquidem non leoet caput, cerebri autem ſit humidioris, vnde ſorditie obſtruente meatus ſuturæ coronalis, impeditur difflatio vaporum qui retenti in pituitam conuertuntur, deorſumque remeant.

Pro curatione inquam, ac præſeruatione, ac rurſum ne ad ſanguinis ſputum ducatur nob. adoleſcens, neve in deteriorem affectum labatur, duplex regimen obſeruandum cenſemus primum quidẽ, quod ad medicamina, alterum verò quod ad totius vitæ inſtitutũ attinet. Circa primũ. multa ſe ſe offerũt cõſideranda, principio quidẽ nũ ſanguis ex vena aliqua mittendus ſit. Et quoniam ad præſeruandum à ſanguinis ſpuitione, quæ multitudine ſanguinis accedit, vel eiuſdem acumine, ſanguis ex vena mitti ſolet, idcirco videri poſſet vtile, vt vena incidatur: verùm cum valde extenuatus ſit patiens, nec in præſentia ſigna appareant vel multitudinis, vel acuminis ſanguinis, tutius nobis viſum eſt ab inciſione venæ temperare, cum potius ſanguis ad nutriendum corpus ſeruari debeat; pręſertim quod diuerſionibus ſecundùm crura, tam fricãdo, quàm lauando cum calida, nec non cucurbitulas admouendo, diuerti ſanguinem à partibus pectoris, & pulmonis poſſe iudicamus, ſicuti etiam victu ſanguinis acumen retundente. Quod ſi forte redundantia quæpiam ſanguinis recens appareret, déque venæ inciſione indicaret, venam pedis incidendam eſſe cenſeremus. quoniam pus diuerteret: quod ſi natura venas ſedis tumeſcentes offenderet, inde mitti poſſet, vel frictione foliorum ficus, vel ſãguiſugarũ applicatione: quoniã verò ex naribus emanare ſanguis conſueuerat, in eiuſmodi ſãguinis redũdãtia, vel acumine, tẽtare cõſuetam ex narib. euacuationẽ nõ inutile fuerit; illud verò, vel phlebotomo, vel ſãguiſuga, vel gramine aculeato intra nares impoſito, ac refricato perfici poteſt.

Circa verò corporis purgationem, quam omnino neceſſariam ducimus, ſic faciendum iudicamus, vt primo leni aliquo medicamine expurgetur ſecundùm ſtomachum, & inteſtina, venaſque proximas, ſubinde materia quæ in venis, ac potiſſimùm in pulmone continetur, expulſioni præparetur, poſtremóque euacuetur. quibus perſctis confortantia, vlcuſque curantia ſubiiciemus.

In primis igitur florem caſſiæ recentem ex canna extractæ ad quant. drach vj. accipiat, vel ante prandium, vel cœnam, ſtatimque comedat, ſequenti die clyſt. commune accipiat, in quo maior pars fol. maluarum, & violarum ſit Impoſita: ſequentibus verò diebus ſyr. aſſumat roſarum rec. myrthinum ana drach vj. Cum aquis tuſſi laginis, hyſſopi, althææ, ana ℥. j atque illud per vj. vel vij. dies Tum aſſumet potionem infuſionis rhabarbari agarici, quæ quidem infuſio fiat, vel in ſero caprino, vel in decoctione infraſcripta.

℞ *Liquiritiæ raſæ* ʒ. ij.
Gran. Myrthi ʒ. iij.
Paſſularum ℥. v.
Hordei M. ʒ. vi.
Flor. borraginis,
Bugloſſæ ana ʒ. j.
Violarum,

Bulliant omnia in aquis tuſſilaginis, hyſſopi, althææ, ana q.ſ & facta diligenti expreſſione,

℞ *Decoctionis ſupraſcriptæ* ℥. iij.
Agarici el. M. ʒ. j.
Rhabarbari ʒ. v.
Spicæ nardi gr. iij.
Vini vermiculi ʒ. j.

Miſce & f. infuſio tepida per horas xxiv. & facta diligenti expreſſione. adde

Electuarij diacatholicon ℥. v.
Syr. Myrthini,
Roſ. rec. ana ʒ. iiij. *Miſce. & fiat potio,*

quam in aurora ſumat, & per horam eum dimidia dormiat, poſt quintam autem vel ſextam horam prandeat. Die ſequenti in aurora bibat aquam hordei completæ decoctionis ad quantitatem ℥. ſv. Cum ſyrup. roſati rec. & de Myrtho ana drach. vi. poſt tres val quatuor horas clyſter. commune accipiat. Quòd ſi vlteriori purgatione indigere videbitur, iteratos ſyrup. capiat, & medicinam, cuius quantitas augeri, & minui poterit, pro vt perito Medico eam curanti viſum fuerit opportunum. Illud monemus tamen, ne fortioribus néve frequentibus medicinis ſoluatur, ſed virtus, quantum fieri poteſt, cuſtodiatur, & corpus reaſſumatur: Quocirca victum talem obſeruabit, qui facilè reaſſumere nec oppilare valeat. Laudantur in primis oua ſorbilia: præſertim eorum vitelli parum incocti, ne dureſcant. Laudantur teſticuli gallorum nondum coëuntium; extremitates alarum, & carnes ipſæ pullorum iuuenum, quin etiam Auiculæ nemorales. turdi, perdices, faſiani iuuenes, caro hædi lactentis; & aſſatæ potius, quàm elixæ ſint carnes. Laudatur magnopere lac, præſertim caprinum, aſininum, & humanum, vbi maiori opus fuerit alimento. Animalia verò, ex quibus lac iumetor, nutrienda ſunt cibis opportunis, vt hordeo, herbiſque ſtipticis, vt ſunt ſummitates rubi, vitis, ſalicis. Pulli quoque nutriendi ſunt farina hordei, cum qua carnes teſtudinum coctæ ſint commixtæ. Si aſina haberi poſſit, poſt quartum à partu menſem, eius lac cæteris anteferendum iudicamus, quo primum veſcatur, ſubinde ad caprinum & humanum venire poterit: illud verò matutinis horis in diluculo ſumendum erit ad quantitatem vnc. iij. nec ſupra dormiendum, quieſcendum tamen erit poſt quatuor, vel quinque horas prandendum, tamdiu enim tardandum prandium fuerit donec lac ipſum aſſumptum, de ſtomacho deſcendiſſe veriſimile ſit; poteritque poſt aliquot dies augeri lactis quantitas, ſi bene ſtomachus eam quantitatem ferre viſus fuerit; quod ſi lactis concretio timeretur, aliquid mellis, vel ſacchari, vel pulu. mentæ in ipſo lacte imponatur: vbi verò putrida aliqua feb. accederet, à lacte interea abſtinendum. Laudatur quoque ptiſana hordei, præſertim cum cancris fluuiatilibus ablutis cum aqua cineris, quam ptiſanam ſemel in die, vt in cœna potiſſimùm ſumere poterit. Potus ſit vinum debile, coloris vermiculi, aut albi cum aliqua adſtrictione. ſeu vi ſtiptica, ſubtile, non acerbum, imò ſubdulce; quod ſi tale inueniri non poterit, fiat aqua notabilis, cum modico ſyr. roſati rec. & de Myrtho, vel ſaccharo roſaceo, ita vt dulcis fiat aqua vino commiſcenda: quæ quidem aqua, ſi haberi poteſt, ſit pluuialis ex optima ciſterna, ita vt depurata admodum ſit; ſin minus, de fonte optimo ſumatur, neque id ſolum in potione loco vini, ſed etiam in coquendis omnibus cibis.

Nauanda verò omnis opera fuerit, vt & materia, quæ in pectore, & pulmone continetur, per ſpuitionem facilè educatur. & vlcus, de quo ſuſpicio eſt, abſtergatur, exſiccetur, & ad cicatricem ducatur. Illud autem pręterea quę ſcripta ſunt opportuoè fiet vſu frequenti rerum quas hic commemorabimus, videlicet mixtum accipiendo, ex bolo armeno, terra ſigillata, diuinis ſanè medicamentis cum ſyrupo myrhtino, ac roſato R. ita vt pro drach. t. boli armeni, & drach. v. terræ ſigillatæ ſit vnc. t. vtriuſq; ſy. debent autem eſſe pululata ſubtiliſſimè,

tiliſſimè, & optimè cum ſyr. commixta; de quo quidem medicamento matutinis horis paulatim lambendo accipiat vſque ad drach. ij. Altiſſ. medicamentum eſt Loch ex pulmone Vulpis, ſed recens componendum eſt ex pulmone Vulpis recenti, & exſiccato, & in puluerem redacto: poteſt etiam fieri medicamentum ex ſolo ipſo pulmone Vulpis, & ſyr. myrthino, ac roſaceo, quod eodem modo accipiat. Lac etiam de pino laudatur, ſed aliquid de pulmone vulpis in omnibus imponendum eſt, immò & in cibis ipſius; & ex eo pulmone & corallio lapide, & ſaccharo candido roſaceo veſci aliquando poterit, ita vt ſaccharum duplũ ſit ad reliqua duo: ſaccharo autem roſato antiquo frequentiſſimè vtatur, vel inter epulas cum pane, nam hoc ſolum compertum eſt ſanaſſe pectoris, & pulmonis vlcera. Theriacam verò antiquam, vel Mithridatum aliquando aſſumere poterit frigidis ac mediis temporibus, quorum etiam caliditas ſaccharo roſato, vel bolo armeno temperetur, ita vt pro parte vna Theriacę, vel Mithridati ſint duo ſacchari roſ. & ſerup. j. boli armeni Hora autem ſumẽdi, vel Ther. vel Mitrid. erit poſt cœnę digeſtionẽ, poſt quorũ aſſumptionẽ prandiũ omnino tardandũ per viij. aut ad minimũ per vj. horas, neque frequenter antidota iſta ſumenda eſſe iudicamus.

Perungendum prætereа totum corpus, excepto ſtomacho, cum ol. violato & amygdalino dulci ad æquas partes, cum it cubitum, & priuſquàm è lecto ſurgat, manibus eo loco madefactis. vt exſiccatio, quę pridem incepit, tolli poſſit, & maior prohiberi: quin etiam in balneo dulcis aquæ tepidiuſculo primùm, deinde minus quàm tepido imponi poterit, in quo prima vice, minus quàm ſit x. pars horæ morabitur, molli linteo exſiccabitur, lectulum ingredietur, & paululum dormiet, id quod matutinis horis alui, & veſicæ excrementis depoſitis, commodè fiet Quoniam verò ex capite non nihil fomenti habet; idcirco procurandum eſt, ne caput pituitam generet, illa enim ad pulmonem deſcendens, tuſſim generat. Itaque lauabitur caput cum lixiuio mediocri, in quo Roſæ ſiccæ ad quant. manip. magni, & foliculi ſenæ ad quant. pugilli vnius, ac tantundem ſtœcados, & fol. myrthi imponantur; diligenter exſiccentur, amoueanturque capilli, vt ſupra commiſſuram coronalem lixinium illud ex alto cadere poſſit. Gaſtabit quoque inſulã ſericã ex armeſino, ne Aër aut ventus ingredi poſſit, cum biretum de capite tollit, quæ quidem inſula per æſtatem ſit ſimplex, frigido verò tempore non item. Quin etiam ſupra commiſſuram coronalem puluis aſpergi poterit ex gariofilis, mace foliis myrthi, roſis, ac ſandalis ad æquas partes, ita vt locus ille fricetur, & quidem validè, nec non pectine eburneo diligentiſſimè pectetur, quotidie ante prandium; lotio autem capitis ſufficiet ſingulis viij. diebus.

Danda quoque opera fuerit, vt pituita per nares trahatur, cũ capuipurgiis in principio leuiorib. vt cum aqua ſampſucci, & violatum, deinde valẽtioribus, vt adiecto ſucco, eiuſdem ſampſucci, & blitis. Quod ſi hæc non ſufficiant ſuccus ciclaminis adiungi poterit ad quantitatẽ drach. pro vice; Et ſi hæc nõ ſufficiãt, grana iij. ſucci elaterij miſceri poterunt. In ore autem frequenter teneat aliquid ligni aloes electiſſimi, aut nucis muſcatæ, aut galæ muſcatæ Meſ. Cum modico boli armeni: Pomum quoque odorandum ex

Sandalis citrinis ana ℨ. iij,
Roſis ſiccis,
Ligni aloes el. ℥. ii.
Styracis ℨ. j.
Muſci,
Ambræ ana ſerup. j.

Nutriantur omnia præter Muſc. & Amb. in aqua roſacea, & cum ladano q. ſ. fiat pomum. Muſc. verò, & Amb. circa pomum imponantur, bene manibus malaxando. Et ſic ſanari poſſe adoloſcentem auxilio Dei Opt. Max. non diffidimus.

CONSILIVM VI.

De fluxu Sanguinis narium.

OBlatus eſt nobis caſus cuiuſdam Magnificæ Dominæ ætatis annorum lx complexionis calidæ, & non multum ſiccæ, vt ex relatis coniicimus, cui naturales purgationes circa annum xlij. defeciſſe audiuimus: & exinde aſſiduo capitis dolore, vt plurimùm laboraſſe: diſpoſitio autem præſens, cuius conſilium quæritur, eſt ſanguinis per nares fluxus immoderatus, qui cum in ſuperiore æſtate ſuperueniſſet, adhibitis remediis conuenientibus ceſſauit. Nunc verò bis ſuperioribus diebus iterum rediit, ita vt propter multam ſanguinis quantitatem quę fuit circa lib. vi. in tribus vicibus, ſæpe in ſyncopen inciderit. Hæc habemus ex relatione Nuncij.

Quantum ad cauſam huius diſpoſitionis, nulla nobis notitia tradita eſt, ideo quantum elicere poſſumus, licet ſanguinis fluxus à multis cauſis prouenire poſſit, & ex parte vaſorum, & ex parte ſanguinis, tamen præſentis diſpoſitionis cauſam ex parte ipſius ſanguinis tantùm fore credimus; & præcipuam huius cauſam, ſuperfluam eiuſdẽ quantitatem, licet cum ea poſſibile ſit, & illud adiungi, quòd ſit acutus in modo qualitatis, & quod ſit ſubtilis in modo ſubſtãtiæ. Talis autẽ ſubtilitas poteſt eſſe dupliciter, vel ex permixtione coleræ ſubtiliãtis, vel ex permixtione aquoſitatis, quæ per indigeſtionem potuit multiplicari: veriſimile enim eſt caput in tanto tempore propter dolorem eſſe debilitatum, quia dolor eſt de maximè alterantibus: hæc tamen cauſa non eſt principalis, nec poteſt huius diſpoſitionis cauſa videri permixtio coleræ, quia ratione ætatis, tẽporis & regiminis cum veriſimile ſit illam poſt primam diſpoſitionem optimè vſam fuiſſe victus ratione, non eſt veriſimile tantam coleram multiplicatam fuiſſe; Ideo cauſa potiſſima erit quantitas ſang. ſuperflua, & hanc diſpoſitionem ſuperioribus annis non incurrit, licet tunc adeſſet maior ſanguinis quantitas, quia calor erat fortior, meliùs digerens, & ſuperfluitates per alias vias reſoluens, nũc verò propter dolorem eſt debilitatus, vnde ſuperfluitates aggregatæ in aliis membris, tempore fluxus ſanguinis ad ipſum caput tranſmittuntur, quoniam vt eſt ſententia Galeni 4. *de Accid. c.* 6. ſuperfluitates multiplicatas in longis temporum periodis, membra fortia, ſemper tranſmittunt ad debiliora: Et ideo in hora fluxus, ſanguis ſuperfluus aggregatus in aliis membris, tranſmiſſus ad caput, huiuſmodi fluxus cauſa principalis eſſe poteſt, ſicuti haud negandum eſt & ſuperfluitates ſanguinem ſubtiliantes ſua aquoſitate illum iuuare poſſe.

Quantum tamen attinet ad curã, quæcũq; cauſa ſit nihil refert, quia ab omnibus cauſis ſanguinem facientibus aut ſubtiliantibus, quomodocumque eſt abſtinendum, & omnibus ſanguinem ad fluxum præparantibus æqualiter eſt occurrendum.

In hac igitur cura duæ ſeſe nobis offerunt intentiones: vna ad præſeruandum ne Magnifica Domina in hanc diſpoſitionem labatur: Altera ad curandum, ſi contigerit quòd iſte fluxus redeat,

quomodo regenda ſit,ne multa quantitas exeat.

Quantum ad primum, dictum eſt, quòd præſeruetur cum debita approximatione ſex rerum non naturalium, cauendo ab omnibus ſanguinem aeuentibus.& ſubtiliantibus:caueat itaque ab omnibus calcfacientibus caput, ſtet eum capite eleuato ſemper, & ſub capite loco puluinaris corium habeat, aut aliquid ex cotio non calefaciens. Aër decliner ad frigidum;quies,& ſomnus longua cõueniunt. Euitet omnes motus corporeos,& animales fortes:panis ſit bene præparatus,pauci fermenti. & pauci ſalis, carnibus parcè vtatur maximè pullis,& aliis generantib. ſanguinem ſubtilem;caro vitellina minùs mala, quia ſanguinẽ groſſiorem generat:oua ſint uó tremula ſed parum dẽſiora,nõ tamen dura,ne oppilent.Piſces non cõueniũt,quia ſanguinem ſubtilem generant;olera quæ proprietatem habent in hoc caſu,ſunt endiuia & lactuca. Portulaca, & ſpinachia non cõueniunt, quòd aquoſitatem generent. In æſtate aliquibus prunis, non tamen multum vtatur,ſicut & moris,quia omnes fructus in ſanguine aquoſitatem generant:de vino etſi forte conuenientius foret, tamen quia propter aſſuefactionem forte ei foret moleſtum, tanto tempore,illam abſtinere à vino conſulimus, donec vinum eligatur nigrum,leue,quod decliner ad aliqualem acredinem,nec lædat caput,quia vinum eſt de maximè percutientibus caput:de aliis euitet omnem repletionem cibi & potus, quantum poſſibile eſt:non vtatur multum oppilantibus, ſed ingroſſantibus ſanguinem cum mediocritate, ne febres cauſarentur.iſta omnia plenius ab excellentiſſimis Phyſicis veſtris intelligeris.

Quantum ad primam intentionem etiam conſulimus, quòd in principio menſis Februarij fiat phlebotomia in ſaphena pedis ſiniſtri,quæ in mẽſe Martij reiteretur,& extrahatur quantitas ſanguinis vnc.iiii.pro vice;phlebotomia enim diuerſiua,quę fit antequam ægritudo incipiat,fieri debet ad longiſſimam diſtantiam,per eandem partem, per quã fluit materia,vt dicit Galenus *in comp ſup*. Hip. *de natur.hum*.& in libro *de Phlebotomia*.Lotiones fiant quotidiè in pedibus cum aqua calida cum roſis,& camomilla. Deinde fiat purgatio cum euacuantib. coleram,& aquoſitates ſanguinis,ſi vltra ſanguinis ſuperfluã quantitatem,iſtorum ſigna apparuerint: Ante verò colerę eductionẽ præparentur vię cum ſyr.de endiuia, roſato rec. & portione mellis roſacei,ſi de aquoſitatib. eſt ſuſpicio.Euacuetur colera cum rhabarbato,aquoſitas cum troc.de violis. s.s. ſuppoſitis tamen ſemper debitis diuerſionibus, cum ligaturis doloroſis. cum ventoſis, & ſecundùm Rhaſim ligentur aures fortiter, teſticuli, coxæ, & brachia, & ſuper omnibus parcè vtatur multiplicantibus ſanguinem.

Quantum ad ſecundam intentionem, ſi fluxus euenerit,dicit Galenus 5. *de ingen.* quòd debemus venam conſtringere. priùs tamen facta diuerſione. cum ventoſa ſuper hypochõdrio eiuſdem lateris; tamen 13.*de ing.diſt.3.c.5* .dicit quòd eſt applicanda,eum incipit fluxus, quod ſi non ceſſauerit,alia in collo,vel in ceruice eſt apponẽda,ad omnẽ differentiam poſitionis diuertendo; & ſi ventoſæ non ſufficiunt cum exiuerit quantitas ſanguinis vnc.vj. vel viij. vel x. vt expectetur operatio ventoſæ, & non amplius tardandum, ſed vena eſt aperienda Baſilica ſiniſtri brachij ex eodem latere,ante verò fluxum ſaphena pedis ſiniſtri; & ex baſilica priùs dicta vna vnc.ſanguinis extrahenda,deinde tardandum per horam, & alia vnc. extrahatur, ſi virtus conſtat: non enim ſemel multa quantitas eſt extrahenda, cum intendimus ſolùm ad inferius declinare non euacuare.His factis, ſi fluxus non ceſſat,oportet venire ad conſtringentia,quæ ſunt aut frigida,aut conglutinatiua,aut cauſtica, aut ſtiptica, aut conſtringentia à proprietatę: ponit remedium vnum ſolemne Gal. *5. de ing. 6.* Thus, & Aloe,ſecundùm partes æquales pulueriżentur cũ oui albumine ad mellis conſiſtentiam,& cum pilis mollibus leporis commixtum imponatur in nares.

Quantum verò ad cauſtica & ſtiptica, Galenus laudat ſuccum arnogloſſæ ſolùm per nares attractum:vel fiat hæc decoctio.

℞ *Balauſtiorum,*
Gallarum,
Cort.Granatorum,
Camphoræ,
Lapidis emathitis.

Fat decoctio in ſucco arnogloſſæ, vel plantaginis, quæ imponatur vt ſuprà. Rhaſis quarto cont. dicit quòd eſt conueniens puluis balauſtiorum ſoluta in ſucco plantaginis attracta per nares; laudat etiam Galenus inſufflationem in nares eum ſucco, aut puluere mentæ, vel fiat puluis ex aloe, menta, &c.Quantum ad infrigidantia, extrinſecus tamen factis diuerſionibus, cum aliter plura imminerent pericula, infrigidamus cum aqua micis in aurem poſita: vltimò ſi alia non conferunt, dentur ſtupefacientia, quæ dantur in cura ſputi ſanguinis,vt habetur 2.*Myamir circa finem*,vt philonium perſicum, aut troc. de carabe opiati, ſed aliis ingeniis priùs tentatis.Inter ea autem, quæ à proprietate ſiſtunt ſanguinis fluxum, numerantur iaſpis chalcydonia,ſtercus aſininum puluerizatum, & immiſſum in nares; cerebra etiam gallinarum gallorum aut caponum à proprietate operantur;de cauſticis eis non vtendum cenſemus,quoniam iſtis aut omnino præſeruabitur, aut ſi contigerit, non erit in multa quantitate. Succi conuenientes quarto cont. in hoc caſu ſunt ſuccus baſiliconis cum cãphora,ſuccus porri,ſuccus ſtercoris aſinini, ſuccus oximi maximè cum camphora,ſuccus coriandri recentis, ſuccus caudæ equinæ, ſuccus cucumeris amari; laudat etiam gipſum extinctum in aqua roſata,& aceto,& fronti linitum.Item odoratum continuum camphoræ.

Quantum ad prognoſticum indubitanter hæc diſpoſitio eſt ſanabilis: debito regimine vtatur, vt ſuprà dictum eſt.aliter periculum eſſet de hydrope Hæc pauca circa intentiones vniuerſales dicta ſint.Reliqua excellentiſſimis Medicis remittentur.

CONSILIVM VII.

De ſputo ſanguinis ex ruptura venæ.

ETſi Clariſſimi Doct. per vos,vt ex veſtris literis apparet,ordinatiſſimè proceſſum ſit,itaque diligẽter,vt nihil ferè addi poſſit;tamẽ vt votis affinium aliqua in parte ſatisfacere videamur,paucula quædã exarabimus ex multis in ſermone inter nos habito. In primis intentionẽ diuertẽdi exequi curabitis, vt hactenus actum eſt, & ſtante virtute ſubtilem,& paucam phlebotomiam ex baſilica aut ſaluatella repetendam cenſemus:diuerſiones etiam cum ventoſis maximè in hypochondriis non prætermitteris: Et ſimiliter fricationes extremorũ horis congruiſſimis & ligaturæ,& clyſteria, & alia id genus non ſunt omittenda: particularem tamen diuerſionem optaremus cum rubificantibus, aut cauterizantibus coronali commiſſuræ adhibitis, vt eſſet Empl.ex ſinapi,aut conſimili.

Quod verò ad medicinalia attinet,duplici habita intentione & ad venæ rupturã,& anhelitus difficultatem,vtatur frequenter huiuſmodi ſyrupo.

℞ Rad.

℞ *Rad. Conſolidæ maioris*
Burſæ paſtoris ana ℥. j.
Cort. Median. Quercus ℥. v.
Sem portulacæ,
Plantaginis ana ʒ. S.
Gran. Myrthi
Lapidis hemathitis ſubtiliter triti ʒ. ij.

Bulliant omnia ſimul in aqua calybeata q.ſ. & Hemath. ponatur in petia rara ad bulliendum, deinde coletur, & facta colatura,

℞ *Zucchari optimi* ℥. iij.

& ſecundùm artem decoquatur ad formam conuenientem ſyrupi. Vtatur etiam infraſcripto loch.

℞ *Diadraganti cum bolo* ℥. j. S.
Lapidis hemathitis ſubtiliter ℥. j.
Syr. de myrtho
De portulaca ana Q. S.
Syr. ſupraſcripti.

miſc. & fiat ad formam loch.

Et vſque ad ſanguinis reſtrictionem vtatur quando vadit dormitum pilula vna facta ex ſcrup. j troc. de carabe. Sequenti verò die, eadem hora deglutiat ſcrup. i. philonij perſici, ſicque alternatim procedat. Manè autem, vbi ſanguinis coagulatio timeretur, deglutiat coaguli leporis, aut hædi ſcrup. j.

Quantum ad cibos, fiant eius fercula, in aqua calybeata, decoctionis pedum vituli, ſine ſale, in quibus etiam bulliant grana myrthi, ſem. plantaginis, portulacæ, & lepidis hemathitis in petia ligatis, vt ſuprà. Sint autem ex hordeo, aut farre, aut medulla panis lota, aut riſo, panico, & ſimilibus. A carnibus abſtineat, quoad virtus conſenſerit; ſi tamen carne vti debet, ſit aut caro vituli, aut leporis, aut perdicũ, aut ſimil. ſiccitate participantium, quæ tamen alterentur cum myrtho, portulaca, plantagine, & ſimilibus: Potus ſit decoctio ſupraſcripta cũ ſyrup. roſato ex roſis ſiccis, aut myrthino, aut cum zucchato. Quantum ad reliqua non naturalia ſapientiſſimo conſilio veſtro remittimus.

℞ *Diadraganti* ℥. S.
Carabeæ,
Coralliorum Rub.
Lapidis hemath. ana ʒ. j.
Boli armeni,
Sanguinis Draconis,
Gummi Arab. ana ſcrup. S.
Sem. portulacæ,
Plantaginis ana ʒ. S.
Coriandorum propriorum,
Maſticis,
Olibani ana ʒ. iij.
Paſſularum ℥. S.
Aquarum portulacæ,
Plantaginis ana ℥. S.
Zucchari. Q. S.

Miſc. & f. Electuarium, quod frequenter aſſumat lambendo; & ſecundùm hunc modum procedat quouſque viuet.

CONSILIVM VIII.

De diſpoſitione pectorali præter naturam.

PRæſuppoſita diſpoſitione naturali nobiliſſ. huiuſce viri, inquiramus priùs licet breuiter diſpoſitiones ſuas præter naturam, ex quibus poterimus habere modum curandi ipſum, quantum ſit poſſibile: qui diuidetur poſtea, & in adminiſtrationem medicinarum, & vltimò in ea quæ pertinent ad manualem operationem Pro conſtanti igitur habemus nobiliſſimum virum affligi diſpoſitione pectorali præter naturam, quæ ab iſtis Aſthma appellatur: Et eſt obturatio canularũ ipſius pulmonis, ita quod impeditur cõ ueniens, & debita inſpiratio, & reſpiratio, vnde laborem ingentiſſimum patitur in emiſſione, & attractione aëris per ipſum pulmonem; quod etſi ex pluribus cauſis prouenire poſſit, inde potiſſimum euenire credimus, quòd humores groſſi, & viſcoſi, ibidem, hoc eſt in canulis ipſius pulmonis dicantur eſſe inuiſcati, & continuè inuiſcentur, ex aliis partibus ad ipſum pulmonem fluentes, ſicut paulò pòſt dicemus: declarat mihi præſentiam talis diſpoſitionis in hoc viro nobiliſſimo ſua anhelandi difficultas, item & tuſſis illa qua interdum moleſtatur, & expuitio talium materiarum: ſonitus etiam, cũ ſit peculiare ſymptoma iſtius ægritudinis, perceptus in pectore iſtius nobiliſſimi viri, nobis declarat præſentiam iſtius ægritudinis. Etenim Paul. Ægin. *cap. proprio de Aſthmate*, & Princ. 10. 3. & Galenus etiam 4. *de inter. cap.* 8. per huiuſmodi ſigna deueniebant in cognitionẽ huius morbi, qui eſſet verum Aſthma: quamuis enim huiuſce diſpoſitio poſſit hinc inde prouenire, & merito membrorum interiorum, hoc eſt naturalium, & pectoris diſpoſitione, & huiuſmodi aliis, tamen quia eſt verum Aſthma, ideo dicimus ex hac maximè cauſa prouenire. Etenim ſi cum Galeno dicamus in libro de cauſ. Reſpir. dicemus lædi ipſam reſpirationem ex defectu alicuius iſtarum trium cauſarum, aut ex duabus, aut ex omnibus; videlicet, aut ex neceſſitate reſpirandi, aut ex defectu, & malitia inſtrumentorum reſpirationis, aut ex debilitatę virtutis motiuæ; neque enim ſunt plures cauſæ, quę inſpirationem faciant. Modò inquirendum eſt cum inſpiratio, & reſpiratio dicatur eſſe læſa in iſto viro nobiliſſimo, à qua iſtarũ cauſarũ, aut à quib. lædatur. Etenim ſi neceſſitatẽ inſpirandi & reſpirãdi conſiderabimus, non inueniemus ipſam adeo auctam, aut permutatam, vt inde ſit neceſſarium inſpirationis, & reſpirationis formam permutare; neque enim caliditas aliqua ſuperflua percipitur, vt inde augeatur iſta neceſsitas; idem etiam de virtute dicimus, neque enim inueniemus permutatam virtutem ab eo quod fuit priùs, vt inde talis difficultas proueniat. Superſunt ergo ſola inſtrumenta, ex quorum vitio fortaſſe hoc prouenire poſſet: conſideremus itaque inſtrumenta ipſius reſpirationis, vtrùm omnia, aut quædam dicantur eſſe læſa. Etenim inſtrumenta deſeruientia reſpirationi à Galeno hinc inde, ſed præcipuè in dicto libro ſunt hæc: In primis & ante omnia pulmo ipſe inſimul cum trachea arteria, diaphragma, & muſculi, tã pectoris, quàm aliũde orti, ad ipſum pectus deſeruientes, quæ quidem omnia inſtrumenta cum fuerint læſa, neceſſariò lęditur inſpiratio, & reſpiratio; ſed cum conſideremus hæc omnia, non inueniemus ipſorum aliquod læſum præter pulmonem: nam vt ab infimis incipiam, neque in muſculis ventris inferioris percipitur læſio aliqua, minus in ipſo diaphragmate: Muſculi etiam ipſius pectoris ſunt immunes ab omni læſione, quantum cognoſcere poſſumus; neque etiam trachea arteria eſt affecta aliqua mala diſpoſitione, vt inde anhelandi difficultas proueniat: Pulmo ergo ſolus eſt, qui hanc paſsionem facit, & vt dixi ex ſola oppilatione facta in ramis tracheæ arteriæ, qui ad modum canularum ſparguntur in ipſo pulmone, & qui ſunt præcipuè inſtrumenta attractionis, & expulſionis aëris in ipſo pulmone: neque enim ex aliquo tuberculo in ipſo pulmone genito putamus hoc prouenire, neque ex ſiccitate, aut aliquo conſimili; ſed ſolum, vt dixi, ex inuiſcatis humoribus groſsis, & viſcoſis in illis partibus ipſius pulmonis. Sed vnde hi humores generentur,

aut

aut vitio ipſius pulmonis,aut aliundè ad ipſũ pulmonẽ ſint tranſmiſſi, illud non indiget ampla perſcrutatione,cum vir iſte nobiliſſimus ſentiat ipſos catharros delegari ab ipſo capite ad partes inferiores,hoc eſt ad ipſum pulmonem,neque enim pluribus rationibus indigemus, vt hoc probari poſſit, Verùm & aliqua pars licet ſubtilis delegatur ad muſculos ipſius pectoris ; etenim ſentit interdum pruritum quemdam,& dolorem frequentiùs ſentiebat in partibus ipſius pectoris , quod ob aliud non credo euenire niſi quia ſubtiliores aliquę partes, petunt huiuſmodi muſculos, licet in præſenti minus hac diſpoſitione moleſtetur. Vnde autẽ caput hos catharros generet,facile eſt inuenire ex debilitate genita in ipſo capite, ex permutata cõplexione naturali ipſius capitis. Etenim cum priùs naturalis complexio capitis iſtius viri nobiliſſimi fuerit calida, & ſicca, ſicut ferè eſt complexio totius, vt non ſolùm ſit inter colericos reponendus, ſed etiam deuenerit ad aliquam aduſtionem,poſt modum facta debilitate virtutum naturalium ipſius capitis, vt pote ex malo regimine, & ex multis cauſis primitiuis,non eſt celebrata conueniens digeſtio in membris ipſius capitis , & indè ſunt aggregatæ multę materiæ indigeſtæ, & frigidæ quæ affecerunt caput, frigida aliqua accidentali qualitate, vt indè pòſt quamplurimi catharri ibi generentur , & delegentur indè ad ipſum pulmonem : Et quia,vt dixi, fuit naturalis complexio calida & ſicca. huius veſtigium adhuc remanens generat aliquid de colera, & multum de phlegmate ob id, quod fuit dictum priùs, & ſic generantur , ſiue ſentiuntur huiuſmodi catharri ſalſi ex admixtione humoris colerici cum aliqua portiuncula phlegmatis ſubtilis : interdum aliquid aquoſi expuitur, vt pote aliqua portio phlegmatis ſubtilis ; ſoli interdũ groſſi,viſcoſi & inſipidi ex ipſo phlegmate groſſo non commixto cum humore colerico ſubtili : Et ſic ſtatuimus hanc ægritudinem , eſſe ægritudinem pectoralem, Aſthma ſcilicet oppilationem canalium ipſius inſpirationis, & reſpirationis, ideſt ramorum ipſius arteriæ , ob illas cauſas paulòantè aſſignatas,vndè etiã proueniũt aſſignata accidentia ex huiuſmodi ægritudine,& ſuis cauſis.

Verùm conquerebatur etiam de quibuſdam aliis diſpoſitionibus præter naturam, ſed quia in præſentia non moleſtatur, neque quærit ipſorum auxilia, vt ſunt hæmorrhoidarum dolores & renum alterationes , & calefactiones , ſat erit nobis ſuccurrere præparatæ priori diſpoſitioni:quam vt curemus, primò perpendamus an detur modus curationis, ne iuxta Galenum tentemus facere , quod non poſſimus. Ideò inquirendum nunquid hęc ægritudo poſſit remoueri : Etenim ſi ex vno latere perpendamus tempus, quo iam incohauit iſta ægritudo,non poſſumus dicere iam eſſe confirmatam,vt indè non ſit ſpes curationis Item ſi ætatem laborantis conſideremus. hoc etiam nobis dat bonam ſpem , cum modò ſit verſus finem conſiſtentiæ, & non ſolùm non vergat ad illud ſecundum ſenium , in quo deploratæ ſunt tales curationes , verùm neque adhuc vergat ad primum ſenium : Item ſi conſideremus adminiſtrata auxilia priùs contuliſſe ſatis notabiliter,non eſt niſi vt ſperemus valdè de curatione iſtius morbi. Verùm ſi genus morbi conſidero , & membrum ipſum mandans, & recipiens, & quomodo ſe habeant,non eſt niſi cum magna reuerentia prognoſticandum. Etenim nõ ſolum eſt caput mala qualitate affectum mandans ipſi pulmoni,verùm ſunt etiam membra naturalia non valde benè diſpoſita ex malo illo regimine , à quibus ſubminiſtratur continuè materia ipſi capiti, vnde poſtmodum hi catharri generantur : pulmo etiam & ipſe eſt ex continuo iſto defluxu non multum,ſeu non valde benè affectus, vndè eſt timor de morbi prolongatione, & curandi difficultate ; & quando creſceret abundantia humoris colerici, & ad maiorem ſalſedinẽ deueniret iſte catharrus, immineret periculum ne pulmoni aliquod nocumentum inferret ratione continuitatis , & indè vlcus cauſaretur : ſed quoniam remiſſa eſt illa ſalſedo, & bono regimine & auxiliantibus ipſis etiam Medicis, illud ſperamus, vt ſi non perfectam, ſaltem aliqualem huius morbi ſanationem conſequi poſſit. Exordiamur igitur modum curandi , & in primis patientem præparemus, ad regimen ſex rerum nõ naturaliũ,& præcipuè animaduertamus ad ea quę ſunt circa cibum, & potum, in quibus fieri conſiſtit totum regimen.

Eligat ergo panem benè fermentatum, benè coctum,conuenienter ſalitum, non antiquum nimis, nec recens valdè ex farina nuper molita factum, ex frumento ſolo non ex aliis granis , & ex frumento laudabili non alterato , debito tempore collecto, & conuenienter reſeruato. Item ſi interdum vteretur pane ex ſimilagine, hoc eſt ex flore, vt aiunt, farinæ hordeaceæ , aut ex ſpelta, laudarem miro modo. Item ſi panis conficeretur ex aqua decoctionis, & aniſorum,& fœniculi,laudarem miro modo. Item vitet omnia genera panis, in quibus eſſet admixtum aut oleum, aut butyrum aut pinguedo aliqua, etenim alteratur panis ex huiuſmodi admixtionibus : & ſi interdum ad libitũ admiſcerentur ſemina aniſorum, aut fęniculi cum huiuſmodi pane,iuuant mirum in modum. Vitet etiam omnia cibaria facta ex paſta tam cum oleo, quàm cum pinguedinibus , ſicuti ſunt caſeo condita, aut alio quopiam condimento : vitet etiam panem coctum ſub cineribus, & omnia genera panis, quæ confecta eſſent abſque fermẽto : vitet etiam omnia genera pultis præter ptiſanam hordeaceam factam ex hordeo,non ex farina, ſicuti dicemus paulò pòſt. Carnes autem eligat laudabiles, non recentium animalium , & nuper natorum, ſicut docuit Galenus 2. *de complex.* 2. Etenim viſcoſa , & humida nimis ſunt recentia hęc animalia ; Antiqua etiam non ſunt ad rem noſtram propter illud quod dicebat ibi Galenus : vitet cum hoc omnia genera granorum præcipuè frumenti, & aliorum conſimilium , aqua, aut lacte, aut quopiam alio decocta,ſicut dicemus paulò poſt : vitet omnia genera carnis pinguia nimis, & nimis macilenta : vitet etiã omnes extremitates animalium, ſicuti pedes, cutim , & alia huiuſmodi : Inteſtina autem & ſtomachum cuiuſcumque animalis vitet : Hepata omnia vitarem ego, quãuis quibuſdam placeant pullorum, & gallinarum hepata concedenda ; ſic & pulmones , cor , & renes , & denique intrinſeca omnia animalium vitanda ſunt, vt pote groſſi ſucci , & difficilis digeſtionis. Teſticuli cuiuſcumque animalis, præter recentiũ gallorum, vitentur meo iudicio, quãuis Galenus laudet etiam teſticulos porcellorum iuuenũ. Sed cum animalia ſint, aut aquatilia , aut terreſtria , aut volatilia, diſcuriendum eſt à nobis quæ iſtorum animalium veniant in vſum iſtius nobiliſſimi viri, cuſtoditis priùs iis, quæ dicta ſunt de electione partium , & ætatis eorum. In primis itaque incohemus à terreſtribus, quorum frequentior, & copioſior eſt vſus, quo loco nihil eſt vt dicamus vitandas eſſe carnes, quarũ vſũ etiam ſpernũt cõmuniter homines ; neque etiam noſter erit ſermo de carnibus,quibus hic nõ abundamus, ſed de cõſuetis tantùm loquemur. In primis vitet omnia genera bouinæ carnis , quamuis quidam

carnem vitulinam non ſperneret, cum ego autem inueniam Galenum proponentem illam inter eas carnes, quæ craſſum & viſcoſum humorem generant, non auderem ſaltem laudare eius frequentem vſum: & ſi comedenda eſt, ſemper condienda eſt cum ſubtiliantibus, vt pote quod decoquatur cum ſem. fœniculi, & aniſorum, aut cum radice petroſelini, aut cum aſparagis, & conſimilibus; ſi autem comedenda eſt aſſa, non multum aſſa ſit, præpareturque aut cum ſucco granatorum dulc. aut arantiorum, aut conſimilium. Carnes etiam agnorum, pecorum, caſtratorum, & iſtorum animalium omnino repudiandæ, ſicut caprarum, hircorum & conſimil. Carnes autem hædi iuuenis, non tamen nuper nati admittendæ ſunt, ſicut etiam carnes leporum iuuenum conuenirent: Sed porcorum carnes omnes diſconuenirent mirum in modum, viſcoſum enim ſuccum generant.

Sanguinem prætetea, & cerebrum quorumcumque animalium repudiare debet: & hoc ferè eſt iudicium de terreſtribus animalibus. Volatilia autem talia ſunt eligenda. In primis vitet omnia volatilia degentia in aquis, vt pote anates, anſeres, grues, & conſimil. aliarum degentiũ in aquis, talia enim viſcoſum, & craſſum chymum generant. Pullorum autem carnes eligendæ ſunt hoc pacto: In primis gallorum, & gallinarũ nuper natorum, non tamen ita recentium, vt aliquantiſper non adoleuerint, & magis carnes gallinarum quã gallorum iuuenum eligendæ ſunt, hoc eſt, & ipſarum gallinarum iuuenum: Item vitet carnes gallorum antiquorum niſi interdum loco medicinæ, ſicut dicemus poſt.

Gallinas etiam antiquas vitare debet: Capones admittuntur, dummodo non ſint antiqui nimis, & in primis quando non eſt ingens temporũ caliditas, tunc enim conuenientius vti poſſet pullis vt ſuprà. Auium autem carnes laudantur omnes, præter earum, quas diximus, in aquis degentium: & in primis carnes faſianorum, perdicum paruarum, auium degentium in dumis, turturum, columbarum recentium, & etiam in hyeme columbarum adultarum, ſed in primis vitet calida tempora, quando voluerit vti carnibus calidioribus, vt columbarum, aut condiantur quibuſdam infrigidantibus, vt pote agreſta, aut vino granatorum, tutius enim poterit vti his carnibus. Ex iis autem eligat elixa magis aqua, quàm aſſa, magis enim conuenientia ad ſtricturam ipſius pectoris ſunt hæc, quamuis aſſa ad exſiccandum ipſum catharrum conueniant magis. Et hæc de carnibus dicta ſint, & conſequenter de duobus generibus animalium, vt putà terreſtribus, & volatilibus. De aquatilibus autem dicamus.

In primis omnia oſtrearũ genera vitet, item piſces carentes ſquamis, vt ſunt anguilla, & conſimil. Tinchæ etiam vitandæ ſunt, & omnia genera piſcium prouenientium ex paludoſis, aut ſtagnalibus aquis, & breuiter interdicantur omnia genera piſcium, præter ſaxatilies, & paruos, prouenientes ſcilicet in viuis aquis, & fluentibus valde: hi poſſunt concedi, & liberè conceduntur: camari etiã omnes, hoc eſt, carnes ipſorum conceduntur: Item maritimi piſces quidam, vt ſunt, quos vocant, oradæ, arbores, barbones, & huiuſmodi; vitentur autẽ hi maritimi piſces, quales ſũt paſſares, cephali, & anguillæ omnes: animalia autem partim aquatica, & partim terreſtria concederemus, vt teſtudines, & maximè quæ in nemoribus degunt, & cogeremus iſtum hominem comedere carnes iſtorum animalium, ſicut etiam ſũt carnes limaciarum. Et hæc de carnibus ex Animalibus ipſis dicta ſint. Quæ autem ab Animalibus reſecantur, quorum vſus eſt, ſunt hæc, In primis lac, & omnia ex lacte facta, deinde oua. De lacte autem non concederetur eius vſus, niſi loco medicinæ, de quo in præſenti non eſt ſermo: facta ex lacte, ſunt butyrum, caſeus, & conſequentia hæc. In primis de butyro dicamus, quod eius frequens, & continuatus vſus non conueniret, ſed interdum poſſet eſſe vſus recentis butyri vaccini, moderatus tamen, aut cum pane, aut in panarella cum ipſo condita: caſei autem vſus interdicatur, niſi nõ ſalſi, mediocris ætatis, vaccini potius, quã alterius animalis, ſed ſtatim poſt comedat ſemina aniſorum præparata: Alia autem facta ex lacte, aut alia cibaria cum lacte condita aut facta euitãda ſunt: ouorum autem vſum laudarem, & maximè ouorum gallinarum recentium, tremulorũ coctorũ in aqua, aut ſuper cineribus, emiſſo albumine, & reſeruato ſolo vitello, aut cum modico albuminis. Oua autem non recentia dura, elixa valdè, vitanda ſunt. Cibaria etiam facta ex ouis, aut per ſe ſola, aut cum lacte, & cum huiuſmodi aliis vitanda ſunt, vtpote mixta generantia chymũ ſatis malum. Hæc igitur de animalibus, & de iis, quæ ex animalibus decidnntur, dicta ſint. Ex granis eligatur panis, ſicut priùs diximus, vitentur omnia genera leguminum præter ius cicerum rubeorum. Interdum autem fercula facta ex granis, ſint hæc: In primis priſana hordeacea facta aut cũ brodio pulli, aut cum lacte amygdal. dulc. aut cũ lacte pinearum. Item ſi in ferculis vtatur farre ex hordeo confecto cum huiuſmodi lactibus, ſicut de priſana dictum eſt, erit ad rem valdè; panarella etiam facta cum huiuſmodi lactibus conueniret, aut in brodio pulli: Item riſum, non tamen in frequenti vſu conueniret bene coctum, & conditum, ſecundùm modum ſuperiorem. Ex granis igitur hæc ſunt, quæ fieri poſſunt, quãuis ex ſpelta etiam præparata, & mundata poſſent fieri fercula. Herbarum autem talis dicatur eſſe vſus: in primis bugloſſa, borrago, & interdum lactuca nõ diſconuenirent, cocta loco acetarij, ſeu ſalatutiæ Aſparagi etiam iuuarent: fercula quoq; fieri poſſent, ex blite, & ſpinaciis prius elixatis, & eiecta prima aqua, & demum decoctis, & cum modico olei dulcis factis ferculis. Radices etiam raphani laudarẽ, niſi inſtaret capitalis diſpoſitio, & ſic de petroſelino quod Apiũ appello, ego illud nõ auderẽ admittere, eo quia miro modo capiti vtrũq; nocet: Et hæc de eduliis à nobis dicta ſint. Potus autem dicatur eſſe vini, non potẽtis, non vinoſi valde, non tamẽ ex toto aquoſi, ſed mediocris vinoſitatis, clari, ſubtilis, rubri coloris, potius quã alterius, nõ nigri tamen, aut groſſi: & ſit eius mediocris vſus, & in cœna potius quàm in prandio: & omnino poſt cœnã, & poſt prandiũ caueat vinũ bibere: ſi autem vellet interdũ locu vini, vti aqua mellis, aut aqua zucchari, nõ eſſet niſi valde bonũ. vitet etiam potum aquæ frigidæ; & ſi intra diẽ quãdoque ſitiat, nõ erit malũ vti aut aqua cocta, ſola, aut cũ hordeo, & cũſimilib. cũ modico Iulep roſacei aut violati, & hæc de potu. Fructus arborũ ſales ſunt admittendi. Amygdalæ dulces, pineæ, piſtachia; pruna etiam dulcia aliqua in moderato vſu laudãtur; Vuæ penſiles, & bene maturæ aliqñ cõcedi poſsũt: ficus etiam bene maturi aliquãdo vſus concedi:ur; melones interdũ nõ valde aquoſi cum modico ſalis non denegantur: reliqui autem fructus repellendi ſunt. Cidoniorum autem interdum rarus vſus cum zucharo non denegatur, ita vt cocta ſint, & poſt cibum aſſumpta: de paſſulis quamuis ſit ipſarum frequens vſus, quia tamen electas habemus, conſulo, vt non ſit ipſarum

frequens

frequens vſus. Et ſi illis omnino vti debet, vtatur mundatis, loris, & cum zucoharo conditis, & ante cibum & poſt cibum: Atque bæc de cibo, & potu dicta ſint. Motus autem, & quies non ſis immoderatus, & niſi horis electis, hoc eſt quatuor horis ab aſſumptione cibi, neque ſit tantus, vt ad dolorem tranſeat, & producatur ad laſſitudinem, & dolorem membrorum; Atque ita caueat ne ſtatim aſſumpto cibo vtatur exercitio forti: Item in tempore magni æſtus non deueniat ad magnam caliditatem & ingentem ſudorem: vitet etiam nimiam, & ſuperfluam quietem, ita quod diu quieſcat ab exercitio; procuret ſingula die babere ventris beneficiũ & conſuetas euacuationes per vrinã, ſputamina, & conſimilia: Et ſi difficulter expueret, vtatur auxiliis antedictis, & ſibi ore hactenus ordinatis, vt eſt Electuariũ ſibi exhibitũ, vtatur decoct. ordinata, ſyrupis, & aquis, conſuetis, pectoris inunctione & dorſi etiã ſicut diximus: Es ſi interdũ non haberet ventris beneficiũ, non eſſet malũ ſingulo octauo ſero poſt cœnam accipere drach. ſex, flor. caſſiæ n. ex. aut vnam ex iſtis pilulis.

℞ *Pilularum de aſſaiaret cum agar.* ℈. i.
Agarici præparati ℈. ß.

reformentur pilulæ duæ cum melle roſato, & accipiat ante cœnam per duas horas. De animi autem accidentibus bene ſibi ſperandum, lætandum, fugiendam omnem triſtitiam, omnem iram, omnem furorem, & tales Animi conturbationes, & vt dixi valde ſperãdũ eſt, & quod dimittat omnẽ ſolicitudinem ſui morbi. De Aëre, eligat aërem laudabilem, habitet in parte ſuperiori domus, fugiat omnem ventum, & auſtralem in primis, & boream, vitet lunares radios & aërem nocturnum, ſimul & ſolares; Aërem lacunalem, & odores malos cuiuſcumque rei fugiat; Superfluos odores & aromaticos fugiat, implent enim caput de ſomno, & vigilia; vitet ſomnum meridianum, grauat enim caput miro modo; dormiat eleuato capite, puluinaribus ſub capite poſitis non ex pluma, ſed ex linteaminibus, ita quod non calefaciant ipſum caput, & inde catharri diſtillentur ad inferiora, dormiat tecto capite, ſed non grauato tegmentis, & ſic de toto corpore: Atque hæc de ſex rebus non naturalibus dicenda erant. Medicinalia autem præſuppoſitis iis, quæ adminiſtrata ſunt, ſuperſunt aliqua adminiſtranda quando ad meliorem diſpoſitionem non deueniſſet cum iam dictis, quod tamen ſperamus: Et bæc partim in præſenti, partim in futurum, quando tempus erit magis opportunum, adminiſtranda ſunt: In primis ſicut diximus, ad facilitandum ſputum vtatur electuario ſibi exhibito, & decoctione ſibi data; poſſet etiam vti hoc electuario, & maximè in tempore magni æſtus.

℞ *Penidiorum* ℥. j. ß.
Iulep. violati q. ſ. M. & f. electuarium.

Poſſet etiam vti boc:

℞ *Pinearum propriarum* ℥. j. ß.

Cum aqua florum violarum extrahatur lac, & cum zucchare albiſſimo fiat electuarium. Poſſet etiam vti boc Iulep:

℞ *Iuiubarum,*
Gran. Sebeſten ana numero v.
Paſſularum,
Liquiritiæ raſæ ana ℥. *S.*
S. Melonis,
Cucurbitæ ana ℥. *S.*
Citruli,
Hordei m.

Aquæ Anguriæ, q. ſ. bulliant & cum zuccharo albo. q. ſ. fiat Iulep longum, quo vtatur cum aqua hordei, poteſt vti etiam caſſia ſicut diximus, inunctione pro dorſo, pro pectore, ſicut fuit ordinatum: Et bæ ſunt medicinæ, quibus in præſenti poterit ſe tueri. In futurum autem niſi ceſſauerit iſta diſpoſitio, ſententia noſtra eſt, vt euacuato corpore, hoc eſt, in autumno fiat ſibi cauterium actuale circa commiſſuram coronalem, ex quo ſperamus, imò certè credimus catharrum iſtius nobiliſſimi viri poſſe retineri, vnde ſequitur perfecta, aut ſaltem magna curatio iſtius morbi, quod concedat Deus, qui eſt trinus, & vnus.

CONSILIVM. IX.

De difficultate vrinæ, & aliis ſymptomatibus.

DIfficultas vrinæ cum conamine ipſam emittendi, frequenter vrinam emittere, vrina cum calculis, aut arena, vrinæ ardor, voluntas vrinandi poſt emiſſam vrinam remanens, exitus inteſtini recti ſanguinis interdum in vrina apparens; hæc omnia ſignificant lapidem eſſe in veſica quare cum prædicta omnia ſigna ſint in caſu Medici Iuriſconſ D. Petri Valmarana Vicentini, ſummè vereor ne adſit lapis in veſica; quod ſi verum eſſet ad inciſionem omnino foret deueniendum, ſiquidem alia cura potius obeſſet, quàm prodeſſet. vnde omni ingenio, & diligentia inquirendum eſſet, an lapis ſit in veſica: quod ſi aliter certitudo haberi non poteſt, procedendum eſt cum ſiringa. Vbi lapis adeſſet, quemadmodum fruſtra eſſet alias curas tentare præter inciſionem, ita pro remouendo ardore vrinæ, & exitu inteſtini recti, fruſtra eſſet alia tentare præter inciſionem pro eorum curatione, cum ea à lapidis præſentia dependeant: quia tamen, vt mihi relatum eſt, multi credunt lapidem non adeſſe, pro cura exitus inteſtini recti, poterit patiens frequenter ſedere in infraſcripta decoct. actu tepida, mundato, aut abluto prius inteſtino, vel cum vino, vel cum aqua mellis, aut zucchari.

℞ *Roſarum rub.*
Balauſtiorum ana M. ij.
Cort granatorum,
Acaciæ ana ℥. *S.*
Hypociſtidos,
Garioſilorum ℥. *S.*
Aluminis Rochæ. ℥. j.

Decoquantur omnia ſecundùm artem in ſuffic. quantitate vini auſteri: vel ſæpe ſedeat patiens in aqua aluminoſa, quæ ſi naturalis non habeatur, fiat artificialis. Pro ardore vrinæ, ſiue ſit ex eius acuitate ſiue ex vlceribus in viis, quæ ſignificari videntur, ex exitu ſanguinis aliquando ſimul cum vrina, & forte ſaniei, euitandi ſunt cibi omnes ſalſi, & acetoſi, & vehementis dulcedinis, & acuti, quales ſunt aromata. piper, S. gingiber, & huiuſmodi, & omnia acria, veluti allium, porrum, cepæ, raphanus. Conueniet ſemel in die, vti ptiſana hordei bene ſecundùm artem præparata; Et in æſtate iuuabit vti cucurbitis in ferculo; potus ſit vinum debile potius, quàm potens & limphatum, Et in ſumma regimen in cibo, & potu declinet ad infrigidationem, & humectationem. Si ſit aſſuetus vomere, aut non difficulter euomat, bonum erit, vel bis in menſe, vel ſemel in hebdomada prouocare vomitum poſt aſſumptum cibum, laudo etiam, vt ineunte menſe Aprili faciat infraſcriptam purgationem.

℞ *Syr. roſ. R.*
De S. Endiuiæ ana ℨ. *vi.*
Aquæ decoctionis ſem. 4. frig. vnc. iij.

Miſce & capiat vſque ad v. vel vij. tum capiat infraſcriptam medicinam.

℞ *Manna El.* ℥ j. *S.*
Syr. roſ. ſol. facti ex multiplici infuſione, ℥ iij.
Troc. de Violis. S. S. ʒ. j.

Diſſoluantur in decoct. fructuum, & fiat potio, quam capiat de mane, ieiuno ſtomacho, & dormiat per horam, & tardet cibum horis vj. Die verò ſequẽti capiat brodium pulli cum zuccharo, & obſeruet cuſtodiam, & malos aſpectus luminatium, quę in ſumendis medicam. ſolent obſeruari.

Facta purgatione laudo vt accipiat lac aſininum, aut caprinum per plures dies, obſeruando conditiones, quæ in aſſumptione lactis communiter obſeruati ſolent & ſecundùm iudicium Medici præſentis. Poterit etiam quando non accipiet lac, capere de manè infraſcriptam potionem.

℞ *Sem. lini,*
S. Papaueris albi ana ʒ. ij.
S. Citruli, aut Cucumeris,
Dragacanthi,
Amili ʒ. iiij.

fiant Tochiſci cum aqua decoctionis liquiritię de quibus capiat drach. j. diſſolutam in ℥. iiij aquæ decoctionis liquiritiæ, vel capiat eadem hora interdum infra ſcriptam potionem.

℞ *Gran. pini num* xx.
Gran. ſem. citruli,
Aut cucumeris. num. xl.
Amili ʒ. *S.*

Diſſoluantur in infraſcripta decoctione, & capiat totum in duabus vicibus.

℞ *Sem Apij* ʒ iij.
Spica nardi ʒ j.

Decoquantur in ℥. xviij. Aquæ ad conſump. 3. par. Non arbitror aſcendendum eſſe ad Troc Alkakengi, aut ad alios opiatos, quia ſcribitur adeſſe aliquarum guttarum vrinæ inuoluntariam emiſſionem, ne adderetur in mollificationem muſculi colli veſicæ Quod ſi nec ſanies, nec ſanguis exiret, & non adeſſet ſuſpicio de vlcere, poſſet in mane ſæpe ſumere decoctionem ſem. com frigid. & liquiritiæ, cum pauca zucchari portione.

Non diſplicet etiam vſus ſemel aut bis in hebdomada, hũc S. flor. Caſſiæ parũ ante cœnã, vt aliàs ſibi dictum fuit. Poſſent fieri inunctiones in .... Lactis aſinini, vel caprini, vel humani, aut mucilaginis citoniorum, vel pſillij, aut albuminis oui. Sæpe fomentetur anus cum lana ſucida infuſa in oleo roſato, chamæmelino, & vino partibus æqualibus calefactis.

Et qoia nõ modo difficile; ſed quia impoſſibile puto Medicum abſentem poſſe in caſu adeo complicato bene conſulere in omnibus, laudo, vt circa omnia quæ ſcripta ſunt, & circa omnia alia agenda habeatur conſilium Medici præſentis.

Pro eodem.

℞ *Foliorum,*
Seminum
Radicum Piſci Barbaſſi. & ana M. j,
Flor. Camomillæ.
Fol. Caulium ana M. j. *S.*
Thuris,
Colophonia ana ℥. *S.*

bulliant in ſuff. quant. aquæ, & recipiat fumum.

℞ *Zuc. roſati* ℥. ij.
Diagalanga,
Aromatici roſati ana ℥. j.
Diarr. abb.

Miſc cũ melle Roſ. Col. q. ſ. & capiat ad quãtitatẽ caſtaneæ manè, & ſerò, ante cibum per duas horas.

℞ *Pilularum de Benedicta,*
Specierum hiera ana ʒ. ij.
Aurearum ʒ. j.

fiant pilulæ xv. cum aqua betonicæ, & capiat tres pro vice circa mediam noctem ſemel, vel bis in menſe.

℞ *Betonica ſicca,*
Calamenti ſicci,
Pulegij ſicci ana M. ij.
Rad. Acori,
Stœcados Arab.
Polypodij querc.
Flor. Camomil.
Meliloti ana M. j.
Thuris,
Myrrha ana ʒ. j.

bulliant in ſufficienti quantitate aquæ, & vini potentis ana part. æquales, & cum ſpongiis. f. fomentatio, vt dixi.

℞ *Olei coſtini,*
De hyperico comp. ana ℥. j.
Maſticeni,
Oppoponiaci ℥. *S.*
Caſtorei ana ʒ. iij.
Myrrha,
Thuris,
Vini maluatici ℥. vi.

bulliant ſimul vſque ad conſumpt. totius vini, & cum modico vini fiat linimentum, cum quo inungantur loca, in qoibus facta fuerit fomentatio moderatè poſt fomentationem.

Pro eodem.

℞ *Rad. Ireos viridis.* ℥. j.
Contundantur, & diſſoluantur cum aqua agrimonia, capil. Veneris ana ℥. vi,

& bulliant lento igne ad conſumpt. 3. partis, & facta expreſſione cum ea Miſce

Lacryma abietis ℥. j.
Bdellij ʒ. ij.

& iterum parum ſimul ebulliant, & exprimantur per petiam madefactam vino albo calido, poſt cum ea Miſce

Agarici El. ℥. j.
Gingiberis ℈. iiij.
Rhabarbari ʒ, ij.
Spica ℈. ℥. j.
Farine fenugraci ℥. *S.*

& lento igne in vaſe cooperiantur, & exſiccentur parumper ad formam paſtæ, de qua ſumat drach. j. ſummo manè, bis, vel ter in ſeptimana.

℞ *Rad. Althea* ℥. ij.
Rad. enula ℥. j.

coquãtur ſub prunis, mundentur, & cum zucchạro diſſoluto in aqua betonicæ. q. ſ. fiat confectio, de qua hora ſomni poſt cœnam ſumat.... ſingulis noctibus.

℞ *Succi, centum nodia* ℥. vj.
Gummi prunorum, vel Caraſorum ℥ iij.
Ol. Sem. cucurbita ℥. iij.
Cera alba ʒ. ij.
Bdellij ʒ. j.

Miſc. ad ignem ſecundùm artem ad conſumpt. ſucci, & exprimatur, & ſeruetur pro renibus, & caliditate dorſi ſingulis noctibus inungen do.

℞ *Inteſtini caſtrati* ℥. ij.

incidatur mundatum ſubtiliter & adde

Bdellij ℥. *S.*
Butyri ℥. ij.
Mucilag. althea ℥. j.
Zucchari ℥. j.
Aqua betonica Lib. ij.

bulliant ad conſumptionem aquæ, & poſt ducãtur in mortario bene ſimul paulatim omnia, & iterum ſimul miſce ad ignem ad vnguenti formam: cui ablato ab igne adde.

Croci

Croci ℈. *ij.*
& vtere ad Aoo um.

CONSILIVM X.

De morbo Gallico.

℞ *Syr. de lupulis.*
Oxymelits. S. ana. ʒ *vj.*
Aquarum lupulorum.
Fumiterræ ana. ℥. *j.*
Miſc.
℞ *Polypodij*
Epithimi,
Pollic. Senæ ana. ʒ *j.*
Paſſularum,
Liquiritiæ Raſæ.
fiat decoctio in aqua commoni ſecundum artem.
℞ *Diacatholiconis* ʒ *vj.*
Confect. hamech. ʒ *iij.*
Trociſc. de Violis
El. de S. Roſarum. ana. ʒ *j.*
Com ſupraſcripta decoct, Q. S. fiat potio.
℞ *Theriacæ, El.* ʒ *j.*
Zucchari Roſati ʒ *iij.*
Miſc.
℞ *Syr. magiſtralis* ℥ *ij.*
Syrup. iſte componitur ex decoct. ligni vt infra.
Decoct. magiſtralis ℥.
Miſc. pro Syrupo.
℞ *Pilularum aggregatiuarum.* ʒ *j.*
Cochiarum propriarum. ʒ *S.*
Cum vioo albo fiant pilulæ nomero 5.

Oportet primùm accipere ligni Sancti libram vnam cum dimidia, & aquæ communis libras decem, & in infuſione per ſpatium horarum 24. collocare, deinde io olla noua optimè cooperta feruefacere donec aquæ dimidium remaoeat, & hæc erit prima aqua.

Poſt vbi colata fuerit per periam lineam, vel per ſubcerniculum, idem lignum iterum capere quod feruefactum fuit cum aqoa communi eiuſdem ponderis, vt ſupra, & feruefacere vt ſupra, & hæc erit ſecunda aqua. Deinceps opus eſt accipere vncias 6. primæ aqoæ, quæ facta fuit, & ſacchari de medeta lib. 1. & ex hoc ſyrupum conficere.

Quo ſyrupo coofecto ita vtendum eſt ℥ iv. primæ aquæ accipiantur ℥ ij. ſyrupi aotedicti, & vna miſceaotur, deoturque potui beoc calidæ de mane.

Poſt verò ioter prandendom, aut cœnandum bibat de prima aqua, à prandio autem, aut à cæna ex altera.

CONSILIVM XI.

De dolore humeri, tumore cruris, & aliis ſymp.

PRoponitur nobis medicus & ſtudioſſ. iuuenis patria Viceotinus, ex nobiliſſ. familia ortus ſ. ex Thienea familia; Patre Doctiſſ. Iuriſcon. Excel. Qui iuoenis laborat quibuſdam diſpoſitiooibus præter natoram, quæ diſpoſitiones aliquando fuetoot, aliquæ ſunt: Sic in primis aiunt anois ſuperioribus laboraſſe febre maligna peſtilenti quæ termioauit ad bubonem in inguine, ex quo bubone factum eſt vlcus, quod fuit difficile, vt curaretur; tandem io crure, imminente bubone, tunc facta eſt inflammatio, & tumor, qui tumor apparuit veloti crus ſupercreſcens, ita quod videatur præter craſſitiem, & magoitudinẽ ipſius cruris, aliquod quod eſſet in ipſo præter naturam, oeque color, neque aliquid coosimile: fuerunt adhibita quamplurima auxilia per Clariſſ. Medicos. Et tandem ad balnea Appouitana fuit perductus, vbi auxilia illarum aquarum fuerunt adhibita, & viſus eſt aliqualiter conualuiſſe; ſed frequenter ſolet incurrere hanc, & conſimiles diſpoſitiones. Nouiſſimè incurrit in dolorem humeri, & in impotentiam mouendi ipſum. Et tandem per clariſſimum Medicum, & me fuerunt adhibita aliquot auxilia, vnde viſus eſt aliqualiter conualuiſſe, ſed noo ſicut optaret, & nos optaremus. Vltimò viſus eſt aliqualiter affligi tumore illo cruris antiquo, a quibus diſpoſitionibus quærit euadere, & preſeruari, oe deouo cadat in conſimiles affectus.

In primis ſtatuo temperaturam eius eſſe temperaturam calidam, cooiunctam humiditati alicui, ſed vehementior eſt caliditas ipſa humiditate; Vnde licet in ipſo vigeat ſanguis, nihilominus nõ eſt, vt non dominetur aliquid cholcræ omnino, vnde hepar aliqoaliter generat aliquid cholerę, quo poſſem ego deducere, talem eſſe temperaturam ex multis ſignis, ſed volui hac concluſione eſſe cootentus. Diſpoſitiones præter naturam in in iſto iuuene ſuot enarratæ, ſed vnde eueniant, dicamus. Io primis, ſicut dixi, ſuppono febrem illam, qua ſuperioribus aonis fuit afflictus, fuiſſe feb. peſtileorem, quod declarat & modus febris, & accidentia, & anni tempus, & conſtitutio quæ tunc erat, fuit enim in anno. M.D.LXXVIII. quo tempore viguere febres illę peſtileotes, immò peſtis ipſa, quæ quomodo fuerit contracta, facile eſt videre; quæ febris, ſicuti conſueuere conſimiles febres, habuit cooiuoctum bobonem: vnde ſignificatur membra ipſa oaturalia fuiſſe affecta, & maximè ipſum hepar iuxta ſenteotiam Galeni & Hip. quarto Aph. in illo Aph. *omnes febres ex bubone, mala,* &c. Viguit eoim humorum malorum ingens copia, & affecto ipſo hepate, deinde factum eſt, vt vlcus factum ſit difficile vt ſanaretur ex humorum malitia, ex loco malè affecto, ſcil. ex peſtilentibus ipſis humoribus, & affectione peſtileoti, ſicot docuit Galeo. *art. curat.* deinde factus eſt tumor in crure, eo qoia malè affecto hepate multiplicatis multis humoribus facile fuit, vt tranſmitterentur ad partem debiliorem humores multi, & inde locus intumeſceret: ſed ille rumor fuit talis, ſicuti dictum eſt, qoia humores illi abundabant multitudine potius quàm malitia, nihilominus erant inepti pro curatione ipſius corporis, & membri: Ideo licet apponerentur, non aſſimilabantur tamen ipſi membro: & ideo iocreſcebat ille tumor, ſicut dictum eſt, deiode factus eſt dolor in aliis partibus, & tumores, quia multiplicantur multæ ſuperfluitates, quæ delegantur ad has partes, & inde fiunt iſti tumores. Et ratio eſt, qoia ſtante tali temperatura ipſius corporis, cum affectione illa mala, veoenoſa, non eſt mirum ſi multiplicentur iſti humores, & deueniant ad loca ipſa debiliora, ſcilicet ad iocturas, ac iode fiant iſti dolores iuncturales, ſicuti dictum eſt, etiam quod illud fiat, quia membra ſunt debilitata. Sed quales ſint humores peccaotes, facile eſt videre, ſunt enim admodum phlegmatici, cum aliquali quaotitate choleræ admixtæ, & non priuantur penitus

ſanguine, quod declarat color loci affecti, & diſpoſitio corporis ſanguinei, & ætas, & alia conſimilia: item coniungitur cum iſtis humoribus malignitas quædam facta in ipſo hepate, vi illius peſtilentis morbi, vnde plerunque cauſatur dolor ex præſentia illius materiæ diſſoluentis continuò in ipſo membro. etiam interdum motus ex defluxu materiæ in iſlo loco; & ita ſicut dixi, apparent bi conſimiles affectus, & aliquando inflammatio, veluti eriſipelas, aut phlegmon heripelatodes in illa parte: adde tu indebitum victum ſeruatū ab iſto iuuene, & in cibo, & in potu, & quiete, & etiā in ſtudiis, cum ſuperfluè aliquando ſtudeat, & horis incongruis, ita quod tunc reſoluuntur ſpiritus, debilitatur calor naturalis, & inde ſequuntur omnia iam dicta incommoda. Et iſti ſūt affectus pręter naturam in iuuene iſto nobiliſſimo, & etiam ſunt cauſæ horum affectuum. Supereſt vt deueniamus ad modum curæ, hoc modo.

In primis mundificetur corpus, quod factum eſt paulò antè, & diu antè multoties à Clariſſimis Medicis; poſtea ſi quid eſt, quod in membro reſideat, illud reſoluatur, & confortetur membrum, ita quod babeantur iſtæ intentiones: prima eſt, prohibere morbum futurum fieri, & tollere iam factum, ſicut in morbo fiente faciēdum voluit ipſe Galenus, prohibetur enim morbus futurus fieri, aut tollitur cauſa, quod idem eſt, ſi prohibebimus humores generari; quod fiet ſi primo mundificemus corpus, tum alteremus ipſa membra, & diuertamus materiam fluentem ad locum. Mundificabimus corpus, ſicuti dictum eſt, immo ſicut factum eſt, phlebotomia, & pharmacia: Etenim hoc anno facta eſt phlebotomia; conſulo etiam, quod inchoante autumno denuo fiat; & ſi fecerit baſilica dextra, nullo alio ſuperueniente impedimento erit opportunum: Et ita vere, & autumno hoc fiet; pręſeruabitur enim Nobiliſſ. Iuuenis ab hoc affectu: Pharmacia autē purgetur huiuſmodi corpus, & maximē inchoante vere; in autumno etiā. Etenim hoc anno & nobis vere adueniente, & ipſo quoque laborante purgatus eſt: Et quia ſumus arbitrati, neque vnam inſimul etiam cum altera ſufficere purgationem: ideo poſt primam purgationem, deuenimus iterum ad concoctionem materiæ, & decreuimus alteram purgationem facere, quod etiam fiet autumno ſuperueniente. Concoquatur materia cum iis, quæ attenuant, & quæ aduerſantur malignæ iſti materiæ, neque calefaciant nimis, ſicut verbi gratia hoc modo.

℞ *Syrupi de betonica* ℥ j.
Oxymellis S.
Mellis Roſ. ana. ℥ S.
Aquarum betonicæ,
Cichorei ana. ℥ j. S.

Miſc. Cum enim concocta fuerit materia, ita quod per vrinam integra eius appareat concoctio deueniatur ad euacuationem iſtius materiæ, cū iis quæ euacuant materiam iſtam mixtam ex materia phlegmatica, & cholerica cum certa aduſtione, vt verbi gratia cum iis pilulis:

℞ *Pilularum cochiarum cum elleb, aurearum ana.* ℈ ij.

fiant pilulæ num. 5. quas accipiat mane ſummo, dormiat per duas horas, ieiunet vſquequo pilulæ operatę fuerint, & ita quieſcat, vel expurgetur cum iſto pharmaco.

℞ *Decoctionis Betonicæ,*
Fumoterræ ana. Q. S.
Cichorei,
Rhabarbari el.
Agarici preparati ana. drach. j. S.

infundantur in ſupraſcripta decoct. Deinde exprimantur; cui expreſſioni adde

Electuarij Diaphænicon ana. ʒ ij. S.
Electuarij Indi.
Mellis Roſati ℥ ij.

Miſc. & f. potio, quam bibat mane ſummo, & dormiat per duas horas: tum vigilet, atque ieiunet vſque quo pharmacum fuerit operatum. Et hoc fiat vere, & autumno Inſtantibus etiam intermediis temporibus, vtatur ſaltem ſingulis mēſibus ℥ j. caſſiæ: Et ità mundificabitur corpus; & diuertetur materia, ne fluat vel ad illud crus, vel ad aliquam aliam partem, faciens dolorem, ſic & clyſteribus vehementioribus vtemur, vel ſi aliquando cauteria fiant: Sed ego ſum iſtius ſentētię quod cauteria ſi fiant, hoc tempore non fiant. Sic de balneis, quod non ingrēdiatur balneum hoc tēpore, ſed autumno ſi opus fuerit, & ingrediatur balnea & cauteria fiāt. Alterabitur autem corpus. & mēbra ipſa malè affecta, altero iſtorum modorū, aut omnibus. In primis vtatur frequenter roborantibus ipſū ventriculū, & hepar, vnde poſt mūdificationem corporis ſi ipſe vtatur maioribus illis antidotis, quibus roborantur mēbra ipſa, & illa mala qualitas acquiſita tollitur, non erit malū, vt ſi vtatur Theriaca, vbi ipſa bona haberi poſſit; aut ſi ipſa Theriaca bona habeatur, quod arbitror futurum; non erit malū, ſi vtatur Mitridatho, quod hic ſatis bonū ſuperioribus annis parauimus. Modus autem vſus erit talis. Singulo manè accipiat ad quantitatē vnius drach. Et ſi caliditas ſit vehemēs, admiſceat aliquid zucchari roſati, putà cum drach. vna Mitridathi admiſceat drach. duas Zuc. roſ. Et ex iſto mixto accipiat ſingulo mane drach. vnā ante cibū, per duas horas, aut quatuor. Si vtatur etiā interdū hoc Electuario, non erit malum.

℞ *Zucchari roſati* ℥ ij.
Pulueris ſcordei ʒ j. S.
Specierum triumſandalorum ʒ j.

Cū ſyrupo roſ. f electuariū, & exhibeantur. ʒ ij. ſingulo manè: aut bibat de iſto ſyrupo mane. ℥ ij. ſyrup. de ſoncho inſimul cum aqua hordei vigēte calore: & ita alterētur mēbra. Si interdū vtatur, aut calamo aromatico condito in hyeme, & frigidiori tēpore, aut cōſerua ſaluiæ, aut roriſmarini, nō erit malū. neq; pręter rationē, & ita vitabitur cauſa iſtius affectus Tolletur autē morbus iā factus iſto modo, vt reſoluatur materia, quæ eſt in loco, deinde confortetur, & corroboretur locus. In primis vbi ſuperueniret inflāmatio, ea quæ ſunt ſtiptica, & infrigidant, cōuenirent, ſicut aliquādo factū fuit, Oleum roſ. omphac. ſucci frigidioris, ſicut plantaginis, ſolani, lactucæ & cū ſimiliū; ſicut infrigidantia Gal. Sandalinum, vnguentū roſ. & cōſimilia; ſicut etiā emplaſtra facta ex rebus ſtipticioribus, ſicut ex corticibus granatorum, ex balauſtiis, cum farina hordei. decoctis in vino ſtiptico & huiuſmodi, tandē ad reſoluentia deuenire, ſicut ad camomillā fabaceā, farinam & cōſimilia, demū aſcendere ad ol. nardinuā, maſticinū, irinū, & conſimilia olea, quæ applicarentur, vt cum hoc quod reſoluerēt, roborarent etiā ipſa mēbra. Vbi autem res vrgeret magis, deueniré ad illud reſolutiuum Galeni 14. art. curar. vbi imponeretur aliquid maſticis & cōſimil. Balnea vbi corpus erit mundatum, conuenirent, pro reſoluendo reſiduo ipſius materiæ, & pro cōfortando loco, ſicut prius fuit factū. Reſoluantur materiæ cū iſtis & corroboretur locus, ſicuti infuſione aquarū, & etiā cum foueis & ſuffumigia: etiam ſi in feruēti muſto imponantur crura, non erit malum. Cauteria autem, ſi quæ eſſent tentanda, vltimò tententur, & ſint in crure non læſo, etiam quod ego arbitror quod modicè indigebimus iſtis cauteriis, vbi

cætera

cætera rectè adminiſtrentur. De potu ligni indici non habebo ſermooem, qoia vbi ſciam tem iſtam non habere ſuſpicionem morbi Gallici, parum, aut nihil confido de iſta aqua, & ita dimittatur.

Victus ſit vt abſtineat à quibuſeunque eacochymos humores generantibus, ſicut à poreina, à bouina carne, vel agnina, à piſcibus, lacte, & caſeo, paſticiis quibuſeunque, & fructibus. Vtatur ouis ſorbilibus, carnibus vitulinis, pullorum, auium laudabilium, & conſimil. quieſcat à eibo per quatuor horas, aut quinque. Exerceat ſe decenti eaercitio, ac æſtare vitet literarum ſtodia, ſed ſparletur, ſit ruti, caueat repletiones, eaueat à forti eaercitio, iraeundia; caoeat ſolem, calidiorem aërem, & liberiorem victum: Vina porentia & vinoſa vitet: atque iis & conſimilib. Deo ita volente, liberabitur.

CONSILIVM. XII.

De frigida ventriculi intemperie, morbo Regio, &c.

NObil. Iuuenis D. Ioan. Bapriſta de Triſino Vicentinus, duplici morbo laborat, vno quidem ex intemperie frigida ventriculi pituitam cōgerente; altero verò in compoſitura, oppletione quidem in parte hepatis eaua. per quam fit in mearu, bilem eitrinam ad ieiunū deferente, obſtructio, ob quam etiam excremeota colore luteo priuata eernuntur: sd quæ ambo varia cōſequi cōſueuerunt accidentia: ea iis autem facile eſt diſcere qualis conoeniat victus, quoniam opplentia omnia, piſces, paſtilia, lacticinia, animaliū pedes, partes neruoſæ, ventres. eapita, inteſtina, fructus dulciores, & horarij, res dulees, aeuta, & inflammabilia, vina porentia, vina vinoſa, & craſſa omnia vitanda ſunt. Pro regimine vero medicinali, quoniam diebus elapſis, aquam bibit balneorum de Apano, per quam euacuatus eſt, & aquam de Calderio, vtile ei fore arbitror inſtante tempore anni calido, ſi vtereror Trochiſe. de roſ. min. abſque ſcam. ſi etiam ſingola hebdomada ieionus bis maſticet rhabarbari elect. drach. S. aut ipſius infuſi expreſſum bibat: Menſe autem Septembri diebus quinque continuis ſummo manè infraſcriptum ſumat ſyrupum.

℞ *Syr. de cic. comp. Gulıel. aut Nicol.*
De endiuia,
Aquarum Abſinthij ana ℥. j.
Eupatorij,
Capil Vene.
Cichorei
Miſc.

poſt ſyrupos accipere conueoit potionem iſtam.

℞ *Rhabarbari el drach. j. S. aut duas,*
Spicæ gr. v.
Vini alb. Aromatici parum.
Decoctionis communis. Q. S.

fiat infuſio per diem, & facta expreſſiooe, adde
Electuarij diacatholicon ℥. *S.*
Succi roſarum puri ʒ. *vi. Miſc.*

Puluis præterea illorum animal. quæ oos porciliones appellamos: plurimum confert heparis oppletionibus. His peractis conueoiont Troc. de rhabarbaro pluribus diebus ſumpti. Electuarium Dialaca. Electuarium etiam de vino, quod Galenus io lib. 8. 17. Tract. *Cyphoides* vocat; quod vt debitè conficiatur diligenti indiget examine; ipſius autem talis eſt compoſitio.

℞. Carniū paſſularum abiectis ſeminis. ʒ a 5. qoo loco aduertendum eſt, quod paſſulæ apud Gslenū ſunt vua quam nos *cibibum* appellamus, cuius Galenus ingeotem copiā apud Græcos exiſtere dixit. Croci drach. j. &c.

Extat & ad has diſpoſitiones electuarium hoe perutile.

℞. mellis optimi lib. iij.

ponatur in vaſe lapideo ad bullieodum, & deſpumetur, imponantutqoe

Troc. Cyphoes apud Gal. 8. de Me'. ſecundum loc.

Saluiæ tritæ, Roriſmarini triti ana ℥. ij.

poſt ℞. Aëris, *ſeu Azzali ſiat limati drach. j.*
Gingiberis,
Nucis muſcatæ ana ʒ. ij.
Gariofilorum,
Cinnamomi,
Miſc. & cum pane trito f. Electuarium.

Cuius vſus magis conuenit tempore hyemis.

His non conferentibus, eumq; ad pinam valetudinem non deducentibus, vtile fore arbitror. vt aquam bibat baln. della Porteta, menſe Auguſti.

Hæc pauca ipſum ſanatura arbitror . eo ab aliis quàm pluribus enarrandis ſuperſedeo.

Nolo tamen præterire remediū ſingulare mihi à fidedigno nuper relatū vt accipiatur herba, quæ à Galeno dicitur *Aſplenon*; à Latinis vero *Citrach*, & *Scolopendria*. & vulgo *herba d'oro*; quæ bulliat in aqua donec deueniat ad colorem aureum; de qua decoct. Patiens ſingulis diebus ſumat ℥ iiij. inquit enim Dioſcor. quòd morbum regium ſedet.

CONSILIVM XIII.

De Epilepſia.

REuerendiſſimus Epiſcopos Aprutinus anno ætatis alviij. Compl. ſāguineę. x. Auguſti Veronam perens, cum pranſus eſſet diuerſa, & varia eibaria & pręter ordinē à veteribus laudatum, in fine mēſæ tres vuarum racemos cōmediſſet, ſtatim iter arripuit, maximéq; calidiori tempore diei, per horam poſt meridiem. Vnde ſol propter directum ipſius ad capita noſtra aſpectum, & longiorem moram, caliditatem maiorem imprimit. Tunc circa caput calorem quēdam ad partes Inferiores percurrentem paſſus eſt, & ſtatim exterioribus amiſſis virtutibus ex equo eecidit, ſed breuiſſimo interuallo ſenſum. motumque recuperauit, nondum tamen in totum refocillata animæ vi, ſimilem denoo ſenſit in membris conturbationem, abſque tamen animi deliquio, neque verò bis ſolùm. & ter, ſed ax. numerum attinxit; Cibum euomit & tone capitis dolor, & præcordiorum illum infeſtare non deſtitit: quaſi conſimiles caſus paſſus eſt diuerſis temporibus. vno addito, quod aliquando egeſtionem emiſit, aliquādo etiam dolor capitis dorſi, crurumque pariter, & anhelitus difficultas, per aliquod tempus poſt illum infeſtarunt, præcipuè in aſcenſu ſcalarum, & vſque nunc non dereliquit S. D. Hanc igitur diſpoſitionem ſui Eacellentiſſimi Medici animi defectionem nuncuparunt: Sed quia apud priſeos Autores, in multis ægritudinib. animi defectio depreheoditur, ideo operæpretium videtur inueſtigare in quo capitulo reponatur id quod S. D. affligit. Reperio in antiquorū libris ſenſum motumque amitti in apoplepſia, lethargo, ſuber, cōgelatione, præfocatione matricis, forti ſyncope, & epilepſia: inſurgit modo labor inueſtigandi, quæ iſtarum ſit affligens S. D. Primò ergo apparet nullo pacto apoplexiam eſſe poſſe, nam aut eſſet fortis, aut debilis, ſi fortis, iam interfeciſſet, ſi debilis, deſiiſſet in paralyſim, quæ ratio ſumitur ab Hipp. 2. *Aph.* 42. ſed neque plores paroxyſmos habet Apopl. hæc autem multos habet, quare &c. Neque imaginandum eſt eſſe lethargum, eum nullum adſit cerebri apoſtema, neque lenta febris,

& continua, nulla etiam io memoratiua læſio deprebenditur, vel ante, vel poſt paroxyſmum, & ſulutionem ab eo, quare &c. Inſuper, nulla aut motus, aut ſenſus priuatio accidit, niſi poſt diuturnum ſomnum, & cum magna cerebri permutatione, quare, &c. Congelatio oculos apertos tenet, & fixa remanet, totius eorum corporis, & membrorum figura. Minùs etiam iudicamus fortem eſſe ſyncopem, cum io pulſu grandis non fiat permutatio, neque extrema fient frigida, ſicuti neque faciei coloris, & totius corporis conuerſio apparet ſimilis colori mortuorum; Neque cordis pulſus, aut motus tremulus, &c. Reliquum igitur eſt, vt probemus diſpoſitionem hanc eſſe, vel epilepſiam, vel modum eius. cum proprium epilepſiæ ſit, ſenſum, motumque auferre, vt legitur in Autorum ſcriptis, & maximè Aui. dicentis, *Epilepſia eſt ægritudo prohibens membra animata ab omnibus operibus, ſenſus, & motus*; quod ſi nobis conceſſum fuerit hanc definitionem diſpoſitioni S.D. accommodare, veri compotes facti erimus, Primò, nemini dubium eſt, ipſam eſſe ægritudinem, cum noceat operationibus, vt babetur 2. *de accid. cap.* 2. & 2. *de criſ. cap.* 12. Eſtque ægritudo complexionalis, & compoſitionalis, prohibetque membra animata ab operationibus ſenſus, & motus. Sed forſitam his aliquis perturbabitur, cum videantur expreſſe dictis Galeni contraria, & experientiæ, uam Galenus *Inter.* 3. *cap.* 7. negat in epileptico auferri ſenſum, & motum, Sed notandum epilepticos dubio procul non ſentire, nam ſi cadant in ignem, non ſentientes comburentur; ſi ergo aufertur ſenſus, neceſſariò etiam aufertur motus: cum motus ſit quædam actio, ſenſus verò paſſio, vt babetur 4. *de accid. cap.* 3. & maiorem omnino requirat ipſe motus virtutem; quod ſi aliquando epileptici mouentur, dicimus tunc illos moueri motu ſpaſmoſo, non tamen propterea ſentire vt colligitur 4. *Inter. cap.* 2. & apparet in cadentibus in ignem; qui quidem motus eſt motus ægritudinalis, non naturalis. Erit igitur ſpaſmus proueniens non à ſiccitate, neque enim eſſet paroxyſmalis, neque tam citò veniret, vel recederet, Galenus 3. *Inter.* 7. & Auicenna *prima* 3. ſed vel à repletione, vel à cauſa contrahente, quas duas cauſas enumerauit Auicenna cum dixit; (*Reſtat quidem, vt eius cauſa ſit, aut contractio cerebri ad expellendam rem impedientem, quæ eſt, aut vapor, aut qualitas mordicatiua*&c.) Ex quibus duæ habeotur cauſæ epilepſię; vna, à qua cerebrum contrahitur, & refugit nocuméto percepto, vt apparet in S. D. & eſt ventoſitas; Altera, quæ eſt humor, vel vapor cauſans oppilationẽ non integram, & ſpaſmum in ventriculis cerebri, & principiis originis neruorum: Expulſio verò non completur, & perficitur, niſi contractione, & expreſſione: in caſu autem noſtro iudicamus ventoſitatem propter malam qualitatem in ea exiſtentem, cauſam eſſe, quare contrahatur cerebrũ, & quia eſt ventoſitas groſſa, ideo etiam oppilat, quare, &c.

Quoniam verò huiuſmodi epilepſia poteſt babere cauſas primitiuas, antecedentes, & coniunctas; oportet primò videre cauſas primitioas: Inter quas connumeratur ab Auicenna permutatio ad aërem excedentis qualitatis in calore, vel frigore, & maximè repente facta: Vnde forſitan aëris exceſſiua caliditas, cauſa fuit primitiua, attrahendo materias ad ipſum caput, aut faciendo euaporare eas exiſtentes in membris inferioribus, ſicut etiam motus fortis, aut exercitium forte, ſuper repletionem, vt contigit in S. D. immediatè, cibo aſſumpto, equitante. Poteſt etiam aſſignari cauſa, vna illa poſt cibum comeſta, cum fructus dulces & cito corruptibiles inter cauſas primitiua connumerentur. Cauſam antecedentem ponunt Autores eſſe poſſe omnẽ humorem, tamen phlegma principatum obtinet, cum multum, groſſum, viſcoſumque ſit aptius, vt ab illo eleuetur ventoſitas groſſa, quæ vel contractionem in ipſo cerebro, vel in ventriculis eius & origine neruorum oppilationem cauſet: Et licet vel humor, vel vapor, vel ventoſitas cauſa coniuncta ponatur, iudico tamen ego in caſu S.D. vaporem vel ventoſitatem cauſam eſſe coniunctam, & non in ipſo cerebro genitam, ſed in ſtomacho, & aliis membris, & ab eis eleuatam cerebrum petere, ſuaque mala qualitate ipſum lædere, quo fit, vt cerebrũ contrahatur ab illa fugiens, quæ ſua groſſitie in eo ponit oppilationem. Eſt hæc ſententia Auic. cum dicit prima tertiá, *aut per ventum groſſum retentum in tranſitibus ſpiritus*, & adducit auctoritatem Ariſtot. & infrà, Cum *epilepſia eſt in ipſo cerebro, tunc cauſa in ipſo eſt materia faciens ventoſitatem retentam in meatibus ſenſus, & motus*; ſed clarius infrà dixit in noſtro propoſito: *Epilepſia autem, cuius cauſa eſt in morbro aliquo, fit, aut quia eleuantur ab ipſo ad cerebrum vapores, & ventoſitates lædentes quantitate ſua, &c.* Quod autem ſit ventoſitas, ex hoc deducitur, quòd citò aduenit citóque recedit, & facilè reſoluitur, neque grauitatem ponit in capite, neque D.S extra paroxyſmum aliquid nocumenti percipit, neque apparet materierũ exuberantia, neque earum effuſio. Quare ex bis breuiter concludimus pati à ventoſitate per communicantiam à ſtomacho, & aliis membris. Sed aliquis dicere poſſet. Rhaſ. 9. *ad Alm.* Auer. 3. *col.* & alij, ponunt epilept. in terram cadere, cum ergo ſua Dominatio multoties in paroſxymis minimè cadat, videretur epilepſiã non pati. Dicimus hunc morbum babere diuerſos gradus in malitia, & ita aliqui cadunt, aliqui non: & ita in propoſito etiam S. D. patitur vehementiorem, & minus vehementem paroxyſmum ſecundùm ſuæ cauſæ fortitudinem, & debilitatem. Præterea in epileptico apparet ſpuma, vt ponunt Auic. Rhaſ. Alab. & cæteri, ſed in eo minimè apparet, ergo &c. Dicimus nos cum Galeno *de Iuuamento anhelitus*, non in omni epileptico ſpumam generari, ſed in eo ſolùm, in quo fit motus violentus, vt etiam dixit Auicen, *cap proprio.* Et ſi quis diceret, tu ponis materiam, à qua eleuatur hæc ventoſitas, phlegma quod eſt frigidius quàm ſit in corpore noſtro, vt paſſim Galenus & cæteri, quare ergo ſentit illam caliditatem in capite? Credimus propter agitationem, vel putrefactionem illud fieri. Sed quare dum aſcendit ad caput, non percipit eum calidum? forte quia paulatim aſcendit, propterea nocumentum non infert. Vnde eſt ipſum aliquando pati vomitum, & egeſtionem? Credimus vomitum cauſari ex percepto nocumento à natura merito quantitatis, aut qualitatis materiæ, aut vtriuſque; nam cum materia virtutem ſenſitiuam offendit, tunc inſurgit regitiua totius imperans virtuti expulſiuæ, vt huiuſmodi materiam expellat per vomitum: patitur etiam quandoque egeſtionem propter virtutis contentiuæ debilitatem, vel quia materia, quæ quieta erat agitatur, & mouetur, & in tali motu læſionem infert, quod elicitur ex 5. *de Accid. ca.* 3. 4. *de tuend. ſan.* & 2. *de criſ.* t& tunc inſurgit virtus expulſiua ad egeſtionem per aluũ: Aut quia epilepſia eſt ſpaſmus vniuerſi

corporis,

corporis, 5. *Int. cap.* 7. Ideo muſculi ani ſpaſmantur, vnde ſequitur fluxus egeſtionis. Sed cur rediit paroxiſmus per plures vices? Dicimus id prouenisse merito multæ quantitatis ventoſitatis, quæ non tota mouebatur ſimul, ſed per partes. Et ſicut per partes mouebatur, ita per partes, aut reſoluebatur, aut expellebatur. Remanſit aliquando dolor capitis, aut propter malam complexioné calidam accidentalem in eo genitam, aut propter extenſionem à ventoſitate cauſatam, ex qua continui ſolutio in panniculis cerebri, aut alibi inducta eſt, aut propter vtramque; nam hæ ponuntur cauſæ doloris: 2. *inter. cap.* 5. *de ingen. cap.* 7. *& alibibi*, quamuis alij ponunt ſolùm continuitatis ſolutionem.

Crurum doloris cauſam recitatam ab Ariſt. 5. *probl. vltimo*, aſſignamus motum violentum, & contra naturam, nam aſcendere repugnat graui. Difficultatem anhelitus prouenire credimus, quia in tali labore materia agitatur, & tunc ventoſatur, & replet partes pectoris, quare pulmo, & alia membra debitè dilatari non poſſunt, vndè frequentia pro magnitudine ſatisfacit. Patitur ſæpè incubos, vt apparet ex ſententia Princ. & Auer. 3. *Col.* nam dormiens videtur ſuffocari à pondere aliquo, & motus totius corporis auferri; & hanc ſententiam poſuit Rhaſ. 1. *cont.* dicens; *Cum aduenit hic morbus ſentit patiens rem ponderoſam ſupra ſe grauantem, & comprimentem ipſum & videtur ſtrangulare eum, & non poteſt clamare, à quo tamen citò excitatur, quia citò exoppilatio fit cum dependeat à materia vaporoſa citò reſolubili, quo tamen eleuatur maximè à phlegmate.* Aliqui autem dixerunt hoc prouenire ex nimia repletione cibi & potus; quoniam ſtomachus nimis repletus comprimit diaphragma, quo compreſſo pulmo comprimitur, pariter & cor: aut ſit quia ventus, qui pulmonis, & cerebri anfractus inhabitare dicitur, cumulatior factus à calore vini, vel ſanguinis vel abundantia choleræ non habet exitum naturalem per os, & nares, ſed præcluſus per fiſtulas pulmonis ſediens ſupra cor ipſum comprimit, vndè ex tali paſſione totum corpus comprimi videtur: Aliquando etiam fit ex indigeſtione. fumoſitas enim groſſa à crudis reſoluta cibariis aſcendens ad pulmonem, replet eum, quare cor comprimit, illud à proprio motu impedit, cuius impedimento totum corpus motu priuatur, quia radix, à qua principaliter motus procedit, grauatur, & opprimitur, vndè ab exterioribus ad interiora ad ſe ſpiritus trahit, & fumoſitas illa groſſa loco ſpirituum, neruos intrans oppilat, cuius oppilatione ſpiritus vegetabilis ad membra decurrens, retinetur, non habens tranſitum, vndè retro currit, & membra deſtituit, quare à motu ipſo deſtituuntur. Fit etiam incubus ex groſſis & indigeſtis humoribus, quorú pars tenuior & leuior in groſſam ventoſitatem à calore debili reſoluta, per corpus effuſa, neruos motiuos irrigat, & aggrauat, pars autem ad phantaſiam aſcendens, imaginem corporum diuerſorum ſecundùm humoris diuerſitatem format, vndè aliqui opprimi videntur, & ſuffocari, vt loqui non valeant; Alij timent & clamant à Dæmonibus ſe opprimi, vel à beſtiis: materiam autem ipſius atque epilepſiæ, vnam eandemque eſſe poſuit Galenus 2. Aph. 45. Quare caueat S.D. à ſomno, ſuper repletione cibi, & potus, quia túc aſcendunt multi vapores groſſi, & fumi ad cerebrum, vndè non poſſunt ſpiritus deſcendere ad inferiora membra, & vt plurimum antecedit epilepſiam. Accidit autem minus in vigilia, quàm in ſomno, quia in vigilia ſunt pori aperti, & vapores plus ſubtiliati, & à calore naturali reſoluti. Et hæc ſufficiant.

Regimen autem diuiditur in duas partes, prima erit circa ſex res non naturales; ſecunda circa medicinalia; vtrumque tamen erit præſeruatiuum, nam curatiuum excellentiſſimis Medicis relinquo. Dico ergo teſte Aliab. *pract. cap.* 1. quòd noſtra corpora alterantur, mutanturque ſæpiùs, quod prouenit ex occurſu ſex rerum non naturalium, ſine quarum applicatione corpus humanum nec eſſe, nec perſiſtere poteſt, quæ ſunt Aër, cibus, &c. quæ omnia quàm breuiſſimè potero tangam, principium ſumens ab ipſo Aëre, cum ſit ille, qui nos alterat, ſicut medicina 3. *de ingenio cap.* 8. quem, velimus, nolimus, inſpiramus per nares & os, imò dixit Galenus *cap.* 3. eiuſdem, quòd alias quidem materias eligere, & fugere poſſumus, illam autem quæ eſt ex continente nos aëre, fugere non poſſumus. Eligat ergo aërem mundum, vergentem ad ſiccitatem, temperatum in actiuis, nam Galenus in lib. *de morb. infant.* à quo accepit Rhaſ. 1. *cont.* dixit. *caueat à forti frigore, & calore, & fortibus ventis.* Idem dixit Auic. & multum confert mutare aërem, dummodo ad ſiccum declinet, longè à lacubus & aquis immundis, priuatum fumo, & maximè ex carbonibus, nebula, puluere, fœtore, ac radiis lunæ, & ſolis, & odoribus aromatum, fortibus ſonis, & ſtrepitibus, fugiat aſpicere, quæ in gyrum vertuntur, loca profunda, res multùm ſplendentes, & multùm obſcura loca, Caueat iram, triſtitiam, & omnia, quæ mouentur forti motu, quia paroxiſmum ſuperuenire faciunt, & digeſtionem fieri prohibent; ſecundùm Auicennæ ſententiam, 3. *Primi Tract. Doct. cap.* 7. vbi dixit, *Accidentia animæ horribilia, & motus corporis fortes digeſtionem fieri prohibent* quod dictum prius dixerat Galenus 1. *de Reg. San. & 3. Tegn.* Cum dixit: De Veneris.
Ab ipſis abſtinere manifeſtum eſt, omnes enim animi affectus immoderati alterant, & permutant corpora ab ea quæ eſt ſecundum naturam conſiſtentia, & paulo infra, *omnes animæ paſſiones corpus exſiccant.* Exercitio vtatur temperato ante cibum, cuius vtilitates deſcripſit Fulgentius hunc in modum; *Exercitium eſt humanæ vitæ conſeruatio, dominantis naturæ ſuperfluitatum conſumptio, virtutum roboratio, temporis lucrū, ocio inimicum, iuuentutis debitū, ſenectutis gaudium*, &c. Quæ omnia enumerat Galen. in libro *de Exercitio paruæ ſphær.* & in libro *de aſſuet.* Et Hippocrates in libro *de Aer. & Aq.* dixit, *Exercitium laboris tolerantiam præſtat*; quod idem confirmauit Auer. 6. *Coll.* & Auicenna 3. *prima Doct. ſecundu cap.* 1. dixit, *Exercitium eſt id quo calor naturalis renouatur, & corpori leuitatis confert vſum, ipſum namque dilatari ſubtilem, vel expandi facit calorem, & quod ex ſuper fluitatibus congregatur, quaque die diſſoluit.* Et Galenus libro *de Euch. & cach. cap.* 3. *Maximum eſt malum ad ſanitatis cuſtodiam quies corporis, ſicut maximum bonum eſt moderatu motio, neque ægrotabit debitè diætatus & exercitatus*, & 1. *reg. ſan.* dixit, *Exercitium ſoluit, & euacuat per poros ſuperfluitates, quare ipſum laudo ſummoperè: Et quanta iuuamentu affert exercitium, tanta nocumentu adducit quies, & ocium*: Et propterea cecinit Poëta, *Ocia nullus amet, niſi ſint coniuncta labori: Nam nimia requie mortificatur Homo.* Item, *Ceruis vt ignauum corrumpit inertia corpus*: & Auicenna cant. libro dixit, *quiete infrigidatur calor ſicut & flamma fumo extinguitur*; Et propter hoc dixerunt Iſaac de diæt. Vniuerſ. *Nil inimicabilius regēdæ ſanitati exiſtit quàm otioſitas, & ocium.* Ante exercitium tamen expurgandæ ſunt

dæ ſunt ſuperfluitates commones, ſicut iubet Auic. 3. *p. Doct. ſecunda cap.* 3. ſic dicens, *Oportet vt qui exercitatur, ſuperfluitates prius ab interioribus expellat, deinde ſe exerceat*: quam ſententiam priius poſuit Galenus *ſecundo Regim. Sanit.* Hora autem exercitandi non ſit neque tempore repletionis, oeque inanitionis, vt habetur ab Auicenna 3. *p. Doct.* 1. *cap.* 7. dicente, *Illico poſt comeſtionem non eſt dormiendum, & cibo natante, a forti motu, quantum plus poſſibile eſt, abſtinendum*: & reddit rationem ſui dicti, *ne cibus antequam digeratur, penetret, aut ſine digeſtione labatur, aut propter inundationem corrumpatur*; & Doct. quinta, capitulo ſecundo loquens de Equitatione dixit: *Amplius equitare non debet quis plenus, ne cibus corrumpatur*: quod clariùs declarauit Galenus *ſecundo Reg. San.* & *in libro de Euch.* dicens, *Cum hoc tamen intelligatur quod nemo vllo moueatur motu forti ſuper cibum, quia ſicut eſt maximum bonum ad ſanitatem exercitium ante cibum, ita nocentiſſimus omnis motus ſupra cibum.* Diſtribuitur enim ex ventre cibus antequàm digeratur, & exinde multitudo crudorum humorum aggregatur ſecundùm venas, ex quibus aſſueuerunt ægritudines omni modo fieri. Sciat tamen S. D. quòd motum leuem ſupra cibum concedunt Medici vt Auic. 3. *p. Doct.* 2. *capit.* 7. Pariter neque hora inanitionis exercitandum eſt corpus, vt dixit Hippo. 2. Aph. XVI. *vbi indigentia, non oportet laborare*; Et Galenus *in com. & 3. Tegn.* confirmauit. & Auicen. 3. primi. Hora ergo exercitij erit poſt primam, & ſecundam celebratam digeſtionem, vt appellatur apud Auicen. 3. p. oportetque vt in hora exercitij corpus ſit mundum, & cibus iam ſit digeſtus in ſtomacho, hepate, & venis, ita vt alterius cibi hora iam aduenerit, quod idem confirmauit Auer. *com.* 44. *cant.* & Galeous 2. *Reg. San.* Et talis hora cognoſcitur ex colore vrinæ, vt benè declarauit Auic. 3. *prim Doct.* 2. *cap.* 3. & Galenus vt ſuprà, dicens: *Cum vrina moderatè citrina fuerit, ſignificat, tunc factam eſſe ſecundam digeſtionem, & tunc exercitandum*: exercitium autem ſit in quo omnes partes laborant, vt dixit Galenus in libro *de exercitio parua Sphæra*, & 3. *Tegn. Tex. Com.* 39. Exercitij autem oportet vt eligatur ſpecies, in qua moueãtur omnia membra corporis ſecũdùm proportionem, & nõ laboret eorum aliquod plus, & aliquod minus, quod confirmauit 2. *Reg. San.* Amplius, non ſit immoderatum exercitiom, quia Anicenna *text. Com.* 145. *Cant.* dixit, *immoderatum exercitium propriè dicitur labor, qui quidem ſpiritum euacuat, & educit, & macerat pingues, & carnoſos, & facit corpus ſeneſcere ante ætatem ſenectutis*; & ratio aſſignatur à Galeoo 3. Regim. San, dum dixit, *Ex immoderato motu, nil relinquitur in corpore, niſi ſiccitas*: & io 5. dixit: *Acuta exercitia, quorum motus ſunt veloces, attenuant corpus*; ſit ergo moderatum exercitium, quod laudat Aliab. 5. *Theor. cap.* 1. Terminum exercitij poſuit Rhaſ. 4. *ad Alm. cap.* 2. *motu tàdiu nemo præſumat, donec fatigationem ſentiat, & multam grauedinem, ſed cum ex eo laxari ſe ſenſerit, ipſo dimiſſo, ſtatim antequam aliqua inde ſequatur laſio, quieſcat*, quod priùs dixit Hippo. 2. Aph. 48. vbi dixit: *In omni motione corporis cum cœperit quis dolere, quieſcere ſtatim remedio eſt*, quod confirmauit Galenus 3. Tegn. & in lib. *de exerc. parua ſphæra.* Sciat prætere̡a S. D. quod poſt exercitium illico, oon eſt aſſumendus cibus, vt dixit Ariſt. 5. *Problem.* 28. & caſum poſuit, *quoniam adhuc non quiouit laborans, neque ſegregata ſunt ſuperfluitates.* Quieſcendum igitur erit aliquantiſper poſt exercitium, vt calor naturalis paulatim ad iotrinſeca retrocedat, poſtea ſecurè comedendum ac bibeodum erit, dummodo poſt motum cibi boni aſſumantur, dicente Galeno 3. *Reg. San. Omnes laborioſi euchyme indigent cibo.*

Modò dicendũ eſt de ſomni quãtitate, & qualitate, oã moderatus multa bona producit in corpore, immoderatus autẽ in ſua qñãtitate, & qualitate multa mala ſecum adducit. Et propter hoc Aliab. 5. *Theor.* 35. loquens de ſomni vtilitate dixit: *Moderata ſomni quantitas cibos digerit, corpus ſpiſſat, laborem ſoluit, animam confortat, calorque augetur naturalis, humores boni fiunt, membra creat extenſa, mentem clarificat, cogitationem emendat, & viſum*, quas eaſdem, & maiores laudes ſomno attribuit Auicenna *ſecunda pri. Doct.* 2. *cap.* 13. & *in Doct. 3. ſũma de pulſ. ca.* 12. & 13. *p. Doct. ca.* 9. & Gal. 6. *Terap. & 4. Reg. San* Contra verò grandia nocumenta affert ſomnus immoderatus, vt benè notauit Aliah. 5. *Theor. cap.* 35. dicens: *Somnus excedens in temporis quantitate multum nocet, quoniam virtutes eneruat animales, ac debilitat corpus, refrigerat & humectat, atque in eo phlegma augmentat* &c. quæ omnia cõfirmauit Auic. 2. 1. *Doct.* 2. *cap.* 12. & alibi pluries. Somnus ergo ſit moderatus non excedẽs ſeptimã, aut ad plus octauã horã, capite eleoato oõ reſupinè, quia Rhaſ. 25. Cont. cap. 3. dixit. *Dormitio facta ſupinè ſuper dorſum conſeruat ſuperfluitates eius in ventriculis cerebri*: Ideò non debet ſomnus abundans ſequi dormiendo ſupinè, ſuper dorſum. Laborans apoplexia, aut ſi paratus fuerit pati epilepſiam: benè & conueoienter ſit coopertus. Neque immediatè cibo aſſumpto, ſed ad minus per duas horas poſt dormiat, immò Auicenna inſiſt., vt ſomnus iocipiat poſtquam cibus deſcenderit à ſtomacho, vt appellat 3. p. cum ait: *Melior ſomnus eſt ille, qui prouenit poſtquàm cibus à ſuperiore ventre deſcenderit, & poſt quietem eius*: & infra, *ſuper repletionem dormire, malum eſt, antequam à ſuperiore ventre fiat deſcenſus*, & clatiùs Rhaſ. ad Alm. 4. cap. 3. *oportet tandiu poſt comeſtionem aliquis ſe à ſomno abſtineat, donec cibus ab ore ventriculi deſcendiſſe videatur.* qood idẽ Galenus *de diſſol. Cont.* Obſeruandum eſt prætereà, ne dormiat in meridie, niſi, conſuetudo cõtradixerit, & propter hoc dixit Auicenna vbi ſupra *in die dormire malum eſt*, generat enim ægritudines humectantes, & reumatiſmos, & calorem corrumpit, & generat ſplenem, & laxat neruos, & efficit pigritiam & debilitat deſiderium, & generat apoſtemata & febres frequenter: verum eſt, quod ſeruanda eſt conſuetudo, quare cum S. D. ſit aſſueta parum dormire, dormiat capite eleuato, & ſpatio ſatis breui. Sciat præterea S. D. non minus nocere ſuperfluam vigiliam, dicente Auicenna 3. parte Doct. ſecunda cap. 13. *Cum vigiliæ ſunt multa, complexionem corrumpunt cerebri, aliquo ſiccitatis modo, & debilitant ipſum, & commiſcent rationem, & adurũt humores, & ægritudines faciunt acutas.* & parte 3. Doct. 5. cap. 11. *Superfluitas vigiliarum ſpiritum debilitat, & reſoluit, & vapor. us cerebrum implet.* Et Gal. 7. *Ther.* & *com.* 6. 2. *Reg. ac.* hoc item poſuit; & Hippocrates 2. Aph. 3. *Somnus & vigilia, malum vtrumque*, &c. Procuret in mane habere beneficium ventris, natura, vel arte, mundificare caput per os, nares, & aures, pectinare & fricare ipſum. Accedo aotem ad alia, quemadmodũ lampadis flãma cõtinuè oleũ, vel ceram, conſumit, vt diutius ſe conſeruet, & ſe reddat quamuis non poſſit, immortalem, ita & calor naturalis, qoi io nobis extat, inceſſanter in membra, & corporis humiditates operatur; Et ſicut deficiente materia ipſum licinium breui tempore

pore ſe ipſum comborit, & conſumit, & conſequenter extingoitur, ſic & oostra caliditas, poſtquàm humidom nutriens conſumptũ fuerit, partes corporis areſacit,& ſic eſt cauſa extioguendi ſeipſum accidentaliter, propterea quod ſuam conſumit materiam vt declarauit Auiceo, *tertia parte cap.* 1. neceſſe eſt igitur volentes bunc calorẽ naturalem, & vitam conſeruare, vt nuuquã eum ſine pabulo, aut nottimento relinqoas, quoniã ſine alimento prioam non poteſt Animal diu durare, vt deducit Ariſt. 2. *de Anima.*& Galen. 1.*de Alim. cap.* 2. com dixit: *Sine alimento non eſt poſſibile viuere, nec ſanos, nec ægros: quare fuit neceſſarium aliquid inuenire, quod id quod diſſolutum eſt, reſtauret; Hoc autem ſunt cibus & potus,* vt probaot Auic. *Doct.* 3. *tertij Tract.* 2. *cap.* 7. cum dixit: *Neceſſitas cibi eſt, vt ſuppleat locum eius, quod reſoluitur.* Anteqoã autem deſcribam idonea in particulari, mihi viſum eſt, primò ponere quoſdam generales canones ex mente auctorum extractos; quorum primus eſt: Non aſſumat S. D. cibum, niſi deſiderium inſurrexerit, nam Auic. 3. *prima Doct.* 2. *cap.* 7. dixit: *Hora ſumendi cibum eſt poſt deſiderium, & naturalem appetitum:* qood idem docuit Auer. vltimo cap. ſui libri. Neque in hoc tardet multum, quoniam tolerare famem ſtomachum putridis replet bumoribos, vt cecinit Auicenna vbi ſuprà, & Galen. 2. *virt. natural.* & 1, *de Aliment. cap.* 2. Et Aliab. 1. *pract. c.* 7. & 8. Quantum aotem nocomentũ afferat aſſumere cibum ſupra cibũ, qui non ſit digeſtos, declarat Auicenna vbi ſopra cũ dixit: *Quid enim deterius eſt, quã ſumere cibũ ſupra cibũ, qui nõ eſt digeſtus?* quod idem confirmaoit 14 3. Tract. 1. *cap.* 19. & Auer. loco citato: *Cibi autem quantitas ſit, qua non aggrauet ſtomachum,* qood ſumitur ab Aliab. 1. *pract.* 6. & 7. *de Ingen. cap.* 6. & ab Auicenna vbi ſupra cum dixit: *Nullus eſt ita replendus, vt non ſit ſibi locus* &c. teliquiis deſiderij adhuc in anima temanentibos; Et Aliab. reddit caoſam, cum dixit, *nã ſi peccabis in hoc, generabitur in corpore ſanguis illaudabilis, & implebit venas humor iniquus.* Circa ordinem verò, maxima adhibenda eſt diligentia præponendo qoę præponenda ſont, &c. Vnde Aliab, 1. *Pract. cap.* 6. *Oportet hominem præponere cibos facile deſcendentes de ſtomacho, illis qui morantur, vt cibus citò deſcendens morãti viam faciat, ſicuti ſũt Melones, Perſica, vuæ, & iis ſimilia.* Et propterea erranit S. D. comedendo vuas poſt alios, pariter, & olera ante carnes ſumi debent, vt ſenſit Galen. 2. *de Alim. cap.* 10. & 18. & *in de diſſol. Cont.* Similiter cibus groſſiot præponatur ſubtiliori, quando ſumpta fuerint nutrimenta cibationis gratia, & non medicinæ; Et ita intelligitur Aliab. loco vt ſupra cum dixit. *Cibus groſſus non cito digeſtibilis præcedat cito digeſtibilem, & ſubtilem,* &c. oam in fundo ſtomachi viget digeſtio, com ſit calidior propter multam carnem ibi exiſtentem. Fugiat, quantum poteſt cibaria dioerſa, quoniam diuerſitas, & pluralitas eiborum, ooo ſolùm non digeritur, ſed ſtomacho, vt in pluribus corrũpitur, & in prauos, & prænecãtes bumores conuerti conſueuit; corruptio autẽ digeſtionis eſt ægritudinum, & chronicarum infirmitatum origo, vt dixit Auic. 13. 3. *Tract. cap.* 2. quod conſiderans ſapientiſſ. Salomon Eccleſ. cap. 37. dixit, *noli auidus eſſe in omni epulatione. Et non te effundas ſuper omnem eſcam, in multis enim eſcis erit infirmitas:* vnde Lucanus, *ô prodiga rerum luxuries paruo nunquàm gaudere parata, Et quæſitorum terra marique ciborum, ambitioſa fames & lauta gloria menſæ, diſcite quàm paruo liceat producere vitam:* quam ſententiãm primo poſuit Galeo. 3. *Reg. ac Com.* 37. & Auicenna 3. *parte Doct. ſecunda cap.* 7. cum dixit: *Nil deterius, quã diuerſa nutrientia ſimul adiungere,* & ioſra, *cibaria diuerſa à duabus impediunt partibus. Vna earum eſt, propter diuerſitatem eorum in digerendo, & quoniam quod ex eis eſt digeſtum, ei admiſcetur, quod non eſt digeſtum; Et ſecunda, quoniam aliquis quis poteſt plus comedere ex pluribus quàm ex vno cibario.* Cibi ergo eligendi ſont, qoi bonum, & laudabilem ſanguinem ſolent generare, & qui ſunt delectabiles, vt ſunt vinum odoriferum, ooorum vitelli, aqua carnis, & ſimilia nutrientia. Medicinalia ſunt ab hoc longinqua, vt apparet apud Auicennam vbi ſupra & Galenum in lib. de Euch, &c.

Viſis vniuerſalibus circa refectionem attendendis, nunc ad particularia deſcendere intendo, & primò de Pane dicam, quia vt habet Auer. 5. *Coll. c.* 31. *eſt melior cibus homini, omnibus aliis ex terra naſcentibus:* Et Iſaac de diæt. part. c. 1. *Panis præcipuus eſt cibus ad humani corporis nutrimentum, & eius complexioni ſimilis:* Et quamuis ex mulris aliis fiat panis, nos tamen de pane tritici, tanquàm homini conuenientiori ſcribemus: Panis ergo ſit ex frumento leoi, frangibili, nato in terra mediocri, temperie medio; farina ſit mollis, & perfectè trita, & mta æqualis, non diſtans à tempore molitionis: Panis aliquid habeat furfuris, ſit bene fermentatus, mediocriter ſalitus, & coctus: non ſit calidus, antiquus, abiiciatur cortex, & ea pars maximè, quæ vſtulata eſt, quæ omnia accepta ſunt ab Auicenna 2. *Can.* & Galen. 1. *de Alim.*

Secondò dicendum eſt de carne, quæ eſt cibus corpus confortans, & propinquæ conuerſionis ad ſanguinem, 1. *Alim. c.* 1. Melior itaq; caro eſt recens, domeſtica, quamuis Iſaac excepret capreolinã, partis dextræ maſculina, excepta bædina, quæ melior eſt femina, circa oſſa media, inter pinguem & macram, exercitata, partis anterioris potius quã poſterioris, & Auiom melior eſt quàm terreſtriuin, præter Aquatiles. Et quamuis multæ ſint carnes laudabilem ſanguinem generantes, non tamẽ omnes ſcribam, ſed eas tantum, quæ noſtro propoſito ſunt appropriatæ. Eligantur itaque carnes ſtarniom, coturnicis, turturis, perdicis, faſiani, & Auiũ in dumetis degentiom, vt turdi, merulæ, & ſimil. Ex domeſticis carnes gallinarum, caponum iuuenum, pullorum non valde paruorum, pipionum colombariæ, volare incipientium, licet dicantur ab Auic. 13. tertij, eſſe difficilis concoctionis, & longam moram trahere in ſtomacho, arbitrandum.n. eſt intellexiſſe de iis, qui io domo notriũtor, quos *caſingos* appellamus, cum dicat Rhaſ. 3. ad Alm. quod *pulli columbarum dantur in cibo illis, cuius corpus eſt euacuatum ſanguine.* quod non dixiſſet, ſi difficilis eſſent digeſtionis. Cuius ſententiæ videſor etiam eſſe Galenus *de ſubtil. Diat. cap.* 8. & *lib. de Euchy.* vbi laudat pipiones columbariæ. De quadrupedibos conueniunt carnes eapreoli, leporis iuuenis, hædi, & caro ſilueſtris porci laudatur ab Aoicenna *de cur. Epilepſia,* vituli lactentis, cunieuli, & ſimil. Oua gallinarom recentia, mollia, cocta in aqua ſunt etiam laudata. Modò de oleribus dicendum eſt. Quæ tamen non ſont multum in vſu, cum Galenus dicat in libro de Euchy. *Olerum nullum eſt Euchymum.* & Auicenna connumerat multa mala, quæ prooeniunt ex vſo olerum, quare via cibi oon videntur conuenire, via autem medicinæ, quandoque poſſunt conuenientes eſſe, ideo aliqua deſcribam, quæ ab Autoribus laudantur in via medicinæ. Auic. de curat Epilepſiæ. *Abſtineat a ſe* (dixit) *omnia olera vſque ad atriplicis, & Blites,* quæ conceduntur quandoq; ad ſubducendom ventrem, vt videtur etiã voluiſſe Gal. *lib. de morbo infant.* nam infra dixit, *caueat vniuerſaliter ab*

ter ab

ter ab omnibus, oleribus, fructibus, & cibis generātibus phlegma. Ruta conuenit, & in cibo; & olfactu; & aliqui cum ruta comedunt anethum. Saluia, maiorana, ros marinum, betonica, origanum, pulegium, & ſimil. ab Authoribus laudantur: lactucam conceſſit Galenus quam non multum laudat Auicenna, quæ, ait, *frigida eſt, & humida ſuper omnes herbas.* Peoniam, & radicem, & ſemina decantarunt Medici, maximè ego laudo, ſi ſemper in ſuis cibis radicem peoniæ decoquat.

De Piſcibus, dicimus eos à bonitate carnium eſſe remotos, & à bono nutrimento, cum ſint frigidi, & humidi, & omnes ad digerendum duri, in ſtomacho longam moram facientes, vnde ſanguis ex illis genitus phlegmaticus eſt. Hanc eamdem ſententiam deſcripſit Auer. 6. *Coll.* Sed inter piſces Marini deteſtantur minus, quia non adeo humidi, & facilioris ſunt digeſtionis: de aquis dulcibus ſaxatiles aliquando conceduntur, carpiones, trutę, themali, giaciotali, & marſones: & ſi neceſſitas vrgeat vt comedantur in vino, pipere, gingibere, & calamentho inſperſis: ſi verò in aqua coquantur, menta, ſerpillum, carui, piper, gingiber, aut omnia, aut ex iis plura apponantur. Elixi autem magis laudantur frixis, & aſſatis; ſed quoniam S.D. poſt piſcium comeſtionem ſæpe incidit in paroxyſmum, ideo conſulo eos fugiendos. Cancrorum autem caro eſt difficilis digeſtionis Auicen. *ſecundo can.* Sed plur. nutrimenti, Rhaſ. 22. Cont. cap. 394.

Du fructibus conceduntur piſtachia, pinei, paſſulæ, ficus ſiccæ & auellanæ rotrefactæ: pyra, & cotonea ad prohibendum ne vapores aſcendant ad caput, poſt cibum concedi poſſunt. Aliqui etiā concedunt coriandrum, Auicenna verò vituperat, quamuis admittat in ſanguinea, & colerica.

De cocleis, ranis, teſtudinibus, conchis, ſepiis, & ſimil, quæ piſces æquiuocè nuncupantur, nil ſcriptum à Patribus eſſe inuenimus in via cibi, nā eorum nutrimentum, modicum, & illaudabile exiſtit, ideo nos illud ſolum ſcribemus quod ſcripſit Galenus in libro de Euchymia. cum dixit, *ſufficienter Cacochymi ſunt oſtrea,* Cocleæ; ac breuiter omnia talia vocata ab Ariſt. oſtracoderma. De piſce ſalito cum Rhaſ. 22. cont. hoc vnum dicam, *nutrimentum eius eſt malum.*

De lacte, quamuis multum laudetur ab Authoribus, illud eſt in corpore ſano, & in aliqua particulari ægritudine, vt phtiſi. ethica, &c. vituperatur itaque in caſu noſtro, vt apparet 1. *Centin.* Cum dixit, *fac eos abſtinere à lacte, caſeo & omnibus factis ex lacte.* Lac coagulatum, quod vulgariter appellamus *Zoncada*, grauitatem generat in ſtomacho, & fumoſitatem mittit capiti, vnde ſæpe generantur ſuffocatio, & anguſtia, &c.

De butyro, via nutrimenti, minimè à Medicis approbatur, immò Galenus de ipſo nullam mentionem facit, quaſi ſit in victu inutile; via autē condimenti aliqualis eius vſus eſſe poteſt, maximè apud illos, qui patiuntur in pectore, cum ſit mollificatium ſtomachi, vt habetur 2, *Can.* Coctum ſtomachum debilitat, & qui eo in comeſtione vſus fuerit, phlegmaticas patietur ægritudines, quanto igitur magis crudum eſt illaudabile? De recocta illud vnum dicam cum Auic. quod minus nociua eſt ſtomacho, quàm caſeus nouus; verùm quia neruis nocet, eam non laudo. De caſeo multa ſcribunt Authores, ſed ſuperflua reſecans, vtilia tantùm deſcribam. Et primò de recenti cum Iſaac dicam: Caſeus carens ſale eſt nutribilior ſalito, & humectans corpus, carneſque augmentans, ſtomacho non nocens; idem dixit Gal. 3. *de Alim.* & in libro cap. 3. Cacochymi ſunt omnes caſei, ſed recentes ſunt abſq; cacochymia: caſeum veterem, & ſalitum vituperant Medici, nocet enim ſtomacho, & ſanguinem incendit, melancholiam multiplicat, in renibus, & veſica lapidem procreat, ſitim generat, quæ aſſumuntur à Galeno 3. *de Alim.* & 2. *Can.* Aliqua tamen in ipſius eſu ſeruanda ſunt, primò non aſſumatur cum ſubtiliatiuis diureticis, vel aperientibus, quoniam ad renes ipſum deducunt, & ex eo lapis generatur. Et propter hoc vituperantur faſioli, ex rad. petroſelini, ouis, ſpeciebus odoriferis, caſeo, & ſimilibus, quoniam oppilationes generant, & lapidem; ſecundò non aſſumatur multa quantitas, quantumcunque ſit laudabilis, ſed aſſumatur in quantitate modica, & poſt cibum: nam tunc os ſtomachi corroborat, ſatietatem quoque nimiam, atque faſtidium, quæ ex dulcibus & vnctuoſis in ore ſtomachi proueniunt auſert. Et hoc illud eſt quod dixit Rhaſ. 3. ad Alm.

Quoniam verò non ſolùm nobis neceſſariū eſt edere, ſed bibere non minus oportet, ideo de potu aliqua ſcribā, cum ipſius moderatus vſus multas vtilitates afferat, vt optimè declarauit Aliab. 5. *Theor. cap.* 29. cum dixit; *Dico quod potus duarū vtilitatū cauſa neceſſarius fuit,* &c. Immoderatus autem, & nō debito tēpore aſſumptus multas generat ægritudines, vt habetur *Compl. cap.* 2. Numquam igitur aſſumatur ieiuno ventriculo, quoniā talis potus valde nociuus eſt, & tunc habet potentiam percutiendi neruos, & eis nocendi: Galenus etiam ſecundo: Aph. 21. dixit, *Si quis famelicus ante cibum, vinum acceperit, cito in ſpaſmū, & mentis alienationem incidit.* Et ſi D.S. quærat, cū medici vinum prohibeant ante cibum, liceat ne poſt cibum, per 2. vel 3. illud aſſumere? Ad hoc reſpondet Auicenna 3. *primi Doct.* 2. *cap.* 7. dicens: *Vinum quoque poſt cibum eſt ex rebus magis impedientibus, quoniam digeritur velociter, & penetrat, & penetrare facit cibum, qui nondum ſit digeſtus, & facit hereditare oppilationes, & putrefactionem.*

De ſuperflua autē vini potatione nil ſcribo, quia ſcio S. D. in hoc non peccare. Sed quia Magnatū mos eſt in æſtate vinū valde infrigidare, ideo nocumēta vini infrigidati annotabo: nā non cognoſcentes huiuſmodi errorem in temporis proceſſu in diuerſas, ac malignas cadunt infirmitates; & propterea decreui S D. hunc errorem detegere vt valeat ab eo cauere: Et ideo Auicennā audiat ſecunda primi ſumma de Pulſ. cap. 11. *Vinum cū in corpus penetrauerit, & fuerit calidum, non elongabitur multū a natura, & accidet velox reſolutio; quod ſi cum eſt frigidum penetrauerit cauſabit nocumentū, quod non fit ex aliis rebus frigidis, quoniā illa tardātur, donec caleſiant, neq; earū penetratio eſt ita velox vt iſtius; Iſtud enim velocius penetrat quàm compleatur calefactio; Et eius quidem nocumentum eſt magnum, & precipuè in corporibus quæ ſunt preparata nocumento ex frigore.* Et parum infra; *Frigidum eſt, cum naturam facit deficere, & eius virtutem extinguit antequā ad partitionem, & reſolutionem perueniat:* Et quoniam aliqui dicunt nullum ſe ſentire nocumentū, audiant Iſaac de Diæt. Vniuerſ. c. 11. dicentem: *Etſi frigida vt nix, bibita in corporibus iuuenum, lædere non appareant, nocumentum tamen paulatim ſe adunat, licet ipſi non ſentiant, ſed exeuntes à iuuentute, & ſubeuntes ſenectutē, in multos, & diuerſos morbos incidunt, qui ſunt incurabiles, & qui diu permanent in viſceribus, in articulis, & neruis, quia frigiditas ſemper membra percutit debilia, & multum ſenſibilia* &c. Quoniam verò S.D. patitur circa caput, conſulo, vt quantū poteſt à vino abſtineat, & maximè à notabili ipſius

quantitate

quantitate. Nam Auic. 3. *primi c.* 8. dixit, *Maius nocumentorum vini nõ eſt niſi in cerebro; & ex ipſo, nemo debile cerebrum habens, niſi parum, & admixtum bibat*; vnde etiam *prima tertij tract.* 5. *cap.* 10. dixit; *vinum purum nocumentum facit in cerebro, quia vehementer replet ipſum.* Et quoniam Magnates ſæpè ſolent vti vino dulci, ideo decreui etiam ſcribere nocument. eius, vt ſciat S. D. illud fugiendum eſſe; nam cũ ſit dulce, & groſſum, & ratione dulcedinis, & ratione groſſiriei, plurimùm nocet, vt innuit Galen. 3. *Reg. Ac. Comm.* 2. Primò enim ratione groſſitiei tarde penetrat, vnde cauſat oppilationes in ſplene, & hepate, & ratione dulcedinis indigeſtum attrahitur ab hepate: Et propter hoc dixit in tract. de vinis. *Dulce vinum, neque ſubtile, neque lucidum certitudinaliter inuenies, vnde ſi dulce eſt, eſt etiam groſſum conſiſtentia, & tardi tranſitus, &c.* Applicando igitur iſta vniuerſalia ſuis particularibus conſulimus S. D. quantum poteſt, vt vinum fugiat, quia Serapio dixit, *Alienet ſe à vino, quoniam replet caput vaporibus multis:* Et ſi non vult abſtinere à vino, ſaltem minuat potum ipſius; nam Auicenna in cura epilepſiæ, non multum vtatur vino, quoniam ipſum vehementer replet caput, & deſcribens vinum conueniens, ait, vtatur vino pauco, antiquo clarificatò, declinante ad paucitatem; & albo, quia minus vaporoſum eſt.

De oleo. Oleum via condimenti perutile habetur teſte Auer. 5. *coll.* Cum dixit: *Res quæ coquitur cũ oleo eſt multum nutritiua, dũmodo oleum ſit nouum, & dulce, & oleum oliuæ, quia natura ipſius eſt temperata declinans parum ad calorem, & impinguat hepar, & auget ipſius ſubſtantiam, & generaliter dico quod eſt conueniens Homini multum, ſecundum totam ſui ſubſtantiam & propterea in terris noſtris non coquimus carnes niſi cum eo.* Auicenna autem ſecundo can. dixit: *Oleum ſanis eſt melius, oleum omphacinum, ſ. expreſſum ex immatatis oliuis, quod eſt frigidum, & ſiccum in primo ſicuti factum ex oliuis vltimè maturis, eſt calidum commenſuratè, & declinat ad humiditatem: vnum tamen nocumentum habet, ſi ſuperfluè quis eo vtatur, quod appetitum proſternit, & debilitat ipſum, quæ nocumenta non ſequuntur ad ol. omphacinum.* Vetus ol. malum eſt, quia in malos humores conuertibile eſt, vt coll. à Dioſcor. *cap. proprio.*

Acetum quamuis dicatur ab Auicenna ſecundo can. quod eſt compoſitum ex caliditate, & frigiditate, frigiditas tamen in illo eſt magis dominans, & propter hoc confert cholericis, & nocet melancholicis, vt dixit Hippoc. 3. *reg. ac.* Et quia nociuum eſt neruis, illud non laudo, immò Auicenn. ſecunda tertij cap. 4. dixit: *Acetum eſt de rebus, quæ neruis ſunt nocibiliores.* & Galen. Sup. text. 40. 3. *reg. ac.* dixit, quòd nocet omnibus membris neruoſis propter ſubtilitatem ſubſtantiæ, propter quam habet penetrationem in profundum membrorum, & penetrat in totum membrum, ita vt non remaneat in eo pars, quamuis ſit parua, cui non noceat, verùm ſtomacho calido confert, nam prouocat appetitum.

Agreſta in pleriſque ſaporibus ponitur, & præcipuè Æſtatis tempore: nam ab habentibus calidã complexionem diligitur, cum ſit frigida; & quia ſtipticitatem habet, confortat ſtomachum & maximè calidum, frigido nocet. Gal. 4. de ſimpl. medic. d. 3. c. 2. dixit: *Differentia quæ eſt inter acetum, & ſuccum agreſtæ eſt, quod in aceto, cum aceroſitate eſt acuitas, & acredo, quæ generantur à caliditate generata à putredine.* Et infrà dixit: *Frigiditas aquæ agreſtæ eſt debilior frigiditate aceti: Et ideo magis iuuat eos qui habent ventris inflammationem.* Sed vnum aduertendum, quod debet comedi cum cibis calidis, & ſpeciebus, & nullo modo cum frigidis; vnde grauiter errant, qui illa vtuntur cum piſcibus; quod ſi vrget neceſſitas, aut pro appetitu vellet quandoque aliquis illa vti cum piſcibus, prius illam decoquat in vaſe lapideo, aut terreo & nullo pacto æneo, cum ſpeciebus, & ſale, vt refrangat frigiditatem ipſius, & piſcium.

Melle aliquando vti in condimentis non eſt malum, cum Auerr. 5. *coll.* dicat ipſum eſſe cibum medic. & maximè in ſenibus, cum conuertatur in bonum ſanguinem. Natura & proprietas mellis eſt abſtergere, aperire orificia venarum reſolutiua humiditatum, expellere eas ex profundo corporis, prohibere putrefactionẽ, & corruptionem carnis; & hæc maximè operatur in ſenibus, & corporibus frigidis. In calidis verò nocet, quia in cholericum humorem conuertitur, & maximè in ſicco corpore. Coctum verò ad omnia melius eſt.

Zuccharum, quod aliter mel cannæ vocatur, nutrimentum maius dat, quàm mel. Haliab. 5. *Theor. c.* 27. & quanto albius, tanto melius, minus abſtergit, mordicatque melle, eſt oppilationum aperitiuum, & bonum ſtomacho, in quo cholera non generatur; ſirim verò producit, ſed minus quàm mel, phlegma ſtomachi abſtergit; & S. D. illo vti poteſt tempore frigido, & cum non abundat cholera, & hæc ſufficiant quantum ad cibum, & potum.

Hucuſque quàm breuiſſimè potui, ſcripſi regimen ſex rerum non naturalium. Reliquum eſt, vt medicinalia aggrediar, non tamen curatiuum paroxyſmi, cum hoc excellentiſſimis Medicis præſentibus dimittam, ſed præſeruatiuum, ne in paroxyſmum labatur. Quod per quaſcunque intentiones fiet, ſ. æquare materiam, eamque coaptare cum digeſtiuis appropriatis, vt cum melle roſ. cum ſyr. de abſinthio, de ſtœcados ſ. cum aceto ſquillitico, cum aquis hyſſopi, herbæ paralyſis; peoniæ, vel ſyrup. Talis.

℞. *Hyſſopi,*
Calamenthi,
Saluiæ,
Rutæ ana ℥ *j.*
Betonicæ,
Agni caſti,
Pulegij,
Meliſſæ,
Rad. Acori.
Ireos,
Ariſtologiæ rot ana. ℥. *ij.*
Peoniæ,
Squillæ, Maratri,
Siſeleos,
S. Rutæ,
S. Proulæ ana ℥ *j. S.*
Peucedani,
Bac. Lauri,
Cubebarum,
Stœcados Arab.
Flor. lauendulæ ana. ℥. *j.*
Agni caſti,
Roſarum rub.
Abſinthij ana ℥. *j.*
Menta,
Galangæ ℥ *S.*
Mellis roſati lib. ij.
Succi fumoterræ ana lib. S.
Abſinthij,
Aceti fortiſſimi ℥. *iv.*

Conquaſſentur, & ponantur in aqua & aceto per diem naturalem, & cum zucchraro ſ. Syrupus.

Facta digeſtione in materia purgetur cum aliqua iſtarum medicinarum, vt

℞. *Pilularum de hiera cum agarico,*
Fœtidarum, aut ſtomachicarum ana. ℈ *ij.*

Cum aqua mentæ f. pilulæ, v. vel cum pil. Gordonij, quæ ſunt.

℞. *Turbith,*
Agarici ana ʒ. iij.
Aloes,
Euphorbij,
Pulp. colocynthidos ana ʒ j.
Eſulæ.

Hieræ logod. Sed ipſius loco apponerem ego Hieræ Herm. cum multùm laudetur ab Aucen. ℥. S.

Maſticis,
Bdellij,
Siſeleos ana ℈. j.
S. Rutha,
Gingiberis ana ℈ j.
Fol. Mentæ,
Abſinthij ana ℈ j.
Gariofilorum,
Spicæ.

Miſc. & fiant pilulæ cum aceto ſquillitico, & dentur tres in mane. Et ſi S. D. ſentiret aliquam grauitatem, vel dolorem in capite, illas aſſumat per horas poſt cænam. Credo etiam, ſi ſæpe vteretur hoc electuario, quod valdè ſibi eſſet proficuum.

℞. *Agarici præparati* ʒ ij.
Ariſtologiæ rot.
Siſeleos ana. ʒ j.
Succi maioranæ,
Oxymellis Q. S.

Miſc. & f. electuarium, de quo accipiat cochlear vnum ante cibum per quatuor horas.

Poteſt etiam euacuari materia quæ continetur in ſtomacho, aut loco vicino, cum vomitu, quem maximè laudo; cum quib. autem, & quo tempore fieri debeat, relinquo excellētiſſimis Medicis.

Poteſt etiam fieri euacuatio per phlebotomiā, & non tantum ad curandum, ſed etiam ad præſeruandum; Et propter hoc dixit Auicen. de cura Epilepſiæ: *Et ſi non fuerit quod prohibeat ipſum à minutione, phlebotometur*; & loquens de præſeruatiua dixit, *Et propriè in vere*, quod aſſumpſit à Galen in tract. de phlebotomia, dicente ſe multos ſeruaſſe à quā plurimis diſpoſitionibus ipſa phlebotomia. Et docet Auic. locum à quo fieri debeat, cum dixit, & *propriè in pedibus eſt ex eis, quæ ipſis conferunt.* verùm timet infrigidationem cerebri, quod tamen nō eſt timendum in S.D. cum non appareat multa frigida abundans in ſuo cerebro; Et in tantum confidit Auicen. in ipſa phlebotomia, quod concedit ipſam quocumque humore peccante, & non tantùm concedit vnam, ſed tres, vt apparet ab ipſo, cum dixit: *Cumque eſt neceſſarium, vt fiat phlebotomia, ex quocumque humore ſit, oportet vt non ſola fiat, ſed fiat ex duabus cephalicis ſimul, & ſequatur phlebotomia vena, quæ eſt ſub lingua.* Verùm Auic. dictum intelligi debet de epilepſia cerebri propria. Conſulo tamen ego S.D. vt omnino in vere futuro ſibi ſanguinem extrahi faciat ex ſaphena ad præſeruationem à futuro caſu, & extrahatur in ea quantitate, quæ videbitur indicio ſui excellentiſſimi Medici.

Euacuatio etiā per hæmorrhoidas eſt laudanda.

Euacuetur ergo materia, vel cum pharmaco, vel cum ſanguinis miſſione, & non ſit contentus vnica reiteratione; Imò reiteretur ſæpè, & ſæpiùs iuxta doct. Oribaſij dicentis, *reiteretur purgatio, & vomitus*: nam ex eis prohibebitur ſuperfluitatum aggregatio: tertiò diuertatur materia per fricationes extremitatum, quæ multùm trahunt materiam à ſuperioribus ad inferiora, & incipiatur à pectore, ſicut docet Auicenna de cura epilepſiæ cum dixit: *Et ex eis quæ materiam ad inferiora trahunt, eſt fricatio corporis, gradatim facta à ſuperioribus ad inferiora, incipiendo à pectore*: Et quod ſequitur, *ipſum cum pannis aſperis fricando, donec rubeſcat*, hoc incipit à Galeno *de Morb. Comit.* ſed mirum eſt, quia Gal. xij. *de Ing. cap.* 3. docet facere fricationes, & incipit ab inferioribus procedendo ad ſuperiora. Factis pluribus euacuationibus poteris pectinare, & fricare caput, lauare autem non, quia Auic. vituperat, & aquam calidam & frigidam.

De caput-purgiis non ſcribo, ex eo quia non eſt per eſſentiam in capite, ſed per communicatem à ſtomacho, vnde tota curatio vertitur ad ſtomachum; propter quod laudò maſticatoria, quia magis expurgant ſtomachum; Ex quibus autem fieri debeant, excellentiſſimis Medicis relinquo, neque enim omnia ſcribere decreui, ſuppoſitoria etiam, & clyſteria diuertunt.

Rectificatur ſtomachus cum iis, quæ materiam euacuant phlegmaticam & digeſtionem ipſius corroborant: quæ euacuant, iam dicta ſunt; quæ autem digeſtiuam ſtomachi confortent, multa ſcribuntur à Doctoribus, ex quibus aliqua eligam, quæ magis proficua videbuntur. Primum itaque fiat emplaſtrum hoc, quod ſtomacho apponatur.

℞. *Roſarum rubrarum ana* ʒ iij.
Spicæ,
Maſticis,
Cort. Thuris ana ℥ j.
Vini odoriferi. Q. S. Miſc. & f. Emplaſtrum.

Hali poſuit emplaſtrum ſatis mirabile, quod eſt.

℞. *Sumach,*
Ladani ʒ iij.
Roſarum,
Gallæ muſcatæ ʒ ij.
Gariofilorum,
Croci ana ʒ j.
Nucis muſcatæ,
Maſticis.

Miſc. & cum ol. de menta f. Emplaſtrum.

Poteſt etiam confortari ſtomachus cum Aromatico roſac. vel aliquo conſimili: & quia non ſolùm oportet rectificare ſtomachum, ſed etiam caput, ne recipiat propterea de iis aliquid dicendum. Et quoniam quæ confortant, aliqua agunt à proprietate, aliqua à qualitate; ideo primò deſcribam quæ conferant à proprietate. Primò ergo erit cerebrum cameli exſiccatum, cum aceto ſquillitico datum: idem facit cerebrum muſtellæ: Galen. 6 *ſimpl. med.* laudat omnem adminiſtrationem peoniæ; Ideo conſulo, vt ſemper in ſuis cibariis bulliat radix vna peoniæ. Aliqui dixerunt, quod ſi quis aſſumat ſcrup. j. ſem. peoniæ cum zuc. roſ. quotidie certiſſimè liberabitur. Laudatur cranium humanum, & recitat Galenus 10. *ſimpl. medic.* Hepar aſininum aſſatum, & comeſtum, leporis coagulum bibitum. Alexand. ſummè laudat veſicam apri cum vrina exſiccatam in furno, & dare ex ea ad magnitudinem fabæ cum oxymelle ſingulis diebus Paul. laudauit vſum carnis muſtellæ, hepar lupi exſiccatum tritum, bibitum cum oxymelle; Ad idem faciunt puluis vngularum aſini combuſtarum, puluis de lap. indis, lac equinum bibitum. Aliqua etiam ſunt, quæ exteriùs applicata idem operantur, & primò peonia collo ſuſpenſa, & aliqui ponunt eam in cannulam argenteam, vt fiat fumigatio cum ſem. eius; ſmaragdus digito portata, & collo ſuſpenſa, dens caninus, lupi, ſuſpenſus, corrigia facta ex pelle lupi, ad carnem portata, ruta & caſtoreum ſuffumigata, & odorata. Auicenna laudat pomum confectum, cum ruta, &c. Oribaſius item aliud, quod eſt:

℞. *Peoniæ,*
Siceleos ana part. æq.

Agarici,

Agarici,
Aphodilorum,
Ariſtologiæ rot.
Et cum aceto fiat pomum.

Aſſa fumigata excitat, & præſeruat epilepticum. Idem operatur galla muſcata; Balſamus valet ſi lingua, os, nares, & labia vngantur ex eo: cōfortantur ſtomachus, & caput cum Aurea Alexandrina, Mithridato, Theriaca, confect. Hermetis, Diambra, Diamuſco, & maximè confortatur caput cum confect. Dianthos. Rhaſis forma vnum Electuarium ſatis appropriatum, cuius habetur deſcriptio talis.

℞. *Pieretri,*
Siſeleos ana ʒ *x.*
Stœchados,
Agarici ʒ *v.*
Cordumeni rec.
Aſſæ fœtidæ ana ʒ *iij.*
Ariſtologiæ rot.
Rad. Peoniæ.

Succi ſcillæ coctæ cum melle Q. S.

Miſc. & f. Electuarium, de quo detur manè, & ſerò drachma.

Cum oxymelle ſcillitico, aut alio ſyrupo appropriato.

Haliab. format aliud quaſi conſimile.

Puluis, quo vti debet ſuper cibaria, loco ſpecierum.

℞. *Origani,*
Calamenthi,
Meliſſæ ana ʒ *iij.*
Hyſſopi,
Mentæ,
Pſanſuci,
Flor. Anthos,
Bethonicæ ana ʒ *j.*
Saluiæ,
Balſamitæ,
Gariofilorum,
Cinamomi,
Nucis muſcatæ,
Aniſi,
Martbriæ,
Cardamomi,
Galangæ,
Sil montani,
Lauendulæ,
Flor. Agni caſti,
Coriandri preparati,
Cymini bulliti in aceto, & exſiccati ana ʒ *S.*
Sem. Peoniæ,
Rad. Peoniæ ana ℥ *S*
Piretri,
Piperis,
Siſeleos ana ʒ *j. S.*
Sem. Ruthæ,
Liquiritiæ,
Succi eiuſdem,
Miſc. & f. puluis.

Præceptor meus Montagnana iunior vtebatur pro ſecreto infallibili hoc pulu.

℞. *Rad. Peoniæ ana* ℥ *S*
Sem. Eius ana ℥ *S*

Miſce & f. pul. de quo ſingulo die dabat drach. 1. Cum oxymelle ſcillitico, in quo bullierit parum Hyſſopi. Aliqui etiam hoc modo.

℞. *Opopriæ* ʒ *j.*
Caſtorei ℈ *S.*
Sanguinis Draconis ℈ *j.*
Antimonij ℈ *S.*

Miſc. & accipiatur cum oxymelle ſcillitico.

Maximam autem ſpem. ego habeo in hoc Electuario aſſumpto, manè ante cibum per horas quatuor, & ſerò, ad quantitatem drachm. ij. quod ita habet.

℞. *Acari conditi cum zucchario* ℥ *ij.*
Pulp. Mirabolanorum citrin.
Chebulorum,
Indorum cond. ana ℥ *j.*
Conſ. Anthos ℥ *S.*
Electuarij Regum ℥ *j.*
Diambra ʒ *v.*
Aromatici Roſac. ʒ *iv.*
Auellanarum mund. ana ℥ *j.*
Amygdal. dulc.
Sem. Com. Mai. frigid. ℥ *vj.*
Phyſticorum ℥ *j.*
Syr. Roſ. rec. ʒ. *iij.*
Zuc. fini. Q. S. Miſc. & f. electuarium.

Multa alia in diuerſis voluminibus ægritudinis S.D. appropriata reperientur, quæ breuitatis cauſa omitto; ſed ſi plus otij nactus fuiſſem, exquiſitiore ſermone forſan explicaſſem. Accipiat ergo S.D. hilari vultu, quæ ſuus inter ſeruos minimus ex multis colllegit, quæ Deus illi ſummus rerum omnium opifex, qui ſua clementia omnes langoores ſanat, ad ſuæ ægritudinis ſalutem dirigat.

CONSILIVM XIV.

De retentione menſtruorum.

Ægritudo Magnificæ D. Helisabeth eſt in ea. de retentione menſtruorum, audiendo nomen retentionis pro communi ad ablationem, diminutionem & corruptionem, exitus eorum. In ea enim diminutè ſatis exeunt, vnde conſequitur triſtitia, totius corporis laſſitudo, virtutis defectus ad actiones, pigritia, & quaſi impotentia.

Cauſæ retentionis menſtruorum, vt habetur à Galeno 5. *aphor.* 57. & ab Auic. *xxj. Tertij tract.* 4. *cap.* 25. ſunt vel ex parte matricis, vel ex parte virtutis, vel ex parte humorum. In hac Magnifica Domina non credo retentionem, ſeu diminutionem fieri ex debilitate virtutis expulſiuæ, cum in ea aliæ ſuperfluitates debitæ expellantur, ſed credo fieri ex læſione matricis, & humorum vitio; nam cum ſuperioribus annis conuenienter menſtruaretur, vſa eſt etiam tempore menſtruationis balneo, & lotione aquæ frigidæ, & roſaceæ; etiam ſecundùm regionem matricis, vnde potuit matrix condenſari, & infrigidari, ac venas in ea reſtringi iuſta Hippocratis ſententiam; *Quæcumque denſas, & frigidas matrices habent, non concipiunt*: Et quia ſanguis, qui ſolet menſtruis exire, vt plurimum groſſus & melancholicus eſt, hinc eſt, quòd ad eius retentionem conſequitur triſtitia, & totius ſanguinis ingroſſatio, ac digeſtiuæ debilitas, ex qua phlegmata multiplicantur groſſa, & viſcoſa, ex quibus omnibus ſequatur illa laſſitudo, & pigritia, ſeu quaſi impotentia ad actiones; & ſic duæ erunt cauſæ huius diminutæ menſtruationis, ſtrictura, ſcilicet, venarum matricis, & humorum groſſities, & viſcoſitas, tum melancholicorum, tum etiam phlegmaticorum, ex quibus accidentia dicta ſequuntur. Ex hac diminuta menſtruatione fit, vt non concipiat, & ad melancholiam ſit parata ob ſanguinis melancholici retentionem.

Pro cura huius malæ diſpoſitionis primò ſunt curatiuæ intentiones eliciendæ, ſecundò inueniendа remedia, quibus intẽtiones ipſas adimplere valeamus: & quia oppilatio, & humorum groſſities, quæ faciunt indebitum menſtrui ſanguinis exitum, omnium aliarum indiſpoſitionum sũt cauſæ;

Prima curatiua intentio erit, oppilationem, humorum groſſitiem, ac viſcoſitatem remouere. Secunda intentio erit deſitatem matricis, ac eius acquiſitam frigiditatem auferre: Tertia erit intentio aſſiduam illam triſtitiam tollere, quæ calorem debilitat naturalem, & ad multiplicationem etiam humoris melancholici facit, vt voluit Auic. *in tract. de Vir. Cord.*

Pro quibus intentionibus exequendis primò ponam regimen in ſex rebus non naturalibus, ſecundo ad medicinalia deueniam. Et in primis circa cibum, & potum, quia intentio eſt facere humores fluidos, & multiplicationem humoris viſcoſi, & groſſi prohibere, euitari debent omnes cibi humores groſſos ac viſcidos generantes, ac melancholicum humorem multiplicantes; ea ideo infraſcripta euitanda erunt: Cibaria de paſta ſiue elixa, ſiue frixa, legumina, riſum, milium, panicum, carnes groſſæ, bouioæ, ac omnium quadrupedum, & omnia eorum viſcera, ac interiora; capones non exercitati, & in carceribus, ſeu caſis detenti, aues in aquis degentes, lac, caſeus, & omnia quæ ex lacte fiunt, oua dura quomodocunque ſint cocta, piſces lacunales omnes, piſces non ſquamoſi, ſicut ſunt anguillæ, tenchæ, & lampredæ, cancri, oſtreę, limaces, fungi, tubera, radices omnes, exceptis paſtinachiis, vioum coctum, vinum dulce, vinum groſſum, & nigrum, vinum nouum, & turbidum. Euitetur omnis cuiuſcunque cibi magna repletio, & cibariorum multa diuerſitas. Euitentur caules, & omnia ſalita de carne animalium, quando eſt caro ratione ſalis indurata, & terreſtrificata, & ſimiliter extremitates harbarum teneræ cum ſale, & aceto conditæ; hęc enim humorem melancholicum multiplicant, vt voluit Gal. 3. *de loc. Affect.* 7.

Panis conueniens, eſt panis factus ex bono frumento, mundo à rebus extraneis, de proximo molito, benè fermentatus, mediocriter ſalitus, factus in micbis, non autem in placentis, & non plurium, quàm trium dierum.

Caro conueniens eſt caro pullorum, & pullarum iuuenum, caponum exercitatorum, & omnium auium, quæ comedi conſueuerunt non degentium in aquis, caro hædi lactentis: carne vituli rarò vtatur, & non niſi in aliarum defectu, & pari modo conceditur caro caſtrati anniculi, cum cætera deficiunt. Piſces conuenientes ſint parui, vel ſquamoſi, non valdè magni, marini, vel de flumine currenti; qui tamen cum cinamomo, vel pipere, vel gingibere condiantur. Oua ſorbilia tremula conceduntur. Olei, ac butyri vſus conceditur in parua tamen quantitate ſolum pro aliorum condimento; pariter lardi vſus admittatur.

Ex herbis conueniunt fęniculum, petroſelinon, calamēthum, maiorana, ſerpillum, hyſſopus, blitis, ſpinachia, borrago, bugloſſa, meliſſa, & interdum tempore calido, cichoria, endiuia, ſcariola, teneritates lupulorum, aſparagorum, & artichiochi, conuenit & paſtinaca, tam ſilueſtris, quàm domeſtica.

Aromata, gingiber, cinamomum, piper, ſinapis, & huiuſmodi.

Acrumina, ſicuti allium, cepæ, porrum, ſi raphanum ſi in multa quantitate, & frequenter ſumantur, adurunt ſanguinem, & cum exſiccant, ingroſſant, & in choleram nigram vertunt; & ideo multus, & frequens valde eorum vſus euitandus eſt, moderatè tamen licet eis vti pro humorum ſubtiliore.

Fercula fiant, vel ex rebus ſuprà conceſſis, pane ſcilicet, ferculis, carnibus, ouis teneris, ac herbis; vel ex brodio cicerum, faſeolorum, aut caulium.

Ex fructibus conceduntur amygdalæ, ficus recentes bene maturæ, & ſiccæ, paſſulæ enucleatæ. Poma decocta tolerantur, melones, pruna bene matura, tempore calido, & ceraſa ante cibum ſumi poſſunt, ſed in parua quantitate.

Zucccharum, & mel conceduntur.

Vinum debet eſſe clarum, mediocriter vinoſum, ſeu in potentia mediocre, album, vel medij coloris, nec dulce, nec acerbum.

Quantum ad animi accidentia, euitet timorem, triſtitiam, & ſolicitudinem toto poſſe. Et ideo veſtes ſuæ, & annuli ſint delectabiles, colore, vel odore; aſpiciat res delectabiles, & iocoſas, audiat cantus ſuaues, inſtrumenta muſicalia, & in ſumma omni conatu procuret, non triſtari, ſed lætari; videat dumos, viridaria ac poſſeſſiones, quæ amœna ſint, & delectent.

De motu & quiete, oportet vt euitet otioſitatem, & quietem multam, & maximè in ſolitudine, ſed exercitium moderatum cōpetit, factum poſt complementum primæ, & ſecundæ digeſtionis, hoc eſt per xij. horas vel circa poſt cænam.

Et ſit exercitium vel pedeſtre, vel equeſtre per loca plana, amœna, ita quod in eo delectetur: Et euitare oportet fricationes duras, & aſperas corpus deſſicantes, & omne balneum minerale, & balneū ſiccum, id eſt, ſtupham, ſed competit frictio mediocris, & balneum humectatiuum, quod debet eſſe moderatè calidum, vel ex aqua dulci ſola, vel ex aqua decoctionis altheæ, camomillæ, borraginis, meliſſæ, & poſt exitum à balneo fiat inunctio cum ol. vel oliuæ, vel amygd. dulc.

Vigilias ſuperfluas euitet, ſed moderatè dormiat, nec ſit ſomnus multùm prolixus, nec in ieiunio factus, & ſit ſomnus in nocte, aut in manè ante tertias, & non in meridie.

Aër ſuæ habitationis ſit clarus, ſubtilis, vel temperatus, vel parum ad calidum & humidum declinans; fugiat aërem groſſum, obſcurum, & fætidum, ſed ſint in eo odores pomorum, vel florum delectabilium. Ad medicinalia deſcendendo, pro remouenda oppilatione, quæ radix eſt omnium aliarum malarum diſpoſitionum, cum oporteat groſſitiem, & viſcoſitatem ab humoribus remouere, poſſumus dupliciter hoc facere, vel humores groſſos, & viſcoſos educendo, vel medicinis potentibus eos in ſubtiles conuertendo, ſeu ſubtiliando. Sed cum oppilatio ſit propter humores viſcoſos, groſſos, & multos, incipere debemus ab euacuatione, antequam fortibus ſubtiliantibus vtamur iuxta Galen. doct. 11. *de ingen.* à cap. 4. vſque ad 11. & etiam qui ſtante humorum multitudine, ac groſſitie, ſi acutis medicinis, ac fortiter ſubtiliantibus vteremur, potius ſanguis adureretur, & in naturam melancholicam conuerteretur, quam poſſet tanta multitudo ſubtiliari, vt colligitur in tract. *de diſſoluend. Cont. capit.* 21. Certum itaque habemus euacuationem fiendam eſſe: At cum duplex fieri poſſit euacuatio, & cum phlebotomia ſanguinem groſſum educente, & cum pharmaco, contingit dubitare, quænam in hoc caſu prius fieri debeat euacuatio. In qua dubitatione clarum eſt iuxta Hippocratis ſententiam 4. *Reg. Ac.* 19. *eo text. inflammata præcordia*, &c. quod ſtante totius plenitudine, præmittenda ſit phlebotomia ſemper; quod etiam in menſtruorum retentione ſemper facit Galenus, vt in 4. *part. Epidem. com.* 23. in muliere in qua per multos menſes ablata erant menſtrua, & facta erat iam multum macilenta, & appetitum perdiderat, in qua tribus diebus ſanguinem eduxit, in prima die libram cum dimidia, in ſecūda libram vnam, & in tertia vncias octo, clarum etiam eſt Medicos omnes authenticos in

menſtruorum

menſtruorum retentione phlebotomiam ſaphenæ multum collaudare.

Laudo itaque vt tranſacto Ianuarij menſe, niſi tamen Februarius ſit cum intenſo frigore, quod ſi fuerit, tempus moderatum expectetur, & per duos, vel tres dies ante ſuam diminutam menſtruationem fiat phlebotomia primo ex dextra ſaphena, & extrahantur vnciæ ſex, vel octo ſanguinis, & ſequenti die de ſiniſtra extrahantur ſimiliter. Alia die per horas 4. ante prandium capiat hieræ. S. Galeni Vnc. j.

Demum capiat infraſcriptum ſyrup. in aurora.

℞. *Mellis Roſ. Col.*
Syr. de duab. radicib.
Oxymellis. S. ana ʒ *S.*
Aquarum Artemiſia,
Bugloſſi ana ℥ *j.*
Meliſſa.

Miſc. & cootinuet per dies octo poſtquam ceſſauerit imminuta illa menſtruatio. Deiode capiat per horam voam, vel duas ante diem, infraſcriptā medicinam. procurando quod ſtatim dormiat per horam, vel circa poſt aſſumptam medicinam.

℞. *Agarici El. & bene mundi* ʒ *ij.*
Gingiberis pulu. ℈. *S.*
Oxymellis. S. ℥ *S.*

Minutim incidatur agaricus, & priùs inuoluatur cum oxymelle, deinde infundatur in infraſcripta decoct. Q. S. & poſt horas decem fortis fiat expreſſio, cui addatur

Diacatolichonis ℥ *S.*
Troſc. de viol. cum
Gingiberis ana ʒ *j.*
Electuarij Indi,
Sp. Hiera picra. ℈ *ij.*

Et fiat potio.

℞. *Polypodij quercini,*
Epithimi ana ʒ *iij.*
Aſſari ʒ *ij.*
Folicul. ſena. ʒ *j.*
Flor. Cord.
Paſſularum ana ʒ *ij.*
Liquiritia raſa.

Decoquantur in aqua lactis Q. S. vſque ad tantam conſumptionem, quod expreſſio tota intret in diſſoluenda, & infundenda medicina, quam capiat, vt ſuprà.

Die ſequenti poſt aſſumptam medicinam, capiat drach. j. mithridati, aut theriacæ, dummodo antiqua ſint, & ad minus annos decem pertranſierint, vt virtus opij, qua nunc noo indigemus, ſit diminuta valde.

Per octo dies poſt ſtet cum debito regimine, in cibo, potu, & aliis, vt ſuprà dictum eſt.

Demum per alios quinque dies vtatur frictionibus in coxis, & tibiis, & ligaturis, in ipſis doloroſis; & cum fuerit prope aliam menſtruationem, per quatuor dies, iterum capiat hieræ picræ ſimpl Gal. vnc. j. per horas quatuor ante prandium, & ſingulis diebus ſequentibus capiat infraſcriptum ſyrupum.

℞. *Syr. de ſuc. calamenti mont. & fluuiat.* ℥ *j. S.*
Aquæ decoctiones calamenti, & pulegij ℥ *iij.*
Miſc.

Et præparetur ſyrupus ex ſucco calamenti eo modo, quo ſyr. de ſucco endiuiæ, & aliis ſuccis fieri ſolet: Calamento enim ſe aſſiduè vti in menſtruorum prouocatione dicebat Galen. 5. Apho, 36. & 5. *de ſimpl. med. diſtinct.* 6. c. 2. Inter quæ alia quæ magnam vim habent in menſtrorum prouocatione ponebat ſauinam, myrrham, calamentum, pulegium, aſſarum, caſſiam ligneam, & cinamomum, quibus diuerſimodè, & in pulueribus, & decoctionibus & aliis modis Medici vti poſſunt.

Ante autem immediatè prædict. ſyrup. aſſumptionem per tres dies, capiat infraſcriptas tres pilulas.

R. Trociſc. de Myrrha deſcript. Rhaſis ſcrup. ij. & cum vino reformentur pilulæ iij. quas capiat. Quod ſi menſtrua non prouocentur, aliis diebus ante ſyrupum immediatè capiat caſtorei el. drach. 5. cū ſyrupo ex ſuc. calamēti ad formā electuarij, vt

℞. *Caſtorei el.* ʒ *S.*
Syr. de Artemiſia, vel ex ſucco calamenti. Q. S. electuarium, quod capiat per tres dies ſequentes immediatè ante ſyrupum.

Ad eandem intentionem laudo vt loco ſyr. ex ſuc. calamenti vtatur ſyr. de artemiſia præparato ſecundùm infraſcriptam deſcriptionem.

℞. *Artemiſia,*
Pulegij,
Calamenti,
Mentaſtri,
Origani,
Meliſſa,
Parietaria,
Sauina,
Maiorana.
Capil. Veneris,
Camedrios,
Perforata,
Camepitheos,
Matricaria cum fl.
Centuarij min.
Ruta,
Betonica ana M. j.
Rad. fæniculi,
Apij,
Petroſelini,
Aſparagi,
Bruſci,
Saxifragia,
Enula,
Dictami,
Cyperi,
Rubea Tinctorum,
Ireos,
Peoniæ ana ℥ *j.*
Sem. Iuniperi,
Leuiſtici,
Petroſelini,
Apij,
Aniſi,
Nigellæ,
Carpobalſami,
Coſti,
Aſſari,
Piretrī,
Caſſia lignea,
Cordumeni,
Calami Aromatici,
Valeriana ana ℥ *S.*
Paſſularum,
Liquiritia munda ana ℥ *ij.*

Cooquaſſentur & infundantur in aqua pluuiali. Q. S. per diem, & noctem, poſtea decoquantur ad medietatis aquæ conſumptionem, & tunc deponantur ab igne & dimittantur donec aqua tepuerit, & cum manibus in aqua fricentur, & in colatura addatur mellis, vel zucchari. Q. S. & ſucci pomorum dulc. lib. 1. & f. Syrupus.

Applicentur eo tempore in coxis ventoſæ ſiccæ in parte domeſtica, & ſimiliter in tibiis frictiones reiterentur.

Fiat item fomentatio cum ſpongia infuſa in infraſcripta Decoct. in pectine, & iliis, iocipiēdo per

quatuot dies an.menſtruarionem, & continuando per plures.

℞. *Sauina,*
Iuniperi,
Saluia,
Ruta,
Rub. Tinctorum,
Parietaria,
Serpilli,
Fl. Roris marini,
Artemiſia,
Malua,
Calamenti,
Mentaſtri,
Rad. Aſparagi ana M. ij.
Bruſci,
Apij,
Feniculi.

Decoquantur ſecundùm art. in aqua Q.S.pro dicta fomentatione fienda; facit enim hæc fomentatio ad remouendam denſitatem, & frigiditatem matricis, & ad venas dilatandas; Ad quod & ea faciunt,quæ ad intra collum matricis ponuntur,ſicut herba mercurialis vel contuſa, vel ſubtiliter inciſa io peria lini ſubtilis ligata,& poſita ad intra collum matricis, & debet imponi cum filo ligata,vt poſſit liberè extrahi:facit etiam ad id farina Gith, quæ imponatur,vt ſuprà.

Ad idem R. Mithridati El. ℥ *j.*
Maſtices puluer. ℈. *ij.*

Miſc.& ponatur ad intra collum matricis,vt ſuprà.

Item *R.Gentiana,*
Pulegij ana ℥ *ij..*
Nigella ℥ *j.*

Tere ſubtilitet & confice cum pulpa ficuum ſiccarũ pinguiũ,&ſucco Mercurialis,donec fiat paſta,

Ad idem cotum,ſeu bombax,vel lana ſuccida in ſucco matricariæ & theriaca ſimul mixtis, intingatur,& ſupponatur, vt ſoptà.

Ad idem *R. radices ireo, vel Enula melle inuolutas, & ſuppone.*

Item fiat ſacculus in formam digiti, & impleatur pul. nigella, & inungatur cum oleo trino, qui ſupponatur, vt ſupra.

Item ad idem *R.Caſtorei,*
Myrrha ana ℥ *ij.*
Muſci gr. vj.

Et f. ſimilitudines glandium com ol. Irino, & ſupponantur.

℞. *Myrrha*	*ana*	℥	*S.*
Calamenthi	*ana*	℥	*S.*
Sauina	*ana*	℥	*j.*
Ruta ſicca	*ana*	℥	*j.*
Paſſularum mund.		℥	*ij.*

Conficiantur cum felle vaccino, & cum lana, vel coto ſupponantur. Etſi iſta ſuppoſitoria facerent ardorem,madefaciat pannos, lini in albumine oui, ol. violato, vel roſato, aut lacte, & ſupponat.

Alio verò menſe ſequenti,per quatuot, vel quinque dies ante ſolitam menſtruationem teiteret phlebotomiam ſaphenæ extrahẽdo ſanguinis vnc. v.à dextra,& vnc.v.a ſiniſtra.in teliquis omnia alia faciat,ac reiteret,vt ſuprà dictum eſt.

Quantum verò ad generationem lætitiæ, & cordis confortationem, quod ſemper in hac cura fieri dicit,ſunt ſpiritus multiplicandi,clarificandi, & à fumis,ſeu vaporibus mundificandi. Multiplicatio ſpirituum fit cum rebus booi,& multi nutrimenti ex iis quæ ſuprà diximus in regimine ſex rerum non naturalium.

Pro ſpirituum clarificatione laudo,vt quotidie vtatur pulu.ſetæ, & margaritarum;& vt ſeta bene poſſit puloeriſari aliqualiter aduratur,vt præcipit Meſue,in deſcript. Diamuſci dulc.

Pro mundificatione ſpirituum à vaporibus melancholicis laudo,vt ſæpe vtatur bugloſſa, & meliſſa,quarum proprietas eſt confortare, & lætitiam facere mondificando ſpiritus à vaporibus melancholicis, vt Auicenna voluit in tract. *de Vir.Cord.* Et quia pulueres quandoque cum difficultate capiuntur,poterit ex pulu.margaritarum,& ſetæ cum ſucco meliſſæ conficere pilulas,addendo modicum ſyr.de pomis ſimpl. ſi oportebit, & eas exhibere, vel ante ſyrupum vel ante cibum.

Valent etiam ad hanc intentionem, theriaca, mithridatum,diamuſcus dulc.& amar. Electuariũ lætificans conc. Electuarium de gemmis.Et ſi alicuius iſtorum timeretur exceſſiua caliditas, præcipuè rempore æſtiuo, docuit Auic. *in tract.de virib. Cord.cap.4.* faciendam eſſe decoctionem eorum in ſufficienti quantitate ſucci pomorum dulc.vel granatorum dulc.vſque ad ſpiſſitudioem.

Ad hanc etiam intentionem valebit vſus diabugloſſati, diaborraginati cum fragmentis cordialibus,& placeret ſicut fit diabugloſſatum,vt ita etiã meliſſa cum zucchato condiretur, & ea condita cum pulu.margaritarum,& ſetæ vteretur.

Valent etiam ſacculi, & epithemata in regione cordis,quæ fieri poterunt,vt infrà.

℞. *Aquarum bugloſſa.*
Meliſſa ana ℥ *ij.*
Succi pomorum dulc. ℥ *iiij.*
Been Albi, & Rubei ana ℥ *ij.*
Doronici,
Pulu. ſeta combuſta,
Fl. bugloſſa,
Borraginis ana. ℥. *S.*
Pulu. gariofilorum ℈. *j.*
Muſci gr. v.
Croci gr. iv.
Spodij
Fl. Violarum ana. ℥. *S.*
Vini albi odoriferi ſubtilis ℥ *j. S.*
Pulueriꝫatis pulueriꝫandis Miſc. pro Epithemate cordis.

Ex eiſdem verò pulueribus ſine liquoribus fieri poterunt etiam ſacculi cordis,&c.

CONSILIVM XV.

De muliere ſymptomata patiente.

ATtento animo legi,& conſideraui,quæ à nobiliſſimo, & eruditiſſimo Medico ſcripta ſunt de nobili muliere,quæ quidem mihi vaſa ſunt talem,ac tantam rerum omnium difficultatem cõtinere, vt planè ſim neſcius, an totos quinque & triginta annos, quibus medicinam facio,alius caſus ſe mihi obtulerit difficilior, & maiori dignus conſideratione. Ac ſanè difficultas mihi ex eo fit maior, quòd de abſentè ægrotante iudicium faciendum ſit. Quanquam enim per literas ſint omnia diligentiſſimè expoſita quæcumqoe ad hanc rem quouis modo pertinent,vt præterea vix quidquam poſſit deſiderari; verùm tamen nulli dubium eſſe poteſt,quin præſẽtia medici,viſio laborantis corporis,mutuæ interrogationes,& teſponſiones magnas vires habeant ad informandum, & inſtruendum medicum,vt exquiſitius poſſit,& omnia cognoſcere,& curationem adhibere.

Vtcunque autem hæc ſe res habeat, ad illam aggredior. Atque vt aliquis in narratione alioqui longa ordo inſtituatur, mihi liceat eam in tres partes partiri, quæ præcipuè rationes variorum temporum poſſint explicare. Quorum illud

eſto

eſto primum, totum illud temporis ſpatium, quo N. M. non nupta domi vixit, nimitum vſque ad annum ætatis ſuæ 34. Secundum, id cum in matrimonium collocata coacta eſt propriam domum deſerere, & ex aëre ſatis temperato in regionem auſtrinis flatibus, quam maximè expoſitam migrare, quod ſexennio terminatur. Tertium verò illud ſtatuatur cum illa in propriam domum, ac patriam ſe recepit, quod vſque in præſentem diem protenditur. Itaque ex iis, quæ narrantur primo illo tempore, mihi videor poſſe colligere N. M. ſuapte natura habuiſſe temperamentum, & partium principalium, & corporis totius ſatis laudabile, & probatum; quod tamen quatenus pertinet ad cerebrum, cor, & iecur, adeoque vniuerſum, cenſeo declinaſſe ab optima temperie, ac fuiſſe calidius, ac aliqua ex parte humidius id, quod ex inſigni copia ſanguinis, ex febribus ſynochis, & aliis id genus facile poteſt comprobari. Quod autem attinet ad conſequens tempus ſex annorum; equidem ita ſentio, & propter cœli importunitatem, & propter vehementiſſimas animi perturbationes, denique propter ſuſceptum contagium gallicum N. M. tunc potiſſimum fuiſſe correptam iis morbis, & ſymptomatibus, quæ ſunt enarrata; ac ſimul altas radices fuiſſe progenitas poſteriorum malorum, vt nulli mirum debeat videri ſi tot deinceps, & tanta pericula fuerint conſequuta: nam præter cætera incommoda puto hoc ipſo tempore factum eſſe propter eaſdem cauſas, addo morbos varios, ac forte multos errores, vt ventriculus quoque alioquin bene valens, & qui antea nulla propè congrua ſeruata victus ratione probè conficere ſolitus fuerat omne genus alimenti fuerit admodum labefactatus, cuius quidem partis, vel ſolius infirmitatem, ac torporem, vt cum Hip. loquamur, ſummam rerum omnium confuſionem in nobis parere notius eſt, quàm vt debeat longius demonſtrari. Venio ad poſtremum temporis ſpatium, in quo referuntur varij, multiplices, & per quàm graues affectus, quorum nonnulli videntur, proximo ſuperiori tempore incepiſſe, ac deinceps perſeueraſſe, nonnulli verò primum ſuperueniſſe, in quibus quidem referendis & perpendendis referam me ad illum ordinem, quem video virum doctiſſimum tenuiſſe in ſuis litteris. Primum igitur ſe offert ſanguinis fluxio ex ſede, quam cœpit antequam N. M. domum rediiſſet primis quidem diebus ſatis parcè tamen ſecum afferens neſcio quos vertiginoſos motus, & leues quoſdam animi defectus, deinceps verò vſque adeo profusè, vt quindecim dierum ſpatio plures quàm 20. libræ ſanguinis effluxerint, atque illud ſanè ſymptoma ferè nunquam non perſeuerauit, atque etiam nunc perſeuerat, modò frequenter, & copiosè, modò rarò, & moderatè, interdumque factum eſt vt prætera acceſſerint hæmorrhoidarum dolores vſque adeo ſæui, vt illa ſemel coacta fuerit integros ſex menſes decumbere. Succedit ſecundo alui adſtrictio, quæ poſt diuturnum annum. 1577. facta eſt admodum inſignis, vt non niſi clyſteribus deiicerentur excrementa aridiſſima, ac lapideam probè duritiem repræſentantia, quæ tamen haud perpetuò durauit, cum quibus excrementis, atque interdum ſine illis vt plurimum deiici conſueuit tanta copia pituitæ, vt res videatur digna leui admiratione. Tertiò ſequitur affectus ventriculi, qui eſt duplex, alter, & ille quidem grauiſſ. ſimul dolor in media illius regione valde acerbus, à quo poſt acutiſſimum morbum iam triennium cœpit vexari, qui pluribus modis varius eſt, & valde implicatus, cum non ſolùm varias illius partes ferè omnes occupet, verùm etiam ad proximos locos non nunquam extendatur, ac præterea incerto tempore, nullaque ſeruata periodo ſoleat acerbior fieri. Alter verò eſt quidam tumor mediam, dexterámque ventriculi ſedem occupans, qui viſus eſt incipientis ſcyrrhi imaginem repræſentare, deinde aucta inſigniter febre, ac ſiti, inflammationis ſuſpicionem referre, tamen imminuta ſenſim duritie poſtremo hoc tempore quaſi ex toto euanuiſſe. Quartò numeratur febris, quæ cum ante ſex menſes cæpiſſet, ac diu fuiſſet quàm maximè inconſtans, & varia, vt nullum certum typum referret, tandem in præſentia facta eſt febris continua quæ ſingulis vt plurimum diebus non modò ſemel, ſed etiam bis manifeſtas habet acceſſiones, tum alio tempore, tum præcipuè noctu; cui ferè perpetua, maximè autē tempore vigentis acceſſionis coniuncta ſunt ſymptomata, maximus æſtus, ſitis implacabilis, & quandoque linguæ ariditas. Quintò commemoratur malus quidam corporis habitus, quem præcipuè tumida facies, tumidique pedes videntur indicare. Quo quidem eodem affectu N. M. laborauit ante nonnullos annos, probáque inſtituta viuendi ratione, ac nōnullis adhibitis remediis potiſſimùm clyſteribus priſtinam recuperauit ſanitatem. Poſtremò aut ſum neſcius an debeat prætermitti lues Venerea, qua nobilis mulier polluta eſt iam multos annos, de qua quidem cum litteræ nullam in præſentia mentionem faciant, ac propterea nihil certi ſtatuere poſſim, tamen non iniuria licet ſuſpicari, illam ex toto nunquam fuiſſe liberatam, ac forte non leuem tanti mali ſobolem adhuc ſupereſſe. Sed illud hoc loco mihi libet quærere an nobiliſſima mulier præter iam numerata mala laboret etiam melancholia, namque ſi illa conſiderentur ſymptomata, quæ hunc affectum ſolent demonſtrare, ex illis nonnulla videntur adeſſe, qualia ſunt potiſſimùm lachrymæ, & plorandi deſiderium, quæ aliquam huiuſce rei ſuſpicionem facere poſſunt. Verùm cum nullam habeat deprauatam imaginationem, ſine qua nulla poteſt extare melancholia, cenſeo illam quidem hoc tēpore tanti mali immunem eſſe, ſed tamen fore vtcumque procliuem vt illud incidat, ſiquidem facilè fieri poteſt, cum multæ ſint ac validæ obſtructiones in membris naturalibus, vt oborta inflammatione, vel ſaltem aucta caliditate præter naturam venarum & partium, quæ ventriculo, & piloro ſunt contiguæ, humores exurantur, atque ibi atra bilis colligatur; vnde eiuſmodi affectio, quam *hypocondriacam* appellant, oriri ſolet. Itaque hi præcipuè cenſentur eſſe illi affectus, qui conſilium, & remedium poſtulant; licet n. alij præterea non deſint, nec ſanè ſpernendi: tamen omnes mihi videntur facilè ad iſtos proximè expoſitos poſſe referri, vt de iis non ſit opus propriam, & longiorem tractationem inſtituere. Porrò ſi velim dicere de huiuſmodi morbis, & illorum cauſis quæcunque dici poſſunt, id certè nimis longum, ac forte non neceſſarium foret, quare in magnis anguſtiis præſentis temporis mihi liceat hanc rem ſummatim agere; qui cenſeo ſi quis memoria repetat quæ ſuperiùs poſita, & ſtatuta ſunt, hunc ſine multo labore poſſe totum iſtud negotium conficere. Nam prædicta ſymptomata, fluxio ſanguinis à ſede, mea ſententia non aliunde potiſſimùm ducit originem, quàm ex iecore calidiore, addo & contagio gallico inquinato; cum n. illud efficiat inſignem copiam ſanguinis, & quidem calidiori, & ſpiritoſi, vt multa quoque illius fæx adcóque ſuccus melancholicus generetur, neceſſe eſt; qui deinceps propter varios errores in cunctis rebus non naturalibus, potiſſimùm verò quatenus pertinet ad perturbationes animi vehementer auctus, ac fortaſſe aliquam vſtionem adeptus inſtituto naturæ facilè

potuit ad infernam ſedem, præcipitare, docente Galeno hæmorrhoidas curari non poſſe, quin iecur in ipſa fæculentum, & melancholicum ſanguinem reiiciat. Adſtrictionem alui, & excrementa aridiſſima quæ Græcis σκύβαλα appellantur, puto fieri in primis ob eandem iecoris calidam, & deprauatam conſtitutionem, ex qua non iniuria ſolent excrementa, & ſiccari, & quaſi lapideſcere, quanquam cenſeo adſtrictionem alui ab illa quoque inſigni copia pituitæ non parum iuuari, vt potè quæ vim bilis retundat, quominus hæc, vt ſolet, naturam poſſit ad excretionem ſtimulare; quam quidem vſque adeo largam copiam pituitæ iudico maiori ex parte, atque in primis generari in ipſo ventriculo, & inde tranſmitti facillimè ad inteſtina. Quod porrò attinet ad affectum ventriculi, ita equidem ſtatuo, illum intemperatum eſſe maximoperè intemperie quidem frigidiore, quod multis argumentis euidentibus facile vnuſquiſque poteſt intelligere, fortè etiam ſicciore. Etſi n. de huiuſmodi qualitate nihil certi auſim aſſeuerare, tamen ex ingenti ſiti, ex oris ſiccitate, atque ex totius corporis extenuatione, vt interim cætera indicia Galeni talem intemperiem demonſtrantia intermittantur, de quibus nihil afferre poſſum, ſuſpicor, N. M. laborare intemperie potius ſicca, quàm humida: neque me ab hac ſuſpicione poteſt ſatis dimouere inſignis copia pituitæ, quam dixi modò generari in ipſo ventriculo, cum probè ſciam minimè ex excrementis faciendum eſſe iudicium de partium temperatura, cenſeámque ab hoc humore haud fuiſſe genitam intemperiem, ſed contra magis ex intemperie, & vitiata facultate concoctrice huiuſmodi humorem fuiſſe genitum; & aſſiduè gigni. Iſtud volui dixiſſe, ſed tamen nihil ita affirmem vt Viri Doct. hanc rem poterunt cogitare accuratiùs, & de ea ſemel decernere, cum multum faciat ad vniuerſam curandi rationem. Cæterùm præter intemperiem qualiſcunque ea fuerit, vnde pro comperto habendum eſt magnam gigni copiam excrementorum, & flatuum, puto etiam ex proximis partibus potiſſimùm iecore, bene forte etiam capite alios quoque humores ad ipſum ventriculum tranſmitti aſſiduè bilem, melancholiam, pituitam, ex quibus tot, & tantis hoſtibus mirum non eſt ſi tot, & tanta mala orta fuerint, & adhuc perſeuerent. Cúmque exiſtimem eſſe neminem, qui non facilè ex iis poſſit colligere certam rationem, & doloris, & tumoris, & reliquorum ſymptomatum, & problematum, quæ proponuntur, non eſt vt de illis agamus longiùs. Febris qualiſcumque ea fuerit ſuperiori tempore mihi videtur in præſentia reponenda eſſe inter febres tertianas continuas, & illas quidem inſigniter notas putreſcentibus intra venas maiori ex parte bile, pro parte etiam pituita, & melancholia non iniuria factis multis, maximiſque obſtructionibus; quarum quidem obſtructionum, & humorum putreſcentium generatio nulli non poteſt eſſe manifeſta, qui memoria velit repetere conſtitutionem & ſingularum partiũ, & corporis totius, addo & exteros errores N. M. de quibus ſatis iam dictum eſt. Poſtremo de malo itidem corporis habitu, breuibus agendũ eſt, partim quòd ille videatur admodum leuis, partim quòd & ſymptoma, & morbus illius cauſa poſſint omnibus conſtare, quandoquidem non ſolùm veriſimile eſt, ſed etiam neceſſarium poſt tam multos, tam diuturnos, tam graues affectus, poſt quamplurimos errores calorem natiuum fuiſſe debilitatum, ac propterea iam diu fuiſſe genita, atque etiam nunc generari multa excrementa crudiora, quæ tumorem faciei, pedúmque adeo malum quemdam habitum non ſine ratione poſſunt efficere. His ergo hunc in modum conſtitutis ſtatim venio, quod vnum ſupereſt, ad rationem curandi, quam quidem propoſitum mihi eſt itidem breuiter perſequi, & in nonnullis tantummodo rebus verſari, quæ videntur eſſe maioris momenti, cum tempus non ſuppetat ad longiorem ſcriptionem, certoque ſciam me ſcribere ad Viros Doctiſſimos à quibus doceri, non docere decet, illoſque hactenus illa omnia remedia prudentiſſimè, & diligentiſſimè adminiſtraſſe, quæcumque, ratio, & experientia poſſunt ſuppeditare. Multi, ac varij affectus ſe nobis offerunt curandi, qui propterea multas, ac varias afferunt indicationes, neque verò ſolùm multas, & varias, ſed etiam multis modis, ac vehementer inter ſe diſſentientes. Ex qua quidem malorum, & indicationum varietate, & diſcrepantia, puto in primis factum eſſe, quantumuis medici nobiliſſimi, & exercitatiſſimi ſumma cum ratione, & prudentia multa præſidia adminiſtrauerint hactenus, vt res non ſucceſſerit congruenter illorum votis, id quod mea ſententia verendum eſt ne ſimiliter fiat in poſterum. Sunt. n. morbi multi, grauiſſimi, antiquiſſimi, inter ſe admodum repugnantes, corpus laborans iam ingreditur primum ſenium, infirmum eſt, quàm maximè extenuatum, & ad recipiendam curationem multis nominibus quàm minimè aptum; quàm plurima, & ferè omnia præclara præſidia iam ſunt fruſtra adminiſtrata, adeo vt ſi diligenter omnia mecum reputo, vix mihi liceat animo concipere rationem, vnde N. M. ſuam priſtinam valetudinem poſſit recuperare. Verùm enimuero, vt né quaque bona voluntas mihi defuiſſe videatur, quàm breuiſſimè exponam quæ mihi occurrunt, & quæ minus mihi diſplicent, quàm cætera. Ante omnia foret neceſſe, ſi modò id fieri aliqua ratione poteſt, vt ex præcepto Platonis, & Galeni N. M. aliquam reciperet medicinam morborum animi, quandoquidem ſine huiuſmodi prouidentia corpora vix probè poſſunt curari; ſed cum hæc ſint alterius inſtituti, rem meam proſequat. Itaque ſentio in hac rerum difficultate, & implicatione Galeni decretum ſeruandum eſſe, vt ſ. illorum affectuum primum, ac potiſſimùm habeatur ratio, qui maius negotium, & periculum faciunt, qui cauſæ rationem obtinent, & qui demum ante alios ſanari poſſunt, ſed tamen ita, vt quatenus licet, neque cæteri prorſus negligantur. Et ſi verò iſtud quoque difficile eſt intelligere, & hanc determinationem facere, verumtamen duo mihi videntur eſſe præcipui affectus, qui cæteris omnibus magis vrgent, qui cæteros omnes fouent, & qui ſunt impedimento, quo minus alteri ſanari poſſint. Alter eſt febris, alter eſt fluxio ſanguinis ex ſede. Namque febris omnem maximè facultatem lædit vniuerſum corpus regentem, & ſi illa diutius perſeueret, periculum imminet, ne vel fiat hectica, vel ipſam vitam finiat: præterea niſi illa primùm auferatur, aut ſaltem mitior reddatur, vix licet vti illis remediis, quæ ad cæteros tollendos morbos ſunt, & opportuna, & neceſſaria. Sanguinis item fluxio fortaſſe omnium malorum fons ſtatuenda eſt, cum ſine dubio non fuerit ex illis purgationibus, quæ nonnumquam maximè conferunt, ſolentque & curare, & adſeruare humores à grauiſſimis malis; nam perpetuò noxia fuit, & multa attulit incommoda. Si huiuſmodi ſanguine copioſè fluente narrãt litteræ conſequutum fuiſſe morbum diuturnum, febrem, cachexiam, mala ventriculi maiora, & acerbiora fieri, abdomen aliquando intumuiſſe, & omnia labi in deterius, id quod rationi planè eſt conſentaneum, nec debet pluribus demonſtrari.

demonſtrari. Cum igitur nimia caliditas, ac deprauati iecoris conditio in vtroque hoc malo ferè videatur principem locum tenere, mihi probaretur vt iſtius viſceris maxima, & peculiaris ratio haberetur. Ac primum ſi per cachexiam, & humorum crudorum copiam liceret, quod ſolet referre ad ipſas vires, laudarem vt maximè tempore veris ad hanc rem mirificè accommodato ſanguinem mitteret N. M. ex vena ſuperiori quam baſilicam vocant dextri cubiti, ſed tamen omnino parcè, ac fortaſſe non ſemel; cum enim ex maximo æſtu, tum corporis vniuerſi, tum maximè dextri hypocondrij manuum, ac pedum ex ingenti, atque aſſidua ſiti, immoderatis vigiliis, & aliis huiuſmodi argumentis conſtare ſatis poſſit iſtud membrum, adeóque totum corpus non leuiter incaluiſſe, omnis ratio colligit eiuſmodi remedium poſſe non niſi præclaram operam præſtare: neque verò illud hoc dumtaxat, ſed aliis quoque nominibus cenſendum eſt poſſe prodeſſe, cum habeat præterea peculiarem vim reuellendi fluentem ſanguinem ad partes inferiores, ac totum corpus æquabiliter vacuando iure poſſit viam facere, quæ fortaſſè alioquin foret inuia, cæteris præſidiis, quæ ad tollendas obſtructiones & ad alias proprias indicationes ſunt accommodata. Cum autem nulli dubium eſſe poſſit quin N. M. indigeat quoque purgatione, hac ſpeciatim in re mihi videntur eſſe quàm maximæ difficultates; namque ſi clyſteria ipſa vel mollia, ſi medicamenta vel leuiſſima, tot & tanta afferant incommoda & pericula, dolorem, & fluxum hæmorrhoidarum, laborem ventriculi, lypothimias ſyncopas, quid de valentioribus ſtatuendum eſt? Hanc rem dicere cogitaui, an reperiri queat aliqua ratio expurgandi corporis iſtius, quæ foret minus moleſta, & periculoſa, ac re vera nihil potui excogitare, quod omni ex parte congruens videri poſſit. Verùm tamen inter cætera omnia duo ſe mihi offerunt medicamenta, quæ libet in medium proferre Alterum eſt *mechiocham* quod appellant, quod quidem ſæpius in hac Vrbe experimur ſatis facilem purgationem efficere. Alterum eſt ſerum lactis, quod profectò eò mihi videretur accommodatius, ſi vt ſuſpicor N. M. laboraret intemperie ventriculi, & ſicca: ſiquidem tale medicamentum ſatis alioquin temperatum ſua quadam leui alterandi, abſtergendi, purgandi, facultate poſſet ad quamplurimos vſus conferre, ac ſpeciatim renes, & illorum vaſa iuuare, cum audiamus in matula inſignem copiam arenularum quaſi perpetuo reperiri. Noui equidem quæ vtrinque obiici poſſent incommoda; ſed vt dixi cum aliquid omnino afferendum eſſet, iſthæc mihi minus diſplicent, quàm cætera, vt neceſſariò fatendum ſit ſi aliàs vnquam, in hoc maximè caſu, veriſſimè ſtatuiſſe Galenum, nullum reperiri vſque adeo commodum medicamentum, quin aliqua ſecum incommoda, & pericula afferat. Cæterum in adminiſtratione omnium medicamentorum quandocumque tandem adhibeantur, cenſeo agendum eſſe cum iis potiſſimùm, quæ moderatas habent vires, vt quæ ex communi regula medicorum in intentum agere poſſint. Quàm maximè autem velim abſtinendum eſſe ab omnibus, quæ inſignem vim habent tenuandi, incidendi, & fundendi ſanguinem, nè detur anſa ad illius fluxionem, quam æſtimamus tantopere. Quamobrem nequeò ſatis probare vſum decocti, vel chynæ, vel ſaxafras, vel alterius medicamenti, quod habet eandem rationem, potiſſimùm verò ſi nulla adhuc remaneant veſtigia luis venereæ; nam reuera ſi N. M. non eſſet hoc tempore eiuſmodi morbi immunis, cum ille ſoleat cæteros omnes morbos fouere, & reddere difficiliores, omnino foret neceſſe illius quoque propriam, & non leuem rationem habere, adeóque aliquo ex iis antidotis vti, quæ ad illum profligandum ſunt accommodata. In ampliſſima ſilua remediorum, de quibus mihi ſtatutum eſt non longiùs agere, nolo prætermiſiſſe vſum troc. cypheos; quod quidem medicamentum cum poſſit multa afferre emolumenta, illud certè fuerit peculiare atque inſigne ad corroborandum iecur, quod pro comperto habendum eſt, vehementer eſſe labefactatum, & ad compeſcendam fluxionem ſanguinis, cuius ſanè medicamenti propè ſolius longiore vſu verè teſtari poſſum clariſſimam matronam in hac Vrbe Donatam de Caballis, quæ ex copioſiſſima ac longiſſima multorũ annorum fluxione ſanguinis ex hæmorrhoidibus in notabilem cachexiam inciderat, præter omnium opinionem iam ferè abſolutam ſanitatem recuperaſſe. Poſt hæc demum omnia neque illud poſſum ſilentio præterire cum N. M. diurius habuerit cauterium in brachio, & vehementer ſcateat omni genere excrementorum, mirum in modum mihi probari; vt illud renouetur, immò verò, vt duo efficiantur, quæ quidem cum variis in locis inuri poſſint, mihi non improbarentur ſi fierent in infima interna parte coxarum. Quo in loco præter generalem vacuationem, ac reuulſionem corporis vniuerſi, videntur neſcio quam prærogatiuam habere in iuuando vtero, quem in noſtra ægrotante puto non carere aliquo fortaſſe etiam inſigni vitio. Et quanquam non ſine ratione poſſet quis exiſtimare huiuſmodi inferiorem ſedem non ſatis commodam propter fluxionem ſanguinis, tamen ſi attentè conſiderentur leges reuulſionis, & deriuationis, fortaſſe nec prorſus incommoda cenſenda erit.

Summis occupationibus impeditus hæc habui, quæ ſcriberem quaſi raptim de re tam difficili, tam multiplici, tam implicata, quæ cupio ſubiecta eſſe cenſuræ Doctorum hominum, atque illius potiſſimùm, qui ſcripſit de hac hiſtoria: cum enim ſingularem præ ſe ferat eruditionem, ac præſens ſit, nihil dubito quin præclarè poſſit de omnibus iudicare, & ſtatuere, cui me etiam, atque etiam commendo.

CONSILIVM XVII.

Caſus è ſcala mulieris iuuenis & eius accidentia.

PRæponitur curanda honeſta equidem iuuenis agens ſuæ ætatis annum xxii. frigidæ & humidæ temperaturæ exiſtens, habens cerebrum, ventriculum, cor frigidum: nam arterias, & venas paruas habet, nec valde pulſatiles, vnde arguitur cor frigidum eſſe: ventriculus etiam frigidus eſt, multa redundante humiditate, & tardè cibaria concoquens, hepar autem non multum exceſſum obtinet à temperato, quæ iuuenis in diebus elapſis dum per ſcalas non nimis altas aſcenderet, ſua mala fortuna, ex ſummitate ipſarum ſcalarum cecidit, ſed ſtatim ferè ex ſe ipſa ſurrexit, nullibi neque tumor, neque fractura, neque luxatio, neque vulnus deprehenſum fuit, niſi parua liuiditas apparuit circa ſecundam vertebram ipſius colli. Caſus fuit in hora xx. diei, & in ſequenti nocte deſipiens euaſit, & cæpit aliquo modo delirare, multa obloquendo nullo ordine, nulloque iudicio: hac de cauſa in ea nocte accerſitus fui ad ipſam curandã, & audiens cauſam procatarcticam à ſuis genitoribus, & accidentia omnia percurrens iudicaui ex impulſu & agitatione facta in cerebro

ex

ex caſu ſiue ictu ab alto effuſam eſſe aliquam materiam in cerebri ſubſtantiam, & in eius vent. cum mens ipſa in leui delirio traducebatur, vel fieri, vt inquit Hippocrates loquendo de deſipientia, quæ fit ex capitis ictu eo quia vehementius percuſſo, & impulſo cerebro, animalis ſpiritus, & mens ipſa perturbatur, atque confunditur; quapropter ſtatim videns ſymptomatis ſæuitiam, & timens ne fieret aliqua collectio vaporoſa, & apoſtemoſa in cerebro, ei inordinaui vt poſt ventris cum clyſterio reſpondentiam, venam cephalicam brachij ſecarent, & quinque vncias ſanguinis demerent: Et totum caput, (etſi ipſa de eo non nimis conquerebatur) cum oleo roſ. & chamæmelino ſimul cum pulueribus capitalibus inungerent, ordinaui congruam ratiooem victus, in omnibus prohibeo choleræ & melancholiæ generationem: vado intra 4. dies, deferbuit, & repreſſa fuit deliratio ipſa ſed ſtolida, & cum mœrore, & aliqua melancholia, & obliuioſa, quam plurimos dies permanſit, & adhuc aliquantiſper permanet, & iam agitur huius affectionis tempus 80. dierum. Ego autem in memoria habens præceptum Galeni 3. *de locis aff.* quod multum intereſt curationem aggredi tum morbus in initio, & recens eſt, quia ſi inueteraſcit, difficilis admodum redditur, & præſertim melancholia quæ antequam confirmetur, eſt facilis curæ: Ideo ad hanc propulſandam, malam affectionem non procraſtinaui remedia, ſed continuè vſa fuit medicamentis habentibus vim roborandi præter affectas, & digerendi, & euacuandi natiuas peccantes, pituitam ſ. & melancholiam: cum enim naturalis huius iuuenis temperatura, ſit pituitoſa cum inſigni admixtione melancholiæ, pro comperto habeo huiuſmodi affectum prouenire ex oppleto cerebro horum humorum, qui humores cumulati per viam congeſtionis in ventriculis cerebri, & partim etiam per conſenſum ſubiectarum partium agitari, & commoti ex aliqua externa cauſa, vel ex effumigatione facta à caliditate hepatis, & tenuum, alterant, & permutant complexionem ſpiritus animalis, vnde actiones interiorum ſenſuum auferuntur, vel diminuuntur, & ſic perturbatur cerebrum, & virtutes eius à ſuis operationibus, ex qua alteratione, & permutatione ſpirituum oritur aliqua ſpecies inſaniæ; quanto enim tempore quieſcit cerebrum, tanto etiam homo ſapit, nam ſicut corruptio in operationibus interiorum virtutum videlicet phantaſiæ, imaginatiuæ, & cogitatiuæ, vt plurimum fit à caliditate, & ſiccitate, ſic ablatio, & diminutio vt plurimum à frigiditate, & humiditate: ſic declarat etiam Hippoc. quòd illi qui à pituita, & melancholia naturali, vel ex ea quæ non inſigniter ſit aſſata inſaniunt; fiunt timidi, & mæſti, & quieti ſunt, & non vociferantur, neque tumultuantur, & ſic præſertim accidit in iſta honeſtiſſima iuuene; qui verò à bile inſaniunt, vociferatores, & malefici, & non quieti ſunt, ſemper aliquid intempeſtiuum facientes, furor enim eſt affectus caloris feruentis; in præſenti in iſta iuuene læſio videtur eſſe tantummodo in opere phantaſiæ, & imaginatiuæ poſſe, imaginatur enim res timorem inducentes, & timore illo concitata profert verba timoris, & in ſeipſa ſermones corruptos profert; & in operationibus memoratiuæ potentiæ videtur etiam aliqua diminutio, & tandem ſic permutatæ ſunt operationes cerebri, & etiam cordis. At accidentia melancholiæ dicere non prætermittam, quòd in primis diebus huius affectionis adfuit febris continua, ſed non inſignis: aderant etiam vigiliæ cum nonnullis ſignis maniæ, ſiue furoris, quoniam indicabant caliditatem cum deiectione appetitus, & ventris ſtipticitate, nunc verò eſt immunis à febri, ad libitum dormit, quieta permanet quæ eam ſuper frigidam atteſtantur, & ad oblationes bene ſe habet cum debita, & aſſueta ventris reſpondentia. Non prætereo etiam dicere quod antequam cecidiſſet, communiter in ſtatutis temporibus menſtruebatur, ſed in diebus elapſis, cum ſuperueniſſet tempus, in quo fluere debebant menſes, & non apparuiſſent, iuſſi vt ſerapia, & brodia exhiberet ad hoc, vt ſanguis per venas fluctuaret, & eius craſſitatem & adhærentiam, & glutinationem perderet, & venarum orificia, quæ ad vterum pertingunt deobſtruerentur, cuius gratia exhibitum fuit etiam caſtoreum decoctum, ſem. ſap. ven. & matricariæ, & appoſitæ fuere cucurbitulæ in coxis cum frictionibus quæ omnia educere non potuere; tandem ordinaui, vt venam pedis ſecareot, & chirurgus propter venarum paruitatem non valuit ipſam ſecare: medicamenta autem quæ exhibita fuere in huius temporis ſpatio, breuius quàm potero enarrare non deſinam ad hoc, vt vos vi & arte medica docti, & periti poſſitis de agendis vlteriùs diſcurrere, & aliquo præſentaneo remedio hanc malam, & verendam affectionem ex toto propellere: à principio præparatis humoribus peccantibus ſuis concoquentibus, exhibitum fuit medicamentum ſolutiuum cum confect. hamech. & elect. roſ. meſ. quæ euacuatio repetita ſiue reiterata fuit, & in eodem tempore vſa fuit mithridato cum conſerua dianthos pluries, & ferè continuò vſa eſt conſeruis cordialibus cum marg. & pulueribus cordialibus: ſæpe euacuata fuit cum infuſione ſenæ, epithimi, polypod. tandem exhibitum fuit elleb. nig. & etiam pilulæ de lapide lazuli: circa hæmorrhoidas applicatæ fuere hirudines vt etiam cor poſſet bonos ſpiritus vitales condonare ipſi cerebro; ad generationem ſpirituum animalium procuraui vt corroboraretur variis epithematibus: conſtructæ etiam fuere decoctiooes, vt per exterius fouerent caput, cum ſit membrum receptiuum malarum impreſſionum, ex quibus omnibus, etſi apertè iuuamentum nunc cæperit, adeo vt conualeſcens dici poſſit, nihilominus ſtolida ferrè, & melanc. permanet, aliquando plorat, & triſtatur nulla præcedente cauſa, & rogata quare contriſtetur, nullum rationabile præbet reſponſum, & obliuioſa eſt. De cauterio in aliqua capitis parte nullum, verbum vtique feci, quia cum ſit iuuenis adhuc non iuncta viro, ne dum ipſa, ſed etiam eius genitores omnino recuſant huiuſmodi remedium.

℞. *Confec. Anacardi.* ℥. j.
Diamuſci dul. ℥. ij.
Elect. de bened. ℥. iij.

Consilium XVII.

De muliere prægnante vulnerata.

Agitur menſis quartus in quo mulieris annorum 30. partus ſunt ſuppreſſi menſes, cum enim tunc temporis ab eius viro fuiſſet vulnerata in facie, manumiſſa meſtitia, & timore correpta ſibi contigit vt ſupprimerentur menſes, tranſactis verò nonnullis diebus à ſuppreſſione menſium incepit corripi febre, quæ quotidie cum frigore, & rigore eam inuadit, nunc vergitur 15. dies, quo etiam gonorrheam, ſeu fluxum ſeminis tentat, de quibus quidem vitiis, à quibus malè afficitur mulier eſt dicendum. Loquemur itaque in primis de febre, tanquàm de affectu, ad quem in præſentia dirigenda eſt curatio,

postea

poſtea & de aliis ſermo fiet, ſiquidem ſublata febre etiam aliæ affectiones curari poterunt.

Statuimus itaque febrem huiuſmodi mulieris eſſe putridam, & ſecundam tertianam intermittentibus proportionatam, atque eandem produci ex bile putreſcente in venis à partibus principalibus remotiſſimis; inter quas ſunt venæ habitus totius corporis huius mulieris, quo quidem demonſtratur, quod & ſcabie tentatur, qua criſis fieri conſueuit in febribus diuturnis dummodo putreſcant humores in venis proximis ipſi cuti, quin etiam humorem bilioſum in venis vteri putrefieri exiſtimamus; quandoquidem ibi putrefieri ſolet vbi reperitur obſtructio, quia ex obſtructione caliditas fluens prohibetur, & redditur extranea, & putredinalis; adeſſe verò obſtructiones patet ex menſium ſuppreſſione, de cuius cauſis infrà dicemus. Verùm humor bilioſus putreſcens, in ſecundi loco iá propoſitorũ ſimplicem ad ſecundum & tertium producit, & quandu non eſt ſincerus, ſed cum aliis humoribus mixtus, ideo non ſimplicem & exquiſitam febrem producit, ſed ſpurcam; permiſceri autem ego arbitror cum melancholia magis, quàm cum pituita, non laborat ſcabie ſicca, quæ ab atra bile producitur. Et quia ſumus in augmento quo tempore melancholia augere conſueuit, ideo ſtatuendum eſt, fieri hanc febrem ex bile ſpuria minus famoſa, Auicennæ enim eſt ſententia ſecundam eſſe bilem notam aliam magis aliam minus famoſam, atque hanc bilem minoris famæ fieri ex permiſtione cum melancholia, aliam verò, quæ ab ipſo nuncupatur bilis vitellina; quoniam vitellis ouorum ſimilis eſt ſecundùm conſiſtentiam, bilem ſpuriam maioris famæ appellauit, porrò producitur hic humor bilioſus & melancholicus, qui eſt cauſa præſentis febris, labefactata aliqua ex parte facultate iecoris propter intemperiem iecoris, qui bilis flauæ fons eſt: quatenus verò hic humor permiſtus eſt cum pituita, producitur ob malam rationem victus cui pauperes obnoxij ſunt. Et hæc ſunt, quæ breuibus methodo reſolutiua de febre huius paſſionis dici poſſunt.

Suppreſſio menſium eſt retentio præter naturam.

Quantum ſpectat ad ſuppreſſionem menſium, huiuſmodi ſymptoma habet rationem retenti præter naturam, ſi quidem detinentur menſes, qui detineri non deberent. Eſt autem dubium vtrùm mulier vtero gerat; quoniam dum deſinunt menſes, vtero gerere conſueuerunt.

Signa vtero gerentium.

Siquidem agitur quartus menſis, ex quo menſtrua ſibi ſunt ſuppreſſa, & nullum animaduertit tumorem ipſius vteri, nullum motum infantis, mammæ non ſunt tumefactæ, & quod magis eſt eiuſmodi ſuperſtitionibus obnoxia eſſe conſueuit, & cum paſſa ſit aliàs non longum tempus, ideo eam vtero non gerere in præſenti exiſtimamus, ſed huiuſmodi ſuppreſſionem menſium omnino eſſe præter naturam, atque fieri poſſe, deprauatam eſſe retentionem, quæ contingit fruſtrata retentrice, quæ quidem fruſtratur & immediatè & mediante fruſtratione expultricis: immediatè autem fruſtratur & propter morbum, & propter internũ errorem morbi, vt arbitror eſſe intemperantiam frigidam, & ſiccam ipſius vteri, ibi enim reſidet humor malancholicus vt patet, & ſibi ſimilem intemperiem frigidam & ſiccam producit, quæ potiſſimùm producitur, quoniam humor melancholicus eſt terreſtris, viſcidus, & craſſus, & ideo diu detineri poteſt. Sed præterea contingit fruſtrari quoque facultatem expultricem, & eius vim operantem eſſe abolitam, quoniam menſes expellere non poteſt, quod potiſſimùm euenit propter morbum in obſtructione; quandoquidem ab humoribus melancholicis, craſſis, & viſcidis,

Suppreſſio menſium à quibus cauſis fiat.

& fortè etiam induratis procedere exiſtimamus; dum enim hæc mulier obtenta eſſet ſuppreſſione menſium & ab eius viro eſſet vulnerata, ita timore, & mæſtitia, & ab aliis animi perturbationibus & vigiliis eſt correpta.

Plurimi in ea fuerunt geniti humores melanlancholici, quare non eſt mirũ ſi ſibi fuerint menſes ſuppreſſi. Verùm quemadmodum ſuppreſſio menſium habet rationem ſymptomatis, vt dixi, ita etiam quoniam producitur ab obſtructione, habet rationem cauſæ producentis febrem.

Quantum ad aliud vitium, hoc ſine dubio deponimus eſſe gonorrheam; minime verò fluxum muliebrem; quandoquidem aliàs paſſa eſt ſuppreſſionem menſium ſpatio quatuor annorum, & nihilominus non fuit correpta hac alba fluxione ex pudendis: ſi itaque huiuſmodi fluxio eſſet fluxus muliebris, tunc temporis debuiſſet ipſam magis pati quàm nunc; accedit, quòd etſi aliquando coniungitur ſuppreſſio menſium cum fluxu muliebri, hoc tamen rarò euenire conſueuit, quia ſi ſunt obſtructæ venæ, per quas naturaliter ſingulis menſibus confluit ſanguis; obſtructiones huiuſmodi efficiunt quoque vt non fluat pituita.

Gonorrhœa quid.

Statuimus itaque hanc mulierem gonorrhea detineri; quapropter in huiuſmodi ſymptomate eſſe incoctum à toto genere præter naturam; quia eſt ſemen putridum calidum habens aliquam acrimoniam, inuoluntariè egrediens, læſa retentrice vaſorum deferentium; eiſque valde diminuta propter nimiam laxitatem eorum, quæ ex ſuperfluo ſemine pẽdent, quodque generatur labefactata facultate propter intemperiem calidam teſtium, ſiue hæc caliditas ex febre, ſiue etiam ex ſuperflua venere fuerit genita: immò exiſtimandum etiam arbitramur eſſe lue venerea infectam; atque ideo ſemen in coitu virulentum perfeciſſe; ſiquidem hæc mulier à doloribus nonnullis vexatur, puſtulaſque habet ſiccas, quæ ſine dubio ſunt virulentiæ vulnerum, quæ habuit ab eius viro, & fortaſſe non ſine cauſa.

His itaque ſic ſtatutis de eſſentia, & cauſis affectionum præſentis mulieris, ſi de prædictionibus ſermo fiat, ſperamus ſanari poſſe; namque ex huiuſmodi affectionibus duæ exiſtunt, quæ longitudinis tantum periculum habent, nempe ſuppreſſio menſium atque gonorrhea; febris verò cum ſit proportionata intermittentibus omnium partus, & ipſa quoque periculo vacat, quamuis diuturnitatem oſtendat per humorem qui à bile ſpuria producitur; ſi tamen huiuſmodi febris augeretur & permutaretur in aliam, quæ careret proportione, aliquod in præſenti muliere vitæ diſcrimen eſſet, ſic concipitur ſpes ſalutis, ad remedia eſt deueniendum, etſi de indicationibus ſermonem habeamus.

Itaque gratia febris eſt refrigerandum, & humectandum gratia morbum introductum eradicandi; ideo prorſus eſt euacuanda bilis & melancholia putreſcens, gratia obſtructionis non proponuntur remedia, quia remouentur, ſi non habeat remedia quæ tollunt multitudinem, craſſitiem, & viſciditatem peccantis humoris gratia, minuenda eſt bilis, & melancholia non putreſcens, & attendendum eſt attenuantibus, & adſtringentibus humorum obſtruentias; nec non refrigerantibus gratia iecoris, iuuandus eſt motus naturæ, ſiquidem per motum quemdá ſimilem fit expulſio humorum naturalium ad cutem, & genitæ febres diuturnæ ſanantur, propter hæc remedia, quæ febri occurrunt, atque etiam in menſium ſuppreſſione vtendum erit alexipharmacis gratia curationis gonorrheæ. Fuit Galeni ſententia 3. *Meth. c. vlt.* in affectibus complicatis

parti

Digitized by Google

partj vrgenti attendendum eſſe, deinde habenri rationem eam, ſine qua non, poſtremò ipſi affectui.

Quid ſit vrgens malum.

Nunc noo habet locun aliquod vrgens, ſunt enim ea vrgentia, quæ cogunr nos quamprimum ratione ipſorum aliquid efficere, veluti eſt immenſus dolor, conuulſio partis vulneratæ, & alıud eiuſmodi, in præſentia itaque duo ſunt affectus, & habent ratione eam, ſine qua non, qoibus prius eſt occurrendum, ſunt autem hi affectus, febris, & mēſiō ſuppreſſio. Quæ ſi non remoueatur, lui venereæ ſuccurrere non poterimus, ideo de remediis, quæ has febres dirigunt, & non menſes ſuppreſſos, prios eſt agendum, deinde verò de alexipharmacis.

Inter inſtrumenta chirurgica non imptobo vt fiat venæ ſectio, & vt euacuetur ſanguis per venam baſilicam dextri lateris: nam etſi motbi patientis non fiunt in ſanguine, ſanguis tamen in ea aliqua ex parte fouet febrem, quia eſt ſuapre natura calidus: ſi igitur detrahatur iecur, & vniuerſum corpus refrigerabitur, conſulo tamen vt in affectu hoc diuturno, paucus & per epictaſim detrahatur vel euacuetur, quod quidem eſt Galeni ſententia 9. *Meth. cap.* 10. vbi dum vires incipiunt fieri imbecilles, iubet eſſe per venæ ſectionem ſanguinem educendum per epicraſim, itaque euacuetur prius ea gratia ſanguis ad vnc. iij. deinde tranſactis duobus, vel tribus diebus, & viribus refectis iterum ad tres vnc. vel quatuor educatur.

Lenientia. Ad pharmaca. Leniatur aluus cum caſſ. & tamatindis, & cum ſyrupis roſ. ſol. & man. præparentur humores cum deſt. in iure pullæ ipſius borragine maluarum, meliſſæ, hinchi, & cichoriæ; *Preparātia.* *Purgantia.* facta præparatione humorum, educantur cum aliqua portione tenax, & agatici facta infoſione, & expreſſione, addatur aliquid mellis roſati ſol. & manoæ loco purgationis.

Purgato itaque vniuerſo corpore, non tantùm ſemel ſed etiam pluries, quia huic mulieri admodum excrementis abundanti vnica purgatio ſufficiens non eſſe videtur.

Demum ad localia deueniendum eſt, & hæc ſunt quæ tollendo obſtructiones attenuant, & detergunt, atque etiam vim aperiendi habent; ideo probatur decoctio capillorum veneris, pulegij, matricariæ, radicis petroſelini, apij, & aliorum; circa quæ aduertire quod nos docuit Galenus 5. *ſimp. cap. de prouocantibus menſes,* vbi etiam de diureticis ſermonem facit, & notat prouocantia menſes eſſe calida tantùm, & omni prorſus carere ſiccitate. Ratio eſt, quia quæ prouocant menſes, non debent conſumere partem aliquam ſanguinis; ſiquidem ſi conſumant ſanguinem minùs fluidum efficiunt, cuius ſanguinis partes craſſiores remanent conſumptis tenuibus, ideo vt fluat neceſſe eſt vt ſit copioſus, & ideo in mulieribus, quæ longa febre corripiuntur menſes ſupprimuntur propter defectum ſanguinis, vndè ſi medicamenta adhibeantur ſicca ſanguine conſummato minimè edocunt; diuretica verò ex Gal. ſent. ſunt calida & ſicca; & ideo ſuperando partes tenues à craſſis humores efficiunt vt tenues ad vias vrinæ moueantur, & ideo diuretica vocantur; ideo prouocant menſes... à me propoſitum fuit, quod eſt compoſitum, & tanquam præcipuum ſimplex obtinet capill. Veneris. Verum hoc medicamentum eſt parum validum, propterea quod parum calefaciat; & omnino parum aperit venas vteri, expedit igitur vt cum calidioribus permiſceatur, cuius materia eſt radix apij, aut pulegium, ſed quoniam hæc medicamenta noo mouentur ſponte ad vterum, & tamen obſtructiones vteri attenuando, & detergendo remouere debeot, ideo vehiculo eget, quod eſt Arthemiſia quæ matricaria vocatur; ſed quoniā

Matricaria.

Medicamenta, quæ menſes prouocāt ſunt calida, minimè verò ſicca.

Diuretica ſunt calida & ſicca ex ſententia Gal. 5. ſimpl. c. de prouocantibus menſes.

Arthemiſia matricaria vulgo dicitur.

mulicre præſenri non ſolùm vterus habet obſtructiones, ſed etiam habitus totius corporis; ideo ad eas remouendas adhibita etiam ſunt medicamenta ſatis calida, radix ſ. apij, & pulegium, atque etiam petroſelinum, quæ non ſolum augent caliditatem capil. Veneris; ſed etiam aperire poſſunt, & remouere obſtructiones quæ in toto corpore reperiuntur, & motum noxiæ tentantis humores impellere ad circumferentiam adiuuare. Nec mihi improbatur, ſi fuerit affectus diuturnus, decoctum Chinę quod in propoſitis iuuatet, ſi quidem hoc pacto magis remouentur obſtructiones, & aliqua etiam ex parte poterimus incumbere lui venereæ ſublata febre; quamuis remaneant obſtructiones vteri, ad remedia, quæ diriguntur ad luem veneream eſſet deueniendum, de quibus non dico, quoniam aliàs de lue venerea dictum eſt: id ſat eſt ſcire quod ſi non liberabitur à febre hæc mulier, etiam ad proficuos erit deueniendum de Rab. de Eupatorio & alios eiuſmodi: ad hanc intentionem etiam probantur ſyrupi compoſiti melit. & ſyrupi de pomis, & ſyrupi de cich. Nicoli cum rhabarbaro. Præter hæc conueniunt etiam attinentia ad rationem reſtrictionis, vtatur ptiſana hord. cum radice petroſellini, ouis ſorbilibus, & carne pulli, ſiquidem conuenit reſtrictionem aliqua ex parte reficiens: à viro ſe abſtineat donec vniuerſum corpus fuerit purgatum, donec morbus ad declinationem tendat, quo tempore ad prouocandos menſes & ſudorem excitandum vino albo domi & oligoforo poterit vti, & hæc ſatis pro præſenri conſultatione.

CONSILIVM XVIII.

Scroti & tibiarum dolor in homine.

VIr annorum 40. ſatis carnoſus concoquetitur de tumore ſcroti, & tibiarum, habet etiam faciem tumidam, & colorem pallidum ferè in toto corpore, qui ad liuidum tendit, ſi comprimantur tumores tibiarum & pedis ipſius remanent foueæ; patiatur quoque corpuſcula quædam extranea, nam aliàs vehementi lue venerea fuit detentus, quæ etiā eſt in præſentia perdiurna.

Statuimus huiuſmodi eſſe affectionem vteri patientis cachexiā, hydrocelim, atque luem venereā, illum autem habere cachexiā ex ſuppradictis ſignis eſt notum colore liuido, tumore faciei, pedū, & tibiarum, ex motu etiam totius corporis hoc idem ſignificatur. Hydrocelis verò apparet, quia ſi accipiatur candela accenſa, & in loco obſcuro ponatur prope ſcrota, procul dubio apparet aqua, quæ etiam ex ſtrepitu eiuſdem manifeſta redditur; ipſum quoque detineri lue venerea demonſtratur, quia paſſus eſt bubones & alia ſymptomata gallica.

Quantum attinet ad cachexiam, quoniam in hac patefacienda methodo vti decreuimus compoſitiua, illud ſtatuimus; iecur patientis affectum eſſe intemperie frigida, & humida, quandoquidem ex ſupradictis ſignis demonſtratur, necnon ex cauſis procedentibus, quia refrigeranti, & humectanti aëri ſe expoſuit, multumque comedere, & bibere coosueuit: quantum autem crapulæ, & immodicæ potiones affectus frigidos prouocare valeant, teſtatur Gal. 2. *de Temp.* 3. vbi & cachexias, & hydropes, & paralyſin, & apoplexias ex huiuſmodi cauſis proficiſci exiſtimauit. Ab intemperie igitur frigida & humida iecoris labefactatur facultas ſanguificatrix; hinc contingit diminuta ſanguificatio; & loco optimi ſanguinis producitur ſanguis imperfectus magna ex parte aquoſus atque pituitoſus, qui confluens ſecundum partes aquoſiores in infernam partem abdominis in

ſcrotum

ſcrotum producit illis hydropem, quam *hydroceles* vocatur; ſecundùm verò partes craſſiores deſcendens ad tibias, & pedes efficit tumorem œdematitum. Qui quidem ſignificatur, quoniam eſt albus, mollis, & ſi comprimatur, remanent foueæ, qui ideo efficitur ex pituita appoſita tantum non autem agglutinata, quod docuit Galen. 1. *de Naturalib. facult. c.* 4. vbi diſtinguit anaſarcam & tumorem ædematoſum à leuſe & vitiligine alba; in anaſarca enim & ædemate ex compreſſione fiunt foueæ, in vitiligine, & leuſe non contingunt, quoniam in his duobus poſtremis affectibus pituita eſt poſita & agglutinata, in aliis verò duntaxat appoſita; quinimo in leuſe, vitiligine etiam aliqua ex parte aſſimilatam eſſe pituitam exiſtimo, propterea quod iam conuerſa eſt in cutis, & carnis ſubſtantiam, quamuis nec cutis, nec carnis colori, aut temperamento ſimilis ſit reddita, quinimo ſibi colorem, & temperamentum earumdem partium reddit ſimilem, propterea quod pituita appoſita, agglutinata, & ſecundum ſubſtantiam aſſimilata, caro, & cutis redditur alba, & frigidi, & humidi temperamenti, eum naturaliter aut rubra, aut calore rubeo ſuffuſa, & calidi aut mediocris temperamenti eſſe debeat: verùm in anaſarca, & ædemate noſtri patientis pituita eſt appoſita tantùm & nullo modo agglutinata, nec etiam ſecundùm ſubſtantiam conuerſa; & hæc ſint ea, quæ de priori affectu dici poſſunt, nec non de hydrocelia.

Quantum verò attinet ad luem veneream, qua tentatur patiens, dico breuibus, huiuſmodi vitium non eſſe morbum, ſed excrementum putridum, viſcidum, naturalibus facultatibus aduerſarium: hinc colligitur quantum decipiuntur qui exiſtimatunt hoc vitium eſſe intempetiem calidam, & ſiccam iecoris, ſi quidem patiens noſter tenetur intemperie frigida, & humida iecoris, quia cachexia efficitur; cum tamen afficiatur quoque lue venerea.

Eſt itaque hoc vitium excrementum putridum, ſiquidem eſt contagioſum; & nil contagioſum eſſe poteſt, niſi etiam putridum exiſtat.

Eſt viſcidum, quoniam dum communicatur alicui corpori per viſciditatem adhæret. Eſt denique aduerſarium naturalibus facultatibus, quatenus ſunt naturales ad differentiam contagij ſcabioſi, quod aduerſatur naturalibus facultatibus cutis, ſeu partibus exterioris cutis; differt etiam à contagio lepræ, quia eiuſmodi contagium aduerſatur Æſtatis, nec non Autumni proprietatibus ſuperficiei, nec non & partibus internis cutis: inſuper quatenus aduerſatur facultati rationali quatenus talis eſt, in omni parte corporis reperiri poteſt.

Hinc colligitur falſam eorum ſententiam, qui exiſtimarunt in lue venerea ſemper iecur eſſe affectum, namque vt arbitror affectus in noſtro patiente reperitur in partibus tantum interioribus: vſus enim eſt aliàs diligens decocti guaiaci, cuius beneficio ferè ad priſtinam ſanitatem deductus erat; latuit tamen in ea aliqua lues venerea, quæ in præſentia, dum efficit cutis vlcuſcula manifeſtari incipit, hinc colligitur eorum error, qui exiſtimarunt luem veneream eſſe morbum, namque morbus nunquam latere poteſt, quandoquidem eſt morbus ſenſibiliter lædens operationes, quandoque tamen latet lues venerea per plures annos, & in noſtro præſenti latuit ſpatio 8. aut 10. menſium, nunc verò manifeſtari incipit. Cæterum cum lues venerea ſit excrementum putridum naturali facultati aduerſarium, oportet vt ex aliqua noſtri ſubſtantia ſit genitum, propterea aliquando producitur ex contentis, ſæpè ex continentib. rarò admodum ex conferentib. quotieſcunq;. n. facilè tranſit vel per breuem gonorrheã. aut aliud eiuſmodi ſymptoma, tunc ſpiritus tantum eſſe infeſtos exiſtimamus: ſed in præſenti corpore diu aliquando perdurauit affectio, nunc etiam apparet, & ſatis perdurat, quare ſtatuimus infeſtos eſſe vel humores vel partes ſolidas. Itaque in præſenti exiſtimamus hanc luem educi ex contentis pituitoſis; ſiquidem pituita admodum abundat patiens: non tñ etiam negamus fieri etiã ex partib. continẽtibus exterioribus, quia dum contingunt in patiente vlcera ſuperficialia, ea proculdubio fiunt ex excremento putrido, quod propterea aëreum, & calidum atque ſubſtantiã partiũ affectarum in aliud excremẽtũ ſibi ſimile cõuertit.

Porrò cum eiuſmodi affectus ortum ducat ex humoribus pituitoſis, ſine dubio eiuſmodi humores per contagium ſunt infecti, hoc autem fieri conſueuit vel in diuerſis partibus eiuſdem corporis, vel in diuerſis corporibus: itaque modò genitam eam exiſtimo in noſtro patiente, ſiquidem antequam vteretur decocto guaiaci, lue venerea magis infectus erat, quare inſignis defectio in ſuperficialem degenerauit; infectus eſt etiam per contagium patiens hic, quia mulieribus infectis eadem lue venerea frequenter vſus eſt.

Hæc ſunt ea, quæ dici poſſunt de his affectibus, de quibus conqueritur patiens, quorum conſultatio habita eſt partim methodo compoſitiua, partim reſolutiua.

Sanabitur vt arbitror patiens, ſiquidẽ hydroceles facilis eſt curatu; ſi. n. pungatur ſcrotũ, tota egreditur aqua, cachexia verò faciliùs curari ſolet quã hydrops, niſi tamen curetur vertitur in hydropem, aut anaſarcham, aut aſytidem: ſi quidem anaſarcha non differt ab hoc affectu, niſi quia tumor ædematoſus in toto corpore: in patiente verò noſtro hic tumor circa tibeas & pedes tantũ reperitur. poteſt etiam conuerti hic affectus in aſytidem. Namque in eam facilè tranſit hydroceles, non eſt difficilis curatu lues venerea, quia educitur ex contentis pituitoſis & in partibus continentibus exterioribus; difficillimè enim curatur, quæ educitur ex humore melãcholico, & quæ fieri cõſueuit ex continentib. ſolidioribus, quãdo ſ. oſſa corrũpuntur; itaq; curabitur etiã facilè vt arbitror, quoniã ea remedia, quæ ad luem veneream diriguntur, etiã ad cachexiã, & hydrocelem dirigi poſſunt. Itaq; vti oportet calidis & ſiccis attenuãtib. detergentib. & dirigentib. pituitã, necnõ alexipharmacis lui veneteæ cõtrariis, & facultatib. noſtri corpori ſimilibus, & ratio, vel cura vtenda eſt ſarcotidis, quæ ſunt ſicca in primo gradu, & detergentia à glutinantibus, quæ plus exſiccant, & parum adſtringunt, necnon ſic aſtringentibus quæ vehementer ſiccant, & aſtringunt, de quibus loquitur Gal. in 3. rat. cur.

Si de maiori certitudine ſermo fiat, non eſt in præſentia loquendum de venæ ſectione, propterea quod non tenetur patiens illo morbo magno qui indiget venæ ſectione, hoc enim remedio indiget ille morbo magnus, qui duntaxat magnus eſt ratione multitudinis, hic enim patiẽtis morbus magis eſt ratione cacochymiæ, quare prætermiſſa omni ſanguinis euacuatione, prætermiſſis etiam cauteriis, quæ in præſentia locum non habent, quia ſi fierent in cruribus poſſent contingere cancrenæ, in brachiis non poſſunt, cum non deſcendat humor à capite ad ſubiectas partes: itaque his omnibus prætermiſſis ſi ſermo fiat de pharmacia, leniatur aluus cum oph. ver. & dixi lenit. præbeantúrque illa ad ℥. iij. hæc verò ſimul miſceantur ad ℥ x. præparantes humores ſine delatis, itaque conuenit mel roſ. ſyrup. de betonica, de pet. de ſtœcade, & cætera homini facta aliqua præparatione pur

purgans emplaſtrum ſit elaterium ad gr. iiij. cum pilul. Alepha, permiſtum vel in potione cum pauco vino aromatico, hoc enim medicamentum ſuper omnia commendatur quotieſcunque aqua redundat, atque humor piruitoſus ſeroſus, facta prio ri euacuatione, iterum præparentur humores cum ſyr. cichoreæ vel cum ſyr. de beton. comp. ſyr. de abſinth & aliis eiuſmodi, ſemper præmittendo deluta, quorum facultate poſſit cachexia, & hydrocelis in hydropem conuerti; purgetur poſtremò cum pil. fætidis, cum agarico, cum troc. Alcendras, ſeu ex colocynth namque exiſtimandum eſt poſſe vnica vice inhibito elaterio ſecundùm partes, tenuioreſque humores ex parte purgari patiētē; expedit itaq; vt etiā craſſiores purgentur, id fiet ſi dētur purgātia; præbebitur doſis prædictorū trochiſcorū & ſint gr. ix. ad gr. xii. & exturbentur cū iure pingui, quoniam nimium mordicant ſupradicti trochiſci, ideo opus eſt vt permiſceantur cum epiſcarniſis, inter quæ eſt ius pingue: facta itaq; diligēti purgatione, conſulo vt noſtro patienti præbeatur decoctum corticis & guaiaci cum vino, tamen vt cū vino non pateturːſic. n. vinum ebulliens cum cortice, & guaiaco ſaporem nimium acidum, & acrem acquirit: itaque in fine ebullitionis corticis, & ligni cum aqua, addatur vinum generoſum, & conficiatur medicamentum poodere paucum & virtute maximum: ideo contuſo, & exſiccato per quatuor dies, ita vt ℥ vi guaiaci, ℥ ii. corticis recipiat, quæ infundantur in lib. vi. aquæ fontis, & deindè fiat ebullitio vſque ad conſumptionem totius; atquæ in fine addātur vini generoſi mēſuræ lib. iii.

Sufficient. n. patienti noſtro ſummo manè exhiberi ℥. iiii. vel v. huius decocti. & tantundem etiam veſperi: dum verò hoc decocto vtetur, ſudor excitandus erit, itaque in loco obſtructo, aut ſub inſtr. ligneo ad hunc finem detinendus erit non ſolum ſemel per horam ab aſſumpto ſyr. ſed etiam bis quotidiè, ſingulis verò 7. aut octo dieb. præbeatur eidem medicamentum aliquod, quod purget pituitam. Hic aduerte quod nos docet Gal. 5. *de ſimpl. fac.* vbi mentionem habet de medicamentis generantib. ſimul lac, & ſanguinem, nempè medicamenta calida habere vim generandi ſanguinem, dummodo non ſint valde ſicca; eatenus. n. generant ſanguinem quatenus pituitam, qui eſt ſanguis imperfectè coctus, calefaciunt, & in ſangoinem perfectè coctum conuertunt: debet autem carere ſiccitate, propterea quod eadem ſi fuerint ſicca conſumant, non autem in ſanguinem vertant; ad hunc intentionem propoſuimus decoct. Guaiaci cum vino, non ſolùm vt eſſet calidus, atque cachexiam ſanaret; ſed etiam vt careret facultate vehementer exſiccante; quandoqnidem eſt in præſentia inſtitutum pituitæ quemadmodum abundat in optimum ſanguinem conuertere; & præter hoc remedium ſiſoidis probatur, trochiſci de eupatorio, & alia huius generis; inter quæ eſt Theriaca, diatrionpiperion, diaphænicon, diacalamenthum; & in iſtis calidioribus inſiſtendum eſt; à quibus quidem omnibus medicamentis ſperandum eſt etiam ſanari poſſe hydrocelem; quod ſi non contingat, actu perfurandum eſt ſcrotum; experientia etiam comprobatum eſt ſtaterem ſummopere iuuare in ſcroto non ſolùm ad curandum, ſed etiam gratia præſeruationis, atque etiam curationis arthitidis.

Si de intrinſecis ſermo fiat, generantibus nempè carnem, agglutinantibus, & cicatrizantibus, laudo inter generale omne medicamentum quod eſt ex cera, olea toſ. ſ. & fibra otis, quod commendatur à Gal. 3. *Meth. & 2. de Comp. per* &c. & quia patiens validus eſt; conſtituatur cum magna copia floris æris. grano agglutinatis pul. citoneorum, roſarum, nempè balauſtiorum maſticis, & aliorum aſtringentium, gratia cicatrixationis deueniendum eſt ad puluerem magis aſtring bol. arm. ſare. dor. & tempore agglutinationis ſupra locum exulceratum diapalma poterit applicare, quod etiam probatur ad cicatrizationem efficiendam dummodo in ſolidiori fuerit conſtiturum.

Non eſt opus, vt patiens in prandio, & cæna vtatur ſecunda decoctione; ſiquidem nimis repleretur, & concedimus ipſi aliquod vini generoſi in pauca quantitate; cibaria potiùs aſſata quàm elixa ſint & condiantur ſale & aromatis.

Consilium XIX.

De partis dextræ, capitis item, ac crurum doloribus, ac in teſtibus tumore.

QVòd corporis noſtri vna pars patiatur, & altera incolumis ſit, ſolet contingere ob multas cauſas, potiſſimùm autem contingere ſolet propter partis apparatum, & diſpoſitionem, quæ corporibus noſtris contingere ſolet, vel à cauſis internis, vel ab externis, atque his aut accidentariis, aut naturalibus. Videre ergo oportet cum vir clar. circa partem dextram patiatur, in capite quidem & crure dolores ingentes, in teſte vero tumorem, quæ ſit diſpoſitio, & apparatus huiuſce partis. Et cum vir clar. neſciat cauſam vllam externam malorum ſuorum afferre, neceſſe eſt cauſas internas indagare, naturales, & accidentarias. Naturalis cauſa in ipſo communis eſt, refert enim Hip. libro de ſacro morbo, vaſa partis dextræ ſemper ampliora, & capaciora eſſe, vnde fit vt plures ſucci in ipſis contineantur, qui multorum affectuum cauſæ eſſe poſſunt; Idque potiſſimum in præſenti viro reperitur, ob natiuam ipſius iecoris caliditatem. Cauſa verò accidentaria fuit, quòd cum circa illam partem puſtulis laborauerit, importunè ab iſtis ſanatus eſt, ex quo cuncta mala orta, aut ſaltem exacerbata ſunt; eo inſuper accedente, quod vir clar. conſueuiſſet antea ſingula hebdomada vomere, à biennio compreſſus ex toto vomitus, ita vt humores qui euacuabantur in partem dextram diſtributi effectus illos pariant, potiſſimum verò tumorem dextri teſtis, in quem iecur ratione vicinitatis humorem depouit, qui inibi concreſcens in materiam quandam carneam conuertitur, vt fit tumor einſmodi principiom quodam herniæ carnoſæ. Capitis verò & cruris dolores, cum adeo acerbi ſint, nec aſſidui, & nullus in ipſis tumor appareat, proculdubio à materia vaporoſa fiunt, cuius minera eſt humor melāch olicus, pituitoſus & bilioſus. Neque verò dubitādū eſt quin mala hæc omnia à lue Gallica qua his correptus fuit vir clar. foueantur & incrementum ſuſpiciant.

Quæ cū ita ſe habeāt, medicationis ratio poſtulat, vt nō ſolùm radix vera mali auferatur, ſed etiā morbus à quo ipſa fouentur. Quatuor hi propoſiti debent eſſe ſcopi, vt flatus dolorē faciētes diſcutiātur, ipſorúmque minera euacuetur. & humores ac caput, & crura ruentes reuellātur, tumor teſtis diſcutiatur, & aduerſus luē Gallicam congruo remedio certetur. Quæ omnia obtineri poſſe confidimus, quia etſi mala ſatis vetuſta ſunt, ſumus tamen ætate florenti, & bono alioqnin corporis habitu.

Quod igitur ad præſidiorū materiās pertinet cū de ſāguinis miſſione nihil loquendū ſit, quod iā ſit adhibita, ſummopere cōmendamus, vt fōticulus in dextro crure fiat, neq; n. ab hoc deterremur quòd crus affectum ſit, quia ipſius affectus eſt potius per communicationem à partibus ſuperioribus, quàm in ipſa parte aut in dextro brachio fiat fonticulus.

De

De aliis remediis laudamus vt perſiſtat in vſu decocti facti ex liguo, ſalſa & medica portione corticis; ita tamen vt conſiſtat in cubiculo calido, & ſudet manè ac veſpere, vtaturque ea tenui victus ratione qua ſolent, qui lue Gallica tenentur; cum enim corpus humidum ſit, & humoribus ſcatens, quo magis exſiceabitur eo melius erit. Intereà proſpiciendum erit partibus affectis, & quoad tumorem teſtis, poſtquam de ſupernis partibus humor ad ipſum defluit, præſtabit inguini, & pectini cerata adbibere ex bolo Armena, ſanguine draconis, & ſimilibus, valebit enim boc ad defluentes humores continendos. Deinde veniendũ ad ipſum tumorem, adhibitis primum emollientibus, deinde diſcutientibus, in quo caſu Diachilon primùs ſimplex, deinde cũ gummis vtile erit, quibus Gal. præcepto præmittendum eſt aliquod fomentum tanquam præparans induratũ corpus, ita vt manè ac veſpere teſtem detineat in decoctione facta ex ſalſa, guaiaco, radicib. cucumeris aſinioi; radicib. altbææ, & iridis cũ portione etiã bellebori nigri, ſed bona pars debet eſſe radicum altbææ vt molliens ſit fomentum. Non diſplicet etiam medicamentum oxilæon vocatum. i. cerotum ex oleo.

Quibus ſi tumor noo ceſſarit, deueniendum erit ad ſuffimigia ex lapide molari aut pyrite, adſperſa ſuper bis candentibus aqua aceto, aut etiam decocto de propoſitis radicibus. De crure non admodum ſoliciti ſumus, nam cum dolor ille contiouus non ſit, & alia ſequantur mala; ſperandum eſt illis ſublatis, ipſum quoque ſublatum &c.

Non eſſet præter rationem capiti quoque proſpicere; quare dum decoctum ſumet, præſtabit caput errbinis, & maſticatoris proſpicere; & ſi hoc adeſſet, laudaremus ſtillicidium aquarum thermalium, ſed harum vice poterit caput ablui lixiuio dulci in quo ferbuerit ſalſa, lignum, roſæ, betonica, iua, ſtœchas, agaricus, & huiuſmodi alia. Deinde poſt ablutionem tempus ſiniſtrum inungi oleo roſaceo quod vapores ingruentes reprimet. Sumpto decocto laudamus & ipſi vſum ſeri caprini, illud admouentes, ne diuretica facile vſurpentur, quia hæc naturam magis inuitant ad bumores ad renes deducendos.

CONSILIVM XX.

De Alui fluxu.

QVoniam Vir excell. de fluxu alui diuturno cõqueritur, in quo pluries quotidie, præſertim pituitoſa vitro diſſoluto, nec nõ aquoſa colore fœcum ſimilia, atque etiam craſſiora admodum fœtida, modò ſubobſcura, modò liuida deiicit, quorum deiectione pudendorum etiam partes non raro ardore afficiuntur, atque quærit quibus remediis ab hac affectione liberari poſſit: Idcirco vt eius voluntati pro viribus ſatisfaciamus, & ad curationem præſentis morbi remedia proponamus, non erit ab re præſupponere breuiter eiuſmodi morbum eſſe diarrbæam ex intemperie frigida, & bumida ventriculi, atque inteſtinorum, & venarum meſerei obſtructione genitam; cumque referat eius Excel. Dominatio aliquando deiici polentas vino ſimiles, poſſet quis ſuſpicari eiuſmodi diarrhæam cum hepatico fluxu coniungi, huncque fieri propter hepatis imbecillitatem, quod in aliqua eius intemperie calida venarumque aliquarum immodica raritate conſiſtat, quod ex ani quoque ardore poteſt demonſtrare, quamuis hoc poſtremum ſymptoma in frequentem corporis deiectionem commodius referri poſſit, atque exiſtimandum potius ſit nonnihil iecur refrigerari, quemadmodum ex tumore pedum ædematoſo ſignificari poteſt. Vtcunque autem res ſeſe babeat, præſentem affectum non niſi aliqua cum difficultate curari poſſe exiſtimamus, atque vt curetur calefacientibus & exſiccantibus ventriculum, & moderatè aperientibus atque diuertentibus ad vias vrinæ, nec non roborantibus venas iecoris, denſaotibus atque nonnihil etiam ipſum iecur calefacientibus vtendum eſſe putamus. Qua propter prætermiſſa venæ ſectione, quæ ob virium imbecillitatem in præſentia, vt arbitramur, non permittitur, dimiſſiſque aliis ad hanc præſentem medicorum operationem attinentibus, inter ea quæ ad pharmaciam ſpectant, aſſumptis ter, quaterque decoctis ex mentha, cichorea, agrimonia, quinquefolio, & ſeminibus aniſorum in iure pullæ confectis purgandum breuiter vniuerſum corpus eſſe exiſtimamus, vel rbabarbaro torrefacto cum diacatholicone permixto vel infuſione rbabarbari, cui mel. roſ. ſol. in ſufficiente quantitate additum fuerit. Deinde ad aquas Tetutij deueniendum eſſe exiſtimamus, ſiquidem & calefacere, & exſiccare ventriculum, & inteſtina venaſque meſeraicas aperire, & ipſum iecur corroborare poſſent, nullam præternaturalem iecori caliditatem impartiendo, propterea quod per vias alui facilè pertranſeunt, & cum excrementis excernuntur. Quare aquæ Tetutij ſex, aut ſeptem dierum ſpatio manè ſeptem, aut octo libras conſulo, vt eius Excell. Dominatio bibat. Verùm quoniam in diuturno affectu boc vnum remedij genus ſufficere non poſſe videtur, ideo ad alia, quæ ſupradictis indicationibus ſatisfaciant, deueniendum eſſe exiſtimamus. Quare poſt prædictæ aquæ vſum, opus eſſe putaui, vt ſpatio trium, aut quatuor hebdomadarum ſumeret quotidie ſummo manè decoctum in iure pullæ, vel columbi ex turre, quod agrimoniam, pentapbilum, capillum veneris, mentam, & abſintbium recipiat; quinimo opus eſſe exiſtimo ad hunc affectum prorſus remouendum vti medicamentis, quæ à proprietate iecur ipſum reſpiciunt, atque corroborant. Quare pilulæ quæ conſtant ex puluere mentæ, quinquefolio, abſinthio, capillo veneris, & ſubſtantia hepatis lupi cum ſyr. de abſinthio poſſent confici, & quotidie ante ſyr. ſtatim ad dracbmam vnam, & mediam, vel duas accipi, quinimo hoc eodem tempore parum ante prandium ſi eius Excel. Dominatio ſtillicidio ex aquis apponendo ſupra ventriculũ vteretur, ſibi poſſe admodũ prodeſſe exiſtimarem, aut eius loco ſtillicidiũ ex decocto mẽtæ, abſintbij, ſaluiæ, rutæ, ſeminum aniſorum, cimino, & aliis eiuſmodi confici poſſet, aut etiam, quod commodius foret, ex oleo abſinthite, de menta, anethi, quæ olea cum vino albo generoſo ad eius conſumptionem ebullierint, ad quorũ etiam proportionem ſi ſupra ventriculi regionem vnguentum ex maſtiche oleo abſinthite, maſtichino, cera flaua, & pulueribus aromaticis diu detineret, non eſſet improbandum. Conſulo etiam, vt frequenter vtatur ſupra iecoris regionẽ oleo abſintbite, quod fuerit cum vnguento ſandalino permiſtum. Neque intrinſecùs magna antidota poſſent improbari, dummodo cum conſerua ex abſinthio fuerint permixta; quinimo hoc in caſu electuarium cipheos ſupra omnia commendamus. Quibus quidem, nec non diligenti ratione victus adhibita maximè confidimus, atque ſanitatem Excell. patientis reſtitui poſſe ſperamus. Quare, vt ſibi morem geram, hæc breuiter ſcripſiſſe volui, illud circa victus rationem animaduertens, ſibi ab omnibus valde liquidis, ab omnibus valde

refrigerantibus, & humectantibus eſſe abſtinendum, & loco potus vino abſinthite, albo, maturo, modicè generoſo, & parcè vtendum eſſe.

CONSILIVM XXI.

De Fiſtula in oculo dextro producente lachrymam.

Vitium de quo conqueritur nobilis Vir, eſt fiſtula in angulo oculi dextri, ex qua fiſtula lachryma prouenit & maximè eo tempore, quo domo egreditur, & hoc fit ratione aëris: lachrymam illam à duabus cauſis prouenire iudicamus, ob intemperiem cerebri humidam, & hanc teſtatur ſomnus longus, capitis habitus, & ſimilia: altera autem cauſa eſt pars illa oculi debilis reddita, quæ imbecillis facta eſt ob ſolutionem vnitatis, nec non ob materiæ defluxum, ex quo factum eſt, vt illa pars magis apta ad ſuſcipiendum ſit reddita, & continuè fiat illa illachrymatio. Quibus hunc in modum conſtitutis, tentandum eſt, vt caput exſiccetur, pars debilis reddita corroboretur, vlcus vt habet ſolutionem vnitatis adimatur vniendo, carnem replendo, nec non ad cicatricem adducendo. Quos ſcopos explere arbitramur eſſe perdifficile, ſi quidem ex Hipp. ſomnia ſolent eſſe aliquæ fiſtulæ, quæ non debent curari: attamen indicamus hanc non eſſe illius generis, quoniam Hip. intelligit de fiſtulis, quæ ſunt circiter anum, & à quibus copioſa fluit materia, nihilominus non erit facilis curatu, quoniã non eſt ita noua, cum hanc fluxionem per duos annos paſſus ſit: fiſtulæ tẽporis progreſſu fiunt calloſæ, vnde poſtea curationem non facilè admittunt. Quare cum corpus hoc ſit ſatis robuſtum, fiſtulaq́; non ſit ita inueterata, volumus ſperare, quod ad ſanitatem reſtituetur. Accedentes ad præſidiorum materias, quatenus ſpectat ad fontem chirurgicum, commendamus cauterium in brachio dextro, habita prius prouidentia de toto, quoniam ratione cauterij fiet euacuatio, & deriuatio, nec non reuulſio: ſi quidem quando caput aliquando calefit, attrahuntur vapores, caputque replent. Quod ad medicamenta administranda ſunt reſpicientia totum, & partem affectam, corpus poterit leniri cum manna, cum melle roſato ſolut. reſpiciendo ſemper ad eam humiditatem, & ad copiam pituitæ: humores lenito corpore erunt præparandi cum ſyrupis capitalibus, præſertim vt eſt ſyrupus de betonica, de mentha, de eufragia, cum decocto eufragiæ, fæniculi, chelidoniæ, nec non cum melle roſaceo, oxymelle ſimplici, & ſimilibus. Humores præparati poſtea debent purgari, & hoc præſtabunt pilulæ cochiæ, pilulæ lucis, vt vna ſit drachma pilularum cochiarum, & duo ſcrupuli de pilulis lucis, quoniam iſtæ pilulæ non ſolum totum purgant, ſed maximè caput. His peractis caput eſt purgandum, vt materia euacuetur, atque auertatur. commendamus medicamenta per os, & per nares, vti poterit maſticatoriis, quæ conficiantur ex maſtiche, puluere fæniculi, eufragia, cum pauca cera & ſimil. Sternutatoria poterunt adminiſtrari, vt eſt ſuccus bethæ, maioranæ, cum aqua fæniculi; poſtea caput erit exſiccandum, ita vt non multum calefiat, vel frigefiat. Pars affecta, ſi fieri poterit, erit ſananda: caput exſiccabitur lotionibus quæ parabuntur ex eufragia, fæniculo... chelidonia, betonica, agarico, & ſimilibus. Quo ad partem affectam, vtatur cerato de oxelio, cerato ſacro, cerato de cerine, illa pars erit exſiccanda, non adſtringenda, ne materia à fiſtula fluens irruat in alterum oculum, & viſionem vitiet: & præſertim hoc fieret, niſi adhibita eſſet diligentia, cum ipſe oculus ex ſui natura ſit debilis & parũ videat: Ideo ſolum ſiccantibus oportebit vti: poterit ſe abluere vino generoſo, & poterit vti poterit aqua fæniculi, eufragiæ, chelidoniæ, cum puluere eufragiæ, & fæniculi, tutia aloe, cornu cerui. Cõferunt ad huiuſmodi mala (vt inquit Hipp. lotiones pedum, quæ poterunt parari hunc in modum vt in aqua bulliãt fæniculum, eufragia, betonica, & poſtea pedes lauentur: hæc omnia debent præſtari hoc tempore; ſi autem tempore Autumni fluxio non erit ablata, facta agglutinatio, ſed potius augeatur, & in eodẽ ſtatu non maneat, tunc commendamus, vt fiat miſſio ſanguinis à brachio dextero ex vena cephalica: corpus iterum purgetur, decoctum ſalſæ pariliæ per 15. vel 20 dies aſſumat: fiat ſedaciom in occipitio, vt materia auertatur. Non erit ab re ad tollendum vlcus confugere ad ignem actualem, vt accipiatur aurum, vel argentum candens, & illa pars vratur, exſicceturque, ita vt ad ſanitatem, ſi fieri poterit, reſtituatur. Quo ad victus rationem ſe abſtineat à vino generoſo: bibat vinũ dilutum, & moderatum, derelinquat aromata, legumina, eaque quæ nimis calefaciunt, & incraſſant, & caput replent. Victus ratio debet eſſe attenuans, & moderata, quæ omnia poterunt præſtari à Medico præſenti, & hæc erant dicenda.

ALEXAN

ALEXANDRI

MASSARIÆ

IN SCHOLA PATAVINA

MEDICINÆ PRACTICÆ

DOCTORIS PRIMARII

DISPVTATIONES DVÆ:

Vna de ſcopis mittendi Sanguinem, Altera de purgatione in principio Morborum;cum Additamenro Apologetico ad Priorem.

PARS PRIMA.

DISPVTATIONIS PRIMÆ PARS PRIMA.

De ſcopis mittendi Sanguinem Generaliter.

INTER medica remedia nullum miſſione ſanguinis eſſe nobilius, oullum præſtantius, nullum turius, præclari omnes medici teſtantur ſæpenumerò, ipſáque expe tientia facile confirmant, quicumque eo familiariter vti conſueuere. Ex quo fit, vt illud apud me ſemper fuerit maxima dignum admitatione, quamobrem iamdiu, potiſſimum verò infelici hoc tempore medica ars nobiliſſima cum aliis multis, tũ maximè hoc turpi ettore ſit contaminata. vt adeò generoſum, ac præſentaneũ vitæ hominis præſidium tot commentis obſcuretur, to difficultatibus inuoluatur, tot demum vndiq; hoſtibus oppugnetur, & parum abſit quin expugnetur, atq; è ſalubtiũ auxiliorum oumeto explodatur: quod aotiquiores itidem nonnullos audacter, impudẽtérq; tẽtaſſe legimus. Cuius quidem tei cũ multæ cauſæ videaotur poſſe afferri, ego illã cæteris probabiliorẽ ſemper exiſtimaui, quòd pleriq; vel fortunæ iniuria, vel ſuapte potius iocuria malos præceptores nanciſeantur; quorum vicem, & infelicitatem licet nobis cùm Gal. vehemenret dolere. Quantum enim ad veritatem capeſſeodam officiat malis vti præceptoribus, planè eſt apertius, quàm vt debeat pluribus demonſtrari. Nam dum quæ iſti ſemel apprehenduot, pertinaciter tetinere, atque in iis obſtinatè conſtituunt perſtare, oullis vel maximè certis tationibus, nullius vel grauiſſimi viri auctoritate de ſuſcepta ſententia deduci poſſunt.

Quamobrem eum præſenti ſæculo complutes medicinam docentes, diſcentéſq; haud ſcio quo iniquo fato cõpulſi, optimos, prẹſtantiſſimóſq; auctores, in primis Hipp. & Gal. patui faciãt, fermè negligã:, & deferant, toti autẽ ſe dedãt oouiſſimis neſcio quibus homiotbus ſine vlla bona arte, ſine ingenio, ſine literis, vel potius inanibus ſuis cogitationibus paſcantur, ac delectentur, quas ſibi ipſi finguot indies; iã mirum alicui non debet videri, ſi antiquiſſimũ, nobiliſſimúmq; mittẽdi ſanguinis decretũ (vt de aliis in præſentia nihil dicamus) ſit adeò cõquaſſatum, vt vix ſuã formã, & dignitatem retineat. Itaq; mihi propoſitũ eſt Deo iuuãte hunc locum tractare cognitione digniſſimũ, vſu præſtãtiſſimum, atque huiuſmodi præſidium pro viribus munire, defendere, & ab omni iniuria vindicare.

Verùm enim verò cũ multa ſint, quæ de hoc remedio, ſicuti de omni vacuaodi tatione, medici inquitere, & conſultare ſolẽt, de quibus aliquando Hipp. [*Vt conuenit, & Qualia, & Qua, & Quando, & Quantũ oportet*] nos hoc tempore voum tãtummodo caput ſtatuimus diſputare: ſcilicet; quænã illa ſint, quæ medici venã ſecturi perpetuò, & in primis debeant animaduertere, & quibus veluti certis limitibus eiuſmodi præſidium debeat definiri: adeò vt illis præſentibus venam ſecare omnino deceat, illis abſentibus cãdem ſecare nunquã liceat; atq; vno verbo, quinã ſint veri, ac legitimi, principeſq; ſcopi, qui optimã, ac tutiſſimã doceant ſecandæ venæ rationẽ. Alia capita ad hanc tẽ pertinentia nobis non libuit pertractare, cum propter alias, tum maximè proprer eam cauſam quòd illa videaotur metiram propè auctoritatem tetinere, neque ita in controuerſia, & conteotione verſari. *6. Epid. ſect. 2. 33.*

Sed antequam incipio causã agere, illud à te deprecor, atq; obſecro, Lector, vt æqui iudicis perſonam induas, animûmq; adhibeas ad cognoſcendum & iudicandũ ita comparatũ, vt ab omni obtrectatione, & altercatione, ſit alienus: qua quidẽ mentis peruerſitate nihil eſt indagãdæ veritati magis aduersũ. Non hîc de quæſtione agitur logica, ac friuola, ſed de te omniũ grauiſſima, & vtiliſſima: ex cuius probo, vel improbo vſu certũ eſt ſalutẽ hominis vel interitum quàm maximè pẽdere. Ego verò etſi nõ ignoro magnũ opus omnino, & arduũ me conari, tamen non planè deſpero & firmis rationibus, & præclaris teſtimoniis fortè me illud etiam conficere poſſe, potiſſimùm apud eos, qui ſedato animo rem totam intelligere, ac liberum de ea iudicium ferre voluerint. Sed deſino præfari.

Nullus penè eſt ex antiquioribus, aut recẽtiorib.

ɼefrigerantibus, & humectantibus eſſe abſtinendum, & loco putus vino abſintbite, albo, maturo, modicè genetoſo, & parcè vtendum eſſe.

Consilivm XXI.

De Fiſtula in oculo dextro producente lachrymam.

Vitium de quo coqueritut nobilis Vir, eſt fiſtula in angulo oculi dextri, ex qua fiſtuſa lachryma ptouenit & maximè eo tempore, quo domo egreditur, & boc fit tatione aëris: lachrymam illam à duabus cauſis prouenire iudicamus, ob intemperiem cerebri humidam, & hanc teſtatur ſomnus longus, capitis habitus, & ſimilia: altera autem cauſa eſt pats illa oculi debilis reddita, quæ imbecillis facta eſt ob ſolutionem vnitatis, nec non ob materiæ defluxum, ex qun factum eſt, vt illa pars magis apta ad ſuſcipiendum ſit reddita, & continuè fiat illa illachrymatio. Quibus hunc in modum conſtitutis, tentandum eſt, vt caput exſiccetor, pats debilis reddita corroboretur, vlcus vt habet ſolutionem vnitatis adimatur vniendo, carnem replendo, nec non ad cicatricem adducendo. Quos ſcopos explere atbitramor eſſe perdifficile, ſi qnidem ex Hipp. ſomnia ſolent eſſe aliquæ fiſtulæ, quæ non debeot cutari: attamen iudicamus hanc non eſſe illius generis, quoniam Hip. intelligit de fiſtulis, quæ ſunt circiter anum, & à quibus copioſa fluit materia, nibilominus non erit facilis curatu, quoniã ooo eſt ita nooa, com hanc fluxionem per duos aonos paſſus ſit: fiſtulæ tẽporis progreſſu fiunt calloſæ, vnde poſtea curationem non facilè admittunt. Quare com corpus hoc ſit ſatis robuſtum, fiſtuláq; noo ſit ita inoeterata, volumus ſperare, quod ad ſanitatem teſtituetur. Accedeotes ad præſidiorum materias, quatenos ſpectat ad fontem chirutgicum, commendamus caoteriom in brachio dextro, habita prios prouidentia de toto, quoniam ratione cauterij fiet euacuatio, & deriuatio, nec non reuulſio: ſi quidem qoando caput aliquando caleſit, arttabuntur vapores, caputque replent. Quod ad medicamenta, adminiſtranda ſunt reſpicientia totum, & partem affectam, corpus poterit leniri cum manna, cum melle roſaco ſolut. reſpiciendo ſemper ad eam humiditatem, & ad copiam pituitæ: humores lenito corpore erunt præparandi cum ſyrupis capitalibus, præſertim vt eſt ſyrupus de betonica, de mentha, de eufragia, cum decocto eufragiæ, fæniculi, chelidoniæ, nec non cum melle roſacco, oxymelle ſimplici, & ſimilibus. Humores præparati poſtea debent purgari, & hoc præſtabunt pilulæ cochiæ, pilulæ lucis, vt vna ſit drarbma pilularum cochiarum, & duo ſcrupuli de pilulis lucis, quoniam iſtæ pilulæ non ſolum totum purgant, ſed maximè caput. His peractis caput eſt purgandum, vt materia euacuetur, atque auertatur: commendamus medicamenta per os, & per nares, vti poterit maſticatoriis, quæ conficiantur ex maſtiche, puluere fænicoli, eufragia, cum pauca cera & ſimil. Sternutatoria poterunt adminiſtrari, vt eſt ſuccus bethæ, maiotanæ, cum aqua fæniculi; poſtea caput erit exſiccandum, ita vt non multum calefiat, vel frigeſiat. Pars affecta, ſi fieri poterit, erit ſananda: caput exſiccabitur lotionibus quæ parabuntur ex eufragia, fæniculo, chelidonia, betonica, agarico, & ſimilibus. Quo ad partem affectam, vtatur cerato de oxelio, cerato ſacro, cerato de cerine, illa pars erit exſiccanda, non adſtringenda, ne materia à fiſtula fluens irruat in alterum oculum, & viſionem vitiet: & præſertim hoc fieret, niſi adbibita eſſet diligentia, cum ipſe oculus ex ſui natura ſit debilis & parũ videat: Ideo ſolum ſiccantibus oportebit vti: poterit ſe abluere vino genetoſo, & potẽti: vti poterit aqua fæniculi, eufragiæ, chelidoniæ, cum puluere eufragiæ, & fæniculi, tutia aloe, cornu cerui. Cõferunt ad huiuſmodi mala (vt inquit Hipp. lotiones pedum, quæ poterunt parari huoc in modum vt in aqua bulliãt fæniculum, eufragia, betonica, & poſtea pedes lauentur: hæc omnia debent præſtari boc tempore; ſi autem tempore Autumni fluxio non erit ablata, facta agglutinatio, ſed potius augeatur, & in eodẽ ſtatu non maneat; tunc commendamus, vt fiat miſſio ſanguinis à brachio dextero ex vena cephalica: corpus iterum purgetur, decoctum ſalſæ pariliæ per 15. vel 20 dies aſſumat: fiat ſedacium in occipitio, vt materia auertatur. Non erit ab re ad tollendum vlcus confugere ad ignem actualem, vt accipiatur aurum, vel argentum candens, & illa pars vratur, exſicceturque, ita vt ad ſaoitatem, ſi fieri poterit, reſtituatur. Qoo ad victus ratiooem ſe abſtineat à vino generoſo: bibat vinũ dilutum, & mudcratum, derelinquat aromata, legumina, eaque quæ nimis calefaciunt, & incraſſant, & caput replent. Victus ratio debet eſſe attenuans, & moderata, quæ omnia poterunt præſtari à Medico præſenti, & hæc erant dicenda.

ALEXANDRI

MASSARIÆ

IN SCHOLA PATAVINA

MEDICINÆ PRACTICÆ

DOCTORIS PRIMARII

DISPVTATIONES DVÆ:

Vna de ſcopis mittendi Sanguinem, Altera de purgatione in principio Morborum;cum Additamento Apologetico ad Priorem.

PARS PRIMA.

DISPVTATIONIS PRIMÆ PARS PRIMA.

De ſcopis mittendi Sanguinem Generaliter.

INTER medica remedia nullom miſſione ſnguinis eſſe nobilius, nullum præſtantius, nullum tutius, præclariomnes medici teſtantur ſæpenumerò, ipſáque experientia facile confirmant, quicumque eo familiariter vti conſueuere. Ex quo fit, vt illud apud me ſemper fuerit maxima dignum admiratione, quamobrem iamdiu, potiſſimum verò infelici boc tempore medica ars nobiliſſima cum aliis multis, tú maximè hoc turpi errore ſit contaminata. vt adeò generoſum, ac præſentaneū vitæ hominis præſidium tot commentis obſcuretur, to difficultatibus inuoluatot, tot demum vndiq; hoſtibus oppugnetur, & parum abſit quin expugnetur, atq; è ſalubriū auxiliorum numero explodatur: quod antiquiores itidem nonnullos audacter, impudētérq; tētaſſe legimus. Cuius quidem rei cū multæ cauſæ videantur poſſe afferri, ego illá cæteris probabiliorē ſemper exiſtimaui, quód pleriq; vel fortunæ iniuria, vel ſuapte potius incuria malos præceptores nanciſcantur; quorum vicem, & infelicitatem licet nobis cùm Gal. vehementer dolere. Quantum enim ad veritatem capeſſendam officiat malis vti præceptoribus, planè eſt apertius, quàm vt debeat pluribus demonſtrari. Nam dum quæ iſti ſemel apprehenduot, pertinaciter tetinere, atque in iis obſtinatè conſtituunt perſtare, nullis vel maximè certis rationibus, nullius vel grauiſſimi viri auctoritate de ſuſcepta ſententia deduci poſſunt.

Quamobrem cum præſenti ſæculo complures medicinam docentes, diſcentéſq; haud ſcio quo iniquo fato cōpulſi, optimos, prēſtantiſſimóſq; auctores, in primis Hipp. & Gal. parui faciāt, fermè negligāt, & deferant, toti autē ſe dedāt nouiſſimis neſcio quibus homiotbus ſine vlla bona arte, ſine ingenio, ſine literis, vel potius inanibus ſuis cogitatiouibus paſcantur, ac delectontur, qoas ſibi ipſi finguut in dies; iā mirum alicui non debet videri, ſi antiquiſſimū, nobiliſſimúmq; mittēdi ſangoiois decretū (vt de aliis in præſentia nihil dicamus) ſit adeò cōquaſſatum, vt vix ſuā formá, & dignitatem retineat. Itaq. mihi propoſitū eſt Deo iuuāte hunc locum tractare cognitione digniſſimū, vſu præſtātiſſimum, atque huiuſmodi præſidium pro viribus muuire, defendere, & ab omni iniuria vindicare.

Verùm enim verò cū multa ſiut, quæ de hoc remedio, ſicuti de omni vacoandi tatione, medici inquirere, & conſultare ſolēt, de quibus aliquando Hipp. [*Vt conuenit, & Qualia, & Quæ, & Quando, & Quantū oportet*] nos hoc tempore vnum tātummodo caput ſtatuimus diſputare: ſcilicet; quænā illa ſint, quæ medici venā ſecturi perpetuò, & in primis debeant animaduertere, & quibus veluti certis limitibus eiuſmodi præſidium debeat definiri: adeò vt illis præſentibus venam ſecare omnino deceat, illis abſentibus eādem ſecare nunquā liceat; atq; vno verbo, quinā ſint veri, ac legitimi, principeſq; ſcopi, qui optimā, ac tutiſſimā doceant ſecandæ venæ rationē. Alia capita ad hanc rē pertinentia nobis non libuit pertractare, enm propter alias, tum maximè propter eam cauſam quòd illa videantur meritam propè auctoritatem retinere, neque ita in controuerſia, & contentione verſari. *6. Epid. ſect. 2. 33.*

Sed antequam incipio cauſā agere, illud à te deprecor, atq; obſecro, Lector, vt æqui iudicis perſonam induas, animûmq; adhibeas ad cognoſcendum & iudicandū ita comparatū, vt ab omni obtrectatione, & altercatione, ſit alienus: qua quidē mentis peruerſitate nihil eſt indagādæ veritati magis aduerſū. Non hîc de quæſtione agitur logica, ac friuola, ſed de re omniū grauiſſima, & vtiliſſima: ex cuius probo, vel improbo vſu certū eſt ſalutē hominis vel interitum quàm maximè pēdere. Ego verò etſi nō ignoro magnū opus omnino, & arduū me conari, tamen non planè deſpero & firmis rationibus, & præclaris teſtimoniis fortè me illud etiam conficere poſſe, potiſſimùm apud eos, qui ſedato animo rem totam intelligere, ac liberum de ea iudicium ferre voluerint. Sed deſino præfari.

Nullus penè eſt ex antiquioribus, aut recētiorib.

medicis, qui nō de miſſione ſāguinis verba faciat: veruntamen nemo ita accuratè, & præclarè huiuſmodi argumentum pertractauit, ſicuti Hippoc. & Gal. Qui profectò, quemadmodum in tota arte medica primas obtinere, ac meritò ſanè obtinere vno omnium probatiſſimorum hominū conſenſu crediti ſunt, adeò vt nulla vnquam obliuio eorum illuſtre nomen obſcurare potuerit, nec vlla æternitas laudibus finē al quē ſit allatura, ita hanc rē tam vtilem, ac neceſſariā vſque eò excellenter, & omni ex parte abſolutè ſunt perſequuti, vt iis præcipuè, qui eorū diſciplinā libenter amplectuntur, nullus vtiq; debeat, vel difficultati, vel ambiguitati locus relictus eſſe. Igitur etſi viri præclariſſimi varia ſæpè, multáq; ſolent animaduertere, quę demonſtrant ſanguinem mittendum eſſe, aut non mittendū, tamen probè ſcientes in tradendis ſalutaribus, optimíſq; pręceptis quàm pauciſſimis eſſe agendum in certa quædam, ac definita capita rem totam videntur contraxiſſe, quæ Gal. ſcopos appellat; quaſi metas quaſdā, vel ſigna dicere velit, ducta ſimilitudine (vt puto) à ſagittariis: Nā ſicuti hi ſcopū ſibi ante oculos ponunt, in quem ſagittas intendant; ita medici initurı conſiliū de mittendo ſanguine eiuſmodi ſcopos debent in primis reſpicere, eò intueri, & omnē conſiderationem dirigere, vt de re tanti momenti certā, ac tutā deliberationem facere poſſint. Neq. enim ſimile eſt, aut rationi conſentaneum, cū cætera præſidia certis, propemodū, ac determinatis regulis ſint circumſcripta, miſſionem ſanguinis, tantū remediū quod Gal. frequenter præſtantiſſimū, admodúmq; inſigne, & ſummum appellat, nullis arbitriis legibus, temerè, & inconſideratè adminiſtrari. Illud autem primum te ſcire, & concedere mihi velim, quod poſterius diffusè, & perſpicuè patebit, hoſce ſcopos eſſe duplices; alteros, quos Gal. primos appellat, ac principes, propterea quòd illi ad ſanguinem mittendum perpetuò ſunt ſatis; alteros ſecundarios, & ſubditos, quoniam ex ſe non eam vim habent, vt id remedium indicent, ſed ſolum quatenus ad priores referuntur.

Porrò ſcopos principes breui, ac grauiſſima oratione Hipp. complexus eſt, quā vniuerſæ huic tractationi præfigere mihi viſum eſt opportunum, vtpote qui ex vnà cum diuini Gal. commentariis, maximam poſſint elicere partem veritatis, & maximam dicendorum omnium iacere fundamenta.

4. de Rat. vict. Mor. Acut. 19. *In morbis* (inquit) *acutis ſanguinē detrahes, ſi vehemens morbus videatur, floruerítque ægrotantis ætas, & virium robur adfuerit.* Hipp. hac in parte agebat de febre ardente, cuius duo genera conſtituerat: & quia nihil hactenus dixerat de mittēdo ſanguine, hoc in præſentia generale tradit præceptum, quod non modò vtranque febrem ardentem, ſed omnes morbos complectitur. Itaque quaſi legiſlator, qui iura mittendi ſanguinis medico præſcribere velit [*in acutis* (inquit) *morbis ſanguinem detrahes.*] Hoc præceptum nimis commune eſt, ac latè patens: propterea quæ mox ſequuntur, illud reſtringunt, & certis quibuſdam terminis circunſcribunt, ac definiunt. Sunt autem hæc tria, nec plura, nec pauciora. Primum; ſi morbus ſit vehemens. Secundum, ſi ætas vigeat. Tertium, ſi

7. Met. c. 1. vires ſint validæ. At verò cum ea, quæ Hippoc. reliquit (vt quodam loco ſcribit Galen.) optimos deſiderent agricolas, qui illa tum ſeminent commodè, tum augeant, tum perficiant, num Galenus forte, ante quem (vt ipſe de ſe teſtatur) & poſt quem (vt nos credimus) nemo eſt inuentus, qui æquè illius mentem, & animum penetrauerit, hæc ipſa immutauit, aut alia multa, quæ multis hac in re videntur deeſſe, ſuppleuit? Age, illius interpretationem audiamus.

Hic ſermo (ille inquit) *Hippocrate eſt dignus, ſubitque mihi in admirationem, quòd inter Aphoriſmos eum non ſcripſerit, cum in paucis verbis vis magna contineatur, quod Aphoriſmorum eſt proprium.* En quibus laudibus ſententiam efferat: quod maximè velim ab aliis animaduerti qui contendunt illam eſſe adulterinam, & Hippoc. indignam, de quibus poſterius ſermonem habebimus. Deinde quandoquidem non omnia licet omnibus in locis accuratè perſequi, hortatur omnes, quicunque vniuerſam de ſanguinis miſſione hiſtoriam voluerint intelligere, vt propria ipſius, aliorúmque cōmentariis perlegant, in quibus ex propoſito huiuſmodi argumentum tractatur, cum hic totius rei ſummam duntaxat, atque in paucos relatam ſcopos ſint audituri. [*Sanguinem detrahes, ſi vehemens morbus videatur*] Hic primus eſt principalis ſcopus mittendi ſanguinis, morbus vehemens, Græcè eſt *ἰσχυρὸς*: quam vocem forte aptius vertas *validum*; alij *magnum* interpretantur; quamuis minus propriè, antiqua medicorum cōſuetudine, quod ad qualitatem pertinet, quantitatis vocabulo nominantes. *Sed nihil refert* (inquit Gal.) *ſeu vehementem, ſeu magnum morbum dicere velis.*

Porrò ſi quis ad abſolutam huius ſcopi intelligentiam ſcite cupiat, qualesnam ſint morbi vehementes, vel magni apud Hipp. qui deſiderant ſanguinis miſſionem, huic ſatisfacit Gal. qui docet morbum eiuſmodi magnum fieri tribus modis, vel propter afflictæ partis præſtantiam, vel propter affectus magnitudinem, vel propterea quòd ille ſit cacoëthes. Quæ doctrina eſt manifeſtior, quàm vt exemplis debeat demonſtrari.

Scio equidem nonnullos eſſe magni nominis medicos nouitatis cum primis cupidos, vnique Gal. potiſſimùm infenſos, qui ſicuti aliis in rebus frequenter, ita in hac explicanda voce illum arguunt, tanquàm varium, & incertum quòd variis in locis de morbi magnitudine non vno modo loquatur: maximè verò aiunt ſibi illum nō conſentire, cum doceat aliàs morbi magnitudinem triplici ratione eſſe æſtimandā; aut ex læſæ actionis præſtantia; aut ex propria affectus eſſentia; aut ex facultate, quæ læſum corpus gubernat: quę ſuperiori triplici rationi haud videntur conuenire. Etſi autem nobis in præſentia non eſt propoſitum ab huiuſmodi calumniis Gal. defendere, verumtamen cum repugnantia ſit apparens, ac pleróſque vel nobiles medicos torqueat iamdiu; addo cum pertineat quàm maximè ad rem præſentem, non grauabimur ſententiam noſtram in medium proferre. Quamobrem prætermiſſis aliis locis, in quibus Galen. communi quadam ſignificatione definit morbum magnum, aut ex receſſu à ſtatu naturali, aut reſpectu virium, aut fortè aliter, qui nullum ferè negotium faceſſunt, ac facilè poſſunt conciliari, ſtatim venio ad principalē repugnantiam duorum locorum iam propoſitam, in qua noſtri nouatores mirū in modum ſibi placent.

Iulius Alexandrinus vir doctiſſimus, cui medicæ artis ſtudioſi plurimum debent, cum propter honeſtiſſimos illius labores, tum maximè quòd ſtrenuè, conſtantérq; Gal. doctrinam, ac dignitatem tueri iampridem, & ſuſtinere non deſiſtit, ſcribit hoſce locos minimè inter ſe pugnare. Aut. argent. lib. de Diff. Morb. c. 7. Etenim quam Gal. libro quarto afflictæ partis præſtantiam nominat, libro ſeptimo facultatem appellat, quæ læſum corpus gubernat: quam ibi affectus magnitudinem dixerat, hic læſæ actionis præſtantiam interpretatur: quam demum cacoëthiam ibi vocat, hic affectus eſſentiam vſurpat: adeo vt Galen. quanquam variis verbis, vtrobiq;

eandem rem doceat, neque à ſe ipſe quicquam diſſentiat. Ego verò cenſeo iſtiuſmodi conciliationem perquam diſtortam eſſe, & à Galeni mente abhorrentem. Nam quomodo inter ſe cohærent afflictæ partis præſtantia, ac facultas, quæ læſum corpus gubernat? nonne poteſt male eſſe affecta pars præſtantiſſima, puta oculus, cuius tamen facultas non gubernat corpus læſum? Præterea morbus magnus propter præſtantiam partis indicat ſectionem venæ: alter verò propter læſionem facultatis id remedium horret, vt poſteriùs videbimus.

Nec profectò magis videtur conuenire magnitudo affectus cum læſæ actionis præſtantia: quippe res ipſa monſtrat, conſtàtque inter omnes, hanc magnitudinem affectus non aliter definiri, quàm ex propria illius eſſentia: ad quem modum dicimus intemperiem magnam, quæ plurimum aucta eſt; vlcus magnum, quod ſutura indiget, vel ligatura: nemo autem non intelligit eiuſmodi affectus magnitudinem longè eſſe diuerſam à præſtantia actionis: quod vel ex eo ſatis conſtat, quoniam actio præſtãs lædi poteſt à morbo ſuapte natura paruo, vt puta viſio à paruo vlcere in pupilla: qui quidem morbus ratione propria minimus eſſe poteſt, cum tamen magnus cenſeatur ratione præſtantiæ actionis læſæ. Cacoëthiam demum, ſeu malitiam, & eſſentiam affectus differre inter ſe ex eo fit manifeſtum, quòd Gal. diſtinguit morborum malignitatem à magnitudine eorumdem, quæ ſine dubio intelligitur in propria eſſentia. Ac ſanè puto hæc notiora eſſe, quàm vt debeant pluribus demonſtrari.

Part. 1. de Febribus cap. 53. Altimarus feriò fatetur inter huiuſmodi locos eſſe difficilem repugnantiam, ſéque multum, ac diu laboraſſe, vt illam componeret, potiſſimum quatenus pertinet ad duo poſteriora mẽbra vtrobique poſita, nimirum cacoëthiam, & læſionem facultatis, cum alia ſuperiora non ita difficilè videantur poſſe conuenire. Qui ad ſummam id primum accipit; vlcera medicis dici cacoëthe, quæ omnibus probè factis non ſanantur, nec fiunt mitiora: deinde & illud addit tanquam manifeſtum, morbos fieri malignos ob vitium, ſiue corruptionem humorum, illòsque corrumpi vel in toto corpore, vel in vna duntaxat, vel pluribus partibus, propterea quod virtus eos haud quaquam euincere, domare, & concoquere valet, & aſſimilare. Tertiò interpretatur huiuſmodi virtutem illam eſſe, quam Gal. vocat facultatem, quæ læſum corpus gubernat, nimirum facultatem alteratricem, ſiue immutatricem, quæ quidem & omnibus partibus eſt communis, & vnicuiq; eſt propria. Ex iis tandem colligit idem ferè eſſe, morbos fieri magnos propter cacoëthiam, & propter vitium facultatis, quæ læſum corpus gubernat: quod ille ſibi perſuadet facilè demonſtrare. Cæterum neque iſtæc conciliatio mihi poteſt probari, præter quàm quòd nonnulla continet, quæ à Galeni doctrina videntur aliena. Quod enim pertinet ad ſecundam poſitionem, non ille ſatis videtur intelligere veram cauſam, quamobrem vlcera fiant cacoëthe: quam tamen poterat didiciſſe ex Galeno, qui ſtatuens differentiam inter vlcera dyſepulota, & cacoëthe, affirmat illa eſſe, quotieſcunque propter fluxum humorum, vel multorum, vel acrium difficulter contrahunt cicatricem: hæc autem, quando pars vlcerata malam quandam acquirit diſpoſitionem, vnde fluentes humores, etiamſi laudabiles ſint, corrumpantur: quam diſpoſitionem vocat malum quendam habitum, & alibi interpretatur non aliud eſſe, quàm vitiatum partis temperamentum. Itaque non illud ſatis eſt ad conſti-

1. De Comp. Med. Gener. cap. 18.
3. De Comp. Med. loc. de Alope.

tuendam eſſentiam maligni vlceris; vt humores corrumpantur, neque à virtute poſſint gubernari (hoc enim dyſepulotis quoque ac difficulter ſanabilibus omnibus vlceribus commune eſt) ſed id præterea neceſſariò requiritur, vt pars affecta iam talem diſpoſitionem habeat, vt fluentes humores, tametſi bonos corrumpat. Nec planè video, qua ratione poſſit Altimarus maligna vlcera à dyſepolutis diſtinguere. Nec minus à Galeni mente mihi ille recedere videtur, dum facultatem gubernantem læſum corpus, interpretatur vnam facultatem alteratricem: quippe arbitror Galenum præcipuè intelligere facultatem vitalem, quæ inprimis ac verè læſa corpora gubernat: id quod res, de qua agitur, clarè demonſtrat, atque expreſsè ille declarat per hæc verba.

Eſto, idem affectus morſus ſenſum faciat in ventriculo, atque ex eo ipſo animi defectum, & ſudores quoſdam cum ſyncoptica diſſolutione accerſat, ita videlicet, vt quatenus ſupra vires eſt, reliquis ſit maior. Conſtat igitur primam eſſe adhibendam curam, vt ei, quòd vires reſoluit, occurratur. Et iterum. *Vbi id mediocriter ſe habuerit, ac neque vires amplius labent, &c.* Quòd ſi Altimatus hæc falsò ponit, vt falſam quoque concluſionem ex iis colligat, neceſſarium eſt. Atque id ex eo poteſt probari manifeſtè; quoniam ſi cacoëthia, & læſio facultatis ſunt vnum, atque idem, vtroque & eodem modo efficiunt morbum magnum, ſine dubio vtrique eædem competunt conditiones, atque illa inprimis (vt cæteræ prætermittantur) vna & eadem indicatio. Verùm altera morbi magnitudo propter cacoëthiam Hippocrati, & Galeno indicat ſectionem venæ: vt patet hoc *4. meth. cap. 6.* altera autem propter læſionem facultatis, quæ læſum corpus gubernat, eiuſmodi prohibet remedium, cum deficiat vnus ex principibus ſcopis, robur virium. Quod interim pero, vt mihi concedatur, donec poſterius (vt ſpero) fuerit confirmatum. *7. Meth. c. 12.*

Itaque prætermiſſis aliorum cogitationibus, ego quidem fateor Galenum in his duobus locis aliqua ſaltem ex parte, & quoquo modo de morbi magnitudine variè ſentire, ſed tamen nego illum inconſtantem eſſe, atque à ſeipſo quicquam diſſidere. Quo ſanè grauiſſimo crimine tantus vir non ita facilè damnandus eſt, ſicuti multi hoc tempore nimis frequenter, ac petulanter facere ſolent. Modus autem, quo eiuſmodi apparentem diſcrepantiam poſſimus conciliare, ac Galeni firmitatem tueri, ille eſt, mea ſententia, ſi authoris mentem & inſtitutum, quod ille non vnum, atque idem habet, ac res longè diuerſas, de quibus agit vtrobique, diligenter animaduertamus. Erat Galeno propoſitum libro quarto nos docere principalem indicationem tum ſectionis venæ, tum purgationis, illámque ſtatuit accipiendam eſſe de morbi magnitudine: vt autem intelligeremus, qualis-nam ſit iſtæc morbi magnitudo, determinat illam fieri triplici ratione; aut propter laborantis partis præſtantiam; aut propter affectus magnitudinem; aut propterea quòd morbus ſit cacoethes. Quare Hippocratis potiſſimùm exemplo, & autoritate probat in omnibus morbis, quicunque eiuſmodi ratione magni fiunt, ſectionem venæ, vel purgationem competere. At verò libro ſeptimo, in quo ventriculi exemplo intemperies curantur, docet, ſi forte eueniat, vt multi affectus ſint inter ſe implicati, ſiue illi omnes ſint morbi, & cauſæ, ſiue qualeſcunque fuerint, & quomodocunque ſe habeant, ac permiſceantur, quem ordinem in illis curandis ſeruare

oportear. Tradit in ſumma totum buiuſmodi conſilium, ac deliberationem capiẽdam eſſe ex triplici habita conſideratiõne; prima, à quo maxime diſcrimen bomini impẽdere videatur; ſecunda, quid ex iis cauſæ rationem obtinear; tertia, quæ ſanari ante alia poſſint & quæ non poſſint. Sed poſterioribus duob. prætermiſſis capitibus, de quibus agere nõ aſt prȩſentis inſtituti, quatenus ad primum pertinet, quod impendens, maiuſque ægroti periculum conſiderat, in eo Galenus vult affectus magnitudinem quàm maximè fore æſtimandam: atque hanc eſſe triplicem; primam, quæ ex læſæ actionis præſtantia definitur; alteram, quæ ex propria affectus eſſentia; tertiam, quæ ex facultate læſum corpua gubernante debet æſtimari. Ac ſanè equidem puto hiſce verbis eandem affectus magnitudioem deſcribi, quæ deſcripta eſt aliis quoq; in locis, in quibus docemur, quomodo vnus affectus alio dicatur eſſe maior, & quomodo pugnantes inter ſe indicationes debeant ordinari.

3. de tuen. valet. c. 9. 8. Met. c. vlt. *Non eſt* (inquit Galenus) *in omnibus rebus vnius rationis, ipſius maioris natura, ſed alibi pre viribus, & quaſi dignitate rei. alibi pro ipſius propria eſſentia ſpectanda.* Et iterum. *Porrò nihil in contrariis indicationibus tam conuenit expendi, quàm magnitudinem eorum, quæ ad indicationem coierunt: quam vtique in libro de Sanitate tuenda duplicem eſſe oſtendimus: alteram, quæ indicantis dignitate cenſetur; alteram, quæ ex ipſorum (vt ſic dicam) propriis ſubſtantiis ſpectatur.* Itaque generaliter ille affectus (vt de affectibus nos tantùm loquamur: cum Galenus ſcoporum omnium magnitudinem comprebendat, à quibus in corpore noſtro ſumi indicationes poſſunt) magis vrget, maiórque eſt, qui aut dignitate, & poteſtate cæteros ſuperat, aut in propria eſſentia maior exiſtit. Nam tametſi huiuſmodi magnitudinum diſtinctio eſt bipartita; ad eam tamen ſuperior tripartita facilè poteſt accommodari: ſiquidem magnitudo ex læſæ actionis præſtantia, & magnitudo ex læſione facultatis vi, & dignitate antecellere dicuntur. Id quod præſtantia actionis ex ſe facilè demonſtrat: nam quò actio præſtantior eſt, eò eſt dignitate ſuperior. Facultatis verò dignitatem ſatis explicat Galenus, qui ſcribit ad hunc modum:

9. Met. c. 13. *Maxima dignitas ipſarum eſt virium, quando viuere ipſum nobis ex harum cuſtodia conſtat; vtpote cum vitam aut ipſas eſſe vires, aut earum actiones ſit neceſſe.* Cum hæc ita ſe habeant, iam nulli mirum debet videri, ſi Galenus in deſcribendis hiſce magnitudinibus quoquo modo varius eſt, ita ferente illius inſtituto, variáque rerum natura, de quibus agit. Namque alia eſt morbi magnitudo, quæ indicat ſectionem venæ, aut purgationem; alia quæ ordinem curationis præſcribit, & quæ attendenda eſt penes id, quod magis vrget, & maius periculum ſecum affert, Quippe fieri poteſt, vt morbus aliquis priore modo magnus, & qui venæ ſectionem indicat, vel purgationem, qualis ex. gr. fuerit cacoëthes, nihil pertineat ad illas indicationes, quæ priorem, aut poſteriorem locum requirunt: ſicuti contra poteſt euenire, vt morbus quiſpiam poſteriore modo magnus, & qui propter imminens periculum ante alios debet curari, neque venæ ſectionem, neque purgationem deſideret. Atque id facile admodum poteſt demonſtrari. Etenim Galenus inquirens in complicatis affectibus, qualis-nam ſit maior, magiſque vrgeat, & ad ſe trahat conſilium medici, ſtatuit illum affectum eſſe maiorem, ac magis vrgere, qui vires labefactat: atque talis morbi magnitudo venæ ſectionem abhorret. Quòd ſi quis quæreret à Galeno, an morbus proſternens vires ſit magnus, vtique reſpõderet, non modò magnum, ſed vnum omnium eſſe maximum; verum non eſſe hanc ex illis magnitudinibus, quæ venæ indicant ſectionem. Exemplo res erit manifeſtior. Finge aliquem vulnus accepiſſe in articulo; quem præterea ſyncope aggrediatur propter malè affectum ventriculum. Vtraque huiuſmodi affectio eſt magna: illa propter cacoëthiam, quare indicat ſectionem venæ, aut purgationem; bæc autem magna eſt propter læſionem facultatis; quamobrem primo quoque tempore ſui curationem poſtulat: veruntamen nec ſectionem venæ, nec purgationem requirit leuioréque auxilio, puta bilis vomitu, ſanari poteſt. Cum igitur Galenus varias res tractaret, iure nemo debet mirari, ſi ille quoque ſcribendo varius vtcunque eſt, variámque morbi magnitudinis rationem tradit: tantúmque abeſt, vt id ab optima docendi methodo ſit alienum, vt nulla doctrina ſit vtilior, & illuſtrior, quàm quæ res ſingulas diſtinctè, & accuratè explicat, vt varij loci, varia inſtituta, ac variæ docendi occaſiones poſtulant. Cæterùm quicquid tandem tibi libet ſtatuere de huiuſmodi repugnantia inter hoſce duos Galeni locos, illud mihi, ac præſenti meo inſtituto eſto ſatis, nullam reperiri morborum magnitudinem, quæ venæ ſectionem poſſit indicare, præter illam triplicem, quam Galenus explicat libro quarto Methodi, & ad propoſitum redeo.

Secundus ſanguinis detrahendi ſcopus eſt, ſi æger ætate floruerit. &c.) Ad hoc vt ſanguis opportunè mittatur, haud ſatis eſt morbum eſſe magnum, ſed vt æger præterea floreat ætate neceſſe eſt. Quamuis enim morbus magnus fuerit ſi tamen aut puerum, aut ſenem corripiat, neuter ſanguinis fert detractionem.

Tertium ſcopum non prætermiſit, &c.) Robur virium ſtatuitur ab Hippoc. tertius princeps ſcopus mittendi ſanguinis: etenim cõſtat inter omnes, neque illos, qui florent ætate, cum ægrotant, perpetuò robuſtos eſſe, ſatiſque virium habere.

Sed hoc loco eſt operæ pretiũ inquirere id, quod Gal. haud planè, & expreſsè videtur explicare, quęnam vires ad mittendũ ſanguinem ſint neceſſariç, an requirantur omnes, an vna, vel altera ſufficiat. Quam ſanè inquiſitionem, alioqui tam opportunam, video fuiſſe à multis prætermiſſam. Primum autẽ ex rei natura colligunt nonnulli, requiri omniũ viriũ robur neceſſariò: nã qui fabricã humani corporis memoria repetũt, ij facilè intelligunt, tres facultates corpus noſtrũ gubernãtes eſſe vſq; adeò inter ſe connexas, & colligatas, vt earum nulla ſine aliarum ſocietate poſſit diutius conſiſtere.

Has facultates ſeruare (inquit Gal.) *nihil planè eſt aliud, quam vitam ſeruare: Siquidem monſtratum eſt, quomodo qualibet earum amiſſa neceſſe ſit reliquas ſimul perire.* Deinde quo loco Gal. rationem docet mittendi ſanguinis iis, qui laborant plenitudine, vel in principe aliqua parte. vel in corpore vniuerſo, hunc ipſum ſcopum conſiderans, vt ne quis error hac in re committatur, ſcribit robur earum, & imbecillitatẽ ex propriis fũctionibus cognoſci, atq; æſtimari: facultatem animalem ex actionibus voluntariis, & iis, quæ à neruis, horúmque principio pendent; vitalem ex iis, quæ pulſus, & arteriæ ſignificant; naturalem ex proba nutritione, ex bono item, vel malo colore: ſtatimq; poſt hęc ita inquit. 9. Met. c. 10. De Sang. Miſſ. c. 6.

Vbi igitur facultates robuſtæ fuerint, ſanguinem mittes, &c.) Quæ quidem verba, & vniuerſa illius loci ſeries manifeſtò videntur demonſtrare, ſanguinis miſſionem robur omnium virium deſiderare. Alio item loco Galenus tradens 11. Met. c. 6.

methodum

methodum curandi febres putridas, & hanc rem ferè ex propoſito tractans, quænam vires ſint conſiderandæ, non ſolùm in ſectione venæ, ſed etiam in vſu aquæ frigidæ, & aliorum præſidiorum, robur omnium virium maximè expetit, non ſolùm vitalium, ſed animalium quoque, & naturalium. Atque hæc demum opinio poteſt rurſum Galeni teſtimonio confirmari, vbi ſcriptum reliquit in ſtatu morbi ſanguinis miſſionem ſupernacaneam, eſſe tum propter alia, tum quia vis animalis maxima ex parte eſt hoc tempore fatigata, licet quam maximè aliæ duæ vitalis, ac naturalis firmæ permaneant. Ex altera autem parte, hoc ipſo in loco, quem interpretamur, quærens Galenus cur Hippocrates alteri virium ſcopo tertium quoque addiderit ætatis, id reſpondet propter vnos pueros factum fuiſſe, qui licet vitali facultate valeant, verumtamen non ſuſtinent ſanguinis miſſionem, quòd ita eorum ſubſtantia facilè diſſipetur; iis verbis demonſtrans, in hoc adminiſtrãdo præſidio non aliud robur, quàm facultatis vitalis eſſe animaduertendum. Atque hæc ſententia illo etiam Galeni præcepto poteſt roborari, quo medicos admonet, vt inciſa vena, ac fluente ſanguine, pulſuum mutationi animum diligenter attendant, & confeſtim à ſanguinis detractione quieſcant, vbi in magnitudine, vel quauis inæquabilitate illi mutati fuerint Præterea ſi vna facultas vitalis nõ ſufficit, ſed aliarum quoque requiritur robur; in Apoplexia, gr. ex. in qua facultates animales ſunt abolitæ, haud licitum eſſe mittere ſanguinem, vt fateamur neceſſe eſt: id quod nemo non intelligit ab omni probata medicina eſſe longè alienum. Sed quid pluribus opus eſt, quando Galenus clarè, & expreſsè videtur hanc ſententiam tueri, inquiens authorem huius libri haud prætermiſiſſe tertium ſcopum, qui conſiſtit in robore facultatis vitalis? Ita enim vertenda eſt ea particula, ſicuti præclarè vertit diſertiſſimus Raſarius, quæ perperam, atque oſcitanter fuit à Vaſſeo reddita (*qui facultatis robur exiſtit.* Nam Græcè legitur (τῆς ζωτικῆς δυνάμεως ἡ ῥώμη.) Sic in dolore capitis ex plaga ſcribit, niſi vitalis facultas debilis appareat, à ſectione venæ initium curationis faciendum eſſe. Itaque res vtrinque videtur obſcura, & difficilis ad explicandum.

2. aph. com. 29.

De Sang. Miſſ. c. 14.

2. de Comp. Med. cap. 14.

Ego verò ita ſentio, robur vnius facultatis vitalis ad opportunam ſanguinis miſſionem ſatis eſſe; & hanc puto fuiſſe mentem Galeni. Quòd ſi præterea ſimul adſit firmitas aliarum, naturalis, animaliſque, tunc longè audacius, & copioſius aio ſanguinem eſſe mittendum: adeo vt aliæ duæ facultates ferè inter ſecundarios ſcopos debeant numerari, qui (vt poſteriùs videbimus) vices magis, & quantitatem ſanguinis, quàm ipſam detractionem ſolent indicare. Ac præter ea, quæ pro hac ſententia iam diximus, non videtur prætermittendus locus Galeni, in quo generaliter tractans indicationes, quæ à natura partis accipiuntur, ſtatuit vnius cordis potiſſimùm, atque adeò facultatis vitalis, tanquam reliquarum principis, rationem habendam eſſe. Sed præſtat illius verba proferre.

7. Meth. cap. vlt.

Quoniam non par eſt actionum dignitas ad ſeruandos ægros, ſed alia magis, alia minus vtiles ſunt, vtique ad portionem actionum dignitatis etiam cuiuſque partis proſpiciendum eſt robori. Maxima igitur eſt cordis actionis dignitas, atque ægrotis maximè omnium neceſſaria: cerebri vero ad vitam quidem par eſt momentum; non tamen par robur in ægrotis requirimus, cum neceſſe omnibus non ſit neruorum, ac muſculorum opera vti: Itaque abundè fuerit, ſi tantum eius ſeruatum ſit, quo reſpirationis munus ſit obeundum. Ac verò iecinoris opus omnibus particulis pernéceſſarium eſt, non tamen adeò ſaltem perpetuam habet neceſſitatem, ſicuti ipſius cordis: ad portionem autem iecinoris etiam ventriculi opus ſe habet. Intelligens ergo omnium particularum tum functiones, tum vſus in aliis commentariis demõſtratos, haud difficulter inuenies, quatenus cuiuſque robur cuſtodiri oporteat. Hactenus Galenus.

Itaque mea ſententia robur facultatis vitalis omnino ſtatuendus eſt ſcopus primarius: robur verò aliarum facultatum ſecundarius: ſi quid enim aut ad prohibendam, aut minuendam ſanguinis detractionem faciunt eæ duæ facultates, naturalis, & animalis; non alia ratione id præſtant, niſi quòd ipſam quoque vitalem trahere in conſenſum poſſunt. Qua interpretatione equidem puto facilè reſponderi poſſe ad rationes poſitas pro altera opinione, vt neceſſe non ſit in confutatione earum ſigillatim verſari. Veruntamen cum id negari non poſſit, quin tres facultates ſe in mutuum trahant conſenſum, raróque admodum, & vix vna ſine aliis diutius valere, & conſiſtere poſſit, medicos hortamur, vt hac in re admodum cautè, ac prudenter agant, ſedulóque attendant omnes vires, vt ſaltem de modo, & quantitate vacuationis probè ſtatuere poſſint: quæ res poſteriùs quoque tractabitur. Hippocrates ergo ſtatuit tertium principem ſcopum robur facultatis vitalis, atque ea quidem lege, vt ſperemus eam non modò præſenti tempore, ſed in futurum quoque conſtantẽ fore.

Quam ob cauſam quis forte hæc ſola duo, &c.) Galenus quaſi argumentando aduerſus ea, quæ ab Hippocrate conſtituta ſunt obiicit, non iniuria poſſe aliquem exiſtimare, duos tantummodo ſcopos ſatis eſſe, magnitudinem morbi, robúrque virium, & inconſultò ætatem fuiſſe tertio loco poſitam: & ratio argumentationis eſt talis; quòd ſenex non propterea quia ſit annoſus, per ſe, ac primùm, ſed propter vnam virium imbecillitatem non ſuſtinet ſanguinis miſſionem. (*At certè pueri, &c.*) Modo obiectam rationem diluit, ac ſibi ipſe reſpondet hunc in modum. Licet id in ſenibus concedatur eſſe verum, quòd nullus ſit in ea ætate conſtitutus, qui robuſtas habeat vires, idem tamen in pueris veritatem non habet: namque illis, tametſi valeant facultate vitali, propter vnam ætatem interdicitur ſectio venæ; propterea quia puerorum ſubſtantia partim ob inſignem humiditatem, partim ob temperamenti caliditatem omnium facillimè digeritur, ac diſſipatur: ex quo fit, vt miſſione ſanguinis minimè indigeant qui naturalem habent ex temperamento vacuationem. Ac propterea concludit duos ſcopos, magnitudinem morbi, robúrque virium non ſatis eſſe, foréque melius, ſi tertius præterea ſcopus, ætas florens, adiiciatur. Quæ quidem doctrina eodem planè ſenſu, eiſdémque verbis à Galeno tradita eſt, ac ſæpius repetita; quos locos non decet longius tranſcribere. Quare non ſemel huiuſmodi præſidij terminum circumſcribit annum quartum decimum, ita vt nulli antea fas ſit venam incidere.

De Sang. Miſſ. c. 9. 9. Meth. c. vlt. 11 Meth. cap. 14.

Cæterùm ſi licet hanc Galeni ratiocinationem accuratè perpendere: illa fortè alicui videbitur non omni ex parte certa, & explorata: Etenim ſiue propter excedentem humiditatem, ſiue propter temperamenti caliditatem, ſiue quouis modo pueri non perferant ſanguinis miſſionem, cum id alia de cauſa fiat, quàm quòd eorum ſubſtantia facilè diſſipatur, quamobrem hoc ipſum periculum ad ipſas demum vires non poſſumus referre? Quippe vix duplicatam, natiuam ſcilicet, & artificioſam vacuationem videntur poſſe ſuſtinere, vt poſtremò verendum ſit, ne vel in præſentia, vel deinceps ante morbi iudicium deficiant. Sed hoc idem ipſemet

ipſemet Galenus viſus eſt nonnunquam ſentire, qui hæc habet.

1. De Rat. vict. Mor. Acut. 45.

Ad Hippocratis conſuetudinem conuerte animum, qui in calibus aliquando de ſola virtute mentionem facit; ſed interdum adiicit ætatem. Præcipuus ſiquidem eſt virtutis ſcopus; ſed ad notitiam eius confert etiam ætatis cognitio; cito quidem in pueris laborante propter copiam effluxus virtute, in ætate autem florentibus abunde ſufficiente. Quòd ſi ita ſe res habet, cur non duo ſufficiunt ſcopi, magnitudo morbi, ac robur virium? cur non licet & pueros, ſicuti ſenes in verbo virium comprehendere? Quanquam enim hi viribus ſunt infirmi, illi robuſti, id parui intereſt, cum non modo virium præſentium, ſed etiam futurarum perpetua, & maxima ſit habenda ratio.

De Sang. Miſſ. c. 9.

Quam fortè rem ſetiò Galenus animaduertens ſcriptum reliquit aliàs, primos, ac maximè proprios ſanguinis mittendi ſcopos eſſe duos, magnitudinem morbi, & robur laborantis. Ac ſanè (vt ingenuè dicam) eiuſmodi Galeni interpretatio mihi quoque videtur aliquantiſper dura, & difficilis; vt nullam certam rationem potuerim inuenire hactenus, qua hunc mihi ex animo ſcrupulum prorſus euellere poſſim. Niſi fortè dicamus, Galenum ſectionem venæ pueris interdicere propter eam præcipue cauſam, quòd huiuſmodi præſidium ſit in hac ætate ſuperuacaneum: quam rationem frequenter ſolet afferre.

9. Met. c. vlt. 11. Met. c. 14.

Detractione ſanguinis (ait hoc in loco) *non egent, qui inſitam, naturalemque habent à temperamento vacuationem.* Ac rurſum: *Puerorum ſubſtantia euacuantis præſidij minus indiget cum habeat ex ſe ipſa, vnde natura vacuetur.* Et iterum; *At ſi in puerum incidas, qui quartumdecimum annum habentus non attigit, mitti illi ſanguis non debebit, propterea quòd plurimum de ſubſtantia corporis quotidie defluit, ac digeritur, tanquam calidis, & humidis exiſtentibus. Ita quod ex vena incidenda moliendum nobis fuerat, id vltrò nobis ex corporis, quod curatur, natura præſtatur, &c.* Quod enim pertinet ad Galeni autoritatem, qua ſemel ſtatutum eſt primos, ac maximè proprios, Græcè κυριωτάτους, ſcopos eſſe duos; reſponderi poteſt, non proinde excludendum eſſe tertium, qui quidem etſi eſt minus proprius, ſeu præcipuus ex vi vocabuli Græci, tamen eſt talis, vt aliis ſit iure annumerandus, qui decernunt ſanguinem mittendum, aut non mittendum eſſe. Vel forte magis ad Galeni mentem licet reſpondere, eum diſputare aduerſus Menodotum, neque comparare tres ſcopos inter ſe, verùm illos duos cum plethorica ſyndrome, quam ille ſolam ſecandæ venæ ſcopum conſtituit. Itaque aſſeuerat magnitudinem morbi, & robur virium ſatis eſſe, & hanc primam eſſe, ac præcipuam ſyndromen, ſub qua altera plethorica continetur. Nec profectò hæc diſputatio tollit, quin addenda quoque ſit ætas pro tertio ſcopo, ſicuti præclarè addita eſt ab Autore libri quarti de *Rat. Vict. Morb. Acut.* Et quamuis loco ſuperiore Galenus vtcunque videatur ætatem redigere ad ipſas vires, licet reſpondere, ibi ſermonem haberi de ratione inſtituendi victus, cuius ſummè principalis, vel potius vnicus ſcopus ſunt vires: nam quatenus ad morbum pertinet, nihil prorſus eſt exhibendum; vt proptetea nulli mirum debeat videri, ſi ætatem voluit ad illas referre. At verò in ſectione venæ maximè præcipuus ſcopus eſt morbi magnitudo propter quam mittitur perperuò ſanguis, minimè propter vires, aut ætatem. Quare non iniuria hoſce ſcopos, ætatis (inquam) & virium, diſtinxit: id quod facit millies: cuius diſtinctionis rationem quoque aliquando affert, ita ſcribens.

4. de Rat. vict. Mor. Acut. 23.

Superius cum de ſcopis miſſionis ſanguinis ageret, corporis habitum quidem omiſit, ſed hoc in loco virium non meminit: verùm habitus nomen pro virtutis nomine dictum eſſe opinantur nonnulli, vna ex re duo dici perperam exiſtimantes: nempè habitum ad conſtitutionem corporis deferentes dicimus, vtpote cum quis vel mollis, vel durus fuerit: robur vero virtutis ex functionum vehementia cognoſcimus. Ex quo fit, vt duo hi ſint ſcopi, vacuandi quidem communem indicationem habentes, ſed inter ſe differentes, veluti & ab ætate. Verùm ætatem ipſam ad corporis habitum referre eſt melius, & non virtutem: pueri enim propter habitus mollitiem faciè perſpirabiles ſunt, &c.

Verum enim verò vtcumque ſe res habeat, nolim quenquam de hac quæſtione valde eſſe ſolicitum, cum ea ferè ſit logica, & nullius momenti, & vtrouis modo ſentias, pro certo habẽdum eſt, nullo pacto pueris de Galeni ſententia venæ ſectionem conuenire. Atque equidem te id ſcire quàm maximè velim, me hæc attuliſſe in primis ad excitanda, & exercenda ſtudioſorum ingenia, minimè verò ad infirmandum & conuellendum Hippocratis, & Galeni decretum, quod interim ſuſcipio libenter; qui candidè fateor, niſi quæ modò diximus, ad hanc rem ſunt ſatis accommodata, me fortaſſe ad hanc diem illorum mentem exactè aſſequutum non eſſe. Etenim tanti ego facio diuinorum hominum dogmata omnia, & præcepta medica (quid alij ſentiant ipſi viderint) vt iamdiu mihi ſtatutum ſit ab eis nunquam vel tranſuerſum vnguem diſcedere. Quòd ſi contingat aliquando, vt loci quidam difficiles, & ſcopuloſi mihi occurrant (ſicuti contingit in præſentia) quorum intelligentiam non ſatis aſſequi mihi videor, Galenicum præceptum memoria repetens, mihi ipſe didici magis diffidere, ac propriam ingenij imbecillitatem agnoſcere, quàm tantos viros temere accuſare, & prodere. Atque vtinam multi noſtrorũ temporum medici in iis legendis optimis, maximiſque authoribus hãc ipſam humanitatem, modeſtiámque velint adhibere: quibus omni aſſeueratione affirmare auſim, nunquam fore, vt huius conſilij eos pœniteat: quandoquidem ſi accuratè, ac ſine ambitione eorum monumenta legantur, ſine dubio fiet, vt quæ hodie confuſa, obſcura, errata alicui videntur, clara, ordinata, perſpicua, & vera appareant. Quemadmodum ego quidem certè poſſum confirmare mihi haud ſemel eueniſſe; qui poſtridie earum cognitionem ſum facilè conſequutus, quæ pridie difficiles, abſurdæque eſſe, & vix poſſe intelligi mihi viſæ fuerant. Sed redeo ad rem meam.

Quod porrò in fronte dictionis dictum eſt, &c.) Dubitationem facit Galenus (vt ipſe ait) conſideratione dignam; quamobrem Hippocrates morborum acutorum tantùm, minimè diuturnorum mentionem fecerit; cum ex iis quoque multi ſanguinis indigeant detractione, atque eiſdem legibus, tribúſque propoſitis ſcopis iure ac meritò ſubiiciantur. Reſpondet autem, id factum fuiſſe, & de ſolis morbis acutis illum ſermonem habere, quòd de iis, minimè de diuturnis hac in parte diſputationem inſtituiſſet. Itaque ſententiam amplificat, vt illa morbos non ſolum acutos, ac præſentes, ſed etiam diuturnos, ac futuros amplectatur. Neque alicui dubium eſſe debet, quin huiuſmodi amplificatio rationi, atque Hippocratis menti ſit conſentiens, & præſeruandis, curandiſque morbis longè opportuniſſima: namque multi ſunt morbi imminentes, multi

diuturni

diuturni apoplexia, epilepſia, vertigo, arthritis, ſputum ſanguinis, oſſium craſſiorum fractura, elephantiaſis, qui interdum ſanguinis miſſionem deſiderant, de quibus Galenus in commento aphoriſmi,

6. Aph. 47.

Quibus ſanguinis miſſio, aut purgans medicamentum confert, iis verno tempore venam ſecare, aut medicamenta purgantia propinare oportet. De qua re

Deſ. ſ. morb. cap. 7.

poſterius agetur. Hinc facilè poteſt intelligi quantum hallucinatus fuerit Argenterius, qui cenſet, morbum magnum indicantem ſectionem venæ eſſe eundem cum morbo acuto, ac vehementi, nimirum qui valdè, & paruo temporis ſpatio affligit. Siquidem conſtans, & perſpicua eſt doctrina apud Hippocratem, & Galenum magnos morbos non ſolum præſentes. ſed etiam futuros, neque ſolum acutos, verùm etiam diuturnos iſtud remedium indicare.

Cæterum cum hac omnia rectè dicta ſint, &c.) Non ſatis eſt, agricolam ſemina optima in terram ſpargere, niſi idem lolium, tribulos & omnem zizaniam deinceps euellat. Quamobrem cum Galenus hactenus ex horreo Hippocratis mittendi ſanguinis optimam ſementem feciſſet, illi modò eſt propoſitum, neſcio quem terræ morbum, falſam opinionem extirpare. Nam præter cæteros Hippocratici dogmatis hoſtes fuerant Empirici, potiſſimùm verò Menodotus, qui minimè in tribus ſcopis ſed in vna plethorica vocata ſyndrome aſſeuerabat ſanguinis miſſionem obſeruari. Atque vtinam plurimi hodie non ſint Menodoti, qui idem cum eo ſentiant, fortè etiam deteriorem, quàm ille fecerit, opinionem defendant.

De plen. c. 1.

Syndromen plethoricam illi appellabant concurſum, cumulum, congeriem ſymptomatum, quæ præſentem humorum plenitudinem demonſtrant: ea verò ſunt, referente Galeno vaſorum diſtentio, & rubor, & vniuerſi corporis grauitas, & pigritia ad motum, traducta in otio prior vita, non ſine eiborum, ac potuum larga ingeſtione, & ſolitarum excretionum retentio. Porrò aduerſus huiuſmodi hæreſim Galenus agit dupliciter: primùm, quòd iis aliquando venam ſecamus, in quibus non eſt ille concurſus; ſi vehemens dolor hominem aggrediatur; ſi pars aliqua fracta fuerit; ſi vel alius quiſpiam articulus contractus, reductúſque fuerit: deinde quòd neque præſente ea ſyndrome perpetuò ſanguinem mittimus; ſed & frictione interdum, balneis multis, & abſtinentia, quæ duobus, vel tribus diebus fiat, hominem ad priſtinum ſuum naturalem ſtatum reuocamus Vt hinc poſſimus pro Galeno tale argomentum conficere; Ille eſt præcipuus ſcopus mittendi ſanguinis, quo poſito ponitur phlebotomia; quo ſublato illa quoque aufertur. ac demitur ſyndrome plethorica non eſt huiuſmodi; ergo ſyndrome plethorica non eſt præcipuus ſcopus, &c. Qua quidem euidentiſſima ratione ſatis vnicuique poteſt conſtare, inter concurſum plethoricum, miſſionémque ſanguinis eum conſenſum non eſſe, vt alter alteri vniuersè, ac ſemper conueniat, vt nonnulli ſomniat; & qui alioqui fuiſſet neceſſarius. ſi de vna plethorica ſyndrome elicienda foret indicatio mittendi ſanguinis. Sed de hac re ſatis in præſentia, quantum noſtra inſtituta interpretatio poſtulat, cum poſterius hanc difficultatem accuratiùs ſimus explicaturi: quando etiam Galenus probè ſciens hic ſe Hippocratem commentari, non ex propoſito hoc argumentum tractare, lectorem legat ad libros Plenitudine, de Miſſione ſanguinis, de Methodo Medendi, in quibus exactiſſimè ſunt omnia diſputata.

Verùm, vt nihil deſit, &c.) Galenus poſtremo hoc loco in ea opinione videtur fuiſſe, vt præceptis hactenus traditis aliquid omnino deficiat. Quare vt omni ex parte tractatio eſſet abſoluta, cenſuit quartum præterea ſcopum eſſe addendum qui deſumitur ab aëre nos ambiente, cum ille nimirum fuerit inſigniter calidus & ſiccus, ita vt citò ab eo corpus diſſipetur. Etenim tunc à ſanguinis miſſione abſtinendum eſt; quamuis adſit morbus magnus, ægérque floreat ætate: quem quidem ſcopum; cæteris præclarè poſitis, author huius libri videtur prætermiſiſſe; ſicuti etiam laborantis corporis habitum; etſi in hoc illum excuſat, quòd poſterius illius quoque mentionem fecerit. Porrò hic locus facilem dedit anſam Galeni calũniatoribus. vt illum arguerent cum inconſtantiæ, tum falſitatis.

4. de vict. acut. 23.

Quod enim hac in re (inquiunt) *non ſatis ille ſibi conſtet, manifeſtum eſt; quandoquidem clarè hoc loco principes ſcopos recenſet aërem ambientem*: quam eandem ferè ſentẽtiam videtur habuiſſe libro quoque ad Glauconem, vbi teſtatur illos omnes interiiſſe, quibus medici neglecto temporum ſtatu auſi ſunt venam ſecare: aliis autem in locis, qui ignorati non poſſunt hũc ipſum ſcopũ ſolet inter ſecundarios numerare, qui minimè detractionem, ſed detractionis quantitatem indicant. Ex iis vnus omni luce clarior ſatis fuerit.

Lib. 1. c. 14.

Tribus (ille ait) *ſcopis mittendi ſanguinis deſinitis, nimirum morbi magnitudine, aut præſente, aut imminente, aut incipiente, vigente ætate, ac robore virium, extra puerorum ætatem, ad alias prædictas mittendi ſanguinis notas, quas non pauci medici adiecerunt, accedamus, quæ quantitatem quidem detractionis, non ipſam ſanguinis miſſionem ſimul indicant. Proinde ex morbo, ætate, ac viribus, quòd mittendus ſit ſangnis, cognoſcitur: quantitas autem vacuationis non ſolum ex iſtis, ſed ex aliis deprehenditur. Hac verò ſunt plethorica vocata ſyndrome, ambientis nos aëris temperatura, in tempus, & regionem diuiſa, &c.*

De Sang. Miſſ. c. 9.

Quòd verò hæc res præterea ſit perſpicuè falſa, facilè item poteſt probari. Nam cum aër calidior, & ſiccior, vel frigidior non aliter ſanguinis miſſionem impediat, quàm quòd in illo improbè vacuati, ipſomet Galeno interprete, ſyncope, ac virium diſſolutione intereunt, in hoc per initia acceſſionum vehementer refrigerati non amplius releuantur; manifeſtum eſt huiuſmodi ſcopum non eſſe principem, ſed id alterum principem, vires ſcilicet. eſſe referendum.

Doctiſſimi quidam viri ad tollendam hanc apparentem repugnantiam, ac tuendam Galeni authoritatem, eam defenſionem, conciliationémque afferunt; ambientem nos aërem ſanguinis miſſionem prohibere, ſi iſthæc tria, regio, tempus anni, cœli conſtitutio ſimul conueniant; ſingula ſeparatim minimè detractionem, ſed detractionis quantitatem impedire. Verùm enim verò etſi certò ſcio illos vera dicere, quæ doctrina eſt Galeni, fortaſſe tamen ad hanc rem definiendam hæc non ſatis valent.

11. Meth. 1. ad Glau. cap 14.

Siue enim regio, tempus anni, cœli conſtitutio inter ſe conueniant, ſiue diſſentiant, quæro quonam modo aër ambiens venæ ſectionem impediat, an primum & per ſe, an ſecundariò, & per accidens: vt ſemel dicam, an ille inter principes, an ſecundarios ſcopos ſit reponendus. Et profectò ſi veritatem, & Galeni mentem diligenter conſidero, quemadmodum planè habeo compertum non plures eſſe, quàm tres primarios mittendi ſanguinis ſcopos, morbi magnitudinem, robur virium, & ætatis; ita libenter proferam, quid mihi in mentem venerit pro defenſione Galeni, ac tollendis criminibus, quæ illi obiiciuntur.

Itaque memoria eſt repetendum, Galenum multis

tis in locis ſcopos ſecandæ venæ principes, ſubditóſque inter ſe miſcere & confundere conſueuiſſe. Non longè abieris. Ille decem numerat nonnunquam, quos primos appellat; plenitudinis tum qualitatem, tum quantitatem; virium robur aut imbecillitatem; corporis habitum, tempus, regionem, motum ſiue exercitationem: præcedentem victus rationem, conſuetudinem, cohibitas excretiones: poſtremò corporis obeſitatem, aut gracilitatem. Quandoque non plures octo: temperiem, conſuetudinem, ætatem, locum habitationis, anni tempus, cœli ſtatum, morboſum affectum, laborantis vires. Aliàs quatuor meminit, morbi magnitudinis, ætatis, virium, regionis. Ad ſummam ne loca ſingula recenſeam, quicunque doctrina, & lectione huius viri delectatur, is facilè hac in re illius varietatem poteſt deprehendere. Neque verò aliquem velim hoc arroganter tanquam inſigne vitium Galeno exprobrare. quippe non omnia poſſunt, aut debent omnibus in locis accuratè, diſtinctè, abſolutè doceri. Atque hoc peculiare eſt illius inſtitutum, vt iis in locis, in quibus ex propoſito aliquam rem tractat, illam cumulatè, & perfectè doceat, in aliis verò non item. Quo circà ſæpè lectorem admonet, vt illos perpetuò fontes conſulat, in quibus diligentius res explicatur: quaſi diuinaret vir diuinus, non defuturos aliquo tempore obtrectatores Fernelios, Argenterios, horúmque diſcipulos, & imitatores, qui tum alia tum hoc in primis inconſtantiæ, & varietatis crimen ſibi obiicerent. Quòd ſi quis adhuc inſtet, nullum magis proprium, ac peculiarem eſſe locum, quàm iit Liber de Sectione venæ, in quo Galenus decem recenſet ſcopos; facilis eſt reſponſio. Namque ille eius libri initio, ita ferente doctrinæ occaſione, omnes ſcopos voluit in vnum congerere, quicunque pertinent ad ſecandæ venæ conſiderationem; ſed eos deinde, primarióſque à ſecundariis præclarè diſtinxit, atque eorum vim ſatis, ſupérque declarauit. De qua re nos quoque diffusè agemus poſteriùs. Itaque id valde mirum alicui non debet videri, ſi Galenus hoc in loco de hiſce ſcopis diſputans ſummatim, non eam exquiſitam diligentiam adhibuerit, atque ad amuſſim omnia explicauerit, ſicuti adhibuit, & explicauit aliis in locis. Cum enim Hippocratem interpretaretur, illiúſque mentem de tribus principibus ſcopis probè expoſuiſſet, & aduerſus Empiricos tutatus eſſet, poſtremùm ambientis quoque nos aëris, & habitus corporis voluit meminiſſe, quanquam illi ſunt ſecundarij; vt medicos admoneret, huiuſmodi etiam ſcopos eſſe animaduertendos, & conſulendos, quamuis illa vna ratione qua ad principes referuntur. Quaſi illum mihi videar ita loquentem audire; Propoſitis tribus principibus ſcopis fortaſſe aliquis præterea deſiderabit aliorum quoque ſcoporum conſiderationem: idcirco tametſi ij tres ſufficiunt, ne quid tamen poſſit deſiderari, quod ad hanc rem pertineat, non fuerit ab re addere ſcopum ſecundarium, aëris qui reducitur ad vires, & cuius aliàs mentionem fecimus. Atque iſtud fuiſſe Galeni propoſitum, ex ſerie illius loci licet colligere, quæ ita habet.

De Sang. Miſſ. c. 6.

9. Met. cap. vlt.

Verum, vt nihil deſit, adiiciam & eum ſcopum, qui ab ambiente nos aëre deſumitur, cum fuerit abundè calidus, & ſiccus, ita vt ab eo corpus euaporetur. En quàm manifeſtè aërem ad ipſas refert vires. Sed & quæ ſequuntur hoc ipſum perſpicuè confirmant. *Nempe tunc à ſanguinis miſſione abſtinemus, etiamſi morbus magnus fuerit, floréntque ætate homo.* Virium nihil meminit, argumento planè euidenti huiuſmodi ſcopum ad illum principem eſſe referendum.

Quòd ſi demum quærat aliquis, quamobrem Galenus aliorum quoque ſcoporum non meminerit; huic reſponderem, eum nominatione vnius, aut alterius cæteros omnes voluiſſe cõplecti; qui mos eſt ipſi, & Hippocrati familiaris, vt vna re poſita, alias præterea mente concipiant, quę eandem habent rationem. Vt finiam; quamadmodum Galenus excuſat Hippocratem, qui ſcoporum multitudine obrutus inordinatè aliquando, & incõpoſitè tradiderit regulas inſtituẽdi victus, cũ fieri nequeat, vt omnia paſſim bene & accuratè ſcribantur; ita nos Galenũ iure optimo defẽdere poſſumus, & debemus, ſi nõ illã perpetuò diligentẽ ſcribẽdi rationem adhibuit, quam iſti ſeuerè deſiderãt.

Quòd ſi quis (ille inquit) *varios libros legere, & conferre, & huiuſmodi ſpeculationem in artis operibus exercere non grauabitur, is lumen in ordinem doctrinæ adducere poterit, & veritatem laudabit.* Quòd ſi rem hanc aut diligentius, aut ęquius expendere voluerimus, fortaſſe exactiſſimam Galeni doctrinam inueniemus: qui de ſanguinis miſſione acturus debuit omnes ſcopos attingere ac recenſere, quotquot venire medico in mentem poſſunt, ſiue ii principes ſint, ſiue ſecundarij, vt modò omnes, modò aliquos reuera pro diuerſa inſtituti ratione recenſuit, ea tamen ſemper lege firmata, ea perpetuò veritate ſtabilita, eos tandem omnes ad tres illos paſſim decantatos ſcopos eſſe redigendos. Verùm ſunt hæc ſatis ad huius loci interpretationem.

4. De Rat. vict. Mor. Acut. 36.

Et quanquam longior omnino mihi videor fuiſſe, quàm mea voluntas fuerat, illud tamen fortaſſe haud importunè factum eſt: quandoquidẽ hic vnus locus eſt admodum notabilis, vt non ſolùm toti negotio plurimam lucem afferre, ſed illud propemodum omni ex parte conficere poſſit. Atque hinc factum eſt, eum aduerſarij quoque id ſatis intelligant, vt totis viribus conentur eum labefactare, atque euertere: quorum conatus, & rationes non ſunt prætermittendæ.

Igitur contendunt nonnulli ſententiam ſuperiùs poſitam, & expoſitam eſſe reiiciendam, tanquam ſuppoſititiam, magnoque Hippocrate indignã: propterea quod ratio ſit inepta, & grauitati diuini hominis multum diſpar, & diſſimilis. Nam cum Galeni teſtimonio apud eum ne ſyllabam quidem otioſam quis facilè poſſit inuenire, quandoquidem morbi acuti ſunt itidem vehementes, quorſum addita ſunt ea verba? (*ſi vehemens morbus videatur.*) Præterea Galenum quoque aiunt huiuſmodi ſententiam redarguiſſe, tanquam mancam, & imminutam: quippe quæ vigentis duntaxat ætatis negligenter meminerit; eius, quæ hanc præcedit, & alterius, quæ eandem ſequitur, adoleſcentiæ nimirum, ac primi ſenij nulla habita mentione; cum tamen nulli dubium ſit, quin bene vtraque ſectionem venæ ferre poſſit. Addunt iis demum, quòd ea diuturnos morbos non complectatur. Alij autem, in quorum ſcripta nuper incidimus, quamuis ſententiam recipiant; tanquam Hippocratem, illius tamen egregiam quandam interpretationem commenti ſunt hunc in modum; eam ſcilicet veritatem habere non poſſe (ita loquuntur) niſi vniuerſalibus quibuſdam theorematis præſuppoſitis, id eſt, ſanguinis miſſionem nunquam exercendam eſſe niſi morbus originem habuerit à ſanguinis multitudine, vel motu.

De Cõmat. cap. 3.

lib. de ſang. Miſſ. c. 9.

Verùm facilè poteſt intelligi quàm ſint hæc vana, & futilia. Quod enim pertinet ad locutionem, etſi vel vna Galeni autoritas vnicuique ſatis, ſupérque eſſe poteſt, qui huiuſmodi ſententiam non modò probat, & tanquam Hippocratis

gemma

germaniſſimam agnoſcit, ſed eam quoqne adeo præclaram exiſtimat, vt non ſatis miretur, quamobrem in Aphoriſmorum numero non fuerit poſita: adhuc tamen ſi rem diligenter attendas, non inuitus (puto) fateberis illam germaniſſimam eſſe, & magno Hippocrate digniſſimam. Quippe nemo eſt in libris medicis vel mediocriter verſatus, qui neſciat vocem, ὀξὺ Latinè acutum potiſſimùm apud Hippocratem, & Galenum haud ſemper idem ſignificare; ſpeciatim verò morbos dici acutos ſæpenumerò, qui celeres ſunt citóque iudicantur, ad diuturnorum differentiam: id quod ex quamplurimis vnicus locus huic planè ſimilis perſpicuè poteſt demonſtrare. Dixerat Hippocrates;

1. Epid. ſect. 3. c. 3: 6 Epid. ſect. 1 102. De Sang. Miſſ cap 9. 6. Epid. ſect. 3 44.

Sunt autem acutiſſimi, maximi, grauiſſimi morbi, &c. *Acutiſſimos* (inquit Galenus) *appellat eos, qui pauco tempore decernunt; maximos, validiſſimos, grauiſſimos, qui cum periculo ſunt coniuncti.* Sic idem Galenus ſcriptum reliquit pueris poſt annum decimumquartum, ſanguinis miſſionem conuenire, ſi vel peripneumoniæ, vel anginæ, vel alterius acuti vehementiſque morbi periculum immineat. An pleuritis ſicuti interna quælibet inflammatio, non eſt ſuaptè natura morbus acutus? Veruntamen Galenus ſemel incidit in huiuſmodi morbum minimè vehemētem, adeò vt propterea noluerit illi ægroto venam ſecare, vt paulò poſt notabimus. Quamobrem cum morbi acuti non ſint perpetuò vehementes, maximè decuit Hippocratem ſtatuentem dogma ad vitam hominis, ſi quod aliud neceſſarium, planè, perſpicuéque loqui, & omnem ambiguitatem auferre. Quod porrò aiunt Galen. quoque ſententiam redarguere tanquam imminutam; neque, ſi quis id conceſſerit, id circò fatendum eſſet eam minorem fidem mereri: namque Hippocrates, (vt Galeno placet) vix potuit inueniſſe omnia, ac perfeciſſe.

2. de rat. vict. co. 36. 9 meth. 8.

Quocirca minimè mirum debet videri, ſi pro antiqua breuitate plurima dixit ieiunè, & obſcurè; id quod primis rerum inuentoribus eueniat, propemodum neceſſe eſt.

Sed aliter arguendi ſunt, qui affirmant Galenum eiuſmodi ſententiam redarguiſſe. Etenim quî fieri poteſt, vt eam minus probet vno in loco, quam millies comprobat, amplectitur, ac magnificè laudat? Ille (vt equidem puto) interpretis officio functus hanc partem, quæ veritus eſt ne fortè alicui videri poſſet minus accuratè fuiſſe expoſita, ad faciliorem, & exquiſitiorem doctrinam diligentius voluit excutere, & examinare; ſed tamen ita vt de illius vi, ac robore nihil detrahat libentérque illam recipiat, quamuis minus perfectè velit dignotionis, quæ ab ætate fit, mentionem factam fuiſſe. Ac ſanè Galeno facile fuerat Hippocratem ab omni calumnia vindicare, ſi dixiſſet, quod aliàs quoque dixit, illum pro ſuo more nominatione vnius, & cætera, quæ eādem habent rationem, comprehendere voluiſſe. Quòd ſi mihi liceat verba Hippocratis aliter quàm faciat Galenus, interpretari, ac defendere, equidem exiſtimo non ſolùm illa carere vitio, ſed fortè etiam magni eſſe plena artificij. Nam cum vir omnium grauiſſimus doceat accipiendam eſſe indicationem ſecandi venam à tribus principibus ſcopis, noluit in vnoquoque vti vocibus, quæ energiam quandam haberent, & aliquid abſolutum ſummúmque indicarent. Quare morbum dixit Vehementem, vires Robuſtas, ætatem Floridam; vſus verbo ἀκμάζειν, quod Græcis idem ſignificat, quod florere, vel vigere ætate: quanquam id quoque dicitur aliquando pro florere, vigere, pollere quauis re: Ad quem modum verbum ἀκμὴ non modo ſignifica integram, vel floridam ætatem, ſed etiam generaliter vſurpatur pro ſummo incremento cuiuſque rei, ſpeciatimque ἀκμὴ dicitur in morbis, cū ſunt adulti, ac ſummam vehementiam ſunt adepti. Cum itaque Hippocrates vellet indicare ætatem validam, validiſſimam delegit, hac cæteras omnes complexus, quæ validæ ſunt, vſus antiqua & aphoriſtica breuitate quam Galenus commendat ſummopere. Tertia pariter obiectio friuola eſt, ſatiſque à Galeno refutata, vt alia non indigeat refutatione.

Reſtat modò ea præclara iſtius loci interpretatio, quę mihi quidem videtur magis ridenda, quàm refellenda. Ac ſanè mirum eſt, quo authore, vel iure iſti huiuſmodi interpretandi licentiam ſibi arrogent. Hippocrates apertè, & liberè ſententiam proponit, concluditque ea verborum circumſcriptione, quam res ipſa poſtulat: Galenus omni ex parte illam ſuſcipit, & admiratur: contra verò non deſunt hoc tempore homines, qui audent eam cōuellere, ac perturbare. Quæſo enim quid eſt huiuſmodi gloſſemata afferre, niſi legitimum authoris ſenſum peruertere, & omnem diſciplinam contaminare? Namque ſi Hippocratis ſententia veritatem non poteſt habere ſine communi eo theoremate; id eſt nunquam ſanguinem mittendum eſſe, niſi morbus originem habeat à multitudine, vel motione ſanguinis, tantum abeſt, vt ea ſit Hippocrate digna, perinde vt Aphoriſmus, atque vt paucis vim magnam contineat, ſicuti placet Galeno, vt illa magis inepta, confuſa, imminuta, ac deficiens non iniuria poſſit videri. An fortè omnes acuti, vehementéſque morbi à multitudine, aut motu ſanguinis generantur, vt hac ratione iis venæ ſectio cōueniat? aut ſi id nec verum eſt, nec ab ipſis demonſtratum, non corrigenda eſt Hippocratis ſententia, imò verò explodenda tanquam falſa? Præterea iſti nonne tanquam principium aſſumunt quod eſt maximè dubium, & in controuerſia poſitum: quodque ipſum antea demonſtratum & probatum eſſe oportuit; vel, vt verius dicam, quod eſt perſpicuè falſum, ſanguinem non mitti, niſi plenitudo ſanguinis aut motus adſit? quod quàm Galeno cum aliis multis, tum hoc ipſo loco aduerſetur; quàm à bonis theorematibus, & ab omni ratione abhorreat, ſperamus nos poſterius ſolidiſſimè demonſtraturos.

Noſtra igitur, vel magis Hippocratis, & Galeni ſententia adhuc permanet in ſuo robore & firmitate, optimóque iure debet ab omnibus recipi, magni fieri, ac diligenter obſeruari. Neque verò hic ego faciam, vt tempus conteram in colligendis omnibus locis, ſanè multis, in quibus viri præclariſſimi hoc ipſum decretum docent, & confirmant. Cum enim veritàs vna ſit, nulli dubium eſſe poteſt aut debet, quin illi ipſi perpetuò conſentiant. Itaque ſufficiat vnum præterea; vel alterum Gal. teſtimonium indicare.

Si valens (ille inquit) *ſit morbus vnà cum virium robore, nemo eſt in artis operibus exercitatus, qui non ſanguinem detrahat, exceptis tamen à ſermone pueris.* Sic aliàs *Rectè admonemur in iis, quæ de Victu Morborum Acutorum propoſita ſunt, vt ſanguinem mittamus, vbi morbus ſit magnus, æger florentis ætatis, & illi robur non deſit.* Et iterum; *Tria ſunt, quæ continent dignotionem mittendi ſanguinis; morbi magnitudo, aut præſens, aut imminens; ætas vigens; & robur virium. Hæc firmiſſima ſunt, atque apertiſſima, vt nullis ſophiſtarum argutiis redargui poſſint.* Nec profectò iis ſolum præceptis, ac theorematibus, ſed etiam multis exemplis euidentibus & manifeſtis hæc facilè poſſunt intelligi. Ex quibus item vnum vel alterum proferre, atque

4 Met. c. 6. De Sang. Miſſ c. 9. Ibidem.

ita nouitiorum ingenium mihi liceat exercere.

Initio 3. Epid. *Pythioni* (ſcribit Hippocrates) *qui prope Telluris ædem habitabat, cœpit primo die tremor a manibus; febris acuta; nugabatur: altero die cuncta ſunt exacerbata: tertio eadem erant: quarto aluus deiecit pauca, merè biliosa: quinto ſunt omnia exacerbata; tremores manebant, ſomni erant tenues, aluus conſtitit: ſexto ſputa varia, ſubrubra: ſeptimo os diſtortum eſt: octauo omnia ſunt exacerbata; tremores etiamnum permanebant. Vrina à primo ad octauum vſque diem tenuis, decolor, quæ ſuſpenſiones habebat nubiloſas. Decimo ſudauit; ſputa ſubmatura; indicatus eſt. Vrina circa iudicium ſubtenuis.*

Hic ſecum reputent aduerſarij, an Pythioni venam fuiſſent ſecaturi. Ac profectò ſi verum ingenuè diſſiteri nolunt, aut prorſus ſanguinis miſſione abſtinuiſſent, (& quantum ego ex eorum inſtituto coniicio) applicatis potius hirudinibus ad venas hæmorrohidas, vel ſcarificatis cucurbitulis illum detraxiſſent: cum potiſſimum vrina à prima ad octauam vſque diem fuerit tenuis, & decolor: aut (quod equidem potius cenſeo) protinus illi purgans medicamentum propinaſſent; cum minimè deeſſent argumenta, quæ indicarent cacochymia magis, quàm plenitudine hominem laboraſſe. Veruntamen ij Galenum audiant, qui cæteris omnibus neglectis indicationibus, & cogitationibus, vnámque morbi magnitudinem conſiderans ita loquitur.

Gal. in commento. *Oportebat Hippocratem, cum hominem animaduerteret in periculo eſſe, ad ſanguinis miſſionem accedere, aut primo die, ſi nullum venter contineret cibum crudum, aut omnino altero; atque hoc magis, quòd primo die expoſito ſcripſerit, altero die cuncta fuiſſe exacerbata: videtur enim creſcere morbus, non quaſi paruus, aut à qualibet profectus affectione corporis, ſed cum ipſe ingēs, tum cauſam habens non leuem. Quoniam verò non in Pythione tantum, ſed & in aliis multis ægris, qui ſanguinis miſſionem, quantum nos ex ipſius ſcriptis coniicimus, videbantur poſtulare, non inuenitur aſcribere eam, alterutrum neceſſe eſt cogitemus, aut non detractum illis hominibus ſanguinem, aut hoc eum auxilij in narratione omiſiſſe. Atqui nemini horum, qui id requirebant, miſſum fuiſſe, non eſt veriſimile, cum ille vir remediū illud amaret, vt in germaniſſimis ſuis libris ſignificauit; in Aphoriſmis, in libris de Victu in Morbis Acutis; de Articulis; atque in hoc tertio de Morbis vulgaribus; vbi de quodam ægro in hunc modum ſcripſit;* octauo die venā ſecaui: *multum, vt debebat, fluebat. Nam cum octauo die ſanguinem illi detraxerit, multò ſanè prioribus diebus magis hoc vſum remedio manifeſtum eſt. Cenſeo equidem auxilium in multis fuiſſe aſſumptum, ſed prætermiſſum in narratione vt clarum. Quò me adducit potiſſimùm, quod in iis prædictum eſt, Quibus octauo die miſſus eſt ſanguis: Etenim hoc, vt rarum, ſcripſit, & ſanguis ante diem octauum miſſionem, vt conſuetam præteriit. Siquidem ille in veris ſuis operibus, infeſtantibus magnis morbis ſemper miſſione ſanguinis vtitur, ſimul cum ea, duo hæc reſpiciens, ætatem pariter, & ægri vires.* Galenus hactenus; qui non ſolùm mentem Hippocratis, ſed etiam ſuam ipſius de hac re admodum perſpicuè, & præclarè explicat.

Ac ſanè ego hunc locum puto inter quamplurimos eſſe maxima notatione dignum. [*Oportebat* (inquit) *Hippocratem, cum animaduerteret hominem in periculo eſſe, ad ſanguinis miſſionem accedere: atque eo magis, quòd primo die expoſito ſcripſerit, altero cuncta fuiſſe exacerbata.*] Non ille ſanguinis copiam, aut motionem, aut vehementiam conſiderat, non ille humorum caliditatem, frigiditatem, craſſitiem, tenuitatem perpendit: non ille tot ſcopos ſibi ante oculos ponit, quot noſtri nouatores comminiſcuntur: non ille ad ſummam, præter vnam morbi magnitudinem, quicquam affert. [*Siquidem Hippocrates in veris ſuis operibus infeſtantibus magnis morbis ſemper vtitur miſſione ſanguinis, ſimul cum ea duo hæc reſpiciens, ætatem pariter, & ægri vires.*] Narrat Galen. ægrotum quendam ſe viſitaſſe aliquando pleuritide laborātem cruentáque expuentem, in cuius curatione cenſuit abſtinendum eſſe à ſectione venæ, propter vnicam illam cauſam, quòd morbus foret leuiſſimus, ac deeſſet ſcopus maximè principalis, morbi magnitudo, ſine qua nunquam licet tale remedium adminiſtrare. Sed pręſtat illum loquentem audire.

6. Epid. ſect. 3 com. 44. *Id vero mihi vlterius animaduertere contigit, cum librum de Humoribus explanarem: inter explanandum enim quendam ægrotum intuitus ſum, qui me, vt ſanguineo ſputo vexatus, accerſiuit: ſed cruenta ob lateris affectum expuebat. Sputum igitur ego conſpiciens ipſum interrogaui, num aliquem dolorem in latere ſentiret: ipſe verò exiguum ſe dolorem percipere faſſus eſt. Talis autem erat eius habitus, atque vires, vt ſi ſanguinem expuiſſet, quoniam morbi magnitudo vrgeret: ad ſecandæ venæ auxilium accedere auſus eſſem; ſed cum morbus lateralis mitis admodum foret, neceſſe non eſſet: ideò neque id genus remedij adhibuimus, atque euidenter hominem hunc lateris morbo laborare cognouimus, & aliis huic morbo congruentibus remediis, citra venæ ſectionem, ſubleuatus eſt. Mitiſſimi enim illi ſunt morbi, in quibus cruenta ſputa eiiciuntur.*

Mirabilis profectò hæc quoque eſt hiſtoria. Nam ſi qui ſunt morbi, qui præ cæteris videantur miſſionem ſanguinis indicare, illi ſunt interiores inflammationes; atque inter has vulgo neſcio quā prærogatiuam pleuritis videtur habere, eaque omnium maximè, quæ fit ex ſanguine: Nihilominus tametſi adeſt inflammatio interior, & illa quidem lateris, ortúmque ducit ex ſanguine, ſcopo deficiēte principali, intelligimus à Galeno miſſionem ſanguinis prætermitti. Hippocratem, & Galenum profitemur omnes, neque ferè eſt, qui apertè audeat contra eorum diſciplinam venire: ſed tamen in perſpicuis illorum dogmatibus non acquieſcimus, atque illis volumus eſſe ſapientiores: hiſce duobus exemplis volumus eſſe contenti, quorum imitatione licet vnicuique in aliis pariter, quæ apud Hippocratem, & Galenum multa non deſunt, ſe exercere.

Maneat igitur id concluſum, ac firmiter ſtabilitum, apud Hippocratem, Galenum, & probatos quoſque medicos, tres duntaxat eſſe principes ſcopos, nec plures, nec pauciores; ex quibus conſilium petendum eſt, mittendus-ne an non mittendus ſit ſanguis; magnitudinem morbi, robur virium, florem ætatis: reliquos omnes, quotquot concipi animo, & excogitari poſſunt, ſecundarios eſſe, qui eatenus huius præſidij indicationem afferunt, quatenus ad principes referuntur, & qui vices magis, modum, & quantitatem ſanguinis, quàm illius tractationem ſolent demonſtrare. Atque vt demum exemplo medico, ſatis mea ſententia commodo, hanc rem illuſtremus, ferè idem in miſſione ſanguinis, quod in pulſibus, videtur vſu venire. Nam (vt Galenus docet) cauſæ, quæ pulſum variant, ſunt duplices, partim generationis, partim alterationis: generationis tres duntaxat; vſus, cuius gratia; facultas, abs qua; inſtrumenta, per quæ ipſi fiunt; quæ continentes appellantur: alterationis quamplurimæ, quas in externas, & in præcedentes (ita enim appellant) medici diducere ſolent; quæ minime ſunt in cauſa, ſicut priores, vt pulſus fiant, ſed tantummodo vt alterentur. Veruntamen ita hæc ſe res habet; vt poſteriores omnes cauſæ nunquam modo aliquo pulsū variare poſſint, niſi primū illas

moueant,

moueant, atque immutent, quæ continentes dicuntur.

1. De cauſ pulſ c. 1. *Denſetur* (ille inquit) *cutis ab occurſu externi frigoris, cuius denſitas naturalem halitus digeſtionem reprimat; repreſſus ille concreuetur, tandem accendat febrem, ob quam vſus pulſus mutetur, itáque etiam ipſi pulſus. Pulſuum externa quidem cauſa eſt occurſus externi frigoris, cætera vſque ad vſum pulſuum, præcedentes. Cum igitur cauſa externa per medias præcedentes alterauerit vſum pulſuum, qui vnus eſt ex cauſis continentibus, ſic immutauit, & ipſos pulſus: neque enim poteſt nulla continens cauſa mutari, vt immutabiles maneant eius effectus. Sed prius quàm continentes attingat alteratio, non poſſunt mutari pulſus. Ideóque principes hæ, & præcipuæ ſunt cauſæ, primæque pulſuum: cætera ſunt harum gratia. Nam quòd externa illa alteratio ad continentes penetrauit; propterea pulſuum cauſæ dicuntur; cum ſua ſponte, & per ſe alterare illos non poſſint.* Hæc Galenus; qui ferè imaginem quamdam videtur repræſentare illius diſciplinæ, de qua agimus in præſentia. Nam quemadmodum tres ſunt cauſæ pulſus continentes, quibus poſitis ille ponitur, quibus ceſſantibus ille ceſſat; ita propemodum tres ſunt ſcopi principes ſectionis venę, qui illam præſentes indicant, abſentes prohibent. Ac rurſum ſicuti alterantes cauſæ ſunt plures, ſed quæ pulſum nequeunt alterare, niſi prius alterent cauſas continentes, ita ſecundarij ſcopi ſunt multiplices, ſed qui nullo pacto ſectionem venæ poſſunt indicare, niſi quatenus ad ſcopos principes referuntur.

Cæterùm hodie non deſunt homines, qui vniuerſa hæc vetera dogmata perturbant, & conantur labefactare, de quibus, ac de quorum cogitationibus tempus eſt iam dicere. Cum verò de hac re multi multa ſoleant diſputare, neque omnes idem ſentiant, vt noſtra diſputatio habeat aliquem ordinem, mihi videor ſatis commodè poſſe illos in duas claſſes partiri. Quippe alij ſcopos veteres Hippocratis, & Galeni manifeſtè inuadunt, prorſuſque repudiant, & in eorum locum alios tentant ſubſtituere. Alij autem, etſi illos recipiunt quidem, tamen affirmant non eſſe ſatis ac tantummodo per accidens venæ ſectionem indicare: vt omnino ſit neceſſe adhuc de aliis cogitare ſcopis, qui magis verè propriè, & per ſe valeant id remedium iudicare. Cum vtriſque igitur mihi ſtatutum eſt agere; & primum cum prioribus, ducto ab iis initio, qui contendunt primum ſcopum morbi magnitudinem minimè ſanguinis miſſionem indicare.

2. Met. c. 6.

Quamplurimi noſtrorum temporum medici nequeunt intelligere, quomodo morbi magnitudo ſuggerat indicationem mittendi ſanguinis: de qua re multa diſputant, quorum ſumma talis eſt. Morbus magnus non eſt res ſimplex; quare neque ſimplicem requirit curationem. Etenim à morbo ſeparatim propriæ ſumuntur indicationes, quæ tot ſunt, authore Galeno, quot ſunt morborum ideæ: morbi autem magnitudo videtur vnam dumtaxat ſecum afferre indicationem, magni ſcilicet remedij; quandoquidem magnum, & paruum ſunt in genere quantitatis. Quare ſicuti morbus calidus frigidum, frigidus calidum, humidus ſiccum, ſiccus humidum remedium poſtulat; ita morbus magnus magnam, paruus paruam, frigiditatem, caliditatem, ſiccitatem, humiditatem deſiderat. Vlcus exempli gratia indicat ſui ſiccitatem, magnum vlcus magnam ſiccationem requirit. Itaque à morbo qualitas auxilij; à magnitudine quantitas petenda eſt.

Ex multis fautoribus iſtius opinionis, à me vnus hic eſt nominandus Victor Trincauellius Venetus, vir multis nominibus omni vera laude digniſſimus, & qui olim in hac celeberrima ſchola Patauina, magna cum auditorũ frequẽtia, & vtilitate medicinam eſt profeſſus. Nam poſtrema Epiſtola ſecunda libri ad Philippum Palatium ex profeſſo hanc ipſam rem tractans, affirmat morbi magnitudinem reuera neque ſectionem venæ, neque vllam vacuationem indicare: qui ſcribit ad hunc modum.

Nam ſi velimus exquiſitè loqui, & ad viuum vſque rem reſecare, morbi magnitudo proximè, & (vt aiunt) immediatè neque venæ ſectionem indicat, neque vllam aliam vacuationem. Nam cum vnum eſt, quod indicat, illius quatenus vnum eſt, non poteſt eſſe niſi vna indicatio. Cum autem quærimus quodnam id eſt, quod primùm à magnitudine morbi indicatur, hoc in primis conſiderandum eſt, quod non vnum dicimus, quia multiplex ex hoc, quod quærimus: nimirum res ipſa, quæ indicat: atque adeò etiam ſubinde neceſſe eſt, vt ſimplex ſit indicatio, & multiplex etiam, quod indicatur: quæ cum medici illi non diſtinguant, ſed potius confundant, ideò neque rem percipiunt; & ea negant, quæ ſi diſtinguerent, negare erubeſcerent. Morbus magnus duo ſanè ſignificat; primum quidem ipſum morbum, hoc eſt eius naturam, & eſſentiam; alterum verò eius magnitudinem: quæ ſicuti diuerſa ſunt, ita & differentes indicationes habent: morbus enim qualitatem, & naturam remediorum indicat: nam quod calefaciendum ſit, quod refrigerandum, quódque aut vacuandum, aut replendum, & tandem quidquid agendum eſt, morbus primùm, & per ſe indicat. Modò explanandum, quam rationem indicandi habeat ipſa morbi magnitudo. At quis eſt tam rudis, & nuper in Hippocratica arte initiatus, qui non percipiat, quod morbi magnitudo primùm, & per ſe remediorum magnitudinem indicat? quia nunquam poterit morbus vi remediorum ſuperari, ſi vehemens fuerit, niſi remediis adeò validis, vt morbi vires poſſint ſuperare. Vnde ſi morbus per ſe indicat refrigerandum eſſe, vehemens, & magnus morbus indicat vehementer, & maximopere eſſe refrigerandum: ſi vacuandum eſſe morbus indicat, magnus morbus plurimum, & confertim vacuandum. Ita ſi morbus ex inanitione factus indicat reficiendum eſſe, qui ex multa inanitione factus eſt, plurimum eſſe reficiendum oſtendit. Quare iam manifeſtum eſt, magnum morbum indicare magnis remediis opus eſſe. Victor hactenos.

Quam totam ſeriem non grauatè voluimus tranſcribere, & propter ſummam viri authoritatem, & propterea quia videtur illa omnia complecti, quæcunque ſunt maioris momenti, & ad hanc argumentationem maximè pertinent. Quę equidem planè ſum neſcius, quomodo conueniant iis quæ ab illo ſcripta ſunt in ſuis Epiſt. Medic. Cum enim a Dominico Fulignate per literas quæſitum eſſet, quidnam illud ſit in ſententia Hippocrat. 4. *de Rat. Vict. Morb. Acut.* quod mereetur tantis laudibus extolli à Gal. illi reſpondet his verbis; *Ego verò rem hanc, vt eam intelligo, explanabo.* Epiſt vltim. *Illud quod laudat Galenus mirum in modum, eſt ſententia ipſa per ſe, quæ dicto loco his verbis deſcripta eſt;* nempe, *quod ſanguis mittendus ſit in magnis morbis, quotieſcunque vires validæ adeò ſunt, vt eam vacuationem ferre poſſint, & ætas ea, quæ illam admittere valeat.* Quæ certè reſponſio eſt digna maxima notatione, vel potius admiratione. Nam cum Galen. ex vna parte ornet huiuſmodi ſententiam tali præconio, quali fortaſſe aliam nullam apud Hippocratem legimus ab ipſo ornatam fuiſſe; ex quo Dominicus, in quo veriſimile eſt ſummã fuiſſe vim ingenij, & iudicij, iure expetebat id ſibi, tanquam myſterium ab aliquo explicari; ex altera autem Trincauellius nondũ fuiſſet aſſecutus ſummã

vim huius diſciplinæ, qui (vt vidimus) non nouerat morbi magnitudinem aliud indicare, quàm magnitudinem remedij, quę doctrina omnibus, vel plebeiis hominibus eſt manifeſtiſſima, neque vllam commendationem meretur, ingenuè voluit hanc difficultatem explicare, ſicuti illam intelligebat, immò verò ſicuti illam non intelligebat. Nam reuera eiuſmodi Hippocratis ſententia illius propriis, ac nudis verbis explicata, vt explicatur à Trincauellio, continet ſummam, ac veritatem illius veteris, atque illuſtris decreti mittendi ſanguinis; quod ab vno Hippocrate fuit inuentum; quod ab vno Galeno fuit ſuſceptum, & diuinis laudibus ornatum; quod olim à Methodicis, Empiricis, & plurimis rationalibus medicis fuit prætermiſſum; quod hoc tempore maximis tenebris obſcuratur, ac propè obrutum eſt; quod poſtremò nos conamur in lucem reuocare, & in ſuam priſtinam dignitatem reſtituere. Verùm Trincauellius hanc rem nunquam cernere, & intelligere potuit: quare ſtimulis Dominici excitatus, ac neſcio quomodo vi veritatis impulſus id pronunciauit, quod ignorabat, & quod certum eſt illius opinionem labefactare, & funditus euertere.

In huiuſmodi anguſtias adductus eſt Ferdinandus Mena Hiſpanus, cuius commentaria in librum Galeni de Sang. Miſſ. hoc poſtremo tempore, quũ hæ diſputationes prodeunt in lucem, Mediolano ad nos miſit Io. Paulus Caſatius, & nobiliſſimus, & doctiſſimus adoleſcens, noſterque auditor ſtudioſiſſimus. Namque ille commento c. 9. aduerſus Galeni diſciplinã, qui abſolutè & generaliter docet, ſanguinem mittendum eſſe, quotieſcunque tres principes conueniunt ſcopi: contendit, ante hanc deliberationem diſtinguendum eſſe, qualesnam humores in corpore ſint coaceruati, hac verborum ſerie. *At diligentiſſimè ſcrutandum eſt prius, quale ſit quod coaceruatum eſt humidum, vt humorum præcedente diſtinctione ſeligatur conueniens vacuatio*, &c. & iterum paulò poſt. *Qui paulò veraciùs, atque ſublimiùs rem ipſam contemplatur, inueniet pleráſque corporum affectiones, in quibus ſanguis eſt paucus, reliquus ſuccus plurimus: quibus authore etiam Galeno nulla ratione adhibenda eſt venæ ſectio.* At verò poſteriùs commento c. 13. interpretans illum Galeni locum (*Ambobus ſcopis præſentibus, magnitudine morbi & robore virium, nulla eſt plenitudo crudorum ſuccorum, quæ ſanguinis miſſionem inhibeat*) magna veritatis vi compulſus non erubuit palinodiam facere, & quæ ſuperiùs docuerat, ingenuè retractare, qui ſcribit ad hunc modum. *Hic locus planè cogit ad ſentiendum, in omni affectu citra diſcrimen, mittendum eſſe ſanguinem, quanquam nos aliter cenſuerimus, qui faciendam eſſe diſtinctionem humorum peccantium arbitrati, plerumque euenire concedamus, vt purgatio conueniat, ſanguinis miſſio nequaquam.* Atque hos quidem ſcopulos ſæpenumero offendunt Trincauellius, Mena, & alij, quicunque Hippocratis, & Galeni dogmata non exquiſitè intelligunt.

Secundo loco argumentantur. Si contraria contrariis curantur, quod eſt apud medicos axioma vulgare, ac minimè dubium; qualem contrarietatem licet excogitare inter magnitudinem morbi, & ſanguinis miſſionem? Stat vera, & mutua contrarietas inter ſectionem venæ, ac plenitudinem; quod vtriuſque demonſtrat definitio: quare cum vnum vni tantùm contrarium exiſtat, ſatis patet, inter illa nullam contrarietatem extare. Quòd ſi nulla eſt contrarietas, nulla quoque eſſe poteſt curandi indicatio.

Tertiò, quoniam mens Hippocratis, & Galeni, quam ſuprà vidimus, ea eſt, vt morbi magnitudo, non ſolùm quæ præſens etiamnum eſt, ſed etiam quæ futura ſit, venæ ſectionem indicet; ne quid integrum, aut inuiolatum relinquerent, iſtud etiam caput ſtuduerunt demoliri, affirmantes morbum imminentem, & qui nondum reuera ſit, neque aliud remedium poſſe indicare; proptereà quòd (vt illi pro comperto habent) nihil omnino poteſt ab eo, quod non eſt, indicari.

Hæc potiora ſunt argumenta, quæ obiiciuntur in principem ſcopum; qui morbi magnitudinem amplectitur. At verò (vt opinor) ea ſunt parum firma, neque illum poſſunt quicquam labefactare. Ante verò quàm ad illa reſpondeam, mihi liceat nonnulla altiùs repetere, ac diſputare, quæ ad præſens inſtitutum maximè pertinent, & ad vniuerſam meam diſputationem ſunt vehementer accommodata.

Itaque ſciendum eſt, indicationem à morbi magnitudine orientem eſſe longè diuerſam cum à cæteris indicationibus, tum maxime ab ea, quæ ſumitur à morbo. Ac ſanè magna eſt admiratio, in hac tradenda indicationum varietate, & ſpeciatim declaranda natura, vi, ac præſtantia huiuſce indicationis ex magnitudine morbi, vſque ad hanc diem neminem fuiſſe, quem ſciam, vel ex quamplurimis, qui de Methodo Medendi, ac de indicationibus tot & tanta ſcripſerunt commentaria, qui non conniuentes ſomno oculos habuerit: immò verò quin non turpiter fuerit hallucinatus. Sed aggrediamur hanc rem demonſtrare.

Inter cæteras ſummas laudes, quas Galenus tribuit Hippocrati, illa eſt admodum inſignis, quòd ille omnium primus inuenerit methodum medendi per indicationes; ac præ cæteris maximè extollit præſtantiſſimum ſcopum, non modò vni, aut alteri, ſed omnibus morbis communem, quem Hippocrates primus obſeruaſſe videtur; quem medici omnes Methodici, Empirici, multi Rationales prætermiſerunt. Hic autem ille eſt, qui ab affectus magnitudine ſumitur. 4. Metho. 6. 9. Met. 8.

Θαυμάζω γὰρ (inquit) τῆς ἀκριβείας τὸν ἄνδρα τῆς ἄλλης ἁπάσης, οὐχ ἥκιστα δὲ κἀν τῷ μὴ παραλιπεῖν εἰς ἔνδειξιν διαφέροντα σκοπόν. hoc eſt. *Admiror enim eum virum diligentiæ nomine, tum in cæteris omnibus, tum verò non minimè, quòd ſcopum ad indicationem conferentem non omiſerit.* Ac notanda eſt vox διαφέροντα, non ſine emphaſi prolata, à verbo διαφέρω, quod inter cætera id quoque frequenter ac ſpeciatim ſignificat, quod antecello, præſto, excello: vt Galenus hac voce deſignare voluerit ſcopum quendam egregium, excellentem, & qui cæteris omnibus præſtet multis nominibus. Sic paulò ante audiuimus Galenum teſtari, iſtud decretum mittendi ſanguinis in morbis acutis, ſi magni videantur, eſſe Hippocrate dignum, ac mirari ſe, quòd inter Aphoriſmos ab eo ſcriptum non fuerit. 4. Met. c. 6.

Sic vbicumque de hac re ſermonem habet, illius authorem non deſiſtit miris laudibus ornare, atque in cœlum efferre. Cum igitur Galenus Hippocratis diligentiam, ac diuinum ingenium admiretur tantopere, id quæro, cuinam indicationi tanta conueniat admiratio; & commendatio. An fortè alteri, quæ ſumitur à morbo? Non puto. Nam quòd morbus magnus indicet idem remedium, quod morbus, ſed valentius, cenſeo per ſe eſſe euidentiſſimum; neque aliquem fuiſſe ex omni ſecta, ac tempore, qui id neſcierit, aut negauerit: id quod ipſe quoque fatetur Trincauellius, qui affirmat eſſe neminem vſque adeò rudem, & nuper in medicina initiatum, qui non id percipiat, cum ſit veluti quoddam principium, quod ſemper debuit in communibus omnium medicorum

notioni

Digitized by Google

notionibus fuiſſe impreſſum. Etenim ſi quis intelligit vlcus indicare ſiccationem, quomodo non ille ſtatim fateatur, à magno vlcere magnam indicari ſiccationem? Quamobrem inuentio, & excogitatio huiuſmodi indicationis, alioqui apertiſſimæ, & euidentiſſimæ, tanto apparatu ac labore non indiguit, neque tam illuſtri præconio debuit celebrari: Qualis ergo fuerit ſcopus tam admirabilis? Hunc rurſum paulò poſt nobis monſtrat Galenus, qui per nos Latinè ita loquitur. Nunc illud volo docere, morbi ſiue robur, ſiue magnitudinem quis velit appellare, ſcopum nobis eſſe conſtituendum detractionis ſanguinis, vel purgationis, & Hippocratem omnium primum, quos ſcimus, talem ſcopum inueniſſe. Re etenim vera in hunc ſcopum omnia quadrant admodum accommodatè. Namque à magnitudine morbi indicari purgationem, vel ſectionem venæ, non ita facilè videbatur eſſe recipiendum, & propter rationes iam poſitas, & propterea quia multi cenſeant huiuſmodi vacuationes indicari dumtaxat à malitia, vel plenitudine humorum. Quocirca iure, ac meritò inuentio iſtius indicationis indiguit longa, & accuratâ mentis indagatione, longáque, & aſſidua in rebus, atque operibus medicis exercitatione. Id quod priſco illo ſæculo, cum medicina rudis foret adhuc: nemo præter vnum Hippocratem præſtare potuit. Qui quidem tametſi apertè, & præclare illam docuerit, non id tamen potuit efficere, vt medici poſteriore tempore eam voluerint intelligere, probare & admittere. Ex quo factum eſt, vt rurſum Galeno in ea confirmanda, & illuſtranda, laborandum fuerit maximopere. Qui item, quamuis apertiſſimè, & præclariſſimè Hippocratis mentem, adeóque totam rem explicauerit, veruntamen neque ipſe id aſſequi potuit, vt hæc doctrina poſt illum ſatis cognita, & recepta fuerit: ſicuti hodie quoque pauci admodum ſatis illam cognoſcunt, ac recipiunt, tametſi nihil habent in ore frequentius. Sed agamus cominus.

3. Met. citat.

Etſi hæc poſſumus haurire, & confirmare ex multis Galeni fontibus; tamen ſatis fuerit vnicum locum in medium proferre, in quo totum iſtud negotium conficitur tam planè, & apertè, quàm quod planiſſimè, & apertiſſimè. Galenus ergo libro quarto Methodi, poſtremò ſexto capite ſcribit ad hunc modum. *Nec illius oblitus, quod aliquid interim ex iis quæ vlceribus accidunt, indicationem propriam ſuggerat, veluti & magnitudo. Dictum autem, & de ipſis vlceribus eſt in libro, qui hunc precedit: vbi vlcerum differentias omnes, & quot, & quæ ſint, & quæ ſit vniuſcuiuſque indicatio expoſuimus: præberi autem vacuandi indicationem ab ipſa ægritudinis vt in eo libro non dixi, propterea quod & longiorem demonſtrationem requirebat, & totius corporis curam in eo non coniunxi. Hic autem executus ſum quantum ad rem præſentem erat vtile.* Cum Galenus paulò ante generaliter docuiſſet, quod iam notauimus à magnitudine morbi accipiendam eſſe indicationem ſectionis venæ, vel purgationis; atque fuiſſet pollicitus id ſe oſtenſurum de aliis morbis in poſterioribus libris, de vlceribus verò in quarto, quem in manibus habebat; nunc illud agit, qui ſcribit eſſe memoria tenendum, interdum vſu venire, vt aliquid ex iis, quæ vlceribus accidunt, propriam ſuggerat indicationem, veluti & magnitudo. Finge vlcus, cauum, ſordidum; ab hoc naſcuntur tres propriæ, ac diſtinctæ indicationes; prima ab vlcere; ſecunda à cauitate; tertia à ſorditie: quæ ſunt omnibus notæ, neque in præſentia ad nos pertinent. Finge demum accedere illi magnitudinem: hæc quoque per Galenum propriam ſuggerit indicationem. Iam ſi quæras, qualiſnam ſit propria iſthæc indicatio magni vlceris, fortaſſe reſpondebunt quamplurimi cum Trincauellio, eſſe magnam ſiccationem. Sed aliter ſe res habet. Alioquin altera indicatio ſumpta à morbo, & altera à magnitudine morbi differrent inter ſe tantummodo ſecundùm magis, & minus: quare non eſſent reuera diſtinctæ, ac diuerſæ, vt Galeno placet. Etenim quanquam verum eſt, magnum vlcus magnam ſiccationem indicare; tamen eiuſmodi indicatio, eſt ipſamet morbi indicatio, quæ non ſolùm præſidium, ſed præſidij quoque menſuram præſcribit. *Non enim* (ſcribit Galenus) *ſatis eſt calido affectui admouiſſe frigida, niſi id debita fiat menſura: cum alioqui metus ſit, ſi intra modum id fiat, ne morbi reliquum quippiam relinquatur: ſin modum excedas, contrarium genus morbi inducas.* Qualis itaque fuerit ea propria, & peculiaris indicatio, quam decernit Galenus ſuggerere magnitudinem vlceris? Ille reſpondet hanc non aliam eſſe quàm communem corporis vacuationem; quæ nimirum poſſit compeſcere, ac retundere magnitudinem vlceris, rationémque habere corporis vniuerſi. Talem autem remedium non aliud eſt, quàm ſectio venæ, aut purgatio. 9. Met c. 15.

Hæc ſanè eſt illa propria, & præclara indicatio ſumpta à magnitudine vlceris, ab Hippocrate primùm inuenta, à cæteris deinceps medicis prætermiſſa, à Galeno inſtaurata, hoc tempore à quàm plurimis ignorata. Namque vacuatio per ſectionem venæ, aut purgationem, genere diſtincta eſt ab exſiccatione; quæ ipſius morbi eſt indicatio: à ſiccatione autem magna ſiccatio non differt, niſi intenſione. Quòd ſi quis obiiciat, & ſectionem quoque venæ, & purgationem quoquo modo poſſe exſiccare, atque hinc velit colligere indicationem vlceris, & magnitudinis eandem eſſe; reſpondeo fieri poſſe, vt vnum, idemque remedium ſatisfaciat vtrique indicationi: ſed iſtud non euenit perpetuò. In magno lethargo ſecamus venam propter vnam morbi magnitudinem: atque tale remedium non ſatisfacit alteri indicationi, quæ accipitur à morbo, intemperie nimirum frigida, & humida: quanquam per accidens alia ratione poteſt vtcumque prodeſſe, minuendo pituitam, à qua eiuſmodi intemperies effici, ac foueri conſueuit.

Itaque propria indicatio, quæ ſuggeritur à magnitudine morbi, non alia eſt, quàm purgatio, vel ſectio venæ. Id quod ex eo quoque fit maniſeſtiſſimum, propterea quia vbicunque vrget morbi magnitudo, illicò naſcitur indicatio, aut ſecandi venam, aut dandi medicamentum: ſicuti contrà ſi amoueatur à morbo magnitudo, talis indicatio eſt prorſus ſuperuacanea; cum cæteræ indicationes propriam vim, ac dignitatem conſeruent omni tempore. Eſto vlcus magnum; protinus cogitandum eſt de communi vacuatione, aut per miſſionem ſanguinis, aut per purgationem. Summoueatur ab vlcere magnitudo, ſtatim ſummouetur indicatio purgandi, aut ſecandi venam: cum tamen conſtans, ac perpetua vigeat indicatio morbi, nimirum ſiccandi vlceris, quæ (vt diximus) & præſidium, & præſidij menſuram ſolet definire.

Sed Galeni interpretationem perſequor. (*Dictum autem, & de ipſis vlceribus eſt libro tertio,* &c.) Cum vlcerum differentiæ, & ab iis oriundæ indicationes ſint multiplices, de illis omnibus inquit ſe diſputaſſe proximo tertio libro, atque expoſuiſſe, quot, & quæ ſint; & qualis ſit

ſit vniuſcuiuſque indicatio: ſed tamen affirmat ſe prætermiſiſſe indicationem vacuandi, quæ ſumitur à morbi magnitudine. Ex quo id facilè adhuc poſſumus colligere, quod forte iam ſatis confirmatum eſt, hanc ſcilicet indicationem magnitudinis morbi longè differre ab altera, quæ accipitur ab ipſo morbo. Cum enim Galenus aſſeueret, libro tertio ſe expoſuiſſe omnes differentias vlcerum diffusè, & accuratè; atque inter illas non ſemel doceat, magna vlcera, iis quæ valenter, parua iis quæ moderatè ſiccant, curanda eſſe; ac ſimul fateatur, ſe eo libro ne verbum quidem feciſſe de vacuandi indicatione, quæ ſuggeritur a vi ſeu magnitudine morbi ab Hippocrate inuenta; cui poteſt dubium ſupereſſe amplius, quin illa ſit indicatio ipſiuſmet morbi; hæc autem ſolius magnitudinis, quin vtraque inter ſe vehementer diuerſtiat? (*Præberi tamen vacuandi indicationem a vi morbi in eo libro non dixi, &c.*) Hoc ſcribit Galenus à ſe factum fuiſſe propter duas cauſas: alteram, propterea quia talis doctrina longiorem demonſtrationem requirebat; alteram, quoniam in eo libro cum vlceribus non coniunxit totius corporis prouiſionem. Quæ ſanè duæ cauſæ ſunt dignæ maxima obſeruatione. Nam (obſecro) quamobrem huiuſmodi indicatio longiorem inquiſitionem, & demonſtrationem poſtulabat? Non aliud (puto) reſponderi poteſt, niſi quòd illa eſſet difficilis, recondita, & aliena à multorum medicorum opinione. Sed quomodo hæc alteri indicationi in eo morbo poſſunt quadrare, quam ſuprà monſtrauimus ſatis euidentem notamque omnibus eſſe, ac nullam continere difficultatem? Altera autem cauſa Galenus demonſtrat non ſolum commodam, & diſtinctam ſcribendi methodum, ſed etiam præcipuam, & exquiſitam rationem, propter quam ſectio venæ, aut purgatio indicatur à morbi magnitudine. Quæ quidem illa eſt, vt ita habeatur prouiſio totius corporis, ac vt via, quæ alioqui foret inuia, & inepta, reddatur tuta, & accommodata ad cætera præſidia, quæ aliis nominibus ſolent indicari. Cum enim plurimæ ſint indicationes, quas Galenus docet diuidendas eſſe, quouſque ad minimas, ac planè indiuiduas deuentum ſit, incertum eſt, indicationem de morbi magnitudine principem locum obtinere; ac cæteris omnibus antecedere; cum ſine illa, vbicumque adeſt, vix liceat reliquis ſatisfacere. Atque, vt ne à propoſito exemplo diſcedamus; finge vlcus magnum in crure dextro: iſtud ſumpta indicatione à morbo indicat præſidia valenter ſiccantia: ſumpta verò indicatione à magnitudine morbi indicat ſectionem venæ, aut purgationem. Itaque ſi omnium primùm ſecetur vena dextri cubiti, hoc pacto corpori vniuerſo proſpicitur, ſimúlque retrahitur humorum fluxio à parte laborante; quæ propterea redditur libera ab inflammatione, & dolore, adeò vt cum ratione, tutóque poſſit admittere valenter ſiccantia medicamenta. Contrà verò ſi hæc indicatio, & communis totius corporis prouidentia negligatur, ſtatimque vlceri admoueantur illa eadem medicamenta, ſine vlla dubitatione vlcus irritabunt, exacuéntque, & alia multa excitabunt pericula: quod docet Galenus; qui aduerſus Theſſalum ordinem remediorum præuertentem ſcribit ad hunc mo-
4. Meth. c. 4. dum; *Atqui ne id quidem feciſſe videtur, cum ordinem remediorum inuertat, & prius partis remediis vtatur, quam totum corpus præparauerit. Hoc enim inſignis inſcitia eſt, cum in vno eo ferè omnibus medicis conueniat, quamuis in plurimis diſſentiant, quod totum corpus vacuum, plerúmque ab excrementis ante ſit reddendum, quam vlla pars remediis valentibus ſit ſubiicienda. Nam ſiue experientia indicare quis velit, ſiue etiam ratione (tertium enim quo indicet, neque in alia quapiam arte, neque in vlla vitæ parte quiſquam habet) maximum eſſe incommodum deprehendet; cum toto corpore ſuam curam requirēte, priuſquam illi ſit proſpectum, afflictæ parti acre aliquod, & calidum medicamentum ſit admotum. Trahit enim ad ſe cucurbitulæ more, &c.* Febri ardenti, quatenus pertinet ad indicationem ſuggeſtam à morbo, intemperie calida, remedium planè contrarium, & proinde conueniens, eſt refrigeratio, quæ pro rata portione caliditati reſpondeat; exempli gratia, largior aquæ frigidæ potio. Sin autem altera conſideretur indicatio ſuggeſta à magnitudine, eſt inanitio, & prouiſio totius corporis, ſine qua, & aqua frigida, & alia huiuſmodi accommodata remedia temerè adminiſtrarentur. Sic Galenus tractans dolorem capitis ex vulnere, vel contuſione, plures ponit ſcopos ad remediorum inuentionem; vnum ex vulnere; alterum ex contuſione; tertium ex dolore; quartum ex morbi magnitudine, ad quos omnes ſigillatim, & ſeparatim illa accommodat præſidia, quæ ab vnoquoque indicantur. *Ergo* 2. de Comp. Med. loc. intro.
(inquit) *ſi tota affectio ægrè curabilis redditur, & periculum ingens, ac præceps imminet, optimum fuerit in his, niſi ætas prohibeat, & niſi vitalis facultas debilis appareat, a ſectione venæ curationis initium facere*, &c. Sic alia multa apud Galenum ſunt exempla, quæ omnibus nota eſſe debent, vt de hac re non ſit longius agendum.

Concludo igitur indicationem à morbi magnitudine orientem eſſe longè diuerſam cum à cæteris, tum maximè ab ea, quæ ſumitur à morbo; nec non dignitate, præſtantia, & vſu reliquas omnes antecellere; Hippocratémque tam præclarè inuentionis authorem iure ac meritò a Galeno diuinis laudibus fuiſſe elatum: nunc addo, vtrunque apud omnes poſteros perpetuam gloriam, & commendationem mereri.

Porrò hoc iacto fundamento venio ad rationes aduerſarias, quæ ſine multo labore mihi videntur poſſe refutari. Itaque ad primum argumentum reſpondeo, ac fateor, morbum magnum rem ſimplicem non eſſe; verùm duobus modis conſiderari; altero vt morbus eſt; altero vt magnus: ſed illud addo, in quo falluntur, mea ſententia; authores huius argumenti; & à morbo & a magnitudine ſeparatim certam, propriam, ac diſtinctam indicationem oriri. Quod modò firmiter & diffusè comprobatum, turſum non eſt fruſtra repetendum. Hinc facile eſt vnicuique ad totam argumentationem, & ſingulas partes reſpondere, vt alia non ſit opus refutatione. A quo labore eò libentiùs abſtineo, quòd poſteriùs iterum cogat aduerſus doctiſſimum quemdam virum, illum ſubire, & hanc ipſam rem tractare.

Ad ſecundum item reſpondeo facillimè; tametſi inter morbi magnitudinem, & ſectionem venæ non illa eſt vera, & exquiſita contrarietas, quam fortè nonnulli deſiderant in ſingulis affectibus præter naturam, id tamen ſatis eſſe, inter hæc eam contrarietatem extare, quam plerique, ac medici in primis introducunt ſæpenumerò. Neque ea certè contrarietas, qua ex vetere axiomate contraria contrariis curari dicuntur (mihi quidem vt videtur) ea ſtricta ſignificatione eſt accipienda, quam Ariſtoteles do- 5 Metaph. tex. 16.
cet, qui contrarietatem ponit in ſolis qualitatibus, eámque deſcribit eſſe maximam quandam differentiam duorum ſub vno genere, quæ Ciceroni aduerſa appellantur. Namque alij ſunt, qui non modò in corporum qualitate, ſed etiam in quantitate, & loco contrarietatem conſtituunt:

quam

quam vtique ipſe Ariſtoteles non contrarietatem, ſed oppoſitionem vocat. Neque enim ille vult eſſe contraria magnum paruo, multum

In Prædicam. tr 3 c.1. l. ood.tr.1.c.2.

pauco, quod eſt ſecundùm naturam, ei quod eſt præter naturam ſummum imo, dextrum ſiniſtro, anterius poſteriori, & alia id genus, quæ omnia Hippocrati contrariorum habent appellationem; ſicuti etiam Platoni, qui generationes ex contrariis eſſe dicit.

In Phædo.

Quanquam neque forte ipſe Ariſtoteles ſuam legem in hiſce nominibus diligenter videtur obſeruaſſe; quo potiſſimum loco principia rerum naturalium ſtatuit materiam, formam, & priuationem. Itaque nihil intereſt, mea ſententia, in medicina, dicas, Contraria contrariorum eſſe remedia, vel oppoſita ſibi inuicem eſſe remedia.

1. Phyſic.

Quare Galenus hanc nominum ſcrupuloſam obſeruationem ferè contemnit, rerum magis, quàm verborum perpetuò ſtudioſus. *Hac enim* (ille inquit) *ad ſalutem hominum pertinet, erroriſque in ea finis eſt pernicies. Nominibus ſiue propriè, ſiue impropriè vtaris, ad ægrotos id nihil attinet.*

11. Meth c. 12.

Intelligas id clarius, ſi non contrariorum contraria, ſed quemadmodum aliis placet, oppoſita ſibi inuicem eſſe remedia dicas. Ergo nobis medicis illud eſto ſatis, inter morbi magnitudinem, ac miſſionem ſanguinis extare illam contrarietatem, quæ mirum in modum eſt accommodata ad conſeruandam, & recuperandam ſalutem hominis: quippe tale remedium præſentem morbi magnitudinem minuit, ac remittit, futura inhibet, atque impedit ſæpenumerò. Ad quem modum calor innatus morbo, morbúſque calori innato ſemper opponitur, & tamquam hoſtes ſeſe mutuò oppugnare, & expugnare numquam deſinunt. Sic copiæ contraria eſt euacuatio; defectui contraria ſunt alimenta: atque (vt ſemel dicam) quod exuperat, ſanat ablatio; quod deficit, adiectio: qua vna contrarietate vel veriùs oppoſitione, Hippocrates totam artem definiit, & complexus eſt. De contrarietate inter plenitudinem, ac miſſionem ſanguinis poſteriùs opportuniore loco ſermonem habebimus.

Quòd autem tertiò afferunt aduerſarij de morbo imminente, quem nihil proſus aiunt indicare, paulò accuratiùs explicandum eſt, quando nonnulli magni nominis viri huiuſmodi rationem (vt audio) magni faciunt, illamque tanquam certiſſimo nixam axiomate, nobis frequenter obiiciunt. *Quod non eſt* (illi inquiunt) *nihil indicat.* Quam propoſitionem ſi quis audeat negare, protinus eam Galeni teſtimonio comprobant.

4. Meth 4. c. 3.

Nam vt breuiter dicam (ille ait) *a nullo eorum, quæ adhuc non permanent, indicatio ſumi eius, quod ex vſu ſit, poteſt.* & iterum. *Quod adhuc non eſt, nec ſi velimus, ſubmouere id poſſumus.* Cum ergo morbus imminens reuera non ſit, iam non poterit quicquam indicare. Vix credibile eſt medicos noſtri temporis primarios, & in Galeni lectione, vt ipſi profitentur, quamdiutiſſimè, & accuratiſſimè verſatos, hæc tam futilia, inania, ac perſpicuè falſa loqui. Sed tamen plerique ſciunt multos noſtrates ita loqui, ac docere. Erat Galeno propoſitum eo in loco tractare indicationes, ac præcipuè nos docere; nullam externam cauſam poſſe aliquam indicationem curandi ſubminiſtrare cum illæ ex morbo eliciantur, ex natura partis laborantis, aëris temperie, & aliis, quæ eandem habent rationem. Sed loquentem illum audiamus. Id quod facio libenter, qui non ſolùm tanti viri diſciplinam facile amplector, ſed etiam locutione illius, propriiſque verbis mirabiliter ſoleo delectari. Quod quidem ſemel eò dictum volumus, vt ſatisfiat nonnullis ſcrupuloſis, qui aiunt me in afferendis vnius Galeni teſtimoniis nimium, & tanquam prodigum eſſe. Namque iſtud crimen fateri non erubeſco; immò verò ſum neſcius, an illo debeam gloriari, in quo ſciens ac volens decreui perſeuerare omni tempore. Sed ad Galenum redeo.

Loco citato.

Iam illud quoque definiri tempeſtiuum videtur, nullam præincipientem affectionis cauſam, curationis indicatricem eſſe; ſed huius indicationem ab ipſo affectu initium habere: quæ verò particulatim ſunt agenda, hæc tum ab eo, quod a primo ſcopo indicatur, tum vero ab ægræ partis natura, tum ambientis temperie quæque alia ſunt iis cognata inueniri. Nam (vt breuiter dicam) a nullo eorum, quæ adhuc non permanent, indicatio ſumi eius, quod ex vſu ſit, poteſt. Sed propterea quod ad eum affectum noſcendum, qui omnino tum rationem, tum ſenſum latet, ſæpe cogimur de externa cauſa inquirere, opinatur vulgus, hanc quoque ſanationis rationem indicare. Quod planè ſecus eſt. Apparet liquidò in iis, in quibus noſci affectus exactè poteſt. Siue enim ecchymoſis, ſiue vlcus, ſiue eryſipelas, ſiue putredo, ſiue phlegmone in parte aliqua conſiſtat, ſuperuacaneum eſt cauſam, quæ horum quodlibet effecit, inquirere, niſi iam etiam faciat. Sic enim ſimul quod iam factum eſt, curabimus, ſimul quod adhuc facit, facere inhibebimus. Si vero fecit illa quidem, cæterùm iam deſiit, vtique quod factum eſt curabimus; quod adhuc non eſt, nec ſi velimus, ſubmouere poſſumus. Quippe rei præſentis eſt curatio, eius autem quod futurum eſt prouidentia. Quod verò nec nunc lædit, nec læſurum timetur, id ab vtróque artis munere, tum eo, quod curat, tum eo, quod prohibet, exceſſit. Quare nec indicatio ab hoc ad curationem vlla, nec prouidentiæ ratio ſumitur; ſed (vt dictum eſt) ad eos tantum affectus, qui noſtram notitiam fugiunt, externæ cauſæ cognitio vtilis eſt.

Hæc Galenus; qui ſuam mentem adeò clarè, & apertè explicat, vt alia non ſit opus interpretatione. Quiuis enim facilè poteſt intelligere, illum de vnis cauſis externis ſermonem habere, quæ propterea nihil indicant, quia iam præterire, neque etiam nunc perſeuerant; minimè verò de omnibus generaliter, quæ reuera actu non ſunt. Namque illud tam eſt certum, quàm quod certiſſimum, reperiri multa præſenti tempore non exiſtentia, poſterius autem futura de quibus medici varias ſæpenumerò indicationes ſolent elicere. Exempli cauſa, an non potiſſima ratio inſtituendi victus deſumitur ex viribus ægrotantis, ac ſtatu morbi; quæ poſterius futura ſunt? Sed quid pluribus eſt opus? An non Galenus hic teſtatur manifeſtè, quæ præſenti tempore non lædunt, neque poſtea læſura timentur, ab vtroque artis medicæ officio tum curandi tum præſeruandi eſſe aliena: contra autem, ſi quid iam lædit, aut deinceps læſurum timetur, illud ſui curationem, hoc præſeruationem indicare? Etſi verò Galeni propoſitum, totáque illius loci ſeries ſatis demonſtrat, verè hanc rem ita ſe habere, tamen ſi præterea velis propriam Galeni locutionem conſulere, adhuc magis, & certius in noſtra ſententia confirmaberis, & alteram aduerſariorum irridebis. Etenim poſteriora verba, quæ Linacer eſt interpretatus [*Quod adhuc non eſt*] Græcè leguntur [τὸ δ᾽ οὐκ ἔτι ὄν.] quæ quidem magis propriè, fideliter, atque ad rem accommodate fuiſſet interpretatus [*Quod non eſt amplius.*] Nam ſicuti illa interpretatio videtur aliquid ſignificare, quod nec fuerit, nec ſit in præſentia, ac neſcio quid futuri temporis nobis inſinuare; ita hæc vnius præteriti temporis modum proponit, minimè futuri. Ad quem certè modum vertenda quoque fuerant verba ſuperiora; [τῶν ἐκ

ἐτι ὄντων, *eorum quæ non ſunt amplius*] tametſi hac in parte Linacri verſio [*Quæ adhuc non permanent*] tolerari poteſt, vt quæ eundem ferè ſenſum reddat, ac ſatis exprimat ea, quæ antea fuerunt, & in præſentia non ſunt. Quare ita ſententia reſtat apertiſſima. Quod n. præterijt, neque amplius eſt, neque in præſentia lædit, neque deinceps læſurum eſt, verè nihil indicat. Qui autem futurus eſt morbus etſi iam tenera non adeſt, ſine dubio præſeruationem, ſicuti qui præſens eſt, curationem demonſtrat.

Verùm aduerſarij rurſus vrgent hunc locum, qui fortè probè ſcientes, ſe iniquam tueri cauſam, neſcio quod diuerticulum commenti ſunt. Quippe aiunt; ſi modò imminens morbi magnitudo venæ ſectionem poteſt indicare, huiuſmodi indicationem iam non eſſe curatoriam, ſed magis præſeruatoriam. Quinetiam generaliter (vt audio) contendunt, iſtud remedium magis ad præſeruandi, quàm ad curandi rationem pertinere: propterea quia (vt opinor) plenitudinem, humoréſque minuat, quos conſtat eſſe morborum cauſas: pugna n. cum cauſa præſeruatio eſt. Porrò aduerſus hoſce homines ea reſponſio deberet eſſe ſatis, quam dedit Galenus ad egregios quoſdam ſui temporis medicos, qui de hac re, vt noſtrates faciunt, nugari conſueuerunt.

2. aph. com. 22. *His addamus* (ille inquit) *aliquid propter garrulos, quales ſunt recentiores quidam medici, qui de nominibus altercantes putant ſe de rebus ipſis ſermonem habere. Hi igitur ſunt, qui aiunt cauſarum efficientium morbos ablationem non eſſe curationem, ſed præſeruationem. Qui primùm quidem ſunt docendi, quòd litigant de nomine: deinde quòd neque de hoc rectè. Vbi enim cauſa non adeſt, quæ morbum efficiat, hic ſola curatio factorum relinquitur: vbi verò ea, quæ ineſt corpori cauſa, nondum aliquid facit, veluti quæ plethora dicitur, huiuſmodi cauſarum deſtructio ad partem attinet artis præſeruatiuæ. Cum verò iam aliquid agit, miſtum iam quodammodo eſt huiuſmodi opus ex præſeruatione, & curatione. Nam quantum factura erant cauſæ illæ, prohibitum eſt fieri: at hoc attinet ad artem præſeruatiuam: quantum autem morbi iam factum eſt, propriam exigit curationem. Quapropter cum miſta ſint talia ex præſeruatione, & curatione, proprio caremus nomine: atque idcirco aliàs alia vtuntur medici appellatione; nonnunquam præſeruari dicentes, ne morbus, qui iam incipit generari; ad complementum perducatur; nonnunquam verò curari.* Hæc Galenus.

Verùm ſi quis velit, fortè ſine multo labore poſſit ad hæc reſpondere, & probare ſectionem venæ eſſe præſidium non modò præſeruatorium, ſed etiam curatorium; cùm eueniat interdum, vt ſecta vena ea ducatur materia, ex qua fit morbus, & quæ morbi eſſentiam continet: veluti in pleuritide, miſſo ſanguine vſque ad mutationem coloris. Quæ fuit opinio magni Leoniceni, relata, & confirmata à Montano meo præceptore in ſuis grauiſſimis, & eruditiſſimis libris de Morbis, & in defenſione eorundem aduerſus Thomam Eraſtum. Atque iis poſſet addi Galeni auctoritas, qui librum de Sectione Venæ, in quo maximè hanc ipſam proponit veritatem de tribus ſcopis, inſcribit, περὶ φλεβοτομίας θεραπευτικόν. Ego verò ad inſtitutionem, & exercitationem iuuenum, vt illi quoque intelligant, quomodo iſtæc ſophiſmata verè poſſint diſſolui, non grauabor hanc rem ad Galeni mentem adhuc planiùs, & diſtinctiùs declarare. Lib. 1. c. 36. defenſ. 4.

Dico igitur, à morbo magno præſenti duas ſumi indicationes; alteram tanquam à morbo, quæ verè curatiua eſt; alteram à magnitudine, quæ tametſi videri poteſt miſta tam ex curatione, quàm ex præſeruatione, propriè tamen potius præſeruatiua, quàm curatiua cenſenda eſt. Indicationem de morbo præſenti orientem reuera eſſe curatoriam, puto à nemine in dubium reuocari. Alterius concluſionis veritas patebit, ſi memoria repetamus, quamobrem à magnitudine morbi oriatur indicatio ſecandi venam. Quippe (vt iam diximus & ex Galeno monſtrauimus) id fit, quia ſectio venæ rationem habendo totius corporis, & morbi cauſam minuendo, illius magnitudinem ſummouet, retundit, impedit. Quamobrem iure hoc nomine eſt præſeruatiua. Quoniam verò nonnunquam euenit, vt ſimul ipſe quoque morbus deleatur, tunc fit, vt remedium ſit curatiuum. Quo quidem tempore ita habendum eſt, ſectionem venæ duabus indicationibus ſatisfacere; alteri acceptæ ex magnitudine, & alteri acceptæ ex morbo. Ex. gr. in ſynocho ſine putredine ſectio venæ vſque ad animi defectionem, quatenus remittit, ac ſummouet cauſam; vni ſatisfacit indicationi, quam ſuggerit morbi magnitudo, remediúmque eſt præſeruatiuum: quatenus autem refrigerat, febrémque extinguit; alteri ſatisfacit indicationi, quam ipſe affert morbus, adeóque remedium eſt curatiuum. Verùm cum illud fiat per ſe, hoc ex accidenti, idcirco diximus tale remedium magis pertinere ad præſeruationem, quàm ad curationem. Cæterum in morbo magno, in quo nulla adhuc agit cauſa, veluti in corporibus ſanis, nulla plenitudine, nullo humorum vitio laborantibus, quæ ex alto cadunt, vnica ſeſe offert indicatio mittendi ſanguinem, nimirum ſiſtendi, & inhibendi morbi magnitudinem. Itenim licet in huiuſmodi corporibus nulla adſit humorum vitioſitas: quia tamen ad partes malè affectas, tanquam debiles, ex inſtituto naturæ ſolent humores fluere; inflammationes excitare; & morbum maiorem reddere; ſectio venæ minuens talem cauſam, morbi magnitudinem ſiſtit, & inhibet, tanquam remedium præſeruatiuum. Et quanquam hæc apud Galenum ſunt manifeſta; verumtamen libet vno rurſum illius teſtimonio ita confirmare. Itaque ſic ſcribit in curatione phymatum 13. Med. *Sanè euacuamus totum corpus, non modo cum in redundantia ſuccorum eſt habitu, ſed etiam cum mediocritatem ſuccorum continet, ſi magnitudo ſuadeat; ſi quidem dolor, & calor membri, in quo phlegmone ſedet, etiamſi purum ab excrementis totum corpus ſit, fluxionis cauſa fiunt.* Ex his docemur, phymata, dummodo ſint magna, poſtulare venæ ſectionem, vt eorum magnitudini occurramus. Occurrimus autem minuendo, ac reuellendo humores, vt ne illi fluant ad partem malè affectam. Quare venæ ſectio tunc verè eſt remedium præſeruatiuum. Ex quo apparet, in quanto errore verſetur aduerſarius, qui tanquam abſurdum, ac naturæ morbi repugnans, videtur colligere, indicationem ſumptam à magnitudine morbi imminentis, non eſſe curatiuam, ſed præſeruatiuam; qui demonſtrat ſe parum eſſe in doctrina Galeni verſatum; quandoquidem confundit indicationem ſumptam à magnitudine morbi cum indicatione ſumpta à morbo: quas quidem ſi diſcat diſtinguere, protinus intelliget, alteram ſumptam à magnitudine eſſe præſeruatiuam: neque verò eam ſolùm, quæ ſumitur à magnitudine morbi imminentis, ſed etiam illam, quæ accipitur à magnitudine morbi præſentis, vt iam ſatis, ſupérque declarauimus. De iis hactenus, qui oppugnant primum ſcopum, cum quibus tamen ſtatutum habeo, vt dixi poſterius rurſum agere.

4. Meth. 4. (margin) — Cap. 5. (margin)

Iam cum illis congrediamur, qui inuadunt

ſecundum

ſecundum ſcopum, qui ſpectat ad robur virium, contendentes hunc pariter, tanquam ſuperuacaneum, ac minimè neceſſarium, negligendum eſſe. Primùm videntur Hippocrates, & Galenus ab his ſtare, cum ſectionem venæ probent ſæpenumerò, tametſi ægroti ſunt debiliores, & nonnunquam ad pulſus defectionem veniunt. [4. de Rat. Vict. Mor. Acut. 82.] *Lumborum tetanus* (inquit Hippocrates) *atque in melancholicis per venas ſpirituum interceptiones cum fuerint, ſanguinis detractione ſoluuntur.* Galenus in commento huiuſmodi interceptiones interpretatur priuationem pulſus, & reſpirationis, *ἀσφυξίαν*, & *ἄπνοιαν* Græci vocant: qua quidem nulla maior virium debilitas poteſt excogitari. [De Sang. Miſſ. c. 12.] Sic Galenus, in quibus multa vacuatione eſt opus, vires autem ſunt imbecilliores, à mittendo ſanguine minimè abſtinet, quamuis non id ſemel fiat: id quod facere potiſſimùm conſueuit in iis, qui crudorum copia laborant. Quem fortè locum imitatus Auicenna, [4 Primic. de Phlebotom.] *Cum phlebotomia* (inquit) *neceſſaria fuerit cum debilitate virtutis; cauſa febris, aut aliorum morborum, partire phlebotomiam*, &c. Sic idem Galenus tradit rationem curandi per epicraſin, quam vocat, quando ſcilicet eſt præſens humorum corruptio, adeòque eſt opus vacuatione, vires autem ſunt imbecilliores. Deinde id ratione conantur confirmare. Quid enim prohibet parum ſanguinis detrahere, etſi vires non valent, quando ex parca huiuſmodi ſanguinis miſſione propemodum nullum imminet ægris periculum? quando nonnunquam in magna virium debilitate ſponte, ac natura duce nonnullæ vacuationes partim cæterorum humorum, partim ſanguinis ſalubriter prorumpunt? Prætereà ſicuti in delicatis quibuſdam, & languentibus hominibus medici frequenter vtuntur medicamentis leuiſſimis, quæ benedicta appellant; cur non pariter liceat leuiſſimam quandoque ſanguinis miſſionem aggredi? Quare audent quidam vel nonnullis exanimatis, vixque viuis, vnam, aut alteram ſanguinis vnciam detrahere; quam detractionem euentatiuam appellant. Itaque his rationibus concludunt hunc quoque ſcopum nullum in miſſione ſanguinis vſum habere. Cæterum priuſquam hæc refuto, vt ne quis locus cauillatoribus relinquatur, intelligere nos oportet, quomodo vires ſint indicatrices mittendi ſanguinem: [9 Meth. cap. 13.] namque illæ reuera nec ſectionem venæ, nec remedium aliquod, ſed vnam ſui cuſtodiam perpetuò indicant. Quamobrem Galenus interdum negat huiuſmodi indicationem curatoriam eſſe. Magnitudo morbi verus ille eſt, ac proprius ſcopus, qui venæ ſectionem indicat; vires autem id vnum præſtant, vt indicationem de morbi magnitudine ortam, vel prohibeant, ſi ſint inualidæ, vel non prohibeant, ſi ſint validæ. [De Sang. Miſ. c. 13.] *Morbi magnitudo* (ſcribit Galenus) *vnà cum virium robore, primi ſunt ſcopi mittendi ſanguinis; ille quidem, quæ facere oportet, indicans: hic verò illum haud impediens; quod nonnulli recentiorum medicorum vocant contraindicare.* De qua quidem voce (vt id obiter moneam) Fuchſius, Altimarus, ac fortè alij temere litigant varias afferentes illius ſignificationes à Galeni mente prorſus alienas. Namque verbum Græcum *ἀντενδείκνυσθαι* verè nihil aliud ſignificat, quàm prohibere, & impedire id quod ab alio indicatur: id quod & rei natura & Galenus perſpicuè demonſtrat tum alibi, tum hoc in loco aſſeuerans, ex duobus ſcopis propoſitis, alterum, morbi magnitudinem indicare quæ facere oporteat: alterum autem, vires haud prohibere eiuſmodi indicationem: atque id verba ſtatim ſequentia maximè confirmant, quæ ita habent. *Interdum enim affectus ipſe perſuadet ſanguinem eſſe mittendum, cæterum virium imbecillitas prohibet.* Sed redeo ad inſtitutam diſputationem.

Doctiſſimi quidam viri cenſent facilè dubitationem omnem poſſe diſſolui, ſtatuentes vires dupliciter reddi imbecillas; vno modo, ſi tanta humorum copia premantur, & grauentur, vt eam nequeant perferre; altero, ſi propter inſignem vacuationem, aut aliam cauſam laborent, ac diſſoluantur. Quocirca in illa quidem imbecillitate aiunt ſanguinem eſſe mittendum, in hac autem nullo modo. Quæ ſanè diſtinctio, & doctrina iamdiu videtur fuiſſe tradita ab Hippocrate, & Galeno; [2. De Rat. Vic. Mor. Acut. 47. & ſeq.] qui deſcribentes vtramque imbecillitatem, alteram ob dolorem, morbique vehementiam; alteram propter vaſorum quouis modo factam inanitionem, docent in illa vacuationem eſſe commodiſſimam, in hac pernicioſiſſimam. Immò verò medicos irrident, quicumque huiuſmodi virium differentem debilitatem neſciunt diſtinguere.

Ac ſanè non ſolùm probabiliter, ſed etiam verè hæc mihi videntur eſſe expoſita, qui talem ſententiam recipio libenter: ſed tamen ita interpretor, nempe vt vires ſectionem venæ ferre poſſint, ſi propter laborem, morbique acumen grauentur, & opprimantur, modò ne præterea ſint diſſolutæ, ac diſſipatæ. Quòd ſi quis nouitius id quoque cupiat intelligere, quonam modo vtraque huiuſmodi imbecillitas deprehendi, & diſtingui poſſit, is Galenum adeat, qui ait pulſum manifeſtò hoc ipſum indicare. [2. De Cauſ. pulſ. 4. De Praſ. ex pulſ. De pulſ. ad Tyron.] Siquidem in altera, grauata, & oppreſſa natura pulſus mutantur, cum in omnem inæqualitatem, tum maximè in eam, quæ eſt in vehementia, & magnitudine; in altera autem, diſſipatis, reſolutiſque ſpiritibus pulſus perpetuò ſunt parui, languidi, ac valde frequentes vt ille diffuſè, & præclarè explicat. Atque ex iis puto facilè diſſolui poſſe rationes, & authoritates paulò ante poſitas, vt non ſit opus longius ad ſingulas reſpondere.

Sed tamen vnus videtur adhuc locus ſupereſſe, qui mea ſententia continet non leuem difficultatem; & ille eſt, in quo Hippocrates & Galenus in priuatione pulſus, ac reſpirationis præcipiunt ſecari venam. Quæ enim maior virium debilitas ac diſſolutio poteſt reperiri? Et quidem cogitaui diu, quomodo hic locus poſſit commodè explicari, ſi modò ille tamquam Hippocratis legitimus recipiendus eſt: nec piget proferre, quæ mihi in mentem venerint. Puto igitur per perditum pulſum, & reſpirationem Galenum, intelligere pulſum, & reſpirationem intermittentem, quam Hippocrates alibi ſpiritum offendentem appellat. [1. De præſ. ex pulſ. c. 4.] Namque ipſe docet, in pulſu intermittente arteriæ motionem aboleri, ſicuti in ſpiritu offendente motum thoracis. *Pulſus intermittens* (ille ait) *in motus alteratione poſitus eſt: nam quo tempore pulſus intermittit, tunc arteria nihil mouetur.* Quare comparabat pulſum naturalem ſanitati, vitioſum morbo, intermittentem morti, cum priuatio motus quoquo modo imaginem mortis præ ſe ferat. At verò cum pulſus intermittens inter inæquales recenſeatur; pulſuumque inæqualitas nonnunquam oriatur ex magnis conſtipationibus, adeòque ex plenitudine vires opprimente, non eſt mirum, ſi in quibuſdam morbis huiuſmodi pulſus ſoleant excitari. Idem ſtatuendum eſt de ſpiritu offendente. Sed videndum reſtat, an cum tali pulſu liceat venam ſecare. Ad quod ex Galeno poteſt reſponderi, cum [2. de cau. pulſ. c. 3.] ſcribat intermiſſionem pulſuum fieri, vel ob facultatis imbecillitatem, vel ob obſtructionem

compreſſio-

compreſſionémque inſtrumentorum. Quippe ſectio venæ in hac congruens, in illa autem incommoda cenſenda eſt. Quod omnino iis conuenit, quæ ex Hippocrate, & Galeno paulò antè ſunt expoſita. Alioqui, niſi noſtram interpretationem recipias, haud ſcio, quomodo viri grauiſſimi ſibi ipſi poſſint conuenire: qui tam frequenter, & conſtanter docent ad ſanguinem probè mittendum robur vitium nunquam non eſſe neceſſarium, vt ſuperiùs monſtrauimus.
11. Meth. c. 3. Huius rei notabile eſt exemplum apud Galenum, qui rationem tradens curandi illos, qui propter ſummam crudorum ſuccorum copiam febricitantes ſyncope facilè corripiuntur, ſcribit nulli eorum ſine maximo diſpendio ſanguinem mitti, cùm tamen vacuationem deſiderent, non alia de cauſa, quàm quòd vires propè confectæ eam ferre nequeant. Illud profectò minime eſt negandum multiplices, & omnino varios eſſe terminos, gradúſque roboris, ac debilitatis virium, qui multiplicem quoque, & variam mittendi ſanguinis menſuram, & modum requirunt. Quocirca Galenus, illúmque ſequutus Auicenna, & alij deinceps medici, ſi vires aliquo modo ſint imbecillæ, neque bene valeant, parciùs omnino, ac pluribus vicibus, quam copioſè, & ſemel conſueuerunt ſanguinem mittere: vt iis curandis, qui crudorum humorum copia laborant in curatione per epicraſin, alitérque accidit ſæpenumerò; ſicuti diuerſa occaſio poſtulat. Atqui non propterea colligendum eſt, tunc vires nullo pacto conſtare. Ex. gr. laboret vehementi morbo homo vigentis ætatis, temperamenti calidioris, & humidioris, optimi habitus, anni tempore, cœli conditione, regione temperatis: ad ſummam qui vndique maximam virium conſtantiam præ ſe ferat: huic ſine dubio copioſè, ac ſi ita expediat, ad defectionem vſque animi non verebimur ſanguinem mittere. Contra hoc ipſo morbo laboret homo, qui robuſtas quidem habeat vires, ſed propter vnam, aut alteram, aut omnes conditiones illi non ſit conferendus: huic nos fortaſſe audebimus venam ſecare, ſed longè cautiùs, parciùs, neque ſemel: vt ne id
11. Meth. c. 1. nobis eueniat, quod Galenus narrat eueniſſe medico illi quinquagenario, qui propter vehementem capitis dolorem importunè ſibi ipſi vena ſecta, longo tempore tum decolor, tum viribus imbecillis, tum exilis manſit, alíque eius corpus deſiit; vt vix priſtinum habitum recuperarit: aut aliis multis; qui cum incongruæ vacuationis notam ſarcire non potuiſſent, in omne reliquum vitæ tempus totius corporis temperamentum frigidius ſibi compararunt: vnde poſtea ex quauis occaſione læſi, alij decolorati, & cum malo corporis habitu vixerunt, alij in morbos inciderunt exitiales, aquam intercutem, orthopnœam, imbecillitatem iecoris, & ventriculi, apoplexiam, deliria: adeò vt nulli dubium ſit, quin vnicuique virium ordini propria quædam vacuationis menſura proportione debeat reſpondere. Qua in re prudentiam medici, & iudicium cum primis elucere certum eſt; cum Galeno authore quantitas in vnoquoque particulari nec dici, nec ſcribi,
3. Meth. c. 7. De vena ſe. c. 12. 1. Aph. 3. nec percipi omnino poſſit. *Neque compreſſiones* (inquit Hippocrates) *ad extremum ducendæ: periculoſum enim: ſed qualis, fuerit natura eius, qui debet perferre, ad hoc ducere conuenit.* Et Galenus; *Indicat autem quantum vacuare oporteat, non ſolùm humor abundans, ſed etiam natura, id eſt vires hominis qui debet vacuari.* Et iterum. *Sectio venæ*
9 Meth. c. 11. De ſang. miſſ. c. 15. *ſemper poſtulat valentes vires, quæ modo vacuationis reſpondeant.* Ad ſummam docet idem Galenus generaliter principes huius remedij ſcopos accuratè eſſe animaduertendos, ſcilicet illi ne aucti ſint, vel imminuti: namque ſi aucti fuerint, maiorem indicant vacuationem; ſin contrà imminuti, tantum de quantitate vacuationis detrahendum, quantò illi fuerint minores. Igitur ſi qui audent quibuſdam ſemiuiuis ſanguinem mittere, tametſi parcè, & reſtrictè; (de qua re inter cæteros medicum neſcio quem Gallum arroganter audio gloriari) ij meritò audaces, ne dicam temerarij cenſendi ſunt, qui inutiliter, ac fruſtra ſæpe illos in grauiſſima pericula conijcere conſueuerunt. Etenim potiſſima ratio, ob quam ſanguis mittitur, illa eſt, vt minuta materia, natura confirmetur, adeóque fiat robuſtior ad moderandos, coquendos, & expellendos humores, qui ſuperſunt. Sed quam materiæ minutionem præſtare poteſt detracta vnciola ſanguinis? Ex altera autem parte, ſi vires langueant valde, res ipſa demonſtrat, parcam quantumcumque vacuationem, non ſolùm ſanguinis, ſed etiam cuiuſuis excrementi, ſæpenumerò adhuc illas magis offendere, ac debilitare. Quamuis igitur donemus aduerſariis, rarò vires vſque adeò proſterni, quin ſemunciam, aut vnciam detracti ſanguinis poſſint ſuſtinere; verumtamen huiuſmodi vacuatio non ſolùm tanquam ſuperuacanea, & inutilis, ſed etiam tanquam audax, & periculoſa eſt prætermittenda, quemadmodum prætermittendam cenſuerunt Hippocrates, Galenus, & optimi quique antiquiores medici. Neque verò ſatis congruens eſt comparatio, quam proferunt inter haſce parciſſimas detractiones ſanguinis, ac leuiſſima ea medicamenta, quibus vtuntur medici frequenter. Namque hæc nullam vim inferunt naturæ, & præclaram ſæpe operam præſtant: illæ autem nullum habent vſum, ac facilè (vt modò diximus) viribus incommodant: præter quàm quòd ſi vires ſint vehementer deiectæ, neque iſthæc medicamenta, quantumuis leuia, eſſent exhibenda. Itaque concludimus ſecundum quoque iſtiuſmodi ſcopum ad miſſionem ſanguinis eſſe quam maximè neceſſarium, neque aduerſarias rationes illius vim ac dignitatem vel parum labefactare.

Iam venio ad tertium principem ſcopum, qui florentem ætatem complectitur, & quem ſcribit Galenus venæ ſectionem non impedire, vt de viribus diximus modò. Quippe neque hunc recipiunt plerique noſtrorum temporum medici non ſolùm vulgares, ſed etiam nobiles, & qui Hippocratis, & Galeni dogmata ſolent libenter amplecti. Quo circa inter ſcopos ſecundarios illum reponunt, qui magis quantitatem, ac modum vacuationis, quàm ipſam vacuationem indicant. Potiſſimùm verò eiuſmodi repudiant ſcopum, quatenus ad pueros pertinet. Quanquam non deſunt, qui argutis quibuſdam ratiunculis contendunt, Galenum quoque in hac ſententia fuiſſe, illúmque pueris non ex toto miſſionem ſanguinis interdixiſſe, ſed illam duntaxat pleniorem, & veteribus vſitatam. Quaſi verò non ille perſpicuè, & expreſsè multis in locis propriam mentem ſatis explicauerit; nimirum pueris ante annum decimumquartum nullo modo ſanguinem mittendum eſſe; poſt hunc ſi ſanguis multus coaceruatus appareat, ſi tempus anni vernum fuerit, regio temperata, puerique natura ſanguinea; maximè autem ſi vel anginæ, vel peripneumoniæ, vel pleuritidis, vel alterius acuti, vehementiſque morbi periculum immineat. Quaſi vir ſolertiſſimus, qui poſt annum decimumquartum primam ſanguinis menſuram

Fernelius, Valeriola Fuchſius, & aly.

menſuram vt plurimum cotylam deſignauit, octo circiter vncias continentem, adhuc parciorem huius præſidij modum, ac priori ætati congruentem neſcierit, aut noluerit definire: quod quidem eſt ab omni veriſimilitudine tam alienum, quam quod maximè. Quaſi demum florens ætas ab ipſomet Galeno inter ſcopos principes non perpetuò recenſeatur. Primùm autem qui ſunt in hac opinione, exemplum naturæ nobis obiiciunt, quæ in pueris nonnunquam fluxionem ſanguinis è naribus, vel alia parte conſueuit excitare ſine vlla virium iactura. Namque ſi medicus eſt naturæ miniſter, & imitator, cur nòn illi quoque liceat pueris interdum ſanguinis mittere? Deinde quotidianum afferunt experimentum, magna voce iurantes, miſſionem ſanguinis pueris fuiſſe vtiliſſimam, frequentérque illos, ac feliciter à morbis grauiſſimis liberaſſe. Sic audio, variis in locis, potiſſimùm in Hiſpania pueris non ſolùm adultis, ſed etiam infantibus vix annum ſecundum, aut tertium natis, ſi quis vrgeat morbus periculoſus, ſanguinem mitti frequentiſſimè. Poſtremò Arabum medicorum authoritatem adiiciunt, atque in primis Clariſſimi Auenzoar, qui, referente Auerroë, proprio filiolo agenti annum tertium venam ſecare non eſt veritus. Itaque maiorè probant determina-
7.Cel.3. tionem Cor. Celſi, qui ſcripnm reliquit, ex
Lib.1.c.10. iis nullum antiquorum decretum perpetuam veritatem obtinere; ſed alias maioris momenti obſeruationes eſſe adhibendas; aſſeuerans intereſſe, non quæ ſit ætas, ſed quæ ſint vires, adeóque firmum puerum ac robuſtum ſenem tutò ſecta vena curari.

In hac controuerſia nos ſuperiùs propriam mentem aperuimus, ac ſatis (ni fallimur) explicauimus; quamobrem pueris citra annum decimumquartum non liceat ſanguinem mittere; vt illa eadem non ſint hoc loco temere & inutiliter repetenda. Quare id nunc dixiſſe ſufficiat, eiuſmodi opinionem mihi nunquam probari potuiſſe, cum propter alias, tum maximè propter eam cauſam, quòd illa Hippocratis, & Galeni diſciplinam euertit. Nam quatenus pertinet ad poſitas rationes, proferunt illi quidem naturæ exemplum, ac propria iactant opera: ſed nos omni ex parte non cogimur illorum experimentis fidem habere. Etenim vix credimus puerorum hæmorrhagias eſſe perpetuò ſalutares: immò etiam non ſemel animaduertimus (ſi nobis quoque experientiam licet in medium proferre) propter hanc vnam cauſam quandoque illos in malum corporis habitum, & hydropem incidiſſe. Ac profectò ſi ſemel, atque iterum res proſperè euenit; quod bonæ cuidam fortunæ magis, quàm rationi tribuendum puto; fortè quater, deciéſque eadem cedit infeliciter: adeò vt qui ſine huiuſmodi præſidio fortaſſe euaſiſſent, aut certè pereant, aut ſaltem curentur deteriùs, & in grauiora decidant pericula. Quid Celſus, & alij cenſeant de antiquis decretis, non laboro: quinimo equidem vnumquemque ſiue antiquum, ſiue recentem tanti ſoleo æſtimare, quantum ille Hippocrati, Galeno atque illi familiæ eſt addictus, & eorum doctrinam amplectitur. Vtcunque autem hæc ſe res habeat; præter rationem, præter Hippocratis, & Galeni mentem, atque adeò temere, nos exiſtimamus pueris venam ſecari ante annum decimumquartum, vt ſuprà diximus; neque vlla in re temeritatem eſſe laudandam.

Aduerſarij demum poſt hæc ad euertendos tres ſcopos generaliter nonnulla exempla in medium proferunt, in quibus, tametſi illi ſimul conueniunt, nullo modo aiunt ſectionem venæ poſſe adminiſtrari. Si quis (inquiunt) laboret febre continua cum fluxione alui; ſi quod venenum in corpore ſæuiat; ſi humores turgeant; hos magnos eſſe morbos conſtat inter omnes; neque tamen quantumuis ægroti habeant conſtantes vires, ætatémque florentem, quiſpiam reperitur, qui tunc audeat venam ſecare, Ego verò iſtæc pariter omnia puto eſſe inania, ac nullius momenti, qui aio non hæc ſolùm, ſed cætera omnia, quæcumque pro iſta opinione poſſunt excogitari, ſi modò verè prohibent ſectionem venæ, propterea prohibere, quia vel vnus, vel plures deficiunt ex principibus ſcopis. Sic in febre continua fluente aluo, quo tempore vnus præcipuè Galenus tradit venam minimè incidendam eſſe, quis dubitat, vel illomet interprete, vnam futuram virium debilitatem id præſidium impedire? Finge aliquem veneni effrænatam violentiam experiri: huic nos fatemur profectò haud venam incidendam eſſe, tametſi nonnulli celebres medici aliter ſentiunt. Sed quare? Si memoria repetas maximam hic viribus inferri vim; ſpiritus præcipuum illorum fundamentum, langueſcere in primis, ac diſſolui; crudelia plerumque ſuperuenire ſymptomata, anxietatem, nauſeam, vomitum, conuulſionem, lipothymiam, ſyncopen; iam nobis conſpicies propter virium reſpectum huiuſmodi remedium prætermitti. Horum imitatione quiuis per ſe ipſe facilè poterit alia id genus obiecta refutare, & antiqui dogmatis veritatem defendere. De humoribus turgentibus, in quibus ſanè eſt multum negocij, agemus poſterius, ne eandem rem cogamus repetere inutiliter, quandu mihi deliberatum eſt loco magis opportuno de illis agere accuratè, idque ſpeciatim diſputare, an liceat humoribus turgentibus ſanguinem mittere.

Poſt hæc illud modò eſt reliquum, vt ſcopos ab aliis excogitatos perpendamus, ac diſputemus. Quamuis enim ſatis hucuſque Hippocratis atque Galeni ſententia confirmata eſſe videatur; tamen non leue arbitror futurum eſſe veritatis argumentum, ſi nos earum opinionum, quas alij inuehere ſunt conati, falſitatem ſimul & abſurditatem patefecerimus. Namque repudiatis (vt iſti putant) tribus veteribus, & legitimis ſcopis, alios quoſdam commenti ſunt, quos pro illis ſtudent ſupponere: cum quibus eſt nobis magnum certamen. Cæterùm cum neque inter hos conueniat ex toto, ſi velimus cunctas illorum opiniones ſigillatim proſequi, nullum finem noſtra tractatio eſſet habitura. Quare vt modum aliquem noſtræ orationi faciamus, tametſi aduerſarij admodum varia, ac propè innumerabilia ſolent afferre, ſi diligenter ea perpendantur, omnia commodè mihi videntur ad vnum quoddam commune caput poſſe referri, quod humorum conſiderationem complectitur. Namque fatendum eſt eò ſpectare omnia, vt ante deliberationem de ſectione venæ humorum præcipua ſit habenda ratio: adeò vt illi multi, ſint neque fridiores, neque calidiores, neque craſſiores, neque tenuiores: ad ſummam vt in certa quadam moderatione ſint poſiti, qua à forma ſanguinis non multum recedant. Eſt hæc rudis quædam aduerſariæ opinionis adumbratio, quam deinceps mihi propoſitum eſt diffuſè diligentérque explicare. In qua quidem diſputatione conabor, quantum licet in re multiplici, & confuſa, ordinatè, & diſtinctè agere.

Verum

tales fieri affectus: quos propterea compoſito nomine tum pleuitudinem, tum cacochymiam non vnius tantum humoris iute licet appellare. Sed redeo ad plenitudioem. Hæc aotiqua diuiſione, & omnibus recepta, eſt duplex: alteram πρὸς ἀγγεῖα vocant, hoc eſt ad vaſa, quando ſcilicet humotes ita creſcunt, vt vaſa ipſa diſtendantur: alteram πρὸς τὴν δύναμιν, quando nimirum tanta eſt corumdem exuberantia, tameiſi vaſa non tenduotur, vt vires grauentur, eatumqne actionibus noxa inferatur. Indicia verò, quæ hoſce affectus, & vnumquemque redundantem in corpore humorem monſtrare ſolent (ea potiſſi-
L.de Ple. c. 11. mùm ſumuntur ex colore) diffuſè tradita ſunt à Galeoo, neque de iis nunc agendum eſt. Porrò cum humores redundare, ac naturæ limites excedete poſſint, tum quantitate, tum qualitate, tum vtroque modo, vt diximus paulò ante, quamuis id plerique accipiāt, quaſi ea redundantia, quæ definitur nomine quātitatis, omnis prauæ qualitatis ſit expers; itemque altera, quæ deſignatur nomine qnalitatis, nulla redundet copia; aliter mea ſeotentia ſtatuendom eſt. Nam quemadmodū negare nnlo, vſu venire interdū, vt humorū quantitas, pariter & qualitas ſeparatim à propria eorū natura, & perfectione degeneret, ita altera ex parte neq; mihi negandū eſt, fieri ſępius vt vtraq; ſimul copuletur, neq; verò ſolū copuletur, verū etiam vt altera mutuum alteri ſubſidium præſtet, occaſionemqu afferat, vnde ipſi humores proprios naturæ terminos adhuc magis egrediantur: vt veriſimile ſit, hoſce illorum affectus pluribus modis pro varia pluris, minoriſve ratione inter ſe miſceri interdum, & coniungi: qui tamen, ſi animum diligenter adhibeas, & Galeni diſciplinam attendas, facilè ſeparari, & diſtingui poſſunt. Hæc breuiter à me, ſtrictimque de plenitudine dicta ſunt, quantum ad meum pertinet inſtitutum: nam ſi omoia fuiſſent dicenda, quæcunque ſpectant vel ad ea confirmanda, vel ad cætera confutanda; quæ variam de hac re, & in omnem partem diffuſam diſputationem ſolent efficere, profectò nos oportuit longiſſimum conficere commentarium. Nobis ſatis fuit Galeni mentem vtcumque explicaſſe: quod ſperamus facilè intellecturos, quicumque voluerint hæc noſtra cum Galenicis conferre. Atqui inſtitutam controuerſiam perſequor.

Diximus aduerſarios, qui veteres reiiciunt, nouos neſcio quos ſcopos excogitaſſe, ac totos verſari in humorum conſideratione, quæ eſt duplex: quippe ad ſalutarem venæ ſectionem duo potiſſimùm requirunt: alterum, quòd humores copia, & quantitate negotium faciant: alterum, quòd natiuę illorum qualitates non multum à propria conditione degenerent. Nos vtriuſque poſitionis vim excutiamus.

Qui citra plenitudinem contendunt venam minimè ſecandam eſſe, ij maximè videntur ſequi rei naturam. Nam (vt ſuperiùs quoque argumentabantur) ſi contraria contrariis tolluntur, plenitudo autem, ac phlebotomia ſunt inter ſe contrariæ, non ſine rationę videntur colligere ſectionem venæ cum primis à plenitudine indicari. Notum eſt illud Hippocratis,
2. aph. 22. *Morbi quicumque ex repletione fiunt, euacuatione ſanantur: & quicumque ex vacuatione oriuntur, repletione.* Sic Galenus identidem ſcribit plenitudinem ſectione venæ commodè auferri; cuius doctrinæ quamplurima teſtimonia ſtudioſis facilè poſſunt ſuppetere. Ex quibus illud certè non eſt ſilentio prætereundum, quod omnino videtur difficile, & obſcurum: vbi docet apertè ſectionem venę indicari non ſolùm à magnitudine morbi, ſed etiam à plenitudine ſanguinis. Sunt hæc illius verba.

Sicuti miſſio ſanguinis, vel propter ipſam plenitu- 4. Meth. 6.
dinem, vel propter morbi magnitudinem; ita purgatio, & propter abundantiam alterius ſicci, & propter vim adhibetur.

Aduerſus iſtorum opinionem diximus ſatis multa ſuperiùs ex Galeno, qui illius abſurditatem expugnauit vſque adeò copioſè, atque efficienter; vt ſuperuacaneum videri poſſit de iis hoc loco pluribus diſputare. Veruntamen cum res ſit permagni momenti, pro comperto habeam, primarios quoſdam noſtri temporis medicos in eiuſmodi ſententia permanere adhuc, eamque mordicus defendere; addo, cum ſponſionem iam fecerim de hac tractatione, rurſum mihi liceat in eodem verſari argumento, & quaſi actum agere. Etſi verò ad hanc rem conficiendam multa poſſem argumenta proferre in medium nullo labore; tamen vt ne diſcedam à Galeni methodo, & agam quàm breuiſſimè fieri poteſt, mihi iterum ſumo Galeni rationem, quam ſanè puto demonſtrare. Itaque memoria eſt repetendum, eam fuiſſe bipartitam, aduerſus Empiricos, qui volebāt in vna plenitudine, ac ſyndrome plethorica venæ ſectionem obſeruandam eſſe: alteram, quòd nonnullis interdum venam ſecamus, in quibus nulla appatet huiuſmodi ſyndrome & plenitudo: alteram, quòd ea præſente ſectio venæ omittitur ſæpenumerò. Vtramque nobis liceat exponere, ſtabilire, & illuſtrare.

Et quatenus pertinet ad primam; *Videmus* 4. Meth. c. 6.
(inquit Galenus) *Empiricos, cum quis ſit lapſus ab alto, aut aliàs plaga aliqua contuſas vehementer corporis partes habuerit, ad ſanguinis miſſionem confugere, quanquam idem homo paulò ante ſanus fuerat, prorſuſque redundantia ſanguinis expers.* Ex quo patet, non hoc eſſe, quod mittendum ſanguinem indicet, ſed morbi magnitudinem, ac virium robur, exceptis tamen à ſermone pueris. Præterea finge aliquem vehementi morbo laborantem, in quo ſanguis nulla exuberantia, ſed vna praua qualitate negotium faciat: nonne huic licebit mittere ſanguinem, dummodo alij ſcopi non deſint? Ego qoidem licere id maximè cenſeo. Et quamobrem ita cenſeam, audias rationem præclarè à Galeno explicatam, qui ex propoſito cauſas tradens; propter quas ſectio venæ administra-
9. Meth. c. 11. tur; *Quoniam* (inquit) *vena ſectio ſanguinis vacuatio eſt, & vtilis natura eſt ſanguis, oportet ſanè rectè ipſam adminiſtrare, inutilem natura vacuando. Fit autem ſanguis natura inutilis biſariam; vel cum propriam non ſeruat exactè qualitatem, vel nimis creſcit multitudine. Ac in iis quidem miſſio ſanguinis vtilis eſt*, &c. Sic Auicenna, *Vnuſquiſ-* Li. 1. fen. 4.
que (ait) *eorum phlebotomatur aut propter ſangui-* c. 20. initio.
nis multitudinem, aut propter ipſius malitiam, aut propter vtrumque. Inter cætera exempla huius diſciplinæ illud eſt apud eundem Galenum valde illuſtre, vbi tradens rationem curandæ febris diariæ ex obſtructione ortum habentis, vt ne illa in putridam tranſeat, ſi vnà cum obſtructione ſint humores vitioſi, decernit venam ſecandum eſſe, quanquam nulla pleuitudinis ſigna adſunt, dummodo principes ſcopi non deſint virium, &
ætatis. Quem locum ſatis fuerit nunc indicaſſe, 8. Meth. c. 4.
cum nobis propoſitum ſit poſterius illum diffuſè perpendere, & examinare. Iam verò illud ego non verebor affirmare, non modò ſine vlla humorum copia, ſed illis quoque deficientibus, adeoque in quibuſdam affectibus cuilibet plenitu-

dini contrariis, optimos, quoſque medicos interdum venam ſecare. Sanguine immoderatè fluente è naribus, hæmorrhoidibus, vulnere, vel aliis partibus, an quis reperitur vſque adeò ſanguifugus, qui prorſus nolit ſanguinem mittere? Nulla ſanè hic poteſt ſubeſſe plenitudinis imago, cum manifeſtè humores deficiant. Quòd ſi ita hæc ſe res habet, quæſo reſpondeas, ac nos doceas, qui fieri poſſit, vt ex duobus ſcopis ſibi inuicem repugnantibus, & oppoſitis vna, eademque indicatio eliciatur? *Præterea* (inquit Galenus) *quæ ſuprà de ſanguinis miſſione dicta ſunt, & hoc quoque rationem Menodoti conuincit, putantis plethoricam nominatam ſyndromē remedij nos admonere: nam affectus, qui nunc expoſitus eſt (profluuiū ſanguinis) plethoricæ planè contrarius exiſtit, &c.* Ad hunc modum (vt iſtius quoque doctrinæ exemplum habeamus) legimus Galenum ſanguinem miſiſſe iis, qui ex vitioſi ſucci eroſione pulmonis vlcere laborabant, quanquam illi paucum ſanguinem haberent. *Cæterum* (inquit) *de mittendo his ſanguine, ſcire illud licet; quicumque parum ſanguinis habere videbantur, iis ad quendam ſuccum probiorem redactis detrahere ſanguinem poteris, tum rurſum reficere; eoſdemque rurſum purgare, ac rurſus reficere: denuoque, ſi res ſuadet, ſanguinem mittere, præcipuè quibus veluti limus, vitioſus, & craſſus totus eſt ſanguis. At qui validi ſunt multique ſanguinis, iis ſtatim à principio eſt detrahendus.* Galenus hic duos ægrotantes nobis ante oculos ponit; Socratem, qui parum videatur habere ſanguinis, Platonem, qui multo ſanguine redundet. Verumtamen accepta indicatione à magnitudine morbi ſtatuit vtrique mittendum ſanguinem eſſe, ea tantùm adhibita obſeruatione, Socratem primò eſſe reficiendum, ſine dubio propter animaduerſionem virium, quas timet fore imbecilliores. Quòd ſi abſque ſanguinis copia nunquam licet venam ſecare, quæſo reſpondeat Aduerſarius, quamobrem, aut quomodo Socrati parum ſanguinis habenti Galenus audet ſanguinem mittere, non modò ſemel; ſed etiam bis, ter, ac ſæpius?

De Sang. Miſſ. c. 13.

5. Metho. c. 14.

Cæterùm cum aduerſarij nullis machinis poſſint tam perſpicuam veritatem ſubuertere; nuper (vt audio) neſcio quæ diuerticula quæſierunt. Ergo aiunt primùm, Galeni rationes aduerſus Empiricos vnam plenitudinem ſimpliciter, ac ſyndromen plethoricam oppugnare, minimè cæteros humorum exceſſus. Deinde verò cum plenitudo alia ſit præſens, alia futura, alia communis, alia propria; ita ſtatuunt, vt omnino ſectio venæ plenitudinem requirat, ſi non præſentem, ac toti corpori communem, at ſaltem futuram, & vni parti propriam. Sed iſta quoque commentitia ſunt, parumque habent roboris. Namque ſi altera plenitudo, in qua vel vnicus ſanguis, vel ſimul cuncti redundant humores & quæ totum occupat corpus, quam plethoran ſimpliciter dicimus, per ſe non poteſt venæ ſectionem indicare, quod modò (ni fallimur) ſatis monſtrauimus, an non communi loco dialectico facilè vnuſquiſque poteſt colligere, multò minùs alteram id poſſe præſtare, quę minus verè neque ſimpliciter, ſed cum additamento dicitur plenitudo pituitæ, bilis, melancholiæ, vel quæ haud totum corpus, ſed vnam duntaxat partem occupat? Neque de iis agendum eſt longius.

Quod autem ad futuram plenitudinem pertinet, paulò accuratiùs explicandum eſt. Ac primùm quis miretur non iniuria, quamobrem Galenus nihil reliquerit ſcriptū de huiuſmodi futura plenitudine, quam mihi quidem non fit veriſimile virum ſolertiſſimum, & diligentiſſimum, addo (quod illius calumniatoribus placet) loquaciſſimum, in tradendis ſcopis tanti præſidij, oſcitāter prætermiſiſſe, quemadmodum certè non prætermiſit rationem eſſe habendam morborum ac virium, non ſolùm præſenti tempore, ſed etiam futuro. Quæro deinde, cū Galenus conſtanter affirmat, neminem eſſe in artis operibus exercitatum, eruditumque medicum, qui tribus conſentientibus primariis ſcopis non ſanguinem detrahat, etſi nullum adeſt plenitudinis indicium; quæro (inquam) an conceperit mente huiuſmodi futuram, atque imaginariam plenitudinem: obſecro te, qualis fuiſſet vis iſtius ratiocinationis? Quæritur an de plenitudine ſit elicienda indicatio mittendi ſanguinis? ille reſpondet authoritate Hippocratis, & omnium medicorum, minimè; quandoquidem ex illis nemo eſt, dummodo vnà conueniant magnitudo morbi, robur virium, flos ætatis, qui non velit omni poſthabita plenitudine ſanguinem eſſe detrahendum. Sed quid ille reſpondeat iterum, ſi qui alteram ſententiam defendunt, hanc futurā plenitudinem obieciſſent? cum parui omnino referat, ſit ne illa hodie præſens, an futura in craſtinum, cum vtrobique ſit par ratio; vt de morbis, & viribus diximus modò, quorum conditionem tam præſentē, quàm futuram, medicus venā ſecturus perpetuò debet animaduertere. Præterea finge hominem (quod eſt Galeni exemplum) qui exerceatur quotidie, & omnes, quantum ſatis fuerit, ſolitas habeat excretiones, qui moderatè comedat, adeoque nullius indigeat vacuationis, ex alto lapſum fuiſſe. Victus ratione, cæteriſque opportunè inſtitutis, quæſo an quis poteſt vllam futuram plenitudinem imaginari? Fluente ſanguine præter modum alicunde, an eſt aliquis adeò pertinax, qui contendat plenitudinem aliquo deinceps tēpore futurā eſſe? Sed in re manifeſta nolo eſſe verboſior. De prima Galeni ratione hactenus.

4. Meth. c.

Loco citato.

Nunc ad alteram venio; præſente nimirum plenitudine nonnunquam venæ ſectionem prætermitti: quod ſanè ille docet frequentiſſimè. *Si quis* (inquit) *etiamnum ſanus, neque adhuc quicquam læſus in ſanguinis redundantis concurſu ſit poſitus, huic non opus eſt mittere ſanguinem; ſed alij ſatisfacit inedia, alij cibi parcitas, alij ſoluta aluus, vel purgatio, vel frequens balneum, alij ſola exercitatio, vel multa frictio abunde fuit.* Miſſio verò ſanguinis ne ab ipſis quidem Empiricis, iis, qui ita ſe habent, neceſſariò adhibetur.

4. Meth. c. 6. De Sang. Miſſ. c. 8. 3. de art. 62. Gal.

Atque vt ne longiùs producam orationem, ita habendum eſt de Galeni ſententia, plenitudinem quocunque tandem modo eam quis velit interpretari, hac vna ratione venæ ſectionem indicare, quatenus morbos reddit magnos, atque in morborum magnitudine continetur. Quam rem etſi ille non ſemel declarat, & confirmat, nobis ſatis fuerit vnicum locum proferre, in quo ex propoſito hanc ipſam quæſtionem mouet; num homini ſolita negotia adhuc obeunti, ſi notæ plenitudinis apparuerint, mittendus ſit ſanguis, an non mittendus, niſi magni alicuius futuri morbi ſit ſuſpicio? Mihi autem libet illius propria verba tranſcribere, quòd totum negotium conficiant apertè, atque etiam ſint quoquo modo ad totam diſputationem accommodata.

In præſenti autem de vtriuſque plenitudinis notis contemplemur; an vbi ea in homine ſolita negotia obeunte apparuerint, mittendus illi omnino ſanguis ſit; an id non ſit neceſſarium, vbi nulla magni affuerit morbi expectatio? Porrò quid hac de re ſentiam, vobis perſpicuū eſt, qui ſæpe adfueritis mihi ſanguinis miſſionem ſuadenti, aut podagricis, aut arthriticis, aut comitiali morbo obnoxiis, aut melancholicis, aut

De Sang. Miſſ. cap. 10.

iis, qui

iis, qui ſanguinẽ antea expuiſſent, aut in thorace ſtructuram ad id malum idoneam ſortiti eſſent, aut vertiginoſis, aut iis, qui crebrò corripi ſolent angina, vel peripneumonia, vel pleuritide, vel hepatitide, vel vehementi ophthalmia, vel (vt ſummatim dicam) magno quopiam morbo. Quippe in iis omnibus ſanguinis miſſionem neceſſarium eſſe præſidium arbitror confeſtim adhibitam, poſt habitam virium, & ætatis rationem. Hæc ſi aliquando non dicantur, ſubaudire tamen oportet. Verùm iis, qui nihil tale antea perpeſſi ſunt, omniumque corporis partium inculpatam habent conſtitutionem, geminam me viam vacuationis proponere noſtis; per ſanguinis quidem miſſionem, ſi in victus ratione fuerint intemperantes; citra hanc, ſi temperantes. Licet enim & frictione multa, & balneis, & ambulationibus, aliiſque motibus, ad hæc vnctionibus diſcutientibus celeriter plenitudinem vacuare, niſi tibi videatur nonnunquam craſſi ſanguinis eſſe redundantia. Hæc Galenus, qui ad propoſitam quæſtionem reſpondet facilè adhibita diſtinctione, hunc in modum. Namque homines, qui vtriuſque plenitudinis habent notas, atque etiamnum ſolita obeunt negotia, vel magno alicui morbo ſunt obnoxij, vel nihil tale antea perpeſſi ſunt, omniumque corporis partium inculpatam habent conſtitutionem. In illis miſſio ſanguinis, tanquam præſidium neceſſarium, nullo modo eſt omittenda: In his autem rurſus eſt opus diſtinctione. Etenim ſi idem homo in victu fuerit intemperatus, omnino miſſio ſanguinis adhuc cenſenda eſt opportuna, & neceſſaria: ſin autem fuerit temperatus, iam licet venæ ſectionem prætermittere, ac leuioribus agere præſidiis, frictione, balneis, & aliis id genus. Itaque Galeni mens eſt apertiſſima, plenitudinem eatenus miſſionem ſãguinis indicare quoad poteſt magnos morbos efficere; vt illis vſu venit, qui malam corporis conſtitutionem ſortiuntur, vel ſunt in victu parum temperati: nullo autem imminente graniore malo, nequaquam; vt iis accidit, qui bene habent, & ſunt in victu moderatiores. Quo loco (vt id moneamus obiter) eſt notatione dignum, hic plurimos à Galeno morbos numerari, qui aliàs nullam ſecum ferunt indicationis rationem ſectionis venæ, præter vnam magnitudinem: cum immò verò ſint maiori ex parte morbi frigidiores, oriunturque ab humoribus frigidis, craſſis, & quos crudos appellant: quibus aliqui multi exiſtimant id remedium non conuenire. Quippe ait in omnibus ſectionem venæ præſidium fore neceſſarium nulla prætterea vel humorum, vel aliarum rerum adhibita exceptione, præter quàm virium, & ætatis. Sic docemur, in vtraque plenitudine celeriter eſſe vacuandum, propterea quòd altera, quæ dicitur ad vires, in putredinem promptè incidat, & quandoque etiam in partes quaſdam impetu aliquo decumbat, inibique tumores præter naturam efficiat; altera item ad vaſa ſępe in partes ingruat, ac tumores excitet; immò & apoplexias, & venarum ruptiones moliatur. Sed quid ago pluribus? cum Galenus ipſe ita planè, & apertè vt planiùs, & apertiùs loqui non poſſit, hanc veritatem nos doceat. *In vniuerſum* (ille inquit) *ſcopi mittendi ſanguinis plenitudinem in ſe primo non cõplectuntur, ſed ſuſpicionem eius, quod adhuc fit, mali. Nam ſi magnum fore appareat, ſanguinem mittemus omnino, etiamſi nulla plenitudinis nota adeſt. Primi igitur, ac maximè proprij ſanguinis mittendi ſunt ſcopi, morbi magnitudo, ac robur laborantis. Et hanc primam eſſe ſyndromen dicere oportet, minimè plethoricam, in qua miſſio ſanguinis obſeruata ſit; quippe in illa & hac comprehẽditur, vt quæ morbi magnitudinem augeat.* Hæc Galenus. Quod ſi demum quis velit (vt ſuprà fecimus) aliquod iſtius quoque dogmatis exemplum adiungere, neque illud deeſt præclariſſimum. Athleta, cuius principale eſt vitæ inſtitutum, vt certando alios vincat, & deiiciat, ſi quis alius, in notabilem plenitudinem frequenter incurrit, cum ſedulò ſtudeat cibis multis, plurimúmque nutrientibus robur corporis, ac molem ſibi parare, & cuſtodire. Adhuc tamen authoribus Hyppocrate, & Galeno pleniſſimum huiuſmodi habitum ſoluere non eſt neceſſe, niſi iam illi grauiſſima immineant pericula. Sed cum is nequeat in eodem ſtatu conſiſtere, & quieſcere, adeóque illud reliquum ſit, vt in deterius vergat, periculúmque ſit, ne vaſa præ nimia humorum copia rumpantur, aut calor innatus extinguatur; *His de cauſis* (inquit Hippocrates) *bonum habitum ſtatim ſoluere expedit; vt corpus rurſus nutriri incipiat.* Et Galenus; *Habitum athletarum, cum ad extremum peruenerit ſoluere oportet, haud morantes, ſed anticipantes ſolutione periculum.*

De Sang. Miſſ. c. 3.

De Sang. Miſſ. c. 9.

1. aph 3.

Hactenus Galeni rationes ſunt explicatæ, quæ quidem (niſi me omnia fallunt) perſpicuè, ac firmiter demonſtrant; Empiricos, & cæteros omnes hallucinati, quicunque arbitrantur, plenitudinem per ſe, ac primùm venæ ſectionem indicare. Ad rationes, quę pro illis ſunt allatę ſuperiùs (quod vnum reſtat) non reſpondeo in præſentia; reſpondebo autem poſteriùs commodiore loco, vt ne eadem ſæpius repetantur.

Audio primarium noſtræ ætatis medicum, qui cenſuit aliquandiu, non eſſe alium ſcopum ſectionis venæ, quàm plenitudinis aliquod genus, iam non permanere in hac opinione, nouáque proximo hoc tempore dogmata comminiſcijqui aſſeuerat, vehemens peccatum ſanguinis verè, ac propriè illius miſſionem indicare: atque iſtud quidem peccatum ſtatuit eſſe triplex vel ſecundùm quantitatem, vel ſecundùm formam, vel ſecundùm motionem. Quod item decretum non fuit à nobis ſilentio prætereundum, qui cumulatè, & integrè, quoad per nos fieri poteſt, conſtituimus in hoc argumento verſari. Neque eſt, vt quiſquam miretur, nos eiuſmodi cogitationes tractare; quæ fortaſſe multis, qui res noſtras ignorant, nouæ apparebunt, & inauditæ: ſiquidem illæ apud nos, ac noſtros medicæ artis ſtudioſos iam ſunt propemodum vulgares, & in ore omnium. Primùm autem ſum neſcius, quantum deceat virum cum multis nominibus, tum maximè prudentia, & circumſpectione clarum, de re permagni momenti tam frequenter, ac facilè ſententiam mutare: quem fama eſt ferme in ſingulos annos à priore opinione recedere, ac nouam excogitare. Quæſo enim iſtæc ſententiarum varietas, mutabilitas, inconſtantia, tanquam fluctuum; an non iure optimo debet omnem fidem illius dogmatibus abrogare? Plus vna veritas eſſe nequit. Quare vt ea ſemper ſibi ipſa conſtet, atque omni ex parte conſentiat, neceſſe eſt. Contra verò cum falſitas poſſit eſſe multiplex, nihil mirum, ſi vna, eadémque de re multi pluribus modis malè ſentiunt. Deinde neque illud ſatis probare poſſum, quòd vir alioqui illuſtris ingenij in explicandis hiſce cogitationibus mirabiliter delectetur vocibus nouis, inſolitis, & ambiguis; quibus illud quoque ſimile eſt quod pariter memini me audiſſe aliquando; nimirum quòd ſcopi a Galeno vocati principes connotatiuè indicent ſectionem venæ. Quantas enim tenebras offundant, ac difficultates pariant obſcura, & inuſitata nomina, & quantum illorum vſus à bonis authoribus, potiſſimùm

Ariſtotele, & Galeno reprebendatur, & vitupere-tur, id planè eſt apertius, quàm vt pluribus debear demonſtrari. Namque ſi mentis conceptiones, adeóque res ipſas exprimunt voces, quid magis illarum cognitionem obſcurare, diſciplinas confundere, impedireque poteſt, qoàm impropria, & inaudita vocabulorũ ſignificatio? Ariſtoteles quidem principalem virtutem orationis, perſpicuitatem eſſe tradit, aitque illam maximè perſpicuam reddi à nominibus, & verbis proprijs. Et quo fit, vt Platonem, vetereſque philoſophos reprebendat interdum, quòd parum propriè loquerentur. Galenus item ſummus Ariſtotelis imitator iſtud ipſum confirmat, & idẽ crimen nonnullis medicis obijcit frequentiſſimè. Qui demum probè ſciens, quanti referat in arte tractante vitam hominis propriè, & perſpicuè loqui, non grauatus eſt librum ſcribere de nominibus Medicis, vnde potuiſſet vnuſquiſque diſcere, quo pacto rectè nominibus vti debeat. Sed redeo ad rem. Quantum equidem colligere potui, hic vir celeberrimus propriam mentem explicat, ac loquitur ad hunc modum; Quippe ait principalem ſcopum ſectionis venæ eſſe vehemẽs peccatum in ſanguine; adeò vt nullo modo poſſit, aut debeat vena ſecari, niſi ſanguis inſigne aliquod vitium concipiat: hoc autem peccatum ſtatuit fieri tripliciter, ſecundùm quantitatem, formam, motionem. Atque hanc partitionem ita accommodat, vt vehementi peccato ſecundùm quantitatem conueniat ſectio venæ, quatenus remedium minuens; ſecundùm formam, quatenus remedium eradicans; ſecundùm motum, quatenus remedium reuellens. Hæc profectò videri alicui poſſint ingenioſa, & methodicè tradita: verùm ſi ea perpendantur ad veteris diſciplinæ præcepta, fortaſſe non omni ex parte probabuntur. Etſi autem multa de hac opinione eſſent dicenda propter ſummam viri authoritatem; tamen cum ea, quæ à nobis tradita ſunt hactenus, & quæ ſumus tradituri poſterius, ad illius confutationem poſſint ſatis eſſe, volumus paucis eſſe contenti. Quæro igitur, quidnam ſignificet vniuersè vehemens peccatum in ſanguine, quocumque modo hanc rem velimus interpretari. Namque ſit illud omni, qua fieri, aut fingi poteſt, ratione grande, & immenſum; niſi id ſimul vehementer nociturum ſit in poſterum, nunquam venæ ſectionem indicabit. Quòd ſi ita ſe res habet, quid aliud, quæſo, ſibi vult iſtud vehemens peccatum ſanguinis (qui loquendi modus à nemine eſt vſurpatus, & à communi vſu doctorum hominum eſt alienus) quàm vehementiam, vim, & magnitudinem morbi? quæ vox ab Hippocrate, Galeno, & omnibus probatis medicis Græcis, Latinis, Barbaris eſt iamdiu recepta, & vſurpata, & ad quam, vtcumque aduerſarij ſe torqueant huc, & illuc, omnemque lapidem moueant quantum poſſunt, diſperream ni poſtremùm, velint, nolint, cogantur deuenire. Sed ſingula perpendamus.

Initio 3. Rhet.

Gal. 2. de. loc. aff. 6. 3. Epid. ſect. 1. 5.

2. de San. tu. c. 2.

3. Simpl. cap. 11.

Vehemens peccatum ſanguinis ſecundum quantitatem puto non aliud poſſe intelligi, quàm nimiam illius redundantiam, ac plenitudinem: de qua ſemel, atque iterum diximus, quod eſt ſatis. Illud autem libet addere in præſentia; nullum maius peccatum quantitatis, nullam maiorem, ac pleniorem ſanguinis exuberantiam concipi animo, aut fingi poſſe, ea plenitudine, in qua omnia coniunctim adſunt ſymptomata, & indicia poſita ab Empiricis, quæ illam demonſtrant; quando illius quantitatem, Galeno authore, aliter nobis non licet definire, quàm ex propriorum ſignorum multitudine, ac numero. Veruntamen niſi ab ea graue aliquod periculum immineat, iam ſatis monſtrauimus de ſententia Hippocratis, & Galeni ſanguinem minimè detrahendum eſſe.

De ſang. Miſſ. c. 6.

Sequitur vehemus peccatum ſecundùm formam; quando nimirum, ſi probè intelligo, ſanguis vel ob conceptam putredinem, vel alienam prauam qualitatem iam propriam formam non retinet. De quo quidem multa eſſent dicenda, cum cenſeam illud alludere, & inſinuare morbos, quos noſtrates nouatores appellant morbos formæ, totius ſubſtantiæ, & aliis nominib. Sed quoniam de hac litigioſa diſputatione nonnihil diximus in diſputatione de Morbo Gallico, non eſt vt de ea rurſum agamus hoc tempore. Qui interea cupit intelligere ſummam iſtius controuerſiæ, is meum Montanum adeat, qui illam perſequitur, ac diſſoluit præclarè admodum, vt præterea nihil fortè poſſit deſiderari. Quod porrò ad noſtrum pertinet inſtitutum, tantum abeſt, mea ſententia, vt vehemens peccatum ſanguinis ſecundùm formam poſſit venæ ſectionem indicare, vt magis illam prorſus debeat impedire: ſiquidem humoribus ita putreſcentibus, vel aliter malè affectis, vt propriam formam amittant, vix fieri poteſt, vt vires ſint adeò validæ, vt id remedium ferre poſſint. Id quod & ratio facilè declarat, & Galenus clarè demonſtrat, noſque poſterius conabimur firmiter demonſtrare. Inſuper quid eſt, quamobrem talis humorum conditio magis ſectionem venæ, quàm purgationem deſideret? Quin immò, ſi res attentè conſideretur, ſine labore poſſet demonſtrari, longè magis purgationem, quàm ſectionem venæ hoc tempore fore congruentem.

lib. 3. de Morbis. c. 13. & ſeq.

Tertium remanet vehemens peccatum ſecundùm motum, quando ſcilicet ſanguis intra, vel extra corpus quoquo modo malè mouetur: quod itidem puto nullo pacto poſſe miſſionem ſanguinis indicare, niſi iſtiuſmodi motioni coniungatur, vel præſens, vel imminens morbi magnitudo. Quid enim ſi offeratur aliquis, cui ob criſin iamiam futuram ſanguis ad caput cum impetu feratur, vnde ſanguineæ imagines ſplendoreſque oculis offerantur, vertigo ingruat, delirum, hæmorrhagia? An huic ſanguinem detrahes? non arbitror, idque non alia ratione, quã quòd nullus inſtet morbus magnus, ſed qui potius adeſt, iamiam ſoluendus ſit. Nec reſpondeas, motum quidem in ſanguine adeſſe, at non vitium: quoniam idem eſt motus, qui & in ſymptomaticis affectibus huiuſmodi euenit: vt verò nomen vitij mereatur, aut non, ea tantùm ratione obtinet, quatenus morbum magnum vel facturus eſt, ſiue deſignaturus, vel contrà ſoluturus. Quare vitium ſanguinis à ſola morbi magnitudine ſpectatur, non à motu: ideò ab hac, non à vitio ſanguinis, aut motu ſumitur indicatio ſectionis venæ. Sic Galenus vehementis ſanguinis impetus meminit aliquando, illúmque præcipit eſſe reuellendum, & deriuandum, ſed hac lege, quotieſcumque aut non ſeruata propria qualitate non poteſt nutrire amplius, aut copia aucta vel premit vires, vel venas, arteriaſque diſtendit, rumpit, obſtruit, adeoque ſecum affert morbi magnitudinem. Atque hęc ſanè mihi videntur vſque adeò manifeſta, vt pluribus non debeãt confirmari. Poſtrema item cogitatio, quæ triplicem fingit vſũ ſectionis venæ, minuentem, eradicantem, reuellentem, ad ſuperiora tria peccata accommodarũ, vt noua eſt, & inaudita, ita (mihi quidem vt videtur) multa in ſe cõtinet abſurda & pericula. Namq; vt prætermittantur cætera, atq; id tantũ

9. Meth. cap. 11.

moneam

nunquam memini me legiſſe apud Galenum, vel alium probarum authorem, venæ ſectione ſanguinem eradicati:niſi fortè, vt cunctarum veterum vocum prorſus obliuiſcamur, ac nouas vbique introducamus, intelligunt illius miſſionem vſque ad animi defectionem. Sed cum huiuſmodi copioſa ſanguinis vacuatio, quomodocunque accipiatur, inſigne, ac firmum deſideret virium robur, ſatis vnicuique poteſt conſtare omnium minimè eam conuenire in vehementi iſto peccato ſecundùm formam, in quo iam diximus neceſſariò vires ita eſſe debiles, vt vix parcam venę ſectionem poſſint tolerate.

Hæc ſummarim dicta ad hanc opinionem poſſent eſſe ſatis. Sed tamen adhuc valde cupio, vt quicunque his nouitatibus delectatur, eam comparet cum vetere opinione Hippocratis & Galeni, ac diligenter ſecum reputet, vtra ſit magis rationi conſentiens, cum primiſque accommodata ad conſeruandam ſalutem hominis; ad quem vnicum finem omnia noſtra, conſilia, & dogmata ſunt perpetuò referenda. Atque hæc quidem cõparatio eò magis videtur ad rem pertinere, quòd vtraque opinio neſcio quam ſimilitudinem referat inter ſe. Altera enim vetus principem ſcopum ſectionis venæ ſtatuit morbi magnitudinẽ: altera noua, vehemens peccatum in ſanguine: illa docet morbum fieri magnum tripliciter; vel propter afflictæ partis præſtantiam, vel propter affectus magnitudinem, vel propter cacoëthiam; hæc tradit, vehemens peccatum ſanguinis eſſe triplex; ſecondum quantitatem, formam, motionem. At verò in eo differunt, quòd illa cum morbi magnitudine vult ſemper cõiungendos eſſe alios duos ſcopos, virium, & ætatis: quibus conſentientibus medicus certè, ac definitè intelligit, alia quauis poſtbabita conſideratione, venam perpetuò eſſe incidendam: hæc autem de primario ſcopo decernit admodum obſcurè; de reliquis nullum verbum facit. Ex quo puto fieri, vt quicunque in hac cauſa ab Hippocrate, & Galeno deficiunt, circa adminiſtrationem tanti remedij ſint valde ancipites, & ſoliciti, occaſionémque perdant ſæpenumerò bene agendi, & iuuandi hominis. Verùm de iſtac opinione, ac de plenitudine hactenus.

Illud igitur eſt conſequens, vt alterum modũ de humorum qualitate diſſoluamus: quandoquidem ſuprà diximus placere aduerſariis, vt illi pręter copiam talem quoque habeant qualitatum temperationem, vt non vehementer à naturali conſtitutione ſint alieni. In primis verò obiiciunt duas qualitates quas vulgò actiuas appellant. Namque ſi morbus proficiſcatur ab humore frigidiore, detractus ſanguis videtur illum, atque illius cauſam adhuc magis poſſe augere: pariter ſi idem originem ducat ab humore calidiore; ſecta vena, illius feruorem, morbique incrementum pertimeſcunt. Quare celebrant vulgatam, ſententiam Auicennæ. *Et ſupponere tibi caue, ne deducas ægrum ad vnam duarum rerum, ſcilicet humorum cholericorum ebullitionem, & frigidorum cruditatem.*

Lib. 1. fen. 4. c. 20.

Sed quoniam huic difficultati videtur annexa altera quæſtio, vel magis vna, atque eadem eſſe; num liceat in cacochymia ſanguinẽ mittere, age vtramque ſimul coniungamus, & examinemus. Atque vt hinc faciamus initium; tanquam certiſſimum artis medicæ decretum, id recipiunt pleríque omnes; miſſionem ſanguinis vni plenitudini, purgationem vni cacochymiæ congruentem eſſe. Quod quidem ratio videtur confirmare. Namque ſi miſſio ſanguinis eſt vacuatio humorum omnium; ſi purgatio eſt vacuatio non omnium ſed vnius tantum, vel alterius; facilè colligunt, illam plenitudinis, in qua ſucci omnes augentur, hanc cacochymiæ, in qua dumtaxat vnus redundat, præclarè eſſe accommodatam. Rationi conuenit communis propè medicorum conſenſus, quem non eſt credendum facilè mentiri: quorum teſtimonia ſunt adeò multa, vt nequeant ignorari. Nobis ſatis fuerit vnum, vel alterum afferre ex Hippocrate, & Galeno. *Quibus* (ait Hippocrates) *ſanguinis miſſio, vel purgans medicamentum conuenit, his verè ſanguinem detrahere, aut medicamenta adhibere oportet.* Hunc locũm interpretatus Galenus, inquit; *hos oportet vt anticipemus vacuare aduemente vere, vel per ſectionem venæ, ſi plenitudinis morbis ſubiiciantur; vel per purgationem, ſi eis, qui ex corruptione proueniunt.* Quo loco longa narratione nonnullos refert ægrotantes, quos à multis grauiſſimis periculis liberauerit, vel miſſo ſanguine, vel dato medicamento, vt noxij humores alterutrum remedium videbantur poſtulare. Sic aliàs Hippocrates non hic tantum, ſed & in aliis ſuis commentariis, quando inuicem ſeruata proportione omnes augentur humores, miſſione ſanguinis auxiliatur, vbi verò aliquis ex ipſis ſuperabundat, illi purgatorium exbibet medicamentum. Hinc factum eſt ſumma cum ratione, vt ſancitum fuerit iamdiu, quod ſuperius quoque notauimus ſumendam eſſe indicationem de magnitudine morbi, non ſolùm incidendæ venæ, ſed etiam dandi medicamenti. Cuius profectò iudicij, electioniſque nulla certior regula videtur poſſe inueniri, quàm ſit diligens humorum conſideratio; qui, ſi multi fuerint, venæ ſectione, ſi vitioſi, purgationem demonſtrent. Ad quem modum in vehementiſſimis doloribus Galenus teſtatur nullum ſe magis præſentaneum remedium inueniſſe, quàm vacuare vſque ad animi defectionem, verùm adhibita priùs diſtinctione, an miſſione ſanguinis, an purgatione ſit opus. Sed ad ea, quæ ſunt magis ſingularia deſcendamus. Ac primùm de humoribus frigidis, ac de celebri illa cruditate agendum eſt, quam veluti principalem mittendi ſanguinis hoſtem pleríque notant hoc tempore: nec ſanè iniuria; cum nulla res obiecta videatur eſſe maioris momenti, maioremq; afferre difficultatẽ, ſeu rationis vim, ſeu grauiſſimorũ hominum authoritatem velimus cõſiderare. Verùm hæc res paulò altiùs ordienda eſt.

6. Aphori. 47.

2. Aphor. com. 8.

1. Apho. com. 23.

Ego quidem triplicem cruditatem comperio fieri, ac reperiri poſſe. Prima eſt ciborũ recens ingeſtorum, qui adhuc non ſunt concocti; quę ſanguinis miſſionem potius retardat, quàm impedit. *Si præcedat ciborum cruditas* (inquit Galenus) *tãto tempore differre venæ ſectionem debetis, quantũ ſatisfacere videbitur tum ad eorum coctionẽ, tum vt excrementa deſcendant.* Et quãuis Celſus inter cæteros, ſi morbus tam ſit immanis, & importunus, vt nullã morã patiatur, nullaſq; det inducias, tametſi æger paulò ante cibũ aſſumpſerit, protinus velit ſanguinẽ eſſe detrahendũ; ego tamen cenſeo lõgè magis cautam, & rationi conſentientem eſſe Galeni doctrinam, quando vix mihi videtur aliquis morbus eſſe poſſe vſq; adeò præceps, vt medicus nequeat occaſionẽ arripere purgandi ventriculũ, & inteſtina, cum aliis modis, tum potiſſimùm vomitu, & clyſtere: qua ratione facilè vitabit multa pericula, quæ non iniuria ex importuna eiuſmodi ſectione venæ videntur imminere. Altera eſt cruditas, qua Hippocrates omnium primus nos docuit morborum principia definire. *Concocta* (inquit ille) *medicari oportet, ac mouere non cruda, neque in principiis.* Quam ſanè cruditatem nos interpretamur, cum materia noxia naturæ

9. Meth. c. 5.

Lib. 1. c. 2. to.

1. Aph. 22.

legibus non eſt obediens, vt declarabimus poſteriùs. Porrò tantum abeſt, vt huiuſmodi cruditas impediat ſanguinis miſſionem, vt hoc potiſſimum tempore illa ſit opportuniſſima: neque exiſtimo ab aliquo iſtud in controuerſiam vocari, iuxta tritam ſententiam; *In principiis morborum ſi quid videtur mouendum, moue.* Iam verò tertia reſtat

1. aph. 29.

cruditas, quotieſcumque plurimi humores craſſi, ac frigidi in corpore abundant: ſic enim legimus, Galenum crudos humores propriè deſcripſiſſe, quicunque citra ſanguinem ſubſiſtunt, frigidi omnino, & craſſi. Atque hanc profectò nos putamus eſſe eam cruditatem, qua præſente, vel imminente aduerſarij contendunt periculosè venam ſecari. Itaque illos audiamus. Si tota (inquiunt) benè inſtituta curandi methodus ea maximè præceptione conſtat, vt morborum cauſæ tollantur, qui fieri poteſt, vt morbum de humore frigido oriundum miſſio ſanguinis iuuare vnquam poſſit? cum ſit fermè neceſſarium, detracto calidiore ſucco, qualis certè eſt ſanguis, vt frigidus, crudúſque humor frigidior adhuc, & crudior reddatur, adeóque morbus vehementiùs ingraueſcat. Hinc Galenus volens docere medicos, atque illis monſtrare quendam veluti ſcopum agendorum, rem totam redigit ad vnum caput, quod humorum notationem complectitur. Quippe ſi illi receſſerint parum à natura ſanguinis, hic audacter mittendus eſt: ſi multum, conſideratè eſt agendum, ac fortè nullum prorſus licet ſanguinem mittere.

4. de Tuen. Val. 4 1. de Ali. Fac. c. 2.

Pariter ſi bonus ſanguis exiguus fuerit, reliquus verò ſuccus plurimus; vtique in his à detractione ſanguinis eſt abſtinẽdum: ſin is quidem exiguus, ſanguis verò copioſus, iam vena audacter eſt incidenda. Sic laborantibus aqua inter cutem, febre ex copia crudorum humorum, aut aliis huiuſmodi morbis, nemo eſt niſi planè inſanus, qui audeat ſanguinem mittere. Deinde conſequuntur ſucci calidiores, in quibus ſimiliter aiunt miſſionem ſanguinis non conuenire. Quare Auicenna inter cæteros fortaſſe author iſtius opinionis; *etſi vrina* (inquit) *fuerit ſubtilis, aut ignea, aut facies a principio ægritudinis fuerit citrinalis, caue tibi a phlebothomia.* & paulò poſt; quem locum paulò ante notauimus, *Summopere tibi caue, ne ægrum deducas ad humorum cholericorum ebullitionem.* Sic alio in loco ſcriptum reliquit, immoderate fluente ſanguine bilem ferueſcere, adeóque ſuperfluum calidum dominari. Et iterũ de curando cauſo; *Non phlebotometur: fortaſſe enim inflammabit eos: & fortaſſe iuuabit eos, ſi fuerit illic turbiditas aquæ, & rubedo.* Quod ſi de Auicenna, vel de iis, qui illius doctrinam recipiunt, hoc tempore, iſtius decreti rationem quæras, illi hanc potiſſimùm ſolent afferre: Nempe detracto ſanguine bilem veluti effrænem fieri, inſigni ferocitate debacchari, atque omnino reddi periculoſiorem, illo (opinor) argumento ducti, quaſi ſanguis valeat propria humiditate, ac lenitate nimiam bilis ſiccitatem, & aſperitatem demulcere, ac retundere. Præterea demùm nituntur iſti authoritate, atque exemplo ſummorum medicorum, potiſſimùmque vnius Galeni, qui tradens rationem curandi eryſipelatis (vt interim cæteri morbi prætermittantur bilioſi) venæ ſectionem repudiat, medicamenti adminiſtrationem probat. Quare concludunt vniuersè in nulla cacochymia, ſpeciatim in qua ſuccus redundat vel frigidior, vel calidior, venæ ſectionem competere.

4. de Tuend. Val. c. 4.

Lib. 1. fen. 4. c. 20.

Lib. 4 fen 1. tr. 2. c. 42.

Ego verò ex altera parte non verebor affirmare in quauis cacochymia, vt maximè redundet humor frigidus, vel calidus, ſumma cum ratione, atque ex ſententia Galeni nonnunquam ſanguinem mittendum eſſe. Quòd ſi aliter fiat, id aio propter aliam cauſam non fieri, quàm quòd ægri tam ſunt debiliores, quàm vt commodè tantum remedium ferre poſſint. Conabor, ac ſpero vtrũque firmiter demonſtrare. Ac primùm nequeo ſatis probare illorum ſententiam, qui fatentur quidem in cacochymia ſanguinem eſſe mittendum, ſed hac limitatione, ſi iuncta illi fuerit humorum plenitudo. In qua ſententia præter cæteros video fuiſſe Paulum, qui de dolore verba faciens, ita ſtatuit, ſi vna adſit plenitudo, ſanguinem mittẽdum; ſi vna adſit cacochymia, dandũ medicamentũ: ſi vtraque ſimul coniungatur, primùm ſanguinis miſſionem, deinde purgationem perficiendam eſſe. Etenim adhuc reuiuiſcit dogma toties iugulatum, nimirum conſilium capiendum eſſe de miſſione ſanguinis ab ipſa in primis, ac ſola plenitudine. Nec fortaſſe huiuſmodi reſponſio ad principalem difficultatem eſt prorſus accommodata. Nam quæritur generaliter, an liceat in cacochymia mittere ſanguinem, nulla plenitudinis facta mentione. At iſti ferè poſtpoſita cacochymia, vnam afferunt plenitudinem. Quod igitur cacochymia haud perpetuò à miſſione ſanguinis debeat eſſe aliena, facilè poteſt probari. Namque ſi tres ſcopi ad mittendum ſanguinem ſufficiunt, quod (ni fallimur) verè, & perſpicuè demonſtrauimus; quid eſt, quamobrem in cacochymia quandoque, immò ſæpius non liceat venam incidere? Neque enim puto eſſe aliquem, qui audeat aſſeuerare, in quouis humorum vitio vires eſſe vſque adeò debiles, vt id remedium ferre nequeant. Inſuper nulli de hac re dubium poteſt ſupereſſe, qui memoria repetat, quod paulò ante diximus ex Galeno, & Auicenna, duas nempe eſſe cauſas præcipuas, propter quas expedit ſanguinem mittere, aut propter illius copiam, aut propter illius vitium: nihil enim dici poteſt manifeſtius. Præterea an non Hippocrates, & Galenus docent in cacochymia ſanguinem eſſe mittendum, cum inter magnos morbos huiuſmodi remedium poſtulãtes, morbos numerent cacoëthias, qui maiori ex parte, vt illis placet, à vehementi ſuccorum vitio pendere ſolent? Ad hæc puto multis conſtare febres putridas, ſi non omnes, certè maxima ex parte fieri ex cacochymia id quod poſteriùs mihi propoſitum eſt firmius confirmare: veruntamen Galenus generaliter in omnibus venæ ſectionem probat: ac ſpeciatim curando febrem ephemeram, vt ne degeneret in putridam, ſcribit apertè, ſecta vena maiorem vitioſi ſucci partem vtiliter vacuari, antequam obſtructiones tentes auferre. Demum verò quid ſibi vult illa partita vitioſi ſucci curandi ratio, quam vocant per epicraſim, cuius multa ſunt exempla in libris medicorum? quale eſt apud Galenum illuſtre, eorum ſcilicet, qui ex vitioſi ſucci eroſione ſanguinem reiiciunt; quique ſanguinem habent craſſum, vitioſum ac veluti limum; quibus ille tradit ſemel, bis, ac ſæpius ſecandam eſſe venam, illis interea ad euchymiam hoc eſt, ad boni ſucci habitudinem, reductis. An cui dubium poteſt eſſe, eam mulierem notabili admodum cacochymia laboraſſe, cui, Galeno authore cæteris fermè aduerſantibus medicis ſanguis copioſiſſimè detractus, colore, & craſſitudine liquidæ pici ſimilis apparuit? Sed quid ego loca ſingula, atque exempla commemoro, quæ certè non deſunt innumerabilia, & infinita, quibus præſente cacochymia boni medici non verentur ſanguinem mittere? Obſecro te, quotuſquiſque eſt, qui vel vnius Galeni diſciplina, atque exemplo munitus non libenter ſanguinem detrahat hominibus ictericis, malancholicis,

Lib. 2. c. 40.

Gal. 9. Meth. c. 11. Au. l. 1. fen. 4. c. 20.

11. Meth. c. 15. 8. Meth. c. 4.

5. Meth. c. 15.

6. Epid. ſect. 3. c. 29.

eis, lienoſis, elephanticis, Gallicis, & in aliis huiuſmodi morbis, quos ferè: conſtat ex inſigni humorum vitio originem habere? verum de vniuerſa cacochymia ſatis. Iam de ſingularibus ſuccis agendum eſt.

2. de Nat. Hũ 27. 2. de Nat. Fac. c. 3. 1 de Plen. c. 10.

Atqui id primum oportet memoria repetere, quod non ſemel dicitur à Galeno, ſanguinem ſcilicet, qui in venis continetur, nequaquam ſimplicem eſſe, & vnius naturæ, ſed illum conſtare ex pituita, bile vtraque, & puro ſanguine certa quadam proportione inter ſe mixtis, vt cuique corpori expedit ad valetudinem: quam quidem quatuor humorum commixtionem, temperationemque ſanguinis nomine omnes appellant. Quamobrem & illud nulli non manifeſtum eſſe debet, aperta vena non vnicum, atque ſyncerum fluere ſanguinem, ſed omnes humores ſimul mixtos, & confuſos vt in ea reperiuntur, quod idem Galenus clarè teſtatum reliquit: tametſi (quod neque diſſimulare) apud præclariſſimum quendam medicum memini iſtud me legiſſe aliquando, ſecta vena vnicum fluere ſanguinem, reliquos humores contineri. Sunt illius propria verba. *Neque ſufficit, vt humores ſimul in venis exiſtant, ad hoc, vt ſimul euacuentur cum ſanguine, quia pituita ſuo lentore parietibus venarum adhæret; cholera ſui ſubtilitate in poroſitatibus venarum imbibitur; melancholia fixa permanet, ac ſui craſſitie fixa non mouetur.* Hæc ille, quæ ſanè magis ridenda ſunt, quàm refellenda. Quòd ſi quis tandem hac in re adeò pertinax fuerit, vt neque vlla ratione dimoueri, neque Hippocr. & Galeni teſtimonio velit fidem adhibere, is quæſo propriis oculis fidem adhibeat, quibus ſi ductum ſanguinem inſpiciat nonnunquam eo tempore, quo concreſcit, ac ſubſidet, ſingulorum humorum portionem facilè, & perſpicuè poteſt animaduertere. Cum igitur vacuatio per venæ ſectionem, propriè ſi loqui velimus, veriùs omnium humorum, quàm vnius ſanguinis vacuatio dici debeat, illique ſimul effluant non minus frigidi, quàm calidi, cui poteſt mirum videri, eiuſmodi vacuationem morbis tum calidis, tum frigidis prodeſſe? Quòd ſi quis aduerſariorum propugnator fateatur quidem ſecta vena omnes duci humores, ſed maiorem perpetuò meri ſanguinis copiam vacuari, atque hinc velit concludere, cæteros humores reddi adhuc deteriores, plurimaque incommoda poſſe afferre; ego hanc reſponſionem cenſeo parui eſſe faciendam. Nam detractis omnibus ſuccis, ſeruata inter eos proportione, quam habent in venis, vt natura deinceps vires acquirat, & quod ſupereſt, melius gubernet, neceſſe eſt.

Andr. Tu. Scit. de Ven. Piſ in Feb.

1 de Nat. Hum 30.

Quamuis neque id fortè ſit temere concedendum, maiorem ſemper meri, boníque ſanguinis copiam vacuari, cum ille vel Galeni teſtimonio ſit naturæ familiariſſimus, & ab ea quampertinaciſſimè contineatur: id quod præcipuè demonſtrant nimiæ purgationes, in quibus ſanguis omnium poſtremus duci conſueuit. Quatenus autem pertinet ſpeciatim ad humores frigidos, & illos morbos, qui ferè ab illis conſueuerunt ortum habere; (tales intelligo apoplexiam, epilepſiam, vertiginem, carum, lethargum, cordis palpitationem, & alios id genus) an non Hippocrates, Galenus, Auicenna, ac probati omnes medici pro illorum præſeruatione, & curatione ſanguinem detrahunt? Et quantum ſpectat ad eam famoſam cruditatem, quæ tot lites fouet iamdiu, & quam nimis frequenter audio celebrari, nonne item Galenus apertè, & expreſsè concedit in illa interdum ſanguinem mittendum eſſe? *In quibus* (ait) *multa vacuatione eſt opus, vires autem ſunt imbeciliores, in iis vacuationem partiri conuenit, quemadmodum nimirum & me facere conſpexiſtis in iis, qui crudorum humorum copia laborant; nam pauco ſanguine detracto, protinus mulſam probè coctam exhibeo cum extenuantium medicamentorum copiam, hyſſopo, origano &c. deinde rurſus ſanguinem aufero, interdum quidem eodem die, interdum poſtero, in quo rurſus ſimiliter prædictorum medicamentorum quodpiam exhibens, iterum ſanguinem detraho, ac tertio die ſimiliter his.* Paulòque poſt. *Præſentibus duobus ſcopis, magnitudine morbi, ac robore virium, conſtat, vt ante diximus, nullam eſſe crudorum humorum tantam, talemque plenitudinem, quæ hoc inhibere auxilium poſſit.* Cap. 13.

De Sãg Miſſ. c. 16.

Quod ſi crudorum humorum copiam miſſione ſanguinis minuere nunquam licet, quæſo reſpondeat aduerſarius quomodo hoſce locos interpretetur, & Galeni auctoritatem tueatur. Nec ſanè aliter de humoribus calidis ſtatuendum eſt, cùm ferè vtrorumque ſit par ratio. Itaque aperta vena, cunctis humoribus æquè fluentibus, vt iam diximus, nulli dubium eſſe debet, quin in iis quoque interdum liceat ſanguinem mittere.

Neque item hîc deſunt plurium nobilium medicorum exempla, ac teſtimonia, quæ hoc ipſum comprobant, & confirmant. Inter quos ipſum quoque Auicennam poſſem recenſere, qui in curatione prunæ, & ignis Perſici venæ ſectionem laudat, quanquam illomet auctore oriuntur ex cholera citrina adurente permixta melancholiæ: quo loco apud eum hæc ipſa leguntur verba. *Neceſſaria eſt phlebotomia, vt vacuetur ſanguis cholericus: Et quando ægritudo eſt timoroſa, tunc neceſſarium eſt ipſam approximare ſyncopis.* Sed prætermiſſo Auicenna (ipſi videtint illius fautores, quomodo ille ſibi ipſe conueniat, & quomodo hæc poſſint cum iis conciliari, quæ ab eo dicta in contrariam ſententiam paulò ſuprà ſunt à nobis propoſita) noſter Galenus ſit nobis inſtar omnium, qui tum aliàs, tum maximè in ardentiſſimis febribus non veretur ſanguinem mittere, & eum quidem vſque ad lipothymiam: etſi non ignoro multos eiuſmodi febres interpretari ſynochos, quas continentes appellant, & quarum Galenus tradit tam largam venæ ſectionem maximum eſſe remedium. Quas equidem nihil moror. Nam ſiue Galeni verba, ſiue rem ipſam conſideres, non inuitus (puto) fatebetis eum loqui de febre ardente, *cauſo* Græcis dicta, & illa fortaſſis exquiſita, quam docet fieri ex putredine vnius bilis intra vaſa manentis, quam tertianam vocat continuam; & quam demùm duobus præcipuè ſymptomatibus circumſcribit, ſiti inexhauſta, & adurente caliditate. Ego quidem tibi libenter fateor ſectionem venæ vſque ad animi defectionem ſynochis conuenire: ſed nec tu negare mihi iure potes, quin eadem febtibus quoque ardentiſſimis congruat. Quódque ſe ita res habeat, Galeni verba, & rationem audias. *His* (inquit) *ſtatim totius corporis habitus refrigeratur, & febris extinguitur: pluribus etiam citatur aluus, ac ſudores prorumpunt.* Etenim ſi memoria reperas ortum febris vtriuſque, tam continentis, ſiue cum putredine, ſiue abſque putredine, quàm ardentis, facilè intelliges iſtæc non minus immò fortè etiam longè magis huic, quàm illi conuenire. Et quanquam ſatis hæc vnicuique poſſunt eſſe hac in re, mihi tamen libet adhuc Philothei medici præſtantiſſimi interpretationem apponere, quæ perſpicuè noſtram ſententiam confirmat, & ita habet. *In quibus autem vſque ad lipothymiam ducamus, manifeſtum eſt eos eſſe, qui ardentibus febribus laborant:*

Lib. 4. fen. 1. Tr. 1. c. 9. & 10.

2. de Cirſ. 1.

Iuit. lib 4. Morb. Ac.

1 apho. com 24.

Com. aphor. einſdem.

verium neque hos omnes, ſed eos, in quibus virtus eſt robuſta. Cur autem vſque ad lipothymiam in his vacuationem ducimus? Quoniam ardentes febres ex humoribus putrefactis accenduntur: duo autem quadam putredo habet, materiam putrefactam, & qualitatis malitiam. Vtrumque ad lipothymiam vſque miſſus ſanguis, & quantitatem materia diminuit, & extinguit qualitatem acutam, & inflammantem: defectu animi corpus refrigeratur. Quid multis agam? An non teſtantur Hippocrates, & Galenus, confirmátque experientia, hanc ipſam febrem ardentem fluxione ſanguinis è naribus ſuaptè natura interdum ſanari? Neminem latet phrenitidem cū primis ex bile procreari: nam propria illius ſymptomata clarè, & Galenus id ipſum frequenter docent: neque tamen ex omni medicorum collegio puto aliquem reperiri, qui in hoc morbo nolit venam ſecare. Sic alia non deſunt exempla huius exercitationis. Sed his volo contentus eſſe.

Hactenus probauimus in cacochymia, & copia frigidorum, calidorumque humorum nonnunquam licitum eſſe ſanguinem mittere. Iam illud addo (quod alterum eſt propoſitum caput noſtræ diſputationis) propter aliam cauſam eiuſmodi remedium non prohiberi, quotieſcunque res ita ferat, quàm propter vnam virium rationem, quæ eo tempore ſint debiliorea, quàm vt benè ferre illud poſſint. Etſi verò vnuſquiſque per ſe ipſe id facilè poteſt intelligere, potiſſimùm ſi memoria teneat, quæ ſuperiùs dicta ſunt: veruntamen nobis liceat rem magni momenti adhuc patefacere, & illuſtrare. Finge Socratem laborantem cacochymia, quæ omnibus modis talis ſit, ac tanta, vt illæ venæ ſectionem nequeat ſuſtinere. Quid (obſecro te) poteſt excogitari, quamobrem Socrati non liceat venam incidere, niſi hanc rem velimus referre ad ipſas vires? Ego quidem nihil aliud concipere animo, aut comprehendere poſſum. Huius diſciplinæ admirabile eſt exemplum apud Galenum, qui referens inſignem famem, quæ multos annos continuatos ſæuiit per multas regiones Romano imperio ſubditas, admodum notabilem cacochymiam nobis ante oculos ponit, qua homines maiori ex parte correpti ſunt, dum cogerentur veſci alimentia praui ſucci: quam quidem ſunt deinceps inſequuta vlcera varia, variámque faciem repræſentantia, carbunculi, phagedænæ, exanthemata, febres malignæ, & alij morbi id genus. Cum ergo medici eorum temporum vix auderent eiuſmodi ægrotantibus ſanguinem mittere, illorum iudicium probat Galenus. Sed quamobrem? *Siquidem* (inquit) *non iniuria huiuſce remedij vſum formidabant, propter virium iam tum antea imbecillitatem.* Ac ſanè dici aliter non poteſt. Verùm ſingulares quoque humores breuiter cum Galeno conſideremus. *Sufficiunt* (ipſe ait) *hi ſoli ſcopi* (tres principes intelligit) *ad mittendum ſanguinem: neque enim vbi copia crudorum humorum tanta eſt coacervata, vt miſſionem ſanguinis prohibeat, ſermo redarguitur, quippe robur virium iſtis non adeſt.* En quomodo ille nihil cogitat præter vnas vires. Cumque vir diuino ingenio præuidiſſet, futuros aliquando homines, ac fortè neque deerant illo tempore, ſicuti hodie fit, qui tanti remedij hoſtes multis modis illud conarentur impedire, afferentes potiſſimùm, ac frequenter hanc ipſam humorum cruditatem; ad retegendam eorum inſaniam, atque vt ne aliquis hac in re poſſit error contingere, indicia quædam tum manifeſtiſſima, tum certiſſima voluit recenſere illius cruditatis, in qua vires non conſtent in præſentia, aut non ſint conſtituitæ deinceps, adeò vt non liceat ſanguinem mittere, qui ſic ſcribit. *Eſtque hæc ipſa nota, quòd illi ſanguinis miſſionem perferre non queunt, quando vnà cum colore totius corporis ab indicis ſanguinis redundantis decedente, pulſus fuerint in magnitudine, & vehementia inaquales per eorum inaqualitatem ſuperantibus debilibus, & paruis.* Sic in plenitudine degrauante, quæ aliter dicitur ad vires, ſi accidat, vt crudus ſuccus per corpus fuerit collectus, idem iubet Galenus conſiderandum eſſe, quantum ſit robuſta virtus, & quantum ſit humor refrigeratus, ne virtus à tali affectu exoluta à ſanguinis miſſione in extremum recidat malum. Neque verò vlli dubium eſſe debet, quin Galenus idem ſentiat, & loquatur de humoribus etiam calidis: quandoquidem rationi eſt conſentaneum eiuſmodi corpora, quæ talibus redundant ſuccis, vel quouis modo ſunt inſigniter calida, & ſicca, admodum facilè diſſolui, ac debiliora eſſe, quàm vt poſſint venæ ſectionem perferre. Ad hunc modum memini apud Galenum me legiſſe aliquando, hominem maximè, ac præcipuè calidum, neque athletam, neque meſſorem, aratorem, aut denique ad ruſtica vrbanáve opera ſatis fortem eſſe: Alio item loco calidas, & ſiccas naturas, ſiue ex proprio ortu, ſiue ex victus ratione, ſiue aliter tales fuerint inediam non tolerare, & neceſſariò vires habere imbecillas, quo potiſſimùm tempore febricitant. Quòd ſi quis non libenter hanc noſtram poſitionem recipit, is quæſo, aliam rationem proferat, quamobrem in cacochymia venæ ſectio prætermittatur. Neque enim in communi illa reſponſione quieſcendum eſt; nimirum id fieri, propterea quia periculum imminet, ne humor frigidior, & crudior reddatur, nec non feruens, & furioſus adhuc feruentior fiat, & furioſior, & vterque grauiora mala ſecum afferat. Nam eſto: concedantur omnia. Quæro tandem, qualia futura ſint iſtæc grauiora mala, & pericula. Se aduerſarij quocunque modo torqueant, quò ſe vertant, non habebunt. denumque vt ad ipſas confugiant vires neceſſarium fuerit. Hæc ad veritatem, & ad noſtram firmandam opinionem deberent eſſe ſatis. At iis accedat præterea apertum Galeni teſtimonium, quod puto nullo artificio poſſe infirmari. Erat ſententia Hippocratis. Sunt quibus ſanguinem auferre conueniat opportunè in talibus: in aliis verò, quemadmodum in iis non conuenit. Prohibitio à ſpuro ſanguineo, ab anni tempore, à pleuritide, à bile. Galenus in commento; *Expedit aliquibus ex his ſanguinem detrahere, quibus videlicet copioſior eſt, & nondum effatu dignam in alium ſuccum mutationem effecit: minimè verò auferre, quibus iam mutatus eſt, praeunte eo, qui à viribus eſt, ſcopo, licet id omittatur aliquando in ſermonibus, in quibus eas, quæ ex affectibus ſolis proueniunt, indicationes recenſemus.* Quem locum prorſus notabilem à Iun. Paulo Craſſo, & cæteris interpretibus obſcurè conuerſum nos voluimus planiùs interpretari. Concludo igitur, ac repeto, nullum ſucci vitium, quale tandem, & quantumcunque id fuerit, poſſe venæ ſectionem impedire, dummodo robur virium non deſideretur. De qua re ſatis.

Iam verò illud reſtat, vt ad ea reſpondeamus, quæ pro aduerſariis ſunt poſita ſuperiùs, quæ videntur habere non nihil difficultatis & laboris. Atqui ſi memoria reperamus, quæ iam diximus, ac potiſſimùm de varietate indicationum, non difficilis eſt ad omnia reſponſio. Itaque pro comperto habendum eſt, duas indicationes, alteram ex morbo, atque illius cauſa, alteram ex magnitudine

Lib. de Suc. bon. & vit. c. 1.

De Sang. Miſſ. cap 9.

Cap. 6.

5 de Tuen. Val. c. vlt.

10. Meth. c. ...

6. Epid. ſeč. 143.

Idem. 5. de Hum. co. 31. 33.

tudine morbi eſſe intet ſe diuerſas, & ſeparatas. Quod quidem earum diſſidium præter ea, quæ ſunt dicta hactenus, planè expreſſit Galenus qui agens de humorum purgatiune, reuulſione, deriuatione ſic ſcribit.

4. Metho. c. 6. *Hanc vero rationem ad aliam quoque artis partem ſpectare, nempe quæ de humorum indicatione præcipit, neminem, latere arbitror: proindeque in ſequentibus etiam repetere eam erit neceſſe, ac totam*

Initio c. 7. *abſoluere.* Et paulò pòſt. *Abſolutus ſermo de hoc genere indicationis, quam a magnitudine morbi ſumi diximus, etiam in ſequentibus habendus reſtat: pari modo de indicatione, quæ ab ætate ſumitur; præterea de ea quæ ab humoribus ſanandis accipitur, &c.* Ergo cum ſint ſeparatæ; ſi quæras qualiſnam ſit propria indicatio, quam ſuggerit humorum redundantia, id primùm facilè poteſt intelligi ex ipſa rerum natura. Cum enim maximè conueniat rationi, vt redundans, moleſtuſque humor ſemper vacuetur; ſi redundat ſanguis, quandoquidem nulla ratione commodiore poteſt educi, quàm ſectione venæ, quatenus ad hanc pertinet indicationem, maximè videtur venæ indicare ſectionem. Si pariter alius à ſanguine redundet ſuccus, cum hic vix commodiùs poſſit auferri, quàm purgatione, idcirco purgationem indicabit. Deinde tibi licet iſtud ipſum diſcere ex Galeno, qui huiuſmodi indicationem explicat apertiſſimè ad mentem Hippocratis cum aliis multis, tum eo

4. Meth. c. 6 potiſſimùm loco, vbi hæc habet. *Si iis, quæ iam dixi, illud quoque adiicias, nempe quod ipſum, qui redundat, ſuccum vacuandum eſſe Hippocrates ſuadet, aliàs ſanguinis detractionem adhibebis, cum videlicet is vincit; aliàs pharmacum, quod ad bilem flauam, vel atram, vel pituitam ducendam vim habet, dabis.* Ex his puto multos generale præceptum ſibi confeciſſe: exiſtimantes ſolam copiam ſanguinis venæ ſectionem, ſolam cacochymiam purgationem ſemper indicare. Quod quidem, ſi vnam ſpectemus indicationem, quæ ſumitur à morbo, & illius cauſa, adeóque ab humoribus noxiis, fatendum eſt eſſe veriſſimum. Quoniam verò in omni vacuandi ratione non hanc ſolam iodicationem orientem ex morbo, & illius cauſa decet obſeruare, ſed alias multas, & eam præcipuè, quæ ſumitur à morbi magnitudine, quæ cæteras omnes poteſtate, & dignitate longè ſuperat; hinc fit ſepenumerò, vt in vehementi morbo, nulla propemodum ratione habita aliarum indicationum, liceat ex vna parte venam ſecare & in redundantia, & in paucitate ſanguinis, & ex altera purgationem inſtituere non modò in abundantia ſucci vitioſi, verùm etiam ſine vllo humorum vitio. Quæ quidem doctrina, etſi forte alicui videbitur contra communem opinionem, tamen eſt Galeni, qui perſpicuè ſcriptum reliquit, & miſſiooem ſanguinis vel propter ipſius abundantiam, vel propter morbi magnitudinem; & purgationem vel propter abundantiam alterius cuiuſquam ſucci, vel propter vim morbi adminiſtrari. Id quod & res ipſa confirmat in his, qui cadunt de alto, vel vulnerantur, in quibus vnica accepta indicatione à magnitudine morbi, nemo eſt, qui non vtatur ſectione venæ, & purgatione tametſi omnis plenitudinis & cacochymiæ ſint immunes. Quare decipiuntur qui exiſtimant plenitudinem, & ſectionem venæ, cacochymiamque & purgationem eſſe inter ſe omni tempore contrarias, adeò vt altera alteri, ſoli, omni, & ſemper opponatur: ſiquidem aliter euenit frequenter; quod nos ſperamus iam ſatis, ſuperque demonſtraſſe, vt non ſit opus longiore confirmatione, & repetitione.

Ergo cum hæc ita ſe habeant, ſtatim venio ad aduerſarios. Et quod attinet ad teſtimonia Hippocratis & Galeni, quæ probant plenitudinem miſſione ſanguinis, cacochymiam purgatione curari opportunè, nemo eſt, qui id non æquo animo, ac libenter fateatur. Sed ita habendum eſt, illos tunc ſibi ante oculos poſuiſſe vnam tantummodo indicationem, quæ ſumitur ab humoribus noxiis. Ad quem modum non ſolùm cæteri omnes, ſed ille etiam Galeni locus mihi videtur commodam, veramque interpretationem, & reſponſionem recipere, qui docet ſectionem venæ indicari aut à magnitudine morbi, aut à ſanguinis copia: qui reliquis videbatur difficilior, & cuius reſponſionem diſtulimus in hunc locum. Namque ibi Galenus voluit ſimul iungere duas indicationes alioqui ſeparatas; alteram à magnitudine morbi; alteram à redundantia ſuccorum; aſſeuerans ab vtraque indicari ſectionem venæ: quod profectò, ſi conſiderentur ſingulæ ſeparatim, veriſſimum eſt, & à nemine debet in controuerſiam reuocari. Atqui illud addo amplius, alteram indicationem, quam ſuggerit humorum redundantia, in deliberatione mittendi ſanguinis non infimum locum tenere, & nunquam eſſe prætermittendam; vt ſaltem medici poſſint de quantitate vacuationis ſalutarius conſilium capere. Namque ſi illa conueniat cum altera, quam 4. Meth. c. ſuggerit morbi magnitudo, ſanguis mittitur hilarè, & copioſè; ſin autem diſſentiat, ſanguis mittitur reſtrictè, & timidè. Exempli gratia Socrates, & Plato habentes eandem ætatem, idemque virium robur, vno tempore incidant in morbum æquè magnum: In Socrate appareat ſanguinis redundantia, in Platone flauæ, aut atræ bilis. Vtrique ſine dubio ſecanda eſt vena, quoniam ſunt in vtroque tres principes ſcopi, qui id remedium demonſtrant. Verùm decet Socrati copioſiorem ſanguinem mittere, quoniam ille habet ſanguinis redundantiam; ex quo fit, vt duæ concurrant indicationes, altera à magnitudine morbi, altera à redundantia ſanguinis: Platoni autem expedit quidem ſanguinem mittere, ſed magis cautè; propterea quia vna tantummodo adeſt indicatio, magnitudo morbi: ſiquidem redundantia bilis, adeóque cacochymia nihil ad huius remedij cōfert indicationem, quam conſtat, quatenus attinet ad propriam indicationem, purgationem expoſcere. Hæc ſi probè intelligantur, quæ equidem neſcio an fuerint à me probè explicata, ſpero ſatis futura ad refutandas, & generaliter & ſpeciatim rationes aduerſariorum antea poſitas: ſed ad iuuandos, & exercendos nouitios non grauabimur ex iis adhuc nonnullas examinare. Et quoniam illi cum primis nobis obiiciunt locum Galeni ex libro *de tuenda valetudine*, in quo mi- Lib. 4. c. 4. rum in modum ſibi placent nobis quoque liceat accuratè, ſed tamen quàm breuiſſimè in eo verſari. Galenus humorum differentias explicaturus, & quatenus ad illos pertinet, medicos docturus accommodatam mittendi ſanguinis adminiſtrationem, ſanguinem tanquam temperatiſſimum omnium, medium quoddam conſtituit, ad quod cæteri omnes referantur. Sic ergo recedunt humores à natura ſanguinis; bilis flaua, quia nimis eſt calens, ac feruida; pituita, quia frigidior, & humidior; melancholia, quia frigidior, & ſiccior. Neque verò huiuſmodi humorum receſſus à ſanguine vnam perpetuò rationem habent; immò ſunt varij, & multiplices, cum vnuſquiſque parum, & multum magis, ac minus ab hoc, tanquam à medio recedere poſſit. Sed & ſanguis conſueuit à ſe ipſo recedere aliquando, at-

que

que in alterius ſucci naturam degenerare: cuiua pariter mutationis, & conuerſionis varius, ac multiplex modus conſtitui poteſt. Hoc iacto fundamenro, Galenus ſanguinis miſſionem libenter ſuſcipit, ſi ille ſit copioſus, neque ad alterius humoris naturam cunuerſus, ſíque reliqui humores ab eo non valde recedant: quòd ſi contra ſe res habeat, placet illi à mittendo ſanguine abſtinendum eſſe. Hæc ſummatim eſt aperta ſententia iſtius loci, quam diffusè explicatam facilè vnuſquiſque in fonte legere poteſt, vt ne in ea longius tranſcribenda tempus conteramus. Primùm afferre illud poſſem, quod alioqui magni intereſt, nempe hunc locum reuera pertinere ad conſeruationem ſanitatis, multóſque temere præcepta ſalubria, & curandorum corporum ſcopos ſæpius permiſcere, & confundere: ſiquidem huiuſmodi primæ. ac maximæ duæ partea artis medicæ, authore Galeno, ſibi officia vendicant non ſolùm inter ſe diuerſa, verùm etiam contraria; cum alteri ſit propoſitum, ſtatum corporis immutare, alteri illum tueri.

Init. lib. de Tuend. Val.

Deinde & id non minus verè poſſem addere, Galenum ſcilicet hoc loco de ea ſola indicatione ſermonem habere, quæ accipitur à copia, & qualitate humorum, de qua iam diximus, quod eſt ſatis. Sed nunc iſta prætermittantur. Quippe ad illa rediens, quæ ſuperiori loco ſunt expoſita, quæro quonam pacto certa aliqua norma, & regula conſtitui poſſit, qua in propoſita ſanguinis, omniumque humorum coniunctione, varietate, & confuſione medici tandem intelligant diſtinctè, & perſpicuè, quando humores eam moderatam formam ſint aſſequuti, vt ſanguis non ſit ad alterius ſucci naturam conuerſus, neque ij ſint calidiores, frigidiores, ſicciores, humidiores, quàm vt poſſint venæ ſectionem perferre. Ac ſanè haud ſcio, quale reſponſum daturi ſint, quicunque Hippocratis, & Galeni diſciplinam contemnunt. Nobis autem, qui omnia noſtra ad eorum dogmata referimus lubentiſſimè, promptè licet reſpondere, hac in re vnas vires perpetuò animaduertendas, & ante oculos habendas eſſe. Namque (vt proximè diximus ex Hippocrate, & Galeno, quibus ipſa res planè fauet) cuncti humores à propria natura degenerantes nulla ratione poſſunt miſſionem ſanguinis impedire, quicquid vis tibi fingas animo, & cogitatione, niſi quatenus periculum imminet, ne vires tantam faciant iacturam, vt deinceps nequeāt durare vſque ad criſin, vel ad aliam morbi diſſolutionem. Quòd ſi velimus præterea ſingulares quoque humores, morbóſque ex eis prouenientes conſiderare, adhuc res fiet clarior, & certior. Sic igitur in hydrope non idcirco minus conuenit miſſio ſanguinis, quòd morbus ſit frigidior, & pendeat à ſucco frigidiore; quando iam monſtratum eſt, in alijs morbis æquè frigidis id remedium conuenire: ſed illud euenit, propterea quia fieri non poteſt, quin vires alioquin infirmæ, adhuc magis infirmentur, vt nequeant deinceps conſtare ad ſtatum vſque ſæpè natura longiorem. Sic in febre ex copia crudorum humorum, & ſi quem alium morbum concipere mente licet, in quo propter abundantiam humorum frigidorum non audeas venam ſecare, obſecro te. quamobrem id facere non audes? Non puto aliam cauſam te poſſe comminiſci, aut proferre, niſi quam ponit Galenus:

De Sang. Miſſ. c. 6.

quoniam ſcilicet virtus priùs exoluta ab eiuſmodi affectibus, per miſſionem ſanguinis in extremum malum ſolet recidere. vt ipſa poſtea nequaquam poſſit reparari.

14. Meth. c. 3.

Neque aliter certè de humoribus calidis ſtatuendum eſt. At Galenus in curando eryſipelate venæ ſectionem damnat, medicamentum probat. Reſpondeo tunc illum non alium ſcopum ſibi ante oculos poſuiſſe, quàm ſucci noxij redundantiam, quæ illius eſt cauſa morbi: quem fortè etiam cogitabat quam maximè redundare in corpore vniuerſo: ad quam explendam indicationem certum eſt purgationem eſſe accommodatiorem ſectione venæ. Alteram indicationem, quam ſuggerit morbi magnitudo, prætermittit & hîc, & alibi frequentiſſimè: neque enim fuerat neceſſe de ea verba facere, & idem repetere in cuiuſque morbi curatione; cum ſatis habuerit loco proprio, & opportuno de ea præcepiſſe, idque ſpeciatim docuiſſe, huiuſmodi indicationem generalem eſſe, neque ſolùm in vno, aut duobus, ſed in omni planè morbo ſpectandam. Sic aliàs quærens Galenus, quamobrem Hippocrates in libris Epidem. curando multos ægros, qui venæ ſectionem iure videbantur poſtulare, nullam talis remedij mentionem faciat, reſpondet illud tanquam manifeſtum fuiſſe prætermiſſum.

5. Epid sect. 1. commen. 3.

Quare (inquit) *de ſanguinis miſſione, quia oratio ad ægros ſpectat omnes, ſemel dixiſſe ſufficiat, vt & cætera, quæ ſunt communia.* Itaquo ſi priori indicationi acceptæ ex morbo, & illius cauſa, accedat etiam poſterior, magnumque vrgeat eryſipelas, nemini dubium eſſe debet, quin ſit neceſſe authoribus Hippocrate, & Galeno iſtius quoque potiſſimum rationem habere. Quare dummodo reliqui duo non deſint ſcopi principes, ſectio venæ cenſenda eſt non modò opportuna, ſed etiam neceſſaria. Ad quem certè modum legimus, Paulum, tantum Galeni æmulatorem, ſi eryſipelas caput inuadat, & cerebrum, adeóque magnum fiat propter præſtantiam partis, hoc ipſum remedium probare.

Lib. 3. cap. 8. lib. 4. c. 21.

Id verò (ille inquit) *ignorandum non eſt difficiliora eſſe eryſipelata, quæ caput inuadunt: proinde niſi efficaciore ſubueniatur adminiculo, languentes interdum ſuffocant: quamobrem ab initio confeſtim, ſimul atque apparuerint, venam in cubito, præſertim humeralem aperire oportet.* Veruntamen decet illud meminiſſe, quod modò notauimus, in magno quidem eryſipelate ſectionem venæ congruentem eſſe, verùm illa in perpetuum adhibita cautione, vt ſanguis mittatur omnino parcius, quàm in phlegmone; cum in illo duntaxat vna ſit indicatio, morbi magnitudo, altera autem ex redundantia bilis id remedium non poſtulet; in hac verò duplex concurrat indicatio, altera ex magnitudine morbi, altera ex copia ſanguinis. In quo quidem conſilio mittendi ſanguinem in magno eryſipelate, iam prætermiſſis rationibus planè firmis & perſpicuis, quæ hoc ipſum demonſtrant, longiore quoque experientia, ex quo cœpi medicinam facere, qui ſextus, & trigeſimus eſt annus, ſum adeò confirmatus, vt iureiurando affirmare auſim neminem propè, quem ſciam, periiſſe, cui tempeſtiuè, & cum ratione ſecta fuerit vena; contrà autem innumerabiles neglecta indicatione ex morbi magnitudine, adeóque huiuſmodi præſidio, miſerè diem obire. Ad Auicennam quod attinet, non equidem ſatis poſſum diuinare, quid illi venerit in mentem, quando ſcriptum reliquit, importunè ſecta vena, vel aliter fluente ſanguine immoderatè, humores cholericos ebullire, ac furere, ſuperfluum calidum dominari, ægroróſque accendi, & inflammari. Quandoquidem præter rei naturam, præter ſummorum medicorum teſtimonia, experientia planè confirmat tantum abeſſe, vt poſt ſectionem venæ, vel nimium profuſum ſanguinem,

bilis

bilis ebullitio, ac totius corporis calòr conſequatur, vt altera ex parte certum ſit, ægrotos magis, ac magis refrigerari, ſepéque numerò nonnullos in malum corporis habitum, hydropem, & alios huiuſmodi morbos propter eam præcipuè cauſam incidiſſe.

Hactenus egimus cum iis, qui tres veteres ſcopos prorſus repudiant, ac pro illis ſtudent alios ſupponere: quorum conatus nobis videmur ſatis demonſtraſſe vndique irritos eſſe. Nunc ex inſtituto noſtro ordine agendum eſt cum alteris; qui tametſi illos accipiunt, tamen contendunt per accidens venæ ſectionem indicare, neque eos ad remedij determinationem fore ſatis. Inter hos locum facilè principem obtinet Franciſcus Valleſius Hiſpanus; quem virum, philoſophum, ac medicum noſtrorum temporum præclariſſimum, cum propter ſummam eruditionem, & ſcribendi grauitatem, tum maximè propter ſtudium, & obſeruantiam, qua ſingulariter colit, & veneratur Hippocratem, Ariſtotelem, Galenum, cæteróſque priſcos illos viros optimos, maximos, ego quidem vnicè diligo, ac libenter fateor omni vera laude eſſe digniſſimum. Verùm (vt liberè dicam) qui pleriſque in rebus veritatem, & Galenum ipſum ab erroribus vindicauit, in hoc problemate videtur mihi à recta via declinare, ac multò ſe ipſo inferior eſſe. Cuius quidem falſæ opinionis puto præcipuam radicem extare, quòd ille quoque ad mentem Hippocratis, & Galeni haud intelligat naturam; ac vim indicationis acceptæ à morbi magnitudine, neſciatque eam diſtinguere à cæteris indicationibus. Lib.7.c.1. Valleſius ergo in libro Controuerſiarum, loco proprio de ſcopis mittendi ſanguinem; ita cenſet, venæ ſectionem vnicum remedium non eſſe, cum modò reuulſionis gratia fiat, modò vacuationis, &c. propterea non eſſe vnicum ſcopum, à quo per ſe indicetur; ſed reuera plurimos eſſe affectus, qui eam poſtulent, quos non liceat ad vnum commune genus redigere per ſe indicaos; ex accidenti tamen fieri, vt illi omnes affectus conueniant in magnitudine; & hac ratione ab ipſa morbi magnitudine indicari ſectionem venæ ex accidenti. Ac fortaſſe cum hac opinione conuenit opinio apud nos celebris, cuius ſupra mentionem fecimus, quòd nimirum morbi magnitudo indicet ſectionem venæ connotatiuè, quatenus (vt puto) illa connotat, vel ſignificat illos affectus, qui verè, & per ſe tale indicant remedium. Demonſtratio Valleſij (nam profitetur ſe demonſtrationibus agere) ſummatim illa eſt; quoniam indicatio ſumitur à contrario: morbo magno contrarium eſt remedium magnum, ergo à magno morbo indicatur remedium magnum, non ſectio venæ. Probàtque minorem propoſitionem; quia ſectio venæ eſt ſpecies remedij, magnitudo autem eſt quantitas: atqui ratio contrarij poſtulat, vt ſpecies ſpeciem, quantitas quantitatem indicet; non quantitas ſpeciem. In quo quidem modo argumentationis ferè ille conuenit cum Trincauellio. Poſt hæc autem ſeriò perquirens, quidnam verè ſit illud, à quo per ſe indicatur ſectio venæ, reſpondet eſſe illum affectum, cui miſſio ſanguinis contraria eſt; ſicuti cum propter plenitudinem ille mittitur, ipſa eſt plenitudo. Ego verò illud primum non abs re poſſem reſpondere, his omnibus conceſſis, mihi ſatis eſſe, meamque ſententiam ſatis confirmari, vel eiuſdem Valleſij teſtimonio, qui poſtquam collegit ſe demonſtraſſe hunc eſſe ſcopum ex accidenti, fatetur ita ex accidenti eſſe, vt tamen ſit prius, & conuertibilis; quo poſito ponatur ſectio venæ, ac tollatur ſublato. Nam ſcribit ad hunc modum. *Dices, cur miſſis indicationibus per ſe, Hippocrates, & Galenus ad indicationes ex accidenti confugerunt? quia quanquam magnitudo morbi cum robore virtutis ex accidenti indicant, tamen indicant perpetuò: nunquam enim mittimus ſanguinem, quin hæc adſint; nec aliquando adſunt, quin debeat mitti: & quod ad artem medicam attinet, quod perpetuò indicat, perinde eſt, ac ſi per ſe indicaret.* Et in Comment. de Vict. Morb. Acut. ait Vall. *Hos vocat ſcopos mittendi ſanguinem Galenus, de quibus à me etiam eſt fuſius ſcriptum lib. vij. Controuerſ. verè, atque vtiliter admodum dici hos ſcopos, non ſolùm quòd ſine his miſſio ſanguinis agi nunquam debeat, ſed etiam quòd his præſentibus agi ſemper debeat &c.* Medico enim ſatis eſt (vt ipſemet fatetur Valleſius) ſi ſcopum inuenerit breui methodo certum, & perpetuum ſiue per ſe fuerit, ſiue ex accidenti, quo præ oculis conſtituto poſſit ritè remedium adhibere, aut prætermittere. Verùm enim verò quia puto hanc rem ſe aliter habere, qui cenſeo tres poſitos ſcopos verè, ac per ſe venæ ſectionem indicare; etſi fortè eiuſmodi inquiſitionem logicam, & à fine artis alienam potuiſſem, ac debuiſſem prætermittere, mihi liceat quaſi ludendo paulùm digredi, & hanc quoque opinionem aduerſus maximum logicum, & philoſophum paucis tutari. Poſſet quidem, ac deberet vnicuique ſatis eſſe vnius Galeni authoritas, qui hoſce ſcopos excellenti nomine appellat κυριωτάτους, nimirum præcipuos, principales, & maximè proprios. Quæſo enim quomodo iſtud verè dicitur, ſi connotatiuè, ſi ex accidenti ſolent indicare? ſed cominus agendum eſt. Illud primum nemini dubium eſt, à conditione, quam Ariſtoteles vocat ᾗ αὐτὸ, *Quatenus ipſum*, Latini *reduplicatiuam*, valere conſecutionem ad id, quod 1.poſt tex. 2. per ſe eſt: nam & ratio ipſa, & methodus Ariſtotelis hoc ſatis declarat. At omnes affectus, quotquot fingere ſibi aliquis voluerit, in hoc vno conueniunt, vt non propria ratione, ſed cum hac reduplicatiua, ſanguinis exigant miſſionem, nimirum quatenus magni ſunt, afferuntq; indicationem, quam priuatim, & propriè ſuggerit morbi magnitudo. In plenitudine, niſi magnum efficiat, aut minetur morbum; in acutis, niſi magni ſint; in futuris, niſi magni expectentur, non licet venam ſecare: ſi tales fuerint, & quatenus tales ſunt, iam vena ſecanda eſt. Ergo magnitudo morbi per ſe indicat. Negabit fortaſſe Valleſius hoſce affectus venæ ſectionem indicare, quatenus ſunt magni. Sed iſtud primum aduerſatur Galeno, & illius diſciplinam corrumpit, quem vidimus huiuſmodi indicationem ab Hippocrate inuentam, à cæteris propè omnibus prætermiſſam, ex tenebris in lucem euocaſſe, atque ita ſtabiliuiſſe, vt vix infirmari, & conuelli poſſit. Deinde ille ipſe id videtur fateri, qui ait, conuenire omnes in eo, vt magni ſint: tum illud facilè ego probauero ex eodem Ariſtotele, qui declarans conditionem, *quatenus ipſum*, oſtendit tunc prædicationem dici talem, quando prædicatum dicitur de ſubiecto primo, & adæquato. Habere tres angulos æquales duobus rectis non conuenit figuræ, quatenus figura eſt, quia non adæquatè, ſcilicet non omni: non conuenit æquicruri, vt eſt æquicrus, quia triangulo prius: ergo conuenit triangulo, vt triangulus eſt, quoniam omnis triangulus habet tres, & primò. Pariter ſectio venæ indicatur à morbo, ſed non omni; à plenitudine, ſed non omni: ergo non vt morbus eſt, non vt eſt plenitudo: indicatur à plenitudine,

nitide, à febre ſynocha, ſed non primò; quia prius à morbo magno: ergo non à phrenitide, vt phrenitis eſt, non à ſynocha, vt ſynocha eſt, ſed à morbo magno, vt magnus eſt. Igitur ſectio venæ indicatur à morbo magno, quatenus ipſum, & per ſe, minimè ex accidenti. Equidem puto hæc demonſtrare. Nec video qua ratione vir doctiſſimus hac in re ſit lapſus; niſi fortè putauit, cum affectus, quos innuit, ex accidenti habeant vt ſint magni, non poſſe magnitudinem, quæ morbis eſt accidentalis, per ſe remedium indicare. Hic ſi velim argutè, ſed tamen verè, & medicè loqui, id poſſem negare, morbos habere ex accidenti, vt ſint magni; ſiquidem Galenus magnitudinem, & paruitatem collocat inter eas differentias, quæ morbis accidunt neceſſariò: id quod & rei natura ſatis demonſtrat, nam quem morbum vel cogitatione licet fingere, qui magnus, aut paruus non fuerit? Itaque poſſem reſpondere, cum tales differentiæ per ſe, & neceſſariò morbis accidant, magnitudinem morbi per ſe etiam, & neceſſariò remedia indicare: quam vidimus eſſe expreſſam Galeni ſententiam. Sed eſto. Cum reuera magnitudo poſſit morbis adeſſe, & abeſſe; concedatur morbos fieri magnos ex accidenti. Atqui ſic habendum eſt, poſſe eandem rem ratione ſubiecti eſſe accidentalem, ratione attributi alicuius eſſe per ſe. Exempli gratia terræ interpoſitio collata ad Lunam eſt per accidens, collata ad Eclipſim eſt per ſe: ita magnitudo reſpectu febris, vel vlceris ſit per accidens; at reſpectu ſectionis venæ eſt per ſe: accidit enim, vt terra interponatur, ſed quotieſcunque interponitur, per ſe facit Eclipſim. Accidat vt febris ſit morbus magnus; ſed quotieſcunque eſt magnus, indicat venæ ſectionem per ſe. Clariora (ni fallor) hæc ſunt, quàm vt pluribus ſit agendum. Veruntamen neque id eſt prætermittendum, quod ipſe videtur magni facere: nimirum venæ ſectionem vnicum remedium non eſſe; ideo non dari vnum affectum, à quo per ſe indicetur; ac reuera plures eſſe affectus, qui eam indicent, at ratione diuerſa, vt vacuantem, reuellentem, refrigerantem, &c. Quippe etſi libenter fateor venæ ſectionem vicem habere multorum remediorum, plurimis propoſitis aptari, variiſque indicationibus ſatisfacere; illud tamen neque mihi negandum eſt, illam ſingulare quoddam, vnumque ſpecie eſſe remedium: ſicuti idem iure poteſt affirmari de omni propemodum medicamento, ſiue ſimplici, ſiue compoſito; quod quidem, tametſi vnum eſt, varias tamen habet facultates: ad quem modum gr. ex. aloe poteſt purgare, roborare ventriculum, cruenta vlcera glutinare &c. Quamobrem licet iſtud remedium pro variis viribus poſſit etiam varias explere indicationes, nihilominus ſeu vacuando, ſeu reuellendo, ſeu deriuando, ſeu quomodocunque tandem agendo, vnam perpetuò vim habet tollendi morbi magnitudinem: cuius quidem rei iſtud eſt certiſſimum indicium, ne dicam certiſſima demonſtratio; quoniam ſectio venæ poſita morbi magnitudine ponitur; ſublata morbi magnitudine tollitur, vt ipſi quoque placet Valleſio, & nos antea diximus. Quòd ſi quis etiam in rebus medicis requirat propoſitionum demonſtratiuarum neceſſitatem, petatque, cum quatuor ſint modi dicendi per ſe ex Ariſtotele. 1. *Poſt.* ad quem ex iis referantur ſcopi propoſiti collati ad miſſionem ſanguinis, non erit difficilis reſponſio, referri eos ad ſecundum modum dicendi per ſe, in quo nimirum ſubiectum ponitur in definitione prædicati: nam de morbo magno cum virium ætatiſque conſtantia prædicatur venæ ſectio: in cuius definitione neceſſariò ponitur morbus magnus, cum ea ſit remedium quod propter morbi magnitudinem adhibetur. Sed hæc attigiſſe ſit ſatis.

3. Meth. cap. vlt. 1 de diff. feb. 1.

Text. 9.

Erat porrò præcipuum Valleſij argumentum ſumptum ab ipſa indicationis natura, quæ ſemper eſt contrarij: quare morbus magnus non indicat niſi remedium magnum: remedij autem ſpecies à morbi ſpecie indicatur. De quo genere argumentationis, atque illius confutatione iam diximus diffuſè; quæ ſi memoria repetantur, & ad hunc locum transferantur, aut ſatis ſunt ad reſpondendum & Valleſio, & omnibus, aut ego non video quid ſatis eſſe poſſit. Repeto igitur vno verbo, morbum magnum duas habere indicationes; alteram morbi, quam ſuggerit illius potiſſimùm natura, atque eſſentia; alteram magnitudinis, quæ indicat ſectionem venæ, aut purgationem: neque abſurdum, aut mirum eſt, magnitudinem morbi indicare ſpeciem remedij, propterea quia indicatur, tanquam remedium magnum, & ad omnes magnos morbos accommodatum. Vt ne illud interea prætermittatur, quod alioqui eſt veriſſimum; nempe huiuſmodi magnitudinem non eſſe propriam quantitatis, ſed magis ad qualitatem pertinere: ea ratione, qua dixit Ariſtoteles proprium qualitatis eſſe, vt recipiat magis, & minus; vt eſt maior, & minor albedo, maior, & minor caliditas. Ac fortaſſe magnum & paruum non eſt proprium quantitatis, vt idem innuit Ariſtoteles in Prædicamentis; aut ſi proprium eſt quantitatis, vt viſus eſt Galenus exiſtimare, transfertur etiam ad qualitatem, fortèque dicitur æquiuocè. Nam cum dicimus magnam apoplexiam, non ſignificamus quantitatem; & extenſionem, ſed qualitatem, eiuſque vim, & intenſionem: Et hoc pacto dicitur etiam remedium magnum. Quamobrem & hac ratione morbi magnitudo, nimirum qualitas qualitatem, & ſpeciem remedij iure poteſt indicare.

4 Meth. c. 6.

In Præd. c. de Qualitate. c. de Quanto. 6. aph. commen. 5. 1. de Diff. feb. 1.

Erat deinceps aliud Valleſij argumentum, vel potius ſophiſma, quod poterat, ac fortaſſe debebat à me prætermitti, niſi viri authoritas imponere alicui poſſet. Sumit verba Galeni in libro *de Sang. Miſſ.* afferentis dubitationem aduerſus tres principes ſcopos, quoniam licet ij adſint, tamen non ſecatur vena, nimirum ſi adſit copia crudorum humorum; quod videtur docere, huiuſmodi ſcopos non eſſe neceſſarios, atque perpetuos. Reſpondet autem Galenus, conſecutionem eſſe nullam, propterea quia quotieſcunque tanta crudorum humorum copia eſt coaceruata, vt venæ ſectionem prohibeat, fieri tunc non poteſt, vt ſeruentur ij tres ſcopi: quandoquidem tertius deeſt, ſcilicet virtus valida, quæ conſtare cum cruditate magna humorum non poteſt: cuius quidem tam inſignis cruditatis indicia ab eo ponuntur, vniuerſi corporis color plumbeus, pulſuum inæqualitas, &c. Itaque argumentatur Valleſius ex impoſſibili poſito hunc in modum. *Ego vlterius argumentum producens ex impoſſibili hypotheſi argumentor. Num ſi adeſſet morbus magnus ex cruditatibus cum virtutis robore ſanguis mitteretur? Conſtat quòd nequaquam. Ergo ex accidenti ſit, vt cum magnitudine morbi, & robore virium ſanguis mittatur.* Vix perſuadere mihi poſſum hæc ex ore tanti viri excidiſſe. Sed quandoque bonus dormitat Homerus. Primùm argumẽtari ex impoſſibili, vnum eſt ex iis, quæ ſoleo irridere: quid enim mirum ſit, ſi ex vna poſita re impoſſibili ſexcenta ſequantur abſurda, & impoſſibilia? Si quis ponat cũ virium robore ſubeſſe poſſe inſignem copiã crudorum humorum, deducat ille, per me licet, quã-

Cap. 9.

tum

rum libet, & venam ſecari, quando non adſunt ij ſcopi, & non ſecari quando adſunt: pariter enim ſunt hæc omnia falſa, abſurda, & impoſſibilia, ſed quæ ex falſa, & impoſſibili eueniũt poſitione. Neque de eo nunc laboro, an huiuſmodi hypotheſis ſit reuera impoſſibilis, nec ne, cum fortaſſe & fieri poſſit, ſi Galeno credimus, & fiat frequenter, vt vnà cum crudis humoribus ſint quoque robuſtæ vires, dummodo non ſit ſumma illa cruditatis exuperantia, de qua Galenus ſpeciatim ſermonem habet. Deinde ſupponit Valleſius, atque accipit tanquam manifeſtum, & conceſſum id, quod neque per ſe eſt notum, neque vlla ratione comprobatum; nimirum ſi cum robore virtutis ſint humores crudi, ſecandam non eſſe venam. Imò verò ſententia oppoſita mihi videtur non ſolùm probabiliter, ſed etiã verè poſſe affirmari, ac planè eſſe ad mentem Galeni: qui eo loco propoſitam ſoluit dubitationem, in crudis humoribus venam ſecandam non eſſe propter vnam virium imbecillitatem; quaſi velit, ſi conſtare poſſint, venæ ſectionem iam non

Cap. 12. prohiberi: qui paulò pòſt in copia crudorum humorum à ſectione venæ minimè abſtinet, ſed cauet id ſolùm ne illa totum, & confeſtim, ſed per vices euacuet: vt videantur humores crudi ſanguinis miſſionem haud prohibere omnino; ſed ſolùm eiuſdem quantitatem aut confeſtim, ac ſe-

Cap. 53. mel factam vacuationem: qui demum planè, & expreſſe ſcriptum reliquit, ſi duo principes conueniant ſcopi, magnitudo morbi, & robur virium, nullã plenitudinem crudorum humorum tantam taléinque eſſe, vt id remedium impedire queat. Quòd ſi Valleſio licuit ex falſa hypotheſi falſam colligere concluſionem, cur nobis non liceat ex vera poſitione veram concludere rationem, & noſtram ſententiam confirmare? Namque ſi per illum, propterea quia in morbo magno ex cruditatibus cum robore virium non eſt ſecanda vena, ſequitur ex accidenti fieri, vt cum ſanguis ſemper mittatur; an non ex lege contrariorum licebit nobis ſic argumentari; propterea quia in morbo magno ex cruditatibus cum robore virium ſecanda eſt vena, per ſe fieri vt in morbo magno cum robore virium ſanguis perpetuò mittatur? Hinc facilè vnuſquiſque poteſt intelligere quàm ſint infirmæ rationes Valleſij, neque verò ſolùm ad euertendam noſtram opinionem, ſed etiam ad ſuam propriam ſtabiliendam; cum velit ſcopum principem, à quo per ſe indicatur ſectio venæ, eſſe illum affectum, cui miſſio ſanguinis contraria eſt. Talis enim determinatio videtur admodum incerta & neſcio quam nugationem continere. Quæritur ſcopus per ſe indicans ſectionem venæ: ille reſpondet eſſe illum affectum, cui ſectio venæ contraria eſt. Sed ſtatim quæro adhuc, qualis ſit iſtiuſmodi affectus, cui ſectio venæ ſit contraria. Reſpondet exem. gr. eſſe plenitudinem, quotieſcumque propter illam mittitur ſanguis. Sed quæro iterum, quando miſſio ſanguinis ſit contraria plenitudini, & quando propter illam ſanguis mittatur. Quippe niſi iſtud quoque intelligam, iam nihil intelligo, nullúmque prorſus habeo ſcopum, nec per ſe, nec per accidens, qui me dirigat, ac doceat, quod vnum expero cum primis, quando mihi liceat venam incidere. Reſponderi autem ad veritatem, atque ad mentem Galeni aliter non poteſt, niſi iſtud fieri, quotieſcumque plenitudo efficit in præſentia, aut poteſt efficere in poſterum morbum magnum. Quod item de cæteris omnibus exemplis, quæcumque afferri poſſunt, licet intelligere. Quamobrem ſi quis accuratè hanc Valleſij cogitationem conſiderat, is fortaſſe non inuitus in noſtram deueniet ſententiam, ac ſemel fatebitur præter vnam morbi magnitudinem, nullum poſſe reperiri ſcopum, qui venæ ſectionem verè ac primùm poſſit indicare.

Poſtremò eſt alia Valleſij ratio, quam ſuperiùs quoque commemorauimus, fundata Hippocratis, & Galeni authoritate, qui docent morbi magnitudinem indicare non ſolùm venæ ſectionem, ſed etiam purgationem: cuius quidem doctrinæ locos adeò multos apud vtrumque licet inuenire, vt à nemine poſſint ignorari. Quippe ſi morbi magnitudo eſt ſcopus communis tam ſectioni venæ quàm purgationi, quomodo poteſt alteram propriè, & ſemper indicare? Itaque tandem concludit neceſſe eſſe ad varios affectus deuenire, qui hanc determinationem faciant, quique alterum ab altero præſidium definiant. *Viderentur ergo* (ille ait) *eſſe iidem omnino ſcopi purgationis, & mittendi ſanguinis, ſi non affectus, qui hanc aut illam expoſcunt expectarentur, ſed ſola magnitudo.* Porrò hic locus (vt ingenuè dicam) mihi videtur talem, ac tantam, continere difficultatem, vt quamuis ego diu, multúmque in eo laborauerim, doctiſſimorúmque hominum ſententiam ſtudioſè exquiſierim, quorum iudicium præ cæteris hoc tempore ſoleo perquam magni æſtimare, nihil tamen potuerim aut ipſe excogitare, aut ab aliis intelligere adhuc, in quo planè acquieſcam. Igitur primùm referam vnam, & alteram aliorum opinionem: deinde & illa proferam, quæ mihi in mentem venerunt: qui cupio ſtudioſos ſuum ipſorum iudicium interponere, noſtrúmque ſtudium, & induſtriam in partem accipere. *Præſertim. 4 Meth. c. 6.*

Doctiſſimi quidam viri hunc difficilem nodum conati ſunt diſſoluere hunc in modum. Non fatentur quidem morbi magnitudinem indicare non ſolùm venæ ſectionem, ſed etiam purgationem: verùm id addunt aduerſa prorſus ratione fieri, aſſeuerántque minimè vnos, & eoſdem eſſe ſcopos vtriuſque præſidij. Ex quibus honoris gratia mihi nominandus eſt Ioan. Nicolaus Rogetius Salernitanus, meus olim in hac Academia condiſcipulus, qui iam annos xvii. doctiſſima edidit commentaria in librum Galeni *de Rat. Cur. per Sang. Miſſ.* Itaque aiunt maiorem prorſus morbi magnitudinem requiri in ſectione venæ, quàm in purgatione, cum illud remedium huic pluribus nominibus longè præſtet, ac ſit maioris momenti, vel vnius Galeni teſtimonio, qui multis in locis, quos referre ſingulos nihil opus eſt, tanquam leuius præſidium ſolet venæ ſectioni medicamentum ſubſtituere. Quamobrem eſt quoque admodum veriſimile, neque tantas vires, neque tantam ætatem in purgatione deſiderari, quantum vtræque deſiderantur in miſſione ſanguinis: per hanc enim maximè, & proximè vacuatur ſanguis, ſpirituſque præcipuum virium inſtrumentum: per illam autem ducuntur excrementa, modò vnum, modò plura, quæ vires aut nullo modo, aut vix ſuſtentare, ac tueri poſſunt. Ex quo fit, vt Galenus venæ ſectionem pueris interdicat, minimè purgationem, quam docet de Hippocratis ſententia vel lactentibus nonnunquam conuenire. Atque hæc opinio ex eo demum poteſt confirmari, quòd Galenus agens de ſcopis vtriuſque præſidij tres poſuit ex vna parte, qui indicarent ſectionem venæ; altera autem ſermonem habens de purgatione, vnius morbi magnitudinis meminit; quaſi verò alteri ſcopi virium, & ætatis, vel parum, vel non perinde in hac, ſicuti in illa forent neceſſarij. Itaque hoc iacto fundamento, hanc dirimunt controuerſiam,

comparando, ac diſtinguendo vim, dignitatémque ſcoporum principum hunc in modum. Quippe ſi morbus ſit valde magnus, ſi vires benè conſtent, ſi ætas planè vigeat, iam fatentur venæ ſectionem conuenire. Contra verò, ſi morbus non eſt tam magnus, vires haud tantum valent, ætas, non ita floret, ad medicamenti vſum confugiunt.

Verumenimverò quanquam ſcio viros præclariſſimos, ac meos quondam præceptores ac præceſſores ita ſentire, ac fortè multa verè, & ad Galeni mentem loqui, nihilominus vndique nequeo huiuſmodi opinionem probare. Neque illud ago in præſentia, verùm ſectio venæ maius ſit præſidium, quàm purgatio; & an illa maiorem hac morbi magnitudinem, virium conſtantiam, ætatis florem deſideret; de qua re audio nonnullos digladiari acriter. Namque omnia licet his donemus, de quibus ſanè quamplurima forent dicenda, id mihi eſto ſatis, de quo puto conuenire inter omnes; nempe magnitudinem morbi Hippocrati, & Galeno indicare tum ſectionem venæ, tum purgationem. Quòd autem alterutra ſit deligenda ex ipſis principibus ſcopis auctis, vel imminutis, id ſanè arbitror eſſe à Galeni doctrina alienum: qui vt ſuprà quoque diximus, perſpicuè, & expreſsè ſcriptum reliquit huiuſmodi auctionem, vel imminutionem minimè diuerſa præſidia, ſed vnam duntaxat vacuationis quantitatem indicare. *Primùm quidem* (ille inquit) *ante omnia ſcire oportet, dum ſcopi mittendi ſanguinis augentur, maiorem indicari vacuationem: imminuti verò tantum de quantitate vacuationis detrahendum, quantum illi fuerint imminuti.* Nec de iis ago longiùs. *De ſang. Miſſ. c. 13.*

Porrò alij præclari item noſtræ ætatis medici à priore ſententia non multum recedentes ita ſentiunt; Hippocratem, & Galenum præcipientes ſanguinem eſſe mittendum, cum morbus eſt magnus, cum vires valent, ætáſque floret, tradidiſſe quidem ſcopos, quos ſibi ante oculos ponere debent medici venam ſecturi; ſed tamen huiuſmodi præceptum non impedire, quin illi iidem ſcopi alia quoque remediorum genera, & in primis purgationem poſſint indicare. Quare per hos nunquam licet venæ ſectionem aggredi, niſi morbus fuerit magnus, niſi vires ſint robuſtæ, niſi ætas floreat: at verò contrà non item ſe res habet, vt iis tribus conſentientibus ſcopis vena ſecari debeat in perpetuum; cum pariter liceat hoc ipſo tempore & purgationem adhibere, & alia remedia adminiſtrare. Etſi autem hæc opinio videri poteſt ingenioſa, veruntamen ſi animum diligenter adhibeas, dices fortè eam neque Valleſij rationem diſſoluere, neque eſſe ad Hippocratis, & Galeni mentem ſatis accommodatam. Nam ſi tres principes ſcopi indicant non ſolùm ſectionem venæ, ſed etiam purgationem, adhuc ſub iudice lis eſt, atque etiam nunc eſt opus certa aliqua norma, & regula, quæ tutam, & opportunam iſtius remedij adminiſtrationem doceat. Socrates cum robuſtis viribus, ac florente ætate laboret phrenitide. Hic ego quidem clarè intelligo tres adeſſe ſcopos principes: verùm, ſi illi minimè indicant vnam ſectionem venæ, neque valet iſtæc argumentatio; Morbus eſt magnus; vires valent; ætas floret, ergo Socrati eſt ſecanda vena; implicatus hæreo adhuc, & quò me vertam non habeo, ſúmque neſcius, an ſectio venæ, an medicamentum ſit futurum magis vtile, & congruens. Ad ſummam vrget Valleſij ratio. Quippe ſi tres principes ſcopi ſunt iidē prorſus purgationis, & ſectionis venę, quomodo illi verè, propriè, ac per ſe vnā venæ indicāt ſectionem, vt nos putamus demonſtraſſe? Sed huiuſmodi quoque interpretatio videtur aliena à mente Hippocratis, & Galeni: qui minimè ſcriptum reliquerunt, haud ſecandam eſſe venam, niſi preſtò ſint tres ſcopi: verùm decernunt apertè, iubéntque affirmatè, ſanguinem eſſe detrahendum, quotieſcunque morbus fuerit vehemens, vires ſint robuſtæ, & ætas floreat. Sic Hippocrates; *In morbis acutis ſanguinem detrahes*, &c. Sic Galenus; *Rectè admonemur in iis, quæ de victu acutorum morborum propoſita, & diſputata ſunt, vt ſanguinem mittamus, ſi morbus fuerit magnus*, &c. Qui planè ſenſus eſt manifeſtior, quàm vt pluribus debeat exponi, & confirmari. *4. de vict. acut. 19.* *De Sang. Miſſ. c. 9.*

His mihi libet addere opinionem doctiſſimi cuiuſdam viri, quæ talis eſt; Magnitudinem morbi indicare & ſectionem venæ, & purgationem: verùm non vno tempore: ſed primùm ſectionem venæ, deinceps purgationem. Quare ſi tres conueniant ſcopi, vtróque remedio licebit vti; prius quidem ſanguinis miſſione, poſterius purgatione. *Lib. de Al. cert. 1* Atque iſtud videtur conſentire cum doctrina Hippocratis, qui ſcribit in recentibus vulneribus ante omnia ſanguinem eſſe mittendum, ac paulò pòſt purgationem quoque commemorat. Præterea & ipſis artis operibus, quotidianóque vſu poteſt comprobari. Quandoquidem in huiuſmodi morbis boni medici omnium primùm venam incidunt; deinde ſi ita ferat opportunitas, aluum leniunt; tum humores, ac vias præparant; demúmque purgans exhibent medicamentum. Ego verò neque hunc ſenſum probare vndique poſſum. Nam tametſi negare nolim, quam maximè opportunè dari purgantia medicamenta poſt principia morborum; quam rem poſteriore diſputatione tractabimus diffusè: veruntamen neque id poteſt, aut debet negari, quin liceat illis quoque vti nonnunquam in principio, & illo ipſo tempore, quo potiſſimùm ſectio venæ cenſetur eſſe congruens. Adeò vt tandem neceſſe ſit aliquam rationem excogitare, quæ doceat vtrum præſidium nos deceat eligere, medicamentum ne, an ſectionem venæ. Atque hanc fuiſſe Galeni mentem ex eo ſatis probari poteſt, quod illa diſiunctionem faciat, ſcribátque morbi magnitudinem indicare vel ſectionem venæ, vel purgationem: id quod eſt intelligendum mea ſententia de vno, minimè de vario temporis momento. Ad quem certè modum ſcriptum reliquit, circa initia illorum morborum, in quibus ſalutis ægri ſit ſpes aliqua, maiora eſſe adhibenda remedia, maximè quidem phlebotomiam, nonnunquam verò & purgationem. Ad quem modum in vehementiſſimis doloribus (vt interim alios multos huius diſciplinæ locos prætermittamus) teſtatur nullum ſe magis præſentaneum remedium inueniſſe, quàm vacuare vſque ad animi defectionem, verùm adhibita prius diſtinctione, an miſſione ſanguinis, an purgatione ſit opus. *2. Aph. 29.* *1. Aph. 23.*

Cæterùm cum iſtæc non placeant, iam reſtat vt illa proferam, quæ ad hanc cauſam explicandam mihi occurrunt. Primùm igitur mihi videor pro comperto habere, tres ſcopos principes ſemel, ac ſæpius repetitos, verè, propriè, & per ſe venæ ſectionem indicare: quod quidem decretum puto me iam ſatis probaſſe, & confirmaſſe. Deinde & illud recipio alterum, veriſſimúmque eſſe fateor, quod Valleſius, & alij nobis obiiciunt, nimirum morbi magnitudinem partim venæ ſectionem, partim purgationem indicare. Addo autem, duo hæc dogmata, quæ alioqui inter ſe videntur diſſentire, probè ſimul fortaſſe cohærere, nec poſſe quicquam excogitari, quod vllam abſurditatem, aut repugnantiam demonſtret. Porrò hanc rem vt planiùs intelligas, illud ante omnia eſt

memoria

memoria repetendum, morbi magnitudinem ſanè indicare vel ſectionem venæ, vel purgationem; ac non ſimpliciter, & proximè, ſed aliis præterea adhibitis legibus, & animaduerſionibus, quæ ad vtramque ſint accommodatæ, & alteram ab altera poſſint ſeparare. Præcepta, quæ probam decernunt purgationem, multa ſunt, ac de iis agetur alio tempore: quæ verò determinant ſectionem venæ, tria ſunt, nec plura, nec pauciora; morbi magnitudo, conſtantia virium, flos ætatis, Ergo rurſum ponatur quiſpiam morbus magnus: hunc certum eſt per Hippocratem, & Galenum indicare vel ſectionem venæ, vel purgationem. Ego autem ita ſentio ſi cum morbi magnitudine conueniant reliqui duo ſcopi, venam perpetuò ſecandam eſſe. Quod ſi quis nobis obiiciat protinus in purgatione quoque robur virium deſiderari; vt interim conſideratio ætatis prætermittatur, illud ego libenter fateor: quod quidem etſi aliàs dictum eſt, iterum, ac tertiò eſt repetendum, maximum, ſcilicet, ac neceſſarium præceptum eſſet, vt medicus habiturus conſilium de qualibet vuacuatione, præter conſiderationem morbi, atque illius cauſæ, ægri temperamenti, corporis habitus, anni temporis, regionis, & rerum aliarum, quæ ſunt eandem rationem ſortitæ, potiſſimùm vires ægroti ſibi ante oculos ponat; neque verò ſolum præſentem earum conditionem ſed etiam futuram: adeò vt exquiſitè ſecum reputet non modò tolerantiam præſentis temporis, ſed etiam longè præuideat, ac diligenter perpendat illa omnia, quæcunque probabiliter ſunt deinceps ſubſequutura. Quippe fieri poteſt, vt ægroti vires valeant quidem, ſed tamen ita valeant, vt ſectionem venæ, minimè purgationem; vel contrà purgationem, minimè ſectionem venæ ferre poſſint: adeò vt ſit veriſimile, vtrumque remedium propriam, ac peculiarem virium firmitatem, & modum poſtulare. Exemplis res fiet manifeſtior. Socrates agens annum quinquageſimum, temperamenti frigidioris, & humidioris hyeme laboret hydrope aſcite, ac præſenti tempore habeat robuſtas vires. Iam ſi medicus dato huic medicamento educat feroſos humores, illum probabile eſt huiuſmodi vacuationem facilè eſſe toleraturum, vireſque ſuum robur fore conſeruaturas. Ex Altera autem parte ſi quis audeat Socrati ſanguinem mittere, vix aut ne vix quidem fieri poteſt, quin talis vacuatio ſit futura inutilis, & periculoſa, ipſiſque viribus vehementer incommoda. Plato contrà habens annum trigeſimum, temperamenti calidioris, & humidioris, vere laboret febre ſynocho, itémque habeat conſtantes vires. Nemo (vt puto) mihi audeat negare ſectionem venæ futuram illi ſalutarem, purgationem inutilem, forte etiam pernicioſam. Et quanquam ſcio non defututos, qui ſtatim reſpondeant, Socrati ſectionem venæ haud conuenire, Platoni autem congruere; quoniam illi deficit, huic redundat copia ſanguinis; quod ego quidem negare nolim; ſed illud addo, in hac primis ratione Socrati purgationem, minimè ſectionem venæ; Platoni ſectionem venæ, minimè purgationem eſſe congruentem; propterea quia veriſimile eſt, vel potius neceſſarium, vtrumque eiuſmodi vacuationis modum feliciter laturum eſſe, & deinceps vires conſtantes fore, quæ aliter periclitati facilè potuiſſent. Siquidem ita habendum eſt (quod exiſtimo fuiſſe euidenter probatum) humores propter eam maximè cauſam venæ ſectionem prohibere, ſi quando prohibent, quòd ægri vires vel ſint in præſentia, vel ſint futuræ in poſterum debiles, adeò vt remedium nequeant perferre. Socrates denuò, & Plato ætate, viribúſque ſint pares, ac lethargo ambo laborent eodem tempore: nihilominus vna habita rerum præteritarum, præſentium, ac poſteriorum conſideratione non equidem verebor affirmare, Socratem miſſionem ſanguinis probè eſſe toleraturum, nimirum ſi intelligam illum ſuperiore tempore in rebus cunctis non naturalibus aut nullos, aut leues commiſiſſe errores, ſi nunc malorum ſymptomatum ſit immunis; ſi demum ſpes ſit illum poſterius non fore indigentem aliorum præſidiorum, præcipuè verò purgationis; ac rediturum breui ad ſanitatem; Platonem contrà idem remedium non item fuiſſe laturum, ſi perſpectum mihi fuerit eum ante hoc tempus in rebus omnibus multum, & grauiter deliquiſſe; ſi vel in præſentia laboret, vel coniiciam poſteriùs eum eſſe laboraturum dolore aliquo, improba appetentia, fluxione alui, vel aliis ſymptomatibus, quæ poſſunt, ac ſolent viribus non leue detrimentum, & periculum afferre: ſi tandem ſit in periculo, ne morbus in longiores dies protrahatur, adeóque opus habeat cum aliis remediis, tum maximè purgatione; id quod coniecturis haud leuibus licet proſpicere ex temperie & omnium, & ſingularium partium, ex habitu corporis, ex conſuetudine, ex vario humorum modo, qualitate, quantitate, & aliis huiuſmodi rebus, quæ aſſiduè debent verſari in mentibus, & conſiliis medicorum. Quamobrem legimus Galenum curantem hunc ipſum morbum, hanc in primis animaduerſionem, & prouiſionem adhibuiſſe, vt ægroti vires conſiderentur ſedulò, neque ſolùm præſentis temporis, ſed etiam poſteri, & quomodo illæ deinceps remedium ſint toleraturæ. Itaque (ille 13. Meth.c. 21.
ait) *incidenda in talibus affectibus vena eſt ſtatim ab initio, dummodo tam valens virius fuerit, vt ſine noxa miſſionem ſanguinis tolerare poſſit*. Sic alio in loco medicos prudenter admonet, vt diligenter attendant cum ea, quæ præcedunt, tum ea, quæ excipiunt venæ ſectionem; 9.Meth.c.5.
qualia ſunt præcedens ciborum cruditas, neceſſariò ſequens vacuatio, cœli ſtatus, corporis habitus, ætas, conditio oris ventriculi, & alia huiuſmodi, ex quibus licet intelligere, an expediat venam incidere, & quis poſſit talem vacuandi rationem benè ferre. Quicunque mulieri vtero gerenti non audent venam incidere, id ſine dubio non audent, etſi illa habet vires benè valentes, tantummodo propter eam cauſam, quia timent ne illæ ad ſtatutum tempus ſufficere poſſint, vt conſeruatio & parentis, & fœtus videtur poſtulare: cui tamen ſi materia turgeat, quarto mēſe, & vſque ad ſeptimum, non eſt medicamentis interdictum. Quoniam verò, vt placet Galeno, 4.ad6 r.
cum vniuersè quantitas ſingulorum neque ſcribi, neque omnino verbis poteſt doceri, tum potiſſimum certa quædam virium menſura vix poteſt definiri: ac ſi qua in re, in hoc firmando iudicio, ac delectu, an ſcilicet ægrotus vnam vel alteram vacuandi rationem tolerabilius ſit laturus, & an vires vno, vel altero modo ſint magis ſuum robur conſeruaturæ, ſingulari opus eſt ingenio, eruditione, prudentia, exercitatione; hinc fit, vt non perpetuò conueniat inter medicos; quod in operibus artis experimur quotidie, aliis ſectionem venæ, aliis purgationem decernentibus: cum talis deliberatio ferè pendeat ex artificioſa magis, probabilíque coniectura, quàm phyſica, certáque ratione; ſæpe etiam vſu veniat propter ſanguinis, & humorum quantitatem, qualitatémque ancipitem,

vel motionem, vel propter alias cauſas, vt pariter
1. de vict. acut. 11. vtraque vacuatio videri poſſit opportuna. Huius rei illuſtre exemplum extat apud Hippocratem, & Galenum, inter quos in curanda pleuritide haud prorſus conuenit;illo vel nigro veratro, vel peplio purgationem conſulente;hoc venæ ſectionem magis comprobāte. Sic aliàs in curanda ſuppuratione,
2. De Frac. cap. 31. quæ fracto calce ex ruptis venis in partibus colligitur adiacentibus,humoris malignitatem,& multitudinem, tanquam ſuppurationi impedimentum Hippocrates per medicamenta,Galenus per ſectio-
14. Met. c. 8. nem venæ ſolet emendare.Sic Galenus in illo ægrotante, cui linguam viderat adeò tumefactam, vt ore hominis contineri non poſſet, videtur fuiſſe anceps de alterutro remedio;qui veſpere medicamentum propinauit, cum venam ſecare non fuiſſet auſus, propterea quia & ſexagenarius erat; & illi nunquam fuerat ſecta vana, ac decima fermè hora ad eum primùm acceſſerat: quaſi verò ſi non fuiſſet ætas tam prouecta, ſi prius fuiſſet illi vena inciſa,ſi illum maturius viſitaſſet, fortaſſe venam fuiſſet ſecturus.Sic alia paſſim huiuſmodi occurrunt exempla. Itaque (vt concludam) etſi vtrumque præſidium indicatur à magnitudine morbi,ac poſtulat valentes vires, non id propterea vetus decretum perturbat de tribus ſcopis,quin ad ſanguinis miſſionem ſint ſatis, cum non eadem prorſus requiratur vtrobique ratio virium,& conſtantia; ac præterea neque alia deſint, humorum præparatio,tempora morbi,varia ſymptomata,quę alteram ab altera diſtinguere poſſint. Hæc habui quæ dicerem ad hanc ſanè arduam difficultatem, & quæ minus mihi diſplicent, quàm cætera, de quibus(quod repeto iterum) aliorum quoque iudicium peto,& expeto lubentiſſimè.

Hactenus id nos arbitramur præſtitiſſe,quod noſtrum fuerat principale inſtitutum, illud nempe eſſe Hippocratis,Galeni, adeóque veriſſimum decretum, plurimos quidem recenſeri, ac numerari ſcopos mittendi ſanguinem;ſed ex iis tres duntaxat eſſe verè proprios,ac principes,magnitudinem morbi, robur virium,florem ætatis: quippe qui in vnum conſentientes id perpetuò remedium indicant,deficientes perpetuò prohibent:cæteros omnes aut prorſus vanos eſſe,nouos,& commentitios; aut ſubditos,ſecundarios, & qui ea ſolùm ratione quidquam præſtant,quatenus ad illos principes attinet,ac referuntur.

Itaque hæc de prima parte prioris diſputationis ſint ſatis.Etenim quanquam ſcio nonnulla fortaſſe adhuc ſupereſſe, quæ ad integritatem huius argumenti poſſint deſiderari, tamen ex iis quæ hactenus poſita ſunt, mihi videor ex vna parte Hippocratis,& Galeni mentem ſatis declaraſſe,& confirmaſſe; ex altera aduerſarias ſententias confutaſſe, vel ſaltem firma ieciſſe fundamenta, quibus per ſe ipſe poſſit vnuſquiſque alia, ſi quæ reſtant, eorum tela repellere,& antiqui dogmatis veritatem tueri.

***

DISPVTATIONIS PRIMÆ PARS SECVNDA.

DE SCOPIS MITTENDI *ſanguinem in febribus putridis.*

HActenus diximus generaliter de ſcopis mittendi ſanguinem. Modò alteram partem noſtræ diſputationis aggredimur, quæ ad Febres pertinet. Et quanquam illa ſub priore tractatione iure optimo comprehendi poteſt, quandoquidem febres quoque vnà cum cæteris morbis, principibus ſcopis ſine dubio ſubiiciuntur; verumtamen nos ſtatuimus eam ſeparatim perſequi, tum quia ſectio venæ ad curandum huiuſmodi morbum eſt mea quidem ſententia valde commoda, ac neceſſaria; tum quòd propria quædam & peculiaria ad febres pertinentia, ſunt explicanda, quæ prioris tractationis non ſunt ita propria; tum verò quòd proximo anno ex inſtituto munere impendet nobis onus explicandi publicè, quæ pertinent ad febres; quarum curationem ſperamus ex præſenti diſputatione nonnihil luminis eſſe conſecututam: tum denique propter controuerſias, quas de hac re quamplurimi inter ſe habent hoc tempore. Namque Venetiis (vt alia loca prætercam) in qua vrbe cæterarum omnium facilè principe nouem totos annos medicinam feci, medici non modò indigenæ, ſed etiam exteri, qui medendi gratia interdum eò conuocantur, viri ſanè doctiſſimi, exercitatiſſimi, ac celeberrimi nominis, de nulla re frequentius, & acrius litigant, quàm de ſanguinis miſſione in febribus putridis. Quippe alij venæ ſectionem probant ac tuentur: contra alij contendunt, id præſidium eſſe periculoſum, & nonnunquam pernicioſum: qui idcirco familiariter ſanguinem detrahunt vel applicatis hirudinibus venis hæmorrhoidibus, vel appoſitis ſcarificatis cucurbitulis tum dorſo, tum aliis corporis partibus, vel demum quauis poſthabita ſanguinis detractione ſolis agunt purgantibus medicamentis. De quibus atque eorum rationibus mihi propoſitum eſt diligenter, ſed quàm breuiſſimè potero, diſputare.

Itaque titulus noſtræ quæſtionis eſto huiuſmodi; *Vtrùm conueniat in omnibus febribus ex humorum putredine oriundis venam incidere, dummodo vires, & ætas ferre id remedium poſſint.* De qua re multi viri celebres ante nos (vt id tempeſtiuè lectorem moneam) ex propoſito diſputarunt: ex quibus mihi duo potiſſimum ſunt nominandi: alter Andreas Thurinus Piſcienſis Clem. VII. & Pauli III. SS. PP. medicus celeberrimus, alter Nicolaus Maſſa Venetus, medicus item præclariſſimus, & exercitatiſſimus. Quorum diſputationes præ cæteris examinandas ſelegimus, quod inſtar aliarum omnium eſſe videantur,cum ea ferè omnia contineant,quæ afferri in medium hac in re poſſunt: & eorum voluimus nomi

nominatim mentionem facere, vt quiuis eas diſputationes legere poſſit, & eaſdem cum noſtra conferre, quod maximè cupimus, vt ille de tota re certius iudicium faciat, veritatémque facilius conſequatur.

Quoniam verò celebris Galeni ſententia libro vndecimo Method. Med. principem hac in re locum obtinet, quippe quæ non ſolùm dedit occaſionem diſputationi, ſed etiam videtur totum negotium poſſe decernere, ante omnia nos ſtatuimus in illius interpretatione verſati. Verborum ſeries illa eſt, *κάλλιστον μὲν ὄν ὡς εἴρηται, φλέβα τέμνειν οὐ μόνον ἐν τοῖς συνόχοις πυρετοῖς, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι τοῖς ἐπὶ σήψει χυμοῖς, ὅταν γε ἤτοι τὰ τῆς ἡλικίας ἢ τὰ τῆς δυνάμεως μὴ κωλύῃ.* Quæ quidem conſultò Græcè voluimus afferre propter duas cauſas; vnam, quòd ea non fuerint vndique bene verſa; alteram, quòd ſuſpicionem habeam neſcio quod vitium in illis contineri. Vulgata Linacri interpretatio eſt. *Saluberrimum autem (vt prædiximus) eſt in febribus venam incidere non continentibus modò, verùm etiam aliis omnibus, quas putreſcens humor concitat; vbi præſertim nec ætas, nec vires prohibent.* Ille igitur malè putreſcentem humorem poſuit loco humorum putreſcentium, cum Græcè legatur, *χυμοῦ*, quod magni intereſt, vt poſterius videbimus. Deinde licenter, ac temere potiſſimùm venam ſecandam eſſe, quando ætas, & vires conſentiunt; quæ ſententia eſt perſpicuè falſa, & à Galeni mente aliena; quod ſuperiori diſputatione ſatis monſtrauimus. Si quis velit ad verbum interpretationem facere, illa erit huiuſmodi. *Optimum quidem igitur (vt dictum eſt) venam incidere non ſolùm in ſynochis febribus, ſed & aliis omnibus, qui ob putredinem ſuccis, quando vel quæ ætatis vel quæ virium non prohibent.* Cum autem ea verba [*ſed & aliis omnibus, qui ob putredinem ſuccis*] vix congruentem ſenſum habeant, ego puto mendum ſubeſſe in Græca litera, ac legendum *τοῖς ἐπὶ σήψει χυμῶν*; *ſed & aliis omnibus*, ſcilicet febribus, *ex putredine humorum.* Quam quidem lectionem amplectitur Iulius Alexandrinus, etſi quod æquum fuerat, neque erroris meminit, neque vllius codicis fidem profert. Hac autem correctione adhibita ſenſus erit apertiſſimus ad hunc modum; *Optimum igitur eſt venam incidere non ſolùm in ſynochis febribus, ſed & aliis omnibus, quæ fiunt ex putredine humorum, quando quæ ad vires ſpectant, & ætatem remedium non prohibent.* Eſt porrò multiplex huiuſmodi ſententiæ explicatio.

Primùm nonnulli Arabes aiunt, eam veritatem continere in iis febribus, in quibus non vnicus putreſcit humor, ſed multiplex, ita vt putreſcat etiam ſanguis. Quare iſti concedunt venæ ſectionem conuenire omnibus febribus putridis, quæcunque pluribus humoribus inter ſe mixtis generantur; minimè verò iis, quæ ex vno duntaxat humore originem ducunt, quales potiſſimùm ſunt exquiſitæ quartanæ quotidianæ, tertianæ. Cum iis ferè ex toto conuenit Nicolaus Maſſa, qui ita ſcribit.

Dico Galeni authoritatem dicentis ſaluberrimum eſſe in omnibus febribus, non ſolum continuis, verùm etiam in omnibus aliis, quas putreſcens humor concitat, venam incidere, veram vndequaque eſſe, ſi cum ſuis authoritatibus, & rationibus ex quamplurimis locis exceptis eam exponere, atque intelligere voluerimus. Erit igitur ipſius authoritas hunc in modum interpretãda. Veram eſſe diximus Galeni authoritatem, & valere ſemper, quando humores putreſcentes non ſunt ſynceri, vel puri, ſed permixti cum aliis, vincente tamen in permixtione ſanguine ipſo. Siquidem in tertiana exquiſita, vel quotidiana, aut quartana ex ſuperius totis adductis Galeni rationibus nullo modo ſanguinis vacuatio per ſectionem venæ ex vſu eſſe poterit. Ille hactenus.

Alij præterea cenſent Galenum in præſenti loco ſermonem habere de cacochymia, à qua febres putridæ ferè omnem originem ducunt, vt ſenſus ſit, ſecandam eſſe in putridis febribus venam ratione cacochymiæ, vt euacuata magna humoris praui ac putreſcentis portione, quod reliquum eſt, facilius à natura ſuperetur. Cuius interpretationis authores fuere Leonardus Iacchinus, atque illum ſequutus deinceps Marcus Anthonius Montiſianus, vterque Florentinus, vterque doctiſſimus, ac nobiliſſimus medicus. Quam quidem opinionem potiſſimùm confirmant verbis Galeni qui ait. *Itaque natura proprij muneris non oblita & coquit, quod concoqui eſt habile, & excernit, quod poteſt excerni.* Quandoquidem homines non ſolùm plenitudine, ſed etiam cacochymia ſe grauari facilè ſentiunt: ad quem modum vulgo diximus illa omnia nos onerare, & grauare quæcunque vniuersè, & quouis modo ſunt nobis moleſta, & noxia. Coctio verò, cuius fit mentio, & propter quam ſectio venæ cum primis videtur ſalutaris, ad cacochymiam propriè videtur eſſe accommodata, cum illa coctione, & purgatione re vera debeat curari.

Thurinus aliam ponit reſponſionem, & interpretationem, qui affirmat Galenum non ex prima intentione (ſic ille loquitur) illiuſmodi præceptum tradidiſſe; ſed cum illo capite tractaretur indicatio modi curandi febrem per cataplaſmata, ac præcordiorum perfuſiones, iure optimo eos medicos reprehendiſſe, qui non mittebant ſanguinem, antequam apponerent cataplaſmata, & alia id genus præſidia.

Alij demum atque ij quidem celebriores medici ferè omnes ſententiam interpretantur, ac docent ſectionem venæ curandis febribus putridis ſalutarem eſſe, hac adhibita conditione, ſi vrgeat humorum plenitudo, præterea numquam. In qua ſententia præter cæteros fuere, quantum licet colligere ex eorum lectionibus manu ſcriptis Matthæus Curtius, ac Franciſcus Caſſanus, viri planè illuſtres, & omni laude cumulati; ex recentioribus Chriſtophorus à Vega, nec non Ludouicus Lemoſius, vterque Hiſpanus, vterque præclariſſimus medicus. *Lib. 5. de Art. Med. c. 2.* Sed hanc ipſam fuiſſe quoque Galeni mentem, manifeſtò illa verba videntur demonſtrare; [*Leuata qua corpus noſtrum regit natura, exonerataque eo, quo veluti ſarcina premitur, &c.*] quæ quidem, vt apparet, indicant plenitudinem, ac manifeſta illius ſymptomata. Inſuper verò aliam coniecturam profert Vega, nimirum quòd Galenus ex propoſito ſermonem habeat de ijs febribus, quæ cum multitudine humorum excitantur. *Propoſuerat* (ille ait) *doctrina quadam reſolutiua febres putridas curare, prædixerat febrem, quæ febris eſt, curari potu aquæ frigidæ, non tamen ſemper, quantum ad alia attinet; veluti ſi adiuncta ſit obſtructio à craſſis, & glutinoſis humoribus.* Ac ſubiungit: [*Ponatur verò & cum hoc redundantiam in toto eſſe corpore; tum virtutem non imbecillam.*] De hac febre in toto orationis proceſſu loquitur Galenus. Conſtat autem in omnibus febribus putridis, ſiue continuis ſiue intermittentibus, quæ cum redundantia in toto corpore fiunt, ſiue illa ſit plethora quod ad vires, ſiue quod ad vaſa, ſanguinis miſſionem conuenire viribus conſtantibus. Et in citata ſententia inquit; [*Saluberrimum autem eſt, vt prædiximus, & quæ ſeq.*] Atque hæc demũ interpretatio ratione

Iii 3 poteſt

poteſt confirmari Namque ſi attentè omnia conſideres, quæcumque febres putridas conſtituunt, quæ plurima Galeno numerantur, partim facta, partim facienda, de quibus poſterius ſermonem habebimus nihil fortè inuenies, vnde poſſis indicationem mittendi ſanguinis elicere præter vnam humorum plenitudinem.

Atque his licet adiungere eorum opinionem, qui cenſent Galeni ſententiam veritatem obtinere, hac ſpeciatim poſita limitatione, dummodo febris pendeat ex obſtructione, quæ minimè à qualitate, ſed ab vna ſuccorum multitudine originem ducat. Nam cum Galeno authore obſtructiones ſint duûm generum, alteræ quæ ex abundantia, alteræ quæ ex qualitate humorum oriuntur, qui nimirum lenti, aut craſſi fuerint; in illis aiunt ſectionem venæ, in his attenuantia medicamenta eſſe potiſſimùm accommodata. Quamobrem per iſtos accuratè animaduertenda eſt, ac diſtinguenda obſtructionis cauſa. Quippe ſi illa ex humorum multitudine ortum ducat, tutò, vtiliterque in huiuſmodi febribus licet venam ſecare: ſin autem magis ex eorumdem qualitate proficiſcatur, iam ſectio venæ inutilis, fortè etiam periculoſa cenſenda eſt.

Tot ſunt interpretationes ſententiæ Galenicæ, ex quibus equidem nullam poſſum ex omni parte probare. Nam quod attinet ad primam, quæ vult putreſcentes humores eſſe multiplices, & inter ſe mixtos, vincente tamen, vt Maſſę placet, in mixtione ſanguine, illa mihi videtur voluntaria eſſe, ac legitimam noſtræ ſententiæ intelligentiam perturbare: etenim Galenus de hac re ne verbum quidem facit; quam profectò notationem tanti, vt iſti prædicant, momenti, tamque neceſſariam, vir diſertiſſimus, & ſi quis alius, verborum proprietate, perſpicuitate, energia præſtantiſſimus, ſine inſigni oſcitantiæ crimine nunquam fuiſſet prætermiſſurus Immò verò ille contra clarè, & expreſsè venæ ſectionem probat in omnibus febribus, nulla excepta; quæcumque ex putreſcentibus humoribus originem habent. Cuius præcepti eam rationem ponit certiſſimam; quòd natura exonerata, faciliùs, quod reliquum eſt, vincere poſſit, quæ ſine dubio ad omnes æquè humores pertinet, cum generaliter omnis humor, quicumque tandem putreſcit, ſiue vnus, ſiue multiplex, ſiue ſeparatus, ſiue mixtus, ſit oneri naturæ, atque illam grauet, tanquam ſarcina, quam propterea neceſſe eſt deponere. Quod ſi, authore Maſſa, neceſſarium eſt perpetuò vnius ſanguinis dominium, cui dubium eſſe poteſt Galenicam ſententiam perquam rarò veram eſſe, ac ſectionem venæ minimè omnibus, ſed admodum paucis conuenire, cum febres putridæ maiori ex parte fiant ex humoribus, qui à ſanguine copia non ſuperantur? Itaque iſti hanc adhibent exceptionem, tamquam principium, quæ in primis eſt in controuerſia poſita, quæ maximè debuit probari, & demonſtrari; quæ (vt puto) à Galeni principiis, ac dogmatibus longiſſimè abeſt:

Quòd porrò neque Florentini ſecundo loco omni ex parte ad veritatem loquantur, qui affirmant Galenum poſitis verbis vnam cacochymiam concepiſſe animo, & adumbraſſe; inde vnicuique poteſt conſtare, quòd manifeſtum ſit, tametſi illis concedamus febres putridas vt plurimum ex cacochymia originem habere, nonnullas quoque ex ſola humorum plenitudine interdum eſſe oriundas, quales ſpeciatim ſunt ipſę febres ſynochi, quæ ita à Galeni methodo fuiſſent excluſæ.

Ad Thurini reſponſionem quod attinet, planè fateor me non intelligere, quid ille ſibi velit. Galenus non ex prima intentione loquitur de ſectione venæ in omnibus febribus putridis. Quid tum? Primùm poſſem veréque, ac iure poſſem affirmare, iſtud falsò dici, cum res ipſa demonſtret, Galenum seriò loqui, & commune præceptum ex profeſſo tradidiſſe, Verùm eſto: concedatur hæc quoque illius interpretatio: an propterea ſententia falſa eſt, ac repudianda? an forte illius dogmata, quæ non principali propoſito ab eo nonnunquam in varios locos inſeruntur, minùs vera, & legitima cenſenda ſunt? Nemo id puto audeat aſſeuerare. Etenim quicunque huius viri doctrina, ac lectione delectatur, nonnullas ſæpenumerò digreſſiones poteſt obſeruare, in quas præter rem, & caſu ille videtur incidiſſe, quæ grauiſſima continent præcepta, ac veluti gemmæ quædam clariſſimæ, vniuerſa illius monumenta ſolent illuſtrare. Namque parui omnino intereſt, author quiſpiam an ex propoſito, an præter propoſitum loquatur, dummodo ille certa cum ratione loquatur, aliiſque probatis authoribus, ac ſibi ipſe conſentiat. Quare iſtæc Thurini ratio in propoſito nixa mihi videtur ab omni propoſito declinare.

Poſtrema item opinio, quæ communem requirit plenitudinem, mihi non videtur poſſe conſiſtere. Nam præter quàm quòd ea propemodum ſuſcitat veterem controuerſiam iam ſatis (ni fallimur) expugnatam, ſi veritatem contineret, cum ſine dubio febre putrida ſoleant laborare quæuis corpora, & cuiſlibet habitus, tam ſine, quàm cum plenitudine, Galenus præceptum tradidiſſet partim deficiens, partim ineptum: deficiens quidem, cum liceat protinus quærere adhuc, an ſectio venæ ſit ſalutaris cæteris curandis febribus, quibus nulla eſt adiuncta plenitudo: ineptum verò, quoniam magis verè ſtatuendum fuerat in febribus non modò putridis, ſed omnibus, & hecticis, & ephemeris, vel potius in cunctis morbis, quicunque illi fuerint, præſente plenitudine miſſionem ſanguinis fore ſaluberrimam. Nec ſanè coniectura, quam Vega affert ad iſtius rei confirmationem, quicquam valet: & qui eam totam partem legere non grauabitur, is facilè fatebitur, huiuſmodi interpretationem eſſe non ſolùm à Galeno, & à veritate alienam, ſed etiam prorſus diſtortam, ac violentam. Galenus libro 11. *Method. Medendi* traditurus rationem curandi febres putridas, vt illius ferebat inſtitutum, fortè lectoris exercendi cauſa capite nono peruenerat ad eam partem, quæ amplectitur medicamenta mouentia aluum, lotium, ſudorem, balnea, inunctiones, potus, atque inciderat in aquæ frigidæ mentionem, cuius potiſſimùm ſolet eſſe duplex vſus in febribus, balneo, & potione. Itaque de huiuſmodi præſidio ſermonem habens docet, quatenus ad febrem pertinet, illud perpetuò eſſe commodum, ſed propter alias multas cauſas eſſe plerunque periculoſum. [*Veluti* (ille inquit) *ſi ex obſtructione glutinoſorum, & craſſorum humorum putredo oriatur; ponatur verò & & cum iis redundantiam in toto eſſe corpore.*] Vt poſtrema iſtæc verba minimè ad vniuerſalem tractationem, vt Vega putat, ſed ad particularem de aqua frigida ſermonem ſine dubio ſint referenda. Id quod planiùs adhuc, & apertiùs intelliget, quicunque non modò priorem, ſed etiam poſteriorem Galeni ſeriem voluerit animaduertere. Namque inter hanc partem noni, & alteram decimiquinti capitis, vſque adeò multa, variáque ſunt interpoſita, vt nullo modo inter ſe cohærere poſſint. Quare ea Galeni verba [*vt prædiximus*] minimè ad nonum caput, in quo fit mentio plenitudinis, ſed ad proximum decimumquartum ſunt

referen

referenda, in quo de febribus ſynochis ſermonem habens venæ ſectionis meminit, de qua ne verbum quidem antea fecerat. Nec ſanè alia ratio, quòd plenitudo aut ſola ſit, aut præcipua, à qua poſſit in febribus ſumi indicatio ſanguinis mittendi, quicquam habet momenti; cum certum ſit neque deeſſe alios à plenitude ſcopos, ex quibus medici conſilium mittendi ſanguinis capere poſſint, de quibus poſteriùs diffuſè & accuratè diſputabitur.

Sed quoniam erant, qui rem totam deferebãt ad cauſas obſtructionis, ſtatuentes in iis ſolis, quę pendent ex humorum plenitudine, ſanguinis miſſionem competere, liceat nobis hanc rem longiùs examinare, cum illa habeat multum difficultatis, neque ſolùm ad rem præſentem, ſed etiam ad totam diſputationem plurimam lucem, & vtilitatem poſſit afferre. Opportunè autem ſunt nonnulla paulò altiùs repetenda.

Itaque Galenus traditurus exactam rationem curandi febres putridas, elegantiſſima inſtitura methodo hæc habet.

11. Meth.c. 10. *Ergo qui febrem curare volet, neceſſe eſt putredinem inhibeat. Ita duo ſcopi ſe exhibent; alter à febre, alter à putredine: atque à febre rurſus duo; ſcilicet vt portio febris, quæ iam facta eſt, curetur, quæ verò in generatione eſt, inhibeatur: aliique duo rurſum à putredine erunt ſcopi; vt & quod putredinis iam factum eſt, ſanes, & quod in generatione adhuc eſt, ſiſtas. Porrò quod in generatione eſt, id perſpiratio impedita facit: Ita ab hac quoque alij duo ſcopi naſcentur; tum vt quod retentum eſt, vacuetur, tum quod retinendum eſt, prohibeatur: ſanè prohibebitur iis præſidiis, quæ obſtructioni medentur: cuius rurſum ipſius, quod iam factum eſt, ſanandum eſt; quod eſt futurum, inhibendum. At curabitur quidem quod obſtructionis iam factum eſt, per ea quæ obſtructa liberant: inhibebitur quod eſt futurum, ſi affluxum obſtruentium ſuccorum compeſcas. Ergo quod vltimum in ipſa reſolutiua methodo eſt inuentum, id omnium primum in curatione eſt peragendum. Oſtenſum enim in prioribus libris eſt, ſi iis auxiliis quæ obſtructiones eximant, vti velimus, non vacuata prius abundantia, fore, vt nõ modò nihil proficiamus, ſed etiam affectum reddamus maiorem, pugnantibus inter ſe indicationibus.* Galenus hactenus: Qui propoſitis quatuor ſcopis, vnde ſumuntur indicationes, febre, putredine, prohibita tranſpiratione, obſtructione, docet vniuſcuiuſque rationem eſſe habendam, non ſolùm quod attinet ad id, quod factum eſt, ſed etiam ad illud, quod eſt futurum: adeò vt iam facta mala

11. Meth.c. 13. curentur, futura prohibeantur. Cæterùm quoniam eodem Galeno auctore medicum decet omnes ſcopos diligenter inſpicere, vt ille probè intelligat, quónam primùm, ac magis, quónam ſecundò, & minus; quónam adhuc tertiò, atque deinceps quo poſt quod præſidio ſit vtendum; hanc rem Galenus ita determinat, & ſumma cum ratione, vt ante omnia perpetuò ſit habenda ratio fluxionis ſuccorum obſtruentium. Etenim cum febris non poſſit auferri perſeuerante putredine illius cauſa, neque putredo præſente prohibita tranſpiratione, neque hæc præſente obſtructione, omnis ratio colligit, omnium primùm obſtructioni eſſe proſpiciendum. Cùm autem obſtructio rurſum ſit partim facta, partim futura, certum eſt factam nullo modo poſſe auferri, niſi antea, quæ futura eſt, inhibeatur. Nam cum illa non aliter curetur, quam reſeratione, quæ impactos, & obſtruentes humores ſemouet, quam Galenus vocat ἔκφραξιν, id minimè licet conſequi, ſi alij continenter humores accedant, & obſtructionem foueant. Quamobrem quicunque ante vniuerſi corporis vacuationem ad tollendas obſtructiones aggrediuntur, quod multi hoc tempore facere ſolent, tantum abeſt, vt propoſitum aſſequantur, vt contra magis obſtructiones augeant, ac reddant difficiliores. Igitur cum hæc ita ſe habeant, ſi Galeno, & rationi credimus, in curãdis febribus putridis expedit omnium primùm fluentes humores vacuare. Neque verò id ſolum agendum eſt in iis, in quibus ſunt obſtructiones ex nimia ſuccorum copia, ſed etiam in cæteris omnibus, quanquam fiunt obſtructiones ex mala humorum qualitate: ſiquidem hæ quoque ſunt partim factæ, & partim quæ fiunt, adeóque negotium faciunt humores, non ſolùm qui reuera obſtruunt, ſed etiam qui aſſiduè fluunt ad partem obſtructam: quos propterea opportunum eſt, vel magis neceſſarium, ante omnia reuellere, & vacuare.

Verùm enim verò quoniam aduerſarij hunc locum maximè vrgent, pertinaciter contendentes, Galeni ſententiam hunc ſenſum habere, videlicet nuſquam ſanguinem mittendum eſſe, niſi febris, atque obſtructio febrem efficiens pendeat ex humorum multitudine, mihi liceat alterum Galeni locum maxima dignum notatione in medium proferre, & examinare, in quo ille docet apertiſſimè, huiuſmodi opinionem prorſus falſam eſſe, qui præclarè demonſtrat ſine vlla humorum multitudine propter multas cauſas nonnunquam ſanguinem eſſe mittendum. Locus eſt 8. *lib. de Meth. Med. cap.* 4. Iſque ille eſt, cuius ſuperiùs mentionem fecimus, & accuratam interpretationem promiſimus. Itaque erat ibi Galeni propoſitum docere methodum curandæ febris diariæ pendentis ex obſtructione, vt ne illa tranſeat in putridam. Ad cuius intelligentiam illud in primis eſt annotandum eo loco ſermonem eſſe Galeno inſtitutum de febre diaria in corporibus naturæ πικρόχολα, bilioſæ, calidæ & ſiccæ, quæ proinde eſt κακόχυμος, ſeu vitioſo ſucco prædita. Nam propoſitis variis corporis intemperiebus, tum febrium differentiis, eáque præſertim, vt cauſam habent præſentem, vel non habent, in capite primo; mox capite ſecundo ſe transfert ad conſiderandam febris cauſam in corporibus picrocholis in quibus tranſpiratio acris eſt, ac fuliginoſa, quia retenta febres facilè excitantur. Ac de iis in progreſſu perpetuò profitetur ſe loqui ad differentiam aliarum intemperierum. Quòd ſi quis hac in re alioqui manifeſta nobiſcum non conuenit, is Galeni orationem perlegat, ac ſpeciatim vnum vel alterum locum obſeruet, quos hic nos tranſcribere non grauabimur. In ſecundo capite hæc habentur: *Si itaque eiuſmodi naturas à conuenientibus ſibi lauationibus prohibeas, protinus febricitant. Mox; Homo ipſe circiter quinque, & triginta annos colore nigello, & habitu corporis gracili, atque hirto; tum qui tangentibus etiam cum valeret, manifeſtè calorem exhiberet mordentem, vrinas quoque habebat abundè flauas, ac ſi pluſculum cibo abſtineret, etiam mordentes; aluus aſſiduè ſicca erat, & quæ excernebat, exigua, aridáque, & ſicca; mens animi ad iram, & cogitationem propenſi, ſomni pauci.* Paulò infrà; *cum enim memoratæ naturæ vbi ſub tali victu reguntur, grauiſſimis occupentur febribus, qui hunc iniungunt medici, nihil mihi à carnificibus differre videntur: non enim veluti qui humidi, ac boni ſucci ſunt, vbi in febre diaria tranſmittere mirificam diatriton coguntur, vnum id tantum patiuntur incommodum, quod fruſtra cruciantur, ſic etiam naturæ iam comprehenſæ, immò ex longiore inedia acerrimis, acutiſſimiſque corripiuntur febribus, à quibus promptus eſt in hecticas tranſitus, atque ab his in maraſmum.* Initio capitis tertij; *Veluti iam dictarum*

maximè naturarum, & cum valent, & cum de ſe queruntur, illud commune conſilium eſt, vt fluxile, & tranſpirabile vndique corpus reddatur, ita illud quoque, vt tum vigilias, tum iram, tum triſtitiam, tum curam, tum vſtionem, tum frigus, tum laſſitudinem fugiant, cum promptiſſimè poſt hæc einſmodi temperamenta febre corripiantur. Ad finem; *ſi quis aliter egerit, excipient neceſſariò tum dictas naturas ardentiſſimæ febres. Sunt enim aliæ naturæ, quibus aut nihil, aut non magnopere incommodet tot dierum inedia.* Verùm de cæteris naturis pòſt decernam: propoſitum verò nobis ab initio temperamentum inediæ in ſummum ducunt diſcrimen, in quacunque febre iniongantur, non ſolùm iis, quas modò commemoraui, diariis. Poſtremò autem, vt ne ſim longior, decernit rem totam initium capitis ſeptimi, vbi Galenus nimis apertè colligit, ſe hactenus loquutum eſſe de febre diaria in corpore calido, ſiccóque, & tale corpus eſſe vitioſo ſucco præditum. Nos hunc locum ab interprete non ſatis accommodatè redditum ita vertimus.

Iu verò perfecto à nobis de diariis febribus ſermone in naturis picrocholis, in quibus à calido elemento frigidum, ab humido verò ſiccum ſuperatur, modo transſeamus ad alteram temperiem corporum, quæ hac nihilo minus eſt cacochyma, in qua calidum præualet frigido, & humidum ſicco &c.

Hac igitur poſita veriſſima animaduerſione, eo nimirum capite quarto Galenum loqui de vna intemperie calida, & ſicca, atque adeò de natura cacochyma, vniuerſæ iſtius doctrinæ ſumma eſt; obſtructionis modum, ac magnitudinem ante omnia conſiderandam eſſe etenim ſi illa parua, leuiſque fuerit, nullum alterius acceſſionis imminere periculum: ſin autem ea ſit maioris momenti, maiori in periculo rem eſſe: quòd ſi præterea corpus abundet multis, craſſis, ac glutinoſis impactis, ſuccis, fieri non poſſe, vt quæ ſequitur febris, intra fines, & terminos febrium diariarum conſiſtat. Namque in temperamentis, & naturis mali ſucci, qualis ea eſt, de qua agitur, vt febris putrida ſuccedat neceſſe eſt: in aliis autem excitari facilè poteſt ſpecies aliqua febris continentis citra putredinem. *Quippe* (inquit Galenus) *niſi vitioſus ſuccus penitus tranſpiret, neceſſe eſt putreſcat. Ergo vt tranſpiret, maiori tum auxilio eſt opus. Ac ſiquidem vel puer, vel ſenex ſit, non licet ſanguinem detrahere: inter has ætates vbi robur ægro non deeſt, ſecanda eſt vena, etiamſi plenitudinis ſigna non adſunt. Præſtat enim vitioſi ſucci maiori parte emiſſa ad detergendas obſtructiones accedere; cum alioqui metus ſit, ſi obſtructionibus liberandis, priùs quàm vacuaueris ſtudeas, ne ipſas magis impingas.* Nos ſingula diligentius conſideremus. [*Quippe niſi vitioſus ſuccus penitus tranſpiret, &c.*] Non hic longius proſequor eam controuerſiam, quam medici potiſſimùm Latini, & qui Auicennam interpretantur, diffuſiſſimè tractant; an poſſit fieri putredo ſine prohibita tranſpiratione, & obſtructionibus. vnde illa in primis generatur: nam libenter acquieſco in determinatione vnius Galeni, qui variis in locis ſtatuit ab iis cauſis omnem putredinem, adeóque omnes febres putridas ortum ducere. Ex quo fit, vbicunque docet rationem curandarum febrium putridarum, vt ſemper illarum meminerit indicationum, quæ ab huiuſmodi ſcopis ſunt elicienda. Itaque ſi quis propter cauſas modò poſitas malè tranſpiret, vt timendum ſit, ne febris diaria in putridam degeneret, amplius non decet cunctari, ſed maius aliquod atque inſigne remedium protinus aggrediendum eſt: quale autem illud eſſe debeat, Galenus explicat; [*Ac ſiquidem vel puer &c.*] Id nequeo ſilentio diſſimulare Galenum ſtatuentem de ſectione venæ alios nullos ſcopos ſibi ante oculos poſuiſſe, quàm tres principes, de quibus iam ſatis, ſupérque diximus. Etenim quamuis morbus non ſit hoc tempore magnus; febris diaria; tamen magnus imminet, febris putrida. Quo poſito ſcopo nihil expetit præterea, quàm robur virium, & florem ætatis. At verò quoniam aliquis fortè ex iis, qui exiſtimant miſſionem ſanguinis minimè indicari à morbi magnitudine, ſed ab vna humorum plenitudine, hæſitare adhuc facile potuiſſet, illique obiicere; Sermo tibi eſt ô Galene de corpore picrocholo, ac de natura calida & ſicca, atque adeò cacochyma, in qua nulla plenitudinis ſigna adſunt, cur igitur ſanguinem mittere audes? Huic Galenus quaſi tacitæ interpellationi reſpondet, omnino ſecandam eſſe venam, quanquam non adſunt ſigna plenitudinis. Cuius rei eam perſpicuam reddit rationem, quoniam melius eſt vacuata magna parte vitioſi ſucci, τῆς κακοχυμίας, ad reſerandas obſtructiones accedere: cum alioqui metus ſit, ſi obſtructionibus liberandis, priùs quam vacuaueris ſtudeas, ne ipſas magis augeas, & reddas difficiliores. [*Ac ſoluunt quidem obſtructiones.*] Propriam ſententiam demonſtrat Galenus, ac veluti ſe ipſe interpretatur. Namque omnibus in confeſſo eſt, quod in libris *de Simpl. Medic. Facultat.* iamdiu traditum eſt, ea nimirum medicamenta ad ſoluendas obſtructiones eſſe accommodata, quæcunque aperiendi obtinent facultatem, ſiue intra corpus ſuſcipiantur, ſiue extra cuti adhibeantur. Veruntamen ſiue hoc, ſiue illo modo illis vtare, ſiquidem maiori ex parte ſunt calida, periculum imminet, ne pluribus adhuc tractis humoribus obſtructiones duplicentur, ſiue illi ſint craſſi, & viſcidi, ſiue multitudine incommodum afferant. St. Meth. cap. 10. *Quò igitur* (concludit Galenus) *& his iter liberum, & iis, quæ foras admonentur, vt ratio tuta ſit, vtiliſſimùm eſt corpus inaniſſe. Quinetiam fumoſa, fuliginoſáque ſuccorum excrementa, quæ tranſpirant, ſuccis ipſis imminutis pauciora reſtabunt. Quare inde quoque minor redditur febrilis calor, ſic vt foras tranſpirare, ſi exiguæ obſtructiones ſint, queat.* Quæ quidem concluſio cum ſit apertiſſima, non indiget longiore explicatione.

Cæterùm cum hic locus ſit planè illuſtris ad refutandam opinionem eorum qui contendunt cum in aliis morbis, tum maximè in febribus, & obſtructionibus ad commodam ſanguinis miſſionem plenitudinem eſſe neceſſariam, ſunt qui totis viribus conantur eum labefactare. Itaque nonnulli aiunt codicem, vulgatámque lectionem eſſe falſam: qui alteram magis probant Latini interpretis antiqui, qui Græcè videtur legiſſe ὦσιν, adſint, vbi nos legimus ἀπῶσιν, abſint. *Igitur* (ille habet) *ſiquidem aut puer, aut ſenex fuerit, phlebotomare non adhuc licet: in medio verò ætatum harum, robore exiſtente venam incidendam, etſi multitudinis adſint ſigna.* Verùm hæc lectio perſpicuè falſa eſt, tum quia Galenus, (vt oſtendimus) loquitur de natura cacochyma, tum quia ex illa particula aduerſatiua [εἰ καὶ, *etſi*] liceret colligere ſigna multitudinis prohibere potius, quàm indicare venæ ſectionem. Nam planè talis foret Galeni ſententia, ſecandam eſſe venam, etſi adſint quæ illius ſectionem prohibeant. Quare hac lectione aduerſarij ſe ipſos quoque confodiunt.

Fabius Pacius meus ex coniuge nepos, vtriuſque linguæ ſcientiſſimus, idemque philoſophus, ac medicus longè doctiſſimus, olim mihi narrauit, ſe iſtius loci aliam lectionem vidiſſe manu adſcriptam margini in codice, quem in mirifica, atque

incom

incomparabili ſua bibliotheca habet Ioannes Vincentius Pinellus, vir antiqua nobilitate, linguarum, & ſcientiarum cognitione, vitæ & grauitate & integritate verè illuſtris; quæ ita habet. εἰ καὶ τὰ τοῦ πλήθους ἀπείη σημεῖα, καὶ εἰ τὰ τοῦ πλήθους εἴη σημεῖα. *Etſi plenitudinis abſunt ſigna, tum ſi plenitudinis adſunt ſigna.* Sed hanc pariter ſine dubio falſam eſſe arbitror, quod tum modus loquendi ſatis à Galenica locutione alienus, tum res ipſa manifeſtè docet: probabiléque eſt, meo iudicio, quod ſæpe accidit, ab aliquo Empirico illa verba fuiſſe adiecta, qui locum tam apertum, ac ſuo dogmati repugnantem æquo animo ferre non potuit: Vt pro certo habendum ſit vulgatam lectionem eſſe optimam, qualis in vtroque habetur codice Aldino, ac Baſilienſi, quæ eſt talis [εἰ καὶ τὰ
9.Epid. ſect. 2.40. τοῦ πλήθους ἀπείη σημεῖα. *Quamuis plenitudinis abſint ſigna*] Alioqui (vt Galeni verbis vtar) ſi affirmatè dictis licet negationes addere, hoc modo quiuis omnia placita deprauabit, nullámque veterum ſententiam ſtabilem conſeruabit.

Sunt alij porrò, qui non verentur aſſeuerare, Galenum hac in re vſque adeò à ſeipſo diſſentire, vt nullo modo à manifeſtæ contradictionis crimine poſſit vindicari. Cum enim clarè, &
10. Met.c.2 expreſsè aliàs doceat in illa obſtructione, quæ conſtat ex humorum qualitate, conuenire attenuantia medicamenta, minimè ſectionem venæ; ac rurſum reperat obſtructionem, hanc ipſam intelligens ſine dubio, haud tolli per ſanguinis miſſionem, quî fieri poteſt, vt hoc loco fuimet oblitus in obſtructione facta à viſcidis humoribus,
11. Meth.c 14. ſine indiciis plenitudinis, iſtud ipſum probet remedium? Ita enim ſtatuendum eſſet, venæ ſectionem fore congruentem ad tollendam vtramque obſtructionem, neque eam ſolùm, quæ ex plenitudine, ſed etiam alteram, quæ ex qualitate ſuccorum fieri ſolet. Sed iſti nimis promptè, & facilè, vel potius temere de homine tanto, ac tali iſtæc pronunciant. Et quamuis ex iis, quæ paulò antè diximus, quiuis ſatis poſſit eorum leuitatem intelligere, tamen non fuerit inutile hanc rem declarare adhuc, & omnem ambiguitatem Auferre. Ac primùm illud poſſem verè & ad Galeni mentem annotare, diuerſam eſſe obſtructionis rationem in diariis febribus, de qua in lib. VIII. Method. & in X. loco citato, & in putridis, de qua lib. XI. cum hæc ad venas, vaſaque pertineat, & ad viſcera præcipua, ſi qua humorum contingit putredinis locum obtinere; illa verò ad cutim duntaxat, cum à Galeno referatur inter cauſas ſtipationis cutis, vt facilè animaduertere poteſt, quicumque Galeni locos diligenter expenderit. Verùm quicquid de hac re ſit, quamuis aduerſariis concedamus de eadem obſtructione ſermonem eſſe, tamen facilè ſoluo propoſita ab ipſis argumenta. Ad primum enim reſpondeo, Galenum haud prorſus interdicere ſectionem venæ in obſtructione, quæ ortum habeat ex ſuccorum qualitate, ſed illi tantùm præferre attenuantia medicamenta; ſicuti in altera, quæ fit ex plenitudine, præfert miſſionem ſanguinis. Non enim ſimpliciter ſcriptum reliquit, ſectionem venæ haud conuenire, ſed comparatè. *Præfertur* (inquit) *inter remedia, in ea, quam copia fecit, ſanguinis miſſio; in ea, quæ ex humorum qualitate conſiſtit, attenuantium vſus.* Illa autem, quæ inter ſe habent comparationem (quod Ariſtoteles, & Auerroes docent) vt in eadem natura conueniant, neceſſe eſt.
4.Phyſic.17. Quare cum iſtæc remedia, ſectio (inquam) venæ, ac medicamenta attenuantia inuicem comparentur, licet in altera obſtructione ſectio venæ, in altera medicamenta ſint præferenda, iam negandum non eſt, quin vtrumque præſidium in vtraque poſſit nonnunquam, & quodammodo conuenire Sed illud addo, ac repeto, quod alterum quoque Galeni locum ab aduerſario poſitum poteſt declarare, iſtæc nimirum duo genera præſidiorum, miſſionem ſanguinis, medicamentáque tenuantia, in curandis obſtructionibus bifariam poſſe conſiderari; vno modo, quatenus illæ ſunt factæ; quo tempore fatendum eſt, ſeruata regula contrarietatis, miſſionem ſanguinis in ea tantùm conuenire, quæ pendet ex plenitudine; altero autem quatenus fiunt, & ſunt futuræ: tuncque nulli debet eſſe dubium, quin ad vacuandos, & reuellendos humores adhuc fluentes hoc idem remedium ſit in vtraque optimum, ac neceſſarium. Immò verò equidem puto conſultò Galenum ſuam mentem, atque iſtud præceptum declarare hic voluiſſe, vt ne fortè ex ſuperiore diſciplina quis colligeret generaliter in curanda obſtructione nunquam ſecandam eſſe venam, niſi illa fiat ex plenitudine, de qua re non eſt longiùs agendum.

Demum verò non deſunt viri celebres, qui nouis quibuſdam cogitationibus totam iſtius loci ex 4. *cap. lib. 8. Method.* doctrinam conantur inuoluere, ac ſubuertere. Itaque docent Galenum hoc loco duo ſibi præſupponere (ita loquuntur) alterum quidem, febrem diariam propter obſtructionem ab humoribus viſcidis genitam fuiſſe: alterum autem, tali febre hominem laborantem eſſe plethoricum. Quare affirmant de Galeni ſententia venam ſecandam eſſe non propter humores viſcidos, ſed propter multitudinem. Quoniam verò ille ſtatuit clarè & expreſsè venam ſecandam eſſe, quanquam abſunt ſigna plenitudinis, illi huiuſmodi verba ita interpretantur, vt ea referant ad particularem plenitudinem obſtructionis, minimè vniuerſi corporis; adeò vt ſenſum eliciant; propoſita febre ſecandam eſſe venam, quamuis deſint ſigna plenitudinis efficientis obſtructionem, dummodo adſit plenitudo corporis vniuerſi. Sed neque hac reſponſione contenti, aliam præterea commenti ſunt; Galenum ſcilicet huiuſmodi ſententiam pronunciaſſe contra Menodotum, & Empiricos, qui affirmabant nunquam miſſionem ſanguinis eſſe adminiſtrandam, niſi præſens fuiſſet famoſa illa plethorica ſyndrome; ex quo illi plenitudinem quantum ad vires à ſectione venæ excludere conſueuerant. Quare per hoſce interpretes Galenus ſtatuit ſanguinem mittendum eſſe in obſtructione à viſcidis humoribus facta, ſi adfuerit plenitudo virium, etiamſi non adſint ſigna plenitudinis vaſorum. Thurinus generaliter affirmat in hoc homine eſſe multitudinem ſanguinis; qui ita ſcribit. *Sed is homo, cuius mentionem facit Galenus octauo Methodi, erat plurimi ſanguinis, & febris erat ephemera ex oppilatione à multitudine ſanguinis, non ab humoribus craſſis, aut crudis*, &c. In Defen cō tra M Ant Montiſ.

Mihi videor videre, Lector, hæc tibi vſque adeò leuia, & inania videri, vt neque in illis referendis, nedum refellendis oporteat tempus perdere. At ſanè Galenus aliquando nos admonet, huiuſmodi rationum confutatione eſſe abſtinendum. Veruntamen propter nouitios, quibus omnia ſæpenumerò ſolent tenebras offundere, neque iſtæc fuerant à nobis prætermittenda. Primùm autem ſi iſti Galenum legiſſent attentè, atque obſeruaſſent illum habere ſermonem de ſolis corporibus picrocholis, atque adeò cacochymis, vt nos monſtrauimus profectò ad has ineptias non abiiſſent. Hoc enim iacto fundamento vniuerſa iſtæc tractatio, & ſeries orationis redditur adeò perſpi- 3. Epid. ſect 1.c.4.

cua,

cua,& certa, vt ſolum poſthac difficultatem, vel dubitationem poſſit habere. Sed quid? iis donemus Galenum loqui de quouis temperamento: quæſo reſpondeant; vnde coniecturam faciunt, aut quis illis reuelauit, eum ſibi præſupponere hominem plethoricum? Neque enim vel leuiſſimum huiuſce rei argumentum apparet, aut concipi animo poteſt. Immò verò ita planè,& expreſsè, vt nihil planius, & expreſſius dici poſſit, contrarium prorſus decernit, nimirum venam ſecandam eſſe; quanquam nulla adſunt plenitudinis indicia. At verò (inquiunt) Galenus haud loquitur de plenitudine communi toti corpori, ſed vnius obſtructionis. Ego autem non verebor affirmare huiuſmodi nouam interpretationem, ac diſtinctionem plenitudinis eſſe alienam non ſolùm à Galeni mente, ſed etiam ab omni ratione. Siquidem puto vix, aut ne vix quidem fieri poſſe, quin ſimul cum plenitudine totius corporis altera quoque adſit plenitudo, ex qua obſtructio fieri poſſit. Ac planè Galeni ſententia videtur potius oppoſitu modo ſe habere: cum paulò ſuperiùs proponens agendum de diaria ex obſtructione, excludat à præſenti tractatione obſtructionem illam, quæ fit ab humoribus multis, lẽtis, & craſſis. quoniam (inquit) ab his generatur potius febris continens quam diaria: propterea ſubdit agendum ſibi eſſe de obſtructione medioeri, & parua. quæ ſcilicet fit ab humoribus non adeò copioſis, aut craſſis, à qua fieri poteſt febris, quæ intra diariæ limites conſiſtat, & iure addit, ſecandam eſſe venam, quamuis non adſint ſigna plenitudinis, quaſi dicat, ſicut ſupponimus non adeſſe. Quod ſi huius loci legitimum ſenſum, & inſtitutum velimus animaduertere, admodum veriſimile eſt Galenum de posteriore potius plenitudine ſermonem habere; cum tractet febrem diariam factam ex obſtructione à craſſis, & viſcidis humoribus, in qua ſtatuit ſanguinem eſſe mittendum, tametſi nulla ſint indicia plenitudinis, quæ altera eſt cauſa, vnde quælibet obſtructio ſolet generari. Quanquam nihil prohibet, mea ſententia, quin ea verba omnem plenitudinem excludant, cum verè & apertè Galenus loquatur de ſola cacochymia. Id quod ſi quis adhuc non ſatis intelligit, atque vnà iſtius nouæ interpretationis abſurditatem non cognoſcit, is memoria repetat poſitam ab eo rationem, propter quam tale probat remedium: quam quidem cenſeo demonſtrare, cum minimè plenitudinis, ſed vnius vitioſi ſucci vacuationem commemorat.

Quod porrò ad alteram pertinet reſponſionem; non eſt vt hîc ea repetantur quæ ſupra de ſyndrome plethorica, de Empiricis, atque eorum ſententia copioſè diximus. Neque verò ſatis intelligo, quid iſti hac reſponſione ſibi velint. Etſi enim aliud erat Galeno propoſitum hoc in loco, quàm de plenitudine diſputare aduerſus Menodotum, & Empiricos, non tamen laboro, quin voluerit hanc ſententiam referre, & accommodare ad conuellendam inſanam eorum opinionem. Quæſo autem propterea ne hæc minus vera eſt illius doctrina, vt paulò ante aduerſus Thurinum dicebamus? Præterea ſi hæ duæ reſponſiones accuratè conſiderentur, comparentúrque inter ſe, vix altera videtur ab altera differre. Namque prior plenitudinem ſimpliciter, poſterior plenitudinem ad vires aſſirmat eſſe neceſſariam. Quæro igitur qualémnam iſti intelligant plenitudinem ſimpliciter: etenim vt alterutram intelligant, vel vaſorum, vel virium neceſſe eſt. Cum autem plenitudinem vaſorum nequeant intelligere, quandoquidem illa prorſus excluditur poſteriore reſponſione, neceſſariò concludendum eſt, eos vtrobique vnam virium plenitudinem intelligere, adeóque vtramque reſponſionem vnam, & eandem eſſe. Sed vtcunque ſe res habeat, nulli dubium eſſe debet, quin hæc quoque reſponſio, & interpretatio ſit voluntaria, & omni ex parte à Galeni mente aliena; qui ſermonem habens de ſola cacochymia, qualemcunque excludit plenitudinem, ac fortè magis plenitudinem virium, quàm vaſorum: ſiquidem illa, vel ipſo Galeno authore, non ita obſtruit ora venarum, vt caloris refrigerationem prohibeat, ſicuti altera vaſorum, multóque minus vel carnis, vel cutis tranſpirationem moratur. Cum Thurino, qui audet non ſine inſigni impudentia perſpicuam falſitatem aſſeuerare; non decet longius agere. Itaque iam ad id, vnde digreſſi ſumus, reuertamur. 9. Meth. c. 5.

Repudiatis ergo ſuperioribus ſententiæ Galenicæ initio propoſitæ interpretationibus; illud reſtat, vt nos propriam interpretationem afferamus, quæ talis eſt; Galeni præceptum generale eſſe, & omnes febres putridas amplecti dummodo ſimul conueniant tres principes ſcopi: itaque ſaluberrimum eſſe venam incidere non ſolùm in ſynochis, quas conſtat fieri, vbi in omnibus vaſis, ac præcipuè maximis æquabiliter ſucci putreſcunt, ſed etiam in cæteris omnibus, quæ generantur ex putredine humorum, quicunque, & quanticunque illi fuerint, & quouis modo contingat eos putreſcere. Namque primùm generaliter miſſo ſanguine vniuerſum corpus vacuatur, ipſáque natura leuatur, & exoneratur ab iis humoribus, à quibus tanquam ſarcina premitur: quamobrem quæ priùs afflicta, atque oppreſſa illos coquere, & excernere non poterat, mox recreata, & ſubleuata longè magis redditur idonea, promptáque ad coquendum, & excernendum, quod reliquum ſupereſt: deinde verò ſpeciatim reuelluntur, & vacuantur illi humores; qui continenter fluunt, ac fouent factam obſtructionem, prohibitam tranſpirationem, putredinem, & febrem: quare illa via adminiſtrandi ea remedia, quæ poſſint hærentes ſuccos exobſtruere, lentos detergere, meatus aperire, ac febrem remittere, quæ ante eiuſmodi vacuationem inuia eſt, & periculoſa, ita redditur peruia, ac tuta. Quibus ſanè præcipuis, ac maximis vtilitatibus alia quoque non ſpernenda emolumenta licet nobis adiungere, de quibus poſteriùs diſputabitur opportunè.

Cæterùm hanc noſtram interpretationem, & ſententiam, quam credimus optimis quibuſque authoribus, Hippocrati in primis, Galenóque, & veritati eſſe conſentientem, aduerſarij aggrediuntur pluribus modis, quos æquum eſt examinare, ac perpendere. Plerique omnes, qui in hoc argumento verſati ſunt, totius rei ſummam ſolent referre ad vnam humorum conſiderationem, & illa propè eadem proferre in medium, quæ ſuperiore diſputatione ſunt propoſita. Quocirca ſi humores vel ſint multi, vel non longè abſint à forma ſanguinis, venæ ſectionem libenter ſuſcipiunt, tanquam vtilem, & ſalutarem: contrà autem, ſi illi quantitate non excedant, & qualitate à ſanguine ſint valde alieni, huiuſmodi remedium reformidant, tanquam inutile, & pernicioſum. Ergo omnium primùm afferunt ſententiam Galeni libro quarto *de Tuenda Valet.* cuius ſeries illa eſt. [*Siquidem ſanguis in medio eſt bilioſorum*, & quæ ſequuntur.] Quam quidem affirmant ſatis eſſe ad confutandas falſas opiniones, ad explicandam Galeni mentem, & ad diſſoluendam totam huiuſmodi quæſtionem. Quapropter ad hanc Galeni diſciplinam adhærentes, ſi quiſpiam febre laboret ex 4. de Tuend. Val. 4.

putreſcente humore, vel crudo, qualis eſt pituita, vel percocto, qualis eſt flaua bilis, qui plurimum à ſanguinis forma receſſerit, contendunt huic nullo modo ſanguinem mittendum eſſe. At è contrario putreſcente humore, qui paululùm, vel citra, vel ſupra ſanguinem ſit conſtitutus, neq; ab illius forma vehementer degeneret, tunc non inuiti ſanguinis miſſionem recipiunt. Hoc porrò de humoribus iudicium, crudi ne ſint, an cocti; multùm, an parum diſtent à forma ſanguinis, tum ex vno potiſſimùm lotio petere conſueuerunt, quod euidentiſſimum eſt indicium eorum, quæ continentur in venis: Ex quo fit, vt celebrent, ac paſſim in ore habeant ſententiam Auicennæ; ſi fuerit vrina rubea, groſſa, non citrina, non ignea, fidenter venam ſecandam eſſe. Deinde alterum Galeni teſtimonium nobis obiiciunt qui libro Ad. Eraſiſtratæos, ſuorum temporum medicos grauiter arguit, qui ferè idem ſentientes, quod nos videmur ſentire, nimirum omnes febres venæ ſectionem deſiderare, in grauiſſima pericula ægros ducebant. Tum proferunt authoritatem omnium pene medicorum, ac potiſſimùm vnius Galeni, qui ex propoſito docentes rationem curandi febrem tertianam, quotidianam, quartanam, miſſionem ſanguinis ferè prætermittunt, tanquam remedium, vt veriſimile eſt, inutile, fortè etiam exitioſum. Quòd ſi venæ ſectio non conuenit præcipuis febrium differentiis, quomodo licet vniuerſim ſtatuiſſe illam ſaluberrimam eſſe in omnibus, quæcunque ex humorum putredine originem habent? Poſtremò iis quoque nonnulli rationem adiungunt, argutè argumentantes hunc in modum. Febris putrida non eſt vnica, & ſimplex affectio, ſed quæ partim febrem, partim putredinem continet: Itaque ſi miſſio ſanguinis eſt accommodata ad curandum huiuſmodi morbum, vt id fiat, vel ratione febris, vel ratione putredinis neceſſe eſt. Non illud profecto fit propter febrem; quandoquidem febris, quatenus eſt febris, & intemperies calida, proprium remedium refrigeratio eſt: præter quam quòd eadem ſuſcepta curandi indicatione tale præſidium conueniret non modo putridis, ſed cæteris omnibus, cum ephemeris, tum hecticis; quod nimis abſurdum, & ridiculum eſt. Sed neque id fit propter putredinem, cum illa diuerſa prorſus remedia poſtulet, Galenúſque expreſsè doceat, putredinem minimè curari ſanguinis miſſione. Ergo iſtud remedium neutra ratione conuenit, iam nulla ratione videtur conuenire.

4. de Tuen. Val. 4. 1. de Criſ. 7. & alibi l. 1. ſen. 4. t. 4. 20. Cap. 6.

11. Met. 14.

Hæc partim ex Thurino, ac Maſſa, partim ex aliis ſtudioſè collegi, quæ in hac lite mihi viſa ſunt maioris ponderis, ac principalia. Quæ pariter omnia conabor diſſoluere, ac refutare, ad illum me ordinem referens, quo ſingula ſunt deſignata. De loco Galeni ex libro quarto *de Tuen. Valet.* ſatis multa mihi videor ſuperiùs dixiſſe, quæ iure poſſunt ad hanc partem accommodari. Nunc verò illud vnum mihi eſto ſatis: qui libenter omnia dono, quæcumque illi volunt, de iſtius loci interpretatione, ac ſemel quæro; quamobrem humoribus longè à ſanguine degenerantibus Galenus haud recipit ſanguinis miſſionem? Quippe mihi liceat paulùm cum Thurino agere, propriiſque telis illum confodere, ac repellere. Namque aduerſus nonnullos, qui contendebant, hanc ipſam Galeni diſciplinam duntaxat veram eſſe in conſeruanda ſanitate, minimè curandis morbis (quod nos quoque ſupra notauimus) ille ex altera parte ait, vtrobique veram eſſe, & vtrobique vnam, & eandem rationem valere. *Cauſa* (ille inquit) *cur in ſanis in humore crudo citra ſanguinem non ſit mittendus ſanguis, nec in bilioſo ſupra ſanguinem, multum, ac plurimum recedentibus à forma ſanguinis, eſt, quia ab his humoribus, vt dixit Galenus in libro de incidend. Ven. virtus multum exoluitur, & miſſo ſanguine in extremum malum decidere ſolet, vt nequaquam poſtea reparari poſſit. Ergo ſi febris adſit cum putredine humorum, quos diximus, multò magis vires exoluetur miſſo ſanguine.* Hæc Thurini reſponſio; ſanguine miſſo in his corporibus, quorum humores propter excedentem vel frigiditatem, vel caliditatem plurimùm diſtant à forma ſanguinis, vires in ſanis quidem debiles, in febricitantibus autem longè debiliores reddi neceſſariò. Quam reſponſionem nos recipimus, & illi concedimus lubentiſſimè. Verùm quid hoc tempore quæſo agimus? An non Galenus perſpicuè, & expreſsè ait ſalutariter ſanguinem mitti in febribus putridis, hac vna adhibita conditione, & ſancita lege, dummodo ætas, & vires huiuſmodi remedium non prohibeant? An non inter principes ſcopos mittendi ſanguinis locum tenet virium firmitas, vt illis vel debilibus in præſentia, vel debilitatem minantibus in poſterum, nunquam liceat ſanguinem mittere? Quare ſi alicui febre putrida laboranti, propterea quia humores ſint nimiùm vel crudi, vel alia de cauſa vires non conſtent, huic neque Galenus, neque alius probatus medicus vult ſanguinem eſſe mittendum. Vtrùm autem ſucco redundante vel frigido & crudo, vel calido & cocto vires perpetuò langueant, vt nequeant venæ ſectionem perferre, id nos ſatis, ſupérque ſuperiore loco iam tractauimus: quæ eadem res temere hic non eſt repetenda. Porrò quod ad lotium pertinet, quod pleríque ante miſſionem ſanguinis diligenter animaduertunt, non ego de illius vi, ac dignitate quicquam derogo, qui probè intelligo, ac fateor illud efficax indicium eorum eſſe, quæ continentur in venis: Sed tamen id quoque certo ſcio Galenum vni virium robori præcipuè, & ante omnia intentum eſſe: nec inter tot indicia vel in proprio commentario, vel aliis locis explicata, iſtius ex lotio petiti vnquam meminiſſe: qui colorem totius corporis plumbeum, pallidum magis quàm lotium rubeum, citrinum, groſſum conſueuit animaduertere. Atqui cætera perſequor. Locus aduerſus Eraſiſtratæos mea quidem ſententia ad rem de qua agitur, minimè omnium eſt accommodatus. At primùm Galenum præſtat loquentem audire. *Cæterum ſunt adoleſcentes, qui neque de venæ ſectionis menſura, neque de venis, quæ ſunt ſecandæ, quicquam audierint, ad hoc præſidium ſeſe accingant, id (vt ſtatim inter ipſa initia dixi) maximum afferet nocumentum. Præſtiterit igitur illos neque penitus venæ ſectionem aggredi, quam citra diſtinctionem erga iam dicta auxilio manus admouere. Plures enim hac ratione perierunt, quàm quibus non fuerat ſecta vena. Nam qui tunc erant antiqui medici venas nunquam ſecantes, aliis euacnatoriis præſidiis vtebantur, quæ idem quod ſectio venæ, ſed longiore tempore efficere poterant, niſi ob partis affectæ principatum, vel plenitudinis exceſſum mors ægrotum præoccuparet. Sed qui noſtra tempeſtate cunctas febres in principio venæ ſectione indigere putant, non mediocri ſanè noxa ægros afficiunt.* Galenus hactenus; qui (niſi me omnia fallunt) tantùm illud agit, vt reprehendat iuniores quoſdam, Eraſiſtrati ſectatores, qui non intelligentes neque ſanguinis mittendi menſuram, neque multiplicem venarum ſecandarum rationem neque alia multa huiuſce rei præcepta tum opportuna, tum neceſſaria, inconſideratè, nec ſine inſigni hominis periculo huiuſmodi remedium aggrediebantur. Atque vtinam præſenti etiam tempore id pleríque non audeant. Hoc autem fuiſſe Galeni propoſitum, non modò poſita ſeries, ſed etiam quæ ſtatim ſequitur, tanquam totius orationis concluſio manifeſtò de-

Gal. 4. de ſa. tu. 4. 1. de criſ. 7.

Cap. 6.

demooſtrat, *Hac enim ratione* (ait) *inhibendum cenſeo illis, qui hactenus venas temere ſecuerunt, ne eas in poſterum penitus ſecent. Nam* (*vt Plato ait*) *minus aberrare eos conſentaneum eſt, qui ea non aggrediuntur, quæ norunt, quàm qui illa tractant, quæ nunquam didicerunt. Nam hoc idem & iſti faciunt*, &c. At verò quid iſtæc pertinent obſecro ad rem noſtram? An quòd improdentes nonnulli, atque ignari aggredientes ea quæ norunt, importunè ſæpius, & periculoſè venam ſecare non verentur, nuſquam, & nunquam licet venam ſecare? An propterea quia furioſi quidam, ac mente capti ferro malè vtuntur, illud vniuersè de manu hominis eripiendum eſt? An fortè nos ii ſumus, qui præcepta de hac re ab vno in primis Galeno præclarè tradita negligamus, velimúſque, in cunctis febribus ſine illo iudicio venam perpetuò ſecandam eſſe? Immò verò affirmamus accuratè omnia, & conſideratè eſſe perpendenda t quæuis præcepta illuſtrium medicorum amplectimur libentiſſimè: præ cæteris autem prædicamus vniuerſum Galeni librum de hoc argumento ex inſtituto compoſitum, verè aureum, nocturna diurnáque manu verſandum, atque ad verbum ſi fieri poteſt, omnibus medicis eſſe perdiſcendum. Atqui Galenus reſtatur explicatè eos medicos non leui noxa ægroros afficere, quicumque putant principio omnium febrium venæ ſectionem cõpetere.
11. *Meth. cap.* 15. Quid tom? An ille propterea ſibi ipſe repugnat, qui aliàs ſcriptum reliquit, optimum eſſe in omnib. febrib. de humorum putredine oriundis venã incidere, dummodo ætas viréſq; ægroti valcãt? Mihi ſanè cõpetrum eſt, vtrobiq; Galenũ, vel magis vbiq; ſibi cõuenire, vnũmq; perpetuò, & eundẽ eſſe. Huiuſmodi autẽ ſentẽtias inter ſe cõſentire facilè vnoſquiſque fatebitur, qui ad illas animum vel parum velit adhibere. Namque nemo eſt niſi planè fatuus, qui omni delectu, & conſilio remoro cenſeat omnibus ſebribus venæ ſectionem congruentem eſſe; cum plurima non deſint exempla ægrorum hominum, qui huiuſmodi remedium nequeunt perferre.
1. *ad Glau. cap.* 14. Si quis. ex. gr. laboret febre putrida voà com mala ventriculi affectione, vel fluxione alui, huic Galenus omnẽ ſanguinis miſſionẽ interdicit, multos ſe vidiſſe teſtatus, qui ita eſſent affecti, aot interiiſſe, aut ad extremum periculum fuiſſe deductos, cum medici temere eos vacuare tẽtaſſent. Sic multa alia paſſim occurrunt, quæ diligenti indigent cõſideratione, & examine, antequam venam incidas: ſed tamen ita vt omnia ad principes ſcopos ſint perpetuò referenda: Ad quem certè modum referenda quoque ſunt modò poſita ſymptomata, vt iam ſuprà diximus. Itaque iure mihi videor dixiſſe, hunc Galeni locum nihil ad rem propoſitam facere.

Sequitur autoritas medicorum, ac præcipuè Galeni, qui curantes febrem tertianam, quotidianam, quartanam ſanguinis miſſionis vix meminere: quos profectò eſt veriſimile tantum remedium nullo modo fuiſſe prætermiſſuros, niſi illud importunum, & inutile exiſtimaſſent. Ante verò quàm ad hunc locum reſpondeo, magna eſt dignum animaduerſione, & admiratione, quamobrem iſti Galenum hac in re tantopere velint imitari, vt iam cæteri prætermittantur, quem in aliis rebus propè omnibus parui æſtimare, vel magis negligere non verentur. An fortè quia venæ ſectionis non meminit, mentionem babet ſoluentis medicamenti quo illi præter omnem modum delectantur? Cur non ſolertiſſimi Galeni imitatores ſicuti in illo, ita in hoc præſidio illius aothoritatem ſequuntur? Sed eſto; curanda febre tertiana exquiſita Galenus mittendi ſanguinis nullam facit mentionem. Ao quòd aliàs communia quædam tradiderit præcepta, quæ hoc ipſum, & alia multa particularia complectuntur? An quòd ille cenſeat febrem intermittentem morbum magnum noo eſſe? An demum quòd liber ad Glauconem, quemadmodum illius initio profitetur, quaſi per figuram, & quoddam compendium ſcriptus fuerit, vt accoratè omnia tractari oon potuerint? An quæſo gr. ex. pariter mibi liceat hunc in modom argumentari; Galenus in eo Commentario febres hecticas prætermittit, ergo febres hecticæ nullæ ſunt, ac nullam poſtulant curationem? Memoriâ iſtos decet repetere Galeni inſtitutum, cuius freqoenter meminit, ſe nimirum in gratiam amicorum plurima ſcripſiſſe, & illa quidem nonnunquam minus accuratè, quàm ſi publica futura eſſent. Id quod facere in primis ſolitus fuerat, quotieſcumque ad eruditum aliquem virum ſcribebat, & cum quo de eodem fortè argumento alio tempore fuiſſet colloquutus, vt tam exquiſita, & cumulata tractatione non eſſet opus. Quare cum Glauco maximus fuerit philoſophos, fortaſſe etiam medicus non vulgaris, adeóque ipſi Galeno familiaris, nulli mirum debet videri, ſi non diffusè, adhibitóque omni ſtudio ſingula fuerior explicata. Quod autem pertinet ad alios medicos, cum multi ex hoc numero, Paulum intelligo, Aëtium, cæteróſque Galeni imitatores, ferè ſemper non modò ſenſum, verùm etiam ſingula verba ſoleant de ipſo tranſcribere, fit veriſimile eos hac quoque in re illius authoritatem ſequutos eſſe, ac propterea eiuſmodi remedium prætermiſiſſe: quãquam neqoe altera ex parte deſunt Auicenoa, & alij vulgares medici, qui in febre tertiana exquiſita à venæ ſectione haud prorſus abhorrent. Porrò de tertiana notha hæc apud Galenum leguntor. *Si ſanguinem mittere oporteat, neque hoc quoque eſt* 1. *ad Glau. c.* 10.
prætermittendum; ſed ab initio ſtatim, adhibita earum rerum, quas ſcis, diſtinctione, tantum mittendum, quantum præſens exigit ſtatus. Sic in quartana; Et ſi 1. *eod. c.* 15.
vena inciſa is qui fluit ſanguis, niger videatur, & craſſus, audacius mittendus eſt; quod ſi flauus, aut tenuis apparuerit, ſtatim ſupprimendus. Venam autem ſecare oportet, vel interiorem, vel eam, quæ eſt in ſiniſtro cubito, mediam. Itaque ſi iſtæc loquitur Galenus, vt verè, & perſpicuè loquitur, mirum ſanè eſt, quomodo oonnulli audeant affirmare ex Galeni diſciplina in hiſce febribus ſectionem venæ eſſe perpetuò inutilem, pernicioſam. Curanda febre quotidiana (quam rem breuiſſimè *Lib. eod. c.* 12.
abſoluit) venæ ſectio eſt prætermiſſa, vel iis omnibus, vel certè aliquibus cauſis, quæ de tertiana exquiſita ſunt modò à nobis expoſitæ: cum enim febris hæc intermittens ſit, & ſuapte natura cum ventriculi affectione coniongatur, nihil habet propria ratione, quod ſanguinem perſuadeat mittendum eſſe: idcirco Galenus nihil de venæ ſectione dixit, ratus debere nos præceptis vniuerſalibus eſſe contentos. Quamobrem tametſi Galenus, & alij curandis huiuſmodi febribus non ita apertè ſectionis venæ mentionem faciunt, nemo hinc iure poteſt colligere, illam minimè eis conuenire. Quin immò ſi rẽ ipsã, verámq; methodũ illarũ curãdarum, & cõmunia iſtius remedij præcepta velis conſiderare, de quibus iam ſatis mihi videor dixiſſe, non inuitus (puto) fateberis illud eſſe admodum ſalutare, ac fortè neceſſarium.

Poſt hæc demũ reſtat acota aduerſariorũ argumẽtatio demõſtrãs venæ ſectionẽ putridis febribus non conoenire, quòd illa nequeat, vel febrẽ, vel putredinem iuuare. Ac ſanè turpe eſt in re tanti momenti haſce argutias, ac mera ſophiſmata in mediũ proferri. Neque tãtum abeſt, vt venæ ſectio nequeat prodeſſe & febri, & putredini, vt ego

contra

contra non reuerear affirmare ad vtramque tale remedium eſſe quàm maximè congruens, & accommodatum: quanquam non id fortè ſit primùm, ac per ſe: quam nihil dubito fuiſſe Galeni mentem, ſi quando iſtud ipſum videtur affirmaſſe. Etenim febrem iuuat, tanquam præſidium refrigerans, calorem corporis, quæ ipſa eſt febris, remittendo: quam profectò refrigerationem,
1 aph. 23.
quocumque modo perficiatur, Galenus docet promptium febrium remedium eſſe. Quare nonnunquam ſcriptum reliquit, in ardentiſſimis febribus ſanguine miſſo vſque ad animi defectionem, totius corporis habitum ſtatim refrigerari, ac febrem extingui; & in iuuene palæſtræ perito laborante febre ſynocho ſine putredine, corpus in contrarium ſtatum fuiſſe deductum, adeòque celerrimè refrigeratum: id quod vel ſenſus teſtimonio planè manifeſtum, non debet longiùs
9. Met. 4.
confirmari. Neque verò ſectio venæ iuuanda putredine minus efficax cenſenda eſt; cum enim ſit communis omnium conſenſio cum primis illam iuuari præſidiis refrigerantibus, & ſiccantibus nulli dubium eſſe debet, quin ea ſit congruentiſſima, quæ tum refrigerare, vt modò diximus, tum
Lib. 3. med. Gen. t. 1.
ſiccare etiam poſſit. Quod quidem res ipſa demonſtrat, atque inter cæteros Auicenna præclarè teſtatur: quandoquidem febris peſtilentis curationem inſtituens, *Summa* (inquit) *curationis earum eſt exſiccatio, & illud cum phlebotomia, & ſo-*
Lib. 4. fen 1. tr. 4. c. 4. Art. med. c. 24.
lutione ventris. Sed quid? An non ſecta vena verè ac facilè ducuntur humores putridi? Id ſi quis audeat negare, is Galenum audiat; *Eſto* (ille ait) *in humoribus putreſcentibus accendi febrem: indicatio in huiuſmodi eſt vacuatio, atque alteratio: hæc quidem, quæ putredinem finiat, manente adhuc ſubſtantia: vacuatio verò; quæ totam ex corpore ſubſtantiam educat. Hæc autem fit ſecta vena*, &c. Demum verò ſectio venæ putredinem iuuat, ac ſtrenuè ſanè; ſiquidem cuncta remedia, ſine quibus vix illa poteſt ſuperari, reddit longè efficaciſſima, & tutiſſima, vt ſuprà diximus. Ad argumentum igitur dicimus, ſectionem venæ ratione putredinis dupliei ratione conuenire, tum vt id, quod iam computruit, euacuemus, tum verò vt toto corpore euacuato, poſſimus tutò iis vti præſidiis, quæ putredinem, & putredinis cauſas poſſunt amouere.

Itaque optimum eſt in omni febre putrida ſanguinem mittere, cum propter febrem, tum propter putredinem; addo propter tranſpirationem prohibitam, & obſtructiones: ex quibus tanquam præcipuis, & propriis ſcopis, memoria tenendum eſt, Galeno authore, accipiendas omnes indicationes, quæcumque ad hanc rem pertinent. Atque hic ſtatuimus noſtræ diſputationi finem imponere: qui (ni fallimur) quantum ſatis eſt, ſententiam Galeni verè & apertè ſumus interpretati, veritatem dogmatis demonſtrauimus, confirmauimúſque, & ab aduerſariis defendimus: quod noſtrum fuerat principale inſtitutum.

Ioannes Argenterius medicus hoc proximo tempore celebris hanc vniuerſam difficultatem propemodum explicans, hæc habet. *Sanguinis miſſio, quæ fit ſecta vena humore, & vapore vacuato, maximo eſt auxilio ad tranſpirationem iuuandam: propterea rectè ſcribit Galenus, vtile eſſe ſanguinem mittere in omni febre putrida, quæ ſcilicet alicuius ſit momenti: omnes enim quæ tales ſunt, egent liberiore perflatione, quam ſanguinis miſſio omnium feliciſſimè præſtat. Nec ſudor, qui ſequi ſolet acceſſiones febrium intermittentium, ſufficit, quippe cum ebullitio, quæ fit in corde, venis, & arteriis, multos gignat vapores, quorum tranſpirationem nihil tam iuuat, quàm ſectio venæ. Nam denſæ vaſorum tunicæ non præbent tranſitum in illis humoribus, & vaporibus. Quare per ſectionem viam patentiorem parare oportet, facto veluti camino in corpore, per quem igneus, fuliginoſuſque ille vapor expirare poſſit. Vnde miſſiones ſanguinis, quæ adhibentur in iis febribus, parum proſunt, niſi fuerit amplum factum foramen per ſectionem venæ. Ergo ſanguinis miſſio omnibus putridis paulò grauioribus conuenit, communi hac ratione, quòd potentiſſimum ſit ad perſpirationem iuuandam auxilium; quo vniuerſæ huiuſmodi febres maximè opus habent. Nec in hoc ſpectare debemus, aut ſanguinis multitudinem, aut aliud quidpiam: nam ſi in omni habitu huiuſmodi febres naſcuntur, & communem hæ habent cauſam ex impedita tranſpiratione, quod commune eſt remedium in nullis debet prætermitti. Nec contra id facit, quod multi liberentur ex putridis febribus, quibus ſanguis non fuerit miſſus; nam in nulla re temeritas laudanda eſt, nec probandum quod perperam eſt factum. Etenim vt multi pereunt, qui euaſiſſent, cum hoc remedio, ita qui liberantur, grauiùs, & diutiùs affliguntur, atque hoc modo temeritatis ſuæ, aut ignorantiæ medicorum pœnas in ſe ipſis luunt. Porrò, vt ſanguinis extractio omnibus febricitantibus ad tranſpirationem eſt neceſſaria, ita aliquibus etiam prodeſt ad multitudinem humoris tollendam, quæ obeſt eò, quòd vaporibus vberem materiam ſuppeditat, & quia naturam grauat, ne poſſit concoquere quod iam vitiatum eſt, & expellere quod expelli poteſt; & quia vſum aperientium, & penetrantium in interna vaſorum orificia remediorum impedit, ſymptomatáque omnia, & quidquid timeri poteſt mali, excitat.* Hactenus Argenterius. Quam ſeriem, tanquam parergon, hoc poſtremo loco voluimus adiicere, quòd illa ad totam noſtram diſputationem ſit valdè accommodata. Quanquam hunc hominem alioqui ingenioſum, & ſcriptorem egregium, Galeni oppugnatorem, & nouandæ artis medicæ nimis cupidum, nos admodum parui facimus, illiúſque authoritati minimum tribuimus. Sed cum ille iã apud multos maximam exiſtimationem ſit cõſequutus, & hac in parte Galeno conſentiat, ac vera doceat, neque iſtud teſtimonium libuit prætermittere, vt hoc tanti momenti decretum, & ad vitam hominis tam neceſſarium, omni, quantum mihi licet, ratione omnibus confirmatem.

Iam verò, quod vnum ſupereſt, ad eum locum venio, qui pertinet ad vulgatam, ac præſenti tempore vſitatam vacuandi rationem principio febrium putridarum, de qua ſuperiùs me diſputaturum promiſi. Diximus illam triplicem eſſe; vt leuiores quidam modi interea prætermittantur. Primò, ſunt purgantia medicamenta: Secundò, hirudines adhibitæ venis hæmorrhoidibus: tertiò, ſunt ſcarificatæ cucurbitulæ ad varias corporis partes applicatæ. Quod igitur pertinet ad medicamenta, cum propria ſequente Diſputatione ex propoſito, ac diffusè illa omnia ſimus examinaturi, quæcumque ſpectant ad opportunum, vel importunum illorum vſum, illud mihi ſufficiat in præſentia, curandis febribus putridis nullum claſſicum authorem talium medicamentorum meminiſſe, non dixerim vllo tempore, quod nonnulli conſtanter aſſueuerant, ſed certè ab initio. Namque, vt nunc cæteros prætermittamus, legantur libri, & commentarij de Morbis Vulgaribus; legatur totus liber vndecimus de Methodo Medendi, cuius peculiare eſt propoſitum earum curationem docere; legatur Ars Medica; legantur loci omnes, qui hanc rem tractant, Galenus quidem frequenter meminit venæ ſectionis, clyſteris, vomitus, medicamenti, quod tum internas, tum cutis obſtructiones auferre, lotium, & ſudo-

rem prouocare poſſit, medicamenti autem purgantis nuſquam legimus illum mentionem feciſſe. Quamobrem quanta cum ratione, & illius exemplo plerique iis vtantur hodie, vel qui ipſius imitatores volunt haberi, & Galenum ſemper in ore habent, ipſi viderint. Nos ſanè arbitramur præter omnem rationem, præter Galeni diſciplinam, ac temerè illos agere; id quod ſuo loco ſperamus firmiter demonſtrare.

DE HIRVDINIBVS ad hæmorrhoidas.

QVod autem ſecundò pertinet ad hirudines hæmorrhoidibus applicandas, quarum adminiſtratio iam multis annis cœpit eſſe in plerisque locis admodum frequens, & celebris, ego quidem prorſus ignoro, quamobrem huiuſmodi remedium tantam exiſtimationem fuerit conſequutum; neque omni, quanquam diligenti adhibita obſeruatione, & inueſtigatione, inuenire adhuc potui, aut de aliquo intelligere, quiſnam primùm illius inuentor fuerit, ac miniſter. Nam ſi quando Galenus, & cum eo Græci omnes, Arabes, & Latini medici antiquiores ſtatuiſſent hæmorrhoidas prouocare, id cum aliis modis, tum maximè ſecta vena inferiori perficere conſueuerunt. Ex quo haud ineptam coniecturam mea quidem ſententia faciebat doctiſſimus Trincauellius, non ſatis priſcos illos eiuſmodi venarum apertionem, hirudinúmque operam probaſſe. Nos ex omnibus vnum legimus Actuarium; quem non iniuria poſſumus inter recentes numerare, iſtius vacuandi rationis aliquando meminiſſe. *Hirudines* (ille inquit) *in omnibus membris applicantur, in quauis capitis parte, & facie, renibus item, & ipſo interdum recto inteſtino, cum iampridem ora venarum fuerint occæcata, atque eapropter negotium faceſſiunt.* & iterum. *Quod ſi obfirmata fluxio neque cedit reuulſionibus, neque lenitur epithematis, metuſque eſt, ne temporis ſpatio in abſceſſum abeat, hominémque in aliud morbi genus deducat, hirudines cæcis hæmorrhoidibus admouendæ. Vbi enim ita ſufficiens ierit ſanguis, æger melius deget.* Hæc Actuarius. Neque verò is ego ſum, qui contendam, hirudines venis hæmorrhoidibus nunquam eſſe adhibendas, velímque huic remedio omnem authoritatem eleuare: qui probè intelligo, ac libenter fateor, illud præclaram quandoque operam præſtare, dummodo cum ratione, & iudicio illis vtare. Itaque mihi propoſitum eſt minimè hirudinum vſum generaliter, ſed illarum abuſum, ac ſpeciatim in febribus indicare, & pro viribus corrigere.

10. de Me. Cur. c. 4.

3. Meth. med. c. 5.

4. Met. med. c. 4.

Venarum hæmorrhoidum fabricam, originémque nos in tractatione de melancholia ſatis perſequuti ſumus, neque in præſentia ſunt illa eadem temere huc tranſcribenda. Igitur quanquam hæmorrhoides vel ex vena porta, vel ex vena caua oriuntur (de qua re inter Anatomicos omni ex parte non conuenit) adeò vt illæ tandem, ſicuti reliquæ omnes venæ de ipſo iecore prodeant, illud tamen debet omnibus conſtare, haſce venas ſingulari quodam inſtituto naturæ propter eam potiſſimùm cauſam fuiſſe genitas, vt ad ſuſcipiendum, purgandúmque ſuccum melancholicum ſint cumprimis accommodatæ. *Hæmorrhoidas* (inquit Galenus) *fieri eſt impoſſibile, quin propter ſanguinis multitudinem, & craſſitudinem venarum ora quædam aperiantur, iecinore in ipſas fæculentum, & melancholicum ſanguinem reiiciente.* & ruſum. *Non ſolùm ratione vacuationis hæmorrhoides ſanant huiuſmodi paſſiones, ſed ipſa quoque vacuati humoris qualitate. Hæ enim ſanguinem craſſum conſueuerunt vacuare humore plenum melancholico ſimilem habente in ſanguine facultatem, qualis eſt in vinis fex. Quare nihil nimirum ſi melancholiæ, ac renum paſſionibus conferunt hæmorrhoides, vt quæ humorem fæci ſimilem vacuare natura apta ſunt.* Hæc Galenus, apud quem aliis quoque in locis licet hoc ipſum identidem obſeruare. Illud addo, fluentes hæmorrhoidas vnos præcipuè iuuare morbos qui ex humore fiunt melancholico; minimùm autem cæteros, qui ab aliis humoribus originem ducunt. Quod quidem, etſi multis modis poteſt demonſtrari, tamen puto ſatis futurum eſſe vnicum Galeni locum prorſus notabilem: in quo mihi libet paulùm verſari, eò libentiùs, quòd ille hactenus forte à nemine fuerit ſatis explicatus. Itaque Galenus interpretans Aphoriſmum Hippocratis; *Inſanientibus ſi varices, vel hæmorrhoides ſuperuenerint, inſaniæ ſolutio*; veram intelligit melancholiam, quæ fit ab humore melancholico, feriò aſſeuerãs, ſi propter bilis, aut alterius humoris copiam æger inſaniat, illi neque hæmorrhoidas aliquam opem fuiſſe allaturas. Iſtud verò vt planiùs intelligatur, ſciẽdum eſt Hippocratem vti verbo τοῖσι μαινομένοισι, & iterum, τῆς μανίης λύσις; quod Theodorus, Hermolaus in Dioſcoridem, ac Leonicenus generaliter ad inſaniam referunt. Namque ſcribit Galenus omnes homines vti verbo μαίνεσθαι de iis, qui ſine febre inſaniunt: & alio loco ex propoſito tractans omnes deprauatos motus principis facultatis, docet phrenitidas appellari deliria, quæ cum febre ſunt, manias verò, quæ citra hãc fiunt: adeò vt mania ſit quoddam veluti genus omnis inſaniæ ſine febre. Verùm neque illud oportet ignorare, duas eſſe præcipuas ſpecies delirij ſine febre, quas diſtinguunt partim diuerſa ſymptomata, partim ac potiſſimùm cauſæ, à quibus oriuntur: alteram melancholiam, alteram maniam nomine generis appellant: quod non debet alicui mirum videri, cum non ſolùm medici; ſed etiam philoſophi ab huiuſmodi nominum ratione quandoque non abhorreant. Quod facit Ariſtoteles tum in aliis locis, tum maximè in Ethicis, vbi docet iuſtitiam eſſe duplicem, alterámque nominat commune genus, alteram propriam ſpeciem. Sed inſuper & illud eſt memoria repetendum, quod Galenus de humore melancholico ſcribit frequenter, nempe illum duplicem eſſe; alterum, quem nuncupat atram bilem, traditque fieri dupliciter, nimirum ex vſtione vel flauæ bilis, vel ſucci melancholici; quarum illa eſt omnium peſſima, hæc autem craſſiore quidem, quàm altera, conſtat ſubſtantia, ſed tamen multum ab ipſius malignitate recedit. Demùm verò illud quoque oportet intelligere, alteram delirij ſpeciem ſine febre, quam melancholiam dicimus, verè fieri ex ſucco melancholico, quem ſi propriè loqui velimus, non licet atram bilem appellare: alteram, quam maniam nominamus, gigni ex mordacibus, & calidis humoribus, qualis maximè eſt flaua bilis.

6. Aphor. comm. 12.

6. Aphor. 21.

2. de Sympt. cauſ. c. 7. in 1. Prorrh.

Lib. 5. c. 2.

Deliria (inquit Galenus) *& omnes deprauati motus principis facultatis à prauis humoribus, aut cerebri intemperie ortum habent. Nominantur verò phrenitides, quæ cum febre ſunt: mania verò, quæ citra hanc fiunt. Hæ interim mordaces, & calidos ſequuntur humores, qualis maximè flaua bilis eſt: ſæpè etiam à calidiore cerebri intemperie naſcuntur. Sola verò melãcholica vocata deliria frigidiorem humorem pro cauſa habent.* Cum igitur hæc ita ſe habeant, iure Galenus interpretatur hunc aphoriſmum, & affirmat Hippocratem minimè intelligere quoduis delirium ſine febre, ſed vnam duntaxat melancholiam, qui ſcribit ad hunc modum. *Hic inſaniam illam vocat, quæ propria melancholia dicitur, minimè illam, quæ fit ex bile.* Quare illum mihi videor

2. de Sympt. cauſ. c. vlt.

ita

ita loquentem audire. Hippoc.) vſus quidem eſt in hoc aphoriſmo illa voce, quæ vulgò apud cunctos homines ſolet ſignificare quoduis delirium ſine febre; veruntamen ſi res accuratè conſideretur, verè ille vnam intelligit inſaniam, quæ propriè melancholia dicitur, & quæ prouenit ex fæce ſanguinis, quam ſuccum melancholicum appellamus: minimè verò potuit intellexiſſe alteram ſpeciem delirij ſine febre, quam maniam dicimus, & quæ prouenit ex flaua bile exuſta. Cum enim varices, & hæmorrhoides ſint cum primis aptæ ad recipiendos humores melancholicos & craſſos, qui melancholiam efficiunt; hinc iure fit, vt pellente eos, ac deturbante natura ad huiuſmodi partes ignobiliores, homines à melancholia liberentur. Altera autem ea parte cum natura non ſoleat per eoſdem locos purgare humores bilioſos & exuſtos, pro comperto habendum eſt, quantumuis ſuperueniant & hæmorrhoides, & varices, talem naturæ conatum importunum eſſe, nec prodeſſe quicquam alteri delirio, quod ab huiuſmodi fit humoribus, & mania dicitur: ſiquidem id iamdiu ſtatutum, receptúmque eſt omnes medicos, ſi mouente natura talia purgentur per commoda, & idonea loca, qualia purgari oportuit (ea verò ſunt quæ corpus infeſtant) huiuſmodi vacuationem prodeſſe, quippe quæ morbum tollit, aut leuat; eámque ægrotos bene ferre, quod ita à vitioſis ſuccis liberentur, fiántque leuiores: ſin autem contrà eueniat, adeóque vitioſi humores non vacuentur, talem vacuationem eſſe importunam, vtpote quæ morbum neque auferat, neque minuat; nec bene ferri ab ægrotante, cum non id quod infeſtat, ſed aliud quidpiam educatur. Atque hinc maximè velim medicos, quos decet in artis operibus ea, quæ à natura probe fiunt, ſtudioſè imitari, id præceptum diligenter tenere, vt in ſingulis morbis tales humores tétent vacuare, quales cum iis, quæ ſponté fiunt, vacuationibus excernuntur, prodeſſe conſtat. Itaque ſi pituita redundet, hanc modis omnibus vacuare oportet: ſi alterutra bilis infeſtet, abſtinendum à pituita, & infeſtans bilis vacuanda: ſic & humor ſanguineus in corpore ſi modum exceſſerit, ſanguinem vacuare oportet; quemadmodum & illius ſerum, ſi in corpore abundauerit. Sed redeo ad rem meam. Cum igitur doceant Hippocrates, & Galenus, réſque ipſa confirmet, hæmorrhoidas cum primis recipere, & purgare ſuccum melancholicum, adeóque illarum purgationem ex vna parte quàm maximè eſſe accommodatam ad illos curandos morbos, qui à tali humore oriuntur; ex altera autem vel parum, vel nihil cæteris prodeſſe, qui ab aliis humoribus generantur; profectò non ſatis intelligo, quam exquiſitam rationem puſſint afferre noſtrates medici hirudinarij, quamobrem in cunctis curandis febribus, delectu omni, & diſcrimine remoto tam frequenter, & facilè huiuſmodi venarum apertionem probent; niſi fortè velint omnes febres putridas ab vna melancholia ortum docere: quam rem ipſi viderint. phor. 2. & 23.

Cæterùm egi hactenus cum aduerſario, perinde ac ſi hirudines ad hæmorrhoidas applicatæ perpetuò poſſint melancholicum ſanguinem detrahere, eádémque præſtare operam, quam præſtare ſolent hæmorrhoides ſponte, ac natura fluentes. At verò puto hanc quoque rem longè aliter ſe habere: nam ſicuti vniuerſè vix fieri poteſt, vt vlla vnquam induſtria, vlla ars naturæ prouidentiam, ac ſolertiam exactè poſſit imitari, ita hac potiſſimùm in re credo equidem huiuſmodi artis conatum à naturæ vi, & præſtantia multum deficere. Quare illud ante omnia cenſeo ſtudioſè eſſe conſiderandum, magníque omnino intereſſe, hæmorrhoideſne ſua ſponte, & inſtituto naturæ tumeant, & pateant, an magis ſine vllo naturæ propoſito ſint artificioſè aperiendæ. Quocirca legimus apud Hippocratem, hanc ipſam purgationem nonnullis morbis conferre, dummodo hæmorrhoides ſponte ſuperueniant, ac natura mouente ſanguinem profundant: Galenúſque huiuſce rei cauſam perpetuò refert in naturæ operam, & ſedulitatem, quæ conſueuit craſſos, & melancholicos ſuccos ad partes ignobiles pellere, & hac ratione morbos ea illis oriundos ſanare, inhibere, vt ſuprà diximus. Quòd ſi noſtri quoque hirudinarij hanc diſtinctionem, & moderationem adhiberent, vt ſuis hirudinibus vterentur, hæmorrhoidáſque aperirent illo tempore dumtaxat, cum ſponte natura tumeſcunt, aut præterea conſuetam vacuationem retinent, maiore vtique excuſatione digni forent; quando hoc modo viderentur naturæ propenſionem imitari, & adiuuare. Quam profectò medendi methodum legimus Galenum docuiſſe, qui tradit hæmorrhoidas nunquam prouocandas eſſe, niſi antea ſanguinem quandoque fundentes præſenti tempore ſupprimantur, eadem propemodum ratione, quam in eliciẽdis quoque imminutis, aut retentis menſibus ſolet obſeruare; vtramque vacuationem ferè perpetuò coniungens, eodémque præcepto complectens. *Aut vena* (ille inquit) *incidenda eſt, aut aliquid, quod tantundem valet, agendum. Sanè tantundem poſſunt hæ; quibus hæmorrhoides ſunt retentæ, ſi has aperueris: ſi menſtrua conſuetudo ceſſauit, hanc prouoces.* Cum igitur medici omnes, quicunque hirudinum hæmorrhoidas aperire, atque hoc modo ſanguinem mittere conſueuerunt, quotieſcumque vel à ſe ipſæ tumeſcunt, vel antea fluentes modo ſunt retentæ, ac potiſſimùm ſi morbus fiat ex humore melancholico, habeant aliquid excuſationis, ſatiſque probabili conſilio nitantur; alteri certè, qui promiſcuè hirudinibus vtuntur, quanquam hæmorrhoides in præſentia non tument, quanquam nullo tempore tumuerint, aut ſanguinem profuderint, quanquam alius à melancholico ſuccus redundat, mihi quidem vt videntur, nullam excuſationem neque iuſtam, neque probabilem habent, neque alicuius probati viri authoritate, aut certa ratione ſe tueri poſſunt. Valuru. 4.

Sed par eſt audire, quæ ipſi contra pro ſua opinione ſolent in medium proferre. Primùm igitur aiunt, hæmorrhoidas eſſe vaſa aptiſſima ad corporis vniuerſi vacuationem: cum enim ſit rationi conſentaneum, ſanguinem, ex quouis loco ducatur, de toto corpore duci, vix dubium videtur, quin huiuſmodi venæ ampliſſimæ, & in medio corporis poſitæ communem illius vacuationem perficere poſſint. Hanc fuiſſe affirmant mentem Galeni, qui identidem numerat hæmorrhoidas inter eas partes, quæ generaliter poſſunt corpus vacuare. 6. Epid. ſect. 2. com 2. Non longè abieris; *Conuenit* (ille inquit) *aliquando redundantes humores ſenſibiliter vacuare, aut vomitionibus, aut clyſteriis, aut purgatoriis medicamentis, aut per lotia, aut per ſudores, aut per ſectionem venæ, aut per hæmorrhoidem, aut per vterum, aut ſcarificando*, &c. Immò verò Galenus videtur tanti hanc facere vacuationem, vt illam conſtituat nonnunquam tanquam vicariam ſectionis venæ, quod paulò ante indicauimus. Et quoniam facilè id quis potuiſſet obiicere, quod nos quoque iam monſtrauimus, hæmorrhoidas ſcilicet vni purgando humori melancholico potiſſimùm fuiſſe deſtinatas, aduerſarij hanc obiectionem conantur diluere, affirmantes illas præterea totius corporis multitudinem, & omnes humores generaliter poſſe auferre. Ergo duos præcipuè 4. de Tuen. Val. 4. 6. Epid. ſect. 3. 37.

potuiſſe, ſi pro, t antumdem valet, proportione reſponder, aut quid rale fuiſſet interpretatus: ſed quouis modo eam vertas, eadem prope mihi videtur eſſe ſignificatio. Nāque Euclydes, & Ariſtoteles exponunt analogiam, vt nomen ſonat, æqualitatem rationis: ac ſi verè attendis, vnumquodque eorum, inter quę cadit proportio, eandem fateberis in proprio genere vim habere. Sic apud ipſum Ariſtotelem in libris de Animalibus, ſpinæ piſcium proportionem habent ad oſſa terreſtrium animalium: ſic ſquamæ pennis auium proportione reſpondent: ſic alia paſſim non deſunt exempla. Quocirca noſtra nos reſponſione erimus contenti, quam credimus cum veritate, & Galeni mente prorſus conſentire. Immò verò mihi videor poſſe hinc colligere certam regulam ex Galeni diſciplina, venas ſcilicet hæmorrhoidas minimè proportionem habere ad ſectionem venæ, nec eſſe aperiendas, niſi fuerint retentæ: namque Galen. illud ſcribit apertè, & adhuc apertiùs ſe ipſe declarat inquiens, ſi non illæ fuerint reſtrictæ, haud eſſe aperiendas, ſed illarum vice faciendam eſſe malleolorum ſcarificationem. At verò duo loci Epidemiorum videntur maiorem continere difficultatem: ſed tamen cum certum ſit viros grauiſſimos ſibi omni ex parte, ac perpetuò conuenire, non eſt dubium, quin illi quoque poſſint commodè ad veritatem referri, & explicari. Puto igitur Hippocratem priore loco ſermonem habere de pleuritide, peripneumonia, cæteriſque morbis, haud generaliter, ſed iis tantùm, qui ab vno potiſſimùm humore melācholico originem habent. Namque (vt Galeno placet) ſi hæmorrhoides fieri nullo modo poſſunt, præter quàm vno in primis coaceruato humore melancholico; ſi eędem superuenientes nequeūt iuuare deliriū ex flaua bile oriūdū, quî fieri poteſt, vt pleuritidē, peripneumoniā & alios morbos ex hoc ipſo humore ortos poſſint præcauere? Galenus inſuper hanc interpretationem manifeſtè confirmat, qui interpretans hunc locum, nonnullos arguens, qui vocem *phagedana*, ad ventriculi vitium referebant, nimirum quando ille vehementer cibum aſſumit immodicè, nec ſatiari vorando poteſt; hæc habet.

6. Epid. ſect. 3. 37.

Porrò nonnulli phagedenas multorum ciborum eſus eſſe voluerunt: quos ipſos à vitiatis humoribus immodicos edendi appetitus excitantibus prouenire, & à nobis conceditur. Non tamen huic malorum ſuccorum copiæ, ſed melancholiæ potius hæmorrhoidas mederi ſtatuimus. Quippe huiuſmodi ſuccorum frigidus acor talem ciborum appetitum excitans & in nonnullis hæmorrhoidas habentibus interdum inuentus eſt. Cum ergo Galenus confirmet expreſsè, venas hæmorrhoidas purgare minimè copiam malorum ſuccorum generaliter, ſed potius melancholicorū, quæſo quomodo pleuritis, peripneumonia, ac cæteri morbi, niſi ab iis ipſis humoribus melancholicis oriantur, poſſunt illorum opera declinari? Ac ſanè res mihi videtur manifeſtior, quàm vt indigeat longiore explicatione. Venio ad poſteriorem locum cuius ſeries vniuerſa per nos Latinè reddita ita habet. *Plurimi autem circumſcribentes ipſam per ſeipſam propoſitam dictionem, principium ſequentis fecerunt, videlicet, nigræ*

6. Epid. ſect. 5. 25.

bilis, vt ſimile hæmorrhoidi. Quod quidem igitur melancholia ab hæmorrhoidibus inuenitur ex iis eſt quæ manifeſtè apparent: & multos vidimus ex eius ſuppreſſione melancholia correptos, aliquos verò non ſolum ſemel, vel bis, ſed ter, & quater in melancholiam incidiſſe, ſimul ac conſtitit hæmorrhois: aliquos verò ſingulis annis in paſſionem incurriſſe, niſi anticipaſſent iuuari, vel per hæmorrhoidem, vel per purgationem nigræ bilis. Plurimi quidem igitur ex his ſanguinem nigrum euacuant per hæmorrhoidem; non tamen omnes. Fit igitur non vna de cauſa hæmorrhois, ſed aliquando quidem ipſa natura purgante melancholicum ſuccum, aliquando verò multitudinem vacuante, ſicut in illis quoque, quibus ſanguis per nares effluit: eſt verò quum vena ob vim eius, quod in ipſam decumbit, adaperta abſque eo vt natura conſultò hoc faciat; propterea, & quod euacuatur, interdum nigrum non eſt, quamuis natura, vt nigrum euacuet apertionem faciat: cōtingit verò aliquando euacuato prauo ſuccedere id quod vtile eſt, quando vas non prius ſit occluſum, ſed amplius adapertum manſerit. Iuxta propoſitam igitur dictionem non hoc dicere ipſum exiſtimādum eſt, quod omnis hæmorrhois nigram bilem euacuet, & propter hoc melancholicos iuuet quidem facta, lædat verò cohibita, & quod aperienda ſit, ſi claudatur. Hactenus Galenus; quem conſtat ſermonem habere de fluentibus hæmorrhoidibus. Itaque primùm generaliter accipit, tanquam manifeſtum, & ab omnibus conceſſum, hæmorrohidas iuuare melancholiam; qui affirmat multos huiuſmodi purgationi ante aſſuetos, illa deinceps ſuppreſſa, fuiſſe melancholia correptos, & ſemel, & bis, & ter, & ſæpius; nonnullos incidiſſe in morbum quotannis, niſi tempore opportuno prius ſibi cauiſſent, aut aperta hæmorrhoide, aut expurgata nigra bile. Cuius quidem rei ſcribit aliàs elegantem hiſtoriam de L. Martio viro illuſtri, qui cum 3. de Humoribus 26.
ſingulis annis in melancholiam incurrere conſueuiſſet, ac medici illo tempore vulgo habiti principes, ſed reuera ignorantes, & ſtolidi pituitoſum, & bilioſum humorem purgarent, nec propterea proficerent quicquam, tandem conuocato Galeno, & illo authore, purgato humore melancholico, ſtatim eſt à melancholia liberatus: neque verò ſolum a præſenti morbo liber euaſit, ſed etiam facta deinceps purgatione, & vere, & nonnunquam autumno, nunquam poſtea, ſumma cum Galeni laude, eiuſmodi malo correptus eſt. Quoniam verò aliquis potuiſſet exiſtimare generaliter, ac perpetuò per hæmorrhoidas purgari ſanguinem melancholicum, ex quo multa abſurda potuiſſent contingere, idcirco hanc rem declarat diligentiùs, aitque, plurimos quidem homines per haſce venas purgare nigrum ſanguinem, ſed tamen non id in omnibus, ac ſemper fieri. Quippe fit, vt hæmorrhois ſanguinem fundat propter duplicem cauſam; alteram natura purgante melancholicum ſuccum; alteram, vacuāre communem humorum multitudinem ſicuti iis accidit, quibus ſanguis per nares effunditur.

Quod ad priorem attinet, ſatis docuerat in aphoriſmis propter multitudinem, & craſſitudinem ſanguinis ora venarum aperiri iecinore in ipſas fæculentum, & melancholicum ſanguinem reiiciente, nec de ea longiùs agendum eſt. Quod verò pertinet ad cauſam poſteriorem, placet Galeno ſanguinem per hæmorrhoidas emitti adeo profusè, quotieſcunque ſanguis violentèr, & facto impetu præcipitat ad eas venas, vt propterea facilè aperiantur. Id quod vſu venit præter propoſitum, & inſtitutum naturæ, cuius rei illud certiſſimum eſt argumentum, quod ſanguis, qui educitur hoc tempore, interdum niger non eſt; cum tamen conſueuerit natura propter eam maximè cauſam eiuſmodi venarum apertionem facere, vt nigrum ſanguinem vacuet. Sed aliquando etiam contingit, purgante natura, & vtiliter quidem ſanguinem prauum, vt probus quoque deinceps ſequatur, & profluat, quando ſcilicet, non in tempore vaſa fuerint interclusa, ſed tardiùs, quàm deceat, aperta permanſerint.

Porrò quæ hîc ſcribuntur à Galeno, præter quàm quòd maximè congruunt cum ratione, quotidiana experientia poſſunt confirmari; nec puto eſſe aliquem in artis operibus vel

animalis fricandam, aut vnguibus ſcalpendam eſſe: quamobrem? nimirum vt illæ faciliùs, & auidiùs adhæreſcant: pòſt item quàm hirudines exciderint, cucurbitula, vel ſi id non licet, fotu per ſpongiam adhibito vtendum eſſe: vt ſcilicet locus, qui ab hirudine natura frigidiore, nec non ab ictis iniuria eſt refrigeratus, incaleſcat, & quod ab ea venenatum relinquitur, omni ex parte ducatur. Quamobrem neque iſtæc fortaſſe cogitatio vlla vel ratione, vel experientia poteſt confirmari. Verùm vt hæc ſe res habeat, mihi profectò mirum videtur, quamobrem qui huiuſmodi hæmorrhoidum purgatione tantopere gaudent, non illas prouocare malint ſectione venarum inferiorum, ſcarificatione crurum ac poſtremò externis poſitis medicamentis: qui multiplex illarum apetiendarum modus ſicuti antiquioribus medicis fuit valde frequens, ac familiaris, ita fortè cenſendus eſt ad eam rem vehementer accommodatus. Sed nobis, qui nouitate mirandum in modum delectamur, iam vetera omnia ſordent.

Ex iis quæ diſputaui hactenus, ſatis vnicuique poteſt conſtare miſſionem ſanguinis ex venis hæmorrhoidibus per hirudines curandis febribus putridis non eſſe adeò commodam, & congruentem, vt tam frequenter, quàm vulgo fieri ſolet, debeat adminiſtrari. Potiſſimum verò id poteſt, ac debet certò conſtare, ſi tale remedium cum altero inſigni & ſummo remedio, cum ſectione venæ comparetur. Quod quidem etſi puto non indigere longiori confirmatione, ac præcipuè apud illos, qui memoria velint repetere indicationes curandi huius morbi à Galeno poſitas, iamque à nobis diffusè explicatas, tamen ad informandos, & confirmandos animos nouitiorum, rurſum mihi liceat vnum, aut alterum ſcopum ex. gr. in medium proferre, ac perpendere. An vlli dubium poteſt eſſe, quin prohibita tranſpiratio, vnde proximè generatur putredo, multò celeriùs, faciliùs & feliciùs adiuuetur ſecta vena cubiti, amplóque (quod boni omnes medici imperant, facto foramine, per quod igneus, fuliginoſúſque vapor expirare probè poteſt, quàm adhibitis hirudinibus venis hæmorrhoidibus, quæ (vt modò diximus) paruo ſuo, & anguſto morſu vix vllam hac in re operam poſſunt præſtare? Præterea ſcribit Galenus febres putridas raro fieri, quin ex parte aliqua determinata, quaſi quodam foco oriantur: quotidiana ex ventriculo; quartana ex liene, tertiana ex iecinore. Quod ſi in febre billioſa, quæ maiori ex parte ſolet contingere, rationem iecoris oportet habere, vt ſanè, ac præcipuè oportet, ſecum cogitet hirudinarius, ſectáne vena baſilica dextri cubiti, an hirudo ad hæmorrhoidas applicata maiorem vtilitatẽ ſit allatura? In reliquis ſe facilè vnuſquiſque poteſt exercere. Ad hæc licet addere & alia quædam nõ ſpernenda pericula, quæ nonnunquam ex vſu hirudinum ſolent originem habere. Námque fit non raro, vt hinc natura aſſueſcat, & diſcat tranſmittere ad eas partes tanquam ad ſententiam totius corporis, cunctos humores vſque adeò violenter, & immoderatè, vt huiuſmodi fluxio vix cohiberi poſſit: ex quo & iecinoris, & ventriculi, & totius corporis vires diſſoluũtur ſępenumerò, mali fiunt habitus; ac ſpeciatim progreſſione temporis ſequuntur vlcera putrida, cacoethe, & quas fiſtulas appellant, eaque prorſus difficilia, & periculoſa. Sed & hæc, & alia fortaſſe id genus, nolo exaggerare longiùs, & amplificare, ne videar nimis auidè iſtud remedij genus inſectari, qui non ignoro, vt dixi initio, illud quandoque haud leues vtilitates attuliſſe, ac propterea cupio illius abuſum dumtaxat corrigi, minimè vſum ex toto infirmari, atque deleri.

1. Ad Glau. c. 5.

Sed hanc partem finio. Cum authoribus Hippocrate, & Galeno venæ hæmorrhoides præcipuè fuerint à natura diſtinatæ purgationi humoris melancholici; cum numquam liceat eas prouocare, niſi antea fuerint retentæ; cum illæ, ſi quando expedit, ſecta vena inferiore, ſcarificato crure, ac variis medicamentis opportunè, & facilè aperiantur; cum hirudines anguſto ſuo foramine hauriant partem ſanguinis ſubtiliorem; cum membri ſpeciatim laborantis ferè nullam rationem habeant, cum tranſpirationi prohibitæ, vel anguſtam, vel nullam viam faciant; cum plerunque incertam ſanguinis menſuram ducant; cum poſtremò non leuia pericula nonnunquam ſecum afferant; concludendum puto, ac ſumma cum ratione, huiuſmodi remedium, venæ præſertim ſectioni comparatum, curandis febribus putridis minimè tam commodum, opportunum, ac tutum, quàm vulgò creditur, illudque rarò admodum, & non ſine delectu, ac iudicio a medico vtente ratione adminiſtrandum eſſe. Cæterùm poſtremo hoc loco, tamquam additamentum, mihi libet ſeriem quandam apponere, quam memini apud Arabem quendam medicum me legiſſe aliquando, quæ fortaſſe à præſenti inſtituto non videbitur aliena, illi potiſſimum, qui his hominibus plurimum tribuit, eorúmque doctrina delectatur. Itaque Rabbi Moyſes in conſilio ad Soldanum Babyloniæ melancholia laborantem ex propria lingua, vel magis interpretis hæc habet: *Qui verò medicorum dixit, quod ſi flueret ſanguis ex venarum orificiis nunc, ſicuti alio tempore fluxus, quod recederent iſta accidentia, hoc verum eſt; in quo non eſt dubium: quoniam ſanguis iſte, qui procedit, non eſt niſi fæx ſanguinis, & eius ſuperfluitates, quas natura expellet propter malitiam eius per aliquam viarum criſis. Qui verò dixit, apertionem orificiorum venarum fieri per ſeſſionem in aquis, qui hoc faciunt, error eſt, nec ſeruus concedit hoc. modo aliquo propter multas cauſas, quas oſtendit. Prima eſt, quòd illa medicina, quas faceret, vel aqua, in quibus ſederet, calida ſunt, & neceſſario calefacerent complexionem, & inflammarent humores. Secunda eſt, quia natura, quando aperit has venas, competenti modo aperit eas, ſecundum, quod oportet; ſed cum medicinis, vltra quam oportet, aperiuntur, & multiplicatur fluxus ſanguinis, qui difficilis erit conſtrictionis; quod non accedit, quando per ſe fluit, quamuis fluat multoties, & non valeat conſtringi. Tertia eſt, quoniam iſtæ venæ quando aperiuntur per ſe, exit ex eis, quod exire oportet: natura enim expellit ad extremitates, & virtus expulſiua excitata eſt ad expellendum; ſed quando aperiuntur per has, tunc fluit quod non debet fluere. Sed dico vniuerſaliter quòd non oportet nos accedere ad hoc artificium, niſi loca ſint apoſtemata, & augmentetur earum dolor valde: tunc enim oportet eas aperire cum medicina, donec exeat ex eis, quod immiſſum eſt illud de ſanguine, qui locum apoſtemauit; & erit actio noſtra tunc quaſi ex imitatione naturæ. Sicuti inconueniens eſt ante tempus aperire apoſtema, & educere quod in eo eſt, ſic non conuenit, quod faciat Dominus noſter modo aliquo. Quòd ſi ſponte contingat fluere, ſicuti multoties facere conſueuit, non intendat illud aliquo modo, niſi res grauaret multum, & vltra menſuram reſtringeret.* Hæc Moyſes. Ex qua quidem narratione alioqui impolita, & barbara, multa colligi poſſunt de re, quam agimus, præcepta ſalutaria, & quæ ſententiam noſtram non parum poſſunt confirmare. Hactenus de hirudinibus.

***

DE CVCVRBITVLIS *Scarificatis.*

IAm tertio loco ſequuntur ſcatificatæ cucurbitulæ, quæ pariter magoos habent propugnatores, ac patronos, atque hoc tempore cum in aliis morbis, tum maximè in febribus adminiſtrantur frequentiſſimè. De his diximus noſtro libello de Peſte; ſed quambreuiſſimè, vt locus ille poſtulabat; nunc vero oobis liceat in eodem argumento rurſum verſari paulò accuratiùs.

De hoc remedio plerique loquuntur admodum confuſè & varie: nam cum veteres medici frequenter mentionem faciant ſcarificationis malleorum, quam ſummis efferunt laudibus, aiuntque proximè accedere ad ſectionem venæ, multi non ſolùm plebeij, ſed etiam oobiliores medici putant inciſas cucurbitulas, & ſcarificationem malleolorum vnam, & eandem rem eſſe. Inter quos ipſum quoque Auicennam poſſumus numerare, qui identidem ſcribit cucurbitulas eſſe vicarias ſectionis venæ; ac ſpeciatim locum Galeni, qui manifeſtè pertinet ad ſcarificatos malleolos, explicat, & accommodat ad ipſas cucurbitulas, quaſi oihil inter ſe differant. *Lib. 1. fer. 4. c. 21.* *Et ventoſæ* (ille inquit) *quæ cruribus ſuperponuntur, ſunt minutioni propinquæ, & mundificant ſanguinem, & prouocant menſtrua. Et ei quidem, quæ ex mulieribus alba exiſtit, & rara ſanguinem habens ſubtilem, ventoſa in cruribus poſitæ ſunt meliores, quam phlebotomia, quæ fit in ſaphena.* Sic Hieronymus Cardauus (cuius vel inſcitiam, vel malitiam nequeo diſſimulare) non ſolùm quoſdam Galeni locos de malleolorum ſcarificatione malè interpretatur, ac refert ad inciſas cucurbitulas, ſed etiam nimis licenter, ac temere ſcripturam peruertit ſuo arbitratu, qui ſcribit ad hunc modum, *Lib. 2. contr. Med. Tra. 3. c. 16.* *Si ſanguis plurimùm abundat, vena ſecanda eſt, vel aliquid ei æquiualens moliri oportet, Sunt autem quæ æquiualent ſectioni venæ, retentarum hæmorrhoidum apertio, vel menſium ſuppreſſorum, vel in quibus nihil eſt tale, malleolorum cum cucurbitula ſcarificatio*, inquit Galen. in 4. de Tuen. Valetud. Quippe certum eſt ibi Galenum cucurbitulæ nullam prorſus mentionem feciſſe. Sic alij paſſim occurrunt, de quibus *Cap. 4.* noo eſt, vt longiorem mentionem faciamus. Ac fortaſſe ex communi huiuſmodi perſuaſione præcipuè factum eſt, vt hoc tempore ſit adeò frequens cucurbitularum adminiſtratio. Ereoim cum præ cæteris Galenus apertè conſtituat ſcarificationem malleolorum, tanquam vicariam ſectioois venæ, quicunque cenſent vulgatam ſcarificationem per cucurbitulas nihil ab ea ſcarificatione differre, ij non ſine ratione videntur huiuſmodi remedium poſſe tueri. Et ſanè in conſultationibus de mittendo ſanguine, frequenter licet audire medicos abhorrentes a ſectione venæ, atque in locum illius ſubſtituentes ſcarificatas cucurbitulas, qui hoc potiſſimùm argumento nituntur, quòd Galenus ſcriptum reliquerit ſcarificatas cucurbitulas tantumdem poſſe, eandémque operam præſtare, quam præſtat ſectio venæ.

At verò ſi quis voluerit diligenter animum adhibère; id (puto) non inuitus fatebitur, rem ſe aliter habere, atque iſtæc duo præſidia, ſcarificationem (inquam) malleolorum, & quæ vulgò fit cum cucurbitulis, non parum à ſe inuicem diſſidere; id quod etſi ex variis vtriuſque vſibus, & ſcopis, ex vario item modo adminiſtrationis, & aliis argumentis debet ſatis vnicuique eſſe perſpicuum, ex eo taodem poteſt intelligi manifeſtiſſimè, quod Galenus, Oribaſius, cæteríque omnes de vno, & altero præſidio agunt ſeparatim. Immò verò ſi velimus rem ad vnius Galeni diſciplinam referre, vſque adeò certum eſt iſtæc duo præſidia eſſe diuerſa ac diſſimilia, vt contendant nonnulli, nuſquam illum ſcarificatarum cucurbitularum mentionem feciſſe: ego quidem (niſi me fallit memoria) id ſemel tantum, aut bis memini apud ipſum me obſeruaſſe: quando nimirum ſcriptum reliquit incipientibus; & vigentibus capitis grauitatibus, ac *De Sang. Miſſ. c. 19.* doloribus reuulſionem per cucurbitulam in occipite poſitam interdum ſolam, interdum etiam cum ſcarificationibus prodeſſe: & iterum, cum ex Archigene ſcarificatarum cucurbitularum mentionem facit, quas efficaciores appellabat. Sed oon *3. de Loc. Aff. c. 4.* abs re fuerit de ſcarificatione quoque nonnulla altius repetere, & accuratiùs exquirere, cum res ſit admodum difficilis, longè maximi momenti, & à nemine, quem ſciam, adhuc ſatis explicata.

De ſcarificatione ſcribit Galenus, & ad ſummam tres præcipuos vſus docet iſtius remedij; vnum, qui pertinet ad propriam vacuationem partis, ſi quando inflammatione, duritie, tenſiooe, aut alia affectione laborat, quæ humoris in ea contenti, & impacti vacuationem poſtulet: ad quem modum ſcribit in alopecia, carbunculis, abſceſſibus, & aliis morbis huiuſmodi auxilium vtiliter adhiberi: in quo quidem modo ſcarificationis illud perpetuò debet obſeruari, vt corpus iam fuerit expurgatum, nec humores fluant adhúc; alioqui imminente periculo, ne malum magis irritetur, & duplicetur: alterum, qui ſpectat ad reuulſionem, quotieſcumque materiam ex aliis partibus in alias traducere volumus. Sic manu laborante ſcarifica- *13 Meth. c. 5. 6 Epid. ſect. 5. 22.* mus crura; cruribus fluxione tentatis ſcarificamus brachia, vel (vt placet Hippocrati) venas aurium poſteriores: ſubquo genere deriuatio quoque cõprehendi poteſt: iis tertium addit, cum materiam in corpore redundantem minuere nobis conſilium eſt: quod affirmat fieri potiſſimum vnis cruribus ſcarificatis; atque iſtud maximè videtur probare, vbi redundantia prouenit à materia, quæ vacuari antea conſueuerat, veluti ſi hæmorrhoides ſupprimantur: qui non cenſet expedire ſæpius in anno venam incidere. Hic porrò tertius vſus præ cæteris omnibus fuit valde familiaris ipſi Galeno, qui ſcribit non ſemel, plenitudinem commodè auferri, aut ſecta vena, aut infernis partibus ſcarificatis, & loco prorſus notabili hæc habet; *Euacuatio omnium humorum æqualiter, quæ exquiſitiſſima eſt, fit per venæ ſectionem: proxima autem huic eſt, quæ per malleolorum fit ſcarificationem, vt nos facere conſueuimus.* Galeno ſubſcribunt Aëtius, cæteríque omnes, quicumque de hac re diſputant, vt nihil prætereà notatione dignum afferant. Sed neque illud eſt prætermittendum, quod idem Galenus nos docet, ipſam nempe ſcarificationem, cum multas habere poſſit differentias, in tres tamen commodè poſſe referri. Quippe huiuſmodi cutis; & ſubiectæ etiam carnis diuiſio, ac vulneratio multiplex, vel tenuis eſt, ac ſuperficiatia, vel contra maior, ac profundior, vel iotet duas longitudine, & profunditate medium locum obtinet, Quibus omnibus Galenus teſtatur ſe vſum fuiſſe in abſceſſuum curatione. Quæ ſcarificationes in ſuperficie fiunt, non trahunt è longinquo, vix quicquam reuellunt, aut deriuant, ſed in ſumma tantum cute hærentem humorem educunt: quæ longæ ſunt, & profundæ plurimum ſaoguinis exhauriunt, adeò vt animi deliquium aliquando inducant, reuellunt è partibus etiam remotiſſimis, deriuántque validiſſimè: quæ ambarum ſunt mediæ, earum pariter incommoda declinant, ideóque aliis debent præferri quotieſcumque ſcarificationis vſus inciderit.

Vetùm

Verùm cæteris prætermiſſis modis, & vſibus ſcarificationis, de quibus agere non eſt præſentis inſtituti, ad illam ſcarificandi rationem redeo, quæ pertinet ad communem corporis vacuationem, de qua præcipuè nunc agimus.

Citu. prima. Cui.med.19. Recenti memoria ſcripſit de huiuſmodi præſidio Amatus Luſitanus, qui arguens omnes medicos, præter Hiſpanos, qui illud prorſus negligant, veteribus medicis, ac potiſſimum Galeno tantopere probatum, valde affirmat ſcarificationem brachiorum, & tibiarum in puerulis præclariſſimam operam præſtare, ac proinde rationem docet iſtiuſmodi operationis, quam profitetur ſe primùm docuiſſe chirurgos Ferrarienſes, ac Germanos inferiores, cum illa antea nunquam vſi fuiſſent. Scribit enim ad hunc modum; *Iubeo protinus crura ſcarificare, prius ea per ſpongiam fouentes aqua calida, & ad poplites ligata, ac ad ſuras euocato ſanguine eas ſæpe harundine fiſſa percutiendo, &c.* De malleolorum ſcarificatione itidem proximis diebus libellum ſcripſit Io. Iacobus Mannus medicus eruditus, qui moratus quamplurimos annos in Ægypto, ac Sytia, in quibus locis iſtud remedium adminiſtratur frequentiſſimè, primùm deplorat negligentiam, & inſcitiam noſtratium medicorum, qui prætermiſerint iamdio, ac neglexerint præſidium tam vtile, & ad vitam hominis neceſſarium, quod prætermitti, ſine maximo Reipub. detrimento non poteſt: deinde inter cætera, quæ agit, nititur probare, ſcarificationem malleolorum eſſe longè diuerſam ab ea ſcarificatione, quæ poſitis cucurbitulis vulgò fieri ſolet. Ac poſtremò demonſtrat barbaræ illi genti vſitatam adminiſtrandi remedij rationem, quæ in ſumma talis eſt; vt nimirum pars ſcarificanda calente aqua lauetur diutius, ac foueatur, paulò infra genu ligetur arctè, eo modo, quo inciſuri venam ligamus brachium, demúmque incidatur, ea ſeruata inciſionum ratione, quam ex Antyllo refert Oribaſius, & cuius nos quoque olim mentionem fecimus. Qua quidem forma ſcarificationis affirmat Mannus ſumma cum dexteritate, citiſſime, & citra dolorem ſanguinem mitti largè noſtro arbitratu. Ad quem modum teſtatur celebrem quendam medicum Turcam ægroto cuidam ſanguinem miſiſſe ad libras tres, prorsúſque maiorem illius copiam demere adhuc potuiſſe. Cum ego iſtæc intelligerem, vixque animo concipere poſſem, tam grandes, ac multas inciſiones, quadragenas circiter, vt audio, nullum propè afferre dolorem, cupiebam rem denoo cognoſcere exquiſitiùs, ac de ea certior fieri. Com igitur, dum hæc ſcriberem, ad nos proximè rediiſſet ex Ægypto Proſper Alpinus excellens medicus, qui Alexandriæ cum Veneto Conſule nonnullos annos moratus eſt, nihil habui antiquius, quàm vt illum conuenirem, ac de tota re ſtudioſè percunctarer. Alpinus idem propemodum affirmat, quod Mannus: ad illud autem, quod me potiſſimum malè habet, vix nimirum credi poſſe talia, ac tanta vulnera vel nullum, vel admodum leuem efficere dolorem, reſpondet eam partem, quæ debet ſcarificari vſque adeò contundi antea, & vapulare, vt omnem ferè ſenſum amittat: qui pariter verè teſtatur omnes homines, vel ipſas mulieres, ac puerulos magna cum tolerantia, & facilitate huiuſmodi remedium perferre. Ego verò (vt liberè dicam) in iis nequeo planè acquieſcere: nam (vt interim cætera prætermittantur) in loco ſcarificando adhuc implicatus hæreo non parum: ſiquidem certum eſt & Luſitanum, & Barbaros eam cruris partem ſcarificare, quæ ſura nobis appellatur, eam ſcilicet pulpam muſculorum, quæ poſteriorem tibiæ ſedem obtinet, & quam Græci, quia veluti tibiæ venter eſt, *γαςροκνημίαν* noncupant: contra verò Galenus ferè perpetuò videtur commemorare vnam ſcarificationem malleolorũ, quos conſtat in infima ſede tibiæ contineri; vt pro comperto habendum ſit, haſce duas partes varias eſſe, & non parum inter ſe diſſidere. Scio equidem nonnullos interpretes accõmodare hanc vocem, *σφυρά*, ad ſuram, vel tibiam, ſed quàm benè id faciant, alij iodicium ferant. Neque item ignoro, Galenum quoque ipſum aliquando vſurpare nomen *σκελῶν* id eſt, crurum; ſed fortè qui cæteris omnibus locis frequenter, & expreſsè mentionem facit ſcarificationis malleolorum, tunc quoque voluit intelligere hanc ipſam poſtremam cruris partem; cum alioqui Græci veteres medici, vt idem teſtatur Galenus, de huiuſmodi nominibus eſſent parum ſoliciti, neque illorum proprietatem exquiſitè ſeruarent. Quòd ſi quis velit per malleolum eſſe *Com. 3. de Fract. 66.* intelligendam ſuram propter vicinitatem, quam hæc cum illo habet, is ſciat eam ſuræ partem, quam iſti conſueuerunt ſcarificare, eſſe longè viciniorem popliti, quàm ipſi malleolo, vt propterea magis accommodatè ſcarificatio poplitis, quam malleoli dici deberet: immò verò non defuerunt nonnulli interpretes, vt Valla apud Homerum Iliad. N. qui poplitem ſuram interpretatur. Hæc non iniuria mihi videntur neſcio quam ſuſpicionem facere, hanc ſuræ ſcarificationem non eam eſſe, quæ priſcis temporibus fieri conſueuerat, & quam malleolorum ſcarificationem appellabant. De qua tamen controuerſia non auſim quicquam certi aſſeuerare: namque altera ex parte, ſi velimus hanc rem ſeuerè æſtimare, & ipſos malleolos ſcarificare, eam ſcilicet partem, quæ (ni fallor) proxima eſt malleolis, cum illa ſit ferè tota excarnis, atque (vt docent Anatomici) tum aliis multis neruis, tum vno potiſſimùm inſignis magnitudinis diſſeminata, qui ex neruis vltimarum vertebrarum lumborum, & ex primis ſacri oſſis conflatus eſt, vix concipi animo poteſt, quomodo tot, & tantæ inciſiones in eiuſmodi partem poſſint infligi; quin dolorem inſignem, nonnunquam conuulſionem, & alia pericula pariant. Illud addo, ex parte arida, & exangui aut vix, aut ne vix quidem ſanguinem mitti poſſe adeò largè, vt veteres affirmant, & præcipuè Galenus, qui ſcribit, (vt paulò ante notauimus) hanc mittendi ſanguinis rationem proximè accedere ad eã, quæ fit ſectione venæ. Quamobrem illud repeto, quod aliàs quoque teſtatus ſum, mihi pergratum fore, ſi quis ad veterum, ac præcipuè Galeni mentem huiuſce remedij adminiſtrationem probè doceat, & reipſa demõſtret: quemadmodum pariter magnopere expeto iamdiu, vt ſectio venæ poplitis renouetur, ac priſtino vſui reſtituatur: cum ſanè dolendum ſit vehementer, hoſce duos modos mittendi ſanguinem tanti momenti (quæcumque fuerit cauſa) iam multos annos obſoleſcere, neque hodie reperiri aliquem, qui vel ſectionem venæ poplitis, vel ſcarificationem malleolorum verè poſſit demonſtrare. Cæterùm vtcumque hęc ſe res habeat, de qua vnuſquiſque vt volet, ſtatuat, ſentiátque, illud addo poſtremùm, hanc ipſam malleolorum ſcarificationem, quantumuis benè adminiſtretur, mea quidem ſententia non ita generaliter, ac ſine diſtinctione valere ad omnia, ſicuti iſti prædicant. Namque ſi Galeni præcepta de hac re tradita diligenter animaduertimus, ille eſt præcipuus vſus iſtius remedij, quotieſcumque redundantia prouenit à materia, quæ antea per hæmorrhoidas, vterum, aut alium locum vacuari conſueuerat: deinde non illud quemlibet corporis habitum, non quamlibet

humorum

humorum copiam, non denique omnes partes laborantes æquè iuuat, ſed omninò iudicio, ac delectu opus eſt: quippe Galenus ſermonem habens de iis vacuandis mulieribus, quæ retentas habent menſtruas purgationes, ita ſtatuit; in candidioribus malleolorum ſcarificationem, in nigrioribus venæ ſectionem magis congruentem eſſe. Vtriuſque autem modi rationem reddens, *Quoniam* (ille inquit) *priores ſanguinem magis tenuem ſolent coacervare; poſteriores craſſiorem, & magis melancholicum congregant.* Atque id forte veluti exemplum quoddam ab eo poſitum eſt, quod ille facere ſolet ſæpenumerò: quaſi doceat vniuersè ſcarificationem malleolorum non poſſe craſſum, & melancholicum ſanguinem detrahere, ſed tenuem duntaxat, adeóque in iis corporibus conuenire, quæ his, minimè illis abundant humoribus. Ac fortaſſe eandem cogitationem habuit Auicenna, vbi ſcriptum reliquit ventoſas plus extrahere ſanguinem ſubtilem, quam groſſum; & ipſarum iuuamentum in corporibus groſſis habentibus ſanguinem groſſum, & paruum eſſe, quoniam ex iſtis non extrahunt ſanguinem, ſicuti oportet, immò qui ex eo vehementer eſt ſubtilis, & cum difficultate. Sic Galenus alio loco tradens rationem curandæ iſchiadis genitæ propter copiam ſanguinis, qui in venis coxæ continetur, affirmat ſic affectis ſectionem venæ poplitis eſſe commodiorem, quàm malleoli, neque iſtos à malleolorum ſcarificatione manifeſtè iuuari. Sic alia multa exempla ex hac diſciplina poſſent proferri; ſed iis volo eſſe contentus; de quibus, ac generaliter de iſto præſidio cupio lectorem paulùm cogitare, ac ſi libet, propriam ſententiam dicere, vt hac etiam in re veritas eruatur, & ars medica hoc quoque faciat incrementum.

De Sag. Miſſ. c.11.

Lib.1.fen.4. di prop.

De ſang. Miſſ. c.18.

Sed venio ad principalem inſtitutam controuerſiam, nimirum ad vſum cucurbitularum in febribus. Cæterùm videmur nihil certi ſtatuere poſſe, niſi primùm intelligamus ex vna parte, quamobrem cucurbitulæ fuerint inuentæ, quas vires habeant, & qualis debeat eſſe modus illarum vtendarum; ex altera autem memoria repetamus indicationes curandi febres putridas, & quid illarum principio, facto opus ſit: namque ex huiuſmodi collatione tota iſtæc diſceptatio videtur nullo negocio poſſe definiri. Quod igitur pertinet ad inuentionem cucurbitularum; *Hac ratione* (inquit Galenus) *& cucurbitula, ſtrenuum planè auxilium, eſt inuenta, tum vt foras euocentur, quæ ſunt in alto, tum vt eximantur atque eruantur, quæ iam in ſcirrhum abeunt.* Vires item cucurbitularum idem Galenus explicat copiosè hiſce verbis. *Cucurbitula exhaurire materiam, dolores ſoluere, phlegmonem minuere, inflationes diſcutere, appetentiam cibi excitare, ventriculo imbecillo vires reſtituere, animi deliquia leuare, ſi quæ profundas partes fluxiones infeſtent, eas transferre, ac ſiccare, ſanguinis eruptiones prohibere, & quicquid menſtrua vitiauerit attrahere, iiſque alleuationem præſtare poteſt.* Ac demum commodum, tutúmque modum vtendi cucurbitulis ille idem explicat hac ſerie. *Cucurbitulæ purgatis prius corporibus vtiles quidem, ſed in plethoricis prætermittendæ ſunt: idémque initio phlegmones, ſi ea vel cerebrum, vel cerebri membranas, vel alias corporis partes occupauerit, ſeruandum eſt, eiſque abſtinendum. Sed cum nihil amplius adfluxerit, totúmque exinaniuerimus corpus, & vſus rei inflammatæ, vel mouenda, vel amolienda, vel extrorſum abſtrahenda tulerit, illas adhibebimus. In his quoque affectionibus, dum gignuntur, non quidem membris ipſis, quæ cœperint laborare, ſed eis, quæ laborantibus coniuncta ſunt, reuulſionis gratia cucurbitulæ ſunt imponendæ.* Hactenus Galenus; cui conſentiunt Aëtius, Paulus, Oribaſius, ac cæteri, quos facilè vnicuique licet conſulere, & ad hunc locum transferre. Ex his conſtat in ſumma, præcipuam cucurbitularum facultatem, & actionem eſſe trahendi ad partem, cui imponuntur, adeóque in corporibus plethoricis, neque antea purgatis illarum vſum eſſe omnino inutilem, fortè etiam perniciosum. Ac profectò ſi rei naturam velimus conſiderare, nulli dubium eſſe poteſt, quin huiuſmodi præcepta ſint veracia, & vndique rationi conſentientia, vt neque indigeant longiore confirmatione. Quod autem pertinet ad indicationes curandi febres putridas, de quibus iam ſatis ſuperque diximus, illud tantum ſatis fuerit nunc in memoriam reuocare, eam ſcilicet indicationem principem locum inter cæteras obtinere, quæ demonſtrat corpus eſſe ante omnia vacuandum, fluxum obſtruentium ſuccorum compeſcendum, omniáque tranſpirabilia eſſe reddenda: adeò vt niſi iſta præcedat, vix liceat reliquis ſatisfacere, quæ deinceps ſequuntur. Ex iis nemo eſt qui non poſſit certam colligere concluſionem; cucurbitulas in febribus id præſtare, quod non expedit; neque id præſtare quod expedit; ac propterea non ſolùm non conuenire, ſed nonnunquam vehementer obeſſe. Atqui mihi videor audire aduerſarium reſpondentem; cum planè ſit notum, duplici ratione cucurbitulas adminiſtrari; altera quando citra ſcarificationem, cutéque integra ad corpus admouentur, quas plerique cucurbitulas leues, vulgus ſiccas appellat; altera quando præterea accedit ſcarificatio: quæcumque de cucurbitulis tradita ſunt à Galeno, ac reliquis, omnia pertinere ad cucurbitulas ſine ſcarificatione, quas conſtat inter omnes non poſſe plenitudinem minuere, neque conuenire, niſi corpora antea fuerint inanita, neque ad febres curandas quicquam valere: at verò longè aliter ſtatuendum eſſe de cucurbitulis cum ſcarificatione; quæ quidem cum manifeſtè ſanguinem detrahant, & interdum copiosè, non ſine ratione videntur poſſe totum corpus vacuare, fluentes humores reuellere, atque id agere, quod agit ſectio venæ. In qua ſententia videtur inter cæteros fuiſſe Celſus, qui huiuſmodi cucurbitularum adminiſtrationem probat, quotieſcumque ex vena ſanguinem mitti vires non patiuntur. Atque iſtud confirmat vſus medicorum propè omnium quotidianus, qui cucurbitulas cum ſcarificatione pro ſectione venæ vti conſueuerunt frequentiſſimè.

13. Meth. Med. & 19. Lib de Hirud. Reu. cuc. &c.

Lib.1.c.11.

Verumtamen etſi non ignoro periculoſum eſſe diſcedere à communi, & præiudicata opinione, fortaſſe hæc reſponſio non videbitur alicui admodum magni eſſe facienda. Etenim ſi corpus refertum ſit multis humoribus, negari non poteſt, quin cucurbitula cum ſcarificatione trahere valeat ad partem, ad quam apponitur, & cętera incommoda ſecum afferre, quæ afferre ſolet cucurbitula ſine ſcarificatione. Immò etiam ſit veriſimile maiorem tractionem fieri, & maiora imminere mala de cucurbitula inciſa, quàm de altera ſine inciſione. Quocirca Galenus vtroque modo interdicit illarum adminiſtrationem ante vniuerſi corporis vacuationem; qui loco ſuperiùs indicato hæc habet; *Incipientes autem, & vigentes capitis grauitates, ac dolores à plenitudine reuulſio per cucurbitulam in occipite poſitam, vel ſolam, vel cum ſcarificationibus iuuat: verùm totum corpus antea vacuatum eſſe oportet.* Ex quo factum eſt, vt nullibi curandis febribus, vel aliis morbis principio huiuſmodi rationis mittendi ſanguinem mentionem faciat. Nam quantum equidem potui obſeruare hactenus, cenſeo ita habendum eſſe; cucurbitulas applicatas ad partes ſuperiores propriæ magis, quam communis vacuationis gratia fuiſſe inſtitutas; ac nullo

nullo modo veteres medicos propè omnes, potiſſimúmque Galenum conſueuiſſe ad generalem vacuationem ſanguinem mittere, niſi ſectione venæ, & malleolorum ſcarificatione. De Corn. Celſo, & communi medicorum vſu non babeo quid dicam, qui permitto libenter de hac re vnumquemque ſentire, ac iudicium ferre ſuo arbitratu.

De hac re diſputationem inſtituit Hieronymus Mercurialis, quem virum celeberrimi nominis, tum propter ſingularem humanitatem, ſuauiſſimóſque mores, tum propter præclariſſimam eruditionem iamdiu diligo, ac ſumma proſequor beneuolentia. Et quoniam cum illo de huiuſmodi controuerſia mihi non omni ex parte conuenit, libet rurſum cum viro amiciſſimo amicè, & be-
Conſ. 95. neuolè quaſi actum agendo diſputare. Itaque Mercurialis in conſult. Medicis nuperrime editis theſim proponit; De Cucurbitulis dorſo non cruribus in febribus applicandis: mox quædam præfatus rem aggreditur. Ego verò tranſcribam quoſdam præcipuos locos, qui illius mentem declarant, & ad rem meam quam maximè pertinent: deinde meas quaſdam, veluti notationes apponam illarum rerum, de quibus cogor ab illo diſſentire. Poſt prooemium, hæc ſcripta ſunt. [*Quorſum hæc? inquies: vt intelligas eum in omnibus propè febribus, & præſertim quas peſtiferas ſuſpicatur, adhibendi cucurbitulas cruribus, & ſcarificandi à nonnullis (vt audio) etiam Venetiis obſeruatum, licet priſcis medicinæ authoribus minimè ignotum fuiſſe conſtet, haud quaquam tamen in huiuſmodi morbis ita ad-*
1. de Cal. c. 10 *hibitum inuenio.*] Ariſt. & Auer. nos monent,
7 Met. 36. quæſtionem multiplicem non eſſe proponendam perinde, ac ſi vna eſſet, ſed ante omnia adhibendam eſſe diſtinctionem, vt ne diutius verſemur in nominum & rerum ambiguitate. Cum igitur ſatis apertè (ni fallor) ex iis, quæ hactenus ſunt à nobis expoſita, conſtare vnicuique poſſit, vulgatam rationem mittendi ſanguinis per cucurbitulas longè eſſe diuerſam à ſcarificatione antiquorum, id quod ipſe quoque Merc. poſterius animaduertit; maximè opportunum videbatur omnium primùm huiuſmodi ambiguitatem auferre, & explicatè declaret, vtrùm hunc vel illum mittendi ſanguinis modum intelligeret: id quod eo magis faciendum fuerat, quòd non deſint hodie, potiſſimùm Venetiis, qui ſine cucurbitulis audent crura ſcarificare, inſignem copiam ſanguinis detrahere, ac veterem ſcarificationem malleolorum æmulari. Videtur ille quidem ſermonem habere de vulgari duntaxat ſcarificatione per cucurbitulas; ſed tamen altera ex parte ſum neſcius, quomodo aſſeueret iſtiuſmodi vſum priſcis medicinæ authoribus minimè ignotum fuiſſe, cum fortè neminem antiquum, & probatum authorem poſſit proferre, ſi vnum excipias Auicennam qui poſitis ad crura cucurbitulis, mox ea ſcarificauerit, ſicuti vulgò noſtrates medici facere conſueuerunt. [*Dicunt iſti (quemadmodum mihi relatum eſt) vt ſua iis omnia aliquibus imaginibus ornent; vbi ſuſpicio eſt febris praua, aut peſtifera, nullum præſidium vtilius, ac præſtantius eſſe, quàm crura ſcarificare, rurſúmque valde pernicioſum eſſe ſcapulis, atque dorſo eaſdem adhibere; id quod probare ſe putant, & ratione, & authoritate: ratione, quia ſi ſcapulis adhibeantur, attrahunt ad cordis regionem à toto corpore; nec non magis vitales ſpiritus exhauriendo, vires, quarum in peſtiferis maxima cura gerenda eſt, deprimunt: ex aduerſo cruribus ſi adhibeantur, à corde vehementius omnem veneni vim trahere, vires non admodum labefactare, & plenitudinem tollere. Quòd plenitudinem tollant, Galeni ſententia 4. de Tuen. Val. 2. & Oribaſij lib. de Cucurb. & ſcarif. probant &c.*] Quid alij ſentiant, non multum laboro; Ego quidem, vt meam ſententiam repetam, ita habendum cenſeo, & in febre maligna, & in omni morbo, ſi quando non licet venam ſecare ex vna parte commodè crura ſcarificari, ex altera autem perniciosè ſcapulis, & dorſo cucurbitulas adhiberi. Et quamuis de vtráque concluſione plura ſint à me dicta hactenus, quæ fortè ſatis eſſe deberent, nihilominus de re valde vtili mihi liceat iterum breui ſermonem habere. Primùm itaque dicamus de crurum ſcarificatione. Mercurialis tres ponit aduerſariorum rationes; primam, huiuſmodi præſidium vehementius à corde omnem veneni vim trahere; ſecundam, vires non admodum labefactare; tertiam, plenitudinem tollere: quarum deinde confutationem aggreditur: Atque illud ante omnia generaliter præfatur, ſe non poſſe hunc medendi modum probare, cum neque Galenum, neque alios illuſtres authores reperiat ita obſeruaſſe, & ſit admodum veriſimile, ſi rationi conſentaneus, aut experientia comprobatus fuiſſet, Galenum inter cæteros nunquam fuiſſe illum ſilentio prætermiſſurum; atque eo magis, quòd totum ſanguinis mittendi negocium ita perfectè abſoluit, vt poſteris quicquam amplius deſiderandi occaſionem omnem eripuerit. Verùm ſi huiuſmodi valeret argumentatio ad conuellendam crurum ſcarificationem, illa itidem faceret ad redarguendas cucurbitulas in dorſo poſitas: quandoquidem nullus illuſtris medicus, omnium minimè Galenus huiuſmodi præſidij mentionem facit; quod ſanè iam ſatis monſtrauimus. Sed facilè deprehendet hanc rem ſe aliter habere, quicumque voluerit vel parum animum adhibere, & ea memoria repetere, quæ paulò ante ex eo nobis tradita ſunt.

Verùm ſingulas rationes perpendamus ordinem ſeruantes Mercurialis. [*Quod enim ad plenitudinem pertinet, fateor Galenum nonnunquam innuiſſe plenitudinem cruribus ſcarificatis exinaniri, idque à magno Rhaſe 7. Cont. apertè confirmatum inuenire: at potiſſimùm vbi illa plenitudo ex materia euacuari ſolita, ſicuti in menſibus, aut hæmorrhoidibus ſuppreſſis orta ſit, quemadmodum ait Antyllus.*] Nos iam ſatis demonſtrauimus Galenum non ſolùm nutu, ſed verbis expreſſis, & perſpicuis aſſeuerare plenitudinem minui per crura ſcarificata. Quòd autem huiuſmodi præſidium illam tantummodo plenitudinem minuat, quæ facta ſit ex materia vacuari ſolita, ſicuti euenit in ſuppreſſis menſibus, aut hæmorrhoidibus, vt placuit Antyllo, id equidem puto eſſe longè alienum à mente, & doctrina Galeni. Inficias perfectò eundum non eſt, quin crurum ſcarificatio in primis ſit valde accommodata ad prouocandum menſes, & hæmorrhoidas, adeóque ad minuendam plenitudinem, quæ propter huiuſmodi ſanguinis retentionem orta fuerit, vt nos quoque iam declarauimus: ſed nec debet negari, quin ea generaliter poſſit qualemcunque plenitudinem minuere, non modò ex materia euacuari ſolita, ſed quomodocunque oriundam; ſicuti item de ſectione venæ dici poteſt, quæ plenitudinem ex retenta aliqua vacuatione, & cæteris omnibus modis ortam præclarè poteſt vacuare. Ad quem modum 13. Meth.
ſcribit Galenus ſi corpus plethoricum fuerit: ſan- cap. 3.
guinem mittendum eſſe aut vena inciſa, aut cruribus ſcarificatis. Cuius doctrinæ illuſtre exemplum dedit Apollonius, qui teſtatur ſibi ipſi crura ſcarificaſſe, duáſque ferè ſanguinis libras detraxiſſe. Nam in loco illo 4. *de Tuen. Val.* cum dicat ſolùm ſe probaſſe antea, crurum ſcarifica-

tionem

tionem plenitudinem ſoluere, cúmque ab ipſo deſiunctiuè pronunciatum ſit, coniecturam non exiguam facit, ita intelligendum eſſe vt ſanguinis redundantia primò ſoluatur venæ ſectione, & loco eius crurum ſcarificatio ſuppleat, quando ipſa impeditur. Mercur. ſolet vbique eſſe perſpicuus; verùm hoc in loco tam perplexe loquitur, vt certè ego illum non ſatis intelligam, adeò vt mihi fecerit ſuſpicionem, librarios in his deſcribendis aliquem errorem commiſiſſe. Fuerat illi propoſitum probare ad mentem Galeni, crurum ſcarificationem eſſe tantummodo accommodatam ad minuendam plenitudinem coacervatam ex retentis menſibus, vel hæmorrhoidibus.

Quoniam verò hic locus videbatur huiuſmodi ſententiam refellere, illum conatur interpretari, de qua interpretatione alij iudicium faciant. Ego quidem (niſi me omnia fallunt) puto Galenum tam planè, & apertè loqui, vt non indigeat longiore explicatione. Et cum alias ego quoque diffuſè hunc locum tractauerim, quem puto eſſe cap. 4. non 2. in quo nulla ſcarificationis, aut ſectionis venæ ſit mentio, mihi in præſentia ſatis fuerit illa in memoriam reuocare, quæ ad rem præſentem pertinent. Curabat Gal. laſſitudinem vlcerosam, ac poſt varia de hac re tradita præcepta, inciderat in ſermonem mittendi ſanguinis; qui loquitur ad hunc modum. *Si laſſitudo adhuc infeſtat cum ſanguinis copia, aut vena incidenda, aut aliquid, quod tantundem valet, agendum. Sanè tantundem poſſunt hæc; quibus hæmorrhoides ſunt retentæ, ſi has aperueris: ſi mulieri menſtrua conſuetudo ceſſauit, hanc prouoces: ſi quibus horum nihil eſt, malleolos ſcapello incidas.* Itaque in hoc affectu docet Galenus ſanguinem mittendum eſſe, vel ſecta vena, vel alio præſidio, quod tantumdem poſſit, aut ſit analogum (vt ille Græcè loquitur) ſectioni venæ. Atque vt ne aliquis hæſitaret, qualianam ſint iſtæc præſidia, quæ tantumdem poſſint, aut quando expediat vel illud, vel hæc aggredi, ſe ipſum interpretatur, & vtrumque docet: qui ſcribit eſſe tria, quæ ſectioni venæ poſſunt reſpondere; primum, ſi retentæ hæmorrhoides aperiantur: ſecundum, ſi ſuppreſſa menſtrua prouocentur: tertium, vbi nulla hæmorrhoidum, vel menſium ſit facta retentio, ſi malleoli ſcalpello incidantur. Quæ quidem doctrina tantum abeſt, vt Mercur. ſententiam confirmet, vt potius illam penitus euertat. Quomodo enim crurum ſcarificatio potiſſimùm deſtinata eſt ad tollendam plenitudinem ex retentis hæmorrhoidibus vel menſibus ortam, quod ille contendit; cum hoc tempore non liceat illam adminiſtrare, immò verò illius vſus ſit certus, ac definitus, quando nec menſes, nec hæmorrhoides retentæ fuerint? Quæ ſequuntur deinceps, ac probant crurum ſcarificationem multis modis ſectioni venæ eſſe inferiorem, ego recipio lubentiſſimè, Sed an colligere hinc licet crurum ſcarificationem non eſſe remedium præſtantiſſimum, ac proximè accedere ad vim, & dignitatem ſectionis venæ? [*Nunc vide an ratio vlla cucurbitulas dorſo applicari diſſuadeat, an potius cruribus conueniant (loquor de febribus, vbi nec hæmorrhoides prouocandæ ſint, nec menſes, quia in his caſibus ego quoque non ipſis, ſed Galeno conſentio, frequentiſſiméque vti ſoleo.) Nam ſi à corde trahendum eſt venenum (vt dicunt) certè cucurbitulæ potius regioni cordis, & dorſo apponi debebunt, quandoquidem Gal. 3. de Loc. Aff. aduerſus Archigenem diſputans dicebat, propterea in affectibus ſiccis cordis huiuſmodi remedium non conuenire, quia cum à profundis partibus trahant, cordis humores magis conſumunt, atque exſiccant; vt hæc ſola ratio ſatis perſuadere poſſit, cucurbitulas ibidem affixas magis peſtem à corde aliò deflectere.*] Ego verò video rationem, quæ mihi perſuadet, & cæteris omnibus debet perſuadere, cucurbitulas nullo modo ad dorſum apponendas eſſe: & illa eſt, quam docet Galenus, nimirum quòd nunquam licet vel dorſo, vel vlli parti illas adhibere, niſi priùs totum corpus vacuatum fuerit: quam quidem iam ſatis à nobis demonſtratam, nolumus in præſentia pluribus exaggerare.

Sed redeo ad Mercur. Ille hactenus conatus eſt prob[are] ſcarificatas cucurbitulas non eſſe cruribus adhibendas: nunc probare intendit illas commodiùs dorſo adhibendas eſſe: & ſumma probationis potiſſimùm nititur authoritate Galeni; quem locum mihi liceat parumper examinare. Diſputabat Galenus aduerſus Archigenem, qui in quadam epiſtola ad Marſum, qua illi conſulebat, vt patri memoria reſtitueretur, voluit capiti adhibenda eſſe remedia, cum tamen ipſe de ſuæ ſectæ ſententia principem animæ facultatem non in cerebro, ſed potius in corde ſedem habere dixerit. Et cum inter cætera præſidia ſcripſerit cucurbitularum appoſitione vtendum eſſe, hoc ſpeciatim remedium arguit, quòd cucurbitula capiti admota nulla ratione poſſit memoriam reuocare. Sed illud addit; neque etiamſi thoraci adhibita fuiſſet, ſe rationem inuenire potuiſſe, cur Marſi patrem iuuaſſet. Et cum Archigenes minimè explicaſſet, vtrùm cum ſcarificationibus, an citra has cucurbitulam thoraci admouere voluerit, Galenus demonſtrat illam vtróque modo appoſitam fore importunam. Cum enim affectus (loquit Gal.) poſſit eſſe frigidus, & ſiccus, ſanguinis quidem detractio ad extremum ducit periculum; ſolis autem cucurbitulis, atque integra cute calefaciendi gratia vtendum eſt: ſiquidem attrahunt ad ſeſe humorem ex imo; id quod ſicco affectui maximè contrarium eſt. Hæc (ni fallor) aperta eſt explicatio huius loci, quæ quidem mihi videtur parum fauere ſententiæ Mercur. Cum enim Gal. manifeſtè confirmet, quod alias ſæpenumerò teſtatus eſt, cucurbitulas non alio nomine, quàm caloris excitandi gratia vtiles eſſe, illáſque ab imis corporis partibus ad ſeſe humores trahere, ac propterea in ſicco affectu cordis illas thoraci admotas non probet, ego quidem non ſatis intelligo, quomodo cucurbitulæ ad thoracem, & dorſum appoſitæ poſſint in febre, morbo calido & ſicco, aliquam vtilitatem afferre. [*Ad hæc Auic. commendat ſcapulis adhibitas cucurbitulas, tanquam baſilicæ ſectionis vicem gerant: ſimiliter in ſputo, & fluxu ſanguinis ad pulmones, eò quòd ſanguinem ad partes ſpirituales excurrentem auertant; vt ob id etiam putandum ſit conuenire, vbi periculum imminet, ne ad cor putridus ſanguis confluat.*] Quid ſentiat Auic. non ego multum laboro, qui hac ipſa diſputatione demonſtraui, illum hac in re non benè Galeni mentem aſſequutum fuiſſe, ac malè ſentire, immò verò authorem fuiſſe, vnde cæteri prope omnes illo poſteriores malè ſentiant. Itaque illius decreta vbicunque diſſentiunt à Galeno, & ratione, apud me nullius ſunt authoritatis. [*Neque me illud mouet, cucurbitulas à toto corporis ambitu trahentes poſſe ad cor quoque trahere, & idcirco forſan Auic. ſcripſiſſe cordis tremorem efficere, quia cucurbitulæ vndecunque ponantur, nunquam ad profunda; ſed à profundis ſemper ad extimas partes trahunt, vt Celſ. Gal. & Auic. dicunt, ipſáque ratio oſtendit &c.*] Cucurbitulas trahere à profundis ad partes externas, quibus adhibentur, cõſtat inter omnes: vtrùm verò ex omnibus partib. internis, ac præcipuè cuti proximis, minimè ad illas trahere poſſint, non ita videtur cõſtare. Ac ſanè, ſi res ipſa conſideretur, ego vix, aut ne vix quidem puto

3. de Loc. Aff. cap. 4.

fieri

fieri poſſe, vt cucurbitula regioni cordis adhibita à profundis partibus, & à toto corpore ita humores ad eum trahat, quin ſimul ad ipſum cor tracti humores perueniant, & maiorem in id fluxionem concitent: quod à Galeno traditum eſt, qui ſermonem habens de externis medicamentis accommodatis ad cor, pulmonem, & thoracem, hæc habet; *Quippe foras trahere potius, quàm re-*
21.Met.c.17. *primere in eo debemus: Itaque etiam cucurbitula vtiliter iis, qui ſic laborant, ſi prius ſint vacuati, applicabitur. Si verò abundantia ſuccorum, quam vocant plethoram, in his ſit, non magis ex pulmone in pectus aliquid excrementi transfert, quàm ex toto corpore attrahet in vtrumque.*

Alioqui liceret in inflammatione cerebri, & eius membranarum iecoris, & reliquarum internarum partium ſtatim cucurbitulas ad illas apponere; quod eſt tam alienum ab omni ratione, vt pro comperto habeam ne ipſum quidem Mercurialem virum in medicina cum docenda, tum facienda nemini ſecundum, iſtud aliquo tempore ſuos auditores docuiſſe, aut curandis ægris opere comprobaſſe. Cum poriſſimùm Galenus variis in locis, qui nequeunt ignorari, huiuſmodi medendi abuſum grauiter, & perſpicuè reprehendat: nam libello de Cucurbitul. hæc habet. *Cucurbitulæ iis, qui antea vacuati ſunt, vtilitatem afferunt: ſi enim plethorici fuerint, illis non vtimur.* Eadem verò ratione, & in cerebri, & eius membranarum phlegmonis, in principio malorum cucurbitulis non vtimur, quemadmodum nec vlla alia in parte phlegmone obſeſſa. Verùm vbi nihil iam influit, vniuerſúmque corpus antea vacuatum eſt, opuſque eſt, aut mouere, aut amoliri quod in laborante phlegmone particula exiſtit, aut foras trahere. Quòd ſi non licet ante corporis totius vacuationem aliqua in parte vti validis frictionibus, lotionibus, ſinapiſmatis, vſtionibus, vllóque medicamento, quod valeat rarefacere, mollire, trahere, diſſipare, quod certiſſimum eſt Galeni decretum, qua ratione alij cucurbitulas primùm in febribus imponant ſupernis partibus, ego haud planè intelligo. [*Porrò* (ait Mercur.) *ſi cruribus cucurbitula affigantur, manifeſtum eſt vel nullo modo, vel multò minus, quàm ſuperiori regioni affixas, poſſe à corde, à quo longius diſtant, diuertere præterea dolorifica, & grauis eſt operatio, vt Rhaſes, & Albucaſis, quorum authoritatem Apollonij fide minorem non duco, verè dixerint ſyncopem facere, ac multum corpus debilitare: quod præſertim euenit, ſi in magna copia ſanguis mittatur, vt commendauit Apol. alioquin ſi paucus ſanguis ducatur, vt facere iſtos audio, quid aliud eſt, quàm ægros miſerè, & ſine fructu torquere? nec non authorum, quos ſequuntur, dogmata, vel non intelligere, vel deprauare?*] Redit Mercur. ad crurum ſcarificationem: & quatenus pertinet ad primam rationem, propter quam cenſet illam importunè adminiſtrari, ſi memoria repetantur leges reuulſionis à Galeno traditæ, vtrique fatendum erit crurum ſcarificationem, propter hanc ipſam cauſam, quòd illa diſtant longius à corde, longè maiorem ab ipſo reuulſionem poſſe perficere, quàm ſi ſcarificentur partes illis proximæ; ſiquidem iſtæ magis ad deriuationem, ſicuti illę ad reuulſionem ſunt perpetuò magis accõmodatæ. De altera autem ratione, mea ſententia, nõ authoritate Rhaſis, & Albucaſis, ſed ſenſu, & experientia iudicium faciendum eſt. Ego quidẽ verè poſſum teſtari, cum millies crura iuſſerim ſcarificari, & cũ cucurbitulis, & ſine cucurbitulis, quamplurimos ægrotos tam patienti animo, & placidè eiuſmodi perferre dolorem, vt nullis lamentationibus commoueantur; in nullo autem ſyncopem, vel inſignem corporis debilitatem ſequutam fuiſſe; quod planè eſt conſentaneum rationi, ac ſatis poſſet demonſtrari, ſi quàm facile, tam neceſſarium foret. Nec quicquam dubito, quin alij quoque idem ſint confirmaturi, quicunque id remedium ſolent adminiſtrare. Poſt hæc Mercurialis refutat opinionem illorum, qui exiſtimant ſcarificationes, & cucurbitulas ſcarificatas eaſdem fuiſſe apud medicos antiquos; cui equidem omni ex parte conſentio; qui meo commentario de Peſte hunc ipſum errorem iam pridem animaduerti, & hac diſputatione rurſum indicaui, vt ſuperuacaneum videatur de hac re longius agere.

Ego igitur cum cenſeam ſcarificatas cucurbitulas ſupernis partibus impoſitas nullum planè officium in curatione febrium, ſæpius maleficium facere, altera ex parte puto illos maiore niti ratione qui eas apponunt ad partes inferiores, ac poriſſimùm crura, dummodo multa, inſigniáque infligant vulnera, & veterem malleolorum ſcarificationem æmulentur: namque ſum in hac opinione, quotieſcunque vel per ætatem, vel per aliud impedimentum non licet venam ſecare, catenus vulgarem iſtiuſmodi ſcarificationem poſſe tolerari, quoad aliquis præſtò ſit, qui legitimam malleolorum ſcarificationem nos doceat, & ad vſum ſciat reuocare. Etenim quanquam pro comperto habendum eſt, nullam ſcarificationem, ne ipſam quidem malleolorum, eas vtilitates poſſe afferre, quæ in febribus tantopere expetuntur, de quibus iam diximus non ſemel; tamen non auſim negare, hanc quoque mittendi ſanguinis rationem poſſe tum aliquam operam præſtare, tum certè nullum incommodum efficere. Atque hic ſanè modus mittendi ſanguinem, cum videri poſſit ad quamplurimos ſatis accommodatus, tamen videtur mihi longè accommodatiſſimus ad infantes, & pueros, quibus accedente naturali quadam ſubſtantiæ diſſipatione ſatis eſſe poteſt quælibet ſanguinis vacuatio. Præterea verò nos cucurbitulis multum tribuimus, illarúmque vſum maximè probamus, ſi quis ad mentem Galeni, ſcilicet poſt totius corporis vacuationem illis vtatur, ac diuerſis in partibus, ad mitiganda cum primis ea ſymptomata, quæ fluentibus multis & humoribus, & vaporibus non leue faceſſunt negocium ſæpenumerò, qualia ſunt capitis dolor, delirium, vigiliæ, & alia huiuſmodi: nam facta inſigni reuulſione, & deriuatione humoris adhuc fluentis, vel fluxi, teſtantur medici, & longa experientia confirmatum eſt, illas præclariſſimam operam præſtare. Finem facio; dummodo meritus ſectioni venæ locus relinquatur, me iſtud remedium prudenter, & commodè adminiſtratum non damnare, ſed eorum duntaxat abuſum reprehendere, qui neglecta propemodum ſectione venas generaliter, nullóque adhibito delectu perpetuò cucurbitulis delectantur.

***

DISPVTATIO SECVNDA.

DE PVRGATIONE in principio Morborum.

2. aph. cõ. 29. DVo relata ſunt à Galeno maxima omnium, & præſtantiſſima remedia, quæ in morbis vehementibus ſolent à Medicis adminiſtrari, ſanguinis miſſio per venam ſectam, & purgatio per medicamenta. Cum autem de priore actum ſit ſuperiore diſputatione, accuratè quoad fieri per nos licuit, ratio omnis expoſcere videtur, vt de altero quoque in præſentia diſſeratur: cum illud pariter & vſu ſit maximè vtile, immò verò neceſſarium, & doctrina abſtruſum atque difficultatibus longè maximis inuolutum. Quo fit, vt in dies videre liceat, medicos tum docentes, tum medicinã facientes, bac ipſa in re, quæ ad purgandi rationem pertinet, magnopere diſſentire. Quamobrẽ eſt mihi propoſitum in præſentia, ſecunda hac Diſputatione quæſtionẽ hanc tractare, ac pro viribus abſoluere, vtrùm in principio morborom liceat exhibere purgantia medicamenta. Sed ante omnia nonnullæ voces, ac termini diſtinguendi ſunt, & explicandi, vt res dilucidè pertractetur, & planè intelligatur, quid illud ſit, quod in quæſtione verſatur.

1. Aph. Com. 12. 1. De Cri. c. 19. 1. in 1. Prorrh. cõ. 1. Itaque principium morborum tripliciter legimus apud Galenum vſurpari: vno modo pro prima eorum aggreſſione; quod quidem ſimplex eſt, nullámque baber latitudinem: altero pro eo ſpatio, quod vſque ad tertiam, vel quartam diem extenditur: tertio, pro parte morbi totius, cum ſcilicet in principium, augmentum, ſtatum, & declinationem fit diuiſio; quod ſigna manifeſtæ coctionis definiunt. Nos autẽ in præſentia principiũ morbi accipimus iuxta tertium ſignificatũ; quod quidem cum ita circumſcribatur, vt nulla in eo manifeſta ſigna concoctionis appareant, quid per concoctionem intelligamus, explicandum eſt.

Porrò de concoctione quamplurima ſcripta extant non ſolùm à veteribus, ſed etiam à recentioribus, quos adire poteſt, quicunque huius argumenti pleniorẽ tractationem deſiderat. Nunc illud mibi ſufficiat ex diſciplina Ariſtotelis, & Galeni, concoctionem nihil aliud eſſe, quàm mutationem, ſiue alterationem quandam, quæ ab innato corporis calore perficitur, quæ vna eſt perpetuò, & in qua vnicus finis proponitur, nempe rei coquendæ aſſimilatio. Verùm licet vna ſemper, atque eadem eſt concoctionis ratio, vnus, atque idem illius author calor natiuus, ita ſi quis illa attendat in quæ ille agit, duæ præcipuæ coctionum differentiæ ſtatui poſſunt. Namque ſi coctioni res ſubiiciantur, naturæ familiares, vt verti poſſunt in ſubſtantiam nutriti, qualia ſunt alimenta, vna bæc eſt principalis, vera, ac propria concoctio, quam Galenus definit eſſe alterationem ciborum in propriam, & conuenientem

3 de Na. Fac. 4. & 7. l. de Sym. diff. 4. & al. 1. Epid. ſe. 2. cõ. 44. qualitatem eius, quod nutritur. Contrà verò ſi calor agat in materiam, quæ minimè, vt altera, ſit benigna, & animanti familiaris, quales ſunt humores morbum efficientes, tunc altera conſurgit coctionis differentia minùs vera, ac propria, in qua (vt ſcribit Galenus) quod aſſimilatur, paucum eſt; qood autem ſemicoctum, & ſupervacaneũ relinquitur, multum. Etenim licet ab vno, atque eodẽ calore, & ad vnum, eundémque finem vtraq; fiat, tamen propter varietatem ſubiectæ materiæ, vnde accidit plerunq; vt natura propoſitum ſibi finem non aſſequatur, iure debent diuerſam appellationem ſortiri. Illam propriè Hippocrates, & Galenus πέψιν banc πέπανσιν ſiue πεπασμὸν vocant: quanquam non ſum neſcius Ariſtotelem, Galenúmque ſæpius non ſolùm priorem alimentorum, ſed etiã poſteriorem prauorum ſuccorum vnico nomine πέψιν indifferenter appellare cõſueuiſſe. 1. Epid. ſe. 2. com. 44. 45. 4. Meth. 1. & 3. de criſ. Art. Medic. & al. Vna igitur natura vnicam rei coquendæ aſſimilationem proſpiciens, illius coctionem perpetuò molitur: Quòd ſi materia ita ſequens, facilis, ac familiaris fuerit, vt ſimilis reſtituendæ ſubſtantiæ fieri poſſit, optima tunc perficitur concoctio, in qua plurimum aſſimilatur, minimum excernitur. Ex altera autem parte ſi materia adeò fuerit aliena à noſtra ſubſtantia, vt illa ad hunc modum nequeat aſſimilari, natura tamen eam ſuperans, & expugnans, aliquam illius aſſimilationem, qualemcunque tandem ſtudet aſſequi: id quod fit, quando aſſimilari non potuit, dum redditur ſaltem naturæ alioqui ita obediens, ac ſubdita, vt formam, & ornatum quendam recipiat, vnde corpus quàm minimè lædat, tum verò vt facilius, & accommodatius. Porrò ſicuti duo ponuntur genera coctionis, ita & duo genera cruditatis ſtatui debent: altera, quæ opponitur πέψει, coctioni alimentorum: altera, quæ opponitur πεπασμῷ, coctioni excrementorum. Illa eſt in humoribus ſe habentibus ſecundùm naturam, qui in coctione alimenti citra naturam ſanguinis ſubſiſtunt, perfectamque elaborationem non ſunt adepti: atque hi quidem propriè ſunt humores frigidi, & craſſi qui poſſunt in alimentum conuerti, vt dulcis piruita. Hæc autem eſt in humoribus, ſe babentibus præter naturam, morbúmque facientibos, qui nondum à natura ſuperantur, nec prorſus benigni ſunt, & animanti familiares, neque etiam omnino alieni. Sanè iſtæc, & in primis quæ pertinent ad poſteriorem coctionis differentiam, Galenus multis in locis, ſed vno admodum notabili dilucidè explicat, & confirmat; quem, proptetea quòd inſtituti mei propoſitum maximè tuetur, mihi licet ad verbum tranſcribere. 2. de Rat. Vict. in Morb. Acut. 44. *Nempe Hippocrates biliosa cruda ita appellauit, quoniam & excrementorum coctionem appellat, quanquam mutata nutrire non poſſunt, vt bilis vtraque, & qui Græcè ἰχῶρες dicuntur: veruntamen quoniam & talia vincit natura, cocta quidem Hippocrates vocare conſueuit huiuſmodi excrementa, quæ à natura ipſa euicta ſunt; cruda autem quæ non ſunt euicta. Ob id & pus in inflammationibus, quæ concoquuntur, fieri ait, quanquam nulla pars ex pure alimentum accipiat, veluti accipit ex crudis appellatis, & pituita, quæ reliquum perfectionis aſſequuta, & prorſus cocta, corpus nutrire poſſunt. Sic igitur biloſorum humorum coctio exiſtit, vt ſanguinis, qui in inflammatione eſt, in pus migrantis, intelligentibus nobis coctionis nomen in ſuo vniuerſaliori ſignificato.*

Eſt autem vniuerſalius, cum natura cauſis fortior fuerit, permutaueritque eas pro ſuo robore. Quæ igitur veluti in corpore inanimato putreſcunt, nihil ad alterationem conferente natiuo calore, à coctionis ratione degenerant: hoc ſanè aliquando accidit etiam iis aquoſis humiditatibus, quæ per vrinas excernuntur, atque ob id crudas vrinas concoqui dicimus, quanquã corpus ex coctis vrinis ali non poteſt. Generali præterea hoc ſignificato coctionis vtimur, cum vel catarrhũ, vel coryzam, vel fluentes ex vlceribus humiditates (puto enim legendum non ἐκ πύων, ſed ἐξ ἰχώρων vt ad

vt admonet codex Baſilienſis) vel eas,quæ in inflammationibus oculorum apparent,aut crudas,aut coctas eſſe dicimus. Ad hunc modum & bilem, vel crudam, vel coctam eſſe pronunciamus: cruda quidem enim flaua admodum eſt, & acris,& malè olens: cocta autem & pallidior, & minimùm malè olens.

6.Epi ſec. 2. com.9 ſec. 5.c.9.4 Primi cap.3. 4.met.c.3. Hæc Galenus. Sic aliàs ſcequentiſſimè apud Hippocratem, & omoes medicos fit mentio huiuſmodi coctioois bomorum morbum efficientiom,quam Galeuus appellat mutationem in optimam qualitatem,& medіocre qooddam temperamenium: Auicenna eſſentiam temperatam,Sic apud Ariſtotelem & alui excremenca, & vrinæ, & eatarthi crudi appellantuc, quando à proprio animaotis calore non viocuntur.

Nos ergo intelligimus concoctioné,quãdo materia noxia,mocbúmque efficiens iã domita eſt,ac ſoperata,talémq; moderationé, & formã eſt aſſequota,qualẽ natura ei præſtare poteſt;& cum demũ per vias conuenientes ad exeundum eſt præparata: eruditatem item quotiſcunq; illa eadem materia indomita eſt, & à natura noo ſuperatoc.

5.de Simpl. Medic. Fac. cap. 20. Medieamenti purgantis nomen Galeno bifariam ſolet vſurpari. Namque vno modo communiter de iis dicitur, quæconque animalis excrementa quauis ratione purgát, quæ varia ſunt, & moltiplicia;altero autem magis propriè, ac per excellentiam illa tantummodo medicamenta dicuntur pucgantia, quæ aut pec vomitum pucgant, aor per venttis deiectionem. Vecùm de iis, quæ vomitum pcoooeant, nos hoc tempore non agimus, tum propter alias, tum maximè pcopter eam cauſam,quód huiuſmodi medicameota ferè apud oos iam ſint obſoleta, & inuſitata: ſed de poſterioribus duntaxat eſt noſtra inſtituta diſputatio, quæ ore aſſumuntur, atque ex aluo excrementa deiiciunt. Rurſus verò cum medicamenta aluum eientia non ſint vnius generis, ac naturæ,de quibus cum alij, tum potiſſimum Arabes accuratè loquuntoc, nos tota quæſtione accipimus purgantia medicamenta, quæ neque comprimendo, neque aliter, quàm propcia quadam, vel forma,vel ſimilitudine,vel ſubſtantia (neque enim iſtæc nomina iam quicquam moramur)ſuccos ex corpore ducere ſolent, quorum naturam Galeous explicar moltis in locis.

3 de Simpl. Med. 1. de Nat. Fac. De purg. Med. Fac. His igituc hunc io modum breuiter explicatis, noſtra quæſtio magis diſtincta, ac definita eſto huiuſmodi, *Vtrùm in principio morborũ, quo tempore humores noxij crudi ſunt,neque naturæ obedientes, liceat exhibere medicamentum, quod peculiari quadam vi illos elicere, ac purgare poſſit.*

Porrò quanquam(Lector)tot de hac re,& tanta ſcripta extant partim veterum, partim cecentiorum, vt quicunque ab aliis labor in hoc argumento tractando ſuſcipiatur, vacius, ac ſuperuacaneos videri poſſit, eqoidem neque volui, neque potui abſtinere, quin meam quoque ſeotentiam explicarem,non eom certè me eſſe cepotans tiec taotum mihi arrogans, qui de me homiliter,demiſſéque ſentio, vt ea credam ſapere,ac videre poſſe,quæ alij oculatiſſimi,& doctiſſimi homines neque ſapere,neque videre potuerint; ſed (vt liberè dicam)cum magna ex parte noſtrorum temporum medici non ſolùm vulgares,ſed etiam celebriores, mihi quidem malè ſentire, & malè agere videantur, magno cum periculo vitæ hominum, huiuſmodi tcactationem, tametſi diu, multumque agitatam putani adhuc vtilem fore, ac neceſſaciam:qui mihi videbor mioimè oleum, & operam perdidiſſe, ſi illud vnum iotelligas, tibique certò perſuades, me vnius veritatis inueſtigandæ gratia in hanc palæſtram deſcendiſſe, atque eo eſſe contentum, quando aſſequi illam mihi non liceat, ſi meo labore, & opera aliis admoueantur ſtimuli, & offeratur occaſio illius inueoiendæ, & iuuandæ Reipubl. Vecùm cempus eſt,vt ad id, quod ioſtituimus accedamus.

Quemadmodum varij, ac multi bomines hoc argumeotum tractarunt,ita variæ, multiplices,ac ferè innumeræ opioiones oiigioem habuece;quas ſi velim diffusè, ſigillatimque perſequi,& examinare,planè vereot, id quod pleriſque ſolet vſu venire, ne prolixioc huiuſmodi tractatio legentibus ſatietatem,ac faſtidium ſit allatura.

Quare bceuitatis, quantum fieci poteſt, rationem habens, duas tantummodo opiniones ſtatui ſeligere, quæ proptecea quia ſunt communioces, & iotec ſe oppoſitæ,videntur cæteras omnes amplecti, ac noſtco propoſito ſatisfacere poſſe. Earum altera docet vniuersè in principio motborum purgantia medicamenta carò admodum eſſe exhibeoda.Altera contrà ſtatuit, hoc ipſo tempoce eadem medicamenta fcequentiſſimè ac ferè in pecpetuum eſſe propinanda; quanquam inter ſectatores huiuſce poſterioris opinionis omni ex patte noo conuenit; de quocum varietate, & diſcrepantia poſteriùs diſſeretur.

Primùm itaque prioris vim, ac robur experiamur,quã exiſtimamus & cationi,& vecitati magis conuenire. Etenim veritate poſita, & ſtabilita cætera omnia facilè corruunt, & euaneſcunt. Quooiam verò ego ita ſeotio, dogmata medica eatenus veca eſſe, ac recipienda, quatenus Hippocratis, & Galeni doctrinæ conſeotiunt, mihi propoſitum eſt omnium primùm eorum opinionem perquicece, & inueſtigace.

Ex multis autem locis duo præcipuè mihi occurrunt Aphoriſmi ad hanc rem qoam maximè accommodati: alter vigeſimus ſecundus,alter vigeſimus quartus primi libri; io quorum explicatiooe mihi liceat verſari aliquandiu.

Concocta medicari, atque mouere oportet,non cruda, neque per initia,niſi turgeant; vt plurimum verò non turgent. Hippocrates hoc loco tcia præcepta tradit: primom,concoctos humores medicameotis eſſe ducendos, & alia catione mouendos: altecum, crudos neque medicamentis duceodos, neque alitec mouendos: tertium, turgentibus perinde, atque concoctis medieamenta cooueníre. [*Concocta medicari, atque mouere oportet.*] Quippe quæ naturæ imperio obediunt, adeóque ſunt idonea, & præpacata ad expulſionem. Hoc enim tempore habemus naturam vacuationis adiutricem, quæ pariter non niſi poſt coctiones videtur humores ſecernere, & quod ſuperuacaneum eſt,expellere.

Quare medicamento trahente, natura idem pellente, vt facilis, felixque ſequatur purgatio neceſſarium eſt. Sed notandum puto Hippocratem,quem ſcribit Galenus nihil fruſtra, ne ſyllabam quidem effari, non ſine magno conſilio, & artificio hìc poſuiſſe duo verba, [*medicari, & mouere.*] Illud teſtimonio Galeni Hippocrates ſolet vſucpare pro eo,quod eſt medicamento purgante vti: hoc autem propter varias potiſſimùm, ac differeotes multorum interpretationes videtur neſcio quam difficultatem habere.

Nos aliorum cogitationibus prætermiſſis,vnius Galeni interpretationem recipimus, qui videtur omnem ſuccorum motionem intecpcetari, quæ perficituc aliis remediis quàm medicatione.Cúmque tria ſint genera motus, alteratio, auctio, & delatio, equidem puto hic motum præcipoè localem ſignificari, atque Hippocratem moce ſuo, particulari motui, medicationi, communem

motionis modum addere voluiſſe. Itaque mouere generalius eſt, ac non ſolùm purgantia medicamenta amplectitur, ſed cætera omnia remedia, quæ humores vel intra, vel extra corpus mouere de ſuo loco poſſunt.

Talia ſunt, expoſitore Galeno, balnea, exercitationes, & generaliter omnis motio, qualia ſunt fomenta calida, vehementes frictiones, cucurbitulæ, medicamenta veſiculas excitantia, quæ hoc tempore ſunt admodum celebria, paſſimque ſine vllo penè delectu ſolent à multis adminiſtrari, & alia id genus, quæ crudos ſuccos mouere, & ad varias corporis partes ducere poſſunt; quæ omnia non niſi poſt concoctionem tutò licet adminiſtrare.

1. de Hu. c. 3. Sic Hippocrates ſcriptum reliquit aliàs facta concoctione humores aut intro, aut foras vergere, aut aliam in partem, in quam oporteat. Hinc poteſt conſtare illos non bene ſentire, qui verbum [*mouere*] accommodant ad omnia genera motionis: ſiquidem tantum abeſt, vt motus alterationis ſit importunus ante concoctionem, vt ille magis ad eam perficiendam ſit quàm maximè neceſſarius.

4 de Tu. Vel. c. 5 11. Met. cap. 19. 1. ad Gla. 10. Sic Galenus in vera cruditate exhibet dioſpoliticon, diarrion pipereon: in minùs vera cupit omnes meatus reſerari. & fluxiles reddi ad excipiendos humores febrium authores. Sic in febre tertiana ſpuria dat cum aqua mulſa hyſſopum, origanum, ſpicam nardi, oxymel, quæ poſſint attenuare, incidere, abſtergere, meatus aperire, ac tandem coctionem comparare.

Nec verò minùs mihi videntur errare, quicunque exiſtimant Hippocratem hoc ipſo verbo [*mouere*] interdixiſſe medicamenta non ſolùm verè purgantia, ſed etiam lenientia, de quibus poſteriùs ſermonem habebimus. [*Non cruda*] Hæc opponuntur concoctis. Itaque ſicuti ea licet medicari, & mouere, ita hæc non expedit, nec medicari, nec mouere: propterea quia crudus, & imparatus humor trahenti medicamento non eſt obediens. Quare præter quàm quòd ſuccedit vacuatio plerunque parca, & imminuta, illam ſæua admodum, ac difficilia ſequuntur ſymptomata, vertigines, mali pulſus, defectiones animi, conuulſiones, tormina, cruciatus varij, quæ miſeri ægrotantes ſuo cum magno malo nimis frequenter experiuntur. Namque medicamentum ita importunè exhibitum vires fatigat, ac diſſoluit, ſanas corporis partes conſumit, bonáque malis, ſus déque commiſcet, ac poſtremò coctionem, & omnem futuram criſim perturbat.

Cæterùm nonnulli arbitrantur hanc partem repetitionem quandam eſſe non neceſſariam, ſed quia Hippocrates vti conſueuit aliquando, vt Galenus admonet, in iis ſcilicet explicandis præceptis, in quibus magnum aliquod periculum imminet, ſi illa negligentiùs intelligantur. Veruntamen ego cenſeo vtramque particulam eſſe quàm maximè neceſſariam, & artificioſam. Etenim qui docet concocta purganda eſſe, non propterea excludit alia, quæ non ſunt concocta, quin pariter poſſint purgari: quemadmodum ſi dixero venam ſecandam eſſe iuuenibus, non idcirco excluduntur alij, qui non ſunt iuuenes, quin liceat illis quoque venam ſecare. Atqui ſi dixero venam ſecandam eſſe iuuenibus, minimè pueris, aût ſenibus, iam præceptum diſtinctum, certúmque eſt, ſolis iuuenibus venam ſecandam eſſe.

Cum ergo Hippocrates doceat concocta eſſe purganda, neque ex eo cruda excludantur, iure optimo, & artificioſè poſteriorem addidit particulam, quæ penitus crudorum purgationem prohiberet. Quanquam neceſſitas demum iſtius vocis facilè etiam inde paret, quoniam ſi ea deleatur, quæ poſtea ſequuntur, verba, non cohærebunt cum præcedentibus. [*Neque in principiis.*] Hippocrates erat ſcripturus poſteriùs; *Cum morbi inchoant, mouendum eſſe*: itaque vt ne aliquis hac ſententia motus exiſtimaret, purgantia quoque medicamenta poſſe hoc tempore frequenter adminiſtrari, non iniuria hanc particulam ſpeciatim adiunxit, qua adhuc planiùs, & apertiùs propriæ mentis ſenſum declaret; nullo ſcilicet tempore, neque etiam in principio morborum, quamuis illud præ cæteris ſit ad vacuationes accommodatum, cruda medicamentis purganda eſſe. *2. aph. 29.*

Niſi turgeant] Turgere, Græcè ὀργᾶν, vox Hippocratica generaliùs non aliud ſignificat, quàm ardenter, & impatienter appetere, ac de diuerſarum rerum dicitur cupiditate. Sic terra, & plantæ dicuntur turgere, cum illa ſemina appetit; hæ germina, & flores protrudere cupiunt: ad quem modum legimus apud Virgil. *Vere tument terræ, & genitalia ſemina poſcunt.*

Turgent in palmite gemmæ. Theophraſtus item ſæpe vtitur hac voce, dum vult exprimere naturalem plantarum appetitum, ac propenſionem producendi fructus, quos fermè conceperunt hyeme. Sic ipſum quoque humanum corpus turgere dicitur apud Plutarchum, quotieſcunque quiduis appetit præter modum. Sic apud poëtas dicuntur lumina turgentia, in quibus lacrymæ ferè erumpentes, iam iámque profluentes deprehenduntur.

Sed aliis prætermiſſis ſignificationibus, atque exemplis quæ plurima poſſent afferri, ὀργᾶν propriè, vt Galeno placet, de animantibus dicitur, quæ effrenato quodam libidinis impetu concitantur, adeò vt ſtare loco neſciant; cuius vocis proprietatem fortaſſe ille didicit ab Ariſtotele, qui pariter conſueuit illa vti quando ſermonem habet de fœminis quadrupedum, cum rabie libidinis agitatæ concubitum quærunt. Itaque verbum, turgere, ab hiſce animantibus concitatis in Venerem, tranſlatum eſt ad humores. Nam ſicuti animalia ab eiuſmodi mirabili affectu impulſa, ac ſtimulata, propemodumque furentia nullum conſiſtendi locum reperiunt, ſic humores dum motu ſæpenumerò impetuoſiore feruntur & de vna parte in aliam fluunt, hominem laceſſunt, irritant, nec permittunt quieſcere. *6. de Hiſt. Anim. c. 18.*

Ex quo poteſt conſtare. Galenum circumſcribere in primis, ac definire turgentes humores propria inconſtantia, & mobilitate, tametſi non vnicum perpetuò inconſtantiæ, ac mobilitatis modum commemorat: aliquando enim meminit vnius ſimplicis motus; nonnunquam deſcribit motum communem toti corpori: interdum partibus tantùm principibus; quandoque addit motum ſine ordine, modò ad vnam, modò ad aliam partem: adeo vt contendant nonnulli varias quoque eſſe apud Galenum iſtius vocis ſignificationes. Immò verò eſt cum ille ὀργᾶν interpretari videtur ſolam quandam appetentiam, & inclinationem humorum exeundi ex corpore, ſine vlla propè eorum motione. *Si oſſium receſſio* (ait Hippocrates) *in hoc curationis modo futura eſt, nota hac erit; pus copioſum ex vlcere manat, turgeréque vlcus videtur. Si igitur* (addit Galenus) *& turgere vlcus videatur, quod ὀργᾶν vocat, id eſt ad excretionem feſtinare, atque incitari pars, quæ laborat, tunc pro certo id habere iam poteſt. Sed quo pacto incitari ad excretionem locum deprehendimus? primum quidem cum labra vlceris coire inter ſe nequeunt, ſed diſſident, atque* *3. de Frac. 18.*

inuertun

inuertuntur; deinc cum æger in intima parte membri motionem quandam ſubobſcuram ſentire videtur, ſi auoca'a ab aliis rebus mente, & ſenſibus, huic ſoli membro, quod hæc patitur, diligenter attenderit.

6 Epid. ſeſt. 2 com 29. Sic alio loco tubercula in acutum gracileſcentia, ac veluti turgentia teſtatut originem habeto à calidis ſuccis, docètque illotum turgentiam facilè deprehendi ex pruritu, & dolote; quãuis fortaſſe neque his locis putandum eſt motum eſſe à turgendi ratione alienum; namq; incitati ac feſtinare ad excretionem, quod priore loco dictũ eſt, & ſentire quandã ſubobſcurã motionẽ membti, qood poſteriore loco habetur, non ſine motu eſt, immò verò inſigni, ac vehemente, quod ſigoificant verba, *feſtinare, incitari*: quod verò ait ſentiti motom ſubobſcurom, nõ ſic audiendum eſt, quaſi leuis ſit motus, ſed quòd leuis eſt eius ſenſus, eum tamen motus vehemens ſit, & talis vt ſentiatur: nam minor nc ſentiterut quidem omnino.

De bac voce mihi libitum eſt paulò plura dicete, quòd ea poſteriùs commoda futura ſint ad enodandam neſcio quam arduam difficultatem. Sed tedeo ad inſtitutam interpretationem. Hippocrates ergo ſtatuit bumores crudos neque medicandos, neque alio temedio mouendos eſſe, niſi turgeant: tune enim etiamſi crudi ſint, medicamento vti purgaòte licebit: ſiquidem in talibus differre malum eſt, propterea quòd periculum imminet, ne illi patum ſtabiles, atque erraotes ad principem aliquam partem decombant.

Vt plurimum verò non turgent.] Præuiderat ſingulari vit ingenio futotos aliquando homines vſque adeò inſolentes, & ineptos, qui affirmarent humores turgere magna ex patte, ac ſæpenumerò, vt bac ſaltem ratione ad frequentem medicamẽtorum vſum facilem ſibi aditum compatarent. Atque vtinam iam non inciderior huiuſmodi tempora. Quocitca vt occurreret tantæ vanitati, raro inquit humures eſſe turgentes: id quod potiſſimum licet expetientia diſcere, cum frequentiſſimè fiat, vt illi quieſcant, & parte quapiam firmati maueant vſque ad eorum coctionem. De aphoriſmo vigeſimo ſecundo hactenus.

Modò ad vigeſimum quattum veuio: qui duo aphoriſmi expoſitore Galeno inter ſe cohætent quàm aptiſſimè. Cum eoim Hippocrates ſtatuiſſet concocta medicanda eſſe, ac mouenda, nõ cruda, neque in principiis, niſi turgeant, id quod rarò fieri ſolet, nũc docet per initia dumtaxat morbotum acutorum non poſſe aliquando purgationẽ moliri vtiliter. Namque fortaſſe illo tempore non deerant homines medicamentorum amantiſſimi, ſicuti neque deſuot hodie, qui iniquo animo ferentes minus frequentem illotum vſum, exiſtimarent de generali præcepto excipiendos eſſe morbos acutos: neque id ſanè prætet omoem rationem: Etenim quemadmodum plerique non inuiti concedunt Hippocratis, ac Galeni decretum veritatem obtinere in motbis diututois, qui non cogunt homines ad importunas, & intempeſtiuas purgationes, ita contrà alij non deſunt, qui cootendunt eſſe alitet ſtatuendum de motbis acutis: quandoquidem propter motum celerem, ac diſctimen vitæ maximum omnis procraſtinatio eſt periculoſa, ne dum inconſultò (vt aiunt) fruſtràque expectatut concoctio, interim æger moriatur. Tales fuerunt priſci illi mediei Gnidij,
1. de Rat vi. Mor. Ac. 4. 7. Coll c. 9. quos Hippocrates ſcribit paucis medicamentis in morbis non acutis, multis verò in acutis vſos fuiſſe. Tales fuere Auerroes, ae fortè alij, quos non decet longius referre.

*Sed Hippocratem audiamus. *In acutis morbis rarò, & per initia medicamento purgante vbi oportet, & hoc ipſum cum præmeditatione faciendum.* Aphoriſmus duo potiſſimum continet præcepta; alterũ, principio morborum acutorum tarò purgantia medicamenta conuenire; alterum, neque iſtud faciendum eſſe ſine diligenti examine, & conſideratione. Quod attinet ad primum, cum apbotiſmo vigeſimoſecundo fuetit decretum, cruda hae ſola conditione poſſe purgati, ſi turgeant; conſtet autem humotes in morbis longis poſſe haodquam turgere, ſed tantummodo in acutis, binc neceſſatiò colligendum eſt, in motbis longis nunquam in priocipio danda eſſe medicamenta; quando in his opottet ſempet expectate conctionem; ſed illa in ſolis acutis eſſe congruentia, nimitrum qootieſcunque matetia turget: quod cum ratò fiat, eertum eſt in iis quoque ratò medicamenta eſſe exhibenda. Quoniam verò purgantia medicamenta non leuia perieula, quæ meritò timenda ſunt, plures etiam noxas ſæpe inferte conſueuerunt, quantumuis turgeant humotes, non illa expedit admioiſtrate ſine multa præmeditatione: quod alterum aphoriſmi præceptum eſt.

Primùm enim morbi ferè omnes acuti, & illi potiſſimùm, quibus eſt adiũcta febris, quã neceſſe eſt eſſe continuã, ſunt ealidi: quare illos purgaotia medicamenta, quæ itẽ cõſtat facultate eſſe calida, vel nihil iuuant, vel magis lædunt magnopere.

Deinde poteſt vſuuenire, vt ægrotus malè ſo habeat ad huiuſmodi purgationem: nam quicunq; ex multis, aut lentis, aut craſſis eduliis cruditate laborant; qui itẽ habet inflata & diſtenta hypoebondria, aut ſuprà modũ calida & ignea, aut in aliquo viſcere inflãmationẽ (malo enim ita legere cũ veteri interprete, ac Leoniceno, quàm [*lotsa calida & ignea*] cum eodicibus impreſſis) hi profectò omnes cenſendi ſunt ad purgationes inepti. ſiquidem propter oecaſionẽ præcipitẽ dandi medicaméti, quod turgéte materia ſtarim in principio, vel eirca primã, vel non vltra ſecundã diem dare oportet, vix poteſt eſſe locus exhibendi, quę poſſint humores tenuate, meatus apertos teddere, & omnia pręſtare, quæ hac in re sũt neceſſaria. Quocirca in deliberatione admodum incerta, & difficili ipſe quoq; Galenus eſt anxio, & ſolicito animo, qui, ſi fieri poteſt, hoc etiã tempore cupit medicos arripere occaſionem propinandi melictati, in quo decoctum ſit aliquid hyſſopi, vel origaoi, vel tragorigani, vel thymi, vel pulegij, ſiue aliquid huiusmodi, quod humores poſſit extenuate: vel ſi iſtud non liceat, non veretur purgationi miſſionem ſangoinis ſubſtituete, quanquam perieulum eſt, ne minor ex hac vtilitas ſit ſequutura.

Quippe ſi Galenus turgentiũ quoq; humorum aliquo modo præparationẽ & coctionem expetit, quos ſine dubio neceſſe eſt, & expedit quàprimũ purgare, ac ſine eiuſmodi prouiſiune vix medicamenti vsũ amplectitur, quid putamus eũ de cęteris ſentire, qui ſtabiles ſunt, & pigri ad motum, quęque propter multas cauſas longè difficiliùs, & periculoſiùs purgati ſolent? Ad hæc alia docet animaduertere, quæ pertinent non ſolùm ad præparatiooem corporis, ſed etiam ad commonius quoddam examen, & expectationem iudicij, de quibus ſæpe agit Galenus, & à nobis quoque proeedente diſputatione agetur.

Itaq; hæc Hippocratis eſt doctrina; qua quidem, Galeno authote, tota purgationionis ratio, omnéſque animaduerſiones ad eam pertinẽtes pręclarè explicantur: id quod manifeſtiſſimè illo potiſſimùm argumẽto nobis licet colligere, & cõfirmare, qnòd Galenus, vbicunq; de vſu purgãtiũ medicamẽtorũ ſermonẽ habet, lectoréſq; perpetuò legare ſolet ad hune vnũ locum, tanquã ad euni fontem,

in quo ex propoſito, & cumulatè omnia continentur, quæcunque ad hanc rem pertinent.

Ex iis porro, quæ hactenus diximus, facilè (vt puto) vnuſquiſque poteſt intelligere, qualis de propoſita quæſtione fuerit Hippocratis, & Galeni ſententia; qui docent apertiſſimè, tantummodo concocta purganda eſſe, ac mouenda, cruda nunquam, niſi turgeant: ac propterea in ſolis morbis acutis per initia admodum raró, & nõ ſine multa præmeditatione purgãtia medicamenta cõuenire.

Quod quidem eorum decretum rationi, artiſque operibus quàm maximè conſentiens, etſi hiſce duobus aphoriſmis luculenter, & perſpicuè docetur, tamen neque alia deſunt quàm plurima vtriúſque teſtimonia, quæ illud non ſolùm confirmare, ſed etiam perſuadere poſſint: ex quibus ſat nobis fuerit ad informandos nouitios vnum, atque alterum in mediũ proferre.

4. Rat. vi. Morb. Ac. 43. *Quibus in principio* (ſcribit Hippocrates) *vrina nebuloſa, aut etiam craſſa exiſtunt, hos ſubpurgare oportet, ſi cætera quoque conueniant. Quibus verò per initia vrina tenues fuerint, tales ne purgato: at ſi videatur clyſterem imponere, hos ſic curare conuenit*, &c. *Siue* (inquit Galenus) *coniungantur hæc in propoſita dictione cum prædictis, ſiue non, id quod ex ipſis vtile habere quis poſſit commune, quòd purgationem corporis planè vitare oportet cruditate in humoribus exiſtente, manifeſtauit, cum dixit*, vrinæ tenues, &c. Rurſus Hippocrates; *Corpus quieti permittere, vngere, & æquè contegere oportet. Ventrem ab initio clyſtere ducito. Sed medicamenta purgantia ne dato. Si quid enim per ventrem moueris, vrina non maturabitur, febríſque extra tum ſudorem, tum criſim in longum tempus protrahetur.* Quam ſententiam Galenus interpretans præclarè, & diffusè docet, quamobrem ſumpto medicamento vrina non coquatur, febríſque ſine ſudore, & criſi longius perſeueret.

3. Epi ſect. 2. com. 37. Sic aliàs Hippocrates. *Quodcunque horum acceſsiſſet violenter, interficiebat celeriter, vel præter quàm quòd non proderat quicquam, iterum redibat.* Et Galenus; *Qui procedunt morbi à coctionis difficultate, & copia crudorum humorum, nullum ab excretionibus conſequuntur emolumentum: dixit enim multas violentas confeſtim vires deiicere: at quæ tales non ſunt, nihil iuuare. Quæ cum etiam duplices ſint, nihil proficiunt, quæ coctionem non habent adiunctam; quandoquidem etiamſi multa ſint, nihil quicquam proderit abſque concoctione. Quos quidem locos minus perſpicuè ac benè ab interprete Latinè redditos nobis libuit reſtituere vtcunque, & facere planiores.*

4. Apho. 22. Demùm verò. *Morbis incipientibus, ſi atra bilis vel ſuprà, vel infrà exierit, lethale. Cauſam quidem* (inquit Galenus) *quamobrem morborum initio ſi comparuerint huiuſmodi humores, ſint pernicioſi, poſterius verò ſi ſe prodiderint, criſimi ſint, & decretorij, & abundè ſuperius explicauimus. Verùm, quoniam de iis, quæ ad artem ſunt in primis neceſſaria, ſæpius ſuſcepta diſputatio eſt vtilis, ideò etiam hoc loco eadem repetere non grauabimur.*

Cum morbus aliquis incipit, ſi quid excernitur, id tunc naturæ ratione, & lege non excernitur, ſed ſunt omnia eorum, quæ præter naturam ſunt in corpore diſpoſitionum ſymptomata. Quandiu enim à cauſis morbum facientibus natura grauatur, & humorum adeſt cruditas, tunc vt aliquid rectè vacuetur, fieri omnino non poteſt. Siquidem vt bona criſis fiat, coctionem præceſſiſſe oportet, & ſeparationem ſequutam fuiſſe, tandémque vacuationem.

Hæc enim docuit nos Hippocrates iis verbis; Coctiones criſis celeritatem, ſalutis ſecuritatem ſignificãt: cruda verò, & incocta, & in malos abſceſſus cõuerſa, vel iudicij fruſtrationem, vel dolores, vel diuturnitatem, vel mortẽ, vel eorũdem malorum reditum denunciãt. Quibus igitur poſt morbi coctionẽ vitioſus aliquis humor excernitur, ſic corpus à natura expurgatur. Et proinde atra etiã bilis, & quiuis alius eiuſmodi humor, ſiquidẽ coctionis apparuerint ſigna, in morbi progreſſu bonam vacuationem ſignificant: aliter ſi excernuntur ſine ſignis coctionis, exitioſum eſt ſymptoma.

Quare cum morbi initio ſint ſemper indicia cruditatis, omnino vt tum mala non ſit huiuſmodi humorum vacuatio, fieri prorſus non poteſt. Hactenus Galenus; cuius interpretationis ſeriem vniuerſam opportunè tranſcribendam exiſtimauimus, quòd illa non ſolùm toti diſputationi maximã lucem afferre, ſed etiam vicem locorum omnium ad hanc rem pertinentium ſupplere poſſit. Veruntamen nequeo ſilentio præterire adhuc locum ſingularem, in quo idem Galenus ſcribit non modò cæteros naturæ conatus, ſed ipſa quoq; profluuia ſanguinis, quod valde mirũ nõ iniuria poteſt videri, ſine coctione minus prodeſſe, *Neque igitur ſudores* (ille inquit) 1. de Criſ. cap. 8. *neque vomitus, & deiectiones alui, neque parotides, neque profluuia ſanguinis narium, ſi hoc tempore apparuerint, morbum vnquam indicauerunt.* De qua quidem ſententia contra opinionem omnium, & ferè ipſiuſmet Galeni, aliàs habebo ſermonem.

Demùm verò mihi libet illud addere, bonos illis temporibus medicos vſque adeò medicamẽta horruiſſe in principio morborũ, & ante humorum coctionem, vt vel lenientibus raró admodũ vterentur: quorum tamen vſum & opportunũ, & tutum eſſe puto conſtare inter omnes, & nos poſteriùs demonſtrabimus: ſi quidem pro illis frequentiſſimè clyſteria conſueuerunt adminiſtrare: id quod præ cæteris Auicenna præclarè notauit, vbi de vſu medicamentorum à phlebotomia, hęc habet: *Deinde fac ſequi phlebotomiam ſolutionem* Lib. 4. fen. 1. t. tr. 2. c. 7. *ventris ſubtilem, propriè ſi fuerit illic ſiccitas, cum eis quæ ſunt; ſicuti aqua hordei, & alſiracoſt parum, & aqua hordei, cum ſyrupo acetoſo. Et ſi natura nõ fuerit lenis, adde in eo quod eſt ſicuti ſiracoſt, quod iſt ſicuti ſyrupus violarum. Et ſit vltimitas lenificatio, non fluxus ventris, & non ſolutio laborioſa. Et magis dilectum apud me eſt adminiſtratio clyſteriorum, ſecũdum vltimitatem, qua indigetur in virtute.* Sic legimus Galenum in curatione febrium, & aliorum morborum creberrimè clyſteria commemorare: raró autem medicamentorum lenientium meminiſſe. Sic in curãda febre tertiana ad expurgãdam bilem, nequaquam probat vſum abſinthij, niſi poſtquam ſigna coctionis appareant. Sic idẽ moderatur tempus cõmodum vtendi hiera Themiſonis in curanda inflãmatione, quando hæc fuerit concocta, & declinauerit. Sic alia quamplurima apud eum non deſunt exempla iſtius doctrinę, ac methodi medendi, quę vnuſquiſq; ſibi facilè poteſt comparare. Quippe ſi viri grauiſſimi & experientiſſimi à lenientibus, & leuibus medicamentis libenter abſtinebãt in principio morborũ, quid de aliis quæ purgantia, ac valentia ſunt, eos ſenſiſſe putandum eſt? Hactenus de priore ſententia.

Iã de poſteriore agendũ eſt, quæ contendit in principio morbi ſępenumerò ac ferè in perpetuũ purgãtia medicamẽta eſſe exhibenda. Huius ſectę princeps fuit proximo ſuperiore tẽpore Manardus Ferrarienſis, ex quo alij deinceps, quicunq; ſunt in eadẽ opinione, argumenta penè omnia, & omnẽ diſputationẽ turpiter mutuati ſunt. Hic audacter, ne impudenter dicã, Hippocrati, & Galeno apertũ propè bellum indicere nõ eſt veritus: ac profectò nõ ego ſatis poſſum illius ingenium admirari, qui diuinorũ hominũ dogmata ferè omnia ſtudioſiſſimè alioqui ſequutus, ac renaſcentis artis medicæ inſtaurator ſingularis in hac fortè vna re ab illis deſciſcere, ac perduellionis reus eſſe voluerit.

Quoniam

Quoniam verò (ſicuti diximus) huiuſmodi opinio varia eſt & multiplex, hoc nos ordine progrediemur. Primùm ſtatuimus cũ Menardo tanquã Imperatore, pedẽ conferre: deinde ſi quæ prǽterea ab aliis excogitata, atq; inuenta fuerint, ſiue ad illius ſententiam ſtabiliendam, ſiue ad noſtram confutandam, neque illa ſilentio diſſimulabimus: poſtremò quaſdam opiniones conabimur examinare magis reſtrictas, ac ſingulares, quæ ferè ex hac Manardi opinione pullulant, vt vniuerſa iſtæc tractatio, quoad nobis licet, ſit accurata, perſpicua, & abſoluta.

Ante omnia Manardus medicamentorũ diſtinctionem affert; quorum altera, veteribus medicis vſitata, ſunt calida, vehemẽtia, violenta, qualia ſunt elateriũ, helleborum, peplium: altera poſteriùs inuenta, apud nos iam peruulgata, ac ſolemnia, ſunt frigida, vel moderatè calida, mitia, & benedicta quæ vocant; qualia ſunt caſſia, thamarindi, manna: inter quę ille etiam collocat ea medicamenta, quæ ex fructibus quibuſdam compoſita, melle vel zacchato nonnihil, exiguum tamẽ id, recipiunt ſcamonij, vel alterius cuiuſpiam vehementis medicamenti. Ille igitur cenſet Hippocratem, & Galenum prohibere initio morborum vetera dumtaxat vehemẽtia medicamenta, minimè noſtraria leuiora; quæ quidem veriſimile eſt nullo modo perinde vt illa, fuiſſe prohibita partim quia tunc temporis erant incognita, partim quia carent iis terribilibus qualitatibus, propter quas altera priſcis temporibus non iniuria fuerãt ſuſpecta. Secundò in medio ponit experientiam, iureiurando aſſeuerans, ſe octo ſupra quadraginta annos quo tempore variis in locis medicinam profeſſus eſt, in principio febrium putridarũ, niſi aliud fuiſſet impedimento, caſſia vnà cum tertia parte Diaphœnicon, vel Diaprunis innoxiè, ac feliciter vſum fuiſſe. Tertiò Manardus confirmat
1. aph. 29. ſuam ſententiam vulgato aphoriſmo; *Inchantibus morbis, ſi quid videtur mouendum, moue*: & Galeni interpretatione, qui clarè ſcriptum reliquit initio morborum ſalubrium purgationem faciendam eſſe, vt minorem redditam eo modo materiam natura facilius coquere poſſit. Ex quibus verbis recentiores videntur ſumpſiſſe & nomen, & ipſam rem minorationis, quã in principio morborum facere ſolent. Quem ſanè locum longiore oratione illuſtrat, affirmando quod Galenus ſcribit interdum faciendum id noſtris temporibus crebriùs, immo ferè ſemper faciendum eſſe: ſiquidem in præſenti ſeculo homines longè magis, quàm tempore Hippocratis, repleti in morbos incurrunt: vt qui magis copioſa, & lauta viuendi ratione, vel magis aſſiduis crapulis, & comeſſationibus ſe impleant, atque obruant. Quartò profert authoritatem Hippocratis, qui in principio pleuriditis dolore deſcendente ad hypochondria decernit purgationem per peplium, & helleborũ: nec non teſtimonium Galeni, qui in hoc ipſo morbo fatetur ſe prima interdum die, & ſecunda, & quarta, & quinta, medicamenta exhibuiſſe. Inſuper iis addit Manardus Hippocratem, Galenum non ſolùm in pleuritide, ſed etiã in dolore capitis, inflammatione oculorum, volneribus, fracturis, & aliis morbis ſine vlla humorum coctione medicamentis vti frequenter conſueuiſſe. Ac tandem quoddam Galeni decretum nobis opponit, quo vniuerſè docemur, ſi æger venæ ſectionem detrectat, illi vicariam ſubſtituendam eſſe copioſiorẽ purgationem. Poſt hæc autem longiore facta digreſſione de vario modo coctionis, déque illius diuerſa ratione, maximè verò de lite inter Auicennam, & Rhazem de coquendis humoribus tenuibus, de quibus nos quoque poſteriùs ſermonem habebimus, rurſum Manardus quibuſdam rationibus rem ſuam tuetur: Qui ad ſummam tria capita ponit; primum, quantitatem; alterum, qualitatem humorum; tertium, locum. Et enim (quod attinet ad primum) ſi tanta in corpore abundet materia, vt natura eam nequeat perferre, ac ferè opprimatur quis hoc tempore velit coctionem expectare, hoc eſt, vt ille interpretatur, naturæ victoriam, quæ in tanta copia vix poteſt ſperari, & non aliquam illius partem ſtatim vacuare, vt natura iſto modo à tanto pondere ſubleuata, quod reliquum eſt, aggredi, & vincere poſſit? Præterea ſi bonus habitus athletarum, teſte Hippocrate, protinus eſt ſoluendus, cur non pariter malus ægrotantium habitus continuò purgandus eſt, qui non ſolùm copia, ſed etiam malignitate vires obruit? Ille poſtremò argumentatur hunc in modum. Turgentes humores ſine dubio licet purgare ante eorum coctionem: atqui, ſi rem diligenter conſideres, eadem pericula vrgent in multa, quæ in turgente materia, fortè etiam maiora; cum huic ſine purgatione aliquod remedium poſſimus afferre; illi prorſus nullum; ergo illæ eædem rationes, quæ perſuadẽt in principio morborum purgandos eſſe turgentes, pariter demonſtrant purgandos eſſe multos. Quòd porrò ſecundo loco propter malã ſuccorum qualitatem nos item cogamur nonnunquam medicamentum propinare, id omnes fateantur, neceſſe eſt, qui humorum turgentium purgationem concedunt: quandoquidem id non alia fit ratione, quàm quòd iſti prauam quandam ſunt aſſequuti qualitatem quæ vniuerſum corpus laceſſit, illique inſignem motionem, ac perturbationem parit. Sed præter manifeſtas qualitates vult Manardus aliam quandam qualitatem in humoribus reperiri interdum, quæ facit eos turgere, ac ſine mora nos cogit ad illorum purgationem; occultam (inquam) & peſtilentem malignitatem, qua infecti humores, niſi purgentur protinus, & cor petunt, vel aliud membrum principale, vltimãque perniciem afferunt. Quo loco ſui temporis medicos grauiter arguit, qui ſæuiente peſtilentia annis potiſſimum quinto, & vigeſimo octauo ſupra milleſimum quingenteſimum, quæ per vniuerſam ferè Italiam vagata eſt, abſtinebant à medicamentis ante humorum coctionem.

Si qui enim (ille ait) *morbi inueniuntur, qui eiuſmodi purgationem ita deſiderent, vt aliquantiſper tardare malum ſit. hoc maximè peſtilentes ha febres requirunt, velociſſimam mortem, niſi ea fiat, inferentes.* Demum verò præter humorum quantitatem, & qualitatem, locum quoque ait facilè demonſtrare, quandoque eos purgandos eſſe, quando nimirum ad principem locum deferuntur, vt de laterali morbo antea dixerat.

Hæc nos collegimus ex Manardo breuiter & ſummatim, quibus ille conatur ſuam ſententiam docere, ac firmare. Qui cum eo ſentiunt varia & multa deinceps argumenta excogitarunt, partim ad iuuandam illius opinionem, partim ad refutandas noſtras rationes. Quæ quidem variis in locis ſparſa, non certè omnia, ſed tantummodo præcipua & potiora quædam, ad maioris momenti nos ſtatuimus colligere, & in medium proferre. Primùm igitur nonnulli ſtatuunt duplicem purgandi rationem, quam Manardus quoque innuit: alteram, quæ totam noxiam materiam ducit, eradicatiuam; alteram, quæ illius partem minuit, minoratiuam appellant. De priore, Deo iuuante, diſputabimus poſteriùs: nunc de poſteriore agamus,

quæ pertinet quàm maximè ad noſtrum inſtitutum. Eam nemo hactenus mihi viſus eſt meliùs deſcripſiſſe, quàm fecerit Ludouicus Mercatus Hiſpanus in Valleſoletana Academia primarius medicinæ profeſſor, qui ſcribit ad hunc modum.

Lib. 3. de occ. & Pecul. Praſ. indicatione. c. 6.

Minoratiua purgatio ea eſt, qua materia morbi minor redditur circa ipſius principia, molitúrque ſeligenti medicamento, ac debetur humoribus in ſecunda corporis regione exiſtentibus, quorum tanta eſt quantitas, ſiue putreſcant, aut ſecus, vt timor ſit ne natura ſuccumbat, atque ante integram eorum coctionem deficiat, aut hebeteſcat: quo fit, vt minori iam facta materia natura reddatur potentior ſupra reſiduum, illique ſecurius dominetur, ac imperet. Hæc ille.

1. aph. 22. 1. aph. 29.

Hanc ipſam purgandi rationem contendunt Hippocratem inſinuaſſe tum aliis in locis, tum maximè duobus aphoriſmis, in quibus vtitur verbo, *mouere*, quod quidem videtur vix aliam, quàm parcam vacuationem ſignificare. De hac loquitur Galenus expreſsè, qui ſcriptum reliquit, Vt coctiones citius fiant, melius eſſe per initia vacuare, vt minorem redditam eo modo materiam facilius natura concoquat. De hac demum aiunt Auicennam cogitaſſe, qui docet poſt adminiſtrationem quorundam canonum in principio accidentium febris, opus eſſe vt medici occupentur in vacuatione, quæ non eſt ſecundùm ſemitam deſiccationis, & minorationis, &c. Itaque aduerſarij poſita hac diſtinctione ita Hippocratis decretum interpretantur, vt nunquam liceat exhibere medicamentum, quod vacuationem perficiat eradicatiuam, niſi humores antea fuerint concocti: contra verò commodè alterum poſſe exhiberi, quod purgationem moderatam, adeoque minoratiuam efficiat, etſi humores ab omni coctione ſunt alieni. In qua quidem ſententia multi videntur eſſe noſtrorum temporum medici non ſolùm vulgares, & imperiti, ſed etiam celebriores, & qui Galeni diſciplinam profitentur: quippe Manardi morem, & inſtitutum tenentes lenioribus medicamentis vtuntur familiariter, quibus addunt perpetuò neſcio quid ex valentioribus, quæ ſtimulum naturæ, atque (vt aiunt) calcaria poſſint admouere, vnde liceat copioſiorem omnino purgationem ſperare.

1. aph. cit.

Li. 4. fen. 1. tr. 2. c. 7.

Lib. de Curand. Feb.

Sic Curtius initio febris tertianę, vel cauſi dat caſſiam, vel mannam cum drachma vna el. roſati Meſ. in tertiana notha caſſiam cum drachma vna el. Indi maioris, vel agarici præparati: in quotidiana caſſiam cum el. Indo, & agarico in quartana caſſiam cum el. Hamech. Sic Rondeletius medicus Gallus in curãdis febribus, medicamentis lenientibus frequenter commiſcet el. Indum, Diaprunis ſolut. Diaphænicon, de ſucco roſarum, & alia huiuſmodi Sic Trincauellius curando febrem tertianam notham, medicos tuetur, atque excuſat, qui exhibent aliquando elect. Diaphænicon, confect. Hamech, & id genus alia. Sic Altimarus (quos homines valde celebres nominaſſe ſufficit) & pleríque omnes practici, quos vocant, hanc medendi rationem ſequuntur, & imitantur. Quanquam inter hos ſunt nonnulli, qui contendunt ſimplicia, nec non compoſita medicamenta, de quibus diximus modò, eſſe admodum leuia, ac prorſus lenientia, dummodo lenientibus admiſceantur, vel parcius adhibeantur; vt hac interpretatione demonſtrent eorum vſum congruentem eſſe, atque id tandem conſequantur, quod fortaſſe aliter ſciunt ſe conſequi non poſſe.

Lect. 73. in Prior Gal. li. ad Glauc.

Alij duplicem quoque curandi rationem conſtituunt: alteram vocant ordinariam, ac methodo fundatam; alteram extraordinariam, & à methodo abhorrentem; aliquando etiam coactam dicunt. Itaque per hos, ordinaria curandi ratione duntaxat concocta medicamenta, & mouenda ſunt; extraordinaria, cruda etiam liceat medicari, ac mouere. Quoniam verò principale noſtræ opinionis fundamentum nititur authoritate, & exemplo naturæ, quam affirmamus in principio morborum noxios humores nunquam vacuare vtiliter, nonnulli recentiores illud ſtudent demoliri, qui contendunt, naturam ſine vlla humorum coctione quandoq; vacuationem commodè moliri; nonnullóſque ægros ſine coctione à morbis fuiſſe liberatos. Ex quibus eſt Ludouicus Lemoſius philoſophiæ, ac medicinæ Salmantiæ profeſſor celebris, cuius nuperrimè exierunt commentaria in XII. libros Galeni de Methodo Medendi. Namque propoſita quæſtione, atque ex vna parte his poſitis rationibus, quæ demonſtrant purgantia medicamenta non conuenire, niſi purgandi humores ſint concocti, vel turgeant, mox pro altera ſententia ſcribit ad hunc modum; *Sed iam videmur incidere in Scyllam, cupientes vitare Charybdin: ſi impoſſibile eſt, vt in principio vtilis, ac bona ſit excretio, propterea quòd ſine coctionis notis eueniat, qui fit vt medicus, qui naturæ eſt imitator in principio purgationibus vtatur abſque materiæ concoctione? Cur etiam multi fuerunt liberati abſque concoctione vrinarum? veluti Meton lib. 1. de Morb. Vulgar. ſect. 3. text. 24. qui per ſudores, & ſanguinis profluuia abſque vrinarum coctione fuit liberatus. Et iuuenis ille cap. 13. lib. de Præcogn. ad Poſth. per narium ſanguinem, cum adhuc morbus crudus eſſet. Quòd ſi aphoriſmo 21. lib. 4. dicat Galenus ſemper eſſe caſum exitialem, ſi ſine coctionis ſignis aliqua fiat excretio, intelligenda illa verba ſunt, ſi illam excretionem nulla ſequitur commoditas; veluti aduertit Galenus lib. 1. de Morb. Vulgar. ſect. 2. 47. Alias quam ſæpe videmus huiuſmodi excretiones exitiales eſſe. Sic etiam vrinas eſſe malas pronunciauit Hippocrates Prorrh. 24. lib. 2. quæ ſcilicet morbum non ſoluunt. Unde illud libro 2. de Morb. Vulgar. optimè dictum; Iudicatoria, quæ non iudicant, partim difficulter iudicant, partim verò lethalia ſunt.* Hæc Lemoſius.

Lib. 7. diſ. 4.

1. Epi. ſect. 3. Aegrot. 3. 3. Epi. ſe. 1. Aegr. 1.

Ac facilè poſſumus hiſce exemplis alia adiungere conſimilia. Herophon in principio morbi deiecit plurima tenuia bilioſa: octaua die apparuerũt indicia concoctionis: nona cum ſudore iudicatus eſt, ac demum decima ſeptima integrè fuit liberatus. Qui in horto Dealcis decumbebat ſine coctione habuit multa genera excretionum per vomitum, nares, aluum, lotium, ſudorem: die vndecima ſemel; ac tandem quadrageſima deiectione ex aluo, & copioſo ſudore perfectè iudicatus eſt. Sed quid ego vetera exempla quæro? nonne & nobis huiuſmodi ægroti occurrunt quotidie, in quibus natura initio morbi varias molitur vacuationes, ac potiſſimùm per aluum, quæ tantum abeſt, vt ſint pernicioſæ, vt inſignem vtilitatem, bonamque valetudinem afferre ſæpenumero videantur? Hæc ſanè permagni ſunt momenti: Etenim ſi naturalis purgatio in principio morbi poteſt eſſe ſalutaris; quid eſt, quamobrem medicus naturę miniſter, & imitator velit huiuſmodi coctionem tanti facere, vt ſine ea nolit hoc ipſo tempore medicamentum exhibere? Non ignoro equidem noſtros aduerſarios multa alia nobis obiicere, ſed (vt liberè dicam) ita inania, ac futilia, vt me tædeat, pudeatque longius illa perſequi. A quo quidem labore eò libentius abſtineo, propterea quia ſpero ex iis, quæ iam iam ſum diſputaturus, nihil ſuperfuturum, quod ad totius tractationis integritatem poſſit deſiderari. Quare ſtatim Manardum aggredior, ad illum ordinem diſpoſitionemque

argumen

argumentorum me referens, ſicuti illa ſuperiùs ſunt propoſita.

Medicamentorum diſtinctionem medici omnes facilè recipiunt; aliiſque interea prætermiſſis differentiis, conſtat inter omnes eſſe alia purgantia, quæ habent vim peculiarem trahendi proprij, & determinati humoris; alia lenientia, quæ non alia ducere ſolent excrementa, præter ea, quæ continentur in ventriculo, inteſtinis, ac fortè in venis, quæ his partibus proximæ ſunt. Itaque ſi Manardus contendit, in principio morborum lenientia medicamenta conuenire, inter nos conuenit, qui huiuſmodi medicamenta, quod memoria eſt repetendum, ſeiunximus, ac ſeiungimus à noſtra diſputatione: quę non ſolum in principio morbi, ſed etiam quouis tempore, addo, qualibet ætate, ſexu, adeoque mulieribus vterum gerentibus, quouis cœli ſtatu, ad ſummam cunctis propemodum morbis, & ægrotantibus facilè concedere & imperare ſolemus. Neque obſtat, quò minus ea conueniant, decretum Hippocratis, & Galeni, qui prohibent non ſolùm medicamenta purgantia, ſed etiam quomodoçunque mouentia; quoniam lenientia non mouent humores crudos morbi authores, in venis, aut in ambitu vniuerſi corporis contentos: ſed eos tantummodo, qui (vt diximus) in primis, & communibus ductibus continentur: alioqui neque vſus clyſteriorum in principio morbi foret opportunus, quæ tamen eſſe opportuniſſima fatentur omnes. Etenim ſi hanc rem tecum accuratè repntas, vtraque iſtæc præſidia, lenientia (inquam) medicamenta, molliáque clyſteria eandem ferè præſtant operam; neque aliter differunt inter ſe, quàm quòd hæc non ita, vt illa, ventriculum, ac partes ſuperiores poſſunt expurgare: vt neſcio quis haud ineptè eiuſmodi lenientia medicamenta, clyſteria ventriculi ſoleat appellare. Neque ſanè inficias eundum eſt, quin Hippocrates Galenus, & veteres medici medicamentis lenientibus vſi fuerint nonnunquam; id quod puto eſſe manifeſtius, quàm vt pluribus debeat demonſtrari, qualia tunc temporis erant familiaria, lac aſinæ, vel capræ, aloë, abſinthium, mercurialis, beta, malua, cartamum, & alia huiuſmodi: quanquam res ipſa monſtrat, poſteritatem non ſine laude, ac ſingulari hominum beneficio, magna naturæ fertilitate, vel magis incomparabili DEI OPT. prouidentia, multa in dies addidiſſe, caſſiam, tamarindos, mannam, & alia, quæ iam vulgata ſunt: multa etiam addere quotidie: quod ea præcipuè demonſtrant medicamenta, quæ proximo hoc tempore ex India, & aliis remotiſſimis regionibus iam ferri ad nos cœperunt. Sed hæc demum in re neque illud eſt ſilentio prætereundum, quod medici potiſſimùm Arabes nos docent, & confirmat experientia; iſtiuſmodi nimirum leuiora medicamenta, ſi copioſiùs exhibeantur, quàm deceat iam propriam naturam, ac facultatem non ſeruare, ſed fieri vehementiora, & quodã modo ſoluentia: vt iure arguendi ſint multi noſtrorum temporum medici, qui etſi veritate coacti fatentur purgantia medicamenta ante humorum coctionem eſſe incommoda, & importuna, ſoliſque vtuntur lenientibus, tamen frequenter ita illorum menſuram augent, vt quam copioſam purgationem maximè expetunt, hac tolerabili ratione conſequantur: qui interea non ſatis animaduertunt, opere decretum illud ſe negligere, quod verbis amplectuntur. De vtilitatibus, quas colligit, & experimentis, quæ iactat Manardus, poſteriùs agentes cum Lemoſio commodiùs diſſeremus.

Venio ad tertium locum, aphoriſmum ſcilicet 29. libri ſecundi, in quo Aduerſarius tanquam arce munitiſſima, & inexpugnabili præſidia defenſionis ſuæ potiſſimum conſtituit *Incipientibus morbis* (ait Hippocrates) *ſi quid videtur mouendum, moue: cum verò illi conſiſtunt, ac vigent, quieſcere melius eſt.* Hac ſententia duo continentur præcepta: alterum, in principiis morborum, ſi modò quid mouendum videtur, mouendum eſſe: in ſtatu melius eſſe quietem habere. Morbi principium, ſtatuſque ſine dubio intelligenda ſunt ea cõmunia tempora, quæ coctionis ſignis definiuntur, atque adeò latitudinem continent; motionem verò Galenus interpretatur eam potiſſimùm vacuandi rationem, quæ per magna fit remedia, nimirum miſſionem ſanguinis, ac purgationem. Hæc igitur in principiis morborum, in quibus expedit mouere, quando ſcilicet ſperatur ægrum conualiturum, maximè ſunt opportuna; maiori quidem ex parte venæ ſectio; nonnunquam purgatio; vt minorem eo modo redditam materiam natura faciliùs coquere poſſit; in ſtatu autem minus illa videntur conuenire, propterea quia tunc in morbi coctionem natura vehementer incumbit; quo tempore importunum, ac ſuperuacaneum eſt aliis vacuationibus aggredi illam, & laceſſere, tum aliis de cauſis, tum præcipuè quoniã vis animalis omnino deſatigata laborat. Hæc Hippocratis eſt ſententia, Galenique interpretatio ſatis manifeſta. Ac fortè hactenus conuenit nobis cum aduerſariis, ſed eſt alia deinceps inter nos controuerſia. Etenim quod Galenus affirmat, principio morborum conuenire aliquando purgationem, nos iſtud *aliquando* interpretamur, & in anguſtum deducimus, quotieſcumque materia turget; illi contra id exponunt, & amplificant, quotieſcumque humores vel quantitate, vel aliis modis homini periculum faceſſunt. Vtri autem magis verè, & ad Hippocratis, Galenique mentem loquantur, is facilè iudicium feret, qui totam rem diligenter voluerit æſtimare, & ad eorum dogmata referre. Primùm igitur cum Hippocrates & Galenus apertè, & frequenter decretum fecerint, humores crudos, neque in principiis purgandos eſſe, hac vna excepta conditione, id quæro, an aliud ab illo decretum fieri hoc loco potuerit? non arbitror. Siquidem tam certum eſt quàm quod certiſſimum, viros omnium grauiſſimos ſibi ipſos perpetuò, & conſtanter cõuenire, omnibuſque in locis vnum, atque idem prorſus docere. Deinde quid eſt, quamobrem Galenus velit purgantia medicamenta principio morborum tantummodo nonnunquam conuenire? Ego quidem puto aliam nullam rationem poſſe excogitari, aut concipi animo, niſi quoniam humores minus ſæpe turgere ſolent: Quòd ſi illa iam forent congruentia, quoties humores ſunt vel multi, vel vitioſi, vel in parte principe, vel aliter infenſi, vt iſti interpretantur, vtique non aliquando, ſed ſæpe, ac ſæpius, immò etiam ferè nunquam non forent exhibenda. Hunc verò eſſe legitimum ſenſum iſtius loci, facilè, & euidenter demonſtrat modus loquendi, quo Hipocrates, & Galenus vtuntur, quotieſcumque ſermo incidit de purgatione humorum turgentium: aphoriſmo enim 22. [*Plurima non turgent*] aphoriſmo 24. [*In morbis acutis rarò, &c.*] *Quoniam rarò* (inquit Galenus) *humores turgent.* Qui quidem ſenſus planè videtur conuenire, vnuſque, & idem eſſe cum hac Galeni locutione, qui ſcribit, incipientibus morbis purgationem competere aliquando, nonnunquam interdum, Græcè ἐνίοτε. Ad hæc, ſi placet, Philotheum quoque vetuſtiſſimum, eun-

dem que

demq; optimum interpretem licet adiungere, qui in explicatione iſtius ſententiæ planè eſt à nobis, ſcribens cum primis eſſe conſiderandum, an materia turgeat,& tunc purgatione vtendum : ſi verò non turgeat, à purgatione eſſe abſtinendum.

Cæterùm aduerſarij huiuſmodi interpretationem non recipiunt, illamque duplici potiſſimùm ratione conantur conuellere : altera, quòd humores turgentes licet purgare non ſolùm in principio, ſed etiam in ſtatu, & omni tempore : quare Hippocrates temere ſolius principij mentionem feciſſet : altera, quòd turgentibus humoribus competit purgatio non quidem parca, & minoratiua, ſed integra, & eradicatiua : quare prorſus vana, ac futilis eſſet cenſenda ratio à Galeno poſita, nempe dari medicamentum, vt hoc modo materia reddita minor faciliùs concoquatur : namque ſi turgentes humores ſemel toti vacuantur, vt nulli deinceps coquendi ſuperſint ampliùs, neceſſarium eſt. Itaque concludunt aphoriſmum non pertinere ad humores turgentes, ſed ad alios, qui non abſolutam purgationem, ſed tantummodo minuentem, & reliquiarum coctionem expoſcunt.

Etſi autem videntur iſtæc acuta, & ingenioſa, tamen fortaſſe longè abſunt ab Hippocratis, & Galeni mente ; neque deeſt commoda ratio, qua poſſimus ad illa reſpondere. Ergo quod aiunt humores turgentes non ſolùm in principio, ſed etiam in ſtatu purgandos eſſe, illud quamuis concedatur, cum Hippocrates hoc tempore non videatur purgationem prorſus prohibere, ſed tantummodo conſulere quietem eſſe meliorem ; verumtamẽ illud addimus, vix fieri poſſe, vt in ſtatu morbi ſalutaris humores turgeant, quando illi tunc temporis iam propemodum cocti ſunt, & à natura ſuperati ; cuius gubernatione recti huc, & illuc nequeunt vagari, ac tantam moleſtiam, vel periculum afferre. Quod verò affirmant, humoribus turgentibus conuenire purgationem completam, quæ omni ex parte illos educat, ego quidem neſcio an id verè affirment : namque ſi Hippocrates & Galenus generaliter, ac perpetuò abhorrent ab huiuſmodi ſummis, & extremis vacuationibus ; de qua re poſterius diſſeretur ; rationi conuenit, multo minus eam conuenire turgentibus humoribus ; qui incitata natura ad eorum expulſionem, impetuoſiore motu correpti, non admodum difficilè videntur poſſe deduci : quocirca (vt ſcribit Galenus) tantummodo aliquo indigent, qui veluti manum porrigat, illóſque ad aluum dirigat, atque deducat. In quam ſententiam eò libentius venio, quòd Hippocrates huiuſmodi purgationem concedit mulieribus vtero gerentibus, quibus alioqui interdicit ſectionem venæ, & quæ propter multas cauſas nequeunt tantam ferre purgationem, quæ nimirum ad extremum deueniat, & quam iſti eradicatiuam appellant. Sed eſto : concedatur hic quoque ſummus modus purgationis. Memoria eſt repetendum, Galenum in principio morborum probare materiæ diminutionem, non ſolùm per purgationem, ſed etiam per phlebotomiam : quinetiam eundem aſſeuerare, hanc maiori ex parte, illam non niſi aliquando congruentem eſſe. Quamobrem cum verè propriè, atque vt plurimum talis humorum diminutio fiat ſectione venæ, in qua ſine dubio pro parte reſidui ſunt, qui poſterius debent concoqui ; tametſi turgentes humores toti ducuntur, adeo vt ne minima quidem eorum pars relinquatur, cui concoctio poſſit competere in poſterum ; poſſet quis putare Galenum ad illud potiſſimùm reſpexiſſe, quod communius eſt, & fit frequẽtiſſimè ; illud autem neglexiſſe, quod rariùs euenit. *Siquidem* (quod ille docet) *omnis doctrina ex vniuerſalibus recipit incrementum, quæ ſi perpetua fuerint, primam habent vtilitatem ; ſi vero magna ex parte, ſecundam : quod ſi anceps quippiam, vel rarum fuerit, id ad doctrinam inutile cenſendum eſt.* 4. de Rat. vic. in Mor. Acut. 67.
Quare non ſine ratione talem fortè ſententiæ Galeni ſenſum poſſet aliquis elicere ; principio morborum tum phlebotomiam, tum purgationem cõgruentem eſſe, vt ita minorata materia, ſi quæ reſtat, facilius concoquatur : quandoquidem certum eſt non ſolùm poſt purgationem, ſed etiam poſt ſectionem venæ nihil prorſus noxij humoris reliquum fieri nonnunquam, ſtatimque hominem ad bonã valetudinem redire : vt contigit palæſtritæ perito laboranti febre ſynocha ſine putredine, ac teſtari omnes poſſumus idem pleriſq; aliis euenire ſæpenumerò. Verùm poſtremò id nõ verebor aſſeuerare, dato medicamento, turgentes humores diminui, & quaſdam reliquias adhue ſupereſſe, quæ deinceps concoctionem deſiderant. Quod vt demonſtretur, duo humorum genera mihi videntur poſſe conſiderari : alterum eorum, qui mouentur ; alterum illorum, qui firmati ſunt : ex quibus cum ſine vlla dubitatione fatendum ſit poſteriores, ſaltem pro parte, remanere poſt purgationem, & concoctionem expoſcere, vtique ego puto fieri poſſe, vt priorum quoque aliqua portio ſuperſit adhuc, quæ ſcilicet exeunte maiori portione haud moueatur amplius, & in parte aliqua firmetur. Id quod eò magis videtur veriſimile, quòd Galenus iſtorũ quoq; humorũ, tanquam non prorſus ad purgationẽ præparatorum, dummodo fieri id poſſit, aliquam præparationem deſiderat. Atque iſtæc forte, etſi alicui videri poſſunt voluntaria, & ficta noſtro arbitratu, à Galeni mente non abhorrent ; qui (vt vidimus paulò ante) ſcriptum reliquit, non niſi cum multa præmeditatione danda eſſe purgantia medicamenta, quantumuis turgeant humores ; partim quia poteſt eſſe, vt illi non ex toto ſint apti ad eam recipiendam, neque tempus ſuppetat ad eorum præparationem ; partim quoniam fieri poteſt, tametſi ij forent quam maximè præparati, vt alij præterea adſint humores tenaces, craſſi, & crudi, quibus nullo modo purgatio poteſt competere. Demum verò mihi videor huiuſmodi ſententiam poſſe cõfirmare authoritate Galeni, qui de purgatione humorum turgentium verba faciens, inter cæteras cautiones, vt ne illa temere fiat, recti futuri iudicij expectationem commemorat. Quòd ſi turgentes humores toti purgantur, nullæque amplius reliquiæ ſuperſunt, quæ coctione, ac tandem criſi debeant expugnari, an non quælibet iudicij expectatio inanis, ac temeraria cenſenda eſt ? Si aph. 24.

Hunc locum tractaui longius, quòd ille reuera ſit difficilis, & hactenus à nemine, quem ſciam, fuerit ſatis explicatus. Vtcunque autem hæc ſe res habeant, quæſo, attendamus parumper, quomodo iſti, & quantum iſtius aphoriſmi obſeruent præcepta, de quo tantopere digladiantur. Docent Hippocrates, & Galenus, incipientibus morbis, ſi quid mouendum videtur, hoc eſt in morbis ſalutaribus, mouendum eſſe, maioraque aggredienda præſidia, ſæpius quidem ſectionem venæ, quandoque purgationem : in ſtatu verò quieſcendum. Atqui iſti tam ſeueri (ſi Diis placet) veterum dogmatum propugnatores perpetuò mouent, in morbis ſalutaribus, mortiferis acutis, diuturnis ; cum febre, ſine febre ; in omomnibus mouent : mouent in principio, augmento, ſtatu, declinatione : illi ad ſummam nuſquã, & nunquam

Digitized by Google

nunquam requieſcunt. Præterea com frequentiot eſſe debeat, immò verò frequentiſſimus vſus phlebotomiæ; rarior, immò tariſſimus porgationis, illam tariſſimè adminiſtrant, hac frequentiſſimè, vel veriùs perpetoò vtuntur. Vt interea neque illud prætermittamus, quod alioqui magni intereſt, complures ferè nunquam venæ ſectionē aggredi, niſi antea ſemel, fortè etiam bis, ac ſæpius purgante medicamētu vſi fuerint; quod ſine dubio commodam temedij occaſioē perturbat, prorſúſque à Galeni diſciplina eſt alienum, qui docet in principio morborū alterutram, vel ſectioem venæ, vel purgationem, minimè vtramque eſſe opportunam: adeò vt, ſi quis diligenter hāc medendi rationem animaduertat, quæ hodie iam communis ferè eſt, ac vulgaris, nihil illa turpius, nihil ab Hippocratis, & Galeni decteris alienius poſſit excogitari. Porrò quum Manardus cōtendit, propter inſignem crapulam, & omnino cortoptū noſtrorum temporū viuendi modum, longè crebriùs, immò etiā ſemper adminiſtranda eſſe medicamenta, non ego in eo multū labore, an præterito tempore homines magis parcè & ſobriè viuerent, quā præſenti, qui alioqui memini apod Galenum

6. aphor. 28 me legiſſe nōnunquam (vt interim Seneca, & alij quamplurimi prætermittantur hanc ſuperioris ſæculi calamitatem, & intemperantiam deplorantes) vſque adeò ſuo tempore auctam eſſe, atque ad ſummū deueniſſe victus incontinentiā, & omnē luxū vt nihil addi præterea poſſit: ob quā præcipuè cauſā, & mulieres, & eunuchi iam podagræ non erant immunes. Sed eſto; noſtri homines magis, quàm ceteri omnes intēperatè, ac diſſolutè viuant; ego quidem hāc rem in cōtrariam partē interpretor; atq; hac in primis ratione moueor, vt credā quò magis aucta eſt omnis viuendi licentia, eò magis abſtinendū eſſe à medicamētis: ſiquidē fieri aliter nō poteſt, quin iſtæc delitioſa, & diſſoluta viuendi ratio, & multos, & vitioſos, & crudos humores gignat, multáſque obſtructiones efficiat, & alia multa incōmoda ſecū afferat, quæ ſolēt difficiles, importunáſq; purgationes reddere.

2. aph. ct. 9. *Nobis* (inquit Galenus) *qui extenuāte victu vtimur, de quo integrū ſcripſimus librū, nihil tale accidit, ſed omnium, quæ in corpore ſunt præter naturam, purgationes ſine vlla moleſtia, ac celerrimè peragūtur.*

2. de Fra. 27. Ruirſuſq; de exhibendo albo veratro ſermonem habens; *fortaſſe* (ait) *tunc illud tutò dabat Hippocrates, ob victū, quo homines, qui ab eo curabantur, vti conſueuerant; non voluptuoſū, & mollē, ſed & multis laboribus occupatū, & cibis contentū pauciſſimis, ita vt craſſitudo humorū colligi minimè poſſet, quā otia, & repletiones procreare certū eſt.* Nam ſi qui moderatè, & cum ratione viuunt, facilè, ac feliciter purgari conſueuerūt, vt ij contra, qui immoderatè, & omnino malè viuunt, difficilè, infeliciterque purgētur, neceſſe eſt. Inſuper quid ita propter victus incontinentiā magis cōmoda cēſenda eſt purgatio, quā

2. aph. 17. phlebotomia? *Vbi cibus* (inquit Hipocrates) *præter naturam copioſior ingeſtus eſt, hic morbū facit. Oſtendit autē ſanatio.* Quam ſententiāGalenus interpretatus hæc habet. *His quæ prius dicta ſunt, ita ſe habentibus, hoc eſt, vbi copioſior præter naturam in corpore cibus contineatur, ſi adhibita vacuatione ægrotus leuabitur, argumento erit morbum aduenifſe ex cibi multitudine. Quòd autē vacuationē ſimpliciter dicere Hippocrates conſueuerit, quando humores omnes æqualiter vacuantur, purgationē vero cū ſua qualitate peccantes educuntur, meminiſſe oportet; & quòd præſens ſanatio non à purgatione ſit facta, ſed vacuatione, id opinionē de plenitudine confirmat: Euacuatio autē æquabiliter, quæ quidem exquiſitiſſima eſt, fit per venæ ſectionem, &c.* Huiuſce rei, ſi quis.. velit, apud Hippocratem, atque Galenum illuſtre eſt exemplum Athletarum, qui ſtudebant cibis multis, plurimumque nutrientibus repleri, & hac ratione robur, & molem corporis ſibi comparare: quorum tamen habitum illi iubent protinus ſoluendū eſſe, minimè purgatione, ſed vna potiſſimum ſāguinis detractione. Tametſi enim Hippocrates ait abſolutè talem habitum ſoluendum eſſe, Galenus ſanè docet id fieri vacuatione, nimirum ſecta vena. Quæſo enim quomodo bonus habitus ſine vllo humorum vitio, atque adeò inſignis admodum plenitudo, à qua imminet periculum, ne vaſa rumpantur, vel calor natiuus extinguatur, commodè ſolui aliter poteſt, quàm communi vacuatione? ſiquidem certum eſt, purgationem minimè omnes humores, ſed vnum tantummodo, aut alterum, & eos quidem vitioſos ducere poſſe. Ac profectò propter hanc ipſam præcipuè cauſam Galenus interdum ſcriptum reliquit, longè deteriùs curari diuites, quàm pauperes. *Quoniam* (inquit) *maior eorum pars ſanguinis miſſionem propter mollitiem non admittit, tametſi magis, quam pauperes redundantiæ ſanguinis affectibus ſunt obiecti, vt qui magis cibis ſe impleant, atque in otio viuant.* Et alio loco docet ſi, homines fuerint in victu intemperantes, plenitudinem haud medicamentis, ſed miſſione ſanguinis fore tollendam. Cum igitur doceant Hippocrates, & Galenus, athletis, diuitibus, ac generaliter omnibus, quicumque copioſiora ſumunt alimenta, adeoque maiorem ſanguinis copiam coaceruant, ſectionem venæ, minimè purgationem cōuenire, id quod planè rationi eſt contentaneum, non ego ſatis intelligo, quomodo contrarium colligat Manardus, velitque hoc fundamento frequentem medicamentorum adminiſtrationem comprobare. Sed hac de re ſatis.

11. Meth. c. 15.

De ſect. Vena cap. 10.

Deinde Manardus opinionem ſuam tuetur exemplo, authoritateque Hippocratis, & Galeni, quos ait plurib. in locis in principio morborū purgantia medicamenta dediſſe, atque ea quidem validiſſima. Itaque primùm in medium profert Hippocratis locum, vbi curando pleuritidem iubet dolore deſcendente ad hypochōdria dandum eſſe veratrum, ac peplium: qui profectò non ſolùm communi dogmati maniſeſtè aduerſatur, quo docemur humores crudos haud eſſe purgandos, ſed alteri quoque eiuſdem Hippocratis, ac libri ſententiæ videtur eſſe oppoſitus, quæ per initia inflāmationum prohibet quælibet purgantia medicamenta. Atque equidem nequeo negare, quin locus ſit valde obſcurus, atque difficilis; quod aliàs quoq; ſum confeſſus: idque in primis arguit perplexa & ab Hippocrate quoquo modo diſſentiens Galeni interpretatio: quare nobis liceat (quod olim ſumus polliciti) in explicatione illius verſari aliquandiu.

2. de vict. acut. 15.

4. de vict. acut. 22.

Nonnulli igitur hunc locū interpretantur, quaſi Hippocrates velit dandum eſſe medicamentum poſt prætergreſſū principium morbi: quandoquidem adhibitis antea fomentis, veriſimile eſt dolorem iam longiore tempore duraſſe, totumq; principium præteriiſſe. Ac ſanè videtur Galenus huiuſmodi interpretationem confirmare. Com enim Hippocrates ſcriptum reliquiſſet paulò ante, quibus lateris dolor eſt aſſiduus, calidiſque fomentis non remittitur, ac ſputum non procedit, hos in mortem duci præcipites, ſi quis eis ptiſanam dederit, neque prius dolorem vel ſecta vena, vel purgatione ſoluerit; eiuſmodi ſententiam Galenus explicat, quaſi ille de morbi vigore loquatur, his verbis; Si quis igitur ptiſanam dederit *ἀκμαζούσης τῆς φλεγμονῆς*, hoc eſt *vigeſcente inflammatione*:

Lib. 1. c. 33.

ac ſtatim

Google

ac ſtatim tradidit inditia quibus appareat inflammationem ἀκμάζειν. Scimus autem vulgatum eſſe apud Hippocratem, & Galenum ἀκμάζειν vſurpari de ſummo vigore, & ſtatu morbi; vnde etiam dicitur ἀκμὴ, ſicuti aliàs diximus. Quare concludunt fuiſſe eo tempore ſtatum, minimè principium inflammationis.

Sed expoſitio voluntaria eſt, & hos fefellit homonymia: neque enim ἀκμάζει eo in loco ſtatum ſignificat, ſed magnitudinem, intenſionem, & vehementiã inflammationis, licet ſit adhuc in principio: id quod ex eo fit manifeſtiſſimum, propterea quia inter ſigna, quæ tradita ſunt à Galeno, recenſetur ſumma ſputorum cruditas, quæ neceſſario demõſtrat morbũ adhuc fuiſſe in principio. Verùm ille ſe ipſum planè interpretatur, cum ait. *Eſt autem orationi additum aliud pleuritidis ſignum cuiuſque non ſolùm magna, ſed etiam maligna, &c.*

Quæ verba docent iſtorum expoſitionem eſſe perſpicuè falſam, cum per ἀκμάζουσαν pleuritidem affirmet aperte ſe magnam, & malignã intelligere. Neque verò ſolũ iſtæc interpretatio repugnat illi loco, ſed ab aliis etiam Hipp. & Galeni decretis eſt aliena, qui ſine dubio præcipiunt & ſectionẽ venę, & purgationẽ in principio morbi veteris pręcepti memores, Cũ ille incipit, eſſe mouendum. Alioqui fatendũ eſſet eos cõtra ſuã ipſorũ diſciplinam in augmẽtũ, vel ſtatu vtrumq; præſidiũ inſtituiſſe. Et quanquã ſunt iam adhibita fomẽta attamẽ dolore perſeuerante, Hippocrates decernit non eſſe longiore tẽpore calefaciendum. Quare protinus ad venæ ſectionem, vel purgationẽ aggreditur. Neq; eſt, vt quis miretur, principium pleuritidis longius produci potuiſſe, docente Galeno illud vſque eò perdurare, quoad æger pauca, & cocta incipit expuere: quod celebri pleuritico Anaxioni euenit non ante diem decimũſeptimũ. Poſtremò ſi Hippocrates non præcipit morbo incipiente dandum eſſe medicamentum, temere, ac præter omnẽ rem illi Galenus oppoſuiſſet aphoriſmum 14. primi libri, qui ſine controuerſia de morborum principio loquitur. Itaque iſti prorſus malè ſentiunt.

2. aph. 29.

1 de Criſ. c. 28.

Alij deinceps cenſent, Hippocratem mediocrem quandam purgationem, minimè veram, & integram, ac fere alui lenitionem inſtituiſſe: idque eo potiſſimum probant argumento, quòd ille non vtitur verbis φαρμακεύειν, aut καθαίρειν, quę apud eũ propriè ſignificant purgare aut purgante medicamento vacuare, verens verbo μαλθάσσειν, quod Græcis ſignificat lenire, vel mollire: vnde μαλθακώδη φάρμακα ab eodem Hippocrate vocantur medicamenta generis oleoſi, vt quæ adipibus conſtant, œſypo, reſinis, butyro, cera, quæ mollire poſſunt. Præterea hanc opinionem confirmãt quòd veratrum non ſit adeò terribile medicamẽtum, vt vulgò creditur; namque experientia docet illud purgationem facere abſque moleſtia: cui poſtremùm videtur conſentire Galeni teſtimonium, qui non eſt veritus eam purgationem, quę fit per veratrum in raphanos infixum, inter mediocres enumerare.

2. de Art. com. 50.

Verùm neq; huiuſmodi cogitatio mihi probari vllo modo poteſt. Etenim res ipſa, ac methodus curandæ inflammationis apertè demonſtrat, Hippocrati vnum, atque idem propoſitum fuiſſe, tam ſecando venam, quàm dando medicamentum, nimirum vt corpus vniuerſum vacuetur, humoreſque partim reuellantur, partim deriuentur, ac partim demum ducantur de ipſa parte laborante: quod moderata purgatio inſtar lenitionis nequit perficere. Sic paſſim vbicumque traditur ratio curandi doloris, inter cætera præſidia fit mentio purgantiũ medicamentorum. *In doloribus* (ait Hippocrates) *proximum ventrem purgare.* & iterum; *Quicumque dolor circa ſedem thoracis non deſinit, ſectione venæ, purgante medicamento,* &c. Galenuſq; in maximis doloribus nullum maius nóuit remedium, quàm vel mittere ſanguinem vſque ad animi defectionem, vel purgare: quibus in locis illis vtuntur perpetuò verbis φαρμακεύειν, aut καθαίρειν. Sed quid? an non Hippoc. inchoantibus morbis ſi quid videtur mouendum, conſulit vt moueamus, ſcilicet interprete Galeno, aut ſectione venæ, aut purgatione? nonne alibi idem Hippocrates inſtituit purgationẽ, vt citiùs, ac faciliùs fiat criſis, qui ſcribit elleborũ nigrum magis quàm peplium ventrem ſoluere, & criſim iuuare? an non Galenus hanc totam partem interpretatur, quaſi Hippocrates de purgante medicamento, integráque purgatione loquatur, qui decies meminit purgantis medicamenti, & qui poſtremò ait pro elleboro, & peplio poſſe dari hieram diacolocyntidos? Igitur quanquam in præſentia Hippocrates vtitur verbo μαλθάσσειν, nulli dubium eſſe debet, quin illud vſurpet pro φαρμακεύειν, ſicuti aliis quoque in locis ſolet interdum vſurpare. Atque hanc fuiſſe Hippocratis, & Galeni mentem, ex eo demum poteſt confirmari apertiſſimè, quod illi poſterius hac ipſa de re diſputantes, nimirum de purgando pleuritico, ſi dolor fuerit ſub thorace, vtuntur verbis φαρμακεύειν, & καθαίρειν: ita vt neceſſariò fatendum ſit illos vtrobique idem ſentire, etſi non eiſdem verbis vtuntur. Nec ſi quis hunc locum tanquam legitimum Hipp. ſuſcipere nolit, is Galeni interpretationem debet, aut poteſt repudiare, qui hunc ipſum locum proferens, & exponens, hæc habet; Pleuriticum nominauit, id quod ab Hippocrate in legitima huius libri parte eſt dictum; vbi ita habentes pleuriticos purgat, vtens verbo καθαίρειν. Quod autem pertinet ad elleborum, quanquam Meſuæ potiſſimum, atque Ætij teſtimonio, addõ, & longiore experientia, probè ſcio illud ſine labore vtramque bilem, ac pituitam purgare; verumtamen negandum non eſt, medicamentum, ſi quod aliud, eſſe potens, ac validũ, adeò vt pleriq; non ſolùm recentiores, ſed etiam veteres velint ab eo, tanquam medicamento ancipiti, & periculoſo eſſe abſtinendum. Ac ſanè Galenus, qui id nonnunquam violentiſſimum purgans medicamentum appellat (ni fallor) nullibi eiuſmodi purgationem numerat inter moderatas. Nam locus poſitus 2. de Artic. minimè omnium pertinet ad hanc rem: quandoquidem Galenus ibi loquitur de elleboro albo, ac de purgatione per vomitum, minimè per aluum, ſcribit que haud exhibendum eſſe veratrum, ſed raphanos, in quos antea veratri ſurculi fuerint infixi. quod etiam præſidium teſtatur cæteris omnibus medicamentis vomitoriis maiorem vim habere. Neque verò illud ego nunc diſputo an elleborum, vel alia medicamenta id genus parcè exhibita moderatam purgationem poſſint efficere; quod videtur fuiſſe præceptum Auicennæ: nam etiamſi id concedatur, pro comperto habendum eſt, humores ad hunc etiam modum moueri importunè; quod poſterius diffusè ſumus confirmaturi.

6. Epid. ſect. 6. 5.
2. Progn. 52.
1. aph. 23.
7. aph. 25.
2. de Diæt. Acut. 12.
2. de Rat. vict. Mor. Acut. 76.
6. Ep. ſe. 3. 29.
Com. 50.

Sunt alij, qui velint, Hipp. ſermonem habere non de vera, & exquiſita pleuritide, ſed de omni dolore, quicumque, & quouis modo latus occupat. Quod tametſi item, tanquam verum concedatur, cum ſit mea ſententia falſum, ego prorſus nequeo excogitare, aut concipere animo, quam prærogatiuam habeant iſtiuſmodi humores crudi, qualemcumque tandem lateris dolorem

efficiant

efficiát, vt cũ ratione, ac tutò purgari poſſint; neq; eiſdẽ legibus ſubiiciátur, quibus ſubiiciuntur cæteri humores, qui exquiſitá efficiunt pleuritidem.

Poſt hæc audio, celebrem quendam virum, ſubtilem neſcio quam rationẽ excogitaſſe; quòd nimirum dolore ſuprà aſcendente ſignum ſit redundare ſuccos tenues, & calidos, qui perpetuò ſuperas partes petere ſolent; & quibus miſſio ſanguinis benè conuenit: dolore autem deſcendente veriſimile ſit magis redundare craſſos, & frigidos, qui ſuapte natura feruntur ad inferas; & quibus contrà purgatio ſolet eſſe accommodatior. Verùm ea quoque ratio mihi videtur admodum vana, ac futilis. Quod enim pertinet ad aſcenſum, deſcenſúmque humorum, id quiuis nonin uitus fatebitur eſſe falſum, qui memoria repetat partes inferiores eryſipelate, ſuperiores œdemate frequenter laborare. Sed eſto: dolore deſcendente ſint humores craſſi, & frigidi, tales ne in principio morbi pugnantia medicamenta bene ferunt? Ego quidem id tantum puto abeſſe, vt propter hanc ipſam rationem maximè cenſeam quamlibet eo tempore medicamenti adminiſtrationem ſemper fore inutilem, ac pernicioſam.

Ludouicus Mercatus, cuius ſuperiùs eſt facta mentio, cenſet Hippocratem dare medicamenta in pleuritide præcautionis gratia; qui ſcribit ad hunc modum. *Sic profectò in pleuritide præcautionis gratia prima, ſecunda, quarta die, & interdum quinta licet purgante medicamento vti: poſtea verò, aut cum fluxio iam ceſſauerit, nequaquam, ſed cum ad maturitatem peruenit humor.* *Hac ille: de cuius opinione continuò diſputabimus.*

Lib. 1. de cõ. & Peon præſid. indic. c. 6.

Franciſcus demum Valleriola vir celeberrimi nominis ad explicandum hunc locum, & ad diſſoluendam huiuſmodi controuerſiam, potiſſimúmque ad concilianda ea duo loca ſecundi, & quarti libri, quæ tam valde inter ſe videntur diſſentire, propria inſtituta Enarratione multum laborat, tandémque, ita ſtatuit; Hippocratem permittere vtrobique vſum medicamenti in principio inflammationum; altero autem loco, libro ſcilicet quarto, malam duntaxat eorum opinionem redarguere, qui dato medicamento exiſtimant humorem vacuari inflammationis authorem, & qui inflammatam partem occupat, quiquè iam extra vaſa in vacua ſpatia delapſus ſuccingentem coſtas membranam diſtendit: adeò vt per Hippocratem, Valleriola interprete, initio pleuritidis, & cæterarum inflammationum liceat medico exhibere ſoluentia medicamenta, dummodo ille non exiſtimet hac ratione humorem, qui inflammarum locum occupat, vacuari? quandoquidem crudo adhuc exiſtente morbo, nihil ex parte affecta vtiliter poteſt educi, ſed illi tantum humores purgantur, qui in proximis inflammato loco venis atque locum implentibus, phlegmonémque irritantibus (ita loquitur Valleriola) tum & qui in maiuſculis, & remotioribus continentur: vt ferè hac in re videatur conuenire cum opinione Mercati. Verùm enimuerò quàm iſta conciliatio ſit abſurda, vnicuique ſatis conſtabit, quicunque eam ſeriem vniuerſam, ac rem ipſam vel parum voluerit animaduertere. Namque vt interea prætermittantur cæteri humores in toto corpore contenti, & circa inflammationem vagantes, quos ille ait certa ratione purgari, de quibus loquemur poſteriùs; quatenus ad alios pertinet morbum efficientes, mihi ab eo reſponderi velim; an fortè Hippocrates curando pleuritidem, in qua principalis eſt indicatio reuellendi, deriuandi, vacuandique à parte laborante: dato peplio, & helleboro nihil de ipſamet inflammatione duci arbitratus eſt? an validiſſima iſtæc medicamenta ſunt adeò ſolertia, & intelligentia, vt alteros humores ducendo, qui aliis in partibus continentur, alteros, qui continentur in inflammatione, nolint irritare, & intactos relinquant? Venæ ſectio, quæ hic ſine dubio eandem præſtat operam, quam medicamentum, non ne ducto ſanguine vſque ad mutationem coloris, à parte affecta, & ipſa inflammatione quicquam detrahit? Ego quidem nihil dubito, quin illa non ſolùm de aliis partibus, ſed de ipſa quoque parte inflammata valeat detrahere: vt non ſatis mirari poſſim quomodo Valleriola audeat hoc ipſum negare: ita enim ſcribit; *Etſi eò vſque mutatur ſanguis, vt mutatione coloris vacuationis ſufficientia indicetur, non tamen ab ipſomet loco affecto ſanguis is educitur, ſed à proximis loco affecto venis.* Etenim præter quàm quòd methodus curandæ inflammationis hanc rem nobis facilè poteſt perſuadere. Galenus teſtatur apertiſſimè ex parte laborante ſanguinem detrahi. *Venam* (ille ait) *in cubito ſecare oportet, quæ ſanguinem ab affecta parte & magis, & velocius tum reuellere, tum vacuare poſſit.* Et iterum: *Quicquid ſanguinis in phlegmone continetur, id caloris abundantia colore permutatur: reliquum autem in partibus omnibus ſimile manet eam ob cauſam ſanguine, qui in totum ſpargitur corpus, puriſſiore exiſtente, rubicundior ſanè is erit, qui in eo quod phlegmone obſideretur, latere continetur. Quod ſi ſanguis in totum corpus diffuſus rubidus fuerit, is procul dubio, quia ad phlegmonem eſt, aduſtus, aſſatúſque in nigrum permutabitur: liuidus autem in ea, quæ fit è rubido ad nigrum tranſmutatione, medium obtinet. Coloris igitur mutatio, ſanguinis in particula inflammata tranſlationem ſufficienter demonſtrat.* Hactenus Galenus; qui Vallariolæ ſententiam demonſtrat eſſe perſpicuè falſam, vſque adeò planè, & apertè affirmans ſectione venæ ea non ſolùm, quæ circunſtant inflammationem, ſed etiam quæ in ea continentur vacuari, vt nihil poſſit planius, & apertius affirmari. Sic aliàs ille docet, mutationem ſanguinis haud eſſe expectandam propter inflãmationis prauitatem, quando is interdum ita eſt loco impactus, vt ab eo nihil poſſit emitti.

Lib. 1. Enarrat. 3.

Ad hæc ſi verè Hippocrates libro quarto medicamentum non prohibet, ſed eorum duntaxat opinionem refellit, quid illud opinantur detrahere de parte inflammata, quamobrem Galenus docens generaliter crudos humores aliqua in parte firmatos non eſſe mouendos, quaſi huiuſmodi præcepti teſtimonium hanc ipſam ſententiam in medium profert? quamobrem (vt ſuprà diximus) ſtatuit hieram Themiſonis, tametſi leuiſſimum id eſt medicamentum, non ante coctionem, declinationémque interuallum inflammationum exhibendam eſſe? quamobrem inflammato cerebro, pulmone, iecore, & aliis principibus partibus non ſtatim licet medicamenta propinare? quamobrem demum Hippocrates non ſolùm medicos arguit, qui audent medicamenta exhibere, ſed prætereà multa quoque enumerat incommoda & pericula, quæ ad eorum exhibitionem ſequi deinceps conſueuerunt? *ij à diſtenta* (ait) *inflammatáque parte non ſolum nihil adimunt, cum non cedat, quæ adhuc cruda eſt affectio, verùm etiam ea, quæ morbo reſiſtentia, & ſana ſunt, abſumunt, contabefaciuntque, ac ducto ad imbecillitatem corpore morbus ſuperior euadit, qui vbi corpus vicerit, remedium non habet.* Hæc ille. Turpe quidem, ac riſu dignum videtur, Hippocratem diuinum hominem arguere ſententiam alicuius animo inſitam, quæ nulla damna poteſt afferre, tum permittere, vt ille idem malè agat, vnde homini

multa, eaque grauiſſima pericula poſſunt immi-nere: ſi quidem parum intereſt omnino, vtrùm dato medicamento medicus exiſtimet duci humorem, qui inflammationem efficit, an magis alios, qui in reliquis partibus continentur, dùmmodo illud tutò liceat exhibere.

Vt ſemel dicam, bibita medicamenta de inflammationibus aut detrahunt, aut non detrahunt: ſi id affirmes, iam neque per te ſunt exhibenda, quid concocta medicari, oportet ſine illud neges, quid refert, an falſam hac in re medicus habeat opinionem, cenſeátque duci humores in inflammatione contentos, cum illi reipſa non ducantur, neque duci vllo modo poſſint? Sententiam noſtram, vel potius Hippocratis confirmat interpretatio Galeni qui poſito aphoriſmo [*concocta medicari &c.*] docet in principio inflammationum medicamenta eſſe prorſus periculoſa, & importuna; contrà miſſionem ſanguinis maximè tutam, & accommodatam. Ac poſtremò ſi velis proximè ſuperioris, atque iſtius ſententiæ colligationem animaduertere, adhuc res tibi fiet certior, & manifeſtior: cum enim Hippocrates feciſſet quendā veluti catalogum morborum acutorum, quos dixerat ſolui non poſſe, ſi quis in principio, & ante miſſionem ſanguinis, præcipale eorum auxilium, voluerit ægros purgare, nunc propemodum reddens rationem, iure optimo notat medicos, quicunque incipientes inflammationes medicamento ſoluere conantur. Quare (vt concludam) nulli dubium eſſe debet, quin Hippocrates memor ſui dogmatis, ſibique ipſe perpetuò conſentiens, quemlibet in loco medicamentorum vſum prohibeat: cuius quidem præcepti rationes adeò validas, & omni luce clariores adiungit, vt pluribus non ſit opus. Cum igitur ex tot interpretationibus nulla videatur Hippocratis, & Galeni menti conſentire, cum vetus decretum ſatis habeat roboris, non ſolùm generale, crudos humores nequaquam purgandos, & mouendos, niſi turgeant, ſed etiam proprium, in principio inflammationum haud conuenire purgantia medicamenta, quid de propoſita ſententia tandem ſentiendum eſt, quæ initio pleuritidis, deſcendente dolore ad hypochondria, manifeſtè probat adminiſtrationem medicamenti?

Ego verò ad expediendum difficilem hunc nodum verè mihi videor affirmare poſſe, humores hoc tempore eſſe turgentes. Quod quidē multo labore ſperamus poſſe iis confirmare, forte etiam perſoſdere, qui memoria velint repetere, quæ de ſignificatione iſtius vocis diximus ſuperius. Cum enim certum ſit in diſciplina Galeni, verè humores turgentes dici, non ſolùm quando veloci errabundi modò huc, modò illuc transferuntur, ſed etiam quotieſcunque abſolutè non ſunt firmati, ac vel in toto corpore, vel in parte aliqua mouentur, addo etiam cum vix mobiles exeundi appetentiam, & inclinationem habent, quid eſt cur dolore deſcendente, ſuccos haud ſtabiles, quique mouentur in partibus inferis, & ad partes inferas, adeóque exitum ſibi quærunt, nolimus eſſe turgentes? Sed præterea audiamus interpretem Galenum, qui manifeſtè videtur hanc ſententism confirmare. [*Conſiderare igitur* (inquit) *atque in memoria tenere nos oportet*, &c.] Hippocrati placet vſus hellebori, vel peplij: Galenus contra quaſi animaduerſionem, & limitationem iſtius determinationis profert aphoriſmū 24. primi libri, qui (vt ſuprà vidimus) in morbis acutis non niſi rarò permittit vſum medicamenti; neque verò id ſine multa præmeditatione, Quippe ita mihi videtur medicos reddere cautos voluiſſe, vt ne frequenter purgantibus medicamentis vtantur: Etenim tametſi Hippocrates probat adminiſtrationem medicamentorum, veruntamen cum pleuritis ſit morbus acutus, cautè omnino agendum eſt. Sed quamnam cautionem hac in re decet adhibere? eam profectò, quæ in cunctis morbis acutis eſt quàm maximè neceſſaria, & ante omnia, vt à medicamentis purgantibus abſtinere oporteat perpetuò, niſi humores turgeant. Quòd ſi Galenus hunc aphoriſmum ita olim eſt interpretatus, vt verè, & clarè eſt interpretatus, iam nulli dubium poteſt eſſe, quin vtrobique vnum, atque eundem ſenſum habuerit, vnámque & eandem interpretationem fecerit. Quin etiam ſi hoſce duos locos inter ſe conferas, eandem ſententiam, vel magis eadem propemodum verba reperies in vtroque fuiſſe poſita: nam quemadmodum Galenus ibi docet, purgationem conuenire principio morborum acutorum, ſi humores turgeant, neque id tamen perpetuò eſſe faciendum, ita hoc loco ſcribit medicamentum quidem conuenire, verùm non illud perpetuò probat, eaſdem ferè noxas, ac pericula hic commemorans, quæ ibi poſita fuerant; adeò vt ſatis poſſit conſtare, illud fuiſſe decretum quoddam generale, hoc autem veluti exemplum quoddam particulare; vnde medici intelligant probam rationem miniſtrandi medicamenta in principio morborum acutorum. Etſi autem poſſunt hæc vnicuique demonſtrare, hanc legitimam, veràmque eſſe iſtius loci intelligentiam, mihi libet alium præterea Hippocratis, & Galeni locum proferre, qui hanc ipſam rem tractat, ſenſúmque noſtrum perſpicuè confirmat. Hippocrates libro quarto de Rat. Vict. Mor. Acut. hæc habet. *Si dolor ſub thorace fuerit, valdéque infeſtauerit, pleuritico ventrem ſubpurgabis, nihilque dum purgabitur, dabis: a purgatione autem oxymel: veruntamen purgans medicamentum quarto die miniſtrabis.* Galenus, *quarto die*, inquit, *medicamentum indiſtinctè pronunciauit: neque enim inter initia aliquod huiuſmodi remediorum ægrotanti iniungere oportet, ſumpta à numero dierum ſcopo; ſed quod Hippocrates recenſuit, eſt exequendum: nam vel ſtatim ab initio prius quàm in partem aliquam confirmentur humores, medicandum, vel poſteà, cum ad maturitatem perducti fuerint.* Quæſo enim quid reputare poſſumus, aut concipere animo ſibi voluiſſe Galenum iis verbis? [*prius quàm in partem aliquam confirmentur humores*] vel vetiùs, vt ille Græcè loquitur, [πρὶν στηριχθῆναι τοὺς χυμοὺς, *prius quàm humores ſint ſtabiliti.*] Ego ſanè puto illum non alios, quàm turgentes deſignare voluiſſe: ac ſpero fore neminem, qui non idem velit libenter ſentire: quandoquidem variis in locis, vt antè docuimus, non aliter ſolet Galenus explicare naturam ſuccorum turgentium, quàm motu, ac lotione. Cur ergo tam hac, quàm ſuperiore ſententia, de vna eadémque re fuerit ſermo inſtitutus, nimirum de vſu medicamenti in pleuritide, cum dolor deſcendit ad hypochondria; nunc verò Galenus decernat illud eſſe exhibendum, non niſi vno è duobus modis, vel initio morbi, ſi humores non ſint firmati, atque adeò turgeant, vel deinceps poſt eorum coctionem? an non iure cenſendum eſt, ſuperiore quoque loco hanc eandem congruere interpretationem, prorſúſque humores, qui mouentur, & deſcendunt ad hypochondria verè turgentes eſſe? Ex quo quidem loco mihi videor poſtremò communem rationem, ac ſanè validam colligere poſſe hunc in modum. Ea diſciplina Hippocratis, & Galeni licet adhibere medicamenta alterutro

Text. 76.

dunta

duntaxat modo, vel in principio morbi, ſi humores turgeant, vel poſt eorum coctionem: per illos dolore deſcendente in pleuritide expedit dare hellehorum, & peplium; ergo vel humores turturgent, vel ſunt concocti: Atqui fatuum eſt dicere, tunc humores eſſe concoctos: itaque verè concludendum eſt, illos eſſe turgentes.

Cæterùm multi ſunt viri doctiſſimi, ac celeberrimi, qui hanc noſtram interpretationem minimè accipiunt, contráque eam multis veniunt argumentis. Primùm negant humores eſſe turgentes, quicumque in determinata parte, & ad certum locum mouentur, vt verè fit, quando illi deſcendunt ad hypochondria; cum vera humorũ turgentium ea ſit definitio, vt illi huc, atque illuc inordinato, & incertomotu ferantur, ac nullam certam ſedem habeant: alioqui in multis naturæ motionibus, ex. gr. in qualibet fluxione alui, humoribus ad inteſtina delatis, in qualibet inflãmatione, vt illi turgeant fateamur neceſſe eſt; quod ab omni ratione abhorret, & à nemine vnquam traditum eſt. Deinde ſi dolore deſcendente humores turgent, cur (inquiunt) non iidem pariter dolore aſcendente cenſendi erũt turgentes? quãdo illi æquè mouentur, ac feruntur ad partes ſuperiores, per quas fortè longè aptius, & cõmodius, quàm per inferiores poſſunt educi: quippe videtur eſſe longè maior conſenſio inter coſtas ſuperiores, & os, quàm inter inferiores, & inteſtina. At verò ſi ij quoque turgent, quamobrẽ Hippocrates non itẽ purgatione vtitur? Tertiò nobis obiiciunt Galenum, qui (vt vidimus modò) quaſi Hippocratis ſententiam limitans, ad memoriam reuocat aphoriſmum, [*In acutis morbis raro*, *&c.*] cuius alioqui perperam, longéque à re propoſita meminiſſet: namque ſi dolore deſcendẽte humores de illius ſententia turgent, quid eſt, quod hoc tempore purgationem prohibeat? Nónne illomet authore, quotieſcunque illi turgent, in acutis quoq; morbis licet purgantibus vti medicamentis? Poſtremò cum Galenus dolore etiam deſcendente longè magis probet ſectionem venæ, quàm purgationem, id iam ſequitur neceſſariò, ac fateri coacti erimus turgentibus humoribus venæ ſectionem conuenire nonnunquam; quod quidem à communi doctorum hominum conſenſu videtur alienum. Quamobrẽ concludunt noſtrã interpretationem voluntariã, & abſurdam eſſe. Ego verò mihi perſuadeo veriſſimã illam eſſe, neque iis machinis quicquã poſſe labefactari. Quod enim pertinet ad vocem, propriámque turgendi ſignificationem, concedo equidem ſuccos tunc eſſe quam maximè, ac verè turgentes, quoties per plures partes vagantur, neque definitam habent motionem; ſed tamẽ pariter nemo iure mihi poteſt negare, quin illi quoque verè, ac propriè turgentes dici poſſint, tametſi vna duntaxat, aut altera parte mouentur, certúmque petunt locum, & ad expulſionem ſunt concitati. Quid etenim prohibet, quamobrem eiuſmodi quoque motus, & naturæ conatus, vt in cæteris motibus fermè euenit, non ſit vnus atque idem perpetuò, ſed alter altero ſit magis vehemens, varius, continuatus? Ac vulgare eſt apud philoſophos, magis, & minus non variare ſpeciem rei alicuius. Sed iſtud præterea declarat ratio nominis, & rei natura apertiſſimè: ſiquidem, vt ſuprà diximus, ὀργᾷν non aliud ſignificat variis in rebus, quàm ardenter aliquid appetere, & impatienter ad exitum incitari. Iámque cæteris omnibus prætermiſſis exemplis, illud vnicum mihi ſufficiat, animalium in Venerem ruentium, vnde potiſſimum docta eſt nominatio, quo Galenus tam libenter, ac frequenter vtitur, ad explicandam turgentis materiæ notionem. Namque ſicuti ſemen per id temporis in determinatis vaſis titillans, ac veluti furens, pérque certum locum à natura inſtitutum impatienter exitum ſibi quærens, turgere dicitur; non ego video, quomodo humores à natura certis quibuſdam locis moti, & ad excretionem impulſi non æquè turgentes dici poſſint. Immò verò ſi rationem conſideremus, quam præcipuè ponit Galenus, cur humores turgentes liceat purgare, nempe ob facilem modum expulſionis, quam natura tunc iuuat quàm maximè, veriſimile eſt hoſce humores, qui ſponte feruntur ad locum vacuationi deſtinatum, fortè facilius, ac felicius trahenti medicamento obedituros, atque ex corpore exituros eſſe, quàm illos, qui ad varias partes, huc & illuc errantes ad nullum certum excretionis locum feruntur. Nec ſanè par eſt ratio de motibus humorum, quos aduerſarij in medium proferunt: namque humores ad inteſtina præcipitati verè excernuntur, itémque alteri in inflammationibus mouentur quidem, ac fortè verius ad inflammationes trahuntur; ſed tantum abeſt, vt aliquam appetant expulſionem, vt magis cogantur certam, ac ſtabilem ſedem petere, atque in ea ſemel firmari. Humores autem deſcendentes ad hypochondria haudquaquam excernuntur, cum longè diſtent ab inteſtinis, ſed tantummodo naturæ conatu mobiles, deorſúmque incitati ſibi exitum quærunt: quare iure, ac meritò medicum excitant ad dandum medicamentum, quod eos trahere ad aluum, & veluti manu ducere poſſit. Quæ autem de huiuſmodi interpretatione, in primiſque de hac lata turgendi ratione diximus, eò magis mihi probantur, quòd ſcio præclariſſimos quoſdam, ac celeberrimos viros nobiſcum idem ſentire, Curtium, Frizimelicam, Fracantianum Montanum Vicentinum, meos præceptores, quos homines honoris cauſa nominatos volo. Quibus præterea mihi libet alios duos ampliſſimos viros adiũgere, qui item videntur hanc doctrinã ſuſcipere, eúmque amplum turgendi modum agnoſcerẽ.

Alter eſt Antonius Muſa Braſauolus Ferrarienſis, quem virum nobiliſſimum multis illuſtribus laudibus digniſſimum, ex eo potiſſimũ ſoleo magnifacere, ac ſuſcipere, quòd iure eum poſſumus inter paucos numerare, qui triſtiſſimo hoc tẽpore, quo catervæ veniũt contradicentiũ, Hippocratis, & Galeni dogmata conſtanter tueri, & ſuſtinere conãtur. Ille itaq; ſic habet. *Nonnulli putant etiam materiam illa turgere, quæ etſi abſq; ordine de loco ad locum non mouetur, ſaltem ad vias expulſionis aptas mouetur, vt facilè educi poſſit: A quibus non multum diſſentio: nã materia, quæ in via eſt, etſi verè turgens non ſit, tamẽ non eſt opus coctionẽ aliquam expectare, ſed medicamento facilè educitur. Nec obſtat quod Galenus 8. de Comp. Medic. Sec. Loc. dixerit materiã turgentẽ eſſe, quæ nondũ vllam habeat ad vnam partem inclinationem firmam: at materia, quæ ad vias exitus mouetur, ad vnam partem inclinationem habet, ergo turgida non eſt. Nos verò dicimus vias exitus in hoc Galeni loco non dici partes ſtatutas; ſed ſunt canales, per quos hæc materia debet exire: quam nos ideo turgidam vocamus, non quia ad membrum nobile moueri poſſit, ſed quia ſibi ipſi opem, & manum porrigit, vt facilè expellatur.* Alter eſt Franciſcus Valleſius, cui ſanè ego tribuo plurimum, ac faueo maximè, qui ſcribit ad hunc modum. *Ex iis illud licet intelligere Hippocratem nomine turgentiæ non ſolum intelligere eam reciprocam à partibus in partes motitationem quam Galenus interpretatur, ſed etiam vergentiam humorum in euacuationis vias, præcipuè in aluum, qualis in quibuſdam ſignificatur hypochondriorum*

Comm. In 1. Aph. 22.

Com. in lib. 7 Epi. Arg. 106.

murmure. Et iterum. *Hoc ad curationem omnium acutorum morborum mihi videtur pertinere: nihil enim eſt aliud, quàm quod in aphoriſmis generatim dicitur. Nam quod ibi dixit, Inchoantibus morbis, ſi quid videtur mouendum, hoc hic, hos ſi ab initio purgare volueris. Nimirum voles purgare, cum videtur, atque tunc inchoantibus morbis facies. Videri autem debet, cum materia turget: neque ſolùm, cum verè, ac propriſſimè turget, hac, & illac reciprocè acta; ſed vtcunque ſucci quieti non ſunt, & ex parte in partē feruntur, præcipuè cum feruntur verſus ventrem,* &c.

Comm. in lib. 4. de Rat. Vict. Mor. Ac. 65.

Iam venio ad ſecundam obiectionem. Primùm verò te illud ſcire velim, cur & quomodo in pleuritide aſcendat dolor, vel deſcendat. Id Galenus declarat in quibuſdam locis, ſed præclarè in libro de Conſt. Art. Medic. cap. 15. Diffunditur itaque hic dolor, quia membrana ſuccingens coſtas laborat inflammatione, corpus nimirum, quod habet inſignem ſenſum, & eſt continuum, adeò vt & ad clauiculas, & ad ſeptum tranſuerſum perueniat. Quare ſi partes ſupernæ laborent, dolor aſcēdit, ac trahi deorsū clauicula videtur; ſi infernę, dolor deſcendit erumpitque in hypochondrium. Quòd ſi eueniat, vt dolor ad neutram partem feratur, neceſſe eſt, vt inflammatio mediam tantūmodo partem coſtarum occupet, & ſit admodum parua, quandoquidem quæ magna eſt, ad vtramque, aut certè ad alteram partem ſolet deuenire. Cum igitur ob inflammationis magnitudinē dolor ita latè patet, vt clauiculam, aut diaphragma, & hypochondrium attingat, quod ad hoc pertinet, humores mea ſententia turgere non dicuntur: quia aut non fluunt, impetúque mouentur, aut ſi fluunt, ad certam partem decumbunt, quæ inflammatione laborat: quod videtur clarè Hippocrates ſenſiſſe dum ait, ſecandam eſſe venam, non ſolùm ſi dolor ad clauiculam & brachium pertigerit, ſed etiam ſi ad mammas, & partes diaphragmate ſuperiores, quæ nimirum omnes pleura vocata membrana obducuntur, & ex inflammationis magnitudine dolent. Quod quidem diligenter animaduerti velim; cum enim eadem membrana contegatur etiam ſuperior diaphragmatis ſuperficies, veriſimile eſt in magna inflammatione ipſum quoque diaphragma conſentire, ac dolere ea parte, qua thoracem reſpicit: quo tamen caſu Hippocrates non purgationem, ſed venę ſectionem putat eſſe conuenientem. Si verò humores non ſolùm inflammata parte contineantur, ſed etiam aliò transfluant, nimirum ad ventrem inferiorem, & ad partes diaphragmati ſubditas, arbitror eos tunc propriè dici poſſe turgentes cum in parte non firmentur, ſed ad membra proxima repant, & exitum moliantur. Quæ quidem vt ne quis putet à me ficta fuiſſe, videre licet ab ipſo Hippocrate planè expreſſa, qui inquit, [*ſi verò partes ſub diaphragmate poſitas dolor infeſtat, & nullum ad clauiculam ſignum fecerit.*] Quo loco duo mihi libet obſeruare, quæ meam opinionem maximè confirmant: alterum, quod ait, *partes quæ ſub diaphragmate ſunt*, indicans humorum congeriem nō totam intra thoracis limites contineri, ſed magna ea parte confluere ad ventrem inferiorem, & ad membra, quæ non pleura, ſed peritonæo inuoluuntur, & diaphragmate interſtinguuntur; & vno verbo à loco ad locum concitari, alterum eſt, quod ait [*nullúmque ad clauiculam ſignum fecerit.*] quod quidem ea ratione dictum puto, vt oſtenderet, dolorem ad hypochondria peruenientem non illum eſſe intelligendum, qui fiat ex magnitudine inflammationis, cui partes eæ proximæ conſentiant, ſed ea humoribus à thorace ad hypochondria confluentibus, ita vt ipſa clauicula ſit omnino doloris expers, & (vt ait Hippocrates) ne ſignum quidem in ea doloris appareat. Quod ſi rem diligentiùs conſideremus, fortaſſe ratio clarè apparebit, cur dolore ad inferna vergente dicantur humores turgere: nam ferri ad hypochondria, vel (vt cum Hippocrate loquamur) ad partes quæ ſub diaphragmate poſitæ ſunt, non eſt ferri ad determinatum locum, cum hypochondria, & regio illa ſub diaphragmate latè pateat, & multa membra contineat, & multas vias, per quas exitus humoribus parari poteſt; puta ventriculum, hepar, inteſtina, lienem, meſaræon, & fortè alia: inter quæ cum alia commodior nulla via ſit, quàm quæ per aluum, iure Hippocrates videtur humores in eas partes vergentes ad aluum trahere, ac veluti manu ducere. Quod perpetuò turgentibus humoribus & Hippocrates & Galen. facere ſolent De ſectione venæ turgentibus humoribus ſtatim verba faciemus.

2. de Lo. Aff. c. 7. 5. de Lo. aff. cap. 7.

Ad tertiam rationem nullo labore poſſum reſpondere. Nam (ſicuti ſupra diximus) aphoriſmus 24. primi libri duo continet præcepta; alterum, in morbis acutis rarò conuenire medicamenta, id eſt, tantummodo quando humores turgent; alterum, etiamſi illi turgeant, neque ea perpetuò eſſe tuta, & opportuna. Quamobrem Galenus illum protulit quatenus pertinet ad ſecundum, minimè ad primum præceptum. Etenim quamuis in pleuritide dolore deſcendente, perinde vt in cæteris morbis acutis, in quibus turgent humores, medicamenta ſint congruentia; veruntamen propter alias cauſas longè maximi momenti non illa perpetuò tuta, & commoda cenſenda ſunt. Immò verò niſi noſtram interpretationem recipias, quam probabilem rationem potes excogitare, & Galenum tueri, quin perperam, longéque à re propoſita eiuſmodi aphoriſmum afferat, qui nullo modo medicamenti vſum permittit, niſi humores turgentes fuerint?

Verùm poſtrema ratio videtur ſanè difficilis. Namque ſi dolore deſcendēte humores turgent, atque hoc tempore Galenus venæ ſectionem probat, cui poteſt eſſe dubium, quin de Galeni ſententia turgentibus ſuccis liceat aliquando venam incidere? Ex altera autem parte ſi Hippocratis, & Galeni doctrina animaduertatur, qui turgentibus humoribus nullam ſectionis venæ mentionem habent, ſed vnius medicamenti perpetuò meminerunt, ſtatuendum videtur, miſſionem ſanguinis eo tempore vix conuenire. Sed & ratione hoc ipſum poteſt confirmari: nam motis, & exagitatis humoribus, exitúmque appetentibus, veriſimile eſt eos longè duci facilius dato medicamento, quod trahere ipſos, ac veluti manu ducere ad aluum poſſit, quàm ſecta vena, quæ fortaſſe naturam impedire, atque auertere ab officio poteſt. Ego verò etſi id ſcio ferè omnes eſſe exiſtimaturos monſtroſum paradoxum, nihilominus in ea ſum opinione, ſi res paulò diligentiùs conſideretur, non ſine ratione turgentibus humoribus venam ſecari poſſe aliquando: id quod ex iis, quæ modò poſita ſunt, ſatis poteſt comprobari. Nam ſi per Hippocratem, & Galenum non modò in pleuritide, ſed in cunctis morbis acutis, quantumcumque humores turgent, non ſine multa cautione ſunt danda medicamenta propter dubia, & pericula, quæ ea ſæpenumerò ſolent afferre, adeò vt venæ ſectio nonnunquam cenſeatur eſſe tutior, tametſi minori cum vtilitate; neceſſariò concludendum eſt, turgentibus quoque humoribus ſectionem venæ interdum fore commodam. Et quanquam de huiuſmodi ſententia vnicui-

que

que poteſt conſtare, qui iam ſupra notatos aphoriſmos vigeſimum quartum primum libri, & vndecimum ſecundi de Rat. Vict. diligenter velit animaduertere, alium præterea Galeni locum nõ grauabimur hic tranſcribere, qui expreſsè pariter, & perſpicuè poteſt hoc ipſum definire: *Quod addit Hippocrates, rarò in acutis multa ducenda eſſe, rectè cenſuit: eſt enim explicata ſententia, in morbis acutis ſolùm in principiis adhiberi poſſe purgationem: ſicuti in morbis longis ſemper eſt expectanda concoctio: in acutis verò etiam in principio medicamento purgante vti poſſumus, ſi humores turgeant: idque erit magna animaduerſione faciendum: ſiquidem non mediocre periculum impendet, ſi quis in morbo acuto malè medicetur: debet enim medicus hoc attendere, vt æger maiorem fructum ex noxiorum humorũ vacuatione ferat, quàm noxam, qua corpora medicamentis purgantibus neceſſariò afficiuntur. Cum itaque morbus non ſolùm acutus fuerit, ſed etiam vehementiſſimam febrem adiunctam habeat, tunc multò magis, ne purgans medicamentum exhibeatur, vitandum erit, ac potius per venæ ſectionem facienda vacuatio, ex qua minor quidem, quàm ex purgatione ſuccedet vtilitas, ſed quæ tamen futura ſecurior, cum maximum à purgatione periculum immineat, præſertim verò ſi quis naturam ægroti non ſatis perſpectam habuerit.* Hæc Galenus. Ac ſanè ſi præter Hippocratis, & Galeni authoritatem, quæ apud nos debet eſſe ampliſſima, velimus hanc rem ad vim rationis referre, quid poteſt eſſe impedimento, quominus vena etiã quandoque debeat ſecari, quantumuis licet humores ſurgeant? Si principes ſcopi mittendi ſanguinis ſunt tres, vt diximus præcedente diſputatione, quamobrem ſi illi conueniãt ſuccis turgentibus, non licebit venam ſecare? Nónne aperta vena hac quoque ratione patet via, per quam moti humores ſibi aditum facere, & exire queant? ſi ſanguis turgeat, an quis poteſt commodiùs illum vacuare, quàm per ſectionem venæ? Temere enim mihi videntur quidam exiſtimare hunc humorem non poſſe turgere: cum ſit conſentaneum rationi, primùm bilem, deinde ſanguinem principem hac in re locum tenere: ſicuti certum quoque eſſe debet, ex hiſce humoribus magna ex parte morbos fieri acutos, atque ex illorum irruptione in partes principes frequentia, & maxima pericula hominibus imminere. Purgatio quidem ad turgentes humores videtur magis accommodata; atque hinc (puto) fit, vt illa in primis proponatur, & probetur propter eas cauſas, quæ ſuperiùs ſunt commemoratæ. Veruntamen quoniam præterea multa ſunt animaduertenda, vehementia febris, caliditas medicamentorum, præparatio humorum, conſtitutio corporum planè varia, & inconſtans, atque (vt ſemel dicã) propterea quia graue Hippocratis præceptum alta eſt memoria tenendum; *Morbis vt proſis, aut ne quid noceas*; nemo iam debet mirari, ac tantũ cenſere paradoxum, ſi purgationi, tanquam multis modis periculoſæ, ſectionem venæ, tanquam tutiorem, licet minus vtilem, quandoque expediat anteponere. Sed hac de re diximus nimis multa.

Comm. 2. de Humoribus. [margin note beside line 6]

1. Epid. ſect. 2. 60. [margin note beside "Morbis vt proſis"]

Nos pro noſtro ingenio ita hoſce difficiles Hipp. & Galeni locos interpretamur. Si quis verò aliter doceat ſummos medicos neque rationi, neque experientiæ, neque ſibi ipſis repugnantia ſcripſiſſe, illud nobis tam gratum fuerit, quàm quod gratiſſimum, qui id potiſſimum ſemper egimus, vt veritas eluceat, in cuius inueſtigatione libenter abs quouis beneficium accipimus. Cætera exempla, quæ nobis obiiciunt Manardus, & aduerſarii, in quibus aiunt Hippocratem & Galenum purgantibus medicamentis vſos fuiſſe in principio morborum, ferè ſunt duorum generum: altera ſine febre quales morbi ſunt alopecia, dolor capitis, fractura, vulnus, & id genus: altera cum febre: ex quibus nominant ſpeciatim ardentem febrem, atque anginam. Quæ omnia diligenter ſunt à nobis animaduertenda & examinanda.

Itaque initio morborum, quibus non eſt adiuncta febris, quicunque proponuntur ab aduerſariis, vel concipi animo poſſunt, nos fatemur Hippocratem, Galenum, & optimos quoſque medicos purgantia medicamenta adminiſtraſſe nonnunquam, ac ſumma cum ratione adminiſtraſſe, cum ſit veriſimile, vel magis neceſſarium, humores contentos in toto corpore per id temporis fuiſſe concoctos, & ſatis ad purgationem præparatos. Fingas Socratem, bene alioqui ſe habentem, graue aliquod vulnus accipere in capite, aut in articulis; an non putas humores vniuerſi corporis naturæ legibus obedire, meatus apertos eſſe, illúmque ſatis fore aptum ad purgationem? Si lotia inſpiciantur, an non abſolutam coctionem fuiſſent monſtratura? Quòd ſi ita ſe res habet, quid eſt, cur Socrati non liceat medicamentum quamprimum propinare? Sin autem contrà ille multis, craſſis, viſcidis, crudiſque ſcateat humoribus, obſtructionum non ſit immunis, ac meatus non ſint aperti; ad ſummam niſi corpus fuerit ad purgationem præparatum, equidem puto neque Hip. neq; Gal. neque vllum probatũ medicum Socrati medicamentum fuiſſe propinaturos. Ac fortaſſe hinc orta eſt illorum opinio, qui exiſtimant, in cunctis morbis ſine febre purgantia medicamenta eſſe in principio ſalutaria, de quibus diſputabitur poſterius. Atque iſtud nobis ſufficiat exẽplum, quod facile vnicuique rationem poteſt ſuppeditare, vnde reſpondere ad cætera poſſit.

Quod autem pertinet ad febres, eóſque morbos, quibus illæ coniunguntur neceſſariò, illud ego non verebor conſtanter aſſeuerare, in iis principio neque Hippocratẽ, neque Galenũ purgantibus medicamentis vti conſueuiſſe. At verò (inquiunt) vterque in febre ardente, atque angina medicamentorum adminiſtrationem probat: illud nos negamus. Vtri æquiorem cauſam defendant, manifeſtum erit, ſi rem totam, & iſtæc potiſſimùm loca diligenter perpendamus. Quæ quidem non omni ex parte fideliter in Latinam linguam conuerſa non grauabimur aliquo modo reſtituere, & illuſtrare. Hippocrates ergo curando febrem ardentem ſcribit ad hunc modum. *Si os amarum fuerit, vomere oportet, ac ventrem ſubluere. Verùm ſi adhuc non ſoluatur, lacte aſinæ cocto purgabis.* Galenus hanc partem interpretatus inquit; *Bilis amaritudo amarum os reddit; nempe communem, vnámque eſſe omnium tunicam, & quæ ventriculo interna eſt, & omnis ea, quæ os circundat.* Non ergo ſine ratione hic author bilem tum per vomitum, tum per clyſterem euacuat; *quoniam omnino vacuare vult bilẽ, quæ in ventre eſt: cauet autẽ purgantia medicamenta, quòd & acria, & calida prorſus exiſtant: Ob id ad lac aſinæ diuertit, vtpote, quod nullam, vt non aliud vllũ, habeat acrimoniã, ſed præ omnibus vnum humiditate exuperat, atq; ob id ſolum per inferna excernitur. Decoquit autẽ ipſum propter flatus. Tu verò ſolo vel ſero poteris, per oxymel ipſum, vbi lac ante coxeris, ſeparans.* Hæc ille. Quæ quidẽ ſeries vniuerſa (ni prorſus fallor) tantum abeſt vt ſit ab aduerſariis, eorúmque ſententiam confirmet, vt ea perſpicuè ſit à nobis, noſtrámque opinionem magis corroboret. Ad ducendam bilem, quæ continetur in ventriculo, & inteſtinis, & Hippocrates, & Galenus laudant vomitum, & clyſteria: ſique hæc non

4. de Rat. vict. Mor. Ac. 6. [margin note beside "Si os amarum"]

ſufficiant, Hippocrati lac aſinæ coctum probatur; quod item remedium Galenus amplectitur; qui præterea lacti æquiparat, ac ſubſtituit illius ſerum oxymelite, & frigida aqua præparatum: quippe meritò, ac ſumma cum ratione purgantia medicamenta acriora, & calidiora ſunt pertimiſcendæ. An hic vlla purgantis medicamenti ſit mentio? An non contrà Galenus grauiter nos admonet, ea perpetuò timenda eſſe, ac fugienda, propterea quia facilè poſſunt & febrem augere, & alia pericula ſecum afferre? An forte eſt quiſpiam, qui lac aſinæ coctum, aut illius ſerum inter purgantia medicamenta velit enumerare, quæ Galenus teſtatur, & res ipſa confirmat omni acrimonia libera eſſe, ſolúmque ventrem ſubire, minimè ſuccos è venis trahere poſſe? Quòd ſi hæc demum omni luce clariora aduerſario non ſunt ſatis, is rurſum Hippocratem, ac Galenum hac ipſa de re poſterius loquentes audiat. *At ſi* (ait Hippocrates) *liquidam aluum habenti cauſus ſuperuenerit, ſi tibi purgatio idonea videatur, eam non tribus primis diebus adhibetis, ſed quarto.* Hunc locum ita Galenus exponit? *Quòd intempeſtiuè hic de cauſo egerit, iam poſitis in principio tum differentiis, tum curationibus, nemo eſt qui ignoret. Nempe & dictiones ſunt ex mente aphoriſmi illius; Concocta medicari &c. Expedit igitur non omnino tertio medicari die, ſed vt aphoriſmus canit; in acutis morbis rarò, & in principiis medicamento purgante vti. Rem itaque ſecundùm aphoriſmorum mentem definire oportet, & ſcrutari cum in principiis purgatione vtendum ſit, & cum morbi coctio expectanda. Qui autem vel in principio ſimpliciter dixerit, vel non diſtinxerit, in vtroque errat.* Hæc Galenus. Atque hic profectò locus non ſolùm ad hanc rem, ſed ad totam diſputationem eſt adeò ſolidus, & apertus, vt vix alius ſolidior, & apertior eſſe poſſit: Qui nos docet rationem certam, & nihil habentem dubitationis, qua omnes controuerſias diſſoluere poſſimus, nimirum ſi eas, tanquam ad Lydium lapidem, perpetuò referamus ad doctinam aphoriſmorum, qui (vt initio diximus) ex principali inſtituto, verè, ac ſatis ſupérque totum iſtud negotium conficiunt.

4. de Rat. vi. Mor. Ac. 38.

Venio ad anginam, de qua Hippocrates hæc habet. *Sanguinem ex brachiis detrahes, & venas, quæ ſub lingua ſunt, ſecabis, & medicamentis quibuſdã attractoriis vteris, calida exhibebis gargariſmata, &c.* Sic Galenus; *corpus* (inquit) *vacare excrementis debet, & non eſſe plethoricum duplicem ob cauſam: nempe tum ob eam, quæ à vacuatione fit, reuulſionem, tum quòd vacuato corpore, cum à parte affecta, quod influit, expellimus, id facilius conſentit, nihilque ſi calido aliquo volueris euaporare, à corpore ipſo parti calefactæ mittetur. Corpus igitur totum ſecta vena vacuare oportet, & purgatione, & clyſteribus.* Hæc illi. Itaque ſi in curanda angina medicamenta attractoria ſunt exhibenda, partim ad reuellendum, partim vt repellentibus medicamentis fluentes humores magis conſentiant; hæc autem principio facienda ſunt, hinc aduerſarij colligunt ante humorum coctionem purgantia medicamenta, vel in febribus aliquando conuenire. Braſauolus exponens hunc locum dubitat, quidnam ſibi velint ea verba [*medicamenta attractoria*] illáque bifariam interpretatur; vno modo medicamenta externa, qualia ſunt linimenta, cataplaſmata, vt materia trahatur extra; altero medicamenta purgantia. Et quanquam probat vtrámque expoſitionem, tamen putat eam veriorem, quæ externa intelligit medicamenta. Ego verò nihil dubito, quin Braſauolus, ac cęteri interpretes fuerint hallucinati, quicunque vertunt medicamenta attractoria, aut quid ſimile. Raſarius qui nouiſſimè hunc librum eſt interpretatus, adhuc ſignificantius vertit [*medicamento, quod trahendi vim habeat, purgabis.*] Namque Hippocrates vtitur voce [ἐκλεικτοῖσι] quæ non aliud ſignificat, quàm *eligmata*, vel *eclegmata* à verbo ἐκλείχω, quod *lingere* ſignificat: ad quem modum paulò ante dixerat, *ἐκλεικτῷ ἀνακάθαρε, eclegmate purgato*, atque Galenus frequenter illa appellabat ἐκλεικτὰ, quæ nimirum ſenſim, & leniter ſumuntur ad leniendas, & purgandas partes faucium, & pectoris: & quę (vt idem ſcribit Galenus) nonnulli veteres *arteriaca* vocabant, quod ad iuuandas affectiones aſperę arterię eſſent quam maximè commoda: alij eclecta, non apponentes pharmaca, &c. Verè enim ac familiariter medici vti in angina ſolent huiuſmodi eligmatis, & gargariſmatis, quorum ſimul ſit mẽtio: quippe quæ facilè poſſunt laborantes partes attingere, & multas afferre vtilitates. Quæſo autẽ quid conuenit inter hæc, & medicamenta attractoria, ſiue medicamenta externa, ſiue purgantia, ſiue quouis modo ea velis interpretari? Porrò ſuſpicor ego noſtros interpretes fuiſſe deceptos ob ſimilitudinem alterius vocis: cũ enim vulgati codices habeant [ἑλκτοῖσι] cuius dictionis nullus planè eſt ſenſus, aut etymologia, ipſi diuinantes arbitrati ſunt legendum eſſe, ἑλκτικοῖς, attractoriis: cũ tamẽ legendum ſit, vt dixi, ἐκλεικτοῖσι, eclegmatis. Ex quo vno loco poteſt intelligi, quanta cum religione, & attentione deceat nos verſari in legendis authoribus, qui graues, ſeriáſque artes nos docent. Veruntamen, vt ne quis merita laude priuetur, quod nolo ſilentio præterire, ex hoc numero malorum interpretum eximendi ſunt Ianus Cornarius, ac Franciſcus Valleſius, qui fideliter hunc locum ſunt interpretati. Valleſij interpretatio talis eſt. *Sectionem venæ* (ait Hippocrates) *à brachiis faciens, & eas, quæ ſub lingua ſunt, ſecans, & curans eligmatis, & gargarizare calidis iubens, & caput radens, & ceratum capiti, & collo circumponens, & lanis oboluens*, &c. *Breuiſſimè* (ait Valleſ.) *perinde ac optimè tradit Hippocrates rationem curandi dictam affectionẽ, & per capita, omnia, quæ agenda ſunt. Ea ſunt venæ ſectio, eligma, gargariſmus, fomentum capitis, & ceruicis, & cibus. Nihil quicquã omiſit, niſi forte alui ſolutionem, quam etiam in acutiſſima, & quæ quatuor dierum ſit, ſcimus aliquando vtilẽ eſſe ſolere, præcipuè cum pituitoſa eſt affectio, qualem nunc Hippocrates deſcripſit. Conſtat verò ex dictis expurgationem poſt miſſionem ſanguinis faciendã eſſe, cuius Hippocrates primò, vt principiis in hoc morbo auxilij, mentionem facit, dicens, Sectionem venæ à brachiis faciens, &c.* Cum igitur hic locus Hippocratis à re noſtra ſit prorſus alienus, non eſt, vt de eo agamus longius. Quòd ſi quis adhuc nobis obiiciat interpretationem Galeni. qui probat vacuationem totius corporis, & ſecta vena, & purgatione, & clyſteribus, neque illa aduerſus nos quiquam valet. Namque ille probat quidem medicamentum, ſed poſterius (vt Valleſio placet) minimè in principio morbi id quod ex eo maximè poteſt fieri manifeſtum, quòd ſimul iungit phlebotomiam, & purgationem, quę ſine dubio vno, & eodem tempore non conueniunt: quandoquidem iamdiu ſancitum eſt, incipientibus morbis, ſi quid videtur mouendũ, mouendum eſſe, aut ſectione venæ, aut purgatione, alteruro ſcilicet, minimè vtroq; præſidio: vt aliàs declarauimus quod eſt ſatis. Demũ Galenus miſſioni ſanguinis, tanquam vicariã, ſupponit purgationem; ergo hæc nullã deſiderat coctionem? Nemo, arbitror, cum ratione ita colligat. Ac primùm illud poſſem reſpondere, ibi Galenum ſermonem habere de tuenda ſanitate, & præſeruandis, minimè

4. de Rat. vic. Mor. Ac. 30.

Text. 10. Lib. de Cõp. Med.

Init. lib. 7. de Comp. Med. Lo.

nimè curandis hominibus: quas duas præcipuas partes medicinæ iam monuimus inter ſe non parum diſtare, ac diuerſa præcepta continere. Sed cum reuera nullo modo poſſit negari, quin de magnitudine morbi, vel imminentis, vel præſentis, vel præſeruando, vel curando oriatur indicatio, aut mittendi ſanguinis, aut dandi medicamenti, ac ſæpè fiat, vt alterum pro altero præſidium ſubſtitui poſſit, quod ſuperiori diſputatione monſtrauimus diffusè, à me ipſo non diſcedens reſpondeo, ſi cui vel per ætatem, vel aliud impedimentum non licet venam ſaccare, per Galenum ſubſtituendam eſſe purgationem, dummodo cæteræ non deſint conditiones, quæ in primis requiruntur, vt illa probè, & feliciter fiat: inter quas pro comperto habendum eſt illas obtinere principatum, quòd ſcilicet humores noxij vel ſint aliter ad expulſionem præparati. Quippe ſi res alio modo ſe habeat, ego quidem in ea ſum opinione, poſſe neminem ſine euidenti periculo pro ſectione venæ purgans medicamentum propinare. Quod non ſemel comprobatum hactenus, non decet amplius repetere.

Atque hoc demum loco non id mihi videtur ſilentio prætereundum, vſu venire interdum, vt ipſo ſtatim morbi principio, compareat non ſolũ manifeſta, ſed etiam perfecta ſuccorum cõcoctio. Quo tempore nulli poteſt eſſe dubium, quin iure optimo conueniant purgatoria medicamenta. Verùm ſi exactè loqui velimus, huiuſmodi tempus potius ſtatus, quàm principium debet nominari. Quod quidem non ideò fit, propterea quia morbus aliquis careat principio, & augmento, ſed quoniam talia tempora vſque adeò celeriter euaneſcunt, vt comprehendi vllo modo nequeant. Quare ita habendum eſt huiuſmodi principium non id certè eſſe, quod diximus definiri manifeſtis ſignis concoctionis; ſed in ea potius ſumi ſignificatione, qua tres quatuorve primos morbi dies cõprehẽdit.

Deinceps Manardus tria capita in medio ponit, quæ medicos hortantur, & cogunt ad crudas purgationes; quæ pariter ſigillatim ſunt à nobis conſideranda. Primùm nimiam ſuccorum quantitatem, adeoque (ni fallor) plenitudinem ſiue eam quæ ad vires, ſiue vtramque amplectitur, de qua aliàs ſatis diximus. At verò cum medicorum penè omnium conſenſu deceat miſſo in primis ſanguine hanc minuere, & tollere, equidem neſcio, quid in mentem venerit Manardo, qui contendit medicamentis illam demendam eſſe. Athletarum ſimilitudinem, quam ille affert, non ſatis aſſequor: etenim ſi putat bonum eorum habitum ſoluendum eſſe purgante medicamento, atque hinc colligit, illud item, fortè etiam longè magis conuenire in cacochymia, ſanè ratio quadrat. Verùm ille aſſumit, quod eſt maximè dubium, & in controuerſia poſitum, immò etiam mea ſententia falſiſſimum; plenitudinem ſcilicet purgantibus medicamentis eſſe minuendam. Sin autem cenſet, eiuſmodi habitum ſoluendum eſſe potiſſimùm ſectione venæ, vt profectò cenſendum eſt, vtque ſatis monſtrauimus, ac per ſimilitudinem vult malum habitum purgandum eſſe, longè ille fallitur, neque vlla inter hæc eſſe poteſt ſimilitudo, & conuenientia. Nam ſicuti plenitudo ſalutariter detrahitur miſſione ſanguinis ſine vlla humorum coctione, ita contra cacochymia vix ferre poteſt medicamentũ, niſi humores antea cõcoquantur, meatus aperiantur, ac totum corpus præparetur: quod iam ſatis diſputauimus.

Neque verò eſt magis probabilis altera argumentatio de turgente materia. Quamuis enim concedatur, eadem pericula imminere de multis, quæ impendent de turgentibus humoribus, quod tamen ſumma cum ratione poteſt negari, vt vno verbo reſpondeam, licet humores turgentes vacuare, quoniam ſponte illi mouentur, naturamq; habemus purgationis adiutricem: alteri autem nõ turgentes, etſi multi, medicamentis neque purgandi, neque mouendi ſunt, propter eas rationes, quæ alioqui manifeſtè, ac multis in locis poſitæ hîc temere non ſunt repetendæ. Pericula verò, quæ ab humorũ copia impẽdere fingit Manardus, aut ea nulla ſunt, aut tantùm ratione fingi poſsũt, qua copiosè humores impetu ferri ac turgere poſsũt, Quo caſu nos facilè purgationẽ admittimus cũ Hippocrate & Galeno, humoribus turgentibus.

Secundum caput malam ſuccorum qualitatem continet, atque eam quidem duplicem: alteram manifeſtam, alteram latentem, ac peſtilentem malignitatem, quam appellat. Verùm & hæc leuiora ſunt, quàm vt longiorem confutationem deſiderent. Nam propter eam maximè cauſam, propter quam Manardus ait purgandum eſſe, nos dicimus à medicamentis eſſe abſtinendum, quæcumque tandem fuerit humorum qualitas, ſiue patens, ſiue occulta, quæ eos à naturæ inſtituto alienos, atque adeò crudos reddat. Cùmque ille nullam ſuæ ſententiæ rationem, vel teſtimonium proferat, nobis contrà promptum eſt noſtram opinionem pluribus tum rationibus tum authoritatibus confirmare. Ex gr. finge aliquem febre laborantem, putreſcentibus ſuccis qui ſint frigidiores, craſſioreſque, an putas fieri poſſe, vt illi ſine maximo labore, ac perturbatione trahendi obediant medicamento? an magis pro certo habendum eſt, huiuſmodi purgationem ſequutura eſſe multa pericula, de quibus ſæpe diximus? Teſtimonia ſimiliter quibus Hippocrates, & Galenus, cęteris iam prætermiſſis, hoc ipſum comprobant, ſunt adcò multa, ac frequentia, vt à nemine poſſint ignorari.

De latente autem, ac peſtilente illa qualitate, ſeu malignitate, quæ apud Manardum, multoſq; noſtrorum temporũ medicos, ſi quid aliud, ſtatim purgationẽ deſiderat, nihil à nobis hoc loco agendum eſt, qui libello noſtro de Peſte hac de re ſatis iam ſententiam noſtram publicauimus, vt ſuperuacaneum ſit illa eadem repetere. Illud vnum addo in præſentia, ſi humores ij praui vel ob manifeſtam, vel ob latentem qualitatem ſint vſque adeò naturæ moleſti, vt illuc delati metum affectant, ne in principale aliquod membrum irruant, hos iam reuera turgentes eſſe, cum turgentis materiæ conditiones iis tribuantur, atque facilè concedam, his deberi purgationem. Quòd ſi velit etiam ſine hoc motu periculum imminere, & omnino humores non turgere, ego contendo nullo modo conuenire purgationem, ſed alia quauis ratione conſulendum eſſe; quo loco fortaſſe præcipuum remedium fuerit ipſa venæ ſectio, quam in cacochymia poſſe adhiberi, propria diſputatione ſatis monſtrauimus.

Tertium caput demũ principalem noſtri corporis locum comprehendit; quod quidẽ tametſi Manardus leuiter attingit, nonnulli amplificant, & illuſtrant: neq; verò ſolũ qui ſunt à Manardo, ſed alteri etiam, qui ab illo diſsentiunt, àtq; Galeni dogmatibus ſtudioſè delectantur. Ex quibus eſt Fuchſius, qui etſi variis in locis hanc ipſam Manardi, & ſectatorum opinionem ſeriò oppugnat, aliquando tamen in huiuſmodi incidens ſcopulũ, ab antiquo receptóque dogmate, neſcio quomodo, & à ſe ipſe diſsentit. Namque Hippocratis aphoriſmũ interpretatus; *Præterea* (inquit) *monet iis verbis Hippocrates nunquã ante perfectã coctionem* Comm in Prim. Gal. lib de Criſ. c. 19.

in morbis eam admittẽtibus purgandũ eſſe, niſi quãdo humores turgeant. Non temere autem adiectum eſt, in morbis eã admittentibus, quia in apoplexia, cũ acutiſſimus ſit morbus, ridiculum planè foret expectare coctionem. Hæc Fuchſius, qui eandem ſententiam ſcriptam reliquit in ſuis Inſtit. Med. de quo equidem non ſatis poſſum mirari, ac neſcio quo mentis propoſito, hoc loco medicamentũ probet, qui aliàs propria tractatione de illo ne verbũ quidem fecerit: niſi fortè id propterea factum eſt, quòd morborum curationem inſtituens, non alia ſcripta ſibi ante oculos poneret quã Galeni, Aëtij, Pauli, vt perpetuò facere cõſueuit, apud quos nulla medicamenti fit mentio: nunc autem hanc ipſam doctrinam, vel obliuiſcendo, vel negligendo ſententiã mutauerit. Sed Manardus, Fuchſius, & alij huiuſce opinionis ſectatores inquiunt, decũbente materia ad principem locũ temere coctionem expectari, quando certum imminet periculum, ne æger interea moriatur: quãquã Fuchſius generalem rationem potius affert morbi acutiſſimi, quàm propriam loci principalis; quaſi verò in quouis morbo acuto, vel acutiſſimo nulla vnquã ſit expectanda concoctio: de qua re poſteriùs ſermonem habebimus. Primùm autem monemus, iſtud decretum à quamplurimis vel ex noſtris aduerſariis repudiari. qui negant humores in partibus contentos, ac firmatos ſine coctione poſſe vtiliter purgari. Atqui rem conſideremus, & in propoſito exemplo perſiſtamus. Socrates corripiatur apoplexia: niſi illi protinus exhibeatur medicamentum, quod obſtruentes humores auferat, aut certè minuat, per te nulla poteſt homini ſupereſſe ſpes ſalutis. Ego item quæro ex parte altera, an Socrates aſſumpto medicamento ſit euaſurus? iſtud non arbitror audeas affirmare. Vtrobique igitur manifeſtũ eſt periculũ. Veruntamen ſi totã rem ſtudiosè velimus animaduertere, non inuiti fatebimur, longè maiora, ac manifeſtiora imminere pericula dato quã nõ dato medicamento: quando illud humores cerebri ventriculis impactos non detrahit, & ſecum plurima affert incommoda, de quibus ſatis dictum eſt. Si enim ſupereſt ſpes vlla ſalutis in morbo planè capitali, ea profectò hoc vno nititur fundamento, nimirum coctionis: ſine qua ſcribit Galenus fieri non poſſe vt quis morbus diſſoluatur. Quam quidem coctionem probabiliter vix licet ſperare aliter, quàm iis adhibitis præſidiis, quæ ratio, ac præſtantiſſimi quique medici nos docent. Illa verò ſunt, vt ſecta vena, facta ſcarificatione, poſitis cucurbitulis, iniectis clyſteribus, glandibus, concitato vomitu, frictionibus, ligaturis, embrochis, lotionibus, inunctionibus, ſternutamentis, ſynapiſmis, & aliis huiuſmodi remediis, tenuiſſima præſertim victus ratione, quatenus licet, ſtudeamus totum corpus vacuare, humores fluentes reuellere; fluxos deriuare, ac diſſoluere, vnóque verbo naturam iuuare, vt illa morbum coquere, ac ſuperare queat. Adeò vt facientes medicinam doceat illud alta mente reponere, vt nuſquam, & nunquam ab iis diſcedant, quæ ſummorum virorum authoritati, & rationi ſunt conſentientia, etſi res ſecundum rationem videatur minus ſuccedere.

Sect. 5. c. 11. lib. de Med. Morb. c. 26.

de Conſt. Ar. Med. c. 18.

Hactenus vidimus quæ Manardus attulit pro ſua ipſius ſententia ſtabilienda, & noſtra quantũ potuit, oppugnanda: modò reſtat conſiderandũ, qua ratione ille effugere conetur, ac ſoluere argumenta quæ pro noſtra opinione adduci, & eius ſententiam labefactare, & euertere videntur: quam rem paucis omnino abſoluit. Hanc ſeriem nobis liceat ad verbum tranſcribere: quæ ita habet. *Præſertim cum nihil habeant, quod nobis obiiciant aduerſarij, niſi vulgatum illum aphoriſmum.* Concocta medicamentis purganda, &c. *quem tamen in multis exemplaribus non legi ait Galenus, licet in libro de Humoribus paſſim legatur. Et vt eum inter aphoriſmos recipiamus, habemus tamen, cui opponamus aphoriſmum ſecundi libri vigeſimum nonum, qui procul dubio Hippocratis eſt, iubentem in principio mouendum, ſi quid mouendum eſt. Quem aphoriſmum non ſolùm ſcribit Hippocrates, ſed etiam per alium ſequentem probat, quia videlicet circa principia omnia ſunt imbecilliora. In his enim duobus aphoriſmis indulget medico Hippocrates, vt quando ei videtur, euacuatione in principio vtatur: quod & in penultimo primi libri permittit: Et licet dicat hoc rarò faciendum, nos rationibus ſuperius adductis moti, crebriùs id facere & poſſumus, & debemus in materia præſertim ſeroſa, & tenui, qualis eſt bilis pallida, quæ a recentioribus citrina vocatur, quã noſtro ſæculo videmus abũdare.* Hæc ille. Vix credi poteſt hominem tam grauem, & eruditum tam leuia, & puerilia effutire. Sed homines ſumus, & nihil ex omni parte beatũ. Quicumq; hæc noſtra legis, vel magis Hippoc. atq; Gleni ſcriptis delectatis, facilè potes intelligere, an nobis alia deſint, quæ Manardo, & aduerſariis obiicere poſſimus, præter vulgatum aphoriſmum, atque illa vſque adeò multa, ac ſolida, vt nulla fortè ratione diſſolui poſſint. Sed eſto: prætereа nihil habeamus. An non ſatis vnicuique eſſe poteſt, ac debet ſententia tam perſpicua, tam abſoluta, tam rationi conſentanea? Vt Manardus hunc ſcopulũ deuitaret, dupliciter ſe tuetur: vno modo vix patitur aphoriſmum eſſe Hipocratis legitimum, quando Galeni teſtimonio non legitur in multis exemplaribus: altero, illi opponit duos aphoriſmos, vigeſimum nonum ſecundi, ac penultimum primi libri. Atqui illud cauillum ridendum eſt magis, quàm refellendum: etenim quanquam nõ ille in omnibus, in aliquibus certè legitur; præter quàm quod in libro de Humoribus paſſim reperitur; illúmque Gal. vſque adeò recipit, repetit, magni facit, vt quandoq; oraculũ appellet. Neq; altera ſanè reſponſio eſt maioris momenti: quaſi verò huiuſmodi ſententiæ inter ſe diſſentiant, Hippocratéſque ſit vnus, atque idem ſibi ipſe non perpetuò conſentiens. Quod quidem diutius ferendum non eſt, cum ſit tam certũ, quam quod certiſſimum, in hoc diuino viro non modò res, ſed ipſa quoque verba ſic eſſe diſpoſita, ſic priora poſterioribus conuenire, ſic ſuperioribus ſequentia reſpondere, vt nihil magis concinnum, coniunctum, & congruens poſſit excogitari. Neque certè eſt, vt nos hoc loco in explicandis, cõciliandiſque huiuſmodi aphoriſmis longiùs laboremus, qui id ſuperius fecimus (ni fallimur) quammaximè ad veritatem accommodatè. *Et licet Hippocrates dicat hoc rarò faciendum, nos rationibus ſuperius adductis crebrius id facere poſſumus, & debemus.* Hæc inſignis oppidò eſt licentia, vt ne quid peius dicam. Ac ferè iſtud crimen pleriſque noſtrorum temporum medicis iam eſt familiare: qui primùm ſolent probatos authores oſcitanter legere, deinde peruersè interpretari, tum negligere, demúmque ab illis prorſus deficere. Hippocrates vir tantus, quem Galenus magnum, doctorem optimũ, omnium bonorum inuentorem, medicorum principem, diuinum, cuius dictionem D E I vocem appellare, & aliis illuſtriſſimis titulis honeſtare conſueuit: quem Soranus ducem hominis, omniúmque cauſarũ, & quæſtionum iudicẽ compellat; quem Suidas ſidus, & lumen vtiliſſimæ medicinæ extitiſſe ait: quem Plato, Ariſtoteles, ac præſtantiſſimi quique tum philoſophi, tum medici venerari, colere, & imitari non erubeſcunt: quem certum eſt doctrina, & acri iudicio

4. de Tu. Val. 4.

iudicio omnes ex omni memoria homines longè ſuperaſſe: hic (inquam) Hippoc. docet raro in morbis acutis medicamenta eſſe adminiſtranda. Contra non deſunt hodie Manardus, & alij, tanti (ſi Diis placet) heroes, qui audent aſſeuerare illa iam crebrius, immò etiam ſemper adminiſtranda eſſe. Tuum eſt proprium hac in re iudicium interponere, ac decernere, illine, an iſtis ſit maior adhibenda fides.

De Manardo hactenus. Nunc & ad alios accedamus: & ad eos primùm, qui tradita diſtinctione purgationis minoratiuæ, & eradicatiuæ, cēſent in principio morborum minoratiuam fore adhibendam, eradicatiuam nequaquam. Etſi enim ſcio de iſtac diuiſione multa à multis diſputati, non grauabor ego quoque meam ſententiam in medium
11 meth 15. proferre. Hippocrates quidem, & Galenus alterius vacuationis frequenter meminere, quæ humores minuere, ac pro parte ducere poteſt; ſiue id phlebotomia, ſiue purgatione, ſiue aliter fiat: ad quem modum ſcriptum eſt, ſaluberrimum eſſe in febribus ſanguinem mittere, vt ſubleuata natura partem humorum, quæ ſupereſt, poſſit faciliùs
8. meth. c. 4. 11. meth. c. 11. coquere, & expellere: pariter minimè aggrediendas obſtructiones, niſi prius vitioſi ſucci maiori ex parte detrahantur: atque vniuerſè in principio morborum mouendum eſſe, vt minori reddita materia, natura melius ſuo muneri ſatisfaciat.
1. aph. 12. Quod verò ad alteram pertinet vacuādi rationē, ſi iſti intelligūt, quādo toti ducūtur humores noxij, non multū laboro, an eradicatiuā, an alio appellent nomine: qui non ignoro talia medicaméta dari à medicis ſæpenumerò, illáq; ægros bene tolerare: immò etiam quæ relinquuntur, recidiuas facere cōſueuiſſe. Et hác puto fuiſſe de huiuſmodi nominibus mentē Hippocratis, Galeni, & Aui-
2 aph. 12. cennæ. At verò ſi quis vacuationem eradicatiuā interpretatur illū ſummū, atque extremum vacuandi modum, quo ægri ducuntur ad animi defectionem; in qua ſententia eſſe audio celeberrimum quendam virum, hunc equidem cenſeo malè, & pernicioſè ſentire. Et quamuis hic locus ferè ad meū inſtitutū non pertineat, veruntamen cum ille ſit maximi momenti, ac mea ſentētia perquàm difficilis, nec fortè adhuc ſatis ab aliquo explicatus, mihi liceat quaſi facta digreſſione, paulìſper in eo verſari.

Ergo præcipuum huiuſce opinionis fundamentum videtur niti aphoriſmo 23. primi, & Galenica eiuſdem interpretatione. *Atque vbi* (inquit Hippocrates) *ad animi defectionem vſque ducendum eſt, hoc quidem faciendum, ſi æger durare poſſit.* Galenus item; *In maximis doloribus nullum maius noui remedium, quàm vſque ad animi defectionem vacuare; adhibita diſtinctione, an mittere ſanguinem, an purgare oporteat vſque ad animi defectionem.* Sed præterea addunt experientiam, multáque exempla, quæ confirmant quamplurimos purgantibus medicamentis ad animi deliquium deduci ſæpenumerò. Dum olim cum docto quodam viro conferrem huiuſmodi locum, ille exiſtimabat nullam ſubeſſe in eo difficultatem; propterea quia Hippocrates, & Galenus videntur ſtatuiſſe vacuationem generaliter, minimè purgationem faciendam eſſe vſque ad animi deliquium, ac diſtinctionem adhibendam, vtrùm per venæ ſectionem, ân per purgationem tali vacuatione vti conueniat. Cúmque diſtinctio tradita fuerit libro de Sect. Venæ, quæ totum iſtud negotium conficit, vtique hæc res illi videbatur nullam continere difficultatem, nec longiorem explicationem expoſcere. Ego verò, etſi nihil dubito, quin hæc verè dicta ſint, & ad mentem Hippocratis, & Galeni, tamen ſi attendamus verba paulò ante poſita, adhuc cenſeo locum eſſe difficillimū & maxima dignum conſideratione. Promiſcuè docet Hippocrates ægros eſſe ducendos ad animi defectionem, ſi ita res ferat, illique tantam vacuationem ferre poſſint. Inquit Galenus, in maximis doloribus ſe non inueniſſe præſtantius remedium vacuatione vſque ad animi deliquium: diſtinguendum tamen eſſe, an id præſtandum ſit purgatione, an phlebotomia. Vtroque igitur modo licet ægros deducere ad eam ſummam vacuationem: alioqui ſi vna ſectio venæ locum haberet, nunquam purgatio, iam nulla opus fuiſſet diſtinctione. Quid. n. diſtinguendū eſt? Quomodo vacuatio ad animi deliquiū facienda ſit. Quare opus eſt, vt mēbra diſtinguētia ſub cōmuni diſtincto cōtineantur. Vanū foret diſtinguere animal in ſentiēs, & ſenſus expers, quoniā alterū membrū ſub animali non cōprehenditur. Itaque ſi ſuperiorem verborum ſeriem, vt apparent, ac ſonant, audiamus, vt liceat ægros nonnunquam deducere ad animi deliquium vſq; & phlebotomia, & purgatione fateamur, neceſſe eſt: quod quàm abſonum ſit, poſtea videbimus. In maxima turba eorum, qui aphoriſmos ſunt interpretati, mihi neminem contigit videre hactenus, qui hunc ſcopulum ſuperarit. Quamplurimi conniuentibus oculis eum prætereūt: nonnulli verò non ſolùm difficilem nodum non expediunt, ſed fortè etiam nouis difficultatibus implicantur.

Franciſcus Caſſanus, qui in hac ſchola Patauina olim ſumma cum laude profeſſus eſt, magnus artis medicæ illuſtrator, & inſtaurator, maximus futurus, ſi longiorem vitam, qua erat digniſſimus, vixiſſet, ad euellendum hunc ſcrupulum putat poſtrema illa verba, *vſque ad animi defectionem*, ſeparatim eſse legenda, ac referenda ad vnam ſanguinis miſſionem, minimè ad purgationem hac ſerie. [*In maximis doloribus nullum præſentius inueni remedium ea vacuatione, quæ fit vſque ad animi deliquium: diſtinctione tamen adhibita, an ſanguinem mittere oporteat vſque ad animi deliquium, an magis purgare.*] Nonnulli ea cenſent temere ab aliquo fuiſse interiecta, neque illa recipiunt tanquam Galeni. In quam ſententiam maximè veniunt, propterea quòd illa non ſint in translatione veteri, neque in Oribaſio, qui hunc ipſum locum ponit, ac tranſcribit. Quamobrem in codice Latino impreſso apud Iuntas, hæc eſt in margine huius loci notatio, doctiſſimorum hominum, puto, Iul. Mart. Rotæ, & Auguſtini Gadaldini. *Hæc verba*, vſque ad animi defectionem, *non ſunt in translatione veteri, nec in Oribaſio, qui libro ſeptimo Collect. Med. hunc locum ponit. Nec etiam in libris de Phlebotomia hoc dixit Galenus, quod ſcilicet purgandum aliquando ſit vſque ad animi defectionem. Nec forte quiſquam eſt antiquus author, qui hoc ſcripſerit. Delenda ergo videntur hæc verba.* Quorum iudicium Raſarius quoque deinceps eſt ſequutus in codice impreſso apud Valgriſ. anno M D. LXVI. Si quis antiquæ verſionis fidem deſiderat, illa eſt talis. [*In maximo ergo dolore nulla medicina perfectior hac defectione: oportet autem diſcernere vbi dare pharmacum oporteat, quod diximus in libro de Phlebotomia.*] Sed reuera vtcumque illa verba, *vſque ad animi deliquium*, vltimo loco poſita vel tranſponantur, vel deleantur, non propterea minor mihi videtur fieri difficultas; cum eadem remaneat in verbis præcedentibus, quæ ſunt ab omnibus recepta, vt iam ſatis monſtrauimus.

Sclauus quidam medicus Neapolitanus, qui nuperrimè poſt omnes prolixa edidit commentaria

tia in primum librum Aphoriſmorum, breui hanc rem conatur extricare. *Quemadmodum (ille ait) in affectibus maximis, qui fiunt ex plenitudine, eſt neceſſaria miſſio ſanguinis vſque ad animi defectum, ita etiam in affectibus maximis, qui fiunt ex cacochymia multoties eſſet neceſſaria purgatio vſque ad animi defectum : ſed veluti in miſſione ſanguinis, etiam quòd affectus requirat hanc vacuationem, non facimus, niſi iuxta Hippocratis ſententiam virtus poſſit tolerare : eodem etiam pacto non eſt facienda ad extremum purgatio, niſi virtus conſentiat. Et quoniam medicus non poteſt à purgatione ceſſare, quando vult, & eius remediorum quantitas ſit coniecturalis, & ſic medicamenta poſſent plus quam oportet euacuare, ideò cum non ſimus certi, quòd virtus poterit talem, & tantam vacuationem ſufferre, nunquam vſque ad animi defectum debemus purgare. Hoc enim licet facere in ſanguinis miſſione, quia incipiente in pulſu defectu, quando libuerit, poſſumus ab euacuatione abſtinere.* Atqui fortaſſe eiuſmodi explicationem veriùs implicationem licet appellare ; nam præter quàm quòd multa in ea continentur abſurda, & à bonis dogmatibus abhorrentia ; ſi Galenus ſtatuit purgationẽ quoq; efficiendã eſſe vſq; ad animi defectionem, dũmodo vires ægroti tantã vacuationẽ ferre poſſint ; nullo autem modo poteſt medicus id ſatis intelligere, ac tale iudiciũ facere, neceſſariò fatẽdum erit, Galeni præceptionẽ, ac diſtinctionem fuiſſe prorſus importunam, atq; inutilem; vtpote quę nullũ vſum habere vnquam poteſt: quod de eo ſẽtire eſt nefas, qui omnia dogmata, & præcepta ad artis opera perpetuò referre conſueuit.

Montanus Veronenſis vir celeberrimi nominis diffuſè hunc locum tractat. Primùm autẽ homo, ſi quis alius, methodi medẽdi, ac docendi, multorũ fama, obſeruator, propemodumque inſtaurator ſingularis à nominis notione ordiens, tria inquit eſſe nomina apud medicos vſitata, λειποθυμίαν, ἔκλυσιν, συγκοπήν ; quæ eadem planè ſignificatione animi defectionem declarant : atque hanc definit eſſe defectum ſpiritus, & caloris innati. Deinde longius inquirens, quomodo ſpiritus, & calor deficiant, concludenſque id non aliter fieri, quàm ſuffocatione, & reſolutione, ſtatuit Hippocratem ſine dubio illum defectum intellexiſſe, qui fit per reſolutionem. Tum perquirens, qualiſnam ea ſit vacuandi ratio, qua de Hippocratis ſententia ægri nonnunquã ducuntur ad animi defectionem, decernit illam triplicem eſſe : vnam, quæ fit per pharmacum electiuè trahens : alterã, quę fit per medicamentum leniens, ſiue quod euacuet per viam vrinæ, vel ſudoris : tertiam per ſanguinis miſſionem : atq; ex his colligit, Hippocratis mentem fuiſſe, ægrotos non aliter ad lipothymiam ducendos eſſe, quàm miſſione ſanguinis. Poſt hæc tres caſus examinans à Galeno propoſitos, febres ardentiſſimas, inflãmationes maximas, dolores vehementiſſimos, in quibus tantopere expedit venam ſecare ; quibus addit prętera quartum, febrẽ ſynochum ; deque iſtiuſmodi remedio acriter diſputans contra Auerroem, qui illud conatus eſt omnino demoliri, tandem peruenit ad Galeni locum, vbi ait diſtinguendum eſſe, an mittere ſanguinem, an purgare oporteat vſque ad animi defectionem : pro cuius enodatione inquit Hippocratem, & Galenum duobus vti nominibus, [φαρμακεύειν, & καθαίρειν] quorum illud ſignificat *purgante medicamento vacuare*, hoc autem *ſimpliciter purgare* ; affirmatque Galenum hic vſum fuiſſe voce [καθαίρειν] ac ſimplicem purgationem intellexiſſe. Statim verò explicat, qualiſnã ſit iſtæc ſimplex purgatio, quando nimirum purgatur humor quiſpiam à ſanguine diſtinctus non per medicamentum electiuè trahens. Itaque concludit, in vehementiſſimis doloribus fas eſſe purgationem aggredi vſque ad ſyncopen per quędã purgãtia : at nõ per medicamenta verè purgãtiã, remq; adhuc planius declarans, duo proponit exempla, in quibus licet tantam vacuationẽ moliri. Alterũ eſt vehemẽtiſſimi doloris colici, in quo expedit ægrũ ducere ad ſyncopen dato medicamento haud ſanè purgãte, ſed vomitum prouocãte, quale eſt raphanus, oxymel, ac ſimilia. Alterũ eſt doloris, quem iſchiadicũ vocãt, in quo itẽ vtile eſt vſq; ad eũ terminũ purgare clyſtere acriore, exempli cauſa, ex minore cẽtaurio. Demũ generaliter cõcludit, in vehementiſſimis doloribus, qui nimirũ pendẽt ex materia frigida, & craſſa, cõmodè ægros purgari poſſe vſq; ad ſyncopẽ iis medicamentis, quæ ciẽt vomitũ, lotiũ, clyſterib. ac ſimilibus ; Id enim ait ſignificare apud Hippocratem, & Galenum καθαίρειν eoſq; vnã eiuſmodi purgationẽ intellexiſſe. Hactenus Montani ſentẽtiam quã ille fuſè explicauit, nos ſtrictè collegimus, ſed tamẽ verè ac fideliter, quod facilè intelliget quicumq; eam totam partem legere apud ipſum non grauabitur.

Cæterùm quàm vanæ, futiles, & à Galeni mente alienæ ſint vniuerſæ illius cogitationes, puto omnibus conſtare, qui voluerint vel parum animum adhibere. Neque eſt mihi propoſitum perſequi ſingula, qui nimis à principali inſtituto digrederer ; ſed nonnulla tantùm libet annotare, quæ maioris ſunt momenti, & ad hunc locum pertinẽt. Atque, vt à nomine ipſe quoque incipiam, quatuor ſunt Græcia nomina, λειποθυμία, λειποψυχία, ἔκλυσις, συγκοπή ; quorum tria prima vnam eandémque rem ſignificant, nempe animi defectionem, vel deliquium, vel exanimationem, vel vtcumque aliter appellare velis. Scio nonnullos inter ea quoque diſcrimen id poſuiſſe ex ipſa nominum etymologia, quod λειποθυμία propriè defectionem ſignificet animoſæ facultatis, atq; adeò cordis affectionem, cum illa in corde ſedem habeat : λειποψυχία verò defectum facultatis animalis, adeòque laborem cerebri, cum hæc reſideat in cerebro : ἔκλυσις autem generalem quandam, ac fortè leuiorẽ animi, viriúmque defectionem, quæ potiſſimùm fiat à diſſipatione ſpiritus vitalis propter immoderatam excretionem. Sed Gal. ſuperſtitioſam hanc diſtinctionẽ ferè negligit, qui haſce tres voces, tanquam vnam rem ſignificantes, ſolet indifferenter vſurpare. περὶ τῆς λειποθυμίας (inquit) 1. ad Glau. c. 14.
καὶ ἐκλύσεως. εἰώθασι γὰρ οἱ ἰατροὶ καθ' ἑνὸς πράγματος ἄμφω ταῦτα τὰ ὀνόματα φέρειν. αὐτὸ μὲν οὖν τὸ πρᾶγμα ἕν ἐστιν. Sunt enim pro vna, eadémque re ambo hęc nomina à medicis vſitata. Quippe ipſa res vna eſt. Sic Hippoc. ἐπὶ φύματος (ait) ἔσω ῥήξιος, ἔκλυσις, καὶ λειποψυχίη γίνεται. 2. aph. 8.
Sic ambo vbicumque de animi defectu verba faciunt, modò λειποθυμίαν, modò, λειποψυχίαν, modò, ἔκλυσιν vocant : quos locos non eſt vt lõgius repetamus. Sed prætermiſſa hac animaduerſione minoris momẽti, in eo certè periculosè errat Mõtanus, cum affirmat ſyncopen non differre à lipothymia. Quorum nominũ, ac ſymptomatum diſcrimen alioqui debet eſſe notius, quàm vt debeat demonſtrari. Namq; ſyncope eſt præceps virium omnium lapſus, vt Gal. 12. Meth. c. 5.
prodidit ante ſe à veteribus medicis fuiſſe definitum : quarũ eſſentia cũ partim in ſpirituum, partim in ſolidorũ corporũ naturali qualitate, & quãtitate cõſiſtat, palã eſt nihil horum per ſyncopen manere integrũ, ſed cuncta collabi, ac diſſipari, tandémque ægrum in ſummum vitæ periculum venire. Sed ille præterea hoc ipſum diſcriminẽ notauit plu-

ribus

12. Meth. cit. ribus in locis, quorum ille eſt apertiſſimus, vbi ſcribit humores crudos, ſi & copia ſua vires premant, & propter tum multitudinem, tum craſſitudinem exiguos animalis meatus obſtruant, iam multis nominibus exitialem affectũ inducere, ac ſyncopæ opportunos reddere: Quòd ſi nec obſtruãt, nec onerẽt, ſyncopẽ eos quidẽ nõ afferre, ſed quas vocãt lipopſychias. Atque id ex eo quoq; De Sang. Miſſ. c. 12. nobis licet intelligere, quod idem Galenus, ſeriò nos admonet, vt in omni ſectione venæ, potiſſimum verò in ea, quæ fit ad defectum vſque animi, pulſuum imminutioni diligenter attendamus, ne aliquando nobis nihil tale opinantibus, pro animi deliquio, syncope, & mors ſuccedat; quod ſuo tempore teſtatur nonnullis medicis eueniſſe. Quanquam igitur negandum non eſt, vtrumque malum ab eiſdem cauſis oriri poſſe, vtique pro comperto habendum eſt, habere lipothymiam & minores cauſas, & minora ſymptomata, quàm ſyncope; illamque omnino leuiorem eſſe affectionem, ac facilè reparabilem; hanc prorſus lethalem, propeque modum ſine vllo remedio; adeò vt nõ ſine nefario ſcelere, ac certo periculo liceat vnquam ægrum pro animi deliquio ad ſyncopen deduxiſſe. Quamobrem mirum certè eſt, quomodo Montanus audeat aſſeuerare vel ex Galeni ſententia ſyncopen à lipothymia nihil differre. Ita enim ſcribit. *Quod autem ſyncope idem ſit, quod lipothymia, apparet duodecimo Methodi, vbi Galenus definiens ſyncopen, dixit eam eſſe animi ſubitam interceptionem: dicitur autem lipothymia, quia deficit animis: eclyſis verò, id eſt diſſolutio virtutis.* Sed ad reliqua pergamus. Triplicem rationem ſtatuit Montanus vacuandi hominis vſque ad animi defectionem: prætermiſſa autem prima, ac tertia, de quibus mox dicam, profectò neſcio cogitatione ſatis aſſequi; quomodo illi in mentem venerit, poſſe quemquam vacuari vſque ad animi deliquium medicamentis lenientibus: neque aliud occurrit mihi animo quod dicam, niſi huiuſmodi excogitatam inuentionem fuiſſe in omni memoria prorſus inauditam, & quæ ſtare vllo modo nequit. Quæſo enim qui poteſt fieri, vt hiſce medicamentis leuiſſimis, & quæ benedicta appellant, deduci quiſpiam poſſit ad illam defectionem animi, quæ accidit propter ſummã vacuationem, & quam intellexere Hippocrates, & Galenus? De febre ſynocho, quam docet fieri ex ichoribus ſanguinis, & quam propterea tribus capitibus à Galeno propoſitis addendam cenſuit, plurima eſſent dicenda: ſed cum hæc longè abſint à noſtro inſtituto & cum publicè de his dicturi ſimus proprio loco de febre à ſanguine, ſtatim venio ad ſummam, atque enodationem totius principalis controuerſiæ. Fundamentum autem, quod à Montano præcipuè iactum eſt, vſque adeò eſt infirmum, vt totam corruere fabricam ſit neceſſe. Nemo etenim eſt, Græcam linguam vel mediocriter intelligens, & in ſcriptis Hippocratis, atque Galeni vel parum verſatus, qui neſciat duas voces φαρμακεύειν, & καθαίρειν vnam, eandemque rem prorſus ſignificare, id nimirum quod eſt medicamento purgante vti. Atque vt ne fruſtra quamplurimos colligam locos, quibus poſſem hoc ipſum nullo negotio confirmare, ſat fuerit vnicum proferre ex Galeno, qui expreſsè Montani commentum prodit. *Quæ ergo* (ille inquit) *in hac dictione dicuntur, catalogum habent eorum, qui vt medicationem recipiant, idonei non* 4. de Rat. vict. Mor. Ac. 125. *ſunt: καθαίρεσθαι autem & φαρμακεύεσθαι idem ſignificant, vt φαρμακεύειν, & καθαίρειν.* Quæ cum ita ſint, quis hunc virum non videt inconſideratè, ac ſua tantùm authoritate eam nominum differentiam ſibi finxiſſe, & ad ſuam cogitationem accommodaſſe? præterquàm quòd ille hac in re ſibi apertè contradicit: nam qui paulò ante quamlibet euacuationem vſque ad animi defectionem multis nominibus improbauit, præter ſanguinis miſſionem, iam ſuimet oblitus docet eam fieri poſſe, ac debere cum medicamentis lenientibus, clyſteribus, iis quæ prouocant vomitum, ſudorem, lotium. Alia multa errata ex hoc vno loco facilè poſſent in medium proferri, quale eſt illud capitale de purgatione vſque ad ſyncopen in vehementiſſimis doloribus, colico, iſchiadico, & aliis id genus, qui pendent à materia frigida, & craſſa. Sed de his ſatis. Quæ quidem annotaſſe volui nullo morbo animi, ſed vnius veritatis ſtudio impulſus, ac propter eam præcipuè cauſam, vt quamplurimi, qui iſtum hominem methodi inuentorem, medicorum principem, alterum Galenum eſſe prædicant, atque illius placita, tanquam Delphica oracula, ſuſcipiunt, & admirantur, ſi fieri poteſt, aliquando reſipiſcant diſcántque veteribus bonis authoribus, in primis autem Hippocrati, & Galeno totos ſe dedere; neque alios præterea medicæ artis doctores ſibi quærant, niſi quatenus horum dogmata declarant, illuſtrant, & amplectuntur. Equidem non ignoro, quid Montani fautores, ac patroni pro tuenda, & amplificanda illius exiſtimatione profiteantur: nempe ab illo nihil fuiſſe conſultò editum, ſed omnia fuiſſe ab auditoribus excepta, & publicata. Quocirca aiunt vix fieri potuiſſe, quin multa in eius opera irrepſerint inchoata, impolita, adulterina, & à propriis ſuis dogmatibus aliena. Etſi autem negare nolo, Montani commentarios multò magis elaboratos, ac perfectos legi potuiſſe, ſi ſtudio fuiſſent ab eo caſtigati, & editi, nemo tamen iure mihi poteſt negare, quin doctrina, & dogmata ſint ipſius propria, ac legitima: quod planè teſtatur ſeries orationis, & ipſa res; teſtari quoque multi poſſunt, qui adhuc DEI beneficio ſuperſtites illius vocem audierunt. Sed quomodocumque ille huiuſmodi culpam ſuſtineat, de qua re nihil laboro, id mihi eſto ſatis, Montani opera eſſe referta non modò næuis quibuſdam, qui pertinent ad ornamentum, diſpoſitionémque verborum, quod ad ſalutem hominis minimùm intereſt, ſed etiam multis præceptis, ac dogmatibus, quæ ſine magno Reipu. periculo in artem medicam nequeunt introduci. Atqui redeo ad rem. Ego quidem in ea ſum opinione, vt nullo pacto expediat, aut liceat tanto vti medicamento, quod hominem poſſit ad exanimationem deducere: cenſeóque talem vacuationis modum longè abſurdum eſſe, & ab omni ſana doctrina diſſentire. Quæſo enim qua artificioſa coniectura, quo acri iudicio, qua tandem conſcientia audeat vel ſcientiſſimus, & exercitatiſſimus medicus propinare alicui medicamentum, quod animi defectionem afferat, quódque hoſce limites non excedat, atque vnà etiam animam ipſam non eiiciat? Quamobrem neque apud vllum probatum medicum puto aliquod extare præceptum, vel exemplum, quod tantam purgationem poſſit confirmare. Quod verò pertinet ad Hippocratem, & Galenum, ſentio, & loco ſuperiùs poſito, & vbicumque fit mentio de vacuatione vſque ad animi deliquium, illam duntaxat eos intelligere, quæ perficitur ſectione venæ. Verùm quid ad aduerſarios dicendum eſt? Generaliter Hippocrates docet ægros quandoque eſſe ducendos ad animi defectionem. Reſpondeo aphoriſmum duas partes continere, quarum prior verè generalis eſt, & omnia comprehendit, quæcumque ex corpore procedunt

cedunt, quauis via, & quouis euacuationis genere procedant: altera autem eſt propria, & vnam complectitur ſanguinis miſsionem. Ac ſanè huiuſmodi ſenſum videtur confirmare Galeni interpretatio, quæ ita babet. *Quod poſtea ſubiungitur; atque vbi vſque ad animi defectionem expedit ducere, rectè quidem ab ipſo dictum eſt: ſed adiici oportuit vſus ſigna: quia verò ipſe prætermiſit, quandoquidem nos experientia, & ratione videmur inueniſſe diſpoſitiones, in quibus conuenit vſque ad animi defectionem vacuare, dicemus.* Ille ad ſummam tres affectus in medium profert, vt ſuprà vidimus, in quibus vtile eſt tantam moliri ſanguinis detractionem. Quippe ſi Galenus exiſtimaſſet de mente Hippocratis non ſola phlebotomia, ſed etiam purgatione huiuſmodi ſummam vacuationem fieri poſſe, vt ille prætermittens alteram partem, hunc aphoriſmum ieiunè, atque exiliter, vel potiùs perperam ſit interpretatus, fateamur neceſſe eſt. Philotheus quoque eiuſmodi expoſitionem confirmat iis verbis. *Deinde infert: atque vbi vſque ad animi defectum expedit ducere: Nunc tranſit a purgatione ad euacuationem, id eſt ſanguinis miſsionem.* His addo,
[4 de Rat. i vic. Mor. Ac. 74.] Hippocratem nominatim docuiſſe ægrum ducendum eſſe ad aoimi deliquium ſectione venæ: nuſquam verò (ni fallor) id affirmaſſe de purgatione. Verùm difficilior ſcrupulus reſtat adhuc, qui me malè habet: verba nimirum Galeni, quæ liquidò videntur demonſtrare, nonnunquam ægrotos non ſolùm phlebotomia, ſed etiam purgatione ad animi defectionem ducendos eſſe. Cum ego diu, multumque hanc rem cogitaſſem, cæpi ſuſpicari totum hunc locum fuiſſe deprauatum: ad quem modum frequenter legimus Galenum quoque verba Hippocratis interpretari, ſi quando illa abſurditatem, & mendacium videntur continere: qui ſcribit multa reperiri in multis, & Hippocratis, & aliorum libris partim errata, partim addita, partimque omiſſa præter authoris
[1. Epi. ſe. 2.34. ſect. 283. 3. Epi. ſe. 2. ogr. 19. & al. com. 23.] opinionem. Id quod facilè fieri poteſt, ac ſolet propter multas occaſiones, quæ ab eo referuntur cum aliis in locis, tum præcipuè 2. *comment. de iis, quæ in medic.* Nec ſanè ſine euidentibus coniecturis, & rationibus mihi videor duci ad id ſuſpicandum. Primùm iſtud decretum de purgatione vſque ad animi deliquium abhorret à decretis Hippocratis, & Galeni: qui tantum abeſt, vt tam periculoſam vacuationem probent, vt illam maximè videantur deteſtari: quod mox videbimus. Deinde Galenus ſupplens, in quo defecerat Hippocrates, ſcribit ſe inueniſſe & ratione, & experientia affectus, in quibus expedit vacuare vſque ad animi defectionem, & tres enumerat, febres, inflammationes, dolores: atque id fortaſſe poterat ſatis eſſe: attamen quaſi noua adhuc explicatione opus foret, de febribus, & doloribus rurſum agit, prætermittit inflammationes; quod vix ſit veriſimile hominem diligentiſſimum fuiſſe facturum. Tum docet in doloribus diſtinguendum eſſe, an mittere ſanguinem, an purgare oporteat. Sed cur non item docet in aliis duobus affectibus hunc ipſum delectum habere, ac potiſſimum in inflammationibus, quæ videntur cumprimis talem diſtinctionem expoſcere? Ad hæc lectio varia eſt apud veteres, & nouos interpretes, & apud eos, qui multa ex Galeno ad verbum ſolent transſcribere, vt iam notauimus. Demùm verò Galenus profitetur ſe demonſtraſſe in libro de Sectione venæ rationem diſtinguendi, quando ſanguinem mittere, & quando purgare oporteat vſque ad animi deliquium. Verùm ſi toti illi commentarij accuratè conſiderentur, ille de huiuſmodi re ne verbum quidem facit. Quod vt planius fiat, operæpretium fuerit, eos locos parumper conſiderare, in quibus plerique aiunt huiuſmodi terminationem contineri. Sunt autem duo præcipui: alter in libro *de Rat. Cur. per Sang. Miſſ.* alter in libro *de Sect. Ven. Adu. Eraſiſtratum.* Itaque in priore erat Galeno propoſitum, tractare menſuram miſsionis ſanguinis, ac docere, quando ea fieri debeat partitè, & parcè, quando ſemel, & copioſè, vel vſque ad animi deliquium. Primùm autem ſtatuit illud vniuersè, propter cuiuſque remedij quantitatem opera medica reddi coniecturalia, potiſſimùm verò id affirmat vſuuenire in medicamentis. *Nam quod laboranti (inquit) dandum ſit medicamentum aut bilem, tum flauam, tum atram, aut pituitam, aut ſeroſum excrementum euacuans, exactè cognoſcimus aliquando: cæterùm quantum dari debeat, neſcimus. Atqui talis exhibitio corrigi nullo modo poteſt: nam quod ſemel in ventrem deuoratum eſt medicamentum, quominus omne deuoratum ſit, fieri non poteſt, neque poſſibile eſt, vbi plus quàm conuenit, purgetur homo, partem oblati auferre.* Hæc Galenus. Tum ſcribit in miſsione ſanguinis id ſummum eſſe commodum, quod eam poſſimus firmare, vel ſinere vt fluat, noſtro arbitratu. Deinceps quærens, ſi fortè eueniat, vt multa vacuatione ſit opus, vires autẽ ſint imbecilliores, quidnam facere expediat, reſpondet, vacuationẽ partiendã eſſe: quod ipſe in copia crudorum humorum ſpeciatim facere cõſueuit: monſtratq; modũ, quo id commodè fieri poſſit. Poſt hæc docet miſſionem ſanguinis quandoque ſubitò, ac ſimul, vel vſque ad animi defectionem congruentem eſſe: poſitiſque nonnullis exemplis oſtendit, quando & quomodo ea fieri debeat, aſſeuerans tale remedium plurima, ac maxima commoda ſecum afferre. Poſtremò in copioſa iſtiuſmodi miſsione ſanguinis, illóque etiamnum fluente admonet vtile admodum eſſe pulſuum diminutionibus animum aduertere, ne fortè pro animi defectione mors ſequatur: quod infortunium teſtatur ſuo tempore tribus medicis miſerè eueniſſe. Hæc ſumma eſt illius loci. In poſteriore erat item Gale- [Cap. 7.]
no propoſitum aduersùs illos diſputare, qui miſſionem ſanguinis oppugnabant hac in primis ratione, quòd illius mittendi certa quantitas ignoretur. Ergo illud primum fatetur, aut difficulter, aut nullo modo rerum omnium adeò certam, & exquiſitam menſuram teneri poſſe, vt ea nihil excedat, aut deficiat. Quamobrem ſi talis quidem valeat ratio, abſtinendum eſſet ab vſu omnium præſidiorum, immò etiam potuum, & ciborum: cum neque horum definitus, & omni ex parte accommodatus modus haberi vnquam poſſit. Deinde iis conſentiens, quæ alteri ſuperiori loco tradita fuerant, omni aſſeueratione affirmat, menſuram in ſectione venæ multò faciliùs, & certiùs reperiri, quàm in cæteris quibuslibet auxiliis: cũ multa ſint, color partim fluentis ſanguinis, partim ægroti, impetus fluentis ſanguinis, mutatio pulſuum, nonnunquam animi defectio, & id genus alia, quæ ſatis illud poſſunt demonſtrare. Iis addit, medicum huius ſolius vacuationis ſiſtendæ, quandocunque illi placuerit, integrã habere poteſtatem: ſiquidem prima adminiſtratio reliquorum præſidiorum in tua poteſtate eſt poſita; cætera autem fortuna adminiſtratrice contingunt: id quod vſu venit cum primis medicamentis purgantibus. *Et magnum (inquit) periculum eſt in purgantium medicamentorum menſura, vt vel non moueatur purgatio, vel non facilè excernatur, quod in aluum confluit, vel cum laboribus, morſibus, & tor-*

minibus

minibus, & refrigeratiene, & pulſu priuatione, & animi defectu excernatur: vel ne totum corpus vehementer perturbetur, parum verò, aut præter modum excernatur. Hoc enim ipſum tanquam omnium malorum extremum, in parte frequenter contingere ſolet. Neque enim vt vena inciſa fluxum, quem ſuperimpeſito digite mox ſiſtes, ſic proſluuium alui tibi ſiſtere licebit. Hactenus Galenus, ex noſtra interpretatione nonnihil reſtitutus. Ex his locis facilè vnuſquiſque poteſt rei veritatem colligere, quam paulò ante nos indicauimus: namque ex vna parte ſi miſſio ſanguinis quandocunque poteſt prohiberi, & produci noſtra voluntate: ſi facta vſque ad animi defectionem, multa, grandia, & certa beneficia ſolet ægrotantibus afferre: ſi multis modis, maximè autem pulſuum obſeruatione, licet opportunam ſanguinis mittendi quantitem intelligere, & quoduis imminens periculum deuitare: contra verò ſi medicamenta purgantia inter cætera omnia vacuantia præſidia ſunt cumprimis incerta, adeò vt nulla eorum definita mēſura haberi poſſit: ſi purgante medicamento ſemel exhibito, quæ ſequuntur deinceps ſunt valde coniecturalia, & fortuna dominatrice cōtingunt: ſi purgatio modum excedens, cúmque animi defectione eſt vehementer periculoſa: ſi demum nobis non licet ſupervacaneam purgationem firmare, atque adeò multa, & ea grauiſſima diſcrimina declinare; iam ſatis poteſt conſtare eam inſignem, & extremam vacuationem vſque ad animi deliquium, vna ſanguinis miſſione, minimè purgantibus medicamētis perficiendam eſſe. Verùm quid hæc pertinent ad docendā diſtinctionem, vt intelligatur, phlebotomia ne an purgatione ad defectum vſque animi vti conueniat? Qui generaliter docet purgantia medicaméta eſſe incerta, coniecturalia, periculoſa, omnémque extremam purgationem abhorret, quomodo poteſt diſtinctionem tradere, qua nonnunquam liceat dare medicamentum, quod ægrum deducat vſque ad animi defectionē? Res mihi videtur clarior, quàm vt indigeat longiori explicatione. Porrò ad experientiam, quæ obiicitur, demonſtrantem non ſolùm ſectione venæ, ſed etiam purgantibus medicamentis ægros incurrere in animi deliquium ſæpenumerò, facilè poſſum reſpondere: namque tametſi id concedatur, quod alioquin eſt veriſſimū, ac multis exemplis confirmatur quotidie, iſtud nihil ad rem facit: neque enim quæritur, an dato medicamento ægri aliquando incidant in deliquium animi, cum talis exanimatio eueniat præter propoſitum medici, ac forte propter alias cauſas, quàm propter eam ſummam vacuationem, quam ſpeciatim intelligunt Hippocrates, & Galenus. Sed quæſtio eſt, num liceat conſultò dare medicamentum, quod extremam efficiat purgationem, & hominem deducat ad defectionem animi, quemadmodum licet conſultò id facere ſectione venæ. Ad iſtius loci difficilis explicationem, hæc qualiacunque ſint, afferre volui, etſi longius, quàm mea voluntas fuerat: non certè quòd ea mihi omni ex parte ſatisfaciant, ſed quòd nihil hactenus in mentem venerit, quod magis probare poſſim. Interea dum meliora occurrunt, libenter fatebor me eū non intelligere, ipſiuſmet Galeni præceptū grauiſſimū ſequutus, qui manifeſta etiam mendacia in libro viri ſapientis deprehenſa hac propemodū ratione ſolet excuſare.

6. Aph. com. 34. Cæterùm vt redeam tandem ad duas propoſitas vacuandi rationes, minoratiuam, atque eradicatiuam, vnicuique poteſt eſſe perſpicuum, temere aduerſarios talem diſtinctionem proferre: namque ſi res accuratè perpendatur parui omnino intereſſe putandum eſt, vtrùm integrè, an parcè dentur purgantia medicamenta cum vtroque modo ex propria forma determinatos humores trahere poſſint: Id quod vna Ariſtotelis ratione licet planè demonſtrare: Namque ille docet potentiam dimidiam mouere pondus dimidium in eodem tempore, & per idem ſpatium, quo pondus duplum mouebatur à potentia dupla. 7. Phy. ... 36. Quocirca ex. gr. ſi rhabarbari drachmæ duæ purgant libram bilis, vt rhabarbari drachma vna in eodem tempore purget ſelibram bilis, neceſſe eſt. Itaque nulli dubium eſſe debet, quin purgantia medicamenta, vel ſimplicia, vel compoſita ſemper trahāt humorem peculiarem, dummodo tanta ſit eorum quantitas, quanta certè requiritur in quouis agente naturali, vt propriam formam, ac vim trahendi à tota ſubſtantia certi humoris conſeruare poſſit. Ac licet cumulatè nequeant purgare, non eſt tamen, quin humores moueant, permiſceant, perturbent, atque (vt ſemel dicam) quin eadem ferè incommoda, & pericula plerumque ſecum afferant, quæ data copioſius afferre conſueuerunt. Aduersùs illos, qui aſſeuerare non verentur, rhabarbarum, agaricum, ſcammonium, atque ex iis compoſita medicamenta leuiora eſſe, ac propemodum lenientia, dummodo lenientibus iniſceantur, & parcè exhibeantur, ſatis demonſtrat Ariſtotelis ratio modò poſita; neque pluribus cum iis agendum eſt: quandoquidem iſtæc inanis opinio à communi omnium conſenſu ferè diſſentit, ſenſibúſque omnem fidem, & authoritatem detogat. Iam cætera proſequor. Qui rationem curandi conſtituunt duplicem, alteram ordinariam, ac liberam, alteram extraordinariam & coactam; ſi illam intelligunt, quotieſcunque indicationes conueniunt inter ſe, vt nullo labore ſatisfacere eis poſſis; hanc contra, quando illæ ipſæ indicationes vehementer diſſentiunt, adeò, vt vni ſine repugnantia aliarum ſatisfacere nequeas, rectè illi quidem, & ad Galeni mentem. ex. gr. conſtat inter omnes, paulò ante acceſſionem, & in acceſſione febricitantes importunè, ac periculoſè cibos aſſumere: veruntamen quandoque accidit, vt nonnullis vel in ipſo principio horroris non ſolùm ſine periculo, ſed maxima etiam cum vtilitate cogamur alimenta præbere propter eas cauſas, quæ præclarè à Galeno, & aliis medicis ſunt expoſitæ. Hanc nutriendi ægroti occaſionē 10. meth. c. 4. coactam appellare cuilibet per me licet; quanquā nomē eſt inſolens, & à Galeni loquēdi more alienum; neque illud fortaſſe eſt ſatis congruens. Namque huiuſmodi etiam præcepta, atq; exempla ſingularia propriis legibus non ſunt deſtituta, quas communis methodus medendi nos docet. Quandoquidem Galenus iamdiu ſcriptum reliquit, vt ſuperiori diſputatione diximus, diſſentiētibus inter ſe indicationibus, tunc perpendendā eſſe magnitudinem, dignitatémque ſcoporum indicantium, vt perpetuò illæ eligantur indicationes, quas ſcopi maiores, & digniores præſcribunt, cæteris non prorſus neglectis. Itaq; hæc memoria repetens non inuitus fateberis nō ſine ratione, ac methodo febricitantes nonnunquam paulò ante acceſſionem, & in ipſa acceſſione cibos aſſumere. Quod item de aliis repugnantibus indicationibus ſtatuendum eſt. At verò equidem puto iſtos homines longè aliter ſentire, & aliam rem comminiſci: qui docent eiuſmodi curandi modum nulli ordini, ac methodo ſubiiciendū eſſe. Et quanquā illi quoq; grauius aliquod periculum in medium proferunt, illud tamen ſibi fingunt eorū arbitratu, & in multò grauiora, certioráque mala incurrunt ſæpenumerò: præter quam quòd ea difficultas,

diſſenſióque indicationum non eſt perpetna, ac ſempiterna. Iſti autem propter humotum quantitatem, qualitatem, malignitatem, locum principẽ, aliáſque proprias imaginationes, ita frequenter purgantibus medicamentis coactè vtuntur, vt ſerui ſint in perpetuum, oeque vnquam liberè agant. Qua quidem ratione ij profitentur, omnem ſe medendi methodum ignorare, cum adeò frequenter ſine methodo artem exerceant. Vtri autem maiora ſubeant diſcrimina, illine, qui purgantia adminiſtrant medicamenta, an qui ab illis abſtinent in principio morborum, id iam ſatis monſtratum eſt, vt eandem in præſentia telam retexere non deceat.

Venio ad eos qui affirmant, naturam ſæpenumerò non ſine vtilitate copioſas excretiones facere in principio morborum, multóſque ſine coctione à morbis fuiſſe liberatos. Ego verò, quod pertinet ad priorem partem, ita ſentio, tametſi vacuationes ſine coctione, vel ſua ſponte, vel ex arte factæ videantur, nonnunquam vtiles eſſe, illas tamen non eſſe dignas imitatione; cum maxima ex partæ noxiæ, & periculoſæ eſſe ſoleant. Nam etſi quis conteodat, ægros interdũ iſtiuſmodi importunis vacuationibus liberari, non propterea ſtatuendum, eas commodas fuiſſe, & quas medicus debeat imitari: licet enim mortẽ non affetant, alia tamen incommoda inuehunt, quæ profectò non inueherent, ſi cum ſignis bonæ concoctionis factę
1.Epid. ſe.a. 46. fuiſſent. Huiuſmodi autem incommoda præclarè deſcribuntur ab Hippocrate: quippe excretiones ante coctionẽ vel nullam affernot criſim, vel malam, vel dolores, & labores (quorum nomine mala omnia ſymptomata cõprehendi poſſunt) aut morbi diuturnitatem, aut mortem, aut recidiuas. Iſtud facilè demonſtrant ægri, quorũ ſuperiùs facta eſt mentio. In Metone criſis intempeſtiua etiamſi nõ fuerit pernicioſa, grauia tamen ſymptomata intulit, vigilias, ac delirium, intuliſſétq; adhuc recidiuã teſtimonio Hippocratis, & Galeni, niſi crebrò ſanguis poſt iudicium profluxiſſet. Herophon in tot periculoſa incurrit ſymptomata, vt Galenus ſcribat præter expectationẽ eum ſuperſtitẽ fuiſſe; præter quam quòd die quartadecima recidiuam nõ potuit deuitare. Qui in Dealcis horto decumbebat omnia ſubiit incommoda, & pericula, præter interitum, ex quo etiam euaſit teſte Galeno, propterea quia maximas habuit vires, quæ tot & tanta mala ſuſtinere potuerunt. Iſtud ipſum intelligere, & obſeruare facilè potuiſſet Manardus, & hoc tempore facilè poteſt, ſi quis voluerit animũ adhibere vel iis, quæ paſſim nos doeent ſummi medici, vel iis, quæ experientia quotidiana confirmat vſu venire cunctis ægrotis, quicunq; vel ſua ſponte, vel medicamentis habẽt excretiones ante humotum coctionem. Atq; hinc, puto, licet nullo negotio reſpondere ad poſteriorem quoque opinionem aduerſarij, nempe ægrotos conualeſcere aliquando, ac ſanari ſine lotij concoctione. Namque ſi nulla vacuatio cruda eſt ſalutaris; ſi coctio non eſt aliud, quàm naturæ victoria, ac dominatio in noxios humores, quod (ni fallor) ſatis probatum eſt, & à nemine poteſt negari, qui fieri poteſt, vt natura ſine victoria vincat, & ſine coctione morbum depellat? Hoc item præclarè nos docet Hip-
8.Epid. ſe.1. 45·& 46. pocrates illo oraculo. *Concoctiones celeritatem indicãt, & ſecuritatem ſalubrem ſignificant.* Igitur quicunque affirmat, hominem ſine morbi coctione ſanari poſſe, huoc ego puto inducere notabilem repugnantiam. Sed eſt operæprecium verſari in iis parumper, quæ ex Lemoſio de hac re paulò ante obiecta ſunt. Præter exemplum Metonis, de quo non eſt vt longiùs agatur, alterum eſt exemplum, quod continet mirabilem præcognitionem imminentis criſis, in quo nihil pertinet ad rem noſtram, præter id, quod ſcribit Galenus, vehementem ſanguinis fluxum expectandum fuiſſe, propterea quòd & naturæ impetus vehemens, & morbus crudus eſſet adhuc. Etenim cum ille nihil de genere morbi, nihil de illius exitu, ac termino ſcribat, qui aliam rem agebat, non ſatis intelligo, quomodo hinc Lemoſius colligat eum iuuenem, crudo etiam nunc perſeuerante morbo, ſanum repentè factum fuiſſe. Immò verò cum Galenus hoc ipſum prætermiſerit, hinc fit veriſimile, ad plures fortaſſe dies morbũ fuiſſe productum: ſicuti euenit ſeruo laborante febre continente cum putredine, qui non ante diem ſeptimã integram habuit vrinæ coctionem, ſanitatemque eſt adeptus, tametſi illi protinus initio morbi ſanguis eſſet detractus vſque ad animi defectionem. Quòd ſi ille confeſtim morbi immunis factus fuiſſet, probabile eſt Galenum, apperentem alioqui laudis, hanc ipſam quoque artis præſtantiam non fuiſſe prætermiſſurum, ſicuti eam non prætermiſit in altero libero adoleſcente palæſtræ perito, continuò ſecta vena à morbo liberato. Verùm concedatur hæc quoque ſubita morbi liberatio. Quid tum? Nónne conſtat apud Galenum De Tot.Mor. Temp.c.3.& al. ſalutarem nullum morbum eſſe, qui non principium, incrementum, ſtatum, ac declinationẽ percurrat? An fieri nequit, vt vno propemodum tempore poſt tam inſignem omnium humorum depoſitionem, natura cæteros moderetur, ſuperet, & concoquat? An fortè inauditum, nouúmque eſt, & ipſa experientia non ſæpe confirmat, vno interdum momento priora morbi tempora pertranſire, ac ſtatum ipſum quàm celerrimè aduentare? Mihi quidem vt videtur iſtud non ſolùm fieri poteſt, ſed vt ita fiat, eſt prorſus veriſimile, vel magis neceſſarium; quandoquidem (quod rurſum repeto) ſine coctione, integra, ac vera ſanitas eſſe non poteſt. Sed ad reliqua pergamus. Galenus *lib.4. Aphoriſ.com.22.* apertiſſimè, & planiſſimè de tota hac re propriam mentem explicauit, vt nihil planius, & apertius dici poſſit. Quã ſeriem ſuperiore loco poſitam ſuperuacaneum eſt in præſentia rurſum deſcribere. Atqui (inquit Lemoſius) ea verba decet iotelligere, atque interpretari, ſi factam in principio morbi excretionem nulla ſequitur commoditas. Age verò, ſi quandiu (quæ ſunt ipſamet verba Galeni) à cauſis morbum facientibus grauatur natura, & humorum adeſt cruditas, fieri non poteſt omnino, tunc vt aliquid vacuetur vtiliter, quónam modo, te obſecro, talis vacuatio ſecum poteſt aliquam commoditatem afferre? Præterea huiuſmodi interpretatio mihi videtur meram continere nugationem, ac petitionem principij: nam quæritur an excretio ſine coctione ſit vtilis; ille reſpondet eſſe vtilem, ſi quod afferat emolumentum; innutilem, immò etiam quàm ſæpe exitialem, ſi non conferat. Itaque ille ſumit pro certis, atque conceſſis, quæ ſunt maximè dubia, & in controuerſia poſita: addo, quæ ſunt perſpicuè falſa. Sed iſtud aduertit Galenus. Contra verò ego certò ſcio, tantum abeſſe, vt Galenus hoc loco affirmet ex crudorum humorum vacuatione vel leuem commoditatem oriri, vt hoc ipſum perneget cõſtantiſſimè: id quod illa verborum ſeries ſatis demõſtrat, quæ eſt huiuſmodi: Qui procedũt morbi à concoctionis difficultate, & copia crudorũ humorũ, nullũ ab excretionibus conſequuntur emolumẽtum. Dixit enim multas violentas confeſtim vires deiicere: at quæ tales non ſunt, nihil iuuare. Nóſque hunc ipſum locum, tanquam maximè

illuſtrem

illuſtrem in principio diſputationis poſuimus ad confirmandam veritatem veteris dogmatis, quod tuemur. Verùm quod ſupereſt perſequamur.

Sic etiam (ille inquit) *vrinas coctas eſſe malas pronunciauit Hippocrates, quæ ſcilicet morbum non ſoluunt.* Hæc verba talem (puto) cogitationem explicant; ſicuti vacuatio per aluum ſine ſignis coctionis teſtimonio Galeni eſt inutilis, quotieſcunque eam non conſequitur aliquod commodum, ita vrinas concoctas, authore Hippocrate eſſe malas, ſi quando morbum non ſoluunt. Atqui facilè item poteſt probari neque vrinas coctas poſſe vllo vnquam tempore malas eſſe; neque hac in parte Lemoſium Hippocratis mentem fuiſſe aſſequutum; neque ſatis dogmata artis intelligere. Quod vt commodius fiat, mihi liceat iſtiuſmodi locum examinare, qui id facio eò libentius, quòd ille interpretis culpa videatur nonnihil obſcurus, ac facilè poſſit infirmioribus imponere, ſicuti impoſuit Lemoſio. Dictio Hippocratis eſt huiuſmodi. *Et vrina cocta mala.* Galenus in commento primum duplicem loci iſtius lectionem affert: alteram οὖρα πέπονα, *vrina cocta*, quam in multis exemplaribus ait inueniri: alteram οὖρα ἐπίπονα, *vrina laborioſa*, vel (ſi libet) *quæ cum dolore exeunt*, quam Rufus Epheſius veteres ſcripturas obſeruare conatus aduerſus Zeuxim exiſtimat veriorē. Deinde vtramque examinat, ac perpendit. Qui priorem lectionem recipiebant, nonnulla quidem abſurda pronunciabant, ſed tamen probabili quodam argumento niti videbantur. Cum enim Hippocrates doceat ſigna decretoria non decernentia aut lethalia eſſe, aut difficile facere iudicium, hinc colligebant vrinas coctas malas eſſe, quando morbum non ſoluunt, quippe quæ tunc ſint iudicatoria non iudicantia. Sed Galenus probabile iſtud argumentum ſtatim confutat, propterea quia ſigna coctionis ſunt longè diuerſa à ſignis iudicatoriis; arguítque illos medicos, qui ignorant apud Hippocratem ſigna iudicatoria illa eſſe, quæ iudicium vel iudicant, vel etiam faciunt; qualia multa ab eo numerantur: quæ quidem minimè firmam, ſtabilémque habent poteſtatem, ſed contraria nonnunquam & ſignificant, & faciunt pro diuerſis morborum temporibus: ſigna autem coctionis eſſe diuerſa à ſignis iudicatoriis: atque hæc perpetuò bona eſſe, ac celerem, certámque ſanitatem portendere. Hic portò ſenſus alioqui planus, & perſpicuus ab interprete obſcuratus, corruptúſque eſt, qui Græca verba, πάντων δὲ ἕτερα τὰ τῆς πέψεως σημεῖα, tranſtulit ad hunc modum: *Quorum alia coctionis ſigna exiſtunt.* Qua quidem interpretatione videtur ſignificare nonnulla ſigna decretoria eſſe ſigna coctionis. Cum verè ſic eſſent transferenda: *Ab his autem diuerſa coctionis ſigna exiſtunt.* Iure igitur Galenus poſteriorem lectionem amplectitur; quod etiam confirmat proximo ſequenti commentario. Et quanquam iſtæc ſatis debent eſſe ad hanc rem, tamen adhuc mihi libet aliud Galeni teſtimonium adiungere, quod hanc lectionem, & doctrinam poteſt confirmare: Cum enim author huiuſce libri ſurſum poſterius quorumdam lethalium ſymptomarum mentionem faciat cum vrinis coctis, Galenus talem ſententiam non recipit, qui affirmat prorſus falſum eſſe, ac fieri non poſſe, vt eiuſmodi vrinæ aliquod malum portendant. Itaque concludit, aut legendum eſſe pro vrinis coctis, vrinas laborioſas, vt in præſenti loco, aut hunc authorem vrinas verè coctas non ſatis cognouiſſe. Opportuniùs ſanè Lemoſius ad ſuam ſtabiliendam opinionem afferre potuiſſet Galeni authoritatem, qui ſcriptum reliquit in febre peſtilenti

3 Prorrh. 10.

vrinam colore, & ſedimento ſimilem eſſe naturali. Sed fortè intellexit, eo loco Galenum minimè de omnibus peſtilentibus, verùm de vna febre hectica peſtilente ſermonem habere: in qua corpore cordis putredine infecto, non ſine ratione lotia fuerant veluti ſanorum, cum illa ſint indicium humorum in venis contentorum, quos certum eſt non fuiſſe tunc putredine infectos. Sed ad hanc rem plus quàm ſatis. Colligo igitur aduersùs Lemoſium, cæteróſque omnes, qui coctiones negligunt, & cruditatibus fauent, nullam vacuationem ſine coctione eſſe vtilem, & imitatione dignam: nullum ægrotum ſine coctione conualuiſſe: generaliter ſigna coctionis inſigni hac prærogatiua eſſe prædita, vt quandocunque appareant, in perpetuum bona ſint, ſtabilia, fidelia, nec fallere vnquam poſſint. Quòd ſi tandem quis nouitius de hac re plura cupit intelligere, ac potiſſimùm quantum differant ſigna decretoria, & ſigna coctionis, & cruditatis, is adeat Galenum, qui tum aliis in locis, tum maximè libro primo de Criſibus de huiuſmodi ſignis pleniſſimam facit diſputationem.

3 de præſ. ex pulſib. c. 4.

Cap. 5.

De Manardo hactenus, atque iis, qui vniuersè falsò opinantur ante humorum coctionem danda eſſe medicamenta. Nunc reſtat ex inſtituto noſtro ordine, vt ſingulares quaſdam aliorum opiniones proferamus, quæ certis quibuſdam terminis aſtringuntur, ac ferè (vt diximus) ex communi ſuperiori opinione originem habent. Primùm ſunt in ea ſententia medici quidem præclariſſimi, vt in principio morborum liceat vti medicamentis, ſolis exceptis febribus, quibus curandis aiunt coctionem ſemper expectandam, adeóque decretum Hippocratis religiosè cuſtodiendū eſſe. Hanc opinionem multis argumentis conantur confirmare: quorum ſumma illa eſt. Quòd febribus quaſi perpetuò coniunguntur obſtructiones; propter quas febrientes homines multò minus, quàm cæteri ſunt ad purgationem præparati: quod purgantia medicamenta ſuapte natura calidiora febrem adhuc magis augere, atque accendere poſſunt: quòd cuncta incommoda, & pericula, quæ medicamenta ſolent afferre, non ita facilè in iis, qui febricitant, ſicuti in cæteris emendari, & corrigi poſſunt. Vnde affirmant Galenum initio quorundam morborum purgantibus medicamentis vti nonnunquam, initio febrium nunquam: quinetiam, vt nonnullis placet, neque deinceps apparente coctione, vna excepta febre quartana. Namque vir grauiſſimus ſingulari quadam, ac diſtincta prærogatiua ex omnibus morbis videtur ſolas febres excepiſſe, exiſtimaſſéq; in illis medicamentorum vſum ſemper eſſe incommodum, & periculoſum. *Vbi igitur* (inquit) *non ſolùm acutus morbus fuerit, ſed etiā cum febre vehementiſſima, multò magis vitanda eſt purgantis medicamenti adminiſtratio, à quo magna ægro impendent pericula, quæ non facilè, vt in iis, qui nō febricitant, emendantur.* Et iterum. *Quemadmodum ſi magna bilis copia in corpore continetur, ſæpius facile eſt, dummodo febris abſit, eam vacuare, ſic cum homo acuta febre correptus fuerit, difficillimum id redditur. Neque enim licuerit abſq; periculo tunc vti purgante medicamento.* Ad eundē modū de pituita, & ſemiſsis excremētis ſtatuendū Sic Hip. *Quicunq; (ait) à febribus fortibus corripiūtur, his medicamēta purgantia dare oportet, donec remiſerit febris: ſin minus ſaltē non intra quatuordecim dies. Carnes enim ipſorū & venres, cū calidi ſint, medicamētū abſumūt & nihil purgātur, & febris maior fit, &c.* Sic Celſus, & alii inſignes medici in morbis ſine febre videtur quoquo modo medicamenti vſū probare, contrà in febribus

2. de Rat. vi. Mor. Ac. 15

ad Iulian. cap 7.

illius adminiſtrationē deteſtari. Verùm enimuerò etſi non ignotamus hæc magna ex parte verè, & ad Galeni mentem dici, nihilominus huiuſmodi opinionem recipere non poſſumus; cum methodus, ac doctrina ab Hippocrate, Galenóque tradita ſit generalis, omnéſque morhos complectatur: Itaque argumenta hac de re poſita non ſolùm ad fehres, ſed ad alios quoq; morhos ſine duhio pertinent: quanquam inficias eundum non eſt, nobiſq, hac in parte conuenit cum authorihus iſtius ſententiæ, longè minus initio febrium, quàm cæterorum morborum medicamenta conuenire.

Deinde ſunt alij, qui diuidentes humores in duo genera; in quorum altero ponunt craſſos, & frigidos, in altero tenues, & calidos, cenſent illos nunquam ſine coctione, hos contrà, etſi illa abeſt, purgandos eſſe. Namque ſi humores tunc præcipuè præparantur, & concoquuntur, ex diſciplina Hippocratis, & Galeni, quando corpora fiunt fluida, atque id maximè cum meatus anguſti aperiuntur, craſſi humores extenuantur, & incidunturt, iam palam poteſt eſſe, humores, quicunque ſuapte natura ſunt tenues, nulla amplius indigere præparatione: ſatiſque eſſe aptos ad purgationem, quòd ita facillimè trahenti obediant medicamento, atque è corpore ducantur. Quocirca Galenus in ſolis fermè humoribus craſſis videtur
Cap. 5.
concoctionem deſiderare libro *4. de Tuend. Valet.* Quo loco ita Hippocratis aphoriſmum exponit, quaſi ille ſolos humores craſſos, minimè tenues complectatur. *Deiectio* (inquit) *in talibus tormina, & roſiones creat, animique deliquia, eum eo, quòd nec notatu quippiam dignum educit, quando crudi omnes ſucci pigri, atque ad motum inepti propter craſſitudinem, frigi ditatémque ſunt: quo fit, vt etiam omnes anguſtas vias obſtruant, per quas id, quod medicamentum deiicit, ferri ad aluum debeat. Itaque nec ipſi educuntur, & aliis ſunt impedimento. Id quod ſanè Hippocrates illo oraculo præcauit, quo breuiſſimè*
3. de Simpl. Med. Facult. c. 27. & 28.
præcipit, concocta purganda eſſe, non cruda. Ille hactenus, qui hanc eandem ſententiam, immò eadem planè habet verba *2. de Humorib. com.* 15. Eadem fortaſſe ratione de nimiis purgationihus ſermonem hahens, ſibi ipſe conſentiens teſtatur ducto primùm humore, qui medicamento eſt maximè congruens, mox alios, aut citius, aut tardius purgari, vt ſunt illi, vel craſſiores, vel tenuiores. His addunt nonnulli, tenues humores propter hanc ipſam mobilitatis facilitatem, & procliuitatem non iniuria turgentes dici poſſe, affirmantes
3. de Cri. c. 3.
hanc fuiſſe quoque mentem Galeni, qui ſcriptum reliquit, in febre tertiana putreſcentes humores ſine duhio tenuiores diuerſas partes petere, adeóque per vomitum, ſudorem, lotium, & aluum purgari
2. coll. c. 9.
ſæpenumerò. Atque hanc quidem opinionem videtur inter cæteros hahuiſſe Auerroes, cui placet propter hanc præcipuam cauſam in principio morborum acutorum purgandum eſſe, quoniam ferè illi pendent ex humoribus tenuibus, quaſi turgeant, ac ſecum ipſi eadem pericula
lib. Quos, Quando, &c.
ferant, quæ ſolent de turgentibus imminere. Sed Galenum poſtremò adhuc afferūt hoc ipſum planè aſſeuerantem. *Inter initia* (ille inquit) *tenues, & ſeroſos humores euacuabis; vbi craſſi, & tenaces fuerint, quales ſuapte natura ſunt pituita, & nigra bilis, concoctionem expectabis.* Et iterum; *Sæpe iam dixi-*
3. Progn. com. 23.
mus, vt humores corporis calidiores, tenuioréſque paratiſſimi ſint ad excretionem: crudis verò, & craſſis aut per abſceſſum, aut per coctionem natura medeatur. Sic frequenter apud eum legimus vacuationem flauæ bilis facilem, pituitæ, atque illius potiſſimùm, quæ craſſior eſt, itémque nigræ bilis eſſe difficiliorem. At verò quanquam ſcio viros doctiſſimos eſſe in hac opinione, vel qui Galeni doctrinam libenti animo profitentur, mihi quidem non cōuenit cum illis, qui exiſtimo noſtrum, vel potius Hippocratis, & Galeni decretum generale eſſe, omnéſque humores, ſicuti omnes morbos amplecti. Quæſo enim reſpondeat aduerſarius; quando viri prudentiſſimi ſtatuunt cōcocta purganda eſſe, non cruda, an excipiunt humores tenues? minimè: ſed vnos excludunt humores turgentes, qui fortè minori cum periculo prætermitti potuiſſent, cum frequentiſſimè ex tenuibus oriantur morbi acuti, & periculoſi; rarò autem fiat, vt alteri turgeant. An huiuſmodi morbi ex humorihus tenuibus oriundi carent principio? An criſim in iis ſalubrem licet ſperare, quam non præceſſerint ſigna coctionis? An non tradit Galenus in eryſipelate, febre tertiana, morbo regio, & aliis morbis ex bile oriundis perpetuò coctionem expectandam eſſe? Ex multis vnus
De Purg. Med. fac. c. 4.
locus prorſus notabilis mihi ſufficiat. *Ducat ad me aliquis* (ille inquit) *quempiam ſine febre, cui in vniuerſum corpus amara bile redundarit, ſpectétque poſt aliquot dies, cum hominem præparauero, mihique iam tempus inſtare viſum fuerit exhibendi medicamenti alicuius, quod bilem expurget, quo naturalem corporis habitum reſtituam &c.* Superiùs quoque locum attulimus *ex lib. 4. de Rat. Vict.* vbi ille author ſcriptum reliquit, in febre ardēte dandum eſſe quarta die medicamentum; vidimúſque eam determinationem non probari Galeno, qui apertè docet huiuſmodi iudicium eſſe faciendum ſecundùm mentem Aphoriſmorum, adeóque humores eſſe purgandos non die quarta, ſed in principio morbi ſi turgeant, vel deinceps expectata coctione, ſi quieſcant. Quippe niſi licet in fehre ardente, ſine controuerſia morho acuto, & periculoſo, ante coctionem purgante medicamento humores vacuare, quos conſtat eſſe tenues, dummódo non turgeant, iure eſt concludendum ex vetere diſciplina illos nunquam poſſe opportunè, & vtiliter purgari. Poſtremò ſi cuncti humores ſunt crudi, vt ſuperiùs monſtrauimus, quicunque à natura non ſunt euicti, ac domiti, cur non bilem quoque appellemus crudam, quæ ſæpenumerò, vt Galeni
2. de Vict. Rat. Mor. Acut. 44. 8. de Comp. Med. loc. 7. 1. Epi. ſe 1. com. 25.
verbis vtar, malè olens, & acris eſt, hominémque exurit, ac magnum naturæ negocium faceſſit? Siquę præterea nobile aliquod teſtimonium deſideras, en Galenus, qui vniuersè tenues humores perſpicuè confirmat eſſe crudos. *Didicimus* (ille ait) *de humoribus, qui tenues conſiſtentia ſunt, omnes eſſe crudos, ac vt coquantur, robuſtam naturam deſiderare.* Itaque (vt ſemel dicam) ſi quidem humores non ſolùm craſſi, verùm etiam tenues crudi ſunt initio morborum, non iniuria mihi videor poſſe affirmare, vtroſque non ante eorum coctionem purgandos eſſe. Non hic longiùs perſequor eam diſputationem, de qua nonnulli acriter digladiantur: an tenues humores, ac generaliter omnia, dum coquuntur, craſſiora euadant, cum vix ad noſtrum inſtitutum pertineat; ſed ad alia quæ reſtant, progredior. Reſtat autem, vt ea diluamus, quæ ab aduerſariis obiiciuntur.

Primùm verò omnium illud non inuiti fatemur, tenuitatem humorum magnopere eſſe aptā, craſſitiem contrà eſſe ineptam ad purgationes. Hoc exiſtimamus Galenum docuiſſe locis omnibus, qui ſuprà ſunt poſiti, vel aliis, qui id genus multi apud eum reperiuntur. Hoc ipſum demonſtrat ratio, & confirmat experientia. Quare ſi humores tenues fuerint, non illos contendimus ea ratione coquendos eſſe, ſed aliis nominibus, nimirum vt omni ex parte ſubacti, ac domiti naturæ magis obſequentes reddantur. Id quod fiet Galeni exemplo,

by Google

exemplo, ſi bilis, quæ cruda admodum, flaua, acris, & malè olens exiſtit, pallidior, placidior, ac minimùm malè olens reddatur. Quòd ſi qui fuerint humores tenues, cum quibus nulla ſit in corpore obſtructio, vel adſtrictio, & qui aliis præterea modis à naturæ gubernatione non ſint alieni, hos ego quidem non crudos, ſed coctos iam non verebor appellare, neque ibo inficias, quin protinus purgari poſſint. Galenus ergo *lib. 4. de Tuen. Valet.* interpretatur aphoriſmum [*Concocta medicari,*] de humoribus tantùm craſſis, quoniam de iis eo loco ſermonem inſtituerat. An non igitur ille pertinet ad humores tenues? An non Galenus aliis in locis, quos ſuprà notauimus, interpretatur, & accommodat hunc ipſum aphoriſmum ad humores etiã tenues? An pariter quoniam Galenus alicubi aphoriſmum refert ad ſolos humores tenues, ille non eſt referendus ad craſſos? non arbitror. Nam quemadmodum ferebat occaſio, ille eiuſmodi aphoriſmum interpretari, ac referre ſolitus fuerat, modò ad craſſos, modò ad tenues humores, modò ad acutos, modò ad diuturnos morbos; vt aſſeuerandum ſit omnino hanc methodum purgandorum corporum generalem eſſe, omnéſque humores, & omnes morbos amplecti.

Eorum opinio, qui exiſtimant, humores tenues eſſe turgentes, adeò mihi videtur abſurda, vt vix confutationis indigeat. Ac profectò non ſatis mirari poſſum quomodo viri quidam celeberrimi nominis huiuſmodi opinionem ſequantur ex quibus eſt Valleriola, qui poſt longam diſputationis ſeriem, tandem concludit humores tenues in principio morborum purgandos eſſe, tum propter aliàs, tum maximè propter eam cauſam, quòd illi turgeant. Hæc illius ſunt verba. *Conſtat hic de mente Galeni, quinam ante coctionem purgandi humores ſint & qui expectata prius coctione. Quòd ſi quis obiiciat tenues omnes humores crudos eſſe, vt ſuprà ex Galeno de mente Hippocratis id affirmantes attulimus, cruda autem non eſſe mouenda, vt Hippocrates iuſſit, bilis autem ſuapte natura tenuis eſt, ſequitur ipſam ante coctionem nunquam mouendam. Cui obiectioni ſic reſponſum volumus, vt dicamus, cruda quidem ex Hippocratis decreto non ante coctionem purganda, niſi tamen turgeant. Ac verum quoniam bilis tum, quum valde tenuis eſt, malè olens, acris, & mordax, tum turgere maximè ſolet (vt in ardentibus febribus, exquiſitis tertianis, phrenitide biliosa, & huiuſmodi affectibus accidere conſueuit) etiamſi cruda ſit, ob id profectò vacuandam confeſtim eſſe.* Valleriola hactenus. Quòd ſi ita ſe res habet, quomodo Hippocrates, & Galenus prædicant raro humores eſſe turgentes? Quomodo in morbis acutis, qui maiori ex parte de tenuibus humoribus oriuntur, tradunt rarò medicamentis purgantibus vtendum eſſe? Quomodo bilem, quam Valleriola turgentẽ appellat, cum flaua eſt, acris, mordax, & malè olens, Galenus crudam nominat, contenditque ad purgationem eſſe ineptam? Quòd ſi in febribus ardentibus, tertianis exquiſitis, phrenitide bilis turget, quamobrem Galenus in hiſce morbis non ſtatim docet medicamenta eſſe exhibenda? Qui ait in cauſo minimè die quarta purgandum eſſe, ſed iuxta Aphoriſmorum determinationem, vel ſtatim in principio ſi humores turgeant, vel deinceps, quando illi fuerint concocti? Qui iubet in tertiana exquiſita ne abſinthium quidem ante illius coctionem eſſe exhibendum? Qui in phrenitide verbum prorſus nullum faciens de purgatione protinus aggreditur ſanguinis miſſionem? Iſtæc dogmata (Lector) ſunt non modò abſurda, ſed etiam pernicioſa, vt ſi quis fidem illis adhibeat, plurimos certè homines

Com. in lib. de Cõſt. Art. Med.

temerè ſit interfecturus. Errata in omnibus artibus, ac diſciplinis turpia ſunt; ſed in cæteris omnibus, & in aliis quoque artis medicæ partibus licuit aliquando ludere, atque ingenium exercere. Verùm illa in parte, quę in actione verſatur, vnde hominis ſalus, vel interitus maximè pendet, piaculum nos arbitramur non illa grauiter, ac perpetuò tractare, amplecti, docere, quæ præclarè à veteribus, Hippocrate in primis, & Galeno iamdiu poſita, & conſtituta ſunt. Sed ad me redeo.

Quod ad Auerroem pertinet, qui docet in principio morborum acutorum nunquam non exhibenda eſſe medicamenta, propterea quia illi pendeant ex humoribus tenuibus, ego longè maiorem adhibeo fidem vnis Hippocrati, & Galeno docentibus, in morbis acutis rarò, & in principiis medicamentis purgantibus vtendum eſſe, quàm Auerroi, vel aliis mille. Neque enim huiuſmodi ſententiæ ſimul cohærere, & conuenire poſſunt. Hic ſemper initio morborum acutorum purgationem probat: illi rarò, atque id cum multa prouidentia. Sed rarò, ac ſemper ſimul ſtare nequeunt. Si quis velit Auerroem imitari, ab Hippocrate, & Galeno deſciſcere, ipſe viderit.

Venio ad locum Galeni ex libro petitum, *Quos, Quando, &c.* Qui quidem videtur non leuem difficultatem continere, ac præ cæteris aduerſariam ſententiam confirmare. Non ignoro eſſe hodie viros doctiſſimos, qui cũ propter alias coniecturas, tum maximè propter huiuſmodi ſententiam hunc libellum inter Galenĩ commentatios non recipiunt. Atque hanc ſuſpicionem illud quoque videtur efficere, quòd ille in veteri interpretatione ferè ex dimidia parte ſit mutilus, ac peculiariter in eo ſententia iſtæc controuerſia deſideretur. Itaque exiſtimant libellum eſſe Oribaſij nempe cap. 23. & 24. collect. Medic. ad Iuliã. Imperat. apud quem inſuper hæc ipſa legitur ſententia penè ad verbum libro primo Synops. cap. 16. Veruntamen vtcunque hæc ſe res habeat, ſiue liber ſit mancus, ſiue integer, ſiue Galeni, ſiue Oribaſij ex Galeno tranſcribentis, de quo alij iudicium faciant, puto ego huiuſmodi ſententiam commodam interpretationem habere: quæ quidem, vt ne id ſilentio prætermittatur, eiſdem planè verbis habetur apud Galenum *1. de Humorib. com. 2.* Franciſcus Caſſanus, cuius paulò ſupra mentionem fecimus, hunc locum exiſtimat eſſe deprauatum: qui pro verbis *inter initia,* legendum putat *ante initia,* vt talis ſit ſenſus, *Ante initia morbi.* Quando homo adhuc non laborat, adeóque ad illius præſeruationem, tenues humores purgandos eſſe, minimè craſſos, qui non ita facilè deducuntur. Atque hanc cogitationem videntur confirmare partim Græcus contextus, qui habet *ἐν ἀρχῇ, in principio,* prætermiſſa voce *νοσήματος morbi,* quæ temere addita eſt ab interprete; partim quæ ſtatim vix quatuor interpoſitis lineis ſubiiciuntur ad hunc modum. *In iis autem, qui iam ægrotant, ſi diuturnus futurus eſt morbus, expectanda ſemper erit coctio; ſin breui ſoluendus, inter initia, ſi modò a concitatis pendeat humoribus, purgare licet: quanquam & iſtud magna cum animaduerſione faciendum, &c.* Etenim ſi vtrobique Galenus de ægrotante corpore loquitur, vix ille ſibi ipſe videtur conuenire: qui prius docet, humores tenues promiſcuè eſſe purgandos in principio morbi: mox tradit humores generaliter hoc ipſo tempore non aliter educendos, ſi turgeant: quippe hæc inter ſe cohærere nequeunt. Verum enimverò cum Græcè legatur *ἐν ἀρχῇ in principio,* atque hæc eadem lectio, vt modò notauimus, eiſdem verbis, quatuor

locis habeatur,bis apud Galenum, his apud Oribaſium,addo & apud Aëtium, neque ita licenter codices debeant mutari,nos vndique huiuſmodi
Lib 3.ca.23. ſententiam non poſſumus probare. Sed neque id fortè ſatis conſtat, Galenum haud loqui de corpore ægrotante, qui ſtatim, ſimúlque interſerit multa, paroxyſmos, vacoationes ſpontaneas, dies criticos, & alia quæ præſentē morbum manifeſtè demonſtrant. Ac poſtremò, quamuis iſtud quoq; concedatur, memoria eſt repetendum, Galenum
4.de Tuen. Val. 4. quandoque interpretatum fuiſſe aphoriſmū, *Concocta medicari*, & accommodaſſe iſtud decretum de purgandis humoribus duntaxat concoctis ad corpora non ſolùm ægrota,ſed etiā ſana:id quod ratione quoq; confirmat,& ex iis, quæ iam diximus,vnicuique ſatis manifeſtum eſſe poteſt.

Reſpoodent quamplurimi,humores tenues ſtatim purgandos eſſe,quotieſcunque turgent,& ita Galenum ſentire, quoniā tales ſæpe turgent. Sed tenera ſolutio eſt voluntaria, & inepta;ſiquidem Galenus ibi nullam turgentis ſucci mentionē facit:præter quàm quòd, cum loquatur de humoribus tenuibus, & aqueis, veriſimile eſt, rarò admodum eos turgere, cum frigidi ſint, & ad illam furioſam motionem inepti. Alij putant humores tenues in principio morbi ducendos eſſe, non iis medicamentis, quæ aluum deiiciunt, ſed iis, quæ lotium prouocant,quorum adminiſtratio tunc nō videtur importuna. Verùm huiuſmodi quoq; interpretatio cenſenda eſt lōgè à Galeni mēte aliena:cui toto hoc commentariolo præcipuū fuerat propoſitum, quod maximè titulus oſtendit,agere de medicamentis purgantibus, de quibus & hoc in loco loquitur ſine dubio: præter quàm quòd neque iſtud fortaſſe omni ex parte eſt congruens cæteris Galeni dogmatibus, quæ in principio morborum non ita videntur diuretica medicamenta indifferenter probare.

Antonius demū Francanzanus Vicentinus meus præceptor, vir præclara eruditione, ac ſingulari iudicio, qui & in hac eadem Schola, & Bononiæ multos annos artem medicā profeſſus eſt honorificentiſſimè,itémq; alij nonnulli viri docti hunc nodum expediunt,diſtinguentes humores tenues bifariam: quorum alteri ſint tenues ſimpliciter, qualis præcipuè eſt flaua bilis:alteri tenues ſimul, ac ſeroſi, quales reperiuntur in hydrope aſcite. Ergo aiunt in principio morborū purgandos eſſe humores, minimè tenues ſimpliciter, qui crudi ſunt,coctionémq; deſiderāt;ſed tenues vnà,& ſe-
5 de Vſ. par. cap. 6. roſos,qui(vt Galenus eſt author)cæteris omnibus ſunt tenuiores,& qui eam ferè coctionem iam videntur eſſe conſequuti, quam conſequi,vel arte, vel natura poſſunt: vt nullam præterea nobis liceat illorum coctionem expectare; ſicuti ſero euenit,quod ſeparatum ab aliis partibus lactis,nō poteſt amplius concreſcere; vel potius aquæ,cui tales humores propemodum aſſimilantur, quam cōſtat coctione aliam formā ſuſcipere non poſſe. Ac lubē ego in hanc ſententiā venio libenter:qui ſolet mirari fuiſſe viros doctos,qui cenſuerint eū locum tam inſignem difficultatem continere, vt tot commentis opus fuerit. Scribit Galenus, in principio tenues,ac ſeroſos humores euacuandos eſſe. Quæro nūc vtrùm de vno humorum genere loquatur, an de pluribus. Cæteri omnes putant eum ſermonē habere de pluribus, ac potiſſimum de duobus,nempè bilioſis,& ſeroſis. De ſeroſis nō eſt dubium, cum nominatim proferantur:bilioſos itaq; vt per tenues intelligat, neceſſe eſt. Verùm ſi ita ſe res habet, & bilioſi humores à ſeroſis diuerſi ſunt, vtique & ſeroſi à tenuibus erunt diuerſi,quod abſurdiſſimum eſt.Præterea ſi tam ſeroſi,quàm bilioſi tenues ſunt, quamobrem ſeroſos nominat expreſsè, bilioſos ſignificat per accidens commune vtriſque? An fortaſſe tales dicuntur per excellentiam,quod reliquos tenuitate ſuperent? Atqui hoc falſum eſt teſtimonio & ſenſuum,& Galeni qui affirmat,vt modò notauimus, excrementum ſeroſum eſſe omnium tenuiſſimū; melancholicum, craſſiſſimum; conſtituitque bilioſum medium inter vtrumque. Demum ſi Ga- *5. de Vſu.*
lenus per tenues humores bilioſos intelligit, iam *Part. c.6.*
ille ſibi ipſe repugnat neceſſariò, qui paſſim teſtatur, quod puto ſatis comprobaſſe, bilioſos humores nunquā ſine coctione purgandos eſſe. Sed illud addo, haud ſemel Galenum bilioſos humores à tenuibus, & ſeroſis diſtinguere, & ſeparare: quod locus ille demonſtrat apertiſſimè, in quo ſcribit,ſciendum eſſe, nunquid aquoſa, & tenuia vacuare melius ſit, an ſuccum pituitoſum,an bi-
lioſum,an melancholicum,&c. Quamobrem ha- *6. Epi. ſe.2. 32.*
bendum eſt pro comperto, mea quidem ſententia,Galenum hoc loco de vno tantùm genere humorum ſermonē habere,hoc eſt de ſeroſis,ac docere tenues humores in principio vacuandos eſſe, dummodo fuerint ſeroſi: ſin verò tales non fuerint,nequaquam.Quòd ſi quis rurſum quærat,an ſine coctione liceat ſeroſos humores ſtatim purgare, quæ certè æquior dubitatio poteſt videri, puto ad hunc pariter ſine multo negotio reſpondere poſſe. Nam cum opportuna purgatio duo potiſſimùm requirat, authoribus Hippocrate,& Galeno,meatus apertos, & humores inciſos, atque extenuatos,ſi qui ſunt craſſi,& glutinoſi, cum ſeroſi humores nec craſſi, nec glutinoſi ſint,ſed tenues,ac fluidi,ſatis patere poteſt, eos nullius præparationis indigere, ac per conſequentiam poſſe, immò debere protinus euacuari. Sed ille ſtatim obiiciat, hoſce humores vnam tantùm habere conditionem, nempe tenuitatem;alteram deeſſe, apertionem viarum: itaque illos eſſe adhuc ineptos ad purgationem. Licet autem facilè reſpondere,ſi iſtud eueniat, ſine dubio ita eſſe ſtatuendum, obſtructóſque meatus antea reſerandos, quàm ſeroſi humores vacuentur. Verùm tunc non ſoli aderunt humores ſeroſi, ſed fortè etiam craſſi,qui obſtruunt. At verò ponendum eſt nunc ſeroſos humores redundare,nullúmque eſſe præterea impedimentum, quò minus purgari poſſint: ſiquidem Galenus hoc loco vniuerſales tantùm quaſdam regulas deſcribit ad humorum vacuationem accommodatas; quibus aliæ deinceps multæ coniungendæ ſunt diſtinctiones, quæ totum iſtud negotium bene conficiunt: quas quidem vnuſquiſque ex variis Galeni locis, ac præſertim ex libro de Conſt. Art.Med. ſibi facilè poteſt comparare Colligo igitur, ſeroſos humores, quatenus ad eos pertinet,nulla egere præparatione,ac ſine mora in principio vacuandos eſſe: cōtra craſſorum, & tenacium, quales ſuapte natura ſunt pituita, & nigra bilis, coctionem perpetuò expectandam eſſe. Atque hinc fit, vt credam eiuſmodi locum non eſſe adeò difficilem, vt multi opinantur. Si qua ſuperſunt pro hac opinione,ex iis,quæ diximus hactenus, non difficile eſt ad omnia reſpondere, vt ſupervacaneum ſit nos in ea refellenda longius commorari.

Tertio loco ſuccedit eorum opinio, qui recipiunt vſum medicamentorum in principio morbi, quotieſcunque illi propoſitum habent reuellere, non vacuare duntaxat. Namque ij ſtatuunt, duplicem eſſe purgandorū corporum præcipuam rationem:alteram,vt ducatur humor noxius,quique laborantem locum occupat:alteram vt reuellatur humor fluens, quique morbum

ſacturus

facturus eſt. Huiuſmodi ſententiæ ſunt authores, ac fautores viri quidam celeberrimi: inter quos Trincauellius obtinet principatum, qui tum alijs in locis ſuorum commentariorum, tum in peculiari Quæſtione hæc habet; *Id in primis animaduertendum eſt, duplicem eſſe ſcopum, quem ſibi medicus in purgando proponit: aliquando enim vt humorem, qui iam moleſtus, & morbum facit, euacuet: aliquando verò vt eum, qui ad morboſum locum, aut ad aliquod principale membrum defluens, morbum ipſum auget, vel etiam eum, quem timet ne defluat, euacuando reuellat. Quatenus ad primum ſcopum attinet, medicus nunquam poteſt initiis morborum ante coctionem humoris, qui purgandus eſt, aliquam moliri inſignem vacuationem. Hoc apertiſſimè docet Galenus Hippocratem ſequutus tum alibi, tum maxime in comment. ſecundi libri Aphoriſmorum, vbi hæc protulit:* Humores autem, qui ſunt in aliqua corporis parte firmati, neque alio auxilio mouendi ſunt, nec medicamentis ante concoctionem. *Et huc ſpectare videtur locus a nobis citatus ex 4. de Vict. Morb. Acut. vbi ſi craſſiores fuerint vrinæ, & nebuloſæ, purgandum eſſe cenſuit: ſed ſi tenues, omnino purgationem interdicit: alioquin enim (ait ipſe) vrina nequaquam maturabitur, & febris ſine criſi protrahetur in longum, & corpus frangetur, addit Galenus: & hac eadem ratione paulò ſuperius dixerat, omnem in morbis definitionem accipiendam eſſe ab vrinæ cruditate, vel concoctione. Quòd ſi ſit medico propoſitum, vt euacues quidem, ſed eo potiſſimum fine, vt euacuando reuellas, magiſque reuulſionem, quàm vacuationem ſequatur, tunc ſemper purgandum eſt in principio nulla expectata alioqui concoctione.* Ille hactenus: qui mox poſitis nonnullis Galeni locis, qui docent initium morborum eſſe congruos reuulſioni (qua in re mihi cum illo conuenit, vt propterea non deceat eos hic transſcribere) poſtremò hæc adiungit: *Hac ratione Hippocrates pleuriticos dolore ad præcordia deſcendente acrioribus ab initio morbi medicamentis expurgat, nimirum vt inſignis, & valida fiat reuulſio, magis quàm vt fluxum humorum, & exceptum in inflammatione euacuet: quemadmodum etiam cum dolor ad clauiculam pertingit, eadem de cauſa, vt Galenus teſtatur, venam in cubito ſecat: ita quoque angina laborantes in initiis ante concoctam materiam purgat: & in libro de Articul. & Fract. morbo incipiente euacuat etiã veratro, nempe vt fluentes humores reuellat, ac aliò, quàm ad affectum locum eorum impetum conuertat, qui præ dolore, ac loci imbecillitate poſſet ingentem excitare inflammationẽ: quod Galenus loco paulo antecitato ex 4. Methodi veſtigia Hippocratis ſequutus docuit; a quo exempla etiã ex libro de Vulneribus petita mutuatus eſt.* Hæc Trincauellius. Sic Nicolaus Bieſius Louanij medicinæ profeſſor in ſua Meth. in quã dũ hæc ſcribo, fortè incidi, melancholiã tractans inquit; *An purgantia medicamenta ſtatim conueniant, quæri poteſt, cum in aliis multis capitis morbis, præſertim frigidis, in appoplexiis, in comitialibus, in lethargis iis quamprimum vtamur. Hoc autem facimus reuulſionis, aut deriuationis gratia, quo vergentem in aliquam partem humorem dimoueamus in aliam, in qua minus eſt futurus pernicioſus. Tunc igitur cauſis antecedentibus, quatenus ad partẽ affecta properãt, a motu potius, quã a quantitate ſumpta indicatione medicamẽta purgantia deſtinamus, quamuis interim accidat vt partẽ aliquã cauſæ continentis etiam amoueamus.* Hæc ille, qui libro etiã ſexto ſuæ Theoreticę medicinę hoc ipſũ diffuſè tractat, & eiuſmodi purgationẽ revellentẽ appellat. Sic Auger. quidã Ferrerius, *Ne Gal.* (ait) *ſcrupulũ moueat, qui tantes in inflãmationibus, & omnium morborũ collectionibus purgationes interdixit, & tamen ipſe in pleuritide purgauit primo, & ſecundo, & quarto die: notandũ firmatis in parte aliqua hũoribus purgationẽ nõ deberi ſed ſi partim firmati ſint, partim etiã adhuc aliunde ad partẽ fluãt (quod per initia in pleuritide, & omni inflammatione accidit) fluentibus adhuc humoribus purgationem vtiliter adhibemus, quæ firmatis, & in parte collectis inutilis dici poteſt.* Neque ergo firmatorum, & in parte hærentiũ humorũ gratia, ſed aliunde ad partẽ fluentiũ cauſa purgatio in inflãmationibus, cæteriſque morborũ collectionibus exhibetur: nã vbi nihil amplius influit, neq; influxurum ſperatur, temere adhibetur. Sic alij quãplurimi (vt ne longiorem iſtorũ hominũ catalogum faciã) idem ſentiũt hoc tempore. Ac fortaſſe iſtæc opinio eadem eſt cũ opinione Manardi, quem vidimus propter loci dignitatem, ac periculum, in principio morborum purgationem probare.

Cæterùm ego quidem, (vt ſyncerè dicã) puto hanc opinionem eſſe non ſolùm ab Hippocratis, & Galeni mente alienam, ſed fortè etiam prioribus longè deteriorem, ac pernicioſiorem. Et quanquã hoc ipſum poteſt ſatis eſſe manifeſtum ex iis, quæ iam ſuperius ſunt à nobis diſputata, nihilominus quòd res ſit maximi momenti, atq; à viris ampliſſimæ authoritatis acriter propugnetur, non grauabor ferè eadem repetere, & actum agere. Primũ itaq; certum eſt Hippocratem, & Galenum iſtiuſmodi reuellentis purgationis nuſquam meminiſſe: quam mihi quidẽ non ſit veriſimile eos fuiſſe prætermiſſuros, ſi modò illam cenſuiſſent rationi conſentientem, ac ſalutarem. Quæſo enim viri omnium perſpicaciſſimi, qui millies de generali præcepto purgandi humoris concocti ſolos excipiunt humores turgentes, quamobrem ſemel fluentium quoque pariter non meminere? Deinde ſi hæc ſuſcipiatur doctrina, vt nimirum purgandum ſit nulla expectata concoctione (quæ ſunt ipſamet verba Trincauellij) quoties medico propoſitum eſt euacuando reuellere, vt in multis, & propemodum omnibus morbis crudæ purgationes conueniant, fateamur neceſſe eſt. Illud (puto) non inuitus fatebitur vnuſquiſque de morbis acutis, quos conſtat maiori ex parte originem trahere ex humoribus violenter fluentibus ad partes corporis nobiliores. Sed neque deſunt morbi quamplurimi diuturni, qui generantur, ac fouentur à variis humorum fluxionibus, adeóque reuulſionem poſtulant, apoplexia, epilepſia, paralyſis, arthritis, & alij id genus, qui à nemine poſſunt ignorari. Quòd ſi verè ita hæc ſe res habet, quomodo iamdiu ſancitũ eſt, in principio morborum acutorum rarò admodum miniſtranda eſſe purgantia medicamenta: itemq; in diuturnis perpetuò coctionem expectandam eſſe? Iam verò ipſam rem pauliſper conſideremus, ac de multis morbis, ex. gr. accipiamus internã inflãmationẽ. Hic duplex aduerſario ſe offert purgandi ſcopus; alter, vt educantur humores verè morbum efficientes, iamque firmati: alter, vt illi duntaxat purgentur, qui fluxuri ſunt vel etiamnũ fluẽtes morbum poſſũt augere, & amplificare. Illos non expedit, neq; licet, de qua re inter nos conuenit, ante concoctionẽ purgare: hi cõtra poſſũt, ac debent principio morbi ſine concoctione protinus educi. Quod attinet ad priores, non id ago in præſentia, vt demonſtrem vix fieri poſſe, quin data hoc tempore medicamenta aut certè detrahant, aut ſaltem perturbent firmatos quoque humores, & in inflammatione contentos; quod probauimus aduerſùs Valeriolam. Quatenus verò ſpectat ad poſteriores, quos iſti putãt cõmodè purgari poſſe, cum illi crudi ſint, nec ſanè turgeant,

quæ duplex tantummodo eſt legitima ratio purgandi hominis, nõ ego video, quàm probè purgari poſſint: qui neque excogitare, quamobrem tales humores talem habeant prærogatiuam. Nam ſi Galenus (quod notauimus principio Diſputationis) turgentibus quoque humoribus, quos conſtat ſatis aptos eſſe ad purgationem, & in quibus tardare malum eſt, medicos hortatur, vt fieri poteſt, arripiant occaſionem propinandi alicuius medicamenti quod quoquo modo extenuare eos, ac præparare poſſit: quantò magis cenſenda eſt neceſſaria concoctio, & præparatio iſtiuſmodi humorũ, quos probabile eſt multis nominibus eſſe quam minimùm naturæ obedientes, prorſúſque ad purgationem ineptos? Prætermitto, internis inflammationibus, & aliis pleriſque morbis, qui principio reuulſione opus habent, neceſſariò adiungi febrem, quæ per ſe purgantium medicamentorum adminiſtrationem reddit admodum ſuſpectam, & periculoſam. Ad hæc ſi memoria repetamus, quod Galenus millies inculcat, id nimirum eſſe à nobis diligenter animaduertendum, vt quælibet præcepta cum artis operibus perpetuò conſentiant, libenter de aduerſario ſcire velim, an Socrati phrenitide laboranti fluentibus impetuosè humoribus in caput, ſeriò purgans medicamentum continuò ſit propinaturus? Vix enim poſſum adduci, vt credam, reperiri aliquem, qui vtcumque verbis hanc doctrinam tueatur, tantum audeat facinus, quod profectò propter multas cauſas certam homini perniciem fuiſſet allaturum. Sed quid laboro vehementius? Nónne Hippocrat. & Gal. quos in perpetuum volumus eſſe nobis inſtar omnium, perſpicuè & expreſsè docent, principio inflammationum, etſi humores ad certam partem concurrunt, ac reuulſione opus eſt, dari purgantia medicamenta non ſolùm ſine vtilitate, ſed etiam perniciosè? Ex multis locis vno mihi liceat hanc extremam partem concludere, etſi illius ſuperiùs quoque fortè non ſemel mentionem fecimus. *Quicunque* (ſcribit Hippoc.) *inflamatas partes in principio morborum ſtatim conantur ſoluere purgatione, ij non ſolùm ab intenta inflammatáque parte nihil adimunt, cum non cedat quæ adhuc eſt cruda affectio, ſed etiam quæ repugnant morbo, ac ſanitatem faciunt, colliquant: corpore autem facto debili, morbus vincit. Cum autem morbus corpus vicerit, remedium non habet.* Gal. interpres hæc habet. *Hunc expoſuimus aphoriſmum; cum illum exponeremus;* Concocta medicari, & mouere: *atque in eiſdem, quibus & nunc, ſymptomatis rectè ad ſanguinis miſſionem proprius deueniendum præcipit, vbi vitioſi aliqui humores in partim aliquam confluunt, atque in ea aceruãtur, quod, vt dixi, ἀντισπασθαι, dicitur.* An ignorabant viri ſcientiſſimi in principiis inflammationum humores partim fluxos, partim fluentes eſſe: neque ſolùm communi vacuatione, ſed etiam reuulſione opus fore? attamen vterque purgantia medicamenta grauiter reprobat, ac ſalis decreti rationes ponit vſque adeò validas, & euidentes, vt à nemine poſſint conuelli. An fortè Gal. qui profitetur hanc ſententiã ſe expoſuiſſe exponendo aphoriſmum 22. primi libri, eo loco dedit eiuſmodi exceptionem, vt concocta medicari oporteat, niſi humores turgeant; itémque niſi fluant, vel fluxuri ſint? Ad ſummam nos huiuſmodi opinionem probare non poſſumus, cum propter eas rationes, quæ & hoc, & aliis locis ſunt à nobis propoſitæ, tũ maximè propterea quia dato medicamento illa eadẽ incõmoda, & pericula vrgẽt, quotieſcomque humores ſũt crudi, ſiue illi (vt aiũt) ſũt reuellendi, ſiue abſolutè vacuandi. Neq; apparenté aliquam rationem iſti vnquam poterunt excogitare, quæ eiuſmodi eorum diuerſitatem poſſit demonſtrare.

Sed illud reſtat adhuc, vt ad ea reſpondeamus, quæ ab aduerſariis obiiciuntur. Trincauellius primò affert pleuritidem, in qua dolor deſcendat ad hypochondria; deinde anginam, de quibus iam diximus plus quàm ſatis; neque eſt, vt eadẽ repetantur. Tertiò ponit duos locos, alterum ex libro de Fracturis, alterum ex libro de Articulis, in quibus Hipp. & Gal. incipiente morbo vtuntur purgatione cũ helleboro, eo nimirũ conſilio, vt fluẽtes humores reuellantur, & locus affectus præſeruetur ab inflãmatione. Etſi antè (vt ſpero) poteſt facilè vnuſquiſq; ad hęc reſpondere, qui memoria repetat, quæ generaliter diximus principio diſputationis, tamen nobis liceat hos locos nonnihil examinare. Atq; id eò libentius facio, quòd ſcio doctiſſimos quoſdam viros, qui hoc argumentũ tractant, hiſce locis niti magnopere, tanquã maximi momenti ad confirmandã aduerſariorũ opinionẽ. Prior locus habetur 2. *de Fracturis* 27. in quo Hipp. ſermonẽ habens de iis, quibus os calcis ſideratum, & vitiatũ fuerit, ita ſcribit. *Melius autem eſt, vt veratri potionem, aut eodem die, aut poſtero exhibeamus: ac tertio poſt die ſoluamus, & rurſum deligemus.* Itaque Hippocrates gratia reuulſionis ante humorum coctionem adminiſtrat purgantia medicamenta. Hinc poſſem me extricare vno verbo, reſpondens Hippocratem loqui de veratro albo, adeóque de purgatione per vomitum minimè, quod confirmat Galeni interpretatio. Quoniam verò neque alia deſunt exempla tum ex aliis libris, tum præſertim ex libro de Vlceribus petita, quorum Trincauellius quoque meminit, quæ demonſtrant Hippocratem in pleriſque huiuſmodi morbis in principio non abhorruiſſe à purgantibus medicamentis, iis conſentiens, quæ olim dicta à me ſunt, reſpondeo in morbis potiſſimum ſine febre, in quibus non ſint multi, craſſi viſcidi, crudi humores, nullæ obſtructiones, nulli impediti meatus, non iniuria ſtatim dari purgantia medicamenta: quippe humores hoc tempore ſunt ſatis ad purgationem præparati. Atque hanc fuiſſe Hippocratis, & Galeni mentem, præter ea, quæ aliàs diximus de hac re, nimirum in modum confirmat Galenus hũc ipſum locum interpretatus; cuius ſeriem mihi libet ad verbum tranſcribere. *In iis, qui ita ſunt affecti, ſicuti & vacuare ſuperuacua, & in contraria à laborantibus locis humores auertere quam maximè prodeſt, ita an id veratro albo faciendum ſit, non conſtat: quippe eum ſtrangulare interdum ſoleat, cũ in corpore multi, & craſſi, & lenti humores cõtinentur. Idcirco prius diſſoluendi hi ſunt attenuante victu, de quo integrũ noſtrũ habes cõmentarium. Exhibere enim veratrum prius quã victu corpus præparatis periculoſum eſt.* & iterum; *Iuſſit nunc eodẽ die, aut poſtero dari veratrũ, priùs quàm aut partes affecta inflammari, aut homo febricitare incepiſſet: quinetiã ſi febris anteuertiſſet, modò leniter afficeret, eodẽ modo exhibendum eſſe cenſuit: Nos verò ne febre quidem vacuo dare veratrum audemus. Si febris autem vehementer infeſtet, ipſe etiam non dat, ſed vehementiſſimè in inedia detinet,* &c. Ac rurſum; *Non ſuppurat autem ſanguis, cum inflãmatio magna ſuperuenerit, aut ex prauitate deligationis, aut ex humorũ malignitate & multitudine: quam ipſe quidem exinanitione per medicamenta, nos ſanguinis miſſione emẽdamus: quæ quidem vel ſola miror cur contentus non ſit, cum & eam agnoſcere, & in talibus affectionibus adhibere videatur. Inquit enim in libro de Artic. cum contuſiones coſtis accidentes curat, præter alia quæ facienda cenſet, etiam hoc; Tum vena ad cubitum ſecanda eſt.* Hæc Galenus. Bicſius, ac Ferretius

Com. 17.

Com. 23.

Com. 31.

nihil

nihil afferunt noui, aut quod habeat quicquã ponderis. Ille accipit pro certo, quod eſt maximè dubium, aut verius quod eſt planè falſum, nimirum quòd in pleriſque morbis capitis, præſertim frigidis liceat protinus vti purgantibus medicamẽtis. Præterea affirmat iſtud fieri gratia nõ ſolũ reuulſionis, ſed etiã deriuationis. Hic petulanter in Galenum inſultat, & nihil docet. Vterque ignoratis veris dogmatibus, propriis cogitationibus delectatur, neq; aliud agit, quàm vt lectori tenebras offundat. Vt hinc ſtudioſi documentum capera poſſint, quod me non tædet ſæpius inculcare, nẽpe artem medicam, quæ hominẽ diuinũ animal tractat, à probatis auctoribus, potiſſimum Hippocrate, & Galeno perdiſcendam eſſe cæteróſq; omnes vel ſcriptores, vel doctores, quicumque illorum dogmata, vel non recipiunt, vel oppugnant, eſſe prorſus reiiciendos.

Sed rurſum ad Trincauellium redeo, qui cum multas hac in re animaduerſiones, & diſtinctiones afferat, quas ferè omnes accepit à Manardo; de quibus non eſt vt iterum agamus, propriã demum quandã cogitationem proponit, quã non memini apud alium me legiſſe, vt illa meritò non fuerit ſilentio prætereunda. Ille ergo cum ex vetere decreto probè intelligeret, humores turgentes ante coctionem purgandos eſſe, illud inſuper addendũ exiſtimauit, vt eos quoque nobis liceat purgare, non modò quando actu, & verè turgent, ſed etiã quando futurum eſt vt turgeant: quemadmodum Hippocrates pariter, & Galenus docent, venã ſecandam eſſe, non ſolũ quãdo morbus eſt præſens, ſed etiã quotieſcunque futurus eſt. Cuius tamen
Cõ in 2. Gal. lib. Ad Gla. tec. 62. ſubtilis cogitationis nõ eſt recordatus in peculiari quæſtione, quam ante neſcio quot annos ediderat. Atque ille quidẽ huius opinionis principale fun-
Poſtrema Reſ. 2. li. damentũ conſtituit quandã ſententiã Auicennæ, quæ eam maximè videtur confirmare. *Et ſimiliter*
1. Quarti de Cura. Feb. Tertiana. (ille inquit) *quando times quòd ſit ægritudo furioſa, & facis illud, erit illud, quod accidit de errore, ſi accidit, minus quã aliud.* Hæc Auicenna. Quanquam verò iſtæc opinio alicui fortè videri poteſt acuta, & ingenioſa. veruntamẽ ego illã puto falſam eſſe; nec non ab Hippocrate, Galenoque, addo & ab ipſo Auicenna longè diſſentire. Primùm autem quæri poteſt, quanam coniectura, quibus indiciis, quo tandẽ modo huiuſmodi humores futuri turgentes deprehendi poſſint. Illud enim equidem cenſeo, aut difficilè admodum, aut nullo pacto poſſe animaduerti. Apud Hippocratem certè, Galenum, vel alium probatum medium, quem ſciam, quod ad hanc ſubtilem inueſtigationem pertinet, nihil recordor me hactenus obſeruaſſe. Sed hoc illi concedatur. Ego verò permagni puto intereſſe, humoréſne in præſentia, ac reuera turgeãt, an posteriùs, ac fictè ſint futuri turgentes: quod vniquiq; poteſt cõſtare, qui voluerit humorum turgentium naturam æſtimare, memoriaque repetere, quamobrem deceat primo quoq; tempore illos purgare: nam conſtat eos eſſe mobiles, errabundos, neq; vlla in parte firmatos: vt propter hanc ipſam mobilitatem duabus potiſſimùm de cauſis protinus ſint educendi: altera, quia facilè admodum à natura pelluntur, trahunturq; à medicamento; altera, quia periculum imminet, ne illi in principem aliquam partem decumbant. Verùm ſi humores non turgent, neque ipſa non mouentur, quod ſine dubio ſtatuendum eſt de hiſce humoribus turgentibus in potentia, at noſtra duntaxat cogitatione; ſatis perſpicuum eſſe poteſt, de iis nullius decubitus ad principale aliquod membrum periculum imminere; neque hos ſicuti illos ſine vllo labore purgari poſſe, quemadmodum Hippocrates & Galenus affirmant, vel Trincauellij teſtimonio, de cunctis humoribus quieſcentibus, & aliqua in parte firmatis. Nec ſanè poſita comparatio eſt ſatis congruens: namq; tam præſente, quàm impendente magno morbo, iure optimo expedit venam ſecare propter eas rationes, quas altera Diſputatione diffusè monſtrauimus. Contrà autem iſti humores imaginariè nullam commodã purgationem ferre poſſunt ob eas cauſas, quas modò diximus. Atque iſtud ex eo confirmari etiam poteſt, quòd Hippocrati nunquam, aut Galeno huiuſmodi turgendi modus ne per ſomnium quidem in mentem venerit; qui ſine dubio rem tanti momenti, vitæque hominis tam neceſſariam minimè fuiſſent prætermiſſuri, ſicuti non prætermiſerunt morbum futurum, & impendentem. Quare non iniuria mihi videor ſuperius dixiſse, hanc Trincauellij opinionem eſse falſam, atque ab Hippocratis, Galeni & Auicennæ mente alienam. Quod enim ſpeciatim pertinet ad Auicennę authoritatem, equidem ſatis nequeo mirari, quomodo vir alioqui grauis, & conſideratus tam abſurdam, & ineptam illius loci interpretationem commentus fuerit. Etenim certo certius eſt, ibi Auicennam ſermonem habere de miſſione ſanguinis, nequaquam de purgatione: Id quod non inuitus (puto) fatebitur, quicumque eam totam ſeriem non grauabitur legere, & animaduertere, quæ ita habet. *Et quando eſt poſſibile, vt phlebotomes, vſque ad tres periodos fac: Et ſimiliter quãdo times, quòd ſit ægritudo furioſa, & facis illud, erit illud quod accidit de errore, ſi accidit, minus quàm aliud.* Hæc Auicenna. Non id ago, neque in eo nunc laboro, an in febre intermittente humores turgere poſſint, de qua te audio Trincauellium cum Romanis quibuſdam medicis egiſse. Illud mihi eſto ſatis in præſentia, hunc Auicennæ locum ad purgationem, quæ fit medicamentis, adeóque ad Trincauellii commentum nulla ratione poſſe accõodari: quanquam, vt hoc illi etiam concedamus, niſi huiuſmodi verba extorquere, ac voluntariè velimus interpretari, vnicuique palàm eſſe poteſt, Auicennam loqui de materia turgente præſenti tẽpore, nõ futuro, adeò vt iſtæc cogitatio omni ex parte abſurda cenſeri debeat. Quòd ſi demum quis ſcire cupiat, quidnam hoc in loco, atque iis verbis ſibi voluerit Auicenna; quam profectò ſententiam ipſe quoque Trincauellius putat eſſe valde obſcuram, ac difficilem; ego quidem exiſtimo, eum loqui de ratione mittendi ſanguinis, quanquam humores turgent, de qua ſuperiore loco nos etiam nõnihil diximus. Et fortè quæ verba habet Auicenna, *& erit illud, quod accidit de errore, ſi accidat, minus quàm aliud*, ille mutuatus eſt à Galeno, vbi ſcriptum reliquit; etſi minus quidem auxilium per ſectionem venæ, quàm per purgationem ſequatur, illud ta-
men eſſe multò ſecurius. Quam rem obiter à *2. de Ra. vict. Mor. Acut. 11.*
nobis annotatam alij viderint, qui magis, quàm ego faciam, huius viri lectione delectantur.

Franciſcus valleſius, de quo alias honorificam *Lib. 7. Contr. 13.*
mentionẽm fecimus, peculiari inſtituta controuerſia; ſit ne concoctio ad expurgationem neceſſaria, ſi ſuccus non turget; poſitis vtriuſque ſententiæ fundamentis, ac rationibus tandem in eorum ſententiam veniens, qui opinantur expurgationem poſſe aliquando hominem iuuare, tametſi humores non ſunt concocti, neque turgentes, certas quaſdam exceptiones proponit, quas noluimus prætermittere, licet in iis ferè contineantur, quæ ſuprà ſunt à nobis diſputata. Quandoquidem ab illo propriæ nonnullæ rationes

ſuſcitantur

ſuſcitantur, quæ propter hominis celebritatem, ac præſtantiam facilè poſſent infirmos iuuenes in errorem inducere. *Primùm igitur* (inquit) *illud ſatis conſtat; licere vti in principiis morborum, antequam materia coquatur, purgatione; cum ea, vt reuellens auxilium ſuſcipitur. præcautionis gratia.* Sic in Comment. Epidem. triplicem conſtituit occaſionem purgationis: primam coctis humoribus poſt ſummum vigorem: ſecundam turgentibus ſuccis, quouis tempore: tertiam, quam reuulſoriam appellat, cum fluxio nondum ceſſauit in principio morborũ. De hac reuellente purgatione iam diximus paulò ante, quod eſt ſatis. Sed tamen iſtius viri rationem rurſum audiamus. *Nam ab Hippocrate* (addit) 4. *de Rat. Vict. Acut.* 64. *ita ſcriptum eſt*; Hos ſi ab initio purgare volueris, id ante diem quintum facito, vbi venter murmurauerit: ſin non, à medicamentis abſtineto: Verùm ſi murmurauerint, fuerintq; excrementa bilioſa, ſcammonia mediocriter purgato. *Quantum verò ad aliam pertinet curationem, quàm maximè, (vel verius quàm minimè cum Græcè legatur ὡς ἐλάχιστα) exhibere tum potus, tum ſorbitiones, vt æger melius habeat; niſi remiſſione facta decimam quartam fuerit egreſſus. Galenus in comment. inquit*; Hac oratione morbum ante decimumquartum diem coqui non poſſe ſignificat. *Purgat igitur Hippocrates in morbo coquendo non ante decimumquartum diem, ante quintum. Quinetiam paulò infra Galenus commentario* 76. *inquit. Prima interdum die, & ſecunda, & quarta, & interdum quinta medicamenta dedimus, & non in quarta ſolùm quomodo is dixit: tamen in his locis fit expurgatio, vt diximus, reuellens, quã proinde expedit in principio fieri.* Hæc Valleſius. Ego verò tantum puto abeſſe, vt iſti loci eiuſmodi opinionem confirmẽt, vt illam magis prorſus infirment, atque euertant. Nam cum huiuſce libri author has ſententias confusè ac perperam pronunciaſſet, Galenus eas non ſuſcepit, ſed ita moderatur, vt illas velit ad antiqua Hipp. dogmata, ſicuti perpetuò ſolet, eſſe referenda, quæ neminem fallere poſſunt. *Neque enim* (inquit) *inter initia aliquod huiuſmodi remediorum ægro iniungere oportet, deſumpto à numero dierum ſcopo: ſed quod Hippocrates recenſuit, eſt exequendum: nam vel ſtatim ab initio, prius quàm humores firmati ſint medicandum, vel poſtea cum ad maturitatem perducti fuerint:* Hæc Galenus; qui vſque eò perſpicuè, & expreſsè loquitur, vt hic vnicus locus ſuperius quoque à nobis notatus, ſit admodum ſingularis, & illuſtris ad omnia refellenda aduerſariorum commenta. Etenim ſi de Hippocratis, & Galeni ſententia, duplex tantum, præterea nulla, eſt opportunæ purgationis ratio, vel ſtatim in principio morbi, ſi humores turgent, vel poſtea cum fuerint concocti; an non iure fatendum eſt, cæteras omnes hac de re cogitationes eſſe voluntarias, & inanes?

Comm in li. 2. Epi ſect. 3. text. 18.

Valleſius ſecundò non ſolùm gratia reuulſionis, ſed etiam generalis vacuationis nonnunquam probat vſum medicamenti. Nobis autem, qui contra plurima obiicimus incommoda, & pericula, nempe crudos humores tunc non obedire trahenti medicamento, plures duci vtiles, quàm inutiles ſuccos, impediri coctionem, & alia id genus, reſpondet ad hunc modum. *Iſtud eſt curare legitimè; ſed quod magis vrget, ſubuertit nonnunquam legitimam curationem. Impedit potus frigida concoctionem; tamen tam ardens poteſt eſſe febris, vt ad illam propinandam cogamur.* Sanè iſta ratione omnem etiam alimentorum exhibitionem ſuſtuleris. Omnia enim impediũt concoctionem. Commune propemodum, ac principale hoc eſt perfugium aduerſariorum, de quo pariter ſupra diximus. 8. Meth. c. 5.

Sed poſita exempla perpendamus. De potione frigidæ agunt medici omnes, interque eos ferè conuenit, eiuſmodi remedium non conuenire, antequam humores febrem efficientes ſint concocti: atque id Galenus cum aliis multis, tum eo potiſſimùm loco docet, vbi pro curanda febre continente comparans miſſionem ſanguinis aquæ frigidæ, ait, illam conuenire quouis tempore; hanc duntaxat cum in pulſu, & vrinis euidentes appareant concoctionis notæ. Quæ ſi vera eſt ſententia, puto nullam febrem reperiri vſque adeò æſtuoſam, vt ante id tempus medicum iure cogat ad illam propinandam, vt cenſet Valleſius. Immo verò mihi videor hinc rationem poſſe efficere non omnino leuem: nam ſi ante humorum coctionem, quantumuis vrgente maximo febris æſtu, non licet frigidum propinare, quæ alioqui eſt illius maximum, ac proprium remedium, propter multa, & periculoſa damna, quæ ab ea ſolent oriri, longè minus hoc ipſo tempore licebit exhibere medicamentum, quòd multò plura, ac maiora pericula ſecum poteſt afferre. Porrò 1. aph. 7. quod attinet ad alimenta, illa quidem non eo inficias morbi coctionem impedire. Quo enim tempore (inquit Galenus) natura occupatur in cibis conficiendis, vt ea diſtrahatur à coctione 1. aph. 8. humorum noxiorum, neceſſe eſt. Quare nunquam dantur alimenta morbi gratia, qui alioquin aſſiduam inediam quà morbus eſt requirit. Tota autem nutrimenti ratio eò ſpectat, vt vires conſeruentur; atque id propterea expedit, ac neceſſe eſt adhibere, quanquam poteſt morbi coctionem quoquo modo impedire, ac retardare. Id quod ex eo maxime confirmatur, quoniam in morbis exquiſite peracutis, in quibus ſperamus vires ad ſtatum vſque eſſe duraturas, integram indicimus 1. aph 7. cit. inediam. Sed, obſecro te, quam habent ſimilitudinem inter ſe medicamenta, & alimenta? An forte illa, ſicuti hæc, vires tueri poſſunt, & conſeruare? An vtrorumque idem eſt modus impediendæ coctionis? Alimenta quidem eatenus obſunt coctioni humorum, quoad ipſa coquuntur: verùm dummodo illa accurate adhibeantur, negandum non eſt, quin naturæ facultas; & tempus ſuperſit adhuc vtrique perficiendæ coctioni. At verò altera ex parte medicamenta longe aliter omnem perturbant coctionem, vimque inferunt naturæ, ac multa grauiſſima detrimenta afferunt, de quibus ſatis dictum eſt: adeò vt eiuſmodi à Valleſio excogitata alimentorum, & medicamentorum ſimilitudo notabilem inter ſe habeat diſſimilitudinem, neque ad eius confirmandam opinionem quicquam valeat.

Tertio demum loco Valleſius vniuerſum dogma inuadit, qui profitetur ſe poſſe demonſtrare, expurgationem quandoque fore vtilem, tametſi humores neque ſint concocti, neque turgeant. Sed tamen ille ſcriptor alioqui perſpicuus, ac præclarus, vſque adeò perplexè loquitur, vt non facilè intelligi poſſit. Hæc illius eſt argumentatio, & ſeries verborum. *Sed ne omnia reſpondendo peragatur, demonſtro ſuccedere nonnunquam poſſe expurgationem citra concoctionem, aut turgentiam. Eſt cum natura adminiculetur euacuationibus humorum neque coctorum, neque turgentium: igitur aſſertio eſt vera. Propoſitio monſtratur. Nam fieri poteſt, vt natura humorem incoctum propter malitiam velit expellere, & tamẽ propter multitudinem mouere non poſſit: quo tempore conſtat futurum, vt non turgeat ſuccus, cum is non poſſit à natura moueri, & vt natura adminiculetur euacuationi, cum illa non retineat, quia vult retinere, ſed quia non poteſt expellere. Quòd ſi non admittis hypotheſin, conſidera*

ſæpe

ſæpe fieri vacuationes ſymptomaticas vocatas, in quibus natura expellit, quæ propter malitiam, aut multitudinem non poteſt retinere: tamen quæ ita expelluntur, non ſemper turgent, cum imminent illæ excretiones. Valleſius hactenus. Ego verò talem puto huiuſce rationis ſummam eſſe. Natura interdum vult expellere crudum humorem propter illius vitium, ſed propter nimiam copiam nequit eum mouere; qui tunc perfectò non turget, quia non mouetur: natura autem adminiculatur illius vacuationi, quoniam ſi poſſet, vellet ipſum vacuare, idque moleſtum onus deponere. Itaque artificioſa quoq; purgatio in principio morbi aliquãdo poteſt vtilis eſſe. Porrò etſi multa ſunt in iſta argumentatione, quæ iure eſſent arguenda, tamen poſthabitis cauillis, & inanibus ratiunculis mihi eſto ſatis medicè, ac (ni fallor) verè ad hæc reſpondere. Igitur aio medicum eſſe miniſtrum, & imitatorum naturæ: ſed illud addo, eſſe diſtinguẽdas illius operationes: namque aut bene agit, & dominatur, aut malè agit, & ſubiecta eſt. Natura probè agente ad medicum pertinet illi ſtudioſe ſeruire, & auxiliari, vt occaſio poſtulat: ſin autem contrario modo illa improbè agat, medici partes ſunt, eam prohibere, & quemlibet illius conatũ impedire. *Reuellere* (inquit Hippocrates) *ſi quò nõ oportet, vergat: ſin autẽ quò oportet, his conuenit aperire, vt ſingula vergunt.* Sic Galenus; oportet medicum naturæ propenſionem animaduertere: & ſi quidẽ idonea fuerit, ei conuenit adminiculari, & cooperari: ſi verò contraria, & noxia fuerit, hãc prohibere, transferre, ac reuellere oportet. Quocirca decet medicum obſeruare, non ſolùm quid natura agat, ſed etiam quàm benè vel malè agat. Quo fit, ſi quis naturam vel commode agentem remoratur, vel incommode operãtem adiuuat, vt is iure ac meritò non medicus, ſed naturæ hoſtis cenſeri debeat. Qualis autem ſit naturæ opera, quotieſcumque ea vacuat in principio morbi, neque certo ordine, & inſtituto primùm noxios humores concoquit, deinde ſeparat, ac demum expellit, nos aduerſus Lemoſinm ex Hippocratis, & Galeni ſententia plane demonſtrauimus, vt iam pluribus de hac re non ſit opus. Vt igitur concedatur Valleſio, quod nullo modo poteſt negari, crudos humores purgari, & vacuationes ſymptomaticas fieri ſæpenumerò, reſpondemus non id fieri natura duce, & adminiculante, ſed illa inuita, & oppreſſa, ac propterea quamlibet illius motionem hoc tempore non eſſe iuuandam, nec dignam imitatione, cum ſit perpetuò mala, aliquando etiam pernicioſa. Quamobrem temere à Valleſio, ac cæteris, quicumque vetus decretum ſtudent demoliri, generaliter opera naturæ obiiciũtur; cum medicus ſit obligatus minimè illam imitari perpetuo, atque indifferenter, ſed tantummodo cum per ſe ipſa, & ſua ſponte, probéq; operatur. Id quod & ratione, & ſummorum virorum authoritate, & experientia, certũ eſt fieri nullo modo poſſe, quotieſcumque illa in principio morbi aggreditur vacuationem humorum, niſi forte illi turgeant. Cæterùm Valleſius in poſtrema editione controuerſiarum Compluti ann. 1583. quas ipſemet caſtigauit, & amplificauit; & quibus fecit acceſſionem duorum librorum; alterius, de Locis manifeſte pugnantibus apud Galenum: alterius, Comment. in librum tertium de temperamentis Galeni, & quinque priores de Simplicium medicamentorum facult. hanc reſponſionem redarguit aduerſùs quemdam Anonymum: qui ſcribit ad hunc modum. *Quidam nimium concoctionis aſſertor huic argumento tacitè reſpondens dicit; Cum autẽ ſæpe videamus ægros per malas criſes mortuos, per eas ſanè, quæ crudis morbis fiunt, quamuis aliquando iuuerint, non expedit medicum eaſdem imitari, niſi omni modo naturam imitaretur cum prodeſt, non cum nocet: prodeſſe autem videmus, cum euacuat humores coctos.* Hæc ille. *Non video quid poſſint hæc verba ſignificare, ſi quis ſingula conſideret, videat ſignificare nihil. Sed ille dicere voluit, quantum ſuſpicor, non oportere imitari naturam in iis, quæ plerumque nocent, etſi aliquando iuuent, ſed ſolum in iis, quæ prodeſſe ſolent. Tamen intelligat, in legitima curatione ſolum, & cum datur inducia, verum eſſe illud, non tamen ita in vrgenti. Nimirum cum legitima ratio curationis ſe exhibet, non debemus imitari, quæ tantũ proſunt, niſi etiam ſoleant prodeſſe: tamen in manifeſto periculo quis ægrotantium non velit fieri ſibi quidquam, quod prodeſſe poteſt, et ſi non admodum ſoleat? alioqui quid eſt illud cũ periculo aliquid tentare?* Hæc Valeſius. Profectò eſt admirabilis vis veritatis, quæ ſæpenumerò eo magis emergit, quò magis deprimitur; ac per ſe ipſa defenditur, licet nullum patronum obtineat. Namque nemo eſt, qui non ex hac verborum ſerie deprehendat Valleſiũ voluiſſe quidem aduerſùm hunc authorem contendere, atque illius opinionem perfringere, quẽ equidem prorſus ignoro; veruntamen adeò confuſe, perplexe, & omnino male eũ loqui, vt & nihil concludat, & à ſe ipſo non parum degeneret. Homo enim ſi quis alius doctus, & intelligens primùm non intelligit, atque nihil ſignificare, quæ à cunctis poſſunt, ac debent intelligi, magnamque omnino ſignificationem faciunt. Deinde nihil noui afferens, & quod habeat quicquam ponderis, nugatoriè redit ad id, quod paulò quoque ante dixerat, nempe ad rationem curandi legitimam, & coactam: de qua re, quam diffuſe, & quod ſatis eſt diſputaui ſuperius, nolo rurſum agere longius, & actum agere. De Valleſio ſatis.

Ioannes Fernelius, cuius pariter opinio propter ſummam viri authoritatem, & celebritatem non fuerat prætermittenda, proprio commentario de purgandi ratione multas leges, variaque hac de re tradit præcepta. Sed eum ille ita hanc agat cauſam, vt non ſatis intelligere poſſis, quid ſibi velit, id nos conabimur ſummatim colligere, & illius mentem, quoad fieri poteſt, explicare. *At verò* (ille inquit) *purgandi tempus opportunum præſcribetur ex humoris ſpecie, & ſitu, atque etiam ex morbi vehementia.* Hoc tanquam fundamentum vniuerſæ huius deliberationis ab illo conſtitutũ eſt. Mox quod attinet ad ſpeciem, ac ſitum humoris, quæ duo prima ſunt propoſita capita; *Primum* (ait) *ſi corruptus, vitioſuſque humor aut in ventriculo, aut circũ hunc conſiſtere ſignis deprehenditur; ſiue pituitoſus, ſiue bilioſus, ſiue alio quouis modo præter naturã corruptus ſit, primo quoque tempore expurgandus eſt: præſertim ſi impetu quodã ſponte mouetur, neque locis illis tenacius adhæreſcit: alioqui leuiter eſt præparandus: eius verò cõcoctio haud quaquã eſt expectãda, vt quæ propriè futura nõ eſt, neq; eius ab vrinis mutatio quærenda. Qui autẽ vitioſus humor altius aut in liene, aut circũ pancreas, atque iecur, aut in meſenterio cõditus fuerit, ſiue lentã febrẽ, ſiue intermittentẽ, ſiue melancholiã, ſiue diarrhœam, ſiue cachexiam, ſiue ingentẽ obſtructionẽ protulerit, protinus quoq; detrahi poteſt, niſi aut admodũ lentus, craſſuſq; ſit, aut ventriculi impuritas obſiſtat: Hæc enim cũ adſunt, primũ quidẽ leniter detergendus eſt ventriculus; deinde attenuandus, ac detergendus humor: poſtremò aut vniuerſè, aut partitè euacuandus. Quũ autẽ vitioſus humor in maioribus vaſis concluſus, vt in continua febre, aut circũ hæc aliqua ſede coercitus, vt in pleriſq; morbis acutis, putreſcit, tametſi corporis adſit præparatio, & ventriculus, viæque omnes eò directæ liberæ, expeditæque ſint, haud*

tamen

Epi. ſect. 1. aphor. 18. 6. epid. ſ. 21.

tamen recte poteſt ante coctionẽ exquiſitè purgari. Etenim in morbis acutis tẽpus perfectæ purgationi accõmodatiſſimũ eſt ſtatus, aut veriùs declinationis initiũ quo & perfecta exiſtit concoctio, & vacuationes ſpõte procedunt. Vniuerſa igitur morbi materia nõ niſi, cõcocta, & poſt ſtatũ, cũ iam ſymptomata præter rationẽ miteſcunt, radicitus extirpari poteſt. Id ipſũ eſt, quod præcepit Hippocrates, Concocta medicari, atq; mouere non cruda. *At nihilominus morbi incremento, cũ nondũ perfectè, ſed manifeſtè ſolũ, & in fine principij, cum obſcurè concocta eſt materia, hanc etiã quodãmodo euacuare licet. Quod enim iuſſit Hippoc.* Concocta medicari, *non ſolum perfectè, ſed & quouis modo cocta amplectitur, mox ea duntaxat à medicatione excipiens, quæ vt in morborum principiis abſolutè cruda ſunt*, &c. Hæc Fernelius de primis capitibus, ſpecie, & ſitu humoris. Poſtremò tertium aggrediens, morbi vehementiam, ſequitur. Cæterùm in anticipi, atque graui morbo, cuius ſemper & ſymptomata ſæua ſunt, & minimè tutus exitus, ſtatim per initia non ſolùm, ſed etiam neceſſariò vtendũ medicamento: neq; prudentis ſit medici coctionem expectare, quæ fortaſſe futura non eſt: cum enim anceps is ſit, ac vehemens, ſemperq; metus impendeat, ne aut deterior euadat, aut laborantẽ ante ſtatũ iugulet, crudæ etiamnum materiæ non nihil purgatione demendũ ante concoctionem. Quò autem acutior eſt morbus, hoc magis accelerandа, validiórque decernenda purgatio, vt tãdem extremis morbis extrema diligentiſſimè, adhibeantur remedia. Eſt & alia ratione ante concoctionem purgandi neceſſitas, ſi præter continentẽ acuti morbi materiam, quæ aut in venis, aut in viſceribus, aut in ambitu eſt corporis, & cuius expectatur concoctio, alia quædam vitioſa in ventriculo aut inteſtinis, aut circũ præcordia obhæret, dolore, æſtu, nauſea, amarore, aliiſq; ſignis manifeſta. Hæc enim omni tempore, etiã nondũ vlla morbi apparente coctione vtiliter poteſt adhibita purgatione medicamento trahi. Hæc præclara eſt (ſi Diis placet) Fernelij diſciplina de tẽpore vtẽdi purgatione: quã nobis liceat aliqua ex parte, quaſi auctario quodam breuiter examinare, ac nouitiorum ingenium exercere. Etenim ſi velimus perſequi ſingula, nimis à propoſito digrederemur, vnaq; hæc pars diſputationis longior fieret vniuerſa tractatione. [*Purgationis* (ille inquit) *tempus opportunũ præſcribetur ex humoris ſpecie, & ſitu, atque etiam ex morbi vehementia.*] Summa cum ratione hic vir ſuo libro titulum inſcripſit; *Fernelij Medicina.* Namque ſi totam illius inſtitutionẽ, omniaq; dogmata diligenter animaduertis, ea maiori ex parte ſunt ita eius propria & peculiaria, vt prope ſint nullius alterius. Id quod ille maximè, ac ſtudioſe videtur affectaſſe, dum ambitioſa admodum ſcribendi ratione, frequenter Solonis, aut Lycurgi perſonam ſumens, non niſi grandiora, & ſonantia verba ad imperandum, nouaſque ſanciendas leges accommodata proferre conſueuit: vt certiſſimum illi fuerit propoſitum, abolita, aut certe ſpreta vetere diſciplina, nouas traditiones, & nouam artem conſtituere; quale certe huiuſmodi eſt præceptum, quod tempus aptum purgationibus præſcribit. Quæſo enim quis vnquam, præter Fernelium, ſtatuit ſpeciem, ſitumque humoris, nec non morbi magnitudinem opportunũ purgationis tempus definire? Quod quidem vt nouum, & inſolens, eſt quoque adeò vanum, & abſurdũ, vt nihil vanius, & abſurdius poſſit excogitari. Legi ego millies apud optimos medicos, vnũque præcipue Galenum de morbi magnitudine ſumi indicationem vel mittendi ſanguinis, vel adhibendæ purgationis: ſpeciem verò, ac ſitum humoris vnam indicare qualitatem, locumque vacuationis. Iſtud ratio plane demonſtrat; ac ſi lubet 6. Epit ſ.
Galenum ſemel de hac re loquentem audiamus: 2. com. 3.
qui Hippoc. ſententiam explicãs, hæc ſcribit: *Iſtud*, vt conuenit, *modum ſignificat, quo euacuationes facimus; vt in his, quæ in ventre ſunt, per clyſterem, per glandulam, per ſubducens medicamentum, & in horum ſingulis per quædam certa. Nam iſtæc omnia multiformiter componuntur. Hæc verò,* qualia, *euacuandorum innuit qualitatem, hoc eſt, numquid aquoſa, & tenuia euacuare melius ſit, an pituitoſum ſuccum, anublioſum, an melancholicum, & horum num aliquos, an ſimul omnes.* Hæc Galenus, qui perſpicuè docet ſpeciem, ſeu qualitatem humoris, atque illius ſitum indicare purgationis qualitatem, modum, & partem corporis, per quam illa eſt perficiẽda. Quòd ſi Fernelius in dogmatibus Galeni cognoſcendis maius ſtudium collocaſſet, eîque maiorem fidem adhibuiſſet, non iſtæc ſolùm facilè intellexiſſet, ſed illud etiam, quidnam verè tempus idoneũ ad purgationem demonſtret: *Ea vox*, quando, (hoc ipſo in loco ille inquit) *euidenter tẽpus, quo ſit euacuandum, declarat: vtrum ſcilicet ab initio ante morbi coctionem, quando, vt ipſe ait, materia turget, an poſt vexantium humorum concoctionem.* Hæc Fernelij norma eſt, hæc regula, hæc præſcriptio naturæ de purgãdis corporibus; hoc decretũ eſt artis æmulę atq; imitatricis naturæ de exhibẽdis medicamẽtis. Cum itaque iſtud totius Fernelianæ inſtitutionis iactum fundamentũ adeò ſit infirmũ, ac futile, vt omnis ſupra illud fundata fabrica corruat, neceſſe eſt. Sed cætera perſequor. Quod attinet ad duo prima propoſita capita, nimirũ ad ſpeciem, ac ſitum humoris, Fernelius triplicem regulam, & diſtinctionem affert. Prima eſt talis: *Si corruptus, vitioſuſque humor fuerit, aut in ventriculo, aut circum illũ quicũque ille fuerit, protinus expurgandus eſt; præſertim ſi ſponte moueatur, neq; altius partibus, in quibus reſidet, adhæreſcat.* Studioſus Lector in hoc præcepto deſiderabit magis accuratã, ac diſtinctã ſcribendi rationẽ. Etenim cuicumq; propoſitũ eſt contentos in vẽtriculo humores vacuare, is debet nouiſſe ante omnia, quales illi ſint, tenuéſne, an craſſi; bilioſi, an pituitoſi; deinde an contineantur in cauitate ventriculi, an magis tunicis adhæreant: tum an in ventriculo generentur, an aliunde in eum deferantur, poſtremò an febris, vel alius quiſpiam morbus vrgeat. Quæ omnia docet Galenus diligenter eſſe animaduertenda libro 7. Methodi Medendi. Quandoquidem iſtæc ſingula propriam, & diſtinctam curandi rationem poſtulant. Sed vt iſtud crimen Fernelio condonemus, alioquin illi peculiare, quomodo cumque hæc ſe res habeat, non verebimur aſſeuerare, hoc ipſum decretum eſſe imprudens, ac pernicioſum, prorſuſque à galeni dogmatibus alienum. Quæſo enim quis non intelligit imprudenter, pernicioſè, ac præter Galeni diſciplinã ad vacuãdos humores in vẽtriculo, aut circũ illũ contentos, non ſolùm morbi initio, ſed etiã quouis tẽpore exhiberi purgantia medicamenta? Namque ſi modò aliqua eſt habenda ratio illius indicationis, quã ſuggerit natura partis laborantis, nulli dubiũ eſſe poteſt, quin illi debeant purgari aut vomitu, aut certè leuioribus medicamentis; qualia præcipua ſunt apud Galenũ quæ ax aloe componuntur, quorũ vis ſuper ventriculi, & inteſtinorum loca non aſcendit, aut ſi quid vltra vaſa tantum in meſenterio contingit. Quippe ſi quis Fernelianum decretum recipiens, corruptum, vitioſúmque humorem, quem vocat, in ventriculo, aut circum illum contentum, purgante medicamento quomodocũque audeat vacuare, manifeſtum imminet periculum, ne ali

ne alij præterea humores ad eas trahantur partes, atque adeò ſequatur purgatio non ſine labore, & incommodo, cum ventriculi,tum corporis totius. *Præſertim ſi impetu quodam ſponte mouetur.* Fernelium puto his verbis animo concepiſſe turgentem materiam, quæ an turgere poſſit in ventriculo, ac proximis illi partibus, alij viderint. Neque verò eſt, vt quis putet hunc virum loqui de medicamentis lenientibus:quandoquidem haud mentionem faceret de concoctione, & turgentia humorum;cum illa,quod ſatis monſtratum eſt ſuperiùs, & in principio morbi,& quouis tẽpore poſſint dari, tametſi humores non ſunt concocti,neque turgent. Verùm & verba quibus vtitur, nimirum expurgare, trahere, ac ſeries totius orationis manifeſtè demonſtrant eum loqui de medicamentis verè purgantibus. Secunda regula eſt huiuſmodi: *Si vitioſus humor inſideat altiùs in liene,aut meſenterio,aut circum pancreas, atque iecur, ſiue lentam febrem, ſiue intermittentem, ſiue melancholiam, ſiue diarrhœam,ſiue cachexiam, ſiue ingentem obſtructionem ſecum afferat,protinus detrahi poteſt,niſi aut admodum lentus,craſſuſque ſit,aut ventriculi impuritas obſiſtat.* Præter vim propriæ authoritatis Fernelius nullam ſui præcepti rationem affert, aut poteſt afferre:Namque (vt ſuperiùs diximus) ab Hippocrate, & Galeno iamdiu ſancita eſt lex ferè ſuſcepta ab omnibus, vel his qui ſunt medicamentorum amantiſſimi, humores ſcilicet, quicumque aliqua in parte ſunt firmati,ante coctionem purgandos non eſſe. Neque equidem poſſum cogitatione ſatis aſſequi, vnde inter cæteras corporis partes hanc prærogatiuam habeant lien,pancreas, iecur, meſenterium, vt vitioſi humores alibi contenti coctionem deſiderent, iis vel altius inſidentibus nulla prorſus concoctio debeatur. De morbis,qui nominatim proferuntur, plura poſſent diſputari:ſed id ſatis fuerit, quod ad noſtrum pertinet inſtitutum, totum iſtud præceptum, maximè verò, ac ſpeciatim de diarrhœa, ingentique obſtructione, apud omnes claſſicos medicos ita eſſe ab omni ratione abhorrens, & capitale, vt certè haud ſciam, illud ne magis ſit reprehendendum, an execrandum. Tertia regula ita habet. *Si vitioſus humor putreſcit in maioribus vaſis,vt in febre continua, aut circum hæc, vt in pleriſque morbis acutis euenit, haud ille rectè poteſt ante concoctionem exquiſitè purgari, quanquam corporis adeſt præparatio, & ventriculus,viæque omnes liberæ, atque expeditæ ſunt.* Conuenit inter omnes,aut maiorem eorum partem qui in hoc argumento verſati ſunt, medicamenta diuturnis morbis non conuenire ante illorum declinationem ; quæ expreſſa eſt ſententia Galeni: ſecus autem multi contendunt rem ſe habere in acutis, qui propter motus celeritatem, & periculi magnitudinem omnem reſpuunt procraſtinationem. Contrà Fernelius in illis ferè purgationem concedit : in iis negat, etſi corporis adeſt præparatio,viæque omnes ſunt expeditæ, in in quibus ait non ante ſtatum, aut veriùs initium declinationis,quo tempore perfecta eſt concoctio, opportunam fore purgationem. Neque illud ago in præſentia, vt hac in parte illius opinionem conuellam,qui eam recipio libenter; ſed hæc eò ſpectant,vt hominis inconſtantiam, & doctrinæ peruerſitatem demonſtrent. [*Vniuerſa igitur morbi materia non niſi concocta, & poſt ſtatum, cum iam ſymptomata præter rationem miteſcunt, radicitus extirpari poteſt.*] Vacuationem eradicatiuam quam vocant,exiſtimo Fernelium intelligere quam paulò quoque ante innuit,inquiens, humorẽ aut partitè,aut vniuersè vacuandum eſſe:de qua ſuperiùs
2.aph. 30. diffusè diximus. Quid ille autem ſibi velit iis verbis,*cum ſymptomata præter rationem miteſcunt*,equidem prorſus neſcio.Hippocrates certè,& Galenus docent citra initia, & fines morborum cuncta ſymptomata eſſe leuiora ; id quod rationi eſt valde conſentaneum. Quare vnicuique poteſt conſtare illa in declinatione ſumma cum ratione miteſcere, ac deliniri. Verùm ſæpe accidit, vt iſti elegantes, ac politi ſcriptores, verborum magis, quàm rerum ſoliciti, parum animaduertant quàm verè, & ad rem loquantur, dummodo numeroſè, ac magnificè ſcribant. Poſt hæc Fernelius alia quadam conſtituta regula docet, humores quocumque tempore commodè purgari poſſe, tametſi illi non ſunt perfectè concocti: atque hanc affirmat fuiſſe mentem Hippocratis, qui ſcribit ad hunc modum. [*Quod enim iuſſit Hippocrates*, Concocta medicari, *non ſolùm perfectè, ſed & quouis modo cocta complectitur, mox ea duntaxat à medicatione excipiens, quæ vt in principiis morborum abſolutè cruda ſunt.*] Quam opinionem examinabo paulò poſt.[*Et hæc de morbo quidem acuto, ſed ſalutari, prorſuſque tuto præcepta ſint.*] Quicumque huiuſmodi ineptias, & diſcrepantias proferat, is meritò irrideatur ab omnibus. Sed omnia licent Fernelio. Si morbus acutus habet perpetuò coniunctam celeritatem,magnitudinem, & periculum, quomodo ille,obſecro te, omni prorſus careat periculo? Quomodo ſcriptum eſt ab Hippocrate, in morbis acutis non omnino certas eſſe prædictiones neque ſalutis,ne- 2.aph.19.
que mortis?

Expeditis duobus primis capitibus, quæ pertinent ad ſpeciem,ſitúmque humoris,Fernelius tertium deinceps aggreditur, quod morbi magnitudinem continet; præceptúmque hac de re traditum in ſumma tale eſt; ſi morbus ſit grauis,anceps, & periculoſus, ſtatim per initia non modò vtilem, ſed etiam neceſſariam fore medicamentorum adminiſtrationem : immò quò acutior eſt morbus, hoc magis accelerandam, validiorémque decernendam purgationem. In quam ſententiam ille venit libentiùs, quòd crudi humores in pleriſque huiuſmodi morbis turgere ſoleant,neque admodum ægrè medicamento coërceri videantur. Primùm autem quæro, quomodo iſtæc traditio ſuperiori conſentiat, qua ſtatutum eſt, vitioſum humorem in vaſis maioribus concluſum, aut circum hæc aliqua ſede coërcitum nulla ratione coctionem purgari poſſe, etſi meatus ſunt aperti, & corpus eſt præparatum: hæc enim videntur nullo modo inter ſe cohærere. Nam ſi pro Fernelio quis velit ſuperiore loco cum fuiſſe loquutum de morbo quidem acuto, ſed tamen ex toto ſalutari; poſteriore de ancipiti, & periculoſo, iam diximus iſtud vaniſſimum commentum eſſe : id quod vel poſitum ab illo exemplum manifeſtè demonſtrat. Quippe ne ipſum quidem Fernelium cenſeo negaturum, quin febris continua ex humore in maioribus vaſis concluſo ſit morbus grauiſſimus, & periculoſiſſimus. Deinde ſi generaliter in morbo acuto, ancipiti, & periculoſo ſine vlla coctione purgatio eſt congruens, eóque magis illa eſt acceleranda, & validior decernenda, quò morbus eſt acutior, quamobrem iubet Hippocrates, in morbis acutis raro, ac non niſi multa cum cautione danda eſſe medicamenta. Verùm de re vehemẽter abſurda,plenáque erroris, & quam ſuperius 1.aph 24.
quoque diſputauimus,ſuperuacaneum eſt longius agere.Pariter quæ Fernelius affirmat de turgente materia in pleriſq; morbis acutis,ſunt valde leuia, ſatiſque à nobis iam refutata,vt illa eadem nõ ſint rurſum repetenda. Sed ad finem properemus.

Poſt hæc omnia Fernelius eam penit purgandi neceſſitatem, nimirum ſi præter acuti morbi materiam, quam continentem vocat, alia quædam præterea contineatur in ventriculo, inteſtinis, aut circum præcordia: namque hanc omni tempore nulla etiam apparente coctione licet vtiliter purgare. Atqui hanc regulam,& purgandi neceſſitatem antea quoque poſitam, temereque, vt mihi videtur, hic repetitam, iam diximus & vanam, & perniciosam eſſe. Etenim quantumcunque illi cõcedamus, humores in hiſce partibus contentos ſine vlla coctione purgari poſſe, an medicamenta hoc ipſo tempore exhibita nullam vim, ac perturbationem alteris humoribus ſunt allatura, quorũ coctionem alioqui ille ait eſſe expectandam? Ad ſummam multi, ac propè innumeri huiuſmodi argomentum tractarunt, ſed mea ſententia nemo ambitiosiùs, nemo turpiùs, quàm fecerit Fernelius. Namque ſi hanc totam tractationem diligenter conſideras, cum pleraque ſcribantur confusè, obſcurè, indefinitè, adeò vt vix quicquam certi ſtatuere poſſis, illud profectò certiſſimum tibi fiet, nullum penè eſſe morbum, quicumque, & qualiſcumque ille fuerit, in quo per Fernelium non liceat ſine vlla humorum coctione protinus purgantibus vti medicamentis. Quod quidem quantum conueniat & rationi, & menti Hippocratis, & Galeni, ex his quæ hactenus diximus, puto eſſe manifeſtius, quàm vt pluribus debeat demonſtrari. Quamobrem vel ex hoc vno crimine æquus lector facilè poteſt deprehendere, dummodo Fernelianis deliciis, atque orationis lepore non adeò ſit inebriatus, vt nihil cernat, qualis, & quantus ſit Fernelius, & quàm immeritò apud quamplurimos tantam exiſtimationem fuerit conſequutus.

Sed ille adhuc reſtat locus, quem proximè recepi me tractaturum, de incboata nimirum, & imperfecta coctione, quem huc adduxi ſtudio, vt magis ordinatè, & diſtinctè res agatur, cum talis opinio præter Fernelium, magnos habeat propugnatores, multiſque nitatur apparentibus rationibus, vt iure videatur propriam diſceptationem deſiderare. Itaque nonnulli exiſtimant quamlibet humorum coctionem, licet debilem, rudẽ, ſemélque apparentem ſatis eſſe ad ſalutarem purgationẽ: ac propterea quamprimùm lotia ſpeciem neſcio quam præ ſe ferunt coctionis, protinus ſua propinant medicamenta, illáque repetunt poſt ſingulos quatuor, fortè etiam pauciores dies: de quibus licet audire frequentiſſimè in iis morbis, qui indigeant vacuationis, potiſſimùm verò in febribus, eam longè eſſe optimam curandi rationem, vt medici quadam ſeruata viciſſitudine, partim coctioni ſtudeant, partim purgationes adminiſtrent. Quæ iam praxis vulgariſſima eſt, ac ferè ſuſcepta ab omnibus. Fundamenta autem, quibus iſta nititur opinio, variè collecta, ſunt huiuſmodi. Primùm certum eſt totos humores ſecundùm omnes partes ſimul, vnóque tempore haud coqui: nam propter eorum differentiam, & varietatem, admodum probabile eſt vnam partem faciliùs, & citiùs, alteram difficiliùs, & tardiùs à natura ſuperari: quod ipſa quoque res manifeſtè demonſtrat. Ergo ſi accidat, vt humorum portio iam cocta fuerit, quid eſt, quamobrem ſtatim illos non deceat vacuare? Cum enim iam cocti ſint, ac proinde ad purgationem idonei, non ſolùm fruſtra, ſed etiam non ſine periculo videntur poſſe diutius in corpore detineri. Deinde niſi eiuſmodi purgationem pro cocti humoris portione recipiamus, ante exquiſitam, perfectámque omnium coctionem, vt null's vnquam purgantibus medicamentis opportunus ſit locus, fateamur neceſſe eſt. Neque enim id licet in principio, aut augmento: ſiquidem conſtat inter omnes, integram coctionem non ante fieri quàm in morbi vigore. Sed hoc quoque tẽpore Hippocrates & Galenus præcipiunt quieſcendum eſſe, cum propter alias rationes, tum maximè propter laborem virtutis animalis. In declinatione item quod vnum tempus commodũ medicamentis videtur ſupereſſe, quiuis illorum vſus cenſendus eſt inutilis, & ſuperuacaneus, propterea quia iam natura morbum ſuperauit, ægerque eſt immunis omnis periculi. Inſuper Hippocrates, & Galenus videtur ab iis ſtare. Ille enim iubet medicari quouis modo concocta, excipitque ea duntaxat, quæ abſolutè cruda ſunt: præterea purgationem laudat, ſi loria nebuloſa fuerint, & craſſa; quæ profectò craſſities, ac nebula minimè exquiſitam coctionem demonſtrant. Hic pariter medicamẽti adminiſtrationem improbat haud vniuersè, verùm cum ſumma adeſt cruditas. Sic enim ſcribit; *Cur autem eos expurgare haud velit, in quibus ſumma ineſt cruditas, cauſam recenſuit epilogiſticam*, &c. Ad hæc poſtremò Galeni exemplum adiungunt, qui in febre quartana, & aliis morbis ſe teſtatur non modò ſemel, ſed bis, ac ſæpius purgationibus vſum fuiſſe: Id quod vix alia ratione videtur fieri potuiſſe, quàm ſeruata iſtac alterna humorum coctione. Itaque per iſtos licebit, qualiſcumque tandem in morbis appareat concoctio, & in principio, & augmento, & omni tempore purgãtibus vti medicamentis. Cæterùm neque equidem poſſum hanc opinionem probare: qui cenſeo perfectam, & abſolutam ſuccorum coctionem perpetuò eſſe expectandam ante eorum purgationem. Atque vt ne fruſtra ſim longior, & ea repetam, quæ ſunt poſita ſuperiùs, illæ ipſæ rationes, quæcumque monſtrant, expectandam eſſe coctionem pariter vnicuique debent perſuadere, illam perfectè, & ex toto expectandam eſſe: quæ quidem facilè poſſunt huc afferri, & ad rem præſentem accommodari. Namque ſi præcepta hac de re ab Hippocrate in primis, & Galeno tradita, ipſe tecum accuratè velis repetere, illa omnia iubent coctionem expectandam, non quadam ex parte, non momentaneam, non deficientem, ſed vniuerſam, permanentem, integram: ſi damna conſideras, & pericula, quæ ante coctionem data medicamenta afferunt, illa eadem fateberis impendere quouis tempore, antequam ſint humores à natura prorſus domiti, & concocti: ſi demum naturæ exemplũ tibi ante oculos ponis, quod te perpetuò decet imitari, atque amplecti, clarè illam perſpicies expectare non ſolùm coctionem aliquo modo, ſed perfectam coctionem, quotieſcumque bene, & laudatè agit; docente Galeno optimam criſim fieri cocto morbo, cæteras omnes ante vigorem eſſe tantò deteriores, quantùm illæ coguntur vigorem anteuertere: ad quem pariter modum, cum ſcribit Hippocrates, ex coctionibus celeritatem iudicij, & ſecutam ſanitatem oſtendi, id vtique de vera, continua, & integra materiæ morbificæ coctione accipiendum eſt. Siquidem vt alio loco ille idem ſcriptum reliquit, & Galenus confirmat, in quouis morbo vrina celeriter, & exiguè cocta, deinde verò ceſſans ſemper vitioſum aliquid portendit; cuiuſmodi ſunt vel nulla criſis, vel mala, morbi diuturnitas, tedirus, & alia id genus, de quibus iam diximus, quod eſt ſatis. Verùm quid ago pluribus: Nónne Hippocrates, & Galenus hanc litem diriment apertiſſimè, decernentes in ſtatu morbi eſſe quieſcendum? Etenim ſi quo tempore concoctio modis propè omnibus eſt abſoluta, non licet dare purgantia medicamenta, iam pro comperto habendum eſt, id multò minus licere alio

1 aph. 22. 4 de Rat. vict. Mor. Acut. 41.

Com 44.

3. de Criſ. c. 6.

3. Prorr. 61.

alio tempore, quando illa eſt vix inchoata, valdéque imperfecta, ſed tantummodo in principio, & declinatione, cum ſymptomata omnia ſunt remiſſiora, id quod paulò poſt latiùs confirmabitur. Porrò vt ad illa veniam, quæ contrà obiecta ſunt, vtique negandum non eſt, fieri aliquando poſſe, vt vna pars humorum ſit aptior, faciliúſque, & citiùs, altera autem ſit ineptior, difficiliúſque, & tardiùs concoquatur. Sed quæro qualis tunc morbi conſtitutio ſtatuenda ſit. Putreſcentibus in febre humoribus, ex. gr. decem, ſi tres duntaxat coctionem ſubeant, cæteræ minimè, lotia, quæ principem locum obtinent in demonſtranda coctione eorum, quæ continentur in venis, qualianam futura ſunt, qualéve morbi tempus ſunt indicatura? Summi medici id nos præclarè docent. Hippocrates enim de Cleonactide ſermonem faciens hæc habet. *Ad diem xl ſubrubra minxit cum rubro ſedimento multo: melius habuit: poſt variarunt vrinæ: interim ſedimentum habebant, interim non: lx. multum habebant vrinæ ſedimentum, album, & leue: omnia ſunt remiſſa: febres intermiſerunt: vrinæ iterum tenues quidem, ſed boni coloris: die lxx. febris intermiſit decem dies: lxxx. riguit; acuta febris inuaſit; multum ſudauit: vrinæ ſedimentum rubrum, leue habuerunt: prorſus iudicatus eſt.* Galenus verò eam partem interpretatus hæc ſcribit. *Poſt diem autem xl. ſcripſit Hippocrates variè fuiſſe vrinã eius affecta, vt ſedimentũ interdũ haberet, interdũ nõ haberet: quod cõſenſit errantibus acceſſionibus, ſiquidẽ illa ab humorũ diuerſitate, qui morbos pariunt, concitantur: & vrinæ & cruditas, & concoctio alternantes, aliquos indicabant illorum concoqui, aliquos permanere crudos. At die verò lx. multum dicit, & leue, albúmque ſedimentum extitiſſe: ideóque ſubdit,* Omnia ſunt remiſſa, febres intermiſerunt. *Verùm quia poſtea ſcripſit;* Vrinæ iterum tenues, ſed boni coloris, *reſiduos quoſdam fuiſſe crudos humores innuit, quibus paulatim coctis, dies lxxx. abſolutum iudicium attulit.* Illi hactenus. Ex qua ſerie conſtat huiuſmodi lotia fuiſſe diuerſa, inconſtantia, & ab integra coctione deficientia, donec omnibus tandem coctis humoribus, veriſimile eſt illa quoque fuiſſe perfectè cocta, vt poſtremò incolume iudicium ſequutum fuerit. Immò verò ex hac vna hiſtoria mihi videtur iſtiuſmodi opinio ſatis poſſe confutari, cum ea fidem faciat, perfectum iudicium non ante factum fuiſſe, quàm omni ex parte humores fuerint concocti. Quippe ſi ante abſolutam coctionem natura nequit integrè iudicare, quomodo poſſunt hoc ipſo tempore medicamenta prodeſſe, ac naturæ inſtitutum iuuare? Atqui humores ex aliqua parte ſunt concocti. Eſto: An fortè putat aduerſarius duci eos poſſe medicamentis (quæ naturæ non eſt conceſſa poteſtas) adeò prudenter, & temperatè, vt cæteris, qui adhuc ſuperſunt crudi, nulla confuſio, nulla vis inferatur? Ego ſanè illud exiſtimo non ſolùm difficile eſſe, ſed nullo etiam modo fieri poſſe. Quin etiam cum inter cætera purgantium medicamentorum pericula, id non poſtremum Hippocrates cenſeat, quòd ea coctionem perturbent, & impediant, rationi conſentaneum eſt, importunè data medicamenta, cum præſentem coctionem qualiſcumque ea fuerit, confundere, ac peruertere, tum futuram remorari, & reddere difficiliorem. Tempus commodum purgationibus duplex tantum ſtatuitur ab Hippocrate, & Galeno; quod antea quoque ſemel, atque iterum diximus: alterum principium, alterum declinatio morbi: illud, ſi humores turgeant: hoc ſi illi fuerint concocti. Neque hinc propterea colligendum eſt, vnam prorſus fore purgationem, quo tempore iam natura morbum

1. Epid. ſe. 3. ægro. 6.

ſuperauit. Nam præterea eſt neceſſe, vt noxij humores è corpore ducantur: quod ſi natura negligat, vel nequeat perficere, à medico ſupplendum eſt: alioqui recidiuas facere, aliáque incommoda, ac nonnunquam mortem afferre conſueuerunt. Etenim quemadmodum ſcribit Galenus, experientia quidem teſtatur, & confirmat ratio, neminem vnquam vi morbi in declinatione periiſſe; verùm ea conditione, vt æger nullum committat errorem, & recta curatio a medicis adhibeatur: id quod potiſſimum fiet, ſi quæ imbecillior natura vacuare non potuit, ipſi vacuent, & corpus ab excrementis liberent. Namque natura facta coctione vel iudicat integrè, vel deficit in iudicio ſi illud eueniat, iam quieſcendum eſt: ſin verò illud fiat, medicum tunc decet noxios humores ducere per conuenientes regiones, quò maximè vergere videntur: quæ eſt Hippocratis, & Galeni doctrina, & libro primo Aphoriſmorum tradita & pleriſque locis repetita, quos nolo numerare longiùs. Quibus Auicenna conſentiens, illud ſcriptum reliquit: *Apud ſtatum non moueas aliquid, donec natura vincat, & digerat: & ſi ipſa non mouet, moue tu hora motus eius: & ſi ipſa mouet, aut mouit, tunc dimitte eam, & operationem eius.* Quod porrò attinet ad Hippocratem, ille docet apertè medicanda eſſe concocta, talia autem ſunt, non quæ coquuntur adhuc, ſed quæ integram coctionem ſunt conſequuta, quemadmodum cætera quoque omnia cocta dicimus, cum ad illum coctionis terminum peruenerunt, qui rerum naturæ conuenit: & apertiùs propriam mentem declarat ſubdens, *non cruda*, ſicuti exponentes hunc aphoriſmum diximus. At verò humores ante ſtatum nequeunt ex toto eſſe concocti, ac verè interim crudi poſſunt nominari. Quare interpretatio Fernelij mihi videtur admodum violenta, & à dogmate Hippocratis aliena. Locus item ex 4. *de rat. victus* fruſtra obiectus eſt. Nam tametſi non ignoro, craſſam vrinam Galeno obſcuram concoctionem; nebulam manifeſtam, ac nondum perfectam indicare: tamen pariter certo ſcio, hic Hippocrati nebuloſam, & craſſam vrinam integram demonſtrare coctionem: quod quidem ex eo ſit manifeſtum, cum illis opponat vrinas tenues, quas conſtat eſſe crudas: præter quàm quod habemus Galenum huius interpretationis adſtipulatorem, qui verbis conceptis planiſſimè, & apertiſſimè hoc ipſum confirmat: adeò vt mirum ſit, quomodo celebres quidam viri hanc ſententiam non vereantur aliter interpretari: ad quos non aliam volumus reſponſionem dare quàm notatione verborum ipſius Galeni: quæ libet eò libentius ſcribere, quod illa cõtineat egregiũ quoddam præceptũ ad legendos, & intelligendos veteres medicos nõ parũ accõmodatum. Illa ergo ſunt huiuſmodi. *Hippocrates inquit,* Vrinæ tenues; *tanquam craſſæ coctionis notas habeant. Iam hoc ipſum ſubſtantiam indicat, & verbũ hoc νεφελοειδέα vrinas ſignificat nebulas habẽtes Nẽpe nigras adieciſſet, ſi nõ eas audire voluiſſet. Multa ſiquidẽ nomina cõmunia citra diſtinctionẽ dicere cõſueuerũt, cũ id quod in ſignificatiis rerũ melius eſt, declarare voluerint. Sic ſane cum indicationes ad ſalutem fuerint, ſimpliciter dicunt.* Iudicatus eſt *deſ. illo verò iudicato, nõ ſimpliciter efferũt, ſed hoc totũ,* Iudicatus obiit. *Præterea cum quis excretam bilem ſimpliciter dixerit, pallidam, & non nigram intelligimus. Sic certè & in præſentiarum vrinas nebuloſas audire oportet eas, quæ albas habent nebulas, quæ coctionis notæ exiſtunt. Quoniã igitur cocta medicentur, ob id & nũc ita ſcripſit libri huius auth.* Hæc Gal. qui itidem aliis in locis vrinã craſſã exponit, quæ mediocris eſt cõſiſtẽtiæ, & ſecũdùm naturã ſe habet.

3. de Criſ. c. 5.

Ad Eraſ. de Sectio. Ven. c. 4.

Prima Quarti c. 7. tr. 2.

1 de criſ. 17.

4. de Vict. Acut. 44.

Ad Galenum, qui medicamenti vſum prohibet, quando ſumma adeſt cruditas, facilè poſſum reſpondere, ab ipſo alibi interdici purgationem generaliter quotieſcumque humores ſunt crudi. Neque longius abeas, proximo ſuperiore commento, *Corporis* (inquit) *purgationem prorſus vitare oportet, cum in humoribus adeſt cruditas.* Sed eſto. Summa cruditas purgationem prohibet, an propterea media cruditas, vel infima illam permittit? Imò verò magna cum ratione eſt colligendum, omnem cruditatem, qualiſcumque ea fuerit, purgationibus aduerſari: quandoquidem, vti diximus, quæ rationes demonſtrant, cruditatem ſummam non ferre medicamenta, illæ ipſæ probant, leuiorem quoque ad illa ineptam eſſe: quanquam negandum non eſt, cruditatem, quò maior fuerit, hoc magis purgationibus obſiſtere. Nec poſtremò poſita Galeni authoritas, atque exemplum febris quartanæ quicquam valet: namque ille nihil aliud planè docet, niſi facta morbi coctione ſuccum melancholicum purgandum eſſe, non tantùm ſemel, ſed ſæpius, ſi ita ferat opportunitas; vbi nimirum tot adſint vitioſi humores, vt vno medicamento duci nequeant. Quod ſcimus in aliis quoque morbis illum, probatóque omnes medicos facere interdum conſueuiſſe. Quæſo autem cur non iſti magis memoria repetunt eundem Gal reprehendentem illos medicos, qui in hac ipſa febre quartana ante illius vigorem audent medicamenta propinare; quo tempore pro comperto habendum eſt humores aliqua ex parte, & aliquo modo coctos eſſe?

Sed hac de re, ac de vniuerſa noſtra diſputatione ſatis. Etenim tametſi poſt hæc omnia aliæ medicorum cogitationes adhuc potuiſſent in medium proferri, puto, quæ ſunt allatæ hactenus, ſatis ſuperque eſſe: quippe quæ (ni fallor) ceteras omnes cæteraque omnia contineant, quæcumque ad totius diſputationis integritatem poſſunt deſiderari. Itaque finem facio, vbi admonuero lectorem de duobus: altero, cum probè ſciam, me in difficili argumento verſatum eſſe, ac pleraque in hiſce meis diſputationibus tractaſſe, quæ fortaſſe non omni ex parte probabuntur; ſi quid minus rectè ſentio, me nolle pertinaciter mea defendere, ſed bonos, ac doctos viros benignè eſſe auditurum, quod aliàs quoque ſum profeſſus, dummodo illi humaniter, & certa ratione, atque in primis ea diſciplina Hippoc. & Galen. nobiſcum agere voluerint: altero, cum occaſio mihi oblata fuerit diſputãdi aduerſus quam plurimos, & eos quidem primarios philoſophos, & medicos partim proximè ſuperioris, partim præſentis temporis, me id ſtuduiſſe in primis, vt ne vllius exiſtimationem offenderem: à quo procacitatis morbo ſi quis alius, abhorreo quàm maximè. Quippe eſſi ſpero futurum, vt vnuſquiſque meam in ſcribendo moderationem, modeſtiámque cognoſcat; veruntamen cum neſcio quis impetus animi in hiſce litibus vix reprimi, ac reſtingui poſſit, quo aliquod litigioſum, & acerbius verbum è calamo nonnunquam excidat, fateor ex animo, id præter meam voluntatem excidiſſe. Qui idcirco facilè patiar deleri omnia, tanquam inuitè dicta, quæcumque, & quonis modo poſſunt alicui iniuriam facere. Siquidem ita ſentio cum in omnibus vitæ officiis perſequendis, tum potiſſimum in controuerſiis, quæ habentur de communibus ſtudiis, magis ingenuè, & rationibus, quàm aſperè & conuitiis agendum eſſe.

ALEXANDRI MASSARIÆ IN SCHOLA PATAVINA MEDICINÆ PRACTICÆ DOCTORIS PRIMARII

AD DISPVTATIONEM DE ſcopis mittendi Sanguinem,

ADDITAMENTVM APOLOGETICVM continens Libros XI. Diſputationes XI.

PARS SECVNDA.

LIBER PRIMVS.

Diſputatio Prima.

PRÆFATIO.

ANTE annum xxx quo tempore medicinam faciendo, atq; in ſtudia cognoſcendi ſemper aliquid, & diſcendi gratia incumbendo in mea patria ſatis tranquillè acquieſcebã, cœpi diligentius cogitare de Scopis Mittendi ſanguinem; nec non de tempore accommodato ad purgationẽ: quòd hæc duo præſidia medica inter cætera omnia mihi viderentur ad vitam hominis maximè neceſſaria, multáſq; arduas in eorumdẽ vſu difficultates continere. Diu, multúmq; in huiuſmodi cogitatione verſatus, tandẽ duas de vtroque argumẽto Diſputationes cõpoſui, & apud me habui: in quibus fateor, ac profiteor me multũ operæ, ac laboris, omnéſq; animi, atq; ingenij mei vires poſuiſſe. Ab eo tempore eadem mea Cõmentaria frequẽter, ac ſtudiosè legi, relegiq;, & attentè conſideraui. Nec verò ſolùm in meo iudicio acquieui, ſed præſtantes quoſq; medicos in conſiliũ adhibui, quicumq; ſingulari eruditione, acri iudicio, inprimis autem veteris ſolidioris diſciplinæ ſtudio cæteris excellere videbantur. Ex quibus Antonium Fracantianum, Comitem Montanum, Vicentinos, meos præceptores, ac Bernardinũ Paternũ honoris gratia nominatos volo, qui in Schola Patauina fuerunt rei medicæ interpretes præcellentiſſimi. Interea abhinc annis xx. cepi cõſiliũ me cõferendi Venetias, in qua Ciuitate planè Regia totos ix. anno non ſine magna conſolatione, & quiete viuere mihi datũ eſt. Quo tempore, cũ apud primarios ampliſſimæ Vrbis medicos, tum maximè apud Cæſarem Pendaſium, magni Frederici fratrẽ, virum omniũ magnarũ artiũ, in primis verò medicæ ſingulari ſcientia, & vſu clariſſimũ, omniúmq; medicorum ſui temporis facilè principem, de meis Diſputationibus diſputationem habere, eorúmq; conſilium, & iudicium exquirere nunquam deſiſtebã. Iam decennium Illuſtriſſ. PP. CC. pro ſingulari eorũ gratia, ac liberaliter publicum medicinæ practicæ interpretandæ munus in Gymnaſio Patauino honorificentiſſima cõditione mihi deferre voluerunt. Cum igitur in hoc celeberrimum orbis terrarũ theatrum veniſſem, ac pro officio perſonæ, quam ſuſtineo, frequenter occaſio ferret, vt in publicis lectionibus, conſultationibus, & viſitationibus ægrorũ, de miſſione ſanguinis, & purgatione cogerer ſermonem habere, equidem ſtatui meas Diſputationes edere, & publicare: partim vt noſtris auditoribus id flagitantibus morẽ gererẽ; partim vt vnuſquiſque noſtram de huiuſmodi controuerſiis ſententiam intelligeret: partim verò, ac maximè, vt ego quoque palàm quodnam viri docti de illis iudicium facerent, compertum haberem. Editas meas Diſputationes ad plurimos amicos, & viros quoſque doctos varia in loca miſi, rogauique ingenuè ſingulos; vt ſuam hac in re ſententiam nobis ſignificarent: quorum plurimi præter gratiarum, & humanitatis officia, quibus nos ornare voluerunt, nihil præterea noſtros conatus iuuerunt. Duo tantummodo viri omnium artium, potiſſimùm verò medicinæ ſcientia præclariſſimi, ſingulari mecum amicitia, ac beneuolentia coniuncti, amicè, & eruditè quædam per literas aduerſum meam ſententiam diſputarunt: quibus, pro ſingulari eorum humanitate, ac ſummo beneficio immortales eo tempore gratias egimus, ac reſponſum dedimus: qui id maximè ſtuduimus, vt noſtra in illos beneuolentia eorum erga nos beneuolentiæ pariter, æqualitérque reſponderet. Quas quidẽ mutuas Diſputationes ſeparatim poſtremò editas ſperamus ſtudioſis neque iniucundas, neque inutiles futuras. Ego verò interea non ſolùm diligenter obſeruaui, quid ſtudioſi de noſtris lucubrationi-

acerbè, & aſperè, quàm res ipſa loquitur, mecum agere voluiſſe: cum potiſſimum ille fateatur, ac profiteatur, ſe non obtectandi ſtudio, ſed vnius veritatis iouestigandæ, atque eruendæ deſiderio adductum in hoc argumenro verſari voluiſſe. Qui tandem hæc habet. [*Miror enim quoſdam, alioquin viros grauiſſimos, & clariſſimos, haud non intelligere, haud non animaduertere, quod prudentiſſimè ſcripſit M. Tullius, diſſentientium quidem inter ſe veritatis cauſa reprehenſiones non eſſe vituperandas, maledicta vero, contumelias, iracundias, concertationéſque in diſputando pertinaces indignas ſapientis ſtudio videri ſolere.*] Etſi hic quoque, niſi iratos velit habere manes Priſciani, pntarem vnicam dictionem negariuam ſatis habuiſſe.

Sed illud quoque alienati, atque offenſi animi argumentum accedit, quod ille ſcribat, Decretum de tribus principibus ſcopis, quod quidem conor tueri, illuſtrare, & in veterem dignitatẽ vindicare, non eſſe meum peculiare, & proprium, ſed antea á Franciſco Valleſio fuiſſe explicatum: reliqua autem, quæ in meis Diſputationibus pertractantur, cum Curtio, & Iachino prorſus eſſe communia. Quaſi id noſtræ laudi voluerit inuidere, quòd hãc diſciplioam tanti momenti, tot, & tantis tenebris occultatam, & circumfuſam, omnium primus hoc ſeculo ſim aggreſſus ſuſcitare, atque io lucem vocare. At verò certè huic viro melius euenilſet, ſi hanc rem, quæ nihil ad rem pertinet, ſilentio prætcriiſſet. Etenim cum ille fateatur meas Diſputationes conſentire Diſputationibus Valleſij, Curtij, Iachini, qui omnium cõſenſu, quicumque ſano, ac libero ſunt iudicio, inter cæteros omnes proximæ ſuperioris ætatis medicos, principes Hippocraticæ, & Galenicæ diſciplinæ interpretes, & vindices habiti ſunt, vel hoc vno præclaro teſtimonio equidẽ mihi videor, & meis Diſputationibus, & mihi ipſi ſingularem laudem comparaſſe. Verum quid nunc dicam? Curtius, qood equidem ſciam, de hoc dogmate nihil ex principali inſtituto ſcriptum reliquit: neque alind huius viri præclariſſimi de hoc argumento mihi videre cõtigit, quàm pauca quædam, & quidem admodum imperfecta, & rudia, in quibuſdam illius lectionibus, quomodo aiunt, mano ſcriptis, quæ in multorum manibus verſantur. Quod verò ad Valleſium, & Iachinum pertinet, tantum abeſt, vt meæ Diſputationes cum illorum cogitationibos aliquam habeant communionem, & conſenſionem, vt aduerſus vtrumque diſpotare, & quidem accuratè & diffusè diſputare non ſim veritus. Quid igitur nunc dicam? Dicam, & quam poſſum clariſſima voce dicam; hunc hominem meas Diſputationes aut non legiſſe, aut oſcitantem, dormitantémque legiſſe, aut ſcientẽ, & volentem huiuſmodi iniuriam mihi inferre voluiſſe. Sed ita illi placitum eſt. Fateor ego quidem hoc decretum non eſſe meum, ſed fuiſſe magni Hippocratis inuentum: quod Galenus deinceps ſuſcepit, probauit, ſummiſque laudibus ad cælum extulit; quod plerique omnes veteres Empirici, Methodici, plurimi Dogmatici prætermiſerunt; quod aliquot ſeculis in hominum ignoratione verſatum eſt; qood ſophiſtæ, & Nouatores hoc tempore non ſolùm prætermittunt, ſed etiam inuertunt, peruertuot, corrumpunt, omnibus machinis oppugnant; quod tandem Maſſaria omnium primus (rumpantur licet Ilia Codro) conatur ab inferis excitare, tueri, illuſtrare, atque in priſtinum dignitatis gradum reducere.

Ego quidem certè hoc ipſo crimine Aduerſarium notare potuiſſem; qui nullum argumentum, nullam rationem, nullam cogitationẽ affert, qoam ab aliis, potiſſimùm verò Trincauellio, & Valleſio mutuatus non fuerit: id quod veriſſimum eſſe omnes facilè intelligent, & fatebuntur, quicumque eorum clariſſimorum, & doctiſſimorum hominum, atque illius de hoc argumento Diſputationes legere, & inter ſe conferre non grauabitur. Sed nolo inter illos recenſeri, qui fricantem refricare, & par pari referre conſueuerunt. Etſi verò mihi licitum, atque integrum eſſe deberet, vt æquo iure aduerſus hominem parum amicè agerem: nihilominus mihi ſtatutum eſt ab omni contumelia, ac verborum turpitudine perpetuò abſtinere; vt nemo in me modeſtiam, & honeſtatem orationis poſſit deſiderare. omneſque intelligant, me aduerſus rem, de qua agitur, minimè aduerſus hominem diſputare voluiſſe: qui conabor non minus exquiſitis rationibus, & argumentis, quàm facilitate, modeſtia, & humanitate illi præſtare. Illud quidem certè mihi libet, & quæſo, vt liceat experiri, & declarare; vter noſtrum, illene, an ego in arte medica Nouator exiſtat. Hac tamen conditione, & lege, niſi apertiſſimis rationibus demonſtrauero hunc ipſum Nouatorum hoſtem acerrimum, ita omnia nouare, omnémque veterem, in primis autem Galeni diſciplinam corrumpere, atque euertere, vt ille inter nouatores huius ſeculi iure, ac meritò principem locum mereatur, vt equidem mea ſponte, ac libenter velim ſententiam accipere, ac fateri, me prorſus tota cauſa cecidiſſe, rerumque omnium inſcium, & rudem eſſe.

Porrò cum clariſſimus hic vir profiteatur in ſuis Diſputationibus ſe nobiſcum in duobus principiis conuenire: altero, omnes controuerſias ad vnius Galeni doctrinam, cæteris authoribus prætermiſſis, referendas, ac definiendas eſſe; qui promittit ſe nihil affirmaturum, quod ab illius ſententia ſit alienum: altero, adhibendas eſſe rationes, pro inuentione eius, quod quæritur, neceſſarias, equidem conditionem libenter accipio. Atque vtinam ille æquè nobis promiſſa feciſſet, & ſeruaſſet: qui hac ratione in ſola Galeni doctrina, & certis rationibus acquieſcens, & ſeipſum, & cæteros melius inſtituiſſet, nec tot lites excitaſſet, nec in eas difficultates fuiſſet delatus, ex quibus fortè numquam ſe poterit explicare. Sed quidem timeo, ne hic vir inter eos poſſit recenſeri, qui multo largiores ſunt promittendo quàm ſoluendo id quod progreſſione Diſpotationis facilè (vt ſpero) poterit cuique palam fieri. Verum vt ne ab eo quod mihi propoſitum eſt, longius aberret oratio, ad me redeo.

Cùm noſtræ Diſputationes, cunctis exemplis iamdiu diſtractis, eſſent ruſum imprimendę; cumque ego maximè cuperem illas locupletiores reddere, & à tot, tantiſque in eas collatis iniuriis, ac machinis vindicare, vt propterea neceſſe fuerit ad illas aliqoam acceſſionem facere; diu anceps fui, vtram ſcribendi rationem tenerem: an videlicet eas vbicumque res ita ferat, latè explicarẽ, argumentis & rationibus noſtra confirmarẽ, aduerſaria refutarem, & vnicam tractationem conficerem; an verò permitterem Diſputationes ſeparatim imprimi, vt primo factum eſt: deinde Appẽdicem ſeorſum adiungerem qua illa omnia diſponerem quęcumque ad perfectionem, & abſolutionem principalis argumẽti, & ad vnius veritatis tutelam ſpectare viderentur. Tandem mihi libitum eſt poſteriorem rationem amplecti, tũ propter alias, tũ maximè propter eã causã, vt ne quis cauilletur, nos maliti oſè plurima immutaſſe, inuertiſſe, detraxiſſe, addidiſſe & ad noſtras cogitationes accõmodaſſe.

Itaque, lector, habebis primum duas noſtras Diſput. ſecundò èditas, nihil auctas, nihil imminutas, nihil mutatas, ſed quales primũ editę fuerunt.

Deinde ad priorem de Scopis Mittendi ſanguinis habebis Additamentum, in quod illa omnia conati ſumus conferre, quæcumque ad rem, de qua agitur, magis facere videbantur. In quo quidem itidem fateor me tantum laboraſſe, tantumque operæ, ac ſtudij poſuiſſe, plurima addendo, latius explicando, confirmando, illuſtrando, quæ fortè in priore Diſputatione deſiderari potuiſſent, vt ſperem neque hunc poſtremum laborem ſtudioſis inutilem, & ſuperuacaneum futurum. Qua quidem ratione ſpero fore, vt facile tibi liceat priora cum poſterioribus conferre, ſingula argumenta, cum noſtra, tum aduerſaria intelligere, ac de tota cauſa iudicium facere. Illud certè doleo, me non potuiſſe eum ſcribendi modum, atque ordinem tenere, quo alioqui ſoleo quàm maximè delectari. Cum enim mihi neceſſe fuerit ad varias rationes, variáque argumenta ſemel, & iterum reſpondere, pariter neceſſe habui eadem ſæpius repetere, & actum agere, vt nullo modo potuerim certam rerum ſeriem, & continuationem obſeruare. Veruntamen id maximè ſtudui, vt omne lectoris faſtidium orationis breuitate, & perſpicuitate leuaretur. Quod autem ad alteram noſtram diſputationem pertinet, cum nihil hactenus potuerim expiſcari, quod aliquod mihi negotium faciat, in præſentia hac vna Appendice contenti erimus: qui fortaſſe alio tempore, ſi id res ferat, ac plus otij nacti fuerimus, quod nobis perexiguum omnino conceditur, de purgatione quoque rurſum diſputare non grauabimur. Cæterùm cum aliis editis meis libris aduerſus celebres quoſdam philoſophos, & medicos nominatim diſputauerim, mihi propoſitum eſt hoc libello aduerſariorum nomini parcere, vt ne in maiorem inuidiam adducar, & ſtudioſi intelligant, quod aliàs non ſemel ſum profeſſus, & in præſentia confirmo, Deúmque noſtrorum cordium ſcrutatorem appello; me nulla tuendæ meæ ſententiæ cupiditate, nullóque morbo animi, ſed vnius veritatis patrocinio, & publicæ vtilitatis ſtudio impulſum hæc ſcribere voluiſſe. Itaque communi vtemur nomine aduerſarij, à quo nemo iure debet abhorrere. Quandoquidem licet cuique in diſputando, alterum alteri aduerſari; inimicitias exercere, & retinere non licet: vt tandem aduerſarij quidem, ſed ſalua, atque integra amicitia, mutuis officiis, & diſputationibus de communibus ſtudiis aliquid poſſimus ad communem fructum afferre. Quale illuſtre exemplum ſuggerent poſtremò editæ duæ epiſtolæ ad nos ſcriptæ, & noſtræ ad illas reſponſiones, in quibus facilè vnuſquiſque poterit intelligere, nos quidem ſententiis inuicem diſſentire, ſed ſumma charitate, & amore inter nos mirabiliter conſentire; ſicuti viros nobili genere natos, philoſophos, & chriſtianos perpetuò facere æquum eſt. Quæri ſolet à nonnullis, cuinam inter omnes homines ex omni memoria, perſpicuitate ingenij; grauitate iudicij, magnarum artium inuentione, & ſcientia principem locum tribuere meritò debeamus. In quo quidem difficili iudicio, cum alij Homerum, alij Platonem, alij Ariſtotelem, alij fortè alios cæteris omnibus anteponant, equidem cenſeo hanc palmam vni in primis Hippocrati deferendam eſſe. Namque ſi ingenuè, ſine vllo animi affectu, neque ad voluntatem, ſed ad veritatem loqui velimus, facilè fatebimur neminem, poſt homines natos, tot, & tanta inueniſſe, nouiſſe, docuiſſe, quot, & quanta vnus Hippocrates, quæcumque vel ad excolendum, ornandúmque animum, vel ad tuendum, conſeruandúmque corpus hominis neceſſaria fuerant. Quandoquidem ex vna parte ſi philoſophiæ ſemina, ac principia conſiderentur, facile eſt intelligere ab vno primùm Hippocrate excellenti, ac ſingulari methodo omnia propemodum fuiſſe inuenta, ac poſteris tradita, quæcumque non ſolùm ad illius adumbrationem, ſed etiam abſolutionem, perfectionémque potuerunt ſatis eſſe. Id quod Plato inter cæteros luculenter fateri, profiteri, extollere nõ eſt veritus Ex altera autem, ſi memoria repetamus non ſolùm initia, ſed etiam progreſſiones, & incrementa Artis Medicæ, quæ ad bonam hominis valetudinem conſeruandam, morbóſque depellẽdos tantopere eſt neceſſaria, quis non fatebitur admirabilem hunc hominem non ſolùm prima iecisse principia, & fundamenta, ſed etiam omnia fuiſſe diligentiſſimè perſecutum, quæcumque ad fabricam tanti operis momentum, aliquod habere viderentur? Qui primum generaliter eorum omnium, quæ generantur, & corrumpuntur, principia, cauſas, & elementa; ſpeciatim verò humani corporis naturam, & compoſitionem aduerſus veteres philoſophos, & medicos mirabiliter inueſtigauit, explicauit, ſtabiliuit. Quid de hominis temperie, ætate, conſuetudine, ſomno, vigilia, exercitatione, aëre, aquis, locis, anni temporibus, de morbis acutis, diuturnis, virorum, mulierum, de mittendo ſanguine, de purgantibus medicamentis, de victus ratione, de diebus criticis, & cætera id genus præcipua artis capita ita exquiſitè diſſeruit, vt ex vna Hippocratis diſciplina, & inſtitutione facilè vnuſquiſque poſſit colligere quæcumque vel ad conſeruandam præſentem valetudinem, vel ad cognoſcendos, curandóſque morbos pertinere videntur.

Hic igitur Hippocrates omnium literatorum, & ſapientium ex omnium ſeculorum memoria facilè princeps, inter cætera præclara inuenta, quibus philoſophiam, & artem medicam ornauit. & locupletauit, omnium primus ſcopum medicum ex morbi magnitudine ſumptum excogitauit, & nobis expoſuit. Quam quidem prouinciam Galenus cenſet habuiſſe tantum difficultatis, negocij, & laboris, tantum etiam præſtantiæ, ac dignitatis, vt non potuerit ſe continere, quin hoc in primis nomine ſingularem Hippocratis diligentiam, virtutem ſuſpiceret, admiraretur, ſummíſque laudibus in cœlum efferret; quod aliàs nunquam tanto verborum apparatu eum feciſſe legimus. Cæterùm pro vetere veritatis conditione, quæ vbique odium, & inuidiam parit, non defuerunt olim, neque deſunt in præſentia, qui Hippocratis doctrinam hac in parte labefactare, atque euertere conantur. Qui quidem etſi varias omnino ſententias habent, ſicuti varia ſunt falſitatis diuerticula, tamen videntur omnes in eo conuenire; indicationes vacuandi humani corporis, cum aliis rationibus, tum præſertim per venæ ſectionem non ex aliis ſcopis, quàm copia, qualitate, & motione humorum hauriri poſſe. Itaque nonnulli decretum Hippocratis interpretantur de morbis, vt vocant, materialibus; alij de morbis, in quibus opus eſt vacuatione; alij de morbis, in quibus eſt vehemens peccatum ſanguinis, vel ſecundùm quantitatem, vel, ſecundùm formam, vel ſecundùm motionem; alij fortè aliter cogitant, & ſentiunt: quorum ſententias non eſt, vt in præſentia ſigillatim referamus.

At verò quoniam mihi ſuperuacaneum videtur cum ſingulis rurſum diſputare, mihi libet peculiariter diſputationẽ inſtituere cum Aduerſario, qui proximo tempore ſeptem Diſputationum libros hac de re promulgauit; in quibus ſe mihi antagoniſtam proclamauit, & priorem meam Diſputationem ſuo arbitratu ſibi exagitandam, arrodendam,

arrodendam, lacerandam ſuſcepit. Quod eò libentius facio, quoniam ex hac vna diſceptatione ſpem habeo fore, vt facile vnuſquiſque poſſit Hippocratici dogmatis veritatem intelligere, omniúmque aduerſariarum opinionum vanitatem, abſurditatem, & falſitatem deprehendere.

Illud certè me maximè angit, ac ſolicitum habet, quòd dubius ſim, quonam conſilio, ac diſputandi ratione vti debeam. Nā præter quam quòd Aduerſarius ſtylo vtitur admodum ſcabro, perplexo, vt frequenter non facilè intelligam, quid ille ſibi velit, tam eſt multus, profuſus, prodigus in ſuis cogitationibus, & rationibus afferendis, repetendis, inculcandis, vt eæ non ſine maxima moleſtia, & confuſione legi poſſint. Diſpeream, ni in decem paginas omnia præclarè potuiſſent congeri, quæcunque ille totis ſeptemdecim libris conſarcinauit. Itaque mihi propoſitum eſt ſingulas illius Diſputationes examinare, méque hac in parte ad eum ordinem referre, quem video ipſum tenuiſſe. Dicam vt res eſt. Equidem cum ſpe-tem me parum operæ, ac laboris eſſe conſumpturum in explicando, & confirmando; quam puto Hippocratis, & Galeni ſententiam, & in refutando aduerſarium, certè in diſponendo noſtram Diſputationem video non mediocriter mihi eſſe laborandum: cum ferè ſit neceſſe alterutrum; vel vt ſummatim agendo, Aduerſarius criminetur, & clamet, me ad omnia ſigillatim non reſpondiſſe; vel ad ſingula reſpondendo, idem cum ipſo crimen ſæpius repetitæ, ac faſtidioſæ orationis cogat ſubire. In qua quidem animi hæſitatione dabo enixè operam quantum potero, vt nec prætermittam quicquam, quod ſit notatione, & reſponſione dignum, nec longiore oratione aliquod lectori faſtidium afferam. Id quod ſpero me fore conſecuturum, tractando ſummas tantummodo rerum, & ſententias, quæcunq; ad rem pertinēt, nonnulla duntaxat indicando, innuendo, plura prætermittendo, quæcunque vel fruſtra ab illo repetita, vel à noſtro inſtituto ſunt prorſus aliena. Quod fauente Deo Opt. Maximo ſtatim aggredior.

Quicumque ſunt inter ſe diſputaturi (quod à Themiſtio traditum eſt) cum inter ſe deſſentiant, vel aliqua etiam ex parte conueniant, neceſſe eſt. Etenim ſi vndique inuicem conueniant, vel diſſentiant, iam nullus controuerſiæ locus videtur ſupereſſe. Mihi conuenit cum aduerſario, certa quædam eſſe capita, quaſi certos fontes, quos medici ſcopos appellant; ex quibus licet de mittendo, vel non mittendo ſanguine conſilium, ac deliberationem inire. Quot verò huiuſmodi ſcopi, qualéſue ſint, quótque, & quomodo medicis indicationes afferant, inter me, & illum diſſenſio eſt. Quàm maximè autem de ſcopo magnitudinis morbi videmur diſſentire, quoniam ille hāc morbi magnitudinem quibuſdam cancellis contrahit, & in anguſtum adducit, vt morbus ex copia, vel motione ſanguinis originem habeat: ego contrà, morbi magnitudinem interpretor generaliter, minimè anguſtatam, ac ſine vlla exceptione conceptam, vt poſteriùs videbimus. Itaque hæc non ſolùm præcipua, ſed ferè tota eſt ſumma, conteſtatióque noſtræ litis, & controuerſiæ.

In qua, vt breuiter, ordinatè, & perſpicuè, quantum fieri poteſt, procedamus, hanc vniuerſam Diſputationem placet in duas potiſſimùm partes diſtribuere: in quarum altera mihi propoſitum eſt, Hippocratis, & Galeni de hac re diſciplinam explicare, atque exquiſitis inde rationibus confirmare: in altera, contraria refutare, & ad omnia reſpondere, quęcumque ab Aduerſario, vel contra noſtram ſententiam, vel pro ſua ipſius opinione afferuntur. Quæ tamen duo ſumma capita, veniam peto, vt mihi liceat nonnunquam ſimul permiſcere, & confundere, ſicuti continuatio, ſeriéſq; rerum videbitur poſtulare, ne cogamur eadem ſæpius repetere, & quæ acta ſunt agere. Conſultò igitur prætermiſſis tot quæſtionibus, tot poſitionibus, tot diſtinctionibus, tot commentis, quot ab Aduerſario, tanquam futuræ diſputationis προλεγόμενα, & fundamenta præponuntur, prætérque omnem modum iterum, ac ſæpius repetuntur; quæ certè tanquam logica, ſuperuacanea, ac præter rem potuiſſet prætermittere, ſtatim ad primum caput aggredior.

AD CAPVT I.

De cauſis variarum opinionum de miſſione ſanguinis.

ETSI omnia, quæcumque hoc primo longiſſimo capite continentur, iure potuiſſent prætermitti, quæ nihil ad noſtrum inſtitutum pertinent, tamen quæſtionem quandam nequeo ſilentio præterire, quæ mihi quidem egregia videtur, & cognitione digniſſima. Ea verò eſt; cum Gal. pluribus locis præter propoſitum, quatuor autem peculiaribus libris conſultò, accuratiſſimè, & præclariſſimè locum tractauerit de miſſione ſanguinis, [*tum vt malas extirparet hereſes, quæ ſua tempeſtate plurimum vigebant, tum vt methodum curandi per ſanguinis miſſionem doceret; quid in cauſa fuerit, quòd de vena ſectione indicante natura tot opiniones extiterint, quot ſigillatim explicaui lib. primo tractationis meæ de ratione curandi per emiſſionem ſanguinis: ac vnde maximus, deteſtabiliſque abuſus duxerit originem, quem apud nouatores quoſdam hac tempeſtate vigere ſcimus, in omnibus morbis, cuiuſcunque ſint naturæ modò vires valeant, mittendi ſanguinem.*] Duæ verò ad hoc prodigium afferuntur reſponſiones, & cauſæ. [Harum vna eſt, *quòd rerum medicarum ſcriptores in duas potiſſimum diſtributi ſunt ſectas; quorum quidam Galeni doctrinam contempſerunt; inter quos recenſere places Leonardum Botallum, & Ioannem Argenterium, vt puto, qui à Galeno volentes inſigniter deuiarum, hoc potiſſimum habentes in animo* (*mihi quidem vt videtur*) *eius doctrinam funditus euertere. Alia cauſa fuit, quòd qui Galeni doctrinam profitentur, vt Matthæus Curtius præclarus ſua ætate medicus, & Leonardus Giachinus eiuſdem diſcipulus, ac imitator, denique Franciſcus Valleſius, qui in libro Controuerſiarum, & in ſuis Commentariis de hoc argumento poſtremus omnium diligentiùs ſenſiſſe viſus eſt, Galeni verbis ſolum maximè addicti, ſenſum ipſorum omnino contemnunt, atque veras cauſas, & rationes prætermittere videntur, quæ antecedunt, & ſubſequuntur, non conſiderant, neque integras eius ſententias, neque eum fide afferunt, ita vt mirum non fuerit, ſitum ſibi ipſis, tum aliis aberrandi occaſionem dederint*] Egregiæ reſpōſiones & cauſæ. Nos vtramque perpendamus. Primùm verò de aduerſario ſcire libēter velim; cū medicinæ ſcriptores in duas diſtributi ſint ſectas; quorum alteri prorſus à Galeno deſciuerunt, atq; alienati ſunt, Botallus, Argēterius: alteri paulo minore culpa, & reprehēſione digni, perperā, deprauatè, infideliter, planè in Galeni lectione, atq; interpretatione verſantur; Curtius, Iachinus, Valleſius; libēter inquā ſcire velim, an præterea, vel hoc præſenti, vel proximo ſuperiore tempore, vel totis mille, & quingentis annis poſt felicia illa, atq; erudita Galeni tēpora, vſque

ad

ad hanc dei, alicui cōtigerit adire Corinthum: qui potuerit ad Galeni ſenſum, mētémque penetrare, atque illius doctrinam probè intelligere, & interpretari: an verò huiuſmodi inſignis prærogatiua, ac palma vni aduerſario ſit reſeruata; qui ſolus legitimus Galeni interpretes, explanator, internunciuſque hoc fortunato tempore ortus poſſit omnem caliginem diſcutere, omnes difficultates diſſoluere, omnéſque controuerſias medicas in veritatis lucē proferre? Ac ſanè, vt interea infinita propemodum multitudo eorum prætermittatur, qui ex omni natione, ac tempore, cum ſumma ſua ipſorum laude, poſterorumque vtilitate in Galeni lectione, & ſtudio verſati ſunt, quales certè ex mea Vicentia olim fuerunt Leonicenus, Fracantianus, Montanus, nunc eſt Fabius Pacius, qui poſtremo hoc tempore in ſex priores Galeni libros Methodi Medendi præclariſſima, & omni vera laude digniſſima edidit commentaria, quos equidem natiuo quodam patriæ amore adductus nequeo me cōtinere quin nominem ſi Curtius, Iachinus, Valleſius, qui hoc tempore, ſingulari quodam bonorum, & doctorum omnium conſenſu Galenicæ diſciplinæ ſtudioſi, atque interpretes ſcientiſſimi præ cæteris omnibus habiti ſunt vt paulò ſupra diximus, non ſolum ab illius intelligentia non longè ſunt alieni, ſed etiā tam miſerabiliter illum contaminant, atque euertunt, quàm aduerſario placet, vtique neceſſariò fatendum eſt neminem vllo vnquam tempore, vel loco, tot annorum ſpatio Galeni ſcripta intellexiſſe, vniuerſamque illius doctrinam craſſis occultatam, & circunfuſam tenebris hactenus latuiſſe; omnémque lucèm, & veritatem ab vno Aduerſario ſperādam, & expectandam eſſe. Quod ſi altera ex parte Curtius, Iachinus, Valleſius in Galeni doctrina bene ſunt inſtituti, adeóque ad veram illius intelligentiam proximè accedunt, nec talis, tantuſque hominum conſenſus poteſt mentiri; Aduerſarius autem de illorum ſententia, ac doctrina tam malè ſentit, maximum, mea ſententia, periculum eſt, ne poſthac homines verè eruditi hinc argumentum colligant, audeántque aſſeuerare hūc hominem à Galenica diſciplina longiſſimè eſſe alienum, in quàm ſententiam fortaſſe eò magis venient, quòd ille non ſolùm Galeni hoſtibus, ac nouatoribus mirabiliter faueat, ſed ipſum etiam Galenum frequentiſſime prodere, accuſare, criminari, impugnare, ac multorum criminum reum facere non vereatur. Cum igitur nulli dubium eſſe debeat, quin præter eos, qui ad libidinem à Galeno deſciuerunt nec non qui infeliciter in Galeni lectione, atque interpretatione verſati ſunt, nonnulli quoque fuerint, qui Galenum probè interpretati, ſequuti, imitati, tutati ſint; ſicuti Aduerſarius opinatur, propter priores factum eſſe vt prauæ opiniones de venæ ſectione ſint exortæ, ita equidem cenſeo propter poſteriores fieri, vt veritas plurimorum patrociniis defendatur. Inter quos me ipſum quoque non verebor recenſere. Etſi enim ex vna parte libēter fateor ac profiteor me ingenio, doctrina, auctoritate facile à cæteris ſuperari, tamen ſtudio, bona voluntate, ac veritatis amore nunquam diffitebor me eſſe non cæteris inferiorem: qui totos quinquaginta annos non ſine inſigni diurno, ac nocturno labore Galeni ſcripta non tantùm domi, & inter priuatos parietes, Græcè, & Latinè ſedulò, & diligenter lego, verùm etiam iam decennium publicè interpretor, & pro mea virili conor intelligere, atque omnibus modis illuſtrare; in primis autem & quam maximè à ſophiſmatibus, & iniuriis fallacium nouatorum tueri, & in veterem dignitatem vindicare. Quantum porrò profecerim, edita hactenus, & quæ fortaſſe poſterius edentur noſtra literarum monumenta declarabunt. Poſteriora autem tempora, quæ ſine amore, ſine cupiditate, ſine odio, ſine inuidia de hominum ſtudiis, & lucubrationibus ſolent cognoſcere, ſtatuere, iudicare, grauiore & firmiore teſtimonio, luculenter cognoſcent, ſtatuent, & iudicabunt.

Sed fortè, neſcio quomodo longiùs, quàm mea voluntas fuerat, digreſſus, ad propoſitam ab Aduerſario Quæſtionem, duáſque illius reſponſiones, & cauſas redeo. Et quod ad primam pertinet, quam veriſſimam, & ſolidiſſimam eſſe libenti animo confitemur, id certè quam maximè notādum, & mirum, ne dicam ridiculum; quomodo Aduerſarius in præſentia Argenterium inter illos recenſeat, qui ſcientes, & volentes à Galeno deſciſcere voluerunt, vt ſua doctrina funditus euerteretur; quod ille inſigne flagitium, præcipuámque errorum cauſam fuiſſe exiſtimat: aliàs verò hunc ipſum Argenterium clariſſimum, doctiſſimum, aliiſque id genus illuſtribus titulis compellare, & honeſtare ſoleat; nec non fateatur illi maximas habendas eſſe gratias, quòd contra Galenum de morbis, ſymptomatis, horum cauſis, ſignis & de medici officio ac propemodum de vniuerſa arte medica diſertiſſimè diſputauerit. Si Argenterius eſt nouator, ſophiſta propoſitúmque habet Galeni doctrinam funditus euertere; ſi illius ſcripta prauis opinionibus, atque erroribus cauſam attulerunt; quæ (malum) eſt confidentia, vt Aduerſarius illum clariſſimum, doctiſſimum, principem medicorum audeat appellare, ac prædicet, maximas illi habendas eſſe gratias, quòd egregiè contra Galenum diſputauerit? Contra verò ſi Argenterius fuit vir clariſſimus doctiſſimus, princeps medicorum, ſi tam præclarè aduerſus Gal. diſputat, vt ſtudioſi artis medicæ maximas illi gratias debeant habere; quæ (malum) eſt iſta ſimulatio, vt Aduerſarius Gal. vbique admirabilem nominet, omni illuſtriore præconio ornet, reſtetúrque ſe nihil eſſe aſſerturum quod ab illius opinione, & doctrina ſit alienum: Ex quo fortè vno loco, in hoc diſputationis limine licet argumentum ſumere, quàm conſtans, & tum ſibi, tum Gal. conſentanea tota hæc de miſſione ſanguinis doctrina futura ſit.

Verum mihi videor videre hunc hominem fortè gloriæ cupidiorem, quàm veritatis, vtriuſque partis gratiam aucupari voluiſſe: cum tamen magnum (vt puto) periculum immineat, ne contrà eueniat, quam ille ſperauerit, adeóque amborum gratiam, ac beneuolentiam amittat: quandoquidem ex Diuino Oraculo, Nemo poteſt duobus dominis ſeruire: & qui non ſolùm diſſentientes, ſed etiam planè contrarias habent opiniones, ſicuti Galenicæ diſciplinæ ſectatores, ac nouatores habent, nulla vnquam ratione videntur cohærere & concordes fieri poſſe. Quòd verò ad alteram cauſam, ſiue reſponſionem ſpectet, ſi qui ſunt, qui in lectione librorum Galeni ſolis verbis ſint intenti, ipſorum ſenſus omninò negligant, veráſque cauſas, & rationes prætermittant, nec ſcribendo integras illius ſententias nec fideliter afferant, hos quidem cenſeo eſſe inertes, & ineptos, nec ad bonam frugem, vt dicitur, ſe vnquam poſſe recipere. Verum autem Curtius, Iachinus, Valleſius in hoc numero debeant reponi, boni omnes, & docti viri iudicium faciant. Ego quidem cenſeo neminem tam rudem, tam rerum omnium ignarum, tam omnis conſilij, & ingenij expertem, quàm illi ſunt, qui deprauato adeo iudicio in Galeni lectione verſantur, ad ſummum illum honoris gradum potuiſſe aſcendere, ad quem videmus eiuſmodi præſtantiſſimos, & omni vera

laude

laude digniſſimos viros aſcendiſſe.

Sed iis duabus ab Aduerſario poſitis reſponſionibus & cauſis, mihi quoque liceat aliam præterea rationem fortè prioribus potiorem adiungere: qui cenſeo non ſolùm de miſſione ſanguinis, ſed etiam de vniuerſa arte medica, tot nouas, à vetere diſciplina abhorrentes, ac planè monſtroſas opiniones quotidie exaudiri; quòd pleríque omnes, vel improbè educati, vel laboris impatientes, vel non niſi aurum ſitientes, vel propter alias id genus cauſas breui admodum tempore ad medicinæ ſtudium ſe conferunt, vel potius celerimè currunt, non ſolùm dialectices, & omnis philoſophiæ, ſed etiam grammatices imperiti, hac re veteribus quibuſdam medicis planè ſimiles, quos aliquando ſcribit Galenus, tantam vel dialecticæ, vel grammaticæ, vel rhetoricæ cognitionem habuiſſe, quantam aſinus lyræ. Vt propterea nulli mirum debeat videri, cum plurimi neſciant, ſi nequeant Galenum intelligere, ſi ab illo deficiant, in illius lectione imperitè, ac deprauatè verſentur, ſi nouas quotidie opiniones, cogitationes, chymæras comminiſcantur. Cum igitur propter tres cauſas, ſi modò noſtra non eſt prorſus reiicienda, fiat, vt tot peruerſæ opiniones de ſectione venæ originem habuerint, vtinam in Aduerſario, qui fortè opinionem cæteris omnibus perperſiorem commentus eſt, non omnes conuenerint: id quod ſtudioſi progreſſione diſputationis poterunt apertiùs intelligere, & iudicare.

AD CAPVT II.

Quæſtionis propoſitio.

DVo potiſſimum hoc capite videntur contineri: alterum, quidnam Aduerſario propoſitum ſit hoc primo libro tractare. [*Docebo* (ille inquit) *an vnus duntaxat ſit ſcopus verè indicans ſanguinis miſſionem, vt ego ſentio, & quis ille ſit: an duo, indicantes remedij executionem, & vſum: an tres, an quatuor, an plures ſint indicantes remedium, vſúmque, tum ſignificantes principales, primóſque ſcopos: in his enim primus hic liber abſoluetur.* In quo ſummum illius artificium, ſingularémque methodum licet animaduertere. Qui primum admodú ineptè quærit; *An vnus ſcopus, an duo, an plures*, &c. Quid ni & 20 mille, an bis mille? Nonne ſatis fuerat quæſiiſſe, quinam ſint veri, præcipui, ac legitimi ſcopi; quibus poſitis liceat ſanguinem mittere, vel deficientibus remedium prætermittere oporteat? Deinde quid ſibi vult, *Docebo, an vnus ſit ſcopus, an plures ſignificantes principales, primoſque ſcopos?* Quæruntur ſcopi principales, & docentur ſcopi, qui principaliter ſignificant? Quæ iſtæc eſt confuſio? Potuiſſet vno verbo diſtinctè dicere; declarandum qui ſint principales ſcopi, qui ſecus; quod nos fecimus noſtra Diſputatione. Præterea, quid ſibi vult; *An duo ſint ſcopi indicantes remedij executionem. & vſum*? Quæ ſcrupuloſa diſtinctio? Quæ inſolentes voces? Nonne ſcopi verè indicantes miſſionem ſanguinis, illius executionem, & vſum indicant? Quid aliud Galeno eſt indicare, quod

2. Meth. cap. cap. 7. 3. Meth. c. 1.

poſterius cumulatè declarabitur, quàm cum ratione, atque ex rei natura inuenire quid agendum ſit: executionem, & vſum remediorum? Quod ſi principalis quæſtio tam implicita, & confuſa proponitur, quid de vniuerſa tractatione ſperandum eſt?

Altera porrò huius capitis pars eſt, in qua Aduerſarius Galeni inconſtantiam, & varietatem proponit: qui deſcribendis ſcopis mittendi ſanguinis, afferens modò plures, modò pauciores, quandoque vnum, nonnunquam duos, aliquando tres, aliàs quatuor, interdum octo, vel decem, parum ſibi ipſe videtur conſtare. De qua re quoniam ille poſteriùs non ſemel, & diffuſè ſermonem eſt habiturus, non eſt in præſentia longius agendum.

AD CAPVT III.

De ſcopis mittendi ſanguinis ex Galeno.

ADuerſarius inquirens quid generaliter de ſcopis ſtatuendum ſit ex Galeni ſententia, reſpondet illum pro varietate conſiderationis varios ſcopos conſtituiſſe. [*Aut. n.* (inquit) *inquirimus ſcopum verè indicantem detractionem ſanguinis, aut tum indicantem, tum contraindicantem ſimul; qui duo inuicem conſpirantes, ſtatim accedendum ad opus inſinuant: diſſentientibus omnibus, aut alterutro, omnino abſtinendum: aut tandem tum hoſce ipſos ſcopos quærimus, tum etiam ſignificantes ſtatum, atque naturam indicantium, contraindicantiúmque, eſt ſcopus vnus duntaxat propriè indicans ſanguinis miſſionem, nec certè plures eſſe poſſunt. Quoniam verò indicationes propter operationem conſiderantur, neque habito indicante ſtatim ad opus accedimus, pro ipſo abſoluendo conſenſus deſideratur contra indicantis. Propterea duo ſunt primarij ſcopi pro executione huiuſce remedij animaduertendi: nempe vnus indicans, alter admittens, vel non prohibens, aut idem remedium indicans modo tamen contrario: atque hæc profectò eſt Galeni ſyndromes, quam ille imitatione Menodoti propoſuit.*] Hactenus Aduerſarius, qui deinceps ex hac diſtinctione, & doctrina rationem colligit, quamobrem modò plures, modò pauciores ſcopi à Galeno fuerint inſtituti. Ego verò, qui ſæpe experior, ac ſentio, quàm tardo, & hebeti ſim ingenio, libenter fateor me neque verba, neque verborum ſenſum ſatis intelligere. Quinimmò, ita D. O. M. mihi velim propitium, vt loquor ex animo, in ea opinione ſum, paucos, fortè neminem, fortè neque ipſummet Aduerſarium, fortè ne Apollinem quidem hos Platonicos numeros poſſe comprehendere. Quod (puto) facile vnuſquiſque mecum fatebitur, quicumque ad huiuſmodi & rerum, & verborum ſeriem paulò attentius voluerit animum adhibere. Quocumque autem modo res ſe habeat, mihi liceat nonnulla breuiter annotare, & perpendere. Ac primum quidem, quod Aduerſarius inquit, nos inquirere vel ſcopum verè indicantem, vel tum indicantem, tum contraindicantem; quæro, iſti duo poſteriores ſcopi, tum indicans, tum contraindicans verè ne indicabunt, an falsò? Si verè, quid fuerat, vt hæc particula in vno membro, minimè in altero poneretur? Si falsò, quid abſurdius dici, aut concipi animo poteſt? Deinde verò cum ait, ſcopum indicantem, & contraindicantem ſimul conſpirantes, ſtatim accedendum ad opus inſinuare; diſſentientibus omnibus, aut alterutro abſtinendum: ſunt omnia noua, falſa, abſurda, & ab omni ſana doctrina aliena. Quæſo enim quomodo ſcopus indicans, & contraindicans, duo contraria poſſunt ſimul conuenire, & conſpirare? Alter affirmat, alter negat: alter permittit, alter prohibet: alter indicat, alter contraindicat. Quid à rerum natura alienius dici, aut exiſtimari poteſt? Verum eſto, ambo conſentiant: falſum id quoque, & abſurdum eſt, illos inuicem conſpirantes ſtatim

ad opus accedendum inſinuare : falſum id quoque diſſentientibus omnibus, aut alterutro, à miſſione ſanguinis fore abſtinendum. quandoquidem etiamſi alterutet diſſentiat, licet aliquando ad venæ ſectionem accedere. Ex. gr. Hæmorrhagia, quatenus eſt ſanguinis fluxio, indicat ſanguinem ſupprimendum eſſe; adeóque maximè venæ ſectionem contraindicat; (quid enim magis vacuationem per miſſionem ſanguinis poteſt contraindicare, quàm ſanguinis effluuium?) nihilominus etiamſi vtrique huiuſmodi ſcopi ſimul non conueniunt, neque conſpirant; etiamſi alteruter deficit, ac vehementer diſſentit, plus pollente indicatione à magnitudine morbi, quandóque licet venam incidere.

Præterea nec minus abſurdum videtur, quod ſcribitur, nos quærere tum ſcopos verè indicantes, & contraindicantes, tum etiam ſignificantes ſtatum, atque naturam indicantium, & contraindicantium: qua enim ratione ſcopos verè indicantes, & contraindicantes quis poteſt intelligere; niſi eorum ſtatum, & naturam intelligat? Hoc à bona philoſophia nimis alienum eſt. Equidem certè nunquam memini me huiuſmodi tam ſubtilem, & argutam diſtinctioonem, doctrinámque apud Galenom legiſſe.

Adhæc neque illud ſua caret abſurditate, quod aduerſarius inquit, ſcopos indicare idem remedium, modo tamen contrario: quod quî fieri poſſit, ne fingere quidem animo poſſum. Poſtremò, vt ne ſingula perſequar, id quoque notandum eſt, quod Aduerſarius demum ſcribit; hanc profectò Galeni ſyndromen fuiſſe, quam ille Menodoti imitatione propoſuit. Namque ſi quis veram

De Miſſ. Sang c 9.

Galeni ſyndromen memoria repetat, quæ ab illo hiſce verbis exponitur, *Primi, ac maximè proprij ſanguinis mittendi ſcopi ſunt morbi magnitudo, & robur laborantis; & hanc primam eſſe ſyndromen dicere oportet, haud plethoricam, in qua ſanguinis miſſio obſeruata ſit*, &c. is facilè intelliget, quàm mens Galeni à mente Aduerſarij ſit aliena; Galenúmque ſibi Hippocratem, Platonem, Ariſtotelem, non Menodotum imitandos propoſuiſſe. Nos porrò ex tanta obſcuritate conati ſumus aliquam lucem elicere. Sed cum ille polliceatur ſe deinceps hæc omnia ſigillatim, ac diligentius eſſe explicaturum, poſt tenebras expectabimus lucem. Quo quidem opportuniore loco nos quoque rurſum hanc ipſam rem tractare non grauabimur. Verùm quæ reſtant perſequamur.

Aduerſarius itaque ad ſuam texendam telam, tanquam fundamentum ponit Galeni axioma lib. 9. de Meth. Med. cap. 11. ac libro de Rat. Cur. per ſanguinis miſſ. cap. 8. & 12. ac frequenter alibi. *Sanguinis miſſionem tum in ſanis, tum in ægrotis duplici de cauſa exerceri: quarum vna eſt vacuatio ipſius ſanguinis, cum ita multitudine creuit, vt vaſa diſtendat, in tumorem adducat, aut ſaltem vires aggrauet. Alia verò vehementer fluentis reuulſio, ad contrariam partem ducendo, ac poſtea ad proximas, vicináſque deriuando: cui aliud etiam addamus ex eodem authore, quod cauſa in vniuerſum, ob quam venæ ſectio petitur, eſt, vt vacuetur ſanguis*, &c. Hæc ille. Quoniam verò ſi velimus accuratè, & exquiſitè hæc ſigillatim examinare, in quibus tota ferè ſumma noſtræ diſputationis videtur conſiſtere, foret neceſſe huc multa afferre, atque in hunc locum congerere, quæ certè poſterius magis opportunè, ordinatè, ac diſtinctè tractari poſſunt, ac debent, operæpretium facturi videmur, ſi nos quoque in præſentia hanc rem ſummatim agamus. Quod quidem fiet, ſi duntaxat Galeni locos qui ab Aduerſario proponuntur, parumper perpendamus, quibus vniuerſa illius fabrica nititur: aliàs cum ipſo diffuſè, ac diligenter in hoc eodem argumento verſaturi. Primus itaque locus eſt huiuſmodi.

Quoniam ſectio venæ ſanguinis vacuandi cauſa adhibetur; ſanguis autem naturæ vtilis eſt, vtique probè hanc adminiſtrari conuenict, vt quod inutile naturæ ſit, emittat. Fit autem ſanguis naturæ inutilis bifariam; vel cum propriam qualitatem ad vnguem non ſeruat, nec amplius nutrire, ſicuti prius, cum vtilis eſſet, poteſt: vel ita multitudine creuit, vt aut vires premat, aut tum venas, tùm arterias vel diſtendat, vel rumpat, vel obſtruat, &c. Hic vir clariſſimus ſolet nonnullos arguere, quòd verba duntaxat Galeni attendant: ille fortè arguendus, quòd Galeni verba non attendat. Namque ille ita planè, & apertè, vt planiùs, & apertiùs non poſſit, nos hoc loco docet, ſanguinem generaliter gratia vacuandi ſanguinis naturæ inutilis adhiberi: ſanguinem autem dupliciter, vel propter alienam acquiſitam qualitatem, vel propter nimiam copiam inutilem reddi. 9 Meth. c. 11

Itaque per Galenum duæ ſunt cauſæ, altera improba qualitas, altera nimia copia ſanguinis, propter quas nobis licet ad illius vacuationem accedere. Si quis autem duas huiuſmodi Galeni cauſas cum duabus Aduerſarij cauſis conferat, is facile intelliget has illis minimum & nullo prorſus modo quadrare. Quandoquidem Galenus de poſteriore illius cauſa, gratia reuulſionis, vel deriuationis, nec meminit, nec potuit meminiſſe: cum reuera conſilium mittendi, aut non mittendi ſanguinis; ſuſcipiatur ex malitia vel multitudine ſanguinis; conſilium autem reuellendi, vel deriuandi non ex malitia, vel multitudine ſuſcipiatur, ſed ex motione, & ſitu humorum, qui negocium faciunt. Quæ quidem doctrina cum aliàs frequenter, tum maximè hoc ipſo loco apertiſſimè à Galeno tradita eſt: vbi poſitis cauſis, propter quas ſanguinem mittere oportet, variam deinceps rationem, variúmque modum nos docet, quo huiuſmodi remedium ſolet à medicis adminiſtrari. Qui ſcribit miſſionem ſanguinis vtilem eſſe, in nonnullis, tanquam vnam vacuantium præſidiorum, in aliis, tanquam præſidium, quod vehementiorem impetum ad diuerſam partem reuocet, vel ad latera deriuet: atque hinc fieri, vt medici ſanguinem detrahant, aliàs ſemel, aliàs bis, vel ter, vel ſæpiùs, vt vna, vel altera vacuationis ratio poſtulat. Vtcunque autem Galenus docet propter malitiam, & copiam ſanguinis ad ſectionem venæ accedendum eſſe, equidem cenſeo huiuſmodi determinationem minimè generaliter eſſe recipiendam; immò verò ita cum Galeno habendum eſſe, nullum quantumcumque inſigne vitium, nullam quantumcumque ampliſſimam, ac ſummam copiam ſanguinis, neque vacuationem, neque reuulſionem, neque deriuationem, vno verbo miſſionem ſanguinis indicare; niſi hinc morbi magnitudo, vel fiat, vel immineat. Quod quidem poſterius accuratè, diffuſè, efficaciter confirmaturi, nolumus in præſentia longius agitare. Quod verò ad alios duos Galeni locos pertinet. id, lector, à te maximopere peto, & quæſo, vt vtrumque legere non graueris. Etenim cum ego ſemel, bis, & iterum attento animo eos legerim, nihil prorſus mihi videor inueniſſe; quod aduerſariæ cogitationi fauere poſſit. Siquidẽ Galenus priore non aliud agit, & docet, quàm ſanguinẽ quandóq; , etiamſi nulla vrgeat plenitudo mittendum eſſe: nec non rationẽ & ritum eorum affectuum, qui ex fluxione originẽ habẽt. Poſteriore autem quando ſemel, quando ſæpius, quãdo parcè, quãdo copioſè, vel vſq; ad animi deliquiũ ſanguinem mittere oporteat: qui poſtremis verbis id ſolũ ſcribit, *De Sang. Miſſ c 8.*

ſcribit remiſſionem,quantò maiorem in numerum detractiones augeantur,tantò efficaciorem reddi. Itaque,vt finiam, axioma Galeni ; in ſophiſma aduerſarium mihi videtur degeneraſſe. Quod ſi hæc principia,& fundamenta ſunt non ſolùm tam infirma,ſed etiam planè ruinoſa,quid de vniuerſa fabrica ſperandum eſt?

AD CAPVT IV.

Notantur ſex Aduerſarij errores.

CVm de indicatione ex rei natura,de opinione Menodoti Empirici,de Galenica illius refutatione,& aliis eiuſmodi locis,qui hoc potiſſimum capite tractantur, poſteriùs opportuniore loco ſermonem,& quidem accuratè habituri ſimus, ſtatuimus ex præſenti capite nonnullos duntaxat errores ſeligere: quos certè, & multos, & magnos non debuimus ſilentio præterire. Primus itaque error eſt ; [*Ab vno vnum perpetuo indicari, & non plura, ſimplex,aut compoſitum, prout fuerit natura eius,quod indicat*, &c.] Hanc etenim propoſitionem,quam principium appellat,malè intelligit,qui illud etiam ad materiam remediorum accommodat:cum tamen certo certiùs ſit, multa remedia hoc modo poſſe ab vno indicari, ſi modo admittimus remediorum materiam indicari. Exempli gratia quis ignorat vnicæ calefaciendi indicationi,exercitationem,piper,ignem ſatisfacere poſſe?Ex quo fit,vt vana etiam ſit conſequentia,quam colligit; *alij ſatisfacit inedia, alij frictio,alij balneum,* &c.ergo venæ ſectio non indicatur.Siquidem plurima poſſunt (hoc inquam modo)indicari. Non longè abieris. Quid prohibet, quin aliquando in vno, & eodem homine inedia, frictione, balneo, vel ſingulis ſeorſum, vel ſimul plurimis, aut omnibus poſſimus vti?

Secundus error eſt,cum ſcribit;[*Sanguinis emiſſionem vnum quoddam eſſe præſidium, non tergens, non incidens, non alterans, non attrahens, &c. non aliquid aliud faciens per ſe,quàm vacuationem.*] Namque,vt cætera prætermittantur, nulli dubium eſſe poteſt, aut debet, quin ſectio venæ per ſe attrahat, per ſe refrigeret. Quod enim lege naturæ, atque ex naturalibus, ac propriis principiis aliquid facit, per ſe facit. Venæ ſectio neceſſariò, & ſuaptè natura fit cum ſanguinis motu ad exteriora: hanc lege naturæ neceſſariò ſequitur attractio ſanguinis ad locum euacuatum, ergo venæ ſectio per ſe trahit. Prætetea ſuaptè natura ſubtrahit materiam calidam, in qua fundatur calor ; ergò per ſe refrigerat.

Tertius error iis verbis continetur. [*Inquiramus diligenter quid ſit illud vnum, quod pro ſui natura ſanguinis miſſionem indicet. Menodotus empiricus dicebat eſſe ſolam plenitudinem quæ vaſa reſpicit, quam ſyndromes illa plethorica ſignificabat.*] Quandoquidem Empirici, nec rei naturam conſiderant, nec indicationes admittunt, ſed in ſola experientia, & obſeruatione acquieſcunt. *Inuenitur quidem* (inquit Galenus) *& ab ipſa experientia id quod conſequens, faciendúmve ſit. Cæterum non ita, quaſi in præcedenti aliquo deſignatum; proindéque nemo Empiricorum dicit id iſto indicari. Denique omnem artem, horum obſeruationem, memoriámque eſſe dicunt*, &c. De qua re poſteriùs bene longum ſermonem habebimus.

Quartus eſt error, quòd minùs congruentem fecerit diuiſionem huiuſmodi.[*Duobus modis fieri poteſt vacuatio ſanguinis vel inſenſibiliter, in aerem digerendo ipſum, vt fit à balneo fotu, inunctione digerente, multa frictione, vt fomento vel ſenſibiliter, ac etiam violenter aperta ſcapello vena, in qua conſeruabatur.*] Namque poſterior particula ſenſibilis vacuatio, ſicuti de priore factum eſt,debuit ſubdiuidi in multos modos,quibus illa fieri poteſt: inter quos eſt venæ ſectio.

Quintus error.[*Vacuandi ratio,quæ ſenſim fit,non eſt plane accommodata, neque ſufficiens in ægrotis; nec in ſanis ægrotaturis, ſi magnus immineat.*]Quæſo an non Galenus febrem diariam balneo curat?an non quotidie morbos plurimos ſola inedia, frictione,exercitatione curamus?An non itidem Galenus ſcribit, ſanos homines ſi in victus ratione temperantes fuerint, & frictione multa, & balneis, & ambulationibus, aliiſque motibus, nec non diſcutientibus vnctionibus celeriter plenitudinem exhaurire, adeóque à pluribus, & grauiſſimis morbis ſibi cauere?

Cæterum, vt ne ſingula odioſè longius perſequar, poſtremus Aduerſarij eſt error,ſed adeò turpis & craſſus, vt equidem neſciam, admirationem ne maiorem, an ſtomachum mouere poſſit. Illius verba hæc ſunt. [*Dico Galenum duobus duntaxat in locis, apertè admodum, quantum ex eius lectione obſeruare potui dixiſſe, ſanguinis miſſionem indicari à magnitudine morbi. Primus locus eſt libro quarto de Methodo Medendi cap. ſexto. Alter locus non minus dilucidus continetur libro de Ratione Curandi per ſanguinis miſſionem,capite decimotertio,*&c.] Vbi Aduerſarius ſeriò loquitur, nec tenet alios præterea Galeni locos hanc ipſam rem docentes, tot iam per annos potuit obſeruare, vtique fatendum eſt hunc hominem admodum ieiunè, & negligenter in Galeni lectione verſatum eſſe: cum ille tot locis, quot certè à nemine poſſunt ignorari, tam apertè, & euidenter, quàm quod apertiſſimè, & euidentiſſimè non grauatus fuerit, docere, affirmare, confirmare, repetere, inculcare, tanquam rem longè maximi momenti, tres eſſe principes ſcopos mittendi ſanguinis; in primis verò, proximè, verè, perpetuò à magnitudine morbi huiuſmodi remedium indicari. Ex quibus quidem propemodum infinitis Galeni locis mihi liceat vnum vel alterum in medium afferre. Itaque libro de ſanguinis miſſione ſic ſcriptum eſt. *Rectè in iis, quæ de victu acutorum morborum propoſita, & diſputata ſunt, admonemur, vt ſanguinem mittamus, vbi magnus fuerit morbus, & æger florentis ætatis, illíque robur aderit.* Et iterum. *Primi autem, ac maximè proprij ſanguinis mittendi ſcopi ſunt, morbi magnitudo, & robur laborantis.* Et rurſum. *Tria igitur ſunt, quæ dignotionem mittendi ſanguinis continent, morbi magnitudo, aut præſens, aut imminens, ætas vigens, & virium robur.* Deinde. *Sanguinem itaque mittemus, vbi magnum fore morbum ſuſpicabimur, aut præſentem iam intuebimur, aut incipientem, robur virium conſiderantes, pueris tantùm ex oratione exemptis. Sufficiunt enim ad mittendum ſanguinem hi ſoli ſcopi.* Demum. *Tribus ſcopis mittendi ſanguinis definitis, magnitudine nimirum morbi, aut præſente, aut imminente, aut incipiente, vigente ætate, & robore virium extra puerorum ætatem, addias prædictas mittendi ſanguinis notas; quas non pauci medicorum adiecerunt, accedamus, qui quantitatem quidem detractionis, non ipſam ſanguinis miſſionem ſimul indicarunt. Proinde è morbo, ætate, & viribus quòd mittendus ſit ſanguis cognoſcitur, quantitas autem vacuationis*, &c. Vno capite, & quidem paucis lineis hæc omnia continentur. *In podagricis, arthriticis, comitiali morbo obnoxiis, melancholicis, vertiginoſis, &c. vel, vt ſummatim dicam, in omnibus magno quopiam morbo laborantibus ſanguinis miſſionem neceſſarium eſſe præſidium arbitror, poſt habitam virium, & ætatis rationem. Quocum-*

que die mittendi ſanguinis ſcopos in ægrotante inueneris, in eo præſidium hoc adhibeto. Quinam verò fuerunt hi ſcopi? Magnus morbus, virium robur, excepta ætate puerili, & ambiente nos aere admodum calido. Oportebat Hippocratem, cum hominem animaduerteret in periculo eſſe, ad ſanguinis miſſionẽ accedere, aut prima die, &c. & rurſum. *Si in veris operibus Hippocratis magnis infeſtantibus morbis, ſemper ille ſanguinis miſſione vtitur, ſimul cum ea duo hæc reſpiciens, ætatem pariter, & ægri vires, & his ipſis in libris,* &c. ſed iis paucis teſtibus volo eſſe contentus, qui (ni fallor) inſtar omnium eſſe poſſunt, & Aduerſarij inſignem negligentiã ſatis demonſtrant. Ac ſanè cum huiuſmodi crimen ab omni ingenuo, & veridico homine, potiſſimum verò doctore, & ſcriptore celeberrimo debuiſſet eſſe alienum, certe in eo, qui viros, vel præclariſſimos acriter ſolet arguere, quòd parum attentè & fideliter in Galeni lectione verſentur, vix, aut ne vix quidem videtur poſſe perferri.

AD CAPVT V.

De indicatione à magnitudine morbi, in qua Aduerſarius ſecum pugnat.

QVæ hoc capite continentur, titulo conſentientia, morbi magnitudinem, prẹſẽtem, imminentem, atque incipientem indicare ſanguinis miſſionem, doctrinæ Hipp. & Gal. conſentiunt. Atque vtinam pariter doctrinæ Aduerſarij perpetuò conſentirent. Nam fortaſſe inter nos quoque aliqua tandem conſenſio fieri poſſet. Etenim ſi morbi magnitudo præſens, imminens, incipiẽs ſanguinis miſſionem indicat, nonne ſequitur neceſſariò morbi magnitudinem principem huius remedij ſcopum ſtatuendum eſſe? Quam conſtat totius noſtræ controuerſiæ ſummam extare. Verùm enimverò progreſſione diſputationis (vt ſpero) palam fiet, Aduerſarium non ſolùm à Galen. ferè ſemper diſſentire, ſed etiam in tota oratione ſecum pugnare, ac maximè inter ſe diſiuncta, & contraria loqui, vt fortè non tanta mecum, quanta ſecum videatur eſſe contentio. Id quod in præſentia quoque facile mihi videor poſſe demonſtrare. Namque ille hic probandum ſuſcipit, vt diximus, magnitudinem morbi præſentem, imminẽtem, atque incipientem indicare ſanguinis miſſionem: quod quidem optimè demonſtrat ex Galeno, quem primum omnium, etſi falsò, huiuſmodi indicationis inuentorem appellat. Nihilominus hæc ſtatim adiungit, quæ Galeni doctrinam, ac veritatem contaminant, atque euertunt, nec ſibiipſi conſentiunt. [*Magnitudo igitur morbi præſentis requiritur in iis, qui actu ægrotant, & qui potiſſimum afficiuntur morbis ex vtraque plenitudine, quales potiſſimum ſunt inter febres, quæ ſynochæ nuncupantur: immò verò omnes putridæ in corporibus plethoricis aduenientes, obſtructione à plenitudine generata,* &c.] Animum hîc (lector) parumper adhibe quæſo. Aduerſarius comprobat magnitudinem morbi eſſe indicatricem venæ ſectionis per hæc verba Galeni: *Itaque ſi magnum fore morbum expectamus, aut iam præſentem inſpicimus, aut incipientem, venam tundemus, virium habita ratione, tantum ex oratione exceptis pueris.* Et iterum, *Definitis itaque tribus mittendi ſanguinis ſcopis, nempe morbi magnitudine, aut præſente, aut imminente, ætate florente, & virium robore, extra puerorum ætatem,* &c. Ex iis (obſecro te) quid aliud ſequitur, aut ſequi poteſt, quam magnitudinem cuiuſlibet morbi venæ ſectionem indicare, ſi vires, & ætas conſentiant? Quomodo igitur ille deducit ſolum de morbis ex vtraque plenitudine? Quænam iſta eſt ratio argumentationis, aut conſecutionis? Quid verò cum ait, [*qui actu ægrotant, & qui potiſſimum afficiuntur morbis ex vtraque plenitudine.*] hoc mea quidem ſententia, non eſt reddere viam planam, dilucidam, ac ab omnibus tribulis, ac ſpinis liberam, vt ille in gratiam ſuorum auditorum, & iuniorum medicorum profitetur ſe eſſe facturum, ſed eam inæqualem, tenebricoſam, inuiam efficere. Adhuc n. dubium relinquitur, quidnam de alteris morbis, qui non fiunt ex plenitudine, ſtatuendum ſit. Namque vt interea concedamus morbos ex plenitudine potiſſimùm venę ſectionem indicare, non tamen id certè ſequitur indicare ſolos. Idem quoque eſt loquendi modus perplexus, & implicatus. [*Quales potiſſimùm ſunt febres ſynochæ, immo verò omnes putridæ in corporibus plethoricis aduenientes,* &c.] Quid de aliis febribus ſine plenitudine ortudis, quid de aliis morbis oportet decernere? [*In hoc ordine recenſentur etiã omnes tumores præter naturam à ſanguinis copia proficiſcentes,* &c.] De Eryſipelate, & cæteris tumoribus quid deliberandum eſt? [*Eſt igitur cum Gal. concludendum; non ſolùm vbi adſit morbus grauis, ſed etiam vbi futurum ſuſpicamur, tempus eſſe detrahendi ſanguinem.*] Egregiè, ac verè, ſed quid cum Aduerſario conficiendum eſt? Si concluſio continetur in præmiſſis, vt logici loquuntur, aliud certè colligi non poteſt, quàm magnitudinem morbi tum prẹſentis, tum imminentis, ex vtraque plenitudine venæ ſectionem indicare. Ex quibus ſtudioſi facilè poterunt intelligere, quid inter doctrinam, & mentem Galen. doctrinámque & mentem Aduerſarij interſit: necnon iudicium ferre, vtri maior ſit adhibenda fides. Sed quæ reſtant perſequamur. [*Atque hæc profectò vera cauſa eſt ob quam ſanguis mittitur imminente morbo, metus videlicet magnitudinis futuræ, qui metus ad agendum impellit. Perperámque Menodotus in ſola ſyndrome plethorica ſeruari venæ ſectionem inquit. Quia ſcopi ſanguinis detrahendi non complectuntur in ſe primò, ac principaliter ſolam plenitudinem, ſed fientis* (inquit Galen.) *paſſionis ſuſpicionem.*] Hiſce paucis verbis multi errores, multaque abſurda mihi videntur contineri. Primum, ſi morbi magnitudo eſt vera cauſa, quamobrẽ ſanguis mittatur, quæ eſt cauſa inuenta ab Hippoc. ſuſcepta à Galen. vt altera cauſa plenitudo, vel motus humorum, quæ eſt cauſa allata ab Aduerſario, non ſit vera cauſa, fateamur neceſſe eſt. Deinde libenter de Aduerſario ſcire velim, quoſnam ille ſanguinis detrahendi ſcopos intelligat, qui in ſe primò non complectuntur plenitudinem. Ac ſanè equidem neſcio quid poſſit reſpondere. Namque ex vna parte, ſi magnitudo morbi à ſanguinis plenitudine, aut motu procreari, verè, ac ſequenti capite, immò verò hoc toto opere conatur demonſtrare, quomodo fieri poteſt, vt huiuſmodi ſcopus in ſe primò plenitudinem haud complectatur? Ex altera autem ſi intelligat ſcopos ab Hippocrate & Galeno propoſitos, magnitudinem morbi, vel ſine vlla plenitudine, ætatem, ac vires, quod veriſimile eſt, cum ipſamet Galeni verba tranſcribat, quid magis inconſtanter, quid magis confusè, quid magis abſurdè, quid magis ſibiipſi, ac ſuæ doctrinæ contrarie, dici, aut excogitari potuit.

Sed illud quoque notatione, & admiratione dignum eſt, hũc hominem, qui aliis infidelitatis crimen ſolet exprobrare, ſincerámque fidẽ tantopere profiteri, tam frequenter Galeni ſententias falsò afferre, omnémque eorum legitimum ſenſum peruertere, ſicuti euenit in præſentia, cum ſcribat ſcopos ſanguinis detrahendi non complecti in ſe primò, ac principaliter ſolam plenitudinem, ſed fientis paſſionis ſuſpicionem. Verba autem Galeni ſunt huiuſmodi. *Perperam Menodotus in ſola ſyndrome plethorica vocata venæ ſectionẽ obſeruari tradit.*

De ſang. miſ. c. 9.

De ſang. miſ. c. 9.

dit. *Contrà enim in vniuerſum ſanguinis mittendi ſcopi plenitudinem in ſe primò haud complectuntur; ſed ſuſpicionem eius, quod adhuc ſit mali.* Quantum autem hæc differant, ſcopos in re primò non complecti ſolam plenitudinem, & ſcopos in ſe primo non complecti plenitudinem, id verò puto vel cæco eſſe perſpicuum, & ſuperuacaneum vt pluribus exaggeretur.

Ante verò quàm me ex hoc capite expediam, quandam Aduerſarij ſeotentiam nequeo ſilentio præterire ſingulari notatione & obſeruatione digniſſimam. Ea verò eſt. [*Quantumuis plenitudo eſſet multa, niſi immineret ex ea periculum vitæ, quod ſignificarunt veteres nomine magnitudinis futuræ, nunquam ſanè ad ſanguinis miſſionem accederemus.*] Nulla maior inter me, & Aduerſarium eſt cõtrouerſia, quam de ſcopo plenitudinis, quod vniuerſa diſputatione palam fiet: ille enim contendit mordicus illum pro miſſione ſanguinis eſſe eũ primis neceſſariũ; adeo vt ſine plenitudine re præſente, vel futura nunquã liceat ad huiuſmodi remediũ accedere. Ego contra conſtanter aſſeuero, plenitudinem nuſquam, & nũquam venæ ſectionẽ indicare, niſi quatenus morbi magnitudinem, vel afferat in præſentia, vel in poſterum ſit allatura. Quæ quidem doctrina eſt Galeni eàque tam euidens, & certa, vt mea ſententia, nullus homo prudens de ea ambigere poſſit, iſtud porrò ipſum Aduerſarius quoque nunc euidentiſſimè fatetur, & profitetur, quod maximè cupio lectorem bene memoria tenere, qui nunquam deſinat mirari, qua fronte ille deinceps aduerſus ſuam ipſius confeſſionem hanc ipſam rem audeat negare, & impugnare. Ac ſanè ſi Aduerſarius hanc ſententiam perpetuò, & conſtanter tenuiſſet, fortè de cæteris controuerſiis facilè inter nos potuiſſet conuenire.

AD CAPVT VI.

Collatio doctrinæ Hipp. & Aduerſarij.

ADuerſarius in præſentia propiùs accedit, ſuãque aperit opinionẽ, quę in ſumma eſt. [*Magnitudinem morbi à ſanguinis plenitudine, aut motu procreati, verè, ac propriè indicare ipſius ſanguinis detractionem.*] Antè verò quàm nos quoque agamus cominus, id mihi libet ſemel præfari. Quoniam ille tam frequenter, & præter omnem modum, quàm facile quiſque poteſt animaduertere, repetit plures huiuſmodi rationes. Indicationes à rei natura ſumi; pro illius varietate variari; à natura rei ſimplicis, indicationem ſimplicem; à natura rei compoſitæ, indicationem compoſitam exhauriri, auſpicandum à primis indicationibus, atque hinc ad eas, quæ deinceps ſunt, ruſúmque ab iis ad proximas tranſeundum, vſque ad remediorum inuentionem plenitudinem miſſione ſanguinis, cacochymiam purgatione; intemperiem ſine materiæ alteratione; intemperiem cum materia vacuatione ſanari; reuulſionem ad contraria, deriuationem ad proxima efficiendam eſſe; & aliàs id genus; quas ille theſes, axiomata, principia & fundamenta ſuæ diſputationis appellat, quæ inquit rationi, principiis medicinæ, Galeni doctrinæ conſentire: vt amicum huiuſmodi anxietate, ac labore liberem, omnibus, & ſingulis apertè, palámque facio, fateor, ac profateor, & ſi opus fuerit, publicas de hac re tabulas conficiam; me hac in parte, manibus, pedibúſque, ac toto corpore io ſuam ipſius ſententiam diſcedere, omniaque libenter ſuſcipere, amplecti, probare, quæcunque indicationibus ex Geleni ſententia ab ab illo proferuntur.

Tametſi hic quoque multa ſunt, quæ Galeni- eam doctrinam non ſapiunt. Exempli gratia, cum ille inquit, [*Duplicem eſſe intemperiem, quarum vnam ſine materia conſiſtere, aliam verò cum materia: illi ſuccurrere alterationem, huic autem vacuationem, quemadmodum docet Galenus in Arte Medica cap. 89.*] Neque enim ſententia vera eſt, neque fideliter adducta authoritas: ſiquidem falſum eſt intemperiei cum materia ſuccurrere vacuationem, ad differentiam alterius, quæ alteratione ſanatur: cum illa quoque præter euacuatiooem, alterationis indigeat. Quod ipſa rei natura docet. Nec certè aliter ſenſit Galenus libro Art. Med. qui in febribus ex putredine humorum, vacuandi, & alterandi indicationem conſtituit; qui in iotemperie cum cauſa, inquit, priùs cauſam, deinde intemperiem tollendam eſſe: intemperiem cum materia tolli vacuatione, certè quidem nunquam dixit, & iure optimo; propterea quia ſicuti duplex eſt affectus, intemperies, & materia, ita duplex neceſſariò requiritur indicatio, & alterandi, & euacuandi. Sic alia non deſunt eiuſdem notæ. Sed aliud agimus in præſentia. Ac ſanè ſi velim ſingula perſequi, nunquam ſcribendi finem faciam. Cum igitur Aduerſario omnia propemodum largè concedam, & donem, quæcunque illi placent, ipſe quæſo pariter æquo animo ferat, & intelligat, præter cæteros ſcopos, ex quibus indicationes eliciuntur, vnum, & quidem principem, & regium ἡγεμονικὸν, morbi magnitudinemem extare, ex quo indicatio miſſionis ſanguinis, & purgationis ſuggeritur. Quod ſi ille non poteſt huiuſmodi ſcopum æquo animo ferre & intelligere, immò verò ſtatuit in illum mortales inimicitias exercere, iſtud agat, in eo verſetur; potiſſimùm verò ad ea reſpondeat, ſi poteſt, quæ de illo tam præclarè, tam perſpicuè, tam magnificè ab Hippocrate, & Galeno tradita ſunt.

Sed ad rem. Quandoquidem tam certum eſt, quàm quod certiſſimùm, & ab omnibus cõceſſum, inter plurimos ſcopos, qui ab Hippocrate, & Galeno, in methodo medendi præclariſſimè ſunt inſtituti, vnum extare, qui ſuggeritur à morbi magnitudine; ſi quis Galenum interroget; à quonam ille primum fuerit inuentus; quiſnam ille ſit, quótque & quales indicationes medicis afferat, ille ad hunc reſpondebit per hæc verba. *Hippocratem ſanè diligentiæ nomine admiror: cum in aliis omnibus, tum verò, quòd ſcopum, qui medico ad indicationem, non in vno, alteróve, ſed prorſus omni morbo ſit ſpectandus, non omiſerit. Eſt porrò is, qui ab affectus magnitudine ſumitur.* Et ruſum. *Nunc illud docere volo, tum ipſam morbi, ſiue vim, ſiue magnitudinem appellare velis, pro indicatrice quadam ſanguinis detrahendi, vel purgationis adhibendæ ſtatuendum eſſe. Tum verò Hippocrat. omnium primum, quos nouimus hanc indicationem adinueniſſe.* Hæc Galenus. Ex quibus mihi quidem conſtat idémque puto conſtare omnibus, quicumque ſanæ mentis, & rationis ſunt participes; Hippocratem omnium primum huiuſmodi ſcopi authorem, & inuentorem fuiſſe. Hunc ſcopum non modò in vno, aut altero, ſed prorſus omni morbo eſſe animaduertendum. Hunc ſcopum non ſolum detrahendi ſanguinis, ſed etiam adhibendæ purgationis indicationem afferre. At verò ſi quis Aduerſarium interroget, ille ad hunc modum reſpondebit. [*Quæſtio eſt; an indicatio de mittendo ſanguine ſumatur à magnitudine morbi generatim, an autem ſpeciatim conſiderata: quod eſt, an morbus magnus, qua ratione eſt magnus, circumſcripta omni alia differentia, ſed ſolum in communi conſideratus; an autem aliquis morbus determinatæ magnitudinis, & conditionis generoſum hoc indicet remedium. Recentiores putant ab omni morbo magno abſolutè petendam eſſe hanc indicationem. Ego verò puto morbum*

magnum determinatæ ſpeciei hanc habere facultatem. Voco determinatæ ſpeciei morbum indicantem ſectionem venæ eum duntaxat, qui vel a plenitudine ſanguinis, vel ab eiuſdem fluxione, vel ab vtroque, aut fit, aut factus eſt, aut imminet. Omnem prorſus alium, quantumuis magnum excludo morbum. Et rurſum. *Quemadmodum morbus generatim remedium, atque ſui ablationem indicat, ſic paruum morbum ac magnum paruum, magnúmque pro ſui natura dicimus remedium.*] Sic aliæ paſſim huiuſmodi occurrunt ſententiæ tam frequenter repetitæ, vt ſuperuacaneum ſit in pluribus referendis tempus perdere. Ex quibus mihi quidem conſtat; idémque puto conſtare omnibus de ſententia Aduerſarij; magnitudinẽ morbi non aliud, quàm magnum præſidium indicare: hanc propriam legitimamque eſſe indicationem, quam natura morbi de ſe profert; vt aliam nullam poſſis inuenire: ſpeciatim verò miſſionem ſanguinis, ac purgationem minime ex morbi magnitudine, ſed ex copia, qualitate, & motione humorum indicari. *Lib. 1. diſp. cap. 3.*

Cæterum, etſi equidem puto eſſe neminem, qui non hac ſimplici paucorum verborum lectione, & comparatione facilè & aperte intelligat, quantum reſponſio Aduerſarij ſit aliena à doctrina Hippo. & Galeni, immò verò quantum egregiam eorum medendi methodum peruertat, & corrumpat; tamen mihi libet illius rationes audire, totamque hanc rem accuratiùs examinare. Illud autem primum notatione & admiratione dignum videtur, Aduerſarius diſputantem aduerſus illum, qui vniuerſè loquitur de omnibus morbis, ſiue materialibus, ſiue immaterialibus, ſtatuere de morbis duntaxat materialibus ſibi agendum eſſe: qua certè diſputandi rationem plane abſurdam, neſcio quis illum docuerit. Sed ipſum loquentem audiamus. [*Primum* (ille inquit) *doceo, nouatores omnino ſubuertere methodum à Galeno inſtitutam, cum inquit*, libro de Sang. Miſſ. in princip. *Qui de miſſione ſanguinis ſpeculãtur, vnum ſibi primúmque proponunt, vt quæ corporis affectiones vacuatione indigeant, conſiderent. Ac deinde alterum, quænam ea, quæ ſanguinis fit detractione. Tertiò qui innoxiè hanc ferre vacuationem poſſint.* Hæc Galenus, *quæ ſi vera ſunt, duo nobis de hoc argumento*, &c.] Egregia conſequentia. Equidem libenter ab Aduerſario quæſierim, quo argumentandi genere, qua forma hæc deducat. Niſi enim credat cum mulierculis ſe diſputare, neſcio qua ratione adductus ſit, vt ſperet hæc ſibi impunè efferri potuiſſe. Qui de venæ ſectione ſpeculantur vnum ſibi primum, &c. ergò ſanguinis miſſio non indicatur à morbo magno, quatenus magnus eſt. Quæſo quid prohibet, quominus ego pariter deducam, Qui de venæ ſectione ſpeculantur, primum inquirunt, &c. ergò indicatio ſectionis venæ ſumitur à morbo magno, vt magnus eſt? Quid illius conſequentiæ magis, quàm noſtræ poteſt fauere: De qua re poſteriùs in tractatione de ſcopis opportuniore loco verba faciemus.

Aduerſarius porrò ad ſuam veterem cantilenam rediens indicationis ex rei natura, inquit, magnos morbos ſine materia, exempli gratia magnam intemperiem ſola alteratione curari: cum nemo ſit tam obtuſo ingenio, ac in artis operibus tam parum exercitatus, qui in ſimplici intemperie cerebri, cordis, iecoris audeat ſanguinem mittere. Ego verò vnico verbo ad hoc dupliciter reſpondeo: Primùm, neminem eſſe tam obtuſo ingenio, atque in artis operibus tam parum exercitatũ, qui in curãdis magnis intemperaturis cerebri, cordis, hepatis non frequentiſſimè ſanguinis miſſionem adhibeat. Quod quidem vſque adeò tritum eſt, Platoniſque, Galeni, & omnium rationalium medicorum teſtimonio confirmatum, qui docent ſine generali totius corporis prouidentia, nunquam ad ſingularis membri ſanationem accedendum eſſe, vt mirum ſit, quomodo ille audeat affirmare, nullam magis deteſtandam, & humano generi pernicioſiorem opinionem poſſe inueniri; quàm in huiuſmodi morbis ſanguinem mittere. Fingamus Socratem inſigni calida iecoris intemperie laborantem, vt ad aliquod inſigne præſidiũ, exẽpli gratia potionem, ac balneum aquæ Caldetianæ oporteat deuenire; an quis eſt tam obtuſo ingenio, tam parum in operibus artis exercitatus, tam ſanguiſugus, qui ante omnia nolit Socrati ſanguinem mittere: Secundò autem reſpondeo, niſi liceat ſanguinem mittere, id alia nulla ratione fieri poſſe, quam quòd vires eiuſmodi remedium nequeant perferre. Id quod nobis in præſentia ſatis ſit innuiſſe, qui poſteriùs accuratè, & diffuse iſtud ipſum ſumus demonſtraturi, & confirmaturi.

Quid verò, cum Aduerſarius addit; (*iam dogma illud a Galeno, dum contra Eriſiſtrateos diſputaret, non ſemel reprobatum, quòd ſcilicet in omnibus febribus deteſtanda eſt venæ ſectio, reuiuiſcit ex peruerſo horum dogmate*, &c. Quid verò inquam hæc ſibi volunt? Ille reprehendit aduerſarios, quòd in omni intemperie, in omni febre, non vereantur venam incidere, & ait reuiuiſcere dogma Eraſiſtrateórum, deteſtandam eſſe in omnibus febribus venæ ſectionem: Conſecutio, & ſententia inepta ac planè deteſtanda: ſiquidem tantum abeſt, vt aduerſarij teneant, ſectionem venæ in omni febre eſſe deteſtandam, vt potius contendant illam eſſe amplectendam, ſi modo per vires, & ætatẽ id liceat. Sed neſcio quomodo noſtri inſtituti ferè oblitus mihi videor curioſiùs ſingula conquirere, & perſequi. Itaque, vt modum aliquem, & finem orationi noſtræ faciamus, nobis ſtatutum eſt cætera omnia ſilentio præterire, quæcunque hoc loco ab Aduerſario dicuntur de ſanguinis miſſione in febribus: de variis ſpeciebus plenitudinis, cacochymię: de morbis, qui ex vtriſque proueniunt, & alia quædam huius argumenti, de quibus poſteriùs diſſerendum eſt. Ac ſanèeum peculiares Diſputationes fuerint ab illo inſtitutæ, Octaua de miſſione ſanguinis in febribus putridis generaliter, Nona de miſſione ſanguinis in febribus putridis ſpeciatim, Decima de miſſione ſanguinis in febre diaria ex obſtructione genita à craſſis, viſcidiſque humoribus, Poſtrema de miſſione ſãguinis in cacochymia; equidem neſcio, quamobrem ille voluerit in præſentia hæc interponere, quæ ſunt extra rem de qua agitur: & de quibus ex propoſito alias fuerat longiſſimè diſputaturus: niſi fortè ille propoſitum habet, hac ratione grandia conficere commentaria, ac ſibi inſignem laudem, atque exiſtimationem apud homines comparare.

Itaque prætermiſſis rebus omnibus, quæcunque hoc longiſſimo capite continentur, vnicus videtetur ſupereſſe locus Hippocratis, & Galeni, de pleuritide, in quo Aduerſarius mirum in modum ſibi placet, triumphat, & gaudet. Ille verò duas præcipuas aduerſus nos continet obiectas rationes: alteram quòd de eorum ſententia in pleuritide dolore occupante partes ſuperiores thoracis, ſectio venæ; dolore autem deſcendente ad hypochondria purgatio conueniat. Ex quo ille colligit, non perpetuò in morbo magno, conſtantibus viribus venam eſſe incidendam; cum certum ſit vtrobique, dolore tam aſcẽdente, quàm deſcendente morbum eſſe magnũ, ac vires conſtare. Altera autem ratione arguimur, quòd auſi ſimus affirmare, in pleuritide dolore deſcẽdente ad partes infernas humores turgere. Cęterũ quatenus ad priorẽ pertinet, cũ Aduerſarius pecu- *2. rat. vict. tex. x. & xi.* *Diſp. 3.*

culia

culiarem deinceps diſputationem ſit inſtituturus: an morbus magnus vna cum virium robore, exceptis ab oratione pueris; venæ ſectionem verè indicet, vt ne cum illo cogamur millies eadem repetere, nobis liceat hanc quoque obiectam rationem ad eum principem, & accommodatiorem locum referre. De altera autem ratione: quæ turgentes ſpectat humores, de qua fortè poſteriùs nonnihil dicemus, quoniam ſi velimus in præſentia difficilis eiuſmodi loci interpretationem tractare, cogeremur longiſſimam diſputationem conficere, quæ à noſtro principali inſtituto foret prorſus aliena, illud vnum mihi liceat dixiſſe: me aliàs diffusè hoc ipſum argumentum tractaſſe, hac tamen præfatione, vt de re maximè ardua, ac difficili nihil certi voluerim aſſeuerare, ſed tantùm noſtras cogitationes in medium proferre, ac doctiorũ iudicio ſubiicere. Quæ quidem ſi conferantur cum iis, quæ ab Aduerſario ſcripta ſunt, tum hoc, tum maximè alio loco, cuius ille meminit, facilè, vt ſpero, vnuſquiſque poterit intelligere, vter noſtrum magis ad veritatem, Hippocratiſque, & Galeni doctrinam locutus fuerit: etſi ille aperta fronte à Gal. deſciſcere non eſt veritus. Itaque ad alia progrediamur.

AD CAPVT VII. VIII. IX. X.

Loci Gal. & Auicenn. de ſanguinis vitio. Aduerſarij inconſtantia.

EQuidem cogor id repetere; me in diſputando cum Aduerſario, nullum maiorem laborem ſuſtinere, quàm circa ordinem, & modum diſputationis. Quandoquidem ille perpetua ferè omnia reperit, nec quicquam ſuis locis opportunè diſponit. Id quod iis quatuor capitibus egregiè facit: in quibus non aliud ferè agit, quàm de miſſione ſanguinis in cacochymia: quæ certè omnia ad peculiarem Diſputationem, quàm diximus poſtremò fuiſſe inſtitutam, referẽda videbantur. Itaque nos ſtatuimus vniuerſum huiuſmodi argumentum ad eum locum reſeruare; & in præſentia nonnullos duntaxat aduerſarios locos, in primis verò quaſdam Galeni interpretationes, noſtro more, breuiter animaduertere, quæ certè prætermitti nec poſſunt, nec debent. Quam quidem noſtram dilationem ille quæſo patienti animo ferat, ac certò ſciat, nos nihil proſus eſſe prætermiſſuros, quod aliquod momentum habere videatur: quod vel nunc vel poſterius non diligenter examinemus.

Primus itaque occurrit locus Galeni, de quo Aduerſarius ſic ſcribit. [*Illius verba hic afferenda ſunt, quæ, vt referunt ij, quibus cum diſputamus, hoc modo habent. Quoniam venæ ſectio ſanguinis vacuatio eſt, & vtilis natura eſt ſanguis, oportet ſanè rectè ipſam adminiſtrare, inutilem natura vacuando. Fit autem ſanguis natura inutilis bifariam, vel cum propriam exactè non ſeruat qualitatem; vel cum nimis creſcit multitudine: ac in iis quidem miſſio ſanguinis vtilis eſt*, &c. Hæc ille 7. cap. 8. autem grauiſſimè nos accuſat, per hæc verba.] *Quia verò explicanda ſunt Galeni verba, præſtat pro thesi diſputationis noſtræ, ea hic adſcribere omnium Græcorum codicum fide confirmata, longè ſecus, quàm ab illis proponatur. Series igitur verborum Galen. ſic habet. Memineris verò mihi ad ea, quæ dicenda ſunt, quorum cauſa venæ ſectio petitur: nam quoniam hæc ſanguinis vacuandi cauſa adhibetur, ſanguis autem vtilis natura eſt, vtique probè hanc adminiſtrari conueniet: vt quod inutile natura ſit, emittat. Fit autem ſanguis natura inutilis bifariam, vel cum propriam qualitatem ad vnguem non non ſeruat, nec amplius nutrire, ſicuti prius, cum vtilis eſſet, poteſt: vel ita multitudine creuit, vt aut vires premat, aut tum venas, tum arterias vel diſtendat, vel findat, vel obſtruat. Ac in iis quidem miſſio ſanguinis vtilis eſt, ceu vacuantium præſidiorum vna: in aliis ceu quod humorum vehementiorem impetum ad diuerſam partem euocet, vel per propinqua deriuet.*] Hæc ille capite demum 9. multiplici accuſatione nos onerat. [*Primo loco* (inquit) *illud approbare non poſſum, quòd hanc Galeni ſententiam, tanti alioquin momenti quanti ferè non eſt alia, non afferant in medium, eadem ſerie, ac ordine, quo diſpoſita ab illo fuerunt;*] Præpoſtera Grammatica: etenim, niſi hic quoque impoſuit mihi Grammatica mea, equidem putarem legendum; *diſpoſita fuit*, vel *fuerat*; neque vnquam plurali, pro ſingulari abutar. [*Multa prætermittentes, quæ alioquin manifeſtè illorum opinionem arguunt: ac in primis omittunt cauſam, ob quam venæ ſectio exercetur; quæ cauſa eſt, vt ſanguis vacuetur. Secundò diſplicẽt, quod hæc prætermittunt verba: nec amplius nutrire, ſicuti prius, cum vtilis eſſet, poteſt. Tertiò prætermittunt etiam multa, vbi de ſpeciebus multitudinis agit Galenus. Poſtremò admiror, cum hæc ipſa Galeni verba tranſcribere noluerint, hac ſerie: ceu vacuantium præſidiorum vna: in aliis ceu quod humorum vehementiorem impetum ad diuerſam partem euocet, vel per propinqua deriuet.*] Terribiles accuſationes: ad quas quis tota mente, atque omnibus artubus non contremiſcat? Equidem cum hæc primùm legebam, putaui me inſigne aliquod flagitium commiſiſſe. Sed protinus, & mente, & toto corpore mihi viſus ſum refici, & recreari; quòd huiuſmodi accuſationes tenera magis ad Aduerſarium, quàm ad me ipſum pertinerent. Diſputabam aduerſus fautores Empiricorum, atque eorum decantatum ſcopum plenitudinis; qui inter cæteras hanc rationem afferebam; quòd, tametſi ſanguis nulla plenitudine, ſed vna praua qualitate negotium faciat, liceat aliquando venam incidere, dummodo alij ſcopi non deſint. Ad quam confirmandam allatus eſt Galeni locus, quem ſatis habui ob eam tantummodo rem afferre, vt demonſtrarem ſine plenitudine ſanguinis, atque in vno humorum vitio venæ ſectionem conuenire; cætera prætermittens, quod ſemper facere ſoleo, quæcumque à principali inſtituto ſunt aliena. Quocirca præter omnem rem, fortèque omnem rationem Aduerſario placuit de eo nos arguere, quòd multa à nobis fuerint prætermiſſa de ſpeciebus multitudinis, de vacuatione, reuulſione, deriuatione, & alia id genus, quæ planè ad rem, quam tunc agebam, nihil faciunt. Quoniam verò ille queritur, ac nobis exprobrat, quod verbòrum Galeni ſeries longè ſecus, quàm ab illo fuerit diſpoſita, contrà omnium Græcorum codicum fidem à nobis allata fuerit. Age experiamur iſtud quoque, quantam veritatem obtineat. Aduerſarius non ſine emphaſi omnium Græcorum codicum fidem commendat. Ego vero fateor non alios Græcos codices, quàm Aldinum, & Baſilienſem me hactenus videre potuiſſe. Itaque verba vtriuſque hac in parte conſentientia hæc ſunt. Μέμνησο δέ μοι πρὸς τὰ μέλλοντα καὶ τοὺς τῆς φλεβοτομίας σκοπούς· ἐπειδὴ γὰρ αἵματός ἐστι κένωσις ἡ φλεβοτομία, καὶ χρηστὸν τῇ φύσει τὸ αἷμα, χρὴ δήπου καλῶς αὐτὴν γίνεσθαι τὸ ἄχρηστον τῇ φύσει κενοῦσαν. ἄχρηστον δὲ γίγνεται τῇ φύσει τὸ αἷμα διττῶς, ἢ τὸ μὴ φυλάττειν ἀκριβῶς τὴν ἑαυτοῦ ποιότητα μηδὲ τρέφειν ἐπιτηδείως ὡς πρόσθεν χρηστὸν, ἢ τὸ πλῆθος τοσοῦτον γενόμενον, ὡς ἤτοι βαρύνειν τὴν δύναμιν, ἢ τείνειν, ἢ ῥηγνύειν, ἢ ἐμφράττειν τάς τε ἀρτηρίας καὶ τὰς φλέβας. ἐν τούτοις μὲν ἡ φλεβοτομία χρήσιμος, ὡς ἕν τι καὶ αὐτὴ τῶν κενωτικῶν βοηθημάτων. ἐν ἑτέροις δ' ὡς ἀντισπαστικὸν, ἢ παροχετευτικὸν, ὅταν ὁρμὴν χυμῶν σφοδροτέραν γένηται κ. τ. λ. τουτέστιν ἀντισπάσαι δ' αὐτῆς, ἢ παρο-

χετινωμένῳ ἐις τὸ πλάγιον. Quæ quidem ferè ad verbum Latinè verſa, & expreſſa, ita ſonant. *Memineris verò mihi ad ea, quæ dicenda ſunt, & ipſorum venæ ſecandæ ſcoporum. Cum, n. ſectio venæ ſanguinis ſit vacuatio, & vtilis naturæ ſanguis ſit, planè oportet eam rectè fieri, quæ illum, qui naturæ inutilis eſt, euacuet. Inutilis verò fit naturæ ſanguis bifariam, vel quòd ſuam ipſius qualitatem exquiſitè non ſeruat, nec nutrire amplius poteſt, vt priùs, cum vtilis erat: vel quòd multitudine tantus euaſit, vt vel grauet facultatem, vel tendat, aut rumpat, aut obſtruat arterias, ac venas. In his quidem venæ ſectio vtilis eſt, tanquam vnum ipſa quoque ex iis remediis quæ vacuant: in aliis verò tanquam reuulſorium, aut deriuatorium: quando vehementiorem ſuccorum impetum per eam, aut ad contraria reuelli ſiui ſinimus, aut ad latera deriuaturi*, &c. Verum ad Aduerſarium redeo.

Equidem credidi aliquando hunc hominem Græcè ſcire, quem videbam ſæpè in ſua ſcripta, κατὰ τὸ ἔγχυμα, τὴν δύναμιν, & alias id genus Græcas voces inſerere; Græcorum codicum fidem appellare, Latinorumque interpretum nonnunquam ſe correctorem, & cenſorem profiteri. Sed in his libris, cum alias, tum maximè hoc loco mihi videor apertè comprehendiſſe, cum literas Græcas ne primoribus quidem labris attigiſſe. Quod eruditus quidam vir, cui haſce diſputationes corrigendas tradidit, ſatis, vt audio, confirmat: qui vni, & alteri illius amico teſtatus eſt, præter innumerabiles ſolœciſmos, & barbariſmos, quibus vniuerſa Latina ſcriptura ſcatet, ne vnum quidem verbum Græcum bene diſpoſitum ſe potuiſſe reperire. Vtcunque autem hæc ſe res habeat, ego quidem certè non verebor affirmare, ſi Aduerſarius potuiſſet, aut voluiſſet Galenum hoc loco Græcè loquentem conſulere, & audire, illum minimè tot accuſationibus nos fuiſſe oneraturum, atque illa in primis, quam putat omnium grauiſſimam, ac mirum in modum exaggerat, quòd omiſerimus cauſam, ob quam venæ ſectio exercetur, vt nimirum ſanguis vacuetur; quam ſententiam tanquam axioma, & Achillis clypeum nobis obiicit: cum ille iam poſſit, ſi modo velit, intelligere Galen. de huiuſmodi cauſa nullam planè mentionem feciſſe. Verùm de hoc primo loco ſatis.

Hoc eodem capite hæc ſcripta ſunt. [*Cauſa, propter quam ſuſpecta eſt vacuatio per ſanguinis miſſionem, vbi ſunt humores corrupti, eſt, quòd virtus ipſa non fert pleriúmque eiuſcemodi vacuationem.*] Quæ quidem non dubito, quin ſcripta ſint ad Gal.uentem, & veritatem. Re etenim vera quotieſcumque humores frigidiores, calidiores, crudiores, putridi, vel alio vitio malè affecti, ſunt impedimento quo minùs ſanguis poſſit detrahi, id alia nulla ratione fieri poteſt, quàm quòd vires nequeunt remedium perferre. Quod alias diffusè, ac firmiter ſumus demonſtraturi. Nihilominus hic quoque locus notatione eſt dignus, quòd Aduerſarius poſterius non ſemel hanc ipſam ſententiam ſit oppugnaturus. De alteratione ſãguinis, atque illius inutilitate ad nutriendum hominem, hæc habentur. [*Sanguinem amittere propriam qualitatem bifariam contingit: vel cum in primis qualitatibus mutationem ſuſcepit, caliditate, frigiditate, humore, ſiccitate, aut in compoſitis ex his, aut etiam cum ſecundæ qualitates, vt tenuitas, craſſities, lentor, in eo inferuntur præter naturæ inſtitutum, conſeruata tamen natura, & forma ſanguinis; vel contingit eiuſcemodi tranſmutatio in qualitatibus, vt ſimul in ſubſtantia ſanguinis, & in propria illius forma: quam & ſpeciem, & qualitatem appellare conſueuerunt antiquiores. Galenus hic non intelligit priorem mutationem ſanguinis, quæ propriè alteratio eſt, quia ſanguis eo modo affectus nutrire quidem poteſt: agit autem de mutatione, quia munus nutritionis impeditur: certúmque exiſtit ſanguinem nutrire non poſſe, cum in ſua ſubſtantia mutatus eſt: ac idcirco dicit, nec amplius nutrire, ſicuti prius, cum vtilis eſſet poteſt.*] Hæc Aduerſarius, quæ quidem mihi videntur tot, & tantos errores, tot & tanta prodigia continere, vt ſi quis ſigillatim velit ea perſequi, longiſſimam diſputationem faciat, neceſſe ſit. Nobis itaque liceat nonnullos floſculos delibare. Galenus docet ſanguinem dupliciter naturæ inutilem reddi, vel cum ſuam ipſius qualitatem exquiſitè non ſeruat, nec nutrire amplius poteſt, ſicuti priùs, cum vtilis fuerat; vel quòd multitudine, &c. Aduerſarius docet, ſanguinem primo modo propriam qualitatem amittere bifariam; vel ſecundùm vnam, aut alteram primam qualitatem, caliditatem, frigiditatem, &c. ſimplicem, aut compoſitam; vel ſecundùm vnam, aut alteram ſecundam qualitatem, tenuitatem, craſſitiem, &c. vel quòd ſimul cum qualitatibus ſubſtantia quoque, & forma ſanguinis tranſmutetur. Ex quibus inquit Galenum in præſentia non intelligere priorem mutationem ſecundùm qualitates, quòd huiuſmodi ſanguis poſſit nutrire, ſed poſteriorem ſecundùm ſubſtantiam, & formam, qua munus nutritionis impeditur. Miſerum Galenum, qui ſua perſpicua, & Aſiatica oratione, quàm plerique illi exprobrant, nunquam poteſt tam apertè & integrè aliquid effari, quin Aduerſarius aliquid præterea, atque adeo multum velit addere, atque afferre de ſuo. Galenus de vna ſimplici, ac ſola ſanguinis alteratione verba facit; *cum ſanguis* (inquit) *ſuam ipſius qualitatem exquiſitè non ſeruat.* Art. Med. c. 99. Aduerſarius primum iſtud negat; deinde ſanguinis tranſmutationem ſecundum ſubſtantiam, & formam adiungit, cuius Galenus non meminit. Sed obſecro te, an ſanguis vna, vel altera, prima, aut ſecunda qualitate alteratus, poteſt, non dixerim nutrire, vt loquitur Aduerſarius, ſed nutrire, ſicuti prius, cum vtilis eſſet, vt loquitur Galenus? Equidem neminem puto eſſe tam rerum omnium inſcium, & communi ſenſu naturæ carentem, qui non libenter fateatur, ſanguinem, vel calidiorem, vel frigidiorem, vel tenuiorem, vel tenuiorem, vel craſſiorem redditum, quàm naturæ inſtituto conueniat, aut non poſſe, aut certè non æquè bene poſſe hominem nutrire, ſicuti priùs nutriebat, cum ſecundùm naturam, & vtilis fuerat. Galenus certè ad conſeruandam ſanitatem hominis maximè cupiebat humores eſſe neque lentos, neque craſſos, neque aquoſos, neque pl̄tanos, neque vehementer calidos, aut frigidos, & cætera. Ex quo certius nihil eſt, quam huiuſmodi humores, vel ſolis qualitatibus à natura degenerantes eſſe improbos, neque hominem poſſe nutrire, illiúſque ſanitatem conſeruare, ſicuti naturales, & nutriunt, & conſeruant. Sed quid laboro amplius? Quid apud medicos magis tritum, quid magis experientia confirmatum, quàm humores nimiùm calidos, frigidos, tenues, craſſos multorum, & quidem grauiſſimorum morborum præcipuam cauſam extare? Vt certè mirum ſit, quomodo Aduerſarius in tam abſurdam, à Galeni mente, & rei natura abhorrentem opinionem deuenerit. Præterea libenter quæſierim de Aduerſario, quidnam ille per naturam, ſubſtantiam, & formam ſanguinis intelligat; quæ tria nomina (ni fallor) ac fortè alia id genus, Galeno vnum ferè, atque idem ſignificant. De qua quidem re, cum multa ex philoſophis, & medicis, præcipuè verò Ariſtotele & Galeno, dici poſſint, nunc illud vnum mihi liceat dixiſſe: naturam, ſubſtantiam, & formam ſanguinis ſingularum partium, & corporis vniuerſi in Galenica diſciplina, vel eſſe temperamentum, vel certè in tẽperamento eſſen

eſſentiam obtinere: quod ſine labore pluribus confirmare poſſem, ſi id quàm facilè, tam foret neceſſarium. Itaque vnicum Galeni locum, inſtar omnium, mihi ſufficit attuliſſe.

De pla. cap. 1. *In opere* (ille inquit) *de elementis ſecundum Hippocratem demonſtraui, ſubſtantiam generationi, internecionique obnoxiam, per totam ipſam pro quatuor qualitatibus alterari, humiditate, & ſiccitate, caliditate, & frigiditate: corporiſque cuiuſlibet propriam ſubſtantiam in tali quadam eſſe temperie.* Ex quo facile eſt intelligere, quanta connexione, primæ qualitates, naturáque, & forma hominis ſint inter ſe coniunctæ, vt vix, aut ne vix quidem diuelli, & diſtrahi poſſint. Aduerſarius de reuulſione, & deriuatione, poſitis nonnullis Galeni verbis, ſic ſcribit. [*Quibus verbis docet, cur conueniat aliquando venam incidere ratione reuulſionis. Cauſa autem eſt, vt vehementiorem impetum ſanguinis ad contrariam partem attrahamus, vel per propinquas deriuemus: duplex enim ſpecies reuulſionis eſt, quarum vna dicitur reuulſio abſoluto quodam nomine, quæ fit in parte longinqua, alia localis appellata a Palladio, & Alexandrino, explanatoribus libri Epidemiorum; à nobis Galeni imitatione dicitur deriuatio: vtraque indicatur à particula affecta motu ſanguinis.*] Hæc quoque noua, & à Galeni doctrina aliena videntur mihi: tantum enim abeſt, vt deriuatio propter eam cauſam ſit inſtituta, vt vehementiorem impetum ſanguinis per propinquas partes deriuemus, aut illa indicetur à particula affecta motu ſanguinis, vt potius ad humores iam fluxos, & in parte firmatos ſit cum primis accommodata. Id quod vel ipſum nomen manifeſtè declarat. Nam ſicuti reuulſio, quæ Græcis ἀντίσπασις dicitur, ad partes fit contrarias, & longiſſimè à parte affecta diſtantes; ita deriuatio Græcis παροχέτευσις, per partes propinquas, & ad latera perficitur, ducta ſimilitudine ab iis, qui ex flumine per proximos canales, & riuos aquam deducunt. Etenim παροχετεύειν, à ſimplici ὀχετεύω dicitur, quod eſt, ὀχετοὺς, i. canales, & riuos duco; παροχετεύω, iuxtà per alios canales duco, per proxima deriuo; vnde παροχέτευσις, deriuatio. Quod præclarè explicat meus Fabius Pacius in ſuis grauiſſimis, & eruditiſſimis Comment. in libros Galeni Methodi Medendi, quæ hoc primum tempore, dum hæc ſcriberem, in lucem prodierunt. Deriuationem porrò longè magis ad humores fluxos, & in parte aliqua firmatos, quàm ad fluentes, inſtabiléſque pertinere, Galenus frequenter, ſed loco ſingulari nos docet apertiſſimè; qui ſcribit ad

4 Meth. Med. c. 6. hunc modum. *Si etiamnum fluxio valenter irruat, reuellere ad contraria ſtudebimus: at ſi iam fluxio reſtitit, atque in membro inhæſit, deriuare, per vicina magis expedit.*

Sed propero ad finem. Poſtremo capite Aduerſarius contendens, Galenum docentem ſanguinem quandoque eſſe mittendum ſine plenitudine, ſemper de ſectione venæ locutum eſſe, vt præſidio reuulſiuo, hæc ſcribit. [*Reuulſio potiſſimùm inſtituitur, vel cum incipit morbus, vel cum ſuſpicio eſt, ne incipiat: quod animaduertens Galenus in libro de Venæ ſectione capite nono dicebat. Rectè ergò admonemur in iis, quæ adiecta ſunt libro de Ratione Victus acutorum, ſanguinem mittere, ſi magnus ſit morbus, & æger florenti ſit ætate, robúrque adſit. Perperámque Menodotus in ſola ſyndrome plethorica ſeruari venæ ſectionem inquit. Contrà enim prorſus ſanguinis mittendi ſcopi primùm in ſe plenitudinem non comprehendunt, ſed fientis paſſionis ſuſpicionem.*] Quæ quidem verba tantùm mihi videntur abeſſe, vt id confirment, quod ille probandum ſuſceperat, vt omne illius conſilium deſtruant. Etenim ſi Hippo. rectè docet ſanguinem mittendum, vbicumque morbus fuerit magnus, &c. Si perperam Menodotus inquit in ſola ſyndrome plethorica venæ ſectionem ſeruari. Si ſcopi mittendi ſanguinis in ſe primùm plenitudinem non comprehendunt, niſi quatenus illa morbi magnitudinem poteſt efficere. Si demum nulla hic reuulſionis fit mentio; quid Aduerſarius quæſo hinc poteſt colligere, vt probet ſectionem venæ ſine plenitudine ſanguinis perpetuò reuulſiuum eſſe remedium? Altera autem ex parte, ſicuti hæc ipſa verba Aduerſario nihil fauent, fortè etiam præter rem ſunt adducta, ita mihi libet in illis acquiſcere, & cum illis huic capiti finem imponere: quippè quæ vel ſola, ſi rectè intelligantur, & perpendantur, mea quidem ſententia facilè poſſint omnem de hac re controuerſiam dirimere.

Ex capite nono, præter ea, quæ iam notata ſunt, mihi libet vnicum locum, ſed egregium, & magna notatione dignum ſeligere, ille verò eſt Hippo. & Gal. de quo Aduerſarius ſcribit ad hunc modum. [*Poſtremò difficultatem faciunt magnam, tum Hipp. tum Gal. verba; qui dicebat:* Sunt quibus ſanguinem auferre conuenit opportunè in talibus: in aliis verò, quemadmodum in his non conuenit. Prohibitio à ſputo ſanguineo, à bile, ab anni tempore, à pleuritide. *Galenus in commentario:* Expedit aliquibus ex iis ſanguinem detrahere, quibus videlicet copioſior eſt, nondú effatu dignam mutationem in alium ſuccum effecit: minime verò auferre, quibus iam mutatus eſt, præeunte eo, qui à viribus eſt, ſcopo, licet id omittatur aliquando in ſermonibus &c. *Hæc ſi vera ſunt* (ille inquit) *iam manifeſtiſſimam fidem faciunt, humore ita mutato, vt amplius nutrire non poſſit, vt prius, inſignem adeo factam, à natura propria mutationem in alium humorem, vt omnino venæ ſectione non indigeat.* Et iterum: *Cum Gal. eo capite vndecimo noni de Methodo Medendi mutationis à propria natura ſanguinis mentionem feciſſet, & ſecundum noſtram explanationem huic affectui non conueniat venæ ſectio &c.*] Hæc ſi vera ſunt (inquiet quiſpiam) iam maniſtiſſimam fidem faciunt, hæc nulla ratione poſſe cum iis cohærere, & conuenire, quæ proximo ſuperiore capite Aduerſarius docet, qui exponens ſententiam Gal. de duplici inutilitate ſanguinis, in qua liceat venam incidere, affirmat illum intelligere non de alteratione ſanguinis, ſecundùm primas, aut ſecundas qualitates, ſed de mutatione ſecundùm propriam illius ſubſtantiam, & formam, ſicuti diximus. Hic autem non veretur aſſeuerare, illi affectui, in quo ſanguis à propria natura mutatus eſt, venæ ſectionem non conuenire. Quàm conſentientia iſtæc ſint, ipſe viderit. Secundò diceret quiſpiam, quod Gal. ſententia 6. Epid. ſect. 3. com. 45. non eſt intelligenda, niſi propter vires imbecillas, quæ ſemper adſunt cum humorum corruptela, atque ob has ipſas non conuenire venæ ſectionem; quod facilè confirmari poſſet ex verbis Gal. qui dicit, *Præeunte eo, qui à viribus eſt, ſcopo*; quæ verba indicant ob virium imbecillitatem non eſſe tutum venam incidere: hanc explanationem ad hunc locum ſcio viris quibuſdam noſtræ ætatis eruditis non mediocriter ſatisfacere.

Non ne, lector, memoria tenes, nos paulò ſuprà te monuiſſe, Aduerſarium ſuam ipſius ſententiam fuiſſe oppugnaturum; cauſam propter quam ſuſpecta eſt vacuatio per ſanguinis omiſſionem, vbi ſunt humores corrupti, eſſe, quòd virtus ipſa non bene fert huiuſmodi vacuationem: Hic vnus locus eſt, in quo ille à ſe ipſo diſſentiens, aliam neſcio quam cauſam comminiſcitur, propter quam in corruptela humorum non liceat ſanguinē mittere.

Quoniam verò Galeni verba ſunt nimis aperta, & omni luce clariora, quæ docent quibus ſanguis

inſigniter mutatus eſt, propter vnam virium rationem ſectionem venæ haud conuenire, quæſo illius reſponſionem audias, quæ talis eſt [*Galeni verba in eo commentario 45. quæ habent*; præeunte eo, qui à viribus eſt ſcopo, *intelliguntur de executione remedij, quandoquidem in inuentione illius primas partes habet morbus, vt conſtat, & Galenus etiam eodem loco innuere videtur: in executione autem contrario modo ſeſe res habet; quia virium conſideratio præcedit, maximè vbi remedio vacante, ac vires diſſoluente vtendum.*] Quid autem hæc reſponſio, & verba ſibi velint, equidem fateor me hactenus comprehendere non potuiſſe, etſi diu multúmque ſum in eorum ſtudio, & conſideratione verſatus: immò verò arbitror neminem, fortè neque ipſummet Aduerſarium, tam reconditum eorum ſenſum, & tam tenebroſa verba intelligere. Id quod ſpero vnumquemque facilè nobiſcum eſſe confeſſurum, quicumque in hoc ſphyngis ænigmate diſſoluendo ſui ingenij vires voluerit experiri. Mihi venit in mentem, quod memini aliquando me apud Galenum legiſſe. Eorum, qui nihil docent duplex eſſe inſtitutum: quoſdam ad proprietatem, quæ exprimi nequeat, confugere; alios nomina quidem proferre, tamen nec quæ ſignificant, obſeruare, nec quam illis ſignificationem attribuant interpretari. Quod quidem præcipuum ſophiſtarum eſt inſtitutum, qui aliter neſciunt, & nequeunt ſibi ipſis aliquod nomen, atque ornamentum comparare.

3. Praſ. ex pulſ. c. 5.

Capite decimo explicantur verba Auicennæ. *His omnibus, vel propter ſanguinis exuperantiam, vel eius vitium, vel vtrumque ſanguis detrahitur.* In quorum quidem explicatione mihi liceat parumper verſari, ac nonnulla breuiter animaduertere, ex quibus ſtudioſi facile intelligent, Aduerſarium nihilo minus Auicennæ, quàm Gal. ſententias, & doctrinam miſerandum in modum corrumpere, & deprauare. *Ex quibus verbis* (ille inquit) *omnino conficiunt venæ ſectionem non ſemper indicari à ſanguinis multitudine, aut motu, ſed aliquando à vitio ipſius hanc indicationem ſuggeri, &c. Hunc locum præſtantiſſimi quidam noſtræ ætatis medici aliquando conſiderantes, ſententiam eius auctoris non omnino approbarunt: ego verò aliquid me habere profiteor, quod non modo probabiliter, ſed etiam verè dici poſſe putem.*] Magnus Aduerſarij animus; cui vtinam vires auſibus ſint pares. Reſponſio eſt huiuſmodi. [*Nomine plenitudinis ſeu exuperantiæ ſanguinis Auicenna intelligit optimi ſanguinis copiam in toto corpore ſecundum eam explanationem, quam nos ex Galeni placitis in libro de plenitudine dedimus; de qua tum libro ſecundo Aphoriſmorum, &c. Per malitiam ſanguinis multa poteſt intelligere; ac primò ſanguinem in aliquopiam loco conculcatum, qualis eſt, qui in phlegmone continetur, hic enim certè vitioſus eſt, quia cum tranſpirare non poſſit, neceſſario putredinem ſubiit, cuius cauſa febris fit. Deinde eius nomine intelligere poteſt ſanguinem fluentem: nam in omni phlegmone adeſt etiam fluxio, quam concitat dolor, & calor affectæ particulæ: eſt autem ad fluxionem aptus ſanguis, qui vitioſus eſt, nempe calidiſſimus, acerrimus, tenuiſſimus, &c.*] Si medicæ artis ſtudioſi totum Auicennam tam ſubtiliter, & præclarè expoſitum haberent, optimè cum illis ageretur: qui tandem reconditos huius authoris ſenſus, quos nemo hactenus penetrauit, fæliciter poſſent intelligere. Verùm nos præclaram huiuſmodi interpretationem paucis perpendamus. Et primum, quod ille inquit, ex verbis Auic. nonnullos colligere: venæ ſectionem conuenire non ſolùm in ſanguinis plenitudine, & motu, ſed etiam in cacochymia, quæſo quis non id facile, & euidenter colligat? An poteſt quid magis perſpicuè, & expreſsè dici? Vel propter ſanguinis exuperantiam, vel eius vitium, vel vtrumque ſanguis detrahitur. Speciatim verò equidem neſcio, quamobrem Aduerſarius, præter plenitudinem, & vitium ſanguinis, motus quoque voluerit meminiſſe, quem Auicenna in præſentia ne ſomniauit quidem. [*Nomine plenitudinis, ſeu exuperantiæ ſanguinis, &c.*] Cum certum ſit Auicennam totam hanc ſententiam à Galeno mutuatum fuiſſe, alicui fortè mirum videbitur, cur neuter optimi ſanguinis plenitudinem addiderit. Quid verò ſi fuerit plenitudo non optimi, ſed boni ſanguinis? non in toto corpore, ſed in certis partibus? Verum eſtò, concedatur iſtud quoque: Auicenna plenitudinem optimi ſanguinis, & quidem in toto corpore intelligat. [*Per malitiam ſanguinis multa poteſt intelligere.*] Hæc ſtudioſos quæſo, vt attento animo excipiant. Namque ſi licet vitioſum ſanguinem interpretari, qui in aliquo loco conculcatus eſt; & qui præterea fluit, quod vtrumque in phlegmone contingit, iam Gal. diſciplina de vitio ſanguinis, & cacochymia, cui ne per ſomnium quidem hæc in mentem venerunt, tota corruit. Præterea ſi ſanguis vitioſus ad fluxionem aptus, eſt calidiſſimus, acerrimus, tenuiſſimus, quid de ſanguine frigidiore, hebetiore, craſſiore ſtatuendum eſt? An fortè huiuſmodi vitio caret? An fortè præter conculcationem, & fluxionem ſanguinis aliud nullum illius vitium reperitur? Scribit Auicenna venæ ſectionem conuenire vel propter copiam, vel propter vitium ſanguinis, vel propter vtrumque. Reſpondet Aduerſarius venæ ſectionem conuenire in plegmone [*duplici de cauſa, tum ob vacuationem ſanguinis in phlegmone contenti, tum ob reuulſionem fluentis. Hoc tamen* (ille inquit) *non tollit decretum noſtrum, quia adeſt plenitudo particulæ affectæ, quæ intumeſcit, diſtenditúrque, cuius cauſa phlegmon omnis vacuationem ſanguinis exigit, &c.*] Itaque non iam propter vitium, ſed propter vnam plenitudinem ſanguinis licebit ſanguinem mittere. Aduerſarius demum ſuam Auicēnici huius loci interpretationem per ipſummet Auicennam confirmat, qui paulò poſt hæc habet. *Sed & inflammatione aliqua laboranti, vbi vereamur, ne anteà quàm reſoluatur, ad ſuppurationem deueniat, vena ſecanda eſt: quamuis vena ſectione non indigeat, nec vlla adſit plenitudo.* [*Ecce* (ille inquit) *quomodo Auicenna ſeipſum interpretatus vitioſum ſanguinem intelligit.*] Ego quidem intelligo Auicennam hic nullam prorſus vitioſi ſanguinis mentionem facere. Quod ſi ille intelligit quemcumque ſanguinem efficientem inflammationem generaliter vitioſum eſſe, quòd ille homini noxius ſit, iam vana redditur & Galeni, & Auicennæ diſciplina, ſanguinem reddi inutilem, ac proptereà mittendum eſſe, vel propter illius copiam, vel propter vitium: ſiquidem nullus eſt ſanguis, nullus eſt humor, qui non hac ratione vitioſus dici poſſit.

Sed omnia donemus Aduerſario. Homini inflammatione aliqua laboranti, vbi vereamur, ne anteà quàm reſoluatur, ad ſuppurationem deueniat, vena ſecanda eſt; ergò ſanguis vel propter illius copiam, vel propter vitium, vel propter vtrumque non detrahitur. Prodigioſa conſequentia. Immò verò contrà, propterea quia in inflammatione ſanguinis, vel copia, vel vitio, vel vtroque modo noxius eſſe poteſt, licet ſanguinem mittere. Sed finio. [*Verum quid ſibi volunt hæc verba*? Quamuis venæ ſectione non indigeat? *Cur non indigent hoc remedio qui patiuntur inflammationem, cum nullum magis exiſtat & neceſſarium, & proprium? In promptu reſponſio eſt conſideranti, quæ parum antea dixerat. Non indigeat venæ ſectione, quemadmodum ſani, quia*

iſti iam ægrotant; illi verò ægrotaturi ſunt, &c.] Ego verò fateor me huiuſmodi próptam reſponſionem non intelligere. Siquidem Auicenna inquit hominem laborantem inflammatione haud indigere ſectione venæ non comparatè ad ſanos, ſed ſimpliciter. Vera autem (ni fallor) iſtius loci interpretatio eſt, in inflammatione ſecandam eſſe venam, etſi æger omnis plenitudinis eſt immunis, & hac ratione ſectione venæ non indiget. Quod ſtatim ſequentia poſtrema verba manifeſtiſſime declarant, *Nec vlla adſit plenitudo*: quem ſanè locum equidem puto Auicennam ad verbum accepiſſe ex Galeno: qui ſcribit. *Non ſolum autem vbi adeſt plenitudo, vel ad vaſorum humores continentium capacitatem miſſio ſanguinis plurimum iuuat; ſed & citra plenitudinem incipiente phlegmone aut propter ictum, aut dolorem, aut partium imbecillitatem.* Quippe dolor ipſe ſanguinem ad inflammationis locum trahit; & multoties partium imbecillitas inflammationem citra totius corporis plenitudinem excitat. Quo quidem ſingulari loco mihi liceat his quatuor capitibus finem imponere.

AD CAPVT XI.

Hiſtoria Pythionis.

Hiſtoria apud Hippocratem, & Galenum illuſtris, interpretatione illuſtris Aduerſarij multò illuſtrior redditur. Nos verò experiamur tenebras, ſi quæ ſunt, & caligines delere, quæcunque eam obſcurant, vt ſi fieri poteſt, illa ex omni parte euadat illuſtriſſima. Poſita ſerie verborum Hippocratis, Aduerſarius hæc habet. [*Hunc ego dum conſidero caſum, inuenio eo in ipſo ſanguinis miſſionem duplici nomine fuiſſe neceſſariam, tum propter vacuationem plenitudinis, tum ob reuulſionem a ſanguinis fluxione indicatam; atque propterea falſiſſimum eſſe cenſeo, Galenum in ea Hiſtoria, cæteris omnibus neglectis indicationibus, & cogitationibus (quemadmodum arbitrantur medici recentiores) vnam duntaxat morbi magnitudinem perſpexiſſe. Immò verò dico, & affirmo, Galenum tum alibi, tum præcipuè in explanatione propoſita, ſemper duos illos ſcopos conſideraſſe, & nunquam ſine vllo, aut alio, aut ambobus ſanguinis detractionem conſueuiſſe.*] Ego verò dum hunc conſidero caſum, dico, & affirmo alium nullum ſcopum me potuiſſe inuenire, ex quo Gal. indicationem mittendi ſanguinis elicuerit, quàm morbi magnitudinem. *Oportebat* (ille inquit) *Hippocratem, cum hominem animaduerteret in periculo eſſe, ad ſanguinis miſſionem accedere, aut primo die, ſi nullum venter contineret cibum crudum, aut omnino altero.* An quid apertius dici poteſt? An fortè ille ſcribit, oportuiſſe Hippocratem Pythioni ſanguinem mittere, quòd ille copia, vel fluxione noxius eſſet? An Galenus in re tanti momenti potuit ſcopos veros, & legitimos prætermittere, alterum autem imaginarium, ac prorſus nullum commemorare? Immò verò equidem non verebor iterum, ac ſæpius dicere, & affirmare, Galenum, neque in explanatione propoſita, neque vllo vnquam loco, ad decernendum de miſſione ſanguinis, alios ſcopos, quàm morbi magnitudinem conſideraſſe.

Sed præclaras Aduerſarij rationes audiamus.
7.Meth.c.11. *Hoc certe* (ille inquit) *non eſt ſufficiens huius rei argumentum: primum, quia periculoſum eſſe affectum non indicat neceſſariò morbi magnitudinem, & acutiem: cum ſint periculoſi quamplures morbi diuturni, vt elephas, & cancer, & hydrops, & phtiſis, & hectica, &c. Addo quod neque in omni acuto morbo, & periculoſo venæ ſectio conuenit.*] Quid vis vir præclariſſime, periculoſum affectum non eſſe neceſſariò magnum? Equidem timeo lectorem vix riſum poſſe tenere. Galenus certè ex vna in primis periculi magnitudine, morbi magnitudinem, ac vehementiam definire non eſt veritus. Qui de complicatis indicationibus, earúmque ordine ſermonem faciens hæc habet. *Primum in eiuſmodi complexu æſtimabis, à quo maximè diſcrimen ægro impendere videatur. Namque vbi à quodam affectuum non leue periculum inſtat, ad id quod vrget dirigi primum curantis conſilium debet.* Atque in eo quidem 1.Criſ. cap.3.
curationis conſilio, quod ab vrgente initur, affectus magnitudo perpendenda eſt. Ea eſt triplex, alia, quæ ex læſæ actionis præſtantia ſpectatur; alia, quæ ex propria affectus eſſentia; & tertia præter has, quæ ex facultate, quæ læſum corpus gubernat, æſtimatur. Et quanquam idem Gal. doceat, magnitudinem morbi ex propria morbi ſpecie, ac ſuperuenientibus ſymptomatis cognoſci, ac percipi, tamen nulli dubium eſſe debet, quin hæc tandem ad ægri periculũ debeant referri: adeo vt ex Galeni diſciplina, ac rei natura, morbus cum ægri periculo, magnus, ſine periculo, paruus iure debeat æſtimari. Quod autem Aduerſarius à morbi magnitudine ad morbi acutiem tranſeat, illud equidem puto malè, præterque omnem rem factum fuiſſe. Lis eſt, vtrùm Hippocrates ex periculo Pythionis iure morbi magnitudinem collegerit; quod ego affirmo, ille negat. Itaque illi probandum fuerat, morbum periculoſum non neceſſariò magnum eſſe; minimè verò non neceſſariò eſſe acutum; de quo nulla eſt lis, & conuenit inter omnes; cum nulli dubium ſit, quin morbi quoque diuturni poſſint eſſe periculoſi.

Verùm, poſtquam illi placet omnia perpetuò miſcere, & confundere, ego itidem affirmo omnes morbos, tam diuturnos, quàm acutos, cum ægri periculo coniunctos, quicunque tandem, & qualeſcunque illi fuerint, eſſe neceſſariò magnos; atque iis omnibus venæ ſectionem conuenire, dummodo per vires, & ætatem liceat. Quod poſterius magis diſtinctè, & certè demonſtrabitur. Quæ Aduerſarius deinde affert cum Galeno, de natura morbi, ac præcipuè de cauſis, propter quas Pythion laborauit, iam de hac re inter nos conuenit, qui illi concedimus omnia ſine vlla recuſatione: nec certè fuerat, vt ille hanc eandem cantilenam millies repeteret, & inculcaret: cum facilè, & libenter fateamur huiuſmodi ſingulares ſcopos, ſingulares quoque indicationes afferre; minimè verò indicationem ſectionis venæ; quam Hippocrates, Galenus, & nos cum illis docemus ex ſcopo communi, & quidem eminentiſſimo, morbi magnitudine perpetuò eliciendam eſſe. Id quod ex Galenica interpretatione fit certiſſimum, & euidentiſſimum. Etſi enim Pythion laborabat, & copia, & fluxione ſanguinis, non tamen ille inquit, Hippocratem propterea debuiſſe illi ſanguinem mittere, ſed quòd ipſe eſſet in periculo conſtitutus. Ac ſumma cum ratione. Etenim quanquam homo immoderata, ſumma, immenſa, infinita ſanguinis plenitudine, & fluxione laborat, niſi hinc magnum aliquod periculum immineat, nunquam ad ſectionem venæ accedendum eſt.

Ac ſanè hoc ipſum, quod ab Aduerſario pro ſuæ poſitionis confirmatione aſſumitur, & tantopere exaggeratur, maximè illum debuit à ſomno excitare, atque ad veritatis lumen reuocare: Vbi enim tot ſunt, ac tanti ſcopi, quot, & quantos ille effingere conatur, Galenus tamen cæteris omnibus prætermiſſis, vnicum ægrotantis periculum refert,

refert, quo de venæ ſectione facienda decernat, quodnam maius, clariuſque argumentum poteſt adduci, illos alias indicationes, ſuam quemque præſtare, venam ſecandam nullo pacto indicare; hanc à ſolo morbi periculo, ac vehementia eſſe deſumendam?

Sed rationes Aduerſarij perſequamur; qui poſterius hæc habet. [*Quòd porrò Galenus dicat, ſiquidem ille in veris ſuis operibus, infeſtantibus magnis morbis ſemper miſſione ſanguinis vtitur, eò pertinet, vt doceat non conuenire generoſum præſidium exercere, niſi magnus ſit morbus, quia in paruis nunquam expedit. Quis enim hac de re dubitat? Vulgatiſſimum enim illud eſt, Magnum remedium non conuenire, niſi magno morbo actu, aut potentia.*] Reſponſio egregia, quam maximè cupio ſtudioſos diligenter attendere. Ac primum quidem id poſſem animaduertere, Aduerſarium Galeni verba, nec integrè, nec fideliter afferre, quòd fortè ille viderit, vel vnicum hunc Galeni locum totam illius diſciplinam funditus euertere: quod certè crimen in eo turpius videtur, qui, vt ſupra vidimus, illud ipſum plurimis præclariſſimis viris inurere non eſt veritus. Sed ad ea venio, quæ maioris ſunt ponderis, & momenti. Verba Galeni ſunt huiuſmodi εἰ γὰρ ἔν γε τοῖς γνησίοις συγγράμμασιν ἐπὶ τῶν μεγάλων νοσημάτων ἀεὶ χρῆται τῇ φλεβοτομίᾳ συμπαραβλέπων αὐτῇ δύο ταῦτα μόνα, τήν θ' ἡλικίαν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ κάμνοντος, ἔν τε τούτοις αὐτοῖς τῶν ἐπιδημιῶν ὀγδοαῖόν τινα φλεβοτομηθῆναι φησὶ, οὐδὲν ἄλλο δυνατὸν ἐπινοεῖν ἐστιν ἢ ὅτι παρελείφθη μὲν ἐπὶ τῶν καμνόντων τὸ βοήθημα, παρελείφθη δὲ ὡς σαφὲς, ἐν τῇ διηγήσει. Quod ſi in veris ſuis operibus, magnis infeſtantibus morbis ſemper miſſione ſanguinis vtitur, ſimul cum ea duo hæc ſola reſpiciens, ætatem pariter, atque ægri vires, & in his ipſis libris de Vulgaribus morbis octauo die cuidam ait miſſum fuiſſe ſanguinem, nihil aliud excogitare poſſumus, quàm quòd in ægris quidem non præteritum fuerit hoc remedium, in narratione verò præteritum, vt clarum. Hæc porrò interprete Aduerſario eò pertinent, vt doceant, generoſum ſectionis venæ præſidium non conuenire, niſi morbus fuerit magnus. Interprete autem Maſſaria eò pertinent, vt doceát, in magnis morbus ſemper miſſione ſanguinis eſſe vtendum, quotieſcumque ægroti ætas, & vires ſimul cum morbi magnitudine conueniunt. Iam illud videamus, vtra magis rationi, & Galenicæ méti conſentiant. Galenus hanc pulcherrimam Pythionis hiſtoriam explanaturus, cum ille primo die cū febre acuta in duo ſymptomata, manuum tremoré, & delirium incidiſſet, omnium primum huiuſmodi affectuum cauſas inquirit, & rationé reddit. Ex quibus colligit variis laborantibus principibus partibus, maximiſque vrgentibus internis cauſis, ægrum in magno vitæ diſcrimine fuiſſe conſtitutum. Hinc deueniens ad curationem, probè ſciens, quod alias docuerat, in morbis periculoſis eſſe alieniſſimū à ratione ad minora præſidia primum aggredi, protinus de inſigni remedio cogitans, oportebat (inquit) Hippocratem, cum animaduerteret hominem in periculo eſſe, ad ſanguinis miſſionem accedere, aut primo die, ſi nullum contineret venter cibum crudum, aut omnino altero: hocque magis, quod primo die expoſito, ſcripſerit. Altero die omnia ſunt exacerbata. Videtur enim increſcere morbus, non quaſi paruus, aut à qualibet profectus affectione corporis, ſed cum ipſe ingens, tum cauſam habens non leuem. Quoniam verò Hippocrates, neque in Pythione, neque aliis multis ægrotis, qui miſſionem ſanguinis requirere videbantur, huius remedij mentionem facit; quærit Galenus, quamobrem id factum fuerit; qui reſpondet, neceſſe eſſe alterutrum; vel illis ſanguinem detractum non fuiſſe vel Hipp. remedium in narratione prætermiſiſſe. Cum autem ab omni probabilitate, & ratione ſit alienum, ſanguinem & Pythioni, & cæteris ægrotis non fuiſſe detractum, quicumque huiuſmodi remedium requirebant, cum vir eſſet huius remedij amantiſſimus, & ſcribat aliquando, ſe cuidam ægroto octaua die ſanguinem miſiſſe, concludit remedium ab Hipp. ſcribendo, fuiſſe prętermiſſum. Quam quidem rem demum, ea, conſtanti, & demonſtratiua ratione confirmat per hęc verba. *Si in veris ſuis operibus, magnis infeſtantibus morbis &c.* Hæc ſummatim (niſi omnia me fallunt) eſt veriſſima, atque euidentiſſima huius Gal. loci interpretatio. Ex qua facile eſt intelligere, quā miſerabiliter ille aduerſaria interpretatione fuerit corruptus. Galenus propoſitum habet docere, & confirmare, Hippocratem Pythioni ſanguinem miſiſſe: quod hac potiſſimum ratione probat, quoniam ille in germanis ſuis operibus, magnis infeſtantibus morbis, conſtantibus ægri viribus, atque ætate, ſemper ſanguinis miſſione vtitur. Quòd ſi hæc Galenica verba non aliò tendunt (vt Aduerſario placet) quàm hoc inſigne remedium, niſi in magno morbo adminiſtrandum non eſſe, quæſo hæc doctrina, & confirmatio, quàm vana, quam futilis, quā præter rem, quàm nulla eſt? Quis non intelligit, quanto interuallo duæ huiuſmodi propoſitiones inter ſe diſtent? Prima Gal. Hipp. in magnis morbis, ſimul ad hæc duo ſola reſpiciens, ægri ætatem, & vires, ſemper miſſione ſanguinis vtitur. Altera Aduerſarij, Hippocrates, & Galenus docēt, non conuenire generoſū remediū exercere, niſi morbus ſit magnus: quia in paruis nunquā expedit. Prima Galeni, verè, ſapienter, efficienter, & perſpicuè probat, quod ille probandū ſuſceperat. Altera Aduerſarij nihil prorſus ad rem loquitur. Præterea, ſi per Aduerſariū Galenus poſita ſententia non aliud nos docet, quàm miſſionem ſanguinis in morbis tantummodo magnis conuenire, obſecro te, quamobrem ille ad magnitudinem morbi conſiderationem ætatis, ac virium voluit adiungere? Sed fortè res eſt manifeſtior, quàm vt indigeat maiore exaggeratione, & amplificatione.

Verùmtamen nequeo me continere, quin poſtremò hoc loco illud quoq; addā, Aduerſarium sūma veritatis vi adductum incaute id fateri, quod omnibus modis conatur oppugnare. Etenim miſſio ſanguinis ſine morbi magnitudine nunquam debet exerceri, an non ille fatetur ad miſſionem ſanguinis morbi magnitudinem neceſſariò requiri? Quod autem ſemper neceſſariò requiritur, vt inter principes ſcopos reponatur, neceſſe eſt.

AD CAPVT XII. XIII. XIV. XV.

De actu & vſu remediorum collatio doctrinæ Aduerſarij & Galeni.

ADuerſarius poſtrema parte capit. xij. & toto cap. xiij. agit aduerſus ſcopum principem, qui pertinet ad ætaté; quæ quidem importunè, ac præter rem videntur in hunc locum fuiſſe inſerta; cū ille deinceps de hac ipſa re peculiarem Diſputationem inſtituat; in quam certè opportuniùs hæc omnia potuiſſent, ac debuiſſent referri. *Diſput. 4.* Sed mihi ſtudenti, quàm maximè fieri poteſt, breuitati, ſtatutum eſt totam huiuſmodi, diſputationem ſilentio præterire, quod illa propemodum mihi videatur minoris momenti, neque aliud in præſentia propoſitum habeam, quàm de principe ſcopo, magnitudinis morbi potiſſimùm ſermoné habere; de quo inter me, & Aduerſarium non ſolum principalis, ſed ferè ſola controuerſia conſtituta eſt. Itaque

primam

ptimam partem cap. XI. perpendamus, in qua in principio nonnulla ſunt Galeni doctrinæ conſentientia; quæ niſi poſterius fuiſſent ab illo contaminata, forte omnem litem, & controuerſiam dirimere potuiſſent. Illius verba hæc ſunt. [*Quamobrem duo erunt primi, ac principes ſcopi, magnitudo morbi, ac virium robur, ille tanquam indicans remedium, hic verò non prohibens illud: ita vt ex amborum præſentia ſtatim ad mittendum ſanguinem, & ex abſentia, aut amborum, aut alterutrius nunquam ſanguis mitti poſſit.*] Quæ quidem vt maiorem fidem acquirant, Galeni teſtimoniis confirmantur, quæ ſunt huiuſmodi. [*De duobus hiſce ſcopis locutus eſt Galenus, cum ait. Quando ſi valens fueris morbus cum virium robore, nemo eſt vtique, qui ſanguinem non mittat. Idem ſcribit libro de Miſſione ſanguinis, &c. Vbi horum duntaxat ſcoporum meminit, quaſi totius operis concluſionem, & epilogum faciens ad ſcopos pertinentem, de quibus multa ſupra dixerat. Ac apertiſſimè eodem lib. c. 9. quo loci eos ipſos ſcopos, tum primos, tum etiam principes appellauit, quia ad eos alij propemodum omnes referuntur: eius verba afferre placet, quia contra nouatores medicos magni momenti videntur mihi. Cæterum primi* (inquit) *principeſque mittendi ſanguinis ſcopi ſunt, magnitudo morbi, & laborantis robur, &c.*] *O magna vis veritatis, quod Cicero aliquando exclamauit, quæ contra hominum ingenia, calliditatem, ſolertiam, contráque fictas omnium inſidias facile ſe per ipſa defendat.* Hæc quidem Galeni doctrinæ, & veritati conſentientia ſunt Hæc nos fatemur, profitemur, docemus, prædicamus, defendimus, quæcunque Aduerſarius in præſentia perſpicuè, & palam de Galeni ſententia ſcribit, & confitetur, Duos eſſe primos, ac principes ſcopos mittendi ſanguinis (Tertium, qui pertinet ad ætatem nihil miror in præſentia, de quo poſterius litigabimus) Alterum magnitudinem morbi, tanquam indicantem: alterũ virium robur, tanquam haud impedientem remedium: Hiſce duobus ſcopis conſentientibus, licere; vno vel altero, vel vtroque deficientibus, non licere ſanguinem mittere: Galenum, vbicunque ſerio, & ex principali propoſito, vel vt Aduerſarius loquitur; quaſi totius operis concluſionem, & epilogum facit, horum duntaxat ſcoporum meminiſſe: Ad huiuſmodi ſcopos, quos Galenus verè primos, principéſque appellat, cæteros omnes, qui ſecundarij ſunt, facilè referri. Quod ſi Aduerſarius, ſicuti æquum fuerat, in iis voluiſſet acquieſcere, ad Galeni mentem ſine dubio, & ad veritatem locutus fuiſſet, præclaréque potuiſſet totam rem definire, & omnibus controuerſiis finem imponere. Verùm ad bonam frugem addita zizania, ad veritatem addito mendacio, omnia inquinata, corrupta contaminata ſunt. Etenim afferens locum Galeni: *Quando ſi valens fuerit morbus cum virium robore, nemo eſt vtique, qui ſanguinem non mittat.* [*Conſideranda* (inquit) *ſunt hæc verba. Nemo eſt vtique, qui ſanguinem non mittat. Siquidem in iis ipſis nemo non videt Galenum agere de actu, & executione huius remedij, non autem de eo, quod ipſum primò indicat; quia quod indicat, non eſt protinus executioni demandandum.*

Ego verò cum hanc totam verborum ſeriem, tam Galeni, quàm Aduerſarij diligenter, & attento animo conſiderauerim; ſicuti ex vna parte mihi videor, & quidem apertiſſimè Galeni verba, eorúmque ſenſum intelligere; ita ex altera ingenuè fateor, cum nemo non id videat, me cæteris cæciorem eſſe, prorsúſque ignorare, quidnam Aduerſarius hac ſua acutiſſima, & ſubtiliſſima ratione ſibi velit: qui non ſatis capio, quod effugium ille capiat ex ea diſtinctione, de actu, & executione remedij: vt certè ille potius ſe occultare, quàm pugnare videatur. Quæſo enim nonne indicationes ad vſum, & operationem, ſiue executionem diriguntur? immò verò, quid aliud Galenus nomine indicationis intelligit, quam ſequentis, ſiue agendi inſinuationem? Dele actum, & executionem remediorum, iam conſideratio indicationũ inutilis, & nulla eſt. Nec certè interpretatio & excuſatio, quam Aduerſarius adhibet, quicquam valet. [*Quia, quod indicat, non eſt protinus executioni demandandum, ſicuti prædiximus.*] Namque ille principio capitis docuerat, & verè docuerat, magnitudinem morbi indicare quidem miſſionem ſanguinis, ſed ſine robore virium remediũ non eſſe adhibendũ. At verò, ſi ambo huiuſmodi ſcopi conueniant, ſicuti profectò in præſentia apud Galenum conueniunt. [*Quando ſi valens fuerit morbus cum robore virium*] mihi quidem certè & remedium, & remedij executionem videntur indicare. Itaque noua hæc, & commentitia aduerſaria cogitatio, iis verbis Galenum agere de actu, & executione huius remedij; non autem de eo, quod ipſum primò indicat, mihi videtur ſubtilior, quàm vt à tardo ingenio, quale non inuitus fateor me habere, intelligi poſſit. Sed ad alterum locum progrediamur, qui non minore notatione, forte etiam admiratione eſt dignus, quàm prior fuerit. Galenus pluribus locis ſuam ipſius, nec non Hippocratis ſententiam de ſcopis mittendi ſanguinem aperte declarauit; ſed hic vnus locus, præ cæteris omnibus vſque adeo illuſtris, efficax, & ſolidus ſemper mihi viſus eſt, vt equidem ſatis mirari non poſſim, quamobrem non omnes in eo facilè, & libenter acquieſcant. Verùm nona cogor admiratione obſtupeſcere, ac ſimul dolore affici; vnum inuentum eſſe hominem, & quidem celeberrimi nominis, qui tantum abeſt, vt voluerit in ipſo acquieſcere, vt non ſit veritus illum mirabiliter corrumpere, & ad ſuæ opinionis patrocinium aſciſcere. Verba Galenica hæc ſunt.

Primi autem, ac maximè proprij ſanguinis mittendi ſcopi ſunt, morbi magnitudo, & robur laborantis. Et hanc primam eſſe ſyndromen dicere oportet, haud plethoricam, in qua miſſio ſanguinis obſeruata ſit. Quippe in illa & hæc cõprehenditur, vt quæ morbi magnitudinẽ adaugeat. Si mihi, lector, optio detur, vt quibuſcunque verbis, & modis poſſim, vetus decretum exponam, & confirmem, Duos principes eſſe ſcopos mittendi ſanguinem, magnitudinem morbi, ac robur virium, conſiderationémque plenitudinis prorſus nullam eſſe, niſi quatenus illa morbi magnitudinem affert, equidem neſcirem nec magis propriis, perſpicuiſque verbis, nec magis exquiſita ratione id efficere. Ac ſanè Aduerſarius quoque, dum Galeno conſentit, probè mihi viſus eſt hunc ipſum locum explicare, per hæc verba. [*Quaſi dicere voluerit Galenus, ſyndromes, ideſt concurſus omnium ſignorum indicantium ſanguinem eſſe mittendum, non eſt plethorica illa Menodoti, à nobis toties reprobata, ſed ſolum ſatisfacit ad obeundum hoc opus morbi magnitudo, & robur virium.*] Egregiè. Verùm quæ ſequuntur, dum à Galeno deficit, vetere illius more, omnia deformant, & peruertunt. [*Quia cum morbi magnitudine* (ille inquit) *comprehendimus etiam plenitudinem, cuius cauſa morbi magnitudo adaugetur. Conſiderent quæſo hunc locum nouatores, ad pauca certè (vt liberè dicam) reſpicientes, vt cum Ariſtotele loquar; nam ſi ſyndromes indicans vſum, & executionem huius remedij, eſt morbi magnitudo, & robur virium, & ſub ipſa magnitudine continetur plenitudo, vtique Galenus ſignificauit morbi magnitudinem à plenitudine, dum ibi loquebatur de phlebotomia, quatenus vacuatiuum erat præſidium. Menodoti conſuetudine ſyndromen proponens. Ergò ſemper quando gratia vacuationis, nos ipſi morbi magnitudinem indicare dicimus detractionem ſanguinis, complectimur plenitudinem.*] Equidem, etſi inuitus hoc turpe nouatoris

toris nomen recipio, tam graui admonitione, & rogatione excitatus, etiam, atque etiam hunc locum conſideraui, & quantum mens mea potuit, ad multa reſpexi. Atque (vt liberè dicam) ſicuti ex vna parte ſententia Galeni ſummam perſpicuitatem, & veritatem mihi videtur continere, ita ex altera, ſententia Aduerſarij mihi videtur vehementer abſurda, falſa, à Galeni doctrina, & omni ratione aliena, in primis verò iis non conſentire, quæ illum ipſum audiuimus paulò ſupra ſcripſiſſe, & docuiſſe. Age porrò vtramque breuiter perpendamus, qui iterum cogerent poſteriùs has ſordes mouere.

Cùm Galenus proximo ſuperiore octauo capite docuiſſet ſanguinem mittendum eſſe, non ſolùm vbi adeſt plenitudo, vel ad vires, vel ad vaſa, ſed etiam citra plenitudinem, incipiente phlegmone, aut propter ictum, aut dolorem, aut partium imbecillitatem: ſiquidem ipſe dolor ſanguinem ad inflammationis locum trahit; & multoties partium imbecillitas inflammationem citra totius corporis plenitudinem excitat; atque id longiore oratione confirmaſſet, mox initio præſentis capitis hanc ſententiam concludit, atque Hippocratis teſtimonio confirmat per hæc verba. *Rectè igitur in iis, quæ de Victu Acutorum morborum propoſita, & diſputata ſunt, admonemur, vt ſanguinem mittamus, vbi morbus fuerit magnus, & ætas florentis ætatis, illique robur aderit. Perperam quoque Menodotus in ſola ſyndrome plethorica vocata venæ ſectionem obſeruari tradit. Contra enim in vniuerſum ſcopi mittendi ſanguinis plenitudinem in ſe primò haud complectuntur, ſed ſuſpicionem eius, quod adhuc ſit mali. Nam ſi magnum fore appareat, ſanguinem mittemus, etiamſi nulla plenitudinis nota adeſt &c.* Hæc Galenus. Quæ quidem etſi cuique ſatis eſſe potuiſſent, tamen rem longè maximi momenti voluit adhuc magis comprobare & illuſtrare. Qui ſtatim hæc habet. *Primi autem, & maximè proprij ſanguinis mittendi ſcopi ſunt, morbi magnitudo, & robur laborantis; & hanc primam eſſe ſyndromen dicere oportet, haud plethoricam, in qua ſanguinis miſſio obſeruata ſit: quippe in illa, & hæc comprehenditur, vt quæ morbi magnitudinem adaugeat &c.* Ego verò puto eſſe neminem, qui ex hac ſimplici verborum ſerie non facile intelligat, qualis fuerit ſententia Galeni. Tres nimirum eſſe proprios, primos, ac principes ſcopos mittendi ſanguinis, Morbi magnitudinem, robur virium, vigentem ætatem, Plenitudinémque primò & per ſe hoc remedium non indicare, ſed hac tantummodo vna ratione, ſi ea morbi magnitudinem afferat, vel allatura ſit. Quæ quidem mihi videtur adeò planè, palámque fuiſſe expoſita, vt ſuperuacaneum putem in ea explicanda longius laborare. Sententia autem Aduerſarij eſt (ni fallor) in morbi magnitudine plenitudinem prorſus contineri: adeo vt nulla morbi magnitudo ſine plenitudine valeat miſſionem ſanguinis indicare. Quæ quidem mihi videtur duplicem ſenſum poſſe afferre. Alterum, omnem plenitudinem morbi magnitudinem efficere. Alterum, morbi magnitudinem ſine plenitudine non poſſe conſiſtere. At verò vtrumque à Galeni ſententia eſſe alieniſſimum, vnico illius teſtimonio mihi videor euidentiſſimè poſſe demonſtrare. Qui ſcribit ad hunc modum. *Cum omnia hæc rectè dicta ſint* (nimirum ab Hippocrate) *in morbis magnis ſanguinem mittendum, &c. tamen quoſdam non rectè vſos fuiſſe putandum eſt: quo quidem numero Menodotus Empiricus eſt, qui in ſola plethorica vocata ſyndrome ſanguinis miſſionē obſeruari affirmat. Nos autem & ea haud exiſtentē ſanguinem mittimus, vbi vehemens dolor repente hominem prehenderit, vel pars aliqua fracta fuerit, vel os è ſuo articulo motum ſit. Non autem ſemper ſanguinem mittimus, etiamſi plethorica ſyndrome facta eſt. ſed frictione, & balneis multis, & abſtinentia bidui, aut tridui, ad id quod naturale eſt, reducimus.* Quam eadem ſententiam Galenus, immò verò eadem verba commemorat lib. 4. Meth. c. 6. In quibus Aduerſarium ferè Menodoti perſonam ſuſtinentem præclarè, & grauiter mihi videtur arguiſſe, diſertè docens, quoſdam morbos eſſe magnos ſine plenitudine in quibus ille ſanguinem mittere conſueuit; nec non plenitudinem, vel inſignem, in qua ſcilicet plethorica ſyndrome facta eſt, morbi magnitudinem haud efficere, ac propterea miſſione ſanguinis non indigere, ſed frictionibus, ac leuioribus præſidiis minui, atque ad naturalem habitum reduci. Verùm quid ago pluribus? Si per Aduerſarium de ſententia Galeni plenitudo ſemper in morbi magnitudine comprehenditur, quamobrem ille ipſe paulò ſuprà dixit, ſcopos mittendi ſanguinis plenitudinem in ſe primò non complecti? Hæc nunquam inter ſe cohærebunt: neque Aduerſarius quocunque ſe vertat, quomodocunque, & quantumcunque laboret, & ſe torqueat vnquam, poterit apud Galenum inuenire, miſſionem ſanguinis à plenitudine indicari; niſi vnica ea ratione, ſi illa morbi magnitudinem vel afferat, vel augeat, ſicuti Galeni verba facilè, & expeditè explicant. Quod ſi tandem vir acutiſſimus, ſolertiſſimus, ingenioſiſſimus id ſemel verè poſſit inuenire, & demonſtrare, parati ſumus voluntariam conditionem accipere, ac fateri, nos tota cauſa cecidiſſe, illúmque glorioſam victoriam reportaſſe. Sed (lector mihi crede) annum magnum Platonis oportebit nos expectare.

Quoniam verò, ſicuti diximus, de hoc ipſo ſcopo plenitudinis, poſterius quoque rurſum coacti erimus diſputare, hæc de præſenti capite, ac toto primo libro ſint ſatis. Quod enim ſpectat ad duo poſtrema capita xiv. & xv. in quibus Aduerſarius illud vnum agit, quomodo ſcopi mittendi ſanguinis modò tres, modò quatuor, quinque, & plures à Galeno ſtatuantur; quod itidem fecit ſuperioribus capitibus, ſecundo, & tertio, nos huiuſmodi tractationem ad locum accommodatiorem, nempe Diſputationem tertiam ſtatuimus reſeruare. Vt ita, & breuitatis, & ordinis, & quibus maximè ſtudemus, quantum fieri poteſt, rationem habeamus.

LIBER SECVNDVS.

DISPVTATIO II.

AD CAPVT I.

Hippocratis & Galeni ſententiam cæteris præferendam.

SECVNDA hæc ſecundi libri Diſputatio, an indicatio ſumpta à magnitudine morbi ſit diſtincta ab indicatione petita ab ipſo morbo, eiúſve cauſa, maximè ad rem pertinet: ſiquidem hæc potiſſimùm in controuerſia, & contentione verſatur: addo vt fortaſſe hac vnica diſputatione tota lis, & cauſa præclarè videatur poſſe definiri. Itaque nos quoque diligenter hunc locũ tractabimus, eóque magis, quòd Aduerſarius ſcribat,

[*Quoddam hac noſtra ætate, jam primum de hoc argumento emerſiſſe paradoxum, immò verius cacodoxum, humano generi quam maximè periculoſum, contra Hippocr. Gal. Auicennæ, omniumque medicorum ſententiam excogitatum; in quo conuenire, & aſſentiri maximè impium, atque deteſtandum ducit.*] Quetela grauiſſima. Quæ vtinam non ad ſeipſum, ſuamque ipſius opinionem veriſſimè petrineat. Quod etſi ſpero progreſſione diſputationis, me apertè, palámque eſſe demonſtraturum, tamen nequeo me continere; quin in hoc quoque primo diſputationis veſtibulo liberè dicam, quid de huiuſmodi tam deteſtãda opinione ſentiam. In quam profectò ſententiam teſtor Deum Optimum Maximũ, non ſolùm ſumma Hippoc. & Gal. authoritate, & ratione, ſed etiã quinquaginta propemodum annorum diligenti obſeruatione me adductum fuiſſe. Ea verò eſt; illos medicos, quicumque Hippocr. & Galen. doctrinam de tribus principibus ſcopis mittendi ſanguinis amplectuntur, & intelligunt, probéque ſciunt eiuſmodi remedium adhibere, quod conſtat inter omnes ad vitam hominis eſſe quàm maximè neceſſarium, omnes de genere humano bene mereri, & vbicumque medicinam faciunt, magna cũ ſua ipſorum laude, & vtilitate inter cæteros eminere, ac principem locum obtinere. Contrà verò alteros, qui ab Hippocrat. & Galeni doctrina deficientes, pluribus, ac ferè infinitis huius remedij ſcopis inquirendis perpetuò ancipites, & ſoliciti, neſciunt, & nequeunt ſe explicare, præcipitémque occaſionem probè tanti adminiſtrandi remedij perdunt ſæpenumero, omnes de humano genere malè mereri; in primis autem de parentibus, fratribus, filiis, amicis; qui præ cæteris illorum fidei, & curæ ſeipſos ſolent committere, & commendare; denúmque inter rudes, & ignauos plebeioſque medicaſtros, non ſine magno eorum dedecore & damno perpetuò ab omnibus haberi. Sed ad rem. Quoniam Aduerſarius hoc deinceps capite non aliud agit, quàm vt nonnullas repetat ſibi obiectationes, quæ ex noſtra Diſputatione ad verbum petitæ ſunt, ſtatim ad ſecundum caput aggredior.

AD CAPVT II.

De abſtracto & concreto: de indicatione ſecandæ venæ in morbis.

Aduerſarios poſito, atque expoſito titulo Diſputationis, ad ſuam redit cantilenam, ad quã poſterius quoque redibit millies, Indicationes ſumi à natura morbi, & cætera id genus: quæ vt ne nos quoque eodem crimine cum illo polluamur, non ſunt rurſum ineptè referenda: atque eò minùs, quòd nos illi omnia libenter donamus, & concedimus, quæcumque de huiuſmodi indicationum argumento ab illo ex Galeno tradita ſunt. Quod ſuprà non ſemel diximus. Verùm neque hic lepidi quidam ſales deſunt. [*Secundo loco ponamus magnitudinem à magno inuicem non aliter diſtingui, quàm abſtractum à concreto, vt albedo, & album. Abſtractum quidem ſignificat formam in communi, quatenus determinatum ſubiectum non denotat, concretum verò ſubiectum ea forma præditum*, &c.] Quæ confuſa, tenebroſa, inuoluta, implicata iſta poſitio eſt? In bona philoſophia abſtractum non ſignificat formam in communi, quatenus determinatum ſubiectum, &c. propterea quia abſtractum non denotat ſubiectum, nec determinatum, nec indeterminatum: & concretum non neceſſariò denotat ſubiectum determinatum, ſed plerúmque indeterminatum. Præterea diſtinctio male ad rem applicatur: quoniam magnitudo eſt abſtractum: at verò morbi magnitudo non eſt abſtractum. Peccat demum Aduerſarius, qui morbum magnum facit, modò concretum ad differentiam magnitudinis, modò abſtractum ad differentiam corporis magno morbo laborantis. Diſpeream, ſi intelligit quid ſit abſtractum, & concretum. [*Rurſus aliud etiam ponamus veriſſimum principium: omnem indicationem, quæcumque ipſa ſit, ab aliquo primo exordiri, ac progredi poſtea ab eo per intermedias differentias ad alias minus communes*, &c.] Error, & contradictio mirabilis.

Omnis indicatio quæcumque ſit, ordirur à primo, & ab eo per intermedias differentias ad minus communes, & proprias progreditur: at verò hæ differentiæ propriæ ſuas habent indicationes, ergo hæ quoque indicationes à primo ordiuntur, & ad proprias differentias progrediuntur: atque ita res abibit in infinitum. Sed ad vtiliora pergamus. Hæc igitur toties repetita, & & inculcata doctrina de indicationibus nihil ad rem pertinet. Siquidem, quod ego quoque ſæpius cogor repetere, prçter omnes ſingulares indicationes, vna eſt generalis, ac principalis à morbi magnitudine; quam Hippocrat. omnium primus inuenit, & Galen. ſummis laudibus tantopere extulit: quam Aduerſatius nequit æquo animo perferre. Id quod exempla ab illo poſita demonſtrant, & confirmant euidentiſſimè. [*Statuito* (ille inquit) *luxationem adeſſe crurum; huius contrarium determinatum non eſt alteratio, quæ calido fit, frigido, humido, ſicco; ſed repoſitio, & recta conſtitutio, in loco ſuo: nec poteſt quiſquam ſanare illam particulam alterando: immò verò ſi quiſpiam ita tentaret, dubio omni procul ludibrio foret omnibus. Statuito ſummam plenitudinem qualem in bono Athletarum habitu ſibi proponit Hipp. Huius contrarium erit ſumma inanitio. Quis ad tantam veniat dementiam, vt huic aut ſummam caliditatem, aut frigiditatem opponat? aut vſtionem, aut membri amputationem, aut aliud eiuſdem generis quidpiam?*] Hæc ille. Egregiè ſubtilis, & elegans ſcriptor, ſed [illegible], qui libenter in rebus nullius momenti, atqoe euidentiſſimis oleum, & operam perdit.

Cæterùm cum ille proprias, & ſingulas res, apertiſſimáſque indicationes proponat, experiamur nos quoque, an præter eas, aliam communem, & quidem inſignem, ſed Aduerſario, & quamplurimis ignotam, morbi magnitudinem poſſimus inuenire. Age, Socrati ſint luxata crura. Nouimus omnes, præter communem indicationem, cuilibet è plebe notam, vt membrum luxatum reponatur, ſuas quoque eſſe indicationes, vt membrum indirectum primum tentatur, deinde ad proprium ſitum adducatur. Sed præter huiuſmodi indicationes à ſingulari morbi natura ſumptas, an eſt quis tam rei medicæ imperitus, & inſans, tam ſanguiſugus, qui antequam oſſa in proprium locum reponantur Socrati ex brachio, fortaſſe vtriſque brachiis nolit ſanguinem mittere? Quod ſi Aduerſarius clamet, remedium non indicari ex rei natura, neque illud huic morbo contrarium eſſe determinatum, ſed repoſitionem, ille Galen. cuius doctrinam (veréne, an fictè neſcio) tantopere profitetur, & admiratur, audiat, Qui hæc habet. *Nos autem & ſine plethorica ſyndrome venam ſecamus, cum* 4 Rat. vict. c 19. *dolor vehemens hominem ſtatim prehenderit, vel pars aliqua fracta fuerit, vel os ex loco pulſum ſit, vel alius quiſpiam articulus contractus, reductúſque fuerit.* An Galenus vſque adeò ſtupidus fuit, & bardus, qui proprias, ſingulares, peculiares, & determinatas indicationes non intelligeret, aliámque ſectionis venæ indicationem afferret,

quæ per Aduerſariũ, & à natura huiuſmodi morborum,& ab omoi medendi methodo eſt alienat. Alterum eſt exemplum ſummæ plenitudinis, qualem in bono Athletarũ habitu ſibi proponit Hip. de quo multa mihi veniunt in mentem dicenda. Ac primùm quòd Aduerſarius inquit. [*Huius contrarium erit ſumma inanitio.*] δὶς διὰ πασῶν mihi videtur diſtare à doctrina Hipp. & Gal. Ille hæc habet. *Neque euacuationes ad extremum ducenda: periculoſum n. ſed qualis fuerit natura eius, qui habet perferre, ad hoc ducere conuenit.* Hic verò, *vt corpori ſit nutritationi locus, bonum habitum ſine mora ſoluere oportet. Eius autem ſolutio eſt euacuatio.* Et hâc quoque oportet non vltra modum facere; cum ſit immodica vacuatio non minus immoderata repletione periculoſa. Deinde id mihi liceat addere, huiuſmodi bonum habitum, ac ſummam plenitudinem non alio præſidio, quàm ſectione venæ ſolui poſſe, & debere. Id quod res ipſa plenè demonſtrat, omnéſque interpretes, & veteres, & recentes docent apertiſſimè. Poſtremò id non verebor affirmare, & repetere, talem, ac tantam plenitudinem, qualis fortaſſe, & quanta vix reperiri, aut concipi animo poteſt, neque ſummam vacuationem, neque ſectionem venæ poſſe indicare, niſi illi præterea generalis, princepſque indicatio morbi magnitudinis accedat. *Habitus Athletarum* (inquit Hipp.) *qui ad ſummum bonitatis attingunt, periculoſi, ſi in extremo conſtiterint. Neque n. poſſunt in eodem permanere, & quieſcere. Cum verò non quieſcant, nec poſſint in melius proficere, reliquum eſt, vt in deterius decidant. His de cauſis bonum habitum ſtatim ſoluere expedit.* Sic Galen. *Neceſſarium eſt hanc diſpoſitionem eſſe periculoſam. Cum. n. vaſa cibis, & potibus fuerint ſuprà modum repleta, periculum eſt, ne diſrumpantur, aut calor natiuus ſtranguletur, aut extinguatur. Itaque hunc habitum ſoluere oportet, haud quaquam morantes, ſed anticipantes ſolutione periculum.* Ex quo loco, & exemplo aduerſus Aduerſarium, & Menodoticos mihi videor nõ ſolùm probabilem, ſed fortè etiam neceſſariam rationem poſſe colligere. Namque ſi ſumma, atque omnibus numeris abſoluta plenitudo ſine præſenti, vel imminenti periculo non indicat ſectionẽ venæ, multò minùs quæcumque leuior fuerit plenitudo, poterit hocremedinm indicare. Sed antequam finio, id nequeo ſilentio præterire. Aduerſarius poſtremo capite, poſt multa ſummam colligit ſuæ diſputationis per hæc verba. [*Queſtio eſt, an indicatio ſumpta à magnitudine morbi in eo, quod magis, ac minus duntaxat, an autem eſſentialiter differat ab indicatione, quam ſuggerit magnus morbus,* &c.] Quæſtio ad nos non pertinet. Neque enim quærimus, an differat indicatio à magnitudine morbi, & à morbo magno, cum ſit prorſus eadem; ſed an indicatio, quæ à morbi magnitudine ſumitur, differat à propria ipſius morbi indicatione: dicam vno verbo, An morbus magnus indicet venæ ſectionem: immò verò, an tres ſint præcipui, & adæquati, vt aiũt, ſcopi mittendi ſanguinem, magnitudo morbi, robor virium, ætas. Ita quærendum fuerat, nec res ad cauillos, & elenchos ſophiſticos deducenda.

AD CAPITA III. IV. V. VI.

SI diligenter quatuor hæc capita conſiderentur, ea fortè nihil aliud continent, quàm toties decãtatam, & decantandam fabellam. Indicationes ſumi ex natura morbi. Morbos ſine materia minimè vacuationem, ſed ſolam alterationem: morbos cum materia minimè alterationem, ſed vacuationem indicare, & alia id genus. Quæ quidem cum pudeat me, ac tædeat tam frequenter commemorare, & repetere, in poſterum mihi ſtatutum eſt perpetuo ſilentio prætermittere. Verùm ſi quæ ſunt notatione digna, ea ſigillatim, quam breuiſſimè fieri poteſt, perpendantur.

AD CAPVT III.

Morbi magnitudo duplex: Aduerſarij error, & contradictio.

ILlud primum notandum eſt, Aduerſarium hoc tertio capite, ſicuti aliàs frequenter, loqui ſolùm de propria, ſingulari, & ſpecifica, vt aiũt, magnitudine morbi: quo ſenſu, aut nunquam, aut rarò admodum oritur indicatio ſecandi venam. Namque exempli gratia, maximus tumor, quatenus differt à paruo, qui paruum indicat remedium, non indicat ſectionem venæ, ſed magnam euacuationem, aut diaphoreticis, aut ipſa partis inciſione faciendam. Sin autem debet oriri indicatio ſecandæ venæ, iam verò ad alium communiorem ſcopum, ad aliud magnitudinis genus confugiendum eſt, quæ vehementia potius dicitur, quod ad totius corporis prouidentiam pertinet. De quo poſterius diffusè & accuratè ſermonem habebimus. Quæ igitur afferuntur de indicatione a morbo magno vel paruo de pluribus magnis præſidiis, vſtione, amputatione membri, &c. quod ipſemet Aduerſarius fatetur ad propoſitum ſuæ Diſputationis non pertinent. Itaque prudenter ſe confert ad pricipalem conſiderationem; quinam morbi venæ ſectionẽ, aut purgationem deſiderent. Quandoquidem hæc duo magna remedia ſunt in vacuationum genere, venæ ſectio ſemper, purgatio nonnunquam, vt dicebat Gal. 2. Aph. com. 25. Hic quoque locus falsò adductus eſt, cum Gal. minimè ſcribat, ſectionem venæ ſemper cõuenire, ſed maximè, in primis, præcipuè. ἐστι δὲ ταῦτα (inquit) μάλιστα μὲν φλεβοτομία. *Sunt autem hæc, maximè quidem venæ ſectio.* Quòd ſi venæ ſectio ſemper conuenit, quomodo purgatio nonnunquam poteſt conuenire? Verũ vt ſit, mirum ſanè eſt, quotieſcumque Aduerſarius non diſcedit à Gal. quomodo, etſi fortè inuitus, ad veritatẽ loquatur: ſicuti in præſentia loquitur. Etenim cum ille fateatur, in communi vacuatione duo tantũmodo eſſe magna præſidia, ſectionem venæ, & purgationem, neque hæc liceat ſine morbi magnitudine adminiſtrare, quod ille non diffitetur; nonne hinc licet colligere, vtrumque magnum huiuſmodi præſidium à morbi magnitudine indicari? Siquidem nos quoque non inuiti fatemur hæc ipſa duo remedia indicari tanquam remedia magna, & ad omnes magnos morbos accommodata. [*At inuento ſcopo vacuationis non protinus, aut purgandum, aut ſanguis mittendus eſt: ſed interdum ſufficit purgatio, interdum venæ ſectio, interdum adminiſtrari debet vtrumque. Interdum etiam leuiora vacuationum genera ſufficiunt, vel quod virtus validiora non ferat, vel quod ipſum non poſtulet morbi natura,* &c.] Præclarè omnia. Cum enim ſcopus magnitudinis morbi communem afferat indicationem tam mittendi ſanguinis, quàm adhibendæ purgationis, vtique omnium primum diſtinguendum eſt, vtrum præſidium debeat adminiſtrari. De quo quidem difficili iudicio in noſtra Diſputatione diffusè diximus: poſteriùs quoque dicemus accuratiſſimè.

***

AD CAPVT IV.

Triplex morbi magnitudo an indicet ſectionem venæ.

P*Rimum quidem ſi morborum magnitudo generatim ſumpta per ſe indicat ſectionem venæ: omnis magnitudo aut vtrumque aut alterutrum indicaret. Atqui hoc omnino falſum eſſe ipſa oſtendit inductio*, &c. Aduerſarius diſputandi rationem non videtur rectè callere. Nam vt deſtruat hanc vniuerſalem propoſitionem: quòd morbi magnitudo generatim ſumpta per ſe indicet purgationem, aut ſectionem venæ, quoſdam ſingulares magnos morbos obiicit, qui non videntur huiuſmodi indicationem afferre. Ridiculum certè eſt hanc appellare inductionē, quæ ex particularibus probat, & colligit vniuerſale. Sed quod ipſe aſſumit, falſiſſimū eſt: dari morbos magnos cerebri, cordis, &c. qui non poſtulent ſectionē venæ, modò alij duo adſint ſcopi. Ego enim, ſicuti ex vna parte fateor cum Galen. ſcopum magnitudinis morbi, & ſectionis venæ, & purgationis indicationem afferre; ita ex altera hoc in tribus magni morbi generibus ab eodem Gal. poſitis falſum eſſe, diffiteor. Qui conſtanter affirmo hoc nobile decretum in omni magno morbo ſinceram, atque æternam veritatem continere. Quod quidem cum Aduerſario mihi liceat ſigillatim perpendere. Accipiamus primū morbum magnum propter præſtantiam partis laborantis, de quo Aduerſarius hæc habet. [*Si magnus morbus ratione præſtantiæ partis, vt in cerebro, corde, iecinore, omnis harum partium morbus quicumque ſit ſanabitur aut purgatione, aut ſectione venæ: vt infiniti propemodum ſunt, qui neutrum exigunt. Omnem ſuperat abſurditatem, dicere, cerebri morbos omnes cordis, & iecinoris omnes alterutrum ex hiſce remediis, aut vtrumque poſtulare.*] Hæc quidem grandia, & terribilia videntur: ſed timendum, ne murem pro leone pariant. Etſi morbi cerebri, cordis, iecoris miſſione ſanguinis vel purgatione propriè non ſanantur, tamen magni morbi cerebri, cordis, iecoris ſine miſſione ſanguinis, vel purgatione ſanari non poſſunt, cum ſine huiuſmodi generali prouidentia non liceat ad propria, & ad vnumquemque morbum accommodata præſidia deuenire. Itaque equidem non verebor affirmare, cerebro, corde, iecore, quolibet magni morbi genere laborantibus, vel in intemperie, vel in mala compoſitione, vel in ſolutione cōtinui, miſſionem ſanguinis, vel purgationem conuenire, dummodo id per vires, & ætatem liceat, ægérque vel vnum, vel alterum præſidium bene poſſit perferre. Sed Aduerſarij obiectam rationem audiamus. [*Deinde* (ille inquit) *vrget, quod nobilitas, & præſtantia partis, quantum ſit merito ſui, nihil aliud ex propria indicare poteſt natura, quàm conſeruationem propriæ ſubſtantiæ, cum maximè ſint vtiles vitæ*, &c. *Porrò pugnat è diametro hæc indicatio, cum ea, quæ vacuationis eſt: nam quæ vacuant per ſe, ac propria ratione imbecillas reddunt facultates, vt Galen. dicebat*, &c.] Itaque per Aduerſarium laborantibus partibus nobilibus, & principibus numquam licebit, vel mittere ſanguinem, vel dare medicamentum, vel tenuē victus rationem adhibere, quæ omnia propriam earum ſubſtantiam nequeunt conſeruare, immò verò poſſunt multis modis labefactare, & diſſoluere. Verùm homo lynceus nonne videt, quanto inter ſe diſtent interuallo, indicatio à natura partis, & indicatio à morbo magno ratione partis? Illa eſt indicatio ſimilis, vt pars conſeruetur: hæc autem eſt indicatio contrarij, venæ inquam ſectionis, aut purgationis. Hæc mihi quidem certè videntur omnem abſurditatem ſuperare.

Secundò ſuccedit morbi magnitudo ſecundùm propriam eſſentiam; de qua itidem Aduerſarius hæc habet. [*Amplius morbum conſiderans in ſua eſſentia magnum, affirmare audeo non adeſſe indicationem venæ ſectionis, aut purgationis. Nam inter ipſas intemperies calidas nulla maior febre: at qui aliquando tam peruerſo erit iudicio præditus, quis audeat in omni febre mittere ſanguinem:*] Magna audet Aduerſarius, ſi magnum eſt diſcedere ab Hippocrate, & Galeno qui tam planè, & apertè, quam quod planiſſime, & apertiſſimè docent: ſcopum magnitudinis morbi ſecundùm propriam eſſentiam, & ſectionis venæ & purgationis indicationem afferre. Quod verò ad febris exemplum pertinet, ego quidem audeo cum Galeno affirmare, optimum eſſe in febribus ſanguinem mittere, non ſolum ſynochis, ſed etiam aliis omnibus, quæ ex humorum putredine fiunt, quando quæ ad vires ſpectant, & ætatem, remedium non prohibent. Quod ſi hæc ſententia tam abſurda, ac peruerſa eſt, quam ſcribit Aduerſarius, ego quidem libenter patiar, ac fatebor, me tam peruerſo iudicio præditum eſſe, dummodo meæ ſententiæ propugnatorem, & patronum habeam Galenum, cum quo, ſicuti alias quoque ſum profeſſus, malo errare, quàm cum nouatoribus, atque illius hoſtibus vera ſentire; cum poſterius propriis Diſputationibus viij. ix. x. hanc ipſam rem diffusè, & accuratè ſimus diſputaturi.

Tertiò ſequitur morbi magnitudo ſecundùm malignitatem, de qua Aduerſarius. [*Quid dicam de magnitudine morbi ratione cacoëthiæ? an concedendum in hac adeſſe indicationem de alterutra vacuatione? minimè verò concedam, quia quòd vnum ſemper ſuapte natura indicat, id alterutrum indicare non poteſt. Cacoëthia propriè oppoſitam illi, ac determinatam bonitatem indicat. Vt verò cum cacochymia interdum confunditur, ſolam purgationem, ſanguinis autem miſſionem, quod ad ſuam pertinet naturam, numquam indicat.*] Etiamſi Aduerſarius in magno morbo maligno nolit concedere ſectionis venæ, & purgationis indicationem adeſſe, id verò nihil intereſt, modò Galenus illud concedat, & doceat, ſicuti ipſum concedere, & docere certiſſimum eſt. Sed quid ille ſibi vult, dum inquit, Cacoëthiam propriè oppoſitam, ac determinatam bonitatem indicare? Recondita, atque à nemine hactenus excogitata indicatio. Ego verò, ſi Aduerſarius id mihi conceſſerit, dicam, vtrumque præſidium, & ſectionis venæ, & purgationis in magno morbo maligno bonum eſſe, atque hinc colligam in magno morbo maligno & ſectionem venæ, & purgationem conuenire. Sed vide quæſo, vt poſtremò Aduerſarius nec opinatò incidit in retia; Cacochymia, quod ad ſuam pertinet naturam, ſolam purgationem indicat. Eſto, verum hoc ſit, at quid ſibi id vult, quod ad ſuā pertinet naturā: nihil aliud ſanè, quàm fortaſſe alia ratione aliud indicare. Namque gratia exempli, vt cacochymia facit, aut factura eſt morbum magnum, venæ ſectionem poteſt indicare. Sua natura eſt natura propria, ad differentiam communis naturæ magni morbi, à qua ſumitur indicatio ſecandi venam. Ad ſummam, cum Aduerſarius omnia neget, quæcumque Gal. de indicatione magnitudinis morbi apertiſſimè affirmat, qui contendit ſexcentos reperiri magnos morbos, & ſecundùm præſtantiam partis, & ſecundùm propriam eſſentiam, & ſecundùm malignitatem, qui nec ſectionem venæ, nec purgationem requirunt, quæſo ex hac infinitate vnicum duntaxat magnum morbum proferat, in quo cæteris conſentientibus principibus ſcopis, non liceat ſanguinem mittere, & tunc nos haſtam abiicere, atque illi victoriam vltrò concedere non recuſabimus.

Cæterum Aduerſarius tandem fortè ad ſeipſum conuerſus, ac animaduertens, quæcunque hactenus dixerat, à Gal. doctrina eſſe prorſus aliena, hanc ſibiipſi rationem obiicit. [*Dicet fortaſſe quiſpiam, Gal. dixiſſe; propriam ſuggeri indicationem a magnitudine morbi: hanc verò ſolam eſſe de vacuando corpore, aut per ſectionem venæ, aut purgationem. Huic dubitationi occurrens dico, rectè Galen. dixiſſe propriam a magnitudine ſumi indicationem. Sed docebo poſtea, quomodo hic locus debeat interpretari.*] ad Calendas Græcas. Aduerſarius huc, atque illud noctéſque, diéſque ſe torqueat, & laboret, ſolidam nullam doctrinam, & reſponſionem ad tam apertam Gal. doctrinam poterit afferre. Mihique crede, lector, ſi quid ille habuiſſet, quod vel probabiliter exponeret, nullæ catenæ hominem ſcribendo, & infinitè eadem repetendo tam profuſum detinere potuiſſent, quin ad huiuſmodi locum aliquam reſponſionem afferret. Sed de hoc ille viderit. [*Omnis indicatio ſumitur à natura indicante. Hæc propria indicatio eſt. Naturam igitur habebit propriè indicantem. Tunc interrogemus, quæ ſit propria hæc natura indicans alterutrum remedium? Et ne morbus, vt morbus; vel morbus, vt magnus, vel morbus ſpecificè ſumptus,* &c.] Primum neſcio an membra interrogata ſatis commodè ſint enumerata. Deinde reſpondeo morbum indicare vt magnũ. Ad argumentum: [*Quia hic ſolum magnum aliquodpiam remedium, non hoc, aut illud ſpecificè indicare poteſt.*] Reſpódeo dupliciter: primùm, remedium magnum non eſſe niſi duplex, venæ ſectionem, & purgationem, quod a Gal. traditum eſt, & ab Aduerſario cõfirmatum: idcirco iure dictum eſſe, indicacari alterutrum. Secundò reſpondeo, magnitudinem morbi eſſe duplicem, quod priùs diximus, poſteriúſque ſumus dicturi, & confirmaturi. Vnam indicare proprium remedium magnum, vſtionem, inciſionem, magnam exſiccationem, &c. Alteram generaliter venæ ſectionem, aut purgationem. Qua ratione fit, vt vnum ratione diuerſorum plura poſſit indicare.

2. *Aph. com. 89.*

AD CAPVT V.

De loco ex Gal. 4. Meth. cap. cap. 6.

QVæſo mihi liceat omnia prætermittere, quæcumque in præſentia de indicatione à magnitudine morbi, atque illius differentia ab Aduerſario ſcripta ſunt: de quibus poſterius longè opportuniore loco agẽdum eſt: ac tantúmodo in cuiuſdam Galenici loci interpretatione verſari, quem ille profitetur in gratiam iuniorum, quos potiſſimùm inſtituere deſiderat, paulò diligentius ſe eſſe explicaturum. Verba Gal. hæc ſunt. *Illius interim in omnibus his non immemor; non eſſe vlceris, quà vlcus eſt, vllam id genus curationem, ſed vel vitioſi ſucci, qui coniunctus eſt, vel redundantia, vel phlegmones, vel herpetis, vel eius generis alterius. Sed nec illius oblitus, quòd aliquid interim ex iis, quæ vlceribus accidunt, indicationem propriam ſuggerat, veluti, & magnitudo.* Locus eſt ſingularis, & lõgè maxima dignus animaduerſione. Sed antequam iſtud ago, mihi libet de ſubtili quadam Aduerſarij argumentatione breuiter verba facere, quæ (vt ſpero) iis quæ poſteriùs dicenda ſunt, poſſunt aliquam lucem afferre. Itaque aduerſaria ratio talis eſt. [*Viderint illi, quam bona ſit eiuſcemodi conſecutio: magnitudo morbi addita vlceri, vt quidpiam ab eius natura diſtans, interdum communem cum vlcere, interdum proprium habet indicationem. Ergò omnis indicatio magnitudinis morbi ſpecie diuerſa eſt ab indicatione morbi magni,* &c.] Nos quidem non ad arbitrium Aduerſarij, ſed ad mentem Galeni talem facimus conſecutionem: magnitudo vlceri addita interdum communem, interdum propriam habet indicationem, ergò duæ ſunt indicationes magnitudinis morbi: vna communis, altera propria: namque illa ſunt diuerſa, quorum vnum ſine altero eſſe poteſt: at per Galen. indicatio communis morbi magni poteſt eſſe ſine indicatione propria; qui dicit interdum eſſe vnam, interdum alteram: ergò illæ ſunt inter ſe diuerſæ. Quæ ſit indicatio propria magni vlceris, nos docuit Galen. quòd ſcilicet valenter exſiccandum. *Magna quidem vlcera* (ille inquit) *ſi rectè ea, quæ priùs dicta ſunt meminiſti, iis, quæ valentius ſiccent, medicamentis curabis: parua verò, vel quæ moderatè ſiccent, abundè ſanauerint.* At quænam eſt indicatio communis, diuerſa à propria? Quænam eſt alia, vel eſſe poteſt, quæſo vir optime, quàm quæ ab Hippocrate primùm inuenta, à Galeno decãtata tot locis apertè proponitur, quot certè nequeunt ignorari, morbi inquam vehementia, quæ & magnitudo dicitur? Hæc noſtra eſt conſecutio, immò verò Hippocratis, & Galeni: quam quidem ſperamus omnes facile intellecturos, & probaturos, quicumque ſine affectu poſſunt iudicium ferre; qui tam eſt inutilis ad rectè indicandum, vt non ſolum omne iudicium funditus tollere ſoleat, verum etiam noſtros ſenſus non raro nobis eripere. Sed ad Galenicum locum, atque illius interpretationem redeo.

4. *Meth. c. 6. ad fin.*

7. *Meth ad fin.*

Cum Galenus ſuperioribus capitibus demonſtraſſet Hippocratem fuiſſe inuentorem vniuerſæ methodi curandi vlcera, ac propterea diligenter expoſuiſſet omnium vlcerum curationem, tum ſimplicium, tum complicatorum, vel cum cauſa, vel cum aliis morbis ab illo traditam, illud hoc ſexto capite adiungit, eundem Hippocratem neque prætermiſiſſe egregium ſcopum magnitudinis morbi, quatenus ille, & ſectioni venæ, & purgationi communis eſt. Quoniam verò tempore Galeni (vt puto) ſicuti etiam hodierno nihil Hippocratico inuento maius negotium faceſſit, quam humorum copia, & vitium, à quibus minimè à morbi magnitudine, plerique omnes cum Aduerſario contendunt, & miſſionis ſanguinis, & purgationis indicationem oriri; Galenus omnium primùm hanc communem arcem aggreditur, atque inexpugnabili ratione demolitur: quòd medici aliquando ſine humorum copia ſanguinem mittere; ſine humorum vitio medicamentum dare; aliquando cum humorum copia haud ſanguinem mittere, cum humorum vitio haud medicamentum dare conſueuerint. Cum enim morbi omnes triplici ratione graues, magnique reddantur, vel propter partis præſtantiam, vel propter affectus magnitudinem, vel propter malignitatem, ille pluribus exemplis confirmat, Hippocratem omnium meminiſſe, ac docuiſſe in ſingulis huiuſmodi morbis magnis, & miſſionem ſanguinis, & purgationem conuenire: qui tandem concludit, Morbi magnitudinem ſanguinis detrahendi, vel purgationis adhibendæ indicatricem ſtatuendam eſſe: Hippocratémque omnium primum huiuſmodi excellentem indicationem inueniſſe. Verùm quoniam morbi magnitudine indicante cum ſectionem venæ, tum purgationem, dubium videbatur ſupereſſe adhuc, quando hoc vel illo præſidio vtendum eſſet, Galenus iſtud quoque declarat, inquiens de ſententia Hippocratis, euacuationem pro ratione humoris noxij eſſe efficiendam. Quandoquidem, vt ille docet, *ſi ducantur qualia oportet, confert, ægrique facile ferunt. Sin minus, contrà, neque confert, ægrique grauiter ferunt.*

Cæterùm, quia proximo ſuperiore libro tertio

variorum

variorum affectuum mentio facta fuerat, qui frequenter vlceribus coniunguntur, illíque vel efficiunt, vel fouent, vel eorum curationem impediunt, exempli cauſa phlegmonis, herpetis: ex quo facilè quis potuiſſet illorum quoque curationem deſiderare; ad hunc Galenus reſpondet, huiuſmodi tractationem ad hunc locum non pertinere, in quo de vno tantummodo vlcere, quatenus vlcus eſt, atque illius curatione agendũ fuerat, ſed magis ad proprios locos ſpectare, in quibus de ſingulis hiſce affectibus agitur. Poſtremò autem Galenus id nobis in memoriam reuocat: nonnulla, quæ vlceribus accidunt, propriam aliquando indicationem, id eſt, ab ipſo vlcere diuerſam afferre, veluti morbi magnitudo. Et quoniam ille probè intelligebat hanc morbi magnitudinem eſſe duplicem; alteram propriam cuiuſque vlceris, de qua cæteriſque omnibus vlcerum differentiis, atque earum indicationibus proximo tertio libro ſermonem habuerat; alteram generalem, & omnibus morbis communem, inquit, de huiuſmodi magnitudine, atque illius indicatione, quæ morbi magnitudinis propria eſt, & ab vlceris indicatione diſtincta, vnáque vacuationem reſpicit, ſe nihil quicquam in eo libro dixiſſe, propterea quia hæc doctrina longiorem demonſtrationem requirebat, neque in eo totius corporis prouidentiam cum vlceribus voluit coniungere. Hæc (ni fallor) vera eſt, & perſpicua huius Galenici loci, adeóque vniuerſi huius capitis interpretatio. Ex qua facilè eſt intelligere, quam conniuenter Aduerſarius in eo verſatus fuerit. Qui ſcribit falſiſſima omnino eſſe, & Galeni doctrina indigniſſima, quæ nos tanto applauſu, ac verborum apparatu afferimus. Nempe indicationem magnitudinis morbi differre ab indicatione ſumpta à morbo magno: ſiquidem eadem eſt indicatio, ſecundùm ſpeciem vtriuſque, euarians in eo quod magis, & minus, &c. Ac primùm quidem cum ille quod duplicem morbi magnitudinem videatur agnoſcere, ac fateri, id quæro, qualiſnam vtraque ſit, & in quo altera ab altera differat. Etſi enim ſcribit eandem eſſe indicationem ſecundùm ſpeciem vtriuſque, quæ tantummodo ſecundùm magis, & minùs euariat, equidem fateor me non ſatis intelligere, quid hæc verba ſibi velint. Immò verò cum ille doceat; vnã tantũmodo eſſe indicationem, quæ accipitur à natura morbi, quæ ſecundùm maiorem, vel minorem illius extenſionem euariat, apertiſſimè hanc vnã morbi magnitudinẽ mihi videtur conſtituiſſe. Galenus certè, cum aliàs, tum maximè hoc ipſo loco duplicem morbi magnitudinem agnoſcit: alteram particularem, & propriam vlceris, quæ in ſola quantitate continua ſpectatur; qualia profunda multum, longáque vlcera ſunt; de qua propria magnitudine inquit ſe in tertio libro ſermonem habuiſſe: alteram generalem, & communem, quæ potiùs in qualitate conſiſtit quatenus morbus magnam actionibus noxam, magnum vitæ incommodum, & periculum affert, & ad corporis vniuerſi prouidentiam pertinet: cuius tractationem inquit, ſe in eo tertio libro prætermiſiſſe, in præſentia abſoluiſſe. Quę quidem (niſi me omnia fallunt) omnes aduerſarias cogitationes ſatis refellunt. Verùm quoniam præter ea, quæ ſuprà attigimus, Aduerſarius proximo poſteriore capite nono rurſum hanc rem tractat, nos quoque hanc totam diſputationem in eum locum differemus: vbi duplicis huiuſmodi morbi magnitudinis variam naturam, varia nomina, variaſque indicationes ſolidè, atque apertè demonſtrabimus: vt facilè vnuſquiſque, præter Aduerſarium poſſit intelligere alteram ab altera longiſſimè diſtare, neque alteram ſub altera aliquo modo comprehendi poſſe. Qui ſatis habuimus in præſentia demonſtrare, Aduerſarium hunc Galeni locum, quem tanta pollicitatione interpretandum ſuſcepit, non ſolum non intelligere, ſed mirabiliter perturbare, atque euertere.

Veruntamen antequam ad alia progrediamur, quæſo nonnulla exempla duobus verbis perpendamus, quibus ille nititur probare, indicationem magnitudinis morbi non alias eſſe, quàm morbi ipſius, in eo (vt ipſe loquitur) quod magis, & minus. [*Fluxio* (inquit) *addita vlceri, poſtulat reuulſionem: magna fluxio, magnam reuulſionem: humor acris refrigerationem, maximè acris ſummam refrigerationem: magna plenitudo magnam vacuationem: cacochymia mali ſucci vacuationem; at magnam purgationem pharmaco purgante faciẽdam.*] Hæc Aduerſarius; quæ mea ſententia, minùs certa & diſtincta, fortè etiam abſurda, & à Galeni doctrina aliena videri poſſunt. Namque, vt interea prætermittamus, quod apud Galenum certo certius eſt, nóſque iam diximus, & rurſum progreſſione Diſputationis ſuous cumulatiſſimè confirmaturi: neque fluxionem, neque plenitudinem, neque cacochymiam, quantumuis maximam, ſectionem venæ, aut purgationem indicare, niſi hæ magnitudinem morbi efficiant, vel effecturæ ſint, notatione dignum eſt, quàm iſtæc doctrina ſit inconſtans, & lubrica, quàm parum poſteriora ſuperioribus reſpondeant. Nam ſicuti magna fluxio, per Aduerſarium magnam reuulſionem: magna plenitudo magnam vacuationem indicat; ita magna cacochymia magnam purgationem debuiſſet indicare. Atqui ille non eſt auſus id pronunciare, qui ſcribit, cacochymiam mali ſucci vacuationem indicare; at magnam cacochymiam pharmaco purgante faciendam. De qua re aliàs.

AD CAPVT VI.

Morbi magni ſcopus princeps ex Aduerſario.

HOc vi. cap. Aduerſarius id agit, quod millies egit, & millies acturus eſt: *Indicationes ſumi à natura morbi*, &c. Qui ſcribit Galenum tractantem curationem vlceris cum aliis affectibus complicati, qui à copia, aut vitio humorum originem habent, ſermonem habere de morbis materialibus, atque eam tantummodo morbi magnitudinem cõſiderare, quæ ex plenitudine, vel cacochymia pendet. A quo laborare planè ſuperuacaneo, vt ſemel, & iterum diximus, ille iure debuiſſet ac potuiſſet, abſtinere. Verùm ego quoque etſi inuitus, propè erubeſcens, ideo cogor repetere, & addere: præter huiuſmodi indicationes, quæ ſunt ſingulares, & propriæ morbi, aliam generalem, & omnibus morbis communem, vacuandi vniuerſi corporis fuiſſe ab Hip. inuentam, quæ accipitur ex morbi magnitudine; non quatenus illa ex humorũ copia, vel vitio gignitur: ſed quatenus homini magnum incommodum, magnúmque periculum affert, vel allatura eſt. Quoniam verò nimia eſt vis veritatis, neque ipſe Aduerſarius, etſi inuitus, eam potuit diſſimulare, qui in fine capitis apertè fatetur, ſine morbi magnitudine nunquam ad miſſionem ſanguinis, vel purgationem deueniendum eſſe. Illius verba hæc ſunt. [*Porrò maxima neceſſitate coactus fuit Gal. docere hoc loco magnitudinẽ huius morbi indicare vacuationem: quia licet omnis morbus materialis poſtulet vacuationem, non tamen omnino poſtulat vacuationem per miſſionem ſanguinis, aut expurgante pharmaco: ſi malorum ſuccorum copia non fuerit, ſi non admodũ pernicioſi, ſi morbus nõ vrgeat, ſanari facilè poſſit, cibo exiguo in contrariũ diſpoſitionem inſtituto, clyſteriiſque, aut leuiter digerentibus pharmacis. Neque enim*

omnis cacochymia ſtatim exigit pharmaca expurgantia. Sic etiam nec ſtatim ſanguinem mitti neceſſe eſt, ſi plenitudinis affuerit affectus: immò alij ſatisfacit inedia, alij cibi parcitas, alij ſoluta aluus, vel purgatio, vel frequens balneum, alij ſola exercitatio, vel multa frictio abundè fuit.] Quæ omnia ſunt Galeni. Et quanquã Aduerſarius nunquam obliuiſcitur, cum morbi magnitudine humorum copiam, vitium, fluxionem copulare, tamen fruſtrà laborat. Namque ſiue morbus fiat à materia fluente, ſiue à materia non fluente, ſiue à plenitudine, ſiue a cacochymia, Galenus ex vna parte docet, de huiuſmodi ſcopis nunquam indicationem miſſionis ſanguinis, aut purgationis hauriendam eſſe, niſi alter principalis ſcopus, magnitudo morbi prætera accedat. Ex altera autem hoc præſente inſigni ſcopo, ſtatim ad miſſionem ſanguinis, vel purgationem eſſe accedendum, tametſi reliqui omnes ſcopi plenitudinis, vitij, fluxionis humorum deficiant. Quod omnino ſemel, atqoe iterum, ac ſæpiùs repetendum eſt.

AD CAPVT VIII.

De argumento ſumpto ex curatione lethargi.

INter omnes locos, qui hoc toto opere tractantur ab Aduerſario, hic certè de lethargo multis nominibus eſt maxima notatione dignus. Cum enim, quod vniuerſæ illius diſciplinæ præcipuum eſt fundamentum, omnis indicatio accipiatur ex natura morbi; natura autem lethargi, ſiue morbum, ſiue cauſam, ſiue ſymptomata conſideres, nullo modo poſſit miſſionem ſanguinis indicare, quæ nihilominus à Galeno, & omnibus rationalibus medicis probatur; mirum eſt, quàm ille ſe torqueat, huc, atque illuc ſe vertat, vt ſe ab huiuſmodi periculo liberet. Itaque mihi quoque liceat in hoc eodem loco, & argumento paulò diligentiùs, & longiùs verſari. Illud verò primum ſciendum eſt; commentaria Aduerſarij de Ratione Curandi per ſanguinis miſſionem ter fuiſſe edita. Quartam. n. editionem, cuius ille in poſtrema meminit, mihi hactenus non contigit videre. Cum autem ille in præſentia non videatur eaſdem rationes afferre, ac planè iis conſentire, quæ olim ſemel ſcripta, deinde iterum, ac tertiò ſunt ab ipſo confirmata, mihi libet primùm veterem, mox & recentem ſcriptionem breuiter perpendere, atque examinare. Antiqua ſcriptura habetur prima editione Veneta 1570. lib. 3. cap. 3. ſecunda Taurinenſi 1584. ac poſtrema Veneta 1597. lib. 4. cap. 8. eſt huiuſmodi. [*Perquiramus hoc loco cauſam, propter quam in lethargo mittere ſanguinem conueniat, quoniã ex huiuſce affectus curatione non leue argumentum deſumi videtur contra opinionem noſtram. Fit enim lethargus à pituita in cerebri ſubſtantia putrefacta, quæ medicamento purgante educenda eſt, non autem ſectione venæ, cum nec adſit plenitudo, nec ſanguinis impetus: ita quidem ſecundum noſtra principia dicendum videtur. Omnes tamen medici, vno excepto Meſue ſanguinis miſſionem præceperunt.*] Argumẽtatio ſi id mihi facere licet, duabus rationibus videtur hunc in modum poſſe formari. Prima. Niſi ſanguis vel copia vel fluxione noxius ſit, haud conuenit venam incidere. In lethargo nulla adeſt ſanguinis copia, aut fluxio, ergo in lethargo non conuenit venam incidere. Altera. Si alij humores à ſanguine redundent, medicamentis purgantibus vti oportet. In lethargo pituita redundat in cerebri ſubſtantia putrefacta, ergo in lethargo oportet purgatioοem adhibere. Iam verò videamus qoid Aduerſarius ad hæc reſpondeat; qui ſcribit ad hunc modum. [*Sciendum in lethargo nulla ratione ſanguinem mitti indicatione habita ad morbum iam inceptum fieri, ſcilicet ab ipſo lethargo; quoniam cum fiat a phlegmate, non debet educi ſectione venæ, ſed purgatione, verum indicatione habita ad morbum futurum, ſemper, niſi aliquid ſit, quod prohibeat, ſanguinem mittere debemus. Cauſa eſt, quoniam propter caliditatem in cerebro exiſtentem, & dolorem, atque ipſius imbecillitatem, recipitur in cerebrum, attrahiturque ab eodem multus ſanguis, potiſſimum verò tenuis, qui primus omnium ſemper confluit. Quamobrem ne hic confluat in cerebrum ad quod ſponte paratus eſt, ne ve membra tranſmittant, opus eſt diminuere ſanguinem: ita. n. compeſcemus fluxionem, & membra in retinendo reliquo ſanguine auara fient.*] Reſponſio elegans, illuſtris, admirabilis. De qua plurima mihi in mentem veniunt dicenda. Ac primum quidem mirum eſt; virum in dialecticã peccare, cuius ſcientiam in primis profitetur. Etenim, ſi præmiſſæ, vt loquuntur, ſtabiles, & firmę permaneant: vt concluſio ſequatur neceſſe eſt. Ille autem vtramque, maiorem, & minorem, vt logicè loquamur, concedit, concluſionem non recipit. Deinde ſi indicatio mittendi ſanguinis ex præſenti morbo non elicitur, quomodo iſtud præcipuo illius fundamento, ac toties repetito conuenit, indicationem ex natura morbi perpetuò hauriendã eſſe? Cauſa autem, quam Aduerſarius commentus eſt, vt noua, & inaudita, & planè abſurda, & ab omni ratione videtur aliena. Quæſo, n. quis vnquam futuri, atque imminentis huius periculi in lethargo mentionem fecit? Qualis in cerebro iſtæc eſt caliditas? Qualis dolor? Qualis imbecillitas? Qualis multi ſanguiois, ac potiſſimùm tenuis fluxio? Qualia ſunt membra tranſmittentia? Qualia demum in retinendu reliquo ſanguine membra auara fieri debent? Quæ figmenta? Quis hæc vnquam ſomniauit? An hæc in illo viro ferri poſſunt, qui profitetur ſe erroneas opiniones extirpaturum; artem medicam à vepribus, & ſpinis vindicaturum, nihilque allaturum, quod à Gal. ſententia ſit alienum? In lethargo, de qua te conuenit inter omnes, ſiue morbum ſpectes, & cerebri frigidam, & humidã intemperiem; ſiue cauſam morbi; frigidiorem, & humidiorem pituitam cerebrum madeſacientem; ſiue ſymptomata, febrem lentam, obliuionem, marcorem, ſtuporem, inexpugnabilem penè dormiendi neceſſitatem, & ſi qua alia ſunt id genus, hæc certè omnia frigiditatem atque inſignem frigiditatem ſignificant. Et quanquam pituita putreſcit, & hac ratione aliquam caliditatem acquirit, tamen cum humor ſua natura ſit frigidus, & in parte frigida putreſcat, illa admodum exigua eſt, vt nullum propemodum illius veſtigium appareat. Immò verò, ſi alius præterea tenuior, & calidior humor accederet, qualem Aduerſarius comminiſcitur, iam non lethargus, ſed κατοχὴ ſiue κατάληψις medius inter lethargũ, & phreniridẽ affectus excitaretur. Itaque iure mihi videor dixiſſe, huiuſmodi cogitationem eſſe inauditam, abſurdam, & ab omni ratione alienã. Trincauellius certè multò magis cautè, & prudenter conatus eſt hunc ſcopulum declinare: qui ſcribit in lethargo ſanguinem mittendum eſſe, ſi ſimul cum pituita cõtenta in cerebro, ex qua lethargus ortum, & fomentum habet, reliquum corpus multo ſanguine refertum fuerit. Etſi equidem puto hancquoque cogitationem à Gal. mente longè abeſſe, atque illius præclaram medendi methodum peruertere. *Lib. 3. Morb. part. lect. 15.*

Sed ad reſpoοſionem Aduerſarij redeo, qui cum ex ſuis principiis duplicem ſibiipſi rationem obieciſſet; alteram, deficiente plenitudine, & ſanguinis impetu venam ſecandam non eſſe, alteram, redundante pituita in cerebro purgationem eſſe adhibendam: atque ad priorem quidem reſponſum

dederit;

dedetir; quæro quamobrem poſteriorem ſine reſponſione reliquetir? Erenim cum ille fateatur pituitam redundare in cerebro, atque hanc non ſectione venæ, ſed purgante medicamento educendam eſſe, omnino aliqua afferenda ratio, & reſponſio videbatur, propter quam Galenus purgationem prætermittar, ſectionis tantummodo venæ mentionem faciat. Id quod eò maiorem dubitationem videtur afferre, quia ſiue pituitam, quæ cerebrum occupat, ſiue tenuiorem, & calidiorem ſuccum; qui paratus eſt in cerebrum ferri, velimus euacuare, per aduerſaria principia id multò & tutius per medicamentum purgans quàm per ſectionem venæ videtur fieri poſſe. Sed quæ reſtant perſequamur. Aduerſarius aduerſus ea, quæ dixerat de ſectione venæ, accuratè, & ſubtiliter agit duplici ratione: altera, miſſionem ſanguinis futuram potius detrimento, quàm iuuamento; quia vacuando ſanguinem, totum corpus magis refrigeratur, ideoque humoris pituitoſi copia magis augebitur: altera, quoniam confluens in cerebrum ſanguis, incommodi nihil affert, primùm quia ſua caliditate pituitæ frigiditatem temperabit: ſecundò quoniam tenuitate viſcidam pituitam incidet. Clariſſimus hic vir, & ad ſuas, & ad obiectas aliorum rationes tam facilè, & argutè mihi videtur perpetuò reſpondere, vt tragicos, comicoſque poëtas æmuletur, qui nodos vindice dignos conantur ſine machina diſſoluere. Itaque ad hæc reſpondet, neutrum vſuuenire. [*Non primum, quoniam ſtultum equidem id medici indicium, ſi conſiderata corporis qualitate, non metiretur quantitatem detrahendi ſanguinis: tantum videlicet ſanguinis demendo, quantus pro ſuo propoſito conueniat; ita vt vniuerſum corpus minimè refrigeretur: non enim qualibet ſanguinis miſſio refrigerat, ſed ea duntaxat, quæ copioſiſſima eſt. Verum quantum ad alterum pertinet, id notabimus, quòd confluens ſanguis, quamuis fortaſſe frigiditatem pituitæ temperabit, obeſſe tamen quantitate multò magis aptus eſt, quam prodeſſe qualitate. At verò nos ſanguinem detrahimus, non propter qualitatem, ſed quantitatem: atque idcircò diximus multitudinem in hoc affectu indicare miſſionem ſanguinis, in ipſo ſcilicet cerebro ad futuram, niſi ars præuiderit. Adde etiam, quòd cum in cerebro ſit ignea caliditas, confluentem ſanguinem magis inflammare, periculúmque minari maximum, ne fiat mixtus quidam affectus ex phrenitide, & lethargo.*] Ego verò, ſi liceat mihi Aduerſarij perſonam ſuſcipere, atque obiectas ab illo aduerſus ſe ipſum rationes, qualeſcumque ſint, tutari; non verebor affirmare, illius reſponſiones eſſe futiles, nec quicquam momenti, & ponderis in ſe obtinere. Etenim primum, quod ille affert de quantitate mittendi ſanguinis, nihil ad rem pertinet. Si quidem lis eſt, vtrùm liceat in lethargo ſanguinem mittere, nec ne: minimè verò, vtrũ copioſè, an parcè liceat ſanguinem mittere. Quæ *De ſang. Miſſ. c. 5.* quidem varia determinatio ex variis quoque ſcopis petenda eſt; de quibus Galenus hæc habet: *Definitis tribus mittendi ſanguinis ſcopis, &c. ad alia accedamus indicia, quæ non pauci medici adiicienda cenſuerunt. Indicant autem detractionis quantitatem, non ipſam ſanguinis detractionem.* Quod ſi hæc valeret ratio, ſi non omnis ſanguinis miſſio, ſed ſolùm quæ copioſiſſima eſt, refrigerat, iam in hydrope, & cæteris morbis frigidioribus licebit perpetuò ſanguinem mittere, modo id parcè fiat: quod neminem, neque ipſum Aduerſarium puto eſſe affirmaturum. Neque verò ſecunda reſponſio maius fundamentum, & robur habere cenſenda eſt. Namque, ſi ſanguis calidior, & tenuior confluat in cerebrum, nulli dubium eſſe debet, quin pituitæ frigiditatem, & craſſitiem iuuare poſſit. Ad quem modum ſcribit Galenus exquiſitas febres quotidianas, & quartanas eſſe longiores, quàm non exquiſitas; quòd mixtio humoris tenuioris, & calidioris pituitam, & melancholiam poſſit calefacere, & extenuare, adeóque febres breuiores efficere. Sed humor poteſt magis obeſſe quantitate, quàm prodeſſe qualitate. Egregiè. Verùm quid ſi ego dixero humorem poſſe magis qualitate prodeſſe, quàm obeſſe quantitate? Vtri noſtrum magis credendum fuerit? De ignea cerebri caliditate iam ſatis diximus. Atqui non animaduerto, lector, & obiectas rationes, & reſponſiones, & hæc omnia nihil ad verſum; immò verò tam eſſe inania, ac futilia, vt certè non deceat in illis referendis, nedum refellendis maiorem temporis iacturam facere. Itaque de vetere ſcriptura ſatis, & ad recentem progrediamur.

Cæterùm, vt ne ego quoque cogar ſæpius eadem repetere, ex hoc ſeptimo capite, cæteris prætermiſſis, duo mihi libet ſeligere, quæ nullo modo ſunt prætermittenda. Alterum pertinet ad cauſam, quamobrem conuenit in lethargo ſanguinem mittere; quæ priori, & veteri cauſæ minimè videtur conuenire. Alterum eſt examen noſtræ cuiuſdam rationis, qua olim contendebamus Galenum in lethargo ſumpta indicatione ab vna morbi magnitudine ſanguinis miſſionem probare. Quod ad primum ſpectat, Aduerſarius ſic ſcribit. [*Cauſa eſt, quòd humor ad cerebrum fluens, ſiue ſit bilioſus, ſiue pituitoſus, ſiue mixtus, repellendus eſt*, vt Galenus ait 13. Meth. c. 21. *Atque vt repelli debet, ſic etiam reuulſione indiget, fluente ſanguine ad cerebrum pituitoſo, aut bilioſo, aut mixto, maximè accommodata eſt venæ ſectio: præſertim, quòd excalefacta particula ad ſe traheret ſanguinem acrem, & tenuiſſimum.*] Quicumque vera, & ſolida dogmata non intelligit, atque in vetere diſciplina non acquieſcit, cum aliis modis, tum maximè opinionum, rationúmque varietate, & inconſtantia facilè ſe ipſum prodit; in quem congruit illud Homericum.

Ἀλλὰ μετοκλάζει, καὶ ἐπὶ ἀμφοτέρους πόδας ἵζει.

Claudicat inceſſu, pedibúſque vacillat vtriſque.

Nemo autem eſt, qui non facilè poſſit intelligere, hoc ipſum in præſentia Aduerſario contigiſſe. Etenim, qui prius dixerat, ſanguinem mitti in lethargo, minimè indicatione habita ad morbum iam inceptum fieri, ſcilicet ab ipſo lethargo, ſed indicatione habita ad morbum futurum, poſterius aſſeuerat propter præſentem humoris fluxionem ad cerebrum ſanguinem mittendum eſſe. Qui antea dixerat ſanguinem mitti in lethargo propter fluxionem multi ſanguinis, potiſſimùm verò tenuioris, nunc docet propter fluxionem humoris, pituitoſi, ſiue bilioſi, ſiue mixti ſanguinem mittendum eſſe. Ac ſanè equidem puto hominem prioris rationis abſurditatem tandem animaduertiſſe, ac propterea poſteriorem excogitaſſe. Quæ quidem etſi fortè eſt altera minus improbabilis, tamen æquè inanis mihi videtur. Siquidem ſiue pituitoſus, ſiue bilioſus, ſiue ex vtriſque mixtus humor in cerebrum confluat, per principia Aduerſarij multò magis conuenit medicamentum adhibere, quàm ſanguinem mittere. Sed venio ad alterum locum, qui eſt huiuſmodi. [*Quando dicunt in lethargo mitti ſanguinem ſolum ob magnitudinem morbi, poteſt ſanè recipi à nobis; rectè etiam poteſt negari. Recipiendum eſt omnino ſanguinem mitti ob magnitudinem futuram, ac imminentem, vel etiam fieri incipientem, ratione fluxionis ipſorum humorum: tunc enim etiamſi nulla in toto corpore ſubſit plenitudo, nulla etiam cacochymia, vrgente plurimùm particula fluxione tentata, venam incidimus, & aliquando purgamus, & interdum vtrumque adminiſtramus præſidium. At verò negari omnino debet ſententia, ſi dicere velint,*

ſanguinis miſſionem adhiberi ob ſolam magnitudinem in vniuerſali conſideratam, nullo ſcilicet habito reſpectu ad humorem fluentem, vel non fluentem. Hoc enim ego in ipſius Galeni doctrina conſtere non poſſe minimè ambigo.] Summa eſt (ni fallor.) Aduerſarium nobis conſentire: ob morbi magnitudinem incipientem, imminentem, futuram, in lethargo ſanguinem mitti nobiſcum diſſentire: iſtud non eſſe licitum, niſi ſimul cum magnitudine morbi, humorum fluentium, vel non fluentium ratio habeatur. Itaque per Aduerſarium, humorum conſideratio eſt omnino neceſſaria. Humores autem vel mouentur, vel quieſcunt; ſi mouentur, etiamſi nulla adſit plenitudo, nulla cacochymia, licet venam incidere, aliquando purgationem adhibere, & interdū vtrumque præſidium adminiſtrare. In lethargo humores mouentur, & fluunt ad cerebrum, ergo in lethargo ſine humorum copia, ſine humorum vitio licet venam incidere; quandoque purgationem adhibere, interdum & venam incidere, & purgationem adhibere. At verò altera ex parte, ſi curandi indicatio perpetuò ſumitur à natura morbi; quomodo hic ſine ſanguinis copia ſanguis mittitur? ſine humorum vitio medicamentum adhibetur? Verum eſtò, Aduerſario concedatur humorum fluxionem, vel ad ſectionem venæ, vel ad purgationem eſſe neceſſariam. Quæſo ille ſemel, ac ſeriò reſpondeat. An huiuſmodi humorum fluxio, ſimpliciter, primùm, ac per ſe, vel alterutrum, vel vtrumque præſidium indicet? An quatenus illa morbi magnitudinem efficit, vel effectura eſt? Equidem non puto illum reſponſurum ex vna humorum fluxione, hæc tam inſignia præſidia poſſe indicari; qui non ſemel perſpicuè fatetur, præterea morbi magnitudinem neceſſariò requiri. Quod ſi humorum fluxio, aut fortè verius humorum conſideratio illa vna ratione venæ ſectionem, aut purgationem indicat, quatenus illi morbi magnitudinem faciunt, vel facere poſſunt, quid aliud vel pertinax ſophiſta colligere hinc poteſt, quàm morbi magnitudinem principem, ac proximum eſſe ſcopum, qui ſimpliciter, primùm, ac per ſe ſectionem venæ aut purgationem indicat? Quandoquidem poſita morbi magnitudine, hæc duo præſidia vel ſine humorum copia, vitio, fluxione ponuntur. Sublata morbi magnitudine, quantumuis humores ſint copioſi, vitioſi, fluentes, eadem tolluntur: quod alias cumulatiſſimè, & ſolidiſſimè demonſtrauimus, ruſúmque exquiſitius conabimur demonſtraſſe. Hoc enim ego in ipſius Galeni doctrina conſiſtere poſſe minimè ambigo. Cæterum ſi humores non fluant, quidnam agendum eſt? Licet ne ſine humorum copia ſanguinem mittere? ſine humorum vitio purgationem aggredi? Cùm Aduerſarius de huiuſmodi quæſito nihil afferat, quod definitum ſit, ac certum, expectabimus donec ille ſuam mentem, ſuáque principia nobis aperiat.

Quoniam verò aduerſarius fortè ad ſeipſum conuerſus animaduertit, quæcumque hactenus dixerat, omnia eſſe inania; ſéque nullo modo poſſe omnes ſcopulos effugere, ſi fateatur lethargum frigidum eſſe morbum, tandem exporrecta fronte legem promulgat, Lethargum minimè frigidum eſſe morbum per hæc verba. [*Poſtremò non admitto lethargum eſſe morbum frigidum: nam ſi febrem continuam conſideramus, calidus eſt. Si putredinem, non erit frigidus. At materia pituita eſt: hæc frigida fateor, ſed iſta, vt frigida, non facit lethargum, ſed vt calida putrefacta ſcilicet, vel in tumore inexiſtens, ſi tumorem ſtatuamus exiſtere lethargum, vel cerebri ſubſtantiam irrigans.*] Bone Deus, quò inſana contradicendi libido, quò effrænata propriæ tuendæ ſententiæ cupiditas homines adducit! Qui ea non vereantur affirmare, quæ a communi omnium conſenſu, quæ ab omni ratione, quæ à ſenſibus abhorrentia ſunt? Quis enim ex omni memoria hoc extraordinarium paradoxum excogitauit? Me pudet vel Gal. vel alterius de hac re teſtimonium proferre: cum omnes, nemine penitus, ac millies penitus diſſentiente, Græci, Latini, Arabes fateantur, ac doceant lethargum frigidam, & humidam cerebri eſſe intemperiem; à frigida, & humida pituita cerebrum madefaciente, originem habere; obliuionem, inexpugnabilem dormiendi cupiditatem, & alia id genus ſymptomata illum comitari. Ex quibus, ſi quis non intelligit lethargum eſſe morbum frigidum, 13 Meth. c. 21.
& quidem inſigniter frigidum; pendere ex cauſa frigida, & quidem inſigniter frigida; in primis verò illius ſymptomata, quæcumque ſunt pathognomonica, ac morbi ſubſtantiam conſtituunt, ex frigiditate fieri, quàm benè is intelligat, aliorum eſto iudicium. *Lethargus* (inquit Gal.) *gignitur cerebro patiente, in quo princeps animi pars reſidet. Ergò cum humor, qui in cerebro redundat, frigidus eſt, inſenſibilitas, immobilitaſque hominem opprimunt. Cum verò calidus eſt perpetuus potius motus, vna cum rationis noxa. Accedit enim ex frigore ſegnitia, ex calore immodicus motus, &c.* Itaque, ſi Aduerſario credendum eſt, poſt hac naribus lethargici oportebit admonere non decoctum thymi, pulegij, origani, caſtoreum, vt Galenus docet, ſed perfuſionem ex capitibus papaueris, odorem ex roſis, violis; &c. id genus, quæ calidius cerebrum poſſint refrigerare. Verùm de hoc capite ſatis.

AD CAPVT VIII.

Galeni locus 2. Medic. per genera de dolore capitis ex vulnere, &c.

PRima pars huius capitis maximè eſt notabilis. Et certè neſcio, quomobrem ex ore Aduerſarij exciderit; quæ (ni fallor) totam illius opinionem funditus euertit. Ille enim apertè fatetur à morbi magnitudine ſumi indicationem vacuandi corporis per ſectionem venæ, aut per pharmacum; ſublatáque morbi magnitudine huiuſmodi indicationem prorſus ſuperuacaneam eſſe. Qui ſcribit ad hunc modum. [*Concedamus omnino, ſi amoueatur à morbo magnitudo, indicationem, aut ſecandi venam, aut dandi medicamentum purgans eſſe prorſus ſuperuacaneum. In omni vlcere magno protinus aut ſanguis mittendus eſt, aut purgandum. Summoueatur ab vlcere magnitudo, talis indicatio euaneſcit. Et enim poteſt vlcus eſſe paruum, vt in carbunculo contingit; in punctura alicuius nerui à telo aliquopiam acutiſſimo, vt etiam ab acu; tamen neceſſaria eſt venæ ſectio, aut purgatio, non ob præſentem magnitudinem illius vlceris, conſiderando ipſum, vt vlcus eſt; ſed ratione fluxionis imminentis, aut iam incipientis; ſolúmque hic reſpicimus magnitudinem morbi futuram, at illi ſolam præſentem contemplari videntur.*] Ille hactenus. Nos verò cogimur id repetere in præſentia, quod aliàs diximus, ac recepimus nos eſſe diligentius explicaturos, quódque apud Galenum tam eſt certum, & manifeſtum, quam quod certiſſimum, & manifeſtiſſimum, Magnitudinem morbi eſſe duplicem: alteram propriam, & ſingularem cuiuſque morbi, exēpli gratia, magnam intemperiem, magnam ſolutionem continui, magnam inflammationem, quæ in quantitate continua, atque extenſione ſpectatur, & in primis conſiſtit in magno receſſu a conſtitutione ſecundùm naturam: alteram communem omnibus morbis, quæ potius ad qualitatem, & intentionem quam ad quantitatem, & extenſionem

pertinet;

pertinet; atque ex periculi magnitudine, quod ægro impendet, definienda eſt. Quæ quidem duæ magnitudines, ſicuti reuera inter ſe differunt, ita etiam varia nomina ſortitæ ſunt. Siquidem altera ſingularis Græcè *μέγεθ@ νόσου*, Latinè Magnitudo morbi dicitur. Alteram autem communem, Galenus *ἰσχὺν*, aliquando *σφοδρότητα*, nos vim, robur, vehementiam poſſumus interpretari. Etſi negandum non eſt hanc quoque poſteriorem magnitudinem morbi, & vehementiam à Galeno aliquando nomine magnitudinis, *τῦ* ſcilicet *μεγέθες* donari: qui ſcribit, nihil intereſſe, ſiue quis vehementiam, ſiue magnitudinem morbi nominet. Græcè, *οὐ ὄντε σφοδρότητα τις εἴτε μέγεθ@ ὀνομάζει νοσήματ@*.

1. Criſ. c. 3.
3 Criſ. c. 4.
1 Aph. c. 5.
6. Aph. 5.
1. Diff. feb. cap. 1.

Quandoquidem, vt idem ſcribit Galenus, conſuetudo eſt apud medicos, vt verbo abutentes, omne vehementius maius nominent, quamuis ad qualitatem, minimè ad quantitatem id pertineat. Sed vtriuſque diſcrimen multò certius, & euidentius demonſtrant variæ indicationes; quæ ex varia earum natura eliciuntur. Namque altera magnitudo morbi ſingularis indicationem perpetuò ſuggerit per contraria. Exempli gratia, Intemperies frigida alterationem per calida: plenitudo vacuationem; cacochymia purgationem. Altera autem morbi magnitudo communis indicat prouidentiam vniuerſi corporis per venæ ſectionem, aut purgationem. Quod quidem etſi multis modis poteſt demonſtrari, tamen mihi libet non diſcedere ab exemplo Aduerſarij. Ex quo mihi videor apertiſſimè id poſſe cuique non ſolum confirmare, ſed forte etiam perſuadere. Itaque accipiamus vlcus acu in neruo excitatum ſua natura perparuum, & perexiguum. Hîc duplex vlceris magnitudo poteſt conſiderari: altera ipſius morbi propria: altera periculi. Prima nihil aliud poteſt indicare, quam medicamenta ſiccantia, & accommodata ad partem laborantem, quæ illius magnitudini proportione reſpondeant. De qua vlceris differentia Gal. accuratè ſermonem habet. Altera Hippocrati, & Gal. prouidentiam vniuerſi corporis per ſectionem venæ, aut pharmacum perpetuò indicat. De qua idem Galenus *lib. 4. Meth. Med.* Sed Aduerſarij reſponſionem, atque effugium perpendamus. [*Neceſſaria* (ille inquit) *eſt venæ ſectio, aut purgatio non ob præſentem magnitudinem illius vlceris, conſiderando ipſum, vt vlcus eſt, ſed ratione fluxionis imminentis, aut iam incipientis.*] Si per Aduerſarium ſublata vlceris magnitudine, indicatio mittendi ſanguinis, aut dandi medicamenti euaneſcit, quod ille modò palàm confeſſus eſt: Si hic neceſſaria eſt venæ ſectio, aut purgatio, quod itidem ille confirmat, vt huiuſmodi indicatio ex aliqua vlceris magnitudine eliciatur, neceſſarium eſt. Hæc Aduerſarij confeſſione, ex magnitudine vlceris, quatenus vlcus eſt, elici non poteſt, cum illud ſit minimum; itaque ex altera vlceris magnitudine, quæ ægroto inſigne periculum minatur, elicienda eſt. Ex quo facile eſt intelligere, quàm hic vir extra ſcopum iaculetur. Namque ſi venæ ſectio, & purgatio neceſſariæ ſunt, non propter magnitudinem vlceris, vt vlcus eſt, neceſſaria (niſi me omnia fallunt) conſecutio eſt; hæc præſidia non propter fluxionem, aut præſentem, aut imminentem, de qua non loquimur in præſentia; ſed propter alteram vlceris magnitudinem eſſe neceſſaria. Præter quàm quòd, vt iam diximus, nulla fluxio, etiamſi fuerit torrentis fluminis, niſi morbi magnitudinem afferat, vel allatura ſit, vllo vnquam modo poterit ſectionem venæ, aut purgationem indicare. Ac ſanè aut equidem neſcio vim huius argumentationis explicare, aut Aduerſarius non habet, quid ad hæc reſpondere, aut omnino hiſcere poſſit. Sed alterum Galeni locum ſimul cum Aduerſario examinemus: ille verò eſt lib. 2. *Comp. Med. ſec. Loc. De dolore capitis ex plaga*, &c. & dictio eſt huiuſmodi. *Si plaga vulneris, aut contuſionis cauſa exiſtat, plures ſcopi erunt ad remediorum inuentionem. Vnus quidem in vulnere, ad quod conglutinantibus, & inflammationem arcentibus pharmacis vti oportet. Alter verò in contuſione: & tertius in doloribus. Quòd ſi per communionem membranæ caluam ambientis, quam ad duram cerebri membranam circa ſuturas habet, etiam inter caluariam inflammatio ipſa diſtribuatur, non abſque periculo eiuſmodi capitis dolor exiſtit. Contingit autem non parum ſæpe, in caſu præſertim ex ſublimi facto, vt quædam circa cerebrum, aut membranas ipſas partes abrumpantur: quod vbi contingit, etiam amplius capitis dolor inualeſcit; ipſaque tota affectio ægre curabilis redditur, ac periculum ingens, ac præceps imminet. Optimum igitur fuerit in iis, niſi ætas prohibeat, & niſi vitalis facultas debilis appareat, à venæ ſectione curationis initium facere.* Locus planè eſt egregius, & maxima animaduerſione dignus. Quandoquidem Galenus primum ponit ſcopos ex natura morbi, vulneris, contuſionis, doloris, qui ſigillatim proprias afferunt indicationes: in quibus recenſendis certum eſt, indicationis communis, vacuandi corporis, ne verbum quidem fieri. Poſtremò autem accedente morbi magnitudine, ingenti, ac præcipiti periculo, *Optimum* (inquit) *fuerit, in iis, niſi ætas prohibeat, & niſi facultas vitalis debilis appareat, a ſectione venæ curationis initium facere.* Ex quo quidem vel vnico loco ſatis cuique poteſt conſtare, Galenum in tribus principibus ſcopis, magnitudine morbi, robore virium, vigore ætatis perpetuò acquieſcere, nec præterea quicquam attendere, vbicunque de mittendo, vel non mittendo ſanguine conſilium capiendum eſt. Sed Aduerſarij egregium commentum audiamus: qui poſita tota ſerie dictionis Galenicæ, hæc habet. [*In iis ego non video hunc auctorem aliquam feciſſe mentionem quarti ſcopi, nempe magnitudinis morbi. Sed ſolum poſita prius hypotheſi de natura morbi, quem ſtatuit inflammationem exiſtere, tribus ſcopis contentus fuit; vnus ab ipſa ſoluta continuitate ſumebatur*, &c.] Qui vno verbo contendit non aliunde Galenum indicationem mittendi ſanguinis elicere in præſentia, quàm ex natura inflammationis ab humorum fluxione cauſatæ, ratione vulneris, aut contuſionis. [*Ita vt mirum* (ille inquit) *videatur mihi, quod prætermiſſo eo, quod nullam difficultatem habet, recentiores obſcuram facere doctrinam voluerint, & Galeno, quod nunquam ſomniauit, imponere.*] Altera autem ex parte (en humani ingenij imbecillitatem) valdè mirum videtur mihi, Aduerſarium voluiſſe, & negare quæ ſunt apertiſſima, & rebus clariſſimis craſſas tenebras offundere. Vter verò noſtrum, iuſtiorem admirationis cauſam habuerit, quicumque amoris, odij, cupiditatis, inuidiæ ſunt immunes, facile iudicabunt. Quid (obſecro te) apertiuſà Galeno dici potuit, quam, non abſque periculo huiuſmodi capitis dolor exiſtit? & rurſum, dolor capitis amplius inualeſcit, ac periculum ingens, & præceps imminet? Quæ obſcuriores tenebræ veteri, & optimæ medendi methodo obduci poſſunt, quàm indicationes proprias cum communibus miſcere, & confundere, in primis verò ſcopum omnibus morbis communem, *ἡγεμονικὸν*, egregium, excellentem, cæterorúmque omnium præſtantiſſimum prætermittere, atque euertere? Verum, cum Aduerſarius (vt puto) omnino animaduertiſſet, Galenum nimis apertè alterius quoque ſcopi, magnitudinis morbi meminiſſe, neque illud vllo modo negari poſſe, ad aliam cautionem confugit. [*Quamuis* (ille inquit) *hunc*

3. Meth. Med. lib. de Comp. Med. ſec. genera.

affectum

affectum magnum eſſe cenſeam, tamen profiteor Galenum non acceſſiſſe ad ſanguinis miſſionem ob magnitudinem morbi generatim ſumptam, vt illi contendere videntur, ſed ob magnitudinem in ſpecie, &c.] Qui deinceps longa oratione conatur confirmare methodum curandæ inflammationis conſiſtere in reuulſione, deriuatione, &c. Quæ omnia nos illi non inuiti iamdiu donauimus, & conceſſimus, donamuſque, & concedimus in præſentia. Quod quidem certè ineptè, & odioſè millies cum illo repetendum non eſt. Sed ad rem. Aduerſarius profitetur Galenum non acceſſiſſe ad ſanguinis miſſionem ob magnitudinem morbi generatim ſumptam, ſed ob magnitudinem in ſpecie. Ego verò primum profiteor Aduerſarium hîc duplicem morbi magnitudinem palam agnoſcere, & fateri, quam alibi non percipere ſe tradit. Deinde profiteor Galenum varias hîc ſingulares indicationes poſuiſſe, ex natura vulneris, doloris, inflammationis, &c. Sed neque alteram magnitudinis morbi prætermiſiſſe. Priores ſingularia contraria præſidia præſcribunt, neque vnquam ſectionem venæ aut purgationem indicabunt, niſi illis poſterior communis ſcopus, & magnitudo morbi coniungatur. Id quod ex Galenica ſerie fit apertiſſimum. Siquidem poſitis ſingularibus indicationibus, ponuntur ſingularia præſidia ad illas accommodata. Poſita communi indicatione, magnitudine morbi; ſtatim (inquit) à venæ ſectione principium curationis faciendum eſt. Sed Aduerſarius rurſum, miſerum hunc ſcopum, cum quo inexpiabile bellum ſuſcepit, aggreditur. Qui aſſeuerans minimè illum ad ſectionem venæ neceſſarium eſſe, ſic nos interrogat. *Dicant quaeſo mihi, an venæ ſectio ob ſolam hanc adminiſtrabitur magnitudinem? Excludenda igitur eſt ſanguinis miſſio in inflammatione pericranei, quæ quoniam ſanabilis eſt, neque præceps aliquod, ingénſque periculum imminet, magna, illorum ſententia, dici non debet, ſi verbis ſupradictis magnitudinem intelligit morbi. At hoc revera maximè abſurdum eſt. Siquidem in omnibus inflammationibus, imminentibus, aut incipientibus citiſſimè ab affecta particula reuellere oportet: atque ſi leniora non ſatisfaciunt remedia, ad venæ ſectionem protinus accedendum, etiamſi affectio ſit facilè curabilis, nullúmque ingens, ac præceps immineat vitæ periculum.*] Ille hactenus. Si quis mihi narraſſet, Aduerſarium, virum apud plurimos magnæ exiſtimationis, & qui tam Galenicum (ſi Diis placet) ſe iactat, vt profiteatur ſe nihil aſſerturum, quod ab huius viri doctrina ſit alienum, hæc tam inania, & à veteri diſciplina aliena ſcripſiſſe, equidem nulli, vel iurato id facile crediderim. Quæſo enim quid inanius, quid à Galenica doctrina alienius dici potuit, quàm ſine magnitudine morbi ad ſectionem venæ eſſe deueniendum? Quæſo quid ille ad Galenum reſpondeat, qui toties, & tam apertè ſcribit, vnam magnitudinem morbi, aut mittendi ſanguinis, aut dandi medicamenti indicationem perpetuò ſubminiſtrare? Qui aliquando cuidam ægroto laboranti pleuritide, interna inflammatione ex fluxione, & copia ſanguinis, deficiente principe ſcopo, magni-

Initia capitis tudine morbi, noluit ſanguinem mittere? Sed quæſo, quid tandem Aduerſarius ad ſe ipſum reſpondeat, quem ſuprà audiuimus aſſeuerantem; vbicumque morbi vigeat magnitudo, illic ſtatim naſci indicationem, aut ſecandi venam, aut dandi medicamentum purgans; ſicuti è contra, omnino ſi amoueatur à morbo magnitudo, talem indicationem euaneſcere, & prorſus ſuperuacaneam eſſe? Nos verò ad amicam interrogationem amicè reſpondeamus cum Galeno, Magnitudinem morbi pro indicatione quadam ſanguinis detrahendi, vel purgationis adhibendæ ſtatuendam eſſe. Adeò 4. Morb. Med. c. 6.
ex vna parte, magnitudine morbi vel præſente, vel imminente, ſi cætera conſentiant, de quibus alias, perpetuò ad ſectionem venæ, aut purgationem oporteat deuenire: ex altera autem, deficiente magnitudine morbi, vtrumque remedium in perpetuum prætermittatur. Itaque in inflammatione non ſolum pericranei, ſed etiam membranarum, & cerebri, ſi modò membranæ, & cerebrum ſine ægri periculo poſſunt inflammatione laborare; immò verò in quouis alio morbo, quicumque omnis periculi eſt immunis, equidem cenſeo non ſolùm non eſſe maximè abſurdum, ſed etiam rationi, ac doctrinæ Galeni quàm maximè conſentaneum, ſanguinis miſſionem perpetuò excludendam eſſe: ſicuti modò in parua pleuritide Galenum feciſſe diximus: ſicuti ipſemet Aduerſarius non obſcurè confeſſus eſt. Quæ deinceps in gratiam iuniorum medicorum ab Aduerſario proponuntur ex Galeno, de miſſione ſanguinis in febribus putridis, & cephalæa, ex iis, quæ hactenus diſputauimus, per ſe ipſa facilè corruunt; præter quàm quòd opportunioribus locis poſterius cogemur hoc idem ſaxum voluere. Ac ſanè ſi vbique velim ad ſingula reſpondere, ſcribendi finem nunquam faciam.

AD CAPVT IX.

De duplici vlceris magnitudine.

ETſi non ſemel, proximè autem ſuperiore capite de duplici morbi magnitudine, variáque vtriuſque indicatione diximus, quæ fortaſſe cuique deberent ſatis eſſe, tamen rurſum cogimur huiuſmodi cramben recoctam deuorare: quanquam, ſi Galeno credimus, quod per ſe præclarum, & vtile eſt, id vel decies repetitum placere ſolet. Verba ex noſtra diſputatione petita hæc ſunt. Finge vlcus magnum in crure dextro: illud ſumpta indicatione a morbo indicat præſidia vehementer exſiccantia. Sumpta autem indicatione à morbi magnitudine indicat ſectionem venæ, aut purgationem. Itaque ſi omnium primum incidatur vena dextri cubiti, hoc pacto corpori vniuerſo proſpicitur, ſimúlque retrahitur humorum fluxio à parte laborante, quæ propterea redditur libera ab inflammatione, & dolore, adeo vt cum ratione, tutóque poſſit admittere valenter ſiccantia medicamenta. Aduerſarius. [*Hæc & obſcurè dicta videntur, & non bene diſtincta: obſcurum eſt, quod dicunt, indicatione ſumpta à morbo vlcus ipſum indicare valdè exſiccantia, quia ſi per morbum intelligunt vlcus, vt vlcus eſt, hoc non indicat propria natura, niſi exſiccantia, non valenter, vt illi dicunt, ſiccantia. Si verò magnum vlcus audiant, ita vt ſit morbus magnus diſtinctus ab ipſo vlcere, cum velint magni morbi indicationem differre ab indicatione magnitudinis morbi, adeo obſcurè loqui videntur mihi, vt ferè credam ipſos propriam ignorare vocem. Et egò ſanè (ita ſum hebeti ingenio) non planè aſſequor quid animo concipiant.*] Qui deinceps de duplici morbi magnitudine, atque illius indicatione multa repetit, quæ certè planè inania ſunt, ac prætermitti omnino potuiſſent, ſi modo ille voluiſſet attendere, & intelligere, quæcumque hac de re Galenus apertè, & nos cum illo fortè apertius non ſemel diximus. Verùm cum illi omnia videantur adeò obſcurè, & non benè diſtinctè fuiſſe tradita, vt ferè credat nos propriam magnitudinis vocem ignorare, ac fateatur ſe non planè aſſequi, quid

animo

animo concipiamus, rurſum conabimur magis apertè, & diſtinctè hanc ipſam rem explicare, vt, ſi fieri poteſt, ille tandem intelligat, nos propriam magnitudinis vocem non ignorare, & quid animo concipiamus. Id quod equidem puto hactenus fieri non potuiſſe, non quòd ille tam hebeti ſit ingenio; quod de viro Theologo, Philoſopho, Medico præſtantiſſimo dici non poteſt, nec debet; ſed quòd illius animus aliquo affectu laboret. Cui quidem ſi voluerit accommodatam curationem adhibere, ego me illi ſponſorem conſtituo, ac ſine vlla dubitatione confirmo, fore, vt deinceps apertè, & diſtinctè intelligat, quæcumque hactenus obſcura, & non bene diſtincta illi viſa ſunt.

Sed ad rem. Iam ſæpius diximus apud Hippocratem & Galenum magnitudinem morbi eſſe duplicem, quæ variis quoque nominibus ſignificatur. Altera eſt ſingularis, cuiuſque morbi, quæ in quantitate, ac receſſu à conſtitutione naturali conſiſtit; ac propriè morbi magnitudo dicitur. Altera eſt communis omnibus morbis, quæ in qualitate, & periculi magnitudine, quod ægro impendet continetur; ac propriè morbi vis, violentia, vehementia, minus propriè magnitudo nuncupatur. Quæ quidem duæ magnitudines, cum frequenter apud Galenum planè, & apertè commemorentur, & diſtinguantur, mihi liceat rurſum vnum, vel alterum illius locum afferre, in quibus id planiſſimè, & apertiſſimè conficitur. Itaque Galenus poſtquam libro tertio Methodi Medendi nos docuerat rationem curandi vlceris per indicationes, quæ à priore magnitudine deſumuntur, volens pariter nos docere methodum curandi, non ſolùm vlcera, ſed etiam omnes morbos per indicationem, quæ ab affectus vehementia ſuggeritur, omnium primum miris laudibus extollit Hippocratem, quòd ſcopum, qui medico ad indicationem non in vno alteróve, ſed prorſus omni morbo ſit ſpectandus, non omiſerit. ἐςι δ᾽ οὗτος ὁ ἀπὸ τῆς ἰσχύος, τῆς διαθέσεως λαμβανόμενος. *Eſt porrò is, qui ab affectus vehementia ſumitur.* Deinde verò volens nobis explicare, quot modis morbus ſit vehemens, vt poſſit ſectionem venæ, aut purgationem indicare, ſic ſcribit. τριχῶς γὰρ ἑκάςου νοσήματος ἰσχυροῦ γινομένου, διὰ τὸ κύριον τοῦ πεπονθότος μορίου, διὰ τὸ μέγεθος τῆς διαθέσεως, καὶ τρίτον τὴν κακοήθειαν αὐτοῦ, &c. Ad verbum Latinè. *Cum enim morbus vnuſquiſque trifariam vehemens reddatur, vel propter afflictæ partis præſtantiam, vel propter affectus magnitudinem, vel propterea quòd ſit cacoëthes, &c.* Sic ne fruſtra hac in re ſim longior, Gal. cum alibi, tum hoc ipſo capite iterum, ac ſæpius duas huiuſmodi morbi magnitudines variis nominibus diſtinguit. Qui indicationem generalem perpetuò ἰσχὺν, vel σφοδρότητα; alteram ſpecialem μέγεθος appellat: qui tamen non repugnat, quin vehementia quoque magnitudinis nomine poſſit appellari. τὴν ἰσχὺν νοσήματος ἣν εἰ καὶ μέγεθός τις ὀνομάζειν ἐθέλει. *Vehementiam morbi, quam ſi & magnitudinem appellare quis velit*, &c.

Verùm ad Aduerſarium redeamus. Ac primum quidem, quod ille queratur, hæc obſcurè fuiſſe dicta, & non bene diſtincta, etſi mihi videor adeo clarè, & diſtinctè hanc rem explicaſſe, vt fortè qui ipſam rei naturam conſideret, & Galeni diſciplinam attendit, maiorem claritatem, & diſtinctionem nequeat deſiderare, tamen ingenuè fateor me magis apertè, & clarè loqui potuiſſe, ſi huiuſmodi nominum proprietatem diligentiùs obſeruaſſem, ac perpetuò alteram magnitudinem morbi ſingularem, in quantitate, μέγεθος, magnitudinem; alteram communem, in qualitate, ἰσχὺν, vehementiam nominaſſem. Verùm qui olim putaui Gal. exemplo, & permiſſione id mihi licitum eſſe, poſthac mihi ſtatutum eſt, horum nominum proprietatem religioſè & obſeruare, & vtramque magnitudinem proprio nomine ſignare; vt Aduerſarius neque hanc obſcuritatis, & confuſionis notam mihi inurere poſſit. Quomodo autem cúmque hæc ſe res habeat, Aduerſarius præclaram hanc Hip. & Gal. doctrinam, illius repugnantem principiis non potuit hactenus intelligere, qui vnam tantummodo morbi magnitudinem videtur agnoſcere in quantitate continua, quam inquit alia nulla ratione, quàm ſecundum magis, & minus inter ſe differre. Quæ ſanè magnitudinis differentiæ poſſunt eſſe multiplices. Etenim, cum morbus ſit diſpoſitio præter naturam lædens operationes, hæc verò nihil aliud ſit, quàm receſſus à ſtatu naturali, qui in mediocritate quadam conſiſtit; quatenus huiuſmodi receſſus eſt, vel exiguus, vel maior, vel maximus, vt infinitæ propemodum morbi magnitudines conſurgant, neceſſe eſt; prout morbus ad alterum extremum, vel ad medium magis, aut minus accedit, vel recedit. Ex iis porrò, quæ hactenus diximus, facile eſt intelligere, quàm fruſtra, præter rem, fortè etiam ineptè Aduerſarius noſtrum vlceris exemplum arguat. Neque enim ſcriptum eſt, indicatione ſumpta à morbo, vlcus ipſum valde exſiccantia indicare, ſed vlcus, magnum. Finge vlcus magnum, &c. Et ne ſingula faſtidioſè referam, & refellam ſenſus noſtri exempli apertiſſimus, & Galenicæ doctrinæ maximè conſentiens eſt huiuſmodi. Finge vlcus magnum in crure dextro, &c. Hic triplex poteſt offerri indicatio: vna à morbo, quæ ſiccantia requirit: quam nos prætermiſimus, quòd à præſenti noſtro inſtituto eſſet aliena. Altera à magnitudine vlceris, quæ valde ſiccantia poſtulat, ſic docente Galeno, magna vlcera iis, quæ valentiùs ſiccent, medicamentis eſſe curanda; parua iis, quæ moderatè. Tertia à vehementia vlceris, quæ ſectionem venæ, aut purgationem indicat. Nec verò quicquam habet momenti, quod Aduerſarius poſtremò inquit. [*Magna profectò eſt vis veritatis; nam illi methodum hanc dilucidare conantes, de indicatione magnitudinis vlceris ita dicunt.* Itaque ſi omnium primum ſecetur vena dextri cubiti, &c. *Dum enim ita ſcribunt, non amplius quidem conſiderant magnitudinem abſolutè, & in communi; ſed ſolùm magnitudinem vlceris doloroſi propter inflammationem à fluxione concitatam, &c.*] Nam libenter fatemur, ac ſæpenumerò cum Galeno docuimus, ſectionem venæ ſingularibus quibuſdam ſcopis commodè ſatisfacere; quandoquidem & euacuat, & reuellit, & deriuat, & refrigerat, & alia poteſt præſtare; quæ tamen aliis quoque remedia communia ſunt. Proprius verò, præcipuus, ac primus ſcopus, qui venæ ſectionem indicet, non alius eſt, quàm morbi magnitudo, dicam cautiùs, vehementia. Itaque exemplum optimè quadrat: nec certè fuerat, vt Aduerſarius tam prolixè, tam perplexè, & inaniter illud exagitaret.

3. Meth. Med.

AD CAPVT X.

De indicationibus in febre ardente.

ADuerſarius aliud noſtrum exemplum febris ardentis aggreditur; de quo hæc à nobis ſcripta ſunt. Febri ardenti, quatenus pertinet ad indicationem ſuggeſtam à morbo, intemperie calida, remedium planè contrarium, ac proinde conueniens eſt refrigeratio, quæ pro rata portione caliditati reſpondeat, exempli gratia largior frigidæ potio. Si verò altera conſideretur indicatio ſuggeſta

ſuggeſta à vehementia, eſt inanitio, & prouiſio totius corporis, ſine qua, & aqua frigida, & alia huiuſmodi accommodata remedia temerè adminiſtrantur. Aduerſarius. [*In hoc exemplo non magis mihi ſatisfaciunt, quam in ſuperiori. In primis cum febrem ardentem afferant, arbitror ipſos hoc nomine vti propriè, ideòque ſupponere febrem acutam, magnam, & continentem, ac vt vno verbo dicam, febrium omnium maximam. Quæ cum ita ſint, non eſt alia inquirenda magnitudo in hac febre, ab ea, quam ex propria poſſidet natura. Ideòque mirum videtur, quòd iſti aliam magnitudinem admittant. Porrò febris ardentis natura duo continet: vnum eſt caloris ſumma efferueſcentia, à qua ardens nuncupatur Latinis, καῦσον Græcis ab incendio perpetuo: aliud verò humorum copia in venis omnibus, aut ſaltem maximis, &c.*] Qui deinceps ſuo more, ex natura morbi, & cauſarum ſingulas indicationes colligit, ac tandem concludit; nullam præterea febris ardentis magnitudinem poſſe excogitari, per hæc verba. [*Illud mirum videtur, ne falſum dicam, à magnitudine ſuggeri indicationem, &c.*] Etſi verò in iis ego quoque multa Aduerſario poſſem obiicere, quæ mihi pariter non magis, quàm ſuperiora ſatisfaciunt, cum proximo ſequenti capite nonnulla de febre ardente cogar dicere, mihi libet in præſentia prætermittere omnia, quæcumque illi placent; atque illud vnum adiungere, omnes ab Aduerſario poſitas indicationes à natura morbi, copia, qualitate, fluxione humorum, inſigni incendio, etiamſi illud Aetnæo maius fuerit, nulla vnquam ratione ſectionem venæ, aut purgationem poſſe indicare. Hanc verò prærogatiuam vni morbi vehementiæ conuenire. Quandoquidem ſi nullum ægroto periculum impendet, protinus eiuſmodi indicatio nulla eſt. Quod etſi ſæpe dictum eſt, dicendum tamen eſt ſæpius. Vt certè non ſatis mirari poſſimus, quomodo Aduerſario mirum, & falſum videatur; à morbi magnitudine ſuggeri indicationem vacuationis; cum id Galenus tam planè, & apertè, quàm quod planiſſimè & apertiſſimè doceat. Sed quid Galenum dico? cum ipſe quoque Aduerſarius id non ſemel confeſſus fuerit, & ſine vlla dubitatione confirmauerit? Quod iam ſatis, ſupèrque demonſtratum eſt. Sed nequeo me continere, quin ad rationem quandam paucis verbis reſpondeam, cum Aduerſarius obiicit, largiorem frigidæ potum non eſſe materiam indicationis à morbo petitæ, duplici ratione: quarum vna eſt (ni fallor) quia febris ardens eſt morbus cum materia; quare non indicat ſolum refrigerandum: altera eſt, quia largior frigidæ potus non differt à potu frigidæ, niſi per maius, & minus: idcirco eſt ad magnitudinem referenda. Sophiſmata: quorum prius facilè ſoluitur bifariam; tum quia falſum eſt, febrem ardentem eſſe morbum cum materia, licet ſit morbus cum cauſa; de qua re hic non diſputo: tum quia, etiamſi concedatur febrem ardentem eſſe morbum cum materia, nimis apertum eſt, duas hic indicationes conuenire: indicationem propriam à morbo, & indicationem propriam à materia. Quid igitur erat, vt obiiceret, quòd refrigeratio per frigidam non ſit indicatio à morbo? Altera pariter ratio ſine labore refellitur: quia cum dixi frigidam à morbo indicari, intellexi (vt quilibet ſanè mentis facilè poteſt animaduertere) à tali morbo, qui eſt magnus, qui eſt febris ardens. Verùm friuola magis fortè hæc ſunt, quàm quæ debuerint à tanto viro expectari.

***

AD CAPVT XL

De quatuor exemplis febris ardentis, vehementiſſimorum dolorum, inflammationis, hydropis.

NOnnulla hoc capite ab Aduerſario proponuntur morborum exempla, in quibus ille contendit, etiamſi morbi magni ſint, ac vires valeant, haud licitum eſſe ſanguinem mittere. Sunt autem quatuor: febris ardentis; dolorum vehementiſſiorum; inflammationis; hydropis. Qui de primo exemplo ſic ſcribit. [*Duorum eſſe generum ardentem febrem, conſtat ex iis, quæ docui ex Galeni libris de Febribus. Nam quædam ardens eſt, vnicam acceſſionem habens; quædam ſuos circuitus continet tertianarios: illa fit ex efferueſcentia putridini iuncta ſanguinis bilioſiſſimi, aut flauæ bilis excrementia, mixta ſanguini, in venis maioribus conſiſtentis: ideoque nulla eſt corporis pars, quæ non ſit læſa. Hæc autem accedit ex flauæ bilis excrementitia putredine in aliqua determinata corporis parte,*] & quæ ſequuntur. Niſi, lector, hæc diſputatio à noſtro principali inſtituto eſſet prorſus aliena, equidem ſine multo ſudore, ac labore nimis apertè demonſtrarem, quæcumque Aduerſarius hoc loco de febre ardente commentus eſt, omnia verè eſſe commenta, & à Galeni diſciplina remotiſſima. Verùm cum non liceat, neque deceat vbique omnia perſequi, mihi libet, & quæſo, vt liceat, ſummam de hac re Galenicæ diſciplinæ paucis verbis huc afferre. Ex quibus quicumque libero ſunt iudicio, & omnis affectus immunes, facilè poterunt diſcernere, quid diſtent æra lupinis. Febris ardens, Græcè καῦσος non καῦσον, vt Aduerſarius loquitur, qui ideo tidem ne prima quidem Græcæ linguæ rudimenta noſſe videtur, eſt febris continua, quam Græci συνεχῆ, non quam σύνεχον, Latini *continentem* appellant. Siquidem ὁ καῦσος eſt ſpecies febris τοῦ συνεχοῦς, vt quæ tertio quoque die habeat exacerbationes, quas nullus σύνοχος habet, ab initio ad finem vnica acceſſione conſtans. Febri tertianæ exquiſitæ genere conuenit, quod vtraque ab eiſdem cauſis, eodem humore, flaua bile, eodem anni tempore, atque iiſdem corporibus proueniat; illúdque vnicum inter ipſas diſcrimen extat, quod ardens ſine rigore inuadit, neque in quietem febre vacantem deſinit. In tertiana autem intermittente primùm rigor, deinde ἀπυρεξία eſt. Quemadmodum autem febris tertianæ intermittentis duplex eſt differentia, ſic & febris ardentis: namque alia exquiſita eſt, vehemens, ex flaua putreſcente bile ortum habens; in qua duo illius propria, ac perpetua ſigna caliditas vrens, ſitis inexplebilis conueniunt. Alia eſt notha, mitior, ex ſalſa putreſcente pituita oriunda, in qua non omnia conueniunt ſymptomata. Etſi verò quicumque vel leuiter in Galeni lectione verſatus, hanc illius doctrinam de febre ardente facilè poteſt agnoſcere, tamen in gratiam nouitiorum neque grauabimur quoſdam principes locos apponere; ex quibus hæc omnia poſſunt in memoriam reuocari, & accuratiùs intelligi. Cæterum Aduerſarius ex ſua diſciplina tandem colligit vtramque febrem ardentem magnum eſſe morbum ratione præſtantiæ partis, nec non ratione propriæ eſſentiæ, nec tamen in vtraque ſectionis venæ indicationem ſemper oriri. Siquidem in febre tertiana, ſiue continua, ſiue intermittente, cum plerunque huiuſmodi febris fiat ſine multitudine ſanguinis, ex bile excrementia, vel ex ſalſa putreſcente pituita,

a Criſ. ca. 3. & 6
2 Diff. febr. 1 & 3.
2. Aphor. com 39
6. Aphor. com. 26.
1. Epid. ſe. 2. co. 73.
3. Epi. ſe. 3. com. 14.
4. Rat. vict. com. 1. 4. 13.

pituita, ille ſaluberrimum ducit abſtinere à ſectione venæ, & vti medicamentis, quæ humorem noxium valeant expurgare. Ad quæ, vno verbo reſpõdeo cum Galeno, in febre ardente, & notha, immò verò in omnibus putridis febribus, ex quocumque tandem humore originem habeant, ſaluberrimum eſſe venam incidere; dummodo vehementia adſit morbi, & quæ ad vires, ætatémque ſpectant, remedium non prohibeant. Sed quoniam Aduerſarius promittit in vltimo Diſputationum libro ſe rurſum in hoc argumento eſſe verſaturum, nobis quoque liceat hanc totam diſputationem in eum opportuniorem locum differre.

Alia duo exempla ad vehementiſſimos dolores, & inflammationes pertinent: in quibus Aduerſarius itidem nititur probare non perpetuò venæ ſectionem, ſed modò ſectionem venæ conuenire. Sed ille fruſtrà laborat: quandoquidem tantũ abeſt vt iſtud nos negemus, vt nihil aliud doceamus, omnéſque neruos in eo contendamus, vt demonſtremus, vehementiam morbi minimè vnam ſectionem venæ, ſed vel purgationem, vel miſſionem ſanguinis indicare. Vtrum autem præſidium ſit eligendũ, id verò alterius eſt negotij: quod aliàs egimus, ac (ni fallimur) confecimus, rurſúmque poſteriùs conabimur agere, & conficere. Sed tamen nequeo me continere, quin ex locis Galenicis, qui in præſentia afferuntur ab Aduerſario, atque, vt ille ſcribit, fũditus noſtram opinionem deſtruunt, egò quoque ſaltem vnicum repetam, & tranſcribam, qui eſt huiuſmodi. *Quibus pars aliqua grauiter icta eſt, ſiue aliter quomodocumque incipientem obtinet phlegmonem, vbi magnam ipſam fore ſuſpicamur, curationem à vacuatione ordimur aut purgantes, aut venam incidentes*, &c. Cum enim liceat hinc apertiſſimè colligere vehementiam morbi communem corporis inanitionem indicare, quomodo hæc doctrina cum illius doctrina conueniat, quæ mordicus contendit, abſurdum eſſe, & à Gal. doctrina alienum, à magnitudine morbi vacuationis indicationem oriri, ipſe viderit.

Poſtremum exemplum eſt hydropis, de quo ſic ſcribitur. [*Proponebamus hydropem, morbum equidem magnum, tum ratione partis affectæ, tum ob propriam eſſentiam; deberet ſemper vena incidi in hoc affectu, ſi nihil aliud, quàm magnitudo debeat ſpectari*, &c. *Sed nemo vnquam curare eſt auſus venæ ſectione, niſi fortè hypoſarcidem*, &c. *Fortaſſe dicent phlebotomiam non eſſe in hoc affectu conuenientem, quia vires validæ non ſunt*, &c. *Sed hanc reſponſionem non admittit Galenus, qui dicebat virium robur, magnitudinémque morbi deſiderari in omni vacuatione, tam per ſanguinis miſſionem, quàm per pharmacum expurgans. Porrò nullum eſſe conſtat morbum; in quo vehementiora pharmaca exerceantur à medicis; quàm hydrops, vt antimonium præparatum, pilulæ ex elaterio, ex euphorbio, & alia eius generis ſexcenta.*] Sic Trincauellius hunc ipſum locum maximè vrget, ac veluti argumentum Achilleum, prorſus inſuperabile, & inſolubile obiicit in illos, qui ſentiunt in vniuerſum id theorema verum, & ſeruandum eſſe; quod ſi vires, & ætas conſenſerint, in magno morbo ſit mittendus ſanguis: quodque ſola magnitudo morbi indicet mittendum eſſe ſanguinem. Qui longiore deinceps oratione exaggerat, hydropem magnum morbum eſſe; viréſque in eo ſatis conſtare, cum ægroti perforationem, & alia vehementiſſima præſidia poſſint perferre: nec tamen Galeni teſtimonio quenquam vllo tempore fuiſſe auſum hoſce homines per venæ ſectionem ſanare. Antè verò quàm ad hæc reſpondeo, id nequeo ſilentio diſſimulare; Aductſarium hoc quoque loco apertè fateri, vel teſtimonio Galeni, ad omnem vacuationem, per ſectionem venæ, & purgationem morbi magnitudinem perpetuò requiri: quod aliàs tam pertinaciter... Porrò ad Aduerſarium, ad Trincauellium, & ad omnes vnico verbo reſpondeo; In hydrope ſectionem venæ propter reſpectum virium non conuenire. Etſi enim ægroti habent vires validas, quæ medicamenta purgantia, perforationem, & alia id genus vehementiſſima remedia poſſunt perferre, tamen non æquè ſanguinis miſſioni poſſunt ſatis eſſe: ſiquidem illa, gratia exempli, aquam ducunt, quam purgationem vires benè ferunt: hæc autem duceret humores, qui longè diſtant à natura ſanguinis, nec ſine inſigni virium detrimento duci poſſent. Quandoquidem ex vulgari oraculo, *ſi qualia oportet vacuari, vacuantur, confert, atque ægri facilè ferunt; ſin minus, difficulter.* Reſponſio eſt Galeni. Etenim cum nec ſuo tempore, vt puto, deeſſent ſophiſtæ, qui tres principes venæ ſectionis ſcopos conabantur demoliri, ac præ cæteris, hoc potiſſimum argumentum iactarent, quod Aduerſarius, & nouatores propè omnes nunc iactare ſolẽt, nimirum copiam crudorum humorum, qui, etſi tres conueniunt ſcopi, prohibent ſectionem venæ; ille reſpondet argumentum nullum eſſe: propterea quia, quotieſcumque tanta crudorum humorum copia eſt coacernata, vt id remedium prohibeat, tunc fieri non poteſt, vt ſeruentur tres ſcopi: quippe tertius deeſt, virtus valida, quæ conſtare cum cruditate magna humorum non poteſt. Verba Galeni ſunt huiuſmodi. *Αρκοῦσι γὰρ οὗτοι μόνοι σκοποὶ πρὸς φλεβοτομίαν*, &c. *Sufficiunt enim ad mittendum ſanguinem hi ſoli ſcopi*, &c. Quæ quidem ſiue intelligantur de robore virium hoc præſenti tempore, ſiue in poſterum, mihi videntur vſque adeò perſpicua, & omni luce clariora, vt certè apud illos, qui incorruptum iudicium, hoc eſt rationem poſſunt adhibere, nullus planè difficultati, vel ambiguitati locus hac in re poſſit ſupereſſe. Quod ſi hæc Galenica ratio, & reſpectus virium Aduerſario non placet, aliam quæſo ipſe afferat, propter quam in hydrope, & cæteris morbis, quibus magna aqua, humorúmque frigidorum, & crudorum copia coniungitur, non liceat ſanguinem mittere. Etſi enim ille quaſquam ratiunculas ſibi ipſe fingere poteſt, tamen, vt ad virium conſiderationem cum Galeno, & nobiſcum tandem deueniat, neceſſe eſt. Verùm de hac re, atque hoc capite ſatis.

AD CAPVT XII.

Indicationes à magnitudine morbi, præſtantia, atque natura.

MAgnum opus, & arduum Aduerſarius aggreditur. Cum enim Galenus, vbicumque de ſcopo vehementiæ morbi ſermonem habet, qui omnibus morbis communis eſt, & cæteris omnibus, multis præſtat nominibus, Hippocratem, tanquam primum illius inuentorem, atque illius ingenium ſoleat admirari, ſummis laudibus ornare, atque in cœlum efferre, ille hoc præſenti capite profitetur ſe explicaturum; quidnam ad talem, & tantam Galeni admirationem, ad tale, & tantum Hippocratis encomium, ad talem, & tantam eiuſmodi excellentis ſcopi commendationem reſpondere oporteat. Quæſo ſtudioſi perpurgatas aures adhibeant. [*Cum igitur* (ille inquit) *Galenus Hippocratis diligentiam, ac diuinum ingenium tantopere admiretur, ac præ cæteris inuentionem ſcopi à morbi magnitudine ſumpti, ipſum fuiſſe inuentorem dicunt*, (etſi equidem hæc verba, & hanc

grammaticam non ſatis intelligo) *quærunt nonnulli, cuinam tanta conueniat admiratio, & commendatio. Reſpondent, certè non conuenire indicationi; quæ ſumitur à morbo: nam quòd morbus magnus indicet idem remedium, quod morbus, ſed valentius, cenſet per ſe eſſe euidentiſſimum, neque aliquem fuiſſe ex omni ſecta, ac tempore, qui id neſcierit, aut negauerit. Etenim ſi quis intelligit vlcus indicare ſiccationem, quomodo non ille ſtatim fateatur à magno vlcere magnam indicari ſiccationem? Quamobrem inuentio, atque excogitatio huius indicationis, alioqui apertiſſimæ, & euidentiſſimæ tanto apparatu, & labore non indiguit, neque tam illuſtri præconio debuit celebrari. Qualis ergo* (interrogant) *fuerit ſcopus tam admirabilis? Eſt, qui proponitur à Galeno hiſce verbis. Nunc illud volo docere, morbi ſiue robur, ſiue magnitudinem quis velit appellare, ſcopum nobis eſſe conſtituendum detractionis ſanguinis ſeu purgationis Et Hippocratem omnium primum, quos ſcimus, talem ſcopum inueniſſe. Reuera in hunc ſcopum omnia quadrant accommodatè. Nam à magnitudine morbi indicari purgationem, vel ſectionem venæ, non ita facilè videbatur recipiendum, & propter rationes iam poſitas, & propterea quia multi cenſeant huiuſmodi vacuationes indicari duntaxat à malitia, vel plenitudine humorum. Quocirca iure, ac meritò inuentio iſtius indicationis indiguit longa, & accurata mentis indagatione, longa, & aſſidua in rebus, atque operibus medicis exercitatione. Id quod priſco illo ſeculo, in quo medicina adhuc rudis erat, nemo præter vnum Hippocratem potuit præſtare. Hæc quidem de inuentione indicationis huius recentiores ſcripſerunt medici:*] quæ ad verbum ex noſtra Diſputatione tranſcripta ſunt. [*Ego verò* (ille concludit) *in iis, quæ ab illis dicta ſunt de indicationis huius inuentione, omnium maximè diſſentio.*] qui nos primum de eo crimine arguit, quod ſcripſerimus indicationem huiuſce ſcopi iure, ac meritò longa, & accurata mentis indagatione opus habuiſſe. Quandoquidem natura indicationum eſt, vt cum iis, quæ ſenſibus noſtris, communibúſque animi notionibus perſpecta, & perſpicua ſunt, magnam affinitatem habeant: adeo vt ſine analogiſmo, ſine ratione, ſine experientia cuique ſtatim ſe offerant. Quod Galeni teſtimonio confirmat; qui ſcribit apertiſſimè, indicationem nullius cogitationis ope indigere: immò verò eas brutis animantibus communes facit: quæ ſine vlla ratione à rebus noxiis ſibi cauent, innoxias amplectuntur. Quod quidem argumentum mirum eſt, quantum exaggerat, & amplificat: qui eloquenter facta comparatione noſtræ dictionis cum verbis Galeni, tandem colligit indicationem ſcopi à magnitudine morbi, tanta mentis contentione, tantáque in rebus, & operationibus medicis exercitatione non indiguiſſe.

Lib. de op. ſect. ad Thraſ.

Ego autem, ſicuti iis, quæ à Galeno tradita ſunt, omni ex parte conſentio; ita ab iis, quæ ab Aduerſario obiiciuntur, omnium maximè diſſentio. Ac primum quidem ille ſciat ſe non minore crimine Galenum, quàm nos arguere; qui Hippocratem ſit admiratus de re, quæ nullam admirationem meretur. Etenim ſi indicationes omnibus, non ſolum hominibus, ſed etiam brutis patent, ac notiſſimæ ſunt, certè non fuerat vt Galenus de inuentione rei nullius momenti, ac manifeſtiſſimæ Hippocratem admiraretur, & tot laudibus ornaret. Verum enimuerò Galenus, qui probè intelligebat notitiam cum cæterarum indicationum, tum verò maximè illius, quæ ſuggeritur à vehementia morbi difficillimam eſſe, ac longè maximi momenti, iure, ac meritò Hippocratem admiratur, ſummiſque laudibus extollit: quòd ille omnium primus rem in magno labore poſitam, humanæque vitæ maximè vtilem inuenerit, atque intelligentia, cognitionéque rerum cæteris præſtiterit. Quas duas præcipuas admirationis cauſas, ille forte didicit ab Ariſtotele qui, veriſimile (inquit) quidem eſt eum, qui primus, præter communem ſenſum, quamlibet artem inuenit, admirationi hominibus fuiſſe; non ſolum quia id vtile eſſet, quod inueniſſet, ſed quia ſapiens eſſet, cæteriſque antecelleret. *Princ. Metaphyſ.*

Sed demonſtremus naturam indicationum non eſſe tam facilem, euidentémque, tamque omnibus, ſine vlla ratiocinatione protinus obuiam venire, quam Aduerſarius docet. Scribit Galenus duo nobis à natura fuiſſe tributa inſtrumenta apta ad faciendam fidem ad rerum omnium inuentionem, & cognitionem: nec præterea in aliqua arte, aut vitæ parte tertium dari potuiſſe. Ea verò ſunt, ratio; & experientia. Quod quidem Ariſtotelis doctrinæ mihi videtur quam minimè conuenire: qui pariter docet, duo tantummodo in vniuerſum eſſe inſtrumenta faciendæ fidei, ſyllogiſmum; & inductionem: cum certum cuique, & apertum ſit rationem à ſyllogiſmo nihil differre: experientiam verò ad inductionem commodè poſſe referri. Quòd ſi ita hæc ſe res habet, obſecro te, remedia, quæ ſunt ignota, & ab indicationibus ſubminiſtrantur, quomodo ſine ſyllogiſmo, ſine ratione, ſine inductione, ſine experientia poſſunt inueniri? Vt tertium aliquod inſtrumentum Aduerſarius comminiſcatur neceſſe eſt. Fingamus Socratem febre laborantem frigidam bibiſſe, quod eſt Galeni exemplum. Si quis de hoc remedio quærat, duplex reſponſio poteſt afferri: altera, quæ ortum, naturámque febris docet, ac de morborũ temporibus diſſerit; tum ad eundẽ modũ frigidæ naturam explanat. Poſt hæc conatur docere huic morbo, atq; hoc tẽpore aquam frigidam cõgruũ remediũ eſſe. Altera de horum nullius natura ſollicita, ad experientiã confugit; nẽpe quod in tali morbo, ac tempore ſæpe obſeruatum eſt, frigidam profeciſſe. Sed preſſius indicationis naturam conſideremus: de qua Galenus hæc habet. *Ergò ex ipſa rei natura ordiri, atque ab ipſa, quod ſequens ſit, citra experientiam inuenire, id eſt indicatione inuenire:* & rursũ. *Quicquid ab experientia ſeiunctũ eſt, id totũ indicatio nominatur.* At verò ſi quis eſt tam infelici ingenio, qui non ex iis duobus Galeni verbis ſatis intelligat ſummam indicationis in ratione conſiſtere, hic ſecum ipſe reputet, quidnã ſit ex rei natura ad remediorũ inuentionem procedere. In parte curatrice artis medicæ ille præcipuus eſt finis, vt inueniantur remedia ad corporũ ſanationẽ. Si quis igitur h[illegible] velit ex rei natura inuenire: vt is conſtitutionem humani corporis, primũ quidẽ naturalẽ, deind[illegible] verò præter naturam intelligat, neceſſe eſt. Si quidẽ illud vnũ agimus, vt receſſum à natura deleamus hominémque ad naturalẽ habitum reuocemus. Itaque medicus Socratem curaturus, ex vna parte, & temperiẽ, & cætera omnia debet nouiſſe, ex quibus illius natura conſtat; ex altera autem & ſymptomata, & morbos, & morborum cauſas debet intelligere: quam equidem rei naturam interpretor: ex qua iam licet ad remediorum notitiam peruenire, & per indicationes medicinam facere. Quod ſi ex rei natura cognoſcere, præſidia medica inuenire, non eſt inductio, vt ſit ſyllogiſmus, ſi non eſt experientia, vt ſit ratio fateamur, neceſſe eſt. Cæterum quantum huiuſmodi inquiſitio non ſolum rationis indigeat, ſed etiam ſit vehementer difficilis, & operoſa, res ipſa confirmat. Quandoquidem rationales medici de nulla re frequentius, & acrius diſputant, & controuerſantur, quàm de eſſentia, differentiis, cauſis, ſignis rerum tam naturalium, quam præter naturam, ex quibus demum conatur

1. Metho. Med. c. 3. 7. Med. ſi loc. c. 1. & ſeq.

2. Meth. c. 1.

2. Meth. c. 7.

indicationes

Digitized by Google

indicationes elicere. Quamobrem Galenus non ſemel,ſcriptum reliquit; oportere medicum natura prudentem eſſe, in diſciplinis exercitatum, omnique præclara eruditione præditum; vt de indicationum inuentione, differentia, comparatione, vſu probè poſſit iudiciom facere, ac merito rationalis medici nomine dignus videri. Hæc quidem planè apertiſſima, & omni luce clariora fortaſſe iis potuiſſent ſatis eſſe, quicumque omni depoſitò animi affectu propoſitum habent in veritate aquieſcere. Sed rurſum Galenum audiamus, quem Aduerſarius verbo, vtinam reipſa, tantopere commendat: qui apertiſſimè, & planiſſimè ſcribit, indicationẽ non ſolum perfici cum ratione, ſed eã
3. Progn. com. 39. nihil aliud eſſe, quàm rationem. Etenim iis conſentiens, quæ de duplici inſtrumento faciẽdæ fidei in rebus omnibus, ratione, & experientia aliàs dixerat, duplicem ſtatuit differentiam rerum, quibus medici incerta, ac dubia ſolent intelligere, & confirmare, quarum alteram inquit eſſe, ex empirica obſeruatione; alteram; ex rationali conſequẽtia, quod indicatio eſt: ὅσῳ ἐστὶν ἔνδειξις cum reuera conſequentia rationalis nimirum ex rei natura, ipſaque indicatio nihil aliud ſit, quàm rationalis conſequentia ex rei natura, qua ducimur ad rerum intelligentiã, & remediorum inuẽtionem. Sic, *iam verò* (inquit) *qualis res ſit rationalis indicatio, ἔνδειξις λογικὴ & quantò ditior, quam nuda experientia,*
3. Med. gen. c. 2. *vel hinc diſces* &c. Atque hæc quidem mihi videntur vſque adeo certa, nota, aperta, vt nulla certiora, apertiora eſſe poſſint: quæ ſi Aduerſario non ſunt ſatis, equidem puto nihil illi futurum ſatis. Verùm quid tandem ad doctrinam libri de Opt. ſecta dicendum eſt, in quo Aduerſarius tantopere exultat? Quid aliud quæſo dici poteſt, quàm vel vnicũ hunc locũ nimis apertè demonſtrare, neque eam doctrinam Galenicæ doctrinæ conſentire, neque hunc librum inter legitimos Galeni libros eſſe referendum? Quo etenim modo hæc poſſunt cõuenire; vel magis, quomodo non hæc ex diametro diſſentiunt? indicationem ex rei natura procedere, rationalemque eſſe conſequentiam? Indicationem non ex rei natura procedere, ſine experientia, omnibus vel brutis parere, atque in promptu eſſe? Vt certè mirum ſit, plurimos vel nobiliſſimos medicos, & in Galeni lectione verſatiſſimos hunc librũ, tanquam Galeni legitimum agnoſcere, ac tueri. Aduerſus quos Comes Montanus, nec non Fabius Pacius, ambo Vicentini, ambo Galenicæ diſciplinę vindices acerrimi diſputãt ſolidiſſimè; & nos quoque fortaſſe aliàs pluribus non grauabimur diſpu-
Li. de Morbis Defenſ. Eraſi. Cont. in Metho. Gal. tare. Non perſequor rationem, quam Aduerſarius demonſtratiuam appellat; & quæ de indicationibus hoc loco diſputat. Cum enim fundamento nitantur non ſolùm caduco & infirmo, ſed etiam planè ruinoſo, ſponte ſua facilè corruunt.

Sed ſtatim ad eum locum venio, in quo ille rationem reddit, cur Galenus tantopere admiratus Hippocratis ingenium, atque illius diligentiam extollit in hoc inueniendo feopo, ſi ipſius inuentio non habet difficultatem. Reſponſio aureola, & Aduerſario digna. *Dico*, ille inquit, *eius diligentiam mereri laudem, quia ſcopum inuenit non in vno morbi genere dumtaxat, vt in vlceribus, ſed propemodum in omnibus morbis materialibus obſeruandũ. Is eſt, vacuandum, aut per ſanguinis miſſionem, aut pharmaco purgante in omnibus morbis magnis à materia proficiſcentibus: ideoque magnitudo materialis morbi indicat alterutrum ex iis præſidiis: vnum verò ex iis neceſſariò, ac ſemper, minimè: quia indicans ſumitur generatim, non ſpecificè. Ignorarunt hoc Empirici, qui in plethorica ſyndrome contineri vacuationis indicationem dixerunt. Ignorarũt omnes Methodici qui hanc indicationẽ ſumpſerunt à morbo clauſo, & adſtricto. Ignorarunt ex rationalibus plurimi, vt Eraſiſtratus, Ariſtogenes, Medius, Chryſipus, & Eraſiſtrati ſectatores propemodum omnes, qui ſuſtulerunt è medio ſectionem venæ.* Miſera verba, atque homine philoſophо indigna. Ego verò contrà non verebor affirmare, indicationem de ſpecifica cuiuſque morbi magnitudine ſumptam, ſicuti Aduerſario placet, non ſolùm tam inſignem laudem, & admirationem non mereri, quã Galenus alteri noſtræ generali tribuit indicationi, ſed nulla prorſus laude, nullaque prorſũ admiratione eſſe dignã: eámque à nullis medicis, cuiuſcumque tandẽ ſectæ illi fuerint, fuiſſe prætermiſſam; omnibúſque vel idiotis, & plebeiis hominibus notiſſimã, atque euidẽtiſſimã eſſe. Quæſo enim (mihi liceat alterius aduerſarij, & quidẽ viri Trincau. celeberrimi, verbis rurſum vti) quis eſt adeo rudis, & Hippocratica arte initiatus, qui non facile intelligat, ac fateatur, à morbo indicari præſidium, quod magnitudine illi proportione reſpõdeat? Cum hoc ſit veluti quoddam principiũ, quod ſemper debuit in cõmunibus omniũ medicorũ notionibus fuiſſe impreſſum. Nemo vnquã fuit ex omni memoria, ſiue Empiricus, ſiue Rationalis medicus, qui ſciẽs vlceri medicamenta ſiccantia conuenire, non pariter ſtatim intelligat magno vlceri magnã ſiccationem, paruo vlceri, paruam ſiccationem eſſe congruentẽ. Quod item de intẽperaturis, & omnibus morbis tot locis à Galeno traditum eſt, quot certè nequeunt ignorari. In quibus id quoque notatione eſt dignũ, nunquã Galenum huiuſmodi ſingularis ſcopi Hippocratẽ primũ authorẽ feciſſe; nec laudatè & honorificè de illo ſermonem habere. Qui ſatis intelligebat hanc rem eſſe leuiorem, & notiorem, quàm vt ſingulari Hippocratis diligentia, ac penè diuino ingenio opus fuerit, & aliqua laude ornari debuerit: ſicuti alterum ſcopum generalem perpetuò vni tribuit Hippocrati, ſingulariter admiratur ſummíſque laudibus extollit. Ex quibus ſi quis non intelligit duos huiuſmodi ſcopos à morbi magnitudine ſumptos longè inter ſe differre, hunc equidem cenſeo nihil intelligere.

Verũ, quæſo mihi liceat ſigillatim verba Aduerſarij paulò diligẽrius examinare. [*Dico*, ille inquit, *eius diligentiã mereri laudem, quia ſcopũ inuenit &c.*] Ego autem dico, hæc omnia eſſe falſa, plenáque erroris, & à Galeni doctrina longiſſimè aliena. Ac primùm quidem memoria eſt repetenda doctrina Aduerſarij toties reperita, indicationẽ ſumptã ex magnitudine morbi non aliter cum altera, quæ ab ipſo morbo ſuggeritur, quàm ſecundùm magis, & minus diſſimilitudinem habere. Quo enim modo hæc iis cõueniunt, quæ in præſentia ſcripta ſunt? Quomodo ſcopus vehemẽtiæ morbi, qui ſine vlla dubitatione communis eſt omnibus morbis, intemperiei, malæ compoſitionis, ſolutæ vnitatis, cum materia, ſiue materia, quomodo inquam ad vnos morbos materiales contrahitur? Quomodo ſcopus ab huiuſmodi ſingulari magnitudine morbi, indicationem generalem vacuandi, aut per ſectionem venæ, aut per purgationem poteſt afferre? Finge Socratem laborantem febre putrida cum cacochymia. Hic per Aduerſarium duplex ſeſe offert ſcopus; alter à morbo, atque illius cauſa; nimirum refrigerandum, & purgandum; alter à magnitudine morbi. Quòd ſi hic poſterior ſcopus non differt à priore, niſi ſecundùm magis, & minus, ergò ex magna febre non alia oritur indicatio, quàm magnæ refrigerationis: ex magna cacochymia non aliud, quàm magnæ purgationis. Miſera doctrina. Sed eſtò. Hippocrates laudem meretur, quòd ſcopum omnibus propemodum morbis materialibus communem inuenerit;

rit; nimirum vacuandi aut per ſectionem venæ, aut per purgationem. Egregiam verò laudem, & ſpolia ampla refertis Hippocratéſque, Galenéque, Rem omnibus apertiſſimam, & notiſſimam repetere! Quid enim hoc aliud eſt, quàm vna ex iis communibus ſententiis, quas Græci *axiomata*, Latini *dignitates* vocant, quæ apud Ariſtotelem & Mathematicos non tantùm veræ ſunt, ſed etiam veræ omnibus videntur? Id quod vel ipſe Aduerſarius fatetur. [*Statuamus* (ille inquit) *morbum materialem, ſic nuncupo affectum concitatum ab ipſa cacochymia, & à plenitudine: quis ſtatim cognoſcet eam materiam fore vacuandã?*] Dum Galenus huic ſimilem Hippocratis ſententiam interpretaretur; *quicumque a plenitudine morbi fiunt vacatione curantur*, &c. tantum abeſt, vt de ea cum laude loquatur, vt magis cenſeat ipſam, tanquam rem continentem apertiſſimam, ſilentio eſſe prætereundam. Quod quidem (ille inquit) plenitudo morbum efficiat, antea dictum eſt. Quòd autem euacuatio ſit ipſius curatio, id quidem certè ſuperuacaneum eſt, ſicuti de cæteris quoque omnibus cauſis, quæ morbos committunt, quòd per contraria curentur. *Medicina* ab Hippocrate definita eſt, *adiectio deficientium, & ſubtractio eorum, quæ in corporibus hominum redundant*. Sic illud traditum eſt, *Extremis morbis extrema exquiſitè remedia optima ſunt*. Sic aliæ paſſim occurrunt ſententiæ; quæ à Galeno recipiuntur quidem, cum ſint veriſſimæ, ſed tamen nulla commendatione ornantur, quòd omni propemodum careant artificio, & omnibus notiſſimæ ſint. Qualis certè eſt ſententia Aduerſarij, In morbo materiali materiam noxiam fore vacuandam. Sed in re apertiſſima non decet operam & tempus perdere. Cum igitur, mea quidem ſententia, iam certum ſit, & apertum, quàm quod certiſſimum, & apertiſſimum; ſcopum de ſpecifica magnitudine morbi omnibus, vel idiotis patere, nullamque laudem meruiſſe niſi me omnia fallunt vt illa tanta laus, & admiratio alteri generali ſcopo vehementiæ morbi, atque Hippocrati primo illius inuentori à Gal. tribuatur, neceſſe eſt. Cæterum Aduerſarium diſſentire à ſe ipſo, quod tam facilè, & frequenter facit, nihil intereſt. Atqui illum diſſentire ab Hipp & Gal. quos tantopere profitetur ſe colere, & admirari, pactúſque eſt ſe nihil ab eorum doctrina alienum eſſe aſſerturum, id verò permagni intereſt. Aduerſarius hæc habet. *Dico Hippocratis diligentiam mereri laudem quia ſcopum inuenit, non in vno morbi genere dumaxat, vt in vlceribus, ſed propemodum in omnibus morbis materialibus obſeruandum*, &c. Galenus hæc Θαυμάζω γὰρ τῆς ἀκριβείας τὸν ἄνδρα, καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν οὐχ ἥκιστα δὲ κἀν τῷ μὴ παραλιπεῖν εἰς ἔνδειξιν διαφέροντα σκοπὸν οὐκ ἐφ᾽ ἑνὸς μόνου ἢ δυοῖν, ἀλλ᾽ ἐπὶ πάντων ἁπλῶς τῶν νοσημάτων, hoc eſt, *Admiror enim eum virum diligentiæ nomine, & in aliis omnibus, non minimum verò & quòd non prætermiſerit ſcopum, qui ad indicationem conferat, non in vno tantum, vel duobus, ſed in omnibus ſimpliciter morbis*. Aduerſarius inquit, ſcopum eſſe communem omnibus propemodum morbis materialibus, Gal. omnibus morbis, ἁπλῶς, *ſimpliciter, prorſus*. Quomodo hæc inter ſe conueniant, alij iudicent.

Cætera proſequor. Aduerſ. [*Ignorarunt hoc Empirici*, &c.] Cùm duo ſint ſcopi ex magnitudine morbi, altera ſpecifica, altera generalis, quæro; vtrum medici Empirici, Methodici, Rationales prætermiſerint? Si reſpondeas prætermiſiſſe priorem ex morbi magnitudine ſpecifica, id primum neque verum, neque veriſimile videtur. Siquidem Empirici ſua ipſorum experientia nixi, Methodicique, & Rationales, qui methodum profitebantur, non potuerunt eſſe tam ſtupidi, ac ſtolidi, vt non intelligerent quod omnes intelligunt, Magno morbo magnum remediũ conuenire, quod illi proportione reſpondeat. Deinde iſtud Aduerſatur Galeno, qui ex vna parte non ſemel tractans hunc locum de magnitudine morbi ſpecifica, hanc illis negligentiam, & inſcitiam nunquam exprobrauit: ex altera autem, & hoc loco, & vbicunque de altero ſcopo generali ſermonem habet, hoc illis crimen obiicit: qui præterea docet, quomodo, & quamobrem ille ab ipſis fuerit prætermiſſus. *Admiror* (ille inquit) *Hippocr.* &c. *Eſt porrò is, qui ab affectus magnitudine ſumitur; quem non modo Methodici prætermiſerunt (non enim eſt admirũ) ſed etiam Rationalium plurimi, atque etiam Empirici (quanquam alio modo) omnes*, &c. Ac primum quidem notandum eſt, Gal. qui aliàs meminit differentiarum vlceris, quæ à priore illius magnitudine deſumitur, quæ in quantitate continua conſiſtit, κατὰ τὸ μέγεθος ἢ τὸ πηλίκον, ἢ τὸ ποσόν, in præſentia magnitudinem vocare ἰσχὺν, quod nomen, vt antea diximus, vim, robur, violentiam, vehementiam ſignificat, ac potius ad qualitatem, quàm ad quantitatẽ pertinet. Ac ſanè vel hæc ſola euidens coniectura, aut potius certiſſima ratio poteſt cuique ſatis perſuadere, Gal. veterum medicorum negligentiam, & inſcitiam arguiſſe, minimè de prætermiſſione ſcopi ſingularis, ſed communis magnitudinis, & vehementiæ morbi, de qua Hippoc. tantopere cõmendauit. Sed quæ ſequuntur, id confirmant apertiſſimè. *Quem alij* (Gal. inquit) *prætermiſerunt, tum Methodici, atque Empirici omnes, tũ Rationales plurimi*. Methodicos non miratur Gal. huiuſmodi ſcopum prætermiſiſſe; qui cum in ſuis illis cõmunitatibus acquieſcerent, aliam nullam morbi differentiã, aut indicationẽ, quàm fluxum, & adſtrictũ agnoſcebant. Itaque magnitudinem, & vehementiam morbi ne cogitatione quidem comprehendere potuerunt. Rationales autẽ dicit non omnes, ſed plurimos hunc ſcopũ prætermiſiſſe; quicunque (vt puto) Hippocratica diſciplina minimè inſtituti, in rebus plurimis ad Empiricos declinabant. Ex quo fit veriſimile ipſos hac quoque in re eorũ veſtigia ſecutos, & imitatos fuiſſe: quos Gal. *Semidogmaticos* appellat, quòd inſtrumentarios morbos agnoſcerent, & cum ratione curarẽt: in curandis autẽ ſimilariũ partiũ morbis ſolã experientiam adhiberent. Atque vtinã non hoc tẽpore ſint quãplurimi qui nomine quidem Rationalium mirabiliter exultant, & geſtiũt, verbíſque Hippocr. & Gal. diſciplinã magno ſupercilio profitentur, ac prædicãt, re autem vera ipſiſſimi ſunt Empirici; cũ, vt cætera omnia prætermittantur, hũc ſcopũ tam inſignẽ, vitæque hominis tã neceſſariũ, ab Hippocrate primũ inuentũ, à Galeno ſuſceptũ, illuſtratũ, tanta commendatione ornatum, à nobis vtcunque explicatũ, & amplificatũ, ſimul cum Empiricis non vereantur non ſolùm prætermittere, ſed etiã lacerare, peruertere, delere. Empiricos porrò ſcribit Galenus, hũc ipsũ ſcopũ, vehementiam morbi, omnes prætermiſiſſe, ſed alio modo, quàm Methodicos, & Rationales. Cùm enim vtrique methodũ, atq; indicationũ inquiſitionẽ vtcumque profiterentur, in ſua ipſorum profeſſione delinquebant, huiuſmodi indicationẽ prætermittentes, quam diſcere potuiſſent ex magnitudine, & vehementia morbi nobis ſubminiſtrari. At verò Empirici, qui in ſola experientia acquieſcebant, omnémque methodi, & indicationis conſiderationem prorſus auerſabantur, hoc certè nomine accuſandi non fuerãt, quòd hũc ſcopum, indicationémque ex eo orientẽ prætermiſiſſẽt, ſed alio modo: hoc eſt, vt quidẽ interpretor,

3. Meth. Med. c. 3.
5. Meth. Med. c. 2.

propterea

propterea quia neque ipſa experientia docti aliquam ſignorum ſyndromen potuerint obſeruare, quæ huiuſmodi Hippocratico ſcopo proportione reſponderet. Adeò vt, ſicuti ex doctrina Hip. ex vna morbi vehementia, vel præsēte, vel absēte oritur, vel perit indicatio, aut mittendi ſanguinis, aut dandi medicamenti, ita etiam longiore experientia ſyndrome aliqua excogitata fuiſſet, qua præſente, vel abſente licitum eſſet de huiuſmodi communi vacuatione deliberationem capere. Hæc Galenus veteres arguens medicos de prætermiſſione principis ſcopi, vehementiæ morbi.

Iam verò Aduerſarium de hac ipſa re loquentē audiamus. [*Ignorarunt hoc empirici, qui in plethorica ſyndrome cōtineri vacuationis indicationem dixerūt.*] Equidem ſcio Empiricos omnem prorſus indicationis conſiderationem abhorruiſſe; ſed ſola experientia ductos, in ea fuiſſe opinione; propter aliam nullam cauſam, quàm propter ſyndromen plethoricam vacuationem faciendam eſſe: Galenúmque ipſum hac potiſſimùm ratione illos refutare, quòd ſine humorum copia, aut vitio, propter vnam morbi vehemētiam liceat aliquando ſanguinem mittere, vel purgationem adhibere. Verùm quid hæc ad rem? eum Aduerſarius hac in parte cū Empiricis videatur cōuenire. Etenim ſi quis de me quærat, quamobrem ille hunc litigioſum ſcopum non ſolùm prætermittat, ſed etiam tam acriter oppugnet, id profectò propter hanc ipſam vnam cauſam puto fieri, quòd ille pariter velit, ſine humorū copia, vitio, fluxione, nunquam ad ſectionem venę, aut purgationem veniendum eſſe. [*Ignorarunt omnes methodici, qui hanc indicationem ſumpſerūt à morbo clauſo, & adſtricto.*] Quandoquidem Methodici ſuis communitatibus addicti, ſolam adſtrictionem, hoc eſt meatuum denſitatem, ac neceſſariorum excrementorum ſuppreſſionem; nec non fluxionem, hoc eſt, meatuum rarefactionem, atque eorum, quę retineri non debuerunt, excretionem ſibi ante oculos ponebant; ex iiſque indicationes vtcunque eliciebant, iam nulli mirum debet videri, ſi hunc communem ſcopum vacuationis prætermiſerunt; quemadmodum certum eſt, illos cæteras quoque temperamenti, ætatis, habitus corporis, conſuetudinis, regionis, & alias id genus indicationes prætermiſiſſe. Quibus fortè Aduerſarius itidem conſentit: qui contendit, ad communem ſcopum vacuationis, humorum, atque excrementorum copiam, qualitatem, retentionem, expulſionem, adſtrictionem, fluxionē perpetuò eſſe animaduertendas. [*Ignorarunt ex Rationalibus plurimi, vt Eraſiſtratus, Ariſtogenes, &c.*] Quis hic riſum teneat? Etenim cū Aduerſarius nihil haberet in præſentia, quod alicuius eſſet momenti, vt videretur omnino aliquid ſcripſiſſe, ad neſcio quos Ariſtogenes, Medios, Chryſippos confugit, quos inquit venæ ſectionem è medio ſuſtuliſſe. Quod nihil prorſus ad rem pertinet. Quandoquidem Galenus plurimos arguit medicos rationales, non quòd ſectionem venæ de medio ſuſtulerint, ſed quòd inſignem ſcopum communis vacuationis prætermiſerint. Verùm ad grauiora, & vtiliora progrediamur. Galenus ſingularem Hippocratis diligentiam, ac diuinum ingenium admiratur, quòd ſcopum inuenerit principem, morbíſque omnibus communem; ex quo medici indicationem vel mittendi ſāguinis, vel dandi medicamenti debeant elicere. Ille verò eſt, qui ab affectus vehementia ſumitur. Hactenus (vt puto) inter me, & Aduerſarium cōuenit. Præcipua, fortè etiam ſola inter nos diſſenſio eſt, quòd ille hanc magnitudinem ſingulatē, & propriā cuiuſque morbi interpretatur. Ego autem magnitudinem, vel potius vehementiam omnium morborum intelligo, vt ſuprà non ſemel diximus. Itaque per Aduerſarium ſcopus mittendi ſanguinis, vel dandi medicamenti, idem eſt, qui accipitur ex morbo, ſed maiore, & auctiore: per nos, ſcopus communis vacuationis ab hoc priore ſcopo ſeiunctus eſt, atque ab vna morbi vehementia ſuggeritur.

Etſi verò quæ hactenus diſputauimus, fortè ad hanc terminandam litem potuiſſent ſatis eſſe, tamen ex eodem Galenico loco, in quo iamdiu cœpimus verſari, mihi libet rurſum hanc eandem rem agere, & demonſtrare, indicationem, quæ ſumitur à morbo, Magno, Maiore, Maximo, minimè illam eſſe indicationem quæ primum ab Hippocrate inuenta eſt, & communem corporis vacuationem indicat. Quod equidem ſpero ita ſolidè, planè, & perſpicuè me adhuc eſſe confirmaturum, vt præter Aduerſarium, qui ſuis cogitationibus mancipatus, ſuo iure, & libertate non poteſt vti, nemo fortè in poſterum hæſitare hac de re poſſit. Galenus itaque ſic ſcribit. *Dictum & de ipſis vlceribus eſt in libro, qui hunc præcedit: vbi omnes vlcerum differentias, & quot, & quæ ſint, & quæ ſit vniuſcuiuſque indicatio expoſuimus.* Quaſi diuinaret vir ſingulari iudicio naſcituros aliquando homines, qui vtramque morbi magnitudinem, variaſque vtriuſque indicationes confunderent, & perturbarent, omnem de hac re ſcrupulum, & dubitationem conatus eſt euellere. Qui tamen ſua admirabili eloquentia, & perſpicuitate non potuit conſequi, quin & Aduerſarius, & plurimi hoc tempore laborent, quemadmodum hæc omnia permiſceant, confundant, & modis omnibus oppugnent. Cum igitur Gal. fateatur palam, ac profiteatur proximo ſuperiore libro omnes differentias vlceris, atque vniuſcuiuſque indicationes expoſuiſſe, quatenus ad vlceris eſſentiam ſpectat; ſpeciatim verò differentiæ magni vlceris, atque illius indicationis mentionem feciſſe: qui docuit, à magno vlcere magnam ſiccationem indicari, nimis apertum eſt, hanc eſſe non poſſe indicationem, quæ primum ab Hipp. inuenta eſt, & ſectionem venæ, aut purgationem indicat. Sed quid laboro amplius? cum Gal. conceptis verbis iſtud confirmet apertiſſimè; qui hæc ſtatim ſubiungit. *Præberi tamen vacuandi indicationem ab ipſa magnitudinis vi in eo libro non dixi.* Quòd ſi Galenus ex vna parte ſuperiore libro tractat magnitudinem vlceris in quantitate continua, atque extenſione, propriámque illius indicationem exponit; ex altera autem magnitudinem vlceris, vel potius vehementiam, in qualitate, atque intenſione, propriámque illius indicationem prætermittit; an quid apertius, & certius poteſt afferri, ad demōſtrandum ſpecificam morbi magnitudinem ab altera generali longè diuerſam eſſe, longéque diuerſam curandi indicationem ſubminiſtrare? Sed rurſum Galenum audiamus, qui duplicem reddit rationem, quamobrem hāc poſteriorē indicationem vehemētiæ morbi ſuperiori loco nō expoſuerit. Alteram, propterea quòd ea longam demōſtratioem requirebat, de qua iā ſatis diximus. Alteram, & totius corporis curam cū vlceribus in eo nō cōiunxi; hic verò executus ſum quantum ad rem propoſitā erat vtile. Quæquidem duæ rationes, aut veriùs, quæ quidē tota ſeries Galenicæ orationis tā apertè, & dilucidè naturā indicationis vehemētiæ morbi, & quid inter hāc, & alterā interſit, mihi videtur explicare, vt cogar fateri, aut me nihil prorſus intelligere, aut nullum hac in re ambiguitati, vel difficultati locum ſupereſſe. Summa eſt, Galenum ſuperiore tertio libro huiuſmodi indicationem omnibus morbis communem non attigiſſe,

propterea quia propoſitum illi fuerat in eo loco ſolam vlcerum curationem tradere; procurationem totius corporis prorſus negligere, quæ longiorem omnino orationem requirebat. Nam ſicuti ex vna parte indicatio ex magnitudine vlceris, quatenus vlcus eſt, facilè, & paucis verbis poteſt explicari, quod capite decimo factum eſt; ita ex altera indicatio magnitudinis, quæ vehementiam notat, longiorem demonſtrationem deſiderabat: quali in præſentia Galenus vſus eſt, vt demonſtraret, ex vehementia morbi, aut ſectionis venæ, aut purgationis indicationem oriri; cum hæc præſidia non videantur morbo contraria; multique inueniantur medici aduerſario conſentientes, qui contendunt, ſolis morbis ex plenitudine ſectionem venæ; ſolis morbis ex cacochymia purgationem conuenire. Itaque Galenum quarto hoc libro de hac re ſermonem diffusè habuiſſe; in quo ille propoſitum habuit, non ſolùm de vlcerum curatione, ſed etiam de totius corporis procuratione verba facere, atque vtriuſque magnitudinis indicationem cum ſingularem tum generalem explicare. Dicam, & repetam vno verbo. Si quis ex Galeni diſciplina non intelligit, à magnitudine vlceris duas indicationes inter ſe genere diſtinctas originem habere: alteram, à magnitudine vlceris, quatenus vlcus eſt, quæ ipſius morbi, adeóque magnæ ſiccationis indicatio eſt: alteram à magnitudine vlceris, quatenus vehemens eſt morbus, quæ non vlceris, ſed vehementiæ vlceris eſt indicatio, adeóque ad totius corporis procurationem pertinet, hic, mea quidem ſententia, nihil intelligit.

Cæterùm, etſi quæ de duplici morbi magnitudine, duplicíque indicatione hactenus dicta ſunt, ſatis, ſupérque eſſe poſſunt, ac debent, vt ſi præterea velim plura addere, nimius & tanquam prodigus videri poſſim, tamen nequeo me continere, quin ex hoc ipſo Galeni loco, in quo iam diu verſamur, poſtremò rationem colligam, quæ veritatem alioqui apertam & perſpicuam, cuique facile poteſt non ſolùm confirmare, ſed etiam perſuadere. Illa verò eſt huiuſmodi. Cùm Gal. Hippocratem primum authorem feciſſet principis ſcopi, communis omnibus morbis, à morbi magnitudine, ſeu vehementia, vt omnem ſtudioſis amphibologiam tolleret, id quoque voluit deinceps declarare, quot modis morbi magni, ſeu vehementes euadant: quod inquit fieri tripliciter: aut propter affictæ partis præſtantiam; ad quem modum morbus cerebri, cordis, quamuis minimus, magnus eſt, ac vehemens: aut propter affectus magnitudinem, quam μέγεθος appellat, vt hanc ſpeficam magnitudinem ab altera generica diſtingueret; vt magna febris, magna inflammatio: aut propterea quod ſunt cacoëtheis, vt cancer, & phagedæna. Qui tandem concludit, variiſque rationibus atque exemplis demonſtrat, Hippocratem ſecundùm ſingulas huiuſmodi magni morbi differentias principis illius ſcopi primum authorem, & inuentorem fuiſſe. Cum itaque per Hipp. & Gal. indicatio magnitudinis, ſeu vehementiæ morbi in hac triplici magnitudinis differentia locum obtineat, hinc mihi videor poſſe euidentiſſimè demonſtrare, huiuſmodi communem indicationem, ab altera, quæ accipitur à natura morbi, longè diuerſam eſſe. Quandoquidem hæc ſingularis indicatio in vnica magnitudinis differentia ſecundùm propriam eſſentiam poteſt vſurpari: in reliquis duabus ſecundùm præſtātiam partis, & malignitatem nullum planè vſum poteſt afferre. Quæſo enim qualis Indicatio à magnitudine morbi ratione præſtantiæ partis, vel ratione malignitatis poteſt animo concipi, vel excogitari: Aduerſarius quidem, cum aliquando incautè in hunc ſcopulum incidiſſet, ſubtiliſſimā quandam, atque in omni memoria omnino inauditam indicationem, bonitatem ſcilicet, oriri commētus eſt. Sic fortaſſe à præſtantia partis, exilitatis, tenuitatis, ignobilitatis indicationem pōterit comminiſci. Quæ quidem tanquam figmenta & dogmata nulli rationi innixa non merentur, vt in iis refellendis tēmpus diutius conteramus. Verùm de hac re ſatis; de qua neſcio quomodo video me longiùs, quàm voluntas fuerit, digreſſum fuiſſe.

AD CAPVT XIII.

De natura morbi magni, & eius contrarietate.

ETSI quicunque memoria tenet, quæ hactenus, maximéque proximo ſuperiore capite diximus, facilè nobis concedet, omnia poſſe prætermitti, quæcunque præſenti hoc longiore capite aduerſarius tractauit; nihilominus cum ille profiteatur nos illius rationibus non bene ſatisfacere, mihi libet neque hanc partem prorſus intactam relinquere. Ille itaque duas ponit, atque examinat ſuas rationes. Altera fundatur trito illo, ac toties repetito principio: indicationes ſumi à rei natura, de quo turpe eſt plura dicere [*Quæro*, inquit, *ex illis, vt dicant mihi, quænam ſit illa natura, quia vbi hanc ignorauerimus, etiam opus eſt ignorari indicationem eiuſdem. ignoratis autem iis, etiam ignorabitur remedium. Velint igitur, nolint, eſt neceſſarium, vt oſtendant naturam propriam magni morbi, quatenus magnus. At mihi conſideranti quæ ſit hæc natura, aliam ſanè minimè inuenio, quàm receſſum magnum à ſtatu naturali in vno quoque morbi genere, circa quod magnitudo viſitur: nam vt receſſus à naturali conſtitutione ſenſibiliter lædens morbi naturam complet, ſic paruus receſſus parui, magnus verò magni morbi naturam complectitur.*] Hic noſter Aduerſarius natura eſt nimiùm vehemens, ac ferox, qui vult de nobis, velimus, nolimus, per vim extorquere, quod illi vltrò, ac promptè ſumus conceſſuri. Natura morbi magni, ac vehementis, eſt illius magnitudo, ac vehementia. Ex hac natura oritur indicatio communis vacuationis. Hæc perficitur ſectione venæ, aut purgatione. En quam facilè, & breuiter non ignoratur natura morbi magni? non ignoratur indicatio ex illa oriunda, non ignoratur remedium? Ac ſanè mihi conſideranti, quomodo Aduerſario conſideranti, quænam ſit natura morbi magni, non alia potuerit in mentem venire, quàm receſſus à ſtatu naturali, &c. magna ſubit admiratio, hominē philoſophum, & medicū præſtantiſſimum non potuiſſe inuenire, quæ vel ipſi tyrones facile poſſunt intelligere. Magnus etenim receſſus à ſtatu naturali magnum efficit morbum in quantitate continua: At verò magnus receſſus à ſtatu naturali non efficit neceſſariò morbum magnum in qualitate, id eſt, vehementem, & periculoſum. Exempli gratia. Magna cuticulæ excoriatio, vel diſciſſio, magnum quidem efficit morbum, magnam ſolutionem continui; ſed cum ſit in parte vili, & abiecta minimè vehementem, ſed leuem, ac nullius momenti morbum efficiet. Cæterum Aduerſarium rurſum audiamus. [*Dicunt morbum magnum conſiderari dupliciter, tum vt morbus, tum vt magnus: fateor id ego quoque: ſed hæ duæ conſiderationes non faciunt aliud, ſed alteratum duntaxat: idem eſt homo Socrates adoleſcens, & iuuenis: idem ſpecie morbus eſt magnus, qui antea erat paruus: quamobrem eædem indicationes vigent in vno, & eodem morbo, duntaxat diuerſæ ſola intenſione in eo, quod magis, & minus. Nam ſi refrigerationem poſtulat morbus exiſtens paruus,*

runs, vt duo, vbi magnus euaſerit, vt quatuor ex.gr. adauctus gradibus, ſiet neceſſarium augere ipſam, vſque ad quartum gradum refrigerationem. Hæc ita conſona ſunt rationi, principiis medicinæ, Galeni doctrinæ, vt plurimum admirer, viros hac noſtra ætate præſtantes non animaduertiſſe: præſertim, cum ſcribant omnes authores huius argumenti falli plurimũ, & conniuentes ſomno habuiſſe oculos, vt qui ignorauerint a morbo, & à magnitudine, ſeparatam, certam, propriam, ac diſtinctam indicationem oriri. Sed qui in hoc negotio tanti momenti aberrauerint, iudicabunt alij.] Certè quidem, lector, me pudet, ac tædet, inſtar Siſyphi coactum eſſe nimis diu hoc ſaxum voluere. Non ſolùm fateor, ſed etiam profiteor ac prædico indicationem, quæ ſumitur a natura cuiuſque morbi, vnam atque eandem ſemper eſſe, neque aliter differre inter ſe, quàm ſecundum maius, & minus, prout morbus vel maior, vel minor euadit; adeo vt præſidia hac ratione inuenta, magnitudini cuiuſque morbi proportione perpetuò reſpondeant. Hæc fateor, profiteor, prædico eſſe conſentientia rationi, principiis medicinæ, Galeni doctrinæ; vt equidem ſatis mirari non poſſim, vnde Aduerſarius hanc mihi notam inurere nunquam deſinat: quaſi hæc dogmata vel plebeiis medicis notiſſima, a me fuerint ignorata. Quod fateor, quod profiteor, quod prædico, quod quantum poſſum, exaggero, & amplifico, illud eſt, præter indicationem ſingularem, ac propriam cuiuſque morbi, aliam generalem, & omnibus morbis communem ab Hippocrate primùm fuiſſe inuentam, vehementiam morbi, ex qua procuratio vniuerſi corporis originem habet. Hanc, vir clariſſime, hanc indicationem, ἰσχὺν, non propriè μέγεθος, miratus ſum, miror ac mirari nunquam deſinam, à pleriſque omnibus fuiſſe prætermiſſã, qui de indicationibus vel longiſſima ſcripſerint commentaria: quos iure mihi videor dixiſſe, plurimùm falſos fuiſſe, conniuentes ſomno habuiſſe oculos forte etiam veterno fuiſſe occupatos; qui ignorauerint ab eſſentia cuiuſque morbi, & à vehementia, certam, propriam ac planè diſtinctam indicationem oriri. Qui autem in hoc negocio tanti momenti aberrauerint, iudicabunt alij. Hinc facile eſt intelligere, quanti aduerſarium argumentum æſtimandum ſit, quod ille aduerſus Curtianã, & Iachinam hæreſim cenſet eſſe ἄπορον, & indiſſolubile; vt fortaſſe nodus Gordianus, aut Vulcani vincula facilius diſſolui poſſint. [*Quodcunque* (ille inquit) *indifferẽter, & alternatim ſeſè habet ad duo diuerſa præſidia, id ipſum vnum propriè, ac certò per ſe ac ſemper ex duobus indicare non poteſt: atqui magnitudo morbi à materia proficiſcentis ſeſè habet indifferenter, & alternatim ad duo diuerſa præſidia; ergò magnitudo morbi propriè certò, ac per ſe, & ſemper ſolam ſectionem venæ indicare non poteſt. Et quidem tanti momenti eſt hoc argumentum, vt quamuis pro diſſolutione à medicis recentioribus excogitentur multa, nihil tamen inueniri hactenus ab illis potuit, quod planè ſatisfaceret, vt ego ſentio.*] Fauete linguis. Ego verò cum multa de hoc terribili, tonante, ac fulminante argumento dicere poſſim, illud vnum dicam; nec Curtium, nec Iachinum; quibus plurimi hoc tempore indigni ſunt, qui matellam porrigant, docuiſſe, aut ſomniaſſe vnquam à magnitudine morbi ſolam venæ ſectionem, ſine vlla diſtinctione, ac ſemper indicari: qui iamdiu didicerunt apud Hippocratem, & Galenum, magnitudinem morbi pro indicatrice quadam ſanguinis detrahendi, vel purgationis adhibendæ inſtitutam fuiſſe: quod nos quoque ſæpe diximus. Vt certè pluribus non ſit opus ad demonſtrandum ſine tot medicorum cogitationibus, & machinis; indiſſolubilem hunc nodum in diſſolutas ſcopas conuerti.

Sed ad alteram rationem, & ad finem progrediamur. Porrò ſi quis velit in vnum colligere, quæcumque Aduerſarius tam prolixè, ne dicam faſtidioſè de hac ratione diſputat, quæ ad contrarietatem pertinet, ſumma omnium iis paucis verbis mihi videtur colligi, & comprehendi poſſe. Vnuſquiſque morbus curatur à proprio, & determinato contrario. Morbi magnitudinis certum, ac determinatum remedium non eſt ſectio venæ, aut purgatio. Morbi magnitudini materiali proprium, ac determinatum contrarium eſt vacuatio. Humores vel fluunt, vel fluxuri ſunt, vel quieſcunt. Humores vel copia, vel vitio negotium faciunt. Ex iis colligit vacuationem indicari à morbi magnitudine materiali: inter plenitudinem, & ſectionem venæ: inter cacochymiam, & purgationem veram contrarietatem extare. Qui demum concludit; in magno morbo cum plenitudine ſectionem venæ: in magno morbo cum cacochymia, aut ratione vacuationis, aut ratione reuulſionis purgationem perpetuò conuenire. Quæ eadem non ſemel antea dixit, poſterius infinitè dicturus eſt. Poſt hæc Aduerſarius noſtram de cõtrarietate reſponſionem, ac ſententiam refert, etſi id nec bona fide, nec perfectè facit: quod facilè poterit animaduertere quicumque ſeriem noſtræ Diſputationis cum hac illius relatione voluerit conferre. Qui deinceps ſeueri philoſophi perſo- *Diſput. de*
nam induens, ac de contrariorum natura diſpu- *ſup. p.648.*
tans, ſuo more omnia noſtra conatur conuellere, & lacerare. Cæterũ, quoniam, ſi velim omnia perſequi, & examinare quæcumque Aduerſarius de huiuſmodi contrarietatis ratione perſtrepat, & repetit, neceſſe haberem longiſſimam, ſed ad meum inſtitutum non neceſſariam diſputationem conficere; mihi libet in vnica reſponſione acquieſcere, quæ fortè principale illius fundamentum funditus poteſt euertere. Itaque ſi morbus magnus, & paruus, vt placet Aduerſario, non differunt niſi ſecundùm magis, & minus; magnúſque morbus in hoc ſenſu accipitur, quando venæ ſectionem, & purgationem dicitur indicare, nimirum (vt aiunt) materialis: ergo. & remedium magnum illi contrarium debet eandem ſumere differentiam ſecundùm magis, & minus. Ex quo ſequitur (ni fallor) ſi in magno morbo materiali, oriundo ex ſanguine oportet ſanguinem mittere, vt in morbo materiali ex ſanguine, ſed paruo, minus ſanguinis oporteat mittere: ſi in magno morbo materiali ex cacochymia purgandum eſt, vt in morbo paruo ex cacochymia minorem purgationem oporteat adhibere: quia determinato morbo determinatum contrarium eſſe debet. Quæſo igitur, quid eſt, quòd in paruo vulnere non faciunt parcam ſanguinis miſſionem? Quid eſt, quòd in parua cacochymia non faciunt exiguam purgationem? Dicent fortaſſe, venæ ſectionem, & purgationem ſemper eſſe remedium magnum, quod eſt Gal. At *1. Apr. com*
verò primùm nequeunt negare, magnã, & paruam *29.*
dari ſanguinis miſſionem, & purgationem. Deinde argumenti vim non effugiunt: quoniam ſi morbus recipit magis, & minus, vtiq; remedium quoque ab iis excogitatum, magis, & minus debet recipere. Itaq; non eſt vera cõtrarietas inter eam morbi naturam, quæ aliquando magna eſt, aliquando parua, & illud remedium, cuius natura eſt, vt ſit perpetuò magnum. Sed fortaſſe hæc omnia ſunt meræ nugæ, nec quicquam ad rem faciunt; vt in illis longius referendis, aut refellendis debeamus inutiliter tempus perdere, & Galenicæ doctrinæ puritatem contaminare. Summa eſt verbo, vt nos tandem modum aliquem, & finẽ orationi noſtræ

faciamus,inter morbi magnitudinē,ſeu vehementiam ſectionémque venæ, & purgationem eam contrarietatem, ſeu verius oppoſitionem extare, quæ ad medicorum conſilia, & opera, ad conſeruandam, & recuperandam ſalutem hominis eſt cum primis accommodata. Qualia propemodum infinita apud medicos ſunt exempla, qui rerum contrarietatem tam anguſtis terminis, quàm philoſophi faciunt, minimè ſolent circumſcribere,& definire, vt peculiari loco diffusè diximus. Itaque ad tertium librum progrediamur.

LIBER TERTIVS.

DISPVTATIO III.

AD CAPVT I. II. III,

Authoris excuſatio, atque propoſitum.

SI Aduerſario placuiſſet, breuiter, grauiter, & perſpicuè, ſicuti hominem philoſophum decet hanc mihi litem intendere, ille certè in hac vna diſputatione potuiſſet acquieſcere, ac ſine tot ambagibus vniuerſum hoc negotium conficere. ſiquidem controuerſia inter nos dumtaxat in illo eſt: *vtrum ad capiendum conſilium de mittendo an non mittendo ſanguine, tres tantummodo principes ſcopi, magnitudo morbi, robur virium, conſtantia ætatis ſufficiant*: quod nos affirmamus: ille negat. Verùm illi placitum eſt, aliud conſilium amplecti: quod quidem neceſſitate quadam adducti, aliter facere non potuimus, quin nos quoque ſequuti, & amplexati ſimus, vt aliàs diximus. Quoniam verò nihil magis mihi propoſitum, & cordi eſt, quàm ſumma breuitate, quantum fieri poteſt, perpetuò vti: cum Aduerſarius primo capite, non aliud, ſuo more, quàm procemium complectatur: ſecundo noſtras rationes pro tribus ſcopis vtcumque referat: tertio demonſtret, quomodo Methodici, Empirici, Rationales pleríque ignorauerint ſcopum indicantem vacuationem: quod nos ſuperiùs, ſatis, ſupérque iam explicauimus; mihi libet iis tribus capitibus prætermiſſis, ſtatim ad quartum caput aggredi; in quo ille profitetur Galeni verba ſe eſſe explicaturum.

AD CAPVT IV.

Galenici loci interpretatio, 4. Meth. Med. cap. 6.

ETſi de interpretatione huius quoque Galenici loci multa à nobis ſuperiùs dicta ſunt, nihilominus putaui me rem ſtudioſis, neque inutilem, neque ingratam facturum, ſi neque huiuſmodi aduerſarias interpretationes prætermitterem. Ex quibus ſpero me demonſtraturum hunc hominem Galeni diſciplinam perpetuò contaminare, atque euertere. [*Ac primum omnium* (ille inquit) *conſideranda ſunt verba hæc. Non in vno altero, ſed prorſus omni morbo ſit ſpectandus, non omiſerit. Statim non contemnendam videntur habere difficultatem. Nam ſi ſcopus ab Hippocrate inuentus, in omni morbo ſpectandus eſt, hic autem eſt magnitudinis morbi, conſequens eſt, magnitudinem vniuſcuiuſq; morbi ſtatuendam eſſe indicatricem, aut ſectionis venæ, aut purgationis. Sanè argута, & ſubtilis dubitatio: quam miror alios prætermiſiſſe.*] Egregiè. Aduerſarius argutam, & ſubtilem obiectam rationem vocat, eámque miratur alios prætermiſiſſe, quæ ipſa per ſeſe notiſſima eſt, & à nobis frequenter explicata, & repetita. Sed videamus, quid ad hanc argutam, & ſubtilem rationem ille argutè, & ſubtiliter reſpondeat. [*Dico* (inquit) *intelligi debere hæc verba, ſecundum propoſitam Galeni mentem, minimè verò abſolutè in omnibus morbis.*] Qui deinceps longiore oratione, vt ſolet ad nugas theatri redit, ac ſtatim concludit, verba Galeni eſſe intelligenda in omni morbo materiali. [*Quod vacuatio repletionis, & pleonexia humorum remedium eſt, vt ſenex verecundus docebat in 2. Aphor. aſſerens morbos factos ab ipſa multitudine ſanari vacuatione,* &c.] Galenus ſcribit Hippocratem inueniſſe ſcopum cōferentem ad indicationem ſectionis venæ, aut purgationis; qui non in vno, aut altero, ſed prorſus omni morbo ſpectandus ſit. Aduerſarius docet hunc ſcopum ſpectandum eſſe, minimè abſolutè in omnibus morbis,' ſed reſtrictè in omni morbo materiali. An hæc inter ſe conueniant, an potius contradictoria ſint, ipſe viderit. Quod ſi Aduerſatius morbum materialem intelligit, in quo humores, vel copia, vel vitio, vel fluxione, vel aliter negocium faciunt, vt equidem puto illum intelligere, quæſo, quid aliud hoc eſt, quàm veterem Empiricorum opinionem, & inſcitiam ſuſcitare? Nam ſicuti illi propter aliam nullam cauſam, quàm humorum copiam ad vacuationem accedebant; ita Aduerſatius, niſi morbus ſit materialis, hoc eſt, niſi humores quomodocumque noxij fuerint, contendit nunquam ad ſectionem venæ, aut purgationem veniendum eſſe. Immò verò forte Aduerſarius deteriorem opinionem Empiricorum opinione alicui videbitur tenere. Nam ſicuti Empirici, cum lapſus ab alto quis fuiſſet, aut aliàs plaga aliqua contuſas vehementer corporis partes habuiſſet, Galeni teſtimonio ad ſanguinis miſſionem confugiebant, quanquam idem homo paulò ante ſanus fuiſſet, prorsúſq; redundantiæ ſanguinis expers: ita Aduerſarius, ſi illi eiuſmodi quiſpiam æger ſeſe offerat, vt puto, nunquam audeat ad ſectionem venæ, aut purgationem aggredi, niſi ille humorum plenitudine, vitio, fluxione, vel præſente, vel imminente ſimul laboret. Sed cætera proſequor. [*Nam vbi in redundantis ſanguinis* (vt illi loquuntur) *ſyndrome vacuationem à ſe obſeruatam dicunt, manifeſtè fatentur ob nullius alterius eorum, quæ in ægro viſuntur, reſpectum ad vacuationem accedere,* &c.] Cum Empirici ſua ipſorum obſeruatione nixi docerent, in ſola ſydrome plethorica deliberationem vacuationis conſiſtere, Galenus huiuſmodi opinionem non minùs efficienter, quàm perſpicuè redarguit. Qui demonſtrat, ac verè demonſtrat, cum duæ ſint præcipuæ ſpecies vacuationis, ſectio venæ, & purgatio; hanc quidem minimè à redundantis ſanguinis concurſu, ſed magis ab humorum vitio indicari: illam verò etiam ſine redundantis ſanguinis concurſu interdum adhiberi. Quando ſi valens morbus ſit cum virium robore, nemo eſt, qui ſanguinem non mittat, qui vtique in artis operibus ſit exercitatus. [*Hæc verba* (inquit Aduerſarius) *ſunt quæ tantas ingeſſerunt difficultates; quæ tamen iuxta eam explanationem, quam nos ipſi hucuſque poſuimus atque nunc etiam dabimus, & quam veriſſimam eſſe profitemur, maximéque Galeno conſonam, omni prorſus carebunt difficultate. Aggredior ad rē. οὐ δ' ἐπὶ* [illegible]

Alia

Alta tu mente recondito, dicam. Aduerſarius primùm Galenicam rationem aduerſus Empiricos interpretatur, ac planè fatetur, præſentibus duobus ſcopis, morbi magnitudine, ac robore virium, ſine plenitudine, licitum eſſe ad ſanguinis miſſionem deuenire; quod ipſi quoque Empirici faciunt. Deinde verò admirabile antidotum adhibet [*Cum ſcilicet (ille inquit) magna vigeat ſuſpicio de futura inflammatione, aut etiam de magno aliquopiam virtutis eſſu.*] Sed obſecro te, quid hæc ad rem? Quis negat ſectionem venæ, & purgationem gratia vacuationis, reuulſionis, deriuationis adhiberi? Quid aliud nos pugnamus ex doctrina Hippocratis, & Galeni, quam magnitudinem morbi, ſectionem venæ, & purgationem ad vniuerſi corporis procurationem indicare? Lis eſt, verùm ad capiundum conſilium de mittendo, an non mittendo ſanguine tres ſufficiāt principes ſcopi; adeo vt quotieſcumque illi ſimul conueniunt, perpetuò liceat ſanguinem mittere? Empirici id negabant, qui docebant ſine plethorica ſyndrome ad genus aliquod inſignis vacuationis non eſſe veniendum. Galenus hanc eorum opinionem hac ratione vrget, Neminem eſſe in artis operibus exercitatum, vel ex ipſorum Empiricorum familia, ſi valens fuerit morbus cum virium robore, qui ſanguinem non mittat. Aduerſarius reſpondet, iſtud fieri propter imminens periculum inflammationis, aut diſſolutionis virium. Eſto. Quæſo huiuſmodi periculum ex antecedente humorum copia, vel vitio cenſes imminere? Si id affirmes, apertiſſimè contradicis Galeno, quanquam idem homo paulò ante ſanus fuerat, protsúſque redundantiæ ſanguinis expers. Si id neges, an non hinc neceſſariò ſequitur, tres tantummodo ſcopos ſatis eſſe, ac ſine vlla plenitudine, & cacochymia propter vnam magnitudinem morbi & ſectionem venæ, & purgationem quandoque poſſe adhiberi? Si Empirici ad rationem Galeni reſpondiſſent, Fatemur ô Galene in magno vulnere, in magna contuſione neceſſariò ſanguinem mittendum eſſe, tametſi nullum ſyndromes plethoricæ veſtigium appareat. Sed te monitum volumus, nos quidem hoc remedium adminiſtrare propter imminens periculum inflammationis, aut diſſolutionis virium: atque hinc ſtuduiſſent colligere, ſyndromen plethoricam ad vacuationem perpetuò eſſe neceſſariam; quid, amabo te, putas Galenum fuiſſe ad hæc reſponſurum? Ego verò cenſeo illum lepidè, atque effuſè riſurum fuiſſe. Itaque nos quoque lepidè, atque effuſè rideamus. Galenus. *Ex quo patet non hoc eſſe, quod mittendum ſanguinem indicet, ſed magnitudinem morbi, ac virium robur, exceptis tamen à ſermone pueris.* Cùm Aduerſario ſtatutum ſit magnitudinem morbi ex plenitudine, aut fluxione ſanguinis orientem venæ ſectionem indicare: cúmque ille viderit, ac fateatur, Galenum nimis apertè omnem plenitudinis conſiderationem refutare, ad ſe ipſum conuerſus inquit. [*Eſt hoc loco animaduertendum, quod ego hic per morbi magnitudinem ex Galeno non intelligo quamcumque magnitudinem ſiue à plenitudine, ſiue à fluxione cauſatam; quia hæc ſecunda ratio excludit plenitudinis affectum, probante Galeno, ſine plenitudine mitti debere ſanguinem. &c.*] Hic igitur accipio morbi magnitudinem preſſiùs, omnem ſcilicet à fluxione, aut imminentem, aut incipientem, non cuiuſcunque humoris, ſed duntaxat ſanguinis, &c. Itaque per Galenum, interprete, & conſentiente Aduerſario, indicatio mittendi ſanguinis, minimè ex ſyndrome plethorica, ſed ex vna magnitudine morbi ex fluxione ſanguinis, vel præſente, vel imminente accipienda eſt. Cæterùm quàm huiuſmodi cogitatio ſit non ſolùm à Galeni mente, ſed etiam à ratione aliena, ac planè abſurda, equidem puto eſſe notius, quàm vt debeat longiùs demonſtrari. Quæſo enim, quis ex omni memoria tam inſigne commentum excogitauit, vt ſcopum ab Hippocrate primùm inuentum, à Galeno tot diuinis laudibus ornatum, omnibus morbis communem; tam vitæ hominis neceſſarium, anguſtis adeò terminis circunſcriberet, & definiret? Atque, vt ne ab exemplo Galenico diſcedamus; vno verbo, fingamus Socratem annum agentem xxx. integrè ſanum omniſque redundantiæ ſanguinis prorſus expertem, hodie grauiſſimum vulnus accepiſſe. Inter omnes (vt puto) conuenit, Socrati quamprimum ſanguinem mittendum eſſe: per Galenum, quòd tres conueniāt principes ſcopi: per Aduerſarium, quòd adſit morbi magnitudo ex fluxione ſanguinis, qui & nunc, & poſteriùs fluere poteſt. Itaque magnitudo morbi gratia vnius reuulſionis venæ ſectionem indicat. Quod ſi iſtud verum eſt, quomodo Galenus ſcriptum reliquit, vehementiam morbi ſectionis venæ, & procurationis vniuerſi corporis indicationem afferre? Præterea ſi ſanguis in Socrate ad partem vulneratam hodie non fluit, quem primis diebus non fluere certum eſt; quomodo itidem Galenus ſcriptum reliquit; reuulſionem fluentis ſanguinis remedium eſſe? Hic nulla eſt ſanguinis fluxio; nullus ergò reuulſionis ſit vſus, neceſſe eſt. At verò periculum imminet, ſanguis fluat in poſterum, atque inflammationem efficiat. Eſto. Equidem poſſem reſpondere, & ſumma cum ratione reſpondere; in homine ſano, omnis redundantis ſanguinis immuni, inſtituta congrua victus ratione, adhibitis leuioribus reuulſionibus, nullum fortè huiuſmodi periculum imminere. Sed reſpondeò ſemel fluxionem ſanguinis, vel præſentem, vel imminentem, ſcopum eſſe proprium, & ſingularem: nos autem quærere in præſentia ſcopum omnibus morbis communem, atque, vt loquuntur, adæquatum: quo præſente liceat, quo abſente non liceat venam incidere. Ille autem non alius, quàm morbi magnitudo ſtatui poteſt. Etenim fluxio ſanguinis, reuulſionem quidem, ſed nuſquam, & numquam venæ ſectionem indicabit, niſi morbi magnitudinem afferat in præſentia, aut poſteriùs poſſit afferre, vt ſæpe diximus.

Verùm fortè ipſe quoque Aduerſarius abſurditatem, & inanitatem huius reſponſionis animaduertit. Qui poſtremo alteram excogitauit, inquiēs. [*Poſſunt etiam alio modo explanari hæc verba de magnitudine morbi materialis in genere, tam à plenitudine, quàm à ſanguinis fluxione: quas duas differentias parum poſtea explicabit: quia in ſanis mittitur ſanguis ob plenitudinem, futuram magnitudinem mintantē. In ægrotis ob præſentem magnitudinem.*] Quam quidem explanationem, quæ quidem verba ſeriò, ac libenter fateor me non intelligere quid ſibi velint, nec fortè ipſemet Aduerſarius intelligit. In quas profectò anguſtias, & difficultates ſæpiſſimè adducuntur, quicumque malas cauſas agunt, & tuentur.

Tertia ratio aduerſus Menodorum Empiricum hiſce verbis continetur. *Nam & alia ratione, ſi quis etiamnum ſanus, neque adhuc quicquam læſus in ſanguinis redundantis concurſu ſit poſitus, non ſtatim huic ſanguinem mitti neceſſe eſt: immò aliis ſatisfacit inedia* &c. Galenus aduerſus ſyndromen plethoricam Empiricorū duplici inexpugnabili ratione agit. Altera, quod ſine illa medici, vel ipſi Empirici, non vereãtur ſanguinē mittere, de qua iā ſatis diximus. Quoniam verò quis facilè potuiſſet in hac prima ratione acquieſcere; ſed tamen credere adhuc, præſente ſyndrome plethorica ſanguinem perpetuò, vt neceſſario mittēdum eſſe Galenus, alterā voluit

rationem

rationem afferre, inquiens, hanc quoque ſententiam falſam eſſe, atque illius oppoſitam, veritatem continere. Nempe aliquam plenitudinem ſine ſectione venæ curari.

Quod itidem teſtimonio, atque authoritate Empiricorum confirmat: qui huiuſmodi hominibus plenitudine laborantibus non neceſſariò venam incidere conſueuerunt. Etſi autẽ aduerſarius primo aſpectu ſatis ad Galeni mentem, & ad veritatem loqui videtur, tamen ſi paulò diligentius animum adhibeas, facilè intelliges, hanc quoque poſteriorem rationem ab illo contaminari, ac peruerti. Illius verba hæc ſunt. [*Atqui non ſemper affectis plenitudine mittitur ſanguis: quippe quia, ſi fuerit exigua, nec aliquod periculum minetur, leuioribus ſanabitur præſidiis. At ſi magna fuerit, certè indicabit ſanguinis extractionem, antequam magnum aliquod malum in corpore committat.*] In quibus duæ mihi videntur concluſiones contineri. Prima. Si plenitudo fuerit exigua, nec aliquod periculum minetur, venæ ſectionem eſſe prætermittendam. Altera autem huic oppoſita certè eſſe debuit. Si plenitudo magna fuerit, & aliquod periculum minetur, ſectionem venæ eſſe adhibendam. At verò quoniam ille vidit, ſe ita loquentem affirmare, plenitudinem hac vna ratione venæ ſectionem indicare, ſi illa morbi magnitudinem afferat, vel allatura ſit, quanquam hoc aliàs perſpicuè confeſſus eſt, immò expreſſa eſt Galeni doctrina, quæ omnem eius diſciplinam penitus euertit, cautius tamen inquit. *At ſi magna fuerit, certè &c.* Quaſi verò ex magna plenitudine etiam ſi nullum ex ea periculum immineat, liceat indicationẽ venæ ſectionis colligere. Quod quidem aliàs diximus, & nunc cogimur repetere à Galeni doctrina tam eſſe alienum, quàm quod alieniſſimum. Quæſo enim, vt cætera omnia prætermittantur, quæ ſine labore de hac re dici poſſent ſi magna plenitudo generaliter venæ ſectionem indicaret, an non iſtæc Galeni argumentatio aduerſus Empiricos inepta, ac prorſus nulla fuiſſet? Namque illi facilè potuiſſent ad illum reſpondere, vt reſpondet Aduerſarius. Nos quidem fatemur, ô Galene, ſi plenitudo fuerit exigua, nullúmque periculum minetur, ſectionem venæ haud fore neceſſariam: quæ quidem reſponſio Empiricorum doctrinæ eſt apprimè conſentanea, qui non quamlibet plenitudinem, ſtatuebant ſcopum mittendi ſanguinis, ſed eam tantummodo, in qua eſſet ſyndrome multorum ſignorum, quæ certè magnam plenitudinem videntur indicare. At verò longè alia mens Galeno fuerat. Cùm enim ille principale propoſitum habuiſſet, demonſtrare, ſcopum generalis vacuationis, omnibus morbis communem, non alium quàm magnitudinem morbi ab Hippocrate conſtitutum fuiſſe, voluit ante omnia ſcopum Empiricorum in ſyndrome plethorica obſeruatum confutare: qui fortaſſe eo tempore, ſicuti in præſentia quoque euenit, in ore plurimorum verſabatur, magiſque rationi conſentaneus, & ſcopo Hippocratico aduerſarius videbatur. Itaque Galenus generaliter Aduerſus huiuſmodi ſcopum diſputat: qui minimè id conſiderat; vtrùm plenitudo magna ſit, an exigua: ſed vtrùm morbi magnitudinem afferat, nec ne. Namque ſi plenitudo, quantumuis licet perparua, & puſilla morbi magnitudinem afferat in præſentia, vel poſterius ſit allatura, iam ſuggerit indicationem mittendi ſanguinis: contra verò ſi plenitudo fuerit quantumuis licet concipere animo, ingens, vaſta pleno modio, infinita, niſi morbi magnitudinem afferat, vel ſit allatura, vtique nullam ſectionis venæ indicationem præbebit. Hæc præclara, perſpicua, ac frequenter repetita eſt doctrina Hippocrat. & Galeni. Hoc exempla ab Aduerſario poſita luculenter confirmant: in vtraque plenitudine, & vaſorum, & virium, quoniam ambæ putredines, tumores, apoplexias, ruptiones venarũ, & alia id genus magna pericula ſolent afferre, venam celeriter incidere oportet. In bono Athletarum habitu, ac ſumma plenitudine, propterea quia periculum imminet, ne vaſa rumpantur, aut calor natiuus ſtranguletur; his de cauſis (inquit Hippocrates) bonum habitum, ac plenitudinem ſtatim ſoluere oportet. Sic alia multa huius diſciplinæ illuſtria exempla non deſunt, ſi quàm facile, tam neceſſarium foret illa in medium proferre. Sed hæc ſatis.

AD CAPVT V. VI. VII.

Duplex indicatio miſſionis ſanguinis, & purgationis. Verba Galeni, ac noſtræ rationes examinantur.

ADuerſarius capite quinto probandum aſſumit, Ex duobus miſſionem ſanguinis, & purgationem indicari, nixus potiſſimum verbis Galeni. *Sed ſicuti miſſio ſanguinis, vel propter ipſius abundantiam, vel magnitudinem morbi, ita purgatio*, &c. Quem locum ſequenti capite ſeptimo ſimul cum illo mihi propoſitum eſt accuratè, & diligenter explicare. Eadem porrò hic quoque repetuntur, quæ iam millies repetita ſunt. Vtramque plenitudinem, cum ea magna fuerit, ſanguinis detractionem indicare, tamquam præſidium vacuatiuum. Magnitudinem morbi imminentis, aut incipientis à defluxione ſanguinis idem remedium ſignificare, tamquam auxilium reuulſiuum; & alia id genus, de quibus iam ſatis, ſupérque diximus. Atque vtinam poſterius quoque rurſum non cogamur aliquid dicere.

Capite ſexto ex noſtra diſputatione rationes quædam afferuntur, quæ probant, ſectionem venæ minimè à plenitudine, ſed à morbi magnitudine indicari: quas vnuſquiſque ſuo arbitratu facilè poteſt intelligere.

Quare ſtatim ad ſeptimum caput me confero; in quo ille profitetur, ſe omnia noſtra eſſe impugnaturum, atque euerſurum. Ille igitur hæc habet. [*Porrò in hac explanatione multa quidem egregiè, & eleganter dicunt. Quædam verò nec ad propoſitum contextus Galeni, nec admodum verè dicta videntur mihi.*] Quæ egregiè elegantérque diximus, & quibus ille conſentit, illud vnum eſt, Magnitudinem ipſam ſanguinis miſſionem non indicare, ſiue pro vacuatione, ſiue pro reuulſione, niſi morbus cum illa extiterit magnus, aut immineat, aut incipiat. De qua conſenſione, & confeſſione ſtudioſos compello, & rogo, vt ne illius obliuiſcantur, ſed memoriter reputent, quomodo in quibus ille nobis in præſentia conſentit, in iiſdem aliàs, tum à nobis, tum à ſe ipſo longiſſimè diſſentiat. Quod ſuperius quoque indicauimus. Quæ autem minus egregiè, ac verè dicta videntur ſibi, longè plurima ſunt. Ac primum quidem illud eſt: nos morbi magnitudinem indicatricem ſectionis venæ generaliter accipere: quam ille copia, aut fluxione ſanguinis circumſcribere conſueuit, Aduerſus quam noſtram, vel potius Galeni ſententiam. [*Nunc* (ille inquit) *vrgeo ſic ex Galeni verbis. Cum hic dicit, ſanguinis miſſionem indicari vel à plenitudine, vel à magnitudine morbi*

aut

aut proponit duo indicata, aut vnum duntaxat: certum ac indubitatum eſt, duo proponere indicantia, inter ſe plurimum diſtincta: ergò ſola magnitudo non indicat. Hinc indiſſolubilis eſt nodus. Mox, quando Gal. in hoc ipſo contextu mentionem facit magnitudinis contradiſtinctæ à plenitudine, vel eandem intelligit magnitudinem, quam efficit plenitudo, aut diuerſam: ſi eandem intelligit, præter quàm quod non ſunt duo indicantia, ſed vnum, ineptus eſſet loquendi modus, ridiculus, nugatoriúſque; quod admitti nulla ratione poteſt. Ac ſi diuerſam intelligamus, iam quidem, vt duo ſunt indicantia, duæ erunt naturæ indicantes, duo indicata.] Hactenus Aduerſarius.

Cæterùm cum hic Galeni locus, qui eſt libr. 4. *Method. cap.* 6. reuera non leuem obſcuritatem, difficultatem, ac neſcio quàm in Galenica doctrina repugnantiam videatur continere, mihi liber, quod iam recepi me eſſe facturum, paulò diligentius in illius explicatione verſari, atque experiri, an poſſimus omnem obſcuritatem, & difficultatem delere, Galenum ſibi ipſi conciliare, indiſſolubilem hunc nodum diſſoluere, veritatémque adhuc magis illuſtrare, & confirmare. Cum Galenus aduerſus Empiricos apertiſſimis, & firmiſſimis rationibus initio capitis demonſtraſſet ſcopum principem, & proprium mittendi ſanguinis, non eſſe plethoricam eorum ſyndromen, ſed vehementiam morbi ab Hippocrate primùm inuentam: cúmque hic idem ſcopus non ſolùm ſectionis venæ, ſed etiam purgationis indicationem poſſit afferre, illud vtique reliquum fuerat vt ille de purgatione quoque idem nobis demonſtraret. Itaque ſic ſcribit. *Ad eundem modum nec purgatio in ſola vitioſi ſucci abundantia conuenienter ſuſcipitur: ſed ſicuti miſſio ſanguinis, vel propter ipſius abundantiam, vel propter morbi magnitudinem, ita purgatio & propter abundantiam alterius cuiuſquam ſucci, & propter vim morbi adhibetur. Ac de miſſione ſanguinis*, &c. Difficultas, & diſcrepantia in Galeno perſpicua eſt. Etenim ſi res de ſanguinis miſſione, & de purgatione eodem modo ſe habet; ſicuti ex vna parte ſtatutum eſt, miſſionem ſanguinis non propter plenitudinem, ſed propter morbi magnitudinem eſſe adminiſtrandam, ita ex altera ſtatuendum videatur, purgationem quoque non propter abundantiam praui ſucci, ſed propter magnitudinem morbi fore adminiſtrandam: cum tamen Galenus doceat purgationem, & propter abundantiam humoris à ſanguine alieni & propter magnitudinem conuenire. Immò verò; qui paulò ante diſputauit, ac verè demonſtrauit, ſcopum principem ſectionis venæ, minimè redundantiam ſanguinis, ſed morbi vehementiam cum virium robore coniunctam, ſtatuendum eſſe, nunc videtur apertè docere, ac fateri, non ſolùm propter morbi vehementiam, ſed propter redundantiam ſanguinis ſectionem venæ eſſe adhibendam.

Sed nos ſingula diligenter perpendamus. *Ad eundem modum nec purgatio in ſola vitioſi ſucci abundantia conuenienter ſuſcipitur.* Si velimus Galenicæ orationis, & Diſputationis continuationem obſeruare, ac poſteriora prioribus connectere, ſenſus huiuſmodi propoſitionis mihi apertiſſimus videtur. Cum enim aduerſus Empiricos iam ſtatutum fuerit plenitudinem non eſſe ſcopum ſectionis venæ: nunc autem Galenus doceat, ad eundem modum de purgatione rem ſe habere, omnis ratio colligit, cacochymiam pariter ſcopum purgationis non eſſe ſtatuendum. Quam quidem interpretationem ratio adhuc magis confirmat; Ratio inquam aduerſus plenitudinem paulò ante à Galeno adducta: quam certum eſt aduerſus cacochymiam itidem valere. Quandoquidem ex vna parte præſente cacochymia nulla ſæpenumero purgatio adhibetur; & ex altera ſine cacochymia nihilominus purgatio nonnunquam poteſt, ac debet adhiberi. Quare ſi de ſectione venæ, & purgatione res ad eumdẽ modum ſe habet; nec plenitudo ſectionis venæ nec cacochymia ſcopus purgationis ſtatuendus eſt. Itaque iure mihi videor dixiſſe, hanc Galeni ſententiam perſpicuam reddi, In ſola cacochymia, cum qua ſcilicet morbi magnitudo coniuncta non fuerit, purgationem conuenienter ſuſcipiendam non eſſe. Verùm altera eſt multò difficilior propoſitio. *Miſſio ſanguinis, vel propter ipſius abundantiam, vel propter morbi magnitudinem adhibetur.* Quo primum loco ſciat Aduerſarius, particulam disiunctiuam (*vel*) omnino eſſe delendam, quæ in Græcis codicibus Aldino, & Baſilienſi nulla eſt, ſententiamque non ſeparatim, ſed coniunctim legendam eſſe: & propter abundantiam ſanguinis, & propter vehementiam morbi. Græcè, *διά τε πλῆθος ϗ ἰσχυρὰν νόσον*. Ex quo, vel vnico loco, fortè licet nos permanere in ſententia, hunc hominem Græcè neſcire. Siquidem veriſimile, vel potius neceſſarium videtur, illum facere aliter non potuiſſe, quin difficilem hunc locum in fonte videret: quod omnes (vt puto) eruditi, ac diligentes ſcriptores facere ſolent, ac debent. Qua quidem ratione, ac legitima eiuſmodi verborum lectione legitimum quoque ſententiæ Galenicæ ſenſum eruere potuiſſet, vanitatem ſuæ argumentationis, in qua tantopere ſibi placet, deprehendere, ac ſeipſum inutili hoc labore ſubleuare. Sed nos rem ſtudioſè perpendamus. *Miſſio ſanguinis* (inquit Galenus) *& propter ipſius abundantiam, & propter morbi magnitudinem adhibetur.* Si Aduerſarij interpretationem audiamus, ſenſus huiuſmodi propoſitionis talis eſt; & in plenitudine, & in magnitudine morbi ſeparatim venam ſecari: adeo vt duo ſcopi, vel vt ille loquitor, duo indicantia ſectionem venæ, alterum plenitudo, alterum magnitudo morbi à Galeno in præſentia ſtatuta fuerint. Qua quidem interpretatione vniuerſa illius argumentatio, & nodus indiſſolubilis, tanquam firmiſſima baſi nititur, & firmatur. Quantum autem hæc doctrina ſit à Galeni mente aliena, eruditi iudicanto. Quomodo enim, te magnopere quæſo, hæc ſimul poſſunt conuenire: immò verò, quomodo non hæc *δὶς διὰ πασῶν* inter ſe diſcrepant: plenitudinem ſectionis venæ ſcopum eſſe; quod hic Aduerſarius affirmat: & præſente plenitudine venam non ſecari, abſente plenitudine venam ſecari: quod à Galeno tam apertè, & ſolidè paulò ante demonſtratum eſt? Qualis igitur ſententiæ Galeni verus, & legitimus ſenſus fuerit? Ille certè; quem verba perſpicuè declarant, vniuerſáque eius doctrina confirmat, ac verè demonſtrat; In plethoria nimirum, & in morbi magnitudine ſanguinem eſſe mittendum, hoc eſt quotieſcumque plenitudo cum morbi magnitudine coniuncta eſt. Ad quem eundem modum Galenus quoque docuit; in ſola cacochymia purgationem conuenienter non ſuſcipi; ſed tantummodo quando cum cacochymia morbi magnitudo copulatur.

Qui quidem ſenſus mihi videtur perſpicuus, Galenicæ doctrinæ conſentiens, & nullam difficultatem continere. Quod ſi quis quærat adhuc, & miretur, quamobrem Galenus, qui iam certa lege ſanciuit, ſanguinem ſine plenitudine mitti, & cum plenitudine non mitti aliquando, nunc voluerit plenitudinis mentionem facere, ac docere, in illa ſanguinem mittendum eſſe, is ſciat

Galenum

Galenum hactenus de ſcopo ſectionis venæ ex propria ſententia non egiſſe: quòd ille ſtatim declarat, inquiens. *De ſanguinis miſſione tum in alio libro egimus, tum verò in ſequentibus agemus.* Et rurſum. *Nunc illud volo docere, tum ipſam morbi, ſiue vim, ſiue magnitudinem appellare velis, pro indicatrice quadam ſanguinis detrahendi, vel purgationis adhibendæ ſtatuendam eſſe: tum verò Hippocratem hanc, omnium quos nouimus primùm indicationẽ inueniſſe.* Cùm igitur Gal. aduerſus Empiricos diſputationem potiſſimũ inſtituiſſet, celebrémque eorum plethoricam ſyndromẽ inexpugnabili ea ratione expugnaſſet, quod ea præſente Medici, vel ipſi Empirici venam non incidant, & abſente incidant ſępenumero: quoniam facilè quis id potuiſſet obiicere, & contendere, ſaltém cum plenitudine interdum venam ſecandam eſſe; huic quaſi tacitæ obiectæ rationi voluit reſpondere, inquiens, in plenitudine quidem venam ſecari aliquando; minimè verò cum ea ſola fuerit, ſed tunc demum ac ſolùm, quotieſcumque cum morbi magnitudine coniungitur. Ex hac porrò veriſſima (ni fallimur) ſententiæ Galenicæ interpretatione facile eſt intelligere, quàm tota Aduerſarij argumentatio ſua ſponte corruat: quippe quæ ruinoſo, ac præcipitante, aut veriùs nullo prorſus fundamento nitatur. Cùm igitur quærit, vtrùm vnum, an duo indicantia proponantur à Galeno; reſpondétque certum, & indubitatum eſſe illũ duo proponere inter ſe plurimum diſtincta, Galenus huiuſmodi interrogationem, & reſponſionem irridet: quem certum, & indubitatum eſt, duo quidem proponere indicantia, ſed ſimul coniuncta: quorum alterum, ad plenitudinem, alterum, ad morbi magnitudinem referendum eſt. Sed nolo de iis longiùs laborare. Qui cenſeo totum iſtud caput, & quæcumque eo continentur, tanquam abſurdiſſima, & à Galeni mente alieniſſima, vna litura emendanda & delenda eſſe.

AD CAPVT VIII.

Galenici loci interpretatio lib. de Sang. Miſſ. cap. IX.

ETsI verò nihil hoc præſenti capite continetur, quod non ſuperiùs quoque, nec ſemel ab Aduerſario traditum, & a nobis refutatum fuerit, nihilominus nõnulla occurrunt maxima notatione digna, à quorum noua repetitione nequeo me continere. Qui ſtudioſos quæſo, & rogo, vt mecum huiuſmodi moleſtiam deuorent: quæ tamen confido nec iucunda, nec inutilia futura. Siquidem pulchrum aiunt (inquit Plato) ea, quæ pulchra ſunt iterum, ac tertiò tum dicere, tum dicere, tum conſiderare. Aduerſarius explicaturus locum inſignem Galeni hæc habet. [*Magnam habere vim illa ad veritatis explicationem oſtendam, quæ à Galeno dicuntur ibi, ſummúmque complecti artificium, quod ab aliis, qui ſe ſe oculatiſſimos profitentur, non fuit animaduerſum. Quale id ſit tyrones docere aggredior. Statim Galenus in capitis eius ingreſſu ſcoporum ſummam affert, dum hoc modo loquitur. Rectè ergo admonemur in iis, quæ adiecta ſunt libro de Rat. Vict. Acut. ſanguinem mittere, ſi morbus ſit magnus, & æger florenti ſit ætate, ac robur adſit.*]. O fortunatos tyrones, quibus magiſtrum tam Lynceum contingit habere, qui ea videat, quæ oculatiſſimi homines nequeunt videre. Sed nos recondita hæc inu[e]nta perpendamus. Primùm quidem Aduerſarius eiuſmodi ſententiam libr. 4. de Ratione Vict. calumniatur, tanquam ſpuriam, & magno Hipp. indignam. De quo Lynceo inuento, cui duæ integræ Diſputationes proximo poſteriore quarto libro dicatæ ſunt, nos quoque eo opportuniore loco ſermonem habebimus: vt nos pariter non cogamur cum illo toties repetitæ Diſputationis crimen ſubire. Deinde poſitis Galeni verbis, Perperamque Menodotus in ſola ſyndrome pletorica ſeruari venæ ſectionem inquit. Sic ſcribit. [*Si Menodotus Empiricus dixiſſet venæ ſectionem interdum indicari ab ipſa plenitudine, rectè dixiſſet, nec habuiſſet Galenus occaſionem aliquampiam reprehendendi, &c.*] Hoc ſecundum Aduerſarium eſt Lynceum inuentum; ad quod nulla itidem acies ingenij potuit hactenus penetrare. Ac ſanè ego meam cæcitatem non inuitus fateor, qui neque hanc tantam oblatam lucem aſpicere poſſim; cum altera ex parte cenſeam, ac mihi videar videre Aduerſarium claræ alioqui luci maximas tenebras offundere. Etenim Galenus, neque hic, neque alio loco Menodotum arguit, quòd ille voluerit ſemper in ſyndrome plethorica ſanguinem mittendum eſſe: quin immò apertè fatetur ipſos quoque Empiricos illius diſcipulos quandoque in plenitudine ſanguinis miſſionem prætermittere. Sed Galenus Menodotum, & hic, & frequenter arguit, quod in ſola ſyndrome plethorica voluerit venæ ſectionem ſeruari. Itaque ſi Menodotus dixiſſet non in ſola plenitudine, ſed in ea, quæ morbi magnitudinem facit, aut facere poteſt, venæ ſectionem obſeruari, ille vtique vera dixiſſet, neque Galenus illius arguendi aliquam occaſionẽ habuiſſet. Id quod ipſe quoque Aduerſarius apertiſſimè fatetur, inquiens. [*Plenitudo, vt plenitudo eſt, non indicat vacuationem per miſſionem ſanguinis, ſed euacuationem in genere, vt dicebamus ex Hippocrate, atque ex ipſius rei natura in ſuperioribus diſcurſibus. At ſolum indicat quatenus magna; quatenus eius cauſa morbus ſit, aut imminet magnus.*] In qua quidem veriſſima, & Galenica doctrina ſi ille tandem velit acquieſcere, iam nulla inter nos de hac re controuerſia amplius ſupereſt. Verùm Aduerſarius duabus ſellis ſedere libenter conſueuit. Quod ſtatim palam fiet. [*Proſequamur* (ille inquit) *explanationem.*] Contra enim prorſus ſanguinis mittendi ſcopi primum in ſe plenitudinem non comprehendunt, ſed fientis (vt ſic dicam) paſſionis ſuſpicionem: nam ſi eam magnam fore apparet, omnino ſanguinem mittemus: Si, lector, ipſe velim vim plenitudinis ad indicandam venæ ſectionem explicare, etiamſi mihi liceat multa vti oratione, equidem nec magis perſpicuè, nec magis efficienter confiderem me id poſſe præſtare, quam iis paucis verbis præſtiterit Galenus; Scopos, nimirum mittendi ſanguinis plenitudinem in ſe primò non complecti, ſed ſuſpicionem eius mali, quod adhuc fit. Quandoquidem ſi ſuſpicemur morbum fore magnum, vtique iam licet ſanguinem mittere, etiamſi nulla plenitudinis nota adeſt. Quòd ſi contrà, plenitudo morbum magnum nec facit, nec factura eſt, iam nullam ſectionis venæ indicationem poteſt afferre. Sed tertium Aduerſarij Lynceum inuentum, & quidem purgatis auribus audiamus. Sed fientis, vt ſic dicam paſſionis ſuſpicionem: nam ſi eam magnam fore apparet, omnem ſanguinem mittemus. [*En igitur* (ille inquit) *magnam plenitudinem omnino indicare ſanguinis miſſionem.*] Magnum, & memorabile inuentum, quod certè neque ipſe Argus poſſit introſpicere.

Galenus de magnitudine morbi verba facit. Aduerſarius hæc verba de magna plenitudine interpretatur. Dij boni, ſiccine licet authores interpretari, res perſpicuè falſas tyrones docere, omnem

ſanam doctrinam contaminare, atque euertere? Ac ſanè ſenſus eiuſmodi verborum Galeni eſt apertior, quàm vt indigeat aliqua explicatione. Cùm enim Galenus in pręſentia duo potiſſimum probanda ſuſcepiſſet: alterum, tres tantummodo eſſe ſcopos principes ſectionis venæ: alterum, Menodotum cum ſua ſyndrome plethorica malè ſentire; aduerſus hunc docet, tres illos ſcopos plenitudinem in ſe primò non complecti, ſed ſuſpicionem morbi, qui adhuc fit, & imminet. Nam ſi magnum (inquit) morbum, ſiue malum fore appareat, ſanguinem mittemus, etiamſi nulla plenitudinis nota adeſt; ætatem, regionem, & vires conſiderantes, quę ſola etiam in iis, quæ de Victu Acut. diſputantur, dicta eſſe conſpiciuntur. Alioqui ſi verba ad magnam plenitudinem cum Aduerſario referantur, nimis apertum eſt, quàm ſententia inepta, & à ſe ipſa diſſentiens euadat; ac legitimus totius diſputationis ſenſus corrumpatur. Quæſo enim, vt cætera prætermittantur, quomodo non hæc inepta, abſurda, & contradictoria cenſenda ſunt: ſi magnam plenitudinem fore appareat, ſanguinem mittemus, etiamſi nulla plenitudinis nota eſt? Dictio Græca fortè apertius, quàm Latina hanc apertiſſimam veritatem confirmat, quæ talis eſt. *τοὐναντίον γὰρ ἅπαν οἱ σκοποὶ φλεβοτομίας οὐ περιλαμβάνουσι πρῶτον ἐν αὐτοῖς τὸ πλῆθος, ἀλλὰ τὴν ὑποψίαν τοῦ γενομένου πάθους: εἰ γὰρ ἔσεσθαι φαίνοιτο μέγαν φλεβοτομήσομεν πάντως, κἂν μηδὲν ᾖ τῶν τοῦ πλήθους γνωρισμάτων, ἐπισκοποῦντες ἡλικίαν τε καὶ χώραν, καὶ δύναμιν; ἃ μόνα φαίνεται κἂν τοῖς προκειμένοις τῶν περὶ διαίτης ὑπομνήματα.* Quæ ad verbum Latinè ſunt huiuſmodi. *E contrario namque omnino ſcopi venæ ſectionis non comprehendunt primum in ſe plenitudinem, ſed ſuſpicionem paſſionis, quæ fiat: etenim ſi hæc videatur magna eſſe futura, venam ſecabimus omnino, quamuis nulla adſint plenitudinis nota, inſpicientes ætatem, & regionem, & facultatem: quæ ſola videntur in propoſitis verbis libri de Victus ratione enarrata.* Sed ad poſtremum myſterium accedamus, quod nihilo minus quàm priora ſingulari animaduerſione dignum eſt. Galenus. *Cæterùm primi, principéſque mittendi ſanguinis ſcopi ſunt, morbi magnitudo, & laborantis robur: & hanc primam dicendum eſt ſyndromen, non plethoricam, in qua ſeruata ſit ſanguinis miſſio: in illa enim, & hæc comprehenditur, vtpote quæ morbi magnitudinem augeat.* Aduerſarius. [*Dilucidiſſima dubio omni procul doctrina eſt, conueniénſque totius diſputationis concluſio. Duo ſunt inquit primi, principéſque ſcopi hoc indicantes remedium, magnitudo morbi, & virium robur. Verùm quia poſſet dubitare quiſpiam, qualem intelligat ille magnitudinem morbi, noluit id explicare diligenter, cum ait. In illa enim & hæc comprehenditur. Eam inquit audio magnitudinem morbi, quæ ſub ſe ipſam complectitur plenitudinem.*] Id verò prodigium eſt admirandum, Aduerſarium ex vna parte tam eſſe lynceum, vt ea videat, quæ nec oculatiſſimi poſſunt videre: ex altera autem tam eſſe omni lumine orbatū, vt ea nequeat videre, quæ vel cæci poſſunt perſpicere. Itaque etſi ille fatetur, hanc Galeni doctrinam eſſe dilucidiſſimam, ea nihilominus tam dilucida, & perſpicua eſſe non potuit, vt ab ipſo potuerit intelligi. Sed ad rem. Cum Galenus propoſitum haberet, ſicuti diximus, docendi, ac ſtabiliendi doctrinam de tribus principibus ſcopis, ac potiſſimum de morbi magnitudine, ſciréque eam non ſine ſingulari ſolertia, ac mentis indagatione ab Hippo. primùm fuiſſe inuentam, poſteriores autem medicos propè omnes illam negligere, prætermittere, impugnare; quod Aduerſarius quoque, & multi cum Aduerſario hoc tempore faciunt, non grauatus eſt, nec rurſum paulò poſt grauabitur eandem ſententiam, immò verò eadem verba repetere, illius nimirum præcepti memor, quod aliàs nobis tradidit, Quæ in arte vtilia ſunt, iterum, tertiò, ac ſæpius eſſe repetenda. Itaque inquit. *Primi autem, ac maximè proprij ſanguinis mittendi ſcopi ſunt, morbi magnitudo, & robur laborantis.* Inter me, & Aduerſarium conuenit, magnitudinem morbi vnum eſſe principem ſcopum ſectionis venæ. Qualis autē iſtæc ſit morbi magnitudo, inter nos diſſenſio eſt. Quęſo autem hic eſtò lector. Ego (inquit Galenus Aduerſario interprete) eam audio magnitudinem morbi. quæ ſub ſe ipſam complectitur plenitudinem. Egregiè. Ego verò (inquit Galenus ſe ipſo interprete, & explicatore) aio, & conſtanter affirmo, primos, ac maximè proprios mittendi ſanguinis ſcopos eſſe, magnitudinem morbi, & robur laborantis. Hanc primam eſſe ſyndromen, minimè plethoricam, in qua ſanguinis miſſio obſeruata ſit. In priore ſyndrome magnitudinis morbi, & roboris virium, poſteriorem quoque plenitudinis contineri, vt quæ morbi magnitudinē adaugeat. Quid Aduerſarius potuit ſententiæ Galenicę, magis contrarium, magiſque diſſentaneum adducere? Galenus ſyndromen plethoricam tam frequenter, tam apertè, tam efficienter oppugnat, & expugnat; veràmque ſyndromen, magnitudinem morbi, robúrque ægroti nos docet, atque inquit in hac plenitudinem contineri, non ſimpliciter, non generaliter, non abſolutè, vt aiunt, ſed hac certiſſima adhibita conditione, & exceptione, vt morbi magnitudinem in præſentia faciat, aut poſterius facere poſſit: quod ſequentia verba adhuc manifeſtiſſimè confirmant. quæ ſunt huiuſmodi. Non ſolùm.n. vbi iam adſit morbus magnus, ſanguinis mittendi occaſio eſt, ſed & vbi futurum eſſe ſuſpicio eſt. Contra autem Aduerſarius ſimpliciter, generaliter, abſolutè, vult ſyndromen plethoricam Empiricorum in Galenica ſyndrome contineri. Qui cum viderit poſtrema Gal. verba nimis apertè vniuerſum illius commentum euertere, conſultò illa diſſimulauit, inquiens. *In illa enim & hæc comprehenditur*: cætera ſilentio inuoluens; vt quæ morbi magnitudinem adaugeat: quibus nullam ſuæ ſententiæ congruentem interpretationem potuit comminiſci. Adeo vt fortè ex hoc vno loco ſtudioſi ſatis poſſint intelligere, quam Aduerſario fidem in explicatione Galeni, ac rebus medicis oporteat adhibere.

Cęterum etſi mihi ſtatutū fuerat in iis acquieſcere, quæ hactenus dicta ſunt, tamē poſtremò capite nōnulla occurrunt, quę nullo modo videntur prætermittenda. Ea verò ſunt [*Quando autē Galen. in poſtrema eius capitis parte dicit*; Tria ſunt quæ continent dignotionē mittendi ſanguinis, morbi magnitudo, aut præſens, aut imminens, ætas vigēs, & viriū robur; *non intelligit tres exiſtere ſcopos verè primos, ac principes, vt ſuprà dixerat: ſed quòd tria ſunt, ex quibus medicus in cognitionē venit mittendū eſſe ſanguinem; in quorū numero, &c.*] Ego autē quid dicā neſcio: qui libenter fateor meam inſcitiā, nec me potuiſſe huiuſmodi verborum myſterium, nonúmq; lynceū inuentū penetrare. Quandoquidē ego putabam hęc ſingula: Tria ſunt, quę cōtinent dignotionem mittendi ſanguinis. Tres ſunt ſcopi primi, ac principes mittendi ſanguinis. Tria ſunt, ex quibus medicus in cognitionem venit mittendum eſſe ſanguinem, vnam, atque eandem rem ſignificare. Quid enim quæſo aliud quærimus, quàm vt certò ſciamus, & intelligamus, quando liceat aut-nō liceat ſanguinem mittere? Nimis eſt notū, quàm Plato, Galenus & præclariſſimi omnes viri ſupervacaneam nominum inquiſitionem,

& diſputationem abhorreant. Mihi igitur, ac meo heberiori ingenio id eſto ſatis: Quotieſcunque hæc tria ſimul conueniunt, Morbi magnitudo, Ætas vigens, Robur virium, ex doctrina Hippocratis, & Galeni venam perpetuò eſſe incidendã, Aduerſarius autem, cui excellentis cuiuſdam ingenij vis ſingularis à natura tributa eſt, nouas cõminiſcatur loquendi formas, tempúſque, rem adeo caram, in hiſce cogitationibus, propè dixi futilibus nugis conterat ſuo arbitratu. Quod ſi nobis quoque liceat Galeni verba interpretari, ille certè non ſine artificio ita locutus videtur: *ὥστε τρία τὰ συνέχοντα τὴν διάγνωσιν.* Latinè, *vt tria ſint dignotionem continentia*, vt indicaret has eſſe conditiones continentes, eo modo, quo cauſas continentes medici appellare conſueuerunt, quibus dignotio, ac determinatio mittendi ſanguinis poſſit haberi. Sicuti enim continentes cauſæ id habent, vt iis omnibus poſitis res effecta ponatur; vna ſublata tollatur, quod tum in aliis, tum præcipuè in pulſu Galenus declarauit; ita hæ tres cõditiones, ſi præſentes fuerint omnes, neceſſariò inferunt venam ſecandam eſſe, ſi vna ex iis deficiat, venæ ſecãdæ occaſio tollitur. Hæc igitur Galenus iure vocauit *συνέχοντα*, quaſi hoc vno verbo voluerit totam Aduerſarij ſententiam demoliri, Nec mirum ſit, has non dici cauſas continentes, *αἴτια συνέχοντα*; quia reuera in his vera cauſæ ratio non apparet: immò verò, ſi vna concurrit, vt indicans, altera ſuccedit, vt permittens, ac nõ prohibens, & potius eius, ſine quo non, vt loquuntur, quàm veræ cauſæ rationem habet. Quæ res alibi à nobis declarata non eſt hic fuſiùs enarranda: qui ſatis habuimus demonſtrare has, ſiue conditiones, ſiue indicationes, ſiue ſcopos, ſiue aliter velimus nominare; continentium rationem habere, Et hanc fuiſſe mentem Galeni id etiam in primis docet; quòd ſi hanc rem ſecus intelligas, inepta admodum locutus eſt. Quid enim hoc ſibi vult, continere dignotionem? *συνέχειν τὴν διάγνωσιν*? Quomodo huiuſmodi ſcopi continent dignotionem? Sed ad Aduerſarium redeo. Quid ille in eo laborat, vt probet, Galenum non intelligere, [*tres exiſtere ſcopos verè primos, ac principes?*] An non Galenus tot locis, quot certè à nemine poſſunt ignorari, ſcriptum reliquit, Tres eſſe primos, ac principes mittendi ſanguinis ſcopos: Magnitudinem morbi, Vigentem ætatem, Robur virium? Quod ego quoque cogor cum illo millies repetere. Certè, vt cæteri omnes prætermittantur, hoc ipſo 9 capite quater, & quinquies id pronunciare non eſt veritus: quod vnuſquiſque ſua ſponte, ſine inutili noſtra repetitione, facilè poteſt animaduertere. Vt certè nequeam ſatis mirari quomodo Aduerſarius tã lynceus, ſaltẽ huiuſmodi locos ante illius oculos poſitos, nõ potuerit videre niſi fortè eorũ natura eſt, vt à ſolis cęcis videãtur.

AD CAPVT IX.

An venæ ſectio remedium ſit præſeruatiuum, an curatiuum.

EQuidem iure potuiſſem totum hoc caput ſilentio præterire, partim quòd illud quæſtionem tractet ex iis, quas Galenus logicas appellat, quæ nihil ad artem conferunt; partim quòd in noſtra Diſputatione de ea plura diximus cum Galeno, quæ ſatis cuique eſſe poſſent; nec certè hic inutiliter ſunt repetenda. Verùm cum Aduerſarius in mentionem Mõtani Vicentini inciderit, illúmq; non ſolùm ſine aliquo honore nominet, ſed etiam iniuria afficiat, equidem nequiui me cõtinere, quin hominis omnium magnarum artium, præſertim rei medicæ peritiſſimi, ac præceptoris amantiſſimi exiſtimationẽ defenderem, & calumniam vindicarẽ. Aduerſarij verba hæc ſunt. [*Dico ferè nullam venæ ſectionem in quocunq; morbo ſolùm eſſe curatiuam, ſed quandam verè præſeruatiuam, quandam verè mixtam. Id perſuadeo hac ratione vſus. Vena ſectio in ſynocho putrida ex Galeno eſt duntaxat præſeruatiua, vt colligitur ex eius verbis* lib. xi. de Meth. Med. cap. 14. *Etenim exercetur illa ſolùm propter plenitudinem, non propter febrem, quia febris, vt febris, non poſtulat vacuantia, ſed in contrarium ſtatum alterantia. Dicet hic fortaſſe Montanus Vicẽtinus adhibitis ipſam pro ſanatione morbi: nã febrem putridam dicet exiſtere morbum à materia; & ideo materiam illam putrefactam eſſe morbum, putridámque febrem, Ego nolo nunc diſputare contra hunc hominem; an materia putrida ſit febris putrida, vt ille ſemis lib. 2. &c. ſed in præſentia volo admittere, &c.*] Nos pauca quædam, ſed quàm breuiſſimè fieri poteſt, perpendamus. Namque omnia & hic, & vbique perſequi, neque otij noſtri, neque patientiæ fuit. Cum equidem ſemel, iterum, ac tertiò totum illud cap. 14. diligenter legiſſem, fateor me non potuiſſe intelligere; vnde colligi ex Galeno poſſit, ſectionem venæ in ſynocho putrida eſſe dũtaxat præſeruatiuam. Quod autẽ in hac febre ſanguis mittatur ſolùm propter plenitudinẽ, minimè propter febrẽ, id puto tã eſſe falſum, & à Gal. doctrina alienũ, quàm quod falſiſſimũ & alieniſſimũ, Immò verò ſi plenitudo hoc remedium indicat, id alia nulla ratione poteſt efficere, quàm propter febrem. Quandoquidem niſi plenitudo febrẽ, & quidem inſignem, adeóque magnum morbum excitaſſet, nullo modo ſectionem venæ potuiſſet indicare. Quid verò? Indicationes curandi, an non conſentientibus omnibus rationibus medicis ex morbo cum primis accipiuntur? An non Galenus tradens rationem curandi febres putridas, varióſque fontes proponens, ex quibus indicationes eliciuntur, ante cæteros omnes, fontem, & indicationem febris nobis ante oculos ponit? Nec profectò aduerſaria ratio quicquam valet. Etſi enim febris, quatenus febris, apud Gal. proprium remedium refrigeratio eſt; ſi quis audeat negare, ſectionem venæ poſſe quoque febricitantia corpora refrigerare, in contrarium ſtatum deducere, & febrem iuuare, is Galenum audiat aſſeuerantem 9. Meth. c. 5.
in febribus ſynochis, & ardentiſſimis, ſanguine miſſo vſque ad animi deliquium totius corporis habitum ſtatim refrigerari, corpora in contrarium ſtatum deduci, & quædam integrè ſanitati prorſus reſtitui. Niſi fortè quis ſciolus id velit obiicere, 1. Aphor. c. 23.
ſectionem quidem venæ calorem præter naturã remittere, ac febrem iuuare; ſed iſtud fieri per accidens. Quam obiectam rationem Galenus irridet, inquiens, *Vulgo medicorum eſſe ignotũ, & quod febrium omnium, quatenus febres ſunt, proprium remedium, refrigeratio ſit, ſiue ea talis actu ſit, ſiue poteſtate; & quod alia multa ex accidenti refrigerantia febrium ſint remedia.* Multa enim ſunt, quæ phyſicè conſiderata, per accidens aliquid facere, aut pati ſolent; quæ tamen apud artificem, qualis eſt medicus, per ſe conſiderantur, cum ad eius finem conſequendum conferant. Illud verò demum mihi liceat addere; ſectionem venæ præter remiſſionem, & moderationem caloris febrilis, alia quoq; ſingularia afferre beneficia; in primis autem cæteris præſidiis ad tollendas obſtructiones, & curandam febrem accommodatis viã parare, quæ Galenus docet ante huiuſmodi generalem vacuationẽ importunè, ac perniciosè adhiberi. Sed ad meũ Montanũ venio: Qui fatebitur

quidem

quidem ſectionem venæ in ſynocho putrida adhiberi pro curatione morbi: qui probè nouit, ex morbo noo modo indicationem ſectionis venæ, ſed etiam multas alias ſuppeditari. Sed ille nunquam dixit, nec cogitauit, nec ſomniauit, febrem putridam eſſe morbum à materia, licet morbus ſit eum cauſa, adeóque illam materiam putrefactam morbum, putridámque febrem exiſtere. Vt certè nequeam ſatis mirari, quomodo Aduerſarius huic tanto viro, hanc tantam maculam inurere voluerit. Montanus diſputabat eo loci, vtrùm humores in tumoribus præter naturam contenti, ſint de eſſentia, & pars morbi, an morbi cōtinēs cauſa ſtatuendi ſint. Quā diſputationem ſingulari modeſtia proponit iis verbis. *Ac res valde eſt ambigua, & controuerſa, cum præclaros habeat vtriuſque ſententiæ defenſores, & validiſſima argumenta, quæ in vtramque partem animum meum impellunt; ita vt certò nihil audeam conſtituere. Dicam tamen quod ſentiam, excitaturus potius meliora ingenia ad veritatem patefaciendam, &c.* Vtrinque igitur propoſitis argumentis, magíſque cum ſummo medico Leoniceno ad eorum opinionem inclinans, qui cenſent humores in tumoribus contentos non morbi cauſam, ſed ipſum morbum ſtatuendos eſſe, ac tandem poſtremo capite 37. in febris mentionem incidens, hæc ſcribit. *Si quæras, an febris ſit intemperies, cum materia, an ſine materia, procul dubio dicendam eſt, eſſe intemperiem ſine materia: propterea reprehendimus Arabas, & alios, qui febrem putridam pro exemplo adducebant intemperaturæ cum materia: nam quando intemperies eſt cum materia, ita inheret illi materiæ, vt ſine illa eſſe non poſſit. At febris etiam putrida ſine materia eſſe poteſt.* Ex quibus paucis verbis facile eſt intelligere, Aduerſarium ſcripta Montani aut non legiſſe, aut oſcitantem, fortè ſtertērem legiſſe, aut, quod nullo modo poſſum adduci, vt credam, ſcientem & volentem illi huiuſmodi iniuriā impoſuiſſe. Verùm Montani gloria apud omnes verè eruditos, verior, grauior, & ſolidior eſt, quàm vt ab aliquo poſſit aliquo modo minui, vel obſcurari. Moriar, ni ſtudioſi plus emolumenti, & vtilitatis ex vna, vel altera Montani pagina ſint percepturi, quàm ex totis vaſtiſſimis commentariis; quorum ſcriptione, atque editione ſophiſtæ, & nouatores hoc tempore nunquam ſatiantur.

AD CAPVT X.

De futura, & particulari plenitudine: locus Hipp. 2. Acut. 10. & 11.

CVM Adnerſarij trium principum ſcoporū miſſionis ſanguinis, in primis verò magnitudinis morbi, fortè animaduertiſſent Galenum nimis apertè aduerſus ſcopum plenitudinis pugnare, ac nimis efficienter illum expugnare, neſcio quod effugium futuræ, & particularis plenitudinis commenti ſunt; De quibus cum aliàs à nobis diſputatum ſit; Aduerſariúſque profiteatur ſingulas noſtras rationes ſe eſſe refutaturum, atq; euerſurum, cogimur etiam nunc ſermonē habere, illáſque confirmare, & illuſtrare. Equidem aduerſus futuram plenitudinem id primum obiiciebam quòd nunquam Galenus illius meminiſſet: quod à ſingulari tanti viri diligentia, ac ſolertia alieniſſimum videtur: quem certum eſt, nō ſolùm vtilia, ac neceſſaria, ſed etiam, in quo multi illum calūniantur, inutilia, & ſupervacanea ſæpenumerò nō prætermiſiſſe. Quæ quidem obiecta ratio eò redditur validior quòd ille non ſolùm præſentis magnitudinis morbi, ſed etiam futuri; neque ſolùm roboris virium hoc præſenti tempore, ſed etiam futuro mentionem fecerit. Qui ſeriò voluit nos admonere, nec ſemel repetere, morbū non ſolùm hodie magnum, ſed etiam poſteriore die futurum magnum venæ ſectionem indicare, itidémque roboris virium non ſolùm nunc; ſed etiā in poſterū rationem ſedulò habendam eſſe. Aduerſarius ad hæc, [*Primum* (inquit) *admiror, cum ita interrogant; quis non iniuria miretur, cur Galenus nihil omnino de huiuſmodi futura plenitudine ſcriptum reliquerit? Quaſi id verum eſſe nequeat, quod non ſit expreſſis verbis à Galeno dictum. Quænam cauſa tanta admirationis? Dicent fortaſſis oportuiſſe hominem diligentiſſimum illius meminiſſe. Sed quid ſi hac in re paulò negligentiorem fuiſſe diceremus? Eritne id eiuſcemodi, vt non contigerit etiam aliquando aliis grauiſſimis auctoribus?*] Vide, lector, quàm Aduerſarius faueat noſtro Galeno, quem alioqui interdum ita commendat, atque extollit, vt profiteatur ſe nihil eſſe aſſerturum, quod ab illius ſententia ſit alienum. Qui nunc hominem negligentiæ crimine notare non eſt veritus, aliàs inconſtantiæ, abſurditatis, diſcrepantiæ falſitatíſque, aliáque id genus turpia crimina illi inurere, atque apertum bellum indicere non verebitur. Verùm hoc & Aduerſarij & omnium Nouatorum inſtitutum, qui tam facilè, tam libenter, tam promptè ab Ariſtotele, Galeno, cæteriſque veteribus optimis ac maximis ducibus deſciſcere non erubeſcunt, nolo in præſentia longius inſectari. Qui id ſatis habeo, cum mea ſit ſententia, futuram plenitudinem nullum hic locum habere; Galenum eius nullibi mentionem feciſſe; non potuiſſe Aduerſarium commodè reſpondere, niſi id cum Galeni contemptu faceret, niſi eius authoritati derogaret. Aduerſ. [*At verò, ſi ita illi cenſent, cur quæſo ſcribunt humores turgentes ſanguinis miſſionem poſtulare; quod nedum à Galeno non eſt dictum, ſed neque à nemine conceſſum, immò verò, vt liberè dicam, neque ſomniatum? Cur pariter dixerant magnitudinem morbi ſpecie, aut genere diuerſam præbere indicationem à morbo, ab eius cauſa, ab eius natura?*]. Accuſatio acris, & acerba. Cum equidem doceo, magnitudinem morbi longè diuerſam à morbo, atque illius cauſa indicationem afferre; vtrùm doctrina ſit ad veritatem, ac mentē Hippocratis, & Galeni, progreſſione vniuerſæ Diſputationis declarabitur. Quod autem Aduerſarius de miſſione ſanguinis turgentibus humoribus tam aſperè nos criminatur, mihi liceat paulò diligentiùs examinare. Cum in mea Diſputatione, de Purgat. Princ. Morborum in quendam Hippocratis, & Galeni locum incidiſſem, qui præ cæteris omnibus multum difficultatis, ac laboris in ſe continere mihi perpetuò viſus eſt, neque aliter ſcirem à pluribus, ac maximis nodis, anguſtiíſque me explicare, veni in eam opinionem; Turgentibus humoribus venam ſecari poſſe aliquando, aſſeuerans nihilominus cum Galeno, remedium quidem eſſe minùs vtile, ſed multò ſecurius purgatione. Quod profectò cum nō ignorarem prima fronte pleróſque omnes ſingulare paradoxum eſſe exiſtimaturos, modeſtè admodū, atque ingenuè volui diſputare: qui demum ſic ſcribo. Nos pro noſtro ingenio ita hoſce difficiles Hippocrat. & Galeni locos interpretamur. Si quis verò aliter doceat, ſummos medicos, neque rationi, neque experientiæ, neque ſibi ipſis repugnantia ſcripſiſſe, illud nobis tam gratum fuerit quàm quod gratiſſimum: qui id potiſſimum ſemper agimus, vt veritas eluceſcat; in cuius inueſtigatione libenter abs quouis beneficiū accipimus. Quoniā verò in eo loco iam diximus quæcunque pro noſtra ſententia nobis in mentem venerunt, neque

Google

propoſitum habemus, more aduerſario inutiliter actum agere, atque hac ratione chartas implere, ſtudioſi poterunt ſuo arbitratu noſtras de hac re cogitationes intelligere, ac iudiciũ facere, an Aduerſarius iure tam acriter nos criminatus fuerit.

Tom 2. Epiſt. lib. 2. princ.

Cæterum cum ille peculiari quadam Epiſtola id agat cum medico quodam Romano, vt hunc ipſum Hippocratis, & Galeni locum diffusè interpretetur, ac profiteatur contra Galeni, & aliorum ferè omnium medicorum ſententiam, ſe veram illius intelligentiã, atque explicationẽ inueniſſe, quæſo à te, lector, vt mihi liceat à principali instituto parumper digredi, atq; huiuſmodi illius ſubtiles cogitationes perpendere, vt ſi fieri poteſt, nos quoq; tam reconditam diſciplinam poſſimus aſſequi. Illud verò primum non ſolùm notatione, ſed etiam admiratione dignum videtur; quomodo Aduerſarius, qui Galenum tot, & quidem magnificentiſſimis titulis compellare, & honeſtare nunquam deſinit: qui profitetur ſe nihil velle docere, quod ab illius doctrina ſit alienum: qui omnium nouatorum, & qui à Galeno deficiunt, ſe hoſtem acerrimum facit; nihilominus in præſentia ſui ipſius obligatus non vereatur à Galeno deficere, ad nouatores, & Galeni hoſtes confugere, eáque docere, quæ non modo à Galeni mente ſunt aliena, ſed etiam quæ planè illi aduerſantur, atque æternas maculas inurere poſſunt. Sed ad rem.

Cap. 2.

Controuerſus locus eſt text. Hipp. x. & xj. lib 2. de Rat. Vict. In cuius explanatione Aduerſarius primùm Galeni interpretationem colligit, & explicat: quã licet cuique apud ipſum legiſſe. Mox illam aggreditur, conaturque, & quidem multis machinis impugnare, atque euertere. Qui hæc habet.

Cap. 3.

[*Verum ne facilè Galeni explanationem admittam, multa quidem in cauſa ſunt. Primum illud facit apud me dubitationem maximam, quod verba Hippocratis eius contrarium ſignificare videntur mihi, quod a Galeno, & paſſim ab omnibus medicis ponitur: nempe in omni pleuritide ſanguinẽ mitti debere, ſiue ſupernas, ſiue infernas coſtas inuaſerit. Rationẽ ex eius verbis in hunc modum propono. Sanguis quidem tunc mittendus eſt, quando ſignificationem prabeat dolor ad claniculam, aut grauitas in brachio, aut circa mammam, aut ſupra ſeptum tranſuerſum. Atqui omnis pleuritis ſignificationem eiuſcemodi prabet, ergò, &c.*] Ille hactenus. qui deinceps more boni logici, & maiorem, & minorẽ præmiſſas, vt aiunt, ex Hippocrate nititur confirmare. Secundò Aduerſarius ſupponit, nullam pleuritidem eſſe affectum infra ſeptum tranſuerſum: quandoquidem infra ſeptum nulla adeſt membrana ſuccingens coſtas: ex qua ſuppoſitione huiuſmodi conficit argumentum. [*Hippocrates iubet purgandum in affectu conſiſtente infra ſeptum tranſuerſũ: at hic affectus certè quidem non eſt pleuritis, ergo &c.*] Quæ ſanè ratio adeo efficax videtur ſibi, & certa, vt nõ habeat quid reſpondeat. Qui demum colligit, Hipp. ea parte, qua de purgatione loquitur, non amplius loqui de pleuritide, aut dolore afficiente ſeptum ipſum, vel partes ſupra ſeptum; ſed ſolũ de affectu partium infra ſeptum trãſuerſum. Tertiò Aduerſarius argumentatur. [*Inflammatione exiſtente in ſepto tranſuerſo, aut in partibus ſupra ſeptum, aut in iecinore, aut liene, à principio conuenit ſectio venæ, non purgatio de ſententia Hippocratis, ergò illius verba de purgatione, dolore deſcendente ad hypochondria nequeunt de inflammatione ſepti, vel membranæ ſuccingentis octo coſtas inferiores accommodari.*] Qui maiorem probat ex verbis Hippocratis.

4. Rat. Vict. 21.

Inflammata hypochondria, &c. quæ quidem videntur illi tam apertè ſignificare, in pleuritide inferiores coſtas occupante venę ſectionẽ prius conuenire, & hanc aliquando ſolam adminiſtrandam, aliquando verò ſimul cũ purgatione, vt plurimũ admiretur, quomodo Galenus aliam explanationem excogitauerit. Quartò arguit hunc in modum.

Text. 22.

[*In principio inflammationum pro vacuatione humoris in phlegmone contenti non conuenit medicamentum purgãs, quod per Hippocratem probat; ſed pleuritis occupans coſtas inferiores eſt inflammatio. ergò, &c.*] Quintò. [*Remediũ purgationis ab Hippocrate proponitur, vt ſtatim dolorem ſoluat. Atqui dolorem pleuritidis ſtatim ſanare non poteſt purgatio. ergò, &c.*] Sextò. [*Dolor pleuriticus mitigatur ſtatim in principio, vel quando ſpatio trium dierum expurgari incipit materia phlegmonis per ſputum, vel quando impeditur fluxio. At neutrum fieri poteſt ex purgatione per veratrum, peplium. ergò, &c.*] Septimò, ac poſtremò. [*Purgantia pharmaca cibis, ac ſorbitionibus mixta nunquam ſedare poſſunt dolorem pleuritidis; ergò non exhibentur ab Hippocrate huius rei cauſa, &c.*] Tot validiſſimis arietibus Aduerſarius miſerum Galenum oppugnat, vt nullus ei defenſionis locus reliquus eſſe videatur. Etſi ille fortè hac quoque in re nimius eſt. Quandoquidem (ni fallor) omnia iſtæc argumenta multò paucioribus verbis, & vnica propemodum ratione concludi potuiſſent. Illa verò eſt. Hippocratem dolore deſcendente ad hypochondria, de alio affectu; quàm de pleuritide ſermonem habere: ex qua certum eſt omnia pendere, quæcunque tanto apparatu propoſita, & diſpoſita ſunt. Sed ad verum Hippocratis verborum ſenſum ex propria Aduerſarij ſententia progrediamur. Qui hæc habet. [*Reliquum eſt modo, vt explicemus verum ſenſum verborum Hippocratis.* e Lux adſulſit: attende, lector.

Cap. 4.

[*Dico igitur Hippocratem diuiſionem eiuſcemodi feciſſe. Dolorum, qui morbos acutos inſequuntur, quidam ſunt ſupra ſeptũ tranſuerſum, quidam infra conſiſtunt: & quæ ſequuntur.*] Summa verò eſt, vt ne in tranſcribenda longiore illius oratione longius faciam, Hippocratem propoſito loco minimè de pleuritide, ſed de doloribus in vniuerſum, qui ſequuntur morbos acutos, ſermonem habere: quos inquit eſſe duplices, alteros ſupra alteros infra ſeptum tranſuerſum. Priores quidem, quicunque fomentis non ſanantur, venæ ſectionem poſtulare, in quacunque thoracis parte conſiſtant. Poſteriores non indigere conſideratione; num aliquam ſignificationem ſui præbeant ad iugulum, an nullã. Nãque ſi dolor vſque ad claniculam extendatur, maximã ait eſſe ſuſpicionem inflammationis iecoris, aut lienis, & tunc venæ ſections conuenire. Sin autẽ nullam ſui præbeant ſignificationem ad claniculã, ſuſpicionẽ eſſe materiam, à qua ſit dolor, in inteſtinis cõtineri, eſſéq; aut flatuoſam, aut pituitoſã, aut mixtã; ac tunc purgationẽ opportunè adhiberi. Mox verò Aduerſar. multa ſcribit de helleboro, Peplio, de vtriuſq; differẽtia, facultate, mixtione, præparatione vſu: quæ cũ ſint præter rem, iure debent prætermitti. Itaq; inſtitutã diſputationem perſequamur. Aduerſarius poſt hæc ea proponit, quę pro Galeni defenſione poſſunt afferri; vt quæ manus vulnera inflixerat, eadem ſi fieri potuiſſet, ſanitatem afferret. Sed morbus (vt puto) grauior fuerat, quàm vt potuerit à tanto medico ſanari: itaque illa demum refotat, & Galenum ſaucium, atque obiecti criminis condemnatum relinquit. Nos ergò experiamur, an poſſimus noſtro Galeno ſubſidio venire, iniuſtas maculas eluere, inflicta vulnera ſanare, illúmque obiectis criminibus abſoluere, & priſtinæ dignitati reddere. Et quoniam, ſicuti diximus, omnes aduerſariæ rationes, eo principali, vel potius vnico fundamento nituntur; Hippocratem loquentem de purgatione

inflicta vulnera ſanare, illúmque obiectis crimitext xi. de alio affectu, quàm de pleuritide verba feciſſe; Age, illud, totámque eo nitentem fabricam demoliamur: etſi reuera me tædet, ac pudet in iis verſari, quæ non ſolum ab Hippocratis, & Galeni ſententia, ſed etiam à communi omnium, & veterum, & recentium rationalium medicorum conſenſu ita abhorrent, vt equidem credam, neminem vllo tempore concepiſſe animo, hominem naſciturum, qui de illis potuerit hæſitare, nouáſque huiuſmodi cogitationes in artem medicam introducere. Sed non minùs verum, quàm ſcitum eſt, quod Cicero aliquando ſcriptum reliquit, Nihil tam abſurdè poſſe dici, quod non dicatur ab aliquo philoſophorum. Cum Hippocrates propoſitum habuiſſet docendi rationem curandi morbos acutos, præcipuè verò per congruam victus rationem in qua priores medici multifariam defecerant, præ cæteris, pleuritidem, tanquam exemplum ſuſcepit; in quo ſuo more plurima generalia præcepta comprehenderet. Cum igitur primo libro de huiuſmodi argumento multa ſcripſiſſet; ſecundo ſtatim pleuritidis exemplum aggreditur. *Lateris* (ille inquit) *dolorem, ſiue is per initia fuerit, &c.* ὀδύνη δὲ πλευρῆ, &c. Dolor autem membranæ ſuccingentis coſtas. Ac primum quidem quidem docet rationem curandi huius doloris per fomenta: de quibus, variíſque eorum generibus, & vſu, cum multa ſcripſiſſet, ſi dolor fomentis non ſoluatur, ad alia deinceps maiora præſidia ſe conuertit. Hæc autem cum duo præcipua ſint, ſectio venæ, & purgatio, vtriuſque congruentem adminiſtrationem docet. Nimirum, ſi dolor ad clauiculam perueniat, aut moleſta ſit; vel brachio, vel mammæ, vel partibus ſepto tranſuerſo ſuperioribus grauitas, internam cubiti venam ſecandam eſſe, ſanguinémque copioſè detrahendum. Si verò eas, quæ ſub ſepto tranſuerſo ſunt, partes, dolor infeſtat, nullúmque ad clauiculam ſignum fecerit, ventrem, vel nigro veratro, vel peplio eſſe molliendũ. Ex qua ſimplici, & ſola ſerie orationis facile eſt intelligere Hippocratẽ de vno dolore lateris perpetuò loqui, ſuperioráque poſterioribus coniungere, nec potuiſſe vllo modo alios præterea dolores ſimul cum illo confundere. Id quod Aduerſarius quoq; apud Ariſtotelem diſcere potuiſſet; qui primam puræ, atque emendatæ locutionis conditionem inquit eſſe ἐν τοῖς συνδέσμοις; vt nimirum ſeries coniunctionum, ordóque cuſtodiatur; quæque eam naturam habent, vt priores collocari debeant, ibi collocentur, reſpondeántque ipſis, quæ ex illis veluti pendent, ac poſteriorem ſedem requirunt. Qui hanc ipſam Hippocratis ſententiam, atque exemplum mihi videtur propoſuiſſe, quaſi diuinaret, naſciturum aliquando hominem, qui probam quoque loquendi, & docendi formam ſtuderet euertere. 3. Rhe. c. 5. ὥσπερ (inquit Philoſophus) ὁ μὲν: καὶ ὁ, ἐγὼ μέν, ἀπαιτεῖ τὸν δέ, καὶ τὸν, ὁ δέ. Quemadmodum coniunctio μὲν & coniunctio ἐγὼ μὲν, requirit, δέ, & ὁ δέ. Sic enim Hippocrates text. x. ἀλλ' εἰ μὲν συμβαίνει ὁ δύνη. tex. xi. ἢν δὲ ὑπὸ τὰς φρένας ᾖ τὸ ἄλγημα, &c. Sed qui Galeni doctrinam oppugnat, fortè Cap. 5. neque Ariſtotelis præcepta magnifacit. Cæterum, quoniam Aduerſarius quoque pro Galeni interpretatione aliam Hippocratis ſententiã profert, in qua ille clariſſimè oſtendit, ſe hoc loco de pleuritide locutum fuiſſe, illámque deinceps redarguit, etſi ea reuera nullum effugium poteſt habere, videamus, quid ille, ſuo more, præclarum, 4 Rat. vi. Morb. Acut. 72. & ſeq. & rarum afferat. Sententia Hippocratis eſt. *In pleuritide, & peripneumonia ita conſiderare oportet, ſi dolor ſurſum penetrauerit, vel clauiculam, vel mãmam, vel brachium venam brachij internam ſecare oportet, qua parte dolor afficit, &c. ſi dolor ſub thorace fuerit valdéque infeſtauerit,* τῷ πλευριτικῷ τὴν κοιλίην ὑποκάθαιρε: *Pleuritico ventrem ſubpurgabis.* Vt certè nihil apertius dici poſſit. Aduerſarius porrò ad hæc, [*Pleuritidis nomen* (inquit) *ambiguam ſignificationem habet.*] Summa verò eſt; hoc nomine ſignificari aliquando inflammationem membranæ ſuccingentis coſtas: interdũ quemlibet dolorẽ à quibuſcunq; humoribus, ſiue flatibus prouenientem, qui in thorace conſiſtat; quandóque inflammationem muſculorũ intercoſtaliũ, tũ internorũ, tũ externorũ: quę mihi libet in præſentia illi remittere & concedere. Qui demũ hęc habet. [*Adde iis communiſſimam quandam ſignificationem pro omni dolore, à quacumque materia contingat: lateris autem nomine intelligenda non ſolùm thoracem, ſed etiam partem dextram, aut ſiniſtram, & thoracis, & hypochondriorum: qua notione vſus eſt Hippocrates ſtatim in principio ſecunda ſectionis libri de Rat. Vict. in Morb. Acutis, dum agit de fomentis. Vocatur autem nomine pleuritidis hypochondriorum affectus, quia dolorem infert per quam ſimilem pleuritidi: & quia vulgò ita putant; medicique aliquando decipiuntur, arbitrantes ægrotum pati pleuritidem, cum inflammationem iecoris habeant, vt Galenus in hiſtoria Siculi medici declarauit. Hac poſtrema ratione vſus eſt Hippocrates in eo loco, cum dicit,* Pleuritico ventrem ſubpurgabis, &c.] Ego verò puto hanc poſtremam pleuritidis, atque huius nominis ſignificationem non ſolùm eſſe nouam, & commentitiam, ſed etiam ab Hippocratis, & Galeni mente, moréque loquendi longiſſimè alienam. Quæſo enim, vbinam gentiũ Hippocrates, & Galenus, aut quicunque tandem ex omni memoria affectus iecoris, lienis, hypochondriorum, nomine pleuritidis ſignificarunt: Et cum Aduerſarius inquit Hippocratem huiuſmodi nomen communi hac notione vſurpaſſe ſtatim in principio 2. libri de Rat. Vict. id certè magis ridendum, quàm refellendum eſt. Quandoquidem, vt ſuprà diximus, ille eo loco de alio dolore, quàm pleuritico non loquitur, & quem interpretes vertunt dolorem lateris, Hippocrates ſua lingua dolorem pleuræ membranæ ſuccingentis coſtas perpetuò vocare ſolet. Nec profectò pluris æſtimandæ ſunt rationes, quibus ille huiuſmodi communem ſignificationem conatur confirmare: quòd affectus hypochondriorum dolorem per quàm ſimilem pleuritidi inferant: quod medici decipiantur aliquando exiſtimantes ægrum pati pleuritidem, cum iecoris inflammatione laboret, vt ſcribit Galenus medico Siculo eueniſſe. Etenim ſi diligenter conſiderentur omnes affectus, & muſculorum, & iecoris, & lienis, & omnium partium, quæcunque nomine hypochondriorum ab Hippocrate, & medicis cõprehenduntur, nulla ſanè pars, vno excepto iecore, quod nec tamen perpetuò id facit, dolorem 2. Meth. c. 2. pleuritidis repræſentat. Quòd autem pertinet ad opinionem vulgi, atque errores medicorum in dignoſcẽdis morbis, certè Galenus plurimas afferens rationes de varia morborum nominatione, & particula læſa, & ſymptomate, & aliis id genus reconditas huiuſmodi cauſas ex vulgari opinione, atque erroribus medicorum nunquam potuit excogitare. Sed res ipſa loquitur, & ſuperuacaneum eſt plura addidiſſe. Cæterùm vt ſtudioſi intelligant, quod Aduerſarius nequiuit, aut noluit intelligere, quonam modo in pleuritide dolor vel aſcendat ad partes ſuperiores, vel deſcendat ad inferiores, & hypochondrium laboret, Galenum audiant, qui cum aliis locis, tum maximè

Capit. 15. libr. de Conſt. Ars. Med. hanc ipſam sem declarat præclariſſimè per hæc verba. *Et quidem vt dolor alijs ad hypochondrium pertineat, nonnullis ad clauiculam, facit tum natura leſa particula, tum phlegmones ſymptoma, quod eſt doloris extenſio. Etenim quoniam ſuccingens membrana vſque ad clauiculas peruenit, ac per omne ſeptum tranſuerſum, ſi illius ſuperna partes inflammatione laborent, trahi deorſum clauicula videtur: ſi verò inferna malè afficiantur, dolor in hypochondrium erumpit. Inflammationem igitur ad mediam coſtarum partem paruam admodum fieri opus eſt, vt ad neutram partem efferatur: quandoquidem magna ad vtramque peruenit.* Duo igitur ſunt in cauſa, quamobtem dolor in pleuritide, vel ad ſuperiora aſcendat, vel ad inferiora deſcendat: alterom, natura membranæ ſuccingentis coſtas, quæ exquiſiten admodum ſenſu eſt prædita, & præterea continna; adeò vt & ad claoiculas, & ad ſeptum tranſuerſum perueniat: alterum eſt proprium, & peculiare ſymptoma inflammationis; & doloris nimium extenſio, & amplificatio. Itaque ſi partes membranæ ſuperiores laborent, dolor aſcendit, ac trahi deorſum clauicula videtur: ſi inferiores, iam dolor deſcendis, erumpitque in hypochondrium. Quòd ſi demum dolor ad neutram partem, neque ſuperiorem, neque inferiorem declinet vt inflammatio mediam membranæ partem occupet, & parua ſit, neceſſarium eſt. Etſi verò puto eſſe neminem, qui ex iis non facilè ſua ſponte poſſit ad omnia reſpondere, quæcunque ab Aduerſario pro ſua opinione, & contra Galenum poſita ſunt, tamen mihi liceat paucis verbis ſaltem nonnulla perpendere, atque eorum vanitatem demonſtrare. Aduerſarius. [*Verba Hippocratis eius contrarium ſignificare videntur mihi, quod à Galeno, & paſſim ab omnibus medicis ponitur: nempe in omni pleuritide ſanguinem mitti debere, ſiue ſupernas, ſiue infernas coſtas inuaſerit.*] Maſſar. verba Hippocratis, & Galeni eius contrarium ſignificare videntur mihi, quod Aduerſarius affirmat. Namque Hippocrates ita planè, & apertè vt planius, & apertius non poſſit, dolore deſcendente præcipit purgationem eſſe adhibendam: quod Galenus quoque probat; etſi putas magis tutò adminiſtrari ſectionem venæ. Aduerſarius. [*Ex verbis Hippocratis rationem colligo in hunc modum: Sanguis quidem tunc mittendus eſt, quando ſignificationem prabeat dolor ad clauiculam.*] Maſſar. Egregiè. Aduerſar. [*Atqui pleuritis omnis ſignificationem eiuſcemodi prabet.*] Maſſar. iſtud quidem certè non inquit Hippocrates, qui verbis conceptis ſcribit; dolorem quandóque nullum ad clauiculam ſignum facere. Aduerſ. [*Omnis pleuritis eſt inflammatio membrana ſuccingentis coſtas: ſi pars ſuperior affecta fuerit, extenditur dolor ad iugulum &c. Si verò in media parte conſiſtat morbus, dolor exercet ægrotum in medio thorace: at inferiori membrana parte inflammationem habente, tunc quidem grauitas apparet in partibus ſupra ſeptum tranſuerſum: partes autem ſupra ſeptum hoc conſtituta, ſunt octo coſta inferiores, vt omnibus conſtat.*] Maſſaria. Inferiore membranæ parte inflammatione laborante, graui, certo, incorrupto Hippocratis, & Galeni teſtimonio dolor cum partibus, quæ ſub ſepto tranſuerſo ſunt, communicatur, & producitur. Aduerſ. [*Secundò ſuppono, nullam pleuritidem eſſe affectum infra ſeptum tranſuerſum. nam infra ſeptum non eſt membrana ſuccingens coſtas, ſed ſupra. Hoc ita conſtituto, ſic inſtemus. Hippocrates iubet purgandum in affectu conſiſtente infra ſeptum tranſuerſum: at hic affectus certè quidem non eſt pleuritis, ergò Hippocrates non iubet purgandum in pleuritide. Adeo efficax videtur mihi hac ratio, & certa, vt non habeam quid reſpondeam.*] Maſſar. Hippo. iubet purgationem eſſe adhibendam in pleuritide, ſi dolor cum partibus ſepto inferioribus, communicetur, nullúmque ad clauiculam ſignum fecerit. Ergò Hippocrates in pleuritide iubet quandóque purgandum eſſe. Atque hæc quidem ratio vſque adeo firma, ſtabilis, conſtans, & nihil habere difficultatis videtur mihi, vt compertum habeam neque Aduerſarium, neque mille aduerſarios poſſe ad illam quicquam reſpondere. Quæ poſthac [illegible] ... erſario argumenta afferuntur, præter [illegible] quod vnico nituntur fundamento, ſicuti diximus, ſunt adeo leuia, ac futilia, vt vel puer facilè poſſit illa refutare. Quare non eſt, vt in illis referendis, aut refellendis maiorem temporis iacturam faciamus. Itaque ad veram verborum Hippocratis interpretationem ea ſententia Aduerſarij progrediamur: quam mihi videor vna vel altera concluſione, vt aiunt, ſummatim poſſe colligere.

Prima eſt. [*Dolorum, qui morbos acutos inſequuntur, quidam ſunt ſupra ſeptum: quidam infra conſiſtunt. Priores equidem omnes, ſi fomentis non ſanantur, venæ ſectionem poſtulant, in quacunque thoracis parte reſideant.*] Quid verò, inquam, ſi dolores ex crudis, craſſis, frigidiſque humoribus, aut flatibus originem habeant, qui aliquando in vacuum thoracis locum, aut in ipſum etiam pulmonem ſe ingerunt, ac veræ inflammationis imaginem præ ſe ferunt; de quibus ſcribit Aëtius quoſdam medicos errore ſeductos, vena cubiti inciſa, multóque ſanguine vacuato mortis cauſam ægris præbuiſſe?

Secunda concluſio eſt. [*Si dolor exercuerit ægrotum infra ſeptum, conſiderandum eſt, an aliquam ſignificationem ſui prabeat ad inguinum, vel nullam. Si condolentia extendatur vſque ad clauiculam, maxima ſuſpicio ſeſe offert inflammationis, aut iecoris, aut lienis &c. tunc venæ ſectionem adhibere oportet.*] Mihi autem maxima ſuſpicio ſeſe offert, hanc Aduerſarij ſuſpicionem vanam & inanem alicui videri poſſe. Quandoquidem conſenſus inflammationis iecoris cum membrana ſuccingente coſtas & clauicula, minimè conſtans, & perpetuus eſt: etſi enim illud quod Galenus docet, quibuſdam membranulis & exiguis vinculis, nothis coſtis connexum eſt, tamen iſtud non perpetuò euenit, propterea quia eodem Galeno authore, iecur aliis coniunctum apparet, aliis minimè: id quod non ſolùm in ſimiis, verùm etiam in aliis animantibus licet videre. Ex quo factum eſt, vt neque Galenus medico Siculo inflammatione iecoris laboranti, auſus ſit de clauicula, quòd in inferiora trahi videretur, aliquid dicere, qui probè ſciret id non perpetuò eſſe verum. Quod autem ad lienem pertinet, neque apud Galenum, neque apud aliquem memini me vnquam legiſſe, inflammato hoc viſcere, malum cum membrana ſuccingente coſtas, & iugulo communicari: quòd, vt res monſtrat, illud nullis vinculis coſtis ſpuriis coniungantur, ſicuti iecori aliquando diximus euenire.

Lib. 8. c. 48. 4. Vſ. par. c. 14. Lib. 2. & 5. de loc. Aff. vtrobique cap. vlt.

Tertia concluſio. [*Si dolor nullam ſignificationem ſui prabeat ad clauiculam, ſuſpicari oportebit, materiam, à qua fit dolor, in inteſtinis contineri, eſſéque aut flatuoſam, aut pituitoſam, aut mixtam: remedium verò eſt purgatio, quam inſtituemus ad imitationem natura.*] Aduerſarius nimiùm videtur ſuſpicioſus, qui de iis ſuſpicatur, quæ incerta, inconſtantiáque ſunt, & omnino aliter ſe poſſunt habere. Quæſo enim, quid prohibes, quin dolentibus partibus infra ſeptũ, quæ plurimæ ſunt, aliæ præter inteſtina laborent? Præterea cum dolores fieri poſſint ab omni non ſolùm materia.

ſed

ſed etiam intemperie, quæcumque poteſt continuum ſoluere, quid obſtat, quominus huiuſmodi dolores, præter flatus, materiam pituitoſam, aut mixtam aliter quoque poſſint oriri? Verum, quid inquit, Remedium eſſe purgationem ad imitationem naturæ? An dolentibus partibus infra ſeptum, ventricolo, iecore, liene, inteſtinis, renibus, veſica cum febre, ſine febre, cum inflammatione, ſine inflammatione, cum coctione humorum, ſine coctione, aut elleborum, aut peplium perpetuò oportet adhibere? An natura dolentibus huiuſmodi partibus infernis, per vnicam alui fluxionem ſanare eas conſueuit? An harum partium inflammationes non venæ ſectione potius, quàm purgatione curati & ſolent, & debent? Hæc ſanè præcepta incerta adeodum, & inconſtantia, ne quid grauius dicam, videntur mihi: quibus ſi tyrones, quos Aduerſarius tam diligenter inſtituit, in vniuerſum fidem adhibeant, facilè poſſint plurimos homines iugulare. Sed propero ad finem. Aduerſarius poſtremò

Cap. 6. & 7.

tria potiſſimùm diſputat. Primum, pleuritidem inferiores coſtas occupantem non fieri à materia turgente. Alterum, ſanguinem non turgere. Tertium, materiæ turgenti, ex doctrina Hippocratis, & Galeni venæ ſectionem non conuenire. Quæ omnia mihi propoſitum eſt prætermittere, cum hæc diſputatio omnino longior euaſerit, quàm mea voluntas fuerit: quandoquidem priora duo ferè nihil ad nos pertinent; de quibus ille agit cùm medico Romano. De miſſione autem

De purg. prim. Morb. pa. 819.

ſanguinis turgente materia, quod ſuprà diximus, in præſentia quoque libet repetere: nos in noſtra diſputatione de hoc difficillimo loco noſtras cogitationes explicaſſe: de quibus non ſolum cupimus, ſed etiam rogamus, vt viri eruditi liberè iudicium faciant.

Itaque ad principalem noſtram diſputationem reuertamur. Ea verò de futura, & particulari plenitudine fuerat inſtituta. Aduerſus futuram plenitudinem, primum quidem Galenum obiiciebamus, qui nunquam illius videtur aliquam mentionem feciſſe. Quid autem ad hanc obiectam rationem Aduerſarius reſpondeat, iam diximus, neque iterum eſt repetendum, Verum cætera illius reſponſa perpendamus, [*Audiant* (ille inquit) *aliam cauſam. Non meminit, quia non oportuit meminiſſe. Quod enim & ſuapte natura erat notiſſimum, & quod virtute in aliis continebatur, potuit ſine auctoris vitio prætermitti: quis enim non cognoſcit in corpore nullam hodie plenitudinem habente generari poſſe poſt vnum, aliumque menſem, ex ſuppreſſis hæmorrhoidibus, aut menſtruis plenitudinem totius corporis?*] Cauſa egregia, præclara, admirabilis, Quæſo autem quid hoc eſt? An fortè Maſſaria, an fortè quiſpiam omnium mortalium, qui rationis ſit particeps tam eſt infans, tam ſtolidus, qui non facilè fateatur, in quouis homine, & propter retentionem alicuius conſuetę vacuationis, & propter pleniorem victus rationem, ocium, & plurimas id genus euidentes cauſas plenitudinem poſteriore tempore fieri poſſe? Sed vir clariſſime, quid agimus in præſentia? de futura inquam plenitudine in iis corporibus, quæ alioqui ſana, & omnis plenitudinis expertia, ex alto cadunt, plaga vel cõtuſione malè afficiuntur, in quibus, doctore Galeno, nemo eſt in artis operibus exercitatus, vel ipſe Empiricus, qui non ad ſanguinis miſſionem confugiat. Huius, huius inquam commentitiæ futuræ plenitudinis nuſquam meminit Galenus, minimè verò futuræ plenitudinis generalitee, quam vel pueri intelligunt omnibus hominibus ſuccedere poſſe. Id quod ipſe quoque Aduerſarius proxima poſteriore reſponſione videtur animaduertiſſe, qui hæc ſcribit. [*Cum illi rurſus interrogant. An Galenus mente conceperit plenitudinem hanc futuram? Reſpondeo, quòd ſiue conceperit, ſiue non conceperit, id quidem parum debet æſtimari; modo tamen verum ſit in primis quod dicitur: deinde illius doctrinæ conſentaneum. At certè quidem hanc animaduertiſſe concedamus, & quid hinc ſequitur conſideremus. Putant Galenum non rectè concludere, contra Menodotum &c.*] Cæterum vt ſtudioſi vim noſtræ argumentationis intelligant, mihi liceat verba ex noſtra diſputatione tràſcribere, quæ ſũt huiuſmodi. Quæritur, an de plenitudine ſit elicienda indicatio mittendi ſanguinis? Galenus reſpondet authoritate Hippocratis, & omnium medicorum, minimè. Quandoquidem ex illis nemo eſt, dummodo vnà conueniant magnitudo morbi, robur virium, flos ætatis qui non velit, omni poſthabita plenitudine, ſanguinem eſſe detrahendum. Sed quid ille reſpondeat, iterum, ſi qui alteram ſententiam defendunt, hanc futuram plenitudinem obiecisſent? Cum parui omnino referat, ſit ne illa hodie præſens, an futura in craſtinum; cum vtrobique ſit par ratio, vt de morbis, & viribus diximus modò, quorum conditionem, tam præſentem, quàm futuram medicus venam ſecturus perpetuò debet animaduertere. Itaque Aduerſarius ad hæc, *Egregia certe* (inquit) *fuit horum virorum imaginatio quæ ſolos nouitios, ac eos, qui in Galeni libris verſati non ſunt, facile poſſet decipere. Etenim Menodoti opinio hæc erat, vt vacuatio omnis indicaretur à concurſu ſignorum plethoricorum, nempe à plenitudine præſenti: atque ne quis putaret aliud fortaſſe excogitaſſe illum à plenitudine addidit ſolam ſyndromen. Eſt autem hæc ſyndrome, rubor, tenſio,* &c. Ego verò aio, hanc Aduerſarii reſponſionem ita egregiam mihi videri, vt neque nouitios, neque eos, qui in Galeni libris verſati non ſunt, neque alienum poſſit decipere, Quandoquidem puto eſſe neminem, qui non facilè, ac ſtatim illius vanitatẽ deprehendat. Quæſo enim quid prohibet, quin aliquis Empiricorum patronus hanc futuram plenitudinẽ Galeno poſſit obiicere? Sed quid dico, quid prohibet? cui dubium hac de re eſſe poteſt cum ipſemet Aduerſarius Empiricorum hoſtis illam excogitauerit, & aduerſus Hippocratis, & Galeni doctrinam conetur introducere? Empirici quidem, in ſola ſyndromes plethoricę obſeruatione, minimè verò in indicatione, quam prorſus negligebant, ad vacuationem accedebant. Quos (vt vidimus) Galenus cum aliis rationibus, tum illa potiſſimùm redarguebat, quod omnes medici in artis operibus exercitati, vel ipſimet Empirici iis, qui cadunt ab alto, ac vehementer laborant, ad ſanguinis miſſionem confugiunt, quamuis illi ſani alioqui, & omnis redundantiæ ſanguinis ſint immunes. Quod ſi fieri potuiſſet, vt hæc ipſa corpora poſterius in plenitudinem inciderent, quis non videt Galeni argumentum nihil momenti fuiſſe habiturum? Quippe facilè Empiricis fuiſſet, ſe ab huiuſmodi argumento explicare, confitentes quidem nullam hoc tempore ſyndromen plethoricã adeſſe, ſed tamen paulò poſt affuturam. At verò quoniam rei naturæ, ac ſenſibus repugnat, in corpore ſaniſque redundantiæ immuni, vllam vel plenitudinem, vel ſuſpicionem plenitudinis eſſe, hinc fit, vt Galeni argumentum ſit neceſſariè demonſtrans, inuictum, & inexpugnabile. Sed ad poſtremum noſtrum argumentum contra futuram plenitudinem venio: *De quo* (Aduerſarius inquit) *nihil eſt quod reſpondeamus, tempore quod*

ineptum admodum eſt, atque iam à nobis hac Diſputatione frequenter explicatum.] Vt autem, Lector, tecum ipſe commodius poſſis noſtras ineptias reputare, mihi liber illius ſeriem huc apponere, quæ talis eſt. Finge hominem (quod eſt Galeni exemplum) qui exerceatur quotidiè, & omnes quantum ſatisfuerit, ſolitas habeat excretiones, qui moderatè comedat, adeoque nullius indigeat vacuationis, ex alto lapſum fuiſſe: victus ratione, cæteriſque opportunè inſtitutis, quæſo an quis poteſt vllam futuram plenitudinem imaginari? fluente ſanguine præter modum alicundè, an eſt aliquis adeò pertinax, qui contendat plenitudinem aliquam deinceps tempore futuram eſſe? Sed vide quàm maximo inter ſeſe diſcrimine diſtent noſtræ cogitationes. Argumentum, quod Aduerſario admodum ineptum eſt, mihi adeo ponderoſum, & ſolidum videtur, vt putem illud, tanquam Herculeum nodum nulla ratione poſſe diſſolui. Ac ſanè, mihi credas, ſi quid illi in mentem venire potuiſſet, quod reſponderet, hominem, ſi quis alius, dicendo profuſum, & qui eundem lapidem fruſtra mouere nunquam deſinit, nullis catenis potuiſſe detineri, quin haſce noſtras ineptias deregeret, ac refelleret. De plenitudine futura hactenus; iam de altera particulari dicendum eſt.

Aduerſarius de particulari plenitudine ſermonem habiturus, paulò altius orditur, repetitque nonnulla ex ſuis lucubrationibus, quibus conatur ſuam ipſius opinionem, ac dignitatem tueri aduerſus quoſdam inſignes medicos, qui illum criminari ſolent, quòd opinionem Empirici prorſus imitetur. Ac ſanè crimen videtur euidentiſſimè conſtare. Quandoquidem Aduerſarius quoque, quaſi alter Empiricus, ad miſſionem ſanguinis plenitudinem perpetuò requirit; ſiue ea præſens fuerit, ſiue futura, ſiue generalis, ſiue particularis, ſiue quomodocumque aliter cogitatione depingi, aut fingi poſſit: vno verbo, vt ſine plenitudine nũquam liceat ſanguinem mittere. Itaque omnium primum ille declarat, in quibus, & quomodo ſua opinio ab Empirici opinione diſſentiat. Qui ſic ſcribit. [*Merito Empirici refelluntur, quia in mittendo ſanguine fuerunt temerarij: nõ enim ſufficit, vt commodè ſanguis mittatur, plenitudinem adeſſe: ſed amplius venit diſtinguendum: an maioribus, an minoribus auxilijs vtendum: quæ innoteſcit nobis ex varia plenitudinis differentia.*] Itaque Empirici, & Aduerſarius in eo conueniunt; ad miſſionem ſanguinis plenitudinem requiri neceſſariò: in eo differunt, quòd illi non diſtingũt, vtrùm plenitudo maioribus, an minoribus auxiliis curari poſſit: Aduerſarius autem diſtinguit. Primùm verò mihi videor audire aliquem Empiricũ, vel Empiricorum patronum clamantem, ſibi ab Aduerſario iniuriam fieri, qui illis falsò obiiciat, quaſi velint in plenitudine perpetuò venam ſecare neque de minoribus præſidiis diſtinctionem efficiant. Quandoquidem ſi Galeno credimus, quem veriſimile eſt eorum diſciplinam probè tenuiſſe: ſi quis etiamnum ſanus, nec adhuc quicquam læſus, in ſanguinis redundantis concurſu ſit poſitus, non ſtatim huic mitti ſanguinem eſt neceſſe, immò alij ſatisfacit inedia, &c. Miſſio verò ſanguinis ne ab ipſis quidem Empiricis iis,
4. Metho. 6. qui ita ſe habent, neceſſariò adhibetur. Quod quidem Galeni teſtimonium demonſtrat aperriſſimè ipſos quoque Empiricos hac in re diſtinctionem adhibuiſſe, plenitudinemque haud ſemper ſectionẽ venę, ſed aliquando etiã leuioribus præſidiis curare conſueuiſſe. Quod potiò Aduerſarius deinde inquit, hanc diſtinctionem, vtrùm in plenitudine liceat venam incidere, an leuiora præſidia adhibere, ex varia plenitudinis differentia nobis innoteſcere, id quidẽ certè à Galeni doctrina alieniſſimum eſt: qui nos docet, vt non ſemel iam diximus, de vna morbi magnitudine vel præſente, vel imminente huiuſmodi iudicium faciendum eſſe. Qui verbis conceptis ſcriptum reliquit, principes ſcopos mittendi ſanguinis plenitudinem in ſe primò haud complecti; hanc verò in illis contineri, quatenus ea morbi magnitudinem, vel facit, vel facere deinceps poteſt. De Sang. Miſſ. c. 9. Præterea, dum Aduerſarius docet, non ſufficere vt commodè ſanguis mittatur plenitudinem adeſſe, ſed amplius diſtinguendum, an maioribus, vel minoribus præſidiis vtendum ſit, quæſo, quid aliud, etſi inuitus, docet, quam ad morbi magnitudinem confugiendum eſſe? ſiquidem plenitudo eatenus minora, vel maiora, præſidia requirit, quatenus morbum vel leuem, vel magnum efficit, aut poteſt efficere. Si plenitudo leuiorem morbum efficiat, ieiunium, congruens exercitatio, & alia id genus leuiora præſidia ſatis fuerint: ſin autem morbi magnitudinem faciat, aut facere poſſit, iam cæteris duobus conſentientibus ſcopis neceſſarium eſt venam incidere. Itaq; vir excellentiſſime hæc norma eſt, hæc regula, hæc doctrina Hippocratis, & Galeni; diſtinctionem, & iudicium de mittendo vel non mittendo ſanguine in plenitudine, non ex varia illius differentia, ſed ex vna morbi magnitudine eſſe definiendum. Aduerſar. [*Deinde verò Empirici, quia ſcopum non attigerunt, reprehendendi ſunt?*] Maſſar. Quonam modo homines, qui ſolam experientiã profitebantur, ſcopos, indicationes, rationem, methodum auerſabantur, ac propterea, τηρητικοί, alio nomine, quaſi obſeruatores appellati ſunt, quomodo, inquam, huiuſmodi homines ſcopum mittendi ſanguinis, & indicationem ab illo orientem poterant attigiſſe? Aduerſar. [*Nos verò, qui plenitudinem eſſe verum ſcopum ſignificamus, longè diuerſi ſumus ab horum hominum ſententia.*] Maſſar. Qui fieri poteſt, ſi plenitudo eſt verus ſcopus mittendi ſanguinis, vt nunquam Galenus de re tanti momenti nos docuerit? Sed quid dico, nos docuerit? Qui fieri poteſt, vt hunc ipſum plenitudinis ſcopum, tam frequenter, tam apertè, tam efficienter, tam ardenter impugnauerit, & expugnauerit? Hoc ſane mihi videtur omnem ſuperare admirationem. Cæterum cum Empiricus, & Aduerſarius in ſcopo plenitudinis conueniant, videamus tandem, quodnam inter vtrumque diſcrimen ſit. Adverſar [*Empirici in ſola plenitudine quoad vaſa mittendum eſſe ſanguinem conſuluerunt: nos verò non ſolùm in hac, ſed etiam in altera, quę vires reſpicit.*] Maſſar. Etſi Aduerſarius hac in parte ab Empirico diſſentit, tamen ille, mea ſententia, longe maiore, quàm Empiricus, eſt dignus reprehenſione. Cùm enim multitudo, ſeu plenitudo, Græce πλῆθος, apud Galenum ſit duplex; altera ad vaſa, quæ eorum capacitatem nimium replet: altera ad vires, quæ ab ipſis commodè regi, & in congruentem vſum conuerti non poteſt, magis rationi conſentaneum videtur, alteram ad vaſa, quæ poteſt illa rumpere, aliaque euidentiſſima, & grauiſſima pericula ſecum afferre, venæ ſectionem indicare, quàm alteram ad vires, quæ nequit vaſa rumpere, totque, & tanta mala inferre. Quòd ſi altera plenitudo ad vaſa, quæ propriè, verè, ſimpliciter plenitudinis nomen meretur, nullo modo apud Galenum ſcopus miſſionis ſanguinis eſſe poteſt, certo certios cuique eſſe debet, alteram ad vires, quę minùs verè, propriè, nec ſimpliciter plenitudo dicitur

dicitur, hanc prærogatiuam non potuiſſe obtinere: Nec non Empiricum, qui in ſola ſyndrome plethorica vacuationem à ſe obſeruatam dicit, maiori excuſatione eſſe dignum, quàm Aduerſarium, qui alterum præterea ſcopum alterius plenitudinis voluit adiungere. Poſtremò autem, vt omnia donemus Aduerſario, quæcumque ille velit, idem cogimur cum Galeno repetere, quod ſæpe diximus: neutram plenitudinem, neque ad vaſa, neq; ad vires venæ ſectionem poſſe indicare, niſi podagram, arthritidem, epilepſiam, melãcholiam, vertiginem, anginam, peripneumoniã, pleuritidem, hepatitidem, vno verbo, niſi magnũ morbum poſſit efficere. Aduerſ. [*Empirici in omni plenitudinis differentia quo ad vaſa generoſum hoc admiſerunt præſidium: nos vero in ſanis, ægrotiſue vtimur cum magna eſt plenitudo, quæ ſcilicet facilioribus nequeat ſanari præſidiis.*] Maſſar. Iam diximus iſtud crimen falsò Empiricis imponi: quandoquidem illi in magna tantùm, immò verò in maxima plenitudine generoſum hoc admittebant præſidium. Id quod eo grauiſſimo, & firmiſſimo argumento poteſt confirmari, quòd non niſi in ſyndrome plethorica ad miſſionem ſanguinis confugiebant. Quid autem ſit plethorica ſyndrome, aut plethoricus concurſus, Galenus multis in locis, nullibi accuratiùs docet, quàm li. de plenitud. vbi ſic ſcriptum reliquit: *Quin & tertius quidam cœtus alius eſt, qui nec ſit, an non ſit, aliqua facultas noris, nec ſe inquirere fatetur; verum ex nonnullis, quæ euidenter apparent, notis circa ægrotantem, vacuationem per longam vſum ſibi inuentam ait. Hic ſi deinceps, quænam notæ hæ ſint, rogetur, vaſorum inquit, diſtentio, & robur, & vniuerſi corporis grauitas, & pigritia ad motum, traducta in otio prior vita, non ſine ciborum, & potuum larga ingeſtione, & ſolitarum excretionum retentio. Et hac igitur ſyndrome (ſic enim ſymptomatum congeriem appellat) venæ ſecandæ vtilitatem obſeruatã eſſe dicit.* Hæc ille. Ex quibus cuique (ni fallor) vno excepto Aduerſario, manifeſtum fieri poteſt, Empiricos minimè in omni plenitudinis differentia, ſed in ea tantum, quæ ampliſſima eſt, & in qua omnia ſumma ſunt, venæ ſectionem amplecti. Etenim ſi illi vnam perpetuò plethoricam ſyndromen neceſſariò requirebant: hæc verò omnia complectitur ſymptomata, quæ ſingularem, maximam, & omnibus numeris ſummam plenitudinem ſignificant, vt illi in vna tantùm magna, & qua fortè nulla maior eſſe poteſt, plenitudinis ſpecie venæ ſectionis adminiſtrationem reponerent, fateamur neceſſe eſt. Itaque cum Empiricus fateatur ſe duntaxat in ſyndrome plethorica, adeóque in magna plenitudine ad venæ ſectionem aggredi, Aduerſarius itidem profiteatur, ſe in ſanis, ægrotiſve eiuſmodi vti remedio, cum magna eſt plenitudo, quæ ſcilicet facilioribus nequeat ſanari præſidiis, mihi quidem certè tantum videtur abeſſe, vt aliqua inter eos ſit diſſenſio, vt vtrique omni ex parte inter ſe mirabiliter conſentiant. Aduerſar. [*Empirici citra plenitudinem nunquam ſanguinem mittunt: nos verò in plenitudine quidem admittimus gratia vacuationis, citra plenitudinem autem, reuulſionis ergò.*] Maſſ. Quomodo hæc poſtrema verba cum ſuperioribus, fortè etiam poſterioribus conueniant, plenitudinem eſſe verum ſcopum miſſionis ſanguinis. in omni miſſione ſanguinis plenitudinẽ, vel præſentem, vel futuram, vel vniuerſalem, vel particularem neceſſariò requiri, ipſe viderit. Aduerſ. [*Empirici ſolam plenitudinem in actu conſiderandum duxerunt: nos verò eam etiam, quæ futura eſt.*] Maſſ. De futura plenitudine iam diximus quod eſt ſatis; neque eadem ſunt rurſum ineptè repetenda: Aduerſ. [*Tandem Empirici ſolam admittunt vniuerſalem plenitudinem. Nos verò vniuerſalem, & particularem, neceſſariam eſſe vendimus.*] En (ſtudioſe Lector) quam apertè Aduerſarius fateatur, ac profiteatur, quod modo dicebamus; In miſſione ſanguinis, plenitudinem cum præſentem, tum futuram, cum vniuerſalem, tum particularem eſſe neceſſariam: vno verbo, ſine plenitudine ad huiuſmodi præſidium nunquam eſſe deueniendum. De particulari plenitudine ſtatim ſermonem habebimus. Sed hac quoque in parte Aduerſarius deteriorem, quàm Empiricus opinionem tuetur. Etenim ſi vniuerſalis plenitudo, quæ multò magis indicatrix ſectionis venæ ſtatuenda videtur, nihilominus à Galeno prorſus reiicitur, omnis ratio colligit plenitudinem particularem, quæ multò minus videtur id remedium poſſe indicare, longè magis eſſe reiiciendam. Aduerſar. [*Rurſus autem, quemadmodum morbus magnus, tum apud Galenum tum apud alios auctores dupliciter dicitur, vel actu, vel potentia: actu, cũ partes omnes corporis ſanguinis redundantia turgent: potentia verò, cum vniuerſum corpus, aut eius determinata particula recipere multitudinem debet; vt puta cum retento ſanguine, qui è naribus, aut ab vtero fluere conſueuit, verèmur ne totum corpus plenitudine laboret, &c.*] Maſſar. Verba aut mutica, & imperfecta, aut mirabiliter implicata: Quemadmodũ morbus magnus dupliciter dicitur, vel actu, vel potentia, &c. quid ſequitur? quid huic reſpondet; fortè ſupplendum, ita duplex eſt plenitudo, tũ actu, tum potentia: actu, cum omnes corporis partes, &c. ſed cum hæc vatem, magis quàm lectore egeant, ad ea quę apertè ſcripta ſunt, veniens, quæſo quid audio? An morbus magnus actu ille eſt, cum omnes partes corporis ſanguinis abundantia turgent? Potentia, cum vniuerſum corpus, aut eius determinata particula recipere multitudinẽ debet? Certè eſt vt gratulemur humano generi, quòd magni morbi deinceps ex vna plenitudine, adeoque multo rariores, fortè etiam multo leuiores debeant oriri. An hoc eſt, nihil præter Galeni diſciplinam aſſeuerare? Qui morbum magnum, cui conuenit venæ ſectio, tam præſentem, quàm futurum docet fieri tripliciter, aut propter affectæ partis præſtantiam, aut propter affectus magnitudinẽ, aut propter cacoëthiam? Verum de re perſpicuè falſa, abſurda, & à vetere Hippocratica, & Galenica diſciplina aliena, ſuperuacaneum eſt pluribus agere. Aduerſar. poſt hæc, [*Nunc* (inquit) *ad diſputationem de plenitudine particulari cum noſtro antagoniſta reuertor. Primum doceo Galenum hanc ipſam admiſiſſe admodum euidenter: mox meam non redarguere opinionem, quæ ab illis dicuntur.*] Oleum, & operam libenter perdit noſter antagoniſta. An ego vnquam negaui, apud Galenum, apud naturam partem aliquã noſtri corporis poſſe aliqua humorũ fluxione tentari? aliquo tumore præter naturam male affici? ampliorem fieri? Verum illud addo in præſentia, nunquam Galenum huiuſmodi affectus nomine particularis plenitudinis donare conſueuiſſe. Qui ſcribit, interdum in partibus quibuſdam corporis non in vniuerſa eius mole, ſigna conſpici illis in partibus conſiſtentium affectuum, ſimilium iis, quales vtique in toto corpore ſolent conſiſtere. Ac ſanè vbicumque ille plenitudinem, vtriuſque illius differentias tractat, nũquam memini aliquã huiuſmodi particularis plenitudinis mentionem ab eo factam fuiſſe. Sed huic miſero ſæculo fatale eſt homines non ſolum cogitationibus, ſed etiam nominibus nouis mirabiliter delectari, ac triumphare. De quorum inſcitia aliàs diximus. Nos porrò

De Sang. Miſſ. c. 10.

4. Meth. c. 6.

De Sang. Miſſ. c. 4.

porrò aduerſus huiuſmodi ſomnia futuræ, & particularis plenitudinis ſic argumentabamur. Si altera plenitudo, in qua vel vnicus ſanguis, vel ſimul cuncti redundant humores. & quæ totum occupat corpus, quam plethoram ſimpliciter diximus, per ſe non poteſt venæ ſectionem indicare, an non communi loco dialectico facile vnuſquiſque poteſt colligere, multò minus alteram id poſſe præſtare, quæ minus verè, neque ſimpliciter, ſed cum additamento dicitur plenitudo pituitæ, bilis, melancholiæ: vel quæ haud totum corpus, ſed vnam duntaxat partem occupat? Aduerſarius autem ad hæc. [*In primis*, inquit, *non admitto antecedens illud tanquam vniuerſale, vt illi, ſed tanquam indefinitum. Deinde non loquor de illa plenitudine notha, quæ magis eſt quædam cacochymia, vt ex Galeno explanauimus, quàm exquiſita plenitudo. Mox verò tandem concedo quidem ſanguinem interdum mitti debere ſine plenitudine vniuerſali, ſine plenitudine particulari, vt cum reuulſioni intendimus, & indicationem ſumptam à particula fluxione tentata explemus.*] Quod itaq; ad primã Aduerſarij reſponſionis partem, qui noſtrum antecedens non admittit, niſi tanquam indefinitum, reſpondeo, id parui omnino intereſſe; quid, & quomodo ille admittat, vel non admittat. Mihi eſto ſatis, Galenum, quem pluris facio, quã ſexcenta millia aduerſariorum, illud admittere, probare, docere, tanquam vniuerſale, primum, per ſe, de omni, neceſſarium, neceſſariò demonſtrans, tanquam vetuſtiſſimum, & certiſſimum Hippocratis decretum; quod nullis nouatorum argutijs, nullis ſophiſtarum fallaciis, nullis hoſtium machinis euerti, aut labefactari vnquam potuit, neque (vt ſpero) vnquam poterit. De propoſitione indefinita, quam Aduerſarius vocat, poſterius loco opportuniore ſermonem habebimus. Quod verò ſpectat ad alteram partem, equidem fateor me non intelligere, quid ille ſibi velit. [*Non loquor* (inquit) *de plenitudine notha, quæ magis eſt quædam cacochymia, quàm exquiſita plenitudo.*] Ad defendẽdum, & illuſtrandum vetus Hippocratis, & Galeni decretum aduerſus fautores plenitudinis, equidem ipſe mihi triplicem plenitudinem obiiciebam: futuram, cum additamento, particularem: quas potiſſimùm audiebam illos comminiſci: ſtatimque de futura plenitudine ſermonem habiturus, aduerſus alias duas, ex vulgari loco dialectico à maiori ad minus argumentationem conficiebam, qualis iam poſita eſt. Ad quam certè ille debuit reſpondere. Quid enim obſecro te, ad nos pertinet, vtrùm ille de notha, an legitima plenitudine loquatur? id populus curat ſcilicet. Verùm neque id poſſum diſſimulare; iſtæc nomina exquiſitæ, & nothæ, plenitudinis fuiſſe nouatorum inuentum, Galenóq; inſolita; qui plenitudinem ſimpliciter πλῆθος, & πληθώραν vocat; quotieſcumque vel vnicus ſanguis, vel omnes æqua parte humores creſcunt: plenitudinem cum additamento ſanguinis, pituitæ, bilis, melancholiæ, cum ſinguli humores ſimul cum ſanguine augentur Quod ille cum aliis locis, tum maximè proprio libello de Plenitudine luculenter demonſtrat. Sed nobis hoc tempore omnia vetera ſordent, nec niſi noua nos delectãt. Illud certè non poſſumus non magnopere mirari, non in præſentia repetere; qui venerit illi in mentem, vt, dum ſcopum principem, proprium, & veriſſimum quærimus ipſius venæ ſectionis, ipſe talem proponat, qualis plenitudo eſt, ſine qua tum vniuerſali, tũ particulari, ille ipſe fatetur interdum venæ ſectionem conſtare. De vltima parte reſponſionis non eſt, vt plura dicamus: de qua re ſemel, atque iterum, ſatis, ſuperque diximus. Itaque ad poſtremum caput progrediamur.

AD CAPVT XI.

De plenitudine ex Aduerſario, de optimis authoribus eligendis.

HOc poſtremo capite Aduerſarius ſe explicaturum profitetur, quidnam de plenitudine ex ſua ipſius opinione ſentiendum ſit. Ego verò, cui nihil curæ eſt, quid ille, vel alij nouatores ſentiãt, & qui ſatis habeo Galeni ſententiam intelligere; ſicuti ex vna parte vnica litura ſtatui ad illud reſpondere, ita ex altera non poſſum ſtudioſos non monere, immò etiam rogare, obſecrare, pérque omnia ſacra obteſtari, vt ab huiuſmodi doctrinis, nouis, præter, & contra Galeni diſciplinam, tanquam à peſte ſibi caueant: toti autem ſummis viris, Hippocrati in primis, Ariſtoteli, & Galeno ſe dedant; qui certè, ſi rectè intelligantur, nunquam falli, nec fallere poſſunt; ſempérque, & præclarè docent: ſicuti alteri homunciones, quotieſcumque ab illis defectionem faciunt, perperuò falluntur, ac fallunt; neque aliud, quàm nugas, ambageſque docent, & quæ omnino tandem oporteat dediſcere. Cæterùm cum equidem nihil magis ſtudeam, quàm ſumma breuitate, quantum fieri poteſt, perpetuò vti; quoniam mihi videor Galeni doctrinã de plenitudine in noſtra Diſputatione ſatis breuiter, & perſpicuè explicaſſe; ſuperuacaneum exiſtimaui in præſentia quoque eadem repetere, & actum agere. Quare mihi ſtatutum eſt hanc partem prætermittere, ſtudioſóſque ad eum locum legare; qui quidem ſi Galeni doctrinam cum doctrina Aduerſarij voluerint comparare, facile intelligent, quid diſtent æra lupinis. Quandoquidem Galenus perſpicua quadam breuitate, hanc totam rem ita explicat, vt ſine labore eam poſſis intelligere, ac memoriæ mandare. Aduerſarius autem, cæteríque nouatores, adeò perplexè, confusè, prolixè in hoc argumento verſantur, tótque in primis noua nomina introducunt, plenitudinem exquiſitam, plenitudinem non exquiſitam; plenitudinem cacochymicam, cacochymiam plethoricam, & alia id genus, quæ illi quotidie ſibi fingere, & comminiſci nunquam deſinunt, vt diſpeream, ſi quis eſt tam excellentis ingenij, támq; tenacis memoriæ, qui poſſit huiuſmodi chaos intelligere, & recordari. Itaq; maximè velim, homines diſcant (quod me iuuat millies repetere) bonas artes, & diſciplinas à bonis authoribus ſibi comparare. Quo aureo præcepto mihi liceat huic tertio libro finem imponere.

LIBER QVARTVS.

DISPVTATIO IIII.

An pueris ante annum decimumquartum tutò ſanguis mitti poſſit ſecta vena.

QVartvs hic liber continet quatuor Diſputationes. Primam, ãn pueris ante annum xiiij. liceat ſanguinem mittere. Secundam, an cum virtute imbecilla ſanguinẽ mittere oporteat. Tertiam, an auctor quarti libri de Rat. Victus, accuratè, præclarè, & grauiſſima oratione ſcopos ad miſſionem ſanguinis requiſitos propoſuerit. Poſtremam, an Aduerſarius rectè explanauerit contextum

contextum xix. lib 4. de Rat. Victus, &c. Duæ poſteriores, quæ nihilominus, ſicuti in vno, atq; eodē argumento verſantur, ita vnica Diſputatione mihi videbatur commodè potuiſſe abſolui, quá maximè ad noſtrum principale inſtitutum pertinent: cum ea ſententia, de qua agitur, ſit propemodum totius noſtrę Diſputationis fundamentū; ex cuius firmitate, & conſtantia, vel infirmitate & inconſtantia certū ferè de vniuerſa cauſa iudiciū, ac definitiuam ſententiam licet pronunciare. Itaque neceſſe habebimus omnes de hac duplici diſputatione Aduerſarij cogitationes, & rationes ſigillatim, & accuratè examinare, quæcumq; ab illo, vel pro ſua ipſius opinione, vel aduerſus Hip. & Gal. ſententiam afferuntur. Quod porrò ad duas priores pertinet, etſi mihi videbar iure, ac meritò poſſe vtramque prętermittere, idq; ferè ſtatutum haberē, cū ambæ à principali noſtra cōtrouerſia, de Scopo Vehementiæ morbi, ſint alienæ, tamen cogor neq; eas prorſus negligere, cū propter alias, tum maximè propter eam causá, vt ſtudioſi intelligant, Aduerſarium nō ſatis habuiſſe vnū miſſionis ſanguinis principem ſcopū oppugnare, ſed alios quoque duos voluiſſe labefactare, & corripere; illumq; omni ex parte à Gal. deficere, atque eo quidē Galeno, quem tātopere colit, & admiratur, vt profeſſus, & pollicitus fuerit, ſe nihil allaturum, quod illius ſententiæ, & doctrinæ non conſentiat. Itaq; mihi ſtatutum eſt duas quoque priores Diſputationes, atque earum pondera examinare; veruntamen ſic, vt breuiter, quantum fieri poteſt, liceat mihi ab huiuſmodi moleſtia me explicare.

AD CAPVT I.

Aduerſarij, ac noſtrum iudicium de vniuerſa Diſputatione.

ADuerſarius ante omnia ſuam de propoſita Diſputatione ſententiam pronunciat, inquiens [*ita quidem ſentio Pueris ante annū decimumquartū aliquando ſanguinem tutò mitti poſſe ſecundum Galeni principia.*] Quæſtio, vtrū pueris ante annū 14. liceat ſāguinē mittere, nec ne, mea ſententia, poteſt dupliciter agitari: vno modo generaliter, ac ſimpliciter: altero ſingulatiter, & & reſtrictè, quid ſentiendum ſit ex Gal. ſententia. Aduerſarius porrò poſteriorem modum videtur amplecti: qui ſtatuit eiuſmodi pueris, ſecundum Gal. principia ſanguinem tutò mitti poſſe. [*Duplex* (ille inquit) *eſt aſſertionis huius fundamentū: primum ſtabile, & valde firmum, quod ratio ipſa cū experientia coniuncta omnino ſic fieri debere ſuadeat. Deinde verò, quòd inter cæteros authores profiteatur hanc medendi rationē non eſſe à Galeni doctrina alienam.*] Quod ſi hæc lis tantummodo ex Galen. principiis, ac diſciplina fuit definienda, fruſtra Aduerſarius ratione, & experiētia videtur agere: ſiquidē fieri poteſt, vt ratio, & experiētia omnino ſic fieri debere ſuadeat, nihilominus Galen. aliter ſentiat. Itaq; ille iure potuit, ac debuit in poſteriore fundamento acquieſcere, & probare Galen. fuiſſe in ea opinione, pueris ante annū decimūquartum tutò ſanguinem mitti poſſe: aut ſi voluit quæſtionē rationis, atq; experientiæ arbitrio tractare, debuit eandem quoq; generaliter afferre; ratione, experientia, & omnibus modis ſuá aſſertionem cōprobare, ac tueri, demúmq; Galeni teſtimonio, & doctrina confirmare. Sed omnes illius propoſitiones, vt ſunt magnificæ, ita non ſatis diſtinctè, & ordinatè videntur eſſe diſpoſitæ. Nos autē, vt ad ordinē ab illo inſtitutum, noſtrā quoq; Diſputationem referamus, neceſſarium eſt.

Cæterum antequā incipio, mihi libet breuiter ea repetere, quæ olim de hac ipſa controuerſia diximus. Summa verò eſt, Hippocratē, & Galenū in numero ſcoporum principum ætatē repoſuiſſe: Galenum huic decreto eam interpretationem adhibuiſſe, vt illud ad ſolos pueros pertineat: qui etſi valent facultate vitali, tamen quòd eorum ſubſtantia partim ob inſignem humiditatem, partim ob temperamenti caliditatem, omnium facillimè digeratur, & diſſipetur, miſſionem ſanguinis non bene ferant: cum altera ex parte ſenex, non propterea quia ſit annoſus, ſed propter vnam virium imbecillitatē eiuſmodi remedium nequeat ſuſtinere: hanc Galeni interpretationem non omni ex parte certam, atque exploratam videri: quod ſiue propter excedentem humiditatem, ſiue propter calidius temperamentum, ſiue quomodocumque pueri non perferant ſanguinis miſſionē, tandem ad rationem virium oporteat deuenire: Galenum fortè propter aliam cauſam ſectione venæ pueris interdixiſſe; quòd remedium ſit in hac ætate ſuperuacaneum, illique inſitam, ac naturalem à temperamento vacuationem habeant, vt alterius non indigeant. Quo demum loco hęc à me ſcripta ſunt. Verumenimuero, vtcumque ſe res habeat, nolim quenquam de hac quæſtione valde eſſe ſolicitum; cum ea ferè ſit logica, & nullius momenti; & vtrouis modo ſentias, pro certo habendum eſt, nullo pacto pueris de Galeni ſententia venæ ſectionem conuenire. Atque quidem te id ſcire quam maximè velim, me hæc attuliſſe in primis ad excitanda, & exercenda ſtudioſorum ingenia; minimè verò ad infirmandum, & conuellendum Hippocratis, & Gal. decretum; quod interim ſuſcipio libenter, qui candidè fateor, niſi quæ modò diximus ad hanc rem ſunt ſatis accommodata, me fortaſſe ad hanc diem illorum mentem exactè aſſequutum non eſſe. Sed rurſum hæc quoque à nobis addita ſūt: Plurimos eſſe hoc tempore, vel nobiles, & eruditos medicos, qui hunc ætatis ſcopum inter principes non recipiunt, ſed potius inter ſecundarios reponunt, qui magis quantitatem, & modum vacuationis, quàm ipſam vacuationem indicant: Non deeſſe, qui argutis quibuſdā ratiunculis contendūt Galenū quoq; in hanc ſententiam adducere: illùmq; pueris non ex toto, ſed pleniore duntaxat, ac veteribus vſitata miſſione ſanguinis interdicere: Nonnullos naturę exemplū obiicere, quæ in pueris fluxionem ſanguinis è naribus, vel alia parte conſueuit excitare ſine vlla virium iactura: Alios quotidianum afferre experimentum, aſſeuerantes quamplurimos pueros miſſione ſanguinis frequenter, & feliciter à grauiſſimis morbis liberari: Omnes demum exemplum, atque authoritatem Auenzoar medici Arabis afferre, qui, referente Auerroë, proprio filio agenti annū tertium venam ſecare non eſt veritus. Quibus omnibus pro viribus ſatisfacere conati ſumus. Quo itidem loco hæc ſcribimus. Vtcumque autem hæc ſe res habeat, præter rationem, præter Hippocratis, & Galeni mentem, atque adeo temere nos exiſtimamus pueris venam ſecari ante annum decimumquartum vt ſuprà diximus; neq; vlla in re temeritatem eſſe laudandam. Hæc de ætate, tertio principe ſcopo mittendi ſanguinis in noſtra Diſputatione à nobis ſcripta ſunt: quæ (ni fallimur) perſpicuè, ac breuiter omnia complectuntur, quæcumque Aduerſarius tota peculiari longiſſima Diſputatione voluit complecti, & amplificare. Quam tempus eſt vt proſequamur.

Diſp. de ſcop.

Digitized by Google

AD CAPVT II.

Rationes Aduerſarij, ante decimumquartum annum ſanguinem mitti poſſe.

SIT ergò (ille inquit) *hypotheſis noſtra Diſputationis. Ætatem indicare propter vires, vel quatenus refertur ad corporis habitum vel ad humidum, calidumque temperamentum; atque admittere, vel non admittere generoſum hoc remedium, quod vires ferre, aut non ferre poſſunt*] Cum Aduerſ. ſuæ hypotheſi conſentiens varias hoc capite rationes afferat, quibus nititur probare aduerſus Galenum, in deliberatione mittendi, aut non mittendi ſanguinis, eatenus conſiderationem ætatis id remedium vel permittere, vel prohibere, quatenus ex ea licet virium firmitatem, vel infirmitatem colligere, equidem iure potuiſſem huiuſmodi rationes, totamque hanc partẽ omittere; qui alias ingenuè confeſſus ſum, Galeni interpretationem mihi quoque nonnihil duram, & difficilem videri; nullamque certam rationẽ me hactenus potuiſſe inuenire, quæ hunc mihi ex animo ſcrupulum prorſus euellere poſſit. Veruntamen nequiui eas planè ſilentio diſſimulare, quòd ſperem neque tractationem huius loci ſtudioſis vel iniucundam, vel inutilem futuram. Itaque ad rem aggrediamur.

Prima aduerſaria ratio eſt huiuſmodi. [*Primi atque principes ſcopi indicant mittendum eſſe, aut non mittendum ſanguinem: ſed ipſa ætas non eſt primus, principaliſve ſcopus: ætas igitur ipſa non indicat mittendum, aut non mittendum ſanguinem.*] Ratio gratioſa. Primùm verò ſciant tyrones, qui tanta Aduerſarij diligentia inſtituuntur, huiuſmodi argumentum nullius eſſe momenti, cum ſit ex minore negatiua in prima figura: qui eſt modus inutilis, vt Ariſt. in lib. *Priorum.* & ratio docent. Inquit enim. Primi, ac principes ſcopi indicant mittendum ſanguinem, aut non mittendum: ætas non eſt primus, principaliſve ſcopus; ætas igitur non indicat, &c. Quod quidem non ſequitur. Id quod vel ex eò licet intelligere, quoniam aër non eſt princeps ſcopus, tamen aliquando indicat non mittendum. &c. Deinde quæro, quinam ſint primi ſcopi, ac principes, qui indicant ſanguinem mittendum eſſe aut non mittendum? Ac ſi reſpondeat, eſſe magnitudinem morbi, ac robur virium, quid aliud quæſo reſpondet, affirmat, & fatetur, quàm quod millies negauit, millieſque negaturus eſt? Præterea Aduerſarius tanquã manifeſtũ, & certũ aſſumit, quod maximè dubium, & incertũ eſt, quodq; eſt in primis in cõtrouerſia poſitum: neq; ætatem non eſſe primũ principalemve ſcopum. Nec ſanè illius comprobatio aliquod momentum habet. Etſi enim Galenus vno, vel altero loco ſcribit, duos tantũmodo eſſe ſcopos, magnitudinem morbi, & robur virium, nihilominus centies inſuper tertium, vigorẽ ætatis apertiſſimè illis adiungit. Quod iam ſuperiùs demonſtrauimus; fortè poſterius quoq; ſumus demonſtraturi.

Secunda ratio talis eſt, [*Deinde verò aliud etiã conſtat, idem fieri debere iudicium de ætate, quod de temperamento fit, ac de habitu corporis, quæ non indicant primò, ac principaliter, verùm mediantibus ipſis viribus, & ſecundo quodam loco.*] Ac deinceps longiore oratione, de habitu corporis, & temperamento ſuo more multa diſputans concludit ætatem, ſicuti habitum corporis, ac temperamentum, minimè ſectionem venæ, ſed ſectionis venæ modum, & quantitatem indicare. Cæterũ facile eſt huius quoq; rationis fallaciam animaduertere: quæ pro certo aſſumit, omnibus pueris poſt xiiij. annum venã ſecari poſſe etiamſi molles fuerint, &c. Namq; ita argumentum valere t: ſed pueri ante xiiij. annum ſi fuerint habitus dẽſi, &c. non facile diſſlantur; ergò aut æquè, aut fortè etiam meliùs, quã molles poſt xiiij. ſectionem venæ poſſunt ſuſtinere. Verùm ſecus res ſe habet: ſiquidem Galenus etiam poſt annum xiiij. ſi pueri ſint habitus mollioris, coloris albi, &c. iubet aut ſanguinem non eſſe mittendũ, aut parcè mittendum. Quare comparatio habitus denſi, vel rari, vnius corporis ad alterum fieri nõ debet, ſed vnius in vna ætate ad ſeipſum in altera: qua collatione verum eſt, ac certum corpus puerile, quamuis denſum ratione alterius, tamen ante annum xiiij. ſeipſo eſſe rarius, ac facilius diſſlari, inatamque habere vacuationem, quã illud ipſum poſt xiiij. annum ſit habiturũ. Quamobrem Socrati, cui poſt xiiij annum licet ſanguinem mittere, ſi denſi habitus fuerit, ſine quo, ne tum quidem id liceret, ante annum xiiij. nullo modo licet. Sed hæc tranſeant: cumque nolim, nec debeam ad ſingula reſpondere, vnica reſponſione ſtatui me ab huiuſmodi ratione explicare. Reſponſio autem eſt Galeni: qui seriò volens medicos docere, quinam ſint ſcopi principes miſſionẽ ſanguinis verè indicantes; & quinam ſint ſecundarij, qui non miſſionem ſanguinis, ſed quantitatem vacuationis deſignant, ætatem inter priores, minimè inter poſteriores recenſet, ita inquiens. *Tribus itaque ſcopis mittendi ſanguinis definitis, magnitudine nimirum morbi, aut præſente, aut imminente, aut incipiente, vigente ætate, & robore virium extra puerorum ætatem ad alias mittendi ſanguinis notas, quas non pauci medici adiecerunt, accedamus; qui quantitatem quidem detractionis, non ipſam miſſionem ſanguinis ſimul indicarũt. Proinde è morbo, ætate, & viribus, quòd mittendus ſit ſanguis cognoſcitur. Quantitas autem vacuationis non ſolum ex illis, ſed & alijs deprehenditur. Hac verò ſũt plethorica vocata ſyndrome, ambientis nos aeris temperatura, in tempus, & regionem diuiſa, quæ in antè acta vita circa ciborum tum qualitatem, tum quantitatem acciderunt: excretiones item, ac motiones aut factas, aut non factas* Hæc Galenus. Quæ certo certius confirmant, de illius ſententia, ſcopum ætatis minimè modum, & quantitatem vacuationis, vt placet Aduerſario, ſed ipſam venæ ſectionẽ indicare. Ex quibus facile eſt intelligere quàm iſtæc ratio inani fundamento nitatur, quãque ſit infirma, & ſine ratione.

De Sang. Miſſ. c.9.

Itaque ad tertiam progrediamur, de qua aduerſarius ſcribit ad hunc modum. [*Id remedium cæteris præponendum eſt, quod tutiùs, citiùs, & iocũdiùs ſanare poteſt ægrotum: atqui venæ ſectionis, præſente indicatione, hæc ipſa tutiùs, ac citius, & iocundiùs ſanare poteſt, quam alia vacuantia præſidia: ergò venæ ſectio cæteris omnibus in pueris tanquam ſecurior præponi debet*] Ratio recondita. Argumẽtatio artificioſa. Quæſo n. quis æger eſt adeo ſtolidus, niſi ſimul corpore, & animo ægrotet; qui, ſi illi duo offerantur præſidia; quorum altero tutò, citò, iocundè, altero periculoſiùs, tardiùs, iniucundiùs poſſit ſanari, non illud facile, ac libenter præponat, amplectatur? Præterea quę prodigioſa hæc eſt argumentandi ratio? Vtraque maior, & minor propoſitio, vt dicitur, communis eſt, & ad omnes ægrotos pertinet: concluſio ſingularis eſt, & vnos pueros complectitur. Sed non ſolum notatione, ſed etiam admiratione eſt dignum, Aduerſarium frequenter pro certis & confeſſis accipere, quæ omnium maximè dubia ſunt, & con-

trouerſa;

trouerſa; ſicuti ille in præſentia facit: qui aſſumit tutius in iis pueris, citius, iucundiùs, &c. venæ ſectionem conuenire: quod tamen eſt dubium, in controuerſia poſitum, immo verò falſum. Nec ſanè allata ratio quicquam facit, quoniam venæ ſectio propter eam præcipuè cauſam tutior eſt, quia medicus ſolius huiuſmodi vacuationis liberam habet ſiſtendi poteſtatem, quandocunque illi placuerit, aliorum autem nullius, vt Galenus docet. At verò ſi alia conſiderentur, fieri poteſt, vt ſit minus tuta, veluti ratione ætatis, quæ innatam habet euacuationem. Immò hæc potiſſima eſt ratio, propter quam hoc remedium in pueris ante aonum decimumquartum tutum non ſit, quam certè Aduerſarius debuit ſoluere.

De ſang. miſſ cap. 11.

Sed reliqua perſequamur. [*Pro dilucidatione rationis huius fieri quidem velim, ſupponere me puerum, octano ætatis anno, aut paulò grandiorem, aut minorem, eius temperamenti, & habitus, cuius in ſuperioribus memini, pati febrem ardentem ex putredine ſanguinis biliosi, in venis maioribus procreatam: huic certiſſimum eſt conuenire venæ ſectionem, & etiam purgationem: ponamus non poſſe fieri vtramque, ſed oportere alterutram eligere; quis dubitabit eligendum eſſe ex duobus, quod citiùs, tutius, & iocundiùs ſanet?*] Maſſar. Magna, & multa meſſis nobis proponitur. Quot iis paucis verbis notatione, fortè etiam admiratione digna ſe nobis offerunt? Ex quibus liceat nobis quædam tantummodo fragmenta colligere, ne pereant. Ac primùm quidem ille ſupponit puerum, octauo ætatis anno, aut paulò grandiorem, aut minorem, eius temperamenti, & habitus corporis, cuius ſuprà mentionem fecerat. Sed quid, ſi puer fuerit quadrimus, quinquennis, ſexennis, hoc ipſo temperamento, & corporis habitu præditus? Quid ſi puer ſeptem, octo, nouem annos natus, ſed alium corporis habitum, aliud temperamentum nactus fuerit? Quid (inquam) de iis ſtatuendum eſt? Quòd ſi reſpondeat ſe valde pueros à ſectione venæ excludere, vt aliqoando reſpondet [*eos ſolum, qui infantes nuncupantur, ſúntque admodum proximi ortui, quales rectè nuncupabimus anno natos primo, vſque ad quintum, aut fortaſſis parum vltra*] ille ſciat ſuas rationes pro infantibus quoque poſſe afferri: quibus vix annum ſecundum, aut tertium natis, plurimi, potiſſimum (vt audiui) in Hiſpania, ratione tidem, atque experientia nixi, ſi quis vrgeat morbus periculoſus, non verentur ſanguinem mittere. Namque ſi Aduerſarij principia, argumenta, & rationes ſequamur, pariter ad nuper natos ratio ſoritica nos docere videtur. Quia ſicuti qui habitus ſunt denſioris, octauo inquam anno, paulò poſt, aut paulo ante miſſionem ſanguinis ad decem, vel vodecim vncias, per duas vices bene poſſunt perferre; ita ſi quis adhuc denſioris ſit habitus, ante ſeptimum, ſexto, & quinto, & quarto venæ ſectionem ad ſex, vel ſeptem vncias ſanguinis, ſi non vna, aut duabus, ſaltem tribus vicibus optimè feret: ac poſtremò qui denſiſſimi habitus fuerit etiam ſecundo, & primo anno, fortè & primo die venæ ſectionem poterit perferre, ad tres vncias, ad duas, ad vnam; tribus, quatuor, quinque vicibus, vt libet. Hoc ſoriticum eſt argumentum, ſophiſtis familiare, à quo Galenus monet eſſe abſtinendum. Id verò potiſſimum fit, ſiſtendo gradum in aliquo primo, quale eſt in præſentia, ex Galeni, & præſtantiſſimorum medicorum ſententia, vt decimumquartum annum terminum ſtatuamus, ante quem non liceat, poſt quem liceat ſanguinem mittere. Non quidem quòd ætates certis quibuſdam annis, aut diebus incipiant, vel finiant, cum magna omnino ſit earum latitudo, ſicuti rerum ferè omnium, quæ ad corpus humanum ſpectant; ſed quoniam in his, in quibus hic proceſſus in infinitum fugiendus eſt, vt qui nos facilè in errores deducere poſſit, certus quidam terminus ſtatuendus eſt, qui medicæ coniecturæ, quam Galenus ſcribit propè ad veritatem accedere, terminus ſit, regula, ac veluti lex, quam ſine periculo præterire non liceat. Puer itaque octauum circiter annum agens, &c. laboret febre ardente ex putredine ſanguinis bilioſi, &c. [*Huic certiſſimum eſt conuenire venæ ſectionem, ac etiam purgationem.*] Quid audio? certiſſimum eſt in febre ardente ex putredine ſanguinis bilioſi venæ ſectionem conuenire? Quæſo, lector, quomodo hæc iis conueniunt, quæ aliàs ab Aduerſario diſputata ſunt? Non ſemper mittendum eſſe ſanguinem in ardenti febre, etiamſi vires valeant, & magnus fuerit morbus? In hac febre ſalubertimum eſſe abſtinere à venæ ſectione? [*Ac etiam purgationem.*] Certè quidem ſi Aduerſar. velit ſuorum principiorum meminiſſe, atque illius potiſſimùm; indicationes ſumi à natura morbi, in quo tantopere ſolet triumphare, iure, ac meritò in præſentia docet febri ardenti, in qua nulla ſanguinis copia, ſed vnus redundat humor bilioſus, purgationem conuenire. Quomodo autem altera ex parte iſtud quoque doctrinæ Hippocratis, & Galeni conſentiat, qui cum aliis in morbis, tum maximè in febribus, ſine humorum coctione, purgantia deteſtantur medicamenta, ipſe viderit. Ac ſanè mirum eſt, hunc hominem, qui ſectioni venæ vſque adeò infenſus eſſe conſueuit, qui generaliter in morbis, illius vſum rarum, ſpeciatim in febribus, vel in genere, vel in ſpecie, vt ipſe loquitur, rariſſimum, ac propè nullum eſſe contendit, quòd peculiari diſputatione de ſanguinis miſſione in febribus palam fiet; qui purgantia medicamenta ferè ſemper illi non veretur anteponere, nunc tales, & tantas ſecuritatis, & vtilitatis laudes huic remedio tribuere; contra autem purgantia medicamenta tot, & tantis incommodis, periculiſque onerate, vt hæc certè vix, aut ne vix quidem videantur vlla ratione poſſe inter ſe componi, & conuenire. Sed ad poſtremam rationem venio. [*Pueritia ita ſeſe habere videtur mihi ad vacuationem artificialem, quemadmodum ad inediam, tenuémque victum. Etenim inediam ipſam vacuare multitudinem corporis conſtat, & à Galeno, &c. At verò pueri non ferunt inediam. Qui creſcunt (dicebat Hippocrat.) plurimum habent calidi innati; quo fit, vt plurimo egeant alimento, &c. Hæc licet veriſſima ſint, nihilominus tamen accidere non rarò conſpicimus citra damnum pueros & inediam, & victum tenuem ferre, &c.*] Turpe eſt Aduerſarium, qui ſpeciatim excellentem Dialecticum ſe profitetur, tam frequenter, ac leuiter in Dialectica peccare: quod in præſentia quoque illi euenit. Siquidem vno verbo facile eſt intelligere, poſtremum hoc argumentum eſſe à minore ad minus affirmatiuè; quod nullam vim habet: namque longè minus eſt ferre inediam, quàm ferre venæ ſectionem. Quare hæc non valet conſequentia. Pueri ferunt inediam, ergo & phlebotomiam. Minus autem eſſe inediam, quàm venæ ſectionem ferre, tum res ipſa docet, tum Galeni authoritas confirmat apertiſſimè; qui ſcribit, magna hæc duo auxilia, venæ ſectionem, & purgationem non ſemper neceſſariò adhiberi: cum aliquando ſatis ſit minoribus vti præſidiis, inedia, frictione, &c.

Lib. 1. c. 14. prox. c. 4.

1. Loc. Affect. c. 2. 2. Diff. feb. cap. 8. De Marc. cap. 4. & alibi.

Lib. 2. diſput. cap. 11.

Sed rurſum quæſo hanc rationem parumper expendamus. Si in pueris ætas, & inedia, quod ad corporis vacuationem pertinet, eiuſdem ſunt rationis: ſi pueri per Hippocratem, & Galenum inediam ferre non poſſunt, quòd eorum ſubſtantia facillimè digeratur, & diſſipetur, equidem nequeo ſatis intelligere, quomodo hinc Aduerſar. colligat pueros poſſe venæ ſectionem ſuſtinere: cum potius hac ipſa

ratione liceat colligere, Pueros, neque inediam, neque ſectionem venæ, neque vllam inſignem vacuationem poſſe perferre. [*At verò licet hæc veriſſima ſint, nihilominus tamen accidere non rarò conſpicimus citra damnum pueros, & inediam, & victum tenuem ferre.*] Quomodo ex vna parte, quæ ab Hippocrate, & Galeno tradita ſunt; Pueros plurimo indigere alimento, inediam ferre non poſſe; alioqui eorum corpora conſumi; quomodo inquam hæc veriſſima ſint: altera autem ex parte non raro eueniat, vt pueri citra aliquod damnum inediam ferant; equidem fateor me id non ſatis adhuc potuiſſe conſpicere. Siquidem hæc nullo modo mihi videntur ſimul poſſe conſtare. Itaque, vt vel Hippocrates, & Galenus, vel Aduerſarius decipiatur neceſſarium eſt. De qua re alij ſententiam ferant.

AD CAPVT III.

An pueris venam ſecandam experientia comprobet.

DE experientia quam Aduerſarius hoc tertio capite iactat, qui affirmat pueros fluxionem ſanguinis, & quidem copioſam, vel à natura excitatam, vel ab arte inſtitutam bene, & feliciter perferre, aliàs diximus. Quam quidem verborum ſeriem mihi libet iterum huc afferre, quod ita non ſolùm ad hunc locum, ſed etiam ad omnes Empiricorum iactationes, quas tam frequenter nobis obijciunt, facilè poſſimus reſpondere. Ea verò ſunt eiuſmodi. De experientia quam plerique ſæpenumero iactant, paucis agendum eſt, qui mihi videntur huiuſcemodi argumento nimis licenter abuti, & planè quid experientia ſit ignorare. Etenim ſi experientia, teſte Philoſopho, quædam eſt particularium cognitio ex memoria reſultans, ab artis facultate parum omnino deficiens; non eſt credendum omnem euenientium rerum memoriam, experientiam eſſe, atque expertum hominem reddere, niſi ratio iudiciumque adhibeatur, quo fit rationabilis ad ſimilia tranſitus, & ars quædam (vt ita dicam) particularis conſtituitur. Quamobrem iure Græcus Ariſtot interpres, qui ſub Alexandri nomine circunfertur, primum librum Diuinorum exponens dixit; experientiam eſſe cognitionem rationabilem à memoria proficiſcentem. Atque hoc eſt, quod voluit Galenus, apud quem paſſim legere eſt experientiam non eſſe ab ratione diuellendam; alioqui errorum, & periculi plenam eſſe, eique non eſſe omnino fidendum. Quod ſi tandem experientia quoque agendum eſt, nec certè nobis deſunt experimenta, quæ Aduerſario opponere poſſimus. Qui verè teſtari poſſumus nos aliquando nonnullos pueros, & puellas vidiſſe, & viſitaſſe, qui ex multa ſanguinis profuſione vel natura, vel arte facta fuerunt inſigniter refrigerati, & diſſoluti, vt ad malum corporis habitum, ad hydropem, & ad interitum deuenerint. Quibus fortè maior eſt adhibenda fides quòd illa cum Hippocratis, & Galeni doctrinæ, tum rationi, ac rei naturæ planè conſentiant.

Lib. 1. de Peſte, pag. 54. Init. 1. Met.

Sed iis præterea Trincauellij noſtri Anteceſſoris, viri doctiſſimi, & in Galeni diſciplina mirabiliter verſati, mihi libet ſententiam quandam adiungere. quæ itidem ad rem, de qua agitur, & ad confirmandam veritatem, quàm maximè eſt accommodata. Ea verò eſt huiuſmodi. *Quantum ad puerilem ætatem attinet, Græci quidem nulli, neque eorum princeps Galenus (quod ego meminerim) auſi ſunt pueris ante xiiij. annum ſecare venam, quantumlibet magnus morbus vrgeret. Quod idem Gal. monet, cum poſt xiiij. ætatis annum, ſi magni morbi periculum immineat, illis ſanguinem mittendū eſſe permittit, qui multo ſanguine pleni ſint; huicque nec tempus, nec regio, nec alia repugnent. Arabes verò aliqui in hac re audaciores fuerunt. Auenzoar enim auſus eſt filio ſuo ſeptenni ſanguinem mittere: quem deinde multi noſtrorum Latinorum, qui dum iuuenis eſſem, Venetijs, & Patauij medicinam exercebant, & ſenes erant, imitati ſunt, & valde teneris infantibus venam pertundebant. Quod tamen a me nunquam fuit probatum: videbatur enim id mihi fieri præter omnem rationem. Quod ſi aliquando bene res ſuccederet, ſæpe enim & malus ſequebatur illius rei euentus, id potius bonæ eorum fortunæ, quam rationi attribuendū putabam.* Hactenus Trincauellius. Atque hæc ad experientiam in qua Aduerſarius tantopere triumphat, & hoc tertium caput ſint ſatis, vbi duo verba dixero de exemplo Auenzoar, de quo ille ſic ſcribit:

Ad hæc memorabile accedit exemplum Auenzoaris magni medici. Auerrois teſtimonio, qui filio ſuo ſeptennali (non autem vt quidam dicunt trimo) pleuritide laboranti ſanguinem miſit; videtúrque Auerroës ab illo non diſſentire. Dixi ſeptennali puero non trimo (quamuis primo libro de Miſſ. Sang. trimum appellauerim puerum) quia certè nemo in ea ætate ſanguinem mittere fuiſſet auſus in tantillo puero, ob eas cauſas, quas explanabo poſtea. Id vero notandum eſt, Aduerſarium parum diligenter ac fideliter huiuſmodi exemplum referre, Quod vt puto conſultò ab illo factum eſt, vt hunc ſcopulum deuitaret, cum ſit in ea opinione, Pueris ante ſextum, vel ſeptimum annum minimè ſanguinem eſſe mittendum. Itaque ſcribit, Primùm Auenzoarem filio ſuo ſeptennali ſanguinem miſiſſe, ac ſe excuſat, quòd aliàs trimum ſcripſerit, quoſdámque accuſat, forte meipſum, qui hunc puerum dixerim trimum fuiſſe. Deinde hunc puerum laboraſſe pleuritide. Demum Auerroëm ab illo Arabe medico non diſſentire. Quæ omnia, ſi ipſi Auerroi relatori credimus, falſa ſunt. Qui ſic ſcribit. *Non debemus minuere vſque ad duas annorum ſeptimanas ſecundùm Galenum, quamuis natura ægritudinis hoc requirat manifeſtè: Et dixit Abumeron Auenzoar, Ego minui venam meam filium trium annorum, & euaſit a morte.* Hæc Auerroës, qui apertiſſimè Galeni ſententiam probat; pueris ante annum xiiij. ſanguinem mittendum non eſſe: qui ſcribit filium Auenzoar fuiſſe trimum: qui demum pleuritidis nullam mentionem facit. Quod idcirco mihi libitum eſt animaduertere, vt ſtudioſi intelligant Aduerſario neque in referendis aliorum verbis, & ſententiis vndique fidem eſſe adhibendam.

Diſſ. de ſep. pag. 56.

7. Coll. c. 3.

AD CAPVT IV.

An pueris conueniat ſanguinis miſſio ex Galeno.

ADVERSARIVS probaturus Galenum fuiſſe in ea ſententia, vt pueris ante annum xiiij. liceat ſanguinem mittere, præuidit ſe magnum opus omnino, & arduum conari: qui hunc in modum præfatur. [*Magis fortaſſis videbitur operoſum perſuadere ex verbis Galeni idem remedium conuenire, quòd extent quàm plures illius loci contrariam ſententiam approbantes: quódque communis ſit omnium ferè medicorum ſententia, qui in illius doctrina verſati ſunt, noluiſſe illum ante annum xiiij. mitti ſanguinem poſſe. Ego ſanè quicquid alij ſentiant de Galeno, parum curo. Quid ex eo authore ſentiam, dicam liberè. Aliorum poſtea ſit iudicium.*] At verò, vt præclarè dixit Ariſtot. περὶ τὸ χαλεπώτερον ἀεὶ ϗ τέχνη ϗ ἀρετή. *Et ars,*

Lib. 2. Moral. Nico.mach. *ars, & virtus circa id verſatur, quod eſt difficilius.* Aduerſarius parum curat, quid alij ſentiant de Galeno. Alij fortè nihil curabunt, quid ille de Galeno ſentiat, quid ille in vniuerſum ſcribat, & doceat. Sed iſtos reconditos Galeni locos perpendamus. Primus ſit ex libro de Sectis, præclarus quidem, & verè dilucidus, in quo pueros, &c. Verba in cap. 8. ſic habent. *Cum experientia didicerint, nec ſenectute confectis, nec item admodum pueris, etiamſi laborent plenitudine, venam ſecandam eſſe.* Hunc præclarum quidem, ac verè dilucidum locum Aduerſarius luculenter interpretatur. Neque verò in ſua interpretatione acquieſcens, longiorem quoque diſputationem commemorat, quam de hoc ipſo loco ille inquit cum duobus clariſſimis Romanis medicis ſe habuiſſe. Quæ equidem nihil curo, compertúmque habeo ſtudioſos nihil eſſe curaturos, quòd omnia prorſus inania ſint, & nihil habeant momenti. Ego verò primum reſpondere poſſem, multos doctiſſimos viros fuiſſe in ea opinione; hunc librum de Sectis, in legitimis Galeni libris non eſſe reponendum: quòd neque illius doctrina, neque ſtylus ſingulare Galeni ingenium, & iudicium ſapiant. Quibus ego planè conſentio: qui aliquando ſuſpicatus, ſum illius authorem fuiſſe Menodotum Empiricum, quem Galen. ſcribit aduerſus Aſclepiadem diſputaſſe. Sed aliud agimus in præſentia. Eſtò. Sit Galeni.

1. Nat. fa. cap. 14. Quæſo locum parumper perpendamus: de quo id primum notandum eſt; Aduerſarium ſuo more aliter illum proferre, quàm apud authorem legatur. Etenim cum non liceat Græcum codicem conſulere, qui deſideratur, in Codice Latino, interprete Raſario, ſic ſcriptum eſt. *Ego enim pleriſque pleuriticis, qui florentem ætatem agerent, validis viribus eſſent, miſſum eſſe etiam a nobis ſanguinem ſæpè conſpexi: at in extrema ſenectute conſtitutum, aut paruulum admodum puerum, nec nos, nec quiſquam alius vnquam auſus eſt ſanguinis miſſione vacuare.* Interprete autem Limano ita legitur. *Namque pleriſque pleuriticis in conſiſtenti ætate conſtitutis, valentibúſque viris ego ſæpè a nobis etiam ipſis ſanguinem miſi. Sed neque nos, aut in vltima ſenectute cuique, aut puero natu admodum paruo, neque quiſquam alter vnquam mittere eſt auſus.* Deinde eſt diligenter animaduertendum, quidnam hoc loco Galenus ageret, ac ſibi vellet. Qui hoc ipſo capite 8. introducit Empiricos quaſi loquentes, & contra Methodicos diſputantes, qui à ſolis affectibus curandi indicationes ſumebant, contendebántque euidentia, ſiue apparentia conferens indicare, occulta autem nullam vtilitatem afferre. Itaque volens eorum inſcitiam redarguere, ſic inquit. *Cum iidem ex omni parte affectus non eandem tamen omnino curationem poſtulent, ſed quandoque tam variam in diuerſis ætatibus, vt non ſola medecina menſura, atque modo, ſed etiam toto genere differant. Ego enim pleriſque pleuriticis*, &c. Ex quibus manifeſtum eſt, Galenum propoſitum habuiſſe Methodicos refutare, qui omni prætermiſſa conſideratione partium, naturæ ægrorum, temperamenti, ætatis, conſuetudinis, cauſarum morbi, & ſimilium, à ſolis affectibus, atque euidentibus curandi indicationem accipiebant. Quare præter cæteras obiectas rationes, conſiderationem quoque ætatis voluit afferre, & demonſtrare, quod vni conuenit ætati, alteri non conuenire; cum florentem ætatem gerentibus liceat, valde ſenibus, & valde pueris non liceat ſanguinem mittere. Quo igitur modo iſtæc Galeni ſententia aduerſariæ opinioni poteſt fauere? Galenus colligit non licere admodum pueris ſanguinem mittere: ergò admodum pueris licet ſanguinem mittere? Monſtruoſa conſequentia. An fortè pueri vj. vij. viij. annos nati admodum pueri non ſunt? Sed Galenus intelligit infantes, qui ortui ſunt proximi. Si quis iſtud neget, quomodo iſtud liceat comprobare? Sed eſtò. Id quoque Aduerſario concedatur. Galenus pueros infantes intelligat. An propterea quòd non liceat infantibus ſanguinem mittere, hinc eſt colligendum in pueris aliquot annis natu maioribus poſſe huiuſmodi remedium adminiſtrari? Ego quidem certè hanc reconditam ratiocinandi vim non intelligo. Nónne vidit Aduerſarius hoc à Galeno fuiſſe aſſumptum de puellis admodum teneris, tanquam notiſſimum, & omnibus confeſſum; vt ne quis illi in controuerſiam id verteret; quod in præſentia facit Aduerſarius; non fuiſſe aſſumptum de pueris grandiuſculis, quod non erat neceſſarium, quod fortaſſe poterat ab aliquo negari, qui noſtri Aduerſarij ſimilis eſſet? Adeo vt iure doctiſſimi illi Romani medici dixerint, ex eo loco nihil certi pro Aduerſarij opinione colligi poſſe. Itaque locus tam præclarus, & dilucidus omni ex parte, ac ratione in tenebroſum, ac vile ſophiſma mihi videtur degeneraſſe. De quo ſatis. De ſang. miſſ. cap. 14.

Aduerſarius deinde alterum Galeni locum profert, qui eſt huiuſmodi. [*Proinde minus detrahimus, quàm plenitudo ſuadeat; quod ad ætates quidem pertinet, in pueris; quod ad corporis habitum, in candidis, & quibus mollis, teneráque caro eſt, quales Galli ſunt; quod ad tempus, ſub Cane; ſimiliter etiam in regionibus* &c. *Quæ verba, licet videantur mihi dilucidare, quod quærimus, nihilominus non deſunt hac tempeſtate obſtinati quidam longè ſecus, quam nos hunc locum interpretantes: fatentur enim eum locum fore intelligendum, non de ſanguine mittendo, aut non mittendo, ſed ſolum de quantitate. verùm diſſident in verbo, Pueris.*] Ego verò etſi hoc turpe obſtinationis nomen abhorreo, tamen nequeo negare, quin ipſe quoque ex huiuſmodi obſtinatis ſim vnus; qui puto Galenum eo loci non de mittendo aut non mittendo ſanguine, ſed de maiore, vel minore illius copia, nec de pueris infra, ſed ſupra xiiij. annum ſermonem habere. Vter porrò noſtrum, Aduerſarius, an ego ſit obſtinatior, res ipſa declarabit. Galenũ autem loqui de vna quantitate mittẽdi ſanguinis, facilè intelliget, quicunq; hoc totum caput legere nõ grauabitur, in quo ille multos colligit locos, ſanguinis fluentis impetum, mutationem in colore, & conſiſtentia, inæqualitatem pulſus, naturam & temperamentum ægri, conſtitutionem aeris ambientis, & alios id genus: ex quibus ſtatuit modò maiorem, modò minorem ſanguinis copiam eſſe detrahendam. Qui demum teſtatur, quibuſdam ſex libras ſanguinis commodè; nonnullis ſeſquilibram non ſine leui aliquo virium detrimento detractam fuiſſe. Itaque ſententia Galeni ab aduerſario poſita eſt huius doctrinæ veluti concluſio & epilogus. Quocirca minus detrahimus, quàm plenitudo ſuadeat, per ætates quidem in pueris; per corporis habitũ; & quæ ſequuntur. Ac ſanè res eſt manifeſtior, quã vt pluribus ſit opus. Quod autẽ pertinet ad verbum (*Pueros*) quos Aduerſarius, interpretatur vij. vel viij. annos natos; ego verò, qui annum decimũ quartum exceſſerunt, cum iniquum ſit vni vel alteri ſine probatione fidem adhibere, Agè rationes Aduerſarij primùm audiamus, qui poſtquam noſtram interpretationem grauiter arguit, tanquam nimis duram, & Galeno indignam, qua nulla abſurdior poſſit excogitari, ſic ſcribit. [*Volo hic in gratiam tyronum docere quid animo conciperam. Conſiderandum eſt quam ob cauſam Galenus in capite. 13. egerit de menſura ſanguinis mittendi in pueris poſt annum decimumquartum, dicens, primo die cotylam vſque vnam*, &c. *Rurſumque agere voluerit de eadem quantitate in eiſdem etiam pueris poſt annum decimumquartum*, &c. Summa eſt, (vt ne in transcribenda vniuerſa illius oratione longius faciam) Galenum fruſtra ac te-

merè paucis lineis quaſi continuata oratione de quantitate mittendi ſanguinis in pueris poſt annum decimumquartum agere voluiſſe. Qui demum ſuam explanationem, ac Galeni defenſionem docet; de qua poſterius ſtatim ſermonem faciemus. Cæterum liceat mihi quoque meas rationes afferre. Ac primùm quidem volo hic in gratiam ſtudioſorum, ac fautorum veritatis docere, quid animo concipiam. Illud verò eſt. Cum Aduerſarius, qui probandum ſuſceperat, pueris vij. vel viiij. annos natis ex verbis Galeni miſſionem ſanguinis conuenire; ex vna parte intelligeret, ſe non ſolùm duriſſimam, ſed etiam deſperatiſſimam prouinciam ſuſcepiſſe; faciliúſque eſſe probaturum terram volare, & ætherem conſcendere; ex altera autem vellet omnino videri aliquid dixiſſe, atque integrum caput conficere, ipſum calidos oratores fuiſſe imitatum, qui, vt Philoſophus inquit, cum habeant nihil, quod dicant, argumentiſque, & alijs rebus, quibus cauſam adiuuent, deſtituantur, videri autem omnino velint aliquid dicere, ſtudioſè, ac dedita opera pluribus, & quidem ambiguis, inani-
3. Rhet. búſque verbis agunt: qua ratione auditores decipiunt, qui exiſtimant tot verbis res quoque ipſis ſignificari, & aliquid, quod ad rem pertineat, dici; non temporis terendi cauſa verba inaniter fundi.

Itaque ille tres Galeni locos commentus eſt; qui vſque adeo ſunt præter rem, atque illius propoſitum, vt neque cœlum (vt aiunt) neque terram attingant. Quos tandem vſque adeo malè tractauit, & deformauit, vt nemo deinceps Galenicam eorum formam poſſit agnoſcere. De primo ſatis diximus. Nunc alterum paulò diligentius perpen-
De ſang. miſſ. cap. 13. damus. Cùm Galenus docuiſſet pueris vſque ad xiiij. ætatis ſuæ annum ſanguinem mittendum non eſſe: poſt hunc verò, ſi ſanguis multus coaceruatus appareat, tempúſque anni vernum fuerit, &c. Id fore licitum, ſi anginæ, pleuritidis, vel alterius magni morbi periculum imminet; nec non ſanguinis menſuram definiiſſet, primum vt plurimum vnius
Cap. 14. cotylæ: Rurſum autem ſcribat, Minus ſanguinis eſſe detrahendum, per ætates quidem in pueris; per corporis habitus, &c. vt iam diximus: Aduerſarius conſiderat, quamobrem Galenus voluerit hanc eandem rem ſemel, atque iterũ ſtatim repetere. [*Fruſtra enim* (ille loquit) *videtur mihi tam breui linearum ſpatio eiuſcemodi repetitio.*] Conſideratio inepta. Quid enim ſi dixero Galenum, more, & inſtituto Hippocratico rem admodum vtilem, & lõgè maximi momenti ſemel, atque iterum voluiſſe repetere? Cuius frequentis repetitionis illuſtre exemplum apud eundem Galenum licet obſeruare: qui vno proximo ſuperiore, & quidem breuiſſimo cap. 9. ſepties non erubuit pronunciare, tres eſſe principes ſcopos mittendi ſanguinis, vehementiam morbi, robur virium, conſtantiam ætatis. Quid ſi dixero, quod (vt puto) facilè vnuſquiſque fatebitur eſſe veriſſimum, Galenum iis duobus locis minimè vnam, atque eandem rem; ſed duas præceptiones inter ſe maximè diuerſas tradidiſſe? Siquidem cap. 13. de vnis agit pueris, quibus decernit vſque ad annum xiiij. minimè ſanguinem mittendum eſſe. Et quoniam potuiſſet quis id quærere, an tranſacto, præteritóque hoc termino liceat pueris ſanguinem mittere, ad huiuſmodi quaſi tacitam obiectam rationem reſpondet; id quidem eſſe licitum, Pueris poſt annum xiiij. ſanguinem mittere, ſi ſanguis multus coaceruatus appareat, tempúſque anni vernum fuerit, & regio natura temperata, puerique natura ſanguinea, ſi vel peripneumoniæ, vel anginæ, vel pleuritidis, vel alterius acuti, ac vehementis morbi periculum immineat. Quaſi verò niſi tot conditiones ſimul conueniant, pueris, vel poſt annum xiiij. ſanguis cautè admodum mitti, fortè etiam prætermitti omnino debeat. Qui prætera demum, vt ne in re maximi ponderis, ac momenti aliquis error committatur ſanguinis quoque menſuram non grauatus eſt adiungere, inquiens. *Primum autem, vt plurimum cotylam auferes. Quod ſi poſtea tibi vires expendenti valida permanere videantur, dimidium eius iterata detractione adiicies.* Galenus autem cap 14. aliam planè rem agit. Qui non de vnis pueris, nec de opportuna mittendi ſanguinis ratione, & quantitate; ſed in vniuerſum propoſitum habet medicos inſtituere, vt intelligant, quando in detractione ſanguinis ſit interquieſcendum. Qui tria potiſſimum proponit ſigna, nempe mutationem pulſuum, ex quibus licet cognoſcere ſanguinis fluxionem eſſe cohibendam. Qui prætera docet duo eſſe, quæ maximè coniecturalem in hoc præſidio vacuationis quantitatem efficiunt. Nempe quòd qualis ſit laborantis natura nobis exquiſitè cognoſcere non liceat; & ambientis temperamentum, quale ſit à miſſione ſanguinis futurum. Siquidem partim ob ægrotantis temperamentum, ſi calidum & humidum exiſtat, quale eſt puerorum; partim propter ambientem, ſi regio calida, & hora æſtiua fuerit, virtus exoluitur. *Itaque* (concludit Galenus) *minus detrahimus, quam plenitudo ſuadeat, per ætates quidem in pueris; per corporis habitus, in iis, quibus mollis, teneráque eſt caro, & candidus; per tempus autem ſub Cane*, &c. Qui demum contraria ratione docet, in frigidis quoque temporibus, & regionibus largam ſanguinis vacuationem eſſe vitandam, nimirum propter ſequentem refrigerationem. Ex quibus, & vniuerſa huius loci lectione, qui non intelligit, Galenum iis duobus locis, minimè vnam, atque eandem rem agere, ac repetere, ſed duo, & quidem maximè diuerſa præcepta tradidiſſe, in hoc equidem cenſeo infirmam admodum intelligentiam ineſſe. Aduerſarius poſt hæc, cum Galenus illi videretur omnino eandem rem fruſtra repetiiſſe; petit, ad quod verbum illud (*minus*) an ad menſuram cotylæ, an ad plenitudinem debeat referri? Qui nondum in ſcripto quærit. Quid enim magis apertè, clarè, explicatè dici potuit? *Minus detrahimus, quam plenitudo imperet, per ætates quidem in pueris*, &c. Id quod ipſe quoque Aduerſarius deinceps non potuit diffiteri. [*Sed hoc* (ille inquit) *non tollit dubium, quia cotyle vnius cum dimidia, vacuatio eſt in pueris minor, quam poſtulat plenitudo. Quamobrem non eſt poſſibile, tantam inconſtantiam in Galeno inueniri poſſe.*] Mirum non eſt Aduerſarium videntem, quæ oculatiſſimi non vident, huiuſmodi in Galeno inconſtantiam vidiſſe, quam vel cæci (vt puto) poſſunt videre prorſus nullam eſſe. Cùm enim ille ſcribat medicos in pueris minus ſanguinis detrahere, quàm plenitudo imperet, quæ inconſtantia fingi poteſt, ſi ipſe pueris primum ſanguinis cotylam detrahit, quæ interprete Aduerſario, menſura eſt minor, quàm plenitudo requirat? An non Galenus ſuum præceptum ſeruat, qui pueris minorem aufert ſanguinis copiam, quàm plenitudo poſtulat? Inconſtantia foret, ſi ille aliud doceret, aliud ageret, nec ſuis decretis omni ex parte conſentiret. Sed nos tandem ad veram huius Galenici loci interpretationem de Aduerſarij ſententia veniamus: qui ſic loquitur. [*Qua igitur ratione debeat hic locus interpretari, nunc doceo.*] Fauete linguis. [*Tranſacto decimoquarto anno, cum iam incipiunt pueri ingredi pubertatem, magna vrgente neceſſitate (quæ ſemper intelligi debet cum ſermo ſit de hoc generoſo præſidio)*

Digitized by Google

præſidio) viribúſque validis exiſtentibus mitti ſanguis debet vſque ad vncias tredecim, aut quatuordecim in duabus vicibus. Verum, quia aliquando contingit in pueris ante annum decimumquartum vehemens morbus cum virium robore, quod cognoſces, &c. tunc quidem accedendum eſt ad executionem huius remedij, ſed diminuere quantitatem oportet: ideo minus ſanguinis extrahendus in pueris, quàm in puberibus, & adultis.] Etſi niſi mea me Grammatica ſæpius fallit, *extrahendum*, ſcribere oportuit. [*Hanc puto veram huius loci interpretationem, quicquid alij dicant.*] Ante verò quàm præclaram hanc interpretationem perpendamus, cũ nihil Aduerſarius curet, quicquid alij dicant, libenter ſcire velim, an in hoc aliorum numero ipſum quoque reponat Galenum; vt ne ſuam ſententiam, & interpretationem afferens, ille rurſum reſpondeat ſe non curare quid alij, quid Galenus ſentiant. Sed quoniam nequeo in eam adduci opinionem, vt talis, ac tantus Galeni patronus, & interpres, Galeni iudicium declinet, age primùm ſtudeamus illius mentem, ac doctrinam inquirere; & explicare. De qua tamen non eſt, vt vehementius laboremus: partim quòd Galenus ſemel, atque iterum, & ſæpius, tam planè, & apertè vt planiùs, & apertiùs non poſſit, ſuam nobis mentem aperuit, Pueris ante annum decimumquartum nullo modo ſanguinem eſſe mittendum: poſt hunc terminum, ſi præterea nonnullæ accedant conditiones, de quibus ſuprà diximus, ſanguinem, ſed tamen parcè mitti poſſe: partim quòd proximo ſequenti capite, ſimul cum Aduerſario de hac ipſa Galeni ſententia ſumus ſermonem habituri. Itaque nobis liceat aduerſariam interpretationem parumper perpendere, atque examinare. [*Tranſacto 14. anno, magna vrgente neceſſitate, &c.*] Primum certè illud nolim mihi excidiſſe, Aduerſarium hoc loco apertiſſimè fateri, quod aliàs mordicus negauit, & oppugnauit; poſterius quoque mordicus eſt negaturus, & oppugnaturus: quotieſcumque de generoſo miſſionis ſanguinis præſidio ſermo habetur, magnitudinem morbi ſemper eſſe intelligendam; pueriſque vltra annum decimumquartum magna vrgente neceſſitate viribúſque validis exiſtentibus ſanguinem mittendum eſſe. Quæſo enim ſi vrgente morbi magnitudine, vel (vt ille loquitur) magna neceſſitate, viribúſque conſtantibus vltra annum decimumquartum oportet ſanguinem mittere, quid hoc aliud eſt, quàm tres eſſe principes ſcopos, vehemẽtiam morbi, robur virium, vigorem ætatis: ex quibus conſilium mittendi, aut non mittendi ſanguinis perpetuò capiundum eſt? Quod quidem conſtat non ſolum præcipuum, ſed etiam vnicum noſtrarum controuerſiarum caput exiſtere. [*Mitti ſanguis debet vſque ad vnc. tredecim, aut quatuordecim in duabus vicibus.*] Galenus certè magis cautè, & prudenter, non ſimpliciter, & abſolutè (vt aiunt) poſt annum xiiij. pueris venæ ſectionem permittit; ſed ſi eorum natura ſanguinea fuerit, ſi ſanguis multus coaceruatus appareat, aliæque id genus conditiones concurrant, de quibus iam diximus. Sic in menſura ſanguinis detrahendi, non ita definitè, ſed primùm cotylam, vt plurimum; deinde verò ſi vires validæ videantur permanere, illius dimidium ſtatuit poſſe detrahi. Quid enim Aduerſarius cenſoria notatione generaliter docet ſanguinem vſque ad vnc. 13. aut 14. in duabus vicibus eſſe mittendum? An non fortè licitum eſſe poteſt ſanguinis tantummodo vnc. xij. aut xv. aliquando miſiſſe? An perpetuò ſine vlla exceptione ſanguinis detractio iteranda eſt? An hoc eſt Galenum amplecti, & imitari, nihilque affirmare, quod ab illius doctrina ſit alienum? [*Verum quia aliquando contingit in pueris ante annum xiiij. vehemens morbus cum virium robore, quod cognoſces ex temperamento ſicciore, ex habitu corporis denſo, ex carne nigra, tunc quidem accedendum eſt ad executionem huius remedij, ſed diminuere quantitatem oportet.*] Quæcunque Aduerſarius ſcribit de ſanguine mittendo pueris ante annũ xiiij. omnia voluntaria ſunt, præter, immò verò contra Gal. doctrinam; qui verbis conceptis docet, & iubet ante eiuſmodi terminũ pueris nullo modo ſanguinem eſſe mittendum. Qui probè ſciuiſſet, ac potuiſſet puerorũ, non xiiij. ſed vij. duntaxat, vel viij. vt placet Aduerſario annos natorum temperamentũ, corporis habitũ, carnẽ, & cæteras id genus animaduerſiones non prætermittere, quib. licitum foret in ea ætate ſanguinem mittere: quemadmodũ hæc ipſa poſt annum xiiij. non prætermiſit, & ad commodam hoc tempore ſanguinis miſſionem requirit. Ac ſanè mirum eſt, hunc hominem, qui nunc propoſitum habuit probare ex verbis, & ſententijs Galeni, Pueris ante annum xiiij. ſanguinis miſſionem conuenire; non verba, non ſententias Galeni, ſed propria verba, proprias ſententias, propè dixi propria ſomnia afferre voluiſſe; quæ illius doctrinæ non ſolùm non conſentiunt, ſed etiam omni ex parte aduerſantur, & contraria ſunt. Verùm neſcio quomodo longius, quàm voluntas fuit, de hoc ſecundo Galeni loco digreſſus ſum.

Itaque ad poſtremum venio. Quoniam verò hic locus, ſi quis alius, eſt ſingulari notatione digniſſimus, vt ille inſtar omnium Aduerſarij ingenium, eruditionem, iudicium, præſtantiam poſſit demonſtrare, à ſtudioſis maximopere peto, & quæſo, vt mentes aureſque erigant, ac totam huiuſmodi interpretationem diligenter attendant. Itaque Aduerſarius ſic loquitur. [*Poſtremum affero locum adeò perſpicuum, quam qui maximè: habet Galenus hac verba libro nono de Methodo Medendi capite vltimo, in quo indicationes curandi proſequitur petitas ab ætate, & viribus. Ergo* (inquit) *puerorum ſubſtantia omnium facillimè digeritur, ac diſſipatur, propterea quòd eſt omnium humidiſſima, nulla verò frigidior. Quo minus vacuantis præſidij eget, cum habeat ex ſe ipſa vnde naturaliter vacuetur. Fit autem & propter calidam, ſiccámve regionem, & tempus æſtiuum, & ſtatum cæli impensè calidum, & ſiccum notabilis per cutem vacuatio: itaque etiam huius cauſa ijs, qui ſanguinis detractione egent, aut prorſus venam non ſecabimus, aut parum detrahemus. Egregiæ hic locus docet in pueris interdum mitti poſſe exiguum ſanguinis; quia dicit,* Quo minus; *quaſi dicere velit: licet pueri inſitam habeant à natura vacuationem, ac, vt plurimum in illis non conueniat ſanguinis detractio, aliquando tamen minorem vacuationem admittunt. Pueri igitur indigent minus vacuantis præſidij, quàm ætates ſubſequentes. Ergò prorſus verum non eſt, illos nunquam indigere vacuatione.*] Hæc eſt huius perſpicui, atque egregij Galenici loci perſpicua, atque egregia Aduerſarij interpretatio; quæ tota eo verbo *quo minus* nititur: ex quo ille colligit, Pueris interdum ſanguinem parcè detrahi poſſe; idque adeò luculenter, & apertè, vt ſuperuacaneum ſit ad pleniorem illius explicationem plura addidiſſe. Cæterum, etſi puto eſſe neminem Latinè ſcientem, qui non ſtatim, & facilè intelligat, quantum huiuſmodi cogitatio, & interpretatio ſit vana, futilis, puerilis, tantóque philoſopho, medico, Theologo indigna; tamen nequeo me continere, quin in gratiam tyronum, quorum vtilitati ille inquit ſe fauere, atque eſſe fauturum, donec vixerit, ego quoque ſtudeam adhuc magis illius myſterium explicare, & aperire. Et quoniam ſumma huius interpretationis, ſicuti diximus, pendet ex eo verbo, *Quo minus*,

in primis illius vim, ac ſignificationem oportet animaduertere. Quam quidem Aduerſanus facilè apud Calepinos Theſaurńſq; Latinę linguæ potuiſſet intelligere; in quibus poſtquam ad hæc puerilia cogimur diuertere, ſic legitur. *Quo minus*, id eſt, quo leeius, vt non. Sic Cicero, *nullus vt terminus circumſcribat ius ſuum, quo minus liceat vagari quò velit. Illud non perficies, quo minus tua cauſa velim.* Sic Terentius, *ſi poteris fieri, vt ne pater per me ſtetiſſe credat, quo minus hæ fierent nuptiæ, volo.* Sic infinita huiuſmodi vocis exempla, vel ipſis pueris notiſſima vbiq; non deſunt: Sed quid vocis ſignificationem moror? Nonne res ipſa, nonne ſyntaxis Galenicæ orationis id confirmat apertiſſimè? Etenim cum ille hoc loco propoſuū habuiſſet tradere iodicationem ætatis, præfatúſq; eſſet, ſubſtantias frigidas, & ſiccas, firmas, atq; immobiles permanere; contra autem calidas, & humidas celerrimè in ambientem diſſipari; atq; hioc collegiſſet, puerorum ſubſtantiam omnium facillimè digeri, ac diſſipari, propterea quod eſt omnium humidiſſima, nulla verò frigidior; ac tandem concludat, illos vacuantis præſidij non egere, cum habeat ex ſe ipſa, vnde naturaliter vacuetur, quis non videt huiuſmodi conſecutionem, & conrluſionem prorſus vanam, irritam, ac nullam fore, ſi, vt Aduerſanus commentus eſt, pueri minus, & pro parte indigerent alicuius vacuationis? Verùm de re ſupra modum perſpicua, vel pueto nota ſatis. Græca verba hæc ſunt. ὥστε οὐ χρῄζει κενωτικοῦ βοηθήματος, & quæ ſequuntur. Quæ ad verbum Latinè reddita ita ſonant. *Quamobrem non illi eſt opus remedio vacuante, qua habet ex ſe ipſa, vt naturaliter vacuetur. Porro ſit etiam, & propter regionem, &c.* Quibus ſanè verbis Galenus voluit ſuæ ſententiæ conclusionem afferre, ſicuti diximus.

AD CAPVT V.

Loci Galenici, qui Aduerſarij opinionem deſtruunt.

PROXIMO ſuperiore capite diximus, Aduerſarium probaturum ex Galeni ſententia, pueris ante annum xiv. miſſionem ſanguinis conuenire, præuidiſſe magnum opus omnino, & arduum ſe conari. Quod (ni fallimur) eſſe veriſſimum ſatis res ipſa demonſtrauit. Cum autem ille in præſentia profiteatur ad Galeni locos, qui aliter docent, ſe eſſe reſponſurum, omnémq; de hac re dubitationem ſublaturum; equidem cenſeo hoc opus vſq; adeo magnum, vt non vereat affirmare, de omnibus illius operibus id longè maximum futurum. Quandoquidem Galenus vſq; adeo perſpicuè, exploratè, expreſsè, explicatè, ſine vlla dubitatione, ídq; tam frequenter, & conſtanter docet: Pueris ante annum decimumquartū nullo modo ſanguinem eſſe mittendum, vt ſi Aduerſarius iſtud probet, quod pollicetur, equidem cenſeam nihil deinceps fore, quantumuis difficile, arduum, & quod fieri nulla ratione poſſit, quod non ille probare valeat, & demonſtrare. Sed ad rem. Quoniam verò Aduerſarius hoc capite non aliud agit, quàm vt Galeni locos afferat, qui illius opinioni aduerſantur; duos autem præ cæteris; alterum ex libro Metho. Med. alterum ex libro de Sang. Miſſ. nos quoque ſumus contenti in illis acquieſcere: poſtquam ille ingenuè nonnullos præterea locos indicarit [4. *Meth. Med. cap. 6. 8. Meth. cap. 4. 11. Meth. cap. 14. libro de Sang. Miſſ. cap. 6. 9. atque alibi paſſim, in quibus lector offendet Galenum deſiderare ad miſſionem ſanguinis, morbi magnitudinem, ac virium robur, ſemper ab oratione exceptis pueris.*] Ante verò quàm hoſce Galeni locos examinemus, vt ne id nobis accidat, hic quoque ſtudioſos appello, vt poſtrema hæc verba bene memoria teneant, in quibus Aduerſarius fatetur Galenum poſitis locis, atque alibi paſſim deſiderare ad ſanguinis miſſionem magnitudinem morbi, robur virium, ſemper ab oratione exceptis pueris. Quod ſi Galenus paſſim ad miſſionem ſanguinis hæc tantummodo tria deſiderat, & requirit, quid aliud quæſo ſtatui, aut concipi animo poteſt, quàm tres eſſe principes huius remedij ſcopos, de quibus nimium ſæpè diximus? Sed locos Galeni perpendamus.

Primus locus eſt huiuſmodi 11. Metho. cap. 14. *At ſi in pueros incidat, qui xiiij. ætatis annū hactenus non attigerunt, mitti illis ſanguis non debebit, propterea quod tam illis, cum præſertim calidi, & humidi ſint, plurimum corporis ſubſtantia quotidie digeritur, ac diffluit: ita vt quod ex incidenda vena moliendum nobis fuerat, id vltra nobis ex curandi corporis natura præſtatur.* [*Hiſce verbis* (inquit Aduerſarius) *Galenus concluſionem affert negatiuam, & ſimul eiuſdem affert rationem maximè efficacem.* Addit parum poſtea. *Quod ſi corpus decimumquartum ætatis annum exceſſerit, æſtimandum eſt, qualiſnam ſit eius natura: num gracilis, & ſpiſſa, & dura, & copioſi ſanguinis: an contra. Atque ita in priore miſſionem ſanguinis adhibebis: in ſecunda nequaquam, &c.*] Tractabat hoc loco Galenus rationem curandæ febris ſynochi per venæ ſectionem: qui accipiens indicationem vehementiæ morbi, ſic inquit. *Si vires eius, qui ex putredine febricitat, valentes ſint, mittendus ſtatim ſanguis eſt, ſi cruditas ventris non ſit, ſtatim morbo incipiente. Sin vires infirmæ ſint, aut ætas diſſuadeat, incidenda vena non eſt.* Vrgente itaque morbo magno, Galenus ad alios principes duos ſcopos, virium, atque ætatis ſe conuertit. Quibus conſentientibus ſine vlla dilatione iubet ſanguinem eſſe mittendum, niſi cruditas ventris affuerit: ſiquidem ſi hæc præcedat, vt ille ſeipſum interpretatur, tanto tempore decet venę ſectionem differre, quantum ad concoctionem, & excrementorum purgationem ſatis eſſe videatur. At verò, ſi aut vires fuerint infirmæ, aut ætas diſſuadeat, à ſectione venæ abſtinendum eſt. Ex quo, vel vnico G[illegible]ni loco facile eſt intelligere, quam conſtanter, & religioſè Galenus ſua dogmata obſeruet, ac ſibi ipſe perpetuò conſentiat. Qui in febre ſynocho, morbo ſine dubitatione magno, conſentientibus alijs duobus ſcopis, ſtatim decernit ſanguinem eſſe mittendum: alterutro autem deficiente, iubet à miſſione ſanguinis abſtinendum. Cum igitur duo ſint, quæ hoc remedium poſſunt prohibere; infirmæ vires atque importuna ætas; quod ad vires pertinet, iam ſupra diximus (inquit Galenus) eiuſmodi febrem ſynochum in virtutem imbecillam non incidere: quippe ſynochos benè habiti corporis, & vigentis ætatis propria eſt. Quod autem ad ætatem ſpeciatim attinet, ſi febris in puerum incidat, qui decimumquartum annum hactenus non attigerit, & quæ ſequuntur. Etſi nimis apertè ſcribit Galenus, quidnam de ætate ſentiat, vt certè illi iniuriam faciat, qui ſtudeat hiſce verbis nouam interpretationem adiungere; nihilominus cum Aduerſarius, & fortè alius quiſpiam illius doctrina, atque authoritate ſeductus, hæc nequeant intelligere, nobis liceat experiri, an poſſimus huic veteri decreto aliquam adhuc lucem afferre. Cum tres ſint principes ſcopi mittendi ſanguinis, ſi primus adſit, vehementia morbi, qui verè quid faciendum ſit, indicat: ſi ſecundò vires valeant, ſicuti euenit in febre ſynocho, quæ in virtutem imbecillam non incidit: ſi tertiò morbus in puerum incidat, qui annum decimumquartum non attigerit; ſi quis quærat, liceat ne huic ſanguinem mittere? ad hunc reſpondet

9. *Meth. c. 5. De Sag. Miſſ. c. 10.*

det Galeous. Mitti illi ſanguis non debet; rationémque addit teſtimonio Aduerſarij maximè efficacem; quod nimitum pueri ſint calidi, & humidi, plurimúmque eorum ſubſtantiæ digeratur, &c. Cæterum ſi corpus decimumquartum annum excesſerit, quia rurſum quis potuiſſet quærere; num ſtatim liceat illi ſanguinem mittere? Ad hunc pariter reſpondet Galenus; id minimè generaliter licere, ſed noua animaduerſione, & conſideratione fore opus: qualis nempe ægri habitudo fuerit, an gracilis, an ſpiſſa, & dura, an copioſi ſanguinis, an contra: qui concludit in priore ſanguinis miſſionem eſſe adhibendam; in poſteriore nequaquam. Ac ſanè huiuſmodi Galeni præceptio, & doctrina mihi videtur vſque adeo clara, & euidens, vt ſi quis velit eam nouis argumentationibus probare, & illuſtrare, is ſtudeat Soli humanum lumen inferre.

De Sang. Miſſ. c. 13. Alter eſt locus. *Hac de cauſa neque pueris ſanguinem mittes vſq; ad decimumquartum ætatis ſuæ annum*, & quæ ſequuntur. De quo equidem, qui ardeo ſtudio breuitatis, ſtatui prorſus ſilere: partim quòd eandem propemodum ſententiam, & doctrinam cum ſuperiore contineat: partim, quòd ſuprà iam ſatis fuerit à nobis explicatus.

Ad Capvt VI.

Galeni ratio examinatur.

ADVERSARIVS examinaturus rationem Galeni, propter quam non licet pueris ante annum decimumquartum ſanguinem mittere, hunc in modum orditur. [*Examinanda eſt ia primis Galeni ratio, quam ſi validam, & demonſtrantem inuenerimus, illi prorſus acquieſcendum erit. Sin minus, equidem à nobis interpretanda, & dilucidanda; atque ita veritatem docentes, Galenum ab omni repugnantia vindicabimus.*] Qui deinceps more boni logici rationem in ſyllogiſmi formam deducit, propoſitiones probat, tandémque ita concludit. [*Ego autem dum hanc rationem conſidero, vt maximè efficacem cognoſco, ſic etiam profiteor non eſſe omnino demonſtratiuam.*] Primom verò, ſicuti in principio quoque diximus, cum Aduerſarius ſummam huiuſmodi ſuæ Diſputationis eſſe voluerit, Pueris ante annum decimumquartum interdum tutò ſecari poſſe venam ex Galeni decreto; equidem neſcio, quid illi in mentem venerit, vt in præſentia Galeni rationem examinaret, & argueret, ſiquidem hoc non eſt ex Galeni decreto, ſed præter, immò etiam contra Galeni decretum diſputare. Deinde libenter fateor me eorum verborum ſenſum non ſatis intelligere; ſi ratio Galeni valida, & demonſtrans inuenta fuerit, in illa prorſus eſſe acquieſcendum: Sin minus, hoc eſt, (ni fallor) ſi neque valida, neque demonſtrans inuenta fuerit, interpretandam, & dilucidandam, atque ita veritatem docendo, Galenum ab omni repugnantia vindicandum. Quemadmodum enim ex vna parte in valida, & demonſtrante ratione prorſus acquieſcendum eſt, ita ex altera videbatur colligendum, in ratione inualida, nec demonſtrante non eſſe prorſus acquieſcendum. Quomodo autem rationem inualidam, nec demonſtrantem, quam vanā, inanem, irritam, nullam poſſumus dicere, liceat interpretari, & dilucidare, atque ita veritatem docere, Galenúmque ab omni diſſenſione vindicare, id verò vnum eſt, quod equidem fateor me ignorare, quomodo fieri poſſit. Sed illius interpretationem, & dilucidationem audiamus. Quæ in ſumma eſt, Sententiam Galeni eſſe quidem maximè efficacem, ſed non omnino demonſtratiuam, veritatémque continere, vt in pluribus, non autem vt in omnibus. Quandoquidem in corpore nigro. in habitu corporis moderatè gracili, cuius venæ ſint latæ, ſanguine turgentes, in carne dura, ſicciori, denſa, nec admodum calido, humidóque temperamento, puerorum ſubſtantia pro multitudinis ratione non defluit, & diſſipatur. Quam quidem interpretationem poſtremò hac ratione confirmat. Quòd ſi pueris ex Galeni præcepto ſupra libram ſanguinis, vbi annum decimumquartum exceſſerint, educere liceat; maximè conſonum rationi eſt, licere nobis à x. vſque ad xiv. educere ſex vnc. à vij. vſque ad x. conuenire adhuc minorem vacuationem, vt purà ad vnc. quatuor, aut quinque. Atque hæc eſt Sorítica ratio, quam antea diximus; ex qua ſequitur etiam nuper natis, & annuis, & binis tantillum ſanguinis proportione extrahi poſſe. Hæc quidem Aduerſarius concepit animo ſuo: ego autem cum multa concipiam animo meo, illud vnum in præſentia ſatis habeo dixiſſe: huiuſmodi interpretationem eſſe voluntariam, ac Galeni ſententiam funditus euertere. Etenim cum Galenus doceat, ac iubeat, pueris ante annum decimumquartum generaliter, ac ſine vlla exceptione, ſectione venæ eſſe interdictum, quis non intelligit, tot Aduerſarij exceptiones eſſe voluntarias, & à Galeni mente alienas? Quæſo enim an fortè Galenus fuit adeò obliuioſus, & ſtupidus, vt vel oblitus ſit, vel neſcierit eiuſmodi animaduerſiones ante annum decimumquartum adhibere, quas poſt hunc terminum tam diligenter adhibuit? An fortè Galenus, qui poſt annum decimumquartum mittendi ſanguinis menſuram tam accuratè voluit definire, vel oblitus eſt, vel neſciuit minorem, & priori quoque ætati congruentem ſanguinis copiam decernere? Ac ſanè, ſi licet ijs rationibus authores interpretari, dilucidare, veritatem docere; equidem non inuitus fateor, me veram, ſinceráque interpretandi, dilucidandi, ac veritatis docendæ rationem prorſus ignorare.

Ad Capvt VII.

Cur Galenus ſcribat ante annum xiiij non eſſe mittendum ſanguinem.

ADVERSARIVS ſuo more fruſtra quærit, *9 Meth. c. vlt. 11. Meth. c. 14. De Sang. Miſſ. c. 13. 4. Rat. Vict. 19.* quod planè euidens, & perſpicuum eſt: quodque tanquam in ſpeculo potuit apud Galenum videre: qui verbis conceptis ſcribit, Pueris ante annum xiiij. ſanguinem non eſſe mittendum, quòd eorum ſubſtantia omnium facillimè diſcutiatur, & diſſipetur, propterea quia omnium eſt humidiſſima; vt vacuantis præſidij non egeat, cum habeat ex ſe ipſa, vnde naturaliter vacuetur; vt ſuprà non ſemel diximus. Quod autem ad rationem pertinet, quam ille inquit non mediocriter vrgere contra Galeni doctrinam, & cuius ſolutionem fatetur apud præſtantiſſimos medicos, quorum iudicium de hac re perſæpè inquiſiuit, ſe hactenus inuenire non potuiſſe: quæ eſt huiuſmodi; [*Vt ſenectus annorum numeris limitari non debet, cum quidam 70. ætatis anno, ac etiam 80. ferant ſanguinis detractionem: quidam 60. Immò verò 50. ac etiam 40. non ferant: ſed conſiderandus eſt corporis habitus, & ex eo limitatio petenda eſt: ſic neque pueritia certis annorum numeris limitanda, ſed ex varietate corporis decernẽdum, &c.*] Quod inquam ad hanc rationem pertinet, certè non fuerat, vt ille apud tot præſtantiſſimos medicos tantopere laboraret, vt quis eorum hunc nodum de puerili, ac ſenili ætate, & vtriuſque varietate diſſolueret: Cum apud medicum, omnium, quotquot fuerunt, quotquot ſunt, quotquot erunt, præſtantiſſi-

mú, Galenũ, facilè illius ſolutionẽ potuerit intelligere Qui ſcribit, cum vterque & puer, & ſenex ſanguinis non ferant detractionem, etiam ſi morbus, quo ipſi laborauerint, magnus fuerit, id certum inter vtrumque diſcrimen extare, quòd ſenum ætas in verbo virium comprehendi poteſt; quandoquidem nulli in ea ætate conſtituto robur ineſt: contra autem pueri viribus quidem validis ſunt præditi, etſi non defuerint medici, qui malè rem intelligentes aliter ſentiant, nihilominus propter aliam rationem, paulò ſuprà poſitam, & ſatis expoſitam miſſionem ſanguinis nequeunt perferre. Ex qua quidem breui, perſpicua, & ſolida Galenica reſponſione, & doctrina facile eſt intelligere quàm fruſtra, & ſine cauſa Aduerſarius laboret, & tempus conterat, vt aliam reſponſionem, quæ nihil ad rem pertinet, comminiſcatur. In qua tamen id, vno verbo, notatione dignum videtur, quod ipſe quoque Aduerſarius animaduertit, hinc ſequi neceſſariò, vt ante annum decimumquartum nunquam liceat venam incidere (nunquam dico, non raró) illámq; dubium propoſitum non diſſoluere. De qua non eſt pluribus agendum.

LIBER QVINTVS.

DISPVTATIO V.

An cum virtute imbecilla ſanguinem mittere oporteat.

ADVERSVS tres principes mittendi ſanguinis ſcopos quidā è medicis, & veteribus, & recentibus vnum, vel alterum aggreſſi ſunt diſputare. Aduerſarius autem & ſingulos ſeparatim, & omnes coniunctim oppugnare non eſt veritus: vt nihil inuiolatum, & incorruptum relinqueret, totáque hæc diſciplina iret perditum. Cum igitur ille hactenus duos priores, magnitudinem morbi, & vigentem ætatem conatus fuerit labefactare, nunc tertium aggreditur. Quam quidem Diſputationem etſi iure poſſem ſilentio præterire; partim quòd illa à noſtro principali inſtituto, de ſcopo magnitudinis morbi ſit quodammodo aliena, partim quòd mihi videor in noſtra Diſputatione Hippocratis, & Galeni mentem ſatis explicaſſe; ex quibus facile cuique eſt, & Aduerſarij, & omnium Nouatorum ſophiſmata refutare; tamen ſtatutum mihi eſt, neque hanc prorſus intactam relinquere, vt quemadmodum ille omnia conatur impugnare, atque euertere, ita nos ſtudeamus omnia tueri, & confirmare. Atque eò magis, quòd ſperamus neque hunc noſtrum laborem ſtudioſis iniucundum, & inutilem futurum.

Pag. 49. & ſeq.

AD CAPVT I.

Qua aduerſus ſcopum roboris virium dubitationem afferant.

ADVERSARIVS ſuo more inordinatè, & perplexe ea proponit, de quibus agendum eſt. Et hæc quoq; adeo profuſè tractat, repetit, confundit, vt quæ decem lineis confici poſſunt, ille malit decem paginis concinnare. Nos contrà, noſtro more, perſpicuè, ordinatè, & breuiter, quantum in diſputando fieri poteſt, hanc quoque Diſputationem conabimur abſoluere. Ille igitur hoc primo capite aduerſum hunc tertium principem ſcopum quatuor obijcit rationes, quæ in ſumma ſunt huiuſmodi. *Prima.* Pulſu deficiente, qua nulla maior imbecillitas videtur poſſe inueniri, Hipp. & Gal. non ſunt veriti ſanguinem mittere. *Secunda.* Cum multa vacuatione eſt opus, vires autem ſunt imbecilliores, per Galen. licet ſanguinem auferre, ſed parcè, partitè, & per epicraſim, vt vocant. *Tertia.* quæ mihi eadem videtur cum proxima ſuperiore. Cauſa, propter quam medici repetunt ſanguinis miſſionem, eſt, vt ea copia ſanguinis vacuetur, quam morbus requirit: virtute exiſtente imbecilla, non licet confeſtim, non ſemel, ſed paulatim multiplicatiſque vicibus ſanguinem detrahere. *Poſtrema.* Nulla videtur virium eſſe tanta imbecillitas, quæ parcam ſanguinis vacuationem ad duas, vel tres vicias nequeat perferre. Hæc primo capite continentur: ex quibus Aduerſarius colligit ſcopum virium eſſe ſuperuacaneum, ac ſine earum conſtantia aliquando ſanguinem mitti poſſe. Sed quid poſtrema verba ſibi volunt. [*Hac igitur contra ſcopum contraindicantem facere difficultatem videntur?*] Illa enim facere difficultatem videntur mihi, qui neſcio, cur ſcopum à robore virium contraindicantem appellet: cum potius ſit coindicans, vel (vt melius dicam) conſentiens, & non prohibens. At contraindicare, & conſentire ſunt oppoſita. Quod ſi Aduerſarius reſpondeat, vires debiles contraindicare, meminiſſe debuit, ſcopum ſectionis venæ non eſſe vires debiles, ſed vires validas: nec allata argumenta contra vires debiles procedunt, ſed ſunt pro ipſis, quaſi etiam viribus debilibus exiſtentibus liceat venam incidere.

AD CAPVT II.

An ſit abſtinendum à ſanguinis detractione in omni imbecillitate virium.

ADVERSARIVS, qui fortè cenſuit modò poſitas rationes eſſe demonſtratiuas, vt ipſe loquitur, ſtatim ſuam ſententiā pronunciat, per hæc verba. [*Pro dilucidatione propoſitarum dubitationum primo loco ſtatuendum eſt, non fore prorſus abſtinendum à ſanguinis detractione, vbi vires quomodocumque ſeſe offerant imbecilla: ſiquidem vires duobus modis poſſunt dici imbecille: vno ſanè; cum nihil adhuc patiuntur in propria eſſentia; alio autem, cum ipſarum ſubſtantia compatitur. Ac rurſum patitur ſubſtantia, vel diſſoluta, vel oppreſſa. Vbi ergò duntaxat opprimuntur, vnicum illarum eſt remedium, vacuatio: niſi tamen ad extremum venerit imbecillitas. Granata vires ex vacuatione recreantur; ita vt pulſus ex paruo fiat magnus, aut ex non apparente manifeſtè apparere incipiat. Atq; tunc ſufficientem factam fuiſſe vacuationem alio in opere explicatū fuit.*] Ille hactenus. Quorum verborum ſeriem conſultò hoc loco volui trāſcribere; partim quòd quædam (ita Deus mihi faueat, vt loquor ex animo) nequeam intelligere; partim, quòd ea, quæ mihi videor intelligere, mihi videantur inſignes abſurditates, & repugnantias continere. Ac primum quidem fateor me non intelligere ambiguitatem huius poſitionis, quæ in titulo ſic habet. *Non eſſe prorſus abſtinendum a ſanguinis detractione in omni imbecillitate virium:* in ſerie orationis ſic. *Non fore prorſus abſtinendum a ſanguinis detractione, vbi vires quomodocumque ſeſe offerant imbecille.* Namque, ſi rectè memini, quæ ab Ariſt. didicimus

dicimus in logica ; in libro περὶ ἑρμηνείας ; ſenſus huiuſmodi verborum poteſt eſſe duplex ; vel vniuerſalis negatiuus ; vel particularis negatiuus. Vniuerſalis negatiuus eſt, quem verba videntur referre, In omni imbecillitate virium non eſt abſtinendum à ſectione venæ: quæ æquipollet huic, in nulla virium imbecillitate abſtinendum eſt, &c. Quæ eſt falſiſſima. Senſus autem particularis negatiuus, quẽ puto Aduerſarium concepiſſe animo, eſt, non in omni imbecillitate abſtinendum eſt, &c. Qui tamen ſenſus per hæc verba non aptè exprimitur. Sed hic eſt mos Aduerſarij, vt propoſitiones proferat ambiguas, confuſas, fortè optimè tenens doctrinam ſophiſticam, & cauillandi artem. Deinde verò id quoque fateor me non intelligere, quòd ille inquit: vires duobus modis poſſe dici imbecillas: vno, cum nihil adhuc patiuntur in propria eſſentia: altero autem, cum ipſarum ſubſtantia compatitur. Immò verò ſum in ea opinione, neminem, quantumuis acutiſſimi ingenij, vno excepto Aduerſario, qui ſuis lynceis oculis ea videt, quæ oculatiſſimi homines nequeunt videre, huiuſmodi verborum ſenſum poſſe penetrare. Sed quoniam in re tanta debemus experiri, an nouum aliquid, & admirabile poſſimus ex lucidiſſimis eius ſcriptis addiſcere, iſtæc breuiter conſideremus. Duo proponuntur modi imbecillitatis virium: alter, cum nihil patiuntur in propria eſſentia: alter, cum ipſarum ſubſtantia compatitur. De quibus ſcire libenter velim, Primùm quomodo vires fiant imbecillæ, nec quicquam patiantur in propria eſſentia: Deinde, quid ille intelligat per ſubſtantiam, an diuerſam, an eandem rem cum eſſentia: Prætereà quid ſignificet verbum (*compatitur*) quod apud Grammaticos (ni fallor) non aliud eſt, quàm miſerari. Ac ſi (vt puto) Aduerſarius illo vſus eſt, pro (*ſimul pati*) adhuc dubium eſt, an verbum, *Patitur*, & *Compatitur*, eandem, an diuerſam rem ſignificent. Sed nec quæ ſequuntur videntur minus obſcura. [*Rurſum patitur ſubſtantia, vel diſſoluta, vel oppreſſa.*] De quibus itidem quæri poteſt, an ad priorem modum, an ad poſteriorem, an ad vtrumque pertineant. Verum illud certè obſcurius, maioremque affert difficultatem, quòd ex iis duobus modis diſſolutionis, & oppreſſionis virium, id tantummodo tyrones docet; virium oppreſſarum vnicum eſſe remedium, vacuationem: alterum modum, & remedium virium diſſolutarum prorſus prætermittit. Præterea quid eſt illud. [*Niſi tamen ad extremum deuenerit imbecillitas?*] Quæ enim maior imbecillitas, quam ἀσφυξία poteſt excogitari? in qua tamen concedit venæ ſectionem. Hæc ſi quis me doceat, hic erit mihi magnus Apollo. Quæ autem mihi videor intelligere, & mihi videntur planè abſurda, atque inter ſe repugnantia, illa ſunt. Aduerſarius duplicem imbecillitatis virium rationem docet ex Hippocrate, & Galeno, qui eorum quoque orationem producit; alteram, ob dolorem, laborem, morbique acumen; alteram, ob vaſorum quomodocumque factam vacuationem. Qui ſcribit, in priore vnicum eſſe remedium vacuationem, ſicuti diximus. (2. Rat. Vict. 47.) Galenus autem minimè inquit, vnicum eſſe remedium vacuationem, ſed aliquando, ſiquidẽ in imbecillitate ex acumine morbi, aut ex dolore, fieri plerũque poteſt, vt vacuatio non conueniat: exẽpli cauſa, ſi morbus acutus diſſoluat ſpiritus, ſi fuerit, qualẽ refert Galenus; ſi dolor ægrum ad syncopen deducat, in quo iubet Auicenna, vt antequam venam ſecemus, ſedemus dolorem. (Initio lib. de ſuc. bon. & vitio.) Præterea qua lege ſancit, ſi pulſus ex non apparente apparere incipiat, ſufficientem factam eſſe vacuationem? Quid ſi cum primum pulſus incipit apparere, debilis adhuc ſit, & maiore vacuatione indigeat? Verum, vt ne longius ſingula perſequar, illud equidem nequeo ſatis mirari, quomodo Aduerſarius alioqui tam lynceus, tam breui decem linearum ſpacio non potuerit animaduertere ſuam de duplici virium imbecillitate cogitationem; cum vires nihil adhuc patiuntur in propria eſſentia? & cum ipſarum ſubſtantia compatitur, à duplici Hippocratis, & Galeni ratione, propter morbi acumen, nec non propter corporis, qualiſcumque ea fuerit, vacuationem, eſſe quàm maximè alienam. Quod quidem mea ſententia tam certum, & manifeſtum eſt, quàm quod certiſſimum, & manifeſtiſſimum, vt pluribus non ſit opus.

Au Capvt III.

Indicia virtutis imbecillæ per oppreſſionem, & per diſſolutionem.

Adversarivs, qui verbia Galeni doctrinam videtur vbique ſuſcipere, probare, ſummiſque laudibus efferre; qui ſe Galeni interpretem, imitatorem, ſectatorem tam ambitioſè iactat, reuera non aliud agit, quàm vt Galeni doctrinam negligat, contaminet, peruertat: quod hoc quoque præſenti capite videmus illum feciſſe. In cuius explicatione, etſi inuitus, cogor parumper verſari. Ille itaque explicaturus, quomodo vtraque ratio imbecillitatis virium tradita ab Hippocrate, & Galeno per pulſum cognoſci, & diſtingui poſſit, ſcribit ad hunc modum. [*Putant doctiſſimi quidem viri, oppreſſas à languidis, & diſſolutis cognoſci poſſe facultates ex ſolo pulſu, ſi bene illorum ſententiam percipio, cum aliis prætermiſſis indiciis ſolius pulſus meminerint.*] Doctiſſimi iſti viri, vir doctiſſime, ſi bene eorum ſententiam percipio, non putant vires oppreſſas, & diſſolutas ex ſolo pulſu poſſe cognoſci. Quis enim vel indoctiſſimus id putet? Quis non facilè, ac libenter fateatur, præter pulſum, ex natura morbi cauſarum, ſymptomarum, ex victus ratione, habitu corporis, & aliis id genus indiciis huiuſmodi cognitionem haberi poſſe? Qui ſolius pulſus meminerunt, propterea quia Galenus, cuius teſtimonium, & doctrinam afferebant, vnius tantummodo pulſus mentionem facit. Eorum verba hæc ſunt: (Diſſ. de ſcopis pag. 51.) *Quod ſi quis nouitius id quoque cupit intelligere, quonam modo vtraque huiuſmodi imbecillitas deprehendi, & diſtingui poſſit, is Galenum adeat, qui ait pulſum manifeſtè hoc ipſum indicare. Siquidem in altera oppreſſa, & grauata natura pulſus mutantur cum in omnem inæqualitatem, tum maxime in eam, quæ eſt in vehementia, & magnitudine: in altera autem, diſſipatis, reſolutiſque ſpiritibus, pulſus perpetuò ſunt parui, languidi, ac valde frequentes vt ille diffuſè, & præclarè explicat.* [*Verum*, ſequitur Aduerſarius, *licet hæc Galeni verba vera ſint, adhuc tamen aliquam explanationem, atque diſtinctionem poſtulant.*] Certè quidem, quod aliàs quoque diximus, noſtri Galeni licet vicem dolere, ac miſerari; qui nunquam tam perſpicuè, accuratè, diffuſè poteſt loqui, quin Aduerſarius ſuas nouas explanationes, diſtinctiones, commenta illius ſermoni velit perpetuò addidiſſe [*Primum, quod pulſus paruus, & languidus eſſe poteſt ex aggrauata virtute: cuius rei argumentum eſt, quòd ſi pulſus reddi poteſt intermittens ob eandem cauſam, multò magis poterit languidus, & paruus fieri: maiorem enim ipſa intermiſſio indicat cauſam: parui, & languidi pulſus poſſunt quidem eſſe æquales: at verò ipſi intermittentes æqualitate carent.*] Hic (lector) ſi velim hunc tantum, tamque immenſum campum ingredi, & omnia examinare quæcũque Aduerſarius de pulſibus in præſentia diſputat, vt hac vna de re longiſſimum commentariũ conficiam,

Digitized by Google

conficiam, neceſſe eſt. Itaque ſtatui nonnulla duntaxat excerpere, quæ ad hunc locum, & noſtrum inſtitutum magis videntur pertinere.

Ad primum quidem, quòd Aduerſarius Galeni doctrinam non ſuſcipit, quin pulſus paruus, & languidus ob grauatam quoque virtutem fieri poſſit. Quid audio? An iſtud negat Galenus? Si ille fatetur, ac docet, virtute grauata, & oppreſſa pulſus mutari, eum in omnem inæqualitatem, tum maximè in eam, quæ eſt in vehementia, & magnitudine, quæſo, quid hoc aliud eſt, quàm pulſus modò magnos, & vehementes, modò paruos, & languidos fieri? Adeò vt inter vtramque huiuſmodi virium imbecillitatem, non aliud ſit diſcrimen, quàm quòd in in altera pulſus perpetuò ſint parui, languidi, frequentes; in altera non perpetuò, neque æqualiter ſed modò parui, modò magni, modò vehementes, modò languidi percipiantur: ſicuti homini grauius onus ferenti, quàm ſuæ vires ferre poſſint, ſolet euenire; quem videmus aliquando faiiſcere, aliquando ſubleuari, modò maiorem, modò minorem vim præ ſe ferre. Cùm igitur grauata, & oppreſſa natura pulſus, vel Galeni teſtimonio, ac ſine vlla dubitatione parui, debileſque fieri poſſint, certè non fuerat, vt Aduerſarius longius laboraret; totque rationes afferret, quæ hoc ipſum confirmarent. Sed ille & verba, & tempus libenter perdere conſueuit. Etſi verò hæc tota pars reuera eſt adeò inuoluta, & implicata, vt non facilè intelligas, quid ille ſibi velit, tamen ſtatutum mihi eſt, vnum, vel alterum locum ad Galeni diſciplinam perpendere, qui nullo modo poſſunt, aut debent ſilentio prætermitti.

Ac primùm quidem ſunt, quæ doceant Aduerſarium pulſus naturam ignorare. Siquidem ea non valet conſequentia: Virtus aggrauata pulſum intermittentem facit, ergò multò magis languidum, & paruum efficiet. Quoniam virtute etiam valida pulſus intermittens poteſt euenire vt ille confitetur, & verè quidem, in quibuſdam & ſanis, & alioquin non debilibus corporibus pulſus intermittentes apparere: quos tamen magnos, & vehementes eſſe conſentaneum eſt. Id quod Galenus ratione confirmat, poſito exemplo duorum, qui eodem tempore iter faciunt, ſed alter pondere grauatus inæquali quodam, & intermittente motu: alter autem huiuſmodi quidem, ſed languido, & tardo. Ea verò eſt, quoniam debilitas pulſus non ſolùm à cauſa præter naturam grauante, ſed etiam à facultate, labefactata fieri poteſt: cauſa autem virtuti oneroſa, & grauis, non ſtatim illam deiicit; quare poteſt inæqualem, & intermittentem pulſum facere, qui tamen languidus non ſit, aut certè non perpetuò talis. Quamobrem quamuis concedamus intermittentem pulſum à maiore cauſa fieri, non tamen ſequitur, ergo eſt languidus, quia pulſus languidus à minore cauſa tum demum fit, quando etiam facultatis imbecillitas accedit. Alioquin eadem cauſa prius inæqualem, & intermittentem, deinde etiam languidum, & paruum efficit. Verùm de hoc ſatis; & ad alterum locum maximè notabilem venio.

4. Rat. vict. 26. & 28. Quoniam nos in noſtra Diſputatione aduerſus ſcopum virium, & noſtram determinationem dubitauimus ex Hippocrate, & Galeno, qui in ἀσφυξίᾳ, quæ omni ex parte eſt pulſus amiſſio, venã ſecandã iubent, dubitationémque ſoluentes diximus fortaſſe nomine τῆς ἀσφυξίας, intelligendum eſſe eum pulſum, qui dicitur intermittens, quem Galenus aliquando abolitum eſſe dixit, priuationique, & morti comparauit; Aduerſarius occaſionem ſumit, vt noſtram hanc interpretationem, & ſententiam conuellat, & confutet, ſi poſſit. & inquit. [*Amplius non videtur mihi hanc explanationem conuenire poſſe contextui Galeni*, &c.] Quæ locutio, vt mihi videtur Latinitati non conuenire, ita neque aduerſus nos quicquam facit, nec dubitationem à nobis allatam planè ſoluit. Namque (vt hinc incipiam) ſi ἀσφυξία, eſt cuiuſque modi pulſus defectio, qua nulla maior imbecillitas poteſt excogitari, cum ſit actio prorſus ablata, libenter de Aduerſario ſcirem, qui fieri poſſit, vt in ea ſectio venæ conueniat. Quamuis enim illa fiat aliquando ex oppreſſione propter copiam humorum, tamen vel ipſo Aduerſario teſte, hæc ipſa humorum copia non ſtatim vires deiicit: ſed conſonum eſt (inquit) pulſum in principio maximè reddi inæqualem in vehementia, & magnitudine, ſed poſtea mutari ad paruitatem, & intermiſſionem aliquam; denique verò ad maiorem intermiſſionem venire, ita vt tandem appareat aboleri. Atqui vbi oppreſſio eò deuenit, vt pulſum deſtruat, aut languidum paruumque reddat, equidem vix credo aliquem futurum, qui ad venæ ſectionem deuenire audeat. Quare ſi fieri poteſt, vt pulſum intelligamus non omni ex parte abolitum, ſed ſolum aliqua ex parte, qualis eſt intermittens, vt docebimus, multò tutiorem ſententiam elegerimus, vel ipſius Aduerſarij teſtimonio, qui per gradus notat pulſus fieri, primum inæquales in vehementia, & magnitudine, deinde paruos, & intermittentes poſtremò aboleri. Sed rationem Aduerſarij videamus, quæ talis eſt. [*Etenim longè abeſt abolitio pulſus à pulſu deficiente, ac intermittente, vt Gal. ait 2. Cauſ. Pulſ. capite. 3. illa enim ſignificat priuationem pulſationum: at pulſus intermiſſi dimidiatam quandam amiſſionem pulſationum indicat.*] Verba Galeni hæc ſunt. πολὺ γὰρ ἤμαι διαφέρειν ἀσφυξίαν ἐκλείποντος σφυγμοῦ, ἡ μὲν γὰρ δὴ στέρησίς ἐστιν ἁπάσης τῆς ἐνεργείας πρὸς γοῦν τὴν αἴσθησιν, ὁ δ᾽ ἐξ ἡμισείας ἀπώλεια, hoc eſt. Etenim longè differre arbitror aſphyxiam à pulſu deficiente, illa enim tanquam priuatio eſt vniuerſæ actionis, vt ad ſenſum; hic verò amiſſio ex dimidio. Quo loco manifeſtum eſt Galenum loqui de pulſu deficiente, non intermittente. Definit autem pulſum deficientem quando iniectis digitis motus apparet; appoſitos verò detinenti paulatim exolutus ex toto ceſſat. Qui quidem pulſus deficiens in multis conſideratur pulſationibus, quando ſcilicet illæ eo pacto paulatim deficiunt: quod equidem credo Galenum obſeruaſſe, quia loquebatur de pulſu inæquali collectiuè, vt aiunt; quæ inæqualitas minimè in vna pulſatione, ſed in pluribus conſiſtit. Atque in hoc ſanè pulſu reuera eſt amiſſio ex parte dimidia, quia ad finem pulſationis paulatim deficit atque perditur. Secus autem ſe res habet in pulſu intermittente, in quo propriè vel vnica, vel duæ pulſationes deficiunt non dimidia tantum parte; quod de pulſu deficiente Galenus dixit, de intermittente nec dixit nec dicere potuit, cum verum non ſit. Quamobrem ratione numeri pulſationum dici poteſt pulſus deficiens: at ratione motus & pulſationis eſt potius abolitus, & priuatio motus: quod manifeſtè à Gal. traditum eſt. Ex quo ſatis patet, quanto cum errore Aduerſarius pulſum intermittentem cum deficiente confuderit: quos tamen Galenus clarè diſtinguit, inquiens. *Quinta his addatur diſpoſitio intermittentium, quæ præcedit eam, quæ deficientium eſt: quod enim in vno, vel duobus, vel omnino in numero aliquo pulſuum eueniebat; hoc ipſum diſpoſitio deficientium in omnibus efficit.* Nam intermittens conſideratur in certo numero pulſuum; inter quos vnus eſt, qui aboletur: at pulſus deficientes conſiderantur in pluribus ſucceſſiuè; qui omnes hoc habent, vt dimidia pulſatio aboleatur; idcirco non dicitur *1. de præſ. ex pulſ. c. 4.* *2. de cauſ. pulſ.*

inter

interminēs, ſed deficiens, ac ſi mutilum dicas. Porrò intermittentes pulſus bifariam conſiderantur, vel ſecundum collectionem multorum, atque ita dici poſſunt aliquo modo deficientes, vt diximus, & intermittentes; vel ratione vnius pulſationis amiſſæ, quo modo dicũtur priuatio pulſus, & abolitio, & ἀσφυξίαν quod Gal. ait. Quare ipſa quoque ἀσφυξία vel eſt in
1 præ. ex puls. pluribus, ſiue omnibus, atque ita ſimpliciter, & ex toto aſphyxia dicitur, Græcè παντ ξιν vel in vnico pulſu, qualis eſt in interminēte; quo pacto dicitur illius priuatio quædam, & abolitio, non ſimpliciter. Hoc verò & res ipſa docet & verba Galeni clarè demonſtrant. *Nam quo tempore* (ille inquit) *pulſus intermittit, tunc arteria nihil prorſus mouetur*, οὐδ᾽ ὅλως: at ſi quod prius mouebatur, dein moueri prorſus ceſſat, priuari motu non dicitur, quænam erit abolitio motus? quæ priuatio? Immò verò expreſſe ait Galenus illam pulſus inæqualitatem, quæ intermittendo fit, in priuatione motus conſiſtere; ἐν στερήσει κινήσεως γίνεται: quæ verba Latinus interpres reddidit, *at intermittens in motus poſitus eſt abolitione.* Quæ quidem, cum ego referre vellem, neſcio qua ſcribentis, aut imprimentis culpa factum eſt, vt loco abolitionis legatur alterationis: quæ dictio nec ad rem pertinet, nec certè mihi in mentem venit. Mirum tamen, quòd Aduerſarius propriæ opinionis amore adductus, atque occæcatus, errorem non viderit, neque ad Latinum, neque ad Græcum codicem confugerit, ſed verba Galeni, eodem cum errore, quo in mea Diſputatione ſunt edita, retulerit: cuius negligentiæ excuſare Aduerſarium ego quidem neſcio: cum tamen nullius putem me excuſationis indigere; qui errorem ſemel admiſſum, in ſecunda hac editione conſultò nolui corrigere, vt pactum ſeruarem, quod in principio ſtipulatus ſum, me in ea nihil addere, nihil detrahere, nihil immutare voluiſſe. Id tamen me conſolatur, quòd certò ſcio, neminem fore, qui eum locum perlegens non facile intelligat, ac fateatur, me abolitionem, & legiſſe, & dicere voluiſſe, atque in hac ipſa voce vim, ac neruum totius argumentationis conſtituiſſe. Hæc de huius loci expoſitione, ac difficilis dubitationis ſolutione dicere volui: qui quidem non ita profiteor me omne punctum tuliſſe, quin alterius cuiuſpiam ſententiam probare, ac ſequi ſim paratus, qui fortaſſe meliùs, & accuratiùs hanc ipſam rem ſit explicaturus: quemadmodum certè in iis, quæ ab Aduerſario ſunt in medium allata, tanquam à veritate & à Galeni doctrina longè alienis, acquieſcere non poſſum.

Aduerſarius volens probare adhuc ἀσφυξίαν non eſſe pulſum intermittentem, & abolitum, inter cætera, quæ me tædet ſigillatim longius perſequi, apoplexiam profert, de qua ſic ſcribit. [*Alter affectus ex eadem ſpiritus interceptione contingens, eſt apoplexia, in qua animal omni reſpiratione, omni pulſu priuari, adeo notum eſt omnibus, quàm quod notiſſimum.*] Ego quidem certè cum in hunc locum, atque hæc verba incidiſſem, vt verũ fatear, ſuſpicatus ſum ſcripturam fuiſſe deprauatam, ac pro *omni Reſpiratione*, & *omni Pulſu*, legendum eſſe, *Senſu*, & *Motu*: quæ ambo tam notum eſt omnibus, quàm quod notiſſimum in apoplexia deficere. Qui contrà non poſſum concipere animo, virum in ſtudio, & vſu artis medicæ tot annos tam diligenter verſatum, aut non legiſſe apud Galenũ, & omnes medicos, aut non frequenter in artis operibus vidiſſe, homines apoplexia laborantes omni reſpiratione, omnique pulſu minimè priuari, niſi cum morti iam proximi ſunt. Quod ſi tandem nulla eſt ſcripturæ deprauatio, equidem cogor fateri, me potius illius ſenſum non potuiſſe intelligere, quàm vt adduci poſſim, vt credam tantum heroëm, in re tantilla, tam turpiter fuiſ-

De curatione Febris ephemeræ.

ſe hallucinatum. Quæſo enim, quis non apud Galenum centies legit, in apoplexia totum corpus priuari ſenſu, & motu, ſolam reſpirationem ſupereſſe? Immò verò illum mirari, & quærere, qui fiat, vt cæteris omnibus muſculis motu carentibus, tantummodo illi, qui thoracem attollunt, nihilominus moueantur? Immò verò illum apoplexiæ magnitudinem, vel paruitatem, ex vna in primis maiore, vel minore læſione reſpirationis definire conſueuiſſe? Immò verò illum aſſeuerare, apoplexia laborantes, ſi nequeant reſpirare, protinus diem obire? quandoquidem certum eſt nec vitam ſine reſpiratione, nec reſpirationem ſine vita poſſe conſiſtere. Nam de pulſu quid attinet dicere? Quo ſi priuantur apoplectici, quid erat, vt Galenus eorum pulſus recenſeret, aut cauſas tam diligenter inquireret? Qui affectionis leuioris refert pulſus ſine vlla mutatione in magnitudine, vehementia, celeritate, frequentia, duritie: grauioris autem, inæquales, tenſos, minores, languidiores, rariores: grauiſſimæ tandem, & quæ vires deiiciat, etiam languidos, frequentes, celereſque, non item abolitos. Sed de re Solis luce clariore quid vehementius laborandum eſt? Cum nemo ſit in artis operibus, vel leuiter exercitatus, ne ipſi quidem lippi, & tonſores; qui non facilè intelligant, propriiſque oculis viderint ſæpenumero, in homine laborante apoplexia reſpirationem nequaquam deficere; pulſuſque non ſolùm non aboleri, ſed etiam quandoque ita ſtabiles, & robuſtos conſtare, vt miſſionem ſanguinis, & quidem copioſè poſſint perferre. 1 Aphor. com. 22. 3. de loc. Aff. c. 10.

Aduerſarius demum de pulſu intermittente rationem, ac teſtimonium Galeni ſibi ipſe obiicit; qui huiuſmodi pulſum abolitum interpretatur, ac morti comparat, vt nos in noſtra Diſputatione & paulò ante diximus. Quam ſententiam, & doctrinam ille deinceps conuellere non veretur. Sed mihi ſtatutum eſt iſtæc omnia ſilentio præterire: partim quòd mihi videar de hoc ipſo loco dixiſſe quod eſt ſatis; partim quòd proximo hoc tempore in peculiari opuſculo, breuiter, & perſpicuè, quantum fieri potuit, omnia noſtris auditoribus conatus ſum explicare, quæcumque Galenus de eſſentia, differentiis, cauſis, & prognoſticis pulſuum pluribus libris complexus eſt; quod in manibus multorum verſatur. Itaque ad alia progrediamur.

AD CAPVT IV.

Vires varia ratione validæ, & imbecillæ.

QVÆ Aduerſarius hoc præſenti capite diſputat de viribus robuſtis, & infirmis, etſi fortè non ſunt omnino falſa, tamen certè quidem ſunt noua, inſolita, & à communi veterum medicorum præcipuè Galeni loquendi more aliena. Quod ſi res ipſa conſideretur, equidem non inuitus fateor, quod aliàs quoque confeſſus ſum, varios omnino, ac multiplices roboris, ac debilitatis virium gradus, ordines, ac terminos reperiri, qui variam quoque, & multiplicem mittendi ſanguinis menſuram, & modum definiunt. Ex quo fit, vt nonnullis ſemel, & copioſè, nonnullis partitè, & parcè oporteat ſanguinem mittere. *Quamobrem* (inquit Galenus) *non licet in omnibus vnum vacuationis modum definire.* De Sang. Miſſ. c. 14.
Noui enim quibuſdam ſex libras ſanguinis detractas abundè fuiſſe, vt febris confeſtim extingueretur, neque vlla virium ſequeretur afflictio: nonnullis verò ſeſquilibram, haud citra leue ſaltem aliquod virium detrimentum. Quibus ſi quis duas vacuaſſet, ſummè vtique læſiſſet. Proinde noui etiam quibus

Digitized by Google

vnam vtiliter detraxi libram, & hac nonnunquam 9 Meth. cap. 11. *etiam minus.* Et iterum generale tradit præceptum; Sectionem venæ ſemper valentes vires poſtulare, quæ modo, ac menſuræ vacuationis reſpondeant. Atque hæc quidem Galenus vocibus vſitatis verè, & perſpicuè docet, in quibus maximè cuperem omnes acquieſcere. At verò Aduerſ. ſuis nouis cogitationibus, nominibus, doctrinis quibus tantopere delectatur, ita ſuos tyrones inſtituit, vt illi fortaſſe nullo vnquam tempore poſſint hæc intelligere, vel quod longè maioris momenti eſt, hoc tantum præſidium congruenter adminiſtrare. Sed loquentem Aduerſarium audiamus. [*Vires validæ admittunt remedium, quatenus non prohibent, vt Galen. ait libr. de Sang. Miſ. capit. 13. (vocant enim hoc ipſum nonnulli recentiorum contraindicare.) Quæ vox ſignificat duo, vt id obiter dicam, ſcilicet non prohibere, & indicare idem remedium, quod ab alio primò indicante poſtulabatur, modo tamen contrario, vt Gal. verba teſtantur, lib. 2. Aut. comm. 45. Quem locum cum aliis multis, quod ſtudio breuitatis prætermitto, miror non animaduertiſſe illos, qui Altimarum, Fuchſium, & alios temeritatis nomine in eius voculæ ſignificatione accuſant.*] Aduerſarius, qui incredibili ardet libidine noſtros oppugnandi labores, hanc quoque illius voculæ, quæ nihil ad illum pertinet, nos carpendi occaſionem arripuit: quã bene, & feliciter videamus. Nos de huiuſmodi vocula in noſtra Diſputatione ſic ſcripſimus. Fuchſius, Altimarus, ac fortè alij de hac voce temerè litigant, varias afferentes illius ſignificationes à Galeni mente prorſus alienas. Nam verbum Græcum, ἀντενδείκνυσι, verè nihil alium ſignificat, quàm prohibere, & impedire id, quod ab alio indicatur: id quod, & rei natura, & Galenus perſpicuè demõſtrat, tum alibi, tum hoc in loco affirmans, ex duobus ſcopis propoſitis, alterum, vehementiam morbi indicare, quæ facere oporteat; alterum autem, vires prohibere eiuſmodi indicationem. Atque id verba ſtatim ſequentia maximè confirmant, quæ ita habent. *Interdum enim affectus ipſe perſuadet ſanguinem eſſe mittendum; cæterum virium imbecillitas prohibet.* Atque hæc quidem (ni fallor) apertiſſimè noſtram ſententiam confirmant; ad quæ æquum fuerat Aduerſarium reſpondere. *Sed* (ille inquit) *hæc vox duo ſignificat, ſcilicet non prohibere, & indicare idem remedium, &c. vt Galeni verba teſtantur*, &c. Equidem cum hunc Galeni locum ſemel, atque iterum diligenter legiſſem, fateor me nihil potuiſſe expiſcari, quod iſtud doceat; immò verò quod iſtud tractet, atque ad indicandi, vel contraindicandi rationem vtcumque pertineat. Verùm fortè Aduerſarius notare voluit librum primum Acut. com. 45. vbi Galeni verba Latina hæc ſunt. *Rurſum, & hoc in loco remediorum indicationem ab affectu corporis accepit, ſimúlque virtutem conſiderauit; neque tanquam remediorũ vſum aliquando indicantem, ſed tanquam contrario indicantem modo, interdum autem & prohibentem*, &c. quæ licet Græcè clariora ſint, tamen ita quoque rectum ſenſum poſſunt habere, niſi quis prauis dogmatibus aſſuetus illa in ſiniſtram partem detorqueat. Ego quidem illa ita puto audienda, indicationem remedij ſumi à morbo: Hippocratem verò vires addidiſſe, non vt quæ remedium indicent, cum potius aduerſentur, & contraindicent: ſiquidem illæ ad remedij indicationem concurrunt ſolùm vt non prohibent, non vt verè indicant. Proprium namque virium munus eſt contraindicare: quæ indicatio interdum tanti momẽti eſt, vt prohibendi prorſus vim habeat. Quare quod ait interpres, contrario indicantem modo, minimè eſt audiendum cum Aduerſario, id eſt, idem indicantem, ſed contrario modo: qui ſenſus eſt, non dico falſus, ſed planè abſurdus, & quem vix percipere quiſpiam poſſit; ſed omnino contrario modo indicantem, id eſt contraindicantem. Etſi enim negandum non eſt, hoc aduerbium ἀντὶ, non ſolum ſeorſum poſitum, ſed etiam cum aliis verbis copulatũ, planè eſſe multiplex, neque vnico modo à ſcriptoribus vſurpari: quod Budæus, Victorius, & plurimi Græcæ linguæ interpretes, præclarè animaduertunt, tamen equidem non verebor affirmare, illud numquam ſimul vt Fuchſius contendit, ſed frequentiſſimè idem ſignificare quod contrà, ex aduerſo, ex aduerſa parte, vel quid ſimile. Quod quidem, ſi quàm facilè eſt, tam foret neceſſarium multis exẽplis poſſet confirmari. Verùm quid in re clara vehementius laboro? quicquid verterit interpres, quicquid ſõniauerit Aduerſarius; quid Galenus ait? συμπαρελάμβανε τὴν δύναμιν οὐχ᾽ ὡς ἐνδεικνυμένην ποτὲ τὴν χρῆσιν τοῦ βοηθήματος, ἀλλ᾽ ὡς ἀντενδεικνυμένην, ἐνίοτε δὲ καὶ κωλύουσαν. Id eſt, *ſimul vires conſiderauit, non vt quæ vſum remedij vnquam indicent, ſed vt quæ contraindicent, interdum verò & prohibeant.* Quid igitur erat, vt me Aduerſarius corriperet, quòd hunc locum, alióſque multos à ſe breuitatis gratia prætermiſſos non animaduerterim? Qui dum illum accuratiùs, & æquiore animo leget, non poterit (arbitror) non erubeſcere, ac pœnitentia duci, quòd hæc ſcripſerit: ſicuti confido fore, vt ſi alios habet locos, quos in medium proferat, illos nihilo meliore cum intelligentia lectos à ſe fuiſſe cognoſcat. Ac ſanè mirum eſt, quomodo hic vir, qui breuitatem tantopere abhorret, in præſentia breuitatis ſe adeò ſtudioſum profiteatur, vt ex multis Galeni locis, quos iactat, ne vnum quidem voluerit proferre, ac indicare, vnde huiuſmodi errorẽ deponere potuerim. Sed propero ad finem. [*Vires voco ſimpliciter validas, cum ſpirituoſam, carnoſam & verè ſolidam ſubſtantiam quantitate, qualitate, temperamento ſeſe habere ſecundum naturam contigerit: ſecundum quid autem, cum non omnes ſimul, ſed duæ ex iis ipſis bene habeant.*] Periiſſet Aduerſarius, niſi hic quoque aliquid de ſuo, præter, aut veriùs contra Galeni doctrinam addidiſſet. Siquidem Galenus ſingulari breuitate, & perſpicuitate, ſine tot ambagibus ſcribit eſſentiam virium, quibus regitur corpus, tum in ſpiritu, tum in ſolidorum corporum temperamento conſiſtere. Sed ille 11. Meth. cap. 5. ſemel, & iterum confeſſus eſt, ſemel, & iterum confitebitur, ſe non curare quid Galenus ſcribat, quid Galenus doceat. Itaque nemo debet mirari, ſi ille nominum, rerúmque propè omnium nouitate tam libenter, & frequenter delectatur. Qui cum potuerit ex Galeni diſciplina, duobus verbis, eſſentiam virium, varióſque eorum gradus, atque hinc varios quoque mittendi ſanguinis modos, variáſque menſuras colligere, ſuiſque tyronibus exponere, vt nos ſuprà diximus, maluit longiore oratione, inſolentibúſque verbis, tot diſtinctiones, tot cautiones afferre, quot fortè à nemine, ne dum à tyronibus intelligi poſſint. Ad quæ propterea, non aliter, quàm vnica litera mihi libet reſpondere.

Ad Capvt V.

De repetita ſanguinis miſſione.

Plvres cauſæ repetitæ ſanguinis miſſionis de ſententia veterum medicorum ab Aduerſario in præſenti capite proponuntur: quæ certè ad principalem illius Diſputationem nihil videntur pertinere. Vtcumque autem ſit, hanc quoque partem breui percurramus. Prima igitur eſt cauſa, quando multa vacuatione eſt opus, vires autem ſunt imbecilliores, quàm vt eam poſſint perferre. Secunda eſt propter reuulſionem, quæ ſæpius facta, quanto maiorem in numerum ſingulæ ſanguinis detractiones auctæ

auctæ fuerit, tantò efficacior redditur. Quæ vtraque verbis conceptis à Galeno tradita eſt. Tertia *De Sang. miſſ. c.12.* eſt huiuſmodi. [*Eſt etiam ad vacuandum ſanguinem in phlegmone contentum, cum liceat, aut ob magnitudinem inflammationis, aut eiuſdem prauitatem, prima vice totum vacuare ſanguinem.*] Aduerſarius fortè cenſuit, ſe hanc quoque cauſam à Galeno accepiſſe; ſed illud malè cenſuit. Galeni verba hæc ſunt, *De Sang. miſſ. c.14.* *In quibus prope ſectam venam, ingens quædam phlegmone eſt, optimum fuerit ſanguinis, & in calore, & in conſiſtentia mutationem expectare; quemadmodum etiam Hippocrates de pleuritide verba faciens ſignificauit. Non tamen omni ex parte hanc expectare oportet: verum accidit interdum, vt antequam hæc fiat, ceſſandum ſit, duabus de cauſis: quod videlicet imbecilla ſit virium, & phlegmone maligna: nonnunquam enim nihil concedit, ſed vehementer impactus eſt ſanguis.* Hæc Galenus. Ex quibus certum eſt illum minimè loqui de repetita ſanguinis miſſione, ſed de illius munitione in magna inflammatione: qui ſcribit expectandam eſſe mutationem in calore, & conſiſtentia, quod huiuſmodi mutatio ſanguinis ex particula phlegmone obſeſſa tranſlationem ſatis commodè ſignificet: non tamen hanc perpetuò eſſe expectandam; ſed interdū antequam hæc appareat, à ſanguinis detractione deſiſtendum. Idque duplici de cauſa: altera quòd virtus ſit imbecilla, nec tam copioſam vacuationem ferre queat: altera quòd phlegmone maligna ſit, nec quicquam de ſe ſanguinis concedat, vtpotè qui vehementer ſit impactus. Quare per Galenum in magna inflammatione, præcepto, & imitatione Hippocratis ſanguinis mutationem oportet expectare, niſi vires fuerint imbecilliores, quàm vt tantam vacuationem ferre poſſint, phlegmonéque ſit maligna: in quibus duobus caſibus, ſicuti Galenus ex vna parte docet, ante ſanguinis mutationem à vacuatione eſſe deſiſtendum ita ex altera, de repetenda ſanguinis miſſione nullum verbum facit. Poſtrema eſt cauſa. [*Vt qui ſanguis ad venas attractus eſt, ſemimalus exiſtens, è venis ipſis quoad eius fieri poteſt, citiſſimè vacuetur. Hancque vacuationem Galenus vſque ad animi deliquium maximè laudat lib.6. de San. Tuen.*] Equidem cum hunc Galeni locum diligenter à me quæſitum non potuerim inuenire, puto Aduerſarium notare voluiſſe librum de Tuend. Valet 4. cap. 10. Ex quo præcipuè loco huiuſmodi ſententia videtur poſſe colligi. Etſi neque hic locus ad rem, quam tractat Aduerſarius, mea ſeutententia quicquam pertinet: ſiquidem Galenus de vna laſſitudine phlegmonode, atque illius curatione verba facit: in qua ſanguine calidiore congeſto in vniuerſo corpore iure colligit illum eſſe mittendum, cum ſit ex dimidio corruptus nec ſine magno incommodo poſſit diutius in venis morari. Cum altera ex parte Aduerſarius de repetita ſanguinis miſſione generaliter verba faciat: ex quo licet quærere adhuc, quiſnam, aut qualis iſte ſit ſanguinis attractus; ad quas venas, quomodo, à quo trahatur, & alia id genus, quæ certè magis accuratam explanationem videntur deſiderare. Neque verò minus obſcurum, dubium, ne falſum dicam, eſt, quod ille ſcribit de miſſione ſanguinis vſque ad animi deliquium ex Galeni ſententia. Qui illud vnum docet, in hac eadem laſſitudine phlegmonode, in qua calidiſſimus redundat ſanguis, ac frequenter vehementiſſima febris accenditur, miſſionem ſanguinis eſſe quammaximè neceſſariam; vel (ſi id licet) vſque ad animi deliquium: adeo vt ſi quis hoc prætermiſſo præſidio nullum ſubeat periculum, is fortunæ beneficio id poſſit acceptum ferre. Qui demum illam adhibet cautionem, vt ſanguis bis eodem die, ſi fieri poteſt, detrahatur, vt interim ſanguis vitioſus in corporis mole contentus in venas demigrare poſſit: ita tamen, vt primum homo animi deliquium non incurrat: ſecundò autem neque illud formidemus. Siquidem accedente animi deliquio in prima detractione, homo ſecundam ferre non poſſet: ſicuti altera ex parte ſi ſecundò animi deliquium accedat, homo facile poteſt ſubleuari. Ex hac (ni fallor) vera, & perſpicua ſententia Galeni, addo ex rei natura, ac ratione facile eſt intelligere, Galenum minimè id voluiſſe, & docuiſſe, quod Aduerſarius contendit: qui aliàs ſcribit apertè: ſanguinem mittendum eſſe, interim quidem eodem die, quando ſic facere expedit, interim poſtridie, niſi vbi vſque ad animi deliquium vacuare conemur. In quo certè caſu, non partita, & repetita ſanguinis miſſione, ſed confertim, ac ſemel vniuerſum ſanguinem mittere neceſſe eſt. Cæterum præter cauſas, ab Aduerſario allatas, Galenus aliam quoque videtur poſuiſſe, quæ fortè inter cæteras omnes principem locum meretur: de qua ille ſcribit hunc in modum: *Conari verò in omnibus malis præſtat, vt poſt mediocrem ſanguinis miſſionem factam, iteratò ſanguis auferatur, interim quidem eodem die ſi ita expedire videatur, interim poſtridie*, &c. Quam quidem cauſam puto, neque ad infirmitatem virium, neque ad reuulſionem eſſe referendam. Cum enim ea ſit omnibus morbis communis, non eſt veriſimile homines ſemper habere vires imbecilliores, quàm vt congruam ſanguinis miſſionem ferre poſſint; aut perpetuò reuulſionis indigere. Itaque cenſeo Galenum huiuſmodi iteratam ſanguinis miſſionē generaliter probare: quod ita homines magis commodè, atque exquiſitè vacuentur, quàm ſi ſemel remedium adhibeatur.

Ad Capvt VI.

Sanguinis detractionem vtilem nunquam fieri, viribus exiſtentibus imbecillis.

HIc (lector) cogor repetere, quod paulò ſupra dixi: me non ſatis intelligere, quomodo hic titulus, qui in vniuerſum ſanguinis miſſionem, tanquam inutilem improbat cum virium imbecillitate, iis conueniat, quæ Aduerſarius tota hac Diſputatione conatus eſt probare: non omnem virium imbecillitatem eiuſmodi remedium prohibere. Vtcumque autem ſit, hoc poſtremo capite ille refutat eorum opinionem; qui in qualibet virium infirmitate, non verentur parciſſimam ſanguinis detractionem moliri, quam euentatiuam vocant. De *Diſſ. de ſcop. pag. 54.* qua re, etſi equidem puto illum bene ſentire, vt nos quoque aliàs diffusè diximus; nihilominus, ſi Aduerſarius ſuis principiis, & rationibus ſtare velit, neſcio quanti hæc refutatio facienda ſit. Etenim, quemadmodum ex eo quòd pueri xiiij. annos nati per Galenum cotylam ſanguinis ferunt; ille colligebat pueris ſeptenni quatuor vncias ſanguinis poſſe detrahi: pariter iſti Bottalici ex eo, quòd vires minus imbecillæ largiorem ſanguinis copiam ferre poſſunt, videntur poſſe colligere; vires magis imbecillas, minorem, demúmque imbecilliſſimas, minimam ſanguinis detractionem ferre, & quidem vtiliter ferre poſſe. De qua Sorerica ratione ſupra diximus. Sed finem facio, & ad Sextam Diſputationem aggredior.

* * *

tuor, vt quiſpiam dixerit, ſpecies reperiantur: quarum vna, & dictione, & ſententia ſeſe præbet dignam Hippocrate: altera, quæ ſola dictione; tertia, quæ ſola ſententia; poſtrema, eorum, quæ neque dictione, neque ſententia illo digna ſunt, inueſtigandum mihi eſt, in quo numero debeat reponi ſermo propoſitus: quem ſanè vt Galenus dignum ſtatuit Hippocrate, ſic non docet, quo ex illis modis cenſeatur dignus: quod ſi feciſſet ille, nobis id explicandi non incumbuiſſet negocium.] Elegans, egregia, recondita ſcribendi, ac docendi methodus. Ac ſanè malè actum eſt cum Galeno, cui non contigerit ſuo tempore Aduerſarium naſci, qui ab ipſo hac præclara inſtitutione eruditus potuerit Hippocratem felicius interpretari, ac nos docere; quoniam modo plurimæ ſententiæ illo dignæ cenſendæ ſint. Qua ratione ipſi Aduerſario huiuſmodi loci interpretandi negocium non incubuiſſet, niſi fortè ille & eo me arguat, quòd cum eo non ſcripſerim, *incumbuiſſet*. Quoniam verò Galenus, neque ſua ſponte, neque alterius inſtitutione potuit hac præclara imbui diſciplina, ſatis habuit, pingui Minerua (vt aiunt) affirmare, ſermonem eſſe Hippocrate dignum, ſéque mirari, quòd inter Aphoriſmos eum non ſcripſerit, cum in paucis verbis vis magna comperiatur, quod in aphoriſmis ſolet vſu venire. Quod ſi Galenus orationem tot vitiis fædatam, quot Aduerſarius illi obiicit, potuiſſet deprehendere, tantum abeſt mea ſententia, vt illam tam illuſtri præconio fuiſſet ornaturus, vt fortè etiam non foret veritus, illa detegere, amplificare, eorúmque authorem arguere; quemadmodum paſſim facere ſolitus eſt; cum ipſum quoque Hippocratem aliquando ſermonis minus proprij, exquiſiti, ordinati, perſpicui, veri, & aliorum id genus crimine inſimulare non dubitauerit. Qui ſemel ita ſcriptum reliquit. *Ego non eo conſilio, vt nemo Hippocratis libros legat, ad hoc opus ſcribendum acceſſi: Verum quoniam is mihi primus idoneus viſus eſſe via videtur, nec tamen eam totam compleuiſſe, cum quædam minimè limitata, quædam imperfecta, obſcuráque ab eo prodita liceat inuenire; idcircò ipſe tum omnia ia dilucidè explicare, tum quæ parum diſcreta ſunt, diſtinguere, tum quæ deficiunt, ſupplere ſtudui.* Quòd ſi Galenus ipſi Hippocrati, quem veluti Deum quendam venerarur, aliquando non parcit, quid illum putandum eſt fuiſſe facturum, aduerſus alienum authorem, in quo explicando illud in primis conatur, & ſtudet, vt quæ bene, vel malè ſcripta ſunt, vera dogmata à falſis, frumentum à lolio diſtinguat, & ſecernat? Cæterum, quoniam Aduerſarius in iuniorum medicorum, ſtudioſorúmque gratiam omnino vult hoc ſibi negocium incubuiſſe, age nos quoque illum audiamus.

6. Meth. Med.

AD CAPVT III.

An ſententia dictione ſit indigna Hippocrate, ac de morbi vehementia, & magnitudine.

ADVERSARIVS probaturus, litigioſam ſententiam dictione Hippocrate eſſe indignam, non ſine artificio, ac methodo, ſic orditur. [*Circa dictionem Hippocraticam ſolens à Galeno, atque alijs conſiderari tria: Vocum proprietas: deinde perſpicuitas: tertiò breuitas, grauitáſque. Omnis ſermo hiſce conditionibus inſignitus, erit Hippocrate verè dignus*, &c.] Ego verò, etſi fateor Galenum non ſolùm ex iis tribus locis, ſed etiam ex phraſi, ſeu locutione, ordine, diligentia, aliiſque id genus notationibus, de operibus, ſententiiſque Hippocratis iudicium facere conſueuiſſe, tamen puto hæc omnia eſſe leuiora, ac minoris momenti; aliúmque præterea quendam locum ab Aduerſario prætermiſſum adhuc ſupereſſe, qui hoc ferendo iudicio longè eſt maximi momenti, atque inter omnes principatum facile ſibi vendicat. Ille verò ad præſtantiam, veritatem, conſenſionémque ſententiarum, dogmatum, rerúmque in primis videtur pertinere. Namque ſi ſententiæ, ſi dogmata, ſi res ipſæ, quæ traduntur, præſtantes fuerint, ſi veritatem contineant, ſi principiis, ſi toti Hippocraticæ diſciplinæ conſentiant, vtique pro comperto habendum eſt, nullo certiore, ſolidiore, illuſtriore argumento de ſententiis, atque operibus Hippocratis iudicium fieri poſſe. Quod quidem inſtitutum Galenum perpetuò tenere facile fatebitur, quicumque illius lectione delectatur; ſpeciatim verò ad illius interpretationes in libros, qui falsò Hippocrati aſcripti ſunt, voluerit animum adhibere; in quibus illud vnum præcipuè ſtudet, & conatur; vt bona à malis, vera à falſis, Hippocratica à non Hippocraticis internoſcat, & ſecernat. Sed terribilem Aduerſarij argumentationem perſequamur. [*Author ſtatim improprijs incipit vti vocibus, cum dicat*, In acutis morbis ſanguinem detrahes, ſi vehemens morbus videatur. *Nam quæſierim; an propriè acuti morbi nomine vtatur, an impropriè. Si dixerit propriè vſum fuiſſe, fruſtra additur in oratione, ſi vehemens morbus videatur. Si verò impropriè locutus eſt, oratio improprijs vocibus conſtituta Hippocrate digna nequit cenſeri.* Egregia, planè Ariſtotelica demonſtratio. Sed poſt quam nos quoque cogimur ineptire, vt ne Aduerſarius ſe nimis argutum putet, reſpondeo, authorem propriè morbi acuti nomine vſum fuiſſe. Ergo fruſtra additur in oratione, ſi vehemens morbus videatur. Negatur conſequentia, quam æquum fuerat illum probare. Ego verò illius abſurditatem demonſtro: quia non omnis morbus acutus eſt vehemens. Quamobrem cum author Hippocratica diſciplina inſtitutus probè ſciret de vna morbi vehementia mittendi ſanguinis indicationem oriri, vt huiuſmodi præceptum tanti momenti, diſtinctè, & certè explicaret, ſumma cum ratione neque ea verba prætermiſit, *ſi vehemens morbus videatur*.

Quod porrò non omnis morbus acutus ſit vehemens, etſi multis modis probari poteſt, aliis fortè vnicum Galeni teſtimonium foret ſatis, qui, vt aliàs quoque diximus, ſcribit ſe aliquando ægrotum viſitaſſe pleuritide laborantem, morbo ſine vlla dubitatione acuto: in quo deficiente illius vehementia noluit ſanguinem mittere. Verum, quoniam ſæpe Aduerſarium audimus nihil curare quid Galenus ſentiat, & doceat, mihi liceat ipſiuſmet Aduerſarij teſtimonium addidiſſe, cui (ni fallor) non poterit fidem non adhibere; qui ſic ſcribit. [*Deinde falſum eſt, quòd omnis acutus morbus ſit magnus, aut vehemens*, &c.] Sed alios aduerſarios atieres ad euertendam hanc dictionem aggrediamur.] *Deinde*, inquit, *indicatio de mittendo ſanguine non modo locum habet in morbis vehementibus, ſed etiam aliquando in diuturnis, vt in quartana, elephantiaſi aliiſque diuturnis accidit, in quibus aliquando mitti ſanguinem conſpicuum eſt.*] Quaſi verò vehementes morbi, ac diuturni inter ſe opponantur; & ſi diuturnus eſt morbus, vehemens eſſe non poſſit; cum tamen nemo ſit, qui non libenter fateatur, plurimos diuturnos morbos vehementes, ac vehementiſſimos eſſe. Ex quo factum eſt, & iure quidem, vt Galenus voluerit hanc ſententiam amplificare, vt illa non ſolùm morbos acutos, ſed etiam diuturnos complectatur ſicuti in noſtra Diſputatione diximus. Sed Aduerſarius vbique ſui ſimilis eſt, vbique cer-

Lib. de miſſ. ſang. cap. 16.

Diſp. de ſcrip. pag 15.

tas,& illuſtres affert demonſtrationes. Quod portò ille inquit de quartana, elephantiaſi, aliiſque morbis diuturnis, in quibus aliquando ſanguinem mitti conſpicuum eſt, mea quidem ſententia conſpicuum eſt illius diſciplinæ, ac principiis non conſentire. Qui id perpetuò docet, repetit, inculcat, percrepat, indicationes ex rei natura eſſe accipiendas; humorum plenitudini ſanguinis miſſionem; humorum vitio purgationem competere. Quamobrem poſterius licebit illum audire contendentem in quartana, elephantiaſi,& aliis id genus morbis, qui ex vno humore melancholico originem habent, miſſionem ſanguinis haud conuenire, niſi ſimul redundet copia ſanguinis. De qua re peculiari Diſputatione ſumus ſermonem habituri. Subdit. [*Adde quòd Galenus interpretatur in comment. xix. per acutum, & vehementem morbum magnum.*] Iſtud quoque falſum, & à Galeni mente alienum eſt. Primum enim morbus acutus, & vehemens, quem Aduerſarius vnum, atque eundem eſſe putat, longè ſunt diuerſi: cum multi ſint morbi acuti, qui non ſunt vehementes; & multi ſint vehementes, qui non ſunt acuti, vt paulò ſuprà diximus. Deinde nec Galenus morbum vel acutum; vel vehementem interpretatur magnum; ſed contrà morbum magnum interpretatur vehementem. φλεβοτομήσεις γὰρ πρῶτον, εἰ σοι φαίνοιτο μέγα τὸ νόσημα. φανερῶς ἀπὸ τῆς νενοημένης πηλικότητος τῷ βοηθήματι χρῆται διὰ τὰ ἰσχυρὰ πάθη. οὐ διαφέρει γὰρ μέγα ἢ ἰσχυρὸν ἢ μέγα νόσημα φάναι. Quæ ad verbum Latinè ſonant. *Sanguinem enim in primis detrahes, ſi morbus tibi magnus eſſe videatur. Manifeſtè à mente concepta quantitate hoc remedio vtitur propter vehementes affectus; neque tamen refert, vehementem, an magnum dicat.* Ex quo quidem loco id quoque conſtat apertiſſimè, apud Hippocratem, & Galenum, duplicem eſſe morbi magnitudinem; alteram in quantitate; alteram in qualitate, quam propriè ἰσχὺν, vehementiam appellant. De qua re aliàs diffusè diximus. Itaque Galenus hanc ipſam duplicem morbi magnitudinem memoria repetens, vt omnem tolleret amphibologiam, neque iſtud voluit prætermittere: vehementiam, morbi in qualitate, minimè verò magnitudinem in quantitate ſcopum mittendi ſanguinis ab Hippocrate inſtitutum fuiſſe.

[*Amplius* (inquit Aduerſarius) *ſi propriè loquendum eſt, vehemens morbus omnis reipſa magnus eſt: at non reciprocatur, vt omnis magnus exiſtat, validuſque ſit. Cum enim tribus modis morbus dicatur magnus, certiſſimum eſt quodcumque genus non comprehendere vehementiam; quam rem inductione in ſingulis probarem, ſi dubitationem habere iudicarem.*] Quantum equidem coniectura conſequi poſſum, Aduerſarius nondum potuit intelligere, quid ſit vehementia, ἰσχύς. quid ſit magnitudo, μέγεθος, morbi; & quid inter vnam, & alteram interſit; ſiquidem, poſtquam id cogimur rurſum repetere, quod iam antea non ſemel diximus, neque omnis morbus vehemens, ex. gr. puſillum vulnus cerui, magnus eſt: neque omnis morbus magnus, ex.gr. inſignis cunculæ diſciſſio. eſt vehemens. Quam profectò vtriuſque differentiam qui non intelligit, equidem huic puto ſummam, ac veritatem totius controuerſiæ, in qua verſamur, de Scopis Mittendi ſanguinem nullo vnquam modo intelligere poſſe. Sic quæ ſequuntur verba planè falſa abſurdaque ſunt, & Galeni doctrinæ ex diametro aduerſantur. Qui exponens triplicem morbi magnitudinem, ex qua indicatio mittendi ſanguinis originem habet, non magnitudinem in quantitate, μέγεθος, ſed magnitudinem in qualitate, vehementiam, ἰσχὺν, intelligit: vt certo certius ſit apud Galenum ſingulos tres eiuſmodi modos ad vehementiam pertinere: adeo vt certè nequeam ſatis mirari, quomodo Aduerſarius profiteatur ſe potuiſſe probare, quodcunque genus non comprehendere vehementiam: niſi fortè ille magnitudinem in quantitate intelligit; quam libenter fatemur in vnica ſpecie morbi magni ſecundùm propriam eſſentiam, minimè in cæteris contineri. Immò verò ex hoc ipſo loco aliàs confecimus ſcopum miſſionis ſanguinis nullo modo magnitudinem ſingularem cuiuſque morbi ſtatuendum eſſe. Etenim ſi per Galenum morbus triplici ratione magnus, ſanguinis miſſionem indicat; vnus autem ex iis tantummodo, ſecundum propriam eſſentiam, ſingularem magnitudinem poteſt obtinere; an quid apertius poteſt demonſtrari, quàm Hippocratem, & Galenum aliam magnitudinem, tribus eiuſmodi morbis communem, vehementiam, mittendi ſanguinis indicationem ſtatuiſſe? Præter quàm quòd Galenus enumerans tres paſſim decantatos magnitudinis morbi modos, non diſtinguit morbum magnum. μέγαν, ſed vehementem, ἰσχυρὸν. Qui inquit, τεχνῶν ϗ οὐ μόνον τόπων ἀλλὰ ϗ τῶν ἄλλων παθῶν ἁπάντων ἰσχυρῶν γιγνομένων.

[*Præterea, quia Galenus ait, morbum magnum, tum præſentem, tum futurum in ea oratione audiendum, falſum eſt, ac ab omni alienum ratione ſolum conuenire morbis magnis vehementibus futuris venæ ſectionem. Quia imminentes morbi, & futuri ſunt quam plures venæ ſectionem poſtulantes, qui non habent vehementiam, ſi propriè loqui velimus, vt quartana, elephas, interdum reiectatio ſanguinis, hydrops, & alij eiuſdem generis.*]

Immutabili continuatione Aduerſarius agit contra Hippocratem, contra Galenum, omnémque eorum doctrinam ſtudet euertere. Cum enim hactenus dictionem Hippocratis impugnauerit, poſtrema hac parte quandam Galeni ſententiam aggreditur, in qua ille docet, decretum Hippocratis de tribus principibus ſcopis mittendi ſanguinis ad omnes vehementes morbos non ſolùm præſentes, ſed etiam futuros referendum, & accommodandum eſſe. Qui imminentes aliquot, & futuros profert morbos, qui etſi non habent vehementiam, nihilominus venæ ſectionem poſtulant. Ego verò vnico verbo reſpondeo, ac repeto, Aduerſarium prorſus ignorare, quid Hippocrates, & Galen. per morbi vehementiam intelligant: quam certum eſt non alia ratione, quàm ex periculo, vi, ac violentia homini, eiúſque actionibus illata ab illis æſtimari, & definiri. Quod quidem niſi ille ignoraret, nunquam puto dixiſſet, quartanam, elephantiaſim, ſputum ſanguinis, hydropem vehementiam non habere. Mihi autem poſtremò id liceat addidiſſe, ſi quando eueniat, vt huiuſmodi morbi non ſint vehementes, & periculoſi, illos tunc miſſionem ſanguinis minimè eſſe indicaturos.

AD CAPVT IV.

Rationes pro ſententia Hippocratis.

HOc quarto capite ex noſtra Diſputatione ab Aduerſario nonnullæ colliguntur rationes: etſi id ſuo more, nec bona fide, nec plenè facit; quibus ſingularem quandam excellentem præſtantiam litigioſæ ſententiæ, ſatis (ni fallimur) demonſtrauimus, & confirmauimus: ad quas ille deinceps conatur reſpondere. Qui deſcripta ſerie noſtræ orationis hæc habet. [*Hæc illi acutè, & ingenioſè reſpondent, in quibus adſunt multa, quæ mihi minimè ſatisfaciunt.*] Ego autem gaudeo, vehementérque lætor noſtra Aduer- *Diſſ. de ſcop. p. 629. 638. & ſeq.*

ſatio

ſario minimè ſatisfacere: quandoquidem ſi ab illis probarentur, timerem ne planè falſa, abſurda, inepta forent. Qui memini me aliquando legiſſe, ſapientiſſimum quemdam virum, apud populum orantem, videntémq; illum magno applauſo, ac fauore quamdam illius rationem excepiſſe, mirabiliter fuiſſe cõmotum, ac proximos auditores anxiè interrogaſſe, quidnam ſibi turpiter, inſulsè, ſtultè dictum ſibi excidiſſet. Verùm ſingulas illius reſponſiones perpendamus.

[*Atque certè inprimis illud eſt, quòd ſi concedimus quæcunque dicunt, adhuc non oſtendunt illi, vſum non fuiſſe auctorem nominibus improprijs: etenim ſi vena ſectio conuenit acuto morbo, quatenus eſt vehemens, fruſtra in oratione additur. In morbis acutis*, &c.]

Nobis propoſitum fuerat demonſtrare ſententiam fuiſſe inſignem, notabilem, præclaram, vno verbo Hippocrate dignam. Quid verò nos oportuit oſtendere, authorem vocibus minus proprijs vſum non fuiſſe? Verum quid aio? Nùnne iſtud quoque ſatis confecimus? Verba in noſtra Diſputatione hæc ſunt: Contendunt nonnulli ſententiam ſuperiùs poſitam, & expoſitam eſſe reijciendam, tanquam ſuppoſititiam, magnóq; Hippocrate indignam, propterea quod oratio ſit inepta, & grauitati diuini hominis multum diſpar, & diſſimilis. Nam cum Galeni teſtimonio, apud eum ne ſyllabam quidem otioſam quis facilè poſſit inuenire, quandoquidem morbi acuti ſunt itidem vehementes, quorſum addita ſunt ea verba; *Si vehemens morbus fuerit?* Quam quidem obiectam rationem, quæ ipſamet eſt obiecta ratio Aduerſarij, ſtatim ſolidè refutauimus, oſtendimúſq; eſſe leuiſſimam.

[*Deinde* (inquit) *neſcio videre, quomodo aſſeuerent Galenum hanc recepiſſe tanquam germaniſſimam, quia neq; admittere poteſt, vt germanam, ſpurio exiſtente eo libro: ſi auctor duos libri extitiſſet Hippocrates, vtique germana illius dici poſſet ſententia.*]

Aduerſarius tandem nos in manifeſto, & magno facinore deprehendit: qui auſi ſimus ſententiam Hippocratis germaniſſimam appellare, quæ nec germana dici poteſt. Quod equidem fateri non erubeſco. Sed mihi libet omnem culpam in Galenum transferre: qui illam pronuntians Hippocrate dignam, támque illuſtri præconio ornans, cauſam mihi dedit, vt illam parum cautè germaniſſimam appellarem. At verò hæc fortè alicui leuiora, & inaniora videbuntur, quàm vt à tanto viro de re tanti momenti debuerint expectari. [*Admiratur Galenus; cur eam inter Aphoriſmos non repoſuerit, cum in paucis verbis magna vis reperiatur: quia ſignificatio, & ſententia ſermonis huius digna eſt Hippocrate; ſed ipſa dictio*, &c.]

Prodigium hoc mihi videtur; cum lis noſtra ſit, an hæc ſententia veritatem obtineat; an in artis operibus exercendis ſit admittenda; an conſentientibus tribus in ea poſitis ſcopis liceat perpetuò ſanguinem mittere, Aduerſarium, qui nititur probare eam à veritate eſſe abhorrentem, ita de dictione id monſtrare, vt fateatur ſententiam eſſe veram, Hippocrate dignam, & inter Aphoriſmos reponendam. Quare nos, qui non de verborum proprietate, atque elocutionis vi contendimus, ſed de ipſa dogmatum veritate, facilè poſſumus omni prætermiſſa de verbis, & dictionibus controuerſia, rem ipſam ex Aduerſarij confeſſione recipere, eiúſque repugnantiam illi peculiarem, & frequentiſſimam hac quoque in re manifeſtam annotare.

[*Hanc rem facilè confirmo & Galeni commentarijs; nam dum explanat hunc locum, ne verbum quidem facit horum verborum*, In morbis acutis: *ſed ſolum dicit, per vehementes, magnos morbos intellexiſſe. Audienda ſunt eius verba.* Sanguinem etenim primum detrahes, ſi magnus tibi videatur morbus: *tali enim remedio vtitur propter vehementes affectus, quod à qualitate deſumitur. Neque refert, ſi aut vehementem, aut magnum morbum dixeris.*] Hæc ille. Si liceret percunctari Gal. cur verba priora ſine aliqua explanatione prætermiſerit, quid (quæſo) reſpondebit aliud, quàm quòd ea vox impropria eſt, atque ibi ſuperflua?

Illud mihi quidem videtur omnem ſuperare admirationem, Aduerſarium non vereri ea negare, quę omni luce clariora ſunt. Ac ſanè quid hac de re dicam neſcio. Siquidem alterutrum neceſſe eſt, aut illum non vidiſſe, quod & puero potuit eſſe perſpicuum; quod de homine planè lynceo, qui ea profitetur ſe videre, quæ cæteri, vel oculatiſſimi homines nequeunt videre, nullo modo licet affirmare: aut eum volentem, & ſcientem lectori imponere voluiſſe; quod de homine integerrimo, Theologo ſingulari ne concipi quidem animo poteſt. Itaque meo more fatebor, me illius ſenſum non ſatis intelligere. Quod autem Galenus neque ea verba, [*In morbis acutis*,] ſine interpretatione reliquerit, id equidem nulla ratione meliùs mihi videor poſſe demonſtrare, quàm ſi illius propria verba proferam, quæ ſunt huiuſmodi. Quod porrò in fronte dictionis ſcriptum eſt. *In acutis morbis ſanguinem detrahes*, vt conſideretur dignum eſt. Sed quomodo longorum morborum non meminit? Quoniam ſanè de acutis nunc docet: atque ob id ſolos eos memorauit; nempè, & ex longis multi ſunt, qui ſanguinis egent detractione, cum & hi dictis tribus ſubiaceant ſcopis. Quamobrem ſi liceret Galeno ad Aduerſariam interrogationem reſpondere, ille vtique tale, mea ſententia, reſponſum dediſſet, ſe ab huiuſmodi negligentiæ crimine eſſe alieniſſimum; qui eam quoque partem fuerit diligenter interpretatus, nec quicquam prætermiſerit, quod vtcumque ad rem præſentem videatur pertinere. Fortè autem Aduerſarius dictionem in fronte ſententiæ Hippocraticæ poſitam putauit etiam à Galeno in fronte commentarij fuiſſe exponendam: quare cum expoſitionem initio non inueniſſet, nec totum commentarium legere ſuſtinuiſſet, ne extare quidem illam exiſtimauit, & inconſultò dixit.

AD CAPVT V.

Nomen florentis ætatis an proprium.

CVM Aduerſarius hoc præſenti, ac proximo ſequenti capite non aliud agat, quàm de ſcopo ætatis, ambientis aëris, habitus corporis, necnon de vario ſcoporum numero; qui eadem repetit, quæ ſuperioribus Diſputationibus ex principali inſtituto ſemel, iterum, ac ſæpius ſine fine, tradita, & inculcata ſunt, mihi libet ea ſummatim percurrere ac nonnulla duntaxat annotare. Poſtquam igitur Aduerſarius aduerſus ſcopum ætatis pluribus egit, hæc deinceps habet. [*Hæc ſi vera ſunt, quomodo noſtræ ætatis medici tantum agnoſcunt in ea ſententia ſplendoris?*] Si mihi liceat pro medicis noſtræ ætatis reſpondere, equidem non aliud reſponſum redderem, quàm omnes Galeni in primis teſtimonio, atque interpretatione in eam ſententiam fuiſſe adductos, tantúmque ſplendoris in ea ſententia agnoſcere, quantum Galenus ipſe agnoſcere non eſt veritus; cum quo fortè malunt errare, quàm cum Aduerſario, & cæteris Galeni hoſtibus benè ſentire. Aduerſ. [*Me quidem non fugit, quid alij, vt oſtenderent hunc auctorem non fuiſſe in errore, hac de re ſcribant, quæ admitto*

ſigillatim omnia : neque enim ego in hec potiſſimum laboro, contendéque habere non poſſe bonum ſenſum illorum verba, &c.] Si Aduerſarius omnia ſigillatim admittit, quæcunque alij pro hac ſententia ſolent afferre, quid pluribus eſt opus ? Nos illi viciſſim donemus ſententiam fuiſſe inſufficientem, diminutam, impropriam, ſuperuacaneam, quicquid ille vult (ſi modo ſententia, quam Galenus, qui, vt Aduerſ. inquit, in iudicandis Hippocraticis tractationibus iudicioſiſſimus fuit, affirmat eſſe Hippocrate dignam, & miratur, cur inter Aphoriſmos non fuerit repoſita, tot vitijs referta eſſe poteſt) dummodo ille ex altera parte fateatur, & admittat, atque in ſententia permaneat : ſententiam eſſe veram, recipiendam, Hippocrate dignam : vno verbo, In morbis acutis ſanguinem eſſe mittendum, ſi vehemens morbus videatur, floruerítque ægrotanti ætas, & virium robur affuerit. Aduerſ. [*Cæterum nondum finem attigimus : alia enim adhuc ſuperſunt explicanda non minoris momenti. Galeni teſtimonio eiuſcemodi ſententia deficiens eſt, vtpote quæ non complectitur omnia ad hanc indicationem neceſſaria.*] Qui deinceps ponit verba Galeni, quæ tribus Hippocraticis ſcopis alios duos, ambientem aërem, & habitum corporis adiungunt. De qua quidem obiecta ratione, varióque ſcoporum oumero, quandoquidem ſuprà non ſemel diximus, rursúmque proximo capite nonnihil dicturi ſumus, in præſentia dicere ſuperſedeo.

Ad Capvt VI.

Scopos varios eſſe, & vario modo à Galeno tractari.

De ſcopo ambientis aëris, babitus corporis, & alijs id genus, qoos Galeous aliquando tribus principibus ſcopis videtur addidiſſe; de qua varietate, & inconſtaotia Aduerſariua nunquam deſinit illum arguere; oos in noſtra Diſputat. diffusè
Pag. 10. & ſeq. diximus. Summa autem eſt, ſcopos mittendi ſaoguinis eſſe duplices : quoſdam κυριωτάτους, præcipuos, principales, primos, ac maximè proprios, qui verè primum ex ſe remedium indicant ; quoſdam minus principales, ac ſecundarios, qui non ipſam miſſionem ſanguinis, ſed modum, & quantitatem indicant detractionis : Galenum ſæpius vtroſque permiſcere & confundere conſueuiſſe : vbicunque autem ſerio, atque ex principali inſtituto iſtud agit, & apertè, & diſtinctè alteros ab alteris ſecernere, ac ſingulorum propriam vim, & indicationem definire. Qui tandem ſic ſcribo : Neque verò aliquem velim hoc arroganter, tanquam inſigne vitium Galeno exprobrare : quippe non omnia poſſunt, aut debent omnibus in locis, accuratè, diſtinctè, abſolutè doceri. Atque hoc peculiare eſt illius inſtitutum, vt ijs in locis, in quibus ex propoſito de aliqua re tractat, illam cumulatè, & perfectè doceat. In alijs verò non item. Quocirca ſæpe lectorem admonet, vt illos perpetuò fontes conſulat, in quibus diligeotiùs res explicatur. Quaſi diuinaret non defuturos aliquo tempore obtrectatores, Fernelios, Argenterios, horúmque diſcipulos, & imitatores, qui tum alia, tum hoc in primis inconſtantiæ, ac varietatis crimen ſibi obiicerent. Ac ſanè equidem cenſeo ineptum, & iniquum eſſe, quod vno, & alieno loco, quod obiter, quod exempli tantùm cauſa, quod præter principale inſtitutum nonnonquam dicitur à Galeno, velle id, tanquam magnum aliquod argumentum valere contra ea, quæ idem Galenus alijs permultis locis, ex profeſſo, propriè, diſtioctè, affirmatè, aſſeueranter, & copioſè docuit, & determinauit. Alioqui niſi in legendis bonis authoribus, hæc non modò prudens, ſed etiam neceſſaria cautio, & moderatio adhibeatur, iam nihil tam certum, exploratum, firmum, ratum, conſtitutum licebit inuenire, quod non pluribus dubitationibus, difficultatibus, controuerſijs ſubijci poſſit. Galenum porrò tam planè, apertè, & certè, vt planiùs, apertiùs, & certiùs non poſſit, docuiſſe, & ſtatuiſſe tres tantummodo eſſe principes ſcopos mittendi ſanguinis: ambientem verò aërem, habitum corporis, & cæteros omnes, quotquot excogitari, & concipi animo poſſunt, ſecundarios eſſe, iam ſatis, ſupérque demonſtratum eſt : neque eadem perpetuò ſunt ineptè repetenda. Quod Aduerſarius inquit, ætatem nunquam in Galeni doctrina fuiſſe ſcopum principalem, ſed loco ſecundo indicantem, quatenus refertur ad vires, manifeſtè aduerſatur Galeno, ſicuti aliàs quoque diximus. Nam Galenus, 4. Rat. vict. com. 19.
præter quam quòd tot locis, quot certè nequeunt ignorari, ætatem in principibus ſcopis reponit, ex profeſſo hanc ipſam dubitationem afferens, reſpondet, ac decernit, ætatem minimè ad vires eſſe referendam; cum pueris etiam robuſtis non liceat ſanguinem mittere, quod in ijs, non vires, ſed innatam corporis euacuationem oporteat animaduertere. Et quoniam quæ toto hoc deinceps capite afferuntur, de ſcoporum varietate, ac differentia, ſunt illa eadem, quæ iam millies repetita ſunt, nolo in ijs referendis, aut refellendis maiorem temporis iacturam facere.

Ad Capvt VII.

An ſententia Aut. lib. 4. de Rat. Vict. ſignificatione duntaxat ſit digna Hippocrate.

Adverſarivs ſtatim in principio capitis declarat, quod equidem fateor me bactenus non ſatis intellexiſſe : quidnam ſibi velint ea verba; ſententiam Hippocrate eſſe dignam duntaxat ſignificatione, qui ita ſeipſum interpretatur. [*Si perpendere voluerimus rem ipſam, equidem ſtatuemus, quod pertinet ad ſententiam, intelligentiámque Hippocrate verè dignam. Sententia enim huiuſmodi eſt : In morbis magnis ſanguinem mittito, ſi virium adfuerit robur, ætáſque non prohibuerit.*] Vtinam Aduerſarius diſcat aliquando in eadem ſententia permanere, neque à ſe ipſo tam frequenter diſſentire. Namque ſi ille ſemel hæc velit perpetuò fateri, ſentire, docere, quæ ijs paucis verbis apertè fatetur, ſentit, docet; iam noſtra lis ad exitum perducta eſt. Iam inter nos conuenit. Si quidem ego quoque cum Hippocrate, & Galeoo noo aliud fateor, ſentio, doceo, quàm in morbis magnis ſanguinem eſſe mittendum, ſi virium robur affuerit, neque ætas remedium prohibeat. Sed ille vnus, atque idem durabit tempore curto. Nam ſicuti iam ſæpè vidimus, ita deinceps illum videbimus Protei in morem ſemer in omnem ſpeciem vertere, atque eodem in tempore ſubitò ſeorentiam mutare. Quæſo enim quomodo hæc ijs conueniunt, quæ ab illo hactenus tam frequenter, & conſtanter tradita ſunt? In morbis tantummodo materialibus, in morbis duntaxat magnis ex plenitodine, aut fluxione ſanguinis ſanguinem eſſe mittendum ? Noo eſſe prorſus abſtinendom à ſanguinis detractione in omni imbecillitate virium ? Ætatem minimè inter ſcopos principes, ſed ſecundarios, qui ad ſcopum principem virium referuntur, eſſe recenſendam ? Quomodo hæc ijs conuenient, quæ poſterius ſumus audituri : banc ſeotentiam veritatem habere non

poſſe niſi vniuerſalibus quibuſdam theorematis præſuppoſitis: hæc verò vniuerſalia theoremata eſſe: ſanguinis miſſionem nunquam exercendam eſſe, ſi morbus originem non habuerit à ſanguinis moltitudine, vel motu? Hanc ſententiam pro indefinita propoſitione, minimè pro vniuerſali eſſe accipiendam? Verum quid dico, quomodo hæc ijs conueniunt, quæ ſuperiore, & poſteriore tempore tradita ſunt? Quomodo hæc ijs poſſunt conuenire, quæ hoc eodem temporis momento, hac eadem orationis continuatione ſcribuntur? [*Admonemur* (inquit Aduerſarius) *hac ſententia non eſſe ad hoc generoſum remedium temerè accedendum; quemadmodum faciebant Empirici, Methodici, & plerique Rationales. Etenim in primis nunquam venæ ſectionem exercebimus, niſi morbus exiſterit magnus, ſiue quod actu, ſiue quod facultate talis reuera ſit. Et hoc quidem decretum eſt Hippocraticum.*] Aduerſarius paulò ſuprà dicebat ſententiam, & intelligentiam litigioſæ huius ſententiæ eſſe talem. *In morbo magno ſanguinem mitito, ſi virium adſuerit robur, ætáſque non prohibuerit.* Nunc verò illam interpretatur. Nunquam ad miſſionem ſanguinis eſſe accedendum, niſi morbus vel actu, vel potentia magnus fuerit. Videamus quæſo, an altera ad alteram quadret, & ambæ inter ſe conueniant. Sententia legem imponit, & præſcribit, ſecundùm quam medici probè intelligant, ac debeant ſanguinem mittere. Ea verò eſt. Si morbus fuerit vehemens: Si ægroti vires valeant: Si ætas floreat, ſanguinem eſſe mittendum. Interpretatio autem hanc ſententiam, & legem ita contrahit, & in anguſtum adducit, vt medicos illud vnum moneat, vt ne vnquam ſine morbi magnitudine ad generoſum hoc remedium accedant. At verò, an quis eſt, & dialecticæ, & rerum omnium tam rudis, & ignarus, qui non ſtatim intelligat, quantum duæ huiuſmodi propoſitiones inter ſe diſtent? vt certè ſuperuacaneus, & ineptus videri poſſit, quicunque longius hæc velit exaggerare, & amplificare. Quòd ſi hæc ſententia, vt Aduerſarius contendit, non aliud agit, quàm vt demonſtret, morbi magnitudinem ad miſſionem ſanguinis fore neceſſariam, an non iſtud duobus verbis commodè potuit explicari? Quid, obſecro te, opus fuerat præterea conſiderationem virium, atq; ætatis adhibere, quæ nihil prorſus ad huiuſmodi præceptum pertinent? Quicquid autem hac de re ſit, (vt finiam) illud certè ex Aduerſarij ſententia colligi poteſt, Hoſce ſcopos eſſe præcipuos, principes, conuertibiles, atque (vt aiunt) adæquatos. Quoniam ſi vera eſt hypotheſis affirmatiua huius authoris, quam Aduerſarius recipit, Si morbus magnus, vires conſtant, & ætas, ſecanda eſt vena: & rurſus vera eſt hypotheſis à deſtructione antecedentis ad deſtructionem conſequentis, ſi non eſt morbus magnus, ſi vires, aut ætas non conſtant, non eſt ſecanda vena; hinc certo certius licèt colligere, terminos eſſe conuertibiles; & conſequentiam, tam affirmatiuè, quàm negatiuè, valere: quod non niſi in talibus terminis poteſt vſu venire. Sed (ni fallor) res ipſa loquitur, ac manifeſtior eſt, quàm vt pluribus ſit opus. Quæ deinceps ex Hippocrate, & Galeno ab Aduerſario afferuntur, ad probandum magnitudinem morbi ad miſſionem ſanguinis requiri neceſſariò, equidem non inuitus omnia recipio. Sed illud cogor repetere, Hippocratem, & Galenum non iſtud ſolum, ſed aliud longè maioris momenti nos docuiſſe: Nimirum in morbis magnis ſanguinem ſemper eſſe mittendum, quotieſcumque per vires, & ætatem licèt. Id quod ſuprà (ni fallimur) ſemel, atque iterum cumulatiſſimè demonſtrauimus, vt plura addere planè ſuperuacaneum videatur.

Præterea (inquit) *eſt maximè digna Hippocrate ſententia, quod non modo ſit doctrinæ Aphoriſticæ ſimilis, ſed in ipſa virtute contineatur. Scribit enim in prima ſectione.* Extremis morbis extrema remedia optima ſunt. *Sententia huius quarti libri Acut. ab illo duntaxat differt, quod particularis exiſtat, illa vniuerſalis exiſtente. Ac fortaſſis ſi de me quæſieris, cur inter Aphoriſmos Hippocrates hanc non ſcripſit dictionem, reſponderem, ſatis conuenienter id factum fuiſſe, quod virtute contineretur ſub eo Aphoriſmo. Omnis enim generalis regula ſpecialem complectitur.*]

Ego verò mihi videor ſatis conuenienter poſſe reſpondere, hæc voluntaria eſſe, atque à doctrina Hippocratis, & Galeni longiſſimè aliena. Quomodo enim hæc ſententia, quæ per Aduerſarium tot flagitijs eſt contaminata, ſpeciatim verò, & diminuta eſt, & ſuperuacanea, poteſt eſſe Hippocrate digna, Aphoriſticæ doctrinæ ſimilis, ac virtute in ipſa contineri, cuius præcipua eſt proprietas, vt paucis verbis res magnas, magnáque præcepta complectatur? Qui fieri poteſt, vt hæc ſententia in altera Aphoriſtica contineatur, cum ambæ planè inter ſe diſſentiant, nec quicquam commune habeant? Quandoquidem Hippocrates in Aphoriſmo de vnis duntaxat morbis peracutis, qui vltra diem quartam non producuntur, ac potiſſimùm de tenuiſſima victus ratione ſermonem habet; quod Galeni interpretatione ſit manifeſtiſſimum: qui proptereà proximè ſequentem Aphoriſmum cum hoc priore connectit. Vbi morbus peracutus eſt, ſtatim ſummos labores obtinet, & ſummè tenuiſſimo victu vti neceſſe eſt. In ſententia autem longè alia res agitur: quæ veros, & proprios ſcopos docet, ex quibus medici indicationem mittendi ſanguinis probè elicere poſſint: ſicuti diffuſè, & accuratè ſatis, ſupérque iam diximus. Verùm, quoniam Aduerſarius, qui affirmat ſententiam litigioſam ab Hippocrate in Aphoriſmis fuiſſe repoſitam, recordatus eſt Galenum mirari quamobrem id factum non fuerit, ad hanc tacitam obiectam rationem reſpondet, ita inquiens. [*Neque conturbet nos, quod Galenus dicat, inter Aphoriſticas ſententias hanc non fuiſſe conſtitutam: quia ſic debet intelligi, in Aphoriſmis inquam diſtinctè non contineri, aut eiſdem verbis, quibus eſt vſus auctor Quarti Acutorum.*] Egregiè. Sed quid rurſum Galenus reſpondeat, ſi quis iterum illi obijciat, temerè ipſum admiratione fuiſſe affectum, cum certum ſit eiuſmodi ſententiam, etſi non diſtinctè, neque eiſdem verbis, tamen vtcumque in ſententijs Aphoriſticis omnino contineri: nihil autem referre, vtrum diſtinctè, atque eiſdem verbis an quomodocumque aliter contineatur, modo re vera contineatur? equidem neſcio quid verè Galenus poſſit reſpondere. Itaque ab Aduerſario, qui tam facilè, & promptè ad omnia reſpondet, omnéſque nodos diſſoluit, huiuſmodi reſponſionem, & Galeni tutelam expectabimus. Verùm eſto. Sententia in Aphoriſmis non contineatur diſtinctè, atque eiſdem verbis. Contineatur in virtute: omnia concedantur Aduerſario, quæcumque tandem ille velit. Quid hæc ad rem? Id verò in controuerſia poſitum eſt. Vtrum ſententia, quæ tam apertè de tribus principibus ſcopis mittendi ſanguinis ſtatuit, ſit digna Hippocrate, atque à medicis recipienda. vt toties diximus? an fortè huiuſmodi iudicium, & determinatio ex eo pendet, quòd illa in Aphoriſmis repoſita, vel non repoſita fuerit? Galenus illam ſuſcipit, probat, miris laudibus extollit, etiamſi in Aphoriſmis ſcripta non fuerit Quod ſi, vt Aduerſario placet, illa in Aphoriſmis quoq; eſt conſtituta, hinc equidem putarem multo magis eſſe colligendum illam eſſe Hippocrate dignam, veritatem contineret:

tenere: tribúſque eiuſmodi conſentientibus ſcopis perpetuò ſanguinem eſſe mittendum: vno, vel pluribus deficientibus, à tali remedio abſtinendum.

Quod porrò Aduerſarius poſtremò capite inquit, ſententiam eſſe Hippocrate dignam quòd meminerit indicationis ſumptæ à magnitudine morbi, quæ medico non in vno, alteróve, ſed prorſus in omni morbo ſpectanda eſt, & quam omnes medici prætermiſerunt, non Methodici modò, atque Empirici, ſed etiam Rationalium plurimi: cum hæc omnia ſuperioribus diſputationibus abundè fuerint explicata, non eſt, vt in præſentia quoque inutiliter, & faſtidiosè denuò repetantur.

Ad Capvt VIII.

An Hippocrates in legitimis ſuis operibus præcepti de tribus principibus ſcopis meminerit.

Eqvidem non ſatis intelligo, quid in mentem venerit Aduerſario, vt probaret Hippocratem in ſuis legitimis operibus præcepti de tribus principibus ſcopis mittendi ſanguinis meminiſſe. Cùm enim modis omnibus, quoſcunque potuit excogitare, conatus ſit hoc ipſum præceptum infirmare, ac demoliri, vtiq; ſi Hippocrates in legitimis ſuis operibus illius meminit, quis non hinc facilè, & verè colligat, Aduerſarium oleum, & operam perdidiſſe: immò verò aduerſus ſeipſum, ſuámq; opinionem hactenus diſputaſſe: atq; eiuſmodi præceptum optimè conſtitutum, præclarum, certum, verum, ſtabile, vno verbo Hippocraticum, & ab omnibus medicis ſuſcipiendum eſſe? Cæterùm etſi Aduerſarius mala (vt ſolet) ratione hanc quoque poſtremam partem agit, qui ineptè rediens ad ſua principia: affectus, qui ex humoribus fiunt, & vacuatione indigent, duos exiſtere, plenitudinem, & cacochymiam: illi miſſionem ſanguinis, huic purgationem conuenire; & alia id genus; quæ ſine vllo modo, ac fine ab ipſo hactenus propoſita, & repetita ſunt: partim quòd tota huiuſmodi probatio eſt à me, qui non aliud affirmo, doceo, prædico, quàm hoc ipſum præceptum eſſe grauiſſimum, præſtantiſſimum, magno Hippocrate digniſſimum: partim quòd neque otij mei, neque patientiæ fuit omnia perſequi; mihi ſtatutum eſt iſtæc omnia ſilentio præterire, & huic ſextæ Diſputationi finem imponere.

LIBER SEPTIMVS.

DISPVTATIO VII.

An Aduerſarius rectè explanauerit contextum xix. Quarti Libri Acutorum.

Etsi hæc Diſputatio planè eſt ſuperuacanea, ac iure potuit prætermitti, cum eamdem cum proxima ſuperiore Diſputatione rem, & cauſam tractet; vt in principio libri diximus, tamen quæſo, vt mihi liceat hanc quoque paucis verbis examinare, & perpendere, quòd neque in ea ſui deſint ſales, & lepores, & quæ omnino nec poſſunt, nec debent prætermitti.

Ad Capvt I.

Explanatio Aduerſarij, &c.

Hoc primo capite Aduerſarius ſuam duntaxat refert explanationem, quæ in ſumma eſt huiuſmodi. Sententiam xix lib. 4. de Rat. Vict. eſſe per quàm dignam Hippocrate: Veritatem habere non poſſe, niſi vniuerſalibus quibuſdam theorematis præſuppoſitis; hoc eſt, Sanguinis miſſionem nunquam exercendam eſſe, ſi morbus originem non habuerit à ſanguinis multitudine, vel motu, vehementiámque habuerit, ac vires fuerint validæ: demúmque eſſe indefinitam. Ex quibus ille eorum colligit errorem, qui ex propoſitione indefinita vniuerſalem faciunt, ac ſine vlla diſtinctione docent; in morbis acutis ſanguinem eſſe mittendum, ſi vehementes fuerint, &c. Verumtamen notatione eſt dignum; hunc hominem, qui Lib. 4. de Miſſ. Sang. c. 16. cæteris omnibus indiligentiæ, & infidelitatis crimen tam facilè ſolet exprobrare, hunc quoque locum, quem profitetur ex ſua vetere Diſputatione ſe eſſe relaturum, indiligenter, & infideliter referre voluiſſe: qui hæc prætermittit. [*Vehementia morbi neceſſaria eſt, quoniam plenitudo non ſemper poſtulat miſſionem ſanguinis, neque etiam qualiſcunque ſanguinis motus idem exigit: ſed tunc ſanè id fieri praſtat, cum illa, & hic fuerint affatu digna. Leuis enim plenitudo ijs, quæ leuiter enacuant, corrigitur: leuis autem motus, ijs, quæ leuiter auertunt, ac deriuant.*] Ego autem cum nolim hominem philoſophum, & Theologum præſtantiſſimum huiuſmodi turpium criminum reum facere, equidem puto illum ad ſe tandem conuerſum pœnituiſſe, quòd hæc incautè ipſi olim exciderint, quæ totam ſuam Diſputationem, & diſciplinam funditus poſſunt euertere: ac propterea conſultò illa in præſentia voluiſſe prætermittere. Namque ſi ad miſſionem ſanguinis vehementia morbi eſt neceſſaria, ſi plenitudo, ſi motio ſanguinis non ſemper venæ ſectionem indicant, ſed tunc duntaxat, atque hac adhibita conditione, cum vtraque morbi vehementiam affert, obſecro te, quid hoc aliud eſt, quàm fateri, vehementiam morbi verum eſſe, proprium, & principem mittendi ſanguinis ſcopum; quod Hippocrates & Galenus docent; quod nos in primis contendimus, ac tuemur? Ac ſanè ſi Aduerſarius in ijs paucis verbis non minus verè, quàm perſpicuè prolatis ſerò velit acquieſcere, atque in hac ſententia, in qua ſæpius notauimus illum fuiſſe, perpetuò manere, iam tota cauſa definita eſt; iam inter nos conuenit, páxque conciliata, & confirmata eſt. Verùm quod ille ſæpius ait, idem ſemel, iterum, ac ſæpius negat. Neque (vt puto) ipſi tam proprium eſt ridere, quàm à ſe ipſo diſſentire. Cuius quidem inconſtantiæ, & mutabilitatis plurima hactenus exempla non defuerunt. Plurima in poſterum non ſunt defutura.

Ad Capvt II. & III.

Aduerſarij defenſio pro ſua explanatione.

Posthabito ſecundò capite, in quo Pag. 26. 27. Aduerſarius non aliud agit, quàm vt aduerſus ſuam explanationem noſtras obiectas rationes afferat, quas non eſt, vt hic fruſtra repetamus, cum eas vnuſquiſque poſſit ſuo arbitratu in noſtra Diſputatione videre, & intelligere, & in poſtremo hoc capite cogamur aliqua ex parte repetere, in hac Diſputatione duo tantummodo capita ſuperſunt; hoc tertium, in quo Aduerſarius profitetur veritatem

ſuæ

ſuæ explanationis contra recentiores medicos, hoc eſt contra Maſſar. ſe eſſe deſenſurum, atque ex Galeni verbis euidentiſſimè confirmaturum. Et alterum poſtremo loco poſitum, in quo ille pollicetur ſe ad noſtra argumenta ſigillatim eſſe reſponſurum. Quæ quidem nec volo, nec debeo ſilentio prætermittere. In quibus cum plurima cogar repetere, venia neceſſitati erit concedenda. Aduerſarius quatuor rationibus, ſi bene computo, conatur ſuam explanationem tueri. Prima eſt huiuſmodi. [*Cognitio de ſcopis in ſanguinis miſſione obſeruandis ſupponit notitiam affectus, qui per ipſam venæ ſectionem ſanari ſolet. Atqui omnium conſenſu, ſententia illa eſt de ſcopis, ergo ſupponit notitiam affectuum, qui curatur* (aut Latinè qui curantur) *per ſanguinis miſſionem.*] Maiorem ille probat ex Galeno, qui ſpeculatores miſſionis ſanguinis monet, vt omnium primum conſiderent, quænam corporis affectiones vacuatione indigeant. Qui præterea ſcriptum reliquit, venæ ſectione curari eos affectus, qui ex plenitudine fiunt, ratione vacuationis; & à ſanguinis motu, ratione reuulſionis. [*Ex quibus* (ille inquit) *ſatis profectò euidenter demonſtratum videri poteſt, ſententiam illam de ſcopis audiendam vniuerſalibus theorematis antea ſuppoſitis.*] Ratio vana, futilis. Comprobatio nulla, falſa. Etenim ratio, etiamſi concedatur, ſicuti reuera cum Galeno concedi poteſt, ac debet, nihil habet momenti. Quandoquidem ſententia controuerſa illud maximè, atque in primis nos docet, qualesnam ſint affectus, qui per miſſionem ſanguinis debent curari. Sunt autem morbi acuti, quicumque vehementes fuerint, vt pluribus ad huius rei intelligentiam theorematis non indigeamus. Sic prior confirmatio planè eſt ſupervacanea, cum nemo ſit, qui non libenter fateatur, ante deliberationem mittendi ſanguinis diligenter conſiderandum, & intelligendum, primum quidem, quænam corporis affectiones vacuatione indigeant: deinde verò, quæ venæ ſectionem requirant. In primis autem obſeruandum, vt Aduerſarius aliud aſſumit, aliud probat Galeni authoritate. Namque aſſumpſerat: [*Cognitio de ſcopis in ſanguinis miſſione obſeruandis ſupponit notitiam affectus, qui per ipſam venæ ſectionem ſanari ſolet.*] Probatio autem non eſt de affectu qui venæ ſectione indiget, ſed ſimpliciter euacuatione. Inquit enim ex Galen. [*Qui de ſanguinis miſſione ſpeculatur, vnum ſibi, primùmque proponunt; nempe, vt quæ corporis affectiones vacuatione indigeant, conſiderent* &c.] Porrò maior illa ambigua eſt, quales ſolent eſſe ſophiſtarum propoſitiones. Nam vnus eius eſt ſenſus; In deliberatione de miſſione ſanguinis prius noſcendam eſſe naturam affectus, ex qua ſcopi educendi ſanguinis oriuntur: qui veriſſimus eſt, ſed aduerſus nos nihil facit, qui id libentiſſimè fatemur: ſed profitemur hanc naturam eſſe morbi magnitudinem, ex qua vnà cum virium robore, & ætate indicatio mittendi ſanguinis originem habet. Alter ſenſus eſt falſus, & nugatorius, cognitionem de ſcopis mittendi ſanguinem ſuppore notitiam affectus, qui debeat per venæ ſectionem curari: vt ſcilicet prius cognoſcamus illum affectum venæ ſectione indigere. Falſus eſt, quia huiuſmodi cognitio, an affectus indigeat venæ ſectione, non niſi per cognitionem ſcoporum poteſt haberi. Immò eadem eſt cognitio de ſcopis mittendi ſanguinem, & cognitio affectus, qui venæ ſectionem poſtulat. Sed hoc præterea nihil ad rem facit: quandoquidem hæc ipſa Hippocratica ſententia iſtud quoque ſuggerit, quæ omnia continet, quæ omnia docet quæcumque ad congruentem miſſionem ſanguinis opportuna, & neceſſaria ſunt. Quotieſcumque enim nobis ſeſe offerunt morbi vehementes, dummodo cæteri conſentiant principes ſcopi, iam ſatis intelligimus, prouidentia totius corporis, vacuatione, ſectione venæ opus fore. Quod quidem iam ſatis demonſtratum, & confirmatum nolumus in præſentia longius repetere. Poſterior autem comprobatio de plenitudine ad miſſionem ſanguinis neceſſaria, perſpicuè falſa eſt: de qua pariter diffuſè & accuratè diximus.

Secunda eſt ratio. [*Vrgeo præterea maximè hoſce homines. Indefinitæ propoſitiones æquipollent particularibus. Propoſitio auctoris eſt indefinita; ergo particularibus æquipollet.*] Ego verò non id ago in præſentia, vt demonſtrem propoſitionem indefinitam aliquando idem valere, atque vniuerſalem, cum ea materia conſtat neceſſaria, vel impoſſibili, quæ logica eſt diſputatio. Sed ſemel reſpondeo, Aduerſarium affirmantem propoſitionem Hippocraticam eſſe indefinitam, fortè non ſatis intelligere quid, & qualis ſit propoſitio indefinita. Cum enim in huiuſmodi propoſitione ſubiiciatur terminus communis, nullo ſigno vniuerſali, vel particulari determinatus (Homo currit,) in noſtra autem propoſitione ſubiiciantur termini proprij, & peculiares, certis quibuſdam ſignis, & præſcriptionibus determinati, ac definiti, equidem non verebor affirmare, hanc propoſitionem non ſolùm non eſſe indefinitam, ſed vniuerſalem, immò verò neceſſariam, primùm, per ſe. demonſtrantem, ſi modo in rebus medicis licet huiuſmodi propoſitiones inuenire. Quod quidem nos alibi docuimus, & res ipſa monſtrat apertiſſimè. *Diſſ. de ſcopis pag 673.* Quotieſcumque enim morbus eſt vehemens, vires valent, ætas floret, ſtatim licet venam ſecare. Et quotieſcunque licet venam ſecare, ſtatim colligendum eſt, morbum eſſe vehementem, &c. Verum enimuero, poſtquam logicis eſſe placet, debuit certè Aduerſarius conſiderare, hanc reuera non eſſe propoſitionem categoricam, quam vocant; in morbis vehementibus detrahendus eſt ſanguis; ſed potius hypotheticam; ſi morbus vehemens videatur, ſanguis detrahendus eſt. Nemo autem eſt, qui neſciat, hypotheticam coniunctam habere vim vniuerſalis, cum à poſitione antecedentis, valeat conſequentia ad poſitionem conſequentis. Igitur valebit. Sed eſt morbus vehemens, ergo ſecanda eſt vena (poſitis ſcilicet viribus, & ætate: itaque hæc hypothetica æquipollet categoricæ vniuerſali affirmatiuæ: In omni morbo vehemēti ſanguinem detrahes, ſi vires, &c. Nec verò demum illud poſſum ſilentio præterire; Aphoriſmos ab Aduerſario citatos, immò pleroſque omnes, ſententias, & dogmata Galeni, ſapientiſſimorúmque hominum, plerunque ſine vniuerſali nota eſſe prolata: vt qui Aduerſarij doctrinā recipiat, iam de omnibus ambigat, omnia pro indefinitis, & particularibus ſumat, neceſſe ſit. Sed hæc nimia logicæ affectatio gladius eſt in manu furioſi. Quàm bene igitur Aduerſarius hinc colligat, propoſitionem Hippocratis, *In acutis morbis ſanguinem mittes, ſi vehemens*, &c. tantundem valere, ac ſi ille ſcripſiſſet, In quibuſdam acutis morbis ſanguinem mittes, &c. ipſe viderit.

Tertia ratio, vel potius prioris rationis confirmatio eſt ex Galen [*Qui licet locis ſexcentis agat de huiuſmodi ſcopis, nunquam vniuerſale ſignum appoſuiſſe obſeruant; quæ res indicium præbet manifeſtiſſimū, eam orationem accepiſſe illum ſemper vt indefinitam.*] Galenus non appoſuit ſignum vniuerſale. Eſtò. Sed an fortè ſignum particulare ab illo vel ſemel poſitum eſt? Neque iſtud, puto, vir obſeruantiſſimus potuit obſeruare. Ego quidem cum vulgare ſit, propoſitiones vniuerſales apud logicos variè accipi, cenſeo hanc Hippocratis propoſitionem eſſe vniuerſalem, atque excellenti ratione; quod nimirū

ea

Digitized by Google

ea ſit de omni, per ſe, & quatenus ipſum: ſicuti modo dicebamus nos diffuſè, & accuratè demonſtratſe in noſtra Diſput.

Vltima ratio. (*Poſtremò Galenus eo commento xix. noſtram apertiſſimè confirmat ſententiam, dum dicit, ſeſe in libro de Rat. Cur. per Sang. Miſſ. omnia explicaſſe, quæ neceſſaria iudicari poſſent, atque lectorem relegat ad eum librum. Cum igitur à cap. 4. vſque ad 9. de hiſce vniuerſalibus agat theorematis, meritò diximus, &c.*) Ratio efficax, vt propterea in poſtrema acie iure poſita fuerit. Galen. in libro de Sang. Miſſ. omnia docuit, quæcumque ad tractationem huiuſmodi argumenti, neceſſaria fuerant, ergò ſententia xix. lib. 4. Acut. vniuerſalibus theorematis præſuppoſitis intelligenda eſt. Conſecutio mirabilis. Sed tamen valde mirum videtur mihi, Galenum, virum alioqui tam diligentem, perſpicacem, tam ſcribendo perſuſum, neque in peculiari illo libro, neque in expoſitione huius ſententiæ, neque vllo in loco, tam opportunæ, & neceſſariæ explicationis, & animaduerſionis, vel ſemel tantum meminiſſe. Niſi fortè hæc maxima gloria noſtro Aduerſario reſeruata eſt, vt ſolus poſt mille annos potuerit hoc tanti momenti decretum illuſtrare, ac toti humano generi hoc ſingulare beneficium afferre.

AD CAPVT III.

An Aduerſarius rectè ſoluat noſtra argumenta.

Diſſ. de ſcopis pag. 639.

NOSTRA prima obiecta ratio aduerſus Aduerſarij explicationem fuerat: Authorem libri 4. Acutorum eam proponere ſententiam apertè, liberè, atque ea verborum circumſcriptione, quam res ipſa poſtulat: Galenum omni ex parte illam ſuſcipere, & admirari. Ex quo facile eſt colligere, nullis aliis theorematis, & commentis fore opus. Aduerſarius reſpondet. (*Fateor Hippocratem apertè, & liberè ſententiam ſuam propoſuiſſe libro primo Aphoriſmorum, tertio, ac libro de Vlceribus. At falſiſſimum 4. Acutorum id effeciſſe.*

Nolo in præſentia id agere; vtrum Hippocrates ſententiæ controuerſæ author fuerit, necne. Vtrum ille ſcripſerit de ſcopis mittendi ſanguinem in libris Aphoriſmorum, & de vlceribus: quod vtrumque iam ſupra diffuſè actum eſt. Sed ad ea ſtatim venio, quæ ſunt maioris momenti. [*At eſto* (inquit Aduerſarius) *quid poſtea? Proponit apertè, & liberè; non erit propterea audienda vniuerſalibus cognitis theorematis? Quid facit aperta, & libera pronunciatio ad argumentum propoſitum? Sed quid ſibi volunt hæc, concluditque ea verborum circumſcriptione quam res ipſa poſtulat? An fortaſſis ea verborum circumſcriptio falſam reddit explanationem? Quæ verba? impropria, obſcura, falſa, ſuperuacanea, deficientia?* [Huic quàm tapida, veluti torrens oratio? Sed quæ fortaſſe abſque labore, & periculo poſſit coërceri. Aduerſarij interpretatio eſt; ſententiam veritatem non habere ſine præſuppoſitis vniuerſalibus theorematis. Ego contra huiuſmodi interpretationem id obiicio, Sententiam fuiſſe propoſitam apertè, liberè atque ea verborum circumſcriptione, quæ ad tradendum huiuſmodi præceptum neceſſaria fuerunt. Qui id volui ſignificare aliis præterea theorematis, & additamentis non eſſe opus: quæ alioqui in cætero tanti momenti ab authore non fuiſſent prætermiſſa. Qua quidem ratione ſatis (ni fallor) explanatio Aduerſarij conuincitur eſſe falſa atque ab Hippocrate & Gal. diſciplina prorſus aliena. De verbis impropriis, obſcuris, falſis &c. ſatis diximus. Itaque cætera perſequamur.

[*Neque id verum, quod de Galeno dicunt, omni ex parte illam ſuſcipere; quia non ſuſcipit illam dictione, & ſententia ſimul aut ſola dictione dignam Hippocrate, cum ſit ſolum digna ſignificatione, & ſenſu: propterea nouatores iſti medici eam conuellunt, atque perturbant.*] De hac pariter ſcopuloſa, & ſcrupuloſa diſtinctione, & diſciplina iam ſatis, ſupérque diximus. Id verò certo certius eſt, Galenum eiuſmodi ſententiam tanquam Hippocrate dignam probare, ſuſcipere, ſummis laudibus efferre, ac mirari quamobrem in Aphoriſmis non fuerit repoſita, quicquid tandem Aduerſarius comminiſcatur, & ſibi fingat: qui ſuo more frequenter, vel quæ certiſſima, & apertiſſima ſunt, in dubium reuocare, & negare non veretur. Sed quid ea poſtrema verba ſibi volunt? Quos ille medicos nouatores intelligit? Me certè (vt puto) non poteſt intelligere, qui omnibus modis ſtudeo veterem ſententiam tueri, cuſtodire, & illuſtrare. Quare, vt vel ſe ipſum, vel alium ſui ſimilem intelligat, neceſſe eſt, quicumque omni conatu eam conuellere, & perturbare nunquam deſinunt.

[*Addunt, ſi mea explanatio vera ſit, illa non erit Hippocrate digna ſententia, perinde vt Aphoriſmus, qui paucis verbis rem magnam contineat. Deſidero hic illorum iudicium. Si diceremus ſecundùm explanationem Galeni.* In morbis acutis ſanguinem mittito, ſi vires valeant, ætáſque non diſſuadeat; *cur non erit Hippocrate digna ſententia? cur non poſſet facile reponi inter Aphoriſmos? Cur non magnum complecteretur artificium, quo & Methodici, & Empirici, & Rationalium plerique apertiſſimè redarguuntur?*]

Equidem cum hæc primùm legerem, ſuſpicatus ſum Aduerſarium ſomniantem hæc ſcripſiſſe, quæ mihi videntur vniuerſam illius opinionem, & Diſputationem euertere. Lis inter nos eſt, vtrùm ſententia libri 4. Acutorum ſimpliciter, ac ſine additamento debeat intelligi, ſicuti iacet; quod ego doceo. An contra ſine vniuerſalibus quibuſdam theorematis nequeat veritatem obtinere; quod Aduerſarius concedit. Nos pro noſtra ſententia id primum afferimus: ſi ad illius veritatem noua theoremata neceſſariò requiruntur, ſententiam non eſſe Hippocrate dignam. Aduerſarius autem prætermiſſis hoc tempore omnibus theorematis. & additamentis; hæc ſcribit: Si diceremus ſecundum explanationem Galeni. *In morbis acutis*, &c. quæ ipſamet eſt ſententia, quam nos affirmamus eſſe Hippocraticam, & dignam, vt in Aphoriſmis reponatur. Itaque ſi hæc ſententia ſolis, & ſimpliciſſimis Hipp. & Gal. verbis prolata, per Aduerſarium eſt digna Hipp. & dignitate Aphoriſtica; ſi ita Empiricos, Methodicos, plurimos Rationales apertiſſimè redarguit, quæſo quid nouis theorematis, nouis additamentis, nouis figmentis opus eſt?

[*Somnium mihi narrant, cum dicunt meam explanationem reddere illam ineptam, confuſam, imminutam, ac deficientem*, &c.] Cum Aduerſarius cupiat illud à nobis probari, age illi obtemperemus. Sententia controuerſa, interprete Aduerſario, ita intelligenda, & accipienda eſt. In acutis morbis ſanguinem mittas, ſi morbus vehemens fuerit, ducátque originem à plenitudine, vel motu ſanguinis; conſtent vires, &c. Sed quis non ſtatim intelligit, huiuſmodi ſententiam eſſe non modò ineptam, confuſam, imminutam, deficientem, ſed etiam perſpicuè falſam; vno verbo Hippocratica, & Galenica grauitate prorſus indignam? Id facile (vt puto) intelliget, & fatebitur, quicumque voluerit in memoriam reuocare, quæ de huiuſmodi ſcopis, in primis autem de ſcopo plenitudinis, tam diffuſè, & accuratè diximus. Namque, vt cætera prætermittamus,

quomodo

quomodo plenitudo, & motio ſanguinis ad ſectionem venæ ſunt neceſſariæ ſi Galenus tam frequenter, tam efficienter decernit, ſi ipſemet Aduerſarius non ſemel confeſſus eſt, rurſumque eſt confeſſurus, ſine vlla ſanguinis plenitudine, & motione ſanguinem eſſe mittendum? Verum ſi velim omnia cum Aduerſario repetere, nunquam ſcribendi finem faciam.

[*Cum interrogant, an omnes acuti morbi fiant à plenitudine, aut motu ſanguinis, interrogant extra rem quia quoſdam fieri, & quoſdam non fieri aſſerimus,* &c.] Accipiamus Socratem laborantem morbo acuto, vehementi, ſine plenitudine, & motione ſanguinis, quod Aduerſarius concedit poſſe fieri: quæro, ac (ni fallor) quam maximè ad rem, ſi vires conſtent, ætáſque floreat, an liceat Socrati ſanguinem mittere? Iſtud, puto Aduerſarius negabit: ſed quàm bene, & ad Hippocratis, & Galeni mentem, ipſe viderit.

[*Sed quid reſpondebo ad eam partem, qua dicunt, meam hanc explanationem magis ridendam, quam refellendam? Nihil quidem reſpondebo aliud, quam quod Galenus de hoc argumento dicit hiſce verbis. Neque enim idem eſt falſum aliquod, & ridiculum affirmare: ac addit. Non enim omne quod falſum eſt, continuò etiam deridendum. Ac parum poſtea. Cum enim, ait, incerta ſint dogmata, & rationum argumentis probabilia aliis, aliis abſurda videantur, ſicuti ſuccenſendum non eſt, quòd veras eſſe opiniones ſuas defendant, ita concedere, vt alij nobis ipſis contradicant, debemus. At carpere mordaciter, atque irridere, quaſi ſtultum aliquid quod dogmaticè in controuerſiam venerit, illud quidẽ eſt procacis hominis, ac petulantis.* Hæc Galen.] Quam quidem totam ſeriem conſultò hoc loco volui tranſcribere, quòd intelligam Aduerſarium hiſce noſtris quatuor verbis magna animi perturbatione fuiſſe commotum, atque hoc in primis aculeo excitatum voluiſſe noſtram Diſputationem laceſſere, ac nobiſcum tam odioſum bellum ſuſcipere: vt ipſe ab eo crimine cauere non potuerit, quo me arguere in primis ſtudet. Etſi verò de hac diximus in præfatione, quod fortè eſt ſatis, tamen in præſentia quoque cogimur de huiuſmodi criminatione apud ſtudioſos nos purgare. Quantum equidem modeſtè, & ingenuè cum iis agere ſoleam, qui de communibus ſtudiis à nobis diſſentiunt; quantumque à morbo procacitatis, & ſtyli amarore, quo multi hodie delectantur, abhorream, noſtri auditores, noſtræ editæ Diſputationes, reſponſionéſque per Epiſtolas ſatis poſſunt teſtari. Verùm ſi aliorum errata ſunt aperienda, refutanda, corrigenda, vix, aut ne vix quidem videtur fieri poſſe, quin amarius aliquod verbum aliquando excidat; errorem eſſe turpem, temerarium, deteſtabilem. Si quis audeat ea conuellere, & negare, quæ tot ſæculorum, & gentium authoritate recepta, & comprobata ſunt; quis poteſt ſe continere, quin hunc nouatorem, audacem, impudentem nominet? ſi quis apertiſſimè, & ſæpiſſimè demonſtret, ſe nec Græcè, nec Latinè, ſcire, quo veriore, & congruentiore titulo, quàm pueri, & infantis poteſt honeſtari? Si quis ne prima quidem elementa teneat, Dialecticæ, Philoſophiæ, Artis medicæ, omnium bonarum artium, cur non liceat hunc ignorantiæ, atque inſcitiæ nomine adornare? Si quis ſcribendo nullum ordinem ſeruet, omnia permiſceat, eadem millies repetat, à ſe ipſo diſſentiat, equidem puto neminem aliter, quàm inordinatum, confuſum, ſuperuacaneũ, inconſtantem poſſe hunc appellare. Si quis demum ea comminiſcatur, & doceat, quæ à ſenſu, & ratione ſunt abhorrentia; an facinus adeo nefarium committat, qui reſpondeat hæc magis ridenda, quàm refellenda? Homines ſumus, neque noſtræ imbecillitatis eſt verborum contentionem, ac vim ita moderari, ac temperare, vt ne quid acriùs excidat: quod hactenus equidem puto eſſe ferendum, dum ipſos ſolum diſputandi fines ne excedat: atque vt opiniones quædam longiùs, aut propiùs ad veritatem accedunt, ita vel grauioribus, vel mollioribus verbis inceſſantur. Sed quid? Nonne Ariſtoteles, Anaxagoram, Parmenidem, Meliſſum, Thaletem, Democritum, & alios veteres philoſophos, cum quibus diſputat, aliquando ſtupidos, ſomniantes, ebrios vocat? Nonne idem ſui præceptoris Platonis ideas monſtra nominat? Nonne Galenus aduerſus Theſſalum, modis, verbiſque planè ſcurrilibus agit? Eraſiſtratum, Herophilum, Praxagoram, Athenæum, Archigenem, alioſque egregios ſcriptores acerbiùs inſectatur? Sic multa paſſim, vel præſtantiſſimorum, & ſanctiſſimorum hominum exempla non deſunt. Sed rediens ad Aduerſarium, equidem libenter fateor cum Galeno non omnia falſa eſſe ridicula: ſed forte neque idem negaret, quædam falſa riſu eſſe digniſſima. Vtrum autem explanatio Aduerſarij ſit tantummodo falſa, minimè deridenda, alij iudicium faciant.

LIBER SEPTIMVS.

DISPVTATIO VII.

AD CAPVT I.

TITVLVS QVÆSTIONIS.

An in febribus putridis mittendus ſit ſanguis.

QVANQVAM ex iis, quæ ſunt à nobis hactenus diſputata, ſine magno labore poſſit vnuſquiſque intelligere, quidnam ſentiendum ſit de miſſione ſanguinis tum in febribus, tum in cacochymia: quæ trium ſequentium librorũ ſunt ſumma, ac principalia capita; cũ omnia ad generales regulas, & præcepta antea tradita debeant referri: cum præterea in noſtra priore Diſputatione nihil prætermiſiſſe nos arbitremur, quod ad huiuſmodi argumentum faciat: Tamen quia febrium conſideratio maximi eſt in medicina momenti, quia Aduerſarius non ceſſat hac quoque in parte & Galeni doctrinã, & ipſam rei veritatem inuertere, ac perturbare, noſtri muneris, atque inſtituti eſt, hæc quoque quam maxima fieri poterit breuitate examinare. Cæterum cum duplex de febribus putridis oriatur quæſtio, altera, quæ ad communem earum naturam, altera, quę ad ſingulas earundem ſpecies pertinet, nos de priore cum Aduerſario in hoc libro diſſeremus. Atque in primis à perplexo quæſtionis titulo, quem vocant, nobis cauendum eſt, qualis ab illo proponitur. [*An in omnibus putridis ſaluberrimum ſit mittere ſanguinem in genere.*] In quo multiplex eſt error. Primum quia notare videtur ſanguinem eſſe mittendum in genere, quod neſcio quid ſibi velit. Deinde quia non eſt præceptum, mittendum eſſe ſanguinem in febribus putridis in genere, cum ideò mittendus ſit, quia in ſingulis eſt mittendus. Accedit, ſi hæc omnia perpendamus, neque conuenienter, & aptè dici, in omnibus putridis febribus in genere; quia dictio, omnis, vt logici aiunt, diſtributiua eſt, quæ nomen generis per omnes ſpecies diſtribuit: quare qui dicit, in omnibus febribus, perinde eſt, ac ſi dixiſſet,

in

Digitized by Google

in ſanguinis eius ſpeciebus. Verum his prætermiſſis, nos poſthabita quæſtione eius, qui cæteros corrigere, ac docere inſtituit, ita rem proponamus: *Vtrum ſimpliciter in febribus putridis ſaluberrimum ſit mittere ſanguinem.* Quæ quidem quæſtio rurſum duo capita continet ex Aduerſario: alterum, quod ad ipſam febrem, alterum, quod ad obſtructionem pertinet. Quoniam verò obſtructio fit ab humoribus vel quantitate, vel qualitate peccantibus, de qualitate quidem manifeſtè quæritur [*Secundum an in omnibus obſtructionum cauſis, nempe in craſſitie, & in viſciditate humorum conueniat remedium.*] At de quantitate, quid ille ſibi velit, non planè intelligo: addit enim. [*Ipſam enim obſtruere plenitudinem nulla dubitatio eſt.*] Aliud credo voluit: aliud ſcripſit. Equidem expectabam, cum quæſtio propoſita eſſet de qualitate, mox de quantitate dicendum, & de eadem vel itidem quærendum, vel cur non quæreretur, rationem reddendam; ipſam enim plenitudinem, quæ altera eſt obſtructionis cauſa, venæ ſectione tolli nulla dubitatio eſt: quaſi diceret, in hoc mihi cũ Aduerſari oconuenit, quando adeſt obſtructio à plenitudine, & copia humorum facta ſaluberrimum eſſe venam ſecare. Verum ſi quod ſcripſit, ſcripſiſſe ſe vult, libenter ſcirem, an vlla dubitatio ſit, humores lentos, & craſſos obſtruere · quod ſi æquè certum, & perſpicuum eſt, cur de his quæſtionem propoſuit, de plenitudine prætermiſit, quia nulla dubitatio eſt illam obſtruere? Adeſte iuniores, in quorum gratiam Aduerſarius profitetur ſe pleraque ſcripſiſſe, & mirabilem dicendi claritatem animaduertite. Quod quidem primo capite annotaſſe ſit ſatis.

AD CAPVT II. & III.

Solutio trium Aduerſarij rationum.

QVOD illis vſu venit, qui in ſpeculis cauis propriam imaginem intuentur, vt illam inuerſam, & vſque adeo deformem inueniant, vt vix illam agnoſcant; id mihi accidit in præſentia; qui argumenta ad meam opinionem confirmandam accommodata hoc ſecundo capite reperi tam peruersè, confusè, perplexè, ſine vllo ordine, ſiue recta (vt aiunt) forma relata, vt facilè intelligas ab illo authore eſſe profecta, qui eadem, aut explicare neſcierit, aut illorum vim dedita opera diſſimulare, ac lectorem, ſi poſſet, fallere voluerit. Sed quoniam illa erunt ſigillatim expendenda, non eſt, vt hic ea longiùs commemorem, ac vim omnem, rationúmque momenta conſiderem, vt à nobis afferuntur, vt ab Aduerſario referuntur: id in ſingulis ex ordine poſtmodum facturus.

Itaque ad tertium caput propero, quod maximam continet huius diſputationis partem, nimirum impugnationem noſtræ opinionis. Papæ (lector) hic nobis ſudandum eſt, vt arcem noſtram ab Aduerſarij telis, tormentis, cuniculis tueamur: veriùs glorioſum militem exibilemus. Hic enim eſt, qui noſtram opinionem paulò diligentius ſeſe excuſſurum, & veritatem aliis incognitam inuenturũ pollicetur. Vtri igitur aptius Nouatoris nomen quadrabit? an mihi, qui veterem doctrinam poſtliminio ſtudeo reuocare, qui Curtij, Iachini, Valleſij dicor veſtigia ſectari: an Aduerſario, qui res inauditas, aureos montes promittit, qui veritatem ab orbe condito aliis incognitam eſt patefacturus? Sed mirum eſt, vt iſta veritas falſiſſimis nititur principiis, infirmiſſimis hæret fundamentis. Ea ſunt, primum, ſanguinis miſſionem inſtitutam eſſe, vt ſanguis euacuetur, propterea eſſe materiam remedij ſanguinem euacuantis. Conſideremus hoc primum. Si illa particula [*vt ſanguis euacuetur*] ſcopum, finémque medici ſanguinem mittentis ſignificat, falſiſſima eſt propoſitio: cum aliquando econtrariò ſcopus ſit ſanguinem ſupprimere, vt in hæmorrhagia. Si verò ſenſus ſit, ſanguinis miſſione ex neceſſitate fieri, vt ſanguis euacuetur, quamuis nugatorius ille ſit, tamen admitti debet: quis enim neſciat, ſi ſanguinem mittimus, ſi venam ſecamus, ſanguinem vacuari? Atqui meminerit Aduerſarius, ſi hæc ſit huius fundamenti ſententia, illam nihil prorſus aduerſus nos facere. Alterum fundamentum ab Aduerſario ſuppoſitum, æquè ruinoſum, atque omnino falſum eſt. [*Porrò omne remedium, & omnis materia ex aliqua natura indicante ex neceſſitate deducitur.*] Hoc nos antea oſtendimus eſſe quàm maximè falſum: idque vnicuique ſatis patere poteſt. Quis enim neſciat iuxta naturam, ac differentias morborum, etiam remediorum naturam, ſpeciéſque oriri, atque indicari? At remediorum materiam à morbis indicari, nemo vnquam dixit, aut animo cõcepit, ne ipſe quidem Aduerſarius fortaſſe, cui ſtudio contradicendi ex ore & calamo excidit. Namque aliquando vnum indicans per plurima, ac penè infinita materierum genera abſoluitur: interdum vnica remedij materia pluribus indicationibus ſatisfacit: Sed rem facilem, & omnibus notam ſatis eſt indicaſſe, illudque ſimul obſeruaſſe, à tam acri oppugnatore non eſſe nobis perinde metuendum, atque ille ſibi perſuadet. Sed argumenta perpendamus.

[*Stante igitur hoc ſuppoſito*, &c. Primum argumentum eſt, non eſſe in febribus omnibus putridis naturam communem indicantem ſanguinem eſſe mittendum; ergò falſum, in omnibus putridis ſaluberrimum eſſe mittere ſanguinem. Et quia facilis erat reſponſio; hanc naturam adeſſe, ſcilicet morbi magnitudinem, qua præſente vnà cum virium robore, ſtatim ſecanda eſt vena, iam hoc negat, ac nititur demoliri: quod tamen manifeſtè conceſſit. Id quod facilè vnuſquiſque intelliget, ac fatebitur, quicumque huiuſmodi loca inter ſe conferre non grauabitur. Hic inquit. [*Qui ſolam magnitudinem morbi ad huiuſmodi indicationem deſiderant, reſpondebunt eſſe magnitudinem ipſam, qua præſente ſemper, abſente verò nunquam ſanguis mittendus, conſentientibus viribus. Verum ego id non facilè admiſerim.*] At ſuperiore loco dixerat. [*Huic igitur ſcopo addidit Galenus alium, quo poſito ponitur, & quo remoto remouetur venæ ſectio; ita vt ex amborum præſentia, ſtatim ad mittendum ſanguinem, & ex abſentia aut amborum, aut alterius nunquam ſanguis mitti poſſit.*] Admittit, & non admittit. Ait, negat. Verum nihil hoc ſit. Argumentum eſt: ſi hac ratione in febribus putridis mittitur ſanguis, quia eſt morbus magnus, ergò in omni febre, etiam ephemera, & hectica erit mittendus, cum omnes ſint morbi magni. Primum noto argumentum à febribus ad omnem magnum morbum traduci: quod magis quadrabat ad vniuerſalem diſputationem aduerſus morbi magnitudinem. Deinde ad ſolutionem accedo, quæ facilis eſt, atque ipſi quoque Aduerſario ſub nube perſpecta. Non mittitur ſanguis in aliis febribus, quia deeſt altera conditio, alter ſcopus, vel magnitudinis morbi, vel virium. In ephemera ſcopus magitudinis: in hectica ſcopus virium. Porrò aduerſus ſcopum ex viribus Aduerſarius argumentatur; propterea quia quærimus ſcopum indicantem, non qui prohibeat, aut admittat. Optimè. Sed ſi hoc tantummodo collegiſſet, ergò in omnibus febribus adeſt indicans, quod ad hoc ſpectat, id fortaſſe illi conceſſum eſſet: ſed intulit; ergò in omnibus febribus mittendus eſſet ſanguis. At verò, quò mittendus eſt ſanguis, non ſolum ſcopus indicans, ſed etiam admittens, aut prohibens

Digitized by Google

hibens conſulendus eſt. Re autem vera nos ſtatuimus, in ephemera deeſſe ſcopum à magnitudine morbi: de qua re paucis dicendum. Quandoquidem hæc febris magnus eſſe morbus videtur Aduerſario, cum ſit calor cordis mutatus in igneum. Quare ſiue morbi eſſentiam, ſiue partem affectam ſpectes, morbus certè magnus eſſe videtur. Verùm ego id non facilè admiſerim: qui cenſeo ephemeram neutro modo morbum eſſe magnum: non ratione caloris, qui dicitur quidem mutatus in igneum, quia ſpirituum alteratio fit in caliditate, & ſiccitate, quæ ſunt ignis propriæ qualitates: atqui hoc modo quælibet, vel leuiſſima in his qualitatibus alteratio in igneam mutatio dici poteſt: ſatis autem patet huiuſmodi calorem admodum eſſe leuem, cum ſolos ſpiritus apprehendat, cum teſtimonio Galeni nullum malum ſymptoma ſecum afferat; cum ſpatio 24. horarum ſponte ferè ad naturalem ſtatum reuertatur: quod verò cor patiatur, neque id morbum magnum facit neceſſariò: primùm, quia læſio in ſpiritibus conſiſtit, non in ſubſtantia cordis. deinde, quia ne ipſius quidem cordis quæuis læſio morbum magnum facere apta eſt. Nam veluti interuallum ſanitatis eſt ſatis amplum, vt etiam eos comprehendat, qui non omni prorſus culpa, & noxa carent; ita latitudo morbi eſt longè ampliſſima, etiam quæ partes principes attingit: nam ſi cor leuiter incaleſcat, vt non ſenſus nondum lædantur operationes, dices illud eſſe intemperatum, morbo affectum nondum dices, niſi rem deducere velis ad dogma τ' ἀσυπαθείας. Cùm autem calor eò peruenit, vt iam lædantur actiones, id quoque certum eſt per gradus fieri, vt vel leuiùs lædantur, quo tempore leuis eſt morbus; vel grauiùs, & tunc fatêdum morbum eſſe magnum. Propterea ſententia, Galeni, Morbum magnum dici ratione partis præſtantis, mea quidem ſententia, non ita eſt audienda, vt quilibet morbus in parte nobili ſit magnus; ſed quòd idem morbus, qui in alia parte foret leuis, in parte nobili grauis eſt interdum, vehemens, & cum periculo. Idque eſt communi loquendi modo quem ſectari ſolet Galenus, maximè conſentaneum. Etenim qui diaria febre laborauit, dicit ſe leui quodam morbo, exigua quadam febre fuiſſe affectum. Niſi fortè accedat obſtructio ab humoribus craſſis, & lentis, quæ morbum ſuapte natura leuem maiorem faciat, atque in aliud morbi, febríſque genus conuertat: quo caſu & morbus eſt magnus, & venæ ſectio indicatur, & conuenienter adhibetur: de qua re poſterius diffusè ſermonem habebimus. De febre hectica ſolutio eſt in promptu, Vires non conſtare, ac ſi in primo hecticæ gradu videntur conſtare, non præſentes tantum eſſe ſpectandas, ſed quæ toto etiam morbi progreſſu debeant, ac poſſint conſtare. Quod ſi in putridis, in quibus manifeſta erat indicatio, & vſus ſecandi venam, Galenus docuit aliquando non tantum ſanguinis eſſe educendum, quantum affectus poſtulat, ſed reponi eius aliquid debere ad reliquum curationis ſpatium, quantò magis in hecticis, licet vires in præſentia conſtent, à miſſione ſanguinis cauendum eſt, vt illæ ad morbi diuturnitatem ferendam ſeruentur. Sed Aduerſarios hoc loco dubitationem ſoluit. [*In hectica febre primi gradus virtus eſt valida ad proprium opus indicatum ab eius natura nempe ad refrigerationẽ, ad humectationẽ corporis: at non eſt valida virtus ad purgationem, ad miſſionem ſanguinis, &c.*] In qua equidem Aduerſarij ſolutione prorſus acquieſco.

2. de Criſ. cap. 13.

Non maioris indiget laboris ſecunda ratio, quæ erat, ſanguinem mitti, vel ratione euacuationis, vel ratione reuulſionis: neutram verò indicationem in putridis febribus ſemper vigere: non priorem, quæ ſolum viget in plenitudine: at febres putridæ eueniunt etiam in corporibus nulla plenitudine affectis: non alteram, quia reuulſio non debetur niſi febribus ex inflammatione vnius particulæ. Vno verbo Aduerſarius id petit, quod in principio; nam probaturus ſanguinẽ non euacuari, niſi adſit plenitudo, ſupponit non eſſe vacuandum ſanguinem, neque oriri indicationem eiuſmodi euacuationis, niſi adſit plenitudo. Ego verò dico, & omni aſſeueratione confirmo, etiamſi nullum ſit plenitudinis veſtigium, oriri tamen indicationem euacuandi, educendi, extrahendi ſanguinem, quia febres putridæ ſunt cum cauſa coniunctæ: cauſæ verò ſunt humores praui, & putreſcentes, quia febris putrida non ſine his fieri poteſt: ſectione autem venæ magna eorum pars (vt dicebat Galenus) educitur: reliquum à natura facilius ſuperatur. Præterea corporis habitus eſt refrigerandus: hoc autem præſtat ſanguinis vacuatio: itaque oritur indicatio ſanguinis mittendi. Adde etiam obſtructiones eſſe tollendas: ad hoc vtendum aperientibus, & diureticis: quorum quidem vſus corpore non priùs euacuato ſuſpectus eſt. Primùm igitur expedit totum corpus euacuare. Verùm de his aliàs cum Aduerſario, vbi pollicetur ſe demonſtraturum has duas tantũmodo eſſe mittendi ſanguinis indicationes: quod nihil ad nos pertinet in præſentia; quibus ſat eſt, ab aliis etiam ſcopis euacuandi indicationem originem ducere.

Tertia ratio priorum ſimilis, ac leuiſſima eſt. Vt ſe res habet in continuis febribus, itidem ſeſe debet habere in intermittentibus: at in continuis non mittimus ſanguinem niſi ob plenitudinem, vel magnitudinem morbi, ex Galen. primo ad Glauconem, ergo in omnibus. [*Pone igitur putridas febres interdum conſiſtere ſine plenitudine, vel ſine periculo futuræ magnitudinis, vtique ſanguinis miſſio non conueniet.*] Primum noto citatum Galeni locum eſſe mendis refertum: quod indicant variæ lectiones, quaſi diuinando excogitatæ, & ſolœciſmi plures, qui tamen ab Attica Galeni eloquentia ſunt maximè alieni. Inquit primum τὰς δ' αἱμαχῶν πυρετῶν, & quæ ſequuntur. Latinè Sanguinis eductio, vel eductiones, & propter magnitudinem, &c. horum educere, vel ab his educere. Quis locutionem abſurdam non videat? Sed hoc nihil ad me: qui verborum ſententiam, vt illa iacent, non inficias recipio, Mitti ſanguinem & propter magnitudinem morbi, & propter plenitudinem: ſed illam vti præcipuam, & idcirco à Galeno primo loco poſitam: hanc verò vt ſecundariam, & quæ potius doceat liberaliùs euacuandum, quàm ſimpliciter ſanguinem mittendum. At reuera non ait Galenus miſſionem ſanguinis indicari à plenitudine, quod aliquando dixit de morbi magnitudine; ſed inquit, etiam propter plenitudinem ſanguinem mittendum eſſe: ſed tamen ita, vt plenitudo tanquam ſcopus particularis, & ſecundarius concurrat, vt alibi diffusè docuimus, & hac fortaſſe de cauſa hic ſecundo loco relatus ſit. Confirmatur hæc ſententia, quoniam Gal. non ſimpliciter plenitudinem dixit, ſed maximæ plenitudinis notas appoſuit; cum tamen in minore etiam liceat venam ſecare: qui inquit, *& quibus rubor eſt multò maior, quam ſecundum naturam, & tumor quidam inſolitus totius corporis, & venæ eminentes, atque extenſæ: quæ magnæ plenitudinis plethoræque indicia ſunt.* At verò, quid ſi rubor ſit minor, tumor non totius corporis, nec vſque adeo inſolitus, venæ non ita turgidæ; An à venæ ſectione deſiſtemus? Non arbitror. At Galenus ſummam voluit indicare plenitudinem, tanquã regulam, ac normam, qua copioſiſſimam ſanguinis extractionem facere debeamus, illud (arbitror) innuere volens, quantum plenitudo à ſummo

illo gradu recedit, tantundem nobis de quantitate ſanguinis eſſe detrahendum. Non hic omittam (quicquid exclamaturus ſit Aduerſarius) quod mihi in mentem venit, fortaſſe locum leui correctione poſſe, & conuenientiorem phraſim aſſumere, & ſententiam noſtram clariùs explicare; vt legamus: *αἵματος δ' ἀφαίρεσιν* (ſupple *ποιεῖσθαι,*) quod dudum dixerat: *διὰ τὸ μέγεθος τοῦ νοσήματος*, &c. Hoc eſt; *ſanguinis autem extractionem* (ſupple *facies*) *propter morbi magnitudinem*; & quibus multò plus roboris eſt, quàm ſecundùm naturam, & tumor aliquis inſuetus totius corporis, eminentéſque ac tenſæ venæ, copioſiùs educere oportet. Videtur autem Galenus Aphoriſmi ſententiam innuere voluiſſe; & quibus vſque ad animi defectum ducere expedit, faciendum, ſi æger poſſit tolerare: quod declarauit, inquiens, niſi vires, aut ætas, aut aliquid eorum, quæ ſuprà commemorauimus, prohibuerit. Ex quo fortè eiuſdem libri Aphoriſmorum recordatus ſubdit, *quod verò humidus victus*, &c. Verùm de hac noſtra, quæcunque ea ſit coniectura ſatis.

Reſtat poſtremò quarta in hoc capite allata ratio, quam quoniam Aduerſarius proximo capite eſt examinaturus, & quidem prolixa oratione, nos ad illud iam pedem conferamus.

Ad Capvt IV.

Solutio quartæ rationis, de indicatione quæ à febre, & quæ à putredine.

Ratio quarta hæc fuerat. Sanguinis miſſio in putridis febribus indicatur vel à febre vt febris eſt, vel vt eſt putrida. Neutro modo. Ergò. Probationem videbimus accuratè. Sed quoniam in hoc argumento Aduerſarius tantam putat eſſe vim, quantam vix in alio, cum tamen leuiſſimum ſit, atque omni ex parte peccet, ille ſciat in primis, ſi diſputandi ſolum gratia hoc negotium fuiſſet inſtitutum, me facilè potuiſſe vno ictu ipſum cum ſuo admirabili argumento confodere: negando & antecedens, vt aiunt, & antecedente conceſſo conſequentiam. Quid enim ſi dicam miſſionem ſanguinis indicari & à febre, & à putredine? tum verò hoc admiſſo, quòd neque à febre indicetur, neque à putredine, non ſequi, ergò nullo modo indicari? Sed quoniam mens eſt in ſtudioſorum gratiam hæc in medium afferre quorum vtilitati potiſſimùm ſtudemus, ſigillatim ad argumentorum reſpondeamus, atque ita rem declaremus, vt facilè omnes intelligant, in quo eius fallacia conſiſtat. Miſſio ſanguinis in febribus putridis appellatis indicatur potiſſimùm, primùm, ac per ſe morbi magnitudine: propterea ſi vires ferant, ætáſque conſentiat, in omnibus eſt adhibenda Cum hoc tamen illud quoque veriſſimum eſt, illam multis aliis indicationibus ſatisfacere; quæ quidem ſuapte natura non tantam vim habebant, vt venam ſecandam eſſe docerent: veruntamen ab hoc præſidio nihilò minus explentur. Propterea huiuſmodi conſequentia, non indicatur à febre, non à putredine, ergo à nullo indicatur, prorſus vana eſt, ac nullius momenti. Atque, vt ne fruſtra tempus conteram, teſtis eſto ipſemet Aduerſarius; qui poſtquam per multas ambages deduxit, non indicari à febre, non à putredine, non ab obſtructione, non ab huius cauſa, tandem colligit. [*Ergo ſolum indicatio de mittendo ſanguine in putridis febribus indicabitur à multitudine.*] Nugatorius loquendi modus concedatur Aduerſario. Tranſeat. Verùm cum ipſe proprium argumentum refutauerit; & quamuis venæ ſectio non indicetur nec à febre, nec à putredine; tamen deduxerit, indicari à multitudine; quæſo cur ego ſim deterioris conditionis, vt deducere non poſſim, ergo à magnitudine? Quod quidem non dico ſequi, ſed æquè ſequi, atque id, quod ex aduerſario, à multitudine, & æquè facere ad argumenti refutationem. Cæterùm, quoniam aſſumptum falſiſſimum eſt, & poſitio noſtra veriſſima (vt à nobis profertur) miſſionem ſanguinis & febri, & putredini conuenire; videamus iam quomodo illud ab Aduerſario comprobetur. Quo loco attentionem, & ingenium tuum appello, lector optime, vt in homine tam graui, tam grandia pollicenti obſerues, ac mirari nunquam deſinas doctrinam nouam, inauditam, ſententias falſas, abſurdas, non ſibi cohærentes, nihil denique conficientes. Eia. [*Ego vero illud conſtare non poſſe arbitror, quod dicunt, ſanguinis miſſionem conferre febri, quatenus febris eſt, licet non primum, & per ſe. Si quidem quod morbo conuenit ex accidenti (hic attentione eſt opus) duorum eſt generum: aliud, quod primum, ac per ſe obeſt cauſæ, & affectui: aliud quod cauſa neque prodeſt, neque obeſt per ſe, etiamſi illi prodeſſe per ſe appareat.*] Sententia vſque adeò perturbata, & obſcura, vt equidem putem præter Sybillam, legere illam, & interpretari poſſe neminem. Pulcherrima diſtinctio. Quod morbo conuenit ex accidenti, vel primum, ac per ſe obeſt cauſæ, & effectui. Quid ſi effectus non habeat cauſam? Quid ſi noceat cauſæ, ídque aut per ſe, aut ex accidenti? Sed quo pacto id conſtat, vt quod morbo conuenit ex accidenti, per ſe noceat effectui? aut quis vtatur remedio, quod per ſe noceat, ex accidenti proſit? Secundum membrum. Vel cauſæ neque prodeſt, neque obeſt per ſe, etiamſi prodeſſe illi per ſe appareat. Illi, cui? cauſæ, an effectui? ſi cauſæ, quid ſi non appareat prodeſſe per ſe? quid ſi nec proſit, nec obſit ex accidenti, etiamſi prodeſſe appareat? quid ſi obeſſe appareat? Et hoc vel per ſe, vel ex accidenti? Si effectui, nonne pariter apparere poteſt, quod noceat? Cur in altero quoque membro non eſt addita hæc particula, quòd appareat, vel non appareat? Sed qui fit, vt diuidatur id quod conuenit ex accidenti in duo membra, quorum nullum ſub diuiſo continetur? Neutrum enim video ex accidenti remedium complecti, quod conueniat ex accidenti. O doctrinam admirabilem, ſed quam alia ſequitur admirabilior!] *Nunquam in artis operibus exerceri debet remedium; quod cauſæ effectus contrarium eſt.*] Mihi videor odorari, vnde Aduerſarius hoc ſumpſerit axioma, ſed perperam intellectum. Docebat Galenus, in pugnantibus indicationibus, quæ à febre, & quæ à cauſa ſumuntur, deliberationem in hoſce tres ſcopos eſſe referendam: febris ne ſola curanda ſit non ſolicitu de cauſa; an cauſa oppugnanda, minimè curanti de febre; an plurimum quidem remediorum ad alteram earum ſit adhibendum, non tamen altera neglecta. Vbi quod ad primum attinet, nullo modo permittit, vt remediis febri conuenientibus vtamur, quæ cauſam augeant. Verum quoniam falſiſſimum eſt, nunquam licere contrariis cauſæ remediis vti, Galeni mentem, methodúmque rationi conſentaneam breuiter declaremus, & quantum ab ea diſtet Aduerſarius, indicemus. Tria ſunt membra poſita à Galeno, quæ omnia ad pugnantes, & contrarias indicationes pertinent: namque ſi indicationes conſentiant, & in idem conſpirent, facile præceptum eſt, vt hilariores in in propoſitam indicationem incumbamus. Primum membrum eſt, Febri ſoli attendendum eſſe, cauſam omnino contemnendam: vt ſi febris indicet refrigerandum, cauſa frigida, puta humor frigidus, qualis pituita, calefaciendum, ſolis refrigerantibus agamus Quod quidem membrum iure optimo

refu

Google

refutatur, ac reiicitur à Galeno: quia cum vniuerſè in contrariis indicationibus, ita præſtantiori danda ſit opera, vt alias non prorſus negligamus, id potiſſimum in cauſis locum habet: quæ ſi remediis contrariis foueantur, ipſum quoque effectum augent, vt conſiderabat Galenus. Secundum membrum eſt; ſolam cauſam eſſe oppugnandam, contempta indicatione à febre: quod à Galeno diſtinguitur: Nam ſi febris ſit intolerabilis, maximè decet illius rationem habere: ſi verò ea tanta non ſit quæ dum cauſam tantum oppugnamus, vires deiiciat, iam remediis ad ſolam cauſam accommodatis licet vti. Sed tertium membrum erat ab Aduerſario perpendendum. Non contemnendus autem (inquit Galenus) nec tertius eſt, qui contra id, cuius maius momentum eſt, inſtare iubet, nec tamen alterius omnino negligentem eſſe. Ergo ſi maius fuerit momentum indicationis, quæ à febre quàm quæ à cauſa ſumitur, tunc febri magis inſtandum erit; ergo remediis vtendum cauſæ contrariis; quia ponimus indicationes eſſe contrarias: ſed vt ne in primum membrum incidamus, cauſa non eſt contemnenda. Quare ſi febris, exempli gratia, indicat refrigerandum vt tria, & cauſa calefaciendum vt vnum, vtemur quidem refrigerantibus, ſed tantò remiſſioribus quantum obſtat indicatio à cauſa, iis ſcilicet, quæ refrigerent vt duo. Eadem ſententia fuit Galeni 7. *Meth. cap.* 12. *&* 3. *Meth. cap.* 9. vbi complicatas inter ſe indicationes comparans, illas ad tria capita redegit: ad id, quod magis vrget; ad id, quod habet rationem cauſæ; ad id, ſine quo non: qui docuit in id prius eſſe incumbendum, quod magis vrget: deinde prius habendam rationem cauſæ, quàm effectus, qui ab ea dependet. Qui fortaſſe locus Aduerſario ſcrupulum iniecit. Quippe Galenus ait; *Vbi aliud efficiens eſt, aliud quod ab eo efficitur, ipſa cauſa ſpectanda.* Et turſum. *Nimirum ad cauſam accedes, illud pro comperto habens non poſſe ad perfectionem vllum effectum ſanari, manente adhuc ipſa, vnde natus eſt cauſa.* Sed Aduerſarius debuit conſiderare, quod Galenus ait intelligendum eſſe ratione cauſæ: nam cauſa, vt cauſa, ſine dubio indicat ſe prius tollendam, quàm effectum. At verò altera ex parte fieri poteſt, vt prius, aut magis effectui attendamus, quàm cauſæ; nimirum ratione vrgentis. Id quod ex Galeni methodo manifeſtum eſt, qui ex tribus illis ſcopis, eum, qui ab vrgente ſumitur, cæteris anteponit, ac præmittit: immò verò elatè ait. Vbi prius mediocriter ſe habuerit effectus ſuccorum, qui in tunicis ventriculi continentur, tanquam vrgens, tum nimirum ad cauſam eſſe accedendum. Illud habendo pro comperto; non poſſe effectum tolli, niſi prius cauſa ſublata. Et paulò antè Galenus præceptum tradiderat; vbi alterum efficiens eſt, alterum effectum, prius cauſæ obſiſtendum: ſed poſtquam dixerat, ad id, quod magis vrget, dirigi primum curantis conſilium debere. *10. Meth.* Qui itidem docuit, fieri poſſe aliquando, vt ea ſit febris magnitudo, quæ præſentem perniciem niſi occurras, afferat: quo caſu fore opus, vt hac prius ſummota, deinde ad cauſam ſubmouendam accedamus. Submouetur autem febris remediis cauſæ contrariis; quia de his loquitur Galenus, & in contrarietate indicationum tota eius loci conſideratio conſiſtit. Hæc ex plurimis, quæ hac de re dici poſſent, in præſentia ſint ſatis; quæ nos neceſſaria eſſe duximus ad diruendum Aduerſarij fundamentum; qui altercationis ſtudio, & impetu τ̃ φιλονικίας adductus non veretur ea proferre, quæ Galeno aduerſantur quæ à communi, & vera omniũ opinione ſunt aliena, quæ, ſi in vſum reuocarentur, exitialia forent, & humano generi pernicioſiſſima: qua ratione à nobis ſine animaduerſione relinqui nullo pacto debuerunt. Venio ad exempla, quibus Aduerſarius hanc rem illuſtrare, penè dixi obſcurare, ſe profitetur. *Declarandum eſt quomodo vtendum ſit remediis, quæ cauſæ proſint, aut obſint, aut neutrum faciant; & morborum exempla accipiuntur, qui cauſa carent, ephemera, atque hectica febris.* Optimè: ingenioſiſſimè. Non omittenda eſt calumnia, qua nos acerrimè conuellit; quòd adeò peruerſam, adeò abſurdam ſequamur medendi rationem vt abſurdiorem inueniri non poſſe putet. Id verò docet conſequutione quadam, tanta cum efficacitate, tanta cum amplificatione deducta, vt nullum nobis locum inter medicos relinquere videatur. [*Alioquin* (inquit) *ſi quod refrigerat, quomodocumque id faciat, debet pro ſanandis febribus adminiſtrari; omnibus quidem, nulla amplius adhibita diſtinctione conuenient refrigerantia, cuiuſcumque generis per ſe, aut per accidens. Sic profectò in omnibus oportebit febribus vacuare bilem*, &c. *Omnibus frigidam dabimus, omnes lauabimus, &c. Natationem in frigida nulli ægroto negabimus*, &c. *Indiſcriminatim ſanguinem mittemus ex venis, ex cute*, &c.] Quis ad hæc non toto corpore contremiſcat? Ego verò celeberrimum virum, cui hæc exciderunt, libenter interrogauerim; an putet vnam in quolibet ægrotante eſſe indicationem; an febrium putridarum vna ſit indicatio; an plures, & hæ quidem valde inter ſe diſſentientes, & quandòque prorſus contrariæ? An putet vni vſque adeò dandam eſſe operam, vt ceteræ omnino negligantur? At ſi plures eſſe confiteatur longè inter ſe diſſidentes, quid prohibet, vt quod ab vno indicante præſcribitur, ab aliis indicationibus varietur, corrigatur, prohibeatur? Quòd ſi Aduerſarius hanc apertiſſimam veritatem negare audeat, ſciat me pariter eſſe negaturum, quin poſſimus omnia propoſita remedia in vno, atque eodem ægroto vſurpare: qui ab eo, qui contendit id eſſe vſque adeò abſurdum, & peruerſum, quæram qua ratione id fiat: cur non licet omnibus dare frigidam, cum illa calorem febrilem nata ſit extinguere? Reſpondebit, arbitror, aut propter obſtructiones, aut propter crudorum humorum copiam, aut ob anni tempus frigidum; aut ob ventriculi imbecillitatem, aut tale aliquid non licere. Verùm quid hoc aliud eſt, quàm aduerſas obiicere indicationes? quid eſt aliud, quàm propriam deſtruere conſequentiam; in qua licet facilè fallaciam animaduertere? Cùm enim aſſumptum ſimpliciter propoſuiſſet, [*ſi quod refrigerat, quomodocumque id faciat, debet pro ſanandis febribus adminiſtrari*] conſequens cum additione affert. [*Omnibus quidem nulla amplius adhibita diſtinctione*, &c.] Immò verò hoc eſt, in quo diſſentio; qui fateor in omnibus febribus refrigerantia conuenire; ſed illud addo, adhibendam eſſe diſtinctionem ab aliis ſcopis, & indicationibus aſſumptam, à putredine, ab obſtructione, à prohibita tranſpiratione, à corporis temperamento, ac viribus, à regione, à conſuetudine, & aliis, quæ hic non ſunt longius recenſenda. An igitur putat Aduerſarius, ſi quid ab aliquo indicatur, iam neceſſariò, ac præcisè illud ad vſum eſſe reuocandum? aut ſi quid eſt, quod impediat, ac prohibeat, primam deſtrui, ac prorſus tolli indicationem? Ego non arbitror. Quoniam indicatio ſumitur à natura morbi: hæc autem vnum idemque, ac ſemper indicat. Munus noſtrum eſt, diſſidentes, & contrarias inter ſe indicationes conferre, & vni magis, quàm aliis, ac ſoli interdum inſeruire. Dicet fortaſſe nos non de ſolo indicante ſcopo verba facere; ſed ſimpliciter pronunciare; ſaluberrimum eſſe in febribus omnibus putridis ſanguinem mittere. Pronunciamus quidem, at non ſimpliciter; ſed ſi nihil prohibeat. Quæ verò prohibere

poſſunt, cum plurima ſint, ad duo ſuprema capita, ad duos principes ſcopos referuntur, ætatem, ac vires. Quocirca iure Galenus ſcriptum reliquit, ſaluberrimum eſſe mittere ſanguinem in febribus, ſi vires, ætasque conſentiant. Nos hæc docemus; ita medemur: nec putamus tam peruerſam, tam abſurdam eſſe medendi rationem quàm ille prædicat. Non deerunt fortaſſe, qui eius, & medendi, & docendi rationem adeò peruerſam, adeò abſurdam eſſe cenſeant, vt nulla peruerſior, nulla abſurdior inueniri poſſit.

Aliam deinceps Aduerſarius rationem ſubiicit, in qua ſuo more, quædam ſibi principia, & axiomata effingit, quæ ſi attentiùs expendantur, in ampullas abeunt [*Amplius quando duo remedia ſunt, quorum alterum contrarium eſt per ſe morbo, aliud contrarium ex accidenti, methodus medendi poſtulat, vt nunquam prætermittatur, quod primum, ac per ſe* &c.]

Si velim ſingulos errores annotare, integra Iliada ſcribam: Quæro vnde ille hoc principium accepit, hoc tanquam axioma propoſuit? Quod ſi putet perpetuam veritatem habere, eſt in primis falſum, præferendum eſſe inter remedia, id quod per ſe, ei, quod per accidens aliquid facit. Namque ſæpenumero, ne plerunque dicam, oppoſitum euenit, vt quod ex accidenti facit, præferendum ſit. Pituitam in ventriculo contentam euacuat per ſe medicamentum; inedia per accidens. Quis inediam medicamento non præferat, ſi per eam ſperet fine ſuo ſe potiturum? Inflammatio poteſt ſanari, & per inſenſibilem tranſpirationem, ac digeſtionem humoris fluxi, & per concoctionem, qua pus generatur, aperta cute euacuandum. Cùm autem ratio prior, authore Galeno, & nemine diffitente ſit magis optanda, quis non tepidis fomentis potiùs vtatur, quæ diaphoreſin iuuant, & per accidens euacuant, quàm ad coctionem ducat, vt ferro, aut igne puri exitum patet, quibus per ſe eiuſdem vacuatio perficitur? In ſcientiis fortaſſe quod per ſe eſt, præfertur ei, quod per accidens; cuius ne haberi quidem ſcientia poteſt: at in artibus res ſecus ſe habet, præſertim in medecina: in qua non id nobis curæ eſt, an per ſe, an per accidens remedium aliquid operetur, ſed illud in primis ſpectamus, quod ab illo expectamus, & requirimus, aut nulla, aut certè minima corporis eum læſione fiat. Qui ſecus ſentit, non eſt mirum, ſi in abſurdas, falſaſque poſitiones deuoluatur. Qualis certè illa eſt. [*Nunquam prætermittatur, quod per ſe, ac primum id facit*, &c. [Quæritur ex duobus remediis, per ſe, & per accidens, vtrum ſit eligendum. De remedio per ſe, abſolute ſancit, nunquam prætermittendum. Remedium per accidens diſtinguit, ſi lædit, omittendum; ſi non lædit, aut parum lædit, non omittendum. Atqui remedium per ſe, nonne & ipſum, ſi vehementer lædit, omittendum? Et cum neutrum lædit, qui ſciam an alterum, an vtrumque eligendum ſit? Quid hæc ratio facit aduerſus venæ ſectionem, quæ ex accidenti refrigerat? Verùm quoniam huiuſmodi ratio Aduerſarium æquè, ac nos vrget; Si enim ſectio venæ in febribus putridis non conuenit, cur paſſim vſurpatur à Galeno, & cæteris omnibus præſcribitur? Reſpondet. [*Hanc euacuationem indicari a cauſa vna putridam febrem efficiente, fouente*. &c. [Nec videt candem nobis ad reſpondendum anſam patere; Hanc euacuationem per ſe, indicari à morbi magnitudine. Quod quidem tanto veriſimilius, veriuſque eſt, quod cauſa indicans apud illum non eſt quælibet, ſed determinata, quemadmodum ait ſe dicturum parum poſtea; nimirum quæ morbum magnum facit, aut factura eſt. Verum quod apud me indicat, princeps eſt ſcopus, ac perpetuò ſine vlla contradictione, indicat. Quòd ſi dicat, id ſaltem ſe demonſtraſſe, à febre, vt febris eſt, non indicari venæ ſectionem, eo conceſſo, quod alioqui perſpicuè falſum eſſe oſtendimus, dico illum ſimul proprium argumentum ſoluiſſe, cum docuerit indicationem ſectionis venæ ab alio ſumi, quàm aut à aut febre à putredine: ille dicat à cauſa, nos dicamus à magnitudine morbi. Hæc magni momenti ſunt, in quibus Aduerſarij leuitas animaduertenda eſt, non ſolùm quia nos fruſtrà oppugnare dicitur, ſed etiam ſanã medendi methodum penè radicitus conuellit, certè vniuerſam deprauat, & inuertit.

Nec verò ille ſui diſſimilis eſt in iis, quæ ad putredinem ſpectant: in quibus noſtram primùm rationem adducens, [*In hunc quidem modum (inquit) argumentari videntur mihi: iuuatur putredo refrigerantibus, & exſiccantibus: miſſio ſanguinis exſiccat, ſanguinis igitur miſſio iuuat putredinem.*] Deinde confirmationem afferens, inquit, [*Maiorem propoſitionem ſupponunt illi ex communi omnium conſenſione veriſſimam.*] Quæ verba ex me referuntur, qui ſcripſi, communem eſſe omnium conſenſionem, cum primis putredinem iuuari præſidiis refrigerantibus, & ſiccantibus. Quod quidem vſque adeo certum, notúmque eſſe exiſtimaui, vt non habuerit id longiore oratione confirmare: qui animo non concipiebam aliquem futurum, qui hoc in dubium vertere eſſet auſurus: propterea contentus fui vnum Galeni locum margini adſcribere, in quo verbis conceptis hanc ipſam ſententiam profert 3. *Med. Gen. cap.* 2. quamuis, aut ſcribentis, aut imprimentis errore notatum ſit cap 1. Quod ſi venit in mentem viro clariſſimo, vt id mihi negaret, oppoſitúmque demonſtrare contenderet, quid ſibi ſperandum eſt tam certum, atque exploratum, tam firmum, & ratum à me poſſe in medium proferri, quin ſtatim occurrant, qui idem negent, perſtringant, cauillentur? Sed bene mecum agitur, quòd Galenus eam ſententiam non ſolùm ad verbum profert, ſed etiam clarè demonſtrat. Qui inquit: *Quoniam vero putreſcentia omnia ab humiditate, & caliditate id pati prænoſcebam, curationem per exſiccantia, & refrigerantia moliendam eſſe deprehendi*. Qua ſola authoritate poſſem eſſe contentus; qua vniuerſa Aduerſarij machina, conatus omnis ſuffodatur, ac ruit. Veruntamen, quia in re tanta, vel ex ipſo Aduerſario conuenire non licet, rationes eius audiamus, qui Galenum affert, vt Galenum oppugnet: à cuius methodo inquit nos non mediocriter diſcedere. [*Putredo* (inquit Galenus) *aut cauſam habet, aut cauſa caret. Prior putredinis differentia indicat ablationem ſuæ cauſæ. Poſterior indicat euacuationem*] ſciat in primis nos de putredine loqui, vt putredo eſt, non de cauſa; nec reuera propriè loquendo, differentia putredinis illa eſt, quæ ſumitur à cauſa, prohibita inquam tranſpiratione, ſi vera eſt Galeni regula, qua dignoſcimus, quænam veræ, ac propriæ ſint morbi differentiæ, & quæ non item. Si tamen Aduerſarius cauſam propterea velit addere, nos libenti animo concedimus ab ea quoque propriam ſumi indicationem; immò verò plures ab illo optimè enarratas ex Galeno. In eo tamen peccat mirificè, dum illam conſecutionem facit.] *Quod ſi ita eſt, nulla adeſt neceſſitas venæ ſectionis: immò nec etiam alterius vacuationis huius indicationis cauſa.*] Ego contrà. Quod ſi ita eſt, ergo ſi morbus ſit magnus, neceſſarium eſt venam ſecare, vt vniuerſo corpore exinanito, tutò & facilè poſſimus ad eiuſmodi indicationes explendas accedere, tranſpirationem moliendam, detergendam, attenuandam, &c. Sed cautè, ne dicam callidè fortaſſe addidit. [*huius indicationis cauſa.*] Verum dicat apertius,

quid

Margin notes:
De inæq. intemp. c. 3.
3 Metho. cap. 10.

quid boc ſibi velit. Si intelligat cauſa indicatinnis huius, quæ ſumitur à cauſa, hoc falſum eſt, quia ratione cauſæ oritur indicatio etiam ſecandi venam; cum magna cauſa magnum concitans morbum venæ ſectionem poſtulet: ſi verò ſignificet hanc indicationem, id eſt ſumptam à tranſpiratione prohibita, ab humoribus craſſis, lentis, &c. libenter do, quod libet: at ratione alterius oriri, poteſt, ac reuera oritur indicatio ſecandi venam. Atque hæc ſanè particula totam argumenti vim labefactat, & deſtruit. Sed Aduerſarius nihilò præſtantius ſe gerit in altero membro de indicatione à putredine, quæ cauſam non babet. Vbi primom animaduertat, putredinis, vt putredo eſt, eandem eſſe indicationem ſiue cauſam habeat, ſiue non habeat: nam quòd putredo habeat cauſam, hoc ſolum facit, vt ad proprias illius indicationes illæ quoque accedant, quæ à cauſis ſuggeruntur. Deinde cum ipſe etiam duplicem putredinem agnoſcat, alteram factam, atque perfectam, qua res in naturalem ſtatum redire amplius non poteſt; alteram, quæ nondum completa eſt, ſed adbuc fit, vt res ſtatum naturalem poſſit recuperare, tamen in priore tantum argumentum deducit; cum nibilominus indicatio refrigerandi, & exſiccandi potiſſimùm polleat in poſteriore; propterea quia putredo, quæ fit, refrigerantibus, & ſiccantibus inhibetur. Sed in iſthac doctrina nihil eſt ſani. Putredini factæ inquit nullo modo venæ ſectionem conuenire, qua reprobat, & damnat prorſus, tanquam inutilem, & humano generi perniciosiſſimam: qui vtitur argumento ex authoritate Galeni, ex iis locis petita, vbi venæ ſectionem pro-

5 5. Meth. c. 8. bat. Nam poſtquam ille poſuit indicationes ab Aduerſario relatas mox ait. *Sanè totum corpus, priuſquam id vacuaris, rarefacere non expedit, vbi vacuatum fuerit, vtique licebit*, &c. Fateor equidem, quis enim id negare audeat? à particularibus effectibus, & cauſis, particulares nobis indicationes, à tranſpiratione prohibita, vt illa prouocetur; ab obſtructione, vt exobſtruatur; ab humoribus craſſis, vt attenuentur; à lentis, vt incidantur; à multis, vt vacuentur; & hi quidem per vrinas, ſudores, &c. Immò verò hæc meam ſententiam confirmant: ſolùm de particularibus indicationibus, & vacuationibus ſermonem à Galeno fuiſſe inſtitutum. Cæterùm his omnibus in methodo illa ſuccedit indicatio, quæ in executione prima eſt, & principaliſſima, Vacuatio per ſectionem venæ; quam Galenus communi appellatione indicauit in præſenti *cap.* 9. clarè autem, & particulatim in 14. & 15. Namque vbi *cap.* 13 repetens illa ſeptem enumerauit, quæ in propoſitis febribus, nobis indicationes præſtant, tandem colligit huiuſmodi omnes indicationes à medico ſpectandas eſſe, quò ſcilicet intelligat, quonam primum, ac magis, quonam minus, & ſecundò, quonam adbuc & tertiò, ac deinceps quo poſt quod præſidio vtendum ſit. Deinde *cap.* 14. ſubdit, *Quippe ſi vires eius, qui ex putredine humorum (vt poſitum eſt) febricitat, valentes fuerint, mittendus ſtatim eſt ſanguis*, &c. Quòd ſi Galenus cum methodo, ac per indicationes profitetur ſe febrium curationem tradere, dicat quæſo, dicat Aduerſarius, vnde ille mittendi ſanguinis indicationem acceperit? Vnde hic ordo eluceat, vt primùm à ſectione venæ ſit auſpicandum? Certè ex iis, quæ antea tradita ſunt, particulares haſce indicationes non poſſe expleri, niſi prius totum corpus euacuatum fuerit. Quam quidem rem tam apertè reperit, & quaſi epilogo colligit cap. 15. vt nihil apertius dici poſſit. Saluberrimum igitur (vt prædiximus) eſt in febribus venam incidere, non in ſynochis modò, ſed etiam in aliis omnibus, quæ fiunt ex humorum putredine, &c. Et paulò poſt. *Eorum enim quæ in medio ſunt corpore (vt*

iſti vocant) prouidentia, maximum planè eſt in iis, quibus facta non eſt vena; non maximum in quibus facta.

Sed quod Coronidis loco addit Aduerſarius, eſt diligenter animaduertendum. [*Memineris* (inquit) *putredinem in iis, quæ non viuunt, remoueri, totum, quod putrefactum eſt, amputando; reliquum verò aëre frigido, & ſicco, qualis potiſſimum eſt flante Aquilone, exponendo. At verò quæ in viuis putredo eſt iam incipiens, non ita ſanari poteſt; quòd obſtructio, aut meatuum denſitas, & adſtrictio illam procreantes inciſionem, ac deterſionem, in vniuerſùmque reclusionem poſtulent.*] Vbi propè infiniti ſunt errores. Credo illum æmulatum eſſe duos Galeni locos libri 11. *Meth.* ſcilicet *cap.* 8. & *cap.* 9. Qui in priore hæc babet. *Tanquam igitur in iis corporibus, quæ non viuunt, ac putreſcunt, primum quantum eorum iam computruit, ſeparant; deinde et, quod reliquum eſt, in frigidum aërem ſublato, perſpirationem refrigerantem moliuntur*, &c. Poſteriore inquit. *Siquidem quod putreſcit, ſi veſtis eſſet, aliúdve inanime corpus, vtique ex iis duntaxat, quæ prædicta ſunt, indicationem caperemus. Nunc cum in viuente corpore putredo concipitur, quod tum alterare poteſt, tum concoquere*, &c. Vidit, puto, Aduerſarius hos locos ſibi eſſe maximè aduerſos: namque in priore ſudit Galenus. *Ita vtique & putredinem, quæ in animalibus eſt, ſanabimus, id quod iam corruptum eſt, omni ratione vacuantes: quod reliquum eſt moderatis motibus*, &c. Ideo tacuit quod ad vacuationem pertinebat: atque eò magis, quòd vidit Galenum, pollicentem, quemadmodum horum vnumquodque rectè adminiſtrandum ſit, paulò poſt ſe eſſe æſtimaturum. Paulò autem poſt, indicationes traditas ex ordine abſoluens *cap.* 9. inquit. *Sanè totum corpus, prius quam vacuaueris, rarefacere non expedit*, &c. Poſteriore demum loco indicationibus, quæ à putredine, eas addit, quæ à viuente corpore, atque eius facultatibus oriuntur. Itaque Aduerſarius vtrunque peruertere, & corrumpere ſtatuit: qui inquit, putredinem, quæ in viuis eſt iam incipiens, nō ita ſanari poſſe: & quod Galenus tanquam ſimile attulit, ipſe tanquam oppoſitum refert. *Similiundo eſt, eandem eſſe & in rebus inanimatis, & in animalibus putredinis ſummouendæ rationem: ſed in animalibus adduntur indicationes à vi alterandi, coquendi*, &c. Aduerſarius oppoſitum docet. Putredinem in inanimatis tolli moderatis motibus, perſpiratione: in viuentibus hac ratione ſanari non poſſe. Quid ais vir doctiſſime? At Gal. dicebat. *Ita vtique, & putredinem, quæ in viuis eſt, (ſiue animalibus Græcè τοῖς ζώοις, orta ſanabimus*, &c. Tu inquis non ita in viuis putredinem ſanari poſſe: Galenus ait, non his duntaxat ſanari poſſe: ſed præter hæc ab ipſo quoque viuente corpore indicationes eſſe accipiendas. Verum forte ſophiſma latet in iis verbis. [*Non ita ſanari poteſt*] quoniam illud ſanari dicitur, cui nihil ad ſanitatem deeſt: ſed præter indicationes à putredine, quales in rebus inanimatis, requiruntur etiam indicationes, quæ à corpore animato accipiuntur. Ergo ſine his putredo ſanari non poteſt. Optimè. Atqui non erat ita ſimpliciter negandum, ita contrariè pronunciandum, ita aſperè aduerſus nos obiiciendum: qui vtrumque genus indicationum æquo, & libenti animo concedimus, fatemur, ac profitemur. Quod ſi vera hæc ſunt, certo certius eſt, per Galenum, per Aduerſarium putredinem tolli refrigerantibus, & exſiccantibus, cum id quod putridum eſt, ſit euacuandum quidem, ſed reliquum aëri frigido, & ſicco exponendum, qualis eſt flante Aquilone. Quam aliam ob cauſam, quæſo, quam vt refrigeretur, & exſiccetur? Hoc

Google

autem fuerat ; quod ille tam pertinaciter negabat.

Hæc de maiore noſtra propoſitione. Minorem fortaſſe validius oppugnabit? Abſit. [*Praeterea quando aiunt venæ ſectionem exſiccare, affirmare videntur mihi adhibere illam pro exſiccatione*, &c.] Aduerſarius ſtatuit confutare non ſolùm quæ dicimus, ſed etiam quæ dicturos ſuſpicatur. Quid igitur ſi dicam me hoc dicere noluiſſe? Sed tranſeat. Per me ſectio venæ pro exſiccatione adhibeatur. [*At Galenus* 9. Meth. cap. 15. *aſſerit ſanguinem mitti pro vacuatione ſanguinis*.] Quid tum? De huius loci expoſitione antea diximus, quod eſt ſatis. Nunc ſatis eſt, ſi fateamur adhiberi pro vacuatione ſanguinis, non tamen hinc fieri, quin & pro exſiccatione adhiberi poſſit. Ipſemet Aduerſarius ſuam iſtam conſecutionem deſtruat: qui duplicem ponit ſcopum venæ ſectionis; plenitudinem, quæ docet euacuandum: & motum, qui reuellendum. Itaque non ſolùm pro vacuatione, ſed etiam pro reuulſione ſanguinis, venam ſecamus. Demum veritate coactus loquit. [*Me non fugit omnes euacuationes exſiccare*, &c.] Siccine igitur tot verbis, tot argumentis debuit hæc veritas impugnari, quam ille mox clariſſimè, & aperiſſimè fateatur? [*Verùm* (inquit) *hæc non eſt illa ſiccitas*, &c.] Hæc nihil ad me: qui non dixi hunc eſſe contrarium adæquatum, & primum putredini oppoſitum: ſed hoc tantum, putredinem venæ ſectione iuuari, quia exſiccandi vim habet: contrarium putredini oppoſitum eſt refrigeratio, & exſiccatio. Inter exſiccantia venæ ſectio numeratur: quare illa (quæ mea fuit ſententia) ſtrenuè poteſt putredinem iuuare. Sed Aduerſarius non ceſſat. [*Deinde venæ ſectio refrigerat, calefacit, ſiccat, humectat*, &c.] Quæſo quid hinc ſequitur? Ergo venæ ſectio plurimos in medicina vſus præſtat, & ſi aptè, rectáque cum ratione adhibeatur, poteſt plurimas indicationes explere, pluribus morbis opem ferre: inter cætera exſiccando poteſt putredini obſiſtere. Quid igitur ex his tandem aduerſus meam ſententiam colligi poteſt? [*Ex hoc autem non debebant illi colligere, venæ ſectionem indicari a putredine, aut facta, aut incipiente, cum nullius verum, ac proprium indicatum ſit*.] Hoc eſt indignum illud facinus, quod perpetrauimus: hæc erat noſtra importunitas, cui ſatisfacere ita debuit Aduerſarius, vt tandem in confeſſionem omnium, quæcumque à nobis hac de re dicta ſunt, deduceretur: nihil contra nos haberet, niſi falſum aliquod crimen confingeret. Nam quis inter noſtra ſcripta legit vnquam, de nobis audiuit vnquam, venæ ſectionem indicari ab vlla putredine aut facta, aut incipiente, vel illam eſſe eius verú, & proprium indicatum? Cum ſemper ſcripſ ú; dictúmquo voluerimus, illã à morbi magnitudine ſeu vehementia indicari: reliquos omnes ſcopos ad hunc vnú, tanquam verum, proprium, & adæquatum eſſe referendos. Videant igitur omnes, quam egregiè, & efficaciter minor illa noſtri argumenti confutata fuerit; venæ ſectionem exſiccandi vim obtinere. Nam quod attinet ad locum Auic. in quo ſtatuit in materia ſanguinea ſecandam eſſe venam; in copia aliorum humorum eſſe purgandum, nihil eſt, cum hæc ad particulares indicationes pertineant, quibus diſtinguitur, vtro remedio vtendum ſit: quæ omnes tandẽ ad tres præcipuos ſcopos rediguntur, quos toties diximus, morbi magnitudinem, vires, ætatem. Quare inanis eſt conſequentia. Sectio venæ in aliqua febre non conuenit, ergo illa non indicatur: quia ſæpe fit, vt remedium, ipſa præſertim venæ ſectio indicetur, ſed ratione aliorum, ſcilicet virium, & ætatis non conueniat.

Poſtremo loco Aduerſarius contradicendi ſpiritu adductus duas noſtras ſententias conuellit; alteram, humores putridos verè, & facilè educi venæ ſectione; alteram, venæ ſectionem iuuare ſtrenuè putredinem, quòd reddat efficaciſſima, & tutiſſima reliqua remedia, ſine quibus vix illa ſanari poteſt. Veruntamen vtraque eſt Galeni. Sed Aduerſarius modò nos oppugnet, non veretur neque Galeno, neque Hippocrati aduerſari; ac planè ſimilis illius mihi eſſe videtur, qui aduerſus æmuli ſui cuiuſdam ſententiam ſurrexit, quam nondum audierat. Porrò quanquam ille ſcribit, vtrúmne rectè dictum non videri ſibi, tamen quid contra ſecundam ſententiam afferat, equidem non percipio. Illa verò eſt Galeni, ſicuti diximus, qui locis citatis, vbi indicationes recenſuit à putredine humorum acceptas, addit. *Sanè totum corpus, prius quam id vacuaris, rarefacere non expedit; vbi vacuatum eſt, vtique licebit*, &c. Deinde rurſum omnes indicationes enumerans à febre, & à putredine, earúmque cauſis, tanquam ſuperius oſtenſum repetit; obſtructionem, quam putredinis cauſam ſtatuit, tolli non poſſe, niſi prius totius corporis vacuatio facta fuerit, cum alioqui periculum ſit, ne obſtructio, ac deinceps putredo maior fiat. Sed qui de hac re dubitat, de lumine ſolis poteſt dubitare. 13. *Metho. cap.* 8. *Cap* 9.

Cæterum Aduerſarius dum alteram noſtram ſententiam impugnat, mirificè exultat, & gloriatur. [*Si humor* (inquit) *putrefactus verè, & facile venæ ſectione curatur, cur Galenus eius ſanationem ex propoſito tractans, non ſolùm illius mentionem non fecit aliquam, ſed etiam docuit aperiſſimè, quali vacuatione ſit opus, per aluum ſcilicet*, &c.] Iam diximus ſingularibus his indicationibus Galenum vniuerſalem totius corporis vacuationem adiungere: quare falſum eſt, illum huius non feciſſe mentionem; quam certè fecit, atque eo modo fecit, quo debuit. Sed eſtò. Iſtud quoque Aduerſario concedatur, vt videamus, quàm probè regulas, legéſque argumentandi teneat: demus Galenum venæ ſectionis mentionem non feciſſe. [*Qui ergo ſic ait, humores putridos verè, ac facile educi venæ ſectione, apertè contradicit Galeno, qui non vult hoc modo vacuari*.] Quid ais vir Doctiſſime? Contradictio eſt inter eos, quorum vnus affirmat, alter negat: at ſi vnus affirmet, alter taceat, & mentionem eius rei non faciat, inauditum eſt, hunc alteri contradicere: tu tamen ais, apertiſſimè contradicere. Sed prudentiſſimus Aduerſarius hoc vidit, qui ſecum ipſe conſtitueos nos omnino aduerſus Galenum in contradictionem adducere, Galenicam, noſtrámque affert ſententiam his verbis. [*Cur in veſtris lucubrationibus non explanaſtis hæc Galeni verba*: Putredo ſanari non poteſt venæ ſectione? *vos noſtis contradictorias enunciationes eſſe iſtas*, &c.] Ego quidem arbitror eam certiſſimam eſſe contradictionis legem, vt de eodem affirmetur, ac negetur: at ſi aliud negat Galenus, aliud nos affirmamus, iniuria certè contradictionis crimen nobis obiicitur. Verba Galeni ſunt. *Quoniam nec obſtructio, nec putredo curari per ſanguinis miſſionem poteſt, vt quæ alia remedia (ceu prius eſt monſtratum) deſiderent, repente ſanguinis ad curationis ſpatium debebis, quo minus intempeſtiuè nutrire neceſſitate aliqua cogamur*. Aduerſarius hæc verba ſimpliciter videtur interpretari, vt putredo nequeat venæ ſectione curari: alioqui non poſſet nos in contradictionem adducere. At verò nos hanc Galeni ſententiam interpretamur; curationem putredinis ſola ſanguinis miſſione perfici, & abſolui non poſſe: cum illa aliis remediis iam propoſitis opus habeat, præſertim refrigerantibus, & ſiccantibus, quicquid dicat Aduerſarius. Id Galeni verba clarè docent: vt quæ alia remedia deſiderent. Atqui hæc probant, non quidẽm ſectionem venæ eſſe inutilem,

&

Digitized by Google

& nihil ad curationem conferre, ſed ad perficiendam curationem non ſolam ſatis eſſe, cum aliis remediis opus ſit. Probant etiam ſequentia verba, quibus infert, reponi ſanguinis aliquid ad curationis ſpatium debere, &c. Nam ſi antecedentis hic ſenſus foret, venæ ſectionem non curare putredinem, aut obſtructionem, qualem putat Aduerſarius, vtique hinc ſequeretur, illam omnino eſſe prætermittendam. Verùm Gal. colligit, ergò ſanguis quidem mittendus eſt, ſed cum hac limitatione, vt aliquid eius reponatur, quò vires conſeruentur, dum reliqua adhibentur remedia, quæ præter venæ ſectionem, ad integram putredinis, & obſtructionis curationem neceſſaria ſunt. Et Aduerſarius antequam id aliis vitio verteret, debuit in primis dare operam, vt authoritates integrè, ac legitimè afferret: Putredo (inquit Galenus) non curatur venæ ſectione, vt quæ alia remedia poſtulat: cum alia poſtulet remedia, non igitur ſola curatur venæ ſectione. Atque hæc quidem vera eſt, ac germana eius loci expoſitio; quam nos in lucubrationibus noſtris impreſſis non attulimus quod ad rem præſentem non neceſſariò facere videretur: ſed in lectionibus noſtris attulimus, noſtríſque auditoribus ſtudioſè explicauimus, vbi illam è re eſſe iudicauimus. Sententia noſtra fuerat, humores putridos verè, & facilè ſectione venæ euacuari, putredinem venæ ſectione iuuari. Quod etiamnnm conſtanter aſſeueramus. Aduerſarius porrò, vt nobis imponeret, noſtra verba fideliter non refert, ſed hunc in modum. [*Putredo verè, & facilè ſanatur venæ ſectione.*] Fallacia in eo conſiſtit, quòd nos diximus humores putridos, ille putredinem: nos diximus euacuari, ille ſanari: nos diximus putredinem iuuari, ille ſanari: quæ non parum inter ſe differunt. Ille igitur diſcat noſtra planè, ac fideliter recitare; ac tum demum doceat nos Galeno Aduerſari: quod ſi fecerit, libenter fatebimur nos tota cauſa cecidiſſe, atque illum victorem coronabimus. Sed hoc non faciet, arbitror, nec facere vnquam poterit, quia ſententia noſtra veriſſima eſt, rationi, & Galeni authoritatibus innixa, quas ille nondum ſoluit.

Cæterum Aduerſarins his non contentus, aduerſus eam poſitionem, quam mihi imponit, fusè argumentatur: quam quidem Diſputationem iure potuiſſem prætermittere, vt quæ ad me nihil faciat; ſed quoniam ille vniuerſaliter agit, vt noſtram quoque ſententiam complectatur, atque hæc res ad ipſam methodum medendi pertinet, quæ ſi diligenter examinetur, poteſt lectoribus non paruam vtilitatem afferre, mihi liber, & quæſo vt liceat hac de re nonnulla dicere. Quæ enim ad litigia nnſtra pertinent, debuerunt fortaſſe breuiſſima oratione comprehendi; ſed quæ artis dogmata, & præcepta continent, non ſine crimine videntur poſſe prætermitti. [*Quod remedium eſt* (inquit) *periculoſum, id neque facile, neque verum dici debet: atqui venæ ſectio aliquando periculoſum eſt in putridis febribus remedium, venæ igitur,* &c.] Minor eſt animaduertenda: idque primum obſeruandum eſt, etiamſi ea ea concedatur, id ſolum ſequi, venæ ſectionem interdum verum non eſſe, ac facile remedium: ſimul autem poſſe conſiſtere, vt plerunque veriſſimum ſit, & facillimum remedium. Deinde cum diximus venæ ſectionem verè, & facilè humores putridos euacuare, aut putredinem iuuare, hæc facilitas intelligenda eſt per comparationem ad Aduerſarium facta; qui negat vllo modo putredinem iuuari. Qui ergo ſtatuit iuuari, iure dicet eam facile iuuare: quia facilitas, & difficultas dicuntur ad aliquid; & quod fieri poteſt, dicitur facile ad id collatum, quod nequit vllo modo fieri. Præterea venæ ſectio facilè eos humores euacuat, ſcilicet ſine eis incommodis, quæ purgatio ſolet afferre, ſine illa præparatione, quam illa poſtulat. Illud poſtremò eſt maximè obſeruandum, aliquod remedium ſuapte natura, indicatione à morbo, & à diſpoſitione aliqua ſumpta, eſſe facile, optimum, præſentaneum; quod ratione alterius annexi ſit difficile, periculoſum, lethale.

Nunc examino probationes Aduerſarij, quæ in certis quibuſdam exemplis conſiſtunt. Debiliſſima argumentandi ratio, quæ tamen plurimos, & quidem maximos viros decipere frequenter ſolet. [*Ponito febrem putridam fuiſſe excitatam ex putredine humorum, qui in habitu corporis continentur, ſi hanc vacuare per venæ ſectionem in animo habueris, oportebit attrahere humorem putridum ex ipſo habitu ad venas,* &c.] Huiuſmodi humoribus ita in habitu corporis putreſcentibus (fortaſſe dicere voluit in ambitu, & extra venas) quæro an putridæ fuligines ad cor ferantur, necne? Niſi ferantur, aut nulla fiet febris, aut ephemera tantùm, aut rigor ſine febre, aut alius quiſpiam leuior affectus. Quare nempe quidem illi fuerit venæ ſectione. Si autem putridæ fuligines ad cor ferantur, nónne in venis, & arteriis miſcentur ſanguini, & ſanguine miſſo euacuantur? Et quod magis refert. nonne humores putridi in ambitu corporis putrefacti, aut per ſudorem, aut per inſenſibilem tranſpirationem educendi ſunt? Hoc autem præſtant diaphoretica, aperientia, rarefacientia: quæ quanto cum periculo adminiſtrentur, toto corpore non prius diligenter euacuato, præſertim per venæ ſectionem Galenus locis citatis docuit apertiſſimè. Verùm hoc tandem Aduerſarius fatetur. [*Adhibita prius de toto prouidentia ex medicamento purgante.*] Cur non ſectione venæ? Nonne ratio, quam ille contra venæ ſectionem adducit, eandem viget etiam aduerſus purgationem? Ratio fuerat. [*Oportebit attrahere humorem putridum ex ipſo habitu ad venas.*] At nos doceat, quomodo humor putridus in habitu contentus purgari poſſit, niſi primum ad venas, & à venis ad ventriculum ducatur. Vbi facile videre licet, quantò difficilior, quantò longior, quantò periculoſior ſit euacuatio per purgationem, quam Aduerſ. præcipit, quàm per venæ ſectionem, quam nos ſtatuimus, & probamus. Dicet fortè ſe non purgare humorem putridum in habitu exiſtentem, ſed plenitudinem (*Hoc enim dogmatibus conſentaneum eſt*) quæ eſt in venis. Sed cur mihi itidem non liceat de venæ ſectione reſpondere. [*Hoc autem maxime difficile eſt*, &c.] Ex plurimis, quæ obiicere poſſem, vnum ſufficiat, vno verbo. Si difficile eſt per venæ ſectionem, certè erit longè difficillimum per purgationem. [*Verum ne hoc erit remedium, quod a partibus ignobilibus ad partes nobiliores perniciosum humorem ducit?*] At purgatio, quid, vnde, & quò ducet? [*Cur in tranſitu non coinquinabit*, &c.] Ille ſibi, & ſuæ purgationi cuncta hæc obiciat & quam ſolutionem pro ſe afferet, eandem pro nobis ſe putet attuliſſe. Nos tamen quid ſentiendum ſit, paulò ante declarauimus. Alterum exemplum. [*Rurſum ponito alienum hunc humorem contineri in ventriculo*, &c.] Ego rurſum quæro an fuligines ad cor tranſmittantur: eadémque hic erit ratio. Quæro adhuc an grauis ſit affectus, vt vomitum faciat, cardiogmon, ſubuerſionem, diarrhœam: tunc enim ob virium rationem, non erit de venæ ſectione cogitandum: an leuis ſit, qui nullum ægrotanti periculum afferat; & tunc leuioribus præſidiis erit agendum. Tertium exemplum eſt putredinis humorum in venis, quæ inter ilia, & inguina continentur: in qua ſi recuſat ſanguinem mittere, putandum certè eſt illum inter

8. Meth 4: 11. Meth. 9. 10. 6. Epid ſe. 2. cap. 30.

Digitized by Google

αἱμοφόβων principem locum obtinere. Rationes adductæ, & Galeni authoritates, quia hic ab aduerſatio leuiter attinguntur, quia non ſemel fuerunt ſuperius examinatæ, non eſt, vt hic longiùs referantur, aut refellantur. Illud vnum tanquam epilogo dictum ſufficiat; putredinem, quæcumque tandem ea fuerit, cuiuſuis humoris, quocumque in loco, non poſſe venæ ſectionem impedire, ac prohibere, niſi ad vnum ex principibus ſcopis referatur: aut quia ſi leuis ſit, venæ ſectionem non mereatur, deficiente ſcopo magnitudinis morbi: aut ſi grauis ſit, vel ratione affectus, vel ratione partis, eam ne ita quidem venæ ſectioni aduerſari, niſi aut virium, aut ætatis ratione.

Vltima pars capitis quatuor verbis abſolui poteſt. Cum enim Aduerſarius doceat ſingulares indicationes à febre, ab obſtructione, à putredine, nos fateamur, & ad ſatietatem repetamus, ab iis non indicari venæ ſectionem; vt quæ potiſſimùm, per ſe, ac propriè à morbi magnitudine indicatur. Sed & febris, & obſtructio, & putredo venæ ſectione iuuatur: & (quod magni refert) nulla ex iis tolli poteſt, niſi priùs adhibita venæ ſectione. Qua ſolidiſſima, & nullis machinis concuſſa doctrina, omnia Aduerſarij argumenta, dogmata noua, & abſurda ruunt, & concidunt.

Ad Capvt V. & VI.

De loco Galeni libro aduerſus Eraſiſtratæos.

Argvmentvm ex opinione Eraſiſtratæorum à Galeno confutata, vſque adeo leue eſt, vt primum mihi venerit in mentem nullam illius mentionem facere. Sed vt ne Aduerſarius in re tam leui clamet, & magnas turbas excitet, dicam breuibus, mentem Galeni eam fuiſſe duntaxat vt doceret, Eraſiſtratæorum præceptum fallax eſſe, ac periculoſum, niſi diſtinctionem adhibemus. Quod quidem eo, tanquam ſigno demonſtrat; quoniam ſi aliquis adoleſcens nuperrimè ad medicinam faciendam aggreſſus, alioqui in artis operibus non ſatis expertus, velit Eraſiſtratæis auſcultare, & vbicumque Eraſiſtratus inediam præcipit initio morborum, ſemper ægrotantibus venam ſecare, neque diſtinctionem adhibere, quantum ſanguinis, & ex qua vena ſit detrahendum, ille poterit plurimos interficere. Quam rem fusè à Galeno enarratam, non eſt, vt longius repetamus. Hinc licet à contrario ſenſu argumentum elicere: Si quis peritus, & in artis operibus exercitatus, ita ex horum Eraſiſtratæorum præſcripto medeatur, aliis ſcilicet adhibitis diſtinctionibus, quas optimi medici in ſectione venæ ſolent adhibere, hunc ritè, ac ſine ægrotantium periculo facere, & venam morborum initio ſecare, in quibus Eraſiſtratus inediam imperat. Immò verò Galenus hoc ipſum affirmat ſatis apertè, qui inquit, εἰ γὰρ διὰ τοῦτο φλεβοτομήσουσιν οἱ μανθάνοντες τὴν τέχνην, διότι καθάπερ ἐν ταῖς ἀσιτίαις αἱ φλέβες κενούμεναι λύουσι τὰς φλεγμονάς, οὕτω καὶ αἱ φλεβοτομίαι, πάντας ἑξῆς φλεβοτομήσουσιν, ὅσους Ἐρασίστρατος ἀσιτεῖν κελεύει. καὶ τοῦτο μὲν ἔτι μικρόν. Hoc eſt. *Si enim qui artem norunt, propterea venam ſecabunt, quia veluti per inedias venæ euacuatæ ſoluunt inflammationes, ita & venæ ſectio omnibus deinceps venam ſecabunt, quibuſcumque Eraſiſtratus inediam imperat; & hoc quidem leue adhuc eſt.* His opponatur, quæ deinceps ſequuntur. *Quod verò iuuenes, qui neque de menſura venæ ſectionis, nec de venis ſecandis quicquam audierunt, ad remedium accedant*, &c. Quippe indicat Galenus, ſi hoc præceptum de ſecanda vena initio eorum omnium morborum, quibus ex Eraſiſtrato inedia conuenit, illis tradatur, qui ſunt in arte periti, atque exercitati, leue illud eſſe, Græcè, σμικρόν, & per conſequentiam nullum periculum afferre, ac tolerari poſſe, alioqui non eſſet exiguum, & leue; ſed eo tantum caſu eſſe graue, ac magni momenti, quando ad iuuenes perueniat artis imperitos, qui nulla adhibita diſtinctione illi obtemperantes poſſint in maxima pericula ægros adducere. Non eſt igitur tam graue facinus Galeno, quàm Aduerſarius putat, incidere venam initio omnium morborum, quibus inedia conuenit, modò congruentes; & debitæ diſtinctiones adhibeantur, præſertim verò quæ ad vires, ætatémque ſpectant, de quibus ſatis dictum eſt. Nec fuerat, vt Aduerſarius conſideraret, an medici eius temporis vires perpenderent, an ſecus: ſiquidem Galenus medicos eorum temporum non arguit, ſed ſolùm periculum oſtendit præcepti Eraſiſtratæorum, ſi in medicos iuniores, ac tyrones incidat. Et locus ab eo adductus manifeſtè illius opinionem demolitur, ac deſtruit. 11. Meth. cap.15. Nam Galenus damnabat eos medicos, qui de inſtituenda victus ratione malè ſentientes, eam breuiſſimis præceptis comprehendebant, quæ vnius horulæ ſpatio addiſci poſſunt. *Qui ſcilicet febricitant, ſi valentes viribus ſint*, &c. Quem locum integrum lector quæſo relegat, & animaduertat, tota enim illa ſerie orationis Galen. ſententiam de miſſione ſanguinis collaudat; cuius vſu pauperes, quamuis plenitudini affectui minus expoſiti, tutius tamen, & facilius ſanantur, diuites ea prætermiſſa, periculo, & morti exponuntur. Ex quo demum colligit, ſaluberrimum eſſe in omnibus ſanguinem mittere, ſi ætas, & vires conſentiant. Quod maximum eſt illud abſurdum, quò Aduerſarius conatur nos deducere: quam nos Galeni ſanctionem eſſe exiſtimamus. Ac ſanè multò magis illi cauendum eſt, ne ipſi eadem opinio iure adſcribatur, quæ Chryſippi, Eraſiſtrati, atque eorum id genus hominum fuit, qui pro curandis morbis putabant nunquam venam eſſe incidendam. Cùm enim, per Aduerſarium, ſectio venæ non conueniat febri, vt febris eſt, non putredini, non eius cauſæ, qua ratione putauit nos omnino refutaſſe, quaſi verò ſi hac ratione non conuenit, alia nulla ratione poſſit conuenire; ſi non conuenit morbo magno, vt talis eſt; quod potiſſimum aduerſus nos diſputat: ſi non conuenit plenitudini, quatenus eſt plenitudo, cum illam ſæpe aliis remediis oppugnari doceat cum Galeno: ſi demum nullus eſt ſcopus, quem non ille à venæ ſecandæ indicatione reiiciat (quamuis hac in re millies ſibi ipſe aduerſetur, & contradicat) egomet mihi videor illum inter ſectatores Eraſiſtrati, Chryſippi, Stratonis, Ariſtogenis, Medij, inter αἱμοφόβων, poſſe iure optimo numerari: inter Hippocraticos, & Galenicos nullo prorſus modo. Sed hac de re ſatis.

In ſin.c.3.

Ad Capvt VII. & VIII.

De venæ ſectione in humoribus à ſanguine alienis: De præceptis tuendæ ſanitatis.

Maioris momenti eſt, quod hiſce proximis duobus capitibus agitur: An miſſio ſanguinis conueniat humoribus à natura ſanguinis degenerantibus, & ſeparatis. Quæ res libro vltimo potiſſimùm diſcutienda videtur, vbi de miſſione ſanguinis in cacochymia ſumus cum Aduerſario diſputaturi. Quocirca eam hic breuiter tranſigamus. Aduerſarius aduerſus nos hunc in modum argumentatur. [*Vena ſectio numquam debet exerceri pro vacuandis humoribus, qui à ſanguinis natura*

omnino

omnino ſeparati ſunt. Atqui huiuſmodi humores aliquando concitant putridas febres. Igitur in putridis febribus aliquando à ſanguinis miſſione abſtinendum.] Primum reſpondere facilè poſſumus, nos libenter concluſionem concedere: in putridis aliquando ſanguinis miſſione eſſe abſtinendum, ſi deſit aliqua cõditio, aliquis ſcopus, ex iis qui neceſſariò requiruntur, præſertim ætas, & vires. Deinde argumentum peccat, & in forma, & in materia. In forma quidem, quia præmiſſis conceſſis concluſio non ſequitur: & paralogiſmus potiùs, quàm ſyllogiſmus. Concedo maiorem, venæ ſectionem non exerceri pro vacuandis humoribus diuerſis à natura ſanguinis: quibus propriè purgatio, interdum & alia euacuatio debetur: Et conceſſa minore, febres putridas ab huiuſmodi humoribus nonnunquam fieri, nil aliud ſequitur, quàm in hoc caſu pro vacuandis hiſce humoribus non ſecari venam: at ſimpliciter venam ſecandam non eſſe, non ſequitur. Quòd ſi Aduerſarius voluit hanc communem concluſionem deducere, opus fuerat maiorem eamdem communem ſententiam obiicere: vbicumque abſunt humores alieni à natura ſanguinis (credo enim, cum *ſeparatos* dixit, *alienos* dicere voluiſſe) nullo modo ſecanda eſt vena. Verùm ſi ita eam pronunciaſſet, facilè videre poterat, eam nos fuiſſe negaturos: quia venæ ſectio ratione alterius morbi magni, ratione prouidentiæ de toto corpore; ratione tandem (quod ille ait) reuulſionis poteſt conuenire. Atque hæc noſtra fuit ſententia in ſecunda reſponſione.

Cæterùm quoniam Aduerſarius primam noſtram reſponſionem vrgere atque irridere videtur, paucis de hac quoque dicamus. Ea verò fuerat: Eum locum pertinere ad conſeruationem ſanitatis, multóſque temerè præcepta ſalubria, & curandorum corporum ſcopos ſæpius permiſcere, & confundere: ſiquidem hæ duæ primæ, ac maximæ artis medicæ partes, authore Galeno, ſibi officia vindicant non ſolùm inter ſe diuerſa, verum etiam contraria. Ille inſtat. [*Quæ corpora præſeruant à futura magnitudine morbi, cuius imminentis euidentia ſigna apparent ea certè non dicuntur conſeruare ſanitatem, ſed præſeruare, & præcauere. Atqui venæ ſectio, & purgatio adhibita à Galeno in curatione laſſitudinis vlceroſæ præſeruant à futuro morbo Non igitur conſeruant ſanitatem.*] Et antea dixerat. [*Quæ pertinent præcepta ad exactam conſeruationem ſanitatis, ea quidem non docent vacuanda eſſe corpora*, &c.] Aduerſarius dum contradicendi pruritu, ac libidine vexatur, in plurimos errores, & contradictiones adducitur. Nanque videtur ipſum Galenum carpere voluiſſe, qui inter præcepta ſalubria, quæ ad tuendam ſanitatem pertinent, illa quoque tradiderit, quæ ad præſeruationem ſpectant: quaſi verò vnus ex iis ſit, quos Galenus refert, qui fuerunt in ea opinione, partem, quæ morboſa tractat ſymptomata, non eſſe propriam tuendæ ſanitatis; ſed vel therapeuticæ, vel mediæ cuiuſdam: quos quidem Galenus iure optimo contemnendos eſſe cenſuit; cum propoſitum in iis libris ſit eam omnem tradere prouidentiam, quæ corporibus debetur, quæcumque intra ſanitatis terminos conſiſtunt. Tota autem hæc facultas in tuenda ſanitate verſatur: quoniam ſanitatem capimus, non illa arctata, & anguſta ſignificatione, quæ omnis vitij expers ſit; ſed in qua ſatis eſt, vt nec doloribus cruciemur, nec in vitæ actionibus impediamur. Nam ſi quis non conceſſerit, ſanitatem habere latitudinem pro maioris, minoriſque ratione, vt is alterum duorum fateatur, (vt Galenus ait) neceſſarium eſt: vel omnes perpetuò ægrotare, quod eſt dogma τῆς ἀειπαθείας, perpetuæ paſſionis; vel vnam eſſe omnium temperaturam, virorum, mulierum, &c. Idcirco eiuſdem eſt facultatis, ſanitatem cõſeruare, & morboſos affectus præcauere. Quoniam (vt dicebat Galenus) in ſanis corporibus duplex eſt ſcopus; vel corpus ſanum in priſtina ſua temperie tueri; vel etiam hanc meliorem reddere. Errauit igitur Aduerſarius, cum putauit præcepta de miſſione ſanguinis aut purgatione in laſſitudine tradita, non pertinere ad ſanitatem: aut ſi id licere ſibi voluit, vt hæc duo tuendæ ſanitatis munera disiungeret, errauit ſaltem, qui nos ea cum Galeno iungentes reprehendere non eſt veritus. Nam ſicuti præſeruatio, quæ præſente morbo fit, ad therapeuticam artis partem pertinet Galeno authore, ita eadem prophylactica, dum in corpore etiamnum ſano verſatur, ad partem artis de Tuenda Valetudine referenda eſt. Id manifeſtè docuit Galenus, tum alibi, tum in Thraſybulo: vbi quatuor artis, quæ ſanitatem conſeruat partes conſtituit; inter quas & eam, quæ à morbis præſeruat, enumerauit. Quam quidem rem Pacius in Cõmentariis ad libros Methodi, accuratè, & eruditè declarauit. Sed Aduerſarius mihi videtur non diſſimilis eorũ iuniorum, quorum meminit Galenus, qui de hiſce nominibus litigabant. Qui monendus amicè eſt, vt animaduertat ſe de nominum vſu contendere: tum ſi ipſe velit nomina ad proprium vſum trahere, ſaltem nobis permittat iiſdem ex Galeni, & communi ferè omnium conſuetudine vti: quo modo totam illam præſeruationis, προφυλακτικὴν, partem, quæ corporibus debetur nondum morbo oppreſſis, dicimus ad tuendam valetudinem pertinere. Ex quo illius rui argumentum, quod ea propoſitione apud nos, & Galenum perſpicuè falſa nitebatur: Quæ præſeruant à morbis futuris, non conſeruare ſanitatem. Falſum quin etiam eſt, quod ait; præcepta, quæ ad exactam ſanitatis conſeruationem pertinent, non docere, vacuanda eſſe corpora. Nanque primi ac præcipui ſanitatis tuẽdæ, & quidem ex ictè tuendæ ſcopi duo à Galeno numerantur immò verò ex natura humani corporis demonſtrantur; quorum alter eſt, eius, quod exhauſtum, exinanitúmque eſt, reficiendi: alter autem excrementa expellendi.

4. de Tu. Val. initio. — *1. de ſang. tuen. c. 2. De conſt. Art. c. 10. 2. de ſan. tuen. c. 5.* — *8. Meth.* — *11. Meth. cap. 1. cap. 9. Cap. 30.* — *Libr. 1. c. 8. lib. 4. cap. 3.* — *2. Aphor. c. m. 22.*

Si omnes eius errores perſequi velim id certè non niſi prolixè admodum, ac faſtidioſè facere liceret. Quocirca cæteris prætermiſſis, non eſt illa ſententia ſilentio prætereunda; pro curatione, & præſeruatione eadem remedia conuenire: ex quo videtur velle deducere; ſicuti in præſeruatione ſcopi mittendi ſanguinem accipiuntur à plenitudine, pariter in curandi ratione de eiſdem ſtatuendum eſſe. Quod in primis aduerſus nos facit, qui diximus harum duarum artis medicæ partium præcepta diuerſa eſſe, ac plerunque contraria, neque vllo modo inter ſe confundenda. Quamuis doctrina Hippocratis (vt Galenus ait) anteuertat, qua nos docet, quæcunque morbis iam præſentibus perageremus, melius eſſe, vt ipſa morbis incipientibus, aut imminentibus anteuertendo faciamus, id tamen proportione quadam, mea ſententia, intelligendum eſt. Nanque ſi id ſimpliciter intelligitur plerunque falſum eſt, cum multa pro præſeruatione remedia conueniant, quæ in curatione locum non habent: & è contrario, dum curamus, multis interdum remediis vtamur, quę in præſeruatione minimè vſurpanda ſunt. Præceptum erat Hippo. Cum morbi inchoant, mouendum eſſe, ſi mouendum videatur: mouendum autem, Galeno interprete, aut venæ ſectione, aut purgatione: præterea in morbis acutis eadem die medicandum quia tardare ſit malum. Quis tamen pro præſeruatione confeſtim ad valentiſſima remedia properet? Quis in muliere grauida pro præſeruatione purgantibus medicamentis vtatur, nec leuioribus potius agere ſit contentus?

1. de ſan. Tuen. cap. 3. — *De Sang. Miſſ. cap. 9.*

cum

cum tamen in morbis acutis eam purgare interdum, & poſſimus, & debeamus. Econtrariò etiam multa remedia ſunt, quę pro tuenda valetudine vſurpamus, frictiones, balnea, exercitationes, quæ morbo iam præſente importuna forent, & omnino fugienda. Atque hæc de hiſce duobus capitibus dicta ſint ſatis. Nam ſi quid forte videamur prætermiſiſſe, non niſi aliquid ex iis eſt, quæ opportuniore loco deinceps non ſemel tractaturi ſumus.

CAPVT XI.

Summa ſententiæ Aduerſarij.

CAPVT aureum eſt, in quo ſumma Hippocraticæ, atque Galenicæ doctrinæ de miſſione ſanguinis in febribus breuiter; vtinam æquè verè, ac perſpicuè, continetur. Hoc igitur ſedulò animaduertendum, diſcutiendum, memoriæ mandandum eſt, quandoquidem in eo, tanquam epilogo facile vnuſquiſque poterit intueri, ac planè intelligere, quid de vniuerſa ſeptendecim librorum doctrina ab Aduerſario tradita ſentiendum ſit. In primis autem proponit tres febrium putridarum differentias: vt aliæ ſint continentes, aliæ ex putredine vitio partis; & hoc bifariam, vel cum inflammatione, vel ſine inflammatione. Mirum cur etiam continentes non diſtinxerit in factas cum putredine, & ſine putredine; vbi hoc etiam in vniuerſum inquirendum videbatur, an non ſolum in putridis, ſed etiam in ſynochis ſine putredine venæ ſectio conueniat. Mirum etiam cur periodicas à poſtremis ſeiunxerit, quas accidentales vocat, ex inflammatione partis oriundas, cum hæ quoque periodicæ ſint, ac per circuitus inuadant. Vtitur præterea ea febrium diſtinctione, quæ Galeno non admodum probatur: vt aliæ ſint morbi per ſe, aliæ verò ſymptomaticæ; quam ille antiquioribus medicis adſcribit: & quamuis ipſe quoque aliquando eadem vſus fuiſſe videatur, tamen neque ex propria opinione id aſſueraſſe putandum eſt, neque febres ſymptomaticas, aut ſymptomata nuncupauit; ſed quaſi ſymptomata quædam alios morbos ſequi dixit. Alibi autem, vbi propriam opinionem ex profeſſo docuit, manifeſtè hanc ipſam diſtinctionem improbauit, tum in conuulſionis, tum in hoc ipſo febrium exemplo; quæ ſi alium ſenſibilem affectum ſequantur, ſymptomata, ſin minus, morbi, ac pathemata dicantur: cum econtrariò ſtatuendum cenſeat, illas perpetuò morbos eſſe dicendas, cum proximè actiones lædant, nunquam ſymptomata; quæ in tria illa notiſſima genera diſtinguuntur, quorum nullum febribus conuenire poteſt. Quam rem hoc proximo ſuperiore tempore in publicis lectionibus diligenter, & diffuſè noſtris auditoribus explicauimus. Verùm qui à Galeno deficere nequaquam vitio ſibi vertendum putauit, illi, vel in laudis quoque partem, ſi placet, hoc ipſum cedat.

4. Aphor. com 73. 1. ad Gla. c. 3. De diff. morb. c. 5.

Cætera perſequamur. Aduerſarius in ſynochis febribus ait venæ ſectionem adminiſtrari ob multitudinem, Galeni teſtimonio; qui hoc remedium non ob aliam cauſam fieri adeo luculenter declarauerit, vt omnino nihil arbitretur hic eſſe controuerſum. Cum tamen Galenus manifeſtè aliam cauſam afferat; vt nimirum vſus eorum, quæ aperiunt, & obſtructiones tollunt, tutior ſit: de qua re antea diximus quod eſt ſatis, vt non ſit opus hic eadem repetere. Quod ad periodicas febres attinet, multa ſunt notatione, & obſeruatione digna, quæ doctrinam huiuſce hominis ambiguam, inconſtantem, confuſam, magna ex parte falſam coarguunt, ac refellunt. Inquit, in his febribus [*quatenus fiunt ab humoribus excrementitiis, à ſanguinis natura maximè diſtantibus, ſuapte natura ſanguinis detractione non indigent.*] Ex quo videtur concedere, in corporibus cacochymis huiuſmodi febres euenire, in quibus redundāt humores à natura ſanguinis alieni. At in his docuit Galenus ſanguinem eſſe mittendum, vt ſatis ſupérque docuimus. Nec verò fuga Aduerſ. locum habere poteſt, cum addit. [*At verò propter aliud quidpiam, quod cum huiuſmodi febribus coniungi poteſt, mittere ſanguinem oportet, nempe ſi plethora quiſpiam affectus incidat in eiuſmodi febres: id autem admodum frequenter contingere concedunt omnes*, &c. [Ego autem arbitror tantum abeſſe, vt ne fieri quidem omnino poſſit; & Aduerſarius, qui hoc dixit, in manifeſtam contractionem inciderit. Etenim ſi febres periodicæ fiunt ab humoribus diſtantibus à natura ſanguinis; hoc non niſi in corporibus cacochymis fieri poteſt: at hæc dicere eſſe plethorica, repugnantia eſt. Quia cacochymia, & redundantia humorum diſtantium à ſanguine minorem ſanguinis quantitatem proportione quadam eſſe ſignificat: plethora autem eſt, quando vel ſolus ſanguis, vel vnà cum aliis congruente ſeruata proportione redundat. Verùm hæc, redundare, & non redundare, eſſe maioris, & minoris quantitatis contradictoria ſunt, quæ ſimul eodem tempore in eodem accidere nequeunt. Quare in his febribus, ſi ſanguis mittitur, quod Aduerſarius concedit, id non fit ratione plenitudinis, neque hic præcipuus eſt ſcopus ſectionis venæ. Sed addit, exonerandum eſſe corpus à multitudine, ne illius præſentia morbum augeat. Mirum eſt, & maximè mirum, cum velit ſecari venam, ne morbus augeatur, cur ſi morbus in præſentia adauctus ſit, & magnus, & maximus, nolit magnitudinis iam exiſtentis gratia ſecandam eſſe. Quod in ſequenti parte attentè obſeruandum eſt. Inquit enim. [*Accidit quoque ſine plenitudinis affectu, venam in eiſdem eſſe incidendam; cum ſæuum aliquodpiam adeſt ſymptoma* &c.] At quid, ſi ſæuum aliquodpiam nunc adſit ſymptoma, non futuram inflammationem indicans, ſed præſentem maximum morbum declarans? propter futurum morbum venam ſecabimus? propter præſentem vrgentem à venæ ſectione abſtinebimus? Et ſanguifugos iſtos morabimur? qui plenitudinis ſigna inueſtigent, Methodicā doctrinam ſuſcitēt, & ægrotum potius mori permittant, quàm ſemel admiſſam ſententiam deponant; aut fortè de vena ſecanda conſentiant, ne communi omnium opinioni aduerſentur, ne ægri ſalutem prodere videantur, manifeſtè conuincantur, aliud literis mandare, aliud re ipſa facere deprehenſi? [*Eadem eſt ratio* (ſubdit) *in febribus, quæ inflammationis ſoboles ſunt; in quibus omnibus, ſi vehementes extiterint (quædam enim paruæ ſunt, & mitiſſimæ) proinus ob futurum, aut præſens, aut incipiens periculum ſanguinem mittere conuenit.*] In febribus ſine inflammatione mittitur ſanguis ob multitudinem, quæ plerunque adeſt; in febribus ex inflammatione mittitur ſanguis ob periculum præſens, imminens, incipiens. Verùm ſi in febribus citra inflammationem periculum adſit, vel affuturum ſit, erit ne ſecanda vena? non arbitror, niſi adſit plenitudo. Quid igitur? Hic ſcopus periculi nunc vrgentis in inflammatione venæ ſectionem indicandi vim habet; in iis alteris febribus non habet? Quid ita? quæ varietas? quæ ratio? Dicet fortaſſe in febribus ſine inflammatione, ſi periculum adſit, quando ſcilicet adeſt ſymptoma indicans futuram inflammationem, ſecandam eſſe venam; ergo ſecatur vena ratione periculi. Cur igitur in primo etiam membro, quando adeſt plenitudo, non eſt dicendum propter periculum venam ſecari?

11. Meth. cap. 11.

Non

Nonne æquale, aut certè maius periculum eſt in febribus cum plenitudine, quàm in febribus ſine plenitudine? Sed in his ſecat venam ob periculum, in illis ob plenitudinem. Quilibes (ni fallor) videro poteſt, quàm abſurda hæc ſint, & tantum à veritate, & omni probabilitate aliena, quantum à Galeni decretis abhorrent. Illud quoque addo, in inflammatione ob periculum futurum, præſens, incipiens ſanguinem miſit: atqui inflammatio, ſi quis alius affectus, potiſſimum fit ex plenitudine: certéque probabilius eſt in febribus cum inflammatione, quàm in periodicis citra inflammationem plenitudinem adeſſe. Sed in his Aduerſarius non à febre, non à periculo, ſed à plenitudine indicationem aſſumit; cur igitur non multò magis in inflammationibus debuit eúdem ſcopum ſtatuere? Profectò ſi omnia perſequi velim abſurda, quæ opinionem iſtam ſequuntur, vix finem dicendi faciam.

Illud tantummodo licet poſtremò obſeruare, Aduerſarium, licet detrectantem, nolentem, inuitum, tamen haud obſcurè venire in confeſſionem ſcopi præcipui, magnitudinis, ac vehementiæ morbi, cum & hic, & ſæpe liceat illum audire proponentem periculum præſens, aut imminens, plenitudinem eſtatu dignam, quæ leuioribus remedijs ſanari non poſſit, vehementem ſanguinis impetum, magnitudinem morbi à vehementi motu ſanguinis procreatam. Quos omnes ſcopos tergiuerſandi ſtudio confictos, ſi quis velit ad vnum ſummum communiſſimum ſcopum redigere, quæſo quid aliud comminiſci, excogitare animo concipere poteſt, quàm morbi vehementiam, quam vnam cum Hippocrate, & Galeno nos ponimus, atque tuemur?

AD CAPVT X.

Authoritas Galeni xi. Meth cap xv.

CVM hæc Galeni ſententia ſingularis ſit, ac præcipua, quæ maximum aduerſariis negotiũ faceſſit, immò verò omnes eorum cogitationes, & commenta funditus demolitur, non eſt mirum, ſi ij vehementer laborant, ac ſudant, vt ſi fieri poſſet, ab ea ſeſe tueantur, atque illius vim ſubterfugiant; ſi nos quoque firmam & ſtabilem illius veritatem ſeruare nitimur: quod tum alibi à nobis factum eſt, tum ne hoc quidem capite eſt prætermittendum, in quo Aduerſarius ex profeſſo hanc rem agit. Cum verò nos alibi diffusè Galeni mentem, ac methodum in ea parte declarauerimus, non eſt, vt hic eadem repetamus. Itaque ſimplex huiuſmodi loci ſententia explicanda eſt, & conſiderandum, quàm bene Aduerſarius illum exponat, atque argumentum effugiat, quod hinc à nobis ſumitur aduerſus illius opinionem. Illud certè in primis non eſt prætermittendum, hanc ſententiam non hîc primùm proferri, ſed per modum repentæ conſecutionis ex ſuperioribus afferri. *Saluberrimum igitur, vt prædiximus*, &c. Quæ quidem res magni intereſt. Etenim ſi Galenus hanc ſententiam ex hoc deduxit, quòd in corpore febre affecto aliqua ſit plenitudo, iam Aduerſarij opinio quam probabilitatem haberet. At ſi quæ ille hactenus dixit de vena ſecanda in his febribus, hypotheſi plenitudinis minimè nitebantur, ſed quoniam ex multis indicationibus, quæ in huiuſmodi febribus occurrunt, nullis ſatisfacere poſſumus, niſi prius per ſectionem venæ totius corporis vacuationem moliamur, hinc fit, vt ſententia nullo pacto ſit ad ſolam plenitudinem contrahenda. Ratio enim communiſſima fuerat, nec ſolum ſynochos à quauis cauſa, & in quolibet corpore ortas, ſed etiam alias omnes febres putridas amplectebatur, vt patet, ex Galeno, in fine antecedentis cap. 13. & initio 14. Qui idcirco iure in vniuerſum colligit; ſaluberrimum eſſe in omnibus putridis ſanguinem mittere. Quam quidem ſententiam vſque adeo expreſsè, efficienter, & manifeſtè exprimit, vt certè nullus ſit ſubterfugio locus. Saluberrimum eſt non ſolum in febribus ſynochis, ſed etiam in alijs putridis omnibus, nulla excepta, ſanguinem mittere, ſi per vires, atque ætatem liceat. Quòd ſi quis ex Galeno rationem quærat, ille ad hunc reſpõdet: Quoniam eorum, quæ in medio ſunt corpore, prouidentia, vbi detractus ſanguis non eſt, maximum eſt malum: vbi detractus eſt, non maximum: quam eandem rationem innuit in fine cap. 13. cum ait, ex pluribus indicationibus medicum debere in primis intelligere, cui primùm, ac magis, cui ſecundò, & minus, cui tertio, & deinceps ſit incumbendum. Ex quo colligit, ac ſtatuit, ſtatim ſecandam eſſe venam: vt antea quoque dixerat, vſum eorum, quæ ſoluunt obſtructiones, tutum non eſſe, niſi prius totum corpus vacuatum fuerit. Capit. 10. Id quod ita firmum, ratum, perpetuum eſt, vt in qualibet febre, in quolibet corpore locum habeat; vt ſimpliciter quoque, & in vniuerſum fuit à Galeno pronunciatum. Verùm ratio rationis (vt quis diceret) affertur à Galeno in præsẽti loco. Si quis enim de eo quærat, cur prouidentia eorum, quæ ſunt in medio corpore, tuta non eſt, reſpondet: Leuata namque ea, quæ corpus noſtrum regit natura &c. Quaſi dixerit. Si obſtructionibus liberandis incumbas, antequam venam ſeces, febrem augebis, obſtructiones magis infarcies, naturæ (quæ alioqui eſt morborum medicatrix) impedimento eris, quo minus coquendo, & expellendo ſanitatem comparare poſſit. At ſi prius venam ſecueris, eadem natura onere leuata, vota tua ſecundabit, & coquet, & expellet, adiuta ſcilicet medicamentis, quæ hoc tempore opportuna, & ſalutaria euadunt. Hæc quoque generalia ſunt. Quo fit, vt Aduerſarius hanc doctrinam contrahens ad vna corpora plethorica, ad vnas obſtructiones ex copia humorum factas, eandem reddas mancam, diminutam, & Galenica methodo planè indignã. Quamobrem facile eſt videre, quàm vna ſint Aduerſarij profugia; de quibus hoc ſpeciatim dicendum, & annotandum videtur, cum ille hanc totius corporis vacuationem contendat poſſe fieri, non ſolùm ſectione venæ, ſed etiam purgatione, Galenum tamen nuſquam purgationis, ſemper venæ ſectionis meminiſſe.

De qua re cum ſcribat quædam ſe dixiſſe ſecundo ſuo Tomo Epiſt. Medic. Epiſtola ad Lobettum, quæ prima eſt, non potui non ad eam legendam me conferre, vt omnes illius rationes exploratas haberem. Verùm in ea non rationem aliquam nouam inueni, ſed errores plurimos, & craſſiſſimos deprehendi: inter quos duo non ſunt prætermittendi, qui ad rem præſentem ſummopere faciant; ſi abſque animaduerſione dimitterentur, non leuem fortè ſcrupulum animis iuuenum inijcere poſſent.

Inquit Galenum cõmuniter locutum eſſe de vacuatione corporis totius, tum ratione ſcopi indicantis, quem dixit eſſe πλεονεξίαν, redundantiam Latinè, quæ communis eſt, & plethoræ, & cacochymiæ; tum ratione remedij, quod dixit eſſe vacuationem. 11. Meth. cap. 11. Atqui quod ad euacuationem attinet, Galenus, ſuam mentem ſatis aperuit, qui ſemel, atque iterum docuit, & replicauit, venam ſecandam eſſe, cùm de purgatione nihil dixerit. De redundantia porrò quod ait, riſum planè mouet, cum tale ſit, vt clarè oſtendat, illum Galeni librum, vetus libri corticem vidiſſe quidem, verba, & ſententias nequaquam legiſſe. Ille enim fortè animo concipiens

piens *πλεονεξίαν*, commune vocabulum eſſe, & tanquam genus, quod omnem, & qualemcunque abundantiam, atque exceſſum complectatur, audiensque interpretem dicentem; Oſtenſum enim in prioribus libris eſt, ſi iis auxiliis, quæ obſtructiones eximant, vti, non vacuata prius abundantia velimus, fore, &c. Credidit abundantiam eſſe Græcè *πλεονεξίαν*, (nec rides lector?) cum tamen legatur, *πλῆθος*, vt quilibet ſuo arbitratu videre poteſt; *ἄνευ τοῦ κενωθῆναι τὸ πλῆθος*; niſi prius euacuauerimus plenitudinem. Verùm Aduerſarius illud in præſentia ſecum ipſe animo repetere debebat, non eſſe litem noſtram, vtro remedio, ſectione venæ, an purgatione vtendum ſit: quam quidem rem ſi nunc agerem, facilè oſtenderem aut nullum, aut rariſſimum eſſe purgationi locum: ſed ſimpliciter, an ſine omni plenitudinis conſideratione poſſimus, ac debeamus initio quarumcumque febrium putridarum venam incidere: quod ille negauit, non quia potius purgationem eligendam voluerit, ſed quia venæ ſectio, nec febri conueniat, nec putredini: quia nulla eſt indicatio, quæ venam ſecandam eſſe doceat, niſi plenitudo; cui reuulſionem quoque addidit aliquando. Quare non eſt; vt hic nos à propoſito ſtudeat auertere, & quæſtionem fruſtra reuocare ad collationem, quæ inter hæc duo magna præſidia ſolet vſo venire. Namque id mihi eſto ſatis in præſentia; illum manifeſtè fateri; in principio omnium febrium putridarum vno ex his duobus magis remediis vtendum eſſe. Quo ſtatuto, cum Galenus manifeſtè venæ ſectionem nominauerit, nullam purgationis mentionem fecerit, cum illa, ſi ætas, ac vires conſentiant, cum primis conueniens ſit, & opportuna, hæc verò longè maximas difficultates contineat, ſatis poteſt vnuſquiſque intelligere, ac decernere, quid propoſito nobis problemate ſentiendum ſit, & quomodo ipſe quoque Aduerſarius nec opinatò in caſſes incidit, quos ſibi ipſe parauit.

Conſultò hic prætermitto illam quæſtionem: An in principio febrium liceat vti purgatione; de qua vniuersè peculiarem diſputationem confecimus, atque edidimus: ac fortaſſe iterum diſputandum erit, ſi modo in nos, & in noſtrum caput parantur, quæ Aduerſarius de purgandi ratione à ſe dicenda eſſe pollicetur. Atque huic præſenti capiti finem imponam, vbi me prius à calumnia quadam vindicauero, quam ille mihi adhibere conatur, cum ait.

[*Sed, ô viri doctiſſimi, Galenus neque potuit, neque debuit ita ſcribere: non potuit, quia ſupponitis falſum, hecticam febrem in corpore plethorico aduenire, vtpote quæ in ſicco, in gracili, ſanguineve deſtituto contingat. Ephemerarum*, &c.] Redarguere hominem poſſem, quia licet aliquando falſum ſupponere, quod tamen non ſit impoſſibile. Vt ſi quis ſupponeret iecur in ſiniſtra abdominis parte eſſe locatum, ex quo deduceret, etiam renum ſitum proportione fore talem, vt ſiniſter altior eſſet, quàm dexter: hoc enim optimè, & cum ratione ſequeretur. Verùm quoniam dum Aduerſarius falſum dixit, credo illum impoſſibile dicere voluiſſe, oſtendamus ne ita quidem illud quicquam conficere: tum quia illud neque falſum eſt, aut impoſſibile; tum etiam quia falſum, aut impoſſibile quamuis ſit, nihilominus ad refutandam illius opinionem valet. Febrem porrò hecticam in corpore plethorico poſſe aduenire oſtendo, ea tamen lege, vt corpus plethoricum non intelligamus, in quo ſanguis, aut ſolus, aut cum cæteris humoribus proportione redundat, vt placet Galeno, ſed communiter, in quo quilibet humor abundat, etiam à ſanguine diuerſus, vt nomen commune ſit omni plenitudini; quæ eſt peculiaris erronea Aduerſarij poſitio; & quo ſenſu ille non negabit ſe hoc in loco plethoricum dixiſſe: ſed hectica febris cum plurimis febrium putridarum differentiis complicari poteſt; quas ex redundantia bilis, aut pituitæ, aut humoris melancholici fieri notum eſt. Ergo hectica febris cum plenitudine iungi poteſt. Quòd ſi Aduerſarius reſpondeat, id ſaltem verum eſſe, hecticam per ſe, & ſuapte natura hoc habere, vt corpus ſit omnis plenitudinis immune, quanquam id ſit negem, haud planè ſcio, quomodo ille ſit probaturus, certè ad me nihil pertinet, qui non poſui in hectica plenitudinem per ſe iunctam, ſed vtcumque tandem, & quomodocumque iungi poteſt. Verum demus quicquid libet. Eſtò, ſit impoſſibile hecticam aduenire in corpore plenitudine affecto: tamen nihilo minus valet ratio ad detegendam abſurdam Aduerſarij expoſitionem: in febribus putridis ſanguinem eſſe mittendum, ſi adſit plenitudo: quoniam ſi ita licet Galenum interpretari pariter in quolibet morbo ſtatuendum erit in ephemera, in hectica, ſi plenitudo adſit, ſecandam eſſe venam: quod Galenus non fecit, non quia hectica, vel ephemera ſine plenitudine eſſe nequeant, ſed quia proprias cuiuſque affectus indicationes, & remedia monſtrauit, etſi affectum effectui iunxit, illóſque expreſſit, & proprias vniuſcuiuſque indicationes explicauit. Perinde igitur fuit, ac ſi dixiſſem, abſurdam eſſe expoſitionem: æquè enim dici poſſet, ſi eclipſis, aut centaurus, aut ſcindapſus fieret cum plenitudine ſecandam eſſe venam. Quid verò, quod ille, cum probandum ſumpſiſſet, me ſupponere falſum, meam ſuppoſitionem in quibuſdam ephemeris conceſſit eſſe veram? Quare in iis argumentum valebit. Sed neſcio quomodo præter voluntatem, atque inſtitutum noſtrum ad hæc leuia ſumus deuoluti; quare prætermittantur.

AD CAPVT XI.

Quem locum Galenus citet de miſſione ſanguinis in febribus.

SI doctrina inſtabilis, confuſa, falſa, poteſt Galeni locos, & authoritates dilucidare, vtique fatendum eſt Aduerſarium ſummam lucem huic xj. cap. Meth. Med. attuliſſe. Cum Galenus dixiſſet, ſaluberrimum eſſe, *ὡς εἴρηται*, vt dictum eſt, venam incidere non in continentibus tantùm febribus, ſed etiam in aliis omnibus, quæ ex humorum putredine fiunt, & quæſtione dignum eſſet, quo loco antea Galenus id pronuntiaſſet. Aduerſarius confutata & Vegæ, & noſtra opinione, duas ipſe reſponſiones affert, ſuo more hæſitans, & vtrinque claudicans. Vbi animaduertenda eſt illius excuſatio, cur hanc dubitationem in ſua tractatione de miſſione ſanguinis prætermiſerit, quia non putabat futuros, qui de hac re hæſitarent, cum tamen hæſitaſſet priùs vir doctiſſimus Chriſtophorus à Vega, & ipſemet hæſitabundus, & anceps eam ſoluere conatus ſit. De Vegæ expoſitione non eſt, vt dicam, cum eam ſatis Aduerſarius, noſtro (quamuis ſuppreſſo) nomine confutauerit. Hunc ego dignari hoc honore ſtatui, vt prius illius opinionem, quàm noſtram examinemus; cum præſertim in ea glorietur, ſe veram medendi methodum ſuos auditores eſſe docturum. Vtinam. Prior expoſitio eſt, Galenum hîc loqui de ſolis ſynochis febribus, non de aliis putridis: quo conſtituto ille putat locum citati, quo in ſynochis venæ ſectionem imperauit; qui non alius eſſe videtur, quàm caput poſtremum quintum libri 9. &, ſententia erit huiuſmodi. [*Saluberrimum eſt, vt prædiximus (eo ſcilicet loco) non in ſynochis modò ſine putredine mittere ſanguinem,*

ſed

ſed etiam in omnibus alijs ſynochis, quæ ex humorum putredine concitantur.] An futilior, violentior, abſurdior expoſitio poſſit excogitari, certè neſcio. Galenus oppoſitionem facit inter ſynochos, & non ſynochos: Aduerſarius inter ſynochos non putridas, & putridas. Galenus duo membra facit, vnum ſynochorum, alterum cæterarum omnium, quæ ex putredine fiunt: Aduerſarius vtrumque membrum ſynochis attribuit. Quo pacto ſi licet authorum verba interpretari, licebit quoque ex Homero Achillem ab Hectore interfectum, Spartam à Troianis dirutam pronunciare. Probat Aduerſarius ſermonem eſſe de ſolis ſynochis, quoniam [*a principio cap. 15. vſque ad eum locum, ſaluberrimum igitur, &c. ſemper mentionem facit febrium cum ſanguinis abundantia, quæ neceſſariò ſolas comitatur ſynochos.*] Dij boni, quid hoc eſt confidentiæ, ea proferre, quæ falſitatem ante oculos omnium manifeſtam habent, nec timere, quin hæc cæteris deprehenſa, grauitati hominis, atque exiſtimationi plurimum derogent? Primum quidem licet obſeruare Galenum de vſu cataplaſmatum generaliter aduerſus Methodicos diſputare, rémque ad communia præcepta redigere: qui inquit illos perfundere omnes oleo, ac poſt tertium diem nutrire atque ijs authoribus artem ordinandi victus vna hora diſci poſſe, & artem quidem vniuerſalem, *Qui febricitant, ſi valentes virtute ſint, omnibus ſanguinem ab initio mittes, perfundóque oleo*, &c. Et omnino qui totam eam partem legere non grauabitur, facilè intelliget, Galenum ſermonem de febribus ſynochis ad communem omnium febrium tractationem traduxiſſe. Deinde facile id quoque videre eſt, illum non de ſola ſanguinis abundantia, ſed etiam de alijs humoribus, atque excrementis verba facere. Qui hæc habet. *Calefacere præcordia cataplaſmatis, aut perfuſionibus non eſt perpetuò tutum, ſed in ijs tantùm agris, in quibus in toto corpore nullum errat, vel relinquitur ſuperfluum; Græcè* περιττὸν*, quod excrementum quoduis, & vitioſum humorem ſignificat.* Clariùs. *Nam ſiue redundantia vtrauis ſit, vel quæ ad vires, vel quæ ad vaſorum continentiam comparatur; ſiue etiam in vna parte, pluribúſve vitioſa excrementa ſunt*, &c. An hic dices ſolam ſanguinis redundantiam contineri? Non arbitror, ſed cuiuſuis humoris. Et redundantia hic Græcè eſt πλῆθος, nomen omni plenitudini commune, etiam ad vires, quæ Galeno plethora non dicitur. Addit prætetea excrementa vitioſa; quæ in vna, vel pluribus partibus contineantur: vt planè liceat colligere Galeni mentem prorſus contrariam eſſe ei, quam Aduerſarius illi tribuit; qui ſemper cum abundantia ſanguinis, aliorum quoque humorum, atque excrementorum copiam copulat. Sic paulò poſt. *Ipſe quantopere aberret, qui plethorica, & quæ parum pura ſunt corpora*, &c. (τά τε πληθωρικὰ, καὶ τὰ μὴ καθαρὰ σώματα) vbi apertè plethorica ab impuris contradiſtinguit. Impura autem cui veniet in mentem interpretari, quæ ſanguine abundant? Galenus ſemel tantùm ſolam plethoram nominauit in diuitibus, quos dixit eſſe plethoricis affectibus obnoxios magis quàm pauperes, vt abſurdum amplificaret. Namque abſurdum eſt, venam ſecandam prætermittere, in omnibus: abſurdius in ijs, qui plenitudine aliqua laborant; in ijs, qui plethorici ſunt, abſurdiſſimum. Præceptum autem Galeni generale eſſe, docent quæ ſequuntur. *At diuites, qui & ſanguinis copiam, & excrementorum plus, quàm pauperes, & ſerui habent, eum ſanguinis mittendi prætermiſere remedium*, &c. vbi non amplius plethoran vocat, ſed communi τοῦ πλήθους vocabulo vtitur: vt malè Linacer ſanguinis copiam dixerit, cum ſimpliciter plenitudinem vertere debuerit, τὸ πλῆθος. Deinde ruſum Galenus περιττὰ vocat, ſuperflua, & excrementa, non abundantiam ſanguinis: vt certè mirum ſit, quid Aduerſario in mentem venerit, vt tam aperto mendacio ſe obſtringeret. Qui alterum deinceps argumentum affert, vt oſtendat Galenum de ſynochis verba facere.

[*Quod poſtea etiam ſynochorum meminerit, docens in ſynochis ipſis, etiam ſi prouidentia ſit adhibita, eorum, quæ in medio ſit corpore* (fortaſſe ſunt) *vt illi dicebant, adhuc periculoſum eſſe cataplaſmatis*, &c.] Heus ſtrenue. Nónne hæc exceptio eſt præcepti vniuerſalis? Dixerat Galenus, prouidentiam eorũ, quæ in medio ſunt corpore, ſi non detractus ſit ſanguis, maximum eſſe malum: ſi detractus ſit ſanguis, non eſſe maximum: excipit ſynochos, in quibus detracto etiam ſanguine, eiuſmodi prouidentia poteſt ingens eſſe malum, propter rationem à Gal. allatam. Hinc manifeſtè ſequitur, illud præceptum generale fuiſſe, & alias quoque febres præter ſynochos comprehendiſſe.

Verùm enimvero Aduerſarius fortaſſe videns ſe hac pugna ſuccumbere coactum, alteram reſponſionem in ſubſidium vocat. [*Poſtremo loco admittentes in illorum gratiam eum ſermonem maximè vniuerſalem, vt dicunt, complecti omnes putridas febres, dicimus intelligendum de febribus, quæ in plethoricis*, &c. Quo ſuppoſito (neque enim libet id rurſum in dubium reuocare) quærens, [*Vbi ergo* (inquies) *id prædixit.*] Reſpondet. [*Prædixi* (inquam) *in omnibus propemodum locis, in quibus indicatione ſumpta à cauſa faciente*, &c.] loci ſunt cap. 4. 9. 10. 12. & 14. vt ſuprà docuimus. Tandem igitur fatetur Aduerſarius noſtram opinionem eſſe veram, quæ tamen illi non admodum probatur: proximum caput 14. indicari. De cæteris id tantùm dicam, illum oblitum eſſe argumenti contra Vegam adducti; quòd in ijs Galenus venæ ſectionis non meminerit: fortaſſe quòd illud ex me antea recitatum, nunc illi in mentem non venerit: quod pariter eiuſdem ſententiam deſtruit. De qua ſatis hactenus.

Sententia noſtra fuerat 14. proximum caput indicari. In quam licet ipſemet tandem incidat, tamen non eſt veritus pluribus argumentari. Equidem vim totius diſputationis in duo capita redigo: alterum, Galenum loqui de ſolis ſynochis, non de alijs putridis: quare conſiderationem in ijs locum non habere: alterum, nos rectè non aſſeueraſſe. [*Galenum in xj. libro de Meth. Med. nullibi feciſſe mentionem ſectionis venæ in putridis febribus, quàm in eo cap. 14. fuiſſeque id remedium repetitum cap. 15.*] Prioris capitis conſideratio opportuna, & vtilis eſt; cum ſpectet ad artificium, ac methodum Galeni hac in parte, quam equidem neſcio an Aduerſarius ritè perceperit. Siquidem videtur ſentire, Galenum de ſolis febribus ſynochis ſermonem habere: quod tamen perſpicuè eſſe falſum ſatis demonſtratum eſt: id verò euidentius patebit, ſi vniuerſam Galeni methodum in præſenti libro xj. percurramus: in quo cum propoſuiſſet dicendum de febribus ex humorum putredine oriundis, primum de communi earum natura, & curatione diſſerit primis tribus capitibus: in quibus ſumuntur indicationes, tum à communi febris natura, quæ per contraria abſoluuntur; tum ex viribus, ex quibus ſimilium ratio deſumitur. Deinde in cap. 4. ad differentias tranſit harum febrium, à putredine ſumptas, vt illa vel in maximis eſt vaſis, & cordi proximis, vel in minoribus, & in reliquis partibus, in quibus eſt locus putredinis, vel cum inflammatione, vel ſine inflammatione. Quam quidem totam curandi rationem Galenus tribus capitibus 4. 5. 6. præclarè abſoluit. In quibus communis curatiua methodus omnium febrium putridarum, tum quæ ſynochi dicuntur,

tum cæterarum continetur ; adeo vt, quod ad morbum, atque eius differentias ſpectat, nihil præterea videatur deſiderari. Cæterum quia hæc pulcherrima eſt doctrina, & Galeno familiaris: vt prius de morbo ſolo, ac ſimplici, dein verò de eodem cum alijs complicato verba faciat, pariter in febribus putridis cap. 7. ad febres putridas cum alio affectu complicatas ſe confert. Triplex autem hæc differentia eſt quæ aſſumitur, vel à cauſa, vel à parte, vel à morbo adiuncto, præſertim inflammatione. Hactenus nouimus quæ ſit methodus curandarum febrium generaliter ſine cauſa, ſine conſideratione effectus, totius, vel partis. ſine inflammatione. Nunc febri ratio cauſæ loci affecti, & morbi connexi iungenda eſt: de quibus eo 7. cap. dicendum proponit, addita nimirum indicatione à viribus, quæ cæteras moderatur. Methodus porrò vniuerſa curandarum febrium putridarum, atque earundem cauſarum tribus capitibus 8 9. ac 10. à Galeno abſoluitur: repetita initio capitis 13. Quæ deinceps ad propoſitas differentias febrium ſcilicet ſynocharum, & non ſynocharum applicanda eſt. Id quod Galenus facit cap. 13. ad finem: ante quem locum à cap. 7. per totum 12. & initium 13. Galenus nihil ſolius ſynochæ febris peculiare dixerat. De qua, vt cum cauſa iuncta eſt, eo cap. 13. (ſicuti dicebam) agere cæpit ijs verbis. *Itaque quoniam in continentibus ex propoſita ſtipatione*, &c. Ex quibus patet quantopere Aduerſarius deceptus ſit, cum inquit Galenum cap. 7. proponere ſe ſynochum putridam tractaturum, cum id ſolum faciat in fine 13. Quod etiam falsò ait reperiri in ſequentibus capitibus: falsò etiam putat Galenum in tota ea parte de ſynochis egiſſe, de quibus ne verbum quidem ſpeciatim fecit. Immò verò in præſenti parte, qua ſynochum nominat, ita putandum eſt de illa ſermonem haberi, vt dum Galenus indicationes tradit omnium febrium cum cauſa coniunctarum, ſimul etiam notet, quid proprium, & peculiare ſynochi ipſæ febres obtineant. Quod quidem Galeni verba facile cuique poſſunt confirmare: qui initio cap. 14. primum de omnibus putridis vniuersè loquens ait. *Quippe ſi vires eius, qui ex putredine humorum*, &c. id eſt, ſiue ſynochi ſint, ſiue non ſynochi: & quod ait (*vt poſitum eſt*) minimè ad febrem ſynochum, ſed ad virium conſtantiam referendum eſt. Quod verba Græca clarius ſignificant. *ὡς ὑπόκειται*, *vt ſupponitur*, vires ſcilicet eſſe validas; non *ὡς ὑπέκειτο*, *vt ſuppoſitum eſt*. Idémque ſequentia verba teſtantur. *Sin vires infirmæ ſint*. Quoniam ſi ſermo ſit de febribus putridis in vniuerſum, vires, & firmæ, & infirmæ eſſe poſſunt. At verò in ſynochis id fruſtra additum fuiſſet, ſi vires ſint infirmæ, cum tales in huiuſmodi febre eæ nunquam ſint, vt mox notat Galenus. Quæ toto hoc capite à Galeno traduntur, omnia ſunt omnibus putridis febribus communia, de ætate, de corporis habitu, de aëris conſtitutione, de putredinis, & obſtructionis curatione, de venæ ſectione parciore, quàm morbus poſtulet, & cæteris. Porrò dum Galenus ad caput 15. aggreditur, manifeſtè ad communiſſimam omnium putridarum methodum accedit, quæ ad cataplaſmata, & perfuſionem hypochondriorum pertinet; quam medici illi non in ſolis ſynochis vſurpabant. De qua præcepta generalia. & vniuerſaliſſima tradit, veteréſque medicos carpit, non quòd ſolius febris continentis curationem mancam tradiderint, ſed quòd totam artem tam breuibus, facilibúſque præceptis concluſerint, vt minore, quàm hutæ ſpatio addiſci poſſit. Quibus refutatis, ipſe demum ex propria ſententia inquit. *Calefacere præcordia cataplaſmatis, aut perfuſionibus non eſt perpetuò tutum, ſed in ijs tantum ægris*, &c. Quam totam ſeriem, ſi quis attentè legat, ac putet de ſolis ſynochis prolatam, libenter fatebor me vniuerſa cauſa cecidiſſe. Quid igitur mirum, ſi Galenus, poſtquam de omnibus febribus putridis ſermonem habuit; de quolibet genere plenitudinis, de quauis excrementorum redundantia, de quolibet corpore, ſiue plethorico, quale diuites; ſiue ſecus, quale pauperes & ſerui habent; quid inquam mirum, ſi tandem colligit, ſaluberrimum eſſe non ſolùm in ſynochis, in quibus res erat clarior, ſed in alijs quoque omnibus putridis, ad quas non tam apertè præceptum extendi videbatur, venam incidere, &c. Qui demum cauſam, rationémque omnibus putridis febribus communem addidit. *Leuata enim, quæ corpus noſtrum regit natura*, &c. In ſynochis verò illud vnum annotauit, tanquam exceptionem quandam ſententiæ vniuerſalis; etiam poſt venæ ſectionem vſum cataplaſmatum, ac perfuſionum ſuſpectum eſſe. Quòd autem tota reliqua pars huius libri vndecimi, communia ſit, adeò, vt febres amplectatur, quæ ex putredine, vel inflammatione ortum ducant, quæ in aliqua parte contineantur, credo neminem inficias eſſe iturum. Quod & recta methodus in primis poſtulabat. Etenim ſi hunc locum excipias, nullus alius occurrit, in quo Galenus de ijs febrium differentijs egerit, in quibus putredo partem aliquam corporis occupauerit; aut quæ cum inflammatione quadam coniunctæ ſint: de quibus dicendum propoſuit c. 7. ſed hæc forte plus quàm ſatis.

Illud porrò ad me preſſiùs pertinet, quod Aduerſarius inquit. [*Admiratione dignum videri, quod à recentioribus medicis ſcriptum ſit Galenum in 11. lib. de Meth. Med nullibi mentionem feciſſe ſectionis venæ, quam in cap. 14 fuiſséque id remedium repetitum in 15.*] Aduerſarius tanto laborat prurit u, quò mea carpat, & arrodat, vt ſententias quaſdam effingere, & mihi adſcribere non vereatur, in quas ille deinceps pro ſua libidine debacchetur. Verba mea hæc ſunt. Quare ea Galeni verba (vt prædiximus) *Diſſ. de ſen. pu.*
minimè ad nonum caput, in quo fit mentio plenitudinis, ſed ad proximum 14. ſunt referenda, in quo de febribus ſynochis ſermonem habens, venæ ſectionis meminit, de qua ne verbum quidem antea fecerat. Quis hæc verba legens non ſtatim intelligat, ac fateatur, *antea*, id eſt, à Vega citato, c. inquam 9. in quo nulla ſectionis venæ fit mentio? quod ipſe quoque Aduerſarius Vegæ obijcere non eſt veritus, ſumpto à nobis argumento; licet ſuimet oblitus nunc mihi hunc ipſum locum obijciat, quaſi Galenus in eo de venæ ſectione verba fecerit. Quilibet igitur videre poteſt, quam iuſtè Aduerſarius recentioribus medicis tribuat, quod ſcripſerint. [*Galenum in 11. lib. de Meth. Med. nullibi*, &c.] Nouimus enim Galenum eo cap. 4. venæ ſectionem in febribus omnibus putridis imperaſſe: ſed longè probabilius exiſtimauimus, illum hunc poſtremum, & proximum locum deſignare voluiſſe. Quòd ſi quis tandem pertinaciter contendat etiam ad 4. illud caput alluſiſſe. non valde repugnabo, cum leuis hæc ſit conſideratio, quam eo loco penè obiter attigimus, ea ſolum mente, vt Vegæ argumentum refutaremus. qui locum præſentem de plenitudine interpretatus, ad eius confirmationem nonum illud caput adduxit; quod nos ad hunc locum non pertinere exiſtimauimus.

Ad Capvt XII.

An humores putridi educantur venæ ſectione ex cap. 89. Art. Medica.

HAc in parte, vt Aduerſarius ſtrenuus eſt, Hercule maior, non veretur aduerſus duos pugnare,

pugnare. Nam capta occaſione ex loco Galeni, & aduerſus me diſputat de euacuatione humoris putridi per venæ ſectionem; & aduerſus alios neſcio quos, qui ex eodem eradicatiuam euacuationem per ſanguinis miſſionem colligebant. Quod porrò ad illos attinet, nihil à me dicendum eſt, vt ne videar ſpinas colligere voluiſſe: quod fortaſſe fecit Aduerſarius: qui cum ſeptem huiſce libros in me vnum,& in meam Diſputationem intorſiſſet, quod in principio eorum palam profeſſus eſt,nunc neſcio qua ductus litigandi cupiditate, ſermonem in alios detorquet. Quorum ego patrocinium multis de cauſis ſtatui ac debui vitare; tum ne illos contemnere viderer; quaſi ſe,& ſua ipſi dogmata tueri non valerent: tum ne ego eorum opinioni ſubſcriberem, tum denique vt proprio vtens curru aliena curare deſiſterem. Hæc tamen volui præfari, vt ne quis diſputationem illam, de eradicatiua euacuandi ratione putet ad me pertinere: quod ex eo perſuadere ſibi aliquis poſſet, quoniam continuata quadam orationis ſerie contra nonnullos agit eo modo, quo aduerſus me ipſum,in his ipſis libris perpetuò facit. Quam rem ſi dedita opera admiſit, vt hoc quoque nomine me in maiorem inuidiam vocaret, qui de eius doctrina, & dogmatum veritate pro mea ipſius, ac rerum mearum defenſione dicere decreui, quid de ingenuitate dicendum foret, malo cæteris iudicandum relinquere, quàm liberè pronuntiare. Sed ad rem.

Pro ſectione venæ in omnibus febribus putridis, illud non leue apud me fuit argumentum, quoniam illa humores putridos poteſt euacuare. Quod ſi quis negare auderet, probandum ſuſcepi ex Galeno libro Art.Med. cap.89. Cuius verba neceſſarium eſt hic repetere. *Eſto*(inquit)*in humoribus putreſcentibus accendi febrem: indicatio in huiuſmodi eſt euacuatio, atque alteratio: hæc quidem, quæ putredinem finiat, manente adhuc ſubſtantia. Euacuatio verò, quæ totam ex corpore ſubſtantiam educat*, &c. *Euacuationes verò fiunt, & per ſanguinis miſſionem*, &c. In quibus cum Galenus duo propoſuiſſet indicantia, humores putreſcentes,& febrem; duáſque ex ijs duxiſſet indicationes, euacuandi, & alterandi omnis ratio poſtulat, vt eandem alterationem declararet,quam in poſito exemplo propoſuit, eandem quoque euacuationem, nimirum humorum putreſcentium,quam ait fieri venæ ſectione, clyſteribus, &c. Vt in re clara mihi viſum non fuerit vehementius laborare. Verùm Aduerſarius, cuius perpetuum eſt inſtitutum, clariſſimum quemque, ac limpidiſſimum doctrinæ fontem perturbare, in quo ſepiæ ritu ſeſe abſcondat, & deliteſcat, huic quoque loco niſus eſt tenebras offundere. Ac primum, vt effugiat venæ ſectionem adhiberi, vt humores putridi euacuentur, ait. [*Vacuationem quidem indicant multa: primum humor omnino putridus, qui per aluum, per vomitum, per vrinas, per ſudorem vacuandus eſt.*] Habent hæc vim euacuandi humorem omnino putridum, & venæ ſectio non habebit? Quamobrem? Nónne ille aut ſemper, aut plerunque in venis continetur? Quid ſi etiam raro? nónne educi poterit venæ ſectione? [*Secundò vacuationem poſtulat quicquid in tranſpiratione impedita, & in obſtructione continetur*, &c.] Sed meminerit obſtructionem; & prohibitam tranſpirationem non efficere febrem, niſi per putredinem: humores enim obſtructione prohibiti, vt ne tranſpirent, facile putreſcunt; ac ſi debent putridam febrem facere, vt putreſcant, neceſſarium eſt. Ergo hæc quoque vacuatio eorum, quæ in tranſpiratione impedita, & obſtructione continentur, nihil aliud erit, quàm vacuatio humorum putreſcentium. [*Tertiò quicquid impedità tranſpirationem*,&c.] Huiuſmodi cauſa, tranſpirationis impedimentum, & obſtructionem augens in his febribus non ſemper adeſt; neque illius in præſenti parte Galenus meminit,ſed ſolùm duorum, putreſcentium humorum,& febris. Quare Aduerſarius iure optimo aduerſus ſemetipſum inſtantiam facit. [*Dicens Galenum docuiſſe modum vacuandi putredinem; ex quo inferunt ſanguinem putrefactum venæ ſectione euacuari.*] Id res ipſa docet; id Galeni authoritas confirmat. [*Sed hoc non cogit. Siquidem Galenus docet in ijs verbis modum vacuationum omnium*,&c.] Aduerſarij mos hic eſt, vt aduerſus claram authoris mentem ipſe aliquod figmentum comminiſcatur; ſibi credendum iubeat, nulla ratione, nulla vel leui *παραμυθία* adhibita. Propoſuerat Gal. breuibus, & per capita tradendam methodum curandorum morborum: curationem verò ſtatuit eſſe amotionem eius diſpoſitionis, quæ naturalem operationem lædit. Ex hac primùm communiſſimam duxit indicationem, quæ contrarietatis eſt. Deinde à proprijs, & ſingulis morbis, proprias, & ſingulas docuit ſumendas eſſe indicationes; per propriam ſcilicet, & peculiarem contrarietatem. In qua vbi quædam annotauit de contrarietate, quæ eſt ſecundùm imaginationem, vel ſecundùm potentiam, mox hoc exemplum affert febris putridæ, tanquam morbi inſignis frequentiſſimi,& in quo hanc ipſam contrarietatis vim voluit explicare: qui inquit. *Eſto ex humoribus putreſcentibus accendi febrem*, &c Doctrina compendioſa, facilis, iam cepta, & monſtrata quid requirebat? nimirum vt doceret huic affectui ex febre, & humoribus putridis complicato eſſe occurrendum per ſuam, propriam,peculiarem contrarietatem; vt humores putridi euacuarentur, vt febris alteraretur. Quænam hæc ſit alteratio, paucis declarat. Deinde declaraturus, quænam hæc ſit euacuatio, ſubdit. *Euacuationes autem fiunt, & per venæ ſectionem*, &c. Aduerſarius autem inquit Galenum docere [*modum vacuationum omnium*, &c.] Quod certè fieri non poteſt, quoniam loquitur de illa vacuatione, quæ ab affectu propoſito, febre ex humoribus putreſcentibus indicabatur. Nec profectò leue eſt argumentum, quod primo loco venæ ſectionem numerat quaſi illa ſit, quæ hac in re inſignem prærogatiuam obtineat, primæque, ac præcipuæ vacuationis indicationi in primis ſatisfacere poſſit. Quòd ſi Aduerſarij ſententia vera eſſet, euacuandum eſſe humorem putridum per vrinam, ſudorem,&c. plenitudinem verò, quæ obſtructiones fouet, per venæ ſectionem, vtique oportuiſſet ab homine ordinis amantiſſimo, contrarium ordinem ſeruari, & ſectionem venæ in vltimum locum referri. Qua eadem ratione factum eſt, vt Galenus poſtremò reuulſionis, & deriuationis meminerit: quia,nimirum,hæ pertinent ad febrem complicatam cum ſingulari affectu alicuius partis, aut putredine, aut inflammatione, iuxta ordinem, quem diximus à Galeno libro 11. Meth. ſeruatum fuiſſe. Namque ita in febre putrida indicatio vel reuellendi, vel deriuandi originem habet. Nec Aduerſ. excuſatio, cur Gal. purgationem non expreſſerit, alicuius momenti eſt. Quamuis enim ille non neceſſariò debuerit, omnia euacuationis genera,recenſere, tamen qui leuiora tetigit, non debuit certè maiora prætermittere. Neque credendum eſt, eam ſub reuulſionis, aut deriuationis nomine comprehendi: quia eadem ratio fuerat de venæ ſectione, frictione, & cæteris: cum præterea, ſi Aduerſario credimus, præcipua purgandi ratio, atque indicatio non ſumatur ab humorum fluxione,ſed à qualitate, & vitio: vno verbo ab ipſa cacochymia. Quod vel ex eo liceret nobis confirmare, quòd Aduerſarius exēpla quædā affert reuulſionis per purgationem factæ ſatis inepta,

& ad rem præſentem non admodum accommodata, niſi prolixitatis tædium, ad quod ille ſæpe nos inuitos trahit, vitare conaremur. Qua quidem ratione hic pariter prætermittimus declarandum, quo pacto venæ ſectio putredinem dicatur non iuuare ex 2. Meth. cap. 4. quem locum antea (ni fallor) ab omni dubitatione liberauimus.

Ad Capvt XIII.

De venæ ſectione eradicatiua.

DECREVERAM equidem hoc totum caput, tanquam ad me non ſpectans protiùs ſilentio prætenre. Sed quoniam in eius lectione multa mihi oblata ſunt, non ſolùm falſa, ſed etiam perniciosa, ac deteſtanda, nolui committere vt illa intacta relinquerem, ne ijs videar aſſentiri, quæ in hominum perniciem conuerti poſſunt ab ijs, quibus fortè vel viri authoritas, vel captioſæ rationes poſſent imponere: quamuis illos omnino paucos futuros eſſe confidam. Aduerſus illos, qui ponunt euacuationem eradicatiuam ſanguinis miſſione factam, ſuppoſito illam eſſe, quæ totam materiam euacuandam ducit, qualis eſt quæ ad lipothymiam, vel in inflammatione ad ſanguinis mutationem perficitur, Aduerſ. argumentatur, primùm, quia fruſtra hanc venæ ſectionem introducunt: qui fruſtra Ariſtotelis authoritatem adducit; *Fruſtra fieri per plura, quod poteſt fieri per pauciora* Nam facilis eſt reſponſio; Vacuationem per ſanguinis miſſionem, tanquam genus, diſtingui in eradicatiuam, & minoratiuam (ſic enim loquuntur) & diſtinctionem eſſe maximè vtilem; & Aduerſarium quam maximè errare, qui putat venæ ſectionem ſemper eſſe eradicatiuam. Secundò errat, dum argumentatur, ſuppoſito omnem venæ ſectionem, vt vacuatiuum auxilium, eradicatiuam prorſus eſſe. Hoc enim affirmabunt eſſe falſiſſimum: & ad probationem, quia natura indicans vacuationem, tantum indicat vacuandum, quantus fuerit exceſſus, reſpondebunt aliud eſſe, loqui de indicatione, aliud de remedio ad indicationem accommodato. Morbus indicat tantum euacuandum quantus eſt exceſſus, venæ ſectio interdum id ſemel, & ἀθρόως, facit, interdum per vices, interdum & ſolùm ex parte. Præterea Aduerſarius ſuis aduerſarijs abſurda imponit, quæ nemo ſanæ mentis vnquam dixerit, vt (qui eius mos eſt) occaſionem reprehendendi, & litigandi arripiat. Quis enim tam eſt fatuus, qui eradicatiuam venæ ſectionem neget eſſe vacuationem? Cum facile ſit videre, hanc eſſe tanquam genus, cuius duæ ſint veluti ſpecies, eradicatiua, & minoratiua. Quare ratio ex Galeno petita de euacuatione, & reuulſione nulla eſt. Non diſputo de ſanguine putreſcente, aut corrupto, nec de eiuſdem alteratione, aut ſecundùm qualitates tantùm, aut etiam ſecundùm formam, & ſpeciem. Iam enim eſt nota (arbitror) mea ſententia; In qualibet ſanguinis alteratione, & corruptione, ſi morbus vehemens excitetur, miſſionem ſanguinis conuenire, modo vires conſtent, ætáſque conſentiat. Verùm nouimus, ac fatemur cum ſanguine admodum vitiato, & à propria natura alieno, vix fieri poſſe, vt vires ſubſiſtant. Ex quo ſententia noſtra ne hilum quidem labefactatur. Id ſolum noto, cum Aduerſarius eradicatiuæ euacuationis notionem ſtatuerit, qualem audiuimus, fruſtra illum laborare; vt oſtendat eam à Galeno eſſe alienam: cum vel ipſo authore Aduerſario Galenus cum Hippocrate eam ſæpenumero doceat, & vſurpet. Quanquam id quod aliàs dixi, nunc quoque me iuuat repetere, nouas huiuſmodi voces, & à bonorum authorum conſuetudine alienas, pro virili vitandas eſſe, ac fugiendas, vt quæ prauè intellectæ plurimis poſſunt errandi occaſionem afferre. Etenim, qui optimè Galeni ſententiam teneat, optimè poteſt, ſine eradicantis, aut minorantis, remedij mentione, nè decernere, an in quolibet affectu ſit euacuandum, & quo remedio, & quouſque vacuationem, & illius quantitatem ducere expediat.

Ad Capvt XIV.

De venæ ſectione in gratiam reuulſionis in febribus putridis.

IN præſenti capite ea ſolùm breuiter attingere mihi in animo eſt, quæ ad me pertinent: cuiuſmodi illud in primis eſt, quod nos ſtatuimus, pro vacuatione, & reuulſione humorum, qui facturi ſunt, ac fouere poſſunt obſtructionem, venæ ſectionem conuenire. Id verò manifeſtè elicitur ex Galeno, qui poſt multas febrium putridarum indicationes, ad ipſam tandem obſtructionem deuenit. *In qua curabitur* (inquit) *quod obſtructionis iam factum eſt per ea, quæ exobſtruunt: prohibebitur quod eſt futurum ijs, quæ affluxum humorum affluentium inhibent, ſeu prohibent, Græcè* ἀντίφραξις Ex quo colligit. *Ergo quod vltimum in ipſa reſolutiua methodo eſt inuentum, id omnium primum in curatione eſt peragendum. Oſtenſum enim in prioribus libris eſt, ſi exobſtruentibus vti velimus, antequam plenitudinem euacuauerimus, fore, vt non modo*, &c. Vltimum inuentum fuerat, affluxum humorum obſtruentium inhibere: hoc autem inquit præſtari, per plenitudinis, totius ſcilicet corporis euacuationem, quam alibi docet venæ ſectione fieri: ergo venæ ſectio humoribus fluentibus ad obſtructiones faciendas, ac fouendas remedium erit accommodatum. An verò illa verè dicenda reuulſio ſit, non ſum in præſentia ſolicitus. Cùm enim reuulſio non ea tantùm ſit, qua maximè ad longinqua retrahimus, quæ propriè, & exquiſitè nomen reuulſionis meretur, ſed etiam quæ, licet à propinquioribus aliquantò partibus fiat, tamen inter ſuperiora, & inferiora, inter dextram, & ſiniſtram, inter anteriorem, & poſteriorem partem oppoſitionem ſeruat, quæ minùs propriè & exactè reuulſio dicitur, certum eſt quamlibet humorum affluentium euacuationem, atque ex corpore eductionem, reuulſionis quodammodo nomen mereri. Quo pacto nos diximus, opportunum eſſe, vel magis neceſſarium, ante omnia reuellere, & euacuare: quod potiſſimum venæ ſectione perficitur. Quam quidem rationem ordine primam dum Aduerſarius ſoluere nititur, manifeſtè fallitur (reliquas ad me non pertinentes prætermitto.) Inquit enim. [*Ob hanc rem nunquam Galenus dixit hunc affluxum venæ ſectione remoueri: ſed ſolum vacuationem fore neceſſariam, antequam ad detergendas obſtructiones veniamus.*] Id ſcilicet Aduerſarius concedebat, non ſolum venæ ſectione id præſtari, ſed aliquando etiam purgatione; nimirum pro humoris redundantis ratione. At equidem illi optimè, ac iure poſſum obijcere, nuſquam, & nunquam Gal. purgationis meminiſſe; venæ autem ſectionis non ſemel, quod antea ſatis monſtrauimus. Nunc ſatis ſit vnum, vel alterum locum innuere. In huiuſmodi autem cauſarum cōplexu, ſi rectè quæ prius comprehenſa ſunt, meminimus, cœpiſſe à ſanguinis miſſione conueniet; ac plenitudine euacuatum ad extenuandos humores venire; deinde ad laxanda, quæ ſunt conſtricta, & rarefacienda, quæ denſata. Præterea, poſtquā omnes febrium indicationes ordine iam propoſuit, & ab Aduerſario cōceſſio,

vt

Marginal notes: 11. Meth. c. 10. | 11. Meth. c. 11. | Cap. 14.

vt antequam ad obſtructiones auferendas accedamus, corpus ipſum inaniamus, vt eas ipſas indicationes exequatur, ait. *Quippe ſi vires, &c. mittendus ſtatim ſanguis eſt*, &c. Quid igitur dicet Aduerſarius, quando inuenimus Galcoum docentem, & affirmantem, quod ille negabat, venæ ſectionem illud remedinm eſſe, quo totum corpus euacuatur, vt tutò ad tollendas obſtructiones accedere poſſimus? Sed ille quæſo nobis hanc gratiam referat, vt locum doceat, in quo Galenus, quantacumque ſit cacochymia, quantumcumque humores à natura ſanguinis alieni redundent, doceat hanc euacuationem pro compeſcendo motu humorum fluentium ad obſtructiones, pro facili reddenda via exobſtruentibus, purgatione eſſe faciendam. Ac veluti certus ſum, numquam Galenum huiuſcemodi præceptum tradidiſſe, ita poſſem multis agere ad confutandam purgationem initio febrium, quam Aduerſarius tueri, & probare videtur: niſi hæc pertinerent ad alteram Diſputationem à nobis editam de purgatione in principio morborum: in qua nobis acquieſcendum putamus, donec Aduerſarius fœtum pariat, quem parturire ſe aliquando ſignificauit.

Ad Capvt XV.

Venæ ſectio an refrigerandi cauſa fiat.

HOc vltimum quinti libri caput partim ad nos propriè pertinet, partim nobis neſcio quos Argeoterij ſectatores adiungit, quos equidem in præſentia nihil moror; qui id ſolum in animo habeo, veritatem à me aliàs explicatam, nunc tueri, ac ſi opus fuerit, clariorem, & illuſtriorem reddere. Primum autem animaduerto titulum capitis generaliter ſine vlla exceptione pronuntiatum; miſſionem ſanguinis euentatiuam, & refrigeratoriam non eſſe admittendam. Quam ſi hoc ipſo capite Aduerſarius admittet manifeſtè, quid nobis de illo dicendum ſupereſt, niſi quod ſæpè diximus: largiorem illum eſſe promittendo, quàm ſoluendo; ac dummodo alijs ſit infeſtus, non dubitare in apertiſſimas incidere contradictiones? Quæſtionem porrò, vt ſolet, ſatis abſurdam proponit, [*An in putridis febribus vena incidenda ſit, ſolum vt obſtructiones tollamus, vel etiam totum corporis habitum refrigeremus.*] At quis dixit incidendam eſſe venam ſolum vt obſtructiones tollamus? Quid de illis, qui ſolum ob vehementiam morbi venam putant eſſe incidendam? Verùm meminerit etiam, quæſtionem proponi, an vena incidenda non ſolùm propter alium ſcopum, ſed etiam propter hunc additum, vt corpus refrigeretur. Cùm enim ille profiteatur, refrigeratoriam venæ ſectionem non eſſe admittendam, tamen incautus committet, vt fateatur non ſolùm propter alia, ſed etiam propter refrigerationem corporis venæ ſectionem eſſe adminiſtrandam. Ita Aduerſarius ſolet, quicquid ſuppeditat, effundere, inſtituto, ac ritu eorum, qui nihil certi, nihil explorati habent, quod teneant, ac tueantur. Aliorum ſententiam refert. [*Omnes febres putridæ alicuius momenti indigent venæ ſectione, quod omnes liberiorem poſtulent perflationem, quam ſola præſtat ſanguinis miſſio.*] Equidem vix credo aliquem reperiri, qui cenſeat ſolam ſanguinis miſſionem ad perflationem liberam reddendam facere. Sed quicquid alij ſentiant, noſtra ſententia eſt, cum venæ ſectio in febribus putridis, adeóque omnibus morbis vehementiam morbi potiſſimùm inſtituatur, tamen habere etiam vim, qua pluribus ſingularibus indicationibus ſatisfacit; inter quas illa quoque non eſt contemnenda, quòd corporis habitum mirabiliter refrigerat, liberámque natiui caloris perſpirationem reddit. Quam quidem opinionem dum Aduerſarius nititur confutare, longiſſimè à ſcopo iaculatur: qui inquit [*humorem ſemimalum, & ſemiputridum moderatam indicare motionem, refrigerationem, concoctionem. Hæc autem quæ partim à natura fiunt, partim ab arte, non habere locum, niſi prius impeditam tranſpirationem liberam, expeditámque reddiderimus*, &c.] Ego verò ita cenſeo, impeditam perſpirationem putredinis quidem cauſam eſſe; verùm ſecundùm ſe vnum ſymptoma eſſe ex excretis mutatis. Quare ſi propriam habet indicationem, ſcilicet tranſpirabilium excretionem, illam ſequi naturam aliorum ſymptomatum, vt ad cauſæ amotionem tollantur. Cauſa autem in primis obſtructio eſt; quæ partim eſt facta, partim fit. Et quæ facta quidem eſt, tollitur ſanè exobſtruentibus, ſed non niſi prius corpore per venæ ſectionem inanito: quæ verò fit, corporis totius euacuatione prohibetur per eandem venæ ſectionem: quo pacto dicimus hanc maximè facere ad reddendam liberam perflationem totius corporis. Hic aduerſarij errorem licet animaduertere, qui ait, indicationem euacuationis à ſola plenitudine oriri: cum tamen Galeno teſte, ipſomet Aduerſario recitante, euacuationis indicatio à putredine quoque, ab obſtructione, & prohibita tranſpiratione ſumatur. Sed ſophiſma Aduerſarij audiamus. [*Quod communem habet naturam, id ſolum communem indicationem præbet*] optimè, Galenicè [*tranſpiratio impedita communem habet naturam*] concedi, & hoc poteſt: vnde optimè ſequitur. [*Indicatum igitur, ac vtile pro ſui natura commune duntaxat habebit.*] Quòd ſi Aduerſarius putat hinc ſequi, ergo venæ ſectio non iuuat prohibitam tranſpirationem, longè fallitur: quia multa remedia particularia communibus indicationibus, & quidem aliquando pluribus ſatisfaciunt. Sed quæſo retorqueat argumentum. Plenitudo habet naturam communem, cui teſte Hippocrate, vna communis contraria natura reſpondet, tanquam indicatum, ipſa ſcilicet euacuatio. Quid igitur? ſequetur ne, plenitudinem haud tolli venæ ſectione? Nec ſanè Aduerſarius negare poteſt, plenitudinem habere naturam communiorem venæ ſectione, cum ipſemet fateatur, illam tolli ſæpenumero alijs remedijs, frictione, balneo, inedia, &c. Quid igitur dicendum eſt? Aliud eſſe loqui de propria & adæquata vniuſcuiuſque affectus indicatione, quæ pro vnitate affectus, vna ſemper eſt; aliud de cuiuſque remedij viribus & facultatibus, quæ ſæpenumero ſunt multiplices, ac tot aliquando, vt vnum remedium pluribus indicationibus ſatisfaciat. Id quod in ipſa cum primis venæ ſectione licet obſeruare. Non ſum in præſentia ſolicitus de illorum poſitione, qui in febribus intermittentibus vaporum generationem adſtruunt, qui venæ ſectione educantur, & euaporent. Illud ſolum Aduerſarij exemplum perpendendum eſt, quo vtitur, vt probet venæ ſectionem ſanguinē vtilem euacuare, perflatiooem caloris facere non poſſe; cum ait. [*Ego quidem dum horum opinionem conſidero, ferè ſimiles iudico ijs, qui in dolio vinum generoſum continente, magnum efficientes foramen, ſinant illud totum profundi, vt aërem ſimul incluſum vacuent: ſic qui aliud non habent in febribus intermittentibus conſilium, quàm prohibitam tranſpirationem, temerè profundentes ſanguinem, hominem vel è medio tollunt, fundentes cum ſanguine vitam, vel ex intermittentibus continuas efficiunt.*] In quo exemplo multis modis peccat: quia nullum ſupponit in vino vitium eſſe: quia magnum inquit fieri foramen, quo totum vinum effundatur: quia ſcopū proponit euacuandi aërem incluſū; quia ſupponit iſtos nō habere

aliud conſilium, ſibi propoſitum, quàm prohibitam tranſpirationem. Cùm tamen in caſu verſemur valdè diſſimili: ſcilicet vt vinum quantitate, aut qualitate peccet: vt foramen fiat tantillum, quo minima pars ſanguinis euacuetur: quia ſcopus eſt ſanguinem ipſum, vnà cum putridis vaporibus euacuare: quia venam ſecantes alios quoque ſcopos ante oculos habemus, vt materia minuatur, vt alijs remedijs facilior, tutiórque vſus reddatur, vno verbo, vt morbi vehementiæ conſulatur. Quantò igitur aptius exemplum formaſſet hunc in modum? Qui inter initia febrium putridarum putant venæ ſectione ſe earum feruorē eſſe ſedaturos, ac liberam tranſpirationem reddituros, ſimiles mihi videntur eſſe ijs, qui dolium vini plenum, videntes vel ob muſti feruorem, vel ob putredinis diſcrimen periclitari, ne vel importuna ebullitione vas ipſum infringatur, vel putredine vinum ipſum corrumpatur, paruo facto foramine liberam vino perſpirationem reddunt; vt tum eius feruor cohibeatur, cum à putredine præſeruetur. Quod quidem exemplum & facilè, & ſæpè vſu veniens, & rerum naturæ conſentaneum facilè poterat Aduerſarium à concepto errore reuocare. Sed ille quidem videtur mihi ſimilis dolij ſitum redolentis, quod optimum quoque vinum iniectum vitiat, & prauo inficit odore. Verum finiamus. Tandem aduerſus nos, qui putamus venæ ſectionem refrigerandi vim habere, atque hac etiam ratione in febribus conuenire, Aduerſarius inquit, [*Ego verò non ita puto ſtatuendum.*] Quid verò ſtatuit obſecro? Id loquam. [*Venæ ſectio multitudinem vacuat ſuapte natura, obſtructiones etiam tollit, & affluxum prohibet ſanguinis. Quia verò totum corpus ex eius feruore incaleſcebat, eius euacuatione refrigeratio ſequitur.*] Gratias habeo ingentes. Qui tanto conatu aduerſus me contendit venæ ſectionem non curare obſtructionem; nunc clarè, expreſsè, ad verbum ait, *obſtructiones etiam tollit*: qui nolebat refrigerationis gratia venam ſecari; nunc fatetur, quia ex feruore ſanguinis corpus incaleſcebat, eius euacuatione refrigerationem ſequi. At quid ego volui? Venæ ſectionem in febribus putridis, tum alia commoda præſtare, tum ad alios vſus adhiberi, tum verò & propter hanc ipſam refrigerationem. Quod à Galeno traditum eſt, qui inquit, 1. Meth. c. 10. quædam remedia complicatam quodammodo, duplicémque facultatem habere, ita vt & prima ratione proficiant, & ex accidenti. Nec profectò vnquam dixi, quod Aduerſarius mihi tribuere videtur, ſanguinem mitti ſolùm ob refrigerationem, quanquam non dubito aduerſus ipſius ſententiam tueri potiſſimùm, ac præcipuè in gratiam refrigerationis venam ſecari. Id quod ex vno Galeni loco ab Aduerſario perperam conſiderato mihi videor poſſe demonſtrare. 1. Amph. com. 13. Dicebat Galenus in ardentiſſimis febribus, καυσωδεστάτοις, ſe nullum maius inueniſſe remedium, quàm venæ ſectionem ad animi deliquium. Experiamur cum argutulo Aduerſario, an hinc argumentum inexpugnabile colligere poſſimus. Illud maximum eſt remedium, quo maius non reperitur, quod indicationi maximæ, ac maximè vrgenti ſatisfacit. Sed venæ ſectio tale febris ardentis remedium eſt, ergo illam præcipuæ, & vrgentiſſimæ febris ardentis indicationi ſatisfacere, vt fateamur, neceſſarium eſt. At verò hæc in primis refrigeratio eſt; quoniam affectus, qui maximè vrget, & qui maximum periculum minatur aut mortis, aut tranſitus putridæ febris ad hecticam, calor ipſe inſignis exiſtit. Quare ſectionem venæ refrigerationis gratia potiſſimum adhiberi putandum, & pro comperto habendum eſt. Sed quid in re clara vehementius laboro? Cum Galenus manifeſtè affirmet, ex venæ ſectione ad animi deliquium totius corporis habitum refrigerari, ac febrem extingui? planè indicans propter hanc ipſam cauſam talem venæ ſectionem adhibitam fuiſſe. Verum quicquid hac de re ſit, illa certè Aduerſarij argumentatio ridenda eſt. [*Quid ſi hoc verum foret, intemperies omnis non indicaret alterationem ex contraria intemperie, ſed vacuationem.*] Quam quidem conſecutionem quo pacto deduxerit, quo magis conſidero, eò minus intelligo, neque alius fortaſſe intelliget, qui non æquè ac Aduerſarius ſingulari ingenio, atque intelligentia polleat.

LIBER NONVS.

DISPVTATIO IX.

De venæ ſectione in febribus putridis particularibus.

AD CAPVT I.

Propoſitum authoris.

QVÆ hactenus diximus de miſſione ſanguinis in febribus putridis, multis nominibus ſatis eſſe videntur, quæ Galenicam veritatem vnicuíque perſuadeant, vt non ſit opus idem in ſingulis demonſtrare. Etenim communem doctrinam coacti fuimus multis ſingularibus exemplis illuſtrare. Præterea quod communiter probatum eſt, idcirco veritatem habet, quia iidem ad omnia particularia aptari poteſt: & quod vniuerſè de homine dixit Galenus, id nos de febribus ſtatuere poſſumus, 3 Meth. c. 7. non curari febres putridas in communi, ſed ſpeciatim, intermittentem, continuam, tertianam, quotidianam, &c. Huc accedit copioſa (nec quid grauius dicam) Aduerſarij ratio, qui omnia vbique inculcat, ac repetit: vt, quanquam duos poſtremos libros addere voluit, vix tamen quicquam noui in his tractandum ſeruauerit, quod non antea millies ad ſatietatem dictauerit. Sed quando inſtitutum habemus nihil prætermittere, quod ad tutelam veritatis, noſtrarúmque Diſputationum, & ad ſtudioſorum eruditionem facere poſſit, hic quoque labor exhauriendus eſt: in quo quàm breuiſſimè poterimus, dabimus operam, vt doctrinam antea traditam, vel noua aliqua acceſſione illuſtremus, vel exercitatione in particularibus facta, quæ Galeni methodus eſſe ſolet, clariorem reddamus.

AD CAPVT II.

Cur venæ ſectio prætermiſſa in tertiana exquiſita ex Aduerſario.

QVONSAM Galenus febris tertianæ exquiſitæ curationem inſtituens, nihil de venæ ſectione meminit, Lib. 1. ad Glauc. Aduerſarius in præſenti capite huiuſce rei cauſam affert, atque eam quidem vnam deſumptam à natura humoris peccantis: alteram à loco, in quo ille putreſcit, ac mouetur. Humor peccans eſt flaua bilis, omnium humorum calidiſſima, & tenuiſſima ac maximè diſtans à natura ſanguinis, quocirca nullo modo venæ ſectionem, ſed [*purgationem* (inquit Aduerſarius) *poſtulat pro natura cu-*

inſeque

Digitized by Google

inſque cacochymia] In qua ratione illud primum obſeruari cupio, cum Galenus in morbis ex cacochymia venæ ſectionem præſcribit, Aduerſarium ſtatim, de ſuo, plenitudinem addere. Quæſo autem cur nos quoque hic dicere non poſſimus ex Aduerſario, ſimul cum bile copioſa plenitudinem coniunctam eſſe, atque ea ratione venæ ſectionem conuenire? Quod ſi dicat eſſe à Galeni mente alienum, id quidem non inuiti nos fatebimur, modò ille eandem perpetuò legem ſeruet, nec velit alijs plenitudinem eſſe addendam, in quibus eam Galenus ne quidem ſomniauit. Deinde ſi humoris natura facit, vt à venæ ſectione abſtineamus, qui à natura ſanguinis ſit alienus, quid de tertiana notha dicendum erit? In qua humores à natura ſanguinis magis videntur abhorrere: cum in ea redundet non ſolum flaua bilis, quæ per ſiccitatem, ſed etiam pituita, quæ per frigiditatem à natura ſanguinis recedit: adeo vt ſi ipſos humores ſpectes, liceat affirmare, maiorem in tertiana notha, quàm exquiſita cacochymiam eſſe. Veruntamen in hac, Aduerſario conſentiente, vena ſecanda eſt. Ex quo argumentum duci poteſt validiſſimum, conſilium ſecandæ aut non ſecandæ venæ ex natura humoris minimè eſſe capiendum. Eadem ratio à febre ardente ſumi poteſt, in qua bilis & copioſior, & feruentior eſt, quàm in tertiana, in qua tamen ſanguinem mitti oportere, ſatis docuimus cum Galeno. Quare non eſt, vt Aduerſarius in hoc argumento vehementer glorietur. Alterum conſideremus à loco, quod ipſemet prodit inquiens. [*Namque per ſenſitiuas corporis partes excurrit (bilioſus, ſcilicet humor) per quas etiam expurgari debere illum rationi conſonum eſt.*] Qui nihilominus triplicem curationem instituit. Vnam [*per corporis habitum bile inſenſibiliter vacuata ex balneo aquæ dulcis*] in qua deficit, cum euacuatio conueniat, non ſolum inſenſibilis, vt ille loquitur, ſed etiam ſenſibilis per ſudorem. Alteram, [*vel per vrinarios meatus ex decoctione apij, & anethi.*] Tertiam, [*vel per inferiorem aluum ex abſinthij comate*, &c.] Comam fortaſſe dicere voluit, niſi comatoſus fuit. At verò euacuatio per vrinam, nónne ijs debetur, quæ in venis continentur? Quæſo enim quî fieri poteſt, vt materia extra venas contenta per vrinas educatur, niſi à venis exilibus ad maiores, vſque ad venam cauam traducatur, atque ab hac ad emulgentes, ad renes, ad veſicam feratur? Quod itidem proportione quadam & de arterijs dixiſſe licet. Rurſus purgatio per aluum quo pacto bilem educet extra vaſa putreſcentem, ac in totum corporis habitum cum impetu delatam, vt rigorem efficiat, niſi illa ab habitu ad venas, à venis ad ventriculum, & inteſtina recurrat? Nec verò eſt, vt Aduerſarius ad portionem aliquam bilis confugiat, quæ in ventriculo, primíſque venis contineatur, quæ antecedens ſit materia (vt loquuntur) & tanquam cauſa proximam ipſius febris materiam foueat. Namque hoc quantumuis concedatur, illius ratio aliò ſpectabat, qui putabat bilem purgatione eſſe vacuandam, propterea quod febris ex ea fieret per ſenſitiuas corporis partes delata. Quare per Aduerſarium hæc ipſa bilis extra venas putreſcens ex coma abſinthij per aluum educitur. Ille igitur difficiliorem euacuandi rationem amplectitur, quæ duplici eget itinere, ab habitu corporis ad venas, & à venis ad meatus vrinæ, vel ad ventrem: & faciliorem ab habitu in venas, à quibus facilè venæ ſectione euacuatio fit, improbat, atque vituperat. Vtrùm autem reuera conueniat miſſio ſanguinis, in proximo capite diſputabimus: quando hic ſolùm rationes Aduerſarij conſiderare volumus.

Ad Capvt III.

Cur Galenus venæ ſectionem prætermiſerit in tertiana ex propria ſententia.

CVR Galenus in curatione febris tertianæ venæ ſectionis mentionem prætermiſerit: nos triplicem cauſam afferebamus. Primam, quòd illa communia quædam præcepta aliàs tradiderit, quæ hoc ipſum, & alia multa ſingularia complectuntur. Secundam, quòd cenſeat febrem intermittentem morbum magnum non eſſe. Tertiam, quòd liber ad Glauconem, quemadmodum initio profitetur quaſi per figuram, & quoddam compendium ſcriptus fuerit, vt accuratè omnia tractari non potuerint. Aduerſarius porrò, vt nos oppugnet, mihi videtur ſapientiſſimi illius Ducis exemplum ſecutus, qui bacillos plurimos ſimul iunctos docuit non facilè, vel à robuſtiſſimo quoque frangi poſſe; qui ſinguli à quouis facillimè diſrumpantur. Cùm enim tres illæ rationes ſimul iunctæ, mea quidem ſententia, ſatisfacere cuique poſſint, ac debeant, cur Galenus venæ ſectionis haud meminerit in febre tertiana, ille ſingulas aggreditur; ac fortaſſe non leui negotio illas ita diſtractas arguit, & ſupplantat: quas tamen nos dicimus ita ſimul conſpirare, vt ſimul ſumptæ, omnem Aduerſarij impetum effugiant, omne illius argumentum contemnant, atque eludant. Quod vt demonſtremus, illud in primis doceamus, quo pacto è ſententia noſtra illæ coire debeant, ſic ferè. Galeni inſtitutum aliquando fuit artem vniuerſam ſuis integrè problematibus, ac præceptis conſtantem à principio ad finem exactè pertractare; quemadmodum in libris Methodi therapeuticæ fecit. Aliàs verò ſumma quædam eius capita per compendium tradere voluit; ſicuti in Arte Medica, in libris ad Glauconem. Galenus autem hanc diuerſam ſcribendi rationem pro varia illius mente ſeruare voluit: vt pote qui modò totam artem perfectam tradere, omnéq; docere inſtituit; modò ad aures alicuius, ingeniúmq; voluit ſe accommodare. Quod libro in primis ad Glauconem fecit: in quo ſcribens ad philoſophum, ac medicum fortaſſe non vulgarem, id ſatis habuit, vt præcepta quædam breuia, & ſummis quibuſdam capitibus contracta traderet. Quòd quidem duplex 1. Ethic. ad fin. ſcribendi genus ipſi quoque Ariſtoteli fuiſſe familiare inter cæteros teſtatur Euſtratius; qui illius opera ita diſtribuit, vt alia ad diſcipulos ſcripta ſint, qui ad eum audiendum ſimul conueniebant; quæ ipſe in publicis ſcholis coram diſſerebat, & exponebat: alia verò priuatim ad aliquos extrinſecos illi argumento accommodata, quod vnuſquiſque requirerat. Illa (inquit) ἀκροαματικὰ, hoc eſt, *auditoria*, vel *auſcultatoria* appellantur; quippe quæ ad eos, qui eum publicè audiebant, fuerint conſcripta. Hæc autem ἐξωτερικὰ, vocantur, quaſi dixeris *extranea*, quia vnumquodque ex ipſis ad priuatum aliquem extra publicum auditorium conſcriptum fuerit. Itaque pro vario Galeni conſilio, ſcribendi prima noſtra ratio fuerat inſtituta: quæ ſola non eſt talis, in qua animus acquieſcat. Quoniam rurſum quærendum relinquitur, quod Aduerſarius facit, cur hoc prætermiſerit, in alijs non item: Idcircò alia eſt adiungenda ratio, Galenum ſcilicet in eo libro communia quædam præcepta, alibi fusè, & accuratè, tradita ſupponere, & tanquam Glauconi optimè nota, ſilentio inuoluere voluiſſe. Inter hæc autem illud præcipuum fuerat in qualibet febre, ſi vehemens illa fuerit, initio ſanguinem eſſe mittendum; dummodo vires, ætáſque permittant. Quare id quamuis in omni febre non apertè profeRat, nihilominus eſt à nobis intelligendum, atque ſupplendum. Verùm hæc quoque ratio defi

cere videtur; quoniam adhuc dubium eſt, cur Galenus in tertiana exquiſita huiuſmodi remedij mentionem prætermiſerit, in alijs illud expreſſerit. Igitur tertia tandem ratio addenda eſt, quoniam ille hanc febrem exiſtimauit non neceſſariò inter morbos magnos, ac vehementes eſſe reponendam. Quod
4. Aph. 43. rationi conſonum eſt. Cùm enim febres, quæ quouis modo intermiſerint, iudice Hippocrate, periculo vacent, hoc in primis tertianæ febri videtur conuenire, quæ ex 48 horarum ſpatio, duodecim tantùm ad ſummum horas hominem occupat, triginta ſex & amplius horas febris immunem relinquit. Diximus autem magnitudinem, ac vehementiam morbi ex vno periculo eſſe definiendam. Ex quo ſatis eſt dubitationi factum, cur Galenus in hac febre venæ ſectionem prætermiſerit; quod in alijs non fecit, quæ longiores ſunt, plerunque continuæ, maioribúſque & grauioribus cum ſymptomatibus coniunctæ. Id vnum curioſior quiſpiam quærere poſſet, cur hoc ipſum Galenus non animaduertit: cui ſatisfaciat quod antea diximus; Galenum enim in pauca contrahentem non debuiſſe ita accuratè, & ſigillatim omnia perſequi, ac docere non ſolum quid ſit, ſed etiam quid non ſit faciendum. Id quod in alijs quoque febribus eundem feciſſe conſtat. Nam in tertiana notha, cum dixerit venam ſecandam eſſe, ſi oporteat, tamen nulla nobis præcepta tradit, quibus dignoſcamus, quando mittere, aut non mittere ſan-
Initio c. 10. guinem oporteat. Quod in alijs quoque licet obſeruare. Niſi & illud addamus tandem, Galenum fortè ne hoc quidem commune præceptum omnino prætermiſiſſe, cum doceat conferendas eſſe vires cum morbi magnitudine, vt ad ea, quæ maius remedium expoſcunt, reſpiciamus: quod quidem præceptum vt à Galeno ad victus rationem cum primis accommodatur, ita ad reliqua omnia valentiora præſidia, præſertim ad venæ ſectionem poteſt accommodari. Atque hæc profectò mihi videntur omnem difficultatem tollere, omnéſque dubitationes ab Aduerſario adductas ſoluere. Verùm vt ille moleſtus eſſe deſinat, ad ſingula quædam reſpondeo. Venæ ſectio non niſi in magnis morbis adhibetur: per nos autem in omnibus febribus putridis adhibetur, ergò omnes febres putridæ magni morbi ſunt. Ergò & tertiana exquiſita. Qui igitur diximus eam non eſſe magnam? Primum dictum hoc noſtrum ita intelligendum volumus; febrem tertianam magnum morbum non eſſe neceſſariò: nam quod in tertiana notha Galenus docuit, & in alijs quoque morbis obſeruandum eſſe præcepit, id pariter in ipſa tertiana exquiſita eſt animaduertendum; vt ſcilicet prouideamus, ne morbus augeatur, & conſideremus ad quantam magnitudinem debeat peruenire: nempe, vtrùm ſponte, ac natura duce poſſit amoueri, an verendum ſit, niſi ad maius aliquod præſidium confugiamus, ne in continuam, & pernicioſam febrem euadat. Præterea cum tertiana exquiſita ex propria natura non habeat, vt magna ſit, ac vehemens, ſatis fuit eam communibus regulis ſubieciſſe: quod in alijs facere non debuit, ſicut diximus. Quòd ſi Galenus aliquando ait, ſaluberrimum eſſe in omnibus putridis mittere ſanguinem, quo nomine ipſæ quoque tertianæ comprehenduntur, ſic habendum eſt, vbi aderit ratio qua liceat ſanguinem mittere, in his quoque ſaluberrimum fore. Id quod (mirum) ipſemet Aduerſarius confitetur, qui contendit febrem tertianam exquiſitam in eo ſenſu acutam eſſe. [*Quod ſi actu acutus morbus non eſt, facilè poteſt in valde acutum tranſmutari, nempe in congenerem, continuam, ardentémque.*] Verùm quo pacto morbus poſſit non eſſe magnus, licet cor occupet, licet mutatio ſit natiui caloris in igneum, quod ille nobis nunc obijcit, ſatis docuimus, dum de ephemera loqueremur: quo exemplo facile vnuſquiſque poteſt intelligere non omnes cordis læſiones, non omne caloris incrementum, & ad igneam qualitatem mutationem magnum morbum conſtituere. Sed huic capiti finem imponamus, vbi euidentem Aduerſarij contradictionem hic quoque innuerimus. Capite proximo ſumma vi nixus eſt docere, quòd tertiana exquiſita [*venæ ſectionem ex Galeni opinione admittere non poteſt.*] Hic tamen concedit in eadem conuenire ſectionem venæ, non quidem ſemper [*aut certè rariſſimè.*] Quod vitium eſt illi familiariſſimum. Sed Aduerſarius poſtremò videat, vt quod nobis crimen obijcit, eodem ipſe damnandus ſit. Etenim quia diximus Galenum hoc præceptum prætermiſiſſe, quia non accuratè omnia perſecutus eſt, inſtat, Galenum diligentiſſimum fuiſſe, [*vt hac in re aliquid amplius non videatur poſſe deſiderari.* [At verò ſi venæ ſectio plerúmque non conuenit in tertiana exquiſita, conuenit autem rariſſimè, cur hoc ipſum Galenus prætermiſit, quem profitens adeo accuratum, & diligentem fuiſſe, vt nihil deſiderari hac in re poſſit? Credo equidem Galenum huic homini huiuſmodi animaduerſionem faciendam reliquiſſe, vt qui omnem diligentiam ſuperaret, ea quæ doceret, quæ ne deſiderari quidem poſſint.

Ad Capvt IV.

De miſſione ſanguinis in tertiana notha, & quartana.

QVæ Aduerſ. affert de miſſione ſanguinis in tertiana notha, & quartana, in quibus tantam vim facit, ſunt adeo leuia, vt vix commemorari mereantur, cum quiſquis medicinam vel primoribus quidem labijs attigerit, poſſit eius argumenta facillimè, & planiſſimè ſoluere. In tertiana notha inquit Galenus mittendum eſſe initio ſanguinem, ſi ſanguinem mittere oporteat. Quid hoc ſibi vult? ſi præcipui mittendi ſanguinis ſcopi conſentiant, ſi vires nimirum ferant, ætáſque permittat. Quamuis enim morbus ſua vehementia venam ſecandam indicet, tamen alijs ſcopis non conſentientibus ſecare non oportet. Verùm Aduerſarius hanc reſponſionem nititur impugnare, quia Galenus conſilium, an mittendus ſit ſanguis, non capit in his verbis, ſi oporteat, vel ſi indigeant, ſed in ſequentibus, adhibita eorum, quæ ſcis diſtinctione. Sed Aduerſarius longè fallitur; quia hæc diſtinctio non pertinet ad conſilium de mittendo, aut non mittendo ſanguine, ſed de quantitate ſanguinis educendi. Quod quidem Galenus vſque adeo manifeſtè affirmat, vt mirum ſit Aduerſarium id non animaduertiſſe. Inquit enim; *ſed ab initio ſtatim, adhibita earum rerum, quas ſcis, diſtinctione, tantum mittendum, quantum præſens exigit ſtatus.* Quæ verò ſint indicationes, quibus de ſanguinis mittendi quantitate decernitur, non eſt, vt hic nitamur declarare. Id certè patet, cum hæc verba ad ſanguinis menſuram neceſſariò referantur, altera priora, ſi venæ ſectionis indigeant, ad ſcopos principes eſſe referenda, à quibus deliberatio pendet, vtrùm vena ſecanda ſit, necne. Quæ autem afferuntur è Stephano Athenienſi, ipſa quoque ad quantitatem mittendi ſanguinis pertinent; cuius indicium eſt, quia inter cætera Vernum tempus connumerat, quod certè ad perſuadendam miſſionem ſanguinis non facit, ſed ad quantitatem eius liberalius educendam.

Ad quartanam quod attinet, quæ de tertiana diximus, commodè huc transferri poſſunt. Cum enim illa ſimplex, & exquiſita ſoleat omni periculo vacare,

Digitized by Google

eate, & homines à conſuetis operationibus non admodum reuocare, mirum non eſt, ſi non ſolùm ſine venæ ſectione, ſed etiam ſine alijs remedijs, immò verò ſine vlla medici ope ſoleat plerunque dimitti. In ea tamen Galenicum præceptum obſeruandum eſt, quod inquit omnibus morbis eſſe commune: vt inſpiciamus, an maiore aliquo remedio ſit opus; quod ex eo indicatur, quatenus periculum eſt, vt ne morbus augeatur, & è ſimplici duplex, aut triplex quartana fiat; vel ex quartana in aliud febris genus conuertatur. Quod quidem fateor, cum ex alijs, tum maximè ex copia ſanguinis craſſioris poſſe dignoſci; ſed tamen ita, vt non ipſe ſanguis, ſed periculum creſcentis, aut imminentis morbi doceat ſanguinem mittendum eſſe. Sed cur ſanguis, ſi craſſus fuerit, venæ ſectione ducitur, ſi tenuis à venæ ſectione eſt deſiſtendum? Hoc prima fronte aduerſus nos facere videtur, cum deliberatio de mittendo ſanguine ab eius qualitate ſumi videatur. Verùm aduerſus Aduerſarium magis facit, qui iure dubitat, [*cur hic euacuari non debet, ſi multitudine facit negotium?*] Quod argumentum illi eſt inexplicabile, qui conſilium mittendi ſanguinis perpetuù capit à plenitudine. Itaque ſi illud ſoluere debuit, coactus eſt in noſtram opinionem venire, cur ſcilicet mittendus, aut non mittendus ſit ſanguis, conſilium non à multitudine, ſed à viribus capiendum eſſe, quia [*ſanguinis tenuis, & bilioſi abundantia, ſi euacuaretur, virtus redderetur imbecillior, quemadmodum etiam idem Stephanus Athenienſis dicit, dum ea interpretatur verba.*] In qua ſolutione, tanquam à nobis ſæpenumero allata libenter acquieſcimus. Quomodo tamẽ illa ijs cohæreat, quæ de plenitudine ab Aduerſario dicta ſunt, certè quidem non videmus. Illud etiam poſtremò conſideratione dignum videtur, quod contra Aduerſarium facit, cum quartana fiat ab humore melancholico, cæteri autem humores à ſanguine, vna in primis purgatione, vel ipſius Aduerſarij teſtimonio debeant expurgari, cur Galenus non ſolum initio huiuſmodi humorem non docet eſſe purgandum, ſed etiam grauiter, & clarè iubet; vt nullum forte medicamentum, aut euacuationem adhibeamus.

Ad Capvt V.

De venæ ſectione in febribus continuis.

QVIA nihil in præſenti capite continetur, quod non antea diligenter à nobis examinatum fuerit, placet illud præterire his tantummodo paucis annotatis. Primum, iniuriam ab Aduerſario nobis imponi, quòd ob ſolam euentationem ſanguis mittatur, cum alios præterea illius vſus, & quidem præcipuos ne tyrunculi quidem ignorent. Deinde hic repeti argumentum illud leniſſimum, quod libro antecedente confutauimus [*ſi propter ſolam refrigerationem*, &c.] De quare non eſt, vt rurſum dicamus. Tum verò cum duas affert mittendi ſanguinis indicationes, vacuationem, & reuulſionem, errare illum, vel ſuis ipſius fundamentis oppugnatum: vnius remedij vnicam eſſe indicationem. Quare duæ huiuſmodi indicationes ad vnum communem ſcopum velit, nolit, redigendæ ſunt: quem comminiſci, ac fingere alium non poteſt, quàm morbi magnitudinem. Quod quidem ex hoc loco patet, cum inquit. [*Quarum vna eſt multitudinis euacuatio, alia verò vt morbi magnitudinem tollamus.*] Verùm ipſa quoque euacuatio multitudinis nunquam docet ſanguinem mittendum, niſi talis fuerit, quæ morbum magnum efficiat. Morbus igitur magnus communis ille eſt vnicus ſcopus, qui venæ ſectionem indicat. Sed de his aliàs. Tandem ex hoc loco apertiſſimè colligitur ex Aduerſario duplicem eſſe morbi magnitudinem. [*De morbi magnitudine* (inquit) *diximus de Galeni ſententia; nempe alio modo ſumi, quando ipſam contra diſtinguit a plenitudine; alio, quando ſolam affert magnitudinem*] in quibus non ſolùm deſidero doctrinæ claritatem, locutioniſque *ἐνέργειαν*, ſed etiam opinionum conſtantiam; cum ille met ex profeſſo aduersùs nos diſputauerit, vt probaret vnicam eſſe morbi magnitudinem ſola maioris, aut minoris varietate differentem.

LIBER DECIMVS.

DISPVTATIO X.

Ad Capvt I.

De venæ ſectione in diaria ex obſtructione.

HOC primum caput eſt vniuerſæ futuræ Diſputationis fundamentum. Quare ſi illud ſua ſponte ruit, vt oſtendemus, facilè patebit quàm erronea, & inanis tota etiam Diſputatio futura ſit. Aduerſarius primùm ipſam Galeni opinionem proponit, immò verò ipſa Galeni verba recitat: quorum ſententia ad ſummam eſt huiuſmodi: Ab humorum multitudine vacuationem indicari, à lentore deterſionem, à craſſitie attenuationem: quæ vſque adeo certa ſunt ac manifeſta, vt vel tacente Galeno ſint omnibus nota, & tanquam axiomata quædam planè confeſſa habenda ſint. Et his tamen quam Aduerſarius dubitationem quærat, paucis videamus. [*Igitur hæc ſi vera ſunt, cum à plenitudine non ſit obſtructio, à venæ ſectione abſtinendum.*] Conſequentia mirabilis: in qua libenter illum monitum, ac rogatum velim, quo medio, qua vi, quo rationis genere ita ſibi licitum eſſe putet argumentari: cum ego quoque itidem deducere poſſim. Igitur hæc ſi vera ſunt, quanquam à plenitudine non ſit obſtructio, non eſt à venæ ſectione abſtinendum. Ac fortaſſe noſtra conſequentia longè magis ad Galeni mentem, ad rationem, ad veritatem foret. Etenim ſi obſtruentes humores non poſſunt aperientibus euacuari, calidioribus aliquanto medicamentis incidi, & attenuari, niſi prius totum corpus fuerit inanitum, quod aut rarò admodum, aut nunquam purgatione præſtari poteſt, omnis ratio colligit, vt primum venæ ſectione totum corpus euacuetur. Quid igitur admiratione magis dignum offerri poteſt, quàm quòd iſtæc nulla, & inanis conſequentia ab Aduerſario vocetur methodus ſtabiliſſima? Propterea quæ idem affert ex Galeno de vena ſecanda nihil cum præcedentibus pugnant, quin potius mirabiliter conſentiunt, vt docuimus: quo fit, vt nullus ſit dubitationi, ac tam longæ Diſputationi locus. Sed videtur rationem dubitationis afferre voluiſſe, cum ait. [*Videtur ſanè maximè controuerſum, quomodo hæc cum ſuprà dictis cohærere poſſint.*] Quæ nos putamus optimè conuenire, in quibus ille nihil repugnans potuit inuenire [*Abſurdum enim eſt, ac citra omnem rationem ſanguinis miſſionem in eiuſcemodi febre exercendam, ſi nullum adſit indicans.*] Noua quædam hæc eſt conſequentia, & optima: in qua tamen antecedens probandum eſt. Sed quid probandum dixi?

Digitized by Google

dixi? Cum Galenus manifeſtè oppoſitum ſupponat. Nam caſus, in quo ille venam ſecandam iubet, non alius eſt, quàm ſi momentanea ſit obſtructio, id eſt, inſignis, & effatu digna, Græcè, *ἀξιόλογος* quod ne ipſe quidem Aduerſarius alibi potuit diſſimulare: ſi febris intra fines diariarum conſiſtere non poſſit: ſi protracta inclinatione febris ſuſpecta reddatur: in qua cum vitioſus ſuccus non tranſpiret, neceſſariò putreſcat. Quæ erant ipſa Galeni verba; quibus ſupponit indicans adeſſe: quibus docet magnum morbum imminere: quæ ſunt ab Aduerſario prætermiſſa, qua ratione, quo ſpiritu, equidem certè neſcio. Verùm addit fortius. [*Adde quod adeſſe videtur quod contraindicat, obſtructio ſcilicet ab humoribus viſcidis, craſſiſque procreata, quæ detergentia, & attenuantia poſtulans, ex ipſa ſanguinis miſſione multum refrigerato corpore, & vacuatis ſpiritibus adaugeri non mediocriter poſſet. Quis enim neſcit humores crudos à calore naturali concoqui? Quis neſcit calorem naturalem à ſanguine conſeruari ac foueri?*] Hic quoque poſſem peculiarem, ac perpetuam Aduerſarij inconſtantiam, & mutabilitatem obſeruare, qui nunc ſcribit, ex miſſione ſanguinis corpus multum refrigerari: quem aliàs audiuimus aduerſus miſſionem ſanguinis refrigeratoriam acerrimè diſputare. Sed ad rem. Quæ audio? Hæccine ex ore Theologi, Philoſophi, ac Medici præſtantiſſimi exciderunt? Quæ monſtra ſi in medicina recipiantur, iam vale venæ ſectioni, & optimis quibúſque remedijs dicendum erit. Ego verò tam longè abſum ab opinione hominis, vt prorſus oppoſito modo affirmare auſim. Adde, quod adeſſe videtur, quod coindicat, obſtructio ſcilicet ab humoribus viſcidis, craſſiſque procreata; quæ detergentia, & attenuantia poſtulans, ex ipſa miſſione ſanguinis refrigerato, & ad mediocritatem redacto corpore, & ſpirituum ventilatione libera reddita, iuuari non mediocriter poſſet. Quis enim neſcit, humores crudos à calore quidem naturali concoqui, ſed à calore præter naturam putrefieri, & corrumpi? Quis neſcit calorem naturalem à ſanguine optimè in qualitate ſe habente conſeruari, ac foueri? atque eundem ſæpenumerò per venæ ſectionem ad debitam mediocritatem reuocari? Hæc veriſſima ſunt, & optimorum quorumcunque medicorum dogmatis conſentientia: quæ ſi quis ignorat, non eſt mirum, ſi in rebus manifeſtiſſimis dubium ſe præbet, ſi in clariſſima luce cæcutit, atque caligat.

Ad Capvt II. & III.

Locus Galeni 8. *Meth. cap.* 4. *Aduerſarij argumenta confutata.*

ADVERSARIVS in his duobus capitibus recenſet, & confutat aliorum opiniones: ex quibus primam ex nobis affert: quam ego ſolam, cæteris prætermiſſis, vti veram, defendere decreui: quod eò mihi facilius erit, quoniam quæ aduerſus nos afferuntur, vſque adeo futilia ſunt, ac puerilia, vt, niſi inſtituta diſputandi ratio mihi aliter perſuaderet, potuerim illa ſilentio inuoluere. Breuibus tamen banc totam rem percurramus. Noſtra ſententia, non ſatis fideliter ab Aduerſario recitata, vt videre eſt in noſtra Diſputatione, fuerat huiuſmodi. Cum Galeno inſtitutum ſit loqui de febre ephemera ex obſtructione, in corporibus picrocholis, obſtructio autem vel parua ſit, vel magna, vel mediocris, in magna quidem febrem intra diariarum terminos conſiſtere non poſſe: in alijs verò ſi propter cauſas à Galeno poſitas tranſpiratio prohibeatur, periculum eſſe, ne febris diaria in putridam degeneret. Quo caſu propter imminentem morbi magnitudinem non eſſe cunctandum, ſed magnum remedium protinus aggrediendum, venæ inquam ſectionem: idque licet verſemur in natura cacochyma, ac plenitudinis experte. Contra quam ſententiam Aduerſarius multifariam argumentatur, ſi argumenti nomine dignanda ſunt, quæ nullam aut vim, aut formam argumenti habent. Primum illud ſit. [*Nullus extat huius authoris locus, in quo ſignificauerit humores viſcidos, & craſſos indicare venæ ſectionem.*] Hoc equidem libenter do, fateor, ac profiteor. Quid tum? At Gal. decretum eſt, humores, quamuis craſſos, quamuis viſcidos, venæ ſectionem nequaquam prohibere, ſi principes adſint eiuſdem remedij ſcopi, quod millies docuimus. Non enim lis inter nos agitur, an tales humores venæ ſectionem indicent, quod nunquam nos diximus, aut animo concepimus; ſed quicquid de ipſis humoribus, & eorundem quantitate, vel qualitate tandem ſtatuatur, an communes illi, ac principes ſcopi, morbus vehemens, vires, ætas, ſatis ſint, quibus de vena ſecanda iudicium fiat. Ad ſecundum argumentum idem reſponſum eſto. [*Nec aliquis etiam extat, in omni obſtructione, quatenus obſtructio eſt, venæ ſectionem fore neceſſariam demonſtrans*, &c.] An verò nos ij ſumus, qui putemus, aut obſtructionem, aut plenitudinem, aut aliquid tale ſcopum eſſe, qui venæ ſectionem indicet? qui illud conſtanter affirmamus, ſi obſtructio talis fuerit, quæ morbum vehementem minetur, ſtatim ſecandæ venæ indicationem oriri, eámque omnino incidendam eſſe, ſi alij duo ſcopi conſentiant. Argumentum, quod ex hoc loco nos ſumimus, tanquam planè illuſtri, ille refellit, quoniam locus eſt & obſcuriſſimus, & maximè controuerſus. Cum autem id probandum incumberet, iam ſubterfugit; immò verò docet illum, & maximè illuſtrem, & minimè controuerſum eſſe.] *Hoc enim commune axioma eſt in Galeni doctrina ſanguinem mittendum interdum eſſe, etiamſi plenitudinis ſigna non adſint, niſi vires repugnent, aut ætas.*] At verò quid illuſtrius, quid minus controuerſum dici, aut excogitari poteſt, quàm quod axiomatis vim, ac ſenſum habet? Sed equidem puto eiuſmodi locum Aduerſario videri obſcuriſſimum, & maximè controuerſum in ſua ipſius doctrina, in ſuis ipſius principijs, & axiomatis: quibus tantum reuera abeſt, vt ille poſſit conuenire, vt omnem illius doctrinam, omnia illius principia, & axiomata deſtruat, ac funditus euertat. Quod porrò obijcit. [*Neque conuenit commune decretum tanquam proprium accipere*] nihil eſt, quia conuenit ſaltem communia decreta ad ſingularia applicare, & communem methodum, in ſingularibus, & proprijs exercere. Verum quid illud ſibi vult? [*Nemo eſt profectò qui neſciat quantum inuicem diſtent duo hæc pronunciata, Sanguis mittendus eſt interdum ſine plenitudine, & hoc, Obſtructio à craſſis & viſcidis humoribus genita venæ ſectionẽ indicat*,] ſi prius dictum, & axioma fatetur, iam concordes ſumus; de altero nihil ſoliciti, qui non putamus, obſtructionem non ſolùm à craſſis, & viſcidis, ſed ne à multis quidem venæ ſectionem indicare, niſi fortè morbum vehementem pariat, aut pariturus timeatur.

Tertium argumentum id petit, quod probandum eſt. [*Amplius omnis magnitudo morbi venæ ſectionem indicans fit vel à ſanguinis copia, vel ab eiuſdem fluore*, &c.] Eam ſcilicet morbi magnitudinem, quæ venæ ſectionem indicat, non aliam eſſe, quàm quæ ex plenitudine, aut motu fit: quod tamen falſiſſimum eſt; vt alibi à nobis diffusè & diſputatum, & demonſtratum fuit.

Quod Aduerſarius quarto loco argumentatur. [*Præterea ex ijs principijs*, &c.] certè neſcio quid ſibi

De ſcop. miſſ. ſang. in febrib. pag. 662.

ſibi velit. Namque vbi propriam ſententiam prodidit, ac planè confeſſus eſt, [*fieri non poſſe, venæ ſectionem aliquando adminiſtrandam, niſi morbus aliquis adſit, vel immineat magnus*] deinde nos carpit. [*At illi in hoc non benè ſentiunt, quòd debebant cognoſcere de qua magnitudine obſtructionis Galenus loquatur.*] At quid certius cognoſcere, quid clarius dicere potuimus, quàm Galenum de ea obſtructione loqui, ex qua magnus morbus immineat? Quod enim Aduerſarius addit, de triplici obſtructione, magna, parua, mediocri ex Galeno, in ſequentibus capitibus erit diſcutiendum. Quòd ſi hoc illi videtur maximum contra noſtram opinionem argumentum, quod ne argumentum quidem eſt, quid erit de alijs ſentiendum, quæ ille minora exiſtimauit?

Tandem quia nos ad eruendum Galeni artificium oſtendimus illum per longam orationis ſeriem loqui de corporibus, quæ cacochyma ſunt, & naturæ biliosæ, ac κακοχύλα, vt hinc deduceremus, illum iure addidiſſe venam eſſe incidendam, quamuis non extent ſigna plenitudinis, quæ in propoſito corpore certum eſt non extare, Aduerſarius nititur effugere, quia Galenus, quamuis de tali corpore loquatur, tamen obiter, & ἐν παρέργῳ nonnulla interſerit de corporibus plenitudine laborantibus. [*Nam adeo hoc proprium* (inquit) *videtur mihi eius authoris, vt nullum inueniri librum profitear, in quo quædam parergon, & obiter dicta non ſint*] ſed quanquam hoc veriſſimum eſt, haud tamen eſt ſatis affirmare, aliquam ſententiam πάρεργον, ad arbitrium eſſe, niſi id ex verbis, ac mente ipſius authoris comprobemus. Alioquin periculum eſt, ne omnia obiter eſſe dicta contendere poſſint, quicumque pertinaciter de qualibet re diſputationem inſtituunt. Namque argumentum, ſignúmve, quod Aduerſarius adducit, Galenum hoc eodem in loco aliquid obiter interſeruiſſe, maximè illius opinionem deſtruit. Quod enim obiter, & ἐν παρέργῳ ſolet afferri, tanquam præcipuum, & ex profeſſo tradi non debet, ſed cum præfatione, & cautione quadam: cuiuſmodi illud eſt, quod Aduerſarius affert. [*Declarat degenerationem in ſynochum, cum inquit: Nam alijs ſaltem temperamentis, quæ in ſequentibus exponam, ex tali cauſa poteſt citra humorum putredinem excitari aliqua continentis febris ſpecies.*] At quis non videat, tanquam ad locum accommodatiorem hoc referri, cum dicat de tali temperamento, in quo hæc febris in continentem degenerare poteſt, ſe poſterius eſſe dicturum? Verùm in controuerſo loco nihil tale eſt; ſed Galenus continuata orationis ſerie, de ijs naturis ex profeſſo loquens, de quibus ſermonem inſtituerat, ſic colligit. *Ergo vt tranſpiret, maiore auxilio*, &c. Qui rationem quoque affert; *præſtat enim vitioſi ſucci maiori parte*, &c. Quæ quidem, ſi quis obiter dicta eſſe contendat, is æquè poteſt contendere, omnia obiter fuiſſe dicta, quæcumque in totis xiv. his libris ſcripta ſunt. Sed verba iam relata ſilentium Aduerſario imponunt, aut certè imponere debuiſſent, cum Galenus ait. *Præſtat enim vitioſi ſucci maiori parte emiſſa*, βέλτιον γὰρ ἐκκενώσαντα τὸ πλεῖον τῆς κακοχυμίας: *præſtat enim euacuata maiore parte cacochymia*, ad detergendas obſtructiones accedere: ergo ſectione venæ Galenus putat, ſe ipſius cacochymiæ maiorem partem euacuaſſe. Quid clarius? Sed propero ad præclaram huiuſce capitis Aduerſarij explanationem, qui ita in ſuam ſententiam Galenum inuitum trahere conatur, vt totam eius ſententiam peruertere, verba corrumpere, propria ipſe addere non dubitauerit. Quod quidem ſi publicis profeſſoribus facere liceuerit, iam nihil inuiolatum, incorruptum, ad poſterorum oculos, auréſque feretur; ſed vt ſua quemque trahet voluptas, ac voluntas, omnia contaminata, diruta, corrupta, in aliorum manus venient. Quo nihil perniciosius, nihil peſtilentius rei literariæ poteſt accidere.

AD CAPVT IV. & V.

Expoſitio cap. 4. lib. 8. Method. Med.

ADVERSARIVS in præſenti cap. 4. & 5. proximo hunc Galeni locum nititur explanare; in eo ſaltem non improbandus, quòd vidit, quantum illud eius poſitioni ac doctrinæ aduerſaretur. Sed in huiuſmodi explanatione vſque adeo perplexus eſt, varius, à Galeni verbis, à mente, à veritate alienus, vt qui diligenter hanc ſolam partem perlegerit, facile poſſit intelligere, quid de vniuerſa illius doctrina ſentiendum ſit. Ego verò, vt planè, ac lucidè tum Galeni ſententiam declarem, tum aduerſariæ expoſitionis abſurditatem refutem, decreui prius paraphraſtico more ita Galeni verba interpretari, vt eorum ſenſum planum, verbis, & dogmatis Galeni apprimè conſentientem referam, deinde eum cum ijs conferam, quæ ab Aduerſario afferuntur: vt ex comparatione faciliùs poſſimus de vtriſque iudicium ferre.

Propoſitum nobis fuerat (vt Galeni perſonam induamus) curandæ febris diariæ methodum tradere: & quoniam indicatio ſumitur tum ab ipſo affectu, tum à corpore, quod affectui ſubijcitur, ſtatuimus hoc febrium genus in corpore temperamenti calidioris, & ſiccioris conſiſtere: atque in hoc oſtendimus methodum curandarum huiuſmodi febrium, quæ fiant à cauſis externis antea narratis, refrigeratione, aduſtione, ira, & cæteris. Conſequens modò eſt, vt in hoc eodem corpore conſideremus eiuſmodi febrem ortam ex obſtructione: ex qua quidem interdum fit, vt fumoſi illius, & fuliginoſi excrementi libera tranſpiratio prohibeatur, quod in huiuſmodi naturis generari diximus. Nec mirum alicui videatur, quod diximus febrem diariam ex obſtructione fieri, cum illa aliud genus febris, aut continentis ſine putredine, aut putridæ potius videatur excitare. Namque prout obſtructio varia eſt, maiórque, aut minor, ita poteſt aliud, & aliud febris genus efficere. Quod enim ſpectat ad rem præſentem, triplex obſtructio poteſt conſiderari: vna quidem leuis, & parui momenti: alia verò mediocris, & alicuius momenti: reliqua autem maxima, quæ fit ex humoribus copioſis, craſſis, & glutinoſis. Inter quas equidem fateor hanc poſtremam, febrem diariam non efficere, ſed in propoſitis naturis genus aliquod febris putridæ: dixi autem in propoſitis naturis, quoniam in alijs, putà calidis, & humidis febrem continentem, ſynochum dictam poteſt excitare. Idcircò de hac tertia obſtructionis ſpecie, febribúſque ab ea genitis, non eſt in præſentia dicendum: cum hæc tractatio ad præſentem locum non pertineat, ſed ad ſequentes libros in quibus de ſynochis, & putridis dicturi ſumus. Redeamus igitur ad relatos duos modos obſtructionis, ex quibus in corporibus propoſitis ſupponimus febrem diariam fieri; ij verò ſunt, Prior quidem, in quo obſtructio parua eſt, & leuis, & febris ex ea genita, niſi error inciderit, ſed commodè tractetur, ſpatio 24. horarum euaneſcit. Poſterior autem, in quo obſtructio eſt aliquanto maior, etiam febris medio modo ſe habet: nam primis diebus cum putridarum ſigna non appareant, ſpes eſt illam intra diariarum terminos conſiſtere: quòd ſi paroxyſmus diutius protogetur, metus eſt ne obſtructio illa valentior, & iam magis confirmata, putredinem, & putridam febrem efficiat. In his igitur duobus febris diariæ generibus, quid agendum eſt? nimirum ſi febris ex

leui

leui obſtructione, vel quia ab ægroto; vel medico non bene tractata fuerit, vel ob quamlibet aliam cauſam diutius prorogetur, & metus ſit, ne putrida fiat: item in altera, quæ ex maiore pendet obſtructione, cum ex ipſa obſtructionis natura, & poſthabitis remedijs euenire poſſit, vt idem multò facilius periculum incidat; in vtriſque (inquam) danda eſt opera, vt fuliginoſa excrementa tranſpiratione euacuentur. Vt autem commoda hæc tranſpiratio fiat, non ſatis eſt leuibus remedijs agere, cum grauioris morbi periculum immineat: ſed maiore aliquo remedio vtendum eſt; qualis ipſa eſt in primis ſectio venæ. A qua illud minimè debet nos deterrere, quòd propoſita corpora cacochyma ſint, neque admodum ſanguine redundantia. Quoniam per venæ ſectionem, magnam ipſius cacochymiæ partem euacuamus: qua facta euacuatione vſus eorum, quæ obſtructiones detergere poſſunt; reliquiáſque prauorum, & obſtruentium humorum euacuare, longè tutior euadit; propterea quia, ſi venæ ſectionem prætermittas, periculum eſt, ne quæ detergendi vim habent, initio adhibita ipſas potius obſtructiones augeant, ac difficiliores reddant. Secanda igitur eſt vena, cum propter hæc, tum etiam quia humores imminuti minorem excrementorum fumoſorum, & fuliginum copiam excitabunt. Ex quo certum eſt, perſpirationem caloris magis liberam reddi, ipſúmque præter naturam calorem minui. Porrò in cognitione ipſius obſtructionis duplex occurrit conſideratio: altera, vt ſimpliciter, an febris ex ipſa obſtructione fiat, cognoſcamus: altera, vt eo perſpecto, obſtructionem adeſſe, quoniam duplicem illam ſtatuimus, leniorem ſcilicet, & paulò maiorem, id quoque intelligamus, vtra ex hiſce duabus, & quanta illa ſit: vt pro modo ipſius obſtructionis etiam remediorum vim, ac poteſtatem moderari poſſimus. Nam de maiore illa obſtructione non eſt, vt aliquis à nobis in præſentia dicendum eſſe arbitretur: quoniam ſi magna obſtructio facta ſit, ea febris (ſicuti diximus) ex diariarum genere non erit: quare huiuſmodi conſideratio in proximum librum differatur, cum in hoc de diarijs tantum agere ſtatuerimus.

Hæc eſt (ni fallor) continuata, & germana Galeni ſententia; quam nos nihil immutantes, nihil à verbis, dogmatibúſque Galeni recedentes recitauimus; ijs tantum prætermiſſis, quæ ad remediorum, victúſque rationem particulatim ſpectant; quæ ad rem præſentem non pertinent, & apud Galenum ab vnoquoque ſuo arbitratu legi poſſunt. Aduerſarius porrò in multis à nobis, immò à Galeno differt, atque diſſentit. Nos autem primum de ijs dicemus, quæ ad caut 4. & 5. pertinent: quandoquidem vel inuiti ſæpè cogimur illius ordinem ſeruare. Primùm igitur Aduerſarius putat de prima illa leui obſtructione ſermonem non eſſe, neque in ea miſſionem ſanguinis conuenire: quamuis ne hac quoque in re ſibi ſatis conſentire videatur. Deinde arbitratur ſermonem eſſe de tertia obſtructione, quæ maxima eſt, vt quæ omnes obſtructionis cauſas coniunctas habeat, humorum plenitudinem, craſſitiem, lentorem, in qua Galenus docuerit ſanguinem mittendum eſſe. In quo & tertiò errat, quòd hanc cenſeat ex plenitudine euenire. Quartò errorem in codice fingit, vt loco leuis obſtructionis, & paruæ, magnam legamus, Græcè, μακρὰν. In quibus omnibus quantopere decipiatur, conabimur in ſequentibus capitibus monſtrare. Qui nunc in eo tantum laborabimus, vt fundamenta, quibus in prauam iſtam expoſitionem eſt adductus, diruamus. Quòd prima obſtructio leuiſſima non poſtuler venæ ſectionem, ideóque Galenus, hanc in ijs verbis, quibus venam ſecandam docet, non comprehenderit, falſiſſimum eſt: quamuis enim eiuſmodi febris rectè tractata ſpontè euaneſcat, tamen debuit etiam ratio tradi, qua curanda ſit, cum propter aliquem errorem poſſit augeri, & aliud febris genus euadere. Id autem patet fieri poſſe; quia ſi rectè tractatam inquit diariæ terminos non excedere, ſignum eſt, niſi ritè tractetur, eam facilè eos terminos eſſe exceſſuram. Et Galeni verba ſubſcribunt, qui de parua obſtructione loquitur, vt dicemus. Obſtructionem maximam hac in parte tractari, ac methodo curari, falſum quoque eſt. Cùm enim Galenus ſtatuerit, & Aduerſarius fateatur, febrem ab ea genitam non eſſe diariam, non erat hic locus, quo eius curationem inſtitueret: id quod manifeſtè idem annotat Galenus, tum initio capitis, tum apertiſſimè, & planiſſimè in fine, quando inquit. *At ſi magna obstructio facta ſit, ea febris ex diariarum genere non erit: quare in proximum differatur librum, cum in hoc de diarijs tantum agere ſtatuerimus.* Quod verò hæc obſtructio fiat ex plenitudine, id quoque non ſine errore dictum eſt; cum Galenus (vt dicebam) loquatur de corporibus picrocholis, in quibus bilis abundat: quamuis in naturis calidis, & humidis ex plenitudine fieri poſſit; de quibus tamen Galenus ait ſe in præſentia non loqui, argumentum autem Aduerſarij, quo id probet, friuolum eſt, quoniam hæc obſtructio fit ex humoribus non ſolùm craſſis, & lentis, ſed etiam multis: ſiquidem ipſa quoque cacochymia eſt redundantia humorum, qui à natura ſanguinea ſunt alieni: quare ſi craſſi, & lenti cum ſint etiam multi, tantum abeſt, vt cacochymia non ſit, vt potius maior, & exactior cacochymia cenſenda fuerit. Quod quidem, ſi opus eſſet, plurimis Galeni locis ſine labore demonſtrarem. Id verò res ipſa docet. Nam ſi minor bilis, aut pituitæ copia, quæ alios humores ſuperat, cacochymia dicitur, non plenitudo, quantò magis cacochymia erit dicenda, in qua maxima ſit huiuſcemodi humoris copia, & redundantia? Quamobrem cum Galenus ait obſtructionem fieri ab humoribus multis, lentis, & craſſis, cacochymia potius, quàm plenitudo intelligenda eſt, cum verſemur in corpore cacochymo, vt non ſemel annotauimus. De eleganti illa codicis correctione, qua loco, μακρᾶς putat legendum eſſe, μακρὰν, quid aliud dicendum eſt, quàm eam tantum abeſſe à mente Galeni, à ſermonis proprietate, vt potius è contrariò ſtatuẽdum ſit ſi fortè, μακρὰν, ſcriptum inueniſſemus, μικρὰν, corrigendum ac legendum fuiſſe? Nam Galenum de parua obſtructione loqui, de magna loqui non potuiſſe, ſatis monſtrauimus. Quòd porrò μακρὰν, propriè longum ſignificet, ne ipſe quidem Aduerſarius negat, negaríque non poteſt cum paſſim in hac ſignificatione occurrat, & à nomine, μῆκος, ſeu μᾶκος, deductum ſit, quod longitudinem notat. Quod verò aliquando ſignificet, μέγα, id eſt *magnum*, non planè auſim negare: ſed tamen illud annotandum eſt, falſiſſimum eſſe, quod Aduerſarius inquit, ſignificare, μέγα, [*apud omnes ſcriptores Græcos*] cum pauciſſima, & apud pauciſſimos ſcriptores omnino liceat huiuſmodi ſignificationis exempla inuenire, & quidem poëtas potius, quàm proſæ authores, qui prætereà eam quoque magnitudinem ſignificare videntur, quæ dimenſionem quandam, & longitudinem habet: veluti cum dicunt, γόους μακροὺς, *luctus diuturnos*, & μακρὰ βιβᾶν, *magnis, ac prolongis paſſibus incedere*. Verum quicquid ſit, Galenus certè proprietatis dictionum obſeruantiſſimus, μακρὰν ἐμφράξιν, non appellaſſet, longam obſtructionem, quam certè alibi nunquam ita nuncupanit. Sed ſoluamus argumenta, quæ hominem in hunc errorem adduxerunt. Primum, quia, [*falſum eſt febrẽ parua obſtructione ſimilem eſſe diariæ.*]

cum

cum diaria verè ſit, nón ſimilis. [*Secundò non video* (inquit) *vt poſſit conſtare hoc verbum, vt dictum eſt: nullibi enim prædixit hanc febrem non eſſe diariam. Tertiò cum dicat ſimilem eſſe diariæ ſaltem inter initia videtur parum ſibi ipſi conſtare*, &c.] Poſtremum argumentum ſumitur ex ea voce, Maiore auxilio, [*Paruus enim morbus non poſtulat maius aliquod auxilium. Deinde petierim ad quid fiat comparatio*, &c.] Quos inquit nodos eſſe inextricabiles, ac miratur etiam, atque etiam. [*Neminem hactenus, qui Methodum Galeni illuſtrare conati ſunt, animaduertiſſe.*] Quomodo igitur eos animaduertit, qui rudes iſtos ſolœciſmos non potuit animaduertere? Nobis autem longè magis licet mirari, cum Aduerſarius non viderit facilem horum nodorum explicationem ſine vlla contextus mutatione.

Nam quod primùm obiicit febrem, quæ verè diaria eſt, non dici diariæ ſimilem, facilè ſoluitur, non ſolùm vt ipſe ſoluit, quia eſt ſimilis diariæ de qua prius locutus eſt, quæ fit ex cauſis procatarcticis, nullámque in corpore cauſam continet, ſed etiam quoniam de illa diaria loquitur, quæ in putridam tráſituta eſt, immò verò propter aliquem errorem iam tranſiuit. Cùm hæc tanquam vnica febris ſupputetur, meritò quærendi occaſionem præbet, an diaria perpetuò ſit, an potius putrida. Galenus vt ab hoc nodo ſe liberet, inquit illam in principio ſimilem eſſe diariæ: quare à ſe iure optimo inter diariarum tractationem recenſeri. Præter quàm quod illud quoque poſtremò licet addidiſſe, figuram eſſe loquendi, qua ſimilia multa dicimus, quæ planè eadem, & ipſamet ſunt. Ad quem modum Virgilius dixit, equum laborantem laboranti ſimilem: & Mercurium omnia Mercurio ſimilem, & metallum ſimile. i. idem; & Plin. dixit ſimilem mœrenti. i. mœrentem; vt aliis locis parcam. Etſi neque apud Græcos ſua deſunt exempla. Plutarchus enim appellat, *ὅμοιον πάσχοντι, qui patitur*: & Synesius, *ὅμοιον ἔχοντι, qui habet.*

Quod ſecundò ad parentheſim attinet (vt dictum eſt) ſenſus, quem Aduerſarius fingit, omnino falſus, & abſurdus eſt; dictum eſſe hanc, non eſſe diariam, quem ne ſomniauit quidem Galenus; cum ſenſus apertiſſimus hic ſit. Si morata ſit trânſpiratio, vt dictum eſt. Tertiò dicebat Aduerſarius Galenum ſibi non conſtare, cum ſecunda non fiat acceſſio, ſi quis rectè deterſerit: ergò ſemper eſt diaria non ſolum inter initia. At quid ſi non rectè quis deterſerit? ſi alius error occurerit? nonne alius paroxyſmus fieri poteſt? nonne de hac quoque dicendum eſt?

Poſtremò paruus morbus maiore indiget auxilio, non propria ratione, ſed ſi maior immineat. Et maius dicitur auxilium, non ſolùm quia comparatiua ſæpiſſime pro poſitiuis ſumi ſolent, ſed etiam quia reuera fit comparatio venæ ſectionis cum remediis, quæ in aliis febribus diariis antea poſita fuerant. Verùm hæc vſque adeo leuia ſunt vt me pudeat in iis immorari: pudeat etiam, ſi quis putet illa apud me aliquod momentum habuiſſe.

Ad Capvt VI. VII. & VIII.

Venam ſecandam etiamſi plenitudinis ſigna non adſint ex Galeno 8. *Meth* 4.

Mihi libuit hæc tria capita vnica tractatione complecti, cum in iis de illorum verborum expoſitione agatur, quæ habentur apud Galenum 8. Meth. eodem cap. 4. ſcilicet, *ſecanda vena eſt, etiamſi plenitudinis ſigna non adſint.* Nam aduerſarius in cap 6. ſuam affert expoſitionem: In 7. noſtram confutationem: In 8. ſuam reſponſionem.

Hoc igitur poſito, & conſtituto, in præſentia Galenum loqui de febre diaria, quæ à magna fit obſtructione, nimirum ab humoribus multis, craſſis, & lentis, quia Galenus inquit ſecandam eſſe venam, quamuis plenitudinis indicia non adſint, maximus hic plenitudinis patronus, vt vidit, vt perit, vt eum malus abſtulit error, facile agnoſcens, quis enim non agnoſcat? totam eius de plenitudine poſitionem labefactari, atque euerti: neque auſus Galeno in loco ab omnibus recepto aduerſari, nihil omiſit, quò effugere hinc poſſet, & ab irreparabili telo ſeſe tueri. Hic duas affert reſponſiones, duo veriùs diuerticula: deinde ad codicis correctionem confugiet: alias quoque duas expoſitiones continget, nil inauſum, nil intentatum relinquet. Primum effugium hoc eſt, [*vt ſtatuamus hæc non eſſe referenda ad febrem, ſed ad vniuerſale decretum huius authoris* &c.] Quid audio? Galenus de febre diaria loquitur continuata oratione, & rationem reddit, *quia præſtat vitioſi ſucci maiore parte emiſſa &c.* Et dicemus hæc ad vniuerſale decretum eſſe referenda? Sed eſto: hæc ad vniuerſale decretum referantur. Quodnam, obſecro te, illud erit? venam ſecandam eſſe, quamuis nulla ſit plenitudo: ergo in hac etiam febre nihilominus erit quamuis nulla adſit plenitudo. Altera expoſitio [*neque minus vera explanatio eſt, vt ſcilicet dicamus, verba de febre ephemera intelligenda, quæ licet ab humoribus craſſis, & viſcidis obſtruentibus ſolum fuerit concitata, tamen accidat in corpore plethorico &c.*] Et ad Galenum, qui ait, etiamſi plenitudinis ſigna non adſint, reſpondet. [*Intelligi debet de plenitudine obſtructionem faciente, non de factura.*] Perbellè egregiè, magnificè. Quis non videat expoſitionis abſurditatem? Galenus per ſe loquitur de corpore plethorico, in quo adeſt plenitudo morbum factura, non tamen plenitudo adeſt faciens obſtructionem, & ait, *ſi non adſint ſigna plenitudinis*, ſcilicet, quæ facit obſtructionem? Quæ ſomnia? immò verò quæ delirantium ſomnia? Nónne tu ipſe ſtuduiſti hanc febrem fieri à concurſu omnium cauſarum obſtruentium, ab humoribus multis, craſſis, lentis: ac multos ipſam plenitudinem es interpretatus? Nunc ais obſtructionem non fieri à plenitudine? Sed dulce meas vices, qui à mentione rerum tam leuium, quæ omnem ſuperant abſurditatem, nequeam me continere.

Certè noſtras rationes ab Aduerſario cap. 7. commemoratas, & cap. 8. refutatas, vt conſideremus, neceſſarium eſt: de quibus nos vnico capite, & labore dicendum eſſe putauimus. Prima igitur noſtra ratio hæc eſt. Si quis Galenum attentè legat, facilè intelligere eum loqui de corporibus picrocholis: quo iacto fundamento tractationem totam, ac ſeriem orationis maximè perſpicuam reddi: quia ſcilicet facile eſt videre, à Galeno iure addi, quamuis non adſint ſigna plenitudinis, quæ certè in corpore cacochymo non adſunt. In qua ſoluenda ratione Aduerſarius, vt aliàs diximus, me ſimilem facit bonis fœminis, dicat apertè, meretricibus, quæ aliis vitio vertunt, quod earum peculiare eſt: ita namque ait me quoq; aliis vitio vertere (credo quòd non attentè Galenum legant) quod mei proprium eſſe norunt omnes. Equidem ſpero haſce noſtras Diſputationes facilè declaraturas, vter noſtrû attentiùs in Galeni lectione verſetur. Sed præſens hic locus vnus eſt præcipuus, in quo mihi videor ſola attentione, & accurata Galenicæ mentis animaduerſione tantum profeciſſe, vt facilè Aduerſarij, cæterorumque omnium eius ſectæ hominum poſitionem refellere poſſim. Ex quo equidem longè aptius poſſum eundem iis ſcortillis comparare, quæ ſi illud vitium ſibi obiectû eſſe intelligant, quo manifeſtè detinetur,

illud vice verſa accuſantibus petulantiſſimè exprobrare non erubeſcunt. Ego ne minus attentè Galenum legi, qui longa orationis ſerie, multorum verborum facta collatione, continuato ſermonis filo animaduerſo, mente Galeni perpetuò conſiderata obſeruaui ſemper ab illo tota hac parte verba fieri de corpore calido, & ſicco, picrocholo, cacochymo; de plenitudine nil niſi obiter dici, atque ad alium locum de ea dicendum referri. Aduerſarius verò diligentiſſimè, & attentiſſimè Galenum perlegit, qui modò febrem ex multis, crudis, lentis humoribus obſtruentibus factam in corpore vitioſi ſucci affirmat, illamque neceſſariò in putridam degenerare: modò inquit eam ſine plenitudine fieri non poſſe, Galenum ibi de plenitudine agere, vbi dicit plenitudinis ſigna non adeſſe: contra Menodotum loqui, vbi febrem diariam ex profeſſo curat; vbi Menodoticæ opinionis conſideratio nullum congruentem locum habet? O tempora, ô mores! Sed aliarum rationum examen eiuſdem attentionem clariùs nos docebit.

Noſtra ſecunda ratio fuerat, qua, eo conceſſo Galenum loqui de quouis temperamento, interrogauimus, vnde coniecturam faciunt, aut quis illi reuelauit, eum ſibi præſupponere hominem plethoricum, cum huiuſmodi rei nullum ſit argumentum, & Galenus contrarium decernat apertiſſimè, Aduerſarius hanc irridet, tanquam eius, qui grauioribus fortaſſe rebus occupatus, veritatem non viderim: & aduerſus nos duplici axiomate ac duplici demonſtratio inſurgit. Primum axioma. [*totius artis, obſtructionem fieri a tribus cauſis, ab humorum viſciditate, & à craſſitie eorundem, atque a plenitudine.*] Secundum axioma. [*Plethoricum eſſe corpus, quod a plenitudine obſtructionem patitur.*] Prima demonſtratio [*obſtructio facta eſt ex omnium cauſarum obſtruentium concurſu, igitur neceſſariò corpus plethoricum eſt.*] Secunda [*periculum eſt, ne generetur ſynochus febris; ergo neceſſario corpus plenitudine afficitur.*] Atque hi lector ſunt nodi, quos Aduerſarius iubet nos explicare, ſi poſſimus. Ego verò ſpero me nodos ita eſſe ſoluturum, vt ſimul ipſum nodis indiſſolubilibus ſim implicaturus. Conſideremus antecedens prioris demonſtrationis: obſtructionem eſſe factam ex concurſu omnium cauſarum. Quod prorſus falſum eſt. Video probationem, quia fit à tribus cauſis, lentore, craſſitie, plenitudine humorum. Primum Aduerſarius contra codicis fidem, contra Galeni artificium iam ſatis demonſtratum, contra expoſitionem ab aliis receptam, ſupponit Galenum loqui de magna obſtructione, quæ à tribus illis cauſis fit: quam tamen Galenus ad tractationem febrium putridarum reiicit, & quam paulò poſt manifeſtè teſtatur modò maiorem, modò minorem eſſe, quando ait. *Haudquaquam igitur differendum ſanguinem ita laborantium mittere, ſcilicet tum ad vires, tum ad obſtructionis modi portionem.* Diſcernetur autem obſtructionis magnitudo ex ipſa magnitudine febris vt quæ ex maiore obſtructione maior, ex minore minor inciderit. Maiorem Galenus appellauit obſtructionem, quæ mediocris eſt, ſiue ἀξιόλογος, effatu digna, nimirum ſi conferatur ad paruam, de qua iam dixerat. Sed eſto, concedatur hoc quoque. Quæro obſtructio illa, quæ à tribus fit cauſis, multitudine, craſſitie, & lentore humorum, quomodo ab omnibus cauſis fieri dicatur: id enim planiùs explicari velim: Eſt ne obſtructio ab vnico humore, an ab omnibus. Ab omnibus eſſe non poteſt: primùm, quia vel rarò, vel nunquam fit, vt omnia ſimul humorum genera ſanguis, vtraque bilis, pituita ſerum, obſtructionem efficiant: deinde Galenus hoc non docet, qui ait illam fieri ab humoribus lentis, & craſſis: at bilis flaua ſyncera, ſerum humores lenti, & craſſi non ſunt: ergo obſtructio ab vno tantum fit humorum genere, vel certè à paucioribus: ergo hoc modo non fit ab omnibus cauſis: verùm quomodo Galenus ait fieri à multitudine, lentore, craſſitie? Vna eſt cauſa tribus prædita conditionibus: quæ idcirco triplici ratione lædit tum multitudine, tum lentore, tum craſſitie. Quæ quidem ſunt omnes cauſæ, quia aliquis humor non poteſt, niſi tribus conditionibus obſtructionem facere. Sed videat Aduerſarius, vt ſuus nodus faciliimè ſit explicaturus: quoniam nôn valet, Obſtructio ab his tribus fit cauſis ergo ab omnibus. Quia alij quoque humores, qui non ſint lenti, aut craſſi, obſtruere poſſunt. Quare altera quoque conſecutio nulla eſt, Ergo adeſt plenitudo, vel, vt ille ait, plethora, quia Galenus ponit adeſſe plenitudinem, id eſt, redundantiam humoris lenti, & craſſi: itaque minimè adeſt plethora, quæ ſi Galeno credimus, eſt plenitudo ſanguinis, vel ſolius, vel ſimul cum aliis humoribus æqualiter auctis. Secundam demonſtrationem iam ſatis refutauimus; quia febris ſynochi periculum non eſt in his corporibus cacochymis, de quibus Galenus agit in præſentia, ſed, in aliis, nempe calidis, & humidis, & ſanguineis: quæ Galenus in alium locum reiecit, vt annotauimus. Iure igitur à me quæſitum eſt, quis reuelauit, Galenum loqui de corpore plethorico, cum manifeſtè loquatur de cacochymo, ac ne verbum quidem ſit, quod indicet eum de plethorico ſermonem habere?

Tertiam meam rationem inde coniecturam facio alicuius momenti eſſe, quoniam Aduerſarius non potuit illam ſoluere, quin in manifeſtam incideret contradictionem. Etenim de eius ſententia dedux i duplicem eſſe plenitudinem [*vnam ſcilicet totius corporis, non facientem obſtructionem, alteram verò facientem*] quam verbis conceptis ipſe antea confeſſus eſt, inquiens [*quamobrem cum Galenus dicit, etiamſi non adſint ſigna plenitudinis, intelligi debet de plenitudine obſtructionem faciente, non de factura.*] Quid clarius? Eſt ne igitur apud Aduerſarium plenitudo duplex, altera, quæ obſtructioctionem facit, altera, quæ factura eſt? Ac ſanè, niſi me ſomnium prorſus fallit, quod ille mihi obiicit, dici aliter non poteſt. Cùm enim velit ſecandam eſſe venam, ſi corpus ſit plethoricum, ſupponit igitur in toto plenitudinem eſſe: ſoluens autem obiectam rationem ex Galeno, qui ait non adeſſe indicia plenitudinis, reſpondet eum loqui de plenitudine obſtructionem faciente. Duplex igitur ſtatuenda eſt plenitudo, quam hic manifeſtè negat. Sed geminatur contradictio, quia hic negat obſtructionem fieri à plenitudine, quam inquit fieri ab humoribus lentis, & craſſis; cum tamen Galenus dicat fieri à multis, & ipſe multos, non ſemel plenitudinem ſit interpretatus, & eam quidem, tum quoad vires, tum quoad vaſa. Satis ſit vnicum apertiſſimum locum indicaſſe. Antea dixit cap. 4. [*Iam verò inquit* (ſup. Galen.) *Quòd ſi & multi, & craſſi, & glutinoſi impacti ſunt ſucci, trium cauſarum obſtructionem efficientium concurſum indicat, multitudinem, ſeu plenitudinem ipſam vtramque, quoad vaſa, & quoad vires, cum ait, & multi, humores deinde craſſos. &c.*] Ex multis, quæ de hac tertia ratione obiicere poſſem, volo iis eſſe contentus. Nam quod Aduerſarius addit de quartana, nihil ad nos facit. Quod verò ait magnam obſtructionem ab omnibus iis cauſis factam poſſe ephemeram concitare, Aduerſus Galenum eſt, qui initio capitis apertè inquit. *Quod ſi multi craſſi, & glutinoſi impacti ſucci ſint, quæ hos excipit febris fieri non poteſt, vt intra fines diariarum conſiſtat.* Et in fine cap. repetit apertiſſimè.

At

At ſi obſtructio magna facta ſit, ea febris ex diariarum genere non erit, &c.

Poſtrema ratio fuerat, ducta ex iis verbis, *Præſtat enim vitioſi ſucci maiore parte emiſſa* . &c. quæ tam manifeſtè & planè, quàm quod apertiſſimè, & planiſſimè indicant Galeoum vnius vitioſi ſucci, minimè plenitudinis vacuationem moliri. Fortè aliquis exiſtimabit, me dedita opera feciſſe, quod nec opinanti accidit, vt prætermitterem conſiderationem Græcæ vocis, τῆς κακοχυμίας, vt Aduerſarium incautum in retia ducerem. Reſpondet enim, & putat facilem eſſe explanationem. [*Nam vitioſus humor dicitur qualitate, & quantitate, tum etiam qualitate, & quantitate ſimul.*] At cacochymia eſt-ne vitium humoris quantitate tantum? non credo illum hoc eſſe dicturum, quamuis fugæ gratia, atque vt ſua commenta tueatur, non vereatur ad abſurdiſſima quæque confugere. Sed Galenus, ò vir, ἰωλωιότατε, inquit, ἐκκενώσαντα τὸ πλέον τῆς κακοχυμίας, *vacuata maiore parte ipſius cacochymia.* Vbi igitur plenitudo? Vbi plethora? Sed finio, ne videar lætari, quòd tantum philoſophum, medicum, theologum in tam craſſo errore deprehenderim: quod certè non niſi inuitus facio.

Ad Capvt IX. & X.

Altera Aduerſarij explanatio examinatur.

HÆc duo capita verſantur in altera expoſitione huius loci Galenici, qui quidem cum nullis machinis oppugnari poſſit, nihil mirum ſi Aduerſario tantas affert difficultates, vt non contentus has duas expoſitiones attuliſſe, alias quoque duas commentus ſit, de quibus ſuo loco dicemus. Sed varia huc illuc fuga ſatis cuique poteſt indicare, quàm eius ſententia infirmo loco hæreat. Primum verò licet animaduertere Aduerſarium aut ſuam poſitionem non intelligere, aut ſibi non conſtare. Cùm enim duas huiuſmodi expoſitiones olim attulerit *lib. 4 de Rat. Cur. per Sang. miſſ. cap.* 11. nunc repetens, priorem inquit eſſe per conceſſionem, poſteriorem per inſtantiam: quod ego planè non video. Nam prior expoſitio fuit eo cap. 11. [*Ex iis colligo explanationem loci huius, & difficultatis dilucidationem. Nam Galeni propoſitum non eſt curare febrem diariam ex quacumque obſtructione ortam, ſed ex magna obſtructione, atque ex omnium cauſarum obſtruentium complexu: idcircò venæ ſectionem propoſuit, tanquam remedium magnum, proportione reſpondens omnibus cauſis, illarúmque magnitudini.*] Deinde occurrens dubitationi ex verbis Galeni propoſitis, etiamſi non adſint ſigna plenitudinis, hæc adiungit. *Dico, & aſſeuero maximè erroneum eſſe in hac materia putare Galenum in febre diaria ex obſtructione ſanguinis miſſionem conſuluiſſe, citra affectum multitudinis*, &c.] Poſtea verò. [*Quid igitur ſibi vult in iis verbis Galenus? vult inquam proponere, quod etiam paſſim alibi docuit, multitudinem non eſſe ſcopum indicantem ſanguinis miſſionem*, &c.] Quæ ſententia eſt iſta per conceſſionem? & cuius conceſſionem? Cùm profiteatur Galenum loqui de obſtructione ex plenitudine, & corpore plenitudine laborante. Vbi illud quoque diſſimulandum non eſt, nihil hic de plenitudine faciente, aut factura obſtructionem eum dixiſſe: quam conſiderationem deinceps bis libris diſputationum, ſuperiore ſcilicet proximo cap. 6. addere voluit. Equidem credo hunc hominem graui morbo laborare, quòd perpetuò agitatus, & fluctuans in eodem ſitu nequit conſiſtere. Nam & in eo non ſibi conſtat, quòd in *lib. de Rat. Cur. per Sang. Miſſ.* in prima expoſitione ſcribit obſtructionem fieri ab omnibus cauſis, multitudine, craſſitie, lentore, hic autem ait. [*Iuxta primam explanationem audiebantur de obſtruente multitudine, hoc ſenſu, licèt plethoricum ſit corpus, obſtructionem tamen a ſolis craſſis, & viſcidis humoribus in habitu corporis, & carnibus.*] Quam quidem inconſtantiam notare volui, vt indicarem, quò tenderet impugnatio à me tradita aduerſus huius hominis interpretationem, quam olim attulerat, nihilò minus eam facilè confutaturus, quam nunc effingit. Secundam expoſitionem inquit eſſe per inſtantiam: cum autem inſtantia ſit propoſitio propoſitioni contraria, libenter ſcire velim, quæ ſit iſta propoſitio, & cui contraria? Nam quod ait conceſſionem eſſe, quia conceditur Aduerſario Galenum loqui de craſſis, & lentis humoribus, non video, quid ſibi velit: quandoquidem in hoc omnes conſentimus neque ille diffiteri poteſt, aut vnquam negauit, Galenum de huiuſmodi humoribus loqui. Quæ igitur inſtantia eſt, quæ neget, quod prior conceſſerat? [*ſiquidem obſtructionem a multis, & craſſis, & lentis humoribus genitam intelligebamus.*] Hoc ne igitur negas? an fateris? Certè, vt finiam, hæc diſputandi ratio ſubtilior eſt, quàm vt à me percipi poſſit.

Ad Capvt XI.

De variis lectionibus loci Galenici 8. Methodi, cap. 4.

MEns Aduerſarij eſt, mihi quidem vt videtur, Galeni contextum corrigere, & nouam ei lectionem ſubſtituere: quod quidem munus ad illum minimè omnium pertinere videtur, qui Galeni dogmata inuertere & ab eo deficere ſæpiſſimè non vereatur, quique litteras Græcas tam bene calleat, quàm nos aliquando obſeruauimus, & ex eius monumentis colligere licet. Sed quoniam hoc indignum eſt facinus, quod ſi impunè factum permittatur, nimis amplam viam aperiret, qua vnuſquiſque in optimos quoſque authores irruens, eóſque licenter corrigens, inuertens, deprauans, rem totam litterariam, diſciplináſque omnes labefacter, atque corrumpat, committere non debemus, quin doceamus, quàm incommodè, immò verò infeliciter Aduerſarius in hoc argumento verſetur: vt hinc omnes intelligant receptas authorum dictiones religiosè ſeruandas, atque incorruptè cuſtodiendas: & ſi quam fortè inuenerint, obſcuritatis, ac dubitationis plenam, fruſtráque illius ſanum, & integrum ſenſum quæſierint, omnem potius rationem, culpámque in ſui ipſorum imbecillitatem, atque ingenij hebetudinem referant, quod aliquando nos monuit Galenus, quàm vt de codicũ mutatione tam facilè, & promptè cogitent. Exemplo erit Aduerſarius, qui putat ſe maximè probabilibus coniecturis adductum, vt huius contextus lectionem immutet, & corrigat: cum tamen nihil dignum afferat, cui vel minimam fidem adhibeamus.

Aduerſarius ex variis lectionibus primum ſumit argumentum; quarum vna eſt, quæ paſſim Græcè, & Latinè legitur, quam nos optimam eſſe cenſemus: altera, quæ margini verba quædam adſcripta habet. Secunda hæc lectio eſt: εἰ καὶ τὰ τοῦ πλήθους αὐτοῖς σημεῖα, καὶ εἰ τὰ τοῦ πλήθους οὐκ σημεῖα: quorum quidem verborum prius membrum in omnibus habetur; poſterius verò (non autem omnia verba, vt perperam cenſet Aduerſ.) margini adſcriptum reperitur. Atque hanc lectionẽ Aduerſarius probat, quia [*Dictio hæc ſiue coniunctim legatur, ſiue disiunctim pro alterutra parte*, &c.] Quomodo autem hæc verba

& coniunctim, & ſeparatim legi, & accipi poſſint, aliquis me oculatior videat: namque equidem non niſi vnicam ſententiam capio, & quidem ſeparatim, ſiue adſint ſigna plenitudinis, ſiue non adſint, ſecandam eſſe venam. Adeſſe autem, & abeſſe eadem ſigna ſimul, & coniunctim non poſſunt. Dilucidam porrò, & facilem eſſe locutionem concedere poſſum, licet verba ita repetita eam nimis facilem, & abiectam, Galenóque inſuetam faciant: propria verò eſt, quia nullam impropriam vocem habet: ſed ipſa locutio, & phraſis nec propria eſt, nec vſitata, cum ne quiuis quidem è vulgo, ne dum Galenus ita loquatur; *ſi adſunt ſigna plenitudinis, & ſi abſunt ſigna plenitudinis*; cum oratione continuata dici ſoleat, *ſiue adſint ſigna plenitudinis, ſiue abſint. τὰ μὲν τῆ πλήθους σημεῖα εἴτε ἦν, εἴτε ἀπείη.* Hinc mihi data eſt occaſio, vt ſuſpicarer verba illa fuiſſe ab aliquo margini addita, vel quòd tanquam Empiricus, iodignatus fuerit, quòd citra plenitudinem tantùm Galenus venam ſecandam dixerit: vel quòd ex legentis animo dubium euellere voluerit; quid ſi abſint ſigna plenitudinis? erit ne venæ ſectio prætermittenda? minimè, inquit: ſed ſic habendum eſt, etiam quando adſunt ſigna plenitudinis venam ſecandam eſſe. Quòd autem ſententia Galenicis principiis, atque decretis reſpondeat, nihil eſt: non enim vbique eſt inſerendum, quod verum, quod noſtris principiis conſentaneum eſt, ſed quod ad rem facit, de qua agitur, & ſententiæ propoſitæ aptum, & opportunum eſt. Cum igitur Galenus de febre diaria ſermonem haberet in corpore cacochymo, quid erat, vt adderet, *ſi adſint ſigna plenitudinis?* cum tale corpus ſigna habeat non plenitudinis, ſed cacochymiæ, ſuperiùs tradita, corpus nigricans, gracile, hirtum, &c. Propterea vel Empiricus, vel certè imprudens fuit quicumque addidit, *& ſi plenitudinis adſint ſigna*; quia ſententia dogmatica non eſt, à plenitudine ſumi indicationem mittendi ſanguinem. Nec ſanè Empirici à ſola plenitudine obſeruationem faciebant, vt mitteretur ſanguis, quemadmodum antea docuimus, contra Aduerſarium. Iure igitur Galeni ſententiam obiicere viſus ſum, ſi affirmatè dictis liceat negationem addere, omnia veterum ſcripta facilè deprauari, nullámque eorum ſententiam ſtabilem conſeruari. Verum Aduerſarius reſpondet, ſe non mutare ſenſum; quod licet non ſit omni ex parte verum, tamen ſi concedatur, equidem neſcio qua ratione illius faueat opinioni: cum noſtra potius ſententia ſit, ſiue adſit plenitudo, ſiue non adſit, nihilò minus venam ſecandam eſſe, dummodo alij ſcopi non deſint. Illud poſtremò obiter licet annotare, quàm Aduerſarius ſe præſtantem dialecticum exhibeat, in vltimis verbis capitis. [*Relinquens vtramque partem ſine aliqua alteratione: priorem negatiuam, poſteriorem autem affirmatiuam: quæ vtraque* (corrigat Grammaticus) *vera ſunt, cum præciſè non ſupponant pro eiſdē, vt boni norunt dialectici*] ſi hæc bonum dialecticum redolent, noua hæc eſt dialectica. Duæ partes, vna affirmatiua, altera negatiua (ni fallor) ſunt duæ illæ hypotheſes, *ſi non adſint ſigna plenitudinis: ſi adſint ſigna plenitudinis*: quarum dicit vtramque eſſe veram: cum tamen illæ per ſe nec verum, nec falſum dicant: hoc enim orationis enumeratiuæ proprium eſt. Et ratiooem reddit, quia non ſupponunt pro eiſdem: quod falſiſſimum eſt; quia omnes termini (poſtquam placet ad logicas argutias confugere) ſupponunt pro eiſdem: nam ly *ſigna*, & ly *plenitudinis* ſupponunt pro eodem, tam in affirmatiua hypotheſi, quàm in negatiua. Niſi dicat non ſupponere pro eiſdem, quia vna eſt affirmatiua, altera oegatiua. Atqui ſic nulla erit oppoſitio, quæ non ſupponat pro diuerſis: ac reuera ſuppoſitio apud logicos ſcholaſticos ſumitur in terminis propoſitionum, non in copula, & in affirmatione, & negatione. Aduerſarius (credo) voluit aliquid proferre ex logica Pauli Veneti, quam vel non benè didicit, vel dedidicit, & tamen ſe bonum dialecticum profitetur.

Ad Capvt XII.

Ad authoritates ab Aduerſario poſitas.

ADVERSARIVS in præſenti capite, argumento ſumpto ab authoritate veritatem, & conuenientiam propoſitæ lectionis nititur comprobare. Ac mirum eſt, cum eam lectionem attulerit, qua vtraque legitur hypoteſis, *ſi adſint ſigna plenitudinis, ſi non adſint ſigna plenitudinis*, quam probare inſtituit eſſe antiquam, & à probatiſſimis, illuſtribúſque authoribus conceſſam, cum tamen de vna tantùm parte id probare, quæ vnicum membrum continet, affirmatiuum, *ſi adſint ſigna plenitudinis*. Ita plerunque neſcire videtur, quid ſibi probandum, aut improbandum ſuſceperit. Nos certè, qui in Galeni lectione, atque authoritate potiſſimùm verſamur, non admodum ſumus ſoliciti; quid alij ſentiant, aut de illo iudicium faciant, aut ex illo mutuati ſint: cum videamus nunquam defuiſſe, nec deeſſe in præſentia homines, qui verbis Galenum profitentes, toto cælo à Galenica diſciplina ſunt alieni. Quòd igitur vetus interpres affirmatiuè legat, *etſi multitudinis aderunt ſigna*, Aduerſarij opinionem non comprobat, qui putauit vtrumque membrum eſſe legendum; nec ſanè perſuadere quicquam debet, cum longè veriſſimilius ſit, errorem, ſi quis eſt præſumendus, in verſione, quàm in Græcis codicibus irrepſiſſe; cum præſertim vnicæ literæ facili mutatione is potuerit euenire. Verùm quis neſcit quot, & quantis mendis antiqua tranſlatio ſcateat, vt, ſi quis illi fidem velit adhibere, neceſſariò in plurimos, ac maximos errores incidere cogatur? id quod ipſe quoque Aduerſarius fatebitur proximo cap. 13. dum ex Iacobo de Partibus hæc Galeni verba recitat ex veteri tranſlatione. Quod porrò ad Auicennam pertinet, quanquam ego illi non ſum admodum addictus, neque eius authoritas tanti apud me eſt, vt ab iis, quæ Galenus docet, ipſaque ratio dictat, abducere nos debeat, neque ille Aduerſario videtur magnopere fauere: quia ſi adſit multitudo humorum, ſecat venam; ſi illa non adſit, ſed ſolùm craſſities, & lentor, cautè agit, qui inquit, fortaſſe abſtinendum à venæ ſectione, & quidem ſuperflua. Dicit fortè abſtinendum, niſi ſcilicet maior morbus immineat; dicit à phlebotomia ſuperflua, id eſt, vt plerique exponunt, vſque ad animi deliquium. Ergo ſi metus ſit maioris morbi, venæ ſectionem probat, atque eam, quæ non ſit vſque ad animi defectum. Sed cum primis id eſt animaduertendum, tum apud Auicennam, tum apud alios Practicos, vt vocant, eos longè abeſſe ab artificio Galeni, qui vt ſumat indicationes non ſolùm ab affectu, ſed etiam à corpore affecto, febrem ephemeram cum corpore calido, & ſicco, atque cacochymo voluit complicare, cum cæteri cõmuniter de ephemera loquantur, nulla habita corporis ratione. Quod verò præter rem Aduerſarius addit, ſolere nos etiam ex Argeoterio noſtram ſententiam confirmare, nihil eſt, morbúmque animi egregiè prodit; quoniam talia argumenta tanquam topica, aliquando adſcribere conſueui, ad doctrinæ, vt aiunt, abundantiam, vt vim veritatis doceam, quam ij quoque nonnunquam confitentur, qui alioquin à

veritate,

veritate, & à veritatis propugnatoribus ſunt alieni. Quemadmodum & in his meis Diſputationibus plurima teſtimonio, & authoritate Aduerſarij confirmare non deſtiti; quem tamen exiſtimo Argenteriis omnibus, atque Ferneliis multò magis à veritate, & Galeni dogmatibus abhorrere.

Eadem mihi & de Tralliano dicantur; cuius ſententia poteſt admitti: vbi propter plenitudinem periculum eſt, ne febris putrida fiat, ſecandam eſſe venam; citra plenitudinem, ſi febris ex lentore tantùm, & craſſitie humorum fiat, quod ad hos ſpectat, ſecandam non eſſe. Namque ab his quoque ſi tanta obſtructio fiat, quæ poſſit maiorem morbum efficere, equidem non credo Trallianum eſſe iturum inficias, quin liceat venam incidere. Quod ſi negauerit, ille Aduerſariúſque ſciant, me Galeni ſentetiam multò libentius eſſe amplexurum. Non eſt, vt eadem ad Aetij authoritatem reſpondeam: id tantummodo mihi liceat addidiſſe. Cum ille (ſicuti antea diximus) non ſtatuat diſcrimen aliquod corporum ephemera laborantium, quod Galenus facit, non potuit, nec debuit illa verba addere, *etiamſi plenitudinis ſigna non adſint*; quia ſiue adſint, ſiue non adſint, communem tradit curationem: Galenus verò, qui de corpore cacochymo loquebatur, iure tacitam ſuſtulit dubitationem, ſecandam eſſe venam, quamuis in propoſito corpore ſigna plenitudinis non adſint. Dixit autem Aetius, *ſiquidem plenitudinis in corpore adſint ſigna*, εἴ γε καὶ τὰ τ̃ πλήθους ἐν τῷ σώματι παρείη σημεῖα: quaſi dicat, & longè audacius confugiendū eſt ad venæ ſectionem, ſi plenitudo quoque adſit: hæc enim eſt ſcopus ſingularis, quæ non ſimpliciter docet, an vena ſit ſecanda, ſed certè ſanguinem liberaliùs eſſe detrahendum. Sed qui ex verbis Aëtij argumentum aſſumit, non videtur eum Græcè legiſſe: qui tot erratis refertus eſt, vt diuinare potius frequenter oporteat, aut ex aliis authoribus, Galeno præſertim, coniecturam facere, quid ſibi voluerit, tantum abeſt, vt ex eius codice de aliis iudicium ferre debeamus. Verumenimuero, qui tam enixè ab aliis flagitare ſolet, vt integros authorum locos perlegere, ac referre velint, cur non ipſe totam præſentis Galenici loci ſeriem perlegit, ac retulit? Nam Galenus paulò poſt, vniuerſam hanc doctrinam in ſumma quædam capita contractam, paucis exequitur; & quaſi vellet omnia Aduerſarij figmenta confutare, ſolius venæ ſectionis meminit, cum ait: *Ergo cum ſuſpicio erit, &c. Haudquaquam igitur differendum eſt, ſanguinem ita laborantium mittere, ſcilicet tum ad virtutis, tum ad obſtructionis modi portionem.* An Galenus hic purgationis meminit? an obſtructionem, quæ à craſſis, & lentis humoribus fit, putauit purgationis indigere? An non potius venæ ſectionem pro ipſius obſtructionis modo, ſeu magnitudine, Græcè μεγέθει moderandam eſſe dixit? manifeſtè indicans ſe non pro corporis plenitudine, ſeu plethora, ſed pro ratione ipſius obſtructionis ad miſſionem ſanguinis acceſſiſſe. Qui demum, vbi ſigna docuit, quibus maiorem obſtructionem à minore diſcernamus, ad victus rationem ſeſe conferens; vbi verò (inquit) modicè vacuaueris Græcè σύμμετρον per venæ ſcilicet ſectionem, quam dixit pro magnitudine obſtructionis eſſe faciendam. An fortè hic purgationē addidit? Quam certe neceſſarium fuit addere, ſi Aduerſarij expoſitionem ſequamur; cum ratione obſtructionis, quæ ab humorum lentore, & craſſitie fit, & proinde à cacochymia, purgandum, minimè vena ſecanda fuerit.

AD CAPVT XIII.

An codex Galeni ex Aduerſario corrigendus.

ADVERSARIVS in præſenti capite noſtram opinionem refutaturus præclarè demoſtrat ſe eſſe gnarum Græcarum literarum. Nam Græcos authores legere, atque explicare non niſi eius eſt, qui Græcam calleat literaturam: at verò Græcos codices corrigere, receptas ab omnibus opiniones refellere, nouas ſubſtituere, quod Aduerſarius in præſentia facit, eximiam quamdam, atque præcellentem eius linguæ cognitionem poſtulare, ac referre videtur. Quod ſi ille aptè præſtiterit, vtique fatendum erit, nos perperam, & inuidiosè, ac planè immeritò illi hanc notam, quod Græcè neſciat, inuſſiſſe. Iam experiamur. Aduerſarius oſtendit codicem de Galeni ſententia hoc eodem loco eſſe deprauatum, & bifariam quidem: partim ex ipſa mente ac ſenſu Galeni: partim ex ipſa dictione, ac vi verborum. Quod autem ad priorem attinet rationem ex Galeni mente petitam, ille facile ex iis refellitur, quæ antea diximus, cum Galeni ſententiam explicauimus, Aduerſarij refutauimus. Quo loco eiuſdem conſtantia elucet. Qui enim antea, quò noſtrum argumentum vitaret, vitioſum ſuccum interpretatus eſt quantitate peccantem, hic oppoſitum fatetur. [*Supponit ratio venæ ſectionem eſſe accommodatum remedium cacochymiæ, huiuſque copiam vacuari venæ ſectione.*] Quæ noſtra expoſitio eſt ab Aduerſario non adimiſſa. Ac certè falſiſſimis vtitur fundamentis, cacohymiam aliqua ſaltem ex parte venæ ſectione non euacuari, de qua re tum dictum eſt, tum proximo vltimo libro diffusè dicendum erit. Nec verò eſt, vt in præſentia rationes Aduerſarij iam victas, & rancidas rurſum examinemus, quas nunc præter omnem rem adducit, ac repetit; quòd venæ ſectio ſit ob eam cauſam, vt ſanguis vacuetur, qui Galeni ſenſus non fuit eo lib. 9. Meth. 11. vt docuimus: & quamuis concedatur, non tamen facit, quin eadem aliquando poſſit & cacochymiam euacuare: cuius quidem rei, vel apud ipſum Aduerſarium id manifeſto fit argumento, quòd quamuis Galenus dixerit (demus hoc in præſentia) venam euacuandi ſanguinis cauſa ſecari, tamen paulò poſt addit, & reuulſionis interdum gratia ſanguinem mitti. Soluat Aduerſarius: nam æquè nobis licebit ſoluere, & prauorū humorū euacuandorum gratia aliquando venam ſecare. Verum ne aliò digrediamur, neque figmenta illa conſideremus, de cacochymia notha, vel legitima: hæc ſuis authoribus relinquantur, in quibus ad ſuam gloriam, ad tyronum eruditionem, quantumlibet ſeſe iactent, ac triumphent; iam ad ipſam dictionem accedamus: in qua ad leuia quædam cogimur cum Aduerſario deſcendere: in quibus ſi ille grauiter peccat, quid ſperandum, cum in iis eſſe facturum, quæ maiora ſunt, & digna altiore indagatione? [*Deinde* (inquit) *conſideranda eſt ipſa dictio; etiam ſi, quam pro* εἰ καὶ *Græca ſubſtituit Thomas Linacer.*] Quam traductionem dicit ſibi non parum eſſe ſuſpectam, & rationem affert [*idem enim eſt dicere* εἰ καὶ, quod καὶ εἰ, *nempe* &, ſi, *duobus* (duabus inquam) *dictionibus diſtinctis*] & interpretatur, εἰ καὶ *ſi verò.* Quod tamen falſum eſt: cum enim particula εἰ καὶ plerunque ſumatur pro Latina *etſi*, id eſt, *quamuis, quanquam*, nihilominus non negauerim illam pro duabus dictionibus diſiunctis interdum ſumi poſſe, *ſi & ſi etiam, ſi quoque*: vt ſi dicam, *veniam ad te, & ſi frater venerit*: ἔρχομαι πρὸς σὲ εἰ καὶ ὁ ἀδελφὸς ἔλθοι. Illud quoque non inuitus concedam εἰ καὶ ſumi pro καὶ εἰ, quando καὶ εἰ ponitur pro *quamuis*: ſiquidem

hæc quoque eſt ſignificatio particulæ καὶ εἰ. At verò quod Aduerſarius aſſumit, puto eſſe falſiſſimum εἰ καὶ ſtare pro καὶ εἰ, quod ſignificet εἰ δὲ: membrum enim hoc, εἰ καὶ τὰ τοῦ πλήθους ἀπείη σημεῖα, facit initium alterius orationis: ſi verò ſigna plenitudinis abſint, purgandum eſt: namque dicendum procul dubio fuit, εἰ δὲ τὰ τοῦ πλήθους, &c. vel ſaltem, vt Galen. loquitur, καὶ μὴν δὴ καὶ εἰ τὰ τοῦ πλήθους, &c. Falſa etiam ſunt, quæ ſubiungit. [*Quarum vna diſiunctiua eſt,* εἰ, *Latinè, ſi, alia coniunctiua* καὶ, *Latinè &*,] quis enim audiuit vnquam particulam, εἰ, nobis, *ſi*, eſſe diſiunctiuam? Si conſulas Grammaticos, dicent eſſe coniunctionem *συναπτικὴν, continuatiuam*; ſi Logicos, dicent hanc *hypotheſin*, ſi abſunt ſigna faciendum eſt aliquid, eſſe per connexionem, ad differentiam hypotheticæ diſiunctiuæ, quæ fit per verbum *aut, vel.* Ex his patet, quàm vana ſit coniectura, quòd locutio imperfecta ſit, cui aliquid addere oporteat. Cum enim hypothetica illa particula, tum præmitti poſſit, hoc modo, ſi plenitudinis abſint ſigna, ſecanda tamen eſt vena; tum poſtponi, ſecanda eſt vena, ſi plenitudinis abſint ſigna. vel (vt Linacer rectè vertit) etiamſi non adſint, oratio vtroque modo perfecta eſt, in qua nihil deſideratur. Neque eſt, vt quis Linacro ſuccenſeat, aut medicæ artis imperitiam obiiciat, qui vnica dictione expreſſerit, *etiamſi*. non duabus, *& ſi*, vel, *ſed ſi*, quod Aduerſarius facit, cum ita & propriam, atque vſitatam vocis ſignificationem expreſſerit, & Galeni contextum temere corrigere, & corrumpere noluerit, ſed eam ſententiam ſeruare, quam optimi quique & doctiſſimi medici recipiunt, & amplectuntur: quos longè præſtat imitari, quàm nouatores iſtos audire, qui, vt errores ſemel admiſſos tueantur, nihil ſibi non licere putant. Cuiuſmodi illud quoque eſt, quod in fine capitis inquit. [*coniectura huius mea confirmationem affero multiplicem, primam ex Auicenna, Alex. Tral. & Aetij verbis, quæ in ſuperioribus citauimus.*] Mirum, Aduerſarius anteà his authoribus vſus eſt, (quàm bene iam diximus) vt probaret legendum eſſe, *ſi plenitudinis adſint ſigna*: nunc eadem ratione vtitur, vt probet, à contraria eſſe legendum, *ſi plenitudinis abſint ſigna*, purgandum. Et quia nonnulli verba Galeni referentes, quibus rationem reddens, cur ſanguinem mittat, ait, *præſtat enim vitioſi ſucci maiore parte emiſſa*, mentionem faciunt purgationis, colligit antea quoque addendam fuiſſe purgationem, cum tamen illi ipſi controuerſum locum legerint, vt iacet, vt Aduerſarium enecat. *Si tamen* (inquit Galenus apud Iacobum de Partibus) *mediæ ætatis, & virtus fortis, incidimus venas, licet nulla ſignificatio plenitudinis in venis ſignificetur.* Quis igitur non videat, hic ab antiquo interprete purgationem dici, quæ Græcè eſt ὑπάγειν? qui transfert ea Galeni verba, βέλτιον γὰρ ἐκκενώσαντα τὸ πλεῖον τῆς κακοχυμίας. *melius eſt enim corpus purgari ex illa mala materia.* Nouimus enim antiquos illos barbaros homines, & non ſolùm Græcæ, ſed etiam Latinæ linguæ ignaros, non ita religioſos nominum obſeruatores fuiſſe, quin & quamlibet euacuationem purgationis nomine nuncupauerint. Ex quorum monumentis huiuſmodi argumenta conquirere, nihil aliud eſt, niſi medicinam è Barbarorum iniuriis vindicatam, & ad priſtinum nitorem iam penè reſtitutam, & quaſi in portum adductam, nunc demum ad eoſdem ſcopulos barbaráſque ſyrtes impellere, atque ad eandem falſorum dogmatum pericula reuocare: ſed ſimiles habent labra lactucas.

* * *

Ad Capvt XIV.

Refutatio rationum Aduerſarij.

CVM veritatis hæc ſit vis, vt illi omnia conſentiant, ex his, quæ hactenus diximus, facile eſt omnia diſſoluere, quæcumque Aduerſarius ad confirmandam ſuam inanem coniecturam in præſenti capite attulit, aut afferre, vel ſomniare poteſt. Nam quod primum ait, Galenum loqui de de magna obſtructione, in qua [*conſtituenda duo affectus concurrunt; plenitudo, & cacochymia*] quantum à veritate abhorreat, iam docuimus; immò ipſemet Aduerſarius confeſſus eſt. Primum enim falſum eſt, Galenum loqui de magna obſtructione, cum hæc febrem diariam non efficiat, ſicuti aliàs diximus: deinde & eo conceſſo, de magna obſtructione ſermonem eſſe, ea tamen non fit ex plenitudine, cum craſſi, & lenti humores, ſi multi ſint, cacochymiam faciant, non plenitudinem. In quo licet Aduerſarij cauillum animaduertere: qui, quod Galenus ait, *ſi multi, & craſſi, & lenti ſucci impacti ſint*, exponit [*nam craſſities, & viſciditas cacochymiam conſtituunt, ſanguinis multitudo plethoram.* [At Galenus eoſdem humores multos apellauit, quos & lentos, & craſſos dixit; qui quidem lenti, & craſſi humores, vel ipſo teſte Aduerſario cacochymiam conſtituunt: quare etiam multi dicuntur, qui ad cacochymiam ſpectant. Hoc igitur fundamento diruto, tota ruit fabrica, qua fingit, in plenitudine ſanguinem mittendum, in cacochymia purgandum eſſe: ſiquidem purgatio in principio huiuſmodi febrium nunquam conuenit, propter alias rationes, quæ non ſunt in præſentia conſiderandæ, cum verſemur tantùmodo in explicanda mente, ac ſententia Galeni in præſenti loco. Quod verò Aduerſarius affert ex Gal. 2. in 6. Epid. 30 nihil aduerſus nos facit: neque enim nos ij ſumus, qui negemus, cum ante localium medicamentorum, præſertim calidiorum adhibitionem, totum corpus ſit euacuandum, quin id non ſolùm venæ ſectione, ſed etiam purgatione interdum fieri poſſit. Verùm quod in præſentia agimus, & contendimus, illud eſt, Galenum in febre ephemera ex obſtructione, ex humoribus craſſis, & lentis, venæ ſectionem, minimè purgationem imperare, quamuis plenitudo non ſit in corpore. Quod porrò Aduerſarius quærit, quo loco Galenus inter libros Methodi Medendi hoc præceptum tradat, de duplici corporis inanitione, quaſi præſentem locum innuerit, & per conſequentiam indicet, ſe hic vtriuſque remedij mentionem feciſſe: primùm reſpondeo, Galenum hoſce libros recitare, non ratione ſingularium euacuationum, ſed ſolùm ratione communis præcepti, diſcutientia medicamenta non eſſe ad totum corpus applicanda, priùs, quàm illud vacuatum fuerit: quod ipſe Galenus non rarò docuit, præſertim 11. illo Meth. c. 10. vel ipſo teſte Aduerſario; in præſẽti etiam cap. quod negandum non eſt. In quo quidem cum locus non eſſet purgationi, ſolius venæ ſectionis meminit: ſicuti eo loco 6. Epid. voluit etiam purgationis meminiſſe, quia ratio curandorum exanthematum ita poſtulabat. Deinde poſſum alios locos indicare, quibus præceptum purgationi etiam commune à Galeno traditum eſt; præſertim verò 4. *Meth. cap.* 4. & 6. vbi idem & demonſtrat, & longiore oratione cõfirmat, quod hic breuiter attingit: vt qui hoſce locos inter ſe cõtulerit, facile intelligat illos magis præcipuos eſſe, quos probabile ſit Galenum indicare voluiſſe.

Quod Aduerſarius obiicit. [*Poſtremò adeo inordinata, adeo parum continuata*, &c.] ex iis, quæ dicta ſunt, facile refellitur: nãque ex triplici modo obſtructionis, primum, vt ad ephemeras non pertinentem prætermittit, magnam ſcilicet obſtructionem: ſecundum,

dum, ac tertium, in quibus obſtructio parua eſt, aut mediocris, in præſentia tractat. Etenim in parua etiam obſtructione, niſi ea rectè tractetur, febris in putridam tranſire poteſt. Cum autem Aduerſarius ait. [*Aliud quod cum Galenus explicauerit venæ ſectionem fieri ob magnitudinem obſtructionis, ſupponit autem cognouiſſe, quæ pro ratione cognoſcendi neceſſaria iudicari poſſent*] ſi diuinare poſſum, quid ille tandem ſibi velit, facile eidem licet ſatisfacere ex Galeno: qui apertè dixit, mitti ſanguinem oportere, quia præſtat vitioſi ſucci maiore parte emiſſa ad obſtructiones detergendas accedere, &c. & quo humoribus obſtruentibus iter liberum pateat, & iis, quæ extrinſecus admouentur, attractio tuta ſit, vtiliſſimum fore corpus inaniſſe. Quæ quidem Galenus pluribus explicat, atque declarat: ex quibus ſi Aduerſ. cognoſcere non potuit, quæ pro præſenti ratione cognitu neceſſaria iudicari poſſunt, ne ex me quidem cognoſcet. Quæ de repetitione affert, non repeto. Nam in mediocri obſtructione dixit, ſi febris poſt diem non ſoluatur, ſuſpectam eſſe, repetit in parua obſtructione, in qua id difficilius, & rarius euenit, cum ſcilicet illa non rectè tractatur. Tandem cum Aduerſarius ait [*Scio certè ad hunc locum maximè difficilem me non dediſſe explanationem aliam, quàm quæ proximè dicta eſt, ſed profiteor non eſſe dilucidam, & certè mihi ipſi videtur durior*] credo illum ſummo cum artificio eſſe locutum: qui cum explanationem obſcuram, & duram ſignificare vellet, vſus eſt oratione vſque adeo obſcura, ac dura, vt equidem illam pro mea ruditate percipere non poſſim. Id tamen facile intelligo, quicumque à recto veritatis tramite recedũt, & ſcrupuloſas authorum interpretationes conquirunt, ſæpe ad huiuſmodi anfractus imprudenter adduci; vt multa falſa, repugnantia, incongruentia proferant; quæ neque ab ipſis ſatis explicari, neque ab aliis intelligi poſſunt. Atque hic præſentis capitis, & diſputationis, & libri finis eſto.

LIBER VNDECIMVS.

DISPVTATIO XI.

AD CAPVT I.

An in cacochymia conueniat ſectio venæ.

SI promiſſis ſtandum eſſet, vt quæ ſemel, iterumque ſunt abundè tradita, & diſputata, non amplius fruſtra repetantur, aut totus hic liber, aut certè magna eius pars eſſet à nobis ſilentio prætereunda. Verùm ſi Aduerſario placuit eadem ſexcenties agere, ac repetere, quæ potuit ſuo arbitratu ſemel proprio loco examinare, fortaſſe vt librorum mole, ac multitudine, nos obruiſſe, ac peſſundediſſe videretur, multò magis nobis licitum erit, qui apologiam ſcribimus, & iure noſtro ab eius telis, & argumentis nos defendere, ac tueri debemus, eius ordinem, quamuis ordine carentem, ſeruare, atque ad eum, qualiſcumque ſit, hanc noſtram Diſputationem referre. Dabimus tamen operam, vt quæ antea dicta ſunt, breuiter tanquam epilogo repetantur, vt memoriam traditæ veritatis firmare poſſint: ſi quid verò dubium ſupereſt, nec ſatis diſcuſſum, id ex iactis fundamentis quàm pauciſſimis abſoluatur.

Aduerſarius duo potiſſimum tractat in præſenti capite. Alterum, an in qualibet cacochymia ſanguis mittendus ſit, dummodo principes huiuſmodi remedij adſint ſcopi, morbi vehementia, vires, ætas: quod nos veriſſimum, ille falſiſſimum eſſe arbitratur. Alterum, an in cacochymia tum demum liceat ſanguinem mittere, ſi humorum plenitudo illi iuncta fuerit, quod Paulus ſenſiſſe videtur, & Aduerſarius veriſſimum putat, ego falſiſſimum. Quæ quidem duo capita, ſi diligenter examinentur, totum huiuſce libri argumentum complectuntur. Non ego huc omnia congeram, quæ priùs longa oratione tractata ſunt: Illud certè ſine obſeruatione relinquere non poſſum, Aduerſarium vi veritatis adactum, non ita ſe ab his nodis explicare potuiſſe, quin in noſtram denique ſententiam veniret. Hanc ille proponit his verbis. [*ſic illi ſentiunt de tota re; in omni cacochymia, vt maximè redundet humor frigidus, vel calidus, ſumma cum ratione, atque ex Galeni ſententia nonnunquam ſanguinem mittendum eſſe.*] Id quod intelligendum eſt, ſi morbus ſit vehemens, &c. Huius porrò ſententiæ duplicem affert interpretationem: alteram, vt [*intelligatur de indicatione, quam propriè ſuggerit cacochymia*] quam dicit dubio omni procul falſiſſimam eſſe: alteram, quam ab illo perplexè, ambiguè, ac per plura capita confusè traditam, nos in pauca contrahimus, ſi præcipui mittendi ſanguinis ſcopi concurrant. Hanc verò quo pacto ille intelligat, vix planè percipio: cum plurima miſceat, inculcet, cacochymiam notham, indicationem ſumptam ab affectu complicato, cum cacochymia aut complicando: ſanguinem mittere licere cum affectu plenitudinis, & ſine plenitudine, vt vacuemus, vt reuellamus: corpus eſſe ſine plenitudine, tum quod cacochymia laborat, tum quod ſine cacochymia, vbi inflammatio futura ſuſpicatur: venæ ſectionem vt indicatur non à cacochymia, neque à ſano corpore, ſic ſolum pendere à magnitudine morbi futuri ratione fluxionis, &c. Quorum quidem verborum alij conuenientẽ ſenſum fortè aſſequentur. Ego Dauus ſum, non Oedipus. Illud certè intelligo, in cacochymia ob futuri morbi magnitudinem ſanguinem mitti: quid verò ſi morbus magnus ſit præſens? Futurus ne morbus magnus venæ ſectionem indicabit, præſens indicare non poterit? [*At* (inquit) *quoniam iſti hunc non audiunt ſenſum* (noua, ac polita locutio) *nos priorem falſum eſſe oſtendamus.*] Quem priorem? [*ſi intelligatur de indicatione, quam propriè ſuggerit cacochymia.*] Quaſi verò ego vnquam tale aliquid ſomniauerim, effutiuerim, cacochymiam ſuggerere indicationem mittendi ſanguinis: qui non obiter, non ſemel, ſed ex principali propoſito, ſemper id pugnaui, neque cacochymiam, neque plenitudinem, neque plethoram, neque alium quemuis affectum, indicandæ ſectionis venæ vim habere, ſed ſolam, potiſſimam, præcipuam morbi vehementiam tanquam ſcilicet indicantem, cui virium, ætatiſque ſcopi accedunt, tanquam non prohibentes: quæ manifeſtiſſima fuit Galeni ſententia. Pariter, dum noſtram ſententiam nititur confutare, quæ eſt, in cacochymia, ſi fortè oriatur indicatio mittendi ſanguinis, non alia ratione fieri, vt huiuſmodi remedio ſuperſedeamus, niſi ratione virium imbecillium, videtur in noſtram opinionem deſcendere. Cum enim difficillimum illum locum tractaremus, qua ratione diſtinguendum ſit, vtrum remedium, ſectionem venæ, an purgationem eligere oporteat, cum vtrumque à morbi magnitudine indicetur, diximus conſilium à viribus imprimis capiendum eſſe, quæ cum hoc, vel cum illo remedio conſtare debeant. Ille autem conſiderans in purgatione quoque vires validas poſtulari, inquit [*Atqui*

vires valent pro hoc munere exercendo.]Et poſterius ita [*velim ſtudioſos memoriæ commendare quæ docuimus lib. primo de Rat. Cur. per San. Miſſ. vires ipſas validas , ac imbecillas dici etiam in relatione ad opus, quod poſtulat morbus.*] Dum igitur fatetur vires eſſe validas pro ferenda purgatione, mens eſt, eas non eſſe validas pro ferenda venæ ſectione. Alioqui ſi velis eſſe validas , iam & venam ſecandam eſſe contendam. Facilis igitur eſt ſolutio , in cacochymia prætermittitur venæ ſectio ratione virium , id fieri, quia licet validæ ſint pro purgatione , non tamen validæ ſunt pro ſectione venæ ; ſicuti olim declarauimus, poſteriúſque rurſum ſumus declaraturi.

Diſp. de ſcopis prox. c. 4.

Rationes autem, quæ afferuntur ab Aduerſario, omnes noſtram opinionem fouent, ac ſtabiliunt. Dixit enim Hippocrates , ſi talia purgentur , qualia purgari oportet , confert , & leuiter ferunt : quare è contrario ſi non talia purgentur , qualia oportet, neque confert , neque facilè ferunt. Itaque in hydrope vt deliberemus , an vena ſecanda, an purgandum , conſilium inde capiendum eſt , an cum venæ ſectione , an cum purgatione vires ſint conſtitutæ : quod & de cæteris omnibus ſtatuendum eſt. Quæ cum Aduerſarius fateatur, tum hic, dum ait [*in morbo magno à cacochymia genito non conuenire ſanguinis miſſionem, non quod vires ſint (vt illi dicunt) imbecilla , ſed quod morbus non indicet* :] tum libro 1. cap. 8. iis verbis. [*cauſa igitur , propter quam ſuſpecta eſt euacuatio per ſanguinis miſſionem , vbi ſunt humores corrupti , eſt , quod virtus ipſa non fert plerunque huiuſcemodi euacuationem*:] potius contraria ratione colligere debuit, ergo in morbo magno à cacochymia genito , ſectionem venæ interdum non conoenire , quia quamuis vires videantur conſtare, tamen cum eo remedio in poſterum non conſtabũt. Satis enim oſtenſum eſt, vires, non ſolũ quæ præſenti tempore habentur , ſed etiam quæ in futuro, eſſe perpendendas. Ex quibus facile eſt videre , quàm vana ſit diſtinctio Aduerſarij de cacochymia notha, vel legitima : quandoquidem in præſentia quæſtio eſt, non de plenitudine , aut ſola , aut cum cacochymia coniuncta , ſed de ipſa ſimpliciter, & verè cacochymia. In qua ſi fortè vſooeniret, vt quiſpiam medicos venæ ſectionem imperaret , quæſo Aduerſarius reſpondeat, ac me doceat, qua alia ratione tandem eius opinionem refellere ſtuderet , quàm ſi monſtraret, fore , vt ægrotus ex venæ ſectione inſignem virium iacturam eſſet facturus. Hæc enim eſſet quaſi demonſtratio per veram cauſam, in qua animus acquieſcit , cum cæteræ omnes ad hanc vnam tandem , tamquam præcipuam , vt referantur , neceſſe ſit , quæcumque de humorum qualitate , de loco, aut aliis id genus ab Aduerſario , cæteriſque nouatoribus afferri poſſunt.

Quod ad Paulum attinet, quamuis eius verba ad conuenientem ſenſum redigi poſſint , vt ſcilicet pro curatione doloris , ſi plenitudo adſit , ſecemus venam , ſi cacochymia, purgemus , non quia indicatio ex humorum qualitate , aut quantitate ſumatur, ſed vt ex eiſdem coniecturam capiamus, vtrùm cum illo remedio vires ſint conſeruandæ ; tamen , quia huiuſmodi ſententia , vt verba ſonant , abſurda eſt, nec recipienda, non eſt vt Aduerſarius ad Galeni authoritatem confugiat 4. de Sanit. Tuen c. 4. Quem locum antea ſatis examinauimus; in quo certum eſt, Galenum loqui de præſeruatione, ac ſanitatis tutela, cum Paulus de præſenti morbo loquatur.

* * *

AD CAPVT II. & III.

Rationes noſtræ vnà cum Aduerſarij ſolutionibus conſiderandæ.

ADVERSARIVS in capite 2. & 3 nihil aliud facit , quàm noſtras recitat rationes , quibus probare nixi ſumus , interdum in cacochymia ſanguinem eſſe mittendum. Sed quoniam ille capite quarto interpoſito, mox capite 5. & cæteris eas ſibi examinandas , atque ſoluendas proponit, equidem decreui eas referendas , & quambreuiſſime confirmandas ad ſuum quemque locum differre: pleræque omnes ex iis locis ſumuntur , quos magna ex parte perpendimus , & ad ſaturitatem examinauimus.

AD CAPVT. IIII.

Rationes Aduerſarij.

SI nihil aliud noſtram confirmaret opinionem, illud certè maximè poteſt eius veritatem ſtudiois perſuadere, quòd rationes aduerſariæ afferuntur vſque adeò friuolæ , & inanes, longéque peruæ, vt facilè dignoſcere liceat, illas potius contradicendi ſtudio fuiſſe coufictas, quàm veritatis eruendæ gratia ex ipſa rerum natura deductas. Prima ratio eſt, quæ ex ea ſumitur dubitatione , quam nos aliàs diximus in Galeni doctrina eſſe maximam : cum morbus magnus non ſolùm venæ ſectionem , ſed etiam purgationem indicet ex 4. *Meth. cap. 6.* non videri vnum ex iis remediis illud propriè eſſe, quod à morbi magnitudine indicatur. Quam quidem inſignem difficultatem , cum olim promiſerim , fidémque meam obligauerim me eſſe tractaturum, id mihi libet in præſentia præſtare , ac meam fidem liberare. Id quod eo libentiùs facio, cum locus reuera ſit difficillimus , quòd Aduerſarij illum , tamquam nodum Herculeum numquam deſinant nobis obiicere. Sic Trincauellius , in quem locum, dum hæc ſcribo , fortè incidi, his aduerſus nos agit. *Qui abſolutè innixi ſententiæ Galeni* 4. de Rat. Vict. in Morb. Acut. & 4. Meth. & in libr. de Cor. Rat. per venæ ſect. *proferunt ſemper venam ſecandam, ſi fuerit magnus morbus , ſine alia diſtinctione, obaudiunt quæ ab eodem Gal. plerunque in hac re tradita ſunt : vtpote qui 4.* Meth. *dixerit, nempe quod robur morbi , ſiue magnitudinem dicas, pro ſcopo nobis conſtituere oportet , tum in mittendo ſanguine, tum in purgando. Si ergo indicatio à magnitudine morbi accepta vel ſecandam venam nobis præſcribit , vel purgandum , liquidò omnibus patere poteſt (quod tamen latet multos , qui medicinam hoc tempore profitentur) rationem hanc non valere. Morbus eſt magnus , vires, & ætas conſentiunt , ergo mittendus ſanguis , ſed oportet inferre. Ergo vel miſſione ſanguinis , vel purgatione eget. Quodnam autem iſtorum potius eligendum ſit , aliunde petendum eſt : nimirum vel à natura vacuandi humoris , vel ab eius motu , vel à natura laborantis corporis.* Hactenus Trincal. Cæterùm cum nos in noſtra Diſputatione , aduerſus Valleſium , qui itidem hoc potiſſimum argumento cum tribus principibus venæ ſectionis ſcopis pugnabat , longa & accurata oratione in hoc eodem argumento verſati ſimus , nobis liceat in præſentia hanc ipſam rem breuiùs agere , ac nonnulla tantùm afferre , quæ poſſint priorem Diſputationem adhuc magis illuſtrare , & confirmare. Conſultò igitur prætermitto quæcumque hac de re ex aliorum ſententia aliàs diximus , & ad meas rationes ſtatim venio.

De febr. l. 81.

Perdifficilis, & perobſcura quæſtio eſt, cum ſcopus magnitudinis morbi tam ſanguinis mittendi, quàm purgationis adhibendæ communem afferat indicationem; vnde nam oporteat huiuſmodi iudicium, ac diſtinctionem facere, vtrùm remedium debeat adminiſtrari. In primis verò illud equidem non verebor affirmare, niſi ex ſolis tribus principibus ſcopis licet de venæ ſectione decernere, ſed prætèrea neceſſe eſt, vel naturam, aut modum vacuandi humoris, vel naturam laborantis corporis, vel alios id genus ſcopos addidiſſe, diſciplinam Hippocratis, & Galeni, tam præclarè, tam apertè, tam efficienter traditam, quàm nos demonſtrauimus, corruere vniuerſam. *In acutis morbis* (inquit Hippocrates) *ſanguinem detrahes, ſi vehemens morbus videatur, floruitque ægrotanti ætas, & virium robur adfuerit. Si valens* (inquit Galenos) *ſit morbus cum virium robore, nemo eſt in artis operibus exercitatus, qui non ſanguinem detrahat.* Sed obſecro te, quomodo hæc poſſunt conſiſtere, ſi præter magnitudinem morbi, ſi præter robur virium, medici adhuc ſunt obligati & copiam, & qualitatem, & motum bumoris, & naturam ægrotanis, & alia id genus propemodum infinita conſiderare, & animaduertere? Hæc quidem (lector optime) ſunt diligenter conſideranda, atque animaduertenda. (Quis enim iſtud audeat negare?) Sed tamen ita ſunt conſideranda, atque animaduertenda (mihi quidem vt videtur) vt omnia ad principes ſcopos perpetuò referantur. Quod enim pertinet ad humores, quorum cooſideratio in ſectione venæ aduerſariis cum primis videtur oeceſſaria, equidem puto omnium rationalium medicorum eſſe nemioem, qui venam ſecturus non antea libenter, ac diligenter eorum naturam, & ſingulas conditiones inquirat, atque examinet: Sed quamobrem? An fortè vt illi quartum ſcopum efficiant, ex quo deliberationem, atque indicationem mittendi, aut non mittendi ſanguinis capere oporteat? Non arbitror. Illud enim, expreſsè Hippocratis, & Galeni doctrinæ aduerſaretur, quos certum eſt, oon quatuor, ſed tres tantummodo ſcopos conſtituiſſe, atque in iis omnem bumorum conſiderationem prætemiſſe. Quorſum igitur hæc ſpectat conſideratio? At illud veoum, vt opinio mea fert, quod ex copia, qualitate, motione, & qualibet bumorum conditione medici poſſuot de principibus ſcopis verius, & certius iudicium facere. Ex. gr. ſi humores non extra modum ſuperfluunt, ſi nulla improba qualitate ſont malè affecti; ſi ad aliquam externam, minuſque nobilem partem fluunt; hinc licet colligere oullam neque adeſſe, neque fortè adfuturam morbi magnitudinẽ. Contrà autem, ex inſigni humorum exuperantia, ac vitio, ex violenta aliqua in partem principem irruptione, facile eſt intelligere magnitudinem morbi, vel adeſſe, vel certe impendere. Similiter ſi humores à ſua oaturali menſura, & conditione non multum recedant; ſi homo probum corporis habitum, & temperamentum nactus eſt; ſi ægrotat in tempore anni, cœli conſtitutiooe, regione temperata; ſi morbus ſuapte natura non eſt diuturnus; omnis ratio colligit vires planè fore conſtantes, poſſeque venæ ſectionem bene perferre. Contra verò ſi humores vel copia, vel qualitate, vel qoomodocumque præter naturã ſint affecti, longéque diſtent à natura ſanguiois; ſi homo vitioſum corporis habitum, ac temperamentum ſortitus eſt; ſi laborat in tempore anni, cæli conſtitutione, regione inſigniter calida, vel frigida; ſi morbus natura longior eſt; hinc licet ſuſpicari in hoc homine vires fore imbecilliores, quàm vt venæ ſectionem tutò, & commodè ferre poſſint. Atque hæc tanquam exempla ſint ſatis, cum ſtudioſi ſimili ratione facile poſſint in aliis ſe ipſos exercere. Porrò banc ipſam humorum conſiderationem, quatenus ad illos pertinet, ego itidem cenſeo id quoque in primis præſtare, vt medici intelligant, ſciantque hoc difficile iudicium adhibere, ac diſtinguere, vigente morbi magnitudine, vtrùm ſectionem venæ, an porgationem eligere oporteat. Adeo vt buiuſmodi inquiſitio alioqui neceſſaria ad principem virium ſcopum perpetuò debeat referri. Quo quidem loco non eſt, quod Aduerſarij tantopere laborent, vt probent, tam in ſectione venæ, quàm in purgatione robur virium neceſſariò requiri: quod nos illis non inuiti concedimus. Sed illud nobis liceat repetere: minimè vnas, atque eaſdem vires ad vtrumque remedium æquè eſſe accommodatas: immò verò, & ſectionem venæ, & purgatione proprium quendam, & peculiarem virium modum, ac firmitatem deſiderate. Adeo vt quæ robuſtæ vires valent phlebotomiam beoe perferre, purgationi minimè poſſint ſatis eſſe: & quæ robuſtæ vires poſſunt bene purgationem tolerare, nullo modo poſſint venæ ſectionem ſuſtinere. Quod firmiſſimis rationibus, atqoe exemplis in noſtra Diſputatione demonſtrauimus, quæ in præſentia non decet ruſum recordari: quo quidem labore eò magis mihi libet ſuperſedere, quod ipſe quoque Aduerſarius, vt paulo ſuprà vidimus, hanc ipſam veritatem non potuit diffiteri. Quòd ſi quis quærat adhuc, quonam modo liceat bane diſtinctionem adhibere, atque intelligere, quaodo vires hoc, vel illud remedium poſſint, aut non poſſint perferre: ad buoc primum reſponderem, cum hæc deliberatio potius ex artificioſa quadam, ac probabili coniectura, quàm perſpicua, & certa ratione pendeat, huiuſmodi iudicium eſſe perquàm difficile, ſummáque prudentia, eruditione, atque in artis operibus exercitatione fore opus, quod quidem ex eo fit euideoiſſimum, quòd inter medicos de hac re frequenter non conueniat; aliis venæ ſectiooem, aliis porgationem magis probantibus, & decernentibus. Deinde verò eam quoque reſponſionem afferre, morbum, cauſaſque morbi, ſymptomata, temperiem, corporis habitum, & alios id genus ſcopos ad hanc rem multum conferre: ſed conſideratiooem humorum principem locum, ac veluti prærogatiuam quandam obtinere. Quæ tamen omnia equidem ita cenſeo ad hoc ferendum iudicium eſſe accommodata, vt minimè primum, & per ſe, & tanquam ſcopi principes, ſed tanquam ſcopi ſecundarij, atque hac vna tantùm ratione, quatenus ad principem ſcopum referuntur, vireſque vel firmas, vel infirmas demonſtrant, poſſint huiuſmodi ſignificationem, & diſtinctionem afferre. Sed illud quoque demum mihi liceat addidiſſe; neque alia deeſſe argumenta, & quidem longè maximi momenti, quę medicos circa hanc deliberationem optimè poſſunt informare. Cũ enim Hippocrates, & Galenus doceant; 1. Aphor 23. 24.
coococta medicanda, ac mouẽda nõ cruda: In morbis acutis purgantia medicamenta rarò adhibenda: 1. Aph 29 4. Rat Vict. 21. 22.
Cum morbi inchoãt, mouẽdum, vt plurimum venæ ſectione, nonnunquam purgatione: Omoes propemodum morbos acutos, primùm dato purgante medicamento ſolui non poſſe ſectionéque veoæ perſerendam: Medicos, quicumque inflãmationes in principio purgante medicamento ſoluere conantur, non ſolum ab inflammatione quicquã ooo adimere, ſed etiam ægros ad maxima pericula, atque ad interitum adducere; & alia id geous, quæ à nemine poſſunt ignorari. Hæc quidem ſi proximè ſuperioribus notationibus coniungantur, mihi videntur ad hanc rem plurimũ lucis afferre: vt medici tandem fortaſſe non ita difficiliter poſſint interooſcere, vtro remedio,

ſectione

Google

ſectione venæ, an purgatione vtendum ſit. Atque hæc mihi in mentem venerunt, quæ de huiuſmodi loco rurſum in medium proferrem: quem quidem ſicuti aliàs confeſſus,& profeſſus ſum, ita nunc libẽter fateor, ac profiteor ſingularem difficultatem continere. De qua doctiores maximopere quæſo, vt ipſi pariter ſuas cogitationes velint nobiſcum communicare: in quorum iudicio,& cenſura, æquo,& libenti animo omni tempore acquieſcemus.

Sed redeo ad Aduerſarium,& ad ſuam rationem reſpondeo, Morbi magnitudinem, ſeu vehementiam (vt ne cauilletur in verbo) ſanguinis miſſionem indicare, ſed ſolam non eſſe aptam, quæ venam ſecandam eſſe demonſtret, niſi præterea altera virium accedat indicatio; quæ ſi remedio à morbi vehementia indicato ſufficiant, addita ætatis conſideratione, iam non eſt, vt dubitemus, quin vena ſecanda ſit; quemadmodum ſi vires huic remedio non conſentiant, ſed purgationi potius auſcultent, purgatio adhibenda eſt. Sed mirum profectò eſt de hoc homine, qui tantopere vrget, vnam vnius eſſe indicationem; veruntamen ſi interrogetur, quid tandem hoc vnum ſit, quod vnum remedium, venæ inquam ſectionem indicat, equidem neſcio quid ſit reſponſurus. Legantur toti ſeptemdecim libri de Curat. per Sang. Miſſ. Si quis hoc vnum indicans, in quo ille ſibi conſtet, inuenerit, hunc ſpero quicquid maximè ſit difficile, & reconditum eſſe inuenturum. Legi indicationem ſumi à plenitudine, quæ leuibus remediis non cedat, quæ morbum magnum factura ſit; à motu ſanguinis, à quo itidem magni morbi periculum immineat, & ſimilia. Sed vnicum ſcopum nondum legi.

Secunda ratio ſumpta à communibus animi notionibus multis modis peccat. Primùm enim falſum eſſe oſtendimus, omnem indicationem à communibus ſumi animi notionibus; qui non recepimus ſententiam Authoris libri de Opt. Sect. ad Thraſyb. De qua re hic non eſt repetẽda Diſputatio. Illud ſatis Aduerſarij ſententiam poteſt confutare, quoniam Galenus proponens ſcopum à morbi vehementia, tamquam ab Hippocrate inuentum, inquit illum cæteros omnes medicos latuiſſe. Sed quid cæteros illos priſcos medicos dico? cum poſt Hippocratem, poſt Galenum, poſt tot ſæcula, poſt doctrinam tam clarè, tam diffusè traditam, nihilominus pleráque medicorum pars huiuſmodi ſcopum etiamnum intelligere,& admittere non poſſit; qui ſolum in communibus notionibus conſiſtentes, quicquid altius latet, quicquid maioris indiget ſpeculationis, illud aſpernantur, reiiciunt, & confutare conantur. Nouimus Domine initium methodi ab iis communibus ſumi notionibus, quod redundat vacuandum, ſi bilis, bilem, ſi pituita, pituitam, intemperiem contrariis eſſe tollendam, &c. Verùm hæc indicatio, quæ à morbis ſumitur, (ita inquam communiter ſumpta, vt ab Aduerſario ſumitur) principium tantum eſt, & (vt ſic dicam) carcer, vnde medendi ratio promanat, nulla prorſus ipſius medicæ artis adhuc portio, aut certè nec magna, nec propria, &c. Quò verò ipſa quoque morbi vehementia propriam habeat indicationem, & hanc ad totius corporis procurationem pertinere: qua prætermiſſa, rectè non poſſis neque intemperies curare, neque obſtructiones tollere, neque ſingularibus ſcopis, & remediis inſiſtere, hoc ſanè eſt vſque adeò à communibus notionibus remotum, vt id pauciſſimi hactenus potuerint intelligere. Quare non eſt, vt Aduerſarius obiiciat authorem libri de Purg. Med. Facult. ſi bilis purganda ſit, non eſſe mittendum ſanguinem; ſi pituita, hanc ipſam ducendam eſſe, non alium humorem. Quis enim hoc neget? Verùm præter indicationem à bile, à pituita, à ſingularibus morbis,& cauſis, adeſt etiam quæ à morbi vehementia ſumitur, quæ cæteras omnes tempore, dignitate, atque, τῷ κύρει, antecellit.

Ex quibus tertia quoque ratio refellitur, cum ait. [*Ex hac opinione vſus tollitur medicamentorum purgantium,&c.*] Cuius rationis vis in eo tandem conſiſtit. [*Ergo ſi humores mali cum ſanguine miſti pharmaco attrahente educi debent, vt ſanguis purus in venis remaneat, nonne totus hic vſus omnino ſubuertitur, vbi quiſpiam ſanguinem mittat?*] Aduerſarius idem per idem demonſtrat. An fortè negare quiſquam poteſt, ſi humores mali pharmaco attrahente educi debent, non eſſe mittendum ſanguinem? Non id negamus inquam, Bone Deus, ſed hoc diximus, interdum etiam in humoribus prauis ſanguinem mittendum eſſe; vt in febribus, & quidem in principio, vbi totum corpus vacuare oportet; quod, cum morbus, & humores morborum excitantes crudi ſint, purgatione fieri non poteſt: venæ autem ſectio ſi non prorſus ſanguinem à prauis humoribus expurgat, magnam ſaltem eorum partem, ſi Galeno credimus, educit; & præter quàm quòd alia multa commoda poteſt afferre, illud certè habet ſingulariter, vt non ſit tot nominibus ſuſpecta, quot purgatio in principiis huiuſmodi morborum apud Hippocratem & Galenum malè audit. Purgationi igitur ſuus locus ſeruetur, dummodo ne ipſam venæ ſectionem de ſua ſede ac dignitate deiiciamus.

His tollitur facillimè & quarta ratio. Si ſanguis redundat, ille educendus ex Galeni ſententia: ſi cacochymia eſt, humor exuberans expurgandus. Quid ni? At verò ſi morbus ſit magnus, vires conſtent, ætaſque conſentiat, vena in primis ſecanda, mox de aliis remediis cogitandum. Nónne hæc eſt ipſius Galeni propria ſententia? qui traditis præceptis ab Aduerſario productis de euacuando humore peccante, mox indicationem conſiderans, quę à vehementia morbi ſumitur inquit, tres propoſitos ſcopos eſſe vſque adeo principes, præcipuos, ac cæteris præferendos, vt poſiti ponant, ſublati auferant venæ ſectionem. Qua doctrina nihil præclarius, nihil efficacius poteſt excogitari; quamuis Aduerſarius eam prorſus diſſimulauerit, quod minimè facere debuit, vbi argumentum ex eo Galeni libello de Curat. per Sang. Miſſ. deſumebat.

Ad Capvt V.

Primæ, & ſecundæ noſtræ rationis examen: de virium conſtantia in cacochymia, de ſanguine vitioſo.

ADVERSARIVS mihi videtur equos generoſos imitari, qui cum primùm ſtabulis,& clauſtris educuntur, tanta rapiditate, tantoque impetu feruntur, vt incertis gradibus, ſaltibuſque citati & seſſores ſuccutiant, atque agitent,& ipſi motu, ac labore fatigati, ſudore, & laſſitudine domentur, tandémque longiore itineris confecto ſpatio victi commodiùs incedant, ac planè gradarij ad viæ finem perueniant. Ille enim pariter iurgio diſputandi, ac vincendi ſtimulis agitatus, vix ſibi temperare, ſtatumque ordinem ſeruare potuit. Nunc vbi ad finem tot Diſputationum peruenit, incipit ordinatè noſtras rationes examinare, & ſigillatim confutare. Vtinam id in principio ſibi faciendum propoſuiſſet: nam & pauciora nobis legenda dediſſet, & nos ab inani eorundem repetitione liberaſſet: à qua etſi cauere perpetuò ſtuduerimus, non tamen omnino potuimus.

Quod ad primum attinet argumentum, in quo præcipuus huius diſputationis cardo vertitur, nõ eſt,

vt

vt hue omnia conferam, quæcumque antea multis ſunt diſputata: quibus oſtendimus, in quocumque tandem corpore, in quocumque affectu, in quocumque humorum vitio, ſemper ſecandam eſſe venam, dummodo tres præcipui ſcopi iam ſæpe numerati præſentes ſint. Quòd verò etiam purgatio vires valentes poſtulet, id quidem negandum non eſt: verum iſtud non facit, quin interdum, & venæ ſectio poſſit, ac debeat adhiberi, non ratione humoris peccantis, ſed ratione morbi vehementis: ac ſi quandóque hoc remedium prætermittimus, non alia ratione id fiat, quàm vitium ipſarum, quæ cum alio potiùs, quàm cum hoc remedio conſtare debeat. De qua re iam ſatis.

De ſanguine itidem vitioſo, qui affertur in ſecundo argumento, iam plura diximus: ac notauimus, vt Aduerſarius hac in re ſibi non conſtet; cum modo ipſam cacochymiam, malámque humorum qualitatem intelligat: modò etiam quantitatem præter naturam audiendam putet; ſicuti in præſentia facit; quod tamen eſſe à Galeni mente, ab vſitata forma dicendi alienum ſatis oſtendimus. Quæ autem Aduerſarius adducit, vt probet ſanguinem quantitate peccantem dici vitioſum, longè abſunt, vt eius intentioni, ac voto ſatisfaciant. Inutilem fortaſſe, & præter naturam redundantem quoque ſanguinem, illum dicemus, at prauum, vitioſum, malum κακόχυμον, κακὸν, μοχθηρὸν, nunquam dicemus. Quis enim non videat hæc qualitatis eſſe nomina, non quantitatis? Errauit fortaſſe Aduerſarius, quòd corpora quædam vitioſa, ac malè affecta dicantur, quæ ſanguinis redundantia laborant; vt qui ſynocho febre, vel ſine vlla prorſus putredine laborat, nemo non fatebitur malè affectum eſſe, κακῶς ἔχειν: ſed illum prauo, aut vitioſo ſucco laborare, τῇ κακοχυμίᾳ, & κακῷ μοχθηρῷ, vel κακόχυμον, eſſe, neminem arbitror ſanæ mentis eſſe dicturum; ac depoſito pignore contendam nunquam à Galeno, aut priſcis illis optimis medicis dictum fuiſſe. Non eſt vt in præſentia rurſum examini ſubiiciam Gal. verba lib. 9. Meth. cap. 11. de quibus diximus lib. 1. cap. 8. Quantum enim aduerſaria expoſitio ſit à verbis, ac mente Galeni aliena, quilibet facilè poteſt intelligere; cum Galenus dicat venæ ſectionem Græcè. φλεβοτομίαν eſſe ſanguinis euacuationem: ille autem vacuandi ſanguinis gratia adhiberi, & hanc eſſe cauſam mittendi ſanguinis: cum Galenus dicat, mitti ſanguinem debere, cum eſt naturæ inutilis, inutilem autem eſſe tum qualitate, tum quantitate: Aduerſarius verò ſola quantitate peccantem putet eſſe ducendum. Namque demonſtratio Galeni eſt, ſanguinem naturæ inutilem venæ ſectione (in propoſito ſcilicet affectu) eſſe euacuandum: duobus autem modis illum naturæ eſſe inutilem, tum qualitate, tum quantitate: ex quo ſequitur, illum, vtrouis modo naturæ inutilis ſit, venæ ſectione ducendum eſſe. Ac de authoritate Auicennæ antea quoque ſatis diximus.

AD CAPVT VI.

Tertia, & quarta ratio de morbo maligno.

TERTIAM noſtram rationem Aduerſarius his verbis expoſuit. [*Omnis magnus morbus ex Galeni ſententia, &c. exigit.*] Nos aliis verbis. *Prætereà an non Hippocrates, & Gal. &c. ſolent?* Rationem qui velit ad formam ſyllogiſticam redigere, ita conſtruere poterit in tertia figura. In morbis malignis venæ ſectio conuenit: morbi maligni fiunt ex cacochymia: ergo in quadam cacochymia venæ ſectio conuenit. Placuit autem ſic argumentum formare, vt quiuis intelligat, quàm vana ſit Aduerſarij conſideratio de vlcere maligno: cum ratio non magis ad vlcera, quàm ad alios morbos pertineat, qui malignitate præditi ſunt, atque in eo conſiſtat, quod maligni morbi non ſine cacochymia ſunt, in iis tamen vena ſecanda eſt, vtpote magnis, ac vehementibus authore Galeno, ergo in cacochymia quandóque venam ſecamus contra Aduerſarium. Ille quid ad hæc? Fatetur in morbis malignis venam ſecari: eoſdem à cacochymia fieri tantum abeſt, vt neget, vt potius probet. Hinc ſequitur quod volumus. *Sed* (inquit) [*non rectè concludunt viri doctiſſimi morbo exiſtente magno ex ſuccis vitioſis ſanguinis miſſionem neceſſario adhiberi, cum vires validæ fuerint: quia debet illa inio interdum prætermitti, ſolam purgationem adhibentes.*] Aduerſarius errat non ſolùm in Grammatica, ſed etiam in Logica: quia noſtrum argumentum minimè hanc neceſſitatem, & vniuerſalem propoſitionem, ſed ſolum particularem probat in tertia figura. Namque in præſentia, quò illius poſitio deſtrueretur, nunquam in cacochymia ſanguinem eſſe mittendum, ſatis fuit probaſſe, interdum eſſe mittendum. Et hac de cauſa argumentum noſtris verbis retulimus ex Diſputatione de Scopis, vt conferri poſſet cum iis, quæ ab Aduerſario obiiciuntur. Itaque ſuperuacaneus eſt Aduerſarij labor, quo de vlceribus malignis, eorúmque cauſis diſputat: in quo ſi velim eiuſdem errores recenſere, ac naturam maligni morbi, qui Græcè dicitur, κακοήθης, longius perſequi, nimis à propoſito digrediar neceſſe eſt. Id ſolum velim ſtudioſos animaduertere ne errent, ſi vera ſit maligni vlceris deſcriptio ab Aduerſario tradita, hinc ſequi, vt pleraque, immò verò omnia vlcera, quæ cauſam coniunctam habent, neceſſariò malignorum nominè donanda ſint. Quod eſt à mente Galeni & optimorum medicinæ authorum longè alienum. Quid quod ait [*intemperiem partis a materia, quæ in loco vlcerato, vel fluxerit, vel paulatim congeſta ſit, aut etiamnum fluat, difficilem curationem reddere*] Materia paulatim congeſta gignitur ne in parte, an aliunde fluit? Si aliunde fluit, quo hoc membrum à reliquis duobus differt? Si gignitur in parte, nónne ab intemperie? Intemperies igitur erit cauſa, non effectus. Prætereà quænam erit huius curatio? quæ hic certè non habetur, quamuis dicat aliam non inueniri methodum apud Galenum. Deteſtandum quoque eſt quod ait [*ſi verò fluxerint humores, ipſi tantum, quæ recipit, particulæ ſuccurrendum eſt*, &c.] Deſtruit enim maximum, & conſtantiſſimum Galeni decretum, non eſſe partem aliquam propriis remediis, quæ localia vocant, ſubiiciendam, niſi prius totum corpus inanitum fuerit. Sed iam promiſeram hæc me prætermiſſurum. Quare de hoc tertio argumento ſatis dictum ſit.

Quartum vt Aduerſarius prætermittit, tamquam libro quarto pertractatũ, ita nos quoque ſilentio prętereamus. Illud ſumebatur ex curatione febrium putridarum, quæ maiori ex parte fiunt ex cacochymia: quibus conuenire venæ ſectionem proprio loco ſatis docuimus.

AD CAPVT VII.

De vena ſecanda per epicraſin, & in vlcere pulmonum ex cacochymia.

QVONIAM morbi quidam ſunt ex cacochymia ortũ ducẽtes, qui ſubita, & ſemel facta euacuatione curari nõ poſſũt, ſed per epicraſin, qua prauorũ humorũ paulatim & per vices fit euacuatio, rurſumque paulatim, & per vices interponitur nutritio,

ac

ac virium inſtauratio: hanc autem epicraſin, & curationé per epicraſin Galen. dicebat abſolui per venæ ſectionem, iure mihi videor collegiſſe in cacochymia nonnunquam ſanguinem mitti oportere. Quod quidem argumentum vt Aduerſarius effugiat, primùm repetit cauſas repetitæ vacuationis per ſectionem venæ, de quibus aliter egit ſuo quinto libro, de Sang. Miſſ. aliter libro quarto harum diſputationum Diſp. 5. cap. 5. Quo loco nos coacti fuimus noſtram & illius ſententiam afferre, quæ non eſt hic repetenda cum ad rem non faciat. Deinde explicata vacuatione per epicraſin ex Galeno *lib. 9. Meth. c.* 10. vt propiùs ad argumenti ſolutionem accedat, id ſupponere non eſt veritus, quod Galenus ſupponere non eſt auſus; corpus plethoricum incidere in febrem ſynochum putridam, cum viribus non admodum validis. Imbecillas dicere noluit, vt aditum ſibi ad fugam ſeruaret. At verò Galenus corpus ſuppoſuit non plethoricum, ſed corruptela humorum laborans. Quo fit, cum Aduerſarius à Galen. diſcrepet in ſuppoſito, & natura morbi, cauſarúmque, vt mirum non ſit, ſi Galenum ſequi volens in hauriendis indicationibus, in abſurda, & repugnantia incidit. Nam ſi corpus plethoricum eſt, locum non habent indicationes ab Aduerſario, immò à Gal. propoſitæ, vt paulatim quod vitioſum eſt vacuetur, &c. Galenus Græcè dixit ἐκκενοῦν τὸ μοχθηρὸν. Verùm Aduerſ. id fecit cum artificio. Etenim cum Galenus dixerit in prauitate humorum venæ ſectionem conuenire, ipſe ad corpus plethoricum id voluit referre: quod manifeſtè aduerſatur Galeno, qui corpore plethorico, & febre ſynocho prætermiſſa, ſtatuit ſibi dicendum de humorum corruptela, & viribus imbecillis. Quare facile erat Aduerſarium refellere, cum Galenus apertè dicat, humores corruptos euacuari non ſolùm purgatione, ſed etiam venæ ſectione. Quam quidem rationem Aduerſarius ſoluere nititur, quoniam corruptela eſt duplex ex 2. Aph. 17. altera, qua humores poſſunt ad priſtinum ſtatum redire; altera qua non poſſunt; quaſi Galenus de priore loquatur, quam inquit plenitudinem adhuc dici, non cacochymiam. Sed conſiderare debuit ſententiam Galeni eo Aphoriſmo, leuem illam corruptelam, in qua parte humoris euacuata, reliquum poteſt in priſtinam redire naturam, nomine corruptelæ non donari, ſed plenitudinis tantum: illam verò tantummodo corruptelam dici, in qua tantus eſt acceſſus ad ſtatum præter naturam, vt facultas concoctrix iam non poſſit humorem corruptum naturali ſtatui reſtituere. Si igitur Galenus, in præſenti cap. 10. *lib. 9. Meth.* humores corruptos ſupponit, nonne ex ſua ipſius lege illos audire oportet, qui ad naturalem ſtatum redire nequeunt? Nonne à Galeni mente longè recedit, qui corruptelam humorum eam interpretatur, quæ plenitudo eſt, & appellatur? Verùm liceat Aduerſario contra expreſſam Galeni animaduerſionem, leuem illam corruptelam intelligere, & comprehendere, quæ minus propriè talis dicitur: cur nobis non licebit ſub communi, ac generico nomine corruptelæ, *τῆς διαφθορᾶς* alteram quoque audire, & interpretari, quæ magis, ac veriùs corruptela eſt, atque hoc potiſſimùm nomine vocitari conſueuit? Quod ſi nobis licitum eſt, iam ſatis noſtrum viget argumentum, in corruptela humorum, quæ aut cacochymia eſt, aut non ſine cacochymia, venæ ſectionem de Gal. ſententia conuenire. Etenim afferebam exemplum verè illuſtre eorum, qui ex vitioſi ſucci eroſione ſanguinem reiiciunt, aut certè reiicere periclitantur: de quibus
9. Meth. cap. 14. Gal. Quamuis enim iſti cacochymia manifeſtè laborent, tamen à Gal. curantur per venæ ſectionem ſæpius factam, illis interim ad euchymiam reductis.

Aduerſ. verò vt hinc ductum argumentum ſoluat, multa ſuppoſuit, quæ magna ex parte ſunt à veritate aliena. Summa eius opinionis huiuſmodi eſſe mihi videtur: affectum eſſe ſanguinis reiectionem ex pulmonum eroſione: ſummam remediorum in tribus conſiſtere, purgatione, medicamento diaſpermaton, capitis prouiſione: venæ ſectionem non conuenire in principio, niſi in corporibus plethoricis; in aliis conuenire, cum plerunque debiles habeant vires, & parũ ſanguinis. Tranſacto autem principio, & ſedata reiectione ſanguinis, conuenire poſſe venæ ſectionem per Epicraſin, non ratione cacochymiæ, ſed ratione præſeruationis. Egregia diſciplina. Ego verò id primum noto, quod optimè doctiſſimus animaduertit Pacius in ſuis Commentariis ad eum locum, Galenum non loqui de iis, qui ex cacochymia, & eroſione iam ſanguinem reiiciunt, quos initio capitis dixerat eſſe inſanabiles; ſed de iis, qui ex cacochymia, & catarrho ſalſo iam tuſſim excitante, in diſcrimen adducti ſunt, ne vena in pulmonibus, & pectore eroſa ſanguinem reiiciant. Deinde cum Galenus loquitur de principio, aut progreſſu remediorum, non indicare principium morbi, qui adhuc non eſt, ſed principium inſtitutæ curationis. Id quod ex eo patet, quoniam inquit. *Atque hæc quidem in principio peragenda ſunt. Poſt verò reficiendus æger*, &c. Hæc tamen, quæ peragenda ſunt, numerauit primùm purgationem, ſecundò diaſpermaton, tertiò medicamentum capitis &c. quæ non indicant ordinem in tempore vſus remediorum, ſed potius in inuentione, ac dignitate. Præterea inter hæc, quæ ſunt in principio peragenda, purgatio quoque atræ bilis numeratur, de qua tamen dixerat, *poſtea verò ſi res poſtulabit, etiam iis, quæ nigram bilem expurgant*, &c. Quomodo igitur his in principio vtitur? Huc accedit quòd Galenus ordinẽ ſtatuit inter hæc, quæ in principio peragenda ſunt, & victus rationem, cum inquit. *Poſt verò reficiendus æger ſalubriter eſt*, &c. Atqui hæc victus ratio nonne ipſis primis diebus inſtituenda eſt? Itaque iure mihi videor dixiſſe, has dictiones, *in principio, & deinceps*, vel *poſtea*, non indicare ordinem in remediorum vſu, ac tempore, ſed potius in eorundem inuentione, ac dignitate. Nec verò dubium faciat aduerſus id quod diximus, hos nondum ſanguinem reieciſſe, *quoniam*, inquit, *reficiendus eſt æger*, quaſi ſupponat morbum adeſſe. Nam reſpondeo dupliciter: primùm, iſtos aliquo modo ægros dici poſſe, quia laborant cacochymia, & catarrho ſalſo, & tuſſi, vt Galenus dixerat initio capitis. Deinde verbum illud, *æger*, non eſſe Galeni ſed interpretis. Galenus ſimpliciter dixit ἑξῆς δὲ ἀνατρέφειν: *deinceps autem reficere*, ſeu *renutrire*, ſupple, iſtos oportet, non dixit *ægros*. Quod ergo dixit Galenus hæc in principio eſſe facienda, tanquam in principio per methodum inuenta, non tollit, quin venæ ſectio, quam vltimo loco propoſuit, nihilominus ipſa quoque ſit initio facienda. Præterea fateor, ac profiteor venam ſecari gratia præſeruationis, cum tota illa remediorum diſpoſitio eundem habeat ſcopum: æquè tamen fateor, ac profiteor in cacochymia venam ſecari, quod Aduerſarius negabat. Quamuis enim curatio per Epicraſin fiat, vt paulatim corpus ad euchymiam reducatur, reductum venæ ſectione vacuetur, tamen adhuc dico in cacochymia venam ſecari. Etenim cum alternatim, ac per vices vena incidatur, quæro in prima ſanguinis miſſione, an aliqua reliqua ſit cacochymia? ſi dicas non eſſe, fruſtra renutritio illa, & epicraſis repetebatur; ſi concedas cacochymiam adeſſe, iam concedis illa præſente venam ſecari. Neque in præſentia quæſtio eſt, an in cacochymia ſemel, an per vices ſanguis ſit mittendus, ſed an ſimpliciter mittendus.

dus. Quod verò tandem adducitur ex lib. *de Sect. Ven. c. 7.* de venæ sectione in gratiam præſeruationis à ſputo ſanguinis, vniuerſale eſt præceptum omnia corpora complectens, & omnes cauſas ſanguinis reiiciendi: & cum manifeſtè noſtræ faueat poſitioni, non eſt, vt hac de re orationem longiùs protrahamus.

AD CAPVT VIII.

In muliere cacochyma Galenum ſanguinem miſiſſe.

QVod in inueſtiganda Galeni mente, de plurimis rebus, quæ non ipſe accuratè, cogitateque propoſuit, & explicauit, ſed ex eius verbis elicere, & conſecutione quadam deducere oportet, diſcordes ſæpenumero ſint, qui eius lectione, ac doctrina delectantur, mirum certè non fuerit. Verùm vbi Galenus expreſsè rem ipſam docet, ſuamque mentem perſpicuè aperit, inter me, atque Aduerſarium tantam eſſe diſcordiam; quanta eſt totius diametri diſtantia, ſcio multis maximæ fore admirationi. Galenus hiſtoriam refert cuiuſdam mulieris extenuatiſſimæ, inappetentia laborantis, venis ſanguine tumentibus, liuidis, cui menſtrua purgatio iam octo menſibus defecerat; & ſanguis à Galeno miſſus fuit ad libras tres, paulò minus, tribus vicibus, & ille quidem colore, & craſſitudine liquidæ pici ſimilis. Hanc mulierem Aduerſarius contendit plenitudine, & copia ſanguinis, non cacochymia laboraſſe: ego contrà non plenitudine, ſed cacochymia. Vter ad veritatem propiùs accedat videamus.

4. Ep. ſe. 1. un. 19.

Mulierem plenitudine laboraſſe, Aduerſarius his pracipuè, vt mihi quidem videtur, rationibus probat. Prima, ex curatione: quoniam miſſione ſanguinis ad priſtinum ſtatum eſt reſtituta. Secunda, quia venas habebat excelſas, ac ſanguine tumentes: liuidas autem [*ob naturam ſanguinis in illis contenti, qui erat liuidus & niger.*] Tertia, quia vena ſecta ſanguis exiit craſſus, & melancholicus: in talibus autem conſueuit Galenus venam ſecare, vt in ſanguine præditis tenuiore crura ſcarificare: in iis ſcilicet, quibus ex ſuppreſſis menſibus ſanguis redundat. Poſtrema, [*quod octo iam exactis menſibus deſtiterit purgatio ex vtero: ex qua ſuppreſſione non modò probabile, ſed neceſſarium omnino fuit plenitudinis affectum generari.*] Ex quo Aduerſarius tandem colligit. [*Quoniam eorum, quæ à Galeno in commentario dicuntur, nihil prorſus cacochymiam adfuiſſe indicat, ſed omnia in vnum plenitudinis affectum conſpirant, rectè videor mirari, cur illi in eam opinionem venerint.*]

Ego verò contra cenſeo, in eadem hiſtoria nihil eſſe à Galeno relatum, quod non magnam, atque vnam cacochymiam referat. Primùm quidem corporis extenuatio, ac macies id ſatis docet: quamuis enim mulieres ſuaptè natura, & à primordiis generationis graciles, & minimè pingues abundare ſanguine & poſſint, & ſoleant: tamen quæ prius, aut obeſæ, aut mediocris habitus fuerant, ſi non ſolùm pinguedine, ſed etiam carnis mole priuentur, id neceſſariò ex prauis humoribus obtinent, id quod neminem arbitror eſſe negaturum, ne ipſum quidem Aduerſarium, qui conceptis verbis id fatetur. Poſtquam enim dixit, non videri ſibi rationi conſonum, ex eo, quod exiguam carnem habuiſſet, colligere, eam notabili cacochymia laboraſſe, hæc habet. [*cum enim affectum non faciat inopia carnis, ſed excrementorum, & humorum à ſanguinis natura diſtantium tum copia, tum mala qualitas.*] At verò huiuſmodi copia, & mala qualitas excrementorum, & humorum à ſanguinis natura diſtantium, quid, obſecro te, aliud eſt, quàm ipſiſſima cacochymia? Vtrùm autem Galenus horum mentionem fecerit in commentario, mox videbimus. Secundò conſideranda eſt mulieris inappetentia, cuius cauſam referre equidem aliam non poſſum, quam exiguam, aut nullam alimenti ſuctionem, propterea quòd venæ humorum copia laborant; necnon humores prauos ad os ventriculi delatos, qui ſenſum leuis alicuius ſuctionis obtunderent: quod quidem non niſi ex cacochymia ortum ducit; cum alioqui videamus corpora plethorica, qualia ipſorum quoque athletarum ſunt, commodam, & naturalem appetentiam obtinere. Tertiò venarũ tumor, cum ex qualibet materia contenta poſſit euenire, certè liuido colore, ſatis docebat ſanguinem in venis contentum non fuiſſe qualitate mediocrem, ſed vitioſum; & non ſolum melancholicum, vt cenſet Aduerſarius, ſed etiam crudum, & debito calore deſtitutum: in qua maſſa, ſanguis probus minimus eſſet, & pauciſſimus, alij humores plurimi: id quod ex aliis quoque palam fiet. Quarto enim loco de cauſa dicendum eſt: nimirum octimeſtri menſtruorum ſuppreſſione: quæ planè demonſtrat inſignem cacochymiam adfuiſſe: Nouimus enim menſtruam purgationem in fœminis fuiſſe à natura inſtitutam, vt corpus earumdem à ſuperuacaneo, & vitiato ſanguine expurgaretur; qualem propter frigidam, & humidam intemperiem, vtramque deſidem in iis generari neceſſariũ fuit: quocirca, & iure optimo illam veteres purgationem appellarunt authore Galeno: immò ipſemet dixit aliquando illam non ſolum euacuationem eſſe, verùm etiam purgationem, vtpote in qua multitudo vitioſorum humorum, quæ menſis ſpatio coaceruatur, expurgari ſolet, licet non tanta; neque adeo vitioſa, qualis, & quanta coaceruatur, dum menſes in prægnantibus ſupprimuntur; quod alibi in eam cauſam relatum eſt, quoniam fœtus meliore ſanguinis portione nutriri conſueuit. Quicquid ſit, certum eſt retentionem menſium complurium morborum cauſam eſſe, qui nonniſi à prauis humoribus fiunt: quos enumerat Hippocrat. & Galenus, neque eſt, vt nos referre in præſentia velimus. Quid igitur mirum ſi hæc mulier ex cohibitis menſibus octo menſium ſpatio, in cacochymiam, atrophiam, & maciem incidit? cum praui humores nec aptè ad nutrienda membra diſtribuantur, nec diſtributi, ſaltem aliqua ex parte poſſint perfectè coqui, & aſſimilari: quod ſi illa ſanguinis fuiſſet redundantia, cum humor ad nutriendũ ſit maximè aptus, oportuiſſet, & nutritionem optimè cedere, & membra, & carnes ipſas probè nutriri, augeri, & adoleſcere, potius quàm deficere, & macie contabeſcere. Verùm quid de ſanguinis qualitate diſputamus, ſi Galenus eam nobis ante oculos proponit, quod (inquam) eſſet colore, & craſſitudine pici liquidæ ſimilis? Atqui huiuſmodi ſanguinem intra probi ſanguinis fines conſiſtere quis audeat affirmare? aut eius redundantiam plethoræ nomine dignabitur? vnico excepto Aduerſario, qui vt ſua tueatur paradoxa, non veretur abſurdiſſima quæque pronuntiare? Sanguis probus, & naturaliter conſtitutus eſt rubri coloris ex Galeno *lib. de Atra Bile cap. 2.* hic autem erat picei coloris, & nigri, vel ipſo Aduerſario teſte. Sanguis optimus eſt qualitate, & ſubſtantia mediocris, bilioſorumque humorum & pituitoſorum medius *4. Tuend. Val. cap. 4.* Hic autem erat craſſus & ex ipſo Aduerſario melancholicus. Sanguis ſuaptè natura, dum extra vaſa conſiſtit, concreſcit,

1. Epi. ſe. 3. c. 37.

atque in grumos vertitur:hic autem pici liquidæ ſimilis fuerat. Quid igitur deſiderari amplius poteſt, quo probemus eam mulierem laboraſſe ſanguine vitioſo, veriſſima, ac maxima cacochymia?

Iam verò aduerſariæ rationes ſua ſpoore concidunt, ac ruunt. Etenim ſi Galenus venæ ſectione mulierem curauit, non hinc ſequitur eam plethoricam fuiſſe, cum venæ ſectio in cacochymia quoque adhiberi poſſit: & qui contrarium ſupponit, id petit, quod in principio. Tumor porrò venarum arguit quidem copiam ſanguinis, non tamen neceſſariò probi, & qui plethoram efficit, ſed fortè etiam vitioſi, atque ipſius cacochymiæ, qualis certè erat in boc corpore. *Subſtantia* (inquit Galenus) *copioſior priore neceſſariò eſt ea, quæ tumorem venis comparauit: nondum tamen qualis plenitudo ſit, iam patet; quippe ſubſtantia omnis multa communis præter naturam eſt tumor, ſeu purus ſanguis, ſeu bilioſus, ſeu ſeroſus, ſeu pituitoſus, ſeu flatulentus exiſtat.* Quòd ſanguis eſſet craſſus, & melancholicus, id verò potius cacochymiam ſignificat: ſi enim humor melancholicus ita in ſanguine redundat, vt proportione cæteros bumores ſuperet, ipſum præſertim ſanguinem, quid boc aliud eſt, quàm cacochymia? De menſtrua purgatione diximus, quæ cum impurum, vitioſum, lutulentum ſanguinem ſoleat educere, ſi ſupprimatur, vt impurum quoque vitioſum, lutulentum ſangoinem reddat, neceſſe eſt: in quo ſi quis non intelligit ſummam cacochymiæ rationem conſiſtere, is nihil intelligit. Verùm de hac re atque hoc exemplo in præſentia ſatis.

De plen. c. 10.

Quod ad morbos attinet, qui plerique occurrunt ex cacochymia ſine dubitatione ortū ducentes, in quibus nemo eſt ex probatis medicis, qui non libenter ſanguinem mittat, reſponſio Aduerſarij [*in illis ſanguinis miſſionem interdum conuenire, ſi adfuerit plenitudinis affectus, aut ſanguinis fluor: ac citra alterutram cauſam omnino abſtinendum.*] hæc inquam reſponſio ſatis indicat illum, aut ex libro tantum medicum eſſe, taléſque morbos nunquam in praxi, vt aiunt, tractaſſe, & curaſſe, aut alia ſcripſiſſe, & alia vſu ipſo confirmaſſe. Cum enim nullus in medicina facienda, quantum equidem Vicentiæ, Venetiis, Patauij ſpatio 50. propemodum annorum, quibus medicinam exerceo, potui obſeruare, in propoſitis morbis, ictero, elephante, ſplenetico, Gallico, venæ ſectionem prætermittat, quamuis corpora ſint omnis plenitudinis expertia, dummodo vires non prohibeant, ætáſque conſentiat, vix adduci poſſum, vt credam, ſolum Aduerſarium eandem prætermiſiſſe. Immò verò mihi videor certus eſſe, quotquot illi hactenus oblati ſunt Gallico morbo laborantes, (vt alios interea omittam) in nemine penitus, atque iterum, ac ſæpius penitus venæ ſectionem ab eo prætermiſſam fuiſſe, ni vires, aut aliquod ſymptoma vires proſternens obſiſteret. Ætatem prætereo, quòd ille ne in pueris quidem venam incidere vereatur.

AD CAPVT IX.

De natura ſanguinis.

Equidem non ignoro, quæ in ſequenti parte continentur, ab Aduerſario ſcripta, & à me rurſum conſideranda, talia eſſe, quæ vel initio totius Diſputationis fuerint examinanda, vel opportuniore loco tractanda, vel tanquam antea non ſemel tradita, prætermittenda. Tamen apologiæ ratio me cogit, vt bic de iis dicam, quæ olim tractari debuerant: nam quæ nunc habentur reperita, & inculcata, an im... eſt, vel prorſus præterite, vel paucis attinge... Porrò in præſenti capite nobis conſiderandum proponitur, quomodo ſanguis ſit in venis conſtitutus, aut potius quæ ſit natura ſanguinis, qui in venis continetur. Qua in re Aduerſarius, id quod omnibus manifeſtiſſimum eſt, & ad ſolutionem quæſtionis non facit, pluribus declarare contendit: quod ambiguum eſt, atque in eius doctrina inconſtans, inuolutúmque, ſilentio prætermittit. Quis neſciat ſanguinem in venis contentum, ex quo noſtrum corpus nutritur, ex quatuor humoribus conſtare, quæ corporis noſtri ſecunda quædam elementa cenſentur? illos eſſe pituitam, bilem flauam, humorem melancholicum, & quartam ſubſtantiam, quæ ſanguis propriè dicitur? ex iis omnibus nutriri corpus iuxta Hippocratis, atque Galeni doctrinam? Alios præterea humores eſſe iis tribus proportione reſpondentes, qui nutriendo apti non ſint? Hos, ſi valde in corpore abundent, cacochymiam conſtituere? Sed quod erat diligentiùs examinandum, atque explicandum ad ipſum ſanguinem pertinet, ex quo corpus alimentum ſumit. Cum enim ille ex quatuor humoribus conſtet certa quadam proportione, quæ latitudinem quidem babet, ſed talem, ac tantam, vt ſi eius fines, ac terminos tranſiliat, vt etiam ſanitatis limites egrediatur, neceſſe ſit, ſi talis humorum proportio non ſeruetur, ſed vnus aliquis humor inter cæteros excellat; ſiquidem exiguus ſit exceſſus, affectus plenitudinis nomen meretur, ſed cum additione, ac denominatione ab exuperante humore facta, puta plenitudinis pituitoſæ, bilioſæ, &c. Sin autem longo interuallo excedat, ... húſque humor alios valde ſuperet, ſi ſanguis ille fuerit, iam non ſolùm plenitudo, ſed & peculiari nomine plethora dicitur: ſin verò alius quiſpiam à ſanguine humor exuperet, nec plethora, nec plenitudo, ſed cacochymia dicitur. Quæ doctrina Galeni eſt multis in locis, præſertim libro *de plenitud. capite vltimo, & 13. Meth. cap. 6.* Ex quibus illud noſtræ Diſputationis ſolidiſſimum fundamentum conſtitui poteſt, cacochymiam dici, & eſſe, non ſolùm cum bumores excrementitij, & ad nutriendum inepti in corpore abundant, vt Aduerſarius cenſet, ſed etiam quando humores ipſi alimentales (vt vocant) & cum ſanguine ad membrorum nutritionem permiſti, à debita proportione, ac ſymmetria recedunt eo modo, quo diximus; de quo quid Aduerſarius ſentiat, non ſatis mihi perſpicuum eſt. Veruntamen ſi conſidero quæ ille ſcripſit non ſolum *lib. 4. de Ven. Sect. cap. 4.* ſed etiam hoc libro *Diſputat. 3. cap. vlt.* mihi ita ſentire videtur, Quolibet humore, & quantumlibet in ſanguinea maſſa redundante plenitudinem dici, non cacochymiam. Pòſt enim quàm dixit ſanguinem ex quatuor humoribus conſtantem illum eſſe, ex quo humanum corpus ſit & à principio genitum, & poſtea nutritum, humores eſſe ſanguinem propriè dictum, & reliquos tres, qui non ſunt appellandi propriè pituita, vel bilis, ſed ſanguis pituitoſus, vel bilioſus, plenitudinem non conſtare ex incremento bilis, melancholiæ, aut pituitæ excrementitiæ, plethoram eſſe affectum eorum ſuccorum, qui ſanguinis nomen habent; demúmque poſtquam multa effinxit de plenitudine cacochyma, & cacochymia plethorica, tandem ait [*Quod attinet ad ſanguinis partes ita ſtatuendum eſt, ſi vna cum temperatiſſima partis augmento contingat bilioſum ſanguinem duntaxat, aut pituitoſum, aut melancholicum increſcere, plenitudo etiam dicitur, ſic etiam ſi duo augentur: at verò ſi citra ſanguinem moderatum,*

moderatum,ſolus vnus augeatur humor, etiam plenitudinem vocabo, ſed non ita exacte ſermone, verum cum additamento ſanguinis biliosi, aut pituitoſi, aut melancholici:atque ſi aliquando ex veteri conſuetudine dicere voluerimus, plenitudinem bilis, pituita, melancholia, non reclamabimus, modò rerum natura, vt iam mihi expoſita fuit, teneatur, neque enim de nominibus litigandum eſt.] ſic in præſenti cap. ait [*ex horum*] ſcilicet excrementitiorum humorum miſtione, & confuſione fit in venis cacochymia, cum ſatis magnum incrementum eſt, aut magna illorum malitia (neque enim leuis miſcella hunc affectum facit) vtrúmque enim ad illius conſtitutionem interdum concurrit, atque interdum alterutrum. Quare cum Aduerſarius ſimpliciter quodlibet alicuius talis humoris incrementum plenitudinem vocet, nec diſtinguat, vtrùm exiguum intelligat, an maximum & effatu dignum, videtur illam quoque plenitudinem appellare, quá Galenus cacochymiam vocauit: eam verò duntaxat cacochymiam nuncupare, qua humores excrementitij exuperant, quod eſt à Galeni mente alienum. Nam *lib. de Plenit. cap. vlt.* vbi bilioſam, pituitoſam, melancholicam plenitudinem deſcripſit, addit in iis, ſimul cum vno ex hiſce humoribus ſanguinem etiam augeri: alioqui ſi ſola bilis pallida exuperauerit, iam huiuſmodi affectus non amplius plethora, aut plenitudo, ſed cacochymia dici meretur. Qui de iiſdem loquitur humoribus, qui ſi augeantur ſimul cum ſanguine, plenitudinem, ſi ſoli ſine ſanguine, cacochymiam efficiunt. Ac paulò poſt. *Et ſanè in plethoricis conſtitutionibus poteſt ſanguis alios omnes longo excedere interuallo, verum non ita aliorum humorum quiſpiam: id namque in cacochymiam tranſit, neque amplius plenitudo, neque plethora erit vocitanda. Iidem igitur humores, qui plenitudinem faciunt, ſi magis augeantur, cacochymiam gignunt.* Quæ ſententia apertè etiam colligitur 13. Meth. cap. 6. & aliis locis, vt in re clara non ſit opus longiùs orationem producere. Galenus autem hanc ſententiam videtur ex Hippocrate didiciſſe, qui primo lib *de Nat. Hum. text.* 18. dixit corpus humanum in ſe continere ſanguinem, pituitam, & vtramque bilem: & hanc eſſe eiuſdem naturam: vt certum ſit eum loqui de maſſa ſanguinea, quæ corpori alimentum præbet. Quæ quidem ſi mediocriter ſe habeat, inquit hominem ſanum degere; ſi à mediocritate recedat, dolere, ac nimium ægrotare. Quo loco licet obiter inter Hippocratem, & Aduerſarium repugnantiam obſeruare. Namque ille de humoribus loquens, ex quibus humanum corpus conflatum eſt, ac nutritur, inquit. *Affirmo igitur ex ſanguine, pituita, & bile cum flaua, tum atra hominem conſtare: & primum quidem horum nomina communi hominum iudicio diſterminata eſſe: neque cuiquam eorum idem eſſe nomen dico. Deinde formas ſingulorum quoque natura eſſe diſtinctas: & neque pituitam vlla ex parte ſimilem eſſe ſanguini: neque ſanguinem bili; neque bilem pituitæ. Quo enim pacto ea inter ſe eſſent ſimilia; quorum neque colores ſimiles apparent, cum aſpiciuntur: neque manu attrectanti ſimilia eſſe videntur? Neque enim calida pariter, neque frigida, neque humida, neque ſicca ſunt.* Aduerſarius verò è contrariò inquit. [*hæ partes* (quas deinde exponit humores in maſſa ſanguinea contentos, ex quibus nutriunt animal) *propriè naturam ſanguinis, ac etiam fibras, colorem, odorem, ſaporem, aliáſque proprietates exacta ratione continent,* &c.] Et in præſenti capite [*ideóque* (ait) *non diſtant colore,* &c.] Et paulò poſt [*licet omnes partes rubræ ſint, omnéſque & forma, & temperie participent ſanguinis.*] Equidem credo Aduerſarium Nouatoris nomen affectare, & enixè aucupari;

1. de Nat. hum text. 25

Lib. 3. c. 15.

cum antiquiſſimi authoris, & optimi illius ſenis vetera, & iampridem recepta ab omnibus decreta reſpuat, atque contemnat, noua, inaudita, incredibilia ſuggerat, ac docere nunquam deſiſtat. Ac ſanè ſpero equidem fore, vt hic homo qui humores ſpecie, qualitatibus, conſiſtentia, virtute, modis omnibus inter ſe diſſidentes, auſus eſt affirmare, propriè naturam eandem ſanguinis, fibras, colorem, odorem, ſaporem, aliáſque proprietates exacta ratione continere, totum naturæ ordinem aliquando inuertat, & contendat album, & nigrum, lucem, & tenebras, aquam, & ignem, & quæcumque ſunt contraria, non eſſe diuerſa, ſed vnum, & idem, & quod philoſophi quidam dixerunt, ens vnum eſſe.

AD CAPVT X. & XI.

Rationes Aduerſarij refutatæ: Noſtræ confirmatæ.

DVORVM capitum x. & xj. quæ nos in vnicum redegimus, illa eſt apud Aduerſarium ordinis ratio, vt priore, ſcilicet x. reliquas noſtras afferat rationes: in altero xj. prius multis argumétis ſuam poſitionem nitatur confirmare, deinde eaſdem noſtras rationes diſſoluere. Ego verò mihi videor conuenientiorem ordinem ſeruaturus, ſi ſemel in primis vniuerſam Aduerſarij argumentationem examinauero, & quantum vnaquæque illius ratio momenti habeat, expendero: deinde & argumenta noſtra in remedium allata ab eiuſdem Aduerſarij conatibus, & oppugnationibus vindicauero. Primum autem in cap. xj. velim ſtudioſi animaduertant, (quod equidem non ſine maxima admiratione obſeruaui) Aduerſarium in ipſo capitis limine ſine vlla difficultate fateri, [*Interdum, etiamſi nulla plenitudo adſit, immò vero ſi corpus cacochymia inſigni laborauerit, magno imminente morbo à ſanguinis fluxione concitando mittendum eſſe ſanguinem*] ac parum abeſt, quin fateatur, in quouis morbo magno, licet adſit cacochymia, mittendum eſſe. Tamen longiſſima Diſputatione, ac multis argumentis ita probat venæ ſectionem in cacochymia non conuenire, ac ſi illa perpetuò exitialis eſſet, ac pernicioſa, nullúmque vllo, vel loco, vel tempore, locum habere poſſet. Iam argumenta ipſa perpendamus: quorum duo capita ſunt: alterum de cacochymia extra venas: alterum de cacochymia in venis.

De priore quatuor affert argumenta. Primum, quia malus humor non debet trahi in venas, ne ſanguis miſtus illum labefactet. Secundum, quia axioma eſt, non eſſe ducendum humorem per partes nobiles. Tertium, quia non eſt tentanda via longa, & difficilis, cum breuiorem habeas, & faciliorem. Quartum, quia non ſumus certi prauos humores ſecta vena educi: ac retenti plurimum nocere poſſunt. Ego verò his omnibus illud primum obiicio, quod dicebam, argumenta eò tendere, vt doceant, nunquam in tali cacochymia ſanguinem mittendum eſſe; quod tamen Aduerſarius conceſſerat [*magno imminente morbo à fluxione ſanguinis concitando*] Quod ſi ille contendat, hæc ſimul poſſe conſiſtere, vt cacochymia venæ ſectione non euacuetur, ſed illa reuulſionis tantùm gratia adhibeatur, cur non videt nos eodem clypeo tegi poſſe, ac pariter reſpondere, ſi cacochymia extra venas contineatur, puta in eryſipelate, non propterea nos venam ſecare, vt prauum illum ſuccum euacuemus,

ſed vt morbi vehementiæ proſpiciamus, vt totius corporis rationem habeamus, vt materiam, quæ morbum fouere poteſt, educamus, vt tutum ſingulatim remediorum vſum faciamus. Qua vnica reſponſione argumenta omnia iam relata planè conciduut. Fruſtra igitur Aduerſarius obiicit praui ſucci reuerſionem in venas, eius permiſtionem cum ſanguine, euacuationem per partes nobiles, viam difficilem, incertum exitum cum præter propriam huiuſmodi humoris euacuationem, totius primum corporis ſit habenda ratio, materiáque in primis magno remedio pro morbi magnitudine ſit minuenda. Speciatim verò quæ pars corporis, per quem locum, & quomodo euacuari commodè poſſit, iampridem ex Galeno didicimus, cum paſſim in libris Meth. tum prę ſertim 2. *ad Gla. capit.* 2. Sicuti enim ſtudemus conuenientem venæ ſecandæ vſum confirmare, eiuſdem dignitatem tueri, ita ij non ſumus, qui credamus per eam omnes morbos prorſus aboleri, omnibus iodicationibus ſatisfieri poſſe.

Deinde Aduerſarius ad cacochymiam ſe confert, quæ in venis continetur, in qua multis argumentis contendit omnino eſſe à venæ ſectione abſtinendum. Quam quidem totam Diſputationem iure poſſem prætermittere, quoniam in vnaquaque ſcientia, & facultate diſputare aduerſus eos, qui principia negant, & manifeſtiſſima quæque, & certiſſima eiuſdem axiomata in dubium vertunt, tamquam lege quadam vetitum eſt: & qui hoc facere inſtituat, omnia vbique tractet, atque confundat, infinitam diſputandi rationem perſequatur, neceſſe eſt. Aduerſarium verò certiſſima quæque artis dogmata impugnare, ipſa medicinæ principia in dubium reuocare, facilè intelliget, quicumque attentius eius argumenta examinare, eorúmque vim conſiderare voluerit. Igitur id nos paucis obſeruemus, non quidem, vt dubitationes extra artem poſitas audiamus, ſed vt aliis viam monſtremus, qua ſe ab huiuſmodi tricis, & captiunculis facilè expediant.

Primum eſt argumentum [*Venarum cacochymia ſanguinem coinquinans emendatur pharmaco purgante, non igitur venæ ſectione indiget.*] Argumentum regium, quod non niſi duobus deficit; antecedente, & conſequentia. Namque antecedens ſi ſpeciatim intelligatur, cacochymiam nonnunquam purgatione emendari, id concedi vt veriſſimum poteſt: at verò generatim prolatum id cum primis falſum eſt: cum alia non deſint remedia, venæ ſectio, victus ratio, malleolorum, ſcarificatio, diureticorum, ſudorificorum vſus, alexipharmaca, & alia fortaſſe, quibus venarum cacochymia modò purgatione, modò ſectione venæ, interdum & vtraque corrigatur: fieri etiam poſſit, quod iam docuimus, vt non pro ipſa cacochymia, ſed pro morbi magnitudine ſanguis mittatur, ſi cætera conſentiant.

Deinde Aduerſarius ex iis, quæ communia ſunt, argumentatur. [*Amplius propoſitum medici eſt, tutò, cito, & iucundè ſanare: at verò qui mittit ſanguinem in eiuſcemodi affectu, neque tutò, neque cito, neque iucundè ſanat.*] Quod quidem argumentum tam diffusè explicat, amplificat, exaggerat, vt nullum nedum ſectioni venæ, ſed ne alij quidem vlli propè remedio locum concedat. Si enim commune illud præceptum vſque adeò ſeuerè, & reſtrictè audiendum eſt, vt ab Aduerſario accipitur, quis erit quæſo in medicina locus vſtioni, inciſioni, membri amputationi, ligaturis, cucurbitulis, purgationi, clyſteribus ipſis? At verò quis non videat ſenſum eſſe, vt tutò, citò, & iucundè agamus, quàm maximè fieri poteſt, quantum occaſio, rèſque ipſa patitur, & finis conſequendi vſus permittit? De ſecuritate dicamus. [*Tuta* (inquit) *non eſt medicatio, qua vacuat eum humorem, qui non debet euacuari,* &c.] Primum dico illum aſſumere, quod probandum eſt, non debere ſanguinem euacuari. Deinde contrà aio tutam non eſſe medicationem qua vel principio, non turgente materia, purgamus, vel ſine inſigni remedio principium morbi tráſigimus, in quo mouere oportet, ſi quid mouendum videtur; vel ſingularis praui humoris eductionem molimur, non prius corpore per venæ ſectionem inanito. Hæc enim perſpicua fuit ſententia Galeni, de qua multa diximus. Aduerſarius addit. [*& qui magnam toto corpori* (toti inquam) *facit vtilitatem, & qui vtilis eſt ad ſuperandum morbum, & in quo naturalis calor conſeruatur.*] Cur non laruam exuit, & apertè profitetur numquam ſanguinem eſſe mittendum? Cùm ipſe reuulſionis gratia ſanguinem mittebat, ſi ego illi obiiciam, Tu ne ſanguinem detrahis? qui magnam toti corpori affert vtilitatem, qui vtilis eſt ad ſuperandum morbum, & in quo naturalis calor conſeruatur quid reſpondeat? Non aliud credo, quàm & alia remedia, & ipſam in primis venæ ſectionem hoc habere, vt non ſine aliquo ægrotantis incommodo fiant: ſed medici partes eſſe, vt illa eligat, quæ quàm minimo cum detrimento plurimum afferant vtilitatis: talem eſſe venæ ſectionem pro reuulſione, vbi metus eſt vehementioris morbi: talem & nos eandem eſſe dicemus, vbi iam præſens eſt morbus vehemens. [*Denique* (inquit) *ex cuius euacuatione vires non mediocrem conſequi debilitatem poſſunt*] Galenus certè oppoſitum docebat, Vires venæ ſectione leuatas facilius ſuperare quod reliquū eſt. Quid hoc aliud eſt, quam firmiores euadere, ac robuſtiores? Sed eſtò, concedatur hoc quoque, eas conſequi iſtam debilitatem non mediocrem: nónne ſemper hæc ratio viget? Cur igitur ille venam ſecandam, aut docuit, aut iuſſit vnquam? Aut hic volens, ac ſciens falſa ſcribit: aut alias impius fuit, qui vena ſecta tantum homini detrimentum, tantam perniciem afferri aſſenſit, ſuaſit, iuſſit. *Iam* (inquit) *ſi nullam ſanguis patitur putredinem, ſi quantitate non facit negotium cur vacuandus?* Quid igitur ſi ſanguis putreſcat, ſi quantitate lædat, concedes ne vt illum mittamus? At dicebas ſectionem venæ ratione putredinis non conuenire. Sed nónne ſæpe ex Galeno diximus, cur ſanguis, licet non patiatur putredinem, licet quantitate non faciat negotium, nihilominus interdum ſit educendus, quia ſcilicet morbus vehemens ſine huiuſmodi remedio ritè curari nequit? Idcircò vana eſt obiecta ratio, non conuenire, vt pro vncia bilis ducatur libra probi ſanguinis. Quanta enim commoda afferat venæ ſectio, præter eductionem praui humoris, millies dictum eſt. Addit Aduerſ. [*Sed cur ſi alia via id fieri poteſt, qua ſolum noxius purgetur humor, conſeruato ſanguine, id fieri non debet?*] Ludit, an ſeriò loquitur? Quis neſcit aliis multis modis prauos humores educi, ac minui? Balneo, frictionibus, cibi parcitate, inedia, purgatione ipſa? Sed quærendum eſt, an æquè bene id fieri poſſit. Credis ne victum tenué, aut inediā fore ſatis pro magni morbi curatione, pro mali humoris euacuatione? Ne ipſi quidem diatritarij hoc cenſent. Nunc in principio magni, & acuti morbi vteris balneo, & frictionibus, ac ſperabis te iis cacochymiam eſſe euacuaturum? Demum initio morbi, cruda, & non turgente materia purgationē adhibebis? Quid credā neſcio. At verò ſectio venæ tuta eſt, materiam minuit, viā cæteris præſidiis tutam parat, præparationis non indiget, vno verbo morbi magnitudinem retūdit. Speciatim verò quid attinet de purgatione dicere?

Quæ

Google

Quæ quantò & ſecuritate, & facilitate, & medici moderatione, & quantitatis coniectura, & omnibus modis ſit inferior, quam ſectio venæ, id Galenus & manifeſtè, & ex profeſſo non ſemel docuit.

Eadem ſit reſponſio ad ea, quæ ſatis confusè accumulat, [*Cur ſi ſemiputrido, ac ſimul multo exiſtente ſanguine Gal. non vult tantum illius vacuari, quantum poſtulat morbus, ſed aliquid vult reponi ad corporis nutritionem, cur (inquam) bonum exiſtentem, quo nutriuntur omnes corporis partes, educemus?*] At Gal. tamen educebat. Nec lis, an ducendus ſit ſanguis, ad quantitatem trahenda eſt, de qua nos itidem Gal. conſentimus Sed mirum, fortè ridiculum eſt, eum loqui de cacochymia in venis, & tamen conqueri, quòd bonum ſanguinem educamus. [*ſanguis deinde tanquam amicus, & familiaris naturæ, tum quatenus conſeruat vires, & ſpiritus, tum quatenus calidum innatum auget*, &c.] Quæſo lector, nónne meritò, ac iure tibi videor dixiſſe, Aduerſ. in eorum opinionem incidere, Eraſiſtrati, Medij, & cæterorum, qui à venæ ſectione prorſus abhorrebãt? Quò enim hęc ſpectãt, ſanguinem eſſe naturæ amicum, & familiariſſimum, conſeruare vires, & ſpiritus, calidum innatum augere, morbi propulſationem iuuare non mediocriter, quàm vt nullo tempore debeat educi? Cur igitur ſi humorum plenitudo, fluxúſque adſit, illum euacuari, & permiſit, & voluit? & ex conſecitione, ſi hanc eius rationem audias, ſuccum naturæ familiariſſimum ſubtraxit, vires labefactauit, ſpiritus exhauſit, calidum innatum extinxit, morbum fouit? Hæc, hæc inquam ſunt, quæ dicebam cum principiis, & axiomatis medicis pugnare; & quæ paradoxa ſunt, vt ne ab ipſo quidem Paracelſo ſint expectanda. Quorſum præterea ipſas vires reddere imbecillas ex ſanguinis euacuatione tentabimus? At nonne purgatio,

4. De Rat. Vict. 22.

quam ſcribit Hippoc. non conuenire principio inflammationis, quòd quæ morbo reſiſtentia, & ſana ſunt, abſumit, colliquátque, & corpus ad imbecillitatem ducit; quam dixit Gal. ideo coctionibus aduerſari, quia corpus vehementer mouendo frangit; nónne victus tenuis, nónne longè

Com. 44.

magis inedia vires imbecillas reddit? Obliti ne ſumus Galenici præcepti, ſtudium medici eſſe, vt in morbis longis magna ex parte vires conſeruet, in acutis verò moderatè debilitatas cuſtodia? Podet

1. Aph. 4.

me profectò, ac piget, hæc tam abſurda, tam à recta, vſitata, & ab omnibus recepta rerum medicarum intelligentia aliena perſequi: Vereot enim, ne quis hæc noſtra legens ſuſpicetur, me iſtas ratiunculas maioris æſtimaſſe, quàm mereantur. Verumtamen is ſciat hæc me non eò ſcribere, quò ſtudioſos ad veram medendi ſemitam, methodúmque traducam, qui arbitror vix aliquem in Ariſtotelis, Galenique doctrina inſtitutum reperiri, tam prauo indicio, & tam imperito, tam perditæ ſpei, qui huiuſmodi luſibus, verius, quàm argumentis, patiatur ſe capi, atque irretiri: ſed vt Aduerſarium ipſum excitem, reuocem, ingenuè, & amicè horter, obſecrem. vt ne ſtudio litigandi vſque adeò tranſuerſum agi ſe permittat, vt hæc tandem ſcribat, quæ equidem puto non illi ex animo fluxiſſe, ſed pro ingenij acumine, ac Diſputationis impetu potius excidiſſe.

Aduerſarius probauit hactenus, tutam non eſſe curationem per venæ ſectionem; mox intendit probare non eſſe citam, ac breuem; qui ita ludit. [*Sic (fortè ſit) cacochymia in venis pulmonum*, &c. *Quomodo eam ſectione venæ vacuare poterunt?*] Ego verò ita deduco. Quomodo eam ſine ſectione venæ vacuare poterunt? Hæc ferè ſunt, quibus ille credit ſe probaſſe, nec citam, nec iucundam eſſe curationem per ſanguinis miſſionem: cum tamẽ de iucunditate nihil planè dixerit, ipſe fortaſſe ſibi conſcius, quàm iniucunda ſit, ægrotantibúſque inuiſa, & ddioſa curatio per medicamẽta purgãtia.

Tertia Aduerſarij ratio, & à communibus eſt, & videtur omnẽ venæ ſectionis vſum prorſus oppugnare. [*Natura venarum cacochymiam ſegregatã a ſanguine vacuat: ergo eandem ſegregatam à ſanguine vacuare debet artifex: conſecutio neceſſaria eſt, quia medici munus eſt, naturam bene operantem imitari*, &c.] Diſputare ad vtramque partem, atque eamdem poſitionem modò probare, modò refellere, & improbare, Dialectico fortaſſe, Oratori, & ei, qui exercitationis gratia Diſputationem inſtituit, licitum fuerit: at in homine ſerio, & eo, qui cęteros facultatem maximè humanam vtilitatem ſpectantem docere profitetur; in medicina ipſa id facere; argumentum aliquod, vt vanum, & irritum improbare, mox eodem ad confutandam veritatem abuti, id verò mihi indignum, & nullo pacto ferendum videtur. Vtebatur Auerroes eodem argumento, eodem inquam medio, aduerſus Galenum, vt probaret euacuationem à medico ad lypothymiam, aut ſyncopen non eſſe ducendam, quia natura nunquam id facit, medicus autem eſt imitator naturæ. Contra Auerroem diſputat Aduerſarius, atque eius argumentum ſoluit lib. *de Venæ Sect. capite* 5. Quod quidem ſtudioſos rogo, vt ſemel relegere non grauentur, vt intelligant Aduerſarium noſtrum Veſpertilionis Aeſopici partim ſimilem eſſe, partim diſſimilem. Ille enim modo auem, modo quadrupedem ſe profitebatur, ſed hoc fine ſibi propoſito, vt pacatè degeret, & cum auibus, tanquam auis victitaret, inter quadrupedes etiã vti quadrupes exciperetur. Hic autem è contrariò nonniſi pugnam, & litigium meditatur: inter aues auem eſſe quadrupes, inter quadrupedes auis. Aduersùs Auer. cenſet, medicum non ſemper, non in omnibus non æquè naturam imitari: Aduersùs Maſſar. ſtatuit, medicum ſemper naturam imitari debere, vt nihil moliatur, nihil cogitet, quod non naturæ imitatione fiat: nam ſi aliquiid à medico fieri concedat, quo naturam non imitetur, iam ruit argumentum, nulla eſt conſequentia. [*Bilem in venis exiſtentem natura expurgat per diarrhœam, per dyſenteriam, per vrinas, per ſudorem non vacuato ſanguine* &c.] ergo artifex non debet venam ſecare. Sed quæſo ex multis, quæ Aduerſarius eo loco adducit contra Auerroem, liceat hæc pauca referre. [*Ars equidem* (inquit) *aliquando naturam operantem imitatur: aliquando naturam imbecillam adiuuat, aliquando ipſa per ſe operatur, tanquam architectonica, in qua re euadit longe ſuperior natura*] Et paulò poſt. [*Porrò in illis etiam, quæ nunquam facit natura, eam imitatur medicus in hunc ſenſum, quia eo modo res facit, procuratque, quo modo natura faceret ſi opus illud efficeret.*] In has anguſtias, in has contradictiones incidere plerunque ij ſolent, qui ſolida artis fundamenta, & vera methodi principia ignorantes topicis quibuſdam rationibus vtentes, incerti hæſitant, & modo hoc, modo illud aiunt, aut negant. & in manifeſtis mendaciis, abſurdiſſimiſque poſitionibus deprehenſi ſubterfugere, & cauillari nunquam deſiſtunt, & quiduis aliud ſibi committendum putant, quam vt ſe victos fateantur, cognitam veritatem ſuſcipiant, loco ne tantillum quidem cedant. Et cum hoc præcipuè ſenum ſit proprium, fruſtrà fortaſſe illud vſurpauero *γέρων γέροντα παιδαγωγήσω σ' ἐγώ*. Veruntamen dum ſtudioſi rem ipſam cognoſcant, ac veritatis vim ideamque ex ipſa in primis poſitionum, & rationum conſtantia,

tanquam certiſſimo indicio intelligant, non videbor mihi fruſtra omnino laboraſſe.

Eiuſdem farinæ eſt, quod Aduerſarius addit. [*Propterea cum natura a cauſis morbum facientibus aggrauatur, & humorum adeſt cruditas, aliquid bene euacuari eſt impoſſibile, &c.*] Quid ais vir præſtantiſſime? Non ne vides vt nos impugnes, quantam vniuerſæ medicinæ cladem inferas? quantam tuis dogmatis repugnantiam afferas? Inſignis hæc eſt, & peculiaris prærogatiua ſectionis venæ, vt poſſit, ac debeat, tum demum, cum morbi inchoant, adhiberi; apud nos, ſi morbus ſit magnus, vires, ætaſque conſentiant: apud te, ſi plenitudo adſit, vel fluxio humorum: nunc doces illam nonniſi concocta materia vſurpandam eſſe? Et alios Nouatores appellabis? aliis ſuccenſebis, quòd noua, peruerſa, & pernicioſa in medica facultate dogmata introducant, ſectentur, doceant? ô lepidum caput!

Reſtat altera pars capitis, in qua Aduerſarius nititur noſtras rationes ſoluere, aut veriùs noſtras dubitationum ſolutiones refutare. Quoniam concedentibus nobis in cacochymia venæ ſectionem, obiicere aliquis id poterat, quod ille paſſim ſolet obiicere, non eſſe conueniens, vt vno humore exuperante, euacuemus alterum, bile abundante ſanguinem, reſponſionem afferebamus, per venæ ſectionem ſanguinem minimè ſyncerum, ſed confuſum, & cum aliis humoribus permiſtum educi; vt doceremus per eam ipſum quoque humorem vitioſum euacuari: contra inquit Aduerſarius. [*Hanc hypotheſim concedo illis libenter, quia ex hac ipſa non video quomodo inſequatur, in cacochymia venarum* (*nam de alia nulla eſt controuerſia*) *ſanguinem fore emittendum.*] Notandum eſt ingenium hominis, qui vt affirmet, vel neget, non ab ipſa veritate adducitur, ſed ex eo, ſi ſequatur aliquid contra ſe, vel non ſequatur. Verùm hoc conceſſo, quid ille reſpondet, quid habet contra nos? Planè nihil [*non debet ſpectari quod vacuetur humor morbum efficiens, ſed an rectè vacuetur, &c.*] Ego enim aio, rectè, immò optimè euacuari, tutò, & modo conuenienti, & conferre euacuationem, & facilè ferri. Argumentatur ille contra, & repetit, quæ nos iam abundè examinauimus: vt certè ſuperuacaneum ſit eadem toties repetere. Vno verbo, ſanguis in cacochymia vtiliter, tutò, & conuenienter educitur, ſi principes eius mittendi ſcopi conueniant, quia ſimul prauus humor euacuatur, quia natura onere leuatur, quia quod reliquum eſt, faciliùs ſuperat, quia medicus tutiùs poteſt reliquis remediis vti, quia vnicum eſt remedium magnum, quod initio morborum vehementium poſſit adhiberi: cum illi ipſo initio, curationem, & remedium aliquod magnum requirant. Quo tempore venæ ſectio præfertur purgationi, licet alioqui purgatio proprium ſit remedium cacochymiæ, magnum inquam morbum excitantis. Falſum porrò eſt quod Aduerſarius ait in cacochymia per venæ ſectionem, vacuari magnam ſanguinis portionem, parum bilis, aut alterius humoris vitioſi: namque humor, qui copioſus eſt in venis, copioſior etiam educitur, vt quotidie experimur, vt docet hiſtoria mulieris, de qua c. 8. diximus, in qua ſecta vena ſanguis pici liquidæ ſimilis eductus eſt. Quare humorum proportio vel non mutatur, vel ſi mutatur, ad naturalem ſtatum magis accedit, cum redundantis humoris portio maior educatur. Fruſtra igitur laborat Aduerſarius, ac mirificè ſibi repugnat, dum corpus cacochymum ſupponit, ſimulque cótendit fieri poſſe, vt ſanguis nec quantitate, nec qualitate præter naturam ſit affectus. Quid enim aliud eſt cacochymia, quàm ſanguinis vitium, & mutatio in qualitate? Etenim cum ille certa quadam naturali quatuor humorum proportione, atque eorum propria temperatura prædictorum conſtet, ſi multò calidior, & ſiccior fiat, quàm naturæ conueniat, hac ipſa qualitatis mutatione bilioſus fit; qui quidem exceſſus ſi magnus fuerit, teſte Galeno ipſam cacochymiam conſtituit. Quid igitur eſt, quod ait, ſanguinem pati tantum inquinamentum ex miſcela mali humoris? cum dicatur cacochymia, non ſolum quando prauus humor ſanguini admiſcetur, ſed etiam cum in ſanguinea maſſa vnus aliquis humor à ſanguine diuerſus, cæteros, atque ipſum in primis ſanguinem magna, ac præter naturam ſuperat proportione. Sed hac data mali humoris miſcela, quid tandem Aduerſarius putat accidere ex venæ ſectione? An fortè ſolus ſanguis exibit purus, ac ſyncerus, humor autem ille permiſtus cohibebitur, ac veluti fræno, vel obice quodam detentus exire non poterit? Quæ fictiones hæ ſunt? Quæ ſomnia?

Quoniam verò ſtatuta noſtræ poſitionis veritate, ex eadem colligebam ſolutionem dubitationis maximi momenti, cur fiat, vt venæ ſectio morbis non ſolùm calidis, ſed etiam frigidis conferat, quoniam praui humores, quicumque tádem ſint, miſſione ſanguinis euacuantur, qui ſcilicet in venis ſunt, & cacochymiam conſtituunt, Aduerſarius hanc noſtram ſententiam, quam, conſequentiam vocat, mirificè deridet, immò eá tanquam pernicioſiſſimam deteſtatur, qui multis vtitur argumentis: quibus antequam reſpondeo, libenter ab eo quæſierim, an reuera putet multos frigidos morbos venæ ſectione iuuari: nam ſi id neget, tot poſſum in medium proferre, quot ille fortaſſe calidos adducet, apoplexiam epilepſiam, lethargum, hydropem anaſarcam, tremorem, humorum crudorum copiam. Si verò concedat, ille prius debuit meliorem rationem afferre, quàm noſtræ illudetet. Sed cum ipſe quid ſentiat, non explicet, conſequentiam noſtram, vel potius à ſe confictam redarguit. [*Ex eo* (inquit) *quod aperta vena ſanguis vacuetur bilioſus, melancholicus, pituitoſus: & verè temperatus, atque mediocris, non poteſt deduci venæ ſectionem vtilitatem afferre frigidis morbis, & probat oppoſitum ſequi. Siquidem cum ſanguis ſecundum ſe totus calidiſſimus ſit excepto corde, ac ſpiritibus, omnium, qua in humano corpore inſunt, huius ipſius vacuatio ſimul cum ſpiritibus qui cum eo ſemper inſunt, vberrimi, magis refrigerando & corpus, & humores frigidis affectibus ſummum inferret detrimentum, ac illius præſentia vtilitatem maximam.*] In quo quidé argumento, & falſa aſſumit, & ſibi contradicit. Sanguinem, qui vena ſecta euacuatur, ſumptum pro tota maſſa ex quatuor humoribus conſtante, calidiſſimum eſſe omnium, quæ ſunt in corpore, falſiſſimum eſt, ſiue rationem ſpectes, ſiue Galeni authoritatem. Ratio in promptu eſt. Cum enim ſanguis ex quatuor conſtet humoribus, contrario prædictis temperamento, atque elementis ipſis proportione reſpondentibus quorum humorum duo calidi ſunt, duo frigidi, quod ex horum miſtione reſultat, temperatum ſit oportet, tantum à mediocritate recedens, quantum vnus aliquis humor redundat, atque in temperie totius dominatur, quod quidem Galenus docet ſine cacochymia fieri non poſſe. At verò idem Galenus hoc ipſum manifeſtè teſtatur, qui ſanguinem inquit non calidum, & humidum, ſed temperatum dici debere, quemadmodum & ver: quod quidem intelligendum eſt, non de ſanguine, vt quartus eſt humor, ſed vt ex quatuor conflatus eſt. Idem enim dicebat Galenus, ſanguinem temperatiſſimum aliorum humorum non fore expertem, cum caliditate, frigore,

Digitized by Google

gore, humiditate, ſiccitate participet. Aduerſarium ſibimet contradicere, cuilibet animaduertenti patere poteſt quia ſupponit [*quòd aperta vena ſanguis vacuetur biliosus, melancholicus, pituitoſus, & verè temperatus, atque mediocris.*] Neque in eo vim facio, quòd ſanguinem pro quarto humore temperatum, & mediocrem apellet; ſed quia cum hũc talẽ ſtatuerit, mox additis tribus humoribus, quorum duo ſunt frigidi, & vnus tantum calidus, potat quod redundat calidiſſimum cenſendum eſſe. Deinde nos conatur ad maximum inconueniens, deducere. [*Sanat venæ ſectio frigidos morbos, ergò calefaciendo prodeſt; cur igitur vbi de febribus diſputabatis; contendiſtis omnem venæ ſectionem refrigerare?*] Aduerſarius primum iniuria nobis imponit, quod refrigerare venæ ſectionem diximus omnem, quod ſupra, vbi hac de re diſputabat ex profeſſo, dicere non eſt auſus. Præterea id videtur ignorare, quod vel ipſis Gymnaſij parietibus notum eſt, idem ratione diuerſorum poſſe, & calefacere, & refrigerare. Rhabarbatum (dicet tyro) per ſe calefacit, per accidens, euacuando humorem calidum refrigerat. Pariter venæ ſectio ventilando calorem, & euacuando humores calidos poteſt refrigerare, frigidorum euacoatione poteſt calefacere. Verùm eſtò, iſtud quoque concedatur, venæ ſectionem non calefacere, nõne morbis frigidis ea quoque poſſunt prodeſſe, quæ non calefaciunt, vtpote quæ ſine calore cauſam tollunt? O efficaciſſima argumẽta, quæ vel ſoluere non poſſumus, vel ſi ſoluere nitamur, ſtatim ab Aduerſario opprimimur. Addit enim [*Dicent, conſtat ſanguis ex pituita, conſtat ex melancholia, qui humores frigidi ſunt, & a quibus frigidi morbi fiunt, quamobrem vacuatio eorum ſanare poterit morbos frigidos.*] Et equidem credidiſſem me hac ratione omnem illius argumentationem ſoluiſſe, niſi me perterruiſſet, inquiens. [*Indignum eſt hoc argumentum iis, qui veram profitentur medicinam.*] Me miſerum! Quid reſpondeam? Primùm hic nullum agnoſco argumentum, ſed ſolutionem argumenti. Deinde ſi liceat ita argumentari, & aliorum argumenta ſoluere, deponantur libri Ariſt. Priorum, Poſteriorum, Topicorum; ſatis enim deinceps fuerit dixiſſe, argumenta eſſe indigna, &c. Sed vereor ne ſtudioſi ſolidiores reſponſiones requirant. Quid igitur obiicis ſubtiliſſime Aduerſarie? In ſanguinea maſſa ſunt humores non ſolum calidi, ſed etiam frigidi, qui venæ ſectione euacoantur. [*Dixi cùm de conſtitutione naturali ſanguinis loquebar, pituitam, & melancholiam in ſanguinea maſſa exiſtentes ſanè excrementitios non eſſe humores, ſed ſanguinis habere formam, & vſum: impoſitum verò fuiſſe id nomen ab antiquis a ſimilitudine.*] Quid tum? Ego verò non id conſideraham, an eſſent excrementitij, an naturales, ſed hoc tantum, eſſe partim calidos, partim frigidos. Ais, an negas? Si negas, totam doctrinam de elementis, de temperamentis, vno verbo de natura humana in dubium vertis: ſi affirmas, vt fateatis, & concedas venæ ſectione duci humores etiam frigidos, & eos quidem copioſiores, ſi ij forte in ſanguinea maſſa exuperent, neceſſarium eſt. Non poſſum omnia perſequi, atque inter cætera monſtrare, id falſum eſſe, quod aliàs dixit, & nunc repetit; nomen humorum naturalium impoſitum fuiſſe per ſimilitudinem ſumptam ab excrementitiis; cum econtrariò potius ſe res habeat, vt excrementitiorũ nomina ſint à naturalibus deſumpta. Tranſeat. Conſideremus quod ſequitur. [*Præterea ſi omnes morbi frigidi in venis conſiſterent, fortaſſis haberet opinio probabilitatem.*] Ergo in iis morbis, qui fiunt ex cacochymia in venis exiſtente, opinio probabdis eſt. Cur igitur dixit; opinionem eſſe indignam iis, qui veram profitentur medicinam, & qua nulla magis humano generi pernicioſa poſſit inueniri? [*At maior eorum pars ex humore fit extra venas, &c.*] Quid ſi hoc negem, nec ſine ratione negem? Cùm cacochymia contenta in venis plurimorum morborum cauſa exiſtat: quod de febribus putridis ſatis conſpicuum eſt, & nos alibi docuimus, Sed illud mihi libet addidiſſe in ipſa quoque cacochymia extra venas poſſe venæ ſectionem conuenire, non vt prauos humor educatur, ſed vt totum corpus euacuetur, vt remedia ſingularia tutò poſſint adhiberi, vno verbo, vt morbi vehementia remittatur. Neque abſurdum eſt, vt aliquando crudi humores extra venas exiſtentes, per venæ ſectonem primum trahantur in venas, mox per eamdem repetitam educantur. Quam Galeni doctrinam eſſe diximus, 4. *de Tuen. Val. c.* 10.

Quod Aduerſarius poſtremò addit [*quod omnium medicorum illuſtrium ſententia de morborum frigidorum curatione omnis ſubuertitur, vt ex eorum lucubrationibus conſtat, &c.*] à nobis multò ante animaduerſum, & refutatum eſt, qui oppoſitum ſcripſimus; quatenus autem pertinet ſpeciatim ad humores frigidos, & illos morbos; qui ferè ab illis conſueuerunt ortum habere (tales intelligo apoplexiam, epilepſiam, vertiginem, carum, lethargum, cordis palpitationem; & alios id genus) an non Hippocrates, Auicenna, & probati omnes medici pro illorum præſeruatione, & curatione ſanguinem detrahunt? Quare lis inter me, & Aduerſarium eſt facti potius, quàm iuris. Memoria repetant ſtudioſi, ac ſi comperiant authores omnes tam veteres, quàm recentiores in huiuſcemodi morbis frigidis, & à cauſa frigida oriundis venam ſecare, dicant nos non omnino abſurdam, atque indignam iis, qui veram medicinam profitentur, opinionem ſectari: ſin autem verum ſit, quod Aduerſarius ait nos rerum omnium curationem, & doctrinam ſubuertere, ille vicerit.

Hic diſſimulare non poſſum, quæ pro confutatione cuiuſdam noſtræ reſponſionis ab Aduerſario referuntur, digniſſima viro, qui veram deſtruere medicinam profiteatur. Reſponſio noſtra fuerat, ſine ſolœciſmo, vt arbitror, (veror enim ne & hanc erroris notam mihi inurere voluerit.) Detractis omnibus ſuccis, ſeruata inter eos proportione, quam habent in venis, vt natura deinceps virés acquirat, & quod ſupereſt melius gubernet, neceſſe eſt. Hæc ex Galeno accepimus cũ alibi, tum præſertim 11. Meth. ſcribente, *leuata namque qua corpus noſtrum regit natura, exoneratáque eo, quo veluti ſarcina premitur, haud agrè quod reliquum eſt, vincet. Itaque proprii muneris non oblita, & coquet quod concoqui eſt habile, & excernet, quod poteſt excerni.* Aduerſarius non iam contra me, ſed contra Galenum, [*Sed à via longiſſimè aberrant. Quia cum naturæ proportio conſiſtat, & in qualitate, & in quantitate: naturali quantitate remota, qua cum illas ſuas exercebat operationes, non poteſt niſi maximè reddi imbecilla, præſertim cum vacuetur ea ſubſtantia, qua non debebat vacuari: idcóque quod ſupereſt, putreſiet à natura non gubernante vt conueniebat.*] Qui clariùs potuit contradictoria Galeno ſcribere? Æquum verò eſt, vt illum, quem ſequuti ſumus, etiam tueamur. Primùm libenter ab eo ſcire velim, quomodo intelligat naturæ proportionem conſiſtere in qualitate, & quantitate: proportio inter plura conſiſtit: in qualitate, aut quantitate ſanguinis nulla eſt proportio; ſed inter qualitatem ſanguinis cum aliis humoribus collati: itidémque inter quantitatem ſanguinis, & aliorum. Deinde cum natura in certa quadam

Diſp. de ſcop. pag. 666.

medioeritate cunſiſtat, nun ſolùm in qualitate, ac tempetamentu, ſed eriam in mole, & quantitare, cunſiderandum eſt, ſicuti receſſus à naturali ſtatu in qualitatibus fit nun ſolum per defectum, ſed eriam per exceſſum, paritet in quantitate naturam vitiari, ac labefactari, non ſulùm ſi debita quantitas ſanguinis, aliorúmque humorum minuatur, ſed etiam ſi augeatut. At in præſentia de cacochymia luquimur, in qua vnus aliquis bumor redundat, ac reliquos proportiune ſuperat. Quare vitium eſt in quantitate auctaimmò verò, & in qualitate, quæ eum humute illu redundare dicitur, cuius eſt propria. Si igitur venæ ſectione humor, aliqua ſaltem ex parte vacuetur, tantū abeſt, vt naturalis quantitas remoueatur, vt potius reſtituatur, & recuperetur: & cum natura ſuas uperatiunes probè exerceat, oon ſub maiure humorum copia, non ſub cacocbymia, ſed cum mediocri quantitare, & qualitate, hinc fit, vt diminutione humurum facta, vegetior puriùs, ac validior euadat, priſtina, & prupria recuperata medioctitate, & proportione: ex quo & propria munera meliùs, & faciliùs perficiet, coctionem præſertim atque expulſionem: quæ Galeni potius, quàm nuſtra ſententia fuit, ſicuti diximus.

Tandem cum Aduerſarius leuiſſima quæque perſequatur, vt ferè nihil è noſtris intactum, illæſúmque prætermittat, ipſi nobis deeſſe non debemus, ſed illud quoque examinare, an rectè à nubis dictum ſit, an perperam ab illo reprehenſum, minotem ſanguinis, quàm aliorum humotum portionem venæ ſectione vacuati. Porrò mens noſtra illa fuit, vt illos refutaremus, qui contendunt venæ ſectione maiorem ſanguinis portionem educi: aduerſus quos hæc ſcripſi. Quamuis neque id fortè ſit temere concedendum, maiorem ſemper meri, boníque ſanguinis copiam vaenari, cum ille vel Galeni teſtimonio ſit naturæ familiariſſimus, & ab ea quam pertinaciſſimè contineatur. Scilicet boc vului, ſi qua differentia eſt, inter quatuor humores, vt faciliùs, an difficiliùs, copioſiùs, an parciùs exeant, tationem docere, ſanguinem potiùs hanc pærogatiuam obtinere, qui parcius exeat, à natura quàm tenaciſſimè retineatur: non quia prorſus retineatur, ac ſupprimatur, vt mihi Aduerſarius imponit, ſed vt natura quàm maximè poſſit, det operam, vt ne ſanguine priuetur: cum hoc tamen non negamus humores commiſtos, & confuſos euacuari, immò verò æqualiter, & ὁμοτίμως, vt dicebat Galenus, non quia æqualiter exeant æqualitate Arithmetica, ſed Geometrica ſecundùm proportionem qua iu venis reperiuntur, aut certè parum diſcrepante, eo ſcilicet, quod ſanguis fortaſſe aliquanto parciùs exeat. Peccat Aduerſarins adhuc, cum vrget, quaſi dixerim [*eacocbymia exiſtente in venis ſolam illam vacuari retento ſanguine*] quod nunquam ſomniaui: & nus irridet, ridiculo argumentu. [*Quis enim vidit hoc miraculum, rupto dolio, non effunde vinum, inciſis venis non effluere ſanguinem?*] Hic ſi velim callidè, & argutè cauillari, reſpondere poſſem, pertuſo dolio vinum ſæpenumero nun exire, niſi alia ex parte dolium perſpiret, & vas anguſti oris inuerſum aquam non effundere. Sed hæc ſingulari Aduerſarij ſubrilitati permittantut. Aptius reſpondeo, cum negari non poſſit, vena ſecta omnes humores exire, tamen hac in re diſcrimen aliquod ſtatui puſſe: quaodoquidem dolium non habet vim attractricem, retentricem, expultricem, qualem baber animal: idcò in dolio rupto, & ſecta vena poteſt alio modo ſeſe res babere. Cum verò ait, [*Sed quis quæſo eſt ſanguis hic malus, cum ſupponamus totum ſanguinem, & quantitate, & qualitate bonum, permixtione duntaxat flauæ bilis, aut alterius excrementi malum: ſola hæc permiſtio remouenda, vt diximus.*] videtur ſtatuere cacocbymiā ab humoribus ſolùm excrementitiis fieri; quod falſiſſimum eſt, ſicuti docuimus. Hic illud tantummodo quæram, vbi ex quatuor bumoribus in ſanguinea maſſa contentis, vnus alios magnopere ſuperet, quiſnam ſit affectus: namque ſi argumentum valet à definitione ad definitum, equidem nun alium eſſe dixerim, quàm cacuchymiam.

Verùm planè nos atterit, atque expugnat, cum ait [*non ſunt quæ ſenſibus, experientiaque apparent euidentia ſine valida ratione pronuntianda*] Axioma nuuum, mirabile, inauditum, quod me attonitum reddit, vt neſciam, vtrùm me an Aduerſarium magis impugnet, Sed iam reſipiſcere mihi videor, & uppoſitum poſſe cum Ariſtotele ſtatuiſſe: in iis quę ſenſibus nota ſunt, beberis eſſe ingènij, ſenſu prætermiſſo, rationem quærere. Ac certè, ſi quid eſt, quod liberè ſine ratiune adhibita pronuntiari poſſit, non aliud erit, quàm quod per ſenſum, & experientiam notum eſt.

Tandem argumentum noſtrum de ſuperpurgationibus dicit malè cum iſtis conuenire. Rationē, aut non ipſe addidit, aut additam ego nun percipiu. [*ſi dederis mihi purgationem fieri ſecta vena, dabis etiam velis, nolis, omnem ſanguinem in venis exiſtentem ex eo orificio educi.*] Bona verba quæſo. Equidem bæc iure poſſem ſtatuere cum propoſitis non cunuenire. Siquidem nec purgatiooem dixi fieri ſecta vena, neque negaui omnem ſanguinem in venis exiſtentem ex eo urificiu educi Nam mea ſententia fuit, prauos quoque humores, & cacochymiam ipſam venæ ſectione vacuari: tum verò ſanguinem ipſum, tanquam magis naturæ familiarē nou æquè facile exire, ac cæteros humures. Quod quidem ad homioem potius, atque ex abundanti (vt aiunt) dictum volui, quàm vt magnam in hoc vim facerem. Quicirca de hac re nimis multa fortaſſe dicta ſunt.

AD CAPVT XII.

Morbis ex cacochymia pituitoſa conuenire venæ ſectionem.

DVM boc caput apud Aduerſarium legerem, ac mecum ipſe animo repeterem, quot, & quanta contineat abſurda, falſa, & manifeſtè, tum veritati, ac veræ medendi methodo, tum planè omnium, ac certè inſignium medicorum authoritati repugnantia, paradoxa, atque in ipſo artis vſu perniciuſa, ac deteſtanda, cœpi quaſi pœnitentia quadam adduci, quòd hunc laburem aduerſum hunc hominē fruſtra inſumpſerim; cuius doctrinę falſitatem, ac peruerſitatem nemo eſt, qui vel me tacente nun facile intelligere poſſit. Verumtamen eum tantum itineris iam confecerim, cum etiam in re tanta, ſi vel vni ex tyrunculis perſuadeat, periculum ſit maximum: cum tales in medicina errores monſtrare maximè ſit operæ pretium; illúdque ad eos præſertim pertinere videatur, qui tum publico docendi munere contendunt, tum verò immeritò laceſſiti veritatem à ſe defenſam oppugnari cum videant, nun abſque inertiæ, atque impietatis crimine ſilere poſſunt; iam inſtitutam Diſputationem perſequi, atque extremam manum tandem illi imponere decreui.

Aduerſarius, vt oſtendat in ſimplici cacochymia pituitoſa non eſſe mittendum ſanguinem, ſigillatim eos murbos percurrit, qui ab huiuſmodi humore, & cacochymia fiunt: in quibus duo primùm vniuersè digna ſunt annutatione, alterum quidem,

quidem, quod pertinet ad Aduerſarium, qui hos ipſos morbos proponit, tanquam eos, qui à ſimplici cacochymia pituitoſa fiunt: deinde vt ſubterfugiat, diſtinctiones quaſdam adhibet, vt interdum à pituita, interdum ab aliis humoribus efficiantur: de qua re non eſt, vt in præſentia diſputemus, ne videamur noſtra oratione velle vniuerſam medicinam complecti. Illud profectò ille debuit monſtrare, morbos, qui à pituita fiunt, venæ ſectionis non indigere: quod falſum eſſe partim monſtrauimus, partim etiam monſtraturi ſumus. Alterum ſpectat ad authores, qui de hiſce morbis, atque eorum curatione ſermonem habuerunt: quos ille, neſcio qua fronte, pro ſe adducit; cum tamen plerique omnes, & præſtantiſſimi quidem in apoplexia, epilepſia, vertigine, lethargo, caro, & aliis id genus, à quocumque tandem humore fiant, vno ore, venæ ſectionem manifeſtè, ac ſine vlla exceptione, qualem Aduerſarius fingit, nominent, imperent, vſurpent. De Apoplexia loquens Aetius inquit. *His peractis præfato diſcrimine ſanguis à dextra manu auferendus eſt.* Et mox. *Nam ſi nihil primo ſucceſſerit, repetitio facienda.* Paulus. *Qui igitur quoquo modo curationem recipiunt, iis ſtatim ſanguis ex vena detrahendus; & ſi remiſſionem quandam habuerit, detrahere conuenit eadem die, aut ſequenti.* De Epilepſia Aetius. *Oportet igitur ægros intra longam aquæ potionem coerceri, atque initio medicationis, niſi quid prohibeat, venam ſecare.* Paulus. *Post acceſſiones, ſi nihil prohibet, ſanguis mittendus eſt.* De vertigine Aetius. *Virium igitur robore atteſtante, ſi nihil aliud obſtiterit, vena ſecanda eſt, ſiue principium morbi fuerit, ſiue etiam proceſſerit*, &c. Paulus. *Vbi morbus conquieuerit, eius diſcutiendi gratia ſanguis primum mittendus eſt.* In lethargo cautior videtur fuiſſe Aetius, atque timidior: qui inquit. *Quod ſi multitudo affuerit, & ſanguis ſit, qui redundet, ſecunda die vena ſecanda eſt, & pro virium ratione ſanguis detrahendus.* Paulus audacior. *Vires ſi permittunt, etiam hic vena ſecari debet.* Caron vterque ait eodem modo tractandum eſſe, quo, & lethargum. Si verò conſulamus & præcipuos ex recentioribus, qui ſingularium morborum curationes deſcripſerunt, idem planè aſſeuerant, vt non ſit opus omnes recenſere. Altimarus de Apoplexia, *Statim quoque prædictis taliter ægrotantibus, ſanguis ex vena detrahendus erit, prædicto tamen eorum periculo. vt ait Aetius, quoniam ſanguinis (vt ipſe refert) ſi non redit & motus, & mens, nihil ſpei ſupereſt. Detractio autem ſanguinis à dextra manu fiat, humerali, aut media inciſa vena, vbi vires, ætas, & alia non dehortantur: affectus namque magnitudo id præcipit, tanquam princeps ſcopus venæ ſectionis Hippocratis. & Galeni decreto.* Idē de epilepſia. *Quibus etiam, ſi nihil impedierit, venam ſecare confert*, &c. Et de vertigine. *Vbi verò conquieuerint, & vires robuſta fuerint, nihilque aduerſetur, vena ſecanda erit, ſiue principium affectionis fuerit, ſiue tempus iam progreſſum fecerit. (Aetij præcepto, & Pauli) humeralis videlicet, ſeu externa, aut media*, &c. De lethargo. *Statim autem ab initio, ſi nihil prohibeat, in tali affectione incidenda vena eſt: quod licet præceptum ſit Galeni 13. Meth. cum eo eidem conueniunt Paulus, Aetius, Trallianus.* De Caro. *Et vt breues ſimus, curandi ſunt taliter affecti ſimiliter vt lethargici*, &c. Inter præcipuos ex recentioribus & Hollerium Gallum ſoleo referre, qui cap. de Apoplexia ſic habet. *In phlebotomia, quæ vel hominem liberat, vel occidit ita te gerito Si nihil repugnat, præparato prius corpore, & in tempore venam cephalicam incidito, parum detrahito: poſt aliquot horas, ſi perſeueret malum, alteram cephalicam vulnerato*, &c. De epilepſia. *Nec omittenda phlebotomia, ſi omnia conſentiūt.* De vertigine Scholiaſtes. *Curatio perficitur ſublatis cauſis per contraria, ſanguinis miſſione, ſi conueniat, è cephalica, vel mediana, vel baſilica.* In lethargo timidior eſt; qui *ſtatim* (inquit) *initio, ſi corpus ſanguineum eſt, & tolerant vires, è cephalica ſanguis detrahendus eſt in lethargo.* Nam aut ſatis fuit dicere, ſi vires tolerant, aut ſi addere velimus, corpus ſanguineum, in eum finem dictum intelligatur, vt cognoſcamus, an vires remedium laturæ ſint. Hæc referre volui fortaſſe longius, quàm opus fuerit, vt omnes intelligant præſtantiſſimos iſtos authores, non eas diſtinctiones adhibere, quas Aduerſarius putat, ſed ſolùm dixiſſe, venam in iis affectibus ſecandam eſſe, non ſimpliciter quidem fateor, ſed ſi cætera, in primis vires conſentiant. Atqui, ſi Aduerſarij poſitio vera eſſet, vt, cum ij morbi fiunt à pituita, & humore frigido, & craſſo, quod plerunque ſit, ne ſemper dicam, nō oriatur indicatio mittendi ſanguinis, iam nullo modo vena ſecanda eſſet; & ſtultra conſilium caperemus, an reliqua cōſentiant: etenim quod nullo modo eſt faciendum, fruſtra in deliberationem ducitur an cætera conſentiant, vt fiat. Nunc ſingula breuiter examino. *Apoplexia* (inquit Aduerſarius) *duplicem ortum habet, tum à pituita admodum viſcida, tum à ſanguinis multitudine.* Stulti propè omnes, qui in deliberatione facienda de venæ ſectione, huiuſmodi tanti momenti diſtinctionem prætermiſerunt. *Non conuenit ſanguinis miſſio in priore, ſed duntaxat in poſteriore, Hippocratis, & Galeni teſtimonio lib. 4. de Rat. Vict. in Morb. Acut. com. 25. & lib. de Curat. per Sang. Miſſ. cap. 6.* Credidit fortaſſe nos eſſe vel cæcos, vel mente captos, qui hæc loca aut non viderimus, aut non repetenda cenſuerimus, aut repetita non intellexerimus. Quod ad Hippocratem, & Galenum attinet. 4. Acut. mihi videor non poſſe meliùs Aduerſarium confutare, quàm ipſa verborum lectione, quam vnicuique ſuo arbitratu proſequi licet, & quæſo vt libeat. Quandoquidem hic eſt locus apud Galenum, qui maximè noſtram ſententiam confirmat, cum totum mittendi ſanguinis negotium, atque conſilium ad tres principes ſcopos referat. Hippocrates enim in textu 24. nulla adhibita Aduerſarij noſtri diſtinctione, venam igitur brachij dextri internam ſecare oportet: deinde in textu 25. quantitatem docet mittendi ſanguinis: vbi Galenus dubitat, cur hic virium non meminerit, cur ſuperius ſolas vires recenſuerit, habitu corporis prætermiſſo: de qua controuerſia aliàs diximus, nec laboramus in præſentia: qui tandem docet omnes ſcopos ad tres præcipuos eſſe redigendos, inquiens. Satis eſſe tres detrahendi ſanguinis ſcopos quiſpiam dicere poteſt: indicationem accipientibus nobis, & à morbi, qui curatur, magnitudine, & habitu, & virtute. Atque hinc Aduerſarius colligit, in apoplexia, quæ ſit ex humore frigido non eſſe mittendum ſanguinem. O doctrinam admirabilem!

Quid de cap. 6. libri de Sang. Miſſione? Galenus eo loco loquens de euacuatione eorum, qui laſſitudine laborant, iis conſentiens, quæ docuerat in libris de Tuen. Valet. inquit, in plenitudine, præſertim ſi magna fuerit, venam ſecandam eſſe, aliis ſcilicet ſcopis non prætermiſſis. At in copia crudorum humorum non prohibet venæ ſectionem, ſed conſiderandum in primis, ait, quantum valeat, robuſtáque ſit virtus, & quantum ipſe humor ſit refrigeratus: namque ſi vel affectus ſit talis, vel corpus ſit ita diſpoſitum, vt periculum ſit, ne vires collabantur, his nullo modo vena ſecanda eſt: quæ ad ſummam tota eſt Galeni ſententia. Ex qua à contrario ſenſu facile colligere poſſumus, quod aliàs ex eodem Galeno docuimus, niſi huiuſmodi adſit periculum, poſſe, immò

debere

debere ſanguinem mitti. Fruſtra enim Galenus eas conditiones adhibuiſſet, ſi illis etiam abſentibus à ſectione abſtinendum eſſet. Illud quod licet colligere, quot itidem aliàs diaimus, vtrùm ſecanda ſit vena, vel non ſecanda, non ſumi ex qualitate vel quanſitate humoris, ſed ex vna virium conſtantia.

Quoniam verò de epilepſia (vt fatetur Aduerſarius) eadem eſt ratio, eadèmque doctrina, illa prætermiſſa, ad vertiginem venio: io qua ille nouam quandam, & mirabilem doctrinam, maaiméque abſtsuſam, & reeonditam Galenici loci interprerationem eacogitauit: vt ſi quando nos in admirationem, & ſtupotem adduxit, nune ferè attonitos, ac planè ſcotomaticos ſit redditurus. Vettiginis oaturam & cauſas inueſtigabat Galenns ex 3. *de Loc. Aff.* c. 8. Qui cum docuiſſet, eam fieri ex inæquali, turbulento, & inordinato motu humorum. & ſpirituum qni in cesebto continentut, huiuſce rei ſignum tradidit ea curatione; quoniam nonnulli adiuti ſunt ea ſectione arteriarum, quæ ſunt poſt aures: quod quidem indicio eſt, illum ſpiritum, ſeu ſanguinem ſpirituoſum per eam partem defetti iis conſneuiſſe, à quo in cerebro agitatio, & motus ille præter naturam fieri ſolebat. Sed quoniam arteriæ à corde, ad cerebrum aſcendentes, duplices vtrinque ſunt; aliæ quidem externæ, quæ ſecari poſſunt; aliæ verò internæ. ad quas ſectio per artem facta peruenire non poteſt, Galenus docet ea rei natura, ſi cauſa ptoueniat à ſoporariis internis appellaris, conſequens eſſe, vt iſti, qui vertiginem patiuntur, ex ſectione exteriorum arteriarum non ſint vtilitatem percepturi. Neque Gal. ait, neque veriſimile eſt, eum ſupponese aliqnando ſectionem illam inutiler factam fuiſſe: quoniam medici munus eſt internoſſe, vtrum ab externis an ab internis arteriis fiat: ſiquidem externatum arteriatum affectio, cum oculis, tum tactui manifeſta eſt, vtpote quæ manifeſtè turgent, pulſúmque magnum, ac vehementem habent: quod tum alias ſæpenumero vidimus, tum in mulieribus quibuſdam hyſtericis ex menſium ſuppreſſione labosantibus. Quæ quidem indicia niſt appareant, non eſt, vt ad huiuſmodi artesiarum inciſionem deueniamus. Equidem in hac te multa obſeruo, qnæ nos docere poſſunt, quantopere Aduerſasius à Galeni mente abhorreat. Primum, Galenum non loqui de curatione vertiginis, cum hoc non ſit illius conſilium in ea parte, ſed ſolùm de indiciis, quæ cauſas vertiginis docent, propterea non ipſam corationem tradere, ſed seferre euentum, qui ea aliorum curatione apparuit. Præterea Galenus in hac Hiſtoria non integram curationis progreſſionem enarrauit, ſed hoc tantum, quod ad ſectionem arteriarum pertinet. Credendum tamen eſt eam non fuiſſe factam, aut certè fieri non debuiſſe, niſi prius vniuerſum corpus, aut venæ ſectione, aut alia ratione, ſi placet, inanitum fuiſſet. Addo etiam, quod magni momenti eſt, eam arteriarum inciſionem non fuiſſe factam, vt vel totum corpus, vel caput vacuaretur, vt ab ipſo eapite fieret reuulſio, vt perperam cenſet Aduerſarius, vel deriuatio, vt quis rationabilius poſſet eaiſtimare, ſed vt interciperetur, præcluderetúrque via ſpiritibus, & ſanguini ſpirituoſo ab inferioribus partibus ad caput impetu qnodam aſcendenti, atque humores, ac ſpiritus ipſius cerebri, perturbanti, & agitanti. Namque vt dicebat Galenus

11 *Meth. c. vit.*

Aliquando vaſorum ipſorum vitium eſt, cum vena, vel arteria imbecilliores ſunt ſic, vt aliorum vaſorum ſupernacua recipiant. Quo caſu aliqua earum parte exciſa, aut etiam totis benè alte præciſis, dura cicatrice, quod ingreſt, intercipimus, qua disiuncta inciſi vaſis partes continua præterea non ſint, nec ex altera in alteram confluere aliquid poſſit. Ac paulò poſt. *Eſt & quando calidus ſanguis, ac vaporum plenus ad caput aſcendit, & maximè in arteriis redundat. Cui vitio excogitatum ſaluberrimum remedium à medicis eſt, vt ipſa incidatur arteria quæ Græcè eſt ἀρτηριοτομία.* Ea quibus patet non illud fuiſſe Galeni conſilium, vt euacuationem efficeret, ſed vt motum ſpirituoſi ſanguinis inhiberet. Nouimus enim inciſione vaſorum ſanguinis euacuationem potius ſupprimi, quàm excitari: quod hæmorrhagiæ remedium à Galeno traditum eſt. Errat igitur Aduerſarius, cũ putat *arteriomatiam* (vt ipſe loquitur) *arteriotomiá* (vt loqui debuit) fieri cauſa reuulſionis, niſi nouo vocabulo reuulſionem velit eam interceptionem appellare, qua ſanguis ab inferioribus ad ſuperiorem eiuſdem arteriæ partem fluere prohibetur per cicatricem, quæ inter vaſis inciſi partes interponitur: namq; ita ſanguis effluere ad ſuperiora conſuetus, ex arteriç inciſç orificio occluſo prohibitus retrocedit, & quaſi repellitur potius, quá reuellitur. *Lib. 5. Meth. c. 3.*

Errat etiam ſummopere, & perniciosè, cum ait [*Præterea ſi quiſpiam hoc in caſu relictis arteriis venas incideret, aut nihil prorſus, aut parum iuuabit: quippe quia morbus ipſe non fit per venas, nec ab omni ſanguine, ſed ſolùm ab arterioſo, & per arterias fluẽte.*] Inter tot morborum myriadas, quibus omnes, excepto prorſus nemine, venam ſecandam iubent, qoales ſunt, apoplexia, phrenitidis, cephalalgia, angina, pleuritis, peripneumonia, hepatitis, vteri inflammatio; menſium aut profluuium, aut ſuppreſſio, ſeacenti alij morbi, nemo vnqnam ea omni memoria obſeruauit, annotauit, innuit, excogitauit, ſi malum fiat per arterias, ſi fiat à ſpirituoſo ſanguine, & per arterias fluente, non cõuenire venæ ſectionem. Sola hæc noua, admirabilis, antea doctrina ab Aduerſario noſtro eſt eacogitata, illi vni accepta ferenda: cuius in decem ſuis libris de venæ ſectione non meminit, in ſuis Conſiliis, Epiſtolis, aliiſve operibus, ſi quæ extant, mentionem non fecit: ſed quam nuperrimè, iam ſenior, aduerſus me diſputans in lucem eruit, & promulgauit. Nec videt ſe hoc nouo dogmate veteres omnes, Hippocratem ipſum, atque Galenum, recentiores omnes, ſe ipſum, in iis, quæ hactenus ſcripſit, docuit, exercuit, negligentiæ, ſoporis, ignorantiæ crimine arguere, & condemnare: nec videt ſe vnitatem, cooſenſum, & confluxum vniuerſi corporis deſtruere, atque negare: qoem Hippocrates primum docuit, dein Galenus explicauit, tandem optimorum omnium Philoſophorum, & medicorum, conſenſus confirmauit. Venas enim, & arterias, tum mutuis oſculorum congreſſibus, & *σύνας αναπνόοτον*, tum meatibus, ac foraminibus ſenſum fugientibus inter ſe communicare, ſanguinémque, & natiuum calorem ſibi mutuò impartiri, ac viciſſim dare, & accipere, dogma eſt tum à Galeno demonſtratum, tum ipſis rerum euentibus maximè conſentaneum: cum videamus ex venarum inciſione, ipſas quoque arterias exinaniri, & è contrario: vt certè non ſit opus hac de re longiorem ſermonem habere; niſi velimus ipſa medicinæ principia in controuerſiam reuocare: quod eſt à præſenti occaſione magnopere alienum. Quod ſi Aduerſarius dedita opera huiuſcemodi nouas, & paradoxas ſententias voluit pronuntiare, vt nos Pyrrhonico velnti more io rerum omnium dubitationem adduceret, ſciat nos non ignorare, vbi de qnaque re diſputandum ſit, ac differendum; neque hic, vbi de ſcopis venæ ſectionis ex Galeni ſententia diſputamus, velle omnia intermiſcere, artiſque principia, ac fundamẽta à Galeno iacta, & firmata nunc diſquirere, & in dubium reuocare. *Lib. de vſu pulſ. An ſan. in art. cont.*

Quod

Quod ſi res ita ferat, id nos in alio quidem agone eſſe facturos non ſubterfugimus.

Ad rem igitur, atque 8. illud caput lib. 3 de Loc. Aff. redeo: ex quo Aduerſarius videtur deducere, quoniam nonnulli per ſectionem arteriarum poſt aures à vertigine curati non ſunt, per conſequentiam nec venæ ſectione curandos fuiſſe. Ego verò primùm obſeruo, non dixiſſe Galenum eos non fuiſſe ea ſectione curatos, ſed non curari; θεραπεύονται, non ἐθεραπεύθησαν: non enim caſum proponit, in quo ſectio illarum arteriarum fruſtra facta fuerit, ſed cum quidam adiuti ſint eo remedio, qui ex huiuſmodi arteriis occaſionem vertiginis habuerunt, docet illud iis futurum inutile, qui alia ratione in eundem affectum inciderent. Præterea vana eſt conſequentia; non ſunt adiuti ſectione arteriarum poſt aures, ergo brachij venæ ſecandæ non ſunt: tum quia ſectio arteriarum, vt diximus, non fit gratia euacuationis, aut reuulſionis; ſed vt tranſitus, impetúſque ſanguinis ad cerebrum per eas delati impediatur: tum etiam, quoniam illud ſingulare eſt remedium, & locale (vt aiunt) quod ad ipſum caput malè affectum ſpectat, adeóque euacuationem totius corporis prius faciendam per venæ ſectionem poſtulat: quæ quidem adhibenda eſt, ſiue ſecandæ ſint arteriæ externæ, in earum affectu, ſiue non ſint ſecandæ affectis ſcilicet internis arteriis, vel ſpirituoſa materia ex inæquali cerebri intẽperie genita. Quamobrem iure optimo ab optimis quibúſque authoribus in ipſa vertigine proponitur ſectio venæ ſimpliciter, & in vniuerſum, ſine diſtinctione, quam Aduerſarius tradidit. Hæc de vertigine. Quoniam verò de caro antea diximus: de lethargo, & crudis humoribus proprio loco verba fecimus, mihi videor poſſe optimè præſenti capiti finé imponere.

AD CAPVT XIII.

An in cacochymia ex bile liceat ſanguinem mittere.

SI quando licuit, Aduerſarium obſeruare fallacem diſputandi rationem ſecutum, falſis propoſitionibus nixum, rectas argumentandi regulas aſpernatum, nihil aduerſus nos confeciſſe, & longiſſimè à vera, Galenicáque doctrina receſſiſſe, nunc certè maximè videre licet, in hoc fine Diſputationum, ad quas tanto cum feruore; atque animi impetu eſt aggreſſus, veluti pugnando fatigatum, vſque adeo hæſitare, nutare, ac de contentionis vi, vehementiáque amiſiſſe, vt non pro ſe contra nos, ſed pro nobis contra ſe ſtare videatur: atque illi optimè quadrare, quod ait Poëta:

---Non lingua valet: non corpore notæ
Sufficiunt vires: nec vox, aut verba ſequuntur.

Lib. 4. fe. 3. c. 9. & 10. Id quæſo nobis liceat paucis declarare. Oſtendimus multis argumentis, in cacochymia biliosa venæ ſectionem conuenire. Hoc primum ſtatuatur, quoniam Auicenna in curatione prunæ, & ignis perſici venæ ſectionem laudat, quanquam illomet authore oriuntur ex cholera citrina adurente permixta melancholiæ: vbi & verba Auicennæ aſcripſi, Aduerſarius tergiuerſatur. Auicennam prunã, & ignem Perſicum intelligere carbunculum [*quod illos* (nos ſcilicet) *ignoraſſe videtur*] ita enim ſua Grammatica loquitur: qui deinceps ſcribit carbunculum fieri ex fluxione ſanguinis maximè efferueſcentis, atque ſimul craſſitudinem habentis ex Galeno: hinc primùm oriri indicationem reuellendi ſanguinem, vt in omni inflammatione; & quia fluxio multum vrget, tandem per multa colligit, hac ratione venæ ſectionem conuenire. Bone Deus! Num argumentum hac reſponſione ſolutũ eſt? Inquit Auicenna de pruna, & igne Perſico loquens, & vnumquódque amborum eſt de cholera citrina adurente, permixta melancholiæ. Hanc cacochymiam eſſe Aduerſarius non negat, nec negare aliquis poteſt. In hac tamen neceſſaria eſt phlebotomia. Negabis ne ſequi, ergo in aliqua cacochymia vena ſecanda eſt? Obiicis Galenum; obiicis me ignorare, hos affectus ipſummet Galeni carbunculum eſſe: quid tum? ſoluiſtine argumentum? Quid verò Galenus ait? 14. *Meth.* carbunculum fieri ex humore craſſo, ac feruente. 2. *ad Glauc.* nec non *de Tum. præter naturam*, fieri ex ſanguine craſſo, nigro, fæculento, feruente. At ſanguis craſſus, niger, fœculentus plethoram conſtituere non poteſt, cum maximè ſecundùm has qualitates à natura optimi ſanguinis recedat; ſed cacochymiam, in qua ſanguis propriæ naturæ, & qualitatum plurimum amittit: ille enim (vt Galenus docet) inter biliosos, & pituitoſos humores medius eſt, vtpote qui à mediocri fit calore, ſicuti alij humores ab immoderato: in quo ſi parua fiat mutatio, ſanguis etiamnum dicitur, & plenitudinem conſtituit, ſed cum additamento, aut pituitoſam, aut biliosam, aut melancholicam: at verò ſi magna fiat ſanguinis mutatio, non ampliùs ſimpliciter ſanguis dicitur, ſed vel crudus, vel bilioſus, vel fœculentus, & melancholicus, neque plenitudinem, ſed cacochymiam conſtituit. De qua re antea quoque fortè non ſemel diximus. Sed magnum eſſe in ſanguine exceſſum, ſatis feruor ipſe docet; quia ſanguis præter modum aſſatus, authore Galeno, partim in flauam, partim in atram bilem conuertitur. Quamobrem ſanguis præter modum exuſtus, aut ad alterius humoris naturam conuerſus citra cacochymiam eſſe non poteſt. 4. de Tu. Val. c. 4. 2. de Fac. Nat. c. 8. 2. de Dif. feb. c. 9

Venio ad argumentum ſumptum à febre ardente, in qua Galenus ſanguinem mittere non veretur; hanc verò certum eſt fieri à putredine flauæ bilis, cum ingenti feruore, ac ſiti inexplebili, vt neceſſarium ſit fateri in eadem inſignem eſſe cacochymiam. Dixi aliàs nonnullos reſpondere ſolitos eſſe, Galenum loqui de febribus ſynochis, quæ ardentis nomine donari ſolent. Quæ reſponſio eſt Aduerſarij in præſenti loco: quam tamen ita deprauat, vt facile noſtræ poſitionis veritatem indicet. [*Duplex porrò* (inquit) *ſynochus eſt, quarum vna fit à ſanguine, alia verò à bile, vt Galenus ait* 2. de Febr. Diff. cap. 2. & lib. 2. de Criſ. *ſententia Galeni de ſynocho bilioſa intelligi debent*) ſeu *debet*. Solutio mihi videtur in eo conſiſtere, cum Galenus in febre ardente venam ſecat, eum non intelligere ardentem exquiſitam ex bile ortam, ſed ardentem ſynochum, quæ fit ex ſanguine bilioſo; neque cacochymiam, ſed plenitudinem eiuſmodi ſanguinis coniunctam habet. Ego verò contra demonſtrare contendo, Galenum de febre ardente exquiſita, quæ fit à ſola bile, ſermonem habere: quod duplici conſtat argumento. Alterum eſt, quoniam eo conceſſo, duo eſſe febrium ſynochorum genera, vnius à ſanguine, alterius à bile ortum ducentis, oſtendo hanc ex ſola bile ortum ducere: alioqui ſequeretur eam ab altero membro, & à priore non differre, quæ ſit ex ſanguine. Etenim ſententia Galeni fuit ſanguinem putreſcentem, partim in flauam bilem, partim in atram conuerti: cum autem atra bilis fortaſſe ob ſui paucitatem febrem ſynochum non ſoleat concitare, hinc ſequitur vt ſynochus putrida ex ſanguine eadem ſit, quæ & ex ſanguine bilioſo. Quæ manifeſta fuit Galeni ſententia his verbis. *Liquet autem, quod cum hic* (ſup. *ſanguis*) *putreſcere cœperit, non amplius bonus remanet*, 2. de Criſ. c. 11.

remanet, ſed iam ad amara bilis naturam tranſit atque in hoc illud ſeruatur, triplex eſſe genus vniuerſum ſimplicium febrium: quæ enim ex ſanguine putreſcente fit, iam quodam modo biliosa eſt. Ex quo fit, vt febris ſynochus, quæ fit à ſanguine, eadem ſit, quæ à ſanguine bilioſo. Illa igitur quæ ex bile fieri dicitur, non erit à ſanguine bilioſo, ſed à bile 2. de diff. feb. c. 9. *ipſa ſola, & exquiſita.* Alterum argumentum eſt, quoniam Galenus inquit, febres, quæ à ſanguine putreſcente fiunt, ſimpliciores eſſe, tũ in reliquis, tum in caloris qualitate mitiori: ergo cum ſanguinem mittit in febribus, ſiue *κυνωδεστάτοις*, ordentiſſimis, ſiue *θερμοτάτοις*, calidiſſimis, neceſſariò eas intelligit, quæ moleſtæ ſunt, rodentes, atque mordaces, quales dixit ex vtraque bile fieri: & quia ſynochi ab atra bile non fiunt, certe quidem vt à flaua fiant, fateamur neceſſe eſt. Et quod Galenus 1. Apho. com 3. ait, adhibendam eſſe diſtinctionem, an purgare, an venam ſecare oporteat, partim intelligendum eſt, vt generaliter dictum eo in loco, in quo non fuerat illi propoſitum de ſingularium morborum curatione dicere; partim obſeruandum eſt, id non dici de febribus in quibus ſolius meminit venæ ſectionis, ſed de ſolis doloribus: quod ſtudioſi velim animaduertant. Nam quod Aduerſarius obiicit Leoniceno, & Plantio quòd malè interpretati ſint, *τῶν πυρετῶν διακαεστάτων* (ſcribere debuit, *διακαεστάτων*) quaſi vertere debuerint, in febribus maximè inflammantibus, non ſine errore eſt: nam, *διακαίω*, eſt *vro, flagro*: *διακαής*, *vrens, ardens*, & *διακαέστατος*, *ardentiſſimus*, quare Galenus ipſam febrẽ 3. Epid. ſect. 314. verè, & exquiſitè ardentem his duobus ſymptomatis definiuit, ſiti inexplebili, & *τῷ διακαεῖ τῆς θερμασίας*, eamque appellauit *διακαέστατον πυρετόν*, vt nemini dubium eſſe debeat quod in Aphoriſmis 4. De Rat. Vict. 413. Gal. ait, *διακαέστατον*, epitheton eſſe febribus verè ardentibus maximè proprium: quæ & *καῦσοι*, Græcè dicuntur, & *καυσώδεις πυρετοί*, *καυσωδέστατοι*: vt hac de re plura in medium afferre non ſit opus.

Addebamus argumentũ, quo confirmabamus Galenũ loqui de febre verè ardente, quoniam ſi memoria repetas ortũ febris vtriuſque, tam ſynochi, quàm ardentis, facilè intelliges verba Galeni non minus, immò fortè magis ardenti, quàm ſynocho conuenire. Verba Galeni erant. *His ſtatim totius corporis habitus refrigeratur, & febris extinguitur: plurimis etiam citatur aluus, ac ſudores prorumpunt.* Quam rem via putaui ab aliquo in dubium vertendam eſſe: cum enim febris ardens fiat ex bile, quæ inter omnes humores noſtri corporis calidiſſima eſt, immò & ſicciſſima, & ea quidem putreſcente, adeò vt ex putredine maiorem adhuc De inæq. intemp. c. 4. 1 Ad Glo. cap. 9. calorem acquirat, & putreſcente in vaſis magnis, & cordi proximis; vnde promptiùs, ac faciliùs calor, & cordi, & toti corpori communicatur, quis negare audeat in ea maximũ eſſe incendiũ, ac propterea indicationem in primis oriri, vt corporis habitus refrigeretur, & febris incendium extinguatur: & multò quidem magis in hac, quàm in ſynocho à ſanguine genita, ſiue ea cum putredine ſit (de qua non eſt, vt hic litigemus) ſiue ſine putredine: ſanguis enim temperatus eſt, atque ex calore fit mediocri, & moderato: quocirca & febres ex 2. De Nat. hum 36. 2. de nat. fac. c. 8. 2. diff. fe. c. 9. eo genitæ ſimpliciores ſunt, quàm quæ ex aliis fiũt humoribus: ſimpliciores autem, *τῷ πρᾴῳ τῆς θερμασίας*, lenitate caloris, & (vt vertit interpres) qualitate caloris mitiori. Quare minorẽ refrigerandi indicationẽ habent. Præterea cum bilis euacuatio potiſſimùm ſit à natura inſtituta à veſica fellis per inteſtina, tum verò eadẽ bilis, ſi natura ſuperante, & à venis magnis ad minores, & extra venas pro- 4. Aph. 58. pulſante per ambitum corporis impetu feratur, rigores primùm excitet, deinde per ſudorem euacuari criticè ſoleat, hinc fit, vt euacuatio vel per aluum, vel per ſudores maximè huic febri familiaris ſit, & accõmodata, non minus, vel & fortè magis quam ſynocho à ſanguine ortum ducenti.

Quæ omnia docent, verba Galeni præcipuè de febre ardente eſſe intelligenda. Et Aduerſarius id contendens impugnare longè aberrat à via. Qui inquit. [*Nam ſi non loquantur de febre ardente pro ſynocho bilioſa, falſum iudico non differre inuicem generatione haſce febres.*] Quoniã neque nos de differẽtia generationis harum febriũ diximus, neque ea poſita differentia, quam iſte ſtatuit, facit quin argumentũ noſtrum valeat. Etenim ſi differunt, quia vna fit à ſanguine humore temperato, ac certè minus calido, altera à bile, quæ calidior eſt, hinc potius ſequitur indicationem refrigerandi longè magis in ardente, quàm in ſynocho locum habere. Ac ſanè mirum eſt, vt Aduerſarius de ardente febre loquens eam tantũmodo adducat; quæ fit, quòd venulæ arefactæ trahunt ad ſe acres humiditates ex authore lib. 4. *Acut. tex. primo*, cum ex Galeno ibidem, & alibi ſæpenumerò, atque omniũ conſenſu ardentes exquiſitæ febres fieri ſoleant ex putredine bilis in magnis vaſis, quæ & ſynochi aliquando appellantur, quod de tertio, in tertium leuem, & obſcurã faciam annotationẽ. Quid igitur tãdem reſpõdet Aduerſarius? [*Ex quibus pariter conſtat etiàm non mediocriter diſtare inter ſe, quod eadẽ curandi ratio non conueniat, cum illam neceſſariò vacuari pro humoris, & loci affecti diuerſitate oporteat. Videant igitur quomodo magis conuenire poſſit venæ ſectio ad animi deliquium vſque inſtituta magis in ardente febre, quam in ſynocho.*] Cæterum hæc ita vniuerſim prolata tantũ abeſt, vt argumentum noſtrũ oppugnent, vt potius confirment. Namque ex eo quòd diſtant humoris natura, & loco affecto mihi videor, & verè quidem, poſſe colligere venæ ſectionem à Galeno propoſitam longè magis ardenti, quàm ſynocho conuenire.

Verũ certè admirabile eſt quod addit. [*Verba Galeni quibus inhærere ille videtur non indicant cauſam, ob quã mittitur ſanguis: Docui enim, &c. nunquã mitto ſanguinem ratione refrigerationis, &c. ſed illa verba ſolum ſignificant affectũ communem, qui eſt refrigeratio facta ex vacuatione ſanguinis calidiſſimi, & efferueſcentis.*] Disperẽã, ſi nouit, quid affectus, aut cauſæ nomine ſibi velit, & in quo ſolutio conſiſtat. Fatetur refrigerationem factam ex vacuatione ſanguinis calidiſſimi, & feruentiſſimi eſſe effectum venæ ſectionis ad animi deliquium; ſed negat hãc eſſe cauſam, cur ſanguis mittatur. At quando remedium aliquem parit effectum à medico intentum, atque exoptatum, nonne idem, quod ratione remedij eſt affectus, ratione artificis eſt cauſa finalis, quia ille ad remedij vſum mouetur? Immò verò penè in omnibus ita ſe res habet, vt quod ab eo fit, dicatur effectus in genere cauſæ efficiẽtis, dicatur cauſa in genere cauſæ finalis. Propterea ſi refrigeratio eſt effectus venæ ſectionis, ſequitur, vt eadem ſit cauſa, cur venam ſecemus. Quod ſi mihi non credit, quæſo Galenũ audiat, qui 3. Meth. c. 10 ſcribit venæ ſectionẽ in febrib. ſynochis faciẽdã eſſe, quò flãma ex meatuũ clauſura in continentib. febrib. extingueretur: Græcè clarius, *χάριν τοῦ σβέσαι τὴν φλόγα τῶν ἐπὶ στεγνώσει συνόχων.* Huius gratia vt extinguatur flãma earũ cõtinentiũ, quæ ab adſtrictione fiũt. Aduerſarius eadẽ cum felicitate ſubterfugit argumẽtum ex verbis Philoſothei, qui ait, ſãguinis miſſionẽ hæc omnia præſtare; imminuit enim materiã putrefactã & extinguit qualitatem acutã, & inflãmãtẽ, & animi defectu corpus refrigerat. Inquit enim vno verbo, euacuare, per ſe, refrigerare per accidẽs. Atqui iã diximus, quãtũlibet

per

Digitized by Google

per accidens refrigeret, tamen præcipuo medici ſcopo facere ſatis, qui eſt, vt refrigeret: de qua re ſatis. Eadẽ facilitate in eo quoque refellitur, quod ait febrem ardentem iudicari quidem à natura quandoque per hæmorrhagiam è naribus, quandoque euacuatione bilis per aluum, vrinas, ſudorem: ſed in artis operibus diſtinguendum, verũ purgandum, an vena ſecanda. Nam Hippocrates, & Galenus aiunt hæmorrhagia iudicari febrem verè ardentem, non quæ propriè ſynochus dicitur: quod ſi Aduerſarius concedit, vt certè negare non videtur, iam ſatis à nobis probatum, & confirmatum eſt, ſectionem venæ interdum in cacochymia locum habere; atque eo magis, quod cum nos multos locos docere poſſimus, quibus Hippocrates, & Galenus in huiuſmodi febre venam incidunt, ille nullum monſtrare nobis poterit, quo illi purgationem adhibeant. Hoc accedit nec naturam, iuxta præceptum Hippocrat. & Galen. vtiliter aliquid per vrinas, aut ſudores euacuare, antequam ſigna coctionis appareant: neque itidem poſſe medicum priùs diureticis, ac ſudorificis vti, quam totum corpus inanitum fuerit. Quare, vt natura coctionem perficere poſſit, & criſin ſuo tempore celebrare, & medicus poſſit commodè illi opem ferre, atque eius conatum adiuuare, in primis totũ corpus venæ ſectione euacuare neceſſe eſt: id quod in principio purgatione fieri non poteſt ex præſcripto Hippo. niſi materia turgeat, quod rarum eſt. Quod quidem verum eſt, tum in febre ardente, tum in quouis alio morbo, ſiue à bile, & exquiſita cacochymia, ſiue ab alia quauis cauſa fiat, modò cæteri principes ſcopi conſentiant.

Eadem eſt ratio & de phrenitide, quam Aduerſarius inquit eſſe inflammationem membranarum cerebri: ego autem dico non ſolùm eſſe inflammationem propriè dictam à ſanguine factam, ſed plerũque eryſipelas referre, ac fieri à flaua bile cerebri membranis impacta; quæ fuit ſententia Galeni pluribus in locis. Quo fit, vt plerunque tertianas habeat acceſſiones ex 1. *Aphor. com.* 12. Idem autem Gal. vbi phrenitidis curationem ex profeſſo inſtituit, non eam diſtinctionem adhibet ab Aduerſario confictam, ſed generaliter, ac ſimpliciter, in quouis corpore, & à quacumque cauſa fiat, venæ ſectionem ſtatim ab initio imperat, dummodo cæteri ſcopi non reſiſtant, & repugnent. Sed videbor alicui fortaſſe pluribus hæc fruſtrà perſequi: cum ex medicis nullus ſit, vt equidem puto, ne ipſe quidem fortè Aduerſarius, qui ſi illi ægrotus occurrat, aut febre ardente, aut phrenitide laborans, quamuis à ſyncera bile morbus fiat, non ſtatim ad venæ ſectionem confugiat: quam ſi in talibus prætermittat, non ſine inſigni ſuo dedecore, ſine ſummo ægrotantis periculo id faciat; niſi fortè tenerior ætas, aut virium imbecillitas diſſuadeat. De qua re cap. proximo.

AD CAPVT XIV.

Cacochymiam non prohibere venæ ſectionem niſi virium ratione.

HÆc ſi vera ſunt, facile id quoque videre eſt, non aliam eſſe cauſam, cur in cacochymia abſtineamus interdum à venæ ſectione, quam virium imbecillitatem: quæ noſtra eſt opinio. Aduerſus quam Aduerſarius inſurgit, eóque in primis nititur fundamento, cacochymiam non habere vim indicandi venæ ſectionem: quod quidem nos libenter confitemur. Verùm dum ille hinc deducit in cacochymia non adeſſe indicans venæ ſectionem, fallitur, qui contra ea diſputat, quæ poſita, & conſtituta ſunt: quandoquidem nos ſupponimus hominem cacochymia laborantem morbo aliquo magno, ac vehementi, vel in præſentia teneri, vel in poſterum corripiẽdum eſſe. Ex quo facile eſt intelligere præſentem eſſe ſcopum, morbi ſcilicet vehementiam, qui venam indicet ſecandam eſſe. De hoc igitur quæſtio eſt, an venæ ſectio cõueniat: quam Aduerſarius negat conuenire: ego affirmo, ita quidem, vt quantauis ſit cacochymia, indicatione ſumpta à morbi magnitudine, vena ſecanda ſit: aut ſi quis contendat ſecandam non eſſe, id non alia ratione fiat, quàm propter virium imbecillitatem. Quando igitur Aduerſarius ait [*cacochymiam per ſe nunquam indicare ſanguinis miſſionem, ideóque non exerceri, etiamſi virtus valida ſit, quod non adſit natura indicans remedium ſanguinis euacuandi.*] Reſpondeo, ſi cacochymia facit, aut factura eſt morbum vehementem, ratione huius venæ ſectionis indicationem oriri, venámque omnino ſecandam eſſe dummodo vires præſidium ferant. Atque hoc modo intelligimus, in cacochymia venæ ſectionem eſſe vtilem: qui alioqui probè nouimus, fatemur, ac profitemur, ipſam per ſe cacochymiam, niſi ad morbi magnitudinem referatur, tantam vim non habere, vt venam ſecandam poſſit indicare.

Ex his conſtat quam male, ac licenter Aduerſarius ſolutionem quorundam problematum Galeno tribuat, quam ille ne per ſomnium quidem cogitauit vnquam. [*Tu verò ita fingito, Socratem laborantem cacochymia extra venas, citra plenitudinis affectum, validas habentem vires, cur hic non ſuſtinebit venæ ſectionem?*] Suppoſitum falſiſſimum, abſurdiſſimum: nam qui vires habent validas, quoduis remedij genus ferre poſſunt, ipſam quoque phlebotomiam. Quod ſi morbus adſit vehemens, non ſolùm perferunt, ſed etiam poſtulant, atque efflagitant. Quamobrem illa reſponſio non eſt Galeni, ſed ab Aduerſario conficta, & conſtructa eſt. [*Reſpondebit Galenus, quia maximè periculoſum eſt humorem malum attrahere ad venas,* &c.] Qui reſpondere ita poteſt Gal. qui docuit aliquando venæ ſectionem partiendam eſſe, vt humor crudus prius ab ambitu corporis trahatur in venas, deinde a venis euacuetur? Pariter ille [*reſpondebit etiam non expedire, quod non adſit indicans vacuationem ſanguinis.*] Non eſt Galeni reſponſio, qui ſæpe dixit, millies inculcauit, quotieſcumque tres principes ſcopi adſunt, ſanguinem mittendum eſſe; morbi quidem vehementia, vt indicans, reliqui duo, vt conſentientes: alterum problema. [*Fingito præterea Socratem laborantem cacochymia venarum permiſtione coinquinante ſanguinem, qui ſit robuſtis viribus*, &c.] In quo Aduerſarius pariter falsò ſupponit ſanguinem non eſſe mittendum. Deinde cauſam quærit, vt mirum non ſit, ſi falſæ poſitionis cauſam falſam adducit. [*Reſpondet Galenus hoc pacto, quòd humores vitiati ſunt ſegregandi à ſanguine*, &c.] Nouus iſte Galenus fortaſſe ita reſpondebit; non priſcus ille medicus, & philoſophus præſtantiſſimus, qui quidem ita reſpondebit; Humores ſanè vitiatos eſſe à ſanguine ſegregandos, immò à corpore expellendos, ſed hoc non ſolùm purgatione fieri, ſed etiam aliis euacuationibus, per ſudores, vrinas, Inſenſibilem tranſpirationem: at ſæpenumero euenire, vt præſtari hæc non poſſint, niſi in primis materia per venæ ſectionem ſit imminuta, & totum corpus inanitum. [*Finge poſtremò eundem tali, ac tanta cacochymia laborare, vt vires imbecillæ ſint, huic neque purgans*, &c.] Aduerſarius huic ſoli problemati veram attulit reſponſionem: cum certum ſit in virium imbecillitate, neque purgandum, neque venam ſecandam eſſe: ſed eam

4 *de Tu. Val. cap.* 10.

contaminauit,dum purgationem per epicraſin induxit:tum quia etiam hæc euacuatio per epicraſin vires remedio proportione reſpondentes, & conſtantes poſtulat: tum etiam quia afferens Galeni locum de Epicraſi, ſolius meminit purgaiionis; cum tamen Galenus præceptum ipſi quoque phlebotomiæ commune tradiderit, eiúſque pariter mentinnem fecerit.

Aduerſarius ex his colligit tum errorem noſtrum, tum erroris cauſam:cauſa verò duplex eſt, duo ſcilicet errores: alter, [*Quod non diſtinxerint indicationes ipſas, ſed in ſolis communitatibus Methodicorum more inhæſerint.*] alter, [*Quod non videntur noviſſe ſimul cum cacochymia, & plenitudine conſiſtere poſſe virtutem validam, & imbecillam.*] Si quid vnquam immeritò, ac ſine ratione in nos effudit Aduerſarius, hæc certè ſunt, quæ Iniquè, & præter omnem rationem, & probabilitatem mihi obiicit in præſentia. Quoniam indicationes ab illo poſitas, ex Galeno ſumptas libenter fateor, atque concedo; quæ ſcilicet à plenitudine; à cacochymia ſumuntur: illis addo, etiam quæ ex morbi vehementia deſumuntur, quod Hippocratis fuit inuentum, dicor Methodicus: Aduerſarius, qui ſolis vtitur indicatinnibus vulgo notis, plenitudinem euacuandam,cacochymiam purgandam, quid erit? quo nomine vocitabitur?Non Rationalis,quia indicationes ab optimis rationalibus medicis propoſitas prætermittit:non Empiricus,cum per indicationes remedia inueſtiget;ergò vel Methodicus, vel idiota.Sed quæſo cur mihi imponit,quòd non cognouerim,cum cacochymia virtutem poſſe conſiſtere validam, & imbecillam:cum id manifeſtiſſimè confeſſus fuerim, & explicauerim?Verba mea hæc fuerunt. Neque enim puto eſſe aliquem, qui audeat aſſeuerare in quouis humorum vitio vires eſſe vſque adeo debiles, vt id remedium ferre nequeant. Cum verò diſputaui, cur in cacochymia venæ ſectio prætermittatur, ex ſuppoſitione (vt aiunt) loquutus ſum, quaſi aliquando id fieri poſſit; & tunc eueniat ratione virium;quæ in poſito caſu (non dico ſemper) ſint imbecilliores, quàm vt remedium ferre queant. Vnde licet genium, atque ingenium hominis obſeruare,qui contra omnem,& amicitiæ legem, & ingenuitatis officium, & diſputantis fidem me criminibus onerare non eſt veritus, & falſis,& tum me reo, tum ipſo accuſarore indigniſſimis.

Porrò exemplum ſumptum ex Galeno lib. *de Bon. & Mal. Suc.* & argumentum à me inde poſitum,conſtantiſſimum eſſe,atque inexpugnabile,illud ſatis docet quod à viro acutiſſimo ſolui non potuit,niſi & ſibi,& Galeno contradiceret. [*Magna quidem* (inquit) *admiratione afficior viros alioqui doctos eiuſmodi proferre dubitationem.*] Quam tamen non ſoluit: Qui inquit. [*Quis enim eſt, qui non videat carbunculos, phagedenas, febres peſtilentes, exanthemata, ac alia eiuſdem generis poſtulare miſſionem ſanguinis?*] Ego quidem vidéo. Sed quomodo hæc cum poſitione Aduerſatij conſiſtant, non video. Etenim carbunculi, phagedenæ, febres peſtilentes, ac plurima exanthematum genera, procul omni dubio, fiunt à cacochymia, & (vt inquit Aduerſarius) à fluxione ſanguinis, ſed praui, & in quo aliquis humor proportione cæteros ſuperar; quæ nihil aliud eſt, quàm veriſſima cacochymia: quanquam de febre peſtilente quid attinet dicere? quam ſomnum eſt fingere à fluxione ſanguinis fieri, quod neque Aduerſarius auſus eſt affirmare:propterea in hac argumentum reliquit inſolutum. Ille igitur interrogat. [*Quid ex hoc quæſo habent, quod noſtris principiis repugnet?*] An leue hoc videtur (reſpondebo) quod mittitur ſanguis in cacochymia, aut ſi non mittitur, id ratione virium fit? Ego verò interrogabo,quòd ij morbi à fluxione ſanguinis fiant,quid facit,quin prætermittatur venæ ſectio propter virium imbecillitatem?Quid de febre peſtilente, de qua Galenus eo loco potiſſimum loquebatur? Sed quod longè maximum eſt, & ſolui non poteſt, ruſum quæro,cur Galenus illos medicos laudat, qui venæ ſectionem prætermiſerunt?fortè quòd adeſſet cacochymia?At illa ex Aduerſario non aderat,quia morbi illi fiebant ex fluxione ſanguinis, non ex cacochymia. Quod ſi verum eſſet, increpare illos potius debuerat, qui in fluxione ſanguinis venæ ſectione non vterentur, quæ motum ſanguinis reuelleret cum Aduerſario. Galenus non aliam ob cauſam medicos laudat, niſi quòd non iniuria remedij vſum reformidabant,ob virium iam tum antea imbecillitatem.Quid reſpondet Aduerſarius?[*Neque verò ita imbecillæ erant in omnibus, vt aliquando ad miſſionem ſanguinis non accederent medici, vt Galenus ait.*]Quid hæc obſecro ad rem?fuerint imbecillæ in decem, in vno: ſatis habeo, prætermiſſam in illis, in illo fuiſſe venæ ſectionem, ob hanc vnam cauſam, virium imbecillitatem. In quibus autem non fuerant imbecillæ fuit ſecta vena, manifeſtiſſimo argumento,quamuis adeſſet inſignis cacochymia,tamen ſectionem venę à magnitudine morbi indicatam fuiſſe:Vt autem illa fieret, vel non fieret,deliberationem à medicis initam fuiſſe ratione ſumpta à ſcopo conſentiente,vel prohibente,à viribus ipſis. Quòd porrò Aduerſarius videtur velle,(nam hoc manifeſtè affirmare non audet) morbos illos non fuiſſe ab inſigni cacochymia oriundos, ſed à fluxione ſanguinis,tam craſſus eſt error, vt quicúque Galenum Græcè,aut ſaltem Latinè loquentem intelligat,ſola eius loci lectione deprehendere illum poſſit. Galeni mens fuerat in ea parte docere, quantam vim habeant vitioſi ſucci, Græcè, ἡ κακοχυμία,ad morbos generandos,& exemplo famis, quæ regiones Romano imperio ſubditas corripuit, demonſtrat, qui cibis prauì ſucci,κακοχύμοις, inquam, vſi ſunt,in morbos incidiſſe, qui ex cacochymia oriri ſolent. Tales antea morbos enumerat quamplurimos, ac primùm cutaneos, quos inquit vitioſum ſuccum, τὴν κακοχυμίαν,è viſceribus, & profundo corpore euacuaſſe:deinde febres malignas, dyſenterias, vrinas acres, fœtidas,& alia id genus, quæ inſignem indicant cacochymiam; atque in hunc finem ſunt à Galeno in medium allata:vt qui de hac re dubitat, poſſit de ipſa Solis clariſſima luce dubitare. In huiuſmodi morbis Galenus ait nonnullos medicos auſos fuiſſe venam ſecare, vt oſtenderet ſanguinem ſectione eductum cacochymum fuiſſe, & longè à natura optimi ſanguinis alienum. Quam quidem veritatem, vt Aduerſarius occultaret, inquit. [*In quibus ſanguis non admodum probatæ bonitatis ſpectabatur.*] vt quoquo modo tueretur, credo,in iis corporis cacochymiam non fuiſſe, cuius oppoſitum Galeni nitebatur demonſtrare: qui nemini dixit ſanguinem probum effluxiſſe, ſed nigriorem, flauiorem,&c. atque omnino talem, vt venam inter exeundum mordicaret, vulnuſque ægrè ad cicatricem duceretur: vt certè ſi quis ſuo arbitratu velit maximam, & exquiſitam cacochymiam imaginari, atque ante oculos ponere, hunc non credam maiora,& euidentiora illius indicia afferre poſſe.Sed nolo in re apertiſſima eſſe longior.

Erat locus Galeni 6. Epid. in quo dicebat ſanguinem eſſe mittendum, vbi copioſus eſt, & non- Sect. 3. com.
dum mutationem inſignem fecit in alium humo- 43.
rem: non eſſe verò mittendum, vbi iam mutatus eſt:quod quidem videretur Aduerſatij poſitionem

comproba

comprobare, niſi Galenus, quaſi hoc ſeriò animaduertens addidiſſet; *præcedente eo ſcopo, qui à viribus ſumitur; etſi nonnunquam in ſermonibus omittatur, in quibus ſolas ab affectibus indicationes recenſemus*; ac ſi dixiſſet, cum venæ ſecandæ rationem ſumpſimus ex mutatione ſanguinis, non eſt exiſtimandum ſanguinem ipſum ſuaptè natura, vt ſyncerus eſt, vel in aliam humoris naturam mutatus, huiuſmodi remedij indicandi, aut prohibendi vim habere; cum id præcipuè ipſis viribus acceptum ſit referendum, quarum ſcopus præcedit, ac princeps eſt; cum alij, qui aut ab humoris natura, aut aliqua alia re id genus ſumuntur, ſecundarij ſint, omnémque eorum vim à primario illo ſcopo accipiant, ac mutuentur. Hæc noſtra eſt expoſitio: & *hoc* (inquit Aduerſarius) *non eſt explanare, ſed peruertere contextum.* Volo illi fidem adhibeamus, dummodo ipſe non peruertat, ſed explanet contextum. Ait igitur. [*Sed quod vult dicere; talem ſenſum habet. In omni vacuatione, præſertim verò ſanguinis, duos ſcopos conſiderandos eſſe: quorum vnus ab affectu ſumitur, alter verò à virtute: qui ſcopus in executione remedij vacuantis debet præcedere alium, qui à morbo ſumebatur: cuius contrarium accidit in ipſa remedij inuentione, in qua morbi indicatio præcedit. Ideò dicit.* Præeunte eo, qui à viribus eſt, ſcopo. *Quando igitur mittendus eſt ſanguis, debemus contemplari virtutem, an ſit ferendo huiuſcemodi euacuationem.*] O Nouatorem eximium, Nouatorem omnium præſtantiſſimum; cuius verba voluimus conſultò omnia deſcribere: ex quorum ſola lectione vnuſquiſque doctrinæ nouitatem, & abſurditatem percipere poteſt. Sententia verborum (ni fallor) hæc eſt. In euacuatione per ſanguinis miſſionem duos eſſe ſcopos; vnum à morbo: alterum à viribus: ſi quæratur, vter ſcopus præcedat alterum, diſtinguendum eſſe: nam ſi loquamur de inuentione remedij, præcedit ſcopus à morbo: ſi loquamur de executione remedij, præcedit ſcopus à viribus: Galeni verba, *præeunte eo*, &c. intelligenda eſſe in executione, non in inuentione. Primùm quis eſt tam cæcus, qui non videat illum inuitis dentibus in noſtram opinionem venire? Nos enim non aliud agimus, non aliud pugnamus, quàm vt monſtremus in executione huius remedij, vno verbo in vena ſecanda, vnum hunc eſſe principem ſcopum, qui cæteris præeſt, qui à viribus ſumitur. Si hoc ipſe concedit, quid eſt, vt litigemus amplius? Dum igitur ad venæ ſectionem accedimus, poſthabitis aliis omnibus ſcopis, ſiue ſanguis in alium humorem mutatus, ſiue non mutatus fuerit, in primis [*debemus contemplari virtutem, an ſit ferendo eiuſcemodi euacuationem.*] Addidi, *in primis*, licet verbum non ſit ab Aduerſario expreſſum, quia cum exponat verba illa, *præeunte ſcopo*, &c. affirmétque ſcopum virium in executione præcedere, vt nos id in primis contemplari debeamus, fateatur neceſſariú eſt. Præterea Aduerſarius meã irridet expoſitionem, ac ſi illa talis eſſet. [*Non eſt mittendus ſanguis, vbi iam ipſe mutatus eſt in alium humorem, præeunte eo, qui à viribus ſumitur, ſcopo, id eſt, quia vires non poſſunt ferre.*] Qua in re, & falsò huiuſmodi expoſitionem mihi adſcribit, & eandem perperam, atque immeritò impugnat. Namque mea ſententia eſt, illa verba, *præeunte*: &c. ad vtrumque membrum eſſe communia, tum ſi ſanguis non ſit mutatus, & ſecanda ſit vena, tum ſi mutatus ſit, & non ſecanda: ſiquidem in priore vires conſentiunt, in poſteriore prohibent: quare in vtroque virium ſcopum præire certum eſt, Nihilominus ſententia, quàm nobis tribuit Aduerſarius, veriſſima eſt: vbi ſanguis in alium humorem mutatus eſt, non eſt mittendus *præeunte*, &c. Id eſt: quia vires non poſſunt ferre. Neque in alio eſt error, quàm quod ſenſus communis eſt, ſicuti diximus: quia ſi ſanguis non ſit mutatus, mittendus eſt, præeunte eo, qui à viribus eſt, ſcopo, id eſt, quia vires conſentiunt, ac ferre poſſunt.

Sed illa etiam pulcherrima diſtinctio conſideranda eſt: ſcopum virium præcedere, vel in inuentione, vel in executione. Atque equidem facilè intelligo, quando plures ſunt indicationes, inuicem ſubordinatæ, vel quia morbi ſint multiplices, vel quia implicati cum cauſis, aut cum ſymptomatis, ſæpenumero euenire, vt alius ſit ordo inuentionis, alius executionis: cum ſcopis iam inuentis, atque elicitis indicationibus, illæ inter ſe comparandæ ſint, ac præferendæ quæ magis vrgent, quæ habent rationem eius, ſine quo non, aut cauſæ, vt Galenus docuit. Verùm quomodo comparatio hæc fiat inter morbum, & vires, ſiue inter ſcopum à morbo, & ſcopum à viribus, hoc eſt, quod capere tenuitas ingenij mei non poteſt. Hoc autem, vt planiùs intelligam, ab Aduerſario libenter quæſierim, quis nam hic ſit ordo prioris, & poſterioris, vt ſcopus aliquis alterum præcedat, aut ſequatur: an tempore, an dignitate. Si tempore optimè nouimus morbum in ea medicinæ parte, quæ curatiua dicitur, ſemper præcedere, primámque præbere indicationem: nam (vt Galenus ait) *ſtultum eſt dicere aliud eſſe quod indicet, & aliud, quod curetur:* ſed hoc modo indicatio à viribus ſemper ſecunda eſt, & poſterior, ſiue in inuentione, ſiue in executione: in inuentione quidem, vt patet; in executione verò, quia remedia ad morbum applicantur, ac pro virium robore temperantur. Sin autem intelligat dignitate, vix comparatio fieri poteſt, quia ſcopus virium ſemper præcedit: morbus verò non præcedit, nec in inuentione, nec in executione. Verùm addo, quod antea monui; quando vires dicimus principem eſſe ſcopum, non de inuentione nos loqui, ſed de dignitate, ac de vi, quam hic ſcopus habet ad vſum remedij præſcribendum, inhibendum, moderandum. Ex quibus patet Aduerſarium noſtrum argumentum inſolutum relinquere, in noſtram opinionem tandem venire, atque vbi eandem vel impugnat, vel derelinquit, ea proferre, quæ tanquam falſa non debent admitti, tanquam oppoſita inter ſe non conſtant, tanquam abſurda vix, aut ne vix quidem percipi poſſunt.

AD CAPVT XV.

An argumenta oppoſita ſint ritè ſoluta.

SI velim diligenter hoc vltimum caput examinare, vniuerſam hanc telam retexam, & quæ ad ſaturitatem dicta, ac repetita ſunt, adhuc repetam, neceſſe eſt. A quo tædio, vt caueam, quantum poſſum, decreui, paucis vim noſtrarum ſolutionum attingere, ac monſtrare illas ſtabiles, & ab omni Aduerſarij impugnatione liberas manere. Indicationes omnes & vniuerſales, & ſingulares vſque ad minimas & indiuiduas à morbis, à cauſis, à ſymptomatis, à loco affecto, à virib. ab humorũ redundantia, ab aliis, qui plurimi ſcopi ſunt, concedimus, confitemur, & methodo à Gal. tradita proſequendas, ac diligenter animaduertendas eſſe cenſemus. Sed inter cæteros non eſſe ſpernendam, immò verò inter primas, ac principes eſſe reponendam dicimus eam, quæ à morbi vehementia, ac periculo, quod ſaluti ſubiecti corporis ille affert

ſumi ſolet, atque in primis debet: huiuſmodi indicationem à cæteris omnibus ratione, ac natura eſſe diſtinctam: ab ea tum ſecandæ venæ, tum purgationis conſilium capiendum eſſe. Quo autem pacto diſtinguendum ſit, vtrum remedium ſit eligendum, diffuse antea docuimus, vt ea repetere hic non ſit opus. Cæterum quoniam Aduerſarius hic tres affert regulas, quibus credit ſe nobis perpetuum ſilentium impoſuiſſe, age illarum leuitatem breuibus perpendamus.

Prima eſt. [*Cacochymiam quæ leuioribus ſanari non poſſit præſidiis ſola purgatione emendari.*] Cum facilè concedam cacochymiam purgatione euacuari, hoc præceptum mihi ridiculum videtur cacochymiam illam ſola purgatione emendari, quæ leuioribus ſanari non poſſit præſidiis. Namque ita nemo eſt tam ſtolidus, tam inſans qui de vnoquoque remedio ſibi præceptum confingere non poſſit. Quid ſi dicam, morbi magnitudinem, quæ leuioribus remediis tolli non poſſit, purgatione indigere? Sed vnde habet Aduerſarius ſolam purgationem cacochymiam emendare? Equidem credo me demonſtraſſe, cacochymiam, aut ſaltem magnam eius partem (quod Gal. ad verbum dixit) interdum venæ ſectione euacuari.

Elegantior eſt ſecunda regula. [*Plenitudinem, quæ aliter ſanari facilius nequeat, ſola ſanguinis miſſione emendari.*] Iam didicit tandem tales ſententias proferre, quæ à nemine poſſint negari, Stultus ſim, ſi negem, ſi plenitudo nequeat aliter faciliùs ſanari, nimirum ſola ſanguinis miſſione emendari. Sed neque (credo) ipſe negabit morbi vehementiam, quæ aliis remediis ſanari faciliùs nequeat, ſola ſanguinis miſſione emendari. Ridicula fortè hæc ſunt, & primario medico planè indigna.

Tertia regula præſtantior an ſit neſcio.] *vacuandum eſſe eum duntaxat humorem, à quo ſit morbus, ac perpetuò abſtinendum ab alterius vacuatione.*] Optimè, ſi fieri poſſet, idcirco iure additum eſt. [*Quantum conſequi artis beneficio poſſumus.*] Sed hæc verba ſummam rei continent, & ſoluendi totam Aduerſarij argumentationem vim habent. Vno exemplo res fiet apertiſſima. Obſtructio fit ab humoribus multis, lentis, & craſſis: vnde prohibita tranſpiratio, putredo, febris. Inter indicationes præcipua eſt, quæ à cauſa, ab iis humoribus, qui euacuandi ſunt per vrinam, ſudorem, & ſoli (ſibi placet) euacuandi. Verum ſi diureticis, aut ſudorificis, & omnino aperientibus vtamur: periculum eſt, ne eiuſmodi humores magis impingamus, obſtructiones augeamus; propterea prius totum corpus euacuandum, & vena ſecanda eſt: atque in hoc conſiſtit illa exceptio ab Aduerſario propoſita, ſed, vt mihi quidem videtur, non bene intellecta: quantũ conſequi artis beneficio poſſumus. Hinc varietas indicationum, hinc difficultas, hinc illa methodus ab Hippocrate tradita, cæteris incognita à Gal. in lucem reuocata, à noſtris pleriſque medicis contempta, obſcurata, ignorata.

Prætermittendum hic certè non eſt, quod afferunt contra dignitatem, ac poteſtatem eius indicationis, quæ à morbi magnitudine, & vehementia ſumitur. Nam video cum hoc homine mihi neceſſarium de iis quoque rebus altercari, quæ ſunt alioqui maniſeſtiſſimæ, & omnibus conſpicuæ. Cum eius medicinæ partis, quæ therapeutica dicitur, præcipuus finis ſit morbum depellere, vt qui ſanitari contrarius eſt, & operationes humani corporis, quæ illi ſecundum naturam debentur, lædit, & labefactat, ac propterea prima indicatio à morbo accipiatur, hinc ſatis conſpicuum eſſe videtur, quantò maior eſt morbus, quantò maius affert operationibus, ac vitæ, quæ in operationibus conſiſtit, nocumentum, tantò efficaciorem, maiorem, præſtantiorem, digniorem præbere indicationem. Nam ſicuti videmus leuiores quoſdam morbos a nonnullis contemni, ac ſine vllo remedio relinqui, ita qui maximè vrgent, maximum afferunt vitæ diſcrimen, ſolent magni fieri, omnémque tum ægrotantis, tum medici cogitationem ad ſe conuertere. Morbum enim vehementem illum eſſe, qui magnum nocumentum, ac periculum afferat, nemo eſt, qui neſciat. Immò verò quicquid in corpore eſt, atque indicationem præbet, vt auferatur; humorum qualitas, quantitas, fluxio, & ſi quid aliud tale eſt, idcirco nobis proponitur tanquam ſcopus, quia morbum vel facit, vel fouet, vel ſine quo morbum tollere non poſſumus. Quare hæc quoque ſi præſtantiam, ac dignitatem aliquam in indicando habent, eam omnem à morbi vehementia poſſident, ad quam referuntur. Quare peſſimè ab Aduerſario dictum eſt. [*In vacuatiuis indicationibus nulla dignior, nulla præſtantior, quàm quæ exhauritur ab humore euacuando.*] Namque humor tantam indicando vim, ac dignitatem habet, quantum ad ad morbi magnitudinem refertur. Nota verò eſt regula, *Propter quod vnumquodque tale eſt, id eſſe magis tale.* Sed Aduerſarius dum laborat, vt id probet, noſtræ potius ſententiæ fauet: cum enim probare debuiſſet præſtantiam indicationis ab Humore Vacuando, de Vehementi Sanguinis Fluore id declarat: vbi non ſolus humor vacuandus eſt, ſed tria, humor, ſanguis: conditio eius, fluor, intentio, magnitudo. Indicatio à ſanguine hanc dignitatem non habet: indicatio à fluore non habet: at indicatio à vehementia fortaſſe habet, nimirum ſi intelligatur vehementia morbi præſentis, aut futuri. Idem cenſendum cum ait. [*Summum eiuſdem* (id eſt ſanguinis) *incrementum.*] vbi humori incrementum addidit, & quidem ſummum, alludens, velit, nolit, ad veritatem, dignitatem indicationis ex morbi vehementia, & periculo æſtimari. Cum ioquit. [*Quod poſtremò dicunt, admittamur, &c.*] Si rectè quod ſcribit intelligo, iam ſolutum eſt, nec pluribus eget.

Simile ſecundum eſt argumentum, quod ex Hippocrate, & Galeno ſumitur: qui in morbis ex plenitudine docent venam ſecandam, ex humorum corruptione purgandum. Iam diximus haſce indicationes ſingulares eſſe, quæ ad præcipuas illas, ac principes referendæ ſunt. Verùm Aduerſarius inſtat.] *Cum indicatio ſumpta à morbi magnitudine ſuperet omnes dignitate, quam ob cauſam Galenus eam prætermiſerit, non hic modò, ſed alibi.* [Primum noto hunc hominem contra hunc ſcopum argumentari, ac ſi ille nullus omnino foret, nulliuſque vſus in medicina facienda: cum tamen illum ſæpenumero admiſerit ex Galeno. Nam quicumque tandem ille ſit, ſi aliquando vllam præbet indicationem, ſtatim quærendum venit cum Aduerſario, cur fuerit hic, vel alibi ab Hippocrate, & Galeno prætermiſſus. Verùm dicet ſaltem non debuiſſe prætermitti, ſi princeps fuiſſet. Sed vbi didicit ſcopos principes vbique proponendos, repetendos, inculcandos: Si Galenus huiuſmodi ſcopum prætermiſiſſet, vbi communem medendi methodum perſequitur, fortè Aduerſarij argumentum ſpernendum non eſſet. At cum in libris Methodi minimè illum prætermiſerit, quid mirum, ſi ſingulares proſequens indicationes cum Hippocrate nullam eius mentionem fecit? Niſi fortiora ſuppetant argumenta, nihil eſt, quod me à concepta ſententia deterreat. Quæ Aduerſarius hac in re deinceps addit, omnia ad illam dubitationem pertinent; cur

in

in morbo vehementi aliquando purgandum, aliquando vena ſecanda: de qua ſatis antea diximus.

Pariter quod pertinet ad locum ex Gal. 4. *Meth. cap.* 6. Illud vſque adeò frequenter, & luculenter eſt examinatum, vt hic eadem repetere non ſit opus. Solum reſpondeo ad argumentationem, qua contra me inſtat. Quoniam Galenus videtur eo loco indicationi à morbi vehementia illam quoque addere, quæ ſumitur à plenitudine: atque nos diximus ſi illæ conſiderentur ſeparatæ, veriſſimum eſſe, ab vtraque ſanguinem mittendum indicari. Inſtat. [*Primum ſequetur ſcopos præcipuos non eſſe tres, vt conati ſunt demonſtrare in tota diſputatione: ſiquidem quatuor ſunt, &c.*] Quaſi verò ipſe quoque Gal. conceptis verbis non ſæpiſſimè dixerit ſcopos principes eſſe tres. Sed ait. [*Aliquod habere nequeunt ſubterfugium concedendo hoſce duos ſcopos ſeparatos eſſe inter ſe, & vtrumque indicari*, (forte) *indicare.*] Immò verò hæc ipſa meæ ſolutionis ratio eſt: nam plenitudo non eſt quartus ſcopus, cum ipſa per ſe tantummodo euacuandum, aut quantitatem euacuandi ſanguinis indicet. Itaque non vt quartus princeps ſcopus, & qui per ſe indicandi vim habeat, proponitur à Galeno: ſed venæ ſectionem indicat non niſi ſecundariò, ſcilicet vel ratione generis, nimirum euacuationis, vel ratione quantitatis, nempe aut parciùs, aut liberaliùs euacuandum. [*Secundò* (inquit Aduerſarius) *plenitudo aut indicat miſſionem ſanguinis, quatenus plenitudo, aut quatenus talis plenitudo, &c.*] Reſpondeo, plenitudinem miſſionem ſanguinis indicare, quatenus magnum morbum facit, vel factura eſt: nec per ſe indicare, ſed vna ratione morbi magni, qui per ſe indicat, & ſecundùm quod ipſum. Et Aduerſarius veritate coactus iam pene in meam incidit opinionem; qui deinceps hæc addit. [*Tertiò magnitudo morbi, quam opponunt plenitudini, aut indicat, vt magnitudo eſt, aut vt determinata magnitudo. Si primum dederint, omnis morbi magnitudo indicabit: quod abſurdiſſimum eſſe demonſtratum in ſuperioribus abundè fuit: ergo huiuſmodi indicatio tribuitur magnitudini determinatæ: hæc verò alia non eſt, quàm magnitudo morbi, aut incipientis, aut imminentis, aut præſentis à ſanguinis plenitudine, vel motu.*] Repeto magnitudinem ſumi duobus modis; vno, pro quantitate, quæ ſpeciatim ad vnumquemque morbum ſecundum propriam eſſentiam ſpectat, quæ non indicat venæ ſectionem, niſi conueniat cum altera: altero autem, pro qualitate, quæ propriè vehementia dicitur. Quando dicimus magnitudinem morbi venæ ſectionem indicare, ſecundum intelligimus, vt ſæpè diximus. Quare dico hanc indicare, vt magnitudo eſt, atque ita omnem magnitudinem indicare, omnem nempe vehementiam. Cum ergo Aduerſarius tanquã abſurdum deducit, Ergo omnis magnitudo indicabit venæ ſectionem, ſi magnitudinem in cõmuni etiam ad alterã intelligit, laborat æquiuocatione (vt aiunt) manifeſta, neque alterius indiget refutationis. Si verò de altera tantùm magnitudine loquitur, tam verum eſt, quàm quod veriſſimum. Nam vt dicebat Galen. ex tribus mittendi ſanguinis ſcopis vnus eſt, qui indicat, morbi vehementia: reliqui autem aut conſentiunt, aut prohibent vires (inquam) & ætas.

Quarto loco in exemplo à me propoſito, tanquam maximum abſurdum deducit, vt cum redundat bilis, ſanguis ſit vacuandus. Iam docui non ratione bilis, ſed ratione communis euacuationis optimè conuenire, vt in morbo, & corpore billioſo vena incidatur, ratione generalis indicationis. Et vanum eſt, quod obiicit, indicationem eſſe, vt bilis ſegregetur à ſanguine. Namque ſæpenumero ſegregari non poteſt, niſi totius corporis euacuatio præcedat per venæ ſectionem. Dixi autem ſępenumero, quia non equidem is ſum, qui negem bilis redundantiam purgatione vacuari, ac ſane ſola interdum. Illud certè codrendo plerunque euenire, vt ipſa bilis (quod item de cæteris humoribus intelligendum eſt) nec purgatione excerni, nec à ſanguine ſegregari, nec alia ratione euacuari poſſit, niſi venæ ſectio præcedat, quæ reliquas, & attractiones, & vacuationes faciliores, tutioréſque reddat. Quæ Aduerſarius deinde oppónit de attractione ad venas, aut ad partes principes, iam ſatis confutata ſunt: nam vel nulla talis fit attractio, vel ſi fit, commodè eius noxæ cõſulitur, facta eiuſdem humoris euacuatione per iteratam ſanguinis miſſionem, quemadmodum Galenus docuit. Verùm quid eadem toties repeto? De argumento ſumpto ex Galeno 4. *de Tuen. Val. cap.* 4. vbi ille videtur ſecandæ venæ indicationem accipere ab humoris natura, quæ à ſanguine recedit, vel non recedit, præter ea quæ abundè à me dicta ſunt in priore Diſputat. *de Scopis Mittendi Sanguinem*, & in præſente Apologia *lib.* 8. *Diſput.* 8. *ad cap.* 7. & 8. hic illud tantummodo mihi libet addidiſſe; Galenum docentem pro varietate humorum venam ſecandam, vel non ſecandam eſſe, non aliud quàm vires ipſas animaduertiſſe. Quod quidem ſatis ex eo confirmatur: quoniam ſi humores paululum recedant à natura ſanguinis, in vtramuis partem vergant, audacter inquit venæ ſectione vtendum eſſe: ſi magis recedant, πλέον ἀπέχωσι, vtendum quidem adhuc, ſed cautius: ſi verò plurimum, ne omnino quidem eſſe vtendum. Etenim ſi ex ſola natura humoris indicatio ſumitur, quid eſt; cum humores maiorem, atque effatu dignam habent à natura ſanguinis mutationem, vt ſanguinem mittere non vereamur, atque in iis tantum à venæ ſectione abſtineamus, qui maximum à natura ſanguinis receſſum habent: cum in iis mittendi ſanguinis indicatio nulla ſit, ſi Aduerſario credimus. Porrò facile eſt videre, humorum naturam, à ſanguine quantumuis alienam, prohibendæ venæ ſectionis vim non habere, niſi talis, ac tanta ſit, qua cum vires conſiſtere non poſſint. Nam quod ait, etiam in purgatione vires requiri validas, nihil ad rem præſentem facit, ſatiſque à nobis antea declaratum eſt.

Poſtremò tandem hoc noſtrarum Diſputationum loco non contemnendus videtur morbus, qui nobis impendet, Eryſipelas: in cuius curatione Galenus, vt Aduerſarius inquit. [*damnat venæ ſectionem, medicamenta purganda ſolum commendat.*] Quo loco ille magnopere laborat, vt probet, ſi quando venæ ſectionis vſus foret non potuiſſe nec debuiſſe Galenum illam prætermittere. Sed vellem in eo quoque laboraſſet, vt oſtenderet Paulum ſe male geſſiſſe, qui in Eryſipelate capitis venam ſecandam iuſſit, cum potius purgationem indicere debuiſſet: malè etiam pleróſque omnes medicinam exercentes in magnis, & præſtantiorem aliquam partem occupantibus Eryſipelatis, ſtatim ad venæ ſectionem confugere: quam ſi quis prætermiſerit, vix ignauiæ, atque imperitiæ crimen vitare poſſit. Sed reſponſio ex his, quæ cumulatè à nobis dicta ſunt, facilis eſt. Galenum reſpicere præſertim humorem peccantem; ſupponere autem generalia præcepta alias tradita, vt ſi morbus ſit magnus, vel quia ſecundum propriam eſſentiam Eryſipelas magnum ſit, vel quia nobilem partem inuadat, vel malignitatem præ ſe ferat, nec venæ ſectio prætermittatur. Quod fortaſſe ex ipſis Galeni verbis colligi poteſt: qui non illud vniuersè dixit venam non eſſe ſecandam, ſed hoc

tantùm non eſſe neceſſarium, vt venam ſecemus. Nouimus autem ex logica has duas propoſitiones ſimul conſiſtere, ac veritatem obtinere poſſe. *Non neceſſarium eſt eſſe, & poſſibile eſt eſſe.* Quare quamuis non ſit neceſſarium venam ſecare: tamen fieri etiam poteſt, vt aliquando venam ſecare debeamus: neque hæc ſibi mutuo aduerſantur: veluti neque id nobis aduerſatur, quod purgandum eſſe docuerit: quia etſi venæ ſectio præmittatur, pro totius corporis euacuatione, pro reuulſione, non tamen altera perit indicatio, vt bilioſus humor expurgetur.

Atque hic & præſentis Diſputationis, & vniuerſæ Apologiæ ad Diſputationem noſtram, de Scopis Mittendi ſanguinem, finis eſto. In qua non me latet futuros eſſe complures, qui non pauca deſiderent, plurima etiam obiiciant: quos etiam, atque etiam rogatos volo, vt occaſionis, vt perſonæ, vt temporis, vt occupationum noſtrarum rationem habeant: & qui fortaſſe putant, debuiſſe nos ab hoc diſputandi, altercandique ſtudio cauere, conſiderent, & ſecum ipſi reputent, quàm ineptum, quàm iniquum, ac penè impium facinus fuiſſet, ſi veritatis in re maxima, ſi dignitatis, & exiſtimationis meæ patrocinium deſeruiſſem. Si quis verò multa obiiciat, aut fuſius diſputata, aut ſæpius repetita, quod quanquam enixè vitare ſtudui, non tamen omnino cauere potui, is quæſo relegat, ac ſecum ipſe recolat, quæ ab Aduerſario ſunt toties implicata, repetita, inculcata, vt ſæpius animum, calamúmque reſpondentis trahere ad ſe potuerint. Erunt fortaſſe qui nonnulla preſſiùs tractata exiſtimabunt, quam rerum difficultas, & magnitudo poſtulet: quos quidem æquum eſt animaduertere, non ſolùm quid in hoc publico docendi munere, aliiſque plurimis occupationibus tam breui temporis ſpatio ſcribere potuerim, ſed etiam quid Apologetica hæc ſcribendi ratio requirat: in qua ſi quis velit omnia ad examinis diligentiam reuocare, vix finem aliquem orationi ſit impoſiturus. Nec demum fortè aliquis deerit, qui me eo quoque nomine incuſet, quòd non dubitauerim huiuſce Apologiæ ſcriptionem, editionémque tanta cum feſtinatione præcipitare, vt pauciores in ea menſes conſumpſerim, quam annos Aduerſarius in ſuis Diſputationibus: vtpote quibus ſcribendis annorum quinque ſpatium habuerit, edendis verò quatuor: vt hoc toto nouennij curriculo probabile ſit illum maximopere ſudaſſe, in nouum annum preſſas, ſumma tandem manu auctas, atque expolitas eſſe voluiſſe: cum tamen reſponſio noſtra ab earum Diſputationum editione non plus ſex menſibus ſit prorogata. Verùm ea eſt vis veritatis, vt ſemel rectè percepta maximam quoque dicendi facilitatem ſimul & claritatem ſecum afferat; ea dignitas, vt diutius ſupprimi, & ſophiſtarum iniuriis exponi non mereatur. Equidē credo Aduerſarium, & magnum aliquod opus mouere de purgandi ratione, quod ſtudioſis traditurum ſe pollicetur. Illud nos auide, atque ea quidem mente expectamus, vt ſi quid tanto dignum ferat hic promiſſor hiatu, atque ad Hippocraticam, Galenicámque doctrinam aliquod momentum afferat, illi & ſubſcribere, & gratias agere debeamus, ac polliceamur: vt ſi contra eueniat, pro vetere doctrina, pro vero dogmate pugnare nec vereamur, nec recuſemus.

Hunc toti præſenti noſtræ Diſputationi, & contentioni finem impoſueram, quum venit in mentem, vt iis ſatisfacerem, qui noſtra hæc audientes, & cum Galenica, & Hippocratica doctrina conferentes, mirati ſunt, & ex me quæſierunt aliquando, cum decretum de tribus principibus ſcopis mittendi ſanguinis à magno Hippocrate gloriosiſſimè inuentum, à Galeno præclariſſimè corroboratum, & confirmatum, à doctiſſimis viris luculenter expoſitum, & illuſtratum, nullam propemodum difficultatem amplius videatur continere; qui fiat, vt plerique omnes hoc tempore, illud non ſolum non recipiant, ſed etiam inimicè inſectentur, impugnent, abhorreant. Cui dubitationi reſponſio ex ipſo Galeno petenda eſt: cuius in re ſimili hæc verba ſunt: *Apud me nonnulli clam confeſſi ſunt manifeſtò ſe quidem cernere contendendi aduerſus Hippocratem cupiditatem, eorum qui exiſtimant, nihil eſſe in ſuccis ad ſanitatem, aut morborum vſus aut detrimenti: pudore tamen affici, ſi poſt quinquaginta ætatis annos ad Hippocratem deficiãt. Sic enim videbimur (dicebant) non ſolum diſcipulis, ſed etiam iis, qui præterito toto tempore nobis vſi ſunt, obfuiſſe. Quin etiam ſe in honore quoque apud vulgus hominum eſſe aiebant, tanquam vera ſequi dogmata crederentur. Quod ſi & hæc falſa eſſe faterentur, ipſos habitum iri cæteris indoctiores, neque quenquam, qui ipſis anteà vſus eſſet, in poſterum eſſe vſurum.* Pariter enim nonnullos ego quoque noui, qui medicis illis longè ſimillimi liberè confeſſi ſunt ſeſe intelligere quantò præſtantius, tutius, & ad veritatem magis accommodatum ſit, Hippocratem, & Galenum ſequi, priſca ab optimis omnibus recepta dogmata amplexari, quàm nouis iſtis, & paradoxis poſitionibus inhærere: non poſſe tamen ſe in prouecta iam, & ſenili ætate conſtitutos palinodiam canere, & veluti defectionem admittere: id enim ſi facerent, & nunc tandem reſipiſcere ſe velle viderentur, periculum fore, ne dignitatem omnem, & exiſtimationem omni ſtudio conquiſitam, & partam amitterent, in precio eſſe, & conſueta in dies præmia obtinere deſinerent. Quo videntur exiſtimare nihil ſibi calamitoſius poſſe accidere. In horum fortè numero noſter quoque Aduerſarius reponendus eſt: Quos tamen par eſt cogitare, atque alta mente reuoluere, vt in aliis omnibus, ita maximè in ea facultate, quæ ad vitam ſalutémque hominis ſpectat, vnam in primis veritatem ſectandam, amplectendam, tuendam eſſe, eámque propriis noſtris & commodis & honoribus anteferendam: præ cæteris autem omnibus Dei Optimi Maximi maieſtatem, ac iudicium ob oculos habendum; qui tanquam ſcrutator cordium, & cogitationum noſtrarum vindex ineuitabilis neque malum aliquod impunitum, neque bonum relinquit irremuneratum: qui ita rerum noſtrarum in vtraque vita fautor ſit, & adiutor, vt ex animo loquimur, & medicinam priſtinæ integritati qua maximè humano generi proficere poſſit, reſtitutam ſeriò deſideramus.

De ſuc. bon. & vit. c. 1.

EPISTOLÆ DVORVM CLARISSIMORVM VIRORVM

DE SCOPIS MITTENDI SANGVINEM,

AD ALEXANDRVM MASSARIAM.

Cum eiuſdem Maſſariæ reſponſionibus.

ALEXANDRO MASSARIÆ V. C. S. D.

VIR excellentiſſime, perarduas ſanè, vetuſtiſſimas, ſed vtiliſſimas quæſtiones ſummo ingenio, doctrina,& arte à te tractatas, multa attentione & mei iucunditate bis térque legi, qui nempè ſint ſcopi mittendi ſanguinem in morbis generaliter: ſpecialiter autem in febribus putridis, tum quando liceat purgare in principio morborum; vtrumque autem ſecundum antiquorum,Hippocratis ſcilicet,& Gal. ſententiam,quam & veritati conſonam eſſe credendum eſt. Quia autem quid in his rebus ego ſentiam vt liberè profeſtam, petis, non poſſum facere, quin tuæ voluntati,quæ apud me locum mandati tenet, ſatisfaciam.

Et primum, quantum ad primam quæſtionem attinet, loca à te doctiſſimè citata Hippocratis & Galeni videnturclarè demonſtrare, tria illa aut ſi malimus duo principaliora, magnitudinem nempè morbi, robur virium,& ætatem, ſcopos eſſe proprios, & conuertibiles miſſionis ſanguinis: quod ſanè & rationi videtur aſſentire; namque ſi magno morbo magnum auxilium adhibendum ratio dictat, quodnam maius auxilium, ſecurius, aut aptius excogitari poteſt ſectione venæ?

Verùm ſi itidem, & Hippocratis & Galeni ſententias variis in locis ſcriptas perpendamus, tum rationem ipſam intimiùs examinemus, fieri non poteſt,quin adhuc res in controuerſiam reuocetur, neceſſariúmque ſit ad tres illos principes ſcopos limitationem primum dein & diſtinctionem addere: limitationem quidem,conſiderãdo, an morbi ex repletione fiant:diſtinctionem verò,an ſectione venæ,vel purgatione potius vtendũ ſit,cum vtrumque horum æquè conuerti videatur cum ſupradictis ſcopis. Limitationem autem comprobare videntur morbi ſimilares ab intemperie ſola ſine materiæ concurſu nati, ſiue ſint totius corporis, ſiue alicuius partis,in quibus nulla indicatio euacuandi ſumi poteſt,ſed tantummodo alterandi,quod optimè præſtat Gal. in curandis hecticis, tum in intemperiebus ventriculi remouendis in libris Meth. Med. Nec dici poteſt,in his non conſtare virtutem cum in earum principio valida poſſit eſſe virtus, etſi non illud robur haberet, quod expetit plena venæ ſectio, eam tamen habebit, quam moderata aut parca requirit, & quam Galenus in curatione per Epicraſin in corruptela humorum cum virium debilitate concedit. Accedunt ad hoc morbi multi in figura,& in formatione facti, in quibus magnitudinem licet excogitare cum robore virium, qui tamen ſectionem venæ non requirunt. Non immeritò ergo dicendum videtur, addendam eſſe limitationem, incidendam quippè venam, ſi morbus ſit magnus,& vires conſtent,ſitque morbus ex repletione factus, aut fiendus. Neque hic incidimus in antiquorum opinionem de ſyndrome vocata plethorica, quam Galenus meritò oppugnat, tum quia hæc ſola apud nos non indicat, tum quia ſola ſufficit alicuius partis repletio facta, aut fienda.

Sed neque diſtinctionem præfatam alienam à ratione, & Gal. mente dicendum videtur: ſi namque morbi ex repletione curantur euacuatione, ergo & morbi magni magna euacuatione curari debent; ſic namque ſcriptum reliquit Hippocrates, *Extremis morbis extrema remedia optima.* Cum autem multa genera euacuationum ſint apud medicos vſitata,ſectio venæ,& purgatio maiora ſemper aliis habita fuere.Dicendum eſt ergo non magis ſectionem venæ, quàm purgationem magnitudini morbi conuenire, ſed alteram alteri magis, prout humor,quem hi euacuandi morbi reſpiciũt, abundat, ſic ſcriptum reliquiſſe videtur Galenus 1. Apho. 23. *In maximis*, inquiens, *inflammationibus, & vehementiſſimis doloribus nullum maius noui remedium quam vſque ad animi defectionem euacuare adhibita diſtinctione, an mittere ſanguinem an purgare oporteat.* Iſtud idem repetit 4. *Meth.6.* his verbis: *Sed ſicut miſſio ſanguinis, vel propter ipſius abundantiam, vel propter morbi magnitudinem adhibetur, ita & purgatio & propter abundantiam alterius cuiuſdam ſucci, & propter vim morbi adhibetur.* Et paulò infrà. *Atque ob eamrem Hippocrates, tum in reliquis omnibus operibus, tum in eo quod de vlceribus tradidit, etiam morbi magnitudinem ad purgationis indicationem conſiderat.* Et infrà. *Nunc illud docere volo tum ipſam morbi ſiue vim, ſiue magnitudinem appellare velis, pro indicatrice quadam ſanguinis detrahendi, vel purgationis adhibenda ſtatuendum eſſe. Tum verò Hippocratem hanc omnium quos nouimus primum adinueniſſe.*

Neque hic dici poſſe videtur,alteram indicationem, robur nempè virium in purgatione deficere poſſe,cum & rationi conſentaneum ſit, purgationem nonniſi viribus valentibus, propinandam ob agitationem & vim in corpore factam. Propterea prægnantibus interdicitur, niſi materia turgeat, conceſſa tamen in initio, ſectione venæ: tum idem met confirmatur ab Hipp. & Gal. multis in locis, ſpeciatim vero Prorrheth. 2. *Aph.* 38. his verbis: *Præter hæc quoque ſatius erat in vniuerſum quod Medicis omnibus eſt conceſſum, & non minimè idiotis notum dixiſſe, imbecillas habenti vires medicare non oportere.* His ſatis conſtare videtur Hipp. & Gal. mentem fuiſſe duos illos principales ſcopos, magnitudinem nempè morbi, & robur virium indicationes eſſe conuertibiles non ſolius ſectionis venæ, ſed & purgationis: neceſſariam propterea

fore diſtinctionem, quando hac vel illa vtendum ſit.

Verùm quærere quiſpiam poſſit, à quonam hæc diſtinctio ſuſcipienda ſit? Quæſitum ſanè magni momenti, & maioris quouis alio conſiderationis, quod in medicina dici aut excogitari poſſit, cuique Gal. non videtur omni ex parte ſatisfeciſſe. In primis autem, quòd ſciam, huius rei ſermonem habuit 4. *de Tue. Val.* c. 4. & ſequentibus, quæ doctrina ad hæc capita reduci poſſe videtur. Nanque aut ſanguis ex æquo cum cæteris humoribus continetur, iſque aut moderatè, aut abundanter. In vtroque horum nulli dubium, venam ſecandam eſſe, in illo quidem, cum humorum impetus timetur ex plaga aut dolore, aut alio quopiam, à quo fluxus moueri poſſit, in hoc tum huiuſce rei cauſa, tum vt multitudo euacuetur: atque in illo quidem moderatè in hoc copioſè, & vſque ad animi deliquium, ſi res exigat ſanguis hauriendus. Inſuper aut vitioſus ſuccus, quo nomine, & crudum vocatum intelligo, abundat in corpore, à quo ortum trahit cacochymia, iſque aut miſtus ex ſanguine in venis, aut ab eo ſeparatus; ſi miſtus, aut ſuperat ſanguinem, aut ab eo ſuperatur, illúdque aut multum, aut parum, aut medio modo. Si ergo à ſanguine ſuperatur, ſanguis educendus inciſa vena: ſi ſuperet, & multum, purgatio, ſi tamen virtus conſtat, propinanda, cum vt plurimum ab hoc vitio collabatur: ſi ſuperat, & parum, vena incidenda; ſi medio modo, vena potius incidenda, potiſſimum ſi morbi calidi, febriléſque potiſſimùm infeſtent, ac moderatè ex repetita ſectione, vt per epicraſim morbus ad ſanitatem reducatur.

Hæc pauca volui notaſſe, vt locum Gal. citatum innuerem potius, quàm vt aliquid omni ex parte abſolutum perſcriberem. Quibus ſatis conſtare videtur, duos illos principes ſcopos, magnitudinem nempe morbi, & robus virium non magis ſectionem venæ, quàm purgationem indicare, ſed ex æquo vtrumque, propterea neceſſariam fore diſtinctionem, quando hac magis, vel illa vtendum ſit, quam ſanè ſi non abſoluiſſe, ſaltem innuiſſe Gal. 4. *de San. Tuen.* Hinc fieri puto, cum hæc diſtinctio ſit valdè difficilis, artificioſáque egeat coniectura, ac Medicum prudentiſſimum, & in arte exercitatiſſimum requirat, habeátque in ſingulo membro latitudinem quandam, vt magna ex parte Medici in curandis ægris diſſentiant. Sed quid mirum? cum & Hipp. & Gal. videamus in iſtud vitium incidiſſe in curanda pleuritide: quinimo & multi noſtris temporibus ſurrexerint Medici adeò huic nobiliſſimo remedio infenſi, qui ferè iſtud è medio tollere conentur, paucique apud eos dentur ægri quibus tuto ſecari poſſit vena. Sed agendæ ſunt Deo O. M. gratiæ, qui tuam excellentiam illuminauerit ad hoc verè aureum, & diuinum opuſculum excudendum, quo nitor & dignitas huic tanto auxilio reſtituitur. Et hæc paucula ſufficiant: nonnulla etiam dicemus, ſi otium dabitur de alio auxilio. Suſcipe igitur animum meum tibi obtemperantiſſimum, tuóque nomini deditiſſimum.
Vale & me, vt
opto, ama.

***

Datæ Idibus Nouembris M. D. LXXXVIII.

ALEXANDER MASSARIA V. C. S. D.

NVNC primùm, vir Excellentiſſime, ſum adductus, vt crederem meas Diſputationes publicè editas aliqua forſan eſſe dignas exiſtimatione, quando ex doctiſſimis tuis literis percepi abs te illas non omnino contemni, cuius eruditionem tum iampridem, tum ex hac ipſa epiſtola noui ſingularem. Neque id tantum me mouet, quòd eas honeſtiſſimis laudibus ornare volueris, cum pro tua humanitate nonniſi honeſtè de amico & ſentire, & dicere noris, verùm etiam quòd eaſdem & accuratè perlegeris, & in quæſtionem doctiſſimis argumentis reuocaueris, quibus debeo multis de cauſis reſpondere, potiſſimùm, vt viro amiciſſimo, & doctiſſimo ſatisfaciam, tum verò & illud planè doceam, me ad has Diſputationes edendas non ita præcipitem fuiſſe, quin pleráſque huiuſmodi rationes accuratè penſitauerim, & pro viribus ſcilicet euitauerim.

Video aduerſus vtrámque Diſputationem extare apud te non leues dubitationes: quas aduersùs priorem in præſentia proponis, aduerſus alteram polliceris, gratiſſimum mihi facturus, quum illas quoque exponere placebit. Et quoniam in priore de Scopis Mittendi Sanguinem ea breuiter mea ſententia fuit, tres ſcopos ab Hippocrate propoſitos, à Galeno ſæpenumero expoſitos vſque adeò veros eſſe, ac legitimos proprios, & conuertibiles, vt iis poſitis ponenda ſit venæ ſectio, & ablatis auferenda, bifariam id euertere conaris, ſtatuens, eamdem ſententiam ſimpliciter non eſſe veram, ſed indigere tum limitatione, tum diſtinctione. Atque cum propoſita à me concluſio duas habeat partes, alteram hypotheticam, ſi morbus ſit magnus, vires validæ, florens ætas: alteram categoricam, ſecanda eſt vena, limitationem adhibes priori dicto, diſtinctionem poſteriori. Tractemus vtrámque ſeorſum.

Non ſatis eſt (inquis) morbum eſſe magnum, ſed addendum eſt, ſi ortum ducat à repletione. Limitationem comprobas duobus potiſſimum argumentis, altero ſumpto à morbis ex intemperie ſine materia, altero a morbis in figura & formatione. Primum illud aduerſus hoc argumentandi genus vniuersè notare libet, quamuis omnia concedam, non tamen aſſertionem tuam ſatis eſſe probatam: Do enim oſtenſum eſſe, dari morbos magnos cum virium robore, & ætate, in quibus non ſecanda ſit vena, an verò ob id ſequitur addendum eſſe ſcopum à repletione? Alius enim dicet addendum eſſe ſcopum à motu humorum, alius alium. Sed hoc tranſeat, conſideremus argumenta. Dantur morbi ſimilares (inquis) ab intemperie ſola ſine materiæ concurſu (credo te innuere magnos) in quibus nulla eſt indicatio euacuandi, ſed alterandi, ergo, &c. Quæſo primùm quid intelligis per intemperiem ſine materia, an eam, quæ non eſt coniuncta vllo modo cum materia, neque vt parte morbi vt in tumoribus, neque vt cauſa fouente; an eam ſolum, quæ non habet materiam, quæ ſit pars morbi? Si primum, difficile admodum eſt, ne dicam impoſſibile, dari huiuſmodi intemperiem, ſaltem diutius permanentem,

quæ

quæ non adſciſcat ſibi materiam, quod vel ea ratione patet, qoooiam omnis intemperies labefactat cognitionem: vnde neceſſarium eſt gigni copiam excrementotum. Si ſecundum, falſum eſt non extare indicationem euacuandi ſ. materiam, quæ fouet intemperiem. Deiode quæto, intemperies hæc ſit ne magoa an parua: magnam te dicturum puto, quia non loquimur de morbis paruis. Magna verò eſt vel totius, vel partis. Intemperies magna totius, vel fouetur a materia, vel non fouetur: ſi fouetur, adeſt indicatio euacuandi, & ſecandi venam; ſi non fouetur, id non fit, niſi in hecticis, & tabidis, quorum intemperies non fouentur à cauſa, ſed ſunt ἐν ἕξει ad differentiam aliarum, quæ fouentur à cauſa, & dicuntur eſſe ἐν ἕξει At in iis vires conſiſtere non poſſunt, quoniam Galeni teſtimonio, magnæ intemperies omnes virtutem deiiciont. Quare ſuppoſitio abs te propoſita videtur eſſe impoſſibilis: quod intelligentes Hipp. & Gal. vniuerſè affirmarunt in omnibos morbis magnis modò adſint alij duo ſcopi, venam ſecandam eſſe; certi ſ. in caſibus abs te propoſitis aliquem ex tribus ſcopis eſſe defuturum. Quæ ratio itidem deducenda eſt de intemperie partis: nam vel eſt pars nobilis, vel ignobilis; ſi ignobilis, non poteſt dici morbus magnus; ſi nobilis, vires neceſſariò labefactat. Sed his omnibus prætermiſſis, adhuc argumentum eſt inualidum, dantur morbi magni, in quibus non eſt indicatio euacuandi, ergo non ſecanda vena: nam optimè noſti venæ ſectionem adhiberi, non ſolùm vt euacuet, ſed etiam vt deriuet, vel vt reuellat. Quo circa etiamſi magna ſit intemperies partis alicuius ſine indicatione euacuandi, dicam, & iure dicam, adeſſe indicationem aut deriuandi, aut reuellendi, & omnino mittendi ſanguinem, quoniam non ſolùm pars malè temperata præ imbecillitate gignit excrementa, ſed etiam fluxionibus fit obnoxia, & quia aliunde tranſmiſſa propellere non poteſt, & quia vel calore, vel dolore ipſa quoque attrahere ſolet. Vidiſti, vir acutiſſime, noſtram reſponſionem, in iis morbis ex intemperie ſine materia conſtare vires non poſſe, & rurſum inſtas fieri oon poſſe, quin in principio ſaltem intemperiei propoſitæ vires conſtent, puta in hectica, aut intemperie ventriculi. At illud meminiſſe oportebat, non præſentem ſolum virtutem eſſe attendendam. ſed etiam quæ poſterius ſit duratura, quæ fortaſſe ratio eſt, cur in iis, qui abundant homoribus crudis, non ſemel, ſed per vices & per epicraſim fiat euacuatio. At quis dixerit in hectica febre vires cooſtare in poſterum poſſe; cum veri ſimile ſit ne primis quidem diebus eas ſatis conſtare, cum cor laboret intemperie iam facta, & quidem ſecundùm ſolidas eius partes, in quibus maximè conſiſtere virium ſubſtantia videtur.

8 Meth. 1. 3. de ſymp ca 1 4. Meth. 2. 4 præſag. pul. 2.

Secundò ſirmis argumentam à morbis in figura & formatione, qui poſſunt eſſe magni cum robore virium, uec tamen requirere venæ ſectionem. Vide vt in re tanta, tam controuerſa ſuppoſitiones tuo tibi arbitrio effingas. Quid ſi negem id fieri poſſe? Quid ſi dicam morbos à te magnos dictos, non eſſe ſimpliciter magnos, neque eos, qui ab Hippocrate inter ſcopos mittendi ſanguinis numerentur; Sit magna quædam luxatio, qua membrum maximè ſit diſtortum: hæc quia in parte ignobili verſatur, quia parua inuehit accidentia, quia facilè reparatur, quamuis vulgi oculis maxima appareat, reuera tamen, & ſimpliciter morbus magnus non eſt: ſicuti econtrario morbi quidam primo intuitu leuiſſimi, à medicis rerum naturam altiùs iodagantibus grauiſſimi indicantur. Magnitudinis nomen inter ea numeratur, quæ ad aliquid dicuntur, quo fit, vt mons paruus dici poſſit, formica magna; propterea certa quadam ratione ſtatuendum eſt, quinam ſint ij morbi magni, qui venæ ſectionem indicent, & quænam ea dicatur magnitudo. Magnus Hippocrates certos nobis terminos præſcribens vlcera magna vocauit, non quæ magnam cutis partem occupent, non quæ oculis magna videantur, ſed quæ ſuturis, aut deligatione indigeant, quæ oſſis corruptionem minentur, quæ exedantur. In morbis talem habentibus magnitudinem, quicumqoe tandem & qualeſcumque ij ſint, contendo authore Hipp. atque Gal. præſentibus aliis duobus ſcopis venam ſecandam eſſe: & nullo modo addendum eſſe ſcopum à repletione. Quod quidem arbitror me ſatis ex Galeno demonſtraſſe, quoniam ſæpenumero præſente plenitudine non ſecamus venam, & ſine vlla plenitudine ſecamus. Cuius qoidem rationis vim facilè putas euadere te poſſe, inquiens eam valere aduerſus ſyndromen plethoricam Empiricorum, non aduerſus nos, tum quia ſola plenitudo apud nos non indicat, tum quia ſola ſufficit alicuius partis repletio facta, aut fienda. Hæc tua ſunt verba, quibus id mihi videris velle, vt bimembre fuit Gal. argumentum, ita bimembrem eſſe reſponſionem: quum n. dicimus, præſente plenitudine non ſecari venam, reſpondes, id fieri, quia non ſola plenitudo indicare poteſt, ſed tum demum ſi iungatur cum aliis tribus ſcopis, quum dicimus abſcote pleoitudine ſecari, reſpondes, id falſum eſſe, quia neceſſarium eſt, vt adſit repletio ſi non totius corporis, ſaltem alicuius partis, ſi non præſens, ſaltem futura. Poſteriorem hanc partem ſatis nos confutauimus, quia ſunt affectus quidam in quibus nullam ſomniare poſſumus plenitudiuem, puta hæmorrhagia, in qua ſolius reuulſionis gratia, niſi & refrigerationis dicas, mittere ſang. ſolemus: imò confutauit Gal. qui repletionis ſcopum prætermittendum putauit, non eo quod ſola plenitudo indicare non poſſit, ſed quia ſimpliciter ſine vlla plenitudine, imò in affectibus plenitudini contrariis venam ſecamus. Sed non repeto quæ copioſe in diſputatione dicta ſunt. Priorem partem reſponſionis ſatis leuem eſſe vel ex eo coniicere licet, quoniam ſi hac ratione licet addere nouum ſcopum tribus Hippocratis, iam ſexcentos poſſumus comminiſci, puta humorum impetum, inflammationem, ſcabiem, chymæram, Dicam enim vnumquodque horum indicare venæ ſectionem, non ſolùm, ſed ſi iungatur cum morbi magnitudine, viribus, ætate. Vidit hæc ſubterfugia Galenus, & ea præcludere nixus eſt demonſtratiua vt ſolet ratione: quoniam ſi præſente plenitudine ſecamus venam, non id facimus ratione plenitudinis, ſed ratione morbi magni aut præſentis, aut imminentis; quaſi ratio ita ſit erigenda. Illi ſunt præcipui ſcopi mittendi ſanguinem, qui indicant per ſe & propria ratione, non ratione alterius: at plenitudo non indicat per ſe, & quatenus plenitudo eſt, ſed ratione qua morbum magnum aut facit aut factura eſt: ergo illa inter præcipuos mittendi ſanguinis ſcopos non eſt recenſenda. De his nos latiùs diximus in prima parte prioris noſtræ Diſputationis, nonnulla etiam in ſecunda parte de Febribus attigimus: quæ non ſunt hic deſcribenda, ne aures tuas longius fatigem, qui hæc dictis locis clarè potuiſti obſeruare.

Venio ad alteram Epiſtolæ partem, qua diſtinguendum putas, ſecanda ne ſit vena, an purgatione vtendum. Quod quidem tum ratione comprobas, tum authoritate. Ratio eſt, quoniam morbis magnis conueniunt remedia magna: hæc autem duo ſunt, venæ ſectio, & purgatio: quo fit, vt morbi

magnitudo

magnitudo non tantùm venæ ſectionem requirat, ſed etiam purgationem. Authoritas ſumitur à Gal. 1. *Aph.* 23. & 4. *Meth.* 6. locis vulgatis. In quibus non immoror, quia clariora ſunt, quàm vt ambigi de iis poſſit. Porrò difficultatem hanc alij alio modo conati ſunt effugere, quorum opiniones nos in noſtra Diſputatione attulimus in medium, & quia non ſatis arridebant, confutauimus: nos quoque id quod maximè probabile viſum eſt, aperuimus, illud præfati, me nihil hactenus reuera inueniſſe, quod mihi omni ex parte ſatisfaciat, optare certè, vt aliquis emergat, qui modum omnem diſſoluat. Vtinam id ipſe præſtiteris. Sed ne allici me hoc deſiderio ſinam, paucis expendenda ſunt quæ affers; & quia noſtræ reſponſionis nihil meminiſti, ea breuibus in memoriam reuocanda. Videris igitur mihi ſtatuere, ex humorum quantitate & qualitate ſumendã eſſe diſtinctionem: quod primum ita vniuersè prolatum maximam mihi facit difficultatem, cum omnem Hippocr. & Gal. doctrinam labefactare videatur, qui clarè ſanxerunt, *4. Acu. 9.* in morbis acutis ſi morbus magnus videatur, vires conſtent, & ætas floreat, ſcandam eſſe venam, *4. Met. 6.* neminémque eſſe in artis operibus exercitatum, qui præſentibus iis tribus ſcopis non venam ſecet, & hos eſſe proprios, ac principes ſcopos, quibus præſentibus tutò, ac perpetuò ſecamus venam. Si quis *De vena ſect. c. 9. & 13. & 30.* igitur grauiſſimis iis viris occurriſſet inquiens, non ſatis eſſe tres illos ſcopos, ſed adiiciendam eſſe humorum conſiderationem, quid putas illos fuiſſe dicturos? an ſilentio propriam ignorantiam faſſuros? an potius reſponſuros, verum eſſe præceptum, ſed errare nos, qui præcepti vim, & ſuam ipſorum ſententiam non probè teneamus. Diſtinguis autem humores ex 4. de Sang. Miſſ. 4. hunc ferè in modum.

vel
- Sanguis continetur in corpore ex æquo cum aliis humoribus, & hoc vel
  - moderatè
  - abundanter
  - & ſecanda vena
    - moderatè
    - copioſè
- viſcoſus & crudus ſuccus abundat in corpore, & is vel
  - miſtus ex ſanguine in venis & vel
    - ſuperat ſanguinem vel
      - multum — purgandum ſi vires ferunt.
      - parum — vena incidenda
      - medio modo — vena potius incidenda præſertim ſi morbus ſit calidus. } moderatè, & per vices, & per Epicraſin
    - ſuperatur à ſanguine — vena incidenda
  - ſeparatus

Primùm quæro quænam hæc ſit diuidendi ratio, quam Galenus non videtur agnouiſſe, qui loco citato comprehendit etiam abundantiam aliorum humorum, putà bilis & humoris melancholici: quæ hic non habetur; quo fit, vt in ea nihil à te habeamus de venæ ſectione. Præterea ſi prius huius præcepti dictum limitaſti, vt ſi dicamus, ſi morbus ſit magnus, vires conſtent, ætas floreat, & adſit plenitudo, quid rurſum opus eſt nouas comminiſci de humorum plenitudine diſtinctiones? Præterea ſi humor crudus ſeparatus eſt à ſanguine quid ſentiendum? Videor mihi videre nihil horum eſſe tribus ſcopis ex Gal. addendum, ſed eos ſatis eſſe, ad venæ ſectionem iniungendam.

Quòd ſi repetendum hic eſt id quod potui hac in re, & in hoc difficillimo modo excogitare, breuiter mea ſententia hæc eſt, diſtinctionem hanc, vtrùm ſecanda vena, an purgandum, non eſſe aliunde petendam, neque noui quidpiam prædictis ſcopis eſſe addendum, ſed illam ex ipſiſmet ſcopis eſſe hauriendam, nimirum ex virium robore non tam præſenti, quàm futuro, non quidem ea ratione, quòd venæ ſectio maiores requirat vires, quàm purgatio, vt nonnulli expoſuerunt, quorum ſententiam non ſumus amplexi, vel fortè è contrario, maiores purgatio, quàm venæ ſectio, vt aliquis ſuſpicari non iniuria poſſet, ſed quia in hoc vel illo remedio adhibendo cogitandum eſt, vtrum vires illud commodè laturæ ſint; nam ſi qualia oportet, educantur, confert, & leuiter ferunt; ſin minus, contrà. Quid igitur eſt, quod in hydrope aſcite venam non ſecamus? quia licet vires in præſentia validæ ſint (hoc in præſentia ſupponamus) tamen vena ſecta per totum morbi curriculum non perſtabunt: quod itidem de aliis huiuſmodi dictum velim. Latius hanc ſolutionem in calce Diſputationis de ſcopis mittendi ſanguinem generaliter tractaui, monuíque quod in præſentia quoque monere liber, meliorem hac me neque hactenus ab aliquo audiuiſſe, neque ipſum excogitare potuiſſe. Tu perge tum hac ipſa in re, tum in aliis medicinæ partibus pro tuo ingenio & eruditione lucem atti, & opem eius ſtudioſis afferre: ita namque non ſolùm mihi rem gratam feceris, ſed & aliis vtilitatem, & honorem tibi comparaueris: quod præſtare vt poſſis, viue diu felix.

Patauij Pridie Cal. Decembris 1588.

ALEXANDRO MASSARIÆ

H. C. S. D.

Maxima mea cum voluptate, & animi fructu eruditiſſimum opus tuum perlegi; tibique gratias ago, quòd mihi faueris, & dignum me iudicaueris, quem ſolidæ, an germanæ doctrinæ tuæ participem feceris;

feceris;quam ego ſentio prorſus Hippocrati, Galeno, ipſique rationi reſpondere. Vtinam autem cæteri omnes ad horum duorum, qui antiquitatem illuſtrabunt,ſtudia incumberent, vt nouitatibus ſtudent: ſic enim tot abſurdæ opiniones non audirentur, quæ nunc perſonant omnia.

Poſteà verò quàm pro tua benignitate me cohortaris, vt ſi quam habeam dubitationem, ad te perſcribam, de eo primum dubitabo, quòd non ſemper magnitudo morbi indicat ſanguinem ſecta vena hauriendum, nec purgandum: quandoquidem febris hectica primi gradus, quæ cum vires ſunt, non indicat mittendum ſanguinem, licet magna ſit: quoniam partem magis præcipuam corporis noſtri occupat. Si verò dicatur, id intelligi de morbis materialibus, inde colligam non eſſe præcipuum & communem ſcopum mittendi ſanguinem morbi magnitudinem.

Præterea ſcribit Gal.lib.3.de Criſib.c.4. *Debiles quidem,& parua febres quandoque valde maligna ſunt, & alia calida,& incẽdentes,vt aliquando ſtomacho anguſtiam, & colorem, & ſitim intolerabilem afferant:nihil tamen habent nonnunquam periculoſum.* Itaque ſunt duo genera febrium, vnum paruum per eſſentiam, ſed magnum propter malignitatem: alterum magnum per eſſentiam, ſe paruum propter malignitatem. Et in magno per eſſentiam non eſt adhibenda phlebotomia: quia Galenus ait, *quandoque nihil habent periculoſum:* in magno propter malignitatem ſimiliter non eſt adhibenda ex communi Medicorum opinione, qui in febribus malignis verant phlebotomiam:propterea quòd cum eæ noceant facultati corpus gubernanti, vires debilitant, ſine quibus vſus phlebotomiæ locum non habet. Alioquin dicendum ſit recentiores Medicos in errore verſari. Quamobrem non ſemper à morbi magnitudine ſumetur phlebotomiæ indicatio.

Præterea verò in ea contradictione, aut potius verborum diuerſitate Galeni lib.4. *Methodi,cap.6. & lib.7.cap.*12. dicerem ſententiam non eſſe diuerſam:quandoquidem læſio præſtantis facultatis effectus exiſtit læſæ præſtantis partis, idémque eſt, ſi dicatur morbum eſſe grauem propter ipſam partem affectam præſtantem, ac ſi dicatur,propter læſam virtutem præſtantem, quæ in ea parte ſpectatur. Iam verò magnitudinem affectus, & propriam eſſentiam affectus eſſe idem, non eget probatione.Reliquum igitur eſt,vt demonſtretur,malignitatem morbi idem eſſe cum facultate corporis noſtri gubernatrice. Quod difficile non erit, ſi ponamus morbos iudicari malignos iuxta Galeni doctrinam *lib. 3. de Criſibus cap.* 4. ex accidentibus malis ſuperuenientibus, quæ mala accidentia lædunt facultatem, & virtutem corporis noſtri gubernatricem, & ſunt tria. Verbi gratia, deliria in continuis ſunt maligna: quia lædunt facultatem animalem. Pulſus valdè inæquales, interſecti, debiles, ſunt maligni, quia lædunt facultatem vitalem. Sudores frigidi ſunt maligni, quia læſam indicant virtutem naturalem. Itaque hac verborum diuerſitate ſententia elicitur plena.

Quod ad eos attinet, qui credunt indicationem non deſumi à magnitudine, dicerem, morbum indicare ſui ablationem; & morbum magnũ indicare remedium magnum, quod eſt miſſio ſanguinis, purgatio, & diæta tenuiſſima. Vnde illud *extremis morbis extrema remedia.* Quare indicatio apertiſſimè perſpicitur: & præſeruatio indicatur ab eo quod eſt, videlicet à cauſa. Nec mihi perſuadere poſſum, Galenum in veris febribus ardentibus mittere ſanguinem vſque ad animi deliquiũ, ſed ſolum in ſynochis: quoniam lib.11.*Meth.cap.* 14. vbi eſt putredo, ei placet, tantum ſanguinis relinqui, vt natura eum poſſit concoquere. Imò in Galeno *lib.9.Method.cap.* 4. reperitur contradictio non parui momenti. Quòd in libero laborante ſynocho ſine putredine miſit ſanguinem; quo ad animum linqueretur. Idémque fecit in ſeruo, quamuis febris eſſet ſynocha cum putredine, & non eſt ſine ratione: quia ſectio venæ non curat putredinem. Hinc eſt, quod Hippocrates in 2. *Aphoriſmorum* 36.dixit, *Qui carne vtuntur cibo, per medicamenta euacuati citò exſoluuntur.* Quare Galenus eos Medicos laudauit, qui in febribus maliguis ortis ex penuria, & neceſſitate comedendi cibos mali ſucci, abſtinent à ſanguinis miſſione.

Præterea dicerem, magnitudinem morbi indicare phlebotomiam, & purgationem, & vt modò dicebam, diætam tenuem, ſed magis hanc, quàm illam, & adiungendas eſſe alias indicationes. Idcircóque Galenum *lib.4. Methodi cap.6.* ad miſſionem ſanguinis præter magnitudinem morbi adiunxiſſe multitudinem ſanguinis, propterea quòd hæc indicat phlebotomiam, & dominium ſanguinis ſupra alios humores:& è conuerſo purgationem. Et verò phlebotomia non conuenit in puris intermittentibus febribus: quandoquidem in his ſuperabundans ſanguis eſſe non poteſt. Tertiana pura omnes conditiones poſtulat à Galeno poſitas; quæ generant puram bilem, id eſt, naturam, & ætatem calidam, & ſiccam, victum, & exercitationem eandem, cum regione, & anni tempore calido & ſicco. Iam vt ad ſingularia veniamus, in noſtra frigida regione tertianæ puræ non exiſtent:nec aliæ propter genus viuendi,quod ſequimur,& propter tempora diuerſa,ætatem,temperamentum, multáſque alias conditiones modò dictas. Et in nothis Gal.lib.1.*ad Glauc.cap.*10.non vult ſemper phlebotomiam adhiberi:quoniam nõ ſemper morbus ſit grauis.Et ſermonem habens de diæta ait;ſed & id quoque noſcere opus eſt,ad quãtam magnitudinẽ perueniat morbus:& poſt, quòd ſi ſanguinem mittere oporteat,neque hoc quoque omittendum, id eſt, ſi febris minatur periculũ ne fiat continua, & periculoſa, aut propter ipſam ne morbus ſit longus, aut propter ægrotum, qui humorum ſit plenus,aut propter alias cauſas.Ac perſpicere licet, quòd quando phlebotomia vtitur in quartana, intelligit de notha, in qua ſuperat ſanguis alios humores:nam in pura homo eſt ſiccus, & frigidus,plenúſque melancholiæ.

Hæc pauca notare volui non ſtudio contradicendi, ſed vt tibi obedirem; & in ſignum meæ erga ſingularem doctrinam tuam obſeruáriæ;præterea verò etiam, vt cognoſceres me opus tuum perlegiſſe. Te rogo, vt me ames, meáque opera, ſi qua occaſio tibi oblata fuerit, vtaris;tibíque à Deo Opt. Max. annos precor Neſtoreos,vt generi humano, quemadmodum facere inſtituiſti,prodeſſe poſſis. Vale.

Data iij. Cal. Decembris. M. D. LXXXVIII.

ALEXANDER
MASSARIA
H. C. S. D.

AMABAM te iamdiu, & magnifaciebam, vir clariſſime,antequam aliquod humanitatis, & beneuolentiæ officium inter nos intercederet, tuarum ſingularium virtutũ & laudũ in

fama

fama impulſus. Poſt verò quàm nō ſolùm ex aliis, ſed etiam ex tuis humaniſſimis literis intellexi, quàm honoratum,& illuſtre de me,meiſque lucubrationibus iudicium, ac teſtimonium facias,quātóque amore me proſequaris, ita tui ſtudio ſum inceſſus, vt nullam amoris acceſſionem fieri poſſe putarem. Hoc autem demum tempore,accepta tua epiſtola,in qua nō ſolum me,réſque meas non ceſſas ſummis laudibus ornare, ſed etiam, quod ex animo à te petieram, & rogaueram, non mi ore humanitate, quàm eruditione aduerſus noſtras Diſputationes diſputare non grauaris: quo equidem nullum maius beneficium aut certius amoris in me tui argumentum accipere potui, fatear, neceſſe eſt,ad ſummum priorem meum in te amorem tantam acceſſionem factam fuiſſe, quantam fieri iam non poſſe arbitrabar; vt nunc tandem mihi videar te amare, antea dilexiſſe. Itaque pro tanto in me amore, & collato beneficio immortales tibi gratias ago, agámque dum viuam;quandoquidem me relaturum ſperare non poſſum, & ad res noſtras venio.

Eqnidem iampridem in eam ſententiam adductus ſum,vt credam,tres eſſe principes ſcopos mittendi ſanguinis,nec plures nec pauciores, Magnitudinem morbi, Robur virium, Florem ætatis:atque hoc decretum fuiſſe Hippocratis, & Galeni: partim quòd illi id apertiſſima, & certiſſima ratione doceat;partim quòd noua quotidie mihi ſuperant argumenta,quæ hoc ipſum poſſint confirmare: partim demum (ni valdè fallor) quòd aduerſaria argumenta nihil habeant momenti, ac facilè diſſolui poſſint. Quales obiectæ quoque à te rationes mihi videntur:quas equidem cenſeo exercendi magis ingenij cauſa, ac liberali quadam mihi gratificandi voluntate, quàm quòd reuera ita ſentias te in medium afferre voluiſſe. Vtcumque autem ſit, ad tuas rationes,quàm breuiſſimè potero,conabor reſpondere, ad eum ordinem me referens,quem te video tenuiſſe.

Primum igitur argumentum eſt,magnitudinem morbi non ſemper venæ ſectionem indicare;propterea quia febris hectica primi gradus, cum qua vires conſtant,huiuſmodi remedium non indicat, etſi illa eſt magnus morbus, cum partem noſtri (3 praſ. ex pulſ. c. 4.) corporis maxime principem occupet. Ego autem primùm poſſem reſpondere,nullam febrem hecticam eſſe magnam, quod Galenus conceptis verbis docet. Ex quo fit,vt ægri eam non perſentiant,affirméntque ſe omnis febris eſſe immunes; multi itidem medici eam non percipiant, & cognoſcant. Sed quoniam mihi videor te protinus reſpondentem audire,febrem quidem minimè ex propria eſſentia, & quantitate, ſed ex magno momento, ac periculo eſſe magnam,de qua reſponſione proximo ſequenti argumento ſermonem habebimus,verè aliter reſpondeo; In nulla febre hectica vires conſtare, eum membrum inter cætera omnia principale inſigni intemperie calida, & ſicca, & quidem æquali laboret, in qua vt virtus reddatur imbecillior, neceſſarium eſt. Id quod Galenus apertè nos docet;qui commemorans plurimos affectus, ex quibus vitalis facultas labefactari, & (4 praſ. ex pulſ. c. 11.) proſterni ſolet, hæc habet. *Qui proſternunt facultatem, & ſtomachicis, quos vocant, affectibus,vnde ſyncope corripiuntur: ex iecinoris etiam.&c.ad hæc ex omnibus hecticis febribus:breuiter ex corporis & cordis ingēti intemperie,quoquomodo,* &c. *deiicit vitalem facultatem.* Vt propterea iure idem ſcriptum reliquerit, hecticos pulſus debiles,& duros,ſtatim verò etiam (2 diff. febr. c. 9.) paruos, & frequentes fieri. Quòd ſi contendas in hectica ſaltem primi gradus,vires poſſe conſiſtere, etiamſi id cōceſſero,memoria velim repetas, quod itidem à Galeno traditum eſt,medicum obligatum eſſe non ſolum virium præſentium, ſed etiam futurarum firmitatem, aut infirmitatem animaduertere. Itaque in febre hectica nulla oritur indicatio mittendi ſangoinis, quod vnus princeps ſcopus, robur virium, aut præſentium, aut futurarum deficiat.

Secundum eſt argumentum ex Galeno,qui ſcribit debiles,atque exiguas febres interdum eſſe val- (3. criſ. c. 4.) de malignas: alias calidas,ac deurentes, vt inquietudinem ſimul, & æſtum, & ſitim intolerabilem afferant, tamen nihil habere periculi. Ex quo colligis duas eſſe ſpecies febris: alteram ſua eſſentia paruam, ſed malignitate magnam:alteram ſua eſſentia magnam, ſed malignitate paruam:in neutra autem venæ ſectionem conuenire:non in priore,ex communi omnium medicorum conſenſu, qui in febribus malignis cenſent à miſſione ſanguinis eſſe abſtinendum: non in poſteriore, quoniam nihil habet periculi. Porrò huiuſmodi argumentum ſine multo labore poteſt refutari, ſi intelligamus apud Hippocratem,& Galen. duplicem eſſe morbi magnitudinem:alteram in quantitate continua, ac receſſu à conſtitutione naturali, quæ eſt ſingularis cuiúſque morbi: alteram in qualitate, quæ ex vi homini, ſuiſque actionibus illata, vno verbo, ex periculo, vel præſenti, vel imminenti ſolet æſtimari; quæ communis eſt, & ad omnes morbos pertinet. Quæ quidem duæ morbi magnitudines, ſicuti inter ſe reuera diſtinctæ ſunt, ita apud Galenum diuerſis nominibus appellantur, qui priorem, ſingularem, μέγεθος, poſteriorem generalem, ἰσχὺν, vel σφοδρότητα, nominare ſolet; illam magnitudinem, hanc vehementiam Latinè licet interpretari:etſi negandum non eſt, quin vehementia quoque magnitudinis nomine interdum poſſit appellari. De qua re, ſi fuerit occaſio, aliàs fortè longiorem ſermonem habebimus. Hoc igitur iacto fundamento, de quo (niſi omnia me fallunt) nulla poteſt ſupereſſe difficultas, reſpondeo indicationē phlebotomiæ,& purgationis ex doctrina Hippocratis, & Galeni, minimè ex magnitudine, quæ cuiuſque morbi propria eſt,atque in quantitate, ſed ex vehementia, quæ omnibus morbis eſt communis, atque ex periculo ſignificatur, originem habere. Ex quo facile eſt intelligere febres inſignes, deurentes,in quantitate magnas, nullam miſſionis ſanguinis indicationem afferre: contrà verò alteras, quantitate paruas, ſed magnitudine, & periculo vehementes, venæ ſectionem indicare:medicóſque recentiores turpiter falli, quicumque in morbis malignis, modo vires,& ætas conſentiant,à tam ſalutari,ac tuto remedio abhorrent. Id quod vel ex eo licet confirmare, quod ex tribus rationibus morbi magni,qui apud Galenum venæ ſectionem indicat, vna eſt quæ morbi malignitatem complectitur.

De apparente repugnantia, aut ſaltem varietate inter duos Galeni locos 4. *Meth. cap.* 6. & *lib.* 7. *cap.* 12. nolo hîc longiùs agere, qui in mea Diſputatione id feci cumulatiſſimè, vt ne cogar eadem repetere. Quare illud vnum dicam, nulla ratione mea quidem ſententia fieri potuiſſe, vt Galenus vtrobique idem voluerit, & docuerit. Quandoquidem priore loco illud vnum agens, vt illos ſcopos, in primis verò morbi magnitudinem inquireret, qui ad ſectionem venæ,& purgationem faciunt,illas tantum magnitudinis, aut vehementiæ ſpecies voluit enumerare, quæ ad rem præſentem fuerant accommodatæ:in poſteriore autem generaliter ſermonem faciens de ratione, atque ordine diſponendarum, & proſequendarum indicationū, minimè autem de vſu alicuius ſingularis præſidij,

alind,

aliud, etſi non omni ex parte diuerſum conſilium ſequutus eſt: qui cum primum attuliſſet ſcopum ab eo, quod magis vrget, cui perpetuò incumbendum eſt, eas quoque morbi magnitudines voluit recenſere, quæ ad huiuſmodi ſcopum indicandum magis facerent. Id quod, vt cætera prætermittantur, (ni fallor) illa vnica ratione ſatis poteſt demonſtrari, quòd morbi magnitudo propter læſionem facultatis, quæ totum corpus gubernat, quæ omnium maximè vrget, tantum abeſt, vt venæ ſectionis, vel purgationis indicationem afferat, vt remedium vtrumque planè contraindicet, & prohibeat. Vtcumque autem hæc ſe res habeat, illud nos velim fateri, ac memoriæ tenere, de quo puto conſtare inter omnes, morbi magnitudinem, quam Hipp. & Gal. ſtatuunt principem ſcopum, & ſectionis venæ, & purgationis, eſſe triplicem, vel propter afflictæ partis præſtantiam, vel propter affectus magnitudinem, vel propterea quòd ille ſit cacoëthes, de quibus in hac Diſputatione de ſcopis perpetuò agendum eſt.

Tua reſponſio ad illos, qui contendunt indicationem miſſionis ſanguinis, vel purgationis à morbi magnitudine non aſſumi: nempe morbum ſui ablationem, magnum morbum magnum remedium indicare: magnum autem remedium non eſſe niſi triplex, venæ ſectionem, purgationem, diætam tenuiſſimam, fortaſſe alicui videbitur multa peccare. Namque primùm puto eſſe neminem, qui audeat negare, morbum ſui ablationem, magnum morbum, magnum, paruum morbum paruum remedium indicare. Siquidem vt quodam in loco inquit clariſſ. Trincauel. nemo eſt adeo rudis, & Hippocratica arte initiatus, qui non facile intelligat, ac fateatur, à morbo indicari præſidium, quod illi magnitudini proportione reſpondeat: cum hoc ſit veluti quoddam principium, quod ſemper debuit in communibus omnium medicorum notionibus fuiſſe impreſſum. Immò verò pleríque omnes noſtrorum temporum medici, qui morbi magnitudinem, ſectionis venæ, & purgationis ſcopum principem, morbiſque omnibus communem non recipiunt, nullo efficaciore argumento, quàm hac tua reſponſione ſe tuentur, ac triumphant nobis identidem obiicientes, morbum magnum minimè ſingulare aliquod præſidium, quale eſt ſectio venæ, vel purgatio, neque aliud, quàm generaliter magnum remedium indicare. Quod quidem tecum affirmant ab Hippocrate illo Aphor. traditum fuiſſe: *extremis morbis extrema remedia* &c. Itaque eam potius rationem decet ad illos reſpondere, quæ in primis à Galeno poſita, à nobis expoſita eſt. Præter indicationes ſingulares, quæ ad vnumquemque morbum ſunt accommodatæ, vnum ſcopum omnibus morbis communem inſignem, principem, ab Hippocrate longa, atque accurata mentis indagatione excogitatum, atque inuentum fuiſſe: morbi magnitudinem, aut verius vehementiam, ex qua & ſectionis venæ, & purgationis, vt ſemel dicam, communis totius corporis prouidentiæ indicatio ſuppeditatur. De qua re, tanquam ſumma vniuerſæ noſtræ Diſputationis, quia ſatis diximus, nolumus in præſentia longiùs agere.

Nec verò minus dubium, ne falſum dicam, eſt, quod deinceps ſcribis, remedia magna eſſe tria, phlebotomiam, purgationem, diætam tenuiſſimam. Etenim ſi intelligas de remediis ſingularibus, atque ad ſingulos morbos accommodatis, & congruentibus, ea ſine dubio multò plura ſunt. Quis enim, gratia exempli, negare audeat membri amputationem, vſtionem, magna eſſe remedia? docente Hippocrate, quod non ſanatur medicamentis ſanari ferro, quod non ſanatur ferro, igne curari, tanquam ſummo, & extremo remedio, quod ſummis, & extremis morbis conueniens eſt. Sin autem intelligas de remediis magnis, quæ à principe, & omnibus morbis communi ſcopo, morbi magnitudine ſuggeruntur, & quæ vniuerſo corpori poſſint proſpicere, hæc authore Galeno non niſi duo ſunt, ſectio venæ frequenter, purgatio nonnunquam. Quandoquidem aliud nullum (2. Aph. c. 29) concipi animo poteſt remedium, quod tutò celeriter, vt opportunitas fert, iſtud præſtare poſſit. Quamobrem ſumma cum ratione Hippocrates, & Galenus docent, vehementem morbum, aut venę ſectionem, aut purgationem indicare.

Venio ad febrem ardentem, in qua tibi non potes perſuadere, Galenum ſanguinem mittere vſque ad animi deliquium: quem putas id ſolum feciſſe in ſynochis: ſiquidem vbicumque eſt humorum putredo, ille velit portionem ſanguinis eſſe relinquendam, quanta ad coctionem putridoſum humorum, qui ſuperſunt adhuc ſatis eſſe poſſit. De qua quidem tua opinione pariter cogor à te diſſentire: Atque, vt ipſum Galenum prætermittamus qui apertiſſimè, & planiſſimè in febribus ardentiſſimis, Græcè, ἐπὶ πυρετῶν διακαεστάτων tantam vacuationem probat, quæſo illius rationem, ac rei naturam parumper conſideremus. *In febribus ardentiſſimis*, ille inquit, *ſi vſque ad animi defectionem ſanguis mittatur, ſtatim totius corporis habitus refrigeratur, & febris extinguitur, & plurimis etiam aluus citatur, & ſudores emanant, & quidam eorum ſanitati ſunt prorſus reſtituti, alij admis plurimùm vehementiam ægritudinis remiſerunt.* Quæ quidem febri ardenti mihi videntur vſque adeo quadrare: vt non Archimedes melius potuerit hæc deſcribere. Cum enim huiuſmodi febris ex flaua bile intra vaſa putreſcente originem habeat, & per conſequentiam cæterarum omnium calidiſſima ſit; id quod tum nomen καῦσος à ſummo incendio illi impoſitum, tum maximè duo illius ſymptomata pathognomonica, inexplebilis ſitis & exuperantia caliditatis ſatis demonſtrant, vtique facile eſt intelligere, & refrigerationem, & bilis purgationem, partim per vomitum, partim per aluum, nec non per ſudores illi præ cæteris omnibus conuenire. Quod itidem Galenus planè expreſſit in- (3. de criſ. c. 3.) quiens. Si ardens fuerit febris, vel ſanguinem è naribus fundat, vel poſt vehementem rigorem, multum, & calidum è toto corpore ſudorem excernat, aut vomat, aut deiiciat birioſa neceſſe eſt. Altera autem ex parte, cum ſynochus ex putredine ſanguinis ortum ducat quem ſuccum, calidum, & humidum, ac planè benignum eſſe conſtat, iure à Galeno ſancitum eſt, huiuſmodi febrem, cum in cæteris, tum maxime in caloris qualitate reliquis febribus ſimpliciorem, & mitiorem (3. de diff. febr. c 9.) eſſe. Ex quo omnis ratio colligit illi tantam ſefrigerationem minimè conuenire, quanta febri ardenti conuenit: adeo vt proximè ſuperiora Gal. verba de miſſione ſanguinis vſque ad animi deliquium, haud quaquam de ſynocho, neque de alia, quàm de febre ardente intelligi poſſint. In quibus ſi quis non acquieſcit, is quæſo parumper ſecum reputet, quomodo febris ſynochus per purgationem bilis, quæ nulla propemodum eſt, aut per vomitum aut per aluum iudicari poſſit.

Tandem verò Hippocratem, & Galenum ita loquentes audiat. Hipp. *Febribus ardentibus hæc accidebant. Quibus ritè, & largiter ſanguis per nares erupit, ea de cauſa maximè ſeruabantur: neque vllum noui, ſi rectè ei profluxiſſet ſanguis, mortuum fuiſſe. Nam Philiſcus quidem, Epaminon, & Silenus, quibus parum quarto die, aut quinto, è naribus ſtillauit,*

mortem obierunt. GAL. *cum aliaqui ex ardentibus febribus peculiare, per narium profluuia ferè iudicari,* &c. Quòd ſi febres ardentes à natura per fluxionem ſanguinis è naribus tam frequenter, familiariter, feliciter iudicari ſolent, ſi huiuſmodi iudicium illi peculiare eſt, quî negari poteſt, hoc idem remedium à medico naturæ imitante, ac miniſtro etiã poſſe adhiberi, Hippocratémque, & Galenum in febribus ardentibus ſanguinem miſiſſe?

Conſultò prætereo generale Galeni decretum, ſaluberrimum eſſe in febribus putridis, ſine vlla exceptione ſanguinem mittere, dummodo per vires, atque ætatem id liceat. Sic alia multa prætereo, quæ ad hanc rem poſſunt afferri, de quibus ſatis in mea Diſputatione mihi videor dixiſſe. Illud tamen nequeo præterire, quin te rogem, ſi forte eueniat, vt Socrates annom agens 30. nec ſine rubore vitium, febre ardente, & quidem exquiſita laborans, à te opem, auxiliúmque petat, vt liberè, atque ingenuè fatearis, ac me doceas, quodnam conſilium de Socratis ſalute ſis capturus. Qui pro comperto habeo, ac meo periculo iuratem, te quem plerique omnes in facienda medicina omnium medicorum ducem, & principem hoc tempore prædicant, nullo modo eſſe commiſſurum, quin Socrati ſanguinem mitteres, & quidem copioſiſſimè, fortè vſque ad animi defectionem.

Nec verò tua allata ratio videtur aliquod momentum habere. Etſi enim ſanguis mittitur vſque ad lipothymiam, minimè autem vſque ad ſyncopen, vt multi imperiti opinantur, nemo iure poteſt dubitare, quin ſanguis adhuc relinquatur in corpore quantos ad coquendam, & ſuperandam reſiduam materiam noxiam ſatis eſſe poſſit. Alioqui ſi totus exhauriatur ſanguis, ægri huiuſmodi vacuationem non poſſent perferre: quod inter cæteros Auerroës pugnare viſus eſt.

Ex quo id quoque licet colligere, contradictionem, quæ tibi non parui momenti eſſe videtur, de duobus adoleſcentibus libero, & ſeruo febre ſynocho laborantibus, quibus vtriſque Galenus ad animi defectum ſanguiné mittere non eſt veritus, etſi alter febre ſine putredine, alter febre non ſine putredine laboraret, nullam prorſus eſſe. Cũ enim Galenus doceat, putredinem haud curari ſectione venæ, id, mea ſententia, intelligẽdum eſt, putredinem non ſola ſectione venæ, ſed aliis præterea congruentibus præſidiis eſſe corrigendam. Siquidem altera ex parte certum cuique eſſe debet, putredinem ſine ſectione venæ vix poſſe curari, cum apud Galenum ſine huiuſmodi præſidio non liceat ad ea remedia deuenire, quę ad tollendas obſtructiones, prohibitam tranſpirationem, & per conſequentiam, putredinem ſunt accommodata. De qua te iidem in noſtra Diſputatione diffusè diximus. Immò verò ex hac illuſtri hiſtoria pro principe ſcopo magnitudinis morbi, mihi videor illuſtre argumentum poſſe colligere. Siquidem videmus, Galenum non à copia vel qualitate humorum, non à probo, & non putreſcente, aut improbo, ac putreſcente ſanguine, ſed ab vna morbi magnitudine mittendi ſanguinis indicationem accipere. Quod ſi quis vtriuſque ægri plenitudinem obiiciat, facile eſt reſpondere, ex plenitudine remediũ indicari nõ per ſe, nõ ſimpliciter, nõ abſolutè, vt loquũtur, ſed ſi morbi magnitudiné afferat: qualẽ in vtroq; adoleſcẽte illã attuliſſe, ex Galeni verbis certũ & cõpertum eſt, quæ ſunt huiuſmodi. *Erat autẽ æſtus ipſe laborãti intolerabilis, vrgebatque tum tenſio totius corporis, vtpote repleti, tum capitis pulſatio, atque ob hæc grauis vigilia, iuuene in aliam aliàs ſe figuram iactante. Quæ quidem ſymptomata, & præſentem, & imminentem morbi magnitudinem ſignificant.*

Quod porrò ad Galenum pertinet, qui eorum medicorum ſententiam probat, quicumque in illã inſigni fame, atque alimentorum penuria à ſectione venæ abſtinebant, vno verbo reſpondeo; illum perſpicuè ſic loqui, Siquidem non iniuria remedij huiuſce vſum reformidabant, ob virium iam tum antea imbecillitatem: Nos autem libenter fateri, ac profiteri ſcopum virium ex principibus vnum eſſe, ſine quo nunquam liceat ad venę ſectionem aggredi.

Verum ad aliam tuam reſponſionem accedo, quæ eſt huiuſmodi: Magnitudinem morbi, & ſectionem venæ, & purgationem, & diætam tenuem indicare: quodnam verò ex hiſce tribus remediis eligendum ſit, aliis indicationibus fore opus. Ex quo factum eſt, vt Galenus ad miſſionem ſanguinis non ſolam morbi magnitudinem, ſed etiam plenitudinem voluerit adiungere: quandoquidem quod venæ ſectionem indicat, eſt dominatus ſanguinis ſupra alios humores, ſicuti contra dominatus cæterorum humorum ſupra ſanguinem indicat purgationem. De qua quidem cum plurima dici poſſint, equidem ſtatui nonnulla tantum, & quidem ſummatim attingere; quòd (ni fallor) in noſtra Diſputatione omnia videantur ſatis fuiſſe expoſita. Iam diximus magnitudinem cuiuſque morbi ſingularem, & propriam non ſolùm ſectionem venæ, & purgationem, ſed etiam tenuem victus rationem, potionem aquæ frigidæ, amputationem, vſtionémque membri, & alia id genus magna remedia indicare. Magnitudinem autem, aut veriùs vehementiam omnibus morbis communem, non niſi ſectionis venæ, & purgationis indicationem afferre, quòd hæc duo ſola præſidia procurationem vniuerſi corporis opportunè præſtare poſſint. Vtrum autem præſidium, hoc, an illud eligendum ſit, id verò libenter fateor eſſe iudicium longè difficillimum. De quo, cum nihil hoc tempore, præter ea, quæ iam diximus, mihi ſe oſtendat, & occurrat, nolo eadem repetere, & actum agere. Illud tamen nequeo diſſimulare, quod poſtremo ais, exuperantiam ſanguinis ſectionem venæ, exuperantiam aliorum humorum purgationem indicare. Quod quidem decretum, ſi generaliter accipiatur, equidem puto à Galeni doctrina eſſe longiſſimè alienum. Id quod vel eo vnico Galenico, & quidem inexpugnabili argumento cuique ſatis confirmari, forte etiam perſuaderi poteſt, quòd etſi ſanguis alios humores excedat; etſi reliqui humores ſanguinem ſuperent, nihilominus neque ad ſectionem venæ, neque ad purgationem liceat deuenire, niſi iſtæc vel ſanguinis, vel humorum exuperantia morbi magnitudinem afferat, vel allatura ſit: ſicuti altera ex parte, ſi morbi magnitudo, vel præſens, vel imminens vrgeat, ſine vlla ſanguinis copia, ſine vlla humorum redundantia, & ad venæ ſectionem, & ad purgationem nonnunquam deueniendum eſt. Quod autem Galenus ſcribat, & propter redundantiam ſanguinis, & propter vehementiam morbi ſectionem venæ eſſe adhibendam (ſentẽtia enim ita coniunctim, vt Græcè legitur, non ſeparatim, vt Latinus interpres vertit, legẽnda eſt.) Ego quidem puto verum, & legitimum huiuſmodi verborum ſenſum eſſe: & in plenitudine, & in morbi magnitudine ſanguinem eſſe mittendum, quotieſcumque plenitudo cum morbi magnitudine coniuncta eſt. Alioqui niſi huiuſmodi interpretationem adhibeas, veliſque hinc colligere, Galenum duos remedij ſcopos, alterum plenitudinem, alterum morbi magnitudinem ſtatuiſſe; ego certè nequeo videre, quomodo hæc alteri Galeni decreto conſentiant, quod ille aduerſus Empiricos tã apertè, & efficienter demonſtrauit: præſente

nimirum

nimirum plenitudine venam non ſecari: abſente plenitudine ſecari. Hæc enim tantum abeſt, vt ſimul poſſint conuenire, vt toto diametro inter ſe diſſentiant. De qua fortè re aliàs pluribus.

Poſtrema tuæ Epiſtolæ pars tota eſt de miſſione ſanguinis in febribus. Ex qua liceat nonnullas concluſiones (quomodo aiunt) ſeligere, de quibus mihi tecum non omni ex parte conuenit. *Prima eſt*, Phlebotomiam in putris intermittentibus febribus non conuenire: quandoquidem in his ſuperabundans ſanguis eſſe non poteſt. Ego verò neque concluſionem, neque illius rationem probo. Quæſo enim quomodo phlebotomia in febribus intermittentibus non conuenit, ſi contra vniuerſè à Galeno ſancitum eſt, illam in omnibus putridis conuenire? An febres intermittentes putridæ non ſunt? Verùm eſto. Concedatur iſtud quoque: ſi phlebotomia in febribus intermittentibus non conuenit, reſpondeo id neceſſariò fieri, quòd vnus, vel plures principes ſcopi deficiant. Plerunque autem, ne ſemper dicam, deeſt vehementia morbi, atteſtantibus Hipp. & Gal. febres quoquo modo intermiſerint, omnis periculi eſſe immunes. Quod enim ad ſuperabundantem ſanguinem pertinet, certo certius eſt, (niſi omnia me fallunt) ex vna parte huiuſmodi ſcopum nuſquam, & nunquam in principibus ſcopis ab Hip. & Gal fuiſſe repoſitum, niſi quatenus morbi magnitudinem affert: ex altera autem ſine vlla ſanguinis exuperantia, vbicumque principes conueniunt ſcopi, ſanguinem perpetuò eſſe mittendum.

Secunda eſt concluſio, in febribus nothis Galenum non velle ſemper phlebotomiam adhiberi: quoniam non ſemper morbus ſit grauis: quod ſi ſanguinem mittere oporteat, neque hoc quoque omittendum, i. ſi febris minatur periculum, ne fiat continua, & periculoſa, aut propter ipſam ne morbus ſit longus, aut propter ægrotum, qui humorum ſit plenus, aut propter alias cauſas. Ego verò in tuam ſententiam manibus, pedibúſque ac toto corpore diſcedo. Quam quidem cenſeo, fateor, ac profiteor Hippocratis, ac Galeni doctrinæ quàm maximè conſentientem, & veriſſimam eſſe. Immò etiam ex hac poſteriore concluſione mihi videor prioris falſitatem poſſe demonſtrare. Namque ſi in febre notha, quæ ſine vlla dubitatione longior, & difficilior eſt, Galenus non vult ſemper phlebotomiam adhiberi niſi periculum immineat, vt ne illa continua, & periculoſa fiat, an non multò magis de febre intermittente id ſtatuendum eſt, quam conſtat inter omnes, & breuiorem, & tutiorẽ eſſe?

Tertia, & vltima concluſio eſt, Galenum probantem miſſionem ſanguinis in febre quartana, notham intelligere, in qua ſanguis reliquos humores ſuperat: quandoquidem in exquiſita homo ſiccus frigidúſque eſt, ac plenus melancholiæ. Equidem nolo id agere in præſentia; vtrùm febris quartana, in qua ſanguis inter cæteros humores excellit, notha ſit, an exquiſita: qui puto Galenum hoc loco vnius quartanæ exquiſitæ curationem tradidiſſe: ſed illud vnum mihi libet reſpondere, Gal. ſibi, ac ſuæ doctrinæ conſentientem, non generaliter in quartana, redundante ſanguine, phlebotomiam amplecti; ſed ſi periculum ſit, ne propter huiuſmodi cauſam, illa duplex, triplex, continua, omnino longior, & periculoſior euadat, ſicuti dixerat de tertiana notha. Id quod ex eo ſatis videtur poſſe confirmari, quòd ſi ſanguis niger, & craſſus fuerit qualis in lienoſis eſſe conſueuit, illius emiſſionem permittit: quaſi verò hic ſanguis poſſit longiorem, difficiliorem, periculoſiorem morbum efficere: ſin autem ille ſit flauus, aut tenuis, iubet illum ſupprimendum eſſe: quaſi verò ab huiuſmodi ſanguine nullum poſſit periculum impendere: fortè etiam, quod emiſſo ſanguine innoxio, nec qualem decet emiſiſſe, vires incommodè hanc vacuationem perferrent; neque in morbo diuturno vſque ad ſtatum conſiſtere poſſent.

Hæc habui (vir clariſſ.) quæ ad tuam Epiſtolam reſponderem, quæ quidem a te magnopere quæſo & peto, vt in bonam partem accipias, ídque tibi perſuadeas, me non meæ ſententiæ defendendæ, ſed vnius tantùm inquirendæ veritatis gratia, iſta ſcripſiſſe. Quæ ſi tu digna cenſeas, vt à te viro optimo, ac præſtantiſſimo legantur, & approbentur, erit, quòd immortaliter gaudeam: ſin autem ſecus eueniat, ac meliora me doceas, erit, quòd hoc ſummum beneficium tibi debeam. Quod ſanctè promitto, ac ſpondeo, me in perpetuum ex animo eſſe facturum. Vale.

INDEX
RERVM ET VERBORVM
QVÆ TOTO HOC
VOLVMINE CONTINENTVR.

A

ABORTVS an ex vteri paruitate fieri queat. 302
Abortus ſigna. 303. præſeruatio. 304. quid ſit. 300. Cauſæ. ibid.
Abortum præcauentia. 305
Abortus faciles peſtem præſagientes. 507.a
Abſceſſus in faucibus quomodo rumpendus. 99
Abſinthij ſuccus lædit ventriculum. 3. vſus in febribus. 392
Abſinthium in tertiana. 88.b
Abſinthium poſt ſigna coctionis. ibid.
Abſtergentia medicamanta non ſemper calida. 171
Abſtinentia à potu hydropicis ſalutaris. 201
Abſtracti, & concreti conſideratio. 543.a
Acceſſio vel periodus morbi quid. 335
Acceſſiones epilepticæ quomodo ſoluendæ. 60
Acceſſiones anticipantes ſignificant augmentum. 634
Aceti facultas. 8
Aceto præparata cur non putreſcant. 503.b
Acetoſæ vſus. 517.b
Achores quid ſint. 8 differentiæ, cauſæ & ſigna. ibi.
Anchores ſanantia medicamenta quas debeant habere conditiones. ibid.
Ἀκμάζειν. 635.a
Ἀκμὴ 636.b
Acor perpetuò à frigore fit. 192
Actio corporis ad inſtrumenta pertinet. 324
Actiones perficiuntur propter partium temperiem. 30
Actiones voluntariæ quæ. 102
Actiones omnes tripliciter læduntur. 156
an in febribus lædantur. 319
Acroamatica Ariſt. opera 881.b
Acutus morbus non omnis vehemens eſt. 794.a
Acuti morbi ex bile & ſanguine. 199.a
Acuti morbi qui. 635.a. duplices ſunt. 332. leuiorum præſidiorum vſum non permittunt. 97
in Acutis morbis rarò, & per initia purgandum. 687. a
Acutorum morborum diuiſio. 332
Acutis morbis omnibus febris neceſſariò coniungitur. 499. b. quod ab auctore & à Galeno improbatur. 500.a. tenuis victus ratio eis competit. 536.a
Acutorum morborum febres quæ. 499.b
Adenæ quid. 540.a
Admirationis cauſæ ex Gal. & Ariſt. 756.a.b

Adſtringentia in febribus putridis vitanda. 363
in princ. fluxus muliebris vitanda. 266
Adſtringentium multus vſus in ſputo ſanguinis vitandus. 121
Aduerſarius (*intelligit eum contra quem in additamento apologetico diſputat*) manifeſtè falſa pronuntiat. 815.a
Aduerſarius de Fernelio, & Argentio. 724.b. an Galeni locos dilucidet. 814.b. rationem ex Gal. inſolutam relinquit. 745.b
Aduerſarij expoſitio in Gal. refellitur. 783.b
Aduerſarius conniuenter Gal. legit. 795.a. vt Galenum legat. 814.a
Aduerſus in Galenum. 728.b. Galen. inconſtantiæ accuſat. 782.b
Aduerſarius in Gal. de pulſu. 788.a. Galeni authoritate abutitur. 742.a. infidè Galen. citat. 731.b. Galeni codicem corrigit. 778.a
Aduerſarius Græcè neſcit. 736.a. Galen. nec Græcè, nec Latinè legit. 789.a. Hipp. & Gal. repugnat. 758.a
Aduerſus ignorat quid abſtractum, & concretum. 743.b. ignorat, quid cauſa, & effectus. 850.b ignorat, quid ſit inductio. 745.a
Aduerſarij inconſtantia. 749.b
Aduerſarius de indicantibus venæ ſectionem confutatur. 761.a
Aduerſarij ingenium qui falſa obiicit. 852.a
Aduerſarij inſtitutum. 627
Aduerſarius Latinè neſcit. 783.b
Aduerſarius de letbargo. 748 a
Aduerſarij librorum editiones plures. 792.a
Aduerſarij locus 2. Epiſt. lib. 2. 770.a. peccat in logica. 748.b
Aduerſarius Lynceus. 754.a. malè exponit Galen. de ſanguinis alteratione. 736.a. in quorum medicorum numero. 758.b
Aduerſarius Menodoti aſſecla. 742.a. methodum medendi corrumpit. 806.b. Methodicis conſentit. 838.b
Aduerſarius vel Methodicus, vel idiota. 852.a. vel nouator. 724
Aduerſarius de miſſione ſanguinis. 724.a
Aduerſarij modeſtia. 724.b. mens 751.b. mos. 817.b
Aduerſarius in Montanum. 768.a
Aduerſarius fruſtra de nominibus litigat. 811.b.
Aduerſarij nugacitas. 727.a. obiectiones. 735.a.b. oratio obſcura. 836.a. paralogiſmus. 811.a. poſitiones pernicioſiſſimæ. 803.b
Aduerſarius petit quod in principio. 803.b. plenitudinem confundit cum cacochymia. 841.b

Aduerſarius principia medicinæ in dubium vertit 842. a. Protei ſimilis. 796.b
Aduerſarij ſuppoſitio de pueris.779.a. pulſus naturam ignorat. 788
Aduerſarius de purgandi ratione. 258.a
Aduerſarij ratio vana. 788.a
Aduerſario rectè dicta non placent. 795.a
Aduerſarius eadem repetit. 820.b
Aduerſarij repugnantia 756.b
Aduerſarius ſcortillis comparatus. 827.d
Aduerſarij ſententia obſcura. 774. b. ſententiæ ſumma. 812.a
Aduerſarij ſophiſmata de febre ardente. 754.b
Aduerſarius de venæ ſect.in pueris. 778.a. inuitus veritatem fatetur. 893.a
Aduerſarius cõtra axioma medicum.788.b.Chryſipi & Eraſiſtrati ſectator. 810.b
Aduerſarij comment. de ſanguin.miſſ. 748.a
Aduerſarius confuſus, 786.a
Aduerſarij conſequentia vana.754.a.contradictio. 751.a. contradictio de cacochymia. 844. a. ſpiritus contradicendi. 808.b
Aduerſarius demonaſtrat idem per idem 836.b
Aduerſarius diminutus.787.a. diſputando fatigatus. 849.a
Aduerſarij mora in edendis diſputationibus.858.a praua diuiſio.837.b. doctrina carpitur. 752.a cum Empiricis conſentit. 758.b. Empiricis peius ſentit. 775.a
Aduerſarij Epiſt.ad Lobertum.813.b. error de lib. xi.method.815. error in Grammatica. 782.b
Aduerſarius errorẽ imprimentis deceptus. 789.a error de inciſione arteriarum. 799. a. error de ſcopis mitt. ſanguin. 76.b
ad Aduerſarium admonitio. 845.b
Aduerſarius [illegible]. 810. b. aliud voluit, aliud ſcripſit. 802.a
Aduerſarij error de apoplexia. 789.b
Aduerſarius de Argenterio. 728. b. Argenterio & Fernelio deterior. 833.b
Aduerſarij argumentum à communibus. 842.a argumentum fallax. 778. a. argumentum reliquit inſolutum.748. b. non fideliter aliena recitat. 809.a
Aduerſarius contra Auerr. 843.b
Aduerſarius authoris argumenta inuertit. 802.a
Aduerſ. de authore. 724.a. non fideliter authores citat. 780. b. authorem bonis fœminis comparauit. 827.b
Aduerſarius in authorem. 790.b
Aduerſarius in authorem de venæ ſect. ad lipothymiam. 843.b
Aduerſarij axioma paradoxum. 846.a
Alteratio aëris vnde procedat. 504.a
Alteratio ante coctionem. 686.a
Alteratio temporis quando morbos efficiat. 513.b
Altimarus. 643.a
Altimarus de morbi magnitudine. 629.a
Altimarus inter minorantes. 690.a
Altimari error in Cephalalgia. 11.b
Altimari error de oxyrrhodini applicatione. 18.a
Altimari error de ſiti. 63.b
Altimari error. 116.b
Altimarus de venæ ſectione in morbis frig. 847.a
Alui fluxus in peſtilentia frequens. 534.a
Aluus non cienda in peſtilentia. ibid.
Alui fluxus aliquando peſte correptis profuit. ibid.
Aluus quomodo fiat mollis. 577.b
Alui ſemper ratio habenda in ægris. 378.b
Aluo fluente à ſanguinis miſſione abſtinendum 232.a
Aluus moniali 22.diebus occluſa. 218.a
Aluum emollentia. ibid.
Amatus Luſitanus. 679.a
Amauroſis quid. 82.a
Amuleta parui penduntur à Gal. 25.a
Analogia. 575.a
Anaſarca facilioris eſt curationis quàm aſcites 195.b
Anarſarcæ ſigna. 194.b
Anaxion pleuriticus. 694.a
Andreas Thurinus.662. b.Vide Thurinus.
Andromachus primus de viperis theriacæ iniiciendis author. 526.a
Andromachus auctor hieræ. 147.a
Angina quid 95.b
Anginę differentiæ. ibid.
Anginæ ſigna. 96.a
Anginæ curatio. ibid.b
Angina lethalis quæ. 97.a
Anginæ ſuppuratio quomodo curanda. 99.a
Angina ſuppurata maximè periculoſa. ibid.
Anginæ curatio Hippocrati. 760.a
Anima quid, apud philoſophos. 508.a
Animalia fabrorum exiguos habent lienes. 205.b
Animalia quædam menſtruas purgationes habentia referente Ariſt. 147.a
Animalia quædam non potant,& tamen mingunt. 566.a
quædam proprios ictus ſuperimpoſita curant. 526.b. quomodo id fiat. ibid.
Animantibus non omnibus, ſed alicui eorum generi cur peſtilentes morbi accidant. 505.b
Animi deliquium quomodo inducendum. 450.b
Animi deliquium quomodo auertendum. 162.a
Animi deliquium ſanguinis fluxum ſiſtit. 90.a
ad Animi defectum euacuare an liceat. 70[illegible].b
Animi defectum non induci lenientibus. 705.b
Animi defectus loco, mors. 707.a
Animi defectus purgatione non inducendus. 706.a
Annonæ caritas peſtis quandoque præſagium. 507.a
Anni tempora eundem ſemper ordinem ſeruant. 535.b
Anno biſſextili quam vim quidam tribuant. 510.b
Cæſaris decreto conſtitutus. ibid.
Annus totus calidus & humidus quàm periculoſus. 503.b
Anodynum in ophthalmia. 79.b
Anodyna in colico dolore vſurpanda. 21..a
Anodyna medicamenta. 541.a
Anodynorum qualitas & natura, 251.a
Anonymus coctionis aſſertor. 704.a
Antecedentia ſigna morborum quæ. 510.a.b
ſigna leuia & incerta. ibid.
Anthrax an neceſſarius peſtilentiæ. 506.b
Arrl. 790.b
Antidota in febre peſtil. ante ſtatum non adminiſtranda. 436.b
Antidoti aduerſus bubones carbunculos, &c. 530.b
ab authore improbantur. ibid.
non temere pueris adhibendæ. ibid.
Antidoris conficiendis à veneno abſtinendum. 526
Antidotus ſeu Theriaca Hippocratis. 523.a
Antidotus Ruphi. ibid.b
[illegible]. ibid.
[illegible]. 643.a
Antipater Cidonius ſemel ſingulis annis febre correptus. 414 b
Antipatri medici Siculi hiſtoria. 103.b
Antiquiores nullam contagij quod ad peſtem intelligentiam habuerunt. 501.a

ἀντίσπασις quid Hippocrati. 637.533.a
Aduſta pars. 512.b
Ædes peſte graſſante purgandæ. 542.a
Æger in declinatione mori an poſſit. 330
Ægri ab officio deficientes. 508.a
Ægri udo cum eſt accidentium cauſa plus eſt ægritudini quam accidentibus incumbendum. 590.a
Ægroti complexio ex quibus ſignis cognoſci addiſcatur; & ſingulæ eius partes. 588. b
In Ægroti pluribus affectibus ab eo incipiendum, à quo magis æger periclitari videtur. 590.a vel ab eo quod habet rationem cauſæ aliorum. ibid.
in Æno leguminibus veſci pernicioſum. 502
Αἰπάθεια. 811
Æquinoctia duo. 399
Aër, qualis venæ ſecandæ ſcopus. 633.b
Aër phthiſicorum qualis. 126
Aëris conſtitutio cal. & hum. putredines facit. 343
Aër in febribus quomodo alterandus. 385
Aër an corrumpi & putreſcere queat. 503. a. quæ mala aliquando afferat. 503. a. quomodo alteretur ſecundum Galenum. 506. a peſtem generaturus cor primùm aggreditur. 514.a
Aër corpus continuum & fuſum. 515.b
Aëris putrida conſtitutio peſtilentiam non excitat. 504.a
Aëris vitium non ſemper peſtis cauſa. 512.b
Aër ambiens ſcopus ſecundarius. 796.b
Æſtate an magis nutriendum quàm hyeme. 380
Ætatum diuiſio variorum auctorum. 381
Ætas variat morbos. 356
Ætas an princeps ſcopus venæ ſect. 632. a. 777. b
Ætatis florentis nomen an proprium. 795.b
Ætas in curatione animaduertenda. 532.b. aliquando ſanguinem mitti non patitur. 534.a
Ætatis damna. 574.a
Æthiopes bibunt aquas calidas. 369
Æthiopiæ putrida quædam contagia. 506.a
Ætius venam ſecat in apoplexia. 94.b
Agaricus quid. 478.b. 479.a. præparatio. ibid.
Agarici facultas & doſis. ibid. colico dolori & inteſtinis noxius. 215.b
Allegrantiæ cuiuſdam morbus. 512.b
Affectio indicat àuxilia. 23.b
Affectus corporis præter naturam triplices. 321.a
Affectus iudicium, ſenſumque eripit. 746.b
Affectus medius inter lethargum, & phren. 748.b
Agricolæ opinio de febre peſtilenti. 499.6
Alarum tumores. 512.b
Alarum bubones quid indicent. 540.b
Alauda ad colicos dolores commendatur. 218.a
Alcola Arabibus quid. 94.b
Alex. Tralliani error de ſignis alopeciæ. 2.a. ſuperſtitioſa remedia. 219.a. error de melanch. 67.b. malè reprehendit Gal. 121.a
Alexandrinus de morbi magnitudine. 628.b
Alica quid. 339.a
Alimenta in febribus actu frigida exhiberi an debeant. 377. a
Alimentorum quantitas vnde deſumenda. ibid.b
Alimenta cito nutrientia. 162.b
Alimenta coctiones impediunt. 363.b. 716.a. quomodo in ventriculo ingeſta alterentur. 565.a
Alimenta mali ſucci morbos procreant. 509.b
Alimenta non dantur gratia morbi. 716.a
Alimenta vt obſint coctioni. 7·7.a
Alimentum propter vires. 716.b
Allium theriaca ruſticorum. 219.a
Aloe hæmorrhoides aperit. 162. b. 241. b. correctione indiget. 3. a. ſtercorarium medicamentum. 218. a. in paralyſi conueniens. 48.a
Aloe lota quid differat ab illota. 147.a
Aloes qualitas. 471.b. vſus quotidianus improbatur. 472.a. ſenſibus inutilis. ibid.
Alopeciæ & Ophiaſis differentia. 1.a
Alopecia quis ſit affectus. ibid. differentia & curatio. 4.& 5
Alopecia an facilis vel difficilis curatu, quomodo cognoſcatur. 2.b
Alopeciæ cura in quibus conſiſtat. 5.b.
Alopeciæ remedia qualia eſſe debeant. 4.& 5
Alterantia melancholicum humorem. 7 .b
Antonius Fracanzanus. 712. a. 723.a. vide Fracanzanus.
Anus Athenienſis cicutam potantis hiſtoria. 518.b
Antiquorum barbarorum autoritas. 835.a
Apertio venarum triplex. 89.a. 117. a
Apertio vaſorum vnde fiat. 118.b
Aphoriſmi nonnulli tanquam ſpurij reiiciuntur. 248.b
Aphoriſmorum proprium quid ſit. 628.b
Aphthæ quid. 94.b
Aphthis pueri cur facilè corripiantur. 95.a
Apnœa quid. 102.a
Ἀορτὴ. 33. in qua vena ſecatur. 643.a. 644.a
Apollonius quid de ſe ipſo, de peſte loquens, ſcripſerit. 533.b
Apulogiæ peroratio. 217.b
Apophlegmatiſmi morbis frigidioribus conueniunt. 4.a
Apophlegmatiſmus pituitæ redundantis eſt remedium. 25.a
Apoplectici ante horam 72. non ſepeliendi ſecundum Auic. 41. b
Apoplexia ſine priuatione reſpirationis, & pulſus. 789.6
Apoplexiæ diſtinctio ex Aduerſ. 847.b
Apoplexiæ venæ ſectio ex Aetio, Paulo. 847.b
Apoplexia an morbus acutus. 500. a. remedia. 702. a
Apoplexia vnde dicta. 39. a. definitio. ibid. b. non ſemper repente inuadit 40. a. cauſa. 40. a. differentiæ. 40.b.
Apoplexia an periodica. 41. a. frequenter in paralyſin deſinit. 46. a. quomodo & morb. & ſympt. dici queat. 40. b. & acutus morbus & longus dicitur. ibid.
Apoplexiæ fortis tres ſunt gradus. 40.b
Apparentia peſtilentiæ anceps & incognita. 506.b
Appetentia immoderata quid. 159.a. cur ponatur à Gal. inter actiones deprauatas. 157.a
Appetentiæ abolitæ cauſæ 157. b. Curatio. 159.a
Appetitus quomodo per conſenſum perdatur. 158.a
Appetitus deprauatus duplex. 159. b. an ſimilia appetat an diſſimilia vitioſo humori. 162. b
Appetitus duplex. 156.b
ad Appetitum quinque concurrunt. ibid.
Appetitus canini curatio. 161.a
Appetitus cuius partis ſit. 156.a
Aquæ fomentum in hæmorrhoidibus. 676.b
Aquæ frigidæ vſus in febribus. 664.a
Aqua carnis quomodo paranda. 441.b
Aqua cochlearum. 174.a
Aqua ceraſorum diſtill. epileſiam ſoluit. 60.b
Aq. frigida duplici ratione in febribus exhibetur. 370.a
Aq. frigidam exhibendi circunſtantiæ. ibid.
Aq. frig. an in die critica exhibenda. 372
Aqua optima quæ. 372.b
Aquæ frigidæ intèmpeſtiua potio hydropem aliquando efficit. 185.b
Aq. frig. inſeſſus menſes ſiſtit. 262.6
Aquæ frigidæ potum quæ prohibeant. 369.b
Aqua frig. continentium febrium remedium. 407.b

Aquæ hordei vſus antiquiſſimus: 382.383.
Aqua in aſcite quomodo in abdomen deueniat 193. b
Aqua medicata dyſenteriam tollit. 233.b
Aq. thermales menſes euocant. 256.b
Aq. thermales frigidiores in intemp. calida hepatis laudantur. 171.a
Aquarũ thermaliũ potio in epilepſia laudata. 61.b
Aquæ potus hydropicis aduerſiſſimus. 201.a
Aquoſi humores in omni hydrope ducendi. 197.b
Aquilonia conſtitutio Vicentiæ. 513.a
Arabes ferè omnes ſanguinis miſſionem approbant. 531.b
Arabum medicorum ſanguinis miſſio. 531.a
Archangeli Piccolominei error. 13.a
Archigenes vſus eſt cucurbitula. 682.b
Arculani error. 11.b
Ardens febris quæ, ex authore. 754.b. non eſt morbus cum materia. 754.a
Ardens febris duplex: ex Adu. ibid.
Ardentis febris indicationes. 253.a. exemplum. ib.
in Ardente febre purgatio. 711.a
Argentum viuum an venenum. 516.b
Argenterius. 671.b. 727.b. error. 633.a
Argenterius de hirudinibus. 674.a
Argenterij conſideratio de læſis actionibus. 157.a
Argenterius perſtringitur. 139.b
Argumentum ex impoſſibili poſito. 659.a. irridetur. ibid.
Ariſtotelis opinio an peſtis ſit contagioſa. 501.a
Ariſtoteles de nominum vſu. 650.a. de oratione perſpicua. ibid. de proba locutione. 771.a
Ariſtoteles in antiquos. 801.b
Ariſtoteli duplex ſcribendi genus. 881.b. dæmones non credit. 70.a
Ariſt. ſententia de cauſis humani fœtus. 269.a
Armena bolus in peſtilentia præſtantiſſimum medicamentum. 499.a
Armeni lapidis vis. 623.b. quomodo vſus ſit Galenus. 499.a
Aromata quæ vitanda. 577.b. quando capitis grauitatem efficiant. 21.b
Arteriæ poſt antes. 564.b. in carpo manuum. ibid.
Arteriæ dimenſio. 555.a
Arteriarum dolor qualis. 15.b
Arteriarum ſectio quomodo inſtituenda. 28.b
Arteriarum ſoporiferarum inciſio in vertigine ex Gal. 848.a
Arteriaca veteribus dicta quæ. 103.a
Arteriaca. 700.b
Arteriotomia. 848.b
Artes vt conſiderent quod per ſe, & per accidens. 806.a
Artis de ſanitate tuenda partes quatuor. 811.6
Aſarum & menſes & lotium prouocat. 267.b
Αρτυξία venæ ſectio. 787.a. 788.b
Αρτυξία in qua vena ſecatur. 642.a. 645.a
Aſcites difficiliùs curatur quàm reliquæ hydropis ſpecies. 195.b
Aſcitis ſigna. 194.b. vide hydrops
Aſperæ arteriæ vſus. 103.a
Aſſidentes ægtoris ab officio ſæpe deficiunt. 508.a
Aſter Atticus bubones ſanans. 541.a
Aſthma & orthopnœa idem affectus. 102.a
Aſthmatis deſcriptio. ibid. differentiæ. ibid. b. An ſit morbus acutus. 104.a
Aſthmatis ſigna. ibid. curatio. ibid.
Aſthmatis duas tantùm cauſas ſtatuit Gal. 103. b
Aſtrologi peſtilentiæ cauſam quam afferant. 502. b
Athenis peſtilentia graſſante quid actum. 518.b
Athletarum euacuatio. 701.a
Athletarum habitus cur ſoluatur 644.b. ſoluitur venæ ſectione, non purgatione. 692.b
Attractio fit quatuor modis. 17.b
Attrahentia medicamenta quando locum habeant in parotidibus. 88.b
Attractoria medicamenta in angina. 700.a
Auditus inſtrumentum principale quod. 87.a
Auditus læditur tripliciter. 86.b
Auenzoar. 645.a. puello venam ſecat. 777.b
Auerroes. 645.a
Auerr. de Auenzoare ſecante venam infanti. 780.b
Auerroes de venę ſectione ad lipothymiam. 844.b
Auerrhois opinio de mœſtitia. 66. a
Augerius Ferrerius. 712.a
Augmentum morbi quid. 329. b
Augmentum particulare duas habet partes. 334.b
Auicennæ autoritas. ibid.
Auic. locus lib. 3. fen. 4. cap. 9. & 10. 849. a
Auic. de ſanguinis miſſione ob quantitatem, vel qualitatem. 737.b. locus explicatus. 715. b. contradictio. 653.b
Auicennæ de cucurbitulis error. 681. b. venam ſecat in morbis bilioſis. 653. b. reprehenditur. 212.a. 214.b
Auicennæ error de ſitu cordis. 106.b
Auicennæ, Meſuæ, &c. error. 16.a
Auicennæ error de melancholia. 67.b
Auicennæ error de differentia alopeciæ & Tyriæ. 1.a. reprehenditur de cauſis apoplexiæ. 41.a
Auium defectus tempore peſtis. 513.b
Aures excrementa cerebri facile recipiunt. 88.a
Aurium partes duplices. 83.b
Aurium dolor quid, differentiæ, cauſæ, ſigna. ibid. & 84.
Aurium bubones quid denotent. 540.a
Auſtrina conſtitutio Venetiis. 512. b. 513.a. eadem Patauij. ibid.
Auſtrinæ tempeſtates quando putredinem inducant. 513.a
Autoris documentum. 711. b. excuſatio. 685.a. peroratio. 722.a
Autor prælecturus publicè Febres. 662. b. propoſitum. 627.a. ſententia de venæ ſectione in febribus. 668.b
Autor ſcripſit de Melancholia. 671. b. ſcripſit de Peſte. 678.a
Autor tractaturus de Febre à ſanguine. 705.a
Authoris in aduerſarium officia. 725. a. Aduerſarium non intelligit. 787.a
Authoris argumenta ab Adu. deformata. 802.a. celeritas in edenda Apologia. 858.a
Authoris diſputationum occaſio. 723.0. editio. ibid. noua impreſſio. 725.b
Authoris excuſatio ad totam apologiam. 858.b
Authur à Gal. perſuaſus. 862.b
Author pro Galeno. 370.b
Authoris decretum Hippocraticum. 725.a
Author nihil de eradicatiua euacuatione. 817
Authoris inſtitutum. 725.a.b. modeſtia. 801.a
Author medicos monet. 858. b. nouatoris nomen abhorret. 724.b. Parauium vocatur. 723. b. pro aliis pugnam recuſat. 817. a. non omnibus reſpondere debet. 724.a
Author febre tertiana laborat. 512. a. Galenum in omnibus imitatur. 562.a. dubius de ſcarificatione malleolorum. 679.b. Galeni loca ſæpe affert. 641.a
Auxilium admirandum ad alùum ducẽdam. 218.a
Auxilium anceps experiri ſatius quàm nullum. 304.a
Axillæ cordis excrementa recipiunt. 88.a

B Balnea

B

BAlnea ſicca in paralyſi laudantur. 49.a
Balnea ex oleo colicis conferunt 213,a
Balnea aquæ dulcis melancholiam ſanant 71.a
Balneorum conſtructio apud veteres 413
Balnei aquæ dulcis vſus noſtro tempore ibid.
Balneorum vſus in ſicca corporis intemperie.144.a
Balneum aquæ dulc maniacis vtiliſſimum 77
Balneum in tertiana exquiſita confert 391.b
Balneum pro calefaciendo vtero 291.a
Balneationes multæ periculoſæ. 521.b
Benigna & leuia in peſte horrenda & maligna fiunt. 507.a
Baſilica in inflammatione iecoris ſecanda 181 a
Benedicta medicamenta 689.a
Bezoar lapis 436.a
Bieſiur. 713.a
Bilis calidiſſima,& ſicciſſima. 250.b
Bilis euacuatio ex Aduerſ. 821.a
Bilis euacuatio. 850.a
Bile redundante vt ſanguis mittendus. 857
Bilis concoctio. 111.a
Bilis cruda & cocta.684 b media inter ſerum, & humorem melancholicum. 712.a
Bilis atræ duplex generatio. 415.a
Bilis æruginoſa an febrem poſſit generare. 390.a
Bilis ſincera an poſſit putreſcere. 389
Bilis differentiæ. ibid.
Bilis flaua cur per tertium diem coaceruetur.350.a
Bilis nomine cæteros omnes humores intellexit Hip. 347.b
Bilem flauam concoquentia. 114 b.purgantia 4.a in morbo Gall præparantia & purgantia. 457.a
Bilem præparans ſyrupus. 20.a
Bilem purgans potio. ibid.
Boccacij ſæuiſſima peſtilentia. 511.b
Bolus euacuans bilem in ventriculo. 151.a
Bolum armenam etiam ſanis propinat Gal. 499 a
Bolus Armena peſti aduerſatur.504.b.eiuſdem excellentia. 737.b
Botallus. 529.b
Branchos quid. 74.a
Braſauolus. 697.a
Braſſicæ folia ebrietati reſiſtunt. 23.a
Bronchij medicis qui dicantur. 103.a
Bubo cauſa ephemeræ. 336.b 337.a
Bubo gallicus quomodo diſcernendus à non gallico. 466.a.b
Bubonum curatio. ibid.
Bubones ſuppurantia. ibid. contumaces quomodo tractandi. 466.b
Bubo an ſemper peſtilentiam comitetur. 606.b
Bubon quid ſignificet.540. a.quibus corporis partibus adhæreat.ibid.duæ differentiæ. ibid.
Bubone apparente quid agendum.540.b.peſtilentem à non peſtilenti quæ diſtinguant. 540.a.b
Bubone erumpente an ſanguis mittendus. 530.b
Bulimos quid. 159.a.161.b
Bulimi natura plurimis incognita. 161.b
Bulimos famem non habet adiunctam. ibid.
Bulimi cauſæ. ſigna,curatio. ibid.& 162.a

C

CAchexia an ſemper hydropem præcedat. 190 b
Cacochymia quid.15.b 618.b 663.b 841.a. 844.a an admittat venæ ſectionem.651.a.indicat purgationem. 655. a.prohibet venæ ſectionem ratione vitium 654.a.851.b
Cacochymiæ indicia ex auctore in muliere extenuatiſſima. 839.a
Cacochymia & plethora incompatibiles. 812.b 851.b
Cacochymia magna quid indicet. 749.b
Cacochymia cum morbo magno futuro. 833.b
Cacochymiæ an conueniat venæ ſectio. 833.a non indicat venæ ſect. ibid. b.vacuatur venæ ſect. 825.a
Cacochymiæ venæ ſectio interdum conuenit. 837.a
Cacochymiæ bilioſæ an conueniat venæ ſect. 849. a
Cacochymiæ pituitoſæ conuenire venæ ſect.846.b
Cacochymiæ extra venas an conueniat venæ ſectio. 841 b
Cacochymiæ in venis an conueniat venæ ſectio. 842.a
Cacochymia ex menſium ſuppreſſione. 840 a
Cacoëthe morbi ex cacochymia. 652 b
Cacoëthia quid indicet. 745.b
Cadauera inhumata morboſos vapores emittunt. 504.a
Calculus retinens lotium quomodo curandus. 549.a
Calculi excreti per annum. 209.a
Calida & humida neceſſariò putreſcunt. 503.b
Calidiore tempore quid cordi applicandum.525 a
Calidiora in colico dolore nocent. 212.b
Calidum innatum quid. 442.b
Calida intemperies appetitum deiicit. 157.b
Callo lotium ſupprimenti remedium. 548.a
Calor ambientis quid. 342.a
Calor à calore quomodo perimatur. ibid.
Calor extraneus quis dicatur. 316
Caloris cauſæ. 344.a
Calor naturalis & vita conſeruatur in cibo. 608.b
Calor duo ſignificat. 314.b
Calor febrilis an totum corpus occupet. 318. b quomodo diſtinguatur à cæteris 319.a
Calor & frigus dolorem efficiunt per ſe. 12.a
Calor natiuus an ſubiectum febris. 318.a
Calor in ephemera qualis. 337.a
Calore vincente pulſus durus fit. 559.b
Caloris exceſſus peſtis cauſa. 503.a
Caluaria aſini epilepſiam ſanat. 61.a
Caluities vitium eſt inſanabile. 2.0
Cancro nullum remedium. 527.a
Cancrorum initia non agnoſcentes Galenus irridet. 509.a
Canini appetitus differentiæ & cauſæ. 160.a
Cantharis ſola exhibita veſicā exulcerat.527.b.aliis rebus admixta eiuſdem remedium euadit. ibid.
Cantharides ad retentionem lotij quomodo adhibendæ.549.b.veſicā nihil offendunt.550. a.non ſolæ propinandæ ibid.ægroto cuidam quinquageſimum annum agenti contra lotij retentionem perutiles. ibid.
Capillorum defluuium vnde proueniat. 5.b
Caput roborantia. 20.21
Caputpurgia duplicia. 21.a
Caput quot modis vacuetur.25. a.quomodo refrigerandum. 388
Capitis dolor ex vino meraciori, quomodo curandus 23. b.24. a.ex ventriculo quomodo item curandus. 24.a
Capitis affectiones inueteratæ quomodo curandæ. 23.a
Capitis vulnera periculoſa. 23.b
Capitis doloris ex vulnere indicationes. 640.b
Capitis dolores vehementes peſtē præcedunt.511 a
Caput totum peſte glabreſcens. 498.b
Carbunculus vnde fiat ex Gal. 849.b

Carbunculi notæ.538.b.quomodo ſanandi. 529.b
Carbunculo erūpente an ſanguis mittendus.530.b
Carbūculorum graſſatorū ſumma putredo 529.b
Carbunculus quid & quomodo fiat. 538.b. circa puſtulam aliquando naſcitur.ibid.in vniuerſum cruſtoſum vlcus fit. ibid.
Cardani error. 678.a
Carnes quæ aſſumendæ & quæ vitandæ. 577 b ſale præparatæ cur non putreſcant. 503.b
Caro elixa roſta ſalubrior. 577.b
Caro venæ ſectio. 847.a
Catos Græcis quid. 43. b. Illius definitio & differentiæ. ibid.
Caſeus vitandus. 577.b
Caſſanus. 663.b
Caſſanus,de venæ ſectione in febribus. ibid.
Caſſia veteribus incognita. 469.b
Craſſia Græcorum & Arabum differunt. ibid.
Caſſiæ qualitates & vſus. ibid.a
Caſſia condita. ibid.
Caſſia in paralyſi vitanda. 47.b.1
Caſtaneç licet groſſi humoris & nutrimenti,tamen ſunt bonæ. 586.a
Caſtoreum neruis gratum 48. b. in palpit. cord. Gal.probatur. 129.b
Caſus complicatorum affectuum. 148.b
Caſus imbecillitatis ventriculi. ibid.
Caſus curādi doloris ventriculi ex flatibus. 152.a
Caſus in dyſenteria propoſitus 237
Caſus obſtructionis iecoris 278.a
Caſus vuulæ barbaris quis morbus. 93.b
Caſus mulieris emaciatę,cui Gal.venā ſecuit.834.a
καθαίρειν. 694.b
Catalepſeos definitio , cauſæ , ſigna & curatio. 44.45
Cataplaſma dolorem ſedans 88.b
Catarrhus an morbus capitis ſit vel thoracis 75.a
Catarrhi quomodo generentur 75.a
Catarrhi cauſam vnicam conſtituit Ariſt. 75.b
Catarrhi ex cauſa calida curatio 76. b. & ex frig. intemperie curatio 77.a
Catharrhi vox æquiuoca 74.a
Catellus vel puer ventriculo frigido & ſicco applicandus 145.b
Catochus & catalepſis nihil differunt 44.a
Cauſa morbi quid 321.a
Cauſa corpus non afficit,niſi diſpoſitum 327.b
Cauſa procatarctica vnde dicta 338.a
Cauſæ peſtilentiæ. 501. b. additæ & remoræ non inueſtigandæ. 504.b. plures fruſtra inquiruntur vbi pauciores ſunt ſatis. ibid.
Cauſæ morborum peſtilentiū duæ cōmunes.503.a
Cauſę peſtilentiæ aliæ internæ,alię externę.509.b morbificæ diligenter animaduertendæ. 541 b
Cauſonis differentiæ. ſigna,curatio. 401.402
Cauſos febris.653.b.ſanatur hęmorrhagia narium. 654 a
Cautela in hydropis curatione. 199.a
Cauterium in occipitio epilepticos iuuat. 62.b
Cauterium actuale lethargicos excitat. 38.b
Cauteria in calidis morbis non adhibenda. 25.a
Cauteria in aſthmate inueterato quomodo inurenda 105.a
Cauteria in ſuffuſione commendantur. 82.b.melancholicis non ſemper proſunt.73.a.infra genu poſita menſes reuocant Mercuriali. 255.256
Cauteriorum facultas 29.b
Celſus. 709.b
Cephalalgia dupliciter accipitur,& quomodo differat à Cephalæa 11.a.b
Cephalæa quid ſit 11. b. 24. eius differentiæ & ſigna. 24.b
Ceratum pro ventriculo 149.a
Cerebri calidam intemperiem alterantia. 77.a
Cerebrum ipſum in epilepſia etiam laborat. 57.e
Cerebrum leporis aſſatum neruos corroborat quibuſdam 48.b
Cerebrū cū vētriculo magnū haber cōſēſū 158.a
Cerebrum inflammari poteſt 30.a.Sitne ſenſus expers 12. 13. quomodo dicatur dolere Galeno ibid.quomodo lædatur in melancholia. 65.b
Cerebri excrementū ſua grauitate deſcendit.575.a
Cerebro humido ſiccæ nares quid innuant. ibid.
Chalybis præparatio & præſtantia in ſcirrho lienis 205.b
Charta antiquorum diuerſa fuit à noſtra 8.b
Charta præſtantiſſimum ad achores remediū.ibid.
χήμωσις quid 78.a
Chirurgorum quorūdam reprehēſio.514.b.538.b
Cholera morbus vnde nomen acquiſierit.132.133
Choleræ definitio,& qualis affectus , 133. a. ſitne morbus ſemper acutus 134.a
Choleræ ſigna,indicationes.ibid.humidæ curatio. 134.b.ſiccæ curatio. 136
Cholerici curandi exemplum. 138.a
Cholerici famem non perferunt 381.b
Chordapſus quid 220.a
Chorion quid 309.a
Chriſtophorus à Vega.663.a.vide Vega.
Cibationis tempus quomodo iueſtigandum 364.b
Cibi quantitas in morbo gallico 563.a
Ciborum quantitas vnde deſumatur 339.b
Cibi morbos communes non efficiunt. 503.a
Cibi inappetentia quid portendat. 575.a
Cibi potuſque ratio in peſtilentia.520.a. tribus capitibus comprehenditur. ibid.
Ciborum copioſa quantitas quando bona. 535.b
Cibum faſtidientes ægroti. 536.b
Cibus quare exhibeatur.535.b.niſi exactè maſticatus non ingerendus. 577. nouus priore incocto non ſumendus. ibid.
Cicadæ ſilentes tempore peſtil. 513.b
Cicadarum cantus rarus quid portendat. 512.a
Cicero. 771.a
Cichoracea omnia iecori conueniunt 169.b
Cichoracea non magnopere lædunt intemperiem hepatis frigidam. 173.a
Cinis hirundinum vt præparandus ad anginā 99.a
Circuitus morbi quid 334.a
Circuitus febrium cauſæ quæ Galeno 349.b
Cleonactidis hiſtoria. 725.a
Clyſteres priſcis accepti. 688.b
Clyſter ad dolorem colicum 212. ad colicam flatuoſam 216.a
Clyſter flatus diſcutiens 529. b. refrigerans 72. lenis 125 a
Clyſter in principio inflammationis iecoris. 181.b narcoticus 213 b
Clyſteris acris formula 17.b
Clyſteres in lethargo 37.b
Clyſteres ex vinis generoſis in apoplexia improbantur. 41.b
Clyſteres refrigerantes 386.a
Clyſterum vſus varius 367.a
Clyſter communis ibid.
Clyſter acris reuellens ibid.
Clyſteres nutrientes 368.a
Clyſterum materia ad dyſenteriam 235.b
Clyſterum vſus loco ſectionis venæ probatur 33.b
Clyſteria retētioni lotij apta quomodo parāda 549.a
Coacta curatio 707.b
Coagulum vim habet acrem & exſiccantem 171.b
Cochleatum caro phthiſicis noxia 126. b. hepati prodeſſe dicitur 147.a.vſus in hydrope 200.b

Cochleare

Cochleare magnũ & paruum quæ menſura. 147.b
Coctione diſtinguuntur tempora morborũ. 331.a
Coctionis celeritas quid portendat. 531.b
Coctio criſis celeritatem, &c. 688.a
Coctio humorum morbum facientium. 684.b
Coctionis ſignificatum vniuerſalius. 685.a
Cœlum ſtellæque ad quid à Deo creatæ. 502. a. ſemper idem quod erat ante mille annos. 355.b contrarieratem non capit. 505
Cœna quando parcè tranſigenda. 521.b
Colchium herba, ephemerum cur dicatur. 335.b
Coitus quibus non interdicendus. 522.b
Colica ægritudo Pauli tempore inſtar peſtiferæ contagionis. 498.b
Colica quis morbus. 208.a
Colici doloris differentiæ, ibid. Cauſæ. ibid.
Colica peſtilens & epidemica. ibid.
Colicus dolor per conſenſum improbatur. 209.a
Colica ex humoribus bilioſis quomodo curanda. 216.b
Colici doloris ex flatibus curatio. 216.a
Colici doloris ſigna. 209.a
Colicus dolor quomodo diſcernendus à renum dolore. 211.a
Colicæ ex dolore craſſo curatio. 214.a
Colli bubones, quid indicent. 540.b
Colliquatio quid. 498.a
Collyrium reſoluens. 80. a. abſtergens & exſiccans modicè. ibid. b. ſarcoticum. 81.a
Collyria antiquorum acerrima fuerunt. 82.b
Colocynthidis facultas & vſus. 482.b. incommoda. ibid.
Colorum variorum vrinæ cauſæ. 596.b. 570.a
Coloris mutatio ſanguinis, qui extrahitur. 646.a
Columbæ diſſectæ phreneticorum capiti quando applicandæ. 35.a
Columellæ vſus, cauſæ, curatio, incõmoda. 93. 94.
Comes Montanus. Vide Montanus.
Comitantia morborum ſigna, quæ. 510.b
Comparata conueniunt in eadem natura. 667.a
Compati apud Aduerſ. 787.a
Complexio quælibet remoueri poteſt & permutari niſi ſit hectica tertiæ ſpeciei, aut maraſmus, vel ſiccitas in ſubſtantia membrorum. 590.b. ex morbo & eius affectibus concludit bonus medicus Complexionem & temperiem ægrotantis licet abſentis. 603.b. & è conuerſo à temperatura dignoſcit cauſas morbi. ibid.
Complicati affectus quid ſibi poſtulent. 148.a
Compoſitæ pulſuum differentiæ. 555.b
Commune febrium genus, quale. 499.b
Commune multis morbis cauſam communem habet. 502.b
Conatus & expulſionis naturæ incommoda 531.b plerumque interitum ſecum affert. ibid. quando probè aut improbè fiat. ibid.
Conceptio quomodo fiat. 268.b
Conceptus in balneo factus Auerthoï. 272.a
Conceptus tripliciter læditur. 274.a. fieri maximè ſolet menſibus ceſſantibus. 270.a
Concocta medicari. 685.b
Concoctio quid. 139.a. 684.a. ventriculi ſimilis eſt elixationi. 263.b. triplex. 408 a
Concoctio craſſitudinem ſemper an pariat. 361.a. quid Galeno & Ariſt. ibid. in febre vnde cognoſcatur. 356.a
Concoctionis ſigna vniuerſalia morborum tempore demonſtrant. 333.b. læſæ quæ cauſæ. 140.a
Concoctiones generales quatuor, & quæ. 565.b
Concoctio imperfecta an admittat purgationem. 720.a
Concoctio neceſſaria ad morbi ſolutionem. 702.a
Concoctionis differentiæ. 684.a
Concoctio perfecta ad purgationem. 721.b
Concoctio propria & minùs propria. 684.a. vna. ib.
Concretum ſanguinem diſſoluentia. 320.a
Condylomata quid. 240.b
Condylomatum curatio. 241.a
Concubitus immoderatus animalib. pernicioſus. 275.a
Confectio Cyphoides ad imbecillitatem hepatis confert. 173.b. hamech. 489. b
Congelationem medici vulgares Catalepſin vocant. 44.a
Cõiunctionũ collocatio in oratione ex Ariſt. 771.a
Connotariua indicatio. 657.a
Conſenſus duplex Auicennæ. 14. a
Conſolidæ maioris vſus, & vires. 539.b
Conſolidantia vlcera pulmonum. 120.a
Conſtitutio præſentis aëris in curatione animaduertenda. 532. b. aëris calida & humida peſtilentiam cauſat. 503.a
Conſtitutiones duæ, & quæ. 574.a.b
Conſuetudo ſubitò mutata pericoloſa. 376.a.b
Conſuetudinis vires. 528.b
Conſuetudo magis rata quàm natura. 521.b. quædam naturalia reddit. 528.b. plurimum poteſt. ibid. in curatione animaduertenda. 532.b
Conſuetũ bonũ, incõſuetum verò malũ eſt. 521
à Cõtagio quæ res liberæ pletũq; eſſe ſoleãt. 542.b
Contagioſi veneni rationes latentes. 512.b
Contagium quibus rebus communicetur. 542.b
Contagium quid. 500.b. qua ratione cõtingat. ib. externas partes occupans leuius. ibid. internas penetrans periculoſum valde. ibid. vnde illud eueniat. ibid.
Contagij differentiæ & cauſæ. ibid.
nil Contagioſum eſſe poteſt niſi putridum exiſtat. 623.a. ſcabioſum aduerſatur naturalibus facultatibus cutis. ibid.
Continentes cauſæ. 767.b
Continentia dignotionem mittendi ſang. ibid.
Continuum ſoluitur duobus modis. 11. a
Continuæ febres ſunt deteriores intermittentib. 351.a
Continuarũ febrium diuiſio. 491. differẽtiæ. 327. a
Continuæ febres acutorum morborum. 499.b
Contradictio Gal. conciliatur. 108.b
Contradictionis leges Aduerſ. ignotæ. 808.b
Contraindicare. 643.a. 790.b
Contraria in eodẽ ſubiecto non ſubſiſtunt. 141.a
Contrarietas Ariſtoteli. 641.a. Platoni. ibid.
Contrarietas in curando quæ. 641.a
Contrarietatis ratio. 792.b
Contuſa pars. 512.b
Conuoluulus quid. 219.b
Conuulſio quid. 51. a. quomodo dicatur motus. ibid. quomodo dicatur ſolutio continui. ibid. an fiat natura quoque operante. ibid. b. muſculis tantum accidit. 154. a. ex inflammatione quomodo curanda. 55.a. quomodo fiat. 53.a
Conuulſionis futuræ ſigna. ibid. b.
Conuulſio canina quid. 50. a. ex ſiccitate nullam recipit curationem. 55.a. & morbus acutus, & diuturnus eſt. 332.a
Conuulſioni ex plenitud. eadem curatio debetur quæ paralyſi. 53.b
Conuulſiuus affectus quis dicatur Gal. 53.a
Cor quibus affectibus laborare poſſit. 127.a
Cor nullum patitur vitium graue Ariſt. ibid.
Corde laborante baſilica ſecanda. 129.a
Corroborantia medicamenta. ibid. b. eſt ſubiectũ febris. 317.b. omniũ citiſſimè calefieri poteſt. 319.a
Cordis ſitus. 106. b. læſio non quælibet morbus magnus. 803.a. ratio in venæ ſectione. 631.a
Cordialia medicamenta. 436.a

Cordis

Cordis regioni quæ appllicanda. 525.a
Coriandri qnalitas 387
Cornelius Celſus. Vide Celſus.
Cornu monocerotis. 436.a
Cornu cerui vſtum ad colicam facit. 219.a
Corona ex rad. pæoniæ tec. geſtata epilepticis confert. 63.b
Corpus à corpore differt. 505 b
Corpora malis humoribus refecta. 512.b
Corpus malè affectum qualem ſpiritum emittat. 506.a
Corpus nutritur ex quatuor humoribus. 840.b
Corpus nõ eſt rarefaciẽdũ ante vacuationẽ. 808.b
Corpora cacochyma, & blilioſa. 825.a
Corpus tripliciter non vacuatur. 258
Corpora ad melãcholiã accõmodata quę. 69.b.70.a
Corpora ad febrim præparata quæ. 327
Corpus peſte laborans à macula aliquando prorſus alienum. 506.b
Corpora ſolidiora aërem oon excipiunt. ibid.
Corporum affectus diſſimiles & multiformes. 529.b.530.a
Corpus noſtrum ex tribus compoſitum. 646.b
Corpora calida & ſicca facile diſſolnnntnr. 654.b, non ſatis fortia ad opera ruſtica, vel vrbana. ibid.
Corruptela humorum duplex. 838.a
Corruptela humorum aut cacochymia eſt, aut non ſine cacochymia. ibid.
Corruptela non eſt plenitudo. ibid.
Cortex caſſiæ fiſt. ad partum promouendum inutilis. 308.a
Coryza quid. 75.a
Cranium humanum contra epilepſiam eſt. 61.a
Cranonis ciuitatis aëris conſtitutio peſtem præſagiens qualis. 507.a
Cranonis carbones. 513.b. carbunculi qui, & vnde. 529.b
Criſis optima. 220.b
Criſis quomodo cognoſcatur. 356.a
Criſis bonæ tres conditiones. 134.a
Criſis in acceſſionibus cur fiat. 365 a.b
Criſis inflammationis iecoris quæ. 181.a
Criſes imperfectæ an debeant iuuari. 438.b
Criſta quis affectus. 240.b
Criticus menſium fluxus non cohibendus. 260.a
Crocus caput offendit. 19.a
Crudi humores ad phlebotomiam. 755.b
Cruda & inconcocta quid portendant. 531.a.b
Cruda cur non medicanda aut mouenda. 636 b
Crudi humores an impediãt venæ ſectionẽ. 651.b
Cruditas ciborum tardat venæ ſectionem. 651.b
Cruditas duplex. 684.b. triplex. 651.b
Cruditas humorum an cum viribus validis. 659.a. non impedit venæ ſectionem. a57.a. purgationi obſiſtit. 722.a. quomodo cauſa ephemeræ. 536.b
Cruditates quomodo generentur. 344.b
Cruentarum deiectionũ quatuor differentiæ 226
Cruſtula panis à cibo ſnmenda. 576.b
Cruſtæ oris quid ſint, & quomodo curandæ. 93.a.b
Cruſta ſub erodentibus medicamentis ſequens quomodn extirpanda. 539.b
Cryſtallinus humor præcipuum viſionis inſtrumentum. 81.b
Cucurbitula ſcarificata occipiti appoſita lippitudinem ſanat. 79.a
Cucurbitulo magna ventriculo appoſita, flatus eius diſſoluit. 553.a
Cucurbitulæ ſcarificatæ quãdo locũ habeant. 16.b
Cucurbitulæ in pleuritide deteſtandæ. 111.a
Cucurbitularum vſus laudatus in hæmorrhagia narium. 90.a
Cucurbitularum dotes. 434.b. Vſus. 680.a
Cucurbitulæ calorem excitant. 682.b. cur inuentæ. 682. ſcarificatæ. 678. apud Galenum. ibid.b. Siccæ. 680.b
Cucurbitulas non eſſe dorſo apponendas. 682.a
Cucurbitularum ad crura cum ſcarificatione vſus. 683.a. ſcarificatarum improbatio. 680.b
Cucurbitularum vſus in febribus. 680.b
Cura pro frigida vẽtriculi intẽperie, morbo regio, &c. à victus ratione, & à medicinalibus. 605.a
Cura præſeruatiua ab epilepſia circa ſex res non naturales & primũ ab aëre fit initiũ. 607.b. 608.a qui affectus requiruntur in corpore humano pro præſeruatione ab epilepſia, qui motus, cibi, quæ ſomni quantitas, &c. ibid.
Cura pro muliere iuuene quæ cadens à ſcala cæpit delirare per medicamenta lenientia, præparantia, purgantia. 619.b.620
Cura medicinalis pro præſeruatione à paroxyſmo epilepſiæ. 611.612.a
Cura pro retentione menſtruorum primo circa intentiones ex quibus præcauendus eſt morbus à ſex rebus non naturalibus, ſecundo circa medicinalia quibus intentiones iam in actu exiſtentes remouere poſſimus. 613.614
Cura pro ſputo ſanguinis & medicinalia. 594.a
In Cura plurium morborum ſimul, plus ſtudij, adhibendum ad illum qui maior ſit & periculoſior. 579.b
Cura in Hypposarcha ſimplici mulieris; & quæ medicamenta, & qui cibi boni & mali. ibid.
Cura in Hyppoſarcha habet quatuor intentiones, vel ad quatuor reſpicit curanda, vel introducenda in corpore ægrotantis. Et quomodo pro vnaquaque adipiſcenda cura dirigenda ſit. 580.b
Cura male affecti ventriculi, & qui cibi boni, & mali, accuratè diſſeritur. 482
Cura remouendæ triſtitiæ quas intentiones conſiderat. ibid.
Cura pro relaxandis menſtruis. 590. quot eius intentiones curandæ. ibid.
Cura pro dolore ſtomachi, & medicinalia, 594.a
Ad expurgationem phlegmatum ſtomachi medicinalia. ibid. De lenitionibus, fomentis & euacuationibus faciendis pro ſtomachi doloribus. 596.b
Cura pro dolore humeri, tumore cruris, & aliis ſymptomà medie. 603
Cura eiuſdem morbi à victus ratione, & ciborum, 604.b
Cura præſeruatiua à fluxu ſanguinis & expulſiua huiuſmodi affectus à victus ratione. ibid. Quantum ad Chirurgica & Medicinalia. 597.a
Cura de ſputo ſanguinis in ruptura. 597.598
Cura ægritudinis pectoralis per victus rationem & qui cibi boni vel mali. 598.599.600
Curatio fortuita, & ab omni methodo abhorrens non inſtituenda. 529.b
Curationis officio fungentes occidunt. 521.b
Curatio morborum eſt medici finis. 358.a. tripliciter vſurpatur. 365.b
Curandi ratio duplex. 690.a
Curatio cum præſeruatione. 642.a
Curatio legitima Valleſio. 716.a
Curatio ordinaria, & extraordinaria. 707.b
Curtius. 725.697.b. defenditur. 761.a. inter minorantes habetur. 676.a
Cutis raritas vnde. 444.445
Cutis denſitas quomodo tollenda. 559.a
Cutim fœdo in ictero corrigentia. 190.a
Cyathi ex iunipero, lauro, &c. parati. 520.b
Κυριώτατοι ſcopi. 630.a

D

Dauidi optio data famis, belli, aut peſtis. 507.b
Declinatio morbi quid. 330. a. vera quomodo

qoomodo diſcernenda à ſpuria. 331.a
Declinatio febris optimum eſt tempus nutriendi. 364.b
Declinatio morbi quomodo ex vrinis cognoſcatur. 572.b.573.a
Decoctum florum & fructoum. 393.a
Decoctum ebamæmeli vel anethi colicum dolorem ſedat potatum, 213.a
Decubitus an vſum afferat ægrotis. 531.b
Decubitus tempeſtiuus fauſtus. ibid.
Definitiones medici Galenum auctotem noo habent. 133.a
Definitiones in principio quando non poneudæ. dæ. 314.a
Definitioois bonæ tres conditiones. ibid.
Defluuij capillorum cauſæ. 5.b
Deiectio animi ægrotantibus quàm noxia. 511.b
Deiectiones oigræ quæ,& quid portendant. 534.b
Deliquium animi quomodo inducatur. 261.a
Delirium ſine febre duplex. 672.b
Delirium in ſtatu febrium vt contingat. 358.b.non eſt in lethargo. 36.b
Deliria varia vnde proueniant. 68.a
Demacratio corporis ex quibus. 589
Demænetus in lupum verſus. 74.b
Dentes omni morbo poſſunt laborare. 91.a
an ſentiant. ibid.
Dentes eroſi euelleodi. 92.a
Dentes ſtabiliens linimentum. ibid.
Deotium dolores cur difficulter curentur. ibid.
Dentium dolotes occulta vi tollentia. ibid.
Dentium nigredinis cauſæ. ibid.
Dentifriciorum exempla. 92.b
Depulſio ad partes externas vtilis. 531.b
ounquam impedienda. ibid.
Detiuatio conuenit humoribus fluxis. 737.a
Deriuatio quid. 447. fit ad loca vicina. 261.b
Detiuatione an ſit opus nec ne ſedulo medicus animaduertere debet. 531.b
Deſperatio ægrotantibus quantum noceat. 511.b
Deſtillatio cerebro non affecto, nunquam fit. 75.a
Dextrum latus ſiniſtro illæſo cur paralyticum euadat. 45.b.46.a
Determinato morbo peſtis non concluditur. 498.b
Deus peſtilentiam, famem, bellum, & alia mala propter ſcelera & flagitia hominum aliquando permittit. 501. b. ad quid cœlum & ſtellas creauerit. 502.a. miniſtros ſuos facit flammam ignis 510.b
Diabetes qui. 544.a
Διαφέρον. 638.b
Diagridium quid. 482.a
[illegible] 850.a
Diamoron Gal. in angina commendat. 98.a
Diamoron commendatur io vitiis otis. 95.a
Dianucum in principio anginæ à Galen. adhibitum. 98.b
Diaria. Vide Ephemé.
Diarthœa quid ſit. 221.a
Diarrhœa cerebralis ſigna. 222.b
Diarthœæ ſtomachalis ſigna. ibid.
Diarthœa ctitica à ſymptomatica qoomodo diſtinguenda. 223.a
in Diarthæa purgattio pernicioſa. 721.a
Diateſſaron quid. 513.a
Differentiæ vtinarum. 567.a. ſunt prope innumerabiles. ibid.
Differentiarum vrinarum caoſæ 569.a
Differentiæ febrium à materia maximè propriæ. 32..b
Difficultas inteſtinorum. 226.a. de ileo. 220. b. ſpirandi ſemper comitatur pleuritidem. 108.a
Dilatatio quomodo fiat. 555.a
Diocles librum de hypochondria compoſoit. 69.a
Dionyſius Tyrannus à deliciis abſtinens tale laborauit. 376.b
Diſpnœa quid. 101.a
Diſputantium conſuetudo. 801.b
Diſputandi ratio. 217.b
Diſputationis capita. ibid.
Diſputandum non eſt contra negantes principia. 842.a
Diſſenſio inter medicos de particularibus præſidiis. 535.a.b
Diſſenſio coniugum ſterilitatis cauſa. 278.a
Diſuria quid. 544.a
Diuiſio vaſorum quadruplex. 98.b.119.a
Diuiſio vaſorum ex quibus cauſis fiat. 118.b.
Diuites peius curantur, quam pauperes. 693.b
Diuortium fit propter ſterilitatem. 278.a
Dieureticum decoctum. 185.b
Diuretica. 312.a.199.b
Dieuretica an menſes etiam moueant. 267 b. caute in dyſenteria adhibenda. 233.b. in principio febrium au conueniant. 369.a. in ſupputatione non conueniunt. 116.a
Doctrinę nouæ cauendæ. 276.b
Doctrina ex vniuerſalibus, qualiter intelligendum. 692.b
Dolia ex iunipero, lauro, &c. comparata. 510.b
Dolij exemplum ex Aduerſ. 819.b
Dolor pleuritidem æmulatus ex Aëtio. 772.b
Dolor in pleuritide cur aſcẽdat, vel deſcẽdat. 698.a
Dolor acutus ad mẽbranas pertinet. 13.a. extenſiuus à flatibus generatur. ibid. pulſatiuus pertinet ad inflammationes. ibid. antiquus frigiditatem ſignificat. ibid. capitis ſemper in pleuritide adeſt. 108.b. non in ſolo tactu, ſed in quolibet ſenſu reperitur. 10.a capitis futurus quomodo cognoſcatur. 14.b. lateris perpetuum pleuritidis ſignũ. 108.a. aurium ex flatibus & craſſis humoribus. 85.b. quid ſit. ibid. & quomodo fiat. ibid.
Dolore deſcendente io pleuritide humores tangere. 696.a
Dolorem in angina lenientia. 98.b
Dolores tripliciter auferuntur. 16.a
Dolores omnes triplici ratione curantur. 84.b
Doloti an conueniat curatio. 16.a
Dolotibus vehementiſſimis venæ ſectio. 651.b
Doloris capitis ex vulnere indicationes. 640.b
Dolotis præſidium purgatio. 695.b. vna tantum proxima cauſa eſt. ibid. nomen dupliciter accipitur. ibid. & 9.b. capitis cauſæ, & differentiæ. 11.b. capitis ex bile ſigna. 19.a. dentium cauſæ, & curatio. 91.b
Domorum penuria qoid cauſanerit. 503.a
Domus vacuæ redditæ ob medentis defectũ. 511.a infectæ qnomodo purgandæ. 542.a. purgatæ 20. aut 25. die ab omni periculo immunes. 542.545.
Duritie vincente pulſus paruus fit. 559.b
Durities & mollities motus arteriæ. 555.b
Durities tribus ex cauſis prouenit. 139.b
Duritiei in membtis cauſæ. 183.b
Dyni & Gentilis Senis contentio. 508.b
Dyſenteria quis affectus. 216.a. peſtilens inter Hebræos. 227.a. non eſt alui profluuium dicendum. 232.a
Dyſenteriæ cauſæ. ibid. ſigna. ibid. b. curatio. 229.a

E

Ebrioſi ad conuulſionem parati. 53.b
Ebrioſi infœcundi. 275.b
Ebuli cortex & radix aquam hydropicorum ducit. 199.b
Eclegmata. 700.a
Ἐκλείγματα à verbo ἐκλείχω. ibid.
Ἔκλυσις. 784.b

Ἔκρηξις 665.a
Elaterium quid. 481.a.b
Elaterij facultas & doſis.ibid.Vſus. 198.b.481.b
Electuarium epilepticum. 61.b
Electuarium ſanguinem ſiſtens. 120.a.b
Electuariumconſolidans vlcera pulm. 122.b
Electuarium expectorans. 113.a
Electuarium pus ex pectore educens. 116.a
Electuarium lenitiuum in febribus non conuenit. 474.a
Elect.Diacathol. non eſt leniens. 474.b
Elect.Diaſebeſten duplex. ibid.
Elect.Diaprunum ſimplex lenit aluum. ibid.
Elect.conſolidans exulcerata inteſtina. 225.b
Elect. deobſtruens hepar.. 177.b
Electuarij diaprunis doſis. 486.b
Elect. Diaſebeſten doſis. ibid.
Elect. roſati & elect.de ſucco roſ.doſis. 48-.a
Elect.de hermodactylis. 484.a
Elect. Diacatholicon. 489.a
Elect. Diaſena. ibid.
Elect.bened.laxat. 488.a
Elect.Indum. ibid.
Elect.Diaturbith. ibid.
Elect.Eleſcoph. ibid.
Elect.Diaphœnicon. 488.b
Elementa ſecundùm totum incorruptibilia.246.b
Elementa omnes mixtionis conditiones habent. 741.a
Elementariæ facultates quæ,& quid portendant. 510.b
Elemento ſimplici nulli propriè putredo tribuenda. 502.b
Elephas quid. 51.a
Elephantiaſis an contagioſa. 501.b
Elephantiaſis curata,& quomodo. 527.a
ejuſdem morbi ſigna. ibid.
Elleborus,vide Veratrum.
Emiſſio lotij tripliciter læditur. 544.a
Empirici non admittunt indicationes, 731.a
Empirici indicationes auerſabantur. 774.a
Empirici de ſectione venæ. 631.a
Empiricorum ſyndrome plethorica. ibid.& 762.b
Emplaſtrum ad fœcunditatem. 29.a
Emplaſtrum ſplenicum. 206.a
Emplaſtrum ſcirrhum emolliens. 186.a
Emplaſtrum diaphœnicon confirmat alui defluxionem. 136.a
Emplaſtrum ad hydropem. 200.b
Emproſthotonos quid. 52.a
Empyematis duplex ſignificatio. 115.a
Empyema quid. ibid.
Empyematis differentiæ, cauſæ & ſigna. ibid.
Emulſio ſemp.papau.albi contra vigilias. 34.b
Emunctoria corporis humani tria. 88.a
Endemij morbi vnde. 510
Entia omnia duplicia. 246.b
Epar refrigerantia. 388.a
Ephemera an magnus morbus. 803.a
Ephemera non fit à magna obſtructione. 835.b
Ephemera cur non mittitur ſanguis. 837.a
Ephemerum animal quodpiam. 335.b
Ephemeræ febris definitio,differentiæ,cauſæ. 336
Ephemeræ febris forma quæ. 337.b
Ephemera peſtilens an detur. ibid.
Ephemera ſemper incipit à cauſa externa. 338.a
Ephemeræ febris curatio. ibid.b
Ephialtes quid. 63.b
Epiala quæ febris. 409.b
Epialæ febris curatio. 414.a
Epicraſis. 641.a
Epicraſis in corruptela humorum. 859.b
Epicraſis tum venæ ſect.tum purgatione. 852.a
Epilepſiæ cauſæ & diuiſio. 606.b
Epilepſiæ venæ ſectio. 847.a
Epilepſia variè appellatur. 55.a
Epilepſia an morbus acutus. 332.b
Epilepſia vel propriè fit,vel per conſenſum. 58.b
Epilepſia an ſit morbus acutus. 58.b
Epilepſia an ſanabilis. 59.b
Epilepſia definitio. 55. b. differentiæ. 56.a. ſigna 59.a
Epilepſia nunquam ex ſiccitate prouenire poteſt. 59.a
Epilepſiæ per conſenſum ventriculi factæ curatio. 60.a
Epilepticus nemo eſt ſine conuulſione. 55.b
Epilepticorum remediorum catalogus. 61.a.63.a
Epileptici quomodo intelliguntur moueri, cum propriè ab ægritudine careant motu. 606.b
Epilogus doctrinæ de ſcopis mittit.ſang. 741.b
Epiſtola prima ad Authorē.857.a.reſponſio.858.b
Epithema an ſemper neceſſarium peſtilētiæ.506.b
Epithema cordiale. 130.a
Epithema iecoris frigidum. 172.b
Epithema iecori repellens. 181.a
Epithymi facultas & vſus. 480.b
Eradicatio per venæ ſectionem. 641.a
Eradicatiua euacuatio. 719.a
Eradicatiua euacuatio ab autore aliena. 817.b
Eraſiſtrati opinio de hydropis generatione. 191.a
Eroſio vaſorum quomodo cognoſcatur. 118.b
Eroſio omnis difficulter curatur. 122.b
Errhinum in Epilepſia. 63.b
Errhini exemplum. 21.b
Errhina triplicia. 4.a
Errhina morbis frigidioribus conueniunt. 4.a
Errhina ex quibus conficiantur. 190.b
Error in ſyruporum adminiſtratione. 400.a
Errores varij in alimentis committuntur. 133.b
Errores in medicamentis. 134.a
Eryſipelas in capite. 656.b
Eryſipelate an ſecanda vena. 655.b
Eryſipelati venæ ſectio,aut purgatio. 857.b
Eſſentia & generatio vrinæ. 565.b
Euacuatio quæ & quorum.521.quomodo fiat.533.a.quænam exquiſitiſſima. ibid.
Euacuatio pertinet etiam ad ſanitatem tuendam. 811.b
Euacuatio ad animi defectum. 703.b
Euacuatio ad animi defectum Montano. 703.b
confutatio. ibid.
Euacuatio ante coctionem. 716.b
Euacuatio minoratiua & eradicatiua. 70-.a
Euacuationes principio morborū an vtiles. 709.b
Euacuationes ſymptomaticæ an imandæ. 716.b
Euacuatio omnis principio morbi ſymptomatica. 688.b
Euacuatio ſine coctione an commoda. 690.b
Euentatiua euacuatio. 643.b
Euphorbij præparatio. 457.a
Eurypides. 792.b
Euſtratius de Ariſtotele. 791
Excrementa cur non ſecernantur. 180.b
Excrementa in venarum coctione triplicia. 187.a
Excrementa profuſa ſpiritus ſecum ducunt. 308.b
Excrementa in corporibus quot modis coaceruentur. 265.a
Excrementa alia ſunt ſpecie,quale id quod redundat in corpore. ibid.b
Excrementa in omni ſiunt concoctione. 407.b
Exanthemata frequētia peſtem præſagiunt. 507.a
Exemplum ſputi cruenti ex deſtillatione capitis. 119.a
Exemplum ſputi cruenti ex eroſione vaſis pulmonum. ibid.

Exempla diſcentibus vtilia. 398.b
Exercitatio omiſſa febres generat. 345.a
Exercitatio ſanitatis conſeruandæ caput. 521.a
Exercitatio corporis ad quid proſit. 574.b
Exercitationis pulſuum modus. 564.a
Exiccatio ſumma curationis. 530.b
quomodo exhibenda. ibid.
Exoterica Ariſt.opera. 881.b
Experientia quid. 780.a
Experientiæ vis. ibid.
Experientiæ vt fidendum. 780.a
Experientia an pueris venā ſecandā doceat. 780.a
Experientia à pleriſque iactata. 500.a.b. quid ſit apud Ariſtotelem. ibid. quid ſit apud Alexandrum. ibid. item apud Galenum. ibid. quando magni facienda. 528.b
Experientiæ fides adhibenda. 501.a
Expoſitio Aph.Hip.62.41.pag. 188.a
Exſufflatio in tuſſi quomodo fiat. 99.b
Externa mala aliquando internas partes occupant. 506.b
Externo ab aëre, quî cauendum. 521.b
Extraordinaria curatio. 708.a
Extremis morbis extrema remedia. 797.b
Extremè calida aut frigida vitanda. 577.b
Extremæ partes animalium vitandæ. 577.b
F
FAbius Montia vir nobiliſſ.mulierem quandam ægrotantem cum auctore viſitat. 532.a
Fabius Pacius.666.b.Vide Pacius.
Fabula Abbatis deiecta appetentia laborantis. 159.a
Facies Hippocratica ex quibus cauſis fiat. 358.a
Facies tornatilis Auic.quæ ſit. 332.b
Facilioribus vbi agi poteſt,difficilia non ſunt quærenda. 518.b
Facultates principes tres. 30.a.b
Facultates principes in cerebro ſedibus non diſtinguuntur. 66.b
Facultates naturales quatuor. 258.b
Facultate intercepta fit morbus per cōſenſum. 14.b
Facultas infirma in pulſu. 560.a
Facultas infirma,vſus imminutus.ibid.vſus auctus. ibid. ſumma. 560.b
Facultate infirmat pulſus qui. 559.a
quid eadem firma. ibid.
Falſitas multiplex,veritas vna. 650.a
Falſum & ridiculum non idem. 801.a
Fames Galeni tempore. 654.a
Famis nomen bifariam accipitur. 156.a
Fames quomodo generetur. 156.b
Fames canina quid. 159.b
Fames & ſitis quomodo cauſæ febris eph. 33.a
Fames noxia in affectibus bilioſis 24.b
Fame vrgente cibis prauis veſcentibus quid acciderit. 502.b
Fatuitas terræ fructuum quid portendat. 512.a
Febris vnde dicta Græcis. 314.a
Febris vt fiat duo neceſſariò requiruntur. 96.a
Febris ex pura bile fieri an poſſit. 347.b
Febris genus quomodo cognoſcatur. 356.a
Febris continua dupliciter dicitur. 346.a
Febris non eſt niſi in corde accendatur calor. 316.b
Febris vtrùm apoplexiæ iungi poſſit. 40.a
Febris diurna eſt deterior nocturna. 326.b
Febris continua quæ. 327.a
Febris in adenum tumoribus ortæ,malæ. 540.a
in acutis morbis inſeparabiles. 499.b
Febris diuiſio.499.b.aliqua peſtis,aliqua non.ibid. ex maligna humorum putredine intermiſſionē aut quietem non habet. 499.b
Febrium duo genera apud Hippocratem. 499.b
Febre intermittente humores turgere an poſſint. 715.b
Febres ardentiſſimæ curantur ſectione venæ ad lipothymiam. 653.b
Febres in quibus,non ſecatur vena. 668.b
in Febribus cur non purgandum principio. 709.b
in Febribus purgatio. 699.b
in Febribus putridis omnibus an ſecanda vena. 662.b.
Febrium foci. 677.b
Febrium putridarum indicationes ex Galeno. 680.b
Febrium differentiæ ex Aduerſ. 812.a
Febres vel morbi,vel ſymptomata. ibid.
Febribus vt conueniat venæ ſectio. 768.a
Febres à ſanguine ſimpliciores quàm ex bile. 850.b
Febris ardens ex Aduerſ. 850.a
Febris ardens indicatur hæmorrhagia. 851.a
Febris ardentis indicationes. 850.a
de Febribus an ſecanda vena dubitatio. 863.a
Febri ardenti an conueniat venæ ſectio. 863.b
Febribus ardentiſſimis venę ſectio ad refrigerationem. 820.a
Febres καυσωδέσταται ϗ θερμόταται. 850.a
Febribus omnibus putridis venæ ſectio. 754.b
Febribus intermittentibus an conueniat venæ ſectio. 863.b
Febribus nothis an conueniat venæ ſect. 149.a
Febrium intermittentium tres ſpecies. 327.a
Febris eſt intemperies calida ſine ſiccitate. 315
Febris hectica cur cum phthiſi coniungatur. 124.b
Febris continua ſemper comitatur pleuritidem. 107.a.b
Febris temperamento reſpondens minus periculoſa. 327.b
Febris an ſimplex morbus an compoſitus. 315.a
Febris acutæ conditiones. 108.a
Febris ephemera in alios morbos degenerat. 335.6
Febris in conuulſione an excitanda. 54.b
Febris tertiana ſpuria dicitur duobus modis. 389.b
periculoſa eſt. 390.a
Febris ſyncopalis ſigna & curatio. 413.a
Febris ardens an ſit eadem cum tertiana continua. 400.b
Febris ſanguinis quænam ſit. 404.a
Febres ſibi inuicem ſuccedere poſſunt. 323.a
Febrium prima genera tria. 313.b
Febris ſubiectum quod. 324.a
Febres ſingultuoſæ. 155.b
Febrium diuiſio antiqua. 321.a.b
Febrium putridarum ſigna ſec.Auic. 352.b
Febrium melancholicarum differentiæ. 414.b
Febrium putridarum curandarum ſcopi qui. 359.b
Febrium doctrina medico perneceſſaria. 313.b
Febrium bilioſarum ſigna. 390.b
Febris tertianæ ſigna.390.b.indicationes curatiuæ. 391.a
Febrium bilioſarum diuiſio. 388.b
Febrium omnium proprium remedium refrigeratio. 407.b
Febrium continuarum ſigna. 353.a
Febris in muliere prægnante à marito vulnerata exquiſita conſideratio. 619.b.610.a
cuiuſlibet Febris hecticæ proprium, & naturale eſt, vt ingeſto cibo calor accendatur pulſuſque in magnitudinem,ac velocitatē increſcat. 582.a
Æqualis accenſio quomodo intelligenda. ibid.
Fel bouinum ſumptum molam deiicit. 296.b
Fel omnium animalium in doloribus aurium prodeſt. 85.b
Fel perdicis & lucij piſcis in ſuffuſione vſitatū. 82.b
Fel terræ. 481.b

Femoris bubones quid indicent. 540.b
Fercula ex paſta vel ex frumenti farina facta mali humoris & nociua ventriculo. 585.b
Ferdinandus Mena. 638. ſcripſit commentarium in Gal.de venæ ſect.ibid.de venæ ſectione quid ſentiant.ibid.palinodiam canit. ibid.
Fernelius perſtringitur. 139.b
Fernelius non concedit apoplexiam ex ſanguine vel melancholia fieri. 41.a
Fernelius opinatur vterum moueri. 276.b
Fernelij error. 317.b
Fernelij error de incubo 64.b
Fernelij rationes de cauſa epilepſiæ refutãtur. 56.b
Fernelius quas peſtilentiæ cauſas afferat. 502.b eius opinio refellitur. ibid.
Fernelij ſigna corruptæ iecoris ſubſtantiæ extenuantur. 166.b
Fernelij inconſtantia. 291.b
Fernelij ratio aquæ in aſcite collectæ reprehenditur. 194.a
Fernelij medicina.718.authoritas. 719.b
Fernelius de purgandi ratione. 717.b. cum examinatione autoris. 718.a
Ferrerius. 715.b
Ferrum curat quæ medicamenta non curant. 539.b
Ficus quis affectus. 240.b
Filij ſtolidi cur à parentibus ſapientibus gignantur. 292.a
Filicis ſuccus hepati aperiendo conueniens. 170.a
Fiſtulæ in oculo dextro lacrhymam producentis curatio,& cauſa ſuæ generationis. 626.a
Flatuoſus lateris dolor quomodo diſcernantur à vera pleuritide. 108.b
Flatus ex debili calore generantur. 215.216.b
Flatus ab intenſo frigore non generantur. 296.b
Flatus quomodo in corde generari poſſint. 128.b
Flatus nunquam in colica deſunt. 212.b
Flatus in vtero contentos diſſoluentia. 297.b
Flatus diſſoluentia. 216.a
Flatus diſcutientia. 152.a
de Flatibus liber falsò Hippoc. attributus. 499.b
Flaua bilis eryſipelas facta. 506.a
Fluxio ſuccorum obſtruentium. 665.a
Fluxionis motus in contrarium ſemper trahendus. 532.533.a
Fluxio vt venæ ſectionem indicet. 750.b
Fluxionis omnis duæ cauſæ. 345.b.346.a
Fluxio humorum quomodo cohibenda. 135.b
Fluxio ſanguinis narium qualis ſit affectus. 89.a
Fluxus ſanguinis tres modi. ibid.
Fluxus muliebris difficilis curatu. 266.a
Fluxus muliebris ex bilioſo humore curatio. ibid.b
Fluxus hepatici ſigna. 222.a
Fluxus ſplenetici ſigna. ibid.
Fluxus hepatici curatio. 218.b
Fluxus ventris non ſtatim cohibendi. ibid.
Fruxus muliebris differt à ſuperfluo menſium fluxu. 258.a.263.b
Fluxum alui ſiſtentia medicamenta. 224
Fœcunditatem præſtantia. 291.b
Fœmina neutiquam monſtrum. 246.b.247.a
Fœminæ cur celeriùs viris pubeſcant. 277.a
Fæmina poſt annum 50. ad conceptionem inepta. ibid.
Fœmina cur tardius formetur in vtero quàm mas 309.a.b
Fœtor anhelitus ſignum putredinis. 418.a
Fœtus in vtero cùm non potet,mingit. 566.b
Fœtus ex vtero prodeuntis forma naturalis quæ 306.b
Fœtus viginti quatuor partubus editi. ihid.
Fœtus fœmina difficiliùs naſcitur. ibid.
Fœtus trimeſtris,& quadrimeſtris iniuriis reſiſtit. 301.a
Fœtus moritur in partu 4.diebus difficili. 307.ã
Fomentum pro ventriculo imbecilli. 149.b
Fomentorum in pleuritide ſex ſpecies. 110.a.a
Fomentum vulgare in pleuritide. ibid.
Fõtes quærẽtes in viis ſemianimes volutãtur. 511.b
Foris ſplendens intus ſæpe ſordet. 575.a
Formæ & totus ſubſtantiæ morbi. 650.a.
Fracantianus. 697.b.728.a
Franciſcus Caſſanus.663.vide Caſſanus.
Franciſcus Frizimelica. 676.a
Franciſcus Valleriola. 195.a
Franciſcus Valleſius.657.a. vide Valleſius.
Franciſcus Biſſarius vir nobiliſſ. mulierem quandam ægrotantem eum auctore viſitat. 532.a
Fr.Friſimelica lapidem deiecit. 209.a
Frigidæ potus vt indicetur à morbo. 784.a
Frictiones quando & quib.partib.adhibẽdæ. 576.a
Frictiones febribus syncopal.conueniunt. 413.a
Frigida intemperies appetitum quomodo proſternat. 157.b
Frigidæ, ſiccæ, & humidæ iecoris intemperiei ſigna. 168.b
Frigidis medicamentis cautè vtendum. 90.a
Frigidæ potio non niſi poſt coctionem. 719.a
Frigidæ vſus in febribus. 664.b
Frigidi humores an impediãt venæ ſectionẽ. 651.a
Frigiditas incenſa nullo modo generat vapores. 759.a
Frigidam in aquam peſte laborantes ſe coniiciunt. 511.a
Frigidiore tempore quid cordi applicandum. 525.a
Frigidum nihil putreſieri aptum. 503.b
Fructus omnes febricitantibus nocent. 362.a
Fructus terræ quando fatui,& iniucundi. 513.b.qui boni & quando ſumendi. 577.b
Fuchſij error. 261.a
Fuchſius.702. à ſe diſſentit ibidem.
Furfures cutis quid ſint. 6
Furfurum cauſa.ibid. Furfurum capitis cauſa. 7.a
Furor quid. 73.a
Futuram peſtem quid portendat. 507.a

G

GAlbula auis. 186.b
Galenus reprehenditur à quibuſdam. 3.a
Galen.auctor hieræ non eſt. 147.a.
Galen. quadringentos aureos, ob vxorem Boëthi curatam,dono accepit. 246.a
Galeni repugnantia. 12.a
Gal. inconſtantia in cauſis do'otis excuſatur. 11.a
Gal.ſententia de fœtus generatione. 269.a
Galeni defenſio contra Argenterium. 43.a
Galenum principes facultates ſedibus non diſtinxiſſe probatur.66.b.Galeni commẽdatio. 148.b
Galeni de ſanguinis miſſione ſententiæ. 532.a eius opinio de temperamento aëris calido & humido. 503.b. quomodo ſe geſſerit in præcauendo, & curando homines à peſte. 502.a. aliquando ſuperſtitioſus in obſeruatione corporum cœleſtium.ibid.proprij,perſpicui & exquiſiti ſermonis obſeruantiſſimus. 499.a. aduerſus peſtem nullum remedium excogitare potuit. 529.b.cur pauca de peſtilenti contagio tradiderit. 501.a.de qua peſte loquatur. 531.a
Galenus nomina propriè ſumenda cenſet. 650.b
Gal.ſcripſit de nominibus medicis. ibid.
Gal.turgentes humores præparat. 688.a
Gal.cõtradictio de Aëte. 633.a. de morbo magno. 629.a. digreſſiones pulcherrimæ. 628.b
Gal.& Hipp.ſcribendi ratio.634. & in iis legendis conſilium.633.h. Galeni laus. 627.h
Galeni liber de venæ ſectione. 670.a

Google

Galeni liber,quos,quãdo purgare oporteat. 712.b
Gal.locus explicatus.8.meth.665.b.Gal.locus vindicatus.635.a.Gal.ſcribendi tatio. 670 b
Galenus ab Hipp. diſcrepat. in curanda pleuritide. 662.a.& in ſuppuratione calcis fracti. ibid.
Galenus anceps an venam ſecet,an purget. 662.a
Galenus anxius in purgatione. 687.b
Galenus Ariſtotelis imitator. 650.b
Galenus authori familiariter citatus. 641.a
Galenus de nominum vſu medicos carpit. 650.b
Gal.de Purgatione principio morborum. 687.b
Galenus de venæ ſectione in febribus. 663.a
Galeni Methodus.11.lib.Meth. 815.b
Galenus res vtiles repetit. 782.b
Gal.de indicatione puttediois. 807.b
Galeni ratio,cur pueris non ſecanda vena. 775.b
Galenus de ſanguinis alteratione. 736.b
Gal.de ſcopis mittendi ſang.vbi locus ſit. 732.b
Gal.cur venæ ſectionem omiſit in tertiana. 821.b
Galenus ſanguinem mittit in muliere cacochyma. 839.a.
Galeni locus lib.art.med. 250.b
Gal. locus lib.de ſect.cap.8. 781.a
Gal.locus 3.de Loc.aff.c.8. 848.a
Galeni locus 3.in 6.Ep.29. 848.a
Galeni locus 3. in 6.Ep.43. 852.b
Galeni locus 3.in 6.Ep.45. 737.b
Galeni locus de ſucc.bonit.& vir. 852.b
Gal.locus 4.de Tu. Val.cap.10. 729.a
Gal.locus 1.Acut.45. 789.a
Gal.locus 4.Acut.25. 713.b
Galeni locus 4.meth.6. 746.a
Gal locus 4.meth.6.757.b.expoſitus ab Adu.759.a
Gal.locus 5.metb.14. 838.a
Gal.locus 8.meth.c.4. 824.a
Galeni locus 9.meth.11. 735.b
Galeni locus 9.meth.vlt. 783.b
Galeni locus 10.meth.c.2. 804.b
Gal.locus 11.meth.14. 784.a
Gal.locus 11.meth.c.15. 813.a
Gal.locus 2.Medic.Loc. 750.b
Gal.locus 1.ad Glauc.c.10.& 11. 812.b
Galeni locus 1.ad Glauc.13. 804.b
Gal.locus de venę ſect adu.Eraſiſtrateos.c.6. 810.a
Gal.locus de ſang.miſſ.c.6. 838.a
Gal.locus de ſaug.miſſ.cap.9. 765.b
Galeni locus de venæ ſectione c.13. 782.a
Gal.locus de venæ ſectiooe cap.14. 786.a
Galenici loci correctio. 804.a
Galeni excuſatio. 797.a
Galenus an inconſtans. ibid.
Galenus Hippocrati oon parcit. 793.a
Galenus in priſcos medicos. 824.b
Galenus in Menodotum. 763.b
Gallicus dolor cur veſperi exacerbetur. 151.b.a
Gargariſma in epilepſia. 63.b
Gargariſma repellens & diſcutiens in angina.98.b
Gargariſma tepelleos, ad prolongationem columellæ. 94.a
Gargariſma emolliens columellam laxatam. ibid.
Gargariſmata pituiram ex capite deducentia 4.a
Gargariſmus ad pituitam eliciendam ex cap. 21.a
Γαςριμαργία. 679.b
Gaudium quomodo ephemeram generet. 336.b
Generatio naturæ operum naturaliſſimum. 544.
Generatio & eſſentia vrinæ. 565.b
Genu humore confluens, quomodo curandum 533.b
Glandulæ quomodo fiant. 540. a. quibus corporis partibus adhæreant.ibid.febres diarias excitant. ibid.
Glandis acrioris exemplum. 27.b
Glaucoma quid. 82.a
Gonorrhœa mulieres an laborent. 263.b
Gonorrhœa à fluxu muliebri quomodo diſtinguatur. 265.b
Gręci ſanguinis miſſionem ferè omnes approbant. 532.b
Grando erui magnitudinem taſſi reiecta. 100.b
Grauidæ otioſæ & deſides ne ſint. 303.b
Grauidis venam ſecare an liceat. ibid.
Grauidę purgantur. 662.b
Grauidis cur venæ ſectio timeatur. ibid.
Grauida mediis menſibus medicamenta faciliùs ferunt. 305.b
Grauidas ab abortu præſeruantia remedia. 255.b
Grauidis Hippoc.purgantibus interdixit. 30+.a
Grumus ſanguinis ſi vrinam impediat,quid agendum. 548.b
Guaiacum an vino decoquendum. 460.b
Guaiaci boni notæ. ibid. Decoctionis exempla. 461.a
Guidez Arabibus quid. 59.b

H

HAbitus in curatione animaduertendus.532.b
Habitus Athletarum cur ſoluatur. 649.b
Hæmorrhogia in ardenti febre. 673.a.b
Hæmorrhagiæ venæ ſectio. 730.a
Hæmorrhagiæ narium cauſæ. 446.b. indicationes. 447.a.Curatio. 450
Hæmorrhagiæ narium curatio. 89.b
Hæmorrhagia in pueris. 644.b
Hæmorrhagia ſalutaris io morbo crudo. 690.b
Hæmorrhois ſerpens. 239.b
Hæmorrhoides qualis affectus. ibid.
Hæmorrhoidum differentiæ & cauſæ. ibid.& 240
Hæmorrhoides etiam alios humores præter melancholicum profundunt. ibid.
Hæmorrhoidum dolorem lenientia. 241.b
Hęmorrhoides in quibus affectibus aperiẽda.19.b
Hæmorrhoides puerperis an aperiendæ. 212.b
Hæmorrhoidum vtilitas. 243.a
Hæmorrhoides quando cohibendæ. ibid.b
Hęmorrhoides nimiùm fluentes quomodo curandæ. 244.a
Hæmorrhoidum apertio menſes non mouet.255.b
Hæmorrhoidum ſiccarum curatio. 242.a
Hæmorrhoides calidas demulcentia. ibid.
Hæmorrhoides cæcas aperientia. ibid.b
Hæmorrhoides in phrenitide improbantur. 33.b
Hæmorrhoides in ſcirrho iecoris quando aperiendæ. 185.a
Hæmorrhoides ſuppreſſæ cauſa hydropis. 193.b
Hæmorrhoides quomodo conſuendæ & vrendæ. 245.a. Hæmorrhoides, 672.a
Hæmorrhoides an totum vacuent. 673.a
Hæmorrhoides ferro aperiendæ. 676.b
Hæmorrhoides aut ſponte,aut arte fluunt. 673.a
Hæmorrhoides fluunt duplici de cauſa. 675.a
Hæmorrhoides iuuant morbos melancholicos. 672.b
Hæmorrhoides præſeruant à pleuritudine & peripneumonia. 673.6
Hæmorrhoides purgant ſuccum melancholicum. 672.a
Hæmorrhoides quod delirium iuuent. 673.a
Hæmorrhoides ſuppreſſæ aperiendæ. 673.a
Hæmorrhoides venæ ſectione inferiores, 574.b aliquando tantundem valent. ibid.
Hæmorrhoidibus non aſſueſcendum. 676.a
Hæmorrhoidũ apertio in viribus debilibus. 676.a
Hæmorrhoidum prouocatio. 672.a
Hæmorrhoidum tractationis epilogus. 67-.b
Hauſtus frigidæ à cibo ſumendus. 576.b

Hectica peſtilens. 708.b
Hecticæ febris curatio. 422.b
Hectici noſtro tempore malè curantur. 425.a
Hecticæ vocis ſignificatio. 418.b
Hectica febris quid 814. eios differentiæ. 419.a
Hectica an primis diebus fiat. 420.b
Hecticæ febris ſigna ibid. 421
Hectica an cum plenitudine. 804.a
Hecticæ an vires conſtent. 803.a
Hecticæ vires non conſtant. 861.a
Hecticæ ſectio venæ non conuenit. 863.a
Hecticæ cor non mittitur ſanguis. 803.a
Hectici cur poſt aſſumptum alimentum incaleſcant. 422.a
Helius Bellus medicus doctiſſimus. 528.a
Helleborus albus robuſtis præbendus. 484.a
Hellebori nigri vſus. ibid.a
Helleboti nigri doſis. ibid.b
Helleboti nigri ſuccus & eius doſis. 485.a
Hemicrania quid ſit. 11.b
Hemicrania à Cephalæa parum differt. 25.b
Hepar aperientia medicamenta. 197.b
Hepati frigiditatem cõmunicãt, ſplen, ſtomachus, inteſtina, pulmo, renes, & diaphragma. 578.b
Hepar cur obſtructionibus obnoxium. 174.1 5.
Hepar obſtruentia quæ ſint. ibid.
Hepatis gibba parte laborante per lotium vacuandum. 176.b
Hepatis intemperiei calidæ ſigna. 168.a
Hepatici qui. 169.a
Herculis fœcunditas fabuloſa. 275.a
Hermodactylorum vſus hoc tempore an admittendus. 483.b
Hermodactylorum facultas & vſus. ibid.
Hermolaus. 671.b
Herophontis hiſtoria. 690.b
Hiera cõmodum ventriculo medicamentum. 60.a
Hiera diacolocynth. 48 .b
Hiera Logadij. ibid.b
Hiera pro clyſteribus. 488.a
Hieræ auctor quis. 471.b
Hieræ facultas & vſus. 473.a
Hieræ doſis 24.a. 147.b.473.b
Hieræ vſus.147.a. Modus vtendi. ibid.b
Hieræ compoſitio Romæ Galeni tempore. 147.a
Hiera Themiſonis inflammatione cõcocta. 688.a
Hieronymus Cardanus. 678.a
Hieronymi de Ponte Doct. chirurgi de quadam muliere ægrotante iudicium. 532.a
Hieronym. Fornareti Veneti morbus. 532.a. defertur ad Magiſtrum. ibid. quomodo ſanatus. ibid.
Hippocratis remedium in conuulſione à quibuſdam malè reprehenſum. 54.b
Hippocratis conſuetudo quæ. 333.a
Hipp. locus interpretatus. 98.a
Hipp. vulgaria & omnibus nota prætermiſit. 178.a
Hippocrates cur nihil de peſte poſteris tradiderit. 501.a.b. proprij & perſpicui ſermonis obſeruantiſſimus. 459.a nihil ex manifeſtis ſcribit. 501.a eius de ſanguinis miſſione ſententia. 531.b
Hippocrates in Epid. omiſit venæ ſectionem. 656.b.& cur. ibid.
Hipp. inuenit ſcopum à magnitudine morbi. 657.b
Hippocrates non potuit inuenire omnia, & perficere. 635.a
Hippocrati ne ſyllaba quidem ocioſa. 16
Hippocratis & Galeni ſcribendi ratio. 634.b
& in iis legendis conſilium. 632.b
Hippocratis laus. 627.b
Hippocratis locus reſtitutus. 700.b
Hippocratis ſementis eget agricola. 618.a
Hippocratis præſtantia. 726.a. & doctrina. ibid.
Hipp. & Gal. ſententia cæteris præferenda. 743.a
Hipp. & Gal. diſſentientes in curanda pleuritide. 860.a
Hipp. inuenit ſcopi à magnitudine morbi. 839.b
Hipp. de ſcopo magnitudinis morbi. 757.b
Hipp. an meminerit trium ſcoporum ſectionis venæ. 597.b
Hipp. de de anteuertendis morbis. 811.b
Hipp. de pleuritide. 771.a
Hipp. ſententiarum cenſura. 793.a
Hippocratis locus de Pythione. 739.a.b
Hipp. locus 3. in 3. Epid. 48. 737.a.b
Hipp. locus 2. Acut. 10. & 11. 770.a
Hipp. locus 4. acut. 19. 798.b
Hipp. de purgatione principio morborum. 187.b
Hirudinariorum cautio. 574.b
Hirudines ad Hæmorrhoidas. 672.a
Hirudines qualem ſanguinem ducant. 676.b
Hirudinum ad hæmorrhoidas pericula. 677.a
Hirudinum vſus in hæmorrhoidibus, earum vis & prærogatiua. 534.a
Hiſpani pueris venam ſecant. 644.b.779.a
Hiſtoria colicæ bilioſæ. 217.a.b. cuiuſdam tertiana notha laborãtis. 398.b. Galeni de Romana muliere ex catarrho ſanguinem ſpuente. ibid.b
Hiſtoria Romanæ mulieris profluuio menſium laborantis. 266.b
Hiſtoria de hydropico. 197.a
Hiſtoria hydropici maluatico reſtituti. 201.a
Hiſtoria de ruſtico ab hydrope liberato. 200.b
Hiſtoria mulieris grauidæ. 299.a
Hiſtoria de verme deiecto. 300.a
Hiſtoria Anaxionis Metonis. 690. b. Herophonis. ibid. eius qui in Dealcis horto. ibid. L. Marij. 175.b. Cleonactidis. 721.a
Hiſtoria cuiuſdam herbæ ab agricolis peſte graſſante inuentæ. 541.a
Hollerius de venæ ſectione in morbis frig. 847.a
Homo ſolus varium pariendi tempus habet. 300.a
Homo qua ratione immortalis. 446.b
Homo temperatus cur faciliùs febre corripiatur quàm intemperatus. 328.a
Homo quatenus animal rationale. 508.b
Homines cur potius quã alia animantia peſte corripiantur ratio nulla reddi poteſt. 504.a. 505.a
Hominem conſtare ex quatuor humoribus ex Hippoc. 841.a
Hora acceſſionis humorem prodit. 15.b
Hordei vſus varij. 382.b.383.a. Qualitas. ibid.
Horrenda fiunt omnia in peſte. 507.a
Horror quid. 443.a
Humida corpora peſtilentiæ ol noxia. 521.b
Humidæ intemperiei iecoris vtilia. 174.a
Humoris ſpecies ac ſitus quid indicet. 686.a
Humor omnis putreſcens naturam grauat. 664.a
Humor peccans euacuandus. 582.a
Humorum abundantiæ indicatio. 655.a
Humorum conſideratio in venæ ſectione. 680.a
Humorum duo genera. 692.b
Humorum obſtruentium fluxus. 665
Humorum qualitas an purgandum cogat. 701.b
Humorum qualitas in vena ſecanda. 651.a
Humorum tenuitas aut craſſities ad purgationem. 710.b. tenuium diſtinctio. 712.a
Humores confuſi quomodo curandi. 518.a
Humoris exceſſus peſtis cauſa. 503.a
Humores pituitoſi quomodo præparandi. 266.b
Humores putreſcentes extra venas efficiunt febrem intermittentem. 248.b
Humores in corpore quomodo generentur. 343.a
Humores bilioſi iecoris vitio maximè generantur. 265.b
Humores in tunicis ventriculi impacti, nauſeabundos faciunt 142.b

Humores

Humores ſecundi qui dicantur. 419.a
Humores in morbi Gallici curatione ſæpe omnes reſpiciendi. 457.b
Humores omnes purgantia. 490.b
Humores per locum affectum non ducendi. 231.a
Humorum motus ad horas diei diſtinctus. 366.a
Humorum coctio in hydrope nõ attendenda. 197.h
Humorum copia in pluritide quomodo deprehendatur. 110.a
Humor melancholicus per aduſtionem factus eſt frigidæ complexionis. 581.b. 582.a. tamen à quacunque leui cauſa calefaciente facillime inflammatur. ibid.
Humoris melancholici multiplicatio, non fit ob debilitatem attractiuæ ſplenis. 589.b
Humores fluentes an purgandi. 713.b
Humores frigidi & crudi an impediant venæ ſectionem. 651.b
Humores non turgentes principio non purgandi. 692.a
Humores quando purgandi 716.a
Humores quo morbi tempore turgeant. 692.a
Humores rarù turgent. 687.b
Humores tenues an principio purgandi. 711.a
Humores tenues an ſurſum vergãt, craſſi deorſum. 695.a
Humores peccant vel qualitate, vel quantitate, vel vtraque. 646.b
Humores tenues crudi ſunt. 710.a
Humores turgentes futuri. 715.a
Humores turgentes qui. 696.a
Humores turgere. 696.a
Humores turgere an poſſint in febre intermittente. 683.b
Humoribus craſſis an ſolis coctio debeatur. 711.a
Humores naturales & excrementij. 845.a
Humores quatuor inter ſe diſtincti. 841. b. contra Aduerſ. ibid.
Humores lenti, craſſi, multi ſunt ipſa cacochymia. 826.b
Humores ſecundum naturam qualitate, & quantitate. 845.b.& 846.à
Humorum conſideratio in venæ ſectione. 750.a
Humores an diſtinguant, an purgandum, an ſcanda vena. 861.b
Humores ad venæ ſectionem faciunt ratione virium. 837.b
Humores crudi extra venas vt ſectione venæ euacuentur 836.b
Humorum corruptela duplex. 838.b
Humores corrupti prohibent venæ ſectionem ratione virium. 736.a
Humores putridi an venæ ſect. euacuentur. 816.a
Humores frigidi & phlegmatici fiunt à diminuta caliditate. 579.a
Humorum ſumma putredo in peſtilentia. 531.a
Humorum agitatio quid Galeno. 569.b
Hydatis quid. 128.b
Hydrops quid ſit. 190.b
Hydrops thoracis. 115.a
Hydrops per conſenſum. 193.b
Hydrops vteri quid. 298.a cauſæ & ſigna. ibid.b. à vero hydrope quomodo diſtinguatur. 199.a. curatio. ibid.& b
Hydropis generatio quæ. 191.b. iecore non affecto fieri an poſſit. ibid. ex cauſis calidis an fiat. ibid.
Hydropis differẽtiæ. 192.b. ſpecies quot ſint. 193.a cauſæ. ibid.
Hydropis tres differentiæ ſæpe inter ſe miſcentur. 195.a
Hydropici quomodo vacuandi. 196.a
Hydropicos purgantia remedia. 198.a

De Hydropis ſpeciebus.

In aſcite vel tympanite non tumet totum corpus ſed venter tantum. 578. b. Illa ſpecies hydropis in qua ſuperabundat humiditas, Aſcites appellatur. ibid.
In Hypoſarcha tumet totum corpus. 578.b. Complexio frigida & humida hepatis & præſertim frigida cauſa Aſcitis, Tympantis & Hypoſarchæ. 578.b. Sicut lethargia ſimiliter, quæ imperficit operationes motiuas. 578.b. In morbo Hypoſarchæ ſimiliter operationes motiuæ imperficiuntur. 578.b
Hydrops fit vel propter excedentem hepatis frigiditatem, vel propter frigidi ſanguinis ſuperabondantiam. 578.b
Hydrops fit in mulieribus etiam propter immoderatum fluxum hæmorrhoidarum & menſtruorum. 578.b. Auicennæ ſententia quod Hypoſarcha fit etiam à cauſa calida & quod falsò eam aſcribit Galeno. 578.b.& 579. a
In Hydrope ſimplici ſemper adhibenda ſunt remedia calida. ibid.
Hydrops ſimplex quomodo intelligatur. ibid.
Hydropis cum alio morbo coniunctæ habenda cura duplex. ibid.
Hypoſarca ſpecies hydropis omnium aliarum ſpecierum humidiſſima, & frigidiſſ. ibid.
Hypoſarcha de genere morborum qui longitudine temporis ſolent perdurare. 580.a
in Hypoſarcha phlegma aquosũ ſuperabũdat. ibid.
Hydropis exemplum. 755. a
Hydropi cur non conueniat venæ ſectio. ibid.
Hydrope cur non ſecanda vena. 655.a
Hyeme difficilius pariunt mulieres. 307.a
Hypochõdriaci melãcholia & delirio laborãt. 68.b
Hypoſtaſis quid. 565. a. eadem tam in ſanis quàm in ægris. ibid.
Hypothetica non dicit verum aut ſalſum. 830.a

I

Iacchinus de venæ ſectione in febribus. 663.b
Iachinus. 725.a
Iachini defenſio. 761.a
ἴδιον, Ariſtoteli. 657.b
Ichores differunt ſecundùm naturam humorũ. 7.a
Icterus vnde dictus. 186.a.b. cauſæ ibid.
Icteri definitiones & differentiæ ſigna. 187.a.b
Icterus miſtus fit laborante iecore & liene. ibid.
Icteri nigri curatio. 190.a
Icterus ex venenis quomodo curandus. ibid.
Ictimos auis. 186. b
Idem vni per accidens, alteri per ſe. 658.b
Idem poteſt facere contraria. 845.a
Iecur coſtis nothis connexum. 772.b
Iecur vniuerſo corpori frigiditatẽ cõmunicat. 318.b
Iecur roborantia medicamenta flagitat. 169.a
Iecur corrobutantia in hydrope. 200.b
Iecur lupinum an hepati humano ſubueniat. 174.a
Iecoris officium. 165.b
Iecoris ſitus, forma. ibid.
Iecoris ligamenta. ibid.
Iecoris morbi. 166.a
Iecur in ſiniſtra parte repertum eſſe, nugæ. 165.a
Iecur an ſentiat. 167.a
Iecoris ſubſtantia ſcirrhis opportuna. 183.a
Iecoris calida intemperies qualia poſtulet medicamenta. 170. a
Iecoris intemperiem frigidam tollentia. 173.a
Iecoris frigidi curatio. 172.b
Ignem ſacrum efficiens humor. 498.b
Ignes accenſi cum olentibus cotonis & floribus aërem purum faciunt. 516.h
Ignis perſicus quid. 538.b

Iguis curat quæ ferto non curantur. 539.b
Iguis vltimum remedium. ibid.
Ileos quid 219.b. familiaris pueris. 221.a
Ileos poteſt & in tenuibus & craſſis inteſtiois conſiſtere. 220.a. 6
Ilei cauſæ & ſigna. ibid.
Imaginatione attentiſſima an quis fieri poſſit melancholicus. 67.b
Imbecillitas nomen eſt commune. 169.a
Imbecillum quid. 139
Imbecillitatis cauſæ. ibid.
Imbecillitatis partium cauſæ. 346.a
Imbecillitas facultatis duplex. 344.b
Imbecillitatis ventriculi cauſæ. 140.b
Imminuta curatio communium morborum. 506.a
Immoderatum exercitium eſt labor. 608.a
Impetfectionis mulierum cauſa. 248.a
Impetfotatæ quæ. 276.a
Impetus graſſantium morborum ſemper conſiderandus. 507.a
Imputa corpora quo plus nutriuntur eo magis læduntur. 536.b
Inappetentia ex cacochymia. 733.a
Inchoantibus morbis ſi quid mouendum, moue. 691.b
Inclinatio naturæ à medico obſeruanda. 531.a
Incubus quid. 63.b
Incubi & Succubi creduntur Anguſtino 64.a
Incubi differentiæ. ibid.b
Incubus per conſenſum quomodo curandus. 65.a
Indicatio à partis poſitu quid doceat. 532.b
Indicationibus ae ſcopis curatio. 575.a.b
Indicatoria ſigna non protinus apparent. 544.b
Indicantium magnitudo duplex. 630.a
Indicatio ab eo quod non eſt an detur, & quomodo. 641.b
Indicatio ab humorum abundantia. 655.b
Indicatio à magnitudine morbi præcipua eſt. 638.b
Indicatio à morbi magnitudine eſt præſeruatiua. 641.b
Indicatio à morbo futuro. 634.6
Indicatio à morbo futuro an præſeruatoria. 642.a
Indicatio curandi inter contraria. 638.a
Indicationes a morbo magno duæ. 642.a
Indicationes doloris capitis ex vulnere. 640.b
Indicationes febrium putridarum. 680.6
Indicationis natura quæ. 755.b
Indicationis natura non euidens. ibid.
Indicatio eſt ratio. 756.b
Indicatio quæ eſt methodi principium. 836.a
Indicationes an per ſe notæ. 756.b
Indicationes communes omnibus notæ. 94
Indicationes an brutis communes. 755.b
Indicatio non ſumitur à communibus notionibus. 836.a
Indicationes omnes expendendæ. 855.b
Indicationes ad remedia actu vſurpanda. 741.b
Indicatio prima à morbo. 836.a
Indicatio vnius vna. 761.a
Indicatio vrgentis cæteris præfertur. 805.b
Indicationes diſſentientes. 167. vt conferendæ inter ſe. ibid.
Indicare modo contrario. 730.a
Indicatio communis aduerſario igoota. 744.b
Indicatio particularis & propria. ibid.a
Indicatio propria magni morbi. 746.a.b
Indicatio magnitudinis morbi an præſtans. 753.b
Indicationis a magnitudine morbi præſtátia. 836.b
Indicatio venæ ſectionem ex Aduerſ. 761.a
Indicationis dignitas ex morbi vehementia. 856.b
Indicatio communis magni morbi 467. b
Indicatio à parte, & à morbo magno ratione partis differunt. 745.b
Indicationes inuenire quid ſit. 477.488
Indicationes vnde deſumendę. ibid.
Indicationum neceſſitas. 149. a
Indicationes curandi vnde deſumantur. a.a.149.a. 329. a
Indicationes morborum omnium, qui ex fluxione humorum oriuntur. 110.a
Indicationes curandi febręs putridas quæ. 359.b
Indicationes curatiuæ à tribus deſumuntur. ibid.a
Indicationes vnde de ſumantur. 149. a
Indicatio ab intemperie cum materia, & ſine materia. 733.b
Indicationes contrariæ in febribus. 804.b
Indicans venæ ſectionem in febribus. 862.b
Indicatio & à febre & à putredine an doceat mittendum ſanguinem. 804
Inflammationi venæ ſectio. 739.a
Inſtantia quid. 828.b
Inſtrumenta fidei faciendæ. 756.b
Intemperies magna vires deiicit. 261.a
in Intemperie an ſecanda vena. ibid.
ὄγκοι. 751.a
Inedia appetitum reſtituit. 159.a.b
Inedia maxime confert ad coctionem morbi. 355.b
Inediæ viribus officiunt. 365.b
Infantes lactentes quandoque purgantur. 659.b
Inferiora ſuo contrario non carent. 505.b
Inferiores venæ quando non ſecandæ. 533.a
Inferioribus partibus laborātibus quid agendū. ib.
Inflammationis internæ curandæ ſcopi. 714.a
Inflammationis principio non purgandum. ibid.
Inflammationis acceptio multiplex. 106.a
Inflammatio ex calidi ſanguinis fluxione fit. 93.a
Inflammatio quomodo fiat. 178.179.a
Inflammationis iecoris differentiæ, Signa. ibid.
Inflammationes quomodo fiant. 77.78.a
Inflāmatio incipiens quomodo prohibēda. 92.93.a
Inflammatio iecoris quomodo à pleuritide diſtinguenda. 109.a
Inflammatio pulmonum periculoſa. 120. a
Inflammationes omnes membrorum principalium morbi ſunt acuti & periculoſi. 180.b
Inflammatio gibbæ iecoris partis magis periculoſa. ibid.
Inflammatione ceſſante ſuperſtes vlcus quomodo curandum. 559.b
Inflationis vterinæ cauſæ 296.b. ſigna. 297. a
Inflationis vteri curatio. ibid.
Influxus bonos & malos quinā acceptauerint. 502.a
Infrigidans Gal. quomodo adhibendum. 386.b
Inguina iecoris excrementa facile recipiunt. 88.a
Inguinum tumores. 512.b
Inguinum bubones quomodo curandi. 533.a
Inguinum bubones quid indicent. 540. a
Initia peſtis non ſunt peſtis. 508.b. 509. a
Initia morborum cognitu difficilia. ibid.
Inſania lupina quid. 74.a
Inſenſibiliter vacuantia hydropicos. 200.a
Inſeparabiles febres in acutus morbis. 499.b 500.a
Inſpiratio, quid efficiat. 521.b
Inſpiratio peſtilentiæ potiſſimùm cauſa. 503.a
Inſtrumenta reſpirationis plura. 103.a
Intemperies duplex. 100.b
Intemperies calida & humida putredinis morbi expoſita. 328.b
Intemperies curatu faciles quæ. 141.b
Intemperies ſicca in ægris idem eſt quod ſenium in ſanis. ibid.
Intemperies ſine materia & cum materia quæ dicantur. 146.a
Intemperies nulla tollitur ſine totius corporis prouidentia. 168.b
Intemperies ventriculi ſedecim. 140.b

Intemperies inæqualis probatur à Gal. 141.a
Intemperies contraria in eodem ſubiecto eſſe nequit. 141.a
Intẽperies ſola non poteſt melãcholiã efficere. 67.b
Intemperies ventriculi calida non poteſt eſſe cauſa immodici appetitus. 160.b
Intentio ſumpta curatiua à naturali complexione eſt cor calefacere non multum intenſa calefactione. 590.b
Intentio pro remouenda triſtitia,& lætitia cauſanda. ibid.
Interitum celerem quid portendat. 507.a
Intermittẽte febre an humores turgere poſſint. 715.
Interpretibus non temere fides adhibenda. 526.b
Inteſtinum lupi ad colicam. 218. b
Inteſtinorum diuiſio & vſus. 207.a
Inteſtinorum ſubſtantia,& morbi. ibid.b
Inunctiones Gallici morbi cauſa. 527.b
Inunctiones in morbo Gallico quomodo inſtituendæ. 458.b
Io.Baptiſta Raſarius interpres diſertiſſimus. 516.b
Ioannes Nicolaus Rogerius. 659.b
Ioannes Paulus Caſatius. 658.a
Ioannes Vincentius Pinellus. 667.a
Ioannes Fernelius vide Fernelius.
Ioannes Iacobus Magnus 679. a. ſcripſit de Malleolorum ſcarificatione. ibid.
Ioſephi Canati Vicentini hiſtoria. 568.a
Iris naturales ſuas cauſas habet. 510.b
Iridis rad. faculeas. 480.b
Iridis ſuccus. ibid.
Iſchæmum certiſſimum. 91.a
Iſchuria Græcis quid. 544.a
Indicatoria non iudicantia,&c. 690. 6
Iugulares venæ & arteriæ. 41.b
Iulius Alexandrinus. 628.b
Ium.Paulus Craſſus. 654.b
Ius galli veteris in aſthmate commendatur. 105.b
Ius galli antiqui quomodo parandum. 152.b

K.

Κακοχυμίας vis ad morbos generandos. 852.b
Κατοχὴ, καταληψις, 748.b
Καθ' ἕξιν quid ſignificet. 112.a
Καῦσος nomen quid ſignificet. 401.a.754
Kermẽs abortum præcauet. 305.b
Kiſch hordei quid. 380.a
Κίπα quid. 162.b

L.

Labores cibos præcedere debent. 520.b
Lac aſinæ. 713.b
Lac dyſenteriæ optimum remedium. 234.a
Lac in dyſenteria cautè exhibendum. ibid.
Lac hecticis alimentum & medicamentum. 424.b
Lac optimum quod. 425.b
Lac humanũ & aſininum in melancholia vtile. 71.b
Lactis facultates. 125.b
Lac humanum phthiſicis vtiliſſimum. 126.a
Lac aſininum tenuiſſimum eſt. ibid.
Lac quibus noceat. ibid.
Lactis vſus in ſicca corporis intamperie. 144.a
Ladanum ex oleo lentiſ. celeberrimum ad capillorum defluuium. 6.a
Lætiria quid. 589.a.b
Lambitiua quæ dicantur. 101.b
Lambitiuorum vſus. 112.b.113.b
Lapis tuſſi reiectus. 100.b
Lapilli ex vtero monialis reiecti. 209.a
Latini interpretes confuſionem pariunt. 646.a
Latini ferè omnes ſanguinis miſſionem approbant. 531.b
Lazareti veſpillones. 539.b
Legere ſtatim à cibo perniicioſum. 578.b
Legumina flatulenta fugienda. 577.b
Λειποθυμία 704.b
Λειποψυχία. ibid.
Lemni peſtilentia. 510.a
Lemnia terra. 523.b
Lemoſius. 664.b
Lemoſius de venæ ſect.in febribus. ibid.
Lemoſius ſcripſit commentaria in 11.libros Methodi. 690.b
Lenientia aluum modico ante prandium tempore ſumenda. 147.b
Lenientium ſimplicium catalogus. 472.b
Lenientia ante coctionem. 719.a
Lenientia copioſa tranſeunt in ſoluentia. 691.a
Lenientia dicta ſunt clyſteria ventriculi. ibid.
Lenientia non mouent. 686.a
Lenientia non purgare ad animi defectum. 705.a
Lenientia omni morbi tempore. 691.a
Lenientia poſteriorum. ibid.
Lenientia priſcis vſitata. ibid.
Lentium facultas. 19.a
Lentium decoctum in peticulis. 439.b
Leonardus Iacchinus. 74. Vide Iacchinus.
Leonicenus. 642.a. 728.a
Leoniceni , & Plantij defenſio. 850.a
Leonicenus Galeni interpres. 501.b
Lepræ curatio. 525.b
Lethargi natura ex Aduerſ. 718.a
Lethargus affectus frigidus. 764.a. calidus ex Aduerſ. 750.b
Lethargi curatio. 748.a
Lethargo an vena ſecanda. ibid.b
Lethargo venæ ſectio. 847.b
Lethargo cur vena ſecetur ex Aduerſ. 748.b
Lethargi ſigna. 36.b
Lethargus an inflammatio. 36.a
Lethargi eſſentia,differentiæ,cauſæ. 36.a.b.37. a
Leuiora remedia præcedere debent. 731.6
Liber de Opt.ſecta ad Thraſib.non eſt Gal. 757.a
Lien membranæ ſuccingenti non cõmunicari. 772
Lienis vſus. 201.a
Lienis compoſitio 201.b.Morbi. 202.a
Lienoſi qui veteribus dicti. 202
Lienoſi magnam vtilitatem ex venæ ſectione percipiunt. 201.b
Lienis ſcirrhum diſſoluentia. 205.a.b
Lienteria vnde dicta. 224.a
Lienteriæ definitio. ibid.
Lienteriæ differentiæ & curatio. 225.a.b
Lignum guaiacum an occulta proprietate gallicos ſanet. 459.b
Ligni guaiaci vſus in ſubſtantia. 463.b
Ligni guaiaci decoctum morbum gallicum non curat. 455.b
Ligni decocto purgantia non commiſcenda. 460.a
Ligni tetros vapores emitrentes abiiciendi. 542.b
quinam ſint illi. ibid.
Λιμὸς quid. 513.b
Linacri verſio correcta. 642.a. defenſio. 832.a
Linguæ vſus,& morbi varij. 95.a.b
Linimentũ ad auriũ dolorẽ ex frig.intemperie. 85.a
Linimentum ſiſtens ſanguinem. 90.b
Linimentum ad ſcirrhum lienis. 206.a
Linimentum reſoluens. 183.a
Linimentum pro vtero corroborando. 291. a
Linimentum ſtupefaciens in doloribus auriũ. 186.
Linimentum pro ſcirrho. 186.a
Linimentum cordiale. 130.a
Linimentum reſoluens materiam pleuriticam. 110.b
Lipothymia differt à ſyncope. 130.a.131.b
Lipothymia & ſyncope differunt. 406.b.705.a
Lippitudo quid. 77.78
Lixiuio lauari quæ non poſſunt , quomodo purganda. 542.b

Localia

Localia ante vacuationes totius nō adhibēda. 837.b
Localia medicamenta neutiquam adhibenda ſine totius corporis purgatione. 93.a
Lotio capitis in paralyſi. 49.a
Lotio capitis ad conciliandum ſomnum. 34.a
Lotij retentionis cauſæ. 546.b
Lotium hominis interdum peſti aduerſatur. 504.b
Lotia nebuloſa, & craſſa Hippocrati. 721.b
Lotij obſeruatio pro venæ ſectione. 609.b
Lotij vis. ibid
Lotium prouocantia. 182.b. 183.a
Lotiones crurū ad menſes euocandos faciunt. 257.a
Ludouicus Lemoſius. Vide Lemoſius. 257.a
Ludouicus Mercatus. 690.a
Lues venerea quid & quomodo generetur. 623. a. falſum eſt aſſerere in ea iecur eſſe affectum. ibid.
Lumbrici ad præciſos neruos glutinandos faciunt 49.a
Luna omnium fere circuituū inferiorū cauſa. 449.a
Lunæ & aſtrorum conſideratio non pertinet ad medicum. 350.b
Lunaticus morbus vnde dictus. 55.b
Lupulus auctori ſuſpectus. 177.b
Lutum thermarum hydropicis vtile. 200.b
Luxus noſtrorum temporū quæ mala adferāt. 535.b
Lycanthropia quid 74.b. eius curatio. ibid.
Lycanthropicis ſanguis ad animi vſque deliquium mittendus. 74.b
Lyſimachia pelliboſſa ſeu peſtifuga à ruſticis quibuſdam appellata. 541.a
Lyſimachia bubonibus conducit. ibid.

M

Macies ex cacochymia. 839.
Μακρὰ ἔμφραξις. 826.b
Μακρὸν vnde dictum & an ſignificet magnum. ibid.
Maculas in cadaueribus quid cauſet. 512.b
Magnitudo dicitur ad aliquid. 86.b.
Magnitudo de qualitate. 751.a
Magnitudini morbi an addenda plenitudo. 86.b
Magni morbi ſcopus princeps. 748.a
Magnitudinis morbi indicatio duplex. 746.a
Magnitudini morbi indicatio ab indicatione morbi diſtincta. 638.a
Magnitudinis vlceris indicatio. 639.a
Magnitudo morbi an per accidens indicet venæ ſectionem. 657.b
Magnitudo an per ſe accidat morbis. 659.b
Magnitudo morbi an quantitas. 658. b. an indicet primùm ſectionem venæ, deinde purgationem. 661. a. an indicet venæ ſectionem. 657.a
Magnitudo morbi indicat per ſe. 658.a
Magnitudo morbi quomodo indicet venæ ſectionem & purgationem. 660.a
Magnitudo morbi triplex. 628.b
Magnus morbus ponitur in definitione ſectionis venæ. 658.b
Magni morbi indicationes duæ. 642.a
Magni morbi notio duplex. 640.b
Μαίνεσθαι. 673.b
Maiora remedia vltimis morbis adhibenda. 530.b
Maioris natura duplex. 630.a
Malacia grauidarum Plinio quid. 162.b
Maleficium ſterilitatis cauſa. 278.b
Maligna qualitas. 701.b
Malignitas peſtilens. 699.b
Malignum & peſtilens an idem. 426.b
Magni morbi qui. 746.a
Malignis febribus an ſecanda vena. 864.b. febribus vena non ſecanda, dubitatio. 463.a
Malleolorum ſcarificatio. 575.a
Malleolorum ſcarificatio Ægyptiis, & Syris. 679.a
Malleolorum ſcarificatio educit ſanguinem tenuem. 680.a
Malleolorum ſcarificationis vſus. ibid.
Malleolorum ſcarificatio totum euacuat. 678.b
Malleolus quæ pars cruris. 679.b
Μαλθακώδη φάρμακα. 694.a
Μαλθάττειν. ibid.
Malum vrgens quid. 622.a
Gomorrhæa quid. 621.b
Mammarum & vteri conſenſus. 251.a
Mammæ extenuatæ cur abortum prænuncient. 303.a
Manardi modi duo præbendi decoctum ligni guaiaci. 464.a
Manardus. 688.b
Manardi rationes pro minoratione. 699.a
Manardi antidotus. 514.a
Mane membra omnia fortiter extendenda. 577.b
Mania. 672.b
Maniæ definitio, cauſæ & ſigna. 73.74
Maniaci inordinata corporis motione mouentur. 73.b. 74.a
Manna Græcorum & Arabum differunt. 470.a.b
Mannæ qualitates & differentiæ. ibid.
Manna quibus morbis conueniat. ibid.
Mannæ doſis & vſus. ibid.
Manna vitanda in bilioſis affectibus. 19.b
Manus quomodo medico exhibenda. 504.b eiuſdem applicationis differentiæ. ibid.
Marcus Antonius Montiſianus. 663.b
Margaritarum vis. 436.a
Mariſcæ quid. 240.b
Martiani errores refutati. 526.b
Mas & fœmina quomodo inter ſe differant. 246.b. 247.a
Mas omnes operationes habet robuſtiores fœmina. 248.a
Maſſa de venæ ſectione in febribus. ibid.a
Maſticatoria ex quibus componantur. 4.b
Maſticatorium. 21.a
Materialis indicatio. 657.b
Materia peccans in pleuritide quomodo cognoſcatur. 109.b
Materia noxia tranſmiſſa fit morbus per conſenſum. 14.a
Materia intercepta fit morbus per conſenſum. 14.a
Matricaria quæ. 622.a
Matthæi Villani peſtilentia quanta. 511.b
Meatus vrinarius quomodo obſtruatur. 545.b
Medicamenta attractoria in angina. 700.b
Medicamenta coctioni inimica. 717.a
Medicamenta diuretica. 712.a
Medicamenta ix India. 691.a
Medicamenta purgantia nunquam ſunt lenientia 780.a
Medicamentorum diſtinctio ex Manardo. 688.b
Medicamenta cito & tarde ſoluētia non iūgēda. 3.a
Medicamenta turpia vitanda ingenuis. 9.b
Medicamentorum gradus diuerſi. 21.b
Medicamenta phthiſicorum interna. 126.b
Medicamenta quæ menſes prouocant ſunt calida, minimè verò ſicca: 621. a. diuretica ſunt calida & ſicca ex ſent. Gal. ibid.
Medicamentum purgans quotuplex. 685.a. Vide Purgans.
Medica opera coniecturalia. 707.a
Medicinæ partes duæ præcipuæ. 655. a. & diuerſa earum officia. ibid.
Medici primarij ſententia. 650. inconſtantia. 161.a. confutatio. ibid.b
Medicorum recentiorum mos. 703.a
Medicus naturā quādo imitetur, quando nō. 7[illegible]
Medicus naturæ hoſtis quis. ibid.
Medicus quinquagenatius Galeni. 644.b

Medicus

Medicus debet non ſolum morbum & cauſas inueſtigare, ſed etiam modum quo generatur. 588.b. Ad tria debet reſpicere, ex intentione Gal. in omni ægritudine remouenda, & quæ ſint iſta. 581.a

Medicus naturæ bene operantis, non male, miniſter eſt. 231.a

Medicus facit, quod natura nequit efficere. 407.a

Medicus naturam imitari quando debeat. 366.a

Medici ſolertia requiritur. 79.b

Medici rationales in quo à cæteris differant. 359.a

Medici pneumatici. 100.a

Medici non tenentur vnam ſemper compoſitionem ſeruare. 3.h

Medici quos morbos conſiderent. 64.a

Medici rationales indicationibus diſtinguuntur ab Empiricis. 149.a

Medicorum vnicus finis curatio. 10.a

Medici & Oratoris ac Dialectici differentia. 843.b

Medici munus. 756.b

Medicus naturæ imitator. 843.b

Medicus tutò, citò, iucundè ſanare debet. 842.a

Medicorum error. 864.b

Medicorum diſſidium de vena ſecanda. 835.b

Medici falſas poſitiones ſectati. 843.b

Medicus poſitiones contrarias ſequi non debet. 843.a

Medici Hippocratici & Galenici ab aliis vt diſſideant. 743.a

Medici ab officio deficientes. 508.a

Medici nomina ſæpenumero confundunt. 510.a

Medicorum munus quale. 529.a

Medicus miniſter & imitator naturæ. 531.a. qua tamen conditione. ibid.

Medicus quid ſedulò animaduertere debeat. 532.a

Medicus quidam ignarus cantharidibus de alieno corio miſere ludit. 550.a

Mediocritas in omnibus ſeruata vtilis. 577.a

Medulla ſpinalis non haber manifeſtam diuiſionem. 46.a

Μίσυ... 751.a

Mel frigido corpori vtile. 145.a

Mel violatum ſolutiuum. 474.a

Melancholia num putreſcere poſſit. 346.b

Melancholia. 672.b

de Melancholia ſcripſit Author. ibid.

Melancholicus humor duplex. ibid.

Melancholiam abſtergens electuarium. 576.b

in omni Melancholia datur corruptio operationum virtutis ſenſitiuæ interioris. 589.b

Melancholia cur quarta die coaceruetur. 350.a

Melancholia à dæmone fieri an poſſit. 67.b

Melancholia hypochondriaca an detur. 68.b

Melancholia acida famem producit. 160.b

Melancholia eſt ſpecies delirij. 67.b

Melancholiæ definitio 65.a. Differentiæ. 67.b

Melancholiæ ex conſenſu totius corporis curatio. 72.a

Melancholiæ ſigna triplicia. 69.b

Melancholiæ hypochondriacæ ſigna. 70.b. Curatio. 71.b

Melancholiam purgantia. 4.a

Melancholiam in morbo gallico concoquentia & euacuantia. 457.a

Melancholiam concoquentia. 22.a. 205.a

Melancholiam purgans potio. 190.a

Melancholici magna ex parte epileptici. 56.a

Melancholici præbẽdis medicamẽtis fallendi. 73.a

Melancholicorum ex dæmone ſigna. 69.b

Melancholicum humorem præparantia. 72.b

Melancholicus humor non eſt cauſa lethargi. 37.a

Melancholicus ex vulnere in capite accepto bene ſe habuit. 73.b

Melca cibus Romanorum. 143.a

Mellita in febribus vitanda. 386.b

Membrana ſuccingens coſtas an diuidi poſſit. 107.a

Membranarum dolor qualis. 15.b

Memoria quid Ariſtoteli. 67.a

Menodotus. 647.b

Menodotus de venæ ſectione. 74.a

Menſæ inæquales eſſe debent. 577.a. prioris error ſequentis parſimonia corrigitur. ibid.

Menſes euocantia remedia. 256.a

Menſes ſuppreſſi, itémque immoderate fluentes cauſa hydropis. 19.h

Menſium fluxus ordinatos mulieres à multis morbis præſeruat. 447.a

Menſium ſuppreſſio multa pericula adfert. 249.b

Menſium ſuppreſſionis cauſæ. 250.a

Menſium ſuppreſſio à quibus cauſis fiat. 621.a

Menſibus ſex menſes ſuppreſſis, malum fit incurabile. 252.a

Menſium profluuij ex ſanguine acriori, curatio. 522

Menſium immoderati fluxus cauſæ. 255.a

Menſiũ retentio perpetuo offendit puerperas. 309.a

Menſtrua quid. 447.b

Menſtrua quando incipiant mulierib. 248.b

Menſtrua quot dies fluant. 240.b

Menſtrua an ſingulis menſibus fluant. 219.a

Menſtrua immodica ſiſtentia. 262.b

Menſtrua alba quæ dicantur. 264.a

in Mẽſtruis albis varia ſunt excremẽta. 264.b. 265.a

Menſtruæ purgationes mulierum vnde. 349.b

Menſtrui fluxus immodici curatio. 260.b

Menſtrui ſanguinis quantitas quæ. 258.a

Menſtrua cur dicta Purgatio. 839.b

Mentha an ventrem ſtimulet. 292.a

Mentum & oſſa peſte denudata. 499.b

Mercatus. 690.a

Mercurialis de cucurbitulis dorſo applicãdis. 861.a

Mercurialis taxatur. 265.a

Mercurialis opinio, in omni peſte orbem vniuerſum neceſſariò laboraturum. 515.b

Mercurialis doctiſſimus & humaniſſimus. 509.b. eius commentaria de peſtilentia authori dono miſſa. ibid.

Mercurialis opinio de aëris qualitate. 513.b

Mercurialis opinio de febre peſtilenti. 500.a

Meretrices cur rarò concipiant. 277.b

Meſue & Auic. arguuntur. 112.a

Μετασυγκριτικὰ quæ dicantur. 25.a

Metonis hiſtoria. 708.a

Meton liberatus ſine coctione vrinarum. 689.b

Methodus Gal. curandi omnes inflãmationes. 180.b

Methodus curandi inflammationes. 95.a

Methodus inquirendi locum affectum in ſputo ſanguinis. 119.a

Methodus ſeruãda in quolibet morbo ex fluxu. 16.b

Methodus curandi omnes morbos perſpicua. 149.a

Methodus curandi omnes morbos. 360.a

Metrenchyta. 262.b

Minorantium error. 691.a

Minorario recẽtiorum. 689.a. ſectione venæ. 692.b

Minoratiua euacuatio. 703.a

Minoratiua purgatio. 689.b

Miracula efficere non eſt medicorum munus. 529.a

Miſtio medicamentorum cur fiat. 527

Mithridatum vbi optimum. 523.a.b. eiuſdem vires & facultas. ibid.

Mittere ſanguinem in genere ex Adu. 801.b

Modum excedens omne malum. 521.a

Mola quid. 29.a

Mola differentiæ ibid. cauſæ. 294.a

Mola ſine viri ſemine fieri non poteſt. 294.a

Mola à calore fieri non poteſt. 293.a

Mola cur ad plures annos in vtero hæreat. ibid.

Molæ plures facilè,vna ægrè deiicitur. 295.a
Mola cur adeo obdureſcat. ibid.
Molæ ſigna. ibid.
Molæ curatio difficilis. ibid.b
Mola ſuperueniente dyſenteria excluſa. 296.a
Molæ in Mulierib. ſine viro concipiuntur ſec. Valeſium. 273.a
Molle quid. 140.a
Mollities eſt ſymptoma tactilium qualitatum.ibid.
Mollitie inſtrumentorum ſuperiore exiſtente,pulſus qui. 559.b
Mollities & durities motus arteriæ. 555.b
Monoemera ad ophthalmiam. 79.b
Montanus perſtringitur. 111.b
Montanus de materia tumorum. 769. a
Montanus de lib. de Opt.ſecta. 757.a
Montanus authoris præceptor 642. a. ſcripſit de Morbis,& in Eraſtum. ibid.
Montanus de morbis formæ. 650.b
Montanus Veronenſis. 704.b.opera. ibid.
Montanus Vicentinus. 768.a 697.b
Monſtrum quid. 293. a
Monſtrorum cauſa. ibid.
Morbus quid. 321.a
Morbus ex morbo ſæpe habet originem. 322.a
Morbus acutas duas habet conditiones. 326.a
Morborum acutorum diuiſio. ibid.
Morbus omnis ex fluxione quatuor habet indicationes. 28.a
Morbus manente cauſa,curari nequit. 219.b
Morbus per ſe inediam indicat. 380.b
Morbus eſt res facta. 317. a
Morbus coſtalis ſeu lateralis. 106.a
Morbus herculeus vnde dictus. 55. a
Morbus Comitialis vnde dictus. ibid. b
Morbus ſacer vnde dictus. ibid.b
Morbus magnus magnis eget præſidiis. 97.a
Morbus proprius & per conſenſum quomodo dignoſcantur. 13.b
Morbus per conſenſum fit tripliciter. 14.a
Morborum diuiſio. 425.a
Morborum tempora cur producantur. 334.b
Morborum tria prima genera. 46.b
Morborum muliebrium tractatio difficilis. 146.a
Morbi ſalutaris omnes quatuor tempora continent. 636
Morbi Gallici ſedes 454.a. eſſentia. ibid.
Morbus gallicus eſt intemperies cal.& ſic. 454.b
Morbi Gallici definitio,differentiæ, ſigna. 455.a
Morbus Gallicus an methodo curari poſſit. 456.b
Morbi Gallici indicationes curatiuæ. 456.b
Morbus Gall.an integrè curari poſſit. 456.a
Morbi communes qui dicantur. 416.a
Morbi vulgares vel populares qui. ibid.
Morbi magnitudo triplex. 148.a
Morbi inſtrumentales & officiales qui. 50.a
Morbi in materia Fernelio plerunque ſunt ſymptomata. 138.b
Morbi acuti an ſemper febrem habeant coniunctam. 110. a.
Morbi variis temporibus varia conueniunt medicamenta. 102.a
Morbi frigidi ſemper diuturni. 20.a
Morbus diureticus quibus ſignis cognoſcatur habere lapidem. 601.b
Morbus epilepſiæ accurata methodo inueſtigatur ab autore, & ab eius conſimilibus morbis diſtinguitur. 605. 606
Morbi acuti partim ſine febre, partim cum febre. 499.b
Morbi peſtilentes frequentius ab aëre quàm à victu. 502.b
Morbi authoris tempore graſſantes, qui. 34
Morbi quidam incurabiles. 519.a
Morborum ex vitioſo aëre non vna curandi ratio. 506.a
Morbus quomodo definiatur. 508.b
Morbus nullus abſque indiciis coctionis diſſolui poteſt. 535.a.b
Morbi acuti & vehementiis collatio. 739.b
Morbis ex cacochymia biliosa venæ ſectio. 849.a
Morbis ex cacochymia pituitoſa venæ ſectio. 847.a
Morbus cacoethes. 837.b
Morbo crudo venæ ſectio an purgatio. 734.a
Morborum frigidorum curatio. 845.b
Morbis frigidis conueniunt etiam quæ non calefaciunt. 245. a
Morbi futuri indicatio. 779.b
Morbo maligno venæ ſectio. 837.a
Morbi & virium ſcopi comparatio. 855.a
Morbis curandis vt vires attendendæ. 844. a
Morbi initio non purgandum. 842.b
Morbi magni qui. 861.a
Morbi magnitudo in abſtracto,& concreto.743.a.b
Morbi magnitudo triplex. 745.a
intereſt Morbi curationē aggredi dū recēs eſt.620.a
Morbi cacoethe fiunt ex cacochymia. 652.b
Morbi declinatione mors an fiat. 721.a
Morbi ribus frigidis. 652.b
Morbi formæ,& totius ſubſtantiæ. 650.b
Morbi futuri indicatio an præſeruatoria. 641.a
Morbi magni indicationes duæ. ibid.
Morbi magni notio duplux. 640.6
Morbi magni quomodo dicuntur. 658.b
Morbi non ſoluuntur ſine coctione. 702.a
Morbus magnus ratione partis qui. 804.a
Morbus magnitudinis ſcopus. 726.b
Morbo magno an addenda repletio. 860.b
Morbi magnitudo ſecundum malignitatem an indicet venæ ſectionem. 746.a
Morbi vehementis indicatio quàm præſtans.856.a
Morbus vehemēs non curatur ſine venæ ſect.844.b
Morbus parientis ſcroti & tibiarum dolorem quomodo inueſtigetur per cachexiam partium principalium corporis. 622.b.623.a
Morbi diuturni purgantur in declinatione. 719.a
Morbis diuturnis quandoque vena ſecanda. 633.a
Morbis ſine febre an principio conueniat purgatio, 710. a
Morbi ſtatu cur non mouendum. 691.b
Morborum diuturnorum principio nunquam purgandum. 687.a
Morborum principio euacuationes vtiles. 708.b
Morbus futurus an indicet. 638.a
Morbus magnus ponitur in definitione ſectionis venæ. 658.b
Morbus magnus tripliciter. 629.a
Mors in tribus temporibus accidit. 331.a
Morſus canini cū morbo Gallico cōparatio. 456.a
Mos morbi quid, & vnde cognoſcatur. 109.b
Motio an vſum afferat ægrotis. 531.b
Motio tempeſtiua fauſta & fœlix. ibid.
Motionem naturæ ſanguinis miſſio non impedit. ibid.
Motum nemo præſumat donec fatigationem ſentit. 608.a
Motus& quies corpora mirū in modū afficiunt.520
Motus ratio quæ habenda. 520.b
Motus naturæ à medico obſeruandus. 531.a
Motus eſt actio,ſenſus paſſio. 606.a
Motus ſunt duplices. 45.b
Motus voluntarij in Paralyſi tantum amittuntur. ibid.
Motus conuulſorij diſtinguuntur à cōuulſione. 6.a
Motus deprauati triplices. 154.a
Motus naturales qui ſint. 102.b

Motus deprauati triplices. ſ.ta
Mouere ex Galeno. 691.b
Mouere quid Hipp. 705.b
Mulier ſine viro an concipere poſſit. 273.a
Mulieres vtero à maſculis differunt. 245.b
Mulieres cur laborent menſtruis. 447.a
Mulieres quæ facilius cæteris concipiant. 275.b
Mulieres cur menſtruis maxime abundent. 248.a
Mulieres an viris calidiores. ibid.
Mulieres pollutionem etiam patiuntur. 272.b
Mulieres mendaces. 273.b
Mulieres fluxu laborantes,ſteriles ſunt. 166.b
Mulieres ſemine non carent. 264.a
Mundus à principio ad noſtra tempora vſque ſibi conſtans eſt. 379.r
Mundus ex igne & terra tanquam viro & fœmina conſtat Platoni. 247.a
Muria præparata cur non putreſcant. 303 b
Murium, erucarum,& id genus multitudo peſtem præſagiens. 507.a
Mutatio temporum præter naturam peſtem portendit. 507.a
Mutationum in morbis differentiæ. 438 b
Myrobalanurum quinque ſunt genera. 471.b.919
Myrobalanorum in febribus nullus vſus. 471.b

N.

NAppello nutrix puellæ,& ad quid. 528.b
Narcoticorum vſus Galeno familiaris. 213.a.& b
Natura à natura differt, 505.b
Natura veluti in ſentinam totum contagium deponere tentat. 533.a
Naturæ munus quale. ibid.
Naturæ motus iuuandus. 540.b
Naturã bene operantẽ impedire non oportet. 533.a
Natura an vtiliter euacuet principio morbi. 708.a
Natura expectat perfectam coctionem. 720.b
Naturam quando imitari debemus. 717.a
Natura non eſt aſſuefacienda euacuationi per hæmorrhoidas. 676.b
Natura,ſubſtantia,& forma apud Gal. 736.b
Natura non euacuat vtiliter ante coctionem. 851,a
Natura hominem pluribus modis à reliquis animantibus ſeparauit. 271.b
Natura in omnibus dextram partem à ſiniſtra ſolerter diſtinxit. 46.a
Neruoſæ partes animalium vitandæ. 577.b
Nerui perforati quibuſdam crediti ſunt. 46.b
Nerui riuuli ſunt deducentes animalem facultatem ad corporis partes. ibid.
Neruorum dolor qualis. 25.b
Neruos corroborantia medicamenta. 48.b
Nicolaus Bieſius, 713.a
Nicolaus Maſſa.662.b. Vide Maſſa.
Nigra bilis in carbunculum & cancrum mutata. 506.b
Nitrum verum ad nos non defertur. 85.b
Nomæ ſunt vlcera depaſcentia. 44.h
Nomen generis tractum ad ſpeciem. 672.b
Nominum vſus qualis. 650.b
Nominum ſuperuacanea inquiſitio reprehenditur à Gal. 95.b
Notitia pulſuum quomodo habeatur. 764. b
Nouator vter,author,an Aduerſarius. 802.a
Nouatores medici. 800.a
Nutrices regendæ in affectibus puerorum. 62.a
Nutrimentum à nutrimento differt. 505.b. Vide Alimentum.

O

OBliuio quorumdam qui amicos & ſeipſos ignorabant, 511.a

Obſtetrices quales eſſe velit Ariſt. 307.a
Obſtructio duplex ex Galeno, 664 a
Obſtructiones non liberantur, niſi toto prius euacuato. 666.b
Obſtructiones non tentandæ non ante vacuationem totius. 665.b
Obſtructio varia in diaria,& putrida. 667.a
Obſtructio à diuerſis humoribus. 828.a.b
Obſtructio varia variam febrem facit. 826.a
Obſtructio momentanea.i.inſignis. 824 a
Obſtructio magna non facit diariam. 832.b
Obſtructio maior Galeno. 828.a
Obſtructionis indicationes. 813.b
Obſtructio an venæ ſectionem indicet. 824.b
Obſtructio & putredo non curantur venæ ſect. 808.
Obſtructioni ſanguinis miſſio. 802.a
Obſtructio ab humoribus viſcidis & craſſis an contraindicet venæ ſectionem. 824.a
Obſtructio cutis tripliciter fit. 343.b.344.a
Obſtructio ventriculorum cerebri omnium ſymptomatum apoplecticorum cauſa eſt. 40.a
Obſtructio iecoris quid ſit. 574.b
Obſtructionis iecoris cauſæ,& ſigna. 175.a
Obſtructionis iecoris incommoda. 176.b
Obſtructiones inteſtinorum vnde fiant. 209,a
Obſtructionem lienis aperientia. 204.b
Ocularia medicamenta magnas promiſſiones faciunt,ſed parum præſtant. 82.b
Oculorum morbi ferè infiniti. 77.b
Oculorum rubores peſtem præſagientes. 511.a
eorundem inflammationes. ibid.
Oculis laborantibus à ſternutamentis cauendum. 129.a
Odoratus præcipuum inſtrumentum quod, 89.a
Odorata phthiſicis conueniunt. 126 b
Odorata an refrigerent. 387.b
Odores cibo regenerant ſpiritus. 131.b
Oedemate an laboret iecur. 166.a
Olera quæ bona. 577.b
Oleum Carauitæ. 437.a.525.a
Oleum reſolutiuum ad aurium dolorem. 85.a
Ol.de ſcorpionibus. 436.b
Oleum lumbricorum ad roborandos neruos inutile. 49.b
Ol.amygdal.confert colicis. 217.a
Ol.amygd.dulc.quando potatum proſit. 152 b
Ol.roſ.vel eironior.in cal.intemp.iecoris improbatur. 170.b
Olei maturi vſus in melancholia. 71.b
Olei vtilitas in cholera. 137.a
Oleorum abuſus. ibid.
Omentum caſtrati dolorẽ in dyſenteria ſedat. 235.a
Omnia tandem corruunt & ad nihilum reducuntur. 535.a.b
Omnis morbus putredinis ſoboles eſt. 503.b
Omnopagia quid. 11.b
Opem quod fert vni,officit alteri. 511.b
Ophthalmiæ definitio.77.b generatio.78.a. differentiæ ibid. ſigna & curatio. 78.b
Ophthalmiæ principium quæ requirat medicamenta. 79.b
Ophthalmia laborantes ſola quandoque purgatione ſanari. 79.a
Opinio eorum qui de vno aëre peſtilentiam ortum ducere putant. 507 b
Opiniones variæ de peſtilentiæ cauſa. 501.502
Opiſthonotos quid. 52.a
Opio in dolore capitis non vtendum. 16 a.24.a
Opio quomodo vtẽdum in doloribus aurium. 86.a
Optima quæ ſunt,natura mouente fiunt. 540.b
Oratorum virium. 782.a
Orbem terrarum vniuerſum an vnquam peſtis

peragrauerit eodem tempore,incertum. 505.a
Ordinis perturbatio quomodo dignoſcatur. 557 b
Ordo quid philoſophis. 558.b
Ordinaria curatio. 708.b
Ο'ργᾶν. 686.b
Ore quæ medicamenta ſumenda. 522.b
Origo peſtis Vicentinæ. 508. a. peſtis an ex aëre. 602.an verò ex victus ratione. ibid.
Orthopnœa quis affectus. 102.a
Oſcitatio eſt motus depranatus à natura factus 51.a
Oſſa humana combuſta epilepſiam iuuant. 61.b
Oua friaa colicum dolorem ſedāt applicata. 212.b
Oua an facilè corrumpantur. 147.b
Oaycratum quid. 165.a
Oaymel an calidum ſit. 173.a. in paralyſi an conueniat. 47. b. & ſyrupus acetoſus quomodo differant. 775.b
Oxymellis variæ ſpecies.ibid. vſus. 362.a
Oxyrhodinum frigidum in phrenitide applicandum. 33.b
Oayrhodinum quomodo conficiatur. 17.b
Oxyrhodinum repellens & diſcutiens. 39.a
Ozænæ quid. 89.a
ο'ξύ. 635.a

P

PAcius. 728.a
Pacius de partibus Tuendæ Valetudinis. 851.b
Pacij expoſitio in Gal. 838.b
Palpitatio cordis quid. 127.b
Palpitationis differentiæ & cauſa. ibid.
Palpitatio à frigidiora cauſa perpetuo ortum babet 128.b
Palpitationis cordis ſigna. 129.a
Palpitatio qualis motus. 51.a
Palmulæ dolorem capitis faciunt. 23.b
Palmulæ ventriculum corroborant. ibid.
Paludes quidam morboſos vapores emittūt. 504.a quo tempore id fiat. ibid.
Panis mollis bonus,cum pauco ſale. 577.b
Papulæ febre propriæ peſtilentis febris. 430.b
Paracenteſis periculoſa. 197.b
Paralyſis Epilepſiæ ſuperuenit Auic. 46.b
Paralyſis cur vnam partem magis quàm cæteras infeſtet. 45.a
Paralyſis colicum dolorem inſecuta. 46.b
Paralyſis cauſa torturæ oris. 50.a
Paralyſis melancholia. 49 b
Paralyſeos definitio. 47. differentiæ. 45.b
Paralyſeos cauſæ. 47. ſigna ibid.
Paralyſis fere ſemper morbus curabilis eſt. 47.b
Paraphrenitis. 31.b
Paraplegia quid. 46.a
Pareſis. 46.b
Περίγχυμα quid. 163.b
Παρεργὸν quæ tractata dicantur. 825.a
Παροχέτευσις. 737.a
Parotides repellentia reſpuunt. 85.b.88.b
Parotidum differentiæ 88 a. ſigna. ibid.
Paroayſmi die nihil mouendum. 366.a
Paroxyſmorum febrilium cauſæ. 349.a
Paroxyſmi febriles cur ſint longiores vel breuiores. 350.b.351.a
Paroxyſmorum principio ab omni cibo & potu abſtinendum. 364.a.b
Pars affecta quæ ſit in tortura oris. 50.b. affecta in melancholia hypochondriaca quænam ſit. 68.b
Partes omnes quæ ſunt in viro,in fœmina quoque reperiri affirmat Gal. 247.a
Partes noſtri corporis præcipuæ tres. 364.a
Partes ſolidæ & radicales ea qua materia gignantur. 271.b
Partium proximarum laborāti habēda ratio. 540 a
Pars artis medicæ agens de ſignis, planè incerta & coniecturalis eſt. 506.b
Partes thorace inferiores ſectis venis inferioribus plurimum iuuantur. 532.b. .quid hac in re animaduertendum. ibid.
Particulari morbo peſtis non concluditur. 498.b
Particularis cōtagio hominum & rerū,quæ. 506 b
Particulatim quòd euenit in vniuerſum non ſtatuendum. 536.b
Partus naturalis quomodo fiat. 306
Partus difficilis cauſa. ibid.
Partus difficilis præſeruatio. 307.a
Partum facilem reddentia. ibid.b
Partum difficilem quæ poſſint prædicere. 307.a
Parua remedia quando præcedere debeant, & quando non. 530. b
Paryſis amenæ quid. 568.b
Paſcua animalium à quib. lac pro phthiſicis emulgetur,qualia. 126.a
Pathognomonica indicia quæ. 506.b
Paulus de venæ ſectione in cacochym. 652.b
Paulus Galeni æmulator. 656.b
Pauli authoritas. 834.a
Paulus in apoplexia venam ſecat. 847.a
Pauſanias ſophiſta à Gal.quomodo curatus. 49.a
Peccantes humores correctionem nullam à natura, nec concoctionem recipere poſſunt. 534 a
Peccatum ſanguinis ſecundum formam. 650. b ſecundum motum. 651. a. ſecundùm quantitatem. 650.b an indicet venæ ſectionem. 650.a
Pectus mundificantia à pure. 113.b
Pediculorum cauſæ. 7.b
Pediculorum duo genera. ibid.
Pelles ſabulo coopertæ purgantur. 542.b
Pelliboſſa ruſticorum quorundam. 541.a
Pendaſius. 723.b
Penis longus an infæcundus. 274 b
Πέπανσις ἢ πεπασμὸς. 684.b
Πέψις ibidem.
Per accidens quæ remedia ſunt. 767.b
Per ſe ac per accidens vt conſiderentur in ſcientiis & artibus. 806.a
Perforatio abdominis in hydrope. 197.a
Perforatio thoracis in ſuppuratione. 116.b
Perfuſiones thure,myrrha,& aliis magna ex parte fœtidis medicamentis,à doctis receptæ. 541 b
Pericardium an humorē naturaliter cōtineat. 128.b
Periculi magnitudine morborum acutorum forma comprehenditur. 500.a
Periodorum cauſæ Auic.& Gentili quæ. 549.a
Peripneumonia quid. 113.b
Peripneumoniæ differentiæ. 113. b. ſigna. 114. a
Peripneumonia à pleuritide quomodo diſtinguenda. 109.a
Permiſcenda an ſint medicamenta. 521.b.522.a
Perſea arbor. 25 a
Perturbata vrina quid indicet. 569.b
Perturbationes animi grauidis vitandæ. 304.b
Peſſarium aquas ex vtero ducens. 299.b
Peſſarium menſes ſiſtens. 262.b
Peſſaria ad menſes euocandos. 257.a
Peſtifuga herba à ruſticis inuenta,qua fœliciter vſi ſunt. 541.a
Peſtilens qualitas. 698.a
Peſtilentium vrinæ ſimiles ſanis. 709.a
Peſtilentis febris definitio. 425.b. eſſentia. 426.b
Peſtilentis febris differentiæ, 426.b. Cauſæ,& ſigna 430.b
Peſtilentis hecticæ ſigna. 432.a
Peſtilens febris an methodicè curari poſſit. 383.a

Peſtilen

Peſtilentis febris curationis exemplum. 440.b
Peſtilens febris non à fluxione ſanguinis. 852.b
Peſtilens febris aliquando ſine peſte. 498.a.b
Peſtilentia ſine febre, de qua febre intelligatur. 499.a
Peſtilentia nullo particulatim morbo concluditur. 501.b.498.b.ſingulas corporis partes amplectitur. 496.a.b
Peſtilentiæ differentiæ, & cauſæ. 501.b
Peſtilentia anni 3418 511.b
Peſtilentia anni 1528 512.a
Peſtilentia vnde oriatur. 538.a
Peſtilentia nulla quibuſdam. 507.b
Peſtilentes morbi an contagioſi. 500.b
Peſtilentes morbi an omnes in putredine conueniunt. 530.a
Peſtilentia Vicentina vnde orta. 508.a
Peſtilentia ſecundùm quoſdam omni tempore graſſatur. 504.a
Peſtilentiæ obnoxia quæ. 542.b
Peſtilētiæ an ſanguinis miſſio cōueniat. 530.b.531.a
Peſtilentiæ noſtri temporis an ab antiquioribus diuerſæ. 501.a
Peſtilentis morbi definitio. 508.b
Peſtis authoris tempore. 498.a.b
Peſtis dyſenteriaca Ioſephi tempore. 498.b
Peſtis ſæua Galeni tempore quæ in ſummos pedes graſſabatur. 498.a.b
Peſtis celebris Thucydidis tempore. ibid.
Peſtis Galeni tempore quæ. 531.a.b
Peſtis quomodo præcaueri aut auferi poſſit. 502.a
Peſtis ſemper contagioſa. 501.a
Peſtis cùm ſit morbus vulgaris & communis, à cauſa communi originem habeat neceſſe eſt. 502.b
Peſtis aliquando ſine febre. 498.b
Peſtis veræ cauſæ apud Mercurialem. 509.b
Peſtis morbus communiſſ. ab aëre communi cauſam babet 510.a
Peſtis anni. 1505. & 1528. 689 b
Peſte laborans nunquam à febre liber. 498.a
de Peſte Authoris libellus: 677.b
Petechiæ. 430.a
Petechiæ an veteribus cognitæ. 437.a.b
Periculatum curatio. ibid.
Phænomena in aëre peſtis præſagia. 507.a
Phagedæna. 675.a
φαρμακεύειν. 694.a
Pharmacopœorum dolus. 473.a
Philippi regis medicamentum ad Carolum IX. Galliæ Regem miſſum. 524.a
Philonium ſemel exbibitum calidam iecoris intemperiem ſoluit. 167.a
Philonium Rom. laudatur in colico dolore. 213.b.
Philoſophus res conſiderat ſecundùm naturam tantum. 342.b
Philotheus. 653.b
Phlebotomia. Vide venæ ſectio.
Phlegmaticæ febris differentiæ. 409.a
Phlegmone venæ ſectio. 656.b
Phrenes quid veteribus Medicis. 30.a
Phreneſis morbus calidus & ſiccus eſt cauſa vt operationes moriuæ ſint robuſtiſſimæ. 578.b
Phrenitis fit ex bile 654.a. in ea venæ ſect. ibid.
Phrenitis vnde fiat. 851.a
Phrenitis quid. 31.a
Phrenetidis differentiæ. ibid.a
Phrenetidis cauſæ. ibid.b
Phrenitis ex ſanguine an fiat. ibid.b
Phrenitidem futuram indicantia ſigna. 32.a
Phrenitidis curatio. ibid.b
Phthiſis nomen dupliciter accipitur. 123.b
Phthiſici qui antiquis dicti. ibid.b
Phthiſis an contagioſa. 501. curationem nullam recipit. 529.a
Phthiſis cauſæ. 124.a
Phthiſis futuræ ſigna. ibid.a
Phthiſicos indicationes curatiuæ. 125.b
Phthiſici nunquam curantur. 125.a
Phthiſis eſt contagioſa. 127.a
Phthiſici cur hectici. 420.a
Phthiſicorum victus quis. 126.a
Phymata magna. 643.a
Pica quo tempore mulieres inuadat. 163.a. morbus etiam eſt virilis. ibid.a. morbus qualis. 162.b
Picatio extenuatis partibus confert. 145 b
Πικρὰ χολὴ natura. 665.b
Pilæ pro phthiſi. 126.b
Pilæ ex auro aut argento vſurpari ſolitæ in peſtilentia. 519 b
Pilæ Ioannis Damaſceni. 524.a
Pilulæ bilem purgantes. 487.a
Pilulæ in paralyſi optimæ. 48.a
Pilulæ purgantes pituitam. 498.b
Pilulæ de hermodactylis. 483.b.484.a
Pilulæ fætidæ Rhaſis diuerſæ à noſtris. 49.b
Pilulæ purgantes melancholiam. 489.b
Pilulæ ad ſitim. 165.b
Pilulæ ſcirrhum hepatis emollientes. 385.b
Pil. ſine quibus & lucis in affectibus oculorum commendantur. 79.a
Piper cur ſingultum faciat. 154.b
Piſces in febribus conceſſi, qui. 339.b
Piſces & inſecta mares vim ſolam fœminis conferunt. 271.b
Piſcibus quando & quibus vtendum. 577.b
Piſtaciorum facultas. 173.a
Pituita vbi generetur. 408.a
Pituitæ duplex acceptio. ibid.
Pituitæ quatuor ſpecies. 400.a.b
Pituita cur quotidie moueatur. 350.a
Pituitam in morbo gallico concoquentia & educentia. 450.b
Pituita vt coquenda. 124.b
Pituita poteſt nutrire. 413.b
Pituitam ducens potio. 198.b
Pituitam concoquentia. 20 b
Pituitam purgurgans potus. ibid.
à Pituita & melancholia naturali inſanientes, fiunt timidi, & mœſti, & quieti, &c. Sed qui à bile inſaniunt vociferatores, & malefici, & non quieti ſunt. 620.a
Plantago in fluxu ſanguinis cohibendo probatur. 128.a.b
Plantæ pedum ſale & aceto fricatæ, reuellunt à capite materiam. 38.b
Plantinus Galeni interpres. 500.a
Platonis tria capita ſeruandæ ſanitatis. 522.b
Platonis remedia contra ſingultum. 155.b
Plato. 610.a
Plenitudine abſente ſecamus venam. 647.a
Plenitudine præſente non ſecamus venam. 648.a
Plenitudo. 646.a. aliorum humorum à ſanguine. 647. an neceſſaria ad venæ ſectionem. ib. an neceſſaria in febribus, ſi debeat ſecari vena. 665.b
Plenitudo aut motus ſanguinis non ſunt ſcopi venę ſectionis. 635.b
Plenitudo duplex. 647.a
Plenitudo futura. 744.a. an indicet venæ ſect. ib.
Plenitudo ſanguinis. 646.b
Plenitudo quæ. 840.b
Plenitudo ſimpliciter. 776.a
Plenitudo ad vaſa, ad vires. 774.a
Plenitudo nota & exquiſita. 776.a
Plenitudo futura an Galeno cognita, 769.b. cur Gal. nō meminit ex Adu. 773.a

Plenitudo

Plenitudo non per ſe indicat. 851.b
Plenitudo futura non indicat venæ ſect. 775.a
Plenitudo ad miſſ.ſang.non neceſſaria. 800.b
Plenitudinis ſummæ indicatio. 743.b
Plenitudo quæ aliter ſanari nequeat, ſola venæ ſect.emendatur ex Adu. 855.a
Plenitudinis indicia ex Adu. in muliere extenuatiſſima. 858
Plenitudinis ſignis præſentibus,aut abſentibus ſecanda vena. 790.a
Plenitudo particularis. 774.a
Plenitudo in corpore quid. 15.b.22.b
Πλεονεξία. 646.a
Πλήρωσις. 646.a.805.b
Πλησμονή. 646.a
Πλῆθος, ϰ̀ πλήθωρα. 646.a.776.a.774.b
Plethora Galeno. 819.b
Plethora,& cacochymia inconſiſtentes. 812.b
Pleuræ pars interna vel externa an laboret,quomodo dignoſcendum. 109.b
Pleuritis quid ſit. 105.b.ſigna. 107.a
Pleuritis à quocunque humore fieri poteſt. 107.a
Pleuritis ſpuria & exquiſita quomodo fiat. 106.a
Pleuritis dextra an periculoſior ſiniſtra. ibid.a
Pleuritis quomodo diſcernenda ab inflammatione iecoris. 179.b
Pleuritis opportunius ſectione venæ, quàm purgantibus vacuatur. 111.a
Pleuriticos latente proprietate iuuantia. 103.b
Pleuritis ex Adu.770.a.nomen ex eodem. 771.b
Pleuritis morbus vehemens. 790.b
Pleuritide dolore deſcendente humores turgere. 696.b
in Pleuritide dolore deſcendente purgatio. 689.a
Pleuritidis curandæ diſcrepantia inter Hippoc. & Gal. 662.a
Pleuritidis dolor cur aſcendet vel deſcendat. 698.a.771.b
Pleuritidis principium longius productum. 694.a
Pleuritis mitis,in qua non ſecanda vena. 635.a
Pleuritis morbus acutus. ibid.
Plumbi & ſtibij ſimilitudo. 218.b
Pluuiæ calidæ abſque ventis peſtem præſagiunt. 507.a
Pluuioſis temporibus qui morbi fiant. 513.a
Podagrici ex cubito vacuandi. 28.a
Pœoniæ ſemen & radix commendatur in epilep. 61.b
Polypodij facultas,vſus & doſis. 480.b
Polypus quid. 89.a
Pompholyx præparata in vlceribus oculorum commendatur. 80.b
Pompholyx vera quæ. ibid.
Pori dilatati peſtilentiæ obnoxij. 521.b
Porrifigi quid. 240.b
Poſca quid. 165.a
Poſca ſanguinem concretum diſſoluit. 120.a
Potentiæ duplæ ac dimidiæ vires Ariſt. 707.b
Potio purgans bilem. 86.a
Potio contra ſitim. 165.a
Potio frigida cur ſingultum faciat. 154.b
Potio vſus varij. 163.b
Potus multi incommoda. 164.b
Potus in morbo Gallico quis conueniat. 463.b
Potus in ephemera. 339.b
Potus ante cibum non ſumendus. 577.b
Potus pro præſeruatione ab epilepſia deſcribitur. 611.a.b
Potus ſicca alimenta pondere ſuperare debet. 577.b
Practicantium error in ſang.miſſione. 112.a
Practicantium error. 97.b.721.b
Præcautio quantitate remediorum, non qualitate, differt à ſanatione. 529.b
Præceptum Galeni ad pulmonis vlcera. 120.b
Præcepta ad curandos ictericos. 189.b
Præceptum vtile in morbis chronicis. 49.b
Præcepta ad melancholiam curandam. 73.b
Præcepta ad ſuppurationem pertinentia. 116.b
Præcepta in iecoris inflammatione curanda. 181.b
Præcepta in aſthmatis curatione notanda. 105.a
Præcepta Gal.ad reuulſionem ſpectantia. 261.b
Præcepta ad aurium curationem pertinentia. 84.b
Præcepta communia ſingularibus applicantur. 824.b
Prædictiones euentuum morborum magnam medico auctoritatem conciliant. 235.a
Prægnaoris,vel vtero gerentis ſigna. 621.a.b
Prægnantium purgatio. 691.a
Præparans pituitam. 149.b
Præparantibus purgantia non admiſcenda. 457.b
Præſeruatio à ſanguinis ſputo. 122.b
Præſagia peſtis. 507.b
Præſagitio ex pulſibus. 561.b
Præſeruatio miſta cum curatione. 642.a
Principio medicinæ non reuocanda in dubium 799.a
Principio morbi euacuatio an vtilis. 708.b
Principio morbi euacuatio ſymptomatica. 688.b
Principio morborum an purgandum. 685.b
Principio morborum diuturnorum nunquam purgandum. 687.b
Principium morbi quotuplex. 684.a
Principium morbi quid. 329.b. triplex ibidem.
Principium morbi an morbus dicendum. 2.b
Principium particulare acceſſionis quid. 334.b
Principia qui negát,non eſt cum iis diſputandum. 842.a
Priuatum febrium genus,quale. 499.b
Profluuium muliebre non tantum à frigidis humoribus oritur. 267.a
Profluuium vteri quid.263.b.differentiæ.ibid.cauſæ. 264.a
Prognoſticum vnde deſumendum. 176.b
Prognoſtica deſumuntur ex morbi & virium quãtitate. 359.b
Proportio Arithmetica & Geometrica. 846.a
Proportio naturæ ex Aduer. 845.b
Propoſitiones æquiualentes de poſſibili, & neceſſario. 857.b
Propoſitio hypothetica habet vim vniuerſalis categoricæ. 799.b
Proprietas temperamenti. 505.a
Prouidentiæ medici operam dare debent. 504.b
Proſper Alpinus. 679.a
Prunæ & igni perſico venæ ſectio ex Auic. 849.a
Pſilij qualitates. 387.a
Ptiſana quomodo conficiatur. 383.b
Ptiſana duplex. 384.a
Ptiſana quando conueniat. 384.& quibus. ibidem.
Ptiſana omnibus febribus conuenit. 411.b
Ptiſanæ laus. 380.a
Pudenda & ſummas manus ac pedes inuadens lues. 521.a
Puella veneno vſa ac nutrita eos qui ſecum rem habebant interficiebat. 518.b
Puellæ elegantiores napello nutritæ, & ad quam rem. 518.b
Pueri qui apud Gal. 781.b
Pueris venæ ſectio. 784.b
Pueri vt ſe habeãt ad inediam & venæ ſectionem. 780.a
Pueris venæ ſectio ante 14.ex Aduet. 783.a.b
Pueris poſt 14. annum quibuſdam non ſecatur vena. 783.b
Pueris cur vena non ſecanda ante 14. 785.b

Pueris

Pueris an vena ſecanda. 644 b
Pueris cur non ſecatur vena. 785.a.649.b
Puerorum hæmorrhagiæ. 645.a
Puer ex theriacæ aſſumpta mortuus. 375.a
Pueros purgare an liceat. ibid.
Pueri biſariam epileptici fiunt. 59.b
Pueri plurimi ante diem ſeptimam epilepſia intereunt. 51.a
Puerorum epilepticorum cura. 62.a
Pueri quomodo purgandi. ibid.b
Pueri conuulſioni obnoxij. 53.b
Puerpera morbo acuto laborante, quando dierum criticorum computatio incipienda. 310.a
Puerperæ vt conualeſcentes tractandæ. 308.a
Puerperæ primis diebus à vino abſtineant. ibid.
Puerperis vena ſecari an debeat. 312.a
Pugna inter naturam & humores. 569.b
Pulmo exiguum ſenſum ſortitus eſt. 118.b
Pulmo vulpis exſiccatus aſthmaticos iuuat. 105.b
Pulmones roborantia. 105.b
Pulmonum ſtructura. 103.a
Pulmones conferentia medicamenta. 105.a
Pulmones agnini recentes in phrenitide adhibentur. 35.a
Pulmonum vlcus incurabile. 529 a
Pulſatio vnica. 557.a
Pulſatio inæqualis. ibid.
Pulſus in omnibus febribus inæqualis. 318.b
Pulſus paralyticorum languidus in parte morboſa, in ſana robuſtus. 47.b
Pulſus continuarum febr. qualis. 313.a
Pulſus ordinati qui. ibid.
Pulſus qualis in pleuritide. 108.b
Pulſus demonſtrat morbum acutum & diuturnum. 333.a
Pulſus in ephemera qualis. 317.a
Pulſus conuulſorum qui. 53.b
Pulſus in febribus putridis qualis. 352.a
Pulſus rarus quid denotet. 555.a .quid mediocris. ibid.
Pulſus quid & quotuplex 595.b
Pulſus paruus. 563.a. biſariam dicitur. ibid.
Pulſuum permutatio quid præſignificet. 509.a
Pulſuum cauſæ. 558.a
Pulſuum ſimplices differentiæ. 555.b
Pulſus attendendos in venæ ſectione. 631.b
Pulſus exemplum. 636.b
Pulſus inæqualis, vnde. 643.b
Pulſus intermittens. ibid.
Pulſuum cauſæ. 636.b
Pulſus abolitio. 189 a
Pulſus deficiens differt ab intermittente. 788.b
Pulſus inæqualitas collectiua. ibid.
Pulſus inturmittens in vno & in pluribus. 789.a
Pulſus intermittentis cauſæ. 788.a
Puluis ex carbunculorum peſtilentiū materia. 524.b
Purgantia à partu quot dies durent. 309. a. ſecundum Gal. ibid.
Purgamentorum poſt partum quantitas. 310.a
Purgans abdomen in hydrope. 193.a
Purgantia vehementiora in paralyſi vſurpāda. 48.a
Purgantia prohibentur in principio inflammationum. 98 b
Purgandi ratio duplex aliis. 689.b
Purgans medicamentum quotuplex. 685.a
Purgantia in Febribus non vſui eſſe. 671.b
Purgantia parcè data non fieri lenientia. 708.a
Purgantia per aluum, quæ. 685.a
Purgantia per excellentiam. ibid.
Purgantium incommoda in morbis acutis. 687.b
Purgantium vis. 695.a
Purgantia melancholiam. 72.b
Purgantia in hydrope. 198.a
Purgantia in ileo vitanda. 221.b
Purgantia in initio doloris colici non vſurpanda. 214.b
Purgantia valentiora vitanda in melancholia hypochondriaca. 72.a
Purgantia quæ conueniant in pleuritide. 112.b
Purgantia alimentis quomodo admiſceantur. 184.a
Purgantia in dyſenteria cur vitanda. 229. b
Purgantia pituitam. 4.a
Purgantia quomodo aſthmati conueniant. 104.b
Purgantia medicamēta grauidæ ſæpe noxia. 304.a
Purgantia in febre peſtilenti non cōueniūt. 434.b
Purgantia puerperis non conueniunt. 313.a
Purgantia in principio Apoplexiæ conueniūt. 42.b
Purgantibus valentiſſimis in morbo gallico vtendum. 457.b
Purgatio etiam poetis connenit. 62.b
Purgatio in iecoris inflammatione pernicioſa. 181.a
Purgationes abortum faciunt. 301.a
Purgatio minoratiua. 689.b
à Purgatione humores reliqui. 692.b
Purgationis crudæ pericula Hippocrati. 696.a
Purgationis loco venæ ſectio. 715.a
Purgationis pericula. 707.b
Purgationis tempus. 718.a
Purgatio prægnantium. 692.a
Purgatio præſeruationis gratia. 694.a
Purgatio pro tenuitate & craſſitie humorū. 710.b
Purgatio quales vires requirat. 559.b
Purgatio requirit coctionem perfectam. 720.b
Purgatio repetita in Quartana. 722.a
Purgatio reuellens. 713.a
Purgatio ſine humorum vitio. 655.a
Purgatio vicaria venæ ſectionis. 700.b
Purgatio ad animi defectum. 703.b
Purgatio ad animi defectum fugienda. 706.a
Purgatio coctione imperfecta. 719 b
Purgatio eradicatiua & minoratiua. 701.a
Purgatio & venæ ſectio eodem tempore non conueniunt. 700.b
Purgatio in febribus. 700.a
Purgatio indicatur à cacochymia. 655.a
Purgatio in morbis diuturnis declinantibus. 719.a
Purgatio in morbis ſine febre. 699.a
Purgatio in morbo grauiſſimo. 719.b
Purgatio in pleuritide 4. die Hipp. 695.b
Purgatio in pleuritide quo tempore morbi apud Hippocratem. 694.a
Purgatio antiquo interpreti quæ. 835.a
Purgandum an vena ſecanda, vnde ſumatur. 859.b
Purgatio & propter morbi magnitudinem, & propter vitioſi ſucci abundantiam. 767.b
Purgare initio vbi non licet, vena ſecanda. 836.b
Purgatio venæ ſectione inferior. 842.b
Purgatio viribus aduerſa. 843.a
Pus in inflammationibus. 684.b
Pus à pituita quomodo diſcernendum. 224.b
Pus euocantia. 116.a generantia. 99.a
Puſtulæ gallicæ quomodo curandæ. 467.a
Putei Athenienſium à Peloponnenſibus veneno contaminati. 596.b
Putredo quid. 502.b
Putredo peſtilentiam comitatur. 530.a
Putredo inſignis, peſtis cauſa. 501.b
Putredo minor generat morbos mites. ibid.
Putredo qualiber peſtilentiam non cauſat. 505.a
Putridi humores imminuendi. 530.a. aut coquendi & præparandi. ibid.
Putridi humores varij. 538.a
Putredo an ſine prohibita tranſpiratione, & obſtructione. 666.b

Putredo an tollatur venæ ſectione. 690.b
Putredo opponitur generationi mixti. 341.b
Putredo augetur qniete. 343.b
Putredo ex frigiditate, & ſiccitate quomodo fieri poſſit. ibid.
Putredinis cauſæ ſecundariæ. 343.b
Putredinis definitio Ariſtotelica. 441.b
Putredinis definitio Galenica. 342.a
Putredinis immediatæ cauſæ quæ. 343.a
Putredinis differentia. ibid.
Pntredinis ſeptem cauſas Auic.ſtatuit. 345.b
Putrida febris duplex. 346.b
Putridarum febrium calor qualis. 352.b
Putredo an requirat venæ ſectionem. 806.b
Putredo an curetur venæ ſectione. 806.b.808.b
Putredo vt venæ ſectionem impediat. 841.a
Putredo duplex,perfecta,& imperfecta. 807.a
Pntredo excitandi caloris cauſa. 500.a
Pntredo peſtilens plerunque ipſum cor petit.ibid. non tamen ſemper. ibid.
Pythionis hiſtoria. 739.a
Pythioni ſecanda vena. 636.a.740.b
Pythagoræ ſententia de venere. 522.a

Q

QVæſtio propoſita ex Adnet. 729.a
Qualitas ciborum quæ eligenda. 520.a
Qualitatibus temperatis vbi agi poteſt, intemperatis non agendum. 526.a
Qualitas humorum an faciat ad venæ ſectionis indicationem. 650.a
Qualitas humorum an purgandum cogat. 702.b
Qualitas occulta,& peſtilens. ibid.
Qualitates ſunt variæ. 314.b
Quantitas ciborum & vtendi modus. 520.b
Quantitas in multitudinem innumerabilem ſecatur. 555.a
Quantitatis nomen de qualitate. 628.b
Quantitas particularis inexplicabilis. 644.b
Quantitas remediorum & virium coniecturalis. 661.b
Quantitas remediorum,incerta. 706.a
Quartana febris longiſſima. 416. b. ſecuriſſima. ibid.
Quartanæ continuę curatio. 418.b
Quartanæ febris differentiæ. 414.a. Signa,forma, cauſæ,curatio. 416.a.b
Quartanæ febris duratio. 355.a
Quartanæ venæ ſectio. 670.b
Quartanæ purgatio repetita. 721.a
Quies duplex. 555.a
Quintana,ſextana,&c.febris an detur. 445.b
Quintana,ſeptena,nonana febris,fit ex melancholia. 348.a
Quotidiana febris cur ſingulis diebus exaſperetur. 350.b
Quotidianæ febris ſigna,cauſæ,curatio. 410.a.b
Quotidianæ continuæ curatio. 413.a

R

RAbbi Moyſes. 677.b
Radicula ſeu raphanus vrinæ retentioni conducit.547.b. quomodo paranda. ibid.
Radicis chinæ decoctum in paralyſi cómend. 48.b
Radicis chinæ præparatio & vſus. 465.b
Ranarum caro phthiſicis inſalubris. 126.b
Raſarius. 706.a
Ratio & memoria in lethargo abolentur. 36.b
Ratio vera à peſte ſibi cauendi. 529.a
Ratio præcauendi & curandi homines à peſte ſecundùm Galenum. 502.a
Rationes apparentes potiùs quàm veræ. 525.b
Rationales ab Hipp.deſciſcentes. 758.b.& 752.a
Ratinnales noſtrorum temporum. ibid.
Recidiuæ. 721.b
Reduplicatiua Latinis, 657.b
Refrigerantia iecur. 169.b.170.a.172.b
Refrigerata pars nigra. 512.b
Regio in curatione animaduertenda. 532.b
Remedia ad lotij retentionem. 547.b.548.a
Remediis quibus vtendum in peſtilentia. 529.b
Remedium aduerſus peſtem nullum certum apud medicos, & quare. 529.a
Remedia per ſe, per accidens, ratione affectus, ratione cauſæ, ex Aduerſ. 804.b
Remediom per ſe ac per accidens vtrum præferendum. 806.a
Remedia poſſunt pluribus indicationibus ſatisfacere. 819.a
Remedio cauſæ contrario an vt liceat. 805.b
Remedium Alex. Trall. ex plumbo ad aluum ducendam. 218.a
Remedium quod citra vllam noxam magnificè proſit difficultet inuenitur. 121.a
Remedinm vulgare ad aurium dolorem. 85.a
Remedium vulgare ad ſcirrhum lienis. 206.b
Remedium temerarium monachorum. 207.a
Remedia morborum inueniuntur vel ratione vel experientia. 359.a
Remedij qualitas vt inueſtiganda. 4.b
Renes refrigerantia. 388.a
Renum dolor quomodo diſcernendus à colico dolore. 211.a
Renes duo, & qui. 544.a
Renibus & veſica laborantibus an diuretica medicamenta adminiſtrare liceat. 550.a.b
Renum & veſicæ affectus. 543.b. ad quid à natura inſtituta. 544.a
Repellentia in pleuritide fugienda. 110.a
Repellentia omni humori competunt. 21.a
Repellentia in inflammationibus aurium vtrum conueniant. 86.a
Repellentia an conueniant in lethargo. 38.b
Repellentia in apoplexia an conueniant. 42.a
Repellentium medicamentorũ in angina vſus.98.b
Repletio & inanitio duæ cauſæ conuulſionis.52.b
Rés naturales an perpetuo ſimilia ſignificent.377.a
Res omnes eædem quæ milleſimo ante anno fuerunt. 535.b
Res per quos actus definiri ſoleant. 508.b
Rerum omnium viciſſitudo,declinatio,diminutio. 525.b
Reſpiratio à quibus cauſis lædatur. 599.a
Reſpiratio qois motus. 102.b
Reſpiratio ſeruatur in apoplexia. 39.b
Reſpiratio a vita non ſeparatur. ibid.
Reſpirationis cauſæ. 102.b
Reſpiratio intermittens. 613.b
Reſpiratio ambientis aëris peſtilentiæ cauſa. 503.a
Reuellentia in apoplexia vtilia. 41.b
Renellentia in morborum principio tantum conueniunt. 48.a
Reuulſio per cucurbitulas cruribus. 683.a
Rondeletius inter minorantes. 690.a
Reuulſio à partibus laborantibus ſemper fieri debet, non contra. 550.b.551.a
Reuulſione an ſit opus ſedulò cogitandum. 532.b
Reuulſionis gratia in principio purgandum.713.a
Reuulſio quid 447.b. quando inſtituenda. 848.a
Reuulſio quomodo inſtituenda. 135.b
Reuulſio in nimio menſium fluore, quomodo inſtituenda. 260.b
Reuulſio tanto eſt efficacior,quanto pluribus vicibus ſanguis detrahitur. 110.b.120.b,[illegible]
Rhabarbarum venenis reſiſtit. 437.a
Rhabarbarum antiquis medicis ignotum. 477.a
Rhabarbari laus. ibid.
Rhabarbari facultas, vſus, correctio & doſis.ib.b

... alliatum noxium. 478.a
Rhabarbari vſus in febri tertiana. 393.a
Rhabarbarum antiquorum à noſtro differs. 230.b
Rhabarbari vſus in hydtope importunus. 599.a
Rhagades quid. 240.b
Rigor quid. 442.b
Rigor breuis breuem monſtrat morbum. 333.a
Rigoris cauſa interdum calida. 443.a
Rigoris curatio. ibid.& b
Roborantia caput. 29.a
Roborantia caput & pituitam reſoluentia. 42.b
Robur ægrotantis in curatione animaduertendum. 532.b
Romanæ mulieres cur abſtemiæ. 278.a
Rondeletius de cauſa Epilepſiæ refutatur. 56.b
Rotulæ ex rhabarb. 478.a
Rubedo maxillarum propsium ſignum peripneumoniæ. 114.a
Ruptio vaſorum vnde contingat. 518.b

S

SAccharum roſaceum præſtantiſſimum in phthiſi. 156.b
Sacculi ex arſenico, riſagallo, &c. 525.a
Sacculi cordiales quomodo parandi. 529.a
Sacculi ex arſenico ab authore non probantur. 528 a
Sacculos geſtantes à peſte immunes. 528.a
Sacer ignis vnde oriatur. 507.b
Sal theriacalis mirè penetrat corpus. 200.a
Sale præparatæ carnes cur non putreſcant. 503.b
Salacia animalia citiſſime ſeneſcunt. 275.a
Salſæ pariglię qualitates. 464.b
Salſa pariglia an morbum gallicum vere oppugnet. ibid.
Salſæ pariglię decoctum laudatur in paralyſi 48.a
Salſamenta praui ſucci. 577 b
Salutares quædam regulæ. 577.a
Saluarella vena quæ. 189.b
Saluatellæ ſectio in ſiniſtra manu, lienis morbis vtilis eſt. 204.a
Saluatellæ ſectio Galeno etiam nota. 203.b
Saluberrimum, in febribus ſanguinem mittere, &c. 813.a
Salutis & mortis ſigna in febribus vnde deſumantur. 356.a
Sanguificatio in omni hydtope læditur. 192.a
Sanguis mulierum quomodo calidior dici poſſit virorum ſanguine. 248. b. frigidior quomodo reddatur. 244.b
Sanguinem ſiſtens medicamentum Galeni. 245.a
Sanguis & in venis & extra venas putreſcere poteſt. 348.a
Sanguinis ſputi ex deſtillatione curatio. 321.b
Sanguinis quantitas in homine. 449.b
Sanguineæ febris ſigna. 354.b
Sanguinis miſſio in paralyſi an conueniat. 47.b. fluxus cōpeſcendi ratio. 259.b. miſſio in lethargo conuenit. 38.a. ex capite profluentis indicia. 517.a. ab arteria fluentis ſigna. 518. a. à thorace prouenientia ſigna. ibid. ſeroſi generatio multiplex. 265.a. ſputi ex capite fluentis curatio. ibid.
Sanguinem ex pulmone prodire periculoſiſſimum. 118.a
Sāguinis ſputi ex vaſe pulmonis rupto cura. 520.a. mutatio in venæ ſectione nō ſemper attendenda. 112.a. miſſio in dyſenteria neceſſaria. 231.a. miſſio quadam mulieres ab aborru præſeruat. 303.b. detractio ex locis laborantibus incongrua in principio 97.b. miſſione dolor ventriculi curatus 151.b. nomē quot modis vſurpetur. 403.a
Sanguis ad animi deliquium nū mittendus. 406.b.
teſtudinis ſuperſtitioſum remedium. 9.b
Sanguinem mundificans medicamentum. 59.a
Sanguis malè affectus quis dicendus. 258.b
Sanguinis fluxum ex naribus inhibentia. 9.b miſſio abortum facit. 301.a. copia quomodo indicat venæ ſectionem. 655. a.
Sanguinis peccatum ſecundum formam. 650 b ſecundùm motum. 651. a. ſecundùm quantitatem. 650. b. an venæ ſectionem indicet. ibid.a
Sanguinis Plenitudo. 646. b. plenitudo aut motus non ſunt ſcopi mittendi ſanguinis. 635. b reiectio ex vitioſi ſucci eroſione. 652.b
Sanguis medius calidorum & frigidorum. 655.a
Sanguis naturæ familiariſſimus. 653.a
Sanguis per hirudines qualis educatur. 676.b
Sanguis turgens. 699.a
Sanguis venarum non ſimplex. 653.a
Sanguinis natura. 840.a
Sanguis medius inter bilem & pituitam. 849.b
Sanguis an calidiſſimus. 845.a
Sanguinis probi conditiones ex Adu. 807.b
Sanguinis probi conditiones. 839.b
Sanguis ſi craſſus ſecanda vena, ſi tenuis, non, & cur. 823.a
Sanguis vitioſus. 737.b
Sanguine vitiato venæ ſectio. 818.a
Sanguinis alteratio ex Aduerſario, & Gal. 736.a
Sanguis pici liquidæ ſimilis. 819.b
Sanguinis detrahendi quantitas ex Gal. 782.b
Sanguinis euacuandi quantitas in pueris ex Adu. 785.b
Sanguinis reiectio ex eroſione. 789.b
Sanguinis miſſio ex contraria parte nocet magis quam iuuet. 78 b
Sanguinis detractio in cruribus mulierum ſuppreſſione menſium laborantium in plures vices partienda. 255.a.b
Sanguinis miſſio ad animi deliquium ſynochis conuenit. 406.a
Sanguinis mittendi tres ſcopi impugnantur. 196.b
Sanguinem purgans medicamentū an detur. 408.a
Sanguinis copia non ſufficit ad ſanguinis miſſionem. 239. fluxum ſiſtentia. 450.b
Sanguinem vbi mittere non licet quid agendum. 518.a
Sanguinis miſſionis commoda. 531.a.b
Sanguinis miſſionis vice quibus rebus quidam vtantur. 533.b. 534.a
Sanguinis copia quæ extrahenda in peſte. 531.a
Sanguinis miſsionem erumpente bubone quidam improbant. 530.b
Sanguis in tēpore miſſus à peſte præſeruat. 518.a
Sanguis an mittendus in peſtilentia. 530.b
Sanitas duplex. 359.a. finis medici. 468.b
Sanitatis definitio. 508. b. latitudo. 815. a Sanitatis tuendæ partes quatuor. ibid.b
Sartaginem candentem in apoplexia Rhaſes probat. 43.a
Saſſafras ad ſterilitatem auferendam facit. 290.b
Satyriaſis quid. 52.a
Scabioſæ miranda vis. 540.a
Scammonium quid. 481.b
Scammonij facultas & nocumenta. 482.a
Scammonij vſus & doſis. ibid.b
Scammoneata iecori imbecilli nocent. 577.a
Scarificatio. 678.a. brachiorum & crurum in puſulis. 679.a
Scarificatio crurum an totum euacuet. 681.a
Scarificatio crurum ſine cucurbitulis. 681.a
Scarificatio malleolorum & cucurbitularum an ſit idem. 678.a
Scarificationis crurum vſus. 683.a

Scarificationis in cruribus locus. 679.a
Scarificationis triplex vſus. 678.b
Scarificatio triplex. 679.a
Scarificatio quomodo fieri debeat. 533.b
Scarificatione cruris peſtis ſanata. 533.534
Scarificatio crurum quibus mulieribus conueniat in ſuppreſſione menſium. 255.b
Scarificatio ſcroti in hydrope laudatur. 197.b
Scarificatio crurum in hydrope reiicitur. 46.a
Scarificatio loci affecti in pleuritide quo tempore probetur. 112.a
Scientiæ vt conſiderent quod per ſe & per accidens. 806.a
Scilla aſthmaticis confert. 105.a
Scirrhus quid. 183.b
Scirrhus lienis quomodo generetur. 202.a
Scirrhi lienis cauſæ.ibid.Signa. ibid.
Scirrhi lienis curatio. 203.b
Scirrhus iecoris quis morbus. 183.a
Scirrhi iecoris differentiæ & ſigna. ibid.
Scirrhi generatio duplex. ibid.
Scirrhus exquiſitus incurabilis. 184.a
Scirrhis curandis qualia medicamenta requirantur. 185.a
Scirrhum hepatis emollientia. ibid.
Scirrho curando ea conueniunt quę lapidem frangunt. 186.b
Scopi ſanguinis mittendi tres. 196.a
Scopi tres ad ſanguinis miſſionē an ſufficiant.71.a
Scoporum venæ ſectionis examinatio. 859.a
Scopi mittendi ſanguinis ex Gal. 729.a.b
Scopi ſectionis venæ duplices. 795.a.796.b
Scopi mittendi ſanguinis principes. 863.a
Scopus præcedens tempore aut dignitate. 855.b
Scopus præcedens qui à viribus. 854.b
Scopus à magnitudine morbi ex authore. 733. b. ex Aduerſario. 734.a
Scopi mittendi ſang.ex Aduerſario. 732.a
Scopus venæ ſectionis in febribus. 806.a
Scopi 4.in febre putrida. 665.a
de Scopis mittendi ſanguinis epilogus. 662.a
Scopi venæ ſectionis duplices. 628.a
Scopi venæ ſectionis præcipui. 636.b
Scopi curatiui. 575.a.b
Scopis ac indicationibus curatio. ibid.
Scopus primus medici, vt corpus vacet excrementis. 529.b.530.a
Scopi venæ ſectionis rediguntur ad duos. 633.b
Scoporum indicantium methodus. 707.b
Scoporum venæ ſectionis numerus varius. 634.a
Scopus ætatis an præcipuus.632.a.an ad vires redigatur. ibid.
Scopus à magnitudine morbi præcipuus. 638.a
Scopus primus venæ ſectionis 628.b. ſecundus & tertius. 630.b
Scopus vnde dictus. 628.a
Scriptores elegantes. 719.a
Scribere ſtatim à cibo pernicioſum. 577.b
Scrotum in hydrope quomodo perforãdum.197.b
Sectio venæ humorum coctionem non poſtulat. 373.a
Sectio venæ poſt principium febris an ſit inſtituenda. 373.b
Sectio venæ ad malleolos difficulter patientibus inſtituenda. 308.a
Sectio venæ in omni menſium ſuppreſſione neceſſaria. 253.b
Sectio venæ ſiſtit ſanguinis fluxum. 90.a
Secundinarum retentio admodũ periculoſa.311.b
Secundinarũ extractio violenta eſſe nõ debet. ib.
Secundinas propellentia remedia. 312.a
Sedis vitia omnia difficulter curantur. 201.a
Semeiotica à iunioribus medicis diligenter exercenda.
Semen caſſiæ purgat. 469.b
Semen in vtero contineatur oportet, ſi conceptus fieri debet. 270.b
Semen & agendi & patiendi vires habet. 271.b
Semen virile materiã etiã fœtui cõmunicat.770.a
Semen viri materiæ rationem non habere probatur.269.b.quibus parcè gignatur. 275.a
Semen retentum etiam fœminis noxam infert. 273.a.fœminæ an fœcundum. 272.a
Seminis fæcunditas quomodo probanda. 278.a
Senæ facultas. 479.b
Senæ vſus. ibid.
Sena decoctionem non ſuſtinet. 480.a
Senæ puluis. ibid.
Senes & pueri famem non perferunt. 381.b
Senibus non accidunt febres acutæ. 351.b
Senſus in apoplexia non ex toto abolетur. 39.b
Sententia Liuij. 130.a
Sententiarum mutatio. 792.b
Sentina partium reliquarum prima corporis regio. 576
Septi tranſuerſi inflammati ſigna. 32.b
Septẽtrioni expoſita domicilia in peſtilentia.518.b
Sericum & alia eiuſmodi infecta qua ratione curentur. 542.b
Serum lactis quam habeat facultatem. 171.a
Serum lactis in febribus an conueniat. 386.a
Seri lactis vſus & quantitas. 171.a.
Seri recta præparatio. 172.a
Sero lactis vtendi modus auctoris. ibid.
Seroſum humorem purgantia. 490.b
Seroſitas humorum ex frigiditate iecoris potiſſimum generatur. 265.b
Seroſum excrementum tenuiſſimum. 711
Serpẽs quidã apud Turcas à milite occiſus,occulta quadã vi militem & equum interimit.528.
Sexus diſtinctio neceſſaria. 247.a
Sibyllæ & Bacchides vi melancholici humoris diuinant,ſec.Ariſt. 70.a
Sicca corporis intemperies quomodo corrigenda. 144.a
Siccæ intemperiei hepatis conuenientia. 174.a
Siccitas non eſt de eſſentia febris. 316.a
Siccitatis quatuor differentiæ. 419.a
Siccum non putreſcit. 343.b
Siccitas ſumma peſtiferũ humorẽ abſumit. 526.a
Siccum nihil putrefieri aptum. 503.b
Siculi medici caſus Gal. 772.b
Sief albi facultas. 79.b
Signa peſtilentiæ, quæ. 506.b
Signis peſtilentiam definientes ridendi. ibid.
Signa coctionis diuerſa à iudicatoriis. 709.a
Signa morbos indicantia ſunt triplicia. 14.b.15.a
Signorum doctrina indefinita & incerta. 107.b
Signa plenitudinis etſi non adſint vena ſecanda. 817.a
Simile interdum dicitur quod eſt idem. ibid.
Similitudinis filiorum cum parẽtibus cauſa. 273.a
Simpliciter aliquid prolatum ſignificat præſtantiſſimum in genere. 722.a
Singula vnde propriam formam aſſequãtur.508.b
Singultus definitio.153.a.cur ſternutamento ſedari poſſit.ibid.motus fortior eſt vomitu. 154. b. differentiæ & cauſæ.ibid.eſt motus deprauatus à natura factus.51.a.per conſenſum. 155.a.b
Sitſen calidum quid. 58
Sitſen frigidum quid. 36.a
Sitite nihil vel parum an res præter naturam. ibid.
Sitis amiſſæ cauſæ. ibid.
Siti inexſolubili mortui. 164.a
Sitis per conſenſum. ibid.
Sitim quæ extinguant. 164.b.165.a

Sitim

Sitim lenientia, 402.b
Sitis quid. 163.b
Siti inexhauſta vexati in puteos ſe dedunt. 511.a
Smartella quæ planta. 514.b
Sol ſemper eoſdem circuitus percurrit. 535.b
Soldanellæ vſus. 198.a
Soluentibus medicamentis quando vtendum, & quando non. 534.b
Solutio continui dupliciter fit. 11.a
Solutio vnitatis immediata cauſa doloris. 167.a
Somno & vigiliæ quid accidat. 521.a. quomodo concilietur. 577.a
Somnus ſex horis breuior, aut octo prolixior eſſe non debet. 577.b
Somnus internas partes calidiores, externas frigidiores reddit. 521.a
Somnus maniacis conciliandus. 74.a. in acceſſionũ principio prohibetur. 369.b. quomodo cauſa ephemeræ. 336.b. profundus in febrium principio vnde. 358.b
Somnifera antidota. 34.b
Somnus excedens in temporis quantitate multum nocet. 608.b. non excedat 7. vel 8. horas. 608.
Sophiſtarum inſtitutum. 738.a
Sophiſtarum propoſitiones ambiguæ. 799.b
Sopor quid. 43.b
Sordidi, ac ex infima plebecula peſti obnoxij. 508.a
Soreticum argumentum, eiúſque ſolutio. 779.a
Soretica ratio de viribus debilibus. 791.b
σπάσμα & σπασμὸς differunt. 51.b
Spaſmus non proportionatus ad materiam. 52.b
Spaſmus Cynicus quid. 50.a. differentiæ & cauſæ. ibid.
Species morbi quid. 332.a
Species morbi vnde cognoſcatur. 109.b
Species morbi in curatione animaduertẽda. 532.b
Στυφά. 679.b
Spirationis facilitas quam vim habeat in morbis acutis. 499.b
Spiritus offendens apud Hippocratem. 643.b
Spiritus difficilis & fœtens peſtis præſagium. 511.a
Spiritus animales lucidiſſimi & puriſſimi ſunt. 66.a.b. quotuplex. 330.a.b. quot modis alterentur. ibid. quomodo imminuantur. ibid. in bulimo minuuntur. 132.a
Spiritus animalis à vitali regeneratur & conſeruatus. 41.a
Sputum quid. 117.a. ſanguinei definitio & differentiæ. ibid. ſanguinis ex venæ eroſione curationem non recipit. 122.a
Sputi cruẽti ex erodẽte deſtillatione, curatio. 122.b
Sputa prouocantia & pectus expurgantia. 113.a
Sputa in pleuritide idem quod in febrib. lotia præſtant. 109.b
Squama æris pro purgatione improbatur. 198.b
Squina[illegible] quid. 95.b
Status morbi quid. 329.b
Status particularis quid. 335.a
Stephanus Athenienſis. 822.b
Stercus caninum ad anginam vtile. 99.a. ad magnam tonſillarum inflammationem valet. ibid. humanum aliquando à Gal. vſurpatum in angina. 9. caninam dyſenteriam ſanat. 235.a. lupi colicam perſanat. 218.b
Sterilitas quid. 274.a. cauſæ. ibid.
Sterilitatis cauſa Stoïcorum quæ. 278.a
Sternutatio cur ſoluat ſingultum. 153.b. 155.b. quid ſit. 51.a.
Stillicidiũ ex aq. therm. in paralyſi cõmodũ. 49.a
Stomacho lac nociuum. 585.b
Strabiſmus quid. 52.a
Stragulum vel tenuiſſimum peſte correpti ferre non poſſunt. 611.a
Stranguria quid. 544.a
Cum Stomachus agit cibum, cum vaporibus eleuatis à cibo permiſcentur mali vapores coleræ nigræ qui arteriis, & cerebro communes ſiunt, & reliqua. 581.b. Cum malè digerit, phlegmata ſemper multiplicantur. ibid.
Stupefacientia locum habent in dyſenteria. 467.a
Stupefacietia, vitãda in virib. imbecillis. 34.b. 136.a
Stupefacientium enumeratio ibid & 213.b. In calidis affectibus vſurpanda ſunt. 214.a. Viribus proſtratis non adhibenda ibid. In tuſſi vehementi conceſſa. 120.b. Purgantibus neutiquã miſcenda. 151.b. recentia non vſurpanda. 213.b. locum habent in dyſenteria. 236.a
Stupor à paralyſi magnitudine differt. 46.a
Subeth quid. 43.b
Sublimes dolores qui dicantur Hippocrati. 210.b
Subſidentes vrinæ quid præſignificent. 572.b. quid craſſæ. ibid.
Subſtantia noſtri corporis quadruplex. 142.a
Subſtantia cuiuſque corporis tẽperie cõſiſtit. 343.a
Succus papaueris lethalis, ſi ſolus bibatur. 517.b
Succus ireos quomodo adminiſtrandus. 109.b
Succi denſati ad dyſenteriam vtiles. 233.a
Suctio in ventriculo propter quas cauſas non ſit. 158.a.b
Sudor Angelicus. 429.a
Sudor cruentus vnde Ariſtoteli. 89.b
Sudor in morbo gallico violenter non prouocandus. 482.a
Sudoris nimij cauſæ, & curatio. 446.a.b
Sudorem mouentia in hydrope. 200.a
Suffitus ad menſes prouocandos. 257.a
Suffitus ad indagandam ſterilitatem vel fœcunditatem fœminarum. 278.b
Suffumigium in declinatione phreniti dis. 34.b
Suffumigia ad morbum gallicum. 458.a
Suffumigiis quando & quomodo vtendum. ibid.
Suffumigia pro phthiſi. 126.b
Suffumigia certa epilepſiam detegunt. 59.a
Suffuſio quid. 81.a. quis morbus. ibid. b. Signa, differentiæ & curatio. 82.a
Suffuſionis antiquæ curatio. 82.a. maturitas. ibid.
Suffuſio recens medicamentis tolli poteſt. 82.b
Suffuſionis detrahendæ tempus. 83.a
Sulphuris facultates. 190.a
Superſtitioſa remedia damnantur. 219.a
Supellectilis vna inquinata totam vrbem inficere poteſt. 508.b
Suppoſitio pro eodem vel diuerſis. 830.a.b
Suppoſitoriorum vſus. 368.b
Suppoſitoriorum materia. ibid.
Suppoſitorium pro flatibus. 216.a
Suppoſitorium narcoticum. 213.b
Suppreſſio menſium eſt retentio præter naturam. 621.a
Suppuratio an ex deſtillatione fieri poſſit. 115.a
Suppuratio pectoris quę requirat medicamẽta. 113.a
Suppurati an euaſuri ſint quomodo cognoſcatur. 116.a
Sura. 679.b
Surditas quid. 86.b. differentiæ & cauſæ. ibid. Signa. 87.a
Surditas quot modis fiat. 87.a
Surditatis curatio. 87.b
Suſtentorium. 165.b
Sydera eandẽ ſemper ſtatus rationẽ obtinẽt. 595.b
Syderatos quoſdam ægrotos antiqui exiſtimabant. 512.b
Syllogiſmi probantes omnem ſebrem eſſe peſtem, falſi. 490.b
Συγκοπή. 704.b
Syncopæ ac lypothymiæ differentia. 705.a

Syncope quid ſignificet. 406.b
Syncope quid. 530.b
Syncope ratione partium ſolidarum quomodo fiat. 530.a
Syncope ſolidorum membrorum vitio fieri an poſſit. 531.a
Syncopes ſigna & curatio. 531.b
Syncopes curatio. 453.a
Syncopales febres quæ & quotuplices. 409.b
Syndrome plethorica. 775.a
Syndrome ad mittendum ſanguinem. 545.a.b
Syndrome plethorica Empiricorum. 631.a
Syndrome plethorica non indicat ſectionem venæ. ibid.
Symptoma quid. 321.a
Symptoma ſymptomatis ſæpe eſt cauſa. 133.b
Symptoma quando expoſcat curationem. 505.b
Symptomata quænam in peſtilentia. 538.a
Symptomata quando miteſcunt. 719.a
Symptoma quando curam expoſtulet. 550.a
Symptomata ab operibus naturæ diligenter diſtinguenda. 223.a
Symptomata ſunt trium generum. 441.b.442.a
Synapiſmi tantum frigidis & humidis affectibus conueniunt. 25.a
Synocha febris. 653.b
Synochus quomodo fiat. 404.b
Synochi duplices ſunt. 405.b
Synochi ſigna. ibid.
Synochi curatio. 406.a
Syrupus hellebori nigri. 484.a.b
Syropus guaiacinus auctoris. 464.a
Syrupus pro ſcirrho hepatis. 185.b
Syrupus de filice. 170.a
Syrupus præparans pituitam. 559.a
Syrupi roſ. facultas & doſis. 473.a.b
Syropi purgantes melancholiam. 490.a
Syrupi à recentioribus non ſunt inuenti. 475.a
Syrupi bilem coquentes. ibidem.b
Syrupi coquentes pituitam. 476.a
Syropi melancholiam coquentes. 476.b
Syruporum rectus vſus quis. 476.b
Syrupi compoſiti coctionem non iuuant. 204.a
Syropus acetoſus duplex. 372.b. febribus optime conuenit. ibid.
Syrupi deobſtruentes. 190
Syropi compoſiti coctionem non iuuant. 72.b
Syrupi ſuſpecti in dyſenteria. 233.a
Syrupi compoſiti non leniunt, ſed purgant. 474.a
Syrupi viol ſolutiui facultas. 473.b. Incommoda. ibid. Doſis. 474.a
Syrupi longi ad ſitim. 405.b
Syr. ex floribus perſicorum. ibid.

T

Tabiæ. 126.b
Tactus per excellentiam ſenſus dicitur. 45.a
ταράξις quid. 78.a
Temperamentum aëris calidum & humidum quàm malum. 503.b
Temperie viriatæ operationes læduntur. 503.a
Temperamentum frigidum & ſiccum ad nutritionem ineptum. 574.a.b
Templa cadauerum plena. 511.b
Temporis conſtitutio medico animaduertenda. 507.a
Tempus mittendo ſanguini accommodatum quale. 533.a
Tempus in curatione animaduertendum. 532.b
Tempus concubitus. 291.b
Tempus morbi quid. 329.a
Tempora morborum duplicia. ibid.
Tempora morb. vniuerſalia quot modis cognoſcantur. 332.a
Tempora morborũ quandoque breuiſſima. 708.b
Tenebræ quibus d. phreniticis aduerſæ. 35.a.
Teneſmi definitio & an differat à dyſenteria. 238.b. qui crebrò eo corripiuntur, dyſenteria tentantur. ibid. illius, cauſæ ibid. Signa, & curatio. 239.a
Tenues humores an & turgentes. 710.b
Tenues humores an principio purgandi. 711.b
Tenues humores ſunt crudi. 710.a
Tenuium humorum diſtinctio. 512.b
Tenuis victus ratio an probanda. 535.a
Tenuis victus ratio cur diuitibus neceſſaria. 535.b
Tepidorum vſus in vomitu fugiendus. 157.a
Terebynthina Cypria obſtructiones aperit. 177.a
Terra ſemper in eodem loco ſtat. 535.b
Terra mater. 246.b
Terra Lemnia. 436.a
Terror infantibus exitialis. 62.b
Tertiana febris an morbus magnus. 882.a
Tertianæ exquiſitæ venæ ſectio. 820.b
Tertianæ febris cum ardente collatio. 755.a
Tertiana continua. 658.b
Tertianæ an conueniat venæ ſectio. 670.b
Tertianæ proportionatæ quæ febres dicantur. 327.a
Tertianæ febris differentiæ. 354.a
Tertiana exquiſita ſeptem periodis abſoluitur plerunque. ibid.
Tertianæ continuæ curatio. 395.a
Tertianæ nothæ curatio. ibid.b
Tertianæ nothæ ex melancholia curatio. 397.a
Teſtium vſus. 274.b
Teſtium equi puluis ſecundinas pellit. 312.a
Teſtudinum caro phthiſicis noxia. 156.b
Tetanos quid. 55.a
Thamarindi Arabum inuentum. 471.a
Thamarindorum incommoda & vſus. ibid.
Thamarindi refrigerant & adſtringunt. 569.a
Theodorus. 672.b
Theriaca hodierna antiquæ diſſimilis. 522.b
Theriaca olim ſine viperis. 526.a
Theriaca antidotum peſtis. 504.b
Theriacæ vſus. 576.b
Theriaca fermentata calefacit. 3.b.
Theriacæ vſus in ventriculi intemperie frigid. & humida. 149.b
Theriacæ & mithr. vſus. 436.b
Thermarum potus in palpitatione cordis laudatur à Gal. 129.b
Thermarum vſus antiquis etiam notus. ibid. & 130.a
Thermarum potus in hydrope reiicitur. 199.a
Thermæ in melancholia reiiciuntur. 71.b
Thermæ hydropicos iuuant [illegible], 200.b
Thermarum potus fluxum muliebrem pituitoſum perſanat. 267.a
Thermarum aqua ad vertiginem vtilis. 29.a
Thermarum frigidarum vſus. 543.a
Thermæ paralyticis ſalutares. 48.b
Thucydides etiam idiotis nota ſcripſit. 501.a
Thucydidis opinio an peſtis ſit contagioſa. ibid.
Thucydidis conſilium. 374.b
Thymus quid. 240.b
Thurinus. 662.b
Thurinus de humoribus eductis per venæ ſectionem. 653.a
Thurinus de venæ ſectione in febribus. 663.b
Timor ſoluit ſingultum. 155.b
Timor & mæſtitia cur melancholiam perpetuo comitentur. 66.a
Tireſiæ iudicium de voluptate fœminarum in coitu.

coitu. 273.b
Tormina quid. 266.a
Torturæ oris deſcriptio. 59.a
Tragæa epileptica. 61.b
Tranſcolatio ſanguinis quomodo accidat. 89.b
Tralliani authoritas. 831.a
Tranſlatio vetus Galeni. 830.b
Tranſcolationis ſanguinis ſigna. 118.b
Tranſpiratio prohibita putredinem facit. 343.b
Tranſpirationis impeditæ notio. 819.b
Tremor quid. 127.b
Trincauellius inter minorantes. 690.a
Trincauellius. 637.a
Trincauellij contradictio. ibid.
Trincauellius carpitur. 198.b
Trincauellius notatur. 230. b. Illius error de ſiti. 163.a
Trincauellius de hydrope aduerſus ſcopum magnitudinis morbi. 755.a
Trincauellius de indicatione morbo proportiono reſpondente. 287
Trincauellius de ſectione venæ in lethargo. 748.b
Trincauellius de venæ ſect. in pueris. 779.b
Θερμὸς quid. 52.a
Troch. de myrrha menſes prouocant. 256.b
Trochiſci ad ſcirrhum lienis. 206.a
Trochiſci Aſclep. ad ſingultum. 156.a
Trochiſci alhandal & doſis eorum. 483
Tubercula turgentia. 687.a
Tuberculi in pulmonibus cōtenti curatio. 105.a.b
Tullus quidam Chryſogonus Dalmata iuris ſtudioſus in Academia Vicentina nihil bibens neque vini, neque aquæ, neque alicuius rei humidioris, nihilominus ſatis coploſè mingebat. 566.b
Tumor ſi circa colli regionem ſit, quæ vena ſecanda. 532.b. ſi alio in loco quæ itidem aperienda vena. ibid.
Tumorum in peſtilentia nomina varia. 538.a
Tumores exquiſiti qui 166.a. mixti qui. ibid.
Turbatæ vrinæ cauſæ. 509.b. 570.a
Turcæ quo remedio aduerſus peſtem vtantur. 525.a
Turgentes humores cur purgentur. 701.b
Turgentes humores qui. 696.a
Turgentes humores præparantur Galeno. 687.b
Turgentes in futurum humores. 715.a
Turgentibus humoribus an ſecanda vena. 699.a
Turgentibus purgatio qualis debeatur. ibid.
Turgentis materiæ quis motus. 687.a
Turgentibus humoribus an vena ſecanda. 769.b
Turgere, apud Galenum & Hippocratem quomodo intelligatur. 534.b
Turgere Ariſtoteli quid ſignificet. 686.b
Turgere. ibid. apud Virgilium, apud Theophraſtum, apud Plutarchum. ibid.
Turgere dicuntur humores ratione motus. 697.a
Turgere humores an poſſint in febre intermittente. 735.b
Turpethi facultas, vſus & doſis. 483.a
Tuſſis definitio. 99.b
Tuſſis quomodo fiat. 100.a
Tuſſis quãdoque fit ſine vllo pulmonis vitio. ibid. b
Tuſſis differentiæ & cauſæ. ibid.
Tuſſis inſeparabilis pleuritidis comes. 108.a
Tuſſis eſt motus deprauatus à natura factus. 51.a
Tuſſis per conſenſum. 100.b
Tuſſes aridæ vnde fiant. 101.a
Tuſſis ſigna & curatio. ibid.b
Tympanitis ſigna. 194.b
Tympanites omnium facillima curatu. 195.b

V

Vacuatio quomodo cauſa febris. 332.b
Vacuatio alia remedia præcedat. 808.b
Vacuatio principium curandæ peſtilentiæ. 530.a.b
Vacuatio quomodo fieri debeat. 532.b
Vacuatio mixta quando neceſſaria. 532.b
Vacuationis genus vtrumque per quæ loca fieri debeat. ibidem.
Vacuationes quomodo adminiſtrandæ. 521.b 522.a
Valleriola. 711.a
Valleſius. 657.a. 725.a
Valleſij confutatio. 657.b
Valleſius de venæ ſectione à quo indicetur. ibid.
Valeſius de pulſibus ſcripſit. 555.a
Vapores morboſi vnde eleuentur. 504.a
Vapores praui qui eleuantur ex aquis, ſpecubus, aut aliis rebus putrefactis non manifeſta qualitate, ſed proprietate ſubſtantiæ obſunt. 505.b
Varices. 575.b
Varietas ciborum in eadem menſa nunquam adhibenda. 577.b
Vaſſei error. 632.a
Vehementia morbi. 864.a.b
Vega. 804.b
Vega de venæ ſectione in febribus. 663.b
Vena vmbilicalis ligamenti hepatis vicem ſupplet. 165.b
Vena interna brachij dextri velociſſimè corpus vacuat. 42.a
Vena ſecanda in ophthalmia. 78.b
Vena in febre peſtilenti an ſecanda. 433.a
Vena in morbis lienis quæ ſecanda. 203.a
Venæ poſt aures inciſæ ſterilitatem afferunt. 275.b
Venæ principales duæ. 165.b
Venæ iugulares hodie non ſecantur. 42.a
Venæ apoplecticæ. 41.a.b
Venæ ſectione non conceſſa quid agendum. 17.a
Venæ naſi & frontis quando ſecandæ. ibid.a
Venæ minores primo non incidendæ. ibid.a
Venæ in cubito pernicioſe puerperis inciduntur. 312.a
Venæ ſectio in ſcirrho an conueniat. 184.b
Vena lateris affecti in omnibus inflammationibus internis ſecanda. 111.b
Venæ ſub lingua quando ſecandæ. 79.b
Venæ ſectio in principio febris tertianæ inſtituenda. 394.b
Venæ ſectio educit omnes humores. 651.b. aduerſus Thurinum. ibid.
Venæ ſectio Empiricorum. 631.a
Venæ ſectio eradicatiua. 651.a
Venæ ſectio & purgatio eodem tempore non conueniunt. 701.a
Venæ ſectio euacuat à parte affecta. 695.b
Venæ ſectio euentatiua. 643.b
Venæ ſectio in cacochymia. 651.a
Venæ ſectio in debilitate virium. 644.b
Venæ ſectio in cruditate. 651.b
Venæ ſectio in doloribus. 651.b
Venæ ſectio in eryſipelate. 656.b
Venæ ſectio in febribus an requirat plenitudinem. 665.b
Venæ ſectio in febribus an ratione plenitudinis. 665.a
Venæ ſectio in febribus ardentiſſimis. 653.b

Venæ ſectio in grauidis cur timeatur. 661.b
Venæ ſectio in humoribus frigidis & crudis. 651.b
Venæ ſectio in morbis frigidioribus. 651.b
Venæ ſectio in obſtructione. 670.b
Venæ ſectio in phlegmone. 656.b
Venæ ſectio in phrenitide. 654.a
Venæ ſectio in pueris. 644.b
Venæ ſectio in quibus morbis nõ conuenit. 645.b
Venæ ſectio interdum duabus indicationibus ſatisfacit. 641.b
Venæ ſectio in veneno. 645.b
Venæ ſectio loco purgationis. 714.b
in Venæ ſectione pulſus aduertendus. 632.a
Venæ ſectioni quæ ſint analoga. 682.a
Venæ ſectionis hoſtes. 654.a
Venæ ſectionis loco purgatio. 701.a
Venæ ſectionis noxæ. 644.b
Venæ ſectionis præſtantia. 627.a
Venæ ſectionis ſcopi præcipui. 636.b
Venæ ſectionis ſecuritas. 713.b
Venæ ſectionis ſcopi duplices. 628. a. & qui ibid.
Venæ ſectio non indicatur à ſyndrome plethorica. 631.a
Venæ ſectio ab Hippocrate in Epid. prætermiſſa. 656.b
Venæ ſectio à magnitudine morbi indicatur per ſe. 658.a
Venæ ſectio an à magnitudine morbi indicetur per accidens. 657.a
Venæ ſectio an quid vnum. 658.a
Venæ ſectio an tollat obſtructionem & putredinem. 671.a
Venæ ſectio à ſanguinis copia indicatur. 655.a
Venæ ſectio à ſolis viribus prohibetur. 654.a
Venæ ſectio an indicetur à morbi magnitudine. 657.a
Venæ ſectio cum virtutis imbecillitate. 643.a
Venæ ſectio definitur per morbum magnum. 658.b
Venæ ſectio in phrenitide. 851.a
Venæ ſectio in quartana. 863.a.b
Venæ ſectio cur repetenda. 791.b
Venæ ſectio vt ſanguis euacuetur. 336.b
Venæ ſectio prætermiſſa ob virium imbecillitatem. 852.b
Venæ ſectionis ſcopi. 808.a
Venæ ſectionis vſus in ſynochis. 812.a
Venæ ſectio in ſynocho ex Gal. 784.b
Venæ ſectio vires iuuat. 842.b
Venæ ſectio in virtute debili. 786.b
Venæ ſectionis cum purgatione comparatio. 859.b
Venæ ſectio cur tutior. 779.a
Vena ſecanda, an purgatione, vtendum. 861.b
Venæ ſectio frigidos morbos ſanat. 845.a
de Venæ ſectione opiniones variæ. 727.a.b.
Venæ ſectionis dogma cur impugnatum à multis. 858.a
Venæ ſectionis commoda. 841.b
Venæ ſectio non ſemper, ſed præcipuè. 744.b
Venæ ſectio an curatiuum, an præſeruatiuum remed. 799.a
Venæ ſectionis ſcopi duplices. 796.a
Venæ ſectio in aſphyxia. 788.b
Venæ ſectio purgatione ſecurior. 715.b
Venæ ſectio quo purgationi præſter. 715.a
Venæ ſectio remedium curatiuum. 642.a
Venæ ſectio ſine plenitudine. 648.a
Venæ ſectio turgentibus humoribus an conueniat. 633.b
Vena poplitis. ibid.
Vena quæ ſecetur, multum refert. 574.b
Venæ ſectio cacochymiam vacuat. 833.a.b
Venæ ſectio in cacochymia ex Auic. 758.a
Venæ ſectio in cacochymia prohibetur ratione virium. 851.a.b
Venæ ſectio in cacochymia extra venas. ibid.
Venæ ſectio in cacochymie billioſa. 849.a
Venæ ſectio in cacochymia pituitoſa. 846.b
Venæ ſectio eradicatiua. 818.a
Venæ ſectio ſine humorum fluxu. 738.a
Venæ ſectionem quid indicet in febribus. 802.b
Venæ ſectionis vſus initio febrium. 813.b
Venæ ſectio in diaria ex obſtructione. 792.b
Vena cur ſecetur in febribus putridis. 803.b
Venæ ſectio in febribus continuis. 823.a
Venæ ſectio in tertiana. 820.b
Venæ ſectio in tertiana notha. 821.b. in quartana. ibid.
Venæ ſectio in hectica cur non conueniat. 285
Venæ ſectio refrigerandi gratia. 819.a
Venæ ſectio refrigerat. ibid.b
Venæ ſectio per ſe trahit & refrigerat. 731.a
Venæ ſectio in morbis frigidis. 845.b
Venæ ſectio in hum. craſſis & viſcidis. 824.b
Venæ ſecandæ conſilium non ex natura humoris. 821.a
Venæ ſecandæ conſilium non ex humoribus. 252
Venæ ſectio euacuat humores vitioſos. 844.b
Venæ ſectio in humoribus à ſanguine alienis. 811.a
Vena an ſecanda in temperie. 860 861
Venæ ſectio ad lipothymiam non ſyncopem. 864.a.b
Venæ ſectio & ob morbi magnitudinem, & ob plenitudinem quomodo intelligendum. 803.b
Venæ ſectio ratione obſtructionum. 818.b
Venæ ſectio in pueris. 785.a
Venæ ſectio in pueris ante. 14. ex Adu. 783.a.b
Venæ ſectio ex periculo. 740 a.b
Vena ſecatur ob periculum. 812.b
Venæ ſectio ſine plenitudine. 861.b
Venæ ſectio ſine ſignis plenitudinis. 826.b
Venæ ſectio an educat humores putridos. 816.b
Venæ ſectio an ratione putredinis. 826.b
Venæ ſectio an curet putredinem. 864.865
Venæ ſectio humoribus turgentibus. 769.b
Venæ inferiores quando non ſecandæ. 532.b
Venenatis non ſecanda vena, & cur. 646.a
Venenum quomodo educatur ex corpore. 532.a
Venena an medicamentis admiſcenda. 527.a
Venena ab animalibus iaculata. 908.b
Venenum extrinſecus nunquam applicandum. 527.b
Venerarum habitus grauidis inutilis. 305.b
Venetiis lis de miſſione ſanguinis in febribus. 632.b
Venetiis homines diutiſſimè viuunt. 513.b. ibi aër ex omni fere natione homines facillimè alit. ib.
Ventriculus quomodo calefaciendus & roborandus. 576.b
Ventriculus diuerſis modis monetur. 153.b. 154.a
Vẽtriculus & vterus ſæpè cauſſant vertiginẽ. 27.a
Ventriculi actio tribus modis læditur. 140.b
Ventriculi intemperies calida & ſicca quomodo corrigenda. 144.b
Ventriculus calidus & humidus quomodo curandus. ibid.
Ventriculi frigida & ſicca intemperies quomodo curanda. 145.a
Ventriculi frigidæ & humidæ conſtitutionis ſigna & curatio. 145.b. 146.a

Ventriculo laborante à valentioribus purgantibus abſtinendum. 60.a
Ventriculi calidi ſigna, & curatio. 142.b
Ventriculus omni genere morborum laborare poteſt. 132.b
Ventriculi pars ſuperior ad appetentiam, inferior ad coctionem pertinet. ibid.
Ventriculi doloris differentiæ. 150.a. Indicationes curatiuæ. 151.a
Ventriculi cerebri in epilepſia obſtruuntur. 57.a
Ventriculum refrigerantia & roborantia. 156.a
Ventriculum corroborantia. 151.b
Ventriculus & vterus maximè cerebro conſentiunt. 14.b
Ventriculo laborante à validè purgantibus omnino abſtinendum. 149.a
Ventriculi frigidi ſigna & curatio. 143.a
Ventriculi euacuandi ratio. 718.b
Ventriculi humidioris ſigna & curatio. 143.b
Ventriculi ſicca intéperies quomodo curáda. 144.a
Ventriculum purgans bolus. 149.b
Venus quàm moleſta. 522.a
Venerem cohibentia remedia. 338.a
Ver pluuium & Auſtrinum quid portendat. 504.b
Veratri potio 2. de Fract. 682.b
Veratri purgatio qualis. 694.b
Veratrum raphanis infixum. ibid.
Veritas ſibi conſentiens. 635.b
Veritas vna: falſitas multiplex. 650.a
Veritati officiunt praui præceptores. 627.b
Vermes an dolorem capitis faciant. 12.a
Vermes ſunt cauſa appetitus immodici. 160.b
Vermes per tuſſim eiecti. 100.b
Vertigo quid. 25.b
Vertiginis differentiæ. 26.b
Vertiginis cauſæ ibid.b. Signa. 27.a
Vertigo epilepſiam & apoplexiam præcedit. 28.a
Vertiginis curatio ex Gal. 848.a
Vertiginis natura & cauſæ ſecũdum Galenũ. 848.a
Vertiginoſi adiuti ſunt ſectione arteriarum, quæ ſunt poſt aures. ibid.
Vertiginoſi ex cruribus vacuandi. ibid.a
Veſalij error in nomine vuæ. 93.b
Veſicæ & inteſtinorum duplex eſt motus. 45.b
Veſicæ ceruice obſtructa quid agendum. 548.b
Veſicantia in hydrope 197.a. improbantur. ibid.b
Veſicatoria in lethargo conueniunt. 38.b
Veſicatoria quando adhibenda. 440.a
Veſica multis laboribus obnoxia. 544.a. eiuſdem morbi varij. ibid. quomodo vrinamem ittat. ib.b
Veſicatoria quando exhibenda. 522.a
Veſicatoria vbi frequenter vſurpentur. 534.a. damna quædam afferre poſſunt. ibid.
Veſpillonum quatuor millia Venetiis breui tempore intereunt. 515.a
Veſpillonum reprehenſio. ibid.
Veſtimenta vel tenuia peſte laborantes ſuſtinere nequeunt. 498.b
Veſti exiguæ cótactu homines morbo correpti. 528.
Veternus quid. 36.a
Vibices in dorſo mortuorum vnde. 512.b
Vicẽtia circiter triginta millia hominũ alens. 508.a
Vicentiæ cœli ſalubritas. 513.b. 514.a
Vicentina peſtis vnde ortum habuerit. 508.a
Victor Trincauellius. 637.b. vide Trincavellius.
Victus ratio. 521.b.
Victus in morbis peſtilentibus qualis eſſe debeat. 535.b
Victus ratio quid efficiat. 503.a
Victus ratio an peſtis cauſa. 509.b
Victus differentiæ. 535.b
Victus ratio in peſtilentia. 518.b
Victus incontinentia aduerſatur purgationi. 693.a
Victus incontinentia noſtro tempore. 689.a
Victus incontinentia requirit phlebotomiã. 693.b
Victus incontinentia tempore Galeni. 693.a
Victus rationis indicatio à viribus. 633.b
Victus rationis ſcopus ſunt vires. ibid.
Victus triplex diuiſio Auic. 778.b
Victus plenus quid. ibid.
Victus tenuiſſimus an noſtro tempore inſtituendus. ibid.
Victus ratio in hydrope. 201.a
Victus ratio in dyſenteria. 232.b
Victus ratio in ephemera quæ. 359.a
Victus pro morborum temporibus variè inſtituendus. 529.a
Vigiliæ internas partes frigidiores, externas calidiores reddunt. 521.a
Vigiliis quibus modis occurrendum. 34.a
Vigilantibus an incubus contingere poſſit. 64.a
Vigor morbi quid 529.b. varius eſt. ibid.
Vina generoſa nutricibus vitanda. 62.a
Vina medicata. 150.a
Vina medicata hydropicis conuenientia. 201.a
Vini auſteri vſus. 137.b
Vini maluatici vſu hydropicus reſtitutus. 201.a
Vinorum differentiæ. 9.b
Vinum eſt anodynum. 212.b
Vinũ meracius præbẽdũ in canino appetitu. 161.a.
Vinum in quartana an conueniat. 417.b
Vinum quale bonum. 577.b
Violentus motus ſtatim à cibo fugiendus. 577.b
Viragines quæ. 276.b
Vires pati in propria eſſentia. 787.a
Vires varia ratione validæ & debiles. 789.b
Vires debiles quot modis ex Aduerſ. 786.b
Virium ſcopus qualis, ibid.
Vires diſtingũt an purgandũ, an vena ſecáda. 863.a
Vires vt contra indicent. 890.a
Vires debiles non ferunt venæ ſect. 291.b
Vires validæ quid ex Gal. 790.b
Venæ ſectio prohibetur à viriũ imbecillitate. 851.b
Vires propriæ venæ ſect. aut purgationis. 736.a
Vires præſentes & futuræ. 831.a
Vires pręſentes & futuræ attendendæ. 861.a
Vires validæ in purgatione poſtulantur. 833.b
Vires validæ ex ratione remedij. ibid.
Virium eſſentia. 787.a
Virium ratio habenda in mittendo ſanguine. 533.a
Virium indicatio propria. 643.a
Virium roboris gradus. 643.b
Virium inſtauratio. 451.b
Virium robur in internis inflammationibus vnica ſpes ſalutis. 33.a
Virium eſſentia in quibus conſiſtat. 130.b
Virium gratia homines nutriuntur. 380.b
Vires an conſtent cum humorum cruditate. 659.a
Vires an neceſſariæ ad ſectionem venæ. 643.a
Vires debiles an ferant hæmorrhoidum apertionem. 676.a
Vires futuræ attendendæ in venæ ſectione. 661.a
Vires præcipuus ſcopus rationis victus. 633.a
Vires pro vena ſecanda quæ. 631.a
Vires requiſitæ in venæ ſectione & purg. 660.a
Vires ſolæ prohibent venæ ſectionem. 654.a
Virium conſenſus. 631
Virium debilitas duplex. 644. a. ſigna. ibid. venæ ſectio. 644.b
Virium dignitas. 630.b
Virium gratia dantur alimenta. 716.a
Virgilij locus de peſte loquens. 503.b. 504.a
Virtutis cuſtodia alimoniam indicat. 363.b
Virtutis imbecillæ ſigna. 788.a
Virtute debili an ſãguis mittẽdus, ex Aduerſ. 787.a
Virus ſanguinis miſſione quomodo retineatur. 531.a

Viſcera animalium vitanda. 673.b
Viſcerum obſtructiones aperiendæ. 530.a
Vita à reſpiratione non ſeparatur. 39.b
Vlceris differentiæ ea Gal. 759.b
Vlceris magni differentiæ. ibid.
Vlceris maligni deſcriptio. 788.b
Vlcera cacoëthe 631.b. quo differant à dyſepulotis. 632.a
Vlceris magni indicatio. 632.a
Vlcerum indicationes. 639.a
Vlcus turgens Hippocrati. 686 b
Vlcera in dyſenteria quomodo curanda. 237.a
Vlcera pudendi, quomodo curanda. 466 b
Vlcera infantibus in capite erumpentia non prohibenda. 62.b
Vlcera pulmonum cur difficulter curentur. 124.b
Vlceris ſanatio eſt moderata exſiccatio. 229.a
Vlcerum oculorum differentiæ & ſigna. 80.a
Vlcus ſimplex oculorum quomodo tractandum. 80.b
Vlcus oculorum ſordidum quæ requirat. ibid.b
Vlcus pulmonum difficillimæ eſt curationis. 120.a.b
Vlceribus ſcatentes peſtem euadunt. 522.a
Vltimis morbis vltima remedia conueniunt. 530.b
Vmbilicalia medicamenta. 73.a
Vnguentum paralyſin. 49.a
Vnguentum pro ſomno conciliando. 138.a
Vnguenti roſ. Meſ. vſu.. 386.b
Vngula Alcis ad epilepſiam ſanandam facit. 61.a
Vnitas quot modis ſoluatur. 567.b
Voluntati diuinæ acquieſcendum. 342.a
Voluntariis motibus per ſomnum multi mouentur. 64.a
Voluptas rei venereæ à natura cur addita. 287.a
Vomitoria leuia. 391.a
Vomitus in colica vtilis. 215.a
Vomitus in paralyſeos curatione conueniens. 48.a
Vomitus tollit ſingultum. 555.b
Vomitus in cholera quando conueniat. 535.a
Vomitum prouocantia. ibid.
Vomitus nimius quomodo compeſcendus. 451.b
Vomitus quando in febribus ciendus. 397.a
Vomitus cauſæ. 451.a
Vomitus criticus non ſiſtendus. ibid.
Vomitus cur quartanariis vtilis. 355.b
Vomitus in quartana cur conueniat. 418.a
Vomitus quando vtilis. 519 b
Voa *diuinum*, apud Hipp. quomodo intelligenda. 5n4.b
Vrina in ephemera qualis. 357.b
Vrinam prouocantia. 39.a
Vrinarum diuinatores reprehenduntur. 571.b
Vrinæ crudæ ſunt in febribus putridis. 352.a
Vrinæ albæ in phrenitide lethales. 33.a
Vrinæ generationis cauſæ. 569.a
Vrinæ tenues quomodo fiant. ibid.b
Vrina celeriter, & exiguè cocta non perſeuerans, praua. 572.573
Vrinæ coctæ an malæ. 709.a
Vrinæ craſſæ. 688.a
Vrinæ in peſtilentibus ſimiles ſanis. 572.a
Vrinæ nebuloſæ, craſſæ. 721.b
Vrinæ tenues. 687.b
Vrina eſt excrementum. 565.b
Vrina quid apud Mercurialem. 566.a
Vrina ex qua materia fiat. 566. b. multiplex eſſe poteſt. ibid. ex multiplici materia conſtat. ibid.
Vrinæ quando morbi liberationem ſignificent. 573. a
Vrinæ craſſæ quid ſignificent. 572.b
Vrinæ non ſtatim ſubſidentes quid indicent 569.b
Vrinæ colores. 157. nomina. ibid.
Vrinæ nullum ſignum capitis affectionum portendunt. 572.b
Vrinæ humanæ potus, turpis. 524.b
Vrſulæ cuiuſdã ann. 20. natæ morbus qualis. 532.a quomodo ſanitati reſtituta. ibid.
Vteri dextera parte laborante quid agendum. 533.a quid verò læua itidem laborant. ibid. ex qua parte ſanguis mittendus. ibid.
Vterus maximè cerebro conſentit. 14.a
Vterus an moueatur loco. 276.a
Vterus in menſtruis albis an laboret. 264.a. 267.b
Vterus eſt tanquam ager. 276.a
Vterum calefacientia & roborantia. 305.a
Vteri vitio quomodo menſes ſupprimantur. a 50.b
Vteri os poſt conceptum arctè clauditur. 270.a
Vteri prolapſus cauſæ. 270.b
Vteri ſine periculo vitæ mulieribus exciſi. 277.a
Vteri calidioris ſigna. 279.a
Vteri huiuſmodi & ſicci ſigna. ibid.
Vteri frigidi & humidi curatio. 290.a
Vterum calefacientia & exſiccantia. 290.b
Vteri frigidioris ſigna. 279.a 255.b
Vteri frigida intemperies quomodo curãda. 252.b
Vteri dolor quomodo diſtinguatur à dolore colico. 211.a
Vua morbus qualis. 93.b

FINIS.

Digitized by Google